ACCADEMIA DI MEDICINA DI TORINO

OMVS SEC

CONTIN

Ex Libris Georgii Massimiani

Professor medicinae Doctoris

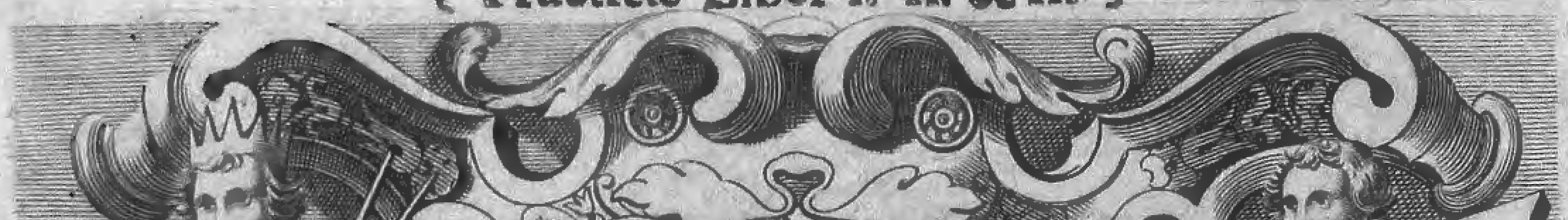
DANIELIS SENNERTI, VRATISLAVIENSIS, DOCTORIS, ET PROFESSORIS MEDICINÆ, IN ACADEMIA WITTEBERGENSI,

Operum

TOMVS SECVNDVS:

QVO CONTINENTVR

De Febribus, Libri IV.
NECNON
Practicæ Liber I. II. & III.

LVGDVNI,
Sumptibus IOANNIS ANTONII HVGVETAN Filij,
& MARCI ANTONII RAVAVD.

M. DC. L.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

ILLVSTRISSIMO
CELSISSIMOQVE
PRINCIPI AC D. DOMINO
VVILHELMO,
DVCI SAXONIÆ, IVLIÆ,
Cliuiæ & Montium,

LANDGRAVIO THVRINGIÆ,
MARCHIONI MISNIÆ,
COMITI DE MARCA ET RAVENSBVRG,
DOMINO IN RAVENSTEIN, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

Salutem & Felicitatem perpetuam
P.

MEDICINAM artium omnium eſſe præſtantiſſimam, ILLVSTRISSIME AC CELSISSIME PRINCEPS, DOMINE CLEMENTISSIME, multa equidem ſunt, quæ demonſtrant, qui tamen eam in ſanitate hominum conſeruanda & recuperanda occupari dixerit, omnia, quæ in eius laudem dici poſſent, comprehendiſſe mihi videtur. Ea enim eſt ſanitatis præſtantia, vt omnia reliqua mortalium bona, honor, nobilitas, eruditio, diuitiæ, fortunæque adeò omnes, eam, quam habent, gratiam & dignitatem ab hac vnâ mutuari; aut certè, ſi quam ex ſe habeant, ſi abſque ſanitate ſit, omnem penitus amittere videantur.

——— Valeat poſſeſſor, oportet,
Si comportatis rebus bene cogitat vti.
Sincerum eſt niſi vas, quodcunque infundis, aceſcit.

Qua de re in bonæ valetudinis laudem Ariphronis Sicyonij iucundiſſimus & pleniſſimus gratiarum, magni illius I. C. Scaligeri iudicio, hic Pæan exſtat.

Ὑγίεια, πρεσβύτα μακάρων,
μετὰ σοῦ ναίοιμι
τὸ λειπόμενον βιοτᾶς·
σὺ δέ μοι πρόφρων σύνοικος εἴης.
εἰ γάρ τις ἢ πλούτου χάρις, ἢ τεκέων,
τᾶς εὐδαίμονος τ' ἀνθρώποις
βασιληΐδος ἀρχᾶς, ἢ πόθων,
οὓς κρυφίοις Ἀφροδίτης ἄρκυσι θηρεύομεν·
ἢ εἴ τις ἄλλα θεόθεν ἀνθρώποισι τέρψις,
ἢ πόνων ἀμπνοὰ πέφανται·
μετὰ σεῖο, μάκαιρα ὑγίεια,
τέθηλε πάντα, καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ·
σέθεν δὲ χωρὶς ὁ εὐδαίμων.

Quem his Anacreonticis Latinè reddidi.

O ſanitas beata,
O ſanitas amanda,
O ſanitas colenda,
Tecum mihi beatè
Reliquum agitare vitæ
Liceat! mihi perennis
Comes ô adeſto vitæ!
Nam quicquid eſt bonorum,
Et quicquid eſt leporum,
Et quicquid eſt honorum,
Et quicquid eſt amorum,
Magnis in auri aceruis.
In liberis venuſtis,
In Principum decore,
In coniugum fauore,
Et quicquid eſt, quod ampli
Largitur orbis Author,
Quietis à labore,
Gaudiique poſt dolorem,
Tecum viget, viretque.
O ſanitas beata,
Tu ver facis ſuaue
Fulgere Gratiarum:
Sine te nihil beatum.

Vt ergo ſanitate in hac mortali vita nihil iucundius & gratius cogitari, nihil pretioſius exoptari expetíve poteſt: ita Ars Medica, quæ hanc moderatur, meritò omnium præſtantiſſima habetur, vtpote quæ facit, vt maximo iſto ſanitatis bono, homini iucundiſſimè frui liceat, quæque à morborum, quibus homines ex beatiſſimo in eum quo vix miſerior in hoc mortali vita obtingere poteſt, ſtatum coniiciuntur, móleſtiis, iniuriis ac tormentis liberat.

In numero autem illo morborum, in quibus depellendis vtilem humano generi operam Medicina nauat, nullus Febre vulgarior & frequentior eſt. Etenim cùm aliorum morborum plerique non omnes ex æquo inuadant, ſed alij aliis ætatibus, regionibus, corporumque conſtitutionibus magis, vel minùs familiares ſint, nulla datur ætas, nulla regio, nulla corporis conditio, quæ à febre immunitatem ſibi polliceri queat. Et vt frequens morbus Febris eſt: ita maximè periculoſus. Neque ſine cauſa. Occupat enim præcipuè Caloris natiui & viuifici officinam, eámque depopulatur, & niſi maturè igneus ille & præternaturalis calor exſtinguatur, natiuum planè diſſipat. Quo vitæ theſauro abſumpto, mors præſentiſſima imminet, vt vix alio morbi genere plures intereant. Qua de cauſa Romani cum peſtibus quibuſdam generis humani, quas, vt Plinius, *lib.* 2. *cap.* 24. ſcribit, placatas trepido metu cupiebant, aras, & templa exſtruerent: febrem præcipuè inter morbos, templis aliquot dicatis, ad minus nocendum venerati ſunt, Numiniſque loco ſuperſtitioſè coluerunt, vt, præter Plinium, *cit. loco*, Auguſtinus, *de Ciuit. Dei, lib.* 2. *cap.* 14. & Valerius Maximus, *lib.* 2. *cap* 5. annotarunt.

Ac proinde eorum, qui ad Medicinam animum appulerunt, & olim in depellendis morbis vtilem hominibus operam nauare cogitant, officium eſt, de Febribus doctrinam inprimis ſibi familiariſſimam reddere, & omnes febrium differentias, cognitas perſpectaſque habere; cùm earum, vt aliorum plerumque morborum, vnicum genus non ſit, ſed multiplex, & in plures differentias diffuſum. Quos vt & ego, quod profeſſionis meæ ratio à me exigere videbatur, in tam vtili & neceſſaria doctrina, quantum in me eſt, adiuuarem, ſuperioribus annis in hac Academia vniuerſam de Febribus doctrinam in publicis Prælectionibus propoſui, & quantum potui, perſpicuè explicaui, ac poſtea ante annos ferè nouem in lucem & publicum produxi.

Cùm autem res ipſa neceſſitatem, ſecundam editionem adornandi, mihi imponeret: temporis atque operæ aliquid adhuc tractatui huic recenſendo impendi,

impendi, eumque non paucis in locis auctiorem reddidi, & præterea Faſciculo Medicamentorum contra Peſtilentiam, diuerſis temporibus à Clariſſimis quibuſdam Medicis præſcriptorum, locupletaui.

Quia verò, *Illuſtriſſime ac Celſiſſime Princeps, Domine Clementiſſime*, cùm primum hunc tractatum ederem, eum Illuſtriſſimæ T. Celſ. Fratri, Illuſtriſſimo Principi ac Domino, D. Iohanni Erneſto, beatiſſimæ recordationis, inſcripſi, atque ex Illuſtriſſimæ veſtræ familiæ nomine, meo huic labori aliquem ſplendorem conciliare volui; nunc, eo è rebus mortalibus exempto, Illuſtriſſimæ T. Celſ. hanc ſecundam & auctiorem editionem meritò conſecrandam putaui. Cùm enim in Illuſtriſſimam T. Celſ. quodam quaſi hereditario iure deriuatus ſit erga bonas literas earumque cultores amor & fauor ac inſignis beneuolentia, eamque multis ac illuſtribus documentis hactenus teſtatam Illuſtriſſima T. Celſ. fecerit: planè confido, Illuſtriſſimam T. Celſ. hoc quicquid eſt laboris mei, ſerenâ fronte ſuſcepturam. Idque vt Illuſtriſſima T. Celſ. faciat, ſubmiſsè oro, Deumque Opt. Max. precor, vt Illuſtriſſimam T. Celſ. omnibus bonis augeat, ſaluamque & florentem diu conſeruet. VVittebergæ, Calend. Septemb. Anno Chriſti M. MC. XXVIII.

Illuſtriſſ. T. Celſit.

Subjectiſſimus

DANIEL SENNERTVS,
D. Medicinæ Profeſſ. & Sereniſſ.
Elect. Sax. Medicus.

LECTORI BENEVOLO S.

QVEM paucos ante annos (Lector Benevole*) non ita multis deſtinaueram laborem, eum iam cum pluribus communico, non quòd perſuaſum habeam, rem literariam & Medicam, in tanta hodie librorum copia, hoc meo de Febribus libro carere non poſſe: ſed vt tempori inſeruiam. Cùm enim in Inſtitutionibus Medicis doctrinam de Febribus deſiderari, & quoſdam hæc qualiacunque deſcribere intelligerem; deſcribendo tamen vitiari ac corrumpi animaduerterem: vt iis, qui ex hoc, qualicunque meo labore commodi aliquid ad ſe redundare poſſe putant, inſeruirem, ea, quæ tum propoſueram, relegere, & typis exſcribenda dare volui. Etſi enim talia non ſint, vt omnium expectationi poſſint ſatisfacere, tamen qui norunt, inter quas occupationes moleſtiſſimas nata ſint, ij facilè ijs, quæ minus apta, & rectè ſcripta videbuntur, ignoſcent, & mihi eam, quam viri magni etiam antea meruerunt, veniam dabunt. Conſolidaturque me candidum Cardani de Galeno iudicium, dum,* libro de Aqua, *ita ſcribit:* Galenus multa ſic obiter ſcripſit, non defectu ingenij, memoriæve aut eruditionis, vel etiam iudicij, quibus fuit admirabilis; ſed temporis. Vt enim ipſemet fatetur, toto die curandis ægris intentus, per noctem ſtudiis incumbebat, atque ſcribebat. Nec tantum refert temporis anguſtia, quàm ſi animus iam curis laſſatus ſe applicet ſtudiis.

Deſiderabunt fortaſſe auidi nouitatis quidam Chymicorum de febribus ſententias: verùm non video, quid è vulgatis ipſorum libris expectatione dignum afferre potuerim. Nam illud nitro ſulphur ad omnes febrium differentias explicandas non ſatisfacit. Inſperſi tamen paſſim quædam, quæ viris doctis, & quorum animi anticipatis opinionibus præoccupati non ſunt, de quibuſdam diligentiùs cogitandi anſam præbebunt. Neque enim omnia in doctrina febrium ita expedita & plana ſunt, vt inueſtigatione, & labore amplius opus non ſit; quod qui in praxi verſantur, quotidie experiuntur. Et vereor, ne de non paucis, quæ à nonnullis prolixiſſimis commentarijs hac de re dicuntur, illud locum habeat, quod Cornelius Gemma de Galeno ſcribit: Etſi, *inquit*, Galenum exercitatiſſimum fuiſſe, non dubitemus: plurima tamen non tam ex rerum vſu, quàm accurata mentis indagine, vel ratione conſtituit. *Et ſpero, tandem quoſdam ad hanc Naturæ lucem oculos aperturos, & generationis & corruptionis rerum cauſas diligentiùs inquiſituros, nec ſaltem in qualitatibus primis, & cauſis remotis hæſuros, ſed vt proximas cuiuſque mutationis cauſas inueniant, laboraturos.*

Deſiderabunt quoque forſan nonnulli in medicamentis multa ſecreta, & præcipuè Chymica: quibus nihil aliud reſpondendum cenſeo, quàm quod Clariſſimus ille Hieron. Capiuaccius cuidam Polono, vt quædam ſecreta ſibi communicaret, impenſè roganti, reſpondiſſe fertur: Lege meam methodum, & habebis mea ſecreta. *Qui enim materiam Medicam cognitam habet, nec methodum medendi ignorat, ac morbi naturam in ægris è ſuis ſignis perſpicere nouit, illum non facilè medicamenta deficient. Qui verò methodo generali neglectâ, & ſimplicium medicamentorum cognitione non inſtructus, magnum theſaurum ſe collegiſſe putat, ſi multas compoſitorum medicamentorum formulas collegerit videat, ne olim, vbi ad praxin ventum fuerit, theſaurus iſte carbones ſint. Et exſtant hodie in publico tot medicamenta Chymica, vt majoris prudentiæ ac induſtriæ ſit, ea ſeligere, quàm colligere. Neque enim omnia, quæ ſatis incautè cum magnis elogijs atque inſcriptionibus circumferuntur, illas laudes ſuſtinere, & effectu ipſo comprobare poſſe, exiſtimo. Atque doleo illud, quod Galenus,* lib. 7. de comp.

Medic.

Medic. ſec. gener.cap.4. *prudenter monet, negligi.* Si quis, *inquit*, poſt me æquè ſtudioſus & veritatis amans exſtiterit, ne temerè ac ſubitò, vbi bis térve vſus expertus ſit, ferat ſententiam. *Imò perſuaſum habeo, nonnullos medicamenta non bis térve, quod Galeno tamen non ſatisfacit, ſed vix ſemel probata, imò à fornace adhuc calentia, magnis verborum præconiis ornare, atque incautis cum multorum periculo obtrudere. Nec Medicina tam in medicamentis, quàm in eorum recto vſu conſiſtit. Audiat hoc à me iuuentus noſtra: nunquam erit bonus Chymiatrus, qui non bonus fuerit Galenicus, aut (ſi quem forſan nomen hoc offendit) Dogmaticus. Interim vtilia medicamenta non pauca, cùm à me, tum aliis doctis Medicis vſu probata, inſerui; etſi ſine inſigni elogio. Quæ omnia Lector Candide, boni conſule; & ſi quæ his meliora habes, mecum, adeóque cum omnibus Artis Medicæ cultoribus liberaliter communica.*

εἷς ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὁρᾷ.

VVitteberga, Idib. April. Anno Chriſti 1619.

INDEX LIBRORVM,
Capitum, & Quæſtionum
TOMI SECVNDI
DE FEBRIBVS.

LIBRI I.
De febre in genere, & Febre Ephemera,

Cap. I. DE natura febris. pag. 1
II. De cauſis febrium in genere. 6
III. De accidentibus & ſympt. febrium in genere. 8
IV. De differentiis febrium in genere. ibid.
V. De Curatione febrium in genere. 10
VI. De febre Ephemera. 11
VII. De Ephemera plurium dierum, & Synocha ſine putredine. 15

LIBRI II.
De Febribus putridis,

Cap. I. DE febribus putridis in genere. 18
II. De febrium putridarum differentiis. 25
III. De ſignis putridarum in genere. 27
IV. De Curatione putridarum in genere. 29
V. De Venæ ſectione. 31
VI. De Purgatione in febribus. 36
VII. De Coctione & Præparatione humorum. 43
VIII. De ſudoriferis & Vrinam cientibus. 47
IX. De Diæta in febribus putridis. 49
X. De febrium putridarum differentiis. 55
XI. De Febre putrida, continua, primaria, & primò de Synocha. 57
XII. De Cauſo ſeu febre ardente. 62
XIII. De febribus continuis in genere, & Tertiana continua. 65
XIV. De Quotidiana continua. 71
XV. De Quartana continua. 75
XVI. De febrib. ſymptomaticis cōtinuis. 76
XVII. De febribus Intermittentibus. 82
XVIII. De Tertiana Intermittente. 96
XIX. De Quotidiana Intermittente. 107
XX. De Quartana Intermittente. 109
XXI. De Febribus compoſitis, & Semitertiana. 117

LIBRI III.
De Febre Hectica,

Cap. I. DE Natura Febris Hecticæ. 123
II. De ſignis diagnoſticis Febris Hecticæ. 126
III. De Curatione Febris Hecticæ. 128

LIBRI IV.
De Peſte, Peſtilentibuſque ac malignis Febribus,

Cap. I. DE Natura Peſtilentiæ. 131
II. De Cauſis Peſtilentiæ. 139
III. De Contagio. 145
IV. De ſignis Peſtis. 153
V. De Præſeruatione à Peſtilentia. 156
VI. De Curatione Peſtilentiæ. 170
VII. De Peſtilentis ac malignæ febris natura & à peſte differentia. 178
VIII. Ad quod febrium genus Peſtilentes & malignæ pertineant. 181
IX. De Cauſis febris Peſtilentis & malignæ. 183
X. De Peſtilentis febris ſignis. ibid.
XI. De Curatione Febrium Peſtilentium & malignarum in genere. 185
XII. De variolis & morbillis. 190
XIII. De Febribus Petechialibus. 199
XIV. De Morbo Vngarico. 201
XV. De ſudore Anglico. 207
XVI. De Febre maligna cum ſpaſmo. 208
XVII. De Catharro & Tuſſi Epidemia maligna. 209
XVIII. De Febrium Symptomatibus tollendis. 212

LIBRI I. PARTIS I.
De Morbis Capitis,

Cap. I. DE Intemperie cerebri ſine materia, & primò de calida. pag. 261
II. De Intemperie cerebri frigida. 267

III. De

III. De Intemperie cerebri humida, 271
IV. De Intemperie ſicca, & intemperiebus compoſitis, 272
V. De Intemperiebus cerebri cum materia in genere, 274
VI. De Intemperie cerebri cum materia per conſenſum, 277
VII. De Intemperie cerebri cum vapore & ſpiritu flatulento, 281
VIII. De Intemperie cerebri cum ſanguine ſeu pthora, 283
IX. De Intemperie cerebri cum bile, 287
X. De Intemperie cerebri cũ pituita, 289
XI. De Intemperie cerebri cum humore ſeroſo, 295
XII. De Intemperie cerebri cum humore melancholico, 297
XIII. De Intemperie cerebri cum bile atra, 300
XIV. De Venenatis, malignis, ac totâ ſubſtãtia cerebro contrariis morbis, 302
XV. De Vitiis ſpirituum animalium, ibid.
XVI. De Morbis compoſitionis, & primò de morbis figuræ, 304
XVII. De Morbis meatuum & cauitatum cerebri, 305
XVIII. De Morbis in numero, & de vermibus ac calculis in capite, 307
XIX. De Morbis magnitudinis in capite, 309
XX. De Commotione cerebri, ibid.
XXI. De Morbis ſolutæ vnitatis in capite & cerebro; & primò de Contuſione capitis, 311
XXII. De Vulneribus capitis ſine cranii, membranarum, & cerebri læſione; & primò de Vulnere ſine contuſione, 313
XXIII. De Soluta vnitate & fractura cranii ſine meningum & cerebri vulnere, 315
XXIV. De Cranii factura cum meningum cerebri læſione, & primò de Vulnere meningis duræ ſaltem, 326
XXV. De Fungis cerebri, 332
XXVI. De Carie cranii, 333
XXVII. De Tumoribus cerebri; & primò de Cerebri & meningum eius inflammatione, ibid.
XXVIII. De Hydrocephalo. 338

PARTIS II.

De Symptomatibus, quæ in ſenſibus internis & cerebro accidunt,

Cap. I. DE Vigiliis nimiis, 341
II. De Somno p. n. ac Comate & Cataphora, 352
III. De inſomniis immoderatis, 354
IV. De Vertigine, 356
V. De Phantaſia, Ratiocinatione, & Memoria imminuta atque abolita, 365
VI. De Delirio in genere, & de Delirio ſimplici, Paraphrenitide, ac Temulentia, 373
VII. De Phrenitide, 378
VIII. De Melancholia in genere, 382
IX. De Prima Melancholiæ ſpecie, quæ fit cerebro primariò affecto. 386
X. De Amore inſano. 388
XI. De Melancholia per conſenſum cordis & totius, 391
XII. Melancholia hypochondriaca, 397
XIII. De Melancholia ex vtero, 405
XIV. De Melancholia errabunda, Arabibus Kutubuth dicta, & Attonita, 407
XV. De Mania. 408
XVI. De Rabie & hydrophobia, 415
XVII. De Tarantatis & chorea S. Viti, 421
XVIII. De Comate vigili; & ſopore graui atque ecſtatico, 423
XIX. Somnambulis, 425
XX. De Lethargo, 427
XXI. De Laſſitudine, 433
XXII. De Pandiculatione & oſcitatione, 434
XXIII. De Inquietudine, 435
XXIV. De Horrore & rigore. 436
XXV. De Tremore, 438
XXVI. De Motus impotentia in genere, 445
XXVII. De Paralyſi, 447
XXVIII. De ſpaſmo, ſeu conuulſione & conuulſionis motibus, 461
XXIX. Incubo, 469
XXX. De Caroche ſeu catalepſi, 473
XXXI. De Epilepſia, 475
XXXII. De Caro. 498
XXXIII. De Apoplexia, 500
XXXIV. De Catarrho, & cerebri excrementis retentis, 515

PARTIS III.

SECTIONIS PRIMÆ,

De Tactu læſo,

Cap. I. DE Stupore & torpore, 526
II. De dolore in genere, 527
III. De Dolore capitis, 530

PARTIS III.

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Morbis & ſymptomatibus Oculorum,

Cap. I. COntinens nomenclaturam Affectionum, quæ oculis accidunt, 534

II. De

II. De Tumore palpebrarum Emphyſemate & inflammatione earundem, 535
III. De Trachomate, Denſitate, Aſperitate, Calloſitate & Scabie palpebrarum, ibid.
IV. De Tuberculis, Nouis, & aliis palpebrarum tumoribus, 537
V. De Cancro palpebrarum, 538
VI. De Palpebrarum Inuerſione, & Contractione, 539
VII. De Palpebrarum inter ſe & cum aliis oculorum partibus Coalitu & Cohærentia, 540
VIII. De Pediculis palpebrarum & Ciliorum vitiis, ibid.
IX. De Palpebrarum Liuore, Contuſione & Percuſſione, Vulneribus, & aliis à cauſſis externis læſionibus, 542
X. De Symptomatibus, quæ in motu palpebrarum accidunt, 543
XI. De Iis, quæ in oculos inciderunt, eximendis, ibid.
XII. De Ophthalmia, 544
XIII. De Ophthalmia ſicca, 551
XIV. De Vngue oculi, ibid.
XV. De Tunicula annatæ, quam vulgo Pannum, Arabes Sebel nominant. 553
XVI. De Albugine & aliis vitioſis corneæ coloribus, 554
XVII. De Puſtulis annatæ & corneæ, 555
XVIII. De Vlceribus annatæ & corneæ, 557
XIX. De Cancro corneæ, 558
XX. De Vulneribus oculorum, ibid.
XXI. De ruptura corneæ, 559
XXII. De Suggillatione oculorum, ibid.
XXIII. De Dolore oculorum, 560
XXIV. De Pure ſub cornea, 561
XXV. De Vveæ procidentia, 562
XXVI. De Pupillæ dilatatione, ibid.
XXVII. De Anguſtia pupillæ, 564
XXVIII. De Suffuſione, ibid.
XXIX. De Vitiis tunicæ araneæ, 568
XXX. De Ægilope & Fiſtulâ lachrymali, 569
XXXI. De Encanthide & carnis lacrymalis incremento, 571
XXXII. De Rhyade, ſeu carnis lachrymalis diminutione, vel abſumptione, ibid.
XXXIII. De Pruritu carunculæ lacrymalis, ibid.
XXXIV. De Humoris aquei vitiis, 572
XXXV. De Humoris cryſtallini vitiis, ibid.
XXXVI. De Morbis humoris vitrei, 573
XXXVII. De Neruorum Opticorum vitiis, ib.
XXXVIII. De Spirituum opticorum vitiis, ib.
XXXIX. De Muſculorum oculos mouentium vitiis, 575
XL. De Oculi defectu, 576
XLI. De Oculi atrophia, ibid.
XLII. De Oculi procidentia, ibid.
XLIII. De Strabiſmo, 577
XLIV. De Cœcitate & viſus debilitate, 578
XLV. De Viſus deprauatione, 583
XLVI. De Excretorum ab oculis vitiis, 586

PARTIS III.

SECTIONIS TERTIÆ,

De Morbis & Symptomatibus Aurium,

Cap. I. DE Intemperie aurium, 588
II. De Aurium inflammatione, 590
III. De Vlcere aurium, 591
IV. De Vermibus & aliis quæ p. n. in auribus hærent, extrahendis, 593
V. De Vulnere aurium, ibid.
VI. De Sonitu & tinnitu aurium, 594
VII. De Graui auditu & ſurditate, 597
VIII. De Aurium dolore, 600
IX. De Excrementis p. n. & fluxu aurium, 601

PARTIS III.

SECTIONIS QVARTÆ,

De Morbis & Symptomatibus Narium.

Cap. I. DE Narium vlceribus & ozœnis, 602
II. De Cancro narium, 604
III. De Polypo & ſarcomate, ibid.
IV. De Anguſtia narium, 606
V. De Vulneribus narium, ibid.
VI. De Læſo olfactu, ibid.
VII. De Fœtore narium, 608
VIII. De Hæmorrhagia narium, ibid.
IX. De Sternutatione, 614
X. De Coryza, ibid.

PARTIS III.

SECTIONIS QVINTÆ,

De Morbis & Symptomatibus Linguæ,

Cap. I. DE Linguæ aſperitate & ſcabritie, 615
II. De Linguæ magnitudine nimiâ, tumore, calculis, ibid.
III. De Linguæ vulneribus, 616
IV. De Ranula ſub lingua, ibid.
V. De Linguæ adſtrictione, 617
VI. De Læſo guſtatu, ibid.
VII. De Linguæ motu læſo, 618

INDEX

INDEX QVÆSTIONVM.

I. AN in intemperie capitis purgandum? p. 262
II. Quot ſint ſigna intemperiei capitis calidæ? 266
III. An in calida intemperie capitis calida extra applicare liceat? ibid.
IV. An detur intemperies humida ſine materia? 272
V. An pilulæ commodius, quàm aliæ formæ medicamentorum, ad caput euacuandum vſurpentur? 276
VI. Quo tempore pilulæ ad caput purgandum ſint vſurpandæ? 277
VII. Cui loco ad caput euacuandum cauteria applicanda ſint? ibid.
VIII. An cerebro conſenſu partis affecto, dolor & moleſtia in dextra capitis parte; Lienis in ſiniſtra; Vteri in vertice & ſyncipite percipiatur? 280
IX. An coriandrum ad ſupprimendos vapores è ventriculo adſcendentes ſit vſurpandum? 283
X. Quænam vena in capitis affectibus aperienda? 285
XI. Quæ vena primò aperienda in affectibus capitis à menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſione ortis? ibid.
XII. An arteriæ in affectibus capitis à ſanguine ſecandæ ſint? 286
XIII. An venas narium ſcalpello, vel hirudinibus aperire liceat? ibid.
XIV. Cui loco cucurbitulæ reuulſionis gratiâ ſint applicandæ? ibid.
XV. An in intemperie cum humore bilioſo etiam locum habeant diſcutientia & reſoluentia? 289
XVI. An acetum ſinapiſmis admiſcendum? 295
XVII. An odorata in intemperie capitis cum pituita conueniant? 295
XVIII. An acetum melancholicis vtile ſit? 299
XIX. An ſuturarum in capite defectus ad valetudinem conducat? 305
XX. An cerebri vulnera omnia ſint lethalia? 327
XXI. An opus ſit in noſtris regionibus tam accuratâ ratione in cranij fracturis? 328
XXII. An vulnera capitis per agglutinationem ſeu ſuturam; an vero per carnis generationem ſananda ſint. 329
XXIII. Quo in loco contrafiſſura fiat? 329
XXIV. An cranium fiſſum ſtatim & ſemper radendum ſit? 330
XXV. An duræ meningi denudatæ ſiccantia, an vero humectantia medicamenta medicamenta imponenda ſint? 330
XXVI. An cranio fracto, cute verò integrâ manente, cutis ſecanda ſit? 331
XXVII. An in cranij fracturâ, etiam internam laminam penetrante, ſemper cranium aperiendum ſit? 332
XXVIII. An cerebrum inflammari poſſit? 334
XXIX. An electiuè purgantia in inflammatione cerebri aut membranarum eius conueniant? 336. 338
XXX. An repellentia in inflammatione cerebri & eius membranarum tepida vel frigida ſint adhibenda? 337
XXXI. An vertici cucurbitulæ affigendæ in cerebri tumoribus? 337
XXXII. An vini potus in inflammatione cerebri & membranarum eius conueniat? 338
XXXIII. Quâ vi ὑπνωτικὰ & ναρκωτικὰ ſomnum concilient? 350
Quomodo opium præparandum & corrigendum? 351
XXXIV. Quænam comatis & cataphoræ cauſſa ſit? 354
XXXV. An in vertigine vena ſecanda? 359 & ſeq.
XXXVI. An vomitus in vertigine per conſenſum à ventriculo conueniat? 363
XXXVII. An vertiginis, quæ dantur, differentiæ ſint ſaltem ſecundùm gradus, an vero ſecundum ſpeciem. 364
XXXVIII. An intemperies, vel humor ſine vapore vertiginem inducere poſſit? 364
XXXIX. An repellentia locum habeant in vertigine per conſenſum partium inferiorum? 365
XL. Quâ ratione proſpectus ab alto & in profundum vertiginem excitet? ibid.
XLI. Quomodo, & quibus inſtrumentis actiones animales principes in ſanis perficiantur? ibid. & ſeq.
XLII. Quid ſit Maslach Turcarum? 377
XLIII. An læſâ phantaſiâ ratio ſalua permanere poſſit? 379
XLIV. An in omni phrenitide vena ſecanda ſit? 380
XLV. An in luce vel tenebris detinendi ſint phrenetici? 381
XLVI. An cerebrum, an vero membranæ eius in phrenitide inflammentur? ibid.
XLVII. An omnis inflammatio membranarum cerebri delirium afferat? ibid.

XLVIII.

XLVIII. An Phrenitis fiat ſolum à membranarum cerebri, an verò etiam ab ipſius cerebri ſubſtantiæ inflammatione? 381
XLIX. An philtra amorem inducere poſſint? 390
L. An Antimonium in curatione Melancholiæ per conſenſum cordis & totius locum habeat? 396
LI. An Diuretica in melancholia hypochondriaca conueniant? 401
LII. Qui fiat, quod maniaci & Melancholici interdum peregrinis linguis loquuntur, & futura prædicunt? 414
LIII. Qui fiat, quod maniaci cum tot diætæ erroribus tam diu viuant? 415
LIV. An & alia, præter canes, animalia in rabiem agantur? ibid.
LV. Cur canis præ reliquis animalibus ſæpius in rabiem agatur? 416
LVI. An venenum Hydrophobiam inducens in corpore humano generari poſſit? 416
LVII. Cur rabidi aquam abhorreant? 417
LVIII. An pars demorſa à cane rabido ſtatim amputanda? 418
LIX. An balneum & aquæ potus in Hydrophobia conueniant? 420
LX. Quâ vi venenum animalium rabidorum agat? ibid.
LXI. An venæſectio in Hydrophobia conueniat? ibid.
LXII. An Purgantia in Hydrophobia conueniant? 421
LXIII. An coma ἄγρυπνον & catochus ſint iidem affectus? 425
XLIV. Cur non omnes homines, non ſingulis noctibus, inſtar Somnambulorum in ſomno ambulent? 426
LXV. Cur ſomnambuli ea agant, quæ vigilantes non poſſunt? 427
LXVI. Suffitus in Lethargicis ad excitandum ex ſomno an conueniat? 431
LXVII. An tremoris vox quandoque etiam pro Rigore accipiatur? 443
LXVIII. An proxima tremoris cauſſa ſit vna, facultatis motricis imbecillitas? ibid.
LXIX. An tremor ab errore externo quoque prouenire poſſit? 444
LXX. Quomodo Hydrargyrum tremoris cauſſa ſit? ibid.
LXXI. Qui fiat, vt poſt Apoplexiam alterum tantum latus reſoluatur, altero manente incolumi? 449
LXXII. An in paralyſi febrem accendere liceat? 458
LXXIII. An Galenus & Auicennas de cauſſis paralyſis conſentiant, & an frigus ſaltem denſando neruos paralyſin inducat? 459
LXXIV. Qui humores paralyſis cauſſa eſſe poſſint? 460
LXXV. An in neruos humor ſeſe inſinuare poſſit? ibid.
LXXVI. An ſudorifera in paralyſi ſint exhibenda? 461
LXXVII. In ſpaſmo quæ cauſſa muſculos contrahat? 463
LXXVIII. Cur in ſpaſmo pars contracta immobilis maneat; in conuulſiuo verò motu variè agitetur? ibid.
LXXIX. An conuulſi aquâ frigida perfundendi? 467
LXXX. Quæ ſit proxima conuulſionis cauſſa? 469
LXXXI. An febris pro ſpaſmo curando excitanda ſit? ibid.
LXXXII. An ſpiritus illi, qui ſenſui & motui inſeruiunt; an verò qui ſenſibus internis; an verò omnes ſpiritus animales in catalepſi congelentur? 473
LXXXIII. An ſolus homo epilepſiê laboret? 492
LXXXIV. Quodnam ſit ſubiectum epilepſiæ? ibid.
LXXXV. Quænam ſit epilepſiâ cauſſa proxima? ibid.
LXXXVI. Quomodo cerebrum in epilepſiâ afficiatur, & quâ de cauſsâ omnes ſenſuum actiones aboleantur? 494
LXXXVII. An motus conuulſiuus in epilepſiâ fiat à facultate animali; an verò naturali? ibid.
LXXXVIII. An ſanguis in paroxyſmo epilepſiæ ſit mittendus? 495
LXXXIX. An extra paroxyſmum ſanguis ſit mittendus in epilepſiâ? ibid.
XC. Quænam vena in epilepſiâ ſit aperienda? ibid.
XCI. An vomitus in epilepſiâ conueniat? ibid.
XCII. An frictiones in paroxyſmo epileptico vſum habeant? 496
XCIII. An in paroxyſmo epileptico ſternutationem ciere liceat? ibid.
XCIV. An Apium epilepticis ſit noxium? ibid.
XCV. An Cranij humani aliquis in epilepſiâ vſus ſit? ibid.
XCVI. Vtrum amuleta proſint in epilepſiâ. 497
XCVII. An vſus ſanguinis humani conueniat in epilepſiâ? ibid.
XCVIII. An à ſolâ intemperie cerebri poſſit apoplexia generari? 510
XCVIX. An Apoplexia ſit morbus hæreditarius? ibid.
C. An à conſumptione ſpirituum animalium

malium omnimodâ fieri poſſit? ib.
CI. Quæ ſit cauſſa apoplexiæ proxima? 511
CII. An ſpiritus animalis & vitalis differant eſſentia. ibid.
CIII. In apoplexiâ cur principio neruorum affecto interni ſenſus lædantur? 512
CIV. An à vapore narcotico fiat apoplexia? 513
CV. Cur in ſenibus apoplexiâ in paralyſin mutatâ nihilominus permaneant torpidi ſenſus interni? ibid.
CVI. Apoplexia an à ſpiritu Vitriolato coagulante producatur? ibid.
CVII. Apoplexiam an vapores ſolâ commotione humorum excrementitiorum in capite collectorum excitent? ibid.
CVIII. Apoplexiâ pueri cur raro corripiantur? ibid.
CIX. An aquæ apoplecticæ ſtatim in principio conueniant? ibid.
CX. An purgantia ſint exhibenda in apoplexiâ? ibid.
CXI. An Vomitoria in paroxyſmo apoplectico ſint exhibenda? ibid.
CXII. An repellentia in apoplexiâ conueniant? ibid.
CXIII. An Cerota & emplaſtra è fimo columbino & thapſiâ in catarrho calido conueniant? 525
CXIV. Quænam forma decubitus & ſitus capitis in catarrho eſſe debeat? 528
CXV. An omnis intemperies dolorem inducat? ibid.
CXVI. An vini potus vini noxam pellat? 533
CXVII. Ophthalmia an à ſolo ſanguine fiat? 544
CXVIII. Oculis an ſemper medicamenta actu frigida apponenda, vt vult Meſue? 546
CXIX. Errhina an in ophthalmiâ conueniant? 547
CXX. Quo tempore topica in ophthalmiâ applicanda? 549
CXXI. An vinum in ophthalmiâ conueniat? 550
CXXII. An balneum in ophthalmiâ vtile ſit? ibid.
CXXIII. An viſus ictericis deprauetur? 555
CXXIV. An ſiccitas ſit cauſſa dilatationis pupillæ? 563
CXXV. Viſus quomodo lædatur in anguſtia pupillæ? 564
CXXVI. Cryſtallinus humor an tenuior fieri poſſit? 572
CXXVII. Cryſtallinus humor an maior vel minor fieri poſſit? 573
CXXVIII. An vitreus humor, à naturali conſtitutione deflectens, poſſit immediatè viſionem lædere, an verò ſaltem quia nocet cryſtallino? ibid.
CXXIX. An nimia ſpirituum opticorum agitatio differat à vertigine? 574
CXXX. An ſpirituum opticorum vitia perſpicillorum vſu corrigi poſſint? ibid.
CXXXI. Quomodo viſio lædatur vitio ſpirituum opticorum? 579
CXXXII. Siccitas neruorum opticorum an poſſit eſſe cauſſa læſæ viſionis? ibid.
CXXXIII. Cur quidam in tenebris videant? 580
CXXXIV. Qua ratione lumen vueæ inhærens ad viſionem nocturnam concurrat? ibid.
CXXXV. Topica an viſum confortent? 581
CXXXVI. Coniunctionis neruorum opticorum quæ ſit cauſſa? 583
CXXXVII. Cur vapores & humores intra oculum videantur? 586
CXXXVIII. An ex intemperie nuda calida, à cauſsâ externa aures affici poſſint? 590
CXXXIX. An ſenſus acumen ſit cauſſa tinnitus aurium? 594
CXL. Debilitas auditus an ſit cauſſa tinnitus? ibid.
CXLI. Cur manu cauâ auri admotâ ſonus percipiatur? 595
CXLII. An ſola intemperies calida ſit cauſſa doloris aurium? 600

Index Capitum.

Libri II. Partis I.

De Oris ac Faucium & partium in his Contentarum ægritudinibus;

Cap. I. De Labiorum Tumoribus. 622
II. De labiorum Fiſſuris. 623
III. De labiorum Vlceribus. 624
IV. De labiis Vulneratis, Leporinis, & Curtis. 625
V. De Tremore & peruerſione labiorum, Sanguinis fluxu ex iis, & labiis Liuidis. ibid.
VI. De Oris Apertione læſa. 626
VII. De Oſcitatione. ibid.
VIII. De oris Diſtortione. 627
IX. De Pryaliſmo ſeu crebra Sputatione & Saliuæ defectu. 629
X. De Dentium Morbis. 630
XI. De dentium Dolore. 635
XII. De dentium Stupore & Algore. 638
XIII. De dentium Stridore. 639
XIV. De dentibus Nigris, malè Coloratis & Sordidis, vt & de Sanguinis è dentibus fluxu. ibid.
XV. De dente Aureo pueri Sileſii. 640
XVI. De Gingiuarum Affectionibus. ibid.
XVII. De Morbis & Symptomatibus Maxillarum. 643
XIIX. De Oris vitiis & primò de eius Inflāmationibus & vlceribus. 644
XIX. De Fœtore oris. 648
XX. De Gurgulionis Laxatione. ibid.
XXI. De gurgulionis Inflammatione & Exulceratione. 650
XXII. De tonſillarum inflammatione & vlceribus. 652
XXIII. De iis, quæ in Guttur vel Gulam inciderunt, eximendis. 654
XXIV. De Angina. 655
XXV. De Strumis in Collo, & Bronchocele ac hydrope Gutturis. 668

PARTIS II.

De Aſperæ arteriæ, pulmonis, mediaſtini, diaphragmatis, thoracis præter naturam affectionibus,

Cap. I. De Aſperæ arteriæ morbis. p. 672
II. De Pulmonis Intemperie. 674
III. De pulmonis Inflammatione ſiue Peripneumonia. 676
IV. De Vaſorum pulmonis & primò de aſperarū arteriarū Anguſtia. 681
V. De Læuium pulmonis arteriarum anguſtia. 684
VI. De Apertione vaſorum pulmonis. 685
VII. De Grandine, Calculo & Vermibus in pulmone genitis. 689
VIII. De Tuberculis pulmonis. 690
IX. De Hydrope & Hydatidibus pulmonis. 691
X. De pulmonum cum latere Coalitu. 692
XI. De pulmonis Vulneribus. ibid.
XII. De Vlceribus pulmonum & phthiſi. 694
XIII. De Mediaſtini Inflammatione. 701
XIV. De Diaphragmatis tumoribus. 702
XV. De Vulneribus diaphragmatis. 703
XVI. De Pleuritide, ſeu inflammatione pleuræ & Muſculorum thoracis. ibid.
XVII. De Thoracis Vulneribus. 721
XIIX. De Fiſtulis thoracis. 722
XIX. De Empyemate. 723
XX. De hydrope Pectoris. 726
XXI. De Vertebrarum dorſi luxatione & Gibboſitate. 728
XXII. De Fractura Spinæ & Vulneribus. 730
XXIII. De Tabe dorſali. ibid.
XXIV. De Vermibus dorſi. 731
XXV. De Luxatione & Fractura Coſtarum. 732
XXVI. De Mucronatæ Cartilaginis Prolapſu. 733

PARTIS III.

De Symptomatibus, quæ Pulmonibus & Thoraci accidunt,

Cap. I. De Reſpiratione læſa in genere. 736
II. De Aſthemate & Orthopnœa. 738
III. De Suffocatione, ſeu Strangulatione. 747
IV. De Vitiis Vocis & Sermonis. 748
V. De Tuſſi. 751
VI. De Dolore Pectoris. 757
VII. De Sputo Sanguinis. 759

PARTIS IX.

De Morbis ac Symptomatibus cordis,

Cap. I. De Morbis Pericardij. 762
II. De Cordis Intemperiebus. 763
III. De reliquis cordis morbis. 765
IV. De cordis Palpitatione. 766
V. De Virium Imbecillitate. 770
VI. De Lipothymia & Syncope. 772

INDEX QVÆSTIONVM.

I. An ſaliua conglutinationem vulnerum labiorum remoretur. pag. 625
II. An tortura oris & ſpaſmus cynicus differant. 627
III. An ſpaſmus cynicus ſit morbus vel ſymptoma. 629
IV. An cera dentibus carioſis commodè indatur. 631
V. An cauteria tuto in dentibus carioſis adhibenda. ibid.
VI. An dens lupi geſtatus in dentitione puerorum aliquid præſtet. 638
VII. An in tonſillarum inflãmatione repellentia ſolũ intus applicãda. 653
VIII. An angina à cibis & medicamẽtis peculiari vi agẽtibus induci poſſit. 656
IX. An cacochymia primam occcaſionem præbeat anginæ. 661
X. An in angina rectè à Chymicis vomitoria & antimonialia exhibeantur. ibid.
XI. An pilulæ in angina exhibendæ cõmodè diſſoluantur. ibid.
XII. Quâ formâ repellentia in angina exhibenda. ibid.
XIII. An omnis angina ſit ab inflammatione. 666
XIV. An humor anginam excitans à cerebro & capite defluere poſſit. 667
XV. An vera angina ſit, quæ ab eſu fungorum & ſimilibus venenatis rebus oriri dicitur. ibid.
XVI. An nidus hirundinis aliquem in angina curanda vſum habeat. ibid.
XVII. An laryngotomia tuta & vtilis ſit. 668
XVIII. An bronchocele & ſtruma in gutture ſit idem morbus. ibid.
XIX. An ſtrumæ & ſcrophulæ differãt. 669
XX. An ſtrumæ à Mercurio ſeu aquis ex montibus metallorum feracibus ſcaturientibus & Mercurium in ſe continentibus oriantur. 669
XXI. An vlcera aſperæ arteriæ ſint ſanabilia. 674
XXII. An in perineumonia hæmorrhagia narium vtilis ſit? 680
XXIII. An dulcia in peripneumonia conueniant. 681
XXIV. Quænam ſit cauſſa hydropis, quæ leuium arteriarum obſtructione laborantibus superuenire ſolet. 685
XXV. Medicamenta grumos ſanguinis in thorace diſſoluentia quo tempore ſint exhibenda. 687
XXVI. Qualis aër in apertione vaſorũ pulmonis ab aëre frigido cõueniat. 689
XXVII. An vlcera pulmonis ſint ſanabilia. 700
XXVIII. An in phthiſi cochleæ vtiles ſint. 701
XXIX. Quę pars afficiatur in pleuritide. 703
XXX. An bilis, pituita vel melancholia ſola pleuritidinem generet. 704
XXXI. Quales febres ſint pleuriticorũ. ib.
XXXII. Quæ vena in pleuritide & quo in latere aperienda. 709
XXXIII. An in pleuritide ex vna vena aperta ſimul reuulſio & deriuatio fieri poſſit. ibid.
XXXIV. Mulieribus menſium ſuppreſſione laborantibus quænam ſit vena ſecanda in pleuritide. 710
XXXV. Quando ſecanda ſit vena in pleuritide. ibid.
XXXVI. Quantum ſanguinis ſit mittendũ. ib.
XXXVII. An in omni pleuritide detur inflammatio pleuræ. 714
XXXIIX. An in pleuritide ſola pleura, an verò ſimul pulmo inflammetur. ibid.
XXXIX. Per quas vias materia in pleuritide ad aſperam arteriam perueniat, & inde tuſſi eiiciatur. 715
XL. Quæ vena in pleuritidis initio aperienda ſit. ibid.
XLI. Per quas vias è thorace materia ad aluum & veſicam peruenire, & hinc euacuari poſſit. 720
XLII. Qualiſnam ſit febris, quæ empyemati coniungitur. 725
XLIII. Quo in loco ſectio thoracis empyicis inſtituenda ſit. 726
XLIV. An humor aſthmatis cauſſa hæreat etiam quandoque extra bronchia pulmonum. 744
XLV. An aſthmata frequentius à catharrho, an verò ab humore crudo è venis in pulmones effuſo excitetur. ib.
XLVI. An aſthma ſemper ſit ſine febre. 745
XLVII. An purgantia in paroxyſmo adſtmatico conueniant. ibid.
XLIIX. An ius galli decrepiti aſthmaticis conueniat. ibid.
XLIX. An arſenicũ ſuffumigiis in aſthmaticis curãdis rectè admiſceatur. 746
L. An victus attenuans ſimulque tenuis aſthmaticis conueniat. ibid.
LI. An tuſſis ſit ſolùm ab anguſtia tracheæ arteriæ. 756
LII. An aliquid in pulmonem ex ore delabatur. 757
LIII. An in ſputo cruento ſanguis ſemper è brachio, an verò etiam è talo & cruribus, præcipuè in fœminis, mittendus ſit. 761
LIV. An Lunatica paſſio dicta puerorum & infantium ex vermibus in pericardio ortis accidat. 762

Libri III. Partis I.

SECTIONIS PRIMÆ,

De Morbis Oeſophagi & Ventriculi,

Cap.I. DE morbis Oeſophagi. 780
II. De læſa Deglutitione. 784
III. De rebus alienis deglutitis. 785
IV. De intemperie ventriculi in genere. 786
V. De frigida intemperie ventriculi. 787
VI. De calida itēperie ventriculi. 790
VII. De humida intemperie ventriculi. 791
VIII. De ſicca intemperie ventriculi 792
IX. De intemperiebus ventriculi comſipotis. 793
X. De intemperiebus ventriculi cum materia. 794
XI. De inflatione ventriculi. 796
XII. De inflammatione ventriculi. 797
XIII. De tumoribus vētriculi frigidis. 800
XIV. De extenuatione, anguſtia, adſtrictione, & ſitu mutato ventriculi. 801
XV. De rebus præter naturam variis in ventriculo repertis. ibid.
XVI. De vulneribus ventriculi. 803
XVII. De vlceribus ventriculi. 804

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Symptomatibus Ventriculi,

Cap.I. DE anorexia & appetitu ventriculi deiecto. 805
II. De longa à cibo & potu abſtinentia. 809
III. De certorum ciborum faſtidio. 817
IV. De Ingenti fame, canina appetentia & bulimo. 818
V. De pica & appetitu vitioſo. 821
VI. De potus appetitu læſo, & primò de ſiti deficiente. 824
VII. De ſiti nimia. 825
VIII. De ſymptomatibus quæ in retentione cibi & potus accidunt. 827
IX. De chyloſi ſeu coctione ventriculi læſa, & imbecillitate vētriculi. 828
X. De ſingultu. 831
XI. De ructatione. 836
XII. De nauſea & vomitu. ibid.
XIII. De cholera & primò de cholerâ humidâ. 841
XIV. De cholera ſicca. 844
XV. De dolore & anxietate ventriculi. 845
XVI. De ardore ſtomachi & ventriculi reſolutione ac ſtupore. 849
XVII. De excretis p. n. è ventriculo, & eius qualitatibus mutatis. 850

PARTIS II.

SECTIONIS PRIMÆ,

De Morbis Inteſtinorum,

Cap.I. DE intemperie inteſtinorum & primò de frigidâ. 851
II. De inflammatione inteſtinorū. 853
III. De anguſtia inteſtinorum. 854
IV. De Læuitate inteſtinorum & magnitudine aucta. 856
V. De rebus p. n. in inteſtinis repertis. ibid.
VI. De ſitu inteſtinorum mutato, & de hernia. 863
VII. De ani procidentia. 867
VIII. De vulneribus inteſtinorum. 868
IX. De vlceribus & ſphacelo inteſtinorum. 869
X. De morbis Inteſtini recti in ſpecie. ibid.

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Symptomatibus quæ Inteſtinis accidunt,

Cap.I. DE inteſtinorum actione læſa, & præcipuè de motu inteſtinorum inuerſo & ileo. 873
II. De dolore colico. 876
III. De dolore iliaco. 887
IV. De alui retentione. ibid.
V. De alui fluxibus. 889
VI. De diarrhœa. 894
VII. De dyſenteria. 902
VIII. De fluxu alui ſanguineo & hepatico. 930
IX. De fecum alui per aliena loca excretione. 933
X. De rebus variis, alienis & monſtroſis per aluum excretis, & ventris murmure. ibid.
XI. De ani paralyſi, ſtupore & dolore. 935
XII. De teneſmo. ibid.
XIII. De Hæmorrhoidibus. 937

PAR

PARTIS III.

De Morbis Meſenterij, Pancreatis & omenti,

Cap.I. DE Meſenterio & vaſis meſaraicis veniſque lacteis. pag. 942
II. De intemperie meſenterij. 944
III. De meſenterij vaſorum anguſtia & obſtructionibus. 945
IV. De meſenterij inflammatione. 946
V. De meſenterij aliis tumoribus, abſceſſibus, ſuppuratione & corruptione. 947
VI. De ſymptomatibus ex humoribus in meſenterio cumulatis ortis & præcipuè dolore. 949
VII. De morbis pancreatis. 950
VIII. De morbis omenti. 951

PARTIS IV.

De Lienis præter naturam affectibus,

Cap.I. DE vſu lienis & natura humoris melancholici. 952
II. De intemperie lienis. 953
III. De lienis morbis organicis, & præcipuè obſtructione. 956
IV. De lienis magnitudine vitioſa & inflatione. 958
V. De lienis inflammatione. ibid.
VI. De ſcirrho & duris lienis tumoribus. 960
VII. De lienis vulneribus. 963
VIII. De lienis vlceribus. ibid.
IX. De actione lienis propria læſa. 964
X. De lienis doloribus. ibid.
XI. De ictero nigro. 965

PARTIS V.

SECTIONIS PRIMÆ,

De Hypochondriaca affectione,

Cap.I. DE natura affectionis hypochondriacæ. 966
II. De loco affecto. 967
III. De cauſſis affectionis hypochondriacæ. 968
IV. De ſignis & ſymptomatibus affectionis hypochondriacæ. 971
V. De prognoſticis. 975
VI. De indicationibus & curatione. ibid.
VII. De diæta. 980

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Scorbuto,

Cap.I. DE ſcorbuti nominibus & natura. 982
II. De ſubiecto & cauſſa ſcorbuti. 984
III. De cauſſis ſcorbuti remotis, procatarcticis & externis. 992
IV. De ſignis ſcorbuti ac morbis & ſymptomatibus quæ ſcorbutum comitantur. 995
V. De prognoſticis ſcorbuti. 1009
VI. De curatione ſcorbuti in genere. 1010
VII. De curatione affectuum ſcorbuticorum. 1018
VIII. De diæta. 1024
IX. De præſeruatione. 1025

PARTIS VI.

SECTIONIS PRIMÆ,

De Morbis Epatis.

Cap.I. DE intemperie epatis. 1026
II. De obſtructione epatis. 1030
III. De inflatione epatis. 1033
IV. De inflammatione epatis. 1034
V. De ſcirrho aliiſque tumoribus epatis. 1038
VI. De calculis, vermibus & hydatidibus in epate natis. 1040
VII. De vulneribus epatis. ibid.
VIII. De vlceribus & ſphacelo epatis. 1042
IX. De veſicæ fellis morbis. 1044

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Symptomatibus quæ Epati accidunt,

Cap.I. DE ſanguinificatione læſa in genere & epatis imbecillitate. 1044
II. De cachexia. 1046
III. De hydrope aſcite. 1048
IV. De tympanite. 1069
V. De anaſarca. 1072
VI. De dolore epatis. 1074
VII. De ictero. ibid.

PARTIS VII.

SECTIONIS PRIMÆ,

De Renum & vreterum Morbis,

Cap.I. DE renum vſu. 1078
II. De intemperie renum. 1079
III. De numero renum mutato, aliiſquibuſdam eorum morbis. 1080
IV. De vaſorum in renibus anguſtia. ib.
V. De apertione vaſorum in renibus. 1081
VI. De calculo renum. ibid.
VII. De rebus p.n. in renib. genitis. 1088
VIII. De renum inflammatione. 1089
IX. De renum tumoribus reliquis &

eorumdem tabe. 1090
X. De vulneribus renum. 1091
XI. De vlceribus renum. ibid.
XII. De vreterum morbis. 1092

SECTIONIS SECVNDÆ,
De Symptomatibus Renum,

Cap. I. DE rerum imbecillitate & ſeri ſecretione læſa. 1093
II. De diabete. 1094
III. De dolore nephritico. 1096

PARTIS IIX.
SECTIONIS PRIMÆ,
De Veſica Morbis,

Cap. I. DE intemperie & anguſtia veſicæ & numero mutato. pag. 1098
II. De Calculo veſicæ. ibid.
III. De vermibus & aliis p. n. in veſica natis. 1101
IV. De diſtenſione & inflammatione veſicæ ac ſitu eiuſdẽ mutato. ibid.
V. De veſicæ vulneribus. 1103
VI. De veſicæ ſcabie & vlceribus. ibid.
VII. De ſphincteris veſicæ refrigeratione & duplici meatu vrinario. 1105
VIII. De meatus vrinarii anguſtia. 1106
IX. De caruncula, callo, verrucis & vlceribus meatus vrinarii. ibid.

SECTIONIS SECVNDÆ,
De Symptomatibus Veſicæ,

Cap. I. DE dolore veſicæ, ſtupore & reſolutione ſphincteris veſicæ. 1108
II. De vrinæ ſuppreſſione. ibid.
III. De diminuta vrinæ excretione. 1110
IV. De ſtranguria. ibid.
V. De dyſuria & vrinæ ardore. 1112
VI. De mictione inuoluntaria & vrinæ incontinentia. 1114
VII. De vrina rubra, cruēta & nigra. 1115
VIII. De rebus alienis per veſicam excretis. 1117
IX. De vrinæ per aliena loca excretione. 1118

PARTIS IX.
SECTIONIS PRIMÆ,
De Morbis partium genitalium in viris,

Cap. I. DE intemperie teſtium. pag. 1119
II. Ee teſtium numero vitioſo & calculis in iis repertis. 1120
III. De teſtium magnitudine vitioſa, & inflammatione & tumoribus aliis. ibid.
IV. De ſitu teſtium mutato. 1121
V. De vulneribus, vlceribus, cancro & gangræna teſtium. 1122
VI. De ſcroti morbis. ibid.
VII. De hernia & ſcroti tumoribus. 1123
VIII. De penis morbis. 1127
IX. De tuberculis & verrucis penis. 1128
X. De glande imperforata. 1129
XI. De vulneribus, vlceribus, fiſtulis & gangræna penis. ibid.
XII. De præputii morbis. 1130
XIII. De hermaphroditis & ſexus mutatione. 1131

SECTIONIS SECVNDÆ,
De Symptomatibus, quæ genitalibus & circa generationem in viris accidunt.

Cap. I. DE læſa generatione, ſeu ſterilitate in viris. 1133
II. De læſa penis erectione & ſeminis eiaculatione. 1137
III. De ſalacitate, ſatyriaſi & priapiſmo. 1139
IV. De gonorrhæa & ſeminis profluuio. 1140
V. De pollutione nocturna. 1143
VI. De ſymptomatibus quibuſdam in coitu & ſeminis emiſſione accidentibus. 1144
VII. De rebus alienis per penem excretis. 1145
VIII. De teſtium & penis dolore ac ſcroti & præputij pruritu. ibid.

PARTIS X. & vltimæ,
De Vmbilici & Abdominis p. n. Affectionibus,

Cap. I. DE vmbilici apertione, & per eum variarũ rerũ excretione. p. 1146
II. De hernia vmbilicali. 1147
III. De vmbilici inflammatione, abſceſſu & vlcere. 1049
IV. De vermibus & lapidibus in vmbilico genitis. 1150
V. De vulneribus vmbilici & vaſorum eius abruptione. ibid.
VI. De peritonæi morbis. 1151
VII. De muſculorum abdominis inflammatione & abſceſſibus. ibid.
VIII. De ſpaſmo abdominis. 1153
IX. De abdominis tumoribus. ibid.
X. De abdominis vulneribus. 1154
IX. De fiſtulis & vſtionibus abdominis. 1155

Index Quæſtionum. Partis I.

Q. I. AN deglutitio faucium muſculis, non verò propriis fibris peragatur? 784
II. Qui fiat, quod ſolida facilè, liquida verò difficulter, & ſine, ſuffocationis metu dirigantur? 786
III. An ea, quæ Hippoc. lib. I. prognoſt. aph. 37. 40. & 41. habet, de tumoribus ventriculi, an potius de tumoribus ventris ſint explicanda? 798
IV. Per quas vias acus deglutitæ è corpore reddantur? 802
V. An vulnera ventriculi ſint lethalia? 803
VI. An inappetentia tam intemperie calidâ, quàm frigida fieri poſſit? 807
VII. An in reddendis longæ abſtinētiæ cauſſis ſtatim ad miraculum vel Angelos bonos confugiendum ſit? 811
VIII. An corpora illa, quæ longâ abſtinentiâ laborârunt, reverà fuerint viuētia? 812
IX. An corpora etiam hæc à Dæmone fuerint obſeſſa? ibid.
X. An peculiares cœli influxus lōgæ abſtinentiæ cauſſa ſint? ibid.
XI. An occultæ qualitates abſtinentiæ huius cauſſa ſint? ibid.
XII. An conſuetudo huius abſtinentiæ cauſſa eſſe poſſit? ibid.
XIII. Qua ratione homo venenis aſſueſcat? ib.
XIV. An illi, qui diu abſtinuerunt, aëre nutriti fuerint? ibid.
XV. An ſolo aëre alatur chameleon, & manucodiata? ibid.
XVI. An exhalationibus illi, qui abſtinuerunt, nutriti fuerint? ibid.
XVII. An vita ſimplicis aquæ potu produci poſſit? 814
XIIX. An abſtinentes vitam terrâ clam ingeſtâ ſuſtentârint? ibid.
XIX. An pituita in corpore redundans abſtinentiæ longæ cauſſa ſit? ibid.
XX. An colliquamenta quædam partium internarum abſtinentiæ huius cauſſa ſint? ibid.
XXI. An humor melancholicus huius ſymptomatis cauſſa ſit? 815
XXII. An in homine nutriendi functio aliquādiu ceſſare poſſit? ibid.
XXIII. Cur alimenta neceſſaria ſint? ibid.
XXIV. Cur in nonnullis corporibus nihil diſcutiatur aut abſumatur? 816
XXV. Qua ratione humidum radicale ita diſponi poſſit, vt nihil vel parum de eo abſumatur? ibid.
XXVI. Quomodo indi Nicotianâ famem & ſitim ſolentur? 817
XXVII. Quomodo frigus bulimum excitet? 820
XXVIII. An humor melancholicus & acidus, qui appetitum excitat, in ventriculo naturaliter contineatur? 821
XXIX. An pica à cauſſa venenata oriatur? 823
XXX. An cibi praui & alieni à naturâ hominis, qui auidè ab ægris eiuſmodi appetuntur, ſint concedendi? ibid.
XXXI. An in picâ humori prauo contraria, an verò ſimilia appetantur? 824
XXXII. An chylificatio fiat à calore? 831
XXXIII. An calor vicinarum partium etiam aliquid ad coctionem faciat? ibid.
XXXIV. An ſingultus ad deprauatâm reſpirationem ſit referendus. ibid.
XXXV. Vnde humorum copia in cholera proueniat? 842
XXXVI. An clyſteres ſaltem ex inteſtinis euacuent? 852
XXXVII. An dentur lumbrici cucurbitini? 557
XXXIIX. An dulcia ad generandos vermes faciant? 859
XXXIX. An lumbrici geniti alios rurſum generent? ibid.
XL. An lumbrici inteſtina & ventriculum perforare poſſint? ibid.
XLI. An argentum viuum ad enecandos lumbricos exhibendum? 861
XLII. An cauſſa motus inuerſi in tenuibus inteſtinis conſiſtat? 874
XLIII. An in ileo nihil per aluum excernatur? 876
XLIV. An dentur medicamenta, quæ occulta proprietate colicam tollant? 879
XLV. An humor colicæ cauſſa in cauitate inteſtinorum, num verò in ipſis inteſtinorum tunicis hæreat? 882
XLVI. An colica antiquis nota fuerit? 886
XLVII. An ſola intemperies dolorem colicum inducere poſſit? ibid.
XLVIII. An læſa ſolùm facultate concoctrice lienteria generari poſſit? 890
XLIX. An aquæ per canales plumbeos defluentes cauſſæ ſint dyſenteriæ? 905
L. Cur non dyſenteria epidemica corripiantur? 906
LI. An in dyſenteriâ venæ ſectione opus ſit? 910
LII. An adſtringentia in dyſenteria conueniant? 917
LIII. An topica in dyſenteria vtilia ſint? 920
LIV. An balneū dyſentericis conueniat? 922
LV. Quidnam illud mucoſum & album ſit, quod in dyſenteriâ excernitur? 924
LVI. An adamas venenum & cauſſa dyſenteriæ ſit? ibid.
LVII. Ac pinguedo & ramenta inteſtinorum tanta; vt vulgò fertur in dyſenteria excernantur? 925
LIIX. An purgantia in dyſenteria ſint exhibenda? 926

LIX. An

LIX. An lactis vſus in dyſenteria conueniat? 927
LX. An chalybis vſus in dyſenteria conueniat? 928
LXI. Quænam fluxus hepatici proxima cauſſa ſit? 932
LXII. Cur feces inteſtinis perforatis non in cauitatem abdominis excidant? 933
LXIII. Num in apoplecticis ani ſphincter reſoluatur? 935
LXIV. Cur hæmorrhoidibus cæcis dolor excitetur? 937
LXV. Qualis ſit ſanguis qui per hæmorrhoides euacuatur? 940
LXVI. An aloë venarum ora aperiat, & hœmorrhoides cieat? 941
LXVII. An hirudines hœmorrhoide applicandæ ſint? ibid.

PARTIS III.

LXVIII. Vnde venæ lacteæ nomen ſuum adeptæ ſint? 942
LXIX. Cur venæ lacteæ tamdiu latuerint? ibid.
LXX. Cur veteres viua animalia ſecuerint? ib.
LXXI. An venæ lacteæ veteribus fuerint notæ? ibid.
LXXII. Cur moriente animali venarum lactearum ſuccus euaneſcat? ibid.
LXXIII. Cur venarum lactearum valuulæ foras ſpectent? 943
LXXIV. Per quam viam chylus ad epar & ſanguis ab epate & liene ad inteſtina feratur? ibid.
LXXV. Cur meſenterium medicorum dicatur nutricula? 944
LXXVI. Cur dolor colicus in paralyſin mutetur? 945
LXXVII. Cur helleborus albus in ſuppoſitoriis, aut antimonium in clyſteribus eadem, quæ ore ſumta, ſymptomata inducat? ibid.
LXXIIX. Cur medicamenta purgantia vmbilico applicata aluum moueant? ibid.

PARTIS IV.

LXXIX. An vaſa à liene prodeuntia nihil è ventriculo trahant? 953
LXXX. An ſerum & ichor differant? ibid.
LXXXI. An lien curſoribus exſcindatur? 963
LXXXII. An icterus niger à liene proficiſcatur? 965

PARTIS V.

LXXXIII. An affectio hypochondriaca fiat ab obſtructionibus venarum? 969
LXXXIV. An affect. hypoch. fiat ex inflammatione circa ſtomachum? ibid.
LXXXV. An affectio hypochondriaca fiat ab intemperie ſicca? ibid.
LXXXVI. An lien cauſſa ſit collectionis humorum vitioſorum in affectione hypochondriaca? 970
LXXXVII. An lien ſanguinem tenuiorem generet? ibid.
LXXXIIX. Cur pueros & adoleſcentes affectio hypochondriaca non affligat? 971
LXXXIX. Quænam hæmorrhoides in affectione hypochondriaca commodum præſtent? 975
XC. An chalybs in affectione hypochondriaca vtilis ſit? 978
XCI. Acetum an in affectione hypochondriaca conueniat? 980
XCII. An ſcorbutus ſolum ab aqueo & tenui humore fiat? 986
XCIII. An pulmones in ſcorbuto primò afficiantur? 994
XCIV. Quomodo per contagium ſcorbutus communicetur? ibid.
XCV. Per quas vias humor doloris ventris ſcorbutici cauſſa ad ventrem feratur? 1000
XCVI. Quomodo dolor ventris ſcorbuticus in paralyſin mutetur? 1002
XCVII. Beccabunga an in ſcorbuto vſurpanda? 1013
XCVIII. An extracta cochleariæ & naſturtii in ſcorbuto vſurpanda? ibid.
XCVIII. An apud vvierum per *ſublimatum* intelligatur ☿ ſublimatus; an verò arſenicum ſublimatum? 1020

PARTIS VI.

C. An hydrops aſcites ſolo epate læſo generetur? 1062
CI. Quæ cauſſa prima ſit collectionis humoris ſeroſi in aſcite? 1064
CII. Per quas vias aqua hydropicorum in cauitatem abdominis proueniat? 1067
CIII. An rhabarbari vſus in hydrope vtilis ſit? 1068
CIV. Quomodo flatus in tympanite generentur? 1071
CV. Per quam viam flatus in Abdominis cauitatem perueniant? ibid.

PARTIS VII.

CVI. An cibi craſſi, vt & lac ad generationem calculi faciant? 1088
CVII. An potu immutatus planè per vrinam in Diabete reddatur? 1095
CVIII. Quænam diabetæ cauſſa ſit? 1096

PARTIS IIX.

CIX. An ſtranguria etiam à frigiditate & imbecillitate Veſicæ excitetur? 1112

PARTIS IX.

CX. Quæ cauſſa ſit, cur ſcyrrhæ ſteriles fiant? 1136
CXI. An materia ſeminis è cerebro communicetur teſtibus? ibid.
CXII. An Eunuchi generent? ibid.
CXIII. An ſemper verum ſemen effluat in gonorrhæa. 1142
CXIV. An nomen gonorrhææ omnibus, quæ vulgo recenſentur, differentiis, æquè propriè competat? ibid.

PARTIS X.

CXV. An abdominis vſtiones ſint admittendæ? 1155

LIBER PRIMVS,

DE FEBRE IN GENERE,

ET

DE FEBRE EPHEMERA.

CAPVT PRIMVM.

De Natura Febris.

Febris nomẽ.

FEBREM eſſe morbum calidum, vel ipſa appellatio, quæ communem notionem & conſenſum quaſi omnium hominum proponit, ſatis innuit. Græci enim febrim, ἀπὸ τοῦ πυρὸς, πυρετὸν, & Hippocrates abſolutè πῦρ, inprimis ſi ſit ardentior, nominat. Latinis Febris à Februo dicitur, quod à ferueo deducitur. Februum enim, vt eſt apud Varronem, *de ling. Lat.* Latini purgamentum vocârunt, quòd quæ deferbuerunt, pura ſint. Febris appellationem & germani retinent. Licet enim nonnulli *das Kalte*, nominent, tamen ea appellatio non omnibus febribus competit; (neque enim omnes febricitantes à frigore moleſtantur;) & quibus competit, in iis non tam morbus ipſe, quàm frigus, horror & rigor, qui intermittentium febrium paroxyſmos antecedere ſolent, hoc nomine intelligitur.

Febris natura.

Eſſentia verò febris non eſt frigus, ſed vt Galenus, *lib.6.epidem.com.1. t.29.* habet, Eſſentia febrium non ſecundùm Hippocratem modò, atque præclariſſimos Medicos, ſed etiam ſecundùm communem omnium hominum conſenſum, eſt præter naturam caliditas, maximè quidem in totum animal effuſa; ſin minus, at omnino vel in plurimis partibus, vel in nobiliſſimis accenſa.

Febris definitio.

Verùm cùm de natura febris plurimæ ab authoribus controuerſiæ moueri ſoleant: in naturam atque eſſentiam eius paulò diligentiùs inquirere placet. Etſi autem alij alias febris definitiones proponant: definitionem tamen, quæ non ſolùm Auicennæ, ſed etiam Empedoclis ac Zenonis, necnon plerorumque Hippocraticorum eſt, teſte Alexandro Aphrodiſéo, *de febr. cap.1* proponere & explicare libet. Ita verò illi febrem definiunt: *Febris eſt calor contra naturam, in corde accenſus, & ex eo mediantibus ſpiritibus ac ſanguine per arterias & venas in totum corpus diffuſus, actionéſque naturales lædens.* Seu potiùs: *Intemperies calida totius, à calore præter naturam in corde accenſo & mediantibus ſpiritibus & ſanguine per venas & arterias in totum corpus diffuſo, ortum habens, actionéſque naturales lædens.*

Febris eſt morbus intemperiei.

Primò quidem cùm, vt iam dictum, omnium & Medicorum & hominum conſenſu, febris quidam calor præter naturam ſit: facilè hinc patet, febrem ad nullum aliud morbi genus, quàm ad morbos intemperiei referri poſſe, atque febrim eſſe intemperiem calidam. Nam quando, ſeu à Galeno, ſeu ab aliis Medicis febris calor præter naturam, ſeu contra naturam, ſeu calor igneus, ſeu extraneus, quæ omnia vno eodémque ſenſu dicuntur, appellatur, non ſimplex qualitas intelligenda eſt, ſed intemperies calida, cuius cauſa vel pars, eſt calor præter naturam, vt habet Rondeletius, *lib. de cur. febr.* Calor nimirum, qua calor, non eſt febris. Hoc enim modo, & proüt ſenſum afficit ad paſſionem & paſſibilem qualitatem pertinet. Quatenus verò præter naturam eſt, atque vitioſus & intemperatus, ac partes prauè diſponit, & facit vt ad actiones edendas ineptæ ſint, tum demum morbus appellatur, vt pluribus in Inſtit. *lib.2. part.1. c.1.* hac de re dictum eſt.

Falſum igitur eſt, quod Hor. Augenius, *lib. 1. de febr. c.10.* ſcribit, febrim optimè ſub duabus ſpeciebus collocari poſſe, ſub habitu ac diſpoſitione, & ſub paſſibili qualitate: & paulò poſt; omnium febrium commune genus eſſe qualitatem paſſibilem. In quem errorem lapſus eſt, quod non vidit, quâ ratione morbus dicatur diſpoſitio; id quod clarè docuimus, *loc. alleg.*

Galeni de Febris naturâ ſententia.

Neque aliter, quàm hoc modo, de eſſentia febris ſenſit Galenus. Etſi enim nonnulli, verba potius, quàm mentem Galeni attendentes, febrim definiant, conuerſionem caliditatis innatæ in igneam: tamen nec ratione nec authoritate Galeni hoc obtinere poſſunt. Conuerſio enim motus eſt: febris verò motus non eſt, ſed affectus corporis, mótu atque alteratione inductus; At conuerſio ad nullam morboſæ διαθέσεως ſpeciem referri poteſt. Neque Galenus febrim dicit eſſe conuerſionem caliditatis innatæ; ſed 1. *aphor.14.* & alibi, febrem fieri dicit, cùm Caliditatis natiuæ in igneam fit conuerſio: vbi generationem febris explicat, non genus, ſeu eſſentiam febris proponit. Generatur quidem febris, cùm caliditas natiua in igneam conuertitur: ſed non in ipſa conuerſione caliditatis natiuæ febris

eſſentia conſiſtit, verùm in illâ diſpoſitione & intemperie calidâ, ſeu exceſſu caloris, qui illâ conuerſione producitur.

Notandum & hoc, vt etiam infrà dicetur, non quemlibet calorem febrim dici poſſe, ſed illum ſolum, qui tantus eſt, vt actiones naturales lædere poſſit. Hinc momentaneæ illæ calefactiones ex irâ, balneo, exercitio aliquo & ſimilibus, Febres non ſunt.

Calor febris quis.

Cùm verò ex eo ipſo, quod febris calor præter naturam igneus & extraneus eſſe dicitur, facile colligere ſit, febrem calori naturali opponi: quomodo vterque calor in febricitante ſe habeat, & quid illa calida intemperies, quæ febris eſſentiam conſtituit, ſit, videndum. Etſi autem plurimæ hac de re Authorum ſententiæ occurrant: reliquis tamen ſepoſitis, duas ſaltem proponere libet.

1. Opinio.

Alij enim cenſent, in quolibet febricitante duos ſpecie & numero diſtinctos calores reperiri: vnum natiuum, alterum præternaturalem. Atque hos duos calores, licèt coniungantur, vnum conſtituere non poſſe: cùm ſpecie diuerſi ſint, ac febrim à ſolo calore præter naturam, qui naturali additur, conſtitui, & ab eo ſolum actiones lædi. Et pro hac opinione varias rationes afferunt.

Calidi natiui & præternatur. differentia.

Primò quidem naturalem & præternaturalem diuerſos eſſe, néque ex vtroque vnum fieri, hoc modo probant. Diuerſa, aiunt, edunt opera etiam eodem tempore. Natiuus enim calor coquit, alterat, humores vitioſos & excrementa ſegregat atque expellit: Calor verò præternaturalis contrarium efficit, & naturæ opera impedit. Itaque cùm diuerſa opera edant hi duo calores, vnius agentis rationem habere non poſſunt, & proinde vnum ex vtroque calore non fit. Si enim ex vtroque calore vnus fieret, vnicam operandi rationem, ſub vnius formæ ratione, haberet. Præterea fit pugna in febricitante à calore naturali contra calorem præternaturalem. At cùm nihil in ſeipſum agat, non videntur hi duo calores ſub vnam formalitatem redacti.

Deinde quòd ſolus calor præternaturalis febris rationem obtineat, ita euincere conantur. Primò ſolus calor, qui actiones lædit, eſt morbus. At tantùm calor præternaturalis & natiuo ſuperueniens actiones lædit. Ergo ſolùm is eſt morbus: eundémque tantùm calorem Medicus conatur depellere. Deinde cùm calorem febrilem medicus tollere debeat, ſi natiuus quoque ad eum pertinet, & is tollendus eſſet, quod abſurdum.

2. Opinio.

Alij verò ſtatuunt, febrem non tantùm eſſe calorem additum calori natiuo, ſed compoſitum ex vtroque: Idque eo probant, quòd in vna parte non poſſint ſimul ineſſe duo accidentia eiuſdem ſpeciei diſtincta numero. Speciè autem non differre hos duos calores, vel ex eo patet, quòd vterque ab vno eodémque contrario vincitur & remittitur.

Controuerſiæ explicatio.

Ex hac controuerſiâ vt nos expediamus, obſeruandum, aliud eſſe calidum natiuum, aliud calorem ſeu caliditatem. Calidum natiuum eſt ſubſtantia: Caliditas verò eſt qualitas, à qua prædominante in animalibus, ſpiritui inſito nomen indiderunt. Illud cùm vel cœleſtis & nobilioris, quàm elementa, naturæ ſit, vel certè ſuam eſſentiam à peculiari formâ habeat, à qua etiam nobiliores illæ actiones proueniant, de quo, *lib. 1. Inſtit. c. 5. & de Chym. cum Ariſtot. & Galen. conſ. & diſſ. cap. 10.* diximus, facilè hinc patet, in febricitantibus quoque ſuam naturam retinere, & proinde alias, & calori febrili cōtrarias actiones ſuo modo edere poſſe: at ſi caliditatem ſaltem naturalem cum præternaturali compares, cùm ſpecie non differant, vt à poſterioris opinionis aſſertoribus probatur, atque in vnâ eâdémque febre coniungantur, fieri non poteſt, quin vnum conſtituant: Quod vel ſenſus teſtimonio patet; cùm ſi quis manu tangat febricitantem, vnum ſaltem calorem deprehendat. Atque tota illa ex vtroque calore conflata intemperies, ſeu caliditas illa corporis ex naturali & præternaturali caliditate conſtans, & in vnam ſimplicem formam redacta, & à gradu caloris ſuperuenientis formalitatem ſuam habens, ſeu potiùs illa præter naturam diſpoſitio, quæ hac intemperie conſtituitur, & ob quam corpus ad naturales actiones obeundas ineptum redditur, pro febri habetur. Vt enim Cor & reliqua membra omnia actiones ſuas exerceant, in ſimilaribus calor quidam actualis & vegetus, ſeu temperies quædam calida, ob quam corpus actu calidum redditur, requiritur, atque illa calida temperies pendet ex temperie partibus ſingulis inſitâ, & calore cum ſpiritu vitali in omnia membra influente. Et ob hunc calorem actualem omnes corporis partes vegetæ, & ad actiones obeundas bene diſpoſitæ eſſe dicuntur, ſi ille ſe rectè habeat, & neque deficiat neque excedat. Si verò hoc commune corporis temperamentum nimis calidum euadat, & caliditas illa actualis intendatur, ob calidum è corde influens; febris accenſa in corpore dicitur.

Ex quibus manifeſtum euadit, calidam illam intemperiem formaliter quidem totam eſſe ſupernaturalem & febrilem nominandam; non aliter vt ab vltimâ vnitate non ſolùm numeri ſpecies, ſed & appellatio mutatur; materialiter autem (ita enim Iacobus Forliuienſis, & Hugo Senenſis non malè diſtinguunt) non eſſe totam præter naturam. Niſi enim caloris naturalis quidam gradûs præexiſterent, ille Calor præternaturalis ſuperueniens hunc caloris gradum & exceſſum conſtituere non poſſet. Videatur hac de re & Fernelius, qui, *lib. 4. Pathol. de Febr. cap. 2.* calorem in naturalem & præternaturalem diſtinguit. Et naturalem rurſum duplicem facit, vnum cœleſtem, alterum elementarium, ſed & ipſum moderatum, & ex omnium elementorum permixtione temperatum. Illúmque primarium functionum opificem conſtituit; hunc verò adiuuantem: Inſitúmque nunquam exuperare poſſe docet, nec illius copiam & vbertatem vitio vnquam dari, ſed quò fuerit vberior, vt infantium ætate, eò naturales vitæ actiones reddi feliciores. Et proinde in eo conſiſtere febrem nullam poſſe, ſed febris eſſentiam in calore præternaturali, qui oritur, cùm calor elementarius à temperie & mediocritate ſuâ recedit, conſiſtere, qui tanquam hoſtis infenſus inſiti ſubſtantiam ſemper oppugnet & labefactet, & cuius vi igneâ natiuum calidum diſſipetur & pereat.

Argumentorum contrariæ opinionis ſolutio.

Ex quibus facilè colligi poteſt, quid ad argumenta pro priore ſententiâ allata reſpondendum ſit. Nam *Primò* ſi calidum innatum vt ſubſtantia conſideretur, cùm illud non tantùm caliditate abſoluatur; facilè concedimus, in febricitante Spiritum illum inſitum, quem in animalibus, ob ſenſibilem caliditatem, calidum innatum vocamus, calori præternaturali actiones contrarias edere, atque Animam mediante illo Spiritu, in id incumbere, vt caliditas illa præternaturalis depellatur. At ſi caliditatem ſolùm ſpectes, calor febrilis non per ſe, vt frigus, calori naturali eſt contrarius, ſed per accidens, quatenus ſcilicet ipſum intendendo, eius actiones turbat. Vnde etiam calor naturalis præternaturalem non oppugnat, ſed cùm vterque in vnam calidam intemperiem coaluerit, vna etiam ab vtroque fit actio, ſed vitioſa. Cùm enim ille calor nimis intenſus ſit, coquit quidem, & alia agit, ſed ob acrimoniam & exceſſum, vitioſè.

Ac proinde *ſecundò*, ſi formalitatem ſpectes, ille calor ſuperueniens quidem cauſa eſt, vt non fiat naturalis actio; interim cùm tota illa intemperies ad actionem edendam concurrat, vitioſa illa actio toti calori ex naturalis & præternaturalis gradibus conflato adſcribenda eſt; & actio vitioſa vtriuſque caloris gradûs imitatur & refert, & quidem nunc illum, nunc hunc, magis vel minùs, prout hic vel ille magis excedit.

Et

Et cùm ille gradus caloris præternaturalis ſuperueniens formalitatem toti intemperiei tribuat: non opus eſt *tertiò*, vt Medicus, ſi curare febrim in animo habeat, ſimul etiam naturalem calorem tollat, ſed ſatis eſt, ſi gradum illum præternaturalem, ob quem calor naturalis intenſior, & ad actiones rectè edendas ineptus redditur, tollat. Eo enim ſublato priſtina illa, & actionibus exercendis conueniens qualitatum harmonia remanet.

[An] febris in[t]emperies ſit [cal]ida & [ſic]ca.

Porrò cùm febrem intemperiem calidam eſſe diximus, atque ex differentiis morborum notum ſit, intemperiem aliam eſſe ſimplicem, aliam compoſitam, Quæritur hîc atque inter Authores controuertitur; An febris ſit intemperies calida tantùm, an calida ſimul & ſicca. Nonnulli calidam & ſiccam intemperiem eſſe ſtatuunt. Cùm enim febris fiat naturalis caloris in igneum conuerſione; ignis verò calidus & ſiccus ſit: febrem quoque eâdem temperie conſtare exiſtimant. Præterea cùm calor ſemper exſiccet, & febrilis calor ad ſiccitatem tendat. Atque id etiam curatio, quæ contrariorum eſt per contraria, monſtrare videtur. De quâ, 1. *aph.* 16. Hippocrates inquit: Victus humidus febricitantibus omnibus competit, maximè autem pueris, & iis qui tali victu vti conſueuerunt. Itaque ſi contraria contrariorum ſunt remedia, & in omnibus febribus victus humidus requiritur; ſiccum etiam morbum febrem eſſe, hinc rectè argui putant. Quibus adiungi poſſunt multæ Galeni authoritates: Nam, 1. *de rat. vict. in acut. t.* 18. ſcribit: ſi contraria contrariorum remedia exiſtant, febris ſanè peculiare remedium vt virtute cùm refrigerante tum humectante ſit, oportet. Id namque febris naturæ, quæ vt calida & ſicca eſt, contrarium erit. Talis ſiquidem naturæ eſt ignis. Idem ſtatuere Galenus videtur, 2. *de rat. vict. in acut. t.* 22. 8. *m.m.c.* 9. 1. *de tuend. ſan. cap.* 7. & alibi.

Siccitas non eſt de eſſentiâ febris.

Verùm ſi rem diligentiùs perpendamus, eorum ſententiam, qui ſtatuunt, febrem intemperiem ſimplicem calidam eſſe, vero magis conſentire putamus. Nam ſiccitatem non de eſſentiâ febris eſſe, vel ex eo conſtat, quòd calor febrilis non ſemper cum ſiccitate, ſed quandoque cum humiditate coniungitur. Corripiatur enim febri corporis conſtitutione humidiore præditus; Is licèt calidâ intemperie laboret, non mox tamen ſicca coniungitur. Deinde, licèt concedamus, omnem febrem eſſe effectiuè ſiccam, ſeu calorem febrilem ad exſiccationem corporis tendere: præterea detur, in corpore aliquo caliditati ſiccitatem adiungi: non tamen hinc ſequitur, ſiccitatem eſſe de febris eſſentiâ. Cùm enim non calor, quà calor, ſed qualis quidam calor, ſeu διάθεσις quædam vitioſa, conſiſtens in calore nimio & præternaturali, ob quam corpus ad actiones naturales edendas impotens redditur, febris ſit, hinc manifeſtum euadit, etſi detur, vel cum omni, vel cum aliquâ febre ſiccitatem coniungi, non tamen illam morbum & febrem eſſe; niſi ob eam lædantur actiones, ſeu corpus ad actiones perficiendas ineptum reddatur: id quod in paucis tantùm febribus, hecticis ſcilicet & ardentioribus quibuſdam, accidit. Ex quo apparet, ſiccitatem non ad febris, quatenus febris, ſed tantùm ſpeciei cuiuſdam febrium eſſentiam pertinere.

Neque aliter intelligendus eſt Galenus, cùm febrim caliditatis natiuæ in igneam conuerſione fieri, & affectum calidum ac ſiccum eſſe dicit. Nihil enim aliud vult, quàm calorem febrilem effectiuè quidem eſſe ſiccum, ſeu in id tendere, vt conſumpto humore corpus exſiccet. Ex quo tamen concludi non poteſt, ſiccitatem ad eius eſſentiam pertinere. Neque enim ſubiectum & natura corporis, in quod agit, permittit, vt ſiccitas morboſa inducatur, ſed magna humiditas impedire poteſt, ne calor ſiccitatem illam, quam intendit, inducere poſſit; atque ita tum ſola intemperies calida morboſa eſt. Quod verò Hippocratis aphoriſmum 16. *ſect.* 1. attinet, eâ ſaltem de causâ victum humidum febricitantibus conuenire ſcribit, vt corpus præſeruetur, ne in morbum ſiccum incidat; non verò quod morbus ſiccus iam adſit; victúmque humidum exhibet, non vt morbus tollatur, ſed vt corpus in ſuo ſtatu conſeruetur: id quod vel ex eo patet, quod pueris, & iis qui tali victu vti conſueuerunt talem victum maximè vtilem eſſe dicit.

Subiectum febris.

Atque ex his quodnam genus febris ſit clarum euaſiſſe putamus: proximum iam eſt, vt quodnam ſubiectum eiuſdem ſit, videamus. Expreſſum id in definitione, dum dicitur, febrem eſſe intemperiem calidam totius. Cum quo conſentit Galenus, qui, 6. *epid. comm.* 1. *t.* 29. dicit; eſſentiam febrium non modò ſecundùm Hippocratem atque præclariſſimos Medicos, ſed etiam ſecundùm communem omnium conſenſum, eſſe caliditatem præter naturam, maximè quidem in totum animal effuſam, ſin minùs, at omnino vel in plurimis partibus, vel in nobiliſſimis accenſam. Etſi enim de hoc alij aliter doceant & nonnulli Cor, alij totum Corpus, alij aliud quid ſubiectum febris eſſe ſtatuant; tamen ex hac controuerſiâ facilè nos expediemus, ſi dicamus, cor quidem eſſe præcipuum & principale febris ſubiectum: adæquatum verò totum corpus, aut certè pleraſque eius partes. In omni febri cor laborat, vt poſtea dicetur; id quod vel ex pulsûs mutatione apparet, febríſque generari non poteſt, niſi cor primùm incaleſcat. Atque hic calor in corde accenſus poſtea in reliquum corpus diffunditur. Itaque etſi primò calorem febrilem in corde accendi negandum non ſit, & cor ſit primum, quod febrem recipit, ac reliquum corpus, niſi calor à corde illi communicetur, minimè afficiatur: tamen quia illa intemperies calida, quæ ex calore à corde in corpus reliquum effuſo oritur, totius corporis actiones lædit; non immeritò etiam illam ad febris eſſentiam pertinere dicendum eſt, neque ea ſolùm pro ſymptomate intemperiei cordis habenda. Vnde etiam febris morbus vniuerſalis nominatur, quòd plures aut omnes quoque humani corporis partes occupat, earúmque actiones lædit. Hoc tamen cum eâ conditione accipiendum eſt; niſi aliquid accidat, quod caloris in totum corpus effuſionem prohibeat. Sæpe enim accidit, vt in febre aliquæ partes frigidæ manifeſtè percipiantur; & non ſolùm in acceſſionum principio partes extremæ refrigerantur: verùm & in non intermittentibus febribus interdum partes extremæ frigidæ deprehenduntur. Id quod Hippocrates, 4. *aph.* 48. & 7. *aph.* 1. malum, & lethale eſſe dixit. Quod tamen impedimentum non prohibet, quin febris adeſſe cenſeatur, modò in corde calor febrilis exiſtat, & vt Galenus 6. *epid. comm.* 1. *t.* 29. habet, in plurimas aut nobiliſſimas partes diſtribuatur. Calor enim febrilis eiuſdem eſſentiæ eſt in omnibus partibus, & ſuapte naturâ talis, vt in vniuerſum corpus diffundi poſſit, ſi ſibi relinquatur, nihílque accidat, quod illam effuſionem prohibeat.

Schegkij de ſubiecto febris ſententia.

Schegkius, *lib. de causâ continente*, cum aliis quibuſdam Medicis, aliter de ſubiecto febris ſentit, & triplex febris ſubiectum conſtituit; putridæ, ſanguinem; ephemeræ, ſpiritûs; & hecticæ, ſolidam cordis ſubſtantiam. *Morbus enim*, inquit, *eſt habitus contra naturam, quo primùm impeditur ἐνέργεια naturalis: Cæterùm vt ſit expedita ἐνέργεια corporis animati, non ſolùm agens corpus, ſed etiam patiens ſecundùm naturam affectum, & ſanũ eſſe oportebit: quòd ſi ambo ſana, etiam ambo morbida eſſe poterunt. Quis ignorat à Galeno & Ariſtotele morbidum ſanguinem dici? Quis non intelligit, propter ſpiritum deficientem ſæpe langueſcere vires*

vires ſolidarum partium, quæ ſunt nutrimentis & medicamentis reficienda? Ergo ſi non in continentibus aut ſolidis duntaxat eſt cauſa, vt corpus ſuas ἐνεργείας exerceat, verùm etiam in contentis: quid vetat, quò minus ſanguinem πρῶτον δεκτικὸν putrida dicamus, & ephemera Spiritum? quod ſi non faciamus, neceſſe erit, omnem febrem hecticam eſſe, ſi morbus, ſeu febris tantùm eſt in ſolidis. Contagionem porrò hanc caloris, quâ ſolidæ partes etiam afficiuntur à febribus contentorum, febrim non eſſe dicimus, ſed intemperiem calidam quandam & imbecillitatem. Hæc Schegkius. Cuius opinionem & alij quidam ſequuntur, vt diximus.

Paracelſicorū de febre opinio.

Finitima quodammodo ei eſt & Paracelſicorum opinio, qui febrim morbum nitri ſulphuris accenſi nominant, atque eſſentiam febris non calorem, ſed ardorem ſulphuris eſſe dicunt, eâ de causâ, quòd febris frigidis deleri nec poſſit, nec debeat, ac volunt, vt incendium à calore diſtinguatur, incendiúmque ipſam febrim, calorem verò ſaltem ſignum & indicium præſentis incendij eſſe dicunt.

Schegkij opinio reijcitur.

Verumenimverò cùm ſanitas & morbus opponantur, atque eidem ſubiecto inſint: ſanitas verò tantùm, quibus ad agendum potentia eſt, attribui poſſit; tales autem ſint ſaltem partes corporis viuentes, quibus anima ineſt, & in quibus, vt ſubiecto facultates, quæ ab animâ fluunt, recipiuntur: hinc patet, ſolùm partes viuentes ſubiectum febris eſſe, id quod etiam doctiſſimi Medici pro principio quaſi habent, ſtatuentes, id ſaltem morbi ſubiectum eſſe, quod eſt facultatum ſubiectum, & à quo perficiuntur actiones, quod ſunt partes viuentes. Cùm autem ſanguis viuens corporis pars non ſit, ſed potiùs corporis viuentis alimentum: pro febris ſubiecto haberi non poteſt, verùm ſolidæ & viuentes tantùm corporis partes genuinum febris ſubiectum ſunt. Neque humores propriâ vi, ſed morbi partis cuiuſque interuentu actiones lædunt. Et ſi citra morbi interuentum actio in aliquâ parte non rectè perficiatur: id tamen non fit læſâ facultate, ſed impeditâ ſaltem, hoc eſt, propter errorem externum. Itaque etſi, vt Schegkius habet, vt expedita ſit corporis ἐνέργεια, non ſolùm agens corpus, ſed & patiens ſecundùm naturam affectum ſit oportet: tamen quia ſanitas non patiendi, ſed agendi potentiâ æſtimatur; ſanitas ſolùm agentibus partibus, non verò patientibus tribuitur, & ſanguis vt & alia, quibus nulla actiones animati corporis exercendi vis obtigit, non niſi impropriè ſana dicuntur, & proinde etiam morbi ſubiectum eſſe non poſſunt. Neque ſi ſolidis tantùm corporis partibus morbum attribuamus, idcirco omnis febris hectica erit. Notandum enim hîc, calorem partibus ſolidis duobus modis ineſſe poſſe, κατὰ σχέσιν & καθ' ἕξιν. Κατὰ σχέσιν ineſt partibus calor is, qui etſi motûs terminum attigit, atque eatenus ampliùs in fieri non eſt, ſed iam factus eſt, ita tamen inhæret, vt ſine cauſa conſeruante & fouente durare non poſſit, id quod in febrib. Ephemeris & putridis accidit. Καθ' ἕξιν verò calor inhærere dicitur, qui & terminum motûs attigit, & partibus tam firmiter inhæret, vt etiam abſque cauſa fouente permanere poſſit, id quod tantùm in hecticis contingit.

An cor etiā ſit febris ſubiectum.

Ex quâ diſtinctione etiam facilè refutari poteſt Capiuaccij, *lib. 2. de febr. cap. 2.* opinio, vbi ſtatuit, in febre cor non morbi, ſed ſolùm cauſæ morbificæ ſubiectum eſſe, ideo quod cordis operationes tantùm ob errorem externum lædantur; & quod aliàs omnis febris hectica futura ſit. Etenim etſi vbi ſanguis in corde ſolùm incaluit, ſubſtantia verò cordis nondum intemperiem calidam contraxit, actiones cordis ob errorem externum lædi dicantur, tamen id non accidit in febre. Impoſſibile enim eſt, vbi tantus calor in corde accenditur, vt ex eo in totum corpus effuſus, omnes totius corporis partes ſimilares calefacere poſſit, vt non etiam cordis ſubſtantia ab eo incaleſcat. Neque propterea omnis febris eſt Hectica, quia calor ille non ſemper, vt dictum, καθ' ἕξιν. ſed plerumque κατὰ σχέσιν ſolùm ineſt.

Paracelſiſt. de febre ſententia examinatur.

Paracelſiſtas verò quod attinet, non diſtinguunt inter cauſam morbi & morbum ipſum, atque illud quod in curatione principaliter & primò reſpiciendum, ſimpliciter pro morbo ipſo habent. Neque Galenici, etſi febris eſſentiam in calidâ intemperie conſiſtere dicant, idcirco febrim ſolis refrigerantibus curari ſtatuunt. Febris quidem, quâ febris, refrigerantia indicat: verùm cùm morbi, ſi cauſas à quibus fouentur, habeant, non tollantur niſi causâ ablatâ, imò cauſa primo loco tollenda, & cura principaliter ad cauſæ ablationem dirigenda ſit: facilè hinc patet, etiam in febrium curatione ad cauſæ amotionem primariò medicamenta dirigenda eſſe; neque vllus Galenicorum docuit, omnem febrem ſolis curandam eſſe refrigerantibus.

Quod verò illam ipſam febrilem cauſam, & nitro ſulphur, quod appellant, & Chymicorum de febris naturâ ſententiam attinet, febres generari dicunt, dum ſulphuri impuro & fœtido mucilagines ac ſpiritus ſalini nitroſi permiſcentur, atque febris generationem hoc modo fieri opinantur. Statis temporibus, aiunt, germinare incipit minera nitroſi ſulphuris, & primò, dum flores ſuperficiales acetoſi, frigidi, mercuriales erumpunt, horrores, rigores, pandiculationes, oſcitationes, & ſimilia ſymptomata inducuntur. His floribus exhauſtis, vapores & ſpiritûs ſequuntur pingues, inflammabiles ſulphuris, qui calorem & reliqua febris ſymptomata inducunt: donec omnibus reſolutis & euacuatis naturæ quies conceditur, ſed cum recidiuæ metu ſuſpecta.

Verumenimverò ex his omnibus facilè patet, Chymicos hic tantùm intermittentium febrium generationem, quam ſuo loco conſiderabimus, tradere: cùm tamen præter intermittentes aliæ adhuc multæ febres ſint. Cùm ergo in genere de febrium generatione & causâ quæritur, ſi ex ſententia Chymicorum reſpondendum: Sulphur accenſum febris proximam cauſam eſſe, dicendum eſt. Quæ ſententia ſuo modo tolerari poteſt, ſi nimirum dicatur, idem Chymicos ſentire, quod Galenicos, dum ex humorum putredine, ἐκκαύσει, accenſione, aut vt Galenus ſcribit, natiui caloris in igneum conuerſione febrem generari docent. Et ad mentem Chymicorum locutus eſt Fernelius, dum, *Phyſiolog. lib. 4. cap. 3.* ſcribit: *Corpus omne quod inflammari poteſt, olei cuiuſdam eſt particeps, huiúſque ſolius gratiâ conflagrat; quodcumque autem olei eſt expers, flammam non alit. Videbor hoc loco magnũ quippiam, & veteribus inauditum effundere, ſed quod longè ſit veriſſimum, & multis huius ſeculi experientiis confirmatum. Nullum enim corpus eſt ad inflammationem propenſum, ex quo ſincerum oleum arte non elici poſſit. Non adeps, non cera, non pix, non reſina, non terebinthina, non vllum denique ligni ſtirpiſue genus nulla radix, nullus flos, nullus fructus, nullum ſemen, atque in animalibus nulla pars eſt, ſiue os, ſiue neruus, ſiue membrana aut caro; nihil denique in ſtirpium aut animantium genere vitam habuit, quod non poſſit oleum de ſe profundere, aliud quidem affluentius, ſolóque preſſu, aliud parcius maioréque induſtriâ: huius etiam causâ, quæcumque viuunt, inflammari poſſe compertum habemus. Quin etiam inanimatorum genus quæ complectitur inflammationi ſubiecta, eadem quoque oleo ſunt finitima. Nam Sulphur, quicumque metallorum naturas perſcrutantur, terræ adipem vel oleum appellant, quod moderato calore coctum cogitur atque concreſcit. Ergo quæcumque viuunt aluntúrque corpora, pinguem & olei ſimilem continent humorem.* Sed & alia multa, quæ hactenus incombuſtibilia & non inflammabilia credita ſunt, inflammabilia eſſe, Alchymia monſtrat. Quia tamen febrilia

ſymptomata

ſymptomata à determinatâ cauſâ deducenda ſunt; cùm in aliis febribus ſint alia: res magis clara & perſpicua eſt, ſi febrilia ſymptomata, eorúmque generationis modus ex ſpirituum & humorum calefactione, efferueſcentiâ & putredine deducatur. Humorum tamen natura ſi clarius è Chymicis explicari poteſt, id faciendum, vt infra dicetur.

...omodo te-...ramentum ...rporis in fe-...e mutetur.

Vt autem hæc, quæ hactenus de ſubiecto febris diximus, adhuc clariora euadant, nihílque dubij relinquatur: Quâ ratione Cor & partes ſimilares vniuerſi corporis, in quas calor è corde effunditur, ſubiectum febris fiant, porrò inquiramus. Sciendum verò, cùm febris morbus vniuerſalis ſit, vt omnes partes eâdem ratione febricitare dicantur, aliquid quod omnibus partibus commune ſit, in febre mutari & alterari. At illud nihil aliud eſt, quàm temperamentum corporis viuentis, ſeu calor ille actualis, qui ex inſito & influente quaſi conflatur. Hic enim cùm in igneum, vt Galenus loquitur, mutatur, & in corde atque vniuerſo corpore intenſior, quàm ad actiones debito modo edendas requiritur, euadit, febris generatur. Licèt autem illa actualis ſeu vniverſalis & communis corporis viuentis calida temperies in omni febri afficiatur, & in omni febricitante, non ſolùm ſolidæ partes, ſed & ſpiritus atque humores à debitâ temperie diſcedant, & calidiores reddantur, tamen hoc non in omnibus fit eodem modo, ſed ratione variâ; vnde febrium differentiæ oriuntur, vt poſteà dicetur. Aliquando calor ille in corde accenſus ſolùm ſpiritus corripit, atque in calefacto eſſe, vt loquuntur, conſtituit; humores autem & partes ſolidæ ſolùm calefiunt, calorémque, ſi incendium illud ſpirituum deſinat, mox deponunt. Aliquando verò non ſolùm ſpiritus, ſed & humores calefacti ſunt; qui quidem illum calorem etiam partibus ſolidis communicant, & actualem partium viuentium caliditatem intendunt, ita tamen, vt calor ille in ſolidis partibus accenſus durare non poſſit, niſi ab incendio ſpirituum & humorum foueatur. Aliquando verò ita viuentes corporis partes excalefactæ ſunt, vt licèt incendium ſpirituum & humorum deſineret, nihilominus illa intemperies partibus ipſis impreſſa perdurare poſſit.

Hor. Augenij opinio examinatur.

Hoc loco facere non poſſum, quin Hor. Augenij opinionem examinem, qui Donatum Anton. ab Altomari valde exagitat, & pueriliter lapſum, vel in peruerſam ac verè puerilem opinionem incidiſſe ſcribit; cùm ipſe non minùs erret. Donatus Anton. ab Altomari, *de med. febr. part. 1. cap. 11.* febris ſubiectum eſſe calidum innatum, ac ſubſtantiam calidi innati mutari, alterari, & accidentalem caliditatem, quæ febris eſt, ſuſcipere ſcribit. Quæ ſententia, ſi eo quem iam propoſuimus, modo explicetur, non video quid falſi contineat. Etſi enim ſubiectum febris ſint partes corporis viuentes: tamen non aliâ ratione febris ipſis ineſt, niſi quatenus earum temperamentum actuale, quod à calido innato & influente dependet, mutatur, alteratur, & præter naturam in caliditate intenditur. Nam quæ contrà Hor. Augenius, *lib. 1. de febr. cap. 4.* affert, non ſunt magni momenti. Licèt enim, ſi ex hypotheſi diſputet, & quaſdam improprias locutiones, quas Altimarus cum quibuſdam Medicis vſurpat, tanquam conceſſas præſupponat, aliquid eius rationes valeant: tamen ſi in genere contra calidum natiuum rectè & dextrè explicatum dirigantur, id quod intenditur, non obtinent.

Calidum innatum quâ ratione febris ſubiectũ ſtatui queat.

Primò enim calidum innatum pro ſubſtantiâ ſumptum, ſubiectum febris eſſe non poſſe ideò putat; quia forma ſit corporis, aut certè id quod formæ locum tenet, & proximum animæ inſtrumentum eſt. Verùm nemo eruditorum Philoſophorum vel Medicorum calidum innatum, quod corpus eſt, animam vel formam, quæ incorporea eſt, propriè dixit. Et licèt interdum tales locutiones apud Medicos occurrant: quo tamen ſenſu intelligendæ ſint, dictum, *lib. 1. Inſtitut. cap. 5.* At ſi pro animæ proximo inſtrumento accipiatur calidum innatum, quid quæſo abſurdi eſt, ipſum febris ſubiectum dicere?

Deinde contra eandem opinionem hoc affert. Sanitas, inquit, & morbus in eodem ſubiecto ſunt: Ergo ſi febris ſubiectum eſt calidum innatum, quod ſanè nihil aliud eſt quàm temperamentum cordis, imò totius corporis: ſequitur ſubiectum febris eſſe temperiem corporis, atque eandem eſſe ſubiectum ſanitatis; quod abſurdiſſimum eſt. Verumenimuerò quis facilè concedat Augenio, calidum innatum eſſe temperamentum corporis? Ipſe enim ſæpiſſime eodem in loco, & quidem rectè, dicit calidum innatum eſſe ſubſtantiam, temperamentum verò eſt qualitas.

Tertiò dicit, ſi calidum innatum nihil aliud eſt, quàm anima: febris non corpus, ſed animam afficiet; ac Medicus non corpori, ſed animæ præſidia adhibebit. Verùm ad hoc anteà in prima ratione reſponſum.

Quarta ratio, quâ quærit, An calidum innatum totum ſit ſubiectum febris, an aliqua determinata eius pars, vel ſpirituoſa, vel carnoſa vel ſolida, ſatis arguit, Augenio parum perſpectam fuiſſe calidi innati naturam. Nam partes quidem corporis noſtri ex ſolidâ, carnoſâ & ſpirituoſâ ſubſtantiâ componuntur: at quis calidum innatum ex ſubſtantiâ ſpirituoſa, carnoſa & ſolida componi dixerit? Imò calidum innatum nihil aliud eſt, quàm ſpirituoſa illa ſubſtantia, nobiliſſima noſtri corporis, ſeu, vt Scaliger, *exercit.* 280. loquitur: ſcriptum reliquêre ſapientes, nihil aliud eſſe calorem naturalem, quàm ſpiritum, vt etiam *loco allegat.* docuimus. Et ob huius ſpiritus inſiti, ſeu potiùs ob caloris, quem pars ex ſpiritu ſeu calido inſito & influente habet, rationem, quælibet pars febri corripi, dum is in igneum mutatur, dicitur.

Quod porrò Quintò quærit, cum calidum innatum ſubiectum febris dicitur, de quo calido id intelligendum ſit; de inſito, an de influente: ad id facilis eſt ex iis, quæ dicta ſunt, reſponſio, Dicimus enim, ſubiectum febris eſſe calidum illud, quod ex inſito & influente componitur; ſeu potiùs partes corporis eſſe ſubiectum febris, quatenus calorem quendam actualem ex inſito & influente conflatum habent, dum ſcilicet is mutatur & intenditur.

Cauſa febris quæ.

Cæterùm vt integra naturæ febris habeatur cognitio, & cauſa addenda eſt. Illa autem eſt calor præter naturam in corde accenſus. Nam vt Cor, dum rectè & ſecundùm naturam ſeſe habet, caloris vitalis fons eſt, eúmque in omnia membra diffundit, atque omnium partium temperiem & calorem inſitum tuetur ac roborat: ita ſi præter naturam afficiatur, calorémque alium præternaturalem concipiat, febrilis caloris fons euadit, eundémque facilè toti corpori communicare, & temperiem eius naturalem immutare poteſt. Et vt nullum aliud eſt membrum, quod temperiem actualem calidam illi tribuere, & vitalem in omnibus membris calorem fouere poteſt: ita etiam nullum membrum in corpore eſt, vnde poſſit febris proximè & immediatè accendi, quàm Cor. Nam etſi ſæpe accidat, vt etiam in aliarum partium inflammationibus, aut humoribus in aliis partibus putreſcentibus, febris accendatur, tamen calor ille febrilis non eſt, priuſquàm cordi communicetur, è quo deinceps in totum corpus diffunditur. Cuius rei & illud argumentum eſt, quòd in omni febre in pulſu quædam mutatio accidit: quod non fieret, niſi cor & conſequenter arteriæ afficerentur. Præterea ex nullo alio membro tanta caliditas in corpus diffundi poteſt, ob quam omnes eius actiones lædantur, quàm ex corde.

Cor febrilis caloris fons.

Qualis calor ad febrē excitandam requiratur.

Sciendum tamen, ad febrem generandam non ſufficere quemcumque calorem in corde genitum, ac reliquo corpori communicatum, ſed cùm calor, non quatenus calor, febris ſit; ſed potiùs præternaturalis in toto corpore diſpoſitio, quam calor ille inducit, & cuius ratione corpus ad actiones naturales ineptum redditur: tanta ſit illa caliditas, atque illum terminum attingat oportet, qui ad διάθεσιν illam præter naturam conſtituendam atque actiones lædendas ſufficit. Hinc calor ex irâ concitatus, vel vehementi motu aut balneo accenſus, non eſt pro febri habendus, niſi eum incendij gradum attingat, vt hominis actiones lædat. Ita interdum aliis de cauſis quædam intemperies calida in corde accenditur, quæ tamen ipſa quoque febris nomen non meretur; niſi calor ille eum gradum attingat, vt actiones lædat. Vnde etiam Auicenna, atque alij practici peculiari loco tractant de calida cordis intemperie, quæ quidem præuia ad febrim generandam eſt diſpoſitio, &, niſi inhibeatur, in febrim abire poteſt, tanta tamen nondum eſt, vt febrem inducat, peculiari etiam loco & ſeorſim de febribus agunt.

Ne quem autem hic turbet, quod modò dictum, calorem in corde accenſum eſſe cauſam febris; cùm antea calidam cordis reliquarumque partium, quibus è corde illa communicatur, intemperiem, febris eſſentiam conſtituere dictum ſit.

Febris & calor febrilis differunt.

Obſeruandum enim, non eſſe idem febrem, & calorem præter naturam ſeu febrilem. Calor enim præter naturam & febrilis ille etiam appellari poteſt, qui eſt in humoribus & ſpiritibus, ac vnus numero in ſubiectis illis eum deferentibus perſiſtens, in reliquum corpus diffundi poteſt; qui calor non ipſa febris eſt, ſed febris cauſa. Febris verò ſeu intemperies illa calida, quæ febris eſſentiam conſtituit, tantùm eſt in viuentibus & ſolidis corporis partibus; neque eadem numero eſt cum eâ, quæ in corde accenditur, aut ſpiritibus & humoribus ineſt, ſed per alterationem à caliditate, quæ in humoribus & ſpiritibus eſt, partibus inducitur. Neque enim accidentibus datum eſt, vt eadem numero à proprio ſubiecto in aliud migrare valeant.

Media verò, per quæ calor è corde in corpus reliquum diffunditur, ſunt ſpiritus & ſanguis. Hæc enim duo ſemper vnita ſunt, & à corde in totum corpus diſtribuuntur per eorundem canales, arterias ſcilicet & venas, promptiùs tamen per arterias. Quamuis enim ſpiritus & ſanguis in vtroque vaſorum genere permiſceantur, vt nunquam vnum ſine altero reperiatur, idque ideò, quod arteriæ & venæ vbique coniunguntur, & vaſorum ſit quædam conſpiratio, ac oſculorum communio, calidior tamen, ſubtilior & ſpirituoſior ſanguis in arteriis continetur, quàm in venis; vnde etiam calor febrilis expeditiùs per arterias, quàm per venas in corpus vniuerſum diffunditur.

CAPVT II.

De Cauſis febrium in genere.

Cognitionis cauſarum febres producētiū vtilitas.

ATque ex his quænam febris natura ſit, clarum euaſiſſe putamus, antequam tamen ad differentias febrium accedamus, priùs adhuc in genere quædam de febrium cauſis & ſymptomatibus præmittenda ſunt. Cauſarum enim cognitio Medico ſummè neceſſaria eſt. Nam licèt vulgo ignotum non ſit, ex labore & laſſitudine, ex ira, mœrore, æſtu frigore, vigiliis, animi nimia intentione, cruditatibus, ebrietate, crapulâ, ſiti, inediâ, ex conſuetis exercitiis omiſſis, è corporis plenitudine, cibis prauis, medicamentis calidis, cibiſque medicamentoſis, & id genus aliis febres accendi: tamen quâ ratione hæ & ſimiles cauſæ febres generent, non omnibus notum eſt. Id itaque Medico inquirendum. Etſi enim ab his ad curationem nulla ſumatur indicatio, vt pote quæ iam deſierint, tamen cùm non vno modo, ſed variis febrem hæ cauſæ producant, ex earum obſeruatione inueſtigari poteſt, quænam in corpore ab earum qualibet relinquatur diſpoſitio, quæ febrem gignit & fouet, quam tollere omninò neceſſarium eſt: cùm morbus tolli non poſſit, cauſâ, quæ ipſum produxit, in corpore præſente. Quæ cùm à variis cauſis diuerſa producatur, etiam diuerſa curandi ratio ſæpe inſtituenda. Nimirum ſi ephemera ſit ab æſtu, caput raſum roſaceo refrigeratur, atque ita calor ab æſtu productus reſtinguitur. A cutis autem conſtipatione ſi febris ſit, balneo aquæ dulcis, & iis, quæ cutem laxant, vtendum. Vtile igitur fuerit, non ſolùm cauſas manifeſtas, quæ febres producere ſolent, nôſſe, ſed modos etiam quibus eas producunt, & quas ſingulæ in corpore diſpoſitiones relinquant, inueſtigare.

Cauſam communem & proximam omnium febrium eſſe calorem in corde accenſum, *cap. præced.* dictum eſt, de quo plura addere opus non eſt. Id igitur videamus, quænam ſint illæ cauſæ, quæ calorem talem in corde accendunt, & quibus modis id præſtent.

Cauſa febris & morborum calidorum.

Galenus, *de cauſ. morbor. c. 2. & 1. de diff. febr. cap. 3.* febris, vt & aliorum morborum calidorum, quinque cauſas recenſet. Motum ſcilicet, putrefactionem, contactum rei calidæ, corporis conſtrictionem, ſeu retentionem calidi effluuij, calidæque euaporationis, denique admixtionem rei calidæ. Quæ tamen cauſæ non vno & eodem modo febres accendunt, & calorem excitant, ſed aliæ per ſe, aliæ per accidens.

1. Motus quâ ratione calorem excitet

Motus, primò quâ ratione calorem excitet, in genere pluribus diſputant Philoſophi, quæ huius loci non ſunt. Quâ verò ratione in corpore humano calorem excitet, res expedita eſt. Cùm enim ſpiritus & humores in corpore noſtro calidi ſint, ex horum, pro animi & corporis vario motu, in partem aliquam pro variâ neceſſitate, concurſu, calorem augeri mirum non eſt. Motis enim & in partes copioſiùs concitatis & collectis ſanguine ac ſpiritibus, corpori calor intenſior ab eorum concurſu communicatur. Motum corporis quod attinet, ex eo, ſi modum excedat, primùm laſſitudo ſolùm oritur, ſi ſcilicet priùs ſoluatur, quam reliquo corpori communicetur. Atſi diutius duret, & plus ad partes confluxerit, quam illæ diſcutere poſſint; ac præterea partes illæ ex frequenti colliſione incaleſcant, calorem maiorem, quàm pro naturali habitu concipiunt; qui non ſolùm tendinibus & ligamentis, ſed & venis ac arteriis, tandemque κατὰ συνεχὲς cordi communicatur, & febris inde producitur. Idem fit in animi affectibus & motibus. In irâ enim primò fit quædam caloris in corde efferueſcentia, in quâ ſpiritus commouentur, & quaſi tumultuantur, atque ad partes exteriores, vindictæ cupiditate, confertim, feruntur. Ad hanc caliditatem, quæ in illo ipſorum motu accenſa eſt, retinendam ſi ſanguis & ſpiritus apti ſint; accidit, vt etiamſi ira & ille feruor ſanguinis ſedetur, nihilominus caliditas in corde maneat, & ita febris accendatur. Ad quam rem bilis, præcipuè ſi in corpore copioſior ſit, non parum facit. Nam per iram ea etiam in venis, arteriis, hepate, folliculo fellis, feruet. Hinc nonnullis ira commotis bilis ſuprà aut infrà reiicitur. Si verò vehementiùs commoueatur & non euacuetur, febres inde excitantur. In metu & mœrore etſi ſpiritûs potiùs quieſcere, quàm violentiùs & impetuoſiùs moueri videntur; tamen etiam ab ipſis febres excitari, experientia docet; quod fit, quia in iis ſanguis & ſpiritus vitalis intrò, versùs cor feruntur, atque ita collecti (niſi ex nimiâ condenſatione ſeſe ſtrangulent

& ſuffocent, vnde homines triſtitiâ ac timore emori ſolent) cor incendunt, quibus accedit motus ſpirituum animalium ex perpetuâ & nimiâ cogitatione.

2. Putredo. Secundò, febrem accendere poteſt putredo in corpore excitata. Omnia enim, vt Ariſtoteles, 25. *ſect. problem.* 20. habet, quæ putreſcunt, calidiora fiunt. Nimirum calor internus in putredine ab externo intenditur, calorque internus iam turbatâ ratione, quam antea ad reliquas mixti qualitates habebat, exiens magis in ſenſum incurrit. Nam in mixtione ita erat attemperatus, & reliquis qualitatibus amicitiâ quaſi deuinctus, vt ferè non ſentiretur: quo fœdere in putrefactione rupto, fit ſenſibilior, ſuamque actionem magis liberè exerit. Hæc cùm ita ſeſe habeant, cur ex putredine febres oriantur, facilè patet. Attolluntur enim ex corporibus putreſcentibus multi calidi vapores, & plures plerumque, quàm vt per inſenſibilem tranſpirationem diſcuti poſſint. Hinc calor accenditur, qui venis, arteriis, & ſanguini in iis contento communicatur. Vnde tandem κατὰ τὸ συνεχὲς calor in corde accenditur. Id quod non tantùm à putredine humorum in vaſis, ſed etiam extra, atque in inflammationibus, præcipuè dum pus generatur, accidit: inprimis ſi inflammatio ſit magna: aut prope arterias maiores. Propterea ab Hippocrate, *2. aph.* 47. ſcribitur: *Dum pus conficitur, dolores ac febres accidunt magis, quàm dum confectum eſt.*

3. Rei calidæ contactus. Tertiò, contactus & vicinia rei ſiue actu ſiue potentiâ calidæ, ſi corpori occurrat, id calefacit, donec tandem ſuccedente calefactione caliditas iſta cordi communicatur: vt ij, qui in balneis calidis diutiùs morantur, & qui in Sole aut ad ignem verſantur, aut oleis, vnguentis, emplaſtriſue nimis calidis vtuntur, accidit. Ad quam rem inprimis faciunt venæ & arteriæ. Etſi enim partes intermediæ omnes non incaleſcant: tamen modò vna nimis incaluerit, facilè per venas & arterias calor cordi communicari poteſt.

4. πυκνώσει ſeu pororum cutis cōſtrictio. Quartò, ex πυκνώσει & pororum cutis conſtrictione, ac calidi effluuij retentione febres generari ſolent. Ita enim in corpore noſtro comparatum eſt vt ex iis, quæ in eo coquuntur, halituoſa & fuliginoſa excrementa colligantur, & per poros cutis, atque inſenſibilem tranſpirationem neceſſariò excernantur. Præter hoc etiam attracto aëre frigido calidum innatum temperandum eſt. Si itaque pori cutis claudantur, & effluuium illud vaporum, præcipuè acriorum & calidiorum prohibeatur; id quod ab aëre frigido, aut balneo aquæ frigidæ, vel aluminoſæ accidere poteſt: febres & diariæ & putridæ, iuxta vaporis retenti, & corporis ac humorum conditionem atque apparatum, excitantur. Neque enim ſemper & ſtatim prohibitum hoc effluuium febres accendit, ſed tum præcipuè, cùm in corporibus accidit minùs ſanis. Nam ſi bonus in corpore ſanguis fuerit, ex retento illo vaporum effluuio ſanguis non ita facilè inquinatur; ſed cùm vapores illi ſuaues ac blandi ſint, potiùs ex eorum retentione plethora generatur, & corpus calidius euadit. Cùm tamen vapores illi detenti ob vlteriorem calefactionem acriores redduntur, impoſſibile non eſt, quin etiam in corpore bene conſtituto, ob concluſionem pororum cutis, febris generetur. Condenſant autem poros cutis refrigerantia, adſtringentia, nec non ſiccantia immodicè.

5. Admixtio rei calidæ. Tandem permixtio rei calidæ febrem generare poteſt, videlicet cibus & potus calidus, medicamenta calida aſſumpta, aër quoque calidus inſpiratione & per poros cutis attractus. Hæc enim omnia cum humoribus mixta febrem excitare valent, præcipuè in iis, qui ſunt ſicciore & calidiore temperamento. Siquidem omnis intemperies à ſuæ intemperiei ſimilibus cauſis promptè intenditur & augetur: iuuatur autem & in meliorem ſtatum deducitur à modico contrariorum vſu.

Argenterius equidem alias adhuc cauſas addendas cenſet; quæ ad has referri non poſſint, vtpote metum, vigilias, inediam. Sed & hæ cauſæ ad motum pertinent. In omni enim animi affectu ſanguinis & ſpirituum fit agitatio, ſiue à corde ad exteriora ferantur, vt in irâ, ſiue ad cor confugiant, quod fit in metu. In vigiliis etiam ſpiritûs ſunt in motu perpetuo, & quiete ipſis denegatâ incaleſcunt, & corpus calefaciunt. In fame quoque ſpiritûs incaleſcunt, cùm non habeant, vnde reficiantur.

Verumenimuerò quamuis hæc omnia ita ſeſe habeant, & hæc omnia modò recenſita febres producere poſſint, an tamen non adhuc aliud requiratur, ſine quo motus, putredo, contactus & vicinia rei calidæ, & rei calidæ permixtio, vix febrem inducere poſſint, nimirum cauſa illa, quarto loco antea propoſita, calidi effluuij retentio ſeu inſenſilis tranſpirationis inhibitio, perpendendum videtur. Licèt enim calidi effluuij retentio inter cauſas febris quarto loco rectè propoſita fuerit, vtpote quæ ſola abſque reliquis, ad febrem inducendam ſufficit, tamen reliquæ vix abſque hac ad febrem inducendam ſufficere videntur. Nam quamuis calor in corpore excitetur: ſi tamen corpus liberè ventiletur & refrigeretur, vix homo in febrem incidet: contra verò ſi tranſpiratio, ſeu calidarum fuliginum exhalatio, corporiſque ventilatio, & per aërem attractum refrigeratio impediatur, facilis in febrem lapſus eſt. Viuimus enim vitam ψυχικὴν, id eſt ſemper tranſpirare neceſſe habemus, calórque noſter ſemper refrigerationem & ventilationem poſtulat. Si non tranſpiramus, non ἀναψυχόμεθα, ſi non ἀναψυχόμεθα, ἐμπυρέμεθα.

Non autem ſatis eſt, nouiſſe cauſas, quæ vim febres producendi habent. Sed & corporum ad febres recipiendas aptitudo & diſpoſitio inquirenda. In patiente enim diſpoſito agentium actûs recipiuntur, vt ait Ariſtoteles, *2. de an. cap. 2. t. 24. & 26.* Et vt Galenus, *1. de differ. febr. cap. 4.* habet, nulla cauſa ſine patientis aptitudine agere poteſt. Hinc fit, vt etiamſi plures in eodem aëre calido verſentur, aut nimiùm exerceantur, aut cibo & potu calidiore vtantur, aut irâ excandeſcant, non omnes tamen febre corripiantur, ſed vnus vel alter ſaltem. Poſt cauſarum igitur explicationem, videndum, quæ corpora ad febres paratiora ſint, ſeu quæ faciliùs à cauſis febrem inducentibus alterentur. Etſi enim cauſæ enumeratæ, ſi validæ ſint, in quouis corpore febrem accendere valeant: tamen in iis, qui diſpoſiti ſunt ad febres, etiam mediocris cauſarum vis idem præſtare poteſt. Magis autem ad febres in genere atque in vniuerſum diſpoſiti ſunt, qui plurimo calore acri & fuliginoſo abundant. Quâ de cauſâ iuuenes maximè febribus oportuni ſunt; minùs ſenes; deinde pueri. Cùm enim febris ſit intemperies calida per ſe, quæ tamen ſemper ad ſiccitatem tendit: abſolutè & in genere ad febrem recipiendam ſunt paratiora corpora calida & ſicca. Vnde Galenus, *8. meth. med. cap.* 8. ordinem temperierum, vt ad febres recipiendas magis vel minùs diſpoſitæ ſunt, ita digeſſit: *Oportuniſſima*, inquit, *eſt ad febres calida & ſicca intemperies: Ac niſi quis hanc cibet ocyſſimè, in eâ mutatur diaria in febrem acutam. Propinqua huic eſt, præſertim quod ad febrem attinet, quamuis ad alia ſit deterior, calida intemperies & humida. Tertia ab his intēperies eſt ſimplex illa, in quâ oppoſitio altera rectè ſe habet, vtiq; quæ ex humido & ſicco conſtat, in alterâ calidum exuperat; quippe oportunior eſt hæc, quàm cæteræ, quæ ſequūtur, tū ut in omnibus dictis occaſionibus lædatur, tum ex diariis in plurium dierū febres tranſeat. Huic proxima eſt, quæ in calido & frigido debitum modum ſeruat. Ab hac deinceps media omnium, quæ ſcilicet mediocritatem in* Aptitudo & diſpoſi. in corporū ad febrē ſuſcipiendā.

vtrâque oppoſitione ſeruat. Quatuor quæ reliqua ſunt, intemperies neque facilè febribus occaſione dictarum cauſarum patent, neque diariâ tentata, ſi inediam tolerent, in plurium dierum febrem tranſeunt: imò aliqua earum, vbi redundantiam humorum citra corruptionem contraxêre, vtilitatem ex inedia ſentiunt, ac potiſſimùm quæ eſt frigida ac humida. Ab hac, quæ humida eſt, tertio loco, quæ frigida; quarto loco, quæ ſicca & frigida. Vt totus ordo diſpoſitionum ad febres hìc ſit, 1. calida & ſicca, 2. calida & humida, 3. calida tantùm, 4. ſicca tantùm, 5. temperata, 6. frigida & ſicca, 7. frigida tantùm, 8. humida tantùm, 9. frigida & humida.

Verùm cùm febrium magna ſit diuerſitas, neque hominem in genere febris corripiat, ſed vel ephemera, vel hectica, vel putrida: etſi in genere hoc modo de corporum ad febres diſpoſitione loqui poſſimus: tamen tutius eſt, in ſpecie iſta definire ac dicere, ad febres ephemeras, hecticas & bilioſas, corpora calida & ſicca magis eſſe diſpoſita; ad pituitoſas, frigida & humida; ad melancholicas, frigida & ſicca; ad ſanguineas, ſiue cum putredine, ſiue ſine putredine, calida & humida.

CAPVT III.

De Accidentibus & Symptomatibus Febris in genere.

ACtiones naturales lædi in febribus, in definitione dictum eſt. Verùm cùm magna actionum ſit varietas, aliæ ſint naturales in ſpecie ita dictæ, aliæ vitales, aliæ animales; & præterea dum læduntur, vel auferantur, vel minuantur, vel deprauentur: quænam actiones in febri, quatenus febris, lædantur, & num ei etiam alia ſymptomata, & accidentium genera ſuperueniant, videndum.

Quæ actiones in febre lædantur. Febris cùm ſit intemperies calida, & non alio modo morbus dicatur, quàm quia partium corporis ſimilarium temperamentum mutat, & in caliditate intendit: facilè hinc patet, eas præcipuè actiones in febre lædi; quæ à ſimilaribus partibus, quatenus tales, & beneficio temperamenti, nullâ inſtrumentariæ partis compoſitione interueniente, obeuntur.

Naturalium actionum in febre læſio. Talis actio cùm ſit nutritio, coctio, & aliæ quæ ad nutritionem perficiendam pertinent: in omni febre naturales actiones inſigniter læduntur, viſio verò, & ſimiles actiones non item. Ad naturales enim ſolùm temperies concurrit: ad alias verò etſi temperies non inutilis ſit, pleræque tamen inſtrumentariam potiùs compoſitionem ad agendum requirunt. Quia tamen inſtrumenta & organicæ partes ex ſimilaribus componuntur: labes illa & actionum offenſio ad organicas quoque partes deriuatur; & hinc non ſolùm naturales, ſed conſequenter etiam vitales & animales actiones offenduntur. *Naturales actiones quæ.* Quanquam enim in definitione dictum; febrim actionibus naturalibus nocere, tamen ſciendum eſt, naturalis voce interdum genus, interdum modum actionis ſignificari. Genus actionis ſignificat, dum actiones omnes in corpore in naturales, vitales & animales diſtinguuntur. Modum verò actionis ſignificat; dum præternaturali opponitur: Quâ ratione omnes actiones, ſiue ſint nutritioni dicatæ, quæ in ſpecie naturales appellantur, ſiue vitales, ſiue animales, ſi debito & conuenienti naturæ modo exerceantur, naturales eſſe ſeu naturaliter fieri & ſe habere dicuntur: In qua poſteriori ſignificatione procul dubio Auicennas hoc vocabulum in definitione vſurpauit, & nihil aliud voluit, quàm à calore febrili actiones omnes à naturali ſtatu & modo deturbari.

Vitalium læſio. Et quidem vitales actiones in febre lædi, manifeſtum eſt. Cùm enim febris primariò cor occupet, & per arterias inprimis corpori reliquo communicetur: in omni febre pulſum mutari neceſſe eſt, id quod experientia docet. *Pulſus febrilis qui.* Et quidem in omni febre pulſus eduntur frequentiores, nec non celeriores. Nam cùm vſus & neceſſitas augeatur, primùm editur pulſus creber, ſiue valida, ſiue debilis virtus ſit; cùm creber omnium ſit facillimus. Quòd ſi frequentia neceſſitati non ſatisfaciat, celeritas accedit. Quod ſi nec hæc duo ſatisfaciant, accedit magnitudo; modò virtus non ſit debilis.

Animalis facultatis læſio. Deinde etiam animalis facultas læditur. In febricitantibus enim totius corporis languor & imbecillitas percipitur. Imò ſæpè & aliæ actiones offenduntur. Nam licèt tales actiones non proximè à ſimilaribus partibus edantur, ſed ab inſtrumentariis; quia tamen partes organicæ ex ſimilaribus componuntur, ſecundariò & ex accidente etiam illæ lædi poſſunt. Quamuis verò febris quibuſdam morbis præſidio eſſe videatur; vt ex Hippocrat. *2. aph. 26. 5. aphor. 5. 6. aph. 40. & 73.* patet: tamen fit hoc ex accidente, quatenus humores, morborum cauſas, abſumit. Ipſa verò febris per ſe lædit actiones, quia per eam temperamentum partium, proximum facultatis in agendo inſtrumentum, vitiatur.

Quod reliqua ſymptomata attinet, cùm febris ſit calida intemperies, calor naturæ moleſtus vel foris, vel intus percipitur. Vt enim ab influente calore ſecundum naturam ſeſe habente calor quidam ſuauis & blandus in toto corpore excitatur: ita ſi ille calor intendatur, & igneam quaſi naturam concipiat, in corpore calor quidam moleſtus percipitur. Et cùm ab actionum læſione, vt ſymptomate primario, reliqua ſecundaria, qualitates nimirum mutatæ, & excreta mutata proueniant: læſâ nutritione & coctione à caliditate febrili, & excreta, & qualitates corporis à febre etiam variè mutari poſſe facilè patet.

CAPVT IV.

De Febrium differentiis in genere.

Febrium differentia. FEbrium, vt & aliarum rerum differentiæ, aliæ, & quidem propriæ ac principaliſſimæ, ſumuntur ab earum eſſentia; aliæ verò ab accidentium aliquo. Ac quoniam neque horum ipſorum accidentium eſt natura vna, ſed nonnulla quidem propinquiora, ac magis diuiſæ rei propria, nonnulla autem remotiora ac magis extranea ſunt: idcircò neque earum, quæ ab iis accipiuntur, differentiarum eſt genus vnum, vt docet Galenus, *1. de diff. feb. cap. 1.* Rectiſſimè autem ij faciunt, qui eſſentiales differentias, & ex accidentalibus propinquas præcipuè perſequuntur.

Eſſentiales febrium differentiæ. Equidem cùm febris eſſentia à calore præter naturam dependeat, tres eius differentiæ inde peti poſſunt: quarum vna ſumitur ex eo, quod magis & minus eſt. *Febris magna & parua.* Quo in genere ſolent Medici magnam & paruam febrem nominare, non propriè quidem, vt Galenus, *loco allegato* monet, rei quali nomen quanti accommodantes, hoc tamen facere aſſueti, non in febribus tantùm, ſed in mille aliis rebus, quæ licèt in qualitate ſubſiſtant, magnæ ac paruæ dicuntur. Altera differentia petitur à caloris modo motúque, quæ reliquis differentiis dignoſcendis maximè inſeruit: cuius generis differentias Hippocrates *6. epid. comm. 1. tit. 29.* proponit, dum inquit: *febrium quidem aliæ ſunt manus & ad tactum mordaces; aliæ mites; aliæ non mordaces quidem, ſed poſt inſurgentes: aliæ acutæ, ſed quæ à manu vincuntur.* *Mordax.* Etenim febrilis caliditas tangentibus aliàs mordax, acris & valde moleſta apparet, taliſque ſemper manet; ſeu mordaces febres ſunt, quæ manum tangentis mox feriunt, & propter vaporem illum acrem, qui ex putreſcente materiâ effertur, quaſi pungunt & vellicant, & ita moleſtæ ſunt, vt diu ipſam ferre nequeat.

Mites

Mites. Mites verò febres ſunt, non quæ planè nullam tangentibus moleſtiam afferunt, ſed in comparatione ad alias, quæ magis ſunt mordaces, dicuntur mites, quæ calorem ita acrem non habent. Deinde ſunt febres aliæ, quarum calor quidem ad primum tactum acer & mordax valdè non apparet, ſed ſi diutius manus iniecta retineatur, tandem ſe prodit, atque acrem & mordacem exhibet. Aliarum contrà calor celeriter manui ſeſe offert, ſed ſi manus diutius iniecta teneatur, à manu ſuperatur calor, & paulatim remittitur. De quà re videatur Valleſius, *in comm.in alleg. locum.* Verumenimuerò vix propoſitum fuit Hippocrati perfectam febrium diuiſionem inſtituere, ſed potiùs febrium quandam diuerſitatem & variationem, quæ ad cognitionem febrium faceret, monſtrare voluit.

Ideóque cùm calor, quà calor, febris non ſit, ſed quatenus corpori noſtro diſpoſitionem, ob quam ad agendum ineptum redditur, inducit: differentiæ maximè propriæ, vt Galenus, *loco alleg.* loquitur, ſumuntur à materia, in quâ calor hic præter naturam accenditur. Imò in genere differentiæ maximè propriæ & eſſentiales accidentium ſumuntur à ſubiecto, cui accidit vnumquodque accidens. Accidentium enim eſſe eſt ineſſe: & differentiæ ab inhærentiâ deſumptæ addunt generi conditionem ſingularem & ſpecificam. Ac licèt eſſe accidentium non varietur ex diuerſitate ſubiecti: variatur tamen exiſtentia, à cuius varietate variæ eſſentialéſque differentiæ ſumuntur; inprimis ſi addatur cauſa inhærentiæ. Itaque & hoc loco febris differentias præcipuas petemus ab inhærentiâ in ſubiecto, non prætermiſsâ causâ, ob quam febris ſubiecto ſuo ineſt.

Febrium alia ephemera, alia putrida, alia hectica. Talis eſt autem illa famoſa, paſſim vſitata, ac inter reliquas ſummè vtilis ac neceſſaria diuiſio febrium in Ephemeras, putridas, & hecticas. Verùm quomodo febribus eſſentialis ſit, & quodnam eius fundamentum, non omnes rectè explicant; id quod iam videbimus. Primò enim non directè opponuntur hæc tria, ephemera, putrida & hectica. Deinde ſi calor ſimpliciter accipiatur, dicatúrque (quod plurimi faciunt) calorem febrilem aliàs in ſpiritibus, aliàs in humoribus, aliàs in ſolidis partibus hærere: eſſentiales iſtæ differentiæ febris non ſunt. Nam calor iſte præter naturam, prout ſimpliciter præter naturam conſideratur, & per ſua ſubiecta, ſpiritûs, humores, ac ſolida diuiditur, non eſt morboſus, ſed in humoribus & ſpiritibus ſolùm cauſæ proximæ rationem habet: calor verò, qui morboſam corpori diſpoſitionem inducit vnicus eſt, ſáltémque in partibus ſolidis inhæret, atque ab eo ſolùm febrium differentiæ petendæ ſunt. Etſi enim calor in omni febre ſolidas corporis partes occupet, & in omni febre partes corporis ſimilares calidâ intemperie laborent, tamen illa calida intemperies alia ἑκτικὴ eſt, ſeu in habitu: alià σχετικὴ, ſeu in habitudine, vt loquuntur, febríſque alia eſt ἑκτικὴ, alia σχετικὴ.

Febris alia ἑκτικὴ, alia σχετικὴ.

Febris ἑκτικὴ. Febris ἑκτικὴ eſt, cùm calor ita ſolidas corporis partes occupauit, & ita iis inhæret, vt nullâ causâ fouente indigeat; id eſt, etiamſi à ſpirituum vel humorum incendio non foueretur, nihilominus durare poſſit. *Febris σχετικὴ.* σχετικὴ eſt, in quâ quidem etiam eſt intemperies calida in ſimilaribus corporis partibus; (hæc enim niſi eſſet, febris non eſſet) talis tamen quæ ita eas occupauit, vt ſi ab humorum, aut ſpirituum incendio non foueatur, per ſe ſubſiſtere non poſſit; ſeu in qua ſpiritûs vel humores incenſi ſunt, in ſolidis autem partibus intemperies calida tantùm in σχέσει eſt, vt ſi illud ſpirituum aut humorum incendium extinguatur, nulla in ſolidis partibus remaneat febrilis intemperies.

Eodem ſenſu, ſed paulò aliis verbis differentiam hanc febrium tradit Galenus, *1. de diff. febr. cap. 1.* Vel enim ſpiritûs ſaltem calor occupauit; humores autem & ſolidæ corporis partes excalefactæ nondum ſunt, ſed calefiunt, quod fit in ephemerâ febri: vel non ſolùm ſpiritus, ſed etiam humores excalefacti ſunt, ſolida verò ſubſtantia tantùm calefit; quod accidit in humorali febri: vel omnes tres iſtæ ſubſtantiæ & potiſſimùm ſolida, excalefactæ ſunt; id quod fit in hecticâ.

Exẽpla, quibus febrium differentia explicantur. Idem rem hanc exemplis duobus, *loc. allegat.* declarat. Repræſentet lebes vel olla partes corporis ſolidas, aqua in eâ, humores. Fingamus itaque aquam calidam infundi in lebetem frigidum, vt ab eâ lebetis corpus incaleſcat, ſed nondum planè incaluerit: febris putridæ ſeu humoralis exemplum eſt, in quâ humores accenſi & calefacti ſunt; partes verò ſolidæ nondum planè incaluerunt: ab humoribus tamen calidis calorem recipiunt. Fingamus rurſum, in lebetem calefactum infundi aquam frigidam, atque ab eo incaleſcere; exemplum febris hecticæ eſt. Vt verò exemplum febris ephemeræ afferat, iubet nos follem imaginari, qui ita arte confectus ſit, vt in eo aqua contineri poſſit. Hic admoueatur igni, vt aër calidus in eum attrahatur, quo & aqua, & follis calefiant. Hoc exemplum eſt febris diariæ, in qua à ſpiritibus reliquum corpus incaleſcit. Alij hanc differentiam exemplo balnei declarant. In balnéo enim ſunt parietes, aqua, & aër. Si itaque intra parietes calidos aër & aqua frigida effundatur, exemplum hecticæ febris eſt: Si verò parietibus & aëre frigidis calida aqua effundatur, exemplum febris putridæ eſt. Si denique parietibus & aquâ frigidis ſuperueniat aër calidus, febris ephemera repræſentatur. Verùm ſunt iſta ſimilia, quæ idcircò in omnibus etiam non quadrant.

Patet ex his omnibus, calorem febrilem aliàs ex alio incipere, qui accenſus poſtea etiam reliqua calefacit. Facillimus tranſitus eſt caliditatis ab humoribus in ſpiritûs. Humores autem à ſpiritibus non ita promptè accenduntur. Ita partes ſolidæ faciliùs calorem impertiuntur humoribus & ſpiritibus, quàm vt eum ab iis recipiant. Quò enim ſubſtantia eſt tenuior & calidior, eò faciliùs alterationem & calorem ſuſcipit; quò craſſior, eò difficiliùs. Inter hæc tria autem tenuiſſimus eſt ſpiritus: partes ſolidæ craſſæ ſunt; mediam naturam humores habent.

Ne quem autem turbet, quod ſolum in hecticis partes ſolidas calefactas eſſe, in reliquis verò febribus tantùm calefieri diximus, cùm tamen Galenus, *de diff. ſympt. cap. 1.* doceat, morbum eſſe affectum; affectum autem eam qualitatem, quæ ceſſante eo, quod alterabat, in patiente remanet; affectúmque eſſe quid factum, non autem quod adhuc fit. Ex quo videtur ſequi, vel hecticam febrim ſolam morbum eſſe, vel morbum non ſolùm in partibus viuentibus, verùm & humoribus ac ſpiritibus, vt ſubiecto, reſidere.

Morbus fieri & factus quomodo dicitur. Obſeruandum enim morbos fieri, dupliciter accipi à Medicis. Primò enim fieri dicitur is morbus, qui nondum eſt, terminúmque motûs, quem dicitur habere, vt ſit morbus, nondum attigit: Factus autem eſt is, qui iam productus eſt. Deinde etiam fieri is dicitur, qui quidem ſecundùm priorem ſignificationem iam factus eſt, & motûs terminum attigit, ita tamen, vt ſine cauſa fouente ſubſiſtere non poſſit: Factus autem is eſt, qui etſi cauſa, à qua productus eſt, ceſsârit; nihilominus poteſt ſubſiſtere, vt *lib. 2. Inſtit. p. 1. cap. 11.* docuimus. Cùm igitur in omni febre cor & ſimilares partes calefactæ eſſe dicuntur, in prima ſignificatione Factum vſurpatur. Cùm verò in hecticâ febre tantùm ſolidæ partes calefactæ eſſe dicuntur, in ſecunda ſignificatione Factum accipitur.

Aliam huius febrium differentiæ rationem reddit Lud. Mercatus, *l. 2. de febr.* Neceſſarium quidem eſſe dicit, in quauis febri ſpirituum, humorum & ſolidorum membrorum calorem alterari, calidúmque innatum affici: verùm non pari ſemper ratione, ſed maximè eam partem calidi innati affici, cuius naturæ eſt febris,

febris,ſpirituoſam in ephemerâ; humidam,in putridâ; ſolidas, in hecticâ: ſeu ephemeram conſtitui, cùm calidi innati ſpirituoſa pars in calefacto eſſe poſita eſt; humoralem,cùm humidior; hecticam verò, cùm ſolidior & craſſior.

Verumenimuerò iam antea monuimus, etſi corpus noſtrum tribus hiſce ſpiritibus, humoribus & ſolidis conſtituatur,non tamen eadem etiam ad calidi innati conſtitutionem requiri. Calidum enim innatum nihil aliud eſt, quàm ſpiritus inſitus, ad cuius eſſentiam nonnulli etiam humidum radicale pertinere ſtatuunt. Solidæ verò corporis partes ad conſtituendam calidi eſſentiam non pertinent; ſed calidum innatum ſolidis partibus ineſt,atque per eas diffuſum eſt.

Febris primaria & ſymptomatica. Præter has & alia adhuc eſt differentia, quæ hoc loco prætereunda non videtur, quâ diuiditur febris in primariam & ſecundariam, vel ſymptomaticam. Primaria febris eſt, quæ nullum alium morbum ſequitur,ſed à propria cauſa dependet. Secundaria vel ſymptomatica eſt, quæ ab inflammatione alicuius membri oritur; vt euenit in pleuritide, angina, phrenitide, inflammatione hepatis. Galenus aliter paulò proponit hanc diuiſionem, & cùm ex ſuâ,tùm ex antiquorum mente febrim diuidit in febrem morbum, & febrem ſymptoma. Ita enim, 4. *aph*.73. ſcribit: *A febribus malè habere & vexari antiqui dicebant eos, qui ſine certa inflammatione, aut abſceſſu, aut dolore, aut eryſipelate, aut vt generatim & vniuersè dicam, abſque aliquo membro eximiè præ aliis affecto ægrotabant. Quòd ſi vel propter lateris,aut pulmonis,aut alius cuiuſdam partis inflammationem febricitarent, non iam febricitantes ipſos appellabant,neque febribus vexari dicebāt,ſed pleuriticos,aut peripneumonicos, aut hepaticos, aut ſplenicos, aliiſue ſimilibus nominibus nuncupabant.* Et ibid. *aphor.* 66. *Hippocrates in febribus ſolet dicere, pro in morbis febrilibus, quando videlicet febres ipſa ſunt morbus, non partis alicuius quopiam enumeratorum affectuum laborantis ſymptoma.* Idem docet, *lib.* 1. ad Glaucon.*cap*.3. & 4. 6. *aph*. 44. *lib*. 7. *aphor*. 42. *lib*. 1. *epid*. *ſect*. 3. *com*. 4. Verùm Auicennas, *lib*. 4. *fen*.1. *tract*.1. *cap*.1. hanc diuiſionem non probare videtur. Quæ res fecit, vt Medici inter ſe diſſentirent, & dubitarent, num rectè dicatur, febrem aliam eſſe morbum, aliam accidens. Cùm enim omnis febris ſit eadem naturâ, calida ſcilic. intemperies totius in corde accenſa, & hinc in reliquum corpus diffuſa, omnem etiam febrim in morborum numero habendam, & nullam inter ſymptomata referendam eſſe nonnulli pûtant.

An omnis febris ſit morbus. Verùm hac de re obſeruandum, ſi accuratè loqui libeat, omnem febrem eſſe morbum, cùm ipſi definitio morbi competat; atque ideò nullam febrem rectè ſymptoma appellari. Symptomaticas verò febres appellare nihil prohibet; imò diſtinctionem inter febres primarias & ſecundarias ſeu ſymptomaticas obſeruare vtile eſt. Nam febres primariæ cùm à ſuis propriis cauſis pendeant, non verò ab aliis morbis proueniant: peculiaria remedia requirunt: Symptomaticæ contrà cùm ab aliis morbis dependeant, curandi rationem peculiarem ferè non poſtulant, ſed ſublato eo, quem ſequuntur, morbo, & ipſæ tolluntur. Ita ſublatâ pleuritide ſeu peripneumoniâ, vnà febris, quæ illam ſequitur, tollitur. Ideóque ſymptomaticæ hæ febres propter aliquam ſimilitudinem nominantur. Vt enim ſymptomata morbos ſequuntur, & iis ſublatis tolluntur: ita hæ febres à ſuis morbis dependent, atque iis ſublatis ceſſant, etſi, ſi earum eſſentiam ſpectes, ipſæ etiam morbi ſint.

Febres comitatæ. De ſymptomaticis tamen febribus notandum, earum quæ ab antiquis omnes pro ſymptomaticis habitæ ſunt, reuerà plurimas primarias eſſe, & partium, pleuræ, pulmonis, faucium inflammationes potiùs iis accidere, quàm vt febres ab iis oriantur: quæ febres non incommodè Comitatæ nominantur, de quibus, *lib*.2. *cap*.15. dicetur.

Poſt febrium differentias nonnulli etiam de ſignis febrium in genere agunt. Verùm peculiarem tractationem id requirere non videtur. Nam pleraque ſigna potiùs differentiarum, quàm generis ſunt propria. Et ſi quæ ſunt talia, pauca ſunt & ex iis, quæ ſuprà, *cap*.3. *de ſympt. & accidentibus febrium* in genere diximus, patent.

CAPVT V.

De Curatione febrium in genere.

CVm omne, quod præter naturam eſt, remotionem ſui indicet, vt eſt apud Galenum, 8.*meth. med. cap*.1. etiam febrem, vtpote morbum remotionem ſui poſtulare, vulgo quoque notum eſt, qui eâ ipsâ de cauſâ Medicorum auxilium implorat. Verùm quâ ratione id præſtandum ſit, illud Medici eſt conſulere. Principiò autem cùm contrariorum contraria ſint remedia, & quodcunque mutatur, à contrario mutetur; febris verò intemperies calida ſit, & ad exſiccationem corporis tendat: febrem, quà talis, refrigerationem ſimúlque humectationem requirere, manifeſtum eſt. *Febris quid indicet.* Hinc Galenus, 8. *meth. med. cap*. 1. *Febrilis*, inquit, *intemperiei exceſſus in caloris abundantia eſt. Huic ergò ad temperatum via erit per id,quod refrigerat.* Et 11.*meth.med.cap*.2. *Quoniam vniuerſi febrium generis intemperies eſt calor, per frigiditatem curabitur.* Et,9.*meth. med. cap*.14. *Omnis febris, quâ febris, humectatio refrigeratióque remedia ſunt.* Atque id ipſum etiam eſt, quod Hippocrates, 1. *aphor*.16. ſcribit: *Victus humidus febricitantibus omnibus vtilis eſt; maximè verò pueris, & iis, qui tali victu vti conſueuerunt.*

Sed quia non hominem in genere, ſed Petrum vel Paulum curamus, & febris in hoc vel illo homine curanda eſt: non ſatis fuerit, ſi febri, vt morbo calido, frigida adhibeantur remedia, ſed quâ menſurâ id faciendum ſit, videndum; ne vel aliquid de morbo relinquatur, ſi in refrigerando deficias; vel ægrum in contrarium morbum deijcias, ſi modum excedas. Id autem aſſequi non licet, niſi temperamentum ægri, antequam ægrotauerit, cognoſcatur, & aëris ſtatus atque alia perpendantur. Hæc enim receſſum à naturali ſtatu demonſtrant. Itaque ſi caloris qualitatem reſpiciamus, quantò intenſior erit calor, tantò magis refrigerante auxilio opus erit. Atque hinc calidiore corpore præditi, dum febricitant, minùs refrigerantia requirunt: frigidiore verò, magis refrigerantia poſtulant. In his enim maior eſt receſſus à naturali ſtatu,in illis verò minor.

Cæterùm vt homo in genere non curatur, ſed febris in hoc vel illo indiuiduo: ita etiam febris in genere non curatur, ſed hæc vel illa febris ſpecies, v. g. tertiana, quartana, hectica: & propterea de curâ febris in genere multa dicere opus non eſt; inprimis cùm propter complicationem ſibi inuicem aduerſantium morborum, cauſarum, & ſymptomatum, non ſemper omnia, quæ indicantur, contraria adhibere, aut ea ſimpliciter vſurpare liceat. Nam tunc ſolùm contraria, quæ morbus indicat, ei ſimpliciter ſine vllâ exceptione adhibere licet, cùm morbus ſolus eſt. Cùm verò cum aliis rebus præter naturam complicatus fuerit, non ſemper id, quod morbus indicat, mox exequi licet, ſed alia ſæpe antea remouere opus eſt. Id quod in febribus humoralibus accidit, vtpote quæ cauſam coniunctam habent. In febribus verò ephemeris & hecticis cura febris, quatenus talis, locum magis habet. Vnde Galenus, 9. *meth. med. cap*.14. *Si ſola ſit febris*, inquit, *ad refrigerandum humectandúmque omne Medici conſilium, veluti ad finem, dirigatur.*

gatur. Et, 11. *meth. med. cap. 2.* ſcribit: *Quoniam vniuerſi febris generis intemperies eſt calor, nimirum per frigiditatem curabitur, ſic vt omnes indicationes inter ſe concordent.* Itaque vbi humor febrem pariens in corpore præſens eſt, is primo loco tollendus erit. In febribus verò ephemeris cùm, vt Galenus 1. *meth. med. cap. 1.* habet, ſimplex quidam præter naturam affectus ſit: in iis cura febris, quatenus talis, maximè locum habet, & faciendorum indicatio ex ipſa febre maximè petitur. Ac proinde febres Ephemeras, quæ maximè ſimplices ſunt, & in quibus febris, quatenus febris, curatio maximè eluceſcit, primo loco proponemus.

CAPVT VI.

De Febre Ephemera.

DVplex eſſe febrium genus, capite præced. dictum. Vel enim calida intemperies, quæ febris eſſentiam conſtituit, κατὰ σχέσιν vel καθ' ἕξιν corporis partibus inhæret. Κατὰ σχέσιν inhæret, cùm febrilis intemperies in viuentibus corporis partibus durare non poteſt, niſi à cauſâ aliquâ, quæ continuum calorem ſuppeditet, foueatur. Hæc autem cauſa duplex eſt, vel ſpirituum, vel humorum incendium. Quæ à ſpirituum incendio oritur & fouetur febris, ephemera dicitur; quæ ab humorum incendio vel putredine, humoralis vel putrida. Hectica verò febris eſt, quæ tali causâ fouente non eget. Atque ita triplex omnino febrium genus eſt; Ephemeræ, & humorales ſine putredine, Putridæ, & Hecticæ: ad quas omnes febrium ſpecies referri poſſunt.

De Febris Ephemeræ naturâ.

Febris ephemera. De iis igitur ordine iam dicemus, initio facto à febre Ephemerâ. Hæc enim febris breuiſſima, ſimpliciſſima, & curatu facillima eſt. Nam cum à ſpiritibus incenſis fiat, & propterea calor in materiâ tenui, mobili, & facilè diſſipabili ſubſiſtat, ac facilè deficiat: non diu durat hæc febris, ſed ferè diei naturalis ſpatio terminatur; vnde Græcis πυρετὸς ἐφήμερος, Latinis diaria & ephemera appellatur, nomine non ab eſſentia eiuſdem, ſed à duratione petito. Eſſentiam verò *Definitio.* ſi ſpectes, definiri poteſt, quòd ſit *febris à ſpirituum vitalium incendio, ſeu ſpiritibus vitalibus calefactis orta & dependens, & ſpatio vnius diei durans.* Licèt enim animalis & naturalis ſpiritus etiam incaleſcere poſſint: tamen antea nulla febris oritur, quàm ſpiritus vitales incaluerint. Nonnulli quidem, vt Iac. Fontanus, *de Febrib. c. 7.* nomine ſpirituum hîc intelligunt ſpiritûs infixos & implantatos partibus ſolidis. Verùm malè. Nam ephemeræ febres non ratione eſſentiæ & ſubiecto; quod ſunt partes ſimilares calido cùm inſito tum influente præditæ, ab aliis febribus differunt: ſed modo inhæſionis, & cauſæ ratione, quæ in ephemeris eſt calor ſpirituum vitalium, qui intemperiem calidam in partibus ſimilaribus, quæ eſſentiam febris conſtituit, fouet.

De cauſis Febris ephemeræ.

Febris ephemeræ cauſa continens. Cauſa enim ephemeræ febris proxima & continens, à qua proximè calida illa totius corporis intemperies & morboſa diſpoſitio actiones lædens, ortum habet, eſt inflammatio; ſeu caliditas ſpirituum vitalium in corde accenſorum. Hi enim calefacti vbi in *Febris ephemera à putrida & hectica differentia.* reliquum corpus è corde effunduntur, præternaturalem caliditatem illi communicant, & quidem abſque omni putredine. Hinc & à putrida & ab hectica differt. A putridâ quidem quòd omnis abeſt putredo, neque ab humoribus putreſcentibus ortum habet: ab Hectica verò, quòd calor ille à ſpirituum incendio, partibus ſolidis communicatus nondum in habitum quaſi abiit, ſed à ſpirituum incendio continuè fouetur, atque eo exſtincto ipſe etiam euaneſcit.

Calor autē ille in ſpiritibus pluribus de cauſis excitari poteſt. Omnes enim cauſæ illæ euidentes, quæ *Cauſa euidentes febris ephemera.* ſuprà, *cap. 2.* enumeratæ ſunt, exceptâ putredine, potentiam habent ſpiritûs vitales calefaciendi, nunc immediatè nunc mediatè per ſpiritus animales, vel naturales. Nam vt dictum, aliquando ſpiritus naturales primùm præter naturam incaleſcunt, id quod in ebrietate & inediâ fieri ſolet; nonnunquam animales, vt in vigiliis, curis: febris tamen ephemera non dicitur, niſi calor ille etiam ſpiritui vitali communicatus fuerit.

Primò ſæpe ex animi perturbationibus, vt triſtitiâ, timore, ſollicitudine, irâ, vigiliis nimiis, nimiaque animi intentione, hæc febris oritur. Deinde corporis motûs nimij, cùm ſpiritûs calefaciant, febres has excitant; vt euacuationes nimiæ, cùm ſpiritus agitent atque inflamment: ſicut etiam ex dolore, fame, ſiti, hæc febris oriri poteſt; cùm iſta omnia corpus exſiccare & ſpiritus nprimus accendere poſſint. Præter hæc cibus & potus calidus calorem in corpore augent, ſpiritûſque inflammant; vt & ebrietas, ac cruditas in corporibus biliosis. Accidit enim in corporibus duplex cruditas. Vna, in quâ alimenta acidam qualitatem acquirunt, quæ in corporibus biliosis minùs frequens eſt, & minùs periculoſa: Altera, in quâ alimenta in nidoroſum & fumoſum humorem conuertuntur, quæ in naturis calidis & ſiccis facilè ſpiritus accendit, & febres generat. Præterea ad hanc febrem producendam facit æſtus nimius aëris, ad ignem mora, balneum nimis calidum; aut quæ calida effluuia prohibent, vt balnea aluminoſa & frigida. Pertinent huc tandem etiam inflammationes adenum & inguinum. Quamuis enim in bubonibus putredo ſit, tamen putrida fuligo cordi non communicatur, ſed quia materia certo & definito loco concluſa eſt, caliditas ſolùm partibus ſucceſſiuè ad cor vſque per alterationem communicatur. Perpendendum tamen hîc Lectori relinquo, an non etiam vapores putridi è bubonibus cordi communicari poſſint. Non enim ita vapores putridi in bubonibus concludi poſſe videntur, vt ad cor penetrare non poſſint. Vnde hæ febres videri poſſunt ſymptomaticæ putridæ potiùs quam Ephemeræ. Si v. pars aliqua nobilis, aut cordi viciniot inflammatione laboret, è qua vapor putridus ad cor penetrare poſſit, id quod in pleuritide, peripneumoniâ & anginâ fieri ſolet; non Ephemera, ſed putrida febris generatur.

Valleſius, *l. 5. controu. cap. 19.* aliam adhuc cauſam *An dentur ephemeræ ex putredine ſpirituum.* febris ephemeræ adfert, nimirum putredinem ſpirituum, atque à ſpiritibus fieri diarias febres, vel putreſcentibus, vel ſine putredine ſtatuit. Verumeniuerò an ſpiritus putreſcere poſſint, adhuc in dubio eſt, dicetúrque de eo ſuo loco. Siue enim putreſcant ſpiritus, ſiue ſaltem à cauſa maligna incaleſcant: tamen febres, quæ tum excitantur, non diariæ ſunt, ſed malignæ & peſtilentes; niſi forſan nomen quis potiùs, quàm rem ſpectare velit: & breuis ille morbi terminus eſt à cauſa maligna.

Incidunt autem in ephemeram febrem faciliùs calidi & ſicci; cùm in iis calidæ & ſiccæ fuligines colli- *Qui ad febrē ephemeram ſint diſpoſiti.* gantur, quæ promptè incenduntur, ſi vel diutiùs ieiunent, vel vigilent, vel exerceantur, aut ſimile quid ipſis accidat, quod ſpiritus incendere valet. Et ſi corpus ſit cacochymicum, ephemera facilè in putridam degenerat, humoribus ob calorem illum præternaturalem putredinem concipientibus. Quod etiam facilè accidit, ſi ephemera originem habeat à prohibitâ tranſpiratione, neque adhibeantur, quæ obſtructiones & conſtipationes liberant. Hoc modo

enim

enim febris prorogatur, & ſucceſſu temporis humores putredinem concipiunt, atque ita ephemeræ putrida ſuccedit; inprimis ſi corpus cacochymicum ſit, & humores ad putredinem diſpoſiti. Interdum quoque, præcipuè ſi corpus ſit ſiccius & inediâ vtatur, in hecticam ephemera degenerat.

De ſignis Febris ephemeræ.

Signa febris Ephemeræ.

Ne autem hoc accidat, & febris Ephemera in putridam vel hecticam abeat, id mox ab initio præcauendum: quod factu difficile non eſt, modò mox per ſua ſigna cognoſcatur hæc febris. Obſeruandum autem eſt, quædam ſigna appellari inſeparabilia, quædam propria, quædam inſeparabilia & propria ſimul. Inſeparabilia ſunt, quæ affectum ſignificant, & ab eo ſeparari non poſſunt, & omni, ſed non ſoli competunt, à quibus non licet argumentari affirmatiuè, ſed ſolùm à negatione talium ſignorum, ad negationem affectûs procedere. Proprium autem ſignum eſt, quod ſoli conuenit, omnibus tamen non conuenit. Proprium & inſeparabile eſt, quod ſoli & omni conuenit.

Inter ſigna autem harum febrium Galenus, 1. *de differ. febr. cap.* 7. Primo loco ponit hoc; incipere à cauſâ procatarctica, euidente & manifeſtâ. Quod quidem ſignum inſeparabile eſt harum febrium; verùm non proprium: nam & aliæ nonnullæ febres à cauſa euidente & procatarcticâ originem habere poſſunt; & ab irâ, triſtitiâ, vigiliis, motu nimio, ſimilibúſque cauſis non ſolùm febres Ephemeræ, verùm nonnunquam putridæ vel hecticæ etiam excitantur. Vnde hîc quidem licet argumentari negatiuè: Hæc febris non incepit à cauſâ procatarcticâ & manifeſtâ: Ergo non eſt Ephemera; ſed non affirmatiuè: Hæc febris incepit à cauſâ euidente: Ergo eſt diaria.

An omnis Ephemera incipiat à cauſa euidente.

Verùm an omnis febris Ephemera à primitiua & manifeſta cauſâ incipiat, ab Authoribus in dubium vocatur; cùm febres Ephemeræ non ſolùm ab exercitio vehementi, animi perturbationibus, vigiliis, & aliis cauſis oriantur; ſed & propter obſtructionem & condenſationem pororum cutis, ob cruditates & bubones; quæ omnia ad cauſas procatarcticas & euidentes referri poſſe non videntur. Aliíque aliter hoc dubium ſoluere conantur. Nos breuiter reſpondendum putamus; omnem febrem ephemeram quidem à cauſa procatarctica prouenire: verùm non immediatè ſemper & per ſe, ſed nonnunquam per accidens & mediatè, ſine putredine tamen. Ita aër frigidus, vel aqua frigida, aut aluminoſa cauſæ manifeſtæ ſunt, ſed febrem hanc non generant immediatè, ſicut æſtus vel ſimiles cauſæ, ſed mediatè, pariendo ſcilicet adſtrictionem & occluſionem pororum cutis, quæ cauſæ manifeſtæ non ſunt. Ita etiam humores, qui febres ephemeras producunt, à cauſis manifeſtis generantur. Sic enim diſtinguit Galenus, 4. *aph.* 55. *De Ephemerarum*, inquit, *numero ſunt febres illæ, quæ bubones, id eſt, in collô, aliis, inguine, & ſecundùm aures glandularum tumores ſequuntur, à cauſis euidentibus ortos. Alios verò bubones, qui ſine cauſa manifeſtâ ortum habent, veriſimile eſt, unà cum viſcerum inflammationibus acceſſiones ſuas habere, atque ideo febres quoque, quæ cum talibus bubonibus fiunt, malas eſſe neceſſe eſt.* Deinde & hoc notandum, à Galeno & aliis Medicis inter cauſas procatarcticas, potiſſimùm externas recenſeri; quòd præcipuæ inter illas ſint & maximè euidentes. Pertinent tamen ad eas aliæ etiam, quæ ſunt in corpore; modò ſint euidentes. Euidens enim non internæ opponitur, ſed latenti & abditæ: de quâ re videatur Inſtit. *lib.* 2. *part.* 1. *cap.* 1.

Vbi ergo Medicus iam edoctus eſt, febrem aliquam à cauſâ euidente & manifeſtâ incepiſſe, inſeparabilia illa & ſimul propria ſigna conſideranda; quorum præcipua petuntur ab vrinâ & pulſu. Maxima enim, vt Galenus, 1. *ad Glau. cap.* 2. habet, in omnibus febricitantibus ſigna, in pulſibus & vrinis conſiſtunt.

Vrina in Ephemeris qualis.

Secundò itaque vrinæ ſtatim in principio talis febris in colore, ſubſtantiâ & contentis, vrinis ſanorum ſunt ſimillimæ; & mox aut ſedimentum bonum, aut enæorema, aut nubeculam exhibent, & omnino bene coloratæ ſunt. Nam calor ille præternaturalis præcipuè in ſpiritibus hæret; humores verò corrupti ac accenſi non ſunt: neque etiam ſolidæ corporis partes, à quibus omnes actiones proficiſcuntur, multum à ſtatu naturali receſſerunt. Fieri ergo aliter non poteſt, quàm vt vrinæ iis, quæ ſecundùm naturam ſunt, ſint ſimillimæ, aut certè ab iis non multum recedant; niſi aliud vitium acceſſerit, quod in Ephemeris, quæ ex cruditate prouenitunt, fieri ſolet. In his enim vrina apparet cruda & albidior; quod tamen non fit ob febrem, ſed ob cruditatem & defectum coctionis; ob quem, etſi nulla adeſſet febris, nihilominus vrina cruda eſſet. Et tunc niſi calor remittatur, facilè Ephemera in putridam degenerat.

Pulſus in ephemeris.

Tertium ſignum à pulſu petitum etiam inſeparabile eſt, & proprium. Vt verò vrina in Ephemera febre, ita etiam pulſus naturali propior eſt, quàm in aliis febribus; niſi quòd in magnitudine, celeritate & frequentiâ intendi ſolet. Licèt enim in Ephemera febre diaſtole maior & celerior ſit, quàm ſyſtole, eâ de causâ, quòd ſpiritus ſaltem inflammatus eſt, calórque ſupra modum auctus, & propterea caloris ventilatio ac maior refrigeratio requiratur: tamen cùm calor ſit purus, nullaque fuliginoſorum excrementorum copia adſit, ſyſtole non mutatur, & præter celeritatem, magnitudinem, frequentiámque, in diaſtole nulla inæqualitas adeſt, & præterea iſtam æqualitatem toto durationis tempore retinet, quod in nullâ putridâ febre accidit. Si tamen alius concurrat affectus, ea proculdubio in pulſu mutatio coniungetur, quæ illi affectui propria eſt. Vt ſi quis in febrem ephemeram incidat ex nimiis vigiliis, labore, fame, quæ omnia virtutem debilitant; proculdubio etiam pulsûs minores reddentur; cauſæ ſcilicet febrim producentis potiùs, quàm ipſius febris ratione. Vbi verò febris deceſſit, habet hoc peculiare febris Ephemera, vt pulſus mox ad ſtatum naturalem redeat, & talis omnino reddatur, qualis in ſanis deprehenditur; quod in nullâ febre putridâ accidit, in quibus etiam intermiſſionis tempore inæqualitas quædam, putredinis humorum veſtigium, animaduertitur.

Calor in Ephemeris qualis.

Quartum ſignum, quod etiam inſeparabile & proprium eſt, ab ipſius caloris conditione ſumitur. Calor enim in febre Ephemerá eſt mitis & ſuauis, reſpectu aliarum febrium. Etſi enim, ſi cum calore naturali comparetur, nonnihil moleſtus ſit, & auctior deprehendatur, talis ſcilicet, qualis vel in iis, qui laborârunt, vel in ebriis deprehenditur, tamen cum aliis febribus collatus, blandus ac ſuauis eſt. Reſidet enim in materiâ tenui miniméque acri. 4.

Et quidem in ipſo etiam ſtatu & vigore calor moderatior eſt: vnde τὸ τῆς ἀκμῆς ἐπιεικές, ſeu caloris in vigore benignitas, pro *quinto ſigno* habetur: quod licèt inſeparabile & proprium non ſit, neque mox ab initio adſit: tamen in ſtatu ad diſcernendam Ephemeram ab aliis febribus optimum ſignum eſt. 5.

Sextò, etiam modo inuaſionis differt ab aliis febribus. Inuadit enim ſine frigore, horrore & rigore. Nulla enim adeſt materia, quæ partes neruoſas ac membranoſas vellicet. Et licèt interdum vapor aliquis acrior horrorem parere poſſit: is tamen leuis omnino. Deinde in calore & pulſu aſcenſus & augmentum eſt liberum & æquale; cùm nulla præſens ſit materia, quæ inæqualitatem aliquam afferat, calórque ad interiora nec reuocetur, nec opprimatur, 6.

nec

nec in exitu impediatur; id quod in putridis quibuſdam accidere ſolet. Nam etiam in putridis omnibus hoc non euenit, ſed in quibuſdam, vt in continentibus, calor nunquam recurrit, nec pulſus contractus apparet, neque neceſſariò inæqualis. Vnde hoc ſignum inſeparabile quidem eſt, ſed non proprium.

7. *Septimò*, declinatio huius febris fit cum madore, ſeu humidâ euaporatione, ſudori ſanorum ſimili. Nam cùm in hac febre Spiritûs, vt & vniuerſum corpus, incaleſcant: ex attenuatis, & ad cutem euocatis humoribus mador aliquis in cute apparet, non aliter, quàm ab exercitio paulò maiore in ſanis etiam corporibus ſudor erumpit. Madorem autem illum perfecta ἀπυρεξία ſequitur, vt nullum poſt declinationem febris relinquatur veſtigium, ſed pulſus planè ſit talis, qualis in iis qui ſani ſunt deprehenditur, & alia quoque, ſi quæ adfuerunt, ſymptomata ceſſant; id quod, vt etiam anteà dictum, in aliis febribus non accidit, cùm in iis etiam poſt declinationem, in pulſu relinquatur veſtigium. Imò licèt omnia Ephemeræ febris reliqua ſigna adſint, tamen ſi ſine ſudore omni deſinat & perfecta ἀπυρεξία non ſuccedat, ſed febris aliquod veſtigium relinquatur, febrem ephemeram in aliam febrẽ permutari, indicio eſt; quod vel errore ægri, vel Medici accidere poteſt.

ebriũ Ephemerarum in liam degeneratio.

Nam ſi corpus ſiccius & calidius ſit, febriſque à cauſis exſiccantibus, puta labore, vigiliis & ſimilibus ortum habeat, atque tum victus tenuior exhibeatur, aut etiam corpus non ſatis humectetur: Ephemera in hecticam tranſit. Si verò corpus ſit plethoricum aut cacochymicum, & cibus copioſior adhibeatur, vel medicamenta adſtringentia vſurpentur, aut omittantur aperientia, prohibitâ tranſpiratione febris putrida excitatur.

Signa cauſarum in Ephemera.

Atque hæc ſunt febrium ephemerarum ſigna communia. Verùm cùm, vt antea de pulſu monuimus, illa interdum nonnihil ſecundùm cauſarum varietatem varientur, & varietatem cauſarum ob curandi rationem perſpectam habere ſummopere ſit vtilia: ſigna etiam cauſarum in ſpecie ſubiungemus breuiter: cùm ex relatione ægri rectiſſimè cognoſcantur. Ab animi affectibus ſi fiat febris Ephemera, communiter vrina eſt rubicundior. In ſpecie, qui ex ira febricitant, pulſum habent magnum, crebrum & vehementem; calor non eſt mordax, ſed copioſus & blandus. In irâ enim ſanguis copioſior cum ſpiritibus ad exteriora mittitur. Contrarium accidit in iis, qui ex animi triſtitiâ, hac febrẽ corripiuntur. Pulſûs enim in iis ſunt parui, tardi, languidi ac rari: calor eſt acrior potiùs, quàm copioſior: corpuſque extenuatur, atque oculi concaui, redduntur, & inſolita quædam decoloratio apparet. Quod etiam in iis, qui ex animi nimiâ intentione & curis in febrem hanc incidunt, contingit. Verùm in his minor, quàm in iis, qui ex triſtitiâ febricitant, corporis extenuatio, oculorum cauitas, & decoloratio faciei apparet. Verùm ex oculis, ſicut etiam in ſanis omnes affectûs, facilè hæc animi pathemata diſcernuntur; oculique feneſtræ quaſi ſunt animi. Qui ex vigiliis febricitant, iis facies eſt humidior, oculorumque motus grauior, ac vix palpebras attollunt, atque in palpebris etiam eſt humiditas quædam. Qui autem ex laſſitudine laborant, eorum cutis eſt ſiccior, quàm in ephemeris ex aliis cauſis ortis. Nam ex labore & motu humiditas corporis abſumitur. Et hoc quidem omnibus, qui ex labore nimio & laſſitudine in hanc febrem incidunt, commune eſt vſque ad ſtatum. Poſt ſtatum verò in iis quidem, qui ſupra modum defatigati non ſunt, ex profundo corporis humidus vapor ad ambitum erumpit, vnde cutis humida redditur. Si verò motus nimius fuerit, & maxima humorum copia per eum exhauſta ſit, ſiccitas etiam declinante febre permanet. Si ex cutis conſtrictione febris oriatur, vel tactu id cognoſcere licet. Nam cutis eſt durior & compactior, calorque primò quidem mitis apparet, ob pororum occluſionem, ſed ſi cutis diutius tangatur, poris patefactis poſtea augeri animaduertitur. Vrinæ etiam his rubicundiores ſunt, neque moles corporis concidit, neque oculi caui fiunt. Si ex bubonibus febris Ephemera fiat, pulsûs ſunt maximi, veloces & frequentes, non verò inæquales. Mouendi enim inſtrumentum impeditum non eſt, ſed ſolùm neceſſitas & vſus adauctus: Calor eſt multus & ſuauis; facies rubet. Quæ tandem ex nimiâ repletione fiunt febres ephemeræ, habent ſymptomata, qualia Synochæ ſine putredine. Eorum enim oculi & facies rubicundior eſt, pulſus magnus & velox, vrina rubicundior.

Prognoſtica.

Sunt autem Ephemeræ omnes ſuâ naturâ breues, imò vt plurimum breuiſſimæ, quæ ſcilicet vltra diem naturalem ſeu 24. horas non extenduntur: ex ſe item atque ſuâ naturâ omni periculo vacant; modò error aliquis non committatur; ſi ſcilicet in temperamento calido ſicco inedia vel purgatio inſtituatur, ſi in temperamento calido & humido purgatio vel venæ ſectio omittatur, cibus copioſus & acris præbeatur, corpus aëri frigido obiiciatur. Pro diuerſitate autem cauſarum, à quibus producuntur, faciliùs vel difficiliùs tolluntur: & quæ difficiliùs tolluntur, in iis metus eſt, ne in putridam degenerent. Animi affectûs ſubiti ſpontè ferè ceſſant: at corporis laſſitudo & à caliditate inducta intemperies diutius durat, diutius adhuc cruditates, cutis denſitas, & obſtructio. Cauſæ enim hæ non ſolùm ſimplicem intemperiem calidam excitant, ſed & vitioſos humores in corpore, vel generant, vel retinent, & propterea putridam febrim minantur. *Prognoſtica.*

Ephemera in aliam febrem degenerantis ſigna.

Porrò ſi Ephemera vltra diem naturalem extenditur, nullus ſudor erumpit, aut poſt ſudorem 24. horarum terminum excedit, aut ſi dolor capitis ephemeram comitetur, iſque perſeueret: vel in Synocham ſine putredine, ſi corpus ſit iuuenile, plethoricum, tempus vernum; vel in putridam mutatio metuenda, ſi incidat in corpus cacochymicum. Niſi enim quod vitioſum eſt, penitus tranſpiret, vt putreſcat, neceſſe eſt. In hecticam verò, ſi corpus ſit calidum, ſiccum, rarum. Atque ipſa etiam febrium ſigna propria, in quam febrim fiat mutatio, monſtrant. Nam ſi dolor capitis, corporis grauitas, vrinæ tinctæ & crudæ, & alia putridæ ſigna perſeuerent, in putridam degenerare indicio eſt. Si verò arteriæ ad tactum cæteris partibus calidiores appareant, febriſque in eodem ſtatu ſemper maneat, & calor poſt cibum, & dum aſſumitur cibus, augetur, & in pulſu cum æqualitate durities & paruitas obſeruatur, ac reliqua hecticæ ſigna adſunt, in hecticam mutari argumento eſt.

Ephemera in hecticam degenerantis ſigna.

De Curatione Ephemeræ.

Indicationes in Ephemera.

Vt autem Ephemera rectè curetur, tria Indicantium genera, vt & in omni morbo, perpendenda ſunt; Morbus ipſe, cauſa morbi, & virtus; è quibus tamen hîc ſola curatoria Indicatio, quæ à morbo petitur, præcipuè reſpicienda. Nam cùm febris Ephemera ferè cauſam internam non habeat, etiam indicatio præſeruatoria in eâ locum non habet, febriſque Ephemera ſimplex quidam affectus eſt, & in eâ, vt Galenus, 10. *meth. med. cap.* 1. habet, faciendorum indicatio ex ipſâ febre maximè capienda. Sed cùm hîc aliquis dubitare poſſit, annon etiam hîc indicatio præſeruatoria locum habeat; cùm febris Ephemera σχετικὴ ſit, & à ſpirituum incenſorum feruore, vt causâ continente, dependeat: ſciendum,

Indicatio præſeruatoria vnde petatur.

cùm dicitur, à cauſâ ſumi indicationem præſeruatoriam, id ſaltem de cauſâ antecedente eſſe accipiendum; cauſa verò continens cùm definitionem morbi ingrediatur, & iam præſentem morbum foueat, non verò futurum productura ſit, indicationem curatoriam præbet. Nam cùm ægrotantia corpora, quando morbo liberantur, curari propriè dicantur; ſublatâ autem cauſâ continente morbus tollatur, ſicut eâ poſitâ ponitur: meritò à cauſa continente indicatio curatoria ſumi dicitur. Præſeruatoria autem Indicatio ad cauſam, quæ morbum factura & auctura eſt, dirigitur. Calida nimirum intemperies totius cum feruore ſpirituum coniunctim accipitur; & cum dicitur, febrem ephemeram refrigerantia, & conſequenter humectantia indicare, non abſolutè ſolum ad intemperiem partium ſolidarum reſpicimus, ſed coniunctim etiam ad calorem & feruorem ſpirituum. Cauſæ verò externæ & euidentes, ſi adhuc præſentes ſint, opus eſt vt remoueantur, & æger earum actionem nimiam vitet. Indicationem verò vitalem quod attinet, rarò, vt Galenus, *meth. med. cap. vlt.* docet, in Ephemeris indicatio à viribus ſumitur. Etſi enim eæ in hac febre negligendæ planè non ſint, tamen plerumque tam robuſtæ & vegetæ ſunt in hoc morbi genere, vt ſi eas cum morbo conferas, non opus ſit, vt Medicus ſit valde de iis ſollicitus.

Cauſa continentis indicatio.

Intemperies itaque illa calida totius à feruore ſpirituum incenſorum dependens, inprimis hîc Medico conſideranda, & ad illam curatio dirigenda. Si tamen accidat, vt cauſa morbum excitans adhuc præſens in corpore ſit, & illa tollenda eſt; quæ proüt varia eſt; ita varia agenda ſunt. Nam ſi ex calidorum vaporum retentione, ob poros cutis occluſos, febris accendatur, eos aperire oportet. Si cauſa ſit cruditas, ea concoquentibus tollenda: Si alia, & illa amouenda. Hæc cùm ita ſe habeant, facilè hinc patet, à tali febre multum periculi non imminere, eaſque facilis curationis eſſe, quas natura, vtpote robuſtior, plerumque etiam ſuâ ſponte eiicit: vnde rarò ad febres has curandas vocantur Medici.

Veruntamen licèt rarò ob febres ephemeras Medicorum auxilium imploretur, accidit tamen interdum vt viri principes, aut, qui aliàs ſuæ ſanitatis curam diligentiorem gerunt, quamprimùm minimâ corporis parte dolent, aut aliquam in corpore mutationem ſentiunt, Medicum conſulant, cuius officium eſt, & nôſſe, quid remedij hæc febris, ſi opus ſit remediis, requirat, & inprimis in id intentum eſſe, ne, quæ ſimplex eſt, in ephemeram plurium dierum abeat, aut in putridam, vel hecticam mutetur, ac ne morbus per ſe minimè periculoſus in grauiorem degeneret.

Proinde vt rem paucis comprehendamus, præſidia quæ ad refrigerandum & humectandum hîc vtilia ſunt, duobus ferè capitibus Antiqui includebant, Victu & Balneo. Remediis verò accuratioribus vix opus eſt, nec temerè vel purgantibus, vel venæ ſectione æger moleſtandus.

Victus in Ephemerâ.

Victus ergo ſit refrigerans, & humectans; facilis coctionis, boni ſucci, vt cremor hordei, carnes vitulinæ & hædinæ, quæ pro occaſione lactucâ, acetoſâ, bugloſsâ, ſucco citri, aceto, alterari poſſunt. Cauendū eſt ab oleo & pinguibus, quæ facilè inflāmantur.

Potus ſit aqua hordei vel cereuiſia tenuis, vinum item colore album, ſubſtantiâ tenue, quod coctionem adiuuet, & vrinas, & ſudores promoueat. Et quidem vigiliis ac curâ confectis, id liberalius concedendum, vtpote quibus ſpiritus exhauſti ſunt, quos vinum facilè reparat. Quibus tamen caput dolet, ij omnino à vino abſtineant; ſicut & ij, qui ex irâ in febrem hanc inciderunt: cùm magnus in iis ſit ſanguinis & humorum feruor: niſi omnis illa animi perturbatio iā ſedata ſit. Abſtineant etiam à vino, qui ex bubone in hanc febrem inciderunt. Auget enim vinum humorum fluxum.

Balneum in Ephemera.

Balneum quod attinet, antiquis quidem, vt apud Galenum paſſim videre eſt, illud in hoc morbi genere, vt & pluribus aliis, fuit familiariſſimum; ſicut hodie quoque Ægyptij non ſolùm ad ſanitatem tuendam, ſed & ad varios morbos ſanandos balneo frequentiùs vtuntur, vt refert Proſper Alpinus, *lib. 3. de med. Ægypt. cap. 19.* Verùm in balneis parandis non eadem apud noſtros adhibetur induſtria, nec homines noſtri ita balneis aſſueti ſunt: præterea maxima hominum pars in victu errores committit; vnde in ventriculo & inteſtinis crudorum humorum copia cumulatur: quâ de cauſâ tutò, ac ſi pura eſſent corpora, balneum adhibere non licet, ne humores in corpore contenti agitentur & inflammentur. Ac proinde loco balnei aliis remediis tutioribus, quę idem pręſtare poſſunt, vtendum.

Cauſarum in ephemerâ amotio.

Cæterùm cùm cauſarum, quæ febres ephemeras excitant, aliqua varietas ſit, quæ diuerſas etiam diſpoſitiones corporibus inducunt, è quo cauſarum genere febris ortum habeat, in curatione attendendū, & ſemper cauſis euidentibus febrem gignentibus reſiſtendum, v. g. ſi à nimio aëris calore inducta febris ſit, in aërem frigidiorem æger eſt transferendus, & cibus refrigerans, & humectās offerendus. Si à labore & motu nimio proueniat, quies imperanda, & labore diſſipata corporis ſubſtantia vberiore cibo, ſed coctu facili, reparanda. Et quidem qui temperatura corporis calidiore ſunt, eos ſtatim cibare expedit; ne Ephemera in putridam vel hecticam abeat. Si à vigiliis orta ſit febris, ſomno indulgendum: ſi à fame, cibus dandus: ſi ab irâ, triſtitiâ, curâ, affectûs ij moderandi, & animus ad contraria deducendus eſt, victuſque refrigerans & humectans iis præſcribendus, vt antea dictum. Per quæ, ſine omni medicamentorum ope, febris iſta, naturæ auxilio ſponte diſcutitur.

Ephemera ex cutis anguſtiâ curatio.

Maiorem autem paulo diligentiam requirunt Ephemeræ, quæ ex cutis denſitate vel obſtructione, aut cruditate ventriculi oriuntur. Hæ enim facilè & leui occaſione, ſæpe etiam nullo errore commiſſo, in putridas abeunt. Obſtructio primò cutis rarò quidem febrē ephemeram, ſed plerumque humoralem excitat. Id tamen ſi fiat, non tam ab ipſâ obſtructione curatio inchoanda, quàm à morboſo apparatu. Et cùm obſtructio, quæ ephemeram excitat, potiùs proueniat à copiâ humorū, quàm à cacochymiâ (hæc enim ſi adeſſet, ſtatim putrida procrearetur) mox ſanguis imminuendus eſt, vt obſtructio, vel ſtatim ſoluatur, vel humores liberius ventilari poſſint, donec aperiētibus medicamentis obſtructio planè tollatur. Verùm quia iſta febris magnam cū febrium Synocharum curatione cognationē habet, ex earum curatione & huius curatio poſtea clarior euadet.

Cutis denſitas à duabus cauſis oritur, vel à frigore aut aſtringente re aliquâ, vt balneo aluminoſo, vel à rebus valde ſiccantibus, quales ſunt æſtus Solis, calor ignis magnus, labor vehemens. Quæ ex frigore vel adſtringente re ortum habet febris ephemera, ea (ſi nullus adſit in corpore morboſus apparatus, qui venæ ſectionem deſideret) curatur iis, quæ cutem rarefaciunt & aperiunt, vt, prohibito vaporum effluuio viæ rurſum aperiantur. Antiqui in hoc febris genere feliciſſimè vtebantur balneo: Verùm, vt dictum, noſtrorum hominum corpora iis tutò non committuntur. Quapropter, aliis tutioribus auxiliis vtendum, mollibus ſcilicet frictionibus, oleis tepidis & temperatis corpus inungendum, ſudoreſque prouocandi. Qui verò ex cauſa, quæ vim habet corpus exſiccandi, febre corripiūtur, cùm cibo, tum potu refrigerante & humectante vtantur. Frictio non conuenit, niſi lenis & blanda: corpus fouendum potiùs oleis temperatis & humectantibus. Corpus etiam benè tectum ſeruandum, ne aëris frigidioris appulſu pori magis claudantur.

Tandem

mera ex litate cu- Tandem cruditatem quod attinet, duplex illa eſt: Vna ex calore diminuto, altera ex calore præter naturam aucto: Illam Medici cruditatem acidam; hanc nidoroſam appellant. In acida enim cruditate in acidum humorem cibi vertuntur, ægri ſentiunt acidos ructus, acidúmque ſaporem percipiunt & pituitam vomunt. In nidoroſa verò cruditate, nidoroſum quid è ventriculo aſcendit. Illa, vt dictum, fit ob caloris inopiam, quæ accidit vel ob nimiam cibi copiam, quæ calorem debilitat; vel ex nimia frigiditate. Nidoroſa verò fit ob caloris exuperantiam. Alimenta tamen quædam etiam ſuâ naturâ, præcipuè idoneum nacta ventriculum, facilè in nidoroſum quid abeunt, vt oua frixa, piſces frixi, mel, lac, & ſimilia. Corruptionem etiam facilè ſubeunt fructus fugaces; perſica, fraga, mora, melones, cucumeres, &c. In hac ventriculus diſtenditur, caput vaporibus repletur & dolet, corpus ignauum redditur. Acidam cruditatem, quod attinet, ex ea rarò quidem, vt Galenus 8. *meth. med. cap.* 5. docet, febres Ephemeræ accenduntur. Si tamen id accidat, & leuior illa ſit, nondúmque materia planè aciditatem concepit, ſed potius cibus ſemicoctus & crudus eſt, & talis, qui à natura in meliorem ſtatum deduci poſſit, danda eſt opera, vt cibus ille ſemicoctus concoquatur. Propterea corpus ſomno & quieti dandum. A ſomno cibus facilis coctu dandus, ventérque oleo maſtichino, abſinthij, menthæ inungendus. Si autem maior cruditatis copia adſit, vt nauſeam pariat, aut aliàs æger ad vomitum procliuis ſit, rectiſſimè fit, ſi cibus ille crudus vomitu reiiciatur, & poſtea æger dormiat, atque ab omni cibo abſtineat. Ita enim rectiſſimè cruditates illæ corriguntur. At ſi frigiditas maior ſit, atque diffidamus ventriculi calorem cibo concoquendo ſufficere: oleis prædictis ventriculus fouendus & panis albus vino odorato irroratus, & puluere cinamomi, vel ſpeciebus aromatici roſati conſperſus, vel Zingiber conditum exhibendum; & ſi opus fuerit, vbi cibus ad inteſtina deſcendit, clyſter iniici poteſt. Quòd ſi cruditas eòvſque progreſſa ſit, vt cibus iam in acidum degenerauerit, coctione ſolâ is non corrigitur, neque bonitatem priſtinam recuperare poteſt. Ergo optimum eſt, vt vomitu reiiciatur, aut ſi id facilè fieri non poſſit, medicamento ſaltem primas vias expurgante è corpore excludatur. Febre ceſſante, poſtea ventriculus roborandus erit. Quòd ſi cruditas nidoroſa fuerit, frigidis ſumptis eius concoctioni ſtudendum: quibus ſi non emendatur, vel vomitu cibus reiiciendus, vel mox antequam in venas diſtribuatur, manna, Syrup. roſar. vel violar. ſolutiuo, rhabarbaro vel ſimilibus per aluum euacuandus. Quòd ſi morſus aliquis in ventre adhuc ſuperſit, abſtergenda materia abſinthio, & ventriculus roborandus rotulis diarrhod. Abbat. Extra verò venter inungendus oleo roſaceo, maſtichino, abſinthij, &c. Cibi verò ſucco agreſtæ, acetoſæ, citri, &c. condiendi.

Diatrion pipereon an in cruditate cõueniat? Vnum hoc loco monendum de vſu medicamenti, quod à triplici pipere Diatrion pipereon vocant, & in febribus ephemeris ex cruditate ortis commendant. Vulgatum eſt illud medicamentum, & hodie etiam notum potatoribus à crapula malè habentibus, & præſcripſit illud Galenus, 8. *meth. med. cap.* 5. Verùm Galenum reprehendit Alexand. Trallianus, *lib.* 12. *cap.* 14. & mirari ſe ſcribit, quòd Galenus calidum medicamentum hoc calido affectu laborantibus & nidoroſam cruditatem à calore patientibus præſcripſerit Ioh. Herculanus, *in Auicenna lib.* 4. *fen.* 1. *tract.* 1. *cap.* 53. duobus modis dubium hoc ſoluere conatur. Primùm dicit, Galenum & Auicennam hoc medicamento vti, quando cibus corruptus eſt ad acetoſum, & corruptio facta à frigida intemperie. Verùm etſi hoc etiam Alexand. Trallianus fieri velit, & diatrionpipereon & alia calefacientia medicamenta rectè vſurpentur, quando non à calidâ ſed à frigidâ intemperie cruditas facta: tamen ſi Galeni mentem attendamus, ille etiam in nidoroſa cruditate diatrionpipereon admittit. Aliam igitur ſolutionem adfert Herculanus, quæ & textui Galeni reſpondere videtur, nimirum ideò adhiberi, vt ſi corruptus cibus ſit in ventriculo, ac vomitus difficilis ſit, corruptus cibus ad inferiora præcipitetur, & per aluum excernatur, ac ſiquid crudi ſuperſit, coquatur. Verùm tutius forſan fuerit, aliis commodioribus & minùs calefacientibus cibum illum corruptum ad inferiora promouere.

Quòd ſi accidat, vt venter ſponte fluat, (nonnunquam enim diarrhœa ex cruditate oritur) non tamen nimiùm fluxerit: abſtergenda materia illa Syrup. roſar. ſol. mannâ, fol. ſenæ, rhabarb. & hinc ad ventris roborationem per oleum abſinthij, maſtichinum, Cydonior. &c. deueniendum. Quòd ſi venter iam nimiùm fluxerit, vt virtus iam ſit debilitata, mox ad virium roborationem veniendum. Atque vtile hîc eſt, intùs quoque confortantia ventrem ſumere, vt conſeruam roſar. antiquam, Syrupum & carnem cydoniorum conditam, ac ſimilia.

Plura qui de hac febre curanda legere cupit, conſulat Galenum, 8. *meth. med.* vbi de febris Ephemeræ, ſecundùm omnium cauſarum diuerſitatem, curatione prolixè agit, & Auicennam, *lib.* 4. *fen.* 1. *tr.* 1. prolixè etiam ſecundùm omnium cauſarum differentias de febre Ephemerâ agentem, Aëtium, *tetrab.* 2. *Serm.* 1. *cap.* 39. & ſeqq. Paul. Æginetam *lib.* 2. *cap.* 16. Alexand. Trallian. *lib.* 12. *cap.* 1. Actuar. *lib.* 3. *meth. med. cap.* 16. Oribaſ. *lib.* 6. *Synopſ. cap.* 6.

CAPVT VI.

De Ephemera plurium dierum, & Synochâ ſine putredine.

Atque hæc, quæ de Ephemerâ diximus, de legitimâ & propriè dictâ maximam partem accipienda ſunt, id eſt, de eâ febre, quæ & naturam & nomen ephemeræ propriè habet, Seu quæ à ſpirituum ſolùm vitalium in corpore incendio, citra alterius rei in corpore mutationem, ortum habuit & propterea vnicum ſaltem diem durat. Eſt verò adhuc febris ephemera illegitima, de qua iam dicendum; quæ & ipſa quidem nec hectica eſt, nec putrida, & propterea ad ephemeras refertur: quia verò vltra diem extenditur, ab antiquis, appellationis, vtpote, quæ de eſſentia talium febrium non ſit, non ita magnâ habitâ ratione, & in defectu conuenientioris nominis, & ipſa ephemera, ſed cum adiectione, plurium dierum, nominatur. Vulgò etiam σύνοχον πυρετὸν (de quâ appellatione ſuo loco dicetur) ſed ad differentiam putridarum, ſine putredine appellant, quod ſine omni remiſſione aut intenſione à principio vſque ad finem perdurat, à putredine verò humorum ortum non habet. *Ephemera plurium dierum.*

Veruntamen aliqua inter febres ephemeras plurium dierum, & Synochas conſtitui poſſe videtur differentia. Ephemera enim plurium dierum quælibet febris appellari poteſt, quæ neque ad hecticas; neque ad putridas pertinet, & proinde ad primam hanc febrium claſſem referenda eſt, ad plures tamen dies extenditur. Tales febres primò ſunt, in quibus quidem ſolùm ſpiritus accenſi ſunt, & eandem cum febribus ephemeris, quæ nomine etiam tales ſunt, planè naturam habent, ob quam rem etiam earum cauſas præcedente capite inter cauſas ephemerarum legitimarum recenſuimus. Earum tamen cauſa durabilior eſt, vel etiam aliquid priùs, aut ſimul cum ſpiritibus accendit, à quo

quo poſtea ſpirituum incendium ad plures dies continuatur. Tales cauſæ ſunt, obſtructio vaſorum circa cutem, quæ ſi in corpus cacochymicum incidat, aut non probe curetur, diariam plurium dierum gignit, vel etiam in putridam degenerat; repletio item & ebrietas, catarrhi, bubones. Omnes enim tales cauſæ cùm non mox, vt reliquæ procatarcticæ, deſinant, incendium etiam ſpirituum continuò fouent, quod durat, donec cauſa illa ceſſet.

Atque hæ febres, ephemeræ plurium dierum propriè quidem appellantur. Verùm Synochæ febres non propriè dicuntur.

Synocha ſine putredine.

Synocharum enim ſine putredine alia eſt ratio, quæ generantur à ſpirituum incendio, & ſanguinis tenuioris efferueſcentiâ. Dicuntur quoque vulgò hæ *febres inflatiuæ.* Dum enim copioſioris ſanguinis pars tenuior accenditur, & vaporem copioſum emittit, ægri corpus tumidum & quaſi inflatum apparet. Et propterea definiri poteſt hæc febris, quòd ſit *febris, à ſpirituum & ſanguinis tenuioris efferueſcentiâ ortum habens, tres vel quatuor, vel non multò plures dies durans.* In hac ergo febre cùm non ſolùm ſpiritus, ſed & ſanguis tenuior incendatur, à reliquis & propriè dictis ephemeris aliquo modo differt. Differt quoque à putridis quòd nulla humorum putredo, ſed ſaltem efferueſcentia adeſt.

Cauſæ.

Continens igitur huius febris cauſa eſt feruor ſpirituum & ſanguinis in vaſis omnibus, aut certè maioribus. Quia enim duratio huius febris continua eſt, feruor ille ſanguinis in tali loco hæreat oportet, è quo continuus calor cordi communicari poſſit: quod fieri non poteſt, niſi ſanguis, vel in omnibus, vel maximis vaſis efferueſcat. Vnde definiri poteſt Synocha ſine putredine, quod ſit *febris continua, nullam, antequam planè deſinat, remiſſionem habens, à ſpirituum & ſanguinis tenuioris portione incensâ, orta ac dependens.*

Synocha ſine putredine definitio.

Cauſam verò quæ feruorem hunc excitat, quod attinet, etſi nonnulli eaſdem Synochæ huius atque aliarum ephemerarum cauſas eſſe ſtatuant, & cauſas illas omnes, cùm leuiores fuerint, diariam ſimpliciter ita dictam; cùm vehementiores, Synocham abſque putredine producere putent: tamen rectiùs eos ſentire exiſtimamus, qui non à quacumque cauſa euidente, hanc febrem prouenire ſtatuunt, ſed tantùm à prohibita tranſpiratione calidi effluuij, ex conſtrictione & obſtructione meatuum cutis. Imò nec ipſa cutis obſtructio & conſtrictio, febrim hanc excitabit, niſi ſanguis copioſior in corpore adſit, atque id, quod tranſpirat, ſit copioſum & calidum. Si enim adeſſet quidem obſtructio, non verò vnà copia ſanguinis, potiùs putrida, quàm hæc Synocha ſine putredine proueniret. Ac propterea etſi obſtructio à pluribus cauſis fieri poſſit, ab humorum multitudine, craſſitie & viſciditate: tamen vt in omni Synochâ ſanguis abundet, & plenitudo adſit, requiritur. Reliquæ verò cauſæ, etſi interdum coniungi poſſint; & ſi craſſior aliqua pituita adiungatur, facilior fiat obſtructio: tamen ſolæ & abſque plenitudine hanc febrem producere non poſſunt, id quod etiam de adſtrictione pororum cutis ab adſtringentibus & condenſantibus dici poteſt: & ſi ſanguinis copia deſit, potiùs putrida generatur. Si verò in venis ſanguinis copia adſit, ab illo etiam vaporum calidorum magnam copiam attolli neceſſe eſt, quæ ſi ob nimiam copiam, ſiue ob obſtructionem aut conſtrictionem meatuum cutis ſufficienter euaporare non poſſit, feruórem in ſanguine à retentis excitari neceſſe eſt. Cùm verò dicimus ab obſtructione, aut aſtrictione pororum cutis febrem hanc fieri, non omnimoda eorum occluſio, vt nihil planè effluere poſſit, intelligenda eſt, ſed ita hoc accipiendum, ſi plus à ſanguinis copiâ vaporum calidorum attollatur, quàm euacuari poſſit, ob meatuum anguſtiam, calidus ille vapor retentus, & ex retentione calidior redditus, proxima accendit, & corpus quaſi inflat, vnde hanc febrim inflatiuam quoque nominari diximus.

Qui ſint diſpoſiti ad Synocham ſine putredine.

Ex quibus patet, ad hanc febrem maximè diſpoſitos eſſe eos, qui corporis habitu ſunt carnoſiore, & ſanguine abundant, inprimis ſi accedat corporis denſitas. Vnde tempori verno, ætati iuuenili, ac iis, qui vino, ac cibis boni & multi ſucci immoderatiùs ſeſe replent, & quibus conſueta aliqua ſanguinis per vterum, hæmorrhoides aut nares euacuatio ſuppreſſa eſt, febris hæc familiarior eſt. In frigidis verò corporibus & parum ſanguinis habentibus, ſanguis facilè non efferueſcit, & proinde febris hæc in iis facilè non oritur, ſicut nec in iis, qui raro ſunt corporis habitu, poróſque habent patentiores, per quos vapores illi calidi facilè effluere poſſunt.

Curatio Synocha.

Durat autem hæc febris plures dies. Nam cùm proxima & continens harum febrium cauſa ſit feruor ſanguinis & ſpirituum, neque febris ceſſet, antequam ille deſinat; vaporum verò copia ex ſanguine maior ſit, quàm in ephemera ſimpliciter dicta, ac præterea adſit obſtructio, vel adſtrictio pororum cutis: vnicâ die omnes illi vapores diſcuti non poſſunt, ac proinde ad tertium vel quartum diem ſæpe hæc febris extenditur.

Differentia febris Synocha.

Cùm verò ex vapore ſanguinis accenſi hæc febris oriatur, & tamdiu duret, quamdiu accenſa noua materia ſuppeditatur, & tota tranſpirare non poteſt: ex proportione vaporum, qui ex ſanguine accenſo oriuntur, ad eos, qui tranſpirant, triplex conſtituitur huius febris differentia. Si enim, id quod accenditur par eſt ei, quod tranſpirat, ac propterea calor inde ortus toto febris decurſu æqualis manet, appellatur πυρετὸς σύνοχος ὁμότονος ſeu ἀκματικός. Si verò plus accenditur, quàm tranſpirat, atque ob id calor continuò augetur; ἐπακμαστικός nominatur. Si tandem plus tranſpirat, quàm accenditur, & propterea calor à ſummo vigore incipiens ſenſim imminuatur: nominatur παρακμαστικός.

Signa.

Signa huius febris ferè eadem ſunt, quæ reliquarum ephemerarum; magis tamen euidentia. Calor enim licèt & ipſe blandus ſit: tamen maior paulò, quàm in reliquis ephemeris ſentitur. Cutis non eſt ſicca, ſed madore quaſi perfuſa. Vrina & ipſa naturali ſimilis eſt; craſſior tamen & rubicundior. Pulſus vehemens, celer, frequens, plenus & magnus atque æqualis. Facies & totum corpus rubet, ac quaſi inflatum apparet. Venæ copiâ ſanguinis tument & turgent; Vnde laſſitudo tendens oritur. Caput graue eſt, reſpiratio difficilior, ſomnus plerumque profundus, per quem rubra ſpectra offeruntur.

Prognoſtica.

Febris hæc poſt ephemeram curatu facilis eſt, & periculo vacat, ſoluitúrque vt plurimùm ſudore, aut hæmorrhagiâ intra quartum, aut ſi longiùs extendatur, intra ſeptimum. Cùm enim eius cauſa continens ſint ſpiritus incenſi, ac ſanguis incaleſcens, virtúſque valida ſit, facilè cedit, ſi rectè tractetur. Etiamſi calor febrilis ſemper augeatur. Faciliùs tamen tollitur, ſi ſimilis permanet: Faciliimè, dum ſenſim imminuitur. Si autem vel ægri, vel Medici errore non rectè tractetur, periculoſa fieri poteſt. Ex Synochâ enim ſine putredine in putrem facilis tranſitus. Et ſi magna adſit ſanguinis copia, niſi vel à natura,

natura, vel artis miniſterio minuitur, metuendum; ne in phrenitidem, anginam, pleuritidem, aliúdve graue ex plethora malum tranſeat.

Curatio.

…ationes …nocha …putredi-

Cùm febris Synocha ſine putredine ex ſpirituum & ſanguinis tenuioris incendio ac feruore ortum habeat, ob prohibitum illud calidum effluuium: facilè patet ad eam curandam, ſanguinem euacuantibus, alterantibus, & meatûs corporis aperientibus, opus eſſe. Et ſanguinis quidem euacuationem quod attinet, omninò ea neceſſaria eſt: cùm febris hæc nullo modo excitari poſſit, niſi ſanguis copioſior in corpore adſit.

…edia Sy- …a ſine …redine.

Remedia autem, quibus indicationibus ſatisfaciebant antiqui, duo inprimis erant: ſanguinis euacuatio & frigidæ aquæ potio. Et prius quidem quod attinet, cùm, vt antea dictum, ſine ſanguinis copiâ hæc febris non generetur, ſanguinis euacuatio omitti non poteſt. Et niſi adhibeatur, corporique libera ventilatio reſtituatur, facilè, vt dictum, fieri poteſt, vt putrida febris excitetur, vel ſanguis in aliquam partem decumbat & periculoſum morbum excitet. Quare non differenda eſt venæ ſectio, ſed quamprimùm vena aperienda, vt imminuto ſanguine tranſpiratio corpori libera reddatur, ſanguinis feruor remittatur & natura eundem rectè gubernare poſſit. Neque ſine ſanguinis miſſione facilè, vel ſanguinis feruor temperari, vel obſtructiones liberari, & corpori tranſpiratio expedita reddi poteſt. Etenim etſi quis refrigerantia medicamenta adhibeat; tamen copiam ſanguinis non tollunt: quæ verò cutem rarefaciunt, calefaciendo febrem augent. Si tamen cruditas eſt in ventriculo, differenda eſt venæ ſectio, donec cibus concoctus ſit, & ad inteſtina deſcenderit. Ita Galenus. *9. meth. med. cap. 4.* venæ ſectionem in adoleſcente primo die diſtulit, cùm vt certiùs cognoſceret, cuius generis febris eſſet, tum propter eam, quæ præceſſerat, coctionis cruditatem. Si tamen in ventriculo, vel inteſtinis aliquid vitioſi humoris inhæreat, vtile fuerit, blandis medicamentis, vt caſſiâ, mannâ, vel Syrupo infuſ. multiplic. roſar. aut lenientibus clyſteribus priùs id tollere. Imò ſi ſuſpicio ſit ad ſeptimum diem morbum poſſe protrahi, opus eſt ſeroſa & biliosa excrementa, ob quæ hæc febris in putridam abire poſſet, euacuare, caſſiâ, tamarindis, ſyrupo ex infuſione roſar. violar. rhabarbaro in aquâ cichorij vel endiuiæ infuſo.

An ſanguis ad animi deliquium mittendus.

Quantitatem ſanguinis euacuandi quod attinet, Galenus quidem vſque ad animi deliquium in hac febre ſanguinem euacuare ſolebat. Ita enim *loco modò allegato*, ſcribit: *Aufero ab homine eò vſque de induſtriâ ſanguinem, quoad animo linqueretur: maximum planè, vbi valentes vires ſunt, continentis febris remedium: Id quod cùm ratione, tum experientiâ didici. Primò namque in ſtatum contrarium agitur corpus celerrimè ex animi defectu refrigeratum. Poſtmodum in eiuſmodi corporibus neceſſariò ſuperuenit alui deiectio, nonnunquam etiam bilis vomitus, quas res ſtatim à toto corpore madores, ſudoréſve excipiunt. Quæ nimirum omnia cùm huic quoque contigiſſent, protinus febrem extinxerunt ſic, vt quidam ex iis, qui aderant, iugulâſſe me febrem per iocum dicerent.* Hæc Galenus. Verùm etſi in nulla febris ſpecie copioſiùs ſanguinem, quàm in hac, detrahere liceat: tamen videndum, ne dum Galeni exemplo febrem iugulare conamur, ægrum ſimul iugulemus, &, quod ipſe Galenus monet, ac tribus Medicis eueniſſe ſcribit, *lib. de cur. rat. per vena ſect. cap. 11.* non opinantib. pro animi deliquio mors adueniat. Licèt enim nonnulli hîc diſtinctione vtantur, & licere, dicant ſanguinem euacuare vſque ad lipothymiam, non verò vſque ad ſyncopem, tamen cùm ſyncope & lipothymia gradu differant, illum terminum attingere, non ita ſemper in Medici poteſtate eſt, atque accidere poteſt, vt nec opinantibus, vt modò ex Galeno dictum, ſyncope, atque adeò ipſa mors adueniat. Quare cum eodem Galeno ſtatuimus, ſatius eſſe, tum copioſis euacuationibus abſtinere, ac ſanguinis euacuationem partiri, ac primâ vice, quantum viſum fuerit detrahere, & poſtea, ſi opus fuerit, venæ ſectionem repetere, inprimis cùm non ſemper vires corporis Medico ſatis perſpectæ ſint, & noſtro ſeculo ac regionibus homines largis iſtis ſanguinis euacuationibus non ſint aſſueti.

Alterantia in Synocha ſine putredine.

Alterantia verò quod attinet, Galenus inter ea proponit aquam gelidam, quantum ægro bibere libet inprimis ſi frigidæ potioni æger aſſueuerit. Verùm cùm frigidæ potioni noſtri homines rariùs ſint aſſueti: potiùs aliis auxiliis eſt vtendum; atque aliàs etiam cautio adhibenda eſt, & ea incommoda cauenda, quæ intempeſtiuam frigidæ potionem ſolent comitari. Nam vt Galenus etiam, *allegat. loc. c. 5.* hæc proponit; Intempeſtiua frigidæ potio lentos craſſoſque humores, ſiue hi obſtructionem, ſiue putredinem, ſiue phlegmonem, ſiue quemcumque alium ſimilem affectum creauerint, attenuari digerique prohibet.

Incommoda intempeſtiuæ potionis frigidæ.

Deinde vbi aliqua corporis pars imbecilla fuerit, ſiue ita ex naturali intemperie ſe habeat, ſiue ex vitio adſcititio, & vel gula, vel ventriculus, vel pulmo, vel ſeptum tranſuerſum, vel renes, vel hepar ſe malè habeant: à frigidæ potione ægri non parum læduntur, & per eam hinc in hydropem, difficultatem ſpirandi, conuulſiones, tremoréſque coniici poſſunt. Quapropter cùm conditiones illæ obſeruatu difficiles ſint, & aquæ frigidæ potio plurimos læſerit, aliis tutioribus ad ſanguinem refrigerandum remediis vti licet. Qualia ſunt oxymel dilutius, aqua cichorij, endiuiæ, violar. vel decoctum hordei cum ſucco citri, oxyſaccharo, ſpiritu ſalis, vitrioli, & alia medicamenta ex iis, quæ refrigerandi ſimúlque aperiendi vim habent; qualia ſunt inprimis cichoracea parata, è quibus non dulces ſyrupi fieri, ſed potiùs decocta parari debent: Aut ſi Iulepi parantur, dilutiores ſint.

Vel ♃. *Conſerua roſar. acetoſæ, violarum*, an. Vnc.i. *lactucæ Ital. condit.* Vnc.ß. *ſpec. diamarg. frig.* Drach.ß. Cum *ſyr. acetoſit. cit.* F. Electuarium.

De quo ſumat æger cochlear vnum, & bibat cyathum iulepi violarum, vel è ſucco citri.

Si autem obſtructiones cutis non ſolùm ex ſanguinis copiâ proueniunt, ſed cum hac etiam craſſi & viſcidi quidam humores adſint, qui meatûs corporis obſtruant, aut cutis condenſata ſit, modo, quem præcedente capite propoſuimus, etiam illæ tollendæ ſunt. Neque serò ſolùm internis ad calorem ſanguinis extinguendum remediis vti licet, verùm etiam epithematis refrigerantibus, cordi & hepati adhibitis. Quæ omnia ex ſequentibus clariora fient. Et quia plerumque hæc febris ſudore finitur eum adiuuare vtile eſt.

Vt: ♃. *Aq. cichorij, flor. ſambuci, fumariæ* an. ℥ i. In iis diſſolu. *C. C. vſti præp.* Scrup. iv. Coletur. Adde *Syr. acetoſ. citri* Vnc. i. Miſce.

Victus in Synocha ſine putredine.

Victum quod attinet, cùm virtus in hac febre valida ſit, & ſanguinis corpori alendo idonei magna adſit copia; tenui & pauco cibo ægri alendi ſunt, qui ſimul vim refrigerandi & humectandi habeat. In quem vſum commodiſſimus eſt ptiſſanæ cremor, qui refrigerat, humectat & abſtergit, & omnis cibus, qui conditiones, quas morbus & cauſa requirit, obtinet. Si adſit magna ebullitio, atque ipſe ſanguis ſummè tenuis inflammationi obnoxius ſit, Auicennas etiam modicè aſtringentia exhibenda ſuadet. Poteſt ergo cibis ſuccus ribium, granatorum acidorum, & ſimilia acida aſtringentia admiſceri. Potus ſit decoctum hordei, cereuiſia tenuis; vinum, niſi valde tenue aut dilutum non conceditur.

Synocha biliosa.

Præter hanc febrem Synocham à ſanguine ortam Fernelius, *de febr. cap. 5.* alterius adhuc Synochæ ex bile calidorúmque humorum agitatione, mentionem facit. Si enim cauſæ euidentes vehementiores in bilioſum corpus alioqui ſanum irruant, non modò ſpiritûs calefieri, ſed & acres humores exagitari docet, quorum æſtu febris accendatur ſine putredine: quæ quidem limites ephemeræ egrediatur; non tamen ſit Synochus modò expoſita; cùm illa ſanguinis efferueſcentia, hæc bilis concitatio ſit ſine putredine: illa in corpus incidat temperatum, benéque habitum; hæc verò in calidum ſiccum ac planè bilioſum. Huius etiam cauſas non alias eſſe docet, quàm quæ ephemeras mouent, maximum dolorem cruciatúmque, qualis nephritici aut parturientis eſt, exercitationem, laborémque immodicum, æſtum, balneum, animi excandeſcentiam. Nullam quoque putredinis notam in pulſu aut vrinâ cerni; verumtamen os amareſcere, deiici appetitum, ſitim excruciare, capitis dolorem ac vigilias augeri, in cute aridâ calorem acriorem ſentiri. Fecit & ante Fernelium febris ex bile ſine putredine mentionem Nicolaus Florentinus, qui *tract. 2. ſum. 4. diſt. 1. cap. 3.* febrem humoralem ſine putredine diuidit in ſanguineam & cholericam. Verùm quænam ſit huius febris natura, omnes eodem modo non explicant. Nicolaus, *loco alleg.* inter generationem febris ſanguineæ & cholericæ ſine putredine hanc conſtituit differentiam. Sanguis, inquit, poteſt febrem facere ſine putredine à cauſa intrinſeca & extrinſecâ. Ab intrinſeco quidem, ſi ſanguis in quantitate, ſine vitio qualitatis ita multiplicetur, vt ab eo in corde caliditas operationes lædens accendatur. A cauſa verò extrinſecâ calefaciente, quæ ipſum alterat, eique maiorem, quàm naturaliter habere debet, calorem imprimit. Bilem autem à cauſâ internâ non poſſe febrem ſine putredine efficere, cùm bilis, vel alius humor in corpore à cauſâ internâ non poſſit tam multiplicari, vt febrem accendat niſi vitium qualitatis coniungatur. Omnis enim humor qualitate peccans ſibi relictus putredinem concipit. A cauſa autem extrinſecâ calefaciente eum caliditatis gradum poſſe concipere bilem per modum aſſationis & vſtionis ſtatuit, vt poſſit febrem etiam ſine putredine producere. Qualis autem illa ſit febris, ibi non explicat. Alij, vt Valleſius, *lib. 5. controu. c. 9.* etiam admittit febrem à bile vſta ſine putredine. Verùm ad tertianam febrem eam refert, cùm tali febre iuuenem illum tertianarium laboràſſe ſcribit, cuius 10. *met. med. cap. 3.* Galenus facit mentionem. Et qui eius ſunt opinionis, eam rationem adducunt, quòd febres ex aliis, quàm ſanguine, humoribus ortæ, omnes ſint periodicæ. Verùm hac de re etiam aliquid dicetur poſtea, *lib. 2. cap. 1.* vbi quæſtio illa diſcutietur, an omnes humorales febres ex putredine oriantur.

Verùm ſi ea, quæ, *lib. 1. Inſtit. cap. 9. p. 64. & ſeq.* diximus, hîc attendamus, non ita difficulter hanc rem expedire poſſumus. Cùm enim eo loci ſanguinis partem tenuiorem bilem interdum nominari ab auctoribus dixerimus, & ſanguis, qui eâ parte abundat, bilioſus dicatur, ac qui talem ſanguinem habent, bilioſi nominentur: hoc modo ſi bilis accipiatur, admitti poteſt Fernelij ſententia. Si enim in corpore ſanguineo & carnoſo, ob adſtrictionem cutis, ſanguinis tenuior pars inflammari poteſt; Cur non etiam in corpore bilioſo, id eſt, in quo calidior pars ſanguinis abundat, ob eandem & alias cauſas tenuior illa & calidior pars incendi poſſit? præſertim, cùm tale corpus cum calore febrili maiorem cognationem habeat, quàm corpus plethoricum. Si verò de bile propriè dictâ & excrementitiâ ſermo ſit, nulla alia febris ex eâ oriri poteſt, quàm periodica; ſed an ſine putredine id fieri poſſit, ſuo loco dicetur.

Ergo cùm febris hæc ſit Synocha ſine putredine ex ſanguine bilioſo orta, nulla in pulſu & vrinis ſigna putredinis conſpiciuntur; os tamen amareſcit, deiicitur appetentia, ſitis moleſta eſt, capitíſque dolor & vigiliæ infeſtant. Hæc, ſublatâ cauſâ euidente, ferè, vt ephemeræ, ſpontè euaneſcit: & ſi quæ medicamenta requiruntur, leniter purgantia bilem, potûs, iulepi, victúſque, omnia refrigerantia & humectantia, vt in priore vſurpentur, quæ tamen frigidiora eſſe debent, & ad bilis acrimoniam obtundendam magis comparata; atque ad ſanguinis ventilationem & refrigerationem venæ ſectio inſtitui poteſt.

Talis febris hiſtoriam & curationem deſcribit Amatus Luſitanus, *cent. 3. curat. 27.* Fuit enim mulier illa naturâ gracilis. Hac febre etiam ſe laboràſſe refert Foreſtus, *lib. 1. obſeruat. in Schol.*

LIBER SECVNDVS
DE
FEBRIBVS PVTRIDIS.

CAPVT I.

De Febribus putridis in genere.

ABSOLVIMVS prius τῶν ζωτικῶν febrium genus, in quo calor febrilis à ſpirituum & partis tenuioris ſanguinis incendio ortum habet & fouetur: ad alterum itaque accedimus, quo febres ab humoribus oriuntur, & idcirco humorales vulgò & putridæ nominantur. Atque hoc genus febrium vulgatiſſimum & frequentiſſimum eſt, ac plurimas ſub ſe differentias complectitur: verùm ſimul multis difficultatibus inuolutum eſt, nulláque de febribus tractationis pars difficilior eſt quàm hæc de febribus humoralibus & putridis. Nam & antiqui quædam, quæ ad cognitionem perfectam harum febrium requiruntur, prætermiſiſſe videntur; & recentiores, qui ea, quæ ab antiquis prætermiſſa erant, ſupplere debebant, tot controuerſiis rem hanc inuoluerunt, & ab antiquis ſcripta in dubium vocàrunt, vt ſe inde explicare difficillimum ſit.

Varia de febribus humoralibus ſententia.

Nam etſi hoc extra controuerſiam ſit, ab humoribus præternaturalem calorem cordi ſuggeri, & propterea humorum calor præternaturalis, febrilis intemperiei cauſa proxima & continens ſit; ſicut in Ephemeris eſt calor ſpirituum: tamen quæ caloris illius in humoribus cauſa ſit, maximè controuerſum eſt. Etenim & olim, teſte Alexand. Tralliano, *lib. 12. cap. 2.* reperti ſunt, qui in vniuerſum febrim nunquam à putredine fieri pronunciàrunt. Nam humores in venis οὐ σήπεσθαι, ἀλλ' ἐκκαίεσθαι, non putreſcere, ſed inflammari, exardeſcere, efferueſcere, vel aduri dictitabant.

tabant. Quam opinionem & hodie quidam recentiores ſequuntur. Alij, licèt concedant, putredinem in humorib. excitari, & febres inde generari poſſe, tamen negant febres ex putredine ortas, eſſe illas quæ vulgò ita appellantur, verùm febres putridas ſaltem peſtilentiales eſſe ſtatuunt. Et qui putredinem humorum concedunt, de naturâ putredinis, & quomodo humores putreſcant, maximè inter ſe diſſentiunt: vt de ipſâ hac re ſolùm, integra ferè volumina & Medici & Philoſophi ſcripſerint. Deinde etiam de humoribus, è quibus febres humorales accenduntur, Authores diſſentiunt. Quidam enim tantùm à bile febres fieri ſtatuunt, alij alios quoque humores admittunt. Vt tamen ex re intricatâ nos breuiter expediamus, dabimus operam.

Humores in febribus putreſcere, probatur.

Principiò autem ab antiquorum ſententiâ non recedendum putamus, qui febres à putredine humorum oriri ſtatuunt. Etenim multa ſunt, quæ humores aliquando putreſcere non obſcurè docent. Nam primò à natura humorum alienum non eſt putreſcere poſſe: cùm omni mixto conueniat per putredinem corrumpi poſſe.

Deinde vt actu putredinem humores incurrant, cauſæ ſufficientes ſæpenumero præſtò ſunt, nimirum putridæ rei occurſus, id quod accidit, dum aër putridus inſpiratione attrahitur, cibus vitioſus corruptus aſſumitur, aut à putredine abſceſsûs alicuius partis, vt pulmonis, vel alterius, vapores putridi ſanguini miſcentur, eum inquinant, & putredinis in eo cauſa ſunt: calidi effluuij prohibita tranſpiratio caloriſque natiui deſtructio.

Tertiò ea quæ per febres vel arte, vel ſponte excernuntur, ſatis putredinem in humoribus indicant. Sæpe enim ſanguis per venæ ſectionem eductus adeò putruiſſe cernitur, vt fibris corruptis vix cohæreat. Aliquando per aluum: per vrinam, ſudorem, tàm fœtida excernuntur, vt putredinem abeſſe nemo iure dicere poſſit. Quanquam enim Simon Simonius, *in Synopſi de hum. febr. natura cap.* 1. ex fœtore putredinem non rectè colligi dicat, quòd multa putreſcant abſque fœtore, multa fœteant abſque putredine: tamen id non ſufficit. Nam ingrati iſti odores, qui ſagapeno & aliis quibuſdam rebus proprij & naturales ſunt, longè alij videntur eſſe à fœtore, qui ex putredine oritur, & res illas non ſolent naturaliter comitari; ſed tum demum iis accidunt, quando corrumpuntur & putreſcunt: Et vt ex illo odore qui rebus quibuſdam naturaliter ineſt, putredinem colligi non poſſe largiri poſſumus: ita ſi res aliqua, quæ naturaliter non fœtet, fœtere incipiat, eam putreſcere rectè colligi poſſe, omnino ſtatuendum cenſemus. Sciendum tamen fœtorem non ſemper, eundem adeſſe. Sæpe enim accidit putredo vincente quodammodo naturâ, aut naturâ putridam & corruptam rem corrigente, vbi vel nullus, vel leuis fœtor adeſt, vt in pure videmus fieri, quod quo meliùs à natura elaboratur; eò minorem fœtorem habet; quò verò minùs à naturâ elaboratum eſt, eò magis fœtet.

Tandem idem naturæ conatus & opera, curandique ratio oſtendit. Nam ſi citra putredinem febres accenderentur, omnes ſolis alterantibus curari poſſent, neque opus eſſet tot euacuationibus, quæ partim medicamentorum operâ vtiliter perficiuntur, partim à natura rectè agente variis modis inſtituuntur, quibus putridorum corruptorúmque humorum magna copia non rarò excernitur.

Ex putredine humorum nō ſemper peſtilentes febres oriuntur.

Secundò nec Iouberto & Simonio aliiſque, qui concedunt quidem humores putreſcere, & febres accendere poſſe, verùm peſtilentes & malignas ſaltem inde procreari ſtatuunt, aſſentiendum putamus. Nam cauſa putredinis, ſigna, atque curandi ratio, & Naturæ opera, quæ modò recenſuimus, non ſolùm in malignis & peſtilentibus febribus, ſed aliis etiam apparent. Præterea malignitatis naturam in putredine non conſiſtere, ſuo loco dicetur; neque omne peſtilens putridum eſt, ſed citra putredinem etiam in corpore humano maligni & venenati aliquid generari poteſt.

Putredinis definitio Ariſtotelica.

Verùm vt hæc, & quæ dicentur, clariora reddantur, de putredine humorum quædam explicanda ſunt. Definit Ariſtoteles, *libr.* 4. *Meteor. cap.* 1. putredinem eſſe corruptionem proprij & naturalis caloris in vnoquoque humido à calore ambientis externo. Opponitur nimirum putredo generationi mixti. Et cùm generatio fiat per terminationem humidi cum ſicco, calore ſupra humidum dominante; putredo vt contrario modo ſeſe habeat, neceſſe eſt, & proinde putredinis natura in ſeparatione humidi à ſicco conſiſtere videtur. Separatio autem humidi à ſicco prouenit à caloris natiui corruptione. Exeunte enim, vt ipſe Ariſtoteles addit, proprio calido, vnà euaporat, quod ſecundùm naturam eſt humidum. Nam vt calor certo modo à frigore temperatus vnit ac terminat ſiccum: ita ſi hic calor corrumpatur, cauſa eſt vt humidum à ſicco ſeparetur. Calor nimirum naturalis ab ambiente calore auctus propo tionem, quam ad paſſibiles qualitates habere debet, amittit, & propterea euaporat; & mixtum deſerit. Quo calore tanquam rectore deſtitutæ partes humidæ & ſiccæ ſeparantur, humidúmque cum calore, tanquam eius vehiculo, ad exteriora fertur & euaporat. Corruptio autem caloris prouenit à calore externo ambiente, quicunque is ſit, ſiue aëris, ſiue aliarum rerum.

Putredinis modus.

Totius itaque putredinis modus ita ſe habet, Aliena caliditas ambientis corpus mixtum calefacit; calefaciendo corpus mixtum relaxat atque aperit: hinc calor internus à ſimili attractus egreditur, & in mixto ſecundùm quantitatem imminuitur. Exeunte verò proprio & naturali calido, vnà euaporat & egreditur, quod ſecundùm naturam eſt humidum. Proprio autem calore à proprio ſubiecto egrediente interna frigiditas augeri & ſupra calorem dominari incipit, & ſubinde in eam pro viribus naturalibus agit, ipſúmque adeò debilitat, vt ampliùs humidum cum ſicco retinere non poſſit. Humidum autem ſimiliter effluit, & à ſicco ſeparatur: ad quam ſeparationem ſequitur mixti corruptio.

Putredinis definitio Galenica.

Vnde etiam Galenus, 11. *meth. med. cap.* 8. definit putredinem, mutationem totius ſubſtantiæ corporis putreſcentis ad corruptionem à calore extraneo. Neque enim Galenus in doctrinâ de putredine ab Ariſtotele diſſentit, ſed Ariſtotelis doctrinam probat, & idem quod Ariſtoteles, licèt paulò aliis verbis, exprimere voluit. Cùm enim tria fiant in putredine, primò incipiat fieri ſeparatio humidi à ſicco, quæ eſt via ad formæ ſubſtantialis interitum; Deinde tanta iam facta ſit diſſolutio & ſeparatio humidi, vt forma ampliùs ſeruari non poſſit, ſed mixtio & materiæ vnio ſoluatur, ſic tamen, vt partes ſiccæ cum humidis adhuc aliquo modo cohæreant; tandem humidum à calore in vaporem vertatur & exhalet, vt nihil niſi fimus remaneat, qui eſt vltimus corruptionis & putredinis terminus; Totam hanc, putrefactionis naturam vocabulo corruptionis Ariſtoteles, Galenus verò mutationis ad corruptionem expreſſit. Materiam verò & ſubiectum putredinis Ariſtoteles per humidum explicauit; Galenus verò per totam ſubſtantiam corporis putreſcentis expreſſit. Humidum enim natiuum cum calore inſito & proprio totam rei ſubſtantiam à Galeno paſſim appellari, nemini ignotum eſt. Atque hoc ipſo proculdubio non tam ad commune & adæquatum putredinis ſubiectum, quàm ad corpus humanum, Medicæ conſiderationi ſubiectum reſpexit. Quam tamen ob cauſam reprehenſionem non meretur; cùm id non faciat, vt Philoſophus, ſed vt Medicus. In cauſa efficiente putredinis etiam inter Ariſtotelem & Galenum nulla eſt diſcrepantia.

Putredinis differentia.

Atque hæc quidem communis putredinis natura eſt, de cuius differentiis multæ & quidem intricatæ ac magnam partem non ſat vtiles diſputationes apud Authores agitantur. Nos iis omiſſis, vnam putredinis naturam agnoſcimus, cuius tamen aliqua ſecundùm variam mixtorum putreſcentium naturam & conſtitutionem apparet diuerſitas. Alia enim ſecundùm totum, alia ſecundùm partem putreſcere dicuntur. Perfectè enim & ſecundùm totum putreſcunt, quæ planè in elementa, è quibus coaluerunt, reſoluuntur, ita vt reliquis omnibus elementis euaporantibus, nihil niſi terra remaneat. Atque hanc putredinem, inprimis in definiendo reſpexit Ariſtoteles: atque ipſa eſt menſura & regula quaſi alterius. Hoc autem modo putreſcunt ea, quæ plurimum terræ obtinent. Imperfectè autem & ſecundùm partem, quæ plus humidi obtinent. Cùm enim humidum, quod in his abundat, totum cum calore educi non poſſit, ſaltem partes ipſius aliquæ, præcipuè tenuiores & ſubtiliores, educuntur. Hoc modo Ariſtoteles tria elementa, aërem, aquam, terram, quatenus non ſunt pura, & modo quodam cum aliis mixta, putreſcere ſcribit. Et quidam huius etiam putredinis gradûs ſunt. Interdum enim tam leuis eſt putredo, ſeu via potiùs ad putredinem, vt aliquæ ſaltem particulæ corrumpantur, mixtum verò propriam formam retineat: Interdum tanta exiſtit, vt, etſi non fiat perfecta totius mixti in elementa reſolutio, forma tamen eius aboleatur, & mixti in aliam ſpeciem fiat conuerſio.

Putredo ſecundùm totum. *Putredo ſecundum partem.*

Humorũ putredo qualis.

Atque talis putredo, ſcilicet ſecundùm partem, eſt etiam ea, quâ humores putreſcunt, & febres putridæ fiunt. Si enim humores à calore externo, quacunque de cauſâ excitato, calefiant, calor ipſorum & cum calore humidum educitur. Verùm cùm humores fluidi ſint, & multâ humiditate abundent, totum humidum totum, vt in iis, in quibus terra abundat, educi non poteſt, ſed pars aliqua humidi educitur. Atque hanc ſecundùm partem in humoribus putredinem ipſe Simon Simonius negare non poteſt, qui errare eos, qui in febribus vulgo putridis dictis, humores putreſcere dicunt, ſtatuit; Niſi tamen, inquit, *cap. 1. Synopſ. de humoral. febr. naturâ*, eam intelligant iſti σῆψιν, quam ἰδίως ἐπὶ τῶν κατὰ μέρος φθειρομένων λέγεσθαι, propriè de iis, quæ ſecundum partem corrumpuntur, dici, & ſecundùm quam elementa excepto igne, putreſcere teſtatum reliquit Ariſtoteles. Hanc enim ipſam putredinem, qui diligentiùs hac de re ſcripſerunt, agnoſcunt in humoribus Philoſophi & Medici.

Putredo ſecundùm partem non eſt ſolùm alteratio, ſed corruptio.

Quod verò Simonius porrò obiicit, hoc modo non ſolùm Galenum deſeri, qui putredinem definit, quòd ſit totius ſubſtantiæ corruptio, & maximè oppoſita generationi; ſed etiam febres ephemeras & hecticas à putridis non diſtingui: cùm nihilo plus illa ἰδίως putredo ſignificet, quàm ἔκκαυσιν aut refrigerationem, aut humectationem, aut exſiccationem quandam, quâ res præter naturæ ſuæ modum, ipsâ nihilominus ſubſtantiâ integrâ manente, afficiatur: id omnino falſum eſt. Nam etſi definitio putredinis, & Ariſtotelica & Galenica, principaliter putredini ſecundùm totum competat: tamen etiam putredo ſecundùm partem vera putredo eſt, atque in ea quoque non fit ſolum alteratio, ſed & totius ſubſtantiæ corruptio; Verùm non vniuerſi & totius compoſiti, ſed aliquarum eius partium: id quod etiam in putredine elementorum videre eſt. Aër, e. g. putreſcere dicitur, non dum quocunque modo alteratur, aut impuri aliquid ipſi admiſcetur, (aliàs enim ferè ſemper putridus eſſet) ſed dum aliquæ eius partes reuerà corrumpuntur, totius tamen aëris forma non aboletur: Vnde etiam aër nomen ſuum retinet. Eodem etiam modo humores ſecundùm partem putreſcere dicuntur, cùm quidem aliquæ eorum particulæ reuera corrumpuntur, & formam ſuam amittunt, totus tamen humor formam ſuam neceſſariò non amittit, vnde etiam nomen ſuum retinet, & corruptis illis partibus, ſeu artis, ſeu naturæ beneficio euacuatis & diſcuſſis, ad priſtinam naturam redit: niſi corruptio & putredo eò vſque progreſſa ſit, vt in aliam ſpeciem fiat mutatio. Atque ita in omni putredine reuerà aliquid corrumpitur: verùm corruptionis eius, vt ante dictum, gradûs ſunt, & nunc plures, nunc pauciores particulæ corrumpuntur. Nam quod nonnulli dicunt, in omni putredine, ſeu perfectâ ſeu imperfectâ neceſſarium quidem eſſe, vt fiat alteratio in accidentibus, non tamen eſſe neceſſarium, vt in omni imperfectâ putredine forma quoque ſubſtantialis perdatur, ſed quandoque perdi, quandoque ſeruari: id, niſi modo iam dicto explicetur, vix admitti poteſt. Nam cùm in imperfectâ putredine forma ſubſtantialis quandoque non perire dicitur, id niſi de totius mixti formâ accipiatur, verum non eſt. Nam ſi id ita accipiatur, quaſi in putredine imperfectâ interdum ſolùm in qualitatibus alteratio accidat, ita vt nullius etiam particulæ mixti forma perdatur; hoc modo putredo ab alteratione non differet, & febres putridæ ab aliis, quod vult Simonius, non rectè diſtinguentur. Verùm cùm in omnibus febribus putridis aliquid humoris corrumpatur, id quod non fit in aliis febribus: maxima inter eas, & alias febres eſt differentia.

An putredo naturalis ſit.

Nec maioris momenti ſunt cætera, quæ à Simonio obiiciuntur. Nam quod primò quærit, an putredo humoribus naturalis ſit, cùm aliorum mixtorum proprium πάθος ſit: ad id reſpondendum eſt, omnem putredinem, non ſolùm humorum, ſed quorumcunque etiam aliorum mixtorum, comparatam cum generatione & relatam ad principale inſtitutum naturæ, eſſe præter naturam. Natura enim miſcibilia vniit, vt mixtum conſtituant, & quodlibet mixtum in tali ſtatu perſiſtere cupit, at reſpectu, cùm principiorum, quæ naturaliter ſeparabilia ſunt, tum combuſtionis, quæ violenta eſt, naturalis eſſe ipſis dicitur. Humores enim apti nati ſunt, vt ſi talis ipſis occurrat cauſa, putredinem concipiant.

Deinde quod obiicit, humorum calorem per febres potiùs augeri, quàm imminui: ad id ex Galeno reſpondemus, ea quæ putreſcunt, calidiora fieri aduentitio calore, proprio autem tandem frigidiora. Licèt enim ob externum ambientis calorem accedentem, tum etiam ab interno calore exeunte primò rei putreſcentis calor maior fiat; tamen in fine propter caloris natiui euaporationem frigidior redditur.

Ita etiam, quod tertiò obiicit, etiamſi vaporum ratione calor intus in venis concluſus ſit; cùm in putredine exire dicatur: tamen ille calor auctus humoribus externus eſt, eóque ipſo humorum inſitus calor euocatur.

Tandem quartò, licèt frigus, quod Ariſtoteles ad putredinem concurrere non ſtatuit, concurrere ad humorum putredinem dicatur à Medicis, vbi ab externâ frigiditate tranſpiratio prohibetur: tamen per accidens ſolùm, non per ſe tum putredinis cauſa eſt, quatenus nimirum calidos vapores retinendo calorem accendit, qui poſtea internum, vel inſitum humoribus calorem euocat.

Quæ verò Laur. Ioubertus, *2. decad parad. 2.* pro ſuâ opinione, nullas ſcilicet febres ex putredine oriri, affert, etiam non magno negotio diſſoluuntur.

An res in ſuo loco putreſcere poſſit.

Nam Primò quod obiicit, ideò humores in venis non poſſe putreſcere, quòd ſint in loco proprio & naturali, amplóque ſpatio: ad id reſpondetur, ſi locus ille naturalis omnes conditiones ſeruet, & ſanguis in venis omnia ea, quæ ad ſui conſeruationem requiruntur, obtineat, eum non putreſcere: verùm ſi eæ conditiones deſint, & aliæ cauſæ, quæ putredinem conciliare ſolent, de quibus poſtea dicetur, adſint,

tum

tum generatur putredo; & ſi humorum copia vel qualitas, vel aliud quidpiam obſiſtat, non ſemper vaſorum vis ad inhibendam putredinem ſufficit.

An fœtor in omni putredine adſit.

Quod verò ſecundò obiicit, in putredine adeſſe fœtorem, qui nullus in venis percipiatur in febribus ſalubribus: de eo iam antè dictum, non neceſſariò in quauis putredine fœtorem æquè adeſſe, ſed prout magis vel minùs natura adhuc humoribus dominatur, eò maior vel minor fœtor eſt. Neque tamen in febribus putridis ſemper abeſt fœtor, ſed proculdubio ſæpe in venis humores fœtidi ſunt, id quod ex vrinis & ſudoribus percipitur.

Deinde nec reliquos humores putreſcere in ſpecie probare conatur. Nam primò, inquit: ſi totus ſanguis, vt ex quatuor humoribus conſtat, in vaſis non concreſcit, nec putrefit, multò minùs ſeorſum quiſque ex dictis humoribus id vnquam patietur. Nam quod concretionem attinet, omnium humorum, dempto ſanguine, proprium eſt non gelaſcere, etſi è venis ſinceri fluant: quantò minùs in vaſis eos putrefieri eſt veriſimile.

Verumenimuerò primò id, quod nondum conceſſum eſt, præſupponit Ioubertus, ſanguinem in venis non putreſcere. Deinde à concretione ad putredinem nulla eſt conſequentia. Putredo enim eſt affectio, quæ omnibus mixtis, aut certè humidis competit; congelari verò non omnibus mixtis competit, ſed iis, quæ admixtam habent ſubſtantiam craſſam cum parte terreſtri: ac ſanguis, quia habet fibras, concreſcit, quibus cùm reliqui humores deſtituantur, concreſcere non poſſunt.

Quod porrò ait, ſinceros humores in tumoribus nō putreſcere, & propterea multò minùs in venis nec in febribus: id falſum eſt. Sinceri enim humores in tumoribus quidem difficilem reddunt ſuppurationem, ſed non impoſſibilem.

Verùm ne de his prolixiores ſimus, ſi accuratè illa omnia, quæ à Iouberto proferuntur, perpendamus, ipſe quoque, vt Simonius, vocabulo putredinis ludit, dum putredinem ſaltem pro putredine perfectâ & ſecundum totum accipit; cùm tamen antea dictum ſit, in febribus putredinem ſaltem ſecundùm partem adeſſe: Quod vel ex eo patet, quod ſcribit: *Se putredinem non quamcunque intelligere, ſed eam quæ propriè σηπεδὼν & σῆψις dicitur, per quam gangræna gignitur ex inflammationibus; cadauera item aliaque multa fœtorem acquirunt; aut certè eam quæ talis eſt, qualis in ſuppurationibus apparet.* Et poſtea inquit. *Verùm ſi quis paulo ſeuerius contendat, vix vllas humorales eſſe febres, in quibus putredinis quædam nota non adſint: eſto, leuior putredo concedatur, at non tanta, vt inde excitari poſſit febrilis caliditas, quod peſtilentibus eſt peculiare. Aliarum igitur, quæ ſalubres dicuntur, putredo ſit comes duntaxat, peſtilentium comes & author.*

Verùm quod vltimum hoc attinet, non ſemper maior eſt calor in iis, quas ſalubres appellat, quàm in malignis & peſtilentibus. Verùm etiam interdum minor: Deinde antea dictum, & poſtea probabitur malignitatem & peſtilentiam non in putredine conſiſtere. Hæc itaque ſi vera ſunt, & leuis putredo in febribus ſalubribus admittatur: Cur non etiam tanta admitti poſſit, quæ febrilem calorem excitare queat?

An omnes humorales febres ex putredine oriãtur.

Atque hoc modo ſatis monſtratum eſſe arbitramur, dari putredinem in humoribus, & febres humorales ex putredine oriri. illud adhuc explicandum reſtat. An omnes humorales febres ex putredine oriantur. An verò aliquando ſine putredine ex ſolâ humorum efferueſcentia febris oriri poſſit. Poſterius affirmat Franciſcus Valleſius *lib 5. contron. c. 19.* Nam cùm ſint duo motûs ad corruptionē; Vſtio & putredo: quædam ad hanc, quædam ad illam paratiora eſſe dicit: Quæ calidiſſima ſunt, adiunctâ potiſſimum ſiccitate, & partium tenuitate, ad vſtionem eſſe paratiſſima; quæ verò humore abundant, aut non habent calorem multum, hæc putreſcere citius ſtatuit. At cùm ex priorum genere ſit bilis, vſtam eam ſine putredine febrem producere poſſe putat. Et tali febre laboraſſe iuuenem illum exiſtimat, cuius mentionem facit Galenus, 10. *meth. med. cap. 5.* alioqui, cibum, quem Galenus illi obtulit, magnum damnum illi allaturum fuiſſe. Atque dari tales febres ſine putredine ex ſola bilis vſtione, inde colligi poſſe exiſtimat, quòd crebro febre laborantibus accidunt vomitûs tenues, fluidi, minimè fœtidi.

Neque ab hac ſententiâ alienus fuiſſe videtur, Lud. Mercatus, qui, *l. 6. de febr. cap. de tertianis exquiſitis,* ſcribit; tertianam exquiſitam, vno è duobus modis fieri poſſe, vel flauâ bile in extremis vaſorum efferueſcente, vel putredinem ibi concipiente.

Et tales febres, ſi dantur, ſunt, quarum ſuprà *lib. 1. cap. 7.* inter ſynochas ex Fernelio *de febr. cap. 5.* & Nicol. Florentino *tr. 2. ſerm. 4. diſtinct. 1. cap. 3.* mentionem fecimus, vbi ſcilicet in corporibus calidiore ſanguine præditis, tenuior eius pars incaleſcit. Quali febre etiam ſe laboraſſe ſcribit Foreſtus, *lib. 1. obſeru. 10. in ſchol.* Ex bile vero excrementitiâ nulla alia, quàm putrida febris accenditur. Etſi enim ſuo modo ſit tenuis: tamen tam tenuis non eſt, vt ſpiritûs & ſubtiliſſima ac tenuiſſima ſanguinis pars, vnde etiam à cauſis euidentibus tantum calorem, qui ad febrem generandam ſufficiat, acquirere non poteſt, niſi putredinem concipiat, id quod in ictero & aliis morbis bilioſis videre eſt. Neque etiam monſtrant, quomodo ſine putredine bilis feruorem tantum concipere poſſit. Nec eſt inepta ad putredinem bilis. Licèt enim bilis calida & ſicca ſit, cum aliis humoribus collata, tamen actualem humiditatem obtinet, ob quam putreſcere poteſt. Præterea rarò ſincera eſt, ſed aliis humoribus permixta, qui ad putredinem faciliùs ſuſcipiendam faciunt. Quamuis enim interdum bilis è corpore eiiciatur, quæ non fœteat: tamen illa bilis, quæ vomitu reiicitur, non ſemper cauſæ continentis, ſed antecedentis rationem habet. Præterea quod antè dictum, humores putridi non neceſſariò, & ſemper coniunctum habent fœtorem.

Quod verò febricitantem illum iuuenem, 10. *meth. med. cap. 13.* attinet, nullo modo ille febre bilioſâ abſque putredine laborauit. Cum enim febres hæ ad ſynochas pertineant, quæ ſine intermiſſione à principio ad finem durant: febris quâ iuuenis hic laborauit, intermittens fuit, & ſuos paroxyſmos habuit, vt manifeſtè ex Galeno patet. Ideóque ſciendum, in curatione morborum non ſolùm ad morbum & cauſam morbificam, ſed etiam ad vires & ingruentia ſymptomata reſpiciendum, & ſæpe aliquid neceſſariò agendum eſſe, quod præſentem virium lapſum, aut aliud graue malum auertat.

Putredinis differentia.

Cùm autem modò dictum ſit, putredinem non ſemper habere coniunctum fœtorem, diuerſóſque eſſe putredinis gradûs, id rectiſſimè in generatione puris in tumoribus animaduerti poteſt, quâ de cauſâ etiam Galenus, *1. de diff. feb. cap. 6.* putredinem, quâ in venis humores putreſcunt, cum eâ, quâ in tumoribus humores putreſcunt, comparat, & quæ differentia putredinis in tumoribus reperitur, eam etiam in vaſis reperiri ſtatuit. Vtrobique enim alia putredo eſt, quæ vincente naturâ, & calore adhuc ſuperante materiam fit; quæ non, ſimpliciter putredo exiſtit, ſed etiam coniunctam habet coctionem, & potiùs coctio à vincentis caloris natiui actione dicenda eſt, quàm putredo, quod in eâ caloris natiui alteratio & actio maior ſit, minor verò caloris præter naturam. Alia verò eſt putredo, quæ fit ſuccumbente calore natiuo, cùm putreſcens humor ad benignum non mutatur. Atque hæ ſunt duæ extremæ alterationes, quæ in morbis contingunt, ex quarum,

ſeu

ſeu potiùs cauſarum efficientium mixtione, medium quoddam exurgit, quod neque adeo bonam oſtendit putredinem, ſicut ea eſt, quæ apparet naturâ maximè ex parte dominante, neque adeo mala, qualis eſt ea, quæ fit naturâ ferè ſuccumbente. Cuius varij gradus ſunt, prout ad hoc vel illud extremum magis inclinat. In malâ autem putredine, quæ fit naturâ ſuccumbente, id, quod generatur, ſpeciem non vnam habet, ſed varium odorem, colorem, conſiſtentiam. Nam quando natura non vincit humorem, id quod generatur, potiùs inſequitur naturam materiæ, quàm cauſæ in eam agentis. Cùm igitur materia non ſit vna, non erit etiam vnum illud quod producitur, ſed diuerſæ eius partes, & tam diuerſæ, quàm diuerſæ materiæ. Nam materia alia eſt biliosa, alia pituitoſa, alia melancholica, alia ſanguinea. Quòd ſi natura vincat humorem, id quod generatur, vnam habebit conſiſtentiam, vnum colorem & odorem. Natura enim etſi in alimentum partis materiam illam vertere non poteſt: tamen quantum fieri poteſt, ſimile partibus quid efficit. Quod autem fit in tumoribus & inflammationibus, etiam fit in putredine humorum in vaſis. Quemadmodum enim humor putreſcens in tumoribus vnam trium recipit mutationem, aut optimam, aut peſſimam, aut inter has mediam: ita ſi in vaſis humores putreſcant, idem accidit. Et ſedimentum in vrinâ ſecretum ab humore putreſcente, aut eſt optimum, purique optimo reſpondens; aut peſſimum, quod eſt nigrum; aut mediæ conſtitutionis.

Et vt hæc tandem concludamus, ſi omninò aliquem vocabulum putredinis offendit: is tamen ſciat, ſolam humorum alterationem ad febrem humoralem generandam non ſufficere; ſed in omnibus febribus, quas vulgò putridas vocant, eſſe humorum in eſſentiâ mutationem & corruptionem; vnde & illud quod corruptum eſt, vel à natura euacuatur, vel medicamentorum ope expellendum eſt. Quòd ſi quis iſtas corruptiones & humorum degenerationes putredinem nominare nolit, & illam ſaltem humorum corruptionem, quæ vehementior eſt, qualis in malignis febribus apparet, putredinem appellare velit: is alia, quibus commodiùs nominentur, & diuerſæ corruptiones & mutationes humorum diſtinguantur, vocabula ſuggerat.

Vocabul. putredinis apud antiquos vſus. Interim ſciat, antiquos vocabulum putredinis latiore longè ſignificatione vſurpâſſe, quam hodie fit: Imò Hippocrati *σήπειν* etiam concoquere, & *σῆψις* concoctionem ſignificat. Ita, *lib. 3. περὶ διαίτης, σεσηπὸς διαχώρημα*, alui excrementum concoctum & *ἄσηπτον διαχώρημα*, crudum excrementum, *ibid.* appellatur: *& libello περὶ ἀρχαίης ἰητρικῆς σαπεῖσα κοιλίη* ventriculus nominatur. Et Empedocles vinum *ὕδωρ ἐν ξύλῳ σαπὲν* nominat, vt eſt apud Ariſtotel. *4. Topic. c. 5.*

Cauſa putredinis.

Cauſa putredinis. Verùm vt ad doctrinam de febribus putridis propiùs accedamus, miſſis iis, quæ generaliùs de cauſis putredinis à Phyſicis diſputari ſolent, ſpeciatim de cauſis putredinis in febribus agemus. Et quidem cauſam proximam putredinis quod attinet, in eo & Philoſophi & Medici conueniunt, eſſe calorem externum, ſeu à naturâ rei cuiuſque alienum. Hic enim in corpore noſtro non ampliùs coquere, ſed humores putrefacere & corrumpere ſolet, humoréſque, quotieſcunque naturali calore deſtituuntur, & ab eo ampliùs non reguntur, corrumpi & putreſcere incipiunt: quæ generalis putredinis humorum cauſa eſt. Itaque omnia, quæ ſeu ratione humorum, ſeu ratione locorum, in quibus humores continentur, ſeu ratione caloris, ſeu quocunque alio modo cauſæ eſſe poſſunt, vt calor innatus humores ampliùs debito modo non regat, illa omnia putredinis humorum, ſiue propinquiores, ſiue remotiores cauſæ ſunt. Qualia autem illa ſint, iam in ſpecie videndum.

An putredo in febribus ſemper ab obſtructione fiat. Quà in re maximè apud authores occurrit difficultas, opinionum diuerſitas & obſcuritas. Et primò quidem loco ſtatim ſeſe explicanda offert quæſtio: An ſola tranſpiratio prohibita, & ventilatio humorum impedita ob obſtructionem, ſemper putredinis cauſa ſit. Nam reperies quoſdam, qui omnes febres putridas ex prohibitâ tranſpiratione ab obſtructione fieri; & ſine prohibitâ tranſpiratione & ventilatione febres putridas accendi non poſſe ſtatuunt; ideóque in omni febre putridâ obſtructiones aperientia exhibent. Atque hi primò mouentur authoritate Galeni, qui 11. *meth. med. cap. 4.* cauſas putredinis in ſummam quaſi colligens ita ſcribit: *Oſtenſum eſt, & ubi morborum cauſas tradidimus, illa tantùm putreſcere corpora, quæ cum calida humidaque natura ſint, neque perflata, neque ventilata in calido humidóque loco manent. Quòd ſi in motu ſint, ventilentúrque ac perflentur, poſſe ea non putrida integráque ſeruari, potiſſimùm quæ corpora ſuâ ipſorum naturâ reguntur, vt animalium & ſtirpium.* Et mox: *Itaque ſi quid in eo putreſcere debet, dictas tranſpirationes impeditas eſſe oportebit.* Deinde idem Gal. 1. *de diff. febr. cap. 3.* hæc habet: *Si corpus vitioſis humoribus plenum fuerit, nulla verò obſtructio aliquod ex viſceribus obſideat, liberè autem totum animal per cutim diffletur ac refrigeretur: ſanitate quidem fruetur animal, ſed dubiâ ac momentaneâ. Cùm autem conſtringi terminum exteriorem, aut obſtrui penitiorum partium meatûs contigerit: in conſtrictionibus quidem febres conſequuntur ephemeræ, in obſtructionibus putridæ.* Præterea cum morbum oſtendat ſanatio, ſi methodum curandi febres putridas videamus, quam tradidit Galenus, 11. *meth. med. cap. 10.* idem inde euinci poſſe videtur. Nam ibi Galenus febrem deducit à putredine; putredinem à prohibitâ tranſpiratione; prohibitam tranſpirationem ab obſtructione; à quâ, vt inter cauſas primâ, curandi initium facere præcipit. Vtuntur deinde & rationibus. Nam ſi, inquiunt fuligines calidæ, quantum opus erat, euaporare & diſcuti poſſent, ad Cor non peruenirent, neque febrem accenderent. Præterea quæ dicuntur putreſcere, neceſſariò caliditatem propriam amittunt. Hoc autem fieri non poteſt, niſi à calore fortiore: id quod accidere non poteſt, niſi per tranſpirationem prohibitam.

Alij contrà, etiam ſine prohibitâ tranſpiratione & ventilatione corporis putredinem in humoribus accendi poſſe ſtatuunt. Atque iſti etiam cùm authoritatibus Gal. tum rationibus ad id ſtatuendum adducuntur. Nam primò Galenus, *de cauſ. morb. cap. 2.* vbi cauſas morbi calidi recenſet, putredinem ab obſtructione ſeiungit, & vt peculiarem cauſam affert, quòd ſcilicet putredo etiam ſine obſtructione & prohibitâ tranſpiratione fieri poſſit. Et 1. *de diff. febr. cap. 2. & 4.* ex aëre putrido & corrupto febrem peſtilentem oriri poſſe docet. Et 2. *de diff. febr. cap. 9.* cùm ex ſententiâ Ariſtot. docuiſſet, ab alienâ caliditate oriri putredinem, addit; calorem extrinſecùs ſanguini aduenire, & in Solis deüſtionibus, & peſtilenti ac ſuffocato aëre, & quando in corporis parte ſanguis plurimus aceruatus, ſupráque eiuſdem vires effectus corrumpi incipit. Quod cùm præcipuè fieri dicat, cùm in partis vaſis propter craſſitudinem obſtruitur, aut multitudinem impingitur, ab aliis etiam cauſis fieri poſſe confitetur. Imò expreſsè addit; in eiuſmodi affectibus duplicem ob cauſam corrumpi ſanguinem; & quia non difflatur, & quia à natura non vincitur. *Libro etiam de inaeq. intemp. cap. 8.* Accendi, inquit, febrem & citra phlegmonem ex ſolis humoribus putreſcentibus licet. Neque enim ea ſolùm, quæ inculcata ſunt, & perſpiratu prohibita putreſcunt, cæterùm putreſcunt & alia multa, quæ putredini ſunt oportuna. Et *de cauſ. morb. cap. 8.* non

ſolùm

ſolùm tranſpirationem prohibitam cauſam putredinis ponit, verùm duas adhuc alias addit, nimirum medicamenta, quæ vim habent putrefaciendi, & genita in corpore excrementa. Etſi enim Donatus ab Altomari, *1. parte de febr. cap.* 46. vt vim huius loci effugiat, reſpondeat, aliud eſſe, agere de putredine, de quâ loquatur Galenus *lib. 1. m.m.* aliud de corruptione, quæ non eſt vera putredo, de quâ Galenus agat, *allegat. c. 8. lib. de cauſ. morb.* tamen hæc contra mentem Galeni dicuntur. Et Galenum de verâ putredine ibi loqui, cuilibet verba Galeni diligentiùs perpendenti manifeſtum euadit. Ratio etiam idem euincit. Nam cùm, vt de natura putredinis dictum, putredo fiat, quando calor internus euocatur ab externo: ſi plures cauſæ, quàm prohibita tranſpiratio, dantur, quæ calorem externum accendere poſſint, manifeſtum inde euadit, plures dari putredinis in febribus, quàm ſolam tranſpirationem prohibitam, cauſas. At dari plures, Galen. *de cauſ. morb. c. 2. & 1. de diff. febr. c. 3.* docet, nimirum, præter prohibitam tranſpirationem, etiam motum, viciniam corporis calidi, aſſumpta calida, & putredinem. Idem tandem teſtatur experientia, quâ conſtat, aquam, vt & res alias extra corpus humanum plurimas, ſine prohibitâ tranſpiratione putreſcere. Cur ergo non idem etiam in corpore humano accidere poſſit.

Non omnes febres putridæ ſunt ab obſtructione.

Et omninò his aſſentimur, qui ſine prohibitâ tranſpiratione & obſtructione viſcerum putredinem in corpore humano excitari poſſe ſtatuunt, ac eorum opinionem reiicimus, qui in omni febre à putredine ortâ tranſpirationem prohibitam, & præcipuè viſcerum & venarum obſtructiones, putredinis cauſas ponunt: exagitauitque iam olim Auger. Ferrerius, *in Caſtigat. practic. medic. c. 14.* eos Medicos, qui in febrib. continuis nihil niſi viſcerum obſtructiones obloquuntur. Quid enim, vbi febres epidemiæ, quæ per contagium propagantur, ſeu continuæ, ſeu intermittentes graſſantur, contagio cum obſtructionibus; aut ei, qui febre laborat, obſtructio in alium, qui contagio inficitur, deriuatur? certè obſtructiones non tranſeunt de indiuiduis in indiuidua: & anne opus eſt, vt contagium, primùm obſtructiones viſcerum inducat, vt febrem poſſit inducere? Certè contagium & venena humores corrumpere & putrefacere poſſe, ſine omni obſtructione viſcerum, notiſſimum eſt. Et ſi meſaraicæ ſemper eſſent obſtructæ, non tranſiret id ad hepar, & totum corpus, quod tranſire manifeſtum eſt.

Et culpandi meritò Medici, qui vbi vrinas turbatas, craſſiſſimas & impuriſſimas, & quidem ſatis longo tempore reddi vident, id pro bono ſigno habendum cenſent. Obſtructiones nimirum aperiri, & materiam vitioſam euacuari, dicunt. Quamquam enim non negandum ſit, non ſolùm in calculo, ſed & in febribus per criſin, vel medicamentorum auxilio turbidas & craſſas vrinas cum commodo ægri excerni: tamen tales vrinas rubras, turbatas, quæ ſine omni morbi imminutione & longo ſæpe tempore excernuntur, potiùs crudi adhuc & pertinacis morbi indicium, & proinde malum ſignum eſſe exiſtimo, & arguere, malam illam diſpoſitionem vitioſos humores generantem, & humorum feruorem & cruditatem adhuc perſeuerare, neque dum bonam coctionem, quæ ſemper claras vrinas ſuppeditat fieri. Atque rem ita ſe habere, multa alia in ægris oſtendunt.

Et quanquam interdum in febribus diuturnis obſtructiones, imò & ſcirrhi viſcerum reperiantur, à quibus febres prolongari extra dubium eſt: iſta tamen potius à febre, ob quam multi crudi & vitioſi humores, facultate naturali debilitatâ, generantur, quàm vt illi febrim primò produxerint. Et longa ac continua ſæpe eſt cauſarum, morborum & ſymptomatum catena: & materia, quæ adeſſe deprehenditur, obſtructiones, vel alium morbum excitat, ipſa tamen ab alio morbo producta.

Tranſpiratio verò corporis prohibita ſeu ἀδιαπνευσία vt Galenus, *11. meth. med cap. 10.* nominat, cùm corpus per cutem liberè non ventilatur, longè frequentior cauſa eſt putredinis: neque tamen ſola eſt putredinis cauſa; ſed & rerum putridarum occurſus ſine tranſpiratione prohibitâ putredinem inducere poteſt; ſicut argumenta pro ſecundâ opinione adducta id rectè probant. Etſi non negemus, longè faciliùs, & promptiùs, à quacunque etiam cauſâ, in corpore quod non rectè difflatur, putredinem induci, quàm in eo quod liberè ventilatur.

Si quis tamen ſtatuere velit, ſine prohibitâ tranſpiratione equidem putredinem excitari poſſe, ſed non febrem, cum eo non contendam, ſi rectè hîc ſuam mentem explicet. Nam licèt vapores & fuligines à materiâ putreſcente eleuentur: ſi tamen ſufficienter diſcutiantur, febris non excitatur. Poteſtque huius rei exemplum ſuppeditare fimus & ſtercora animalium. Fimus ſi in aëre, à quo ventiletur, iaceat, putreſcit; ſed ſine calore notabili. Si verò cumulatus iaceat, neque ab aëre ventiletur, & fuligines illæ exhalantes concludantur, non ſolùm incaleſcit vehementer, ſed & nonnunquam flammam concipit; ſicut Galenus, *de morbor. cauſ. cap. 2.* ſcribit, ſe vidiſſe columbarum ſtercora ob putredinem accenſa arſiſſe. Teſtanturque id multa, quæ in febribus accidunt. Quæ enim corpora facilè ſunt tranſpirabilia, non facilè febribus corripiuntur, & contrà. Et in febrium principiis ſudare ægri non poſſunt, & quamprimùm ſudant, paroxyſmus deſinit, & ſanationis ſpes adeſt. Et cauſæ recidiuarum penè omnes à prohibitâ inſenſili tranſpiratione dependent. Multa præterea arguunt, putridos humores in corpore aliquandiu latere poſſe, antequam æger febre corripiatur. Idque vrinæ non rarò teſtantur, tum ante, tum poſt febres, imò in ipſis febribus intermittentibus, in quibus tempore ἀπυρεξίας notæ putredinis ſatis euidentes in vrinis apparent. Vbi tamen putredo adeſt, faciliùs etiam tranſpiratio prohiberi poteſt. Ex putridis enim humoribus plurimæ fuligines eleuantur, quæ inſenſibiliter diſcuti debent, & longè copioſiùs eleuantur, quàm in homine ſano. Quâ de cauſâ fit, vt facilè in ambitu corporis hæreant: quò etiam facit ipſorum halituum præter naturam ſe habentium natura & vitium. Ideóque etſi in omni febre putridâ, præter putredinem, aliæ adhuc cauſæ poros cutis occludentes neceſſariò non requiruntur: ſi tamen ex humoribus putridis plures vapores eleuentur, quàm vt omnes per poros cutis etiam patentes tranſpirare poſſint, ob eorum partim copiam, partim naturam febris excitatur. Crudi enim humores non ita facilè tranſpirant, ac cocti & boni. Quod ſi quis ἀδιαπνευσίαν nominare velit, cum eo non pugnabo vt dixi: ſed erit ea potiùs febris quàm putredinis cauſa, vt dictum.

Putredinis cauſa.

Vt ergo omnes putredinis cauſas in conſpectu habeamus, ſciendum, humores, vel ex ſua natura & diſpoſitione, vel ab externa agente atque efficiente cauſâ, putredinem concipere. Nam quanquam omnes humores, cùm ſint corpora mixta, & quidem humida, ad putredinem recipiendam apti ſint: tamen inter ipſos humores quædam differentia eſt, & alij vel ſuâ naturâ ad putredinem tendunt, vel à cauſis putredinem inducentibus faciliùs vincuntur; alij actioni earundem cauſarum magis reſiſtunt. Humores autem qui facilè putredinem incurrunt, ſunt, qui internum aliquod vitium habent, & ex ſua natura ſenſim, vel vbi leuiſſimam occaſionem nacti fuerint, in putredinem prolabuntur. Talia verò vitia humores contrahunt ex variis cauſis. Primò quidem ex prauis cibis, qui vel naturâ ſuâ tales ſunt, prauíque ſucci appellantur, vel propter vetuſtatem, & quòd negligenter aſſeruati fuerint, tales redditi ſunt. Deinde vitium hoc humores contrahunt à cibis, qui quidem

Humorum ad putredinem diſpoſitio.

prauí

praui non ſunt, facilè tamen putreſcunt, quales ſunt ferè omnes fructus, quos ὡραίους appellant. Tertiò idem vitium concipiunt humores à ciborum prauâ præparatione, vt coctura malâ, aut additamentis minùs conuenientibus; vel quandò cibus nouus aſſumitur, antequam prior eſt concoctus; vel nimiâ copiâ ingeritur, vt natura ipſum ſatis coquere & elaborare non poſſit; vel quando præpoſtero ordine cibi aſſumuntur. Quartò etiam huc facit partium coctioni deſtinatarum aliquod vitium, ob quod etiam bona alimenta inquinantur & corrumpuntur, & multi excrementitij humores cumulantur. Tandem etiam alia quædam ex ſex rebus non naturalibus dictis ad vitioſos in corpore humores gignendos faciunt, vt excrementorum euacuatio ſuppreſſa, ira, atque aliæ animi perturbationes; & id genus alia.

Quò verò plus humorum excrementitiorum in corpore cumulatur, eò faciliùs putredo gignitur. Nam natura ſanguinem bonum, vt familiare corporis alimentum vitæque theſaurum intra venas omni ſtudio conſeruat, & tuetur; atque ideò ſanguis minùs facilè putredinem concipit: humores verò excrementitij, qui corpori alendo idonei non ſunt, tantò ſtudio à natura non gubernantur; ideóque promptè putreſcunt, atque eò faciliùs, quò ſunt vitioſiores. Sanguis tamen extra venas effuſus cùm ſit extra naturalem locum, & calidæ ac humidæ naturæ, facilimè putredinem concipit.

Putredinis cauſa efficientes. Humores igitur vitioſi, ſi in corpore colligantur, etſi ad putredinem concipiendam naturâ procliues ſint, & ſuâ ſponte in eam incidere poſſint: tamen longè faciliùs id accidit, ſi aliqua cauſa externa accedat; quæ tamen leuiſſima ſæpe in corporibus diſpoſitis requiritur, & multò minor, quàm in corpore planè ſano, & vitioſis humoribus non referto. In corpore enim ſano ſi putredo oriri debet, maior cauſæ agentis vis requiritur. Sunt tamen eæ cauſæ ſæpe tam potentes, vt etiam in corpore ſano putredinem inducere valeant.

Prohibita tranſpiratio. Inter cauſas autem has, quæ faciunt, vt humores putredinem concipiant, frequentiſſima & præcipua eſt tranſpiratio & ventilatio corporis prohibita, ſiue ea accidat ob pororum cutis anguſtiam, ſiue ob vaſorum & meatuum in corpore penitiorum obſtructionem. Anguſtia meatuum cutis fit, vel ex conſtrictione à frigore, aut ex adſtringentibus, vt balneis aluminoſis, aut ex ſiccitate, vt morâ ſub radiis ſolaribus; vel obſtructione, quæ fit aut propter copiam, aut viſciditatem, aut craſſitiem humorum. Eaſdem ob cauſas etiam interni meatûs obſtruuntur, vt humores liberè ventilari non poſſint; nimirum ob multitudinem ſanguinis, ex cibo nimio, otio, menſibus, hæmorrhoidibus, aut aliâ conſuetâ euacuatione ſuppreſsâ, vel quacunque aliâ de cauſâ cumulati. Deinde ex humorum craſſitie & viſciditate, quæ ex cibis eius generis ortum habet. Quò etiam facit, ſi humores craſſi, crudi & nondum ſatis elaborati, in minores corporis venas, vel attrahuntur ob intempeſtiuum & nimium motum, balnea, ſimileſque cauſas, vel impelluntur, ob potum cibúmque tenuem nimis, acrem, & vim diureticam habentem.

Qui ex prohibita tranſpiratione facile in febres putridas incidant. Quacunque igitur de cauſâ tranſpiratio & ventilatio corporis prohibeatur, putredo excitari poteſt. Calida enim & humida in loco calido, niſi ventilentur, promptè putreſcunt. Et licèt perſpiratione prohibitâ faciliùs humores ad putredinem diſpoſiti putreſcant, tamen tanta huius cauſæ vis eſt, vt ob eam etiam boni humores putredinem concipiant: ideóque febres putridæ frequentiſſimè ab obſtructione oriuntur. Ac primò in plethoricis corporibus ſæpius febres putridæ excitantur. Obſtructiones enim in iis multæ ſunt, & corpus liberè non difflatur: inprimis ſi cauſæ euidentes antea enumeratæ accedant, motus ſcilicet, balnea, æſtus, aut calidorum multus vſus poſt repletionem. Hæc enim omnia craſſos & crudos humores in hepar & venas mouent ac trahunt, vnde obſtructiones fiunt. Quare ſi quis à cibo, & potiſſimùm copioſo, balneo vtatur, vel vehementiùs exerceatur, vel in aëre calido verſetur, & poſtea, vbi corpus incaluit, ſubitò frigori ſeſe exponat, efficaciſſimam febris putridæ cauſam præſentem habet. Crudi enim humores ad viſcera atque meatûs alios abripiuntur; meatûs autem cutis à calore patentiores redditi à frigore faciliùs penetrante iam magis condenſantur & conſtringuntur, calidúmque effluuium prohibetur.

Deinde non minùs promptè ex prohibitâ tranſpiratione febre corripiuntur, quibus cum ſanguine excrementitij humores mixti ſunt, è quibus calidi, acres & mordaces vapores attolluntur. Hinc videmus febres bilioſas omnium frequentiſſimas eſſe. Generantur autem & attolluntur illi vapores calidi & acres triplici de cauſâ. Quibuſdam enim corpus cacochymicum eſt, & vitioſis humoribus ſcatet, è quibus naturaliter tales vapores attolluntur. Quidam malâ vſi ſunt diætâ, dum tenuiùs vixerunt, rariùs comederunt, nimiùm ſeſe exercuerunt, etiam in aëre calido, vinum biberunt generoſius, cibis calidis nimis, ſiccis, ſalſis, amaris, acribus, atque aliis etiam alimentis, quæ prauos ſuccos generare ſolent, vſi ſunt, vt allio, cæpis, porro, naſturtio, vrticâ, braſſicâ, leguminibus, frumentis corruptis, atque inprimis, ſi poſt tales cibos aquam vitioſam, limoſam nimirum, lutoſam, ſtagnantem & putridam biberint. Quibuſdam denique tales vapores attolluntur, quòd ſæpe malè concoxerunt, & cibos in malum alimentum conuerterunt. Ex his itaque cauſis, ſi in corpore praui humores cumulentur, vt docet Galenus, 1. *de differ. febr. cap. 3.* ſi nulla adſit in viſceribus obſtructio, pori quoque cutis pateant, tum febris quidem non ſequetur, ſanitas tamen erit inſtabilis, inconſtans & lubrica. Facilè enim fieri poteſt, vt aut pori cutis claudantur, aut viſcera obſtruantur. Nam tum mox humores putredinem concipient, & febres accendentur.

Atque hinc cauſam reddere difficile non eſt, cur aliqui, ſi non bene coquant, cruditatem patiantur, & humores prauos generent, mox febribus corripiantur, alij non. Nam alij prauos humores habent antea in corpore, aut tranſpirationem non expeditam, corpúſque ipſorum non ſatis difflatur & ventilatur, aut intempeſtiuè laborant, aut temerè balneis vtuntur, aut in calido & æſtuante aëre verſantur, aut irâ corripiuntur, aut cibo & potu nimio ſeſe replent. In his igitur febres accendi, mirum non eſt, nam iis quibus diximus modis, praui humores in totum corpus trahuntur, vnde facilè obſtructiones & viſcerum & pororum cutis, atque hinc febres oriri poſſunt. Alij autem humores bonos habent in venis, corpúſque ipſorum liberè ventilatur, non immodicè mouentur, atque hac ratione humores vitioſi in totum corpus non trahuntur, ſed ſolùm in ventre retinentur, atque inibi in quiete à calore naturali vincuntur; vnde non ita facilè tales febri corripiuntur.

Secundò & alia, quæ in humoribus calorem præternaturalem accendere, caloremque natiuum euocare poſſunt, putredinem excitare valent: in quo genere eſt febris Ephemera. *Cauſa calefacientes.* Nam ex Ephemeris putridas interdum fieri, ſuprà diximus, dum calor ille præternaturalis ſpirituum in Ephemerâ humores accendit, & ita putredinem in iis concitat: quod potiſſimùm fit in calidis & humidis naturis, ac iis in quibus humores iam apti & diſpoſiti ſunt ad putredinem. Tunc enim igneus ille & alienus calor in ſpiritibus hærens etiam humoribus communicatur, calorémque innatum euocat, & humidum in vapores attollit ac diſſoluit, atque ita putredinis cauſa eſt.

Et quod febrilis calor in Ephemerâ præſtare poteſt, idem etiam calor non febrilis à rebus non naturalibus

libus externiſque profectus efficere valet. Quales ſunt nimia caliditas aëris: calidum balneum, vehemens exercitatio, animi motûs nimij, atque aliæ ſimiles cauſæ, quæ licèt primò ſpiritûs, propter eorum ad incaleſcendum promptitudinem, calefaciant: fieri tamen poteſt, vt vel ſtatim vel paulò pòſt humorum quoque calor intendatur & præternaturalis fiat, ita vt etiã ſine præcedente febre Ephemerâ putrida febris oriri poſſit.

[P]utridarum [re]rum occur[ſu]s & vici[n]ia.

Tandem etiam putridarum rerum occurſus putredinis humorum cauſa eſt, cùm id, quod à putrido tangitur, ipſum etiam putreſcat, réſque putridæ occurrentes corpus noſtrum inficiant ac inquinent, quod ſolet contingere inprimis ex aëris putridi, & vaporibus putridis repleti inſpiratione, tum conuerſatione cum iis, qui putredine contagioſâ infecti ſunt; id quod malignis febribus accidere ſolet.

Verùm hîc & hoc obſeruandum, has cauſas præcipuè in prima febris inuaſione locum habere, & ita etiã ad continuas producendas ſufficere: In intermittentibus tamẽ & periodicis febribus cùm paroxyſmo vno finito multi adhuc redeant, continuata putredinis cauſa inquirenda eſt.

Vbi quidem nonnulli ſtatim ad obſtructionem, quæ tamen ſæpe nulla eſt, recurrunt, vt dictum, & poſtea etiam dicetur. Si verò rem diligentiùs perpendamus, ex cauſis propoſitis duæ inprimis locum habent, nimirum partium coctioni deſtinatarum aliquod vitium, ob quod praui humores generantur, qui poſtea facilè putredinem concipiunt; & putridæ rei contactus ſeu μίασμα aliquod, quod poſt paroxyſmum relinquitur, quod humores, quaſi fermentum, corrumpit. Quas cauſas & Galenus 2. *de diff. febr. cap. vlt.* propoſuit, vbi inter cætera hæc habet: *Neque exiſtima in exterioribus iſtis vaſis, in quibus elixatum obſonium nidoroſum factum eſt, quandam relinqui diſpoſitionem, nullam verò in partibus, in quibus humores putruerint.*

Febris putridæ definitio.

Atque ex his omnibus, quæ hactenus dicta ſunt, *febris putrida* definiri poteſt, quòd ſit, *Intemperies calida totius corporis, quæ à putredine humorum ortum habet & fouetur:* ſeu; *febris à vaporibus calidis è putredine humorum excitatis, & cor præter naturam calefacientibus ortum habens.*

CAPVT II.

De Febrium putridarum differentiis.

Differentiæ febrium putridarum plurimæ quidem paſſim ab Authoribus recenſentur; quæ tamen maioris momenti ſunt, & ad curationem inprimis vtiles, à materia putreſcente, & loco, in quo putreſcit, petuntur. Primò putreſcunt vel ipſæ corporis partes ſolidæ, vel humores, vel etiam ipſi ſpiritûs, de quo tamen controuertitur, vt ſuo loco dicetur. Deinde conſideratur in humoribus & putredine modus & qualitas putredinis. Aliàs enim ſimplex putredo in humoribus adeſt, quæ etiam nullos alios affectûs, quàm qui putredinem propriè & ſimpliciter ſequi ſolent edit: taleſque febres, quæ inde excitantur ſimpliciter & ſine aliquâ adiectione, continuæ vel intermittentes, huius vel illius generis nominantur. Aliàs verò cum putredine, aliqua maligna & venenata qualitas, ac contagioſum quiddam coniungitur, vnde febres malignæ, peſtilentes, & contagioſæ oriuntur & nominantur.

Tertiò ipſa humorum natura conſideratur, concipere enim putredinem poſſunt omnes humores, tum naturales, tum præternaturales. Nam licèt & ante Galeni tempora nonnullorum fuerit opinio, quam noſtro tempore renocârunt, Ioubertus & Simonius, omnes febres humorales ex bile flauâ oriri: tamen rectè illi refutantur à Galeno 2. *de diff. febr. cap.* 1. Et certè rationi atque experientiæ eſt contrarium, nullas febres ex pituitâ, vel melancholiâ oriri, ſed omnes & quotidianas & quartanas, ex flauâ bile progigni.

Nam quæ per vomitum, aluum, ſudores excernuntur in febribus, maximè variant: ſemper tamen humorem ſuo febrium generi peculiarem & proprium atteſtantur, & bilioſa in bilioſis, pituitoſa in pituitoſis, melancholica in quartanis excernuntur. Neque etiam alia quæ antecedunt aut ſimul adſunt, in quotidianis & quartanis febribus, bilioſi humoris notas exhibent. Generatur enim bilis flaua à cauſis calidis & ſiccis; tẽperamento calido & ſicco; in iuuentute & ætatis vigore, tempore æſtatis, aëre & regione calidâ, vitæ genere laboribus dedito; vigiliis, irâ, cibo, & potu parco, calido ſicco, aut medicamentis calidis & ſiccis. Hæc omnia, inquam, bilem flauam gignunt. Quotidianæ autem contrario modo generantur, à cauſis pituitam cumulantibus, nimirùm in corporibus frigidi & humidi temperamenti; tempore hyberno, aëris conſtitutione frigidâ & humidâ; pueritiâ, ſenectute; vitâ otioſâ ebrioſâ, ſedentariâ, ſomno multo. Ita & quartana à cauſis contrariis & melancholiam generantibus & augentibus oritur, nimirum temperamento frigido & ſicco; ætate declinante; vitæ genere triſti, ſollicito, ſolitario; cibo, & potu craſſo; tempore autumnali. Denique & alia quædam, quæ febribus adſunt, rigor, pulſus, vrina, & ſimilia, diuerſitatem humorum in diuerſis febribus arguunt; vt ex ſpeciali de ſingulis febribus doctrinâ manifeſtum euadet.

Qui humores febrem generent.

Veruntamen hæc, quæ de differentiis febrium ſecundùm humores dicta, rectè accipienda ſunt. Nimirũ iſta, quæ iam de humoribus tradita ſunt, maximam partem de præternaturalibus excrementitiis humoribus, non de humoribus alimentariis vel naturalibus excrementis accipienda ſunt. Alimentares enim omnes humores ſunt ſanguis, vt ſæpius, & præcipuè *Inſtitut. lib. 1. cap. 9. p. 66.* dictum. Et quamuis ſanguis bilioſus faciliùs in bilem abeat: tamen quatenus talis, febrẽ non generat; ſuntque multi tẽperamento bilioſo, ſeu qui ſanguinem calidiorem & ſicciorem habent, qui diu febre non laborârunt; ita alij, ſanguinẽ melancholicũ habent, qui nondum quartanam experti ſunt.

Cauſa efficiẽs febrium putridarum.

Vt febris actu in corpore producatur, cauſa accedat neceſſe eſt, ob quã humores à ſtatu naturali recedant, & in præternaturales degenerent; aut vt ex alimento aſſumpto tales, ſeu alimenti, ſeu partis concoquẽtis vitio generentur. Atque ad febrem generandam ſufficit, ſi in partem aliquam vitioſa conſtitutio humores prauos generans, bonoſque corrumpens inducta ſit, aut inquinamentum, vel cauſa humores corrumpens in corpus inciderit. Habet enim poſtea talis vitioſa diſpoſitio ſeu μίασμα tale ſe inſtar fermenti, & ſubinde plures vitioſos humores generat, bonoſque corrumpit; ſicut à parua fermenti quantitate totam maſſam alterari videmus. Ideóque non neceſſarium eſt, vt humores, qui in febribus inueniuntur, & in intermittẽtibus, ſingulis paroxyſmis euacuantur, ante febres adfuerint; aut vt ad diuerſas febres generandas in toto corpore diuerſi humores adſint: Sed humores illi, qui in ſingulis paroxyſmis euacuantur, illo ipſo tempore; quod hunc & antecedentem paroxyſmum intercedit, maximâ ex parte generati ſunt. Et illa, quæ de cauſis varios in diuerſis febribus humores generantibus dicta ſunt, potiùs de generatione humorum excrementitiorum præternaturalium, & fermenti illius putredinalis, vt ſic dicam, & diſpoſitionis vitioſæ humores præternaturales generantis accipienda ſunt, quàm de generatione humorum illorum naturalium.

An ad diuerſas febres diuerſi humores & corporis cõſtitutio requiratur.

Quanquam enim non negemus alios humores, aliámque corporis conſtitutionem ad alias atque alias febres procliuiores aptioréſque eſſe: non tamen neceſſarium eſt, vt qui diuerſis febribus laborant, ſemper diuerſo temperamento præditi ſint: cùm idem humor diuerſis modis ad diuerſas febres inducendas corrumpi

corrumpi poſſit. Videmus enim diuerſos homines temperamento, ſexu, ætate differentes, ab eâdem febre præſertim ſi epidemia & contagioſa ſit, corripi; & à quartanis, quæ ante annos tres & quatuor hîc & in aliis locis epidemiæ erant, corripiebantur non ſolùm melancholici, ſed & bilioſi, pituitoſi, ſanguinei, non ſolùm viri & ſenes, ſed & iuuenes, imò infantes vix nati.

Atque idem non ſolùm cibi teſtantur, qui iidem in diuerſis ventriculis, & bileſcere ac aceſcere poſſunt; ſed & res aliæ multæ. Idem mel & aceſcit & amareſcit. In eandem farinam aliam diſpoſitionem & mutationem inducunt feces cereuiſiæ; aliam fermentum acidum. Et hoc ſenſu ſi accipiatur illorum ſententia qui febres earumque periodos ſecundùm humores differre negant, & quamlibet febrem ac febris periodum à quolibet humore prouenire poſſe ſtatuunt: non video, cur reiicienda ſit. Et proinde magis cauſa humores corrumpens, aut præternaturales humores generans, quàm ipſa naturalis conſtitutio attendenda: cùm cauſam, quæ humorem illum Quartanæ authorem, etiam in corpus ſanguineum, vel bilioſum incidere poſſe, ipſa experientia teſtetur. Quanquã non negamus, ſi illud inquinamentum humores corrumpens in corpus introductum ſit, ſedemque alicubi fixerit, aliquam in Symptomatibus apparere diuerſitatem ſecundùm corporis conſtitutiones naturales & temperamenta varia; vt quamuis Quartanâ laboret melancholicus, bilioſus, ſanguineus, tamen ſymptomata non parum varient ſecundùm varia hæc corporis temperamenta.

Quæ in putredine conſiderandæ.

Ideoque duo in putredine attendẽda, terminus à quo, & præcipuè terminus ad quem; & cùm humores, qui corrumpuntur, tùm id quod corruptione & putredine generatur, perpendendum, neque in ſolâ putredine acquieſcendum, ſed cùm vnius corruptio ſit alterius generatio, finis putredinis addendus, generatio ſcilicet ad quam corruptio tendit. Quâ in re magna apparet diuerſitas;

Putredinis varietas.

variatque non ſolùm pro diuerſitate rei corruptibilis, verùm etiam pro diuerſitate corrumpentium: vt in contagio & venenorum differentiis videre eſt, cùm omne agens ſibi patiens, quantum poteſt, ſimile reddere laboret. Alia enim fit corruptio humorum ex contagio peſtilenti, alia ex contagio in variolis, alia in lue venereâ: aliterque humores corrumpuntur ex morſu ſerpentis, aliter ex ſcorpionis, aliter ex aliorum venenis. Patetque idem in aliis rebus. Sint ex:gr. tria cadauera, bouis, ſuis & cancri, atque ab eodem aëre calido corrũpantur: putredinis triplex differentia ratione ſubiectorum corruptibilium apparebit; & vt ſpecies viuorum corporum differebant, ita & mortuorũ putredo. Sint rurſus vnius ſpeciei, e.gr. bouis, tria cadauera, quæ in tribus locis putreſcant, vnũ in aëre, alterum in aquâ, tertium in terrâ defoſſum: & maxima apparebit putredinis differentia. Patet iſta mutatio & in aliis rebus naturalibus omnibus. Ex:gr. Idem vinum variis modis corrumpi & degenerare poteſt, atque alia eſt mutatio, cùm aceſcit, & ſpiritus φλογώδης mutatur in acetum ἀρχόμενον, alia cùm in vappam mutatur, alia quando lentum & pendulum fit aut feruere incipit. Terminus ergo putredinis præter conuerſionem & degenerationem caloris natiui in igneum notandus; quod ad curationem inſtituendam non parum facit. Ita in fluxibus peſtilentialibus, quique interdum in febribus malignis accidunt, ſalſos humores creſcere, ſymptomata indicant.

Humorũ differentia.

Atque omnino hîc opera danda ne res diuerſæ planè confundantur, humoreſque, qui totâ naturâ diſcrepant, ad idem genus referantur, ſeu potiùs confundantur. Quâ in re omnino aliquid in vulgari doctrinâ deſiderari videtur. Vnum enim nomen vulgò pluribus humoribus, quorũ eſſentia eſt diuerſiſſima, tribuitur. Phlegmatis nomen tribuitur humori frigido & humido: eodem tamen humor ſalſus, calidus & ſiccus appellatur. Ita bilis nomen diuerſiſſimis humoribus inditur; vidique ego & obſeruauerunt alij Medici, flauos & planè croceos humores vomitu reiectos fuiſſe, non amaros, ſed potiùs lactis, aut ſeri lactis, imò glycyrrhizæ dulcedinem æmulantes, vt ægri affirmârunt. Ita ſub melancholiæ nomine comprehenditur humor frigidus & ſiccus, deinde atra bilis, humor calidus & ſiccus erodendi vi præditus; cùm tamen effectûs teſtentur, humorem cancri cauſam & authorem à fece illâ ſanguinis inſipidâ non minùs differre, quàm bilis in veſiculâ fellis à pituita inſipidâ.

Humores naturales.

Ideoque omnino hîc in conſpectu habenda eſt humorum excrementitiorum in naturales & præternaturales diſtinctio. Naturales ſunt illa excrementa, quæ in quouis homine optimè ſano generantur, qualis eſt bilis flaua, fex illa ſanguinis, quæ melancholia propriè vocatur, vrina. Præternaturales ſunt, qui præter naturam ex cibis, vel reliquis humoribus corruptis generantur, & in nullo homine exactè ſano reperiri debent. Illi ſunt mixta & compoſita corpora homini, vel animato propria, quæ meritò etiam ſuis nominibus ſimpliciter nominanda; ſicut & ſanguis ſuo nomine appellatur: quæ cùm reiiciunt Chymici, meritò reprehendẽdi. Et perinde faciunt, ac qui lixiuium eiuſdem cum vrinâ aliquâ ſaporis, vrinam appellare velit.

Humores præternaturales.

Aliud enim eſt liquor, aliud ſal in liquore. Humores verò præternaturales non abſurdè nominibus à principiis Chymicis petitis nominari poſſe videntur. Quamuis enim humores illi excrementitij non merus Sal, vel Suphur ſint: tamen corruptio eò tendit; & in alio morbo humores amari, in alio acidi augentur, atque in eos reliqui degenerant; quem exceſſum Hippocrates τῶν χυμῶν δυνάμιας appellat. Atque ita & in febribus ſeſe res habet, quæ potiùs à præternaturalibus, quàm naturalibus, excrementitiis ortum habent. Aut ſi etiam naturales ſeu præternaturales, ſeu excrementitij febribus materiam ſuppeditant, putredine tamen corrumpuntur, & aliã naturam inducũt.

Humorũ differentiæ vndè petendæ.

Ideóque commodiſſimè hic facerent Medici, ſi Hippocratem, *in lib. de priſc. medic.* imitati, diuerſos humores, diuerſis & ſuis nominibus indigitarent, atque alios inſipidos, alios ſalſos, alios amaros, alios acidos, alios dulces, alios acerbos, aliiſque nominibus diſtinctè nominarent, & ſingulos ad ſua principia reducerent potiùs, quàm vt tot diuerſis rebus & totâ eſſentiâ differentibus idem nomen attribuerent. Ita enim cùm alij morbi, tum febres inprimis ad ſuas ſpecies & cauſas reducerent, & generationis modo cognito, cauſis ſingulos humores generantibus obuiam iri poſſet. Quâ in re vtilem Chymia operam præſtare poteſt, quæ inueſtigare docet, quodnam primum amari, quõd acidi, quod aliorum ſaporum ſubiectum ſit. Ex quâ, reuocatis ad ſua atque ea certa & definita principia ſingulis cauſis, plus commodi percipiet Medicus, quàm ex Sanctor. Sanctorij phantaſiâ & inanibus ſpeculationibus, qui *lib. 7. meth. vitand. errorum in Medicinâ, cap. 9.* 8oo84. humorum mixturas poſſibiles conſtituit. Quo ipſo annon artem medicam incertam & obtrectatoribus deridendam expoſuerit, penès prudentes Medicos eſto iudicium.

Primaria febrium putridarũ cauſa.

Cùm autem illa diuerſitas humorum, quæ in febribus diuerſis apparet, & humorum, qui in corporibus aliàs naturali conſtitutione & temperamento non parùm differentibus iidem reperiuntur, generatio, à cauſa præternaturali ſeu διαθέσει illâ vitioſâ, quæ febriles iſtos præternaturales humores generat, alioſque humores in ſui generis vitioſum corrumpit, pendeat: in qualibet febre ea præternaturalis διαθέσεως attendenda: cùm tota ferè curationis ratio in huius diſpoſitionis ablatione conſiſtat, ac hac perſeuerante nouoſque humores generante, febris non ceſſet, & fruſtra purgationes inſtituãtur, ægrique purgãtibus quod multi faciunt macerentur, niſi hęc diſpoſitio ſublata ſit; ſemperque præſtet, vitioſos humores non generari,

quàm

quàm genitos euacuari. Habet autem iſta diſpoſitio ſeſe inſtar fermenti, quod totam maſſam feruore facit, alteratque & mutat. Atque ea in plurimis morbis apparet. Vt iam de venenis non dicam; quorum minima quædam portio inſignẽ peculiariter humores corrumpendi vim habet; vt à ſerpentibus quibuſdam demorſi ſubitò icterici fiant, humoribus in flauum hujuſmodi humorem à veneno hoc corruptis: In Cholerâ & Ileo tanta ſæpe humoris flaui copia vomitu reiicitur, vt credibile non ſit, tantam in corpore latuiſſe, ſed hoc potiùs probabile eſt, non ſolúm cibum & potum aſſumptum, ſed & humores in eiuſmodi humorem corrumpi. Decuplo enim plus ſæpe vomitu reiicitur, quàm cibi potûſque aſſumptum ſit. Videmuſque etiam in aliis partibus omnibus, ſi non rectè ſeſe habeant, alimentum, quod attrahunt, non ſibi rectè aſſimilare, ſed in vitioſum mutare, ſicut id in vulneribus manifeſtum eſt.

Tertianæ & Quartanæ cauſa.

Quænam autem illa diſpoſitio ſit, & quâ in parte hæreat, explicare non facile eſt. Obſtructiones à multis hic fruſtra accuſari, ſuprà dictum: Vero non diſſentaneum videtur; in quotidianâ in ventriculo; in tertianâ in hepate & meſaraïcis ac hepati vicinis locis; in quartanâ in liene & vicinis locis cauſam conſiſtere. Et quidem in quotidiana pituitam, in tertianâ bilem, in quartanâ melancholiam generari; atque in tertianâ amaros, in quartanâ acidos humores & multiplicari & augeri: Sicut antea dictum, mel & amareſcere & aceſcere poſſe: qui ſapores, vt ad Chymicorum principia hæc applicemus, in ſalibus, quibus primò inſunt, quæri debent. Etſi enim in vtraque febre calor natiuus in igneum degenerat: tamen per putredinem & fermentationem quaſi aliud augetur in tertianis, amarus ſcilicet humor, ſali ſui generis reſpondens: in quartanis acetoſus, vitriolo analogus. Atque ægri in tertianis amarorem, in quartanis aciditatem percipiunt, & in ipſo Quartanorum ſudore aciditas animaduertitur.

Quanquam verò hepar tertianæ, lienem Quartanæ fontem eſſe credibile eſt: tamen ventriculus nunquam, aut rarò immunis eſt, ſed & ipſe, partim à calore febrili, partim ab affluentibus à reliquis viſceribus humoribus vitioſis debilitatur, atque hinc malè coquit & cibum corrumpit, & vitioſos humores ſuppeditat, qui poſtea ad febrium ſcaturiginem delati, febri materiam vberem ſuppeditant, vnde non rarò febris prolongatur. Atque ita morbus cum ſuis cauſis in circulum redit, & qui à morbo producti fuêre humores vitioſi, rurſum morbum augent. Et hinc cauſam reddere non eſt difficile, cur nonnulli ad conſuetum cibum reuerſi, aut cibum, quem auidè expetierunt, nacti, febre liberentur. Fit enim hoc eà inprimis de cauſâ, quòd in ventriculo coctio rectiùs perficitur, & minus materiæ febri ſuppeditatur. Hinc etiam accidit, vt vulgus nonnunquam ſpiritu vini cum ſemine carui vel aromatibus ſumpto febres depellat. Quanquam enim & ſudores talia ciere; humoreſque vitioſos diſſipare poſſint: tamen & ventriculus hoc modo roboratur, vitioſique humores, in eo abſumuntur. Verùm plura hac de re infrà, de febrium intermittentium differentiis dicentur.

Quartò locus, in quo putreſcunt humores, non ſemper idem eſt, Aliquando enim putreſcunt humores intra vaſa, id eſt, intra ſanguinis perfecti receptacula venas & arterias, aliquando verò extra vaſa eadem in venis meſaraïcis, & aliis locis putredinem concipiunt. Quæ intra vaſa fit putredo, vel æqualiter eſt in omnibus vaſis, aut certè maximis, qualia ſunt inter alas & inguina, vel eſt in aliquâ parte priuatâ, veniſque, quæ alicui determinato membro peculiares ſunt, id quod in pleuritide, anginâ, peripneumoniâ, & ſimilibus inflammationibus accidit.

Febrium differentia.

Ex his febrium differentias commodiſſimè hoc modo elici poſſe exiſtimamus.

Primò Febres aliæ ſunt ſimpliciter putridæ, ſine vlla malignitate & contagio: aliæ verò malignæ, peſtilentes, & contagioſæ.

Febres continua.

Deinde febres aliæ ſunt continuæ, aliæ intermittentes: cuius differentiæ cauſa hæc eſt. Vapor ille putridus, qui continens febrium putridarum cauſa eſt; ſeu calor ille præter naturam, qui à putreſcentibus humoribus oritur, vel continuò cor affligit, caloremque continuum in eo excitat, vnde etiam febrilis calor in vniuerſum corpus continuò diffunditur: vel per per interualla quædam. Vtriuſque rurſum multæ ſunt differentiæ, quæ, etſi ſine aliquarum quæſtionum & controuerſiarum diſcuſſione perfectè intelligi non poſſint: tamen vt tota febrium putridarum & ſequentis tractationis σύνοψις quaſi ante oculos ponatur, omnes illas hîc ſubiungere, & poſtea ſuo loco de ſingularum cauſis ἀκριβεςέρως diſquirere placet.

Febres continua ſunt duplices.

Continuæ ſunt duplices. Vel enim putredo in vaſis communibus, & extra partes priuatas accenditur, vnde febres oriuntur putridæ continuæ primariæ: Vel è peculiaris alicuius partis inflammatione putredo oritur, è quâ ob continuationem vaſorum vapor putridus continuò cordi communicari poteſt; vnde febres Symptomaticæ dictæ ortum habent, quales in pleuritide, anginâ, peripneumoniâ, phrenitide & ſimilibus inflammationibus conſpiciuntur.

Febres ſymptomatica.

Cõtinua primaria.

Continuæ primariæ iterum ſunt duplices. Aliæ enim nullam acceſſionem, vel augmentum, nullamque remiſſionem habent, ſed continuò à principio vſque ad finem ſine omni remiſſione aut exacerbatione durant, quas πυρετοὺς συνόχους febres continentes nominant: Aliæ verò ſunt, quæ quidem nunquam intermittunt planè, aliquam tamen interdum remiſſionem, & iterum incrementum aliquod caloris obtinent, quæ συνεχεῖς & continuæ; nomine generis, appellantur. Quæ rurſum ex remiſſionis & acceſſionis diuerſitate, in tres ſpecies diuiduntur, atque aliæ appellantur tertianæ continuæ, quæ ſcilicet tertio quôque die quoddam caloris incrementum & intenſionem habent: aliæ quotidianæ continuæ, quibus ſingulis; aliæ quartanæ continuæ, quibus quarto quôque die idem accidit.

Intermittentium ſimiliter ſunt plures differentiæ Aliæ enim tertio quolibet die redeunt, & appellantur tertianæ; aliæ ſingulis, & nominantur quotidianæ; aliæ quarto quôque, & vocantur quartanæ.

Atque hæ omnes ſimplicium ſunt febrium differentiæ: Quæ vario modo inter ſe poſſunt componi, vnde compoſitæ febres oriuntur, de quibus ſuo loco dicetur.

Verùm antequam in ſpecie de ſingulis hiſce differentiis earumque cauſis agamus, de ſignis febrium putridarum in genere aliquid dicendum eſt.

CAPVT III.

De Signis febrium Putridarum in genere.

Signa febriũ putridarum. Calor febriũ putridarum qualis.

PRimum ſignum, quo febres putridæ ab aliis febribus diſcernuntur, à qualitate ipſius caloris febrilis ſumitur. Febrium enim putridarum calor mordacior eſt & acrior, quàm aliarum febrium, tactumque ita ferè afficit, ſicut fumus oculos, aut res acris nares; & quidem inprimis in ſtatu & augmento, in quibus febrium putridarum temporibus hoc ſignum ferè pro proprio & inſeparabili haberi poteſt. In principiis verò acceſſionum & paroxyſmorum calor non mox ſeſe acris tactui offert, ſed diutius manum immorari oportet, vt ſentiatur calor, velut ex profundo emergens. Quoniam in principio acceſſionis

acceſſionis, dum accenduntur excrementa, calor quaſi ſuffocatur. nec ſtatim liberè foràs erumpere poteſt. Cauſa autem caloris acrioris in putridis eſt fuliginoſum quoddam excrementum acre & mordax, è putrefactis humoribus elatum. Hoc enim cùm tenuior humoris putreſcentis pars ſit, etiam conditionem illius monſtrat.

Hoc loco monet Argenterius, *lib. de febribus*, Cùm in ephemerâ ex inediâ aut vigiliâ, quibus corpus exſiccatur, probabile ſit, calorem magis eſſe mordacem, quàm in pituitosâ putridâ: ſignum hoc tantùm eſſe verum, ſi vniuerſum genus putridarum aliis generibus febrium comparetur, etſi in aliis generibus quædam reperiri poſſint, in quibus calor acrior ſit, quàm in quibuſdam putridis. Verumenimuerò niſi quælibet febris putrida, per hoc ſignum à qualibet febre ephemerâ vel hecticâ diſtinguatur, vix pro certo ſigno illud habendum; cùm tamen Galenus id appellet maximum. Ergo ſciendum, vix calorem in ephemeris, vel hecticis poſſe eſſe tam acrem, in quibus à ſpirituum ſubſtantiæ tenuioris incendio, vel ſine vlla cauſa continente, ex ſola alteratione partium calor accenditur, quàm vbi ex humoribus putridis vapores ad ambitum corporis effunduntur. Et licèt humor aliquis ſit frigidus, cum aliis comparatus: tamen vbi putreſcit, ex putredine calidior eius pars erumpit, quæ calorem tam acrem in cute excitat, qualis in nulla ephemera animaduertitur.

2. Secundum ſignum, quod à cauſis petitur, eſt, quòd febres putridæ incipiunt ſine cauſis procatarcticis. Quod ſignum eſt proprium, ſed non inſeparabile. Proprium quidem eſt: nam quotieſcunque aliqua febris abſque cauſa procatarctica & euidente incipit, hinc rectè colligere licet, eſſe febrem putridam; cùm ephemeræ omnes à procatarcticis cauſis incipiant; hecticæ verò cùm abſque causâ procatarcticâ incipiunt, putridam febrem ſequuntur; aliàs à procatarcticâ ortum habent. Inſeparabile verò non eſt: quoniam aliquando corpus ita eſt ad putredinem diſpoſitum, vt accedente leui aliqua occaſione, & causâ externâ humores putredinem concipiant, & homo in febrem putridam prolabatur. Poſtquam enim cauſa procatarctica ſpiritûs inflammauit, calor ille humoribus communicatur, & putredo excitatur; vnde diariæ in putridas mutantur, aut etiam ſtatim cum incendio ſpirituum putredo exoritur. Aliàs, & niſi corpus ſit ad putredinem diſpoſitum, magnam vim cauſæ externæ eſſe oportet, quæ putredinem gignere debet. Calor enim, qui putredinem excitare debet, maior ſit oportet, & à vehementioribus cauſis excitatus.

Vrina febris putridarum quales. Tertium ſignum ex vrinis ſumitur. Vrinæ enim in febribus putridis initiò aut crudæ ſunt, aut certè obſcuras coctionis notas exhibent; niſi ex ephemeris in putridas fiat tranſitus. Tunc enim vrinæ, quæ primùm apparent, coctæ ſunt; quoniam ſeparatio fit ab humore concocto & leuiter alterato. Atque hoc ſignum, ſi diuiſim accipiatur, quælibet pars ſignum proprium, non tamen inſeparabile exhibet. Proprium quidem ſignum eſt; quoniam tantùm putridis febribus competit, habere vrinas crudas, vt & obſcurè coctas. In ephemeris verò quoniam Spiritûs inprimis afficiuntur, humores verò leuiter incaluerunt, & parum adeò à naturali ſtatu receſſerunt, cocta apparet in iis vrina: ſicut & in hecticis, in quibus calor exiguus eſt, nec corruptio in humoribus. Neutrum autem horum ſignorum eſt inſeparabile. Non enim competit omnibus febribus putridis, habere crudas vrinas, neque etiam omnibus, habere vrinas concoctas; ſed in quibuſdam ſunt crudæ, in quibuſdam parum coctæ. Si autem coniunctim ſumuntur hæc ſigna, inſeparabile ſignum conſtituunt. Etenim nulla datur febris putrida, in quâ non in principio appareat vrina cruda, aut obſcurè cocta: & niſi in principio alicuius febris vrina cruda, vel parum cocta ſit, licet inde concludere non eſſe putridam.

Pulſus febris putridarum qualis. Quartum, Pulſus etiam febres putridas à reliquis ſecernit. Nam ſi pulsûs accidat compreſſio, ſeu contractio, & incipiente paroxyſmo pulsûs fiant parui & inæquales: febris putridæ indicium eſt. Quod ſignum eſt proprium, ſed non inſeparabile. Inæquales autem fiunt pulsûs inæqualitate ſyſtematicâ, quando nimirum vna pulſatio eſt maior alterâ; quod accidit, tum ob facultatem grauatam, & oppreſſum calorem natiuum, tum ob viſcerum obſtructiones & confluxum humorum versùs interiora. Non autem inſeparabile eſt hoc ſignum; cùm non in omnibus febribus putridis hoc accidat. Deinde in putridis ſyſtole eſt velocior, quàm diaſtole. Fuliginoſa enim excrementa multa ſunt, quæ expulſionem requirunt, & magis fuliginoſorum excrementorum expulſio vrget, quàm refrigeratio: & nulla eſt febris, in quâ fuliginoſa excrementa plus abundent, quàm in putrida. Et quidem id euidentiùs apparet in augmento; licet etiam minimè obſcurum ſit in vigore, & initio acceſſionum. Nam in principio putridi illi vapores nondum copiosè attolluntur: in ſtatu verò etſi adſit copia talium fuliginum, atque etiam contractio ſit velox: tamen quia calor etiam tum valde intenſus eſt, diaſtole quoque eſt velox, & ita ſyſtole non multùm diaſtolen ſuperat.

Quintum ſignum putridæ febris eſt, cum rigore incipere; ſi nimirum non frigus & cauſa euidens præceſſerit: quod ſignum etiam proprium eſt, ſed non inſeparabile. Proprium eſt, cùm neque diariis, neque hecticis competat cum rigore incipere. Nam cùm rigor ortum habeat à motu materiæ acris & mordacis per partes ſentientes: neque in ephemeris, neque in hecticis id accidit: niſi forſan in ephemeris refrigeratio nimia, quod in iis, qui per niuem iter fecerunt, accidit, aut ſimilis cauſa præceſſerit. Non tamen eſt inſeparabile hoc ſignum, cùm non omnes putridæ cum rigore incipiant; quod in Synochis putridis euenire ſolet.

Sextum ſignum putridæ febris eſt ἐπαροξύνεις, id eſt, aliquas inuaſiones & inſultûs habere, ac per acceſſiones repetere. Signum hoc etiam eſt proprium: Nam nulla alia febris reditûs, atque acceſſiones habet. Non tamen inſeparabile eſt hoc ſignum, neque omnibus febribus putridis competit, vt ſuo loco dicetur.

Tandem etiam ex aliis ſignis febris putrida ab aliis diſcernitur. Nam ſi aliquod ſymptoma adſit, quod ſpeciei alicui febrium putridarum proprium eſt, tunc & febris putrida in genere, & etiam ſpecies eius ſignificatur. Exempl. gr. Si calor vrens, ſitis magna & intolerabilis adſit; non ſolùm febris putrida in genere, ſed & ſpecies eius, ſcilicet febris ardens, ſignificatur. Ita ſi lingua arida, vel nigra ſit, delirium, aut ſimile quid adſit: febris putridæ indicium eſt. Et talia ſigna putridæ febris in genere ſigna ſunt propria, ſed non inſeparabilia; ſpeciei autem propria & inſeparabilia; cùm non omni putridæ competant, ſed certæ eius ſpeciei.

Febris putridæ cognitio. Vt verò hæc omnia in ſummam quaſi colligamus, ſi Medicus ad febricitantem vocatus fuerit, primò ſciſcitari poterit, an febris cum rigore inuaſerit. Nam ſi cum rigore inceperit, ſignum eſt febris putridæ: modò non ab externo frigore, aut deſtillatione rigor ortum habeat. Deinde etiam videndum, quid poſt inſultum febris acciderit, an vomitus, an ſimile aliquid, quod febrem humoralem & putridam arguit. Præterea attendendum, vbi febris deſinit, quomodo deſinat, an cum ſudore, vel aliâ excretione,

&

& aſ finito paroxyſmo æger ab omni febrili accidente liber ſit. Quæret etiam ex ægro, an præceſſerit aliqua cauſa externa vel euidens. Nam ſi nihil tale præceſſerit, iam ſuſpicio de febre putridâ eſt; quæ magis confirmabitur, ſi æger ad febrem putridam fuerit diſpoſitus, ob plenitudinem aut cacochymiam, ſomnumque habuerit præter ſolitum longiorem, aut profundiorem, capitis aut totius corporis grauitatem ſenſerit, hypochondria tenſa habuerit, deiectámque appetentiam, vel alia ſymptomata, quæ prauitatem aut copiam humorum in corpore arguunt; ſi item vita anteacta & diæta præcedens talis fuerit, quæ malos humores cumulare, corpuſque ad putredinem diſponere potuerit: ſi alia quoque ſigna, quæ ex colore corporis & aliunde petuntur adſint, quæ in corpore malos humores abundare arguunt. Hinc Medicus pulſum tanget; quem ſi compreſſum, inæqualem, aut velociorem in ſyſtole, quàm diaſtole reperiat, aut duriorem; modò non de hecticâ ſit ſuſpicio; indicio eſt, febrem adeſſe putridam. Quod manifeſtius fiet ex caloris qualitate; ſi ſcil. acrior & mordacior ſit, quàm in reliquis febribus eſſe ſolet. Tandem & vrinam ſpectabit Medicus, & an cruda ſit vel parùm cocta, vel integras coctionis notas exhibeat, videbit; ex quo de febris genere facilè erudiri poterit. Vbi de febris genere erit certior, poſtea etiam de ſpecie cognoſcendâ erit ſollicitus; id quod ex peculiaribus cuiuſuis febris ſignis & naturâ diſcet: de quo ſuo loco.

CAPVT IV.

De curatione febrium putridarum in genere.

Indicationes in febre putridâ.

FEbres putridæ inter reliquas frequentiſſimæ ſunt, nec periculo omnes vacant: ac propterea maximè neceſſarium eſt, eas curandi methodum Medico eſſe notiſſimam. Cùm verò putridæ febres ex eorum morborum genere ſint, quæ cum ſuis cauſis conjunguntur: facilè hinc patet, omne indicationum genus in putridis febribus locum habere; vitalem ſcilicet, præſeruatoriam ac curatoriam. Et propterea febris putrida, vt morbi fientes & cum ſuâ cauſâ complicati, minùs ſimplicem, ſed mixtam, magis operoſam ac difficilem curationem requirit, & aliud προφυλάξεως, aliud θεραπείας gratiâ eſt faciendum, & omnes indicationes tum curatoriæ, tum præſeruatoriæ diligenter ſunt perpendendæ: quando, vt Galenus, 11. *meth. med. cap.* 2. ſcribit, ſi vel vnam earum prætereat Medicus, ad portionem tum magnitudinis illius, tum facultatis, curatio claudicabit. Cùm verò, vt Galenus, 11. *meth. med. cap.* 1. *&* 10. ſcribit, vt præſidia morbo cum cauſâ ſuâ complicato inueniantur, per ἀνάλυσιν cauſarum indicationes quærendæ ſint, & duo omnino agenda; Primò, ſumpto initio ab affectu ipſo præter naturam, omnes cauſæ, continuo, quo ſeſe conſequuntur, ordine inueſtigandæ ſint; Poſtea verò ab eo, quod in reſolutione cauſarum vltimum eſt, in curatione ac remediorum inueſtigatione inchoandum: etiam nobis in putridarum febrium curatione faciendum, & proinde breuiter omnis ſeries cauſarum febris putridæ breuiter repetenda & ob oculos ponenda, vt poſtea ſingulis propriam ac conuenientem contrarietatis rationem opponamus.

Febris putrida, quia eſt calida intemperies totius ex vaporibus putridis cordi communicatis, & hinc in totum corpus diſperſis orta, quatenus talis, duo indicat. Primò, quatenus intemperies calida, refrigerationem; Secundò, quatenus ille calor à vapore putrido calido, vt cauſâ continente, pendet, eius remotionem poſtulat. Cæterùm quia vapores putridi à materiâ putreſcente dependent; non tolli poſſunt, ſicut nec inde orta intemperies calida, niſi ſublatâ putredine. Putredo tolli non poteſt, niſi ſublatâ eius cauſâ. Et quidem in putredine duo ſpectanda ſunt: Primùm vt pars, quæ corrupta eſt, tollatur: Deinde vt prohibeatur, ne reliqua putredinem concipiat: atque alij humores porro non corripiantur, quod fieri non poteſt, niſi ſublatâ cauſâ putredinis, ſi illa ſit præſens. Putredinis autem cauſam plerique hoc loco ſolam tranſpirationem prohibitam, & quidem ab obſtructione, ponunt. Vnde plerique curationis febrium putridarum quatuor ſcopos eſſe volunt: Febrem, putredinem, prohibitam tranſpirationem, & obſtructionem. Et verum quidem eſt, frequentem putredinis cauſam eſſe prohibitam tranſpirationem. Nam cùm ea putreſcant, quæ calida & humida ſunt, neque perflantur, neque ventilantur; ſed in calido & humido loco manent: hinc facilè patet, in animalibus promptam putredinis cauſam prohibitam eſſe tranſpirationem. Etenim cùm natura ob caloris natiui conſeruationem inſtituerit reſpirationem, arteriarum pulſum, & totius corporis διαπνοὴν, vt calor ventilari & halituoſa excrementa diſflari & diſſipari poſſint: ſi illa tranſpiratio impediatur, & calidum effluuium retineatur, natiuum calorem ſuffocari neceſſe eſt. In cuius caloris locum ſuccedit in omnibus rebus humidis quidam calor præternaturalis, quô res tales humidæ corrumpuntur & putredinem concipiunt. Hæc, inquam, euidens putredinis cauſa eſt, quam idcirco non pauci Medici etiam pro vnicâ in putridis febribus cauſâ agnoſcunt. Verumenimuerò ſi rem diligentiùs perpendamus, vnius huius cauſæ conſideratio non ſufficit, & in febrium putridarum curatione, ſæpe etiam ad alios ſcopos, quàm ſolam tranſpirationem prohibitam, aut obſtructionem reſpiciendum.

Putredo quid indicet.

Putredinis cauſa.

Ergo ne quid mancum in hac doctrinâ relinquatur, cauſas omnes, quas ſuprà propoſuimus, in conſpectu habere oportet, vbi diximus, in putredinis generatione in corpore humano, & ipſam materiæ diſpoſitionem & efficientem cauſam conſiderandam eſſe. Nam primò ſi humores internum aliquod vitium, aut quaſi ad putredinem propenſionem habeant, ſatis cauſarum, in quocunque etiam corpore, inuenient, vt putredinem concipiant. Vitia autem humores ob plures cauſas concipiunt, vel ex ciborum ipſorum, qui aſſumuntur, qualitate malâ & conſtitutione, vel ex partium coctioni & gubernationi humorum dicatarum vitio, ob quod etiam humores corrumpuntur & inquinantur. Pertinet huc plenitudo, quoad vires appellata. Cùm enim illam natura regere non poſſit, relicti ſibi humores tandem corrumpuntur & putredinem concipiunt. Pertinent huc omnia etiam ventriculi, hepatis & aliarum partium vitia; ob quæ, etſi libera ſit in corpore tranſpiratio, & humores qui ad corruptionem procliues ſunt, faciliùs putredinem concipiunt & boni etiam corrumpuntur.

Inter cauſas efficientes verò; quæ & vitioſis humoribus, vt putredinem faciliùs concipiant, occaſionem præbent & humores etiam bonos corrumpere poſſunt, eſt primò, vt dictum, prohibita tranſpiratio. Hæc rurſum ſuam cauſam habet meatuum corporis occluſionem. Meatuum occluſio, etſi in partibus internis ſolùm ab obſtructione pendeat: tamen in partibus externis fines vaſorum non ſolùm obſtrui, verumetiam conſtringi & condenſari poſſunt. Ergo alia hîc indicatio oritur, meatuum nimirum apertio ſeu obſtructionis, vel conſtrictionis amotio. Eius rei rurſum variæ cauſæ habentur. Obſtructio pendet, vel à copiâ, vel à craſſitie & lentore humorum: conſtrictio & condenſatio fit, vel à frigore aut re aliquâ externâ aſtringente, vel à cauſâ valde exſiccante.

Atque obſtructio, quæ ex copiâ fit, non ſemper ortum habet ab humorum in toto corpore abundantium copiâ, verùm etiam accidere poteſt, vt in partem, vel impellatur, vel attrahatur humor; & vel ob vehemens exercitium & motum, vel balneum, vel iram aut alios animi affectûs, vel vini generoſi potum, vel diuretica, humores in aliquam partem confertim irruant. Deinde, præter tranſpirationem prohibitam, & ea quæ calorem naturalem euocare, præternaturalémque extitare poſſunt, putredinem accendunt, vt ſunt febres Ephemeræ, aliæque cauſæ humoribus calorem præternaturalem inducentes. Tandem rerum putridarum occurſus huc pertinet, quarum vi partes & humores putridi bonos humores corrumpunt. Hoc modo videmus in peſtilente conſtitutione, licèt corpus perſpirabile ſit; ex hauſto veneni ſeminio humores corrumpi. Hoc modo aliæ febres contagioſæ inducuntur. Hoc modo, ſeu partes, ſeu humores in corpore putridi & corrupti alios etiam bonos humores corrumpere poſſunt. Vnde Hippocrat. 2. *aphor.* 12. Quæ in morbis poſt criſin relinquuntur, recidiuas facere, ſcriptum reliquit; & quod in intermittentibus poſt paroxyſmum in corpore remanet inquinamentum, humores alios corrumpendo noui paroxyſmi cauſa eſt. Et quod aër peſtilens & venenatum contagium poteſt; idem etiam putrefacientia medicamenta præſtare valent.

Ex quibus omnibus cùm ſatis pateat; plures in febribus putridis cauſas occurrere, ad plures etiam ſcopos in curatione reſpiciendum, & ſingulæ cauſæ per ſua contraria conuenienti modo amouendæ ſunt: atque ita plura ſæpe in febribus putridis Medico peragenda ſunt: ſanguis euacuandus; humores vitioſi expurgandi; materia putreſcens & obſtruens nonnunquam ventilanda, refrigeranda & exſiccanda, craſſa attenuanda, extergenda: præternaturalis humoris generatio, cauſarum ablatione, impedienda, calefacta & debilitata refrigeranda & roboranda.

Indicationes in febribus putridis.

Cùm autem omnia ſimul exequi non liceat, & vt Galenus, 11. *Method. med. cap.* 16. docet, illud, quod in ἀναλύσει cauſarum vltimo loco inuentum, in curatione primo loco exequendum ſit: etiam in curatione cuiuſlibet febris putridæ ab eo inchoandum, quod in ordine cauſarum vltimum eſt; verbi gratiâ, materia quæ obſtructionem facit, ſeu ſanguis ſeu alius humor, euacuetur. Nam cùm febris non poſſit tolli manente putredine, illius causâ; neque putredo prohibitâ tranſpiratione; neque hæc, præſente obſtructione vel aſtrictione, aut condenſatione meatuum: patet hinc, cauſas illas prohibitæ tranſpirationis tollendas eſſe. Cùm autem obſtructio partim facta ſit, partim futura; fruſtra in eâ, quæ facta eſt, tollendâ laboratur, niſi antea ea, quæ futura eſt, prohibeatur. Licèt enim eos humores, qui obſtructionem faciunt, tollere conetur Medicus, atque etiam obſtructionem liberet: tamen fruſtra laborabit, ſi alij humores rurſum affluunt, iterúmque obſtructionem faciunt. Itaque res omnis eò redit, vt materia abundans primò tollatur, & obſtructionis generatio prohibeatur. Idem etiam in aliis cauſis agendum.

Scopi in febribus putridis.

Atque vt in ſummam hæc concludamus, Is rectiſſimè febres putridas curauerit, qui euidentes cauſas omnes; ſi aliquæ quæ morbum augere poſſunt, præſentes ſint, remouerit. 2. Rectam victûs rationem morbo iſti conuenientem inſtituerit. 3. Cauſam antecedentem, & quicquid in corpore eſt, vel ſanguinis ſuperflui, vel vitioſorum humorum, priùs, ſi opus fuerit, ad excretionem præparatum, per conuenientia loca, vel venæ ſectione, vel medicamento purgante, vel vtroque auxilio euacuauerit. 4. Obſtructiones, ſi quæ ad ſunt, ſoluerit, vel quocunque alio modo tranſpirationem & humorum ventilationem corpori liberam reddiderit. 5. Partium vitioſos humores generantium ac ſuppeditantium, aut humores acceptos corrumpentium vitia emendauerit. 6. humores ipſos corruptos atque inemendabiles, ſi qui ſuperſint, niſi natura id præſtiterit, aut præſtitura ſit, è corpore euacuauerit, aut ſi corrigi poſſint, correxerit. 7. intemperiem corporis & humorum correxerit; putredini reſtiterit, & partes tandem intemperie ac materiâ febrili debilitatas ad naturalem temperiem reduxerit ac roborârit.

Prognoſtica.

Prognoſtica febris putrida.

Indicantibus & ſcopis hoc modo propoſitis, proximum iam eſt, vt Medicus perpendat, an omnibus hiſce indicationibus poſſit ſatisfacere: quod colliget ex comparatione febris & cauſarum eius cum viribus ægrotantis; verbi gratiâ, ſi obſtructiones ſint multæ & pertinaces, putridi humores plurimi, putredo magna, febris vehemens, inprimis ſi ſit continua: vires verò ægri ſunt debiles, ætas puerilis vel ſenilis, habitus corporis iam extenuatus: facilè hinc concludere poteſt Medicus, vel difficulter, vel nullo modo Indicationibus ſatisfieri poſſe. Quapropter etſi ſpes planè abiicienda non ſit, neque æger deſerendus; & præcipuè in acutis prædictiones incertiores ſint, tamen prognoſtico ſe munire debet. Si verò contrario modo ſeſe res habeat, ſalutis ſpes ſupereſt; & propterea de particularibus remediis, quibus ſcopo cuique ſatisfaciat, cogitatio ſuſcipienda.

Atque in hac cogitatione vires, febris, & cauſa febris conferenda ſunt. Nam ſi indicationes ab iis ſumptæ inter ſe conueniant, promptè & ſine cunctatione, id quod indicatur, exequi licet: vt pote ſi conijciamus, remedia cauſæ & febri tollendæ neceſſaria, vires ferre poſſe; ſine morâ id expediendum: ſi verò inter ſe pugnant, ea indicatio præferenda, cuius maior eſt dignitas. At maxima dignitas eſt virium; cùm ſine vitâ nec ſani eſſe poſſimus. Si ergo, verbi gratiâ, vacuatione ſit opus; vires autem extremâ imbecillitate laborent: non licet id, quod cauſa morbi poſtulat, exequi, donec æger aliquid roboris acquiſiuerit, vt ſine inſigni læſione vacuationem ſuſtinere poſſit. Ita & cauſam & morbum inter ſe conferre oportet. Et licèt putredinis, vtpote, quæ febris cauſa eſt, prima ſit habenda ratio, interim nec febris planè negligenda. Ac ſi quæ febrem extinguunt & quæ cauſam tollunt, conſentiant; ſine morâ id, quod vtrinſque conſenſu indicatur, expediendum. Sin verò febris ſanatio cauſam ſit auctura, aut quæ cauſam tollere valent, febrem augere apta nata ſint: diligenti circumſpectione opus eſt. Ac tum ad tria capita Medico reſpiciendum, ac perpendendum. 1. Febris an ſola curanda ſit, neglectâ causâ. 2. An cauſa oppugnanda neglectâ febre. 3. An magis quidem ad alterum horum attendendum, & alteri medicamenta plura adhibenda, ita tamen, vt alterum planè non negligatur.

An febris vel cauſa potior ratio in curatione habenda.

Primam quæſtionem quod attinet, plerumque quidem neglectâ causâ febrem curare non licet, cùm ſi præſidia, quæ febrem oppugnant, cauſam augent adhibeantur, hac ratione nec generationem eius inhibere, nec magnitudinem imminuere liceat; & plerumque maior vis cauſæ ſit, quàm morbi. Si tamen aliquando accidat, vt tanta ſit febris magnitudo, vt niſi ipſi occurratur, præſentem perniciem afferat: tunc neceſſarium eſt, ad febrem primùm reſpicere, causâ quaſi neglectâ; deinde ad cauſam etiam tollendam accedere. Quam ſententiam propoſuit Auicennas, *libro* 4. *fen.* 1. *tr.* 2. *capite* 7. *Scias*, inquit, *quòd febris quandoque eſt tanta vehementia, vt non liceat vti regimine cauſa, ſed indigeat extremâ refrigeratione.*

De ſecundâ verò quæſtione diſtinctio eſt obſeruanda. Nam ſi intolerabilis ægro ſit calor, cauendum,

ne per ea, quibus cauſam tollimus, febris augeatur. Ita enim cum cauſa hominem ſuſtulerimus. Quapropter cùm aperientia, & alia medicamenta cauſæ oppoſita plurima ſint calida, ea eligenda, quæ citra inſignem calefactionem, quod opus eſt, præſtant: ſi verò febris adeò remiſſa ſit, vt quo tempore aduersùs febrem pugnamus, vires nullam interim jacturam pati poſſint; licet aduersùs cauſam ſolùm pugnare.

Tertius modus tutiſſimus eſt, cùm ſcilicet ad alterum plus curam dirigimus, ita tamen vt alterum non negligamus. Plerumque autem, vt dictum, major vis cauſæ eſt. Itaque hoc ſemper, & in febribus putridis, & aliis morbis attendendum, vt remedia, quæ morbi gratiâ adhibentur, cauſam eius non augeant.

CAPVT V.

De Venæ ſectione.

An in omni febre putrida vena ſit ſecanda.

SEd cùm de his omnibus in ſpecie agendum ſit, à venæ ſectione initium facere placet. Galenus, 11. meth. med. cap. 15. hoc axioma quaſi propoſuit: *Saluberrimum, inquit, eſt in febribus venam incidere, non continentibus modò, verùm etiam aliis omnibus, quas putreſcens humor concitat: Vbi præſertim nec ætas, nec vires prohibent.* Eiúſque rationem ſubiungit hoc modo: *Leuata namque, quæ corpus noſtrum regit, Natura, exoneratáque eo, quo veluti ſarcina premitur, haud ægrè, quod reliquum eſt, vincet. Itaque proprij muneris haud oblita, & coquet, quod concoqui eſt habile, & excernet, quod poteſt excerni.* Quam ſententiam plurimi fundamenti loco ponentes, in omni omnino febri putridâ, ſi naturæ vires, & ætas id permittant, venam aperiendam cenſent.

Verùm cùm iidem facilè agnoſcant, non in omni putridâ febre ſanguinem abundare, nec ob ſanguinis abundantiam venæ ſectionem requiri: alij alias cauſas recenſent, cur in febre putridâ, in qua nulla eſt ſanguinis abundantia, nihilominus venæ ſectione opus ſit; quas poſtea recenſebimus. Alij contrarium ſtatuunt, & ſi vel humores bilioſi, vel pituitoſi, aut ſeroſæ humiditates abundent, venæ ſectionem non conuenire ſtatuunt, & ſolùm in febribus cum plenitudine ſectione venæ vtendum, in cacochymiâ verò ab eâ abſtinendum ſuadent.

Sanguinis euacuationē quid indicet.

Verùm cùm pluribus hac de re in vtramque partem diſputare authores ſoleant, omnia hoc loco recenſere operæpretium non eſt: ex ipſâ potiùs rei naturâ & fundamentis, quid hac de re ſentiendum ſit, inquiramus. Atque vt hinc faciamus initium, ſanguinis vitio conuenire ſanguinis euacuationem, ipſa indicationis ratio, & lex contrarietatis dictat. Verùm cùm & plura ſanguinis vitia eſſe poſſint, & plures ſanguinem euacuandi modi; poſſitque ſanguis non ſolùm per venæ ſectionem, ſed etiam cucurbitulas, ſcarificationes, hirudines, & aliis modis euacuari; non cuilibet ſanguinis vitio venæ ſectio conuenit, ſed cùm inter affectûs præter naturam & remedia proportio requiratur, venæque ſectio, vt & purgatio, magnum remedium ſit; non niſi à magno ſanguinis vitio venæ ſectionem indicari, planum eſt.

Venæ ſectionē quid indicet.

Cùm autem ſanguinis plura ſint vitia poſſitque is quantitate, qualitate & motu peccare; videndum, cuius ratione in febribus putridis venæ ſectio conueniat. Primùm quidem ſi adſit ſanguinis abundantia, viréſque id ferant; venam aperiendam eſſe, nullum dubium eſt. Sed cùm ſæpe accidat, vt nulla inſignis adſit in eo corpore, quod febre corripitur, ſanguinis abundantia; quæritur: An & tum, & quam ob cauſam, ſanguinem ſectâ venâ euacuare liceat. Atque hic primo loco occurrit illa quæſtio; *An etiam ob cacochymiam tollendam, vitioſóſque humores in venis ſanguini permixtos, venam aperire liceat*: de quo non leuis hodie inter Medicos agitatur controuerſia.

An cacochymia vena ſe- Ciena tollatur?

Negantium rationes.

Primo qui negant in cacochymiâ venam ſecandam eſſe, nituntur illo communi Medicorum decreto: ſanguinis vitium venæ ſectione; cacochymiam purgatione tollendam eſſe. Atque iſtud axioma, & rationibus & authoritate ſtabiliunt. Nam ſi in cacochymiâ venæ ſectio adhibeatur, indicationis naturam ſubuerti aiunt. Etenim ſi cacochymia in venis contineatur, Medici intentio eſt, eam tollere, non verò ſanguinem, qui non peccat. At venæ ſectio non illum ſolum humorem, qui peccat, ſeorſim, ſed omnes confuſos euacuat. Purgationis verò munus eſt, vitioſos ſanguini permixtos humores expurgare. Itaque ſi venæ ſectione cacochymiam tollere conamur, eos humores euacuamus, qui euacuandi non ſunt: imò maior quantitas humoris boni, quàm peccantis euacuatur. Atque idipſum pluribus in locis docuit Galenus, è quibus ſaltem duo proferemus. 2. aph. com. 8. hæc habet: *Non hoc tantùm loco, ſed in aliis quoque ſuis ſcriptis Hippocrates, cùm iuſtâ proportione inter ſe omnes humores aucti ſunt, ſanguinis detractione auxilium ferre ſtudet. Cùm verò ex iis vnus aliquis redundat, ipſi purgando conueniens medicamentum exhibet.* Et 4. meth. med. cap. 6. *Quod ipſum, qui redundat, ſuccum vacuandum eſſe Hippocrates ſuadet, aliàs ſanguinis detractionem adhibebis, cùm ſcilicet, is vincit; aliàs pharmacum, quod ad bilem vel flauam, vel atram, vel pituitam educendam vim habet, dabis.*

Affirmantiū rationes.

Contrà plurimi, qui etiam ad cacochymiam euacuandam ſectionem venæ adhibendam eſſe putant. Fernelius quidem, libro 2. meth. med. capite 4. ſuam ſententiam his verbis exponit: *Simplicem venarum cacochymiam ſectâ venâ minuere, tutum eſt ac vtile; copia tamen ac virium ratione ſuſceptâ. Licèt enim, dum in hac vena ſecatur, omnes humores æqualiter prodeant, & vna eademque, ac antea, reſtet humorum proportio, quoniam tamen detractâ oneris portione, quo natura premebatur, vires nihilo imbecilliores, ſed alacriores plerumque euadunt, quod reliquum eſt, faciliùs ferunt, minoréque negotio domant atque conficiunt.* Et ibid. capite 15. *Quorum morborum cauſa eſt plenitudo, aliáue humorum labes in vaſis, ea incipientibus illis, mox ſectâ venâ ſubmoueri debet. Hoc enim pacto quicquid morbi in poſterum gignendum eſt, prohibebitur; quicquid verò genitum & procreatum iam eſt, faciliùs natura concoquet, euincet atque profligabit.*

L. Botalli de vena ſectione opinio.

Imò ſunt nonnulli, qui vulgatam illam ſententiam, quâ plethoræ deberi venæſectionem, purgationem verò cacochymiæ, ſtatuitur, & à veritate eſſe alienam & pernicioſam ſtatuunt; inter quos princeps eſt Leonhartus Botallus quo vix, opinor, vllus in mittendo ſanguine fuit audacior. Is, *libro de Cur. per ſanguinis miſſionem cap.* 8. pluribus defendere conatur, in cacochymiâ neceſſariam eſſe ſanguinis miſſionem. Nam, ſi cacochymia in totum corpus diſpergitur, & in omnibus venis totius corporis continetur: alio modo, quàm venæ ſectione, tolli non poteſt. Nam ſtultum eſt, ait, credere, id fieri poſſe alui excretione; ſtultius etiam, vomitu & vrinarum ductione. Non enim ab artubus ad dicta emiſſaria humorum regreſſus conceditur; niſi in lethalibus euacuationibus. Itaque proüt in variis locis hæret cacochymia, è variis partibus euacuandam cenſet; venæ ſectione eam, quæ in venis continetur; cutis ſcarificatione; aut ſudoribus, aut inſenſibili tranſpiratione, eam quæ cuti adhæret; alui excretione, quæ circum viſcera eſt ſita; vomitu quæ ventriculum; vrinis, quæ renes; exſcreatu, quæ pulmones aggrauat, tollendam opinatur. Tandémque concludit, cacochymiæ æquè ſanguinis miſſionem, imò magis, quàm purgationem, conferre; cùm ſit redundantia vitioſi humoris in venoſo

genere exiſtentis, quæ nullâ viâ commodiùs, quàm venâ ſectâ educi poſſit.

Variæ authorum ſententia de cauſa, ob quam in omnibus febribus putridis ſit ſanguis mittendus.

Non multum ab hac opinione in febribus curandis abſunt alij recentiores, qui in omni putridâ febre venam ſecandam cenſent. Alij tamen aliam eius rei cauſam afferunt. Aliqui ideò venam in febribus putridis aperiendam eſſe putant, quòd Galenus, *l. de curat. per ſang. miſſ. c. 9.* & alibi ſcripſit: ſanguinem eſſe detrahendum, ſi morbus ſit magnus, ætas florens, & virium robur. Cùm enim febris putrida omnis, morbus magnus ſit, modò ætas & virium robur conſentiant, venam aperiendam eſſe exiſtimant.

Alij venæ ſectionem pariter & purgationem à magnitudine morbi indicari ſtatuunt; delectum autem, & vtrum horum duorum vſurpandum ſit, ex vnis præcipuè viribus æſtimandum eſſe docent, & id eligendum, quod præter vtilitatem, quam confert, faciliùs tolerabitur. Tunc autem conferet & faciliùs tolerabitur, ſi talis perficiatur euacuatio, qualem fieri oportet, iuxta illud Hippocratis, 1. *aph.* 2. *Vaſorum inanitio ſi talis fiat, qualis fieri debet, confert & bene tolerant; ſin minus, contra.* Qualis autem fieri debeat, inde æſtimandum putant, ſi præſente vel imminente morbo magno conſideretur, vtrùm maior ſanguinis, quàm cæterorum humorum, præſertim vitioſorum, ſit redundantia. Nam in maiore ſanguinis copiâ, quantum ad hanc attinet, venæ ſectio magis, purgatio verò minùs tolerabitur: redundantibus autem cæteris humoribus, purgatio, quantum in ipſis eſt, meliùs; venæ ſectio autem minùs commodè feretur. Hanc tamen ſententiam ita limitant, vt non ſtatim ſanguine exuperante phlebotomiæ, cæteris autem redundantibus humoribus purgationi locus dandus ſit. Etſi enim, quod ipſorum redundantiam attinet, id quidem ſic fieri oportebat: quia tamen nonnunquam aliud quid interuenire ſolet, quod impediendi huius operis vim habeat, limitatione opus eſſe putant. Atque eam tradidiſſe Hippocratem, 1. *aph.* 22. dicunt, cùm crudos humores in principiis, niſi turgeant, nunquam purgandos eſſe præcipit. Etenim cùm vi huius aphoriſmi crudos humores in principio purgare non liceat; nihil verò obſtet, quò minùs tunc venæ ſectio inſtituatur: per tales ægritudines ſæpenumerò venæ ſectionem purgationi præferendam, atque in eius locum ſubſtituendam eſſe, tanquam ea non minùs vitioſi ſucci, quàm ſanguinis copiâ duntaxat peccantis euacuatorium præſidium ſit. Atque id ipſum Galenum 9. *meth. med. cap.* 11. docuiſſe ferunt, cùm ita ſcribit, *Quoniam venæ ſectio ſanguinis euacuandi cauſâ adhibetur, ſanguis autem naturâ vtilis, vtique probè hanc adminiſtrare conueniet, ſic, vt quod natura inutile ſit, emittat. Fit autem ſanguis natura inutilis bifariam: vel cùm propriam qualitatem ad vnguem non ſeruat, nec ampliùs nutrire, ſicut priùs cum vtilis eſſet, poteſt; vel ita multitudine creuit, vt aut vires premat, aut tum venas, tum arterias vel diſtendat, vel rumpat, vel obſtruat.*

Sunt præter hos & alij, qui & ipſi, etſi ſanguis non abundat, in omnibus febribus humoralib. ſeu putridis ſanguinem mittendum cenſent: ſed alij aliam huius rei cauſam afferunt. Nonnulli refrigerationis ſeu ventilationis gratiâ mittendum ſanguinem putant; & nunc quidem copioſiùs, nunc parciùs, quò febris fuerit intenſior vel mitior. Alij hanc cauſam afferunt, ſtatuúntque, quòd ſanguis peccare poſſit, vt cauſa ſine quâ non: vnde venæ ſectione via ad exhibitionem pharmacorum purgantium paranda ſit. Nam cùm purgantia plerumque ex venis, aut plenioribus, aut obſtructis nihil trahere aut pellere citra maximum incommodum poſſint; præterea purgatio inſtitui ſine corporis calefactione non queat; ſanguinem priùs imminuendum putant, vt & corpus fluidum atque ad purgationem paratum reddatur, & ne ſanguis incaleſcat & corrumpatur. Imò non ſolùm ob purgationem exhibendam, ſanguinem euacuandum nonnulli putant; verùm & ob medicamenta aperientia, attenuantia, incidentia & abſtergentia, ſi vſurpanda ſint, quæ non tutò ſine ſanguinis euacuatione adhiberi poſſint.

Tandem ſunt & alij, qui ſanguinem mittendum cenſent, quatenus peccat ratione cauſæ adiuuantis, quatenus ſcilicet in periodo febrium ad focum & partem imbecillam confluit: & tunc ſanguinem reuulſionis gratiâ mittendum putant.

Controuerſia deciſio.

Ex hac controuerſiâ ſatis perplexâ, vt nos expediamus, Primò iſtud notandum, venæ ſectionem non eſſe vnum aliquod indicatum, quæ certo indicanti ex contrarietatis lege opponatur; ſed eſſe materiam remedij, quæ pluribus indicationibus vtilis ſit. Nam cùm vnum non niſi vnum indicet, venæ ſectio verò diuerſis vitiis occurrat: vnum etiam indicatum, quod ab vno aliquo indicante ſuggeratur, non erit, ſed potiùs materia diuerſorum indicatorum.

Venæ ſectionis vſus.

Vſus autem quos habet venæ ſectio, ſi conſideremus, generalis vſus venæ ſectionis eſt, humorem quemcunque in venis obuium euacuare. Is autem rurſus in plures diſtribui poteſt. 1. enim humores in venis contentos euacuando imminuit. 2. Impetum quendam iis conciliare & ad varias partes mouere poteſt. 3. Denique per accidens refrigerat.

Venæ ſectio ſola cacochymiam omnẽ non tollit.

Deinde cùm, vt iam dictum, primus venæ ſectionis vſus ſit humorem quemcunque in venis obuium euacuare; & iam in controuerſiâ poſitum ſit, cuius humoris, an ſanguinis ſolius, an verò aliorum etiam euacuandorum gratiâ eam inſtituere liceat; ſciendum, omnino iſtas ex contrarietatis lege toties à Galeno propoſitas, & ab aliis Medicis repertas indicationes; ſanguinis abundantiæ, ſanguinis imminutionem; cachochymiæ præſenti purgationem deberi, nullo modo reiiciendas aut confundendas eſſe. Neque enim licet alteram alteri pro libitu ſubſtituere, cùm ſanguinem abundantem nec purgante medicamento, quale etiam nullum datur, imminuere; nec cacochymiam in venis, ſanguine emiſſo, totam eximere poſſibile ſit, niſi totus ſanguis ſimul profundatur. Etenim phlebotomia non ſinceros humores vitioſos ſed ſanguini bono permixtos euacuat, & ſola nunquam omnem cacochymiam tollit. Licèt enim, vt mox dicetur, aliquid cacochymiæ tollendæ inſeruire poſſit venæ ſectio: eam tamen totam non tollit; ſed opus eſt, vt quæ ſupereſt pars maxima per venas omnes diſperſa, niſi à naturâ ſponte euacuetur, purgantibus medicamentis, vt conueniente & proprio remedio, tollatur. Venæ ſectio verò abundãtiam ſanguinis, quæcunque ea ſit, ſola tollere poteſt.

Venæ ſectio aliquando in cacochymiâ vtilis.

Tertiò, etſi autem ita ſit, vt ſanguinis abundantiæ tollendæ principaliter debeatur ſanguinis miſſio, & cacochymiæ purgatio; aliquo modo tamen cacochymiæ in venis contentæ & ſanguini permixtæ inſeruire poteſt venæ ſectio; præſertim cùm purgatio illa, quæ è venis humores prauos elicere poteſt, non ſemper tutò in principiis febrium inſtitui poſſit; venæ ſectio autem tunc rectè locum habeat. Cùm enim in venis ſanguis & reliqui humores vitioſi, cùm adſunt, confuſi ſint, apertâ venâ cum ſanguine vitioſi illi humores ſimul effluunt. Et licèt aliquid boni ſanguinis ſimul cum humoribus vitioſis euacuetur: illud tamen non modò ægro non nocere; imò ſæpe & prodeſſe poteſt. Nam ita Natura aliquâ oneris parte leuatur, vt humores reliquos vitioſos feliciùs concoquere & elaborare, & poſtea, vel ſponte vel medicamentis adiuta, euacuare poſſit. Quamuis etiam ſanguinis copia, quæ adfuit, antequam æger in morbum incideret, illi oneri non erat: tamen cùm à morbo & calore febrili æger debilitetur, fieri poteſt, vt illa mediocris etiam copia ægrum oneratura ſit. Et videmus ipſam

naturam

naturam in hæmorrhagiis criticis cum vitioſis humoribus non parum de bono ſanguine ſæpe effundere. Accedit his & illud: quòd natura in febribus plerumque non exiguam portionem materiæ vitioſæ ad extrema & ad maiores illas ſubcutaneas venas propellere ſolet. Vnde videmus plerumque primâ vice ſanguinem deteriorem effluere, & poſtea meliorem ſequi. Hinc quoque ſi animaduertamus primo loco ſanguinem vitioſum, & qui peccat, effluere, largiùs ſanguinem euacuare licet: parciùs verò (niſi plenitudo adſit) ſi ſanguis bonus primùm effluat. Id quod Gal. docuit 1. *ad Glauc. cap.* 11. de curatione quartanæ ita ſcribens: *Si venâ inciſâ, is, qui fluit ſanguis, niger videatur & craſſus, audaciùs mittendus eſt: quòd ſi flauus aut tenuis appareat, ſtatim ſupprimendus.* Toti tamen cacochymiæ è venis tollendæ inſeruire non poteſt venæ ſectio, ſed id, niſi à Naturâ fiat, medicamentis perficiendum.

…ando ve… ſectio in …ribus lo… …m habeat.

Ex quibus patet, vt hæc omnia in ſummam contrahamus, in quibus febribus venæ ſectionem euacuationis gratiâ adhibere liceat; nimirum in iis, in quibus, vel ſanguinis plenitudo adeſt; vel in quibus cacochymia ſanguini in venis permixta eſt. In quibus verò cacochymia non in venâ cauâ eſt, ſed in primis viis maximâ ex parte hæret, neque adeſt ſanguinis abundantia, abſtinendum à venæ ſectione; cùm illa nihil de causâ febris tollere, verùm etiam, ſiniſtrè inſtituta, vitioſa è primis viis in communes rapere, ſanguinémque bonum inquinare, aut è febre intermittente continuam facere poſſit. Si tamen ſimul cum illâ cacochymiâ, quæ in primis viis eſt & febrem excitat, plethora adſit, quod ex vrinis craſſis, & permanente aliquo poſt febrem calore cognoſcitur; aut vnà cum cacochymia in venis ſanguis abundet, vt in cachecticis fieri ſolet: ſanguinem detrahere venâ ſectâ licet. Non rarò enim accidit, vt ex ſuppreſſâ aliquâ euacuatione ſanguinis copia, calore natiuo oppreſſo, in cacochymiam degeneret; quod fit ſæpe in Cachexia: atque tum ſi in tale corpus febris incidat, venam aperire licet.

Atque ex his, quæ poſteriore loco diximus (ſcilicet de iis febribus, in quibus cauſa in primis viis hæret) facilè apparet, cur Galenus, *lib.* 1. *ad Glauc.* de cur. febr. intermitt. ferè mentionem venæ ſectionis non fecerit, & in tertianæ exquiſitæ curatione, ne verbo venæ ſectionem nominârit; in eâ verò, quæ notha eſt, niſi oporteat, ſanguinem mitti noluerit; atque cur in quartanâ ſanguinem non euacuandum cenſuerit, niſi niger & craſſus is effluxerit.

…oci Galeni …x 11. m. m. …15. expli…atio.

Ex iiſdem facilè locus Galeni in principio allegatus, *è libr.* 11. *meth. med. cap.* 15. explicari poteſt. Neque enim tàm vniuerſale eſt illud axioma, vt in omnibus febribus putridis ſanguinem mittere ſimpliciter præcipiat; neque tam ſtrictè accipiendum, vt non niſi plethorâ præſente locum habeat. Ipſa enim cauſa à Galeno addita, ſatis axioma iſtud determinat & explicat. Quoties enim natura ab humoribus in venis contentis, ceu onere grauatur, venam aperire vtiliſſimum eſt. Humores autem illi, qui naturam grauare poſſunt, non ſaltem ſunt ſanguis copiâ peccans: cùm dicat, ideò partem materiæ eſſe venæ ſectione tollendam, vt natura parte oneris leuata, quòd reliquum eſt, faciliùs vincat, coquat & excernat. Neque enim ſanguinem bonum in morbis natura coquit & excernit, ſed cacochymiæ id debetur.

Atque hæc cùm ſit vera, vt exiſtimo, de venæ ſectione, euacuationis ratione, tam ob plenitudinem, quàm cacochymiam adhibendâ, ſententia: facilè quiuis colligere poteſt, quid de aliorum opinionibus ſuprà enumeratis ſentiendum ſit.

Non tantùm ob plethoram in febribus ſanguis mittendus.

Primò autem qui ſaltem ob plenitudinem in febribus putridis ſanguinem mittendum cenſent, rem nimis arctè contrahunt. Nam etſi rectè in eo ſentiunt, quòd principaliter ſanguinis abundantiæ debetur ſanguinis euacuatio, purgatio cacochymiæ: in eo tamen errant, quod planè nihil de cacochymiâ venæ ſectione commodè tolli poſſe putant. Aliquid enim de eâ, ſi in venis ſanguini permixta ſit, venæ ſectione tolli poteſt, vt reliquum faciliùs à natura coquatur & vincatur, ac poſtea vel à natura, vel per purgantia medicamenta euacuetur.

Atque idipſum inter eos, qui in cacochymia etiam ſanguinem mittendum cenſent, ſenſit proculdubio Fernelius, cuius ſententia hoc modo explicata facilè admitti poteſt; cùm ſit eadem cum ſententiâ Galeni, 11. *meth. med. cap.* 15.

Botalli opinio de venæ ſectione reiicitur.

Botalli verò opinio admitti non poteſt, qui cacochymiam æquè benè, imò meliùs venæ ſectione, quàm purgatione emendari poſſe exiſtimat. Rationes enim, quas adducit, nullius momenti ſunt. Etenim cùm doceat, ideò venæ ſectione cacochymiam tollendam eſſe, quòd ſit redundantia vitioſi humoris per totum genus venoſum diſperſi: facilè patet, ſi venæ ſectione ea tolli deberet, non poſſe id fieri, niſi vniuerſus ſanguis, ſiue id vnâ, ſiue plurib. vicib. fiat, euacuetur. Quod verò purgatione id perfici non poſſe dicit, ideò quod ad aluum & ventriculum non detur humorum regreſſus, falſum eſt, & experientiæ contrarium, quæ monſtrat, non ſolùm, quod ille vult, in lethalibus euacuationibus, ſed & in criticis humorum euacuationibus, vt & iis, quæ per medicamenta fiunt, humores non ſolùm è primis viis, ſed & ex venis maioribus per aluum & vomitum euacuari.

Porrò eorum opinio, qui ideò in omnibus febribus putridis venam aperiendam putant, modò vires & ætas conſentiant, quòd ſit morbus magnus, tam ſolidè & toties à Capiuaccio, Gauaſſetio, Hor. Augenio, & aliis refutata eſt, vt nihil planè addendum cenſeam. Et ſi quæ ſunt aliæ opiniones, quæ in Cacochymiâ venam ſecandam putant, niſi eo, quo dictum, modo explicentur, locum non merentur.

Ex his cùm ſatis manifeſtum euadat, quòd euacuationis gratiâ venæ ſectione in putridis vti liceat; iam videndum, An & reliquorum vſuum, quos præſtare poteſt, gratiâ, venæ ſectio, in iiſdem adhiberi poſſit.

Refrigerationis gratiâ quando adhibenda venæ ſectio.

Refrigerationem & ventilationem ſanguinis quod attinet, venæ ſectio per accidens ſanguinem refrigerandi vim habet, & quandoque eius rei gratiâ in febribus putridis adhiberi poteſt. Verùm tunc ſaltem, cùm aliud vitium ſanguinis, quod venæ ſectionem requirit, ſimul concurrit: & tum venæ ſectio eſt materia remedij præſeruatorij & curatorij. Si verò vitium ſanguinis venæ ſectionem requirens nullum adſit, tutius eſt refrigerare medicamentis idoneis.

Quòd verò ideò nonnulli, præſertim in Intermittentibus, venam aperiendam putant, vt commodiùs purgantia & alia medicamenta exhiberi poſſint, id, niſi alia ſanguinis vitia venæ ſectionem ſimul requirant, facere non eſt adeò neceſſarium. Nam ſi nulla plenitudo adſit, non eſt opus metuere, ob plenitudinem purgantia officium ſuum non rectè peractura. Deinde ſuprà dictum, ita vni ſcopo ſatisfaciendum, vt alterâ ex parte nihil damni ægro inferatur, & propterea ex aperientibus & attenuantibus in febribus minùs calida eligenda eſſe.

Tandem etiam eorum opinio vix locum habere poteſt, qui ſtatuunt reuulſionis gratiâ in febribus putridis venam ſecandam eſſe, ne materia ad focum putredinis confluat. Nam ſi ſanguis non abundat, non facilè fiet aliquis talis affluxus. Si verò metuatur, etiam pauciorem ſanguinem affluxurum, non ſemel ſolùm, ſed ſæpius venam aperire opus eſſet.

Permittentia venæ ſectionem.

Ex his omnibus cùm pateat, quæ humorum vitia in febribus putridis venæ ſectionem requirant: iam porrò de permittentibus & prohibentibus eandem, Medicum ſollicitum eſſe decet. Nam cùm venæ ſectio confertim ſanguinem euacuet, ſpiritúſque exhauriat:

vires & in ipſâ venæ ſectione præſentes, & tales, quæ etiam poſt ſanguinis miſſionem ſufficere poſſint, requiruntur. Inprimis verò Vitalis facultatis robur hîc requiritur. Si tamen vires, ob ſuffocationem ſpiritûs à ſanguinis copiâ langueant, venæ ſectio conuenit, vt ſanguinis copiâ ſpiritûs ſuffocans imminuatur.

Si quæ alia ab authoribus permittentia & prohibentia, vt ætas, aër ambiens, & ſimilia recenſentur: ea omnia ad vires pertinent, & vires ex iis æſtimandæ ſunt. Itaque quia ſenes frigidi & ſicci, paucioremque, quàm aliæ ætates, habent ſanguinem, & idcircò vires debiliores, venæ ſectionem non facilè ferunt. Si tamen accidat, vt ſenex aliquis adhuc ſatis ſanguine abundet, vireſque præterea vegetiores habeat, & morbus id requirat: non omittenda eſt venæ ſectio. Ætati tamen tum aliquid eſt dandum, & parciùs ſanguis detrahendus, quàm affectus requirit, & ætate floridiore ferret.

Senibus an vena ſecanda.

Pueris ante annum 14. ætatis, non ſolùm, quod vires habent debiliores, ſed etiam quia corpus ipſorum, quod calidum & humidum eſt, plurimùm diſſipatur, cum Galeno *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. cap.* 14. venam non facilè aperiendam eſſe, plerique cenſent. Alij contrà, ſi morbus id requirat, etiam pueris venam aperire non reformidant; quod non ſolùm olim Auenzoar fecit, ſed etiam hodie Ægyptiis planè familiare eſſe, teſtatur Proſper Alpinus, *lib. 2. de med. Ægypt.* Et reuerà etiamſi in pueris non facilè nec temerè tentanda eſt venæ ſectio: tamen annorum numero vel decimo quarto anno præcipuè vires, quæ ferant venæ ſectionem, non definiendæ. Id quod ipſe Galenus, 1. *ad Glauc. c.* 14. docet, dum ſcribit: *Non numero ſolùm annorum animum aduertas, quod quidam faciunt, ſed corporis habitui. Nam ſunt qui 60. ætatis anno venæ ſectionem non ferunt, cùm quidam, qui 70. annos nati ſunt, eam perferant.* Et Celſus, *l. 2. c. 10. Intereſt, non qua ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ virês ſint. Ergò ſi iuuenis imbecillus eſt, aut ſi mulier, quæ grauida eſt, parum valet, malè ſanguis mittitur. Emoritur enim vis, quæ his ſupererat, & hoc modo erepta eſt. At firmus puer & robuſtus ſenex & grauida mulier valens, tutò curantur.* Et cùm Medici ſit, naturam imitari, videamúſque, non ſolùm in adultis, ſed etiam in pueris ſæpe naturam per largas hæmorrhagias morbos ſoluere: cauſa nulla eſt, cur non Medicus, ſi neceſſitas requirat, debito modo id imitari poſſit. Et omnino illud verum eſt, qui graues morbos experiuntur & ferunt, etiam illorum quædam remedia ferre poſſunt.

An pueris venam aperire liceat.

Porrò, An prægnantibus venam aperire liceat, etiam apud Authores controuertitur. Sunt qui id negant, ideò quod, erepto alimento fœtui, facilè abortus ſequatur. Vnde & Hippocrates, 5. *aphor.* 31. ſcripſit: *Mulieri vtero gerenti, ſi vena ſecatur, abortus ſequitur, præcipuè ſi ſit fœtus grandior.* Nonnulli cenſent venam eſſe aperiendam, etſi abortus ſequatur, modò mater ſeruetur. Verùm ſententia hæc vix admitti poteſt. Nam ſi certum ſit, venâ ſectâ abortum ſecuturum, nemo matri facilè ſalutem polliceri poteſt. Etenim per ſe periculoſus eſt abortus, & inprimis cùm febre, præſertim acutâ. Ij verò meliùs ſentiunt, qui grauidis, ſi neceſſitas requirat, primis præſertim menſibus, ſanguinem detrahi poſſe ſine omni abortûs periculo cenſent. Nam ſi febris ſit acuta, quæ & matri & fœtui exitium minatur: cur ſine omni auxilio & mater & fœtus relinquendus? Et quid in acutâ febre quatuor vel quinque vnciæ ſanguinis detracti matri vel fœtui damni inferre poſſunt? At ſi tantillam ſanguinis quantitatem emiſſam ægrotanti parum commodi afferre poſſe quis exiſtimet, in promptu eſt Galeni conſilium, qui monet, vbi ingens morbus copioſiorem ſanguinis euacuationem poſtulat, quam tamen ſemel & vnâ vice vires non ferant, partiendam eſſe ſanguinis miſſionem, ægrúmque interea alimentis reficiendum, vt iteratam ſanguinis miſſionem ferre poſſit. Plerumque tamen vnica ſanguinis emiſſio ſufficit, præcipuè poſterioribus menſibus. Primis autem menſibus tutiùs ſanguinem copioſiùs mittere licet, ſi morbus id poſtulauerit. Tum enim menſtruis ſuppreſſis humores in corpore redundant, fœtúſque adhuc tenellus minus alimenti poſtulat. Propter quam humorum abundantiam ſæpe accidit, vt mulieres poſt conceptionem capitis dolores, nauſeæ & alia ſymptomata primis menſibus infeſtent, quæ poſtea creſcente fœtu & copioſiore alimento indigente, circa menſem quartum ſponte euaneſcere ſolent. Ad quorum malorum auerſionem & præcautionem nonnullæ fœminæ primis menſibus ſanguinem ſibi detrahi curant, atque ita non ſolùm ab his ſymptomatibus immunes manent, ſed etiam fœtûs ſanos & ſcabiei atque aliis cutis affectibus minùs obnoxios ſe edere perſuaſum habent. Imò obſeruatum, fœminas nonnullas, in quibus copioſior ſanguis generatur, abortum aliquoties paſſas; poſtea verò poſt conceptionem ſanguine miſſo, ab abortu ſe præſeruâſſe. Ergò ſi tum ſine periculo, imò cum commodo ſanguis fœminis mittitur, cur non idem faciendum, ſi præſentis morbi id poſtulet neceſſitas? Neque idem periculum à venæ ſectione, quod à purgatione, præcipuè antiquis conſuetâ, imminet. Nam antiquorum purgationes totum corpus valdè agitabant, vt non mirum fuerit, poſt eas abortum ſæpe ſecutum fuiſſe. Verùm ſanguinis miſſio, inprimis moderatior, ſine omni corporis perturbatione & agitatione vehementi ſanguinem ſuperfluum demit, atque onere corpus leuat.

An grauidis venam aperire liceat.

Tandem hîc & illud perpendendum: ſi accidat, vt venæ ſectionem ſumma quidem poſtulet neceſſitas; vires autem, vel mox ab ipſo morbi principio, vel ſub augmentum eiuſdem, neglectâ in principio venæ ſectione, ſummè imbecilles ſint, quid faciendum ſit. Cornelius Celſus, *lib. 2. cap.* 10. quidem in tali caſu anceps potiùs, quàm nullum experiri remedium ſuadet. *Si nullum,* inquit, *aliud appareat auxilium, perituruſque ſit, qui laboret, niſi temerariâ quoque viâ fuerit adiutus: in hoc ſtatu boni eſt Medici, oſtendere, quàm nulla ſpes ſine ſanguinis detractione ſit, faterique, quantus in hac re ipſa ſit metus, & tum demum, ſi exigetur, ſanguinem mittere.* Verùm malim in hac re Galenum ſequi, qui ſuadet, ea auxilia, quæ cuſtodes corporis vires deiicere, Medicóque calumniam conciliare poſſunt, omittere, præſagióque vti, atque artis Medicæ dignitati hoc modo conſulere, quàm ancipiti remedio morbum cum vitâ tollere.

An ſi vires ſint debiles ſanguinem mittere liceat.

Variant & alia quædam robur & vires corporis, vt hominis temperamentum & conſtitutio, tempus anni, regio, cœli ſtatus, vitæ genus; de quibus mox aliquid dicetur, quæ etiam hûc accommodari poſſunt.

Non ſolùm autem perpendendum, an ſanguis euacuandus ſit; verùm etiam videndum, vt rectè mittatur & venæ ſectio debito modo adminiſtretur. Quâ in re Primò conſiderandum, quâ quantitate euacuandus ſit. Magnum ſanguinis vitium copioſam ſanguinis euacuationem poſtulat: minus verò parciorem. Verùm & hîc non ſolùm ad id quod indicatur, ſed rurſum etiam ad permittentia & prohibentia reſpiciendum. Itaque & hîc morbi magnitudo & vires inter ſe conferendæ, & ex earum collatione de ſanguinis quantitate euacuandâ ſtatuendum. Si enim vires ſunt robuſtæ, liberaliorem ſanguinis euacuationem admittunt; debiliores parciorem ſaltem ferunt.

Quantum ſanguinis omittendum.

Variant autem vires ob plures cauſas, vt antea dictum; ob temperamentum, conſtitutionem & habitum corporis, ætatem, anni tempus, regionem, cœli ſtatum, vitæ genus, & alia.

Corporis temperatura iuſta, eam quam morbus requirit,

Ratione temperaturæ.

quirit, ſanguinis euacuationem faciliùs fert. Calidum & humidum corpus; qualia puerorum ſunt, quia plurimùm à calore natiuo diſſoluuntur, copioſiorem ſanguinis euacuationem non tolerant: calida & ſicca modicè corpora, quia latas plerumque venas habent, liberaliorem ſectionem ferunt. Et omninò ſemper habitus durus & ſiccus faciliùs fert venæ ſectionem, quàm mollis & rarus. Graciles, ſi latas habent venas, multo abundant ſanguine; ſi tenues, imbecilles ſunt.

bitus cor-
[illegible]

Cæterùm cùm habitum corporis labor & otium, vigiliæ & ſomnus ac ſimilia variare poſſint: inprimis ipſæ venæ reſpiciendæ ſunt, quæ ſi latæ & amplæ ſunt, venæ ſectionem largiorem facilè admittunt; anguſtæ verò eandem non facilè ferunt. Hinc Græcis, Italis, Hiſpanis, quia calida corpora habent, venáſque amplas, largiores etiam ſanguinis euacuationes non facilè nocent. Narrat Galenus, *l. de cur. rat. per ſang. miſſ. c.14.* cuidam ad ſex vſque libras ſanguinis, ſine aliquo virium detrimento, detractum fuiſſe: Italique & Hiſpani ſæpe cum commodo ſuis ægris ſanguinem ad ℔. ij. vſque emittunt. Quorum exempla ſi quis in noſtris corporibus imitari velit, adeò vires debilitabit, vt vel morbo ferendo poſtea pares non ſint, vel ſi morbum ſuſtineant, longo tempore æger priſtinum robur recuperare non poſſit.

[illegible]tatis.

Deinde ætas media, vtpote cuius robur maius eſt, copioſiorem ſanguinis euacuationem faciliùs fert; iunioribus verò & ſenibus ſanguis parciùs demendus.

[illegible]ni tem-
[illegible]s.

Anni tempus quod attinet, vernum liberaliorem ſanguinis euacuationem admittit: parciùs æſtate, autumno & hyeme mittendus ſanguis, & quidem autumno parcè, parciùs hyeme, omnium parciſſimè æſtate ſanguinem mittendum eſſe, plerique ex antiquis ſtatuunt. Verùm quod ab iis de Græciâ dictum, id ad Germanos & alios Septentrionales populos ſimpliciter trahendum non eſt. Nam cùm eo tempore liberalior admittatur venæ ſectio, quod ad optimum temperamentum proximè accedit; facilè hinc patet, in Græciâ & finitimis regionibus, ſi neceſſitas id poſtulet, tempore hyberno bonam ſanguinis quantitatem detrahi poſſe. Hyems enim ibi non eſt aſpera; contrà verò æſtas eſt calidiſſima, & proinde tum minùs ferunt copioſam ſanguinis euacuationem. At in Septentrionalibus regionibus, in quibus frigus eſt aſperum & hyems longa, ac ſanguine ad corpus fouendum copioſiore ſummopere opus eſt, longè parciùs tempore hyberno ſanguis eſt detrahendus, quàm æſtate, quæ in hiſce regionibus ſat tolerabilis eſt, & raro tantum æſtum & feruorem habet quantum frigus hyems.

[illegible]gionis ac
[illegible]li ſtatus.

Quod de regione eſt dictum, idem de cœli ſtatu eſt accipiendum. Temperatus enim cœli ſtatus largiorem venæ ſectionem fert: parciùs verò ſanguis detrahendus, ſiue aër nimio frigore horreat, ſiue ſqualeat calore.

[illegible]ctus.

Victûs quoque ratio aliquo modo moderari poteſt venæ ſectionem. Nam qui copioſiore, & boni ac multi alimenti cibo ſunt vſi, largiorem venæ ſectionem ferunt: contrà qui tenuiter vixerunt, corpus multis laboribus, ſollicitudinibus, vel aliis modis debilitârunt, iis parciùs ſanguis eſt euacuandus.

[illegible]ymptoma-
[illegible]um.

Symptomata etiam quædam, quæ febres comitari ſolent, ſanguinis euacuationem moderari poſſunt. Nimiæ enim euacuationes, vigiliæ pertinaces, vehemens dolor, animi deliquium & ſimilia, parciùs ſanguinem detrahendum eſſe monent. Quæ omnia diligenter à Medico perpendenda, atque inde vires non ſolùm præſentes, ſed etiam futuræ æſtimandæ ſunt. Si tamen Medicus virium robur vſque adeò exactè perſpicere non poſſit, præſtat ſemper minùs detrahere, quàm copioſiore euacuatione vires deiicere. Neque quis ſibi perſuadeat, pleniore cibo id, quod nimium detractum eſt, reſarciri poſſe. Cibus enim copioſior, præſertim in acutis, morbum auget, & incrementum ſumente morbo, non parum nocet.

Quando ſecanda vena.

Tempus venæ ſectionis quod attinet: in genere ſciendum, ſanguinem mittendum eſſe, cùm indicans euacuationis ſanguinis adeſt; nihil verò venæ ſectionem prohibet. Ex quo facilè apparet, in principio febrium commodiſſimè inſtitui venæ ſectionem. Tunc enim & indicans, quod requirit venæ ſectionem, præſens eſt, viréſque tum adhuc ſunt fortes & meliùs ferunt venæ ſectionem. Ac quò morbus velociùs ad augmentum properat, eò citiùs adminiſtranda venæ ſectio. Vnde in continuis & acutis febribus commodiſſimè mox ſecundo aut tertio die ſanguis mittitur: poſt quartum verò diem plerumque minus commodè & tutò; cùm vires, morbo incrementum ſumente, iam magis languere incipiant. Neque opus eſt, in venæ ſectione, vt in purgatione, concoctionem humorum & præparationem corporis expectare; cùm apertâ venâ ſemper ſanguis ad effluendum idoneus ſit. Secanda ſcilicet vena, antequam natura ad coctionem humorum ſeſe accingit: vbi verò natura coctionem humorum aggreſſa eſt, quiete opus eſt, omniſque fugienda humorum agit. tio, quâ coctio & ſeparatio humorum turbari poſſit. In intermittentibus verò & longioribus febribus, in quibus coctiones magis lentæ ſunt, in longius tempus differri poteſt venæ ſectio. Vnde etiam Galenus, *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. cap. 20.* in mittendo ſanguine vires, non dierum numerum ſpectare iuſſit. Poteſt nimirum in febribus, in quibus plenitudinis & cruditatis ſigna diutius immorantur, poſt ſeptimum, imò circa decimum quartum & vigeſimum diem ſanguis vtiliter mitti.

Quæ circa venæ ſectionem in febribus attendenda ſint.

Non autem de vniuerſali ſolùm tempore mittendi ſanguinis conſtare debet, verùm etiam vbi Medicus iam de die, quo mittere ſanguinem vult, certus eſt, quædam attendenda ſunt. Primò nimirum conſiderandum, an in ventriculo cibus adhuc nuper ſumptus & nondum concoctus hæreat, vel aluus excrementis repleta ſit. Nam ſi tale quid accidat, & non ſumma & vrgens neceſſitas venæ ſectionem maturare iubeat, priùs cibus in ventriculo concoquendus, aluúſque fecibus liberanda eſt, ne aliquid crudi vel impuri in venas rapiatur, vnde ægro damnum attrahi poſſit. Itaque expectandum, donec cibus concoctus ſit, antequam venæ ſectio inſtituatur, & quiete coctio adiuuanda; aluus verò glande, clyſtere, aut caſſiâ, vel mannâ vel alio leniente medicamento laxanda. Imò ſi in ventriculo aut in vicinis locis humor aliquis vitioſus reſideat, vtile fuerit, leni aliquo medicamento, quod ſine vi aut corporis agitatione id præſtat, illum ante venæ ſectionem euacuare, aut ſi ad ſuperiora vergat, leni vomitu illum tollere.

Attendendæ deinde etiam ſunt exacerbationes & paroxyſmi febrium. Vena enim aperienda tempore mitiori, non circa febris exacerbationem, quo tempore natura & vim ac impetum materiæ morbificæ, & venæ ſectionem ſimul perferre nequit.

Neque ſymptomata negligenda, vt ſunt dolores, orificij ventriculi debilitas. Symptomatibus enim, niſi per venæ ſectionem remoueantur, priùs occurrendum, atque ea mitiganda ſunt.

Quando repetenda vena ſectio.

Cæterùm & hoc expendendum; An, ſi partienda neceſſariò ſit ſanguinis miſſio, & ſæpius repetenda, eodem, an verò diuerſis diebus ſit repetenda. Quâ in re diſtinctione opus eſt. Si enim euacuationis ſolùm gratiâ inſtituatur venæ ſectio, eodem die repetenda: ſi reuulſionis causâ, diuerſis. Nam vbi euacuandum eſt, præcipuè in acutis, ſubitò corpus in alium ſtatum tráſferendum eſt; ac ſæpe accidit, vt morbus mox principium percurrat, vt poſtea venæ ſectione commodè vti non liceat. In reuulſione verò reſpicimus ad motum, qui rectiùs fit, ſi diuerſis vicibus & interuallo interiecto natura contrario motui quaſi aſſueſcat, & interuallo temporis incumbens partibus humor regurgitet

tet in venas; & iteratâ venæ ſectione vtiliter extrahatur.

Hora venæ ſectionis.

Etſi autem ex his, quæ hactenus diximus, facilè de horâ venæ ſectionis iudicari poſſit: tamen adhuc aliquid de eâ addere libet. Sunt nonnulli, qui ſolùm horis matutinis venam ſecandam eſſe cenſent. Sunt alij, qui & in diebus & horis ſemper benigniores aſtrorum aſpectûs eligendos eſſe putant.

Vtrique falluntur. Fieri enim poteſt, vt tempore matutino febris ſit vehementiſſima, atque tum venam aperire non licet. Aſtrorum aſpectûs non contemnendos eſſe, vbi licet, equidem cenſeo: tamen magis ſæpè morbus vrget, vt ſine præſenti ægri periculo in aliud tempus venæ ſectionem differre non liceat. Itaque ea hora eſt eligenda ad venæ ſectionem, in quâ æger vel à febre liber eſt, vel in quâ febris eſt mitiſſima. In ipſo verò febris vehemẽtis impetu ſanguinem mittere, vt Celſus ait, hominem iugulare eſt. Quod ſi manè febris intermittat vel remittat, ea hora commodiſſima eſt; aut ſi, quod interdum fieri ſolet, bis vno die, manè ſcilicet & circa veſperam, accidat febris remiſſio, vel ſit febris ſynocha, quæ nullam remiſſionem habet, tempus matutinum eligendum eſt, quod per ſe ad hoc negotium accommodatiſſimum eſt. Sole enim exorto, & luce per Horizontem diffusâ, omnia vegetiora ſunt.

Quæ vena aperienda.

Venam ipſam aperiendam quod attinet, cùm euacuationis gratiâ venæ ſectio hîc ferè inſtituatur, neque nobis de reuulſione aut deriuatione iam ſermo ſit: commodiſſimè aperitur vena in cubito, ſeu interna ſeu mediana. Si tamen æger vel ob timiditatem, vel vires nimiùm deiectas ad lipothymiam valde procliuis ſit, venæ manûs incidendæ; etſi id cùm minore fructu fiat. Maior verò eſt vtilitas venæ ſectionis in pedibus, præcipuè ſi ſimul reuellendum ſit. Nam ſi vires ſint debiles, & materia caput petat, & capitis dolor ac vigiliæ infeſtent; commodiſſimè & cum ſummâ vtilitate vena in pede aperitur, quæ euacuat, reuellit, viresque minùs deiicit.

Poſt venæ ſectionem quid agendum.

Poſtquam vena aperta eſt, quieſcat æger, vt ſpiritûs rurſum inſtaurentur: id quod rectiſſimè fiet, ſi æger ſupinus decumbat. Eo enim ſitu cuncta viſcera in ſpinam ſuauiter reclinantur, & hoc modo calor & ſpiritus faciliùs in corpus diſtribuuntur. Imò quod in continuis ſæpe accidere ſolet, ſi metuamus virium lapſum ægro in lecto nonnihil ſupino ſanguinem mittere licet: aut ſi ſedendo vena aperiatur, & animæ deliquium inſtare ex pulsûs & coloris faciei mutatione, oſcitatione, aurium tinnitu, oculorum caligine vel impetu ſanguinis fluentis labeſcente animaduertatur, mox digito venam comprimere, ægrum ſupinum reclinare, & ſi opus ſit, ſupino plus ſanguinis detrahere conuenit.

An dormire liceat poſt venæ ſectionem.

Poſt venæ ſectionem vulgus ſomnûm totâ die planè prohibet, adeò vt piaculum ipſi habeatur, poſt venæ ſectionem dormire. Quam ob cauſam non video. Licet enim metus eſſe poſſit, ne faſcia forſan, quâ vulnus venæ obligatum eſt, ſoluatur: tamen hoc mediocri diligentiâ & aſtantium curâ præcaueri poteſt. Aliàs ſi neceſſitas ſomnum requirat, non video, cur totâ die æger à ſomno prohibendus ſit. Galenus certè ſomno non prohibuit ægrum, nec eum excitauit, cui ſanguinem miſerat vſque ad animi deliquium, *9. method. med. cap. 4.* Ita enim ſcribit: *Poſt dum à ſanguinis miſſione horas paulo nutrimenti dato, ac iuſſo quieſcere, diſceſſi. Quintâ verò horâ reuerſus, tam profundo ſomno detentum inueni, vt tangentem me prorſus non ſentiret. Reuerſus autem decimâ rurſus horâ, etiam tum dormientem inueni. Egreſſus autem iterum ad alios ægros viſendos redeo horâ noctis primâ, non tamen, vt ante, tacens, ſed voce de induſtriâ ſublatâ; quo ægrum à ſomno excitarem.*

Porro cùm ſæpe accidat, vt vires nullo modo admittant venæ ſectionem, ſanguinis tamen euacuatio ſummopere requiratur: Antiqui alios ſanguinem euacuandi modos inuenerunt, qui vires minùs debilitant. Sunt autem illi tres, ſcarificatio, cucurbitulæ ſcarificatæ, & Hæmorrhoides. Scarificatio & ſcarificatæ cucurbitulæ differunt, vt *lib. 5. Inſt. pag. 2. ſect. 1. cap. 16.* diximus. Eſtque ſcarificatio ſine cucurbitulis non ſolùm hodie Ægyptiis vſitatiſſima, vt ex Proſpero Alpino, *de Med. Ægypt. l. 3.* videre eſt: Verùm etiam antiquis Græcis in vſu fuit; vt ex Oribaſij *lib. 7. Med. Collect. cap. 18.* colligere eſt. Adhibentur autem cùm ſcarificatio, tum cucurbitulæ ſcarificatæ euacuationis gratiâ, de quâ iam nobis ſermo eſt, in cruribus ſeu ſuris plerumque etſi etiam cucurbitulas in dorſo nonnulli adhibeant. Verùm qui plura hac de re cognoſcere cupit, authores allegatos conſulat, & prætereos, Herculem Saxoniam, *lib. 8 pract. cap. 22.*

Scarificatio & cucurbitula.

Hæmorrhoides.

Hæmorrhoides quod attinet, vtilem eſſe per hæmorrhoides ſanguinis euacuationem, omnes concedunt, ſed an & quâ ratione aperiri poſſint, non inter omnes conuenit. Breuiter, vt hac de re aliquid dicamus, in iis, quibus conſuetus eſt hæmorrhoidum fluxus, facilè aperiri poſſunt, & cum fructu; & non ſolùm cùm ſanguis craſſus & ater peccat, verùm etiam in aliis morbis: cùm certum ſit, etiam in ſanis, non ſolùm craſſum, ſed & alium, & plerumque ichoroſum excerni. In iis autem, qui aſſueti non ſunt huic fluxui, non facilè aperiuntur frictione cùm foliis parietariæ, ficûs, boraginis, panno aſpero & ſimilibus, quæ aliàs in aſſuetis hæmorrhoides prouocare ſolent. Sectione ſeu ſcalpello vt in tali caſu aperiantur, vix ſuaſerim; cùm in corpore huic effluxui non aſſueto; & cùm venæ iſtæ non tument, vix effatu dignum aliquid euacuetur; vel ſi nimium aperiantur & valde fluant, fluxum non ſemper Medicus ſatis moderari poſſit, & vlcera ac fiſtulæ hoc loco facilè excitari queant. Commodiſſimum in talibus eſt, & ſine periculo, vt ſi quis eas aperire velit, hirudines applicentur, per quas longè tutiùs ſanguis extrahitur, quàm ſi ſcalpello hæmorrhoides aperiantur.

CAPVT VI.

De purgatione in febribus.

Poſtquam hæc de venæ ſectione & ſanguinis euacuatione diximus, proximum eſt, vt de vitioſorum humorum euacuatione iam dicamus. Vt autem humores vitioſi duplices ſunt: cùm illi, qui proxima febris cauſa ſunt, tum quædam impuritates, quæ in ventriculo, inteſtinis, venis meſaraicis, vel ſaltem earum extremitatibus continentur: Ita etiam purgantia in genere dicta duplicia ſunt, vt *lib. 5. Inſt. part. 1. cap. 10.* dictum, alia aluum lenientia, quæ dictas vias euacuant, & alui feces ac humores in inteſtinis ſubſiſtentes, ſine omni corporis agitatione educunt; alia verò & propriè ac in ſpecie dicta purgantia, quæ electiuè, vt vocant, purgando ex remotioribus quoque partibus materiam morbificam & febris cauſam educunt.

Purgantia duplicia.

De Lenientibus.

Lenientia.

Lenientia in febrium putridarum initiis omnino neceſſaria ſunt. Cùm enim, quando febres ingruunt, prauæ aliquæ diſpoſitiones in corpore præcedant, ob quas concoctio in ventriculo non ſatis rectè expeditur: facilè fieri poteſt, vt cùm chylus prauus & crudus, cùm aliæ ſuperfluitates in ventriculo & inteſtinis cumulentur, quæ putreſcentes humores fouere & augere poſſunt. Materia igitur hæc quamprimùm educenda eſt, quod fit, vel per clyſteres & lenientia dicta medicamenta,

dicamenta, vel etiam per vomitum, prout materia vel in craſſis inteſtinis, vel in tenuibus & meſaraicis, ac ventriculi fundo hæret, vel in ventriculo ſupernatat, & nunc versùs inferiora, nunc versùs ſuperiora inclinationem habet.

Clyſteres quod attinet, ij quidem omnes emollientes ſint: pro materiæ tamen diuerſitate, quæ nunc calidior & acrior eſt, nunc viſcidior craſſiorque in inteſtinis & vicinis locis cumulata eſt, aliqua diuerſitas materiæ eſſe poteſt.

Simpliciter emollientes fiunt è maluâ, althæâ, violariâ, parietariâ, hordeo, &c. cum oleo vel communi, vel violaceo.

Si maiori abſterſione opus ſit, aut materia craſſior & viſcidior fuerit, addere licet betam, mercurialem, furfur, ſacch. rubrum, mel roſatum. Imò licet in hiſce addere lenientia medicamenta, caſſiam & ſimpliciter extractam, & pro Clyſteribus: Electuarium lenitiuum, diacatholicum, hieram ſ. & ſimilia.

Exempla paſſim obuia ſunt.

Alia autem fortiora medicamenta, & quæ à remotioribus partibus attrahere poſſunt, in tales Clyſteres, & qui primas vias euacuandi gratiâ ſolùm adhibentur, præcipuè in principio, admiſcere non licet, ne materia fruſtra agitetur.

Cùm verò Clyſteres ad loca ſuperiora non pertingant, lenientia per os exhibentur, quorum magna ſuppetit copia. Antiqui mercurialem, maluam, betam, aquam mulſam & ſimilia vſurpabant. Hodie in vſu ſunt, Caſſia, manna, tamarindi, ſyr. roſ. ſolutiuus, violarum ſolut. mel roſat. ſol. El. diacaſſiæ cum mannâ, El. lenit. ſ. Ex quibus potiones & boli vel electuaria parari poſſunt.

In pueris ob humiditatem, præcipuè ſi vermes timentur, commodior eſt pulpa tamarindorum, quam Caſſia.

Si bilioſi & tenues humores abundant, Syr. roſ. ſol. & viol. ſol. conueniens eſt.

In pituitoſis verò corporibus & vbi calor mitior, conueniens eſt mel roſ. ſol.

Manna, ne in bilem vertatur, cum aquâ hordei, vel aliâ aliquâ, aut decocto refrigerante poteſt exhiberi, vel etiam in iuſculo carnis diſſolui.

Ita & Elect. lenitiua vel in liquore conueniente diſſolui poſſunt, vel cum ſacch. in bolum formari.

Chymicis hodie in frequenti vſu eſt cremor tartari, cuius ʒß. vel ʒj. pro ætatis & corporis conſtitutione, in iuſculo carnis vel aquæ ſine omni nauſeâ, cùm iuſculo ſaltem acidum non ingratum ſaporem conciliet, ſumitur, primaſque vias abſtergit & clementer purgat: cuius vis ſi maior poſtuletur, vno atque altero diagrydij grano acui poteſt.

Atque talia in principio exhiberi, iam antè dictum. Nam & ob viarum latitudinem, & loci propinquitatem, humores, qui febrem augere poſſunt, & quibus non remotis alia medicamenta commodè exhiberi non poſſunt, facilè educere valent. Itaque quamprimùm Medicus accedit ægrum, inquirat, num aliqua vel arte, vel naturâ præceſſerit euacuatio, quo victus genere ſit vſus, an inedia vel crapula præceſſerit, an aliquam grauitatem circa ſtomachum vel ventrem inferiorem ſentiat, atque ita, ſi opus ſit, lenientia adhibeat.

Imò & reliquis morbi temporibus Clyſteres, præcipuè ſi aluus ſubſiſtat, vſurpare licet.

Tempus particulare quod attinet, eligenda eſt non ſolùm dies, ſed & hora intermiſſionis, vel remiſſionis, & omnino tempus, cùm febris minùs vrget. Neque opus eſt, vt ſemper tempore matutino talia exhibeantur; ſed ſi febris manè vrget, etiam circa veſperam vſurpari poſſunt.

Verùm de lenientibus plura addere non libet, cùm paſſim ea extent, & in aliis morbis plurimis etiam adhibeantur; poſſintque cum alij authores de hac re conſuli, tum Capiuaccius, *libro 6. Pract. de febr. cap. 17.* Alex. Maſſaria, *libro 7. Pract. à capite 2. ad 14.* I. Cæſ. Claudin. *de ingre. ad infirm. lib. 1. cap. 4.*

De Vomitoriis.

Vomitoria.

Vnum, cuius ſupra etiam mentio facta eſt, non prætereundum, ſi materia versùs ſuperiora vergat, vomitu poſſe ex corpore commodè excludi. Quapropter nonnunquam in principio febrium vomitus ciendus, & quidem ſæpe accidit, vt magna materiæ copia in ventriculo & vicinis locis contineatur, etiam in malignis febribus, quæ mox per vomitum reiicienda eſt. Nulla enim eius tam copioſæ ibi hærentis coctio expectari poteſt. Et quodcunque ingeritur in humorem ei, qui antè in ventriculo hæret, ſimilem facilè mutatur, peccanſque materia augetur. Atque experientia teſtatur annotauitque idem Fernelius *lib. 3. meth. med. cap. 3.* vomitu omnem, quæ in ventriculi capacitate, eiuſve tunicis inhæret, illuuiem inprimis expurgari, è præcordiorum membranis, è cauis iecoris & lienis, & ex pancreate omnis generis ſuperuacuos humores ſinceros elici, quos plerumque nec hiera, nec aliud vehementiſſimum vllum, etiam frequens, pharmacum in aluum exturbare poteſt. Et ſæpe per vomitum vitioſa materiâ reiectâ febris in initio tollitur; quod niſi factum fuiſſet, materia porrò in penitiores corporis partes tranſmiſſa & ſanguini permixta longæ febri occaſionem præbuiſſet.

Sunt autem vomitoria alia lenia, alia mediocria, alia fortia, vt *lib. 5. Inſtit. part. 1. cap. 12.* dictum. Verùm hîc præcipuè de lenibus ſermo eſt. Nonnunquam tamen ad mediocria aſcendere licet.

In calida & bilioſa materiâ vulgò faciunt vomitoria ex decocto hordei, cum oleo, vel communi, vel amygdalino. In materiâ craſſa vſurpatur oxymel. ſ. & comp. cum iure pulli, vel decocto ſem. anethi aut raphani. In materiâ mixta vti licet ſyr. acetoſ. cum decocto hordei aut anethi.

Quantitas vomitorij, ad Vnc. xij. aſcendere poteſt. Nam ſi minore quantitate, præcipuè ex debilioribus paratum, ſumatur, ſæpe retinetur in ventriculo. Et cùm aliàs debiliora iſta non ſint valde efficacia; Recentiores vſurpant vomitoria ex ʒß. vel ℈ij. aut ʒj. rad. aſari, cum aquâ vel liquore conueniente, vel ex decocto eiuſdem.

Chymici hodie vitriolum album in cereuiſiâ calidâ cum butyro ſumptum commendant. Vt & Salem vitrioli, qui à ℈ß. ad ℈j. vel etiam ad ʒß. in iuſculo vel conueniente liquore exhibetur. Fortior eſt, & non ſolùm per vomitum, ſed & aluum purgat. Aqua vomitoria ſeu Benedicta appellata, hodiè ſatis nota, ex ♁. ſeu croco metallorum parata. ℞. croci metallorum ʒj. Aquæ Carduiben. ℔ij. vel iij. Aqua cinam. ʒß. Macerentur per biduum. Tranſcolatum vſui ſerua. Eius doſis eſt ℥iß. aut ℥ij. Verùm cùm hoc medicamentum non ſolùm primas vias euacuet, ſed & in reliquum corpus penetret, cautè exhibendum eſt, & diligenti conſideratione opus, in quibus febribus tutò exhiberi poſſit.

De Purgatione.

Purgatio.

Purgantia propriè & in ſpecie dicta quod attinet, illa à cacochymia indicari, & humoribus febrē gignentibus expurgandis dicata eſſe, extra omnem controuerſiā eſt. Illud autem cōtrouertitur, & multorum ingenia fatigauit, acerrimiſque altercationibus occaſionem præbuit, quo tempore talia purgantia exhibēda ſint. Licèt enim quando agendum à præſentiâ indicātis indicetur, & vitioſi humores quouis febris tēpore, antequam ſoluitur, adſint, atque ſemper ſui remotionē indicent: non tamen

quouis tempore purgatio permittitur. Et de purgationis tempore diuerſæ ac diſſidentes Authorum opiniones reperiuntur.

Quo tempore purgandum.

Primò enim cùm Hippocrates, 1. *aphor.* 22. ſcripſerit: *Concocta maturáque purgare ac mouere oportet, non cruda; nec per initia, niſi materia turgeat; id quod rarò fieri ſolet*: atque Aphoriſmum hunc Galenus, 4. *de tuendâ valet. cap.* 5. Oraculum appellauerit: ſunt nonnulli, qui eum tam ſanctè & religiosè obſeruant, & tam accuratè coctionem expectant, vt non ſolùm in febribus continuis & acutis, de quibus tamen Hippocrates præcipuè loquitur, verùm etiam in diuturnis & intermittentibus, imò omnibus ferè morbis, non niſi coctione præcedente, vllam purgationem inſtituendam putant: adeò vt Alex. Maſſarias, *lib.* 5. *Practic. cap.* 22. eos reprehendat, qui in quartanâ ad coctionem humorum vtuntur ſyrupis com. de fumaria, de pomis & epithymo, de polypodio, ideò quod caſſiam, ſenam, epithymum, polypodium, & alia huiuſmodi medicamenta recipiant, quæ coctionem non ſolùm non iuuent, ſed etiam illam maximè turbent & impediant.

Incommoda intempeſtiua purgationis.

Cauſam autem, cur cruda & in initio purganda non ſint, niſi turgeant, id eſt, ſponte & ſuopte impetu, quaſi viam excretionis affectent, vt niſi euacuentur, metuendum ſit, ne in membrum aliquod princeps cum vitæ periculo irruant, iſtam ex Galeno, *in Com. alleg. aphor.* reddunt: Quòd ſcilicet crudi humores, ſi in principio non turgeant, & ipſi quaſi exitum quærant, nec trahenti pharmaco, vtpote nondum à naturâ cocti & ſeparati, facilè cedant, nec natura euacuationi arte inſtitutæ opituletur. Vnde iſtas purgationes plurima incommoda ſequi neceſſe ſit. Vel enim finem ſuum non aſſequuntur purgantia, nihilque aut parum vitioſorum humorum educunt, atque ita eos ſaltem agitant, turbant, & confundunt; vnde ex materiâ motâ & non euacuatâ in primis viis hærente, tormina, animi deliquia, vertigines, & alia ſymptomata oriri ſolent; vel ſi medicamentum fortius fuerit, cum violentiâ euacuat, corpus liquefacit, vires calorémque natiuum debilitat, vt natura poſtea facilè ſuccumbat, & morbum vel planè non, vel non niſi longiore tempore vincat.

Quando ſit purgandum in principiis varia ſententia.

Alij etiam aliis morborum temporibus purgandum cenſent, licèt materia non turgeat: qui etſi in eo conueniant, ante coctionem non rarò purgandum eſſe: tamen in quibus caſibus hoc faciendum ſit, non planè conueniunt.

Hier. Capiuaccij.

Hier. Capiuaccius, vbi de curandâ febre agit, *in append. de tempore exhibend. ſolutiu.* ita ſtatuit; tum eſſe purgandum in principio, vbi materia morbifica magis vrget ad purgandum, quàm cruditas prohibere poſſit. Et primo quidem talem eſſe turgentem materiam ſeu furioſam, vt appellat; cùm ex eâ periculum immineat, ne in partem principem aliquam ruat. Deinde, non ſolùm turgente materiâ in principio purgandum ſtatuit, ſed & in aliis quibuſdam caſibus. Dari enim materiam exiſtimat, quæ non minùs, imò magis vrgeat, maiuſque periculum minetur, quàm furioſa ſeu turgens. Atque talem materiam duplicem eſſe ſtatuit, venenatam, & actu ad partem aliquam principem ruentem. Primò enim venenatam, cùm cor celeriter occupare & hominem interficere poſſit, magis vrgere, quàm furioſam putat, & proinde ſtatim expurgandam eſſe. Deinde & materiam, quæ actu ad partem aliquam principem ruit, magis vrgere dicit, quàm turgentem, à quâ ſolùm immineat impetus ad partem principem. Imò non hanc ſolùm, verùm etiam quæ fluit ad partem talem, quæ principem aliquam in conſenſum trahere poſſit, magis vrgere dicit.

Pij Æneæ Caprilium.

Idem ferè Pius Æneas Caprilius *de febr. putrid. in genere, libro* 1. docétque, in febribus putridis materiam vt excrementitiam indicare purgationem, cruditatem materiæ eandem prohibere, vt cauſam ſine quâ non, materiam furioſam rurſum eandem indicare, vt vrgens, & plus poſſe vrgens, quàm cauſam efficientem ſine quâ non; cùm periculum ſit, ne materia furioſa petat partem aliquam principem. Idem tamen addit, Hippocratis mentem fuiſſe, ſi materia rationem vrgentis habeat, licèt ſit cruda, eſſe euacuandam, & Hippocratem per materiam turgentem intelligere omnes alias materias vrgentes. Imo ſi conferatur materia furioſa cum reliquis materiebus vrgentibus, minùs vrgere materiam furioſam, quàm reliquas materias. Ideóque ſi quæ minùs vrget, tamen plus poteſt ad indicandum purgans, quàm cruditas ad prohibendum; vbi aderunt materiæ illæ plus vrgentes, audaciùs purgandum eſſe ſtatuit. Materiam autem plus vrgentem eſſe primò veneficam, vtpote, quæ celerrimè poſſit cor occupare & mortem inferre. Deinde mobilem, ſeu quæ actu mouetur & inclinationem habet ad partem determinatam, vel principem, vel quæ principem in conſenſum trahere poſſit; cùm furioſa non habeat determinatum motum.

Euſt. Rudij.

Cum Capiuaccio & Pio Æneâ Caprilio conſentit ferè Euſtachius Rudius, qui, *lib.* 3. *Pract. cap.* 22. præter turgentem materiam, & in aliis quibuſdam caſibus, crudam materiam purgari poſſe concedit. Primò quidem ſi actu in partem aliquam principem, aut quæ cum principe maximum conſenſum habet, ruat, potiſſimum ſi purgante medicamento contrarium motum reuulſionémque moliri poſſimus. Deinde in ancipiti grauique morbo, cuius ſemper etiam ſymptomata ſæua ſint, & incertus exitus, coctionem, quæ forſan futura non eſt, non expectandam, ſed inter initia purgandum eſſe, & partem eius detrahendam cenſet. Tertio venenoſam materiam in principio, & quàm celerrimè, ſtrenuóque purgante euacuandam ſtatuit; cùm maius, quàm reliquæ materiæ omnes, periculum afferat. Quartò, dum præter continentem morbi cauſam, alia quædam materia in ventriculo, aut inteſtinis, aut vicinis locis hæret, dolore, æſtu, nauſeâ, angore, aliiſque ſignis manifeſta.

Octau. Roboreti.

Alij adhuc latiùs extendunt hanc materiam, & in pluribus caſibus admittunt purgationem in morbi principio. Octauianus Roboretus, *de febr. petic. cap.* 16. non ſolùm vbi materia turget, ſed & aliàs euacuandum cenſet. Primò cùm vrget materia, cùm ſcilicet in parte aliquâ vel principali, vel quæ cum principali conſenſum habet, fixa eſt, vnde grauia oriantur ſymptomata; qualis eſt materia praua in ventriculo, à quâ fit lipothymia. Secundò cùm reuulſionis gratiâ, ad præcautionem futuri alicuius ex fluxione morbi, ea opus eſt, vt in maximis doloribus. Tertiò quando tanta eſt crudorum humorum copia, vt niſi ea minuatur, natura non poſſit illam concoquere. Quartò cum materia eſt maligna, vt præ malignitate eam non aggrediatur Natura, vel ſi tentat eam elaborare, concoquere tamen non poſſit.

Herc. Saxoniæ.

Plures quoque caſûs habet Herc. Saxonia, in quibus non expectatâ coctione purgandum putat, *lib.* 8. *Pract. cap.* 26. Et primò quidem vocem, Turgere, à pleriſque in nimis anguſtâ ſignificatione accipi ſtatuit, dum turgentes humores illi vulgò ſaltem habentur, qui huc atque illuc mouentur, neque determinato loco hærent. Ipſe verò turgentem materiam omnem illam eſſe dicit, quæ cogit nos ad importunam & citam excretionem. Atque hoc poſito fundamento, ipſe quinque caſûs adfert, in quibus purgare liceat, non expectatâ coctione. 1. Si humores ſint multi: 2. ſi ſint calidi: 3. ſi ſint tenues & ichoroſi: 4. Si materia habeat impetum ad locum aliquem nobilem & principem: 5. ſi humores fuerint praui,

vt

vt ſuâ qualitate prauâ humores vicinos & partes ſolidas corrumpere poſſint.

Hier. Mercurialis. Hier. Mercurialis, *in ſuâ Practicâ de purgatione*, in febre putridâ opportuniſſimum quidem tempus purgandi, morbi declinationem, iam coctâ materiâ, agnoſcit: initio tamen etiam quandoque purgationem inſtitui poſſe concedit. Et quidem has diſtinctiones præmittit. Primò diſtinguit purgationem in perfectam ſeu eradicatiuam, quâ totam materiam Medicus exſtirpare conetur; & imperfectam ſeu minoratiuam, per quam conetur ita minuere materiam, vt faciat pluribus vicibus, quod vnâ vice faceret, ſi liceret. Deinde diſtinguit Medici operationes in regularem, quæ ad normam præceptorum accommodatur; & in coactam, quæ illam tranſgreditur. Hinc concludit, regulari medicatione nunquam in principio crudos humores purgandos; coactâ autem operatione conceſſam eſſe in principio purgationem. Et perfectam quidem in duobus caſibus; primò turgente materiâ, ob imminens periculum; Secundò in materiâ peſtilenti, ob imminentem totius corporis infectionem: Imperfectam verò in duobus caſibus; primò in initio febrium acutarum, vbi metus eſt, ne materia turgeat, præcipuè in regionibus & temporibus calidis; ſecundò in plenitudine corporis, quando venæ ſectionem adhibere prohibemur, ad imminuendam per accidens plenitudinem.

Don. ab Altomari. Donatus ab Altomari peculiarem tractatum de quæſtione hac ſcripſit, an in principiis morborum, materiâ non turgente, purgante medicamento vtendum ſit. Atque ipſe etiam in quibuſdam caſibus hoc faciendum putat, ſed in acutis tantùm morbis. 1. Vbi materia copioſior eſt, partem eius in principio euacuandam cenſet, vt exonerata natura, quod relinquitur faciliùs poſſit & concoquere & expellere. 2. Si ex malâ ſeu prauâ qualitate humorum redundantium morbi gignantur. Nam niſi circa eorum initia purgante medicamento quis vtatur, par aut ferè maius periculum imminere, ac ex materiâ turgente, exiſtimat. 3. Si humor, etiam abſque multitudine aut prauâ qualitate circa quampiam principem partem, aut in earum aliquam decumbat. Purgationem tamen hanc ex præcepto Hippocratis, 1. *aphor.* 24. cùm præmeditatione faciendam cenſet. Nam ſi morbus toto genere exitialis ſit, nihil nec eo tempore, nec alio mouere oportet. Deplorati enim curandi non ſunt, ſed eis morbi finem prænunciare licet. Si etiam è diligenti examinatione rectum ac perfectum iudicium in morbo acuto aliquo expectetur, viréſque morbo præualere Medicus videat, abſque vllo eius auxilio, præterquàm conueniente victus ratione inſtitutâ, abſtinendum à medicamento purgante in eorum morborum initiis cenſet. Idem faciendum, ſi morbus ſit diuturnus, exiſtimat; Et proinde tantùm in iis morbis initio purgandum, qui quidem periculo non vacant: tamen non ſunt ex toto genere pernicioſi, vbi nimirum ſpes eſt, ſi medicamento purgante naturæ ſuccurratur, ægrum conualiturum.

Atque hæ ſententiæ in eo omnes concordant, quòd vel in initio, ſi neceſſitas id requirat, ſit purgandum; vel, in quo etiam plerique conſentiunt, coctio expectanda, & in fine ſtatûs, ſi à natura nullam excretionem inſtitui videamus, aut in declinatione, ſi naturâ nihil per criſin euacuârit, vel imperfectè euacuârit.

Iodocus Lommius. Peculiarem opinionem fouet Iodocus Lommius, *lib. de cur. feb. contin. ſect.* 1. qui eos reprehendit qui in febribus, præcipuè acutis, vix vnum diem intermittunt, quo non ægrum medicamentis vel per os ſumptis, vel per aluum iniectis ſollicitent, naturámque in opere turbent; illos verò prorſus ineptire exiſtimat, qui priùs declinationem febris vniuerſalem, quàm purgent, expectant; cùm grauem morbum in vitam, neceſſario ſuſpenſo præſidio, ſæuire permittant, eóque tempore medicinam adhibeant, quod omni periculo vacat. Ipſe verò duo tempora purgationi in febribus eligit: Incrementi finem, & ſtatum. Nam cùm natura excretiones non antè inſtituat, quàm concoctio & ſequeſtratio vitioſi humoris ſit abſoluta, id verò tempus, quo abſolutâ coctione ſit excretio, ſtatus ægritudinis appelletur: Medicum, vt naturæ miniſtrum & imitatorem, non niſi in ſtatu tuto purgare poſſe exiſtimat; niſi aliud quid incidat, quod cauſa ſecuritatis hanc purgandi regulam vniuerſam mutare cogat. Id quod contingat in febribus continuis, per quarum ſtatum impetus ſymptomatum purgandi locum tollat. In febribus verò intermittentibus, quæ vigorem iam perfectè attigerunt, tutò licere ſtatuit, quo die intermiſſio eſt, concoctum humorem medicamento tollere, naturâ iam tum nullis impeditâ ſymptomatibus. In continuarum verò ſtatu, quia vigiliæ, deliria, ardores, ſitis, inquietudines faciunt, quò minùs liceat his ærumnis oppreſſam naturam medicationum irritamentis laceſſere, fugiendum eſſe iſtud tempus docet, atque purgationem intermittendam, & in ipſius incrementi prouectiore parte medicamentum dandum eſſe. Tum enim plurimâ parte iam materia maturuit; neque Symptomata impediunt, quæ nondum ſunt maxima. Eſſe ſcilicet docet, quæ iuxta iecur, eique aſſiſtentes venas, bilioſa excrementa vtcunque cocta, ductâque aluo ſubtrahenda exiſtimat: reliquis intra remotiora contentis vaſa, ac fortè nondum prorſus coctis, ipſi relictis naturæ, per proximam ſemel remouendis euacuationem. Non tamen fortia vult adhiberi purgantia, ſed mitia, ne calorem excitent, ac conſumptis vitæ ſpiritibus vires ſupra modum extenuent: deinde cùm non opus ſit, vt materiam morbi è toto corpore radicitus extrahant; cùm coctio in incremento planè abſoluta non ſit.

Cum hac opinione in quibuſdam conſentit Herc. Saxonia, *lib. alleg.* Primò enim in augmento quandoque purgationem concedit duplici ratione: 1. quòd in augmento humores æquè turgeant ac in principio: 2. quia in augmento humor aliquâ ex parte concoctus ſit, qui propterea medicamento purgante poſſit ac debeat euacuari. In ſtatu quoque in tribus caſibus purgationem conceſſam eſſe ſtatuit, 1. quando febris ortum ducit ex humoribus frigidis vel paucis. Tales enim humores per Criſin non expurgantur, & proinde expurgandi ſunt. 2. Vbi natura Criſin tentauit, ſed imperfectè, ibi purgandum eſſe, ex conſilio Hippocratis, 1. *aph.* 21. *Quo natura vergit, eò ducere conuenit, per conuenientia loca.* 3. quando in ſtatu, iam tranſacto ex toto ferè die decretorio, in morbis acutis & periculoſis, cum maximis Symptomatibus, natura tamen adhuc nihil incipit agere, opus eſſe dicit naturæ ſuccurrere, & propterea humores educere, ex ſententiâ Auicennæ, qui inquit: *ſi natura non mouet, moue tu; horâ tamen motûs illius.*

Plures Authorum opiniones in medium adducere, aut quid pro iis, quas recenſuimus, & contra diſputari poſſit, prolixè recenſere, operæ pretium eſſe non duco. Illud potiùs agam, vt fundamenta pro controuerſiâ hac diſcutiendâ neceſſaria adducam, & quomodo inde vera aliqua ſententia elici, atque aliorum opiniones examinari poſſint, monſtrem. *Deciſio controuerſiæ.*

Primò illud notandum, de febribus hîc ſolùm ſermonem eſſe. Nec nugæ hæc ſunt, vt putat Pius Æneas Caprilius, qui aphoriſmum hûc vniuerſaliſſimum eſſe, & locum habere putat, tam in corpore febricitante, quàm non febricitante, & eadem contingere abſurda putat, quando cruda euacuatur materia, ſiue adſit febris, ſiue non adſit febris. Nam fallitur hîc Caprilius. Etenim ſi antecedentes & ſequentes aphoriſmos etiam

etiam inſpiciamus, manifeſtum inde euadit, eum de febribus & præcipuè acutis loqui. Et quæ citra febrem eſt materia propriè cruda non eſt, nec coctione indiget, etſi interdum præparatione aliquâ, vt dicetur poſtea, opus habeat. Vnde & ipſe concedit, materiam in hydrope, quia ſit ſeparata à bonâ materiâ, ſtatim poſſe euacuari, quia poſſit inter coctas materias recenſeri. Cùm tamen nunquam illa materia coćta ſit, nec ad ſtatum meliorem reduci poſſit. Itaque de febribus ſaltem hîc quæritur. An in principio morborum aliquando purgandum ſit. Atque id ipſum voluit Hippocrates, 1. *aphor.* 22, cum dicit: *Cocta, non cruda, eſſe purganda, &c.* Non enim hîc de eâ coctione ſermo eſt, quâ alimenta in ſubſtantiam corporis vertuntur, & quam Galenus, *2. de nat. facult. cap.* 4. *&* 3. *de fac. nat. cap.* 7. definit. Nutrientis in propriam qualitatem eius, quod nutritur mutationem; quâ, vt dictum, cùm alimenta aſſumpta, tum dulcis pituita in ſanguinem, & hinc in noſtri corporis ſubſtantiam vertuntur: ſed pro humorum excrementitiorum à naturâ elaboratione, & in meliorem, in quem quidem poſſunt, ſtatum reductione.

Explicatio aphor. 22. ſect. 1.

Cruditas & coctio quid.

Et quidem coctio & cruditas, de quâ hic ſermo, propriè competit humoribus putridis. Etſi enim à Medicis vrina, ſputum, lippitudines, quin & humores, qui à cerebro per palatum & nares defluunt, excrementa alui, vt omnino omnia excrementa, quæ initio aquea & tenuia ſunt, temporis verò progreſſu craſſiora & pauciora euadunt, primò cruda eſſe, & poſtea coqui dicantur; tamen cùm in Aphor. allegato, cruditatis & coctionis mentio fit, & quæritur, an cruda purganda ſint; cruditas & coctio non omnibus excrementis competit, ſed priuatim humoribus putridis; & cruditas omnino quandam ineptitudinem ad purgationem includit, à putredine profectam, ſicut coctio contrà humores illos putridos ad euacuationem aptos reddit: Quod modò recenſitis omnibus non competit. Nam vrina & feces alui æquè coctæ ac crudæ excerni poſſunt ac debent: quod humoribus, de quibus hîc controuerſia, non competit. Coctio igitur, de quâ hîc ſermo, tota ad purgationem dirigitur: ſicut ob cruditatem humores ad purgationem inepti fiunt. Vocabulum enim cruditatis & coctionis à cruditate & coctione propriè dictâ ad excrementitios humores transfertur. Hi enim etſi in nutrimentum corporis conuerti ampliùs non poſſint; dum tamen formam quandam meliorem, quam quidem poſſunt, acquirunt, & talem quidem, quâ idonei efficiantur ad expulſionem (quod vnicè expetitur) coqui dicuntur. Nimirum ſicut apoſtemata adhuc cruda incidere aut purgare non decet, priuſquam humor in ipſis contentus in pus laudabile ſit mutatus, & bonum à malo ſeparatum; ita nec humor crudus è corpore educendus, ſed coctione priùs mitigandus, & ad faciliorem purgationem præparandus. Et natura hunc ordinem ſeruat in criticis expulſionibus, vt noxia primò corrigat, & quantum fieri poteſt, in meliorem & corpori minùs moleſtum ac noxium ſtatum deducat, deinde ſeparet à bono & vtili, ac demum è corpore expellat. Quod cùm ſolùm fiat in humoribus putridis: hinc apparet, quando quæritur; An cruda & initio purgandum ſit: id ſolùm de febribus putridis accipiendum eſſe. Humores nimirum putridi in febribus ſolùm peculiari coctione ad purgationem à natura præparantur. Nam etiamſi & aliæ quædam humorum ad purgationem præparationes, & in febribus, & citra febres, fiant, quæ ab arte fieri poſſunt; tamen iis coctionis nomen, vt poſtea dicetur, non competit, & coctio a præparatione humorum differt. vt *lib.* 5. *Inſtit. part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 7. dictum.

In quorum morborum principio cruda purgare liceat.

Ex quibus ſecundò obſeruandum, duos à plurimis authoribus errores, niſi planè mea me opinio fallit, committi. Primò enim nonnulli ad amplificandum ſenſum allegati *aphor.* 22. *ſect.* 1. ſeu probandam purgationem in morborum principiis, varia Galeni loca adducunt, quibus probare conantur, licere etiam, non turgente materiâ, purgare in principio. Sed præter rem planè: cùm loca illa non loquantur de febribus putridis, ſed de aliis morbis, in quibus nulla eſt cruditas, & propterea coctio nulla expectanda, & in quibus, ſi qui adſunt humores in corpore, qui purgatione indigent, mox expurgari poſſunt. Talia ſunt, quando Galenus, *lib.* 13. *meth. med. cap.* 11. in inflammationibus oculorum vnicâ die purgatione ſe fluxionem curâſſe ſcribit: quando, *eodem lib. cap.* 5. in omnibus fluxionibus commendat huiuſmodi euacuationem: quando, *6. meth. med. cap.* 2. in puncturâ nerui vtitur purgatione: quando, *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. cap.* 8. iubet in omnibus inflammationibus, fluxionibus, ictu vehementi, ſtatim retrahendos eſſe humores venâ ſectâ vel purgatione: quando Hippocrates, *2. de fract. text.* 27. in fracturâ cranij ſtatim purgat elleboro albo. Hæc enim loca omnia, & his ſimilia, de talibus caſibus loquuntur, in quibus nulla adeſt febris, & proinde nulla cruditas, de quâ Hippocrates loquitur: Et propterea ad id, cuius gratiâ adducuntur, probandum nihil faciunt. Idque ex ipſo Hippocrate patet, qui etſi alleg. loco in fracturâ capitis purgat, tamen, ſi febris adſit, *ibid. textu* 20. in læſione calcis, cui inflammatio & febris valida acceſſit, purgare non audet.

Non in omnium morborum principio coctione opus eſt.

Secundò & alij peccant, qui aphoriſmum hunc, qui tamen ſolùm de febribus loquitur, omnibus morbis applicant, & ſemper, antequam purgent, humores coquendos eſſe ſcribunt. In quorum numero eſt Maſſaria, qui, *lib.* 1. *Pract. cap.* 15. reprehendit Fuchſium & alios, qui in apoplexiâ, non expectatâ coctione, purgandum cenſent. Nulla enim in apoplexiâ eſt talis cruditas, quæ purgationem prohibeat. Nam licèt cùm in apoplexiâ, tum in aliis morbis, quidam vitioſi humores, cùm in primis viis, tùm in venis eſſe poſſint: per putredinem tamen non ita ſanguini permixti ſunt, vt priùs à natura ſeparandi ſint, ſed illi ſaltem quaſi confuſi ſunt, vt ductum medicamenti purgantis non inuiti ſequi poſſint. Quod ipſa experientia in pluribus purgationibus, præſeruationis gratiâ inſtitutis, teſtatur, quarum eadem eſt ratio, quæ illarum, quæ in morbis, quos nulla febris comitatur, inſtituuntur. Præparatio quidem aliqua interdum, & viarum apertio, vt ſuo loco dicetur, neceſſaria eſt; non verò iſta coctio, de quâ Hippocrates hîc loquitur.

Hoc tamen etiam hîc non prætereundum, etſi coctio talis fiat in vlceribus & apoſtematibus: tamen id, quod in iis coctum eſt, aperto apoſtemate, extra corpus effunditur, aut à natura ſponte, vt in ophthalmia fieri ſolet, protruditur, non purgatione, de quâ iam nobis ſermo, tollitur. Et proinde rectè ſtatutum putamus, inter morbos, quorum cauſa proxima purgatione tollitur, ſolùm febres eſſe, quæ illâ coctione priùs indigent.

Crudi humores vbi conſiſtant.

Tertiò obſeruandum, cùm coctio ſeparationem vitioſi humoris à bono ſanguine, ſeu includat, ſeu præcedat: tantùm de iis humoribus quæſtionem eſſe, qui continentur in venis & ſanguini permixti ſunt. Et proinde humores, qui in primis viis extra venas continentur, & omnino qui, vt confiteri neceſſe habet Caprilius, pag. 99. ſeparati ſunt à bona materiâ, rectè ſine coctione, vel vomitu, vel purgatione euacuari poſſe. Hinc rectè ab Euſtachio Rudio ſcriptum putamus; humores, qui in primis ſeu publicis viis conſiſtunt, extra venas ſcilicet, & ſanguini permixti non ſunt, omni tempore vtiliter, adhibitâ tamen quadam, ſi opus, præparatione, medicamento purgante deiici poſſe. Et propterea non

ſolùm

non ſolùm in febribus intermittentibus, ante ſtatum, materia præparata educi; ſed etiam in continuis, ſi præter continentem febris cauſam in venis, cuius coctio meritò expectatur, alia quædam vitioſa materia in ventriculo, inteſtinis, aut circa præcordia hæret, quæ dolore, æſtu, nauſeâ, angore, aliiſque ſignis ſeſe manifeſtat, ea, nullâ etiam apparente coctione, vtiliter expurgari poteſt. Medicamenta tamen quæ adhibentur, leniora & mitia eſſe debent; præcipuè in continuis & acutis.

Quartò de materiâ verò febrium putridarum in venis, præcipue cauâ, ſanguini permixtâ, & quæ propriè cruda eſſe & coqui dicitur, rectè ſcriptum putamus ab Hippoc. *cocta purgare oportet, non cruda, neque per initia; niſi materia turgeat.* Cur autem cruda purgare fas non ſit, cocta verò purgare liceat, vt & cur turgens materia in principio euacuari debeat; & quænam illa ſit: de eo & ſuprà aliquid, & præcipuè in Inſtit. *lib. 5. part. 2. ſect. 1. cap. 6.* pluribus dictum eſt, quæ hîc non repetimus. Illud ſaltem explicandum adhuc videtur, quæ cauſa ſit, cur turgentes humores commodè euacuari poſſint? Etſi enim mox expurgandi dicantur, quòd periculum ab iis immineat, ne in partem aliquam præcipuam ruant, & mobiles & tenues ſint, ac facilè ductum medicamenti ſequi poſſe videantur: tamen quomodo hoc fieri poſſit, dubium adhuc eſt, cùm crudi ſint, & nondum à bono ſanguine ſeparati, & proinde ad euacuandum inepti. Ego vt meam mentem hîc explicem, cùm alios hoc dubium ſoluere non videam, ita ſentio. Materia, quæ febri dat originem, initio ſæpè exigua eſt, fermenti tamen inſtar, in continuis, reliquos humores corrumpendi & putrefaciendi vim habet. In initio tamen ſanguini nondum ita exactè permixta eſt, ſed temporis progreſſu, & quò maior fit humorum ebullitio & efferueſcentia, magis ſanguini miſcetur. Ideoque ſi in principio naturæ valdè moleſta ſit, eamque ſtimulet, ſolet à natura moueri, & ſi nõ è corpore, quod fit in euacuationibus ſymptomaticis, poſſit planè exturbari: tamen è viſceribus ad partes exteriores & ignobiliores protrudi ſolet, (id quod in eryſipelate & febribus, quas Comitatas dicunt, fieri videmus) & vt naturæ moleſta hinc inde agitari ſolet. Itaque talis materia quia non ſolùm mobilis eſt, ſed & actu iam mouetur, & vagabunda hinc inde errat, idque Naturæ eam expellere volentis conatu, neque ſanguini tum adeò exactè permixta ſit, non difficulter in principio morbi, ſi imminens periculum id vrgeat, expurgari poteſt.

An verò hic aphoriſmus aliquam ampliationem patiatur de eo porrò videndum. Nos eum non facilè aliquam amplificationem pati putamus: cùm Hippocrates non in genere, vt vult Caprilius, dum crudos humores purgare vetat, omnes vrgentes excipiat, & exempli loco ſaltem materiam turgentem afferat, etſi ſint alij etiam humores crudi plus vrgentes: ſed expreſsè tantùm turgentes excipiat; & ſicut *aph. 22.* rarò crudos humores turgere dicit, ita *aph. 24.* in morbis acutis crudos humores rarò, & per initia purgandos eſſe doceat. Id quod euidentius fiet, ſi omnes caſûs, in quibus alij crudam materiam purgandam eſſe putant, breuiter in ſpecie perpendamus. Cùm autem tum ſolùm purgare fas ſit, vt eſt apud Galenum, *1. aph. 24.* cùm ex infeſtorum humorum euacuatione vtilitatem conſequi licèt maiorem, quàm ſit detrimentum, quod ex medicamentis purgantibus corpus accipit: in omnibus hiſce caſibus, qui ab authoribus proponuntur, illud vnicè attendendum, an plus vtilitatis ex inſtitutâ purgatione, quàm ex coctione expectatâ, aut incommodi ex eâdem inſtitutâ oriri poſſit.

Humores ad partes nobiles dirventes, an in principio purgandi.

Primò quod attinet humorum ad partem aliquam principem, ſeu quæ principem in conſenſum trahere poſſunt, actu ruentium impetum, de eo hoc perpendendum, an æger febricitet, an verò febre liber ſit. Nam ſi nulla adſit febris, & proinde nulla cruditas, de quâ hîc ſermo: tum morbos illos ad hanc quæſtionem non pertinere, & tutò in iis purgari poſſe antea dictum. Habemúſque hîc non ſolùm præceptum Galeni, qui *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. c.* 8. ita ſcribit: *In iis, in quibus pars quædam grauiter icta eſt, aut vtcunque aliter incipientem habet phlegmonem, eam ſi magnam fore ſuſpicamur, curationem ab inanitione auſpicamur, aut purgante medicamento exhibito, aut venâ apertâ, proüt nimirum alterũ altero magis conuenire putamus:* verùm etiam eiuſdem & præſtantiſſimorum Medicorum exempla, quæ ſequamur, habemus, qui in talibus morbis, ſine cunctatione, quæ plerumque locum non habet, non ſolùm venam ſecant, ſed etiam ſuperfluos & vitioſos humores, ne ad partem affectam confluant, medicamento purgante exhibito, è corpore educunt. Si autem febris accedat, & putredo in humoribus accendatur, iam non æquè purgare licèt. Etſi enim verum ſit, ex materia actu in partem principem ruente maius, quàm ex turgente, quæ potentiam tantùm irruendi in eam habet, periculum metuendum eſſe: tamen an iſtud purgatione auerti poſſit, & an iſta materia tam commodè, ac turgida, purgantibus educi poſſit, dubitatur. Nam turgida materia non ſolùm irruendi in partem principem potentiam habet, ſed etiam promptitudinem exeundi è corpore. Hac cum deſtituatur materia in partem principem ruens, non minus ex purgatione infeliciter inſtitutâ, quàm ex motu ad partem principem, periculum metuendum eſt. Si enim moueatur ſaltem materia & non rectè educatur, maiore impetu in partem affectam ruet; id quòd ſæpe ex inſufficiente purgatione in affectibus è fluxione natis fieri experientia teſtatur. Neque etiam hîc ſaltem ad affectum, qui ex materiâ ad partem principem ruente oritur, reſpiciendum, ſed quoque ad febrem, quæ inprimis ſi vehementior ſit, magnum periculum minatur. Vnde, vt antedictum, Hippocrates, *2. de fract. text.* 20. in læſione calcis, cui valida febris ſucceſſerit, purgare non audet. Et licèt purgationem adhibere non liceat: tamen ſine auxilio æger relinquendus non eſt; ſed cùm in inflammationibus ſanguis plerumque reliquorum humorum vehiculum ſit, & ipſe copioſiùs irruat, venæ ſectio, & aliæ reuulſiones adhiberi poſſunt: & quidem pro partis, ad quam ruunt, naturâ comparatæ; inter quas etiam clyſteres ſunt.

Id tamen accipiendum eſt de eâ inflammatione, quæ febrem præceſſit, & à quâ febris oritur. Si verò febris morbus ſit primarius, cui accedat inflammatio ex materiæ ad partem aliquam nobilem affluxu, purgatione vti licet. Talis enim materia non immeritò ad turgentem refertur, quam Natura è venis expellere conatur. Etſi enim ad partem determinatam ruit: tamen parti nondum infixa eſt, ſed mobilis; quod vel ex eo patet, quòd quæ primò in hanc partem fertur, mox in aliam moueri incipit, vnde morborum tranſmutationes fiunt, & ex pleuritide fit angina vel peripneumonia, ex peripneumoniâ phrenitis. Vnde omnino concedimus, quandoque materiam ad principes partes, vel quæ principes in conſenſum trahere poſſunt, ruentem in principio commodè euacuari poſſe, tum ſcilicet, vbi quidem ad partem determinatam fluit, fixa tamen nondum eſt, ſed ſuo modo vaga, & quæ facilè in aliam partem etiam fluere poſſit, & quæ propterea turgens non incommodè nominari poſſit.

Venenata materia an in principio purganda ſit.

Secundò venenatâ materiam quod attinet, licèt quidem concedamus, non minus, imò maius, ab eâ periculum imminere, quàm à materiâ turgente: tamen rurſus quæſtio eſt, an purgante medicamento

è corpore tolli poſſit. Sui quidem è corpore amotionem materia venenata, vtpote toto genere præter naturam, indicat: ſed quomodo tolli debeat, de eo accuratè diſpiciendum. Et primò quidem venenata materia diſtinguenda eſt; cùm eius aliqua ſit diuerſitas.

Venenorum ore ſumptorũ curatio.

Nam *primò* quædam Venena ore ſumuntur. Quod vbi factum, vſu recepta & comprobata curatio eſt, vt detur opera, vt quamprimùm venenum ſumptum ore reijciatur vomitu: deinde per alexipharmaca & ea medicamenta, quæ peculiari vi veneno reſiſtunt, eius vis infringatur. Non verò per purgantia medicamenta per longas ambages ac gyros inteſtinorum venena circumducenda ſunt: quod ſi fiat, facilè contingere poteſt, vt in penitiores venas ſeſe inſinuans venenum hominem iugulet. Venenorum enim vis fortis, & eorum ad cor magnus impetus, qui facilè purgantis medicamenti vim ſuperare poteſt.

Venenorum ictu ac morſu animalium illatorum curatio.

Secundò ſunt quædam venena, quæ extrà, morſu & ictu animalium venenatorum corpori noſtro inferuntur. Eorum curationem Galenus tradit, *art. med. cap.* 19. quæ in duobus conſiſtit, in alterantibus, id eſt, iis medicamentis, quæ totâ naturâ & peculiari vi ipſis ſunt aduerſa; & attrahentibus, id eſt foràs venenum euocantibus medicamentis. Ita enim ait: *Alterationes quidem per ea moliemur, quæ vel totâ ſubſtantiâ, vel qualitate vnâ duabúsue ſint contraria. Euacuabimus autem trahentibus facultatibus.* Quo loco per trahentia medicamenta non purgantia intelligit, ſed ea, quæ ἑλκτικὰ alibi appellat; quod ex aliis locis patet. Nam 13. *meth. med. cap.* 6. venenatorum animalium ictûs & morsûs curari docet alterantibus & vacuantibus, id eſt, iis, quæ extrà trahant, vt ſunt cucurbitulæ, cauteria & cauſtica medicamenta, ac id genus alia. Et 5. *de ſimp. med. fac. cap.* 18. ſcribit: *Omne deleterium venenum à foris impoſitis medicamentis euacuatur, nempe aut caliditate attractionem molientibus, aut totius ſubſtantiæ ſimilitudine.* Purgantia ergò in hiſce venenis locum non habent, imò plus nocerent; cùm ab ambitu corporis venenum ad interiora traherent.

An materia maligna & peſtilens in principio purganda.

Atque ita reſtat tertium veneni genus, quod vel in corpore gignitur, vel cum aëre attrahitur, ſeu contagio communicatur, è quo malignæ & peſtilentes febres, atque adeò ipſa peſtis generari ſolet. Et de hoc inprimis quæritur, an mox in principio purgationem requirat. Vt nos breuiter hîc expediamus, ſciendum, ipſam malignitatem, peſtilentiam, ſeu in genere venenoſitatem, quatenus talis, non purgantia requirere, neque per ea tolli per ſe, ſed per alexipharmaca expugnari, de quo alio loco dictum eſt, & dicetur de eo ſuo loco iterum; ac putamus, apud eos, qui rem rectâ ratione æſtimare volunt, id extra controuerſiam eſſe. Et quò veneni maior eſt vehementia, eò citiùs ad talia alexipharmaca properandum, & efficaciora ex iis exhibenda. Quia tamen ſæpe accidit, vt ij, qui talibus febribus aut peſte ipsâ corripiuntur, pluribus humoribus vitioſis ſcateant, qui febrem & putredinem, quæ aliàs à veneno illo plerunque inducitur, augere poſſent, ipſique fomitem idoneum præbere: iam porrò quæritur, quid tum in febribus malignis & peſtilentibus, ipsâque peſte faciendum, & an illa materia ſtatim euacuanda, an verò concoctio expectãda ſit.

De hac re in ſpecie ſuo loco plura dicentur. Hîc in genere monuiſſe ſufficiat, cum fomes & materia, quæ febrem augere poſſit, plerunque in primis viis conſiſtat, in febribus malignis, imò peſtilentibus, & peſte ipsâ, non incommodè primas vias euacuari. Hoc enim niſi fiat, nec ſymptomata mitigari, nec malignitas obtundi, nec alia cum fructu & ſucceſſu aliquo tentari poſſunt. Præterea vitioſi iſti humores à calore febrili agitati in maiores venas facilè ſeſe inſinuant, & morbum grauiorem efficiunt. Fomite verò iſto ſublato, ſymptomata remittunt, & reliqua feliciùs peragi poſſunt. Conueniunt huic rei ſyr. roſarum ſol. manna, pulpa tamarindor. & caſſia cum pulpa tamarind. mixta. Nonnulli etiam agarico, rhabarbaro & ſenâ vtuntur, atque inprimis in malignis vſum agarici commendant: Alij verò & ab iſtis mitioribus, niſi materia turgeat, abſtinendum cenſent. Verumenimuerò ſi iſta lenia, ſyrupus roſar. ſolut. manna, caſſia, tamarindi ſatisfaciant, in iis acquieſcere poſſumus: ſi autem fortiora ſint corpora, aut etiam, quod ſæpe accidere ſolet, maior vitioſi humoris ſit copia, taliſque eius conſtitutio, vt lenia iſta ſatisfactura diffidamus, rhabarbaro & agarico vti licet: Neque enim tam fortia ſunt hæc, ſi debitâ quantitate exhibeantur, vt humores in remotioribus venis valde agitent. Licet quoque iſtam materiam, ſi ad ſuperiora vergat, vomitu commodè excludere. A reliquis autem fortioribus purgantib. omnino abſtinendum, niſi materia turgeat, & ad excretionem properet. Licèt enim materia iſta non minus, imò majus periculum, quàm turgens minetur: tamen cùm à natura non elaboratâ ſit, calórque præter naturam in corpore adhuc dominetur, medicamento purganti non cedit: ideóque fruſtra ab eo agitatur; & potiùs in ſummâ quiete detineri debet, donec à natura concoquatur & vincatur. Quamuis enim materia iſta venenata ſit: non tamen tota venenum eſt, quod nullam à natura elaborationem ſuſcipiat; ſed non rarò à natura vincitur, coquitur; & per criſin euacuatur, aut in abſceſsûs extruditur. Præterea vires in hoc morbo valdè ſunt debiles, ac propterea omni ſtudio conſeruandæ, vt tanto morbo vincendo pares ſint.

An humores copioſi in principio purgandi.

Tertiò in claſſem humorum, quos in principio ſine coctione purgare liceat, nonnulli referunt copiam humorum, non tamen quamuis, ſed vbi morbus grauis, ſæuuſque ſit, & metuendum niſi materiæ pars ſubtrahatur, & purgante medicamento mox educatur, naturam morbum non victuram, ægrúmque de vita periclitaturum eſſe.

Verùm ſciendum, ſi materia illa in primis viis contineatur, (vt ſæpe accidit, & æger non minùs ob materiam in primis viis, quàm in venis contentam periclitetur) de eâ libenter concedimus, & antea conceſſimus, eſſe euacuandam in principio multis de cauſis: ſed de hac materiâ propriè quæſtio non eſt. Verùm de illâ, quæ in venis continetur, ſanguinique permixta eſt. Huius pars aliqua quomodo initiò electiuè purgantibus medicamentis, cum ægri emolumento euacuari poſſit, non videmus. Verum eſt, à copiâ tantâ materiæ ægro non parum periculi imminere: illud tamen per purgationem in initio morbi inſtitutam auerti non poteſt. Omnia enim ex tali purgatione ſequi poſſunt incommoda, quæ ex crudæ materiæ purgatione ſequi ſolẽt. Inprimis metus eſt, ne humores ſaltem tenues, vtpote qui ductum medicamenti faciliùs ſequuntur, educantur; reliqui qui ſunt craſſiores, remaneant, & agitati ſolùm, non verò euacuati, obſtructiones pertinaces pariant morbúmque augeant. Neque tamen etiam hîc æger, etſi purgatione non vtatur, omni auxilio deſtituitur. Nam vbi cacochymia ſanguini permixta eſt, vt natura oneris parte leuata, quod reliquum eſt faciliùs concoquat, in omni febre putridâ ſanguinem mittere vtiliſſimum eſſe, è Galeni conſilio ſuprà diximus.

An materia in parte aliquâ principe hærens, in principio purganda.

Quartò, Octauianus Roboretus huc retulit materiam, quæ in parte aliquâ principali, vel quæ principalem in conſenſum trahere poſſit, fixa, vnde grauia oriantur Symptomata. Verumenimuerò ſi pars illa ſit circa primas vias, vt ipſe citato loco, materiam in ventriculo hærentem recenſet, cuius causâ oritur lipothymia, tum facilè admittimus, illam mox in principio euacuandam eſſe: ſed de illâ quæſtio non eſt, verùm de eâ, quæ propriè cruda dicitur, quæ ſi circa aliquam partem loco remotiore ſitam hæreat, commodè

modè euacuari non poteſt. Illis etiam partibus affectis, ad quas in purgatione humores trahuntur, purgare non licet. Sic in inflammatione hepatis à purgantibus abſtinendum, quod iis humorum verſus hepar fluxus magis concitetur.

An humores tenues in principio purgandi.

Quintò nonnulli calidos & tenues humores in principio purgandos eſſe exiſtimant. Quod ſi verum eſt, in omnibus ferè acutis febribus, in initio purgandum, cùm tamen Hippocrates in acutis rarò purgandum eſſe ſcribat. Nimirum tenuitas ſola ad purgationem non ſufficit: Et tenues humores æquè crudi eſſe poſſunt, ac alij; & propterea coquendi ſunt, id eſt, à natura vincendi, elaborandi, & à bonis ſeparandi, antequam purgentur; niſi vehemens periculum vrgeat, & tale, quod purgatione auerti poſſit, id eſt, niſi turgeant.

Hier. Mercurialis opinionem quod attinet, & primò diſtinctionem illam, quâ operationes Medici diuidit in regularem & coactam, niſi ita explicetur, vt regularis illa ſit, vbi Medicus id ſimpliciter, quod indicans iubet, ſine aliquo prohibentis interuentu, exequi poteſt; coactam verò illam, vbi neceſſitas aliquid aliter, quàm Indicans requirit, agere iubet, admitti non poteſt. Nunquam enim licet contra regulas methodi medendi peccare. Nihilominus vtraque operatio iſta, tam ea, quam regularem, quàm illa, quam coactam appellat, ſub legibus methodi medendi continetur, & propterea vtraque regularis eſt, ſi propriè loqui libet. Deinde quantum ad caſûs, in quibus in principio purgandum putat, & primos quidem duos, in quibus perfectè purgare liceat, de iis iam dictum. Caſûs verò duos, in quibus in principio eſſe purgandum imperfectè ſcribit, quod attinet, de primo, vbi ſcilicet metus eſt, ne materia turgeat, nullam mentionem facit Hippocrates, & ſaltem de materiâ actu turgente loquitur. Et quis Medicorum tam perſpicax eſt, vt ὀργασμὸν humorum præuidere poſſit? Humorum quidem caliditas & tenuitas in acutis ſemper adeſt, vt plurimùm tamen eos non turgere dixit Hippocrates. Secundus verò caſus, quando ſcilicet plenitudinem ſanguinis, quam, ob aliquod impedimentum, ſectâ venâ imminuere non licet, purgatione imminuere iubet, planè ratione deſtitutus videtur. Purgatio enim ſolùm vitioſos humores euacuat; nullum verò datur, vel in vſu eſt medicamentum ſanguinem purgans. Deinde licèt venæ ſectio adhiberi non poſſit, ſunt tamen alij modi, quibus ſanguinem imminuere licet: cucurbitulæ ſcarificatæ, malleolorum ſcarificatio, hæmorrhoidum apertio.

Tandem ſupereſt Iodoci Lommij opinio, qui in intermittentibus in ſtatu, in continuis verò in fine augmenti purgandum eſſe docet. Verùm neutrum commodè facere licet. Augmenti finem quod attinet, ſe accingit tum inprimis natura ad coctionem & futuram criſin. Cùm verò purgantia medicamenta coctionem prohibeant, humoréſque agitent, metuendum eſt, ne ab opere ſuo abſtrahatur, vel ad criſin maturandam infeliciter incitetur & impellatur. Præterea in fine augmenti ſymptomata ſatis grauia iam ſunt; & propterea æger ampliùs non eſt moleſtandus. In ſtatu verò; niſi id in fine eius fiat, commodè etiam non purgatur. Id quod præcipit Hippocrates, 1. *Aph.* 20. *Quæ indicantur & indicata ſunt integrè, neque mouere, neque medicamentis, neque aliis irritamentis decet, ſed ſinere.* Ideóque ſi natura officium facit vel factura eſt, etiam in intermittentibus, in opere ſuo turbanda non eſt. In fine tamen ſtatûs, ſi naturam non ſatis facere videamus, euacuare licet, & naturæ defectum arte ſupplere.

An in augmento febrium purgandum.

An in ſtatu febrium ſit purgandum.

Interim, quod obiicit Lommius, non ſine omni præſidio morbum in naturam graſſari permittimus, neque vbi extra omne periculum eſt æger, purgamus. Nam ſi naturam onere ſubleuare volumus, in initio id facimus, ſecundùm præceptum Hippocratis, 2. *Aph.* 29. *Incipientibus morbis, ſi quid mouendum videtur, moue.* Deinde licèt ſtatus præterierit, non ſemper æger eſt extra omne periculum. Sæpè enim accidit, vt natura vel nullam excretionem tentet, vel imperfectè purget: Ac tum naturæ defectum Medicus arte ſupplere debet, ne æger in morbum recidat. *Quæ enim in morbis poſt criſin relinquuntur, recidiuas facere conſueuerunt,* 2. *aph.* 12.

De materiâ tamen & formâ exhibendi purgantia, notandum in febribus bilioſis, pilulas non eſſe ita commodas. Cùm enim dentur in paruâ quantitate, neceſſaria ſunt purgantia fortia & calidiora. Aut ſi fortè exhibeantur, poſt ſumptas pilulas ſtatim exhibeatur potiuncula refrigerans, quâ & pilulæ diſſoluuntur & earum caliditas temperatur. In febribus tamen pituitoſis & melancholicis tutiùs pilulæ exhiberi poſſunt. Reliqua quæ de purgatione dici poſſunt, videantur in Inſtitutionibus.

Medicamenta vomitum, ſudorem & aluum ſimul cientia.

Atque hæc de purgatione hoc loco in genere dixiſſe ſufficiat. Vnum ſaltem adhuc monere libet, quod forſan apud antiquos ita non occurrit, nimirum recentiores quoſdam purgantibus admiſcere ſudorifera medicamenta. Ita Heurnius, *lib. de peſte cap.* 9. cœpam albam excauatam theriacæ ℥ j. & modico puluere rad. tormentillæ ac dictamni replet, & ſub cineribus coquit: Eandem poſtea contundit, effusâ aquâ carduibenedicti, & aceto flor. calendulæ, ſuccúmque exprimit, & addit trypheram Perſicam, cum confect. hamech, vel electuar. Indo, aut diaphænico, atque id medicamentum purgaturum, & mox quoque ſudorem prouocaturum pollicetur. Neque metuit contrarios eodem tempore motûs, eò quod conclamatum ſit, niſi ab hoc hoſte ilicò vſus natura vindicetur; & præcipuè cùm hæc proba eſſe docuerit. Ita Rulandus ſenior, *in cent.* ex centaurio minore, & aſari radice, medicamentum, quod vomitum & ſudores mouet, componit. Et, *cent.* 3. *cur.* 70. aquam exhibet, quæ vomitum, aluum & ſudorem mouet. Quod & filius imitatus eſt, qui in hiſtoriis curationum morbi Hungarici radicibus aſari cùm aq. card. bened. & acetoſæ vomitum & ſudorem concitauit.

CAPVT VII.

De coctione & præparatione humorum.

CVm ergo non ſemper, ſed rariùs tutum ſit, in initio febrium purgare: coctio plerumque expectanda eſt, & proinde videndum, quomodo illa perficiatur. Etſi autem coctio ſolius naturæ opus ſit, quæ caloris innati beneficio & viribus humores elaborat, & ad eam, quam recipere apti nati ſunt, perfectionem deducit: tamen & medicamenta digeſtiua, ſeu concoquentia dantur, quæ quia vel calorem natiuum fouent, & roborant; vel impedimenta, quæ naturam in coctione remorari poſſunt, remouent, vt coctio feliciùs expediatur: concoctio etiam ipſis adſcribitur. Egimus autem ea de re diligenter & pluribus, *lib.* 5. *Inſtit. part.* 2. *ſ.* 1. *cap.* 7. quæ ibi legi poſſunt, nec opus eſt hîc omnia repetere. Breuiter rem iam hîc complecti libet hoc modo. Concoctio humorum hîc intelligitur non ea elaboratio, & mutatio eorum, quâ idonei corpori noſtro alendo redduntur: ſed cùm ij caloris natiui viribus ita alterantur, & ab vtilibus ſeparantur, vt euacuationi reddantur idonei. Atque ita materiæ febrilis coctionem ſolius naturæ opus eſſe diximus. Hæc enim vbi cauſis morborum fortior fuerit, eáſque vicerit, humoribus vitioſis, & corpori alendo inutilibus eam, quam recipere poſſunt, perfectionem inducit, ſicut hoc in puris generatione fieri videmus; poſtea à bonis ſeparat, & tandem per criſin expellit.

Coctio ſolius naturæ opus.

Atque ita Cruditas & Coctio, de quibus in doctrinâ de purgatione loquitur Hip. non alibi locum mihi habere videntur, quàm in febribus. Vnde ij peccant, qui in omnibus morbis, etiam ſine omni febre, digeſtiua quæ vocant, purgantibus præmittenda eſſe putant. Cùm materia ita ſæpe ſit diſpoſita, vt licèt exhiberemus ſexcentos ſyrupos (vt loquitur P. Æneas Caprilius) nunquam major fieret ſeparatio. Cruditas autem in febribus videtur eſſe humorum quaſi quædam ebullitio, fermentatio ſeu feruor. Nondum enim, vt Gal. id explicat, durante illâ ebullitione, vitioſum à bono ſeparatum eſt. Videtúrque mihi hîc ferè ſe res habere, ſicut in muſto & cereuiſia. Si quis vel decies colarit, vel per filtrum quoque, quod appellant, deſtillarit muſtum vel cereuiſiam nondum defecatam, eam claram non reddet; eam ob cauſam, quòd natura partes heterogeneas nondum ſeparârit. Ceſſante verò illâ ebullitione & fermentatione abſolutâ, poſtea vinum & cereuiſia clara redduntur, fecéſque ſubſident: adeò vt etiamſi agitatione turbentur, feces tamen breui temporis ſpatio iterum ſubſideant; aut ſi in vinum, aut cereuiſiam defecatam, puluerem aliquem injicias, is facilè vel ſubſidentiâ, vel filtratione ſeparetur. Ita antequam humores in venis deferbuerũt, nec à naturâ, nec ab arte cum εὐφορίᾳ & vtilitate facilè inſtituitur purgatio; quæ fit poſtea feliciter, poſtquam coctione partes heterogeneæ ſeparatæ ſunt. Id quod & in inflammationibus & vlceribus fieri videmus. Atque ita ſeſe rem habere, ipſa vrinæ ſubſidẽtia & ſeparatio contentorum docet. Durante enim illâ ebullitione, omnes vrinæ partes, ſicut in muſto, confundũtur: ceſſante verò illâ, ſeparantur & ſubſident quædam.

Cruditas in febribus quid.

Quæ autem Medici partes hîc ſint, diligenter diſquirendum, cùm non omnes id ſatis perſpicuè explicent. Exiſtimamus autem duplicia eſſe medicamenta, quæ Medicus ante humorum purgationem exhibere debet. Quædam concoquentia dici poſſunt, ſeu alterantia; quædam præparantia. Etſi enim nonnulli plura recenſeant: tamen ad hæc capita reduci poſſunt, & fruſtra eorum numerus multiplicatur.

Medici in coctione humorum officium.

Herc. Saxònia habet alterationem, præparationem, & concoctionem; ſed cùm concoctionem ſoli naturæ tribuat, nobiſcum ſentit, & per alterantia nonniſi, quæ hîc appellantur coquentia intelligit.

Donatus ab Altomari quartam operationem addit, digeſtionẽ, & pluribus diſputat, eos peccare qui digeſtionem pro concoctione, & concoctionem pro digeſtione accipiunt. Ipſe verò hoc modo diſtinguẽda cenſet. Digerere idem eſt, ait, quod ordinare, diſſipare, diſtribuere, vel diſtinguere, idémque eſt, Digero, quod Græcis διατάττω, vel διακοσμέω, vel διακρίνω. Hinc διάκρισις, ſeparatio; & quod Græci ἀνάδοσιν dicunt, nos digeſtionem appellamus. Et proinde putat primò dici propriè digeſtionem concocti & perfecti alimenti, ac in ſanguinem conuerſi in corporis particulas omnes attractionem. Deinde etiam de excrementis, præter naturam in corpore retentis, vſurpari vocem digeſtionis ſtatuit. Et quidẽ dupliciter: Primò cùm natura ipſa poſt coctionem ſenſibiliter, per ſenſibiles canales, aluum videlicet, vrinam, ſudorem, ea expellit: Deinde cum eadem non ſenſibiliter, ſed per halitum digerit, diſpergit, atque per poros cutis inſenſibiliter diſcutit; quod Græcis propriè eſt διαφόρησις.

An digeſtio & coctio differant.

Verumenimuerò ſaltem de vocabulis hæc lis eſt. Scimus equidem vocabulum digerere, propriè ſumptum, idem eſſe, quod in diuerſas partes diſtribuere, & hinc quoque pro ordinare vſurpari. Quæ enim ordinantur, hoc hîc, illud alibi diſponitur. Et ſcimus ἀνάδοσιν & διάδοσιν cibi diſtributionem, ac διαφόρησιν humorum inſenſibilem diſcuſſionem eſſe; & aliud Græcis eſſe πέψιν; aliud ἀνάδοσιν, aliud διαφόρησιν. Interim vbi de præſenti negotio & Latino vocabulo digeſtionis ſermo eſt, ſciendum à ſuperioribus ſeculis, minùs Latinis, vocabulum Digeſtionis ſemper pro coctione vſurpatum, imò in frequentiore vſu, quàm vocabulum coctionis fuiſſe. Neque tamen planè barbara eſt hæc ſignificatio; cùm & apud probatos authores linguæ Latinæ reperiatur. Hic vocabuli vſus poſtea in ſcholis Medicorum retentus eſt, & digeſtio ipſis idem eſt, quod coctio; & Digeſtiua medicamenta dicuntur, quæ Concoquentia aliàs nominantur. Etſi enim, vt diximus, Naturæ opus ſit concoctio humorum putridorum: tamen vſus hoc obtinuit, vt primò ea medicamenta, quæ calorem natiuum fouent ac roborant, vt coctioni humorum faciliùs ſufficiat; deinde, etſi minùs propriè (cùm magis propriè alterantia appellentur), quæ impedimenta quædam, quæ naturam in coquendo remorantur, tollunt, & exceſſus qualitatum ad mediocritatem reducunt, Concoquentia nominentur. In externis partibus & tumoribus per emplaſtica medicamenta calor quidem commodè fouetur: idem verò in febribus, & in partibus internis, per illa commodè vix tentari poteſt; ſed potiùs quiete, ſomno, & moderato ciborum temperatorum vſu calorem natiuum fouemus, ac inſtauramus. Atque ita coctio propriè ſoli naturæ relinquitur.

Digeſtiua tamen & concoquentia medicamenta appellari ea vſus obtinuit, quæ impedimenta quæ naturã in coctione remorari poſſunt, tollunt, & quantum quidem licet, naturam in elaborandis humoribus iuuant. Cùm enim natura omnia ad mediocritatem deducere tentet, & calor, qui coctionis author eſt, moderatus eſſe debeat: omnis qualitatum exceſſus ad coctionem feliciter expediendam ineptus eſt. Intenſior enim vrit; debilior ad coctionem perficiendam non ſufficit. Et quò quodque magis à mediocritate abeſt, eò maiore cũ labore & difficultate à natura ad eãdem deducitur. Medicus ergo naturam iuuat, dum illum qualitatum exceſſum tollit. Hinc calida ſunt refrigeranda; frigida calefacienda; ſicca, humectanda; humida, ſiccanda; craſſa attenuanda; tenuia, incraſſanda, & ſi qui alij ſunt qualitatum exceſſus, ad mediocritatem redigendi ſunt. Etſi enim febris per ſe tantùm refrigerantia & humectantia requirat: tamen curatione nonnunquam calefacientibus & humectantibus vtendum, & ſua cuique humori debetur alteratio.

Digeſtiua & concoquentia medicamenta quæ.

Bilem primò quod attinet, à qua febres frequentiſſimè oriuntur, de eius in qualitatibus primis alteratione, nullũ eſt dubiũ; de ſecundis verò variè eſt diſputatũ inter Medicos. Nonnulli in ipſâ quoque bile extenuãtibus & incidentibus vtendũ cenſent, authoritate Galeni, qui 1. *aph.* 24. etiam in acutis febribus origano & hyſſopo, in aquâ mulſâ coctis, ad extenuationem vtitur. Alij contrà bilem incraſſandam eſſe cenſent. Alij neutrum horum faciendum putant: neque attenuandam bilem, cùm antea ſit tenuis; neque incraſſandam, cùm ad motum reddatur ineptior, ſed ſine vllâ alteratione purgandam cenſent.

Bilem concoquentia.

Vt nos breuiter expediamus, verum quidẽ eſt, eos malè ſentire, qui putant biliosos humores ampliùs extenuandos eſſe. Sunt enim antea ſatis mobiles. Et metuẽdũ, ne eiuſmodi calidis medicamentis humores magis incaleſcant, & maius incendium excitetur; febríſque, & omnia eius ſymptomata augeantur. Et quod Galenus, *allegato loco*, hyſſopo & origano vtitur, non ob bilem id facit, ſed ob meatûs, qui ab humore craſſo obſtructi ſunt; neque ante coctionem bilis id faciendum. Deinde illi quoque nõ rectè ſentire videntur, qui nullâ præparatione & alteratione bilem indigere putant. Etſi enim bilis ſat mobilis ſit: tamen eiuſdem magnus eſt feruor, & acrimonia; & propterea qualitates hæ ad mediocritatem aliquam deducendæ ſunt, ne ſi ita calida & acris purgetur, in internis viſceribus magnum aliquod damnum excitent. Ergo rectiſſimè bilioſi humores frigidis medicamentis attemperandi, & tenuitas eorum, ſi ſit nimia, ad mediocritatem aliquam

deducen

deducenda eſt, vt, qui priùs calore & acrimoniâ nimiâ corpus turbabant, nunc refrigeratione miteſcentes, ac veluti domiti, naturæ manûs dent, & ab eâ faciliùs vincantur, atque iſtâ elaboratione ad mediocritatem aliquam reducti poſtea commodiùs euacuentur. Cùm tamen, vt poſtea dicetur, ſemper videndum ſit, vt meatûs, per quos humores euacuari debent, pateant, ea rectiſſimè tum adhibentur, quæ ſimul refrigerant, & leniter abſtergunt; inſigni autem adſtrictione carent. Interim pro conſeruando robore partium, præcipuè hepatis, leniter adſtringentia vtilia. Dantur autem talia medicamenta, quæ vim aperiendi habent, aliquâ tamen adſtrictione non deſtituuntur. Talia ſunt: *Cichorium, Endiuia, Sonchus, Scariola, Chondrilla & omnia cichoracea.* Bili etiam temperandæ inſeruiunt, *Hordeum, Borrago, Bugloſſum, ſemina refrigerantia maiora & minora dicta; ſuccus citri, granatorum, ribes,* E quibus & decocta fiunt, & aquæ deſtillantur, quibus poſtea Syrupi ex iiſdem parati, *Syrupus acetoſus ſ. oxymel ſ. oxyſacchara ſ. Syrupus acetoſitatis citri*, præcipuè ſi adſit ſuſpicio malignitatis, *de ſucco acetoſa, granatorum, violarum,* & ſi bilis ſit craſſior, *Syrupus de endiuiâ compoſitus, byzantinus ſ.* & alij admiſcentur. Licet quoque aliquot guttas ſpiritûs *vitriol.* vel ⊖ admiſcere. Ex ſeminibus etiam poſſunt cum liquoribus conuenientibus fieri Emulſiones. Liquida enim iſta faciliùs ſe in venas inſinuant & calidos humores attemperant. Poſſunt tamen etiam ex herbis & floribus fieri conſeruæ; è radicibus & fructibus condîta; vnde rurſum Electuaria parantur.

In febribus *Pituitoſis* cùm humores magis craſſi & lenti ſint, & natura in coctione illos quoque ad quandam mediocritatem redigere conetur, opus eſt incîdentibus & attenuantibus. Qualia ſunt: *radices aperientes* vulgò dictæ, *capillus* ♀. *hyſſopus, betonica, agrimonia, Syrupus acetoſus, & oxymel ſ. Syrupus byzantinus ſ. & compoſ. Oxymel compoſitum & ſcilliticum, Syr. de duab. radic. Syr. de 5. radicibus, de betonicâ, & ſimiles* Incipiendumque à mitioribus, poſtea ad validiora progrediendum.

Melancholiá præparantia.

In humore *Melancholico* vſurpentur attenuantia quidem, ſed quæ ſimul vim humectandi habent. Melancholicus enim humor frigidus, ſiccus & craſſus eſt. Atra bilis cùm ſit calida ſicca, craſſa; frigida, humectantia & attenuantia poſtulat. Hinc in febribus ex his humoribus natis vſurpantur, *borrago, bugloſſum, polypodium, violæ, ſcolopendrium, ceterach, cortices tamariſci, capparum, glycyrrhiza, & ſimilia,* Et cõpoſita: *Syr. byzantinus ſ. borraginis, bugloſſi, fumariæ, de ſcolopendrio, de lupulo, oxyſacchara compoſita & ſimilia.*

Cautus tamen ſit Medicus in iis medicamentis adhibendis, quæ frigidi humores requirunt, & febrem propterea augere poſſunt, qualia ſunt, quæ validè attenuant; atque attendat, ne per ea febris augeatur. Contrà & hoc attendendum, ne infrigidantibus humores nimis incraſſentur, & tranſpiratio, quam in omni febre rectè ſe habere vtiliſſimum eſt, impediatur. Vnde Galenus non ſine causâ 1. *aph.* 14. etiam in acutis febribus origano & hyſſopo in aquâ mulsâ coctis vtitur.

Putredinem humorum inhibentia.

Cæterùm cùm omnibus humoribus his, quatenus febrem generant, putredo & corruptio quædam inſit, eâ ratione omnibus his febribus, quæ putredini reſiſtunt, conueniunt. Imò cum putredo ſæpe nondum integra & perfecta ſit, vt illa inhibeatur, refrigeratione, exſiccatione & calidi natiui roboratione opus eſt. Huic operi & fini vtilia ſunt, *acetum, & Syr. acetoſus, ſuccus limonum, citri, granatorum; cichoreum, endiuia, acetoſa, pentaphyllum, tormentilla.* Verùm de his plura in febrium curatione ſpeciali dicentur.

Humorum præparatio.

Atque hæc eſt humorum coctio ſeu alteratio, quæ ab Arte proficiſcitur, quâ medicamentorum ope Naturæ aliquo modo opitulatur Medicus, & impedimenta quæ naturam in coquendo remorantur, remouet. Præter hanc & alia humorum præparatio neceſſaria eſt; licèt jam cocti humores ſint: imò & in iis humoribus ea plerumque adhibenda, vbi nulla adeſt cruditas, & coctio illa, de quâ modò egimus, non requiritur. Nam cùm, vt purgatio feliciter expediatur, & vias, & per quas moueri debent humores, liberas eſſe oporteat; vt & humores ipſos, qui expurgari debent, mobiles, non craſſos & tenaces: duo ſunt, quæ humorum purgationi felici, etiam coctione abſolutâ, obſtare poſſunt; viarum obſtructio, & humorum craſſities ac lentor. Hinc Hippocrates jubet, corpora, quæ quis purgare vult, εὔροα ποιέειν. Humores nimirum craſſi & lenti medicamentis attenuantibus attenuandi, viſcidi detergendi, atque omnes, per quas tranſire debent, viæ, vt venæ meſaraicæ & inteſtina, aperiendæ & ab impedimentis liberandæ ſunt. Nonnulli priorem illam humorum præparationem, quæ fit vt humor crudus faciliùs & citiùs concoquatur, Præparationem primam appellant: hanc verò, quæ fit, quando natura alimentum ab excremento, malum à bono jam ſeparauit, Præparationem ſecundam appellant. Et quidem ſecundam hanc præparationem Pius Æneas Caprilius non ſolùm, vt dictum in materiæ viſcidæ deterſione, craſſæ attenuatione, ſed & in materiæ acris refrigeratione conſiſtere docet. Verùm commodius videtur, acris materiæ refrigerationem & mitigationem ad primam præparationem referre. Eiuſmodi enim naturæ moleſtæ qualitates coctione temperantur.

Atque hinc patet, in omnibus ferè febribus vtiliſſimum eſſe, medicamenta aperientia & detergentia exhibere.

Quando digeſt na medicamẽta vſurpanda.

Ex iiſdem etiam clarum facilè euadit, quo tempore quodlibet ex his medicamentis vſurpandum ſit. Poſt primarum viarum euacuationem & venæ ſectionem mox, niſi quid prohibeat, adhiberi debent medicamenta obſtructiones, ſi adſint, liberantia. Obſtructiones verò aperientia, reſpectu reliquorum medicamentorum, plerumque habent rationem cauſæ ſine quâ non. Neque enim poſſibile eſt, aut putredinem præſentem tollere, aut futuram præcauere; neque medicamenta alterantia & concoctionem iuuantia liberè in corpus penetrare poſſunt; neque humores, ſiue id in principio, ſiue alio morbi tempore fiat, feliciter expurgari poſſunt; niſi obſtructiones tollantur.

Obſtructiones aperientia.

Ideoque primò obſtructiones liberantia adhibenda, & perſpiratio libera corpori reddenda. Hinc humores ſemiputridi corrigendi, & ad meliorem ſtatum reducendi, corrupti coquendi, & tandem è corpore euacuandi ſunt. Semper tamen ad id, quod magis vrget, reſpiciendum. Sæpe enim accidit, vt putredo & calor valde vrgeant; obſtructiones verò non adeò inſignes ſint: ac tum non ſolùm ad id, quod habet rationem cauſæ, ſed etiam ad id, quod magis vrget, reſpiciendum. Atque id eſt quod Auicennas monet, febrem nonnunquam tantæ eſſe vehementiæ, vt regimine cauſæ vti non liceat, ſed ſumma refrigeratiò mox requiratur.

Quantum tamen fieri poteſt, reliqua non negligenda ſunt; commodiſſimúmque eſt, medicamentis vti, quæ pluribus ſcopis inſeruiunt: quod factu difficile non eſt, cùm & ſimplicia, quæ plures vires habent, dentur, & compoſita, ſi hæc deſint, concinnare liceat, e. g. Syrupus acetoſus ſ. & oxymel ſ. aperiunt, citra caliditatem tamen. Imò nonnihil refrigerant, attenuant, detergunt. Ideóque in omnibus febribus putridis iis vti licet. Si tamen febris ſit vehementior & humor bilioſus, tutius eſt vti ſyrupo acetoſo ſimplici: in humore verò pituitoſo commodius eſt, oxymel exhibere. Succus & Syrupus citri & acetoſæ putredini reſiſtunt, cor peculiari vi roborant, intemperiem febrilem corrigunt, aperiendique vim habent. Cichorium refrigerat, & calorem febrilem mitigat, Hepar qualitate peculiari & leni adſtrictione roborat, amari-

Syr acetoſus ſ. oxymel ſ.

tudine

tudine leniter abſtergit & aperit, bilemque omnino ad mediocritatem deducit. Decoctum hordei refrigerat, abſtergit & aperit. Lactuca refrigerat & incraſſat. Betonica calefacit leniter & ſiccat, aperit & adſtringit nonnihil, & membra nutritioni dicata, ac cor ipſum roborat & pituitam benè concoquit. Ex quibus patet, & vnicum medicamentum ſæpe pluribus intentionibus ſatisfacere poſſe; aut ſi talia deſint, plura componere licet. Syrupi autem plerumque aquis vel decoctis diluuntur. Vbi de decoctis, vt vulgò parantur, notandum, incommoda eſſe, cùm omnia ſimul coquuntur, cùm alia breuem, alia longiorem coctionem deſiderent: quo fit, vt quæ facilè coquuntur, planè corrumpantur, & omnes vires amittant. Commodiſſimum ergò eſt, ſi in vaſe clauſo in balneo, horis 10. vel 11. infundantur.

Spir. ⊖ & vitr. vſus.

Inter πολύχρηστα non immeritò recenſentur ſpiritus ⊖ & vitriol. in febribus putridis maximi vsûs, qui inſignem vim habent attenuandi, incîdendi, obſtructiones aperiendi, putredini reſiſtendi, inflammabilitatem humorum prohibendi, ſitim ſedandi.

Spir. tartari compoſ.

Pertinet huc & mixtura illa, ſeu ſpiritus ille compoſitus ex ſpiritu tartari correcto, aquâ theriacali camphoratâ, & ſpiritu vitriol. quem malè è recentioribus quidam ſibi vendicat, cùm tamen deſcriptio integra extet in Ioh. Guinterio Andernaco, *de nouâ & veteri Medicinâ, part. 2. pag. 657.* & eius rudimenta etiam in Paracelſo inueniantur. Eſtque ſpiritus hic in putridis ſimplicibus plurimis (non omnibus tamen, nam in bilioſis puris ob aquam theriacalem non ita conuenit) præcipuè malignis vtilis; cùm, præter dictas ſpir. vitriol. vires, & malignitati reſiſtendi, ac vim diaphoreticam habeat, vt ex iis, è quibus comparatur, medicamentis facilè animaduertere eſt.

Componitur autem *ex ſpirit. tartari correcti partibus* iiij. *aquæ theriacalis camphoratæ part. v. ſpir. vitriol. part.* j. Quanquam pro diuerſitate morborum vnius vel alterius ſpiritûs doſis minui vel augeri poſſit. Spir. ſcilicet tartari ex tartaro crudo per retortam deſtillatur, rectificatur & quantum fieri poteſt, à fœtore liberatur. Spir. theriacalis camphoratus ita paratur.

℞ *Spiritus vini rectif.* ℥. x. *Theriac. Andromach.* ℥. v. *myrrhæ rubræ.* ℥. ij. ß. *Croci Oriental.* ℥. ß.

Omnia indantur cucurbitæ erectæ, impoſitóque alembico, in quo ℥. ij. *camphoræ ponantur, clauſiſque exactè iuncturis, ſtent in B. per dies* iiij. *vt nihil vel parùm deſtillet: poſtea lento primùm igne, hinc fortiore deſtillentur, ſpiritúſque, qui exſtillauit, materiæ iterum affundatur, & digerendo & deſtillando labor hic ter repetatur.*

Spiritus vitriol. ſumatur vel vulgari modo præparatus, & rectificatus; vel qui paratur ex vitr. depurato cum Spir. vini; ſi ſcilicet vitriol. depuratum indatur cucurbitæ vitreæ ſatis ampli orificij luto obductæ, & affundatur ſpir. vini optimus, vt fiat paſta, appoſitoque alembico, clauſiſque juncturis cucurbita ponatur in furno in aperto igne, & applicetur recipiens ſatis amplum, atque inſtituatur deſtillatio, primò lentiſſimo igne, vt ſpiritus vini deſtillet; mox augeatur magis ignis, vt phlegma quoque aſcendat; tandem incipientibus apparere ſpiritibus ſiccis, ignis ſenſim augeatur ita vt vitrum liqueſcere incipiat. Rectificatur poſtea, & in balneo ſeparatur ſpiritus primò, hinc phlegma, tandem ſpiritus vitriol. in arenâ deſtillatur.

Hi ergò tres ſpiritus dictâ proportione mixti, in vitro anguſti orificij, in balneo, vel hypocauſto calido, trium ſeptimanarum ſpatio digerantur.

Potentiſſimum quoque in febribus ad putredinem ſiſtendam & inflammationem humorum prohibendam medicamentum eſt, Nitrum, etiam crudum.

Vt autem iſta medicamenta efficaciùs operentur, vacuo ventriculo, duabus ſcilicet vel tribus horis ante cibum, & præcipuè, ſi licet, tempore matutino offerenda ſunt; Paroxyſmorum tamen & temporis exhibendi cibi habenda ratio. Etenim ſi tempus matutinum vel cibo exhibendo ſit dandum, vel immineat aut adſit paroxyſmus, in tempus veſpertinum differenda; nihilque obſtat, quò minus poſt ea ſumpta dormire liceat. Et commodum eſt, vt vno ſumpto medicamento eius operationi tempus, & Naturæ quies aliqua detur, nec mox aliud ingeratur. Continuanda autem tamdiu, quamdiu materiæ conditio id requirit.

Itaque hæc quæ de cruditate & coctione humorum dicta ſunt, præcipuè in febribus continuis & acutis locum habent. Id quod ex ipſo Hippocrate patet, qui *ſect. 1. aph. 22.* mox *aph. 24.* ſubiungit: *In morbis acutis rarò & per initia purgante medicamento vtendum.* Et *aph. 29.* ſcribit. *Incipientibus morbis ſi quid mouendum, moue: vigentibus verò quieſcere præſtat.* Nimirum ſi materia turgeat, in acutis, ſtatim in principio euacuanda. Quòd ſi non turgeat, coctio expectanda eſt. Quâ peractâ Natura ipſa ſæpiſſime humores vitioſos expellere ſolet, vt rarò purgantibus opus ſit. Eadem tamen cruditas & coctio etiam in intermittentibus locum habet: Etenim cùm cauſæ earum ſedes ſit in venis meſaraïcis, venæ verò meſaraïcæ etiam ſanguinem ſui generis elaborent & contineãt: ſi ſanguini illi alicubi humores vitioſi permiſceantur ac putreſcere incipiant, atque inde febris excitetur: cruditas adeſſe dicitur; vbi verò iam ita à natura victi & præparati ſunt, vt facilè ſeparari poſſint, coctio peracta eſt. Etſi verò in intermittentibus in ſingulis paroxyſmis materiæ aliquid euacuetur; non tamen humor febrium talium fomes priùs totus euacuatur, quàm coctio humoris abſoluta ſit, ſed vt Galenus 2. *de differ. febr. cap. vlt.* docet, & infrà *cap. 16.* dicetur, ob ſuperfluitates in parte, in quâ febris fomes continetur, relictas, ipſamque partis debilitatem inde contractam, nouus humor generatur, qui noui paroxyſmi cauſa eſt. Itaque & in intermittentibus coquentibus opus eſt, quæ ſic vitioſas materiæ relictæ qualitates tollant, vt faciliùs à naturâ coqui poſſit, illamque vitioſam diſpoſitionem in parte, in quâ fomes mali hæret, tollant & emendent. Exem. gr. in febre bilioſâ medicamenta refrigerantia & humectantia requiruntur, ac diſpoſitio χολοποιητικὴ ſeu bilis generatiua tollenda eſt. Quod cùm non pauci negligant, & vel ad obſtructiones, quæ tamen ſæpe nullę adſunt, vel ad ad humoris nondum cocti purgationem medicamenta dirigant, non rarò febres prolongant, imo augent. Etſi enim humor vitioſus purgantibus tollatur, tamen niſi à bonis ſeparatus iam ſit, aut ita à natura præparatus, vt facilè ſeparari poſſit, purgatio non feliciter ſuccedit, & à mala diſpoſitione partis tantundem eius iterum generatur; imò nonnunquam plus: cùm medicamenta purgantia diſpoſitionem illam vitioſam augere poſſint, vt quanto plus purgetur, tantum purgandum reſtet. Satius ergò eſt humores vitioſos non generari, quàm genitos euacuari. Et proinde ea medicaméta exhibenda, quæ cuiuſcunque humoris vitioſas qualitates emendant, & eius generationem prohibent. De quo ſuo loco in ſpecie dicetur. Concoquentia autem ſeu præparantia illa, ſint quidem & ipſa alterantia, vt dictum, quæ ſcilicet & putredinem corrigant, vitioſaſque humorum qualitates remittant, atque ita ſymptomata mitiora & leuiora reddant: maximâ tamen ex parte incîdentia & aperientia. Non quòd obſtructionum apertione ſemper opus ſit; ſed quòd hæc medicamenta humores excretioni aptos reddant, & ad attenuationem, & fermenti putredinalis per vrinas expulſionem aliquid faciant, & præterea naturam & meatuum ac viarum organa ad excretionem exſtimulent & extergant. Præterea partes, quæ maximè laborant, & humorem vitioſum ſuppeditant, roborent.

Roborantia

Ad hanc enim claſſem pertinent proculdubio, & ab alterantibus hiſce parùm diſcrepant confortantia ac roborantia dicta. Quid verò in genere Medici appellent

roboran

roborantia, *lib. 5. Inſtitut. cap.* 4. dictum, agitque de roborantibus Lud. Mercatus, *in fine lib. ſecundi de recto præſidiorum vſu.* Cùm autem in febribus Medici roborantia & confortantia nominant, præcipuè ea intelligere videntur, quæ cor inprimis & hepar roborant, calorémque natiuum & ſpiritûs confortant, & vires reficiunt. In quem finem eliguntur plerumque talia, quæ & ſapore delectant & reficiunt. Qualia ſunt manûs Chriſti perlatæ, morſuli de ſucco & corticibus citri, rotulæ è ſucco ribium vel berberorum, diamargariti frigidi, diatrion ſantalon, diarrhodon, conſerua roſar. violar. & ſimilia, quæ ab alterantibus antea propoſitis parum differunt: atque ita roborantia hîc nihil aliud eſſe videntur, quàm alterantia appropriata.

CAPVT VIII.

De Sudoriferis & vrinam cientibus.

[Sudo]rifera. CVm Natura materiam, febris cauſam, & in continuis in declinatione vniuerſali, & in intermittentibus in particulari declinatione ſæpius per ſudorem expellere ſoleat, & vix vlla febris perfectè ſine ſudore curetur aut ceſſet: meritò Medicus naturam imitatur, & ipſe quoque medicamenta ſudorifera præſcribit, quibus proxima febris cauſa tollatur. Antiqui quomodo id præſtiterint, patet ex 11. *method. med. cap.* 9. Vbi Galenus hæc habet: *Sanè totum corpus, prinſquam id euacuaueris, rarefacere non expedit: vbi vacuatum eſt, vtique licebit medicamento aliquo, cui calor tepidus inſit, rarefacias, cuiuſmodi eſt, quod ex chamæmelo conficitur. In hoc tempore ſi vinum quoque aquoſum bibatur, id omnes vacuationes promouerit. Idem facit & temperatum aqua dulcis lauacrum. Cæterùm vbi magnitudo febris obſtat, nec vino vtendum eſt, nec lauacro, nec iis quæ habitum rarefaciunt inunctionibus, ſed aqua frigida potio in his eſt aptiſſima; niſi tamen quid eorum, quæ in ſynochâ ſine putredine dicta ſunt, hanc quoque prohibeat.* Ex quibus patet, duobus modis Antiquos ſudores concitâſſe, externis & internis medicamentis. Extrà quæ adhibebantur, talia erant, quæ temperatâ caliditate aperiente & leniter trahente humores ad exteriora proliciunt. Id quod vnctione cum oleo chamæmelino, tum fomentatione ex eadem aquâ calidâ cum ſpongiis, vel lineis pannis eâ madidis ſæpius dorſo & pectori appoſitis fiebat.

Verùm balneorum antiquis vſitata ratio, tum etiam illæ frictiones hodie ferè in vſu non ſunt: & ſæpius magnitudo febris obſtat, vt commodè adhiberi non poſſint.

Ergo hodie internis ſæpe vtimur, quæ humores attenuando & liquando, eos ad ambitum corporis propellunt. In quem finem adhibentur; cardui benedicti puluis, aqua, ſyrupus, extractum, ſal, fumaria, ſcabioſa, tormentilla, bugloſſum, centaurium minus, Zedoaria, ſal abſinthij, &c. rob ſambuci, imò, niſi calor obſtat, theriaca & mithridatium. Antiqui in continuis febribus, iis qui frigidæ aſſueti erant, ſanáque viſcera habebant, ſine obſtructione & aliis cauſis, quæ aquæ frigidæ potum prohibent, apparentibus ſignis coctionis, ſiti vrgente, aquam frigidam copioſè bibendam dabant, quæ niſi vomitu aut per aluum reiiciatur, ſudores mouere ſolet, ſi æger ſtragulis bene cooperiatur. Adhibentur autem ſudorifera poſt coctionem humorum, & reliquis præmiſſis euacuationibus. Niſi enim corpus antea purgatum ſit, metuendum, ne, materiâ agitatâ, obſtructiones augeantur. Inprimis verò an criſis aliqua & qualis immineat, conſiderandum. Nam ſi per alui fluxum, aut vomitum, aut hæmorrhagiam narium febrim iudicandam ſperemus; ſi ſudorifera exhiberentur, Natura in inſtituto & motu ſuo impediretur. Etſi verò criſis aliqua præceſſerit; tamen non inutile fuerit, ſudorifera exhibere. Vix enim febris aliqua integrè ſine ſudore finitur; & nemo febricitantium perfectam ſanationem ſibi facilè polliceatur, qui ſudare non poteſt. Hoc de ſudoriferis obſeruandum, vt ſufficientia ſint, & materiam non ſaltem agitent, ſed etiam è corpore expellant. Nam niſi ſudent ægri poſt ſumpta medicamenta ſudorifera plerúmque vehementiùs poſtea febricitant. Deinde vt non ſemel ſaltem, ſed quoties opus, repetantur. Vnica enim ſudatio totam materiam ſemper exhaurire non poteſt, ſed ſi in eâ ſubſiſtatur, agitatur potiùs materia, quàm vt perfectè euacuetur. Et natura per repetita ſudorifera eſt aſſuefacienda, vt & ipſa ſponte & ſemper, quod excernendum eſt, excernat. Vnde ſi ſudorifera non rectè exhibeantur, ſæpe accidit, vt febres, quæ antea ſimplices erant, duplices reddantur.

[Sudo]rifera.

Tertiò in electione ſudoriferorum delectus aliquis adhibeatur, ne in febribus, præcipuè vbi calor magnus adeſt, & nulla malignitas, ea adhibeantur, quæ calidiora ſunt & φλογιζά.

Obſeruandum quoque tempus particulare exhibendi ſudorifera. Eo enim tempore commodiſſimè exhibentur, quando materia eſt mobilis, & ipſa natura excretionem tentat. Ideóque ſudores copioſi, vel ſtatim ante paroxyſmum, vel in fine acceſſionis febrem rectiſſimè tollunt.

Vnum hîc monendum cenſeo, vulgus ſæpe, quamprimùm paroxyſmum aliquem febrilem ingruere ſentiunt, mox ſudoriferis vti, ex carduo benedicto, rob ſambuci, aq. zedoariæ, theriaca, &c. quod nec, Medici quidam improbant cùm experientia teſtetur, ingruētes febres hoc modo nonnunquam præcaueri. Cuius rei ratio ſi quæratur, cauſa illa mihi eſſe videtur, quòd inquinamentum illud, ſeu μίασμα, aut quomodocunque appellare libet, quod in humoribus putredinem & corruptionem inſtar fermenti excitare incipit, hoc modo ſtatim diſcutitur & diſſipatur, corpuſque ventilatur: quod ſi in corpore relinqueretur, indies procul dubio maiorem putredinem excitaret. Præterea ſudorifera corpus reddunt tranſpirabile & ad ſudores diſponunt.

In omnibus tamen corporibus tutò non adhiberi, & non niſi in principio vſurpari rectè puto. Nam ſi humorum vitioſorum magna adſit in corpore copia, vel putredo & humorum corruptio iam aliquò vſque progreſſa ſit, vix ſudorifera aliquid proficiunt; niſi, quod Rulandum in centuriis facere videmus; fortioribus ſudoriferis aliquoties continuatis materiam diſcutere animus ſit.

Interim vtile & neceſſarium eſt, toto morbi tempore, ea medicamenta exhibere, quæ corpus ad ſudores diſponunt, liberámque corpori tranſpirationem præſtant: cùm, vt ſuprà *cap.* 1. *huius libri*, dictum, ἀδιαπνευσία proxima febris cauſa conſtituenda videatur. Et cùm in omni febri, exceptâ hecticâ, plurimùm ſudores proſint, ἄδηλως verò multò plus euacuetur & diſſletur quàm ſudore: quantum libera & copioſa διαπνοὴ & ἀδιαπνευσία poſſint, facilè colligere eſt. Et obſeruare licet quotidie, in febribus minùs periculosè decumbere, quibus cutis eſt humida; quibus verò arida & ſicca eſt, vix conualeſcere: Et quibus corpus non imminuitur, rarò euadere. Cuius rei cauſa nulla eſt alia, quàm facilis aut difficilis, magna aut parua διαπνοὴ vel ἀδιαπνευσία.

Cum ergo διαπνοὴ & ἀδιαπνευσία tanti momenti ſint in febribus: διαπνοῆς verò ſeu tranſpirationis rationem diligentiſſimè & magno labore obſeruauerit Sanctorius, aliquot aphoriſmos ex libello eius de Staticâ Medicinâ hic apponere libet; qui etiam ad ea, quæ ſuprà, *cap.* 1. *libri huius*, dicta ſunt, rectiùs intelligenda facient. Ita autem ille: *Perſpiratio inſenſibilis ſolet eſſe longè plenior, quàm omnes ſenſibiles ſimul vnitæ.* ſect. 1. *De Trāſpiratione aphoriſmi Sanctorij.*

ſect.1.aph.4.*Si cibus & potus vnius diei ſit ponderis octo librarum, tranſpiratio inſenſibilis aſcendere ſolet ad quinque libras circiter.* ſect. 1. aph.6. *Si corporis pondus plus ſolito augeri incipiat, ſine maiori cibi vel potûs additione, vel ſenſibilium excrementorum retentione; facta eſt adiapneuſtia,* ſect.1.aph.9. *Si ex ſtaticis deprehendatur, impeditam eſſe perſpirationem, diebus ſequentibus, vel ſuccedet plenior perſpiratio, vel aliqua euacuatio ſenſibilis plenior, vel cachexiæ veſtigium, vel febris.* ſect.1.aph.11. *Perſpiratio, quæ ſalubriter aufert è corpore multum, idque inutile pondus, non eſt quæ cum ſudore fit, ſed ille halitus inuiſibilis, qualis hyeme vno die naturali ad quinquaginta vncias, & vltrà exhalare poteſt.* ſect.1.aph.21. *Corpus ob externa errata non labitur in morbum, niſi antea aliquod viſcus habeat præparatum: præparatio hæc cognoſcitur ex ſolito maiori, ſeu minori pondere, non ſine aliquâ præcedenti moleſtiâ acquiſito.* ſect. 1. 39. *Natura dum in perſpirandi officio eſt impedita; incipit ſtatim in multis deficere.* ſect.1.aph. 40. *Dum caput dolore grauatur; ſtatim corpus incipit minùs perſpirare, & ponderoſius reddi.* ſect.1.aph. 41. *Prima morborum ſemina tutiùs cognoſcuntur ex alteratione inſolita perſpirationis, quàm ex læſis officiis.* ſect.1.aph.42. *Si ex ponderatione videris, cõſuetum perſpirabile retineri, & in ſudorem, vel lotium poſt aliquot dies non faceſſere, inde cognoſces, retentum pronuntiare futuram putredinem.* ſect.1.aph. 43. *Si perſpirabile neque à natura, neque à calore febrili reſolueretur corpus illicò ad malignam febrem præpararetur.* ſect. 1. aph.46. *Febricitantes in potus æquè incidunt, ſi à Medico imperito medicamentis importunè exhibitis illorum perſpiratio diuertatur, ac ſi ab erratis ægrotantium.* ſect.1. aphor.47. *Magis occulta, & inſenſibilis perſpiratio nos ſubleuat, quàm omnes ſenſibiles ſimul vnitæ. A ſomno enim ante excretionem ſenſibilium excrementorum quiſque ſentit ſe leuiorem; quia reuera factus eſt leuior ſolito tribus libris circiter.* ſect.1.aph.58. *Spatio vnius noctis ſexdecim vnciæ lotij plus minúſue; quatuor coctorum excrementorum per aluum, quadraginta & vltrà per occultam perſpirationem euacuari vt plurimum ſolent:* ſect.1. aph.59. *Pluribus vnicâ die naturali per inſenſibilem perſpirationem tantum euacuatur, quantum per aluum quindecim dierum curſu,* ſect.1.aph.60. *Si aëri æſtiuo frigus ſuperueniet, illâ die, ſuppoſitâ eâdem bibendi libertate, tertiã partem circiter perſpirationis exire prohibet, quæ niſi fiat ſenſibilis, facilè ad putredinem, vel ad cachexiã diſponit.* ſect.2.aphor.9. *Ob aërem frigidum ſuperuenientem calori, veſtibus denudatus, minùs duabus libris circiter diei curſu perſpirare ſolet, nullâ ab ipſo animaduerſâ moleſtiâ* ſect.2.aph.11. *Æſtate corpora tẽperata ſunt minoris põderis, quàm hyeme, tribus libris circiter.* ſect.2.aph. 23. *Æſtiuo calori ſuperueniente frigore eodem die libra circiter excrementorum inſenſibilium magna ex parte diſſiari prohibetur.* ſect.2. aph.29. *Ab æquinoctio autumnali ad ſolſtitium hyemale quâlibet die minùs libram circiter perſpiramus; inde vſque ad æquinoctium vernale incipimus liberius perſpirare.* ſect.2.aph.41. *Perſpirabile retẽtum, vt acre, febres & eryſipelata; vt copioſum apoſtemata, deſtillationes, vel cachexiam facit.* ſect. 2. aphor. 51. *Stomachus cibo refertus ſi inter dormiendum abſoluat primam coctionem, illius noctis perſpiratio magnâ ex parte aſcendit ad quadraginta vncias; ſi non abſoluat, ad octodecim circiter.* ſect. 3. aphor. 1. *Cibi multum nutrientes, exceptâ carne veruecinâ, à cœnâ ad prandium non ſolent perſpirare vltra octodecim vncias.* ſect.3.aphor.4. *Cibi copioſi, ſed tenuis nutrimenti, noctis ſpatio in plurimis vltra quadraginta vncias perſpirare poſſunt* ſect. 3. aph. 5. *Caro veruecina facilè coquitur, & eſt vaporoſa. Perſpirat enim noctis ſpatio trientem libræ magis, quàm cætera ſolida edulia.* ſect.3.aph.8. *Non ſolùm incoctus cibus, vt quantus, reddit corpus ponderoſius, ſed etiam vt qualis; quatenus ſcilicet perſpirationem impedit.* ſect.3.aph.17. *Vſus carnis ſuillæ, & boletorum malus, tùm quia hæc non perſpirant, tum quia hæc non permittunt cætera edulia ſimul ingeſta perſpirare.* ſect.3.aph. 22. *Ex vſu carnis ſuillæ, & boletorum triente minus ſolito corpus magnâ ex parte perſpirat.* ſect.3.aph.23. *Melones adeò pauxillum perſpirant, vt quadrantem circiter auferant perſpirationis conſuetæ.* ſect.3.aph.24. *Edulia aptiſſima perſpirationi non corrumpuntur, imò poſt nocturnas vigilias hominem conſeruant ſine laſſitudine & grauitate.* ſect.3.aph.59. *Edulia non perſpirantia obſtructiones, corruptelas, laſſitudines, mœſtitias, & pondus efficere.* ſect.3.aph.60. *In homine vtente moderato victu perſpiratio nocturna aliquando aſcendit ad tres libras; in vtente pleniſſimo, ſtomacho præexiſtente vacuo & robuſto, poteſt aſcendere ad quinque libras.* ſect.3. aph. 68. *Dormiens ſeptem horarum ſpatio occultè, ſalubriter, & ſine violentiâ perſpirare ſolet duplo magis quàm vigilans.* ſect. 4.aph.2. *A ſomno nocturno corpus ſentitur minoris põderis, tùm ob vires auctas, tùm ob exhalationẽ ſaltem trium librarum circiter excrementorum.* ſect.4.aph.4. *Somnus inquietus impedire ſolet triẽtem ſolitæ perſpirationis.* ſect.4 aph. 5. *Duplo magis dormiens perſpirat vigilante. Hinc illud famoſum, Duæ horæ quietis in vigilante perinde iuuant, ac vna ſomni.* ſect.4.aph. 19. *Perſpirationem inſenſibilem curſu ſeptem horarum in dormiente inueni, in multis eſſe quadraginta vnciarum circiter, in vigilante viginti.* ſect.4.aphor.20. *Somno ſolito breuiore ſemper aliquid perſpirationis prohibetur, quod niſi ſequentibus diebus pleniore perſpiratione compenſetur, imminet febris periculum.* ſect.4.aphor.31.

Ex quibus aphoriſmis, quos cuilibet tamen perpendendos relinquimus, cùm alia multa, tum hoc colligi poteſt; Tranſpirationis inſufficientis ſeu ἀδιαπνευστίας cauſam (licèt & aliæ interdum accedere poſſint) in febribus præcipuam eſſe ipſius humoris cruditatem, à quo vapores ad tranſpirandũ inepti eleuantur. Si enim quidam ſunt cibi, vt caro ſuilla, boleti, melones, vuæ & ficûs recentes, qui non ſolùm ipſi non rectè tranſpirant, ſed vt alij cibi parùm perſpîrent faciunt; cur non crudi humores idem præſtare poſſint? Etenim in omni cruditate eſt defectus πνευματώσεως, de quâ etiam *in libro de Chymic. cum Ar. & Gal. conſenſu & diſ.* dictum. Alimenta enim aſſumpta coctione ſpiritualſcunt quaſi, vt ſic dicam, adeò quidem, vt licèt multum ſalis fixi in cibis aſſumatur, in corpore ſecundùm naturam ſeſe habente minimum ſalis fixi reperiatur. Et fermentatione cibus ac potus, vt ſpirituoſior fiat & faciliùs cõcoquatur, præparatur: qui autem non fermentatus eſt difficiliùs concoquitur; & cibus incoctus, non ſolùm vt quantus, ſed & vt qualis tranſpirationem impedit, vt modò ex Sanct. *aphor.* 17. *ſect.* 3. dictum.

Nonnunquam & per vrinam euacuantia medicamẽta adhibere licet. Nam & illa partem materiæ per vrinam deducunt, & ad ſudorem eandem quaſi præparant. Eſt autem quædam Diureticorum differentia, vt *lib.5. Inſtit. part.1. cap.13. & ibidem part.2. ſ. 1. capite* 13. dictum. Frigida quæ ſunt, etiam maturiùs vſurpari poſſunt; cùm vim habeant alterandi intemperiem calidam & humorum & partium, partemque humorum ad vias vrinæ ducant. Reliqua diuretica propriè ſic dicta, inprimis fortia, non niſi concoctâ materiâ & vbi calor febrilis mitigatus eſt, conueniunt. Ex iis tamen quæ ſunt moderatiora, vt agrimonia, capillus ♀, betonica, aſparagus, &c. ſi corpus craſſis humoribus abũdat, viæque vrinæ obſtructæ ſint, ad incidendum, & vt craſſi humores à viis vrinæ amoueantur, ſemper cõmodè adhiberi poſſunt. Exemplum diuretici, quod in omnibus ferè febribus locum habet; hoc eſto. *Vrinã ciẽtia.*

℞. *Radic. petroſelini* Vnc. j. *capill.* ♀. *virid. ſi habeatur* M. ß. *ceterach.* p. j. Infundantur in *Aq. hordei* ℔. jß.

Colentur. Cum colaturâ clarâ. F. Emulſio. *ex ſem. melon.* Vnc.ij Adde *iuleb. violar.* Vnc.j. Miſc.

Ad medicamenta, quæ cauſam febris tollunt, pertinent & medicamenta quædam, quæ extrà corpori *Externa medicamenta cõtra febres.*

præcipue

præcipuè regioni pulsûs in carpo applicantur, qualia parantur ex telis aranearum cum vnguento populeo vel terebinthinâ, apio vel rutâ minutim contusâ, cæpâ theriaca repletâ, & ſub cineribus coctâ, foliis burſæ paſtoris cum ſale & aceto tritis; fuligine è furno cum ſaluiâ, allio, vel cæpis mixtâ, ranunculi foliis, atque veſicatoriis, quæ non ſolùm in tertianis & quartanis intermittentibus, ſed & continuis malignis nonnunquam non malo ſucceſſu applicantur; vt ſuo loco in ſpecie dicetur. Etſi de vi, quâ iuuent, non ſatis conſtet. Credibile eſt, talia medicamenta ſeu acrimoniâ ſuâ naturam ad excretionem ſtimulare, ſeu occultâ vi & proprietate inquinamentum illud, quod humores corrumpit, extrahere: ſicut & natura ſponte nonnunquam ſimile quid tentat, dum vlcuſculis circa labia & nares erumpentibus febres deſinunt.

CAPVT IX.

De diæta in febribus putridis.

Diæta in febribus neceſſitas.

CVm à tribus claſſibus Auxiliorum materiæ petantur, Chirurgiâ, Pharmaciâ, & Diætâ; & præcedentibus capitibus, quâ ratione per venæ ſectionem & medicamenta febre laborantibus ſuccurri poſſit, dictum ſit: proximum iam eſt, vt & diætam febricitantibus præſcribamus, quæ niſi rectè obſeruatur, aliis auxiliis parum proficitur: cùm nullum efficax poſſit eſſe remedium, cui victûs ratio contraria reſiſtit.

Diæta quid.

Duo autem mox in principio notanda ſunt. Primò per diætam non ſolùm cibum & potum, ſed & reliquas res non naturales dictas, Aërem ſcilicet, Somnum & Vigilias, Motum & Quietem, Inanitionem & Repletionem, atque Animi pathemata intelligi; vt *lib. 5. inſt. part. 2. ſect. 3. cap. 2* dictum.

Alimentum duplex.

Secundò circa cibum & potum hoc obſeruandum, dupliciter alimentum conſiderari: aliàs vt tantum alimentum; quo reſpectu nullum qualitatum exceſſum habet, ſed ſolùm vim nutriendi obtinet: aliàs vt cibum medicamentoſum; quo reſpectu, præter nutriendi vim, aliquem in qualitatibus exceſſum habet, per quem morbo & cauſæ morbificæ aduerſatur. Cùm autem pauca dentur alimenta, quæ planè temperata ſint; & ægris illa, quæ per potum & cibum fit medicatio longè gratior ſit, quàm quæ per ſola medicamenta inſtituitur: meritò etiam victu, vtroque modo conſiderato, vtendum eſt.

Victum quid indicet.

Quid autem victum indicet, *in Inſtit. lib. 5. part. 2. ſect. 3. cap. 2.* dictum eſt, nimirum vt Galenus, *1. de vict. rat. in ac. t. 44.* habet, ob facultatis vitalis cuſtodiam & ſani edunt & bibunt, & propter eandem ægri ad potum & cibum accedunt; idque dum potum & cibum ſumimus, agimus, vt vires conſeruemus & inſtauremus. Sicut tamen ea, quæ à morbo vel cauſâ morbi indicantur, ob vires non ſemper exequi licet; ſed vires ea vel permittunt vel prohibent: ita & cauſa morbi inprimis victum permittit vel prohibet. Nam cùm cibus offertur, natura occupatur à coctione & euacuatione materiæ ad coctionem cibi. Ergo cùm maximè naturæ in cauſæ morbificæ coctione vel euacuatione laborandum eſt: eo tempore natura ab illo opere ad aliam actionem auocanda non eſt. Et partes intemperie febrili debilitatæ cibum tam feliciter, ac dum ſanæ erant, concoquere non poſſunt. Itaque nunquam plus cibi dandum, quàm quantum virtus tum debilis & in cauſâ febrili vincendâ occupata, concoquere poſſit.

Cibum quid prohibeat.

Hinc illi aphoriſmi Hippocratis, 1. aph. 8. *Quando vis morbi eſt maxima, tenuiſſimo victu vtendum.* Et 1. aph. 11. *in ipſis paroxyſmis cibum adimere oportet: nam præbere, noxium. Et cum per circuitum redeunt morbi, in ipſis acceſſionibus abſtinendum.*

Quæ in cibo in febribus obſeruanda.

In cibo verò in febribus obſeruādo quatuor ſpectari debent. Forma ipſius victûs, quātitas, qualitas, & tēpus.

Victus forma triplex. Craſſus.

Victûs autem ſeu diætæ Forma triplex eſt; craſſa, mediocris, tenuis. Cùm enim plus ſubſtantiæ corporis apponitur, quàm quotidie abſumitur, vireſque non ſolùm conſeruare, ſed & augere ſtudemus: craſſus victus appellatur. Cùm verò tantum ſubſtantiæ, quantum deperditum eſt, apponere conamur, victûs mediocris vocatur. *Mediocris.* Cùm minus corpori apponitur, quàm deperditum eſt, atque ita vires cōſeruantur, nonnihil tamen imminutæ, victus tenuis & minuens nominatur: *Tenuis.* non quòd nutrimentum ex ſe vires imminuat, ſed quia non tantum corpus reficit, quantum opus erat, pro eo, quod amiſſum erat, reſarciendo.

Craſſa Diæta triplex.

Craſſa ſeu ἁδρὰ rurſum alia ſimpliciter talis eſt, quam antiqui in febricitantibus per integram ſeu totam ptiſanam hordeaceam inſtituebant, eámque copiâ majore exhibitam: alia paulò craſſior, quæ piſces & oua concedebat: alia ἁδροτέρα, quæ carnes pullorum & caſtratorum admittebat.

Tenuis Diæta quotuplex.

Tenuis quoque alia ἁπλῶς talis eſt, quæ per ptiſanam integram fiebat, exiguâ quantitate exhibitam: alia ἀκριβὴς, quæ per chylum ſeu cremorem ptiſanæ: alia tenuiſſima ſimpliciter, quæ fiebat per aquam mulſam, alia extremè tenuiſſima Diæta erat, quæ conſtabat abſtinentiâ ab omni cibo.

Verùm hæc cibandi ratio Græcis & Italis præſcripta, Septentrionalibus populis edacioribus minùs conuenit: imò nec hac ætate Italis conuenire Itali cenſent, quia ſcilicet pleniori victui homines, quàm olim, aſſueti ſunt. Vnde hodie licet loco inediæ integræ melicrato vel juſculo aliquo, vel quod æquipolleat his, vti; loco ptiſanæ colatæ, integrâ ptiſanâ, imò loco ptiſanæ piſcibus, ouis, carnibus vti licet.

Quâ in re tamen rurſum Nationum & Naturarum diuerſitas attendenda. Nam Septentrionalibus populis omnibus non eadem eſt victûs ratio, ſed alij aliis voraciores ſunt. Et in eâdem regione alij pleniori, alij tenuiori victui adſueuerunt. Ideóque iis, qui pleniori victu, dum ſani eſſent, vti ſolebant, etiam ægris victus plenior paulò, quàm aliis, qui tenuiore diætâ vſi ſunt, concedi poteſt.

Ptiſana quid.

Antequam autem quibus febribus, quæ victûs ratio competat, explicemus; in genere quædam de alimentorum & potulentorum in febribus vtilium materiâ dicendum eſt: Et vt à ptiſanâ hordeaceâ, decantatiſſimo illo febricitantium cibo, incipiamus, parabatur illa antiquis ex hordeo ſelectiſſimo, quod, vt Galenus, *libro de alim. fac. cap. 9.* docet, manibus aut panno aſpero fricabant, donec cortex exterior ſeu gluma auferretur: niſi quis ptiſanam magis abſtergentem conficere velit, tunc enim vtilius eſt, hordeum ipſum integrum coquere. Pilis hodie idem præſtatur, quod antiqui manibus fricando efficiebant. Ptiſanam hoc modo excorticatam in ſ. q. aquæ coquebant, donec ius pulticulæ tenuis ſpeciem repræſentaret.

Ptiſanam ita præparatam & coctam duplici modo ægris offerebant. Quæ tota cocta offerebatur, eam ſimpliciter ptiſanam, vel ptiſanam integram, vel ptiſanam non colatam appellabant. Si verò ſuccus ſaltem percolatus exhibebatur, ptiſanam colatam vel ſuccum aut cremorem ptiſanæ nominabant.

Ptiſana in febribus.

Ptiſana hoc modo parata valde in febribus acutis commendatur. *Ptiſana*, inquit Hippocrates, *de vict. rat. in ac. comm. 1. t. 18. Frumentaceus edulijs rectè præferri mihi videtur in morbis acutis, eóſque, qui eam prætulerunt, laudo. Nam viſcoſitas eius leuis, continua, iucunda, lubrica & mediocriter humens; ſitim minimè infert; ea, quæ ablutione indigent, probè abluit; non adſtringit, non male turbat, neque in ventre intumeſcit. nam inter coquendum, quò ad maximum potuit, intumuit.* Et addit Galenus, *in comm. Quæcunque ad morborum acutorum ſanationem inſunt bona, nulli alteri cibo ita ineſſe comperies.* Atque id prolixè probat.

Contra Ptiſanæ vſum

Ex quibus manifeſtum euadit, antiquis quidem valde

Uſum rationes Manardi. valde familiarem & laudatum in febribus, præſertim acutis, fuiſſe cibum ptiſanam. An verò hodie conueniat, in dubium vocauit Manardus, *l. epiſt.* 25. ob has rationes: Primò, inquit, antiqui in integrâ valetudine ptiſanâ vti conſueuerant, vnde & in morbis illâ commodiùs vtebantur. Contrà noſtro tempore cùm apud ſanos nullus illius vſus ſit, nec ægris facilè offerenda. Secundò, Ptiſanam alimentum inſuaue & nauſeabundum eſſe dicit, & propterea ex conſilio Hippoc. 2, *aph.* 38. ab eâ abſtinendum. Tertiò, Antiqui in acutis ſaltem morbis adhibebant: at apud nos rarò dantur acuti morbi, qui diem decimum quartum non tranſeant. Quartò, ait hodie ſaltem ad brutorum, non hominum eſcam hordeum coli, & propterea non habere eas conditiones, quas Galen. in eo requirit, è quo ptiſana parari debeat. Quintò, putat nullum inueniri hodie, qui ptiſanam, vt antiqui ſolebant, præparare ſciat. Sextò, tandem addit, tanto tempore indigere illius præparationem, vt occaſio nutriendi ægrum, quæ in acutis eſt præceps, facilè præterire poſſit, antequam ptiſana paretur.

Solutio earum. Verùm iſtæ rationes tanto Medico dignæ non ſunt. Primò quidem quid apud Italos vel alias nationes fiat, non curioſè inquiro: Itali tamen Medici alij referunt, ptiſanâ etiam ſanos, præſertim in æſtate, familiariter vti & delectari. Apud Germanos certè ſatis frequens edulium eſt. Et poſito, quòd ſani eâ non vtantur: ad inſueta tamen progreſſus, præſertim in morbis, non eſt prohibitus. Deinde inſuauem & nauſeabundam eſſe, concedi non poteſt; niſi forſan ægris quibuſdam, qui omnes alios quoque ſuauiſſimos & delicatiſſimos cibos auerſantur. Tertiò non tantùm in acutiſſimis morbis, ſed etiam in aliis acutis adhibere licet, qui apud nos nulli non ſunt. Quartò magnâ curâ hodie hordeum, præſertim in Germaniâ ad cereuiſiam coquendam, colitur. Quintò nec ratio eius præparandi hodie ignota. Imò dixerim, diligentiùs ac maiori curâ atque artificio hodie in Germaniâ in nonnullis locis parari, quàm olim antiqui ſolebant: quæ, inprimis integra, hodie multis in frequenti vſu eſt, atque integra per ſe, tum cum iure carnis bubulæ vel gallinæ, gratum alimentum præbet. Sextò, & hordeum glumis & cortice exteriore jam liberatum quouis tempore in promptu hodie habetur, vt, quando lubet, coqui poſſit.

Ptiſana cremor. Ptiſanam colatam ſeu cremorem hordei quod attinet, fateor non ita vt ptiſanam integram, noſtris familiarem eſſe; ſed cremor ex auenâ excorticatâ in ſatis frequenti vſu apud Germanos eſt. Ad eius modum ſi quis ptiſanam hordeaceam paret, cremorem ſeu ptiſanam colatam hordei habebit, quam ita ſimpliciter ſumere licet, vel etiam cum modico ſalis & butyro condire, & aliquid quoque panis albi, vt in auenatis fieri ſolet, addere; cùm & antiqui parum olei & ſalis ei admiſcuerint.

Hordeata tamen, quæ hodie Itali & Galli parant ex ſucco ptiſanæ percolato, non multum à cremore ptiſanæ antiquo differunt, niſi quòd ſaccharum addere ſolent. Plura qui de ptiſanâ legere cupit, conſulat Hippocrat. *de vict. rat. in ac.* & Galenum *in comm.* Eundem 1. *de alim. fac. c.* 9. tum peculiarem libellum, qui Galeno aſcribitur, & inter recentiores Cardanum, *de tuend. ſan. lib.* 2. *c.* 7. & Iulium Alexandrinum, *ſalubrium lib.* 8. *cap.* 7.

Ptiſana etſi inter alios cibos primas obtineat: tamen cùm & ægrorum palato inſeruiendum ſit nõnunquam, & varietas delectet: alij quoque cibi admitti poſſunt. In vſu frequenti apud Italos eſt Panatella dictum edulium, & apud nos etiam panis cum aquâ coctus & butyro conditus; cui ſorbitioni & ouum interdum additur. Miſcetur & panis cum iure pulli & gallinæ vel carnis bubulæ. Eſt & gratus, ac paulò plenioris alimenti cibus, iuſculum carnis bubulæ vel gallinæ vel caponis, in quo ouum diſſolutum & coctum ſit. Fiunt & ex cereuiſiâ, quæ ſi tenuior ſit, conuenientior eſt, cum pane iuſcula, quæ ſale & butyro condiuntur. Poſſunt & amygdalata parari, quibus refrigerationis gratiâ ſemina 4. frig. maiora excorticata addi poſſunt, & ſomni causâ, ſemen papauer. albi & lactucæ. Commodius autem eſt, ſi in aquâ, quâ amygdalata parantur, aliquid furfuris, hordei, vel tritici, aut radicis petroſelini vel fœniculi ebullierit.

Fructûs an febricitantibus conueniant, non adeò planum videtur. Auicen. *lib.* 4. *tr.* 1. *c.* 7. ſimpliciter omnes fructûs prohibere videtur, cùm ſcribit: omnes fructus nocere febricitantibus, ebullitione ſuâ & corruptione in ſtomacho. Et Galenus, *lib. de cib. boni & mali ſucci c.* 8. nullum fructum ferè eſſe boni ſucci ſcribit; fugaces verò planè malum ſuccum habere, adeò vt niſi citò excernantur, vel ſi in ventriculo corrumpantur, generent ſuccum veneno non abſimilem. Alij contrà plurimos fructûs, præcipuè refrigerantes, vt angurias, melones & ſimiles indulgent. Verùm ſciendum, ſi qui fructus conceduntur, potiùs concedi vt medicamentum, quàm vt alimentum. Et negari non poteſt, pleroſque facilè corrumpi, in primis in ventriculo calore febrili malè affecto, atque inde vitioſos humores generari, qui febrem valde augent. Et quò fructus aliis corruptioni magis obnoxius eſt, eò faciliùs in febribus corrumpitur. Plerique etiam non benè tranſpirant, & tranſpirationem impediunt, vt capite præcedente, de melonibus dictum. Atque ideò ſi quid omnino ægris delicatis indulgendum, permittendum potiùs, vt deguſtent talia, vt eſt apud Galenum, 1. *ad Glauc. cap.* 9. quàm vt liberaliùs comedant. Aliàs vt *ibidem*, Galenus habet, ſi ægri non ſint delicati, iis talis victus inſtituendus eſt, qualẽ præſcripſit Hippocrates, ex ſucco ſcilicet ptiſanæ vſque ad criſin, aut certè, qui huic non ſit abſimilis. Acida tamen faciliùs ad ſitim nimiam & calorem reſtinguendum concedi poſſunt, vt ſunt mala aut ſuccus granatorum, citri, limonum, berber. ribes, ceraſa: quæ tamẽ omnia potiùs ſunt medicamenta, quàm alimenta.

Dubitatur & de piſcibus, An in febribus conueniant. Nonnulli eos, vtpote qui facilè putreſcant, planè reiiciunt; alij admittunt. Sed etiam febrium & piſcium diſtinctione hîc opus eſt. Commodiùs enim exhibentur piſces in febribus bilioſis. ij tamen ſemper eligendi ſunt, qui melius alimentum præbent, quales ſunt lucij, funduli, ſaxatiles & alij bonæ notæ piſces. An piſces in febribus conueniant.

Oua quoque nonnulli in febribus putridis prohibent; ſcribitque Herc. Saxonia, piaculum eſſe Venetiis, oua febricitantibus præbere. Verùm ſimpliciter febricitantibus prohiberi non poſſunt. Facilis enim coctionis ſunt, & bonum dant alimentum; modò ſint recentia & rectè cocta. Et licèt antiqui in febribus paulò acutioribus plerumque ptiſanâ aut eius ſucco contenti fuerint vſque ad criſin: tamen noſtri homines tenui illi victui minùs aſſueti oua vel illorum vitellos facilè tolerant, nec ea febri quidquam obeſſe poſſunt, neque etiam naturam à coctione auocant, ſi in minori copiâ & non alieno tempore exhibeantur. Hoc tamen attendendum, ne ventriculus & hepar vitioſis, & præcipuè bilioſis humoribus referta ſint; cùm facilè corrumpantur. Oua an febricitantibus conueniant

Carnes etiam aliqui reiiciunt, eò quod facilè putreſcant, & obſeruatum ſit, febricitantes, qui in Cretâ & aliis Græciæ locis carnes comedunt, mori. Verùm etiamſi in Græcia, ob calorem illum inſignem, & quia homines tenuem victum ibi facilè tolerant, ægri carnes vix ſine damno edunt in febribus: non tamen ideò populis Septentrionalibus, huic victui aſſuetis, carnes ſubtrahendæ ſunt. Ex carnibus autem conueniunt capi, gallinæ, pulli, perdices, hædi, vituli: quæ coctæ cum ſucco malorum granatorum, citri, limonum condiri poſſunt. Nonnunquam ex carne capi, gallinarum vel vituli ſine aquâ, in vaſe duplici, vt vocant, Carnes an febricitantibus concedendæ.

vocant, coctâ, contuſâ, & colatâ, ius conficitur, quod vulgò conſummatum vocant, quod inſignes vires alendi habet, & minore labore in ventriculo coquitur. Verùm cùm victum pleniorem ſuppeditent talia, vbi tenuiore opus eſt, non ſatis commodè exhibentur, niſi forſan minore copiâ. Nonnulli horum decoctorum loco aquas è carnibus ſtillatitias exhibent. Verùm ſine ratione & commodo id fieri docuimus, *lib. 5. Inſt. part. 3. ſect. 3. cap. 5.*

Qua victûs ratio quibus febribus conueniat.

Cùm has jam de materiâ alimentorum diætæ formas ſubjecerimus, quæ victûs ratio & forma, quibus febribus conueniat, explicandum. Victûs ratio conueniens inuenitur ex conſideratione virium, quæ victu conſeruandæ ſunt, & collatione earundem cum causâ morbificâ, quæ eundem prohibet. Primò enim videndum quid cibi, virtus concoquere valeat. Nam vt quæ Galenus, *7. meth. med. cap. 6.* ſcribit, huc transferamus, ſi alimentum ipſum ſe concoqueret, ac in partes digereret, præterea alendis partibus aſſimilaret, & quibus alimento plurimo opus eſt, adhæreſceret, proculdubio is cibus dandus eſſet, quem vires requirunt. Verùm quoniam non aliud eſt, quod alimentum deſiderat, aliud quod ipſum conficit, ſed quod nutriendum eſt, ipſum ſibi & alimentum attrahit, & mutat, & concoquit & aſſimilat: ad duo in cibo offerendo ſpectandum eſt, ipſam ſcil. cibi naturam & vires corporis alendi. Deinde ſemper videndum, an vires plus poſſint ad cibum indicandum, quàm morbus ad prohibendum, vel contrà. Quantò enim natura magis in causâ morbificâ oppugnandâ eſt occupata, tantò minus cibo oneranda. Quantò verò minùs eſt occupata, tantò faciliùs cibum concoquit. Tantò autem magis natura occupatur in morbo debellando, quantò ſtatus eſt propior. Tantò verò minùs eſt occupata, quantò eſt remotior.

In cibo exhibendo quæ ſpectanda.

In ſtatu, tenuiſſimo victu vtendum.

Hinc in ipſo ſtatu victu tenuiſſimo (reſpectu ſcilicet victûs totius morbi) eſt vtendum. Et in morbis acutis tenuis victus requiritur, & quò morbus eſt acutior, eò tenuiore victu opus eſt; in febribus verò longis victu mediocri aut pleniore vtendum, & tantò pleniore, quò morbus eſt diuturnior. Docuit hæc omnia Hippoc. 1. *aphor.* 8. ſcribens; *Quando morbus in vigore fuerit, tum vel tenuiſſimo victu vti neceſſe eſt.* Qui aphoriſmus in omnibus febribus, tam chronicis, quàm acutis locum habet. Etſi enim in diuturnis febribus pleniore victu vtendum ſit: tamen in vigore de eo aliquid ſubtrahendum. Tenuiſſimúmque victum hîc appellat non ſimpliciter, ſed præcedentium morbi temporum reſpectu, quibus paulò plus cibi fuit ægro datum. Et, 1. *aphor.* 7. ſcribit: *Cùm morbus peracutus eſt, ſtatim extremos labores obtinet, & extremè tenuiſſimo victu vtendum. Cùm verò non eſt, ſed pleniorem victum exhibere licet, tantum de extremè tenuis victûs ratione remittendum, quantò morbus ipſe ab extremo fuerit remotior.* Qui ergo morbi ſtatim, hoc eſt, primis tribus vel quatuor diebus ſæuiſſima ſymptomata habent, in iis extremè tenuiſſimo victu vtendum. Qui verò ad ſeptimum diem perueniunt, iis ſimpliciter tenuiſſimus victus conuenit. Quoniam enim, vt dictum, natura cum morbo pugnat, natura ab hoc opere ad cibi concoctionem auocanda non eſt. Deinde cùm ſtatûs tempus in acutis febribus ſit breue, in ſubſequente mox declinatione virium lapſus, quem victus tenuior excitauit, facilè reparari poteſt; cùm & morbus tum remittat, & pleniore victu vti liceat. Qui verò morbi poſt ſeptimum ad vigorem perueniunt, in his tenuiſſimo victu vti non oportet, ſed paulò pleniùs ægrum alere licet; & quidem hac lege, vt quantò longiùs febris quælibet abeſt à vigore, tantò liberaliùs plenior cibus offeratur, quò æger vſque ad ſtatum perdurare poſſit. Itaque ſi morbus ſit acutus ſimpliciter, & quidem ἀκριβῶς, qui ſcilicet die decimo quarto ad ſummum terminetur; in eo tenuis exquiſitè victus conuenit: ſi non ſit ἀκριβῶς talis, ſed ad vigeſimum extendatur, tenuis ſimpliciter exiguâ quantitate dandus eſt. Si denique febris ſit acuta ex decidentiâ, mediocrem cibum requirit. Docuit hoc Hippocrates, 1. *aph.* 10. *Quibus ſtatim vigor futurus eſt*, inquit, *ſtatim tenuiter nutriri oportet. Quibus autem poſterius: in ipſo vigoris tempore & paulò ante ipſum de victu detrahendum, priore verò tempore pleniùs nutriendũ, vt ſuſtinere æger queat.*

Victus quomodo ſecundum vires moderandus.

De virium verò robore Hippocrat. 1. *aphor.* 9. *Simul verò & coniecturam facere de ægrotante oportet, virium ſufficere tali diætâ poſſit vſque ad morbi vigorem. Et nunquid ille deſiturus priùs ſit, nec ſatis futurus ferendæ illi diætæ, an futurum, vt morbus priùs deficiat & obtundatur.* Nam ſi vires cum morbo Medicus conferat, duo colliget, aut quòd vires cum morbo pari robore conſiſtere poſſint vſque ad ſtatum, & tum in tenuiſſimo victu perſiſtendum; aut quòd vires ægri ante vigorem morbi defecturæ ſint; atque tum æger, ne ſuccumbat, paulò liberaliùs nutriendus eſt per principium & incrementum, ſenſimque poſtea de cibo detrahendum, quo magis ſtatus morbi appropinquat. Atque hoc ex naturâ ægri, ætate & ſimilibus cognoſcitur. Nam ſi corpus ſit calidum & ſiccum, & bile, præſertim circa ventriculum, abundet, tenuem diætam aut inediam non feret. Facilè enim talia corpora reſoluuntur. De ætate Hipocrat. 1. *aph.* 13. ſcribit: *Ieiunium ſenes ferunt facilè; ſecundùm hos, qui ætatem conſiſtentem agunt; minùs adoleſcentes, minimè omnium pueri, atque inter eos maximè, qui viuidiore ſunt corpore.* Nam vt eſt in ſeq. aph. 14. *Qui creſcunt, natiuum calidum habent plurimum, atque copioſiore alimento indigent, & propterea abundè ipſis ſuppeditare oportet; alioquin corpus conſumitur. In ſenibus verò calidi ineſt parum, & pauco propterea pabulo indigent; multo enim extinguitur.*

Conſuetudo quoque & vitæ inſtitutum multum hîc poteſt. Qui enim pluribus alimentis aſſueti ſunt, non facilè paucioribus ſunt contenti. Et contrà qui paucioribus ſunt aſſueti, facilè jeiunium perferunt. Ita qui laboribus & magnis exercitiis ſunt dediti, non facilè ferunt tenuem victum: contrà qui vitam otioſam agunt, pauciore victu ſunt contenti. Et vt in ſummam hæc contrahamus: quò vires ſunt robuſtiores, eò plenior victus eſt exhibendus, ille ſcilicet quem Medici inclinantem ad plenum appellant. Qualis fit ex juſculo & pane & modicâ carne. Vires enim & calor fortis plus alimenti concoquere poſſunt. Virtuti autem debili minus alimenti exhibendum. Virtus enim debilis non poteſt multum cibi concoquere.

Diſtinguendum tamen hîc eſt, An vires ſint debiles ex inanitione, vel ſuffocatione aut morbi vehementia. Etenim ſi virtus ſit debilis ex inanitione ſeu copioſâ aliqua euacuatione, conuenit victus ad pleniorem accedens, & plus hîc ad vires reſpiciendum, quàm ad cauſam febrilem. Nam ſi ſpirituum, humorum, vel etiam ſolidarum corporis partium aliquando magnus eſt defectus, plus alimenti præbere oportet, vt ſpiritûs, humores, & ipſæ etiam ſolidæ corporis partes inſtaurentur. Quando verò nullus in ſpiritibus, humoribus & ſolidis partibus eſt defectus, vel etiam abundantia eorundem adeſt, vireſque debiles ſunt ex ſuffocatione: tenui victu opus eſt duplici de causâ. Primò, vt plenitudo imminuatur. Secundò, vt natura coctioni humorum rectiùs incumbere poſſit.

Quantitas cibi exhibendi.

Non autem ſolùm ipſam Victûs formam conſiderare oportet, ſed & quantitatem ſeu doſin. Siue enim craſſus, ſiue tenuis, ſiue medius victus exhibendus ſit, poteſt nunc maximâ, nunc minimâ, nunc mediâ copiâ exhiberi. Doſis verò ex virtute & causâ morbificâ inter ſe collatis colligitur. Quamuis enim virtus, quantò eſt robuſtior, maiorem copiam nutrimenti indicet; tanto verò minorem, quò eſt imbecillior: attamen non ſola virtutis & caloris natiui abundantia ac robur conſideranda, ſed cum ipſo morbo aut potiùs causâ morbi

morbificâ conferenda. Cauſa enim febrilis victûs quantitatem minuendam indicat. Vt enim ſe habet alimentum craſſum ad tenue: ita major quantitas ad minorem, & maior quantitas difficiliùs à natura coquitur, faciliùs minor. Itaque magna & mediocris cibi quantitas à robuſtâ vel etiam mediocri virtute indicatur; à paruâ autem cauſæ febrilis vi permittitur. Parua verò quantitas à magnâ debilitate præſcribitur. Ergo cùm in ſtatu morbi pugna naturæ & morbi ſit maxima, & natura in vincendâ cauſâ morbificâ ſit maximè occupata: minima quantitas cibi, quæ febri conuenit, tum eſt exhibenda. In principio autem quia nondum in eâ valde occupata eſt, ideò victum, qui febri competit, tum in maximâ quantitate exhibere licet; in augmento autem, quia natura jam pugnam aggreditur, aliquid detrahendum.

Qualitas cibi. Qualitatem cibi quod attinet, conſideratur cibus vel quatenus cibus vel quatenus cibus medicinalis. Si quatenus cibus, conſideretur, tantum nutritionis gratiâ & ad vires conſeruandas exhibetur. Ij itaque cibi ſunt tum eligendi, qui coctu ſunt faciles, boni ſucci, facilis diſtributionis & minimè excrementitij: quales ſunt jura ex carnibus gallinarum & carne bubulâ, ouâ, panis triticeus bene fermentatus & coctus, carnes pullorum, gallinarum, hædina, vitulina, perdicum, Nec veruecina improbanda videtur: de quâ Sanctorius, *Sect.3. Stat. Medic. aph. 8.* ſcribit: *Caro veruecina facilè coquitur, & eſt vaporoſa. Perſpirat enim noctis ſpatio trientem libræ magis, quàm cætera edulia.* Si autem cibus conſideretur, vt medicinalis, qualis eſt ptiſana, mulſa, vel reſpectu febris, vel cauſæ febrilis conſideratur. Si febris reſpectu, de eo ſcripſit Hippocrates, 1.aph.16. *Victus humidus omnibus febricitantibus conuenit; maximè pueris, & aliis, qui tali victu vti conſueuerunt.* Cùm enim victus medicinalis iis, quæ p.n. ſunt, contrarius, iis verò quæ ſ. n. ſunt, ſimilis eſſe debeat, meritò febricitantibus victus frigidus & humidus præſcribendus; cùm febris omnis calidus morbus ſit, & ad ſiccitatem tendat. Humidi tamen ſaltem fecit mentionem Hippocrates, cùm nec apud vulgus dubium ſit, febricitantes refrigeratione indigere. Ex quo patet, ptiſanam hordeaceam valde conuenientem, reſpectu febris, cibum eſſe. Poſſunt & alij cibi, qui medicinales non ſunt, plantis & ſuccis refrigerantibus condîri, vt medicati fiant. Ratione autem cauſæ in febribus putridis non ſemper cibus frigidus & humidus admittitur. Illi enim, quod magis vrget, ſemper maximè reſiſtendum. Ideóque in putridis victu attenuante, incidente & abſtergente ſæpe opus eſt. Et quò humor eſt craſſior, eò etiam cibus majore vi attenuandi & incidendi ſit præditus. Vnde in febribus à materiâ frigidâ dependentibus ſæpe calidis opus eſt, poſſúntque cibi condîri petroſelino, hyſſopo, fœniculo, cappatibus, &c.

Tempus cibi exhibendi. Tempus cibi exhibendi commodiſſimum eſt illud, in quo Indicans, nimirum virtus, quæ cibo inſtaurari & conſeruari poſtulat, præſens eſt: Nihil verò adeſt quod illum prohibere poſſit. Ex quo patet, oportunum tempus particulare exhibendi cibum in febribus eſſe, cùm cibus, qui priùs eſt aſſumptus, concoctus eſt. Tum enim natura nouum alimentum deſiderat. Et cùm à natura poteſt coqui, ſeu cùm nihil adeſt, quod naturam in coctione remorari & impedire poſſit. Itaque in continuis planè febribus tempus conſuetum cibi aſſumendi eſt obſeruandum. Natura enim tum faciliùs cibum tolerat & conficit. Si verò febris quidem continua ſit, ſed quæ manifeſtam habeat remiſſionem & exacerbationem, accedente declinatione cibus offerendus. Si verò febris ſit intermittens, tempore ἀπυρεξίας atque interualli commodiſſimè exhibetur cibus; & quidem longè ante paroxyſmum. Si autem interuallum tam breue ſit, vt ante ſequentem paroxyſmum cibus aſſumptus nequeat concoqui, in ipſâ declinatione cibus exhibendus. Id quod docuit Hippocrat. 1.*aph.*11. *In acceſſionibus abſtinere oportet. Cibum enim dare noxium eſt. Et quibus per circuitum fiunt acceſſiones, in ipſa acceſſione abſtinere oportet.*

¶ [Inualuit non ſolum apud vulgus, ſed & Medicos nonnullos, falſa quædam opinio, ſatis eſſe, ſi ægri tres vel quatuor horas ante acceſſionem paroxyſmi à cibo abſtineant; quo modo multæ febres, quæ citius curari poterant, prolongantur & protrahuntur. Atque vt id ſtatuant, videtur eos adduxiſſe locus Galeni, 8. *meth.med.cap.*4. vbi ſcribit, ſatis eſſe, ſi tres horæ æquinoctiales quatuórue inter balneum, acceſſioniſque tempus interponantur. Verùm ita ſimpliciter hoc temporis ſpatium definiri non poteſt. Hæc quidem generalis regula eſt, attendendum eſſe, vt antequam paroxyſmus adueniat, cibus in ventriculo concoctus ſit; quam etiam tradit Auicenna, 1.4.*tr.*1.*cap.*8. in febribus ita cibandum eſſe, vt vacuo ventriculo occurrant, atque nititur ea firma ratione, quòd ſcilicet natura ſimul cibi & morbi coctioni, & febri expellendæ, vacare non poſſit, & propterea à morbi profligatione & coctione in paroxyſmo, ad cibi coctionem auocanda non ſit; quod ſi fiat, & morbus prolongatur, & mala ſymptomata oriuntur, quæ Hippocrates & Galenus, 4. *de rat. vict. in acut. text.* 39. enumerant: nimirum venter calet, faſtidiunt cibum, intenduntur hypochondria, iactatur corpus propter internam turbationem, mens fixa non eſt, dolet æger, lancinatur, vomere affectat, & cùm mala euomuerit, dolet: &, quod præcipuum eſt, & è quo reliqua omnia conſequuntur, cibus concoquitur, ſed corrumpitur, atque ita non corpori, ſed febri alimentum præbetur.

Quot horæ in febribus ante acceſſionem à cib. ſit abſtinendum.

Error vulgi ac quorundam Medicorum.

Spatium tamen hoc, quod inter cibum ſumptum & paroxyſmum intercedere debet, variat pro ratione corporum, cibi, & febrium. Nam primò corpora alia habent calorem fortiorem, vel à morbo minus debilitata ſunt; quæ ideò cibum faciliùs concoquunt; iiſque propterea breuiore, ante inuaſionem febris, tempore cibum exhibere licet. Alia contra ventriculum vel ex ſe debilem; vel à morbo debilitatum habent; & propterea longiore tempore ad cibi coctionem indigent. Atque ea de cauſſa iis cibus longiore ante paroxyſmum interuallo exhibendus. Secundò cibi alij aliis faciliùs, & breuiore tempore coquuntur; alij difficiliùs, & longiùs ad coctionem ſpatium requirunt; & propterea illos breuiore ante paroxyſmum interuallo ſumere licet; hos nonniſi longiore. In victu nimirum planè tenui horæ tres ſufficere poſſunt, in tenui quoque ſex præterpropter, pro ventriculi robore, & febris ratione. Nam tertiò in febribus aliis humores calidi, in aliis frigidi, in aliis bilioſa, in aliis calida cruditas peccat; atq; ab illis coctio minùs, ab iſtis magis turbatur. Vnde in febribus bilioſis cibus faciliùs coquitur, difficiliùs in quartanis. Et experientia docet, in quartanis ſæpe cibum, qui ſex vel ſeptem horarum ſpatio ante paroxyſmi inuaſionem aſſumptus eſt, nihilominus crudum planè in paroxyſmo, vel etiam in fine paroxyſmi, vomitu reiici. Accedit hoc, quòd in febribus tempus illud inuaſionis & ἐπισημασίας non ſemper æquale eſt, neque demum tum, cùm paroxyſmus ægrum manifeſtè inuadit, natura morbum aggreditur, ſed ſæpe diu ante latenter id agit. In febribus quidem bilioſis ἐπισημασία & inuaſio illa breuior eſt; at in quartanis ante manifeſtam inuaſionem diu ante natura materiam aggreditur; & propterea cùm jam ante manifeſtam inuaſionem in morbo debellando natura occupata ſit, etiam longiore ante paroxyſmum interuallo cibus non exhibendus, ne natura à ſuo inſtituto auocetur. Vnde in quartana tutiſſimum eſt, ſæpe tota die ante acceſſionem nullum cibum capere. Locum verò illum Galeni, 8.*meth.med.cap.*4. quod attinet, loquitur

Spatium certum definiri non poteſt.

In febribus bilioſis cibus faciliùs concoquitur, quàm in quartanis.

quitur ibi Galenus de victu tenuiſſimo, Quæ aliâs Galeni hac de re mens fuerit, patet ex eo, quod mox addit: *Si verò circa veſperam, aut duabus horis citiùs, acceſſio inuadat, tum lauiſſe manè licet, tum cibaſſe.*

Ab iſtâ tamen de cibandi tempore normâ quandoque deflectendum eſt, & ipſo inſtante paroxyſmo cibus exhibendus: Si nimirum virtus ſummè imbecillis ſit ex reſolutione. Vt enim ſuprà dictum, vires debiles eſſe poſſunt vel ex reſolutione & alimenti penuriâ, vel ex ſuffocatione aut morbi vehementia. Si ob poſteriores cauſas virtus ſit debilis, commodiſſimum tempus cibi exhibendi eſt declinatio vel interuallum, vt dictum. Si autē priore de causâ virtus ſit labefactata, & per inſignem aliquam euacuationem ſit debilitata, aut ob inediam collabatur: nonnunquam ante acceſſionem, vel in ipſo paroxyſmi principio, vel etiam in ſtatu cibum exhibere conuenit.

In paro-[xyſ]mo cibum [e]xhibere li-[ce]t.

Reliqua, quæ ad cibum moderandum pertinent, propoſuit Hip. 1. *aph.* 17. dum inquit. *Quibus etiam ſemel & bis, & plus minúſue, & gradatim præbere cibum conueniat, ſpectandum. Dandum verò aliquid tempori, regioni, ætati, & conſuetudini.*

Cùm enim virtus nonnunquam ſit debilis, nonnunquam medio modo ſe habeat, nonnunquam ſit robuſta; morbus etiam aut cum humorum defectu aut copiâ, aut corruptione coniunctus ſit: vires fortes copioſum alimentum tolerant, debiles paucum, mediocres mediocre; & humorum defectus copioſum alimentum, vt inſtauretur, requirit; copia verò paucum, & corruptio humorum, vt malitia eorum temperetur, plenius alimentum poſtulat. Hinc ſi vires ægri ſint debiles, cum defectu humorum vel corruptione, parum alimenti, ſed ſæpius præbendum eſt. Si verò vires ſint debiles, nullus autem humorum defectus, neque corruptio inſignis adſit, ſed humores moderatè ſecundùm naturam ſeſe habeant vel etiam abundent, rarò & parciùs tales nutriendi ſunt, & multò magis, ſi cum virium robore humores abundent. Si autem cum humorum defectu vel corruptione vires adhuc fortes ſint, tunc copioſiùs & ſæpe alendum eſt. Quòd ſi acceſſiones non permiſerint, & ſæpiùs cibandi occaſio non ſit, rariùs plura alimenta exhibebimus.

[Po]tus in fe-[bri]bus.

Non minor, imò ferè maior, per febres POTVS, quàm cibi cura habenda eſt. Nam cibos plerumque febricitantes auerſantur, & non niſi inuiti ſumunt: potum autem auidè expetunt, & in febre plerumque petit fames, creſcit ſitis. Qua de causâ etiam potus liberalior, quàm cibus, concedi poteſt. Ex cibo enim plerumque ad morbi materiam aliquid accedit; & proinde cibus ſemper à morbo prohibetur. Ex potu autem refrigerante miteſcit calor, ſiccitas prohibetur: Faciliùs quoque potulenta concoquuntur, quàm cibi; celeriùs reficiunt, & minùs grauant.

Modus in [po]tu ſeruan-[dus.] [In] continuis.

In potu tamen etiam modus adhibendus, ne nimio humore natura oneretur, cruditas augeatur, & coctio materiæ impediatur. Itaque in continuis febribus primis diebus parciùs potus dandus; poſterioribus autem temporibus, vbi æſtus, ſitis, & virium debilitas valde vrgent, plus potûs dandum. Valde enim ij peccant, qui ægris ardentiſſimâ febre laborantibus, & potum auidiſſimè expetentibus omnem denegant, & hoc modo natiuum humidum abſumi, corpuſque areſieri & exſiccari permittunt. Etenim in continuis febribus materia in venis cōtinēter manens magno illo æſtu corpus vrit, vt niſi potulentorum refrigeratione temperetur, non parum damni inde ægro immineat. Talibus ergo laborantibus frigidū potum præbere licet. Siccus enim ardor hoc modo temperatur, natura reficitur, & ſi coctio præceſſit, materia morbi vel ſudore, vel vomitu, vel per aluum euacuatur.

In intermittentibus.

In intermittentibus verò, quantum fieri poteſt, in paroxyſmo à potu abſtinendum, ægrique monendi, paroxyſmo deſinente ſitim quoque deſituram, longiorémque ex potu futurum paroxyſmum, & omnino citiùs deſinere ſitire eum, qui non bibit, quàm qui bibit. Quod enim putreſcit, & corruptum eſt, in paroxyſmo ſeparari & excludi debet; quod opus humor multus remoratur. Inſtante tamen ſudore potus ad ſudores promouendos concedi poteſt. Atque ita in potu permittendo in febribus continuis magis ad morbum, calorem ſcilicet febrilem, reſpiciendum: in intermittentibus ſæpe calidum potiùs, quàm frigidum bibere præſtat; cùm citiùs ſudent, minúſque lædantur, ſi calidum, quàm ſi frigidum biberint. In vtriſque tamen neutrū negligendū.

Potus autem, qui febricitantibus conuenit, eſt aqua, decoctum hordei, cereuiſia tenuis, vinum & alia quædam, de quibus breuiter dicemus.

Potus duplex.

Hoc tamen priùs monendum, potum, vt & cibum, conſiderari vel ſimpliciter vt potum, vel vt potum medicinalem, Potus, quatenus potus, ideò expetitur, vt eius vehiculo cibus rectè diſtribuatur, vt corpus frigiditate ac humiditate temperetur, ac præterea etiam vires corporis inſtaurentur & conſeruentur. Atque adeò potus, qui has conditiones habent, inprimis ſunt vinum & cereuiſia, & quæ his cognata ſunt. Potus autem ſi vt medicinalis conſideretur, non ſolùm, vehiculum cibo præſtare, ac vires, vbi opus eſt, conſeruare, ſed & morbo ac cauſæ morbificæ aduerſari debet. Hinc fit, vt in febribus aliis, vt & aliis temporibus, alij potûs eligendi ſint. Quò enim morbus eſt acutior & citiùs ad vigorem peruenit, tenuiore ac liquidiore cibo, ſorbitionibúſque vtimur, & propterea tum minore potûs copiâ ob cibi diſtributionem opus habemus, cùm ſorbitiones per ſe promptè diſtribuantur, & cibi potúſque vicem gerant. Accidit tamen ſæpe, vt ob febrem, quæ humiditatem conſumit & ſitim auget, plus adhuc potûs exhibendum ſit. Quantò verò vires fuerint imbecilliores, tantò magis reficiente ac nutriente potu vtendū. Quantò autē cauſa febrilis magis vrget; tantò minùs nutriēte potu opus. Quò febris fuerit intenſior, putredo maior, eò magis calidiorem potum vitabimus, & frigidiorem vſurpabimus, & quidem ratione febris humidiorem; ratione autem putredinis ſicciorem. Si autem contrariis qualitatibus materia febrilis ſit prædita, contrarium faciemus. Hinc ſi reſpicimus ad cauſam febrilem, ſæpe incidente, aperiente, abſtergente potu opus eſt, qui propterea alterandus hyſſopo, melle & ſimilibus. Quantò materia febrilis crudior eſt: tantò minùs nutriente potu, ne naturam in coctione remoremur, vtimur; modò non natura concoquens potu inſtaurari & roborari ſummè deſideret. Si materia alicui parti valde impacta eſt, refrigerantem potum non admittit. Ad diſcuſſionem enim hoc modo ineptior redditur.

Ex quibus facile colligere eſt, qui potus quibus febribus conueniat: de ſingulis tamen in ſpecie, vt promiſimus, dicemus.

Aqua potus an in febribus conueniat.

Aquam ſimplicem quod attinet, eius potum, cum venæ ſectione, duo maxima in acutis febribus eſſe remedia, ſcribit Galenus: ſentiunt tamen de eâ alij aliter. Nonnulli eam planè reiiciunt. Sed parum rectè, cùm ad febrilem calorem mitigandum ſummam vim habeat; neque facilè viſceribus damni aliquid inferri poſſit, cùm magno calore & æſtu occupantur. Alij toto morbi decurſu aquam frigidam concedunt: qui & ipſi peccant. Coctioni enim humorū officit, & difficulter coquitur, diúque in ventre, antequā per corpus diſtribuatur, hæret, neque incidit, neque abſtergit, neq; per ſe aluū ducit, neq; vrinam ciet. Et licèt refrigeret: tamen refrigeratio rectiùs ab iis petitur, quæ ſimul refrigerandi & meatûs aperiendi vim habent. Imò ne refrigerare quidē ſatis poterit, ſi exiguâ quātitate propinetur. Si verò copioſè propinetur; meatûs obſtruet, & cruditate auctâ morbū lōgè deteriorē efficiet. Et propterea nō niſi in acutis in ſtatu, coctione abſolutâ, concedēda.

Frigidæ exhibendi modus. Alij in modo propinandi errant, qui aquæ frigidæ parùm ægris propinant. Hoc enim modo æſtum febrilem non temperant, ſed potiùs accendunt & augent. Paucior enim aqua à maximo febrili æſtu ſuperatur. Itaque Græci authores jubent in ſtatu, cùm febris acuta, ebullitio humorum, ſitis, inquietudo, cordis & arteriarum pulſatio eſt vehementiſſima, ægerque auidiſſimè eam expetit, aquam frigidam copioſè exhibere. Ita enim minùs à frigiditate læduntur viſcera, & acrior fit inter febrem aquamque pugna, & copioſior vel per vomitum, vel aluum, vel ſudorem, imò per plures vias ſæpe euacuatio. Ideò vbi venter fluxit, aut vomitus erupit poſt frigidæ potum in acutis, ſtragulis deinde corpus diligenter tegendum, donec ſudor eruperit. Atque hoc modo Antiqui frigidam, vt potum medicinalem, ſemel in ſtatu propinabant; non verò quotidianæ potionis gratiâ, neque antea eam concedebant, quàm materia cocta euacuationi apta eſſet.

In febribus tamen ſupra modum ardentibus, ac corpus liquantibus, interdum neceſſitas cogit per initia & augmentum frigidam propinare, vt caloris feruor reſtinguatur, & præternaturalis ſitis mitigetur, præſtátque, ſumptâ frigidâ febrem paulò producere, quæ tamen curari poſſit; quàm permittere, vt æger magnitudine febris ſuperetur. Hoc tamen rurſus obſeruandum, noſtris hominibus ardentiſſimas illas febres ex tenuiſſimâ & ſincerâ bile natas, rarò accidere, & proinde neceſſitatem, frigidam exhibendi tantam non eſſe.

In aquâ exbibendâ obſeruanda. In aquâ tamen bibendâ quædam obſeruanda, ob quæ nunc confidentiùs eam propinare licet; nunc verò cautiùs & parciùs illa bibenda, interdúm etiam planè ab eâ abſtinendum eſt. Confidentiùs propinari poteſt, vbi febris eſt magna; ætas iuuenilis, corpus boni habitûs, ſana viſcera, & vires adhuc firmæ ſunt, æſtas adeſt, & inprimis ſi æger potui aquæ eſt aſſuetus. Periculoſum verò eſt frigidam propinare iis, quibus adhuc obſtructio in viſceribus hæret, tumor & dolor, aut imbecillitas, maximè ventriculi, lienis & hepatis adeſt. Obſeruatum enim eſt, frigidâ potione gulam nonnullis ita læſam fuiſſe, vt vix deglutire potuerint; aliis ventriculum, aut iecur, aut pulmonem grauiter offenſum.

Ergò cùm aquæ frigidæ potus in febribus acutis ſua habeat commoda & incommoda, vidédum, verùm plus commodi, an damni ex eius potu proueniat. Nam ſi damnum ex potu frigidæ ſit futurum exiguum, confidenter propinari poteſt. Si verò damnum ſit magnum, abſtinendum ab eâ, & potiùs aliis auxiliis vtendum. Atque hæc omnia de febribus acutis ſaltem dicta ſunt.

Frigida potus intermittentibus non conuenit. In intermittentibus febribus verò frigidæ potus nũquam conuenit; inprimis ſi ex craſſo & tenaci humore procreentur. Craſſa enim materia, quamuis cocta nec promptè nec tutò frigidæ potu ad excretionem impellitur. Et facilè viſcera tanto æſtu, vt in continuis febribus, non laborantia frigidæ potu offenduntur.

Aqua electio. Eligenda eſt autem aqua, quæ neque limi, neque mali ſaporis, aut odoris, aut alterius labis ſit particeps; neque in ventriculo diu hæreat, eum inflet, & grauet; ſed quæ facile alteretur; quod ex iis, quæ in eâ coquuntur, cognoſcitur. Nam in bonis aquis res omnes facilè elixantur; in prauis verò tardiùs. Si autem aqua naturâ ſuâ talis non ſit, priùs coquenda eſt, poſt coctionem verò, quod graue eſt, vbi aqua refrigerata fuerit, ſubſidet. Nonnulli deſtillãdo potiùs, quàm coquẽdo aquas crudas corrigunt. Interdum, ne flatibus repleatur ventriculus, aniſum, fœniculum, cinamomum, aut piper, exiguâ tamen quantitate, ne febris intendatur, in aquâ coquitur. Nonnunquam exiguam vini quantitatem admiſcere licet, vt aqua & guſtui gratior reddatur & faciliùs diſtribuatur.

Aqua correctio. Verùm cùm aquæ nec omnes ſint aſſueti, nec eadem omnibus grata ſit, de potionibus ægris iucundis aliis, Medici ſunt ſolliciti. Nam, vt Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 1. cap. 132.* habet, duplex robur, & admirandum ſimul auxilium exhibet id, quod etiam naturæ, ob iucunditatẽ, gratum exiſtit. Venter enim, vbi quod blandum eſt, ſuſcepit & in ſe complexus eſt, tenet & probè concoquit prò viribus, maximè ſi fuerit quantitate moderatum. Excitatur enim ſæpe natura, & actiones ab affectuum feritate miſerè afflictas ſuſcitat, ac morbo repugnat duplici modo, ipſum quidem morbum palàm contrarietatis naturâ caſtigans, vires autem animal gubernantes conſolans & excitans ac fortificans ad ſuperandum morbum.

Decoctum hordei. Frequenter alteratur aqua hordeo quæ inde decoctum hordei, vel aqua hordei appellatur. Coquitur nimirum hordeum, donec turgeſcat & rumpatur; quod decoctum magis nutrit, quàm aquâ ſimplex, ſimulque attenuat, incidit, & ſudores ac vrinam mouet. Verùm quia flatulenta eſt, & in ventriculo facilè aceſcit, alteratur plerumque paſſulis, glycyrrhizâ, ſem. aniſi, fœnic. cinamomo, ſaccharo; vt ℞. decocti hordei ſ. ℔. iij. ſacch. ℥. j cinamomi ʒ. j. M.

Iulebi. Fit & ex aquâ admixtione ſacch. vel ſyrupi, potus dilutior, quem Iulebum vulgò appellitant. E. g. ℞ aq. coct. ℔. iij. ſacch. ℥. j. ß. cinamomi ʒ. ij vel. iij. Coq. & per manicam Hip. traiiciantur. Vel aquæ coctæ aut deſtillatis aquis ſyrupus acetoſus ſ. Oxymel, Iulebus roſarum vel violarum, vel ſuccus citri, pro febris ratione, admiſcetur: interdum etiam ſpir. vitriol. ad gratam aciditatem additur. Poteſt & ſalis nitri ſeu præparati, ſeu, vt aliis non ſine causâ videtur, crudi puriſſimi momentum in Aquâ diſſolui. De quo vide Andr. Libauium. *Apoc. Hermetica part. prior. cap. 17.* Fiunt & ex conſeruis Iulebi grati. V. G.

℞. *Conſeru. roſar.* ℥. j. ß. *violar.* ℥. j. *bugloſſ.* ℥. ß.

Diſſolu. in aq. coctâ vel aquâ hordei ſ. additis etiam, ſi libet, aquis endiuiæ, acetoſæ, cardui benedicti: colentur & per manicam Hipp. traiiciantur, vt fiat potus clarus; cui aliquot guttas ſpir. vitriol. addere licet. Videantur etiam Inſtitut. *lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 7.*

Aëtius allegato loco plures etiam potiones proponit, quæ ibi videri poſſunt.

Aqua mulſa. Paratur ex melle & aquâ, mulſa dicta, quæ vires habet incîdendi, & obſtructiones aperiendi, ſed ob mel, febrem accendere poteſt. Ideóque ſaltem conuenit in febribus pituitoſis, non verò in acutis & bilioſis. Quantò autem magis aquoſa eſt & minus mellis habet, eò minùs calefacit.

Oxymel. Ex melle, aceto & aquâ paratur oxymel, potus febribus commodior, quàm hydromel ſeu aqua mulſa. Acetum enim, vt Hip. *3. de rat. vict. in ac. t. 30.* ſcribit, damnum, quod ex melle prouenire poteſt, corrigit, & ne in bilem facilè mutetur, prohibet. Verùm cùm de oxymelite pluribus dictum ſit, *lib. 5. Inſt. p. 3. ſect. 3. cap. 4.* actum hoc loco agere nolo. Poteſt loco oxymelitis, ſyrupus acetoſus ſ. ſubſtitui, & conueniente liquore dilui, vt formam Iulepi acquirat.

Emulſiones. Fiunt & ex ſem. frigidis maioribus dictis Emulſiones appellatæ, cum decocto hordei vel furfurum vel aquis deſtillatis; in quibus interdum rad. petroſelini vel fœniculi concoquere priùs licet. Adduntur ſaporis gratiâ amyd. dulces, vel ſomni causâ, ſemina papau. albi: dulcoratur emulſio facta, ſi opus eſt, rotulis manûs Chriſti, vel julebo roſar. aut viol. E. G.

℞. *Amygd. dulc. excort.* ℥. ß. *Sem. 4. frig. mai. excort.* ā. ʒ. j. ß. *Aqua hordei cum ſacch. & cinamomo.* ℔. ij. F. ſ. a. Emulſio. Vel aquæ hordei loco ſumatur decoctum furfurum, & Emulſio dulcoretur iulebo roſar. vel violar.

Nonnunquam etiam Cornu Cerui ac margaritæ, proüt opus eſt, admiſcentur.

Cereuiſia. Cereuiſia, potus populis Septentrionalibus vſitatiſſimus, etiam in febribus conuenit, inprimis hordeacea. Cùm verò magna eius ſit differentia, eligenda eſt in calidioribus febribus, tenuis; in longis verò mediocris

cris conſiſtentiæ, ſemper verò bene defecata, & quæ in viſceribus non diu hæret.

[Se]rum lactis. Neque incommodus potus in febribus eſt ſerum lactis, inprimis caprinum. Refrigerat enim ob partes aquoſas, quibus abundat: abſtergit tamen atque aluum mouet, ob quaſdam ſalſas partes, quarum eſt particeps. Quia autem eſt flatulentum, ſemine aniſi aut cinamomo corrigi poteſt.

[Vi]nũ an fe[br]icitantibus conueniat. De Vino, An in febribus conueniat, controuerſia eſt. Verùm ad iſtam quæſtionem ſimpliciter reſponderi non poteſt; cùm ſit magna & febrium & vini differentia: nec omne vinum omnibus febribus, nec aliquod omnibus, aut nullum nullis, ſed aliquod aliquibus ſolummodò conuenit. Febres enim, & humores à quibus febres procreantur, alij aliis ſunt calidiores; nunc cocti, nunc crudi: vires nunc debiles, nunc fortes. Vinum aliud eſt potens, aliud tenue, aliud mediocre. Vinum, quò potentius eſt, eo magis nutrit, & ſpiritus celeriter reficit: ſed calefacit, febrẽ & ſitim auget, caput petit: Quod genus vini propterea nulli febri cõpetit. Auſtera quoque vina putridis febribus non competunt, cùm adſtrictionẽ febres putridæ non ferãt.

Qualia verò vina eſſe debeant, quæ in febribus putridis admitti poſſunt, docet Gal. *3. de vict. rat. in ac. t. 8.* Aquoſum vinum eſt febricitantibus maximè idoneum. Hoc autem colore eſt album, conſiſtentiâ tenue, nullamque inſignem earum, quæ cæteris vinis inſunt, qualitatem habet, neque auſteritatem, neque dulcedinem, neque odorem. Huic enim ſoli, inter omnia vina, datum eſt, vt aquæ & vini mala effugiat. Talia enim vina humectant, & ſi non refrigerant, tamen parum calefaciunt. Ac propterea febrili ſiccitati medentur, & coctionem adiuuant. Et tale vinũ ſi habeatur, in intermittentibus, in aſſuetis potiſſimùm, circa coctionẽ, ſi opus ſit, admitti poteſt. Id quod Gal. etiam docuit, *1. ad Glauc. cap. 9.* qui in exquiſitâ tertianâ, incipiente coctione, vini tenuis & aquoſi modicum conceſſit; procedente verò coctione eius quãtitatem auxit. Vinum enim tale celeriùs, quàm aqua diſtribuitur, excretiones promouet, vires roborat, bonum ſanguinem ſuppeditat. Et quò humor, qui febrem generat, eſt frigidior, eò tutiùs vinum exhiberi poteſt. Vnde in quartanis, diuturnis ſcilicet febribus, vinum citiùs cõcedi poteſt: cùm ad humoris ſicci humectationem, craſſi attenuationẽ faciat, vireſque, quæ in longitudine morbi deiiciuntur, cuſtodiat. In continuis verò quia calor magis vrget, tutius eſt coctionem & manifeſtam declinationem expectare, antequam vinum propinetur; niſi forſan ſumma virium imbecillitas magis vrgeat, quàm febris.

Verùm quia talia vina non vbiuis obuia, & ſemper in promptu ſunt; & Septentrionales noſtri plerumque magis cereniſiæ, quàm vino ſunt aſſueti: antequã manifeſta coctionis ſigna adfuerint, nec in intermittentibus vinum facilè concedi debet, & illud quidem ὀλιγοφόρον, aut aquâ dilutum.

In febribus autem continuis, etſi declinatio adſit, ſi tamen calor adhuc ſit intenſior, & corpus calidum ac ſiccum, à vino abſtinere tutius eſt; niſi inſignis virium debilitas id requirat. Tria enim ſemper in continuis febribus, vt vinum propinetur, requiruntur, vt virium imbecillitas adſit, vt calor febrilis non ſit intenſus, vt materiæ cruditas id non prohibeat; è quibus conditionibus ſi vna deſit, tutò vinum non permittitur. Sicut nec ſi deliria, capitis dolor, vel ſimiles affectiones adſint. Vinum enim ſuâ tenuitate & caliditate crudã materiam per vniuerſum corpus deducit, febrem auget & inprimis caput petit. Verùm qui plura legere cupit de vſu vini in febribus, conſulat prolixè hac de re diſputantem Ioh. Bapt. Syluaticum. *contr. 12.*

Aër qualis in febribus eſſe debeat. Poſt cibum & potum in diæta maxima ratio habenda eſt Aëris, vtpote quem cõtinuò ſpiritu ducimus, & quò ne momento carere poſſumus. Cùm autẽ aër & calorem noſtrum temperet, & materiam ſpiritibus præbeat, primò eligendus eſt aër purus & nullis vaporibus impuris inquinatus. Deinde qualitatem eius quod attinet, cauendum, ne aër, quem attrahunt febricitantes, ſit calidior, præſertim tempore æſtiuo, ne febrilem intemperiem augeat; ſed ſit potiùs frigidus, vt febri aduerſetur. Atque ſi talis aër à natura nobis non ſuppeditatur, præparandus eſt arte, domúſque & cubicula eligenda, quæ versùs ſeptentrionem ſpectant; pauimenta frigidâ conſpergenda, & per eadem flores & herbæ frigidæ ſpargendæ. Tempore hyberno temperatus ſit. Illud tamen cauendum, ne aër, ſi frigidior ſit, corpori nudo occurrat, eius poros claudat, diſcuſſionem vaporum putridorum prohibeat, calorem ad interiora propellat, ſudoreſque impediat: ſed potiùs æger ſtragulis leuibus tegendus eſt, vt calor ad ambitum corporis trahatur, & fuliginoſis excrementis per patentes poros liber exitus pateat.

Somnus in febribus putridis ſummè vtilis. Multum enim ad coquendos humores vitioſos facit, calorem natiuum auget, vireſque roborat. Non tamen ſit nimius, ne calor natiuus obruatur, & excrementorum diſſipatio ac euacuatio impediatur. Cùm autem in ſomno calor ad interna reuocetur, in initio paroxyſmi à ſomno abſtinendum, ne calor natiuus, humoribus ad interiora nimis retractis, obruatur. *Somnus in febribus putridis.*

Quies febri putridâ laborantibus commodiſſima eſt, & iis non niſi leuis æmbulatio, aut frictiones cõueniũt, reprehenditque iure Hippocrates Prodicum, *6. epid. comm. 3. t. 31.* quòd febricitantes curſibus, & ſimilibus exercitiis nimiis interfecerit.

Danda quoque opera eſt, ne excrementa, quæ expelli debent, præter naturam retineantur, ſed debito modo & tempore expellantur. Retenta enim calorem natiuum ſuffocant. Contrà videndum, ne immodica aliqua euacuatio vires exhauriat.

Affectûs denique animi tranquilli ſint in febribus, iucundiſque rebus febricitantium animus recreandus, vt ſpiritûs vitales erigantur; triſtitia autem, & ira inprimis, tanquam hoſtes infenſiſſimi, vitandi.

CAPVT X.

De Febrium putridarum differentiis.

Atque hæc de febribus putridis in genere dicta ſint: iam in ſpecie de iis agendum. Quot autem earum ſint differentiæ ſuprà breuibus dictum, quæ vt clariora euadant, paulò pluribus earum ratio reddenda & vnde eæ pendeant, videndum. Petuntur autem præcipuè & ad curationem maximè vtiles differentiæ à materiâ putreſcente; & loco putredinis.

Materiam quod attinet, dictum eſt ſuprâ, febres oriri vel à ſanguine, vel bile, vel pituitâ, vel melancholiâ: vbi tamen ſerum ſeu ichorem potiùs incluſimus. *Febrilis materiæ differentia.* Equidem in omni corpore aliquid humoris aquei ſanguini permixtum eſt, quod ὄχημα τροφῆς eſt: verùm ſi illud abundet, & præcipuè ſi prauæ ac tenuis alicuius humiditatis aliquid ei admiſceatur, præter naturam eſt, & malum, ſanguinemque talem ἰχωροειδῆ appellat Hippocrates, *6. epid. comm. 2. t. 38.* Et quidem, vt Galenus *in comment.* addit, ab Hippocrate non *Serum febrilis cauſa.* ſimpliciter tenuis & aquoſus ſanguis ἰχωροειδὴς nominatur, ſed qui prauam ac tenuem humiditatem obtinet, qui ichor propterea malus eſt, febribuſque facilè occaſionem præbet. Humidum enim aqueum eſt maximè putredini obnoxium, reſque, quæ eo abundant, putredini obnoxias reddit; quæ verò eo deſtituuntur, & in quibus humiditas aquea exſiccata eſt, nõ ita facile putreſcunt. Vnde etiam is ſanguis faciliùs putreſcit.

Imò vt hoc iis, quæ ſuprà de febribus ephemeris dicta ſunt, addamus, Carolus Pſſo in eâ eſt ſententiâ, *Febris ephemera an à ſero ſanguinis,* etiam febres, quæ ephemeræ dicuntur, & vulgò à ſpiritibus

on verò à ſpirituum incenſione fiat.

ſpiritibus accenſis prouenire ſtatuuntur, omnes à ſeroſâ ſanguinis venoſi aut arterioſi parte ebullıente, & multo magis ſynocham ſine putredine ortum habere, etſi ſpiritûs vitales ſuccendiculi ſiue cauſæ internæ rationem habere poſſint, quæ principium feruoris ſeroſo humori ſuppeditet. Quam ſuam ſententiam probat his rationibus, Primò quia in febre diariâ calor quidam blandus & halituoſus deprehenditur, quæ caloris lenitas ſubiecti halituoſi, & vaporoſi, aquei putà, non ignei index eſt. Deinde pulſus parum mutatur, ſcilicet in magnitudine, celeritate & crebritate, in aliis verò naturalem æqualitatem ſeruat: quod fieri non poſſet, ſi ſpiritûs ita incaleſcerent, &, quod fieri neceſſe eſt, inſigniter diſſiparentur. Tertiò quia nulla grauia ſymptomata in diariis accidunt, quod indicio eſt, non ſpiritûs, ſed humorem aliquem tenuem & benignum ſolùm incaleſcere, qualis ſeroſus eſt. Quartò id etiam teſtantur vrinæ, quæ ſanorum ſimiles ſunt, quæ morbis à pleonexiâ ſeroſâ excitatis propriæ ſunt, teſte Galeno 2. *de Criſi. capite* 3. cùm à ſpirituum incendio vrinæ quaſi fulgorem & flammeum colorem accipiant. Quintò idem ſolutio febrium diariarum probat, quæ cum ſudore & madore quodam fit, quod non ſpirituum incenſorum, ſed humoris aquei efferueſcentis indicium eſt. Idem cauſæ, quæ febrem ephemeram inducunt, euincere videntur, quæ omnes euidentes aut manifeſtæ ſunt; quæ Spiritûs agitant, vnà tamen etiam ſanguinem, & præcipuè ſeroſam eius partem afficiunt. Et proinde quia Spiritûs in perpetuâ generatione ſunt, etſi, qui præſentes ſunt, caleſiant, v. g. ab irâ: tamen qui poſteà generantur ſedato animi motu minùs feruidi ſunt, atque ita calor præter naturam ab ira accenſus per diem naturalem durare poſſe non videtur, ſed aliam quandam ſubſtantiam, quæ à ſpirituum feruore calefacta calorem integro die retinere poſſit, incaleſcere credibile eſt. Quæ omnia confirmant ephemeræ plurium dierum, & quæ eryſipelata comitantur.

Synocharum febrium cauſa.

Idem febres illas ſynochas ſeu continentes dictas, quæ nullas periodos & exacerbationes atque remiſſiones habent, omnes ab humore ſeroſo ſeu ſanguine ſeroſo prouenire ſtatuit, copioſiùs ſcilicet redundante & vehementiùs incaleſcente: & quidem in ſynochâ non putri abſque putredine, in ſynochâ putri cum putredine. Nam Synocha non putris oritur à cauſis vehementioribus, quàm quas habet ephemera ſimplex. Ideóque incidere in eam docet corpora, quæ ſanguine ſeroſo abundant, & ab iis cauſis, quæ plethoram ſeroſam inducere poſſunt & arguunt: ideo quòd faciliùs ſanguis ſeroſus ac tenuis feruorem concipere poteſt, eundémque rurſum deponere, quàm ſanguinis maſſa craſſior. Nam febris hæc & laſſitudo ipſi coniuncta, vel per *αἱμοῤῥαγίαν* vel per ſudorem ſine inſigni aliquâ euacuatione ſoluitur.

Si verò vis cauſæ maior ſit, & venarum obſtructio & conſtipatio maior, vt effluuium fuliginoſum copioſiùs cumuletur, ſynocham putridam excitari docet, ſeroſâ præcipuè ſanguinis parte putredinem concipiente. Vnde calor eſt mitior, & ſimilis calori, qui in balneo concitatur. Haſque febres laſſitudines & varij dolores, externum ſæpe corporis habitum occupantes, comitantur. Humores enim tenues ac ſeroſi in extremitates vaſorum pelluntur, & vlteriùs progredi non valentes ibi ſiſtuntur, vnitatémque in partibus membranoſis ſoluendo dolorem excitant.

Atque ita omnes febres, ſeu breues ſint, ſeu diutiùs protrahantur, quæ continuitatem quandam æqualem ſeruant, & nec ſingulis, nec alternis, nec quarto die exacerbantur (etſi obſcuros quoſdam motûs, Lunæ motibus, imperium in humores aquoſos habentis reſpondentes obſeruent) ab humore aquoſo & ſeroſo, ſeu putreſcente, ſeu non putreſcente oriri docet.

Verùm etſi cuilibet de hac C. Piſonis opinione ſuum iudicium relinquamus: tamen non adeò verò conſentaneum videtur, febres ephemeras & ſynochas ſine putredine ab inflammatione & accenſione ſeri prouenire. Etenim cùm ſerum ſit humor aqueus, ſalſas quaſdam partes admixtas habens, non video quomodo tam promptus ad inflammationem & accenſionem eſſe poſſit. Et ſi quid omnino probant rationes C. Piſonis, hoc potiùs probant, ephemeras à fuliginibus quibuſdam ſubtilibus & pinguibus ſanguinis accenſis oriri. A quibus potiùs quàm à Spiritibus vitalibus ſi quis deducere voluerit febres ephemeras, cum eo multum non litigabo.

Ita etiam verò conſentaneum non eſt, Synochas non putres prouenire à ſanguine ſeroſo: cùm in tales febres incidant corpora plethorica, in quibus bonus, non ſeroſus ſanguis abundat.

Hoc magis probabile eſt, ſerũ vel ichorẽ, ſeu ſanguini, ſeu aliis humoribus permixtũ ad putredinẽ faciliùs ſuſcipiẽdã occaſionem præbere; præcipuè ſi ſit impurius.

Febrium putridarũ differentia ratione materiæ.

Sed his, quæ de Car. Piſonis ſententiâ diximus, miſſis, febrium putridarum differentias explicemus. Differentiam ratione materiæ quod attinet, omnes febres, ſeu breues ſint, ſeu diutiùs protrahantur, quæ continuitatem quandam æqualem ſeruant, & nec ſingulis, nec alternis, nec quarto die exacerbantur, à ſanguine putreſcente ortum habent.

Quæ verò febres ab humore bilioſo, pituitoſo vel melancholico oriuntur, eæ omnes ſuas periodos habent, ſeu continuæ ſint, ſeu intermittentes; & ſtatis temporibus vel planè intermittunt, vel exacerbãtur & remittunt.

Præter febres tamen has, quæ à ſanguine, bile, pituitâ, melancholiâ, oriuntur, dantur adhuc aliæ, quæ & ipſæ ſunt continuæ, ſed quia nec à bile, nec à pituitâ, nec à melancholiâ, à quibus humoribus ortæ febres periodos habent, proueniunt, periodos certas nullas habent, & licèt exacerbentur quandoque, nullo tamen certo ordine id accidit. Tales febres non ſolùm ſunt ſymptomaticæ illæ, quæ à partis alicuius inflammatione, vel vlcere aut fiſtulâ ac putredine ortum habent; ſed & quæ à vermibus, lacte corrupto in infantibus, ſanguine concreto extra vaſa putreſcente oriuntur, ſicut eius rei exemplum habet Zechius, *conſul.* 46. in quodam infante nobili, qui febre continuâ cum grauiſſimis ſymptomatibus ex ſanguine, dum linguæ frenum ſectione ipſi laxaretur, in ventriculũ illapſo, ibique putreſcente, correptus fuit. Imò conſentaneum videtur, ſicut ſanguis dum in venâ cauâ putreſcit, febrium ſynocharum, quæ nullas periodos habent, cauſa eſt, ita ſanguinem illum imperfectiorẽ, ſi in venis meſaraicis putreſcat, febres continuas, nunc lentas, nunc etiam grauibus ſymptomatibus moleſtas, pro modo corruptionis, excitare; quæ febres etſi ob locum à corde remotiorem interdum nonnihil exacerbari, vel remittere videantur, nullas tamen periodos certas obſeruant, ſed inordinati ſunt illi motûs. Tales febres ſi lẽtæ ſunt & diuturnæ, ſæpe pro hecticis, ſed falsò habẽtur. Talis procul dubio fuit illa febris, quã Zechius, *conſul.* 2. pro hecticâ habet, ſed malè. Neque enim credibile eſt, hecticam poſſe eſſe in corporis habitu molli & laxo, & qui in œdema vniuerſale quaſi, vt loquitur, degenerat.

Febrium putridarũ differentia ratione loci.

Atque hæ ſunt febrium differentiæ à materiæ diuerſitate petitæ. Locum verò quod attinet, Febrium equidem putridarum cauſa proxima eſt vapor putridus calidus ſanguini & ſpiritibus permixtus, omneſque corporis partes calefaciẽs, & omnino nihil eſt in toto corpore, quod id vniuerſum calefacere poſſit, niſi priùs ſanguinem & ſpiritûs calefaciat. His enim calefactis, partibus ſolidis calor communicatur.

Materia in vaſis putreſcens.

Materia autem è qua vapores putridi generantur, vel continetur in vaſis, vel extra vaſa. Vaſorũ ſunt duo genera, Vena Caua & arteria cũ ſuis ramis in vniuerſũ

corpus

corpus diſtributis, & venæ meſaraicæ, quæ ſanguinem imperfectiorem è chylo modò elaboratum continent, quæ ventriculo, inteſtinis, meſenterio ac reliquis partibus vicinis inſeruntur. Etſi verò hæc duo vaſorum genera per inſignes ἀναςομώσεις conſentiant: tamen ita inuicem ſeparata ſunt, vt ex vno vaſorum genere in aliud ſanguis confertim fluere non poſſit, niſi feruorem quendam conceperit, aut naturæ irritatæ operâ id fiat. Vapores tamen & fuligines è meſaraicis in cauam non ita difficulter penetrare poſſunt. In venâ cauâ dum ſanguis putreſcit, febres continuas omnes excitat, quarum aliæ ſynochæ ſeu continentes, aliæ continuæ nomine generis, & continuæ periodicæ nominantur. Vbi verò putredo eſt in venis meſaraicis, ſanguis in venâ cauâ non primò afficitur, ſed per conſenſum ſaltem ſanguinis illius in venis meſaraicis putreſcentis incaleſcit, & non ipſe putreſcit, ſed putridos ſaltem vapores & humorum putridorum aliquid permixtum habet, quod tempore paroxyſmi iterum diſcutitur.

Humores autem excrementitij in venis meſaraicis putreſcentes febrium intermittentium cauſa ſunt. Verùm non abſurdum videtur, continuas etiam ſanguine in venis meſaraicis putreſcente excitari poſſe. Nam & ſanguis in venis meſaraicis aptus eſt æquè ad putredinem, & forſan magis, quàm qui in venâ cauâ continetur. Neque cauſæ putredinis, obſtructiones ſcilicet venarum & aliæ, deſunt. Itaque & ſanguinem illum imperfectiorem in iis putreſcentem febres continuas excitare poſſe credibile. Verùm quia locus ille à corde remotior eſt, nec vapores continuò eâdem copiâ ſemper ad cor penetrare poſſunt, calor ille etiam non ita æqualis eſt, febréſque ſunt magis lentæ, vt antea dictum.

Intermittentes verò febres magis notæ ſunt, quæ oriuntur, cùm humores biliosi, melancholici, pituitoſi ſanguini illi imperfectiori in venis meſaraicis permixti putreſcunt. Si nimirum in venis portæ hepaticæ cumuletur bilis & ibi putreſcat, tertianæ intermittentes oriuntur: ſi verò in ramis portæ ſpleneticæ humor melancholicus putreſcat, quartana inde excitatur.

…r tertiana …t breuio-, quàm …rtana.

Cur autem tertianæ ſint breuiores, paucioréſque habeant paroxyſmos, quàm quartanæ, & cur paroxyſmi in intermittentibus reuertantur, hanc cauſam affert Car. Piſo, quia rami portæ hepaticæ inſignes ſeptem ſint, & ſanguine ac febris cauſâ in vno ex illis ramis putredine abſumptâ febris exſtinguatur: quia tamen ſanguis, qui in proximo vaſe latet, incaleſcit & inde putredinem concipit, die tertio iterum redeat febris. Quia verò ſanguis in liene confectus per portam ſplenicam diffunditur in multò plures ramos, gaſtricos ſcilicet, epiploicos, gaſtrepiploicos & alios, ſtatuit, ſi humor in vno ramo putredine abſumptus intermiſſionem facit, putredinem etiam proximis vaſis communicari, ſed longiore tempore, propter reſiſtentiam humoris maiorem: hinc qui recurrunt paroxyſmi, numeroſos quidem eſſe, multitudini vaſorum, in quibus ſanguis ſucceſſiuè putreſcit, reſpondentes, ſed interuallum longum, hoc eſt plurium dierum. Verùm malo hîc aliis Medicis, & inter eos etiam Pio Æn. Caprilio aſſentiri, qui ſtatuunt, etiam in pluribus paroxyſmis humorem febris cauſam in vno loco putreſcere, docéntque ſimplices febres, verb. gr. tertianas excitari, quando ex vno fomite materia febrilis protruditur; duas vel tres, quando ex duobus vel tribus. Neque enim numero venarum portæ hepaticæ reſpondet ſemper numerus paroxyſmorum tertianæ, neque quartanæ paroxyſmi numero ramorum portæ ſpleneticæ. Videmúſque ex febre ſimplici duplicem vel triplicem reddi poſſe, ſi intempeſtiuo purgantium vel ſudoriferorum vſu cauſa febris, quæ in vno loco continebatur, mota ſaltem & non euacuata in plura loca diſtribuatur. Fitque recurſus, cùm cauſa febrilis, quæ vno in loco continetur, in paroxyſmis non planè excutitur, ſed περίττωμα συνεδονσεως relinquitur, quod noui paroxyſmi cauſa eſt.

Materia extra vaſa putreſcens.

Extra verò vaſa materia putreſcens etiam febres excitat, dum ex iis vapores putridi venis & arteriis communicantur. Sunt autem hæ febres omnes continuæ, nec ſtatas periodos habent. Tales febres ſunt omnes ſymptomaticæ in genere dictæ; & primò ſymptomaticæ in ſpecie dictæ, quæ ex partium certarum inflammationibus proueniunt; in quibus etſi pars aliqua in vaſis capillaribus parti inflammatæ inſertis continetur, pars tamen etiam in ſpatia partis effunditur. Deinde quæ lentæ dicuntur, ex pertinacibus viſcerum obſtructionibus ortæ. Tertiò quæ ex putredine alicuius partis proueniunt. Quartò quæ ex lacte corrupto in infantibus, ex vermibus, ſanguine extra vaſa putreſcente, quod interdum in contuſionibus capitis, vt & aliis locis accidit, originem habent, quæ item puerperis accidunt, vt & quæ catarrhos comitantur & catarrhales dicuntur. Poſſunt tamen etiam Catarrhales febres fieri, dum natura ſtimulata materiæ partem per hanc viam expellit.

Febres Comitata.

Sciendum enim hîc, adhuc aliud continuarum genus dari, quod Platerus Comitatas appellat, quæ fiunt, vbi putredine in venis excitatâ & febre accenſâ, Natura partem vitioſorum humorum vel è corpore expellere, vel è vaſis maioribus in minores & ambitum corporis vel in partem determinatam depellere ſolet. E corpore expellere nititur Natura materiam in diarrhœâ, dyſenteriâ, Catarrhis, qui morbi cum febribus ſuis epidemij ferè eſſe ſolent. Ad ambitum corporis in febribus expellit Natura materiam in variolis, morbillis, petechiis, doloribus vagis. Ad determinatas partes in pleuritide, anginâ, peripneumoniâ, phrenitide, eryſipelate ſeu Roſâ, Arthrit. Atque hæ febres nunc ſunt ſynochæ, neque vllam exacerbationem vel remiſſionem habent, nunc ſtatis periodis exacerbantur, pro peccantis humoris ratione, etſi ad ἀπυρεξίαν non deueniant.

Sanguis interdum in febricitantibus in venis abſumitur.

Hiſce, quæ de febrium putridarum differentiis paulò fuſiùs docere voluimus, vnum adhuc, quod iis, quæ ſuprà de ſymptomatibus febrium putridarum diximus, addendum cenſemus, ſubiungere libet: Cur nimirum febribus lethalibus correpti ante mortem habeant pulsûs ordinatiores, & à febre quaſi liberi deprehendantur, & ad mentem, quâ antea delirantes erant alienati, redeant. Accidit hoc ob ſanguinis & ſpirituum in venis & arteriis abſumptionem. Nam refert Ioh. Argenterius, in Gal. *in lib. 1. de feb. ad Glaucon. cap. 2.* in cuiuſdam febre exſtincti cadauere ne guttam ſanguinis in venis fuiſſe repertam. Ita ſcribit Adr. Spigelius, *de ſemitert. lib. 1. cap. 15.* in quodam febre exſtincto venas maiores circa hepar ſanguine euacuatas repertas fuiſſe. Et *ibid. cap. 16.* venam cauam & arteriam magnam ſic vacuam fuiſſe ſanguine, vt non opus fuerit filo venam cauam & portæ truncum, dum exenteraretur, intercipere.

CAPVT XI.

De febre putrida, continua primaria; & primò de Synocha.

Febris putrida continua primaria.

SEd vt iam in ſpecie de febribus putridis, & quidem primò de continuis primariis agamus: febris continua primaria eſt, quæ ad ἀπυρεξίαν, antequam planè ſoluitur, non peruenit. Ortum habet ex putredine humorum in venæ cauæ & arteriæ vaſis maioribus continuâ. Vt enim febrium putridarum in genere continens cauſa eſt vapor putridus, ſeu calor ille ex putredine humorum ortus caloremque cordis igneum reddens: ita in ſpecie continens cauſa continuarum eſt

eſt calor ex humoribus in vaſis maioribus putreſcentibus natus continuus. Nam ſi in hiſce amplis & per totum corpus diſperſis ac cordi continuatis vaſis humores putreſcant, & inde vapores putridi, vel etiam humoris putridi portiones aliquæ aſſiduò ad cor mittantur, etiam calor continuus excitatur, neque febris ad ἀπυρεξίαν peruenit, antequam quicquid putridi & vitioſi eſt in humoribus, abſumptum & euacuatum ſit.

Febris continua ab intermittente differentia.

Atque hanc febrem ab intermittentibus diſcernere non difficile eſt. Antequam enim planè ſoluitur, ad ἀπυρεξίαν nunquam peruenit. Deinde neque ſingulis, neque alternis diebus, neque longiore periodo cum rigore aut refrigeratione, vt intermittentes, aduenit: Neque etiam ſingulæ acceſſiones vomitibus, ſudoribus, aut aliis euacuationibus, id quod fit in intermittentibus, ſed ferè tandem criticâ euacuatione finiuntur. Accidere quidem poteſt, vt etiam in febribus continuis, præcipuè in earum initio, vomitûs contingant; id quod euenit, cùm in ventriculo, & vicinis corrupta alimenta & vitioſi humores continentur, qui, etſi febris primaria cauſa non ſunt, à calore tamen febrili commoti eam augent, aut certè ſymptomatibus quibuſdam, vt nauſeâ, vomitu, anguſtiis cordis eam exaſperant. Verùm in morbi progreſſu vomitûs iſti ceſſant. Ac licèt in quibuſdam febribus, quæ continuæ videntur, rigor & horror ſtatis diebus redire ſoleant: tamen illæ febres ſimpliciter continuæ non ſunt, ſed compoſitæ, & ex intermittentibus ac continuis complicatæ, vt ſuo loco dicetur.

Febres continua primaria duplices.

Febrium autem putridarum continuarum primariarum duplex eſt differentia. Aliæ ſine vlla remiſſione vel exacerbatione à principio vſque ad finem continuò durant: Aliæ ſunt, in quibus quidem calor febrilis, antequam febris integrè ſoluitur, nunquam planè intermittit, certis tamen periodis excandeſcit & intenditur. Nomina quod attinet, de iis Galenus, 1. *epid. comm. 3. tit. 2* monet, nòn ſemper iiſdem nominibus fuiſſe appellatas, dum ita ſcribit: *Bifariam veteres vti videntur continui nomine & intermittentis. Nam continuas vocant febres quandoque omnes, quæ nullum tempus liberum habent acceſſione; quandoque non omnes, quæ acceſſione nunquam vacant, ſed ſolas præcipuè illas, quæ omni carent vſque ad iudicium mutatione. Ita intermittentes appellant ſolas illas, quæ acceſſionem perpetuam non habent; interdum eas, quarum non recedit acceſſio, ſed inſignes faciunt mutationes ſingularum acceſſionum in initium, incrementum, vigorem, & remiſſionem. At Medici quidam iuniores, quæ non magnam mutationem habent, non continuas, id eſt, συνεχεῖς ſed συνόχους nominant; Continuas autem has ſolas, quæ non veniunt ad integritatem, & intermittunt ſingulis acceſſionibus. Has vocant antiqui interdum continuas, interdum continentes. Nam ſunt ferè inter continuas & deſinentes in ἀπυρεξίαν mediæ. Proinde rectè, cùm συνόχοις conferuntur, intermittentes appellantur; cùm ad integritatem venientibus, continuæ.* Ex quo Galeni loco apparet, febres συνεχεῖς, id eſt, continuas, in ſpecie ita dictas, ab antiquis modò continuas, modò intermittentes fuiſſe appellatas. Ex eodem etiam manifeſtum euadit, τὸ σύνοχος nomen Hippoc. & antiquis Medicis non fuiſſe in vſu, ſed iuniorum potiùs poſt Hippocratem inuentum, qui, vt idem Galenus, 9. *meth. med. cap. 2.* docet, nomine quidem Græco vſi non ſunt, cæterùm ſolœciſmum potiùs committendum rati, quàm formam ipſam ſine nomine relinquendam. Atque iſta appellatio à recentioribus Medicis inuenta, à poſterioribus omnibus accepta, & vſurpata eſt, & proinde hodie febres, quæ ſine omni caloris intenſione & remiſſione vſque ad finem durant, σύνοχοι πυρετοὶ, continentes febres: quæ verò quidem continuò durant; ſed tamen aliquam caloris intenſionem & remiſſionem habent, continuæ ſeu συνεχεῖς nomine generis, appellantur.

De Febribus Synochis.

Febris Synocha.

Vt autem primo loco de febribus Synochis ſeu continentibus agamus, eſt *febris Synocha putrida continua, quæ ſine omni remiſſione & intenſione periodicâ à principio vſque ad finem affligit, à ſanguinis in venâ cauâ putredine orta.* Eſt enim huius febris, communi Medicorum ſententiâ, cauſa putredo humorum in vaſis omnibus, aut certè maioribus & cordi vicinis. Nam cùm in hac febre nulla remiſſio ſentiatur, neceſſum eſt vapores putridos pari impetu & vehementiâ continuò cordi communicari: id quod fieri non poteſt, niſi humores vel in omnibus venis putreſcant æqualiter; vel certè in vaſis cordi vicinioribus.

An febres Synochæ à vaſis determinatis ortum habeant.

Diſputat quidem hac de re Hercules Saxonia, *lib. 8. pract. cap. 6.* & pluribus probare nititur, febres continentes poſſe fieri, non tantùm ex vaſis communibus, ſed etiam ex vaſis determinatis, atque aliquando febres continuas ab inflammatione vel eryſipelate, vel abſceſſu, vel ſcirrho, vel putredine partis determinatæ proficiſci; quia ſcilicet venæ pulmonis, oris ventriculi, & hepatis ſint cordi propinquæ, & continuò vapores putridi, ſine omni remiſſione, inde ad cor mitti poſſint. Deinde plurima Galeni loca allegat, in quibus febres continentes ex vteri, ventriculi, hepatis, membranarum, cerebri inflammatione & eryſipelate fieri docet: Et proinde quando ſolas febres continentes ex putredine humorum in vaſis communibus & maximis fieri dicit, inter vaſa maxima etiam vaſa pulmonis, hepatis, ventriculi, & vteri reponenda cenſet.

Verumenimuerò prolixa hac de re diſputatione opus eſſe non videtur. Nam vix aliquis, opinor Medicorum eſt, qui neget, ex inflammatione partium, quibus maiora vaſa obtigerunt; tales febres oriri poſſe: Verùm eas Symptomaticas eſſe, de quibus ſuo loco dicetur, non autem primarias, de quibus iam agimus, antea dictum eſt, & morbus tum non tam à febre, quàm ab ipſâ parte affectâ denominationem ſortitur. Sed præter has ſunt aliæ febres, quas Platerus rectè Comitatas potiùs, quàm Symptomaticas dicendas putat, de quibus infrà in febribus Symptomaticis dicemus, quæ non oriuntur ex partis determinatæ inflammatione, ſed quæ potiùs inflammationi in parte aliquâ cauſam præbent, cùm ſcilicet Natura partem aliquam humoris in quampiam partem effundit, vnde in eâ parte nouus morbus excitatur. Et ſi omninò ſint febres aliquæ continentes, quæ ex partis determinatæ vitio oriuntur, quales Synochæ, quæ puerperis ex vteri vitio accidunt, eſſe videntur: tamen pars illa determinata ſaltem inquinamentum aliquod ſuggerit, occaſionémque præbet, vt ſanguis totus in venis maioribus putredinem concipiat; atque ita quamuis ex priuatæ partis vitio & occaſione ſanguis putredinem concipiat: tamen putredo parte determinatâ ampliùs non concluditur, ſed in reliquum ſanguinem diffunditur. Verùm febres continuæ è partium determinatarum vitio ortæ ſunt plerumque periodicæ. Et ſi etiam in Synochis quædam conſpiciantur, quæ putredinem quoque in primis viis conteſtantur, vt ſunt vermium vomitus, & alia: non tamen putredo in venis ob id neganda, & Symptomata eiuſmodi potiùs effectûs ſunt febris illius continuæ, quàm cauſa. Putredine enim & febre in corpore excitatâ, vt antea quoque dictum, quicquid vitioſum in corpore eſt, commouetur, & languente calore naturali in Synochis etiam prima coctio vitiatur, & ex vitioſâ materiâ vermes ibi generantur: vnde rurſum febris augeri grauiórque reddi poteſt. Nec rarum eſt in febribus vt cauſa & effectus, ſeſe mutuò foueant & augeant.

Cæterùm putredo illa in vaſis magnis oritur plerumque à vehementi, ab impactis, multis, craſſis, viſcidíſque humoribus, obſtructione, non ſolùm in

cute,

cute, ſed etiam interioribus hepatis & aliarum partium venis, ob quam corpus liberè non ventilari, neque aër frigidior ſatis attrahi, neque calidæ & acres fuligines expelli poſſunt. Vnde humores in vaſis, etiamſi aliàs boni ſunt, putreſcere neceſſe eſt. Atque hæc ſimplex Synocha putris eſt. Nihil tamen obſtat, quin etiam à contagio humores infici, corrumpi & putreſcere queant, atque hinc febris oriri poſſit. Ambiénſque nos aër, putridis exhalationibus refertus, continuâ inſpiratione attractus, ſanguinem inquinare, eique vitium ſuum communicare poteſt. Verùm vt dictum modò, hæ febres malignitatis expertes non ſunt.

...s humor ...eſcat ...nochis.

Atque ex his, quæ de loco, in quo humores putreſcunt, dicta ſunt, etſi aliquo modo cauſa continuitatis harum febrium reddi poſſit: ipſa tamen humoris putreſcentis conſideratio adhuc addenda, quæ non minoris momenti videtur; cùm varij humores in iiſdem vaſis poſſint putreſcere, neque tamen idem febris genus excitent. Rectè autem ſtatuitur, febrium continentium proximam cauſam eſſe ſanguinem vel eſſe humores alimentarios, & nutriendo corpori dicatos, & qui in hepate jam formam ſanguinis acceperint, vt antea dictum. Cùm enim hi perpetuò in corpore ſuppetant; non mirum eſt, ſi putredinem concipiant, quòd continuò vapores putridos ad cor mittunt, calorémque continuum excitant. Et cùm id, quod putredine corruptum eſt, in principio à bono ſanguine nondum ſeparatum ſit, ſed cruditas adſit, & ſanguinis partes bonæ cum vitioſis corruptis permixtæ ſint: (non ſecùs ac in muſto, vel cereuiſiâ recenti antequam deferbuit, ſeſe res habet) Natura nullam excretionem inſtituit, antequàm materiam coxerit, id eſt, vitioſum à bono ſeparauerit. Itaque inuadit hæc febris non corpora frigida, ſed eos, qui ſanguine abundant & corpulenti ſunt; vnde fit, vt nec in ſenili ætate, nec in frigido temperamento excitetur hæc febris.

ſanguis ...eſcens ...ocha cau-...ſit.

Verùm an ex ſanguine, quem per humorem alimentarium intelligimus, putreſcente, febris hæc oriri poſſit, & qualis ſit, apud Authores non adeò planum eſt. Nam & alij hac de re dubitant, & Galenum etiam dubium fuiſſe nonnulli affirmant. Imò Auicennas, *lib. 4. fen. 1. tract. 2. cap. 44.* Galenum reprehendit, quaſi negantem, dari febrem à putredine ſanguinis, & ſtatuentem, febrem, quæ ex ſanguine putreſcente fit, binoſam eſſe, non ſanguineam; cùm ſanguis putreſcens in bilem mutetur. Atque hanc Galeni ſententiam & Hippocrati, & veritati contrariam eſſe, plurimúmque erroris in ſe continere ſtatuit.

Verumenimuerò hi Galeni mentem non ſatis percipiunt, & hæc febris tot exemplis & authoritatibus Galeni, præcipuè *9. meth. med.* tum etiam rationibus confirmata eſt, vt de eâ dubitandum non ſit. Nam cùm omnes concedant, hanc febrem oriri à ſanguine, id eſt, maſsâ illâ humorum, quæ in venis continetur, corporique alendo deſtinata eſt: nulla certè euidens ratio nos dubitare iubet, ex eius putredine febrem accendi poſſe. Nam ſanguinem putreſcere poſſe, ſatis, opinor, manifeſtum eſt. Etenim cùm videamus ſanguinem extra venas in quamcunque capacitatem in corpore effuſum putreſcere: non eſt, quod dubitemus, ſi vehemens aliqua cauſa occurrat, etiam in venis eum putreſcere poſſe. Vbi enim calor ille familiaris & proprius ſanguinem conſeruans, præternaturalis & igneus euadit, neque ampliùs, vt priùs, moderatus eſt, vt coquere & conſeruare ſanguinem poſſit, ſed immoderatus: putredo ſequitur. Quod etſi non mox accidat, ſed ſæpius triduo aut quatriduo ſanguis tantùm ſit calefactus, nondum verò putreſcat: tandem tamen à calore illo externo ipſum corrumpi & putreſcere neceſſe eſt. Atque illa putredo ſæpe non obſcuris indiciis in ſanguine, qui venâ apertâ emittitur, ſeſe prodit; cùm interdum, fibris omnibus putredine corruptis, cohærere ampliùs ſibi non poteſt. Et in inflammatione hepatis non ſolùm putridus, ſed & purulentus ſæpe apparet.

Quæ etſi, vt exiſtimo, non adeò dubia ſint, hoc tamen adhuc declaratione indiget; an febris illa, quæ ex putredine ſanguinis oritur, rectè ſanguinea appellari poſſit; cùm Auicennas, vt dictum, Galeno imputet, quaſi ſentiat, ſanguinem, dum putreſcit, ſtatim in bilem mutari, & propterea febrem, quæ ex putredine ſanguinis oritur, potiùs bilioſam dicendam eſſe. Verùm omninò hæc febris ſanguinea rectè dici poteſt, nihilque obſtat, quin ſanguis ſub propriâ formâ, id eſt antequam in alium humorem degeneret, putreſcat, neque opus eſt, vt priùs bilis naturam induat, ſi putreſcere debet. Si enim in inflammationibus in pus abit, non in bilem mutatus, cur idem etiam in venis fieri non poſſit? Et licèt pars tenuior & pinguior calore illo ex putredine accenſo in bilem, craſſior in atram mutari poſſit: tamen putredo ipſius ſanguinis jam præceſſit; neque opus eſt, vt totus ſanguis in bilem, quæ poſtea bilioſam febrem accendat, mutetur; ſed & in aliud quid ſanguinis ſubſtantia putredine mutari poteſt. Vbi tamen pars aliquammulta ſanguinis in bilem mutatur, febris quoque, ſi non ceſſet, non parum degenerat, & quandoque Synochæ ſi protrahantur, in cauſum mutantur. Si verò ſanguis jam in alium humorem abierit, febris, quæ inde accenditur, non eſt ſanguinea, ſed bilioſa vel melancholica.

Quando autem ſanguinem dicimus cauſam eſſe febris Synochæ putridæ, intelligimus omnem illum humorem, qui in venis ad corpus nutriendum in corpore quocunque continetur, modò ad corpus nutriendum adhuc aptus ſit. Neque enim ſanguis in omnibus corporibus eiuſdem bonitatis eſt, ſed in aliis exactè bonus eſt, in aliis ab illa bonitate declinat; vnde etiam alimentum non æquè bonum omnibus ſuppeditatur. Et cùm ſanguis rarò ſuo ſero deſtituatur, non malè illi ſentire videntur, qui ſtatuunt, harum febrium cauſam præcipuè eſſe ichorem ſanguinis, atque ob ichorem in primis ſanguinem putredine corripi. Excrementitij enim humores magis ſunt corruptioni obnoxij, neque Natura eos tanto ſtudio tuetur, vt alimentarios. Gignitur autem ichor in corporibus plethoricis, cùm fuligines & vapores, qui per poros cutis tranſpirare debebant, impeditâ tranſpiratione retinentur. Impedita tranſpiratio ex cauſis iis prouenit, de quibus antea dictum; omnéſque cauſæ, quæ Synocham non putrem excitant, etiam Synocham cum putredine gignere valent: verùm ad Synocham cum putredine cauſa potentior requiritur. Cùm etiam ſanguis in hiſce febribus putreſcere dicitur, non ita accipiendum id eſt, quaſi vniuerſus putreſcat (niſi forſan ad extremam corruptionem peruenerit, morbúſque lethalis ſit) ſed quòd partes quædam eius, præcipuè ichoroſæ, putreſcant, vt in putredine ſecundùm partem fieri ſolet, remanentibus eius quibuſdam partibus integris, quæ vel ſeorſim à putri alicubi conſiſtunt, vel etiam putridis permixtæ ſunt & præter naturam ab iis incaluerunt, quæ tamen, vbi putridæ partes euacuatæ & diſcuſſæ fuerint, ad priſtinam naturam redeunt.

Sanguinis in febre Synochâ diuerſitas.

De totâ autem ratione putredinis in hiſce febribus inſignis locus eſt Fernelij, qui hîc non prætereundus videtur. Ita autem ille, *libro 4. pathol. capite 6. Cùm putredo venas communes inuadit, licèt earum ſanguinem, non tamen omnes eius partes æquè occupat. Cùm enim non omnino ſimplex ſit ſanguis, ſed ex multorum humorum permixtione compoſitus & ſero multo perfuſus, primò quidem illius portionem putredini magis obnoxiam prehendit; ab hac deinde aliam ipſi permixtam atque confuſam, quæ minùs, quàm illa, ſit vitioſa: hócque modo ſenſim obrepens, ſimul cum calore præter naturam augetur & inualeſcit,*

inualeſcit, nec antea deſinit, quàm omnes ſanguinis partes putredini obnoxias abſumpſerit. Et mox: *Omnibus, quæ putreſcere aptæ fuerunt, abſumptis, putredo calórque febrilis ceſſat: manet tamen pars ſanguinis melior, quæ quoniam minùs erat putredini obnoxia, huic inuiolata reſiſtit, eáque licèt putrida permiſceretur, illius tamen contagione minimè computruit, ſed duntaxat incaluit; reſtinctâ proinde ſedatâque putredine in priſtinam illam puritatem redit. Atque tum vrina pura ac prorſus laudabiles apparent, quæ craſſa, turbidæ, ac ſine ſedimento fuerant. Itaque eâ putredine (niſi fortè extremo exitio fuerit) neque ſanguis vniuerſus, neque totus labefactatur. Nam ſolutâ febre non omnino exhauſta venæ manent, ſed aliquid etiamnum in his ineſſe deprehenditur, idque vtile & alendo corpori idoneum, quod tamen olim miſcebatur putredini.* Hæc Fernelius.

Differentia.

Synocha putridæ differentia.

Differentias autem harum febrium quod attinet, triplex febrium harum eſt differentia. Synochus enim vel eſt ὁμότονος ſeu ἀκμαστικὸς, cùm ſcilicet febris hæc in eodem ſtatu manet, & neque creſcit, neque decreſcit; quod fit, quando tantum humoris putreſcit atque accenditur, quantum diſcutitur: vel ἀναβατικὸς, ſeu ἐπακμαστικὸς, cum febris continuò accreſcit & augetur; quod accidit, cùm plus materiæ corrumpitur, quàm diſcutitur: vel παρακμαστικὸς, cùm ſemper decreſcit; cùm ſcilicet plus diſcutitur, quàm corrumpitur.

Deinde diuerſitas humoris in venis putreſcentis differentiam quandam ſuppeditat. Nam cùm maſſa ſanguinea quatuor humoribus conſtet, ſeu in ſanguineâ maſsâ quadruplices partes animaduerti poſſint: Si eæ debitam proportionem inter ſe ſeruent, ita ſcilicet, vt temperatioris ſanguinis partis, quæ in ſpecie ſanguis nominatur, maior copia ſit, quæcunque etiam reliquarum partium ſit proportio, atque maſſa illa ſanguinea putredinem concipiat: Synocha ſanguinea in ſpecie nominatur. Si autem maſſa ſanguinea non debitam humorum proportionem habeat, ſed tenuior eius pars, quæ propter tenuitatem & caliditatem flauæ bilis naturam æmulatur, & propterea ſanguis bilioſus nominatur, putredine corripiatur: Synocha bilioſa dicitur. Fecit huius febris mentionem Galenus, *2. de diff. feb. cap. 2.* cùm ſcribit: *Continuarum, quæ ex bile flauâ proueniunt, vnam eſſe ſpeciem, quæ à continuo feruore Synocha appellantur, quarum vniuerſum tempus vnâ acceſſione conſumitur.*

An etiam ex bile, pituitâ, melancholiâ, oriantur febres Synochæ.

Alij, vt Donat. Anton. ab Altomari, *part. 2. cap. 6. de febr.* aliter hac de re docent, atque non ſolùm Synocham à bile, ſed etiam à pituitâ & melancholiâ fieri, & tot eſſe febrium continuarum, quot intermittentium differentias, dicunt. Et Synocham quidem bilioſam fieri ſtatuunt, quando ſanguis bilioſus paruum exceſſum habens, & ſimul cum ſanguine copioſo permixtus putreſcit in maioribus venis. Ita etiam à pituitâ & melancholiâ fieri dicunt Synocham, cùm exiguum exceſſum habent, & cum redundantia temperati ſanguinis commixti fuerunt. Et licèt frequentiùs febres Synochas excitari concedit Altimarus, cùm æquabiliter adaucti omnes humores putreſcunt, aut ſolus ſanguis, vt quarta ſubſtantia, excedit, tamen etiam non rarò ex bile cum copioſo ſanguine putreſcente eaſdem oriri ſtatuit; rariſſimè verò ex bile nigrâ aut pituitâ cum eodem ſanguine copioſo permixtis. Atque hinc etiam Galenum has ex pituitâ & melancholiâ ſynochas febres prætериiſſe exiſtimat; quòd ſcilicet eorum mentionem faciat, quæ ſæpius accidunt, parui faciens ea, quæ rarò aut rariſſimè contingunt. Difficulter enim hi humores, cùm frigidi ſint, intra vaſa putreſcunt; & ſi putreſcunt, difficulter eorum putredo per vniuerſa vaſa confeſtim & citò porrigi poteſt, ſed potiùs in quibuſdam paruis minúſque calidis vaſis detenti ac impacti ob craſſitiem & tenacitatem putreſcunt.

Verumenimuerò non videtur Altimarus rectè naturam Synochæ bilioſæ explicâſſe, cùm ſtatuit, Synocham bilioſam oriri, præualente ſanguinis parte optimâ & ſinceriore, & poſt eam ſaltem bilioſâ aliquomodo excedente. Hoc enim ſi accidit, non eſt Synocha bilioſa, ſed ſanguinea; cùm ab eo, quod redundat, meritò fiat denominatio. Vt enim tertiana notha, in quâ bilis & pituita ſimul putreſcunt, bilis tamen præ pituitâ abundat, febris bilioſa nominatur: ita & hîc meritò ſi ſanguis ille temperatior bilioſo præualet, febris ſanguinea eſſet nominanda. Eadem ratio eſt Synochæ pituitoſæ & melancholicæ, quas introducit Altimarus, & cum ſanguine abundante fieri ſtatuit. A pituita autem & melancholiâ abundante febrem Synocham prouenire non poſſe, ipſi facilè agnoſcunt. Nam, vt rectè Galenus, *9. meth. med. cap. 3.* habet, hæc febris non accenditur in corpore frigido, ſed in iis, qui ſanguine plurimo abundant: idque eâ de causâ, quòd febris hæc gigni non poteſt, niſi id, quod tranſpirare debet, & copioſum ſit & calidum, & niſi putredo in omnes, quæ inter inguina & alas ſunt, venas æquabiliter ac citò porrigatur: id quod in frigido corporis habitu fieri non poteſt. Quod verò dicunt, Galenum Synochæ ex pituitâ & melancholiâ ideò mentionem non feciſſe, quòd rarò accidat: id admitti non poteſt. Cùm enim aliarum febrium, quæ rariſſimæ ſunt, mentionem fecerit, etiam has, ſi eas dari animaduertiſſet, non prætermiſiſſet in tot locis, in quibus de febribus agit.

Itaque alias febres Synochas non agnoſcimus, quàm ſanguineam & bilioſam. Sanguinea quidem cum omnibus plethoræ differentiis accidere poteſt; cùm ſcilicet vel ſanguis ille ſolus in ſpecie dictus reliquos humores ſuperat, vel omnes humores debitâ proportione ſeruatâ æquabiliter augentur, vel vnus mediocrem exceſſum, cum ſanguine tamen copioſiore, habuerit. Bilioſa verò Synocha eſt, cùm ſanguis bilioſus & tenuior putreſcit.

Signa diagnoſtica.

Signa Synochæ putris.

Signa autem quædam vtrique Synochæ ſunt communia; quædam verò huic vel illi peculiaria. Primò enim hæc omnium Synocharum communis quaſi idéa eſt, vt vnam acceſſionem à principio vſque ad finem habeant, nullàque in iis mutatio, nullus circuitus appareat. Deinde cauſas communes habent, proueniúntque principaliter à cutis hepatiſque à craſſis & viſcidis humoribus obſtructione. Pulſus etiam non ſolùm eſt magnus, ſed & vehemens, celer, frequens, & vt in aliis putridis inæqualis & inordinatus.

Peculiaria verò ſigna ſunt hæc: In Synochâ, quæ à ſanguine bono abundante ortum habet, ſigna redundantis ſanguinis apparent, facies rubet, venæ tument, laſſitudo tenſiua adeſt; exoritur febris in corpore calido & humido, ætate iuuenili, tempore verno, & tum inprimis, cùm conſueta aliqua euacuatio ſuppreſſa eſt. Calor tangenti multus & vaporoſus, minúſque moleſtus & acris apparet, quàm in aliis febribus. Nam in bilioſis calor non eſt mitis, halituoſus & multus, ſed acer & mordax. Calor verò in pituitoſis febribus, etſi primò mitis videatur, tamen ſi manus diutius admota teneatur, paulò poſt mordax & ardens quaſi tactui apparet. Alia etiam ſigna, quæ in Synochâ non putri conſpiciuntur, adſunt.

Signa Synocham putrì à non putridâ diſcernentia.

Verumtamen ſunt & notæ, quibus Synocha hæc putris à non putri diſtinguitur. Etenim licèt calor in Synochâ putri, ſi cum aliis febribus putridis conferatur, ſit mitior, tamen ſi eum Synochâ non putri comparetur, calor in putri eſt acrior, quàm in non putri.

Deinde in putri Synochâ vrinâ eſt rubra, craſſa ac turbida, ſine ſedimento, cruda, aut ſaltem leuiter cocta in principio. Pulſus præterea putredinis notas, vt in aliis putridis febribus exhibet. Tandem & Symptomata omnia alia ſunt vehementiora, quàm in non putri, vt maior eſt dolor capitis, inquietudo, vigiliæ, & ſiquæ alia accidere ſolent.

nocha putrida biliosa à ...gua.

Biliosa verò Synocha ſuis quoque ſignis à ſanguineâ diſcernitur. Nam primò corripit hæc febris eos, qui ſunt graciles, bilioſi, & ſanguine copioſo, ac carne ita non abundant, qui vitam laboribus deditam agunt, corpúſque multùm exercent, & curis vexantur, qui in Sole & æſtu diutiùs verſantur, aut cibis, & medicamentis calidis ſunt vſi; & in genere, in quibus cauſæ præceſſerunt, quæ ſanguinem biliosum generare ſolent. Calor præterea, quam in ſanguineâ, eſt acrior & vehementior, ſitíque magis vexat, vrinæ ſunt tenuiores atque acriores, atque alia ſigna conſpiciuntur, quæ febribus bilioſis ſunt affinia.

Prognoſtica.

[P]rognoſtica [Sy]nocha putrida.

Eſt ea inter febres putridas ſimpliciſſima, & ſi pura ſit & rectè tractetur, curatu faciliima. Pura autem rarò tranſit ſeptimum diem; notha ad decimumquartum extenditur, citiuſque vel tardiùs finitur, quò ſcilicet ſigna coctionis citiùs vel tardiùs apparent. Quantò ergo vrina in initio eſt rubicundior: tantò citiùs terminatur cum ſignis bonis ad bonum, cum malis ad malum. Vrina autem alba in Synochis mala eſt, & plerumque mortem prædicit. Omnium ſaluberrima eſt, quæ ab initio mox decreſcit, παρακμαστικὸς σύνοχος dicta: poſt hanc conſiſtens, ἀκμαστικὸς σύνοχος: periculoſiſſima eſt, quæ perpetuò increſcit, ἐπακμαστικὸς σύνοχος nominata. Si aliquandiu duret hæc febris, facilè in καῦσον degenerat. Quò mitiora habet ſymptomata, eò maior ſalutis ſpes eſt: malum verò eſt, vbi plura ſymptomata accidunt, qualia ſunt, ægros magnâ inquietudine aut dyſpnœâ fatigari, ventrem inflari aut rugire, puſtulas nigras aut liuidas apparere.

Indicationes.

Tota eius curatio conſiſtit in cauſæ ablatione, & caloris febrilis temperatione. Sanguis quia in hac febre ſemper peccat, imminuendus, cauſæ etiam reliquæ per ſua contraria tollendæ. Si nimirum ex cauſâ frigidâ corporis meatûs conſtipati ſint, ij reſerandi, corpuſque rarefaciendum. Si ex obſtructione id accidat, hæc aperienda. Videndum autem, à quâ cauſâ obſtructio proueniat. Si enim ex abundantiâ humorum pendeat, ij minuendi: ſi ex craſſitie, attenuandi. Et quidem cùm in hac febre, vt dictum, ſemper ſanguinis copia adſit: à ſanguinis miſſione incipere conuenit. Sanguine imminuto, ad humorum, ſi craſſi ſint, extenuationem accedendum, & corpus, ſi conſtipatum ſit, rarefaciendum eſt. Feruor quoque & æſtus ſanguinis temperandus. Atque hás quidem indicationes cauſa ſuppeditat. Morbus verò, ſeu febris, refrigerationem poſtulat. Vitalem indicationem quod attinet, ſi vires, quod plerumque accidit, valentiores ſint, ſtatúſque breui ſit futurus: tenuiſſimo victu vti conuenit: ſi vires iam imminutæ, aliquid adiiciendum. Eadem virium in hac febre plerumque conſtantia, vacuationes, quas cauſa poſtulat, permittit.

Curatio.

Victus in Synochis putridis.

Quâ autem ratione iſta expedienda ſint, breuiter dicemus; cùm pleraque ex curatione Synochæ non putris pateant.

Victus ergo, vt ab hoc incipiamus, in hac febre tenuis requiritur: tum quia ſanguis abundat, tum quia morbus eſt breuior. Et quidem refrigerans ac humectans. Vnde conuenit aqua hordei, & iuſcula pulli, herbis vel ſuccis refrigerantibus alterata. A vino autem & carnibus abſtinendum, & aliis, quæcunque ſanguinem multum generant & calefaciunt. Ad cauſas autem ſi reſpicias, aqua mulſa, ad craſſos ſuccos attenuandos & viſcidos detergendos, ad excrementa promouenda, commoda eſt in iis Synochis, quæ à putredine ex habitu corporis condenſato & poris obſtructis proueniunt. Quatenus tamen calorem auget, nocet. Quare ſi calor ſit maior, abſtinendum ab aquâ mulsâ. Et ſi obſtructiones contumaces ſint, oxymelite vtendum. Sed de his mox plura in pharmaciâ.

Vena ſectio in ſynochâ putri.

In auxiliis reliquis adhibendis nihil cunctandum, citóque naturæ ſuccurrendum eſt, ne vel ſuffocatio, vel ſyncope accedat, vel febris iſta in καῦσον degeneret. Itaque quamprimùm, præmiſſo tamen, ſi opus ſit, clyſtere, vena aperienda eſt. Duo enim, vt Galenus 9. *meth. med. cap. 5.* habet; maxima continentium febrium remedia ſunt; ſanguinis detractio copioſior, & potio frigidæ. De quantitate autem ſanguinis, & an ad animi deliquium vſque emitti debeat, antea dictum. Tutius nimirum eſt, vt infrà ſubſiſtatur, & venæ ſectio paulò poſt repetatur, quàm vt ancipiti euentu ad lipothymiam vſque ſanguis euacuetur, ſimúlque fortan cum febre homo iuguletur. Conditiones enim iſtæ omnes, quæ ad ſanguinis tam copioſam euacuationem requiruntur, rarò in vno corpore reperiuntur; præſertim in noſtris regionibus, ita ſcil. vt plenitudo quoad vaſa ſit pura & legitima, vires planè fortes, putredo non adeò magna. Audaciùs tamen in hac febre, quàm vllâ aliâ ſanguinem mittere licet ad ℥. xii. vel etiam plures. Eligenda verò vena eſt in cubito.

Pharmacia.

Purgantia in Synochis putrid.

Sanguine pro morbi vehementiâ & virium robore ſufficienter euacuato, ſi febris non ceſſet aut mitigetur, ſuſpicandum eſt, ſanguinis aliquam partem in bilem degenerare, aut bilem coniunctam eſſe, à qua febris fomentum accipiat. Itaque ad ea medicamenta accedendum, quæ febris, ſanguinis, & bilis calorem temperant, putredinémque inhibent. Et proinde, quod medicamenta attinet, ferè tractanda eſt hæc febris, vt biliosa. Itaque ſi purgatione opus ſit, & aliquid ſanguinis in bilem degenerauerit, eligenda ſunt ea medicamenta, quæ humorem bilioſum euacuant, & minùs calefaciunt: quem in vſum rhabarbarum, tamarindi, Syrupus roſarum & violarum, vel ſuccus eorundem commodus eſt.

Vt ℞. *Rhab. opt.* Drach. ii. *cinnamom.* Scr. i. *flor. cichor. cordial.* an. P. i. *ſpica.* Scr. ß. Infund. *in ſ. q. aq. cichorij vel endiu. vel ſeri lactis.* Colat. ℞. Vnc. iii. ß. Add. *pulpa tamarind.* Drach. vi. *vel* Vnc. i. *Syr. roſar. ſol. vel viol. ſol.* Vnc. ß. *vel* Vnc. j. Aut in Colaturâ diſſolu. *manna.* Drach. vi. *vel* Vnc. j. pro ratione ætatis; iterúmque coletur.

Verùm plerúmque materiæ euacuatio vſque ad tempus criſis expectanda, vbi à naturâ cocta & victa faciliùs eiicitur. Si tamen in primis viis aliquid ſubſiſtat, clyſtere vel lenientibus medicamentis, vt pulpâ tamarindorum, ſyr. roſar. & violar. ſolutiuo euacuandum.

Alterantia.

Alterantia in Synoch. putrid.

Vt autem coctio faciliùs abſoluatur, vtendum iis, quæ calorem temperant, obſtructiones liberant, & putredinem inhibent; vt Syrupo de limonibus, de acetoſit. citri, de ſucco acetoſæ, violarum, acetoſo ſ. oxyſacchar. ſ. ſpiritu vitriol. cum aquâ hordei,

hordei, endiuiæ, acetoſæ, cichorij. Proſunt & ſem. 4. frigida maiora: ſicut & condita vel electuaria, parata ex conſ. roſar. acetoſæ, acetoſellæ, violarum, bugloſſi.

Vt ℞. *Conſerua roſar. acetoſell. cichorij, citri*, an. Vnc. i. *lactuc. Italic. condit.* Vnc. ß. *ſantal. citrin. ſpec. diamargar. fr.* an. Scr. i. *Spir. vitriol.* Scr. ß. Cum *ſyr. violar.* F. Electuar.

Frigida potus in Synoch. putrid.

Coctione perfectâ, Antiqui aquam frigidam propinabant, tantúmque eius offerebant, quantum ægro liberet bibere, vt eâ non ſolùm calor febrilis exſtingueretur, ſed & materia iam cocta per vomitum, vel aluum, vel ſudores euacuaretur. Sed de frigidæ potu antea in curatione febrium generali dictum. Cautè certè in noſtris corporibus, frigidæ potioni rarò aſſuetis, vſurpanda: cùm plurima, quæ enumerauimus antea, inde poſſint oriri mala: & obſeruatum ſit, quoſdam paulò pòſt ex eius vſu in hydropem incidiſſe. Nunquam autem aqua concedi poteſt potûs quotidiani, & alimenti diſtribuendi gratiâ; cùm fluctuet & innatet in ventriculo, tardè deſcendat, coctioni reſiſtat, hypochondria inflet: ſed remedij ſaltem causâ, in quibus nullum ex eius vſu incommodum timetur, abſolutâ coctione, ſemel concedatur iis, vt diximus, qui ei aſſueti ſunt.

Balneum aqua frigida in Synochis putridis.

Antiqui etiam in hac febre, ſi æger eſſet εὔσαρκος, iuuenis, cæli ſtatus æſtuans, febris vehementiſſima, in frigidâ natationem permittebant. Qui eâ vtebantur, protinus omnes ſudabant, & nonnullis aluus bilioſa reddebatur. Verum cum noſtri natationibus illis & balneis Antiquis vſitatis aſſueti non ſint, ac præterea rarò ſolùm ſanguis abundans ſine cacochymiâ aliquâ reperiatur, metuendúmque ſit, ne à frigore balnei eiuſmodi, habitu corporis denſato, vapores putridi intus coërceantur, & putredo augeatur: non tutò hodiè balnea eiuſmodi permittuntur.

Quòd ſi abſolutâ coctione naturam κρίσιν quocunque modo inſtituere videamus, Medicus quieſcat, ſecundùm aph. Hippocr. 20. ſ. 1. *Quæ decernuntur, decretáque ſunt rectè, nec mouere, nec aliud quippiam nouare, ſeu medicamentis ſeu aliis irritamentis conuenit: ſed ſinere.* Si autem natura ſuum officium non rectè faciat, quod reſtat, medicamentis tollendum, vt mox in febribus ardentibus dicetur.

Augerij Ferrerij de curandis ſynochis admonitio.

Vnum ſaltem adhuc addere libet, de quo Augerius Ferrerius, *in caſtigationibus practicæ medicinæ cap.* 14. monet; vt ſuprà etiam iam diximus, quod non de nihilo eſſe videtur, præcipuè in hiſce Synochis febribus. Is Medicos reprehendit, qui in continentibus & continuis febribus ſemper hepatis & lienis obſtructiones putredinis cauſam eſſe exiſtimant, cutiſque obſtructiones & conſtipationes, quæ impeditâ tranſpiratione putredinem excitant, negligunt; & propterea non oxymel Hippocratis & Galeni facilè paratū remedium, nec Arabum Iulepos, ſed recentium apozemata ad viſcerum internorum obſtructiones parant. Præter rem enim exiſtimat eos facere, cùm ad internas obſtructiones confugiunt, dum cauſa putredinis eſt fuliginoſorum excrementorum retentio, quæ retinentur in corpore, cùm aut inſenſibiles cutis meatûs ab externâ aliquâ causâ conſtipantur, aut craſſo lentóque humore obſtruuntur; & intempeſtiuam præſtare eos diligentiam putat, qui ex tot aperientibus herbis & radicibus toties decocta ægris propinant. Laudat contrà Antiquos, qui id inprimis agebant, vt, vacuatâ multitudine, craſſos lentóſque humores meatibus cutis infarctos attenuarent & detergerent. Neque id præſtare poſſe decocta illa aperientia: cùm radices illæ & herbæ aperientes viſceribus ac meatibus vrinariis peculiariter dicatæ ſint, ad cutem verò non penetrent, aut ſi penetrent, deficiant, vel minùs potenter agant, quàm longinquæ obſtructionis natura poſtularet. Commodiùs hunc in finem Antiquos Oxymelite vel mulsâ vſos cenſet, quæ cum euidenti qualitate, tum familiaritate naturæ, quam habent cùm ſubſtantia corporis noſtri, ad extremas quoque particulas feruntur: cùm contrà verendum ſit, ne inſuauitas illarum decoctionum moleſtiam afferat, ac diſtributionem impediat. Ingrata enim remedia appetitum deiiciunt & ventriculum ſubuertunt, facultates ſuas integrè vix impertiuntur; cùm ob moleſtiam à naturâ repulſam patiantur. Medicos ergo Antiquos commendat, qui è tantâ remediorum ſyluâ paucula quædam ſelegerunt & reuocârunt in vſum, quæ ſuauitate naturam allicerent, & oblectatione ſuas vires altiùs imprimerent. Et licèt vehiculi vel condimenti loco ſaccharum eiuſmodi in decoctis adiiciatur, tamen tot rerum confuſione inſuauia & nauſeabunda euadere dicit, vt aut illud vehiculum exſtinguant, aut id efficiant, vt repulſam à naturâ patiantur. Præterea intempeſtiuè talia in principio vel augmento febrium acutarum propinari ſtatuit; cùm vrinas moueant, quæ tamen non niſi coctâ materiâ, vel inclinante morbo conueniant. Imò præter rem eſſe exiſtimat, tanto labore ac ſumptu inſuaue ac incerti effectûs parare remedium, cùm facili decocto, & leuibus expenſis, ea, quæ à veteribus probata ſunt, ſummâ cum ſecuritate & voluptate non mediocri vſurpare liceat. Ipſe itaque in continuis, omiſſis eiuſmodi decoctis, mulsâ aut oxymelite vtendum cenſet, quæ ad tenuandos tergendoſque craſſos ac lentos, qui cutem obſtruunt, ſuccos ſatisfacere poſſint. Oxymel nimirum putredini reſiſtit, craſſitudinem attenuat, lentorem abſtergit, ad cutem etiam penetrat, nec febres accendit. Mulſa quoque concedi poteſt iis, in quibus non facilè bileſcit. Nec nocumenta illa mordendi inteſtina, & tuſſes excitandi verenda putat; cùm ſubtractione ponderis aceti & additione mellis ſalubriter præparari poſſit, vt neque rodat, neque tuſſes moleſtas excitet, neque neruoſas partes offendat. Oxymeliti ſi mulſa additur, mitius efficitur; ſi ſaccharum, aut hydroſaccharum, omninò delicatum. Quod ſi in Melancholicis & mulieribus, quarum vterus facilè offenditur melle & aceto, oxymelitis vſus ſuſpectus ſit, mulsâ vtendum docet, quæ ſi bileſcere videtur, dilutiſſima parari poteſt ex aquis cichorij, endiuiæ, ſcariolæ, vel mellis loco puriſſimum ſaccharum cum aquâ decoquere licet, vt mulſæ loco hydroſaccharum præbeatur. Terget enim iſtud, & inter mulſam & oxymel mediam quaſi naturam ſortitum eſt. Dulcedinem autem tantillo aceti mitigare & infringere licet.

Oxymelitis & mulſæ vſus in Synochis putridis.

CAPVT XII.

De Cauſo ſeu febre ardente.

QVia verò hoc loco Cauſi ſeu febris ardentis ſolet ab Authoribus mentio fieri, etiam de eâ aliquid addendum eſt. Καῦσος autem non eſt febris aliqua differentia, quales ſunt biliosa, pituitoſa, melancholica: verùm modum potiùs & qualitatem caloris febrilis innuit. Quæ verò febres illam qualitatem participent, & quæ propriè ardentes ſeu καῦσος dicantur, non adeò planum eſt; Galenúſque ipſe non eodem ſemper modo hac de re locutus videtur. Nam interdum affirmat, febrem ardentem oriri ex bile in vniuerſi corporis venis putreſcente; aliquando cauſum fieri concedit non ſolùm in vniuerſo corpore, verùm etiam in aliquâ eius parte, vt ventriculo, pulmone, ieiuno inteſtino, imò etiam extra venas maiores in carne alicuius particularis membri, quocunque nimirum bilioſus humor attractus eſt, adeò, vt vniuerſalem & particularem cauſum conſtituere videatur. Nonnunquam cauſum non ſolùm ex bile flauâ, verumetiam ex ſalsâ pituitâ gigni dicit. Interdum tertianam intermittentem

Cauſus ſeu febris ardens.

tentem cauſum nominat, interdum verò tertianam ab ardente febre diſtinguit; quod nimirum in ardentibus intra vaſa, in tertianâ verò intermittente extra vaſa humores putreſcant. Ita enim, 2. *de criſ. cap.* 3. *Ardentes febres à tertianis differunt, quamuis eundem, qui eas facit, habeant humorem, quod in his quidem intra venas continetur, in illis verò, cùm vehementer moueatur, per ſingulas corporis partes diſſeminatur.* Et 4. aph. 59. *Tertiana febris ab eâ, quæ ardens nominatur, humore faciente non differt. Vtraque enim à flauâ bile fit. Differt autem, quod febris ardens habet in venis vnâ cum ſanguine flauam bilem redundantem & ebullientem. Tertiana verò eandem bilem habet in totum corpus delatam & motam.* Et 2. de criſ. cap. 6. *Exquiſita febris ardens cùm omnia alia ſeruet exquiſitæ tertianæ indicia; eo ſolo differt, quod neque cum rigore incipit, neque ad infebricitationem deſinit.* 4. verò de vict. rat. in ac. t. 1. vbi Hippocrates hæc habet: καῦσος *febris ardens fit, cùm venulæ tempore æſtiuo exſiccatæ acres & bilioſas, quæ tenues ſunt, trahunt ad ſe humiditates, quas ichores vocant*: addit Galenus: καῦσος *propriè dictus non caliditatis, quæ in totum corpus fit, præſtat modò vehementiâ, verùm quoque & ſiti. Nam ſitis in eo vehemens eſt & incompeſcibilis.* Et paulò poſt: *Nempe in vnâ corporis parte interdum* καῦσος *gignitur, interdum & in toto corpore. Verùm cùm in toto fit corpore, ſitim omnino parit; cùm verò in vnâ parte, non de neceſſitate, niſi pars ipſa ſitim pariat: omnium autem primùm & maximè id facit os ventriculi; deinde ventriculus, pòſt pulmo, & ſubinde ieiunum inteſtinum.* Et lib. de tremore & palpit. cap. 7. ſcribit: *Tertiana exquiſita* καῦσος *eſt genere, tantò altero cauſo continuo inferior, quantò calor febris & flammeus & perurens deficit.*

Cauſi nomen quot modis vſurpetur.

Quæ res facit, vt alij etiam Medici aliter de cauſo ſentiant & loquantur. Vt autem res omnis expedita reddatur, Obſeruandum, Cauſi nomen interdum generaliter & minùs propriè, interdum verò ſpecialiter & magis propriè accipi. Generaliter ſi vſurpatur nomen cauſi, pro quacunque febre, id quod nomen innuit, cuius calor eſt vehementior, vſurpatur, ex quacunque etiam causâ calidâ & ſiccâ, & quocunque in loco putreſcente, is excitetur. In ſpecie verò cauſus appellatur febris, quæ duo pathognomonica ſigna habet, vt Galenus, 3. *epid. comment.* 3. *t.* 34. docet, calorem ſcilicet ingentem, & ſitim magnam atque inexſtinguibilem, quantumuis biberint: quod etiam habet, 4. *de vict. rat. in acut.* t. 13. Et quidem in cauſo in ſpecie dicto requirit Galenus, vt ſigna iſta, ſitis nimirum & calor vrens continuò affligant & moleſtent. Ita enim, *allegato loco* 3. *epid. comm.* 3. *t.* 34. ſcribit: *Videtur Hippocrates febrem ardentem aſſiduitate cognoſcere ſitis, caloriſque exurentis; ſicut phrenitim perpetuo delirio. Sic enim quamuis non perinde ſitiant ægri, neque valdè exurantur, per totum autem morbum dicta duo ſymptomata adſint; febris ardens eſſe dicetur morbus: exiſtétque alia febris hac calidior, vt & corpus fundat, reddátque deiectiones bilioſas & colliquatiuas; ſed non appellatur ardens febris, niſi adiuncta perpetuò habeat per totum morbum paulò antè commemorata duo, irrequietam ſitim, quantumuis biberint, & ardentem calorem.* Quibus manifeſtè innuit, vt febris ardens propriè dicatur, hæc duo requiri, ſitim irrequietam, & calorem ardentem, & quidem vtrumque perpetuò moleſtantem.

Cauſus propriè dictus duplex.

Hic autem cauſus propriè & in ſpecie dictus duplex eſt, legitimus ſeu exquiſitus, & nothus, vt ex loco iam citato colligere eſt, vbi in omni ardente febre non eandem vehementiam ſitis & caloris eſſe innuit; manifeſtiùs verò traditur, 4. *de rat. vict. in ac. t.* 13. vbi diuiſionem Cauſi in legitimum & nothum ipſe proponit, legitimúmque ſeu exquiſitum cauſum eum nominat, qui iſta duo ſymptomata ſemper & euidenter coniuncta habet; nothum autem, in quo illa ſymptomata ſunt minùs vehementia nec corpus ita vritur. Et 1. *epid. comm.* 1. *text.* 9. appellat febres ardentes quaſi germanas, id eſt, non exactè exquiſitas, quæ quidem fiunt à bile ſincerâ, non tamen tempore æſtiuo, & aëre calido & ſicco. Nam ſi aliqua conditio ex iis, quæ ad febrem ardentem legitimam ſunt neceſſariæ, quales ſunt, temperatura corporis, ætas, aër, & alia ad bilis generationem neceſſaria, deſit, febris quidem ardens eſt legitima, ſed non exactè talis.

Febres ardentes quæ propriè.

Ex quibus omnibus clarum euadit febres ardentes propriè & in ſpecie tantùm eſſe febres continuas, & quidem eas, quarum calor vrens eſt, quæque ſitim incompeſcibilem coniunctam habent. Ideóque etſi febres intermittentes ex bile ortæ generaliter ardentes nominari poſſint, vt Galenus tertianæ intermittenti exquiſitæ interdum hoc nomen tribuat; prætereáque ex pituitâ ſalsâ καῦσος hoc modo dictus gigni poſſit, tamen propriè dictus & legitimus cauſus, qui à Gal. etiam ὀξύπυρος & καυσώδης πυρετός nominatur, non niſi ex bilioſo humore intra vaſa putreſcente, calorémque continuum cordi ſuggerente oriri poteſt. Et tales febres poſſunt eſſe tam continuæ, quàm ſymptomaticæ, ex inflammatione præcipuè ἐνσπλαγχνιδίων partium internarum ortæ. Verùm cùm antiqui, vt *ex* 42. *aphor. ſect.* 7. patet, tales affectûs, qui ex inflammatione viſceris alicuius oriuntur, febres non appellârint, ſed nomine inflammationis illatum partium, peripneumonias, phrenitides, &c. Si has febres excipias, καῦσος ſeu febris ardens propriè dicta eſt tertiana continua, quæ ex ſincerâ bile oritur, & de quâ modò egimus, Synocha bilioſa, quæ non ſolùm verus & legitimus cauſus eſt, verùm etiam inter legitimos præcipuus. Quamuis enim Argenterius, *lib. de feb.* eos errare ſcribat, qui cauſi nomen etiam Synochis tribuunt; idque ideò, quòd talem calorem Synochæ non habeant qualis eſt in ardentibus: tamen id ſolùm de Synochâ ſanguineâ non verò de Synochâ bilioſâ concedendum eſt. Quod verò poſtea addit; in cauſo quaſdam eſſe intenſiones & remiſſiones, quæ non ſint in Synochâ: id ſolùm affirmat, ſed non probat de naturâ ardentium eſſe, vt habeant quaſdam intenſiones & remiſſiones.

Ac proinde quæ ſint cauſæ febrium ardentium, ex iis quæ de Synochâ bilioſâ dicta ſunt, & quæ de tertianâ continuâ dicentur, patet. Hoc ſaltem addimus, cùm ſuprà, *in initio capitis* 11. dixerimus, febres continuas ortum habere ex putredine humorum in venæ cauæ & arteriæ vaſis maioribus; id quod de arteriis dicitur, in febribus ardentibus accidere, & ſanguinis in arteriis putredinem febres ardentiſſimas excitare. Equidem ſanguis arterioſus cùm ſit ſpirituoſus & calidus facilè incaleſcit, ſed non putreſcit: cùm ſit puriſſimus & calidiſſimus. Si tamen putredo in venis accendatur, & ſemina putredinis ac vapores putridi arteriis etiam communicentur, putredinem eum concipere poſſe non impoſſibile eſt.

Corripit proinde febris hæc temperaturâ calidos & ſiccos vt iuuenes & ætate conſiſtentes; inprimis ſi præceſſit talis aëris conſtitutio: ſenes verò non facilè.

Signa diagnoſtica.

Signa cauſi.

Signa pathognomonica eſſe calorem vrentem, & ſitim inexſtinguibilem, iam dictum eſt; quæ tamen maiora ſunt in cauſo legitimo, quàm in notho. De ſiti hoc notandum eſt, ſi accedat tuſſis leuicula, ſitim nonnihil retundi, vt eam pro febris magnitudine ægri non ſentiant. Humor enim motu ex locis vicinis attrahitur, & partibus illis affunditur, vnde minùs ſiticuloſi fiũt. Præter ſigna iſta pathognomonica alia adhuc habet Hip. 4. *de rat. vict. in acut. text.* 4. quæ Galen. in com. συνδρόμων nominat, qualia ſũt: lingua ſicca, aſpera & nigra, ventris morſus,

morſus, deiectiones pallidæ, vigiliæ, interdum quoque deſipientia. Lingua quidem areſcit, quòd tota corporis affectio ſicca ſit & calida, febríſque ipſa talis. Ventris verò morſus propter tenuium humiditatum, quæ illuc confluunt, acrimoniam oritur. Vigiliæ ob ſiccitatem: deſipientia autem fit ab eâ, quæ ad caput recurrit, bile, & ob temperaturæ caliditatem ſiccitatémque. Reſpiratio quoque eſt difficilis, denſa & magna, efflántque continenter os aperiendo, vt calidi ſpiritûs efflatione leuentur. Quæ quidem ſymptomata omnia vehementiora ſunt in legitimo, quàm in notho cauſo.

Prognoſtica.

Prognoſtica febr. ardent.

Febres hæ, ſi puræ ſint, non diu durant. Natura enim calorem tam vrentem, ac vehementia, quæ hanc febrim comitantur, ſymptomata ferre non poteſt. Nothæ verò, quia mitiorem habent calorem & ſymptomata, longiores ſunt. Puræ ardentes plerumque ſeptimo die terminantur interdum 9. 11. 14. Omnes autem periculoſæ ſunt, vt ſcribit Hippoc. 4. *aph.* 43. *Febres quæcunque non intermittentes tertio die fortiores fiunt, magis periculoſa ſunt. Quæcunque autem modo intermittant, periculum abeſſe ſignificant.* Aliæ tamen aliis ſunt periculoſiores, pro caloris & ſymptomatum vehementiâ ac virium robore. Febris habetur vehementior, pro maiori à ſtatu naturali receſſu. Ergo ſi contingat, quod tamen rarò accidit, vt ſenex ardente febre corripiatur, id lethale eſt, vt habet Gal. 1. *aph.* 14. Non minùs periculoſè decumbunt, qui in aëre frigido valdè vruntur: Qui ſi nec vires validas habeant, nec ſigna coctionis appareant, fieri non poteſt, vt ſeruentur, vt idem Gal. 11. *meth. med. cap.* 9. ait. Quibus ſi accedant ſymptomata vehementia, eò periculoſior morbus redditur; ſiue illa ſint pathognomonica, ſiue ſuperuenientia. Pathognomonica calorem vehementem & ſitim inextinguibilem eſſe diximus: quæ quò ſunt vehementiora, eò morbus eſt periculoſior. Non tamen minus periculi denotat, ſi lingua ſit arida, abſit ſitis. Alterutrum hoc ſignificat, vt docet Gal. 3. *Epid. comm.* 1. *tit.* 5. vel ægrum delirio teneri, vel appetentem ventriculi facultatem emori. Exemplum febris ardentis periculoſæ propoſuit Hippoc. 1. *Epid. comm.* 1. *in deſcriptione tẽpeſtatu tertiæ t.* 73. *At cùm febres ardentes inciperent, inquit, annunciabant, quibus exitium immineret. Siquidem ſtatim ab initio febris acuta eos corripiebat, à qua parum rigebant, inſomnes erant; grauiter angebantur, ſitibundi, faſtidioſi, paululum in fronte ac clauiculis exſudabant, ſed nemo per totum corpus. Multa delirabant; timores, mœſtitia aderant, extremitates ſubfrigida, vt ſummi pedes, magiſque manus.* Vrinæ etiam periculum denotant. Nigreſcentes enim malæ ſunt, vt & tenues & crudæ, vel alia mala indicia habentes, de quibus alibi dictum.

Obſeruatio de Vrinis, & cauſſa frequentis delirij in febribus acutis. De Vrinis.

¶ [Equidem bonum eſt, vrinas etiam in ægris ſanorum ſimiles eſſe; ſed tum demum id bonum eſt, cùm naturæ robore accidit. Poſſunt enim interdum vrinæ ægrorum vrinis ſanorum ſimiles eſſe, & apparere, cum ægri damno. Nam quod Hippocrates, 5. *Coac. ſect.* 2. *aph.* 69. (ſecundum diſtinctionem Hollerij, ſed 415. ſecund. Foëſij) de peripneumonia in ſpecie ſcribit: *Quibus in peripneumonia initio vrina craſſa ſunt, deinde ante diem quartum tenues fiunt, lethale;* id in omnibus febribus acutis, præcipuè cum internis inflammationibus coniunctis, verum eſt. Vrinæ enim, quæ antè craſſæ erant, tenues & ſanorum ſimiles (tenues enim hic dicuntur non abſolutè tales, ſed in comparatione cum craſſioribus) euadunt tribus modis: primò cùm vrinæ, quæ ob materiæ copiam craſſæ erant, naturæ robore vincuntur, & materiâ vitioſa ſeu per renes, ſeu per ſudores euacuatâ, tenuiores, & ſanorum ſimiles fiunt: qui modus ſolùm bonus eſt & criticus. Secundò tenues ex craſſis fiunt

Vrina tribus modis tenues fiunt.

vrinæ, ob materiæ inæqualitatem, & virtutis debilitatem, quæ materiam modò vincit, modò ab ea vincitur; vnde vrinæ modò tenues, modò craſſæ apparent; qui modus malus eſt. Tertiò adhuc peior eſt modus, cum vrina, quæ anteà craſſa erat, ſubitò attenuatur, ob materiæ & bilis ad caput, & aliam partem inflammatam trãſlationem. Quod cùm accidit in febribus acutis & malignis, inſtantis delirij & phrenitidis indicium eſt; id quod ſexcenties obſeruaui, & cuilibet in febribus acutis obſeruare promptum eſt & facile, ac diligenter obſeruandum. Non rarò enim accidit, vt non ſolùm vulgus, ſed & Medici non ſatis periti, ſi vrinas meliores & ſanorum ſimiles fieri incipiunt, id pro bono habeant, ſpe tamen ſuâ fallantur. Ideóque attendendum, an, ſi tale quid accidat, critica aliqua euacuatio præceſſerit, & an meliùs æger habere incipiat. Tum enim ſolùm iſta vrinarum in ſtatum ſanorum ſimilem mutatio, bonum ſignum eſt. Si verò nulla criſis præceſſit, & æger non modò non meliùs, ſed & deteriùs habere incipiat, tum id peſſimum, & plerunque lethale ſignum eſt. Materia enim tum ad cerebrum rapitur, ibique inflammationem & phrenitidem, quæ frequentiſſimè lethalis, & hanc conſequentia ſymptomata, vigilias perpetuas, ac deliria excitat. Interdum tamen accidit, vt aliarum partium etiam, pulmonis, hepatis, pleuræ, inflammationes hoc modo excitentur.

Nota.

De delirio.

Eius cauſſa qua varia.

Cur autem potiſſimùm, & tam frequenter, in febribus acutis materia ad caput rapiatur, & deliria, imò phrenitis, excitentur, conſideratione dignum. Cauſſa autem huius rei in ipſo cerebro & capite quærenda eſt. Etenim primò venæ & arteriæ plurimæ cerebrum ingrediuntur, & in idem deſinunt, pro nutritione, vitæ 1.
conſeruatione, & ſpirituum animalium generatione. Nec dantur vaſa ac viæ magnæ, quæ naturaliter euacuant, & alioſum materiam tranſuehunt, ſicut in ventriculo, liene, hepate, corde, pulmone. Secundò reliqua membra vapores communicatos facilè dimittunt, quia 2.
perſpirabilia & poroſa. Cerebrum autem craniò concluſum duriore & minùs peruio, vapores detinere cogitur, donec incraſſati, ſub alia excrementitij humoris forma tandem defluant. Tertiò cerebri ſubſtantia mollis vapores & humores eò delatos facilè admittit, & difficulter 3.
diſcutit, ob temperamentum frigidum. Quartò cerebri actiones continuæ ſunt, & reliquo etiam corpore in ægris quieſcente, animales in cerebro actiones in perpe- 4.
tuo ſunt exercitio, vt in vigiliis, quæ febribus acutis familiares eſſe ſolent: quo exercitio cùm ſpiritus animales abſumantur, continuò nouum ſanguinem arterioſum ad eorum refectionem affluere neceſſe eſt, qui ſecum vapores calidos, quibus arteriæ repletæ ſunt in febribus acutis, ad cerebrum vehit, vnde id calefiat neceſſe eſt. Quibus accedit alimenti & ſanguinis, qui ad cerebrum affluit, conditio. Etenim alimentum & ſpiritus, quæ ad cerebrum confluunt, pro viſceris huius nobiliſſimi nutritione, & ſpirituũ animalium tenuiſſimorum generatione, proportionata eſſe conuenit, nempe tenuia. Sanguis ergo tenuis, & ſpiritus vitales ſubtiles ac calidi, non ipſi ſolùm facilè incaleſcunt; cerebrúmque inflammant, ſed & tenues & calidi vapores ipſis permiſcentur: quod non accidit in partibus, quæ craſſo ſucco nutriuntur, & non tantâ copiâ ſpirituum vitalium opus habent.]

Bonum autem ſignum eſt, ſi æger morbum facilè ferat, ſi non admodum æſtuet, nec nimiâ ſiti detineatur, nec grauiter angatur; ſi facilè ſpiret; ſi nullam partem internam dolere ſentiat; ſi dormiat; ſi ſomno iuuetur; ſi corpus æqualiter calidum ſit ac molle; ſi lingua non ſit adeò arida, nigra & aſpera; ſi vrina bona. Tutum enim morbum & breuem ſignificat, ſi ſtatim appareat. Quod ſi iam ſignis coctionis apparentibus, cum virium robore, in die critico, larga à naribus hæmorrhagia accidat, procul dubio æger euadet. Eſt enim proprium, ſi quid aliud, vt Galenus, 1. *Epid.*

Epiſt. comm. 1. 1. 4. ait, exquiſitarum febrium ardentium, vt per ſanguinis eruptionem iudicentur. Iudicantur tamen nonnunquam & per ſudores & alui reiectiones, & vomitum & abſceſsûs. Vide *Inſtitut. lib.* 3. *part.* 3.

auſi ſi'uri ... crifin, ... nine iuxta ... dicem pol- ... is pedis ... uacuato, ... iſtoria. ... iſtoria ex ... acuto Lu- ... tano.

¶ [Zacutus Luſitanus, *de Prax. Med. Adm. lib.* 3. *obſ.* 110. ex annotatione D. Anton. Gomez, Prof. Med. in Acad. Conimbr. refert, fœminam quandam candidam & rubicundam, cui menſes ad annum trigeſimum rectè fluxerant, ab anno vigeſimo, aduentante tempore verno, cauſo correptam fuiſſe: quæ cùm moritura videretur, ſudore copioſo leuabatur, poſt quem tubercula purpurea per corporis ambitum erumpebat, amygdalarum formâ, mollia & pruriginoſa, quæ omnia ceſſabant, hæmorrhagia excitata per porum iuxta radicem pollicis pedis dextri, in interna parte; quo loco, aperto exiguo foramine, ſpatio quatuor horarum, ſanguis riuuli inſtar, quantitate duarum librarum, emanabat, quo euacuato, & à febre, & à tumoribus liberabatur. Varia remedia & ad cauſum, & ad hæmorrhagiam iſtam auertendam fuêre tentata, ſed natura ſuum curſum nunquam interrupit.]

De Curatione Febris ardentis in ſpecie aliquid hîc addere opus non eſt. Cùm enim, vt antea dictum, Cauſus non peculiaris aliqua febris differentia ſit, ſed potiùs modus ſaltem, & tertiana continua legitimus & propriè dictus Cauſus ſit: quæ curandi ratio debeatur, febribus ardentibus, ex curatione Bilioſæ ſeu Tertianæ continuæ poſtea ſatis patebit.

CAPVT XIII.

De Febribus continuis in genere, & de Tertiana continua.

Febres conti- nua perio- dica.

CVm ea, quæ naturam, differentias, cauſas, ſigna & curationem earum febrium putridarum, quæ vnicâ duratione ſine vllâ exacerbatione & remiſſione abſoluuntur, & συνόχοι πυρετοὶ ſeu febres continentes appellantur, concernunt, abſoluerimus, iam ad alterum febrium putridarum continuarum primariarum genus accedimus, quæ continuæ in ſpecie appellantur, & quidem etiam continuò durant, certis tamen interuallis & periodis exacerbationes habent; vnde à nonnullis continuæ proportionales, ſeu proportionatæ & periodicæ nominantur, quòd exacerbationes quaſdam, quæ proportione periodis febrium intermittentium reſpondent, habeant. Febres enim hæ eo quidem cum continentibus conueniunt, quòd vapores ex putridis humoribus continuò cordi communicantur, idque præter naturam calefaciunt: verùm in eo differunt, quòd vapores illi non æquali impetu continenter cordi, ſed inæqualiter, nunc ſcilicet maiore, nunc minore copiâ communicantur, vnde caloris quædam remiſſio atque intenſio oritur.

Cõtinuitatis & periodorũ in continuis periodicis cauſa.

Cauſam continuitatis vulgò eam afferunt, quòd humores putreſcant in venis, vnde calor putridique vapores continuò poſſunt cordi communicari. Quòd verò febres hæ continuitatem retineant, & ad ἀπυρεξίαν non deueniant, Galenus, 2. *de differ. febr. cap. vlt.* hanc cauſam reddit, quòd ob craſſitiem ac viſciditatem humoris, facultatis expultricis debilitatem & viarum anguſtiam; Natura ſuperflua expellere non poſſit. Quod verò inæquali copia, & impetu vapores putridi ad cor ferantur, eam cauſam reddunt, quòd materia in venis paruis contineatur, à quibus vapores, propter eam, quam habent à corde diſtantiam, non poſſunt æqualiter ſemper illud calefacere, ſed nunc magis nunc minus, prout putredo intenditur aut remittitur. Per venas autem minores hîc intelliguni non minimas & capillares, ſed medias inter magnas & capillares, ſurculos ſcilicet & ramos venarum magnarum. Nam cùm continuæ periodicæ non fiant, niſi quòd materia non ſimul tota præſens eſt, ſed tranſmittitur aut attrahitur, vnde continua ad cor effumatio, non tamen tam facilis, quàm in Continentibus: ad id venas medias has commodiſſimas eſſe ſtatuunt; cùm ſi in magnis venis materia putreſcat, ob loci amplitudinem & cordis vicinitatem, febris continens excitetur; in minoribus verò intermittens.

Alij aliter hac de re ſentiunt, cenſentque non ſolùm ad locum, ſed etiam ad materiam putreſcentem eſſe reſpiciendum, atque ex hoc potiùs petendam eſſe cauſam periodorum, tam in febribus continuis his periodicis, quàm in Intermittentibus. Materiam autem hanc eſſe humorem excrementitium. Vt enim à materiâ alimentali ſeu ſanguine febres continentes fiunt: ita periodicas fieri ſtatuunt ab humore excrementitio, qui cùm naturæ moleſtus ſit, atque à facultate expultrice moueatur, motu ſuo periodos efficiat. Nam vt Galenus, *cap. vlt. lib.* 2. ſcribit: *Quæcunque per circuitus aliquot ægritudinum acceſſiones fiunt, ex membrorum diſpoſitionibus ortum habent, quæ ſcilicet membra vel mittunt, vel ſuſcipiunt, vel generant vel attrahunt ſuperfluitates.* Nam vel partes robuſtiores ad debiliores ſua excrementa expellere ſolent; vel partes ipſæ ob dolorem aut calorem, aliunde materiam attrahunt; vel partes excrementa, quæ in iis generantur, ob imbecillitatem aut etiam obſtructionem nequeunt expellere, quæ deinde in iis putreſcunt.

Verumenimuerò, vt ex hac controuerſiâ nos expediamus, tota huius rei ratio à materiæ febrem producẽtis natura & diſpoſitione pendere, atque ab eâ diſcrimen inter continuas omnes, ſeu periodum habeant, ſeu eâ deſtituantur, & intermittentes oriri mihi videtur. Continentium enim febrium cauſam ſanguinem corpori nutriendo dicatum eſſe, iam diximus. Continuæ verò periodicæ & intermittentes ab humore excrementitio & cacochymico oriuntur; vnde & febrium harum non parua eſt cognatio. Hæc tamen eſt differẽtia, quod materia intermittentium cauſa in primâ coctione, & circa hepar generatur, ibique vitium concipit & corrumpi incipit. Materia verò, quæ continuarum, periodicarum cauſa eſt, in ſecundâ coctione, quæ fit in liene & hepate, generatur; & proinde Sanguini perfecto & alimentario permixta eſt. Siue enim chyli cauſa, cuius in prima coctione cõtractum vitium, in ſecundâ coctione corrigi non poteſt, ſiue ipſius hepatis vitio, quod malè diſpoſitum etiã ex bono chylo malum ſanguinem generat, id contingat: quod vitioſum in ſecundâ coctione generatur, maximâ ex parte ſanguini permixtum in venas mittitur, atque cacochymiæ in venis originem præbet. Niſi forſan humores iſti vitioſi in meſaraïcis generentur, & hinc ad hepar deducantur & cum ſanguine in omnes venas diſtribuantur, ibique cumulati putreſcant. Hoc excrementa retenta, præcipuè fuliginoſa illa & ſeroſa, faciũt: aut ſi quid aliud adhuc eſt, quòd ſanguinem bonum in venis corrumpere & in vitioſum & excrementitium humorem conuertere poteſt.

Continentiũ, cõtinuarum, & Intermittentium diſcrimen.

Cur in ſingulis paroxyſmis fiat expulſio in Intermittẽtibus.

Atque hinc continuitatis periodorum & intermiſſionis ratio reddi poteſt. Etenim cùm in Intermittentibus materia non ſanguis ſit, nec vnquam ſanguinis formam habuerit, ſed in primâ coctione generata ſit: ideò etſi in venas effundatur, tamen ſanguini in venis non permiſcetur, ſed ſaltem cõfunditur, & propterea à Naturâ rectè agente, vt heterogenea expellitur: quâ expulsâ intermiſſio caloris & ἀπυρεξία ſequitur.

Cur eadem in continuis periodicis non fiat.

In continuis verò materia vitioſa non ſolùm ſanguini confuſa, ſed verè permixtâ eſt, habétque ſe ſanguis putreſcẽs inſtar muſti aut cereuiſiæ feruẽtis. Ideóque natura priùs excretionem non inſtituit, antequam materia cocta, id eſt, vitioſum à bono ſeparatum ſit.

Atque hæc cauſa verò magis conſentanea eſt, quàm quòd, ob humorum craſſitiem & viſciditatem, facul-

tatis expultricis debilitatem, & viarum anguſtiam, naturam ſuperflua expellere non poſſe, ſtatuunt. Multæ enim febres continuæ dantur, in quibus materia non eſt craſſa & viſcida, ſed tenuis; virtus non adeò debilis,& quæ poſtea in criſi ác ſtatu ad expellendum ſufficiat; viæ etiam non ſunt obſtructæ.

Periodorũ in continuis periodicis cauſa.

Quæ autem periodorum ſit cauſa in hiſce febribus, & quomodo à continentibus differant, explicare non facile eſt, & quæ authorum diſſentientes hac de re opiniones ſint, antea dictum. Dicetur verò de periodorũ cauſis poſtea pluribus in Intermittẽtibus;cùm periodi febrium in Intermittentibus manifeſtiſſimæ ſint. Vt verò breuiter hîc in re difficili,quid mihi probabile videatur,dicam:Omnino vbi nouus eſt paroxyſmus,ibi nouam materiam ſuppeditari neceſſe eſt.Fieri autem hoc ideò,paroxyſmúmque intendi quidam docent,vbi materia putreſcens maiore copiâ, quàm ante, cumulata eſt,& ad cor fertur. Non autem æquali ſemper copiâ vapores putridos ad cor ferri ideò ſtatuunt, quòd vaſa,in quibus ſanguis putreſcit,nonnihil ſint à corde remotiora,& propterea ob viarum ambages non poſſint æquali ſemper copiâ ad cor perferri.Cùm enim maiore copiâ materia putrida ad cor peruenit,calor inde augetur & paroxyſmus excitatur: qui vapores cùm nonnihil diſcuſſi ſunt,febris remittit,etſi non planè ceſſet, cùm adhuc vapores putridi,etſi non æquali copiâ, cordi cõmunicentur. Alij verò docẽt,à membris ſecundæ coctionis,hepate ſcilicet & liene,materiam nouam ſtatas periodos obſeruantem ſtatis temporibus communicari,& quidem plerumque ab hepate,vnde etiam tertianæ continuæ ſunt frequentiſſimæ. Quæ ſententia poſterior ſatis probabilis & veritati conſentanea videtur & proculdubio in continuis, quæ certas periodos obſeruant, locum habet. Verumtamen nec prior ſententia planè reiicienda videtur; poteſtque locum habere in iis febribus continuis periodicis, quæ ita exactè periodos non obſeruant; ſed nunc vno die bis, nunc ſingulis diebus ſemel, nunc longiore, ſed non ita certo ſpatio exacerbantur, proût ex vaſis, in quibus ſanguis præcipuè putreſcit, tardiùs vel citiùs vapores illi putridi &calidi cordi communicantur. Si tamen certum & ſtatum tempus paroxyſmus obſeruet,etſi vno die bis recurrat,illud etiam ex hepate materiam nouam ſuppeditante fieri poteſt; cùm multi venarum rami per eius corpus diſperſi ſint. Verùm vbi de periodorum ratione in Intermittentibus dicetur,hæc clariora fient.

Signa.

Signa continuarũ periodicarum.

Signa harũ febrium in genere patent, quòd ſcilicet nunquã ad ἀπυρεξίαν planè deueniunt;certis tamen interuallis, ſcilicet vel alternis, vel ſingulis, vel quarto die exacerbantur &remittunt. Nullum verò frigus, rigor aut horror exacerbationem antecedit, nec remiſſionem ſequitur ſudor. Et ſi putredo eſt in vaſis à corde paulò remotioribus, iis in locis vbi conſiſtit, vt & vicinis,grauitas, dolor & ardor percipitur.

Differentia.

Sunt autem harũ febriũ tres ſpecies.Aliæ enim alternis diebus exacerbantur,& à bile ortũ habent,&tertianæ continuæ nominantur: Aliæ ſingulis diebus intenduntur, quæ à pituitâ proueniunt, & quotidianæ continuæ appellantur: Aliæ à melancholiâ oriuntur, & quarto quóque die exacerbantur, ac quartanæ continuæ nominantur.Vbi tamen, de quo poſtea dicetur, febres non dierum & paroxyſmorum, ſed ipſis cauſis, & humorum,à quibus proueniunt, varietate æſtimandas & diſcernendas eſſe, obſeruandum eſt.

De Tertiana Continua.

Tertiana nimirum Continua eſt febris putrida, à ſanguine cacochymico biliofo in venâ cauâ putreſcente ortum habens;continua quidem,ſed tertio quóque die magis affligens.

Cauſa.

Cauſa nimirum huius febris eſt bilis excrementitia. Etſi enim quidam ſtatuunt,etiam ex bile alimentali febres has prouenire poſſe: tamen quia illa nihil aliud eſt,quàm ſanguinis calidior pars, non continuam periodicam, ſed ſynocham bilioſam generat. Sola ergo bilis excrementitia ſanguini permixta tertianam continuam parit. Et quidem bilis illa excrementitia vel generatur ex tenuiore & calidiore ſanguinis parte, quam alij bilem alimentalem nominant, vel à primo ortu fuit excrementitia,& vt excrementum ſecundæ coctionis in hepate generatum fuit. Quæ ipſa bilis varij generis eſſe poteſt,flaua,vitellina, porracea, æruginoſa,ichoroſa.Atque hæc bilis colligi poteſt non ſolùm in venis magnis publicis, verùm etiam iis, quæ ſunt in parte aliquâ,vt hepate,pulmone,vtero.

Cauſa remota.

Cauſæ verò remotiores ſunt omnia illa,quæ humorem hunc multiplicare poſſunt.Hepatis vel totius corporis intemperies calida & ſicca, ætas iuuenilis, alimẽta calida & ſicca,inedia,aut victus tenuis & parcior, exercitatio corporis vehemens & frequens,æſtus aëris, ſiue à regione,ſiue à tẽpore anni,ſiue ab alia cauſâ ortũ habens,vigiliæ nimiæ,cogitationes attentæ,& ſimiles.

Signa diagnoſtica.

Signa continuæ tertianæ.

Signa huius febris ſunt primò ea,quæ omnibus febribus continuis ſunt communia. Deinde hîc adſunt febrium ardentium Signa pathognomonica, qualia diximus eſſe calorem vrentem, & ſitim inexhauſtam, quæ tamen pro cauſæ ratione nunc vehementia ſunt, nunc minùs vehementia. Reliqua etiam Signa συνεδρεύοντα dicta ardentis febris, & alia ſigna bilem arguentia in tertianâ continuâ conſpiciuntur, qualia ſunt vigiliæ, aut ſomnus leuis, inſomnia iram præ ſe ferentia, deliria,oris amaritudo, linguæ ſiccitas & ſimilia.

Prognoſtica quod attinet, de iis cùm capite præcedente ſatis dictum ſit,ea hîc repetere opus non eſt.

Curatio Tertianæ continuæ febriſque ardentis.

Indicationes.

Et cùm eò loci febrem hanc periculo non vacare diximus: curationem præſentem poſtulat, nullaq; hîc cunctatio admittitur. Et quidem cùm in eâ calor ſit maximus, à quo & nomen ſæpe habet, vt ardens appellетur,refrigerationem maximam poſtulat, eamque non ſolùm febris, ſed & cauſa febrilis,quæ eſt bilis, indicat.Ipſa enim cùm ſit naturâ ſuâ calida & ſicca, refrigeratione & humectatione opus habet.Et quidem in febre hac magis refrigerantia & humectantia,quàm in vllâ aliâ, requiruntur.Humor quoque peccans, niſi à naturâ euacuetur,aut euacuari poſſit,commodè euacuandus eſt.Si autem febris ſit notha,aliuſque humor admixtus,tam medicamenta & alterantia acconcoquẽtia, quàm euacuantia humorem, qui cum bile peccat, reſpicere debent. Symptomata quoque aliqua, ſi valde vrgeant, vires deiiciant, ipſa curationem ad ſe trahunt, & niſi iis, quæ cauſæ & morbo aduerſantur ſimul tolli poſſent, mitiganda ſunt. Victum quod attinet,cùm hæc febris acuta ſit,tenuem victum requirit, & quò morbi vigor propior vel remotior eſt, eò magis vel minùs tenuem.Idem,ſi vt medicinalis conſideretur,frigidus & humidus ſit,eandémque,quam medicamenta,intentionem habeat.

Venæ ſectio an in febre ard. locum habeat.

Quibus autem auxiliis iſta perfici queant, porrò videndum. Et primò quidem occurrit controuerſia de venæ ſectione, atque diſputatur inter Medicos, An liceat

ceat in febre ardente venam aperire. Sunt qui in ardentib. febribus à venæ ſectione abſtinendum cenſent: quòd Galenus aliquoties in humoribus à ſanguinis naturâ longè recedentibus à venæ ſectione abſtinendum moneat. Hinc Auicennas, *4. primi doctrina 5. c. 20.* metuendum putat, ne æger deducatur ad periculum cholericum, ſeu bilis ebullitionem ſanguine bono euacuato. Verumenimuerò ſi illa, quæ ſuprà in genere de venæ ſectione & explicatione quæſtionis, An in cacochymiâ vena ſit ſecanda, dicta ſunt, diligenter perpendamus: in ardente quoque, modò vires id permittant, venam aperiendam eſſe patebit. Nam cauſa morbi cõtinetur in hac febre in ramis venæ cauæ, bilioſúſque humor ſanguini permixtus eſt; vnde apertâ venâ non exigua vitioſi humoris quantitas cum ſanguine euacuatur, vt natura poſtea reliquum faciliùs vincere & coquere poſſit. Inprimis cùm natura meliorem ſanguinis partem circa nobiliora viſcera & in maioribus venis detineat; prauos autem humores, expultricem ſtimulantes & naturæ moleſtos, ad remotiores & extremas venas propellere ſoleat: vnde accidit, vt apertâ venâ ſanguis deterior plerumque primo loco effluat. His accedit quod maximâ refrigeratione in his febribus opus ſit, quam commodiſſimè præſtat venæ ſectio, dum vnâ operâ & pars materiæ peccantis tollitur, & ſanguis ventilatur ac refrigeratur; imò à nobilioribus partibus reuellitur. Et ipſa experientia ac natura nobis quaſi viam ad hoc auxilium capeſſendum monſtrat: cùm ij, quibus copioſior ſanguinis per nares euacuatio à natura fit, minùs periclitentur. Teſtatur Hippocrates, 1. *Epid. comm. 2. t. 68.* eos à febribus ardentibus euaſiſſe, quibus ſanguis è naribus effluebat, reliquis quibus id non accidiſſet, pereuntibus. Quinimò minùs periclitabantur mulieres; quippe, vt Galenus addit, quæ ingenitum auxilium haberent, purgationem menſtruam. Vnde nonnullis & ſanguinem è naribus, & menſtrua fluxiſſe Hippocrates ſcribit; ac nullam earum, quibus aliquid horum ritè euenit, mortuam vidit.

Neque vlla bilis ebullitio, ſanguine, à quo temperabatur, detracto, metuenda. Hæc enim tunc fieret, ſi ſanguis ſolùm bonus detraheretur, & bilis in venis relinqueretur. Cùm verò ſanguis cum bile, vt in venis mixtus continetur, venâ apertâ effluat: eadem manet ſanguinis & humorum reliquorum in venis proportio, quæ antea. Imò ſi, vt paulò ante diximus, maior humoris vitioſi, ſeu bilis, in venis externis, quàm internis copia detineatur, ſanguinis boni maior copia in venis relinquitur.

Quando vena aperienda. Vena autē quamprimùm & mox in principio morbi aperiēda. Si tamen initio neglecta ſit, etiam in augmēto admittitur. Et quidem ſatis copioſè ſanguinem in hac febre euacuare licet: non tamen tam copioſè, vt in Synochâ; cùm nec ea in hiſce febribus adſit ſanguinis copia, nec vires, vt in Synochâ, tam fortes ſint.

Remedia tertianæ continuæ & febris ardentis. Aluum lenientia. Medicamenta, quod attinet, ea reſpiciunt vel cauſam vel morbum. Morbus alterantia requirit; cauſa cùm alterantia & præparantia, tùm euacuantia. Et primo quidem loco ſummè neceſſarium eſt, vt aluus & primæ viæ euacuentur; cùm vt venæ ſectio rectiùs inſtitui, tùm reliqua medicamenta adhiberi poſſint, tùm ne bilioſa & putrida excrementa in primis viis hærentia, calorem & ſymptomata febrilia, inprimis capitis dolorem, augeant. Sint autem illa medicamenta frigida & humida, vel certè temperata ac humida, ac vi abſtergendi prædita, non autem calefaciant. In hunc finem, & quidem mox ante venæ ſectionem, commodiſſime clyſter injicitur, qui & citò operatur, vt ejus cauſâ venæ ſectionem differre diu, opus non ſit, & ſine omni aliorum humorum perturbatione aut calefactione primas vias abſtergit & eluit. E. g.

℞. *Maluæ, violar. endiu. lactucæ*, an M. j. *parietar. mercurialis, hordei*, an. M. ß. *ſem. 4. frig. mai.* an. ʒ. j. *endiuiæ* ʒ. j. *pruner.* num. viij. Coqu. *in ſ. q. a. ſ.* Colat. ℔. i. Adde *Caſſiæ vel El. leniti. in ſ.* ℥. j. *vel* ℥. j. ß. *ol. viol.* ℥. ij. *mell. viol. vel ſacch. rub.* ℥. j. *ſalis* ʒ. ß. F. Clyſter.

Vel ſi corpus ſit pituitoſius, calórque febrilis minor, talis parari poteſt.

℞. *Rad. alth.* ℥. j. *maluæ, parietariæ, mercurialis, brancæ vrſinæ*, an. M. j. *furfuris in petiâ lig.* M. ß. *flor. chamam.* p. j. *ſem. frig. mai.* an. ʒ. ß. *fœnic.* ʒ. j. Coqu. *in ſ. q. aq. ſ.* Cólat. ℞. ℔. j. *elect. diacatholic.* ℥. j. *ol. chamam. viol.* an. ℥. j. ß. *mel. roſ. col.* ℥. j. *ſalis* ʒ. ß. F. Clyſter.

Poſt clyſterem, vel ſi æger clyſterem non admittit, Lenientia dicta medicamenta variis formis adhiberi poſſunt. Vt:

℞. *Pulpæ tamarind.* ʒ. vj. *caſſ. extr.* ℥. ß. *Cum ſacch.* F. Bolus.

Vel ℞. *El. lenit. ſ.* ʒ. vj. *Pulpæ tamarind.* ʒ. iij. *Cum ſacch.* F. Bolus.

Poteſt & ſacchari loco in bolis formandis ſaccharum roſatum tabulatum vſurpari, vel ſaccharo aliqua pars ſacch. roſ. tabulati admiſceri. Habet & hic Cremor Tartari locum.

Vel ſi forma potabilis placet, ℞. *Mannæ opt.* ℥. i. ß. *vel* ℥. ii. Diſſolu. *in prunorum, & tamarindorum decocto*, Et colentur.

Vel: ℞. *Pulpæ tamarind. caſſiæ extr.* an. ℥. ß. *ſyr. roſ. ſol. violar. ſol.* an. ℥. j. *aq. endiu. q. ſ.* F. Hauſtus.

Si corpus ſit robuſtius, etiam elect. diacatholicum vſurpare licet.

Maſſarias monet, in hac febre abſtinendum eſſe à mannâ, ſyrupo roſar. & violar. ſol. & aliis medicamentis, quæ ex melle & ſaccharo præparantur, imò ipſâ caſſiâ, cùm facilè in bilem conuertantur. Verùm, quod ipſe diffiteri non poteſt, facilè hoc præcaueri poteſt, ſi admiſceatur pulpa tamarindorum, quam ipſe inſignem in hac febre prærogatiuam habere dicit; vel etiam admixtione frigidarum aquarum, decocti prunorum acidorum, vel ſeri lactis.

Si humores excrementitij in ventriculo hæreant, inprimis ſi vomitus & nauſea vrgeant, vomitu reſiciendi ſunt, vel irritando fauces, vel exhibito vomitorio, de quibus ſuprà, *de Curatione febrium putridarum in genere*, dictum.

Venâ ſectâ, ſi materia turgeat, vel etiam ſi materia in primis viis ſit copioſior, aut natura robuſta, vt iſtis humoribus non facilè irritetur, ad paulò fortiora aſcendendum. Plerumque tutius eſt, vt lenientia illa antea numerata in majore doſi exhibeantur. Scammoniata autem & ſimilia calida purgantia vix vſurpanda, ne humores reliqui nimis agitentur, corpus incaleſcat, vel diarrhœa aliqua, quod in bilioſis corporibus facilè accidere ſolet, exoriatur. Rhabarbarum quidem conuenit, vt & Myrobalani: verùm non in ſubſtantiâ; cùm hoc modo exhibita adſtringant, ſed potiùs in infuſione aut decocto, cum aquis refrigerantibus aut ſero lactis caprini.

Si tamen fluxus alui adſit, in ſubſtantiâ exhiberi poteſt. E. g.

℞. *Tamarind* ℥. ß. *prunor. Damaſc. iniubar. ſebeſten.* an. num. x. *flor. cordial.* an. P. j. *cichor.* P. j. *ſem. 4. frig. mai.* an. ʒ. ß. *endiuiæ* ʒ. j. Coqu. *in ſ. q. decoct. hord. ſ.* In Colat. *ſ. q.* Infunde *rhabar. opt.* ʒ. i. ß. *vel* ʒ. ii. *ſpicæ* Scr. ß. Colat. ℥. iii. adde *ſyr. roſar. aut viol. ſol.* Vnc. i. *vel mannæ aut caſſiæ aut diaprunis compoſ. lenitiui (quod commodum in acutis eſt medicamentum)* Vnc. ß. F. Hauſtus.

Vel: ℞. *Syr. roſ. ſol. diaſereos. aq. acetoſæ* Vnc. i. ß. Miſce.

Vel ℞. *Syr. roſ. vel viol. ſol* an. Vnc. ii. *diaſereos* Vnc. i. Miſce.

Tenuioris fortunæ & robuſtioris naturæ habitui Elect. diacatholicum, vt dictum, concedi poteſt, cui ſtimuli loco addere licet Elect. è prunis compoſ. laxatiu. roſati Meſuæ, de ſucco roſ. de pſyllio.

Plurimi, nec ſine cauſâ, ſerum lactis caprinum commendant, vt in quacunque febre bilioſâ continuâ præſtantiſſimum remedium, quod & temperare ac euacuare *Serum lactis.*

euacuare humores bilioſos poſſit & viſcera roborare. [illegible] in [illegible] vno [illegible] lactis cap. [illegible] , rhab. Drach. ii. vel Drach. i.ſem. aut addunt ſyr. roſar. ſolut. Vnc. ii. vel Vnc. iii. & poſtea alias duas libras , ne [illegible] medicamenti inficiatur , exhibendas [illegible]. [illegible] vtilis eſt in febre potus ſeri lactis, præcipuè cum oxymelite, quod ſeparat ſerum à lacte craſſo. Ideóque ſi metuatur fluxus alui, omitti poteſt rhabarbarum, & ſaltem ſyr. roſar. ſolut. Vnc. ii. in decocto tamarindor. diſſoluti exhiberi, & hinc ſerum lactis propinari.

Alterantia.

Alterantia. Reliqui humores, vt rectius à natura vincantur, coquantur, & poſtea ſuo tempore expellantur, alterandi & [illegible] ſunt. quod quæ præſtant , vnà operà calorem [illegible] mitigare poſſunt.

Conueniunt ergo refrigerantia & humectantia, putredini reſiſtentia, aperientia, & viſcera roborantia. Inſeruiunt hinc [illegible] *ſyr. acetoſ. oxymel ſ. dilutum , oxyſacchara ſ. ſyr. acetoſ ſ. citri, granator. acidor. endiuia, [illegible], acetoſa, violarum.* Conueniunt etiam *ſemina 4. frig. maiora, portulacæ, lactucæ, ß. nymphæa, [illegible].*

Delectum medicamentorum alterantiũ. Delectu tamen aliquo interdum opus eſt. Monent enim hic nonnulli , ne ſyrup. violar. ſolus detur , cum laxet ſtomachum, & proinde ſemper aliquid acetoſi admiſcendum eſſe cenſent, vt & [illegible] penetret in venas & calori [illegible] reſiſtat. Quod ſi non fiat , tales ſyrupi, antequam in venas penetrant, calore ventriculi conuertuntur in vaporem calidum qui poſtea m. [illegible] inducit. Ita ſi venter ſit laxior, potius roſæ quam violæ conueniunt. Ita ſi bilis ſit [illegible], acrior & tenuis, [illegible] refrigerantia & humectantia eligenda , quæ tenuitatem bilis , ſine adſtrictione tamen , nonnihil remittunt : Ideoque tum conueniunt ſyr. [illegible] ſimpl. infuſionis , portulacæ , acetoſæ , ribium. Si vero pituita aliqua adſit , aliquam partem eorum, quæ aperiunt & attenuant , adiicimus. Qualia ſunt radic. petroſelini , fœniculi , aſparagi , ſyr. de 2. radic. byzantinus. E. g.

℞. *Rad. acetoſæ, graminis,* an. Vnc. ſem. *endiuiæ, lactucæ, acetoſ.* an. M. ſem. *ſem. 4. frig. mai.* an. ʒ. i. *ſantal. omn.* an ʒ. [illegible] *flor. violar. nymph.* an. P. ii. *tamarind* Vnc. ſem. [illegible] *ſ.q. aq. hordei ſ.* Colat. *clarificata* ℞ Vnc. vi. Adde *citri granat vel ſyrup. granat. acidorum* Vnc. ii. *vel* Vnc. iij. Miſce.

Vel. ℞. *Aq. endiu. acetoſæ* an. Vnc. iii. *nymphæa* Vnc. ii. *vini granat. acidor. aceti vini albi* an. vnc. i. ſem. *ſacchar. albi* Vnc. ii. F. Iulep. [illegible].

Vel. ℞ *Syr. acetoſ. ſ.* Vnc. ii *violar. endiu.* an. Vnc. i. *aq. cichorij, acetoſa,* an. Vnc iii Miſce. Poteſt etiam ſpir. Vitrioli vel Salis addi.

Vel: ℞. *Iulep. violar. roſar.* an. Vnc. i. *aquæ hordei vel cich.* ℔ ſem. *ſpir. vitriol. rectif. q.ſ.* ad gratam aciditatem. Miſce.

Vel : ℞. *Oxyſacch. ſ.* Vnc. iii. *aq. endiuia, acetoſa,* an. Vnc. iii. ſem. Miſce.

Vel : ℞ *Syr. de nymphæa, de portulaca, de ribes,* an. ℥. i. *aq. nymphæa, acetoſa, lactuca,* an. ℥. iii. ß. *ſpiritus ſalis* gutt. viii. Miſce.

Vel ℞. *Aq. fontanæ puriſſimæ* ℔ i. ß. *ſacchar. candi alb.* [illegible] Bulliant leniter atque colentur. Colaturæ adhuc. feruidæ adde *ſantali rubri puluer.* ʒ. iii. ß. *citrini* ʒ. i. *ſpir. vitriol. rectif.* Scr. ß. *ſucc. citri* ℥. i. *aq. cin.* gutt. xii. Miſce.

Poteſt & tinctura roſar. iuleb. roſar. violar. ſyr. de ſucco ribes, vel etiam plus ſpiritus vitrioli addi.

In febre continua bilioſa, præcipuè ex bile porracea & æruginoſa. Io. Langius, *lib. 3. epiſtol. 1. c. 4.* hunc ſyrupum commendat.

Cryſtalli vſus. ℞. *Cryſtalli puriſſimi in porphyrio ſubtiliſſimè triti,* ʒ. ß. *Detur cum decocto aut ſtillatitio liquore portulacæ, oxalidis, endiuiæ & ſyr. acetoſ. citri, vel de ſucco limonum.*

Eſt enim cryſtallus , addit Langius , alexipharmacum porraceæ & æruginoſæ bilis , ac dyſenteriæ antidotus, tota ſubſtantia & qualitate manifeſta , vt Petrus Aponenſis in ſuo de aquis libello teſtatur experientia [illegible].

Cautio in refrigerantibus exhibendis obſeruanda. Reprehendit hoc loco Maſſarias illos , qui ſyrupos dilutiores ex aquis frigidis deſtillatis & Syrupis paratos, ſitis leniendæ & extinguendi caloris gratiâ, continuò ferè quacunque diei horâ ægris propinant, monétque tales potiones , etſi ſiti & calori extinguendo ſint dicatæ & vtiles , non quacunque tamen horâ , nec ſæpiſſimè de die exhibendas eſſe , ſed tantùm vacuo ventriculo propinandas. Quod niſi fiat , coctionem turbari dicit , tantúmque abeſſe, vt ſitim leniant , vt eam potiùs augeant.

An ſyrup. aceto. citri de limon granatis, &c. in febribus hic conueniant. Monet idem Maſſarias , vt à ſyrupo de acetoſitate citri, de portulacâ, de limonibus, vel granatis & ſimilibus plane abſtineamus : cum inſigniter adſtringant, ac propterea impeditâ perſpiratione, obſtructionem, morbum, & cauſam morbi poſſint augere. Verum non ſimpliciter id admitti poteſt. Nam primo omnia acida non adſtringunt, neque acida, vt acida, adſtringunt. Itaque Syrupi ex ſucco acetoſæ , acetoſitate citri , de limonibus , aciditatem quidem omnes habent , non tamen neceſſario adſtrictionem , aut ſiquæ ipſis ineſt adſtrictio lenis eſt , quæ & ſaccharo temperatur. Cum autem aciditatis ratione & ſua naturâ valde in hac febribus vtiles ſint : leuis illa adſtrictio multum obeſſe non poteſt. Nam calorem ſi te [illegible], refrigerant, ſi putredinem , exſiccant , ſi [illegible] inciduni ; ſi adſit malignitas , peculiari facultate ei aduerſantur : & proinde plus commodi afferunt, quam leui adſtrictione nocere poſſunt. Imo ſi nimia adſit humorum tenuitas , acrimonia & mobilitas, leuis aliqua adſtrictio & humores temperat, & partes roborat. Verum de quæſtionibus hiſce , an acida ingentia in putridarum febrium curatione conueniant , & an acida ſuâ naturâ adſtringant, videatur Io. Baptiſta Syluaticus, *Contrau. 50. & 51.*

Non ſolum autem decoctis, Iulepis, ſyrupis & eiuſmodi potionibus calorem temperare licet , ſed & Electuaria ad calorem febrilem remittendum , & viſcera roboranda vtilia ſunt, cuiuſmodi ſupra in [illegible] ſynochæ putris propoſui.

Vel. ℞. *Conſeru. violar. acetoſæ, acetoſella,* an. Vnc. j. *roſar. vitriol. rob ribium,* an. Vnc. j. ß. *ſpec. diamarg. frig.* Drach. j. *lactucæ [illegible] cond. [illegible] cond.* an. Vnc. ß. *Cum ſyr. acetoſ.* F. Electuar.

Si libet, poteſt cryſtalli tenuiſſimè puluer. addi Vnc. ß.

Vel. ℞. *Conſeru. roſar. nymphaa, acetoſa, borrag.* an. Vnc. j. *rob ribium* Drach. vj. *ſpec. diamarg. frig.* Drach. ß *ſpir. vitriol* gutt. vij. *Cum ſyr. acetoſ. citri q.ſ.* F. Electuar.

Poſſunt & conſeruæ aquis dilui. Vt.

℞. *Conſeru. roſar. violar. acetoſella* , an. Vnc. j. *aq. acetoſa. violar. hordei* an. Vnc. iiij. Parum calefiant & colentur, atque addatur *ſucci citri* , *Oxyſacch. ſ.* an. Vnc. j.

Medicam. Ægyptiis vſitata. Maximopere hodie commendatur & in frequenti vſu Chymicis eſt nitrum albiſſimum, in conueniente liquore diſſolutum.

Ægyptij, quibus febres illæ ardentes familiares ſunt, potiones etiam aliquas peculiares parant , quas pro ſecretis auxiliis habent , quas deſcripſit Proſper Alpinus, *libro 4. de medic. Ægypt. cap. 15.* Propinant nimirum aquam ſtillatitiam anguriæ, cucumeris, melonum. Inprimis ipſis vſitata eſt potio , quam Idem *lib. eod. cap. 3.* deſcribit , quæ in ardentibus febribus & lateris inflammationibus, præſtantiſſimum habetur remedium , cùm ſitim extinguat, calorémque febrilem minuat, & non minùs vrinam prouocet.

℞. *ſem. melon.* Vnc. iiij. *anguriæ , cucurbitæ , cucumeris* , an. Vnc. j ß. *glycyrrh. raſa ſacch. cand.* an. Vnc. j ß. *ſemi fæniæ.* Drach. iij.

Quæ

Quæ omnia in mortario contundunt, & in petiâ paruâ ligant, ex qua aquâ roſaceâ irrorata lac exprimunt, quod ægris propinant. Atque hoc potionis genus communiter parant, cuius facultates variant, variis additis medicamentis, proüt variorum morborum & cauſarum vſus poſcere videtur. In ardentibus enim febribus, in quibus maiore refrigeratione opus eſt, prædictis addunt ſemina endiuiæ, lactucæ, pſyllij, portulacæ, albique papaueris. Vſurpant & familiariter decoctum vel infuſum berber. cui pulpam tamarindorum vel alia ſemina, proüt morbi ratio poſtulare videtur, addunt.

Parant & hanc potionem: In aquâ multâ ſaccharum diſſoluunt, eique admiſcent tantum ſucci limonum, quantum aquam modicè acidam reddere queat. Atque hunc potum & ſanis pro ſiti extinguendâ exhibent. Pro ægris eundem parant ex aquâ endiuiæ, & ſi febris non careat malignitate, cum aquâ roſarum. Poſſet ad eundem modum cum ſpir. vitriol. parari.

[T]opica in febribus ardentibus. Ad calorem temperandum & Topica conueniunt, vt Epithemata, olea, vnguenta, quæ cordi, hepati, dorſo applicantur; in quorum tamen vſu cautione opus eſt. Cùm enim calor nullam, per quam expiret, viam habeat, niſi poros cutis: videndum, ne frigidis ii occludantur & hoc modo magis incendium excitetur. Ideò præſente plenitudine, temerè admouenda non ſunt, & vix ante ſtatum conueniunt. Et in febribus, quæ per periodos infeſtant, commodiſſimè applicantur in vigore paroxyſmi. Caliditate enim per totum corpus expanſâ, reliqua quæ circa viſcera eſt, faciliùs extinguitur. Ingruente autem paroxyſmo, non applicanda ſunt, aut ſi adſint non remouenda. Cordi autem inprimis, vtpote quod maximè à calore febrili afficitur, ea admouenda: ſi tamen, quod in febribus, quæ aliquas remiſſiones habent, accidit; in venis alicuius partis materia hæreat, vt in hepate, pulmonibus, & illi ſuccurrendum.

℞ Aq. roſ. opt. Vnc. iiii. *acetoſæ, nymphææ,* an. Vnc. i. *aceti roſ.* Drach. vi. *ſpec. diamarg. frig. ſantali citrin.* an. Drach. ß *camphoræ* Scr. ß. *croci gr. vi. cort. citri* Scrup. i. F. Epithema cordis.

Quod tamen calidum potiùs quàm frigidum applicandum eſt. Nam ſi frigida actu applicentur talia, calor verſùs interiora repellitur & collectus magis vrit, & medicamentorum vis, clauſis poris, minùs ad interiora penetrat. Si autem calida applicentur, facilè ad interiora penetrant, & per poros cutis patentes calor febrilis faciliùs exhalat & exſpirat.

Vel ℞. *Vnguenti roſac. rec.* Vnc. i. *flor. roſ. rub. ſiccar.* Drach. ß. *ſantali citr. flor. nymph. luteæ,* an. Drach. i. *ligni aloës* Scrup. ß.

Parum calefiant, & vbi vnguentum vires ex puluere attraxit, colentur, & addantur camphoræ gr. vi. F. Linimentum.

Vel. ℞. *Flor. cordial.* an M. ß. *ſpec. diamarg. frig.* Drach. i. *ſantal. omn.* an. Drach. i. *ligni aloës* Scrup. i. *camph.* Scrup. ß. F. Sacculus pro corde cum ſerico rubro.

Hepati poteſt tale Epithema adhiberi.

℞. *Aq. roſ. endiu.* an. Vnc. iii. *portulacæ, aceti roſac.* an. Vnc. i. *ſantalorum omn.* an. Scrup. i. *ſpodij ex ebore, camphoræ* an. Scrup. ß. Miſce.

Si magnus ardor circa pectus ſit, pectus, & inprimis ſpina dorſi, tali linimento inungatur.

℞. *Vnguenti infrig. Galen. ol. viol. mucilag. ſem. pſyllij, aq. roſ. extracta* an. Vnc. ſem. F. Linimentum.

Concoctâ materiâ, naturæ motus attendendus, & num illa eam expulſura ſit, obſeruandum.

Aqua frigida potus in febribus ardentibus. Antiqui hoc tempore, & vt naturam ad expulſionem ſtimularent, & roborarent, aquam frigidam copioſè bibendam exhibebant. Vt enim Galenus, 9. *meth. med. c.* 5. ſcribit: *Potio frigidæ extinguit febrem, naturam robuſtam reddit, vt deinceps per aluum & ſudorem expellat, quæcunque noxia ſunt:* Teſtatúrque 4. *de rat. vict. in ac. t.* 12. *frigidæ potum in cauſo biliosos humores vel perfectè euacuare, vel exſtinguere adeò; vt ex innumeris illis, quibus eam præbuit tempore oportuno, nemo vnquam mortuus fuerit.* Imò in hac febre leui aliquo coctionis principio apparente, confidentiùs, quàm in aliis, potus frigidæ admitti poteſt. Tanta enim eſt in eâ humorum efferueſcentia, vt niſi plurimùm refrigeres, parùm proficias. Ideóque non ſolùm, vt dictum, aqua frigida, coctione factâ; ſed ad coctionem iuuandam & humores alterandos refrigerantia copioſiùs & inter hæc, aſſuetis aquam frigidam adhibere oportet, ne ſpiritûs nimio calore diſſipentur, aut ſolidæ partes exſiccentur, & æger in maraſmum incidat. Licet etiam aquis admiſcere ea, quæ vim aperiendi & obſtructiones reſerandi, ac in corpus penetrandi habent, vt ſuccum citri, ſpiritum vitriol. & ſuauitatis gratiâ ſaccharum.

Balneum aquæ dulcis. Vſurpabant antiqui quoque coctione abſolutâ balneum aquæ dulcis: quod non ſolùm refrigerat & humectat, ſed & aliquid bilis educit. De quâ re Galenus, *lib. de mar. c.* 7. *Febrium, quæ ex putreſcentibus humoribus accenduntur, balneum remedium eſt, ſi poſt coctionem humorum adhibeatur:* Et 7. *aph.* 42. *Non tamen, vbi inflammatio aliqua aut ſine inflammatione humoris putredo igneum excitans calorem adeſt, balnea ſunt vtilia; niſi priùs euacuatis & concoctis humoribus noxiis.* Verùm deeſt illa ratio balneorum antiquis vſitatorum hodie: Ideò potiùs hypochondria, & inprimis dextrum, fouendum aquis & decoctis refrigerantibus, atque extrà applicanda, quæ antea expoſita ſunt.

Purgantia.

Purgantia. Si autem natura officium ſuum non faciat, humorémque concoctum non expellat, Medicus exhibitis medicamentis id præſtare debet. Galenus in tertianâ exquiſitâ tantùm abſinthij mentionem facit, ſummúmque eſſe remedium dicit mordicationum ventriculi à bile. Verùm id de tertianâ Intermittente potiùs, quàm continuâ accipiendum eſt. Commodiſſimè autem in hac febre vtimur *rhabarbaro, ſyr. roſar. & viol. ſolutiuo, pulpâ tamarindorum, caſſiâ, mannâ,* parantúrque ex iis medicamenta, quorum exempla antea allata ſunt, inter quæ etiam eſt Tryphera Perſica. Ad medicamenta verò, quæ ſcammonium recipiunt in hac febre non facile aſcendendum. Duo tamen ſunt è compoſitis vulgò vſitatis, quæ minore cum periculo, præcipuè in fortioribus corporibus, exhiberi poſſunt; Electuarium roſatum Meſuæ, & de ſucco roſarum: Quibus addi poteſt electuarium de pſyllio, & diaprunum ſolutiuum. E.g.

℞. *Elect. roſati Meſ. vel de ſucco roſ.* Drach. ii. *pulpæ tamar.* Drach. v. *Cum ſacch.* F. Bolus.

Vel ℞. *Elect. de ſucco roſ.* Drach. iii. *ſyr. roſ. ſol.* Vnc. ii. *aq. endiu. q.* ß. Miſce.

Vel ℞. *Elect. diacathol.* Drach. vj. *roſat. Meſ. de pſyllio* an. Drach. i. Diſſolue ſuper igne lento *in aqua endiuiæ, acetoſæ* an. Vnc. j ß. Colaturæ adde *ſucci roſar.* Drach. ii. *vel* Drach. iii. Miſce.

Vrinam cientia. Poteſt etiam materia per vrinas euacuari. In quem vſum in hiſce febribus eſt commodiſſimum ſerum lactis caprinum, additâ emulſione ſeminum melonum; quæ cum decocto rad. petroſel. parata ſit. vel emulſio 4. ſem. frig. maior. cum aquâ hordei vel fragorum facta.

Sudorifera. Ad ſudorem prouocandum Antiqui balneo, vt dictum, vtebantur. Commodiùs hodie vſurpantur decocta ex hordeo, radicibus tormentillæ, pentaphylli, acetoſæ, C.C. & ſimilia, quæ infrà, in malignis præcipuè febribus, proponentur.

Diæta.

Cibus ac potus.

Victum quod attinet, vt anteà in genere dictum, prout morbi vigor fuerit propior vel remotior, ſit tenuior vel craſſior. Quòd ſi ſtatim in morbi initio febris naturam & exitum non ſatis cognoſcere & perſpicere liceat, ſatis tenui victu vti licet, inprimis ſi vires validæ ſint. Nam in morbis, qui ſtatim ad vigorem perueniunt, etſi valde tenuis victus exhibeatur, vt Galenus, *1. ad Glauc. cap.* 8. habet, haud magnum detrimentum parit. Cibus autem, vt & potus inprimis refrigeret & humectet: vnde conuenit ptiſanæ cremor, cibi lactucâ, acetoſâ, ſucco citriorum & granatorum malorum conditi. Nonnunquam, ſi vires ſint debiles, carnes pullorum & gallinarum concedendæ. Potûs loco conuenit aqua hordei, vel aqua cocta admixto ſucco granatorum, vel citri & ſaccharo. Ægyptij, vt refert Proſper Alpinus, *libro 4. de med. Ægypt. capite 3.* potum talem parant.

℞. *Furfuris tritici* P.iij. *abluunt aquâ ter, eámque abijciunt, nouáque aquâ rurſum lauant, eámque additâ aliquâ aqua roſar. quantitate & ſacchari candi modico, coquunt, & calidam in cœnâ ac prandio exhibent, vel etiam manè loco Syrupi vel Iulepi propinant. Aliqui etiam varia ſemina addunt.* Abſtergit hic potus, refrigerat, aperit, ſitimque extinguit, & nonnihil alit. Commoda eſt & hæc aqua hordeata.

℞. *hordei loti* Vnc.iii. *ſantali albi, citrini* an. Drach. iii. *fruct. berber. ſacch. Canarienſ.* an. Vnc.ii ß.

Indantur vaſi, & affundantur canthari duo aquæ fontanæ. Vas diligenter luto claudatur. Coq. horis 4. poſtea ſpontè refrigerentur & colentur.

Vel ℞. *Radic. plantagin.* Vnc.iii. Conciſis adde *ſacchari albi* Vnc.iiii. *fruct. berber. ſiccat.* Vnc.ß. *ceraſor. acidorum ſiccat. num.* 20.

Vaſe diligenter clauſo Coq. in B. tribus horis. Poſtea colentur. Colaturæ adde *ſuccum limonis vnius.*

Exhibent Ægyptij, vt idem, *eodem libro cap.* 15. refert, etiam aquam multam, in quâ tamarindi, berberis, prunique Damaſceni fructûs per diem cum paucis ſeminibus aniſi infuſi manſerint. Exhibent & aquam melonis vel anguriæ. Et omninò refrigerantia liberaliùs eáque validiora exhibent, ob regionis & loci ſqualorem ac æſtum inſignem, quæ in noſtris regionibus omnia imitari fas non erit.

Iidem & potum quẽdam ex fermento & aquâ roſaſaceâ parant: qui in memoriam mihi reuocat potum & iuſcula, quæ Sileſii, Poloni, & quidam finitimi populi ex fermento parare ſolent. Ex brancâ vrſinâ & fermento talem conficiunt, & *Bartſch* appellant. Folia Brancæ vrſinæ ſiccata coquunt in Aquæ eâ quantitate & modo, vt decoctum ſaltem colorem flauum, non puniceum, contrahat. Decocto fermenti acidi aliquid, vel panis ex puluere brancæ vrſinæ cum fermento panis biſcocti parati, addunt, & in loco tepido aliquot diebus efferueſcere & fermentari permittunt, donec ſaporem gratum acidiuſculum contrahat. Quo decocto non ſolum potus loco, ſed inprimis ad iuſcula conficienda vtuntur. Quod ſanè ſeu edulij ſeu potûs genus adeò incommodum in febribus feruentioribus non videbitur ei, qui & brancæ vrſinæ & fermenti acidi vires diligenter perpenderit.

Potus ex brancâ vrſinâ.

Alterum ſaltem tempore ieiunij Quadrageſimalis parant, ex farinâ, fermento acido, & Aquâ cum ſem. carui, quæ ſimul fermentari & feruere in loco tepido permittunt, donec ſaporem acidiuſculum contrahant; atque inde iuſcula non ingrati ſaporis conficiunt.

Si ſimul & refrigerare & aluum lenire (quod ſæpe opus) placeat, ſyrup. viol. & roſar. cum aquâ coctâ vel hordei, inſtar Iulepi, potûs loco propinari poteſt: vel in aquâ coctâ aut hordei, tamarindi aut pruna Damaſcena infundantur vel coquantur. Ita enim aluus ſemper lubrica manet.

Aër ſit frigidus, & ſi talis non ſit naturâ, arte paretur, vt anteà dictum. Vtile etiam eſt odoramentum tale.

℞. *Aq. roſar.* Vnc. iiii. *nymphææ* Vnc. ii. *aceti roſ.* Vnc.j.ß. *vel* penetrationis gratiâ, vini. Vnc. i. *ſantal. omn.* an. Drach.ß. *cort. citri* Drach.ß. *Campb.* Scr.ß.

Miſceantur & agitata odoramenti loco ſæpe vſurpentur. Odoramentum etiam vtile præſtant flores roſar. viol. purpur. nymphææ luteæ.

Quâ ratione ſymptomatibus, quæ huic febri coniungi ſolent, ſuccurri poſſit, ſuo loco dicetur peculiariter.

Tertiana Continua notha.

Tertiana continua notha.

Quæ ex pituitâ ſalsâ vel pituitâ cum bile mixtâ oritur febris ardens, notha eſt, & ferè eandem curationem habet, quam tertiana intermittens notha. Sanguis nimirum mittendus eſt parciùs. In præparatione humorum ea, quæ pituitam attenuant, ſimul admiſcenda: vt Syrup. de 2. radicibus, Byzantinus ſ. Oxymel ſ. Capillus ♀, Petroſelinum, fœniculum, Aſparagus, betonica. Purgantibus admiſcendus eſt agaricus. Verùm de his plura ſuo loco.

Conualeſcentes vt regendi.

Atque hæc de curâ febrium Continentium & continuarum bilioſarum ſufficiant. Vnum ſaltem addere libet, quâ ratione ex febribus continuis conualeſcentes regendi ſint. Niſi enim hoc debito modo fiat, vel recidiuam patiuntur, vel alios periculoſos morbos incurrunt.

Cibus.

Si febris continua euacuatione criticâ perfectâ ſoluta ſit, medicamentis ampliùs natura moleſtanda non eſt, ſecundùm præceptum Hippocratis, 1. *aph.* 20. *Quæ decernantur, decretaue ſunt, nec mouere, nec aliud quicquam nouare, ſeu medicamentis ſeu aliis irritamentis, ſed omittere conuenit.* Et tum ſaltem recta victûs ratio inſtituenda, cibóque vires inſtaurandæ ſunt; & viſcera, quæ morbo fuerunt debilitata, roboranda: & ſi quæ reliquiæ ac veſtigia caloris febrilis ſuperſint, ea tollenda. Itaque cibus ſit coctu facilis, boni ſucci, temperatus, aut ſi quis calor ſuperſit, nonnihil frigidus: qualem præbet caro gallinarum & caponum, pullorum, hædina, vitulina, ptiſana hordeacea. Eâ tamen quantitate cibus offerendus, ne copiâ naturam oneret. Qui enim cibum nimis copioſum ſumunt, tantum abeſt, vt inde corpus reficiatur, vt in recidiuam vel nouam febrem, niſi abſtinentiâ aut inanitione id præcaueatur, incurrant. Itaque ἀκριβία τροφῆς, quam Hippocrates commendat, hîc maximè conuenit. Et nunquam conualeſcentes eiuſmodi ad plenam ſatietatem edere, ſed durante adhuc aliquo cibi deſiderio, ab edendo deſiſtere debent. Quia autem corpus tum morbo, tum tenuiore victu extenuatum, alimentum copioſius requirit: cibus quidem paucus, ſed ſæpius exhibendus. Et quò propior iam priſtinæ veletudini redditur conualeſcens, plus cibi & rarioribus interuallis concedendum, dum planè priſtinæ ſanitati & diætæ reſtituatur.

Potus.

Potus ſit Cereuiſiâ probè coctâ & bene defecata, vinum album, tenue: ab aquæ verò potu, cùm viſceribus extenuatis valde noceat, planè abſtineant conualeſcentes.

Somnus.

Somnus conualeſcentibus vtiliſſimus noctu poſt cœnam, qui hoc modo initus corpus exſiccatum valde humectat, inſtaurat ac ſpiritûs reficit. Vigiliæ verò ex febribus continuis conualeſcentibus noxiæ ſunt.

Inanitio conualeſcentibus nunquam conuenit, niſi ventris deiectio, quæ ſi ſubſiſtat, ἐκκοπρωτικοῖς & lenientibus medicamentis interdum ſollicitanda. Vſus tamen lenientium, præcipuè eorum, quæ per os aſſumuntur, non ſit nimiùm frequens, ne crebrâ deiectione alimentum cum medicamento corpori ſubducatur. Inprimis conualeſcentibus Venus inimica. Animi

affectus

affectûs ſint moderati, & ad hilaritatem diſpoſiti.

Viſcera iis, quæ moderatè refrigerant, & adſtringunt, roboranda ſunt. Cui rei vtile eſt Electuarium vel rotulæ diarrhodon, trochiſci de roſis, conſerua roſar. cichorii: Et vbi calor ampliùs non adeſt, aromaticum roſatum.

Quibus autem imperfecta criſis accidit, & cum parte relictæ materiæ ſymptomata quædam ſuperſunt, ij ex alimentis etiam commodè aſſumptis parum reficiuntur. Itaque reliquiæ humorum medicamento euacuandæ ſunt, ne abſceſſus aut recidiua fiat. Hîc ſæpe vtilia ſunt medicamenta, quæ per vrinas euacuant. Nonnulli venam iis aperiendam eſſe cenſent: ſed perperam. Vires enim morbo & præcedentibus euacuationibus debilitatæ eam non ferunt. Victus his probatur tenuior, donec euacuato humore vitioſo felicioris nutritionis indicia appareant. Rectè enim Hippocrates, 2. *aph.* 10. *Impura corpora, quo plus nutriueris, eò plus læſeris.* Vbi reliquiæ vitioſorum humorum euacuatæ ſunt, tractandi ſunt, vt alij conualeſcentes, de quibus modò dictum.

CAPVT XIV.

De Quotidiana continua.

uotidiana
ntinua.

QVotidiana continua verò, quæ barbaris latica, quòd quendam latentem & abſconditum habeat calorem, appellatur, eſt febris perpetuò quidem durans, & nunquam ad *ἀπυρεξίαν* deueniens, ſingulis tamen diebus exacerbationes ſuas habens à pituitâ ſanguini permixtâ. Incidunt hæ febres in ætatem, naturam & corpus humidum; vnde iuuenem bilioſâ & ſiccâ naturâ præditum tali febre correptum Galenus ſe non vidiſſe ſcribit: ſed pueri atque inprimis infantes propter *ἀδδηφαγίαν* & lactis vſum, vt & ſenes, ac qui habitu ſunt corporis craſſiore & otio ac crapulæ dediti, & longiore ſomno indulgent, & loca humida incolunt, talibus febribus corripiuntur. Hinc fit, vt frequens non ſit hæc febris.

Signa diagnoſtica.

igna quoti-
iana con-
nua.

Signa quotidianæ continuæ ſunt, quòd calor continuò durat, & nunquam ad intermiſſionem planè venit, ſingulis tamen diebus, & quidem plerunque circa veſperam, quo tempore pituita magis moueri ſolet, exacerbatur & intenditur. Verùm, vt in aliis continuis, ſine frigore aut horrore calor intenditur, & remittit ſine vllo ſudore. Calor primò quidem attactu mitis apparet; paulò poſt tamen acrior ſentitur, laxatis poris cutis manûs tepore. Tardè enim accenditur pituitâ, & quidem inæqualiter; cùm aliæ partes ſint craſſiores, aliæ tenuiores, adeò vt modò deliteſcere, modò rurſus augeri calor videatur.

Pulſus, vt in aliis continuis, non ſunt ita celeres & frequentes. Vrina quoque, vt in aliis continuis, non ita ignea eſt & rubra, ſed craſſa potiùs. Sitis etiam, niſi pituita ſalſa adſit, vt & alia ſymptomata, non ſunt ita vehementia: atque alia ſigna, quæ in quotidianâ intermittente animaduertuntur, huic febri ſunt communia. Neque enim magna eſt materiæ, quæ continuas facit, & eius, quæ intermitrentes perducit, diuerſitas. Niſi quòd intermittentibus cauſa in primâ coctione generatur; & ibi corrumpi ac putreſcere incipit: In continuis verò etſi materia in primis viis non corrumpatur, ſed ad hepar, ibi ampliorem elaborationem ſuſceptura, mittatur; tamen vitium coctionis primæ non poteſt corrigi in ſecundâ: aut ſi hepar non rectè ſeſe habeat, pro ſanguine bono pituitoſus & cacochymicus generatur; qui vbi putredinem concipit, hanc febrem producit.

Quotidiana
Cùm autem hæc febris lenta & longa ſit, hecticæ ſimilis apparet. Quapropter quâ ratione diſcerni poſſint dicendum. In hecticâ calor eſt ſemper æqualis, ac nonniſi poſt ſumptum cibum aliquomodò intenditur. In quotidiana continua ſingulis diebus, & præcipuè circa veſperam, etſi æger nihil cibi antè aſſumpſerit, augeri calor incipit, & circa mediam ferè noctem maximus eſt, ac poſtea iterū ſenſim remittit. Pulſus in hecticâ eſt durus & ſtrictus: in hac mollis & laxus. Cutis in hecticâ eſt ſqualida & arida: in continuâ autem quotidianâ mollis. Cauſis etiam, quæ præceſſerunt, planè differunt. Hecticam enim præceſſerunt cauſæ calefacientes & ſiccantes: continuam verò quotidianam cauſæ refrigerantes & humectantes, ac pituitam generantes.

continua quomodo ab hecticâ ſit diſcernenda.

Prognoſtica.

Febris hæc ob humoris craſſitiem eſt longa & curatu difficilis, ac propterea periculo non vacat. Ac quò pituita eſt craſſior & contumacior, eò febris eſt pertinacior & longior. Vnde quotidiana non terminatur ante diem quadrageſimum, aliis ad ſexageſimum extenditur; nonnunquam longiùs protrahitur. Hinc principium ante 20. diem vix abſoluitur. Minùs tamen diu durat, in quâ plures euacuationes contingunt. Longior etiam eſt pura, quàm quæ bilem admixtam habet. Eſt quoque continua perículoſior, quàm intermittens: cùm ægrum magis affligat: Quæ quò peiora habet ſymptomata, eò eſt periculoſior. Si enim virtus ſit ab initio ſtatim debilis, & appetitus deiectus, lethale ſignum eſt. Nam virtus ad ſtatum non perdurabit. Ita ſi paroxyſmus ſit longus; virtus debilis, appetitus proſtratus, ſomnus profundus, ægrum de vitâ periclitari indicat. Quæ ſi abſuerint, ſalutem ſpondent. Inprimis autem ventriculus in hac febre laborat & debilitatur, & ob huius debilitatem hepatis & lienis obſtructiones oriuntur. *Prognoſtica.*

Vnde ægri tandem cachexiam & hydropem incurrunt. Terminatur eadem febris ſæpè in hecticam. Diurna etiam quotidiana periculoſior, quàm nocturna; cùm tempus remedij adhibendi commodum deſit. Nam de die ob paroxyſmum remedia adhibere non licèt: ſi verò quo tempore ægro dormiendum eſt, medicamenta adhibeantur, & æger vigilet, quies turbatur & vires deiiciuntur.

[illegible]

Curatio.

Indicationes, quibus curatio dirigitur, vt in aliis febribus putridis, petantur à morbo, cauſâ morbi & viribus. Morbum & cauſam morbi quod attinet, contrario modo in hac febre res ſeſe habet ac in tertianâ. In hac enim febre neque morbus, calida ſcilicet intemperies, quæ nō eſt magna; neque cauſa, quæ eſt pituita, humor ſcil. frigidus, refrigerationem poſtulant, & magis periculum hîc metuendum ex humoris naturâ, quàm ex calore eiuſdem; atque ideò in hac febre minimè humectandum aut refrigerandum. Pituita enim humor frigidus, craſſus, tenax & lentus eſt, ideóque ad coctionem & euacuationem præparandus calefacientibus & mediocriter ſiccantibus, incîdentibus & attenuantibus: quæ tamen initio febris ſint mitiora; & hinc paulatim ad calidiora aſcendatur. Si autem pituita minùs frigida, craſſa & viſcida ſit, vt eſt pituita ſalſa, & pituita cum bile mixta; mitiora medicamenta requiruntur, & calefacientibus aliquid refrigerantium addendum, eodémque ferè modo, vt in tertianâ nothâ procedendum. Materia deinde cocta & præparata euacuanda eſt: & inprimis ventriculus ac alia viſcera roboranda, viriúmque omnino, quæ valde in hac febre vrgent, habenda eſt ratio; & ſymptomata, ſi quæ infeſtent, lenienda. *Indicationes.*

Aluum

Aluum laxantia.

Primò ergò, quod in aliis febribus rectè fit, nec in hac omittatur, ac principio ventriculus ac primæ viæ euacuentur. Exempli gratiâ.

℞. *Mercurialis.betæ,furfur. in petiâ lig. flor. chamæm*on.M.i. *meliloti* M.ß.*ſem.lini.*℥.ß.Coqu. *in ſ.q.a.ſ.* Colat. ℞. ℔.i.In qua diſſolue *Elect.diacathol.*Vnc.ß.*diaphænic.hieræ ſ.*an.Drach.iii.*mell.roſ.ſol.*Vnc.i.*ol. Chamæmel.vel communis,*Vnc.ii.*vel* iij.*ſalis* Drach.i.F. Clyſter.

Inter medicamenta verò, quæ per os aſſumuntur, commodiſſimum eſt mel roſatum ſolutiuum.

Poteſt & caſſia vſurpari, cui ʒ. ß. ſemin. aniſi vel fœnic. addi poteſt, vel aliquid de pulu. mechoac. in bolo; vel diacatholicum. Imò interdum aliquid diaphænici, ſed in exiguâ quantitate, reliquis lenientibus in fortioribus corporibus addere licet. Aliàs fortiora illa purgantia poſt coctionem differenda.

Materia, quæ ventriculo inhæret, proximâ viâ vomitu excludi poteſt, vomitoriis ſuprà recenſitis. Conueniens hîc eſt raphanus, cuius vel decoctum, vel ſuccus, vel infuſum in oxymelitis ℥. iiij. vel plurium pondere propinatur. Licet & alia addere, vt ſem. atriplicis, aneth. fl. chamæm. vt,

℞. *Sem.raph. atriplicis,*an.Vnc. ſem. *flor. chamæmel.* P.j.Coq.*in aq.ſ.*Col. ℞. Vnc.v. Adde *oxymel.ſ.* Vnc.j. ſem. Miſce.

Vena ſectio. Aluo ita euacuatâ, an venæ ſectione opus ſit, videndum. Græci in hac febre venæ ſectionis mentionem non faciunt: ideóque plurimi ab eâ abſtinendum putât, cùm & ratio id iubere videatur. Nam ſanguis in hac febre non peccat, ſed pituita, quæ eſt frigidus & craſſus humor, qui ſanguine detracto magis crudus euadet. Auicennas contrà, *capite proprio,* & qui eum ſequuntur, in hac febre admittunt venæ ſectionem, ſi vrina ſit craſſior & rubicundior. Et omnino in hac febre continuâ interdum locum habet venæ ſectio: ſed ne id temerè fiat, quando & quam ob cauſam venæ ſectio inſtitui debeat, videndum. Maſſarias quidem, magnitudine morbi & virium robore præſente, ſemper admittit venæ ſectionem; & propterea in omni febre putridâ mittendum eſſe ſanguinem cenſet. Verùm falſitas huius opinionis alibi refutata eſt. Et quæ Galeni ſententia ſit, cùm inquit, in omni febre putridâ ſaluberrimum eſſe mittere ſanguinem, ſatis apparet ex ratione, quam Galenus addit; cùm ideo ſanguinem in febribus putridis mittendum eſſe dicit, vt natura parte oneris, quâ tanquam ſarcinâ premitur, leuetur, vt poſtea, quod reliquum eſt, & coqui poteſt, concoquat faciliùs, & quod expelli poteſt expellat.

Ergo tum ſolùm & in quotidianâ, & in omnib. febribus putridis ſanguis emittendus, vbi ſanguinis euacuatione natura oneris parte leuari poteſt; id quod fieri poteſt in quotidianâ continuâ, cùm humor peccans in venis ſanguini permiſceatur, & ita ſanguine detracto pars vitioſi humoris detrahatur. Vnde Auicennas, cum vrinæ ſunt craſſiores & rubicundiores, ſanguinem mittere iubet. Eâ tamen conditione, quam Galenus ipſe addit, ſanguis mittendus; ſi vires & ætas conſentiant; id quod rarò in hac febre accidit. Nam cùm hæc febris ferè incidat in ætatem ſenilem vel puerilem, tempus anni frigidum, & febris ipſa ab humore crudo proueniat: raro vires conſentiunt. Iiſdem de cauſis ſanguis, vbi venam aperire licet, non copioſè, ſed parcè euacuandus.

Concoquentia, & alterantia.

Alterantia & præparantia in Quotidiana continua. Sectâ, ſi opus ſit, venâ, ad materiæ præparationem & concoctionem accedendum. Et primò attenuantibus, quæ non valdè calefaciunt, vtendum, ne ſi in primis viis vel venis crudi humores hæreant, valentiorum medicamentorum vi in penitiores corporis partes traducantur. Quapropter in principio vtendum ſyr. acetoſo ſ. melle roſato, oxymelite ſ. ſyrupo de betonica, hyſſopo, cum decocto vel aquis capill. ♀, fœniculi, aſparagi, graminis, hyſſopi, chamædryos: quibus adduntur ſyrupus endiuiæ ſ. & compoſitus. Inſeruiunt huic fini & conſerua betonicæ, hyſſopi, cardui benedicti, vel eius generis extracta. Exempli gratiâ.

℞ *Aq.agrimon.beton.fœnic.*an. Vnc.ii. *ſyr. de 2.rad. acetoſi ſ.*an.Vnc.i.*end.*Vnc.ß.F.Hauſtus pro ii.doſibus.

Vel ℞. *Rad.graminis. aſparagi* an. Vnc. ß.*capilli.*♀. *chamædr.hyſſop.fœnic.*an.M.j.*ſem.fœnic.*Drac.i.Coq.*in ſ.q.a.ſ.*Colat.Vnc.ix.Adde *ſyr.de 2.rad.*Vnc.ii.*byzantini ſ.* Vnc.i.*ſpiritus vitriol.*Scrup.ß.F.potus pro tribus doſibus.

Vbi aliqua coctionis ſigna apparuerunt, mitius aliquod purgans pituitam exhibendum. In morbis enim ex craſſis humoribus natis perfecta & integra, quæ requiritur, purgatio ſemel inſtitui non poteſt, ſed per vices humores concoquere & euacuare oportet. Et primò vtrumque mitioribus faciendum; hinc ad fortiora aſcendendum.

Leni ergo iſti purgationi inſeruit agaricus, aut pilulæ alephanginæ cum tertiâ parte agarici: In pituita ſalſa aliquid rhabarbari vel etiam foliorum ſenæ addi poteſt. Et eſt tum commodus vſus diacatholici, vt:

℞. *Agarici troch.* Scrup. iv. *diagridij* gr. i. *vel* ii. *Cum melle roſar.* F.Pil.XXV.

Vel ℞ *Elect.diacathol.*Vnc.ß.*agaric.troch.*Scrup.ii. *Cum ſacch.*F.Bolus.

Vel ℞. *Decocti aperient.q.ſ.*Coq.*in eo fol.ſenæ.ol.agarici trochiſc.*an. Drach.ii. *rhab.elect.* Scrup.i. *Zingiberis, galangæ* an.Scrup.ß.Colat.℞.Vnc.iii.Adde *mellis roſar. ſolut.*Drach.x.Miſce.

Vel ℞. *Decocti communis aut aperient.* Vnc.iii. Diſſoluantur in his ſuper igne. *Elect. diacathol.* Drach.vi. *diaphænici* Drach.iii.Colentur.Adde *mell.roſ. ſol.* Drach.x.Miſce.

Vel ℞. *Pil. alephang.* Scr.ii. ß. *agarici troch.* Scrup.i. *trochiſc.alband.* gr.ii. *vel* iii. *cum melle roſ.ſol.* F. Pilulæ mediocres.

Inde ad fortiora præparantia & purgantia deueniendum: quæ tamen admodum calefaciunt & ſiccant, vitanda ſunt. Et quia rarò admodum datur quotidiana exquiſita, ideò in nothâ, ea quæ humorem bilioſum vel melancholicum reſpiciunt, admiſcenda.

Itaque etiam medicamenta, quæ indiuiduis conueniunt, ita exactè præſcribi non poſſunt: ac proinde formulas, quas proponemus, pro cuiuſque ægri & morbi ratione variare & mutare licebit.

Inter præparantia tum conuenit ſyrupus de 2.rad.de 5.oxymel.compoſ.ſyr.byzantinus compoſ. cum aq.vel decocto hyſſopi, petroſelini, betonicæ.

Si pituita ſalſa fuerit, curatur ferè vt tertiana notha; addi poteſt ſyrupus de fumaria, aqua eiuſdem, borraginis, bugloſſi.

Vt: ℞. *Mellis roſ.col.*Vnc.i. *oxymel. compoſ.*Vnc.ß. *aq.hyſſop.fœn.*an.vnc.ix.*vel* Vnc.x. F. Hauſtus, qui aliquoties repetatur.

Vel ℞. *Syr.de 5.rad.oxymel compoſ.* an.Drach.vj.*aq. hyſ.& chamædr.*an.℥.i.ß.Miſce.

Vtile & hic eſt decoctum aperiens in pharmacopoliis vſitatum.

Vel ℞. *Rad.aperientium aceto præpar.* an. Drach.vj. *Hyſſopi, betonic. chamædr. capill.* ♀ an. M.i. *ſem. fœn.* Drach.i.ß.Coq.*in* ℔.iij.*aq.*Ad dimidiæ partis conſumptionem.Colat.adde *mellis* Vnc.ix. *aceti* Vnc.iii. Coq. *ſ.a.*F.Syrupus.

Vel ℞. *Rad.graminis. aſparagi, fœniculi* an. Vnc.i. *agrimon.capilli* ♀, *betonic.*an.M.i. *cardui benedicti.ſem. endiu.aniſi* an.Drach.ii.*cicer.rub.*M.ſem. *fl. geniſtæ* P.ii. Coq.*in ſ.q.hydromelitis pro* ℔.j.Colat. adde *mell.roſ.col. oxymel.compoſ.*an.Vnc.vi. *aq.cinam.* Vnc.ß. *vel* Drach. vi.F.potus pro 4.doſibus.

Vel

Vel ℞. *Oxymel.ſcillit.mell.roſ.col.*an.Vnc.ij. *aq.fœnic. petroſel.*an.Vnc.iv.F.potus pro 2.doſibus.

Commodus etiam hîc eſt vſus ſpir.Vitriol.& ⊖.qui in iuſculis carnium vel alio conueniente liquore ad humores attenuandos & putredinem inhibendam exhibeantur.

In phlegmate ſalſo & bilis permixtione, atque vbi calor febrilis major eſt, talia præparantia conueniunt.

♃. *Syr.endiu.fumar aceroſi ſ.*an.Vnc.i.ſem.*aq.fœnic. abſinth.bugloſſ.*an.Vnc.ii.ſem.F.potus pro 3.doſ.

Vel ℞. *Syrup. byſantini ſ.*Vnc.ii. *acetoſi ſ.* Vnc.i.*aq. graminis,aſparagi* an.Vnc.ii.ſem. F. Potus.

Vel ℞. *Conſ.borrag.cichor.beton.fumar.*an.Vnc.i.*cortic.citri condit.rad.condit.cichor.*an.Vnc.ſem.*ſpec.diarrhod. abb.* Scrup. ii. *Cum ſyrup. bugloſſi* F. Electuarium.

Purgantia.

Poſtea iterum ad purgantia, & quidem paulò fortiora accedendum; vt pilulas aggregatiuas; addito agarico trochiſcato, vel de hiera cum agarico: In pituita ſalſa pilulæ de fumaria addi poſſunt.

Vel ℞. *fol.ſena el.*Vnc.ii.*agar.trochiſc.*Drach.vi. *hermodactyl. turbith el.mechoacan.* an. Drach.ii. *zingiberis* Drach. i. ſem. *ſpica* Scrup.i.*ſem.fœnic.aniſi* an. Drach.i. Infund.*in ſ.q.decocti aperientis vel hydromelitis.* Colat. add.*mell.anthoſati,oxymel ſcillit.*an.Vnc.i.ſem.*ſacch.albiſſ.q.ſ.*F.Syrupus, de quo quinto vel ſexto quôque die capiat ℥. ii. vel ℥. iii. vel per ſe, vel cum decocto cicer. rubr. aut hyſſopi, aut alio liquore conueniente. Hoc enim quod ſuprà etiam dictum, hîc iterum repetendum, in hac febre, vt in omnibus morbis, qui à craſſis humoribus ortum habent, humores peccantes, licèt concocti ſint, non vnicâ vice & ſemel, ſed per interualla & partitis vicibus commodè euacuari.

Vel ♃. *Extract. mechoac.* Scrup.i.*vel* ʒ.ß. *panchymagogi* Scrup.ß. F. Pilulæ.

Vel: *Diſſolu.in mellis roſ.ſol.*℥.i.ß.*vel* ii.

Vel: ♃. *El. diacathol.* ℥. ß. *diaphenici* ʒ. iii. *Cum ſacch.* F. Bolus.

Vel: ♃. *Elect.diaphenici Indi.*an.℥.ß.*vel* ʒ.v.Ebulliant ſemel *in ſ.q. decocti communis aut aq. conuenientis,* & colentur. F. Hauſtus.

Vel: ♃. *Specier.diaturb. cum rhab.* ʒ.i. *mechoac.* Scr. ſem. F. Puluis.

Vel: ♃. *Mechoac.* Scr.ii.*vel* Scr.ii.ß.*ſpecier. diaphenici, diaturbith.cum rhab.*an.Scr.ß. *Diagalang.* gr.v. F. Puluis.

inam mia. Poſt euacuationem per aluum & vomitum, materia per vrinas quoque educi poteſt, atque vrinam mouentia medicamenta, præmiſſis generalibus euacuationibus, in febribus pituitoſis inſignem vſum præſtant. Attenuant enim humores, & quia tunc crudi ſunt, eos præparant; & ſenſim per vias vrinæ educunt. Exempli gratiâ.

♃. *Rad. aperient.*℥.ß.*aſari* ʒ.ii.*capill.* ♀. *betonica, hyſſopi* an. M.i.*ſem.petroſel. fœnic.*an. ʒ.ii.*ſem.4.frig. maj.*an.ʒ.i.ß.*Cicer.rubr.*℥.ß.Coqu.*in ſ.q.a.ſ.*Colat. *dulcoretur ſaccharo.*

Verùm de his medicamentis ſuprà dictum.

Tandem & materia per ſudores diſcuti poteſt. Nonnulli in hac febre ad fortiora, vt lignum guaiacum, ſaſſafras, radicem Chinæ aſcendunt. *Commendatur etiam hîc ſal abſinthij vel cardui benedicti,* Scru.i.*vel* ʒ.ß.*pondere cum pauxillo theriaca, vel rob ſambuci; vel conueniente liquore ſumptus.*

onfortan-a. Poſt vſum medicamentorum horum communium, id diligenter attendendum, vt membra principalia roborentur. Diuturnitate enim morbi ventriculus & hepar debilitantur, & hinc cùm prima tùm ſecunda coctio vitiatur, vnde lien, hepar & crura intumeſcunt, & cachexia, ac non rarò hydrops imminet: Huic rei inſeruit inprimis vſus trochiſcorum de rhabarbaro, de abſinthio, de roſis, de eupatorio, qui cum ſyrupis & ſuccis inſpiſſatis & extractis cardui bened. gentianæ, centaurij minor. & aliis conuenientibus in pilulas formantur, quæ vel ſolæ, vel cum aliquo ſyrupo, decocto, aut alio liquore conueniente exhibentur. Vtiles etiam ſunt ſpecies & rotulæ aromatici roſati, dialaccæ, diaxyloaloes.

Extrà quoque ventriculo Roborantia adhibeantur, Cerotum ſtomachicum, &c. Vel poteſt tale fomentum parari.

♃. *Abſinthi, mentha, roſ.rub.*an.M.i.*maſtiches.cortic. citri, Cinamom. macis.* an.℥.ii.*garyophyl. galang. ligni aloës,*an.ʒ.i.*Santalor.omn.*an.ʒ.ß.

F. cum linteo albo tres ſacculi, quorum duo madefiant in vino calido & per vices calidi ventriculo applicentur, tertius poſteà ſiccus apponatur: vel poſt fomentationem emplaſtrum vel cerotum idoneũ applicetur; vel tali vnguento ventriculus illinatur.

♃. *Ol.abſinth.*℥.ii.*nardini, maſtichini,*an.℥.i.*garyophyll.macis, roſar.rubr.nuc.moſch. ſpecier.aromat.roſati,* an.ʒ.ſem.*Vini optimi* ℥.ii.

Coqu.lentò igne ad vini conſumptionem, poſteà colentur & exprimantur.

Hinc addãtur *ladani* Drach.ii.*cera parũ* F.linimẽtum.

Valde efficacia ſunt, ſi addantur, olea deſtill. abſinthij, menthæ, garyophyl.nuc.moſchatæ.

Diata.

Victûs ratio tota ſit attenuans, incîdens & abſtergens. Cibi ergo ſint boni ſucci, facilis coctionis, pauci excrementi: atque hinc vtiles ſunt carnes pullorũ, gallinarum, caro hædina, oua, &c. Piſces in hac febre minùs conueniunt. Cibi condiantur attenuantibus & incîdẽtibus, vt radicibus petroſelini, fœniculi, hyſſopo, thymo, ſaturejâ, roremarino, cinamomo. Vtiles quoque sũt cappares aceto cõditi. Panis ſit optimè fermẽtatus, pauco ſale adjecto. Licet eidem & aliquid ſeminis aniſi, fœniculi, cumini, vel carui adjicere. Prout tamen humor, à quo febris accenditur, magis vel minùs frigidus fuerit: ita magis & minùs calefacientia & attenuantia adjicienda ſunt; Et primis diebus mitiora, in progreſſu morbi fortiora. Cibus.

De tempore & quantitate cibi adminiſtrãdi non idẽ ſentire videntur Græci & Arabes. Hippocr. & Galen. 1. *aph.* 10. & alibi docent, in morbis, quibus ſtatus ſtatim futurus eſt, tenuiter in principio cibari oportere; quibus autem poſteriùs, & in ipſo vigoris tẽpore & paulò ſub ipſum de victu demendũ, ante verò plenius alendũ eſſe, vt ægrotus perferre queat. Auicenas contra primis diebus tenuẽ victũ & diætam inſtituere & inediam adhibere jubet. Hippocratẽ & Auicennã cõciliare nititur Maſſarias, dũ dicit: Auicennam id facere ſperando, quòd ſtatus febris ſit futurus propinquior, propter ſubtilitatem & paucitatẽ materiæ: Quòd ſi cõtrà ſtatus futurus eſſet diuturnior, primò craſſiore, deinde tenuiore victu vtendũ eſſe. Verùm hæc in ſpeciẽ diſſenſio hoc modo non conciliatur. Omnis enim febris quotidiana longa eſt, & in nullâ quotidianâ ſperandum, ſtatum breui futurũ. Ideóque ſecũdùm Hippocratẽ in omni quotidianæ principio pleniùs alendum, vt ægrotus ad ſtatum perdurare poſſit, poſtea verò ſtatu appropinquante de victu ſenſim detrahendũ. Interim & Auicennæ præceptum locum habet, qui non hoc ſentit, vt toto morbi principio victus tenuior, quàm in augmento, præſcribatur, ſed hoc ſaltem vult, vt primis tribus diebus cibo pauciore, aut etiam inediâ æger vtatur, vt cruditates in ventriculo & primis viis abſumantur, & concoquantur: cæterùm idem ſentit cum Hippocrate, & in principio pleniore victu vtendum cenſet, de quo poſteà ſenſim detrahendum ſit.

Priſana & ipſa, vt in aliis febribus, ita & in hac conuenit; cùm attenuet, abſtergat, aluum leniat; ſed quia

quia humor eſt frigidus, alteretur paucâ cinamomi vel piperis quantitate adiectâ.

Notãdum autem hîc, cùm in hac febre, vt & in aliis diurnis, æger plerumque adſtrictam habeat aluum, quam tamen ſolutam eſſe expedit, nonnullos quotidie, vt aluum lubricam conſeruent, pruna exhibere: verùm cùm in talibus morbis diuturnis ventriculus frigidus & debilis eſſe ſoleat, omninò à talibus frigidis fructibus abſtinendum, & potiùs melle roſ. ſolut. & huiuſmodi aliis aluum lubricantibus vtendum.

In principio æger à vino abſtineat, & aquâ mulsâ eius loco vtatur: ſi tamen vires vel conſuetudo id poſtulet, vtatur vino tenui & aquoſo. Conuenit & cereuiſia tenuis. Apparente autem concoctione, vinũ tutiùs & commodiùs vſurpatur. Concoctio enim eius vſu adiuuatur, ventriculus roboratur, & humores per vrinam educuntur.

De Febre Epiala.

Febris Epiala. Cùm autem pituitæ variæ ſint ſpecies, etiam febris huius, pro variis pituitæ generibus quædam differentia deprehenditur. Inter illas verò differentias inſignis eſt ea, quæ Græcis πυρετὸς ἠπίαλος, febris epiala nominatur, vel ἀπὸ τοῦ ἠπίου vnde interpretes blandas & lenes febres vertunt, vel à rigore quòd ἠπίαλος Atticis rigorem, qui febres præcedit, ſignificet. De eiùs autem naturâ & cauſis variæ controuerſiæ occurrunt, quæ hoc loco inter pituitoſas & quotidianas febres explicanda videtur. E Quotidianarum genere eſſe Epialam omnes concedunt: An ſit autem continua vel intermittens dubium. Inter continuas refert Gal. 6. *epid. comm.* 1. *t.* 29. cùm ſcribit: *Continuarum aliam ſemitertianam, aliam ardentem, aliam gelidam, aliã ſuccisſam, aliam peſtilentem, aliam Epialam dicimus.* Alij autem hoc factum putant ob imperfectam intermiſſionem. Atque hæc febris inſignem, quâ à reliquis quotidianis diſcernitur, habet differentiam. Eodem enim febris tempore ægri ſimul, & rigorem & calorem percipiunt. Verùm quomodo illud fiat authores nõ conſentiunt. Gal. quidem *de inæq. intemp. cap.* 8. & 4. *de diff. febr. cap.* 6. Epialam febrim fieri docet, quando ægri ſimul febricitant & rigent, atque eodem tempore in toto corpore vtrumque ſentiunt affectum; ſeu quando calidum & frigidum ſimul per minimas corporis particulas diſperſum eſt. Auicennas verò, quem Arabes plerique ſequuntur, *lib.* 4. *fen.* 1. *tr.* 2. *cap.* 50. aliter hac de febre loquitur, & Epialam fieri dicit, cùm in toto paroxyſmo interna frigent, exteriora calent. Verùm hanc febrem, vt quidem ab Auicennâ & Arabibus deſcribitur, plerique figmentum eſſe putant; cùm impoſſibile videatur, vt externa caleant, interna verò frigeant; ſiquidem febrilis calor à corde incipit, atque hinc in totum corpus diffunditur. Conatur quidem Coſtæus, *in comm. in locum allegatum*, Auicennam defendere, & quâ rationẽ hæc febris dari poſſit, monſtrare, dum dicit: pituitam vitream, dum putreſcit, intra venas præcipuæ putreſcere: cùm verò actu frigidus hic ſit humor, fieri putat, vt partes, quas tãgit, reddat frigidas; cùm verò putreſcat, ex concepta putredine calidos vapores excitari, qui cùm per vniuerſum corpus ferantur, illud calefaciant, ſolis iis partibus, in quibus pituita reſidet, ob illius contactum frigeſcentibus. Verùm ex hac difficultate ſe hoc modo non euoluit. Nam cùm febris non fiat, niſi calor primò cordi communicetur, ſi vapores è pituitâ putreſcente attolluntur, impoſſibile eſt, vt ab iis calor febrilis exterioribus communicetur, niſi priùs ille in corde accenſus fuerit. At vbi calor in corde accenditur: certè priùs interioribus, vtpote magis cordi vicinis, quàm exterioribus, & à corde remotioribus communicatur. Neque pituitæ, & quidem putreſcentis, frigiditas poteſt eſſe tanta, vt calorem illum planè obtundat, præcipuè in venis, inquibus ex Coſtæi ſententiâ continetur pituita vitrea: neque, cùm craſſus admodum & viſcidus humor ſit, ferri per muſculos & extra venas facilè poſſit. Quapropter vnicam ſaltem Epialæ ſpeciem cum Galeno agnoſcimus, vbi ſcilicet eodem tempore per vniuerſi corporis minimas particulas calor & frigus ſentitur. Etſi verò vna eademque pars alterationibus contrariis moueri eodem tempore non poſſit; & propterea non rectè à Galeno dictum eſſe alicui videri poſſet, quòd eodem tempore tum calidum, tum frigidum, per minimas particulas diſperſum ſit: tamen id de minimis particulis, quoad ſenſum, non verò reuera minimis accipiendum eſt. Senſus enim nequit diſcernere partem illam, in quâ calor, ab eâ in quâ frigus percipitur.

Cauſa.

Epiala a fa. De Epialæ quoque cauſâ Authores, vt & Gal. idem docere non videntur. Nam Gal. *lib.* 2. *de diff. febr. cap.* 6. febrem epialam à pituitâ acidâ & vitreâ fieri docet, dum ita ſcribit: *acida & vitrea ſi per ſentientes corporis partes moueatur, ſiue febre rigores generat. Quod ſi modica aliqua in iis fiat putrefactio, febrem epialam appellatam inducit. Lib.* verò *de inæq. intem. cap.* 8. addere videtur bilem amaram; dum inquit: *Si pituitoſus humor, qui frigidus eſt, quemque Praxagoras vitreum appellat, & amara bilis, quæ calida eſt, ſimul abundent, ac per ſenſibilia membra moueantur: nihil mirum eſt, vtrumque lab ægro pari modo ſentiri.* Et mox; *in febribus, quas epialas vocant, vniuerſum corpus ambo ſentire videtur. Cùm enim tenuiſſimis particulis aſperſum per corpus cùm calidũ ſit, tum frigidum, nullam ſenſilem alterius portionem ita paruam deſumas, in quâ non ſit alterum cõprehenſum.* Verùm à contradictione hîc Galenus liberari poteſt, ſi dicatur, Epialam aliam eſſe legitimam, aliam ſpuriam: legitîmam; quæ ex ſolâ pituita fit, ſpuriam verò, quæ ex pituita cum bile gignitur.

Cur calor frigus ſim. percipian. Quam ob cauſam autem calor & frigus, ac rigor ſimul percipiantur, Authores etiam diſſentiunt. Vbi pituita & bilis amara eſt permixta, calorem & frigus ſimul percipi docet Galenus, *alleg. loc. de inæq. intemper.* quia ſimul calidum & frigidum per vniuerſum corpus diſperſum eſt. Cùm verò ex ſola pituitâ vitreâ & acidâ Epiala prouenit, Galenus 2. *de differ. febr. cap.* 6. cauſam hanc reddit, quod id, quod ex pituita putreſcit, calorem accendat; reliquum verò, quod nondum putreſcit, rigorem excitet. Vitrea enim pituita eſt humor craſſus, lentus & tenax, ac omninò frigidiſſimus, nec promptè putreſcit, ſed dum putredine modicè corripitur, aliâ parte putreſcit, aliâ non; vnde per ſentientes corporis partes delata pars, quæ nondum putreſcit, vtpote frigidiſſima, vehementem rigorem; reliqua verò, quæ iam putredinem concepit, calorem efficit. Atque ita corpus vniuerſum eodem tempore calorem ac frigus percipit. Quòd ſi vehementiùs & æqualiter, quod tamen non facilè fit, putreſcit, tunc cum rigore inuadit, poſtea ſuperatâ frigiditate calor ſuperuenit.

Verùm hæc ſententia non placet Euſtachio Rudio, qui, *lib.* 3. *pract. cap.* 18. aliam cauſam reddit. Nimirùm calorem prouenire à cauſâ poſitiuâ, vaporibus ſcilicet putridis, per vniuerſum corpus diſtributis, & à putreſcente humore eleuatis; rigorem autem habere cauſam priuatiuam, nempe caloris ad internas partes retractionem. Et omnino potiùs ad intermittentes, quàm continuas referenda hæc febris videtur. Neque enim credibile, in venis humorem tam frigidum coaceruari poſſe. Et ſi quis inter continuas referre velit, potiùs ad ſymptomaticas quàm primarias referenda videtur, vbi in primis viis, humores crudi & pituitoſi è debili ventriculi coctione & cruditate cumulantur & putreſcunt. Quod tamen ipſum Platero difficile

videtur

videtur, qui neque credibile putat, humorem tam frigidum putreſcere poſſe. Ipſe itaque Epialas ad Intermittentes refert, ac in eâ eſt ſententiâ, eas generari, cùm Intermittentes febres eodem die conincidunt, frigúſque vnius, antequàm calor alterius febris ceſſarit,incipit: vel etiam quando intermittentes cum continuiis concurrunt;cùm in continuis calor ſemper perſeueret, & intermittente febre accedente, horror quidam & frigus in principio ſimul infeſtet.

Curatio.

Rara eſt iſta febris, & vbi excitatur, vix talis ad finem perdurat, & putreſcente pituitâ & calore agente in eam, in aliam febrem degenerat. Curationem eius quod attinet, ea à curatione aliarum febrium pituitoſarum non eſt diuerſa: ad humoris tamen peculiarem naturam eſt reſpiciendum. Cùm enim maior ſit humoris, ex quo hæc febris oritur, frigiditas & cruditas, quàm in aliis febribus pituitoſis: tantò fortiora medicamenta calefacientia, attenuantia & incidentia in hac febre requiruntur, quantò hæc pituitæ ſpecies eſt frigidior & crudior. Vires in hac febre valdè ſunt debiles,ideóque etſi à contumaci & rebelli humore fortiores purgationes indicentur; vires tamen debiles eas non ferunt: ideóque frequentiâ ſupplendum eſt id,quod vnâ vice fortiore medicamento exequi non licet.

De Febre ſyncopali.

Febris ſyncopalis. Ad febres pituitoſas reuerà etiam referenda eſt febris Syncopalis humoroſa appellata. Auicennas enim & eius interpretes vulgò duas febris ſyncopalis ſpecies ſtatuunt:Vnam quæ ab humore bilioſo,tenui,pauco, ſed corrupto & venenato oriatur, quam ſyncopalem minutam appellant: alteram, quæ à pituitoſorum & crudorum humorum copiâ proueniat, quam ſyncopalem humoroſam nominant. Atque hæc omninò ad febres pituitoſas pertinet, & ab aliis non differt, niſi quia pituitoſorum & crudorum humorum in hac maior, quàm in aliis febribus pituitoſis, eſt copia,& præterea coniuncta eſt oris ventriculi debilitas, vnde ægri facilè, inprimis febre ingruente, in ſyncopem incidunt, vnde & febris iſta nomen habet.Febris iſta curatu difficilis eſt. Etſi in hac febre vacuantia neceſſaria ſint: tamen ægri neque ſanguinis miſſionem neque purgationem ſuſtinent, ob virium imbecillitatem, & quòd facilè in ſyncopen incidunt. Ac propterea ſi pulſus fuerit paruus, debilis & valdè inæqualis, æger in ſummo periculo verſatur. Ergo Galen. *12. meth. med. cap.3.* nullam aliam commodiorem vacuandi rationem ſe potuiſſe inuenire ſtatuit,quàm quę fiat per frictiones; ideóque ibi quas partes fricare, & quâ ratione oporteat, docet. Licet tamen & clyſteribus lenioribus vti. Imò noſtro ſeculo multa innotuerunt medicamenta, quæ nullâ vi naturæ illatâ,aluum ſolùm laxant, citra omnem humorum reliquorum,qui in venoſo genere ſunt, perturbationem; qualia ſunt mel roſatum ſolutiuum, manna, cremor tartari, & ex his confecta alia medicamenta.

Imminutâ hoc modo humorum in ore ventriculi & primis viis exiſtentium copiâ, & ita ſyncopes cauſâ ſublatâ, opera danda eſt, vt humores reliqui crudi in venis concoquantur, cui inſeruit hydromel cùm hyſſopo & cinamomo paratum, cui aliquot diebus exactis modicum oxymelitis adiici poteſt.His ita peractis, vt iam de præcipiti virium lapſu ampliùs metus non ſit, purgatio humorum, vt in reliquis pituitoſis perficienda.

De Diætâ inter authores non conuenit.Galenus totam ferè curationis ſpem in frictionibus, quiete, inediâ & tenui victu conſtituit: Alexander verò Trallianus id reprehendit, atque impoſſibile eſſe putat, vt cum exquiſitâ inediâ tam vehementes frictiones æger ſuſtinere poſſit: Cùm ſecundùm Hippocratem, *2. aph.16.* vbi fames, laborandum non ſit. Maſſarias Galenum defenſurus reſpondet, pituitam attenuatione & longiore coctione in ſanguinem conuerti poſſe, vt ex animalibus nonnullis videre eſt, quæ tempore hyberno ſine aſſumpto alimento ex ſola pituitâ nutriantur. Ex quibus concludit, pituitoſâ tali febre laborantes famem non pati, cùm humor ille pituitoſus frictionibus & moderatâ caliditate attenuetur & in alimentum conuertatur. Quæ reſponſio quidem locum haberet: ſi pituita,à qua hæc febris oritur, ſemper talis naturæ eſſet, vt in alimentum verti poſſit; cùm potius corrupta ſit: & niſi ſyncope in hac febre metuenda eſſet. Quam ob cauſam tutiſſimum eſt, hac febre laborantes roborare alimentis pauciſſimis & minimè pituitam generantibus, ſed quæ ſint tenuis ſubſtantiæ & coctu facilia; atque ea ſæpius præbenda:quales cibi ſunt; vitelli ouorum, iuſcula carniū, cinamomo,garyophyllis,ligno aloës & ſimilibus condita. Potus ſit vinum, quod vim nutriendi, calefaciendi, attenuandi habet, nec pituitam vllo modo auget. Vtile eſt & hydromel, in quo hyſſopus ebullierit. Et quia ob Syncopen ægri valdè debilitantur, ea quæ ad ſyncopen deſtinata ſunt medicamenta, tam externa, quam interna adhibenda, de quibus alibi.

CAPVT XV.

Quartana Continua.

QVartana denique continua eſt febris putrida, cuius calor quidem continuò durat, quarto tamen quôque die intenditur, à ſanguine melancholico cacochymico, in venæ cauæ ramis putreſcente ortum habens. Cauſa nimirum huius febris eſt melancholia putreſcens. Vnde omnia, quæ melancholiam generare & putredinem eius excitare valent,huius febris cauſa eſſe poſſunt. *Quartana continua.*

Signa diagnoſtica.

Signa eius ſunt, quòd calor quarto quolibet die inualeſcit, ſine tamen frigore, horrore, aut rigore præcedente, vel ſudore ſubſequente. Quâ ratione ab intermittentibus differt. Aliàs enim ſigna omnia iis communia ſunt; cùm ab eadem ferè materiâ proueniant. Etenim ſi humor melancholicus multus in primâ coctione ac venis meſaraïcis, quibus à liene attrahi debet, vt purus ſanguis in hepate ex reliquo generetur, colligatur, ibique putreſcat ac corrumpatur, intermittens generatur:ſi verò ad hepar deferatur, vel etiam hepatis vitio pro bono & temperato craſſus ac feculentus ſanguis generetur, & cacochymia talis in venis cumuletur, tandémque putredinem concipiat; Quartana continua oritur. Reliquis verò diebus remittit hęc febris,nō tamen planè ad ἀπυρεξίαν peruenit. Pulſus initio eſt paruus, tardus & ſubmerſus, poſtea magnus,plenus & celerior,quàm in intermittente,qui in ſtatu magis intenditur. *Signa Quartanæ continuæ.*

Prognoſtica.

Eſt autem hæc febris omnium rariſſima, verùm ſatis periculoſa & intermittente longè periculoſior, cùm vires magis deficiat. Quandoque quartanæ intermittentes intempeſtiuo medicamentorum vſu in eam mutantur,atque tunc ægri vix euadunt.Extenditur hæc febris ſæpe ad diem quadrageſimum & vltra. *Prognoſtica.*

Curatio.

Curatio ferè cum intermittente conuenit. Et primò quidem, præmiſſis iis, quæ primas vias euacuant, omnino mox in initio venæ ſectio inſtituenda eſt; cùm humor melancholicus in venis maioribus ſanguini permixtus ſit. Sanguine euacuato materia præparanda & coquenda. In continuis autem parciùs calefacere & attenuare conuenit; plus verò humectare oportet, quàm in intermittente, & addenda, quæ feruorem humorum mitigant, qualia ſunt Syrupus violarum, de endiuiâ, acetosâ. Vt:

℞. *Rad. buglоſſ. polypod. q. graminis, fœniculi, aſparagi,* an. Vnc. ß, *ſummit. lupuli, cuſcutæ, capill.* ♀, *fumariæ,* an. M. j. *flor. borragin. bugloſſ. violar.* an. M. ß, *ſem. 4. frig. maior.* an. Drach. j. *endiuiæ, fœnic. baſilici,* an. Scr. ii. Coquantur *in aq. hordei* ad remanentiam ℔. 1. Colaturæ add. *Syr. de pomis, violar.* an. Vnc. ij. *tunicis, acetoſi ſ. a.* Vnc. j. *aq. cinam.* Vnc. ß. Miſce. Doſis. Vnc. iiii.

Vel ℞. *Aq. borragin. bugloſſ. aſparag. endiuiæ,* an. Vnc. ij. *ſyr. byzant. ſ. endiuiæ, violar. acetoſit. citri.* an. Vnc. j. Miſce. pro tribus doſibus.

Vel ℞. *Conſeru. flor. borrag. bugloſſ. meliſſ. violar. tunicis,* an. Vnc. i. *cortic. citri condit. flor. citri condit.* an. Vnc. ß. *ſpecier. diamarg. fr.* Scr. i. *Cum ſyr. de pomis.* F. Electuar.

Præparato humore inſtituatur purgatio.

℞. *Rad. polypod. q.* Vnc. ß. *fumariæ, cuſcutæ, capill.* ♀, an. M. ß. *flor. bugloſſ. violar.* an. P. i. *epithymi,* Vnc. ß. *fol. ſenæ el.* Drach. v. In decocti Vnc. iii. ß. diſſolu. *electu. lenitiui* Drach. vi. *vel diacathol.* Vnc. ß. Iterum coletur; Adde *ſyr de pomis vel viol. ſol.* Vnc. ß. F. Hauſtus, qui ſumatur poſtridie exacerbationis febrilis.

Etſi natura nullam criſin molitur, ad fortiora poſt coctionem accedendum.

Licet & poſt coctionem vrinam cientia & ſudorifera exhibere; verùm minùs calida ſint in hac febre, quàm in Intermittentibus. Et cùm vires in hac febre valde laborent, confortantia medicamenta, ex conſeruâ borraginis, bugloſſi, violar. meliſſæ, tunicis, anthos, vel Syrupis eiuſdem generis, acetoſ. citri, è corticibus citri, cõfectione alchermes, ſpec. elect. de gẽmis, diamarg. frigidi, & ſimilibus paranda ſunt. Reliqua ex Curatione Quartanæ Intermittentis patebunt.

Diæta.

Diæta.

In continuis Quartanis cibus parciùs nutriat, magis refrigeret, quàm in Intermittentibus. Maior enim calor eſt, & ſtatus propior; nec tamen is ſit nimis tenuis, præcipuè extra exacerbationis dies. Vini vſus ſit parcior, quàm in Intermittentibus, ſitque illud ὀλιγοφόρον. Imò interdum, ſi calor ſit vehementior, planè, à vino abſtinendum.

CAPVT XVI.

De Febribus continuis Symptomaticis.

Febres ſymptomaticæ.

Hactenus enumeratæ & explicatæ ſunt omnes febrium primariarum continuarum differentiæ, quæ ſcilicet nullo alio præcedente morbo oriuntur. Reſtant adhuc aliæ febres continuæ, quæ Symptomaticæ & accidentes nominantur, quæque alterius cuiuſdam morbi primarij occaſione hominem inuadunt. Etſi enim omnis febris morbus ſit, putà intemperies calida: tamen ideò quædam Symptomaticæ & accidentes appellantur, & à nonnullis, vt habet Auicẽna, *lib. 4. can. tr. 1. fen. c. 1.* febris in febrem morbũ, & accidens diuiditur, quòd quædam febres cum ſymptomatibus cognationem habent. Nam vt Symptoma morbum ſequitur; tollitúrque ad morbi ablationem: ita & febres iſtæ non primariò excitantur, ſed alios morbos ſequũtur, & proinde nõ per ſe ſed ſublatis morbis, quos ſequuntur, euaneſcunt Ideóque vel ob curationem has febres ab aliis diſcernere vtile eſt. Nam primariæ febres habent principales Indicationes à febris eſſentiâ & causâ petitas. Harum verò febrium tota curandi ratio ferè pendet à morbo, à quo accenduntur, vnde etiam Antiqui affectûs illos non à febre; ſed à morbo, quem febris ſequitur, denominabant, vt videre eſt apud Galenum, *4. aph. 73.* Vbi in comm. hæc habet: *A febribus malè habere & vexari Antiqui dicebant eos, qui ſine certâ inflammatione, aut abſceſſu, aut dolore, aut eryſipelate, aut, vt generatim & vniuerſim dicam, abſque aliquo membro eximiè præ aliis affecto ægrotabant. Quòd ſi vel propter lateris, aut pulmonis, aut alterius cuiuſdã partis inflammationem febricitabãt: non iam febricitantes ipſos apellabant, neque febribus vexari dicebant: Sed pleuriticos, aut peripneumonicos, aut hepaticos, aut ſimilibus aliis nominibus nuncupabant.*

Febriũ ſymptomaticarum differentiæ.

Sunt autem febrium Symptomaticarum plura genera. Præcipuum & frequentiſſimum Symptomaticarum febrium genus vulgò iſtud cenſetur, quod ab humorum putredine extra venas oritur; cuius generis ſunt febres omnes, quæ interiorum cordíque vicinarum partium inflammationem, calidóſque tumores ſequuntur. Sic ſecundùm vulgatam ſententiam in phrenitide, angina, peripneumoniâ, pleuritide, hepatitide, talis febris oritur, eóque vehementior, quò pars inflammata nobilior eſt, cordíque vicinior.

Febriũ Symptomaticarũ à primariis discrimen.

Atque has febres à primariis ita diſcernere docet Fern. *de febr. c. 7.* Quod vtraque acuta ſit & putredinis notas exhibeat, ſed Symptomaticâ nullis ſtatis periodis exacuatur, vrina nullum putredinis indicium habeat, niſi ex affectâ ſede putredo ſenſim obrepat venas; ſi non ſtatim initio, mox tamen inflammatæ ſedis indicia ſeſe proferant; raro vel 7. vel 14. die, aliiſue decretoriis iudicio ſoluatur; cùm in febre continuâ primariâ hiſce contraria appareant omnia.

Febres continuæ comitatæ.

Verùm à vulgatâ iſtâ doctrinâ diſſentit Felix Platerus, Clariſſimus & experientiſſimus ille Baſilienſium Medicus. Cùm enim vulgò has febres omnes à partium interiorum & aliarum inflammatione oriri ſtatuãt; & putridas eſſe affirment: ille contrà inflammationes & tumores illos calidos à febri potiùs oriri ſtatuit, & potiùs comitatas, quàm ſymptomaticas appellandas cenſet, quòd ſcilicet hæ febres inflammationem alicuius partis tanquam comitem ſibi adſciſcant. Deinde cùm vulgò iſtæ febres pro putridis habeantur: Ille contrà ſimplices has & puras adhuc, non putridas nominat.

Nam primò etſi concedat, ſanguine, non è venis, causâ febris præcedentis excidente, ſed aliam ob cauſam, veluti calorem doloréмue commoto, in partem influente, id quod ſæpe in vulneratis partibus accidit illíque vel intemperiem ſolam, vel inflammationes, aut eryſipelata accendente, febres eiuſmodi procreari: tamen non omnes tales eſſe admittit, ſed pleraſque febres, quas vulgò pro ſymptomaticis habent; & inflammationibus, & calidis tumoribus ſuperuenire ſtatuunt, eſſe primarias, quibus ceu comites tales inflammationes poſtea aduenіant, aſſerit, vnde illas Synochas primarias ſed comitatas, appellat. Sæpiſſimè enim fieri ſtatuit, vt ſanguis, quandoque ob copiam vel feruorem & tenuitatem, vel etiam impuritatem aliquam naturæ grauem in venis ſubſiſtere nequit, vel ſtatim in primâ febris inuaſione, vel mox poſtea vi naturæ propulſus, & tum in partem aliquam effundatur, & tum in parte, ad quam fertur, nouum morbum excitet, inflammationem ſcilicet, ob quam febris appellanda comitata, non ſymptomatica, vt hactenus creditum; cùm morbum non ſequatur, ſed illum præcedat, illiuſque cauſa ſit: quod vel ex eo patere poteſt, quòd hæ febres, antequam doloris aut inflammationis alicuius partis indicia ſeſe exhibent, cum horrore

horrore & ſubſequente calore inuadant, & quandoque horis aliquot præueniant.

Taléſque febres ſæpiſſimè generari ſolent, cùm ſcilicet in viſcera interiora aliqua, præſertim carnoſa, & ſanguinea, veníſque copioſis referta, & cordi vicina, tales influxus fiunt. Id quod ob ſitum & conſtitutionem ad influxum humorum recipiendum aptum frequentiſſimè fit in pulmonibus, vnde peripneumonia & pleuritis. Idem etiam fieri poteſt in hepar & lienem ſanguine effuſo; quandoque etiam in cerebrum, ac tum phrenitis febri copulatur. Idem etiam accidere poteſt in ventriculo, inteſtinis, vtero, veſicâ: ſicut & in colli muſculis ac glandulis; vnde angina. Verùm & arthriticos tumores & dolores ejuſmodi febres præcedere ſtatuit, Naturâ ſanguinem & humores in articulorum ſedes propellente. Quinetiam in febribus hiſce Synochis materiam in corporis ſuperficiem interdum effundi exiſtimat, vnde rubores, ardores, puſtulæ, tumores, & ex his frequenter Carbunculi ac bubones excitantur. Frequentiſſimè autem ſanguine in crurum inferiores partes deſcendente, eryſipelas oritur. Atque his omnibus erumpentibus febrem remittere plerumque ſolere, non verò tunc primùm incipere, atque illorum affectuum ſobolem eſſe docet.

Deinde febres iſtas non putridas, ſed ſimplices & puras eſſe, contra vulgatam opinionem ſtatuit.

Atque iſti Medici hujus experientiſſimi ſententiæ in eo quidem non ſine causâ adſtipulamur, quòd ſtatuit, febres pleraſque, quæ vulgò pro ſymptomaticis habentur, & à partium certarum inflammatione excitari creduntur, primarias eſſe, & non ab inflammationibus prouenire, ſed contrà inflammationes producere; ob cauſas ſuprà allatas, ipſiúſque experientiæ teſtimonium. Qui enim ea, quæ in febribus eueniunt, diligenter perpendere velit, animaduertet, Naturam vitioſorum humorum onere grauatam illos, quantum poteſt, è vaſis majoribus, quaſi regiâ & publicâ ſede, ad minores venas & determinatas corporis partes depellere. Imò ſæpe materiam ex vnâ parte depulſam in aliam tranſire; vnde morborum commutationes fiunt. Et tales febres comitatæ præcipuè quidem ſunt eæ, quæ inflammationem alicujus partis habent comitem: poſſunt tamen & eæ ita appellari, quibus alia mala perpetuò conjunguntur, nimirum dyſenteria, variolæ, morbilli, petechiæ, dolores vagi, arthritis, catharri ferè epidemij. Hæc enim mala omnia oriuntur, vbi natura onere vitioſorum humorum grauata partem aliquam vitioſi humoris è vaſis majoribus protrudit, ſiue eam è corpore planè expellat, ſiue in partem aliquam deponat.

Hujus generis etiam febris eſt, quam eryſipelas, Germanis Roſa, comitatur. Non enim ex φλογώσει & incendio partis externæ febris oritur, ſed febrim malum hoc comitatur. De quo poſtea dicetur. Ideóque licèt in hoc tractatu communem loquendi conſuetudinem ſecuti fuerimus & febres, quæ pleuritidem, anginam & ſimiles affectûs ſequuntur, ſymptomaticas appellauerimus: tamen omnino cenſemus, plerоſque tales morbos potiùs febrem ſequi, quàm vt febres ipſas accedant.

...bres Co-...næ an ...t abſque ...tredine.

Verùm in eo Platero non aſſentimur, quòd febres has omnes ſimplices & puras continuas abſque putredine eſſe ſtatuit. Vt enim jam alia indicia, quæ putredinem ſatis arguunt, taceamus, vrinæ in pleuritide, angina, reliquíſque viſcerum inflammationibus ejuſmodi ſatis monſtrant, adeſſe putredinem. Crudæ enim principio apparent; hinc per coctionem indies in ſalubribus meliores euadunt, id quod putridorum humorum proprium eſt. Et certè rationi conſentaneum non videtur, febres, à quibus eryſipelata, carbunculi, ecthymata, excitantur, ab humore puro & non putri excitari. Tanta enim in materiâ, quæ in ſuperficiem corporis expellitur, corruptio apparet, vt illa aliunde facilè, quàm ex putredine prouenire non poſſit. Deinde, cùm, vt ipſe Platerus docet, febres ephemeræ & ſynochæ ſimplices puræ non putridæ, ſubitâ excretione, quam criſin vocant, non terminentur, ſed ſenſim per occultam tranſpirationem vel madorem ſudorémque deſinant: in febribus his contrarium accidit. Nam natura non ſolùm quantitate (neque enim materia, quæ è venis in corporis ſuperficiem expellitur, ſemper benigna eſt, vt ſolùm copiâ moleſta eſſe poſſit,) ſed & qualitate materiæ, quæ cacochymiæ propria eſt, ſtimulata, illud, quod moleſtum eſt, nunc ſymptomaticè, mox initio, nunc etiam criticè, vt in bubonibus & eryſipelatibus non rarò videre eſt, excernit: id quod natura non niſi in putridis humoribus tentare ſolet; vnde & horrores ac rigores tales febres & excretiones præcedere ſolent.

Imò ſum in eâ ſententiâ, febres illas à bubonibus ortas, quas Gal. ſaltem per alterationem & caloris communicationem, ſiue putredinis in venis accenſione oriri ſtatuit, quáſque ſuprà etiam, *lib. primo, capite quinto*, ex ejus mente inter febres Ephemeras retulimus, potiùs putridas eſſe: id quod tùm vrinæ, tùm alia ſatis docent. Et per vaſa, per quæ materia ad bubones affluit, per eadem etiam vapores putridi remeare & ad eas penetrare poſſunt.

Febrium ſymptomaticarum differentia.

Eſt autem febrium harum, ſiue eæ propriè dictæ ſymptomaticæ ſint, ſiue quæ partium aliquarum inflammationem tanquam comitem ſibi adſciſcunt, quædam differentia. Si enim inflammatio vera & pura ſit, & ex ſanguine, copiâ maximam partem peccante excitetur, φλεγμονώδεις πυρετοὶ eæ febres appellantur. Si verò viſcus aliquod eryſipelate, aut inflammatione ἐρυσιπελατώδει laboret, & inprimis, ſi hepar tale quid patiatur, τυφώδης πυρετὸς nominatur.

Febris typhodes.

Lypyrias febris.

Λειπυρίας πυρετὸς etiam huc pertinet, quæ eſt febris valde ardens & vehemens, in quâ interiora omnia quaſi vruntur, exteriora verò frigent, & quidem toto morbi decurſu: atque ortum habet à magnâ & vehementi viſceris alicujus in corporis parte profundâ inflammatione, vt & eryſipelate præcipuè ventriculi. Nam calor ille vehemens in interioribus ſanguinem & ſpiritum ad locum inflammatum tanquam cucurbitula trahit; vnde incendium in interioribus intenditur, extrema verò calore & ſanguine deſtituta frigent.

Febris lenta.

Alterum febrium ſymptomaticarum genus eſt, quod lentam appellant. Ejus vnam differentiam vulgò eſſe ſtatuunt, quæ oriatur, vt habet Fern. *de febr. cap.* 8. non ex viſceris partíſque cujuſpiam inflammatione, ſed è latente obſtructione & putredine, quæ viſceri contumaciter adhæreſcit, impactáque eſt adeò, vt ſubſtantia viſceris plerumque labefactetur. Putredinis portio cùm nonnunquam in venas effundatur, & ſanguini permiſceatur, febrem excitat, ſed omnium mitiſſimam, quæ nullo graui ſymptomate ægro moleſta eſt, adeò vt æger vix ſe ægrotare putet. Putredinis tamen aliquæ notæ in vrinâ & pulſu apparent. Vires ægri collabuntur, vt æger vix præ imbecillitate progredi poſſit, nihilque ex alimento reficiuntur, ſed corpus ſenſim contabeſcit & abſumitur. Diuturnior eſt, & non priùs deſinit, quàm impacta viſceri materia putredine abſumitur, quod ſæpe non fit ante diem quadrageſimum. Hujus itaque febris cùm ſuſpicio aliqua eſt, omnes corporis partes diligenter perueſtigare jubet Fernelius, atque inprimis hypochondria & hypogaſtrium, vtrum in his tumoris aliquis ſenſus deprehendatur.

Atque hujus febris quandam differentiam conſtituit Euſtachius Rudius. Nunc enim eam oriri docet, cùm humor in vaſis impuri & imperfecti ſanguinis, quæ venæ chyli ab Arabibus appellantur, putreſcit, ita tamen, vt in vnâ quapiam parte fixus & immobilis principium, progreſſum, atque finem putredinis aſſequatur. Nunc verò excitari ab humore in vaſis non quidem communibus, ſed viſcerum & organicarum partium propriis, putreſcente.

Verum enimuerò circa hanc, quæ vulgò à pleriſque traditur,

traditur, de primo febrium lentarum genere doctrinâ, illud explicandum videtur, quid per latentes & contumaces obſtructiones intelligendum ſit. Nam ſi, vt Rudius & plerique explicare videntur, vel de meſaraicarum venarum, vel de vaſorum alicui viſceri propriorum obſtructione explicetur, dubitatione non caret hæc doctrina. Nam ſi in meſaraicis putreſcat materia, non impoſſibile videtur, vt natura illud, quod putreſcit, expellat, vnde intermittentes potiùs febres etſi diuturnæ quàm continuæ ſymptomaticæ oriuntur. Si verò in vaſis cordi continuatis materia putreſcat, citra vllam partis aut viſceris inflammationem, aliúmue affectum, non video, cur non putrida continua primaria excitari debeat. Itaque per latentem & contumacem, ac viſceri alicui impactam obſtructionem & putredinem ea, quæ in ſpatiis ſaltem partium, aut certè in capillaribus venis per ſubſtantiam viſceris alterius diſperſis conſiſtit, intelligenda eſt. Et proinde cum Platero potiùs has febres generari ſtatuo, cùm extra vaſa, hoc eſt, venas & arterias materia putreſcit, vnde tantâ copiâ, ſicut cùm in vaſis patentioribus continetur, eóque ordine, ad cor tranſmitti nequit, ſed portio ſaltem aliqua per vaſa ad cor tranſmittitur, vnde febris lenta excitatur, quæ febres propterea plerumque inæquales ſunt, cùm materia extra vaſa conſiſtens, vt dictum, tantâ copiâ, ſicut cùm in vaſis hæret, atque eo ordine ad cor tranſmitti nequeat.

Fernelius ad hoc genus febrium refert eam etiam, quæ eos, qui cachexiâ afficiuntur, & virgines leucophlegmaticas moleſtat, eámque ex ſeroſæ pituitæ in corpus effuſæ leui putredine prouenire ſtatuit.

Tertium ſymptomaticæ febris genus eſt adhuc longè peius, quod ex viſceris alicujus putredine & corruptione oritur, è quo per venas viſceri inſertas putridi & calidi vapores ad cor exſpirant, eiúſque calorem igneum reddunt, febrémque continuam lentam excitant, quâ ægri vires valde dejiciuntur, corpúſque ſenſim extenuatur & contabeſcit.

Phthiſicorum febris qualis.

Sæpiſſimè febris talis excitatur ex pulmonum vlcere in phthiſicis, quam vulgò plerique hecticam vocant. Verùm monet Fernelius, potiùs putridam eſſe, quàm hecticam, vtpote quæ ortum habeat ex putreſcente pulmonum ſubſtantiâ, è qua continuò vapores putridi ob vicinitatem cordi communicantur, qui illud calefaciunt. Eadem febris generatur, ſi hepatis lieníſque ſubſtantia putredinem concipiat, quam *ἀτροφία* & *καχεξία* ſequitur. Ita & circa meſenterium, omentum & vterum ſæpe putredo incidit, quæ quia lenta eſt, talem etiam lentam febrem producit. Accidit quoque, vt interdum fœtus vnà cum ſecundinâ, ſæpe etiam ſola ſecundina in vtero putreſcat. Vnde febres pro ratione putredinis diuersâ varió modo excitantur, nunc acutæ, nunc lentæ. Eodem modo è fiſtulis ad interiora penetrantibus, febre lentâ excitatâ, nonnullos contabuiſſe obſeruatum eſt.

Quartum febrium ſymptomaticarum genus eſt, cùm vel ex lacte corrupto, quod ſæpe in infantibus accidit; vel ex ſanguine alicubi extra vaſa putreſcente; vel ex vermibus putridi vapores cordi communicantur, illudque calefaciunt, & febrem excitant. Huc referri poteſt & febris illa ex cruditate, quæ infantibus ex *ἀδηφαγίᾳ* familiaris eſt, cum hypochondriorum tumore & inflatione, quam Germani *das Hertzgeſpan* nominare ſolent, ex colluuie crudorum humorum in ventriculo & vicinis locis collectorum, qui putreſcere incipiunt, & in flatûs mutantur.

An dentur ſymptomaticæ intermittentes.

Sed quæritur jam, an præter haſce continuas ſymptomaticæ aliæ dentur intermittentes. Symptomaticas febres omnes continuas eſſe equidem communis Medicorum ſententia eſt. Ab eâ tamen recedit Adrian. Spigel. *de febre ſemitert. l. 1. capite* 18. Qui quidem concedit, eas febres ſymptomaticas quæ in phrenitide, anginâ pleuritide peripneumoniâ, magnis jecoris lieniſque inflammationibus prouêniunt, eſſe continuas; ſi verò eæ etiam febres pro ſymptomaticis habentur, quæ ab obſtructionibus partium, à quauis partis alicuius inflammatione fiunt, negat eas eſſe continuas.

Verum enimuerò de obſtructionibus res manifeſta eſt; cùm ab iis intermittentes fieri poſſint. Etſi quandoque etiam continuæ ſymptomaticæ ab iis proueniunt, quæ lentæ dicuntur. Sed de iis, quæ ab inflammationibus partium proueniunt, quæſtio eſt. Vbi vulgatæ Medicorum ſententiæ ſubſcribimus, ſtatuimuſque omnes eas febres continuas eſſe. Si enim inflammatio ſit tanta, vt febrem accendere poſſit, durat ea febris tamdiu, quamdiu durat inflammatio. Neque quæ probationis loco adducit, contrarium demonſtrant. Nam quod ex Donati Marcelli *hiſtor. mirab. lib. 5. c. 4.* affert, de quodam in muſculo temporali vulnerato, qui ſeptimâ die ſuperuenientibus rigoribus vſque ad quadrageſimum quintum diem riguit, & quotidie ferè ſemper ſudauit alternatim rigoribus ſuccedentibus ſudoribus, hoc non probat. Neque enim ea febris intermittens fuit, ſed continua, quod ex eo apparet, quòd ſeptimo demùm die rigor ſuperuenit. Ideóque huic caſui non competit, quem allegat, *aphoriſ. 63. ſect. 4.* ſed potiùs alter è coacis, Febres in ſuppuratione intermittentes, multæ exſudantes *ἐφιδρῶντες* ſunt. Vbi, vt rectè Iacotius, *in Commentario* monet, per febres *διαλείποντες*, intermittentes haudquaquam intelligendum eſt, quaſi eæ ad *ἀπυρεξίαν* perueniant, ſed dicuntur intermittentes, quòd aliquam caloris intenſionem & remiſſionem & cum horrore vel rigore acceſſionem habent. Fiunt illi rigores quoties inflammatio vel nouam partem occupat, vel in pus mutatur, vel dum abſceſſus rumpitur. Neque etiam ſudor criticus eſt, qui in hac febre accidit, ſed *ἐφίδρωσις*, ab euaporatione vel halitu puris cum cordis compreſſione, tùm ex infirmitate partium ſolidarum, quæ alimentum in poris contentum effluere ſinunt. Neque febris illa intermittens tertiana, ſi modò fuerit verè intermittens in iſchiade, ex iſchiade ortum habet, ſed iſchiadicus morbus febrem iſtam comitatus eſt.

Signa diagnoſtica.

Signa qui ſymptoma ca & co tata febr diſcernuntur.

Cùm autem non parua in curandis hiſce febribus occurrat diuerſitas, omninò vt ſignis ſuis diſcernantur, laborandum. Cognoſcuntur autem febres ſymptomaticæ propriè dictæ ex eo, quòd partium priuatarum affectus ſequuntur. Et primum quidem genus harum febrium ex eo patefit, quòd ſequitur priuatarum partium inflammationes; atque inflammatio priùs apparet; contrarium verò accidit in febribus Comitatis, quæ ante inflammationem plerumque cum horrore vel rigore inuadunt, & inflammationem ſæpe ſatis longo ſpatio præcedunt. Accedit his & hoc, quòd in hiſce Comitatis febribus criticus q. naturæ motus eſt; (etſi imperfectus, cùm natura vitioſum humorem non è corpore expellat, ſed in alium locum deponat) vnde cùm naturæ ille motus cum aliquâ corporis perturbatione fiat, ſymptomata etiam in hiſce febribus longè apparent grauiora, quàm in ſymptomaticis febribus.

Lentæ autem illæ febres cognoſcuntur ex calore lento, cum quo notæ putredinis in vrinâ & pulſu apparent. Vires ſunt imbecillæ, vt æger vix progredì poſſit, corpúſque ſenſim contabeſcit, febriſque diu & vltra 40. diem plerumque protrahitur. Exaſperatur purgantium vſu. Vbi autem cauſa harum febrium lateat, ſæpe difficulter cognoſcitur, ideóque Hypochondria & aliæ partes internæ diligenter perluſtrandæ, & an aliquis tumor vel dolor appareat, inquirendum. Quæ verò ex partis alicuius putredine oriuntur, faciliùs cognoſcuntur. Neque enim partis corruptio facilè latere poteſt, niſi ſit planè ignobilis.

Ita quæ ex lacte vel ſanguine corrupto oritur Febris ſymptomatica, etiam ſuis ſignis facilè cognoſcitur. Vt & illa, quæ ex cruditate oritur, ex Hypochondriorum inflatione & intumeſcentiâ, & nauſeâ pateſcit.

Prognoſtica.

Febres autem hæ etiam ſi ferè ſui ratione non ſint periculoſæ, quia ſunt mites; tamen cauſarum ratione, à quibus pendent, an ſint periculoſæ, necne, æſtimandum. Vt & an ſint longæ vel breues. Quæ enim partis affectæ alicuius inflammationem ſequuntur, breues ſunt; cùm & inflammatio ipſa longa eſſe non poſſit. Periculum autem earum ex inflammatione pendet.

Curatio.

uratio fe-brium ſym-ptomatica-rum.

Curatio non tàm ad febrem quàm ad cauſam, à quâ ea pendet, dirigenda eſt. Si ergo febris ſymptomatica ab inflammatione alicuius partis dependet; curatio præcipuè ad ipſam inflammationem dirigenda. Curatâ enim inflammatione, febris & ipſa ceſſat. Et pleraque remedia, quæ inflammationis cauſâ adhibentur, vt venæ ſectio, alui lenitio, etiam febri occurrere poſſunt. Febris tamen non planè negligatur. Ideóque Alterantia, & quæ putredinem inhibeant, hîc etiam ipſius febris gratiâ exhibenda ſunt. Ita tamen illa moderanda ſunt, ne parti affectæ & morbo primario noceant.

Lentæ febres, cùm ex pertinaci obſtructione viſcerum ortum habeant, aperientibus, attenuantibus & detergentibus opus eſt. Et eligenda medicamenta, quæ cuilibet parti appropriata ſint, viſcerúmque tonum, qui plerumque labefactatur, roborent. Per interualla tamen lenis purgatio interjicienda. Nec negligenda ſuo tempore diuretica. Extrà quoque, ſi locus affectus id ferat, Topica emollientia & diſcutientia applicanda.

Si ex partis alicujus corruptione & putredine febris ſymptomatica proueniat, curatio ea inſtituenda, quæ partium internarum vlceribus & fiſtulis conuenit.

Si ex lacte vel ſanguine corrupto, vermibus, vel cibis crudis & corruptis ortum habeat, danda opera, vt eæ cauſæ conuenienti modo, vel vomitu, vel abluentibus & euacuantibus medicamentis tollantur, ſimulque putredini & calori febrili reſiſtatur.

brium Co-itatarum ratio.

Febrium verò, quæ inflammationes & alios morbos producunt, curandi ratio alio modo ſeſe habet. In hiſce enim febribus, quas Platerus Comitatas appellat, non minùs ad ipſam febrem curatio dirigenda; quàm ad morbum, qui febri ſuccedit. Et inprimis cùm motus hic naturæ ſit, non impediendus. Etſi enim melius fuiſſet, ſi natura humorem illum planè è corpore expuliſſet; & quandoque ob partem priuatim affectam grauia inducantur ſymptomata; tamen ſi humor in venis & interioribus corporis partibus retentus fuiſſet, longè maius periculum induxiſſet, quod etiam interdum accidit, ſi materia in corpus retrocedat, vt in eryſipelate, & arthritide criticâ videre eſt. Aut ſi incipientem inflammationem prohibere, ob grauitatem ſymptomatum, quæ interdum accidunt, neceſſe ſit: talia ſint auxilia, quæ humorem mali cauſam, ſimul è corpore tollant. Hoc enim niſi fiat, metus eſt, ne natura eundem ad alium locum non minore cum periculo pellat. Ergò inprimis danda opera, vt materia, quæ naturam grauat & ad expellendum ſtimulat, euacuetur, putredo inhibeatur, partique affectæ proſpiciatur. Euacuatio commodiſſimè fit plerumque venæ ſectione; cùm materia, quæ ad partem aliquam ruit, in venis contineatur, & venæ ſectione non ſolùm reuelli, ſed & euacuari poſſit.

Euacuandæ ſunt & primæ viæ; cùm non rarò materia talis in iis colligatur. Et cùm materia plerumque tenuis ſit, ſæpiſſimè ad ambitum corporis tendit, & non rarò malignitatis particeps, commodiſſimè per ſudores expellitur. Illud enim malignum, quod naturam ſtimulat, tùm in venis ad expulſionem, tùm in parte, in quam propellitur, acrimoniâ & malignitate, dolorem ciet, inflammationem parit & auget. Ita pleuritides tales non infeliciter venâ ſectâ, & ſudoriferis ex carduo mariæ, carduo benedicto, papauere rhœade, ſcabioſâ & ſimilibus curantur; non tamen neglectâ parte affectâ, aliiſque, ſi opus ſit, euacuationibus, & alterationibus.

Verùm cùm, vt dictum, materia tales febres generans rarò malignitatis expers ſit, ſed ab eâ ſtimulata natura tales motûs inſtituat: curandi tales febres ratio ex curatione febrium malignarum clarior fiet. Exempli gratiâ, vnam tantùm febrem talem, cui eryſipelas ſeu roſa vulgò dicta conjungitur, proponere libet.

De Eryſipelate ſeu Roſa.

Quod malum noſtris Roſa, à roſeo colore & rubore, quo cutis perfunditur, item *das Rothlauff*. ex rubore citò incidente, aut etiam ex vnâ parte in aliam migrante, nominatur: Græcis ἐρυσίπελας dicitur, quod vocabulum alij deriuant παρὰ τὸ ἐρύεσθαι ἐπὶ τὸ πέλας, quòd ſerpat ad vicina, vnde etiam à nonnullis appellatur *das Flogfevver*: alij ἔρυθρος deriuant, à colore rubro: antiqui enim pro ἔρυθρον, ἔρυσον, dicebant: Eſt enim morbus hic febris continua, à ſanguinis parte tenuiore corruptâ & inflammatâ originem habens: quâ vt Natura ſe liberet, eam in corporis aliquam partem externam expellit, in quâ tumor aut potiùs (cùm tumor adeò notabilis ſæpè non appareat) macula rubra, lata, diſperſa, quam Eryſipelas, vulgò Roſam appellant, oritur. *Eryſipelas ſeu Roſa.*

Eryſipelatis cauſa. Quæ autem hujus mali cauſa ſit, non omnes idem ſentiunt. Ex pituitâ, Melancholiâ, aut ſero ſalſo hunc tumorem excitari, nemo vt opinor, eſt, qui crediderit, aut credat; præcipua de ſanguine & bile lis eſt. Vulgò quidem creditur, Eryſipelas à bile flauâ ortum habere: verùm ſunt ex recentioribus, qui huic ſententiæ contradicunt, atque Eryſipelas non ex flauâ bile, ſed potiùs ex ſanguine tenui oriri aſſerunt, has ob cauſas. Primò enim ipſe color ſanguinis potiùs, quàm bilis indicium eſt, qui ruber eſt; vnde etiam nomina huic malo à Germanis indita ſunt: cùm ſi à flauâ bile eſſet, vt aliquibus creditur, pallido aut flauo colore potiùs, vt in Ictero fieri conſueuit, pars affecta tingi deberet. Quanquam verò interdum ex rubro nonnihil ad albedinem vergit color: tamen is color non omni Roſæ, ſed ſaltem alicui ejus differentiæ competit. Inſuper quanquam calor ſatis vehemens ſit: tamen non eſt tam acer, vt in affectibus à bile flauâ. Vnde non tam frequenter exulceratur hic tumor, vt Herpes & alij tumores ex bile nati. Et cùm exulceratur Eryſipelas, id non tam ex ipſius naturâ eſt, quàm ex tranſmutatione. Idem etiam hoc teſtatur, quòd ij qui calido & ſicco temperamento ſunt, vt macri, fuſci, nigri, quod flauæ bili generandæ accommodatiſſimum eſt rariùs, quàm ſanguinei & alij, vt obeſi, carnoſi, ruffi, hoc malo infeſtantur: & quòd carnoſæ corporis partes, vt femora, crura, facies, collum, mammæ, & ſimiles crebriùs, quàm aliæ occupantur. Atque inuadit hic morbus plerumque ab anno 30. ad 40. quanquam & aliquos ante vel poſt hos annos infeſtet: circa annum verò 35. plurimum ſanguinis in corpore eſſe ſcribit Galenus, 1. *progn. t.* 33.

Etſi autem verum ſit potiùs à ſanguinis tenuiore parte oriri hunc morbum, quàm à bile flauâ: tamen à verâ inflammatione etiam differt, quòd minùs tumeat, minùs pulſet, minùs renitatur & tendatur; non tamen minùs, ſed etiam magis rubeat & caleat. In verâ enim inflammatione ſanguis craſſior eſt, & in muſculorum cauitatem & ſpatia effunditur, hincque faciliùs ſuppuratur, quàm diſcutitur; contrà verò in Eryſipelate

ſeu Roſâ ſanguis eſt tenuior, calidior, & ex capillaribus venis per poros in cutem diſperſus, vnde & faciliùs diſcutitur, quàm ſuppuratur.

Rectiſſimè tamen ij ſentire videntur, qui non in plethoram ſimpliciter, & copiam ſanguinis, ſed potiùs deprauatam & peculiarem qualitatem, quæ à ſanguinis tenuioris putrefactione & corruptione prouenit, cauſam hujus mali referunt. Malignâ enim illâ qualitate Natura ſtimulata humorem vitioſum ad ambitum corporis expellit.

Eryſipelatis cauſa. Eſt autem hoc malum noſtris regionibus ſatis familiare, quod nonnullos poſt menſtrua, alios poſt trimeſtria, aut ſemeſtria, aut longiora etiam interualla inuadit: vbi nimirum ſanguis, inprimis qualitate, peccat, atque calidior & bilioſior, & peculiari modo Naturæ infeſtus collectus eſt. Hic enim, ſi qualecunque initium motûs ſeu in corpore ſeu extra corpus nactus fuerit, vtpote ambientis aëris caliditatem, laborem, vigilias, vini potentis liberaliorem potum, inediam, ciborum acrium, calidorum vſum; inprimis iram, terrorem (quæ ipſa tamen non ſolùm humores mouere, ſed & corrumpere poſſunt) in venis agitatur, atque ex iis à naturâ ejectus ad ſuperficiem corporis erumpit. Sanguinis hoc vitium proficiſcitur ab intemperie Hepatis, ſine controuerſiâ calidiore, atque aliquo modo humida; non autem ſimpliciter humidâ, ſed humiditate, quæ à ſiccitate quodammodo ſit temperata & caſtigata, vt ſanguinem calidiorem, pinguiorem & mobiliorem producere poſſit. Si enim ſiccum ſit hepar, vix talem humorem, qui Roſam excitat, ſed ſanguinem potiùs craſſiorem generabit, eúmque parciorem & habitum corporis ſicciorem efficiet, quem huic malo minùs eſſe obnoxium experientia docet. Atque hæc temperatura hepatis cum hæreditario quaſi jure à parentibus in liberos tranſeat, non rarò etiam hoc malum à parentibus in liberos propagari ſolet. Decumbit autem hic tumor in carnoſarum partium ſuperficiem, vt crura, vbera, faciem, brachia, & ſimiles partes, modò in hanc, modò in illam, prout hæc vel illa imbecillior eſt ex vulnere, fracturâ, contuſione, luxatione, vlcere, aliíſque de cauſis, vt calefactione, fatigatione, dolore. Quo facit etiam ſitus, vnde plerumque crura occupantur; vt & raritas & mollities membri, vnde nonnullis in facie vel mammis Eryſipelas oboritur.

Inter Eryſipelata meritò etiam refertur affectus qui Plinio *lib. 26. cap. 11.* ζώνη ſeu Zona appellatur; qui à cruribus vſque ad lumbos ſeu locum cincturæ ſerpit, & rubedine veluti faſciâ injectâ, eas partes cingit, ſicque, vbi medium hominem ambiit, enecat.

Signa Eryſipelatis. Malum hoc cùm his regionibus ſatis familiare ſit, à vulgo etiam non ſolùm præſens, ſed imminens agnoſcitur. Dum enim materia glandulas & emunctoria ſub axillis & inguinibus inuadit, aliquid agitati humoris ibi hærere ſolet, vnde vel in inguinibus, ſi ad crura materia tendit, vel ſub alis aliquis dolor aut tumor percipitur, vt etiam in peſte fieri conſueuit; & à loco dolente vel tumente macula quædam rubea ſecundùm rectum ductum ad crura conſpicitur. Et ferè inuadit hoc malum vt peſtilentia, cum horrore & inſequente calore febrili, ita vt qui malum hoc antea non ſunt paſſi, ejúſque crebrioribus paroxyſmis non ſunt aſſueti, exiſtiment, lue peſtiferâ ſe corripi, donec tandem in crure aut alio loco ſeſe affectus prodat. Vbi enim præſens eſt, facilè agnoſcitur calore inſigni, dolore, colore roſeo. Quia tamen, vt antea etiam dictum, valde cognatum malum eſt ipſi inflammationi, diſtinguenda ſunt hæc duo tumorum genera. 1. digito applicato ſupra Eryſipelas, pars exalbeſcit, refugiente ſanguine; qui tamen mox redit; quod non fit in phlegmone, niſi pars prematur, vtpote in quâ major eſt materiæ copia, ejuſdem craſſities, atque inde major ἀντιτυπία. Quâ de cauſâ etiam Eryſipelas magis in cute hæret; phlegmone verò ipſam carnem quoque occupat. Quòd ſi in Eryſipelate major ſit tumor, id Eryſipelas potiùs nothum eſt, quàm exquiſitum & purum. 2. In Eryſipelate major calor eſt, quàm in phlegmone, vnde non rarò cutis ita aduritur, vt veſiculæ excitentur & pars exulceretur, quod in phlegmone nunquam accidit; & febres in Eryſipelate ſunt majores, quàm in phlegmone. 3. Eryſipelas habet colorem rubicundiorem & igneam rubedinem cum aliquâ interdum citrinitate, in phlegmone verò eſt color rubeus, ſed ad nigrum aut fuſcum vergens, propter ſanguinem craſſiorem. 4. dolor eſt major in inflammatione, vtpote in quâ non ſolùm eſt intemperies, ſed etiam tenſio; minor in Eryſipelate. Denique Eryſipelas ſerpendo ad vicina progreditur & creſcit: inflammatio verò in vno loco fixa manet, & nunquam ab eo dimouetur.

Prognoſis. Eryſipelas ſeu Roſa etſi plurimos ſæpius ſine vllo periculo inuadere ſoleat: tamen danda eſt opera, vt diligens curatio adhibeatur, ne aliud malum inde procreetur. Nam vt eſt, *6. aphor. 25.* Eryſipelas ab exterioribus ad interiora conuerti, malum eſt; ſicut contrà ab interioribus ad exteriora, bonum. Ex materiæ enim illius ad interiora recurſu, ſiue à prauâ curatione, vt medicamentis repellentibus, ſiue aëris frigore id accidat, ægri etiam in maximum periculum ſæpe conjici ſolent. Malum etiam eſt, vt docet Hippocr. *7. aphor. 2.* ab Eryſipelate putredo & ſuppuratio. Quapropter, vt dictum, in curatione diligentia adhibenda; quæ tutiùs è Germanorum noſtrorum experientiâ & obſeruatione, quàm exterorum libris peti poteſt.

Curatio. Quantum itaque curationem attinet, vſitatum eſt vulgò, vbi paroxyſmus inuadit, & Roſa emicat, medicamenta aſſumere, quibus naturæ motum adjuuant, & materiam ab interioribus ad exteriora excutiunt, ac, vt loquuntur *die Roſe vom hertzen treiben*: in quem finem ſolent theriacam aut mithridatium, vel aquam Sambuci, aut Rob Sambuci exhibere. Aliqui nucem moſchatam obuolutam lino aut canabe ſub cineribus calidis aſſant, atque cùm ſemine Aquilegiæ itidem toſto in vino albo tenui, aut aquâ ſcabioſæ exhibent, & huic medicamento hanc laudem tribuunt, vt eum, qui ſemel, morbo incipiente, eo vſus fuerit, ab hoc morbo in poſterum tutum reddere poſſit. Hæc medicamenta, quæ per ſudorem & tranſpirationem inſenſibilem, materiam excutiunt, etſi meritò laudentur, & hac in parte antiquorum cura manca ſit; atque etiam ſæpe mox ab initio, vbi humorum copia, venæ ſectione aut purgatione tollenda, non vrget, poſſint adhiberi: Medicus tamen non ſemper mox à talibus inchoare debet. Quanquam enim methodus jubeat, primò cauſam antecedentem tollere, poſtea ipſum affectum curare; & ad cauſæ diſcuſſionem etiam illa ſudorifera faciant: tamen ſi animaduertatur copiam humoris adeſſe, ne ejus nimia copia ad locum affectum confluat, primò ejus pars aliqua aliis rationibus euacuanda eſt.

Venæ ſectio. In principio itaque ſi ſanguis ſimul abundet, & Eryſipelas ſit φλεγμονῶδες, vt fieri plerumque in Corporibus plethoricis & craſſioribus ſolet, venam hepaticam aut medianam aperire vtile eſt. *Purgatio.* Si autem ſanguis non abundet, purgatione vtendum, ſed tali, quæ humores non inflammet, & membra non ſiccet, ſed ſeroſos, acres ac tenues humores educat, ac pòſt refrigerationem quandam relinquat, & tonum membrorum conſeruet. In hunc vſum adhibetur Rhabarbarum, Syrupus roſar. & violar. ſolutiuus, pulpa tamarindorum, & cortices interiores radicis frangulæ. v. g.

℞. *Tamarind.* ʒ. vi. *flor. cordial.* an. P. i. Coqu. in ſ. q. *aq. endiuiæ.* In colaturâ Infund. per noctem *rhabarbari el.* ʒ. ii. *ſpica.* Scr. ß. Colaturæ. ℞. ℥. iii. ß. In quibus diſſolu. *ſyr. roſar. ſol. de cichor. c. rhab.* an ʒ. vi. Miſce.

Sudorifera. Purgato jã, ſi opus eſt, corpore, vt reliquum materiæ peccantis,

peccantis, & vapores illi in corpore fluctuantes expellantur, ac naturæ expellenti ſubueniatur, danda opera. Verè enim aliquid malignitatis videtur hæc materia habere. In hunc finem ea poſſunt vſurpari, quæ iam ſuprà recenſuimus. Solenander hoc Electuar. quo etiam in peſte vtitur, commendat.

℞. *Theriac. opt.* ℥.i. *terr. ſigillat. vel boli armeni.* ʒ.i.ß. *granorum Iuniperi recent. radic tormentillæ. ſem. cardui bened.* an. ʒ.ß. *ſpec. Electuar. de gemmis, diamargar. frigidi* an. Scr.i. *oſſ. de corde cerui, ſem. acetoſæ, corallorum rubr. prepar.* an. ʒ.ß. *Cum Syrupi de acetoſitat. citri ſ. quantitat.* F. Electuarium liquidius, cuius ʒ. i. *vel* ℥.ii. *cum* ℥. iiii. *aut v. aquæ cichorij, ſcabioſæ, fl. ſambuci aut Cardui benedicti propinetur.* Vvierus vtitur hac potione.

℞. *Aq. flor. ſambuci* ℥.iii. *ſem. apij.* ʒ. ß. *terræ ſigillatæ* Scr. ß. Miſce.

Interim etiam illa ipſa intemperies calida humorũ non negligenda, ſed per conueniẽtia medicamenta alteranda, parata è cichorio, taraxaco, endiuiâ, violis, roſis, ſambuco, ſcabioſâ, citro, ribes & ſimilibus.

Vbi hoc modo cauſa amota, & febri proſpectum eſt, iam ad ipſam partem extrà affectam accedendum: quâ in re cautione non leui opus eſt. Antiqui & plurimi Chirurgiæ ſcriptores adhibent valde refrigerantia ipſam quoque aquam frigidiſſimam, imò etiam adſtringentia & ſtupefacienta admiſcent, vt hyoſcyamum, mandragoram, opium, cicutam.

Verùm antiquis & chirurgorum libris vulgatam ac familiarem hanc curam non ſine ratione & experientiæ ſuffragio reprehendunt recentiores. Cùm enim materia Roſam excitans acris ſit, & plerumque non ſine omni malignitate, quod inuaſio & alia ſymptomata docent: ſi illis valdè refrigerantibus, adſtringentibus, & repellentibus eius exitus prohibeatur, ad interiora, quod vt ex Hippocrate dictum, malum eſt, regreditur, & membra interiora & nobilia occupat, atque ægrum etiam in vitæ periculum præcipitare poteſt. Vnde ſi Eryſipelas ſit in capite, & per refrigerantia ac repercutientia ad interiora repellatur, Eryſipelas in cerebro & phrenitis, vel Angina; ſi ad cor pellatur, febris ardens; ad hepar, eius inflammatio vel Eryſipelas excitari poteſt. Deinde in ipſa parte affectâ materia per eadem medicamenta concluditur; vnde putredo & ſuppuratio, quæ & ipſa ſecundùm Hippocratem mala, non raro Gangræna & membri νέκρωσις oritur, vt ipſa experientia teſtatur. Quod cùm ex Græcorum & Arabum curatione non raro acciderit, monent illi, vt pars non diu nimis refrigeretur, ſed ſolùm vſque ad caloris remiſſionẽ, quam ex ægri relatione, qui fatetur, ſe non ampliùs tam inſignem calorem ſentire, ex tactu & colore rubicundo remiſſo, ac qui in liuidum mutari incipiat, agnoſcere iubent. Sed facilè fieri poteſt, vt antequam ſatis cautionis hîc adhibeatur, enumerata pericula & incommoda iam præſtò ſint. Quapropter hîc res non multum aliter ſe habere videtur, quàm in ambuſtis. Si enim membrum aliquod ambuſtum aquæ frigidæ immergatur, aut aliàs valdè refrigeretur, nihil aliud agitur, niſi vt calor, qui in parte ambuſtâ eſt excitatus, cõcludatur, atque ita dolor augeatur, & alia pericula accerſantur: ſed tum commodius calida adhibentur, quæ cutem laxent, poros reſerent, ſeroſos humores, qui puſtulis cauſam præbent, reſoluant ac diſſipent, & calorem in parte excitatum extrahant. Eodem modo & hîc illa intemperies in parte tollitur, non ſolùm ſi intemperiei per refrigerantia obuiàm eatur, ſed inprimis ſi ipſa cauſa tollatur. Nam & hoc modo parti ſua temperies reſtituitur. Itaque etſi frigida omnia ſimpliciter non reiiciamus, ſed, ſi moderata ſint, etiam adhiberi poſſint: tamen cùm abſente Medico, ægri, aſtantes, chirurgi illa temporum & morbi diſcrimina non ſatis intelligant, non ſine periculo ſæpe illa adhibentur.

Tutiora verò ſunt à recentioribus vſu probata medicamenta.

Vt ℞. *Lixiuij facti ex cineribus fagi* ℔. iiii. *album ouorum* iii. *camphoræ* Drach. ii.

His mixtis linei panni mundi imbuantur, & in vmbrâ exſiccentur, atque vnus ad ignem calefactus parti applicetur, atque per diem ter aut quater mutetur.

Vel ℞. *Sapon. alb.* Vnc. i. Diſſoluatur *in aq. cõmunis, aut quod melius, ſambuci, vel ſcabioſæ* ℔. iij. & ebulliat.

In decocto imbuantur panni linei, tepidè parti affectæ applicentur, ac quotieſcunque fuerint exſiccati renouentur. Alij eoſdem priùs exſiccant, & exſiccatos admouent.

Ex vulgo multi parte affectâ ſuffitum ex maſtiche, thure & hyperico excipiunt, & lineum pannum nondum lotum apponunt.

Alij corticem ſambuci abraſum parti circumcirca applicant, & de die ter immutant. Commendant & hoc.

℞. *Theriacæ* Drach. i. *aq. ſambuci* Vnc. v. M. & in eo panni linei immergantur, atque nonnihil expreſſi parti affectæ tepidè applicentur.

Feliciter etiam adhibetur mixtura è lixiuio & oleo roſato, aut, quod commodius, ſambucino, quam *lac aureum* nominant. Vſurpant & nonnulli ſtercus vaccæ, & vel cum dimidiâ parte ſaponis, vel cum albuminibus ouorum & panis bolo miſcent. Alij potiùs aquam è ſtercore bubulo menſe Majo deſtillatam applicant. Poſſunt & furfures macri, inprimis hordei, cum lactucâ coqui & applicari. In vſum etiam venit cortex interior tiliæ priùs per noctem in aquâ Sambuci maceratus. Secretum ad roſam VVierus eſſe ſcribit fel carpionis piſcis, ſi pennâ tepidè membro affecto illinatur, & poſtea pannus lineus mundus ſiccus imponatur.

Si tamen omnino frigidis vti libet, accipe aliquot folia fabariæ ſeu craſſulæ maioris, & exteriori foliorum parti pellicula detrahatur, & partem folij, qua pellicula detracta eſt, cuti imponatur. Calorem enim & dolorem mitigat.

Vel ℞. *Folia ſolani, ſemperuiui*, an. *partem* i. *dentis Leonis. fabariæ*, an. *part.* ii.

Contundantur cum pauxillo aceti, aq. plantaginis & ſolani, ac ſuccus exprimatur, quo linteamina imbuantur, & frequenter mutentur.

Nonnulli aquam deſtillatam ex foliis quercûs cum ſucco Lactucæ applicant.

Vbi tamen per hæc calor iam deferbuit, ſuprà enumerata applicanda, vt materia diſcutiatur & reſoluatur. Ab vnctuoſis & vim emplaſticam habentibus omninò abſtinendum, ne acres vapores detineantur.

Interim etiam victûs ratio habenda eſt qui ſit refrigerans & humectans, ſed tamen ſimul incraſſans, non qui multum aquoſi & ſeroſi humoris generat. Quapropter vitentur calida & ſicca, & omnia, quæ ſanguinem calidiorem & ſicciorem generant, vt aromatica, acria, ſalſa, pinguia, oleoſa, dulcia, butyri multus vſus, porrum, cæpe, raphanus, ſinapi, ſale macerata & fumo indurata. Abſtinendum etiam à vino potentiore, cereuiſiâ craſsâ, carne ſuillâ, anſerinâ. Sit contrà vſus frequens cichorei, ptiſanæ hordeaceæ, & omnium ex hordeo paratorum: conuenit & oryza, lactuca, acetoſa, portulaca, endiuia, quæ in acetariis adhibeantur, aut cibis reliquis miſceantur. Acetum ipſum quoque admittitur; ſed ſit paſſulatum, roſaceum vel ſambucinum. Vtilis quoque eſt agreſta, ſuccus ribium, berber. cydoniorum, ceraſorum. Nec ſerum lactis inutile eſt. Conceditur & vinum abſinthites. In omni autem potu aurum ignitum extinguere commodum nonnullis videtur. Viſcera enim hiſce roborantur & nimia fluxilitas ſanguinis tollitur, atque ſtabilitas quaſi quædam ipſi conciliatur. In aliis etiam rebus non naturalibus conſideratio adhibenda. Vitandus eſt *Diæta.*

corporis

corporis & animi motus nimius. Somnus, ſi in cruribus ſit Eryſipelas, ſit mediocris; ſi verò in facie ſit, quantum fieri poteſt, à ſomno temperandum eſt.

Præſeruatio. Non ſolùm autem ſciendum, quâ ratione præſens hic morbus tollendus ſit, ſed etiam laborandum, vt in poſterum præcaueatur. Solet enim hic morbus nonnullis familiaris & quaſi hæreditarius eſſe, eóſque ſæpius inuadere. Ad quam cautionem inprimis facit, ſi circa Æquinoctium vernum & autumnale corpus à ſuperfluis humoribus venæ ſectione aut purgatione, prout opus eſt liberetur. Sint autem purgantia talia, quæ bilioſos humores purgent, ſimul viſcera temperent ac roborent, vt ſunt Rhabarbarum, Tamarindi, Myrobalani citrini, Syrupus roſarum ſolutiuus, paſſulæ purgantes cum Rhabarb. Poſtea ad præſeruationem hoc medicamentum valdè commendatur.

℞. Cimarum abſinthij parum, aliquot folia taraxaci, chamædryos vulgaris tantundem.

Ex his recentibus & manè collectis ac minutim conciſis, cum duobus ouis recentibus ac pauco butyri coquatur placentula mollis.

Hac ſi quis ſingulis nouē menſibus Maij diebus (forſan non inutile eſſet, non ſolùm primis nouem, ſed ſingulis Maij diebus tali placentulâ vti) manè veſcatur, per integrum annum ab hoc morbo præſeruari ſcribitur. Neque rationibus deſtituitur hoc medicamentum. Nam hepatis laxitatem nonnihil cohibet & conſtringit, eius obſtructiones liberat, ſuperfluas humiditates abſumit, bilioſa excrementa abſtergit, atque ita hepati moderatam quandam temperiem conciliat.

Alij & hoc laudant.

℞. Flor. ſambuci recentium, vel cùm non habentur, rectè ſiccatorum M. j. *Lactis vaccæ* (rubram quidam eligunt) Vnc. viij.

Lac bibatur manè, quoties Luna decreſcit, bis, ter, quater, vel per integrum etiam, ſi libet, annum ſingulis menſibus. Hoc modo ſi quis vtatur lacte iſto; planè in poſterum immunem ab hoc malo reddi ſcribunt. Ab hoc malo eos etiam præſeruari tradunt, qui ſingulis menſibus ſemel aut bis, vel potiùs ſingulis ſeptimanis ſemel, in principio menſæ aut potiùs manè, 5. aut, 6. glandes non rancidas edunt, aut hauſtum aquæ è tenerioribus foliis quercûs deſtillatæ bibunt. Superfluæ enim humiditates in ſanguine abſumuntur: Vnde minùs fluxilis redditur. Hepatiſque tonus conſeruatur. Maximè commodus eſt acidularum potus. Obſtructiones enim tollunt, hepar refrigerant, atque ad talia ex fluxionibus mala inprimis vtiles ſunt.

Interim etiam partis recipientis habenda eſt ratio, quæ propterea lauetur aquâ chalybeatâ, in quâ plantago, verbaſcum, Taraxacum & parùm aluminis coctum ſit.

Inprimis verò ad præcautionem Eryſipelatis, facit rectam rationem victûs obſeruare, talem nempe, qualis in curatione deſcripta eſt. Abſtinendum à pinguibus, oleoſis, ſalſis, acribus; vel iis parciſſimè vtendum. Contrà vſurpanda ſubauſtera, ſubacida, amariuſcula, acetoſa; talia tamen, quæ obſtructiones non pariant, ſed hepatis obſtructiones liberent, illud mediocriter refrigerent & ſiccent, acrimoniam & tenuitatem humorum temperent, ſanguiniſque nimiam mobilitatem tollant: quæ omnia repetere opus non eſt.

CAPVT XVII.

De Febribus Intermittentibus.

Atque iſta de febribus continuis dicenda videbantur. Iam ad doctrinam de Intermittentibus accedimus. Vbi illud mox ab initio rurſum monendum videtur, quod etiam ſuprà monuimus. Antiquos nomen febris intermittentis latiùs, quàm hodie fit, extendiſſe. Ij enim omnes febres, quæ aliquam in calore mutationem certis interuallis habent, & nunc exaſperantur, nunc remittunt; Intermittentes nominabant, omnéſque febres, Synochis ſeu continentibus exceptis, intermittentes appellabant, & eas quoque hoc nomine complectebantur, quæ calorem continuum habent, modò caloris in iis fiat intenſio & remiſſio, vt ex Galeno, 1. *epid. com.* 3. *t.* 2. patet. Iam verò vſus obtinuit, vt eæ ſolùm febres intermittentes propriè dicantur, quæ aliquando deſinunt, tempúſque aliquod habent per ſe acceſſione vacuum, quod *ἀπυρεξίαν*, infebricitationem, ſeu febris vacuitatem nominant. *Ἀπυρ.*

Intermiſſionis cauſa Intermitt. Vt autem, quæ ſit harum febrium natura, manifeſtum fiat, illud inprimis quærendum. Quænam ſit cauſa, cur intermittentes dictæ febres non continuum calorem habeant, ſed tempus aliquod calore vacuum, quod *ἀπυρεξίαν* Græci nominant. Verùm id inueſtigare non facile eſt, & vt Galenus, 2. *de differ. febr. cap.* 11. habet, difficilius eſt earum febrium, quæ per circuitûs acceſſionem faciunt, cauſam inuenire, quàm earum, quæ Synochæ dicuntur.

Vt verò continuarum febrium proxima & continens cauſa ſunt, putridi vapores continuò ad cor miſſi; idque præter naturam calefacientes; ita febrium Intermittentium cauſa ſunt vapores putridi non continuò, ſed per interualla quædam & periodos cor affligentes. Quî autem fiat, quòd vapores putridi in Intermittentibus non continuò, vt in Continuis, ad cor mittantur, porrò inquirendum eſt. Hoc quidem certum eſt, intermiſſionem fieri propterea, quòd humor putridus expellitur ſingulis paroxyſmis, neque tantum eius ſuppetit, vt continuum incendium fouere poſſit. Sed cur hoc fiat, An materia ſit cauſa, an locus, an vtrumque non ſatis inter Authores conuenit. Cùm tamen id cognitum habere, ad curationem rectè inſtituendam vtile ſit, diligenter cauſa inquirenda. Et quia cognitio loci, in quo humores febrem excitantes continentur, ſummoperè ad rei huius explicationem facit, primò omnium dicendum videtur.

De loco, in quo continentur Humores, Febrium Intermittentium cauſa.

Primò autem hoc monendum, differre ſubjectum Febris à loco putreſcentis humoris. Subjectum enim omnis febris totum corpus & præcipuè cor eſſe, ſuprà monſtratum. Locum verò putredinis, vnde febris accenditur, à ſubiecto diſtinguit Galenus, 1. *ad Glauc. cap.* 5. eúmque focum ſeu fomitem nominat, 2. *de differ. febr. c. vlt.* & 15. *meth. med. c.* 4. Qui focus in diuerſis febribus alius atque alius eſt, & omninò explicatu difficillimus; ob diſſidentes Authorum hac de re ſententias: cognitu tamen vtiliſſimus; cùm ad ipſam febrium intermittentium, quæ frequentiſſimæ ſunt, curationem plurimùm faciat. De eo itaque paulò exactiùs agere libet, & pleraſque Medicorum opiniones recenſere & expendere.

Galen. 2. *de criſ. c.* 6. febres continuas & intermittentes hoc modo diſcernit. *Quæ, inquit, ob flauam bilem febris accenditur, ſine aliquo viſceris affectu, ſiquidem manente adhuc intra vaſa bile accendatur, exquiſita febris ardens nuncupatur, ſi verò per totum corpus deferatur, tertiana. Sic ſi ab atrâ bile ſit febris, cùm per totum corpus delata fuerit, quartana efficitur, cùm immobilis illa, quæ quarto quoque die excreſcit. Secuti ſi ex pituitâ ortum habeant febres vel quotidianæ ſunt, vel quæ ſingulis diebus accenduntur. Nam quæ ad infebricitationem deſinunt febres tertianæ, quartanæ & quotidianæ, eandem habent hypotheſin cum continuis, vno ſaltem inter ſe differunt, quod per venas vel per totum corpus in eis deferantur humores.* Et 4. aphor. 59. *Tertiana febris, inquit, quod ad humorem morbum facientem non differt ab ardente, ſed eo mutuò inter ſe differunt, quòd ardens in venis* *Galeni de loco putredinis in intermittentibus ſententia.*

venis vnà cum ſanguine flauam bilem abundantem & feruentem habeat; in intermittente verò eadem bilis toto feratur corpore. Ex quibus locis apparet, Galeni mentem eſſe, febres continuas fieri, cùm humores intra vaſa quieti putreſcunt; Intermittentes verò, cùm per corpus mouentur. Quâ de re prolixè & ex profeſſo agit, *l. 2. de diff. febr. cap. vlt.* vbi tandem ſummatim quaſi rem ita concludit, *Quicunque circuitibus quibuſdam accidunt morbi, partium ſuperueniunt diſpoſitionibus vel mittentium, vel ſuſcipientium, vel gignentium, vel attrahentium excrementa. Quæ verò nullum circuitum habent, in his nulla eſt pars corporis, quæ præcipuè ſit offenſa, ſed humores in venis & arteriis omnibus, maximéque maximis & calidiſſimis ſunt.*

…Tral- Nonnulli hoc diſcrimen non admittunt, & vt Alex. Trallianus, *lib. 12. cap. 2.* refert, Intermittentes etiam febres intra vaſa conſiſtere, quemadmodum & continentes, arbitrantur, ac nihil prorſus loco, ſed quantitatis ac qualitatis ratione differre. Etenim in continuis & multam, & craſſam eſſe materiam, atque ideò neque extra vaſa emitti poſſe; intermittentium verò tenuiorem, & vt in extremam cutem efferatur, magis idoneam exiſtimabant.

…enna. Auicennas, *lib. 4. fen. 1. tr. 2. cap. 1.* febres continuas & intermittentes ita diſcernit; *Putredo ſanguinis,* inquit, *facit continuam, & locus eius eſt intra vaſa;* Cholera autem & phlegma & melãcholia quandoque putreſcunt intra venas: Et quandoque putreſcunt extra venas: ſi non eſt cauſa alia, neque eſt putredo in apoſtemate intrinſeco, quod det cordi putredinem continuam, faciunt periodos, quas diximus. Et quando putrefiunt intra venas, faciunt febres aſſiduas.

Et tribuitur pleriſque antiquis Medicis iſta ſententia, & vt Fernel. *lib. de febr. cap. 9.* habet, vetus iam opinio increbuit, humorem, qui continens & proxima eſt intermittentis febris materia, in ſolo corporis habitu, & extra venas computreſcere; hunc acceſſionis initio è venis maioribus, in quibus conditus erat, ſanguini permixtus, in minores, ex hiſque in corporis habitum propelli. Hoc impetu ſummas corporis partes, quarum exquiſitior eſt ſenſus, ferientis humoris occurſu vel inhorreſcere, vel rigere. Eum mox ſenſim illic incaleſcere, nflammari ac putreſcere: tum demum extenuatum caloris vi vniuerſum diſſipari in ſudores; ſic acceſſionem finiri, dum noua ſimiliter recurrat.

…elij. Ipſe verò Fernelius hanc opinionem reiicit, & *cap. ſeq.* Intermittentes tum materiâ, tum materiæ ſitu & foco à continuis ſecernit. *Tertiana,* inquit, *materia bilis eſt flaua, affinis ei, quæ in fellis ciſti conditur. Quartana bilis atra in lienem refuſa. Quotidiana (ſi qua vera eſt) pituita mucoſa & ſuperuacanea, quæ in ventriculo, inteſtiniſque plurima colligitur. Omnium propria ſedes & origo in primâ eſt corporis regione, circùm præcordia circa ventriculum, diaphragma, iecoris caua, lienem, pancreas, omentum aut meſenterium.*

…Ant. ab …mari. Donatus ab Altomari, *de med. febr. part. 2. c. 3.* Galeni ſententiam ita explicat: Humores, qui à Galeno per totum corpus ferri dicuntur in intermittentibus, ſtatuit in ſentientibus corporis partibus, ſeu vniuerſo corporis habitu contineri, ibique putreſcere; idque tribus modis. Vel enim acceſſionis tempore humores ex vaſis primò maioribus ad minora protrudi; deinde ex iſtis ad reliqua, quoad extrà ad ſentientes corporis partes propellãtur; vel ſentientes corporis partes, carnes ſcilicet ſeu partes ſolidas, dolore aut immodico calore affectas, humores vitioſos trahere è venis; vel denique neque attrahere, neque ſuſcipere excrementa partes ſentientes, ſed in ſe ipſis eadem generare.

…Simonij. Simon Simonius, *in ſynopſi de nat. febr. hum. cap. 4.* Intermiſſionis cauſam ſtatuit materiam, quæ ardet, priùs diſcuſſam, quàm noua vel generetur vel affluat ad incendij locum: Continuationis verò fomitem, qui ſuâ vel copiâ, quæ non tam citò poteſt abſumi, vel craſſitie, quæ diſſipationi reſiſtat, vel viſciditate nutrire febrem tam diu poſſit, donec iterùm alia ſuperueniat, quâ continuetur incendium. Aſſeritque tam poſſe intermittentem excitari, cùm materia in corde primò accenditur, quàm continuam, cùm aliunde, id eſt, ex aliquo alio viſcere accenſa defertur.

Platerus in vaſis meſaraïcis ſanguinis putredinem cauſam febrium putridarum intermittentium ſtatuit. In venis enim meſaraïcis ſi humor putreſcat, etſi ex cordi non ſint continuæ, quia tamen cum venæ cauæ ramis, interueniente hepatis ſubſtantiâ, communionem habent, huius causâ accidere putat, vt vapores putridi in venis meſaraicis excitati cor petant, febreſque putridas excitent, non tamen continuas, ſed ſtatis temporibus intermittentes & redeuntes; Idque quòd materia putris non ſolùm procul à corde ſit diſſita, ſed quoque ob viarum interclusionem aliquam. Tamdiu enim intermittere febres, quamdiu materia putris in ſuo quaſi foco coërcetur: Vbi verò veluti turgens & excedens multum de ſeſe vaporem emittere incipit, natura irritata in venæ cauæ ramos & arterias eam expellit, per quos ad cor penetrans, febres accendit, tamdiu durantes, donec quicquid è foco excuſſum eſt, calore diſſipetur. Fel. Plateri.

Hor. Augen. *l. 5. de febr. c. 4.* ipſe quidem etiam concedit humores putridos in febribus intermittentibus maiori ex parte moueri in partib. intrinſecis, quas primas vias nominamus; id quod ex vomitu, oſcitatione, oris amaritudine, caloris & ſanguinis tetractione ad viſcera colligi poſſit: aliquando tamen & rarò in corporis ambitu coërceri. Et quidem inſtante acceſſione per profundas corporis partes deferri; in declinatione verò vaporis ſpecie per ambitum corporis diſcuti. Ipſam enim humoris putrefacti ſubſtantiam ad ſuperficiem corporis deferri non concedit; quandoquidem, ſi ipſe humor putridus per venas tranſiret, totam ſanguinis maſſam coinquinaret, & exitialia ſymptomata excitaret. Hor. Augenij.

In extrinſecis verò partibus humores contineri docet, primò in corporibus bilioſis, in quibus vapores acres & fuliginoſi ſolent per cutaneos meatûs expurgari. Meatûs enim illi, ſi obſtruantur, bilis multa colligitur, vt tertiana generetur. Deinde ſi eædem partes vel nimis calefactæ, vel dolore affectæ excrementa ad ſe trahant; quæ tamen vel propter illorum copiam, vel viſciditatem, vel craſſitiem, vel imbecillitatem facultatis expultricis, expellere non valent. Si autem porrò quæratur, à quibus partibus humores tranſmittantur ad ſenſibiles iſtas corporis partes: docet, quod ab iiſdem partib. ſenſibilibus fluxio fiat, cùm ſenſibiles partes vim quandam habere poſſint generandi in ſe hujuſmodi humores, qui poſtea putrefacti & moti paroxyſmum febrilem efficiant: deinde ſtatuit, quod à venis deduci poſſint putrefacti & ad ſenſibiles corporis partes tam intrinſecas quàm extrinſecas appellere.

Hercul. Saxonia, *lib. 8. pract. med. cap. 6.* cauſam periodorum, & receſsûs ac reditûs in febribus eſſe materiam non alimentalem, ſed excrementitiam ſtatuit, quæ ſcilicet facultati expultrici grauis eſt & moleſta; & quidem tertiæ coctionis, quæ fit & augetur à quacunque corporis parte determinatâ. Locum verò quod attinet, eum duplicem ille conſtituit; Vnum in quo continetur materia antecedens, quæ eſt excrementum tertiæ coctionis antequam corrumpatur; alterum, in quo materia concluſa eſt, quæ actu facit febrem putridam intermittentem. Priorem locum eſſe poſſe docet quãcunque corporis noſtri partem, internam & externam, communem & determinatam, omnes partes vno verbo, cùm omnis pars poſſit excrementa generare & colligere Hercul. Saxonia.

colligere ac ſuſcipere. Veruntamen hominem non ſemper collecto excremento febricitare, ſed colligere poſſe hoc excrementum abſque febre. Locum verò, in quo materia putrida actu febrem faciens continetur, quod attinet, ſtatuit, materiam febris intermittentis nunquam eſſe in carnibus ſeu parenchymate viſcerum; cùm ſi materia in ipſo parenchymate hæreat, non in loco aperto contineatur, & potius inflammationem pariat, neque tum virtus ad expellendum ſit ſatis robuſta. Deinde nec in ambitu corporis putreſcere ſtatuit. Aliàs enim in ſcabie & leprâ materia in ambitu putreſcens febrem faceret, & febris hæc ſolo blaneo; frictionibus & cucurbitulis curaretur. Præterea venæ ſectio, vomitus, alui dejectio, eſſent pernicioſiſſima. Inſuper ſi tranſmiſſâ materiâ à venis extra venas in ambitum corporis febris tollitur; non generabitur eodem modo.

Ipſe verò ſtatuit primò in omni febre intermittente materiam conjunctam in principio, augmento & ſtatu putreſcere intra venas, quod probat primùm ex vrinis; quæ in omnibus febribus etiam intermittentibus, coctionem vel cruditatem in humoribus oſtendunt. Secundò idem probat ex naturâ temporum febris. In principio enim paroxyſmi mouentur humores à circumferentiâ ad centrum; in augmento & ſtatu à centro ad circumferentiam; in declinatione diſcutiuntur per inſenſibilem halitum vel ſudores. At hic motus non fit, niſi per venas; neque poſſunt moueri humores à viſceribus ad ambitum corporis niſi per venas. Tertiò probat id ex euacuationibus, quæ contingunt vno & eodem die in febribus intermittentibus; quod fieri non poſſet, ſi materia contineretur vel in ſolo corporis ambitu, vel in carne viſcerum.

Secundò ſtatuit materiam hanc, quæ continetur in venis, in principio tranſmitti etiam aliquâ parte extra venas, membranas ſcilicet viſcerum, vel carnem totius corporis, quia rigor & horror non poteſt fieri, niſi materiâ ſtimulante carnes viſcerum & totius corporis.

Tandem materiam hanc, quæ febris intermittentis cauſa eſt, docet nunquam totam ſimul eſſe collectam in venis. Si enim materia ſimul ſit in venis collecta, fieri continuam; neque intermittentes fieri ex materiâ genitâ, retentâ & corruptâ in vno eodémque loco: ſed intermittentem fieri ex materiâ attractâ vel tranſmiſſâ à loco ad locum.

Iul. Cæſar Claudinus.

Julius Cæſ. Claudinus *in reſponſ. med. reſp.* 1. ita continuas proportionatas & intermittentes diſtinguit, & febres continuas periodicas ſeu proportionatas oriri ſtatuit ex materia putreſcente in venis remotis à corde, quæ mediæ inter magnas & capillares dici poſſunt; Intermittentes verò partim ex materia in venis capillaribus, partim in meſaraicis putreſcente ortum habere exiſtimat. Atque huius ſuæ aſſertionis hæc ponit fundamenta: Illa, inquit, vaſa ſunt locus putredinis in febre continuâ proportionatâ, in quibus materia collecta, ob fluxionem motúmque tranſmiſſionis, vel attractionis à venis magnis pendentem, inculcatur, tranſpirationéque; prohibita propter obſtructionem putreſcit, putrefacta non expurgatur, fuliginéſque continuò, ſed non ita commodè ac ſtatim ad cor tranſmittit. Febres autem continuas periodicas non aliâ de causâ acceſſiones habere ſtatuit, niſi quia in iis materia non ſimul tota adeſt, ſed fit eius aut attractio, aut tranſmiſſio, quæ ſingulas acceſſiones facit, & non excernitur, ſed retinetur, vnde febris continua, & perpetua in cor effumatio, ſed non ita ſubita, nec ita facilis, ſicut in continente, A venis enim remotis non ita facilè & ſubitò cordi ſuppeditatur fuligo. At talia vaſa eſſe venas medias ſtatuit. Sicut enim in his venis colligi poteſt materia vel per tranſmiſſionem, vel per attractionem: ita in iiſdem venis poteſt materia detineri & putreſcere, quæ non euacuata continuò ſerpit, nouamque materiam inficit, vnaque continuò cordi communicatur, ſed non ſtatim, neque ita commodè, ob cauſam ſuprà adductam.

Febres verò intermittentes fieri tradit, partim ex putredine humorum in venis capillaribus, partim ex putredine humorum in vaſis partium in præcordiis exiſtentium, puta ventriculi, cauæ partis hepatis, lienis, pancreatis, omenti, inteſtinorum, meſenterij. In iis nimirum febribus, quæ fiunt cum fluxione & motu materiæ, pro ſede putredinis conſtituit venas minores per particularum carnes, & habitum corporis diſperſas. Ex his autem & facilè egredi humores putreſcentes, & ab iis non patere aditum fuliginibus, vt cor facilè petant. Verùm febres, quæ ſine motu & fluxione humorum fiunt, habere locum in præcordiis, vt dictum, eas nimirum febres, in quibus nullus fit rigor ac horror, nulla extremorum frigiditas obſeruatur, quæ citra ſudorem finiuntur, & incipiunt cum oſcitationibus, præcordiorum diſtenſionibus, nauſeâ, vomitu.

Controuerſ. explicatio.

Atque has authorum opiniones recenſere volui, vt & difficultatem huius doctrinæ quiſque agnoſcat, & de eâ diligentiùs cogitandi materiam habeat. Quæ verò ſinguli pro ſuis ſententiis & contra aliorum opiniones prolixè afferunt, omnia hic recenſere, operæpretium non puto. Id potiùs dabo operam, vt quàm breuiſſimè, in re tam obſcurâ & tot diſſentientibus opinionibus intricatâ, veram, quantum potero, ſententiam proponam.

Continuarum & intermittentium diſcrimen.

I. Primò autem diſcrimen Synocharum, continuarum periodicarum, & intermittentium in conſpectu habendum. In Synochis humores, qui febrem excitant, toti ſimul in venis continentur, eorúmque putredine & coctione tota febris Synochæ periodus abſoluitur. In intermittentibus, ſingulis paroxyſmis materia, febris cauſa, abſumitur vel excernitur, & rurſus noua, quæ putreſcat, nouúmque paroxyſmum inducat, ſubnaſcitur. In continuis periodicis partim aliquid, quod continuò putreſcit febrémque continuam facit, in ortu ipſius febris adfuit, partim noui aliquid, quod exacerbationis cauſa eſt, ſubnaſcitur & ſuppeditatur. Verùm nondum ex hoc patet, quî fiat, quòd in aliis febribus materia ſingulis paroxyſmis expellitur, in aliis verò euacuatio maximâ ex parte vſque ad integram morbi ſolutionem differtur. Cauſa itaque huius rei inquirenda erit.

Triplex locus materiæ febrilis in intermittentibus.

II. Secundò ergò diligenter hoc annotandum, in Intermittentibus triplicem locum conſiderari poſſe. Primò illum, in quo materia febris cauſa futura generatur: ſecundò eum, qui materiam proximam & continentem febris in paroxyſmo cauſam continet, quem etiam venas & arterias eſſe ſtatuimus: tertiò eum, in quem materia è venis expellitur, quem extra venas eſſe putamus; ambitum corporis, ventriculum, inteſtina, renes. Cùm in hæc loca omnia venæ terminentur, & materiam in paroxyſmis febrium per has vias euacuari videamus.

Quo in loco materia in febribus intermittentibus generetur.

III. Primò locum, qui materiam febris cauſam primum ſuppeditat, quemque focum & fomitem febris appellant, eum venas meſaraicas eſſe ſtatuimus. Etſi verò à plurimis ſtatuatur, in Intermittentibus extra venas humores putreſcere: id tamen de venâ cauâ accipiendum eſt, quæ interdum abſolutè vena appellatur, & in qua putreſcentes humores febres continuas pariunt. Ex venis meſaraicis autem, etſi nullus ductus ad cor pertingat: tamen interueniente hepatis ſubſtantiâ, in quam vena portæ inſeritur, & varios ramos ſpargit, cum venâ cauâ communionem habent, atque ideò mediante cauâ materiam putridam cordi communicare poſſunt: Idémque etiam fit per arterias,

quæ à corde progreſſæ in liene, ventriculo & inteſtinis, venis meſaraicis coniunguntur. Etſi verò vapores ex putredine humorum in venis meſaraicis excitati, per ductûs venæ cauæ in arteriæ ramos cordi communicantur, caloremque inde excitant: tamen non perſeuerantem, vt in continuis febribus, ſed ſtatis periodis recurrentem calorem excitare poſſunt. Quod accidit non tam ob loci diſtantiam, ſed quòd materia, quæ febris cauſa eſt, vbi in loco efferueſcere incipit, naturamque irritat, ab eâ excutitur, & in vapores reſoluta, vel ſenſibiliter vel inſenſibiliter diſcutitur, & inde calor ac febris ceſſat, quæ tum demum recurrit, vbi noua materia non ſolùm generata eſt, ſed & putreſcere, ac iam veluti turgens & efferueſcens iterum putridos vapores per venæ cauæ & arteriæ ramos ad cor mittere incipit.

...des materia in febrium intermittentibus.

In Intermittentibus autem originem materiæ febrilis in primis viis ſeu primâ corporis regione, quæ quaſi corporis ſentina eſt, & in qua plurima excrementa primæ & ſecundæ coctionis cumulantur, hærere, omnia, quæ circa intermittentes vel ſemper vel plurimùm accidunt, ſatis euidenter docent. Nauſea ſcilicet, vomitus, cardialgia, præcordiorum tenſio & dolor, circa ventriculum intumeſcentia, oris amaritudo, appetitus deiectus, ſingultus, atque alia ſymptomata, quæ materiam in iis locis generari oſtendunt. In intermittentium enim febrium initiis ſæpè bilis citrina, praſina, cæruleáue ſincera vomitu reiicitur; eáque reiectâ febris ceſſat; quod indicium eſt, & bilem illam febris cauſam, & in primis viis collectam fuiſſe. Nam è venis tam ſincera & tam copioſa ſine ægri damno per has vias euacuari non poteſt. Et bilioſam talem materiam circum iecoris caua libræ pondo poſt mortem febricitantis inuentam eſſe, Fernelius obſeruauit. Idem & hoc arguit, quòd ſi initio acceſſionis fomenta hypochondriis imponantur: horror & rigor & alia ſymptomata poſtea leuiora fiunt.

Ex loci ratione facilè etiam ipſorum humorum Febres Intermittentes excitantium natura patet. Elaboratur enim, & continetur in venis meſaraicis ſanguis non adeò purus & perfectus, vt in venâ cauâ, ſed adhuc excrementitiis humoribus, qui etiam naturaliter in primâ coctione generari ſolent, quíque demum in ſecundâ coctione in liene & hepate ſeparantur, permixtus, quales humores ſunt bilis, quæ in veſiculam poſtea colligitur & per aluum euacuatur, tum etiam humor melancholicus, qui cum chyli parte craſſiore ad lienem tranſit; quibus & pituitoſi aliquid nonnunquam permiſcetur. Hi humores etſi ſint excrementitij: tamen ſi moderatâ quantitate generentur, & generati in ſecundâ coctione ſeparentur, nihil mali procreant: ſi verò vel coctionis primæ vitio qualicunque copioſiùs generantur, vel non ſuo loco & tempore excernuntur, variorum morborum tùm etiam febrium eſſe cauſa poſſunt. Neque enim ſtatim hi humores febrim excitant, ſed ſæpè diu in corpore latent, donec tandem putredinem concipiunt, febrémque excitant.

...auſa remotiores.

Atque ex his etiam facilè patet, quænam ſint cauſæ remotiores febrium intermittentium, nimirum ea omnia, quæ vel ad generationem vel cumulationem dictorum humorum excrementitiorum faciunt, vel in genitis & coaceruatis putredinem accendunt.

Cauſæ nimirum remotiores, & quæ ad iſtorum humorum in venis meſaraicis generationem faciunt, ſunt cibus & potus non boni ſucci, aut qui facilè corrumpuntur. Ii enim chylum vitioſis humoribus perfuſum præbent, qui ſi non ſeparentur, in venis meſaraicis collecti tandémque putreſcentes, febres ſibi reſpondentes accendunt.

Facit deinde huc & ipſius ventriculi praua diſpoſitio, in quo cibi aſſumpti, præſertim ad id diſpoſiti, nunc aceſcunt, nunc bileſcunt & amareſcunt, vt poſtea dicetur. Ad quam rem facit conſtitutio corporis, non temperata ſatis, anni & cœli conſtitutio & ipſa intemperata, & aliæ cauſæ euidentes. Hinc tertianæ æſtate, quartanæ autumno ſunt frequentiores, imò nonnunquam & epidemiæ.

Nonnulli hîc nihil niſi obſtructiones accuſant. Verùm ad generationem humorum vitioſorum ſola obſtructio non ſufficit. Quamuis enim obſtructio adeſſe poſſit: tamen obſtructio, quatenus talis, generationis illius & corruptionis humorum, quæ ſingulis paroxyſmis accidit, ſola cauſa non eſt, ſed ἐνεργητικὸν aliquid requiritur, quod etiam abſque obſtructione adeſſe poteſt; obſtructionéſque & in febribus ac plurimis aliis morbis non rarò ignorantiæ pallium, & veritatis inueſtigandæ obſtaculum ſunt. Et ſi obſtructiones vel etiam ſcirrhi adſint, non inde oritur, ſed fouetur febris, & putredinis fermentum ita infarctum, & quaſi impactum difficiliùs loco moueri & euacuari poteſt. Vnde febres prolongantur, & ſæpè hydrops oritur. Cauſa ergò (ſi vitium non ſit in ipſo cibo) ἐνεργητικὴ requiritur.

Diſcrimen inter febres putridas.

Atque ex his, quæ de loco putredinis ac materiâ febrium intermittentium dicta ſunt, facilè, quodnam inter Synochas & periodicas, item inter continuas periodicas & intermittentes ſit diſcrimen patet. Nam ratione loci, in quo materia, paroxyſmi & exacerbationis cauſa generatur, quem focum appellant, ſynochæ à periodicis differunt. Synochæ enim tali loco deſtituuntur, nec aliunde iis materia febrilis ſubmittitur, ſed tota in venis continetur: in periodicis verò in ſingulis paroxyſmis noua materia ſuggeritur. Nimirum materia, quæ periodicis continuis originem præbet, in ſecunda coctione generatur, ſanguiníque bono & alimentario permiſcetur; Ideóque nulla fit expulſio & criſis, antequam coctio & humoris vitioſi à bono ſeparatio facta ſit. Vt verò febris ſtatis temporibus exacerbetur & intendatur, noua, quæ tranſmittitur, præcipuè ab hepate, materia facit. In intermittentibus verò materia in prima coctione generatur, & hinc in venas tranſmittitur, è quibus etiam, vt aliena & heterogenea, ſingulis paroxyſmis expellitur.

Quo in loco cauſa putridarum febrium proxima contineatur.

IV. Verùm etiamſi in meſaraicis venis primò materia febrium cauſa generetur, non tamen ſemper in iis continetur, ſed ſubinde aliquid in perpetuo illo, qui eſt ab iis in eam meatu, in venam cauam deriuari credibile eſt. Vnde à Galeno, 1. *de criſib. cap. 7.* & aliis paſſim Medicis *febris paſſio venenoſi generis* appellatur. Neque enim fidem meretur Horat. Augenij ſententia, quâ Galeni & Medicorum communem doctrinam, quâ traditur, febrem eſſe affectionem venenoſi generis, ita explicat, quòd in omnibus febribus venæ & arteriæ per vniuerſum corpus calorem febrilem deferant. Nam certè hoc ipſo putridæ febres ab ephemeris differunt, quòd in ephemeris ſolùm calor ſine putredine per venas & arterias cordi communicatur: at in putridis ipſi vapores putridi ad cor feruntur.

Quia verò materiam, quæ febrium intermittentium cauſa eſt, in venis contineri multi negant, paucis id probandum eſt.

Cauſa febris in intermittentibus in venis contineatur.

Primò autem materiam febrilem è meſaraicis in cauam tranſmitti ex eo patet, quòd cruditas & coctio humorum non ſolùm in continuis, ſed etiam intermittentibus deprehenditur, atque ex vrinis animaduertitur.

Deinde motus humorum, qui fit in intermittentibus, idem docet. Nam in principio acceſſionis mouentur humores à circumferentia ad centrum; in augmento & ſtatu à centro ad circumferentiam; in declinatione diſcutiuntur per inſenſibilé tranſpirationem vel

vel ſudorem. Is verò motus non poteſt fieri, niſi mediantibus venis & arteriis.

Imò ea, quæ motum humorum in Intermittentibus præcedere ſolent, ſatis teſtantur, in venis moueri materiam. Nam in Intermittentibus febribus, inſtante paroxyſmo, quod materia nondum extra oſcula venarum expulſa eſt, neque dum rigor ac febrilis calor adeſt, ſed materia febrem factura in venis quaſi turget, ſignis quibuſdam inſtans motus materiæ & paroxyſmi percipitur; vnde illud tempus ἐπισημασία Græcis dicitur. In membris enim extremis ſpontaneæ laſſitudines pulſuúmque compreſſio percipitur; quod non fieret, niſi in vaſis illis communibus, venâ cauâ ſcilicet & arteriis, materia paroxyſmum febrilem q. parturiens etiam contineretur, nullúmque ſignum futuri paroxyſmi ex pulſu & arteriis haberi poſſet, ſi materia extra illa vaſa contineretur; ſicut nec laſſitudinis cauſa dari poſſet.

Præterea docet Galenus, atque experientia ei adſtipulatur, non rarò in Intermittentibus eodem die materiam per plures vias euacuari, & ſimul intrò foráſque ferri, vt eodem in paroxyſmo vomitus, deiectiones alui & ſudores fiant: quod fieri non poſſet, ſi materia vel in ſolo ambitu corporis, vel alibi extra venas contineretur.

Indicio eſt & iſtud materiam in venis contineri, quod in Intermittentibus vrinæ tempore paroxyſmi meliores plerumque apparent, quàm extra paroxyſmum; & quæ extra paroxyſmum valdè craſſæ aut turbidæ conſpiciebantur, minùs extinctæ, clariores, & laudabiliores in paroxyſmo conſpiciantur. Denique in paroxyſmis intermittentium febrium vrinæ non rarò copioſæ redduntur & per eas materia febrilis euacuatur: quod fieri non poſſet, niſi materia per venam cauam tranſiret. Apparet hoc etiam ex ſanguine, qui in Intermittentibus febribus, venâ ſectâ emittitur, & in morbi progreſſu plerumque non bonus eſt, ſed vitioſos humores admixtos habet. Vnde etiam obſeruatum, venâ ſectâ febrem ceſsâſſe, cuius rei exemplum annotauit Arianus Spigelius, *lib. 1. de Febre ſemitertianâ, cap. 15*. Docétque idem ſcabies, quâ erumpente febres intermittentes ſolui, iterúmque eâ euaneſcente febres eædem recurrere ſolent.

Neque difficilè diluitur illud, quod hîc ex Fernelio contra hanc ſententiam obiici poteſt. Quo pacto, inquit Fernelius, tam repentè poſſit noxius humor ſanguini permixtus, præſertim verò craſſa lentáque pituita, aut bilis atra à puriore ſanguine prorſus ſecerni, & quaſi momento in extremas corporis partes protinus extrudi. Nam etſi prima origo humorum, qui intermittentium febrium cauſa ſunt, non ſit in venis, ſed in primis viis: tamen hinc in venas effunduntur. Et proinde reſpondemus ex Hippocrate: Non ſtatim morbi homines apprehendunt, ſed paulatim generati ſubitò apparent. Humor ſcilicet facturus ſuâ putredine paroxyſmum ſenſim & paulatim, & quidem extra venam cauam in primis viis colligitur, & hinc, præcipuè inſtante paroxyſmo, in venas tranſmittitur, ſemper in deterius labitur, & paulatim ante paroxyſmum ſuccenditur, quod Galenus ὀπτώσις appellat, & loco mouetur in venis; quando autem paroxyſmus appropinquat, magis ac magis turget. Inſtante verò paroxyſmo celerrimè motu expellentis facultatis extra oſcula venarum euomitur quaſi, ac magis magiſque protruditur, facultate excretrice irritatâ, & ſubitò extra venas propellitur, vel in habitum corporis, vel etiam loca interiora. Venæ enim cauæ rami non ſolùm in exteriora, ſed etiam interiora terminantur, ac per oſcula ſua eructare poſſunt excrementitios & putridos humores.

Obiicit deinde & hoc Fernelius: Cùm, inquit, in continuis febribus peccans materia in vaſis maioribus tota conſiſtat, cur non eius portio quoque in corporis molem effunditur, quæ ſæpe rigorem efficiat? Et quanquam ad hoc reſpondeant nonnulli, exilium venarum obſtructionem in his, quàm in Intermittentibus, maiorem eſſe, atque tantam, vt omnem humorem intus cohibeat, tamen hoc diuerticulum ſaltem eſſe putat. Nam plurimæ continuæ à rigore vel horrore inuadunt: quòd ſi ipſo ſtatim initio bilis in corporis ſumma effundebatur, cur non etiam deinceps, quoties inardeſcit, aut motu nouo incandeſcit, eodem ſimiliter inſilit? Tutior & vero ſimilior reſponſio eſt, quæ ex ſuprà propoſitis *cap. 12.* huius libri petitur: In continuis materiam febris cauſam totam ſimul in venis contineri, & ſanguini non ſolùm confuſam, ſed & permixtam eſſe, neque ante coctionem ſeparari, ideóque niſi coctione, quæ quidem vnicâ quaſi fermentatione continuò perficitur, abſolutâ, eius expulſionem vix vtiliter tentari. In intermittentibus verò materiam ſanguini non verè permixtam eſſe, nec totam ſimul eſſe in venis, ſed in primis viis genitam, per interualla & periodos inde tranſmitti, ſaltem in venas deriuari & propterea ſingulis paroxyſmis, dum ſtatis temporibus quaſi efferueſcit, & naturam ad expulſionem irritat, ab eâdem expellitur. Cuius rei exempla & in aliis morbis habentur. Et quanquam natura nonnunquam initio febrium continuarum, vel etiam alio tempore, prauitate aut multitudine materiæ ſtimulata, extremo conatu inſurgat, humorémque vitioſum depellere annitens, rigoris cauſa ſit: tamen conatus ille propter cruditatem materiæ plerumque eſt irritus, & nulla criſis ſequitur.

Neque hæc ſententia Galeno aduerſatur, vt plurimi exiſtimant, quòd materiam febrilem in Intermittentibus per carnes deferri pronunciauit. Concedimus hoc libenter, humores per ambitum corporis moueri, ſed fomitem ſeu focum febris ibi eſſe negamus, neque id à Galeno affirmatum videmus. Eſt enim, vt dictum, in Intermittentibus triplex locus conſiderandus, Primò ille, qui materiam ſuppeditat; Secundò is, qui febris proximam cauſam continet: Tertiò, in quem materia è venis expellitur. Neque eſt, quod hîc cum Augenio, ſi humor putridus in venis contineretur, eáſque tranſiret, totius ſanguineæ maſſæ coinquinationem & exitialia ſymptomata metuamus. Hoc quidem verum eſt, in febribus hiſce ſanguinem etiam coinquinari ab admixtis humoribus putridis; vnde illa etiam ſymptomata, quæ febricitantes moleſtant, ortum habent. Verùm ea neceſſariò exitialia non ſunt. Nam materia ſanguini non permixta ſed ſaltem confuſa, & ad expulſionem apta eſt, virtúſque ſatis fortis. Itaque in declinatione vt ſanguis, quantum poteſt, ab illis excrementitiis humoribus depuretur, & natura iſto onere leuetur, ſolet ea illos vitioſos humores expellere.

Galeni ſententia di- eo putre- in interm- tentibus plicatur.

Nec illud obſtat, quod ſtatuit Augenius, in venis cõtineri nihil, niſi ſanguinẽ: verùm bilem flauã & cæteros humores, quos excremẽtitios nũcupamus, extra venas propriis quibuſdã receptaculis recondi. Nam hoc quidẽ libenter Augenio concedimus, in ſanis ita ſeſe rẽ habere. At in corpore ægro etiam vitioſi humores ſanguini permiſcentur; qui & in ſanguine per venæ ſectionem effuſo apparent, & per purgationem tam ſponte quàm arte inſtitutam è venis expurgantur. Neque etiam hoc modo tollitur diſcrimen febrium continuarum & intermittentium, vt antea iam dictum.

Atque ita ſententiam eorum admittere non poſſumus, qui ſtatuunt ſaltem in primis viis hærere materiam febrium intermittentium. Si enim Fernelij opinionem ita interpretantur, vt per præcordia ac viſcera primas illas vias intelligant, rationes Fernelij, & ipſorum nihil aliud concludunt, niſi aliquam in venis illis putredinem humorum conſiſtere, atque ita humores, qui febrium intermittentium cauſa ſunt, ibi generari, atque etiam initium putredinis concipere. Interim

Cauſa febr in Intermit tentibus a tantùm in primis vii hærent.

non

non ſequitur, non poſſe eandem materiam venis communibus communicari. Niſi enim hoc fieret, neque laſſitudinis, neque mutationis pulſûs, neque aliorum ſymptomatum, quæ in ἐπισημασίᾳ fiunt, cauſa, vt dictum, reddi, neque coctio humorum ex ſanguine cognoſci, aut ex eo emiſſo aliquid iudicari poſſet. Ideò hîc diſtinguimus inter locum, in quo generatur materia & cauſa antecedens febrem factura, & locum, in quo materia continetur, quæ actu facit febrem putridam intermittentem; & illum quidem circa viſcera & primas illas vias admittimus, & in locis illis multas ſuperfluitates colligi & contineri concedimus, imò etiam ibi initium putredinis concipere non negamus: febrem tamen generari non ſtatuimus ex materia tantùm in illis locis putreſcente; ſed materiam vitioſam & ſuperfluitates illas, vel in venas communes tranſire, atque ibi putreſcere, vel ſi putredinem ibi concipiat, venis communibus tamen communicari putamus.

Deinde & ab iis diſſentimus, qui ſtatuunt, materiam in intermittentibus tantùm extra venas in habitu corporis & carnibus putreſcere. Nam quomodo ex hac opinione vomitûs, oſcitationis, amaritudinis oris aliotúmque, quæ in febribus intermittentibus accidunt, ſymptomatum cauſa reddi poſſet, ſi materia in habitu corporis tantùm putreſceret? & quomodo ex habitu corporis ad vaſa iterum retraheretur?

Paroxyſmorum in Intermittentium cauſa. V. Tandem locum, in quem in ipſo paroxyſmo materia à natura protruditur, quod attinet, Vbi humor in primis viis cumulatus putreſcere & efferueſcere incipit, Natura ab eo ſtimulata & laceſſita eum expellere incipit, idque per varias ſæpe vias, initio quidem per vomitum & aluum, poſtea verò per ſudores & vrinas ſenſibiliter, euacuat, Vt & per poros cutis ac inſenſibilem tranſpirationem in vapores & halitûs reſolutum diſcutit. Cùm enim humor ille vitioſus ſanguini exactè permixtus non ſit, ſed ſaltem confuſus, Natura eum facilè à bono ſanguine ſeparare poteſt, & propterea eum ſingulis paroxyſmis excutit.

Neque opus eſt hîc cum Fernelio ad cœcos ductûs, per quos vapores iſti ad cor & illinc quoquoverſum per arterias effundantur, confugere: cùm ductûs ſatis manifeſti ſint. Cùm enim venæ portæ rami in hepatis ſubſtantiam inſerantur, & horum oſcula cum ramis venæ cauæ communionem habeant; & arteriæ à corde progreſſæ in ventriculo, inteſtinis, liene & alibi venis meſaraicis coniungantur: vapores putridi in venis meſaraicis excitati facillimè in venæ cauæ & arteriarum ramos proximos irrumpere, & hinc ad cor & totum corpus diffundi poſſunt. Atque extant huius non ſolum vaporum, ſed & humorum è primis viis in venam cauam tranſitûs exempla etiam in aliis morbis, & præcipuè in eryſipelate, quod Germani Roſam nominant, & paralyſi illa, quæ Colicam nonnunquam ſequitur, de quâ, *lib. 2. Juſtit. part. 3. ſect. 2. cap. 5.* dictum, vt & in dyſenteriâ, quæ nonnunquam intempeſtiuè ſuppreſſa pleuritidem & alios morbos generat. Et ſi cui hoc ignotum eſt, is ſaltem, quæ in ſcorbuticis & hypochondriacis accidunt, diligenter perpendat; & animaduertet, quàm varij effectus & mala ex μεταστάσεως materiæ & vitioſorum humorum è primis viis in venam cauam & reliquum corpus oriantur.

Paroxyſmorum cauſa. Materia quocunque etiam modo diſcuſsâ, paroxyſmus ceſſat, & calor febrilis deſinit tandiu, donec noua materia, quæ ſimiliter ſuo tempore putreſcit & efferueſcit, genita ſit. Accidit autem hoc ob vitioſam in parte diſpoſitionem, & μίασμα ſeu inquinamentum, quod relictum poſt paroxyſmum inſtar fermenti humores inquinat & corrumpit, & vt ſuo tempore putreſcant & efferueſcant, in cauſa eſt. Id quod docet Galenus, *2. de diff. febr. cap. vlt. Sed cùm,* inquit, *in parte maneat affectus, neceſſarium eſt, in ipſa ſuperfluitatem aliam generari; cum id, quod denuò ad ipſum alimentum attrahitur, non totum exquiſitè conuincatur: quæ rursus à putridis ſuperfluitatibus in parte relictis, ac proprio ex vitio putredinis principium accipit, ac cùm ſatis caluerit, rurſus ad ipſum influit; quemadmodum ſanguis ex aliis partibus animalis. Atque eodem rurſus modo principium, aſcenſus, conſiſtentia, declinatio alterius fit acceſſionis. Neque hoc per circuitū deſinit fieri, donec in primâ particulâ ſuperfluitates generante ſeruatur affectus. Eſt verò duplex eiuſmodi affectus: alter quidem imbecillitas partis, ex quâ fiunt ſuperfluitates; alter verò, qui ex eiſdem quotidie genitis aceruatur. Neque enim exiſtimes, in exterioribus iſtis vaſis, in quibus elixatum obſonium nidoroſum factum eſt, quandam relinqui diſpoſitionem, nullam autem in partibus, in quibus humores putruerunt.*

Qui locus omnino conſideratione dignus eſt, cùm totam generationis febrium Intermittentium rationem, & recursûs paroxyſmorum cauſam contineat. Eſtque in generatione materiæ, febris intermittentis cauſæ, duplex διάθεσις obſeruanda; vna ἡ μὲν τῆς ἀσθένεια τοῦ μορίου καθ' ἣν γεννᾶται τὸ περίττωμα; altera, quæ prouenit ὑπὸ τῶν ἐγκαταλελειμμένων τῷ μορίῳ σηπεδονωδῶν περιττωμάτων. Nimirum ob partis ἀσθένειαν ſeu debilitatem περίττωμα ſeu excrementitius humor generatur, qui partim proprio vitio, ὑπ' οἰκείας μοχθηρίας, partim ab inquinamento & putredinali fermento, ſeu μίασματι, ſeu, vt Galenus appellat, ὑπὸ τῶν ἐγκαταλελειμμένων σηπεδονωδῶν περιττωμάτων initium putredinis concipit. Ac quamdiu iſta in parte diſpoſitio nouos vitioſos humores generans, & putredini cauſam præbens manet; tam diu paroxyſmi recurrunt. Vero tamen ſimile etiam videtur humorem febris intermittentis cauſam non totum de nouo in ſingulis paroxyſmis generari; (id quod vel ex eo patet, quòd in primis aliquot paroxyſmis ſæpe multum bilis vomitu reiicitur, poſtea verò vomitus ceſſat) ſed quæ in principio aderat, nō totam ſimul putreſcere in primo paroxyſmo, ſed eam eius partem, quæ putredini aptior eſt, in reliquis reliquã, donec totus abſumatur. Prius tamē etiam non negandum, ſcilicet partis ab humore excrementitio inductam debilitatem ad humoris ſimilis generationem multum facere, eámque continuationis paroxyſmorū in febribus, diuturnis præcipuè, cauſam eſſe.

Quocunque autem modo & tempore generatur materia febris cauſa, non priùs febris ceſſat, quàm ea tota ſublata ſit; quod fit, vel dum in vapores reſoluta per poros cutis ſeu inſenſibiliter ſeu ſenſibiliter per ſudores diſcutitur, vel vomitu, alui fluxu, ſeu à naturâ, ſeu arte inſtituto, vel per vrinas, vel per hæmorrhoides euacuatur. Sæpe etiam, & præcipuè craſſior materiæ pars, in ambitum corporis protruditur, & febre deſinente ſcabies excitatur, quæ propterea etiam, ſi ad interiora recurrat, Recidiuam parit.

Atque hæc quidem eſt cauſa paroxyſmorum & recursûs febrium intermittentium ratio. Quæ autem cauſa ſit, quod ſtatis temporibus febres redeant, aliæ citiùs, aliæ tardiùs: alia iam quæſtio eſt; & proinde iam occurrit intricatiſſima illa, & quam multi mouerunt, nemo pro voto omnium forſan ſatis explicauit, controuerſia.

De cauſis Periodorum in Febribus.

Etſi enim iam cauſa reddi poſſit, Cur febres quædam intermittant & reuertantur: tamen nondum explicatum eſt; Cur hoc ſtatutis temporibus fiat, & cur in aliis febribus, ſingulis diebus, in aliis alternis; in aliis quarto quôque die nouus paroxyſmus redeat. Quanquam verò etiam id ipſum periodicis continuis conueniat; tamen quia periodorum ratio manifeſtior eſt in Intermittentibus, hoc loco de iis agere placet. Etſi verò nec mihi, multò minùs aliis, me ſatisfacturum confidam: non prætereunda tamen iſta fuit quæſtio. *De cauſis periodorum in febribus varia ſententia.*

Variæ autem hac de re variorum fuerunt ſententiæ, Aſtrologi quidem, quos ſequitur Petrus Aponenſis, *Aſtrologorum.*

Conciliator dictus *diff.* 88. eiuſmodi ordinem circuituum in aſtra retulerunt. Sicut enim illi aliarum rerum motum in hiſce ſublunaribus, vt maris, menſtrui fœminarum fluxûs, partûs, referunt in aſtra: ita & ordinatorum circuituum in febribus, quem periodum nominant, cauſam ex aſtris petendam cenſent. Verùm plurimis hæc cauſa nimis remota videtur; imò nec ſatis explicatur, quæ aut quomodo aſtra periodos, & quidem diuerſas efficiant.

Galeni. Medici itaque plerique cauſam in ipſo corpore humano quæſiuerunt. Galenus, *de diff. febr. cap. vlt.* cauſam quidem generalem periodorum tradidit, cùm periodos refert in diſpoſitiones membrorum, quæ vel mittunt, vel ſuſcipiunt, vel generant, vel attrahunt ſuperfluitates. Vt ſi ex Galeni ſententiâ de cauſâ periodorum quæratur, hoc reſpondendum ſit: febres alias ſingulis, alias alternis, alias quarto quoque die redire, prout partes affectæ excrementa putreſcentia & paroxyſmum facientia, vel ſingulis, vel alternis diebus, vel quarto quoque die, aut tranſmittant, aut generent. Verùm etſi ex his cauſa, cur paroxyſmi redeant, ſatis clara dari poſſit. Nimirum quod ex partis alicuius priuatæ vitio, & malâ diſpoſitione noui humores vitioſi noui paroxyſmi cauſa producantur: tamen ex iiſdem de diuerſitate periodorum aliquid certi colligi poſſe aut cauſam euidentem dari, cur aliæ febres ſingulis, aliæ alternis, aliæ quarto quolibet die demum redeant, plerique negant; & idcirco vlteriùs inueſtigandum ſibi propoſuerunt, cur non omnes humores vel ſingulis, vel alternis, vel quarto die moueantur, & paroxyſmum nouum faciant, ſed pituitoſi ſingulis, bilioſi tertio, melancholici quarto die moueantur, & paroxyſmum faciant.

Ex humorum & partium diſpoſitione periodos deducentium ſententia. Nonnulli itaque ſunt, qui è diſpoſitionibus membrorum mittentium & ſuſcipientium & generantium humores ita periodorum cauſas inueſtigari poſſe putant. Si pars, inquiunt, quæ mittit aliquâ intemperie laboraret, alimentum corrumpet; quod poſtea, vbi copiâ vel prauitate eius grauabitur, tranſmittet in aliud. Quòd ſi præterea etiam alimentum ipſum, quod in partem defertur, vitioſum ſit, multò magis excrementa in eo colligentur, quæ poſtea in partem, quæ imbecillior eſt, tranſmiſſa & putreſcentia nouum paroxyſmum faciunt. Si autem in parte mittente aliquâ vitium non ſit, ſed in ipſa parte generante, quæ nimirum id, quod in ipſam defertur alimentum corrumpit atque definitis temporibus & quantitate coaceruat, vt ibidem putreſcens paroxyſmum inducat; diſpoſitionem partis in ſe generantis & congerentis excrementum, periodorum ſequetur ratio.

Pituitæ igitur cùm ſit magna in corpore copia, eam citiùs conceruari & putreſcere; aut in parte aliquâ colligi, & inde ad alias mitti atque ibi putreſcere, & ita ſingulis diebus exacerbationes inducere aiunt. Bilis autem cùm non ſit tanta in corpore copia, neque tam citò in parte ſiue mittente, ſiue generante, colligatur, eam etiam tardiùs ad excretionem ſtimulare, & non ſingulis, ſed alternis diebus paroxyſmum facere, exiſtimant. Melancholiam denique, partim quia pauca ſit in corpore, partim quia ineptior ſit ad putredinem, tardiúſque putreſcat, quarto ſaltem die naturam irritando, paroxyſmi cauſam eſſe; atque periodorum rationem ita continuari, quamdiu hæ membrorum & humorum diſpoſitiones non variant, & victûs ratio, omnéſque cauſæ reliquæ eædem manent; variari autem & mutari, dum hæ mutantur, ſtatuunt.

Verùm hanc ſententiam alij reiiciunt: neque enim iſta proportio humorum, quam iſti præſupponunt, ſemper in corpore datur. Et licèt concedatur, in ſanis corporibus iſtâ analogiâ ſeſe habere humores: tamen corporibus ægris modò plus bilis, modò pituitæ, modò melancholiæ accumulatur. Quod cùm ita ſeſe habeat, cauſam reddere nequeunt, cur pituita, ſi pauca putreſcat, quotidiè tamen moueatur; bilis verò flaua, quod ſæpe accidit, ſi copioſior vno in loco colligatur, non tamen citiùs, quàm tertio die, moueatur. Sæpe enim accidit, vt bilis ſit pauca in tertianæ declinatione, contrà melancholia multa in Quartanæ principio; nihilominùs ibi tertiana, hîc Quartana periodus obſeruatur.

Alij itaque aliter hac de re ſentiunt. Nam nonnulli nullam periodorum in febribus cauſam agnoſcunt, quàm naturam humorum. Cùm enim pituita ſit frigida, humida, craſſa, lenta & tenacis conſiſtentiæ, quæ idcirco ægrè accenditur, tardè mouetur, & faciliùs in viis hæret, & accenſa antequam deferueat, longum tempus conſumit: ſtatuunt, & paroxyſmos, qui à pituita proueniunt, eſſe longiores, & eam in declinatione exactè expurgari non poſſe, ſed plurimas eius reliquias remanere, quæ iterum ſuccenſæ, mox ſequenti die noui paroxyſmi cauſæ ſint. Flaua autem bilis cùm calida, ſicca & tenuis ſit, accenſa propter ſubtilitatem tota ferè deferuet, & deflagrat, & minus reliquiarum, quàm pituita relinquit. Vnde & intermiſſio eius purior eſt, neque tam citò nouus paroxyſmus, ſed tertio demum die, excitatur. Melancholia verò cùm etiam copioſiùs euacuetur, vtpote, quæ minùs lenta & tenax eſt, quàm pituita, & vbi accenditur, minus reliquiarum poſt ſe relinquit, idcircò tardiùs quoque, quàm pituita, nouum paroxyſmum inducit; ſed cùm eadem etiam frigidæ & ſiccæ naturæ ſit, ac terreæ ſubſtantiæ, difficiliúſque, quàm flaua bilis putreſcat, tardiùs adhuc, quàm flaua bilis nouum paroxyſmum facit, quarto nimirum demum die. *Ex natura humorum.*

Verumenimuerò hæc opinio ſaltem generalem periodorum cauſam, non verò ſpecificam & determinatam, quæ quæritur, reddere videtur. Neque ſemper in craſſitie, lentore, tenacitate, tenuitate, & ſimilibus qualitatibus eodem modo ſunt humores diſpoſiti.

Alij ergo fuêre, qui ex ſolâ putredinis naturâ cauſam periodorum petendam cenſent. *Ex putredine.* Cùm enim intermiſſio fiat febrium, dum humor, qui paroxyſmi cauſa fuit, per halitum diſcuſſus, aut etiam alio modo euacuatus eſt, atque ea eò vſque duret, donec noua materia putreſcere incipiat, ex humorum ad putredinem maiore vel minore aptitudine periodorum cauſas colligunt. Nam cùm humidiora faciliùs putreſcant; pituita verò omnium humidiſſima ſit: idcircò breuiore tempore, nimirum ſaltem vnius diei interuallo eam rurſum putredinem concipere dicunt. Bilem cùm ſicca ſit, longius tempus requirere; nimirum dierum duorum ſpatium. Melancholiam denique, cùm humor ſit frigidus & ſiccus, maximè omnium reſiſtere putredini, & trium dierum interuallo ſolùm putredinem concipere.

Hæc opinio, Etſi probabilis ſit, animum tamen veritatis auidum non planè ſatiat. Pituitam quidem citiùs, quàm bilem: & hanc citiùs, quàm melancholiam, putreſcere docet: verùm cur hoc iſtis terminis & temporum interuallis fiat, cur pituita die vno elapſo; bilis, duobus elapſis; melancholia, quarto demùm die putreſcat, non monſtrat.

Itaq; cùm hæc omnia quibuſdam non ſatisfaciant, & cùm hic determinatus & definitus effectus ſit, qui in omnibus indiuiduis ſe ſe eodem modo habet, ſtatiſque planè periodis paroxyſmi redeant; determinatâ & definitâ ac in omnibus eodem modo ſeſe habente cauſam requirendam cenſent. *Ex occulta proprietate.* Talis autem cùm non poſſit eſſe membrorũ diſpoſitio, humoris qualitas, craſſities, viſciditas, tenacitas, ad putredinem aptitudo, & reliqua, quæ hactenus allata ſunt; vtpote quæ infinitis modis, & in diuerſis indiuiduis, & in eodem ægroto, diuerſo morbi tẽpore variare poſſint: ad occultam proprietatem confugiendũ exiſtimãt. Cùm enim ex nullâ manifeſtâ qualitate ſatis euidẽs & firma cauſa dari poſſit, cur in omnibus indiuiduis humor bilioſus, cuiuſcũq; etiam ſit

ſpeciei,

ſpeciei, in quo nõ parua manifeſtarum qualitatum differẽtia occurrit, tertio quôque die, & eodem modo pituita ac melancholia acceſſiones faciant: id in peculiarẽ & propriam conditionem ac occultam proprietatem referunt. Et alij quidem cauſam periodorum ſimpliciter è natura ſpecificâ humorum petunt; ſicut attractionis ferri in magnete à formâ ſpecifica eiuſdem. Verùm cùm occultæ qualitates à formâ pendeant; formæ verò in putredine intereant: in occultam proprietatem cauſam ſimpliciter reiici non poſſe, nonnullis videtur. Itaque alij non ſimpliciter ad formam humoris reſpiciunt, ſed putredinem coniungunt, dicúntque, ſi humor aliquis putreſcat, hoc tanquam inſeparabile & proprium accidens eius naturam ſequi, habere certas quaſdam & ſtatas periodos: pituitam nimirum dum putreſcit, hanc occultam naturam & proprietatem habere, vt ſingulis; bilem, vt alternis; melancholiam, vt quarto quolibet die moueatur & paroxyſmum concitet. Imò alij locum adhuc addunt, dicúntque, ſi humor extra venas putreſcat, hanc occultam qualitatem acquirere.

Verùm neq; hoc aliis ſatisfacit. Cùm enim, vt ipſe Fernelius, qui hanc ſententiam tuetur, docet, *lib. de febr. cap. 10.* obſeruatum ſit, tertianam diuturnam atque quartanam in atrocem cruciatum colico immaniorem deſinere, qui nonnunquam, & in articulorum dolores, & in paralyſin faceſſit; atque hic dolor tamen conſueto acceſſionis tempore ferè exacuatur & excandeſcat, priſtinúmque circuitum retineat: hinc manifeſtum euadit, etiam circuitûs illos ſine febre & putredine eſſe, ac proinde à putredine non prouenire. Præterea ſi ab occultâ humoris proprietate periodi fiunt, numerus typorum numero humorum reſpondere debet. At tres ſunt tantùm humores cauſæ febrium periodicarum. Ergo tantùm tres debebant eſſe periodi: cùm tamen obſeruatum ſit, eſſe longè plures, quintanas, ſextanas & alias. Et ij ipſi authores in eoſdem, quos vitare volunt, ſcopulos incidere videntur, dum, quod Fernelius facit, anticipationem & poſtpoſitionem paroxyſmorum in auctam & imminutam materiam referunt.

Sanctorij opinio.

Sanctorius Sanctorius, *lib. 6. de vitandis error. in arte Med. cap. 5.* aliam adhuc habet ſententiam, & cauſam periodorum petit, à locorum & partium affectarum ſitu ac diſtantiâ à corde. Quòd enim idem humor diuerſos pariat morbos, à loco pendere, & locum, non humorem dare eſſe ſpecificum morbis, & periodis morbos conſequentibus, docet. Atque hinc ſtatuit; ſi humores bilioſi ſint in loco proximo cordi, naturam adoriri malos humores ſine circuitu; quia agens proximum patienti non impeditum ſemper agit, & patiens reagit. Quando verò peccantes humores ſunt magis in loco diſtante & remoto à corde, tunc cor vicinis partibus circumſeptum extemplò in humores non agit, nec humores in illud reagunt, ſed ſolum per circuitum. Hinc ſequitur, quod quantò maior ſit diſtantia loci affecti à corde, tantò periodus erit longior. Pituitam itaque facientem quotidianam intermittentem, ſemper ſuam ſedem habere in ventriculo ſtatuit; qui quia proximus cordi, ideò quotidie mouetur: Bilem verò facientem tertianam eſſe modò in hepate, modò in meſenterio, modò in variis partibus hypochondriorum: Melancholiam tandem, quia ſit in liene, cauſare quartanam.

Verùm contra hanc opinionem multa, quæ contra præcedentes dicta ſunt, afferri poſſent, illúdque etiam in dubium vocari, an ventriculus hepate vel liene ſit cordi propior, & quomodo ex variis partib. (quod ipſe concedit, cùm dicit bilem facientem tertianas, modò eſſe in hepate, modò in meſenterio, modò in variis partib. hypochondriorum) vna periodus fieri poſſit: hoc ſaltem præterire non poſſumus: ſi locus & diſtantia partium à corde cauſa ſufficiens eſt periodorum, quid opus eſt humores coniungere? & an non poteſt pituita etiam in meſenterio & variis hypochondriorum partibus colligi? Quod ſi fiat, & illa faciet tertianam periodum. Sicut & illud dubium eſt, quòd expulſionem, quæ fit in febribus, cordi tribuere videtur, & non partibus, in quibus continentur humores vitioſi.

Platerus.

Platerus duas ſaltem febrium intermittentium differentias admittit, vnam à bile tenui, alteram à craſsâ ſeu atrâ: tenuíſque putredinem, antequam eò deueniat, vt febrem excitare poſſit, ad triduum vſque ex ſuâ naturâ, ab eo tempore, quo iam prior illiûs putredo diſcuſſa eſt, ſupputando, ferè extendi: craſſiorem verò ac veluti aduſtam bilem, quia tardiùs putreſcit, antequam eò deueniat, vt febrem excitare poſſit, longius tempus quoque requirere, & proinde ad quartum diem vſque paroxyſmum protrahi docet.

Ridiculam Paracelſiſtarum & Scheunemanni opinionem de periodis febrium, *de Chymic. cum Ariſtot. & Galen. conſ. & diſſ. c. 6.* propoſui, quam, cùm nec minimam probabilitatem habeat, hîc repetere non libet.

Periodos Humorum negantium ſententia.

Verùm alij adhuc ſunt, qui omnes, quas recenſuimus, opiniones, & omnes omninò, quotquot dari poſſunt de quæſtione, cur pituita ſingulis; bilis, alternis; melancholia, quarto quolibet die moueatur, vnico modo ſimpliciter damnant, atque iſtos Authores omnes à ianuâ aberrare, & in inquirendâ cauſâ illius effecti, quod & nullum, & nunquam, & nuſquam fuit, ſeſe fruſtra torquere dicunt. Falſum enim eſſe, quod vulgò creditur, pituitam ſingulis, bilem alternis, melancholiam quarto quolibet die moueri: cùm quilibet humor moueri ſubinde quocunque tempore vel celeriùs, vel tardiùs, vel frequentiùs, vel rariùs pro variis occaſionibus poſſit. Et proinde ab vno humore plures typos, quotidianos, tertianos, quartanos, quintanos, & ſi qui ſint alij, oriri poſſe aſſerunt. Quâ de re ita ſcribit Simon Simonius, *cap. 5. Synopſ. de humoral. febr. nat. Præfari*, inquit ille, *hîc libet: in tota Medicina arte fraudulentiorem pernicioſiorémque opinionem humano generi nullam viguiſſe hactenus illâ, quâ periodici motûs, qui per febres apparent, occultæ, vel etiam cœleſti neſcio cui, ſecundum quam quiſque moueatur humor, poteſtati attribuuntur. Hodie autem* (addit idem in fine capitis illius) *practici noſtri, ita ſcilicet edocti ac perſuaſi, cùm ad ægrotantes ventum eſt, obſeruato duntaxat circuitûs ordine, quem nôſſe non eſt difficile, tanquam certâ & immotâ quadam ratiocinatione deprehenſum iam tenere ſe peccantem humorem opinantur, pro quo deinde ſcopos curationis conſtituant, præſcribántque remedia: cùm tamen in quotidianis, tertianis, quartaniſque acceſſionibus haud paucis ſymptomatum à Galeno propoſitorum vel nullum, vel vix vnum aut alterum integrum veſtigium ſeſe illis offerat, imò & cauſarum, cùm externarum, tum internarum ſeries atque connexio, & ſignorum concurſus alius, quàm ipſi quærunt, humoris præſentiam effectáque demonſtrant.*

Atque huius aſſertionis has afferunt rationes. Si, inquiunt, humoribus attribuendæ ſunt periodi, ſiue ex eorum naturâ, proprietate, qualitate, ſiue quocunque alio modo cauſa periodorum petatur, tres ſaltem erunt typi, tribus humoribus reſpondentes; quotidianus nimirum, pituitæ; tertianus, bili; quartanus melancholiæ. At dantur plures, quintanus, ſextanus, aliíque, & ab Hippocrate, & ab aliis Medicis animaduerſi atque annotati. Ergò ex humoribus non poteſt cauſa reddi periodorum. Si quis verò vni humori plures circuitûs attribuere velit; id quod nonnulli in melancholiâ faciunt, & periodum quintanam & ſextanam in melancholiam referunt: is cauſam reddat oportet, cur ſolùm humor melancholicus, non verò etiam alij plures periodos pariant. Itaque ſingulas periodos ſingulis humoribus

aſcribendas non cenſent, ſed quamlibet à quolibet proficiici poſſe ſtatuunt. Notas enim omnes ſinceræ bilis aliquando, vt & non rarò pituitæ, in quartanâ febre æquè ac melancholia deprehendi: Temperiem nimirum, ætatem iuuenilem, mores, rationem victûs, anni tempus & conſtitutionem, vrinam & alia excrementa, pulſum, iuuantia, lædentia, bilem potiùs, aut pituitam, quàm melancholiam demonſtrare. Et contrà in tertianis etiam pituitæ potiùs aut melancholiæ, quàm bilis indicia animaduerti. Plurimos certè quartanâ, largâ pituitæ vomitione, vel per aluum deiectione liberatos eſſe ſæpe obſeruatum eſt, & aliæ quartanæ vomitione bilis cum pituitâ ſolutæ ſunt. Itaque ſi verum eſt, inquiunt, quod Hippocrates ſcribit; ſanatio morbos indicat: dubium non videtur, ab iiſdem humoribus iſtas febres ortas fuiſſe, poſt quorum euacuationem ſublatæ illæ ſunt. Ita in pueris & mulieribus, aliiſque corporibus pituitoſis, in quibus melancholici humoris nulla ſuſpicio, ſed potiùs pituitæ certa indicia, febres quartanæ ſæpiſſimè excitantur. Vnde Nicolaus Piſo, *lib. de febr. cap.* 12. ſcribit: Pituita ipſa craſſa multum conſiſtentiâ melancholici humoris naturam induit. Quare circuitûs interdum quartanos facit. Ex hac pituitâ in his regionibus fiunt quartanæ quàm plurimæ, pueris, mulieribus, & aliis melancholicum nihil oſtendentibus, ſed candidis, pituitam vomentibus & deiicientibus lentam & craſſam. Obſeruatum etiam, non ſolùm tertianas in quartanas, ſed contrà quartanas in tertianas mutatas fuiſſe: quod certè non fieret, niſi idem humor plures periodos excitare poſſet. Neque enim humoris natura mutatur, etſi periodus mutetur, neque ex melancholiâ bilem fieri credibile eſt. Imò ipſa acceſſio, anticipatio & poſtpoſitio idem ſuadere videtur. Nam ſi ab humoris quantitate, craſſitie, acrimoniâ, tenuitate, & ſimilibus conditionibus fiunt acceſſionum anticipationes & poſtpoſitiones: ab iiſdem cauſis auctis vel imminutis, vno die illas accelerari aut retardari poſſe impoſſibile non eſt. Si enim, quod ſæpe accidit, aliquam ob cauſam per 12. horas fit paroxyſmi anticipatio; Cur non ab eadem cauſâ auctâ poſſit fieri per viginti horas anticipatio, & ita quotidiana periodus? Et cur non parcior pituitæ prouentus reditum febris in tertium aut quartum diem remorari poſſit? Síque melancholiæ craſſitiei & paucitati adſcribendos cenſent quintanos & ſextanos typos: Cur non etiam pituitæ tertianus & quartanus adſcribi poſſit?

Quæ res ipſa grauiſſimos Authores adegit, vt faterentur, typum tertianæ ab alio etiam quàm bilioſo; quotidianæ, ab alio quàm pituitoſo; quartanæ, ab alio quàm melancholico humore prouenire. Hippocrates certè febrium circuitûs ſecundùm humorum differentiam non videtur diſtinguere. Alex. Trallianus febrem quartanam aliam à melancholiâ, aliam à bile facit. Auicennas, *lib.* 4. *fen.* 1. *tr.* 2. *cap.* 1. phlegma, vt multum, ſolùm facere quotidianam ſcribit. Idque etiam alij Medici faciunt.

Itaque hi nihili faciunt argumentum Valeriolæ, quod demonſtrationis loco habet, *in app. loc. comm. cap.* 1. *Qui*, inquit Valeriola, *effectûs in vno quopiam rerum genere inueniuntur, qui perpetuò rei conueniunt, & paribus modis fiunt, in quodcunque tandem corpus aut tempus inciderint, hi ad propriam ſubſtantiam eius, & quo fiunt, ſunt referendi. Atqui per certos quoſdam dies recurſûs facere, acceſſionéſque proritare, & perpetuò humoribus conuenit, & recurſus huiuſmodi paribus ſemper interuallis (niſi aliunde ordinis periodorum peruerſio conſequatur) fiunt. Itaque ex humorum tali vel tali naturâ erit, vt recurſûs eiuſmodi fiant.* Minorem enim propoſitionem, ſimpliciter negant, & quotidianum, tertianum, ac quartanum circuitum non ſolùm à ſingulis, ſed pluribus & diuerſis humoribus fieri aſſerunt, ipſámque experientiam & diligentem ægrotantium inſpectionem teſtem citant.

Et proinde hi ex Galeno, 2. *de febr. cap. vlt.* non aliunde cauſas periodorum in febribus petendas cenſent, quàm ex partis tam excrementum febrium generantis & tranſmittentis, quàm recipientis, vel in ipsâ ſe procreantis & ſibi retinentis vario & mutabili ſtatu, nec non ex humoris tranſmiſſi vel collecti copiâ, naturâ & conditione multiplici. Cùm enim cauſa vniuerſalis particularibus omnibus effectibus ſit communis, & ad quemlibet particulariter reſtringi oporteat; ſi vniuerſalis periodorum cauſa eſt humorum coaceruatio: etiam quotidianæ, tertianæ, quartanæ, & reliquæ vniuerſalem cauſam certis conditionibus circumſcriptam, definitam, & determinatam habebunt; Quotidianæ nimirum periodi cauſa erit humor quicunque, qualitate & quantitate naturæ moleſtâ ita auctus, vt vltra diem contineri in corpore non poſſit: tertianæ verò periodi cauſa erit humor quicunque tertio die talem vel qualitatem, vel quantitatem acquirit: quartanæ, qui quarto die ad eam qualitatem vel quantitatem peruenit.

Neque iſtos ab hac ſententiâ deducit periodorum conſtantia, & per definita temporum interualla certus febrium reditus. Nam non ſemper ſtatis horis febres intermittentes redire, ſed anticipare & poſtponere; neque etiam in anticipatione & poſtpoſitione certa tempora ſemper obſeruari, ob variam cauſarum diſpoſitionem, ex quotidianâ febrium obſeruatione conſtat. Et non impoſſibile eſſe exiſtimant, ſi cauſæ illæ eodem in ſtatu permaneant, quòd non ſolùm in diebus, ſed & horis circuituum eadem ratio & qualitas obſeruari poſſit. Videmus hoc vel in alui egeſtione, quæ in hominibus ſanis, moderatè cibo & potu vtentibus, nullúmque errorem in diætâ committentibus, certis & definitis horis, bis vel ſemel ſingulis diebus accidere ſolet. Ac ſi qua in victu vel reliquâ diætâ mutatio contingat, etiam ille excernendi circuitus non planè obſeruatur,

Controuerſiæ explicatio.

Etſi verò, quæ inter tot diſſentientes opiniones verior ſit perſpicere difficile ſit, imò difficillimum omninò, vt Mercurialis ait, vel ex Galeno, vel alio ſcriptore irrefutabilem rationem afferre; & proinde in tenebris ignorantiæ humano generi communibus, & me hîc verſari non diffitear, tamen, vt & in hac parte, quantum poſſumus, veritatem, ſi non aſſequamur, ſectemur, laborabimus.

Primò autem de illo omnino conſtet neceſſe eſt; An, quod à Simonio & aliis in dubium vocatur, ſinguli humores ſuas periodos habeant; an verò quilibet humor quacunque periodo, pro variis occaſionibus, moueri poſſit; ne in effectûs, qui nullus, & nunquam, & nuſquam fuit, aut erit, cauſâ reddendâ fruſtra laboremus.

Humores certis periodis mouentur.

Eſſe autem tales humorum periodos ipſa experientia ſatis teſtatur, inprimis in epidemiis conſtitutionibus, vbi ab vnâ cauſâ geniti humores eiuſdem generis, nunc tertianæ, nunc quartanæ typum obſeruant; & adeò exactè, vt regularitate non rarò cum automatis horologicis certent.

Neque quæ obiiciuntur, tanti momenti ſunt, vt contrarium perſuadeant. Etenim etſi plures videantur periodi, quàm humores: tamen ſciendum, humores eiuſdem generis plures habere ſeu ſpecies, ſeu gradûs, à quibus diuerſæ periodi proficiſcuntur. Neque enim humor, qui bilis nomine appellatur, omnis eiuſdem generis eſt. Ideóque Andr. Cæſalpinus, *art. med lib.* 2. *cap.* 15. quintanas ad bilem; ſeptimanas ad melancholiam refert, ſcribítque, ſe ſæpius vidiſſe conuerſam quintanam in tertianam; aliquando longam menſibus ſeptem ex erraticis ortam in autumno; & tales rariores typos ſpecies eſſe ſimplicium typorum,

interpo

interpolatâ vnâ acceſſione aut pluribus: & accidere idem, quod in menſtruis, quæ deficientia vno menſe, non moueantur tempore intermedio, ſed expectent conſuetum tempus. Quintanam nempe eſſe tertianæ ſpeciem, in quâ dies tertianæ eſt ſine acceſſione: ſeptimanam eſſe quartanæ ſpeciem interpolatâ acceſſione diei quarti.

Deinde quod dicunt humores, qui per ſua ſigna deprehenduntur, non reſpondere periodis: id ſi de omnibus omninò ſignis intelligatur, admitti non poteſt. Sit enim quartanas (quod poſt illum hiſce regionibus inſolitum æſtatis calorem & ſqualorem, Anno 1616. cùm epidemiæ eſſent quartanæ, accidit,) non ſolùm ſenes & melancholicos, ſed & iuuenes, imò infantes; biliosos, ſanguineos corripere: tamen cauſam poſſe eſſe tam vehementem, qualis eſt inſignis in aëris qualitatibus exceſſus, aut contagium, quæ etiam in puerili & ſanguineo corpore humores adurere, exſiccare, ac ita corrumpere poſſit, vt inde quartana generetur, negandum non eſt.

Præterea quamuis Quartanâ laborantes ſæpe pituitam vomitu reiiciant: non tamen neceſſariò ea Quartanæ cauſa eſt, ſed potiùs effectus. Cùm enim in Quartana ventriculus valdè debilitetur, crudos in eo humores generari neceſſarium eſt; qui ipſi etſi febrem fouere & diuturniorem reddere poſſint; non tamen proxima periodi cauſa ſunt.

Neque periodorum mutatio aliud perſuadet; cùm humores degenerare poſſe notiſſimum ſit; & ex bile humor ater fiat; vnde & ſæpiſſimè tertianæ autumnum attingentes in Quartanas mutantur.

Ac proinde argumentum Valeriolæ ſuprà propoſitum adhuc conſtare opinor, nec quemlibet typum à quolibet humore prouenire poſſe, ſtatuendum cenſeo.

Interim etſi hæc ita ſeſe habeant; in eo tamen libenter Simonio aſſentior, eos medicos peccare, qui circuitûs ordine obſeruato, tanquam certâ & immotâ quadam ratiocinatione deprehenſum iam tenere ſe peccantem humorem opinantur, pro quo deinde ſcopos curationis conſtituant, præſcribantque remedia. Etenim cùm dentur febres nothæ, dentur complicatæ & compoſitæ: non ſtatim, ſi febris ſingulis diebus inuadat, pituitoſa æſtimanda; cùm duplex biliosa ſeu tertiana, & triplex quartana eſſe poſſit. Ideóque Medici prudentis eſt, non ſolùm ex dierum numero, ſed potiùs ex ſignis omnibus, cauſis ſcilicet & effectibus, iiſque quæ præceſſerunt & adſunt, naturam humoris febrem parientis dignoſcere, ac ad eum curam dirigere.

[Pe]riodorum [cau]ſa.

Atque ita, cùm certum ſit, humores ſingulos habere ſuas periodos, iam porrò, quomodo periodi ab iis pendeant, inquiramus. Vbi primò ſtatim diſtinguendum inter recurſum febris & periodum, vt & inter cauſam, ob quam febres intermittentes redeunt, & cauſam ob quam ſtatis temporibus, tertio ſcilicet vel quarto die, reuertuntur. Equidem Galenus præcipuè recurſûs febrium cauſam reddit, dum, *2. de diff. feb. cap. vlt.* ſcribit: *Quæcunque per circuitûs aliquos ægritudinum acceſſiones fiunt, ex membrorum diſpoſitionibus ortum habent, quæ ſcilicet vel mittunt, vel ſuſcipiunt, vel attrahunt ſuperfluitates*: febriúmque, quæ per interualla repetunt, cauſas ex profeſſo ibi inueſtigat: cùm tamen nullam mentionem quotidiani, tertiani, aut quartani circuitûs fecerit: eo loco periodorum cauſam non ita manifeſtè reddidit.

Quia tamen diſtinguit Galenus eo loci inter cauſam collectionis nouæ ſuperfluitatis, eámque appellat, partis ſuperfluitates generantis ἀσθένειαν & debilitatem: & cauſam corruptionis & putredinis, quam ſtatuit eſſe ἐγκαταλειφθὲν τῷ ἰδίῳ σηπεδονῶδες περίττωμα; à quibus generatæ ſuperfluitates initium putredinis accipiunt: etiam hinc cauſa periodorum erui poſſe videtur.

Nimirum periodorum cauſam eſſe naturam humoris, & quidem non ſimpliciter eam, quam à membro debili, in quo fuit generatus; ſed quam ex putredine, ſeu corruptione & fermentatione quaſi accepit; ſeu inquinamentum, μίασμα, & περίττωμα σηπεδονῶδες in putredine humorum genitum, quod inſtar fermenti ſeſe habet. Vt enim videmus, fermentum maſſæ farinæ vel liquori alicui admixtum facere, vt maſſa illa ſeu liquor efferueſcere incipiat: ita illud putredinale fermentum in corpore poſt paroxyſmum relictum initium efferueſcentiæ & putredinis dat, facitque vt materia, quæ antea in ſuo quaſi foco coërcita quieſcebat, iam, vt Plateri verbis vtar, veluti turgens & exardeſcens & multum de ſe & tetrum vaporem diffundat: qui cùm ob copiam & aduerſam qualitatem ſubſiſtere nequeat naturamque irritet, ab eâ quoque impulſus in venæ cauæ & arteriarum vicinos ramos irrumpens & ad cor vſque penetrans, febrem accendit tamdiu durantem, donec quicquid è foco excuſſum eſt, diſſipetur & diſcutiatur. Vt autem fermentorum varia ſunt genera: ita & res, quæ fermenta illa participant, citiùs vel tardiùs efferueſcere incipiunt, & breuiore vel longiore temporis ſpatio fermentationem abſoluunt. Præbet huius rei exemplum euidens muſtum, quod, quò vuæ ſunt maturiores, eò citiùs feruere incipit: ex vuis verò immaturis quod exprimitur, tardiùs feruere incipit. Idem in aliis liquoribus qui ex plantis earúmque fructibus exprimuntur, videre eſt, quorum alij, prout dulciores, acidiores, acerbiores ſunt, citiùs vel tardiùs feruere incipiunt, & breuiore etiam vel longiore temporis ſpatio deferuent. Quæ res non parum declarat, cur humor bilioſus citiùs; melancholicus tardiùs putreſcere & efferueſcere incipiat. Nimirum qualis eſt natura illius σηπεδονώδους περιττώματος aut μιάσματος, & vt clariſſimè dicam, fermenti: ita citiùs vel tardiùs humor paroxyſmi cauſa efferueſcere & putreſcere incipit. Etſi verò iſtud putredinale fermentum humori ipſi reſpondeat, cùm ex ſimili humore generatum primò ſit; & in omnibus tertianis bilem, in quartanis melancholiam peccare rectè dicamus: tamen in diuerſis corporibus humorum eſſe aliquam differentiam, & humorem qui quartanam facit, ſecundùm corporum & temperamentorum diuerſitatem nonnihil differre, non diffitemur. Illud tamen fermentum putredinale in omnibus eſt idem, & facit, vt certo & definito tempore humores, ſecundùm indiuidua nonnihil differentes, putreſcere & efferueſcere incipiant.

Atque ita ſingulæ periodi ſuos humores, à quibus oriuntur, habent, neque ex humoris tranſmiſſi vel allecti copiâ ſaltem aut aliâ conditione proueniunt: Id quod duplices tertianæ & quartanæ euidenter demonſtrant, in quibus licèt ea ſit humoris copia, etſi in diuerſis locis, vt duplicem febrem producere poſſit: quilibet tamen ſuam ſeruat periodum, neque ob copiam humoris, febris in aliam ſpeciem, niſi & ipſe humor aliam formam aſſumat, degenerat, ſed tertiani vel quartani circuitûs ſtatis diebus, imò horis, ſibi ſemper reſpondent. Neque enim compoſitæ illæ differentiæ, quibus duplices tertianæ, duplices & triplices quartanæ conſtituuntur, ſimpliciter reiiciendæ ſunt, & quæ duplices aut triplices febres vocantur, quotidianæ nominandæ. Nam etſi, ſi diem ſpectes, ita nominari poſſint: tamen, cùm ſæpe accidat, vt in diuerſis locis generentur & putreſcant humores, pro complicatis illæ potiùs, quàm ſimplicibus meritò habentur. Quæ etiam eo ſigno diſcernuntur, quòd plerumque tertia acceſſio in duplici tertianâ primæ, in horâ reditus & ſymptomatibus; quarta, ſecundæ; quinta, tertiæ; ſexta, quartæ; ſeptima, quintæ, & ſic conſequenter reſpondeat. Sic in quartanâ triplici in horâ reditûs, duratione, vehementiâ paroxyſmi & cæteris ſymptomatibus quartus paroxyſmus reſpondebit primo; quintus, ſecundo;

Periodi humoribus reſpondent.

cundo; ſextus, tertio; ſeptimus, quarto, octauus, quinto. Quanquam nihil obſtet, quin etiam duplices vel triplices febres eandem horam in periodo obſeruare poſſint. Contrà etſi materiæ copia decreſcat, quod fit in declinatione; ac paroxyſmi fiant breuiores, nihilominus ſtato tempore recurrunt.

Si quis tamen etiam cœleſtes cauſas coniungere velit, non planè obſtamus. Quanquam enim periodi à ſuis humoribus dependeant: tamen ad primam febris & fermenti illius putredinalis generationem, cauſæ etiam cœleſtes aliquid facere poſſe videntur. Videmus enim multum in febribus & has poſſe, ac circa ſolſtitia & æquinoctia febres quartanas atque alias diuturniores incipere & terminari, & rarò, quamuis magna diligentia adhibeatur, ante eos terminos ceſſare, & vix vllam quartanam poſt ſolſtitium hybernum incipere; ſicut circa æquinoctium autumnale incipiunt frequentiſſimè.

Longitud. paroxyſmorum cauſa.

Longitudinem verò, breuitatem, atque ordinem paroxyſmorum quod attinet, pendent hæc omnia ex humoribus, viribus, & corporis conſtitutione. Humor enim copioſus longioris paroxyſmi cauſa eſt, quàm paucus. Ita quoque craſſus longiorem paroxyſmum facit, quàm tenuis. Nam citiùs diſcuti poteſt humor paucus & tenuis quàm multus & craſſus. Si vires ſunt robuſtæ, breuior eſt paroxyſmus, quàm ſi languidæ. Validior enim virtus citiùs id quod moleſtum eſt; poteſt expellere, quàm debilis. Corporis denique conſtitutio rarior, cauſa eſt paroxyſmi breuioris; denſior, longioris. In habitu enim raro, viæ per quas humores vitioſi in paroxyſmis euacuari debent, ſunt patentiores; in denſo verò anguſtiores & magis concluſæ. Atque vbi omnes cauſæ, quæ breuem paroxyſmum efficiunt, concurrunt, fit is breuiſſimus; vbi omnes, quæ longum producunt, adſunt, fit longiſſimus: vbi quædam cauſæ, quæ paroxyſmum breuem efficiunt, adſunt, quædam deficiunt, fit paroxyſmus medio modo ſeſe habens.

Ordo paroxyſmorum.

Eſt & in ordine periodorum quædam differentia. Nam interdum paroxyſmus eodem planè tempore redit: Aliquando ſequens paroxyſmus citiùs, quàm prior, recurrit; qui typus appellatur προληπτικὸς. Aliquando verò ſequens paroxyſmus tardiùs, quàm prior redit, & nominatur ὑστερητικὸς typus. Et quidem nunc per totum morbi decurſum talis typus obſeruatur, & ſæpe à principio febris vſque ad integram ſolutionem omnes paroxyſmi anticipant vel poſtponunt; nunc verò in aliquibus ſaltem acceſſionibus fit anticipatio, in aliquibus poſtpoſitio.

Anticipationis & poſtpoſitionis cauſa.

Accidere autem anticipationem plerique dicunt, cùm humores ob aliquod in victu erratum augentur, aut mouentur medicamentis, irâ, motu & ſimilibus cauſis. Tardiùs autem redire, dum materia imminuitur, vel craſſior redditur. Quod quidem, vbi typus conſuetus mutatur, ita fieri poſſe, vt non negamus: Ita cùm febris aliquem typum vel προληπτικὸν vel ὑστερητικὸν ſemper obſeruat; cauſa potiùs ex humoris diuerſitate petenda videtur. Etſi enim bilis ſuo modo corrupta, tertianæ periodi; melancholia, quartanæ cauſa ſit: tamen bilis & melancholia ſecundùm corporum & temperamentorum diuerſitatem nonnihil ſæpè variant. Hinc etiam accidit, velicèt illud fermentum putredinale, vel qualitas occulta bili inducta, ſit cauſa tertiani circuitus; melancholiæ inducta, quartani: tamen ſecundùm humoris differentiam fieri poteſt, vt horis aliquot citiùs vel tardiùs illa humorum efferueſcentia accidat. Ordo verò acceſſionum variatur, vbi vel humores mutantur, & in aliam naturam abeunt, vel errata in victu committuntur.

Rigoris & horroris cauſa.

Solet & hoc loco ab Authoribus pluribus diſputari de rigore & horrore: verùm cùm eâ de re alibi ſit dictum pluribus, breuiter rem complectemur. Eſt rigor, à quo Horror ſaltem magnitudine cauſæ differt, vt Galenus, *lib. 2. de ſympt. cauſ. cap. 6. & 14. meth. med. cap. 4.* docuit, expultricis facultatis validus motus, à re moleſtâ eam ſtimulante excitatus. Etſi verò variæ de Rigoris naturâ & cauſis diſputationes moueri ſoleant: tamen ex iis facilè ſe expediet, qui diſtinguet inter ſubiectum rigoris; cauſamque eius proximam & cauſas rigoris remotas. Subiectum nimirum rigoris ſunt externæ corporis partes, quæ præter naturam concutiuntur & vibrantur. Cauſa proxima eſt, quicquid partes in ambitu corporis vniuerſi ſentientes ſubitò & confeſtim vellicare, iiſque moleſtiæ ſenſum exhibere poteſt. Id enim vt amoliatur natura, partes illas concutere & vibrare ſolet, & vt ipſe rigor eſt illarum partium concuſſio, ita cauſam proximam ibidem conſiſtere neceſſe eſt. Cauſæ verò remotiores alibi etiã conſiſtere poſſunt. Et vt de aliis, quas in *Inſt. l. b. 2. part. 3. ſ. 2. cap. 5. & lib. 1. pract. p. 1. cap. 14.* expoſuimus, nihil dicamus, in febribus rigor accidit, cùm vel materia acris ex putreſcentibus humoribus ad ambitum corporis delata ſufficienter exhalare non poteſt, & per partes ſentientes ibi confeſtim & ſubitò delata eas vellicat; vel cùm partes internæ ab humoribus acribus vellicantur. Sunt enim partes internæ ventris inferioris pleræque membranoſæ, vel membranis inueſtiuntur, quæ ſenſu exquiſito præditæ ſunt. Hæ ergò ſi afficiantur, vniuerſi corporis partes in conſenſum trahuntur: hinc calore ſubitò ad eas recurrente non ſolùm externæ partes ſubitò refrigerantur, ſed & à ſanguinis ac caloris ad interiora recurſu, tenues acresque humores & vapores, qui ſunt in ambitu corporis, ſubitò mouentur, iique agitati ſentientes ibi partes vellicant.

Atque hæc de cauſæ proximæ, quæ febres intermittentes excitat, naturâ, loco & motu dicta ſint. Cauſas verò remotiores, & quæ ad iſtius materiæ in venis meſaraicis generationem faciunt ſuprà explicauimus. Sunt nimirum eæ, vt ſuprà iam dictum, præcipuè cibus & potus non boni ſucci, ſed humoribus vitioſis ſuæ naturæ reſpondentibus materiam præbentes, ventriculi praua diſpoſitio, ob quam cibi bileſcunt vel aceſcunt; Aëris conſtitutio intemperata. Atque eſt cauſarum illarum, præcipuè aëris nos ambientis, & victûs ea ſæpe vis, vt quoſcunque humores etiam in corpore inuenit, eos nihilominus corrumpere, & ad certam febris ſpeciem inducendam determinare poſſit, vnde non ſolùm continuæ, ſed & intermittentes ſæpè populariter graſſantur; & nunc tertianæ, nunc quartanæ frequentiores vel rariores graſſantur.

Etſi enim in diuerſis diuerſi temperamenti corporibus, in quibus diuerſi etiam humores naturaliter generantur, diuerſi quoque plerumque morbi, cuiuſuis conſtitutioni & temperamento familiares producantur: tamen ſi magna ſit cauſarum euidentium vehementia, etiam in diuerſi temperamenti corporibus iidē morbi producuntur, dum diuerſi humores eandem corruptionem incurrunt. Et in eiuſdem temperamenti corporibus diuerſi morbi produci poſſunt, prout diuerſæ cauſæ iis occurrunt, quæ diuerſo modo humores corrumpunt. Ideóque plerúmque potiùs ad cauſarum agentium vim, quàm ad corpora ipſa reſpiciendum. Etſi enim agens agat in ſubiectum diſpoſitum; tamen ea ſæpe eſt cauſarum vehementia, vt nullum corpus ab eâ ſibi immunitatem polliceri poſſit. Et hinc diuerſitas effectûs diuerſitatem cauſæ arguit; & contrà identitas effectûs identitatem cauſæ indicat.

De differentia Febrium Intermittentium.

Febrium Intermittentium differentia.

Differunt autem Intermittentes inter ſe maximè humorum, à quibus ortum habent, varietate. Tot enim ſunt febrium Intermittentium ſpecies, quot humorum, à quibus producuntur. Sunt autem humores, ex quibus oriuntur, tres illi excrementitij, Bilis, Pituita, Melancholia, atque ita tres febrium Intermitten

mittentium ſpecies, Bilioſa, Pituitoſa & Melancholica; quas differentias, tertianam Intermittentem, quartanam Intermittentem, & quotidianam Intermittentem nominare ſolemus. Verùm ſi humores non ſemper ſinceri ſunt, ſed ſæpe mixti: hinc rurſum febrium quædam differentia oritur. Nam quæ ex ſincerâ bile ortum habet febris, vulgò tertiana pura, aut febris bilioſa pura intermittens nominatur: quæ verò à bile flauâ cum alio humore oritur, tertiana notha ſeu ſpuria appellatur, & ita de reliquis.

...dentur ...n pitui- ...inter-

Verùm vulgata hæc doctrina à quibuſdam in dubium vocatur, & præcipuè de pituitoſis febribus ambigitur. Fernelius quidem hanc omnium rariſſimam eſſe, & quæ vix ex ſexcentis vna obtingat: ſed cùm laborans quotidiè febre conflictatur, id ferè à duplici tertianâ fieri ſcribit. Platerus verò planè has febres negat, & duo ſaltem febrium intermittentium genera conſtituit: Tertianam è bile tenuiore; Quartanam verò ex craſſiore & veluti aduſtâ: pituitoſam verò ſeu Quotidianam intermittentem non admittit. Et Platero ea, quæ Galenus, 8. *meth. med. capite quinto*, tradit, non parum fauere videntur. Etenim cùm eo loci duplicem cruditatem ſaltem conſtituat, vnam nidoroſam, alteram acidam, & vtramque febribus originem præbere poſſe doceat: duplices ſaltem erunt febres, vna ex nidoroſâ, altera ex acidâ cruditate originem habens, aut certè hæ febres erunt frequentiores. Quia tamen ex cruditate illâ, quæ nidoroſæ opponitur, etiam pituita generatur, & pituitoſos humores, à bile & melancholiâ diuerſos, in primis viis ſæpe cumulari certum eſt, neque eos putreſcere poſſe eſt planè impoſſibile: etiam Quotidianæ febres dari videntur. Quia tamen pituita eſt frigida, vix ſola putredinem concipit, atque ita, vt Fernelius ſcribit, è ſexcentis febribus vix vna erit quotidiana intermittens è pituitâ.

...hymico- ...princi- ...inter- ...ntium ...ntia ...ata.

Chymici illam geminam cruditatem nidoroſam & acidam, per ſal amarum & acidum explicare conantur. Cùm Natura in coctione in animalibus quandam σωμάτωσιν intendat, & fermentationem quaſi quandam inſtituat: in animalis coctione rectè ſeſe habente vix vllus ſal fixus generatur. Si verò in coctione aliquod vitium accidat, humores nunc amari, nunc acidi, atque ita ſale fixo abundantes generantur. Vt enim in fructibus, vino, & cereuiſiâ, vbi in coctione & fermentatione aberratur, atque aliqua fit corruptio, aliter atque aliter, quæ producuntur, ſeſe habent: ita & cùm in noſtro corpore natura in ſuis operibus aberrat, ſeſe res habet. Et ſi ea, quæ vomitu, per aluum, per cutim excernuntur, conſideremus: in tertianâ quid amarum, in quartanâ acidum quid abundare animaduertemus. Eſt autem maior fixitas in ſale acetoſo quàm amaro. Atque hinc accidit, vt tertiana citiùs ſoluatur Quartanâ, & paroxyſmi breuioribus redeant interuallis. Qui enim aliarum rerum extra corpus humanum, præcipuè vini, cereuiſiæ & muſti ex pyris, pomis & aliis fructibus facti fermentationem & feruorem (cui meritò putredo febrilis aſſimilatur,) conſiderare voluerit, animaduertet, alia ad acetoſitatem, alia ad amaritudinem tranſire; & quæ ad amaritudinem tendunt, citiùs feruorem concipere; acida tardiùs efferueſcere: amaritudinis item motum breuiorem eſſe, acetoſitatis longiorem; licèt amaritudinis calor maior ſit. Hinc etiam accidit, vt ob ſalis acetoſi fixitatem & corpulentiam, Quartanæ faciliùs tranſeant in hydropem, quàm tertianæ. Neque enim, vt Paracelſiſtæ ſibi imaginantur, ex ſale reſoluto fit hydrops; ſed ſi ex Chymicorum principiis hac de re loqui libet, abundat & excedit Salis σωμάτωσις. Verùm etſi hoc modo è Chymicorum principiis febrium intermittentium differentiæ explicari poſſint: hoc tamen monendum, cùm ſal ad putredinem & inflammationem aptus non ſit, aliquid in vtroque humore præterea requiri, ob quod ad inflammationem & putredinem aptus ſit, ſulphureum ſcilicet & φλογιςόν.

Ad bilem ergo amaram & atram ſeu acidam, aut quomodocunque appellare libeat, differentiæ febrium & earum periodi non ita incommodè referuntur: & ex humore atro, & ſalem acidum, aut certè fixum nimium continente, Quartana; ex bile ſeu amaro humore tertiana deducitur. Cùm tamen horum humorum, & præcipuè bilis, aliqua differentia appareat, & nunc flaua, nunc viridis, nunc æruginoſa vomitu reiiciatur: ſi quis vni harum ſpecierum etiam quotidianum circuitum tribuere velit, per me id licet; cùm non parua ſit inter eas differentia. Non tamen à pituitâ, aut certè pituitæ admixtione eam fieri impoſſibile eſt.

An dentur febres quintana, ſeptana, &c.

Verùm an alij adhuc, quàm hi tres dentur Typi, Medici diſſentiunt. Galen. *lib.* 1. *de differ. febr. cap.* 8. negat, ſe vllam febrem, quæ vltra quartanum circuitum extenderetur, obſeruâſſe: Et idem cum eo plurimi alij negant. Hippoc. verò, 1. *Epid. comm.* 3. *text.* 2. 7. & 17. talium febrium mentionem facit. In t. 2. enim ſcribit: *Nonnullæ febres ſemitertianæ ſunt, tertianæ, quartanæ, quintanæ, ſeptimanæ, nonanæ.* t. 7. *ſeptimana longa eſt, verùm non lethalis: nonana hac longior etiam, at non lethalis:* t. 17. *Præterea erraticæ febres, quartanæ, quintanæ, ſeptimanæ & nonanæ quibus iudicentur circuitibus, conſiderandum.*

Hoc verò nonnulli ita explicant, fieri quidem poſſe, vt aliqua febris, quæ priùs quarto die ſemper redierit, ex inordinato viuendi modo, aut aliâ de cauſâ, non quarto, ſed quinto, aut ſeptimo die ſemel redeat: non tamen tales febres peculiarem atque integram periodum obſeruare.

Verùm referunt doctiſſimi Medici, de quorum fide non eſt quod dubitemus, ſe febres vidiſſe, quæ non ſemel ſaltem, ſed per longum temporis ſpatium periodos quartanis longiores obſeruârint. Auicenna, *lib.* 4. *fen.* 1. *tract.* 2. *cap.* 68. ſcribit: *Retulit mihi fidelis quidam, ſe vidiſſe nonanam. Quintanam verò nos multoties vidimus.* Nicolaus Florentinus, *ſerm.* 2. *tract.* 2. *ſummâ* 4. *diſt.* 5. *c.* 9. refert, Gentilem vidiſſe febrem, quæ de decimoquinto in decimum quintum inuadebat. Cornel. Gemma, *lib.* 1. *Coſmocritica cap.* 1. ſe vidiſſe quintanam & ſeptimanam febrem refert. Franciſcus Valleſius, *lib.* 5. *contr. cap.* 25. ſcribit, ſe multo antè, quàm Medicinæ ſtudere cœperit, febrem octanam, in quodam ſene, quæ multos annos durauit, conſpexiſſe. Petrus Salius Diuerſus, *cap.* 12. *annot. in Altimarum* ita ſcribit: *Experientia mihi bis teſtata eſt, dari certò octanum circuitum, & octanam febrem. Alteram enim vidi in nobili Equite, non vltra* 25. *annum agente. Alteram in muliere quinquagenariâ.* Eiuſdem rei exemplum etiam Amatus Luſitanus annotauit: Et Petrus Foreſtus, *lib.* 3. *de febr. obſ.* 43. exemplum habet febris quintanæ.

Itaque etſi ipſi tales febres non viderimus: viris tamen fide dignis, qui eas ſe vidiſſe referunt, credendum. Vita enim breuis, ars longa; vt habet Hippoc. 1. *aph.* 1. neque facilè vni homini omnia morborum genera curanda obueniunt.

Porrò de cauſis harum periodorum multi anxiè diſputant, atque illud eos maximè torquet, quomodo, cùm tres tantùm ſint humores, plures poſſint dari circuitus. Ergò variam hîc humoris melancholici cum aliis mixturam afferunt. Andréas Cæſalpinus, vt ſuprà dictum, *lib.* 2. *art. medicæ cap.* 15. quintanas ad bilem, ſeptanas ad melancholiam refert, ſtatuítque tales rariores typos eſſe ſpecies ſimplicium typorum interpolatâ vnâ acceſſione aut pluribus; quintanam nimirum eſſe tertianæ ſpeciem, in quâ tertia dies eſt ſine acceſſione, ſeptanam eſſe Quartanæ ſpeciem interpolatâ acceſſione quarti diei: & accidere hîc idem, quod in menſtruis,

ſtruis, quæ deficientia vno menſe non mouentur tempore intermedio, ſed expectant conſuetum tempus. Quæ opinio etſi ſatis ſit probabilis: tamen typorum horum cauſa non incommodè ad humorem melancholicum referri poteſt. Sunt enim hæ febres omnes longæ, & tempore autumnali, ferè vt quartanæ, oriuntur. Non tamen peculiari humoris melancholici cum aliis mixturâ opus eſt; cùm nullus humor detur, qui longiorem typum, quàm melancholia, excitare poſſit: ſed ſufficit ipſa humoris melancholici diuerſitas, qui, vt bilis etiam, non ſemper eſt eiuſdem generis, & propterea etiam corruptio, quam patitur, non ſemper eadem. Vt mirum non ſit, ſi ei ea proprietas induci poteſt, vt quarto die moueatur, etiam eam induci poſſe, vt longiore interuallo moueatur. Et vt in morbis epidemiis interdum raræ & mirandæ humorum corruptiones accidunt: ita in febribus intermittentibus talia quædam interdum accidere poſſe, abſurdum non eſt.

Signa febrium Intermittentium.

Antequam autem ad ſpecies has febrium Intermittentium accedamus, in genere adhuc quædam de Intermittentibus monenda videntur. Et primò ſigna harum febrium quod attinet, docent plerique ex Galeno, 1. *ad Glauc. capite* 5. 2. *de cri. capite* 3. 2. *de differ. feb. cap.* 3. quod febres, quæ cum rigore inuadunt, ex eorum numero ſint, quæ per circuitum infeſtant; & ex hoc primùm à bilioſâ continuâ periodicâ intermittente diſtinguendas cenſent; quia continuæ cum rigore non incipiant; in Intermittentibus autem fiat rigor, cùm tertianis, tum quartanis. Verùm in tertianis in primo inſultu cum vehementiâ rigorem accidere; quartanam verò non cum vehemente rigore incipere, ſed poſt tempus magnitudinem illi aduenire docent. Et quidem per rigorem, cum quo tertiana inuadit, corpora quaſi pungi videri, in quartanâ autem adeſſe magnum refrigerationis ſenſum. Quotidianam autem neque ſtatim in primo paroxyſmo, neque etiam pòſt rigorem habere, ſed ſolùm refrigerationem aut horrorem antecedere. Et proinde tertianam notham etiam, cùm non à bile ſolâ, ſed à bile cum pituitâ aut melancholia mixtâ oriatur, non inuadere cum rigore, ſed cum horrore.

Verùm contradicit huic ſententiæ Simon Simonius, qui *in Synopſi de humoral. febr. naturâ*, *capite* 8. ita ſcribit: *Etſi in continuis aſſiduo igne concalefactæ partes, minus priuari calore vel ſentire malitiam commoti humoris poſſint: attamen continuas haud ſanè paucas, tum priore acceſſione ſuâ, tum ſequentibus exacerbationibus, non obſcuri horroris indicia, propter largioris videlicet copioſiorìſque, aut etiam malignioris humoris in cor vel circùm præcordia motum concitatiorem, præter vomitûs moleſtiam, afferentes; vt contrà tertianas quotidianáſque & quartanas febres intermittentes aliquot, quæ nullo, vel aliquo illo quidem rigore, ſed exiguo frigoris ſenſu, abſque vomitu, & citra omnem corporis perturbationem, aggredi ſolebant ægrum, in ἀπυρεξίαν tamen aliquando puram illam, aliquando paulò minus integram deſinentes, noſtris nos auditoribus multoties, ex arteriæ corporíſque tactu aliorúmque omnium diligenti circumſpectione obſeruandas exhibuimus. Sed illud Galeno largimur, quod libro 2. de diff. febr. capite 8. docuit: Continuam febrim vt continuam, non habere rigorem aut horrorem neceſſariò adiunctum; ita febrium intermittentium propria indicia iſta dici debere, quaſi pathognomonica ſint, quæque ex neceſſitate omnibus ſoliſque eiuſmodi febribus adſint, conſtanter denegamus.* Et paulò poſt: *Continuarum febrium exacerbationes quæ frigore & horrore ſuccedentis paroxyſmi non rarò excipitur: Et contrà intermittentes, quæ in perfectam ἀπυρεξίαν terminantur, multæ abſque euidente frigoris, ne dicam horroris, ſenſu, etiam ipſius ægri confeſſione rediiſſe viſa ſunt.* Hæc Simonius.

Verumenimuerò hæc quidem non ſunt de nihilo, & ſi quis ea, quæ in praxi quotidie occurrunt, diligenter obſeruare & annotare velit, comperiet, plurimas dari febres, quæ videntur Intermittentes, tertianas & quartanas, quæ non ſolùm abſque rigore & horrore, ſed ſæpiſſimè etiam ſine frigoris aliquo ſenſu inuadunt.

Verùm ſæpe febres tales potius continuæ ſunt, vt facilè ex pulſu patet, quàm Intermittentes: & ſi ſunt Intermittentes, non puræ illæ febres ſunt, quarum Galenus ideam quaſi propoſuit, ſed nothæ. In continuis verò natura quoque interdum, quod moleſtum eſt, mox in principio tentat expellere, atque eâ de cauſâ rigor excitatur; ſed cùm id aſſequi non poſſit, quia materia in venis cum probo ſanguine adhuc permixta eſt, ſæpe etiam viæ non patent, ab opere deſiſtit, atque in reliquis acceſſionibus nullus rigor accidit; niſi forſan coctâ iam vel euictâ materiâ, & humoribus putridis ab vtilibus ſeparatis, vel etiam malitiâ materiæ ſtimulata natura iterum ad expellendum inſurgit. Præterea videntur nonnunquam febres continuæ, quæ tales ſuâ naturâ non ſunt, ſed ex accidente, cum ſcilicet antequam vnus paroxyſmus abſolutus eſt, nouus ſuccedit.

Curatio febrium intermittentium in genere.

Deinde in genere quædam de curatione febrium Intermittentium tradi poſſe videntur. Etſi enim in materiâ, & proximâ cauſâ diſcrepent, & cæteroquin quælibet peculiarem curationem deſideret; tamen cùm loco, in quo materia generatur & putreſcit, & præterea ſolutione, quæ fit ſingulis paroxyſmis, conueniant: non pauca ſunt, in quibus curandi febres has ratio conuenit. Etenim in primâ corporis regione & venis meſaraicis ac vicinis locis materia febrem producens primò colligitur, putredinem concipit, & hinc in venas & totum corpus diffunditur, tandémque per ſudores aut inſenſibilem tranſpirationem diſcutitur, atque ita paroxyſmus ceſſat. Relinquitur verò poſt paroxyſmum, vt Galenus, 2. *de diff. febr. cap. vlt.* tradit, duplex in corpore vitioſa *διάθεσις*; vna inquinamentum quoddam aut *σηπεδονῶδες μίασμα*, ex humore in præcedente paroxyſmo relictum; altera membri excrementitios humores generantis debilitas. Hinc accidit vt pars hæc ob debilitatem ſuperfluitates generet; quæ & ab innato vitio, & à putredinoſo inquinamento ſeu fermento à priore paroxyſmo relicto, initium putredinis concipiunt, atque ita nouus paroxyſmus oritur. Idque tamdiu durat, donec & illa diſpoſitio ac partis debilitas, excrementitios humores generans, ſublata, & fermentum illud ac *σηπεδονῶδες μίασμα*, humores inquinans, planè diſcuſſum ſit.

Ex his ergò omnibus apparet, cum initium generationis & corruptionis humorum febrem producentium ſit in primis viis, commodiſſimè fieri, ſi humoris, qui primum vitium concipit, expurgetur, antequam reliquum ſanguinem corrumpat, & vitioſam diſpoſitionem ac debilitatem parti inducat, quod fit rectiſſimè per aluum purgantibus & vomitoriis. Atque experientia teſtatur, nonnunquam vnico medicamento purgante, vel vomitu, ſeu à natura ſeu arte concitato, vitioſis humoribus reiectis, febrem planè ceſſaſſe.

Imò vulgus non rarò ſtatim in primâ inuaſione interdum ſudorifera exhibere ſolet, & curandi iſtâ ratione, etſi non ſatis cautâ, interdum febres, dum hoc modo *μίασμα* illud *σηπεδονῶδες* diſcutitur, tollere obſeruatum eſt. Verùm cautè in iſtis euacuationibus procedendum, cùm non omnium febrium intermittentium eadem ſit ratio. Nam cùm humor ille vitioſus & excrementitius febris cauſa in meſaraicis ſanguini permixtus ſit, etiam cruditas & coctio quædam ſuo modo neceſſaria eſt, quâ humores vitioſi à bonis ſeparentur, & ad euacuationem apti reddantur. Idque ſæpe breui tempore in febribus bilioſis accidit, & humor bilioſus aliàs ad motum ſatis aptus eſt. In quartanis

tanis verò, in quibus humor contumacior eſt, de Galeni quidem conſilio, 1. *ad Glauc. cap.* 11. nullum forte medicamentum ab initio facilè exhibendum, & Quartana ab initio leniter tractanda. Si tamen ſigna bona adſint initio, vomitu & alui purgationibus Celſus, *lib.* 3. *cap.* 16. periculum facit, antequam inualeſcat. Et omnino ſudorifera tutò non exhibentur, niſi priùs euacuationes præceſſerint. Si enim multi vitioſi & excrementitij humores adhuc in primis viis conſiſtant, facilè fieri poteſt, vt ſudoriferis intempeſtiuè exhibitis ad alias nobiliores partes detrudantur, & malorum grauium, & quæ plus periculi, quàm ipſa febris afferant, cauſa fiant: obſeruatúrque quotidie à Medicis, atque annotauit illud D. Iacobus Oetheus, *in obſeru. Schenck. lib.* 6. *obſ.* 60. multos, neceſſariis euacuationibus in principio intermittentium neglectis, plurima incommoda ſibi attraxiſſe; & in varios abſceſſus, maximè verò coxendicum dolores, in impetigines fœdas, in icteritiam cum hydrope coniunctam, in inſanabiles colicos dolores, quos tandem epilepſiæ & paralyſes, aut arthritides ſecutæ ſunt, item in tabem ac conuulſionem incidiſſe.

Venæ ſectionem quod attinet, dicetur de eâ in ſpecie poſtea ſuo loco. In genere tamen hoc notandum, à cauſâ febrium intermittentium primariâ, quæ in venis meſaraicis generatur, & maximam partem hæret, eam non indicari; cùm venarum, quas ſecamus, nulla ex iis euacuet: quia tamen interdum ſanguis in venâ cauâ ſimul abundat, qui facilè corrumpi, ac vitioſis humoribus inquinari, & à naturâ febre debilitatâ ſatis regi, ſi copioſior ſit, non poteſt, & progreſſu morbi ſubinde aliquid peccantis materiæ in venam cauam tranſit, ac ſanguini permiſcetur: habet quandoque locum venæ ſectio, quæ tamen non mox initio & ante primarum viarum euacuationem inſtituenda eſt.

Euacuationibus his ſi febris non tollatur, danda opera, vt cauſæ recurſûs paroxyſmorum tollantur, & propterea duo omninò agenda, vt illa diſpoſitio & debilitas partis vitioſos humores generans tollatur; quod fit alterantibus, quæ ſimul & humoris vitium emendant: & inquinamentum illud ac μίασμα ex humorum putredine relictum diſcutiatur. Et ſi ea, quæ in febribus hiſce accidunt, obſeruemus, videtur illud μίασμα & πυρίτλωμα σηπεδονῶδες ſæpè quidem eſſe mole exiguum, ſed vi maximum, vtpote quod primaria paroxyſmi cauſa eſt, & quo diſcuſſo paroxyſmus ceſſet. Id quod interdum à naturâ fieri ſolet, quæ id è venis expellit, dum circa labia, nares, & alias faciei partes puſtulæ excitantur, *Vvenn der Mund oder die Naſen auſzſchleget*, quæ etiam à vulgo, quem experientia id docuit, febris iam ceſſaturæ indicium habetur. Imò non ſolùm circa labia & naſum ac in facie, ſed & in aliis partibus interdum eiuſmodi puſtulæ erumpunt. Ita memini ſtudioſum febre tertianâ liberatum, dum puſtulæ tales paruæ in toto digito tertio ſeu maiore erumperent.

Tollitur autem id μίασμα commodiſſimè ſudoriferis: Vnde apud Germanos noſtros plures pulueres ex carduo benedicto, dictamno, tormentillâ, pimpinellâ, cornu cerui, gentianâ & ſimilibus, & alia ſudorifera ſunt in vſu, quæ procul dubio nihil aliud faciunt, niſi quòd illud inquinamentum, fermentum & πυρίτλωμα σηπεδονῶδες, ſeu in meſaraicis ſeu in venâ cauâ contentum, diſcutiunt. Et fruſtra purgantibus ſæpe ægri macerantur; niſi diſpoſitio & debilitas partis humorem vitioſum generantis, ac inquinamentum illud humores corrumpens tollatur. Sempérque præſtat, vitioſos humores non generari, quàm genitos euacuari.

[Febr]ifuga. Dantur tamen & alia quædam medicamenta, quæ & à Medicis & à vulgo nonnunquam vſurpantur, quæ paroxyſmos Febriles tollunt & propterea Febrilia, & πυρετάγωγα & ſpecifica febrifuga appellantur, quæ tamen ſudores non mouent, ſed alio procul dubio modo illud μίασμα & per conſequens paroxyſmum tollunt: qualia vulgò ſunt, puluis è cochlearum teſtis à Crollio deſcriptus, & mulierculis etiam dudum notus, inprimis puluis è conchis margaritiferis ſeu matre perlarum calcinata, à Scrup. j. ad Scrup. iiij. Puluis è cancris fluuiatilibus vſtis, & præcipuè ex oculis ſo dictis paratus. Quis autem ille modus ſit, ab authoribus non explicatur. Vt quod mihi videtur dicam, talia medicamenta præcipitatione quadam vim illam efferueſcendi, & paroxyſmum excitandi in humoribus tollere videntur. Cuius rei documenta paſſim occurrunt. Vt iam non dicam de eo, quod cereuiſiæ aceſcentis vitium cretâ iniectâ à vulgo emendatur, & acetum aciditatem cretâ iniectâ amittit, ac Spiritus vitriol. cum ſale tartari mixtus aciditatem perdit: manifeſtum huius rei argumentum eſt in ardore ſtomachi, quem Germani *den Godt* nominant, cùm à bilis in ventriculo ebullitione vapor quidam & flatus ardens attollitur, & dolorem ac ardorem in orificio ventriculi & œſophago excitat. Ad quem affectum tollendum cretam, oculos cancri, bolum armenum & ſimilia, quæ acribus & acutis liquoribus acrimoniam præcipitatione quadam adimunt, vſurpari, vulgo etiam notum eſt.

Tutò tamen talia non exhibentur, niſi humores vitioſi, & qui cauſæ antecedentis rationem habere poſſunt, priùs tollantur. Aliàs enim, qui à naturâ in paroxyſmo ſtimulatâ expelli poterant, in corpore relinquuntur & poſtea cachexiæ, hydropis, icteri, doloris colici, & aliorum grauium malorum cauſa eſſe poſſunt.

Applicantur & extrà quædam medicamenta ad intermittentes febres tollendas, ex telis aranearum, & oleo aranearum & veſicatoribus quibuſdam & ſimilibus, quæ poſtea de tertianâ proponentur, quæ procul dubio id quod præſtant, μίασμα ſeu inquinamentum illud febrile extrahendo & euacuando præſtant, de quibus poſtea in ſpecie dicetur. Et cùm, vt Scalig. *exercit.* 218. *ſect.* 6. docet: In Zeilam fluuius Arotan piſces habeat, è quorum numero vnum, ſi quis manu capiat, continuò febre corripitur, amiſſo piſce ſtatim liberatur: quidni etiam talia dari poſſint, quæ μιάσματα illa febrilia è corpore euacuare poſſint? Topica.

Eſt è recentioribus Chymicis Angelus Sala, qui, *in ternario beZoard. cap.* 22. in eâ eſt ſententiâ, materiam, quæ febris quartanæ cauſa eſt, (eadem ratio eſſet tertianæ) primò quidem in ſtomacho & primis viis cumulari; in quartanâ verò confirmatâ in venis hoſpitari, non in primis viis; eâ de cauſâ, quòd quartana confirmata tollatur medicamentis externis, ex telis aranearum, apio, rutâ, & ſimilibus, quæ carpis imponuntur; interníſque vt theriacâ, mithridatio, ſpiritu vini cum zinzibere, pipere & ſimilibus, quæ ſanguinem agitant, ſpiritûs alterant, & ſudorem cient. Non verò conſiſtere in primâ corporis regione, ideò quòd epithemata iſta pulſibus applicata ad profundas iſtas corporis partes penetrare non poſſint; ac quòd purgantia medicamenta Quartanas confirmatas non tollant.

Quâ re perſuaſus ipſe in principio quidem humores vitioſos, antequam maſſam ſanguinis coinquinent, purgare iubet. Si verò inueterata iam ſit quartana, primis viis leniter euacuatis, iis quæ meatûs cutis aperiunt, ſudorémque cient, curam abſoluendam putat.

Verumenimuerò, ſi per iſtam ſubtilem & in ſanguine hoſpitantem materiam, cuius motu paroxyſmi efficiantur, intelligit illud inquinamentum, quod poſt paroxyſmum relinquitur; & Galenus σηπεδονῶδες πυρίτλωμα nominat, atque etiam σηπεδονῶδες fermentum appellare poſſumus: in eo non malè loquitur. Putridos

tridos enim humores in venis etiam in Intermittentibus contineri, antea etiam docuimus, teſtantúrque id cùm alia, tùm ſudores in declinatione erumpentes, & ſanguis venæ ſectione emiſſus: & fomitem illum, à materiâ, quæ præteritâ acceſſione computruit, etiam in ipſis venis relinqui, docet vrina, è quâ poſt paroxyſmum de coctione & cruditate, & ex eius ſedimento de actione naturæ in materiam febrilem præcedente paroxyſmo factâ iudicare licet. Teſtantur idem & pulſus, qui in febribus Intermittentibus etiam poſt paroxyſmum inæqualitatem retinent, de quâ Galen. 1. *ad Glauc. c.* 5. *& alibi.*

Verùm non tota tamen ibi ſemper continetur materia; ſed plerumque multo maxima pars, & quod craſſius eſt, in venis meſaraicis & locis vicinis hæret: id quod dolores hypochondriorum, inflationes & tumores, & in febribus diuturnis ſubſequentes cachexiæ & hydropes ſatis docent.

Quapropter concedimus quidem, nonnunquam in declinatione febrium id accidere poſſe, atque & à me & ab aliis Medicis plurimis obſeruatum, externis eiuſmodi appoſitis febrem finiri: non tamen ſemper hoc accidit. Euenire nimirum poteſt, vt illa diſpoſitio vitioſum humorem generans ſublata ſit; neque etiam ampliùs in primis viis aliquid de σηπεδονώδει illo inquinamento & fermento hæreat, ſed in venis aliquid eius adhuc reliquum ſit: tùm ergò medicamentis eiuſmodi extrà applicatis illud euocari, & febris ceſſare poteſt: ſicut & à natura nonnunquam idem tentari videmus, dum vlcuſculis, vt antea dictum, circa labia erumpentibus febris finitur. Et hærere tandem materiam febris cauſam etiam in ipſis venis, vel ex eo patet, quòd venâ ſectâ quandoque paroxyſmus ſtatim tollitur: cuius rei exemplum habet And. Spigel. *lib.* 1. *de ſemitert. c.* 15. Idem docet Scabies, quæ ſi erumpat, febres & tertiana & quartana ceſſare ſolent; Scabiéque euaneſcente Recidiuæ fiunt. Vbi certa materia è venâ cauâ in cutem protruditur, & vbi Scabies euaneſcit, non credibile eſt, materiam illam ad venas vſque meſaraicas, ſed ſolùm ad cauam recurrere. Et μιάσματα talia in venis & reliquo corpore diu contineri, & certis interuallis moueri & paroxyſmorum authores eſſe poſſe, epilepſia, venenum canis rabidi, vt & inquinamenta poſt alia venena in corpore relicta, ſatis teſtantur, quæ & ipſa ſæpe ſtatis periodis mouentur. Verùm ſi materia febris, adhuc copioſa in venis meſaraicis & vicinis locis hæreat & ſuppeditetur, fruſtra talia externa, vt & ſudorifera, exhiberi, ipſa experientia teſtatur. Inprimis nihil talibus proficitur, ſi accedant pertinaces viſcerum obſtructiones, à quibus febres prolongari poſſe, iam antea dictum.

CAPVT XVIII.

De Tertiana Intermittente.

Tertiana intermittens.

FEbres bilioſæ frequentiſſimæ ſunt, adeò vt nonnulli in eam ſententiam venerint, omnes febres à bile ortum habere. Sunt autem duorum generum. Aliæ quidem continuæ, quæ ardentes & tertianæ continuæ vulgò nominantur, de quibus ſuprà dictum. Aliæ intermittentes, de quibus iam agendum eſt, quæ quia plerumque tertianam periodum obſeruant, vulgò tertianæ Intermittentes nominantur. Cùm autem dicimus à bile has febres prouenire, non intelligimus ſanguinem bilioſum, ſeu quartam illam maſſæ ſanguineæ partem, quæ ob tenuitatem, caliditatem & ſiccitatem, atque ita conuenientiam, quam cum bile excrementitiâ habet, vulgò etiam bilis appellatur: ſed humorem excrementitium, & de quâ etiam iam diximus. Hæc enim in primis viis collecta, vt à naturali calore ampliùs gubernari & conſeruari non poſſit, putreſcit, & febrem hanc excitat.

Tertianæ intermittentis ferentia.

Eſt autem quædam harum febrium differentia. Nam primò bilis, è quâ febres hæ generantur, non eſt eiuſdem generis. Interdum enim eſt bilis naturali illi, quæ in veſiculâ fellis colligitur, ſimilis; aliquando verò præternaturalis, viridis vel æruginoſa, qualis etiam in febricitantibus interdum per vomitum vel aluum reiicitur. Deinde bilis vel ſola putreſcit, vel alium humorem habet admixtum, pituitam vel melancholiam. Illa puram; hæc notham tertianam conſtituit. Differunt etiam ratione durationis. Nam ſi paroxyſmi vltra 12. horas non extendantur, tertianæ puræ ſolent nominari; ſi verò paroxyſmus vltra 12. horas extendatur, non ampliùs tertianæ exquiſitæ, ſed vel tertianæ ſimpliciter, vel nothæ appellantur. Et quarum paroxyſmus vltra 24. horas extenditur, tertianæ extenſæ dicuntur. Accidit autem hoc ob humoris vel tenuitatem aut craſſitiem, vel copiam aut paucitatem. Quò enim bilis eſt tenuior vel paucior, eò citiùs diſcutitur: quò verò craſſior, aut cum craſſis humoribus magis mixta, vel copioſior, eò diutiùs durat paroxyſmus.

Tertiana notha.

Verùm de humorum cum bile permixtione authores diſſentiunt. Galenus enim tantùm tertianam ex bile cum pituita mixtâ nominat, neque *in lib. de diff. febr.* neque 1. *ad Glauc.* neque *in* 2. *de criſ.* neque paſſim in Hippocratis expoſitione alterius mentionem facit. Verùm recentiores plerique etiam tertianam ex bile cum melancholia mixtâ proponunt. Si enim, inquiunt, bilis poteſt miſceri cũ pituitâ: cur non etiam cũ melancholiâ permiſceri poſſit. Sed hîc ſeſe opponunt alij, & Galenum non oſcitantiâ aut negligentiâ quadam has febres præteriiſſe putant, ſed ideo quòd nullæ vnquam dari poſſint. Primò enim dicunt flaua bilis & melancholia in diuerſis, imò oppoſitis partibus locum habent; hæc in liene, in ſiniſtro hypochondrio; illa verò in dextro, in folliculo fellis. Ideóque ita facilè miſceri non poſſunt. Pituita verò facilè bili miſceri poteſt; cùm omnes illas partes, in quibus bilis ſolet colligi, inprimis hepatis cauum & meſenterium, permeet & præterlabatur. Deinde febres illæ nothæ ſunt, cùm duo humores ita permiſcentur, vt ex iis vnus humor fiat, (niſi enim hoc fieret, vnica periodus non fieret, ſed potiùs duæ febres.) Cùm autem mixtio ſit miſcibilium alteratorum vnio: impoſſibile eſſe putant, vt inter omnium craſſiſſimum & tenuiſſimum ſuccum talis intercedat vnio, ſicut prolixè hac de re diſputat Euſt. Rud. *l.* 3 *pra. c.* 27.

Verumenimuerò impoſſibile non videtur hoſce duos humores miſceri, quamuis rariùs à bile cum melancholia mixtâ, quàm à bile cum pituita mixtâ febres proueniant. Nam etſi hepar & lien locis diſſideant; tamen, vt Hippoc. habet, eſt mutuus confluxus & conſenſus partium, & præcipuè in febribus humores ex parte vnâ in alteram facilè tranſire videmus. Et licèt diuerſas habeant qualitates bilis & melancholia: tamen ambo humores ſunt, id eſt, talem naturam habent, quæ facilè miſcetur.

Vbi autem iſta bilis generetur, authores non idem ſentire videntur. Nonnulli enim legitimas tertianas ex bile, naturali illi quæ in veſiculâ fellis colligitur, ſimili fieri ſtatuunt; quæ verò à præternaturali, qualis eſt vitellina, porracea & æruginoſa fiunt, nothas appellant. Verumenimuerò cùm bilis illa naturalis non tam generetur in ſecundâ coctione, quàm, vt inutilis ad alendum corpus, ſeparetur: non negandum, ex cibis humori bilioſo generando aptis, vt & ex ventriculi, in quo cibi bileſcunt, vitio, mox in meſaraicis ob copiam talem humorem colligi. Cur verò febres, quæ à viridi & æruginoſâ bile proueniunt, nothas appellare debeamus, cauſam non video, cùm nullum alienum humorem admixtum habeant; imò febres longè ardentiores, quàm bilis flaua, generent. Dubitant quidem

nonnulli,

nonnulli, an ex bile vitellinâ, porraceâ & præcipuè æruginoſâ Febris Intermittens fieri poſſit, vt videre eſt apud Conciliatorem, *differ.* 91. cùm bilis æruginoſa quaſi venenum ſit; quod hominem ſubitò juguler. Verùm teſtatur ipſa experientia, talium humorum, vel per vomitum, vel per aluum rejectione interdum ægros à febribus tertianis liberari. Verùm febres, quæ ab iis excitantur, longè grauiores ſunt, quàm quæ à bile flauâ fiunt, & ſunt pleræque febres eæ ardentes, de quibus pluribus agit Franc. Valleriola, *lib. 4. enarrat. 33.* vbi ipsâ experientiâ & ſuis obſeruationibus probat, dari tales febres è bile porraceâ & æruginoſâ, & bilem hanc vtramque non ſolùm in ventriculo è prauis alimentis, ſed etiam in hepate & venis ab earum calore nimio generari, ſimúlque rationem curandi has febres tradit, quæ cum iis, quæ ſuprà de febre ardente diximus, conferri poſſunt.

…e febris …ina. Cauſæ ergò febrium bilioſarum Intermittentium ſunt, quæ bilem excrementitiam generare valent; intemperies nimirum corporis, inprimis hepatis & ventriculi, calida & ſicca, ætas juuenilis, æſtas ac calida & ſqualida aëris conſtitutio, vigiliæ, curæ, iræ, inedia, ciborum calidorum & bilioſos humores generantium, potûs calidi, vt & medicamentorum calefacientium nimius vſus, labor & exercitia nimia. Cùm autem plures bilis ſpecies eſſe diximus; flaua bilis inprimis in hepate calidiore & ſicciore colligitur, & hinc in primas vias regurgitat: non tamen impoſſibile eſſe, etiam in meſaraicis, ob ciborum vel ventriculi vitium, colligi, modò diximus. Porracea autem & æruginoſa etſi in vaſis, etiam ob nimium calorem: tamen & in ventriculo ex prauis cibis producitur. Inter cauſas autem febrium harum non ſolùm numerandæ ſunt eæ, quæ bilem generare & multiplicare, ſed etiam quæ genitam in meſenterium vel attrahere vel impellere poſſunt. Vnde febrium tertianarum differentia oritur, prout ex hac vel illâ cauſâ, fortiore vel debiliore, & ex hac vel illâ bilis ſpecie oriuntur.

…ſa ter- …a notha. Cauſis bilem generantibus ſi conjungantur cauſæ pituitam & melancholiam gignentes, fiunt tertianæ nothæ. Vt enim ſit exactè pura tertiana, omnes cauſæ bilem generantes concurrant neceſſe eſt, corpus calidùm & ſiccum, ætas juuenilis & conſiſtens, aër ambiens calidus, victûs ratio calefaciens & ſiccans: quarum ſi vna deficiat, febris non erit exactè pura. Hinc ſi cauſæ bilem generantes incidant in ſenem, hominem habitûs craſſioris, in otio viuentem, crapulæ deditum, aut qui quacunque de cauſâ crudos humores in ventriculo, inteſtinis, pancreate, cumulârit, fiunt nothæ febres bilioſæ. Quæ ideo etiam diutiùs durant & protrahuntur, quòd fomitem ab illis crudis humoribus ſuſcipiunt. Ita ſæpè tempore æſtatis crudi humores ex defectu caloris interni; vel copiâ potûs, vel crudorum fructuum vſu generantur, qui bili mixti nothas bilioſas pariunt. Sic autumnus, etſi aliàs affectûs melancholicos ſoleat generare: tamen quia æſtatem excipit, tertianas non rarò generat; vnde ab Hippocrate ſcriptum, 3. *aph.* 22. *Autumno plurimi æſtiui morbi fiunt*; manente ſcilicet, vt Galen. *in com.* habet, per id temporis adhuc humore æſtiuo, nimirum flauâ bile: cui accedens melancholicus humor facit nothas eas febres. Atque ita etiam à naturis bilioſis, vel victûs ratione, vel aliâ de cauſâ, aliquid humoris pituitoſi aut melancholici colligi poteſt. Vnde tertianæ exquiſitæ admodum raræ ſunt: & quæ ab Antiquis deſcribitur, Ideá exquiſitæ tertianæ eſt, ad quam quæ propiùs accedit febris, pro tertianâ exquiſitâ habetur: quæ longiùs abeſt, pro nothâ.

Signa diagnoſtica.

Signa tertianæ Intermittentis. Signa tertianæ Intermittentis exquiſitæ quod attinet, egit de iis diligenter Galenus, 2. *de ſympt. cauſ. cap.* 5. 2. *de differ. febr. cap.* 3. 2. *de criſib. cap.* 1. *&* 1. *ad Glauc. cap.* 5. Primò febres hæ ſtatim cum vehementi rigore carnem quaſi pungente incipiunt. Quo ipſo non ſolùm à continuis, ſed & aliis intermittentibus differre, cap. præcedenti diximus. In quotidianis fortis rigor non accidit, ſed leuis horror aut frigefactio: In quartanâ primâ die rigor fortis non accidit, ſed in progreſſu augetur. Itaque vbi in primâ acceſſione animaduertitur vehemens rigor, certò affirmari poteſt, eſſe febrem tertianam intermittentem puram & legitimam. Accidere tamen poteſt, vt in initio tertianæ etiam puræ ſit rigor exiguus, vbi ſcilicet materia non confeſtim mouetur, & eſt in minore copiâ. Quod ſi accidat, non ſtatim pronunciandum, non eſſe puram tertianam, ſed etiam reliqua ſigna perpendenda. Non enim vnum ſignum ſufficit, ſed tota ſignorum ſyndrome conſideranda.

Deinde vbi rigor ceſſat, mox oritur calor multus, acer & mordax, atque in vigore æqualiter quoquoverſum extenditur. Si tamen manus diutiùs admoueatur, calor, qui primo occurſu acer & mordax ſentiebatur, mitior apparet, & manu ſuperatur. Bilis enim flaua, cùm tenuis ſit, ſtatim diſcutitur, & mox ad ſummum vigorem peruenit. Hinc laborantes ità exuruntur, vt corpus nudent, ſpirandi difficultatem ſentientes, magnum multumque ſpiritum ducant, ſiti crucientur, & frigidam ſubinde expetant, vigiliis, ſæpe etiam capitis doloribus, & præcipuè circa ſtatum, deliriis infeſtentur.

Pulſus in tertianis. Pulſûs, cùm paroxyſmi inuadunt, ſunt parui, debiles tardi, ac rari; non tamen parum à pulſu quartanæ differunt. In quartanæ enim principiis arteria videtur quaſi alligata eſſe, atque ad interiora retracta, neque liberum habere aſcenſum, & quamuis æger ſit juuenis, talis tamen eſt motus arteriæ, qualis eſt ſenum: In tertianâ verò nihil tale percipitur, tarditáſque ferè ſimilis eſt ei qui ſecundùm naturam eſt, motui. Increſcente jam paroxyſmo pulſûs mox vehementes, veloces, frequentes, atque alio modo duri euadunt, omniſque inæqualitatis, præterquam febrilis, expertes, ob tenuitatem materiæ, quæ facilè inflammatur, & quia non minor eſt refrigerij per diaſtolen, quàm expellendarum fuliginum per ſyſtolen neceſſitas. Quòd ſi vbi jam febris remiſit, illa febrium propria in arteriarum motu inæqualitas relinquitur, certiſſimum eſt tertianæ ſeu febris bilioſæ intermittentis ſignum. Oritur autem hæc inæqualitas febrium propria, in quâ nimirum dilatatio contractione arteriarum velocior eſt, ex caliditate illâ præternaturali, quâ prædita eſt portio illa bilioſi humoris, quæ poſt paroxyſmum in loco putredinis relinquitur, & tertio die rurſum noui paroxyſmi cauſa futura eſt. Cùm enim hæc caliditas ſucceſſiuè reliquis humoribus communicetur, & ita ad cor perueniat; inæqualitas illa febrilis in pulſu remanet eò vſque, donec ex caliditate rurſum nouæ putredinis quoddam principium apparet. Tunc enim pulſus in oppoſitam tranſit inæqualitatem, in quâ contractio velocior eſt. De hac inæqualitate putredinis propriâ ſcribit Galenus, *de differ. febr. capite* 3. quod tempus intermiſſionis in hac febre nullum habet humoris putreſcentis ex pulſu perceptibile ſignum, in die ac nocte, quæ conſequitur paroxyſmum; cùm verò parumper ſuccenditur, vix agnoſci poteſt in primis diei ac noctis ſibinde ſequentis partibus; manifeſtiùs proximâ, quæ acceſſionis diem ac noctem antecedit. In illâ verò jam ſignum euidentius apparet, ac multò etiam magis acceſſione incipiente, atque adhuc magis plus jam incaleſcente febre. Cùm verò jam conſiſtit, minùs, quàm cùm augebatur; multo verò minus,

minus, vbi jam declinat. Poſt quotidianæ autem febris paroxyſmum, quia breuiſſimum habet interuallum, & ſemper aliquod putredinis veſtigium remanet: inæqualitas non illa febrium, ſed putredinis propria in pulſu relinquitur. Poſt quartanæ verò intermiſſionem inæqualitas febrilis in pulſu non relinquitur, quia humor naturâ ſuâ frigidus eſt, & vix perceptibilis ex pulſu eſt illa caliditas, quæ in foco relinquitur, & poſt longum tempus inſenſibilis demum euadit.

Vbi jam ad ſtatum paroxyſmus peruenit, tum jam bibendi tempus adeſt, & poſt potum vapor plurimus per cutem erumpit, ſuperuenit bilis vomitus, qui tamen ſæpius mox poſt rigorem accidere ſolet, venter ſoluitur, bilioſa minguntur, horum etiam plura eueniunt. Sudor jam incipit vaporoſus & calidus, qualis in balneis, ſudatque totum corpus æqualiter, pulſuſque talis eſt, qualis in iis, qui cùm ſani & validi ſunt, exercentur, balneo vtuntur, velox nimirum, magnus & vehemens.

Vrina. Vrina eſt ſubrufa aut ſubflaua, conſiſtentiæ mediocris, & paulò pòſt vel nebulam albam vel enæorema habet, quæ tum etiam vltrà quatuor paroxyſmos non durat. Si autem vrina ſit rubicundior, & neque nebula primo circuitu appareat, neque ſublime aliquid, ſeu ſuſpenſio aliqua: ad ſeptimum vſque circuitum extendetur.

Quæ autem omnia ſupradicta ſigna, ac mox primo die in vrinâ ſubſidentiam læuem & æqualem habuerit, ea exquiſita eſt, & vltra tertium paroxyſmum non extendetur.

Ex cauſis etiam, quæ præceſſerunt, ſumuntur ſigna. Accidunt tertianæ frequenter tempore anni æſtiuo, & regione ac cœli conſtitutione calidâ, ætate juuenili, eóſque inuadunt potiùs, qui exercentur, quàm qui vitam otioſam & quietam agunt; ſicut & eos, qui diu vigilant, aut inediam patiuntur.

Paroxyſmi tempus vltra horas duodecim non durat. Nonnunquam nouem aut ſeptem horis, aut etiam citiùs terminatur, proût cauſa breuioris vel longioris paroxyſmi adfuerit.

Denique in hac febre etiam reliqua adſunt ſigna, quæ ipſi cum continuis bilioſis ſunt communia, vt vigiliæ, oris amaritudo, & ſiccitas, ſitis, appetitûs dejectio, & ſimilia.

Signa tertianæ [illegible] exquiſitam [illegible] differentia. Vt febris tertiana notha ab exquiſitâ differt cauſis: ita etiam ſignis. Inuadit enim febris hæc notha corpora ea, quæ planè bilioſa non ſunt, & ſinceram bilem non cumulant. Hinc quamuis adoleſcentes frequenter inuadat: tamen non eos, qui bilioſi ſunt, ſed qui inordinatâ diæta vtuntur, ex quâ cibi non bene coquuntur, & humores pituitoſi aut melancholici vnà colliguntur. Inuadit etiam non ſolùm æſtate, verùm frequenter vere, & autumno, imò etiam hyeme. Calor quoque non ſimilis eſt exquiſitæ ſed mitior: neque etiam confeſtim per vniuerſum corpus diffunditur. Non ſoluitur hæc febris flauæ bilis vomitu, neque per ſudores, ſed humidi quidam vapores pauci exeunt in declinatione, ex quibus febris remittit, ac vix intermittit. In hac enim febre bili admixti ſunt craſſiores humores, qui neque per ſuperiora facilè rejici, neque etiam per anguſtos cutis meatus diſcuti poſſunt. Sudores quidem interdum accidunt in paroxyſmis, ſed ij vel vniuerſales non ſunt, vel ſi vniuerſales ſunt, parum tamen juuant, & febrem non tollunt. Interdum tamen, ſed rariùs attenuatis illis craſſis humoribus, & expurgato corpore, ſudores critici accidunt. Vrina non eſt adeò tenuis & ignea, vtin exquiſitâ, neque in eâ tam citò coctionis ſigna apparent, vt in exquiſitâ, ſed demum poſt ſeptimum paroxyſmum. Pulſus initio eſt durus, & durities illa indies augetur, ſæpe vſque ad ſeptimum, vbi ad magnam duritiem peruenit. Deinde ſenſim mollior euadit, minoréſque fiunt acceſſiones, & vrinæ magis coctæ apparent, mediocrémque ſubſiſtentiam habent. Ex eadem etiam cauſâ, quia humores craſſi tenuibus permixti ſunt, paroxyſmi in hac febre fiunt longiores, & ſæpe 12. horas excedunt, & ad horas 18. imò quoque plures extenduntur. Terminantur non ſeptem periodis, ſed aliquando vſque ad 14. aliquando vſque ad 20. pertingunt.

Hoc autem loco quæritur à nonnullis, an etiam nothæ tertianæ, ſeu Bilioſæ febris paroxyſmi horis 10. 11. vel 12, terminari poſſint. Nonnulli quidem planè impoſſibile eſſe exiſtimant, tertianam notham intra horas 12. terminari. Verùm & experientia id teſtatur, & rationes euidentes ſuadent. Nam cùm breuitas paroxyſmorum accidat ex paucitate & tenuitate materiæ, ac virtutis robore; ſi humor putreſcens ſit paucior, virtus fortis, nihil obſtare videtur quin paroxyſmus horis 5. 7. 10. 12. pro varietate harum cauſarum, terminari poſſit. *An n[illegible] tertia[illegible] [illegible] 12 termin[illegible] poſſit.*

Conſiderandum etiam eſt, in quo loco præcipuè generetur bilis. Si enim in hepate generatur, aderunt ſigna hepatis calidioris, & vrina magis tincta apparet, neque error aliquis in victu præceſſit, ob quam bilis porracea in ventriculo generari potuerit. Si verò in ventriculo generatur bilis, vel ob eius caliditatem, vel ob alimenta, quæ in bilem facilè degenerant, aderit vomitus bilis, vrina ratione caloris febrilis etiam intenſioris non ita tincta eſt.

Etſi verò ſemper è venis meſaraicis aliquid materiæ febrilis per venas in ambitum corporis propellitur: tamen interdum etiam magna ejus portio per alias vias ejicitur, id quod ex vrinâ, vomitu, & alui dejectione cognoſcitur. Interdum etiam magna pars materiæ in venis meſaraicis ſubſiſtit, nec in paroxyſmo euacuatur. Nam ſi materia per venas maximâ ex parte euacuatur, non fit vomitus, aut ſi fit, non copioſus, nec paroxyſmus per eum minuitur, vrinæque ratione febris mutantur. Si verò materia tota non in venas tranſmittitur, accidunt vomitûs, alui dejectiones, atque inde paroxyſmus minuitur, vrinæ etiam non mutantur pro ratione febris. Quòd ſi materiæ magna pars in venis meſaraicis ſubſiſtit, nec rigor, nec vomitus, nec ſudor apparet, & febricitantes circa præcordia anguſtiam & dolores percipiunt, vnde ſæpe etiam inflammationes iis in locis excitantur.

Prognoſtica.

Signa Prognoſtica quod attinet, ſunt hæ febres febrium putridarum ferè frequentiſſimæ, eædémque ſecuriſſimæ. Vnde Hippocrates, 4. *aph.* 43. ſcribit: *Quæcunque febres non intermittentes tertia die fortiores fiunt, magis periculoſæ ſunt: quocunque autem modo intermiſerint, periculum abeſſe ſignificant.* Neque etiam diu durant. Nam quæ legitimæ ſunt, vt Hippocrat. 4. *aph.* 59. habet, ſeptem circuitibus ad ſummum judicantur. Et quidem *ad ſummum* dicit Hippocrates. Si enim materia ſit tenuior aut paucior, nonnunquam in tribus aut quatuor periodis abſumitur. Hoc tamen intelligendum eſt, ſi rectè curentur, & error nullus ab ægro committatur. Nam ſi error aliquis committatur, non ſolùm curatu difficiles fiunt, ſed & in morbos lethales degenerare poſſunt. Cuius rei exemplum proponit Galenus, 1. *ad Glauc. cap.* 9. dum refert, quendam deprauato iudicio balneis vſum, extenuato corporis habitu, in tabem lethalem conjectum fuiſſe.

Tertianæ verò nothæ, vt ſunt frequentes, ita ſunt periculoſiores. Nam interuallum plerunque eſt breuius, vnde ægri magis affliguntur. Difficiliùs quoque curantur propter bilis vel pituitæ admixtionem. Humores enim hi non ſolùm craſſiores ſunt, & difficiliùs remediis cedunt, ſed & Indicationes præbent contrarias. Cùm enim ratione bilis refrigerare & humectare oporteat, calefacere & ſiccare oportet ratione

ne pituitæ, calefacere & attenuare ratione melancholiæ. Febres etiam ipſæ longius durant; rarò quatuordecim periodis judicantur, ſed ſæpe ad 40. diem extenduntur; nonnunquam durant ad menſes ſex, & deſinunt in vitia hepatis vel lienis, vel etiam à vitiis hepatis vel lienis fouentur & diuturnitatem inde accipiunt. Sunt tamen ex nothis tertianis quædam, quæ quinto vel ſeptimo paroxyſmo terminantur: ſi nimirum materia ſit paucior, & vtilia medicamenta tempeſtiuè exhibeantur, vt modò dictum Et licèt Galenus *2. prognoſtic. tex.* 8. peiores affectiones eſſe dicat, quæ oriuntur ab humore ſincero, quàm quæ à mixto: tamen id ſaltem verum eſt de ſymptomatibus. Hæc enim, vt etiam Auicennas, *in cap. de tertianâ nothâ*, teſtatur, ſunt mitiora in tertianâ notha, quàm in purâ; cùm pituita calorem & acrimoniam bilis obtundat. Longior tamen & curatu difficilior eſt tertiana notha, quàm pura.

Verùm licèt tertianas febres Intermittentes omnium putridarum breuiſſimas & ſecuriſſimas eſſe, vulgò tradatur: quia tamen Ludouicus Mercatus, *lib. de febr. 6.* experientiâ ſibi compertum ſcribit, etiam tertianas nonnunquam periculo non carere, & febres etiam Intermittentes inopinatò ægros non paucos perdidiſſe, breuiter complecti libet, quæ ille annotauit.

De Tertiana pernicioſa.

[Te]rtiana pe[r]nicioſa. Pluribus autem modis Tertianam periculoſam, imò lethalem fieri poſſe ſtatuit.

1. Primò, ſi humor, quem natura è vaſis extra vaſa mittit, in membrum aliquod præcipuum decumbat. Quod quidem euenit, vbi vel vaſorum corporis extremitates adeò vel obſtructæ, aut oppreſſæ ſunt, vt natura per eas liberè humores vitioſos non poſſit expellere, vel virtus eſt debilis. Vnde accidit, vt quem è vaſis majoribus conatur humorem natura depellere, ad partes internas per proxima vaſa tranſmittat, nunc in venas juxta cor, nunc ad orificium ventriculi, nunc ad caput, nunc ad hepar; id quod ex ſignis membra illa affecta demonſtrantibus conſtat.

2. Secundò, quando humor, qui è venis rejicitur, tenuis admodum eſt & ſummè putridus, qualis eſt bilis copioſo ichore plena. Vnde accidit, vt qui tali febre laborant, frequenter ſyncope corripiantur, ſudore nimio diſſoluantur, & facilè virium jacturam patiantur. Itaque tales ægri vel leui corporis motione animo deficiunt, animique deliquium præcedit tenebricoſa vertigo, facilè ſudant, nihilque indè leuantur, pulſum habent paruum, debilem ac frequentiſſimum.

3. Tertiò, pernicioſas fieri Tertianas tradit, ob humorum prauitatem, ex prauis alimentis contractam, aut ob vſtionem & peculiare vitium, quale eſt in bile vitellinâ, porraceâ & æruginoſâ. Humores enim hi per ſe praui ſunt, & ſi accedat putredo, deteriores euadunt, vt in quamcumque partem ferantur, mala inducant ſymptomata. Tales febres oriuntur plerúmque media æſtate, ob humorum reſolutionem & nimiam exuſtionem; præſertim ſi homo irâ, aut aliis vehementibus animi pathematis percellatur. Mox à rigore febres hæ vehementer creſcunt, humoréſque ſtatim inflammantur, à quâ inflammatione ſitis & linguæ aſperitas ac nigredo, ſitiſque inexhauſta oritur. Oculi ob magnam ſpirituum reſolutionem cauantur, homo redditur anxius & inquietus, ac toto corpore dolorem quaſi vlceroſum percipit. Vrina ignea & veluti lixiuium apparet, ac pauca eſt. Alui dejectiones bilis vitellinæ, porraceæ ac æruginoſæ naturam referentes, nonnunquam etiam dyſenteriam efficientes. Vomitûs eoſdem humores æmulantur colore, cum maximâ anguſtiâ. Ægri parum ſudant, quod craſſior ſit materia.

4. Quartò fit tertiana pernicioſa ex mixtione craſſorum humorum cum tenuibus. Cùm enim humor craſſus, quem mouet ac ſecum ducit biliosus ac tenuis humor, ad extremas venas effunditur, non protinus ſimul incaleſcit, & ſuccenditur, ſed paulatim, tum quòd copioſus ſit, tum quod inæqualis. Quo fit, vt tenuior pars primò ſuccendatur, & ex craſſioribus, quæ primò tranſmittitur, & reliquæ ſic ſucceſſiuè, vt natura pellit. Præterea cùm mox tenues partes ſuccendantur, quæ craſſæ ſunt, ſimul incaleſcunt & rariores fiunt. Quo fit, vt ea humorum copia, quæ in vaſis majoribus non erat magna, nunc in extremis vaſis liquata & fuſa, maxima fiat, grauis & moleſta; ex quo metus, ne vniuerſi corporis calor ſuffocetur, aut æger ſyncope corripiatur. Cognoſcitur verò febrem ex humoribus inæqualiter craſſis prouenire, quòd lentè ac cum diuturno rigore incipiunt, quem nonnunquam calor quidam interrumpit, velut flamma exurgens, quem iterum rigor compeſcit, ita vt per interualla rigeant ægri & calore afficiantur. Æger etiam tardè toto corpore incaleſcit, calórque diu durat; & licèt mitis appareat, anxium tamen reddit ægrum & debilem toto morbi tempore, vt vix ſeſe mouere poſſit. Totum corpus tumere quaſi, & liuido colore præditum videtur: Vrina eſt aquoſa & ſubalbida, cum copioſo & craſſo ſedimento. Pulſus in paruitate & magnitudine inæqualis eſt, aliquando interceptus. Sæpe animo deficiunt ægri; reſpiratio eſt frequens & cum ſuſpirio. In febris declinatione ægri maximâ cùm inquietudine ab vmbilico ad caput ſudant. Tandem nec augmentum, nec ſtatus, nec declinatio in tali febre æqualiter fit, ſed in augmento ſæpe aliqua fit inclinatio; vnde potu exhibito, aut etiam ſine ipſo, febris rurſum increſcit.

Quintò redduntur pernicioſæ febres non ex propriâ naturâ & conditione, ſed ex aliquo accidente, quod illis ſuperuenit, ob quod periculoſæ efficiuntur, licèt naturâ ſuâ tales non ſint. 5. Id fieri poteſt, 1. ſi in paroxyſmo craſſus humor à calore fuſus in aliquam partem decumbat, & ſuffocatiuum catarrhum, vel difficilem reſpirationem, vel articulorum dolores excitet. Obſeruatum enim ſæpe eſt, vt ij, qui caput habent humidius & fluxionibus obnoxium, ſi tertianâ febre corripiantur, & in paroxyſmo pituita à calore fuſa copioſè defluat, aut ſuffocationis metum, aut dolores lateris grauiſſimos pleuritidi ſimiles incurrant. Ita qui aſthmati ſunt obnoxij, & quibus vaſa thoracis à craſſis & viſcidis humoribus obſidentur, ij febre tertiana laborantes ob humores illos fuſos & motos non rarò grauiſſimâ orthopnœâ tentantur. Ita qui arthriticis doloribus ſunt obnoxij, etiam per tertianas iis aliquando tentantur. Atque hæc ſymptomata omnia, finito paroxyſmo, aliquando planè ceſſant, ſi ſcilicet calor humores, quos fudit, quoque abſumat: aliquando aliquid mali relinquitur, quod ſequentem paroxyſmum periculoſum fore arguit. Malum enim malo ſucceſcit. 2. periculoſæ fiunt hæ febres, ſi calor febrilis vterum in conſenſum trahat, humoréſque corruptos in eo hærentes moueat; quibus motis ea ſymptomata accidunt, quæ hyſtericis fœminis accidere ſolent. Facilè hæc febris ab aliis diſtinguitur, & non difficile eſt cognoſcere, non accidere talia ſymptomata ob humores febriles, ſed ab aliis potiùs humoribus, quàm qui tertianam efficiunt.

Tandem redditur pernicioſa tertiana ob peſtilentem ac malignam, & contagioſam humoris, qui tertianam efficit, qualitatem. Verùm de hoc, & an dentur febres Intermittentes malignæ & peſtilentes, ſuo loco plura dicentur.

Curatio.

Sed vt ad curationem accedamus, vnâ operâ Tertianæ exquiſitæ & Nothæ curationem proponere *Curatio.*

& quomodo pro humorum permixtione febris hæc tractanda ſit, monſtrare placet.

Superiorum ſeculorum Medici, quos hodie Barbaros appellant, tam confuſam, vt Platerus hac de re ſcribit, & multiplicem curandarum febrium deſcripſerunt tractationem, támque varios purgationum pro humorum diuerſitatibus, à quibus febres naſci crediderunt, modos propoſuerunt, quibus ſcatent integra febrium curandarum volumina, vt ſi quis ea imitari vellet, ægro curam incertiorem redderet, quàm ſi totum negotium naturæ committeret, quæ per ſe ſola ad febres tales ſanandas ſufficit.

Indicationes. Vt rem igitur breuibus complectamur; curatio, vt in aliis febribus, ad febrem, cauſam & virtutem dirigenda. Febris, vt antea dictum, refrigerantia & humectantia indicat. Eadem etiam bilis, quæ febribus cauſa eſt, requirit, ſimúlque vt euacuantibus idoneis tollatur, poſtulat. Et ſi febris non exquiſita ſit, ſed notha, cùm concoquentia ſeu alterantia, tum euacuantia humorem cum bile mixtum reſpicere debent. In quibus tamen expediendis ſimul ad locum affectum attendendum.

Et quia, vt antea in generali febrium Intermittentium Curatione dictum, in primis viis & venis meſaraicis febris cauſa colligitur, primò per vomitoria aut aluum ducentia, antequam reliquos humores inquinet, euacuanda. Hinc bilis alteranda, & partis, vitioſos humores generantis diſpoſitio contrariis tollenda, ac bilis generatio prohibenda. Ideóque ſi ventriculi ſit calida conſtitutio, ob quam cibi bileſcunt ac amareſcunt, aut, quod in tertianâ plerumque fieri ſolet, hepar ſit calidius, quod multam bilem ſuppeditat; ejus intemperies calida alteranda. Si autem tertiana notha ſit, & ex pituitâ admixtâ ortum habeat, ventriculi imbecillitati ſuccurrendum; ſi melancholia adjuncta ſit, lieni quoque ſubueniendum: Tandémque illud inquinamentum ac fermentum putredinoſum ſudoriferis diſcutiendum.

Purgatio. Principiò ergò in febre tertianâ Intermittente primæ viæ euacuari debent. Niſi enim materia, quæ in venis meſaraicis & vicinis locis collecta eſt, euacuata ſit, reliqua medicamenta cum commodo non exhibentur. Et refrigerantia ſaltem ob calorem adhibere, neque materiam caloris febrilis fomitem priùs euacuare, eſt ſymptoma curare, & morbum deteriorem reddere.

Inſeruiunt huic rei clyſteres: & quidem in tertianis legitimis ij conueniunt, qui antea in continuis propoſiti fuêre. Si verò pituita vel melancholia admixta ſit, tales parari poſſunt,

℞. *Rad. althææ* Vnc. i. *maluæ, parietariæ, betæ*, an. M. i. *centaurij min. flor. chamæmeli, furfuris*, an. M. ß. *ſem. 4. frig. mai.* an. ʒ. ß. *fœnic.* ʒ. i. *prunor.* num. x. Coqu. *in ſ. q. a. ſ.* Colaturæ ℞. ℔. i. In quâ diſſolue *El. lenit. ſ. vel caſſ. pro clyſt.* Vnc. i. *diaphænici* ʒ. ii. *mell. roſ. col.* Vnc. i. *ol. chamæmel. violac.* an. ℥. i. ß. *ſalis* ʒ. ß. F. Clyſter.

Verùm cùm materia plerumque copioſior in hiſce febribus in primis viis & locis ſuperioribus circa ventriculum hæreat, clyſteres ſoli non ſufficiunt. Ideóque medicamenta per aluum purgantia propinare, aut vomitoria, præſertim ſi æger cardialgiâ, nauſeâ & deſiderio vomendi moleſtetur, exhibere conuenit. Si tertiana ſit legitima, ea medicamenta idonea ſunt, quæ antea in tertianæ continuæ curatione enumerauimus. Si verò pituitæ admixta ſit, Agaricus; ſi melancholiæ, folia ſenæ adjungenda ſunt: ideóque vbi melancholia admixta eſt, commodiſſimus eſt vſus diacatholici. Exempli ſaltem gratiâ vnam atque alteram formulam addere libet. Neque enim (quod ſemel hîc monere libet) quæ omnibus indiuiduis accommoda ſunt, hîc præſcribi poſſunt: ſed qui methodi medendi gnarus eſt, materiam medicam ac methodum componendi medicamenta cognitam habet, præſcriptis formulis non indiget, ſed pro re natâ commodas & morbo atque ægro præſenti aptas concinnare valet.

℞. *Aq. endiuiæ, vel decocti tamarindor. & radic. cichorij vel taraxaci* ℥. iiii. Infunde in iis *rhabar.* ʒ. i. ß. *ſpicæ* Scr. ß. In colat. diſſolu. *mannæ el.* ℥. i. Iterum Colat. & add. *ſyr. roſar. vel violar. ſolut.* ℥. ß. *vel* ℥. i. vel horum loco ʒ. ii. *vel. q. ſ. elect. de pſyllio aut de ſucco roſar. aut roſati Meſ. diſſolue.* M.

Vel: ℞. *Radic. taraxaci, cichorij.* an. ℥. ß. *aſari* ʒ. i. ß. *endiuiæ.* M. i. *centaurij minor. cardui bened.* an. M. ß. *fol. ſenæ elect.* ℥. ß. *rhabarb.* ʒ. i. *flor. cordial.* p. i. *Zingib. cinam.* an. Scrup. i. Infundantur in ſ. q. aq. ſ. Poſtea leniter coquant. & colentur. In Col. ℥. iii. ß. diſſolu. *mannæ* ℥. ß. ʒ. vi. *vel* ℥. i. pro ægri naturâ.

Vel: ℞. *Flor. caſſiæ* ℥. i. *rhabarb.* ʒ. i. *ſpicæ* gr. vi. *Cum ſacch.* F. Bolus. In nothâ verò tertianâ

℞. *Flor. caſſiæ* ʒ. x. *ſpec. hieræ*, Scr. i. *Cum ſacch.* F. Bolus.

Vel: ℞. *Rhabar. opt.* ʒ. i. *cinam.* Scr. i. *Spicæ* gr. vi. Infundantur *in ſ. q. aq. endiuiæ.* Item *agaric. alb.* Scr. iiii. *Zingiber.* Scru. i. Infundantur *in oxymel. ſ. q.*

℞. *Colat vtriuſque* ℥. i. ʒ. vi. & addatur *elect. roſar. Meſ.* ʒ. i. *vel* ʒ. ii.

Verùm talia multa è radicibus cichorij, taraxaci, polypod. q. aſari, endiuiâ, carduo benedicto, centaurio minor. abſinthio, centumnodiâ, piloſellâ, ſcolopendr. betonicâ, Rhabarbaro, foliis ſenæ, agarico, mannâ, elect. diacatholico, roſato Meſ. de pſyllio, de ſucco roſar. Syr. roſar. & violar. ſolutiuo, melle roſato ſolutiuo, & ſimilibus in rem præſentem parari poterunt. Habet & inter hæc medicamenta locum tartarum, quod commodè & decoquendis rebus addi, & cremor eius decoctis atque aliis admiſceri poteſt.

Vomitoria. Vomitoria ſuprà de curatione febrium putridarum in genere ſunt propoſita. Sint autem in puris tertianis mitiora, & vim temperandi bilis acrimoniam habentia, parata ex aq. hordei tepidâ & ſyr. acetoſo ſ. In nothis autem febribus etiam fortiora locum habent. Inter quæ aſarum primas ferè obtinet. Chymici vtuntur vomitoriis ex ♁ ij floribus, croco, vitro: quæ vt materiam in primis viis ſtabulantem nonnunquam feliciter euacuant: ita prudentem & peritum, qui ea exhibeat, Medicum requirunt. Aliàs ſunt culter acutus in manu infantis, aut gladius in manu furioſi. Et quamuis in ipſo paroxyſmo non facilè aliquid mouendum: tamen neceſſitatis gratia in ipſo etiam paroxyſmo vomitoria, præcipuè illa leniora, exhibere licet. Vbi enim bilis ſeu flaua, ſeu praſſina, ſeu alia circa ventriculum hæret, & initio paroxyſmi anguſtia & dolores circa præcordia percipiuntur, vnde ægri interdum in Lipothymiam incidunt, licet vomitoria exhibere, vnde non ſolùm anguſtia illa tollitur, ſed & paroxyſmus imminuitur.

Neque medicamenta, quæ paulò quàm lenientia fortiora ſunt, rejicienda ſunt. Rectè enim hac de re ſcribit Ludouicus Mercatus: Si in primis viis, aut locis iis proximis ſubſiſtat flaua bilis, vtendum eſt purgatione, quæ nec omninò ſit ſeligente pharmaco facta, ne plus, quàm par ſit, ipſius flauæ bilis ad communes vias è venis trahatur; nec omninò leui, vt aliquid agere poſſit. Quippe eo tempore habemus naturam adminiculantem mouentémque materiam ad loca euacuationis ſibi conuenientia; vnde in principio febrium vomitus & alui fluxus non rarò oriuntur. Et plerumque materiæ in primis viis maior eſt copia, aut lentos humores ea admixtos habet, vt leniſſimis illis, Syrupo roſ. & viol. ſolutiuo; mannâ, caſſiâ, tamarindis & ſimilibus vix loco moueri & euacuari poſſit. Neque coctionem expectare opus eſt, cùm materia

teria illa in primis viis hæreat, ad expulſionem irritet, & ad euacuationem plerumque apta ſit.

ſectio. Euacuatâ aluo ac primis viis, Medicus de venæ ſectione ſit ſollicitus: de qua inter Medicos non planè conuenit. Reddidit verò non paucos dubios Galenus, qui vbi, 1. *ad Glauc. cap.* 9. de curatione tertianæ exquiſitæ agit, venæ ſectionis nullam mentionem facit; cùm tamen poſtea in curatione tertianæ nothæ eius meminerit. Hinc enim aliqui authoritate Gal. ducti venæ ſectionem in tertianâ Intermittente exquiſitâ omittendam cenſent. Alij verò, qui eam admittunt, varias cauſas afferunt, cur Galenus mentionem venæ ſectionis non fecerit. Nonnulli putant, eum ideo omiſiſſe venæ ſectionem, quòd eam, tanquam quiddam clarum & extra dubium, præſuppoſuerit, vel breuitatis ſtudio omiſerit. Quod tamen vix locum habet, cùm adeò clarum non ſit, à quo indicetur venæ ſectio in febre tertianâ intermittente, & poſtea in tertianâ nothâ eius mentionem fecerit, neque neceſſaria præſidia breuitatis ſtudio omittenda ſunt. Alij putant, ideò eum omiſiſſe, quòd in hac febre id quod maximè ad venæ ſectionem deſideratur, non adſit, virium ſcilicet robur. In tertianâ enim exquiſitâ omnia, ætas, tempus anni, regio, temperamentum, ad calidum & ſiccum vergunt, & proinde tale corpus viribus valentib. eſſe non poteſt.

Verùm etſi concedamus, vt poſtea dicetur, ſi iſta omnia concurrant, venæ ſectionem vix locum habere: tamen rarò iſta omnia concurrunt, & ſæpè in his febribus, quæ aliàs ſecuræ ſunt, vires ſatis robuſtæ inueniuntur, vt per eas, ſi illâ opus ſit, venæ ſectio facilè permitti poſſit.

...rum ſem... in tertia... ſanguis ...tendus. Ideóque illa potiùs huius rei cauſa eſſe videtur, quòd in tertianâ exquiſitâ non ſemper indicans venæ ſectionis adſit, de quo ſuprà dictum. Nam accidere poteſt, vt in tertianâ exquiſitâ neque ſanguinis copia adſit, neque cum ſanguine vitioſus humor in venis permiſceatur. Imò cùm bilis maximâ ex parte in primis venis contineatur, metuendum, ne venis ſanguine detracto inanitis, ea in venas ſuperiores rapiatur, atque inde febris periculoſior reddatur. Ideóque in tertiana exquiſita omni ſanguis non mittendus eſt. Neque enim ſemper, vt dictum, indicans adeſt, ſanguis ſcilicet abundans, vel bilis in venis communibus ſanguini permixta. Neque etiam vires eam ſemper ferunt. Nam ſi quis temperamento bilioſiſſimus, æſtate & regione calidâ, ex fame, vigiliis, laboribus & defatigatione in febrem inciderit, ſanguis mittendus non eſt. Vires enim hoc modo debilitatæ venæ ſectionem non admittunt. Ac proinde cùm febris iſta naturâ ſuâ periculoſa non ſit, ſi quis de ſanguinis vitio aut virium robore dubitet, ac propterea venæ ſectionem omittat; inprimis ſignis coctionis iam apparentibus, is non peccabit; modò bilis euacuationem per eas vias, ad quas vergit, adiuuerit. Imò venæ ſectio intempeſtiuè adhibita plus nocere, quàm omiſſa poteſt.

...ndo vena ...ctio in tertiana locum habeat. Si autem tertiana non ſit exactè pura, interdum vena ſecanda eſt, interdum non. Nam ſi vires ſint fortes: adſitque ſanguinis abundantia & bilis in hepate generetur, & hinc facilè ſanguini in venis permiſceatur, id quod ex corporis conſtitutione, vrinîſque rubicundis ac craſſis, ac calore aliquo poſt paroxyſmum remanente cognoſcimus, venam ſecare licet; cùm hoc modo & copia ſanguinis minuatur, & humor peccans euacuetur. Si verò in ventriculo & locis vicinis bilis generetur & ſubſiſtat, neque adſit inſignis aliqua ſanguinis abundantia, vena ſecanda non eſt; cùm per eam ſaltem bonus ſanguis euacuaretur, & facilè fieri poſſet, vt bilis in venas deduceretur. Si tamen accidat, vt progreſſu temporis bilis ſanguini permiſceatur; id quod frequenter accidit: Siquidem cum cibo & potu & chylo inde generato, in primâ corporis regione contenta bilis facilè in venas penetrare poteſt, & ex vitioſis humorib. in prima regione, ſecunda regio afficitur & inquinatur, neque adſit ſanguinis penuria, venam ſecare licet; quæ ſimul corpus ventilat & refrigerat, humoris vitioſi aliquid cum ſanguine euacuat.

De tempore venæ ſectionis inſtituendæ, authores non conueniunt. Plerique Medici & Auicenna *lib.* 4. *tr.* 2. *cap.* 29. non ante tertium paroxyſmum venam aperiendam cenſent, idque ideo, quòd in hiſce febrib. bilis non in venis ſupra hepar, ſed in venis primis contineatur, & propterea metuendum ſit, ne venis ſanguinis miſſione inanitis, in ſuperiores venas rapiatur, & inde febris continua excitetur. Quod damnum euitari poſſit, ſi poſt tertium demum paroxyſmum vena ſecetur. Nam in tribus primis paroxyſmis bilis magna pars per vomitum, vt & per aluum purgatur, magnúſque in primis paroxyſmis eſt materiæ motus, vt ex rigoris vehementiâ apparet; cùm bilis tum ſit copioſior, calidior, tenuior & acrior, quæ poſt primos paroxyſmos à naturâ domatur, & mitior redditur. Cui rei accedit & hoc, quod primis paroxyſmis ſanguini demùm bilis permiſcetur, ſanguiſque inde vitioſus redditur, vt hoc modo plus de materiâ peccante poſt primos paroxyſmos tolli poſſit, quam ſi mox à principio vena aperiatur vbi mixtio bilis cum ſanguine nōdum facta eſt. Et monent hic Medici, ægro prædicendum eſſe paroxyſmum, qui venæ ſectionem ſequetur, quartum ſcilicet, grauiſſimum futurum, vtpote in quem morbi vigor incidit: ne venæ ſectionis cauſâ atque errore aliquo id contigiſſe videatur.

Quādo vena ſecanda.

Hæc etſi non negat Mercatus, atque in eo caſu, vbi bilis in primis venis, & iis qui prope hepar ſunt ductibus hæret, ægrúmque nauſeabundum reddit, non ſtatim in principio, cùm ſcilicet nondum ſanguini bilis permixta eſt, eſſe venam aperiendam, ſed priùs purgatione factâ, & poſt tertium paroxyſmum venam aperiendam eſſe, concedit: tamen ſi bilis mox in principio ſanguini permixta ſit, ſibi illam verſionem Auicennæ, quæ legit, *ante tres periodos*, omiſsâ negatione, *non*, magis arridere ſcribit.

Et certè, ſi rem perpendamus diligenter, hoc quidem vero conſentaneum eſſe comperiemus, non mox initio, & ante primarum viarum euacuationem, venæ ſectionem commodè inſtitui poſſe: illud tamen minùs veriſimile eſt, ſectionem venæ poſt tertium paroxyſmum in tertianâ legitimâ differendam eſſe. Etſi enim in tertianâ nothâ id locum habere poſſit: tamen quia in exquiſitâ tertianâ poſt tertium paroxyſmum ſtatus morbi, vel adeſt vel inſtat: melius eſt, eo tempore quieſcere, quàm remedio tam generoſo naturam moleſtare. Et in ſummâ, in tempore venæ ſectionis eligendo non tam reſpiciendum ad paroxyſmorum numerum, quàm ad præſentiam Indicantium & permittentium ſanguinis miſſionem. Nam ſi adſint ſanguinis miſſionem Indicantia, & vires permittāt, maturè inſtituenda venæ ſectio, antequam vires deficiantur.

In minore autem copiâ ſanguis educendus in tertiana legitima; cùm, vt in continuis, is non ſit primarium indicans, & maiorem copiam euacuari vires vix ferant. Tutiùs autem & maiori copiâ poteſt ſanguis mitti in tertianâ nothâ. Cùm enim in tertiana nothâ, vel calidum & ſiccum corporis temperamentum, vel regio, vel anni tempus, vel victûs ratio præcedens, vel aliquid aliud ex iis, quæ in tertianis puris requirūtur, abſit; atque ea præceſſerint, quæ non ſolùm bilis, ſed & aliorum humorum generationem iuuare poſſunt: ſanguinis euacuatio faciliùs admitti poteſt, inprimis ſi vrinæ craſſæ & rubræ appareant. Ac proinde ℥ iiii. v. vel vj. pro corporis naturâ, emitti poſſunt.

Inſtituitur commodiſſimè venæ ſectio die ἀπυρεξίας, ſeu tempore quietis. Quamuis enim venæ ſectio, ſi circa paroxyſmi principium fiat, eum vel retardare vel

Quo die inſtituenda ſit vena ſectio.

vel impedire poſſit;tamẽ impedit naturæ motum, quo partem materiæ excutere ſolet, & vires, ſequente mox venæ ſectionem paroxyſmo,non parùm debilitat.

Præparantia & concoquentia. Poſt venæſectionem præparantia & concoquentia adhibeantur,id eſt,talia medicamenta,quæ & humoris biliosi qualitates excedentes , quibus naturæ moleſtus eſt,emendent , diſpoſitionémque in parte vitioſos & excrementitios humores generantem corrigant , ipſique inquinamento à putredine relicto contraria ſint: qualia in hac febre ſunt refrigerantia & humectantia: quæ tamen ſimul vim aperiendi habeant ; non quòd ſemper (etſi ſæpè hoc accidat ,) obſtructiones adſint , verùm vt præcaueatur , ne humores in primis viis hæreant, ſed extergantur, & ad excretionem apti reddantur , & humorum illa fermentatio ac putredo impediatur.

Talia autem quæ in legitimâ conueniunt , ſunt *cichorium,taraxacum,endiuia,acetoſa,hordeum,ſemina frigida maiora & minora,ſuccus citri,ribes,*& ex his parata, *ſyr. acetoſa , acetoſus ſimplex , Oxyſacch. de cichor. de endiu. de acetoſit. citri cum aq. & decoctis eorundem.* Quib. in nothis tertianis addere licet , quæ pituitam vel melancholiam reſpiciunt , *radices fœniculi , graminis , aſparagi , aſarum , polypodium , carduum benedict. centaurium minus,abſinthium, ſcolopendrium betonicam.* vtilis eſt etiam ſpiritus ſalis & vitriol. & alia ſuprà. cap.13.propoſita.

♃. *Syr.acetoſa,de endiu.*an.Drach.vj.*aq.cich.* Vnc.iij. *vel* iiij. *ſpirit.*vitriol.gutt.iiij.*vel* vj. Miſc.

Vel ♃. *Syr.acetoſ.ſ.*Vnc.j. *de cichor.ſ.* Vnc.ß.*decocti vel aq.cichor.*Vnc.iij.Miſce.

Conuenit & ſerum lactis vel ſolum & ſimplex , vel cum emulſione ſem.4.frig.maiorum.

Vel ♃. *Radic.taraxaci*, Drach.vj.*endiuia*,M.j.*hepatica*, M.ß.*flor.violar.bugloſſ.*an.P.j.*Sem.4.frig.maior.* an. Drach.j.F.decoctio.

Colaturæ ♃. ℔. j. Adde *Syr. acetoſi ſ. oxyſacch.* an. Vnc.ij.Miſc.pro iiij.doſibus.

Vel coquantur hordeum & rad. cichorij eâ quantitate , quæ ægro ob amaritudinem nauſeam non conciliet,& colat.℔.ij.adde ſacchari ℥.ij. aceti, ſucci ribium maturor.vel ſpir.vitriol.q.ſ.ad gratam aciditatem : Fiat potus,quem æger aliquot vicibus exhauriat.

Vel radic.cichorij decoctum cum conſeruæ roſar.vel violar.ſ.q. per manicam Hippocratis traiici poteſt , vt fiat potus gratior.

Vel ♃. *Hordei* M.j. *ſem.endiuia,acetoſe, plantagin.* an.Drach.ii. *Sem.4. frig. maior.* an.Drach.j.ß. Coqu.in aq. pura. Colaturæ ♃. ℔.i. Adde *vini granator.* Vnc. ii.ß.*Syr.acetoſit. citr.ſacch.candi.*an.Vnc.i.ß. Ad ignem denuo bulliant in formam iulebi.

In horum autem medicamentorum vſu obſeruandum : Primò vt illa alterantia ſæpius exhibeantur & ſufficiente quantitate, ac continuentur. Nam ſi toto die vel etiam biduo ℥.iiii. exhibeantur, facilè conijcere eſt , per totum corpus diſperſum tantillum liquorem parum illud afficere poſſe. Deinde notandum, vt in principio & augmento febris magis refrigerantia dentur : Inſtante verò tempore purgationis ea , quæ mediocriter aperiunt & incidunt,adiungenda ſunt.

In nothâ tertianâ cum refrigerantibus & bilem præparantibus eâ commiſcenda, quæ pituitam & melancholiam reſpiciunt , & attenuant ac detergunt ; *vt oxymel ſ.ſyr. acetoſus compoſ.mel roſatum.Syr.de betonica,de endiuiâ comp.de 2.radic.de 5.rad. byzantinus, de carduo benedicto,cum aquis vel decoctis radic. fœnic.apij, betonica,capill.♀.ſem.fœnic.viridis.* *In ſeminum calidorũ vſu notandum.* Semen enim fœniculi ſiccum,vt hoc obiter moneam , & alia fortiora ſemina , adurunt humores : Ideóque ſi adhibentur, ſiccitas illorum mitigari poteſt glycyrrh. ſeminib. frig. maj.paſſulis.Et quidem ſemper à mitioribus incipiendum , ne fortiorum aperientium vſu materia , in primis viis adhuc contenta , in venas remotiores moueatur,& ſic obſtructiones augeantur : vt ſi primis diebus tribus vel quatuor exhibeatur Syr. acetoſus ſ.ſequentibus diebus compoſitus detur, vt:

♃. *Rad.cichor. fœnic.*an. Vnc. i. *endiuia, capill.* ♄, *hyſſopi, agrimonia,* an.M.ß. *Sem.4.frig.maj.* an. Drach.i. *petroſel.* Drach.ß.*paſſul.*Vnc.i. Coqu.*in ſ.q.a.ſ.*

Colaturæ ♃. Vnc. iiii. Adde *Syr. de 2.rad.acetoſ.ſ.* an.Vnc.i.ß. Miſc.pro iij.doſibus.

Vel ♃. *Oxymel. ſ. Syr. byzantini ſ.* an. Drach. vi. *aq.cichor. aſparagi* , an.Vnc.i.ß.Miſc.pro hauſtu.

Vel ♃. *Rad.aſparagi ,ruſci* , an. Vnc. i. ß. *endiuia, ſcariola, hepatica,agrimon.Cardui bened.* an. M.ß. *Sem. 4. frig. maj.* an. Drach. ß. *glycyrrh. paſſul.* an. Drach. vi. Coqu.in ſ.q.a.ſ. Colat.addantur aceti Vnc.ii. *mellis vel ſacch.alb.q.ſ.*

F. Syrup.qui cum iiſdem aquis deſtill. dilui poteſt.

In humoris melancholici admixtione talia vſurpari poſſunt.

♃. *Rad. cichorij , polypod. q.* an. Vnc. i. *fol. endiuia , Capill.* ♀ *, fumaria , ſummit. lupuli* , an. M. ß. *Fl. cichor. bugloſſ. Borrag.* an. P. i. *tartari , paſſul.* an. Vnc.ß. Coqu.in ſ.q.aq.ſ.

Colat. Clarif. ♃. Vnc. viii. Adde *Syr. byzant. ſ.* Vnc.iii. Miſce.

Vel ♃. *Rad. cichor. aſparagi* , an. Drach. vi. *Cort. rad. capp.* Drach. ii. *endiu. cichor.* an. M. ß. *Ceterach, fumar.* an. P. i. *Sem. 4. frig. maior. ſcariola* , an. Drach. ß. *flor. cordial.* an. P. i. *paſſular.* Vnc. ß. Coq. *in ſ. q. aq. ſ.*

Colaturæ ♃. Vnc. viii. Atque in calidâ adhuc infundantur *ſpecier. diarrhod.abb.* Drach.i. *conſerua cichorij,borrag.* an.Vnc.ſem.

Colentur & depurentur, *& ſpir. vitriol. vel* ⊖ *aliquot* gutt. *addantur.*

Poſt potiones eiuſmodi aliquot rotulæ diarrhodi abbatis,vel diatronſantal.vel aromat.roſ.ſumantur,quę ſunt gratiores , ſi aliquot guttis Spir. Vitriol. vel ⊖, conſpergantur.

Inter iſta autem medicamenta ſunt quædam , quæ appropriata quaſi in febribus tertianis habentur , inter quæ plerique primo loco habent taraxacum in tertiana febre, præcipuè Infantium , ſi detur nutrici , vel temperetur cum ſaccharo & lacte amygd. dulc. *Appropriata in tertiana* I

Deinde commendatur ad tertianas Chamæmelum, *de quo Galenus 3. de ſ. m. fac. c. 110.* ita ſcribit : *Chamamelum febres , qua citra viſceris alicuius inflammationem infeſtant , diſcutit diſſoluitque , ac praſertim, qua ex humoribus bilioſis, aut cutis denſitate proueniunt. Quâ de re & ab Ægyptiorum ſapientioribus Soli conſecratum eſt , febriúmque omnium putatur remedium. Verùm hac quidem in re à veritate aberrant. Solas autem eas , quas dixi, febres ſanare poteſt , eáſque percoctas : licèt reliquas etiam adiuuet , qua melancholica ſunt aut pituitoſa, aut ex viſcerum inflammatione procreata. Nam & harum remedium eſt ſtrenuiſſimum Chamamelum, vbi concoctis adhibetur ſcilicet. Quapropter & hypohondriis, vt ſi quid aliud , gratum exiſtit.* Ex quo loco apparet, ex ſententiâ Galeni , Chamæmelum, præparatâ & coctâ materiâ, ad euacuandam potiùs materiam & diſcutiendam adhibendum eſſe. Scribit tamen Ioan. Anglicus , *cap. propr.* ſe Chamæmelum & ante & poſt digeſtionem exhibuiſſe & contuliſſe : additque , à ſe frequenter exhibitum Chamæmelum pauperibus , ſenibus , & aliis non valde delicatis, religioſiſque , qui viuunt ex piſcibus & ſimilibus cibis frigidis. Recipit nimirum ſuccum Chamæmeli colatum , clarificatum ad pondus ℔.ß, vel ℔. j. cúmque dulcem reddit ſaccharo vel glycyrrhizâ , exhibétque per tres dies continuos , manè ad pondus quartarij vnius vel dimidij. Et quia Chamæmelum parum ſucci habet , infundit in lacte amygdalarum dulcium , vel priſanâ hordei , & ſic etiam è floribus Chamæmeli exſiccatis ſuccum *[illegible] in tertiana [illegible] vſus.*

ſuccum exprimit. In nothâ tamen potiùs, quàm legitimâ locum habet. Laudatur & centaurium minus, quod & febrifuga inde appellatur. Commendant in tertiana nonnulli etiam plantaginem & morſum diaboli.

.vitr. u & tar- i in ter- ... E Chymicis medicamentis hîc imprimis commendantur in febribus longioribus & obſtructionibus viſcerum, Spiritus vitriol. ⊖, aliquot guttarum quantitate, in iuſculo carnis vel alio conueniente liquore exhibitus, præcipuè verò tartarum vitriolatum.

Non autem ſolùm formâ potabili, etſi ea commodior ſit, cùm faciliùs penetrent liquida, ſed & aliis medicamenta ad præparandum & alterandum humores vſurpari poſſunt, vt conſeruarum formâ, conditorum, electuariorum, rotularum, morſulorum, puluerum, de quibus poſtea dicetur, cùm monſtrabitur, quâ ratione viſcera in hiſce febribus roboranda.

...rgantia. Præparatâ materiâ, niſi febris ceſſet, rurſum ad purgationem accedendum. Imò ſi febris ſit pertinacior & diuturnior; pluribus vicibus præparatio & purgatio vitioſorum humorum repetenda. Hîc autem occurrit quæſtio; An liceat die paroxyſmi purgationem inſtituere. Plerique id negant cum Auicennâ; qui hoc loco ſcribit: Et non moueas in die paroxyſmi, quantum eſt poſſibile. Afferúntque huius rei hanc rationem; quòd natura aliàs die paroxyſmi ſit afflicta, ideóque ampliùs medicamentis non ſit moleſtanda. Et cùm venæ ſectionem non liceat inſtituere die paroxyſmi, eandem rationem purgationis eſſe dicunt; cùm hæc non minorem naturæ moleſtiam afferat. Præterea dicunt, medicamentum purgans trahere à circumferentiâ ad centrum; cùm ex parte alterâ natura in paroxyſmo à centro ad circumferentiam pellat: atque ita inſtitui duos motûs contrarios, quos natura ſine damno ferre non poſſit. Inſuper ſi natura in paroxyſmo per ſudorem euacuationem inſtituere verit, motus iſte naturæ per purgationem impeditur. Aut ſi natura moliretur purgationem per aluum, Medicúſque eodem tempore exhiberet purgationem, metuendum, ne ex vtroque motu immoderata ſequeretur purgatio.

liceat die paroxyſmi ...gare.

Alij contrarium ſentiunt, idque has ob rationes. Primò, inquiunt, natura vtiliter euacuat die paroxyſmi, ac die paroxyſmi ferè ſemper criſin inſtituit. Ergò & Medicus, qui miniſter eſt naturæ, eam imitari debet; & quidem iure. Nam humores tùm temporis mouentur & agitantur, ac natura cùm motu, tum onere humorum irritata euacuationem adiuuabit. Teſtatur quoque Petrus Monauius, *in Epiſt. à Laurentio Scoltzio editis, Epiſtola 22*, tali curandi ratione plures, & longiſſimis febribus laborantes multò citiùs, quàm aliàs liberatos ſe animaduertiſſe. Et refert Proſper Alpinus, *de Medicina Ægypt. lib. 4. cap. 15.* Ægyptiis planè familiare eſſe vnâ vel binis horis ante acceſſionem, agarici vel rhabarbari Drach. i. cum decocto chamædryos vel abſinthij exhibere, & pro ſingulari ſecreto apud quoſdam celebrari potionem quandam ante acceſſionem, per binas horas oblatam, quam parant ex mannâ, pulpâ caſſiæ, tamarindorum, an. ʒ. iiii. quæ in aquæ endiuiæ vel communis ℔. i. vſque ad conſumptionem duarum partium coquunt, colaturæque miſcent oleï ſeſamini Vnc. ii.

Quæſtionis explicatio. De quâ quæſtione vt noſtram ſententiam breuiter addamus, motum naturæ, & locum, in quo materia continetur, attendendum cenſeo. Nam ſi materia inſtante paroxyſmo ad ventriculum inclinat, iubent præſtantiſſimi Medici plerique, inſtante paroxyſmo medicamentum vomitorium, non tamen adeò forte, quod naturam multum debilitare poſſet, exhibere. Ita ſi materia ad aluum inclinat, & materia plurima non procul à primis viis hæreat, commodè leniore aliquâ purgatione die etiam paroxyſmi educitur, ita tamen vt ante initium paroxyſmi purgationis motus abſoluatur. Hoc modo enim futuro paroxyſmo materia ſubtrahitur, & naturam adminiculantem in purgatione habemus. Atque hoc ſi fiat, non metuendum, vt vel contrarij motûs inſtituantur, vel ſudores impediantur, vel nimia purgatio accidat. Neque tamen medicamenta illa nimis fortia eſſe debent, vt naturam valde debilitent. Ægyptiorum verò medicandi ratio tota ad naturam ſtimulandam comparata videtur. Venæ ſectionis quoque longè alia eſt ratio, quæ & plus ſpirituum exhaurit, & materiam proximè paroxyſmum inſtantem parituram non ſubtrahit; id quod medicamentum purgans facere poteſt. Quòd ſi die paroxyſmi non detur occaſio purgandi, aut naturam in hoc motu adiutricem non habeamus, aut materia loco remotiore ſita ſit, vt aliquo mitiore medicamento euacuari ante paroxyſmum non poſſit: potiùs die quietis & ἀπυρεξίας inſtituenda eſt purgatio.

In purgatione autem inſtituendâ videndum, per quam viam materia faciliùs educi poſſit. Nam ſi materia circa inteſtinorum venas hæreat, purgatione per aluum educenda: Si autem circa ventriculum vel ſuperiores venas meſaraicas contineatur, vomitu eiicienda; inprimis ſi nauſea aut cardialgia adſit; & æger ad vomitum non ſit difficilis. Licèt enim vomitus proximè ſolùm è ventriculo videatur euacuare: tamen ſæpe magnam bilis copiam in venis meſaraicis & vaſis remotioribus contentam excutit, febrémque causâ ac motu ſublato, vel tollit, vel mitigat; & quas purgationes ſæpius ſanare non potuerunt febres, vomitiones repetitæ ſanant. *Vomitoria.*

Poteſt autem vomitus vel die quietis, poſt ſumptum cibum, vel inſtante paroxyſmo inſtitui: & quidem qui die quietis poſt ſumptum cibum inſtituitur, cauſam antecedentem, & materiam, cauſam antecedentem aucturam, tollit: qui verò inſtante paroxyſmo cietur, materiam paroxyſmum facturam, atque ita ipſum paroxyſmum minuit. Vomitoria autem ſuprà propoſita ſunt, & magis exquiſitis conueniunt. In febribus autem nothis & diuturnioribus paulò fortiora ex iis adhibenda ſunt. Hodie apud multos in vſu, vt & ſuprà dictum eſt, aſarum, cuius folia vel radices vel totum ℥.ß. vel ʒ. iii. pondere coquuntur, & decocti ℥. iiii. vel ℥. v. propinantur; vel pulueris radicum aſari ʒ. ß. cum conueniente liquore exhibetur. Nonnulli commendant aquam nucum iuglandium, cum aceto deſtillatam, ℥. iii. pondere.

Geniſtæ etiam ſemen, flores & radicum cortices ſatis potenter vomitum cient, ſi in aquâ decoquantur: ſed leuior fit illa decoctio. Reliqua ſuprà ſunt propoſita.

Hoc tamen de omnibus fortioribus vomitoriis obſeruandum, vt antequam exhibeantur, & humores & corpus præparentur, craſſi ſcilicet & viſcidi humores attenuentur & incidantur, ac ita ad motum aptiores reddantur; ipſum verò corpus bene antea humectetur.

Purgantia per aluum tertianæ Intermittenti exquiſitæ conuenientia ferè eadem ſunt, quæ capite præcedente & hoc ipſo iam explicauimus. Commodiſſimum eſt rhabarbarum ʒ. i. vel ʒ. i. ß. ſi in aquâ vel decocto cichorij, endiuiæ, vel ſero lactis, cum ſpicæ & ſchœnanthi ℈. ß. infundatur, & colat. expreſſæ pulpæ tamarindorum, vel mannæ & ſyr. roſ. ſol. ſ. q. addatur. *Purgantia.*

Vel ℞. *Extr. rhab.* Drach. ß. *vel* ℈. ii. *ſyr. roſ. vel viol. ſol.* Vnc. i. ß. Miſce.

Robuſtioribus Electuarium de ſucc. roſ. roſatum Meſués; de pſyllio exhiberi poteſt.

Galenus, *1. ad Glau. cap. 9.* ſignis coctionis apparentibus cum fiduciâ abſinthium exhibet, idque alio- *Abſinthij vſus.*

quin ſummum remedium in mordicatione ſtomachi, quæ à bile prouenit, eſſe ſcribit; ſi præſertim ex ipſius comâ ſufficiens quantitas melicrato immergatur, & colatum exhibeatur. Detergit enim & ad inferiora detrudit bilioſam materiam, & plus prodeſt contra bilem, quàm pituitam. Nam pituita propter craſſitiem & viſciditatem non ita cedit abſinthio.

In Nothis febribus ea purgantia conueniunt, quæ non ſolùm bilem, ſed & pituitam, vel melancholiam admixtam euacuare valent, quorum formulæ paſſim extant.

Et quia humores excrementitij in primis viis ſæpius colliguntur, etiam in progreſſu morbi lenientia repetere vtile eſt. Quia tamen materia lenientibus medicamentis non ſemper cedit, fortiora addere oportet, vt in pituitâ.

♃. *Flor. caſſiæ* Drach. vi. *ſpec. diaturbith. cum rhabarb.* Drach. ß. *Cum ſacch.* Fiat Bolus.

In Melancholiâ. ♃. *Caſſia* Vnc. ß. *elect. diacathol.* Drach. iii. *pulu. ſenæ præparat.* Drach. ß. *Cum ſacchar.* F. Bolus.

Et omninò neceſſarium eſt, vt in hac febre ſæpius purgetur.

Vtiles ſunt, præter medicamenta ſuprà propoſita, trochiſci de abſinthio, de roſis, de rhabarbaro, de capparibus, inprimis cùm febris in cachexiam declinare videtur: qui commodiſſimè in pilulas formantur, *cum ſucco abſinth. agrimoniæ, centaur. min. fumariæ, extracto abſinthij, cardui bened. ſcolopendr. ſyr. de cichor. cum rhabarb.*

Si poſt ſumptas pilulas ſyrupus vel aliquis liquor ſumatur, faciliùs ad interiora penetrant.

Longè verò commodiſſimum eſt, vt in febribus hiſce nothis, & præſertim longis, quæ repetitis præparationibus aut euacuationib. opus habent, ea medicamenta, quæ materiam ſimul præparare, viaſque aperire, & ſimul euacuare valent, exhibeantur: quæ ſi opus ſit, per aliquot dies continuari poſſunt; & poſt eorum vſum medicamentum purgans paulò fortius commodè propinatur. Ac talia decocta & ſyrupi plerumque ad omnes tres humores excrementitios diriguntur; quia in febribus iſtis aliquid bilis, ob febris ardorem, in humorem atrum degenerat.

Vſuales tales ſyrupi ſunt: ſyrupus de cichorio cum rhabar. diaſereos, & in humore melancholico admixto, de fumariâ compoſitus, & oxymel helleboratum.

Vel poteſt tale decoctum fieri: ♃. *Rad. cichor. fœnicul. taraxaci*, an. Vnc. ß. *aſari* Drac. i. ſem. *endiu. agrimon. capill.* ♀, an. M. ſem. *paſſul.* Vnc. ſem. Coqu. *in ſ. q. aq. ſ.* In colatura infund. *fol. ſenæ el.* Vnc. ſem. *rhabar. opt.* Drac. ſem. *cinam turbith. el.* an. Scrup. j. *flor. cordial.* ã. P. i.

Colaturæ ♃. Vnc. iii. ſem. Adde *ſyr. de cichor. cum rhab. mell. roſ. ſol.* an. Vnc. i. Drac. vi. *vel drachmam vnam atque alteram de conueniente purgante electuario.* F. Hauſtus, qui ſi opus ſit, aliquoties repeti poteſt.

Vel ♃. *Rad. cichor. aſparagi, graminis, fœnicul. taraxaci, oxylapathi, polypod. q.* an. Vnc. ſem. *endiu. capill.* ♀, *hepaticæ, chamedryos, cardui bened.* an. M. i. *ſem. 4. frig. mai.* an. Drach. ii. *fœnicul. geniſtæ*, an. Drach. i. ſem. *paſſul.* Vnc. i. Coqu. *in ſ. q. aq. ſ.* In colat. ℔. i. Infund. per noctem *fol. ſenæ el.* Vnc. i. ſem. *rhabarb. opt.* Drach. i. *agar. albiſſ. turbith el.* an. Drach. ſem. *zingiberis* Drach. i. *cinam.* Drach. ſem. *ſpicæ* Scrup. i. *flor. cordial.* an. P. i. Col. adde *ſyr. de cichor. c. rhabarb. vel diaſereos, roſar. ſol. endiu. comp.* an. Vnc. i. ſem.

F. Potus, de quo alternis diebus manè dentur ℥. iiii. vel ℥. iiii. ß. Aut Colat. addatur ſacch. albi q. ſ. & coqu. lento igne ad ſyr. liquidioris conſiſt. ac ſub finem ſyr. de cichorij cum rhab. aut diaſereos affundatur, & F. ſyrupus, qui aromatizetur ſpec. diarrhodi abbat. in nodulo ſuſpenſar. ʒ. i. De quo cochlearia duo aut plura, ſeu quantum opus, exhibeantur. Vtile eſt in febribus diuturnioribus & Tartarum, atque ex eo parata medicamenta, quæ & ſola vſurpantur, vel aliis adduntur; dum ſcilicet decoctis & potionibus parandis ipſum tartarum; paratis cremor tartari, vel tartarum vitriolatum, vel Sal tartari admiſcentur.

In decoctis autem talibus longis, vt & ſyrupis, qui minùs craſſam habent conſiſtentiam, hoc obſeruandum; cùm optima clarificatio ſit, quæ fit per ſubſidentiam; vt inclinatione id quod clarum, à fecibus ſæpius ſeparetur, clarùmque, ſi opus, rurſus calefiat. Hoc enim modo ſitis & corruptio præcauetur.

Sitis, quod plerumque fieri ſolet, ſi ſit moleſta, ſedetur iis medicamentis, quæ infrà *lib. 4. cap. 16.* proponentur. Inprimis hîc vtile eſt decoctum hordei cum radic. fœniculi, ſi ad M. iiii. radic. fœniculi Vnc. ß. addatur, & ad remanentiam ℔. iiii. coquatur, qui potus largiter exhiberi poteſt, cùm non ſolùm febrim ſedet, ſed & ſudorem ac vrinam promoueat.

Poſt purgationes ſi febris non ceſſet, ad reliquias humorum euacuandas vtilia medicamenta vrinam mouentia. Vnde nonnulli in eâ ſunt ſententiâ; Galenum abſinthium potius vrinam ciendi, quàm purgandi gratiâ (cùm vtramque vim habeat) propinaſſe. *Vrinam mouentia.*

Sunt autem è diureticis vel frigida vſurpanda, vt emulſio ſem. 4. frig. maior. facta cum ſero lactis caprini, vel aquâ graminis, fragorum, cichorij, aſparagi, hordei: vel è calidis, quæ non ſunt valdè calida, vt decoctum rad. graminis, aſparagi, fœniculi, capillorum ♀, cicer. rubrorum, abſinthij, cuſcutæ, flor. chamæmeli, ſem. geniſtæ, Syrupus acetoſus compoſitus, de duabus radicibus.

Poſſunt his diureticis addi aliquot guttæ ſpiritûs vitriol. vel ⊖, aut aliquid tartari.

Inſeruiunt etiam huic rei aquæ, ſpiritûs, extracta, ac ſales ex plantis huic vſui accommodatis; Item trochiſci de abſinthio, de rhabarbaro, de eupatorio.

Diſcutitur quoque materia febrilis per ſudores; id quod natura ipſa plerumque facit in fine paroxyſmi, quam Medicus rectè imitari poteſt. Licet autem & poſt paroxyſmum & ante ipſum ſudores inſtituere. Et cùm, vt ſuprà dictum, inquinamentum illud ac ὑπολειπόμενον περίττωμα, poſt paroxyſmum relictum, reliquos humores iterum inquinet ac corrumpat, illud diſcutiendum & è corpore expellendum eſt, quod commodiſſimè fit per ſudorifera. Ideóque vix aliqua febris integrè & perfectè, ac ſine recidiuæ metu ſine ſudore curatur ac ſoluitur. *Sudorifera.*

In tertianis legitimis ſufficit, ſi natura, quæ aliàs in fine paroxyſmi ſudores mouere ſolet, adiuuetur, & detur opera, vt materia bilioſa per ſudorem planè diſcutiatur. Quâ in re interdum in hiſce febribus à Medicis peccatur, qui ægro omnem planè potum interdicunt, atque hoc modo in febribus calidioribus in cauſâ ſunt, vt corpus valde incaleſcat, exſiccetur, ægérque minùs ſudet, vnde metuendum ne æger in hecticam incidat. Ergo tum propinanda ægro aqua hordei, vel deſtillata acetoſæ, bugloſſi, borraginis, cichorij, quibus aliquid aquæ cardui bened. fumariæ, ſcabioſæ addi poteſt, cum ſyr. vel Iulepo violat. ſyr. acetoſo ſ. oxyſaccharâ ſ. ſyr. acetoſit. citri. Antiqui ad ſudores mouendos balnea vſurpabant, quæ in deſuetudinem veniſſe iam aliquoties dictum eſt. Iidem & inunctionibus quibuſdam ſudores ciebant; quod & hodie Ægyptij faciunt, teſte Proſpero Alpino, *de medic. Ægypt. lib. 4. cap. 15.* qui inunctionibus cum oleo rutæ aut amygdal. amararum aut chamæmelino, aut iuniperino, aut nitro rubro, cum leuibus perfrictionibus adminiſtratis, ſudores cient. Verùm cùm inunctionum

num harum vſus maximus ſit in malignis, dicetur de ijs infrà, in Curatione febrium malignarum.

In Nothis tertianis, calidioribus ſudoriferis vti licet, vtaquâ vel decocto cardui bened. centaur. min. ſcabioſæ, chamæmel. fumariæ; ſale abſinthij, cardui benedicti; extracto cardui benedicti, & ſimilibus; imò nonnunquam ipſa theriaca & mithridatio. Atque illa ipſa interdum tribus, 4. 5. vel 6. horis ante paroxyſmum adhibentur, vt materia paroxyſmum paritura per ſudores diſcutiatur: quorum vſu ſæpe accidit, vt paroxyſmus planè tollatur & auertatur. Hiſce ſcopis & hæc aqua inſeruire poteſt.

℞. *Cardui bened. centaury min. abſinthij* an. M. i. *radic. gentianæ*. Vnc. ii. Infundantur in ſ. q. *aq. cardui bened. & bugloſſ.* horis 24. poſtea deſtillentur. Aqua hæc & ſola, & cum aliis vſurpetur.

Commendatur & verbena cum radice in vino cocta, ſi hauſtus ante paroxyſmum exhibeatur: vel ſi verbena cum carduo benedicto & aſaro in vitro coquatur, & hauſtus ante paroxyſmum propinetur.

Et quia ipſa experientia Germanos docuit, feliciſſimè ſudoriferis febres expugnari, ac ſine iis vix tolli: plurimi apud eos circumferuntur pulueres & alia medicamenta, quibus ante paroxyſmum exhibitis, ſudore concitato, febres tolluntur: quorum aliquot hic adſcribere libet.

℞. *Dictamni, tormentillæ*, an. ℈. ii. *C.C. vſti* Drach. i. *ſuccini albi* ℈. i. F. Puluis, qui D. Brambachio adſcribitur.

Alius ℞. *Centaurij minor. dictamni albi*, an. ℈. i. *radic. tormectill.* ℈. i. ſem. *cardui bened.* ℈. i. *cortic. aurantior.* ℈. ii. F. Puluis, & addantur *ſacchar. albi* Drach. iii. pro iii. *doſibus*. Adſcribitur hic D. Bormanno.

Alius ℞. *Dictamni, tormentill.* an. Drach. ii. *pimpinell.* Vnc. ſem. C.C. Drach. ii. F. Puluis.

Alius ℞. *Ariſtoloch. rotundæ, gentianæ, dictamni albi, calam. aromat. zingiber*, an. Drach. i. *piperis longi, radic. pimpinell.* an. Drach. ſem F. Puluis, Doſ. Drach. i.

Alius ℞. *Rad. dictamni, petaſit. zedoariæ, gentianæ, fol. ſcordy, cardui bened. ſem. cardui mariæ*, an. Drach. ii. F. Puluis. Alius. D. G. Leuſchneri.

℞. *Ocul.* ♋ *preparat.* Vnc. ii. *nuc. moſch.* Vnc. ſem. *Fol. cardui bened.* Drach. i. *rad. pimpinell. dictamni alb.* an. Vnc. i. *Carab. alb. prapar.* Vnc. ſem. F. Puluis ſubtiliſſimus. Alius eiuſdem.

℞. *Ocul.* ♋. *preparat. herb. cardui ben*, an. ʒ. i. *rad. dictamni alb.* Scru. ii. *pimpinell. flor. ſiliginis, ſpongiæ ſambuci, nuc. moſch.* an. Scrup. i. *Myrrhæ gr.* vi. F. Puluis ſubtiliſſimus. Doſis ʒ. i. in aceto calido ante paroxyſmum.

Imò ſunt, vt ſuprà etiam diximus, qui mox in principio febrium talibus ſudoriferis vtuntur; hac tamen lege, vt humores è primis viis priùs euacuentur. Hoc modo enim illud inquinamentum & fermentum putredinis diſcutitur, eóque ſublato nullus paroxyſmus alius ſubſequitur.

Ægyptij, referente Proſp. Alpino, *de Medicinâ Ægypt. lib. 4. cap. 8.* ad tertianas nothas & febres quotidianas pro ſecreto habent, ante acceſſionem, pulueris chamædryos ʒ. i. ex jure pulli, vel ex herbâ paratum decoctum cum ſacchar. multis diebus exhibere.

[Robora]ntia. Roborantia etiam non negligenda. Et quamuis corpus euacuatum ſit, aut febris ceſſet, non ſtatim à medicamentorum vſu deſiſtendum; cùm facilè fieri poſſit, vt remanens aliqua in viſceribus intemperies calida bilem rurſum generet, è qua febris iterum accendi poſſit. Itáque hepati & ventriculo ſuccurrendum medicamentis cùm internis tum externis ex roſis, cichorio & ſimilibus.

Quòd ſi febris ſit pertinacior, procul dubio viſcus aliquod vitium contraxit, febrîque materiam ſuppeditat. Quapropter membri illius cura habenda, & quidem pro variâ membri naturâ varia. In intermittentibus enim hoc obſeruandum, vt ad membrum mandans inprimis reſpiciatur. In tertianâ Intermittente Hepar, ſi malè affectum ac calidius ſit, copioſè bilem generat, quam non ſemper in ſe retinet, cum membra nobiliora, quantum poſſunt, ſe ab humoribus vitioſis liberent, eóſque ad partes ignobiliores mittere ſoleant; ſed eam ad pancreas, meſenterium & alia hypochondriorum loca mittit. Hepar autem ob plures cauſas ad bilem generandam aptum redditur. Primò dum calefactum eſt; Deinde dum à craſsâ bile obſtruitur; tertiò dum in ejus vaſis bilis abundat, à quâ chylus inquinatur & facilè in bilem mutatur. Itaque ſi tale aliquid animaduertatur ex ſiti, quam æger patitur, aut vrinâ bilioſâ, ex calore volæ manûs, ex dolore, duritie, tumore hepatis, aut totius corporis pallente collore; Hepati in primis proſpiciendum eſt. Vnde rectè ſcribit Gal. 1. *ad Glauc. cap. 9.* ſemper oportet contrarias qualitates illis, quæ præter naturam inualuerunt, opponere. Et hæc alteratio plus juuat, quàm crebra euacuatio. Licèt enim frequentibus purgationibus æger moleſtetur, tamen niſi cauſa bilem generans tollatur; fruſtra æger purgantibus affligitur. Ergo ſi hepar & viſceera intemperie calidâ laborent, refrigerantia & roborantia conueniunt; tum quæ ſuprà ſunt propoſita, tum quæ parantur ex ejus generis conſeruis, conditis, ſpeciebus; exempli gratiâ, conſerua cichorij, violar. acetoſæ, radic. condit. cichorij, ſpec. diarrhod. abb. diatrionſantal. ſpir. ſalis, vitrioli, & ſimilibus.

Hepar vt curandum.

Si autem Hepar obſtructum ſit, aut bilis in ejus viis hæreat, medicamenta vſurpanda, quæ vias hepatis aperiunt, & bilem per vrinas educunt, tum etiam per aluum leniter euacuant. Atque hæc eſt cauſa, cur Galen. adeò abſinthium in hiſce febribus commendat. Vim enim habet bilem detergendi, & eam cùm per aluum, tum per vrinam educendi. Vtile etiam eſt decoctum hordei & radicum cichorij dilutius, & ſaccharo dulcoratum: vt & conſerua roſarum recens cum decocto hordei, vel radic. cichorij.

Abſinthij vſus in febribus.

Mindererus, *de calcantho cap. 9.* in omnibus jecoris, meſenterij, hepatis ac venarum obſtructionibus Syrupum hunc, quo plurimi per diuturnas febres in cachexias ac hydropes deuoluti priſtinam ſanitatem rurſus ſint adepti, commendat.

℞. *Succ. radic. cichory, pimpin. depuratorum* an. ℔. i. *fumariæ, lupuli:* an. ℥. vi. *petroſelini, fæniculi*, an. ℥. iii. *rad. apij, enulæ, aſparagi, eryngij, vincetoxici*, an. ℥. i. *herbarum agrimoniæ, Sanctæ Kunegundis ſeu Eupatorij Auicennæ, agerati*, an. M. i. *flor. centaurij min. fol. ceterach. adianti albi & nigri, cuſcutæ, cardui benedicti, comarum abſinthij Pontici*, an. M ß. *granorum alkekengi* ℥. i. *aquæ fontanæ* ℔. vi. *aceti ſcillitici* ℔. ii.

Arida omnia ex prædictis ſex libris aquæ coque, vſque dum ſuperſint libræ duæ; has tranſcola diligenter, & cum ſuccis & Aceto Scillitico, additis Sacchari albi libris tribus ſemis, coque in Syrupum juſtæ conſiſtentiæ.

Huic Syrupo adjiciatur vel admiſceatur tantum olei Calchanthi ſeu vitrioli, quantum ſapor tolerare poſſe videbitur, vt aſſumpturo grata obueniat aciditas. Huius tria porrige cochlearia ægro ante jentaculum, totidémque ante prandium & cœnam.

Extrà etiam Topica adhibenda ſunt hepati, qualia paſſim exſtant. *Topica.*

Et quia in febribus nothis materia plerumque difficiliùs concoquitur, ac præterea ab affecto Hepate cruditas in eo & ſanguis frigidior generatur, vnde tumor pedum & oculorum oriri ſolet; Ideò & extrà talia hepati adhibenda, quæ illud roborant, vias aperiunt, partes dilatant & humores fundunt, ex endiuiâ, cichorio,

rio, taraxaco, agrimoniâ, roſis, abſinthio, ſpicâ, ſchænantho, chamæmelo & ſimilibus.

Lienis cura. Lienis ſimiliter ratio habenda eſt, qui in febribus diuturnioribus frequenter obſtrui & duritiem contrahere ſolet: de quo in curatione Quartanæ dicetur.

Ventriculi cura. Inprimis verò in febribus longioribus habenda eſt ratio ventriculi. Solet enim is à calore febrili debilitari: debilitatus verò malè coquit: vnde vitioſus chylus prouenit, qui in ſecundâ coctione non corrigitur, ſed vberem potiùs febri materiam ſuppeditat. Hoc ſi animaduertamus, vtiliſſimum eſt bis in ſeptimanâ id quod crudum eſt, ex alimento in ventriculo, & primis viis vomitu euacuare. Quo remedio pertinaciſſimas febres longè feliciùs, quàm vllo alio remedio tolli, omnes Medici conſentiunt. Et quidem die quietis, vomitus poſt cibum, materiæ antecedentis tollendæ gratiâ, commodè inſtituitur. Nam, vt etiam ſuprà de vomitu inſtituendo dictum, duplex eſt occaſio vomitum inſtituendi. Vna, quâ commodiſſimè materia antecedens & quæ materiam antecedentem auctura eſt, tollitur; & ſecundùm hanc occaſionem rectiſſimè inſtituitur vomitus die quietis poſt ſumptum cibum. Altera, quâ fit vomitus ob inſtantem paroxyſmum, qui vt imminuatur, paulò ante ipſum vomitus inſtituitur. Deinde fouendus ventriculus. Exempli gratiâ.

℞. *Roſ. rubrar. abſinthij, mentha.* an. M. ß. *ſpica nardi*, ʒ. ij. *maſtiches*, ℥. ß. *cyperi*, ʒ. i. *flor. chamamel. meliloti*, an. M. ß.

Coq. in ſ. q. aq. vel vini albi, ac ſpongiâ decocto calido madidâ ventriculus foueatur; vel herbæ ſacculo inſuantur, qui coquatur & calidus ventriculo applicetur. Poſt fotum ventriculus irrigetur oleo abſinthij, maſtich. cydoniorum, nardino, nucis moſchatæ expreſſo; vel applicetur cerotum ſtomachale, & talia, quæ aliàs ventriculo debili conueniunt, atque alibi explicantur.

Scorbuti generatio. Sæpe quoque accidit in hiſce regionibus, vt in febribus diuturnis & tertianis & quartanis ſcorbutus cõjungatur. Materia enim febrilis & vitioſa in meſaraicis collecta & diutiùs hærens, tandem diſpoſitionem ſcorbuticam induit; vnde febres curatu difficiliores redduntur, imò non curantur, niſi ſimul medicamenta, quæ ſcorbutus requirit, adhibeantur. Verùm de ſcorbuto, peculiari tractatu.

Externa medicamenta in tertiana. Præter iſta medicamenta omnia quædam adhuc occurrunt, quæ vulgò extrà corpori ad febrem tollendam applicantur, nec omnia à Medicis improbantur. Inter quæ à plurimis commendatur emplaſtrum ex telis aranearum & vnguento populeo. De quo Abraham Seilerus, *in Epiſtolis à Scholtzio collectis, epiſt.* 3. ita ſcribit: *Expertus ſum, ſi ante acceſſionem febrilem tela aranea cum vnguento populeo incorporata carpo & temporibus, vbi pulſus deprehenditur, appoſita fuerint, plurimum contuliſſe.*

Alij idem medicamentum ita parant:

℞. *Vrtica min.* M.i. *tela aranearum* ℥.ß. *Salis communis cochlear.* i. Contundendo & addendo *aceti cochlear.* i. M. pro Emplaſtro, quod ad pulſûs vtriuſque manûs per duas horas ante paroxyſmum applicetur.

Alij folia burſæ paſtoris cum ſale & aceto trita carpis applicant. Alij fuliginem è furno, & ſaluiam contuſam & cum albumine oui mixtam: Alij eandem fuliginem cum allio, cæpis & oui albumine ac aceto mixtam carpis alligant. Nonnulli contundunt anſerinam cum ſale & aceto, ac carpis applicant.

Alij & quæ veſicas excitant, & hoc fine folia ranunculi recentia contuſa vel allium & cæpas carpis applicant. Alij recipiunt corticum interiorum nucis ramorum q. ſ. macerant in aceto & carpis applicant; quo remedio ſe feliciter vſum Platerus ſcribit.

Nonnulli hoc emplaſtrum toti abdomini ante inuaſionem apponunt, & ibi relinquunt, donec exſiccetur, idque die altero renouant.

℞. *Farina q. ſ. oua nu.* iiii. *ſucci verbena, plantaginis, radic. vrtica Rom.* an. q. ſ. Et ad formam Cataplaſmatis redigantur.

Ægyptij, vt refert Proſp. Alpinus, *de medic. Ægypt. lib.* 4. *cap.* 15. audaciores in hoc genere ſunt, dum vnguentum parant ex araneis vnâ cum ſuis telis contuſis & cum oleo roſaceo ad modum linimenti mixtis vel araneis in oleo roſatum coctis; quo calido carpum vtriuſque manûs inungunt.

De modo ſi quæratur, quo hæc medicamenta agant, vix alia quàm hæc ratio reddi poteſt; quod ab iſtiuſmodi medicamentis putridus vapor à corde & ſuo foco reuocatur & reuellitur: ac præcipuè inquinamentum illud ac μίασμα humores corrumpens euocatur, maximè ſi pauca ampliùs putredo reſtet, & febris in declinatione ſit, de quo cap. præcedente dictum.

Paroxy- impedi- Habet interdum vulgus & Empirici alia quædam, quibus paroxyſmum impediunt. Verùm niſi adhibeantur purgatâ materia, non tutò adhibentur; cùm ſi materia in corpore relinquatur, licèt febris ceſſet, grauiora mala ſæpe inde ſequantur, vt dolor colicus, cachexia, hydrops, icterus: Aut niſi medicamentum ſimul vim diaphoreticam & confortandi habeat, qualis anodyno Banniſterij tribuitur, quod deſcribit Andr. Libauius, *in Syntagmate arcan. Chymicor. in fine*: item Laudano opiato, quod VVilh. Pithopœus miris modis commendat, & hoc modo parat.

℞. *Quinta eſſentia opij* ℥.i.ß. *eſſentia croci* Drach. vi. *eſſentia quinta lapid. pretioſor. magiſterij corallorum, rubr. cum auro, perlarum*, an. Drach. ii. *lapid. bezoartic. orient.* ℈. ii. gr. v. *auri diaphoret*, *ſiue potabil.* ʒ. ß. *ambra gryſea* ℈. ii. gr. v. *moſchi* Scr. ſem. *ol. cinam. cariophyll. ſuccini*, an. gut. ii. Miſceantur *ſ. a.* & in vitro ſatis capaci digerantur, atque interea ſemel atque iterum agitentur. Doſis gr. ii.

Diæta i- tiana mittens Victus tandem ratio in hac febre etiam diligens habenda: cùm natura in exquiſitâ tertianâ modò victus ratio rectè inſtituatur, ſæpe morbo abigendo ſola ſufficiat.

In purâ igitur tertianâ victûs ratio requiritur eadem ferè, de qua in continuâ bilioſâ diximus. Cibus nimirum ſit refrigerans & humectans ejus quantitas tanta, quantam natura rectè concoquere poteſt. Inprimis conuenit ptiſana & reliqui cibi, qui ſunt boni ſucci & facilis coctionis, ſimúlque refrigerant. A melle autem & dulcibus, ſinapi, ſalſis & acribus omnino abſtinendum, cùm facilè in bilem degenerent. Vinum, antequam materia coquatur, non exhibendum. At vbi concoqui cœperit, dandum eſt tenue, aquoſum ac purum. Circa declinationem verò liberaliùs poteſt offerri.

Exhibendus verò cibus eſt extra acceſſiones: niſi virium ratio, ſpirituum diſſolutio & imminens Syncope contrarium ſuadeat: id quod in ſiccis & calidis naturis fieri ſolet. Calidis enim & ſiccis naturis aduerſiſſima eſt inedia, & febrium cauſa præſentiſſima: vnde Galenus, vt ex 10. *meth. med. c.* 3. videre eſt, nonnunquam tales, ne ſyncope periclitentur, in paroxyſmorum principio cibare coactus eſt.

In nothis verò tertianis ad duo inprimis in victu præſcribendo attendendum, curandúmque, ne vel morbus augeatur, vel vires, quæ in morbo longiore diu ſufficere debent, periclitentur. Quorum vtrumque exactè præſtare non ita facile eſt. Inedia enim quantum prodeſt ad morbi coctionem, tantum vires labefactat: Cibus contrà, quantum vires auget, tantum coctionem materiæ febrilis impedit. Ergò morbi & virium magnitudo diligenter inter ſe comparanda eſt. Victu tenui enim valentibus viribus & materiâ coctu difficiliore audaciùs vtimur; largiore autem cibo vtendum, cùm vires ſunt imbecilliores, atque materia non admodum coctu difficilis. Copioſiore tamen omninò

cibo opus eſt in tertianâ nothâ, quàm purâ; cùm morbus ſit diuturnior. Cibus verò porrigatur inprimis die Intermiſſionis. Verùm cùm non omnes naturæ id ferant, vt tertio ſolùm quôque die cibum ſumant, & præcipuè ob potûs neceſſitatem; Ideò & die paroxyſmi aliquid cibi, ſed qui ſit omninò facilis coctu, poſt paroxyſmum, aut pluribus horis ante paroxyſmũ præbendum, ſed omninò minus, quàm in tertianâ purâ; cùm paroxyſmus longiùs protrahatur: die verò quietis ſolidior cibus & maiore copiâ, quàm in tertianâ purâ exhiberi poteſt, vt carnes pullorum, gallinarum, hædinæ, vitulinæ. In noſtris regionibus commodiſſimus eſt potus cereuiſia tenuior. Cibus autem non ſolùm refrigeret & humectet, vt in exquiſitis, ſed etiam nonnihil attenuet & incîdat. Vinum tamen etiam album tenue concedi poteſt. Galenus ptiſanæ ſucco vtitur, adjecto pipere; & loco potûs aquâ mulſâ, in quâ origanum vel hyſſopus cocta fuerint. Verùm alij hæc ſine periculo ferri poſſe non putant, præſertim ſi pituita pauca admixta ſit, & corpus ſit calidius. Et ſatius eſſe cenſent, ptiſanâ vti cum apio, petroſelino & cinamomo decoctâ. Quâ in re tamen ad mixtionem humorum attendendum. Si enim parum pituitæ admixtum ſit, etiam parum calidorum admiſcere oportet; ſi verò febris multum à tertiana pura declinet, plus admiſcere licet. Poteſt tamen illud [illegible] in melle, aceto addito facilè emendari. Aliàs, vt dictum, conſuetus & vtilis potus eſt cereuiſia tenuior, quæ & ipſa, ſi opus ſit, commmodis & idoneis plantis condîri poteſt.

CAPVT XIX.

De Quotidiana Intermittente.

SEcunda febris Intermittentis ſpecies eſt, quæ è pituita oritur; quæ quia ſingulis diebus inuadit, quotidiana communiter nominatur. Hanc Fernelius, *lib. de febr. capite 11.* omnium febrium eſſe rariſſimam, & quæ vix ex ſexcentis vna obtingat, ſcribit. Platerus verò eam dari planè negat, & quamuis multi quotidiè febri conflictentur, id tamen non à quotidiana, ſed duplici tertianâ, vel etiam triplici quartanâ fieri. Et ita reuera ſeſe res habet. Plerique enim, qui ſingulis diebus febri corripiuntur, febricitant ob humorem bilioſum aut melancholicum; rarò ob pituitoſum. Atque tales febres potiùs duplices tertianæ, aut triplices quartanæ nominandæ ſunt. Simon Simonius quidem planè iſtas differentias compoſitas, & appellationes duplicis aut triplicis tertianæ ac quartanæ rejicere videtur: Verùm planè & per omnia illi non aſſentimur. Si ſimili typo non inuadat quotidie febris, & primus paroxyſmus tertio, ſecundus quarto & ſic conſequenter; aut primus quarto, ſecundus quinto, & ſic deinceps reſpondeat: tales febres non injuriâ tertianas duplices, vel triplices quartanas nominari poſſe ſtatuimus; id quod præcipuè ex duplici quartanâ apparet. Hoc tamen ſemper obſeruandum cenſemus: nomina quotidianæ, tertianæ, quartanæ, non conſtituere febrium differentias, ſed humores. Itaque jam de quotidianâ intermittente agimus, non eâ, quæ à bile fit, & quotidiè recurrit, ſed de eâ, quæ à pituitâ.

Generatur hæc febris rarò citra ventriculi aut hepatis offenſionem. In his enim duobus locis pituita generatur, nimirum in hepate, ex frigidiore chyli parte; inprimis verò ex alimentis ac præcipuè pituitoſis in ventriculo. Et cùm hæc febris à pituita fiat, omnia ea, quæ faciunt, vt pituita in corpore colligatur, huius febris cauſa eſſe poſſunt. Iſta autem ad tria capita commodè reducuntur, nimirum ad debilem & imminutum viſcerum calorem; ad alimentorum frigidam & humidam naturam, & eorum copiam atque abundantiam. Hinc colligitur pituita in iis, quibus hepar & ventriculus aut etiam tota corporis conſtitutio eſt frigida & humida: quibus nimirum habitus corporis eſt obeſior, albicans, venæ & arteriæ anguſtæ. Ætas ad pituitæ generationem apta eſt ſenilis, ob natiui caloris paucitatem; & puerilis, ob vor[a]citatem. Sexus verò muliebris & vita otioſa etiam facit ad pituitæ generationem; victus plenior & liberalior; aëris conſtitutio, ſiue ratione temporis anni, ſiue cœli, ſiue loci, frigida & humida; ſomnus longus, præſertim mox à cibo initus; refrigerantium medicamentorum vſus.

Signa diagnoſtica.

Signa febris Intermittentis pituitoſæ petuntur, tum ex iis, quæ præceſſerunt, quales ſunt, cauſæ pituitam generantes & cumulantes modò enumeratæ, tum ex iis, quæ pituitæ in corpore copiam arguunt, tum propriis Symptomatis. Pituitæ copiam indicant faciei corporiſque color albicans, nonnunquam pallidus aut liuidus, moles eiuſdem ampla ac mollis, & ad tactum frigidior; mens & ſenſûs ſunt hebetiores, ſomnus profundus, inſomnia de aquis, pluuiis, niue, ſubmerſione. Pulſus eſt paruus, tardus ac mollis. Vrina alba vel pallida, nunc tenuis, nunc craſſa, cum multo ſedimento. Quòd ſi putredinem jam concipiat pituita, & inde febris excitetur, tempore nocturno ea præcipuè affligere ſolet; vnde apud Hippocratem, 3. *epid.* per nocturnas febres pituitoſas intelligendas eſſe aliqui exiſtimant. *Signa quotidianæ Intermittentis.*

Non enim hîc prætereundum quoſdam monere, ſigna febrium humoriſque peccantis aliqua etiam haberi poſſe ex horâ inuaſionis, & cuique humori ſuam horam tribuere. Sanguinem moueri nimirum ab horâ nonâ noctis vſque in horam diei tertiam dicunt; ab horâ diei tertiâ ad horam diei nonam bilem; ab horâ diei nonâ ad horam tertiam noctis, melancholiam; ab horâ tertiâ noctis vſque ad horam nonam noctis pituitam dominari. *Signa febris ex horâ inuaſionis.*

Inuadit autem hæc febris non ſubitò, ſed ſenſim cum extremitatum ſaltem refrigeratione aut horrore. Rigor autem, vt Galenus ſcribit, eam non antecedit, neque initio, neque in progreſſu. Cùm enim materia hæc (de legitimâ pituitoſâ hoc intelligendum) benigna ſit & naturæ non adeò infenſa, & calor ex putredine remiſſus, minùs quoque naturam laceſſit; & propterea calor non cum impetu, ſed leuiter ad interiora reuocatur.

Calor poſt refrigerationem cum difficultate acceditur, & tardè inualeſcit, ac cum magnâ inæqualitate, quâ modò calor, modò frigus ſentitur. Humor enim pituitoſus eſt frigidus, humidus ac craſſus; accenſus verò calor non eſt acris, ſed halituoſus primùm occurrit, quaſi ex accenſis lignis viridibus vapor ſublatus, & quidem inæqualiter manum ferit, vt veluti per cribrum tranſmitti videatur, vt docet Galenus. At ſi manus diutiùs admota teneatur, aliquantum mordax & acris apparet. Calor poſtea per totum corpus diffuſus illud non valdè vrit, neque denudare membra, & tegumenta abjicere cogit, neque multum aut frequenter reſpirare, potúmque appetere. Qui enim hac febre laborant, minùs ſitiunt, tantúmque abeſt, vt lingua ſicca ſit, vt etiam humiditate perfundatur. Cùm etiam febrire incipiunt, præcordia intumeſcunt, inflantur ac diſtenduntur: color iis eſt pallidus; etiam cùm paroxyſmus ad ſtatum peruenit, faciéſque ferè ſubliuida & ſubtumida; corporis adeſt grauitas, & maxima ad ſomnum inclinatio. In paroxyſmi initio, non rarò accidit lipothymia, potiſſimùm ob os ventriculi, quód in hac febri afficitur. *Calor quotidianarum.*

Vrinæ in primis diebus tales ſunt, quales in quartanis incipientibus, albæ, tenues & crudæ, ob materiæ copiam, quæ & meatûs obſtruit, & calorem natiuum obruit. In principio morbi etiam plerumque in fundo matulæ apparet & reſidet aliquid ſedimento ſimile, *Vrina.*

ſimile, quod tamen verum ſedimentum non eſt, neque vllam coctionis notam exhibet, ſed eſt humoris crudi adhuc peccantis portio, & propterea cruditatem materiæ potiùs, & principium morbi, quàm coctionem oſtendit. Poſtea verò, cùm materia concoquitur, eiúſque nonnihil per vrinas expurgatur, craſſiores ſunt & turbidæ, ſæpè etiam rubræ. Verùm & alui dejectiones crudæ ſunt & pituitoſæ: quia corpus frigidis & crudis humoribus refertum eſt. Quâ de causâ etiam primis diebus non ſudant; progrediente verò tempore in declinatione paroxyſmi parum ſudoris emittunt.

Pulſus; vt hac de re Galenus ſcribit, tantò minor eſt pulſu quartanæ, quantò quartanæ pulſus tertianæ pulſu minor eſt. Pulſus item rarior, quàm tertianæ & quartanæ; æquè verò tardus. Quotidianæ ergò eſt minimus, rarus, tardiſſimus; tertianæ maximus, velociſſimus & frequentiſſimus; quartanæ paruus, tardiſſimus & rariſſimus. Cuius rei cauſa eſt, quia cùm in tertianâ magis vrgeat vſus, quàm in quartanâ, & in hac rurſus magis, quàm in quotidianâ: mirum non eſt, maiorem eſſe in vnâ, quàm in aliâ. Celeritas verò in quotidianâ & quartanâ par eſt, etſi maior ſit calor in quartanâ, quàm in quotidianâ: quia id, quod magnitudine in quartana adimpletur, in quotidiana mediante maiore celeritate fit. Itaque eſt quartanæ pulſus tantò rarior quotidianæ: quantò tertianæ frequentior quotidianæ, ob fuliginum copiam & acrimoniam in tertiana.

Paroxyſmus ad horas 18. extenditur; vnde intermiſſio & interuallum eſt ſaltem 6. horarum: quæ etiam rarò integra & pura eſt ſed ſolùm ad ſenſum, & humoris putrefacti in calore & pulſibus ſemper relinquitur indicium. Imò ſæpè ad 24. horas extenditur; vnde continuæ ſimilis apparet. Calor enim in hac febre eſt ſimilis calori in lignis viridibus accenſo, qui & tardè deflagrat, & multum fumorum relinquit.

Quotidianæ Intermittentis nothæ ſigna.

Quæ quidem ſigna omnia in exquiſitis pituitoſis ſeu quotidianis inueniuntur. In nothis verò non omnia, ſed quædam ipſorum adſunt, quædam deſunt; atque alia in febre à pituita acida, alia à pituita ſalſa adſunt. Vnde Galenus, *de plenit. cap* 11. ſcribit, à ſalſa ſiticuloſi, ab acida famelici, à dulci ſomnolenti, ab inſipida inappetentes fiunt. Ita quæ ab acidâ & pituitâ vitreâ ortum habent febres, teſte Galeno, 2. *de differ. febr. capite* 6. rigorem conjunctum habent.

Prognoſtica.

Prognoſtica

Febris hæc, cùm ex humore pertinaci generetur, ac longa ſit, periculo non caret: & cùm in eâ viſcera, ventriculus, & hepar præcipuè, afficiantur, facilè qui eâ detinentur, in cachexiam, hydropem, atque alios graues ac periculoſos affectus, vt catum, ac ſimiles labuntur. Et quò pituita crudior, eò febris diuturnior & periculoſior eſt. Et quò exquiſitior eſt quotidiana, eò eſt diuturnior & periculoſior; duràtque ad dies quadraginta; nonnunquam ad menſes tres, imò nonnunquam plures.

Breuitatem autem vel longitudinem morbi oſtendent ſigna coctionis in vrinâ, quæ quò citius vel tardiùs apparebunt, eò morbus erit longior vel breuior. Paroxyſmorum quoque longitudo vel breuitas idem oſtendent. Sicut & ſi in paroxyſmi initio vomitus ſiue ſudor appareat, breuiorem morbum oſtendit. Indicio enim eſt materiam non admodum eſſe craſſam & viſcoſam, & actionem naturæ non planè reſpuere. Contrarium ſequitur, ſi nulla euacuatio accidat, morbúſque in eodem ſtatu permaneat. Ideóque ſi vires & appetitus valdè dejiciantur, acceſſiones ſint longæ, cum nullo ſudore: parua ſalutis ſpes ſupereſt.

Etſi verò hæc febris noctu inuadit, tamen interdum interdiu etiam inuadere ſolet. Diurna verò nocturnâ eſt periculoſior, & ad tabem plerumque deducit, cùm aliis de cauſis, tum quòd tempus medicationi non ſuppetit. Etenim cùm interdiu in paroxyſmo medicamenta commodè offerri non poſſint: vel ſine medicamentis æger relinquendus: vel tempus quod ſomno & quieti dandum erat, medicationi tribuendum. Quæ res vires dejicit, corpúſque tabefacit.

Curatio.

Curatio

Curationem autem hujus febris quod attinet, de eâ multâ dicere opus non eſt; cùm ea, quæ ſuprà de curatione Quotidianæ continuæ dicta ſunt, facilè Intermittenti applicari poſſint.

Primæ viæ euacuentur clyſtere parato ex decocto mercurialis, parietariæ, betæ, flor. chamæmel. ſummit. anethi, ſem. aniſi. fœniculi, carthami, furfur. cum Elect. diaphœnic. mell. roſato col. & ſimilibus.

Venæ ſect.

Venæ ſectio in hiſce febribus puris vix locum habet; cum venâ inciſâ ſanguis bonus emittatur, & vitioſi ac crudi humores in primis viis hærentes in venas attrahantur.

Vomitus

Vtilis verò eſt vomitus, vt vix in vllâ febre ſit vtilior; cùm ventriculum, qui in hac febre maximè afficitur, inprimis euacuet: & quidem is, per interualla ſæpius inſtituendus. Cautione tamen in hac re opus eſt, ne ventriculus, qui aliàs, vt dictum, in hac febre laborat, fortioribus vomitoriis debilitetur. Etſi autem vulgò feratur, ventriculum priùs roborandum eſſe: tamen nec id ſatis tutum videtur. Etenim ſi ventriculus roboretur, non facilis erit ad vomitum. Ergò diſtinctione hac in re opus eſt. Nam ſi ex hepate & venoſo genere præcipuè materia febris ſuppeditetur, non facilè, & non niſi fortioribus vomitoriis materia euacuatur, quibus ventriculus non parùm debilitatur. Si verò ventriculus pituitoſos humores ſuppeditat, tunc commodiûs vomitus inſtituitur. Cùm autem pituitoſi humores in ventriculo, qui cauſa ſunt, vt alimenta aſſumpta non rectè concoquantur, ſed potiùs in pituitoſos humores conuertantur, plerumque craſſi & viſcidi ſint, humores illi priùs præparandi ſunt, hydromelite, in quo folia origani vel hyſſopi macerata ſint, additâ parte aliquâ oxymelitis, vt facilius poſtea vomitu rejici poſſint.

Eſt autem in vomitu ciendo hic conueniens raphanus, cujus vel decoctum, vel ſuccus, vel infuſum cum oxymelite ℥. iiij. vel plurium pondere propinari poteſt. Licet & alia addere, vt ſemen atriplicis, anethi, flores geniſtæ, chamæmeli, quibus & ʒ. i. agarici addi poteſt, vt:

℞. *Sem. raphani, atriplicis, anethi*, an. ℥ ß. *flor. geniſtæ, chamam.* an. P. i. Coqu. *in ſ. q. aq. pro* ℥. v. Col. adde *oxymel. ſ.* ℥. i. Miſce.

Præparatio.

Efficax eſt & hîc in fortioribus extractum Eſulæ. Verùm de vomitoriis jam aliquoties ſatis dictum.

Poſtea materia præparetur medicamentis alterantibus, incidentibus & detergentibus; initio quidem mitioribus, hinc fortioribus, ex radicibus aperientibus, *hyſſopo, origano, betonicâ, agrimoniâ, capillis ♀. chamadry, chamamelo, calaminthâ*; quibus & cichoracea, admiſcere licet ob calorem febrilem: cum *Syrupo aceto ſo ſ. melle roſaceo, oxymel. ſimp. & comp. Syr. byz. ant. ſ. & compoſito, de endiuia comp. de hyſſopo, de duabus radicibus, de quinque radicibus, oxymel. ſcillitic. elleborato Geſneri, Spir. vitriol.* ⊖.

Purgantia

Materia præparata conuenientibus medicamentis expurganda, vt agarico, mechoacannâ; quæ in hac febre commodiſſima eſt: cùm non ſolùm pituitam educat, ſed & reſoluat abſque exſiccet, & temperatè ventriculum calefaciat ac roboret: turbith, trochiſci alhandal, elect. Indum, diaphæn. diacarthamum, extractum panchymagogum & eſulæ, pilulæ de hierâ cum agarico, de agarico.

ſcra. Sudorem quoque & vrinam cientia hactenus propoſita non negligenda; & quidem fortiora in hac febre vſurpanda, ex fœniculo, carduo benedicto, ſarſa parillâ, ligno ſancto, ſaſſafras, theriacâ, ſale cardui benedicti, ebuli. Inprimis ad ſudorem ciendum & febrem quotidianam depellendam commendatur radix caua, quæ ʒ.i. vel ℈. iiii. pondere ante paroxyſmum in hauſtu vini ter vel quater exhibeatur, vt æger ſudet. Tandémque vt pituitoſi humoris generatio prohibeatur, viſcera, & inprimis ventriculus roborandus, cùm externis tùm internis medicamentis, vt:

℞. *Conſerua hyſſopi, betonicæ, anthos*, an.℥.i. *cortic. citri condit.* ℥.ß. *rad.condit. helenij, pimpinellæ*.an.ʒ. iii. *ſpec. aromatici roſati* ʒ. ß. *ſpir. vitriol.* ℈. ß. *Cum ſyrup. conſeruat. calami aromatici, vel zingiberis in China conditi*. F. Electuar.

CAPVT XX.

De quartana Intermittente.

ana … it- TErtia Febrium Intermittentium ſpecies eſt, quæ ab humore melancholico oritur, quæ quòd quartanam periodum obſeruat, quartana appellatur. Febris nimirum putrida, intermittens, quarto quôque die recurrens, ab humore melancholico in primis viis collecto & putredinem concipiente ortum habens.

…chelia …ntia. Melancholicus autem humor non eſt vnius generis, ſed plures humores ſub melancholiæ nomine comprehenduntur. Alius nimirum dicitur eſſe humor melancholicus naturalis, alius præternaturalis. Naturalis primò eſt craſſior ſanguinis pars, quæ cum ſanguine in venis continetur. Sed hic rectiùs ſanguis melancholicus, quàm melancholia dicitur, neque huius febris cauſa eſt. Deinde melancholia, & quidem propriè dicitur humor excrementitius, qui tamen ſecundùm naturæ leges generatur, & ſecundùm vulgatam opinionem in lienem ſecedit. Melancholia autem præternaturalis aut potiùs atra bilis (ita enim proprio nomine appellatur) eſt, quæ ex aduſtione aliorum humorum fit. Huius differentias quatuor conſtituit Auicennas. Alia enim ex aduſtione & torrefactione quaſi bilis flauæ: alia ex pituitæ; alia ex ſanguinis; alia ex melancholiæ naturalis aduſtione fit.

Vnde cùm Auicennas eiúſque interpretes ſcribunt, dari Quartanam bilioſam, ſanguineam, & pituitoſam, id non aliter intelligendum eſt; quàm has febres fieri ab atra bile, generatâ ex aduſtione vel ſanguinis, vel bilis vel pituitæ ſalſæ. Et quidem ex bile immediatè atra bilis generatur; cùm verò ex ſanguine tenuiore & pituitâ ſalſa fit humor ater, priùs in bilem, & ex bile in humorem atrum mutari credibile eſt.

…nam hu… melan…icus …artana …a fit. Cùm autem tot ſint humoris melancholici differentiæ: quæritur iam; An à qualibet eius differentiâ febris excitari poſſit: de quâ re alij aliter ſentiunt. Alij enim ex his humoribus omnibus febres quartanas oriri ſtatuunt, alij ex melancholiâ ſolùm naturali febres quartanas prouenire poſſe; ex iis verò differentiis, quæ ex humorum aliorum aduſtione & torrefactione proueniunt, nullas febres prouenire poſſe exiſtimant. Cùm enim atrâ bile nullus humor ſit pernicioſior, & omnes partes, quas tranſit, erodat & exulceret, ſi febrem excitaret, eam non diuturnam, qualis eſt quartana, ſed acutam faceret; tum etiam peſſima ſymptomata inueheret, qualia non apparent in quartanâ. Imò putant, tantam eſſe huius humoris malignitatem, vt ſi in corpore generetur, priùs hominem iugulet, quàm putreſcat, aut febrem excitet. Vnde etiam Galenum ſolùm quartanæ, quæ ex humore melancholico naturali fit, mentionem facere cenſent.

Videtúrque Galenus hoc expreſsè non decidiſſe, quo nomine & à Tralliano, *lib. 12.cap. 8.* reprehenditur, quaſi vnam ſaltem Quartanæ curationem tradiderit, *lib. 1. ad Glauc. cap. 11.* cùm tamen Quartanæ febris non vna ſit ſpecies, ſed alia ex bile flauâ nimiùm aduſtâ, alia ex feculento ſanguine naſcatur, quæ curationis modo etiam differant. Nam eam, quæ ab humore melancholico creatur, calefacientibus humectantibúſque iuuari: quæ verò ex nimia bilis aduſtione prouenit, humectantibus & refrigerantibus. Miratúrque Trallianus, quomodo Gal. in omnibus quartanis non alium victum, quàm qui calefacere & ſiccare poſſit, præcipiat; ab iis verò, quæ refrigerant & humectant, abſtinere iubeat. Ipſe verò diuerſam curam præſcribit quartanæ à melancholiâ. Nam ſi æger naturâ calidus ſit & ſiccus, ætate vigens, anni tempus ſit æſtiuum, curæ, vigiliæ, triſtitia, ira, acrium medicamentorum vſus præceſſerint; etiam valdè refrigerantia adhibet.

Verumenimuerò etſi poſſit concedi, quartanam legitimam, ſeu febrem melancholicam puram tantum prouenire ab humore melancholico naturali: tamen impoſſibile non eſt, quin etiam febris quædam Quartana ex humore aduſto fieri poſſit, inprimis ſi alij humori permiſceatur. Tum enim is ita malignus non eſt: neque etiam ſemper eiuſdem gradûs eſt humor aduſtus. Et tales febres quartanæ ſunt pleræque eæ, quæ à principio hominem non inuadunt, ſed aliis febribus & morbis ſuccedunt. Atque ita ſe rem habere, ſigna & ſymptomata docent, atque illud inprimis, quòd aliquoties quartanas in ſcabiem, eámque fœdiſſimam lepræ non diſſimilem terminari vidimus.

Neque planè hoc indeterminatum reliquit Galen. cùm, *3. aph. 22.* atram bilem, ex quâ Quartanæ ortum habent, geminam ſortiri generationem, vnam ex flauâ bile retorridâ & peruſtâ; alteram ex craſſo ſanguine ſcribat, quod & *3.prognoſt. aphor.27.* docet.

Neuter tamen hic humor Quartanam producit, antequam putreſcat; ſed ſæpe diu in corpore cumulatur, antequam putreſcat. Itaque proxima febris Quartanæ cauſa eſt humor melancholicus, in primis viis, circa lienem & vicina viſcera, putredinem concipiens. *Cauſa Quartanæ proxima.*

Remotæ verò ſunt ea omnia, quæ ad humoris melancholici & atri generationem faciunt. Vbi enim humores à cauſâ calidâ quacunque aduruntur, accidit, vt vbi feruor ille deſiit, quaſi cineres quidam relinquantur, nunc planè frigidi & ſicci, nunc caloris aliquius adhuc participes. Hinc euenit, vt quartanæ potiùs poſt quadrageſimum annum, quàm ante, & præcipuè autumno accidant; & tertianæ in Quartanas mutentur. Nam ætate iuuenili & in æſtate, inprimis, calidâ & per febres tertianas humores aduruntur, quorum quaſi cineres poſtea accedente ætate & tempore frigidiore in corpore retinentur, tandémque putredinem concipientes Quartanam generant. Generatur nimirum humor melancholicus in iis præcipuè; qui corpus calidum & ſiccum habent, lienem tumidum, obſtructum & imbecillem. In talibus enim craſſi & terrei quaſi humores colliguntur, & in liene & vicinis locis cumulantur, vel etiam in totum corpus effunduntur. Cumulantur verò ex craſſorum ciborum vſu, quales ſunt carnes bubulæ, ceruinæ, aprugnæ, ſale conditæ & fumo induratæ; piſces ex limoſis aquis, olera & legumina, panis non fermentatus, vinum craſſum, cereuiſia feculenta. Vt enim vinum, cereuiſia, aut alius ſuccus craſſus & feculentus, dum fermentatur & digeritur, multum fecis deponit; ita & ex craſſo & impuro chylo & chymo, dum coquitur, multum feculentæ materiæ ſeparatur. *Remota.*

Acetum etiam melancholico humori generando aptiſſimum eſt, ob vires & qualitates melancholiæ ſimiles. Eſt enim melancholia & præcipuè atra bilis aceto

aceto perſimilis, quod inſignis acrimonia oſtendit, præterquam quòd exſiccat ſimul & refrigerat. Et diximus antea, in Quartanâ fieri humorum in acidum mutationem: neque aliter fieri è vino acetum, quàm ex ſanguine melancholiam, Gal. 3. *de ſympt. cauſ. c.* 2. innuit. Quâ de cauſâ & Hippoc. 3. *de vict. rat. in acut. t.* 38. melancholicis acetum noxium eſſe docet: ſiquidem ſiue temperiem ſiue generationis modum ſpectes, acetum melancholiæ pabulum eſt. Et omnino locus iſte Hippoc. conſideratione dignus eſt, cùm anſam cogitandi de fermentatione & generatione humorum ſalſorum in corpore noſtro præbere poſſit: ſiquidem non in alteratione qualitatum primarum Hippocrat. ſubſiſtit; ſed acidi, amari, fermentationis, exaltationis mentionem facit. Reuera enim hîc non tam ad qualitates primas, quàm ad diuerſas ſalium naturas reſpiciendum, quibus multas mutationes perfici Chymia docere poteſt. Ita autem ille: *αἱ δὲ ὄξεος ὀξύτητες πικροχόλοισι μᾶλλον, ἢ μελαγχολικοῖσι ἀμείβονται. Τὰ μὲν γὰρ πικρὰ διαλύεται καὶ φλεγματοῦται, μετεωριζόμενα ὑπ' αὐτοῦ, τὰ δὲ μέλανα ζυμοῦται, καὶ μετεωρίζεται καὶ πολλαπλασιοῦται, ἀναγωγὸν γὰρ μελάνων ὄξος*, id eſt, *Aceti aciditas bilioſis naturis magis confert, quàm melancholicis. Amara enim diſſoluuntur, & in pituitam tranſeunt, dum ab ipſo in ſublime attolluntur.* Nigra verò fermentantur & in ſublime attolluntur, & multis partibus augentur. Acetum namque nigra exaltat. Vbi malè redditum vulgò puto: *Educit nigra acetum*: cùm potiùs verti debeat: *Exaltat nigra acetum.*

Ætas generationi melancholiæ apta eſt conſiſtens & iam inclinans: vita curis ac triſtitiâ occupata & ſtudiis ac grauioribus occupationibus dedita. Nulli tamen ætati parcit Quartana, & ætatis rationem non habet, vt ſcribit Aëtius, *lib.* 5. *cap.* 38. Etſi enim ætas conſiſtens demum melancholico temperamento eſſe incipiat: tamen, præter temperamentum, cauſæ externæ & rerum non naturalium vitia & errores tam potentes ſunt, vt etiam in ſanguineo, vel alio corpore humorem melancholicum generare poſſint.

Tempus, quo maximè generatur melancholia, eſt Autumnus; vnde etiam Autumno frequentiores ſunt quartanæ. Præſertim ſi calidam æſtatem excipiat, quæ nimio æſtu humores aduſſit; aut Saturnius influxus ac vis accedat: quod anno 1616. accidit; cùm Quartanæ ferè toti Germaniæ eſſent epidemiæ, & Vvitebergæ hîc tam familiares, vt etiam infantes modò natos corriperent, quod filio meo tres menſes nato tum etiam accidit, & vix domus aliqua eſſet, in quâ non Quartanarius vnus vel etiam plures decumberent. Quæ Quartanæ etſi à communi aëris conſtitutione ortum haberent: accedebat tamen contagium, quo ſeminaria febris in alia corpora transferebantur.

Faciunt etiam huc ſuppreſſæ euacuationes, qualis eſt præcipuè, quæ per hæmorrhoides fieri ſolet.

Aduſta autem melancholia ſenſim ac paulatim generatur ab intemperie calidâ & ſiccâ, de quâ Galenus, *de atrâ bile, cap.* 4. *&* 6. Confertim verò à febrili calore. Per febres enim humor melancholicus & ater contrahitur, vt Galen. 3. *de loc. affect. cap.* 7. *&* 3. *prognoſtic. cap.* 27. docet. Nam humores febrili calore aduruntur, ac quod de bile reſtinctum eſt quodammodo, in atrum humorem vertitur. Hinc ardentes & tertianæ febres, præcipuè ſi autumnum attingant, in Quartanas deſinunt; quod frequentiſſimè eodem anno accidiſſe, notiſſimum eſt. Si enim aduſtorum humorum quaſi cineres non excernantur, ſed permaneant in corpore & incaleſcant, putrem quandam diſpoſitionem recipiunt. Hinc Aëtius, *lib.* 2. *cap.* 12 Conualeſcentes à febribus melanagogo egere ſcribit, vt humoris corrupti fex per aſſationem craſſior reddita expurgetur.

Signa diagnoſtica.

Signa huius febris quod attinet, primò ſumuntur ea à cauſis, quæ præceſſerunt & modò enumeratæ ſunt. Deinde ex illis, quæ præſentem melancholiam arguunt, & humoris melancholici in corpore abundantiam indicant: qualia ſunt, faciei, totiúſque corporis color fuſcus & nigricans, interdum æqualis, & per totum corpus interdum maculis quibuſdam ſaltem, conſpicuus: Habitus corporis ſiccus & macilentus; aſpectus triſtior; mœſtitia, amor ſolitudinis: ſomnus turbulentus; inſomnia de rebus nigris, fumis, morte, cadaueribus, ſepulchris & ſimilibus triſtibus. Vrina, ſi nihil melancholiæ vnà excernatur, eſt tenuis, alba; Si verò melancholia vnà excernatur, craſſa, liuida & nigra. *Signa [diagno]ſtica.*

Atque hæc ſigna melancholiam in corpore arguunt, etſi febris non adſit. Verùm vbi iam melancholia putredinem concepit, & febrem generat, inuadit ea primò cum oſcitatione, pandiculatione, & moleſtâ quadam totius corporis inæqualitate, quam rigor ſequitur, qui initio paruus eſt, vel loco eius ſolùm refrigeratio & horror. Progreſſu verò temporis ſenſim fit maior, donec fiat vehementiſſimus; qui talis eſt, qualis accidit iis, qui tempore hyberno refrigerantur, ſenſúmque exhibet non rei pungentis, ſed grauantis & quaſi contundentis & confrigentis oſſa, quos dolores Græci *ὀστεοκόπους* vocant. Cùm enim materia ſit craſſior, primò cum impetu moueri non poteſt: poſtea verò ſenſim attenuatur, vaporéſque ab humore melancholico craſſi ſunt, frigidi & ſicci, oſſiúmque, quæ craſſiore ſanguine nutriuntur, membranas ferientes, hos dolores excitant. *Quartanæ inuaſio.*

Caloris etiam modus ab aliis febribus differt. Succenditur paulatim, neque, vt in tertianis, velut adurens eſt & æſtuoſus, ſed ſubmiſſus. Materia enim craſſa eſt & frigida, quæ difficulter putreſcit, ac tardè accenditur. Declinatio eſt cum purâ, ſimplici & longâ *ἀπυρεξίᾳ*, adeò vt plerique ægri tempore intermiſſionis poſſint ad conſuetas operas redire. *Calor.*

Pulſus in melancholicâ intermittente febre toto morbi progreſſu rarus eſt; in principio tamen valde rarus. Quâ ratione ab omnibus febribus differt, neque vlla alia febris eſt, quæ pulſum tam tardum ac rarum habeat. Nam arteria videtur quaſi ad interiora retracta, neque liberum habere aſcenſum; quale nihil apparet in tertianis. Et licèt, cum augetur paroxyſmus & increſcit, fiant pulſûs frequentes & veloces: tamen & tum ſeruatur ipſorum tarditas ac raritas; & ſi comparetur pulſus tertianæ in vigore, multò velociores & frequentiores apparebunt pulſûs in tertiana, quàm in quartana. Et licèt, vt ſuprà etiam dictum, æger ſit iuuenis: tamen pulſum habet talem, qualis eſt in ſenibus. Bilem non vomunt, qui hac febre laborant, vt qui bilioſâ febre afficiuntur. Sudores etſi primis diebus non multi ſunt: tamen progreſſu morbi, attenuatâ materiâ, fiunt ſudores copioſiſſimi. *Pulſus.*

Vrina in principio alba eſt, tenuis & aquoſa. Humores enim tum adhuc crudi ſunt, & quia hic humor reliquis eſt longè craſſior, magnas obſtructiones facit, vt vix tenuior pars penetrare poſſit. Morbo procedente, coloratiores & craſſiores redduntur vrinæ; quia materia coquitur, & obſtructiones reſerantur: & quidem ſæpe color & contenta mutantur; quia materia non rarò varia eſt, eiúſque modò parum, modò multum ad vias vrinæ penetrat. Paroxyſmi tempore durationis ferè ſunt ſimiles paroxyſmis tertianæ; nonnunquam etiam longiores. Sitis non eſt admodum magna; minor quidem, quàm in tertianâ, maior autem, quàm in quotidianâ. Lien vtplurimùm afficitur, & ad eius affectûs quartana plerumque ſequitur. Atque hæc ſigna in legitimâ febre melancholicâ intermittente omnia manifeſta ſunt. In *Vrina.*

nothâ

nothâ autem ſeu ſpuriâ etiam humoris admixti, ſeu ad quem humor præternaturalis declinat, notæ apparent, aduſtúmque humorem indicant grauiora ſymptomata, calor, ſitis, vigiliæ, & ſymptomata omnia grauiora & periculoſiora, quàm in eâ, quæ à naturali melancholiâ ortum habet, & ſemper paroxyſmi reſerunt aliquomodo & ſapiunt reliquias humoris, ex quo melancholia aduſta genita eſt.

Prognoſtica.

Rica. Quartana autem omnium febrium longiſſima eſt, & ſæpe non ſolùm ad aliquot menſes, ſed & plures annos extenditur. Æſtiuæ tamen ſunt breuiores; autumnales verò longæ, maximè, quæ non procul abſunt ab hyeme, 2. *aph.* 25. Primus terminus eſt proximum ſolſtitium vel æquinoctium, id eſt, quarti menſis initium; quo ſi non ſoluitur, extenditur ad alterum, ſiue ſeptimum menſem. Inueteratæ Quartanæ raro ſoluuntur, niſi vere, ſcribit Celſus, *lib.* 3. *cap.* 16. propter aëris temperiem & ſanguinis dominium, qui melancholiæ planè aduerſatur. Si tamen non accidat in eâ error, non addit vltra annum, ait Auicenna. Verùm nonnunquam ad triennium, imò annos duodecim, pluréſque duraſſe, obſeruatum eſt; & adhuc hodiè inter vulgus reperiuntur, qui ab epidemiâ illâ ſuperiorum annorum quartanâ nondum liberati ſunt. Refert Maſſarias, ſe vidiſſe matronam Venetiis, quæ 22. annis quartanâ laborauerat. Et quidem quæ à puro ſucco melancholico oritur, etſi minùs moleſta ſit; longior tamen eſt, quàm quæ à bile admixtâ vel aduſtâ originem habet: cùm in tertianâ contrarium fiat.

Eſt porrò Quartana febris quidem tutiſſima, & periculo carens; Dat enim naturæ inducias ſeſe colligendi diebus intermiſſionis. Vnde Phauorinus apud Gel. *lib.* 17. *cap.* 12. fortunatiorem vocat hanc biduo medio interuallatam febrem, in quâ *μία μητρυιὰ, δύο μητέρες*. Si tamen ſit legitima, & ſine alicuius viſceris affectu hominem inuadit, tuta eſt. Nam quæ ab atrâ bile prouenit, longè periculoſior eſt; & quæ cum viſceris alicuius, hepatis puta aut lienis, grauiore affectu coniungitur, plerumque periculo non vacat, & ægros tandem in hydropem lethalem aut in contumacem ſcorbutum coniicit. Simplex quoque toleratur faciliùs, quàm duplex vel triplex. Senibus quoque, quibus morbi diuturni commoriuntur, 2 *aph.* 39. periculoſæ & plerumque lethales ſunt hæ febres; quòd calor debilis humorem tam pertinacem vincere nequeat. Sicca etiam corpora ad hecticam ac tabem deducit, eóque faciliùs, quò humor magis aduſtus eſt.

Vulgò de eadem etiam traditur, eundem hominem bis quartanâ non affici. Verùm experientia contrarium docet, quâ compertum habetur, eundem hominem bis vel ter quartanâ laboraſſe.

Quartana tandem homines liberat ab aliis morbis, & qui quartanâ laborant, magno morbo non corripiuntur, & ſi priùs corripiantur, ac quartana ſuperueniat, liberantur, vt teſtatur Hippocrat. 1. *epidem.com.* 3. *t.* 3. Et 5 *aphor.* 70. *A quartana correpti non admodum conuulſionibus corripiuntur, aut ſi corripiantur, ac quartana ſuperueniat, liberantur.* Dum enim materia melancholicâ ad hypochondria & ignobiliores partes vergit, neque ampliùs cum ſanguine per venas miſcetur, morbi iſti ſoluuntur, aut ægri in eos non incidunt. Præterea vomitu multi mali humores euacuantur: calore etiam febrili diuturniore humores craſſi, morborum multorum cauſæ, attenuantur & abſumuntur.

Curatio.

Cùm ergo febris hæc ſit longa & pertinax, vt etiam vulgò Medicorum opprobrium & ſcandalum dicatur, Medicus in eâ curandâ eò maiorem diligentiam adhibeat, atque in id attendat, ne medicamentis importunè datis duplex, vel triplex efficiatur. Id etiam ægro prædicendum, breui febrem hanc curari non poſſe, & ſat citò curari, ſi ſat bene. Rectè autem curabit Medicus Quartanam, ſi curationem ſecundùm Indicationes curatorias dirigat. Petuntur verò Indicationes inprimis ab ipſâ cauſâ morbificâ, quæ eſt humor melancholicus maximam partem, qui & coqui & euacuari poſtulat.

Is igitur quia craſſus, attenuandus; quia frigidus & ſiccus, calefaciendus & humectandus; vt craſſus, incidendus; vt putridus corrigendus, aut ſi aduſtus ſit, aliquo modo refrigerandus; quod ex parte docet Al. Trallianus, *libro* 12. *capite* 8. diſtinctè verò Auicennas, *lib.* 4. *fen.* 1 *tract.* 2. *cap.* 64. 65. 66. Galenus verò, 1. *ad Glauc. cap.* 11. tantùm exquiſitæ Quartanæ Curationem tradit. Deinde medicamentis idoneis euacuandus eſt. Cauſæ etiam ipſum gignentes & cumulantes tollendæ; vnde inprimis lienis habenda ratio, qui ſi obſtructus ſit, aperiendus; ſi intemperatus, alterandus; ſi imbecillus, roborandus. Et omninò *διάθεσις* humorem iſtum generans; & inquinamentum humores corrumpens tollendum, cùm per contraria alterantia, & ne ſalſus acidus humor generetur, prohibentia; tùm per diſcutientia ac ſudorifera. Si verò Quartana notha ſit, & reliquorum humorum habenda eſt ratio. Febris ipſa refrigerantia & humectantia indicat. Vires equidem in hac febre plerumque ſatis fortes ſunt. Earum tamen habenda eſt ratio, ne nimis citò deficiant, ſed ad finem morbi, qui ſatis diuturnus eſt, durare poſſint. Si quoque febri ſcorbutus, hepatis vel lienis obſtructio, aut alius morbus adiungatur, & is ſecundùm artem tollendus: cùm eiuſmodi cauſis & morbis præſentibus febris tolli non poſſit. Indicationes.

Et quidem ab initio leniter tractanda eſt hæc febris, vt Galenus, 1. *ad Glauc. cap.* 11. monet, nullúmque forte medicamentum primò exhibendum. Qui enim fortioribus medicamentis vtuntur, vt Galenus, *loco allegato*, docet, ex ſimplici Quartanâ non rarò duplices aut triplices reddunt. Quanquam enim materia ſit in primis viis: eius tamen alia longè ratio eſt, quàm in tertianâ, cuius materia bilis eſt, humor mobilis, & qui facilè ductum medicamentorum ſequitur. Humor verò melancholicus lentâ quaſi fermentatione ſanguini magis permixtus eſt; ideóque coctione ac ſeparatione longiore opus habet. Si tamen ſigna bona apparuerint initio, aut febris ex cauſâ euidente incipiat, nec humores adhuc valdè inquinati ſint, ac diſpoſitio interna humorum & corporis humori melancholico non multum conſentiant, Celſi conſilium *lib.* 3. *cap.* 16. non negligendum, qui vomitoriis, purgantibus & aliis periculum initio facit, an febris, ac primò conceptum humoris vitium corrigi, tolli & expugnari poſſit, antequam reliquum ſanguinem inficiat. Vnde etiam Hercules Saxonia ſtatim ab initio in hac febre vomitum tentandum cenſet, non ſemel tantùm, ſed bis, ac ter. Imò exiſtimat. L. Ioubertus, vt poſtea dicetur, in principio Quartanæ valentiora purgantia eſſe adhibenda, quàm in augmento & ſtatu. *Aluum purgantia.*

Si verò Curatio hoc modo non ſuccedit, & febris nihilominus remanet, aliud ex toto ſequendum curationis genus, vt idem Celſus, *ibid.* ait, idque agendum, vt quod diu ſuſtinendum eſt, corpus facilè ſuſtineat.

Ergo quod in aliis febribus fieri ſolet ac debet, venter primò emolliendus, & primæ viæ euacuandæ, vel medicamentis leuibus per os aſſumptis, vel clyſteribus. Medicamenta iſta antè ſatis nota ſunt, atque vſurpari poſſunt caſſia, el. lenit. manna, ſyr. viol. ſolutiuus, atque ea vel ſola, vel cum aquis borrag.

rag. bugloſſ. ac vbi materia aduſta eſt, in primis cum ſero lactis, Clyſter talis fieri poteſt.

℞. *Rad. althææ, polypod. q.* an. Vnc. ß. *maluæ, mercurialis, parietar. veronicæ, betæ*, an. M. i. *ſummit. anethi, flor. chamæm.* an. M. ß. *Ficus nu.* vi. Colaturæ

℞. ℔. i. Adde *Elect. diacathol.* Vnc. i. *ol. lilior. alb. chamæmel.* an. Vnc. i. ſem. *ſalis* Drach. i. F. Clyſter.

Aut exhibeantur medicamenta è mannâ, caſſiâ, electuario diacatholico, ſyr. de pomis Saboris Regis, foliis ſenæ. Fortiora verò locum facilè non habent. Minus tamen periculi eſt in vomitoriis, quæ poſtea proponentur.

Vbi primæ viæ euacuatæ fuerint, venam, ſi cum humore melancholico ſanguis abundet, Galenus & Auicennas aperire iubent, quos Medici plerique alij ſequuntur. Et monet Galenus, illud attendendum eſſe, an ſanguis, qui fluit, ſit craſſus & niger, qualis in liene colligitur. Si enim talis deprehendatur, expedit illum copioſè fluere. Nam cùm lien non rectè ſeſe habet, non attrahit ad ſe, vt debet, ſanguinem melancholicum: & proinde non parua eius portio reliquo ſanguini permiſcetur, qui commodè venâ ſectâ euacuatur. Idem etiam fieri poteſt cùm Quartana à melancholico ſanguine aut ſanguine aduſto oritur. In talibus enim febribus materia aduſta ex ſanguine maximam partem in venis maioribus continetur, & propterea venæ ſectione magna eius pars euacuari poteſt. Licet enim tunc proxima Quartanæ Intermittentis cauſa in dictis hypochondriorum locis conſiſtat; præter eam tamen non exigua quoque melancholiæ portio in ſupremas venas diffuſa eſt, quam venâ apertâ educere vtile & neceſſarium eſt, ne materiam peccantem & obſtructiones in hypochondriis augeat & foueat. Sin autem ſanguis effluens tenuis & flauus appareat, ſtatim ſupprimendus eſt. Tunc enim humor melancholicus & peccans circa lienem, hepar & in ramis venæ portæ atque hypochondriis continetur, qui venâ in brachio apertâ educi non poteſt.

Tempus venæ ſectionis. De tempore venæ ſectionis non omnes Medici idem docent. Plurimi ſimpliciter cum Galeno in principio poſt primarum viarum euacuationem venam aperire iubent, vt euacuatâ parte materiæ, quod reliquum manet, faciliùs concoquere poſſit; reprehenduntque Auicennam, quaſi ſentientem poſt ſtatum morbi & coctionem humorum venam aperiendam eſſe. Verùm vix puto Auicennam id ſenſiſſe, vt poſt ſtatum demum morbi in declinatione venæ ſectio inſtituatur, ſed potiùs rem diſtinctè propoſuiſſe videtur, hoc modo. Si ſanguis in venis abundet, ſanguiniſque aliqua euacuatio ſuppreſſa ſit, venæ ſint turgidæ, corpus graue, & alia adſint, quæ ſanguinis euacuationem requirunt: commodiſſimum eſt, vt à principio, euacuatis tamen priùs primis viis, venæ ſectio inſtituatur; ſin autem quartana ortum habeat à melancholiâ melancholicâ purâ, vt Auicennas loquitur, id eſt, ſi abſque ſanguinis abundantiâ, cauſa febris tota ferè circa lienem & in venis meſaraicis continetur, tum non mox à principio vena eſt ſecanda; cùm hoc modo de causâ morbificâ nihil tollatur, ſed potiùs humor melancholiæ contrarius, bonus ſcilicet & laudabilis ſanguis, temerè & ſine causâ educatur, & craſſus ac vitioſus in primis viis relinquatur; ſed tempore digeſtionis, vt docet Auicennas, id eſt in progreſſu morbi & coctione iam apparente. Non quòd ad venæ ſectionem coctio humorum requiratur, ſed quòd materia per coctionem aliquo modo attenuata & in ſuperiores venas deducta ſanguini permiſceatur. Quo tempore etiam vrinæ craſſiores apparere incipiunt. Hoc enim modo venæ ſectione pars materiæ febrilis tollitur, vt natura reliquam partem faciliùs ſuperare poſſit.

Quæ vena aperienda. De venâ quoque aperiendâ non omnes idem ſentiunt. Galen. baſilicam vel medianam brachij ſiniſtri aperire iubet, quem plerique ſequuntur. Aëtius verò, *tetrab. 2. ſerm. 1. cap. 84.* diſtinctionem adhibet, & liene affecto in ſiniſtro brachio, ſi verò hepar afficiatur, in dextro brachio venam aperire iubet. Quam diſtinctionem breuitatis ſtudio Galenum omiſiſſe putant nonnulli. Sunt alij, qui Aëtium reprehendunt, & Galen. defendunt, eumque non breuitatis ſtudio dextri brachij mentionem non feciſſe, ſed ſtudioſè eam omiſiſſe putant: cùm in dextro brachio vena commodè in quartanâ aperiri non poſſit, ſed ſolùm in ſiniſtro aperiri debeat. Atque ita iſtâ de re ſentiunt. Ea ſemper vena aperiri debet, quæ ex loco, in quo ſanguis, qui naturam tanquam onus premit, proximè, quantum fieri poteſt, euacuat: At in Quartanâ locus, in quo melancholicus ſanguis abundat, eſt circa lienem. Etſi enim accidere poſſit, vt hepar ſit calidum & ſiccum, ſanguinémque naturâ craſſum gignat: tamen ille in hepate, veniſque illi propioribus non remanet, ſed ad lienem tranſmittitur. Atque eâ de causâ ſemper in omni Quartanâ in ſiniſtro brachio venam aperiendam cum Galeno cenſent.

Verùm ſi rem diligenter perpendamus, & ea, quæ ex Thaddæo Duno, *in Inſtitut. pag. 951.* propoſuimus, neutra opinio planè ſatisfacit. Etſi enim vena aperienda ſit, quæ ex loco, in quo ſanguis vitioſus collectus eſt, plurimum & proximè eum exhaurit; & hoc etiam negari non poſſit, lienem ſanguini defecando inſeruire, & in quartanâ laborare: tamen de hoc adhuc quæſtio eſt: An vena in ſiniſtro brachio aperta propior ſit lieni, & plus ex eo euacuet, quàm vena dextri brachij aperta; cùm, vt hoc ipſo loco rectè ait Hercul. Saxonia, venæ omnes ex hepate ortum ducant, & lien cum venâ cauâ non niſi mediante hepate connexionem habeat. Præterea licèt accidat, vt lien obſtructus aut ſanguine melancholico nimis repletus ſuum officium non faciat, ſanguinémque feculentum non recipiat, atque is eâ de causâ in venâ cauâ ſanguini reliquo permiſceatur; tamen cauſa nulla eſt, cur potiùs ſanguis ille melancholicus ſaltem reliquo ſanguini in venis ſiniſtri brachij, non verò quoque in ramis dextri brachij permiſceri debeat. Neque aliquam euidentem aliam cauſam video, cur ſiniſtri potius, quàm dextri brachij vena eligenda ſit: niſi forſan quis hîc non tam ad manifeſtos venæ cauæ ductûs, quàm ſimpliciter ad τὸ ἐνορμῶν & illud κατ' ἴξιν atque occultos meatûs, per quos dextra dextris, ſiniſtra ſiniſtris conſentiant, reſpicere velit.

De Saluatellæ ſectione. Deinde plerique ſectionem ſaluatellæ ſeu venæ minimo digito proximæ in ſiniſtro brachio commendant. Iſta ſententia cùm aliis minus probetur, & eam examinare libet. Galeno iſta opinio ignota non fuit: eam tamen ſaltem recitat, non approbat. Ita enim, *lib. 3. de adminiſtrat. anat. cap. 5.* ſcribit: *Reliqua pars venæ, quæ paruum digitum adit, dum obliquum cubiti perreptat, ramum quendam exilem ad poſteriora medij digiti tranſmittit: mox bifariam ſciſſa, alterâ parte mediam digiti medij & annularis regionem ingreditur, quam nonnulli in ſiniſtrâ manu ſecantes, ſinentéſque ſanguinem ex eâ effluere, quouſque vltrò ſiſtatur, lienem ex tali euacuatione iuuari cenſent.* Et, de curand. rat. per ſangu. miſſ. c. 14. *Sicut nec ſi quis ſummâ in manu aut pede venam ſecet, quemadmodum putant, qui lienem curari aiunt à vena ad ſecundum paruum digitum ſita ſectione.* Atque alibi, vbi ex profeſſo de curatione lienis agit, nullam huius venæ mentionem facit, ſed ſolam venam in cubito aperire iubet. Vt ita Galenus ſectionem

nem ſaluatellæ neglexiſſe videatur. Eandem ſectionem & ratio diſſuadere videtur. Nam ſanguis melancholicus craſſus eſt, vt per tam exilem ramum commodè euacuari non poſſit. Deinde nullum iſte ramus cum liene peculiarem conſenſum habet.

Contrariam verò ſententiam qui defendunt, rationibus deſtituuntur, & vix aliud, quod afferant in medium habent, niſi experientiam. Verùm nec iſta ad hanc ſententiam defendendam ſufficit, & ſatis firma eſt. Nam primò, cùm ratio huius venæ aperiendæ nulla dari poſſit, neceſſarium eſt, vt occulta aliqua proprietas vel in ipsâ venâ, vel in ſanguine, qui in eâ continetur, inſit: quorum neutrum ſine temeritate adfirmari poteſt. Deinde nec experientia ſatis certa eſt. Nam antiqui Medici plerique omnes de aperiendâ hac venâ nullam mentionem faciunt, vt & doctiſſimi ex iis, qui ſuperioribus ſeculis vixerunt. Licèt igitur nonnulli liene affectis huius venæ ſectionem profuiſſe dicant: tamen iſtis hoc primò cum Galeno, 3. *aph.* 11. opponendum: *Etſi*, inquit Galenus, *expertus fuerit ſex vel ſeptem homines aliquâ medicinâ purgatos, dicere non poterit, quòd omnes poſtea homines eâ ex neceſſitate purgabuntur.* Et 7. *de comp. med. ſec. gen. cap.* 4. *Quare*, inquit, *ſi quis poſt me aquè ſtudioſus & veritatis amator fuerit, ne temerè ac ſubitò, vbi bis terúe vſus expertusue fuerit, ferat ſententiam.* Deinde vt ſit certa experientia, & vt omnis effectus alicui auxilio adſcribatur, ipſum ſolum vſurpatum fuiſſe neceſſarium eſt. Nam ſi plura ſimul in vſum trahantur auxilia, atque aliquis effectus inde ſubſequatur, cui is tribuendus ſit, dubium eſt. Id quod etiam in ſectione ſaluatellæ locum habet. Nam ſi alia plura præceſſerunt remedia, & poſtea ſaluatella quoque aperiatur, atque æger inde meliùs habeat, certè ſoli ſaluatellæ apertæ effectus is aſſignari non poteſt. Vnde autem opinio iſta de venâ ſaluatellâ originem habeat, ex Aretæo colligere licet, qui *lib.* 2. *de acut. morb. cur. cap.* 2. ita ſcribit: *Sin à liene ſanguis feratur, ſiniſtra manûs venam illam, quæ inter minimum annularémque digitum ſita eſt, reſcinditur: quandoquidem nonnulli Medicorum, eam ad lienem vſque pertingere arbitrantur.* Verùm opinio iſta falſa eſt; cùm & iſte ramus à cubiti venis propagetur. Et licèt apud Hippocratem, Galenum, aliósque Medicos plurimis in locis in lienis affectibus venam in manu ſiniſtrâ aperiendam eſſe legatur: tamen manûs nomine brachium intelligunt. Conſuetum enim eſt Medicis, vt manûs nomine, ſi id abſolutè & ſine additione ſummæ ſeu extremæ ponatur, totum brachium intelligatur, vt ex *lib.* 3. *de admin. anat. cap.* 5. & 6. tùm aliis locis videre eſt. Vnde & Auicennas, 4. *primi doctrina* 3. *cap.* 20. ſex manûs venas aperiri dixit, & tres inter eas præcipuas ſupra brachij curuaturam.

Præparantia & concoquentia.

Sanguine euacuato, materia præparanda & concoquenda eſt. Quibus autem medicamentis hoc fieri debeat, non adeò planum eſt. Galenus calidis & ſiccis vtitur, vt medicamento è tribus piperibus, & quod diaſpoliticum appellatur. Recentiores plerique longè aliis vtuntur, nimirum humectantibus & calefacientibus, vt borragine, bugloſſ. Syr. de pomis. Imò Alexander Trallianus, *lib.* 12. *cap.* 8. Galenum reprehendit, quòd ſine diſcrimine talia calefacientia adhibeat. Etſi autem humor melancholicus frigidus ſit: non tamen neceſſariò etiam ſiccantibus indigere ſcribit; cùm frigidus & ſiccus ſit: ſed potiùs calefacientibus & humectantibus. Nam calefacientia & exſiccantia terreſtres magis & multò quàm prius craſſiores efficiunt humores, dum humiditatem, quæ in iis eſt, exſugunt abſumúntque, vt natura ideò recrementa tardiùs excoquat. Ipſe verò diſtinctione vtitur, & eam quartanam, quæ ab humore melancholico procreatur, calefacientibus & humectantibus curat: eam verò, quæ ex nimiâ bilis aduſtione prouenit, humectantibus & refrigerantibus iuuat. Ne ergò in hac parte peccetur, diligenter humoris, qui peccat, natura perueſtiganda eſt. Nam ſi quartana ex melancholiâ naturali ſolâ vel admixtâ bile atrâ quoque ortum duxerit, primò ferè ſaltem humectantia adhibenda ſunt; cùm id ſicciſſima huius humoris natura requirat. In actiuis verò qualitatibus leniora omninò in principio adhibenda ſunt, neque fortiter vel calefaciendum vel refrigerandum, ſed temperata potiùs vel temperatis proxima eligenda. Et inprimis ſi aduſti humores abundent, non valdè calefaciendum; cùm tales humores potiùs refrigerantia, aut ſaltem attemperationem deſiderent. In morbi verò progreſſu, vbi humores iam coqui incipiunt, vt faciliùs educi poſſint, incidentibus & attenuantibus opus eſt. Vbi autem humor pituitoſus admixtus eſt, etiam ab initio aliquid attenuantium & incidentium admiſcendum eſt. Et omninò in pituitæ admixtione audaciùs calefacere & incidere licet.

Ex quibus patet, quòd licèt ſiccantia admiſceantur, non tamen ea ideò adhibentur, vt ſiccent, ſed quia cum ſiccitate coniuncta eſt vis incidendi & abſtergendi: ideoque talibus ſemper humectantia, qualia ſunt borrago, bugloſſum glycyrrhyza, &c. addimus, & vix à præparantibus humectantia abeſſe poſſunt. In refrigeratione autem aliqua obſeruanda eſt differentia, prout materia alicuius vel nullius caliditatis eſt particeps, & propterea in materiâ aduſtâ bilioſâ copioſiùs refrigerantia adhiberi debent.

Medicamenta alterantia in quartanâ.

Talia ſunt; *borrago, bugloſſum, viola, meliſſa, capillus ♀, endiuia, cichorium, fumaria, radic. glycyrrhizæ, althéæ, filicis, cichorij, ceterach, lingua ceruina, chamædrys, chamæpitys, carduus benedictus, radices aperientes, polypodij, cortices tamariſci, capparum, radic. centaurij maioris, flor. & ſem. geniſtæ, viticis, fraxini, citri, ocymi, radix gentianæ.* Atque hinc parati Syrupi, aquæ, conſeruæ, decocta, extracta; & vbi pertinaciores obſtructiones ſunt, *limatura & tinctura chalybis, ammoniacum, extract. ſplenis bouis, medicamenta è tartaro parata adiunguntur.* Quibus in morbi progreſſu, ob metum ſcorbuti, meritò additur *cochlearia, bekabunga, naſturtium,* & alia medicamenta ſcorbuto conuenientia, vt:

℞. *Syr. borrag. byzantini ſ.* an. Drach. vi. *Aq. endiuiæ, borrag.* an. Vnc.i. ſem. Miſce.

Vel ℞. *Rad. cichor. borrag.* an. Vnc. ſem. *cortic. tamariſci*, Drach.i. Coqu. *in iuſculo Gallinæ.* detur hauſtus, qui aliquoties repetatur.

Aut vbi calor coniunctus eſt.

℞. *Aq. cichor. fragor. borrag.* an. Vnc.i. *Syr. endiu. byzantini. ſ.* an. ʒ. vi. Miſce.

Repetantur talia per octiduum, vel quamdiu opus eſt.

Poſſunt & iſta medicamenta formâ Electuariorum exhiberi, vt:

℞. *Conſ. borragin.* Vnc.ii. *cichorij*, Vnc.ß. *rad. condit. cichor.* Drach.vi. *Cort. citri condit.* Vnc.ß. *ſpecier. diarrhodi abb. latific. Galeni*, an. Scrup.i. *Cum Syrupo borrag. tunicis, vel violarum.* F. Electuarium.

Poſtea interiecto leni purgante ad fortiora accedendum. Nam in morbis talibus diuturnis per vices humores concoquere & euacuare oportet.

Vt ℞. *Rad. polypod. q. aperientium*, an. Vnc.ß. *Cortici, tamariſci, rad. cappar.* an. Drach.ii. *lingua ceruina, chamæpit. ceterach, Capill. ♀, fumariæ, flor. borraginis, violar.* an. M. ß. *geniſtæ* P. ii. *ſem.* 4. *frig. mai.* an. Drach. i. *Paſſularum* Drach. vi. Coqu. *in ſ. q. aq.* Colaturæ *clarificatæ.* ℞. ℔. i. Adde *Syr. byzantini ſ. de ſcolopendr. de fumaria, de ſucco borraginis*, an. Vnc. i. ß. Miſce.

Doſis Vnc. iiii. manè, diebus intermiſſionis.

Vel ♃. *Rad. aperient.* an. Vnc. ß. *bugloſſ.* Drach. vi. *cichor.* Vnc. ß. *polypod. q.* Drach. vi. *Cortic. tamariſci.* Vnc. ß. *Ceterach, chamadr. chamapit. borrag. fumaria, cardui benedicti,* an. M. i. *cortic. citri,* Vnc. ß. *flor. borrag. bugloſſi, geniſta,* an. M. ſem. *epithymi* Vnc. ß. *Paſſul.* Drach. vi. *glycyrrh.* Vnc. ß. Coqu. *in ſ. q. a.* Colaturæ *clarificatæ* Adde *ſacch. alb. q. ſ.* F. Syrupus, cuius Vnc. i. *vel* Vnc. i. ß. cum aquâ vel decocto conueniente propinari poteſt.

Vbi ad ſcorbutum morbus declinare incipit.

♃. *Cortic. tamariſci, radic. cappar. fraxini, polypod. q.* an. Vnc. ii. *radic. aperient.* Vnc. i. *chamadryos, chamapitios, ceterach, Cardui bened. flor. geniſta, centaurij min. ſambuci, bugloſſ.* an. M. i. *epithymi* Vnc. ſem. Macerentur omnia in *ſeri lactis caprini* ℔. i. *vini albi* ℔. ii. Deinde colentur & exprimantur. Colat. adde *ſucci fumaria, naſturtij aquatici, cochlearia,* an. ℔. ſem. *trochiſc. de cappar. de laccâ,* an. Drach. vi. Deſtillentur. In deſtillato cremor vel cryſtalli tartari diſſoluantur.

Radices iuglandis. Steghius ad Quartanam & alias febres longas valdè commendat decoctum radicum iuglandis, cum aliis conuenientibus herbis paratum. Eaſdem & alij laudant, & in aceto ſcillitico macerant, decoctáſque eum ſyr. roſ. ſolutiuo exhibent. Habent enim vim attenuandi, abſtergendi & viſcera roborandi.

Commendatur etiam valde; coctione iam appropinquante, Syrupus de pomis Regis Sabor.

Laudatur & oxymel elleboratum Geſneri:

♃. *Oxymel. elleborat. Geſneri* Drach. vi. *Syrupi borraginis.* Vnc. ſem. *Aq. endiuia, borrag.* an. Vnc. i. ſem. Miſce.

Vel ♃. *Trochiſc. de capp.* Drach. i. *de abſinthio* Scrup. ii.

Cum ſucco fumariæ vel endiuiæ, aut extracto vel ſucco gentianæ F. Pilulæ, quæ diuidantur in partes duas, & exhibeantur diebus intermiſſionis.

Commendantur hîc & cryſtalli ac cremor tartari, & tartarum vitriolatum.

Eſt & vtile hoc decoctum.

♃. *Tartari albiſſimi loti.* Vnc. iii. *Radic. cichorij, polypod. q. cortic. tamariſc. rad. capp.* an. Drach. vi. *ſem. geniſta* Vnc. ſem. *cuſcuta, capil.* ♀, *chamadryos. flor. bugloſſ. borrag.* an. M. i.

Contundantur groſſo modo: adde mellis ℥. iiij. Aq. pluuiæ deſtillatæ vel ſeri lactis ℔. iii. vel q. ſ. Deſtillentur in vitro per arenam ad medietatem, & colentur.

Colat. refrigeratæ & filtratæ adde ſpiritum deſtillatum, & ſi libet, etiam ſalem ex remanentiâ ſ. artem paratum.

Laudatur à Libauio, *lib. 7. Syntag. arc. Chymic.* Antimelancholicum hoc.

♃. *Tartari albiſſimi* Vnc. ſem. Coqu. *in aquâ chalybeatâ aut vino per infuſionem chalybis medicato* ℔. ii. *aut circiter, donec ſoluatur.* Colaturæ *adde Spiritûs vitrioli* Drach. i. *oxymelit. ſcillit.* ℔. ſem. *Syr. violar.* Vnc. iii. *vel.* iiii.

Detur cyathus ad præparationem & alterationem factâ euacuatione.

Raporum decoctum. Ioan. Crato decoctum raporum commendat è conſilio Guainerij, qui ſe Abbatem quendam feliciùs rapis, quàm aliis medicamentis curâſſe ſcribit. Sic autem Crato decoctum hoc exhibet. Primùm corticem exteriorem detrahi iubet; deinde coquit; jus primum abiicit, aliam aquam affundit, & iterum ad molliciem coquit. Hinc ſuccum exprimit, & butyrum ſ. ſ. cum ſaccharo addit. Si flatulentus ſit æger, addit caryophyllos inciſos. Matutinis horis dat v. nucleos perſicorum mundatos; atque in iſtâ curatione diebus 15. plerumque perſiſtit.

Materiæ coctio & euacuatio per vices & interualla repetenda eſt, & quidem purgatio die ante paroxyſmum inſtituenda, vt materia paroxyſmum factura tollatur. Omnes autem Medici ſuadent, vt initio leniora purgantia adhibeantur, poſtea fortiora: Ioubertus tamen, *de cur. quartan. interm. exquiſita,* contrarium ſentit, & in principio Quartanæ valentiora purgantia adhibenda eſſe docet, in augmento & ſtatu mitiora; eâ de causâ, quòd cocta iam attenuatáque materia ſuâ ſponte ductum medicamenti purgantis facilè ſequatur, imò ſæpe à ſolâ naturâ feliciter abſque medicamentorum ope expellatur: Deinde quòd in principio mitiora ſint ſymptomata, viréſque magis integræ; contrà morbo procedente vires magis debilitentur. Verumenimuerò cum Medicus naturæ imitator eſſe debeat, quæ priùs coquit, & poſtea expellit: meritò & Medicus in principio, & vbi adhuc materia parùm cocta eſt, imitari naturam debet, & mitiore ſaltem aliquo medicamento illud, quod coctum eſt, euacuare, non fortiore totam materiam crudam turbare. Poſtea verò, vbi materia iam concocta & motui apta eſt, vt rectè & perfectè euacuetur, Medicus valentioribus medicamentis vti debet. Et licèt per vires in principio purgare liceat; tamen cruditas materiæ id prohibet. In morbi progreſſu verò quamuis vires debiliores ſint: tamen purgatio ipſis parum incommodi affert; cùm debito modo ſubtractâ materiâ febris remittat, atque ipſa purgatio die quietis inſtituatur.

Leniora igitur ſunt, ſyrupus de pomis Regis Sabor, de epithymo, de foliis ſenæ, de fumariâ compoſitus.

Vt ♃. *Rad. polypod. q.* Vnc. i. ß. *Ceterach* M. ß. *flor. borrag. bugloſſ.* an. P. i. *epithymi. paſſul.* an. Vnc. ß. *fol. ſena.* Drach. vi. *Cortic. citri.* Drach. i. Infund. *in ſ. q. aq.* Colat. ♃. Vnc. iiii. Adde. *Syr. de pomis Regis Sabor, vel de epithymo* Vnc. ß. *tartari vitriolati* g̃. v. Miſce.

Vel ♃. *Caſſia rec. extr.* Drach. vi. *puln. ſena prapar.* Drach. ß. *cremor. tartari* Scrup. ß. *Cum ſacch.* F. Bolus.

Vel ♃. *Pulu. ſena prapar.* Drach. i. *viol. purpur.* Scrup. i. *Zingiber. glycyrrh.* an. Scrup ß. F. Puluis.

Detur cum iure carnis, vel alio conuenienti liquore.

Vbi fortioribus locus eſt, vtilis eſt Syrupus de pomis cum elleboro nigro Ioan. Cratonis, & oxymel. helleboratum Geſneri.

♃. *Succi pomor. dulc.* ℔. i. ß. *borrag. meliſſa,* an. ℔. ß. *flor. borrag. violar.* an. P. i. *fol. ſena, epithymi. Cortic. ellebori nigri praparat.* an. Vnc. ß. Coqu. lento igne: *Cum ſacch.* F. Syrupus. In quo ſuſpendatur nodulus ex *cinamom. caryophill. croci, ſpecier. aromat. roſati, diamoſchi dulc.* an. ℈. ß. Huius ℥. ii. *vel* iii. Addatur *manna elect.* ℥. ß. *vel* ℥. i. *ac parum iuſculi gallina.* & propinetur 3. horis ante prandium.

Vel ♃. *Succi pom. dulc.* ℔. ß. Infund. *fol. ſena el.* ʒ. ix. *cortic. elleb. nig. prapar.* ʒ. vi. *ſem. ocymi contuſi* ʒ. ii. Colat. adde *ſacch. q. ſ.* F. Syrupus.

Cuius cochl. i. atque alterum pluribus diebus aſſumatur.

Vel ♃. *Rad. borrag.* ʒ. vi. *polypod. q.* ℥. i. *glycyrrh. raſa* ℥. ß. *cort. rad. capparum, tamariſci,* an. Drach. ii. *fumaria, ceterach, lingua ceruina, cuſcuta, cichorij,* an. M. ß. *ſem. fœnic.* Drach. i. *citri* Drach. ß. 4. *frig. mai.* Drach. ß. *fol. ſena el.* Vnc. ii. *rad. elleb. nigri prap.* ʒ. i. ß. *epithymi* Vnc. ſem. *Zingiber.* Drach. i. *cortic. citri* ʒ. ii. *flor. borrag. bugloſſ. geniſta.* an. M. ſem.

Stent in infuſione per noctem: poſtea lento igne Coquant. Colat. ♃. ℔. i. quæ aromatizetur *cinam.* Drach. i. ſem. *Eius* ♃. ℥. iii. Adde *Syr. de pomis, de ſucco borrag. de fumaria,* Drach. iii. F. Hauſtus.

In robuſtioribus naturis confect. Hamech & diaſena reliquis purgantibus addi poteſt: Conceduntur & pilulæ de lap. lazuli.

Vel

Vel ℞. *Extr.elleb.nigri* Drach.ſem.*ſyr.de pomis regis Sabor* ℥.ſem.*aq.borraq.*℥.i.ſem.Miſce.

Vel ℞. *Pil.aggregat.*℈.i. *vel.*℈ ſem. pro virium robore. *Extr.panchymagogi,ellebor.nigri*. an.℈.ſem.F.Pilulæ xviij.

Syrupum P.Andr.Matthioli, in quo ferè omnia medicamenta huic morbo conuenientia coaceruata ſunt, Vide *lib.3.Epiſt.*

Efficaciſſimæ ſunt in melancholicis affectibus & pilulæ,quas Quercetanus tartareas melanagogas appellat, & *cap.14 pharmacop.reſtit.*deſcribit.

Sunt & vtiles pilulæ illæ de ammoniaco.

℞. *Aloës* ℥.ii.*gummi ammoniac. aceto diſſoluti, myrrha*, an.Drach.ii.*maſtiches,ſpec.diatrionſantal.* an.Scr.ii.*croci* Scr.i.*trochiſc.de cappar.*Scr.ii.*ſalis fraxini,abſinthij*, an. Scr.i. *Cum ſucco roſar.* F.maſſa pilularum. Platerus has commendat.

℞. *Aloës* Drach. ii. *myrrha* Drach. ſem. *epithym.* Drach.ii.*rad.gentiana,aſari*,an. Drach.ſem. *gummi ammoniaci aceto diſſol.*Scr.ii. *ſem.petroſel.* Drach.ſem. *rhabarb.el.* Drach.i.ſem. *ſpica* Scr. i. *cum ſucco abſinthij* F. maſſa , de qua exhibeantur Scrup. ii. vel plus , ſi opus:

Verùm hæc in genere ſatis deſcribi non poſſunt, ſed pro præſenti ægri ſtatu , & humorum , qui abundant , ratione, medicamenta neceſſaria præſcribenda.

Et quia morbus hic diuturnus eſt & pertinax , & continuo medicamentorum vſu vires debilitantur,vtile eſt , nonnunquam aliquandiu quieſcere & naturæ negotium committere, & poſtea rurſum ad præparantia & purgantia accedere.

ia. Vtilis & in his febribus eſt vomitus , qui , vt ſuprà dictum eſt, nunc poſt cibum ſumptum ad cauſam antecedentem tollendam,nunc ante paroxyſmum ad materiam paroxyſmum facturam tollendam inſtituendus eſt. Scribitque Hercul.Saxonia,ſe nihil præſtantius inueniſſe in Quartanâ , quàm ipſam vomitionem , atque illam ſe non prætermiſiſſe in principio , aduentantéque ſtatu repetiiſſe,ac præbuiſſe decoctum radicum raphani cum oxymelit.ſ.& ſcillitico, & ſingulis acceſſionibus vel ſaltem alternis excitâſſe vomitum à cibo , & poſtea præbuiſſe ʒ.i.theriacæ. Quod ad imitationem Galeni feciſſe videtur , qui, *lib. de theriac. ad Piſon. cap.15.* die ante paroxyſmum à cœnâ vomitorium exhibet,poſtridie manè ſuccum ſeu dilutum abſinthij, & duabus horis ante paroxyſmum theriacam.

Vomitoriorum autem materia ſuprà fuit enumerata. Si mitiora placent,poterit propinari decoctum ſem.raphani & anethi ℥.v.pondere, cum oxymelitis ℥.i. Fortiora fiunt ex aſaro & gratiolâ. Antiqui Elleborum album propinabant : ſed nimis forte eſt medicamentum. Tutiùs licet vti vitro ♁.ğ. iiii. vel plurium pondere in vino infuſo,vel croco metallorum appellato, vel floribus ♁,vel floribus è vitro ♁,paratis : quibus remediis non rarò, pertinaces quartanæ tolluntur.

rhoi- Poſt vomitum ventriculum roborantia exhibenda.

ertio. Plurimum verò commodi ex hæmorrhoidibus apertis ſperandum eſt. Nam cùm Medicus Naturam imitari debeat:natura verò in iis, qui ſuccum melancholicū accumulare conſueuerunt , hæmorrhoides aperire ſoleat, fluxúſque harum venarum à multis morbis ex humore melancholico & aduſto natis præſeruet & liberet:Medicus naturam imitari & operam dare debet , vt hæmorrhoides aperiantur, quod fit cùm aliis modis, tum per hirudines. Commodiſſimè verò in hunc finem vſurpantur, quæ lienem aperiunt, quæ antea ſunt propoſita:inter quæ principem facilè locum hîc obtinent chalybs & aloë.

De medicamentis vrinam cientibus in ſpecie aliquid addere opus non eſt. Præparantia enim & aperientia illa fortiora,quæ anteà propoſita ſunt,idem præſtare apta nata ſunt.

Tandem poſt inſtitutas purgationes per aluum & vomitum , calida quædam medicamenta exhiberi ſolent, quæ reliquias humorum diſſipant , calore & partium tenuitate augmentum frigoris prohibent, humorémque febris cauſam , iam efferueſcere incipientem, diſcutiunt & conſumunt , atque hoc modo paroxyſmum vel imminuunt,vel, ſi materia paucior ſit, prorſus tollunt. Vnde horâ vnâ atque alterâ ante paroxyſmum talia exhibentur. Eadem intemperiem longo morbo contractam corrigunt,habitum corporis malum emendant,& ventriculum ac omnia viſcera diuturnitate morbi debilitata roborant. Galeno duo inprimis ſunt in vſu ; medicamentum ex ſucco Cyrenaico & theriaca. Medicamentum ex ſucco Cyrenaico deſcripſit Aëtius,*tetrab.1.lib.8.cap.84.*℞. nimirum *ſucci cyrenaici, piperis,myrra Trogloditica, fol. ruta virid.an.p.aq.Singula ſeorſim leuiſſimè teruntur & rutâ cum melle tritâ excipiuntur , fiúntque pilula,de quibus aliis obulus vnus, aliis duo exhibentur.* Diſcutientia reliquias & ſudorifera.

Cùm autem dubitetur , An ſuccus Cyrenaicus ſit benzoë ſeu aſa dulcis appellata hodie , aut quid omnino medicamenti apud antiquos fuerit:tutiùs Theriaca, vel , quod aliis , qui theriacam magis venenis appropriatam putant , magis arridet , mithridatium Drach. vnius pondere cum vino albo tribus vel pluribus horis ante paroxyſmum,ſemel in ſeptimanâ,exhibetur. Succus Cyrenaicus.

Eſt etiam efficax & longo viu iam probata radix gentianæ.Nonnulli tribus horis ante paroxyſmum exhibent caſtorei & myrrhæ an.Drach.ſem.cum vini albi aquâ borrag.dilut.℥. iii. & quartanas hoc modo plurimas fuiſſe ſanatas ſcribunt, ſi tribus vel quinque vicibus aſſumatur.

Vel ℞.*Myrrha, caſtorei,opopanac.gentiana,abſinthij*, an. Scr. i. *cum mithridatio & ſucco gentiana.* F. Pilulæ xxviii. de quibus per horas 2. ante paroxyſmum æger ſeptem deglutiat.

Geſnerus ad Quartanas laudat Antidotum Saxonicam. Aliqui commendant decoctum clinopodij Matthioli ex vino:alij ſeptem ſemina calendulæ in vino albo propinant. Vtilis eſt omnino, vt dictum, in his febribus ſuccus , aqua & extractum gentianæ. Carduus quoque benedictus, quocunque modo exhibitus , ſeu in decocto,ſeu puluere,ſeu extracto,ſeu ſale,ſeu ſyrupo ſeu aquâ,in Quartanâ & aliis febribus longis maximè prodeſt,ſicut & abſinthium.

Huc pertinent & ſudorifera.Quanquam enim nonnulli in Quartana , quòd melancholia ſit humor craſſior, quàm vt in vapores reſolui queat; ſudorifera exhibenda non cenſent: tamen quia melancholici ſero abundant , & Quartanarij in declinatione ferè ſudore tantum non diffluunt : Natura omninò in hoc motu imitanda , & ſudorifera etiam exhibenda ; qualia ſunt plurima ex iam propoſitis,theriaca,mithridatium, carduus benedictus,antidotus Saxonica,ſal & extract.cardui ben.abſinth.puluis & extr.gentianæ,& eius generis plurima paſſim nota.Inter ea laudatur & hoc. Sudorifera.

℞. *Mithridatij* Scr. iiii. *ſucci plantag. depurati* ℥.ii M.Detur ante acceſſionem.

Inprimis verò commendatur aſarum,ſi folia cum radice in puluerem redigantur , & pulueris huius ℈. iiii. cum aliquot granis piperis horâ vnâ ante paroxyſmum cum vino generoſo exhibeantur,ægérque in lecto ſtragulis coopertus vomitum & ſudorem expectet. Quin & finito paroxyſmo plerúmque aluus deiicitur. Idque bis vel ter repetatur. Propoſuit hoc medicamentum Pedemontanus,*in lib.1.ſecretorum*,his verbis: *Sume vini Cretici poculum vnum,& aſari pulueriſati* ʒ.ii. *Miſce, bibe calidè,& in lectum ingredito,panniſque te inuoluito, vt optimè ſudare poſſis. Cùm autem ſudaueris, ſumito ſaluia,ruta,burſa paſtoris an.P.i.aceti albi parum, omnia optimè contuſa ſupra brachij pulſus ligentur , & cùm ſic per diem integrum relicta fuerint,remoueantur , ac tertiò iterentur , præſertim febris acceſſione inſtante. Quibus factis* Aſarum.

fieri non poteſt, quin gratiâ Dei liberetur æger perfectè. Quidam enim cùm ſemel tantum hoc feciſſent, fuerunt reſtituti, quidam cum ſecundò remedia adminiſtrarent, omninò liberati.

Hæc tamen omnia, vt dixi, cum cautione adhibenda, ſcilicet poſt ſtatum, & coctione peractâ, ac humore ſatis euacuato, vt id, quod reliquum eſt, attenuetur & diſcutiatur. Nam ſi humore adhuc crudo, craſſo & copioſo exiſtente talia medicamenta exhibeantur, liquabunt quidem & mouebunt humores, ſed cùm eos planè diſcutere non poſſint: ex ſimplici duplicem aut triplicem Quartanam efficient.

Appropriata Quartanæ. Huc pertinent pleraque etiam, quæ à proprietate prodeſſe dicuntur; cùm tamen plerorumque ratio non incommodè reddi poſſit ex eo, quod reliquias humorum diſcutiant, attenuent & viſcera roborent. Sic ſuccus abſinthij cum aceto commendatur & ſatis efficax deprehenditur; ſuccus item verbenæ cum vino. Nonnulli propinant radic. Imperatoriæ ʒ.i. cum vino horâ vnâ ante paroxyſmum. Alij laudant plantaginis radic. quatuor, vel pentaphylli folia 4. cum vino ſumpta. Verbenæ item ſupinæ quartum à terrâ geniculum cum adiacentibus foliis; quod tamen ſuperſtitioſum videtur. Laudatur & hoc,

℞. *Succi abſinthij recentis*, ʒ.ii. *theriacæ* ʒ.i. *vini albi potent.* ℥.i.

Miſce & da ægro tribus horis ante inuaſionem, quod ter vel quater repete. Chymici hîc commendant ſalem ammoniacum ſublimatum à gr.iii. ad ix. cum cereuiſiâ calidâ exhibitum. Ægyptij, vt refert Alpinus *de Medicina Ægyp. lib. 4. cap. 15.* ante acceſſionem exhibent drachmam pilularum, quas parant *ex agarici, gentianæ, caſtorei myrrhæ, rutæ*, an. ʒ.ii. *piperis longi, calami aromatici, croci*, an. ℈.iiii. *theriacæ antiquæ* ʒ.iii. *cum ſyr. de granatis dulcibus.* Alij ex iis exhibent drachmam agarici cum myrrhæ ſcrupulo diſſolutam in decocto pulegij. Crollij ſpecificum è cochlearum teſtis etiam mulierculis noſtris diu notum fuit. Sed an id, quod ei adſcribitur, præſtet, cuilibet experiri facile eſt. Nonnulli commendant hauſtum aquæ roſarum ante paroxyſmum. Verùm monet & annotauit Foreſtus, *lib. 3. obſ. 32. & 35.* quòd, niſi vomitu reiiciatur inſignem dolorem & anguſtiam circa præcordia excitare ſoleat.

Cor leporis. Commendatur & tanquam ſingulare ſecretum & experimentum, *in Epiſt. à Laur. Scholtzio collectis, epiſt. 245.* & ab aliis, cor leporis. Verùm non ſemper prodeſſe experientia ipſa me & alios docuit.

An paroxyſmum impedire liceat. Sunt qui & opiata ac narcotica ante paroxyſmum exhibent. Sed niſi eadem & aliâ facultate prædita ſint, non tutò exhibentur. Etenim cùm facultatem expultricem ſopiant ſaltem & obtundant, inſtantem paroxyſmum & materiæ ac naturæ motum quidem inhibere poſſunt, ſed non ſine periculo ac ægri damno; cùm humores vitioſi in corpore retineantur, atque obſtructiones pertinaces, atque alios periculoſos morbos generent.

Interim ſemper etiam proſpiciendum viſceribus, & danda opera, vt illa roborentur. Ac propterea ea exhibenda, quæ coctionem iuuant humoremque melancholicum alterant. In principio conueniunt rotulæ diarrhodi abb. aromatici roſati, diamargariti, Conſerua borrag. bugloſſ. anthos; poſtea confectio diaxyloaloës, lætificans Galeni, alchermes; tandem diatrionpiperon, diaſpoliticum, diagalanga, theriaca, mithridatium. Commendantur & trochiſci de capparibus, de abſinthio, de rhabarbaro, quorum antea facta eſt mentio.

Scorbuti curatio. Et cùm non rarò ſcorbutus quartanis, vt & tertianis diuturnæ hæ febres feliciſſimè medicamentis ſcorbuto dicatis curantur, de quibus ſuo loco dictum.

Rigorum mitigantia. Ad Symptomata, & inprimis rigorem & horrorem, qui ſæpe magnus eſt, & ægrum valdè moleſtat, mithridatij vel theriacæ, aut ſimilium, quæ modò recenſuimus, aliquid ante paroxyſmum exhibetur.

Extra verò ſpina dorſi inungenda oleo chamæmelino, anethino, coſtino, rutaceo, irino, de piperibus, laurino cum theriac. mithridatio. Vt

℞. *Theriac.* Vnc.ß. *caryophil.* Drach.i. *caſtorei* Scr.i. *Ol. Laurini, chamæmel.* an. Vnc.i.ß. linimentum.

Addi etiam poteſt aliquid ſpiritûs vini rectificati.

Vel ℞. *Nitrum diſſolu. in oleo chamæmel. anethino, amygdalar. amar. caſtorei*, Inungatur eo ſpina dorſi.

Cætera Topica quod attinet, applicanda ea ſunt illis partibus, quæ febrem præcipuè fouent. *Ems ... ad abdo...*

Commendatur tale emplaſtrum,

℞. *Abſinthij pulueriſati, picis, pinguedinis porci* an. ℔.i.

Pix & pinguedo diſſoluantur ſuper prunis, & admiſceatur abſinthium, vt inde emplaſtrum fiat; Quod illitum linteo imponatur ſtomacho & toti abdomini, & ante dies quinque non amoueatur.

Inprimis verò lienis habeatur ratio, cui idonea fomenta, inunctiones & emplaſtra, ex radicibus althææ, cortic. radic. cappar. tamariſci. flor. & ſem. geniſtæ, ſemine agni caſti, lini, ſummit. anethi. flor. chamæmel. meliloti, ol. de cappar. lilior. albor. amygdal. amarar. ammoniaco, bdellio, emplaſtro de meliloto & ſimilibus, applicentur. *Topica in lienem.*

Vtilis eſt valdè in hoc genere Geniſta.

℞. *Flor. geniſtæ q. v.*

Immergantur in *ol. chamæmel. vel de cappar. ſ. q.* & ſtent in ſole vel loco calido per dies aliquot: poſtea calefiant ſuper igne, & colentur, atque additâ *cera ſ. q.* fiat vnguentum.

Si efficacius habere cupis, oleo, poſt primam infuſionem colato, noui flores immergantur, atque iterum aliquandiu macerentur & colentur.

Vel ℞. *Flor. geniſtæ q. ſ. & coq. ad mollitiem, miſceantúrque cum vnguento dialthæa.*

Licet etiam addere ammoniacum aceto diſſolutum.

Tandem & ea medicamenta, quæ ſuprà in curatione tertianæ carpis & pulſuum loco applicari diximus, hîc non ſine commodo nonnunquam applicantur. Et memini ipſe ante biennium hîc ciuem, cùm toto autumno & hyeme quartanâ laboraſſet, tandémque acutiſſimos in ſiniſtrâ ſcapulâ dolores perciperet, mulieris cuiuſdam perſuaſu, ranunculum carpo applicaſſe, & puſtula excitatâ, à febre & dolore liberatum fuiſſe. Cæteris quoque membris, ſi opus ſit, proſpiciendum.

Duo de ... Quartanæ ... ſeruatione. Febris quintana ... plex. Quomodo fiat? ¶ [Anno 1620. in Autumno, inuaſit iuuenem habitu melancholicum quartana, quæ totum annum durauit, & tandem ſextuplex facta eſt in Autumno, anni 1621. vt ſingulis diebus bis ferè laboraret, manè, hora nona vſque poſt meridiem, & veſperi, hora octaua. Quæ autem tot paroxyſmorum vnius febris cauſſæ ſint, è generali doctrina de duplici & triplici quartana, ſuperiùs tradita, patet. Si enim materia febrium intermittentium cauſſa, quam in primis viis generari, atque initium etiam putredinis ibi concipere, ſuprà, *cap. 17.* docuimus, vno in loco hæreat, atque ita vnus febris fomes ſit vel locus, è quo materia prodit, ſimplex tertiana vel quartana excitatur. Si verò pluribus in locis materia contineatur, & putreſcat; totidem etiam tertianæ & quartanæ oriri poſſunt, quot illa loca ſunt. Vnde accidere poteſt, vt non ſolùm tertiana ſingulis diebus inuadat, verùm etiam vno die ſemel, altero bis, imò vtroque bis, atque ita quadruplex fiat, & quartana non ſolùm duobus diebus affligat, vno intermittente, quæ duplex quartana eſt, ſed etiam ſingulis diebus ſemel inuadat, quæ triplex quartana eſt; imò ſingulis diebus bis, quæ ſextuplex eſt quartana, qualis in noſtro ægro fuit. Nimirum quot fomites vel foci ſunt, in quibus materia, febris intermittentis cauſſa, generatur, & putreſcit, & vbi putreſcere incipit, paro-

xyſmum

xyſmum excitat, tot febres fiunt.

...tana ex ...e intrò ...rente. Eodem anno 1621. iuuenis quindecim annorum ſcabie fœda; ſed in manibus tantùm, laborabat. Hunc quotieſcunque ſcabies ceſſabat, febris quartana corripiebat. Vbi rurſum ſcabies fumariâ, helenio, pimpinellâ, & ſimilibus vſurpatis erumpebat; quartana euaneſcebat. Cauſſa huius rei etiam ex iis, quæ de loco materiæ febrem excitantis in intermittentibus, ſuprà *cap.* 17. dicta ſunt, patet. Etſi enim locus, qui cauſſam febribus primò ſuppeditat, quem focum & fomitem febris appellant, in venis meſaraicis ſit, & circa viſcera ventris inferioris: tamen à natura ex eo loco materia non ſolùm in venam cauam, ſed & porrò in externas corporis partes detruditur, & ſi natura tam potens ſit, vt eam planè ex fomite expellere poſſit, febris ceſſat. Vnde ſi puſtulæ & vlcuſcula circa os & labra oriuntur, febris tertiana ceſſat: quartanæ ſæpe ſcabie terminantur; quod & in iuuene iſto accidit, in quo vbi natura præcipuè medicamentis adiuta, materiam febris cauſſam, ad manus protrudit, febris ceſſauit; vbi verò natura tam potens non fuit, vt materiam è fomite illo, & ad conſueta loca expellere potuerit, febris rediit.

Diæta.

Diætam in hac febre quod attinet; cibi ſint boni ſucci, coctu faciles, & qui minimum humoris melancholici generent; imò melancholiæ generationi aduerſentur. Aliàs victus ſit humectans: qui tamen ſimul vim attenuandi habeat, & obſtructionibus reſiſtat. Vt enim medicamenta calida & humida ſolùm exhibita non poſſunt ſuperare craſſitiem humoris: ita & victui extenuandi vis neceſſaria eſt. Vbi humor aduſtus admiſcetur, cibus magis inclinet ad refrigerandum & humectandum; ita tamen vt vi craſſa attenuandi non deſtituatur.

Conueniunt ergò oua ſorbilia, pulli gallinacei & gallinæ, caro hædina, vitulina, perdices, piſces ſaxatiles, lucius, amygdalæ dulces, vuæ paſſæ, poma dulcia, pruna, ptiſana hordeacea, rapum item diligenter coctum. Cibi condiantur borragine, bugloſſo, radice fœniculi, petroſelini, capparibus; cinamomo, croco. Acetum etſi vim incidendi & attenuandi habeat: tamen, quia atram bilem & melancholiam fermentare ſolet, non conuenit.

Abſtinendum verò à cibis, qui craſſum & viſcidum ſuccum generant, quales ſunt carnes porcinæ, bubula, piſces plerique, caro fumo indurata, legumina, panis furfuraceus & craſſus, ac ſimilia.

Auicennas monet, vt primis tribus aut quatuor paroxyſmis victu tenuiore æger vtatur; cùm in principio morbi materia copioſior ſit & craſſior. Deinde, ſecundùm præceptum Hippocratis, victus paulò craſſior, ob ſtatum remotiorem, concedatur, & hinc versùs ſtatum tenuior præbeatur. Diſtinctione tamen hac in re opus. Nam conſiderãdum, an quartana ex ſe inceperit; an verò febrem vel alium morbum inſecuta ſit. Etenim ſi per ſe ſine morbo præcedente inceperit Quartana, hæc victûs ratio conuenit. Si verò quartana poſt alium morbum prouenerit, ſimpliciter ſecundùm Hippocratis præceptum, primò victus craſſior exhibendus, atque ſenſim versùs ſtatum de eo aliquid detrahendum. Non enim conſultum eſt, vt vires præcedente morbo debilitatas tenuiore diætâ ab initio inſtitutâ magis debilitemus. Si æger id ferre poſſit, commodiſſimum eſt, vt die paroxyſmi nihil cibi ſumat: qui tamen inediæ aſſueti non ſunt, & ieiunium facilè non ferunt, iis aliquid cibi liquidi & facilis coctionis poſt paroxyſmum exhibendum.

...cibi infa... ...es ægro ...edendi. Cùm verò ægri in morbo tam longo exactæ diætæ pertæſi interdum cibos quoſdam, non ſatis aliàs commodos auidè expetant, & vulgò feratur; vſum ciborum, etſi prauæ ſubſtantiæ, ſed auidè expetitorum, à quartana nonnullos liberâſſe: Quæritur, An à medico tales cibi ægris concedendi ſint. Sciendum verò etſi per accidens fieri poſſit, vt talium ciborum eſu ægri à febre liberentur, quia ſc. natura, quæ auidè appetit, faciliùs concoquit, & ex cibis rectè concoctis pauciora excrementa generantur; vel quia cibus, qui appetitur & copioſè ſumitur, melancholiæ eſt contrarius & minimum melancholici ſucci generat; vel quia cibo copioſiùs ſumpto onerata natura per vomitum, ad quem copiâ cibi incitatur, vnà cauſam morbificam excludit: tamen cùm eundem effectum nemò ſibi certò polliceri poſſit, & accidere queat, vt natura grauata cibum illum non bene concoquat, indéque plus excrementi generetur, morbuſque augeatur: non facilè tale aliquid ægro indulgendum eſt.

Tempus cibi exhibendi. Tempus cibi exhibendi id obſeruandum, quod in genere omnibus intermittentibus Hippocrates, 1. *aph.* 11. præſcribit: *In ipſis exacerbationibus cibum adimere oportet: nam præbere noxium. Et cùm per circuitum redeunt morbi, in ipſis acceſſionibus abſtinendum.* Et ibid. aph. 19. *Quibus per ſtatos circuitùs acceſſiones fiunt, nihil dare, nec cogere, ſed demere ante indicationes oportet.* Etenim perpetuum eſt, vt Celſus, *lib.* 3. *cap.* 5. habet, cibum quàm maximè ſemper ab acceſſione futurâ reducere, & hoc ſaluo dare quàm integerrimo corpori. Ideóque danda opera, vt paroxyſmus ingruens, imò morbus & efferueſcentia humorum, quæ ante ſenſibilem paroxyſmum ſæpe ſatis diu antecedere ſolet, vacuum ventriculum inueniat. Nam qui cibi tunc dantur, non corpori, ſed febri alimentum ſunt. Multæque & tertianæ & quartanæ prolongantur, non ſuâ naturâ, ſed diætæ erroribus, atque iſto inprimis, quòd ægri inſtante paroxyſmo, cibo non abſtinent.

Potus. Potus ſit vinum album, tenue, maturum, non auſterum; aut cereuiſia probè defecata, quæ ventriculum non inflet, nec terreſtribus fecibus aut craſſitie obſtruat. Condiatur eadem, vt & vinum, meliſsâ, linguâ ceruinâ, veronicâ, roremarino, atque inprimis abſinthio.

Atque hæc de curatione quartanæ febris ſufficiant. Licèt enim pleraque intermittentem exquiſitam reſpiciant: tamen eadem facilè quoque nothis accommodari poſſunt. Vbi bilis admixta eſt, aut febris ab aduſto humore prouenit, borrago, bugloſſum, endiuia, fumaria, capillus ♀, epithymum, ſerum lactis caprini conuenit. In purgantibus rhabarbarum additur. In quartanâ, quæ pituitam admixtam habet, calefaciendum, vt in aliis quartanis; ſed minùs humectandum. Conueniunt nimirum radices aperientes, ſyrup. byzantinus, de duabus radicibus, de 5. radicibus, de corticibus citri, &c.

Quantum tandem ad Quintanas, ſextanas, ſeptimanas febres, & alias, quæ periodos, quàm quartana, longiores habent; cùm omnes ſeu ab humore melancholico, ſeu certè qui in humorem atrum & aduſtum iam degenerat, aut humorem atrum admixtum habet proueniant, non aliter, quàm quartanæ, curantur, & propterea de iis in ſpecie nihil addimus. Hoc enim ſemper obſeruandum, in curatione febrium plus ſemper ad naturam humoris peccantis, quàm ad periodum reſpiciendum eſſe, & ad humorem ex ſuis ſignis cognitum, curationem dirigendam.

CAPVT XXI.

De Febribus compoſitis & Semitertiana.

Febres compoſitæ. Atque hæ ſunt febrium ſimplicium differentiæ, præter quas compoſitæ quædam reperiuntur. Nihil hoc loco dicemus de complicatione febrium cum aliis morbis, vbi ſcilicet febri alius morbus non febrilis coniungitur; quod fit, cùm vel febris alij morbo ſuccedit, vel cùm febris alium morbum quaſi comitem ſibi adſciſcit, vt cùm febris pleuritidi coniungitur, vel cùm febri nouus aliquis morbus ſuccedit, vt cùm febri hydrops

drops coniungitur;ſed ſolùm de eâ compoſitione, cùm febris cum febre connectitur; quod fit variis modis. Nam febres aliæ appellantur ab Autoribus confuſæ, aliæ implicitæ.

Compoſitiones febrium modi. *Febres confuſæ.* *Confuſa* ſunt,quando duæ febres eodem tempore incipiunt,& deſinunt,vt vix diſcerni poſſint. Ortum habent eæ febres ex humoribus diuerſis inter ſe confuſis; ita tamen,vt licèt eodem loco contineantur, ſimúlque putreſcant, quilibet propriam naturam ſeruet. Vnde etiam hæ febres omnia ſymptomata & ſigna confuſa habent,vt neque caloris modo,neque aliis ſymptomatis diſcerni poſſint.Verùm non ſine causâ dubitatur,an dentur tales febres; cùm vix credibile ſit, humores diuerſos confuſos in eodem loco putreſcere poſſe, vt vterque ſuam naturam retineat.Fernelius *libro de febr. capite 1.* ad confuſas febres etiam nothas refert,v.g.tertianam notham, quæ ex bile & pituitâ pariter corruptis fiat. Verùm febres nothæ non ſunt compoſitæ. Nam licèt notha febris ex duobus humoribus eodem tempore & loco putreſcentibus oriri poſſit: ita tamen illi duo humores ſunt mixti, vt vnum mixtum conſtituant,& vnâ formâ contineantur:vnde etiam cùm mixtus ille & ex duobus aggregatus humor putreſcit,ſimplex febris eſt,mixtam tamen ac mediam naturam quaſi referens. Si autem humores duo ita in eodem loco coniungantur & putreſcant, vt confuſi potiùs, quàm verè mixti ſint,& vterque ſuam naturam, vt vulgò docetur,obtineat.febris confuſa oritur.

Febres implicitæ. Implicitæ autem febres ſunt,quæ ita coniunguntur & concurrunt,vt vtriuſque natura ſeorſim,& vtriuſque ſymptomata ac ſigna peculiariter animaduerti poſſint. Complicatio autem illa fit pluribus modis. Nam primò putrida cum non putridâ coniungitur, vt dum hectica putridæ complicatur. Deinde putrida cum putridâ; & id quidem rurſum pluribus modis. Nam continua continuæ miſceri poteſt. Fernelius quidem, *de febr. c. 15.* hoc negat, & continuam cum continuâ ſaltem confundi, non autem complicari poſſe docet; & abſurdum eſſe exiſtimat, quod Auicennas ſcribit,vnius continuæ putredinem ex vno loco,alterius ex altero effundi,cùm reuera in vtrâque humores putreſcant in venis maioribus, in hiſque agitati permiſceantur. Idem alij etiam docent,& ſi humor aliquis in venis putreſcat, per reliquum vniuerſum,qui in venis continetur,putredinem ſerpere cenſent;cùm & venæ ſint continuæ,& humores in iis contenti ſibi continui. Verùm contrà alij hanc opinionem,neque ſine causâ, reiiciunt. Nam licèt venæ ſibi continuæ ſint,& v.g.bilis,quæ in iis putreſcit, ſibi continua ſit:tamen ſuprà dictum eſt,periodicas febres, quales etiam ſunt continuæ, fieri partibus determinatis affectis. Vnde mirum non eſt, materiam, quæ febribus continuis materiam ſuppeditat,ex diuerſis locis effundi, hanc ex vno, illam ex alio. Fieri etiam poteſt,vt omnes partes bilis ad putredinem ſuſcipiendam æquè aptæ non ſint,atque accidere,vt duæ partes bilis locis ſeiunctæ,ad putredinem diſpoſitæ ſint; ea autem portio bilis, quæ medium inter has locum occupat, ad ſuſcipiendam putredinem apta non ſit,atque ita ſi duæ illæ partes putreſcant,duæ etiam fient febres continuæ, & accidere poteſt;vt cùm febris,quæ ex vnâ parte bilis accenſa eſt, nonnihil iam remittit, altera ex aliâ parte bilis putreſcente incipiat. Et quod de bile diximus, idem de aliis humoribus dici poteſt,vt nimirum in diuerſis locis materia contineatur,atque vnius corruptio ex vno loco,alterius ex alio effundatur.

Deinde implicantur Intermittentes cum Intermittentibus:& quidem Intermittentes vel eiuſdem generis,vel diuerſi complicantur. Eiuſdem generis complicantur,quando plures ex vnâ ſpecie humoris, diuerſis tamen in locis putreſcentis, ortæ ægrum inuadunt, quæ paroxyſmi quidem tempore variant, ſymptomatibus tamen ferè conueniunt. Tales febres ſunt duplices vel triplices Tertianæ, duplices Quotidianæ, duplices vel triplices Quartanæ. Deinde implicantur febres Intermittentes diuerſi generis,ſed rariùs,vt Tertiana intermittens cum Quotidianâ intermittente, quâ qui laborant,ſingulis quidem diebus febricitant; altero tamen ſemel,altero bis. Ita obſeruatum eſt,tertianam Intermittentem coniunctam fuiſſe quartanæ Intermittenti, quâ febre mixtâ qui laborant, tertio & quarto quôque die febricitant. Tertiò implicatur continua cum intermittentibus. Continuarum autem cum Intermittentibus complicatio duplex eſt. Aut enim implicatur tertiana Intermittens quotidianæ continuæ: aut intermittens quotidiana miſcetur tertianæ continuæ, & vtraque appellatur πυρετὸς ἡμιτριταῖος, ſeu febris ſemitertiana,de quâ poſteà in ſpecie.

Iſtam doctrinam,vt ſuprà etiam diximus non vndíquaque approbat Simon Simonius. Ita enim, *in Synopſi de humoral. febr. nat.* ſcribit: *Scripſit Gal. lib. de typis c. 1. Idiotarum hoc eſſe, vt cùm viderint aliquem quolibet die acceſſionem experiri, imaginationem quandam periodi quotidianæ concipiant. Nos tamen longè meliùs ſapere,& acutiùs cernere opinamur idiotas iſtos,quàm eos, quos cùm febrim ſimili typo quotidie accedentem viderint, aut diſſimili, duarum tertianarum, vel trium quartanarum, aut neſcio, animo monſtroſi hemitritæi errabunda phantaſia ſubit.* Verumenimuerò,vt libenter concedimus Simonio, in febrium naturâ definiendâ non tam ad periodos, quàm ad humoris naturam reſpiciendum eſſe,& febrim, quæ quotidianas habet exacerbationes, quotidianam nominari poſſe: tamen omnes febres, quæ quotidiè affligunt, ſimplices eſſe, non concedimus; atque ipſe diffiteri non poteſt, vbi febris non vnius humoris genium & naturam præ ſe tulerit,rectè implicatam appellari. Imò etſi vnus humor ſpecie ſit:tamen ſi in diuerſis locis putreſcat,& periodos per vices ſibi reſpondentes habeat, & illa febris rectè compoſita nominari poteſt. Id quod in quartanâ manifeſtè apparet,quæ quandoque, cùm triplex eſt, ſingulis diebus inuadit; hinc, cùm vno die intermittit, duobus diebus affligit, vno quietis die interiecto; tandem planè ſimplex redditur.

Porrò compoſitionis febrium modos Auicennas, *prima quart. t. 4. cap. 16.* tres ponit,& compoſitarum febrium triplicem differentiam conſtituit, Subintrantes, Coalternas,& Communicantes. *Compoſitionis febrium modi.* *Subintrantes* febres appellat eas, cùm alterius paroxyſmus incipit, antequam prioris paroxyſmus deſinit: *Coalternas* nominat illas, cùm vno paroxyſmo finito, mox poſt breue interuallum alius incipit. *Communicantes* denique eas quarum vnius paroxyſmus mox poſt alterius paroxyſmum incipit. *Subintrantes febres.* *Coalternæ.* *Communicantes.*

De his febrium compoſitarum modis obſeruandum, ſecundum Intermittentium proprium;reliquos autem duos continuis cum Intermittentibus communes eſſe. Subintrantes verò febres etſi plerumque ex tertianarum Intermittentium implicitarum numero ſint: tamen etiam continuæ ſæpè tales eſſe poſſunt. Nam cùm ſanguini multi vitioſi humores ſæpè admiſceantur: cùm in eo accenditur putredo, primò id,quod ad putredinem ſuſcipiendam magis aptum eſt,putreſcit, à quo deinde putredo in reliqua ſenſim propagatur; & quia humores vitioſi ſæpè vno in loco non continentur, neque eodem tempore putreſcere incipiunt, ſed alij priùs,alij deinceps, proût magis aut minùs ad putredinem diſpoſiti ſunt:& ita plures febrium inſultûs,ac, vt appellant, introitûs fiunt, ſic vt vnâ nondum ſublatâ, alia exoriatur. In quo etiam ob focum materiæ diuerſum diſſimilia ſymptomata concipiuntur;aliaſque magis per lumbos moleſtia percipitur,aliàs præcordia magis æſtuant, aliàs lipothymia infeſtat, aliàs capitis dolor,vigiliæ,deliria,proût in hac vel illâ parte magis humor putreſcit. Hinc & fallaces ſæpe prædictiones fiunt. Nam quamuis vnâ parte humorum concoctâ, vrinæ iam coctæ & bonæ appareant: tamen paulò poſt aliâ

parte

parte humoris putreſcente, poſt coctas vrinas aliæ crudiores ſequuntur.

Foret autem longius, nec operæ pretium, ſi iſtæ omnes compoſitæ differentiæ explicandæ eſſent, cùm ex ſimplicibus compoſitæ facile pateant; & nonnullæ ſint rariſſimæ. Itaque exempli loco ſaltem de ſemitertianâ, & de duplici ac triplici tertianâ, de duplici ac triplici quartana, & quotidianâ duplici aliquid dicemus.

Signa tamen compoſitarum differentiarum in genere quod attinet, ex ſignis quidem ſimplicium cognoſcere compoſitas adeo operoſum non eſt; inprimis tamen compoſitas arguit reditus rigoris, horroris aut frigoris poſt eius quietem. Quòd ſi planè continuæ & ſimplices videantur febres, attendendum, an poſt rigorem ſudor ſubſequatur. Nam ſi in febre, quæ continua videtur, rigor fiat, & ſudor non ſubſequatur, aut fortè poſt plures rigores vnus ſudor, ſignum eſt, febrem illam non eſſe ſimplicem, ſed compoſitam. Nam in Synochâ rigor non apparet, niſi criſis tempore, quem ſudor ſequitur. Deinde etiam pulſus febris compoſitæ indicium exhibet. Nam quamuis febres quædam continuæ videantur: ſi tamen ſæpius fiat pulsûs contractio, illa noui paroxyſmi, motuſque materiæ noui indicium eſt.

De Semitertiana.

Quia autem inter Febres compoſitas præcipuè notabilis eſt ſemitertiana, de eà diligentiùs paulò dicemus. Febris, quæ Græcis πυρετὸς ἡμιτριταῖος dicitur, eodem nomine etiam à Latinis antiquis appellata fuit; vt ex Q. Sereni verſib. apparet:

Mortiferum magis eſt, quod Græcis Hemitriteum:
Vulgatur verbis: hac noſtrâ dicere linguâ.
Non potuere vlli, puto nec voluêre parentes.

Poſteriores tamen Latini Semitertianam nominârunt. Dicitur etiam πυρετὸς φρικώδης, id eſt, febris horrida, non quod cum horrore incipiat, quod multis febribus commune eſt, ſed quod, vt poſtea etiam dicetur, toto durationis tempore horrores ipſi ſint familiares. De nomine autem hoc notandum, non ita eſſe appellatam hanc febrem, quaſi dimidia tertiana ſit: ſic enim vulgò dictio *Semis* additur iis quibus integra deeſt perfectio, atque ita dicitur ſemuncia, ſemicirculus, ſemihora: ſed in ſemitertianâ integra adeſt tertiana, atque ſymptomatum multitudine & vehementiâ longè deterior eſt, quàm tertiana. Verùm ita appellata eſt, reſpectu ad totius febris compoſitionem, cuius ſcilicet pars dimidia tertiana, dimidia quotidiana. Atque ita dici ſemitertianam cenſent, ſicuti dicitur ſemibos, ſemiaſinus, ſemiuir. Verum neque in ſemiaſino integra aſini natura eſt, neque in ſemiboue & in ſemiuiro integra viri & bouis natura. In ſemitertianâ verò febre & integra tertiana, & integra quotidiana adeſt & ex vtraque febris hæc componitur, vt communis eſt ſententia.

Verumenimuero quænam ſit febris huius natura obſcuriſſimum eſt; cùm nec antiqui nec Recentiores hac de re conſentiant. Agathinus enim, vt Gal. 2. *de febr. cap* 8. teſtatur, omnes febres tertianas intermittentes, quæ producuntur ad horas 24. vel 36. hemitrithæos appellat. Cui aſſentitur Celſus, *lib.* 3. *cap.* 9. Archigenes etiam tertianis & quotidianis intermittentibus idem nomen tribuit, vt *ibid.* Galenus docet. Galenus verò ſtatuit, ſemitertianam continuam eſſe, quæ ex duabus febribus, tertianâ & quotidianâ, alterutra intermittente vel continuâ, copulata conſtat, quem poſteriores Medici plerique ſequuntur. Verùm & de ſemitertianâ etiam hoc modo acceptâ, ſunt quædam controuerſiæ.

Primò enim de hac febre dubitatur, an ſit complicata vel confuſa; & nonnulli quidem confuſam eſſe cenſent, eò quod in vaſis vterque humor confundatur, ac neque propria tertianæ, neque quotidianæ ſigna appareant, ſed ex duplici harum febrium genere veluti quiddam mixtum & confuſum oriatur. Verùm rectiùs ſentiunt ii, qui implicitam eſſe febrem ſtatuunt; cùm tertianæ natura integra & non confuſa ex paroxyſmis tertio quolibet die inuadentibus appareat. Cùm autem febris biliosa cum pituitosâ, quatuor modis poſſit commiſceri, & quotidiana continua cum tertianâ continuâ, aut intermittens cum intermittente, aut continua tertiana cum intermittente quotidianâ, aut intermittens tertiana cum quotidianâ continuâ coniungi poſſit: ſolùm tertiana intermittens mixta quotidianæ continuæ, verè & propriè dictam ſemitertianam parit. Nam cùm Hippoc. 1. *epid.comm.* 1. *t.* 23. febres ſemitertianas appellet horrificas ſeu horridas, ex duabus continuis non componetur. Tales enim febres complicatæ non erunt horridæ: cùm febres continuæ vix rigorem vel horrorem habeant. Appellat verò Hippocr. febres horrificas ſeu horridas, non quòd initio ſolùm acceſſionis horror appareat, ſed quòd toto durationis tempore horrores vigeant. Neceſſe eſt itaque vt febris ſemitertiana ex duabus febribus componatur, quarum altera ſit continua, altera intermittens. Etſi verò ex tertianâ continuâ & quotidianâ intermittente etiam febris fiat continua & horrida, quæ continuitatem ex bile, horrorem ex pituitâ habet: non tamen verè & propriè dicta erit ſemitertianâ; quamuis etiam ſuo modo ſemitertiana appellari poſſit: ſed propriè dicta ſemitertiana oritur ex quotidianâ continuâ & tertianâ intermittente; continuitatémque ex pituitâ, horrorem verò ex bile habet. Nomen verò à tertiana potiùs accepit, quòd manifeſtiora ſint tertianæ ſymptomata.

Propriè verò dicta ſemitertiana tribus modis fieri poteſt. Nam vel pituita excedit bilem, vel bilis ſuperat pituitam, vel par eſt vtriuſque copia: atque hæc vltima non ſolùm propriè dicta, ſed & legitima ac maximè exquiſita ſemitertiana eſt, ac ſymptomata quaſi media habet. Si verò alter humor abundet, etiam febris ex illo humore ortæ maior vis erit, & ſymptomata omnia huius humoris naturam magis redolebunt. Vt ſi bilis abundet, rigor potiùs adeſt, quàm horror, calor feruidior erit, magiſque ad ἀκμὴν feſtinabit, ſitis & vigiliæ erunt maiores, aliquid etiam per vomitum vel ſudores euacuabitur. Si autem pituita prædominabitur, frigus potius aderit, quàm horror. Pulsûs ſunt quodammodo coarctati, & tardi, febris tardiùs inualeſcit, neque inde quicquam notatu dignum excernitur.

Etſi verò etiam in tertianâ nothâ bilis & pituita ſimul putreſcit: tamen inter eas eſt differentia. In tertianâ nothâ ex vtroque humore vna humoris forma emergit, & in vno loco ille humor mixtus putreſcit: in ſemitertianâ verò vterque humor ſeorſim putreſcit. Itaque vt hæc ſummatim complectamur, eſt ex vulgatâ ſententiâ ſemitertiana febris, ex continuâ quotidiana & tertianâ intermittente compoſita; quâ de causâ nunquam ad ἀπυρεξίαν peruenit: tertio tamen quolibet die cum horrore inuadit. Rigor enim in horrorem, degenerat, quòd flaua bilis à pituita remittitur.

Deinde etſi hæc ita vulgò doceatur: tamen quia non ſolùm antiqui & Recentiores de febris huius naturâ non planè conueniunt, verùm etiam mixtura illa febris tertianæ & quotidianæ, biliſque ac pituitæ non ſemper locum habere videtur, multoque grauiora in hac febre adſunt ſymptomata, maiúſque periculum, quàm quod ſolùm ex pituitæ & bilis mixtione prouenire poſſit: ego quæ mea hac de re ſit ſententia, liberè proponam, ſuum cuilibet tamen liberum iudicium relinquo. Equidem non negauerim, febres tales ex continuis & intermittentibus complicatas dari poſſe, libentérque concedo cum Platero, ſimul & eodē tempore in venis meſaraicis & venâ cauâ humores putreſcere poſſe, ac quidem vario modo, & diuerſitate materiæ, vel tertianas vel quartanas ſimplices aut duplices, nothas aut legitimas cum continuâ complicari, febreſque, quæ varias exacer

Febres horrida.

Semitertiana quot modis fiat.

Semitertiana & tertiana notha diſcrimen.

exacerbationes & mutationes in ſymptomatibus habent, excitari poſſe. Modò hoc obſeruetur, non neceſſarium eſſe, vt vna harum febrium ſemper ſit Quotidiana. Sunt enim Quotidianæ febres raræ omnino & ſemper longæ: cùm ſemitertianæ ſæpè ſint ſatis frequentes, imò interdum epidemiæ, & non ſemper diuturnæ. Ideò ſufficit, vt vna ſit intermittens, altera continua, cuiuſcunque etiam generis. quo modo illæ de variis differentiis & gradibus controuerſiæ tolluntur. Verùm his omnibus conceſſis, ſum in eâ ſententiâ, etiam febres naturâ ſuâ intermittentes, tertianas præcipuè, ſeu ſimplices, ſeu duplices, ſeu triplices, vel etiam, ſi cui ita libet, quotidianas, Semitertianas dici poſſe. Eas ſcilicet, in quibus cauſæ morbificæ pars aliqua ad ventriculum, inteſtina, ac vicina loca detruſa inflammationem, atque inde febrem ſymptomaticam excitat, vt ita hæc febris ratione intermittentis febris ſit horrida, ratione ſymptomaticæ continua. Vt enim natura in continuis febribus interdum partem materiæ ad partes aliquas priuatas, pleuram, pulmonem, fauces deponit: ita non eſt impoſſibile, eandem etiam in intermittentibus partem materiæ cum ſanguine ad inteſtina & ventriculum ac vicina loca depellere, quæ ibi hærens inflammationem excitet; vnde etiam hæ febres tam periculoſæ ſunt.

Atqui ita rem ſe habere, obſeruationes aliquæ ex Adriano Spigelio *de Semitertianâ* docent. Is enim, *lib. 2. de ſemitertianâ, cap.* 15. refert, quendam ex graui dyſenteriâ in ſemitertianam ſpuriam incidiſſe, quæ poſtea febris intermittens facta fuerit. Ægro ſexageſimo die mortuo, & corpore aperto inuenta eſt interna ventriculi tunica leui eryſipelate inflammatorio affecta. Venæ meſaraicæ & quæ ad ventriculum tendebant, atque omentum craſſo nigróque ſanguine refertæ erant; imò omentum ſemiputrefactum ab inflammatione eryſipelatode, quæ in omnibus venæ portæ ramis minoribus inerat.

Idem *cap. 16. eiuſdem libri*, ſcribit: Se plures, qui febre quotidie ſeſe exacerbante, præcipuè circa veſperam aut ſtatim poſt meridiem, in modum duplicis tertianæ continuæ vel ſemitertianæ perierunt, ſecuiſſe, & in his putredinem non in venâ cauâ, ſed inflammato alicuius primæ regionis viſcere, vel aliâ aliquâ reconditâ parte inflammationem paulò minorem, quàm vt dolore ab ægro, vel tactu hypochondriorum à Medico & ægroto cognoſceretur, deprehendiſſe. Idem, *capit.* 14. ſcribit: In diſſectis ſemitertianâ mortuorum cadaueribus ſe reperiſſe inflammationes ex ſanguine bilioſo & pituitoſo factas circa iecoris cauam partem, in ventriculo, inteſtinis, tam craſſis, quàm tenuibus, meſenterio, omento, liene, & ſæpius in vnâ partium commemoratarum, aut pluribus, aliquando etiam in omnibus, quæ celeris mortis cauſa erant, ſuperueniente gangrænâ vel ſphacelo. Additque in plurimis dolores in ventre immanes, vel continuos, qui certis horis plerumque exacerbabantur, vel intermittentes eos aliquando affligebant, ortos fuiſſe, ex facto abſceſſu; ſanie ac pure, aut bile ſanioſâ & concoctâ per ſeceſſum vel vomitum redditis.

Perſuadet iſtud & hoc, quòd febres hæ ſint frequentiores, quando dyſenteriæ contagioſæ graſſantur, vt teſtatur idem Adrianus Spigelius, *lib. 2. de Simetert. capite* 10. Materiæ enim ad inteſtina impetus eſt in vtroque malo. Idémque, *eodem libro capite* 11. ſcribit: Rariſſimè Semitertianâ laborare, qui firmis ſunt viſceribus, ſed eos, qui diſtillationibus laborant, iecur habent obſtructum aut lienem, aut meſenterium, pulmones malè affectos, per longa interualla colicis doloribus infeſtantur. Additque ſe nullius eorum, qui à ſemitertiana perierant, cadauer inſpexiſſe, in quo pulmones & iecur non malè haberent, vel vnà cum his caput, lien, renes, meſenterium, inteſtina magnâ ex parte inflammata, & in aliquâ parte gangrænâ correpta erant, præſertim quo loco iléum colo iungitur. Atque eius rei hiſtoriam habet, refertque *c.* 16. ſe in quodam iuuene Belgâ, qui poſt dyſenteriam in ſemitertianam incidit, & die vigeſimo mortuus eſt, reperiſſe inteſtina tenuia inflammata, iléum, quâ parte colo & cæco adhærebat, ſphacelatum. *Ibidem* recenſet aliam hiſtoriam adoleſcentis cuiuſdam Galli, qui etiam ſemitertianâ correptus 27. die mortuus eſt: in cuius cadàuere diſſecto tenuia inteſtina inflammata fuerunt deprehenſa, & ilei portio magna versùs colum ſphacelata, iecoris etiam cauæ partis portio inflammata fuit.

Accedit his & illud, quod febres hæ ſoluuntur doloribus colicis, alui fluxu, dyſenteriâ, quæ omnia humorem ad inteſtina impetum habere indicant; & vt Adrian. Spigel. *lib. 2. de ſemitertianâ, cap.* 14. docet, aliquando in momentaneam Apoplexiam & Paralyſin mutantur, quæ procul dubio ex primis viis ortum habet, éſtque talis, qualis colicam quandoque ſequi ſolet; quod vel ex eo patet, quòd febris hæc ex Paralyſi ſuperueniente, dolore colico quandoque ſolui ſolet. Scribítque Adrian. Spigelius, ſe longo vſu edoctum, dolores hoſce colicos poſt duplices tertianas & tales febres ſequi, quòd ortum habeant tales febres ab abſceſſu plerumque conſiſtente in pancreate, meſenterio, vel cauo iecoris, è quibus materia ad inteſtina depellatur.

Ex quibus omnibus apparet, materiam ſemitertianæ non ſemper in venâ cauâ, quod Spigelius concedit, ſed in venis meſaraicis etiam contineri, & proinde febrem ſemitertianam ex febre primariâ & ſymptomaticâ componi; & primò quidem naturâ ſuâ intermittentem febrem eſſe, cui poſtea continuus calor accedit ex inflammatione ventriculi, inteſtinorum & vicinarum partium, ex ſanguine ac humoribus vitioſis in ea loca & extremitates vicinorum vaſorum meſaraicorum eò deſinentium confluentibus excitata. Vnde ipſe Galen. *lib. de typis* ſcribit, non ſemper continuas, ſed etiam intermittentes reperiri ſemitertianas, id eſt, vt Spigelius explicat, non omnibus morbi totius temporibus. Nam primò poteſt intermittens eſſe tertiana ſola, huic poſtea accedit alicuius viſceris inflammatio; quâ ſedatâ nihilominus poteſt febris intermittens remanere. Imò fieri poteſt, vt ſæpius hoc modo febris mutetur, proüt ſæpius noua alicuius partis inflammatio accedit.

Atque ex his cauſa horroris & rigoris, & cur in febre hac continuâ toto morbi decurſu horrores & rigores toties redeant; febréſque hæ φρικώδεις appellentur, reddi poteſt. *Cauſa & ſem… tiana.* Fit hoc primò ordinatè, & nunc ſæpius nunc rariùs pro febris intermittentis naturâ, quæ poteſt eſſe tertiana ſimplex, duplex, triplex, vel etiam forſan quotidiana: deinde inordinatè, cùm inflammatio nouam partem occupat, vel dum pus fit, ſecundùm Hippocratem, 2. *aph.* 47. Sunt enim hæ partes quas inflammari diximus, membranoſæ, & proinde iis affectis facilè rigor vel horror excitari poteſt.

Neque ex rigore vel horrore ſemper initium nouæ febris colligere licet, ſed ſunt rigores & horrores etiam inflammationibus proprij, vt modò ex Hippoc. 2. *aph.* 47. dictum; qui etiam *in Coacis* ſcribit. *Qui ſubinde exudant, rigéntque, lethale, ac ſub finem morbi ſuppurationem habere deprehenduntur, aluóſque perturbari.* Ita *ibidem* Rigor in Phreniticis accidit. Et habentur *in Coacis* plures aphoriſmi, qui docent, Rigores non ſolùm in initiis febrium accidere, ſed aliàs etiam ex materiæ commotione. Et experientia id confirmat. Refert enim Marcel. Donatus, *de hiſtoria medic. mirab. lib. 5. cap.* 5. cuidam in muſculo temporali vulnerato ſeptimâ die ſuperueniſſe rigorem, éumque ad quadrageſimum quintum diem riguiſſe, & quotidie ferè ſemper ſudâſſe, alternatim rigoribus ſuccedentibus ſudoribus. Et ipſe vidi ægrum inflammatione auris, quæ tandem ad ſuppurationem peruenit, laborantem, eodem die ter riguiſſe, idque aliquoties accidiſſe, etſi per interualla longiora. Et omninò faciliùs ex hiſce, quæ diximus,

diximus, omnium, quæ in ſemitertianâ accidunt, cauſam reddere licet, quàm ex difficili illâ, & non ſemper probabili febris intermittentis & continuæ mixtione, præcipuè ſi hoc præſupponamus, quod ſuprà diximus, & à doctiſſimis Medicis approbatur, nimirum eundem hominem poſſe pluribus tertianis laborare, ſi in diuerſis & pluribus ramis meſaraicis cauſa febris contineatur. Hinc enim fieri poteſt, vt non ſolùm antequam vna febris ſoluatur, alius paroxyſmus inuadat, ſed & accedens inflammatio calorem præcipuè continuat, vnde febris eſt continua. Toties verò rigor & horror inuadit, quot numero ſunt tertianæ. Neque enim duplici vel triplici ſaltem tertianâ, ſed quatuor, vel quinque tertianis homo laborare poteſt, proüt materiæ febrilis ſedes in tot locis conſiſtit.

De Cauſis.

Cauſæ ſemitertianæ. Ex his facilè etiam patet, quænam ſint ſemitertianæ cauſæ. Nam ſi ea ex continuâ quotidianâ tertianæ intermittenti, vel alio modo complicatâ continuâ & intermittente conſtet, etiam cauſæ vtriuſque febris adſint neceſſe eſt. Si verò ſit tertiana cum inflammatione alicuius partis, cauſæ illæ omnes, quæ tertianam conſtituere poſſunt, locum habent; ſi nimirum materia in pluribus venarum meſaraicarum ramis colligatur & putreſcat, parſque eius effuſa ad inteſtina vel ventriculum vel alia loca vicina ea inflammet. Habet tamen humor hic procul dubio peculiarem Qualitatem, ob quam ad hæc loca fertur, ſicut & in dyſenteriâ humor peculiarem Qualitatem, quâ inteſtinis infeſtus eſt, obtinet. Vnde & epidemiæ ſæpe ac contagioſæ ſunt ſemitertianæ. Imò nonnullis locis familiares ſunt Hemitritæi, ſicut Galenus Romæ, & in Æthiopiâ, totóque littore, tractúque terræ, vbi cælum eſt calidius cum aduentitiâ humiditate, frequentem eſſe ſcribit. Vnde ſicut anginæ & pleuritides ſæpe ſunt epidemiæ & malignæ, ita & ſemitertianæ plerumque prauitatem aliquam conjunctam habent. Et inprimis ad humores ſemitertianæ gignendæ aptos facit conſtitutio cæli humida, vt ex Hippocr. 1. *epid. ſect.* 2. videre eſt, quâ de cauſâ etiam Anno 1621. in Italia frequentes fuêre ſemitertianæ, vt teſtatur Adr. Spigelius, *de febr. ſemit. libro* 2. *capite* 1.

Signa diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Signa huius febris quod attinet, & illius quidem quæ vulgò deſcribitur, cùm ex bile & pituitâ ſimul putreſcentibus hæc febris accendatur, vtriuſque humoris Signa apparent. Alter enim humor quotidie afficit paroxyſmum, alter verò tertio quolibet die, & ita altera dies duos habebit paroxyſmos, altera verò vnum tantùm: niſi paroxyſmorum tempora in vnam horam conueniant. Tunc enim ita tempora paroxyſmorum confundentur, vt neque quotidianæ, neque tertianæ formam præ ſe ferant. Atque vt cum Galeno ſigna hemitritæi exemplo declaremus, Corripiatur, exempl. grat. quis febre circa primam diei horam cum rigore, per quem carnes ægri, quaſi pungi videntur; adſint alia febris tertianæ intermittentis ſigna; accidat vomitus, tandemque incipiat febris declinare circa horam diei nonam cum ſudoribus, vt ſpes ſit, circa diei horam vndecimam febrem planè intermiſſuram: ſed tum ſubito febris retineatur, cutiſque denſetur, aut etiam horreat, atque ita principium febris quotidianæ continuæ cognoſcemus. Hoc enim ſi fiat, ex eo jam poſſumus colligere, duplicem cauſam, duplicemque febrem adeſſe, mixtamque eſſe tertianam intermittentem cum quotidianâ continuâ. Secundo die circa horam diei nonam iterum acceſſio fiat, tertióque die circa horam diei primam iterum paroxyſmus adueniat, & hora nona ſecundi diei ſeſe habeat, vt hora nona primi diei, ac hora prima tertij diei, vt hora prima primi diei: ſemitertianam eam febrem eſſe facilè colligimus. Fieri tamen poteſt, vt vtraque aut altera anticipet, aut vtriuſque paroxyſmus in vnam horam conueniat, quæ omnia perſpicuâ planè & prolixâ ſatis oratione explicat Galenus, *lib. 2. de diff. febr. cap. 7.*

Quod autem eam ſemitertianam attinet, quam eſſe tertianam intermittentem ſimplicem, vel duplicem cum inflammatione alicuius viſceris diximus, febris ipſa quidem intermittens ſuum typum obſeruat, ſiue ſit ſimplex ſiue compoſita; calor tamen ob inflammationem eſt continuus, eáque etiam ſuis ſignis ſe prodit; adſuntque vomitûs, dolores ventris, alui fluxûs, clyſteres iniecti nihil fecis educunt, ſed mera clyſteris materia ſine excrementis, proüt iniecta erat, ſtatim vel modico poſt iniectionem tempore exit, quod ſignum inflammationis inteſtinorum in eiuſmodi febribus frequentiſſimum eſſe ſolet.

Malignitas ſi adſit, etiam ſuis ſignis, quæ de febribus malignis proponentur, ſeſe prodet.

Prognoſtica.

Febres ſemitertianæ omnes periculoſæ ſunt. Nam, vt Hippocrates *6. epid. ſect.* 3. ſcribit, in eâ accidunt acuti morbi, & eſt maximè lethalis, & vt Galenus, *in lib. de typis*, habet, non os ventriculi ſolummodo ac neruoſas partes & ſummatim media attingit, ſed & veternoſas cataphoras, vigiliaſque cum delirio, & diaphoreſes cum ſyncope infert. Linguam præterea valdè exſiccat, & animi defectionem efficit, vehementer, quæ in profundo ſunt commouens, & omninò, vt Galenus, *lib. de typis* ſcribit, ferum typum habet hæc febris. Quorum omnium vt quiſque de ſemitertianâ ſentit, ita rationem reddit. Nos periculum huius morbi à quatuor cauſis procedere putamus. Prima eſt, quòd febris hæc non ſimplex eſt, ſed vel ex continuâ & intermittente, vel ex pluribus tertianis conſtans. Et præcipuè hæ febres ſunt curatu difficiliores, quæ ex diuerſis ſpecie humoribus componuntur. Licèt enim febris vnus morbus naturâ ſit: tamen ex cauſis ſpecie diuerſis generatur, ex flauâ bile & pituitâ. Idcóque remedia, quæ vni humori conueniunt, alteri ſunt incommoda. Secunda, quòd ſæpe etiam inflammationem viſceris alicuius in ventre inferiore coniunctam habet. Tertia, quòd ipſi plerumque mala grauiſſima & per ſe periculoſiſſima ſuperueniunt, vnde, vt etiam ante dictum, Hippocrat. 1. *epid. ſect.* 3. Semitertianam præ cæteris lethalem eſſe dicit, in quâ eueniunt morbi acuti, vtpote apoplexia, epilepſia, conuulſiones. Quarta, quòd plerumque maligna eſt, contagioſa, epidemia, & ſæpè non ſecus ac ipſa peſtis plurimos inuadit ac iugulat.

Prognoſtica.

Eſt verò non ſolùm morbus acutus, ſed quandoque morbus longus, & Auicennas ſcribit, aliquando hanc febrem extedi vſque ad ſeptem menſes. Quod quomodo verum eſſe poſſit, miratur Adrianus Spigelius, & quodammodo humanam intelligentiam ſuperare ſcribit, continuam febrem tamdiu durare poſſe. Verùm præſupponit ille ex vulgari ſententiâ, febres has eſſe per ſe continuas; cùm tamen ſæpe potiùs ſint ſubintrantes, vel continuitatem habent ex inflammatione. Si tamen tamdiu extendantur, credibile eſt, inflammationem vel nullam vel leuem adfuiſſe, febrem verò ipſam ex tertianarum diuturnarum genere eſſe, quæ ſoluitur rarò quadrageſimo; frequentiùs ſexageſimo, frequentiſſimè octogeſimo die.

Soluitur autem hæc febris per fluxum alui, diſenteriam, dolores colicos. Interdum mutatur in tertianas

tianas intermittentes vel ſimplices vel duplices, vel etiam Quartanas.

Curatio.

Curatio. Etſi febris hæc non rara ſit, eáque ſatis periculoſa; pauca tamen de eius curatione apud antiquos extant, forſan eâ de cauſâ, quòd eius, vtpote febris compoſitæ curationem è ſimplicium febrium curatione patere poſſe putauerunt. Et omnino primò ſi hæc febris ex tertianâ intermittēte & quotidianâ cōtinua cōſtet, Curatio ejus tota dependet ex cognitione curationis ſimplicis tertianę intermittētis,& quotidianę cōtinuę. Hoc tamen obſeruandum, vt quæ febris magis vrget, eius præcipua habeatur ratio; reliqua tamen non planè negligatur. Quod quomodo fieri poſſit, non ita clarū eſt. Nonnulli cenſent, vt medicamenta vtramque febrē reſpicientia ſimul dentur, non tamen fermentata, vt natura quodlibet ſuo contrario opponere poſſit. Verùm alij hunc modum non admittunt. Mixta enim hoc modo medicamenta ſi offerantur, neutri morbo ſatisfiet. Et mixta medicamenta locum habent commodiſſimè, cùm cauſa ad vnam formam quaſi redacta eſt; ſicut hoc fit in nothis febribus. Cùm ergò hîc humores ſint diſperſi, commodius eſſe putant, vt diuerſis temporibus diuerſa medicamenta exhibeantur, atque vno die vni, altero alteri humori medicamentum opponatur, vel primò ad illum cura dirigatur, qui magis vrget. Ita cùm in ſemitertianâ primò & faciliùs bilis coquatur: medicamenta purgantia, quæ primò exhibeantur, præcipuè bilem ſpectare debent; Pituitoſi verò humores diutius præparandi, & tardiùs euacuandi ſunt. Itaque in ſemitertianâ, aluum lenientia præcipuè bilem ſpectare debent, quæ in primis viis in hac febre magis abundat & faciliùs ductum medicamenti ſequitur: aliquid tamen etiam de medicamentis pituitæ deſtinatis admiſceri debet. Nullum autem forte medicamentum, ſeu purgans, ſeu quodcunque aliud, in principio exhibeatur, ne agitata in venis materia vel ad caput, vel ad thoracem, vel ad nobiliorem aliam partem ruat, & periculoſum aliquem morbum vel ſymptomata inducat.

Leniora autem illa, vt ſyr. roſar. ſol. manna, Caſſia, agaricus, folia ſenæ, rhabarb. locum habent; ſcribitque Adrianus Spigelius, *de ſemitertianâ lib. 3. cap. 7.* ſe vſu quotidiano edoctum fuiſſe, rhabarbarum, agaricum, ſenam, atque aloën in initio huius febris data, plurimum profuiſſe, caſtigata refrigerantibus, & viſcera aperientibus permixtis, vt cichorio, gramine, ſoncho, borragine, chondrillâ, endiuiâ, ſero caprino, & in malignis ſcordio ac carduo benedicto, additque *ibid.* Ruſticos, qui altos Mocauiæ montes incolunt, & in hac febre, & in quotidianâ ac tertianâ duplici non alio ſibi remedio mederi, quàm agarico, cuius in ſubſtantiâ ℨ. i. vel ℨ. ii. ſumunt.

Venæ ſectio etiā inſtituenda eſt: verùm parciùs ſanguis emittendus; cùm crudi ſucci in venis, & bilioſi humores in primis viis abundent. Imò ſi talis ſit ſemitertiana, vt pituita abundet, venę ſectio omittenda. Hinc humores præparandi ſunt, flauæ bilis feruor mitigandus, pituita verò incidenda & attenuanda eſt: Et danda opera, vt alter, quamprimùm fieri poteſt, euacuari poſſit.

Et conſultiſſimum eſt, quod in aliis febribus longis fieri ſolet, vt & in hac fiat, vt materia primò coquatur, hinc paulatim euacuetur; atque iterum coquatur & euacuetur, donec tandem, coctione abſolutâ, perfectâ purgatio fortioribus paulo medicamentis, vt rhabarbaro, ſenâ, agarico inſtituatur.

Ex gr. ℞. *Radic. graminis, taraxaci, cichorij* an. Drach. ii. *endiuiæ, agrimoniæ, capill.* ♀ an. p. i. *fol. ſenæ el.* Vnc. ß. *agaric. trochiſc.* Drach. i. *flor. cordial.* p. i. *zingib.* Scrip. i. *paſſul.* Vnc. ß. Infundantur *in ſ. q. aq. ſ. vel ſero lactis caprini. In Col.* Vnc. iii. ß. *diſſolu. mannæ* Drach. vi. *Coletur.* F. Hauſtus.

Ad fortiora verò non facilè aſcendendum, atque vt rectè Adrianus Spigelius *de Semitertianâ, lib. 3. cap. 8.* ait, in acutis febribus paulò leniore, medicamento ſecurior medela eſt, quàm paulò fortiori. Et licèt nouem curentur eiuſmodi fortibus medicamentis (loquitur de antimonio) & vnus in mortem præcipitetur, cum perpetuâ Medici & Artis ignominiâ id coniunctum eſt. Vbi morbus iam ad ſtatum properat, Auicennas commendat decoctum abſinthij. Aperit enim, & bilem, ac aquoſam tenuémque pituitam euacuat, ſimúlque membra roborat & appetitum excitat.

Victûs ratio ſit temperata, & ad frigidum ac humidum declinet, bile dominante. Initio, vt in quartanâ, per dies tres victus ſit tenuior, vt humores craſſi abſumantur: deinde victus, vt moris eſt, in principio ſit plenior, verſus ſtatum verò aliquid de eo detrahatur. *Diæta.*

Secundò, ſi verò hæc febris è tertianâ vnâ vel pluribus, atque inflammatione viſceris alicuius atque inde dependente febre continuâ conſtet; & ad febrem & ad inflammationem cura dirigenda eſt. Et quidem in principio ſtatim venæ ſectio inſtituenda. Etſi enim alia cauſa non adeſſet, quæ venæ ſectionem indicaret: tamen ob inflammationem viſceris alicuius ea neceſſaria eſt.

Si tandem malignitas coniuncta ſit, cautè in venæ ſectione procedendum, & diligenter perpendendum, an locum habeat, de quo in febribus malignis dicetur. Aperiatur autem vena ſtatim in initio, cùm vires ſtatim in hac febre ſoleant concidere.

Purgationem quod attinet, de eâ dubitari poteſt, vbi inflammatio coniuncta eſt; cùm per locum affectum purgandum non videatur. Verùm eodem modo ſeſe res habet, vt in dyſenteriâ. Nam niſi materia lenioribus medicamentis educatur, facilè fieri poteſt, vt ad locum affectum confluat atque inflammationem augeat. Neque neceſſe eſt, vt materia per locum affectum tota educatur, cùm adhuc aliæ viæ ſint.

Reliqua etiam curatio, vt tertiana eam exigit, inſtituenda, niſi quòd ſemper inflammationis habenda eſt ratio. Ideóque illa medicamenta, quæ refrigerant ſimúlque obſtructiones aperiunt, commodiſſima hîc ſunt. Non inutile quoque fuerit, extra è regione partium earum, quæ inflammationem patiuntur, topica applicare, vt epithemata ex aquâ cichorij, endiuiæ, ſonchi, aceto roſaceo, vnguenta & emplaſtra, vt roſatum Meſuæ, & refrigerans Galeni, cataplaſmata ex farinâ hordei, pulu. roſar. chamæmeli, abſinthij, cum aq. endiuiæ, roſar. oleo roſaceo.

Tertiò ſi malignitas coniuncta ſit, eius etiam habenda eſt ratio, & curatio inſtituenda, ſicut de febribus malignis dicetur.

De duplici ac triplici Tertiana, de duplici Quotidiana, & de duplici ac triplici Quartana.

Duplex vel triplex tertiana fit ex bile duobus aut tribus locis putreſcente. Si enim bilis, ex. gr. putreſcat in duobus locis: fiunt duæ febres, quæ ægrum inuadunt vel ſingulis diebus ſemel, vel vno die bis, vt altero die æger à febre ſit liber. Atque recentiores nōnulli diſtinguunt duas tertianas à duplici tertianâ; & duas tertianas nominant, cùm tertio quolibet die bis febris affligit, ſecundus verò dies liber eſt à febre. Duplicem autem *Febres intermittentes duplices ac triplices.* *Duplex tertiana.*

autem nominant, cùm ſingulis diebus febris intermittens ex bile affligit. Alij tamen contrà duplicem tertianam nominant, quando duo ſunt loca, è quibus eodem die protruditur materia; duas verò tertianas, quando cauſa morbifica prodit è duobus locis, ſed non eodem die, verùm vno die ab vno, altero verò die ab altero. Verùm hæc diſtinctio magni momenti non eſt. Etſi, quam illi appellant, duplex tertiana ſit frequentior, febris nimirum ex bile in diuerſis locis putreſcente orta, ſingulis diebus affligens, ſed plerumque nec par, nec iiſdem horis. Ferè enim quæ diebus imparibus acceſſiones fiunt, ſimiles inter ſe ſunt, & iis diſſimiles, quæ paribus diebus accidunt. Quamuis autem, ratione periodi, quotidianæ videantur: tamen quotidianæ, id eſt, quæ ex pituitâ fiunt, non ſunt, habéntque ſymptomata, & omnia ſigna, quæ arguunt bilem, non pituitam. Nam inuadunt cum rigore, ſoluuntur ſudore, adeſt ſitis, oris amaritudo, vigiliæ, & reliqua ſigna pleraque in ſimplici bilioſâ conſpicua. Ex quibus à quotidianâ ſeu pituitoſâ eam diſcernere non eſt difficile. Neque enim circuitu ſolùm, ſed ex propriâ naturâ febres diſcernendæ ſunt.

Si materia tribus in locis putreſcat, fit inde tertiana triplex, quæ duorum dierum ſpacio ter affligit, vno ſcilicet ſemel, altero bis. Tali febri laborabat adoleſcens, cuius mentionem facit Galenus, *lib. 2. de criſ. cap. 9.* qui cùm primùm circa horam diei quintam cœpiſſet febricitare, vnà cum rigore breui, & paululum ſudaſſet multo veſpere, mox circa horam ſeptimam noctis, priuſquam exactè febris deſineret, febricitare rurſum cœpit cum rigore breui: deinde paulum ſudauit ſecundo die, ac circa decimam iterum acceſſionem habuit, ac ſimiliter ſudauit in nocte. Rurſum tertio die hora ſecundâ (nam anticipabat febris) cœpit ſimiliter cum rigore febricitare, antequam prioris diei declinatio in quietem deſineret. Et ſi pluribus in locis materia contineatur & putreſcat, totidem etiam tertianæ fiunt. Et ſi poſſibile eſt, vt vno die febris ſemel, altero bis affligat: etiam poſſibile eſt, vt vtroque die bis inuadat. Imó cenſet P. Æneas Caprilius, *de febribus putridis libro ſecundo*, poſſe in eodem ægro octo tertianas dari.

Duplex Quotidiana ſingulis 24. horis bis inuadit, ortúmque habet ex pituitâ duobus in locis putreſcente, & cognoſcitur ex ſignis quotidianam ſimplicem aliàs indicantibus. Verùm rariſſima eſt hæc febris.

Frequentior eſt Quartana duplex, quæ fit ex humore melancholico duobus in locis putreſcente, & qui hac febre laborant vnum diem febre vacuum habent, ſequentibus diebus duobus febre laborant. Ex quo non ſolùm, verùm etiam, & quidem præcipuè ex ſignis Quartanæ ſimplicis hanc febrem cognoſcere licet. Imò interdum accidit triplex quartana; quâ qui laborant, ſingulis quidem diebus febricitant; ex propriis tamen febris melancholicæ ſignis cognoſci poteſt, eam neque quotidianam, neque duplicem tertianam eſſe. Taliſque febris non raro excitatur intempeſtiuo theriacæ & aliorum calidorum medicamentorum in principio febris quartanæ exhibitorum vſu, quibus materia cruda ſaltem agitatur, non verò coquitur aut euacuatur, quod eueniſſe Eudemo Peripatetico tradit Galenus, *lib. de prædict. c. 2.* cui quartanâ ſimplici laboranti cùm in principio, materiâ adhuc crudâ, Medici exhiberent theriacam, ex quartanâ ſimplici triplicem effecerunt; quam eiuſdem theriacæ ſuo tempore exhibitæ vſu Galenus curauit. Si enim materia per medicamenta ſudorifera non diſcutiatur, ſed ſaltem agitetur, quòd de loco quidem mouetur, & non diſcutitur, alibi quaſi nouum fermentum ſpargitur & ſeminatur, atque ita febrilis materia vtróbique multiplicatur, & febris duplicatur.

De Curatione febrium compoſitarum.

Cùm febres compoſitæ è pluribus humoribus ortum habeant: de earum curatione in ſpecie multa addere opus non eſt; cùm è ſimplicium febrium curatione, compoſitarum curatio facilè patere poſſit. Itaque in compoſitis febribus non tam ad periodum, quàm humoris febrem excitantis naturam reſpiciendum eſt.

Tertiana duplicis & triplicis curatio.

Ergò ſi ſolam bilem peccare, è ſignis eius cognoſcatur, ſiue febris alternis diebus, quæ eſt tertiana ſimplex; ſiue ſingulis, quæ eſt tertiana duplex, inuadit; ſiue bidui ſpacio ter infeſtat; quæ triplex eſt tertiana: curanda eſt, vt febris bilioſa ſeu tertiana. Hoc ſaltem obſeruandum, vt & cibi & medicamenta, reſpectu paroxyſmi, iuſto tempore exhibeantur.

Quartana duplicis & triplicis curatio.

Ita ſi febrem à Melancholiâ prouenire ſuis ſignis cognitum habeatur, ſiue quarto quóque die infeſtet, quæ eſt Quartana ſimplex; ſiue diem vnum intermittat, & poſtea biduo inuadat, quæ eſt Quartana duplex; ſiue ſingulis diebus ægrum affligat, quæ Quartana eſt triplex: curanda eſt, vt Quartana. Simúlque ſemper hoc attendendum, An humor, qui febrem, quacunque etiam periodo redeuntem, excitat, ſimplex ſit, an cum alio mixtus, & tunc vel vt exquiſita & pura, vel vt nothæ febres curandum.

LIBER TERTIVS
DE
FEBRE HECTICA.

CAPVT I.

De Natura Febris Hecticæ.

DVPLEX febrium genus eſſe, ſuprà diximus, in quorũ altero κατὰ σχέσιν ſolum calor febrilis partibus viuentib. inhæret, qui, niſi, vel ab incendio ſpirituum, vel humorum foueatur, durare non poteſt: in altero verò καθ' ἕξιν ineſt, ita vt cauſâ fouẽte nõ indigeat. De priori genere, Ephemeris nimirum & humoralibus febribus, dictum eſt hactenus: reſtat alterũ, Hecticæ ſcilicet, in quibus intemperies febrilis quaſi in habitum tranſiuit, & ita partes corporis noſtri viuẽtes occupauit, vt etſi à nullâ cauſâ foueatur, nihilominus ſubſiſtere poſſit; quæ vera eſt febris huius ratio. Nam quòd nonnulli ideò febres hecticas dictas putant, quòd calor ille præter naturam non præcipuè, vt in aliis febribus, in ſpiritibus aut humoribus, ſed in ipſo habitu corporis, id eſt, partibus ſolidis

Febris hectica vnde dicta.

inhæreat, ſimpliciter admitti non poteſt. Etenim in omnibus febribus calor præter naturam, qui febris eſſentiam conſtituit, partibus ſolidis inhæret, & omnis intemperiei febrilis ſubiectum ſunt partes hæ. Itaque à modo potius inhærendi, quàm à ſubiecto, hecticæ denominantur, & quidem his eſt modus, quem iam explicauimus. Nam quòd aliqui ideò hecticam febrem dici putant, quòd ſuapte naturâ difficilius tollatur; cum verò calorem præter naturam, qui faciliùs diſſipatur, & tollitur, nomen habitualis caloris & hecticæ febris non mereri dicunt: id vndiquaque verum non eſt. Nam ab omnibus Medicis affirmatur, hecticam incipientem cognitu eſſe difficilem, curatu verò facilem.

Cauſa.

Cauſa.

Hecticæ autem febres ab omnibus aliis cauſis, ob quas reliquæ febres generantur, etiam induci poſſunt: verùm id efficiunt eæ cauſæ certo quodam & determinato modo. Eæ enim ſolùm cauſæ hecticam febrem efficere aptæ natæ ſunt, quæ vel plurimum humidæ ſubſtantiæ in membris ſolidis abſumere, vel maximum calorem excitare, vel vtrumque præſtare poſſunt. Ad quam rem inprimis, facit ſubiecti ad calorem præter naturam recipiendum promptitudo & diſpoſitio, ac continua & vehemens cauſarum calefacientium actio.

Diſponunt autem corpora ad febrem hanc faciliùs ſuſcipiendam omnia ea, quæ humidum natiuum in partibus abſumunt, cuius generis ſunt diuturnæ atque inſignes euacuationes, ſiue per aluum fiant, vt in dyſenteriâ, & fluxibus colliquatiuis, ſiue per ſudores, aut alias vias. Continua verò caloris cum corde communicatio idem præſtat, qualis fit ex vlceribus, quæ ſunt in pulmone, thorace, vtero, renibus, aut aliis partibus. Inedia item, labores, mœror, curæ & triſtitia, omnia diuturna: ſicut & calor febrium ardentium atque acutarum, aut febres aliæ etiam diuturnæ. Et omninò corporis calidior & ſiccior habitus, ſiue is naturâ talis ſit, ſiue ex morbo talis euaſerit, ad hanc febrem ſuſcipiendam aptior eſt. Inprimis ſi concurrat aëris & loci conſtitutio calida & ſicca.

Duplex hecticæ generationis modus.

Porrò generantur febres hecticæ duobus modis. Aut enim alios morbos ſequuntur, atque ex iis ſuam originem habent: aut ſtatim per ſe, & ex cauſis externis vel euidentibus, vt febres ephemeræ, incipiunt. Si primo modo fiant, ex ardentibus febribus proueniunt, quæ diu durant, & protrahuntur, vt tandem calor ſolidas corporis partes penitus occupet, ita vt licet ampliùs, ſicut ab initio, ab humorum putredine non foueatur, nihilominus conſiſtere poſſit. Idem aliæ febres diuturniores, & aliqui acuti morbi, ac hepatis, ventriculi, pulmonis, atque aliorum viſcerum, imò omnes diuturnæ inflammationes efficere valent. Nam & Galenus, *1. de differ. febr. cap. 9.* ſcribit, ſe ex coli inteſtini inflammatione diuturnâ, vt & renum ac veſicæ ſimilibus affectibus, hecticam febrem ortam vidiſſe; & Foreſtus, *lib. 25. obſerv. 15.* ex fiſtulâ valde ſinuoſâ in ano latente quendam ad hecticam deueniſſe, & tabefactum obiiſſe, annotauit.

Fiunt autem ex ardentibus febribus & inflammationibus partium internarum febres hecticæ, ob caloris vehementiam & diuturnitatem, qui partes omnes peruadit, earumque humidum abſumit; ſæpè etiam ob errorem aliquem in diætâ & medicamentis exhibendis excitantur, dum nimirum ægris victus nimis tenuis præſcribitur, aut refrigerantia & humectantia non adhibentur, vel ob aliquod prohibens, e. g. materiæ cruditatem non ſatis tutò adhiberi poſſunt. Fernelius hecticas illas, quæ ex inflammatione viſcerum oriuntur, hecticas veras eſſe negat, ac potiùs lentas & curatu difficiles putridas eſſe affirmat. Verumenimverò vt non negamus, tales febres puras hecticas non eſſe, ſed ex putredine viſcerum lentam putridam adeſſe: ita contrà negari non poteſt, cum talibus putridis hecticas tandem conjungi poſſe. Fieri quoque poteſt, vt in acutis febribus putridi humores vel per criſin expellantur, vel medicamentorum ope educantur, atque ita putrida deſinat, & ſola hectica maneat.

Quæ autem per ſe & à principio inuadunt febres hecticæ, à cauſis euidentibus eodem modo, quo ephemeræ, vt à labore, & exercitio nimio, irâ, triſtitiâ, vigiliis nimiis, inediâ, & id genus aliis originem trahunt. Hæ enim cauſæ, ſi leuiores fuerint, ephemeram: ſi vehementiores, hecticam producunt. Eos autem, vt dictum, qui naturâ ſunt calidiores & ſicciores, inuadunt faciliùs hæ febres: inprimis tempore & conſtitutione aëris calidâ & ſiccâ. Nullus autem eorum, qui habitu corporis ſunt humidiore, ſtatim ab initio febre hecticâ corripitur.

An febris hectica à cauſa euidenti ſine ephemerà incipere poſſit.

Sed hoc loco quæſtio moueri ſolet, An febris hectica à cauſâ euidente poſſit incipere ſine ephemerâ; ſeu, An cauſæ iſtæ euidentes hecticam intemperiem in partes ſolidas poſſint inducere, vt non ſimul inflammentur ſpiritûs, atque ita poſſit à cauſis euidentibus hectica oriri, quam neque præceſſerit, neque comitetur ephemera. Auicennas quidem, Fernelius, Mercatus & alij defendere conantur, poſſe hecticam ſine ephemerâ incipere. Nam, inquiunt, in actionibus non indiſtinctè quodlibet fit ex quolibet, ſed determinatum ex determinato, quale ſcilicet eſt id, quod magis diſpoſitum eſt. At poſſibile eſt, humoribus & ſpiritibus ſecundùm naturam exiſtentibus, cordis ſubſtantiam, ob prægreſſam aliquam cauſam, ſicciorem eſſe, ideoque fit, vt calorem faciliùs ſuſcipiet. Nam ſi cui mœrore & curis contabefacto cauſa calefaciens accedat, credibile eſt, promptiùs cordis ſubſtantiam ſolidam calorem ſuſcepturam, quàm ſpiritûs & humores, qui ſecundùm naturam exiſtunt. Atque hoc ſuppoſito poſſibile eſſe exiſtimant, adeò vehementis actionis cauſas externas & euidentes corpori obtingere poſſe, vt tum ex agentis efficaciâ, tum verò ex paſſi promptitudine facilè ſequatur, vt ſolidiores partes ſuccendantur potiùs, quàm humores & ſpiritûs.

Verumenimuerò fruſtra iſta omnia dicuntur. Nam ratio ſufficiens dari non poteſt, cur cauſa euidens calefaciens ſolidas corporis partes incendat, non tamen ſimul ſpiritûs. Sine putridâ quidem hecticam produci poſſe, res manifeſta eſt; cùm ad putredinem peculiaris diſpoſitio requiratur: ſed quòd calor hecticus in partes ſolidas induci poſſit, vt ſpiritûs non ſimul inflammentur, cauſa dari non poteſt. Nam quæ ab ipſis affertur ratio, ſufficiens non eſt. Neque enim concedi poteſt, ad calorem febrilem & hecticum ſuſcipiendum magis diſpoſitas eſſe partes ſolidas, quàm ſpiritûs & humores. Etenim ſpiritus ad calorem ſuſcipiendum longè aptiores ſunt & proptereà faciliùs accendentur, quàm partes ſolidæ.

Præſupponitur præterea id, quod impoſſibile eſt. Nam vt cauſa aliqua præcedat, v. g. curæ, triſtitia, & ſimilis alia, cordiſque ſubſtantia patiatur & exſiccetur, ſecundùm naturam manentibus ſpiritibus & humoribus, impoſſibile eſt. Cùm enim ſpiritûs ad illas actiones etiam requirantur, omninò vnà afficiuntur, & quidem faciliùs, cùm magis diſpoſiti ſint ad patiendum, quàm partes ſolidæ. Etſi quoque in partibus ſolidis ſemel concepta caliditas diutius retineatur: tamen in ſpiritibus longè facilius, quàm in ſolidis recipitur, vtpote quæ ſunt corpora calidiſſima, tenuiſſima, & ad calorem ſuſpiciendum aptiſſima.

Quapropter ſtatuimus, ſi cauſa calefaciens ſit debilis, ephemeram; ſi vehemens, ſimul & calorem in ſpiritibus & ſolidis accendi: aut ſi ephemera ſola incipit, paulò

paulò poſt etiam hecticam à vehementiâ cauſæ induci, modò corpus ad hecticam recipiendam diſpoſitum fuerit. Atque ita nunquam datur hectica, quæ per ſe incipit, & ad putridas non ſequitur, quam non à principio febris ephemera comitetur.

Neque obſtat, quòd hîc affert Mercatus. Licèt concedi poſſit, ſimul & aliquando citiùs à cauſâ externâ humores & ſpiritûs calorem ſuſcipere: illum calorem tamen eſſe fientem, & antequam in iis ſubſtãtiis factus ſit, factum in membris ſolidis excitari. Nam primò nihil contra noſtram ſententiam facit, ſiue ille calor in ſpiritibus & humoribus factus ſit, ſiue fiens: modò hoc obtineamus, ſine calore in ſpiritibus accenſo non poſſe induci calorem hecticum in ſolidis. Primò ſcilicet ſpiritûs calefiunt à cauſis euidentibus, qui calorem in ſolidis accendunt, & fouent, qui febris ephemeræ eſſentiam conſtituit. Si tamen diſquirere placet, an calor ille, qui accenditur in ſpiritibus ſit fiens vel factus: omninò reſpondendum eſt, in partibus ſolidis calorem in ephemeris eſſe in fieri, vt pote qui pendet & fouetur à calore ſpirituum; in ipſis verò ſpiritibus eſſe factum. Ceſſante enim euidente cauſâ, quæ eum produxit, nihilominus aliquandiu durare poteſt.

Differentia febrium hecticarum.

Differentias febrium hecticarum quod attinet, vt illæ rectè intelligantur, ſciendum, partiũ ſolidarum ſubſtantiam ex tribus componi. Primò enim eſt humiditas quædam, quæ per minima & vacua ſpatia partiũ ſimilarium, veluti ros quidam, diſpergitur; vnde etiam à Medicis Ros hæc pars appellatur. Secũdò eſt pars, quæ ex humore concreto conſtat, & à Galeno ſubſtãtia carnoſa & adipoſa dicitur. Tertiò eſt pars vel ſubſtantia membranoſa & fibroſa, quæ in ſpecie ſolida appellatur.

Itaque febris hectica duplex conſtitui poteſt, vel enim eſt cũ tabe, vel ſine tabe. Hectica ſine tabe eſt quãdo rorida humiditas partium nondum abſumpta eſt, ſeu vt Galen. 1. *de differ. febr. cap.* 9. habet, cùm naturalis cordis temperies primùm euerti incipit, neque natiua humiditas, quæ in vnoquoque diſpergitur corpore, in ſpatiis partium ſimilarium intermediis planè abolita eſt, ſed cum eâ veluti ebullit & efferueſcit, vt de eius exſiccatione atque abſumptione iam periculum immineat, nondum verò facta eſt exſiccatio. Atque hic gradus ſeu ſpecies hæc febris eò vſque perdurat, dum aliqua huius humiditatis pars reſeruatur.

Cum tabe verò hectica eſt, quando res eò deuenit, vt humiditas illa iam abſumpta & exſiccata ſit. Ac tum hectica μαρασμώδης nominatur; tandemque ipſe μαρασμὸς eſt vltimus terminus, ad quem hectica peruenit, quem ſi attingit, curari ampliùs non poteſt. Licèt enim ſolidæ corporis partes non ſint ſeparatæ; ſed ita iunctæ, vt vna ſine alterâ vix videatur poſſe accendi: tamen dubium non eſt, quin pro variâ earum diſpoſitione aliæ faciliùs abſumantur, aliæ difficiliùs.

Alij hinc tres gradûs huius febris conſtituunt. Primus eſt cùm rorida humiditas abſumitur & exſiccatur: Secundus, cùm carnoſa & adipoſa ſubſtantia iam perit: Tertius, cùm etiam fibroſa colliquatur & exſiccatur. Vt enim in ſolidarum partium nutritione hic ordo obſeruatur, vt rorida humiditas primò generetur ex ſanguine, deinde carnoſa, adipoſa & fibroſa ſubſtantia: Ita & in hecticâ idem ordo obſeruatur. Nam cùm hæ tres ſubſtantiæ non parum differant, quæ tenuior eſt, primò accenditur & abſumitur. Tenuioris autem ſubſtãtiæ eſt rorida illa humiditas, quàm genus carnoſum, adipoſum & fibroſum. Carnoſa autem & adipoſa ſubſtantia cùm tenuior ſit, quàm fibroſa & membranoſa, ea roridâ abſumptâ primùm abſumitur. Tandem & vltimo loco calor ipſas etiam membranoſas & fibroſas partes inuadit.

Ex quibus manifeſtum euadit nec plures nec pauciores eſſe hecticæ febris ſeu ſpecies, ſeu differentias, ſeu gradûs. Vtut enim appelles, non multùm refert. *An hectica febris ſpecies habeat.*

Diſputant nonnulli; An febris hectica in ſpecies diuidi poſſit: Et cùm ſit ſpecies ſpecialiſſima, & proinde non patiatur veram diuiſionem in alias ſpecies, ideò differentias illas potiùs partes, quàm ſpecies appellandas cenſent; cùm potiùs ex vnâ eâdemque caloris præter naturam actione in varia ſubiecta prodeant, quàm ex diuerſitate cauſæ, aut habitûs caloris, qui vicem morbi præſtat; cùm vnus & idem ſit, æquali intenſione præditus ab initio hecticæ, vſque ad lethalem maraſmum.

Hectica tempora. Galenus nominat tempora. Vbi enim rorida humiditas efferueſcit & abſumitur, primum tempus eſt & hecticæ principium: ſecundum tempus ſeu incrementum eſt, cùm iam carnoſas & adipoſas partes calor depaſcitur. Quòd ſi his exſiccatis & abſumptis calor ad partes fibroſas & ſolidas in ſpecie ſic dictas exſiccandas iam progreditur, ſtatus eſt. Declinatio autem eſt, quando illa exſiccatio iam ceſſat, & vltrà non progreditur, ſed partes rurſum refici & humectari incipiunt. Si verò hæc exſiccatio etiam vltrà ad ſubſtantiam fibroſam progrediatur, & calor illam quoque depopuletur, ſtatus & vigor ſummus eſt. Nulla autem tum eſt declinatio. Nam hectica cum tabe exquiſitâ nullam curationem admittit, & proinde nullam declinationem habet.

Obſeruandum autem hoc loco ex ſuprà dictis, in hecticis febribus cùm æqualis ſit intemperies, & in omnibus partibus calor æqualiter factum eſſe obtineat, eas ratione caloris nulla tempora habere, cùm qualis eſt in principio, etiam in aliis partibus morbi ſit calor: ſed ſolùm ſecundùm modum ſiccitatis, quem indies maiorem acquirit.

Deinde & hoc notandum, non eandem eſſe diſpoſitionem, febrem hecticam μαρασμώδη & ipſum μαρασμόν. Μαρασμὸς enim, Latinis marcor, eſt illa viuentis corruptio ob ſiccitatem; quæ quidem omnibus viuentibus lege Naturæ euenire ſolet, etiamſi cauſæ præternaturales & morbi non concurrant, ſed ex actione Naturæ neceſſariò ſequitur, & ineuitabilis eſt; cùm calor innatus humidum illud innatum & radicale perpetuò depaſcatur & depopuletur, atque id, quod ſuccedit ei, quod diſſoluitur, bonitate par non ſit. Ita enim humidum natiuum indies ſenſim imminuitur, marcorque ille ſequitur, ſeu frigida & ſicca corporis conſtitutio, quæ ſenectus appellatur, quam tandem, deficiente planè natiuo humido & calore, mors naturalis ſequitur. *μαρασμός.*

Eſt & alius marcor, qui præter naturam accidit, & à cauſarum præternaturalium violentiâ dependet, quã nonnulli ſenium ex morbo appellare ſolent, qui non ſolùm ſenibus, ſed & iuuenibus ac viris accidere poteſt. Hic aliquando etiam ſine febre oritur, ex alimenti defectu, caloriſque natiui extinctione, aliquando has, de quibus agimus, febres hecticas ſequi ſolet. Nam quando, vt dictum, ipſæ partes ſolidæ & fibroſæ abſumi & exſiccari incipiunt, hectica μαρασμώδης appellatur; quæ vbi eò vſque proceſſerit, vt calor iam deficiat, ob alimentum abſumptum, tum verus μαρασμὸς oritur; ſimilis illi, qui extremam ſenectutem ſequitur, & naturalem mortem proximè antecedit.

Atque hæ differentiæ inprimis ob curationem obſeruandæ ſunt; cùm prima facilè curetur, ſecunda difficiliùs, tertia nunquam. Reliquæ, quæ ab aliis afferuntur, differentiæ propriæ non ſunt, ſed potiùs modi quidam quorum tamen aliquos etiam obſeruare non inutile eſt: vt quando dicitur, hecticam aliam ſtomachi, aliam hepatis, aliam renum, aliam inteſtinorum eſſe. Ad curationem enim inſtituendam non inutile eſt, cognitum habere, ex quâ parte hæc febris originem habeat.

Tandem & hoc non prætereundum, cuius etiam ſuprà

ſuprà facta eſt mentio; hecticam aliam eſſe ſimplicem, quæ ſcilicet cum nullâ aliâ febre coniungitur; aliam quæ putridis connectitur; quod ipſum quoque ob curationem obſeruare, non inutile eſt; cùm remedia, quæ in ſimplici hecticâ proſunt, in hecticâ cum putridâ obeſſe poſſint.

CAPVT II.

De Signis diagnoſticis febris hecticæ.

Signa febris hecticæ quod attinet, primò recenſebimus ſigna omnium febrium hecticarum communia: quæ cognoſcere vtiliſſimum eſt, vt mox à principio has febres, ab aliis diſcernere, & quò vſque progreſſæ ſint, iudicare poſſimus. Nam etſi in principio ita difficiles curatu non ſint: tamen, vbi altè radices egerunt, periculoſæ ſunt, multique ex iis moriuntur; quod non fieret, ſi mox à principio cognoſcerentur.

1. Primum autem ſignum à calore ſumitur. Calor nimirum huius febris nullum dolorem, nullamque moleſtiam infert: quod ideò euenit, quia calor in iſtâ febre eſt æqualis & hecticus: Alterationes verò dum fiunt, dolorem inferunt: id autem, quod iam factum eſt, & veluti in naturam conuerſum, ampliùs dolorem & moleſtiam non efficit. Hinc fit, vt ægri ſe febricitare vix ſentiant.

2. Secundum, calor debilis primò apparet, propter ſubiectum ſiccum, & vaporum ac exhalationum fumoſarum defectum. Parum enim eſt, quod ex ſolidis partibus euaporet. In putridis verò febribus ex humoribus plures vapores attolluntur. Si autem manus diutius admota teneatur, calor acer & mordax euadit, ob ſubiecti ſiccitatem & ſoliditatem, aut potiùs, quòd cutis per manûs longiorem contactum quaſi rarior facta aliquid ſub ſpecie tenuis vaporis emittit, quod mordacitatis & acrimoniæ ſenſum exhibet.

3. Tertium, in arteriis maior calor apparet, quàm in reliquis partibus; quia arteriæ à calore cordis propter communionem, maiorem calorem, quàm reliquæ partes, ſuſcipiunt, aut quia in putridis vapores per vniuerſum corpus diſperſi in omnibus partibus magnam caliditatem excitant. At in hecticis in ſanguine non eſt tam magnus calor, ideóque partibus vicinis non ita communicari poteſt; ſed ſolùm arterias partibus vicinis calidiores reddit. Manifeſtè autem hoc apparet, cùm loti aut alio quouis modo calefacti ſumus. Tum enim in aliis partibus calor ſentitur remiſſior: in arteriis verò nihilo minor ſentitur.

4. Quartum, proprium & inſeparabile huius febris ſignum eſt, ſi vnâ aut alterâ horâ poſt cibum ſumptum calor augeatur, & pulſus ad magnitudinem & velocitatem mutetur; ita tamen, vt illa *ἀνάβασις & ἐπισημασία*, aſcenſus caloris & quaſi cuiuſdam febrilis ſignificatio, *ἄθλιπτος*, libera & incompreſſa ſit, vt dum calor augeri videtur, & incrementi ſignum præ ſe fert, neque frigus, neque horror, neque rigor aliquis, neque oſcitatio aut pandiculatio, neque aliquod aliud inſtantis paroxyſmi ſignum adſit. Vt enim in aliis febribus per paroxyſmum calor augeri ſolet; ita in his febribus increſcit calor vnâ atque alterâ poſt aſſumptum cibum horâ; quacunque horâ cibum exhibeas. Vt ergò certiùs de hac febre iudicari poſſit, hora cibi per aliquot dies eſt mutanda, & ſi calor à cibo increuerit primâ, ſecundâ, tertiâ, quartâ die, horis cibi ſumendi mutatis: tunc nullum dubium eſt, ægrum hecticâ laborare. Cui & illud adiungere licet, quòd caloris & pulsûs mutatio tantiſper durat: donec alimentum diſtributum ſit; deinde omnia ceſſant, & homo ad priſtinum ſtatum reuertitur, eum ſcilicet, in quo fuerat, antequam alimentum aſſumeret. Ratio huius ſymptomatis eſt, quod cùm hecticarum calor in partibus ſolidis ſit, non multum eſt, quod ab his euaporare poſſit, ob earum ſiccitatem: cùm verò alimentum humidæ ſit ſubſtantiæ, ex ipſo calori plus pabuli ſuppeditatur, & ita plures vapores attolluntur.

Galenus modum hunc per calcem viuam explicat. Nam ſiquis calci viuæ aquam affundat, vapor multus & calor inde excitatur; aut ſi quis lapidibus ignitis in balneo aquam affundat, tum copioſus calor, aquâ in calidos vapores reſolutâ, per totum balneum diffunditur, qui à lapidibus illis ſiccis diffundi non potuiſſet. Alij tamen hunc modum non probãt. Nam primò impoſſibile eſſe putant, viuo animali tantam ineſſe ſiccitatem, quæ calcis naturam æmuletur: ſecundò quia partes, quæ in hecticis incaleſcunt, ſunt partes ſolidæ, ad quas alimentum non peruenit, niſi tranſactis ad minimum ſex horis; cùm tamen hectici mox à cibo incaleſcant. Verumenimuerò quod calcem viuam attinet, exemplum eſt, neque opus eſt, vt tanta in corpore ſit caliditas & ſiccitas, qualis in calce eſt; modò partes ſolidæ, ſubminiſtrato humore, calorem maiorem poſſint excitare. Deinde etſi ad integram nutritionem plurium horarum ſpatium ſit neceſſarium: tamen tenuiores quaſdam alimenti partes breuiori tempore in omnia membra diſtribui, impoſſibile non eſt, à quibus hoc in omnibus partibus caloris incrementum accidit. Hoc itaque ſignum ſi diligenter in conſpectu habeatur, facilè per id hecticam ab aliis febribus omnibus diſcernere licet. Quamuis enim in aliquibus febribus libera caloris inuaſio fiat, quam neque horror, neque frigus, aut ſimile quid præcedat: tamen hoc caloris augmentum ſine cibo etiam accidit. At in hecticis febribus omnibus nullo alio tempore calor augetur, quàm poſt cibum aſſumptum, quocunque etiam tempore ille exhibeatur.

Quintum ſignum ex pulſu ſumitur. Nam cùm in hac febre vires valdè debilitentur, extra dubium eſt, pulsûs in eâ eſſe paruos; & ob vſum auctum crebros ac modicè celeres. Vehemens verò vel magnus pulſus in hac febre non eſt; & ſi in aliquâ febre pulſus eſt magnus ac vehemens, ea hectica non eſt. Vehemens eſſe non poteſt, quia in hiſce febribus facultas vitalis imbecilla eſt, propter eam intemperiem, quæ iam in corde facta eſt. Semper enim imbecillitas facultatis cordis intemperiem, inprimis ſi vehemens ſit, comitari ſolet. Eâdem quoque de causâ magnus eſſe non poteſt. Magnus enim pulſus eſſe non poteſt, ſi facultas ſit imbecillis, & proinde multo minùs, ſi præter imbecillitatem etiam inſtrumentum, ob ſiccitatem, quod fit in hecticis, reſiſtat & non obtemperet. 5.

Sextò, quod vrinam attinet, ex eâ nullum de hecticâ ſignum deſumi poſſe, docet Galenus; quod de colore & ſubſtantiâ intelligendum eſt. Color enim non eſt modo à naturali alienus. Differentiarum tamen Hecticæ non obſcura ſigna ex vrinis petuntur, de quibus paulo poſt. 6.

Atque ex his ſignis diligenter conſideratis, non adeò difficile eſt, febrem hecticam ab aliis omnibus febribus diſcernere. A putridis enim pleriſque diſcernitur, quòd Hectica interuallum nullum & remiſſionem habet, ſicut neque incrementum, ſed calor ſemper æqualis manet, quod non fit in putridis pleriſque, in quibus calor increſcit in augmento & vigore, minuitur in declinatione. A Synochis verò, quæ & ipſæ perpetuò calorem æqualem habent, differt hectica, quòd in illis calor longè eſt vehementior & maior, in hac verò obſcurus & remiſſus. Vnde etiam in illis pulsûs ſunt maximi, velociſſimi, frequentiſſimi; qui hîc ſunt parui & debiles. Ab aliis verò febribus acceſſiones liberas & *ἀθλίπτους* habentibus diſcernitur, quod illæ inæqualitatem quandam habent, poſt alimentũ paulò ante paroxyſmum exhibitum: in hecticâ verò poſt cibum, quacunque horâ aſſumptum, veluti quædam

acceſſio

accesſio æqualis ſentitur, calorque augeri, & pulſus velocior animaduertitur.

na diffe- tiarum. ipientis hecticæ ſi- .

Sed iam ad ſigna differentiarum accedamus. Et quidem incipientem hecticam quod attinet, eius peculiaria ſigna multa recenſere opus nô eſt, cùm ſigna quæ omnibus hecticis ſunt communia, eam ſatis indicare poſſint. Aliqua tamen hic repetemus. Et quidem de ſignis hecticæ cum putridâ inuadentis poſtea dicemus. Iam de hecticâ cum ephemerâ incipiente agamus. Incidat aliquis in febrem, qui calidâ & ſiccâ eſt temperie, ex cauſis euidentibus (nam hæc conditio ſi deſit, hecticæ ex ſe incipientis nullus metus eſt,) vt vigiliis, laboribus, inediâ, curis & ſimilibus cauſis, & iis quidem ita vehementibus, præſertim tempore & ſtatu aëris calido & ſicco, vt primò quidem omnia febris ephemeræ ſigna adſint; extendatur autem vltra diem, neque calor magis inualeſcat, ſed corpus reddi ſiccius videatur, tum hecticam incipere, magna ſuſpicio eſt. Quòd ſi ad tertium vſque diem extendatur, æger horâ minùs ſuſpectâ cibum ſumat, & ſi calor nihil niſi ex cibo aſſumpto, augeatur vel immutetur, ſed quædam quaſi febris reliquiæ permaneant, cum ariditate corporis & calore; qui primo tactu mitis ſentitur, poſtea verò acris & mordax percipitur: illa de hecticâ ſuſpicio valde confirmatur. Vt autem omnino certus ſis de hecticâ, offeratur ægro cibus, & quidem eo tempore, quo nulla de inuaſione febrili ſuſpicio eſt. Si enim hectica adeſt, ſtatim vnâ aut duabus poſt ſumptum cibum horis, caliditas augebitur, vt quicunque tetigerit ægrum, acceſſionem febris, ſeu paroxyſmum adeſſe opinetur. Illa tamen *ἀνάβασις* & *ἐπισημασία* erit *ἄθλιπτος*, incompreſſa & libera; nihilque præcedet eorum, quæ putridarum febrium paroxyſmos præcedere ſolent. Et vt planè ſis certus, ſequentibus diebus horis planè diuerſis cibum exhibeas. Semper enim eodem modo, vnâ atque alterâ horâ poſt cibum aſſumptum, calorem augeri, aliis verò temporibus perpetuò æqualem manere, animaduertes.

di hec- gradûs

Secundus Hecticæ gradus cùm medius ſit quaſi inter eam hecticam, quæ ſine tabe eſt, & illam, quæ abſolutum ferè maraſmum coniunctum habet, ac latitudinem ſatis amplam, maioris & minoris ratione, obtineat: ſicciores iam in eâ, atque inopiâ alimenti exſuccæ corporis partes redduntur. Et quantum ſiccitas inualeſcit, tantum etiam virtus fit debilior. Vnde accidit, vt quamuis pulſus paruus, durus, debilis ac frequens ſit: minùs tamen talis ſit, quàm in extremo maraſmo; magis autem, quàm in hecticâ ſine tabe. Suppeditant quoque huius ſecundi gradûs ſigna vrinæ. Vrina nimirum eſt oleaginoſa, ſeu pinguedo, aranearum telis ſimilis vrinæ innatat. Etſi enim in aliis etiam affectibus ſine hecticâ pinguedo in vrinâ conſpici poſſit: tamen ſi iam ex aliis ſignis cognitum ac perſpectum habeamus adeſſe hecticam, tum talis vrina apparens inſeparabile hecticæ ſecundi gradûs ſignum eſt. Adipoſæ enim ac carnoſæ ſubſtantiæ colliquationem ſignificat. In genere tamen etiam aliquid de hecticâ ex vrinâ colligere licet, ſi hæc obſeruemus. Vrina, in quâ pinguedo telis aranearũ ſimilis innatat, ſemper colliquationem ſignificat, vel eius pinguedinis, quæ cum ſanguine eſt in venis, vel adipis renum, vel adipoſæ & carnoſæ ſubſtantiæ totius corporis, atque ita hecticæ ſecundi gradûs. Hæc autem diſcerni poſſunt: ſi ſanguis copioſus ſit, & bonus in ſano corpore, talis pinguedo interdum in vrinâ apparet, & ſupra vrinam quid innatat, quale in lacte ſummo colligitur, ac quale in refrigeratis iuſculis ſumma parte côcreſcit, quod Græcis *γραῦς* dicitur. Habet enim ſanguis partem quandam pinguiorem, de quâ aliquid interdum cum vrinâ etiam percolatur, nimirum vbi maior eius in corpore eſt copia; præſertim ſi corpus incaleſcat. Si autem pinguedine renum colliquatâ hoc accidat, *ἀθρόως* & confertim, ac cum dolore & ardore renum contingit. Si autem paulatim defluat, reliquo corpore ægrotante, colliquatio hæc fit ob hecticam febrim, quæ vel ſola eſt, vel cum aliâ febre coniungitur. Si ſola hectica ſit, illud quod innatat, paucum eſt. Calor enim hecticarum febrium eſt debilior, & corpora ad hecticam diſpoſita ſicca ſunt, & parum adipis ac pinguis ſubſtantiæ habent. Si autê alia febris coniungatur, copioſior pinguedo cum vrinâ emittitur: cùm calor illarum febrium, quæ hecticis iunguntur, ſit maior; & ſæpe in ea corpora incidat, quæ ſucculenta ſunt, & adipis magnam copiam habent. Febres autem illæ, cum quibus hecticæ coniunguntur, ſunt putridæ, & ardentes, nonnunquam & peſtilentes. Per ardêtes autem febres nonnullas à calore vehementiſſimo non ſolùm alimentum ſimilarium partium, ſed & carnoſa ac adipoſa ſubſtantia colliquatur & abſumitur (vnde & febres illæ colliquantes & colliquatiuæ dicuntur) vt adipoſum & pingue aliquid interdum per aluũ, interdum per vrinam eiiciatur. Hoc itaque ſignum ſi adſit, hecticam cum putridâ coniungi ſignificat. In nonnullis verò peſtilentibus febribus etiam habitus corporis corrumpitur & colliquatur, quæ ſimiliter cum hecticâ coniunctæ ſunt. Verùm cùm vrinæ oleaginoſæ non tantùm eæ dicantur, quæ oleoſi quid in ſuperficie natans habent, ſed & quæ ſubſtantiâ oleum referunt; de his videantur ea, quæ *lib. 3. Inſt. part. 1. ſ. 2. capite 6.* diximus. Ad ſecundum gradum etiam iſtud referunt, quòd ægri ob imbecillitatem oculorum palpebras atollere nequeunt. Nam quod in febribus acutis defectus clauſulæ oculorum in dormientibus denotat: id in hecticâ per impotentiam aperiendi oculos denotat. Verùm forſan hoc ſignum rectiùs ad tertium gradum refertur.

Tertij hecticæ gradûs ſigna.

Tertij autem gradûs ſigna ſunt facilia & euidentia de quibus tamen hoc notandum, eſſe ferè eadem, quæ 1. *Prognoſt.* ab Hippocrate in facie Hippocraticâ dictâ deſcribuntur; & eſſe ea ſigna morbis acutis & diuturnis, ac omni cauſæ emacianti cum hecticâ maraſmodè communia. Ad maraſmum enim & extremam tabem plures morbi deducere poſſunt. Quapropter ex his hectica non ſimpliciter indicatur. Verùm ſi antea ex aliis ſignis de eâ conſtat, de gradu ac ſpecie eius indicia deſumuntur. Signa autem hæc ſunt: Oculi ſunt valde concaui, & in quibuſdam quaſi foueis reconditi; qui & ipſi minores fiunt, exſiccatis & ex parte abſumptis in iis humoribus, & adipe, qui plurimus eſt circa oculos, côſumpto. Oſſa genę vtriuſque, imò totius oculi orbitæ limbus eminentior apparet, ob oculum intrò conditum, inprimis verò ob cutis & carnis circa hæc oſſa exſiccaiionem. Sordes quædam circa oculos apparent. Nam illa exigua etiam, quæ ſupereſt, alimenti portio, ob naturalis facultatis imbecillitatem, retineri & concoqui non poteſt, ſed diffluit, & à calore febrili ſiccatur. Periit viuidus ille faciei color, ſeu, vt Græci loquuntur, *τῆς χροίας τὸ ζωτικὸν ἄνθος*, viuidus ille flos coloris, ob ſanguinem, ſpiritum & calorem natiuum deficientem, & cadaueroſa quaſi facies apparet. Quanquam autem ſqualor & ſiccitas in totâ facie, imò in toto corpore conſpiciatur: tamen in fronte manifeſtiùs apparet. Nam in hac ſana cutis ſubiecto muſculo connata carnoſior eſt: jam autem per hecticam tabidam, exſiccato & conſumpto ferè carnoſo genere, cutis hæc arida, & intenta quaſi cernitur, non vt in ſenibus, rugoſa. Palpebræ ob ſiccitatem contractæ apparent, & attolli non poſſunt, motúſque earum eſt imbecillis, & trementi ſimilis, vt modò attolli, modò claudi videantur, non aliter, ac in dormitu-rientibus, neque tamen dormire valentibus euenit, pręſertim ex labore laſſis: ita vt in ſomnum propenſi videantur: quæ tamen ad ſomnum propenſio nulla eſt, cùm ob caliditatem & ſiccitatem maximè vigiles ſint, ſed potiùs motricis imbecillitas. Carnes circa tempora conſumptæ ſunt & contabuerunt, vt tempora col-

lapſa & ſpatia illa circa tempora quaſi concaua eſſe videantur. Et ſi totum corpus perpendas, nihil niſi oſſa & cutis reliqua eſſe videntur, adeò vt ſi ventrem inferiorem (nam ſuperior, ſcilicet thorax, ob oſſium & coſtarum ſoliditatem ita ſubſidere non poteſt, etſi in eo viſcera, pulmones, & cor, non minùs, quam reliquæ partes, emaciatæ & conſumptæ ſint) nudes & detegas: vix aliquid inteſtinorũ & viſcerum ſupereſſe videatur: & partes illæ valde verſus thoracẽ contractæ appareant. Quod ſi iam cutem tangas, arida eſt adeò, vt pellem quandam tangere videaris.

Hectica cum putridâ ſigna. Reſtant adhuc ſigna hecticæ cum putridâ coniunctæ. Coniungitur autem hectica cum putridâ, quæ vel eam antecedit, vel ſimul cum eâ oritur, vel hecticâ iam præſente producitur. Ex febre acutâ vel ardente poteſt tandem etiam hectica fieri, & ita quidem, vt putrida cum hecticâ aliquandiu duret. Fieri etiam poteſt, vt ſi corpus ſit biliosum valde à cauſa procatarctica nimiùm calefaciente ſimul & hectica producatur, & humores biliosi calefiant ac putredinem concipiant, atque ita & hectica & putrida ſimul accendantur; quarũ tamen altera ab alterâ non dependet, ſed vtraque ab eadem cauſâ ortum habet. Poteſt denique poſt hecticam oriri putredo. Nam cùm vt de aliis nihil dicamus, hectici lacte vtplurimum alantur, & corpori extrà frigida applicentur, ex lacte corrupto, & pororum cutis obſtructione poteſt oriri putredo.

Negant quidem nonnulli, hecticam cum putridâ coniungi poſſe; Verùm ſine cauſâ. Etſi enim exiſtimant, à putridâ hecticam prouenire non poſſe, vt putrida maneat; cùm calor, qui erat in putridâ in fieri, mutetur in factum, & proinde ceſſet & aboleatur putrida, & in hecticam tranſeat: tamen hoc minùs rectè docent. Nam dum à putridâ febre hectica accenditur, non totus calor, qui à putredine excitatur, tranſit in factum, ſed maxima pars manet in fieri, quæ etiam poſtea, ceſſante putredine, euaneſcit. Quod vel experientia teſtatur, quæ manifeſtè docet, dum hectica cum putridâ coniungitur, calorem multò eſſe maiorem, quàm vbi putridâ ceſſante ſola hectica manet. Neque etiam concludit, quod dicunt, qui contrarium ſentiunt, putridam hecticæ ſuperuenire non poſſe ideò, quòd cùm hecticæ calor ſit factus, quicunque calor ſubiecto ita diſpoſito ſuperuenit, etiam in facto eſſe conſtituatur. Nam verum non eſt, quòd omnis calor ex humoribus putreſcentibus, præſente iam hectica, excitatus, ipſe etiam hecticus euadat. Permanet enim, quamdiu putredo humorum adeſt, calor ille inæqualis; & à cauſâ ſuâ, nimirum humorũ putredine, fouetur; quâ ceſſante, ipſe etiam ceſſat, vt experientia teſtatur; quod non fieret, ſi hecticus eſſet. Itaque etſi in talibus febribus vnus eſt calor præternaturalis; tamen, vna pars eſt ἑκτικὸν, altera σηπτικὸν, à putredine humorum pendens.

Hectica cum Intermittẽte ſigna. Cùm itaque conſtet, hecticam cum putridâ interdum coniungi poſſe, diligens danda eſt opera, vt diſcernere poſſimus, an hectica ſit ſimplex, an cum putridâ coniuncta; cùm ad curationem rectè inſtituẽdam iſtud ſummè ſit neceſſarium. Poteſt autem coniungi hectica cum putridâ vel Intermittente vel continuâ. Si cum intermittente coniungitur, minùs difficulter cognoſcitur. Nam inclinante acceſſione, ſiue per ſudores, ſiue per alui excretionem, ſi calor nihilominus aliquis relinquatur, is tamen remiſſus, ita vt æger ſe febricitare non ſentiat, adſitque magnus virium languor; aut præceſſerit pinguis excretio vel ſudor diaphoreticus iam penitiùs & fixiùs febrem ſe inſinuaſſe, indicio eſt. Quibus illud accedit: quòd finito paroxyſmo, reliquæ omnes partes temperatiores apparent, arteriarum ſolùm loca calidiora ſunt; pulſúſque celeritatem & frequentiam non amittit: æger quidem cibum aſſumit, nihil tamen inde roboratur, ſed corpus ſenſim contabeſcit.

Hectica cũ continuâ ſigna. Verùm ſi hectica cum putridâ continuâ coniungatur, longè difficilius eſt eam cognoſcere. Nam hectica, quæ cum intermittente coniungitur, tempore ἀπυρεξίας ſola manet, vt non ita difficulter cognoſci poſſit, ſed quæ cum continuâ coniungitur, nunquam ſola eſt. Primò autem ſicca caliditas remanet per totum corpus poſt finem declinationis, vel totius putridæ febris, vel eius periodorum; quamuis forſan ſudor febrem ſoluens copioſus ſuperueniat. Hocque indicat, præter illum calorem, qui cum ſudore euanuit, etiam alium adhuc calorem in membris fixiùs hærere. Secundò corpus plus extenuatur & emaciatur, quàm aliàs per tales febres putridas fieri ſolet. Atque id etiam argumento eſt, alium adhuc ſubeſſe calorem, quàm ex putredine, qui membra ita colliquet & abſumat. Tertiò vrina oleaginoſa apparet. Tandem ſi de hecticâ conſtet, de putridâ autem ſuſpicio ſit, putredinem indicat ἀνάβασις & ἐπισημασία caloris δακνώδης, inuaſio caloris non libera & impedita, ita vt calor non ſe mox liberè diffundat, ſed ad interiora repulſus ſubmergatur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Etſi verò hecticas in principio curare non admodum difficile eſt: tamen eaſdem in principio cognoſcere, eſt difficile: cùm clam & occultè ſeſe hæc febris inſinuet, vt incurabilior indies reddatur. Quò enim tabi propinquior hæc febris euadit, eo curatu magis impoſſibilis. Non autem hîc principium dierum numero, ſed ipſius diſpoſitionis qualitate metiri oportet, & gradûs huius febris ſuprà deſcripti attendendi ſunt. Primæ enim ſpeciei ſeu gradûs hectica inter reliquas facilè curatur, ſi ſimplex ſit, neque putredinem coniunctam habeat. Secundi gradûs & ipſa curatur; ſed difficiliùs. Tertij gradûs ſanari non poteſt; cùm humidum illud radicale abſumptum & exſiccatum ſit, partéſque ſimilares abſumptæ refici non poſſint. Quæ putridæ coniungitur hectica, curatu difficilis eſt, & plerumque lethalis, ob indicationes inter ſe pugnantes, & propterea tandem in tabem tranſit.

CAPVT III.

De Curatione Febris Hecticæ.

Indicationes. Cvm febris hæc, niſi dum incipit, cauſâ careat. Indicationes ſumuntur ab ipſo morbo & viribus. Et quidem vtraque indicatio in idem recidit. Nimirum quicquid humidi & ſolidarum partium abſumptũ & exſiccatum eſt, id, quantum fieri poteſt, humectantibus reſtituere oportet. Quod dum fit, vires ſimul conſeruantur & augentur: Simul tamen calida intemperies refrigerationem poſtulat. Et quidem in curatione ſumma diligentia adhibenda eſt; cùm nec leuiſſimum errorem toleret hectica. Itaque in refrigerantibus adhibendis id cauendum, ne calorem natiuum iam debilem & abſumptum nimiâ refrigeratione extinguamus: Et proinde vtilius eſt, ſenſim potiùs, quàm ſubitò refrigerare. Humectantia verò in hac febre ſemper tutiora & vtiliora ſunt, quàm refrigerantia. Humectantia enim lentè & tardè ſuas operationes exequuntur. Refrigerantia verò ſunt efficaciora, atque ideò etſi calorem febrilem potentiùs tollant, metuendum tamen eſt, ne, corpore inprimis extenuato, calorem natiuum vnà extinguant. Præterea & hoc obſeruandum, inter refrigerantia & humectantia ea eligenda, quæ ita refrigerant, vt non ſiccent, & ita humectant, vt non calefaciant. Nam quæ refrigerantia ſimul exſiccant. vel humectantia calefaciunt, febri huic curandæ parum conueniunt. Atque hæc omnia de hectica ſimplici intelligenda ſunt.

Si verò hectica febrem putridam, aut viſceris alicuius inflammationem coniunctam habeat, non tollitur, niſi morbo priore, ceu cauſâ, ſublato. Si tamen hectica nimis vrgeat, ne vires ſumat & incurabilis reddatur omnino præcauendum. Et quia hectica inducias dat, quas putrida non concedit; interim obſtructiones aperiendæ, humoréſque putridi ſenſim euacuandi ſunt, atque ita putredo primò tollenda.

In hecticâ ergo ſimplici quia adjectione & humectatione opus eſt, nec euacuatio ſanguinis, nec aliæ purgationes inſtituendæ, ſed potiùs, cùm medicamentis, tum diætâ corpus humectandum. Medicamenta autem duplicia ſunt, quæ intra corpus aſſumuntur, & quæ extrà adhibentur. Quæ aſſumuntur medicamenta, inprimis humectare & ſimul refrigerare debent, qualia ex violis, borragine, buglοſſo, nymphæâ, roſis, endiuiâ, cichorio, ſem. 4. frigidis majoribus, papau. amygdalis parantur. Hinc conueniunt Iuleb. & ſyrupus violar. roſar. ſyrupus borrag. nymphææ. Inprimis verò vtilia ſunt ſemina 4. frigida majora, è quibus emulſiones, morſuli & alia medicamenta parantur.

Vt: ℞. *Amygdal. dulc.* Vnc. ij, *ſem. 4. frig. mai. excortic.* an. ʒ. j. *papauer. albi.* Drach. ij. *F. Cum aq. borrag. violar. vel hordei ſ. q. Emulſio.*

Quæ dulcoretur *rotulis manûs Chriſti perlatis, vel additâ ſacch. ſ. q. miſceantur ſuper igne, &* F. Saponea.

Ad eadem medicamenta pineæ quoque, piſtacia. ſpec. diamargariti frig. diatragacãthi frig. addi poſſunt.

Vel. ℞. *Conſeru. cichorij. bugloſſ. borrag.* an. Vnc. j. *ſpec. diamarg. frig.* Drach. j. *ſantali citrini* Drach. ß. *Cum ſyr. violar.* F. Electuar.

Valde â nonnullis commendatur *ſolutio ſeu magiſterium Margaritarum.*

Vtiles ſunt & rotulæ diamarg. frigidi & diatragacanthi frigidi.

Vel. ℞. *Sacch. albiſſimi* ℔. j. ß. *amyli ſubtiliſſ. puluериſat.* ℥. iiij. *ol. amygdal. dul. recèns expreſſi.* Vnc. iij. Diſſolu. ſaccharum ſuper igne *cum aq. roſ. vel violar.* & cùm inceperit inſpiſſari, adde *nunc amylum, nunc oleum amygdal. dulc. & cũ ſpatulâ continuò agitẽtur.* Fiátq; mixtura.

Infundere quoque licet in aquâ conueniente, vt borraginis, bugloſſi, roſarum, ſpecies diamarg. frigidi, ſantalum, & poſtea colare, colaturamq́ue cum ſyr. conueniente aut rotulis manûs Chriſti perlat. dulcorare.

Talia plurima habentur apud Guainerium, c. *proprio*, & paſſim apud practicos.

Ioh. Anglicus hunc ſyrupum commendat & aureum appellat.

℞. *Vngulam caballinam. umbilicum ♀, capillos ♀, lenticulam paluſtrem, endiuiam, hepaticam, cichorium, violariam, lactucam, ſemen lactuca, papaueris albi, portulaca. 4. frig. maior. maluæ, ficûs, vuas paſſas, pineas, amygdalas, ſantalor. omnia genera, flores violarum, raſuram Eboris, pruna damaſcena, caſſiam fiſtular. glycyrrhizam.*

Ex quibus ſingulorum q. ſ. coquit in aq. ſ. q. vel hordei, & cum ſacchar. albiſſ. ſ. q. parat ſyrupum, quem ægro manè & veſperi propinat.

In vſu tamen horum medicamentorum iſtud obſeruandum, vt nunc magis, nunc minùs refrigerantia adhibeantur, proüt febrilis calor intenſior vel remiſſior fuerit.

Inter ea, quæ extrà corpori applicantur, inprimis laudatur balneum aquæ dulcis. Quod ſi rectè adminiſtretur, refrigerat & humectat, & propterea conuenientiſſimum eſt, cùm nulla febris putrida adeſt.

Antiqui, vt cùm ex aliis locis, tum ex Gal. 10. *meth. med.* videre eſt, miram in iis adminiſtrandis adhibeant diligentiam. Et quidem Balneum antiquorum, ſecundùm nonnullos, tribus, ſecundùm alios quatuor partibus erat diſtinctum.

Primò enim in loco nonnihil calido loturi exuebantur, & in aëre calido tamdiu morabantur, donec corpus nonnihil incaleſceret. Deinde in aquam calidam immergebantur. Tertiò è balneo calido egreſſi in frigidam ſe conferebant; & quartò ſudores abſtergebant. Atque has partes antiqui eâ de cauſâ diſcernebant, vt primò pori corporis in aëre calido aperirentur, deinde in balneo aquæ dulcis calidæ corpus humectaretur, tandem ne corpus calore exſolueretur, aut calor intenderetur, calor frigiditate temperabatur.

Laborans autem febre hecticâ lauandus eſt ex præſcripto Galeni, ſine omni labore, ne vires exſoluantur. Id quâ ratione fieri debeat, ſatis exactè & curioſè Galenus docet. Iubet nimirum, vt æger in balneum in lectulo tranſportetur, paratámque ad manûs habeat calentem ſindonem, quâ in primam domum balnei à quatuor hominibus tranſportetur: hinc in ſecundâ oleo tepido perfundatur; poſtea in ipſum ſolium aquæ calidæ deducatur. In ſolio verò aquæ calidæ mediocriter moretur, ne calor natiuus & humiditas corporis diſcutiatur: & quidem ſindone in aquam mergatur. Hinc in frigidam ſemel, & quidem breuiſſimo ſpatio, mergatur. Poſtea iterum in lecto collocetur, primò ſpongiis, hinc mollibus linteis detergatur, tandem vnctus & veſtitus domum reducatur ac nutriatur. Ideò autem poſt balneum inungi jubet Galenus ægrum, vt pori cutis obſtruantur, & ne corpus plus juſto diſſoluatur, ſed humiditas ex balneo inducta intrò pellatur & retineatur. De quibus pluribus agentem Galenum conſulere licet, 10. *meth. med. cap.* 10. *Modus lauãdi hecticos, Gal.*

Cùm verò balneorum antiquis vſitatorum ſtructura & diligentia in deſuetudinem venerit; præterea non ſine cauſâ metuendum ſit, ne frigidæ occurſu corpus lædatur, ægérque ſubitum contrariarum qualitatum occurſum ferre non poſſit; ac facilè fieri queat, vt ex leui errato in frigidâ adhibendâ maius damnum oriatur, quàm ex recto vſu commodum: Arabes, & qui eos ſequuntur Medici aliam compendioſiorem hecticos lauandi rationem inſtituunt. In ægri cubiculo, cuius aër ſit tepidior, vt primæ parti balnei Antiquis vſitati, reſpondeat, labrum aquâ moderatè calidâ plenum prope lectum diſponi jubent, vt in eam æger ſine labore deſcendat, & quidem manè, poſt leuem ex vitellis ouorum aut iuſculo carnis cibum. In aqua æger blandè manibus tractetur, & tamdiu in aquá immoretur, donec ſponte tepeſcat. Cùm enim Galeno & pleriſque Medicis frigidæ poſt balneum calidum tanta neceſſitas viſa fuerit, vt calidum balneum ſine frigidâ parum prodeſſe putetur: frigidæ vices ſupplentur, ſi æger tamdiu in balneo donec ſponte tepeſcere aut refrigerari incipiat. Aut ſi nimis tardè conuenientem teporem acquirere videatur, vt ægrum balnei tædium capere incipiat, affuſâ frigidâ, balneum facilè iuſto modò tepeſcere & refrigerari poterit. Hoc modo cùm triplex balnei qualitas haberi poſſit, calida, tepida & frigida: in calidâ parum moretur; diutius in tepidâ; in frigidâ minimum. Atque iſta ratione, nullum ex frigidâ incommodum ſentiet. Quod facilè fieri poteſt, ſi ſubitò ex calidâ in frigidam immergatur. Alij quidem duo labra in ægri cubiculo conſtituunt, alterum calidâ, alterum frigidâ plenum, atque in priore primùm ægrum immergere jubent tamdiu, quamdiu ægri virtus id perferre poteſt, ita vt corpus non nimiùm incaleſcat; poſtea in frigidam demittunt, & iterum aliquãdiu in eâ morari jubent. Verùm propter eandem rationem prior ratio balnei videtur eſſe commodior.

Vt verò balneum plus humectet, in aquâ coqui poſſunt, maluæ, violæ, branca vrſina, & ſimiles humectantes plantæ.

Inprimis vtile eſſet balneum ex lacte dulci tepido paratum, quale & Ægyptiis hodie in vſu eſſe refert Proſper Alpinus. Verùm cùm ſumptûs iſtos ferre omnes non poſſint, ſuadent aliqui Medici, vt lactis aliquot lagenæ calefiant, & linteo triplicato æger inuoluatur,

uoluatur, ac poſtea lacte tepido perfundatur, tandémque ſpongia, vel panno lineo molli abſtergatur.

Inunctiones poſt balneum. Poſt balneum quocunque modo inſtitutum, vtile eſt, corpus inungere oleo dulci, violarum, amygdalarum dulcium, nymphææ, roſarum, &c. Inprimis ſpina dorſi tali linimento inungenda:

℞. *Mucilag. ſem. pſylly, cydonior. aquâ violarum extracta*, an. Vnc. j. *ol. violarum, lactis muliebris*, an. Drach. vi. *butyri rec. ſ. aquâ violar. loti*, Vnc. ß. *camphora* Scrup. ß. *ceræ q.ſ.* F. Linimentum ad ſpinam dorſi.

Non ſolùm autem toti corpori ad refrigerandum & humectandum medicamenta topica applicantur, ſed priuatis quibuſdam partibus, inprimis iis, quæ præcipuè afficiuntur.

Sunt autem ad hunc vſum ea eligenda, quæ refrigerant citra vllam adſtrictionem. Talia fiunt ex roſis, violis, aceroſâ, portulacâ, lactucâ, lenticulâ paluſtri, &c.

Cordis regioni applicanda. Inprimis autem talia cordi commodiſſimè, vtpote quod maximè afficitur, applicantur. Galenus, 10. *meth. cap. 9.* cerotum roſaceum commendat, & thoraci applicat.

Vel ℞. *Aq. roſar.* Vnc. iiij. *nymphææ.* Vnc. ij. *borrag. acetoſæ* an. Vnc. i. ß. *ſantalor. omnium* an. Drach. ß. Miſce.

Poſſunt etiam admiſceri ſucci acetoſæ, endiuiæ.

Vel ℞. *Vnguenti roſ. Meſ. rec.* Vnc. ß. *ſpec. diamarg. frig. ſantali citrini*, an. Scrup. j. *Camphoræ* gr. vj. *Cum oleo roſar. odorato*, F. Limentum.

Hepati quoque & renibus refrigerantia adhibeantur, qualia ſuprà propoſuimus.

Guainerius jubet, vt hepati fruſtum cucurbitæ imponatur, quæ valdè refrigerat & humectat.

Diæta.

Diæta. Aër. Maxima verò curationis ſpes in Diætâ conſiſtit. Aër ergò, ſi naturâ ſuâ ſit vel temperatus, vel mediocriter frigidus, tali vtendum: Si vero valdè vel calidus, vel frigidus, ad mediocritatem arte reducendus.

Cibus. Inprimis verò Cibi magna eſt habenda ratio. Sit autem cibus refrigerans & humectans, facilis coctionis, boni ſucci, paucorum excrementorum, & qui non mox diſcutiatur. Tales autem cibi ſunt ptiſana, vel eius cremor, oua recentia, pulli gallinacei, caro hædina, piſces optimæ notæ, amygdalæ, aut puls talis.

℞. *Farin. hordei pura* M j. *Amyli* M. ß. Coq. ad pultē in lacte amygdalino. Adde *oua recentia conquaſſata* ij. *ſacchari penidy* Drach. vj Miſce.

Cibi autem condiantur lactucâ, endiuiâ, ſeminibus frigid. majoribus, papaueris.

Lac. Inprimis verò Lac conuenit, & vix quicquam ad curandam hecticam eo eſt conuenientius, quod non ſolùm alit, ſed etiam medicamenti rationem habet. Eſt enim, vt Galenus, 4. *de ſimpl. med. fac. cap.* 17. docet, frigidum & humidum, facilis coctionis, optimi nutrimenti, ac ſummam vim habet ſubſtantiam corporis noſtri humectandi & reficiendi.

Inter lactis autem genera, commendatur primo loco humanum, vtpote quod noſtræ naturæ ſit familiariſſimum; ſecundo loco conſtituunt Medici lac Aſininum, quod tenuis eſt ſubſtantiæ, & facilè in totum corpus diſtribuitur; tertio caprinum; quarto vaccinum.

In propinando autem lacte primò obſeruandum, vt lac optimum eligatur, quod ſcilicet nullam alienam qualitatem vel guſtui vel olfactui confert, ſed ſuo genere dulciſſimum ſit, & genuinum lactis colorem habeat. Deinde videndum, ne in ventriculo coaguletur: Quâ de causâ lacti aliquid mellis, aut, quod commodius eſt, ſacchari aut ſalis, admiſcendum eſt. Præterea lac, quantum fieri poteſt, mox ab vbere calidum dandum, & quidem tribus horis ante reliquum cibum: Et à principio non plus cyatho, poſtea verò licet cyatho menſuram augere, rurſúmque alium deinde adjicere, donec conueniens viribus ægri menſura detur, quæ ſcilicet à ventriculo ægri rectè poſſit concoqui, vt in eo neque fluctuet, neque corrumpatur, neque vires omnino grauet.

De cochlearum vſu in hecticâ inter Medicos non planè conuenit. Medici ſuperiorum ſeculorum vix aliud magis commendant, quàm cochleas, & in iis totam ferè ſalutis ſpem ponũt. Vnde nõ ſolùm cochlearum carnes ægris comedendas exhibent, ſed & deſtillata, electuaria inſtauratiua appellata, morſulos, ſyrupos, & plurima alia inde conficiunt. Verùm apud Antiquos de his nulla fit mentio. Et Galenus paſſim inter alimenta craſſum ſuccum generantia eas ponit. Atque alij quidam Medici eas improbant, eâ de causâ, quòd difficulter concoquantur, & vix à ſanis, multò minùs ab ægris rectè confici poſſint, craſſum terreſtre & mali ſucci alimentum generent, ac multa excrementa ſuppeditent. Quod cùm non ſit de nihilo, eo modo ſaltem cochleæ vſurpandæ ſunt; de quo Inſtitut. *l. 4. part. 1. cap. 3.* dictum, vt nimirum non caro earum, quæ ab ægris cõcoqui nõ poteſt, ſed jus tãtùm ægris præbeatur. *Coc.*

Nonnulli cancros in lacte caprino coquunt, atque additis herbis conuenientibus aquam-bilem Phthiſicis parant. Quæ eadem etiam, plantis conuenientibus additis, pro hecticis parari poteſt, & rotulis manûs Chriſti dulcorari.

Guainerius ranas virides, quæ in arboribus viuunt, capitibus abſciſſis, & viſceribus abiectis, tamdiu in aquâ coquit, vt caro ab oſſibus ſeparetur, deinde cum farinâ hordei & carne ac brodio illo facit paſtam, quâ gallinas & pullos nutrit, eóſque hoc modo nutritos mirabiliter dicit conferre hecticis. Sumit etiam loco ranarum anguillas. Poſſent & cancris ac cochleis hoc modo nutriri pulli & gallinæ, quæ procul dubio alimentum conuenientius hecticis præberent, quàm ipſa cancrorum aut cochlearum caro comeſta. *Ranæ*

Nonnulli, vt alimentum parent, quod non difficulter coquatur, facile diſtribuatur, agglutinetur, nec à calore ſolidarũ partium ſtatim diſcutiatur, ſumunt carnem vel cancrorum, vel cochlearum, eámque ſale fricant & diligenter abluunt, ac poſtea in aquâ pura, donec ferè liqueſcant, decoquunt: poſtea ptiſanam hordeaceam ſemicoctam addunt, iterúmque, donec perfectè cocta ſit, coquunt, & tandem per ſetaceum aut linteum colant, ac ptiſanam hoc modo paratam præbent. Alij cancros coquunt in lacte (præſertim caprino) poſtea contundunt carnem, per ſetaceum trajiciunt, & addito lacte caprino, vel amygdal. & ſacchari ſufficiente quantitate, coquunt ad ſpiſſitudinem. Quâ ratione etiam, ſi cui libet, cochleæ præparari poſſint. *Iura rantia*

Nonnulli hoc loco commendant aquas deſtillatas è carnibus animalium. Verùm quantum iis tribuendum ſit, dictum, *l. 5. Inſtit. part. 3. ſect. 3. cap. 5.* Plus nutrit jus inſtaurans dictum, & ſuccus è carnibus aſſis animalium expreſſus. Ius inſtaurans tale fieri poteſt.

℞. *Gallinam vel caponem, Cinamomi, macis* an. Drach. j. *vel* ij *ſantali citrini* Drach. ß.

Conciſa caro coq. in vaſe duplici, donec caro ab oſſibus ſeparetur. Hinc ſuccus exprimatur, qui in frigore concreſcit. A concreto pinguedo detrahitur, & ægro de juſculo calefacto cochlear vnum vel alterum, vel ſolum, vel cum juſculo alterius carnis exhibetur. Poteſt etiam addi inter coquendum caro vitulina vel bubula. Vide Inſtit. *ib. cap. ſecundo.*

Conuenientes quoque cibi parantur hecticis ex amygdalis, nucleis pini, piſtaceis cum ſeminibus frigidis & papaueris albi, cum aqua roſarum & ſaccharo, atque inde iuſcula, mazæ panis, aliique cibi fiunt. Ægyptiis, vt refert Proſper Alpinus, *lib. 4. de Medic. Ægypt. c. vlt.* familiariſſimæ ſunt ſorbitiones *magleb* atque *maſtabaleb* vocatæ, quæ ex variis ſeminibus vim refrigeratoriam & humectatoriam habentibus parantur: ſemine ſcilicet lactucæ, endiuiæ, ſonchi,

ſonchi, maluæ, pſyllii, papaueris albi: melonum, cucurbitæ, anguriæ, hordei, piſtaciorum, amygdalarum dulcium, ſingulorum ſcilicet æqualibus partibus, quæ omnia in mortario marmoreo contundunt, ac lac cum aquâ endiuiæ vel hordei exprimunt, adduntque modicum aquæ roſaceæ & ſacchari candi violacei.

In omni autem cibo exhibendo obſeruandum eſt, ægros quidem plurimo indigere alimento; ob virium tamen imbecillitatem illud concoquere non poſſe: ideò parum cibi, ſed ſæpius exhibendum eſt. Et quoniam omnis attrahendi & coquendi vis in hecticis eſt debilis, liquidiora alimenta ipſis conueniunt, cùm facilè diſtribuantur & coquantur.

Potus in noſtris regionibus conueniens eſt cereuiſia, inprimis triticea. Poteſt & vſurpari decoctum hordei, in quo pruna, glycyrrhiza, & momentum cinamom. aut ſem. coriandri coctum ſit. A vino autem, niſi illud aquoſum, album aut dulce ſit, abſtinendum, ſicut à mulſa.

Galenus, 10. *meth. med. cap.* 5. & 6. aquam frigidam quoque exhibet, & ſcribit, ſe hoc modo multos à maraſmo præſeruâſſe. Sed frigida ſaltem in eminente hecticâ; aut eius principio, & quidem in aſſuetis locum habet, & vbi corpus adhuc ſanguine abundat, ad maraſmum præcauendum. Quò autem corpus magis extenuatum & tabes maior fuerit, eò minùs conuenit frigidæ potio. Facilè enim ab eâ calor innatus, qui reſtat paucus, extingui, & partes extenuatæ valde lædi poſſunt.

Somnus in hac febre ſit moderatus, vel etiam conſueto longior, qui corpus & vires miro modo reficit.

a cum ... en- Si hectica cum putridâ febre copulatur, & vel ad inflammationem, aut vlcus alicuius viſceris ſequitur, vel cuicunque putridæ conjungitur, curatio difficilis eſt. Facilè enim, dum vni prodeſſe ſtudemus, alteri nocere poſſumus. Imò eadem febris non facilè cognoſcitur. Itaque ſi corporis maior extenuatio, quàm pro ratione febris ſubſequatur, omnia ſigna diligenter perpendenda ſunt; & ſi febris intermittens, inprimis attendendum, an pulſus tempore ἀπυρεξίᾳ adhuc febrilis ſit.

Curatio. Vt ergo talis febris curetur, primò cauſam hecticæ, quæ eſt calor febris putridæ, niſi hectica nimiùm vrgeat, tollere ſtudebimus; ita tamen, ne hecticam planè negligamus. Nam ſi ſoli putridæ febri curandæ idonea medicamenta exhibere velimus, augebitur hectica: aut ſi ſoli hecticæ intenti ſimus, augebitur febris putrida.

Ergò in præparandâ materiâ, obſtructionibus aperiendis, vt & purgantibus, aliquid addendum, quod hecticam reſpiciat, ex endiuiâ, violis, portulacâ: Et quidem alterantia hîc efficaciter humectare debent, ideò omnibus medicamentis admiſceantur.

Purgantia ſint leniora, ex ſyrupo roſ. ſol. violar. ſolutiuo, mannâ, caſſiâ. Poteſtque iis materia lentè euacuari, & per vices corpus iterum refici. E. g. In tertianâ cum hecticâ coniunctâ.

♃. *Caſſiæ* Vnc. i. *ſpec. diamarg. frig.* ʒ. ß. F. Bolus.

Vel: ♃. *Rad. cichor. polypod. eryngy* an. Drach. ii. *endiuiæ* M. ß. *flor. violar. borrag. bugloſſ.* an. P. i. *ſem. 4. frig. mai.* an. Drach. ß. *tamarind. paſſul.* an. Vnc. ß. *iuiubar. ſebeſten.* an. nu. vi. Coqu. *in ſ. q. aq. hordei ſ.* In Colaturâ infundantur. *rhab. opt.* Drach. i. ß. *ſpica, Schœnanthi.* an. gr. vi. Colaturæ ♃. Vnc. iii. In quibus diſſolu. *mannæ el.* ℥. ß. *vel q. ſ.* Colentur. Adde *ſyr. violar. ſolut.* Vnc. ß. F. Hauſtus.

Epithemata quoque refrigerantia & humectantia cordi, pulſibus, & hepati apponantur, de quibus antea dictum.

LIBER QVARTVS, *DE* PESTE, PESTILENTIBVSQVE AC MALIGNIS FEBRIBVS.

CAPVT I.

De Natura Peſtilentiæ.

CVM differentias febrium eſſentiales, vt appellant, eas ſcilicet, quas Galenus in libris de febr. diff. tractat, hactenus abſoluerimus: atque inter accidentales vulgatiſſima & cognitu maximè neceſſaria ſit ea, quæ febres peſtilentes malignaſque complectitur; atque ipſa Peſtilentia tam frequenter cum febribus complicetur, vt plurimi, iique non vulgares Medici, in eam venerint ſententiam, peſtilentiam nihil aliud eſſe, quàm febrem ſummè putridam, ac putredinis quodam gradu excellentiore ſolùm ab aliis putridis differentem: operæ pretium fuerit, & ordinis ratio id poſtulat, vt iam de peſtilentiâ, peſtilentibúſque ac malignis febribus agamus.

Etſi verò per febres malignas & peſtilentes, quaſi per gradûs quoſdam, ad ipſam peſtilentiam aſcendatur, & ſummus corruptionis gradus, vt poſtea dicetur, ſit in peſtilentiâ: atque ita à malignis & peſtilentibus febribus inchoandum videatur: tamen cùm malignitas & venenoſitas in peſte ſit maxima, & maximè perſpicua, ab eâ initium facere libet.

Et vt primò in naturam peſtilentiæ inquiramus, de hoc quidem apud omnes conſtat, Peſtilentiam eſſe morbum quendam pernicioſum & periculoſum, quo qui laborant, plurimi pereunt, & alios inficiunt. Vnde etiam peſtis appellatio ad alias res periculoſas & pernicioſas traducta & translata eſt; peſtilentémque inuidiam; *Senec. in Hippol.* peſtiferum amorem, *idem in Thebaide*; ciues, *Cicer.* 1. *de orat.* tribunatum, *idem pro domo ſuâ*, frugum, ventos, *Horat.* 3. *carm. Od.* 23. ſeditioſos ciues & malos conſules Rerumpubl. *Cicero pro Sylla*; milites imperij, *Liuius lib.* 2. adulatores iuuentutis, *Terent. in Adelph.* peſtes dixerunt. Aut potiùs peſtis nomen, quod in genere rem quamcumque pernicioſam ſignificat, in ſpecie malo omnium periculoſiſſimo & pernicioſiſſimo tributum eſt. In quâ tamen ſignificatione peſtilentiæ & peſtis nomen duo complectitur. Primò & præcipuè morbum omnium pernicioſiſſimum, de quo iam nobis agendum; deinde etiam ſtatum & conſtitutionem, quâ talis morbus graſſatur; quo modo cum alibi, tum 6. *epid. com.* 1. *t.* 29. Galenus hac voce vtitur.

De Peſtilentiæ naturâ Quâ in re verò peſtilentiæ eſſentia conſiſtat, dubium eſt, & de eo variæ ac prolixæ apud Medicos occurrunt

Varia autorum ſententia.

occurrunt controverſiæ. Nam cum peſtis cum febre putrida plerumque coniungatur, eadem contagioſa ſit, & ſubitò diſſeminetur, pluréſque iugulandi vim habeat; non omnes, quomodo hæc ad peſtem pertineant, an eius naturam conſtituant, an verò alio modo ad peſtem referantur, perſpexerunt. Atque hinc peſtilentiam alij febrem epidemiam periculoſam & pernicioſam, alij aliquid aliud eſſe dixerunt.

Ne igitur à ianuâ, quod dicitur, aberremus, primò in quo peſtis natura conſiſtat, inquirendum, & quidem rationis & experientiæ ductu. Etſi enim à Præceptorum & Magiſtrorum in arte Medicâ celebrium placitis, non ſine graui causâ recedendum, ſed eorum veſtigiis, quantum licet, inſiſtendum cenſeamus, ſeruilem tamen animum Alex. Maſſariæ ſequi non placet, qui, *de Peſte lib.1.* ſcribit, ſibi iamdudum conſtitutum eſſe, Galenum perpetuò imitari, & ab illo, ne latum quidem vnguem diſcedere, ac ſe malle cum eo errare, quàm cum iſtis (recentiores intelligit) vera ſentire.

An peſtis certum morbi genus ſit.

At vt hinc faciamus initium, Maſſarias, & cum eo quidam alij, peſtem nullum certum morbi eſſe genus dixerunt, neque vnam noſtri corporis partem petere; ſed omnes in vniuerſum & omnis generis morbos peſtilentes eſſe, imò ipſam peſtem conſtituere dixerunt, modò ſint vulgares, & maiorem hominum partem interficiant. Atque hanc eſſe cauſam putat Maſſarias, cur neque Hipppcrates, neque Galenus peculiarem aliquem de peſte tractatum ſcripſerint. Idque eo confirmare conantur, quòd ſi omnes, omnium temporum peſtilentias ſtudioſè memoriâ repetamus, atque ſingula vniuſcuiuſque tum ſymptomata, tum morbos accuratè animaduertamus, illa tam multa, varia, inter ſe differentia, ac ſæpenumerò contraria fuiſſe deprehendimus, vt vno morbi genere comprehendi ac coarctari facilè non poſſint.

Atque huius etiam ſententiæ Galenum fuiſſe aiunt, cùm alibi, tùm præcipuè 3. *epid. comm.3.t.20.* vbi hæc habet: *Non eſt certi morbi nomen vulgare vel peſtilens. Cæterùm quicunque in vno loco multos ſimul inuadit, vulgaris hic vocatur; qui ſi ſimul hoc habeat, vt multos perimat, peſtis eſt.*

Verumenimuerò etſi negandum non ſit, cum peſte plurima morborum genera & ſymptomata coniungi poſſe; febres, deliria, vigilias, ſomnum profundum, capitis dolorem, aphthas & oris vlcera, anginam, pleuritidem, vomitum, diarrhœas, icterum, bubones, carbunculos, macularum varia genera, & plurima alia, quæ ab Hippocrate, *in lib. epid.* & aliis paſſim recenſentur; & hactenus verum eſſe non diffiteamur, quod modò ex Galeno dictum eſt, non eſſe certum morbi genus, vulgare vel peſtilens, id eſt, in peſte non vnum genus morbi vel ſymptomatum graſſari, ſed plurima, atque in hac iſta, in aliâ alia: tamen in illis morbis omnibus peſtis eſſentia conſtituenda non eſt, ſed talia ſolùm ſunt, quæ peſtem vel ſequuntur, vel comitantur; ipſa verò, quatenus talia, nullam pernicioſitatem, quæ peſtis naturam conſtituit, obtinent, neque, quatenus talia, hominem iugulant. Et proinde vlteriùs quærendum, cur illi morbi peſtilentes dicantur interdum, cùm ſæpè tales non ſint. Verbi gratia febris, quæ cum peſte conjungitur, ſæpè mitis eſt, & ab eâ nullum ægro periculum imminet, qui tamen moritur, & à veneno peſtilenti, quod cum febre illa coniunctum eſt, interimitur. Ita angina ſæpe cum peſte copulatur; quæ licèt neque ſuffocando, neque per febrem hominem iugulet, æger nihilominus non conualeſcit ob peſtilens venenum; vnde & angina illa peſtilens nominatur. Ita alui profluuia interdum peſtem comitantur, quæ ex ſe non ſunt lethalia, ſed cum peſte pernicioſa fiunt.

Cur Peſti tot

Quod autem tam varij morbi peſti coniunguntur, id tum ex veneni varietate, & cauſarum diuerſitate, quæ non ſemper planè eædem ſunt, proficiſcitur; tum ex diuerſitate corporum, in quæ peſtilens cauſa incidit. Id quod docet Galen. 3. *epid. comm. 3. t. 70.* *Hac tempeſtas*, inquit *videtur humores aceruaſſe & repleuiſſe caput, idque omnibus morbis commune fuiſſe, ſed fuiſſe ſuo quemque morbo, alium alio correptum, pro ſuâ cuiuſque naturâ; alui fluxionibus, acribus deiectionibus pinguibúſque bilioſos. Rubicundi verò,* inquit, *& ad melancholiam diſpoſiti non iniuriâ ſunt phrenitide & febre ardenti correpti; vt & craſſo bilioſóque ſanguine præditi, & cruentis dyſenteriis. Quæ autem eſſent natura frigidiores tantùm, vel frigidiores ſimul & humidiores, has par erat, vt quæ nec facilè febribus, nec bilioſis affectibus ſunt obnoxia, in ſolas incidiſſe capitis deſtillationes.*

& tot morbi ſympt... coniun... tur.

Peſtis morbi... eſt.

Ex quibus omnibus apparet: Primò, illud pernicioſum, quod peſtis naturam conſtituit, non in tot differentibus morbis, ſed in peculiari morborum genere quærendum eſſe, cum quo quicunque alij morbi coniunguntur, ij meritò peſtilentes dicuntur.

Morbus epidemius à peſtil. differt.

Deinde & illud hinc manifeſtum euadit, differre τὸ ἐπιδήμιον & τὸ λοιμῶδες, aliúdque eſſe peſtilens, aliud vulgare. Vt enim morbus vulgaris ſit, hoc ſaltem requiritur, vt plurimos in aliquâ regione vel ciuitate inuadat: non tamen eſt neceſſarium, vt omnes vel plurimos iugulandi vim obtineat. Ita annotauit Foreſt. *lib. 6. obſeru. 3.* anno 1580. ſex ſeptimanarum ſpatio, tuſſim & catarrhum quendam epidemium vniuerſam planè Europam peruaſiſſe; ita vt integræ familiæ eo malo corriperentur: tantum verò abfuit, vt id malum lethale eſſet & peſtilens, vt etiam vix milleſimus eo interierit. Peſtilens verò morbus is eſt, qui pleroſque ex iis, quos corripit, iugulat.

An et demius peſtis ... neat.

Vt verò peſtilens morbus etiam ſit vulgaris, ad eſſentiam eius non pertinet, ſed accidens quoddam peſtis eſt, eius vel cauſam communem, vel præter cauſam, peſtilentis morbi effectum, contagium ſcilicet, ſequens. Etſi enim vnus ſaltem in vrbe aliquâ peſte corripiatur, eum peſte laborare negandum non eſt, ideo, quòd ſolus eâ laboraret; ſufficítque, in plurimos paſſim ſeſe diffundendi potentiam habere, etſi nondum actu epidemius ſit ille morbus.

Obiec.

Objicitur quidem hîc à quodam, à me confundi actum primum cum ſecundo. Quemadmodum enim, inquit, lethalis dicitur hic morbus, non quòd omnes, quos inuaſit, iugulet, ſed quòd ſemper vitam oppugnet, & extinguere poſſit: ita quoque contagioſum & Epidemium dici poteſt, non quòd ſemper actu per contagium in alium pluréſue ſe diffundat, & multiplicet, ſed quod diffundere & multiplicare poſſit. Quandoquidem iſtud de neceſſitate ſit peſtis & naturâ; ad illud verò plures circumſtantiæ & patientis diſpoſitio requirantur.

Solutio. Morbus epidemius & Contagioſus differunt.

Verùm hîc confunditur Contagioſum & Epidemium, & malè ſtatuitur, morbum aliquem potentiâ epidemium eſſe poſſe. Non enim idem eſt Epidemium & Contagioſum, ſed omninò peculiaris eſt morbi differentia, quâ in ſporadicos & epidemios; & rurſum peculiaris, quâ in contagioſos & non contagioſos diuiditur. Et contagioſum aliquid eſſe libenter concedimus, quod nondum plures infecerit; contagiúmque ipſam morbi ſeu cauſæ morbificæ eſſentiam proximè conſequitur. At quòd morbus aliquis eſt epidemius, pluréſque corripit, id non ſemper ex naturâ morbi vel contagio habet, ſed id ſæpe ſolùm ex causâ communi, aëris ſcilicet vel victûs vitio dependet; neque omnes illi morbi peſtilentes ſunt. Talis morbus epidemius procul dubio fuit, cuius Foreſtus, *lib. 6. obſ. 2.* facit mentionem, qui non per contagium, ſed ſubitò vnico ferè tempore omnes inuadebat, afflatu quodam irruens, & poſt ſeptimum aut vndecimum diem neminem ampliùs

ampliùs aggredi viſus eſt. Ita non non raro febres epidemiæ graſſantur, quæ tamen neque contagioſæ, neque peſtilentes ſunt.

Itaque concedimus quidem, aliquid contagioſum actu primo & poteſtate ſaltem eſſe poſſe, quod tale non ſit actu ſecundo: definiemúſque poſtea peſtem poteſtate alios inficiendi, non ipſo actu ſecundo, aut effectu, quem non ignoramus multiś modis impediri poſſe. Verùm epidemius ſeu vulgaris morbus nullus potentiâ dicitur, ſed is ſolùm propriè talis eſt: qui reuera & ipſo actu plures corripit; quamdiu verò intra paucos continetur, epidemius non eſt.

[An peſ]tis ſit [an] Ende[mius] mor[bus]. Vt verò peſtem quamlibet, cùm omnis contagioſa ſit, in vulgus facilè diſſeminari poſſe concedimus: ita non abs re quæritur; An peſtis tantùm ſit in morbborum Epidemiorum numero: An verò aliqua peſtis morbus Endemius eſſe poſſit. Sunt quidem nonnulli in eâ opinione, reperiri peſtilentes morbos Endemios, quales dicunt eſſe illos, qui Syriam & Ægyptum ſæpe exercent, ac plerumque Cairum & Byzantium affligunt.

Verùm concedendum non videtur, dari tales Endemios peſtilentes morbos. Nam cùm, vt Galenus rectè, *1. epid. in proœm.* docet, ab Endemiis Epidemij ita differant, quòd hi per aliquod tempus aliquam regionem peruadunt; illi verò incolas, ac ſi cognati eſſent, nullo non tempore comitantur: homines & vita humana cum causâ peſtilenti perpetuò coniuncta durare non poſſent, neque regio aut ciuitas homines alere, quæ cauſam peſtilentem vernaculam habeat, & domi ſuæ alat. Nam peſtilentiæ illæ in Syriâ & Ægypto ac Byzantio non ſunt perpetuæ, ſed interdum ceſſant; neque etiam ſtatas planè periodos obſeruant, ſed ſatis inordinatè, pro varietate & inconſtantiâ cauſarum, inuadunt. Et alibi etiam obſeruatur, in populoſis vrbibus, atque vbi magnus eſt hominum confluxus, peſtilentiam frequenter aliunde eò transferri, & ſenſim ac clanculum propagari. Ac quod Cairum in ſpecie attinet, ſatis clarè Proſper Alpinus, *lib. 1. de medic. Ægyptiorum c. 15.* docet, Cur peſtis ei vrbi ſit familiarior, & ſæuiùs in eâ graſſetur. Refert enim, rariùs ex aëris vitio vel domeſticis cauſis peſtem ibi naſci, ſed aliunde, præcipuè ex Syriâ, Græciâ & Barbariâ, eò adſportari, atque incuriâ incolarum ſubitò propagari. Perſuaſum enim, inquit, Turcæ Ægyptiíque ſibi habent, ſingulis à Deo prædeſtinatum eſſe exitium exitiíque qualitatem, ita vt in bello morituros nullo pacto à peſte interimi poſſe arbitrentur, & ſolùm peſte eos mori poſſe, quibus quidem ab ipſâ exitium præfixum eſt. Quâ vanâ credulitate omnes peſtiferum morbum negligunt atque parui faciunt, nihilque ab eo timent, pro certo credentes, ſi vitam eo morbo finiendam eſſe deſtinatum ſit, quin eò moriantur, nullo pacto ſe effugere poſſe, neque in bello, neque in mari, neque alio modo mortem ſibi pertimeſcendam. Atque hinc peſte Ægyptum depopulante, vrbémque Cairum ſæuiſſimè depaſcente, nemo ipſorum fugam arripit, neque cum peſte infectis conuerſari timet, neque veſtibus aliiſque laneis lineiſque pannis peſtis contagio infectis vti abhorret. Veſtes enim aliáque peſte interfectorum ſupellex ſubitò in emporiis publicè venditur, & quiſque eam emit abſque vllo peſtilentis contagij timore.

Cum ergo morbi reliqui, qui cum peſte coniunguntur, eſſentiam peſtis non conſtituant, & per ſe peſtilentes non ſint; neque etiam per τὸ ἐπιδήμιον peſtis definiri poſſit: iam in quo peſtis natura conſiſtat, porrò quærendum. Atque vt ab iis, quæ nota & ab omnibus conceſſa ſunt, incipiamus, Omnes homines, vt etiam ſuprà dictum, peſtilentiam in aliquo loco graſſari dicunt, cùm plurimi ſimul vno aliquo morbo corripiuntur, eodémque pereunt, aliíque inficiuntur. Ex quo concludimus, eius partis neceſſariò morbum eſſe peſtilentiam, à quâ vita maximè pendet, & quâ læsâ, homo de vitâ ſummoperè periclitatur, Cordis ſcilicet; atque ita in peſtilentiâ Cor vitæ fontem, caloriſque vitalis officinam maximè affici, eóque affecto homines tam ſubitò vitâ priuari. Idque nemini dubium eſſe debet, qui ea quæ in peſtilentiâ accidunt, perpendit. In omni enim peſte animaduertitur ſubitaneus virtutis vitalis lapſus, ſummaque virium debilitas. Animalis verò facultas in peſte ad finem vitæ vſque non raro integra perſiſtit; ſicut & Naturalis facultas nonnunquam adeò inſigniter non labefactatur. *Peſtis cordis morbus.*

Sunt quidem nonnulli, qui hîc contrarium ſentiunt, & non ſolùm cordi, ſed & aliis partibus venenum peſtilens aduerſari ſtatuunt, imò peſtem euenire poſſe, cerebro viciniſque membris primùm infeſtam, quæ & necare poſſit, antequam vis venefica cor contingat, aut ſpiritûs vitales, ſaltem grandi iniuriâ parti animali illatâ, vt ſcribit Andreas Libauius, *tract. de venen. cap. 11.* eo modo, quo in magnis cerebri vulnerib. apoplexiâ, & ſimilibus affectibus homo moritur cerebro primò affecto. Idque eo probare conantur, quòd non omnia venena primò cordi aduerſa ſint, ſed alia pulmonibus, vt lepus marinus; alia veſicæ, vt cantharides; alia cerebro, vt hyoſcyamus: atque differentiam etiam iſtam & diuerſitatem in peſtilentiâ ex varietate ſymptomatum & effectuum apparere, cùm in peſte varij & diuerſarum partium morbi & ſymptomata conſpiciantur, carbunculi, bubones, nunc in his, nunc in aliis partibus, phreniti des, oſſium denudationes.

Verumenimuerò ſi concedamus ſanè, eſſe venena, quæ non cordi primò, ſed aliis partibus aduerſa ſint: tamen peſtilens tale non eſſe, ex ſummâ facultatis vitalis in peſte læſione, & ſubitâ atque inopinatâ morte, quâ peſte correpti extinguuntur, apparet. Et quanquam non in omnibus eadem pars affici videatur: tamen id accidit, partim quia, vt Galenus, *3. epid. com. 3. t. 17.* habet, ab eodem ſtatu genitus prauus humor non eaſdem partes inſidet; quia ſcilicet nec per naturam omnium in eâdem conſtitutione corpus eſſet in eodem ſtatu, ſed eſſet alia aliis pars infirmior: vnde accidit, vt nunc ad hanc, nunc ad illam partem venenum peſtilens protrudatur: partim quia contagium non ſemper per eandem partem recipitur, ſed nunc per aërem, quem inſpiramus, nunc per poros cutis, nunc alio modo; vnde eam partem, quæ primò illud recipit, primo loco etiam affici credibile eſt: ſicut Paræo, *lib. 1. de peſte, cap. 12.* peſtilentem halitum per nares in cerebrum attrahenti accidit. Facilè enim concedimus, venenum peſtilens ita corpori noſtro aduerſum eſſe, vt omnes partes ſummopere lædat: tamen primariò cordi aduerſum eſſe, vis illa inſignis facultatem vitalem lædendi, & hominem ſubitò iugulandi ſatis docet. Nec in peſte, ſicut in apoplexiâ, cerebri vel alterius partis læſæ interuentu cor afficitur, ſed licèt & aliæ partes in eâ afficiantur: tamen cor ſemper maximè lædi, ſymptomata, cordis affecti ſigna indicant, vt & antidota, quæ omnia veneno peſtilenti ſunt aduerſa, cor verò roborandi vim habent, & propterea non ad alias partes diriguntur. Hinc quanquam Paræus per nares vaporem peſtilentem primùm hauſerit, atque venenum ibi etiam procul dubio hæſerit, & poſtea per hæmorrhagiam & ſternutationem excuſſum ſit: tamen ab eodem cor affectum eſſe illa ipſa lipothymia, in quam incidit, arguit. Neque enim opus eſt, vt venenum peſtilens humoréſque corrumpens & putrefaciens ſemper & primariò in corde reſideat: ſed nunc has, nunc alias partes occupat. Ita Pauli Æginetæ tempore in colicâ illâ peſtilenti, quæ totam Italiam aliaſq; regiones plurimas deuaſtauit,

ſtauit, in inteſtinis materiâ peſtilens præcipuè ſedem habuit: ita nonnunquam pleuritides, nonnunquam lethargi, phrenitides, & alij peſtilentes morbi animaduerſi ſunt: in quibus tamen omnibus quocunque loco hærens materia peculiarem cum corde *συμπάθειαν*, habuit. Sicut id in epilepſiâ videre eſt, quæ etſi ſit proprius cerebri affectus, tamen non ſemper oritur per primarium affectum, ſed nonnunquam per conſenſum, vapore epilepſiam cauſante à pede, vtero, vel aliunde ad cerebrum aſcendente. Atque mori hominem in peſtilentibus iſtis malis, non corde tantùm malorum iſtorum vehementiâ in conſenſum tracto, ſed proprio morbo, ex eo patet; quòd homo ſubitò ſæpe & multò citius, quàm pro mali iſtius, cum quo coniungitur, naturâ pereat.

Qui autem morbus in peſte Cor præcipuè oppugnet, de eo Authores non conſentiunt. Omnes tamen in tres claſſes redigi poſſe videntur. Alij enim ſaltem ex putredine peſtem oriri exiſtimant. Atque qui hanc ſententiam ſequuntur, ij plerique peſti febrem coniungunt. Al. Maſſarias tamen immediatam peſtilentiæ cauſam putredinem eſſe docet, & nihilominus defendit, peſtilentiam aliquando ſine febre eſſe poſſe. Quod an fieri poſſit, hîc non diſputo.

De peſtilentis veneni naturâ variæ opiniones.

Alij à malignâ, venenatâ & occultâ qualitate Cor infeſtari exiſtimant, & peſte infectos morbo totius ſubſtantiæ, quem vulgò appellant, ſeu potiùs occultæ qualitatis laborare ſtatuunt.

Mediam inter hos opinionem tueri videntur Euſtachius Rudius & Raimundus Mindererus; ſed diuerſo modo. Euſtachius Rudius quidem, *lib. 3. pract. cap. 30.* in putredinem & ſimul in rem putreſcentem cauſam peſtis refert. Statuit enim in peſtilenti febre in humano corpore venenatam aliquam materiam reperiri, quæ putredinem tempore ac ratione præcedat, atque deinde putreſcens, dum putredinis vi eius venenoſa qualitas concitatur, actiones ſuas promat: atque ita prout putreſcit & extraneum calorem accendit, febrem gignat; quatenus verò venenata eſt, cor laceſſat, & peſtilentiam producat. Raimundus verò Mindererus, *in lib. de peſtil.* concedit: in omni peſte venenum adeſſe; ídque, & rectè, ex effectibus morbi huius, eiúſque ſæuitiâ, celeritate, ac inuadendi modo, nec non lethalium ſymptomatum multitudine ac prauitate, imò & indicij ipſius ſeu *κρίσεως* difficultate perſpici docet. Cùm verò venenorum varia ſint genera, atque in peſte etiam quædam varietas appareat; omne peſtilens venenum ſolâ ferè putrefaciendi vi nocere, ac ſepticum omnino ſeu putrefactiuum eſſe, & ſepticâ vi potiſſimùm omnem cladem perficere exiſtimat.

An peſtis natura in putredine conſiſtat.

Has opiniones iam examinemus neceſſe eſt, vt veritatem eruamus. Qui in omni peſte putredinem atque inde ortam febrem adeſſe ſtatuunt, ij, vt id credant, præcipuè adducuntur eo, quòd vident illos qui peſte corripiuntur, primò horrorem ſentire, quem poſtea calor excipit, non aliter quam in febribus putridis fieri ſolet, eoſdémque ciborum faſtidio, capitis doloribus, inquietudine, linguæ ariditate, oris ſiccitate, ſiti, bubonibus, carbunculis corripi, & ſimiles morbos atque ſymptomata, quæ putredinem ac febrem arguunt, in iis apparere. Verumenimuerò vt concedamus, iſta plerumque in peſte fieri; (nam ſemper non accidunt) tamen de eo iam controuerſia eſt. 1. An in peſte ſolùm putredo adſit; ſeu, An à ſolâ putredine peſtis natura pendeat. 2. An in omni peſte putredo & febris animaduertatur.

Primùm quod attinet eorum opinionem, qui ex ſolâ putredine peſtem dependere exiſtimant, agnoſcunt ij ipſi, dum huius inuadendi modum, ſæuitiam, celeritatémque, & hominem iugulandi vim, & medicamenta, quibus curatur, perpendunt, ex putredine ſimpliciter cauſam huius morbi dari non poſſe. Si enim ex putredine ſimpliciter, & quatenus talis, peſtis natura penderet: omnes febres putridæ eſſent peſtilentes. Itaque in determinandâ & definiendâ putredine varie laborârunt, atque in varias partes ſeceſſerunt. Et quidem alij ex ipſâ putredine, alij ex putreſcentis materiæ diuerſitate; alij ex loco differentiam quandam ab aliarum febrium putredine quærere conati ſunt. Fracaſtorius quidem putredinem illam ſtatuit eſſe profundam & ſordidam: Hor. Augenius illam excellentiore corruptione explicat, & febrem peſtilentem generari ſcribit, cùm maxima & excellens putredo fuerit: ita vt potiùs corruptio per putredinem, quàm putredo ſimpliciter appellanda ſit, cùm neque alterari, neque concoqui, neque euinci adeò poſſit, quod in hac febre putreſcit, vt ad priſtinam naturam redire queat.

Opinio Fracaſtorii. Hor. Augenij.

Non multum ab hac opinione diſcrepat Thom. Minadous, qui duplicem putredinem ſtatuit. Vnam ſecundùm quid, quæ non ſimpliciter adhuc putredo ſit, ſed alicuius adhuc coctionis particeps; Aliam, quæ putredo ſimpliciter appellari poſſit, eò quod nihil omnino contineat coctionis. Atque ex priore ſtatuit oriri alias febres putridas: ex putredine verò ſimpliciter dictâ & perfectâ ortum habere malignas. Antonius Portus plura coniungit, putredinémque peſtis authorem, largam, profundam, ſordidam, concluſam, ad minima elaboratam, & in lentore conſtitutam eſſe dicit. Alex. denique Maſſarias peculiarem terminum & gradum putredinis, quem nemo forſan ſatis explicare poſſit, hîc comminiſcitur.

Th. M. *Ant. P.* *Al. Maſſaria.*

Alij non in putredinem per ſe, ſed in rem putreſcentem cauſam diſcriminis transferunt; & peſtilentes febres ab aliis ita ſecernunt, quòd in peſtilentibus putredo depopuletur vniuerſam ſanguinis maſſam, atque inprimis alimentalem eius portionem; cùm in aliis putridis putreſcant potiùs partes illius excrementitiæ.

Alij tandem in malignis & peſtilentibus febribus focum putredinis eſſe in ſubſtantiâ cordis ſtatuunt; cum in aliis febribus focus putredinis ſit extra cor, è quo fuligines & vapores putridi ad cor mittantur.

Putredo ſola peſtis eſſentiam non conſtituit.

Verùm vt primò in genere has opiniones impugnemus, quocunque modo illi putredinem deſcribant & explicent, ad peſtilentiam conſtituendam non ſufficit. Nam niſi aliquid aliud addatur putredini, differentiæ illæ à putredine ſumptæ ſaltem ſecundùm magis & minùs ſunt, neque variant ſpeciem: atque ita non eſſet opus, peſtem à reliquis putridis ſeiungere. Et in peſtilentibus febribus magnitudo febris & mos eiuſdem non diſtinguerentur. Atque ita ſi putredinis magnitudo, excellentia, vehementia febris magnitudinem ſimúlque *κακοήθειαν* producit nulla erit differentia inter magnitudinem morbi & morem eiuſdem; quam tamen omnes Medici agnoſcunt: rectéque Galenus ſcriptum reliquit, *3. de criſ. cap. 4.* Debiles quidem & paruæ febres quandoque valde malignæ ſunt; & aliæ calidæ atque æſtuoſæ, vt ſtomacho anguſtiam, & calorem ac ſitim intolerabilem afferant, nihil tamen habent nonnunquam periculoſum.

Deinde peſtis ſecundùm ſuam eſſentiam & per ſe lædit modo toto genere diuerſo, & ſecundùm vehementiam, & ſecundùm perniciem ab eo, quo putredo & reliquæ putridæ febres hominem afficiunt; & proinde toto genere peſtis à putredine & putridis febribus diuerſa eſt: cùm operationes eſſentialiter diuerſæ formas, à quibus proueniunt eſſentialiter diuerſas arguant. Etenim peſtis, vt Galenus, *de theriac. ad Piſon. cap. 16.* docet, ceu fera quædam venenata non paucos aliquos miſerè perdit, verùm totas ciuitates depopulatur. Immutat enim aërem malo quodam modo; vnde homines, qui ſine aëre reſpirare non poſſunt, contagium miſerè euadere nequeunt. Attrahunt enim in ſeipſos aërem illum infectum, tanquam præſentaneum aliquod venenum. Hinc de quodam febri peſtilente extincto Galen. *3. epid. com. 3. t. 75.* ſcribit: *Itaque vt veneno lethali epoto quidam poſtridie vel tertio*

Peſtilentis veneni vis.

tertio die moriuntur, qualitate eius, non copiâ, mortem afferente: ita & hic quoque æger (phreniticus) ſtatim tertio die cenſendus eſt obiiſſe à qualitate ſuccorum virulentorũ, non phrenitide peremptus. At phrenitis illum eſt ſubſecuta ſymptomatis vice. Momento ſcilicet, ſeſe ferè exerit, & pernicioſos effectûs edit peſtilentia, ſtupendo planè modo ſeſe propagat ac diffundit, ac tantillum veneni peſtilentis vel in aëre diffuſum, vel in fomite aliquo latens, diutiſſimè integrum conſeruari poteſt, & poſtea in corpus receptum, tantâ celeritate tam grauia producit ſymptomata, vt à nullâ manifeſta qualitate tale aliquid prouenire poſſit. In putredine verò, quocunque etiam modo determinetur, nihil niſi manifeſtarum qualitatum actio apparet; & nulli alij morbi è putredine excitantur, niſi qui in qualitatum primarum & manifeſtarum exceſſu conſiſtunt, ac inprimis calore excedẽte lædit putredo, dum calorem natiuum in igneum mutat. In phthiſicis certè non leuis putredo eſt, quâ pulmones interdum vltra dimidium abſumũtur, ex quâ ſine dubio vapores putridi cordi communicantur: multos tamen annos ſæpe viuunt phthiſici, neque peſte extinguuntur, ſed lentâ morte pereunt. Imò obſeruatum eſt, non ſolùm pericardium computruiſſe, ſed & in ipsâ cordis ſubſtantiâ vlcera & apoſtemata inuenta fuiſſe, vt videre eſt, apud Schenckium, *lib. 2. obſeru. 202. & ſeqq.* quæ tamen nihil peſtilens induxerunt, ſed diuturnorum potiùs morborum cauſa fuerunt. Et ſi peſtilentia per ſolam putredinem, calorem ſcilicet natiuum in igneum mutando, & ita intemperie calidâ læderet: in ardentibus febribus longè maior pernicies appareret, quàm in peſtilentibus; cùm in ardentibus calor longè maximus conſpiciatur; peſtilentes verò omnes calorem vehementem non habeant.

...har- ...n peſte ...ria. Præterea ſi peſtilentia in ſolâ putredine, & non in venenatâ qualitate aliquâ conſiſteret, eo etiam modo, quo aliæ febres putridæ, curaretur. Verùm longè alia eſt ratio, & præſeruandi à peſtilentiâ & eandem curandi, quàm aliarum febrium putridarum: nimirum alexipharmaca, & in præſeruatione, & in curatione peſtis adhibentur. Atque ij ipſi, qui acerrimè defendunt, totam peſtis curationem in putredine amouendâ conſiſtere, vbi tandem ad peſtis curationem & præſeruationem ventum eſt, alexipharmaca adhibent, bolum armenum, terram ſigillatam, ſcordium, tormentillam, theriacam, & ſimilia.

Et licèt quidem hîc effugium nonnulli quærant, dum docent, ea non adhiberi, quatenus alexipharmaca, ſed quatenus ſiccant, viſcerum obſtructiones aperiunt, partémque roborant, ac tonum eius conſeruant, & omnino putredini contraria ſunt: tamen hoc modo vim argumenti non effugiunt. Nam ſi hoc fine ſolùm iſta medicamenta adhiberentur, non opus eſſet, alexipharmaca quærere, ſed plurima alia inuenire liceret, quæ hiſce indicationibus in peſte ſatisfacere poſſent: Quæ tamen à nemine in peſte adhibentur. Neque opus eſſet ex Lemno, & Armeniâ, Indiâ, Sileſiâ, bolos, terras & lapides in diſtantiſſimas regiones aduehere, ſi ſiccandi ſolùm gratiâ & ob qualitates manifeſtas ſolùm terra Lemnia, ſigillata, bolus Armenus, lapis bezoar vſurparentur; cùm in qualibet terrâ medicamenta, quæ eaſdem qualitates manifeſtas habeant, inueniantur. Et ſi medicamenta, quæ in peſte exhibentur, ſaltem ad putredinem inhibendam dantur: Cur non etiam in aliis febribus vſurpantur? Quis verò eſt, qui in febre tertianâ, vel continuâ, vel intermittente, bolum Armenum, terram ſigillatam, vel ſimilia, quæ potiùs obſtruendi, quàm aperiendi vim habent, adhibeat?

Inſuper cùm putredo omnibus mixtis communis affectio ſit, vbi in peſtilenti & à communi aëris conſtitutione peſtis prouenit, cur non omnia animalia æquè periclitantur; ſed modò homines, modò ſues, modò boues? Quod ipſum iam olim author libri de flatibus *t. 20.* annotauit. *Non omni, inquit, animantium generi eadem aut non conferunt, aut commoda ſunt: ſed ſunt alia aliis magis conuenientia.* Quando igitur aër huiuſmodi μιάσμασι, id eſt, inquinamentis plenus eſt, quibus natura humana offenditur, homines ægrotant; quando verò alteri cuipiam generi aër inconueniens eſt, tum morbus illud genus corripit. Quod certè fieri non deberet, cùm omnia animantium genera ad putredinem apta ſint. Quanquam enim vnum indiuiduum, imò etiã vnum animalium genus, alio ad putredinem aptius ſit: tamen nulla putredo dari poteſt, quæ vni ſaltem animalium generi aduerſa ſit; ſed omnia putredinem concipere apta ſunt, præſertim ſi cauſa ſit vehementior: cùm tamen ſæpe obſeruatum ſit, animalia ad putredinẽ concipiendam aptiora, à peſte tuta vixiſſe, cùm alia minùs ad putredinem prona eâdem laborârint. Sicut & illud interdum annotatum eſt, in aëris conſtitutione ad putredinem augendam aptiore, v. g. auſtrinâ, peſtem minùs graſſatam fuiſſe, quàm ſub aliâ, quæ putredini aduerſatur magis, v. g. Aquloniâ.

Tandem cùm, quod à re abeſſe poteſt, eique ex accidente accedit, de eius eſſentiâ non ſit, febris autem in omni peſte non adſit: facilè hinc colligere eſt putredinem & hinc dependentem febrem, non eſſe de eſſentiâ peſtis. Verùm cùm hac de re non omnes idem ſentiant, & diſputetur inter Medicos; An in omni peſte febris adſit, quæſtio hæc hoc loco diſcutienda eſt. *An in omni peſte febris adſit.* nonnulli in eâ ſunt ſententiâ, nullam dari peſtem, quæ non febrem coniunctam habeat. Idque præcipuè, vt ſuprà etiam dictum, ex modo inuaſionis & ſymptomatibus, quæ peſtem comitantur, colligunt. Nam, inquiunt, qui peſte corripiuntur, primâ ſtatim inuaſione horrorem ſentiunt, quem poſtea calor excipit, non aliter, quàm in tertianis febribus fieri ſolet. Comitantur peſtem vigiliæ, linguæ ariditas, oris ſiccitas, & multa alia ſymptomata, quæ putredinem & febrem arguere ſolent. Deinde afferunt quædam ex Hippocrate & Galeno loca. Hippocrates, *lib. de flat.* ita ſcribit: *Sunt autem febrium duo genera, quorum alterum, commune omnibus, peſtis appellatur; alterum propter malam diætam priuatim his contingit, qui eâ vtuntur.* Galenus etiam, *6. epid. com. 1. t. 29.* idem ſtatuere videtur.

Verumenimverò etſi concedendum omninò ſit, plerumque cum peſtilentiâ febrem coniungi, aut ſi mox inter initia non adſit, tamen tandem accedere: tamen neceſſariò & ſemper febrem cum peſte coniungi negamus. Nam ſi hiſtoricos, qui peſtilentias inſigniores deſcripſerunt, conſulamus, inueniemus, omninò peſtilentias aliquas fuiſſe, quibus febris coniuncta non fuit. Thucydides celebrem illam peſtilentiam Atticam adeò accuratè deſcribit, vt etiam minima quæque non prætermittat: febris tamen non meminit. Et Hippocrates, *3. epid. com. 3. t. 25.* de peſtilenti quadam cõſtitutione ita ſcribit. *Quorum caput*, inquit, *horum quid tentaret, his caput totũ glabreſcebat, & mentum, oſſaque denudabantur, decidebántque ac multa extiterunt fluxiones. His adiuncta erat aliquando febris, aliquando non erat.* Et *t. 55.* *Excrementa biliosa, pinguia, tenuia, aquoſa, atque ipſe morbus multis eò erumpit, citra febrem & in febre.* Et Galenus, *9. de ſimpl. med. fac. §. de bolo ſeu terrâ Armeniâ*, ita ſcribit: *Bibitur (bolus armenus) ex vino albo, conſiſtentiâ tenui, modicè dilutò, ſi aut planè febre careant, aut leuiter eâ teneantur. Sin grauiter febriant, admodum aqueo.* Etſi enim nonnulli hunc locum aliter interpretari conentur: tamen fruſtra laborant. Quidam enim aiunt, Galenum loqui de ſanis, qui ſint ſine febre; iiſque præſeruationis gratiâ bolum exhibendum eſſe. Verùm hæc interpretatio manifeſtè contra Galeni mentem eſt, qui de curatione loquitur, cùm mox addat; *Quotquot hoc medicamentum biberunt, celeriter curati ſunt: at quibus non profuit, omnes interiêre.* Mercurialis, *de peſte, cap. 47.*

cap.47. Galenum, vt & Hippocratem, in locis ſuprâ allegatis intelligendum putat, de febre exiguâ, ac vix ſenſibili. Verùm nec hæc interpretatio Galeni menti congruit. Galenus enim expreſsè triplicem eorum, quibus bolus propinari debet differentiam facit; Vnam eorum, qui febre planè carent; alteram illorum, qui leuiter eâ tenentur; & denique tertiam eorum, qui grauiter eâ laborant. Annotant quoque alij Authores, peſtilentias ſine febre ſpectatas fuiſſe. Teſtatur Iacob. de Partibus, *in primâ quarti Auicennæ, capite de febr. peſtilent.* quoſdam tempore peſtis cum vrinis ad ſe veniſſe, quos tangebat & inueniebat ſine omni febre, ſine vllo graui ſymptomate: qui tamen ſtatim antequam diſcederent, aut paulò poſt moriebantur. Sic refert Alex. Benedictus, quoſdam ſubitò ſine febre inter domeſticas & forenſes actiones, vel publica negotia, decem horarum ſpatio, ſine pulsûs & vrinæ certo ſigno, in templis, in viâ, inſperatò mortuos eſſe. Ita teſtatur Valeriola, *locor. comm. libro. 3. capite* 18. In peſte, quæ anno 1553. in Galliâ Narbonenſi graſſata eſt, homines, vt videbatur, ſanos & loquentes, & incedentes, ſtatim tanquam fulmine ictos, periiſſe. Quæ etiam in peſte Venetâ & Patauinâ eueniſſe refert Hieron. Mercurialis, *de peſte capite* 18. Quâ de re videantur & Capiuac. *Pract. lib. 6. c.* 36. Foreſtus, *lib. 6. de obſeruat.* 20. Paræus, *de peſte, cap.* 10. Petr. Salius Diuerſus, *de febr. peſtilent. cap.* 4. 5. 7. Gerhardus Columba, *de febr. peſtilent. libro* 1. *cap.* 27. 32.

Quæ verò pro contrariâ ſententiâ adferuntur, facilè refutari poſſunt. Primò enim, quod ex inuaſionis modo atque actionibus colligunt cum peſte febrem coniungi, id plerumque quidem verum eſſe, concedimus: Verùmtamen contrarium aliquando eueniſſe, meritò Authoribus grauiſſimis teſtantibus fidem habemus. Neque ſequitur: Si in hac peſtilenti conſtitutione febris coniunctâ fuit, & talia accidentia apparuerunt. Ergò in omni ita ſeſe res habet. Neque ratio impoſſibile eſſe monſtrat, peſtilentiam ſine febri inueniri poſſe. Cùm enim peſtis, vt partim monſtratum eſt hactenus, partim amplius demonſtrabitur, non in putredine conſiſtat, ſed venenorum aliorum more, imò vt venenum longè pernicioſiſſimum, hominem iugulet: quid obſtat, quo minùs tanta huius veneni poſſit eſſe vehementia, vt hominem iugulet, antequam putredo in corpore; & hinc febris excitetur; Putredo enim, præſertim tam magna vt eam deſcribunt, tam ſubitò generari non poteſt. At venenum aliquod ſubitò cor petere, hominémque breuiſſimo temporis ſpatio interimere poteſt.

Quod deinde locum, *ex lib. de flat.* attinet, primò nonnulli docti Medici librum illum Hippocratis eſſe negant; cùm quædam dogmata veritati parùm conſentanea continere videatur. Deinde ſit liber iſte Hippocratis: in illo tamen textu, quo dicitur; febrium duo eſſe genera, alterum commune: quod dicitur peſtis, alterum priuatum, nihil aliud continetur, quàm diuiſio febris, vt morbi communiſſimi, in duo genera, & alteram quidem omnibus communem peſtem vocari, alteram, quæ ex ratione victûs prouenit, cuique propriam eſſe. Emerguntque ex illâ diuiſione hæ propoſitiones: Aliqua febris eſt peſtis ſeu cum peſte; Aliqua febris non eſt peſtis, ſeu non cum peſte. Non vero licet à particulari affirmatiuâ ad ſuam conuerſam vniuerſalem argumentando hinc concludere: Ergò omnis peſtis eſt cum febre. Neque cum peſte conuertitur febris communis. Sunt enim multæ febres communes ſine peſte, vt ex lectione librorum Epidemiorum Hippocratis, & ipsâ experientiâ apparet. Nimirum non eſt diuiſio per differentias eſſentiales facta. Neque conuertibiliter verum eſt, omnem febrem communem eſſe peſtem. Dantur enim, vt dictum, febres communes, quæ peſtilentes non ſunt.

Porrò vt in ſpecie etiam iſtas opiniones perpendamus: Qui in putredine tantùm peſtis eſſentiam conſtituunt, fruſtra omnes laborant in putredinis naturâ determinandâ. Primò enim Fracaſtorij opinionem quod attinet, qui profundam & ſordidam putredinem eſſe dicit, manifeſtum eſt, plurimas res putridiſſimas nihil peſtilentiæ continere, neque vllo modo corpora humana peſte inficere, febréſque plurimas, in quibus maxima eſt humorum putredo, peſtilentes non eſſe. Contrà verò in peſte ſæpè exiguas vel nullas putredinis nothas apparere, neque fœtorem ſemper, quem ipſemet Fracaſtorius in ſordidâ & magnâ putrefactione animaduerti dicit, deprehendi. Fracas- opini pendi-

Eadem ferè contra Hor. Augenij ſententiam faciunt, vt & Antonii Porti opinionem. Sequitur enim ex opinionibus illis omnibus, plurimas febres peſtilentiales eſſe debere, quæ tamen tales non animaduertuntur. Nam non in peſtilentiâ tantùm & peſtilentibus febribus tanta eſt humorum corruptio, vt ampliùs concoqui, elaborari, & ad priſtinam naturam redire non queant; ſed eadem in aliis quoque febribus non peſtilentibus apparet, in quibus humores ita corrumpuntur, vt ad priſtinam naturam ampliùs redire non poſſint, vt patet ex Galeno, 2. *aph.* 17. & 11. *meth. med. capite* 8. vnde & euacuationes in febribus putridis & à naturâ fiunt, & ab arte inſtituuntur, vt quod corruptum planè eſt & ampliùs emendari non poteſt, è corpore tollatur. Imò eâ de causâ febribus putridis laborantes interdum moriuntur, quòd tanta ſit humorum corruptio, vt natura eam nullo modo emendare poſſit. Contrà in peſtilentiâ ſæpe non magna eſt putredo. Etenim ſæpiſſimè, quamprimùm peſtilentiâ homo corripitur, cor ſtatim ſummoperè affligitur, & actio peſtilentis qualitatis manifeſte ſeſe exerit; quod à putredine eſſe non poteſt, quæ vel nondum adeſt, vel primùm incipit. Neque enim putredo in momento ſimul incipere, & ſumma euadere, atque excellens, profunda, ſordidáque fieri, & gradum illum, à quo peſtilentiam conſtitui volunt, attingere poteſt. Hor. A & A Porti.

Et ſi tanta putredo eſſet in peſte; certè febris vehemens ſemper excitaretur. Quanquàm enim hic nonnulli dicant, falſum eſſe, vbi magna eſt putredo, ibi quoque magnum eſſe calorem; & reſpondeant, ad putredinem generandam vel fouendam non quemuis calorem aptum exiſtere, ſed ſolum humidum: tamen ſcrupulum hunc non tollunt. Concedimus quidem calorem vehementem non putrefacere, ſed adurere; ſolum verò humidum calorem putrefacere: id tamen non concedimus, ex magnâ putredine non ſequi magnum calorem; ſed ſtatuimus, licèt calor, qui putredinem excitat, magnus ſemper non ſit: tamen ſi magna putredo, præſertim in corporibus animalium inde excitetur, neceſſariò magnum calorem inde generari.

Maſſarias verò, dum in peculiari & ἀῤῥήτῳ quodam gradu ac putredinis termino peſtilentiam conſtituit, effugium ſaltem quærit. Si enim per putredinis gradum & terminum tale aliquid intelligit, quod putredinis naturâ ac limitibus adhuc continetur: tunc contra eum pugnant illa omnia, quæ hactenus contra putredinem ſimpliciter dictam, & quatenus talis, attulimus. Si verò vel ille vel alius quicunque per inexplicabilem illum terminum, aut excellentem putredinem, occultam aliquam qualitatem, vel tale aliquid accipit, quod non qualitate vllâ manifeſtâ, ſed intrinſecâ ſui naturâ atque adeò innato quodam ſibi ſubſtantiæ modo exitiale ac noxium ſit: is noſtræ ſententiæ iam accedit, vt poſtea ampliùs dicetur. Maſſano

Quod verò eorum opinionem attinet, qui ex putredine totius maſſæ ſanguineæ, & præcipuè alimentalis portionis, peſtem & febres peſtilentes oriri ſtatuunt, ij videant, quid cauſæ afferre poſſint, cur febres Synochæ omnes peſtilentes non ſint; & cur febres, quæ peſti coniunguntur, omnes Synochæ non ſint. Nam

è lectione librorum Epidemiorum Hippocratis patet, & ipſa experientia docet, febres, quæ peſti coniunguntur, non omnes Synochas eſſe, ſed pleraſque alterius generis.

Nec ij rem expediunt, qui inter peſtem & alias febres putridas hoc diſcrimen conſtituunt, quòd in peſte & peſtilentibus febribus focus putredinis ſit in corde: in aliis verò extra cor. Etenim ſi focus putredinis in ipſo corde eſſet, fieri non poſſet, quin calor vehementior in totum corpus diſpergeretur; qui tamen in peſte & peſtilentibus febribus ſemper non percipitur.

Mediam inter has opiniones eorum eſſe diximus, qui venenum & putredinem in peſte coniungunt, Euſtachij Rudij & Raimundi Mindereri: qui tamen in eo diſcrepant, quòd Rudius ex veneno putreſcente peſtem fieri ſtatuit; Mindererus verò à veneno putredinem excitari putat. Rudij opinionem quod attinet, fruſtra ille putredinem veneni comminiſcitur, neque naturam veneni ſatis conſiderâſſe videtur. Venena enim peculiarem ex ſe habent cum corde *ἀντιπάθειαν*, vt illud oppugnare, & hominem extinguere, etiam ſine putredine, ex ſuâ naturâ poſſint. Et quomodo generabitur ex aëre peſtilenti peſtis ſecundùm hanc opinionem? Primùm neceſſe erit, vt humores in venenum mutentur; hoc deinde putreſcat, & peſtem conſtituat. Cùm tamen contrarium fieri, res ipſa ſatis doceat. Quæ enim ex aëre inſpirato fit peſtis, ſubitò ſeſe exerit, neque per has ambages generatur. Imo videntur, vt paulò antè dictum, & animaduertuntur ſæpiſſimè veneni effectûs, antequam febris accedit. Et licèt febris ſæpe peſti coniungatur: tamen non hoc modo producitur; ſed verior eſt eorum ſententia; qui ſtatuunt, febrem ideo peſti accedere, quòd venenum peſtilens habeat vim humores corrumpendi & putrefaciendi.

reri.

Itaque inter has opiniones, quas hactenus in medium attulimus & examinauimus, veriorem Mindereri ſententiam eſſe ſtatuimus, qui venenum in peſte admittit. Cui in eo quoque libenter aſſentimur, in pleriſque peſtilentibus conſtitutionibus peſtem febri coniungi: neque aliud in peſte, quæ ſuperioribus annis hîc aliquoties graſſata eſt, obſeruaui: interim ex eo, quod vel ego vel alius quiſpiam obſeruauit, non licet concludere, in omni peſtilenti conſtitutione hoc euenire; ſed Medicis Clariſſimis, qui contrarium obſeruârunt & annotârunt, fidem habemus. Inprimis cùm rationes euidentes doceant, febrem ad peſtilentiæ eſſentiam non pertinere, & putredinem ſaltem peſtilentis veneni effectum eſſe, & à veneno hominem iugulari poſſe, antequam febris inducatur. Eſt deinde in hac opinione & illud dubium, an omne peſtilens venenum ſepticum ſit, & putrefactoriâ vi potiſſimùm omnem cladem perficiat. Veneni enim peſtilentis magna eſt varietas, & vt ipſemet ſtatuit, aliud dipſadis, aliud viperæ, aliud cicutæ, aliud napelli, aliud alterius exhibiti toxici naturam æmulatur. Vnde etiam non eadem ſymptomata ab eo inducuntur. Et hoc quidem libenter concedimus, quodlibet peſtilens venenum habere vim humores corrumpendi: an verò putredine id ſemper fiat, dubitamus, de quo dictum in Inſtit. *lib. 2. part. 2. capite 12.*

Et quod dicebatur, peſtem inuadere, vt reliquas febres putridas, & ſymptomata plurima, quæ in putridis aliis apparent, in peſte etiam animaduerti: libenter concedimus, plerumque ita ſe rem habere: neceſſariò verò id ſemper fieri, negamus: & exempla contraria ex Iacob. de Partibus, Alex. Benedicto & Valeriolâ allata ſunt. Quanquam enim hîc nonnulli reſpondeant, tales mortuos fuiſſe febre peſtilenti ephemerâ: tamen hoc modo ſeſe non extricant. Hoc quidem concedimus, quòd illud venenum peſtilens ſingularem analogiam habuerit ad Spiritûs, eos ſubitò corruperit, atque ita ſpiritibus corruptis homines repentè enecârit. Verùm quod neceſſarium fuerit, vt ephemera priùs excitaretur, & ſpirituum calor in igneum, in quo eſſentia febris conſiſtit; mutaretur, non concedimus: neque experientia id teſtata eſt; cùm ægri calorem illum in ſpiritibus præternaturalem & igneum facilè percipere potuiſſent; ſiquidem cùm planè ſani ſibi viderentur, ſubitò conciderunt, & mortui ſunt.

Controuerſiæ deciſio.

Hæc omnia, cùm ita ſe habeant, eorum tandem ſententiæ accedimus, qui ſtatuunt, à materiâ venenatâ occultâ totâque naturâ cordi aduerſa qualitate præditâ, peſtem prouenire, & reliquorum venenorum more hominem occidere; id quod effectus veneni peſtilentis ſatis docet. Etenim, vt rem ſummatim dicam, ſi modum agendi, ac vim & vehementiam veneni peſtilentis perpendamus, omninò eius tales ſunt actiones, quæ à qualitate primâ nullâ proficiſci poſſunt. Tam ſubitò enim quod nulla qualitas prima facit, vim ſuam in corpora alia imprimit, vt ſi quis peſte infectum ſudantem paulisper ſaltem contingat, mox inficiatur. Et quidem tam breui tempore hominem iugulat, vt Ant. Portus, *lib. 3. de peſte c. 8.* narret, anno 160. Romæ vno tantùm die 5000. hominum peſte interiiſſe; Et Spangenbergius, *in Chronic.* referat, anno Chriſti 1348. peſtem Erphordiæ graſſantem, circa diem Laurentij, viginti quatuor horarum ſpatio 1500. homines enecâſſe.

Veneni peſtilentis vis.

Quæ omnia arguunt, veneni huius vim non à Qualitat. primis dependere, ſed in ſpiritali quadam eſſentiâ conſiſtere, quæ promptiſſimè ad interiora corporis penetrat, inprimis ad ipſum cor, cui malignam ſuam qualitatem imprimit, ſpiritus occulto modo diſſipat, ac corrumpit, calorem natiuum, proximum animæ inſtrumentum, peſſundat, humoréſque inquinat & corrumpit: vnde periculoſiſſimorum ſymptomatum agmen ſuboritur, febris, vomitus, alui profluuia, ſyncope, dolores capitis, vigiliæ, deliria & plurima alia grauiſſima mala. Neque vllus alius morbus eſt, qui tantam in genere humano ſtragem edat, ac peſtilentia. Refert enim Procopius, *li. 11. de bello Perſico*, ſub Iuſtiniano Imperatore, Byzantij, & finitimis in locis tantâ pernicie peſtem ſæuiiſſe, vt ſingulis diebus 5000. &, quod ferè incredibile videtur, 10000. hominum exinxerit. Niceph. *lib. 17. hiſtor. Eccleſ. c. 17.* narrat, Peſtem ex Æthiopia vniuerſum penè orbem peruaſiſſe, ita vt neminem ferè hominum intactum reliquerit, & totas ciuitates incolis vacuas fecerit. Platina, *in vita Clementis VI.* refert, olim in Italiâ peſtilentiam tam atrocem ſæuiiſſe, vt ex milleſimo vix decimus euaſerit. Et *in Annalibus Franciæ* annotatum Anno 1374. peſte per vniuerſam Galliam & Germaniam graſſante penè tertiam humani generis partem extinctam fuiſſe. Et Quercetanus refert *in Alexicaco, cap. 4.* Anno 1400. Florentiæ paucis diebus 30000. hominum è viuis exceſſiſſe. Ita Michaël Saxo, *in vitâ Friderici III. Imperatoris* narrat, An. 1453. Erphordiæ peſtilentiam 28000. hominum extinxiſſe.

An omnis peſtis ſit contagioſa.

Vnum reſtat adhuc explicandum; Quomodo Contagium ſeſe ad peſtem habeat. Peſtem contagioſam eſſe, proh dolor! omnes ij ſatis ſuperque experiuntur, quos peſtis affligit. Sæpè enim accidit, vt primo vno atque altero ſaltem peſte laborante ea per Contagium breuiſſimo tempore per tota oppida & vrbes, imò prouincias diſſeminetur. Petrus Salius Diverſus quidem, *de febre peſtilenti, c. 11.* dari nonnullas peſtes & morbos peſtilentes abſque Contagio ſentit, idque conatur probare ex hiſtoriis. Quoniam, inquit, Hippocrat. & Galen. cæterique tum temporis Medici, dum nonnullæ peſtes maximè ſæuirent, indiſcriminatim nullâque habita contagij ratione, ad inuiſendos & curandos ægrotos accedebant, atque

atque laborantes eâ nec vitauerê ipſi, nec vitare alios monuerunt: vtpote quòd nullum morbis, qui tum vagabantur, Contagium coniunctum erat. Deinde hodie etiam in Ægypto, Syriâ, & Aſiâ minore vagari dicit peſtilentes morbos, in quibus nulla contagij ſuſpicio vel timor adſit, cùm incolæ eorum locorum nefandum ſcelus exiſtiment, vitare conſuetudinem peſte ægrotantium. Etſi verò non negemus, peſtilentes morbos alios aliis eſſe contagioſiores: tamen vt peſtilentias illas antiquorum contagioſas non fuiſſe credamus, adduci non poſſumus. Hippocrat. certè, *lib. 2. de nat. hum. t. 4.* νοσηρῆς ἀπορροίας *morboſi effluuij*; Et, *lib. 6. de ſtat.* μιασμάτων meminit, quæ nil aliud ſunt, quàm Contagij ſemina. Et Galenus *1. de different. febr. capite ſecundo*, hæc habet. *Quòd aëris peſtilens ſtatus febrem afferre conſueuerit, nemo dubitauit. Sicut & peſtilenti morbo laborantium conuerſatio periculoſa, ne inde contagium contrahatur, quemadmodum ex ſcabie, & lippitudine.* Atque, *ibid. c. 4.* docet, peſtem Atticam ex Æthiopiâ per contagium fuiſſe propagatam. Et Thucydides de illâ ipſâ peſte teſtatur, cùm nonnulli, qui amicorum paulò ſtudioſiores, laborantibus opitularentur, ac eodem morbo correpti & ipſi enecarentur, alij puſillanimes contagij formidine ſuos deſeruerunt. Et peſtem in Syriâ, Ægypto & Cairo quod attinet, non ideò ſine timore peſte infecti ab aliis viſitantur, quòd peſtes iſtæ contagioſæ non ſint, ſed quòd falsò ſibi perſuaſum habeant illi homines, neminem peſte mori poſſe, niſi cui hoc morbi genus à fatis deſtinatum ſit; ſicut ſuprà ex Proſpero Alpino docuimus.

Contagium an ſit de peſtis eſſentiâ.

Etſi itaque omnem peſtem contagioſam eſſe ſtatuamus: tamen de naturâ & eſſentia peſtis contagium non eſt, neque ad eius formalem rationem pertinet, ſed eſt accidens, naturam peſtilentiæ ſequens; tale tamen, quod omni quidem, ſed non ſoli competit. Plures enim alij morbi, vt lepra, lues venerea, phthiſis, ſcabies, atque alij quidam contagioſi ſunt, id eſt, vapor ſeu halitus quidam ex corpore tali morbo laborante effluere poteſt, qui in alio corpore receptus, ſimilem in eo morbum producit. Verùm de contagij naturâ paulò poſt plura.

Peſtilentia definitio.

Atque cùm ex hiſce pateat, quænam ſit proxima morbi peſtilentis cauſa, materia ſcilicet venenata, & totâ ſui naturâ cordi aduerſa, ac quælibet cauſa morbũ ſibi congenerem per ſe inducat, calidum, frigidum: meritò hinc concludimus: *Peſtilentiam eſſe morbum cordis venenoſum, à materiâ venenatâ, cordique totâ ſubſtantiâ peculiariter aduerſâ, contagioſáque genitum, & proinde ipſum contagioſum, omnéſque cordis actiones ſubitò &* ἀθρόως *lædentem, maximè acutum, lethalem, omniſque generis pernicioſa ſymptomata inducentem.*

Cauſa peſtilentiæ vis.

Ex quo iam apparet, in peſtilenti materiâ maximam eſſe agendi vim. Eſt enim hoc veneni, & eorum, quæ occultâ qualitate agunt, proprium, vt ad exercendas ſuas actiones non magnâ corporis mole ſemper, ſicut ea, quæ qualitatibus primis agunt, opus habeant, ſed etiam in minimâ mole maximam agendi vim obtineant. Quod Galenus docuit, *lib. de ſem. cap. 16. Minima*, inquit, *portiuncula lethalium venenorum, vbi animalis corpus ingreſſa fuerit, totum id momento temporis immutat, ſimilique ſibi affectione alterat.* Scorpionis, phalangij, & aliorum venenatorum animalium morſûs & ictûs ſæpè vix tantum ſui veſtigium relinquunt, quod oculis conſpici poſſit: in tantillâ tamen portiunculâ veneni per tantillum foramen iniecti tanta vis eſt, vt breui tempore, omnes ferè in corpore humores corrumpat, & ſibi ſimili qualitate inficiat. Idem apparet in purgantibus, colocynthide, ſcammonio, helleboro, antimonio, &c. quorum pauca grana, in corpus aſſumpta, omnes humores perturbant & agitant. Tali etiam modo ſe habet peſtilens venenum, cuius minima portiuncula vel aëri permixta & in corpus inſpiratione attracta, vel per poros, admiſſa, breui temporis ſpatio vires ſuas exerit, & humores corrumpit; vt ex vomitu, diarrhœis, carbunculis, bubonibus, maculis variis, atque aliis, quæ peſtem comitantur, & corruptorum humorum indicia ſunt, videre eſt, ipſumque hominem breui iugulat.

Venena varia.

Verùm venenorum varia ſunt genera; & peculiares, non ſolùm cum variis ſpeciebus ſed etiam ſpecietum indiuiduis, imò certis indiuiduorum membris, habent antipathias. Sic cicutâ ſturni innoxiè veſcuntur, quæ homini venenum eſt: ſic helleboro coturnices, quo homo itidem læditur: nuce vomicâ ad venena depellenda etiam homines innoxiè vtuntur; quæ tamen pleriſque brutis lethalis eſt: ſic cantharides ſolùm veſicam exulcerant; lepus marinus pulmones. Idem etiam in peſte animaduertitur. Non enim eadem peſtilentia in omnia animalia graſſatur, ſed alia oues, alia equos, alia boues, alia homines iugulat.

Qualis autem ſit ſpecifica peſtilentis veneni natura, & quomodo ab aliis differat, nemo forſan ſatis explicauerit. Nonnulli effectûs, quos certa venena, tum ab animalibus, & plantis, tum à mineralibus profecta edunt, perpendentes, etiam venena, quæ in homines incidunt, appellant alia viperina, alia dipſadica, alia ſcorpiaca, alia ſalamandrina, alia tithymallina, alia aconitica, alia arſenicalia, alia mercurialia, alia antimonialia. Et plerique peſtem inter venena Mercurialia & arſenicalia referunt. Idque non ſimpliciter reprehendimus, & corruptiones humorum venenis, quæ in animalibus, plantis & mineralibus ſunt, analogas reperiri poſſe non inficiamur, neque opus eſt, vt in peſte ipſiſſimum illud minerale arſenicum, eiúſque omnes effectûs in peſte appareant. Vt enim in animalium corporibus ſal ille eſculentus ſuas mutationes ſubit & animalis redditur: ita & talia ſuas fermentationes & mutationes accipiunt, & animalibus proportionata fiunt. Qualis tamen ſit peſtilentialis veneni natura, & quæ eius in qualibet peſtilenti conſtitutione differentia, nemo hactenus ſatis explicauit. *Talia ſunt hæc*, vt I. Cæſ. Scarig. *Exerc. 218. §. 8.* ait, *quæ latent animos temparatos, illudunt curioſis.*

In ſummâ, vt mihi videtur, & vt de peſtilentis veneni naturâ & generatione ſententiam, quam mihi experientia ſuggeſſit, exponam. Peſtilentia eſt ſupremus corruptionis gradus, quam quidem humores in corpore noſtro recipere poſſunt, ad quem per multas alterationes, mutationes, & fermentationes, peruenitur, & in quem morbi, qui præceſſerunt, tandem degenerant, & abeunt.

Peſtis ratio.

Etenim primò Peſtilentiâ graſſante, quod quinquies, dum hîc VVittebergæ Medicinam profiteor & & facio, hîc accidit, hoc inter alia obſeruaui, quòd alij morbi Sporadici & benigni peſte graſſante omnes ferè ſilent, imò qui præceſſerunt Epidemij, ceſſant. Anno 1626. quo peſtis hîc plures occîdit, quàm vnquam (quantum quidem, qui in viuis ſunt, meminerunt,) factum, vix integro menſe vnus ad ſepulturam elatus eſt, qui alio, quàm peſte, morbo perierit: cùm ante vix dies abierit, quin vnus vel alter ſepeliretur. Equidem cùm præcedentis veris & æſtatis conſtitutionem illam ſiccam, cum eâ, quæ Anno 1616. erat, conferrem, perſuaſum habebam, febres illas epidemias, quæ Anno 1616. graſſabantur, & tandem ſub finem æſtatis Quartanas vulgariter, graſſaturas: verùm poſtquam peſtis inualuit, reliqui omnes morbi quieuerunt, paucis Quartanis exceptis. Relatum tamen eſt ad nos publicis litteris, febres illas epidemias & quartanas in Hiſpaniâ eo anno graſſatas fuiſſe, ad eum planè modum, quem

quem Anno 1616. hîc experti ſumus, & ſuprà *lib. 2. c. 20.* deſcripſimus. Vbi & hoc notandum, quòd rarò ij qui Quartanâ laborant, peſte corripiuntur.

Deinde & hoc certum, quòd peſtis non ſemper à contagio incipit, ſed ſæpè, quod in exercitibus & obſidionibus accidit, ex victu prauo & ſimilibus cauſis oritur. Sicut hæc ipſa peſtis, quæ hîc & in vicinis locis graſſata eſt, in caſtris primùm exorta, & hinc longè lateque per contagium diſperſa eſt.

Tertiò & hoc extra dubium eſt, quòd variolæ, morbilli, dyſenteriæ, febres malignæ tandem in peſtem degenerant.

Quartò nec hoc prætereundum, quòd ex imaginatione, terrore, & metu, eóque ſæpè leui nonnulli peſte corripiuntur, cuius rei exempla plurima anno 1626. hîc obſeruaui. Et memini peſte correptos, qui currum illum, quo peſte extincti ad ſepulturam vehuntur, è longinquo extra vrbem conſpexerunt; alios, qui domo incluſi eum non viderunt; ſed ſtrepitum ſaltem eius audiuerunt. Imò etiam nobis relatum eſt & ex inſomniis de peſte, nonnullos peſte correptos fuiſſe, qui cum nullo peſte infecto conuerſati fuerant, & quos certum erat, per contagium peſtem non hauſiſſe.

Tandem & hoc cuilibet obſeruare promptum eſt, habere peſtem, vt & alios morbos Epidemios, ſuas periodos, quibus peractis ceſſat. Idque anno 1626. obſeruaui, in oppidis vicinis, vt Ieſſæ, Kembergi, vbi citiùs peſtis cœperat, citiùs etiam, & ſub finem Octobris deſiiſſe; hîc verò, vbi tardiùs incœpit, etiam longiùs protractam fuiſſe; quod & alibi accidit.

Ex quibus omnibus colligo, quòd peſtis ſupremus, qui humoribus & ſpiritibus accidere poteſt, corruptionis gradus eſt, quo nullus peior & pernicioſior datur, ad quem per longas alterationes & fermentationes, vt ſic dicam, q. gradûs peruenitur, qui cùm ab aſtrorum influxu, tum aëris qualitatibus & exceſſibus, tum erroribus in victu inducuntur. Cùm enim quotidie in corporibus noſtris ab influxibus ſtellarum minùs commodis, tum etiam aëris exceſſibus, vt & victûs erratis mutationes accidant, & quò maior eſt actio iſtarum cauſarum, eò maior fiat humorum corruptio: Hinc varij morbi cùm ſporadici, tum epidemij, & inprimis febres ortum habent. Verùm quia humores praui, quò diutius in corpore noſtro retinentur, eò deteriores fiunt, præcipuè ſi externarum cauſarum diſpoſitio corpori noſtro inimica accedat: hinc adeò fit, vt humorum illa corruptio, quæ febres tertianas publicè graſſantes, vel variolas, morbillos, dyſenteriam, febres malignas, catarrhos epidemios, & ſimiles morbos induxit, ſummum corruptionis tandem gradum accipiat, vnde peſtis generatur. Quam prauam diatheſin vbi humores acquiſiuerunt, non mirum eſt, alios morbos quieſcere & ſilere. Hinc etiam euenit, vt peſtilentes conſtitutiones nunc citiùs nunc tardiùs reuertantur, proût cauſæ iſtæ, puta victûs errores in annonæ caritate, in exercitibus, aëris magna anomalia, aſtrorum poſitûs infauſti, nunc citiùs nunc tardiùs reuertuntur. Et ſicut morbi in ſingulis indiuiduis ſua habent tempora, initium, augmentum, ſtatum, declinationem: Ita etiam cùm alij morbi epidemij, tùm peſtis ſua vniuerſalia in qualibet regione, imò oppido, & pago tempora habet. Dyſenteriæ plerumque Iunio incipiunt, Septembri ceſſant. Peſtis etſi non ita certum initium & finem habet, ſed quouis tempore incipere & deſinere poſſit: tamen plerumque Nouembri & Decembri deſinere ſolet. Sicut hæc ipſa peſtis, quæ anno 1626. totâ æſtate & autumno hîc graſſata eſt, Decembri deſiit; etſi multis diebus aër potiùs vernus, quàm autumnalis fuerit, & perpetuæ pluuiæ: ita contrà ante menſem, cùm frigus eſſet intenſum; parum intermitteret. Et quò citiùs ab initio graſſari incipit, eò etiam citiùs plerumque deſinere ſolet. In pago *Schtalah* 4. milliaribus hinc diſtante, eo anno citò incœpit, & dimidiam hominum partem ſupra 100. ibi iugulauit, ſed ipſo Auguſto, quod mirum, ceſſauit.

CAPVT II.

De Cauſis Peſtilentiæ.

CVm alius morbus nullus ſit, qui genus humanum affligat acerbiùs & vehementiùs, quam peſtis, in cauſâ eius inueſtigandâ ſupra aliorum morborum cauſas aſcendendum eſſe, tacitus ferè omnium hominum conſenſus probauit. Neque enim ſolùm veri Dei cultores calamitatem hanc à Deo, hominum peccata plectente prouenire agnouerunt; ſed Ethnici quoque & Idolorum cultores idem profeſſi ſunt. Hinc Homerus 1. *Iliad.* in bello Troiano ob filiam Sacerdotis ſtupratam, Græcorum exercitui peſtem immiſſam eſſe ab Apolline, ſcribit. Hinc paſſim ab Ethnicis victimæ diis oblatæ, preces & ſupplicationes, peſtilentiæ auertendæ gratiâ, inſtitutæ leguntur. Sacræ verò litteræ non ſolùm exemplis, ſed & monitis, idem nobis multo rectiùs perſuadent, vt patet ex *Leuit. cap. 25. v. 36. Num. 14. v. 12. Deut. cap. 26. v. 21. 2. Reg. cap. 24.*

De modo autem, quo Peſtilentia à Deo hominibus immittitur, An Angelorum bonorum vel malorum miniſterio, vel alio modo, non pluribus diſputamus, ſed Theologis id explicandum relinquimus. Vnum ſaltem hîc monemus, quòd Deus non ſolùm ſecundùm ordinariam poteſtatem & virtutem, per medias cauſas naturales, verùm etiam ſecundùm abſolutam poteſtatem, non concurrentibus cauſis ſecundis ordinariis, peſtem hominibus immittere poſſit.

Ioh. Piſtorius quidem, *lib. de peſte*, ſcribit, diſceſſiſſe Deum à creatione & naturam dediſſe, quâ res omnes laberentur & conſiſterent; vim autem agendi ipſum accommodâſſe. Deum igitur in Naturâ cauſam effectricem eſſe primam omnium, ſed interiectam, tanquam mediam, naturam eſſe, vt illud quod hodie Deum facere dicimus, poſteriorum cauſarum effectio ſit. *An Deus ſine cauſis ſecundis quandoque peſtem inducat.*

Verumenimuerò etſi hoc plerumque verum ſit: Deo tamen agenti liberrimo abſoluta poteſtas adimenda non eſt. Et ſi hoc verum eſſet, omnia miracula tollerentur. Et peſtem à Deo immediatè immitti, vel *ex lib. 2. Reg. cap. 24.* apparet. Cùm enim Dauid numerando populum, iram Dei in ſe concitâſſet, & ex tribus pœnis, quas Dominus ipſi per prophetam Gad propoſuerat, peſtilentiam elegiſſet, mox ea exorta eſt, & tribus diebus per Angelum percuſſorem 70000. hominum occidit.

Verùm, quod Medicorum eſt, ad naturalium cauſarum inueſtigationem accedamus. Peſtilentia cùm morbus communis ſit, à cauſâ etiam communi, ſeu quæ omnes afficere poſſit, ortum habeat neceſſe eſt. Etſi verò nonnulli ſint, qui à victu communi, vt infrà dicetur, peſtem prouenire poſſe negent: tamen plerique duas peſtilentiæ cauſas ſtatuunt, aërem & victum communem. Verùm neque hoc ſufficere putamus, ſed præter aërem & victum, alias quoque cauſas peſtem excitare poſſe exiſtimamus. Inter eas eſt primò contagium. Etſi enim hoc verum ſit, ſi in genere & ſimpliciter de peſtis primâ origine quæramus, eam vel in aëris vitium vel victum prauum, quibus cæleſtis influxus forſan addi poteſt, referendam neceſſariò eſſe: tamen ſæpe accidit, vt in aliquâ ciuitate vel regione nullum in aëre perſe vitium ſit, neque etiam incolæ eius loci prauo victu vſi ſint: ex alio tamen loco per contagium eò peſtilentia deferatur; vel fo- *Cauſa peſtilentiæ.*

mes aliquis diu latens excuſſus peſtem propaget, & ita peſtis primò paucis communicata, poſtea in plures ſe diffundat; vt iam toti oppido vel regioni epidemium malum reddatur: cuius rei ſæpiſſimè exempla occurrunt. Deinde etiam hoc negari non poteſt, plurimos ſolâ imaginatione & terrore eundem ſibi morbum attrahere.

F. Plateri de peſtis origine opinio.

Fel. Platerus peculiarem de peſte habet opinionem, eámque nunquam primitus generari, ſed ſaltem per contagium propagari putat. Quemadmodum enim reliqua venena in corporibus certis ab origine mundi innata hærent: Sic & peſtilens hoc venenum non tantùm in hominum quorundam, qui iam peſte ægrotant, ſed & aliorum nondum ægrotantium corporibus, & veſtibus quoque, aliíſue quibuſcunque deliteſcere poſſe, & de corpore in corpus non ſolùm mutuo contactu, ſed & intermedio aëre, illa venenata ſemina ab vno ſuſcipiente & in aliud deriuante, transferri ſtatuit, exiſtimatque ſemina hæc peſtis, vt & alia venena, in aliquâ mundi plagâ ſemper in quibuſdam corporibus reſidere, atque ab eâ in alia loca propagari. Et licèt nihil de eâ, vbi vigeat, audiamus: non tamen credendum eſſe putat, eam tunc penitus extinctam & è medio ſublatam eſſe, & cùm redit, in aëre de nouo genitam fuiſſe: ſed tum alicubi terrarum corporibus quibuſdam inhærere, atque inde ſuo tempore in alia deriuari.

Verùm in omnibus hiſce viro Clariſſ. aſſentiri non poſſumus. Licèt enim primò facilè credamus, vix vnquam peſtem ita planè ceſſare, vt nullus in toto mundo locus ſit, in quo peſtis non graſſetur: tamen quando alicubi peſtis exoritur, eam ſemper aliunde illuc transferri non conceſſerim. Sit, vt alicubi, quod tamen ſæpe ignotum, peſtis graſſetur: tamen locus ille ab eo, in quo peſtis exoritur, ſæpe tam remotus eſt, nullâque inter vtrinſque incolas commercia ſunt, vt ex illo in hunc peſtem translatam eſſe, planè incredibile ſit; id quod ſæpe in obſidionibus & exercitibus accidit. Deinde longè alia eſt ratio aliorum venenorum & veneni peſtilentis. Nam venena pleraque alia ad res naturales pertinent, neque ex corruptione ſaltem prodeunt: & licèt homini venenum ſint; tamen ad aliarum rerum naturam & eſſentiam pertinent, vt in napello, cicutâ, ſcorpio, viperâ & aliis videre eſt. Venenum verò peſtilens hoc modo creatum eſſe, ſicut napellum, cicutam, &c. non dixerim, ſed illud totum ex corruptione aliarum rerum oritur, quæ à naturâ ſuâ degenerantes veneni huius naturam induunt; ſicut videmus ſanguinem & ſemen corruptum venenorum, licèt non peſtilentium, homini tamen noxiorum, naturam induere; & in cane rabioſum venenum generari. Itaque ſi rabiem in cane, aut venenum epilepticum in homine in primâ origine mundi creatum non dicimus, ſed per certas cauſas humores corruptos in cane vel homine huius veneni naturam induere: quid obſtat, quò minus ex cauſarum peculiarium conſtitutione talis rerum aliquarum fiat corruptio, vt peſtilentem naturam induant? Et fieri hoc hiſtoriæ ſatis teſtantur, conſpiratque in hoc omnium Medicorum & Hiſtoricorum conſenſus, poſt annonæ caritatem inſignem, victúmque, ob melioris inopiam, prauum, peſtes grauiſſimas, in obſidionibus vrbium atque aliàs etiam, exortas fuiſſe: Quales etiam accidiſſe poſt inſignes temporum anni ἀνωμαλίας Hippocrates, *in epidemiis*, annotauit.

Neque obſtant, quæ hîc obiicit Platerus. Nam licèt interdum poſt magnas eiuſmodi diúque durantes tempeſtates alij quidem morbi, nulla verò peſtis exoriatur: id tamen ideò accidit, quòd cauſæ illæ nondum ſufficientes ad peſtem inducendam fuerint. Nam neque gradum illum & conſtitutionem cauſarum, quæ ad peſtem excitandam neceſſaria eſt, facilè quis explicauerit; neque peſtis generatio ſolùm & principaliter à manifeſtis qualitatibus dependet. Nec ſequitur; ſi poſt hanc temporum anni ἀνωμαλίαν aut tempeſtates nulla peſtis ſecuta fuit: Ergo nullam dari poſſe, quæ eam generare valeat. Deinde licèt ſæpe peſtis graſſetur, vbi nemo facilè, quæ vel in ſideribus vel in aëre cauſa fuerit, explicare poſſit: non tamen ſequitur, nullam omnino cauſam fuiſſe. Vt enim veneni huius natura nobis incognita eſt: ita etiam cauſarum hanc inducere valentium peculiarem & definitam naturam nemo facilè explicabit. Et quid mirum eſt, peſtilentiæ cauſas inueſtigari non poſſe, cùm, quantum in cauſis tempeſtatum reddendis Aſtrologi hæreant & fallantur, omnibus notum ſit. Præterea concedimus, non ſemper à ſiderum poſitu vel aëre peſtem oriri, ſed ſæpe vel ex victu prauo, vel etiam ſolo contagio prouenire. Tandem licèt peſtis ſuam originem ex aëre habeat: non tamen eſt neceſſarium, vt omnes eâ corripiantur & intereant. Nam videmus etiam cum peſte infectis plurimos conuerſari: non tamen omnes infici, ſed in nonnullis fortiorem ad reſiſtendum veneno peſtilenti naturam eſſe, alios eidem ſuccumbere. Interim hoc certum eſt, vbi vitium in aëre eſt, longè plures peſte & corripi & interire, quàm vbi ſolùm per contagium eadem diffunditur. Verùm hæc clariora fient ex iis, quæ iam de peſtis cauſis dicentur.

De quibus hoc primùm monendum videtur, cauſas alias eſſe peſtem generantes, alias propagantes, quæ contagij ratione comprehenduntur. Cùm enim, vt modò dictum, Plateri opinio locum habere non poſſit, qui ſtatuit, ſemper peſtis ſemina alicubi latere, & tantùm per contagium propagari; omninò cauſas dari neceſſe eſt, à quibus peſtis, quæ alicubi graſſari incipit, ſi per contagium aliunde delata non ſit, ortum habeat, quæ poſtea per contagium facilè propagatur. Atque ita cauſæ peſtis omnes in duas claſſes referuntur, in cauſas peſtem generantes; & contagium. In priore claſſe ſunt Aër, & quæ faciunt, vt aër peſtilentem conſtitutionem acquirat, deinde ſtellæ, tertiò victus communis, quartò veneficia, niſi forſan ad contagium iſta referantur, quintò imaginatio & terror. In alterâ contagium, de quibus cauſis iam ordine dicemus.

Aër.

Vt ergo ab aëre initium faciamus, cùm aër non ſolùm contagium ex aliis corporibus infectis recipiat, atque in alia transferat, verùm etiam abſque contagio, quod ſuſcipit, peſtis cauſa euadat: videndum, quo modo aër ad generationem peſtis concurrat. Vbi mox in principio quæſtio diſcutienda occurrit: an aër, quando peſtilentia graſſatur, atque vitium ex aëre pendere dicitur, peſtilentiæ ſeminaria in ſe contineat & venenatus reddatur? An verò ſaltem aptus reddatur, vt venenum in corporibus diſpoſitis generet. Prius negat, poſterius affirmat Hier. Mercurialis, *lib. de peſte, cap. 7.* idque ob has rationes: Primò, inquit, aër eſt plenus multo igne: Ignis autem à ſe venena, vt & alias res repellit. Deinde Natura, cùm ſtudeat animalium naturam conſeruare, ſemper id intendere ſolet, vt venena in paucâ copiâ gignantur. At ſi aër fieret venenatus, copioſiſſimus eſſet veneni prouentus, & cùm omnia animalia aërem continuò inſpiratione attrahant, ſi vel tantillum aër eſſet venenatus, perderet ſtatim omnia animalia. Ipſe verò ſtatuit, aërem eo potiſſimùm modo concurrere ad venenorum generationem in corporibus noſtris, quoniam in corporibus præparatis inducit quendam calorem præternaturalem, naturali inimicum; qui cùm calorem natiuum expugnet, fieri poſtea, vt omnes humores noſtri corporis priuati cuſtodiâ caloris natiui putreſcant, & conſequenter naturam veneni induant.

An aër ve[…] dat peſti[…] lens.

Quibus modis aër peſtilentia corripitur.

Verumenimuerò etſi concedamus & admittamus, hunc primum modum eſſe, quo aër ad peſtem generandam concurrit, quando ſcilicet vitioſâ conſtitutione ſuâ ad corruptionem humorum in corpore noſtro facit, atque hoc modo ſæpe peſtilentiam excitari, ſtatuamus;

tuamus; tamen ſemper hoc fieri, concedere non poſſumus: ſed ſecundò ſtatuimus, nonnunquam in ipſo quoque aëre peſtilentiæ ſemina hærere. Atque id docet ſubita & inopinata mors eorum, qui aërem illum attrahunt. Tam ſubitò enim tum nonnulli moriuntur, vt venenum in corpore per aëris conſtitutionem; eo modo, quem deſcribit Mercurialis, genitum eſſe, credibile non ſit. Non tamen eſt neceſſarium; vt totus aer venenatus ſit, aut veneni naturam induat; ſed ſufficit, ſi peſtilentiæ ſemina hinc inde diſperſa ſint. Neque etiam omnes, qui ſemina illa peſtis attrahunt, eâ neceſſariò corripiuntur, vt modò dictum. Hoc tamen, vt etiam iam dictum: certum eſt, peſtilentes has conſtitutiones eſſe longè grauiores & periculoſiores iis, vbi ſaltem ex corporibus infectis ſemina peſtilentiæ in aërem aliàs purum ſparguntur. Ex quo ad id, quod Mercurialis obiicit, in aëre ſcilicet tali animalia viuere non poſſe, expedita eſt reſponſio. Quod verò ex Ariſtotele affert, aërem multo igne eſſe plenum, id ſano modo intelligendum eſt. Calidi quidem vapores hinc inde diſperſi ſunt, ſed plures tamen hoc, pauciores illo tempore; neque ij tantâ copiâ, vt omnem aliam materiam in aëre abſumere poſſint. Addamus tamen & hoc, vtrumque ſimul fieri poſſe interdum, vt ſcilicet & aër vitioſus ſit ac venenatus, & in corporibus animalium ex vitioſâ aëris conſtitutione vitioſi humores generentur. Nam ab eâ, quæ in aëre eſt, conſtitutione, præcipuè ſi ſit diuturnior, corpora animalium neceſſariò afficiuntur.

Cùm ergo aër in ſeipſo peſtilentiæ ſemina aliqua contineat, vt hoc modo peſtis cauſa eſſe dicatur, duo iam explicanda ſunt: Primò, quodnam in aëre vitium requiratur, vt peſtilens euadat; Deinde, vnde illud vitium aër contrahat.

Primum quod attinet, nonnulli in eâ ſunt opinione, vitium illud à mutatione primarum qualitatum prouenire, dum ſcilicet in qualitatibus primis aër ita alteratur, vt putredinem concipiat, inprimis ſi caliditatem & humiditatem nimiam obtineat. Quâ de re Galenus, *1. de differ. febr. c. 4.* ita ſcribit: *Peſtilentes morbos oriri eſt neceſſarium, cùm aëris temperatura à naturali habitu ad caliditatem & humiditatem immoderatam fuerit conuerſa.*

Talem aëris conſtitutionem deſcribit Hippocrates, præcipuè *3. epid. com. 3. Annus*, inquit, *auſtrinus, pluuius, à ventis in totum ſilens, cùm paulo ſuperioribus anni temporibus ſqualores præceſſiſſent: ſub arcturum flatus auſtrini; multum pluit. Autumnus nimboſus, nubilus, largè pluens. Hyems erat auſtrina, humida, lenis. Multò poſt ſolis reuerſionem circa æquinoctium Boreas ſpirauit & ninxit non ita diu. Ver rurſus auſtrinum ſine ventis: pluit multum & continenter vſque ad canem. Æſtas ſerena erat & calida, magni erant æſtus: Eteſiæ paruæ diſperſim ſpirabant: ſub arcturum rurſum ſpirante Boreâ multum pluit.* Cùm itaque eſſet annus auſtrinus, humidus, peſtem ſæuiſſimam peperit, quâ vix alia ſæuior, quam accuratè Hippocrates deſcribit.

Verùm etſi concedimus, tales conſtitutiones ad peſtem inducendam valere: tamen duo monenda cenſemus. Primò illam humidam & calidam conſtitutionem non cauſam adæquatam eſſe, cur peſtilens venenum in aëre vel in corporibus animalium generetur, ſed ſaltem cauſam præparantem, & quæ alias proximas excitat. Neque enim peſtilentis cauſæ ratio conſiſtit in caliditate & humiditate, vel ab hac prouenientе putredine, ſed potiùs aliæ cauſæ ab illâ humidâ & calidâ conſtitutione mouentur. Vbi enim multæ pluuiæ dantur, multos etiam vapores eleuari neceſſe eſt, qui in illa continuatâ humidâ conſtitutione aëris diſcuti non poſſunt, ſed putreſiunt & corrumpuntur, tandémque venenatam naturam induunt. Præterea calida & humida aëris cõſtitutio in corporibus inſignem corruptionem inducere valet.

Ergò aliam adhuc addamus cauſam, quæ quandoque etiam ſine calidâ & humida conſtitutione peſtem excitare valeat. Vt enim Fernelius, *lib. 2. de abd. rer. cauſ. cap. 12.* Platerus, atque alij Medici teſtantur, animaduerſum eſt; peſtilentes conſtitutiones hyeme atque æſtate, ſicco & pluuioſo cœlo, benè temperato ac inæquali, nullâ præcedente temporum anni mutatione inſigni accidiſſe, cùm tamen impoſſibile ſit, ab omnibus hiſce conſtitutionibus putredinem induci. Præterea ſi à ſolâ aëris putredine peſtilens conſtitutio dependeret, vix fieri poſſet, vt peſtilens aliqua conſtitutio toti Orbi ferè communis eſſet, cùm locus à loco, regio à regione valdè differant. Huius tamen generis duas ſub Marco Antonino fuiſſe referunt, quibus maxima humani generis pars extincta fuit; & qualem fuiſſe anno 1450. commemorant, quæ in Aſiâ excitata, per Illyriam, Dalmatiámque venit in Italiam, per Germaniam verò in Hiſpaniã & Galliam, pluribúſque annis graſſata eſt, vt tertiam hominum partem eâ deletam eſſe ferant. Vbi certè in ſolam aëris putredinem cauſa referri non poteſt; cùm talis vix dari poſſit, quæ continuò in aëre hæreat: & ſi talis eſſet, ea procul dubio aliis quoque animalibus noxia eſſet. Verùm ſupra prolixiùs explicatum eſt, putredinem ſolam ad peſtem inducendam & conſtituẽdam non ſufficere. Quapropter & hîc ad proprietates occultas omninò confugere neceſſarium eſt. Ideóque peſtem ſtatuimus generari dum aër nõ ſolùm in qualitatibus primis mutatur; ſed etiam dum ſine putredine occulta quædam ſemina & inquinamenta totâ naturâ nobis aduerſa in eo generantur.

Atque hîc fortaſſe locum habere poteſt τὸ θεῖον Hippocratis: cuius cùm plerique in tractatione de peſtilentiâ mentionem faciant, de eo etiam hîc aliquid addere libet. *τὸ θεῖον Hippocratis.* Hippoc. *1. prognoſt. t. 4.* hæc habet: *Cùm homines intereant, alij priuſquam adhibeant Medicum ex vi morbi, nonnulli adhibentes Medicum, ſtatim moriantur, quidam vnum diem viuentes, aut paulò plus temporis, antequam Medicus arte repugnet: oportet agnoſcere talium naturam affectionum, quantum ſupra corporis vires ſint: pariter & ſi quid in morbis diuinum habetur, illius quoque ediſcere prouidentiam.* Quid igitur hîc nomine *diuini* intelligat Hippocrates, alij aliter ſentiunt. Fuerunt iam olim Hippocratis interpretes, qui morbos ab irâ deorum immiſſos τὸ θεῖον appellare cenſuerunt; & apud nos in Theologiâ Chriſtianâ rectè inſtitutos extra dubiũ eſt, morbos à Deo mortalibus immitti. Verùm cùm, vt rectè monet Galenus, officium boni interpretis ſit, non ſimpliciter per commentarios dicere, quid nobis verum videatur, ſed quæ ſit ſententia ſcriptoris, quem enarramus, etiamſi falſa ſit: atque ipſe Hippocrates, *in lib. de morbo ſacro*, multa ſcripſerit, quæ docent, Hippocratem non ſenſiſſe, morbos à Deo hominibus immitti: quid per diuinum intellexerit, porrò quærendum.

Galenus, *in Comm.* nihil aliud per τὸ θεῖον hîc intelligere Hippocratem cenſet, quàm aëris nos ambientis conditionem, de quâ Hippocr. in ſententiis ita ſcripſerit: *ſi hyems ſqualida & aquilonia fuerit, Ver verò pluuium & auſtrale: febres acutas fieri æſtate neceſſe eſt.* Verùm niſi Gal. peculiarem aliquam aëris conſtitutionem intelligat, non facilè cauſam reddet, cur Hippocr. aëris conſtitutionem omnem hoc nomine dignatus ſit. Plerique igitur interpretes, poſtquam hac de re vltro citróque diſputârunt, concedunt, per τὸ θεῖον, aëris cõſtitutionem intelligẽdam, ſed talem, quæ occulto modò & totâ naturâ nobis aduerſa eſt; Hippocratémque hoc monuiſſe; Medico eſſe perpendendum, an morbus aliquis proueniat ab occultis aëris qualitatibus, eiúſque ſecundùm totam ſubſtantiam mutatione, quæ à cælo proueniat, vel certè aliàs admiratione digna ſit. Quæ enim à cælo proueniunt, vel occulta & admirabilia ſunt, diuina vocari non inuſitatum eſt. Ita Ariſt. *2. de gen. animal. capite 3.* omnem animæ vim, corpus aliud

aliud participare, idque magis diuinum, quàm elementa ſcribit. Et Gal. *loco citato*, ait: *non quæcunque cauſas habent abditas & obſcuras, diuina vocamus: ſed vbi admirabilia videntur duntaxat.*

Porrò cùm aërem & putreſcere & totâ ſubſtantiâ nobis aduerſum reddi poſſe dictum ſit: dubitare aliquis poſſet, quomodo aëri, qui corpus ſimplex eſt, talia, quæ mixtorum potiùs ſunt, attribui poſſint. Ergo obſeruandum, aërem dupliciter conſiderari poſſe; vel vt corpus ſimplex & purum putum elementum; vel prout varios ex inferioribus eleuatos vapores & exhalationes in ſe continet. Priori modo ad peſtis generationem non concurrit. Verùm ſecundo modo, prout ſcilicet variis vaporibus eſt permixtus, corrumpi & totâ ſubſtantiâ nobis aduerſus reddi poteſt. Et quidem duplici modo. Nam primò vapores illi, qui aëri permiſcentur, puri nondúmque corrupti eſſe poſſunt; ob cauſas tamen expoſitas & exponendas corrumpi poſſunt. Deinde & corrupti aëri permiſcentur. Et vtroque modo aër corruptus & nobis totâ ſubſtantiâ aduerſus dici poteſt.

Vnde aër peſtilentem naturam acquirat.

Alterum iam reſtat explicandum, vnde aër venenoſitatem illam, qualitatémque peſtilentem acquirat. Plurimi inter cauſas peſtis naturales hic primo loco cœlum & ſidera conſtituunt. Verùm aliis hoc affirmare durum videtur, putántque nonnulli, cùm corpora cœleſtia ſint longè nobiliſſima & perfectiſſima, omniſque boni in hiſce inferioribus authores, fieri non poſſe; vt tam perniciosum quid ab iis generetur. Et plurimi pro hac ſuâ opinione Platonis aliorúmque authorum ſententias afferunt, qui affirmant, aſtra eſſe abſque omni pernicie, cunctis animalibus commoda præbere; ſtellas omnes eſſe bonas, nec quicquam mali facere: ex quibus concludunt, cælum & ſtellas conſeruare, regere, continere ac fouere hæc inferiora; & proinde ab iis venena, morbóſque venenatos & contagioſos prouenire non poſſe.

Cœlum an peſtis cauſa ſit.

Verumenimuerò cùm ſublunaria hæc ſecundùm indiuidua perpetua non ſint, ſed in ſpeciebus habeant ſuam perpetuitatem; & proinde in iis generatio & corruptio accidat, ac, vt rectè docet Ariſtoteles 1. *meteor. cap.* 2. Mundus hic inferior ſuperioribus motibus ſit contiguus, & omnis eius virtus inde regatur & gubernetur: tam corruptionem, quàm generationem à cælo prouenire neceſſarium eſt. Ideóque etſi aſtra per ſe neque mala ſint, neque mali quid ſimpliciter intendant: tamen per accidens ab ipſis id fit. Corrumpunt nimirum per accidens, vt generent per ſe: per accidens deſtruunt, vt per ſe conſeruent. Atque ita tam generationis, quàm corruptionis actio, quæ à cœlo prouenit, eſt per ſe bona, & ad vniuerſi perfectionem ac conſeruationem inſtituta. Præterea actiones, quæ à cœlo proueniunt, non omnes ſimpliciter è cæli naturâ, ſed ex mundi inferioris diſpoſitione ſunt æſtimandæ. Perpendamus, e. g. ſaltem calorem & frigus ac quatuor anni tempora, quæ omnia per ſe mala non ſunt, ſed ad vniuerſalis naturæ conſeruationem omnia neceſſaria. Indiuidua tamen ſi conſideremus, tam à frigore, quàm à calore plurima lædi & plurimos morbos excitari, extra dubium eſt. Calor nimirum æſtiuus per ſe & ſimpliciter bonus eſt ac neceſſarius, ac niſi ſit intenſior, nec fruges, nec vina, nec alij fructûs matureſcunt: ab eodem tamen in corpore impuro vel diſpoſito febris excitatur; idque non ex intentione aſtrorum, ſed ex diſpoſitione corporis alicuius. Ita vbi tempore verno calor omnibus rebus inferioribus recreandis neceſſarius augetur, eius actionem ad bonum naturæ vniuerſalis tendere omnes concedunt: ab eodem tamen in corpore, quod per hyemem vitioſos humores cumulauit, febres & alij morbi excitantur. Itaque ſicut æſtas & ver ideò ſimpliciter pro re malâ non habentur, quòd vitioſi humores ab eorum conſtitutione in corpore agitentur, & ampliùs corrumpantur, & hinc non ſolùm morbi excitentur, ſed etiam multi de vitâ periclitentur; ita & aſtra, etſi alterationes & mutationes in corporibus noſtris excitent, pro malis habenda non ſunt. Contrarietas enim quæ inter res naturales eſt, non ſimpliciter mala eſt. Nam & in plantis & in aliis rebus, tam inter ſe, quam cum homine, contrarietas deprehenditur, quæ ad mundi ornatum pertinet, & ſapientiſſimi Creatoris ſapientiſſima diſpoſitio eſt. Et cùm homo poſt ſidera conditus ſit, facillimum fuiſſet Creatori omnipotenti hominem ita condere, vt ſaltem Iouis aut Solis radiis fuiſſet affectus; Saturni autem vel Martis non plus ſenſiſſet, quàm lapis aliquis: Verùm hoc ſapientiæ Creatoris non placuit; & propterea diuerſorum ſiderum & rerum naturalium operationes, quas homo percipit, omnes per ſe bonæ habendæ ſunt, & homini non plus nocent, quàm bilis flaua vel atra, ſi debito modo in corpore generetur.

Atque vt hæc peſtilentiæ applicemus, illa ex cœlo non ſimpliciter prouenit: verùm ſicut cœlum agendo in hæc inferiora, ventos, pluuias, niues, nebulas & alia excitat, vapores ex globo terreno eleuando: Ita etiam fieri poteſt, vt in abditis terræ cauernis & abyſſis latentes peſtilentes, ſulphureæ atque arſenicales auræ, quarum venenoſitatem Metallici ſuo malo ſæpe experiuntur, à ſtellis agitentur; atque in aërem eleuentur, aut vapores, qui continuò aëri permiſcentur, ab iis ita corrumpantur, vt veneni naturam induant, à quibus poſtea peſtilentia inducatur.

Quom… ſtellæ excita…

De modo autem, quo peſtis ab aſtris excitatur, iam antea aliquid dictum. Nimirum non ſolùm, quatenus in manifeſtis qualitatibus aëris conſtitutionem mutant, & pluuias ac ventos excitant; verùm etiam, quatenus occulto modo hæc inferiora afficiunt, peſtem inducunt. Videmus etiam ſæpe, nullâ manifeſtâ aëris mutatione apparente, nunc plantas, nunc bruta, nunc homines periclitari, reliquis nihil damni patientibus. Et peſtilentem conſtitutionem induci à cœlo, non ſolùm, dum intemperiem manifeſtarum qualitatum in aërem inducit, ſed inprimis per peculiares & occultas influentias, quas hominis valetudini perinde, vt notos illos in calore, frigore, ſiccitate & humiditate exceſsûs, non omnes æquè ſalutares & commodas eſſe, credibile eſt; illud perſuadet, quod, vt annotauit Fernelius, *libro* 2. *de abdit. rerum cauſ. capite* 12. & teſtatur etiam P. Salius Diuerſus, peſtilens conſtitutio hyeme ac æſtate, ſicco ac pluuioſo cœlo, benè temperato & inæquali, nullâ præcedente temporum anni mutatione, nullis præſentibus corruptis vel putridis exhalationibus, aliiſque euidentibus cauſis inuadit; animaduerſúmque, æſtatem ferueutiſſimam nullum peſtilentiæ genus produxiſſe; interdum peſtilentiam hyeme initium cœpiſſe, quæ æſtate mediâ vel autumno ſoluta ſit.

Stellæ ſolùm … in hæc … tiora

Itaque ſciendum, ſtellas non ſolùm lumine & motu, ſed etiam peculiari quadam influentiâ ac occultis viribus in hæc inferiora agere. Nam ſi ſtellæ ſolùm lumine ac motu hæc inferiora afficerent, quid opus fuiſſet tanto numero ſtellarum, magnitudine, motu & ſitu differentium? Ad illuminanda enim hæc inferiora ſolus ſol ſufficeret: Luna nocti illuminandæ ſatis eſſet: ad temporum viciſſitudines motus Lunæ, Solis & primi mobilis ſufficeret, ac eſſet otioſus tantus numerus reliquarum ſtellarum, loco, magnitudine ac motu differentium. Quod certè aſſerendum non eſt. Deinde multa in profundiſſimis terræ cauernis, non ſine cœleſtium corporum vi, generantur, quò nec motus nec lumen aſtrorum pertingit. Quare etiam alias vires & peculiares, quas vocant, influentias, præter motum & lumen, ſingulis ſtellis attribuimus, à quibus nimirum illæ operationes admirandæ quas in hæc inferiora à cœlo prouenire animaduertimus, quæque motui ac lumini adſcribi non poſſunt, nulliúſque corporis

poris interuentu ac denſitate impediri poſſunt, ortum habent; dicimúſque cum Aſclepio, *lib. 1. ad Ammonem*; τοῦ ἡλίου ἀγαθαὶ ἐνέργειαι οὐ μόνον ἐν οὐρανῷ καὶ ἀέρι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ γῆς εἰς τὸν κατώτατον βυθὸν καὶ ἄβυσσον διήκουσιν. *Solis & cæterorum aſtrorum bonæ operationes non ſolùm in cælo & aëre, ſed etiam ſupra terram in profundiſſimas terræ cauernas & in abyſſum penetrant.*

His ita ſe habentibus, quomodo etiam ſine putredine peſtis gigni poſſit à cœlo, non adeò difficilè eſt inuenire. Nam ſicut propter generationum & corruptionum viciſſitudinem neceſſarium eſt, non ſolùm calorem blandum & moderatum à cælo excitari, ſed etiam intenſum & vrentem; & præterea frigus: ita etiam, ob eandem cauſam, occultæ, quæ in hiſce inferioribus excitantur, qualitates per occultas influentias, non omnes ſunt eiuſdem generis, neque etiam omnes nobis æquè gratæ & conuenientes, ſed aliæ magis, aliæ minùs: omnes tamen per ſe neceſſariæ. Et ſicut, vt dictum eſt, ex calore & frigore, minùs conueniente tempore & loco, imò etiam quocunque, ſi modum excedant, quod non rarò fit, à corporibus cœleſtibus excitato, varij morbi, præſertim in corporibus diſpoſitis, oriuntur: Ita credibile eſt, ex occultis illis influentiis quandoque longè grauiſſimos & peſtilentes morbos excitari. Nimirum mundus hic inferior, & inferiores hominis atque aliorum animalium facultates, ita à Deo conditæ & comparatæ ſunt, vt non ſolùm viſu corporum cœleſtium colorem, vel tactu calorem ſentirent; verùm etiam occultas influentias, ſine rationis diſcurſu; (id quod ſolùm animæ rationalis eſt,) ſed vi quadam inſitâ perciperent, ac iis afficerentur, delectarentur, confortarentur & vegetiores redderentur, vt ad eas, quas à Creatore acceperunt, vires exercendas fierent vegetiores & alacriores, aut contrario modo ſe haberent: ſicut videmus Muſicæ planè rudes & ignaros, vnde harmonia & vocum illa conſonantia aut diſſonantia proueniat, à Muſicâ affici. Atque obiecta hæc, à quibus inferiora hæc afficiuntur à cœlo, Recentiores ingenioſè ex harmoniis Muſicis, è Geometriâ & Arithmeticâ, & ex proportionibus, quæ ex occurſu duorum radiorum oriuntur, petunt.

Et hæc eſt procul dubio Pythagorica illa aſtrorum chorea & concentus, de quo Plato, *in Epinomide*, ſcribit: εἶναι τὴν τῶν ἄστρων φύσιν ἰδεῖν μὲν καλλίστην, πορείαν δὲ καὶ χορείαν πάντων χορῶν καλλίστην καὶ μεγαλοπρεπεστάτην χορεύοντα, πᾶσι τοῖς ζῶσι τὸ δέον ἀποτελεῖν. *Aſtrorum naturam viſu quidem pulcherrimam, progreſſu & choreâ optimâ vtentem, omniúmque chorearum decentiſſimam & magnificentiſſimam, quæ cunctis animalibus commoda præbet.* Inprimis autem in peſte producendâ Saturnum plurimùm valere, omnes Aſtrologi cenſent; obſeruatúmque ab iis, has regiones Septentrionales potiſſimùm peſte infici, quando Saturnus triplicitatis igneæ ſigna Arietis, Capricorni & Sagittarij tranſit; de quâ re plura tradunt Aſtrologi.

Verùm præter cœlum aliæ etiam plures cauſæ dantur, à quibus aëri peſtilentia communicatur, atque ipſe inde peſtilens redditur. Primò ſcilicet aër venenatus & peſtilens redditur, cùm venenatæ in infimis terræ cauernis diu contentæ auræ copioſiùs aëri permiſcentur. Halitûs illi venenati gignuntur ex aëre diu concluſo, & venenatis auris metallicis mixto, ſtagnantibus aquis alicubi concluſis & putreſcentibus. Commouentur autem illi halitûs venenati, iiſque exitus ſæpè patefit à terræ motu; extántque paſſim in hiſtoriis exempla terræ motuum, quos grauiſſimæ peſtes ſecutæ ſunt. Plerique etiam hûc referunt meteora ignita, vt quæ exhalationum copiam magnam ſuppeditent: verùm illa ignita meteora potiùs vaporum è terrâ copioſiùs exhalantium peſtémque generantium indicia ſunt. Pertinet hûc & illud; quod apud Iul. Capitolinum, *in Vero*, & alios annotatum reperitur, in Babyloniâ quandam miræ vetuſtatis arcam adapertam fuiſſe, à quâ tam pernicioſus halitus expirauit, vt inde peſtis ad Parthos vſque graſsâs ſit ſubſecuta. Ita in Campaniâ è puteo quodam aperto, ab aëre qui diutius incluſus latuerat, exhalante, adſtantes ſubitò peremptos fuiſſe, ſcribit Guainerius, *de peſte, cap. 1.* Præterea à lacubus & ſtagnis, æſtatis tempore calore Solis corruptis & fœtidis, exhalationes exſpirantes peſtẽ excitare poſſunt; ſicut & ex ſentinis nauium. Inſuper à cadaueribus interfectorum inſepultis, & locuſtarum mortuarum copiâ aër peſtilens reddi poteſt; quod accidiſſe ſcribit Auguſtinus, *libro 3. de ciuit. Dei, cap. 31.* vbi tantam ex iis peſtilentiam ortam fuiſſe ſcribit, vt in ſolo regno Maſſaniſſæ 80000. hominum perierint, & Vticæ ex triginta millibus iuniorum militum, qui ibi erant, decem remanſerint. Atque his modis aër ad peſtem generandam concurrere ſolet.

Secundò etſi ſtellæ aërem corrumpendo peſtilentiæ cauſæ eſſe poſſunt, dum eum ita corrumpunt, vt peſtilentia illa, quæ in eo continerentur μιάσματα homini communicata peſtem in eo excitent, quæ peſtes longè grauiſſimæ ſunt, & in plurimos graſſantur: tamen etiam alio modo & per ſe corpus ipſum humanum afficiendo peſtem excitare valent, dum vel ipſum aërem ita diſponunt, vt ſeu manifeſtis ſeu occultis qualitatibus corpori humano conſeruando aptus non ſit; ſed humores in eo corrumpat, ita vt peſtilentem naturam induant, vel etiam proximè atque immediatè occultis influentiis corpus humanum & præcipuè humores ac ſpiritûs in eo corrumpant. Etſi enim aſtrorum influentiæ omnes bonæ ſint & ad vniuerſum Naturæ curſum conſeruandum neceſſariæ: fieri tamen poteſt, vt huic vel illi animalium ſpeciei aduerſæ ſint; ſicut videmus calorem æſtiuum equidem ob fruges maturandas & vniuerſalem naturæ curſum conſeruandum eſſe maximè neceſſarium: interim fieri poteſt, vt ab eo æſtu aliqua indiuidua vel etiam ſpecies lædantur. Qui autem ille ſtellarum poſitus ſit, antea dictum, & de eo Aſtrologi conſulendi.

Tertiò à victu communi quandoque peſtis oritur. Etſi autem Donatus ab Altomari, & Hor. Augenius id negent: tamen cum iis ſentimus, qui à victu prauo communi non minùs, quàm ab aëre, peſtem excitari poſſe exiſtimant. Id quod ipſa ratio, experientia, & illuſtrium Medicorum authoritas nobis perſuadet. Etſi enim plerumque victûs aliorum alia ſit ratio: tamen ea interdum incidunt tempora, vt in annonæ caritate, in caſtris, in obſidionibus diuturnis omnibus, aut certè plerisque eodem victu, eóque prauo, vtendum ſit. Cibis nimirum & aquis corruptis, famis ſitiſque explendæ cauſâ, non minùs quàm eodem aëre vtendum. Vnde prauos humores generari neceſſe eſt qui, cùm diu à natura regi non poſſint, tandem corrumpuntur, & peſtilentem naturam induunt. Tale exemplum proponit Galen. *lib. 2. de nat. hum. t. 3. & lib. de cibis boni & mali ſucci c. 1.* vbi peſtis mentionem facit, quæ in multas Romano Imperio ſubditas gentes multis annis ſæuiens ex annonæ caritate & prauorum ciborum vſu ortum habuit. λοιμὸς enim (vt hoc obiter moneamus,) id eſt, peſtis, non λιμὸς, id eſt, fames legendum eſt. Vt enim in allegato loco habetur, peſtilentia illa diu ſæuiit, vt apparet, *ex lib. 3. de præſag. ex pulſ. c. 4. & 3. Epid. com. 3. t. 57.* Fames verò non fuit multorum annorum, ſed per vnius anni hyemem & ver præcipuè durauit, vt ex loco allegato patet. Atque occurrunt huius rei alia exempla in hiſtoricis, apud Ioſephum, *de bello Iudaico*, Hegeſippum, *de bello Hieroſol.* & alios paſſim. Réſque hæc tam nota eſt, vt etiam prouerbio occaſionem dederit; μετὰ λιμὸν ὁ λοιμός. Vnde etiam Galen. *lib. 2. de nat. human. t. 3.* authorem eius libri reprehendit, quòd in vnum aërem omnes communes morbos retulerit.

Victus communis prauus an cauſa peſtis ſit.

Quæ verò in contrarium adducuntur ab Altimaro & Augenio, non magni momenti ſunt. Nam quod dicunt, morbos hos fuiſſe ſporadicos, non vulgares,

gares, neque peſtem; cùm diuerſi diuerſis fuerint correpti: falſum eſt. Peſtis enim, quâ tunc laborabant, omnib. communis fuit: ſymptomata verò & morbi, qui peſti coniungi ſolent, vt in omnibus iidem appareant, non eſt neceſſarium, vt ſuprà dictum. Et conſulantur ſaltem hiſtoriæ, quæ facilè controuerſiam hanc diriment & docebunt, an morbi, qui annonæ caritatem & vſum ciborum corruptorum ſecuti ſunt, fuerint ſaltem ſporadici, non epidemij ac verè peſtilentes. Præterea nec hoc verum eſt, quòd morbi omnes, qui tum viguerunt, fuerint ſingulares ſeu priuati planè, ſed ſinguli pluribus communes fuerunt.

Eſt deinde & illud falſum, quod dicunt, eos morbos epidemios, qui à vitioſo cibo potúque fuerunt orti, non fuiſſe veram peſtem, ſed peſti ſimiles, vtpote qui plures occiderint, vnde etiam peſtis nomine appellentur. Nam ſi ideò peſti nomen inditum eſt, quod affectus ſit pernicioſus, qui plurimos inuadit & occidit; cur morbos hoſce epidemios, qui non minùs lethales & pernicioſi fuerunt, quàm peſtis ex aëris vitio orta, vt ex hiſtoriarum monumentis patet, peſtis nomine non indigitemus? Nam opinari, dari morbos peſte pernicioſiores, abſurdum eſt, communique hominum opinioni, qui peſtem meritò pro morbo pernicioſiſſimo habent, aduerſatur, ipſique Galen. qui *in proœmio in 1. Epid.* dicit; morborum communium pernicioſiſſimos eſſe, qui peſtilentes vocantur.

Hoc tamen concedendum, vitium humorum ex victu prauo contractum, faciliùs ſeſe exerere, vbi ex aëre occaſio aliqua accedit. De quâ re Gal. *lib. 1. de differ. febr. c. 4.* ſcribit: *In peſtilenti aëris ſtatu inſpiratio vt plurimum cauſa eſt*, (quibus verbis non ſemper, ſed vt plurimum in aëre morborum peſtilentium cauſam ponit.) *Fit enim aliquando*, (quo manifeſtè concedit, interdum eoſdem à victu prauo prouenire) *ob eos, qui ſunt in corpore humores, ad putreſcendum paratos, cùm breuem aliquam occaſionem* (quibus verbis in aëre non primariam, ſed paruam peſtis cauſam ponit, quam non ſolùm occaſionem, ſed breuem & leuem quandam occaſionem nominat) *ad febris originem ab aëre ambienti accepit animans.*

Veneficia.

Quartò cognata ſunt contagio vnguenta & pulueres venenati ſparſi. Hiſtoriæ enim teſtantur, malitiam & perfidiam quorundam ſceleratorum hominum eò vſque progreſſam fuiſſe, vt per vnguenta & pulueres ſparſos peſtem diſſeminârint. Cuius rei exempla habentur apud Liuium, *decad. 1. lib. 8.* Petrum Droëtum, *de peſtil. c. 10.* Anton. Portum, *de peſtilentia.* Vvierum, *de venefic. lib. 3. cap. 37.* Hor. Augen. *tom. 1. Epiſtolarum, lib. 4. Epiſtolâ 1. lib. 1. de peſte cap. 3.* Herc. Saxoniam, *de plicâ, cap. 11 & 12.* Thomam Iordanum, *de peſtis phænomenis tract. 1. cap. 18.* & ante annos non ita multos, anno nimirum, ſi rectè memini, 1606. ſuppeditauit Vratiſlauia & Francoſteinium in Sileſia, vbi veſpillones quidam tale facinus auſi ſunt, ſed deprehenſi ſupplicio, quod meruerunt, publicè affecti ſunt: cuius ſceleſtiſſimi facinoris hiſtoriam annotauit Nicolaus Polius, *in Hemerolog. Sileſiæ.* Si tamen quis iſta veneficia ad contagium referre velit, cum eo non litigabo.

Hoc loco alterius, miræ quidem, ſed quam, ob fide dignorum Authorum teſtimonium, in dubium vocare non auſim, cauſæ mentio facienda eſt: Nimirum à maleficis & ſagis iam defunctis & humatis peſtes induci, quæ priùs non ceſſent, quàm cadauera illa veneficorum capitibus truncentur. Quod cùm alicui fabuloſum videri poſſit, malo Herculis Saxoniæ, *lib. de plicâ, cap. 1.* verbis, quàm meis hac de re aliquid in medium afferre. Ita ergo ille: *Habebam ſanè maximum ad hanc rem confirmandam argumentum: ſed quia mihi omnem videbatur ſuperare credulitatem, illud proferre non audebam, videlicet in Poloniâ atque Germaniâ non rarò induci peſtem à maleficis quibuſdam mulieribus, cum primùm defunctæ & humatæ ſunt. Neque illam deſinere, quàm inueniatur cadauer, quod vel propria ſpolia & veſtimenta, vel alia propinqua mordicus erodens, quaſi eſuriens eſcam auidè quærat. Hæc, quæ mihi omnem mentis captum ſuperare videbantur, ſcribere non audebam. Cùm verò multiplici iam teſtimonio mihi confirmata ſint, nunc autem potiſſimùm à Doctiſſimo Dn. Ioh. Vrſino Leopolienſi, ideò ea proferre non dubitaui. Rem itaque Dominus Vrſinus propriis oculis intuitus ſic ſe habere inquit: Anno Domini 1572. peſte per vniuerſam Poloniam graſſante, cùm mulier quædam defuncta ex pago Rzeſnu dicto in ſuburbanum Leopolienſe aduecta ad ædem Exaltationis S. Crucis ſepulta fuiſſet, & ex illo die peſtis maximè circa illud templum, ſæuire cœpiſſet; qui ſepeliendorum mortuorum curam habebant, non temerè ſuſpicantes, villanam aliquot antè diebus ſepultam maleficam eſſe, cadauer eius effodiunt, quod cùm nudum, & in ore reliquias ſuarum veſtium deuoratarum habens, repeririſſent, caput, vt moris eſt palâ, præacuto ferro obductâ, abſciderunt, & iterum terrâ obruerunt, ac peſtis ceſſauit.* Atque in huius rei teſtimonium Saxonia etiam aliorum illuſtrium virorum authoritatem, & fidem adducit. Cuius rei cauſam cùm reperire facile non ſit, eſt animi veritatis auidi, eam diligenter perpendere, & in eiuſmodi narrationum, quæ vbiuis ferè locorum obuiæ ſunt, veritatem inquirere. Et quid interdum venefici etiam poſt mortem præſtent, ſatis teſtatur tragœdia illa & turbæ, quas excitauit poſt mortem ſutor ille Strigonienſis in Sileſiâ, quam hiſtoriam integrè & prolixè deſcripſit Martinus Vveinrichius, quæ pro œmij loco *Dialogis de Ludificatione Dæmonum Ioh. Fr. Pici Mirandulani* præpoſita, & omnino lectione digna eſt.

Tandem inter cauſas peſtilentiam generantes non omittenda eſt Imaginatio, & Terror ac Timor. Experientia enim ſæpe docuit, quoſdam, vbi ex improuiſo aliquem peſte infectum ad noſocomium, vel mortuum ad ſepulchrum deferri viderent, aut aliquis è domo infectâ, licèt ipſe non infectus, efferretur, inde conſternatos ac perterrefactos in peſtem incidiſſe; licèt in aëre peſtilentiæ ſemen non hæreret, neque etiam ab aliquo contagium ſuſcepiſſent. Cuius rei ratio expedita & manifeſta etſi facilè reddi non poſſit, tamen experientiæ manifeſtæ idcirco repugnandum non eſt. Et aliàs etiam patet, quantum imaginatio & affectûs in afficiendo corpore poſſint. Stigmata & næuos infantibus imaginatione matris imprimi, cuilibet notum eſt, & exempla vbiuis obuia ſunt. Memorabile inter ea illud eſt, quod Anno 1610. die 17. Iulij Pragæ accidit. Natus enim ibi fuit puer, quoad alias partes ſanus; verùm inteſtinis, hepate, ventriculo, liene extra abdomen, cuius tamen cutis diuulſa non fuit, propendentibus. Cuius deprauatæ conformationis cauſa fuit imaginatio, quam mater concepit tribus aut quatuor ante partum menſibus, cùm vituli mactati inteſtina & viſcera ex abdomine aperto propendere vidiſſet. Non diſſimile ante biennium hîc vidimus in infante, cui labia ſuperiora, cum parte palati ſuperiore, vſque ad fauces penitiores diuiſa erant; id quod euenerat, quòd mater grauida à lanio ſuis mactatæ caput ita diuidi viderat. De repentinâ canitie, è mœrore & timore ſubortâ, exempla collegit Marcellus Donatus *de hiſt. med. mirab. lib. 1. cap. 1.* & Schenck. *obſ. l. 1. obſ. 1.* Et imaginationis miros effectûs recenſet idem Marcellus Donatus *lib. 2. c. 4.* Illud hoc loco prætereundum non eſt, quod Thomas à Vegâ, *in com. ſuper Galen. art. med. cap. 84.* habet, & inſigne documentum continet, quantum imaginatio in mutandis & alterandis corporis noſtri humoribus poſſit. *Quidam*, inquit, *ex ardenti febre decumbens & delirans poſtulauit, vt ſibi in ſtagno illo (monſtrauit autem cubilis pauimentum) natare liceret: conſtare enim ſibi, ſe ex natatione illâ quamprimùm conualiturum, & à febre liberatum iri. Ergo cùm Medico annuente aliquandiu cum ſummâ*

Imagi- & ter-

iucunditā

jucunditate ſupra pauimentum hinc inde ſe voluiſſet, ait, iam ſibi aquam accedere ad genua, optare ſe tamen, vt altiùs aſcendat. Paulò pòſt lætior, iam, inquit, attingit inguina; ſicque iuxta imaginationis conceptum ad guttur vſque paulatim aquâ aſcendente, hilari facie geſtiit, ſéque iam ſanum eſſe & à febre liberum euaſiſſe pronunciauit. Id quod reuera etiam euenit.

De modo, quo hæc fiant, alij aliter ſentiunt. Nos ſaltem hîc de peſtilentiâ agemus. Paracelſus, *de peſtil. tract.* 2. ſtatuit; cùm quis attentè de peſte cogitat, & de eâdẽ ſibi metuit, ipſo intuitu & viſu Lunam inficere, non ſecus ac ſpeculum mulier menſtruo laborans, & ab eadem Lunâ quaſi reflexis radiis hominẽ rurſus infici.

...lo ...tio ...indu-

Verùm abſurda hæc & hominis ad pleraque ſaniora dogmata irridenda nati ſomnia eſſe, quis non videt? Sit, vt Luna poſſit hoc modo ab hominis intuitu infici: tamen neceſſarium eſſet, peſtilentiæ ſemina in homine antea, vt in baſiliſco quodam, fuiſſe; & eadem etiam ſine Lunæ operâ in actum imaginatione duci potuiſſe.

Alij igitur ſtatuunt, peſtilentiæ ſemina aliquandiu in corpore deliteſcere poſſe, & attentiore de peſte cogitatione & metu illa excitari & in actum deduci: ſicut terrore & attentiore de rabie cogitatione, rabiei igniculos & ſemina quaſi ſopita excitantur in iis, qui à rabidis animalibus demorſi ſunt. Cujus rei exempla occurrunt in libello Germanico, *de luporum rabie* Iohan. Bauhini. Quam ſententiam etiam admittimus & vtrũque concedimus, nimirum peſtilentiæ ſemina in corpore aliquandiu deliteſcere, eadémque imaginatione atque terrore excitari poſſe: an tamen hoc ſemper fiat, & an ij, qui ex imaginatione & terrore peſtem concipiunt, priùs ſemper ſemina peſtilentiæ hauſerint, dubitamus; imò contrarium diligenti exemplorum obſeruatione facilè probari poſſe arbitramur. Hoc aliquis addere poſſet. In peſtilenti conſtitutione à cauſis ſuperioribus diſpoſitionem aliquam ad peſtem in omnibus corporibus induci (quod forſan aliorum morborum ceſſatio monſtrat) quæ poſtea ab imaginatione ac timore & terrore in actum deducatur.

Vtut ſit, & licèt modum, quo hæc fiant, facilè inueſtigare non poſſimus: hoc tamen primò certum eſt, humores ab effectibus vario modo agitari & corrumpi poſſe. Deinde & hoc certum eſt, Imaginationem ſemper ad peculiarem & determinatam mutationem tendere, ſicut hoc in imaginatione grauidarum videre eſt. Vnde etiam accidit eos, qui peſtilentiæ metu terrentur, nihilque niſi peſtem metuunt & cogitant, imaginatione & metu illo determinatam hanc corruptionem humoribus inducere; ſicut grauida ad ſanguinem effuſum territa ſanguineum næuum infanti inducit; nigrâ aliquâ re perterrefacta, nigrum. Atque hæc præcipua cauſa eſt, cur veſpillones, clinicæ mulieres, chirurgi & alij, qui animo præſente & alacri peſte infectis & mortuis ſuas operas locant, rarò peſte inficiantur; alij verò, qui animo minùs præſente ad eaſdem operas accedunt, ſubitò inficiantur & peſte extinguantur. Ac certum eſt, ſi quis ſeminarium peſtis hauriat atque ſimul timeat, & de periculo ſit attentiùs ſollicitus, eum in præſentiſſimum vitæ periculum conjici & rarò conualeſcere, quamuis omnis in curatione diligentia adhibeatur. Altè enim ad cordis penetralia venenum hoc modo deducitur, vnde vix euocari poteſt. Nec ipſa virtus vitalis ad expellendum illud alacris eſt; ſed penitus ferè ſuccumbit.

CAPVT III.

De Contagio.

Atque hæ ſunt cauſæ, quæ peſtilens venenum generare poſſunt: vt verò illud poſtea in plurimos propagetur, natura ejus contagioſa in cauſâ eſt. Neque enim vbi in aliquo loco peſtis exoritur, cauſa ſemper vel in cœlo, vel in aëre, vel in victu præcedente quærenda eſt. Verùm ſæpe ex aliis locis per fomitem aliquem peſtilentem defertur; & licèt primò in paucos contagium ſeſe diffundat: tamen poſtea in plures diſſeminatur, ita vt peſtem per contagium non ſolùm alicui ciuitati, ſed toti regioni communicari poſſe, experientiæ ſæpe docuerint. Iam ergo etiam de Contagio dicendum.

Etſi contagium in aliis morbis etiam animaduertatur: tamen cùm nullus omnino peſte contagioſior ſit, & contagium maximè in peſte eluceſcat: non abs re fuerit, ſi de naturâ contagij, antequam ad alia accedamus, aliquid ſeorſim dicamus. Admiratione verò non indignum eſt, cùm contagium in peſtilentiâ tam manifeſtum ſit, vt nemo illud ignorare poſſit, & præter peſtem etiam lepra, phthiſis, aliíque morbi contagioſi animaduertantur, quod antiquis proculdubio ignotum non fuit: qui tamen factum ſit, vt de contagiò nihil ferè ſcriptis tradiderint. Etſi enim Hippocrates nominat νοσηρὰ, δηλητηρίους & Galenus ac Hippocrates μιάσματα: tamen rem ipſam non explicant. Terruit ipſos proculdubio, quicquid alij etiam dicant, rei grauitas, cùm viderent, vt effectûs contagij manifeſtiſſimi ſunt, ita naturam & cauſam eius inuenire eſſe difficillimum. Fracaſtorius ſuperiore ſeculò primus ferè hanc difficultatem aggreſſus eſt, quem poſtea plurimi alij viri docti ſecuti ſunt. *Peſtis morbus contagioſiſſimus.*

Contagium, quod à contactu aut antiquo verbo contago, quod eſt contingo, dici, extra controuerſiam eſt, pluribus modis vſurpatur: Primò pro ipſo contactu duorum corporum, cuius ratione ſimilis morbus gignitur, ſeu quo vnum corpus aliud corpus inficit; atque in hac ſignificatione contagium in prædicamento ſitûs eſt. Secundò ſumitur contagium pro actione, quâ corpus vnum aliud contingens ipſi morbum, quo laborat, communicat. Tertiò pro affectione præter naturam, quæ alteri corpori communicatur. Quartò pro νοσηρῷ δηλητηρίῳ aut μιάσματι ſeu ſeminario, vapore aut ſpiritu, aut quocunque alio corpore, per quod affectio illa præter naturam alteri corpori communicatur. *Contagium quid ſignificet.*

Hinc aliter ab aliis definitur. Petrus Salius Diuerſus definit contagium, contactum duorum corporum, cuius ratione ſimilis in altero per alterum morbus producitur. Alij, productionem ſimilis affectionis in alio; ſeu motum quendam à morboſo corpore in aliud analogum, quo ei labes ſimilis, qualis in primo eſt, per contactum eiuſdem communicatur. Alij, affectionem præter naturam, quæ alteri corpori à corpore præter naturam ſimiliter affecto communicatur. Alij, inquinamentum, quo corpori alicui ſimilis affectus, quo aliud corpus laborat, communicatur. *Contagij varia definitiones.*

Primò autem rectè accipiendum eſt, quomodo ſimilis affectionis in alio corpore productio contagium dicatur. Neque enim quæcunque ſimilis affectionis in alio corpore productio contagium eſt; e. g. dum calidum aliud corpus calefacit, aut frigidum aliud frigidum reddit, contagium propriè non dicitur. Sic licèt ſerpens aut ſcorpio morſu vel ictu ſuum homini venenum communicet: Contagio tamen id facere non dicitur. *Quomodo Contagium ſimilis affectionis productio ſit.*

Itaque ſciendum, contagioſum eſſe, corporis morboſi ſaltem affectionem eſſe. Id enim ſolùm contagioſum dicitur, quod morbo aliquo laborat, aut certè cauſam morboſam in ſe continet, eandémque alteri communicare poteſt. *Contagioſum quid.*

Deinde nec hæc communicatio quocunque modo fieri debet. Nam ſi ſola aliqua qualitas communicetur, quæ ad affectum aliquem recipiendum diſponat ſaltem, non eſt contagium. Verùm contagium fit per aliquod ſeminium, quod ſpecificum & ſuæ naturæ proprium

proprium edit effectum, & citra ſenſibilem aliquam alterationem, & præmiſſam diſpoſitionem, ſpeciem ſibi ſimilem in corpore analogo producit. Eſt enim in re contagioſâ tam praua conditio, vt ſemen ſeu μίασμα ex ſe emittere poſſit, quod in corpus idoneum receptum illud inficere, mutare, corrumpere, ſimiléſque effectûs in eo producere poteſt.

Contagium quid. Vnde definimus Contagium eſſe μίασμα ſeu ſeminium vitioſum, è corpore ægro emiſſum, quod in analogo corpore receptum, ſimilem in eo morbum gignere & producere aptum natum eſt. Vel; affectionem præter naturam, quæ corpori à corpore præter naturam affecto per peculiare μίασμα communicatur. Vel; productionem affectûs præter naturam in corpore, per ſemen & μίασμα ex alio corpore ægro emiſſum.

Tria ad contagium requiruntur. Tria autem, vt contagij natura rectè cognoſcatur, perpendenda ſunt, 1. corpus contagioſum, quod alia inficit. 2. morbus & μίασμα, quod alteri communicatur, & per quod aliud inficitur, 3. corpus, quod inficitur.

Contagioſum quid. Primum quod attinet, iam antè dictum, non quodlibet, quod alicui eam, quam ipſum habet, affectionem communicat, contagioſum eſſe, ſed ſolùm corpus morboſum, & tale, quod affectu aliquo præter naturam præditum eſt. Hîc nonnulli quærunt; An corpus præter naturam conſtitutum contagioſum ſit ratione morbi; an verò cauſæ morbificæ. Vtriuſque ratione contagioſum eſſe reſpondemus. Ipſe enim morbus, vt iam dicetur, vt accidens, de ſubiecto ſuo non egreditur & alteri communicatur, ſed illud, quod egreditur è corpore morboſo, & ab alio recipitur, corpus eſt, cauſæ morbificæ rationem habens: vt ita cauſa proximè contagioſa ſit: tamen ad talis materiæ generationem & multiplicationem in corpore ipſe etiam morbus, & vitioſa præter naturam in corpore diſpoſitio facit. *Contagioſa materia origo.* Cauſa autem illa, cuius ratione corpus contagioſum redditur, vel aliunde corpori aduenit, & ab aliquo corpore malè affecto communicatur; vel in corporibus noſtris, ex vitiatâ coctione, ſiue ratione alimenti, ſiue ob aliam cauſam, generatur, à quo deinde in ipſis partibus ſolidis conſimilis morbus introducitur, & partis actio vitiatur, vt ſimile excrementum multiplicet, eidémque facultatem ſibi ſimile producendi imprimat, vt poſtea in aliud corpus tranſlatum ſimilem ſibi morbum producat. Atque ita mutuus quidam ab huiuſmodi cauſâ ad talem morbum; & contrà à tali morbo ad talem cauſam progreſſus & circulus quaſi eſſe videtur. Nam non ſolùm corpus aliquod contagioſum fieri poteſt, cui extrà cauſa aliqua maligna & contagioſa obuenit; ſed etiam quando in corpore, ferè ſemper ob errorem externum, talis vitioſus humor generatur.

Quacunque autem ratione & modo talis materia corpori obueniat, ſiue in eo generetur, ſiue aliunde ipſi communicetur: fieri poteſt, vt antequam morbum, qualem producere apta nata eſt, corpori inducat, aliud externum corpus inficiat. Materiæ contagioſæ in corpore genitæ præbent exemplum mulieres, præſertim vetulæ; quæ menſes retentos, & corruptos vitioſóſque humores in corpore habent: ab his enim, etſi ipſæ nondum actu ægrotent, vel ſolo aſpectu tenellos infantes infici & faſcinari poſſe, ab omnibus ferè receptum eſt. De materiâ contagioſâ corpori communicatâ habetur exemplum in lue venereâ. Si quis enim cum muliere alioquin ſanâ, quæ tamen cum aliquo lue Gallicâ infecto rem paulò ante habuerit, congrediatur: fieri poteſt, atque experientia id ſæpe teſtata eſt, vt talis à muliere illâ inficiatur, & luem veneream contrahat. Verùm tunc ſaltem per eam partem, quâ ipſum cauſam contagioſam hauſit, alios inficere poteſt tale corpus infectum: Vbi autem iam altiùs radices egit malum, per quamcunque ferè partem alios contaminare poteſt. Poſtquam enim materia contagioſa iam ſolidas partes occupauit, earúmque naturalem conſtitutionem vitiauit; tum à ſolidis partibus omnes iterum humores & ſpiritûs inficiuntur, qui in alia corpora tranſlati, earum naturalem conſtitutionem euertendi vim ſimilem habent.

Verùm vt ad rem propiùs accedamus, cùm non quodlibet corpus morboſum contagioſum ſit, neque qui arthritide laborat, eam alteri per contagium communicare poſſit: iam videndum, quænam ſit propria corporis contagioſi natura; & ſecundo loco vnâ operâ explicandum, quid ſit illud, per quod affectus, quo corpus contagioſum laborat, alteri communicatur; & quomodo in corpore contagioſo generetur μίασμα.

Conta[gij] ſemini[a]. Illud, quod è corpore contagioſo alteri communicatur, non eſt ipſe morbus, quo prior infectus eſt, ſed corpus quoddam è corpore contagioſo effluens, & in alio receptum ſimilem morbum in eo excitare valens. Neque enim morbus idem numero de contagioſo corpore in aliud tranſit, ſed idem ſpecie in eo generatur. Græci illud, quod effluit, vocant πορρὰς ἀποκρίσεις, & ἀποῤῥοίας, μιάσματα, σπέρματα: Latini inquinamenta, & ſemina ac ſeminaria contagij non incommodè appellant. Sicut enim ſemen è corpore viuente deciſum animatum ſpecie ſimile illi, à quo deciſum, producere poteſt; ita contagioſus humor vel vapor è corpore infecto emiſſus, atque in aliud corpus receptus, ſimilem illi morbum inducere poteſt. Habétque μίασμα hoc ſe inſtar fermenti, quod alteri maſſæ non fermentatæ mixtum facit, vt & ipſa efferueſcat.

Semen hoc corpus quoddam eſt, ſed nunc ſpirituale, nunc etiam humoris naturâ præditum; ſicut hæc differentia in peſtilentiâ, lue venereâ, ſcabie, opthalmiâ apparet.

Condit. ſeminis [con]tagij. Requiruntur autem in hoc ſemine contagij peſtilentis (de hoc enim hîc agere nobis propoſitum) peculiares aliquæ conditiones. Nam videmus, contagij ſeminaria non ſolùm velociter ſeſe inſinuare, ſed etiam tenaciſſimè inhærere, & poſtea calore vel alio modo agitata ſeſe exerere, & corporibus aliis communicari, ac non ſolùm veſtimenta, ſed ligna & domos etiam inficere poſſe, vt vix maximâ diligentiâ purificari queant. Imò in aëre, licèt ventis agitato aut Solis ardoribus æſtuante, ſatis diu durare, ac in loca etiam longinqua ac diſſita, ſalua atque integra vehi poſſe, animaduerſum eſt. Etenim ex omnibus quidem corporibus morboſis aliquid exhalare extra dubium eſt; imò in pleriſque morbis non contagioſis longè maius eſt effluuium, maiorque ἀπόῤῥοια, quàm in contagioſis aliquibus: Verùm illud plerumque vel tam facilè reſoluitur & diſſipatur, vel tam exiguam agendi vim habet, vt in corpore, in quo recipitur, ſimilem morbum efficere non poſſit. Requiritur ergo in ſeminario contagij, vt validiſſimam habeat conſtitutionem, vt dum è corpore contagioſo exhalat; non facilè vel ambientis aëris, vel aliarum cauſarum occurſu vincatur & euaneſcat, ſed ſeſe contra omnis generis externas iniurias tueri poſſit. Plerique omnes viſciditatem quandam ac lentorẽ & tenuitatem in eo requirunt, vt in minimas partes diuidi, in iis tamen ſuam eſſentiam retinere, & corpora, à quibus recipitur, facilè penetrare & inficere poſſit: eam nimirum compoſitionem auctores plerique in contagij ſeminio eſſe ſtatuunt; qualis in rebus oleoſis eſt. Verùm exacta mixtio & ſpirituoſitas potiùs cauſa eſſe videtur; cùm talia multa videamus, quæ in minimâ quantitate ſuas vires integras retinent, nec tamen lenta ſunt.

Cùm autem contagij ſemina peculiarem in minimâ quoque mole corporis agendi vim habeant; facilè hinc ſecundò apparet, præter manifeſtas qualitates; aliquam occultiorem requiri, quæ ſecundùm variam, quam habet ad diuerſas corporis partes, vel humores, vel ſpiritûs, contrarietatem, corpora peculiariter

culiariter inficit. Hæc autem qualitas à formâ etiam peculiari, plerumque veneficæ & malignæ qualitati conjuncta, & totâ ſui naturâ ſubſtantiæ noſtræ vel alicui determinatæ parti inimicâ, ſluit. Atque hinc fit, vt prout forma illa in ſemine contagij non ſemper eadem eſt: ita etiam eadem μιάσματα non omnia, ſed ſaltem certa corpora inquinandi vim habeant. Hinc videmus, vaporem exhalantem è boue peſte laborante non hominem, ſed bouem inficere; & qui halitus è pulmone phthiſici emittitur, non cutem inficit & ſcabiem generat, ſed ſolùm pulmones inficit: Contra ſcabioſus cutem alterius, non pulmones inficit.

Ex quibus omnibus apparet, ſaltem æquiuocatione ludere Pet. Salium Diuerſum, dum ſcribit, Contagij nullam ad morborum procreationem veram & poſitiuam eſſe actionem. *Cum enim, inquit, contagium nec ſubſtantia ſit, nec qualitas, quorum proprium eſt agere, verè ipſi non competit actio; quare nec in aliquo genere efficientis cauſæ reponi poterit, ſed tantùm contagium ad hoc concurret tanquam cauſa ſine quâ non.* Etenim dictum ſuprà, aliter ab aliis vocabulum contagij vſurpari; & licèt, ſi primam originem vocis ſpectes, nihil niſi contactum ſeu ſitum duorum corporum, contagium ſignificet: tamen vſus obtinuit, vt pro ipſo corpore, in quo latet vis alia inficiendi, aut pro qualitate alios inficiente vſurpetur. Fruſtra igitur ſejungere videtur contagium ac malignam & venenatam morborum contagioſorum qualitatem. Ita enim docet hac de re: *Cum febres peſtilentes fiunt contagioſæ, actio quidem, quâ ab vno alteri communicantur, non contagij erit, ſed eius tantùm prauæ qualitatis, quæ cor laceſſit, quæ inſidet in materiâ corruptâ. Ab hac enim materiâ corruptâ ſicut excitantur & eleuantur intra corpus ipſum vapores mali, qui cor petentes eius omnes vires pernicioſâ labefactant qualitate: ita & alij extra corpus mittuntur, qui contagio præſente conſimilem in altero poſſunt prauam qualitatem cauſare.*

Verumenimuerò iterum hîc luditur ſaltem æquiuocatione vocabuli contagij, quod ille ſolùm pro ſitu ſumit. Verùm ſi ſumatur contagium, ſiue pro actione, ſiue pro qualitate, ſiue pro ipſo μιάσματι, non opus eſt a ſubjectis venenatam qualitatem & contagium ſejungere. Hoc quidem verum eſt, quod alia eſt ratio venenoſitatis in illâ materiâ, alia contagij. Licet enim omnis morbus malignus & venenatus contagioſus ſit: non tamen omnis contagioſus malignus eſt; ſed malignum eſſe, eſt proprietas alicujus tantum ſpeciei morbi contagioſi, illius ſcil. qui præter vim ac proprietatem ſeſe multiplicandi in alio, etiam peculiarem cum corpore noſtro ἀντιπάθειαν habet. Verum vbi in eodem morbo malignitas & contagium conjunguntur, non eſt opus, ea ſubjectis disjungere, ſed tum vtraque qualitas eſt in eodem ſubjecto, atque eadem materia ob peculiarem formam ſæpe eſt contagioſa & venenata, neque venenata aliqua materia è corpore egreditur, & demum extra corpus contagio, vt cauſa ſine qua non, juncta aliud inficit, ſed vna & eadem materia eſt e corpore exhalans, & quæ alios inficiendi & malignâ ac venenatâ qualitate offendendi vim habet.

Quâ ratione autem iſtud contagij ſeminium in corpore contagioſo generetur & quomodo in aliis ſuam actionem exerceat, de eo non omnes idem ſtatuunt. Nonnulli in eâ ſunt ſententiâ, contagioſa μιάσματα non niſi à re putreſcente effluere, & per putredinem ſolum generari ſtatuunt. Verumenimuerò ſi actionem rerum contagioſarum perpendamus, & ſine putredine contagium generari, & ſine eâdem actionem ſuam perficere poſſe, facilè videbimus. Nam cum ad putredinem inducendam longius ſpatium & præuiæ alterationes requirantur: videmus contrà, quamprimùm contagij ſemen hauſtum eſt, hominem inficere, & tantam ſæpe ineſſe efficaciam, vt homo à veneno, quod contagio conjunctum eſt, jugulетur, antequam vlla putredo in corpore excitetur; eundemque hominem nihilominus alios inficere iuſſem. Per corruptionem quidem contagij ſeminarium generatur: ſed per putredinem vt fiat, non eſt neceſſarium. Siquidem præter putredinem alia etiam corruptionis genera dantur, & tales occultas cauſas a tota formâ magis, quam manifeſtis qualitatibus agere, iam ſupra prolatum eſt.

Et ad fermentationem quandam omninò rectiùs reducitur contagium, quam ad putredinem. Fermenti enim quanta vis ſit, & quàm breui ſpatio alia corpora in ſibi ſimilem naturam mutet, panis fermentatio, & feces cereuiſiæ, quibus eadem cereuiſia fermentatur, ſatis docent, vbi exiguum quid, & quod nullius momenti videbatur, vt cereuiſia efferueſcat, facit. Atque eâdem ratione venena aliqua, quæ tamē nec putredine generantur, nec efficientiam ſuam in putredine habent, quorum minimum quid in corpore receptum humoribus ſimilem qualitatem & naturam inducit: quæ tamen actiones venenorum omnes non à putredine, ſed alio, qui talibus datur, agendi modo pendent. Et quanquam concedimus, in corporibus, quæ vel peſte, vel alio veneno inficiuntur & corrumpuntur, tandem putredinem excitari: hoc tamen fit per conſequens ſaltem. Dum enim calor innatus ita deſtruitur, vt humores in corpore ampliùs regere non poſſit, & humores ipſi, qui calidi & humidi ſunt, à contagio & veneno corrumpantur: tandem putredo ſuſ ſequatur, neceſſe eſt. Vnde præter rem feciſſe putamus Lud. Mercatum, qui ſtatuit, duplex eſſe contagium, aliud verum & legitimum; atque id ſolùm per putredinem produci; aliud illegitimum & ſpurium, quod etiam ſine putredine gigni poſſit. Nullam enim cauſam reddit, neque etiam reddere poteſt, cur illud contagium, quod ſine putredine per alium corruptionis modum generatum eſt, minus proprium contagium ſit, quam illud, quod cū putredine conjunctū eſt.

Nonnulli, vt cauſam reddant, cur morbi putridi alij contagioſi ſint, alij non contagioſi, duplicem conſtituunt putredinem: vnam quidem ſimplicem, quâ ſola fiat mixti ſolutio, nullâ tamen nouâ generatione hanc ſubſequente; aliam verò præter hanc putredinem eſſe dicunt, quâ non ſolum mixtum corrumpitur & interit, ſed etiam nouum generatur, quomodo pulices, vermes & ſimilia generari dicunt. Atque per iſtam putredinem contagium generari ſtatuunt. Verùm vt illud libenter accepatmus, quod hi concedunt, à priori putredine non ſemper gigni contagium, ſed ea ſolùm, in quâ talia ſeminaria generantur, quæ certi mixtione ita temperata ſint, vt poſtquam è corpore ægro emanârunt, haud facile pereant ab externis cauſis debilitata, ſed peculiari firmitate facta diu perdurent perſeuerentque, & ſpirituoſâ eſſentiâ in corpora alia penetrent faciliùs, pertinaciúſque adhæreant; ita an ad iſtam generationem contagij vlla ſæpe putredo neceſſaria ſit, non ſine cauſâ dubitamus. Habet re contagium, vt antea etiam dictum, fermenti inſtar, quod in corpore analogo receptum ſimilem diſpoſitionem illi inducit; quod tamen non per putredinem, ſed peculiarem fermentationem, digeſtionem & mixtionem generatum eſt.

Atque vt per putredinem non generantur neceſſario iſta contagij ſeminaria; Ita etiam per eandem non neceſſario ſuas actiones exercent, ſed vbi portiuncula aliqua materiæ contagioſæ, è corpore ægro emiſſa, ab alio ſano recepta eſt, occultâ quadam vi, & à totâ ſubſtantiâ, vt vocant, potiùs in illud agit, quam manifeſtis tantum qualitatibus putrefaciendo. Id quod ex iis, quæ ſupra de naturâ peſtis dicta ſunt, apparet, & in aliis etiam morbis animaduertitur, qui in corporibus infectis ſe exerunt, vbi nulla adhuc putredo adeſt.

...venera-...conta- [margin note, partly cut off]

...ſolùm ...edine ge-...tur con-...ium. [margin note, partly cut off]

Quâ vi contagium agat. [margin note]

Quomodo contagium diſſeminetur.

Non vno autem modo ac viâ è corporibus infectis contagij ſeminium exit. Aliquando enim per exſpirationem & halitum; aliquando per poros cutis & ἄδηλον διαπνοὴν exhalat, ſicut videmus halitûs acres & mordaces ex rapis, raphano maiore exeuntes, & ex rebus incenſis vapores etiam res longè diſſitas afficere & inficere. Principium motionis partim à ſe habent, vt eſt vaporis omnis ſurſum ferri: partim ab aliis, à quibus in latus ſeu deorſum trahuntur. Fit hoc vel ab aëre, vel à ſolido corpore aliquo, à quo repelluntur. Aliquando per ſudores ſordéſque cuti adhærentes; per pus & ſaniem è bubonibus & carbunculis effluentem, pannis aliiſque veſtimentis & ſtragulis communicantur, quibus mediantibus alia poſtmodum corpora inficiuntur.

Vtrum corpora viuentia, an verò cadauera magis contagioſa ſint.

Hoc loco non ſine causâ quæritur: *Quænam corpora infecta magis contagioſa ſint, pluſque ſeminis peſtilentis exſpirent, viuentia, an verò mortua?* Rondeletius, *de cur. feb.* in eâ eſt ſententiâ, corpora peſte mortuorum nullum ampliùs venenum conjunctum habere, mortuóque animali perire omne venenum; & ſi aliquando contagium ab iis contrahatur, hoc potiùs ab illorum pannis, quàm ipſis contrahi; narrátque ſecuiſſe ſe aliquando corpora mortuorum ex peſte, multis ſpectantibus ſtudioſis, ſine omni damno. Quæ ſententia eo præcipuè nititur fundamento, quòd cadauera nihil vel parùm expirationis de ſe emittant.

Alij quidem non planè venenum cadaueribus adimunt, verùm viuentia corpora infecta longè cadaueribus contagioſiora eſſe ſtatuunt, atque affert pro hac ſententiâ Thomas Iordanus, *de peſtis phænomenis tr. 1. cap. 18.* præter alias, quæ pro Rondeletij ſententiâ afferri poſſunt, rationes, eam; quòd halitûs, qui è corpore viuente peſte infecto exhalant, majorem habeant cum ſpiritibus corporum viuentium, quæ inficiuntur; cognationem & ſimilitudinem, quàm cum vaporibus è cadauere exhalantibus, habeant ſpiritûs animales; magíſque conuenire viuentem cum viuente, quàm viuentem hominem cum cadauere; contagium autem fieri inter ſimilia.

Laurentius Ioubertus, *lib. de peſt. cap. 3.* contrà ſtatuit; longè majus contagionis periculum imminere à cadaueribus peſte interfectorum, quàm viuentibus: & longè periculoſius eſſe peſte ſublatum, quàm etiamnum ægrotantem, attingere. In corpore enim viuente à calore natiuo venenum hebetari quodammodo, & quantum fieri poteſt, retundi; extincto verò calore natiuo, nullo obſiſtente: vniuerſum corpus à veneno occupari, venenúmque in eo longè ferociùs, quàm antea graſſari; ipſámque quæ mortem ſequitur, putredinem venenum augere & exaſperare. Videntúrque omnes ferè Medici, qui de peſte præcauendâ ſcripſerunt, à Rondeletio diſſentire, dum præcipiunt, peſte interemptorum cadauera quamprimùm terræ eſſe mandanda, & quidem altiùs effodienda eſſe ſepulchra. Quod etiam in omnibus benè conſtitutis Rebuſp. obſeruatur, refertque Thucydides, in peſte Atticâ, cùm multa cadauera hominum inſepulta iacerent; ea vel non attigiſſe bruta, quæ cadaueribus victitare ſolent, quæ verò attigerant, periiſſe.

Controuerſia deciſio.

Ex hoc dubio vt nos exoluamus, principio diſtinguendum putamus inter eos peſte laborantes, quorum morbus in ſalutem & vitam terminatur, & inter eos, quorum morbus lethalis eſt. Eos, qui peſte laborant, & de vitâ non periclitantur, minùs contagioſos eſſe, quàm pleraque peſte interfectorum cadauera, exiſtimo. Atque in hiſce corporibus verum eſſe credo, quod Ioubertus dicit, calorem vitalem, cui opitulantur & alexipharmaca, ſeſe veneno non tantùm opponere, illúdque hebetare ac retundere, ſed tandem etiam, victoriâ potitum, planè infringere ac abolere. Ac quantum quidem ego memini, non obſeruatum puto, in eâ, quæ ſuperioribus annis hîc graſſata eſt peſtilentiâ, quemquam ab iis, qui conualuerunt, infectum fuiſſe. Hoc certè ſæpius obſeruaui, ſi primus, qui in domo aliquâ peſte infectus fuit, conualuit, neminem præterea in eâ domo infectum fuiſſe. Vbi verò æger de vitâ periclitatur, & tandem moritur, contrario modo ſeſe res habet. A tali enim corpore, præcipuè jam morituro homine, quando ſcilicet venenum, deuicto calore vitali, triumphat quaſi, plus periculi imminere, quàm à cadauere puto. Et experientia teſtatur, quò plures in ciuitate vel domo aliquâ conualeſcunt, eò meliorem de ſalubri ſtatu recuperando ſpem eſſe: Contrà verò quò plures moriuntur, eò peſtem ſæuiorem euadere.

Rectè tamen, quæ dicta ſunt, accipienda: à viuente corpore, quod venenum ita corrumpit, vt nihil niſi peſtilens ex eo exhalare poſſit, calor natiuus reliquus, quantum quidem poteſt, omni conatu venenum expellit; & per ſe ex tali corpore, cuius humores corrupti ſunt, vapores & halitûs per omnes vias ac ſpiracula, inprimis per exſpirationem, exhalant. Ideóque cum homine tali iam morituro periculoſiſſima eſt conuerſatio. Verùm vbi homo mortuus eſt, cadauérque calore vitali extincto iam refrixit, poríque clauduntur, & inprimis exſpiratio per pulmones ceſſat, minus, vt rectè in hoc Rondeletius ſtatuit, vaporum exhalat, & tum minus periculi à tali cadauere imminere concedi poteſt; inprimis ſi accedat frigus externum vehementius. Non tamen nihil exſpirare, ipſe odor cadaueris teſtatur: atque id quod exſpirat, non niſi peſtilens eſſe poteſt; cùm omnes talis corporis humores peſtilentem naturam induerint, neque per mortem eam depoſuerint. Et ſi in veſtibus & ſimili ſupellectili peſtilentiæ ſemina aſſeruari queant: cur non etiam in humoribus & corporis partibus, quas occupârunt, aliquandiu hæreant? Et ſi alia venena in cadaueribus aliquandiu deliteſcunt, cur non & peſtilentis veneni reliquiæ in cadauere aliquandiu remanere poſſint, quæ poſtea exſpirent, & alia corpora inficiant? Fernelius, *libro 2. de abdit. rer. cauſ. capite 14.* refert, venatores quoſdam lupum ſæuiorem trucidatum in varia obſoniorum genera apparaſſe & coxiſſe, & eos omnes quicunque carnes eſitarunt, non multo pòſt tempore rabie correptos, alios periiſſe, alios ſociorum morte prudentes ſibi proſpexiſſe. Et Ioh. Bauhinus, *in tract. de luporum rabie.* è Lycoſthene tradit, in Ducatu VVirtembergenſi olim hoſpitem quendam ſceleſtum carnes porci à cane rabido morſi conuiuis edendas appoſuiſſe, à quarum eſu rabidi facti mutuis morſibus ſe miſerandum in modum dilaniauerunt. Idem ex epiſtolâ quadam Theobaldi Fettichij refert: ruſticum prope Francofurtum ſuem rabidam occidiſſe, occiſamque minùs altè in terram defodiſſe, quam cùm tempore hyberno vulpes olfeciſſent, erutámque voráſſent, in rabiem eas actas fuiſſe, & pecora alia, atque homines morſu impetiuiſſe, & rabiem ita diſſemináſſe.

Verùm vbi cadauer putredinem concipit, ibi maxima vaporum copia ex eo exhalat. quod vel fœtor oſtẽdit: qui cùm ex corpore peſtilenti exhalent, nõ niſi peſtilentes & contagioſi eſſe poſſunt: imò venenum per illam putredinem procul dubio exaſperatur. Vnde, vt antea dictum, prudenter Medici & Magiſtratus faciunt, qui peſte mortuos quamprimùm, antequam ſcilicet cadauera putredinem concipiant, efferri, & altiùs effodi ſepulchra præcipiunt; ne illi peſtilentes halitûs alios contaminent, & aërem inficiant.

Thom. Iordani ſententia exterminatur.

Nam quod hîc ſcribit Thomas Iordanus, vim peſtiferam vnà cum calore ſolum vertere atque euaneſcere, nouamque putredinem à priore planè differentem ſuccedere; idque ex eo patere, quòd ex putredine peſtilenti nullum animal generari queat, cùm tamen ex peſte interemptorum cadaueribus, vt ex aliis, vermes generentur: in eo non parùm fallitur. Nam vt illud prætereamus, quod malè totam contagij

&

& peſtilentiæ naturam ex neſcio quâ fictitiâ & à vulgari diuerſâ putredine deducit, nullam cauſam reddit, cur neceſſarium ſit vt cum calore vniuerſum venenum euaneſcere debeat. Cùm enim in aliis corporibus diu contagij ſemina latere poſſe videamus: quidni etiam in humoribus, in quibus generata ſunt, aliquandiu ſubſiſtere poſſint? Et fieri hoc, maculæ & alia plurima, quæ etiam poſt mortem contingunt, atque in cadaueribus conſpiciuntur, & peſtilentiæ ſigna in defunctis habentur, ſatis docent.

à peſti- putre- anima- neraen-

Deinde falſum eſt, à peſtilenti ſeu putredine ſeu corruptione nullum animal generari. Docet enim experientia, & à pluribus annotatum eſt Medicis, in peſte & peſtilentibus febribus vermes non ſolùm per aluum deiectos, ſed & vomitu reiectos fuiſſe. Et ſi poſt bella, militum, qui benè valebant, dum occidebantur, cadauera inſepulta putreſcentia peſtem inducere valent: cur non multò magis peſte interemptorum cadauera, præcipuè putreſcentia, contagioſa ſint? Nam nullius momenti eſt, quod hîc reſpondet Thomas Iordanus: illic aëri aliàs ſincero & puro vitius contagioſum à putreſcentibus cadaueribus communicari; in peſte verò aërem iam antea eſſe contagioſum, & propterea ampliùs pollui non poſſe, & ſuperuacaneum eſſe, infecta cadauera peſtem afferre, iam antea in aërem à quauis cauſâ introductam. Quaſi verò id, quod ſordidum eſt, ampliùs defœdari ac pollui, ac venenoſitas augeri nequeat? Deinde non in qualibet conſtitutione peſtilenti vitium in aëre hæret, ſed ſæpiſſimè aër purus eſt, peſtiſque ſaltem per contagium propagatur. Quo in caſu & aërem peſtilentiæ ſemina è cadaueribus recipere, & viuentes è cadaueribus ea haurire, non impoſſibile eſt.

Nec illud vllum habet pondus aut rationem probabilitatis, quod ſcribit: Quemadmodum venena, alimenta, pharmaca, in cadauere, ob caloris actualis migrationem, nullius vſûs ſunt & efficaciæ: ita etiam luem contagioſam nec in cadauere latere, actuari, aut aliquid roboris viriúmque habere à ſemetipſâ, neque affectionem in alium tranſmittere poſſe. Concedimus, non cadaueribus venena eſſe venena, ſed viuentibus; & ſicut purgantia remedia non cadauera purgant, ſed viuentem hominem: Ita etiam venena non in cadauere vtpote cui non aduerſantur, ſed viuente homine, vim ſuam exercere. Interim cur in cadauere latere non poſſint, cauſam nullam video. Si enim in ligno aut lanâ, vbi omnis viuentis calor deeſt, vires ſuas retinere poſſunt & diu deliteſcere: cur non etiam in cadauere poſſint? Sicut & illud nos non mouet, quod dicit, viuentibus corporibus cum viuente, quàm cum cadauere, eſſe maiorem ſimilitudinem. Verum hoc eſt: ſed quid ad rem? Ergóne arſenicum aut alia venena, quia non viuunt, hominem non iugulant? ſed de hoc poſtea.

Ferè eiuſdem momenti eſt, quod ſcribit, venenum, vbi calorem natiuum, cui totâ ſubſtantiâ aduerſatur, deuicerit, vnà commori. Quæ enim cauſa eſt, cur agens, vbi ſuum contrarium vicit, & ipſum interire debeat? Ab actione quidem ceſſat, ſed non interit. Neque fidem meretur, quo hîc effugere conatur, dum dicit veneni illud ſeminarium, quamdiu in veſtibus latet, enerue ac languidum eſſe; à calore autem vires ſuas accipere. Falſum enim hoc eſt: viréſque ſuas omnes retinet in fomite ſemen contagij, ſed in quæ eas exerat, tum non habet: at in corpus viuens receptum, vtpote cui contrarium eſt, mox eas exerit: ad quâ actionem an calore actuâte opus habeat, non parùm dubito.

Narrationem Rondeletij quod attinet, in dubio adhuc eſt, an cadauera illa peſte interfectorum fuerint. Nulla enim ſigna ex iis, quæ euidentia ſunt peſtilentiæ in iis apparuerunt: Et ignotum ſibi inter ſectionem fuiſſe, an cadauera illa peſte interemptorum fuerint ipſe refert, neque addit, vnde poſtea illud reſciuerit. Et fuerint ſanè interfectorum peſte illa cadauera: fieri tamen potuit, vt in cadaueribus illis à frigore hyberno vehementiore contagioſa vis extincta fuerit; ſicut videmus eandem in aliis fomitibus frigore hyberno aboleri.

Porrò ſemina contagij, ſi alteri corpori communicari debent, niſi illud immediatè contingant, id quod in lue vereâ, ſcabie, & ſimilibus accidit, medio aliquo ſeu vehiculo opus habent, quo ab vno corpore in aliud transferantur. Hoc autem vehiculum duplex eſt, aër ſcilicet & fomes, quem appellant.

Aërem quod attinet, teſtatur experientia, non ſolùm à vicinis locis, ſed & interdum remotioribus, ſemina illa contagij peſtilentis deferri & propagari poſſe: id quod in famosâ illâ peſte Atticâ accidit, quæ, vt teſtatur Thucydides & Lucretius, ex Æthiopiâ vſque Athenas peruenit. Eſt autem paratior & commodior ad deferendum & conſeruandum ſemina contagij aër, ſi omnis qualitatis, actiuæ inprimis, ſit expers. Aliàs enim vis illa *μιασμάτων* extinguitur, id quod potiſſimùm in hyberno frigore fieri videmus. *Aër.*

Fomitis rationem habere poteſt, quicquid ad contagionis ſemina & excipienda & retinenda, donec iterum alteri corpori communicentur, aptum eſt. Talia ſunt omnia, quæ rara, laxa & poroſa ſunt ſubeuntéſque fumos & vapores, ἀποῤῥοίας & νοσερὰς ἀποκρίσεις promptè excipiunt, ac diu retinent: linum, goſſypium, plumæ, pelles piloſæ animalium, & quæ ex his conficiuntur veſtes. Annotátque Fracaſtorius, *de morb. contag. lib. 2. capite ſeptimo.* Anno 1511. Veronæ ex vnâ veſte pelliceâ 25. Germanos milites obiiſſe, dum vno defuncto alius indueret illam veſtem. Hanc ob cauſam & ob pilos Cardanus *lib. 1. de venen. cap. 14.* hûc refert canes & feles, qui ſuſceptum pilis venenum ſæpe tranſportant in alias ædes eaſque inficiunt. Quanquam & ex terrore quo, conſpecto fele vel cane è domo infectâ egreſſo, percelluntur, nonnullos peſtem contraxiſſe, obſeruatum ſit. Foreſtus, *l. 6. obſeru. 22.* peſte correptum narrat quendam adoleſcentem, cui, cùm manum in ſcrinium quoddam inſeruiſſet, tela araneæ in manum incidit, à quâ peſtilens puſtula oborta eſt. Quin & parietes & muros contagium ſuſcipere poſſe experientia docuit. Quod apud Iudæos frequens fuiſſe, ea, quæ in Sacris de leproſis ædibus dignoſcendis & purgandis leguntur, docent. Tanta enim erat illa lepræ contagio apud Iudæos & tam profundè in ipſos lapides & parietes ſe inſinuabat, vt non ſolùm muros radi & nouâ calcis cruſtâ induci oportuerit, ſed ſæpe tota ædificia deſtrui neceſſe eſſet. Cõtrà verò quæ ſolida & denſa ſunt, cùm vapores & νοσερὰς ἀποκρίσεις nõ facile admittant, ad contagium etiam recipiendum & ſeruandum minùs apta ſunt; qualia ſunt lapides ſolidiores & metalla. Hinc Hier. Mercur. *de peſte cap. 11.* ſimplices ſibi videri dicit, qui contagij metu monetas tractare recuſant. Monent tamen hîc nonnulli, contagij ſuſpicione non carere eas monetas, quas peſte infectus tractauit, dum ſudore manûs maderent. Adderem & hoc, nummos ſordidos pinguibúſque ſordibus oblitos, quales interdum noſtri minores ſunt, vapores contagioſos recipere poſſe. *Fomes.* *An moneta contagium ſuſcipere poſſit.*

Fomes autem, quicunque demum ſit, diutius iſta ſemina peſtis retinet, ſi in loco ſit neque calido neque frigido nimis, neque tali, qui aëri libero & ventorum flatibus eſt expoſitus. Aliàs enim vel ab exceſſu qualitatum actiuarum vis veneni infringitur, vel ventorum flatu diſſipatur.

Porrò vbi talis fomes vel mouetur, vel excutitur, vel nonnihil incaleſcit excuſſum quaſi è latebris venenũ in obuium quemque transfertur, & idem tunc efficit, quod feciſſet, quãprimùm ex corpore ægro exhalauit. Ita ſæpe cõpertũ eſt à cõcluſis, multóſq; annos reſeruatis veſtimẽtis aut lectis infectis, dũ iã innoxiè tractari poſſe crederẽtur, totas familias, imò ex iis tota oppida infecta fuiſſe.

Narrat Alex. Benedictus, *de peſte cap. 3.* ex culcitrâ ob contagium ſuſpectâ, atque in remotiores ædium partes abiectâ, poſt ſeptennium iterum agitatâ peſtem excitatam fuiſſe. Et apud Trincauellium, *lib. 3. Conſil. 17.* Francanzanus narrat, Iuſtinopoli poſt maximam peſtem funes, quibus ægri portabantur, mortuique ad ſepulchrum deferebantur, poſt capſam quandam abiectos fuiſſe, atque ibi per annos 20. aut plures latuiſſe; quos cùm ſeruus loco poſtea moueret, incidit in peſtilentialem febrem, contagióque illius reliqui infecti ſunt, vt 10000. homines hac occaſione mortui fuerint.

Anno 1542. Vratiſlauiæ peſte 5900. intra 22. ſeptimanas mortui ſunt, peſtilenſque contagium in linteo annis 14. concluſũ hæſit, è quo anno 1553. Laubani explicatũ peſtẽ excitauit, quæ per contagium iterũ Vratiſlauiam delata eſt, & hinc Goldbergam; Goldbergâ per veſtes à vigili in turri Lignitium deportata, & poſtea per columbam è turri delapſam, ac à cuſtode portæ exceptam hinc inde per vrbem diſſeminata eſt.

An contagij ſemina quis in veſtibus ſine noxâ circumferre poſſit.

Verùm hîc quæritur, an quis in veſtibus ſuis contagium poſſit ſine noxa circumferre, & ipſe non læſus aliis id communicare. Ad quod reſpondemus, ſi primò tali in loco contagij ſeminium in alicuius veſte hæreat, vt cutem eius attingere, & per poros cutis in corpus admitti non poſſit, quamdiu tale μίασμα quietum manet, nullum circumferenti damnum inferet. Quod ſi iam excutiatur, & in aërem ſpargatur, fieri quidem poteſt, vt ipſe, qui illud circumtulit, ſpiritu, quẽ ducit, in corpus admittat: accidere tamen etiam poteſt pro variâ aëris agitatione, quâ & illa μιάσματα hinc inde mouentur, vt alius illud attrahat; non ille, in cuius veſte aliquandiu delituit. Eius rei in eâ, quæ ſuperioribus annis hîc graſſabatur, peſtilentiâ, aliquot exẽpla habuimus, vbi aliquot ex incautâ cum veſpillonibus & aliis, qui ex officio infectos viſitârunt, conuerſatione peſte infecti & mortui ſunt.

An contagiũ aliquandiu in homine deliteſcere poſſit.

Maioris verò difficultatis eſt quæſtio, quâ controuertitur, An ſemen contagij ab homine hauſtum in eius corpore aliquandiu latere poſſit, antequam ſe prodat; an verò neceſſarium ſit, vt ſuas vires exerat. Diſſentiunt hac de re Medici, atque inter eos Octauian. Roboretus, & Hier. Mercurialis ac Ioan. Ant. Sarracenus. Statuit Octau. Roboretus, *de febre peticul. cap. 19.* venenum hoc non ſolùm per multos ſæpe dies, etiam in ſæuiore peſte, ſed & per menſes, more veneni, quod morſu canis rabidi infertur, latere poſſe; ſibique ipſi, cùm de infectione ſuſpectus eſſet, atque per dies decem à conſortio aliorum ſe ſubtraxiſſet, vix iterum poſtea egreſſo, bubonem erupiſſe ſcribit: exiſtimatque, ſummâ cum ratione in bene conſtitutis ciuitatibus lege ſancitum eſſe, vt qui ex peſte infectis locis veniunt, tamdiu ab aliorum conſortio ſemoueantur, donec omnis contagij ſuſpicio ſit abolita; quod 40. diebus ad ſummum euenire putat. Ioan. verò Ant. Sarracenus, cum quo conſentit Hier. Mercurialis, concedit quidem, aliquandiu hoc peſtilens ſeminarium corpore circumferri poſſe, ſed non tot dierum hebdomadibus, veſtibus mutatis, & corpore loto ac raſo; duriuſque illud, quod laudat Roboretus, ſtatutum, quàm ex æquo & bono eſſe exiſtimat.

Verùm priori ſententiæ potiùs ſubſcribimus eorum, qui ſemina peſtilentiæ in corpore, antequam vim ſuam manifeſtè exerant, non ſolùm dierum, ſed & ſeptimanæ vnius atque alterius ſpatio latere poſſe exiſtimant. Atque vt id credamus, neque pro re impoſſibili habeamus, inprimis illud nos mouet, quòd videmus alia venena, antequam in actum erumpant, aliquandiu in corpore humano deliteſcere poſſe. Diſputatur inter Medicos, an dentur venena, quæ intra corpus aſſumpta, non ſtatim, ſed poſt aliquod temporis interuallum homini noceant, & ſeſe exerant. Et licèt de eo alij aliter ſentiant, atque illud adeò facilè probari non poſſit, venena eſſe, quæ definitis planè menſium & annorum ſpatiis tandem hominem iugulent: hoc tamen certum eſt, malitiam hominum talia venena inueniſſe, quæ hominibus propinata, primò ſe nullo modo produnt, ſed poſt aliquod tempus ſeſe exerere incipiunt, hominemque lentâ morte enecant. Quâ de re Cardanus, *lib. 1. de venenis cap. 26.* Et de canis rabidi veneno res extra omnem controuerſiam poſita eſt, illud diu, antequam ſeſe prodat, in corpore humano latere poſſe: annotatumque eſt à Medicis, illud non ſolùm per menſes ſex, ſed & annos duodecim, imò longè plures in corpore delituiſſe. Si igitur in aliis venenis hoc fieri poteſt, cur in peſtilenti id ſit planè impoſſibile? Nimirum ſeminis peſtilentis non eadem eſt ſemper potentia, ſed ab exiguo initio maximas vires acquirit, & vt Galenus, *lib. 6. de loc. aff. cap. 5.* de ſputo rabidi canis docet, ab exiguo initio, & venenatâ qualitate praua quædã in corpore diſpoſitio ſenſim augetur, tandemque ad excellentem magnitudinẽ exurgit.

Quæ omnia cùm talia ſint, vt negari non poſſint, ipſâ nimirum experientiâ atteſtante, venena plurima in corpore aliquandiu deliteſcere poſſe; in hoc nonnulli, inter quos eſt Ioh. Antonius Sarracenus, *de peſte c. 6.* laborant, vt monſtrarent diſſimilitudinem inter venenum peſtilens, & alia venena, inprimis canis rabidi. Ita enim Sarracenus: *Huius*, inquit, *atque illius diuerſa eſt ſubſtantia, nec ſedes eadem. Huius enim (canis rabidi) vis hebetior ac in craſſiore & denſiore materia inhæreſcens, quâ de causâ cohibetur, nec niſi caloris natiui, eiúſque copioſi, magnâ vi excitatur. Quin id ipſum, vt imbecille admodum, ne rara quidẽ epidermis altiùs penetrare ſinit, niſi forſan vel ſciſſa, vel alioquin lacera ſit. Illud (peſtilens ſc.) contrà multò tenuius, acrius, eiuſque vis ac efficacitas ea, vt non modò ἐπιδερμίδα, ſed & cutem ipſam, quantumuis validam ac dẽſam, ocyſſimè permeet, penituſque intrò ſubeat.*

Verumenimuerò hæc noſtræ ſententiæ parum officiunt. Sit enim quædam inter hæc venena differentia, & concedamus, quod libenter facimus, tamdiu, quamdiu canis rabioſi venẽnum peſtilens in corpore latere non poſſe: interim ex his nullo modo ſequitur, quin peſtilens non dies aliquot occultari in corpore poſſit. Eſt nimirum venenorum in agendo efficacia non eadem; tum etiam patientis nunc minor, nunc maior ad reſiſtendum vis. Stat itaque hoc adhuc firmum, ſi alia venena, atque inter ea venenum rabidi canis, quod non minùs, quàm peſtilens, homini lethale eſt, latere poteſt: aliquandiu & peſtilens deliteſcere poſſe, non impoſſibile eſt. Neque ideò tamdiu in corpore latet venenum canis rabidi, quòd calore natiuo copioſo demum excitetur, ſed, vt ex Galeno dictum, ab exiguo initio, ſputi ſcilicet rabidi canis prauâ qualitate, praua quædam in corpore diſpoſitio ſenſim augetur, tandemque ad excellentem magnitudinem exurgit. Ita etiam ſi ſemen peſtilentiæ in corpus aſſumptum non ſatis forte & efficax ſit, corpuſque reſiſtendi magnam vim habeat, impoſſibile non eſt, venenum illud peſtilens quaſi occultum latêre, ſenſimque humores corrumpere, tandémque, vbi incrementum accepit, vim ſuam peſtiferam prodere.

Veneni peſtilentis aliquandiu in corpore latentis documenta.

Vt verò ex his manifeſtum euadit, non impoſſibile eſſe, venenum peſtilens aliquamdiu in corpore humano deliteſcere poſſe: Ita non pauca ſunt, quæ ſatis docent, ſæpius hoc ita contigiſſe. Nam non rarò accidit, vt peſte aliquis corriperetur, qui tamen nullam omnino recentis infectionis cauſam dare potuit; ſed confiteri neceſſe habuit, ſemina peſtis ſeſe ante plures dies excepiſſe. Teſtatur Octauianus Roboretus, *de febr. peticulari c. 9.* ſibi hoc Conſtantinopoli accidiſſe: & in qualibet peſtilentiâ, vbi cauſa non primariò eſt in aëre, ſed per contagium

gium ſaltem peſtis propagatur, obſeruari poteſt. Sæpe enim accidit, quopiam in domo aliquâ peſte extincto, licèt reliqui in alia conclauia fugiant, & omnem ſupellectilem, quam infectam eſſe vel ſuſpicantur, ſtudioſè vitent, nihilominus poſt aliquod temporis interuallum alium eâdem corripi. Imò obſeruatum, cùm à me, tum ab aliis certis periodis, nunc 14. dierum, nunc plurium interuallo ſeſe exeruiſſe hoc venenum. Imò & hoc obſeruatum, quoſdam, ſaluti ſuæ fugâ conſulturos, ex locis infectis in tutiora alia ſe contuliſſe, nihilque ſupellectilis infectæ ſecum abſtuliſſe, nihilominus poſt temporis aliquod interuallum, peſte, etiam in locis iis, vbi tunc ea non graſſabatur, correptos fuiſſe.

Neque ſententiam noſtram inuertit, quod obiicitur venenum homini peſtilens eſſe infenſiſſimum, & in corpore calido foueri; ac proinde fieri non poſſe, vt ſine damno & manifeſtâ actionum mox per initia læſione in corpore contineatur. Nam & alia venena homini infeſta ſunt, & æquè in calido corpore continentur; nihilominus non mox & per initia, vbi vires corpus laceſſendi nondum ſufficientes habent, homini ſenſibiliter moleſta ſunt, ſed per cuniculos quaſi rem agunt, & tandem ſubitò ſeſe produnt. Ita etiam venenum peſtilens in corpus receptum, niſi mox vel à calore noſtro vincatur, vel per media expellatur, nunquam quidem otioſum eſt: verùm ſi ſit debilius, eius efficacia non mox deprehenditur, ſed ſenſim ſeſe multiplicat, & humores corrumpit, tandémque vbi vires ſumpſit, ſeſe prodit; vbi ſcilicet natura ab hoſte iam potentiore laceſſita, ſeſe ei opponit & ex pugnâ illâ veneni & naturæ manifeſta in corpore Symptomata excitantur.

Tertiò in contagio perpendendum eſt corpus, quod illud recipit, ſeu patiens. Vt enim in aliis actionib. non quodlibet in quodlibet agere videmus: ſic & in contagio præcipuè peſtilenti, idem accidere animaduertimus. Nam non omnis peſtis omnibus animalibus contagioſa eſt, ſed quæ ex homine in homines deriuatur, eadem non ſues & boues inficit, & contrà. Et à peſte, quæ hominibus contagioſa eſt, non omnes eodem modo lædi videmus. Etſi enim tanta veneni peſtilentis in agendo ſit potentia, vt nemo ab eo ſibi immunitatem facilè polliceri queat; atque id omnis generis corpora omni loco & tempore inficiat, iuuenes, ſenes, viros, fœminas, ſanos, ægros; vere, æſtate, autumno, hyeme; in locis calidis & frigidis: tamen corpora alia faciliùs, alia difficiliùs id admittunt. Animaduerſum enim eſt ſæpiſſime, nonnullos leui de cauſâ, & cùm vix cum vno infecto obiter conuerſati fuiſſent, infectos fuiſſe, alios verò infectos & viuentes & mortuos plurimos tractâſſe, nihilominus à peſte immunes euaſiſſe.

Cauſam huius rei non omnes reddunt eandem. Plerique omnes dicunt hoc fieri ob peculiarem ſimilitudinem & ἀναλογίαν, quam habeat contagium cum corpore, quod inficitur; cùm ſimile facilè ſimile recipiat, & ſimilia promptè iungantur. Verùm hæc opinio veritati conſentanea non eſt. Omnis enim actio eſt inter contraria: & agens, dum agit in patiens, agit in illud, vt id ſibi ſimile reddat. Et quamuis ſimilia faciliùs coniungantur: tamen eo fine fit id, vt vnum ab altero conſeruetur; quod in contagio locum habere non poteſt, vbi corpus, quod inficitur à contagio, vt ſibi ſimili & amico, non conſeruatur, ſed vt à contrario corrumpitur & deſtruitur. Octauianus Roboretus ergo, *lib. de febr. peticulari, cap. 9.* aliter rem hanc explicat, docétque in contagio tria reperiri. 1. terminum à quo, ſeu corpus, quod primò infectum eſt, atque alia rurſum inficit; 2. terminum ad quem, ſeu corpus quod per contagium inficitur; 3. Ipſum affectum, qui per contagium communicatur. Similitudinem igitur in contagio quidem concedit; ſed non inter contagium & patiens, quæ potiùs diſſimilia & contraria, quàm ſimilia ſtatuit: verùm inter terminum à quo & inter terminum ad quem, ſeu inter corpus, quod primò infectum fuit, & illud quod deinde inficitur; exiſtimátque, affectionem præter naturam, quæ vni alicui corpori facilè communicatur, alteri quoque, priori ſimili, facilè communicari poſſe: rationémque hanc addit; quia ſicut affectio illa præter naturam priori eſt inimica, vt illud lædere poſſit, ita alteri priori ſimili quoque erit aduerſa, & proinde æquè illud lædet.

Quam opinionem vt non reprehendimus: cùm veræ ſententiæ fundamentum contineat: ita non proximam huius rei cauſam explicare putamus. Nam etſi verum ſit, quòd contagium, quod aliquod corpus primò infecit, alteri quoque huic ſimili faciliùs, quàm alteri diſſimili, communicari poſſit: tamen cùm, vt antè dictum, actionis fundamentum non in ſimilitudine, ſed in contrarietate conſiſtat; omniſque actio contrarietatem præſupponat: quæritur porrò; Cur hoc contagium vtrumque horum inficiendi vim habeat & non alia diuerſa, v. g. Cur peſtis hæc tantùm homines, & non ſimul boues iugulet: Et cur eadem illa inter homines non omnes eodem modo inficiat. Hîc verum eſt illud, quod addit; quòd affectio præter naturam, quæ priori ita contraria fuit, vt illud potuerit lædere, alteri quoque huic ſimili aduerſa futura ſit. Atque ita actio in contagio potiùs à peculiari ἀντιπαθείᾳ, quàm ſimilitudine cum patiente erit petenda. Nam cùm, ſicut ſe duo ſimilia habent ad aliquod tertium, ita illud tertium habeat ſe ad vtrumque illorum: ſic contagium, dum corpora duo æquè inficiendi vim habet, non ſolùm neceſſe eſt, vt duo illa corpora inter ſe ſimilitudinem habeant, ſed & hoc requiritur, vt contagium vtrumque æquè inficiendi potentiam obtineat: id quod pendet à peculiari ἀντιπαθείᾳ, quam certa venena habent ad certa animalia, & animalium partes, de quo ſuprà dictum. Vt enim non quodlibet venenum cuilibet animali venenum eſt: ita etiam res contagioſa non omnibus contagioſa eſt.

Sicut verò nemo facilè explicauerit, quæ ſit peſtilentis veneni ratio & eſſentia, & vnde eius differentiæ pendeant: ita quoque nemo facilè explicauerit, in quo ἀντιπάθεια hæc veneni peſtilentis cum certis animalium ſpeciebus & ſpecierum indiuiduis conſiſtat. Hoc quidem certum eſt, in manifeſtâ aliquâ qualitate eam non eſſe quærendam: quæ tamen ſit illa occulta qualitas, cur peſtis hæc huic ſaltem animalium ſpeciei ſit aduerſa, & non omnia eiuſdem indiuidua æquè inficiat, in hac naturæ caligine, & formarum ac qualitatum occultarum inde pendentium ignoratione, obſcurum eſt.

Vnde omnino fruſtra laborant ii, qui in caliditate, frigiditate, humiditate, ſiccitate, ætate, ſexu, pororum amplitudine, vel anguſtiâ, corporum puritate vel impuritate, illam diſpoſitionem quærunt. Hoc quidem verum eſt, eos, qui quocunque modo ad putredinem aptiores ſunt, grauiùs ac periculoſiùs febre affici: ad peſtem verò recipiendam talia facere, experientiæ non conſentit.

Itaque exiſtimamus, diſpoſitionem illam nihil aliud eſſe, quàm peculiarem aliquam cordis proprietatem, cuius ratione veneno peſtilenti repellendo minimè par eſt. Neque enim peſtis admittitur, antequam cor de naturali ſtatu deiiciatur. Obſeruatum enim eſt, multos, cùm impunè cum plurimis peſte infectis, cum quibus ſanguinis nexu deuincti non erant, conuerſati eſſent, poſtea ex leui cum aliquo ſanguine iuncto conuerſatione infectos fuiſſe. Quæ autem illa ſit in corde diſpoſitio, explicare facile non eſt. Si peſtilentis veneni ratio, atque

inprimis antidotorum natura nobis nota eſſet, & verbis commodè explicari poſſet, facillimum eſſet, explicare illam ad peſtem recipiendam diſpoſitionem. Alexipharmaca enim illa opponuntur morbo; naturæ verò amica ſunt. Talis itaque diſpoſitio in corde eius, qui peſti reſiſtere poſſit, eſſe debet, qualis in alexipharmacis eſt: Illâ verò facultate qui deſtituitur, facilè venenum admittit, & peſte corripitur, ac niſi antidotis ipſi ſuccurratur, veneno ſuccumbit & moritur.

Addimus tamen & hoc, quod, cùm illa venenata qualitas non ſine ſubiecto è corpore infecto in aliud transferatur, faciliùs ſeſe inſinuabit, eundémque effectum edet, ſi in corpus analogum & ſimile recipiatur: vnde accidit, vt conſanguinei faciliùs, quàm alij inficiantur, & ſæpe integræ familiæ peſtiferâ lue doleantur: obſeruatúmque eſt, multos, cùm impunè cum multis peſte infectis, quibus ſanguinis cognatione deuincti non erant, conuerſati eſſent, poſtea à conſanguineo aliquo infecto leui occaſione infectos fuiſſe. Nam cùm conſanguinei ſimilem quandam naturæ proprietatem habeant, accidit, vt peſtilens venenum, quod vni noxium eſt, alteri etiam ſit aduerſum.

Sunt tandem & alia quædam, quæ vt peſtis faciliùs in corpus admittatur, faciunt. Cùm enim aërem, in quo diſperſa continentur peſtilentiæ ſemina, per os & nares attrahamus, & inde ille per trachéam arteriam in cor admittatur; ac per externa etiam corporis ſpiracula ſeu poros ad arterias via pateat: ij, qui quacunque de cauſâ copioſiùs inſpirant, vt fit poſt magnum motum & exercitia, quique poros cutis habent amplos & patentes, faciliùs ſemina peſtilentiæ & in aëre & in fomite aliquo hærentia admittunt. Quæ verò de regione & tempore anni dicuntur, quòd ſcilicet loca maritima, auſtro obiecta, calida & humida, peſte magis infeſtentur, & magis circa finem æſtatis & autumnum eadem graſſetur: illud potiùs ad cauſas peſtem generantes, quàm diſpoſitionem in corpore ad peſtem ſuſcipiendam, pertinet.

Cur nonnulli cum peſte infectis ſine periculo conuerſentur.

Hoc loco illud meritò explicandum eſt: Qui fiat, quòd nonnulli, inprimis veſpillones, Chirurgi atque alij, qui miniſteria ſua peſte infectis deſtinarunt, ſine vllo damno cum innumeris ferè peſte infectis conuerſentur. Sentiunt hac de re alij aliter. Nonnullis, à quorum ſententiâ non alienus eſt Alex. Maſſarias, tota hæc res ſuſpecta eſt, dubitántque ij, an ita ſeſe habeat, vt ſcilicet iſti, tanquam caduceatores, incolumes inter peſtifera tela verſari poſſint. Verum quidem eſt, plurimos ex hoc etiam hominum genere (cùm non pauci, parùm ad reſiſtendum huic veneno apti, lucri & rapinæ auiditate, huius generis ſeruitia aliis locent) interire: obſeruatum tamen etiam eſt, plurimos in plurimis peſtilentiis ſine vllo damno ægris plurimis miniſtrâſſe.

An idem homo bis peſte corripi poſſit.

Maſſarias hanc cauſam affert, quòd plerique antea peſte laborârint; neminem autem bis peſtilenti affici morbo. Verùm falſa hæc ſunt. Primò enim dubium eſt, ân omnes illi veſpillones, Chirurgi & ſimiles peſte laborârint. Deinde experientia ſæpius teſtata eſt, nonnullos non ſolùm bis, ſed & ter peſte laborâſſe; imò nonnullos cùm primò euaſiſſent, iterum peſte correptos, mortuos eſſe.

Alij in neſcio quæ ſecreta remedia, quibus inſtructi illi ſint, cauſam huius rei referunt. Verùm vnde illi rudes plerique homines habeant illa ſecreta remedia, quæ Medici diligentiſſimi ſummo labore conſequi non potuerunt? Cùm prudentiſſimi Medici fateantur, verum & ſpecificum peſtilentis veneni remedium homines latere. Et ſæpe compertum, ſecreta illa remedia, à talibus hominibus aliis communicata, parum ipſis profuiſſe, & paucos à talibus hominibus interdum ſanari.

Probabilius igitur hac de re ſtatuunt, qui docent, in quibuſdam indiuiduis eſſe peculiares corporis atque cordis diſpoſitiones, qualitatéſque occultas, quibus peſtilenti veneno reſiſtere poſſint. Etſi enim iſtas occultas proprietates cùm alij, tum Alex. Maſſarias, reiiciat, & diſpoſitionem ad peſtem faciliùs vel difficiliùs recipiendam referant in corpora, quæ modò excrementis referta ſunt, modò iiſdem libera: tamen experientia teſtatur, veſpillones illos, & alios huius farinæ homines, præ aliis corpora puriora non habere, ſed ſæpe vitioſis humoribus ſcatere, crapulæ, ebrietati, aliiſque, quæ vitioſos humores cumulant, deditos eſſe. Et dari tales naturas, quæ peculiares venenis quibuſdam reſiſtendi vires habent, ſæpe obſeruatum eſt. Et purgantia ſaltem remedia id ſatis oſtendunt, quæ ſine vllo incommodo in eâ copiâ, quæ omnem doſim vulgarem excedit, aſſumpta à quibuſdam fuiſſe Medici annotârunt. Narrat Ant. Muſa Braſauolus, *de ſimpl. medic. examine pag.* 459. ſe vidiſſe quendam in officina Iacobi à Columna Pharmacopolæ, qui drachmas duas ſcammonei præter noxam comedit, quater vel quinquies aluum deiiciens. Et Fallopius, *de ſimpl. remediis purgant. cap.* 48. ſcribit, ſe vidiſſe Ferrariæ Germanum Scholaſticum, qui in Apothecâ à pineâ accipiebat vnciam vnam ſcammonei, & non ſoluebatur. Talis ergo & veneno peſtilenti reſiſtendi vis in quibuſdam indiuiduis eſſe poteſt.

Etſi verò tanta contagij peſtilentis vis ſit, vt nemo ab eo immunitatem ſibi facilè polliceri poſſit: accedere tamen huic, de qua diximus modò, cauſæ duæ adhuc poſſunt. Primò animus præſens, & qui nullo periculi metu terreatur, quem in præſeruatione à peſtilentia, ſi quid aliud plurimùm poſſe, ipſa experientia docet. Deinde conſuetudo quædam, dum tales homines ex crebra cum ægris conuerſatione veneno peſtilenti quaſi aſſueſcunt. Atque id planè impoſſibile non eſſe, alia venena docent. Nota eſt hiſtoria de elegantis formæ puellâ, quæ veneno nutrita Alexandro Magno dono miſſa eſt. Et Cælius Rhodigin. *lib.* 11. *lect. antiq. cap.* 15. narrat, Coloniæ Agrippinæ puellam fuiſſe, quæ araneas, in quas incidebat, ſine omni damno deuorauit. Et de anu quadam Athenienſi refert Galenus, *lib.* 3. *de ſimpl. med. fac. cap.* 18. quæ ab exiguâ cicutæ portione auſpicata nullo detrimento ad magnam progreſſa eſt copiam.

Contag. differenti[æ]

Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, facile eſt colligere, Quænam ſint contagij differentiæ. Plerique Medici, Fracaſtorium ſecuti, triplex contagij genus ſtatuunt, docéntque, alia inficere ſolùm per contactum; alia per fomitem; alia nec contactu ſolùm vel fomite inficere, ſed etiam ad id, quod diſtans eſt, contagium transferre. Atque ita triplex contagium eſſe; per contactum, per fomitem, & ad diſtans. Verùm non rectè opponitur contagium ad diſtans ei, quod per fomitem fit, cùm & quod per fomitem inficit, res longè diſtantes inficere poſſit, & in loca longè diſſita transferri queat. Sed vtrique opponitur contagium per contactum, & in vtroque hoc contagio, ſine contactu corporis contagioſi, per μίασμα & ἰδιότητά τινα ἀπόῤῥοιαν affectus præter naturam transferri poteſt. Modus ſaltem diuerſus eſt, & vehiculum ſeminij non idem, nunc ſcilicet fomes aliquis, nunc verò aer ſaltem.

Contag. immed.

Commodiùs igitur contagium diuidi poteſt in duo genera: in contagium immediatum, ſeu quod per contactum ſolum inficit, & contagium mediatum, ſeu ad diſtans. Immediatum, ſeu quod contactu tantùm inficit contagium eſt, quando per mutuum corporum duorum contactum affectio præter naturam ab vno alteri communicatur. Atque ab hoc appellatio deſumpta, cum ſc. corpus

contagio

contagioſum aliud corpus, quod inficitur, immediatè corpore ſuo tangit. Huius contagij ſeminaria in craſſiore reſident materiâ, & ſolùm per ſudores & ſordes corpori adhærentes alteri corpori communicantur, nec tam potentia ſunt, vt ſeſe longiùs diffundere poſſint. Contagium verò mediatum ſeu ad diſtans eſt, quando, aliquo interueniente, duo corpora ſeſe proximè non contingentia ſe tangunt, & per effluuium quoddam ſeu μίασμα affectio præter naturam à contagioſo corpori ſano communicatur. Hîc enim cauſa contagioſa tam potens eſt, vt corporum contactum mutuum non requirat, ſed ſubtile ac ſpirituale aliquid de ſe emittit, per quod corpora, quæ id excipiunt, inficiuntur, ſimilémque labem contrahunt. Ideóque, vt ſuprà dictum neceſſarium eſt, vt μίασμα illud fortem & ſolidam compoſitionem habeat, vt ſeſe aliquandiu integrum conſeruare, & tandem in corpus viuens receptum vires ſuas adhuc integras exerere poſſit.

Hoc autem fit duplici modo: vel enim μίασμα in fomite aliquo, quem appellant, vt lanâ, lino & reliquis, quæ ſuprà explicata, recipitur; vel in aërem ſolùm diſpergitur, & per eum in alia transfertur. Vbi per fomitem contagium communicatur, ſpirituoſum illud, aut corpuſcula illa inſenſibilia & viſum effugientia ſe in poros rerum aliarum inſinuant, tandémque excuſſa aliis viuentibus communicantur. Nonnulli putant ſemina illa faciliùs lædere, ſi infectorum manibus res illæ, quæ fomitem præſtant, fuerint pertractatæ. Verùm cùm halitu viuentium & jam morientium, & per poros aliarum partium æquè μιάσματα illa hinc inde diſpergi, & à fomite etiam ab ægro nonnihil remoto recipi poſſunt.

Hoc contagium mediatum an per eadem principia ac cauſas fiat, à quibus contagium per contactum immediatum, nonnulli dubitant, & ſunt aliqui, qui hoc per ſubſtantiam quandam communicatam; contagium verò, quod ad diſtans, per ſpecies immateriales, aut qualitates ſolùm fieri ſtatuunt. Verumenimuerò, etſi contagium per contactum immediatum à materiâ craſſiore, quæ humoris aut ichoris formam habeat, fiat: reliqua tamen contagij genera, ſiue per fomitem, ſiue per aërem transferantur, non ſolùm in qualitate conſiſtere, ſed & ipſa ſubſtantias eſſe ſtatuendum; cùm accidens non agat, niſi vi ſubſtantiæ; qualitatéſque ſubſtantias præſupponant, & ſuis ſubiectis inſint. Itaque hac quidem in parte nulla eſt inter contagij ſpecies differentia, niſi quòd immediatum corpus craſſius; mediatum & ad diſtans ſubtilius corpus participet, & ſpirituale ſit.

CAPVT IV.

De Signis Peſtis.

PORrò cùm Medicus non eo fine de peſtis naturâ tractet, vt quid Peſtis ſit, ſciat, ſed vt imminentem præcaueat, & præſentem tollat; id verò præſtare non poſſit, niſi & imminentem præuideat, & præſentem agnoſcat, & quid de euentu ſperandum ſit, ſciat: neceſſarium eſt, ſigna peſtilentiæ tum imminentis tum præſentis tradere, & quid de euentu ſperandum ſit, docere.

Signa diagnoſtica.

...ia ...tiu. Petuntur autem peſtis imminentis ſigna primò à cauſis, quæ peſtilentiam generare ſolent, ſeu præſentes ſint, ſeu præceſſerint. Inter quas cùm primo loco poſuerimus contagium, peſtis meritò metuenda eſt, cùm in vicinis locis graſſatur; quæ, niſi diligenter præcaueatur, per aërem & ventorum flatus, per commercia & varios fomites in vicina loca deriuari poteſt: atque tunc quilibet illud ſibi dictum exiſtimet.

Tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Quid & quantum Aſtrologi ex vario ſtellarum poſitu & aſpectu, ex eclipſibus, Cometis & ſimilibus de peſte futurâ prædicere poſſint; ipſorum arti permittimus: hoc loco ſigna, quæ ex cauſis inferioribus petuntur, perſequamur.

Si cauſæ, quæ aërem inficere poſſunt, præceſſerunt, tetri nimirum vapores è terræ cauernis exhalauerint, terra mouerit, maligni vapores in nubes denſati, iterúmque delapſi ſata, arbores, herbaſque infecerint & corruperint, cadauera hominum plurima inſepulta, vel etiam locuſtarum jacuerint, ſimiléſque quas antè recenſuimus, cauſæ præceſſerint peſtem imminere meritò quis ſuſpicabitur. Idem ex annonæ caritate, prauorúmque ciborum vſu vulgò frequentato colligitur, adeò vt Prouerbio feratur; μετὰ λιμὸν λοιμός.

Verùm cùm peſtilens venenum occultum ſit, & cauſæ illæ, quæ peſtem inferre dicuntur, occulto modo id faciant, obſeruatúmque ſit, poſt hyemem etiam aſperrimam ſecutam peſtem in æſtate, & ad tempora anni valdè ſicca & æqualia peſtem ortam eſſe: rectè à Fernelio dictum eſt, *2. de abdit. rer. cauſ. cap. 12.* atque experientia etiam id teſtatur, peſtilentiam plerumque adeò obſcurè, & furtim inuadere, vt ſenſu internoſci, cauſarúmque eam producentium vis primò vix deprehendi poſſit, & peſtilentiæ ſemina adeò eſſe occulta; vt nos fugiant, inopinatáque feriant, nec niſi effectis & euentis deprehendi poſſint.

Quapropter ſecundo loco ex effectibus ferè petita, & quæ, cùm peſtilens venenum ſeſe exerere incipit, apparere ſolent, ſigna ſubjungemus. Imminentis nimirum peſtis indicia ſunt, ſi fungorum, boletorum nimia eſt copia; ſi plantæ marceſcunt, putreſcunt, & in herbâ quaſi ſuffocantur; ſi vermium tinearúmque copiâ eroduntur; ſi ranarum, bufonum, muſcarum, aranearum, papilionum, blattarum, locuſtarum, erucarum, ſcarabæorum, atque ſimilium reptilium & infectorum ſoboles frequentior eſt; ſi aues nidos & pullos deſerunt, aërémque ſalubriorem quærunt; ſi talpæ, mures, & quæ in cauernis terræ deliteſcunt animalia, cubilia & ſua latebras deſerunt; ſi piſciculi vel ranæ exſtinctæ vel exanimes aquis ſupernatare conſpiciuntur; ſi oues, ſues, boues paſſim pereunt. Etſi enim peſtis illa, quæ boues vel ſues enecat, rarò hominibus exitialis ſit: tamen venenum illud peſtilens tandem ad eam ſæpe malignitatem peruenit, vt hominibus etiam noxium ſit. Idem & hæc indicant: Si panis aëri nocturno ſub dio expoſitus muceſcat facilè; ſi carnes breuiore, quàm fieri aſſolet, tempore corrumpantur ac putreſcant, ſi prægnantes leuiſſimâ ex occaſione frequenter abortiant. Iſta enim omnia indicant, halitus venenatos & malignos vel è locis ſuperioribus in hæc inferiora demitti, vel ex terræ cauernis, vel ex aquis exſpirare: qui paulò poſt peſtilentiæ cauſæ euadere poſſunt.

Atque jam malignitatem in corpora humana ſerpere argumento eſt, ſi ἐξανθήματα & ἐκθύματα, variolæ atque morbilli, non modò infantes, ſed & adultiores corripiunt, pluréſque interimunt; ſi anthraces & carbunculi frequentiùs erumpunt. Dictum enim ſuprà eſt, peſtilentiam eſſe ſummum corruptionis humorum gradum, atque eam alios morbos, in quibus minor humorum corruptio, inſequi. Et præcipuè morbi Epidemij, vtpote cauſam communem habentes, in peſtilentiam tandem degenerant, compertúmque, non ſolùm poſt febres petechiales, variolas & morbillos, ſed & poſt dyſenterias & pleuritides epidemias tandem peſtem ſecutam fuiſſe. Quò enim diutius humores vitioſi in corpore latent, eò magis corrumpuntur & pernicioſiores fiunt. Atque quò ſignorum iſtorum; de quibus pluribus agit

Ant.

Ant. Gallus *de peſte faſcic. 3. à cap. 9. uſque ad* 17. plura concurrunt, & quo graviora ac vehementiora ſunt, eò magis calamitoſus ac peſtilens annus metuendus eſt.

Peſtis ſigna. Signa diagnoſtica quod attinet, etſi, vt modò dictum, peſtis ſine febre quandoque reperiatur: tamen cum frequenter ei febris conjungatur, ſymptomata, quæ à veneno peſtilenti prodeunt, cum ſymptomatibus, quæ à putredine dependent, permiſcentur, & ita peſtilentiæ ſigna non raro obſcurantur. Quapropter laborandum, vt peſtis ſigna ſcorſim cognita habeantur.

Primo autem hoc monendum, peſtem, cùm jam plures occupat, & per oppidum vel regionem aliquam diſperſa eſt, non difficulter agnoſci; inprimis cùm morbi, qui cum peſtilentiâ aliqua ſigna communia habent, omnes ferè tum ceſſent. Verum antequam peſte plures inficiantur, vix vllum pathognomonicum ſignum, etiam e pluribus collectum, datur, e quo quis primum illum, qui peſte corripitur, peſte laborare certo affirmare poſſit. Nam licèt, vt jam dictum, à peſtilentis veneni naturâ deſumpta ſigna inſeparabilia ſint, quod ſcilicet peſtis pleroſque ex iis, quos corripit, jugulet, & ſumme contagioſa eſt: tamen hi effectûs deprehendi non poſſunt, dum malum in vno ſaltem latet, ſed tum demum deprehenduntur, vbi in plures ſeſe diffundit. Reliqua verò ſigna omnia ferè etiam in aliis, & præcipue febribus malignis dictis, reperiri poſſunt. Hinc legimus interdum præſtantiſſimos Medicos de morbis talibus diſſentiſſe. Id quod accidit in peſte, quæ Anno 1576. Venetias & Patavium infeſtavit. Nam, vt *in libro de verâ curandi bubonis atque carbunculi peſtilentis ratione*, Ioh. Baptiſta Gemma, & alij etiam Medici referunt, qui in Patavinâ Academiâ tum temporis primum locum obtinebant, Medici conſtanter affirmabant, eos tumores, qui à principio circa emunctoria conſpiciebantur, non eſſe peſtilentes, cum nulla peſtilens aëris conſtitutio animadverteretur: Alij contrà aſſeverabant, à Tridentinâ peſte, mediante contagio, Venetias peſtem fuiſſe translatam, & tumores hos omninò peſtilentes eſſe: quod & eventus comprobavit, & Hier. Mercurialis, *de peſte*, *c*. 4. defendit. Ita idem Gemma refert, Græcij Styrorum, an. 1589. controverſiam de juvene quodam ægrotante exortam fuiſſe inter Medicos Archiducales, cum alij eum peſte laborare affirmarent, alij negarent. Eventus tamen poſtea docuit, peſte eum infectum fuiſſe.

Vbi verò peſtis jam in aliquo loco graſſari & in plures ſe diffundere incipit, ſequentibus ſignis non difficulter ita agnoſci poteſt. Imo ſi in pluribus locis peſtis graſſetur, & pleraque illorum in aliquo conſpiciantur, etſi nullus adhuc eo loci peſte interierit: non levis ſuſpicio peſtis tunc præbetur. Et præſtat tum nimis cautum & ſuſpicacem eſſe, quam temerarium, cùm niſi talibus morbis in principio obviam eatur, facile ſe in plures diffundant.

1\. *Peſtis plurimos, quos corripit, interimit.* I. Itaque cùm peſtis venenatâ, malignâ atque totâ ſubſtantia cordi inimicâ naturâ agat: Signum peſtis proprium & inſeparabile ab ejus eſſentia deſumptum eſt, quod multos invadit, & pleroſque ex iis jugulat. Quod nos docet Hippocrat. qui 3. *epid. com.* 3. *t.* 22. dum eos morbos, qui tum graſſabantur, peſtilentes fuiſſe, monſtrare vult, ita ſcribit: *Ex quolibet morborum, quos ſupra recenſuimus, ſpecie, complures ægrotabant & moriebantur.* Quæ verba Gal. ita interpretatur; *cum dicit*; & complures moriebantur, *peſtilentes fuiſſe morbos, qui vagabantur, demonſtrat.*

2\. *Peſtis eſt contagioſa.* II. Eandem cauſam ſequitur contagium, morbique peſtilentes ab vno in alium per contagium facile derivantur. Inſeparabile tamen hoc ſignum ſolum eſt, non proprium, & quod non ſoli convenit. Etſi enim omnes morbi peſtilentes contagioſi ſint: non tamen quicquid contagioſum eſt, etiam peſtilens eſt; aliique morbi contagioſi dantur, qui peſtilentes non ſunt.

III. Etſi plurima in peſte in omni genere ſymptomata appareant: tamen cum venenum peſtilens inprimis cordi adverſetur, & peſtilentia cordis morbus ſit, inprimis virtus vitalis, pluſquam in vllo alio morbi genere, languescit, acceditque cordis palpitatio, lipothymia, ſyncope, & omnino ſumma anguſtia, ob quam quieſcere nequeunt, ſed de latere in latus corpus volvunt, ſæpiuſque ſitum mutant. Et quidem hæc virium defectio fit nullâ præcedente manifeſtâ cauſâ, non aliquâ inſigni evacuatione, non vigiliis, non doloribus, aliiſque, quæ vires frangere & labefactare ſolent. 3 *Peſtis ... laborat*

4 *Pulſus.* IV. Ex illa ipſa cauſâ etiam pulſus fiunt parvi, languidi, frequentes & inæquales. Cum enim altercatio à qualitate malignâ adhuc in fieri eſt, & pugna inter cauſam venenatam & naturam; interdum pulſûs fiunt magni & celeres, mox iterum obſcuri atque intercidentes. Vbi vero venenum vires ſumpſit, & cor expugnavit, pulſûs fiunt parvi & languidi: frequentia tamen aliqua, vtpote quæ facilior eſt, ſervatur, nec non aliqua velocitas. Poſtquam autem venenum planè jam invaluit, velocitas & ipſa abolетur, etſi propter parvitatem & frequentiam falſam celeritatis ſpeciem præ ſe ferant. Ex quo patet, ſolam frequentiam harum febrium eſſe propriam. Major enim eſt, quam pro ratione aucti caloris.

5 *Febris.* V. Si morbus aliquò vſque protrahatur, nec mox veneni vehementiâ vires proſternantur, venenum ſeſe penitiùs in humores & corpus inſinuat, ac labes ſpargit, humoreſque putreſcunt ac corrumpuntur, atque omnis generis morbi & ſymptomata inde excitantur, inprimis vero febris. Hæ febres etſi ſemper non ſint ejuſdem generis, ſed ſæpe pro rei occaſione extra & intus ardentes: pleræque tamen extra ſunt mites. Imo nares, aures & extrema pedum nonnunquam ad tactum non ſunt calida, vel ſaltem, non vt aliæ partes, calent: intus maximus ſentitur æſtus, ita vt neque veſtimenta & lintea ſibi injici patiantur. Vnde de peſte Atticâ refert Thucydides, jucundiſſimum fuiſſe pluribus, in gelidam aquam ſe conjicere, multoſque quibus cuſtodes defuiſſent, in puteos ſeſe præcipitaſſe.

6 *Exanthemata, bubones, carbunculi. An bubones & carbunculi perpetuo peſtis ſigna.* VI. Ex iſtâ humorum corruptione plerumque exanthemata rubra, pallida, nigra, aliorumque colorum, bubones & carbunculi apparent. Atque hoc loco prætereunda non eſt, ſed diſcutienda quæſtio, An tumores iſti, bubones ſcilicet & carbunculi, perpetuo peſtis ſigna ſint. Quod cognitum quidem habere vtiliſſimum eſt, ne Medicus hac de re conſultus peſtilentiæ ſuſpicione aliquos prægravet; aut ex alterâ parte in culpa ſit, vt peſtis, quę diligenti adhibitâ præcautione præcaveri poſſet, diſſeminetur; inprimis cùm non omnium eadem hac de re videatur eſſe ſententia. Nam refert Ioh. Baptiſta Gemma, in Italiâ & Venetiis potiſſimùm ſæpiſſimè graſſari febres lenticulares vel peticulares, nihilominus Medicis non interdici, vt eos viſitent, ſed cùm apparere incipiunt iſti tumores, tum domos ægrotantium claudi, & non ſolùm Medicis ſed & aliis prohiberi ſub capitali pœnâ, ne tales ægrotos viſitent. Contra certum eſt, bubones omnes peſtilentes non eſſe, neque etiam carbunculos: etſi hi ſine malignitate vix reperiantur.

Bubo peſtilens. Ex hac re vt nos expediamus. Primo hoc ſciendum, de bubonibus quidem rem eſſe expeditiorem. Qui enim bubones peſtilentes non ſunt, neque lethales exiſtunt, neque gravia, qualia in peſte conſpiciuntur ſymptomata conjuncta habent. Et licet interdum in principio Eryſipelatis, Roſam vulgò vocant, antequam natura materiam ad pedes protrudat, primum in inguine indicia bubonis, cum ſuſpectis quibuſdam ſymptomatibus, appareant: tamen paulo poſt, eryſipelate ſeſe prodente, etiam peſtis ſuſpicio tollitur.

Carbunculi peſt. Carbunculi vero cum omnes maligni ſint, & periculo non careant: quatenus peſtilentiæ ſint indicia, magis

magis obſcurum eſt. Sciendum igitur, quod etiam ſupra dictum, vbi nulla adhuc in loco aliquo de peſte graſſante ſuſpicio eſt; neque quiſquam tum peſte laborauit: neque bubonem neque carbunculum, ſufficiens & certum peſtilentiæ ſignum eſſe poſſe. Nam cùm illa ſymptomata, quæ peſtilentiam ſubſequuntur etiam in febribus peſtilentibus in ſpecie dictis, & quæ verum peſtilentiæ gradum non attigerunt, pleráque dari poſſint: ex ſolo carbunculo apparente de peſte judicare non poſſumus; ſed fieri poteſt, vt illa febris ſaltem maligna vel peſtilens in ſpecie dicta, ſit ſine contagio; licèt grauia habeat ſymptomata, vel æger etiam moriatur.

Verùm ſi peſtilentia etiam in viciniâ graſſetur, aut alicubi ſemina ejus ſpargi incipiant, atque alicubi carbunculus erumpat, cum grauibus illis ſymptomatibus, vel etiam hoc accidat, vt æger moriatur: tum non leuis de peſte ſuſpicio eſt: locúmque hîc habet illud Hor. Augenij, qui *lib.* 8. *de febr. cap.* 5. ſcribit: *Imaginari ſe vix poſſe, in conſtitutione peſtilenti non peſtilentem naſci carbunculum.* Notiſſimum enim eſt, febres alias malignas & peſtilentes tum ceſſare, & omnes peſtilentiæ naturam induere. Et licèt ægri aut eorum familiares ſæpè judicio Medicorum hac in re ſe opponant, ægrúmque cum nullo infecto conuerſatum fuiſſe proclament: tamen huic excuſationi locus non dandus; cùm inſciis ſæpè infecti offerantur. Et præſtat, hac in re nimis cautum eſſe, quàm temerarium: eſtque è Reipubl. ſalute, paucos potiùs aliquandiu ſe domi continere, quàm temerariè & cum ſecuritatis perſuaſione peſtilentiam in vulgus diſſeminari, quæ poſtea vix vllâ, niſi diuinâ ope, auerti poteſt.

Illud etiam hoc loco monendum, licèt vix vlla peſtis detur, in quâ non exanthemata, bubones, carbunculi appareant: tamen vt in omnibus indiuiduis ea conſpiciantur, non eſt neceſſarium: neque ſi nullæ maculæ, nullus bubo vel carbunculus in ægro aliquo apparent, mox cum vulgo concludendum, eum peſte non laborare. Sæpe enim accidit, vt antequam illa erumpant, veneni vehementiâ æger moriatur. Sæpe etiam virtus ita debilitata & oppreſſa eſt, vt veneni ad exteriores corporis partes nullam expulſionem inſtituere poſſit.

Atque hæc ſunt præcipua, quæ peſtem comitantur, mala & ſymptomata, & idcircò magis fida peſtilentiæ ſigna exhibent. Reliqua quod attinet, magis ea ſunt cum aliis morbis communia, neque eadem ſemper aut tam frequenter apparent. Nam licèt nihil mali ſit, quod cum peſte coniungi non poſſit, & peſtilens hoc venenum nihil in corpore incorruptum relinquat: tamen non eadem mala omnes affligunt, & in omnibus peſtilentibus conſtitutionibus eadem non apparent; ac in vnâ rarò videas duos eodem contagio inquinatos eadem pati ſymptomata, ſed pro variâ corporis humorumque conditione alios aliis infeſtari de quib. breuiter aliquid addemus.

Et primò quidem plerumque animalis facultas in conſenſum trahitur. Hinc delirium frequens eſt in peſte: nonnunquam memoria aboletur, quod in peſte Atticâ accidiſſe refert Thucydides, in quâ tanta rerum omnium nonnullos cepit obliuio, vt reſtituti necamicorum, nec rerum geſtarum memores eſſent, imò ſibi ipſis peregrini quaſi & incogniti haberentur. Nonnullis accidunt perpetuæ vigiliæ; aliis contrà veternus & ſopor. Oculi plerumque lumen refugiunt; aures tinnitu & ſurditate afficiuntur. Accidunt tremores, conuulſiones & ſimilia ſymptomata. Lingua ſermoni rectè formando inepta redditur, & non niſi magno ægri conatu mouetur & balbutire quaſi videtur.

Confluente etiam materiâ prauâ ad ventriculum, & à malignitate virtute naturali ferè extinctâ, ventriculus valde labefactatur; vnde in nonnullis accidit inappetentia, nauſea, vomitus & ſimilia mala.

Symptomata in excretis. Vrina.

Deinde etiam plurima præter naturam in Excretis accidunt. Nam primò vrina interdum tenuis apparet, & ſummè cruda, caloris natiui maximam debilitatem ſignificans: aliquando turbata & iumentorum ſimilis, cùm ob eiuſdem caloris imbecillitatem, qui vrinam elaborare non poteſt, tum ob maximam humorum ebullitionem: aliquando, & quidem frequentiùs, liuidi & plumbei coloris apparet; ob caloris extinctionem; non rarò fœtida: ob maximam corruptionem & putredinem: interdum oleaginoſa; interdum etiam vrinæ vrinis ſanorum ſimiles apparent: quod fit, quia vel putredo leuis eſt, & ſi vel maxima adſit putredo & humorum corruptio, tamen natura à malignâ qualitate nimis labefactata coctionem non aggreditur, & in materiam non agit. Vnde naturâ planè ita quieſcente neque cum morbo pugnante, nulla vrinæ mutatio accidit. Itaque cum vrinæ in peſte & peſtilentibus febribus tanta poſſit eſſe varietas, vix ex vrinâ certum aliquod peſtis ſignum peti poteſt.

Sudor.

Sudores ob magnam colliquationem non rarò copioſi fiunt, nonnunquam fœtidi. Et ſicut ſudores in hiſce febribus ſæpe non ſolùm ſuperflui, ſed & intempeſtiui ac frigidi ſunt, propter naturam iam debilitatam & caloris natiui paucitatem: ita etiam propter materiæ prauitatem & irritationem expultricis, nares ſtillant ſanguine.

Alui deiectio.

Per aluum denique praua, fœtida, malè colorata excernuntur, nonnunquam per criſin, nonnunquam per colliquationem. Præter colorem autem & odorem in his febribus aliud quippiam ipſis familiare apparet in excretis per aluum, nimirum exigua quædam glutinoſa excernuntur, modò albi, modò crocei, modò viridis coloris, plerumque etiam fœtida, non aquoſa, ſed corpulenta. Quæ à συντήξει & colliquatione partium ortum habent; quæ colliquatio etſi plerumque in peſtilentibus febribus accidat; tamen interdum etiam in aliis ardentibus apparet.

Tandem quantum ad qualitates corporis mutatas, de calore iam dictum; dictum etiam de maculis, dicenturque ſuo loco plura. Apparent verò & aliæ interdum cutis fœditates, & vlcera, quorum alia ignem ſacrum, alia inflammationem, ſerpigines, impetigines, lepras, ſcabiem referunt. Linguæ quoque ſiccitas & aſperitas nimia conſpicitur. A prauâ enim & intus exurente caliditate lingua ſicca, aſpera & cõtracta redditur. Inprimis verò oculi peſtilentis febris ſignũ ſuppeditãt, quod quis nõ immeritò inter inſeparabilia recenſere poſſit, ſi nimirũ oculi viuido colore & ſplendore deſtituantur, & flétium ac mœrérium oculis ſimiles appareant. Quod accidit ob ſpirituum defectum & caloris natiui debilitationem ſummam. Non etiam contemnendum ſignum peſtilentis febris eſt, ſi ægri fœtidum exſpirent & ſudent; aut etiam totum corpus malè oleat: quemadmodum quoque ſi ægri in cibo aut potu putridum ſaporem ineſſe dicant; quod accidit à fœtidis & putridis exhalationibus ex viſceribus effumantibus & linguam inficientibus.

In mortuis peſtis ſigna.

Apparent autem & ſigna quædam in mortuis & cadaueribus eorum, qui peſte extincti ſunt, ac erumpunt in cute maculæ diuerſi coloris. Nam facultate retentrice cum anima ablatâ, humores à calore præternaturali agitati huc illuc mouentur; & ob tenuitatem ad cutem perueniunt, atque ibi hærent; quod etiam in iis, qui inſigni & vehementiore aliquo veneno ſublati ſunt, accidere ſolet.

Hoc tandem monendum, non neceſſarium eſſe, vt hæc ſigna, quæ iam recenſuimus, & paſſim à Medicis & Thucydide in peſte Atticâ & graphicè à Lucretio, *lib.* 6. deſcribuntur, in qualibet peſte omnia appareant, ſed nunc hæc, nunc illa, nunc pauciora, nunc plura, pro veneni peſtilentis & corporis, quod inficitur, ratione apparent.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Quantum verò ad Prognoſtica attinet; ſi vllo in morbo verum eſt, quod Hippocrates, 2. *aph.* 19. ſcribit: ἐπὶ ὀξέων νοσημάτων οὐ πάμπαν ἀσφαλέες αἱ προδιαγορεύσιες, οὔτε τοῦ θανάτου, οὔτε τῆς ὑγιείης: id in peſtilentiâ veriſſimum eſt. Nullus enim morbus homines magis ex inſidiis aggreditur, & dum maximè blanditur, maximè nocet; & ſæpe, cùm omnia rectè ſe habere videntur, mors inſperatò occupat: contra qui ſæpe morti addicti videbantur, præter ſpem euadunt.

Aliquam tamen de futuro hinc coniecturam ſumere licet. Ægrum euaſurum ſpes eſt, ſi tumores ſubitò & confeſtim erumpant; & ad locum non periculoſum; atque poſt eorum eruptionem ſymptomata remittant. Etſi enim tumores magni magnam veneni copiam ſignificent: tamen ſimul interiorum principúmque partium, & expellentis facultatis ac naturæ magnum robur ſignificant; atque indicio ſunt, vix aliquid materiæ venenatæ reliquum eſſe, quod non à naturâ victum fugatúmque ſit. Ita & minus periculum ſignificant bubones plures, modò promineant, atque ad ſuppurationem mox tendant, ſi exanthemata ſint boni coloris, atque itidem cum ſymptomatum remiſſione: ſi medicamenta, eáque recta & tempori vſurpentur; neque vomitu reiiciantur: ſi cibi item & potûs non euomantur; ſi per ſudores materia diſcutiatur.

Contrà verò periculum ſummum adeſſe, mortémque adeò imminere ſignificatur: ſi tumores tardiùs erumpant, minoréſque ſint: ſi carbunculi cordi proximi ſint; aut guttur occupent: ſi tumores iterum deliteſcant; atque ad interiora materia recurrat. Eſt etiam obſeruatum; carbunculos plures paucioribus eſſe periculoſiores; cùm contrà in bubonibus ſe res habere credatur. Si alienatio mentis continuò perſeuerauerit; ſi conuulſio, perpetuæ vigiliæ, coma, ſi poſt ſomnum labor adfuerit: ſi æger omnia fœtere dixerit: ſi tremor cordis & animi deliquia adſint: ſi vomitu omnia reiiciantur: ſi extrema frigeant: ſi ſudor ſit frigidus. Si aluus varia, nigra, fœtida reiiciat: atque ita ſi alia ſymptomata enumerata pejora & vehementiora apparuerint: plerumque ægri moriuntur.

Siue autem ad ſalutem ſiue ad mortem terminetur peſtis, morbus acutus eſt, & præcipuè quando lethalis eſt, hominem citò iugulat, nunc 24. horarum ſpatio, nunc die tertio; nunc quarto, nunc quinto, ſeptimo, rariùs vltra decimum quartum extenditur.

CAPVT V.

De Præſeruatione à Peſtilentia.

Qvod circa alios morbos officium gerit Medicus: id vt inprimis in peſte diligenter exequatur, operam dare debet. Ideóque non ſolùm in eo occupetur Medici diligentia, vt peſte correptos ab eâ liberet, ſed & à peſte homines ſanos præſeruet & cuſtodiat Et proinde nos hoc loco primùm de peſtis præſeruatione, deinde de curatione eiuſdem dicemus.

Primò autem cùm peſtilentia Dei ob ſcelera hominum irati flagellum ſit: eius iræ non thura, non hoſtias, ſed preces & vitæ emendationem opponemus, atque ita ſub vmbrâ alarum eius ſecuri non timebimus à timore noctis; à ſagitta; quæ volauerit per diem; à peſte, quæ in caligine ambulat; à peſte, quæ vaſtat meridie. De quibus plura dicere cùm Theologorum partes ſint: nos noſtras hîc agamus.

Præſeruatio à peſte in quibus conſiſtat. Tota autem præſeruandi ratio in duobus conſiſtit. Primum eſt, vt cauſæ illæ, quæ peſtem inducere valent, vitentur & remoueantur: Deinde cùm cauſas illas fugere aut tollere non ſemper in noſtrâ ſit poteſtate, & non rarò vel nolentibus, vel ignorantibus offerantur, atque ex improuiſo homines adoriantur: vt cauſarum illarum vis infringatur, & inprimis corpora ad ſuſcipiendam peſtem minùs apta, ad reſiſtendum verò fortia reddamus, ſedulò laborandum.

Commercia cum peſtiferis vitanda. Primò ergo cùm alibi peſtis graſſatur, omnia cum eius loci incolis commercia vitanda ſunt, nihilque mercium & ſupellectilis, quod de contagio ſuſpectum ſit, importandum. Quod quâ ratione fieri poſſit, Magiſtratûs eſt diſpicere, & ordinare.

Peſti incipienti quomodo reſiſtendum. Deinde ſi peſtis alicubi graſſari incipiat, cùm totius Reipubl. ſalutem id concernat, cauendum ne in plures diſſeminetur. Quod ſæpe fieri poſſet, ſi diligentia, vt par erat, adhiberetur. Itaque ſi primò vnum vel alterum peſte correptum eſſe conſtat, infectum cum omni ſupellectile infectâ & ſuſpectâ extra vrbem in locum commodum transferre, atque ibi curare, & mox, cautè tamen, domum infectam, per hos, quibus id officij demandatum eſt, expurgare, & à contagio peſtilenti mundare conuenit. Quod ſi ob certas rationes & circumſtantias (quod tamen commodiſſimum eſſet,) fieri non poſſit, vt æger extra ædes transferatur: ædes illæ occludendæ ſunt, viciniſque, ne quid contagij ex domo infectâ hauriant, vt domicilium aliquandiu mutent, mandandum. Et licèt ex peſte ægri conualeſcant: ad plures tamen ſeptimanas à conuerſatione cum ſanis arcendi, & ante ſex ſeptimanas ad conſortium ſanorum non admittendi ſunt.

Ædes infectæ quomodo mundandæ. Etſi verò infrà etiam, Quâ ratione ædes infectæ mundandæ ſint, doceri poſſet: tamen hoc loco id monſtrare placet. Conclaue infectum, patentibus omnibus feneſtris, ab omnibus ſordibus & telis aranearũ ſcopis diligenter mundetur, mēſæ & ſcamna ac reliqua in conclaui ſupellex aquâ cum aceto acerrimo mixtâ ſemel atque iterum lauetur. Hinc feneſtris clauſis ſuffitûs idonei excitentur. Commodum eſt calcem viuam in conclaui aquâ perfundere, atque eo vix aliud eſt efficacius. Nonnulli ſuffitûs ex baccis iuniperi, foliis rutæ, quercûs, abſinthij; quidam etiam ex rebus fœtidis, vt cornu hirci & ſimilibus excitant.

Vtilis eſt hic puluis:

℞. *Vitrioli, nitri*, an. ℔. ß. *baccar. lauri, iuniperi*, an. Vnc. j. ß. *myrrha* Vnc. ij. *alumin.* ℨ. ß. F. Puluis.

Vel aceto roſaceo, rutaceo, aut alio bezoartico aceto lateres igniti perfundantur.

Vel: ℞. *Myrrha* ℨ. i. *vitrioli* ℨ. iiii. *baccar. lauri* ℨ. i. F. Puluis.

De quo cochlear vnum lateri ignito injiciatur, & affundatur, aliquid de aceto rutaceo, aut roſaceo.

Valde commendatur & iſte puluis, & in pluribus peſtilentibus conſtitutionibus ad infectas domos mundandas vtilis inuentus eſt; imò ad domos à peſte cuſtodiendas ſummoperè laudatur, ſi manè & veſperi ad ſuffitum vſurpetur.

℞. *Baccar. iuniperi*, M. iiii. *rutæ, radic. helenij*, *cortic. exteriorum betulæ, ſabinæ, cornu hirci*, an. M. ii. *folior. quercus, myrrha*, an. ℨ. i. F. Puluis.

Vtilis eſt & hic puluis ad ſuffitum parandum.

℞. *Myrrha, thuris, ſulphur. viui.* an. ℨ. i. *reſinæ, picis nigræ*, an. ℨ. x. *baccar. iuniperi, lauri*, an. ℨ. i. ß. *radic. angelic. valerianæ, petaſit. Zedoariæ, dictamni albi*, an. ℨ. v. *rutæ, abſinthij. ſaluiæ, menthæ, ocymi, roſmarini, maioranæ*, an. ℨ. ß. *camphoræ* ℨ. i.

Omnibus dilig. pulueriſatis. Adde *olei ſpicæ*, ℨ. v. *petrolei*, ℨ. ß. F. Puluis.

Non inutilis eſt & puluis bõbardicus cautè accēſus.

Facto ſuffitu poſtridie feneſtræ omnes aperiantur, vt à vento conclaue liberè ventilari & perflari poſſit.

Nec inutile eſt, vt ſuffitûs odorati repetantur.

Tandem vtiliſſimum eſt, conclauis parietes nouâ calce dealbare.

Veſtes lineæ aquâ & lixiuio mũdentur. Quæ cõmodè aquæ immergi nõ poſſunt, aëre vētiſque diu exponantur, diligenter excutiantur, & aliquoties ſuffumigētur.

An autem conclaue perfectè ab omni veneno liberatum ſit, quidam ita experiri iubent. Panes recentes è furno extracti & calentes adhuc in duas vel plures partes diuidantur, & haſtæ ſeu perticæ affigantur, & in loco, qui infectus erat, 24. horis detineantur. Si adhuc venenum in conclaui latuerit, eo temporis ſpatio putreſcere illum panem dicunt, & propterea poſtea cautè vel aquis immergendum vel altè ſepeliendum eſſe.

Aliqui concutere iubent aliquot oua recentia, & in conclaui in patellâ poſita 24. horis relinquere. Si quid veneni ſuperfuerit, intra illud tempus oua corrumpentur, ſummumque fœtorem contrahent.

Imò ſunt, qui exiſtimant, ſi inter infectum & ſanum oua ita conquaſſata ponantur, cōtagium non homini ſano communicatum iri; ſed oua illud ſuſceptura; atque hoc modo qui peſte infectos viſitant, ſe ab eâ præſeruare poſſe. Et vt contagium ad adſtantes non deferatur, vel ædes non inficiantur, nonnulli ſuadent, vt morientis ori cruſta panis calida vel calefacta imponatur, vt in illum venenum ſeſe inſinuet. Aliqui iubent, vt in ægri mortui cubiculo aliquot vaſa aquâ calidâ plena ponantur, vt venenum peſtilens in illa ſeſe inſinuet. Nonnulli in eandem aquam M. i. vitriol. & lateres calefactos iniiciunt Aliqui in aquam frigidam vitriol. coniiciunt, & hinc lateres ignitos toties in eam immergunt vt inde aqua valde calefiat.

Si verò, An aliquis peſte laboret, adeò planum nō ſit, vt quamprimùm id rectè cognoſcatur, laborandum, & danda diligens opera, ne quid vel per ignorantiam, vel per malitiam occultetur. Et ſi quis de peſte ſuſpectus ſit, etſi ſigna demonſtratiua planè non adſint: præſtat tamen, hac in re nimis cautum & meticuloſum eſſe, quàm temerarium. Et cùm totius Reipub. ſalus hîc agatur, eſt Magiſtratûs, potiùs de totius Reipub. quàm vnius priuati priuato, quod ex peſtis diffamatione periclitari poſſet, commodo eſſe ſollicitum; & Chriſtiana charitas in ſingulis id requirit, potiùs etiam in ſuſpicione peſtis ſaltem aliquandiu ſe domi continere, quàm vel ignorantiâ, vel temeritate in plures, aut totâ Remp. ſeu per ignorātiā, ſeu malitiâ hoc fiat, malum tā pernicioſum ſpargere.

Si vero iam peſtilentia in plures diſſeminata ſit, & contagium hoc publicè ſerpat: tutiſſimum eſt, ſi per pietatem & honeſtatem id licet, fugere, & locum mutare, iuxta vulgatum verſiculum: *Mox longè, tardè, cede, recede, redi.* Niſi enim mox is, cui fugere libet & licet, ex loco infecto recedat, facilè accidere poteſt, vt etiam inſcius cōtagium aliquod recipiat, è quo poſtea in peregrino loco in peſtem incidat. Longiùs etiam recedendum, cùm in vicina loca contagium propagari poſſit, Tardéque & non niſi omni peſtilentiæ metu ſublato, redeundum. Qui enim peſte nondum extinctâ redeunt, magis periclitantur, quàm ij, qui nunquam abierunt.

Cùm autem omnium rationes non ferant, vt peſtilentem locum cum ſalubri mutent: quâ ratione hi peſtem cauere poſſint, dicendum. Et licèt tutum ſit, omnem cum infectis conuerſationem vitare ſeque quantum fieri poteſt, domi continere, neque populi cœtibus ſe immiſcere: tamen cùm non ſemper integrum ſit, omnium hominum conſortium fugere, imò ſæpe infecti vel ignorantibus occurrant, & facilè fieri poſſit, vt aliquid, contagij per aërem diſpergatur, & ſedulò etiam cauentibus offeratur; Quâ ratione contra illud ſe homo munire poſſit diligenter perſpiciendum.

Hoc autem quiſque ſibi primò perſuaſum habeat, poſt Deum Optimum Maximum, à re aliâ nullâ quemquam ſibi maiorem ſecuritatem in peſte polliceri poſſe, quàm ab Alexipharmacis. Ea ipſa nimirum, quæ peſtilentiam curant, ab eâ quoque præſeruant. Itaque nec quæ exſiccant, nec quæ euacuant, nec venæ ſectio, nec diæta immunitatem à peſte nobis polliceri poſſunt; cùm omnia illa, ſi quid præſtant, vt mox dicetur, non per ſe ſed per aliud id faciant. Sed cùm aërem continuò inſpirādo attrahamus, ac cum eo à neſcientibus etiam aliquid contagij diſperſi attrahi poſſit: opus eſt ita corpus roborare, ne à peſtilenti contagio offendatur. Idque Mithridatis Regis exemplo, qui crebro alexipharmaci à ſe nominati vſu ita corpus aduerſus venena roborauit, vt cùm vellet poſtea veneno ſibi mortem conſciſcere, non potuerit. Si quis verò, neglectis alexipharmacis, in aliis ſecuritatis ſpem ponit, is in magno verſatur periculo.

Alexipharmaca.

Atque hinc recentiori cuidam Medico per omnia aſſentiri non poſſum, qui eos reprehendit, qui vnum ſe à peſte præſeruandi modum, vnamque omnibus in vniuerſum indiſcriminatim periculum effugiendi viam monſtrare conantur, eâ de causâ, quòd magna ſit temperamentorum diuerſitas, & quodlibet temperamentum peculiari conditione & tractari & conſeruari poſtulet: Et proinde quæ calidis naturis commoda exiſtunt, ea frigidas lædere, & quæ humidis conueniunt, ſiccis non profutura ſcribit.

An omnib. eadē alexipharmaca conueniant.

Verumenimuerò concedendum quidem eſt, in medicamentis, quæ à peſte præſeruandi gratiâ exhibētur, in qualitatibus primis aliquod eſſe diſcrimen, & proinde ſecundùm temperiei, ætatis, ſexûs, anni temporis, cœli ſtatûs & ſimilium condicionem, in iis exhibendis aliquod diſcrimen eſſe obſeruandum, atque operam dandam, vt cuiuſlibet corporis naturale temperamentum conſeruetur & foueatur. Verùm quia peſtilentia non in receſſu à qualitatibus primis conſiſtit, neque alexipharmaca, quatenus talia, primis qualitatibus agunt: in hoc vno omnia iſta alexipharmaca conueniunt; quòd peculiari ac occulta qualitate veneno peſtilenti reſiſtunt. Et proinde eius qualitatis reſpectu vnus præſeruandi modus eſt; licèt inter iſta medicamenta ob alias primas & ſecundas qualitates: pro diuerſitate temperamentorum, meritò quidam delectus haberi debeat & exempli gratiâ, tempore hyberno calidiora tutiùs, quàm æſtate, vſurpare liceat; quod & de ætate, ſexu, & aliis circumſtantiis accipiendum eſt.

¶ [Peſtilentiam morbum occultum, malignum & venenatum eſſe, extra dubium eſſe puto. Etſi enim eam quidam ad qualitates primas reducere conati ſint, fruſtra tamen laborarunt. Cùm verò alia venena pleraque habeant ſua peculiaria & ſpecifica antidota, experientiâ inuenta & probata, etiam de peſte quæritur, annon eius venenum peculiare aliquod & proprium habeat antidotum. Vt verò ſtatus controuerſiæ rectè formetur, non quæſtio eſt, an à Deo, à quo peſtilentia ſæpe immittitur hominibus, auxilium ſit implorandū, an cauſſæ omnes, quæ ad peſtis generationem & propagationem faciunt, ſint remouendæ; de quibus ſuprà dictum; ſed de hoc quæſtio eſt, *An in natura detur aliquod ſeu ſimplex, ſeu compoſitum remedium, quod occultâ proprietate peſtilenti veneno repugnet, vt in qualibet peſtilenti conſtitutione ab omnibus, cuiuſcunque conſtitutionis hominibus, tam ad cor contra peſtilens venenū muniendum, quàm ad id expugnandum, & è corpore expellendum, tutò vſurpari poſſit, & in quo homo, diuinâ accedente benedictione, certam ſalutis ſpem ponere queat?* De qua re diuerſæ Medicorum ſunt ſententiæ, dum alij affirmant, alij negant id, & vtrique pro ſua ſententia rationes & autoritates adferunt.

An detur proprium & ſpecificū peſtilentiæ remedium: ſiue, An veneno peſtilentiali, etiā habeat proprium antidotum.

Status controuerſiæ.

Qui affirmatiuam defendunt, primò, adducunt dictum Syracidæ, *cap.* 33. vbi ſcribitur, quòd Deus opera ſua ita conſtituerit, vt duo ſint contra duo, & vnum contra vnum. Ex quo concludunt, & peſti contrarium aliquod in natura eſſe oppoſitum remedium. Idque porrò etiam arguere videntur alia venena, quorū ſingula

Rationes pro affirmatiua.

ſingula ferè habent ſua ſpecifica antidota.

Secundò, Dei bonitatē prædicant & obtendunt, qui etſi morbis homines affligit: tamen etiam remedia cōtra eoſdem benignè conceſſit, & ita quidem, vt ſingulæ propemodum regiones contra morbos, quibus familiariter affliguntur, ſua habeant remedia.

Tertiò, niſi certum daretur contra peſtilentiam remedium, fruſtranei & irriti tot Medicorum, Principum & Regū labores fuiſſent, qui in inuenienda contra peſtē remedia tantum operæ, temporis & ſumptuum impenderunt. Quantum in eo genere laborauerit Mithridates, Ponti, & Attalus, Pergami Rex, è Galeno, 1. *de antid. c.* 1. & aliis Autoribus notum. Imò non ſolùm in iis inueniendis laborarūt, ſed & inuenta poſteris tradiderunt, & Mithridates ſuæ compoſitioni ſuum nomē præſcripſit. Et extant aliorum quorundam Græcorum, Nicandri, Andromachi, Damocratis, & aliorum in hoc genere poëmata.

Quartò. Et niſi certa haberentur contra peſtem remedia, fruſtra ea contra peſtem à Medicis exhiberētur. At non fruſtra exhiberi ea, experientiâ conſtat, quæ docet, medicamentorum ope & multos ſe contra peſtē muniuiſſe, & plurimos ab ea curatos fuiſſe. Cuius generis medicamenta multa, *hocce libr. & in Faſcicul. medicam. contr. peſt. libris his de febribus adiuncto*, & paſſim apud Autores alios plurima extant.

Cur tā pauci à peſte conualeſcāt, ſententia Fallopij. Quòd verò tam pauci à peſte conualeſcunt, cauſſam eſſe putat Fallopius, *lib.* 1. *de decret. cap.* 85. non quòd remedia idonea deſint, ſed quòd non rectè exhibentur, & quòd omnes ab affectis ferè aufugiunt, vel æger planè deſeritur, vel cura imperitis barbitonſoribus, vel aliis hominibus committitur. Et inprimis puſillanimitatem Medicorum reprehendit Fallopius, qui ob metum peſte infectos curandos ſuſcipere nolunt. Cui ferè aſſentitur Palmarius, qui, *in Præf. libb. de Febb. peſtil.* prolixè hac de re diſſerens videatur. *Palmarij.*

Pro Negatiua Autoritates. Contrà alij negant, vllum vniuerſale & proprium medicamentum contra peſtem adhuc inuentum eſſe. Inter eos eſt Conr. Geſnerus, qui *lib.* 1. *Epiſt. vlt.* ſcribit: *Remedia certa aduerſus peſtem nulla habemus. Fortè etiam non placet Deo, vt contra flagellum ſuum, peccatis noſtris debitum, vllum certum præſidiū habeamus.* Et Ioan. Crato, Ciuis meus, *conſ.* 266. ſcribit: *Verum peſtis antidotum ſoli Deo notum eſſe, non eſt dubium:* & *Epiſt.* 131. *Antidotus vera peſtilentis veneni in Diuina manu eſt, nec Medicis explorata.* Et Iul. Palmarius, *de febr. peſtil. cap.* 17. dari quidem in natura peſtilentis veneni remedium ſtatuit, & eum, qui peſtilentis veneni nullùm alexiterium eſſe contendit, naturalis Philoſophiæ principia ſubuertere ſcribit, quibus omne ex contrarietate per contraria fieri, humanarúmque rerum viciſſitudinem atque inſtabilitatem ex principiorum repugnantia & diſſidio pendere conſtat. Sed alexiterium illud adhuc in naturæ ſinu delitescere putat, exiſtimátque, proprium ac peculiare peſtilentis veneni alexipharmacum nos ignorare, & veriſimile eſſe, Maiores noſtros obſcuritate cauſſæ ab eius remedij inueſtigatione deterritos, nihil de peculiari peſtis curatione litterarum monumentis ex profeſſo commiſiſſe, verēdumque eſſe, ne inſcrutabili Dei Opt. Max. conſilio nobis illius cognitio denegata ſit, vt hoc inſanabili morbo, tanquam flagello, in homines animaduerteret. Ideóque nonnulli ſuadent, & neceſſarium eſſe exiſtimant, vt Medici Doctiſſimi hac in re ſua conſilia cōmunicent, & ſua experimenta in commune conferant, ac de certo contra peſtem inueniendo remedio cōiunctis viribus laborent. Fr. Vlmus, *lib.* 3. *de occultis in re medic. proprietat. cap.* 9. peſtis equidem exitium certum eſſe, remedium tamen nullum inueniri, quod certò ſeruare poſſit, ſcribit, cùm venenorum quodcunque genus ſua peculiaria habeat alexipharmaca, à quibus opportunè adhibitis maligna vis obtundatur & ſuperetur, & in peſte, licèt quædam fortaſſis iuuent, incerta tamen ſint omnia. Vnde etiam experientiſſimi Medici ſæpe peſte tolluntur. De quo etiam Ouidius, *Metamorph. lib.* 7. *fab.* 16.

Nec moderator adeſt, inque ipſos ſæua Medentes
Erumpit clades, obſúntque Autoribus artes.

Rationes quod attinet, ex modò allatis prima ratio eſſe poteſt, quòd ſcilicèt nulla peſtis inuenta fuerit, in qua non plurimi ipſique etiam Medici, licèt optima fuerint adhibita remedia, iugulati ſint. *Rati.* 1

Secunda, quòd in remedijs non ſolùm ad qualitates occultas, ſed & manifeſtas reſpiciendum ſit. De quo Platerus, *prax. tract.* 2. Quæ aſſumuntur antidota, cùm præter proprietatem illam quâ venenis reſiſtunt, alia inſuper ſint vehementer calida, alia minùs, alia frigida potiùs, quàm temperata, habitâ ratione ætatis & conſtitutionis, hæc illáue potiùs eligenda, nec temerè quæuis, calidiſſima illa præſertim, vt euphorbium, & aquæ vitæ quæ ſiniſtrè vſurpatæ aquæ mortis nonnunquam fiunt, iuuenibus potiſſimùm, exhibenda. 2

Tertia ratio eſt, quæ ex hac ſequitur, quòd, vt Doctiſſimi Medici cenſent, nullum ſit remedium, quod omnibus anni temporibus & conſtitutionibus in hoc morbo præſcribi poſſit. 3

Verumenimuerò vt de quæſtione hac noſtram ſententiam exponamus, negatiuam ſententiam rectè explicatam pro veriore habemus, atque ſtatuimus, nullum ſimplex inueniri medicamentum, quod omni peſti propriè & ſpecificè opponatur, & quidē talis in ſpecie; compoſita verò inueniri quidem contra multa venena vtilia, quæ ſæpe etiam in peſte profuerunt, nullū tamen ex iis, quod ſemper vtile, & ſatis efficax inuētum fuerit, adhuc inuentum eſſe; idque rationes pro parte negatiua allatæ ſatis probant, & ex contrariarum rationum ſolutione & explicatione id magis patebit. *Sētētia authoris.*

Rationes enim pro parte affirmante quod attinet, & primò dictum Syracidæ *c.* 33. accipiendum id eſt ſaltē de rebus naturalibus, quas ita cōſtituit Deus, vt certæ inter eas ſint ſympathiæ & antipathiæ. Et ſiquis etiam ad venena hæc extēdere velit, mox de eo dicetur. *Solutio rationū pro affirmatiua.* 1

Secundò Deus equidem, vt ex iuſtitia ſua hominibus morbos immiſit, ita bonitate etiam ſuâ contra creauit remedia. Peſtis tamen, quia inter eas pœnas eſt, quibus ſingulariter ob peccata homines affligere ſolet Deus, contra eā non tā efficacia & certa, vt contra alios morbos, extare voluit remedia, vt hoc modo homines ad pœnitentiam, & vnius Dei auxilium reuocarentur. Et longè alia eſt aliorum venenorum, alia peſtilentiæ ratio. Venena reliqua, vt animalium & plantarum, ſunt ſimplicia, & ipſis plantis ac animalibus congenita & ipſis non aduerſa, ſed homini ſaltem inimica, & napelli venenum, vt & aſpidis, ac ſerpentis, & viperæ, & ſcorpionis, & tarantulæ, ſemper eſt eiuſdem naturæ, ideóque remedium, quod contra aliquod venenum vtile & efficax repertum eſt, ſemper contra idem vſurpari poteſt. Verùm peſtilentiæ ratio longè diuerſa eſt, & licèt omnis peſtis hominem iugulandi vim habeat: tamen quælibet peſtis peculiare quid habet; id quod ex generatione eius, ſymptomatibus, & curatione patet. Etenim peſtis, cùm ſit ſummus corruptionis humorum gradus, & per varias humorum corruptiones ad eam fiat progreſſus, vt anteà dictum, humorum verò varietas pro ciborum, aëris, conſtitutionis, & ſimilium ſit varietate, non mirum etiam, tandem illum vltimum, ad quem pertingit, gradum, non ſemper eiuſdem eſſe naturæ, ſed, vt rectè ſcribit Mindererus, *de peſtil. cap.* 3. experientiâ conſtat, venenum peſtis eſſe adeò variū & diuerſum vt ſingulæ propemodū peſti ſua ſit peculiaris iuncta malitia, inferendæ neci ſufficiēs; quæ tamen cuiuſlibet peſtis ſpecifica natura ſit ignoratur. Equidē nōnulli ad varia venenorū genera differentias illas reducere conantur, dicúntque, venenum peſtilens modò 2

dipſadis,

dipſadis, modò viperæ, modò circutæ, aut alterius veneni naturam æmulari. Sed analogiam quandam talia habent, ipſam peſtis naturam, & ſpecificam differétiam non ſatis explicant. Nimirum, vt Iul. Cæſ. Scaliger, *exerc.* 118. *ſect.* 8. ait: Talia ſunt hæc, quæ latent animos temperatos, illudunt curioſis. Vnde etiam accidit, vt quælibet ferè peſtis ſua peculiaria habeat ſymptomata: Sudor Anglicus auorum memoriâ ſemel accidit, poſthac ampliùs viſus non eſt. Neque etiam è Medicorum & Hiſtoricorum ſcriptis eum antea graſſatum fuiſſe, notum. Hinc tandem etiam euenit, vt non ſemper eadem remedia in omni peſte proſint, ſed ſæpe obſeruatum ſit remedia, quæ in vna peſte multùm profuerunt, in altera parum profuiſſe. Quæ omnia cùm ita ſeſe habeant, facilè hinc patet, nullũ ſimplex medicamentũ dari poſſe, quod omni peſtilentiæ aduerſetur, ſed tutius eſſe cõpoſitis medicamentis potiùs, quàm ſimplicibus confidere, vtpote quæ è variis medicamentis contra varia venena vtilibus cõponũtur & conſtãt.

Vnde tertiò non fruſtrà laborarunt & Principes & Medici Doctiſſimi, in componendis variis medicamẽtis contra peſtem. Cùm enim viderent, vix vnum ſimplex medicamẽtum ad omnia peſtis genera ſufficere, ex omnis generis alexipharmacis compoſita quædã adornarunt, qualia à Galeno, *in lib. de antid.* recenſentur, & paſſim extant: & qualia etiam, *hoc ipſo lib.* recenſebimus.

Quartò. Neque etiam medicamenta talia fruſtra exhibentur. Eiuſmodi enim medicamentorum vſu multos & peſtem præcauiſſe, & curaſſe, notiſſimũ eſt. Hoc tamen certè non diffitendum eſt talia medicamẽta nec votis Medicorum ſemper reſpondere. Vnde Iohan. Bœkelius Medicus Hamburgenſis, *de peſte, lib.* 1. *cap.* 1. refert, cùm Anno 1565. peſtis vehementer graſſaretur Hamburgi, accitũ Lubeca à Senatu Hamburgenſi fuiſſe Ioh. Paludarium, Virũ ſenem, & Medicum expertum ac in curanda peſte felicem, Phyſicum Ordinarium vrbis Lubecæ, & ſe coniunctâ cum D. Paludario operâ ſedulò ægris, præſentẽ etiam, inſerviſſe, & omnẽ in iis curandis diligentiã adhibuiſſe: Verùm eos etiã ſæpe mortuos eſſe, quos conualituros certò ſibi perſuaſerant; atq; ita, quacunque etiam diligentiâ adhibitâ, paucos ſeruatos fuiſſe, & hinc D. Paludarium in hæc verba erupiſſe: *Hac peſtis ridet nos & pharmaca noſtra.*

Interim nec hoc ſubticendum, quòd tã pauci in peſte conualeſcunt, non ſemper medicamentorum, ſed ſæpe vtentium culpâ fieri. Et proinde non negligenda medicamenta, quæ ſæpe profuerunt, ſed de eorum vſu recto diſpiciendum eſſe. Quòd autem finem ſuum non aſſequuntur medicamenta, culpâ inprimis (vt de adſtãtium imperitiã & negligentiã nihil dicã) ægrorum & Medicorum accidit. Primò enim cùm vix alius morbus ſit, qui citiùs in corpus penetret, idque de naturali ſtatu deiiciat, quàm peſtilentia; omnino ei maturè occurrendum. Quod tamen ſæpe negligitur, dum ij, qui peſte corripiuntur, neſcio quos alios morbos primò incuſant, & ita neceſſariã agendi occaſionẽ, quæ præceps eſt, negligunt. Non rarò ægri etiã idoneis, quæ in tẽpore exhibeant, & maturè vſurpent, medicamentis deſtituuntur, & iis ad quamlibet occaſionem inſtructi non ſunt. Et omnino ſum in ea ſententia, multos, qui peſte moriuntur, ſeruari potuiſſe, ſi medicamenta neceſſaria maturè vſurpaſſent, & quoties opus, repetiiuiſſent. Quamprimùm enim quis ſignum aliquod infectionis percipit, ſtatim, & ſine vlla mora alexiphamaca aſſumere, & ſudare debet, atq; ea diei ſpatio vel ter repetere. Medicorum verò culpâ non pauci intereunt, dum (de quo & Fallopius & Palmarius conqueruntur) ægri ignaris & imperitis Barbitonſoribus curandi committuntur, qui purgando, venam ſecando, & alia remedia intempeſtiuè adhibendo, plures iugulant, quàm ſeruant.

Cùm autem Fallopius hìc etiam timiditatem Medicorum accuſet, quæritur, an cuiuſuis Medici officium ſit, peſte infectos viſitare & curare. Equidem ſi quis Medicorum eâ eſt confidentiâ & animo, vt peſtem non metuat, & indicia etiam quædam habeat, ſibi non facilè à peſte periculum imminere, & operam ſuã ægris peſte infectis curandis locare velit, is rectè facit, & ſi prouinciam hanc in ſe ſuſcepit, officium ſuum fideliter facere, & Dei auxilio in viis vocationis ſuę confidere debet. Si quis verò minùs animoſus, & timidior ſit, vel ob alias cauſſas iſtud munus in ſe ſuſcipere non velit, nec is culpandus. Cùm enim hic morbus longè aliter, quàm alij, comparatus ſit, & nullum, vt modò dictum, certum contra peſtem remedium vlli Medico adhuc innotuerit, ſi quis periculo huic, & dubiæ fortunæ ſeſe exponere nolit, is non reprehendendus; cùm charitas à ſeipſo incipiat, & quilibet Medicus nonminùs ſuam & ſuorũ valetudinem curare debeat, quàm aliorũ. Præterea cùm alij etiam ægri, qui peſte non laborant, Medico curandi offerantur, eos, ſi peſte infectos viſitaret, & cum iis conuerſaretur, commodè non curare, ſed facilè etiam inficere poſſet. Ex quo ipſo etiam apparet, quòd peſtis inter pœnas diuinas ſit, vtpote cùm DEVS etiã neceſſaria auxilia ſubtrahit, dum nemo Medicorum ſine ſuæ ſalutis (quam negligere, temerarium, & in ſe crudele eſt) periculo, cum ægris conuerſari poteſt. Quale genus pœnæ olim apud Iudæos & lepra fuit, cùm DEVS leproſos ab omni aliorum hominum conſortio excludere voluit. Equidem apud multas nationes, & præcipuè apud Turcas, nullus metus peſtis eſt, ſed ſani cum ægris & infectis liberè conuerſantur, verùm ſæpe magno cum ſuo malo. Cùm enim Turcæ, vt Proſper Alpinus, *lib.* 1. *de Med. Ægypt. c.* 15. refert, ſibi perſuaſum & pro certo habeant, ſingulis hominibus vitæ finem, mortiſque qualitatem, à Deo præſtitutam eſſe, vt in bello moriturum nullo pacto à peſte interimi poſſe arbitrentur: hinc fit, vt peſtẽ planè negligant, nihilque ab ea mali timeant, perſuaſi, ſi ab ea vitã finiendam eſſe à Deo determinatum ſit, eã ſe nullo pacto effugere; contrà, ſi alius vitæ finis prædeſtinatus ſit, peſtem ſibi nihil nocere poſſe. Atque hinc peſte Caïrum & Ægyptum depopulante, nemo eorum fugam arripit, neque cum peſte infectis conuerſari timet, neque veſtibus contagio infectis vti abhorret, ſed veſtes peſte infectorum ſtatim publicè venduntur. Verùm hinc accidit, vt peſtis ſubitò per vniuerſũ orbẽ diſſeminetur, ingentémque ſtragem edát, vt anno 1580. ſex vel ſeptem menſium ſpatio 500000. hominum è medio ſuſtulerit. Interim etſi Medici omnes non obligati ſunt, vt peſte infectos præſentes curent: magiſtratûs tamen officium eſt, curare, ne ægri, qui omnino ab aliorum conſortio ſeparandi ſunt, neceſſariis auxiliis deſtituantur, ſed vt ſint adſtãtes, qui ipſis inſeruiant, tũ Medici, qui eos curent, vel certè Chirurgi, qui ipſis neceſſaria auxilia, ſecundùm Medicorum præſcriptum, & medicamenta exhibeant, & adminiſtrent.

Cùm ergo ex his, quæ hactenus dicta ſunt, pateat; nullum medicamentum dari, in quo in omni peſtilentia fiducia poni poſſit, multò minùs nouiter inuẽtis multùm fidendum, ſed omnino medicamenta longo vſu probata vſurpanda. de quo infrà *hoc cap.* ampliùs monebimus, quòd efficaciſſima, & vſu probata ſemper medicamenta eligenda ſint; cùm periculum hìc facere ſine periculo non liceat, & in peſte inefficacia & inutilia remedia in vitæ diſcrimen coniiciant, atque exitiales affectus ne leuiſſimum quidem errorem ferant, vt eſt apud Galenum *lib.* 10. *meth. med. c.* 11. Ideóque quamuis nonnulli ſua nouiter inuenta medicamẽta sũmis laudibus extollãt: tamẽ antiquis non facilè præferenda, ſed medicamenta amicorũ in modũ habenda ſunt, è quibus non decet nouos anteferre veteribus, nouitatis gratiã, ſed ſi qui noui accedant, vtendo priùs probare conuenit.

Medici ſit, ...e infectos viſitare.

Turcæ peſtẽ nõ metuũt.

Nõ noui, ſed lõgo vſu probatis remediis in peſte vtendum.

...tam ...peſte ...cant, ...vel ...n.

...edico-

...inſuit.

Probata autẽ experimenta non occultãda.

Inprimis verò Medicorum eſt experimenta ſua (cùm ratio in talibus medicamentis inueniendis parum præſtet) in medium conferre, & ſi quis aliquod vſu probatum contra peſtem remedium habeat, id non occultare, & poſteritati inuidere, ſed liberaliter in commune conferre. Contra quod multi peccant, & ſuam conſcientiam lædunt. Contra quos Plinius *lib. 25. c. 1.* ſcribit: *Nihil intentatum inexpertúmque priſcis fuit, nihil deinde occultatum, quod non prodeſſe poſteris vellent. At nos elaborata iis abſcondere atque ſupprimere cupimus, & fraudare vitam etiam alienis bonis. Ita certè recondunt, qui pauca aliqua nouere, inuidentes aliis: & neminem docere, in autoritatem ſcientiæ eſt. Tantum ab excogitandis nouis, ac iuuanda vita mores abſunt, ſummúmque opus ingeniorũ diu iam hoc fuit, vt intra vnumquemque rectè facta veterum perirent.* Rectè etiam, imò Chriſtianè, ſcribit Colleg. Med. Auguſtanor. *in Præfat. ſuæ Pharmacop. In aprico ſunt omnes noſtræ compoſitiones, & patet etiam ad magnalia liber aditus. Celari enim illa non poſſunt, dũ Chriſtiani ſumus, quibus proximo bene fit.*

An alexipharmaca in forma ſubtili an craſſa ſint exhibenda?

Hoc loco etiam non prætereunda quæſtio: An medicamenta alexipharmaca potiùs in forma ſpirituoſa & ſubtiliſſima, an verò craſſiore ſint exhibenda? Nonnulli ſubtiliſſima & ſpirituoſa præferunt, vtpote quæ in corpus vniuerſum citò penetrant, & venenum ſubitò, quod neceſſarium eſt, aggrediuntur.

Sententia nonnullorum.

Alij contrà talia medicamenta non ſimpliciter approbãt, cùm ob diuerſitatem temperamẽtorum, ætatum, temporum anni, & regionum, talia calida omnibus non competant. De quo, vt anteà etiam dictum, Platerus, *Pr. tr. 2.* ſcribit: Quæ aſſumuntur antidota, cùm propter proprietatem illam alia inſuper ſint vehementer calida, alia minùs; alia frigida potiùs, quàm temperata, habitâ ratione ætatis & conſtitutionis, hæc illave potius eligenda, nec temerè quæuis, calidiſſima illa præſertim, vt euphorbiũ, & aquæ vitæ, quas ſiniſtrè vſurpatas aquas mortis nonnunquam faciunt, iuuenibus potiſſimùm, exhibenda. Talia enim calida & ſpirituoſa humores at ſpiritus accendunt, febres pariunt & augent, humores ad caput rapiunt, vnde deliria excitantur. Inprimis verò infantibus & teneris corporibus talia medicamenta non conueniunt. Præterea cùm peſtilens venenum ſit viſcidæ & tenacis naturæ, quod corporibus pertinaciter adhæret & diu, vt ex contagio apparet, non ſolùm ſubitò penetrans in corpus remedium requiritur, ſed tale etiam, inter quod & patiens ſit proportio, quod ſcilicet aliquandiu in corpore hæreat, donec venenum omne expulſum ſit. Medicamenta verò ſpirituoſa ſubitò quidem in corpus penetrant, ſed ſtatim etiam diſſipantur.

Autoris.

Ergo vt meam ſententiam aperiam, omnino cenſeo, talia medicamenta eſſe exhibenda, quæ in totum corpus facilè penetrant, & veneno peſtilenti ſe ſtatim opponunt. Nec diffiteor, è vulgo multos eſſe, qui ſpiritum vini & frumentorum quotidie potare aſſueuerunt, & non diſſuadeo iis, vt alexipharmaca cum ſpiritu vini præparata, præſeruationis gratiâ, vſurpent. Verùm cùm multi ſint, qui ſpiritibus iſtis ardentibus non aſſueuerunt, imò quibus ſine periculo exhiberi non poſſunt, omnino ſtatuendum, rarò illas aquas vitæ ſolas vſurpari poſſe tutò, ob rationes anteà allatas, aut ſi libeat eas exhibere, acidis diluendas eſſe. Ideóque alia potiùs, quæ *alleg. loc.* propoſita ſunt, medicamenta vſurpanda ſunt. Et dantur multa talia medicamenta, quæ licèt non ſint cum ſpiritu vini parata, tamen ſatis efficacia ſunt; qualia ſunt extracta theriacalia, elixir peſtilentiale Crollij, & ſimilia alia, *loc. alleg.* enumerata. Et ſi quæ ex iis minùs penetrantia, ſed craſſiora videntur, qualia ſunt pulueres, cum liquore aliquo conuenienti, aquis bezoardicis, vt & aceto, exhibenda ſunt. Imò illæ ipſæ aquæ bezoardicæ ac theriacales cõmodiùs parantur, ſi pro ſpiritu vini affundatur vel acetum ſolum, vel aceti & vini partes æquales, vel alia, conuenienti proportione: ſiquidem acetum ſummam figendi, & putredini in febribus reſiſtendi vim habet, & ita omnibus venenis reſiſtit, nimiam caliditatem & inflammabilitatem medicamentorum alexipharmacorum infringit, vapores calidos ad caput aſcendentes ſupprimit, ſudores potenter mouet.

Aqua Theriacalis ...tebergens.

Hinc in noſtro Pharmacopolio talis Aqua theriacalis proſtat: *Rad. tormentillæ, bardanæ,* ſeu *lappæ maior. pimpinellæ, ſucciſæ, valerianæ,* an. ℥ iiij. *imperatoriæ, angelicæ, gentianæ, ſerpentariæ,* an. ℥ j. *nucum recentium nondum planè maturarum* ℔. j. *folior. rutæ cum flor. acetoſæ, calẽdulæ, cardui bened. verbenæ, ſcordij,* an. M. ii. *camphor. in ſpir. vini diſſolutæ* ʒ j. *theriacæ, mithridatij,* an. ℥ j. ß. *diaſcordij Fracaſtor.* ℥ j. *aceti roſac. vini alb. præſtantiſſ.* an. q. ſ. Deſtillentur.

Syrup. Bezoardicus.

Ad præſeruationem etiam habetur Syrupus bezoardicus ſatis efficax, & in præſeruatione, & in curatione: ♃. *ſpec. liberant. Auſtr.* q. l. Affunde *aceti* q. ſ. Stent in infuſione diebus aliquot loco calido, donec omnis vis extracta fuerit: Poſtea colentur. Colaturæ *ſacchari ad iuſtam conſiſtentiam cocti* ſ. q. affundatur. F. Syrupus dilutior. Aurum tamen, & ſi quæ ſunt alia, quæ acetum non ſoluit, in confectione tamen vſurpari poſſunt, omittere licet. Syrupus iſte vel ſolus in præſeruatione, vel in curatione cum aq. theriacali, aut puluere aliquo bezoardico vſurpari poteſt. Acida tamen fœminis, quæ affectibus vterinis obnoxiæ, cautiùs, & aliis mixta, ſunt exhibenda.]

Præter iſtam tamen primariam curam & altera meritò ſuſcipienda, vt nimirum corpora ita præparemus, vt peſtilens venenum non facilè recipiant, ſed potiùs ei reſiſtant. Id quod fiet præcipuè quidem, ſi alexipharmacis illa vt dictum, roboremus. Non tamen etiam huc parum facit, ſi detur opera, vt corpora munda ſint, ac quàm optimè conſtituta. Ita enim & peſtilens contagium minimè recipient, & alexipharmaca vires ſuas in iis faciliùs & liberiùs exerent.

Ergo ſumma præſeruationis hæc eſt. Primò & præcipuè, vt quemadmodum Gal. *de theriac. ad Piſonem cap. 16.* ſcribit, ſanus frequenter alexipharmacis vtatur, vt exteriùs occurrentibus iniuriis & contagio corpus reſiſtat, & ſi quando paſſum aliquid fuerit, ad ſanitatem facilè reducatur. Deinde vt corpus mundum & ab omnibus excrementis liberum ſit, atque in naturali ſtatu & vegetum conſeruetur.

Atque vt à poſteriore incipiamus, Primò danda opera, vt ſi quæ in corpore ſunt excrementa, ea tollantur: deinde videndum, ne noua cumulentur: quod fiet rectâ diætæ inſtitutione. In quâ ordinandâ in genere obſeruandum, ſi quid alexipharmaci vel cibo vel potui, vel quocunque modo admiſceri poteſt, id non prætermittatur. Hoc enim modo ea in penitiores corporis partes ſeſe faciliùs inſinuant.

Purgatio.

Et primò quidem Purgationem quod attinet, purgatione, quam aliàs ſana corpora, monente Hippoc. *2. aph. 36.* non ſine damno ferunt, præſertim per fortiora medicamenta, temerè corpus debilitandum non eſt. Si quid tamen vitioſorum humorum in corpore fuerit, ne alexipharmacorum vis ab iis hebetetur, nec venenum peſtilens in corpore facilè radices agat, & poſtea corruptis humoribus grauiùs affligat: lenioribus purgantibus ſenſim illud euacuandum eſt.

Pilulæ Ruffi ſeu peſtilentiales.

In vſu frequenti ſunt & commendantur, ac per aliquot ſecula iam experientiæ, medicamentorum probatricis, cenſuram ſuſtinuerunt Pilulæ, ab vſu, peſtilentiales, à numero ſimplicium, è quibus componuntur, de tribus, & ab authore, pilulæ Ruffi appellatæ; licèt formâ potionis ſeu προποτισμῷ ille hoc medicamentum exhibuerit. Componebat autem id ex aloës partibus ii. ammoniaci thymiamatis partibus ii. myrrhæ parte i. & cum vino odorato exhibebat, ac de eo prædicat Ruffus, citante eius verba Paulo Æginetâ, *lib. 2. cap. 36.* ſe haud ſcire, an ſit quis, qui

ex

ex potu hoc non in peſte immunis euaſerit.

Arabes pro ammoniaco crocum ſubſtituerunt, componuntque hoc medicamentum ex aloës partibus ii. myrrhæ parte i. croci parte ß. & cum vino odorato pilulas inde conficiunt. Atque iſtæ hodie in communi vſu ſunt; vnde & Communes appellantur.

Cur autem Arabes Ruffi compoſitionem mutauerint, cauſa fortaſſe eſt, quod verum ammoniacum thymiama Ruffi vel non habemus, vel ignoramus. Ammoniacum quidem appellatur, quod in Lybiâ ad Iouis Ammonis templum naſceretur. Cùm autem à Paulo & Aëtio plerumque thymiama nominetur, quòd Antiqui pro parandis ſuffitibus eo vterentur; idque non competat ei medicamento, quod gummi ammoniacum appellamus: aliud procul dubio fuit Ammoniacum thymiama, quàm eſt gummi ammoniacum. Atque eâ de causâ ſine dubio pro ammoniaco thymiamate crocum ſubſtituerunt Arabes, atque etiam hoc modo pilulas ad peſtem præcauendam ſatis efficaces præpararunt. Aloë enim ventriculum & inteſtina à vitioſis humoribus ſine omni corporis agitatione liberat: eadem, ſicut & myrrha, corpora à putredine & corruptione præſeruat: crocus cor roborat & Spiritûs vegetiores reddit. Atque de his pilulis ter in ſeptimanâ ℈. i. vel ʒ. ß. horâ vnâ ante cibum exhibere licet. Hoc tamen obſeruandum, vt ſenibus & grauidis, ac quibus hæmorrhoides fluunt, cautè hoc medicamentum exhibeatur.

Ex iiſdem ſimplicibus, è quibus pilulæ peſtilentiales Arabum conſtant, componitur Elixir proprietatis Paracelſi, niſi quòd oleum ſulphuris additur, & proinde in eundem vſum adhiberi poteſt.

Vbi aloë locum non habet, vtilia ſunt, vt dictum, ſyrupus & ſuccus roſar. ſolutiuus, rhabarbarum; ſicut & agaricus. Et proinde quibus aloë & myrrha non conueniunt, ac ſi hepar calidius iſta non fert, hæ rotulæ parari poſſunt:

℞. *Extract. rhabarb.* Drach. i. *rhabarb. aq. cinamom. aſperſi. conſeru. roſar.* an Drach. iii. *ſacch. albiſſ. in aq. roſ. diſſol.* ℥. iiii. F. rotulæ vel morſuli pondere Drach. iii.

Vel exhiberi poteſt confectio rhabarbari. Interdum rhabarbarum cum aloë coniungitur, vt:

℞. *Aloës roſata* Drach. iii. *rhabarb. aq. cinamom. aſperſi* Drach. i. ß. *agarici trochiſc.* Drach. i. *myrrha* Scr. ii. *maſtiches* Scr. i. *Cum ſyr. acetoſ. citri*; F. Pilulæ: Doſis Drach. i. Andreas Gallus, *faſciculo de peſte* 5. *cap.* 5. laudat pilulas Ioannis Damaſceni, ex betonicâ, pimpinellâ, cinamo, dry, cum myrrhâ, aloë, croco.

Recentiores ex his operoſiùs nobiliores quaſdam compoſitiones præparant, inprimis cum ſulphure, quod & ipſum à putredine valde præſeruat & exſiccat.

℞. *ſulphur.* ℔. i. *vitriol. ſ. ſalis gemmæ.* an. Vnc. v. *aloës, thuris, myrrhæ*, an. Vnc. iiii. Sublimentur ſ. a. flores.

Poſtea ℞. *Flor.* ♎*torum* ℔. i. Iterum *tantum vitriol. myrrha, thuris, aloes* addatur, & ſecundâ vice *fiat* ♎*tio*: idque quater vel quinquies repetatur. Tandem,

℞. *flor. horum* Vnc. x. *myrrhæ, croci*, an. Vnc. i. ß. *aloes* Vnc. i. F. Puluis de quo exhibeatur Drach. i.

Cuius vſu 24. horis hominem à peſte & omnibus peſtilentibus morbis tutum eſſe ſcribunt.

Efficacius procul dubio fiet medicamentum, ſi floribus ſulphuris diligenter ♎tis addatur balſamus aloës & myrrhæ ac tinctura croci: & adhuc efficacius, ſi balſamus ſulph. paretur cum ſpiritu vini terebinthinato (addere licet & ol. iuniperi) & camphorato, cui poſtea eſſentia croci, myrrhæ & aloës admiſceatur.

Grauidis verò medicamenta ex ſulph. parata non conueniunt, ne iis abortus concilietur. Itaque poteſt iis dari extractum rhabarbari, idque vel cum ſyrupo aliquo, vel ſucco roſar, & ſaccharo in tabulas redigi.

Nonnulli tincturam rhabarbari, additâ ſ. q. aquæ cinam. cum aquâ roſar. extrahunt, extractamque ad dimidium lentiſſimo igne coquunt, & additâ ſ. q. ſacchari, ſyrupum parant, in quam rhabarbari tabulas conciciunt, cuius cochlear vnum atque alterum etiam infantibus dari poteſt. Nam non ſolum à peſte præſeruat, ſed & lumbricos necat: atque exturbat. Iidem paſtillæ laxatiuæ cum cremore tartari, vel rotulæ purgantes idoneæ dentur.

Quidam etiam terebinthinam commendant. Laudatur & triphera Perſica, quæ vel ſola ℥ß. vel ʒ. vj. pondere, aut aliis admixta dari poteſt. Vtilis eſt & hæc potio:

℞. *Rad. dictamni, pimpinel.* an. Drach. ii. *acetoſæ. ſcordij, cardui bened.* an. M. ß. *flor. cordial.* an. P. i. *ſem. citri* Scr. i. *rhabarb. agaric. albiſſ.* an. Drach. i. ß. *ſpica* Scr. ß. *cinam. Zedoaria, zingiberis*, an. Scr. i. Infundantur *in aq. ſ. q.* Colat. *Clarificat.* ℞. Vnc. ii. ß. Adde *extr. panchymagogi* Scr. ß. *vel* Scr. i. (pro corporis conſtitutione) cremor. tartari Scr. i. *ſyr. roſar. ſol.* Drach. vi. Miſce. Vel F. tale Claretum.

℞. *fol. ſenæ el.* Vnc. i. ß. *mechoacan.* Vnc. ß. *zedoariæ, cortic. citri, galangæ*, an. Drach. i. *flor. cordial.* P. i. *ſacch.* Vnc. i. Affunde *vim Rhenani q. ſ.* & ſtent in infuſione diem integrum, Poſtea colentur, vt fiat potus clarus, de quo Vnc. iii. vel q. ſ. exhibeantur.

A fortioribus autem purgantibus & vehementibus abſtinendum; cùm in peſtilenti conſtitutione leui occaſione humores cõmoueantur & ad ventrẽ confluant.

Similiter venæ ſectione corpus temerè non debilitandum, ſpiritûſque diſſipandi ſunt. Si tamen aliqua plethora adſit, quæ periculum minetur, aliquid, ſed parcè, ſanguinis detrahendum. *Venæ ſectio.*

Deinde danda opera, vt corpus, quod idoneis medicamentis ab excrementitiis humoribus mundatum eſt, tale conſeruetur, eaque victûs ineunda ratio, quæ excrementitios & vitioſos humores nullos in corpore non ſolùm cumulet, ſed & medicamentoſi aliquid habeat, atque alexipharmacis ita condita ſit; vt peſtilenti venenò reſiſtere & cor aduersùs illud roborare poſſit. *Diæta.*

De cibis multa à multis ſcrupuloſè præcipiuntur; quæ tamen à paucis obſeruari poſſunt. Ideò rectè dictum exiſtimamus ab authore, *libr. 2. de natura human. text.* 4. victum in peſte, (niſi forſan prauus ſit) temerè mutandum non eſſe; quoniam peſtis cauſa non eſt, neque, quatenus cibus, peſti reſiſtit. Itaque ſi quis cibo alicui aſſueuit, atque inde nullam vel grauitatem vel læſionem ſentit, eum non facilè mutet, nec ad aliud victûs genus temerè tranſeat. Quorum tamen ratio id fert, ii cibos, quantum fieri poteſt, optimos eligant; prauos verò cibos omnes fugiant. Et quoniam inter cibos panis reliquorum quaſi baſis eſt, ſit ille ex optimo frumento, fermentatus & modico ſale conditus. *Cibus.*

Carnes ſint facilis coctionis, paucorum excrementorum, & quæ non facilè corrumpantur ac putreſcant. Oua recentia & mollia vtilia ſunt. Lac plerique parum probant, quòd corpora lactis vſu humidiora reddantur. Piſces & ipſi bonæ notæ ſint. Cibi verò, qui prauum ſuccum generant, vt terræ tubera & vniuerſum fungorum genus, fugiendi. Minùs etiam conueniunt fructûs fugaces, & qui facilè corrumpuntur, vt perſica, cucumeres, citrulli, pruna recentia, & ſimiles. Nuces iuglandes, maximè ſi cum ficubus, rutâ & ſale miſceantur, pro alexipharmaco habentur.

De allio & cæpis controuerſia eſt, an in peſte conueniant. Galen. 1. *de differ. febr. c.* 3. inter cibos praui ſucci allium & cæpas refert, atque alij etiam Medici eorum vſum improbant, quòd humores calidos & acres augeant, febriúmque cauſa hoc modo eſſe poſſint. Contrà ab ipſo Galeno allium ruſticorum theriaca appellatur, & contra morſum canis rabidi, ſerpentum & aliorum venenoſorum animalium prodeſſe docetur. *An allium & cæpe in peſte conueniant.*

Verùm controuerſia hæc componi poteſt, ſi dicamus, cæpas & allium vtilia eſſe, non vt alimentum ſed vt medicamentum. Vt enim certum eſt, non ſatis bonum

bonum præſtare nutrimentum: ita & illud extra dubium, contra venena plurimùm valere, ac proinde allium, vt & cæpæ, non magnâ copiâ ſumendum, vt cibi loco eſſe poſſit. Sic enim prauos & acres humores in corpore cumularet: Sed in paruâ quantitate, vt ſaltem medicamenti loco ſit, & ad peſtem præcauendam ſufficiat. Nec abſurdum eſt, vt aliquid ratione medicamenti vtiliſſimum ſit; prauum verò alimentum præbeat, ſicut in cibis medicamentoſis multis videre eſt. Ita Ocymum Galenus, 1. *de diff. feb. cap.* 5. inter cibos praui ſucci numerat; ad medicinam tamen vtile eſt; ſicut eo nomine contra Chryſippum defendit Ocymum Plinius, *lib.* 20. *cap.* 12.

Potus. Potus ſit cereuiſia tenuis & benè defecata: Vinum item bonum & purum moderatè ſumptum.

Temperantia. Non ſolùm autem in cibo & potu eligendo, ſed etiam in vſurpando ſumma diligentia adhibenda; atque inprimis iucundæ ſalubriſque vitæ mater temperantia colenda: Neque inediâ aut ſiti vires deiiciendæ ſunt; neque plus cibi ingerendum, quàm natura deſiderat. Vbi enim, vt Hippocrates, 2. *aph.* 17. habet, cibus præter naturam copioſior ingeritur, morbum inde creari, indicat ſanatio. Atque in conſpectu habendum eſt Socratis exemplum, qui, vt eſt apud A. Gellium, *lib.* 2. *cap.* 1. in illius peſtilentiæ vaſtitate, quæ in bello Peloponneſiaco inprimis Athenienſem ciuitatem depopulata eſt, temperantiâ ſalubritatem corporis retinuit, vt nequaquam fuerit communi omnium cladi obnoxius. Itaque hoc loco reiicienda eſt illorum ſententia, qui perſuaſum habent, crapulâ & ebrietate aliquem à peſte præſeruari poſſe. Nam alterutrum ex nimio cibo potúque aſſumpto fieri neceſſe eſt, vt ſcilicet vel natura à nimiâ cibi potúſque copiâ onerata eum non rectè concoquere & diſtribuere poſſit, vnde calor natiuus obruitur, excrementa in corpore cumulantur, obſtructiones & intemperies in viſceribus gignuntur. Vel ſi natura cibo illi potuíque coquendo par ſit, plethora inde gignitur, quam Hippocrates, 1. *aph.* 3. vt periculoſam, protinus ſoluendam eſſe monuit.

Et cùm facilè fieri poſſit, vt ex cibo etiam moderatè ſumpto aliquid excrementorum in corpore cumuletur, per leuia purgantia, vt dictum, illud ſæpius detrahendum. Cui fini inſeruiunt etiam Fontanellæ dictæ, quibus nonnulli nihil vtilius aut meliùs ad præſeruandam peſtem eſſe dicunt: non quòd fontanellæ veneno peſtilenti reſiſtant, ſed quòd vitioſos & excrementitios humores è corpore ſenſim tollant, atque hoc modo apparatum ad peſtem ſuſcipiendam demant: referúntque Medici in grauiſſimis quibuſdam peſtilentiis plurimos cauteriorum vſu ab omni damno fuiſſe ſeruatos. Nemo tamen velim in iis ſolis aut præcipuè, neglectis alexipharmacis, ſpem ſecuritatis collocet. Tanta enim vis & efficacia eſt huius veneni, vt pura quoque & munda corpora inuadere poſſit. *Fontanellæ.*

Naturarum quoque in cibo adminiſtrando aliqua habenda eſt ratio. Cùm enim, qui calidioris humidioriſque naturæ ſunt, maximè putredini contagióque ſuſcipiendo apti ſint: talia corpora refrigerare & exſiccare conuenit. Vnde cibi iis condiendi acidis, & embammata acida cum cibis apponenda ex ſucco citri, malorum aurantiorum, acetoſâ, ribes, acetoſ. roſaceo.

Cibi quomodo condiendi. Omnes verò omninò, quantum fieri poteſt, cibi & potus iis, quæ peſti aduerſantur, condiendi ſunt: Naturarum tamen reſpectu habito & temperamentorum, vt frigidioribus naturis & temporibus calidiora, calidioribus frigidiora adhibeantur. Conueniunt autem poma citri, aurantia, acetoſa, borrago, bugloſſum, fructus ribes, macis, crocus, ſaluia, ruta, pimpinella, baccæ iuniperi, abſinthium, helenium, Zedoaria, &c. Exempli gratiâ, potus talis paretur.

℞. *Abſinthij, dictamni Cretic.* an. M. ß. *ſcordij, cardui bened.* an. M. i. *cortic. citri* Vnc. ß. *Zedoariæ* Drach. ii. *radic. pimpinel.* Vnc. ß. *helenij*, Drach. ii.

Concidantur craſſo modo, & cum linteo albo fiat nodulus vel ſacculus, qui ſuſpendatur in vino, de quo ſingulis diebus ſumatur manè hauſtus poſt ientaculum, vel in prandio. Pauperes eundem in cereuiſiâ ſuſpendant & macerent.

Cibi conſpergantur pulueribus, aut cum iis ſumantur pulueres conuenientes; quales ſuppeditant ſantalum, macis, crocus, margaritæ, corallia, cortices citri, radices angelicæ.

Mediocritas quoque in aliis rebus ad diætam pertinentibus, nimirum in motu & quiete, ſomno & vigiliâ, atque inprimis Venere & animi affectibus ſeruanda eſt, & certò ſtatuendum, illud Hippocratis: πᾶν τὸ πολὺ πολέμιον τῇ φύσει, etiam in peſte eſſe veriſſimum. Atque inprimis metus atque intenſior de internecino hoc morbi genere cogitatio intermittenda; cùm certum ſit, atque experientiâ probatum, imaginatione talem poſſe fieri in corpore impreſſionem, humorumque mutationem, vt eâ ipsâ de cauſâ multi peſte correpti ſint. Contrà quantum præſens animus poſſit, vel ex veſpillonibus, Chirurgis & aliis, qui peſte infectis & mortuis operas ſuas locant, videre eſt. Itaque, ſpe in Deum poſitâ, animus pius ſibi perſuaſum habeat, licèt peſtilentiâ cadant à latere mille, & decem millia à dextrâ, ſibi tamen illam non appropinquaturam.

Atque hactenus, quâ ratione corpori prouidendum ſit dictum, ne vitioſi humores in eo cumulentur, ſed potiùs illud in naturali & optimo ſtatu conſeruetur. Duo tamen præterea adhuc ad peſtem præcauendam neceſſaria ſunt. Primum, ne venenatus & peſtilens aër ſeminiúmque contagij attrahatur. Deinde ſi vel ignorantibus accidat, vt contagium, ſiue per aërem, ſiue alio modo corpori communicetur, vt corpus aduersùs illud muniatur, ne quid detrimenti ab eo patiatur.

Primum quod attinet, detur opera, vt aër, in quo verſandum eſt, priuatim & publicè, quantum fieri poteſt purus ſit, & à peſtilenti contagio mundus. Vt enim rectè Author libri de flatibus ſcribit: mortalibus vitæ & ægris morborum cauſa aër eſt: tantáque omnibus corporibus ſpiritûs exiſtit neceſſitas, vt ſiquidem ab omnibus alimentis abſtineat homo, neque cibum ſumat, neque potum, poſſit tamen dies duos, vel tres, vel plures vitam ducere: ſi verò ſpiritûs in corpus via intercipitur, in breui parte vnius diei intereat. Itaque cùm tanta aëris ſit neceſſitas: nullâ re faciliùs, quàm per aërem, contagium peſtilens corpori communicari poteſt. *Aër quomodo mundandus.*

Et proinde primò Magiſtratûs officium eſt, curare, vt plateæ, quantum fieri poteſt, ab omnibus ſordibus mundæ ſint; inprimis à ſtercore ſuillo & anſerino, quod propter fœtorem cerebro & ſpiritibus infenſum, præ cæteris ad contagium propagandum multum facit. Vrina, præſertim infectorum, atque aliæ ſordes in publicas vias & plateas non proiiciendæ. Et omninò omnia ex publico amouenda, quæ ſemina contagij augere, fouere, vel excitare poſſunt. Quanquam enim peſtilentis veneni natura in putredine non conſiſtat: tamen contagium peſtilens ſordida eiuſmodi facilè excipiunt fouéntque, & ipſa tandem malignitatem concipiunt: ſicut ex corporibus putridis interdum peſtem oriri, experientia ſæpius docuit. *Publicæ viæ mundandæ.*

Neque ſibi quiſpiam perſuadeat, fœtores eiuſmodi rerum putridarum & corruptarum veneno reſiſtere, & venenum veneno pelli poſſe. Neque velim aliquem imitari Sarmatas, de quibus Alexand. Benedictus, *de peſte* hæc habet: *Quidam nobilis mercator Cretenſis, cùm in Dauricâ regione negotiaretur, & ſæuiſſima peſtis aëris vitio orta eſſet, quâ finis moriendi non erat, retulit, in eâ hominum ſummâ ſtrage à ſe Medicum viſum, loci eius incolam, qui canes interemptos paſſim*

per

per vias, pérque vicos omnes abiici iuſſit, qui putridi tetro odore aërem replerent, eóque remedio ſtatim ciuitatem ſanitati reſtitutam eſſe. Putatque Alex. Benedictus carnes putreſcentes aëris, qui hominib. ſaltem exitialis erat, naturam immutâſſe, & venenum à veneno debellatum fuiſſe.

[illegible] ſtilentia [illegible] ſint. Verumenimuerò, etſi quis de iſtâ ex barbaro loco allatâ experientiâ, & quomodo iſta omnia acta ſint, dubitare poſſet: tamen poſito, rem iſtam ita geſtam fuiſſe, nihilominus vt tale quid imitemur, ſuadendum non eſt. Licèt enim accidere poſſit, vt venenum veneno contrarium ſit; & eadem peſtis non omnibus animalibus, imò nec hominibus quidem ſit exitialis, ſicut Cardanus, *lib. 2. de rerum variet.* refert, peſtem quandam Baſileæ graſſatam fuiſſe, in qua ſolùm Heluetij, non verò Hiſpani, Itali aut Galli, qui in eâdem ciuitate erant, affligebantur: Et fortaſſe tum ſingularem quandam peſtem fuiſſe, & à ſingulari aëris vitio ortum traxiſſe, cui occultâ aliquâ qualitate putreſcentium canum vapores contrarij fuerint, tamen cùm peſtilentiæ magna ſit varietas, nec vnica iſta è loco remoto experientia pluribus & variis exemplis ſit confirmata, non tutum eſt, fœtida talia in publicis locis relinquere; cùm facilè fieri poſſit, vt aëris vitium foueant & augeant.

aërem [illegible]t. Sed cùm longâ experientiâ cõſtet, igne putridum & venenatum aërem maximè corrigi, Hippocratis potiùs aliorúmque Medicorum prudentiſſimorum exemplum, quàm barbarorum barbaram iſtam conſuetudinem imitati, igne in locis publicis accenſo aëris vitia corrigere ſtudeamus. Inſeruiunt hîc inprimis lignum iuniperi, quercus, pinus, picea, laurus, atque aliæ plantæ odoratæ. Ad aërem quoque puriorem reddendum multum valet, ſi tormenta bellica præſertim maiora, & præcipuè versùs eam partem, à quâ malum maximè imminet, ſub veſperam & auroram diſplodantur. Non enim ſaltem vehementer aërem commouent atque agitant, ſed & ſulphur ac nitrum maximam vim eum alterandi habet.

[illegible]ratione [illegible] pri[illegible] ſe ad[illegible] contra peſti[illegible] munire [illegible]. Priuatim verò quiſque, quantum licet, hominum frequentiam vitet; cùm non ſemper conſtet, qui infecti ſint. Qua de causâ rectè à Magiſtratu conuentûs illi ſolemnes & frequentiores in nuptiis, choreis publicis, balneis, ſcholis, nundinis prohibentur. Aut ſi omninò cum his, qui infecti ſunt, aut in ſuſpicionem infectionis venerunt, conuerſandum ſit: fiat hoc ore aliquantum auerſo, & vento ſecũdo, non aduerſo. Inprimis per feneſtras in ædes infectas inſpicere periculo non vacat. Nemo etiam in publicum facilè prodeat, niſi horâ vnâ atque alterâ poſt Solis ortum, donec aër caliginoſus & vapores nonnihil diſcutiantur. Et omninò ſine alexipharmacis, vel etiam cibo aliquo ſumpto, nemo in publicum progrediatur. Et cùm aër per os & nares præcipuè attrahatur, quiſque in publicum egreſſurus naribus odoramenta admoueat, poma ſcilicet odorata, nodulos, vnguenta, linimenta ex rebus odoratis, atque iis inprimis, quæ peculiarem vim veneno peſtilenti reſiſtendi habent. Nares nimirum vngantur theriacâ, oleo vel balſamo rutæ, Zedoariæ, Angelicæ, ſuccini, corticum citri, iuniperi, caryophyllorum, nucis moſchatæ; vel aceto aliquo aut aquâ bezoarticâ, vel ſpongiæ tali aceto madidæ, pyxidibus ligneis incluſæ, aut poma ambræ dicta manibus geſtentur, & frequentiùs naribus admoueantur. Dentes theriacâ illinantur. In ore teneantur angelica, Zedoaria, cortices citri, &c.

Det etiam operam quilibet, vt in ædibus ſuis puro aëre fruatur, & peſtilentem excludat atque exterminet. Itaque claudantur feneſtræ versùs domos infectas; iiſdem clauſis aër nocturnus excludatur, & demum Sole exorto conclaue radiis Solaribus illuſtrandum feneſtris apertis exponatur; Aër in ædibus imbuatur iis rebus, quæ veneno-peſtilenti reſiſtẽdi & corroborandi vim habent. Suffitûs ſcilicet excitentur è ligno iuniperi, fraxini, querno, baccis iuniperi, lauri, rutâ, ſaluiâ, abſinthio, foliis quercûs, aceto bezoartico lateribus ignitis affuſo, vel aquis conuenientibus. Veſtes quoque & linteamina in ſcriniis contra peſtilentem infectionem muniantur ſacculis ex bene olentibus & veneno reſiſtentibus plantis compoſitis.

Extant alia compoſita paſſim, quæ partim naribus admoueri, partim ore teneri, partim accendi & carbonibus iniici, aut lateribus ignitis affundi poſſunt; pauca ſaltem, ex. gr. è tantâ varietate eligere libet.

In horum tamen omnium vſu obſeruandum, cùm fœminæ, quæ ad ſuffocationem vteri procliues ſunt, ſuaueolentia non ferant, loco ambræ & moſchi admiſcenda eſſe caſtoréum, galbanum, rutam & ſimilia.

Poma ambræ, quæ appellant, parantur ex ladano, benzoë, ſeu aſâ dulci, ſtyrace calamitâ, radice iridis, roſis, ligno aloës, corticibus citri, ſantalis, caryophyllis, camphorâ, ambrâ, moſcho, zibetho. Fiuntque efficaciora, ſi iis addantur olea deſtillata, citri, rutæ, angelicæ, caryophyllorum, macis cinamomi, &c. Exempli gratiâ: *Poma ambra.*

℞. *Ladani puriſſ.* Drach. ii. *Radic. ireos* Drach. i. *Pulu. caryophyll. nucis moſch. cinam.* an. Drach. ß. *camphoræ* Scrup. ſem. *ol. deſtill. rutæ* gut. vii. *ol. angelicæ* gut. v. *caryophyllorum* gut. iii. *nucis moſch. expreſſi* ℥. ß. *moſchi, zibethi, ambræ*, an. gr. iii. iiii. *vel plura.*

Cum mucilag. tragacanth. aquâ roſar. factâ, F. maſſa pro pomis.

Tempore æſtiuo talem componere licet:

℞. *Roſ. rubrar.* Drach. i *flor. violar.* P. ß. *ſantali citrini, ſtyracis calam.* an. Drach. ß. *cortic. citr. macis*, an. Scr. i. *camphoræ* Scrup. ſem. *ol. deſtill. rutæ*, gut. vi. *Zibethi, moſchi, ambræ* an. gr. vi.

Cum mucilag. tragacanth. aquâ roſar. facta. F. maſſa.

Linimenta ad nares talia vſurpare licet: *Linimenta ad nares.*

℞. *Theriac. opt. mithridat. el.* an. Drach. i. *myrrhæ, benzoës, ſtyr. calamitæ, ol. deſtill. rutæ* an Scrup. i. *angelicæ. camphoræ in aq. bezoarticâ diſſoluta*, an. Scr. ß. *ol. amygd. dulc. parum.* F. Linimentum.

Vel ℞. *Theriac. opt. mithridat.* an. Drach. i. *myrrhæ, benzoës, ſtyrac. calam.* an. Drach. ß. *ſantali citrini, cortic. citr. caryophyll.* an. Scrup. i. *camphoræ* Scrup. ſem. *aquæ roſarum, aceti ſcordij, vel bezoartici.* an. *q. ſ. M.* in formam Linimenti.

Vel balſamum ſeu linimentum, quo nares, tempora, pulſus & regio cordis inungatur, tale parari poteſt.

℞. *Ol. diſtill. rutæ* Scrup. i. *citri, angelicæ* an. Scrup. ß. *lauendulæ, caryophyll.* an. gut. vi. *Olei baccar. iuniperi* Scrup. ß. *moſchi, ambræ, zibethi* an. gr. iiii. *ol. nucis moſchat. expreſſi. q. ſ.* F. Linimentum.

In primis commendatur oleum Scorpionum ſecundùm deſcriptionem Matthioli paratum, ſi carpis, temporibus, vel etiam regioni cordis inungatur.

Laudatur & oleum viperatum magni ducis Hetruriæ: ſicut & linimentum ex adipe ſerpentum, ſucco citri & theriacâ.

Eſt qui iſtum balſamum commendet, & æthereum nominet, quemque non ſolùm à peſte hominem præſeruare, ſi ſemel de die aliquid carpis & cordis regioni illinatur, verùm etiam venenatorum animalium morſûs curare pollicetur. *Balſamum.*

℞. *Pingued. ſerpentum, ol. rubetarum, ſcorpionum*, an. ℥. ß. *ranar. viridium* Drach. iii. *balſami rutæ, angelicæ, ſuccini* an. Drach. ß. *nucis moſch.* Drach. i. *citri, imperatoriæ, ſaluiæ, cinamomi, caryophyll. caſtoréi*, an. Drach. ß. *elixir proprietatis Paracel.* ℥. i. M.

Acetum, quo vel nares inungi, aut ſpõgiæ olfaciendæ imbui, vel filices aut lateres igniti perfundi poſſunt, quódque tum ad peſtem præſeruandam, tum cu- *Acetum.*

tandam propinari poteſt, hoc modo parare licet.

℞. *Flor. calendulæ* M.i. *ſcordij, rutæ, roſar. rubr.* an. P.j. *rad. angelicæ, valerianæ, baccar. iuniperi*, an. Drach.ii. *Zedoariæ, cortic. citri, myrrhæ* an. Drach. i. *camphoræ* Scrup. i. *aceti roſacei* ℔. ii. *vel plures*. M. & vſui ſeruentur.

Vel ℞. *Fol. rutæ. ſcordij, ſcabioſæ, morsûs diaboli, cardui bened. abſinthij*, an M.i. *Rad. angelicæ. zedoariæ, dictamni albi, imperatoriæ, valerianæ, pimpinellæ, tormentillæ, granor. iuniperi*, an. Vnc. ß. *cortic. citri* Drach. iii. *caryophyll. myrrhæ* an. Drach.i. *camphoræ* Drach. ß. Affundatur *aceti roſacei q.ſ.* & ſeruentur vſui.

Vel ℞. *Scordij* M.ii. *rutæ* M. ß. *ſummit. abſinthij*, Drach. ii. *theriacæ* Vnc. ß. *myrrhæ* Drach. ii. *camphoræ* Drach. i. *zedoariæ, caryophyll. macis, caſtorei, angelicæ* an. Drach. ß. *baccar. iuniperi* Vnc. ß. Affundatur *aceti roſacei canth*. ij.

Et conſentiunt in hoc doctiſſimi quique Medici, aceti, præcipuè in quo medicamenta alexiteria macerata fuerint, cùm extra adhibiti, tum propinati, maximam vim eſſe ad præſeruandum corpus à peſtilentis veneni corruptione. Quib. tamen ſiccius eſt cerebrum, & qui vigiliis moleſtantur, ii aceti odore parciùs omninò vtantur, aut etiam planè ab eo abſtineant.

Pulueres ad ſuffitum. Puluis ad ſuffiendum ita paratur.

℞. *Ligni iuniperi*, Vnc.iiii. *baccar. iuniperi, lauri* an. Vnc.i. *ſuccini, thuris, myrrhæ. ſtyrac. calamitæ, benzoës* an. Vnc.ß F. Puluis.

Nonnulli addunt etiam flores ſulph.

Vel ℞. *Baccar. iuniperi* M.ii. *cortic. baccar. lauri* M.i. *thuris* ℔. ß. *fol. abſinthij, rutæ, quercûs*; an. M.ii. *ſcobis ligni iuniperi.* M. iiii. *ſuccini.* Vnc. i. F. Puluis pro pauperibus.

Eſt & magna in diſcutiendis & abſumendis venenatis vaporibus pulueris bombardici accenſi vis.

Pro ditioribus talis fieri poteſt.

℞. *Baccar. lauri* ℔.i. *thuris.* Vnc.iiii. *ſtyrac. calam. benzoës*, an. Vnc.i.ß. *ſantali citrini.* Vnc.ß. *ligni aloës* Drach.ii. *fol. lauri* Vnc.i. *flor. lauendulæ, roſar. rubr.* an. Drach.ii. F. Puluis.

Candelæ pro fumo. Candelæ pro fumo tales fieri poſſunt.

℞. *Ladani, ſtyrac. calam. benzoës* an. Drach. i. *myrrhæ, thuris*, an Drach.ß. *radic. angelicæ* Scrup.i. *granor. iuniperi* Drach.ii. *terebinth.* Drac.iii. *pulu. caryophyll.* Drach.ii. *carbon. tiliæ q. ſ.* Incorporentur *cum mucilagine tragacanth. aqua roſar. facta*. F. candelæ vel trochiſci.

Pro diuitibus tales fieri poſſunt.

℞. *Ladani, flor. Stœchad. Arab.* an. Drach.i ß. *Styrac. calam.* Vnc.ß. *rad. iridis Florentinæ.* Drach.i.ß. *benzoës* Vnc.ſem. *Sacch. cand.* Drach.vi. *moſchi* ℈.v. Scrup.ß. *vel q.libet, mucilag. tragacanthæ aquâ roſar. facta parum.* F. Maſſa, è quâ formentur orbiculi parui.

Aqua odorata. Aqua odorata pro ditioribus, quâ facies, manûs, chirothecæ conſpergi poſſunt, aut quæ in ollâ ſuper carbonibus in vapores reſolui, & in aërem diſpergi poteſt.

℞. *Aq. roſar. fragrantiſſ.* ℔.i. *benzoës, ſtyracis calamit. cinamomi, macis, caryophyll. cortic. citri* an. Vnc. ſem. *camphoræ* Drach. ſem. (*quæ ſi aliquib. moleſta eſt, omitti poteſt.*) Coq. vaſe clauſo in B.M. aliquandiu, poſtea colentur, & addatur, *zibethi, moſchi, ambræ*, an. Scrup. ß. Seruentur in vaſe clauſo ad vſum.

Vel ℞. *Styrac. calamit. ligni aloës*, an. Vnc. ſem. *benzoës* Drach.ii. *iridis Florent.* Drach.i. *ſacch.* Vnc.ß.

Singula ſeorſim pulueriſentur, miſceantur: quibus adde *moſchi, ambræ*, an. Drach.ß. *zibethi*, Scr.i.

Seruentur ad vſum vaſe clauſo. Poſtea, quando libet, ſume, pulueris pauxillum, affunde in patellâ aquam roſarum fragrantiſſimam, & ad lentum carbonum ignem in halitum reſoluatur, qui ſuauiſſimum odorem de ſe ſpirabit: qui tamen fœminis vteri affectionibus obnoxiis non conuenit.

Trochiſci. Trochiſci ſub linguâ tenendi.

℞. *Zedoariæ*, Vnc.ß. *rad. pimpin. angel.* an. Drach.i. *ligni aloes, cinamom. cortic. citri*, an. Drach.ß. *macis* Scr.i. *ſacch. albiſſ.* Vnc.iiii. *Cum ſ.q. gummi tragacanthæ in aq. roſ. diſſoluti.* Fiant trochiſci ſub linguâ tenendi.

In his tamen omnibus obſeruandum, vt aëris conſtitutionis habeatur ratio, & præterea alexipharmacis potiùs, quàm ſolis odoribus gratis fidamus, quæ idcirco aliis odoratis admiſceri poſſunt. Sunt etiam quidam in eâ ſententiâ, eiuſmodi odorifera ſola peſtiferum halitum ad cor potiùs allicere, quàm à corde remouere. Et cùm in ſano non defectus aliquis ſit in ſpiritibus, ob quem eorum inſtauratio per talia odorifera requiratur: ideò prouidendum potiùs cenſent, ne Spiritûs peſtifero contagio inficiantur. Et cùm contagium peſtilens ſummam vim putrefaciendi habeat, potiùs iis vtendum putant, quæ vim illam retundant. Sicut videmus intenſo frigore contagium extingui; augeri verò & intendi in aëre calido.

Verumenimuerò etſi in ſanis defectûs adhuc non ſit ſpirituum: vtile tamen eſt, ſemper ſpiritûs eſſe maximè vegetos. Ad quod plurimùm poſſunt ſuaueolentia, quæ ipsâ experientiâ teſte, miris modis ſpiritûs recreant atque inſtaurant, & iamiam morituros ſæpe ad vitam reuocant. Itaque rebus ſuaueolentibus, (præcipuè ſi medicamenta peſti aduerſantia admixta ſint) ſpiritûs vegetiores redditi ſeſe alacriùs & fortiùs peſti opponunt. Et quanquam ſpiritûs gratos odores auidè attrahant & arripiant: non tamen ſequitur, quòd ſimul etiam venenatos vapores admittant.

Sacculo veſtium. Sacculus, qui in ſcriniis veſtibus apponi poteſt.

℞. *flor. lauend. roſar. rubr.* an. M.i. *violar. nymphææ, meliſſæ, baſilici*, an. Vnc.i. *rutæ*, M. ſem. *roriſmarini*, P.ii. *cortic. citri, ſantali citrini*, an. Vnc.ſem. *rad. ireos*, Drach.ii. *caryophyll. macis, aſæ dulcis*, an. Drach.ß. *moſchi*. gr. I v. *vel q.ſ.* (omittatur pro fœminis.) F. Sacculus.

Sacculus cordialis. Sacculus regioni cordis applicandus,

℞. *Flor. bugloſſi, roſar. rub. violar.* an. P.ii. *meliſſæ vtriuſque, roriſmar.* an. P.i. *cinamomi, caryophyll. cortic. citri, ligni aloës, ſantali citrini, rad. angelic. valerianæ, ireos Florent.* an. Drach.i.ß. *ſem. rutæ, Off. de C.C.* an. Scrup.i. *croci, camph.* an. Scrup.ß. *ambr. moſchi*, an. gr. I v. F. Puluis, qui excipiatur ſyndone rubro, & ſ. a. Fiat ſacculus.

Verùm talia multa deſcribuntur ab Horat. Augenio, *lib. de peſte, cap. 26. & 28.* Ant. Porto, *lib. 2. de peſte, c. 46. & 49.* Andr. Gallo, *de peſte, faſciculo 5. cap. 19. 20. 22.* & aliis.

Præter iſta, quæ hactenus recenſuimus, medicamenta, & alia quædam, de quib. inter Medicos omnes non conuenit, à nonnullis valdè commendantur, qualia ſunt ſacculi & maſſæ, quæ è rebus venenatis, vt arſenico, puluere bufonum, argento viuo & ſimilibus fiunt, & extrà, ad præſeruandum à peſtilentiâ, corpori è regione cordis appenduntur.

Amuleta Arſenic. Mercurio alijs. Amuleta ex Arſenico plurimi commendant; & ſunt, qui iurati aſſerant, nullos peſte fuiſſe infectos ex iis, qui talia ad cordis regionem geſtârunt. Tali autem modo parantur.

℞. *Arſenici cryſtall. q.v. Cum albumine oui vel mucilag. gummi Arabici, aut tragacanthæ.* Fiant maſſæ ſeu placentæ, quæ in vmbrâ ſiccentur, & ſacculo ſericeo incluſæ regioni cordis applicentur. Nonnulli & alia addunt; vt

℞. *Pulu. bufon. exſiccati.* Vnc.i.ß. *arſenici citrini, cryſtallini*, an. Drach.vi. *pulu. dictamni, tormentillæ*, an. Drac. i.ß. *margar. præpar. ſantali citrini*, an. Scrup.ii. *croci*, Drac. ſem. *hyacinthi, ſmaragdi*, an. Scrup. i. *Cum mucilagine gummi tragacanthæ vel Arabici.* F. maſſa.

Vel ℞. *Arſenici cryſtallini*, Vnc.ii. *Zedoariæ.* Drach. ii. *croci* Scrup.i. *camphoræ*, Drach.ß. *Cum gummi Arabico aq. roſ. diſſol.* F. Paſtilli.

Iohan. Rhenanus hoc, tanquam perfectum Amuletum,

tum,commendat,quo non ſolùm peſtilens contagium, ſed & cœleſtes impreſſiones auertantur:

℞. *Pulu.bufon.exſiccator.* Vnc.ii. *arſenici cryſtallini, citrini*,an. Vnc.ſem.Mercur. *Q̃ti,farinæ tritici,radic.dictamni vel tormentill.* an.Drach.iii. *croci,hyacinthi,ſmaragdi*,an. Scrup.i. *Omnibus pulueriſatis, cum mucilagine tragacanthæ aq.roſ.facta*, Fiat maſſa, è qua fiant paſtilli,de collo ſuſpendendi.

Si autem cæleſtes impreſſiones auertere debeant, hoc modo porrò præparandos eſſe docet.Capſulæ cordis figuram referentes è chalybe formentur, vt maſſæ iſtius ʒ.i.ß. excipere poſſit: In iſtis capſulis, vbi Luna caput Draconis attigerit, inſculpere iubet ſignum ſerpentis,inſtar cochleæ in gyrum ſeſe voluentis:in alterâ parte,lunâ in ſcorpio exiſtente, formam ſcorpij inſculpit:poſtea, lunâ in ſcorpione exiſtente, capſulam iſtam replet maſsâ prædictâ, eamque ſiccatam cordis regioni applicat.Atque id etiam de peculiari huius amuleti vſu monet Rhenanus,paſtillos illos madefieri,ſi venenum peſtilens præſtò fuerit; ideóque igni tum admouendos eſſe.Ita enim venenum euaneſcere.

Eiuſdem generis ferè eſt Zenexton Paracelſi à Crollio deſcriptum.

Alij commendant argentum viuum teſtæ nucis auellanæ incluſum. Atque iſtud remedium potiſſimùm anno 1552. & 1553. in obſidione Metenſi vſurpatum & commendatum fuit; vt refert Petrus Droëttus, *Conſil. de peſtilent.*c.8.& Iac.Theodor.Tabernæmontanus, in *tract.de peſtilent.Germanico.* Et eſt, qui referat, ſibi notos eſſe aliquot, quibus, cùm peſte corriperentur per contagium,diſruptæ illo ipſo momento teſtæ auellanarum fuerint,quæ hydrargyrum continebant.

Sed quo fine talia adhibeantur, & vnde ſit iſta efficacia,ipſi illi authores, qui talia vſurpant & commendant,diſſident.

Sunt, qui exiſtimant, arſenicum venenum ſiccum eſſe, & ſiccitate ſuâ prauos humores abſumere, atque inquinamentum diſcutere.

Sunt, qui hoc modo venenis cor aſſuefieri, & conſuetudine faciliorem veneni tolerantiam comparari putant, vt qui arſenico aſſueſcant, ſine noxâ etiam in peſtilenti aëre verſentur.

Petrus Droëttus,*in conſil. de peſtil.* alexipharmacum arſenicum eſſe dicit,atque admotum cor roborare ſcribit,quamuis aliàs erodendo noceat.

Heurnius,*de peſte,cap.*8.ſcribit,Cor,dum qualitatem arſenici percipit,ſeſe contrahere,atque inde eius ſyſtolem fieri fortiorem diaſtole,ita vt validiùs eo motu à ſe expellat,quàm attrahat.

Verùm quis iſtas rationes parum probabiles eſſe non videt?Ii probabiliora dicunt, qui totius ſubſtantiæ ſimilitudine talia venenum peſtilens ad ſe attrahere dicunt. Nam ſicut à ſcorpione percuſſi ab eodem impoſito ſanantur:ita procul dubio ſeu olea & vnguenta, ſeu maſſæ & trochiſci,qui amuleti loco geſtantur,& ex venenoſis rebus parantur, ſi quid præſtant in hoc genere, occultâ qualitate venenum peſtilens ad ſe attrahunt. Et quidem dupliciter, vel venenum peſtilens, quod homini appropinquat, antequam in corpus recipiatur,peculiari συμπαθείᾳ ad ſe alliciunt;Vel ſi quocunque modo in corpus receptum ſit, eâdem συμπαθείᾳ ad ſe euocant.Ideóque quidam non ſine cauſâ monent,ne alia medicamenta arſenico miſceantur, ne eorum admixtione vis eius frangatur.Monent quoque,ne motu incaleſcant ſacculi vel maſſæ,ne per poros cutis vis illa veneni cordi communicetur.

Verùm ab his diſſentiunt Horat. Augenius, Gerardus Columba,& Hercules Saxonia,aliique Medici non pauci, qui ſtatuunt, tantum abeſſe, vt talia venena hominem præſeruent, vt etiam præſens damnum ipſi inferre poſſint. Cùm enim ſint naturæ noſtræ aduerſiſſima, ſi ſupra cor poſita incaleſcant, vaporéſque ad cor penetrent,maximè nocere. Et quamuis multi ſint, qui talia ſine periculo geſtârint, id ideò factum eſſe exiſtimant,quòd non incaluerint. Contra verò obſeruatum eſſe, ſi motu incaleſcant, hominem in ſyncopem, & damna, atque adeò vitæ diſcrimen conijci, neque inde liberari,niſi ſacculo amoto.

Imò ſunt,inter quos Hercul.Saxon.*lib.de plicâ, cap.*53.& Io.Baptiſta Gemma, *de rat.cur.bubones peſtil.* qui illam præſeruandi vim in iſtis,quam plurimi ita prædicant, in dubium vocant. Teſtatúrque vterque ſe certò ſcire,cùm in peſtilentia Patauina,Anno 1576. Hieron. Capiuaccius multis hæc adhibuiſſet, nihil egregij præſtitiſſe.

Quapropter,cùm adhuc de experientia dubitetur,& cùm,vt rectè Horat.Augenius,*lib.3.de peſt.cap.*27.ſcribit,multa fiant, quæ diuerſam habent cauſam, quàm vulgò creditur; atque ad experientiæ habitum non vnum vel alterum experimentum, ſed hominum fide dignorum, magni iudicij, & prudentum longa obſeruatio requiratur, rationéſque quibus cauſam huius effectûs reddere conantur,non firmæ ſint; vt loca allegata legenti patent:cum eodem Hercule Saxoniâ, remedio hoc quemque pro ſuo arbitratu vti permittimus: modò ne reliqua maioris momenti,atque inprimis alexipharmaca prætermittat: deinde ne quid damni inde accipiat;quod fiet,ſi curabit,ne incaleſcat.

Argentum viuum. Plus tribuit Saxonia argento viuo, atque exiſtimat, ipſum & minùs periculoſum eſſe,atque etiam non calefactum craſſam materiam diſcutere poſſe, atque ad exitum parare: quo fine quoque, ſcilicet craſſum ſanguinem,qui ob craſſitiem in venas & glandulas mammarum penetrare non poterat,attenuando,lactis defectum emendare poſſe, atque eam ob cauſam Patauinas mulieres,non infelici ſucceſſu, hydrargyrum auellanæ incluſum collo appendere, vt lac reſtituatur:quamuis, vt refert Th. Iordanus. *de peſte phanom. tract.3.cap.*9. ideò ſuperſtitioſè id adhibeant,quòd contra faſcinum, quo lactantibus lac adimatur,proſit.

Alexipharmaca. Verùm maxima ſalutis, & ſecuritatis ſpes, vt antea quoque dictum, in alexipharmacis conſiſtit. Eadem enim, quæ peſtem curant, ab eadem præſeruant. Cùm verò omnia illa alexipharmaca experientiâ potiùs, quàm ratione inuenta ſint:nemo ſuam ſalutem glorioſis nonnullorum promiſſis concredat,neque nouis medicamentis,niſi fidâ experientiâ antea probata ſint, facilè fidem adhibeat, ſed iis, quæ diu à multis probata fuêre,maximè confidat.

Simplicia. Simplicia ſunt: *Angelica,Valeriana, tormentilla,carduus benedictus,acetoſa,dictamnus Creticus, & albus, ruta,vincetoxicum,ſcabioſa,morſus diaboli,pimpinella, olſenichium,veronica,ſcorZonera, calendula, abſinthium, Zedoaria,imperatoria,gentiana,bacca iuniperi,nuces iuglandes,C.C.Os de C.C.bolus Armenus,terra ſigillata, ſmaragdus,hiacynthus.*

De lapide Bezoar dicetur poſtea, Nam de eo varia ſunt iudicia.Aliqui ſummopere eum laudant:Nonnulli parum ei in hoc genere tribuunt. Imò ſunt, qui oculos ſeu lapides cancrorum ei præferunt. Sunt qui nec Opium omittendum cenſent.Cùm enim ſummam vim condenſandi habeat,ſi alexipharmacis miſceatur,in feruore ſpirituum extinguendo multum poteſt, ac ſpiritûs contagioſi motum ſiſtit, vt ita medicamentum faciliùs eum à corde propellere poſſit. Sunt quidem aliqui, qui ex his medicamentis quædam ſuſpecta habent,vt radices pimpinellæ,quòd nimis commoueant & calefaciant humores;radicem tormentillæ, quòd nimis adſtringat; Bolum Armenum, quòd obſtruat, & hoc modo putredinem excitare poſſit; Baccas iuniperi & alia plurima,quia nimis calefaciant & ſpiritûs accendant: Verùm modò vim veneno reſiſtendi habeant, qualitatum primarum exceſſus aliorum admixtione facilè corrigi poteſt.

De Theriaca. Ex compoſitis vſitatiſſima & longo vſu iam comprobata ſunt Mithridatium, Theriaca Andromachi,

Confe

Confectio liberantis. Et ex his inprimis Theriaca (à qua & multa alia medicamenta, quæ occultâ vi ac totâ ſubſtantiâ venenis reſiſtunt, Theriacalia nominantur) cuius vim inſignem cùm obſeruâſſet antiquitas, ad hunc vſque diem in bene conſtitutis Pharmacopoliis & Rebuſpub. communis ſalutis gratiâ aſſeruatur; atque Ægyptij, vt refert Proſper Alpinus, *de medicin. Ægyptiorum lib. 4. c. 8.* licèt in aliorum medicamentorum compoſitione negligentiores ſint: tamen iuſſu Turcarum Imperatoris ſingulis annis, præſentibus omnibus Medicis, in templo vrbis Cayri, Theriacam ſummâ diligentiâ componunt.

Theriacæ vis. Etſi autem & alios effectûs habeat, quos recenſet Galenus, *de Theriaca ad Piſon. cap. 16.* tamen inter omnes effectûs, & cuius gratiâ potiſſimùm inuenta videtur, atque vnde etiam nomen accepit, eſt, quòd à veneno præſeruat, & à veneno læſos priſtinæ ſanitati reſtituit. Atque hæc eius efficacia omnibus temporibus perſpecta & cognita eſt. Et vt de aliis venenis nihil dicam, quantâ in peſtilentiâ eius ſit efficacia, omnes medici fatentur. Galenus, *de Theriaca ad Pamphilian.* refert, ſe ex Æliano Meccio, omnium, quos audiuerat, vetuſtiſſimo, audiiſſe, Italiam olim peſtem inuaſiſſe, quæ celeriter multos interimebat. Tentatis igitur omnibus, vt fit, authorem ſe fuiſſe, vt ſolâ theriacâ vterentur; cùm cætera nihil conferrent. Tunc itaque ex iis, qui ægrotabant, quàm plurimos aſſumptâ theriacâ conualuiſſe; paucos in quibus vis morbi inualuerat, occidiſſe; reliquos omnes, quos peſtis nondum occupauerat, non modò periculum euaſiſſe, ſed ne in morbum quidem incidiſſe. Et, *de Theriacâ ad Piſ. cap. 16.* docet, Theriacam, inſtar ignis cuiuſdam purgatorij, illos, qui ipſam biberunt, non permittere, vt peſtilẽtiâ prorſus capiantur; illos autem, qui iam ægrotant, ſanare poſſe; cùm aëris inſpirati malignitatem commutando, tum corporis temperiei corruptionem prohibendo. Atque ob nobiles hos effectûs, theriaca & ſummis Imperatoribus in vſu frequenti fuit; præcipuè iis, qui ſibi de veneno metuebant. Suetonius, *in Nerone, c. 34.* refert, Neronem, monſtrum illud hominis, matrem ter tentâſſe veneno, ſed fruſtra; cùm ſe antidotis (proculdubio Theriacâ) præmuniſſet, & proinde aliam eius interimendæ viam poſtea iniiſſe.

Cur Theriaca hodie non eaſdem, quas olim vires habeat. Etſi verò hodie eas, quas Galenus, aliique prædicant, vires non ſemper experiamur: falſi tamen aliquid eos ſcripſiſſe, non exiſtimamus: ſed ſi quid non reſpondet, id aut inde euenit, quòd quædam eorum, è quibus Theriaca componitur, vel ignota ſunt hodie, vel ad nos non apportantur; aut quòd, qui eam componunt, non eam, quam debebant, diligentiam adhibent, atque vel ignorantiâ peccant, vel publica commoda priuatis ſuis metiuntur. Olim in Theriacâ componendâ tanta diligentia adhibita fuit, quâ maior vix potuit; cùm ipſi Impp. Romani curam de conficiendâ Theriacâ ad ſe pertinere exiſtimarent; quod præcipuam imperandi partem arbitrarentur communis ſalutis procurationem: nullique ſumptui, vt quàm diligentiſſimè componeretur, parcerent. Teſtatur Galenus, *lib. 1. de antidotis, cap. 2.* Apportari ſibi lectiſſima quæque ad theriacæ compoſitionem, quædam ex magnâ Syriâ, quædam è Palæſtinâ, quædam ex Ægypto, nonnulla ex Cappadociâ, ex Ponto alia, pleraque è Macedoniâ, nonnulla ex Hiſpaniâ, Galliâ, Mauritaniâ. Quorum exemplum ſuperiore tempore imitatus eſt Henricus Galliarum Rex, qui, ad Fernelij petitionem, literas dedit ad Turcarum Imperatorem, vt herbarium medicum mitteret, qui optima & lectiſſima medicamenta, Regis impenſis, ad Mithridatij compoſitionẽ afferret. Inprimis verò, quod ſæpius Theriaca non ſatis efficax fuit, eâ de cauſâ ferè accidit, quòd viperini trochiſci, qui baſis ſunt huius antidoti, vel non è veris viperis pararentur, vel effœti, corrupti & viribus exhauſti adhiberentur. Patrum certè memoriâ ad annos quingentos ita ignoratæ viperæ creduntur, vt à cæteris ſerpentibus non diſcerni poſſent, & aliud ſæpe ſerpentis genus adhiberetur, vel etiam planè omitterentur, atque alia in earum locum, vt tormẽtilla, dictamnus ſubſtituerentur, vt refert Barthol. Marantha *de Theriaca cap. 4.* donec tandem Nicolai Leoniceni, aliorúmque induſtriâ veræ viperæ in lucem reuocatæ ſunt.

Cæterùm cùm medicorum doctiſſimorum diligentiâ hodiè effectum ſit, vt genuina ad theriacam componendam ſimplicia omnia verè iam nota ſint; effectus tamen non planè reſpondeat, vnius adhuc & quidem præcipui medicamenti defectum cauſam eſſe puto, cur eos effectûs non edat hodie theriaca, ad quos à veteribus tantoperè commendata eſt, defectum ſcilicet Opobalſami, cuius vſui, vt Proſper Alpinus, *de Medicinâ Ægyptiorum*, refert, plus fidunt hodie etiam Ægyptij, quàm aliis auxiliis. Neque oleum deſtillatum caryophillorum, cinamomi, nucis moſchatæ, vel aliud defectum eum ſupplere poteſt.

Non rarò etiam non tam remediorum vis imbecilla accuſanda eſt, quàm non rectè vtentium imprudentia. Maximè enim in adminiſtrandis & vſurpandis hiſce alexipharmacis peccatur. Non obſeruatur tempus exhibendi, non modus, non numerus. Primò enim plerumque tardiùs Theriaca propinatur, & tum demum, vbi venenum iam altiùs in corpus illapſum radices egit, principéſque partes labefactauit. Deinde & in eo grauiſſimè peccatur, quòd contra expreſſum Galeni præceptum, nimis parcâ plerumque manu, nec toties, quoties opus erat, exhibetur. In præſeruatione quidem parciùs vſurpanda eſt: ſed liberaliùs in curatione, vt docet Galenus, *1. de antidotis, cap. 2. Portio Antidoti*, inquit, *quæ prius ſemel hauſta, tutum à morte quempiam facilè præſtitiſſet, eadem poſt venenum ſumpta, nonniſi quadrupla, quintupláue, nec tum temporis ſemel modò, ſed etiam bis térue, quoad videl. veneni vis fracta victáque omninò ſit diebus ſingulis hauſta, quicquam iuuat.*

Et vt de cauſis, & quibus viribus Theriaca nobiles iſtos effectûs edat, porrò dicamus; dependent Theriacæ effectûs omnes à duplicibus viribus; aliis notis, maniféſtiſque, quæ à caliditate & ſiccitate proueniunt; aliis occultis & peculiari proprietate veneno aduerſis. De illa vi calefaciendi & ſiccandi, & quæ hanc ſequuntur, vt notis, & cum aliis plurimis Theriacæ communibus, nõ opus multis verba facere: ſed vnde illa vis venenis reſiſtendi Theriacæ inſit, inquirere operæ pretium eſt, præcipuè cùm alij aliter de eo ſentiant.

Vnde Theriaca vires oriantur. Nonnulli ideò Theriacam omnibus venenis reſiſtere autumant, quòd conſtet & componatur ex medicamentis calidis, frigidis, humidis, ſiccis. Verumenimuerò cùm venena non calore, non frigore, non humiditate, non ſiccitate, ſed occultâ & peculiari malignitate, vt alibi monſtratum eſt, noceant, alexipharmaca non ex notis qualitatibus, ſed occultis æſtimanda ſunt. Et quidem talia medicamenta multa, vt Opobalſamum præcipuè, ſcordium, dictamnus, gentiana, valeriana, & alia theriacæ vt & Mithridatio, inſunt; ſed cur Andromachus iis non contentus carnem viperarum ſeu trochiſcos viperinos addiderit, indagare non inutile fuerit.

Cur carnes viperarum Theriacæ misceantur. Barthol. Maranta, quem ſequitur Thom. Iordanus, & alij, eo fine viperarum carnes admiſceri docent, vt alexipharmaca ad venenum, quod expelli debet, quaſi manu ducant. Cùm enim res per ſimilitudinem, natura duce, coniungantur, & quaſi naturali inſtinctu ſeſe mutuò appetant, vt venenum, quod in corpus ingreſſum eſt, eiici poſſit, exiſtimant, aliud venenum propinandum eſſe, quod illud appetat, atque ad aliud tendat, & ex inopinato veluti ſuccenturiata & inuoluta ſecum rapiat illa venenum expugnantia medicamenta. Si verò alexiterium aliquod ſolum adhibeatur, metuunt, ne ad interiora venenum, vt contrarium ſuum fugiens, repellat, vnde, priuſquam vis eò perueniret antidoti, ho-

mo

mo extingueretur. Verùm his aſſentiendum non putamus: docétque id tum alia, tum ii effectûs, quos etiam præſeruando edit Theriaca, vbi adhuc nullum in corpore venenum præſens eſt. Nam ſi eo fine admiſcetur caro viperarum, vt tanquam venenum reliqua medicamenta ad venenum ſibi ſimile ducat: locum ſaltem haberet in curatione Theriaca, vbi venenum iam præſens eſt in corpore, vbi verò veneni nihil adeſt in corpore, fruſtrà, & non tutò, exhiberetur; atque præſeruationis gratiâ, ſolùm alexipharmaca propinanda eſſent, tutiúſque eſſet in præſeruando Mithridatium, quàm theriaca. Atque Carnem viperarum loco veneni non adhiberi, inde etiam patet, quòd Andromachus & alij, qui de Theriacæ compoſitione ſcripſerunt, partes venenoſas diligenter ac ſtudioſè abſcindere & remouere iubent.

Eſſe venenoſam viperam quidem extra controuerſiam eſt: non tamen omnes eius partes neceſſariò venenoſæ ſunt, quod in aliis animalibus videre eſt, in quorum plurimis venenum ſaltem in vnâ parte hæret, reliquis nihil veneni habentibus. Draconi marino ſpina in dorſo planè venenoſa eſt: reliqua tamen caro iucundiſſimum cibum exhibere fertur. Paſtinaca marina in radio ſaltem venenum habet, non in toto corpore. Ita & in felis capite venenum eſſe creditur, non in reliquâ carne. Habet ſuum pungentem, & venenatum aculeum apis; licèt totum illius corpus plenum ſit & diffluat dulci illo & vtiliſſimo liquore, qui certiſſimum eſt ictûs, qui ab eâ infertur, remedium. Ita & vipera non in toto corpore, ſed in quibuſdam ſaltem partibus venenum habet. Obſeruatum eſt autem, venenum in viperis hærere præcipuè in capite, & in eo maximè in dentibus & gingiuis, tum etiam in veſiculâ fellis. Et qui maius ſtudium in viperarum naturâ inueſtigandâ adhibuerunt, duplex viperis venenum ineſſe exiſtimant: alterum fixum & firmiter à primo ortu dentibus inhærens, quod in mortuis quoque ſuperſit, adeò vt ſi quis ab emortuæ viperæ dentibus tangatur, periculoſum id eſſe animaduerſum ſit; alterum ſpirituoſum, quod in gingiuis tumentibus ſeu dentium veſiculis hæret, & ex veſiculâ fellis duobus meatibus ad eos deriuatur; quod, vbi ictu viperæ corpori immittitur, tanquam ignis per animantis corpus defertur, & celerrimè cor petit; atque hoc morte extingui atque expirare exiſtimant. Generari autem ex animalibus venenoſis, quibus viperæ victitant. Cùm enim viperæ etiam rebus venenoſis, ſcorpionibus terreſtribus, vt docet Ariſtoteles, *6. de hiſtoriâ animalium. capite 29.* & ſimilibus viuant: ſtatim feces venenoſæ per aluum deiiciuntur, & ſi quid relinquitur veneni, id à cæteris membris ad veſiculam fellis, ad id conſtitutam amandatur, è quâ ad gingiuas & dentes per peculiares meatûs deducitur, vnde etiam vis illa venenoſa in dentibus redditur potentior. In felle autem hærere venenum, inde coniicitur, quòd viperæ ictui illitum ſimilitudine ſubſtantiæ venenum ad cor repens retrahit, & ad ſe trahit, non minùs quàm ipſum caput viperæ impoſitum. Carnes autem nihil veneni in ſe continere, tum alij aſſerunt, tum experimento ſe didiciſſe teſtatur Baldus Angelus Abbatius. Cùm enim canibus & felibus fel obieciſſet, celeriter interiiſſe: ſi verò cor, hepar vel carnes, nihil mali ſenſiſſe refert.

Non ſolùm autem non venenoſas viperæ carnes eſſe, ſed etiam ad expellenda venena comparatas, ex iis, quæ dicentur, patebit. Galenus *in libro 11. de ſimplic. medic. facultat. & libro de ſubfiguratione Empiricâ, capite 12.* ſummum in viperis contra Elephantiaſim, aliis remediis incurabilem, ineſſe remedium docet, idque hiſtoriis & exemplis inſignibus probat. *Erat*, inquit, *in Aſiâ in pago Elephantiaſi vir laborans, cui, cùm aliquot iam contagio inquinâſſet, in edito loco propè pagum tabernaculum habitandum pagani ſtruxerant. Æſtate circa canis ortum colonis vicinum metentibus ſegetem miniſter vini lagenam, quam attulerat, prope agri marginem dimittens abiit. Coloni labore functi cùm ad pocula acceſſiſſent, ac quidam eorum vinum in craterem funderet, ecce! exanimata vipera ſimul elapſa bibituros conſternauit. Ac ipſi quidem aquam potantes, vinum ægrotanti attulerunt, humaniter ſe acturos exiſtimantes, ſi tantam viri calamitatem morte redimerent, quam ex eo veneni hauſtu planè futuram arbitrabantur: At ille nouo prorſuſque admirando euentu ab hoc ipſo potu ſanatus eſt. Excidit enim tota cutis dura & velut lapidoſa, non ſecus, ac ſi cancris locuſtiſue aut cæteris huiuſmodi cruſtaceis animalibus teſtam, quâ conteguntur, abſtraxeris. Nec diſſimile in Myſiâ Aſiæ accidit. Vir erat prædiues Elephanticus: hic ancillam ſuam formoſam deperibat; contrà illa fœdum hominem odio habebat. Acceſſerat æger inde ſibi promiſſâ ſalutis ſpe ad quoſdam calidarum aquarum fontes, vbi multa viperarum vis ob loci ſqualorem erat. In vini igitur lagenam parùm diligenter ſeruatam vipera irrepſit, quam cùm ſuffocatam deprehendiſſet ancilla, rata fore, vt odioſus herus eo veneno facilè interiret, cœnanti alacriter vinum iſtud obtulit: euenerúntque omnia eadem, quæ pagano illi.* Hos caſûs poſtea Galenus imitatus, Philoſopho cuidam hoc morbo vehementer laboranti, vt idem remedium vſurparet, author fuit: qui & vinum ita medicatum bibens, ab Elephantiaſi liberatus eſt. Alteri etiam ſuaſit, vt viperarum carnes anguillarum modo coctas ederet: quod vbi feciſſet, ægritudo diſcuſſa eſt. Tot igitur experimentis confirmatus Galenus, certam ſpem concepit ſanandi Elephantiaſim Theriacâ, ſale viperino, & ipsâ viperarum, capitibus & caudis amputatis, carne. Quæ Galeni Elephanticos curandi ratio ab Oribaſio, Aëtio, Æginetâ, aliíſque Græcis & Latinis Medicis approbatur & confirmatur.

Eſt & hoc notatu dignum, quòd vinum corruptum à viperâ viuâ in dolium coniectâ & ſuffocatâ reſtitui affirmatur: factúmque hoc eſſe Romæ in cellâ vinariâ Cardinalis Vrſini, multorum teſtimoniis & colloquiis ſe accepiſſe, refert Baldus Angelus Abbatius, *de viperæ naturâ & facultatibus, capite 11.*

Quâ vi viperarum carnes efficaces ſint.

Verùm quâ vi viperarum carnes hos effectûs edant, nondum ſatis liquet. Si ea intueamur, quæ Galenus, *l. 11. de ſimpl. medic. facultatibus* habet de carne viperarum, nihil occulti, ſed ſolùm notas & manifeſtas qualitates ipſis tribuere videtur. Ita enim eo loci docet. Caro viperarum exſiccat, vehementer digerit, mediocriter calefacit; Properat autem eius vis ad cutem, per eam videlicet, quæ in corpore ſunt recrementa, exigens. Author libri *de Theriacâ ad Piſonem, c. 9.* vbi præcipuus de vi venenum expellendi ſermo eſt, facultatem illam non definit, ſed ſaltem viperarum carnem ἔμφυτον πρὸς σώζειν δύναμιν & πρὸς τὸ βοηθεῖν ἰσχὺν habere ſcribit.

Sed ſi quis effectûs carnis viperinæ diligenter perpenderit, & in mentem ſibi reuocauerit, quod à Paulo Æginetâ dictum eſt; contagioſum hunc morbum eſſe, non minùs quàm ipſiſſimam peſtem; & ſimul conſiderauerit, ab aliis ſaltem qualitatibus primis agentibus nihil tale præſtari poſſe: is facilè intelliget, non ſaltem vi ſiccandi vel digerendi, ſed inprimis alexiteriâ præditas eſſe viperarum carnes, atque eâ ratione Theriacæ admiſceri, non vt venenum ſint, ſed vt præcipuum alexipharmacum venenum oppugnent atque expugnent; atque animaduertet, ſimúlque mirabitur, & in viperis verum eſſe, quod *Eccleſiaſtici capite 33.* ſcriptum eſt; *Intuere opera Altiſſimi, & bina quæque videbis, quorum alterum repugnat alteri.*

Itaque & hîc meritò recurrimus ad ſalutare illud ignorantiæ aſylum, vt appellatur à Iulio Cæſare Scaligero, occultas qualitates.

De theriacâ Mithridatis.

Commendatur & illa Antidotus, quæ Regi Mithridati aſcribitur; de quâ Plinius *lib. 23. cap. 8.* ita ſcribit: *In ſanctuariis Mithridatis maximi Regis deuicti Pompeius inuenit peculiari commentario ipſius manu compoſitionem antidoti è duabus nucibus ſiccis & ficis totidem, & rutæ foliis 20. ſimul tritis, addito ſalis grano. Et qui hoc ieiu*

ieiunus ſumat, nullum venenum nociturum ei illa die. Iſtam tamen compoſitionem Recentiores poſtea, variis additis medicamentis, non parùm mutârunt, vt ex formulis, quæ paſſim extant videre eſt.

Extat & Theriaca Diateſſaron, item ſales quidam theriacales, in hoc morbo præſeruando & curando vtiles apud Galenum, *de theriacâ ad Piſonem.*

Et ſi quis plures antiquis vſitatas antidotos cognoſcere cupit, legat duos Galeni libros de antidotis, inprimis verò ſecundùm librum, in quo maximè celebria antiquorum alexipharmaca à Galeno deſcribuntur.

Recentiores plurima addiderunt, ſuntque celebria: *Electuarium de croco ſiue de ouo dictum, Diaſcordium Fracaſtorij, Puluis Saxonicus, Antidotus Guidonis de Cauliaco, Puluis Cæſaris rubeus, & gryſeus, Electuarium Camphoratum Kegleri:* atque alia plurima, quæ paſſim deſcribuntur; inprimis à Langio, *lib. 3. epiſt. medicin. Epiſtolâ* 1. Horat. Augenio. *l. 3. de peſte. c.* 13. Petro Sibylleno, *de peſte,* Andreâ Gallo, *de peſte, faſciculo* 5. Cratone, *in Conſil. de peſtil.* Platero, *parte ſecundâ praxeos, in curat. feb. peſtil.* & paſſim aliis authoribus pluribus. Rari enim ſunt, qui, vt & ipſi non minùs quàm antiqui ſapere videantur, non aliquid noui medicamenti hîc cōponant; cùm præſtaret ſæpe, bene inuentis ac probatis vti, quàm noua componere. Vt omnino maioris induſtriæ ſit, è talibus ſelectiora aliqua eligere, quàm multa colligere.

Vnum tamen atque alterum medicamentum addere licet. Et primò quidem Theriacam Germanorum Iacobi Theodori Tabernæmontani, cuius vires theriacæ Andromachi non inferiores ſibi compertas eſſe teſtatur.

℞. *Glandium quercûs gentianæ.* an. ℔. ß. *rad. ireos, helenij, rad. angelicæ, pimpinellæ,* an. Vnc. iiii. *leuiſtici, eryngij, vincetoxici, plantag. tormentill.* an. Vnc. iii. *imperator. ſem. aniſi, fœnic.* an. Vnc. ii. *radic. Chelidoniæ, ſaluiæ Romanæ, rad. petaſitæ, farfaræ, calami aromat.* an. Vnc. i. ß. *ariſtoloch. dictamni albi, rubiæ tinctor. pentaphylli, Cortic. aurantior.* an. Vnc. i. *Cardui benedicti, centaurij minor.* an. M. iiii. *ſummit. paſtinacæ ſylueſtris, verbenæ, Chamæpyt. hyperici, ſcabioſæ, ſuccisæ,* an. M. iii. *alſines, agrimoniæ, origani, pulegij, ſerpilli, fol. lauri, linguæ ceruinæ, ſaluiæ* an. M. ii. Coq. omnia in aquæ ſ. q. ſ. a. Colentur cum forti expreſſione in torculari. Remanentiis affundantur xii. menſuræ vini, atque iterum coquantur & colentur. Colat. miſceantur. Poſtea

℞. *Baccar iuniperi el.* ℔. xx. *Sambuci* ℔. iii.

His affunde decoctum colatum, & coquantur ad conſumptionem medietatis: poſtea per ſetaceum traiiciantur.

Huic adde *ſucci cortic. iugland. virid. rutæ* an. ℔. iiii. *braſſicæ, abſinthij, acetoſæ, borrag.* an. ℔. ii. *rad. valerianæ, betonicæ, interioris germinis Raparum,* (das hertz) *marrubij ſonchi, bugloſſi, veronicæ, matricariæ* an. ℔. i. *Sapæ & mellis deſpumati* an. ℔. iiii. Coq. in formam Opiatæ.

Quâ ratione vulgarem theriacam in nobiliorem formam redigi poſſe putet Quercetanus, videatur in eius Pharmacopæâ reſtitutâ *lib. 1. cap. 23.*

Nonnulli hoc medicamentum valde commendant,

℞. *Spirit. vini optimi menſur. i. theriacæ. opt.* Vnc. vi. *Myrrhæ el.* Vnc. ii. *rad. Petaſitæ,* Vnc. iii. *Spermat. ceti, terræ ſigillat, hirundinariæ* an. Vnc. i. *dictamni albi, pimpinellæ, valerianæ* an. Vnc. ii. *Camphoræ* Drac. i.

Conciſa & contuſa miſceantur, de qua mixturâ, ſi interdum ʒ. i. in vino ſumatur, magnam vim à peſte præſeruandi habet.

Ægyptij, vt Proſp. Alpinus. *lib. 4. de medic. Ægypt. cap. 15.* refert, plurimum in huius Electuarij vſu confidunt, quod componunt,

Ex terra ſigillata Drach. ii. *ſem. citri, acetoſæ* an. ʒ. i. ß. *boli Armeni, ariſtolochiæ rotundæ, ſcordij, zedoariæ, dictamni cretici* an. ʒ. i. *theriacæ antiq. cornu cerui vſti* an. ʒ. i. ß. *margaritar. Smaragdi, hyacinthi, camphoræ, croci* an. ℈. ii. *ſantalor. omn. corallor. rubr. albor. ſerici vſti* an. ʒ. ß.

Quæ omnia in puluerem redacta cum ſyrupo acetoſit. citri miſcent: Cuius doſis eſt ab ℥. ſem. ad ℥. i.

Inprimis verò apud Turcas atque Ægyptios nobiles, opobalſami vſus eſt frequentiſſimus, & vt à peſtis contagio ſeſe defendant, plus huius liquoris vini fidunt, quàm aliis auxiliis: cùm ſuccus iſte aduerſus omnem humorum putrediné præſtet, vt etiam eo inuncta cadauera diu imputria ſeruet, hominis colorem naturalem foueat & augeat, membra præcipua roboret, atque citiſſimè totum corpus penetret. Exhibent autem cum aq. è ſucco aut floribus citri deſtillatâ, vel vino albo, aut iure pulli. Aut quod valdè celebre apud eos ſecretum in peſte habetur, opobalſami vnciis duabus miſcent myrrhæ, carpobalſami, ligni aloës, terræ ſigillatæ, boli armeni, margaritarum, lapidis bezoar, croci, an. ʒ. i. ſumúntque huius compoſiti ſingulis diebus manè drachmam vnam. Opob... vir.

Electuarium cardiacum ſatis operoſum videri poteſt apud Libauium, *in Alchymiâ pharmaceuticâ, pag.* 222. Eſt & hoc efficax.

℞. *Rad. tormentillæ* ʒ. i. *zedoariæ, ſcordij, cardui bened. acetoſæ* an. ʒ. ſem. *ſem. citri, acetoſæ* an. ℈. i. C. C. *vſti, præpar.* ʒ. ſem. *terræ ſigill. Sileſ. ocul.* ♋ *præpar. boli Armeni veri, oſſ. de corde cerui* an. ℈. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Rad. angelicæ, valerianæ, vincetoxici, tormentillæ, helenij, olſenichij, Zedoariæ* an. ʒ. i. *dictamni cretici, terræ ſigillatæ Sil.* C. C. an. ʒ. ſem.

Pulueriſentur ſubtiliſſimè & incorporentur, cum *rob ſambuci, iuniperi, nucum, mellis deſpumti* an. ſ. q. addendo ſub finem: *conſeruæ acetoſæ, cardui bened. ſcordij, roſarum,* an. ℥. ſem. *ol. è baccis iuniperi* ʒ ſem. *balſami ſulphur.* ℈. ſem. *myrrhæ.* Drach. i. Miſce. F. Electuar.

Quâ ratione ex balſamo ſulphur. rotulæ ad peſtem præcauendam vtiles parari poſſint, dictum eſt in Inſtitutionibus. Quæ efficaciores reddi poſſunt, ſi iis extractum helenij vel angelicæ, aut vtrumque addatur, & ſaccharum in aquâ roſarum optimâ ſoluatur. V. g. Balſam. ſulphur.

℞. *Extr. angelicæ, helenij,* an. Drach. i. *balſami ſulphur.* ℈. ſem. *ſacch. albi in aq. ſcabioſæ & roſar. diſſ.* Vnc. vi. F. rotulæ.

Io. Baptiſta Gemma *de rat. cur. bubonis & carbunculi peſtil.* hanc compoſitionem pro ſummo ſecreto à Rege Hiſpaniæ haberi ſcribit.

℞. *Myrrhæ el. Maſtiches, boli Armeni, terræ ſigill. ligni aloës, caryophyll. macis, croci, part. æq.* F. Puluis, de quo ſingulis diebus manè Drach. ſem. vel q. ſ. ſumatur.

Crato eundem ita deſcribit:

℞. *Myrrhæ, ligni aloës, terræ ſigill. boli Armeni,* an. Vnc. ß. *macis aceto præpar. croci,* an. Drach. ii. F. Puluis.

Commendatur etiam maximè puluis cordialis Baniſteri pretioſus; & ad peſtem, febres peſtilentes, & malignas vtilis.

℞. *Succin. albi præpar.* ℥. ii. *terræ lemniæ veræ* ℥ i. ſem. C. C. Vnc. ſem. *raſuræ eboris,* Drach. v. *corall. alb. præpar. margarit. præpar. lap. Bezoar. ſantal. citrin. ſemin. citri* an. Vnc. ſem. *cornu Vnicor.* Drach. i. ſem. *cortic. citri* Drac. iii. *ambr. gryſ.* Scr. i. *fol. auri & argent.* an. ℈. ſem. *moſchi* gr. viii. F. Puluis ſubtiliſſ. Doſis g. v. vel x.

Vt & alius Rubeus Alexiterius, cuius deſcriptionem vide apud Libauium, *Tom. 1. Syntagm. p. 169.*

Henrici Stapedij, qui ob dexteritatem in curandâ peſte celebris eſt, medicamenta aliquot circumferuntur.

℞. *Sulph. opt. vel flor. ſulphur.* ℥. ii. *camphoræ* Drach. i. ſem. *Spiritûs terebinthinæ,* Vnc. iiii.

In cucurbitâ vitreâ liqueſcant, & f. Mixtura.

Efficacius fit medicamentum, ſi poſt digeſtionem in retortâ vitreâ eliciatur oleum, cuius gutt. ii. vel iiii. cum vino vel liquore aliquo propinari poſſunt:

℞. *Balſami huius* Vnc. ii. *Theriacæ* Drach. ii. *croci* Drach.

Drach.i.M. & digerantur per dies 14. quo vngantur arteriæ in carpis & temporibus, & loca ſub axillis.

Commendatur & hæc eius aqua:

℞. *Theriach, mithridatij*, an. Vnc.vi. *pulv. Electuarij de bolo Iuberti, Bezoartici apud Nicolaum*, an. Drac.ii. *ſpirit.vin.opt. vini maluatici, aceti roſacei* an. ℔.i. *ſucci radic.pimpinellæ, limonum*, an. Vnc.vi.

Deſtillantur in B. Liquori qui exſtillauit, iterum admiſcentur theriacæ ʒ.vi. ad vſum ſeruantur.

Pro pauperibus idem hoc vſurpauit.

℞. *Granor.iuniperi* Vnc.vi. *caricar. pingu. num* xii. *nucl.nucũ ingland.* Vnc.viii. *conſeru. fl.borrag.bugloſſ.* an. Vnc.iiii. *theriacæ, mithridatij*. an. Vnc.ii. *radic.tormentill. gentianæ, pimpinellæ, angelicæ, Zedoariæ*, an. Vnc. i. *Cum Syr. de limonibus* F. Electuarium. Item:

℞. *Conditi vel electuarij huius* ℔.vi. *Spiritus vini rectificati, vini maluatici, aceti rutacei, ſucci radic. pimpinellæ, limonum*, an. ℔.i.

Deſtillentur in B. deſtillato liquori adde Theriacæ Vnc.iiii.

Eſt & efficax Elixir peſtilentiale à Crollio deſcriptũ.

Nonnulli ſequens miris modis commendant:

℞. *Boli Armeni, terræ ſigillatæ, ſigilli Salomonis, rad. helenij, tormentillæ, pimpinellæ, angelicæ, imperatoriæ, ſem. erucæ*, an. ℥. ſem. *caryophyll. cinamom. ligni aloës* an. Drach.i. *ſantali rubri* Scr.i. *Theriac.opt.* Vnc.i.

Affundatur Spiritûs vini mẽſ.i. Huius mixturæ ſi manè guttæ aliquot ſumantur, 24. horis hominem à peſte præſeruare ea prædicatur: Infecto verò cochlear.i. ad ſudorem ciendum propinandum.

Vel ℞. *Theriacæ* Vnc.i. *Mithridatij, radic.tormentill. fol. dictamn.cretici, ſcordij*, an. Drac.ſem. *rad. dictamn.alb.* Scr.ii. *boli Armeni, terræ ſigill.* an. Drac.i. *C.C. vſti. ramentor. Vnicornu*, an. ʒ.ß. *ſem.acet.citri, ſancti* an. Scr.i. *camphoræ* Drach ſem.

Puluerifanda pulueriſentur, & cum ſyrup. acetoſit. citri, F. Elect.

Ferdinandi Imperat. Electuarium contra peſtem hoc celebratur.

℞. *Boli Armeni* Vnc.ſem. *raſuræ C.C. ſem.cit. aurantior.* an. Drac.i. *dictamn.alb. cinam.* an. Drac.i. ſem. *rad. angelicæ, tormentill. ſcabioſæ, gentianæ, ariſtoloch. ſpec. Elect. de gemmis, margarit. præp. raſ. eboris, camphor. oſſ. de C.C. corallor. præp. nucis moſch.* an. Drac.ſem. *ſantalor. omnium* Drac.ii. *cort.citr.condit.* ℥.ſem. *Cum Syr. acet.citr.* F. Elect.

Crebra etiam fit mentio apud authores Electuarij camphorati Kegleri, quod ita paratur.

℞. *Rad.tormentill. dictam.alb. nuc.vomic.* an. ʒ i. *C.C. præp.* Drac.ii. *camphor, ſacch.can.* an. ℥.ſem. *Zingib.albiſſ.* Vnc.i. *theriac. Androm.* ℥.ii. Miſc. pro electuario.

Alij ſic parant: ℞. *Rad.tormentill. dictam.nuc.vomic. oſſ.de* C.C.C.C. *præp. zedoar, boleti ceru.* an. Drac.ii. *camphor. aq.vit. deſtill.* ℥.ſem. *ſacch.cand.* Vnc.i. *Zing.* Vnc.ii. *theriac. Androm.* Vnc.v. *ſyr.acet.citr.parum* F. ſ.a. Elect.

Antidotus hæc quoque à Recentioribus laudatur.

℞. *Theriacæ* ℔.i. Extrahatur aqua bezoartica, vel ſpiritu iuniperi tinctura. Feces calcinentur, & cum aquâ cardui bened. ſal extrahatur, liquoriq; qui eſſentiã Theriacæ attraxit, miſceatur. Hinc liquor per balneũ deſtilletur, vt in fundo eſſentia ſeu extractum theriacæ maneat, Syrupi conſiſtentiâ. Liquor, qui extillauit, eſt aqua bezoartica ſatis efficax. Extracto adde *eſſentiam corallorum, perlar.* an. Drac.ii. *lapid. bezoar. veri, vnicornu veri*, an. Drac.i.ß. *ambræ, eſſentiæ è trochiſcis viperæ, myrrhæ*, an. Drach.i. Super igne lentiſſimo miſceantur. Vltimò addantur *Olei citri* gutt.vi. *camphor.* gutt.ii. Miſce.

De hac antidoto, præſeruandi gratiâ, particula piſi magnitudine datur. In curatione Drac.ß. cum aquâ aliquâ bezoarticâ.

Caſp Bauhinus, *in fine lib. de lapide bezoar.* antidotum bezoardicam deſcribit ex Franciſco Ponâ, Medico Veronenſi, diuturnis cogitationibus ab eo concinnatam, & experimentis euidentibus comprobatam, & quâ nulli locus ad præſtantiorem excogitandum relictus ſit. Quæ ad Drach.i. (quæ eſt ſumma doſis,) contra omnia venena efficaciſſima ſit, ſcrupuli verò vnius pondere confectio quoque die ſumpta aduerſus omnia venena tueatur.

Deſcriptio autem eius hæc eſt.

℞. *Lap.Bezoar. Orient. legitim. Pauonij ſiue Thaos, Malacenſis ex felle hyſtricis, vnicornu legitimi*, an. Drach. ß. *margar. Orient. præp.* Drac.v.

Et hæ multiplicentur deficiente Thaos & lapide Malacenſi pondere eorum. *fol. aur.* num. L. *terræ ſigill.legit. boli Arm.lutei Orient. corall.rubr.præp. ſmaragdi præp.* an. Dra.ii. *rad.ſcorzon. Hiſpan.* Drac.vi. *tormentill.mundæ recentis, anthoræ, biſtortæ, pentaphyll. contra hiernæ, angelicæ, pimpinellæ, eryngij*, an. Drach.ii. *cortic.citr.matur. flor.citr. nondum exolutor. in vmbrâ ſiccator. ſem.citr. recent. præp.* an. Drac.ii.ß. *baccar.lauri, iuniperi*, an. Drac.iii. *rutæ, cardui bened. dictamn. cretic. calaminth. montan. ſcordij veri Cretenſ.* an. Dra.ß. *agalloch. legitimi, zedoariæ, galang. minoris, cinam. lecti, caryophyll. ſelect. croci opt.* an. Scr.ii. *ſem. ocym. caryophyll. amomi veri, rutæ*, an. Drac.ii. *hyperic. althææ*, an. Dra.iii. *opobalſami legitimi, theriacæ Andromachi, mithridatij, elect. alcherm de hyacinth.* an. Vnc.ß. *mellis Attici deſpumati* ℔.ii. Vnc iii. *Miſc.* F. Elect. ſ a.

Sunt alij, qui non minùs pretioſas & operoſas compoſitiones adornant; & qui que ſuam prædicat. Materia illorum ſunt; Extracta ferè ex omnibus vegetabilibus peſti aduerſantibus; Olea eorundem deſtillata; Solutiones ac magiſteria margaritarum, gemmarum & corallorum; atque alia tam à mineralibus, quàm animalibus petita. Exempli gratiâ.

℞. *Extracti ãgelicæ, valerianæ, helenij, granor. iuniperi zedoariæ, tormentillæ*, an. Dra.i. *croci* Scr.ß. *lactis ſulphuris* Scr.i. *oſſis de corde ceruí* Dra.ß. *ſolution. perlar. corallor. lapidis bezoar. ſalis rutæ, abſinthij*, an. Scr.i. *ol. deſtill. citri* Scr.ß. *confect. alchermes* Drac.i. *conſerua roſar. bugloſſi, tunicis*, an. Vnc.i. *Cum ſyr. acet. citr. vel tunicis q.ſ. admiſcendum*; de quo ſingulis diebus ſumatur portio, quæ ii. piſa magnitudine æquet. Minùs operoſa & pretioſa ex vno atque altero extracto parantur; vt

℞. *Extr. cardui bened. ſcord olſenichij*, an. Dra.ß. *ol. deſt. angelicæ*, Scr.ß. *ſacchar. in aq. ſcordij diſſol. q.ſ.* F. rotulæ.

Alij, nec ſine causâ, aceto extracta parant. Vt:

℞. *Rad. angelicæ, valerianæ, olſenichij, zedoariæ, ſcorzoneræ, tormentillæ*, an. Vnc.i. *fol. ſcordij, cardui bened. dictamni, veronicæ, rutæ*, an. Vnc.ß. *cortic. citri, baccar. iuniperi*, an. Vnc.i. *ſem. citri* Vnc.ß. *Affunde aceti deſtill. q.ſ.* F. Extractũ. Cui adde *ol. deſtill. citr.* Scr.ß. *ſalis fraxin, abſinth.* an. Drac.i. Doſis à Drac.ß. *ad* Drac.i.

Cùm verò infantibus vehementer ſiccantia, vt & theriacam ac Mithridatium exhibere non liceat, iis conuenient pulueres ex radicibus tormentillæ, C. C. margaritis ac ſimilibus. Vt: ***Infantibus commoda medicamenta.***

℞. *C.C. vſti, crudi, boli Armeni*, an Vnc.ſem. *terræ ſigill.* Drac.ii. *coral.rubr. præp. margarit. præp.* an. Drach.i. *ſpec. liberant. ſ. aloë*, Drac.ſem. *Cum ſacch.* F. puluis vel rotulæ. Vel tales rotulæ pueris parari poſſunt;

℞. *Sem. ſancti* Drach.ii. *cortic. citri, rad. tormentill.* an. Drac.ß. *boli Armeni, terræ ſigill.* an. Dra.i. *corall.rubr.præp. oſſ. de* C.C. an. Drach.ſem. *ſacch. in aq. ſcabioſæ vel card. bened. diſſol. q.ſ.* F. Rotulæ.

Pro grauidis, quæ & ipſæ fortia medicamenta non ferunt, tale parari poteſt. ***Grauidis vtilia medicamenta.***

℞. *Raſuræ eboris*, Vnc.ſem. *corall.rubr. præpar. margar. præp.* an. Dra.ii. *C.C. vſti præp. ſpec. diamarg. cal. confect. cordial. temp.* an. Dra.ß. *Zedoariæ, nucis moſch.* an. Drach.i. F. Puluis, vel cum ſacch. roſar. tabulæ.

Vel ℞. *Conſeru. borrag. bugloſſ. roſ.* an. Vnc i. *cort. citri condit.* Vnc.ſem. *ſpec. diamarg. frig.* Dra.ſem. *cordial. temperat.* Scr.i. *fragm. lapid. pretioſ.* an. Scr.ß. *boli Armeni, zedoariæ, tormentill.* an. Dra.ſem. *croci* Scr.i. *Cum ſyr. de cort. citr. ſ. moſcho & ſyr. de acetoſitate citri*, F. Electuarium.

Vel ℞. *Aq. cydonior. recens deſtillat.* ℔. i. ſem. in

in quâ bulliant vaſe clauſo *radic. tormentill.* Drac. iiij. in colaturâ diſſolu. *conſerua flor. tunicis*, Vnc. ij. *roſar.* Vnc. j. Iterum colentur. Adde *ſyr. de cortic. citr. acetoſ. citri*, an. Vnc. i. ſem. F. potio clara.

De vſu calidorum medicamentorum contra peſtem admonitio.

Verùm cùm talia paſſim extent plurima, in his immorandum non eſt. Duo ſaltem adhuc monenda cenſemus. Primò, licèt vt antea quoque dictum, medicamenta præſeruantia in qualitate, quâ peſtilenti veneno reſiſtunt, conueniant; In primis tamen quâlitatibus, quæ occultis illis coniunguntur, non paruam eſſe diſcrepantiam; Ideóque temporis & ætatis in iis eligendis habendam eſſe rationem. Experientia enim docuit, eos, qui tempore æſtiuo & calido, graſſante peſte, nimis calidis medicamentis, inprimis ipſi calidioris naturæ, frequentiùs vſi ſunt, in autumno, in graues tertianas & quartanas febres alióſque periculoſos morbos incidiſſe. Quapropter vſus calidorum eiuſmodi medicamentorum moderatus ſit. Et temperata medicamenta omnibus naturis & temperiebus magis accommodata ſunt. E quorum numero hoc eſſe poteſt.

℞. C. C. *vſti præpar.* Drac. i. *oſſ. de C. C. raſura eboris*, an. Drach. ß. *terra ſigill.* Drac. i. *vnicornu, margarit. præpar.* an. Drach. ß. *fragm. hyacinth. ſmaragdi, rubini præparat. oculor.* ♋ an. Scr. j. *lapid. beZoar.* Scrup. ß. *ſem. citri, Acetoſa, rad. dictamni*, an. Drach. i. *ſantalor. omnium*, an. Scr. i. *ſem. ocymi* Drach. ß. *macis in aceto macerati & exſiccati* Drach. i. F. Puluis.

Et cùm calida omnia, nonnullis, quòd ſpiritûs inflamment, atque incendant, atque hoc modo cum febre peſtilenti conſentiant, ſuſpecta ſint, radices omnes ferè calidas, vt angelicæ, valerianæ, zedoariæ, Imperatoriæ, leuiſtici, aceto priùs præparant; vel in aceto radices angelicæ, leuiſtici, zedoariæ, rutam, ſaluiam, atque alia macerant, & manè cochlear j. tutiùs, quàm aquam theriacalem exhibent.

Vel ℞. *Theriaca* ℔. i. Extrahatur cum aceto deſtill. poſtea deſtillando acetum ſeparetur. *extracti* Drach. i. Adde *oculorum* ♋, *vnicornu, lapidis bezoar.* an. Scr. ß. Miſce.

De hac mixturâ ſumendum inſtar grani tritici manè & veſperi, cùm cubitum itur, & ſuperbibendum cochlear aceti bezoartici.

Eodem modo ex ſpeciebus liberantis & aliis quibuſcunque ſpeciebus ac pulueribus, in quibus vis calefaciendi ſuſpecta eſt, cum aceto extracta parari poſſunt, & cùm de extracto, tum de aceto præſeruationis gratiâ aliquid ſumi.

Atque hac ipsâ de cauſâ commendatur Spir. vitriol. qui aliis quoque calidioribus medicamentis commodè admiſcetur, vt:

℞. *Olei macis, nucis moſch. diſtill. ſpiritûs terebinth. balſa. Orientalis*, an. Scr. ſem. *ſpiritûs vitriol.* Scr. ii. Miſce, *de quo* gutt. i. *vel* gutt. ii. *cum ſyrupo Granatorũ vel acet. Citri exhibentur.* Et extracta reliqua vtiliter cum aceto præparantur, atque omnia calida acidis corriguntur.

Deinde ne in morbo tam periculoſo nouis & inexpertis nimiùm fidamus, ſed efficaciſſima & vſu longo probata vſurpemus, monent nonnulli & hoc, vni alexipharmaco perpetuò inhærendum non eſſe, ſed mutanda interdum alexipharmaca, ne natura vni aſſueſcat, id immutet, atque ita parum ab eo auxilij percipere poſſit; & vt, (cùm peſtilentiæ graſſantis definita natura lateat,) ſi plura vſurpentur ab iis, quod ab vno non poteſt, ſperari poſſit.

Atque hæc de præſeruatione ſufficiant. Illud ſaltem addimus, cùm ea felix habeatur ciuitas, quæ tempore pacis ea, quæ belli ſunt, cogitat: quiſque dum ſanus eſt, ita & animæ & corpori proſpiciat, vt ſi fortè grauiſſimo hoc morbo corripiatur, animam, &, ſi Deo placuerit, ipſum etiam corpus ab omni periculo ſeruare poſſit. Itaq; primò à Deo peccatorum remiſſionem petet, vitam emendabit, & pretioſum illud, vt Ignatius, *in Epiſtolâ ad Epheſios*, eleganter nominat, φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν θεῷ διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ, καθαρτήριον ἀλεξίκακον ſibi comparabit; deinde, vt neceſſaria ad peſtilentis huius morbi curationem remedia ſemper in promptu habeat, operam dabit.

CAPVT VI.

De Curatione Peſtilentiæ.

CVrationem quod attinet, de eâ quoque ſunt diſſentientes Medicorum opiniones. Nam quidam Alexipharmacis vel ſolùm vel maximè confidunt: Alij præterea, vt in aliis febribus, venæ ſectione & purgatione opus eſſe cenſent. Cùm verò, vtra opinio verior ſit, ſcire ſummoperè vtile ſit, & leue aliquod erratum commiſſum in peſte curandâ irreuocabile damnum pariat, diligenter de eâ re diſquirendum.

Vt autem id rectè fiat, Indicationes in conſpectu habere oportet. Peſtis autem per ſe & quatenus occultus morbus, venenatæ ac malignæ qualitatis ac diſpoſitionis per contrariam qualitatem alterationem ac deſtructionem: cauſæ verò internæ veneni per inſpirationem aut contactum hauſti, tum huius vi generatarum peſtilentium ἀποκρίσεων eradicationem & ſeu per διαφόρησιν ſeu per ſudorem diſcuſſionem indicant. Atque hinc patet, peſtem per ſe, neque venæ ſectionem neque purgationem indicare: aliis tamen de cauſis, aliaſque ob circunſtantias quandoque admitti poſſunt.

Et primò quantum ad venæ ſectionem, teſtantur *Vena ſ*
plerique doctiſſimi Medici, qui & ipſi in hac re obſeruandâ diligentiam adhibuerunt, & quid alij obſeruauerint, fideliter inquiſiuerunt, plures, quibus vena non aperta eſt, quàm quibus ſecta fuit, euaſiſſe; ideóque cenſent, minùs peccari in peſte curandâ, ſi venæ ſectio omittatur, quàm ſi incautâ adhibeatur: tutiorémque eſſe in venæ ſectione adhibendâ timiditatem, quàm audaciam.

Ambroſ. Paræus, *de peſte cap.* 24. refert anno 1565. cùm peſtis per totam Galliam ferè graſſaretur, ſe ex omnibus vrbium, per quas Regi Carolo nono Bayonem iter erat, Medicos & chirurgos diligenter & ſtudioſè ſciſcitatum eſſe, quid ægris ſucceſſiſſet in purgatione & phlebotomiâ: atque omnes vna voce reſpondiſſe, obſeruâſſe ſe ſedulò; omnes peſte correptos, quibus liberaliter ſanguis detractus fuerat, & corpus valdè purgatum, deteriùs inde habuiſſe, tandémque interiiſſe: reliquos, quibus ſolis alexiteriis prouiſum eſſet, ferè cunctos euaſiſſe. Idem teſtatur Cornelius Gemma, Fallopius, Conradus Geſnerus, Ioh. Bauhinus. Fatetur & ingenuè Roder. Fonſeca *de ſanit. tuend. capite* 27. ex multis, quos malignâ febre in hoſpitali curauerat, plures mortuos fuiſſe quibus ſanguis ſectâ venâ miſſus fuerat; pauciores, in quibus abſtinuerat. Et P. Foreſtus refert, in peſte Delphenſi, quæ anno 1557. graſſata eſt, eos, quibus poſt duodecim horas vel diem naturalem vena aperta fuiſſet, mortuos eſſe; vel admodum paucos ex iis euaſiſſe. Neque aliter fieri poteſt. Nam ſi naturam peſtilentiæ conſideremus, & contrà naturam venæ ſectionis, & cuius gratiâ adhibeatur, perpendamus: liquidò conſtabit, peſtilenti veneno non opponi venæ ſectionem, neque per venæ ſectionem illud educi poſſe: imò facilè fieri poteſt, vt vires, quæ aliàs in hoc morbo valde periclitantur, intempeſtiuâ venæ ſectione labefactentur, naturæque motus in expellendo veneno impediatur, illúdque introrſum rapiatur.

Etſi enim Lud. Septalius *in animaduerſ. medic. lib.* 5. *num.* 36. ſcribit, in peſte illâ inſigni, quæ Mediolani anno 1575. & 1576. graſſata eſt, ſe cum aliis medicis primò quidem venæ ſectionem auerſatum fuiſſe, verùm cum ex ſententiâ curationes non ſuccederent, mutatâ ſententiâ aliorum exemplis

&

& felicioribus ſucceſſibus excitatum, venæ ſectionem poſtea feliciter adhibuiſſe, tamen id ad omnem peſtilentem conſtitutionem trahi non poteſt. Addit enim ipſe, *ibid.* Septalius quòd peſtis ea non ex vniuerſali aëris corruptione orta fuerit, ſed Contagione communicata, ſalubri alioquin cœlo & anni conſtitutione ſaluberrimâ, & rerum omnium, quæ ad victum faciunt, maximâ abundantiâ, & quòd corpora Mediolanenſium alioqui ſucci plena ſint. Itaque ipſe concedit venam non eſſe ſecandam, ſi peſtis ſit ab vniuerſali aëris corruptione vel victu prauo.

Quapropter non in qualibet peſtilenti conſtitutione, nec in quolibet corpore ſanguis mittendus: ſed ſi ea deprehendatur in corpore aliquo ſanguinis copia, vt metuendum ſit, ne putrida febris vehemens, à quâ æger non minùs, quàm ob ipſam peſtem periclitari poſſit, accedat; aut ſanguinis ad loca inconuenientia impetus animaduertatur, vnde peſtis curatio impediri aut retardari poſſit, aut, quod Falloptus addit, ſi bubo delituerit, viréſque potiùs ſint copiâ oppreſſæ, quàm diſſipatæ: tum demum ſanguinis miſſionem inſtituere licet; tantam tamen, quantam vires ferunt. Et quidem mox in principio inſtituenda eſt venæ ſectio, intra 12. horarum aut non multo plurium ſpatium. Quibus elapſis, venæ ſectio ampliùs non conuenit.

In venâ autem aperiendâ obſeruandum, an dolor aliquis alicubi in corpore appareat, necne. Nam ſi nullus vllibi dolor animaduertatur, vena aliqua in brachio communis aperiatur. Si verò dolor alicubi deprehendatur (vbi bubo vel Carbunculus ſit erupturus) in eo latere vena aperienda, & quidem ea, quæ naturæ motum adiuuet, non impediat. Ideóque ſi parotis poſt aures, vel bubo ſub axillis, aut carbunculus in partibus ſuperioribus erumpat, in brachio eiuſdem lateris vena aperienda. Si autem circa inguina naturam aliquam expulſionem moliri animaduertamus, Saphænam vel aliam pedis venam eiuſdem lateris aperire commodum eſt. Si tamen carbunculus in alterutro crure oriatur, cùm is inflammationem & dolorem vehementiſſimum, quo vires deiiciuntur, excitare ſoleat, commodum eſt, in oppoſito crure venam aperire. Neque enim hoc modo materiæ motus impeditur; ſed ita etiam à partibus ſuperioribus materia verſus inferiora trahitur, ſimul verò nimius ad locum affectum affluxus & inflammationis augmentum prohibetur. Monent etiam quidam, ſi carbunculus vel bubo appareat, antequam venæ ſectio inſtituatur, priùs cucurbitulam tumori applicandam eſſe, ne venenum, quod natura ad exteriora expulit, venæ ſectione ad interiora reuocetur.

atio. De purgatione in peſte curandâ non minor eſt controuerſia. Verùm ne prolixè hac de re diſputemus. Hoc primò tenendum, Nullo purgante medicamento, vt Cratonis verbis & ſententiâ vtar, ſeminarium peſtis eiici; niſi fortaſſe magnâ naturæ commotione factâ; quod fit ſatis periculosè, cum Antimonio & ſimilibus, quorum vſu natura irritata cum noxiis quoque vtilia eiicit. Nimirum licèt fieri poſſit, vt natura fortioribus medicamentis, præcipuè ex ♁ & ☿ paratis, irritata, humores vitioſos è corpore expellat, atque vnà, quod eos occupauit, peſtilens venenum eiiciat, indéque ægri ſanentur: Hoc tamen ex accidente fit, in naturis quibuſdam fortioribus: Ipſum verò purgans medicamentum primariò peſtilenti veneno non opponitur: Imò ſæpe talia purgantia plurimùm nocent. Nam cùm Natura plerumque venenum peſtilens ad ambitum corporis expellat, purgatione hic motus materiæ impeditur, venenúmque peſtilens ad interiora retrahitur, humoribúſque magis permiſcetur. Ideò & humorum motu concitato periculoſæ, imò lethales, vomitiones & diarrhœæ excitantur. Quapropter inprimis in Alexipharmacis, non in purgatione ſalutis ſpes, poſt Deum, in peſte collocanda: quæ ſi rectè adhibeantur, purgantibus ſæpe opus non eſt. Interdum tamen etiam poſt alexipharmaca, purgantia vſurpanda.

Duo enim hìc perpendenda. 1. diligenter corporis conſtitutio, quod peſte corripitur, conſideranda; & quomodo poſt Alexipharmacum ſumptum ſeſe æger habeat, qualiſque febris peſti accedit, attendendum. Nam ſi corpus purum ſit, nec de febre aliquâ putridâ periculoſâ metus; ſola Alexipharmaca ſufficiunt, atque vnicè danda opera, vt per ſudores peſtilens venenum diſcutiatur, & per ambitum corporis, quæ via eſt commodiſſima, eiiciatur: ſicut ſæpe compertum eſt, homines à peſte vnico ſudore largiore liberatos fuiſſe. Si verò corpus Cacochymicum ſit, & metuendum idem ferè periculum ex febre putridâ atque à peſte: poſt ſumptum Alexipharmacum, medicamentum purgans exhibere inutile non eſt, vt pars aliqua materiæ putredinem concepturæ, febrémque aucturæ ſubtrahatur, vt natura reliquum faciliùs vincere poſſit.

Deinde & illud conſiderandum; An peſtis, quæ graſſatur, magis ab aëris vitio aut contagio ortum habeat, An verò potiùs ab interno humorum vitio dependeat; vt fit poſt annonæ caritatem. Nam ſi ab aëris, qui inſpiratione attrahitur, aut contagij veneno ſitate, Spiritûs vitales inficiente, peſtis ortum habeat, purgatione opus non eſt, ſed alexipharmaca ſufficiunt: niſi forſan peſtis in corpus valde cacochymicum incidat. Tum enim interdum Purgatio non inutilis eſt, licèt non peſtis, ſed febris tantùm putridæ ſubſecuturæ ratione.

Si verò, quod interdum fit, ab internâ humorum corruptione Peſtilentia maximam partem ortum habeat: purgationem inſtituere non ſolùm vtile, ſed & neceſſarium eſt. Nam ſi corpora prauis & corruptis humoribus ſcateant, purgatio inſtituenda eſt, ne illi aliorum medicamentorum vſu inflammentur, aut ab humoribus corruptis venenum fortius euadat, ac ſeſe latiùs diſſeminet, aut humores illi copioſi agitati in nobilem aliquam partem irruant, & inflammationem lethalem, pleuritidem, phrenitidem, anginam vel aliud periculum creent, & omninò ne febris putrida periculoſa accendatur. Vnde, ſi purgatio omittitur, licèt peſtilentis veneni vires per Alexipharmaca fractæ ſint, malum non raro in alium, non minùs periculoſum morbum degenerat.

Qui verò ſolùm purgantibus initiò exhibitis venenum peſtilens è corpore tollere conantur, fruſtra laborant, imò ægrum in vitæ diſcrimen coniiciunt. De quâ re pluribus, dictum in Inſtitut. *lib.5. part.2. ſect. 1. cap. 6.* Quia tamen Lud. Septalius, *animadu. medic. lib.5. num.46. & ſeqq.* acriter defendit, in peſtis curatione à purgatione inchoandum, à ſudoriferis verò omninò abſtinendum eſſe; eius opinionem adhuc examinare libet. Vtitur autem mox in principio diſtinctione Septalius, & ſi peſtis per contagium vagetur ac hominibus optimè ſanis communicetur, à purgantibus abſtinendum cenſet; cùm ſi exhibeantur, carnes colliquent, bonos humores euacuent, ſpiritûs exhauriant, & vires vitales deſtruant. Si verò corpus prauis humoribus refertum ſit, omninò purgandum eſſe cenſet, præſertim cùm noſtrâ ætate tot medicamenta purgantia inuenta ſint, quæ neque venena ſunt, neque venenatam naturam participant, neque exceſſu caloris igneum febris æſtum adaugere, neque etiam alui fluorem concitare ſolent.

Et quidem ſtatim initiò aut ſaltem ſecundo die purgandum putat, idque ideò primò, quòd materia hæc crudâ, cuius purgationem prohibet Hippocrat.

pocrat. 1. *aphor.* 22. non ſit, vtpote quæ coctionem nullam recipere poteſt; (cruda enim ea dicuntur, quæ coctionem recipere apta non ſunt,) ſed ſummoperè corrupta, quæ ad ſtatum meliorem nullum reduci poteſt. Deinde quòd maxima ex parte turgeat, & principes partes impetat, vt ex variis, quas natura tentat, excretionibus, per aluum, vomitum, per ſudores, per vrinas, per cutis effloreſcentias, per carbunculos & bubones videre eſt. Imò etſi non turgeat, ſtatim tamen euacuandum eſſe docet materiam peſtilentem, ne reliquos humores inficiat & corrumpat. Et fruſtra expectari coctionem, quæ nulla futura ſit. Neque etiam vlla mala & incommoda à purgantibus metuenda cenſet, quæ à crudâ euacuatione ſequi docet Galenus, 1. *aph.* 22. & 2. *aph.* 9. Alexipharmaca verò fruſtrà exhiberi putat corpore non purgato; cùm vires ſuas, corpore non purgato, ad cor mittere non poſſint, ſi natura ipſa nullum ſudorem mouere tentet, ſed expectandum potiùs eſſe, donec natura ipſa aliquid moliatur.

Verumenimuerò acceptamus hoc primò, quod Septalius concedit in peſte, quæ corpora ſana & vitioſis humoribus non referta per contagium inuadit, à purgantibus abſtinendum eſſe. At peſtem iſtam frequentiſſimam eſſe putamus. Et proinde etiam rectiſſimè tunc ab alexipharmacis, cùm purgantia locum non habeant, eſt faciendum curationis initium.

Ergò quæſtio ſaltem eſt de corporibus prauis humoribus refertis, an ſi ea peſte corripiantur, à ſudoriferis vel purgantibus faciendum ſit initium. Quæ noſtra ſit ſententia, iam antea dictum. Lud. Septalij verò opinio parùm firmis rationibus nititur. Nam ſit ſanè, vt praui & corrupti humores adſint, tamen ab iis, quatenus ſolùm corrupti & putridi ſunt, natura peſtilentiæ non conſtituitur, ſed quatenus venenum coniunctum habent, à quo maius, quàm à putredine, imminet periculum. Venenum autem non indicat purgans, ſed alexipharmacum. Et quia à veneno peſtilenti maximum periculum imminet, ei primùm alexipharmaca opponenda, poſtea de purgantibus, quæ cacochymia requirit, diſpiciendum. Et ſit ſanè, vt humores tales nullam coctionem admittant, tamen non purgantia indicant, quatenus venenati. Sit etiam, vt putridi purgationem indicent, de tempore tamen adhuc quæſtio eſt, & ante alexipharm. ſumpta purgandi ſint. Nihil etiam huc facit aphoriſmus 22. *ſect.* 1. Ibi enim tractatur ab Hippocrate de humoribus qui purgatione indigent, docétque humores in febribus putridis acutis crudos non purgandos eſſe initiò, niſi turgeant. At peſtilens humor, quatenus talis, purgationem non indicat, ideóque nec quæri poteſt, an in principio, vt turgens, purgandus ſit; cùm nullo modo purgationem indicet. Et quamuis ſæpe vomitûs, alui profluuia, maculæ, carbunculi & alia in peſte accidant, tamen illi motûs non ſemper naturæ opera ſunt, ſed potiùs à prauitate materiæ, vt in aliis venenis, accidunt. Et vbi naturæ operâ fiunt, ea quidem adiuuanda eſt, ſed per alexipharmaca, non purgantia, quæ humores turbant magis, & venenum cum iis plus permiſcent, ab externis ad interiora reuocant, viréſque deiiciunt, & ſæpè periculoſas & lethales alui fluxiones concitant. Ab alexipharmacis verò tale periculum non imminet, ſed quod venenatum eſt, & mortem acceleraturum erat, impugnant & expellunt, naturámque à ſummo periculo liberant, vt humores poſteà vitioſi faciliùs & commodiùs expurgari poſſint.

Methodus curandi peſtilentiam.

Tutiſſima ergò peſtilentiam curandi ratio ſummatim hæc erit. Si peſtilentia aliquem inuaſerit, Deo in auxilium primùm inuocato, mox ad alexipharmaca & ſudorifera confugiendum, neque vllo modo curatio differenda. Atque exiſtimo tot homines peſte ſæpe interire; quòd plerique tardiùs alexipharmaca vſurpent, multóſque poſſe ſeruari, ſi ea citiùs, & antequam venenum humores corrumpere incipit, aſſumerent. Aliquoties enim obſeruaui hîc in peſtilentibus conſtitutionibus, quoſdam, cùm ſe infectos ſenſiſſent, ſtatim ſumptis alexipharmacis ad ſudorem ſe compoſuiſſe, & poſtea nihil mali ampliùs paſſos eſſe, ſed poſtridie ad conſueta negotia rediiſſe. Contra ſi curatio protrahatur, & horæ 8. vel 12. iam elapſæ ſint, antequam medicamentum aliquod propinetur, centeſimus vix euadit.

Poſt primum ſudorem porrò diſpiciendum, an corpus ſit plethoricum, & venæ ſectio requiratur. Tum enim ea ſine omni mora intra horas duodecim aut certè ante 24. inſtituenda. Verùm quia plerumque Medici tardè conſuluntur, & inuaſionis principium non ſemper obſeruatur; ac propterea virium lapſus præceps vt plurimum adeſt: plerumque conſultius eſt, venæ ſectionem intermittere, quàm incautè & cum periculo ægri eam inſtituere.

Alexipharmacorũ autem antea, vbi de præſeruatione egimus, magna copia propoſita eſt, è quibus efficaciſſima & vſu probata eligenda ſunt: cùm periculum hîc facere ſine periculo non liceat; & in peſte inefficacia atque inutilia remedia adhibita ægrum in vitæ diſcrimen coniiciant, atque exitiales affectûs ne leniſſimum quidem errorem ferant, vt rectè Galenus, *lib.* 10. *meth. med. cap.* 11. ſcribit.

An lapis Bezoar in venen.

Ac proinde non immeritò quæritur; An in curandâ peſtilentiâ lapidi Bezoar quoque locus ſit? Diſſentientes authorum opiniones collegit Gaſpar Bauhinus, *de lapide Bezoar. capite* 34. & *c.* 36. hiſtorias plures recenſet eorum, qui lapide hoc feliciter vſi ſunt: Contra *c.* 37. eorum, qui hunc lapidem non magnifaciunt, ac ſine fructu vſurpârunt, hiſtorias recenſet. Vt inde non facilè videre ſit, vtri parti fides ſit adhibenda.

Ego cùm illorum, qui eum profuiſſe teſtantur, fidem planè in dubium vocare nolim, tres cauſas eſſe exiſtimo, cur idem effectus ab eodem non ſemper proueniat. Primò, quod genuinus ſemper non habeatur. Vt enim de aliis, quæ de adulteratione huius lapidis habentur, apud Bauh. *c.* 25. non dicam, in equis reperiuntur & ab iis excernuntur lapides, qui colore & ſubſtantiâ lapidem Bezoar planè referunt, vt videre eſt apud eundem Bauhin. *c.* 14. Mindererum, *de peſtil. cap.* 15. Cùm enim ſcriptores rerum Indicarum referant, hos lapides apud ipſos Indos raros & magni pretij eſſe: mirum certè, tantam hodie eorum copiam ſuppetere. 2. Bezoar, ob magnum eius pretium, ſæpiùs exiguâ quantitate, & vix vnius atque alterius grani pondere exhibetur; cùm ad VIII. X. & XII. exhiberi poſſit, imò in morbis periculoſis debeat. 3. Quod rerum aliarum admixtione eius effectus impediri poſſit. Sæpè enim rerum occulti, hominibúſque parùm perſpecti diſſenſûs ſunt, ob quos effectûs quos ſingula ſeorſim habent, in mixtione impediuntur.

Ergo vt hæc concludam. Licèt verum lapidem Bezoar non contemnendum cenſeam, ne contra experientiam pugnare videar, tamen niſi forſan lapis iam ante probatus in promptu ſit, in peſte, morbo acuto & periculoſo non facilè huic ſoli fidendum. Nam cùm magni pretij hic lapis ſit, impoſtorum diligentiam in eo adulterando vel falſo ſubſtituendo, occupari probabile eſt, & ſi in promptu genuinus habeatur, tamen pauperiorum res anguſtæ eum non admittunt.

De vero vſu lapidis Bezoar.

Lapis Bezoar ſæpiſſimè non præſtat, quod præſtare debet.

¶ [Variè diſputatur à Medicis de efficacia lapidis Bezoar, præcipuè de vi eius in peſte curanda, dum alij eum ſummis laudibus extollunt, alij non adeò magnifaciunt. Sed verum eſſe, quod *lib.* 4. *de Febb. cap.* 6. ſcripſi, quòd nimirum lapis hic non ſemper præſtat, quæ multi pollicentur, cauſam eſſe, primò quòd non ſemper genuinus habetur; deinde quòd ob pretium magnum

magnum plerunque nimis parua quantitate exhibetur, teſtatur hiſtoria, quam refert Zacutus Luſitanus; *de Pr. med. Adm. lib. 3. obſ. 86.* vbi narrat, fœminam quandam incidiſſe in febrim malignißimam, deterrimis comitatam ſymptomatibus, inter quæ & hoc fuit, quòd tribus diebus ſexaginta duos lumbricos per os excreuit; & ex contagio familiares omnes eodem morbo correptos fuiſſe, atque omnes periiſſe, quibus lapis bezoar in parua quantitate fuit exhibitus: dominam autem, cùm maximam eius aſſumeret quantitatem, interdum vno hauſtu ʒ.j. euaſiſſe, licèt periculoſiùs, quàm reliqui, laboraret; atque eodem modo & alios curatos fuiſſe.

ia
n.

nu. Eadem ferè de Vnicornu ratio eſt. Nam quid illud ſit, quod paſſim in Theſauris quaſi aſſeruatur, & in magno pretio, nomine Vnicornu habetur, vix aliquis certò affirmare poteſt. Ideóque vitam & ſumptûs hoc medicamento in periculum adducere, conſultum non eſt, cùm alia non minùs efficacia & vſu probata remedia ſuppetant; quæ ſuprà enumerata ſunt.

gd. Mindererus magis Smaragdum laudat, doſi gr. VI. vel vij exhibitum, atque hunc puluerem momentaneâ quaſi vi mira præſtitiſſe ſcribit:

℞. *Smaragdi prepar. lapid. Bezoar.* an. gr. vij. *hyacinthi prepar.* gr. iij. F. Puluis.

Non ſine fructu & iſtum olim peſte hîc graſſante exhibui:

℞. *Lap. Bezoar. opt.* gr. xij. *oſſis de corde C.* Scr. j. *Smaragdi prepar. hyacinthi. prepar.* an. gr. vij. F. Puluis.

Qui diuidatur in partes duas, atque exhibeatur cum aquâ aliquâ conueniente.

bora. Plurimi & camphoram commendant, quòd valde putredini reſiſtat, & venenoſos halitûs diſcutiat. Hinc celebratur hic puluis D. Heſſo adſcriptus:

℞. *Sacchar. cand.* Drach. iii. *zinzib. albi,* Drach. ii. *camphore,* Drac. i. F. Puluis. Doſis Drach. i.

Qui cum aquâ conueniente, commodiſſimè verò exhibetur cum decocto Tanaceti, cum aquâ acetoſæ, & dimidiâ parte Aceti parata.

Verùm ſatis efficacia medicamenta, vt dictum, ſuprà ſunt propoſita, Vnum atque alterum tamen adhuc addere libet. Ex theriacâ & flor. Sulphur compoſitis elegans & vtile medicamentum concinnauit Nobiliſſimus & Celeberrimus ille Mathematicus, Tycho Brahé, cuius compoſitionem peculiari Epiſtolâ Rudolph. II. Imperatori Auguſtiſſ. communicauit, quam integram hîc inſerere libet.

Auguſtißime & Potentißime Imperator,

RVDOLPHE,

Domine Clementiſſime.

la Ty. Brahé dolph. p. con- de- ienam pharm.

DEſcriptio Medicamenti, quod contra morbos Epidemios paſſim nunc graſſantes, Dei dono, efficax eſt, quale Sacra Cæſarea Maieſtas tua clementiſſimè per ſuum Capitaneum Brandeiſenſem à me expetiit, in hunc modum, prouti ipſemet adinueni, & comprobaui, ſe habet.

Accipiatur primum pro corpore & fundamento Theriacæ Venetæ optimæ & veteris, aut potiùs Alexãdr. lib. vna, cui in vitro oblongo ſatiſque capaci ſuperfundatur Spiritus vini, è generoſo vino, ternâ diſtillatione & rectificatione moderato calore elicitur, vt extet ſupra theriacam ad quantitatem palmæ. Poſteáque bene obturato vitro, ne ſpiritus exhalet, fiat digeſtio in tepido balneo per ſeptimanam. Quâ peractâ materia omnis, quæ in vitro eſt, filtretur per bibulam chartam, vt ſeparetur purum ab impuro, liquórque admodum rubicundus & pellucidus, qui in hac filtratione prouenit, indatur cucurbitæ vitreæ, & ſuprà poſito Alambico cum ſuo recipiente, atque vtrobique bene clauſis de more vitris fiat lenta deſtillatio in balneo mediocriter calido, nec æſtuantè, donec ſpiritus vini in receptaculum guttatim euocatus materiam ſiue eſſentiam theriacæ in fundo cucurbitæ vitreæ inſtar mellis liquidi, colorem tamen ad ſubrufam nigredinem tendentem obtinentis, reliquerit. Spiritus autem ille vini Theriacalis per ſe in vitro benè clauſo conſeruari poterit, & paruus manè, vbi lubuerit, de eo ſumi, inſtar alterius aquæ vitæ. Habet enim in ſe aliquid de volatili eſſentiâ theriacæ, ideóque præſeruatiui loco eſt, præſertim ſi ex oleo iuniperi ſulphurato, de quo mox dicemus, bis vel ter vlteriùs in balneo exaltatus fuerit. Porrò eſſentia illa Theriacæ, quæ in fundo remanſit, ſic efficacior reddenda. Sumatur ſulphuris è cholcotare puro ter ſublimati, & quartâ ex aloe, Myrrhâ & croco ſemel leuiter ſine aduſtione eleuati quarta pars libræ; huic ſuperfundatur in cucurbitâ vitreâ oblongâ de oleo Baccarum iuniperi, quod purum & in balneo rectificatum eſt, tantum, vt ſuperemineat quatuor digitis. Poteſt etiam addi oleum ſuccini in balneo ter rurſus deſtillatum, & ab odoris vehementiâ liberatum; vt ſit eius quarta pars reſpectu olei iuniperini, éſtque ſic melius: ponatúrque bene clauſo vitro in fornace cinerum, vbi ſtet in tepidâ digeſtione per quatriduum. Eliciet interim oleum iuniperi è floribus illis ſulphuris rubicundiſſimam tincturam & optimam eorum eſſentiam in ſe attrahet. Fiat & hic ſeparatio filtratione, prouti antea. De puro autem & rubicundo liquore, qui papyrum bibulam tranſiuit, addatur duodecima pars eſſentiæ Theriacæ priùs confectæ, ita vt hæc duodecim vicibus oleum illud iuniperi ſulphuratum excedat: Mox ſimul digerantur in tepenti balneo in phialâ oblongâ bene obturatâ. Poteſt tamen iis priùs aliquid addi de extracto Rad. Angelicæ, ſale abſinthÿ puro & eſſentiâ carabis albi, his tribus ſimul mixtis & pro decimâ ſextâ parte priori liquori iunctis, poſteáque vti dictum, ſimul in digeſtione collocatis, idque per octiduum. Superaddere etiam conducit ante digeſtionem de priùs reſeruato ſpiritu vini Theriacali tantum, vt tribus digitis ſuperſtet. Digeſtione hac peracta fiat denuò ſeparatio impuritatum intrinſecarum per filtrationem ſupradictam, & ſpiritus vini additus ſeparetur in balneo, lentiſſimo igne, donec materia in fundo remaneat, inſtar picis liquidæ, quæ, ex Dei benignitate, præſens eſt remedium contra luem Epidemiam, octo, decem, vel duodecim guttis, pro ratione patientis in aquâ aliquâ competenti, vtpote Prunellæ, Angelicæ, aut Cardobenedicti cochleari vno intrò aſſumpta, idque ſtatim ac morbus ſentitur, antequam per ſomnum virus cor occupauerit, poſteáque ſudore per aliquot horas, quò diutius, eò melius, elicito. Si manè quolibet ieiuno ſtomacho de hac medicinâ duæ vel tres guttæ in vino abſinthiaco vel quouis alio appropriato liquore aſſumantur, præſeruatiui eximÿ loco eſt.

Poteſt verò hæc ipſa Medicina, per ſe omni auro præſtantior, adhuc magis exaltari per additionem tincturæ corallorum, ſapphyri & hyacinthi & margaritarum materiæ reſolutæ, tum quoque auri potabilis, ſi modò verum & genuinum ac corroſiuis rebus non inquinatum & corruptum, haberi poſſit, ita vt de ſingulis hiſce ſcrupulus vnus priùs confecto medicamento adiungatur miſceatúrque.

Quin & vniuerſalius vt hoc reddatur medicamentum ad omnes morbos, qui per ſudorem curari poſſunt, qualis fermè eſt tertia pars omnium eorum qui humanum corpus infeſtant, ſic procedendum.

Antimonium ſelectum in regulum purum ter vel quater reiteratâ fecum abiectione redigatur, poſteáque contuſo & pulueriſato regulo per cucurbitam terream ignem fortem ſuſtinentem ad latus diſpoſitam impellatur forti igne & ſucceſſiuè adaucto alchol antimoniale in aliam cucurbitam terream recipientis loco appoſitam, donec totus fermè regulus Antimonÿ inſtar pulueris ſubtiliſſimi vas antepoſitum ſubierit. Hoc Antimonÿ Alchol poſtea in vaſculis quibuſdam reuerberationi idoneis, & ignis vim perferentibus beneque argilla munitis, imponatur in reuerberatorium clauſum, ita vt flamma infrà ac ſuprà tranſeat, ipſa autem vaſcula concluſa non attingat; & fiat reuerberatio ſucceſ-

ſucceſſiuè adaucta per ſex hebdomadas, donec Antimonium in puluerem album vel ſubflauum redactum, quodammodo fixum euadat.

Hic puluis Antimonij etiam in aliquâ copiâ aſſumptus non purgat, nec quidpiam corpus moleſtat; ſed ſolummodò ſudorem moderatum nec debilitantem ciet.

De quo ſi priùs preparata Medicina parum immiſceatur, multò adhuc præſtantior & efficacior ad omnes morbos Epidemicos redditur. Et inſuper febres quaſcunque ritè adminiſtrata curat, obſtructionéſque aperit.

Atque hæc de Medicinâ Epidemica, quam Cæſareæ tuæ Maieſtati, prout clementiſſimè voluit, humillimè & fideliter conſignaui; vt ſecretam habeat, ſibique ſoli reſeruet, demiſsè peto. Mitto verò nonnihil de eadem, quatenus hanc iuxta priorem deſcriptionis partem abſoluere licuit, quæ etiam valida eſt, atque Deo dante, in talibus morbis præſens remedium exhibet.

Eſtque hæc purior & præſtantior eâ, quam Cæſ. Maieſtas tua à ſuo Capitaneo per me etiam paratam habuit.

Hanc vt Cæſ. Maieſtas tua clementi animo accipere, donec plura huiuſcemodi & maiora in eius gratiam parare oportunitas dederit, non dedignetur, ſubiectiſſimè oro. Deus Opt. Max. Cæſ. tuam Maieſtatem ab omni malo tueatur. Data ex arce Cæſareæ tuæ Maieſtatis Benachiâ, die 7. Septembris, Anni 99.

Tycho Brahé.

Efficax eſt & hoc electuarium Cratonis.

℞. *Scordij* Drach. iii. *tormentill. dictamni alb. Zedoar. gentianæ, angelicæ, caryophyllatæ*, an Drach. i. *croci, camphoræ*, an. Drach. ſem.

Pulueriſentur, aſpergantúrque aquâ Cardui bened. in quâ diſſolutæ fuerint Theriacæ Drach. ii. & cum ſufficiente quantitate Syrupi de ſucco Cardui bened. F. Electuarium.

Vulgus rob Sambuci cum aceto Theriacali non infeliciter vſurpat.

Mindererus hanc aquam ad exhibenda medicamenta valdè commendat:

℞. *Succi nucum iugland. immatur. limonum, acetoſæ, pimpinell.* an. ℔. i. ſem. *cardui bened. ſcordij, rutæ*, an. ℔. i. *ſcabioſæ, hederæ terreſt. caeldulæ, meliſſæ* an. Vnc. viii. *chelidon. galegæ, vel in eius defectu veronicæ, aceti de Rubo Idæo, ſambucini, roſacei*, an. Vnc. iiii. *rutacei* ℔. i. *radic. tormentill. gentianæ, dictamni alb.* an. Vnc. i. ß. *petaſitæ, imperator. angelicæ, Zedoar. cortic. citri* an. Drac. iii. *boletor. ceruinor.* Vnc. ii. *fol. dictamni cretici, ſcordij cretici, chamædryos* an. Vnc. i. *ſantali citrini* Drac. iii. *ligni Rhodij* Drac. ii. *Theriacæ Androm.* Vnc. ii. *mithridatij* Vnc. i. *baccar. iuniperi recent.* ℔. i. *cortic. medianor. ſambuci recent. fraxini recent.* an. M. iii.

Cortices Sambuci & Fraxini contundantur, & cum aceti è floribus Tunicis, aquæ Pimpinellæ, Roſarum an. ſ. q. extrahatur inde ſuccus. Succi omnes miſceantur, addatúrque Theriaca, Mihridatium, & cætera conciſa & contuſa, macerentúrq; per triduũ, & per balneum aqua inde deſtilletur. In aquæ deſtillatæ dimidiâ parte ſuſpédatur camphoræ Drach. i. in nodulo. Altera pars etiam ſeorſim vſui ſeruetur pro iis, qui Camphorã non ferũt.

Maximas quoque vires habet, & à plurimis valde prædicatur Elixir peſtilentiale, quod Crollius, pag. 228. deſcribit; ſi adulto ℈. ii. iuniori ℈. i. vel Drach. ß. cum aceti roſacei ſcordij vel rutacei Drach. i. vel q. ſ. propinetur.

Ergo ſi quis peſte infectus ſit, ex iis, quæ ad manus ſunt, efficaciſſimum ſumat medicamentum. E. g. Adulto Theriacæ Drach. i. vel Electuarij de ouo aut diaſcordij Fracaſtorij Drach. ii. Salis abſinth. Fraxini vel Cardui bened. gr. aliquot cum ℈. i. pulueris Saxonici, aut Cæſaris rubei, cum liquore conueniente propinetur: Vel aqua aut ſpiritus aliquis contra peſtem, vt Elixir peſtilentiale Crollij. Exg. r.

℞. *Elect. de ouo* Drach. i. *Theriac.* Drach. ſem. *pulueris Saxonici, ſpecier. liberant.* an. Scrup. ß. *ſyrup. acet. citri* Vnc. i. *aqu. acetoſæ, cardui bened.* an. Drach. x. *aceti ſcordij* Vnc. ſem. Miſce.

Vel ℞. *Pulu. Saxonici, Cæſaris rubei*, an. Drach. ß. *ſyr. acet. citri* Vnc. i. *ſcordij, aceti Theriac.* an. Vnc. ſem. *aq. Stapedianæ vel alterius talis.* Vnc. i. ſem.

Plurimum etiam commendatur decoctum rad. chelidoniæ maioris, vt ex Matthiolo, *in comm. Germanico in Dioſcor. lib. 2. cap.* 10. videre eſt, quodque feliciter vſurpauit, & modum eius præparandi deſcripſit Gaſp. Keglerus, *in tract. ſuo de peſte.* Grauidis, vt & infantibus detur Electua. diaſcordij Fracaſtorij, vel pulueris Montagnanæ infantibus ℈. i. adultis Drach. i.

Laudatur & Bezoardicum minerale & ♁. diaphoreticum. Quæ etſi ſatis efficacia ſunt, tutius tamen eſt ea cum aliis, puluere Saxonico, Montagnanæ, & ſimilibus miſcere.

Atque talia in vſum quotidianum ex aliis compoſitis facilè miſceri poſſunt.

De vſu [...] lidorum peſte [...] tament, [...] mentis, [...]

In horum tamen medicamentorum vſu cautiones quædam obſeruãdæ ſunt. I. de Theriacâ & medicamentis calidioribus aliis, quod antè etiam monui, obſeruandum, vt non temerè, ſine vllo morbi naturæ, ætatis, ſexûs, anni temporis, atque aliarum circumſtantiarum reſpectu vſurpetur. Vbi enim febris peſti coniuncta iam corpus occupauit, ea cautè, & non niſi frigefacientibus admixtis exhibenda. Itaq; vbi metus eſt, ne humores & ſpiritûs nimis accendantur, ſpiritúſque diſſipentur, ægróque aliquod periculũ inde creetur, rectiùs ij faciunt, qui talia non cũ aquis Theriacalibus & calidis, ſed potiùs cum frigidis aquis aut quod commodiſſimum eſt, cum aceto vel aquâ aliquâ, quæ acetũ aut acidos ſuccos recipit, qualis eſt aqua Stapediana, Mindereri, & ſimiles exhibent. Imò ſunt, qui in magno calore, vehementi ventriculi dolore & Cardialgiâ, vomitu, ſimilibúſq; ſymptomatis, Theriacam non planè veterem, ſed recentiorem annorum ſcilicet duorũ vel trium exhibẽt, in quâ vires opij adhuc vegetæ ſymptomatũ vim tandiu refrenare poſſunt, donec reliqua Alexipharmaca vires ſuas exerant, vimque veneni infringant. Sunt alii, qui opiata, vt Philonium (commodior vſus eſſet Laudani Opiati) Alexipharmacis miſcent, vt nimirum motus atque actio veneni peſtilentis ſiſtatur & frenetur, ſymptomatúmque vehementia mitigetur, donec Alexipharmaca vires ſuas exerere, ſéque veneno opponere poſſint. Imò ſunt quidam, qui Opio vim ſudoriferam tribuunt. Aliàs vbi non vrget calor, cauſa nulla eſt; cur Theriaca reiicienda ſit; cùm plus commodi venenum expellendo, quàm damni, calorem excitando, afferat.

II. Obſeruandum, Theriacam, Mithridatium, Electuar. de Ouo, & ſimilia calida ac fortia medicamenta non facilè infantibus & pueris, grauidis & puerperis eſſe exhibenda, ſed alia mitiora ſubſtituenda. Conuenit his magis Diaſcordium Fracaſtorij, quod ſine inſigni humorum agitatione veneno reſiſtit, ſudores mouet, putredinémque inhibet. Exhibetur autem hoc modo commodiſſimè.

℞. *Succi acetoſell. ſeu trifolij acetoſi* Vnc. ii. *citri* Vnc. i. *diaſcordij* Drach. i. *ſpec. cordial. de gemmis* an. Scrup. i. *aceti* Vnc. i Miſce.

III. In Camphorâ ac Camphoratis exhibendis naturarum conſtitutio conſideranda. Qui enim infirmo ſunt ventriculo & capite, aut qui aliàs camphoram auerſantur, iis alia potiùs, quàm camphorata, medicamenta ſunt exhibenda. In tanta enim medicamẽtorum copiâ non opus eſt, nec neceſſarium, vt vni medicamento adſtringamur. Imò medicamenta variare vtile eſt.

IV. Quò maiorem veneni vim eſſe animaduertimus, eò efficaciora, & quæ præſentiſſimas vires habeant, medicamenta eligenda ſunt: quo in genere excellunt Aquæ & ſpiritûs deſtillati, quorum mentio antè facta eſt; quæ mox in totum corpus penetrant, peſtilentíque veneno ſeſe opponũt. Facit idem Camphora,

quæ

quæ reliquorum medicamentorum quaſi vehiculum eſt. Non magnâ tamen eius copiâ opus, ſed duo vel iii.gr.ſufficere poſſunt.

V. Si æger medicamentum vomitu reiiciat, mox illud repetendum. Imò etſi illud retineat, ſemel exhibere Alexipharmacum non ſufficit, ſed intra 8.horarum ſpatium repetendum. Et ſi primùm medicaméto exhibito Cor non liberetur, fortius exhibendum ſecundum: imò intra 24. horarum ſpatium ter Alexipharmacum exhibendum. Neque ſibi quis perſuadeat, ſi ſemel vel bis ſudauerit, & melius nonnihil habeat, ſe iam extra omne periculum conſtitutum eſſe:cùm venenum iterum, ſi minimæ etiam eius reliquiæ in corpore hæreant,vires poſtmodum ſumat,nouumque naturæ bellum inferat. Itaque neceſſarium eſt,alexipharmaca & ſudorifera talia intra biduũ quinquies vel ſexies repetere. Quod cùm ſæpe negligatur, plurimi, qui ſeruari poſſent, intereunt. Medicamento exhibito æger ſeſe,inprimis primâ & ſecundâ vice (ſi enim veneni vis fracta ſit, non multum refert, ſi tertiâ vice non ſudet) ad ſudorem componat, nec frigidum aërem vllo modo admittat; ſed det operam, vt ſudor copioſè fluat, atque ſi poteſt, ad duas horas ſudorem continuet, vt venenum peſtilens planè è corpore eiiciatur. Et ſi medicamento ſatis copioſè ſudor non prolicitur,aliis etiam modis,vt lagenâ aqua calente plenâ, aut lapide calente, linteis aceto vel vino madidis inuoluto, pedibus appoſito, excitetur.

[margin: ...ris mo-]

In ſudore proliciendo tamen cauendum, ne vires deiiciantur. Cùm enim aliàs morbi huius vehementia vires ſubitò proſternat & corpus exoluat: ſi, quòd nonnulli faciunt, ſtragulis non tantùm æger contegatur, ſed ferè ſuffocetur,ſudórque nimis diu,ad horas ſcil.4.vel 5.continuetur, facile fieri poteſt,vt vires planè deiiciantur.Quare vt dixi,ſufficit,ſudorem horis duabus continuare.

Cenſent præterea docti Medici, vni remedio in peſte non eſſe fidendum, ſed, vt Crato, *epiſt.* 134.hac de re ſcribit, initiò ſingulis propemodum horis,deinde ſucceſſu temporis ſingulis diebus remedia mutanda; cùm vix in vno aliquo antidoto tantum roboris ſit, quantum ad hoſtem tam potentem debellandum requiratur.

[margin: ...mor.]

VI. A ſomno abſtineat æger, donec bis ſudauerit. Iulius quidem Palmarius, aſſumpto Pharmaco, duas horas dormire permittit;cùm per ſomnum ſudor æquè profluat,ac per vigilias:verùm metuendum eſt,ne vis veneni per ſomnum ad interiora ſerpat,ægerque in vitæ periculum coniiciatur.

[margin: ...r ſudãdũ modo ...r tractã-]

VII. Inter ſudandum reficiatur æger Conſeruâ Roſar. Acetoſæ, Rob Rubium, Succo & Syr. Citri. Granator. Aquis Cordialib. & ſimilibus, qualia mox proponentur. Odoramenta etiam ægros valde recreant, atque inſpiratione cor poteſt roborari, vt per expirationem halitum venenatum à ſe fortiùs expellat. Itaque in conclaui Acetum Theriacale lateribus ignitis infundatur: Trochiſci & Candelæ pro fumo accendãtur: Odoramenta cùm alia naribus admoueantur, tum in pyxide habeantur ſpecies liberantis, vel alia talis confectio;quæ ſubinde moueantur, vt de puluere illo aliquid naribus attrahatur. Inprimis verò hîc vtiles ſunt Aq.odoratæ ſuprà propoſitæ.

VIII. Præter hæc ſunt & alia, quæ partim Cor roborant, partim venenum è corpore eiicere poſſunt. Nonnulli, dum æger ſudat, panem è furno calentem accipiunt partémque aliquam excauant, cauitatémque Theriacæ ʒ. ii. replent, & vmbilico apponunt, vt venenum à pane attrahatur. Alij Raphanum, in partes orbiculares diſſectum, axillis, & aliis emunctoriis ac plantis pedum applicant. Alij panis medullam aceto madidam cordi applicant. Cordi nonnulli apponunt pannum quadruplicatum, aceto vel ſimplici, vel theriacali aliquo imbutum; vel ſacculum ex ſaluiâ, acetoſâ, rutâ contuſis & aceto madefactis, calidè applicant. Alij alios Cordiales ſacculos adhibent. Poteſt & Electuarium aliquod, cum Oleo Citri & Myrrhæ, vel vnguentum conueniens, regioni cordis, temporibus & pulſibus adhiberi. In humidis tamen & frigidis adhibendis videndum eſt, ne ſudorem impediant, venenúmque ad interiora repellant. Quidam ante ſudorem cum lacte calido Gargariſmum inſtituere iubent; cùm lac calidum halitum venenatum ac peſtilentem ad ſe trahat.

[margin: Poſt ſudorẽ quâ ratione æger tractãdus.]

IX. Finito ſudore corpus linteis mundis moderatè calentibus exſiccetur Diligenter tamen videndum, ne, aëre frigido occurrente, venenum intrò recedat. Et ſi ſudorem rectè ſeſe habere animaduertatur, ac ſymptomata remittant,quod indicio eſt, veneni maximam partem expulſam eſſe:linteamina quoque & tegumenta lectorum mutentur.

Poſt ſudorem æger cibis *εὐχύμοις & εὐπέπτοις* reficiatur, vt ouis recentibus, iuſculis carnium, ptiſanâ, & aliis, qui ſunt molles, & qui in paruâ quantitate multùm nutriunt. Atque his æger ſæpius reficiendus eſt, Neque enim, vt in aliis morbis acutis, inedia & tenuis diæta conuenit; ſed vires ſæpius refectione opus habent.Cibo tamen multo corpus onerandum & grauandum non eſt. Vtiliſſimum quoque, cibos acidis condire.

Et licèt ſudorem ciere(ſi tamen die Critico erumpat, non impediendus eſt) poſtea opus non ſit: continuanda tamen ea ſunt medicamenta, & ſingulis diebus exhibenda, quæ putredinem inhibent, febri malignæ reſiſtunt, incendiumque in viſceribus extinguunt. E. g.

℞. *Conſeru. roſar.* ℥. ii. *vel.* iii. Diſſoluantur *in aq. acetoſæ* ℔.i Colentur.

Vel: ℞. *Morſulor. de ſucco & cortic. citri* Vnc.i. Diſſol. *in aq.ſcabioſæ* Vnc. iii.Adde *vini granator.*Vnc.i. Miſce.

Vel ℞. *Decocti* C.C.*oſti & crudi in aquâ conueniente vaſe clauſo cocti* ℔. ii. *ſucci citri* Vnc. iii. *ribium vel berber.*Vnc. ij. *iulebi roſacei,* Vnc.i.ſem. Miſce.

Vel ℞. *Aq.acetoſæ,ſcabioſæ,roſar.*an. Vnc.iii. *aceti de rub.Idæo, flor. tunicis, roſar.* an. Vnc. ii. *vini albi* ℔. ſem. *ſucci citri,iulebi roſar.*an.Vnc.i.*cortic.citri recent.* Drach.vi.

Stent ſimul mixta in vitro,donec liquor odorem citri attrahat.

Vel ℞. *Aq.cardui bened.acetoſæ,ſcabioſæ,*an.Vnc.iii. *roſar.* Vnc. ii. *cinamomi* Vnc.i. *ſucci citri, granator.* an. Vnc. iii. *extract. croci* Scr. ſem. *ſolut. margar. corallor.*C.C.an.Scr.i.*confect. Alchermes* Scr ii.Miſce.

Vel ℞. *Conſerua medullæ citri* Vnc.ii. *roſar. acetoſell. borrag.* an. Vnc. i. *ribium. condit.* Vnc.ſem.*confect. Alchermes.*Drach.ſem.*ſpec. el. de gem. frig. cordial. temper.* an.Scrup. i. *Cum ſyr.tunicis & ſpir.*vitrioli.*q.ſ. ad gratam aciditatem,*F.Electuar.

Vel ℞. *Solut. corallor. margarit.* an.Scr. i. *hyacinthi, extr.croci,*an.Scr. ſem.*confect. Alchermes* Scr.i.*ol.de cortic.citri.*gutt.iiij.*ſacch.albiſſimi in aq.roſar.ſ.q.diſſol.q.ſ.* F. Rotulæ.

Poſſunt & alia ex Syr.Acetoſitat.Citri,de ſucco Acetoſæ,Granator.Oxyſaccharâ,Rob Ribium,& ſimilibus parari.

Inprimis verò commendatur ſpiritus vitrioli,qui inſignem vim habet putredini reſiſtendi,obſtructiones aperiendi, febreſque extinguendi.

Vtilis eſt & confectio Alkermes,ſi cum ſucco Citri propinetur.

Vt ℞. *Confect. Alkermes* Drach. ii. *ſyr. acetoſ. citri,* Vnc.ii.*granator.rub. Idæi,*an.Vnc.i.*Aq.acetoſæ* ℔. ſem. *roſar.opt.* Vnc. ii. *ſcabioſæ,* an. Vnc.i.M. Detur ſæpius hauſtus.

Et de talibus alterantibus ſingulis ferè horis aliquid offerendum, nunc potûs, nunc Syrupi, nunc Electuarij, nunc Rotularum, nunc aliâ formâ, vt natura roboretur, venenóque reſiſtere poſſit.

Poſtquam ita malignitas ac venenoſitas maximam partem victa eſt, ſi humores vitioſi in corpore abundent, aut peſtis inprimis ab interno humorum vitio proueniat, Purgatio conueniens non omittenda eſt. Sint autem medicamenta purgantia leniora, ne vel vires debilitentur, vel humores ad aluum præcipitentur, & periculoſum alui profluuium excitetur. Eligantur etiam talia, quæ præter purgandi vim, veneno reſiſtere poſſunt, qualia ſunt, Agaricus, Rhabarbarum, Syr. roſar. ſolutiuus cum decocto Tamarind, vel Syrup. roſar. ſolut. præparatus cum Rhab. Pilulæ Peſtilential. E quibus ægro conuenientia medicamenta eligere non difficile eſt. Inter Compoſita conuenientiſſima eſt Tryphera Perſica, Syr. Diaſereos, &c.

Sunt quidam, qui Purgantia cum Alexipharmacis miſcent, atque inter hos Heurnius, qui recipit Cæpam albam excauatam, eamque Theriacæ Drach. i. cum modico puluer. Radicum Dictamni & Tormentillæ replet, ac ſub cineribus coquit, coctamque contundit, & affuſâ aquâ Cardui bened. Aceto Calendulæ, ſuccum exprimit, additque Trypheram Perſicam, idque medicamentum & purgaturum, & mox ſudorem excitaturum pollicetur: Contrarióſque eodem tempore, quod alij metuunt, motûs non timet; Cùm natura illicò ab hoſte hoc liberanda ſit, atque vſus, iſta proba eſſe, docuerit.

Proſper Alpinus, *lib. 4. de medicinâ Ægypt. capite* 15. refert, Ægyptios peſte infectorum cruribus, brachiis & inguinibus veſicatoria applicare, ex quibus vlcera multa iis in partibus, per quæ humores corrupti à naturâ expurgantur, excitentur. Alij tres longas ſcarificationes ſeu vulnera potiùs cruribus infligunt, quæ non ſanant, priuſquam ægri perfectè à peſte ſani euaſerint.

Cùm autem plerumque Natura magnam humorum venenatorum partem ad emunctoria Cordis, Hepatis, Cerebri expellere, ac Bubones & Carbunculos excitare ſoleat: Reſtat tandem, vt de Curatione Bubonum & Carbunculorum peſtilentium dicamus.

Bubonum Curatio.

Et I. *Bubones* quod attinet, alij aliter eos tractandos cenſent.

An in Bubonibus maturatio expectanda.

Sunt quidam, qui in hoc naturam planè imitandam eſſe exiſtimant, & cùm natura non niſi ſucceſſiuè ac longiore tempore maturationem eorum inſtituat: etiam Medicum id vnicum hîc operam dare debere exiſtimant, vt maturantibus medicamentis tumor iſte ad ſuppurationem ducatur. Si enim mox in principio vel veſicatoria adhibeantur, vel ſcarificationes aut inciſiones inſtituantur, non modò magnum inde dolorem, qui inflammationis maioris cauſa ſit, viréſque debilitet, excitari: ſed id etiam periculi ſubeſſe putant, ne venenum, quod à natura ad exteriora protruſum, quietum & quaſi ſopitum iacebat, hoc modo moueatur atque agitetur, & ſpiritibus atque humoribus mixtum, iterum cordi, à quo expulſum erat, communicetur. Alij contrà ſentiunt. Cùm enim materia hæc peſtilens contumax ſit, & non facilè in pus mutetur, non ſolùm maturantia adhibenda & ſuppurationem expectandam eſſe cenſent; cùm metuendum ſit, ne humor venenatus, antequam in pus mutetur, iterum ſpiritibus & humoribus facili de cauſâ communicetur. Ideóque cùm longè maius hîc, quàm in aliis non peſtilentibus Bubonibus, periculum ſubſit, id vnicè agendum exiſtimant, vt peſtilenti veneno exitus, quem natura quærit, aperiatur, reliquúmque poſtea conuenienti modo maturetur. Vnde non ſolùm veſicantia mox adhibent, ſed ſcalpello cutem incidunt.

Verùm diſtinctione hîc aliquâ opus videtur. Nam ſi perfectè aut certè maxima pars veneni in Bubonem è corpore eiecta videatur, id quod cognoſcitur ex eo, ſi poſtquam bubo erupit, & febris & ſymptomata remittant, atque æger meliùs habere incipiat: non peccatur, ſi concoctio, licèt non perfecta, vt in aliis tumoribus, expectetur, & ea omnibus modis adiuuetur. Si verò vel bubo non ſatis erumpat, venenúmque à naturâ non ſatis, ſeu ob naturæ debilitatem, ſeu ob veneni copiam, expellatur; vel licèt maxima veneni pars in Bubonem depulſa ſit, tamen ob eius copiam moles tumoris nimis augeatur, vnde febris & ſymptomata non ſolùm non minuuntur, ſed augentur, ægérque meliùs non habeat: nullo modo cunctandum, ſed vnicè danda opera eſt, vt veneno exitus pateſiat. Atque tunc fruſtra expectatur maturatio, quæ in materiâ tam venenatâ ante mortem ægri nulla futura eſt.

Etſi itaque Cucurbitulæ ſiccæ etiam verſus ambitum corporis trahant: tamen his vtiliora ſunt veſicantia. Et cùm vnicè danda ſit opera, vt venenum non ſolùm à corde auertatur, ſed etiam planè è corpore eliminetur, ne vllus ad illud ei regreſſus detur, commodiſſimum eſt, vt cutis ſcarificetur aut incidatur, vt manifeſtâ viâ patefactâ non ſolùm liberiùs expiret, ſed & humores peſtilentes & corrupti effluere poſſint. Neque vllus metus eſt, quod nonnulli exiſtimant, ne venenum per hoc remedium agitatum ad cor regrediatur. Cùm enim via ipſi pateſiat, potiùs per illam à natura è corpore eiicitur. Et ſi ſimpliciter hoc metuendum eſſet, etiam in Carbunculo peſtilenti maturatio expectanda eſſet: cùm tamen extra dubium ſit, Carbunculum mox ſcarificandum eſſe, vt exitus veneno peſtilenti detur. Manifeſtum etiam eſt, naturam non à loco dolente attrahere, ſed ad dolentem locum humores mittere. Neque dolor extimeſcendus, qui ex vnâ atque alterâ ſectione adeò magnus oriri non poteſt; & licèt dolor aliquis inde oriatur: è duobus tamen malis minus eligendum, præſtátque, cum aliquo dolore ægrum ſeruare, quàm ſine dolore venenum in corpore relinqui, à quo mors expectanda ſit. Immò dolor leniri poteſt lacte calente, in quo flores chamæmeli cocti ſint, atque aliis, vt mox dicetur.

Veſicant. *Scarific.*

Veſicantia.

Vt igitur venenum è corpore tollatur, aut veſicatorium aliquod adhibeatur; vt

℞. *Cantharid. demptis alis & capitibus part. j. fermenti partes iii, aceti parum.* Miſce.

Vel ℞. *Sem. ſinapi, cortic. median. ſambuci partes aquales.*

Contundantur, & cum aceto miſceantur in formam cataplaſmatis, quod inducatur linteo albo.

Vel ℞. *Fol. ſambuci, ſem. ſinapi, nucleorum nucum rancidarum partes aquales.*

Terantur & applicentur, Loco priùs theriacâ circumcircà illito.

Aut Cauterio potentiali, vel ferro cutis aperiatur, vt peſtilenti humori egreſſus detur, ac via ſit, per quam natura peſtilens venenum è corpore expellere poſſit. Ac ſi dolor aliquis ex inciſione oriatur, Ouum recens cum oleo roſaceo mixtum buboni imponatur.

Magno etiam cum commodo, licèt inciſio facta non ſit, pulli gallinacei vel columbini, circa anum deplumati, buboni applicantur: idque ſæpius cum nouis pullis repetitur: Hoc modo enim & dolor mitigatur, & venenum euocatur. Nonnulli bufonem exſiccatum vino macerant, dum molleſcat, & buboni imponunt.

Poſtea detur opera, vt materia reliqua per idonea medicamenta maturetur. E. g.

℞. *Rad. althaa* Vnc. iii. *farina lini, fœnugraci*, an. Vnc. i. *rad. lilior. alb. ſub cinerib. coctar. & contuſ.* num. vi. *ficuum contuſ. fermenti*, an. Vnc. ii. ſem. *fimi columbini.* Vnc. i. ſem. Coquantur *in decocto radic. althaa & flor. chamameli in formam pultis:* Poſtea adde *pinguedinis*

porci

porci. Vnc.iiii.*olei lilior. alb.* Vnc.ii.ſem.*ſcorpion.* Vnc.i. ſem.*croci*.Scr.i.

Iterum coque in formam cataplaſmatis.

Alij cæpam cum theriacâ ſub cineribus coctam cum Emplaſtro maturante & oleo ſcorpionum miſcent atque applicant.

Nonnulli quidem theriacæ vſum hîc reformidant, quod puris generationem impediat: verùm ſi maturantia admiſceantur, facilè hoc incommodum vitari poteſt,& nihilominùs venenum Theriaca euocat.

Vel ℞. *Rad. althaa, lilior. alb.* an. Vnc.i. Coqu. ad mollitiem,& per ſetaceum traiiciantur. Adde *pulueris dictamni albi, ſcordij*,an.Vnc.i. *caricas pingues* num.iii. *Cum oleo lilior.& chamamel.* F. Cataplaſma.

Eſt quidam Guilielmus Magiſtrius, vt neque hoc prætercam, qui ſcribit, ex attrahentium hîc genere eſſe & balneum tepidum ex aquâ fontanâ,aut potiùs lacte vaccino, in quo æger duabus horis à cibo ſtare debet, ſpatio trium aut quatuor horarum, ad medias vſque coxas, eoque modo venenum non tantùm ad exteriora allici,ſed etiam vt plurimum integrè reſolui.

In locum inciſione apertum tale digeſtiuum adhibendum.

℞. *Terebinth.* Vnc.ſem. *vitellum oui vnius,olei roſar.* Vnc. ſem. Miſce.

Quòd ſi ob inciſionem minùs profundam bubone maturato pus adhuc concluſum contineatur,ſcalpello aperiendus eſt: Vbi pus iam fluere incipit, hoc vnguentum adhibeatur.

℞. *Terebinth. mellis roſati*, an.Drach.vi.*farina hordei q.ſ.* F.linimentum.

Simúlque hoc Emplaſtrum applicetur.

℞. *Empl. diachyli ſimpl.* Vnc. iiii. *ammoniaci,galbani vino ſolut.* an. Vnc. i. Miſceatur in mortario piſtillo calido,addendo:*Rad.cynogloſſ.*Vnc.ß. *pulu.bufon. exſiccati. rad. valerian. ſcabioſa*, an. Drach. ii. *ebuli.* Drach.i.ß. *leuiſtici.* Drach. i. *olei lilior.& ſcorpion. q.ſ.* F.Emplaſtrum. Poſtea hoc vnguento vtendum.

℞. *Terebinth.*Vnc.i. *mellis roſati, farina hordei, ſarcocolla,thuris,myrrha*,an.*q.ſ.* F.vnguentum.

Hoc verò inprimis attendendum ne vlcus citò claudatur, ſed ſtudioſè potiùs apertum ſeruandum,donec, quicquid veneni eſt in corpore, effluxerit.

Nonnunquam accidit, vt bubones non ſuppurentur, ſed diſcuſſo veneno, & tenuiore parte materiæ per inſenſibilem tranſpirationem, craſſior in glandulis relinquatur: ne igitur dolor ſæpe recurrens,ac moleſtia inde ægro creetur, reliquiæ emolliendæ & diſcutiendæ ſunt, id quod fiet emplaſtro de Meliloto, oxycroceo,& ſimilibus.

¶ [Grauiſſima, & magni momenti eſt quæſtio hæc; cùm in talibus morbis malignis aliquid præter rationem tentare, cum ægri periculo coniunctum ſit. Cùm verò & de venæſectione, & de purgatione ſeorſim quæratur, de vtraque ſeorſim agemus. Et primò quidem venæſectionem quod attinet, nonnulli eam inſtituendam eſſe, planè negant. Ita Fernel. 2. *de abdit. rer. cauſſ. cap.*11. ſcribit,in peſte à venæſectione & valida purgatione abſtinendum eſſe: additque cauſſam, quòd talia mala à venenata qualitate ſcaturiant, quæ antidotis propterea, peſtilenti veneno contrariis, expugnanda,& per ſudores eiicienda eſt. Petr.Sal. Diuerſus etiam, *de peſtil.febr. cap.*21. prolixè hanc quæſtionem agitat,& concludit, in peſtilenti febre venam ſecandam non eſſe. Idem ſtatuit Paræus,*lib.*21.*cap.*21. & alij Medici multi, qui in bubone peſtilenti præcipuè metuunt, ne venæſectione natura ab opere ſuo, quo materiam peſtilentem ad locum ignobiliorem deponere conatur, auertatur,& humor malignus ad interna reuocetur. Præterea vires valde languent in talibus morbis,& propterea non facilè admittunt venæſectionem.

Alij contrà, vt Trincauellius, Maſſarias, *de peſte*, Nicolaus Maſſa, Iohan. Baptiſta Gemma, *de bubonis & carbunculi peſtilentis curatione*, venæſectionem admittunt; cùm ſæpe in peſte infectis magna ſatis ſanguinis naturam onerantis copia adſit, qui facilè inflammationes parere, & febrem augere poteſt, neque alia remedia neceſſaria corpori ita repleto tutò adminiſtrari poſſint,& experientia teſtetur, ſanguinis miſſionem in talibus morbis multis profuiſſe.

Verùm quæ in genere de ſanguinis miſſione in peſte, *ſuprà,hoc cap.* dicta ſunt, etiam de peſte cum bubone coniuncta locum habent; nimirum tum ſaltem venæſectionem locum habere, vbi & ſanguinis copia adeſt, vt metuendum ſit,niſi minuatur ſanguis, febrem putridam periculoſam accedere poſſe;& quidem id maturè & in principio ſtatim faciendum eſſe. In bubone tamen peſtilenti ita venæſectio inſtituenda, vt natura à conatu ſuo nullo modo auocetur, ſed potiùs is eâ adiuuetur, & humor peſtilens, qui ad bubonem à natura protruditur, ad interiora reuocetur. Itaque ſi in aliquo loco bubo erumpat, vel dolor aliquis bubonem erupturum præſagiat, non in loco à parte affecta longinquo vena aperienda, ne materia ad interiora retrahatur, ſed potiùs ita inſtituatur venæſectio, vt motus naturæ adiuuetur. Ac proinde ſi poſt aures parotis,vel ſub axillis bubo eruperit,vel erupturus putetur,in brachio eiuſdem lateris vena aperienda: ſi verò in inguinibus tale quid fiat, ſaphæna, vel alia pedis eiuſdem lateris ſecāda, vt ita ad locum affectum materia potiùs attrahatur, quàm aliò auocetur. *Deciſio.*

De purgatione maior difficultas eſt. Verùm cùm eâ de re prolixè, *lib.*5. *Inſtit. part.*2. *ſect.*1. *cap.*6. & *ſup. hoc ipſo cap.* egerimus, quæ ibi dicta ſunt,hoc loco repetere nolo. Hoc ſaltem addo, Zacutum Luſitanum, *de prax. Med. Adm. lib.*3. *obſeru.*119. prolixè defendere, in bubone peſtilenti purgandum eſſe. Verùm nullis rationibus vtitur, ſed ſaltem autoritatibus pugnat, quæ ſine rationibus ad controuerſiam tanti momenti decidendam non ſufficiunt: Nos, vt *locis alleg.* diximus, equidem purgationem in peſte non planè prohibemus, ſed ſuo loco, ac tempore, & maturè eam admittemus: verùm cùm iam bubones & carbunculi eruperint, tutò exhiberi purgantia poſſe, perſuaderi non queo, imprimis fortiora.] *De purgatione.* *Affirmatiua Zacuti Luſitani.* *Sententia Autoris.*

Carbunculos tandem quod attinet, ij ſtatim ſcarificandi ſunt, & quidem ſatis profundè, vt humor peſtilens & corruptus ſanguis euocetur: poſtea imponendum eſt Emplaſtrum aliquod conueniens, cuiuſmodi eſt hoc:

℞. *Farina lentium, fol. plantagin. vua lupina*, an. M.i. *medulla panis ſecalini* ℥. iii. Coqu. in formam Cataplaſ. quod calidum applicetur, ſingulíſque 4.horis renouetur.

℞. *Theriac. mithridat.* an. ʒ.i. *fermenti ac.* ℥.ß. *ficuum.* num.iii. *capam ſub cinerib. aſſatam* num. i. *allij aſſati*.ʒ.i.ß. *fimi columbin.*ʒ. ii. *ſem ſinap.*ʒ.i.ß. *croci* ℈. iiii. *ſapon.Venet.*ʒ.i.ß. *butyr. rec.* ℥.ß. Miſce.

Inprimis commendatur Emplaſtrum de Fuligine, quod ſic paratur.

℞. *Fuliginis camini.* ʒ.x.*fermenti, therebinth. butyri*,an.℥.i. *ſaponis Veneti.* ℥.i.ß, *mellis roſati* ʒ.vi.*ſalis commun.* ℥.ß. *vitellos ouorum.* ii. *theriac. mithridat.* an. ʒ.ii. Miſce.

Vel ℞. *Rad.conſolida. ſcabioſa*, an. ℥. ß. *ſalis petra.* ʒ. ii. *vitellum oui vnius.* Miſce.

Vel quod ſæpe probatum eſt: ℞.*Succi rad.conſolid. ſcabioſa, pedis columbini*, an. Cochl. vi. *farina lentium, hordei*, an. Cochl.iii. Miſce.

Commendatur & Emplaſtrum Angeli Salæ hoc:

℞. *Gummi ſagapeni, ammoniaci, galbani*, an. ℥.iii. *terebinthina cocta, cera virgin.* an.℥.iii.ß. *magnetis Arſenicalis ſubtil. pulu.* ℥.xviii. *rad. Aron.pulu.*℥.viii.

Gummata defecata priùs oportet eſſe aceto ſcillitico, coctáque in formam Emplaſtri & pondere æſtimata.Tum

demum

demum Emplaſtrum inde cum aliis ſpeciebus ſ. a. concinnetur. Ad foras alliciendum venenum viruſque in pus conuertendum, excellenti ſpecificáque virtute pollet.

Præparatio Magnetis Arſenicalis ſupradicti.

℞. *Arſenici Cryſtallini, ſulphuris viui, antimonij crudi, an. part. æqual.*

Pilo ſimul ſubigantur in mortario ferreo, mittanturque in matracium vitreum ſatis forte in furnum venti, poſteà in arenam poſita ignem tamdiu ſubtus habeant, donec vitro bene calefacto dictæ ſpecies ſimul inſtar picis colliquentur. Id quod cognoſces, ſi, dum filo fundum contigeris, materia adhæreat, trahatúrque inſtar Terebinthinæ. Poſtea frange vitrum, refrigeratamque materiam ſubfuſcam quæ repræſentat lapidē, ſubtiliter tere, & ad vſum cuſtodi.

Poteſt & Bufo ſiccatus vino maceratus imponi. Ad loca vicina verò, & ne venenum versùs interiora recedat defenſiuum aliquod ex refrigerantibus, ſiccantibus & adſtringentibus adhibetur, vt vnguentum de Ceruſâ cum Bolo.

Vel: ℞. *Olei roſacei* ℥. i. ß. *Aceti roſacei* ℥. ß. *Boli armeni q. ſ.* F. Cataplaſma.

Nonnulli cotylam fœtidam contundunt, & circa carbunculum applicant, ſæpiúſque renouant. Neque inutile fuerit, ſi multus ſanguis corruptus circa carbunculum deprehendatur, venam ſub carbunculo aperire, vt ſanguis ille corruptus euacuetur, nec iterum ad cor feratur.

Et, ſi calor Carbunculi ſit nimius, vt non ſolùm vicinas partes inflammet, ſed ſummum dolorem excitet, applicari poteſt Emplaſtrum de Cynogloſsâ, vel de pomis granatis, quod fit ex pomis Granatis acidis, ad molliciem coctis, & per ſetaceum traiectis: idque ſingulis 4. horis renouandum eſt. Scribit quidem Petrus Droettus, malè eos ſentire, qui exiſtimant malum punicum ad inhibendum copioſum humorum fluxum adhiberi, cùm potiùs attrahat, & inde in magnum tumorem celeriter bubo (nam de Bubone loquitur; quod tamen etiam Carbunculo applicari poteſt) accreſcat. Sed parum in eo ſibi conſtat. Nam mox addit: Debet autem Cataplaſma vicinas Buboni partes contegere; vt ex iis velut humorem exprimat in glandulam tumentem.

Eſchara vbi generata fuerit, vnguento adimenda.

℞. *Pingued. porci rec. ſine ſale* ℥. i. *Vitellum oui vnius farinæ tritici* ʒ. i. Miſce.

Vel: ℞. *Pulueris radic. altheæ* ℥. i. ß. *bugloſſæ* ℥. ß. *farinæ fænugræci, lini an.* ℥. i. ß. *Coqu. & cum Butyro ſine ſale.* F. Cataplaſma.

Eſchara, vbi ſublata fuerit, mundandum vlcus vnguento de Apio: poſtea adhibetur vnguentum Baſilicum vel aureum, & applicatur emplaſtrum de Minio.

Nonnulli referunt, ſi Sapphiro in cute circa carbunculum circulus ducatur, non ſolùm præcaueri, ne latiùs ſerpat, ſed & venenum extingui. Interim, dum ſanatur carbunculus, ſingulis ſeptimanis bis hæc vel alia conueniens potio offeratur, vt quicquid veneni in corpore reliquum eſt, per eam expellatur.

℞. *Aq. Scabioſæ, flor. calendulæ an.* ℥. ii. *boli armeni, vel terræ ſigill.* ʒ. i. Miſce.

Atque hæc de præſeruatione & curatione peſtilentiæ ſufficiant. Potuiſſem equidem plura medicamenta congerere: verùm, vt ſuprà etiam dictum, talia paſſim plurima extant, præcipuè apud authores, *cap. præced. p.* 407. allegatos, vt & Vnzerum, *in Antidotario Peſtilentiali*, vt potiùs de delectu, quàm copiâ ſollicitos eſſe deceat. Vt tamen etiam iis qui copiâ delectantur, ſatisfiat, faſciculum remediorum talium in fine huius libri ſubiungemus.

Quâ verò ratione ſymptomatibus, quæ peſte infectis accidere ſolent ſuccurrendum ſit, ex iis, quæ infrà, *cap. vlt.* huius libri dicentur, patebit.

CAPVT VII.

De Peſtilentis ac malignæ febris naturâ, & à peſte differentiâ.

PRæter peſtilentiam cætera mentio fit febrium peſtilentium & malignarum. Quæ ergo inter hæc tria, peſtilentiam ſcilicet, febrem peſtilentem & malignam ſit differentia, quæque peſtilentis & malignæ febris natura, iam explicandum; cum à paucis genuinam inter hæc tria differentiam monſtrari videamus.

Omnium autem hac de re opiniones recenſere & examinare longioris operæ foret. Vt quiſque de peſte ſentit; ita eam ab aliis diſtinguit. Vnam atque alteram opinionem recenſere placet. Antonius Portus & nonnulli alij, qui peſtem ſine febri dari non putant, peſtem & peſtilentem febrim non diſtinguunt. Peſtem verò & peſtilentes febres ab aliis febribus ſaltem modo & gradu putredinis differre ſtatuunt. Primò quidem à reliquis putridis, quæ nihil peſtilens vel magnum habent, hoc modo diſtinguunt, quòd peſtis & peſtilens febris non à vulgari putredine, ſed largâ, profundâ, ſordidâ, concluſâ, ad minima elaboratâ & in lentore quodam conſtitutâ, à qua ſemina contagionis emanant, proueniat: reliquæ verò putridæ à vulgari ſaltem putredine oriantur. A malignis verò febribus peſtem & peſtilentes febres ita diſtinguit, quòd illæ quidem à putredine etiam non vulgari proueniāt, quæ tamen contagioſa non ſit. Quibus addit Portus & differentiam à loco, quod in peſte & peſtilentibus febribus putredo ſpiritûs & humores in cordis ſinibus exiſtentes, vel ipſum corpus viſceris occupet: in aliis verò febribus in partibus à corde remotioribus putreſcant humores: ſtatuitque ſi putredo ſecundùm omnes gradûs & conditiones modò deſcriptas daretur, niſi tamen in contentis in corde extiterit, contagioſam febrem & malignam eſſe poſſe; peſtilentem tamen non eſſe.

De pe- peſtile- febris - mine - opinio- Ant. P-

Verùm ſuprà ſufficienter demonſtratum, materiam peſtis in ſola putredine, quocunque etiam modo deſcribatur & limitetur, quærendam non eſſe. Et proinde peſtis ab aliis febribus diſcrimen ex ſolis putredinis gradibus deſumi non poſſe.

Ludouicus Mercatus, *lib.* 3. *parte* 1. *claſſ.* 1. *art.* 4. *quæſt.* 176. ſatis prolixè hac de re diſſerit. Primò quidem docet, peſtilentialem naturam non eſſe morbi genus ſpecie diſtinctum ab aliis tribus vulgo notis, puta morbis intemperiei, malæ conformationis & ſolutæ vnitatis: additâ ratione (ſed quæ falſa) quòd nullum morbi genus reperiri queat, præter intemperiem, malam compoſitionem, & ſolutam vnitatem; ſtatuitque peſtem ſaltem eſſe accidens ac modum & conditionem, aut quid extrinſecùs accedens cuiuis horum: peſtem nimirum pro materiali eſſe morbum, cui adhæret venenoſa conditio; pro formali verò truculentam & pernicioſam naturam illi morbo additam, quæ adeò peſtilens ſit, vt propriam morbi conditionē obumbret & proprium nomen mutet, vt peſtis nuncupetur. Reliqua verò, quæ deinde prolixè hac de re ſcribit, ſi expendamus, res eò redit. Tres eſſe in peſte conditiones: 1. vt ſit vulgaris. 2. vt ſit pernicioſa. 3. vt ſit contagioſa: Et in quocunque morbi genere hæ conditiones reperiuntur, illum peſtem appellari poſſe ſcribit; vbi vna vel plures deficiunt, ei peſtis nomen non eſſe tribuendum. Itaque etſi aliquis morbus ſit pernicioſus & lethalis ac ipſa peſtis; tamen ſi contagioſus non ſit, peſtilentem non eſſe appellandum: cōtrà licèt aliquis morbus contagioſus ſit: tamen ſi pernicioſus non ſit, peſtem dici non poſſe.

Peſtem

Peſtem itaque ab aliis febribus putridis primò hoc modo diſcernit, quòd aliæ febres putridæ non habeat tantam putredinem, ſed ſolùm ſuperficialem, & ex communibus cauſis, obſtructione ſcilicet aut cutis denſitate, oriantur; neque de ſe ſemina contagij effundant: peſtilentes verò etiam citra obſtructionem ſolâ ſeminarij vi progigni poſſint; atque eædem contagioſę ſint.

Inter peſtem verò & peſtilentes morbos tale diſcrimen conſtituit. Peſtilens, inquit, morbus vnus cùm ſit, vnúmque ſolum ad naturæ ſuæ integritatem requirat, talis haberi debet, ſi pernicioſus ſit & contagioſus. Præterea plerumque ex interno corporis vitio prauiſque humoribus principium ſortitur, & tandem nulli morborum ſorti adſtrictus eſt, ſed liberè adiungi poteſt omnibus morbi ſpeciebus, ita vt vno tempore febres tertianæ, continuæ, catarrhi, peſtilentes eſſe poſſint, peſtem tamen non generent, quia ſcilicet non ſint vnius conditionis & ſpeciei, quod neceſſarium eſt ad veram peſtis naturam. Peſtis verò ratio etſi morbis peſtilentibus affinis ſit, & eodem modo in pernicie & contagio ſita ſit: tamen aliis modis eam à morbis peſtilentibus differre docet. Primò quidem, ait, vt peſtis fiat, vna tantùm futura eſt morbi ſpecies omnibus peſte correptis, ſiue ea ſit febris, ſiue dyſenteria, aut quiuis alius morbus, ita vt omnes vnâ morbi ſpecie afficiantur; pernicioſâ tamen & contagioſâ. Deinde quòd peſtis varias ſortiatur cauſas externas, generantes & efficientes, ob quarum diuerſitatem variæ oriuntur peſtis differentiæ & ſpecies.

...tia ...liare ...genus

Etſi verò in hac ſententiâ aliquid veri contineatur: tamen multis quoque modis à vero aberrat. Primò enim falſum eſt, quod ſtatuit, peſtilentiam non peculiare morbi genus eſſe ideò, quod non detur aliquod morbi genus, præter intemperiem, malam conformationem & ſolutam vnitatem. Nam & propoſitio peccat & ratio, quæ ad eam conformandam adducitur, falſa eſt. Rationem enim quod attinet, firmiſſimis, vt exiſtimo, argumentis monſtratum eſt, *libro 2. Inſt. p. 1. capite 4.* dari in ſimilaribus alios morbos, præter intemperiem, cuius generis etiam peſtis eſt. Neque enim peſtilentia modus ſaltem morbi eſt, vt ſuprà monſtratum, ſed peculiaris morbus, cui alij coniunguntur, modò plures, modò pauciores. Nam modus nullam peculiarem indicationem ſuppeditat, nec curatur; id quod in peſte fit, vbi ipſi peſtilenti diſpoſitioni remedia opponimus.

Neque eo quis effugiet, ſi dicat, peſtilentiam ſaltem in cauſâ eſſe, nullum verò peculiarem in corpore humano morbum excitare. Refutatum enim hoc eſt, *loco allegato, pag.* 151. vbi monſtratum, à cauſis occultâ vi agentibus ſimiles naturæ cauſæ morbos induci. Et cùm, vt ipſe Mercatus docet, ibi neceſſariò peſtilentia exiſtat vbi formales eius effectûs conſpiciuntur: certè non ſaltem in cauſâ venenum peſtilens eſſe ſtatuendum; ſed cùm omnis forma per formales illos, quos appellat, effectûs patienti ſuam naturam imprimere, illique nouam diſpoſitionem inducere nitatur: etiam hoc in peſte fieri, negandum non eſt. Et cùm alij morbi omnes ob formalem rationem ad certas claſſes redigantur; & formalis ratio differentias morborum pariat: cùm peſtilentiam formalem quandam morborum rationem eſſe agnoſcat, cur non etiam cõcedat, eam peculiare morbi genus conſtituere? Præterea peſtem non eſſe ſimplicem modum, ſed morbum principalem & peculiarem, ex eo patet, quod qui eâ corripiuntur & contagium ab alio ſuſcipiunt, non neceſſariò eundem illum morbum intemperiei, conformationis & ſolutæ vnitatis accipiunt, quo ille, qui eos infecit, laborabat; peſtilentem tamen morbum eundem contrahunt.

...ſæper ...peſtem ...ntur.

Deinde falſa eſt differentia, quam inter peſtem & peſtilentem morbum conſtituit, quòd ſcilicet peſte correptis omnibus eadem ſit morbi ſpecies, ſiue ea ſit febris, ſiue alius morbus: vbi verò plures morbi vagantur, non eſſe peſtem, ſed ſolos peſtilentes morbos. Nam licet in peſte quâlibet, vna veneni peſtilentis ſit ratio: tamen ſymptomata & morbi, qui ab eâ excitantur, ſæpe ſunt plures & diuerſi, nunc febres, nunc dyſenteriæ, nunc pleuritides, nunc alij morbi. Neque cùm peſtis contagioſa eſſe, eandémque morbi ſpeciem aliis communicare dicitur, id ita accipiendum eſt, quaſi morbi illi noti, & ſymptomata eadem, quæ peſte laborantem infeſtârunt, neceſſariò, etiam infecto communicentur, ſed ſatis eſt ſi venenum idem illi communicetur, à quo occultus morbus ſimilis, ſimiliſque venenata in corpore diſpoſitio excitetur; licèt ſymptomata pro variâ corporis laborantis conſtitutione non ſemper eadem ſequantur. Id quod cuilibet in qualibet peſtilente conſtitutione obſeruare facillimum eſt.

Hercules Saxonia peſtem & febrem peſtilentem non pernicie aut veneno, ſed ita diſtinguit, quòd peſtis ſit morbus pernicioſus, vulgaris: febris peſtifera verò propriè accepta ſit morbus pernicioſus ſporadicus. Verùm nec hoc planè ſatisfacit. Nam dantur febres plurimæ peſtilentes, quæ ſunt quidem pernicioſæ, ſed non ſporadicæ, verùm epidemiæ: veræ tamen peſtilentiæ nomen non merentur. *Her. Saxonia.*

Verùm plures opiniones recenſere ſuperſedemus, & rem breuiter ſic concludimus. Peſtis naturam in occultâ quadâ & homini planè aduerſâ qualitate ſitam eſſe, eandémque contagioſam eſſe, ac habere poteſtatem in alios ſeſe diffundendi, ſuprà ſatis explicatum eſt, & nemo, vt opinor, facilè negauerit. In quocumque ergo morbo hæ conditiones reperiuntur, vt ſcilicet plurimis pernicioſus ſit, & facilè in obuios quoſque per contagium diffundatur: is peſtis appellari poteſt, ſiue febrem habeat coniunctam, ſiue non habeat. Si autem febrem habeat coniunctam, & peſtem & peſtilentem febrem ſine diſcrimine appellari poſſe exiſtimamus; modò hoc teneamus, febrem non eſſe de naturâ & eſſentiâ peſtilentiæ, vt ſuprà dictum. Et hac ratione febris peſtilentialis & peſtis nec eſſentiali cauſâ, nec proximâ, nec remotis nec ſubiecto differunt. *Peſtis ac peſtilens febris interdum nõ differunt.*

Quia autem ab Autoribus non paucis peſtilentia à febribus peſtilentibus nonnullis ſecernitur, & nonnulli etiam febres peſtilentes ſine peſte conſtituunt cum Galeno, *3. epid. com. 3. t. 57. & de præſag. ex pulſ. capite* 4 explicandum eſt, quænam ſint illæ febres peſtilentes, quæ à peſte differunt. Tales autem ſunt illæ, quæ illam formalem Peſtis rationem non habent, & ob ſimilitudinem quandam perniciei ac ſymptomatum ita dicuntur: in quibus ſcilicet vel pernicies illa, vel contagium, quorum vtrumque in peſte conſpicitur, & maximum eſt, deeſt, vel ſi vtrumque habent, minùs tamen pernicioſæ & contagioſæ ſunt, vel quæ licèt valde quidem malignæ ſint, citra tamen conſtitutionem & ſtatum anni peſtilentem, quem peſtilentiam quandoque nominari ſuprà diximus, vagãtur. Et omninò peſtilentes febres ſine peſte eæ dicuntur, vbi humorum corruptio nondum quidem ſummum illum gradum, qui peſtilentis veneni naturam conſtituit, attigit: ipſæ tamen etiam veneni & malignitatis aliquid peſtilenti ſimilis obtinent. Hinc has febres plerique ſporadicas eſſe ſtatuunt, & Crato, *conſ.* 275. hac vtitur diſtinctione. *Febris, inquit peſtilens alia eſt priuata, alia publica. Priuata, quæ minùs ſæua & contagioſa eſt, nec omnib. exitialis, internas habet cauſas, à quibus in corpore putredine ob humorum prauitatem, ortâ, cordis calor non tam à calore putredinali, vt in aliis febribus putridis, quàm malignitate opprimitur. Hæ febres, ſi eò progreſſæ fuerint, vt corpora iam morbidam exſpirationem habeant, quæ omnibus eſt contagioſa, non ampliùs peſtilentes priuatæ, ſed publicæ fiunt. Priuatas autem dicimus, quia vitioſos humores continent, inuadunt, nec niſi conuerſantes valdè prædiſpoſitos* *Febres peſtilentes ſine peſte.*

poſitos lædunt. Publica verò ſunt, quia propter morbidam exſpiratione contagioſa conuerſantibus exiſtunt, & in aëre atque veſtibus ſeminaria cōtagij relinquūt. Hæc Crato.

Hæc tamen dextera & commodâ explicatione indigent. Verum eſt, febrem peſtilentialem in ſpecie dictam & peſtem cauſâ eſſentiali non conuenire. Quamuis enim vterque affectus à veneno fiat: non tamen fit vterque ab eodem veneni genere. Neceſſarium tamen non eſt, vt ſemper cauſis efficientibus, præcipuè remotis differant, & peſtis à cauſa ſolùm communi; aëre ſcilicet aut victu communi, proueniat; peſtilens verò febris ex humorum priuatâ corruptione oriatur; Atque hinc peſtis publica ſit, peſtilens verò febris priuata. Nam fieri poteſt, vt etiam febris peſtilens ſine peſte, quam appellat, producatur à cauſâ communi, aëris ſcilicet vel victus vitio; quæ tamen verâ peſte & peſtilente febre eo differat, quòd illum venenoſitatis & contagij gradum non attigerit; & ſi plures iuguler, non tamen contagioſa ſit; aut ſi vtrumque poſſit, non tamen niſi conuerſantes, & quidem prædiſpoſitos inficere, nec etiam contagij ſemina ad diſtans ſpargere, aut per fomitem in loca longè diſſita transferre poſſit.

Peſtis & peſtilentis febris, diſcrim. Summa hæc eſt: peſtis & peſtilens febris in ſpecie dicta principaliter perniciei & contagionis vehementiâ differunt; quæ non ſolùm in ſporadicis, ſed & epidemiis febribus peſtilentialibus minor quàm in ipſa peſte animaduertitur. In ſporadicis tamen febribus differentia illa longè manifeſtior eſt. Sporadicæ enim non ſolùm eſſentia & veneni ratione, ſed etiam cauſarum diuerſitate differunt. Cauſæ enim febrium peſtilentialium ſporadicarum, & aliorum morborum priuatorum particulares ſunt & priuatæ; peſtilentiæ verò cauſa ſemper communis eſt.

Peſtilentium & malignarum febrium diſcrimen. Si quis porrò quærat; quænam inter peſtilentes & malignas febres ſit differentia: Authores quoque non parùm diſcrepare animaduertet. Nam ſi quis ſolùm eas velit appellare malignas, quæ à Cratone peſtilētes priuatæ appellantur, & reliquas, ad harum differentiam, peſtilentes: is nullam inter peſtem & febrem peſtilentem differentiam conſtituit; cùm tamen à pleriſque tria hæc diſtinguantur; peſtis, febris peſtilens, & febris maligna. Præterea certum eſt, etiam malignas ſtrictè appellatas epidemias eſſe poſſe; non ſolùm priuatas. Et cùm in malignis etiam febribus, præter putredinem & calorem, occulta & venenata qualitas adſit: non quidem is peccare videtur, qui omnes febres, quæ à verè & propriè dictâ peſte differerunt, in quibus tamen maligna & venenata qualitas apparet, ſeu peſtilentes, ſeu malignas appellarit: Quia tamen non omne venenatum peſtilens eſt; & apud Medicos non ſolùm febres, ſed & tumores, vlcera, aliique morbi maligni appellantur qui ab omni peſtilentiæ labe immunes ſunt; non immeritò malignus à peſtilenti diſtinguitur, & peſtilens opponitur non peſtilenti, malignus, benigno.

Malignus morbus quis. Et in genere benignus morbus eſt, vt *libro. 2. Inſt. part. 1. capite. 11.* dictum, qui ſupra propriam naturam nullum graue ſymptoma habet. Malignus autem quem peiora, quàm pro ſuæ eſſentiæ ratione, ſymptomata comitantur: ſeu, vt Galenus *lib. 1. prorrhet. t. 14.* habet, maligni morbi ij appellantur, quicunque periculum minantes, ſpem ſalutis non adimunt.

Febris maligna duplex. Si tamen quæratur; vnde illa praua ſymptomata in malignis proueniant: diſtinctione opus eſt. Febris enim maligna duobus modis dici, & præter febris propriam naturam grauiora ſymptomata habere poteſt: Primò, cùm omne quidem venenum à febre abeſt, ob cauſæ tamen vehementiam & malam aliquam qualitatem, v. g. humoris cruditatem, acrimoniam, vel loci affecti rationem, curatio difficilis redditur, & grauiora apparent ſymptomata. Deinde cùm ob occultam & venenatam qualitatem grauiora apparent ſymptomata, morbúſque periculoſior euadit. Prior febris malignæ ſpecies, quomodo à peſtilentibus differat, manifeſtum eſt. Sed de illa hîc nobis agere inſtitutum non eſt; ſed de iſtâ inprimis, quæ ob occultam & malignam qualitatem talis dicitur. Ideóque cùm quæritur, vnde in hiſce febribus grauia illa ſymptomata accidant, cauſa alia vix reddi poterit; niſi quòd, materia, à qua febris excitatur, occultam aliquam, & ad venenoſitatem accedentem qualitatem habeat, ob quam magis læditur æger, quàm ab aliâ eiuſdem generis febre, quæ nihil tale obtinet. Itaque res eò redit, vt minor in his ſit pernicies quàm in peſtilentibus; vt ſicut peſtilentes à peſte differunt, ita malignæ à peſtilentibus non niſi gradu perniciei diſtinguantur. Perniciei gradu dico, non gradu veneni. Nam hîc facilè conceſſerim ſicut venena alia à peſtilenti veneno ſpecie differunt: ita & malignam illam in febribus malignis materiam & qualitatem ſpecie à peſtilenti veneno differre. Quia tamen vtriuſque ratio nobis ignota & occulta eſt, & non niſi effectibus nobis innoteſcit, ac vtrumque homini infeſtum & noxium eſt; gradu perniciei differre diximus; quòd ſcilicet pernicies & contagium in peſtilentiâ ſint maxima, & ſummum gradum obtineant; minoris vehementiæ ſint in febrib. peſtilentialibus in ſpecie dictis; minoris adhuc in febribus malignis propriè appellatis: licèt procul dubio materia, à qua peſtis prouenit, ab eâ, à quâ febris peſtilens generatur, & à quâ maligna producitur, ſpecie differat. Imò contagium in malignis ſæpe planè abeſt.

Peſtilentium & malignarum febrium diſcrimen. Vnde plerique peſtem & peſtilentes febres à malignis ita diſcernunt. Primò quòd peſtis & peſtilens febris ex aëre & contagio ortū trahat: malignæ potiùs ex morboſo apparatu proueniant: Quod quò vſque verum ſit, iam dictum. Deinde quod peſtis & peſtilentes febres non ſolùm plurimos paſſim inuadant, ſed etiam maximam partem eorum, quos inuaſerant, interimant: Malignæ autem febres licèt plurimos inficiant: tamen non plurimos, quos inuadunt, è medio tollant, ſed plerique eorum conualeſcant, & qui moriuntur, non tam citò, vt in peſte, plerumque pereant. Sicut etiam, vt dictum, febres malignæ non ſemper contagioſæ ſunt. Præterea in peſte & in peſtilentibus febr. putredo & calor præter naturam non tam ex cauſis, à quibus aliæ febres putridæ producuntur, excitantur, ſed à deleteriâ & venenatâ ſeminarij contagioſi vi: at in malignis potiùs ex cauſis aliis, vt in febribus putridis communibus, putredo excitatur, indigentque febres malignæ magis morboſo apparatu, qui in peſtilentibus febribus ſæpe non neceſſarius eſt, cùm etiam ſine eo peſtilens venenum humores corrumpere poſſit, tandem & ſymptomatum vehementia in malignis tanta non eſt, quanta in peſte & peſtilentibus febribus, neque bubones, carbunculi, & ſimilia in iis conſpiciuntur.

Febrium malignarum natura. Nimirum malignæ febres & ipſæ prauæ ſunt: mitiores tamen, quàm peſtis & peſtilentes febres: perniciosiores autem, quàm ſimpliciter putridæ: & propterea quaſi inter peſtem & reliquas putridas mediæ, & ad veram peſtem via atque initium. In omni enim febre, quæ ſimpliciter putrida non eſt, præter vulgatam putredinem, occulta & nobis peculiari ratione aduerſa ac venenoſa adeſt materia, nunc tamen magis, nunc minùs pernicioſa. Nam vt rem paucis verbis cōprehendam, ſi ea malignitas ac venenoſitas illum gradum attigerit, vt plurimi, qui ab eâ ægrotare incipiunt intereant, & obuij quique ab ægtis inficiantur, & non ſolùm in proximos, ſed etiam in remotos, vel per aërem, vel per fomitem, contagium propagetur, peſtis appellatur, ſiue adſit febris, ſiue non adſit. Et ſi adſit febris, nihil obſtat, quò minus ille morbus peſtilens febris in genere appellari poſſit. In ſpecie tamen appellatur febris peſtilens, vbi minor venenoſitas,

minúſque

minúſque contagium adeſt; & vel quidem plerique moriuntur, alij tamen non inficiuntur, aut ſaltem maximè diſpoſiti & proximè cum ægris conuerſantes; vel licèt & contagium & pernicies quædam in febre eâdem animaduertatur, contagium tamen & pernicies non ſummum gradum attigerint, ac non pauci conualeſcant. Maligna febris mitior adhuc eſt, & licèt grauia quædam habeat ſymptomata, pauciores tamen inde moriuntur; ſiue tales febres ſint epidemiæ, & ex communi causâ ortum habeant, ſiue ſint ſporadicæ, & ex priuatâ causâ proueniant. Non ſemper etiam ita contagioſæ ſunt, vt peſtilentes verè dictæ. Verùm hac de re ſuprà *in fine cap.* 1. pluribus actum.

CAPVT VIII.

Ad quod febrium genus Peſtilentes & malignæ pertineant.

CVm duo in febribus peſtilentibus & malignis conjungantur, febris ac maligna & peſtilens qualitas: jam porrò quærendum eſt; cum quo febrium genere malignitas hæc conjungi poſſit, an cum omni, an verò certo febrium genere. Sunt autem, vt ſuprà dictum eſt, tria febrium genera; Ephemeræ, Putridæ & Hecticæ. Nonnulli ergo cum qualibet harum febrium differentiâ peſtilitatem & malignitatem conjungi poſſe ſtatuunt, ac peſtilentem nunc eſſe ephemeram, nunc putridam, nunc hecticam. Alij, vt Platerus, ad duo febrium genera peſtilentes & malignas redigunt. Nam Platerus duplex febrium malignarum & peſtilentium genus conſtituit; vnum breue, quod ex ſynocharum puratum non putridarum ſit genere: Alterum longius, quod è putridarum continuarum ſit numero. Alij tantùm in putridarum claſſem malignas & peſtilentes collocant.

Quam rem ſi quis accuratius perpendat, hoc primò animaduertet, febres peſtilentes nullas ephemeras & hecticas propriè dictas dari. Ephemeras enim quod attinet, definiuntur illæ incendio & efferueſcentiâ ſpirituum; ac tales peſtilentes illæ, quas appellant, ephemeræ non ſunt. Nam licèt ipſa malignitas & peſtilentia aliunde pendeat: febris tamen illa, quatenus talis, plerorúmque authorum ſententiâ à putredine prouenit. Etenim ſiue concedamus, ſpiritûs poſſe putreſcere, ſiue id negemus, febris peſtilens, quam illi appellant, ephemera propriè dicta non erit. Nam ſi ſpiritûs putreſcere non poſſunt; & febris, de quâ quæritur, eſt ex putredine: nulla dabitur febris ephemera peſtilens. Si autem concedamus ſpiritûs poſſe putreſcere, & ex his putreſcentibus febris accendatur: tamen ea non erit de vulgarium ephemerarum genere, in quibus nulla eſt putredo; ſed tantùm ſpirituum efferueſcentia & calor nimius, ſine eorundem corruptione & totius ſubſtantiæ mutatione.

Neque etiam credibile eſt, ſpiritûs, qui maximè ignei & mobiles, & propterea ad putredinem minùs diſpoſiti ſunt, primùm, & quidem ſolos putredinem concipere; humores verò, qui magis apti ad putredinem ſunt, à putredine planè immunes manere. Et licèt venenum, vt Platerus docet, aliquod inflammans dari poſſit, atque ab hoc peſtilens ſæpe non multum abeſſe concedamus: tamen illam inflammationem & calorem igneum in corpore ſine corruptione ſeu putredine vel humorum vel ſpirituum excitare vix poteſt. Id quod maculæ, bubones & carbunculi in peſtilentibus febribus erumpentes teſtantur. Bubones verò & carbunculos ſine humorum corruptione non erumpere certum eſt; maculæ verò non à portione aliquâ veneni, quod tantillum ſæpe eſt, proueniunt, ſed ab humoribus corruptis oriuntur. Et ſit ſanè, quod non nego, dari venenum peſtilens, quod ſpiritibus inprimis infeſtum ſit: tamen cùm tum non ſolùm ſpiritus incaleſcant; ſed corrumpantur & deſtruantur; febres ephemeræ non erunt, nec ad febrium ephemerarum claſſem referri poterunt, magnaque omnino hic apparet differentia. Etenim in verâ ephemerâ ſpiritûs ſolùm incaleſcunt; in peſtilenti verò hac febre corrumpuntur. Et quamuis vtraque febris non diu duret, ſed breui temporis ſpatio ſuum curſum abſoluat: tamen hoc planè inæquali exitu accidit; cùm ephemera ſimplex periculo vacet: peſtilens verò; quæ fit ſpiritibus affectis periculoſiſſima ſit, adeò vt pauci euadant, ſed plerique citiſſimè intereant; cuius rei exemplum præbet ſudor Anglicus, de quo ſuo loco dicetur.

An dentur hecticæ peſtilentes.

Hecticas quod attinet, negandum non eſt, in peſtilentibus febribus quandoque cor ipſum affici & forſan putreſcere & corrumpi. Quamuis etiam hoc in dubium à nonnullis vocetur, An ſcil. cor poſſit putreſcere ob rationem & authoritatem Ariſtolis inprimis, qui *lib.* 3. *de part. an. cap.* 4. ſcribit: ſolum cor viſcerum atque omnium partium corporis nullum graue vitium pati, vtpote à quo reliqua membra, vt principio, gubernentur, & quod in nullâ beſtiâ cor, vt reliqua viſcera, corruptum inuentum ſit: tamen id ſimpliciter negandum non eſt; cùm ipſa experientia id teſtetur: ſicut hac de re exempla à Fernelio, *lib.* 5. *pathol. cap.* 12. & Schenk. *obſ. lib.* 2. *obſ.* 202. Guilielm. Fabric. *lib.* 2. *obſ. Chirurg.* 27. annotata ſunt. Neque id Ariſtotelem latuiſſe exiſtimo; qui id ſolùm ſtatuit, Cor nullum grauem morbum pati poſſe, vt ſcilicet animal viuat & ad ſanitatem redeat. Cùm enim hoſtiæ ſolùm ex ſanis, quantum ad ſenſum, animalibus peterentur: verum eſt, nullum animal corde affecto, ita ſanum videri poſſe, ſicut dum interdum renes, lien, aut aliæ partes corrumpuntur. Ipſum tamen etiam cor, ſed non ſine præſenti animalis damno, affici poſſe, confitetur; dum paulò poſt ſcribit: *At verò, quæ morbo vitiiſque eiuſmodi pereunt animalia, iis diſſectis, affectus morboſi in corde conſpiciuntur.* Ergo licèt concedamus, in peſtilentibus febribus cor affici poſſe, & febres inde oriri, quæ hecticam referant: hecticas tamen propriè dictas eas febres eſſe negamus. In hecticâ enim ſimpliciter dictâ etſi cordis ſubſtantia afficiatur: tamen ille affectus tantùm in calidâ intemperie conſiſtit; in febribus verò peſtilentibus cor non ſolùm incaleſcit, ſed etiam corrũpitur. Vnde etiam lõgè alia eſt ratio harum hecticarum, ſi ita cui eas appellare placeat cum Galeno, 3. *de præſag. ex pulſ. cap.* 3. & 2. *meth. med. cap. vlt.* quàm hecticarum vulgarium, & longè alia in peſtilentibus, quàm aliis hecticis, conſpiciuntur ſymptomata.

Deinde hæ peſtilentes vix dari poſſunt ſine putredine. Nam cùm humores in corde contenti magis apti & parati ſint ad putredinem, quàm cordis ſolida ſubſtantia, aut eius humores proprij: vix poſſibile eſt, ipſam cordis, à quo hi reguntur & fouentur, ſubſtantiam, aut ejus humiditates proprias putreſcere poſſe, vt humores in ventriculis cordis contenti non ſentiant putredinem. Nam quod à putrido tangitur, & ipſum putreſcit; præcipuè ſi magis diſpoſitum eſt. Atque ita maxima eſt inter hanc febrem peſtilentem & hecticam differentia. In hecticâ enim verâ temperies ſaltem cordis mutatur, & cor præter naturam calefactum eſt: in peſtilenti verò hac ipſa ſubſtantia cordis corrumpitur. Hectica ſine putredine conſiſtere poteſt: hæc vix, ac ne vix quidem. Hectica diu durat, antequam hominem enecet: In peſtilenti hac homo breui temporis ſpatio moritur.

Ex quibus omnibus concludimus, in omni febre peſtilenti & malignâ aliquam ſeu putredinem ſeu corruptionem eſſe; non ſaltem mutationem in qualitatibus primis. Vnde febres malignas & peſtilentes in earum numerum collocamus, quæ ex humorum putredine dependent. Interim tamen quia aliqua inter eas

eas differentia apparet, & nunc ipſum cor, nunc humores, nunc ſpiritûs afficiuntur: magis propter ſimilitudinem, quam cum aliis propriè dictis habent, cùm aliis nominibus deſtituamur, ita eas appellare & earum alias ephemeras, alias hecticas, alias putridas nominare liceat.

An dentur febres malignæ intermittentes.

Verùm jam porrò quæritur; E quo putridarum genere ſint hæ febres. Et primùm: An omnes ſint continuæ, an verò aliquæ intermittentes. Etſi autem verum ſit, in peſtilentibus febribus, prætertim ſi qualitas venenata præualeat, & cor labefactet, naturam impeditam & oppreſſam morbum vel certo ordine aggredi, vel ab humoribus corruptis aliquandiu ſeſe liberare non poſſe; & proinde febres peſtilentes & malignas ferè omnes continuas eſſe ſtatuamus; diſtinctione tamen aliquâ vtendum videtur.

Peſtilentes febres omnes ſunt continuæ.

Nam peſtilentes febres propriè dictas, & à malignis diſtinctas, omnes continuas eſſe cenſemus; cùm venenatæ putredinis ea ſit ἐνέργεια, vt quocunque in loco excitetur, in totum corpus ſe diffundere, & corruptis in venâ cauâ atque arteriis humoribus, facilè continuò cor laceſſere poſſit, ac debilitatâ virtute certis interuallis humores peſtilentes expelli non poſſint. Neque valet hîc argumentum Herc. Saxoniæ quo etiam intermittentes peſtilentes dari probare conatur. Datur, inquit, peſtilentia ſine febre. Ergo magis poteſt dari peſtilens intermittens febris. Conſequentiam enim hîc non video. Nam licèt verum ſit, peſtilentis veneni tantam vim eſſe poſſe, vt hominem jugulet, antequam febris & putredo excitetur: tamen ſi tractu temporis à peſtilenti veneno putredo excitetur; fieri non poteſt, ob cauſam jam dictam, vt natura certis periodis materiæ putridæ expulſionem inſtituat. Et quamuis putredo peſtilens in humoribus in primis viis contentis primò accendi poſſit: tamen, propter maximam actiuitatem & vim veneni, humorumque continuitatem, facilè labes illa ſuperioribus quoque venis communicatur.

Malignæ febres quædam Intermittentes ſunt.

Febres autem quæ in ſpecie malignæ dicuntur, & inprimis quæ ex priuato humorum vitio generantur, Intermittentes interdum eſſe, ipſa Experientia teſtatur. Nec ratio id diſſuadet. Nam impoſſibile non eſt, vt in primis viis putreſcentes humores malignitatem concipiant; & cùm in talibus febribus tanta veneni vis non ſit, nihil obſtat, quin natura ſtatis periodis excretiones aliquas inſtituere poſſit. Verumtamen etiamſi hæ febres interdum certos typos obſeruent, & quidem plerumque tertianæ ſint: tamen, quia natura oppreſſa ordinem in motibus ſuis certum ſeruare non valet, accidit tum, vt febres ſtato ordine non exacerbentur, ſed erraticæ quaſi ſint.

Peſtilentes & malignæ continuæ quales.

Porrò quæ è continuarum genere ſunt peſtilentes & malignæ, nulli continuarum generi addictæ ſunt, ſed prout putredo & corruptio in ſanguinem temperatum vel intemperatum, morboſum apparatum hunc vel illum, hoc vel illo in loco, incidit: ita nunc hæc, nunc illa febris ſpecies excitatur. Et febres tales nunc ſynocharum naturam referunt, nullâſque inſignes mutationes obtinent: nunc reliquarum continuarum modo cum horrore incipiunt, & quaſdam exacerbationes habent ac periodos abſoluunt, prout humorum apparatus ſeſe habet. Neque enim vſus ſaltem aliquis ex humoribus, ſed quilibet illorum, dum putreſcit & venenatus redditur, peſtilentes febres excitare poteſt; quod ſymptomatum diuerſitas, quæ diuerſorum humorum naturam inſequuntur, ſatis teſtatur. Nam alios vigiliæ, alios ſopor & veternus, alios delirium, alios alia ſymptomata infeſtant, quæ non ſolùm propter partium diuerſarum imbecillitatem, & materiæ ad eas motum, ſed etiam propter materiæ diuerſitatem oriuntur.

Differentia febrium peſtilentium.

Ex his, quæ hactenus dicta ſunt; facilè colligi poteſt, quid de differentiis febrium peſtilentium & malignarum ſit ſtatuendum. Itaque plura de differentiâ à cauſis, materiâ putreſcente & loco deſumptâ, addere opus non eſt. Hoc ſaltem notandum eſt, duo, vt aliquoties jam dictum, in qualibet malignâ & peſtilenti febre reperiri: Primò Putredinem, à qua febris oritur: deinde pernicioſam & malignam qualitatem, ob quam febris illa peſtilens & maligna dicitur. In vtroque reperiuntur quædam differentiæ.

& m... rum.

Nam febrem quod attinet, non ſolùm à cauſis, materiâ & loco putredinis, vt in aliis febribus, ſumuntur differentiæ, ſed etiam à vehementiâ putredinis; ſiquidem putredo nunc maior, nunc minor eſt. Deinde ipſa peſtilens ac maligna qualitas inſignem habet latitudinem; vnde accidit, vt febres peſtilentes & malignæ aliæ aliis pernicioſiores ac ſæuiores, aliæ mitiores ac debiliores ſint. Nam ſi & malignitas & putredo ſumma ſit, pernicioſiſſima febris oritur, in quâ & à malignæ & peſtilentis qualitatis vehementiâ cor valde debilitatur, & ab inſigni putredine ac calore cùm ipſum, tum reliquæ etiam vires valde læduntur. Si autem contingit, vt putredo ſit magna, qualitas verò illa maligna non ita vehemens: tum febris magis ad naturam aliarum putridarum accedit, & à febre & à calore quidem, vt in aliis putridis, ægro magna moleſtia creatur, ſed à prauâ qualitate cor non adeò affligitur. Si autem putredo non eſt magna: qualitas autem maligna vehemens: tum febris apparet mitis, & febrilia multa ac vehementia ſymptomata non animaduertuntur; nihilominùs à qualitate malignâ cor valde læditur, taléſque febres valde fraudulentæ ſunt, & cùm nec ægris, nec Medicis ſæpe periculoſæ videantur, ægrum, vbi extra periculum conſtitutus videtur, iugulant. Si denique nec putredo eſt magna nec qualitas maligna vehemens, febres oriuntur, quæ nec ratione putredinis, nec malignitatis periculoſæ ſunt.

Cæterùm cùm in hiſce febribus non tam putredo, quàm malignitas ſpectanda ſit, differentiæ, quæ à putredine ſumuntur, febrium malignarum & peſtilentium, quatenus malignæ ac peſtilentes ſunt, propriæ non ſunt, ſed iis cum aliis febribus putridis communes. Ideò hoc loco non ſaltem differentia à putredine, ſed inprimis malignitatis differentia ſpectanda eſt, in quâ aliquam differentiam occurrere negandum non eſt. Obſeruatum enim eſt, ea remedia, quæ in vnâ peſtilente conſtitutione vtilia comperta ſunt, in aliâ parum profuiſſe: quod procul dubio ex veneni diuerſitate accidit: ac rectè recentiores annotârunt, peſtilens venenum modò viperæ, modò cicutæ, modò napelli, modò dipſadis, modò aliud venenum æmulari: quod ad curationem rectè inſtituendam obſeruare vtile eſt.

Verùm cum, vt aliorum venenorum, ita etiam qualitatis malignæ & peſtilentis formalis ratio nobis ignota ſit: eſſentiales etiam differentias conſtituere difficile eſt, ſed potiſſimæ deſumuntur ex ſymptomatibus: per quæ malignitas ſe prodit. Quæ cùm ſint varia, hinc variæ habentur febrium peſtilentialium & malignarum differentiæ. Interdum enim maculæ quædam varij coloris in cute efflореſcunt, vnde febres peticulares & petechiales appellantur: Alia eſt febris differentia cum quâ variolæ & morbilli conjunguntur: alia eſt febris, quæ ſudatoria & ſudor Anglicus appellatur: Alia, quam morbum Hungaricum nominant. Ita dantur nonnunquam febres malignæ pleuriticæ, catarrhales, anginoſæ & aliæ cum dyſenteriâ coniunctæ, quæ iam ex enumeratione ſymptomatum & ſignorum clariores fient, prout natura veneni cum hac vel illa parte antipathiam peculiarem habeat.

CAPVT IX.

De Cauſis febris peſtilentis & malignæ.

ebru u. DE cauſis verò peſtilentis febris, & à peſte & à maligna differentis, vix alia, quàm quæ de peſte diximus, afferri poſſunt, ſed eaſdem illas cauſas peſtilenti febri applicare poſſumus. Cùm enim peſtilentis veneni, vt & aliorum natura determinata nobis incognita ſit, etiam cauſarum illud venenum producentium gradum determinatum vix definire poſſumus, & proinde cauſæ febrium malignarum & peſtilentium quærendæ in aëre, cœlo, victu prauo: quibus tandem accedit contagium. Verùm cum videamus venenum veram peſtem conſtituens ab aliis ſymptomatum copiâ, vehementiâ, magnitudine, modo operationis, contagij velocitate, & ad diſtans ſeſe diffundendi potentiâ, ſummâque tandem pernicie differre: Eadem procul dubio ratio etiam in cauſis eſt, vt nimirum ſi cauſæ peſtem aliàs excitantes nondum illum ſummum gradum attigerint, febris peſtilens producatur. Vnde videmus plerumque peſtilentes febres præcedere, & tandem, cauſarum vehementiâ auctâ, aut diutius durante, in veram peſtem abire.

ebriū arum. Febres verò malignas in ſpecie dictas quod attinet, plerique earum cauſas ſaltem in morboſo corporis apparatu quærunt. Quod etſi quandoque verum ſit: tamen ſuprà dictum, non omnes febres malignas ſaltem priuatas & ſporadicas eſſe, ſed ſæpe epidemias. Exemplo ſint febres illæ, quæ Anno 1551. & 1580. per vniuerſam Europã, imò omnes ferè mundi regiones, graſſatæ ſunt. Nam cùm febres iſtæ eodem tẽpore in diuerſis regionibus diuerſæ naturæ homines, & quidẽ maximã hominum partem, inuaſerint, priuatas & ſporadicas non fuiſſe, cuilibet manifeſtũ eſt. Cùm verò pauciores ex iis perierint, neque peſtilentiæ, neque peſtilentium febrium in ſpecie dictarum naturam habuerunt, ſed ſolùm malignæ fuerunt. Et cùm maximam hominum partem, & quidem in omnibus regionibus inuaſerint: ex morboſo & priuato corporis apparatu cauſam non habuerunt, ſed ex communi aliquâ cauſâ ortæ fuerunt. Tales etiam fuerunt febres, quæ anno 1616. poſt inſignem illum & hiſce regionibus inſolitum æſtum, vniuerſæ ferè Germaniæ epidemiæ, hîc certè VVittebergæ tam frequentes fuerunt, vt nulla domus reperiretur, in quâ nõ ægri decumberẽt, imò tot ægrotarent, vt in nonnullis ædibus vix vnus vel alter ſanus eſſet, qui reliquis ægrotantibus miniſtrare poſſet. Quanquam verò & epidemiæ eſſent hæ febres & contagioſæ: tamen ſexcenteſimus vix moriebatur, atque ita peſtilentes hæ febres non erant. Neque tamen ex priuato corporis apparatu, ſed cauſâ communi, vt dixi, æſtu ſcilicet inſigni, & procul dubio peculiari aliquo aſtrorum influxu ortum habebant. Itaque & in hiſce febribus communes cauſas admittimus, & ſi epidemiæ ſint, tam ex aëris vitio, quàm victu prauo communi prouenire poſſe ſtatuimus. Vt verò in malignitate propriè & in ſpecie dictâ minor eſt pernicioſitas: ita & minorem in cauſis iſtas febres producentibus venenoſitatem & prauitatem eſſe exiſtimamus.

Quæ verò febres malignæ, vt & peſtilentes in ſpecie dictæ, priuatæ ſunt & ſporadicæ, eas inprimis à cauſis particularibus, à quibus vitioſi ac praui humores ſeu morboſus quidam apparatus in corpore colligitur, prouenire ſtatuimus. Atque huius apparatûs ratione, qui in diuerſis, pro ratione ætatis, ſexus, vitæ generis, & aliarum circumſtantiarũ, diuerſus eſt, febres hæ & earum Symptomata valde variant, vt rarò eadem accidentia & Symptomata in diuerſis appareant.

Prauus autem hic apparatus, & humorum corruptio oritur primò à cibo prauo & putredini ac corruptioni obnoxio: quales cibi, vt hac de re Galenus, 1. *de diff. febr. capite 3.* ſcribit, quidam naturâ tales ſunt, quorum ſcilicet ea eſt natura, vt ex iis praui ſucci generentur, de quibus videatur Galenus, *libro de cibis boni & mali ſucci*: quidam verò diuturnitate temporis & negligenti aſſeruatione talem labem contraxerunt.

Huc pertinet etiam aqua, quæ computruit, aut rerum putridarum & corruptarum mixtionẽ inquinata eſt. Deinde etiam humores boni in corpore ita corrumpi poſſunt, vt malignitatem, imò venenoſitatem acquirant. De quo alij aliter ſentiunt. Integra illa controuerſia pluribus explicata eſt, *libro 2. Inſtit. p. 2. capite 12.* monſtratúmque humores in corpore noſtro ita corrumpi, & à naturâ ſuâ degenerare poſſe, vt naturam venenorum induant, à quibus halitûs venenati & maligni ad cor delati pericuļoſa ſymptomata & mortis periculum inducunt; potiſſimùm vbi nouâ accedente putredine exagitantur, à quâ etiam febris oritur, quæ ob adiunctum venenum maligna eſt.

CAPVT X.

De peſtilentis febris ſignis.

DE peſtilentis febris in ſpecie dictæ ſignis peculiariter aliquid addere opus non eſt. Eadem enim, ſed mitiora & pauciora ſaltem in iis conſpiciuntur, atque inprimis illa, quæ eſſentiam veneni peſtilentis conſequuntur, in eâ non eadem, quæ in peſtilentiâ, conſpiciuntur. Neque enim tam pericuļoſæ ſunt, vt vera peſtilentia, neque etiam tam contagioſæ. Peſtilẽtiũ febriũ ſigna.

Quantum autem ad ſigna differentiarum, quæ ſuprà propoſitæ ſunt, ſi qualitas venenata ſit ſumma, ſimúlque etiam maxima putredo, vires maximè deiiciuntur, & grauia, ob putredinem, inſequuntur ſymptomata, vt capitis aliarúmque partium dolores, vigiliæ, inappetentia, ſitis magna & inexhauſta, inquietudo, excrementa & vrinæ valde mutatæ ac ſanorum maximè diſſimiles. Si autem putredo ſit ſumma, maligna verò qualitas remiſſior, illa, quæ ex putredine & febre oriri ſolent, ſymptomata, ſunt quidem valde vehementia, non tamen adeò grauia & moleſta, vt in priori differentiâ. Virtus enim vitalis non adeò deiicitur, & propterea meliùs ſymptomata illa perferre poteſt. In hac febre calor etiam in exterioribus ſemper ἀνάλογ☉ eſt putredini, vſque ad ſtatum: circa quem demum, ſi æger non euadet, exteriora primùm tepeſcere & tandem frigeſcere incipiunt. Si enim euaſurus eſt, aliquid quidem remittit, ſed non planè. Si putredo non magna eſt, qualitas autem maligna vehemens; mitia ſunt, quæ febres comitantur, ſymptomata, ſed vires valde deiiciuntur. Si denique nulla ferè adſit putredo, ſed maxima malignitas, peſtis naturam ea febris æmulatur, in quâ ægri ſine morboſe mori conqueruntur. Nam nulla putredinis adſunt ſigna, nulla ſitis, nulla alia grauia ſymptomata, ſed tantùm ſumma viriũ deiectio & imbecillitas, ac tandẽ inopinata mors.

Alteram deinde differentiã, quod attinet quâ febres peſtilẽtes vulgò diſtinguuntur in Ephemeras, putridas & hecticas: Ephemera, quæ ex ſpiritibus inprimis affectis oritur, cognoſcitur. Primò ex magnâ & ſubitò inuadente imbecillitate, & quamuis interdum vires nonnihil colligi videantur, collectis ſpiritibus; tamen mox iterum concidunt, & ægri in frequentem ſyncopen & animi deliquia incidunt, ac tandem ſuccumbunt. Secundò ſentiunt hi quidem calorem, non adeò tamen mordacem, & qui non diu durat; ſed vno, duobus, aut ad ſummum tribus diebus, vel ad ſalutem, vel ad mortem ægri morbus terminatur. Tertiò pulſûs ſunt inæquales, imbecilles ac languidi. Spiritibus enim deficientibus facultas vitalis munus ſuum Ephemeræ peſtilentiæ ſigna.

ſuum exequi non poteſt: Vnde ſæpe in mediâ actione deficit, variæque inæqualitatis cauſa exiſtit. Quartò in hac febre non fiunt alui fluxûs colliquantes: Vrinæ non ſunt turbidæ, ſed ferè ſimiles naturalibus & ſanis, non adſunt bubones, carbunculi, parotides, atque alia exanthemata.

In Humoralibus autem peſtilentibus conſpiciuntur bubones, carbunculi, parotides, puſtulæ, maculæ, & alia exanthemata; atque alia adſunt ſigna, quæ in aliis putridis apparere ſolent, vt ſunt vigiliæ, deliria, anhelitus & reſpiratio frequens, cardiogmi, vomitûs, variæ alui excretiones, vrinæ craſſæ, turbatæ, ſitis magna, linguæ ariditas, aſperitas.

Hect'cæ peſtilentis ſigna. Hecticæ denique peſtilentis ſigna ſunt: Primò magnus virium languor, pulsûſque debiles ac verè deficientes. Si enim in ſimplici hecticâ vires ita concidunt: certè mirum non eſt, in hecticâ peſtilente, vbi cor non ſolùm aliquâ intemperie laborat, ſed ſimul à qualitate malignâ opprimitur ac corrumpitur, vires maximè deficere. Secundò, vt & in aliis hecticis calor ab ipſis ægris vix percipitur, adeò vt de nullo affectu, niſi de ſummâ virium imbecillitate conquerantur.

De Signis febrium malignarum.

Malignarum febrium ſigna. Reſtant ſigna febrium malignarum in ſpecie dictarum, quæ diligenter cognoſcere, ſummè neceſſarium eſt. Nam peſtis & peſtilentium febrium ea eſt vehementia, vt ferè in principio mox ſeſe prodant. Malignæ verò febres in principio latent: vt tamen mox cognoſcantur, nihil vtilius eſt. Nam ſi in principio non mox cognoſcantur, malignitas altiùs radices agit, tempúſque agendi commodum præterlabitur, ac æger in vitæ diſcrimen adducitur. Cùm enim malignitatis, & peſtilentis veneni non tanta ſit vehementia, aliquandiu in obſcuro quaſi delitеſcit, aliámque febrem benigniorem ſimulat, nec ſe prodit, niſi vbi iam vires ſumpſit, & victoriæ ſpem concepit. Quapropter omnia ſigna diligenter perpendenda ſunt, ne vel febris, quæ maligna non eſt, pro tali habeatur; quod nonnulli interdum faciunt, qui vix continuæ aut acutæ febris nomine audito, malignam febrem eſſe pronunciant; vel ſi talis ſit, negligatur. Et licet vix vnum pathognomonicum datur, quod ſolum febrem hanc certò detegere valeat, tamen ſi vllum ſignum appareat, quod nobis ſuſpectum ſit, & de malignitate nos admoneat, illud non negligendum eſt, ſed eâ ipſâ de cauſâ reliqua omnia diligentiùs perpendenda; ne ſi de omni periculo ſecuri ſimus, fallax & latens huius morbi natura nobis imponat. Exempli gratiâ, ſi præter febris morem & præter ſolitum ſopor, lipothymia, cardialgia, vel aliquid aliud accidat, omnia diligentiſſimè perpendenda ſunt. Omninò enim in febribus malignis locum habet, quod de peſte præſagiendâ habet Poëta:

---Sæpe exiguus mus
Augurium tibi triſte dabit.

1. *Symptomatū vehementia.* Primum ergò ſignum, quod ab illâ malignâ qualitate dependet, eſt, quòd omnia ſymptomata maioris, quàm pro febris naturâ, videntur eſſe vehementiæ, & in omnibus ſymptomatibus peculiaris aliqua apparet conditio, quâ à ſeipſis, dum in aliis morbis apparent, differunt, & peculiare omninò quid in hac febre præ ſe ferunt, quod dum in aliis morbis apparent, non obtinent. Vnde ſi quis periculum, quod ex febre eſt, conferat cum periculo, quod imminet ex ſymptomatibus, illud præ hoc negligendum videatur. Inprimis adeſt virium inſignis imbecillitas, ſine cauſâ manifeſtâ; mox à principio maior, quàm pro febris & caloris febrilis naturâ. Nam ſi quis laborat febre ardente, in quâ calor eſt maximus, eius vires à caloris vehementiâ debilitari non eſt mirum: at ſi quis febri laborat, cuius calor eſt mitior, & vires nihilominùs deijciuntur, hoc iam malignitatem arguit. Adeſt inquietudo, anxietas, inordinati ſudores, & ſimilia.

Primum hoc ſignum ſequitur alterum, pulſus frequens, paruus, inprimis debilis. Etſi autem in aliis differentiis & circumſtantiis à naturali parùm diſcrepare videatur, tamen ſi vigor ille naturalis ſine manifeſtâ cauſâ deſit, iam malignitatis ſuſpicionem affert; quæ tamen morbo progrediente ſeſe magis prodit. Nam inter initia ſæpe pulsûs naturalibus ſimiles ſunt, aut nôn multùm ab iis diſcrepantes apparere ſolent; quod diligenter obſeruandum, & alia etiam ſigna conſideranda ſunt, ne hîc decipiamur. Si enim inquietudo, anxietas, inordinati ſudores, frigidi & intercepti, ac alia praua ſymptomata adſint: falſa illa pulsûs imago & ſimulata bonitas ad febrem benignam indicandam non ſufficit: neque pulſus naturalis cum malis accidentibus conſiſtere poteſt. Eſt etiam interdum in huius febris initio pulſus formicanti ſimilis, minimus & frequentiſſimus, qui ex materiæ malignæ copiâ procul dubio accidit. Varius quoque vt plurimum pulſus eſt in hac febre, & interdum intercidens, tranſactis primis diebus, quod fit, ob pugnam naturæ & materiæ, & illius ſæpè impotentiam, ob quam ordinatè & integrè ſuum officium exequi non poteſt. *Pu*

Tertium, vrinæ primis diebus aliquando ſanorum nimis ſimiles ſunt; quod dum fit, & alia ſigna ac ſymptomata grauia adſunt, certum eſt malignitatis, quæ clam & ex inſidiis naturam oppugnat, indicium. Qualitas enim illa maligna & venenata cùm non in putredine conſiſtat, ſenſim primò & ſine inſigni aliquâ humorum agitatione & perturbatione cor oppugnat. Vnde eius indicia in vrinis quidem non apparent; aliis tamen ſignis ſatis ſeſe produnt. Aliquando etiam vrinæ tenues & crudæ ſunt, nullúmque continent ſedimentum: aut ſi quod habent, illud excremento potiùs ſimile eſt, quàm ſedimento. Etſi enim vrina cruda etiam in aliorum morborum initiis appareat, tamen ſi tenuis ſit & aquoſa ac omninò à naturâ aliena, mox incipiente morbo, & cum leui febre, quæ leuem etiam adeſſe putredinem ſignificat, aliquid aliud præter putredinem adeſſe indicat, nimirum virium & facultatum magnam impotentiam, quæ non ex humorum putredine & calore febrili, ſed potiùs ex malignâ qualitate ortum habet. Conſpicitur quoque interdum vrina craſſa, colorata & turbida, craſſum, rubrum & turbidum ſedimentum habens, quod maximam humorum conturbationem, magnamque putrefactionem & facultatis naturalis impotentiam ſignificat. *3. Vrina.*

Quartum, calor harum febrium non habet eam acrimoniam, quam in aliis putridis; ſi ſcilicet eiuſdem generis febres malignas & benignas inter ſe conferas. Nam etſi in ardente febre calor ſit maximus, ſummum incendium, tamen ſi eundem & ſymptomata cum ardente ſimplici, quæ nullam habet coniunctam malignitatem, conferas, tùm calor erit, quàm pro naturâ eius febris, minùs mordax; ſymptomata verò, quàm pro ratione caloris, grauiora. *4. Calor.*

Quintum, facies plerumque ſolet eſſe tetra, & à ſtatu naturali multum mutata, viuidáque illâ vi & ſpiritu deſtituta videtur. Vnde plurimi exiſtimant, febres has ab Hippocrate eſſe aſpectu terribiles appellatas. *5. Facies.*

His ſignis ſatis quidem cognoſci poteſt peſtilens & maligna febris: ſemper tamen & alia ſymptomata coniunguntur. Nam primò actiones læſas quod attinet, vel ſopore & veterno, vel vigiliis exercentur. Imaginatio multis modis corrumpitur, ſomnúſque variis & abſurdis imaginibus turbatur: memoria debilitatur; vertigo, tumores, conuulſiones,

ſiones, corporis totius inquietudo & anxietas adeſt. Dolores capitis infeſtant, oculi caligant, aures obſurdeſcunt, tinnitibus & ſibilis moleſtantur, odoratus & guſtus corrumpitur; crura, artûs & omnia membra quaſi confracta & conquaſſata iis putantur, cardialgia accidit, ſitis moleſta eſt, nauſea infeſtat. Ita etiam in Excretis varia accidunt ſymptomata. Vermes enim modò per aluum, modò per os, modò per nares erumpunt. Adſunt fluxûs alui biliosi, colliquantes, fœtidi. Nares ſtillant ſanguine; quod ſignum vt in morbis acutis aliis malum habet Hippocrates: ita huius morbi naturam non obſcurè arguit, præſertim ſi initio morbi accidat, etiam in maiori quantitate. Experientiâ enim compertum habetur, non ſolùm ſtillicidium narium, verùm etiam maiorem ſanguinis è naribus effuſionem per initia prauam morbi naturam ſignificare. Indicat enim hoc magnam humorum ebullitionem, prauámque qualitatem, ac virium debilitatem, ob quæ omnia natura ante tempus vacuationem inſtituit. Apparent etiam tumores, modò poſt aures, modò circa alas & inguina, qui ſæpè retrocedunt, & difficulter maturantur. Maculæ rubeſcentes & liueſcentes efflorefcunt in dorſo, brachiis, cruribus, & thorace, de quibus ſuprà plura. Variolæ etiam & morbilli interdum conſpiciuntur. Denique in qualitatibus mutatis accidunt ſymptomata: Facies eſt liuida, plumbea: apparent hinc inde in cute, vt diximus, maculæ; lingua eſt ſicca, aſpera & nigra, os amarum; extrema modò refrigerantur, modò incendio vruntur.

Et vt hæc concludamus, nihil ferè mali eſt, quod non interdum in hiſce febribus appareat; ac quò magis extrà omnia tuta apparent, eò magis intus omnia ſunt turbata & mutata.

Prognoſtica febrium peſtilentium & malignarum

Peſtilentium febrium in ſpecie dictarum eadem in prognoſticis, quæ in peſte ferè eſt ratio. Quò enim ſymptomata ſint deteriora, vomitus ſcilicet humorum corruptorum, alui deiectiones fœtidæ, atræ, liuidæ, vireſcentes: reſpiratio difficilis, anhelitus frigidus & fœtidus; cardialgia, lipothymia; deliria, ſopor grauis; facies horrida; pulſus paruus & debilis, extrema frigida & liuida; maculæ paucæ, violaceæ, liuidæ, nigræ; atque non debito tempore erumpant, cum grauibus accidentibus, & retrocedant, antequam diſcutiantur; & contrà vires ſint debiles: omnia morbum grauem & periculoſum ſignificant.

Contrà ſi talia grauia accidentia pleraque abſint, & omnia ſymptomata ſint mitiora & moderata, ſi maculæ ſint multæ & magnæ, rubentes, atque erumpant criticè, & quidem cum ægri leuamine, neque retrocedant, & vires ſeſe bene habeant: ſalutis ſpes supereſt.

Ex iiſdem ſymptomatis de malignarum febrium exitu aliquid præſagire licet. Verùm cùm de iis ſatis prolixè, *Inſtit. lib. 2. part. 3. cap. 4. 5. 6. 7. 8.* dictum ſit, facilè ex iis, quid de qualibet malignâ febre ſperandum ſit, colligere licet.

CAPVT XI.

De curatione Febrium peſtilentium & malignarum in genere.

IN omnibus peſtilentibus & malignis febribus duo adſunt, Venenum & malignitas, ac febris ad quæ tota curandi ratio dirigenda eſt. Et quidem quid febris indicet, & quâ ratione ei occurrendum ſit, ex iis, quæ hactenus de febribus dicta ſunt, patet; quomodo venenum peſtilens & malignitas oppugnanda ſit, ex iis, quæ de peſtilentiâ dicta ſunt, manifeſtum euadit. Verùm in hoc maxima difficultas, cui prius, cui poſterius proſpiciendum ſit, & quomodo venenum peſtilens ac malignitas tollenda ſit, ne febris augeatur; & contrà febri proſpiciendum, ne malignitas negligatur. Et quidem præcipuè de tribus eſt controuerſia, de alexipharmacis ac diaphoreticis & ſudoriferis, ac inprimis iis, quæ primum caliditatis gradum excedunt; deinde de venæ ſectione; tertiò de purgatione.

Etſi verò plerique hîc eodem modo has quæſtiones, vt de peſtilentiâ dictum, tractare, neque etiam inter curationem peſtilentis & malignæ febris in ſpecie dictæ diſcernere ſoleant, tamen hîc diſtinctione opus eſt. Et quamuis in pleriſque febrium harum curatio conueniat, in aliquibus tamen diſcrepat. Cùm enim in vtroque harum febrium genere venenum & putrefactio adſit, nunc Venenum, nunc putredo & febris plus vrget. Ideóque hæc duo, peſtilens venenum & malignitas, ac putredo & febris inter ſe conferenda ſunt, & vnde plus periculi immineat, perpendendum. Ideóque ſi plus periculi immineat à veneno, ea ferè curandi ratio eſt, quæ in peſte propoſita fuit, quæ tamen ita inſtituenda, vt febris non negligatur, multò minùs augeatur. Si verò febris plus vrgeat, ad eam inprimis curatio dirigenda, ita tamen, ne malignitas augeatur.

Quapropter verè & in ſpecie ita dictas febres peſtilentes quod attinet, cùm earum natura ad peſtem propiùs accedat, earum etiam curatio peſtis curationi magis cognata eſt. Ideóque ſi tales febres graſſentur, vel ſtatim vel præmiſſo clyſtere, ad alexipharmaca & ſudorifera confugiendum. In alexipharmacis verò exhibendis id obſeruandum, vt, quantum fieri poteſt, temperatiora eligantur. Inprimis verò hîc efficaces ſunt aquæ deſtillatæ; vt quæ valdè penetrant. Ideóque alia etiam cum iis exhibenda. Medicamenta autem talia in peſtilentiæ præſeruatione & curatione ſuprà multa ſunt propoſita.

Peſtilentis febris curatio.

Sudorifera.

Aquæ deſtillatæ.

℞. *Succi ex fol. recent. & virid. galeg. verben. borraginis, ſcordij, meliſ. Calend. acetoſ. cardui bened. plantagin. è roſis incarn.* an. ℔. i. *limon. matur. ſiue citri,* ℔. ii. *aceti rubi Idæi, rut.* an. ℔. i. *ſem. citr. recent.* Vnc. i. *portulac.* Vnc. ß. *flor. nymph. alb. recent.* Vnc. iiii. *cortic. fraxin. rec. manip.* iiii. Pulueriſanda pulueriſentur.

Infundantur per triduum in ſuccis prædictis, poſtea deſtill. ſ. a. per organa vitrea.

Efficax eſt & hæc aqua. ℞. *Radic. & herb. pentaphyll. fol. ſcordij, ſcabioſ. cardui bened. acetoſ. calendul. rad. angelic. morsûs diaboli, contra hierua, tormentill.* an. Vnc. i. *zedoar. ſem. citri,* an. Vnc. ſem. *croci,* Drach. j. *Theriac. veterẽ,* Vnc. i. *camphor.* Drach. ß. *aceti vini,* ℔. i. ſem. *ſucci citri,* ℔. ii. *ſpiritûs vini opt.* (aut ſi morbus eum non fert) *aq. alicuius conuenientis,* ℔. i. Stent in infuſione per dies duos, & deſtillentur, ſ. a.

Ægyptiis familiaris eſt hic puluis. ℞. *ſcordij, chamædryos, ſem. citr.* an. Drach. i. *ariſtoloch. long. zedoar. dictamni Cretici, C. C. vſti, boli Armeni, terr. ſigillat. roſarũ, calef. ſpic. margaritarum præp.* an. ℈. i. *camphor.* Drach. ß. *corall. rubr.* Scrup. i. *ſacchari candi,* Drach. ii.

Huius ʒ. i. cum theriaca Andromachi, ℈. ii. in Aq. calaf. vel citri exhibent calidè manè ante cibum, & à cibo ſpatio ſex horarum, ægrúmque in lecto pannis cooperiunt, vt ſudet, atque ſudorem omni conatu prouocant, repetúntque hoc ter in die.

Vel ℞. *Spec. liberant. ſine aloë,* Vnc. i. *diamargarit. frigid.* ʒ. v. *diatrion. ſantal.* ʒ. iii. *unicornu,* Drach. i. *tormentill.* Scrup. iv. *ſem. citri excort. bol. Armen. præp.* an. Drach. i. *terr. ſigill.* dr. dimid. *Zedoar.* Scrup. ii. *cinamom.*

cinamomi, Drach.j.*croci*, Scrup.i.*campher*. Scrup.ij. *Manûs Chriſti ad pondus omnium*.

Doſis drachma vna cum aceto petaſitæ, & Angelicæ.

Commendatur etiam valdè diaſcordium Cornelij Geminæ, cum aceto bezoardico eiuſdem exhibitum:

Diaſcordium Cornel. Gemmæ

℞. *Scordij recens collecti, & in vmbrâ ſiccati*, Drach.x. *dictamni Cret. ſummit. abſinthij Pont. Epithymi Cret.* an. Vnc.dimid. *flor. roſar. Damaſcen. calendul. bugloſſ. Ital.* an. Drach.ij. *ſem. plantaginis*, Scrup.ij. *melonum excort. & inciſ. cucumeris excort. cucub. excort.* an. ſeſquidrachmam. *C. C. vſti prapar.* Drach. iij. *rad. gentian. angelic. Zedoar. diptamni albi* an. Scr. v. *nucis moſch. macis, croci orient. piperis albi, cinamomi, corallin.* an. Drachm. j. *rhabarbari. ligni aloës opt. Rhodij, aſa dulcis, boli Arm. maſtich.* an. Scrup. iij. *campher.* Scrup. ij. ß. *cardamomi. ſpic. Ind. ſantal. albi, cortic. citri, raſur. eboris*, an. Scrup. iii. ß. *oſſ. de corde cerui, moſchi*, an. Scrup. i.

Subtiliſſimè læuigata cum ſacchari albiſſimi, aquâ roſarum, ac vino Cretico deſpumati quant. ſuff. coquantur ad iuſtam Electuarij conſiſtentiam, cui ſub finem.

Adde *Extract. rad. tormentill. veronic. Sarſ. parill*, an. Drach. j. *iuniperini*, Drach. ij. *ol. chalchantini rectificati*, ſeſquidrachmam. *citri.* Scrup. j. Fiat Opiata.

Eiuſdem Acetum Bezoarticum.

Acetum Bezoarticum.

℞. *Aceti vini op. florib. caryophyllorum hortenſium immacerati, Vini albi*, an. part. iii. *ſucci fol. acetoſ. expreſſi ac depurati, ſcabioſ. ant galeg.* an. part. 1.

Deſtillentur ſimul multo circuitu.

Efficax etiam eſt valdè ſal volatilis C.C.

Et extant talia medicamenta plurima paſſim, & poſſunt etiam in rem præſentem varia parari.

Vt ℞. *Aq. bezoard. alicuius*, Vnc.ij. *diaſcord. Fracaſtor.* Drach. i. *terr. ſigill.* Scr. i. *ſyr. acetoſit. citri*, Vnc. j. M.

Vel ℞. *Aq. cardui ben. Acetoſ.* an. Vnc.j. *confect. diaſcordij*, Drach.ß. *Mithridat.* Scr.i. *terr. ſigill.* Scr.ß. *aceti ſcord. ſyr. acetoſ. citri*, an. Vnc.ß.M.

Vel ℞. *Aq. bezoardic.* Vnc.ii. *ſalis abſinthij, cardui ben.* an. Scr.ß. *diaſcord. Fracaſtor.* Drach. ß. *ſpir. vitriol.* Scr.ß. *ſyr. acetoſ. citri, iulebi roſ.* an. Vnc.ſem.M.

Vel ℞. *ſpec. liberant ſ. aloë, pulu. bezoardici*, an. Scr.i. *Caſar. rubei*, ℈.ß.F. Puluis.

Vel ℞. *pulueris bezoardici* Drach.ß. *ſpec. liberant ſ. aloë*, Scr.ß. *lapid. bezoardic.* g. iv.

Etſi verò de ſudoriferis alij aliter ſentiant, tamen qui rerum momenta diligenter penſitauerit experientiam conſuluerit, facilè hæc quæ diximus vera eſſe animaduertet. Sunt equidem nonnulli, inter quos Thom. Minadoüs, *in reſponſione ad quæſtionem de diaphoreticorum ſecundo ordine calidorum, & theriaca in febribus malignis vſu, & de febribus malignis libro 2. capite* 16. 17. 18. quia diaphoretica illa calidiora & ſudorifera in principio exhibita planè reiiciunt; quòd facultas concoquens lædatur noui caloris acceſſione; quòd calorem natiuum & ſpiritus huiuſmodi medicamenta diſſipent, quòd reſpectu etiam humorum putreſcentium plus noceant calore ſuo, quàm iuuent digerendo; Et omnino quòd nihil commodi, vt mox dicetur, ex iis ſperari poſſit. Sudorifera verò reiicit Minadoüs, quòd malignæ febris putredo neque ſemper neque ſæpe habeat mineram in totius corporis ambitu, ſed vt plurimùm in centro & viſceribus. Deinde quod ſudorifera ad ſenſibilem euacuationem pertineant, quæ niſi coctâ materiâ cum commodo ægri fieri non poſſit; vt paſſim ex Hippocrate & Galeno patet. Ideóque neque Indicans ſudorifera dari in initio malignæ febris, nimirum materiam in ambitu corporis contentam vel naturaliter ad eam partem impetum habentem; neque tempus ſudores ciendi adeſſe; cùm ſudores, qui ſine coctione accidunt, infidi ſint. Et inprimis calida damnat; cùm longè maius ex eorum caliditate damnum, quàm commodum ex ſudoris prouocatione, conſequatur.

De diaphoreticorum & ſudoriferorũ vſu in febribus malignis.

Verumenimuerò cùm experientia contrarium teſtetur, & plurimos febribus malignis laborantes ſudoriferis feliciſſimè curatos fuiſſe infinitis exemplis probatum ſit; rationibus iſtis ita ſimpliciter fidem non habendam; ſed rem diligentiùs perpendendam cenſemus.

Principiò verò benè ex Galeno, *lib.* 11. *meth. med. cap.* 11. Minadoüs monet, difficile eſſe, eiuſmodi aliquod auxilium inuenire, quod citra vllam noxam magnificè proſit. Ideóque rationem decidendi hanc quæſtionem rectè conſtituit: perpendendum eſſe, maiúſne commodum, quàm incommodum, vel contrà maius incommodum, quàm commodum febri malignâ laborantibus accedat ex vſu calidorum diaphoreticorum & ſudoriferorum. Si enim maius emolumentum, quàm damnum importent, adhibenda; ſi verò contrarium præſtent, omittenda eſſe.

Quod, vt rectè perſpiciatur, accipiamus & hoc: In quolibet morbo eſſe quinque conſideranda; vrgens, cauſam principalem, impedimenta, affectum, vires; & ad vrgens, id eſt, quod vires maximè proſternit, ſiue ſit è ſymptomatum, ſiue cauſarum, ſiue morborum genere, in quolibet morbo curationem primò eſſe dirigendam. In febre autem malignâ vrgere duo, febrilem calorem, & malignitatem; inprimis verò malignitatem, quæ in omnibus febribus malignis vires euidenter deiicit; quod febris malignæ calor non ſemper facit; & proinde huic malignitati inprimis & perpetuò in hac curatione proſpiciendum eſſe, magis vel minùs, pro illius magnitudine & exiguitate.

Verùm ex his, quæ libenter admittimus, præſuppoſitis ac principiis poſtea non rectè hanc quæſtionem concludit, & ſuam ſententiam deducit Minadoüs. Primò enim cùm quæritur, an quid commodi afferant diaphoretica calida; neque ratione febris, neque ratione putredinis, neque ratione conſtipationum vel obſtructionum, neque ratione redundantiæ, neque ratione virium vllum locum habere prolixè probat; atque hoc modo ex hac controuerſiâ ſeſe expediuiſſe putat. Verùm omittit malignitatem, quam maximè in hac febre vrgere antea dixerat. Etſi enim in omnibus febribus putridis vtiliſſimum ſit, tranſpirationem eſſe liberam, tamen in febribus malignis id maximè eſt neceſſarium. Et cùm naturam ipſam à viſceribus ad ambitum corporis malignam materiam feliciſſimè expellere videamus; huius gratiâ & diaphoretica & ſudorifera exhibentur.

Neque eo ſe expedit, quòd vrgens in duo genera diuidit; in vrgens, quod dat inducias; & vrgens quod non dat inducias; ac malignitatem aut nunquam aut infrequentiſſimè in humoribus tantam vim, quæ omnes inducias adimat, habere ſcribit, ſed ferè ſemper tantum temporis præbere, quò poſſimus priùs impedimenta remouere. Etenim non ſemper malignitas dat inducias, ſed ſæpe breuiſſimo & paucorum dierum ſpatio hominem iugulat. Et quamuis nonnunquam dat inducias; ita tamen humores interea corrumpit, viréſque ſenſim deiicit, vt poſtea nulla ſalutis ſpes ſuperſit, & morbus, qui primò curabilis fuerat, malignitate neglectâ incurabilis reddatur.

Neque etiam obſtat materiæ cruditas. Cùm enim materia maligna, quatenus talis, vix vllam coctionem admittat; & præterea, niſi mox euacuetur, hominem in certum vitæ diſcrimen adducat; omnino

ninò in principio morborum valdè malignorum mox ſudorifera exhibenda ſunt ; & inprimis ſi febris maligna ex contagio ortum habeat , id faciendum , vt illud μίασμα conceptum diſcutiatur. Et longè alia ratio eſt ſudoriferorum & aliorum purgantium ; neque ſudorifera omnes humores vitioſos , ſicut purgantia tollunt ; ſed ſufficit , ſi illud μίασμα & putredinale ac malignum fermentum, vt ſic dicam, quod inſtar veneni humores corrumpit, diſcutiatur. Quod ſi diſcuſſum ſit , etſi aliquid vitioſorum humorum adhuc remaneat , tamen ab iis tantum periculum , vt dum malignitas adeſſet , ampliùs non imminet. Neque etiam hoc concedendum , quòd febrium malignarum putredo neque ſemper , neque ſæpe habeat mineram in totius ambitu ; ſed vt plurimùm in centro & viſceribus. Hoc quidem concedimus ; in ambitu & habitu corporis materiam non contineri, etſi à naturâ plerumque eò detrudi ſoleat ; in vena cauâ & arteriis verò continetur ; cùm febres peſtilentes , vt & malignæ pleræque continuæ ſint. Si verò in primis viis vitioſi humores multi contineantur , eos omninò etiam euacuandos cenſemus, non neglectâ tamen malignitate, vt poſtea dicetur.

Itaque vt ex iiſdem principiis quæſtionem hanc concludamus , perpendendum , an ex ſudoriferorum vſu plus commodi , quàm damni in malignis febribus ſperandum ſit : quod ex eo cognoſcemus, ſi conſideraverimus, an febris, an verò malignitas plus vrgeat. Etenim ſi magnum à malignitate impendeat periculum , quod plerumque accidit : mox poſt primarum viarum euacuationem ad alexipharmaca & ſudorifera accedendum. Vbi quod libenter concedimus , temperata præcipuè , & quæ febrem non augeant vſurpanda. Si tamen illa non ſufficiant : plus commodi ex malignæ materiæ per ſudorifera nonnihil calidiora diſcuſſione , quàm ex aliquali calore accenſo oritur , poteſtque calor ille aliis medicamentis adhibitis iterum facilè temperari. Si verò febris plus vrgeat , vt aliæ putridæ febres quidem curanda : interim ſemper alexipharmaca admiſcenda : & præcipuè talia, quæ ſimul ad διαφόρησιν & ſudores corpus diſponunt , & expulſionem malignorum humorum promouent , vt antea dictum , vt poſtea cocta & victa materia faciliùs Naturæ ſeu artis beneficio per ſudores expelli poſſit.

Poſtea , ſi opus ſit , venæ ſectio inſtituenda eſt maturè , antequam ſcilicet omnia in corpore turbata fuerint. Vbi ſcilicet ſanguis vel copiâ peccat, vt vaſa diſtendat , vel viribus oneri eſt , vel motu aliquo concitatur , vt metuendum ſit , ne in principem partem rapiatur. Et licèt commodius ſit , vt ante venæ ſectionem primæ viæ euacuentur: ſi tamen morbus moram non patiatur , etiam ſine iſtâ euacuatione ſtatim venam aperire licet. Ne tamen planè negligatur hæc viarum euacuatio , per clyſteres fieri poteſt , qui nec vires dejiciunt, nec reliquos humores turbant , & citò operantur, nec aliorum medicamentorum vſum remorantur. Sint tamen clyſteres ij lenes. (margin: …æ ſectio.)

Vbi verò progreſſum malum fuerit , ac in totam maſſam ſanguineam malignitas diffuſa , ſanguinis miſſione non ſolùm nullum auxilium Naturæ ferimus; ſed vires potiùs debilitamus. Itaque ſi principium jam præterlapſum ſit, tutiùs intermittitur , quàm intempeſtiuè inſtituitur venæſectio.

Si verò ſanguinis euacuatio quædam requiratur: virtus tamen debilior eam non admittat , cucurbitulæ, quæ ſanguinem citra inſignem virium jacturam detrahunt , caloremque à partibus internis & ſpiritus malignitate ac veneno infectos cum ſanguine tenuiore versùs exteriora auocant vſurpandæ. Applicantur autem commodiſſimè partibus inferioribus , cruribus nimirum, vt vnà etiam humores vitioſi quàm longiſſimè à corde & cerebro , nobiliſſimis corporis partibus ad inferiora reuellantur. Adhuc verò commodior multíque vsûs eſt venarum in pedibus apertio.

Purgationem quod attinet, alia in initio harum febrium plerumque non conuenit, niſi quæ primas vias, in quibus non rarò multi humores vitioſi, qui febrem vel fouent vel augent , continentur , euacuat , & reliquos humores non agitat : Purgantia ergò mitia ſint , qualia ſuprà in curatione peſtis propoſita. Certum enim & experientiâ confirmatum eſt , fortiorum purgantium vſu in febribus peſtilentibus & malignis plurimos periiſſe, benigniorum verò multos ſeruatos fuiſſe. Ipſi enim putridi & maligni humores maximè Naturam ſtimulant ; qui ſi paulò vehementius agitentur , validiſſimas deinde euacuationes efficiunt, & non rarò periculoſas diarrhœas excitant. Et compertum eſt , quoſdam cùm purgationem , quâ corpus à morbo præſeruarent , vſurpâſſent , ac fomitem febris malignæ jam circumferrent ; humoribus agitatis in febrem malignam incidiſſe ; maculáſque erupiſſe , & intra paucos dies mortuos eſſe. Ita memini ſtudioſum , cùm de dolore capitis conquereretur , nec de morbillis quicquam ſuſpicaretur , purgatione ſumptâ paulò poſt morbillos erupiſſe ; ſed imperfectè , licèt medicamenta diligenter adhiberentur , & ſtatim iterum euanuiſſe ſubſequente alui fluxu, & pertinaci tuſſi. Quapropter lenes clyſteres hîc valdè vtiles ſunt , & tutò applicantur, aut lenia planè medicamenta. (margin: Purgatio.)

Si materia ad ſuperiora vergat, & nauſea vrgeat, materia per vomitum euacuanda : quem in finem vomitoria ſuprà , *lib. 2. cap. 6.* propoſita conuenientia exhibentur. (margin: Vomitoria.)

Verùm in genere hæc ſatis determinari nequeunt; in ſpeciali de Febribus hiſce tractatione res clarior fiet. Etenim febres tales peſtilentes malignæ interdum per contagium propagantur , vbi tutiſſimum eſt, conceptum quocunque modo inquinamentum per ſudorifera & alexipharmaca è corpore expellere , & poſtea , ſi opus ſit , purgationem & venæ ſectionem inſtituere. Interdum etiam natura ipſa ad ambitum corporis materiam expellit , vt in variolis & morbillis fieri ſolet. Ac tunc etiam Natura in opere ſuo turbanda non eſt , nec materia, quæ ad ambitum corporis protruditur , purgantibus ad interiora reuocanda, ſed potiùs natura alexipharmacis & ſudoriferis in opere adjuuanda.

Interdum verò febris à vitioſo humorum apparatu ortum habet , aut certè fouetur , & materia vitioſa in ventriculo , circa præcordia , in inteſtinis hærens nauſeâ , dolore , æſtu , amarore , anxietate & aliis indiciis ſeſe manifeſtat , quæ neceſſariò quamprimùm vel vomitu vel per aluum euacuanda. Et ſolet ſæpe in primis viis magna ſaburra vitioſorum humorum contineri præcipuè in febribus peſtilentibus , quæ à victu prauo originem habent , qui febri vel primam originem dederunt , vel ſymptomatum vehementiam augent , quam cùm natura ipſa ſæpe per vomitum excludere cum εὐφορίᾳ ſoleat , Medicus eum adjuuare debet.

Hinc iterum ad alexipharmaca accedendum, quæ tamen talia ſint , ne febris per ea augeatur. Ideóque poſtea ea adhibenda, quæ temperatiora ſunt, ſimúlque febri & putredini reſiſtunt , qualia ſunt ; *Acetoſa, poma citri, granata, pentaphyllum, tormentilla, cornu cerui , os de corde cerui , lapis bezoar, bolus Armenus, terra ſigill. roſa, camphora & ſimilia* ; & ex his parata medicamenta, quorum ſuprà in præſeruatione & curatione peſtilentiæ facta eſt mentio, & poſtea etiam aliquot recenſebuntur. Ad quæ pertinent & bezoartica mineralia & diaphoretica dicta , quæ Chymici ex ♄. ☿. ☉. parant, quarum deſcriptiones paſſim extant , plurimæ.

Cùm tamen ex his quædam frigida & ſicca ſint, metuendúmque , ne obſtructiones in corpore augeantur,

tur, fuliginéſque malignæ retineantur, criſiſque retardetur: alia his admiſcenda ſunt, quæ penetrant & expulſionem humorum corruptorum promouent, vt *Carduus benedictus, ſcordium, ſcabioſa, angelica, pimpinella*, & ſimilia. Inprimis aquæ bezoardicæ ſæpiùs exhibendæ ſunt, quæ ita temperari poſſunt, vt ſimul febri & putredini reſiſtant. Ideóque iis admiſcenda ſyr. acetoſit. citri, granator. acetoſæ, acetoſell. ribes, rubi Idæi, oxyſacch. ſ. &c.

Illitiones ad ſudores. Antiqui non ſolùm internis, ſed & externis medicamentis ad ſudores mouendos vtebantur: Et celebris eſt inter alia, inunctio Aëtij, quæ paratur ex aquæ & olei communis an. ℥. iii. nitri ʒ. ii. quæ coquuntur vſque ad aquæ conſumptionem. Quo vnguento totum corpus bis térue leni frictione inungitur, vt pori cutis aperiantur. Loco ol. communis oleo amygdal. dulcium, amararum, chamæmelino, anethino, ſambucino, pro morbi ratione, vti licet: vt & aquæ communis loco aliquâ deſtillatâ conueniente.

Vtuntur & hodie Ægyptij ad omnes corporis partes talibus linitionibus cum leuibus perfrictionibus adminiſtratis: quas præſtant cum oleo rutæ, aut amygdalarum, aut chamæmelino, aut iuniperino & nitro rubeo. Quâ frictione cum linitione hâc in multis ad ſudores aptis largum ſudorem concitant, atque ſic morbum finiunt. Hoc auxilium in peſtilentibus febribus, in quibus exanthemata apparere incipiunt, vel exitura ſperant, plurimâ cum vtilitate exercent, ſemel ad minimum in die probè calidam molientes linitionem, à qua ſtatim febricitantes multis pannis cooperientes ſudorem promouere, venenoſumque humorem à viſceribus ad cutim trahere ſtudent. In pueris etiam atque infantibus variolis ſuſpectis vel malignis exanthematibus nullum præſtantius neque familiarius habent auxilium, vt hâc de re ſcribit Proſp. Alpinus, *lib. 4. de Med. Ægypt. cap.* 15.

Veſicatoria. Imminutâ materiâ etiam veſicantia, è cantharidibus, ſynapi, naſturtio, fermento, ranunculo & ſimilibus, nonnulli applicant. Verùm de hoc remedio apud quoſdam altum eſt ſilentium: apud alios grauiſſimæ & prolixæ controuerſiæ, atque de veſicantibus & phœnigmis integri tractatûs ſcripti extant, vt tum apud alios, tum apud Herculem Saxon. *tractatu de phœnigmis*, videre eſt. Verùm vt breuiſſimis hanc rem attingamus, non inconueniens videtur, ſi cruribus vel etiam brachiis, ſuprà cubiti flexuram extrà, vel paulò ſupra carpum ea imponantur, proüt locus, ad quem materia, quam reuellere & deriuare cupimus, ruit, aut circa quem præcipuè hæret, monſtrat: cum citò, tutò, & ſine multâ moleſtiâ, atque ſine virium debilitatione materiam venenatam ab interioribus, vt & à capite ad ignobiliſſimas corporis partes euocent, atque ipſa experientia teſtetur, multos à grauibus malis hoc modo liberatos fuiſſe.

Cùm verò cantharides in nonnullis naturis incommoda veſicæ afferant, ne quid tale accidat, videndum: & ſi quid tale metuendum ſit, (ſæpiſſimè tamen nihil incommodi ex vſu cantharidum oriri, experientia docet) tutiùs ſinapiſmi, quàm veſicantia è cantharidibus, adhibentur. Et in vſu tam veſicantium, quàm ſinapiſmorum hoc obſeruandum, ne mox, vt dictum, in principio, ſed imminutâ, aliquâ ex parte materia, applicentur. Deinde, ſi forſan critica aliqua per aluum euacuatio accidat, ne illa impediatur, & quos ad aluum natura mouet humores, ad ambitum corporis retrahantur. Et proinde nec die critico applicanda, ne Natura fortè *κρίνειν* inſtitutura in opere ſuo impediatur.

Malignarum febrium curatio. Si verò febris maligna ſit in ſpecie ita dicta, idem quod antea de peſtilentibus dictum, perpendendum, & videndum, an malignitas, an verò febris plus vrgeat, & præterea etiam an ab interno humorum apparatu, an per contagium malignitas hauſta ſit, & quò natura ipſa vergat. Nam ſi per contagium contracta ſit febris, vel etiam ipſa natura ad ambitum corporis tendat, tutiſſimum eſt, mox ſudoriferum exhibere morbo & aliis circumſtantiis conueniens, & quidem temperata poſſunt tunc vſurpari, & poſtea reliqua, vt morbus requirit, & de febre peſtilenti dictum, peragenda. Comperíque ſæpè, febres, quæ primo continuæ erant, & malignitatis ſuſpicionem præbebant, leuis ſudoriferi & bezoardici vſu in benignas & intermittentes mutatas fuiſſe. Si verò ex prauo humorum apparatu febris ſit, & non minùs vrgeat putredo, quàm malignitas, non ita ad ſudorifera properandum, ſed primæ viæ primùm euacuandæ ſunt, & non ſolùm clyſteres, ſed & lenientia locum habent, ſyr. roſ. ſolut. manna, caſſia, tamarindi, rhabarbarum, agaricus, tryphera Perſica. *Purg.* Et omninò, quod jam ſuprà etiam monui, hîc iterum repetendum eſt; In curatione febrium cùm peſtilentium tum malignarum, diligenter ſtatim initio corporis conſtitutionem & victûs rationem, quæ præceſſit, conſiderandam eſſe. Nam ſi ex iis aliíſque ſignis pateat multos vitioſos humores in ventriculo & vicinis locis abundare, à quibus grauia circa ventriculum ſymptomata oriuntur; ipſaque febris fouetur & augetur, danda eſt opera, vt ij quamprimùm euacuentur. Cùm verò clyſteres eò non penetrent, vel vomitu rejiciendi vel per aluum euacuandi ſunt, vt modò dictum. Vtile etiam hîc eſt ſerum lactis depuratum ℔. ii. menſurâ præter propter acceptum, modico mannæ adiecto, quod & aluum mouet & febrilem calorem temperat. Et licèt aliquid eius retineatur & per venas diſtribuatur; tamen ſanguinis feruorem ſupprimit & mitigat ac calorem febrilem alterat. A fortioribus verò, ſcammonio, colocynthide, turbith, & ſimilibus planè abſtinendum. Tempus tamen hîc diligenter notandum, & perpendendum, quomodo febris ſeſe habeat. Nam ſi putredo ſtatim incrementum ſumat, humorúmque efferueſcentia ſtatim maior ſit, illico, vt in aliis acutis, & præcipuè ſi humores turgeant, purgandum, nec niſi ad tertium diem ad ſummum purgatio differenda. Quod tempus ſi præterfluxerit, quieſcere tutius eſt, aut clyſteribus ſaltem rem agere, quàm medicamenta intempeſtiuè exhibere, & maiorem humorum ebullitionem excitare. Et quidem ſi humores vitioſi multi in primis viis hæreant, ante venæ ſectionem id faciendum: ſi verò vitioſi humores in primis viis multi non ſunt, ſed materia peccans præcipuè in venâ cauâ hæreat, venæ ſectio, præmiſſo tamen clyſtere, priùs inſtituenda. Si verò putredo non citò ſerpat, & febris ſit mitior, purgationem etiam tardius, ante ſeptimum tamen, inſtituere licet.

Quæ de vomitu dicta antea ſunt, etiam hîc locum habent. Interim alexipharmacis cor ſemper roborare vtile eſt.

Venæſect. Primis viis vel etiam turgente materiâ euacuatâ ſtatim venæ ſectio, ſi ob cauſas antea enumeratas eâ opus ſit, & quidem ante quartum diem inſtituenda, eo modo, vt ante dictum.

Sudoriſe. Poſt corporis euacuationem & venæ ſectionem vtile eſt ſudoriferum aliquod, ſed quod febrem non augeat, exhibere.

Vt ℞. *Boli armeni, terræ ſigillatæ, radic. tormentillæ, ſcordij.* C. C. an. Scr. ß. F. Puluis.

Qui exhibeatur in aquâ ſcabioſæ vel cardui bened. Vel exhibeantur pulueris bezoardici noſtri Scr. ij. vel Drā. i. Cuius deſcriptio hæc eſt.

℞. C. C. *ſ. vſtion. præpar.* Drach. i. ß. *oculorum cancri præparat. terræ ſigillat. Sil. ſuccini, margaritar. præparat. corall. rubr. præpar.* an. Scr. i. *oſſ. de cord. cerui, ſmaragdi præparati, hyacinthi præparat. rubini præparat.* an. Scrup. ß. *lap. bezoartici Orient.* Scrupul. i. *fol. aur.* num. iij. F. Puluis.

Cui

Cui in vſu præterea lapidis bezoardici gr.iii.vel grana aliquot ſalis C. C. volatilis vel bezoardici mineral. addi poſſunt.

Inprimis verò vtiles ſunt aquæ deſtillatæ, vt antea etiam dictum, ob ſummam penetrandi vim.

Fortioribus verò ſudoriferis vires debilitantur, & cùm humores in hiſce febribus non ſemper ita diſpoſiti ſint, vt per ſudores diſcuti poſſint, diſcutitur tenuius, craſſius relinquitur.

Quapropter præparatio & alteratio humorum conueniens inſtituenda. Solet enim in hiſce etiam febribus Natura humores adhuc coquere. Quæ propterea adiuuanda iis remediis, quæ aperiunt, humores incidunt, ebullitionem & putredinem ſiſtunt, febris feruorem extinguunt: è quibus ſemper eligenda & admiſcenda, quæ malignitati reſiſtunt. Excellunt in hoc genere, *Acetoſa, ſcordium, carduus benedictus, ſemen citri, radices tormentillæ, ſcorzonera, pentaphylli, ſuccus & ſyr. citri, vinum granatorum, oxyſacchara.*

Magnus etiam hîc vſus eſt ſpiritûs vitrioli, qui inſignem vim putredinem ſiſtendi, obſtructiones aperiendi, incîdendi, attenuandi, abſtergendi, corrupta ſeparandi, reliquorum medicamentorum actiones intendendi obtinet. Idémque aliis etiam de cauſis commodiſſimè aliis medicamentis admiſcetur. Nam cùm ſyrupus de cichorio, de endiuiâ, violarum, nymphææ & plures alij ſyrupi, ob ſacchari admixtionem ſoli febribus extinguendis vix ſufficiant, & vel in bilem mutentur, vel bilem certè non ſatis doment, nec ſitim extinguant: ſi his ſpiritus vitrioli addatur, vt aciditatem aliquam contrahant, ſitim longè feliciùs ſedant, calorem extinguunt, omnéſque ſuas operationes rectiùs expediunt. In huius tamen vſu id obſeruandum, læſis pulmonibus, vel rupto aliquo vaſe, vel exulceratione internâ aliquâ in phthiſi, ſputo cruento, dyſenteria, ſanguinis mictu, renum ac veſicæ vlceribus, pleuritide, ventriculi inflammatione, & omnibus ferè pulmonis affectibus, niſi forſan à craſsâ pituitâ vaſa pulmonis obſtruente, ortum habeant; vt & ſenibus macilentis ac tabidis, ab eo abſtinendum eſſe.

Vtilis eſt & hic ſyrupus ad alterandum, putredinem inhibendam, ſitim ſedandam, qui, ſi libet, aquis conuenientibus dilui poteſt.

♃. *Aceti tunic. rubi Idai, ſacch. albi*, an. ℔. ß. Bulliant in vaſe vitreo clauſo horâ j.

Factâ reſidentiâ colentur, & in loco tepido ſtent diebus aliquot, & feces, ſi quæ ſubſederint, iterum ſeparentur.

Addatur *ſpiritûs vini* Vnc. iij. *cortic. citri recet.* Vnc. ij.

Stent iterum in digeſtione:

Poſtea colentur, & addatur. *ſyr. acetoſ. citri.* Vnc. iiij. *ſpir.* vitriol. Scr. ij. & ſi libet, *ol. cinamom.* gutt. vi.

Inſignes etiam in hiſce febribus vires habet compoſitus ille ſpiritus ex ſpir. tartari. vitri. & Aquâ theriacali ſuprà deſcriptus.

Habéntque iſta medicamenta pleraque etiam vim ſimul ſudores mouendi. Et quanquam non ſemper ſtatim ſudor ſequatur: tamen medicamenta talia continuanda & ſingulis diebus exhibenda ſunt, vt corpus ad ſudores ſenſim diſponatur, & Natura tandem ſpontè ſuo tempore humores vitioſos per ſudores expellat; quæ ita comparari poſſunt, vt ſimul febri & putredini reſiſtant.

In hunc vſum ſæpe aquæ contra febres malignas alicuius Vnc. ii. cum ſyr. aliquo conueniente dentur.

Vtilis & hæc eſt. ♃. *Succi citri, acetoſa, endiuia, galega. taraxaci, borragin.* an. ℔. j. ß. *cardui bened. cardui mariæ, ſcordy, ſcabioſa, roſar. Prouincial.* an. ℔. j. *pomorum citri cum cortic. & ſeminibus conciſorum* num. vj. *raſura* C. C. *crudi* ℔. ß.

Stent in infuſione horis 24. Poſtea deſtillentur. F. Aqua contra febres malignas.

In frequenti etiam vſu eſt in peſtilentibus ac malignis febribus Aqua cordialis Herc. Saxoniæ, quam deſcribit *de febribus libro* 8. *capite* 37.

Vel detur ſubinde & ſingulis diebus aliquid iſtius pulueris, cum aliquâ aquâ conueniente.

♃. *Rad. Zedoaria, angelica, helenij, aceto ſcordij praparat.* an. Drach. ii. *tormentilla* Drach. j. ß. *fol. acetoſa, ſcordij, cardui bened.* an. Drach. ij. *ſem. citri excortic. acetoſa, aquilegia*, an. Drach. j. *ſantali citrini, ſuccini albiſſ.* an. Drach. j. ß. *terra ſigillat. boli Armeni, margarit. præpar. corall. rubr. prap.* an. Drach. j. C. C. *vſti prapar.* Vnc. ß. *Oſſ. de* C. C. Drach. j. *croci* Drach. j. Pulueriſatis adde *ſpec. liberant. ſ. aloë. diamarg. fr. de gemm. frig.* an. Drach. i. F. puluis contra febres malignas.

Vbi humores iam ſatis præparati ſunt, niſi naturæ ſponte eos expellat, per viam conuenientem euacuandi ſunt. Sed & tum lenioribus medicamentis vtendum. Et purgatio vix ante diem decimumquartum inſtituenda; imò ſi humores abundent pituitoſi, vix ante 17. diem tentanda. *Purgatio.*

Si ad vrinam vergat materia, emulſione ſeminum melonum, citri, cardui bened. cum aquis acetoſæ, capillorum ♀, & ſimilibus natura adiuuanda. *Vrinam cientia.*

Toto verò morbi tempore tam in malignis, quàm peſtilentibus febribus, pulſibus & cordi medicamenta cor roborantia & malignitati reſiſtentia applicanda, quæ paſſim extant. *Topica.*

Monetur quidem hîc à nonnullis quæſtio de vſu epithematum cordis in febribus malignis, petechialibus, variolis, morbillis & ſimilibus, An nimirum locum habeant, necne. Et quidem nonnulli ea ad cor roborandum admittunt, alij verò, vbi exanthemata peſtifera efflorefcunt, cordi imponenda non cenſent, ne παλινδρομὴ & recurſus humorum ad cor, partem nobiliſſimam, fiat; & ne cutim denſando fuligines & fumoſa excrementa, quæ cor motu ſuo expellit, retineantur, & hinc putredo maior febriſque acrior excitetur, & criſis impediatur. Verumenimuerò ſi epithemata non ſunt valdè adſtringentia & repellentia, ſed in qualitatibus actiuis temperata, (adſtringentia enim & refrigerantia valdè meritò ſuſpecta ſunt) in reliquis moderatè ſiccent, & inprimis peculiari facultate cor roborent: non tantùm ſine vllo periculo, ſed & cum commodo vſurpari poſſunt. Neque enim Natura fuligines malignas ſolùm per cutim cordi ſuperpoſitam expellit, neque epithemata cordis regioni impoſita totius corporis cutim adſtringere & occludere valent: ſed potiùs Natura epithematum auxilio fortior facta promptiùs reliquam materiam vitioſam ad ambitum corporis expellet. *An epithemata cordis in febribus malignis conueniant.*

Diætam quod attinet, Cibus ſit boni ſucci & facilis coctionis; &, cùm vires langueant, cauendum, ne natura copiâ cibi oneretur. Cibi quoque iis rebus, quæ huic febri conueniunt, condiendi ſunt. A vino, niſi forſan Syncope immineat, abſtinendum: Commodior verò eſt potus tenuis Ceruiſiæ: commodè etiam præbetur decoctum Cornu cerui, cum ſpiritûs vitrioli eâ quantitate, quæ ad gratam aciditatem ſufficit: cui etiam iulebi roſarum vel violarum aliquid admiſceri poteſt: Sitim enim ſedat, obſtructiones aperit, putredinem arcet, malignitati reſiſtit. Nec cum iis ſentio, qui C. C. decoctum non plus virium habere putant, quàm aquam, in quâ lateres igniti extincti ſint. Plurimorum enim doctiſſimorum Medicorum obſeruatione deprehenſum eſt, vim inſignem in cornu cerui etiam vſto ineſſe, vt hanc negare ſummæ ſit pertinaciæ, Ægyptij, vt Proſper Alpinus, *lib. 4. de medic. Ægypt. cap.* 4. refert, pulpam tamarindorum & berberis fructum exſiccatum cum ſeminibus fœniculi vel citri *Diæta.*

in

in plurimâ aquâ communi infundunt, potúmque ita parant, quem ægris in febribus malignis & peſtilentibus toto morbi tempore concedunt, plurimúmque in huius potûs vſu confidunt: cùm tamarindorum & berberis fructûs febrium putredini maximè reſiſtere compertum habeant. Reliqua commodiùs iam in ſpecie explicabuntur. Etſi enim in malignitate omnes hæ febres conueniant; tamen natura humoris maligni non ſemper eſt eadem, quæ etiam curationem in nonnullis variat, vt ex ſequentibus patebit.

CAPVT XII.

De Variolis & Morbillis.

ETſi autem cùm veneni & malignitatis natura ſit latens & abſcondita, pauca de differentiis eius dici poſſint; quià tamen effectibus & ſymptomatibus ſeſe malignitas latens prodit, quædam ſymptomata & morbos, qui aliquam in hiſce febribus differentiam videntur conſtituere, in ſpecie perpendemus. Et primo loco agemus de variolis & morbillis.

Variola & morbilli. Notiſſimum autem hodie morbi genus eſt, quod variolarum & morbillorum nomine appellatur: Verùm cui variolarum, cui morbillorum nomen attribuendum ſit; & an antiquis hoc malum cognitum, ac quo nomine appellatum fuerit, non ſatis clarum. Græcis vſitata ſunt τῶν ἐξανθημάτων καὶ ἐκθυμάτων vocabula; quæ etſi non ſemper diſtinguantur, tamen cùm duplex ſit τῶν ἐξανθημάτων genus, vnum, quod ſaltem colorem cutis mutat; alterum, in quo puſtulæ quædam eminentiores in cute erumpunt: *Ἐκθύματα* Poſterius hoc genus ἐκθυμάτων nomine propriè appellari poſſe patet ex Galeno. 3. *Epid. comment.* 3. *t.* 51.

An variola & morbilli antiquis noti fuerint. Neque enim credendum eſt, antiquis Græcis morbi hoc genus planè incognitum fuiſſe. Nam quæcunque huius morbi cauſa ſit, de quâ inter Medicos, vt poſtea dicetur, non conuenit, nihilominus etiam apud Græcos illa locum habuit, & deſcriptiones à noſtris non planè diſcrepant. Ac ſi Arabum ætate, quod nonnulli volunt, primùm hic morbus cepiſſet, procul dubio vt noui morbi Arabes in ſuis ſcriptis mentionem feciſſent. Et licèt ſint quædam, in quibus exanthemata Hippocratis, Galeni, Aëtij cum noſtris variolis & morbillis forſan conuenire non videantur: tamen ſciendum, nec noſtras variolas & morbillos ſemper eiuſdem generis apparere; & eiuſdem generis morbos aliis atque aliis ſeculis ex diuerſitate regionum & victûs; ex peculiari vi ſiderum, ex vario hominum vitæ genere, & cauſis aliis tùm externis tum internis, quaſdam mutationes & differentias accipere poſſe. Interim tamen multa, quæ tum ad naturam horum, tum ad curationem ſpectant, communia habent. Et licèt ſeorſim ac ſingulatim de iis non tractârint Græci; ideò tamen illis ignotos hos morbos fuiſſe, dicendum non eſt. Cùm enim ſaltem morborum epidemiorum comites ſint, & per modum criſeos in morbis contagioſis & malignis erumpant, peculiariter etiam de iis non tractârunt; ſicut nec de contagio & aliis, quæ peſtilentes morbi comitari ſolent.

Latini papulas & puſtulas appellant. Hodie dicuntur variolæ & morbilli; variolæ quidem quaſi parui vari, vel quòd cutem varient, vt nonnulli opinantur. Morbilli verò quaſi parua peſtis; *il Morbo* enim Italis in ſpecie peſtis dicitur: habentque morbilli hoc nomen, quòd peſti magis cognati ſint. Sunt enim variolis deteriores.

Qui autem affectus variolarum, qui morbillorum nomine ſit appellandus, Authores non conueniunt. Nonnulli puſtulas illas eleuatas, quæ in pus mutantur, morbillos dicunt; alias verò, quæ ſaltem colorem cutis variant, variolas nominant, & hinc etiam variolarum nomen deducũt. Verùm plerique doctiores Medici cõtrario modo has voces vſurpãt, & variolas quaſi paruos varos dictos putant, & hoc nomen tribuunt puſtulis illis eminentibus, humore plenis, & quæ plerumque ſuppurantur, quas Germani *die Blattern & die Bocken* nominant. Morbillos verò vocari maculas in cute effloreſcentes ſeu exigua rubra tubercula, quæ Germani *die Maſern* appellant. Verùm ſi de rebus conſtat, facilè de verbis conueniri poteſt. *Va... dic...*

Notandum tamen hîc, etſi apud Medicos pleroſque ſaltem duorum vocabulorum mẽtio fiat, Morbillorum ſcilicet & variolarum, tamen plures omninò ſunt, aut certè ſpecierum harum differentiæ, quas etiam Germani, vt & aliæ Nationes, vulgò peculiaribus nominibus exprimunt. *G...* Sub nomine *Blattern, Bocken* equidem variolas comprehendunt, quarum tamen eſt quædam differentia, & præter communes variolas & morbillos à vulgo nominantur *die Schaffsblattern vnd VVindbocken, die Steinbocken, Ritteln oder Rotteln.* Et rurſum variolæ communiter dictæ, *die Blattern vnd Bocken*, non planè eiuſdem modi ſunt. Aliæ enim ſunt maiores, aliæ minores, quædã albicant, quędã liuẽt, vel alterius coloris ſunt, quædã ſtatim erũpunt & in altum attolluntur ac maturantur, ac circulo cingũtur rubro & ſine grauibus ſymptomatibus erumpunt & periculoſæ non ſunt; aliæ ſunt liuidæ & tardè erumpunt, vel ſtatim iterum ſubſident, & habent circulum liuidum, quæ plerumque lethales ſunt. *Die Schaffsblattern oder VVindbocken* per Cryſtallos expreſſiſſe videtur Ioh. Ph. Ingraſſias *de Tumorib. p. n. tomo* 1. quæ ſunt puſtulæ per vniuerſum corpus diſperſæ, lupini ferè magnitudine plus minúſue, albæ, ac inſtar Cryſtalli reſplendentes, à quibus aquoſitas, quædam deinde effluit: ſuntque hæ minùs periculoſæ & ſæpè citra notabilem febrem infantes prehendunt. *Die Steinbocken* verò ſunt tubercula quædam parua, ſine multâ ſanie, ſparſim nec copioſè erumpentia, omnium ferè minutiſſimæ variolæ, quæ penè citra febrem infantes inuadunt, vt rarò decumbant; citiſſimè etiam ſanantur.

Ad morbillos procul dubio pertinent *Ritteln* vel *Rotteln*, à rubore procul dubio ſic dicta exanthemata, quæ ſunt tubercula puſilla rubea cum calore aut tuſſi inuadentia ac aliis morbillorum ſymptomatibus; minùs tamen, quàm vulgares morbilli, periculoſa, euaneſcunt etiam inſtar morbillorum. Et quandoque ſola inuadunt, quandoque morbillis interſperguntur, quandoque ſanatis variolis ſuperueniunt. Hoc malum Rubeolam appellare videtur Haly Abbas *lib.* 8. *theoric. c.* 14. *Rube...* *Eſt ſpecies*, inquit, *aliqua, quæ vocatur rubeola, quæ ex ſanguine fit calido & ſubtili: & non multùm malo, & hæc ſpecies cùm ad ſtatum peruenerit, ſimilis fit milij granis* (vnde etiam ſub nomine miliarij deſcripta videtur) *aut paulò maior, & eius color rubeus, nec aperiuntur puſtulæ, ſed fluunt*, id eſt, *inſenſibiliter diſcutiuntur & euaneſcunt.*

Præter has differentias adhuc alia eſt, ſed rarior quidem, quam aliquoties obſeruaui, quo nomine tamen ab aliis diſcernerem, hactenus dubius fui. Etſi enim inſtar eryſipelatis totum ferè corpus prehendat; tamen non vidi quod adultos, quod in eryſipelate fieri ferè ſolet, ſed infantes ſolùm corripiat. Malo ergò ad morbillos referre. Et forſan malum eſt, quod Foreſtus, *lib.* 6. *obſeru.* 59. purpuram & rubores, ac ἐρυθήματα appellat; Iohan. Philippus Ingraſſias, *loco citato*, Roſſaniam & Roſſaliam à Neapolitanis nominari ſcribit: *Roſſala* Maculæ rubræ & quaſi ignitæ cum vix effatu digno tumore per vniuerſum corpus quaſi quædam parua eryſipelata erumpunt in principio, ſeu morbi die quarto vel quinto. In ſtatu verò vniuerſum corpus rubrum & quaſi ignitum apparet.

ac

ac ſi vniuerſali eryſipelate laboraret. In declinatione rubor ille imminui, & maculæ rubræ latæ, vt in principio, iterum apparent, quæ tandem ſeptimo vel nono die euaneſcunt, epidermide ſquammarum inſtar decidente. Malum verò hoc graue ac periculoſum & ſæpe lethale eſt. Nam calor eſt feruentiſſimus, ſitis inextinguibilis, & plerumque pulmonum (vnde tuſſes excitantur) faucium & aliorum viſcerum inflammationes, deliria & alia mala vrgent. In declinatione tandem materia ad articulos extremorum transfertur, ac dolorem, & ruborem, vt in arthriticis, excitat. Cutis ſquammarum inſtar decidit, mox pedes ad talos & ſuras vſque intumeſcunt, hypochondria læduntur, reſpiratio difficilior redditur, tandémque abdomen intumeſcit, ægríque non ſine magno labore & poſt longum tempus priſtinæ ſanitati reſtituuntur, ſæpè etiam moriuntur. Ita obſeruauit Clariſſ. Dn. D. Michaël Doringius, affinis & Compater meus honorandus, vt literis ad me datis ſcripſit, puerum quendam Vratiſlauiæ poſt hunc morbum pedibus, cruribus, ſcroto, ventre, ac facie intumuiſſe: cum genarum nonnullo ac perpetuo q. rubore, febriculâ irregulari, tuſſi quâ paucâ, eâque ſpumoſa ſaltem & pituitoſa reiiciebat, difficultate reſpirandi ſummâ. Hic ſeptimo die, antequam moreretur, poſt ſummam reſpirandi difficultatem, ponderis ſenſum circa pectus, ac ſtertorem, pulmonis abſceſſu rupto pus & ſanguinem atrum tuſſi rejecit, & hinc 7. ab illo paroxyſmo die, cùm eadem ſymptomata redirent, mortuus eſt. Corpore aperto tota pectoris cauitas aquâ citrinâ repleta, pulmonéſque ambo toti liuidi & gangrænoſi conſpiciebantur; & ſiniſter magnum intus abſceſſum fouebat. Abdomine aperto innatabant inteſtina tota ſimili aquæ: omentum prope conſumptum videbatur. Hepar, quod pro indiuidui ratione portentoſæ fuit magnitudinis, ſubpallidum. Et talia mala ac ſymptomata, arthriticos nimirum dolores & tumores, tumorem abdominis, & ſimilia morbo huic ſuccedere, nihil mirum eſt. Nam cùm variolæ non ſolùm in externis partibus, ſed etiam in omnium viſcerum ſuperficie erumpere ſoleant: idem etiam in Roſſaliâ accidere poteſt; & ſicut totum corpus extrà inflammatur, ita etiam viſcera interna proculdubio inflammantur; & de pulmonibus res extra dubium eſt. Idem tamen proculdubio in aliis etiam viſceribus accidit; vnde materiæ parte ad extrema protruſâ, primùm fiunt dolores arthritici, hinc tumores hydropici, ac viſcera ipſa corrumpuntur.

Cùm verò talis ſit horum ἐξανθημάτων differentia, tamen de variolis & morbillis ſaltem dicemus, reliquæ differentiæ ad has facilè referri poterunt. Et quidem variolarum & morbillorum differentiam quod attinet, morbilli à ſubtiliore, calidiore & ſicciore, cuiuſmodi ſanguis potiſſimùm bilioſus eſſe ſolet; variolæ, à craſſiore materiâ proueniunt: magnitudo tanta morbillis non eſt, quanta variolis: variolæ ſunt puſtulæ quædam & veſiculæ, quales feruenti aquâ ambuſtis emergunt; in morbillis verò maculæ potiùs quædam apparent, inſtar morsûs pulicum, cum cutis aſperitate tamen, aut certè exigua tubercula, ſed quæ in puſtulas ſanie plenas non mutantur ſeu attolluntur, ſed poſt ſeptimum ferè diem ſine exulceratione, nullo ferè veſtigio ac nullâ fœditate in corpore relictâ, abeunt: in variolis dolor dorſi maior, in morbillis minor: contrà in morbillis maior pectoris anguſtia, & feruor totius corporis, & lacrymæ etiam plures, tum quia materia eſt mordacior, tum quia celeriùs & cum majore impetu mouetur: citiùs quoque egrediuntur morbilli & ad ſtatum perueniunt, ob materiæ tenuitatem & calorem.

Etſi verò proculdubio diuerſæ, quas hactenus enumerauimus, ἐξανθημάτων differentiæ, à diuerſis & peculiari modo corruptis humoribus proueniunt, tamen cùm quæ ſpecifica illa cuiuſque humoris natura ſit, quíque determinatus corruptionis gradus, vix explicari in hac rerum Naturæ obſcuritate poſſit, & cùm in pleriſque aliis, quæ ad ſigna & ſymptomata pertinent, conueniant, conjunctim de iis agemus. Si quid tamen occurret, quod alicui differentiæ peculiariter conuenire videbitur, nec illud omittemus.

Variola quid. Et vt primò morbos hos breuiter deſcribamus, variolæ ſunt puſtulæ in ſummâ cute, partibúſque cuti proportione reſpondentibus, cum febre continuâ propter peculiarem ſanguinis efferueſcentiam & ebullitionem à facultate expultrice excitatæ.

Morbilli quid. Morbilli verò ſunt maculæ aut tubercula parua, rubra, in cute erumpentia cum febre continua, itidem à facultate expultrice & ſanguinis peculiari ebullitione excitata.

Subiectum eſt cutis, ac inprimis externa eius ſuperficies, quæ ἐπιδερμὶς dicitur: ſed tamen & membranæ ac partes aliæ internæ variolis vt & morbillis afficiuntur, ita vt in quibuſdam poſt mortem diſſectis deprehenſum ſit, eorum viſcera haud ſecus atque cutem ſordidis eiuſmodi puſtulis obſita atque ſordida fuiſſe, vt etiam infrà ex Fernel. 2. *de abd. rer. cauſ. cap.* 12. dicetur.

Verùm vt natura tam variolarum quàm morbillorum clarior reddatur duo mox à principio explicanda ſunt. *Primò*, Quænam cauſa ſit interna & proxima, à quâ cùm puſtulæ tum maculæ in cute effloreſcentes proueniunt. *Secundò*, an ſine febre, an verò ſemper cum febre, & quo febris genere erumpant.

De Cauſa variolarum & morbillorum. De primo aliquid definire difficillimum eſt, ob diſcrepantes hac de re Medicorum opiniones. Arabes, qui primi hac de re diligenter ſcripſerunt, cauſam proximam, & continentem variolarum & morbillorum referunt in immunditiem à primo ortu in ſanguine relictam ex ſanguine materno, quem menſtruum vocant, quo fœtus in vtero matris alitur. Quanquam enim fœtus in vtero matris quod optimum eſt, ex ſanguine pro alimento attrahit, tamen fieri non poteſt, quin aliquid impuri, præſertim menſibus poſterioribus, vbi copioſiore alimento opus habet, ſimul attrahat. Miſcentur poſtea cum hoc in corpore mulieris cacochymico vitioſi humores alij, quorum bona pars ad venas vteri, tanquam ad communem ſentinam deriuatur: vbi diutius retentum totum illud majorem μοχθηρίαν acquirit. Relicta illa labes in corpore tamdiu deliteſcit, donec quacunque de causâ impulſa vim ſuam, tanquam fermentum, in vniuerſam ſanguinis maſſam effundat. Tum enim ſanguis efferueſcit & ebullit, vt quod ex illo inquinamento minutis etiam particulis corporis permixtum erat, ſecernatur, ſecretumque ad ambitum corporis propellitur, & has puſtulas ac maculas excitat, cum leniori aliâ ſegregatione natura id præſtare haud poſſit.

A quâ ſententiâ non multùm diſcrepat Rhaſis opinio, qui, *de peſtil. cap.* 1. ſanguinem puerorum & infantum muſto comparat, quem natura, cùm adhuc depuratus non ſit, elaborare & purgare intendens, in eo ebullitionem excitat, per quam partes heterogeneas ab homogeneis ſeparantur. Atque ideò omnes variollis & morbillis obnoxios eſſe ſtatuit; quoniam ſanguis neceſſariò ex ſtatu primo in ſecundum, id eſt, ex impuriore in purum & defecatum tranſit: ſicut muſtum neceſſariò per ebullitionem in vinum purum mutatur. Quanquam enim expreſsè ſanguinis menſtrui mentionem non facit Rhaſes, tamen cùm puerorum & infantum ſanguinem muſto comparat, & quaſdam impuritates habere ſtatuit, quæ ebullitione ſeparandæ ſint: procul dubio innuit, in ipſo vtero illam impuritatem & labem infantes contrahere.

Atque vt hæc crederent hi authores, eo præcipuè perſuaſi ſunt, quòd viderunt, variolas & morbillos omnes homines, niſi mors ex aliâ causâ præueniat, inuadere,

inuadere, potiſſimùm verò infantes & pueros ad annum ætatis vſque ſeptimum, rariùs adultiores: imò infantes in lucem editos fuiſſe, qui variolis & morbillis in vtero adhuc concluſi laborârunt. Deinde quòd animaduerterunt, quòd qui ſemel vel bis iis laborârunt, poſtea plerumque ab hoc morbo immunes ſunt. Etſi enim accidat interdum vt nonnulli tertium hæc mala patiantur, tamen id rarius euenit.

Gentilis ſententia. Huic Arabum ſententiæ ſeſe oppoſuit Gentilis, has ob rationes: 1. Quòd infans in vtero ſanguine optimo & puriſſimo nutriatur: 2. Quod variolis & morbillis non ſolum infantes & pueri, ſed & iuuenes, imò ætate confecti & ſenes laborent. In quibus certè videtur impoſſibile, materiam illam & labem in corpore tamdiu latere potuiſſe. Inprimis cum plerique ex iis antea febribus, ſcabie, & morbis ſimilibus laborârint, per quos quicquid impuri in corpore eſt, expellitur & ſecernitur. 3. Quod fœminæ, quibus menſes ſupprimuntur, his morbis non laborent.

Fernelij. Gentilem ſecutus eſt Fernelius, *lib. de abd. rerum cauſ. cap.* 12. & rationes modo allatas ipſe etiam contra communem ſententiam adducit. Ipſe verò ex cauſâ quadam communi cæleſti malum hoc originem habere has ob cauſas ſtatuit. Primò, quòd non ſolum ſerudiore cælo, ſed etiam hyeme interdum grauentur hi morbi. 2. Deinde quod annos complures ſileant, & certis annorum interuallis ſæuiant in plebem, alias quidem ſeorſum exanthemata, alias [illegible] ſolùm. Cauſam autem cur infantibus & pueris hæc magis familiaria ſint, quam adultis, hanc reddit, quod firmior ætas adultior tantillis malis non laceſſatur, niſi cum forte conſtitutio grauior inualuerit.

Mercurialis. Mercurialis & ipſe Antiquorum ſententiæ ſe opponit; &, *de morb. pueror. cap.* 1. primò ex hiſtoriis noui orbis eam refutare conatur, cuius authores ſcribunt, quarundam regionum incolas ferè extinctos fuiſſe à variolis vitio aëris infecti. Deinde ex eo probare vult variolas & morbillos ortum non habere à menſtruo ſanguine, quòd menſtrui ſanguinis vitium mox ab ortu mundi mulieribus affuerit: Morbus verò hic antiquis fuerit incognitus, & Arabum tempore primùm innotuerit. Ipſe verò ſtatuit cauſam communem internam eſſe proprietatem & inclinationem à parentibus, qui hoc vitio priùs tentati fuerint, contractam. Statuit enim omnes à parentibus, qui his morbis correpti fuerunt, aptitudinem quandam ad ſimiles morbos concepiſſe, ac proinde eſſe illos quaſi hæreditarios.

Mercurialis opinio examinatur. Atque hæ ſunt de cauſis variolarum & morbillorum diſcrepantes ſententiæ, inter quas, vt ab eâ incipiamus, Hier. Mercurialis opinio minùs probabilis videtur. Nam non eſſe nouum morbi genus ſuprà dictum eſt.

Et ſi Arabum tempore incepiſſet, procul dubio in deſcriptione huius morbi mentionem eius feciſſent, nec cauſam in ſanguinis materni impuritatem retuliſſent. Eſſe verò morbum hæreditarium, rationi conſentaneum non eſt. Nam cur ſemel aut bis tantùm homines hoc morbo corripiuntur, ſi eſt hæreditarius, non ſæpius? Deinde cur qui peſte ſemel laborant, eandem ad peſtem inclinationem & aptitudinem ſoboli non communicant? At hoc non fit. Et quidem meritò. Nam natura vincens venenum peſtilens, illud è corpore planè exterminat. Idque eodem modo in variolis & morbillis facit. Et niſi hoc fieret, nemo à variolis & morbillis perfectè ſanaretur. Vnde non eſt accommodatum exemplum macrocephalorum, quod his verbis proponit Mercurialis: *Id perinde accidit, vt id quod ſcripſit Hippocrates, in libro de aq. aëre & locis, de macrocephalis Indiæ populis. Nam primùm gens illa arte & ſtudio cœpit infantibus capita oblonga facere; vnde cùm parentes eiuſmodi capitibus prædici eſſent, factum eſt, vt filij ab ipſis ſimiles geniti ſint, adeò vt proprietate paternâ tota illa gens facta ſit macrocephala. Sic propemodum contingit in variolis & morbillis. Hic morbus cæli vitio omnes tentauit aut ferè omnes, qui deinceps cùm proprietatem paternam filiis communicârint, non eſt mirum, ſi longè latéque morbum propagârint, & hac proprietas facta ſit non ſolùm promiſcua, ſed & naturalis.*

Nam in macrocephalis duplex eſt cauſa. Primò imaginatio matrum è conſpectu macrocephalorum concepta. Secunda ipſa in corpore cuiuſque parentis diſpoſitio. At neutra in variolis & morbillis locum habet. Non imaginatio, vt cuiuis manifeſtum eſt. Neque etiam omnes morbi, quibus parentes laborant, neceſſario in corpore relinquunt diſpoſitiones, per quas iidem in ſobolem deriuentur. Præterea non eam cauſam reddit Mercurialis, cur omnes homines morbillos & variolas patiantur. Nam ſi hic morbus nouus eſt, & à parentibus in liberos propagatur, atque omnes ferè hodie hunc morbum patiuntur: neceſſarium eſt, cùm primùm cœpit, omnes homines eo correptos fuiſſe, quod impoſſibile eſt. Cum enim actio non fiat niſi in patiens diſpoſitum, fieri non poteſt, vt vna & æqualis in omnibus ad variolas & morbillos recipiendos fuerit diſpoſitio.

Reliquas duas opiniones quod attinet, habet vtraque ſuos ſectatores; etſi apud vtroſque hoc in confeſſo ſit, vtram etiam opinionem defendas, eam dubitatione non carere. Pro vtraque ſcilicet ſententia rationes tam probabiles ſunt, vt vix videamus, quomodo alterutri ſaltem tutò fidem adhibere poſſimus. Ergo, ſaluo aliorum iudicio, potius vtramque opinionem coniungemus; licet ebullitionem particularem, néinque ac determinatam quandam humorum corruptionem variolarum & morbillorum cauſam proximam agnoſcamus: à tribus tamen illam prouenire ſtatuimus; ab aëre maligno, à ſanguine materno, & à vitioſo alimento. Nimirum variolæ & morbilli proximè proueniunt à quodam naturæ conatu, illud, quod ſanguinem inquinat, expellentis. Omnes enim variolæ & morbilli proximè per modum quendam criſis proueniunt, quâ natura ſeu facultas expultrix excrementitios ſeu prauos aut malignos humores, quibus ſanguis inquinabatur, paulatim, à partibus ſcilicet internis, per venas primùm maiores, pòſt minores, ac demum minimas, quæ ob exilitatem capillarium nomen acceperunt, ad cutem, & quæ cum hac cohærent, aut ei ἀνάλογα ſunt, expellit, & bonos à malis ſeparat. Verùm vitium illud ſanguinis, ob quod natura ſeſe ad expulſionem accingit, à triplici cauſâ prouenit; nimirum ab aëre venenato & maligno, humores inficiente; à vitio quodam ſanguinis materni, quo infans in vtero alitur; &, quod addimus, etiam à victu prauo. Vnde variolæ & morbilli plerumque duplices conſtituuntur: aliquando epidemij, aliquando ſporadici. Atque hoc modo ſi vtramque opinionem coniungamus, facilè quaſdam difficultates, quibus vtraque opinio, ſi ſeorſim defendatur, premitur, euadere poterimus.

Arabum ſententia [ex]plicatur. Atque vt de antiquorum & Arabum ſententiâ primò dicamus, etſi Fernelius & Mercurialis eam planè reiiciunt; tamen ſimpliciter repudianda non eſt. Nam cùm variolæ & morbilli omnibus hominibus communes ſint, vt vix reperiatur, qui non aliquando iis inficiatur, ac ætati puerili hic morbus familiarior ſit: cauſa etiam aliqua communis quærenda eſt, quæ omnibus hominibus, & inprimis puerili ætati, ſit communis. Ad aërem hîc ſolùm cum Fernelio confugere non poſſumus. Nam dantur variolæ & morbilli, qui epidemij non ſunt, ſed ſporadici ac ſparſim hunc vel illum priuatim corripiunt: quod ſignum eſt, variolas & morbillos tum temporis non à communi, ſed priuatâ cauſâ prouenire. Præterea ſingulis ferè annis reperiuntur infantes variolis ac morbillis laborantes. Ergo ſi variolæ & morbilli ſolùm ex aëris vitio prouenirent, ſingulis annis daretur aër peſtilens & malignus;

malignus; quod concedendum non eſt. Itaque cùm in aërem ſolum non poſſimus referre cauſam, in corpore quærenda eſt cauſa communis, & quidem talis, quæ ab ipſo ortu infantibus adfuit; cùm habeatur compertum, infantes variolis aut morbillis laborantes in lucem editos, vel ſtatim poſt ortum ipſis correptos fuiſſe. In vtero autem alia cauſa non datur, quàm ſemen & ſanguis maternus, quo alitur infans. Seminis quidem vitio qui morbi contingant, difficulter tolluntur & eradicantur, ac ſæpe recurrunt. Ex ſanguinis ergo, quo infans in vtero alitur, vitio, cauſa hîc petenda eſt. Licèt enim, vt rectè Galenus, *5. Epid. com.3. t.73.* docet, meliorem ſanguinem ad ſe trahat nutrimenti causâ infans, deteriorem autem relinquat, vnde prægnans prauis humoribus impletur, quos in partu natura euacuat: tamen vbi fœtus grandior factus, copioſiore alimento opus habet, impoſſibile eſt, quin etiam aliquid de prauis humoribus attrahat; inprimis cùm in grauidis menſes ſupprimantur, cum quibus aliàs natura ſingulis menſibus id quod vitioſum in corpore cumulabatur, excernere ſolebat. Vnde eo tempore, quo fœtus grandior factus eſt, matres & plenitudine, & vitioſis humoribus minùs laborare deprehenduntur, & ſymptomata, quibus ob ſanguinis copiam & prauorum humorum retentionem antea vexabantur, euaneſcunt.

Atque hæc eſt labes & communis cauſa, ob quam plerique infantes variolis & morbillis corripiuntur. Quæ labes ſi à causâ cæleſti in actum deducatur, & ab aëris vitio natura ad expulſionem ſtimuletur, aut ſi per contagium, quod ſæpe fit, malum hoc diſſeminetur: tum variolæ & morbilli infantibus epidemij ſunt. Si verò natura ſolùm à causâ internâ excitata & ſtimulata hanc expulſionem tentet, nihil obſtat, quin etiam priuatim & ſparſim, morborum ſporadicorum modo, diuerſo tempore, nunc hos, nunc illos infantes variolæ & morbilli inuadere poſſint.

Cur autem iſta labes non mox in primâ infantiâ à natura excutiatur, ſed demum poſt plures annos, vt tertium, vel ſeptimum, iſto malo infantes corripiantur, quærendum eſt. Vtque id breuiter explicemus, ſciendum, iſtam labem non primariò in ſanguine hærere, ſed in partibus ſolidis, neque illam materiam, quæ per criſin in variolis & morbillis excernitur, mox à primo ortu in venis contineri, & ita per plures annos aſſeruari. Verùm in ſolidis partibus totius corporis relinquitur quædam diſpoſitio, ob quam tales humores cumulantur. Vt enim quâ ſemel eſt imbuta recens conſeruat odorem teſta diu, doliúmque ſaporem & odorem, quo eſt imbutum, vino, quod infunditur, communicare ſolet: ita cùm ex impuritatibus illis ſanguinis mẽſtrui in vtero labes quædam & morboſa diſpoſitio in omnibus partibus contracta ſit, etſi alimentum, quo infans vtitur, bonum ſit: tamen ob illam diſpoſitionem malam, labem aliquam contrahit, acciditque, vt ſanguis non vndiquaque purus generetur: Quem vbi natura ampliùs ferre nequit, hanc excretionem inſtituit. Quod autem hoc apud quoſdam citiùs, apud alios tardiùs accidere ſolet: cauſa eſt, quòd pro variâ illâ diſpoſitione & temperamenti diuerſitate, quam plurimum hac in re poſſe certum eſt, non ſemper eâdem copiâ impurior ſanguis generatur, & quòd fermentum illud ſanguinis aut paucum ab ortu fuit, aut ſuam quaſi maturitatem non acquiſiuit; & præterea natura illi quaſi aſſueta eſt, atque hinc obrutum & ſopitum tam diu iacuit benigniori ſanguine. Vbi autem tanta eius copia cumulata eſt, vt naturæ moleſtus eſſe incipiat, tum ſolet ea hanc excretionem inſtituere. Quibus accedit & externarum cauſarum ſtimulus, cùm ſcilicet natura vel ab aëris vitio, vel à contagio aliorum variolis & morbillis laborantium ad excernendum ſtimulatur. Atque hanc ob cauſam omnes homines ſemel variolis & morbillis laborant, ac neceſſariò omnes hanc criticam quaſi euacuationem patiuntur. Si quis verò bis, vel ter iis laborat, iam ad alias cauſas recurrendum.

Fernelij ſententia explicatur.

Interim ſecundò Fernelij opinio non planè reiicienda eſt, qui ex peculiari quadam malignitatis ſpecie aërem contaminante hos morbos prouenire ſtatuit. Etenim rationes, quæ eum ad id ſtatuendum adduxerunt, non ſunt leues, quas etiam ſuprà recenſuimus. Nam non eſt credibile, ſi quis anno trigeſimo, quadrageſimo, quinquageſimo, aut ſexageſimo ætatis, variolis aut morbillis laborat, atque interim varios morbos paſſus ſit, labem illam in vtero contractam inter tot naturæ motûs & conatûs, atque ad id ætatis deliteſcere poſſe. Deinde morborum epidemiorum modo interdum graſſantur variolæ & morbilli, certíſque annis ſilent, & peſtilentium morborum ritu per interualla quædam redeunt, & nunc quidem variolæ, nunc morbilli. Quod certè è ſanguinis vitio non accidit. Ex eo enim ſi tantum malum proueniret, ſparſim potiùs, & priuatim infantes corripere deberet, ſicut priuatim quilibet hoc vitium in vtero contrahit. Atque hinc quoque accidit, quòd variolæ & morbilli ſæpiſſime peſtilentiam antecedunt, & peſtis nuncij à Medicis appellantur.

Secundæ huic cauſæ adhuc tertiam addimus, nimirum poſt ortum victum prauum, è quo ſcilicet tale aliquod vitium in ſanguine, quale ex ſanguine menſtruo in vtero, iam poſt ortum contrahatur. Atque hac etiam de causâ accidit, vt homo idem bis vel ter morbillis corripiatur.

Nam licèt illa labes in vtero contracta primùm à naturâ diſcuſſa ſit: fieri tamen poteſt, vt à cauſa ſuperiore & aëris vitio eodem modo humores iterum corrumpantur; præcipuè ſi hoc, de quo modò diximus, ex alimento vitium accedat. Nonnullis tamen iterum ac tertiùm rediit hoc malum, quod in illis de primo fomite aliquid fuerit relictum, ſicut vinum non planè defecatum denuò per feruorem turbidum redditur.

An variolis & morbillis ſemper febris coniungatur.

Cùm autem vitium hoc in ſanguine, vndecunque etiam contractum ſit, natura per quandam criticam euacuationem & ebullitionem, vt vulgò vocant, ſoleat diſcutere: quæri ſolet, an ſemper hoc fiat cum febre, an verò aliquando etiam ſine febre. Nonnulli etiam ſine febre variolas & morbillos erumpere poſſe ſtatuunt: citántque pro ſe authoritatem Auicennæ, qui, *primâ quarti, tract.4. cap.6.* ſcribit: melius eſſe, vt morbillos antecedat febris, quam vt ſubſequatur. Deinde, aiunt, ſi ſanguis leuiter ebulliat circa cutem, & materia vitioſa per cutem expellatur, calorem cordi non communicari, ſed per cutim & calorem expirare, & materiam vitioſam euacuari: atque ita fieri poſſe, vt toto morbi progreſſu febris non adſit. Imò ad experientiam prouocant. quâ obſeruatum ſit, variolas & morbillos abſque febre interdum erupiſſe.

Alij verò contrà ſtatuunt, & quidem rectiùs, nunquam variolas & morbillos ſine febre fieri. Nam cùm per criſin quandam variolæ & morbilli excitentur, criſis verò & ebullitio ſine febre non fiat: facilè hinc apparet variolas & morbillos ſine febre non prouenire. Incipit enim illa ebullitio, vt illi volunt, non ſolùm circa cutem, ſed in venis maioribus, locis calidiſſimis, è quibus vt calor cordi non communicetur, impoſſibile eſt. Quod verò locum illum Auicennæ attinet, ſciendum, duo genera febrium cum variolis & morbillis coniungi poſſe, vnum, quod propriè ex illâ ebullitione excitatur, cuiúſque ſymptomata & criſis eſt variolarum & morbillorum efflorescentia; & bonum eſt, ſi, variolis & morbillis erumpentibus, febris hæc ceſſet: Nonnunquam verò poſt variolas febris apparet, & quando illæ ſuppurantur, excitatur: vel quia materia tota primo impetu non fuit expulſa, vel quia pars eius intrò eſt recepta, quod peius indicium eſt. Experientiam quod attinet, cùm pueris & infantibus

infantibus familiaris ſit hic morbus, & febris ſæpè non adeò magna, ex materiæ paucitate aut lenitate, ebullitionem magnam non producente, de morbo aliquo infantes non conqueruntur, vel etiam conqueri poſſunt, donec variolis & morbillis erumpentibus eos ægrotare cognoſcatur: Atque hinc abſque febre eos erumpere, ſed falsò, creditur.

Qualis ſit febris, quæ variolis & morbillis coniungitur.

Sed iam quæritur, è quonam febrium genere ſit hæc febris. Cùm variolæ & morbilli per quandam ſanguinis ebullitionem fiant, & calor æqualis per totum morbi decurſum ſentiatur: meritò febris hæc inter febres ex ſanguine ortas, quas Synochas, & vulgò cum Arabibus concluſas ſiue concluſæ caliditatis appellant, refertur. Cùm verò Synocha febris duplex ſit, cum putredine & ſine putredine: iam porrò videndum, qualis hæc Synocha ſit. De quâ re Medici non conſentiunt. Nonnulli enim & cum putredine, & ſine putredine variolas & morbillos erumpere poſſe ſtatuunt, & ebullire quandoque illam materiam poſſe, quæ cauſa eſt variolarum & morbillorum, ſine omni putredine; ſicut per ebullitionem quandam in muſto, ſine omni putredine, partes heterogeneæ ab homogeneis ſegregantur. Atque hinc etiam febrium, quæ apparent in variolis & morbillis, quandam eſſe differentiam dicunt, quòd ſcilicet quædam grauiores ſint, aliæ vix ab ægris percipiantur.

Verùm etſi concedamus, febrium eſſe talem differentiam, tamen ſemper adeſſe putredinem ſeu humorum corruptionem ſtatuimus. Neque enim ſaltem eſt ſanguinis quædam accenſio, ſed humorum quædam corruptio, quam materia in variolis concluſa indicat, qualis nulla eſt in Synochâ ſine putredine. Neque etiam ſponte ſuâ fit talis ebullitio, qualem in muſto, cereuiſiâ, atque aliis extra corpus humanum rebus, fieri videmus; ſed à naturâ ſeu facultate expultrice, per modum quendam κρισίμως fit iſta vitioſorum humorum expulſio, ad quam natura à materiæ putridæ, corruptæ, aut quocunque modo appellare libeat, vitio, vel à causâ externâ incitatur. Quod illa ipſa materia, quæ variolarum & morbillorum proxima cauſa eſt, ſatis indicat. Hæc tamen vt modò diximus modò maior, modò minor eſt, à quâ etiam febris modò mitior, modò vehementior accenditur. Quæ mitior eſt, prorſus euaneſcit inter paucos dies, & propterea ab infantibus & pueris ferè negligitur, nec niſi ab iis, qui diligenter attendunt, cognoſcitur. Nonnunquam verò, & quidem ſæpius putredo maior eſt, vnde & in principio, & in progreſſu febris maior eſt, quæ, ſi morbus ſalutaris futurus eſt, morbillis & variolis erumpentibus, fit minor. Nonnunquam & peſtilentem naturam violæ & morbilli induunt, vnde non pauci infantes extinguuntur.

Cauſa procatarctica.

Atque hæ cauſæ internæ, & hoc modo, ad generationem variolarum & morbillorum concurrunt. Externæ verò & procatarcticæ cauſæ, à quibus internæ illæ mouentur, quoque plures eſſe poſſunt. Primò eſt aër ſanguinem exagitans, ſiue manifeſtâ, ſiue occultâ & malignâ, è ſublimi & peculiari vi ſyderum, aut ex inferioribus ſuſcitatâ qualitate: quò pertinent temporum anni mutationes inſigniores, præſertim veris & Autumni conſtitutio calida & humida, auſtrina ſcilicet; regio item calida & humida. De aëre autem hoc ſciendum, duplici nomine eum ad generationem variolarum & morbillorum concurrere poſſe. Aliquando concurrit vt cauſa principalis, vt antea dictum eſt, quando ſcilicet tanta eſt aëris malignitas, vt per ſe ad humorum generandis variolis & morbillis neceſſariorum ortum ſit ſufficiens, atque determinatam hanc in iis corruptionem, præcipuè in tenellis, qualia ſunt infantium, corporibus poſſit inducere: vnde tunc variolæ & morbilli peſtis nuntij ſunt. Aliquando verò vitium aëris tantum non eſt, vt per ſe humores ita corrumpere queat, tamen qualitatem habet, vt vitioſos illos humores in corpore latentes agitare & mouere poſſit. Deinde & alia huc pertinent. Balnea nimirum crebra, agitatio corporis nimia, & quæcunque calorem in corpore accendere poſſunt. Inprimis verò ad hanc rem multum facit contagium. Nam ex corporibus variolis & morbillis laborantibus νοσηρὴ quædam ἀπόκρισις, itémque ἀπόρροια νοσηρὰ, effluuium morbidum, Hippocrati dicta, *l. de nat. human. com.* 2. *t.* 4. Ariſtoteli πνεῦμα φαῦλον καὶ βαρὺ *ſ.* 7. *probl.* 8. Alexandro Aphrodiſæo λοιμικὴ καὶ σηπτικὴ ἀπόρροια, effluuium peſtilens & putrefaciens, *libro* 2. *probl.* 42. *Galeno*, *lib.* 1. *de diff. febr.* μίασμα λοιμῶδες καὶ σηπεδονῶδες, effluit, & minutiſſimis ſenſumque effugientibus corpuſculis diffunditur, quæ vt ſeminarium malignitatis alteri corpori ἀναλόγως quocunque modo communicata, ſimilem in eo humorum agitationem & ebullitionem excitat.

Cur nunc vari... pant.

Et ſi verò ſuprà etiam dictum ſit, quomodo variolæ & morbilli differant, tamen & hic explicandum, cur nonnunquam variolæ, nonnunquam morbilli erumpant. Nam ſi vitium ſanguinis materni & labes in vtero contracta horum morborum cauſa eſt, quî fit, cur nunc puſtulæ quædam elatæ quæ in pus mutantur, nunc verò ſaltem maculæ quædam apparent; Cauſa huius rei primò eſt varia humorum conſtitutio. Nam ſanguinis in variis corporibus varia eſt conſtitutio: Vnde etiam vitium & labes, quam infantes in vtero contrahunt, non eſt eadem. Deinde ſit, vt eadem ſit ſanguinis conſtitutio, tamen à cauſarum ſanguinem corrumpentium actione diuerſitas aliqua induci poteſt; & varij corruptionis humorum ſunt termini.

Dif. vario. & morb.

Et vt ad differentias accedamus, ſecundùm ipſam humorum varietatem etiam quædam variolarum obſeruatur differentia, vt & morbillorum; in ſubſtantiâ, quantitate & qualitate. Secundùm ſubſtantiam quidem aliæ ex hoc, aliæ ex illo humore conſtant. Secundùm quantitatem, aliæ magnæ, multæ, profundæ ſunt; aliæ paruæ, paucæ, ſuperficiales, pro materiæ copiâ maiore vel minore. Secundùm qualitatem variæ animaduertuntur differentiæ; aliæ ſunt albæ, aliæ rubicundæ, ſubflauæ, liuidæ, violaceæ, ſubnigræ, coloris varij, pro diuerſitate humoris, è quo conſtant, id eſt, prout humor benignior aut malignior eſt, ex quo ortum ducunt. *Tactu* aliæ duræ ſunt, ob craſſitiem & cruditatem materiæ; aliæ molles, humore aqueo vel flatu etiam turgentes. Eſt & in iſto quædam differentia, quod quædam ſubitò & cum impetu erumpunt, aliæ lentè & tardè ſeu paulatim; aliæ rurſus diu durant & tardiùs diſſoluuntur; aliæ citiùs euaneſcunt, ex quiete materiæ longiore aut breuiore. Reperitur & quædam in loco, in quo erumpunt, differentia. Aliæ enim cutem & extremas vel potiùs externas ſolùm partes occupant: aliæ verò etiam in internis erumpunt, atque hæ vel euidentes ſunt, quæ in oculorum palpebris inuerſis, in naribus, & aperto ore in palato, linguâ & faucibus conſpiciuntur: vel occultæ ſeu abditæ & abſtruſæ, quæ aſperam arteriam ſeu guttur, pulmones, iecur, lienem inteſtina, vterum, aliáſque internas partes obſident. Id quod Auicen. etiam, *lib.* 4. *fen.* 1. *tract.* 4. *c.* 3. docet. Obſeruatúmque eſt, quibuſdam à morte diſſectis pulmones, iecur, lienem, omniáque interiora, haud ſecus atque cutem, ſordidiſſimis papulis ſcatuiſſe.

Signa diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Signa variolarum & morbillorum quod attinet, alia imminentes ac inſtantes iam variolas & morbillos indicant, alia præſentes; quando puſtulæ iam foràs eruperunt, alia humorem, è quo naſcuntur; alia partem, quam occupant. Præſentes iam viſu agnoſcuntur: remanent tamen tum pleraque ſigna, quæ imminentes demonſtrant. Iaque de ſignis imminentium & præſentium

præſentium coniunctim agemus. Et quidem ea ex actionibus læſis, excrementis, & qualitatibus mutatis petemus.

Primò actiones variè læduntur: Dolor capitis, oculorum, gutturis; cum temporum & frontis pulſatione percipitur, narium pruritus, ſternutatio, terror in ſomno, paroxiſmi epilepticis ſimiles, deliria nonnunquam; quæ omnia fiunt à vaporibus & fuliginibus ſeu fumis acribus, ex ſanguinis ebullitione in caput aſcendentibus. Ad eſt dorſi dolor & pulſatio in ſpinâ ob tenſam ibidem à copiâ feruentis ſanguinis venam cauam, parteſque vicinas. Grauitas præterea totius corporis, ardor, & punctionis quidam ſenſus in cute ſentitur, ob copiam & feruorē materiæ eò tranſmiſſæ. Difficultas ſpirandi animaduertitur; ob copiam vaporum, ſeu feruidarum fuliginum, qui aëri frigido attrahendo vix tranſitum concedunt; tuſſis ſicca & inanis è vaporibus tranſeuntibus, vel etiam puſtulis eo loci erumpentibus, quæ naturam ſtimulant. Accidit præterea tremor pedum, oſcitatio, pandiculatio; cordis palpitatio; omnia quidem ex ebullientis ſanguinis vaporibus excitata.

Deinde in excretis hæc ſigna animaduertuntur. Vrina ſanorum vrinis non eſt diſſimilis; eam ob cauſam, quòd natura, quicquid materiæ vitioſæ eſt in corpore, ad ambitum corporis propellere ſoleat. Interdum tamen turbidæ ſunt, quod magnam humorum ebullitionem & agitationem ſignificat. Hæmorrhagia narium quoque non rarò accidit, ex ſanguinis feruore, & acrimoniâ venarum orificia aperiente; quæ ſi larga ſit inter initia, morbum leuiorem reddere ſolet plerumque. Vomitus quoque ventriculo, ſeu à materiâ, ſeu à vaporibus prauis aſcendentibus ſtimulato. Lacrymæ ſponte ex oculis ſolent effluere, aut oculi lachrymabundi apparent, ob acrimoniam vaporum, oculorum tunicas mordicantium & vellicantium, vel etiam ob ſeroſum humorem ad oculos per ſe humidos tranſfuſum.

Tandem adeſt & in qualitatibus corporis quædam mutatio. Facies vnà cum oculis rubet, ob ſanguinis ebullitionem, huiuſque vel vaporum ad ſuperiora motum: vox eſt rauca, ſiue ob vapores per aſperam arteriam tranſeuntes, ſiue ob puſtulas eo loci enatas: os eſt ſiccum; ob feruorem fuliginoſi ſpiritûs è pectore redditi. Aſpera eſt cutis, ex puſtulis toto corpore per eam diffuſis: febris denique ſynocha accenditur, ex vehementi ſanguinis in intimo corpore ebullitione.

Vbi ergo initiò pleraque ſigna hæc conſpiciuntur, & præſertim circa ſecundum aut tertium diem augentur, & ſparſim quædam maculæ rubentes in cute apparent: imminentium variolarum & morbillorum eſt indicium. Et tum illæ maculæ, præſertim circa diem quartam, in ſublime attolluntur, ita vt quædam quaſi tubercula rubentia parum eleuata in cute conſpiciantur, vnde variolæ fiunt vel in latum extenduntur, vnde morbilli. Variolæ tamen cum maiore pruritu & dolore emergunt & apparent, primò veluti capita acuum aut grana milij, deinde in puſtulas mutantur, ſanie repletas, ipſâ febri cæteriſque ſymptomatibus paulatim miteſcentibus, quæ tandem ſuppurantur, exſiccantur ſenſim & decidunt. Morbilli verò citiùs erumpunt, & poſtea reſoluuntur ac euaneſcunt.

Arguitur autem de variolis & morbillis ſuſpicio, ſi epidemij ſint, & puer ſit aut infans: his enim præcipuè accidit hoc malum; minùs adultioribus; rariſſimè ſenibus; niſi ex aëre corrupto: aut æger cum aliquo variolis aut morbillis laborante ſit conuerſatus, aut in familia aliquâ vnus ex infantibus, variolis aut morbillis laboret, aliæque cauſæ externæ præceſſerint. Omnibus enim modis contagioſi ſunt hi morbi, & præcipuè iis corporibus, inter quæ eſt analogia, qualia ſunt conſanguineorum.

Tempus autem, quo variolæ & morbilli frequentiùs graſſantur, eſt ver & autumnus; inprimis ſi æſtas pluuioſa præceſſerit, & auſtri continuò ſpirauerint, vel hyems tepida & auſtralis fuerit. Hæc enim tempeſtas maximas humorum agitationes efficit: quibus accedit fructuum vſus; quos copioſiùs pueri ſolent comedere; æſtiuo & hyemali tempore rariores ſunt, niſi à temperie ſuâ naturali deflexerint, vel ſemina prauitatis à præcedentibus anni temporibus in pueris conceperint.

Signa cauſarum. Signa verò cauſarum quod attinet, à ſanguine ipſo nullæ omnino variolæ fiunt, eſtque humor, qui variolas & morbillos excitat, planè excrementitius. Qualis autē ſit humor, facilè indicat color. A bile enim cum flauedine rubeſcunt: & acredinis ſenſum maiorē exhibent: à pituitâ colorem album habent, ac ſanie liquidiore abundant. Ab humore melancholico nigricantem, & cum ſiccitate magis ſordeſcunt. Imò nonnunquam violaceæ, virides, liuidæ & nigræ ſunt, ſi ſcilicet humores magis corrupti ſunt, vehementi æſtu exuſti, & quidem proût hæc vel illa materia ſuperauerit, eiuſque κακοήθεια maior aut minor fuerit. Teſtantur varietatem cauſarum & alia ſigna. Si materia enim ſit bilioſa, minor quidem dorſi dolor & grauitas adeſt: maior tamen ardor, inquietudo & ſitis. Ab humore craſſiore minor quidem eſt pruritus & ardor, maior autem corporis grauitas.

Loca, quæ ab iis obſidentur, etiam ex actionibus læſis cognoſcuntur. Nam, ſi non ſolùm in cute, ſed & in partibus internis, ventre, inteſtinis, pulmone erumpant; febris admodum grauis eſt & moleſta, difficultas reſpirationis, & anguſtia pectoris magna, tuſſiſque maior adeſt, dolor ventris & inteſtinorum vehementer affligit: quibus nonnunquam vrina cruenta & dyſenteria accedit.

Prognoſtica.

Pertinent autem variolæ & morbilli ad morbos acutos. Nam vtplurimùm intra diem 14. terminantur. *Prognoſtica.* Diuidunt nonnulli tempus variolarum in tempus ebullitionis humorum, & in tempus exitûs variolarum. Tempus ebullitionis plerumque quatuor diebus abſoluitur, dieſque primus eſt principium; ſecūdus augmentum; tertius ſtatus; quartus, initiū declinationis, quo tempore febris & ſymptomata remittere ſolent. Idem quartus dies, qui declinatio ebullitionis eſt, exitûs variolarum principiū eſſe ſolet. Augmētum ad ſeptimum protrahitur; ſtatus vndecimo die viget: ab vndecimo ad decimum quartum eſt declinatio; quo tempore morbilli exſiccantur, etſi interdum ad diem 20. vſque exſiccatio protrahatur.

Quemnam autem morbus hic ſit habiturus exitum, ex iis, quæ variolas & morbillos comitantur ac ſequūtur, cuiuſmodi ſunt ipſarum variolarum & morbillorum qualitas, magnitudo, numerus, figura, tempus & modus exitûs, locus ac varia ſymptomata, ac viribus ægri colligere licet. Si etiam initio morbi ſāguis è naribus largiter effluat, variolæ & morbilli pauciores erumpere, & æger faciliùs liberari ſolet. In genere, melius eſt, variolas & morbillos citò, quam tardè, erumpere. Nam & materiæ obedientiam, & naturæ robur id oſtendit. Deinde bonum eſt, ſi poſt earum exitum febris ac omnia ſymptomata imminuūtur. In ſpecie variolæ meliores ſunt albæ & rubræ, magnæ, plures, molles, eminentes, rotundæ, diſiunctæ, & ſine contiguitate propinquæ, quæ citò & ſine magnâ ægri moleſtiâ maturantur & decidunt, quæque loca externa, ignobiliora præſertim, occupant. Deteriores verò ſunt violaceæ, virides, liuidæ, nigræ, ſiue plures, ſiue pauciores, ſiue paruæ, ſiue magnæ, duræ & verrucis ſimiles, depreſſæ, propinquæ & contiguæ, aut duplices variolæ, inprimis ſi

in earum medio nigra macula apparet, quæque tardiùs erumpunt, tardiuſque maturantur, aut iterum euaneſcunt ſubitò; & quæ interna occupant, vel foris faciem tantum aut pectus. Hæ enim prauitatem & inobedientiam materiæ, caloriſque incendium magnum & virium labefactationem portendunt. Et auget malum, ſi virium debilitas & praua accidentia adiungantur, ac ſymptomata poſt apparitionem earum non remittant; vt ſi poſt variolarum exitum æger nauſeâ, vomitu, ſtomachi dolore, ſiti inexplebili moleſtatur. Peius eſt, ſi lipothymia crebra, magna pectoris anguſtia, angina, fluxus alui viridis, aut cruentus, vrina cruenta vel nigra, extremorum perfrigeratio, vel conuulſio accedat. Malum item, raucedine affici, difficulter loqui, delirare, cibum auerſari, deglutire non poſſe, vigiliis infeſtari, vel ſomno nimio detineri. Ac qui moriuntur ex variolis vel anginâ plerumque pereunt, intercluſâ à puſtulis ſpiritûs viâ; vel ſyncope; ex ſpirituum à materiâ malignâ corruptione; vel alui profluuio & dyſenteriâ. Et ſæpe licèt non ſtatim ægrum iugulent: tamen diuturna vel lethalia mala variolæ inducunt, in internis præſertim corporis partibus. In naribus vlcera diuturna ſæpe, & imminutum odoratum; in faucibus, raucedinem, impeditam reſpirationem; in œſophago difficilem deglutitionem; in pulmonibus, peripneumoniam, tabem & dyſpnœam in ventre, hepate, & inteſtinis periculoſos fluxûs ac cruentam deiectionem; in renibus cruentas mixtiones.

Maximè verò infeſtæ ſunt oculis, in quibus ὀφθαλμίαν, lippitudinem, caliginem, albuginem, ſæpe & cœcitatem plane efficiunt. Solent & in cute fœdi coloris maculas & foueas ac cicatrices turpes relinquere, potiſſimùm in facie, vbi partibus eius quibuſdam cutis ferè ἄσαρκος ſeu carnis expers eſt, & proinde vlcera ibi difficulter coaleſcunt.

Eadem ferè eſt ratio morbillorum. Periculoſiores hi quidem ſuâ naturâ ſunt, quàm variolæ; cùm ex ſanguine feruidiore, qui febrem & omnia ſymptomata grauiora excitat, conſtent: citiùs tamen iudicantur, nec oculis ita noxij ſunt, ſeu non ita oculos petunt, vt Variolæ, quòd ſubtilis illorum materia priùs diſſoluatur, quàm figi in iis queat. Inter eos autem rubri & diſiuncti ſalubriores ſunt, & qui citò apparent, ac quibus apparentibus ſymptomata remittunt & mitigantur. Peiores autem virides, violacei, nigri, & qui tardè exeunt, aut mox ad interiora recurrunt, magnamque pectoris anguſtiam & frequentem ſyncopen adiunctam habent.

Verùm licèt variolæ & morbilli plerumque in ſalutem ægri finiantur: ægrum tamen in illorum παρακμῇ ſeu declinatione quandoque mori contingit: vel quia viſæ ſunt declinare materiâ intrò raptâ: vel quia etiam verè declinantibus aut reſolutis variolis externis pars materiæ ſiue ex naturæ imbecillitate, ſiue ex errore ægri, adſtantium, incuriâ Medici, intus relicta, magiſque deprauata occupauit viſcera, & febrim aliaque ſymptomata grauia auxit.

Curatio.

Indicationes.

Curationem Variolarum & Morbillorum quod attinet, & Indicationes, quæ eam dirigunt, Primus ſcopus ſit, Naturæ, quæ commodè materiam vitioſam per ambitum corporis expellere in hoc febris genere nititur, opem ferre; quod fit, dum cauſa, quæ naturam in opere ſuo impedit, tollitur, & motus naturæ adiuuatur, vires confortantur, & malignitati reſiſtit Medicus.

Vitium materiæ naturam impedientis conſiſtit in humorum copiâ nimiâ, vel eorum malâ qualitate; vel natura ob viarum obſtructiones in opere ſuo impeditur. Itaque Medici eſt, humores prauos tollere, eorum ſiue craſſitiem, ſiue tenuitatem & feruorem corrigere, viaſque clauſas aperire, malignitati reſiſtere, & naturæ humores ad cutim expellentis conatum adiuuare. Præter hoc Medicus ſymptomatum vehementiam auertere debet, & præcauere, ne pars aliqua, ſiue interna, ſiue externa, damnum inde contrahat.

Venæ in in bus

Cùm verò morbus hic plerumque in corpora teneriora incidat, venæ ſectio, quòd vires eam non ferant, rarò admittitur. Amatus equidem Luſitanus, *Centur. 3. curat. 16.* puero quinque annorum, dum variolarum indicia adeſſent, venam internam brachij aperuit, & quatuor vncias ſanguinis detraxit. Sicut idem alias etiam in ſanguine in pueris mittendo audacior fuit, (vt hæc iis quæ *libro 2. capite 5. diximus*, addamus) & Auenzoarem, quem Auenrois *7. Coll. capite. 3.* puerulo triũ annorum ſanguinem detraxiſſe teſtatur, imitatus, *Centur. 1. curat. 10.* puellæ cuidam 7. annorum febricitanti venam integam brachij aperuit, ſanguiniſque vncias ſex detraxit, & *Centur. 5. curat. 96.* puero 8. annorum quatuor vncias emiſit & *Centur. 5. curat. 52.* puero 5. annorum venam aperuit. In valde tamen teneris, præcipuè in morbillis, malo Trincauellio aſſentiri, qui *de rat. curandi part. affect. libro 2. capite 10.* ſcribit, ſe in valde teneris venæ ſectionem nunquam probaſſe, cùm id præter rationem fieri videatur, & ſæpè malus eius rei euentus ſequatur, & licèt aliquando res benè ſuccederet, id potiùs fortunæ quàm rationi attribuendum ſit. Si tamen in ætate, quæ venæ ſectionem perferre poſſit, ſanguinis abundantia venæ ſectionem poſtulet, mox in principio, ante quartum diem, aut ſanè priuſquàm variolæ erumpant, dum vires adhuc conſtant, & ſanguinis tanta copia ad ambitum corporis confluxit, vena aperienda, vt natura oneris parte leuata, quod reliquuum eſt faciliùs vincere poſſit. Poſt quartum autem diem, & vbi maculæ erumpere incipiunt, abſtinendum à venæ ſectione; inprimis ſi iam æger meliùs habere incipiat, ne materia ad ambitum corporis tendens ad interiora reuocetur.

Purga

Deinde ſi aluus ſit adſtrictior, clyſtere leui aut blãdo aliquo medicamento eluenda, vt quod in primis viis hæret, expurgetur, vt Syr. Roſar. ſolut. Tamarindis, Mannâ, Caſſiâ: Talibus ſcilicet, quæ non ſolùm aluum lenire, ſed & ſanguinis feruorem reſtinguere refrigerando, parteſque internas roborare moderatè adſtringendo, vireſque tueri valent. Poſſuntque hæc pharmaca tum inter ſeſe, tum cum conuenientibus aliis, proüt res poſtulat, commiſceri. Ab omnibus verò fortioribus purgantibus, non ſolùm in principio, ſed & toto morbi decurſu abſtinendum, ne eorum vehementiâ vel naturæ conatus in expellendo à centro ad ſuperficiem impediatur, vel profluuium alui periculoſum excitetur: & proinde, ſi in declinatione quid humorum vitioſorum in corpore ſupereſſe animaduertatur, idipſum blandè educendum. Alioquin abſtinendum purgantibus, ſi tranquilla omnia in ægro appareant.

Lactentium curatio, quod ad interna remedia attinet, inprimis in lactantium ſeu nutricum diætâ & medicatione poſita eſt. Nam in lacte facultates ciborum & medicamentorum, præſertim purgantium tot etiam mutationibus præcedentibus conſeruantur, *6. Epid. ſect. 4. t. 33.*

Expell

Poſtea, cùm naturæ in hoc morbi genere præcipuæ partes ſint, & ipſa ſæpe ſine vllis medicamentis hoc morbi genus ſanet, perpendendum; An natura ſuum officium faciat, & rectè materiam ad cutem expellat; An verò in opere ſuo deficiat.

Si ſatis erumpere naturæ beneficio variolas & morbillos animaduertimus, non opus eſt eam multis medicamentis adiuuare, ne calefacientium vſu intẽpeſtiuo materia nimis agitetur, febriſque augeatur. Quod ſi tardè & parciùs erumpant variolæ & morbilli,

adiuuanda

adiuuanda natura iis; quæ materiam paulò magis fundunt, meatúſque aperiunt. Iſtis tamen aliquid de refrigerantibus, & modicè adſtringentibus addendum vt partes internæ roborentur, atque ita non ſolùm non afficiantur, ſed fortiùs etiam materiam vitioſam expellant: & ne ſanguis feruorem concipiat, ſemper ea eligenda vel admiſcenda, quæ malignitati reſiſtunt, inprimis ſi de hac ſit ſuſpicio, ingraueſcente, vt eſſe ſolet, peſtilenti temporis conſtitutione, & malo communiter graſſante.

Ex aperientibus & expellentibus ſunt, *Radices & ſemina fœniculi, ſemen napi, cardui benedict. aquilegiæ, Citri: Radices Dictamni albi, Pimpinell. Capillus Veneris, Flores Calendul. Ius Cicerum rubrorum, Scordium, Scabioſa, Myrrha, & quæ inprimis ad expulſionem hîc faciunt, ficus, & ſecundùm plurimos, Lentes.* Imò *Theriaca, Mithridatium, & Diaſcordium*, in robuſtioribus dari poſſunt. Et alia quæ malignitati reſiſtunt, vt: *Cornu cerui, lapis bezoar, ſpecies liberantis, Corallia Margaritæ:* Quæ tamen potiùs ad ſequentem claſſem pertinent, reſpectu qualitatum primarum.

Refrigerant; *Acetoſa, & Acetoſella, Lactuca, Nymphæa, Portulaca, Hordeum, Pruna acida, Endiuia, Cichorium, Plantago, ſuccus Citri, vinum Granatorum, ſuccus Limonum, Oxyſacchara. Rob ribium.* Refrigerantia autem illa & adſtringentia commodiùs initio, primo ſcilicet & ſecundo morbi die exhibentur, antequam natura ſeſe ad expellendum accingat: Poſtea vero, vbi erumpere incipiunt variolæ & morbilli, conatus naturæ adiuuandus; pro morbi tamen naturâ, vario modo hæc miſcenda & adhibenda. Si enim febris & feruor ſit magnus, temperatoria adhibenda, aut frigida admiſcenda. Atque in hoc caſu maximè conueniunt, quæ citra calorem expellere poſſunt, vel quæ frigida ſimul vim aperiendi habent, vt *Acetoſa, Succus citri, vinum granatorum, cornu cerui, Margarita, Tormentilla.* Ex his varia medicamenta componi poſſunt. Vſitatæ compoſitiones ſunt ex Auicennâ deſumptæ, quarum prior magis partes internas roborat, poſterior magis expellit.

℞. *Lacc. ablut.* Drach. v. *lentium excortic.* Drach. vii. *gummi tragacanth.* Drach. iii. Coq. *in Aq.* ℔. ß. ad remanentiam. Vnc. iii. *vel* iiii.

Vel ℞. *Ficuum* Drach. vii. *lentium excortic.* Drach. iii. *tragacanth. ſem. fœnicul.* an. Drach. ii. Coq. *in Aqua* ℔. i. ß. Colatura potanda detur.

Vel ℞. *Lentium munda.* Vnc. iv. *caricar.* num. x. *vuar. paſſ. mundat.* Vnc. ii. *ſem. fœniculi*, Drach. iii. *croci*, Scr. i. *lacc.* Drach. i. ß. Coqu. *in Aqua*, ℔. iij ad tertiæ partis conſumptionem. De Colaturâ Vnc. *iv. vel v.* pro doſi propinentur. Aqua expulſiua ad morbillos D. Sigiſm. Kolreuteri.

℞. *Caricar. pingu.* num. xxi. *lentium* M. iii. *ſem. rapar.* Drach. vii. *hordei mund.* Vnc. x. *fœnic.* Drahc. x. Conciſa & conquaſſata. Coq. in ℔. v. (vel pluribus) aq. ſimpl. ad ℔. j. conſumption. Poſtea omnia ſimul deſtillentur. in B. Aliæ.

℞. *Hordei mundi*, Vnc. i. *ſem. fœnic.* Drach. v. *rapor.* Vnc. ß *rad. glycyrrh* Drach. ii. ß. *herb ſcord* M. ſem. *acetoſ.* M. j. *ſem. lentium* M. i. ß. *Caricar. pingu.* num. xii. Inciſ. & contuſ. inf. in aq. puriſſ. ℔. iii. ſtent in infuſ. per diem, poſtea deſtillentur.

Potio ad morbillos.

℞. *Sem. rapor.* Drach. i. *aniſi, fœnic.* an. Drach. ii. *hordei, lentium*, Vnc. ß. M. ß. *Caricar.* num. iv. Coq. vaſe clauſo *in aq. Cardui ben. q. ſ.* colentur. pro Vnc. iv.

Atque hæc ſunt remedia compoſita, longo vſu ab antiquis probata, quæ propterea nullo modo reiiciẽda, & cum nouis incertis commutanda ſunt. Infantibus autem, qui tales potûs non admittunt, ficûs comedendæ dentur, vinumque Granatorum propinetur. Ficûs enim inſignem vim habent pellendi humores ad cutem. Et ſi quod ab earum dulcedine incommodum metuitur, id facilè vino granatorum corrigitur. In compoſitis autem his nonnulli de Lentibus & Tragacanthâ dubitant. De lentibus dictum eſt, *in Inſtitut. lib. 4. par. 1. cap. 3.* quibus ſaltem hoc addimus; Cardanum, Amat. Luſitanum & Ioh. Baptiſt. Syluaticum ſequitur Lud. Septalius, *animaduerſ. Medic. l. 5. num. 59.* qui pluribus etiam lentium vſum improbat. Verùm cùm Arabes in medicamentorum facultatibus inueſtigandis diligentiſſimi, medicamenta illa ex lentibus, caricis, laccâ & tragacanthâ valde commendent, atque alij doctiſſimi Medici non ſine fructu illis hactenus vſi ſint, ea quæ contra lentium vſum afferuntur, de iis vt alimento intelligenda ſunt. Et verum omnino eſt, lentes cibum omninò incommodum præbere, in quem vſum, vt ſatis elixentur, diu coquendæ ſunt. Interim nihil prohibet, quin medicamenti loco decoctum, quo ex iis ſaltem quod ſubtilius eſt extrahitur, exhibitum ad promouendam variolarum eruptionem occultâ vi facere poſſit; vnde etiam nonnulli ſignaturâ ſuâ ſeu formâ variolis ſimiles eſſe ſtatuunt. Vt verò in peſte & verè peſtilentibus febribus exhibeantur non ſuaſerim, ſed tunc potiùs ad vera alexipharmaca confugiendum puto. Et omnino ſi adhibendæ ſunt, tutiùs cum aliis, quàm ſolæ exhibentur. Gummi Tragacanthæ verò licèt motum naturæ in expellendo impedire videatur, tamen ſciendum, compoſita illa medicamenta Arabum diuerſos ſcopos reſpicere, ideóque Gummi Tragacanthæ iis admiſceri, ad ebullitionem nimiam humorum præcauendam, parteſque internas roborandas. Efficacia tamen & hæc deprehenſa ſunt.

℞. *Sem. Napi*, Drach. i. *citri*, Scr. i. *aquileg. melon. excortic.* an. ʒ. ii. Cum *Aq. Cardui bened. ſcabioſ.* an. Vnc. ii. F. Emulſio, quæ dulcoretur. *iulepi roſar.* Vnc. ß.

Vel ℞. *ſem. Napi, aquileg.* an. Drach. i. ß. *cardui ben. excort.* Drach. i. *melon. excort.* Drach. iii. *Aq. acetoſ. ſcabioſ. cardui bened. fumar.* an. Vnc. ii. F. ſ. a. Emulſio, quæ dulcoretur. *Rotul. manus Chriſti perl.*

Poſſunt eiuſmodi emulſionibus ſolutiones Perlarum & corallorum addi. Imò pulueres Bezoartici, in peſte curandâ propoſiti, hîc conueniunt, vt:

℞. C. C. *vſti prepar.* Drach. ß. *oſſis de* C. C. Scr. i. *ſem. cardui bened.* Scr. i. *citri*, Scr. ß, *ſpecier. liberant.* Drach. ß. *margarit. prepar. corallor. prepar. vel ſolutionis eorundem*, an. Scrup. ß. F. Puluis.

Cuius Scrupul. i. vel Drach. ß. vel. Scrup. ii. pro ratione ætatis in *Aquâ Acetoſ. Scabioſ. Carduus bened. florum Calendul. Fumar. Fœniculi*, exhibeantur. *Vel dentur* gr. ii. iii. vel iiij.

Lapis Bezoar, cum ſolutionis Perlarum Scr. ß.
Puluis expulſiuus.

℞. *Boli Arm. Orient.* Vnc. ii. *ſem. caulium. chin. ſel. rad. tormentill. el.* an. Vnc. ß. C. C. *vſti prep.* Vnc. ii. *myrrh. el. diptamni alb.* an. Drach. iii. *ſem. napi el.* Vnc. i. ß. *fol. auri*, num. xx. F. Puluis ſubtiliſſ.

Vel ℞. *ſem. naſturt. aquileg.* an. Drach. i. *ſcobis* C. C. Drac. ß. *corall. rubr. prep. margarit. pra.* an. Scr. i. F. Puluis.

Dum verò hæc exhibentur, vnicè danda opera, ne æger frigidum aërem admittat, præſertim hyeme. Itaque æger in aëre calidiore detineatur, diligenter tegatur, ne conatus naturæ impediatur poris cutis occluſis, humoreſque ad interiora recedant, atque materia, quæ expelli debebat, intus coërceatur; vnde anxietas, febris, aliaque ſymptomata cum maximo vitæ diſcrimine in ægro augeantur. Quaproptèr etiam nulla Epithemata frigida corpori admouenda ſunt.

Non verò ſolùm in eo laborare debet Medicus, vt variolæ & morbilli erumpant, ſed videndum quoque, ne partes ſeu internæ ſeu externæ ab iis lædantur. In partibus internis præcipuâ pulmonis & inteſtinorum habenda eſt ratio. *Partes quomodo à variolis defendenda.*

Pulmo. Pulmoni conueniunt *Looch de Papauere, de Lentibus & In*[illegible]*, ſyrupus iuiubinus, violarum, Tragacanthum frigidum, Diaf*[illegible]*dium, conſerua roſar. violarum.*

Inteſtina. Inteſtina robor antur *Syrup. Cydoniorum, Myrtillor. Lentibus* [illegible] *coctis in aqua Plantaginis, Torment.*[illegible] *ſemine Plantagin. acetoſ. Rob ribium.* Ideoque prior, vt dixi, Auicennæ compoſitio, potius ad roborando viſcera, quam ad expellendum compoſita videtur. Lacca enim Hepar & Lienem, Gummi Tragacanthæ pectus, Lentes Inteſtina recipiunt, & roborant.

In externis Oculi, Nares, os ac fauces roborandæ ſunt. Oculos defendunt, humoreſque ad eos ruentes depellunt, Aqua Roſar. & Plantagin. in quibus Rhus obſoniorum vel Tutia præparata infuſa fuerit, aut additum Sief album vel Camphora.

Vel ℞. *Aq. roſar. plantaginis, euphrag.* an. Vnc. ß. *camphor*[illegible] an. gr. [illegible] M.

Vel ℞. *Puluis Smaragdi*, Scr. ß. *margarit prap.* gr. iv. *camphor.* gr. ii. *aq. roſar.* Vnc. iii. Miſce.

Ad nares defendendas vtilis eſt Aqua roſ[illegible] cum ſucc[illegible] oag[illegible]eſtæ.

Vel ℞. *Santal. Diach*[illegible] *camphor.* gr. i.

Affundatur acetum roſatum, & [illegible] pius naribus admoueatur.

Si ab ichoribus oculi claudantur, lacte calente ſeu tepente, vel decocto ſeminis fœnugræci aut lini, cum aqua roſarum parato, fomententur.

In aures inſtilletur oleum roſaceum & myrtinum.

Os & fauces. Vt Os & fauces præſeruentur, collutiones & gargariſmi inſtituantur, ex decocto & aquis Plantaginis, Plantaginis, Roſarum, Balauſtior cum ſucco Granatorum acidorum, Syr. myrtino, de rob. Lecis, melle roſato, Diamoro, Rob nucum.

Pueris qui gargariſare nequeunt, fauces & palatum ſæpius cum linteolo circa baculum inuoluto liniantur rob nucum, mororum, vino granatorum, & ſimilibus.

Aures, ſi fluant, curandum eſt, vt apertæ maneant, ſi dolore affligantur, ſpongiam in aq. tepente, cum ol. roſato mixtâ immerſam iis identidem applicare conuenit.

Nonnunquam nares à puſtulis ita obſtruantur, vt negato per has ſpiritu[illegible] & fauces impenſe deſiccentur. Quod vt caueatur, iubeatur æger attrahere naribus oxycratum, poleam, aut vaporem excipere ex decocto ro[illegible] rubr. plantagin. fol. myrtillor. ſummit. rubi, fol. alchemilla, pampino um vitis, & ſimilibus.

Quæ crudæ diu ac duræ manent variolæ, earum maturationem quidam ex Rhaſe adiuuant vapore aquæ, in quâ chamæmelum ſit coctum, aut fotu ex decocto fl. maluæ, [illegible] & ficuum.

Variolas dum maturantur, & materia in ſaniem cōuertitur, pruritus comitatur. Materia enim iſta par[illegible] [illegible] dum in cute diſſipa[illegible] mox nequit, [illegible] cam[illegible] perceptionem efficit. Videndum ergo, ne ſcalpatur, atque inde turpes cicatrices, præſertim in facie relinquantur. Tutiſſimum plerunque eſt,

An variola aperienda. præcipue vbi ſanies alba, & proinde cocta apparet, rem totam naturæ committere; cum experientia doceant, eos, quibus variolæ ſponte apertæ & exſiccatæ ſunt, minore cum deformitate, & minoribus relictis veſtigiis, ſanatos fuiſſe. Si tamen magnæ ſint, aut plures conungantur, poſtquam ſatis maturatas eſſe, ex mollitie, albedine, & doloris remiſſione appa[illegible] id quod poſt primum diem ab exitu earum, qui eſt morbi dies vndecimus, contingit, Arabes eas aperire iubent, niſi illæ ſponte aperiantur, ne ſanies diutius retenta ſeu co[illegible], vel retrocedat, atque acrior reddita, cutem profundius exedat. Aperiantur ergo puſtulæ, [illegible] mollicer abſtergatur. Aperiunt autem acu, inprimis aureolâ. Veteres æs magnopere commendant: non vero forcipe, ne cuticula ablatâ vlcus nudum aeri exponatur, & cruſtæ tenaces relinquantur, quæ [illegible] ſine dolore auelli a cute non poſſunt, ac pluribus locis, duobus aut tribus aperiunt, ne iterum mox occludantur.

Vt vero apertæ variolæ exſiccentur, Arabes Aquâ ſalis cum pauco croco abluere, vel decocto aut ſuffitu ex ſantalis, roſis rubris, foliis tamarisc. myrtillorum ſouere: vel ſi res citius expedienda ſit, ſuper farinâ oryzæ, milij, fabarum, hordei recumbere iubent. Atq; & commodius quidem variolas conſpergunt farinis, cum puluere thuris, maſtiches, myrrhæ mixtis. Verum plerunque, vt dictum, commodius eſt, naturæ rem totam committere. Sale enim facile dolor excitari poteſt, vel puſtulis intempeſtiue clauſis vlcera deteriora gignuntur: dolor tamen cauebitur, ſi iis modo res ſolum variolæ, non maiores, aut quæ recens ruptæ ſunt tabantur.

Arabes quoque, vt cruſtæ facilius & citius exſiccatis probe variolis decidant, oleo vel vnguento roſaceo, aut amygdal. dulc. eas inungere iubent. Verum, antequam probe areſcant, id tentandum non eſt, ne ſordida vlcera reddantur. Si tamen vlcera diutius relinquantur, Vnguento albo Camphorato, de Ceruſa, de Lithargyro, & ſimilibus exſiccentur.

Sanatis variolis color fœdus cutis, & veſtigia ſeu foueæ & cicatrices turpes deformes, in facie præſertim, nonnunquam relinquuntur. Delentur hæc veſtigia iis, quæ detergunt & Græcis [illegible] dicuntur: iis, quæ carnem replent, & [illegible] dicuntur & iis, quæ cutem emolliunt, ac complanant, & dicuntur Galeno [illegible] læuigantia, adhibitis ſimul pro[illegible] & conuenienti victus ratione. Color fœdus tollitur frequenti ablutione, quæ fit decocto Lupinorum, fabarum, [illegible] rad. arund. vitar. tanaceti, centaur. min. chelidon. maj. abrotan. ſucco limonum, Sapone cum nitro & tartaro, Aquâ item ſigilli Salomonis, florum fabarum, Schrophulariæ. Pro foueis explendis commendatur pinguedo humana, & aſciæ piſcis.

Diæta.

Diæta. Primum omni curâ & ſtudio æger ab aere frigido prohibeatur, vt iam antea monitum, [illegible] [illegible]. Non tamen nimio æſtu torquendus eſt æger, ne calor naturalis fuliginum feruentiſſimarum copia ſtranguletur, vel deficientibus viribus materia [illegible] [illegible] ſtat, [illegible] que odore rerum frigidarum ob[illegible] [illegible].

Victus rationem quod attinet, cum morbi hi ex acutorum numero ſint, victus acutis morbis conueniens inſtituendus, tenuis ſcilicet, inprimis morbi principio tempore. Duo enim hic morbi tempora, quando naturæ cum noxiâ materiâ conflictus ingraueſcit, non ſine ratione à Medicis conſtituuntur dierum numero diſtincta, vnum ebullitionis ſanguinis, quod à primo die in quartum vſque extenditur: alterum exitus, maturationis & exſiccationis quod in morbillis plerumque die ſeptimo, in variolis decimo quarto finitur: Etſi exſiccatio nonnunquam ob cruditatem & craſſitiem materiæ, ad vigeſimum diem extendatur. Itaque primis diebus a pleniore victu abſtinendum, ab ouis ſcilicet, iure carnium & carnibus ipſis, quippe cibis [illegible]: ita tamen victus attenuandus, vt vires ad ſtatum vſque perdurare poſſint, ne in ſtatu poſtea plenius nutrire opus ſit, quo ipſo natura ab opere ſuo non ſine periculo auocaretur. Inprimis eo ſequenti tempore, quo variolæ & morbilli erumpunt, ægri ſuâ ſponte, ob appetitum proſtratum, cibos omnes auerſentur, & ad ſumendos, qui conueniunt, propemodum ſint cogendi. Et pueris inprimis hac in parte plus concedendum eſt, vtpote quorum corpora per ſe [illegible] ſunt, maxime omnium diſſlabilia perſpiratu inſenſili, & ob copiam innati caloris mediam non facile tolerant.

Sint

Sint autem tibi non acres, non ſalſi, non pingues, non dulces; qui ebullitionem & acrimoniam humorum augere poſſint: ſed moderatè refrigerent & adſtringant, vt feruorem ſanguinis temperent, maximè inter initia, ac partes internas roborent; & ab iniuriâ exanthematum tueantur. Inprimis autem vitandi fructûs *ὡραῖοι* æſtiui, quippe *εὔφθαρτοι* qui facilè in corpore putreſcunt. Potus etiam plenus non ſit.

Vinum non conuenit, præſertim dulce, præcipuè antequam erumpunt exanthemata. Eius locò danda cereuiſia tenuis, vel aqua hordei, in quâ lamina aurea aliquoties ſit extincta, aut chalybs ignitus, cui nonnunquam ſuccus citri, granatorum, ribes addi poteſt. Poſt exitum tamen, & vbi ſymptomata remiſerunt, parum vini oligophori cōceditur, iis maximè, qui ſunt aſſueti. Quod denique ad res naturales reliquas attinet, toto morbi decurſu & *ſomnus* ſit moderatus; ne diutius retento per ſomnum intus calore æſtus ingraueſcat, capútque vaporibus magis repleatur, & moderatæ ſint *vigiliæ*, ne nimiùm reſolutis ſpiritibus virtus deficiat. Æger corpore *quieſcat*, ne calor natiuus diſſipetur, qui in expulſionem materiæ incumbit morbificæ. Incipientibus tamen variolis lenes brachiorum & crurum frictiones non improbantur, quippe quibus humoris noxij attractio ad cutem iuuetur. *Aluus*, niſi quotidiè officium ſuum faciat, leniſſimo clyſtere, aut glande ſtimuletur. Fugiendæ denique vehementes *animi perturbationes omnes*, ira præſertim ac timor, quorum hic ſanguinem prauum ad interiora retractum circa cor detinet; illa æſtu maiore ſanguinem turbat, & inflammat.

CAPVT XIII.

De Febribus Petechialibus.

EST deinde aliud febris malignæ genus, in quo maculæ quædam apparent in cute, ab authoribus puncticulæ, peticulæ, petechiæ, purpuræ, forſan etiam nominatæ; quæ idcirco variis nominibus inſigniuntur & febres peticulares, petechiales, lenticulares, purpuratæ nominantur, appellationibus deſumptis à ſimilitudine, quam hæ maculæ habent, cum lenticulis, puncturis & morſibus pulicum, & quod purpuræ colorem referunt. Sunt enim petechiæ nihil aliud, quàm maculæ diuerſorum ſæpe colorum, inprimis rubræ & purpureæ, pulicum morſibus ferè ſimiles, in cute, præcipuè circa dorſum, collum, pectus, & in brachiis, in malignis febribus apparentes.

Primò autem circa has febres à nonnullis in controuerſiam vocatur; An febres hæ antiquis fuerint cognitæ. Fracaſtorius, *lib. 2. de morbis contag. capite 6.* Anno 1505. & 1528. in Italia primùm has febres apparuiſſe ſcribit, cùm priùs notæ non eſſent, etſi certis regionibus, vt Cypro & vicinis inſulis, fuerint familiares, atque ibi diu cognitæ. Idem & alij ſtatuunt, qui exiſtimant, has maculas non eſſe eaſdem cum exanthematibus illis, quorum Galenus, *libro 5. meth. med. capite 12.* mentionem facit his verbis: *Quieunaſurt erat, his puſtulæ nigræ, quas exanthemata vocant, toto in corpore confertim multæ apparebant, vlceroſæ quidem plurimis, omnibus certè ſiccæ. Eratque intuenti perſpicuum, reliquias eas eſſe ſanguinis, qui in febre putruerat, quas veluti cinerem quempiam natura in cutem truſiſſet.*

Verùm quamuis concedamus, maculas & febres has ab antiquis, vt alia nonnulla, fuſiùs & diligenter non fuiſſe pertractata; neque etiam puſtularum nomina & exanthematum cùm locô allegato tum alibi explicata: tamen antiquis planè incognitas fuiſſe credibile non eſt. Hippocrates enim in epid. & Coacis *κωνώπων ἀναδήγματα* & *ἐκθύματα* nominat; ac Aetius, *tetrab. 2. ſerm. 1. capite 29.* in febribus à prauis humoribus ortis excitari vibices, ſimiles culicum morſibus ſcribit: & manifeſtè ibi docet, omnes non exulcerari. Ac certè ratio nulla apparet manifeſta, cur non antiqui etiam ab his infeſtari potuerint; cùm iiſdem, quibus hoc tempore, cauſis apud antiquos locus fuerit. Itaque cùm tempore Hippocratis & Galeni febres peſtilentes noſtris omnino ſimiles graſſatæ fuerint, atque cætera ſymptomata omnia cum noſtris congruant: quid quæſo, obſtat, cur maculæ iſtæ etiam non erumpere potuerint?

Quomodo petechiæ ab aliis maculis diſcernendæ ſint.

Quoniam verò macularum cutis varia ſunt genera, ſciendum eſt, quâ ratione petechiæ ab aliis maculis diſcernendæ ſint. Primò à tuberculis & vlceribus diſcernuntur, quòd in iſtis quædam cutis aſperitas & extuberantia appareat. In petechiis verò ſolùm maculæ. Ab aliis verò maculis, vt lentigine & ſimilibus, figurâ, magnitudine & febre differunt. Petechiæ enim habent coniunctam febrem, quæ ab aliis pleriſque maculis abeſt. Nec elatæ, longæ vel magnæ ſunt, ſed rotundæ & pulicum morſibus rectiſſimè comparantur. Ne tamen pulicum morſûs pro petechiis habeantur, quâ ratione differant, videndum. In morſibus pulicum in medio tanquam punctum quoddam morſûs veſtigium ineſt, quódque compreſſione non deliteſcit, etiam reliquo rubore circumquaque euaneſcente. Petechiæ verò, ſi digito comprimantur, euaneſcunt quidem, ſed redeunt & nullum puncturæ veſtigium in medio conſpicitur. Præterea petechiæ in brachiis, cruribus, pectore, & copioſiùs ac frequentiùs in dorſo apparent, non autem in facie. Erumpunt nimirum in partibus, per quas inſigniores arteriæ ac venæ tranſeunt. In facie verò rarò apparent; cùm hæc pars ſemper externo aëri obuia ſit, & ab aëris ambientis frigiditate materia facilè repellatur: ſicut videmus & in brachiis, in parte illâ, quæ lecto applicatur & eius calore fouetur, eas conſpici, in parte verò reliquâ, aëri externo obuiâ, deliteſcere. Et ſi appareant in facie, cùm non niſi ex maximâ copiâ materiæ prouenire poſſint, ſine periculo eſſe non ſolet.

De materiâ autem, à quâ maculæ iſtæ excitantur, Authores non conſentiunt. Alij eas ſolùm è vaporoſâ materiâ prouenire exiſtimant, & quidem eâ de cauſâ, quòd hæ maculæ citò fiunt & citò euaneſcunt, ſine omni extuberantiâ, pruritu aut vlcere. Quæ ſententia ſi rectè explicetur, locum habere quidem poteſt: commodiùs tamen ij loquuntur, qui à parte tenuiore humoris putreſcentis & corrupti eas prouenire ſtatuunt. Nam etſi citò oriantur & euaneſcant: tamen id non arguit, quòd ex humore prouenire non poſſint, cùm humores tenues & ipſi ſubitò erumpant & euaneſcant; ſicut hoc in variolis & morbillis fieri videmus. Et licèt ſine exulceratione, pruritu ac ſine extuberantiâ fiant: tamen eas ab humore prouenire poſſe, vitiligo & aliæ maculæ teſtantur. Cum Galeno ergo, *de diff. ſympt. c. 5.* in humorum vitium qualitates mutatas corporis, & inter illas & maculas iſtas referimus. Generantúrque & maculæ illæ à pulicum morſiunculis ex ſanguine ad ſuperficiem corporis tracto. Ac licet humor, qui febrium harum cauſa eſt, interdum craſſior ſit: tamen ſaltem a parte eius tenuiore & ſubtiliore in cutem expulſâ hæ maculæ excitantur.

De modo generationis petechiarum

De cauſâ etiam efficiente Medici non planè conſentiunt. Alij enim criticè, alij ſymptomaticè eas erumpere docent. De quâ re iſtud obſeruandum in corpore noſtro quæcunque præcipuè in ambitum corporis, expelluntur, facultatis expultricis beneficio expelli; quæ à re moleſtâ ſtimulata, onere illo ſe liberare cupit. Excitatur autem ea humorum vel quantitate, vel qualitate vel vtroque. Verùm natura in expellendo ordinem quendam obſeruare ſolet. Nihil enim, dum omnia rectè in corpore fiunt, expellit, antequam coctrix facultas opus ſuum perfecit. Itaque nulla critica & planè laudabilis euacuatio fit in morbi principio, ſed, coctione demum abſolutâ, ea perficitur. Si verò in principio eam tentat, coacta id facit.

Triplex naturæ motus

Atque hinc triplex in corporibus noſtris motus obſeruatur

In expulſione humorum Criticus. ſeruatur, qui etiam in petechiis animaduerti poteſt. Interdum enim planè bonus & criticus eſt iſte motus, vbi natura, materiâ victâ, die critico expulſionem iſtam inſtituit, & vt partes corporis internas prauis humoribus liberet, humores noxios ad ſuperficiem corporis pellit, & hoc modo morbum ſoluit; id quod rariùs in petechiis euenire ſolet. *Symptomaticus.* Interdum motus eſt planè ſymptomaticus, vbi ſcilicet in principio, crudâ adhuc omnino materiâ, atque die non critico, aliqua euacuatio inſtituitur: id quod frequentiùs accidit in petechiis. Vt plurimum enim petechiæ ante coctionis ſigna & antequam materia à naturâ victa ſit, apparent: vnde etiam morbum non leniunt, ſed potiùs humoris maligni in venis ebullientis; & vel copiâ vel prauitate naturam ſtimulantis indicia ſunt. *Medius.* Interdum medius quidam motus obſeruatur, vbi ſcilicet in progreſſu morbi, poſt aliqua coctionis ſigna, & cum mediocri virium robore, talis excretio inſtituitur, vnde notabilis quædam morbi remiſſio, ſed liberatio non integra à morbo percipitur, cùm natura adhuc ante tempus debitum ad excretionem ſtimuletur.

Petechiæ non criticè ſæpius erumpunt. Ex quibus apparet, rariùs per modum criſis erumpere petechias. Præterea cùm bonæ criſis & hæc conditio ſit, vt notabilis aliqua fiat euacuatio, iſta in petechiis non accidit; & per maculas iſtas materiæ copia, quæ in venis eſt, plerumque non ſatis tollitur. E quo manifeſtum euadit, eos non rectè ſentire, qui exiſtimant, bene cum ægris agi, ſi magna macularum iſtarum copia erumpat. Tantum enim abeſt, vt materiam in venis & viſceribus ebullientem maculæ iſtæ, niſi alia excretio manifeſta accedat, tollant, & propterea ægro aliquod commodum inſignius afferant, vt potiùs magnam materiæ copiam arguant. Nam licet eius, quod malum eſt, copioſior euacuatio ſit bona: tamen per maculas iſtas non multum euacuatur, ſed copioſæ maculæ potiùs periculum portendunt, ideo quòd magnam prauæ materiæ copiam adeſſe ſignificant, ex quâ ſcilicet halitûs attollantur. Neque tamen contrà, quod nonnulli volunt, ex paucitate macularum ſemper bonam ſpem concipere licet. Neque enim paucitas macularum ſemper paucitatem materiæ arguit, ſed ſæpe etiam naturæ in expellendis humoribus vitioſis versùs exteriora imbecillitatem. Neque obſtat, quòd ſæpe in periculum incidant, in quibus hæ maculæ deliteſcunt. Nam hoc quidem verum eſt, melius eſſe materiam erumpere, quàm in corpore deliteſcere, & moueri versùs exteriora, quàm versùs interiora: iſtæ tamen maculæ, vt dictum, parum de materiâ, quæ in venis deliteſcit, & febris malignæ cauſa eſt, tollunt. Et vbi deliteſcunt, ideo ſaltem periculum portendunt, quòd indicio ſunt, materiam aliò viam affectare, & ad caput, cor, aut aliam partem internam cum ægri periculo moueri.

Petechiarum differentiæ. Macularum autem iſtarum differentiæ variæ ſunt. Primò colore differunt. Nam prout hic vel ille humor peccat in corpore: ita etiam huius vel illius coloris maculæ in cute apparent. Etenim ſi ſanguis aliàs bonus ac temperatus putredinem concipiat, & à ſtatu naturali recedat: rubræ apparent maculæ, quæ omnium tutiſſimæ ſunt. Si autem bilis prædominetur, & malignam putredinem concipiat: maculæ flauæ vel virides erumpunt, quæ iam deterioris conditionis ſunt. Si denique melancholia vel humor ater & aduſtus putreſcit, puniceæ & nigræ maculæ apparent, quæ omnium deterrimæ ſunt.

Deinde & quantitate differunt. Aliàs enim copioſiùs, aliàs parciùs erumpunt; aliæ ſunt maiores, aliæ minores: quæ differentia ex materiæ quantitate, craſſitie & lentore, ac virtutis robore ac debilitate ortum habet: aliæ etiam alio tempore apparent. Nam aliæ mox in principio erumpunt, aliæ procedente morbo efflorescunt. Vnde, vt ſuprà dictum, petechiæ aliæ ſymptomaticè, aliæ criticè erumpunt. Et licèt, quæ citiùs erumpunt, magnam materiæ copiam & malignitatem arguunt; tamen quæ ſeptimo die erumpunt, ægrum extra omne periculum conſtitutum eſſe non indicant: ſed etiam alia ſigna conſideranda ſunt. Si verò tardiùs apparent hæ maculæ, non leue periculum ſignificant. Nam accidit, id aut ob humorum craſſitiem, in quam vbi incidit malignitas vel venenoſitas, non facilè poteſt ſeparari; aut ob cutis denſitatem, quæ in hiſce affectibus, in quibus liberâ tranſpiratione & ventilatione maximè opus eſt, non leue creat periculum.

Signa harum febrium quod attinet, ſunt eadem illa, quæ ſuprà in genere recenſuimus: quibus vbi ſeſe maculæ coniungunt, certius malignitatis argumentum ſunt.

Curatio.

Cùm febres petechiales ad malignas pertineant, etiam earum modo curandæ. [illegible] præter P. Peredam, *in Scholiis in meth. medend. Mich. Ioh. Paschalii lib. 2. cap. 2.* id negat, nihilque malignitatis aut veneni in his febribus adeſſe affirmat: ideoque curandas cenſet planè, ſicut alias febres continuas. Vſum verò Alexipharmacorum hîc nullum eſſe ſcribit, imò quocunque tempore noxium, quia ſint craſſa & obſtruentia, neque habeant in hac febre qualitatem contrariam. *[illegible] rant.*

Verùm cum ipſâ experientiâ pugnat, quæ ſatis docet, malignitatem hiſce febribus ſubeſſe. Symptomatum enim in iis talis vehementia & ſæuitia deprehenditur, vt à ſolâ febri, plerumque miti, illa prouenire non poſſit, ſed latente & occultâ malignitate. Deinde valde errat, dum Alexipharmacorum vſum ideò improbat, quòd craſſa ſint & obſtruant. Non enim omnia talia ſunt, ſed dantur multa, quæ, quod ipſe facere iubet, aperiunt: qualia ſunt carduus benedictus, ſcordium, ſemen napi, ſcabioſa & plurima alia. Ideóque communem aliorum Medicorum opinionem ſequimur, qui in hiſce febribus ob malignitatem peculiari curandi ratione opus eſſe exiſtimant.

Sicut verò febres malignæ diuerſis ſymptomatibus ſeſe produnt, & peculiari malignitatis gradu differunt: ita eas curandi ratio non planè eſt eadem. Ac licet in omnibus ea, quæ malignitati reſiſtunt, ſint vtilia: tamen non pauca ſunt, in quibus cura ſecundùm varios illos malignitatis & putredinis gradûs, & membra, quæ læduntur præcipuè differt. In morbo enim Vngarico, vt dicetur, plerumque magna prauorum humorum colluuies circa ventriculum & primas vias hæret, ex cibo prauo contracta, vnde & purgantia & vomitoria neceſſaria ſunt. In petechialibus verò non ita frequenter tanta humorum colluuies eſt in primis viis.

Itaque has febres Petechiales quod attinet, commodiſſimum eſt, primò ventrem ſaltem lenire mannâ, Syr. roſar. ſol. cum Infuſo rhabarb. cremore tartari, extracto rhabarbari, quibus aliquid camphoræ addi poteſt, vel Pil. Peſtilen. Drach. j. & alia conuenientia exhibentur. *Aluum ciendo.*

Vel ℞. *Elect. diacathol.* Drach. iiii. *trypher. Perſic.* Drach. ii. *rhabarb.* Scr. i. *Cum ſacch.* F. Bolus. Vel Fiat talis potio.

℞. *Rad. ſcorzonera* Vnc. ß. *fol. acetoſæ* M. ß. *cardui bened. ſcordij* an. P. i. *fol. ſenæ el.* Vnc. ß. *rhabarb. el.* Drach. ß. *zedoariæ, ſem. citri* an. Scr. ß. *cinamomi* Scr. i. *flor. cardial.* an. P. i. Infundantur *in aquâ ſ.* In Col. Vnc. ii. ß. *vel* Vnc. iii. *diſſolu. manna* Vnc. ß. Iterum colentur, *&* add. *ſyr. roſ. ſol.* Vnc. ſem. *ſpir. vitriol.* gutt. ii.

In iis, qui ad vomitum procliues ſunt, & cùm materia ad ventriculum vergit, vomitum medicamentis ſuprà, *lib. 2. capite 6*, propoſitis mouere licet.

Hinc ſi opus ſit, ſanguíſque abundet, atque vrina turbida totam maſſam ſanguineam infectam eſſe arguat, venæ ſectio inſtituatur ante quartum diem, aut poſtea omittatur. Nam vbi omnia in corpore turbata ſunt, *Venæ ſ.*

ſunt, malúmque latè diffuſum, venæ ſectione & purgatione non ſolùm naturæ opem non ferimus, ſed vires quoque fruſtrà debilitamus. An autem maculæ iam apparentes venæ ſectionem impedire poſſint, de eo dictum eſt, *lib. 5. institution.*

Poſteà cùm videamus naturam ad ambitum corporis tendere, an ille motus promouendus ſit, diſpiciendum: cùm de eo Medici diſſentiant. Alij tum ſolùm iuuandum hunc Naturæ motum cenſent, cùm rectè agit, & criticè materiam vitioſam expellit, quod fit poſt coctionem, die Critico. Si verò natura rectè non agat, id eſt, nondum coctâ materiâ expulſionem inſtituat, eam adiuuandam non eſſe. Alij ſunt, qui medios quoſdam motûs inter Criticos & malos Symptomaticos conſtituunt, vbi ſcilicet natura non quidem criticè, nec tamen cum ægri damno expellit; atque illos etiam motûs adiuuandos eſſe exiſtimant: & propterea etiam in febrib. petechialibus, vbi materiam ad cutem tendere animaduertimus, cutem laxare, aperire, & omnibus modis malignos humores ad ambitum corporis promouere iubent.

Atque hæc ſententia vero magis conſentanea eſt. Sciendum enim, non omnes euacuationes Symptomaticas vitioſas eſſe, ſed inter eas eſſe quandam differentiam. Quædam enim non ſolùm tempore, ſed & qualitate humorum, qui euacuantur, Symptomaticæ ſunt; quando ſcilicet non, quæ morbum parit, materia, ſed alia euacuatur, quæ euacuatio propterea ſemper noxia eſt, & cohibenda. Nonnunquam euacuatio quantitate vitioſa eſt, quæ & ipſa propterea ſiſtenda. Imò nonnunquam accidit, vt tempore, quantitate & qualitate vitioſa ſit aliqua euacuatio. Si verò tempore ſolùm Symptomatica ſit euacuatio, in quâ ſcilicet nihil præter naturam eſt, niſi quòd ante perfectam coctionem, circa morbi principia accidit: ea poteſt vtilis eſſe, & propterea non ſupprimenda eſt. Id quod etiam in hiſce febribus eſt faciendum, & quidem eâ maximè de cauſâ, quòd maligni & peſtilentes humores coctionem non ita admittant, ſed quamprimùm euacuandi ſint.

[...]fera. Itaque æger in loco mediocriter calido, & ab omni aëris frigidi afflatu munito, detineatur, & medicamentum aliquod ſudoriferum & expulſiuum ac malignitati reſiſtens, ei exhibeatur, qualia ſuprà de peſte & curatione febrium malignarum in genere fuerunt propoſita. Ea tamen eligenda, quæ calorem febrilem augendo, inſigne aliquod damnum non afferunt. Commendantur valdè emulſiones ex ſemin. napi, citri, cardui bened. acetoſ.

Vt ℞. *Sem. Napi* Drach. i. *citri, cardui ben.* an. Drach. ß. *Aq. cardui bened.* Vnc. iii. vel iiii. F. Emulſio. Cui addatur *Syr. è ſucco ſcordij* Vnc. ß. *vel eidem aliquid confect. liberant. aut puluer.* C. C. admiſceatur.

Vel ℞. *Sem. Napi* Drach. i. *citri, cardui ben. cornu cerui vſti præpar.* an. Drach. ß. *oſſis de corde cerui. zedoariæ* an. Scr. i. F. Puluis.

De quo detur Drach. i. cum *Aq. Scabioſæ vel ſimili.*

Vel ℞. *Boli armeni, terræ ſigillat. rad. tormentill. petaſit. pimpinell. ſcordij,* C. C. *vſti præpar.* an. Drach. ß. F. Puluis.

Cui etiam aliquid de ſpeciebus Confect. liberant. addi poteſt. Vtilis eſt & puluis Cæſaris rubeus appellatus. Imò in robuſtioribus naturis, & vbi maior eſt malignitas, Theriacam exhibere licet. Etſi enim febrem calore ſuo augere videatur: tamen periculum maius imminet à malignitate, quàm à calore febrili; & calor Theriacæ aliorum admixtione temperari poteſt. Et tutiſſimum eſt, talia calida mox in principio, præmiſsâ tamen; ſi opus ſit, ſanguinis euacuatione, antequam putredo inualeſcat, exhibere, vt venenoſa & maligna illa qualitas diſcutiatur. Semper tamen ad malignitatis naturam reſpiciendum, & ſi ea ſit mitior, non temerè vires fortioribus ſudoriferis debilitandæ ſunt, humoréſque accendendi. Octauianus Roboretus, cui & alij adſtipulantur, ſcribit, ſe in hac febre efficaciſſimum in ſeipſo deprehendiſſe lapidem Bezoar. Monet tamen, vt non ſemel tantùm, ſed ſæpius, & in conueniente quantitate, gr. ſci. xij. vel plurium vnâ vice exhibeatur.

Cæterùm ferè omnia hîc locum habere poſſunt, quæ variolarum exitum promouent, & quæ ſuprà in curatione peſtis & febrium malignarum in genere propoſita, quæ hîc non repetimus.

Dubium autem hîc occurrit, cùm quæritur, quid agendum ſit, vbi maculis iſtis iam apparentibus alui fluxus ſuperuenit. Licèt verò contrarij iſti motûs eſſe videantur: cùm tamen natura ſenſibilem humorum euacuationem per aluum inſtituat, nequaquam ea ſupprimenda eſt; niſi fortè quantitate excedat: Et propterea naturæ negotium committendum, ac interim ſolùm alterantibus conuenientibus cauſæ morbificæ occurrendum. *In Alui fluxu cum petechiis quid agendum.*

Poſtea pro viribus roborandis, margaritæ, cornu cerui, & ſimilia exhibenda, puluereſque ex iis parati iuſculis & cibis admiſcendi, cibique ſucco citri condiendi. Vtile eſt & hoc Electuarium.

℞. *Conſeru. roſar. ſcabioſ. ſcordij, veronicæ, cardui ben.* an. Vnc. ß. *theriacæ* Drach. i. *rob ribium.* Vnc. ß. *ſem. napi, citri* an. Drach. i. *Syr. acetoſ. citri. q. ſ.* F. Electuar. de quo ſumantur Drach. ii. *vel* iii. cum *aq. cardui bened. ſcabioſ. vel ſcordij.*

Vel ℞. *Conſeru. roſar. incarnat. acetoſell.* an. Vnc. i. *tunicis* Vnc. ß. *cortic. citri condit.* Drach. ii. *rob ribium,* Vnc. ß. *ſpec. liberant. cum bolo ſine aloë, diamarg. frig.* an. Scr. i. *Syr. acetoſit. citri, oxyſacch. ſimpl.* an. q. ſ. F. Electuarium.

Vtilis eſt, vtpote cordi amiciſſima, confectio Alchermes, quæ hoc modo commodè offerri poteſt.

℞. *Confect. alchermes,* Vnc. ß. *terr. ſigillat.* Drach. ii. *margarit. præpar.* Drach. i. ß. C. C. *præpar.* Drach. i. *lapid. Bezoar.* Scr. i. *Syr. acetoſ. citri, granat.* an. Vnc. ii. *aq. acetoſ. fragor.* an. ℔. ß. M. detur ſubinde hauſtulus.

Poſſent & alia, quæ ſuprà in peſte enumerata ſunt, ad confortandum adhiberi.

Extra quoque non ſine commodo adhibentur ea medicamenta, quæ venenum à corde auocant: Inter quæ in primis commendatur ol. de Scorpion. Matthioli, & oleum Magni Ducis Hetruriæ; ſi iis Vnguentum roſac. miſceatur, & regio cordis, tempora & pulſus illinantur.

Poteſt in eum finem adhiberi Theriaca cum ſucco citri.

Nonnulli quoque, vt & in morbillis, corpus pannis rubeis tegunt, exiſtimantque, eos ratione ſimilitudinis ad ſeſe alliciendi vim habere.

Alij adhibent inunctionem ex hydrelæo & nitro, quæ cutem relaxandi, poros aperiendi, humores euocandi, ac diſſoluendi, ſimulque calorem febrilem contemperandi vim habent, de quo ſuprà dictum.

Nonnulli veſicatoria, vt etiam ſuprà dictum, in hiſce febribus adhibent. Cùm enim in febribus, in quibus materia maligna in venis putreſcit, continuò vapores praui cor petant, illudque offendant; vtile eſt, vapores & humores illos à nobilioribus partibus ad exteriora reuellere: id quod commodiſſimè faciunt veſicantia. Habétque Medicus hac in re, quam imitetur, Naturam, quæ ad ambitum corporis materiam malignam protrudit. Iis tamen magis conueniunt, in quibus exteriora frigent, atque interiora vruntur, grauia in capite adſunt Symptomata, vt dolores, deliria, conuulſiones, lethargus, & in quibus habitus corporis eſt carnoſior, ac temperamétum frigidius. Quæ ſi obſeruentur, facilè omnia incommoda quæ alij obijciunt, euitantur. Cætera roborantia & putredini ac malignitati reſiſtentia medicamenta cum aliis febribus malignis communia habent. *Veſicatoria.*

CAPVT

CAPVT XIV.

De Morbo Vngarico.

Morbus Vngaricus.

INter febres malignas, & quidem non rarò petechiales, eſt febris illa, quæ vulgò morbus Vngaricus & lues Vngarica ac Pannonica dicitur. Quod quidem nomen inde accepit, quòd lues hæc Anno 1566. in Hungaria maximè innotuiſſe videtur. Nam cùm Maximilianus II. Imperator contra Solimannum, Turcarum tyrannum, expeditionem ſuſcepiſſet ad Camorram; tum primò innotuit hic morbus; ad Iaurinum incrementum ſumpſit: poſtea diffluente exautorato milite, ad Germanos, Gallos, Italos, Belgas, hoc malum propagatum & penè per totam Europam diſſeminatum eſt; Et non ſolùm milites ex Hungariâ redeuntes, verùm etiam per contagium plurimos eorum, qui expeditioni illi non interfuerant, interemit. Diuerſoria enim paſſim ægrotantibus repleta erant, viæ cadaueribus occupatæ; vnde labes illa in vicinas domûs & villas tranſlata, nullâ aëris præcedente corruptione. Maximè tamen afflixit Viennam Auſtriæ, cùm per illam ferè omnes milites tranſirent, & recolligendarum virium causâ ibi hærerent. Appellabatur tum vulgò, *die Hauptkranckheit oder Kopffvveh:* Item *die Hertzbrenne*, quaſi cauſus cordis. Vſitatiſſima appellatio fuit morbi Hungarici.

Nonnulli morbum Vngaricum & febrem petechialem planè pro eodem morbo habent. Sed, vt mihi quidem videtur, non ſatis rectè. Etſi enim petechiæ & maculæ illæ, quandoque etiam in morbo Vngarico conſpiciantur, tamen non ſemper id accidit, & poteſt hic morbus eſſe ſine maculis. Contrà verò maculæ in febri petechiali omni inueniuntur; vnde & nomen hæc febris habet. Et ſi petechiæ non appareant, maligna quidem dicitur febris, ſed non petechialis. Ego, ſi nominis imponendi penès me eſſet poteſtas, eum Militarem vel Caſtrenſem appellarem; cùm in caſtris ex prauorum ciborum & aquarum vſu & omnino prauâ diætâ oriatur, & hinc in alios per contagium diffundatur. Febres verò petechiales vbique graſſari poſſunt, & plerumque vbi ſunt Epidemiæ, à cœli influxu & aëris conſtitutione communi ortum habent. Si quis tamen morbum Vngaricum pro peculiari febris petechialis differentiâ, quam à morboſo apparatu accipiat, habere velit: cum eo non pugnârim. Aliæ enim febres petechiales ex humorum in venis vitio ſolùm prouenire poſſunt. Morbus verò Vngaricus ſemper humorum vitioſum apparatum circa ventriculum & primas vias coniunctum habet, & inde ortam cardialgiam, quæ non adeſt in omnibus petechialibus febribus, vnde etiam curatio nonnihil variat, & vomitoria, quæ in hoc morbo cum commodo ægri exhibentur, non in omnibus febribus petechialibus locum habent.

Etſi verò tum temporis maximè hæc febris graſſata ſit, tamen non credendum, morbum nouum eſſe, & tum primum ortum, ſed ante etiam notum fuiſſe, licet appellationem morbi Vngarici tum forſan acceperit. Teſtatur enim Langius, *lib.* 1. *Epiſt.* 4. duce Friderico, Comite Palatino, contra Mahometicæ factionis Imperatorem in bellum profecto, in exercitu Romani Imperij, in quo ipſe tum Medicum agebat, ita populariter hunc morbum graſſatum fuiſſe, vt ferè tum plures eo morbo, quàm hoſtis gladio perierint. Atque ipſe refert ad cauſum hunc morbum, duaſque eius ſpecies deſcribit, quæ cum Hungarico hodie appellato planè conueniunt: Vnam, quæ à ſiccâ calidáque aëris conſtitutione χολερικὴ oriatur, ab ortu Pleiadum vſque ad ſolſtitium æſtiuale, cuius interna cauſa ſit cholera, ſanguini permixta, in maioribúſque circa cor, hepar, ac non rarò circa pulmonem vaſis putreſcens; in quâ lingua admodum nigreſcat, patientéſque ſæuiſſimis ſymptomatibus, nempe cephalalgiâ, delirio, hæmorrhagiâ, phrenitide, ventris torminibus vexentur: Alteram, quæ ab æquinoctio autumnali vſque ad Pleiadum occaſum, ſi Auſtralis cõſtitutio præceſſerit, ingraueſcat, & ex pituitâ ac cholerâ ortum habet. Et proculdubio idem morbus antiquis incognitus non fuit. Neque enim nouæ cauſæ in eo inueniuntur, quæ apud antiquos locum habere non potuerint.

Origo ... Vngarici.

Hoc tamen negandum non eſt, in Vngariâ peculiare quiddam ad hunc morbum producendum inueniri, præcipuè in exercitu, quod alibi eiuſdem planè generis non facilè reperitur. Nam primò aër ad hunc morbum multum facit. Aër enim Vngaricus, vt ij, qui eo loci medicinam fecerunt in Caſtris, referunt, duobus extremis non aſſuetis infenſiſſimus eſt. Vel enim extremè craſſus eſt, & nocte nebulis inſpiſſatus; vel iis diſcuſſis extremè ſubtilis, ac æſtate feruidiſſimus. Atque inprimis hic aër Germanis infeſtus eſt. Nam cùm in Germaniâ Auſtrina aëris intemperies ſummis Alpium iugis maximam partem excludatur: vbi in Vngariam, quaſi ad zonam torridam, veniunt, ſubitâ mutatione factâ non parum læduntur. Libero enim & patente tractu à Cyrenaicis & tranſmarinis Africæ oris Vngariam Auſter & Libanotus perflant, & diſpoſitiones in corporibus longè contrarias iis efficiunt, quas Germani ab Aquiloniis & ſalubrioribus ventis mutuauerunt. Familiares verò Germanorum venti Carpathiis rupibus, quaſi obice, excluduntur. Quibus accedunt crebræ paludes; Et quòd amnes ex decliuibus montium iugis præcipitati, nimbis adaucti, alueos ſuos facilè deſerunt, & magnas inundationes efficiunt, quæ limoſis locis exceptæ fœtorem magnum excitant. Adiunguntur his caſtrorum ſordes ineuitabiles, quibus aër per ſe craſſus magis inquinatur. Talémque teporem, mollitiem & craſſitiem aëris illius eſſe ferunt, vt ſi linteolum aquâ ſtagnante præſertim, lotum ad Solem ſiccandum exponatur, pediculis paulò poſt ſcaturire quaſi animaduertatur.

Secundò copioſè in victu vtuntur in exercitu carnibus bubulis, craſſis, iiſque qui ſtatiua iuxta flumina latent, piſcibus coctu contumacibus. Quibus accedit, quòd omnia illa parum coquunt, & tantumnon cruda interdum deuorant, vitiúmque coctionis primæ in ſecundâ vini meracioris potu corrigere conantur. Veſcuntur item fructibus fugacibus, quibus regio illa fertiliſſima abundat, immoderatiùs.

Tertiò non poſtremas partes in hoc morbo inducendo aquæ inſalubris potus ſibi vindicat. Sæpe enim militibus aquæ ſtagnantes & limoſæ potandæ ſunt. Etſi enim ſi ſemper ſuæ ſaluti conſuleret exercitus, & nunquam ferè à Danubio diuelleretur, facilè aquæ inſalubris potum vitare poſſet, tamen contrarium ſæpe fieri, experientia docuit. Cùm enim vbiuis ferè locorum terrâ vix ad paucos pedes effoſsâ aquæ venæ reperiantur, in his aperiendis milites quidem laborare ſolent, ſed parum curant, an argilaceæ, limoſæ vel alterius generis ſint. Stagnantes verò aquæ adhuc deteriores ſunt. Etſi verò Vngari aquarum cruditatem, fœtorem & omninò omnem noxam allio, tanquam ad omnia venena tutiſſimo remedio, corrigere ſoleant, & eo non minùs familiariter, quàm pane vtantur, tamen Germani & alij milites eius vſui non aſſueti non parùm eo læduntur, & ſæpe ignem igni addunt. Nonnulli verò vt crudum cibum, ita aquam crudam vini meracioris potu corrigere ſtudent. Verùm ſi iam cruditates ad ſecundæ coctionis organa ſunt protruſæ, vino potentiore malum potiùs augetur, dum crudi illi humores, tanquam vehiculo, ad exiliores venas deuehuntur.

Imò quartò ex vini Hungarici potentis vſu immoderato plurimos ſibi hunc morbum contrahere, extra dubium eſt. Ex vini enim huius, præſertim meracioris, vſu bilis copioſa cumulatur. Et inprimis ij ab eo plurimùm læduntur, qui priùs in regionibus Septentrionalibus

libus cereuiſiis tantùm aſſueti, vinum ſolum, idque fortiſſimum, non bibunt, ſed potant, & auidiſſimi potûs, ad haſce vini generoſi delicias delati, in eius vſu nullum modum ſeruant.

Quibus & aliæ cauſæ accedunt, de quibus omnibus frequentiùs quàm alibi, hunc morbum excitari, & ſæuiùs graſſari in Vngariâ, atque inde morbi Vngarici nomen ſortitum eſſe, mirum non eſt.

Etſi verò in Vngariâ notiſſimus ſit, tamen cùm & in aliis locis eædem cauſæ, & præcipuè aëris anomalia inſignis, aut certè ſub dio eius iniuriæ perferendæ, cibus prauus, aquæ corruptæ, & omninò in tot nationum colluuie ad victum inadſuetum tranſitus & in diætâ errores, alibi etiam in caſtris dari poſſint: non mirum, ſi & alibi idem morbus excitari poſſit. Id quod in Germaniâ etiam noſtrâ accidiſſe, facilè animaduertet, qui morbos, qui anno 1626. in caſtris excitati, & in alias regiones etiam contagio diffuſi ſunt, perpendet.

Porrò morbi huius naturam quod attinet, apud pleroſque Medicos extra dubium eſt, eſſe febrem malignam, imo reliquis pernicioſiorem, vt penè ad naturam peſtis accedat. Apparet enim ea ſymptomatum vehementia, quæ longè grauior & pernicioſior eſt, quàm vt à ſimplici putredine prouenire poſſit. Contagium etiam in eo valde efficax eſt, vnde longè latéque facilè diſſeminatur, atque omnis ætatis ac ſexûs homines inuadit & non paucos ex iis, quos corripit, iugulat. Langius, vt dictum, ad cauſum refert. Summus enim in hac febre feruor apparet, à quo ſaliualis linguæ humiditas exſiccatur, & lingua ab atrâ accenſi ſanguinis fuligine obfuſcatur, vnde affectus hic *die Breune*, à colore linguæ, appellatur. Crato ad ſynochas putridas refert. Rulandus febres has ex earum numero eſſe ſtatuit, quas Hippocrates τυφιγώδεις appellat. Experientia enim teſtatur, in hac febre magnam ſemper eſſe humorum & ſanguinis ebullitionem & perturbationem, calorem eſſe acrem & tactum ferire. Malignitas tamen, vt dictum, non abeſt, quod vel ipſa Curatio indicat. Niſi forſan quis febres alias ardentiores cum morbo Vngarico confundere velit.

Cauſa.

Atque ita cùm duo in hac febre cõiungantur, malignitas, imò ſæpe peſtilentialis conſtitutio & humorum corruptio: vtrumque hoc vitium ortum habet ex iis cauſis, quas ſuprà in genere febriũ peſtilentium & malignatum eſſe diximus. Hoc tamen mihi notandum videtur, cùm morbus Vngaricus, vt ab aliis petechialibus febribus differt, caſtris proprius ſit, vt ex iis, quæ de naturâ eius dicta ſunt, patet: non eſt hîc opus ad cauſas cœleſtes vel aëris toti regioni communem conſtitutionem recurrere; ſed ſufficit ille aër, qui caſtris eſt proprius, qualem in Vngariâ eſſe diximus: quæ eius conſtitutio etſi in aliis regionibus vbique non inueniatur; hoc tamen in exercitu & caſtris plurimis commune eſt, ſub dio humi cubare, & vapores è terrâ exhalantes, vt & pluuias excipere, & veſtimenta pluuiis madefacta cum ſaccis permutare non poſſe, tempore verò hyberno anguſtis ſæpe hypocauſtis includi. Iiſdem accedit communis victus prauus ſæpe, quo in melioris inopia veſci coguntur, & plerumque ij, qui meliori victui adſueti ſunt. Vnde praui humores in primis viis primò cumulantur; è quibus cùm ſenſim aliquid cum chylo ad hepar deriuetur, ſanguinem prauum inde fieri neceſſe eſt, qui poſtea in dies redditur deterior, tandémque, accedente inprimis aëris conſtitutione incommodâ, non ſolùm putreſcit, ſed & malignitatem concipit; vnde febris iſta tandem excitatur, quæ inquinamentis in alios diffuſis hinc inde latè diſſeminatur, & ſæpe etiam eos corripit, in quibus iſte prauus humorum apparatus, vt in militibus non inuenitur; vnde etiam ſymptomata non parum variant. Nonnulli quidem ſunt in eâ ſententiâ, morbum hunc per contagium primùm ab Italis in Hungariam eſſe delatum; atque eſſe febrem petechialem. Is enim morbus familiaris eſt Italis, & nunquam ferè ibi ceſſat. Et quamuis in Vngariâ quædam ſymptomata, ab Italis aliâs non animaduerſa, contracta ſint: putant tamen, eundem morbum pro regionis, victûs & aliarum circumſtantiarum ratione, ſæpe diuerſa habere accidentia. Verùm ſi quis morbi huius exortum variis temporibus, & in diuerſis regionibus conſideret, facilè inueniet, non ſemper ab Italis eò tranſlatum, ſed ab iis, quæ in caſtris & exercitibus communes ſunt, cauſis contractum fuiſſe.

An pituita ſit morbi Vngarici cauſa.

Vnde etiam apparet, quid de febris huius naturâ & proximâ eius cauſâ ſentiendum ſit. Etſi alij aliter eâ de re ſentiant. Rulandus enim, *de lue Vngaricâ cap. 2.* Th. Iordanum, *de peſt. phænom. tract. 1. cap. 19.* ſecutus, pituitam non tam extra vaſa, quàm intra vaſa ſanguini permixtam & putreſcentem morbi huius cauſam eſſe ſtatuit, idque iſtis argumentis probare conatur.

1. Eſt, quòd phlegmagoga in principio morbi exhibita, quæ primam corporis regionem euacuant, proſint. Sanguinis verò miſſio initio inſtituta parum vel nihil vtilitatis afferat.
2. Quòd circa noctem fit exacerbatio, quod pituitoſi humoris proprium eſt.
3. Quòd tempore pluuioſo & flante Auſtro hæc febris maximè graſſatur, & eos corripit, qui phlegmat. alimentis vſi ſunt, & inde ortis ſuccis abundant.
4. Quòd omnes de ventriculi dolore conqueruntur, ob lacunam pituitæ ibi conſtitutam; vnde & cerebrum afficiatur.
5. Quòd ſudoribus & vrinarum profuſionibus maximè tollitur hic morbus.
6. Quòd tranſit terminum peracutorum, qui eſt dies 14.
7. Quòd abſceſſu plerumque finitur.
8. Quòd calor primò tangenti mitis apparet, inſiſtenti verò fit mordacior.

Verùm argumenta hæc non ſatis firma ſunt, nec cum iis, quæ cùm alij Medici docti, tum ipſe obſeruauit, & experientia ſæpe ſuggerit, conſentiunt. Ioh. Langius enim, *loco allegato*, ad cauſum hanc febrem refert; Crato ad Synochas putridas, & ipſe Rulandus paſſim in hiſtoriis narrat, ægros in hac febre æſtuare vehementer, & calore totum corpus aduri, linguam eſſe aridam, ſcabram, ſitim adeſſe vehementem. Quæ certè omnia febrem continuam, & eam non pituitoſam arguunt, ſed potiùs bilioſam, aut interdum, ſi in corpus plethoricum incidat, ſynocham referentem, non tamen ex puri, ſed praui ſanguinis putredine ortam. Hoc tamen ſimul facilè concedo, ſæpe magnam pituitoſorum humorum copiam in ventriculo & primis viis ex victu prauo colligi. Verùm humores illi fomes & cauſæ febris continuæ, quæ omnium confeſſione in venâ cauâ accenditur, non ſunt, ſed à calore febrili agitantur, atque agitati cardialgiæ, æſtûs quoque aliorum ſymptomatum, in principio febris præcipuè, cauſa ſunt, ipſamque febrem augere & fouere poſſunt.

Vnde facile eſt reſpondere ad argumenta Rulandi.

1. Quòd phlegmagoga in principio exhibita proſunt, non cauſa eſt, quòd proximam febris cauſam tollunt, ſed quòd pituitam è ventriculo, & proximis viis euacuant, quæ plurimorum malorum ac ſymptomatum cauſa eſſe, febrémque augere poteſt. Neque tamen illud, quod ventriculum affligit, & vomitu ſæpe reiicitur, vel aliàs etiam euacuatur, ſemper vel ſaltem pituita eſt, ſed, vt Thobias Coberus, cùm alibi in ſuis obſeruationibus Caſtrenſibus Vngaricis, tum *dec. 2. obſeru. 5.* teſtatur, ſæpe etiam cum pituitâ aut poſt pituitam bilis pallida, citrina, vitellina & æruginoſa in maximâ copiâ reiicitur.

reiicitur. Neque etiam venæ ſectio ſemper noxia eſt, ſed ad humores vitioſos in venis contentos euacuandos vtilis & neceſſaria: id quod ipſe *cap. 8. quæſt. 14.* concedit, & aliquoties in hiſtoriis curationum venam aperuit.

2. Etſi pituita multo ſanguini mixta ſit, & exacerbatio circa noctem fieri poſſit, tamen non ſemper hoc accidit, vt ipſa experientia & obſeruationes docent.

3. Quòd tempore pluuioſo & auſtro flante hæc febris graſſatur, non cauſa eſt, quòd iſta aëris conſtitutio humores febris cauſam primùm producit, ſed quòd occaſionem præbet, vt humores vitioſi corrumpantur, & putredinem concipiant, vel poros cutis occludendo; vel aliàs putredinem inducendo; ſicut alia humida & auſtrina aëris conſtitutio ad putredinem apta eſt.

4. Dolor verò ventriculi nullum certum pituitoſi humoris indicium, ſed potius bilis, quæ maiorem dolorem inferre ſolet, quámque copioſè ſæpe in morbo Vngarico vomitu reiici experientia teſtatur, & æſtus ſæpe magnus, intenſus & vix tolerabilis, ipſo fatente Rulando è regione ventriculi percipitur.

5. Neque enim ſudor & vrinæ copia pituitam arguit, ſed potiùs vitioſos & tenues humores, quos natura à ſanguine bono ſeparat & ſero dilutos per ambitum corporis expellit.

6. Et quia hæc febris terminum acutorum non tranſcendit, à calidis potiùs, quàm pituitoſis humoribus eam generari indicio eſt.

7. Licèt etiam aliquando per abſceſsûs finiatur hic morbus, & id tamen calidorum humorum potiùs, à quibus eiuſmodi inflammationes, parotides & bubones fiunt, quàm pituitoſorum, indicium eſt. Raro verò accidit, vt humor ad pedes decumbat, & id potiùs in fine morbi ob errores in victu commiſſos accidit, neque morbus criticè hoc modo ſoluitur.

8. Tandem neque calor ſemper primò mitis, ſed ſatis acris apparet.

Signa diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Quantum ad ſigna ſymptomatum in hac febre magna eſt varietas, nihilque ferè eſt ſymptomatum, quæ in febribus malignis aliis apparent, quod in hoc Vngarico dicto morbo reperiri non poſſit. Quapropter ſigna ibi explicata hîc repetere opus non eſt. Verùm inter reliqua magis moleſtus eſt continuò affligens capitis dolor, adeò vt præ doloris huius vehementiâ & continuatione reliqua ſymptomata ab ægris nonnunquam non ſentiantur; vnde *das Hauptwehe oder Hauptkranckheit*, nonnullis appellari hunc morbum antea diximus.

An vermes in capite naſcantur.

Itaque cùm hoc malum primùm innoteſceret, in eâ fuêre nonnulli ſententiâ, dolorem hunc ortum habere à vermibus quibuſdam in cerebro natis; vnde à quibuſdam hæc febris, Vermis cerebri fuit appellata. Súntque in eâ ſententiâ non pauci authores, & inter hos etiam Arabum quidam, dolorem capitis à vermibus in anteriore parte capitis ſupra nares (vbi oues ſæpe habent vermes) natis oriri poſſe. Quibus quidem contradicit Volcherus Coiter, etſi prius eandem opinionem habuerit, & nullos reperiri vermes in capite ſcribit, ſed ſaltem quædam filamenta eſſe lumbricis non abſimilia, ex albâ pituita conflata, quæ incauti pro vermibus habeant. Verùm nolim ego omnes obſeruationes Medicorum hac de re, quæ videri poſſunt apud Schenckium. *obſeru. lib. 1. obſeruat. 77. 78. 79. 80.* in dubium vocare, præſertim cùm certum ſit, in capitibus ouium, ſpongioſâ nimirùm illâ parte anteriore Cranij, vermes reperiri interdum, quod ipſe teſtari poſſum. Vide *lib. 1. Practic. Part. 1. cap. 18.* Verùm an in morbo Vngarico ex hac cauſâ dolor fiat, non facilè dixerim.

Apparent ſæpe etiam in hoc morbo maculæ illæ & petechiæ, quas nonnulli pro pathognomonico ſigno morbi Vngarici habent; verùm neque in omnibus morbo hoc laborantibus conſpiciuntur, neque omnes febres petechiales pro morbo Vngarico habendæ ſunt. *An p. ſint p gnom morbi ici ſi.*

De reliquis ſignis hoc notandum, variari, vt antea quoque dictum, ea ſæpe pro regionis & victûs ratione diuerſâ; obſeruatúmque, cùm hic morbus in Vngariâ ortus eſſet, eiuſque ſemina primùm per exauctoratos milites in varias regiones eſſent delata, eum non vbique planè eadem ſymptomata habuiſſe, ſed in nonnullis regionibus quaſi eneruatum mitiorem euaſiſſe.

Et vt hæc de ſignis huius morbi breuiter concludamus, placet eius hiſtoriam, cùm primùm innotuit, è Thomæ Iordani lib. *de peſtis phænomenis, tract. 1. cap. 19.* hîc addere. *Hiſtor morbi rici*

Circa tertiam, inquit, *vel quartam à meridie horam inuadebat, eiúſque ἐπισημασία cum leni rigore aut potiùs frigore & horrore obſeruabatur. Poſt horæ quadrantem æſtus illum excepit, qui noctes & dies ſequentes aſſiduè eos detinebat. Conquerebantur inprimis de capitis dolore. Deinde manu quoque admotâ oſtendebant ſub ſterno regionem ad cartaliginem mucronatam, vbi orificij ventriculi ſedes vulgò creditur: ibi omnibus quadam renitentia & durities obſeruabantur, cuius etiam attactum non ferebant. Sitis inexhauſta primis ſtatim diebus aderat, poſtridie, vel ad ſummum tertio die, deliria adueniebant, quæ ſat diu perſeuerabant. Exacerbationes erant circa veſperam, & per noctem recrudeſcebat morbus; lingua erat arida, labia fiſſa: quibuſdam ſanguinis ſputum ſuperuenit, nonnullis materiâ per aluum euacuatâ ſalutaris κρίσις accedebat. Plurimis, imò ferè omnibus, materia à capite in aures ſeceſſionem faciebat; vnde ſurditates, eóque ſequeſtrata materia ſalutis argumentum præbebat. Parotides frequentes erant. Peſſima fuit Criſis, quibus tubercula in ſummo pedis oboriebantur, quæ ſcalpendo aperta, ſerpebant, donec negligentibus ſphacelus crus occuparet. Salutem recuperabant alij decimo quarto die: licèt aliquibus etiam in viceſimum diem ſit producta curatio. Omnes, qui vini potu non abſtinuerant, perierunt.*

Et in primis notabile hoc ſignum eſt, & quod in aliis petechialibus febribus non reperitur, dolor circa ventriculum vehemens, præſertim ſi ſummis digitis comprimatur. Nec enim facilè quemquam reperies, vt Tob. Coberi verba habent; qui non manu quaſi ductâ te ad hunc locum affectum ſit deducturus. In iis tamen, qui per contagium ſolùm inficiuntur, nec ex victu prauo eundem apparatum morboſum contraxerunt, & hæc & alia ſigna variare poſſunt.

Prognoſtica.

Quid de morbo hoc præſagiendum ſit, facilè ex iis, quæ ſuprà, *cap. 6.* & loco ibi allegato, de ſignis febrium peſtilentialium & malignarum diximus, colligere licet. Nimirùm quò vires fortiores, & ſymptomata mitiora ſunt; eò melior morbi euentus ſperandus: contrà quò vires debiliores & ſymptomata grauiora ſunt, eò morbus eſt periculoſior. Nam ſi vires non ſint deiectæ admodum, non infeſtet lipothymia, aut grauior capitis dolor; à vomitu aut alui fluxu æger non debilior reddatur; maculis erumpentibus vomitus & alui fluxus ſedetur, ægérque leuetur, & præcipuè die critico meliùs habere incipiat, & hæmorrhagia narium accidat, ægrum conualiturum ſperare licet. Contrà ſi vires ſubitò collabantur, alui fluxus & vomitus, quibus varij coloris humores fœtidique reiiciuntur, perſeuerent, morbúſque inde non imminuatur; vrinæ nigræ, craſſæ ſubitò tenues euadant, aut vrina retineatur, vel paucior reddatur; ſi æger vigilet continuò, vel ſoporoſus euadat, ſomnum inquietum & terriculamentis plenum habeat, deliret, floccos legat, *Progn*

&

& feſtucas colligat, conuellatur, tremat, tinnitum aurium ſentiat perpetuum, oculis apertis dormiat, tortuùm videat, dentibus ſtridat, manûs pedéſque cõtinuò nudet, ſpiritum altum, frequentem ac cum ſtertore & clangore ducat, atque alia praua ſymptomata adſint: morbus lethalis & periculoſus indicatur.

Curatio.

In Morbo Vngarico curando, vt & in aliis febribus malignis, ad tria inprimis reſpiciendum: 1. vt fomes malignitatis tollatur: 2. vt putredini & malignæ qualitati reſiſtatur: 3. vt ſymptomatum vires deiicientium vehementia mitigetur.

Quâ ratione autem hæc commodè expediri poſſint Medici non parum, diſcrepant. Nonnulli, vt Minderetus & alij planè purgationem in principio reiiciunt, vtpote quæ humores plus turbet; & propterea ſtatim ad alexipharmaca & ſudorifera confugiunt; nonnulli aluum quidem laxant, ſed leniſſimis ſaltem & eccoproticis medicamentis: alij verò paulo etiam fortiora vſurpant, & plerique etiam vomitoria probãt.

Verùm diſtinctione etiam hîc, vt ſæpius dictum, opus eſt. Etenim ſi corpus aliàs purum ſit, & per contagium ſaltem labem hauſerit, primis viis leniter euacuatis alexipharmaca mox exhibenda eſſe, facilè concedimus. Si verò ex prauâ diætâ & victu morbus hic contractus ſit, & ex ventriculi dolore, anxietate, æſtu circa præcordia, nauſeâ & ſimilibus ſymptomatibus colligatur, magnam ſaburram vitioſorum humorum circa ventriculum hærere, ea omnino primò per purgantia vel vomitoria tollenda eſt. Seorſim enim tales humores ab aliis ſecreti ſubſiſtunt, nullam coctionem & emendationem ſuſcipiunt, quidquid cibi vel medicamenti aſſumitur, corrũpunt, ac ſi ſudorifera, iis nondũ euacuatis exhibeantur, in penitiora corporis rapiuntur, morbúmque valdè augent. Neque purgantia tunc exhibentur, vt humores è venâ cauâ euacuent, ſed eos ſaltem, qui in viis obuij ſunt magnâ copiâ, tollant.

Itaque in huius febris initio danda eſt opera, vt primæ viæ, quæ vitioſis humoribus plerumque ſcatent in hoc morbo euacuentur. Et cùm magna plerumque hîc ſit vitioſorum humorum colluuies, qualis ea ſit videndum, & hinc pro humorum peccantium varietate remedia varianda.

Clyſteres inferiora quidem euacuant; verùm vbi circa ventriculum, quod plerumque accidit, humores hærent, eò non penetrant.

Vbi pituitoſi craſſi & crudi humores peccant, præcipuorum Authorum conſenſu vtiliſſimus eſt Agaricus. Ex. gr.

℞. *Agarici trochiſc.* Scr. iiij. *oxymelit. ſimpl. conſerv. ſcordij vel roſar.* ana parum *ſacchari q. ſ.* F. Bolus.

Vel ℞. *Decocti folior. ſenæ, in quo agarici* Drach. i. *ebullierit.* Vnc. iii. *ſyrupi diaſereos* Vnc. i. Miſce.

Vel ℞. *Agaric. trochiſc.* Drach. i. *flor. caſſiæ* Vnc. i. *vel* Drach. vi. *olei citri* gutt. i. *Cum ſacch.* F. Bolus.

Vel ſi bilis ſit admixta, tale fiat medicamentum.

℞. *Pulpæ tamarind.* Drach. ii. *mannæ, caſſiæ,* an. Drach. iii. *agarici trochiſc. rhabarb.* an. Scr. i. *Cum ſyr. roſar. ſolut. & ſacch.* F. Bolus.

Solâ caſſiâ non vtendum, cùm humectet & putredini non reſiſtat.

Vel ℞. *Rad. ſcorzoneræ* Vnc. ſem. *ſcordij, acetoſæ, flor. cordial.* an. P. i. *fol. ſenæ el.* Vnc. ſem. *agaric. albi* Drach. i. *zedoariæ* Scr. i. Coqu. *in Aq. ſ.* In collat. Vnc. iii. *diſſolu. mannæ* Vnc. ſem. Coletur. Adde, *ſyr. roſ. ſol.* Vnc. ß. Miſce.

In fortioribus naturis, & vbi humores vitioſi in primis viis tenaciùs hærent, vt leniora medicamenta eos vix moueant, paulò fortiora admiſcere licet, vt Elect. diaphænicon. el. roſat. Meſue, de ſucco roſar, ſpec. diaturbith, & ſimilia.

Vomitoria. Non incommodè etiam in hac febre, inprimis vbi moleſtia circa ventriculum percipitur, vomitus inſtituitur. Nam ſæpe magna copia circa ventriculum hæret humorum pituitoſorum, bilioſorum omnis generis, qui ventriculum lancinant, tetris fumis & exhalationibus capiti & cordi moleſti ſunt, omne quod ingeritur corrumpunt, ac medicamentorum vim infringunt. Qui cùm nullam coctionem à natura recipere nec in ſtatum meliorem reduci poſſint, maturè euacuandi. Etenim ſi in corpore detineatur hæc Camarina, & calore febrili & medicamentis moueatur, ad penitiora penetrat, & aliis humoribus admiſcetur, febrem auget, & peſſimorum ſymptomatum cauſa eſt. Commodiſſimè autem vomitu materia hæc euacuatur. Vnde Thob. Coberus, *obſ. Caſtrenſ. Vngaric. decade 2. obſeruat. 5.* ſcribit. In morbo Vngarico ad vomitum tanquam ſacram anchoram, mox confugiendum eſſe neminem negaturum, qui curationi huius morbi interfuerit. Habetque ibi exemplum nobilis, qui cùm primò phlegma viſcidum, hinc omnes bilis ſpecies vomitu reieciſſet, roborato paulùm ventriculo ſequenti die luſtro ſoſpes & ſanus interfuerit, cùm priùs per trimeſtre tempus ſenſim quaſi, licèt non decumbens, languens tamen, ad actiones obtorpuiſſet.

Quæ tamen hîc de fortioribus purgantibus & vomitoriis diximus, ea ſolùm de morbo Vngarico in ſpecie ſic dicto aut potiùs Caſtrenſi, & quidem è prauo victu contracto, dictum, nec aliis febribus malignis & petechialibus applicari volo, in quibus tanta humorum ſaburra circa præcordia non hæret, ſed vitioſi humores maximam partem in maioribus vaſis continentur: Ibi enim omninò leníoribus medicamentis agendum. Quibus autem medicamentis hoc fieri poſſit, ex iis quæ de peſte & febribus malignis aliis dicta ſunt, patet.

Venæſectio. Poſtea, ne ſanguinis maſſa tota inficiatur, in iis corporibus, quorum conſtitutio eam requirit, & vires ferunt, venæſectio inſtituenda, Et quidem cùm vires in hoc morbo citò deiiciantur, morbúſque acutus ſit, & ſanguis facilè inficiatur, maturanda eſt, & ſtatim initio inſtituenda venæ ſectio: nihilque in hoc morbo periculoſius, quàm curationem in principio differre. Obſeruatumque eſt, pleroſque, qui venæ ſectionem in principio neglexerunt, obiiſſe. Itaque mox, & ſi cruditates ac vitioſi humores in primis viis non adſint, vel iam euacuatæ ſint, primo vel ſecundo die vena aperienda. Plerumque enim vires tam citò collabuntur, vt venæ ſectionem poſtea ferre nequeant. Et licèt nõnunquam in principio huius morbi maculæ in cute appareant, quæ ebullitionem ſanguinis, & motum eius ad ambitum corporis indicant; tamen tantum abeſt, vt venæ ſectione motus naturæ impediatur, vt potiùs natura illo ſanguinis, quocunque modo grauantis, onere liberata, ſupráque reſiduum potentior euadens, reliquos humores rectiùs gubernare, vincere & expellere poſſit. Si verò dies aliquot iam elapſi ſint (cùm principium vltra quartum vix extendatur) vireſque iam proſtratæ, & malignitas totam maſſam inuaſerit, tutius eſt venæſectionem omittere. Quæ etiam non tutò inſtituitur, ſi vomitus vel alui profluuium adſit.

Quando vena aperienda. Pertunditur autem vena Baſilica, quæ confeſtim multitudinem ſanguinis imminuit: aut, ſi hæc non appareat ſatis, Mediana. Si verò debiliores fuerint vires, iſtarúmque venarum ſectionem non ferant, commodiſſimè vena in pedibus aperitur: quam aliàs quoque in hoc morbo prodeſſe obſeruatum eſt; vt quæ non ſolùm corpus à copiâ ſanguinis liberat, ſed & illã venam magnam, per dorſum extenſam, in quâ præcipua in hoc morbo putredo eſt, ſatis commodè euacuat, & humores verſus ſuperiora ruẽtes reuellit. Cùm ſummâ vero vtilitate hæc vena in fœminis iſto morbo laborantibus aperitur. Et vt hæc in ſummam, verbis

Ioan. Cratonis, contraham: Si quem hic morbus inuadit, & ventriculum malè affectum deprehendit, illicò vtatur bolo purgante ex agarico trochiſcato, & ſi plethora ſanguinis adeſt (ſiue ad vaſa, ſiue ad vires) tertio die venam ſecet (niſi priùs id fieri poſſit) poſt tertium diem nemo, cui vita chara eſt & ſalus ſua, vel purgatione vtatur, vel phlebotomiâ, quamuis minus periculi in purgatione, quàm in venæ ſectione eſt; minúſque etiam in ſectione venarum pedis, quàm venarum brachij periculum ſit.

Si ergò biduo vel triduo elapſo vires iam labantur, & nihilominus venæ ſectio requiri videatur. Cucurbitulæ venæ ſectionis vicariæ affigi poſſunt. Imò nonnunquam etiam poſt venæ ſectionem eæ applicentur, vt tenuis & ichoroſus ſanguis cum malignis vaporibus à partibus nobilioribus interioribus ad exteriores ignobiles reuocetur. Commodiſſimus autem locus cucurbitulis affigendis ſunt partes inferiores. Ita enim à corde & partibus ſuperioribus ſanguis reuellitur. Dorſo autem vix applicare licet, ne ſanguis verſùs cor attrahatur.

Vbi ita natura oneris parte leuata fuerit, neque ampliùs metuendum eſt, ne humorum prauorum colluuies in primis viis cumulata ſudoriferorum vſu, ad internas corporis partes ipſáſque maiores venas & arterias rapiatur, vt maligni humores per ſudores diſcutiantur; laborandum. Ea tamen medicamenta eligenda, quæ feruorem humorum, atque calorem febrilem non augent. Quod tamen iam aliquoties dictum, inter ſe comparanda febris & malignitas. Quò enim maior eſt malignitas, eò potentiora & efficaciora alexipharmaca, poſthabitâ, etſi non neglectâ quodammodo febre, exhibenda; Cùm à malignitate maximum periculum immineat. Conuenit hîc cornu cerui vſtum præpar. Puluis Cæſaris rubeus, lapis bezoar, Species Liberantis, & ſimilia anteà propoſita.

♃. *Spec. liberant.* Scr. ii *diamargar. frig. ſapphiri præpar.* an. Scr. ß. F. Puluis. Detur cum aqua cardui bened. vel acetoſ.

Vel ♃. *Rad. ſcorzoneræ, fœniculi*, an. Vnc. ß. *fol. ſcordij* M ſem. *ſem. Cardui bened.* Drach. i. *citri* Drach. ſem. *granor. chermes* Drach. ii.

Coqu. vaſe clauſo in *aq. card. bened. & acetoſ.*

Colaturæ ♃. Ʒ. iii. Adde *ſyr. ſcordij vel acetoſit. citri.* Vnc. ß. *vel* Drach. vi.

Vel ♃. *Sem. napi* Drach. ii. *citri, acetoſæ*, an. Scr. i. *camphoræ* g. iii. F. Puluis.

Emulſiones etiam ex ſemine napi, capite præcedente expoſitæ vtiles ſunt: Decoctum item cornu cerui cum ſucco citri. Eſt & zedoaria & aqua inde deſtillata efficax. Alij hunc puluerem commendant.

♃. *Sacchari candi* Drach. iii. *zingiber* Drach. ii. *camphoræ.* Drach. i. F. puluis.

Cuius doſis Drach. i. cum aq. acetoſæ, ſcabioſæ, cardui bened. petaſit. & modico aceti. Commodius tamen eſſet, pro zingibere, zedoariam, radic. ſcorzoneræ, vel ſimile quid ſubſtituere.

Thomas Iordanus multis, quo tempore hic morbus in Vngariâ innotuit, peculiare quoddam medicamentum, quod Electuarium de zedoariâ nominabat, in vſu fuiſſe ſcribit, quod componitur hoc modo.

♃. *Theriac. Alexandrin. Mithridatij el.* an. Vnc. iii. *zedoar. el.* Vnc. i. *zingiber. albi.* Vnc. ß. *rad. tormentill. ſerpentar. pimpinell.* an. Drac. iii. *myrrh. croci, oſſ. de* C. C. *diptamni.* an. Scr. ii. ß. M.

Doſis erat aurei vnius diſſoluti in pari portione aquæ & aceti. Poſſet etiam miſceri hoc Electuarium cum ſyr. acetoſ. citri.

Verùm cautione opus eſt in Theriacâ & Mithridatio, & aliis ſudoriferis calidis exhibendis, cùm febrem augeant. Ergò ſi metus eſt, ne eorum vſu febris augeatur, vel cum aceto & aquis frigidis exhibenda, vel planè omittenda & tutiora vſurpanda.

Alij hunc puluerem laudant:

♃. *Flor. ſulphur.* Scr. i. *ſuccini albiſſ. cornu cerui*, an. Scr. ß. *terr. ſigill. Sileſiac.* Scr. ii. F. Puluis.

Et licèt iſta medicamenta ad ſudorem ciendum ſemel atque iterum propinare ſufficiat, tamen eadem, quatenus cordis vires roborant, malignitatem expugnant, ſæpiùs exhibenda: ſingulis ſcilicet diebus bis vel ter: Minori tamen doſi, quàm antea. Atque tunc vtiles ſunt ſpecies liberantis, Electuar. de gemmis, cordial. temperat. diamar. frigid. & alia, ſuprà in curatione peſtis & febrium malignarum propoſita. Conuenit quoque, vt antè dictum, decoctum cornu cerui cum ſemine & corticibus citri paratum, cui ſuccus citri vel ſpiritus vitrioli addatur.

Vel: ♃. *Conſeru. acetoſell.* Vnc. i. ß. *roſar. incarnatar. ſcabioſ.* an. Drach. vi. *flor. citri condit. cortic. citri condit, rob ribium*, an. Vnc. ß. *ſpec. liberant. ſine aloë. cordial. temper.* an. Scr. ii. *terr. ſigill.* Drach. ß. *Cum ſyr. acetoſit. citri.* F. Electuarium.

Nonnulli valde laudant radicem ſcorzoneræ, eamque cum lapide bezoar efficaciſſima contra hunc morbum medicamenta eſſe, ſcribunt.

♃. *Rad. ſcorzoner.* Drach. i. *boli Arm. terr. ſigill. Oſſis de corde cerui, ſcordij, ſmaragd. præpar.* an. Scr. i. F. Puluis.

Cui pro libitu *lapidem bezoar* addere licet.

Vtiles ſunt & aquæ bezoarticæ ſuprà in peſte commemoratæ, præcipuè illæ, quæ cum ſuccis plantarum & aceto parantur. Nam cum ſpiritu vini paratæ in hoc morbo, minùs conueniunt, vt

♃. *Theriac. opt. mediæ ætat.* Vnc. i. *ſucci citri, vini granator.* an. lb. i. ß. *aq. acetoſ. ſcabioſ.* an. lb. ii.

Deſtillentur ſ. a.

Vel ♃. *Rad. ſcorzoner.* Vnc. ß. *dictamni alb. tormentill. zedoar.* an. Drach. ii. *roſar. rubrar.* M. ß. *ſem. citri, cortic. citri*, an. Drach. ii. *raſur. cornu cerui crudi*, Vnc. ß. *camphor.* Scr. i. *ſucci citri, aceti roſacei*, an. lib. ß. *aq. ſcabioſ. acetoſ.* an. lib. i. Deſtillentur ſ. a.

Non ſolùm autem aſſumenda ſunt talia Alexipharmaca, ſed & extrà regioni cordis & pulſibus idonea medicamenta applicanda, Formulæ iam ſuprà propoſitæ fuerunt, quas toties repetendas non cenſemus. Commendatur inprimis extractum Cordiale, ſeu Aqua pro Epithemate Cordis in Diſpenſatorio Norimbergenſi deſcripta. *Exter.*

Commendatur etiam in hoc morbo, vt & in aliis febribus malignis, ſequens candela, prò ſpiritibus conſeruandis & malignitate expugnandâ, ſi eius accenſæ fumus ore, naribus, & ſub axillis, imo toto corpore excipiatur. Paratur autem hoc modo. *Cande- fumo i- bribus m- gnis.*

♃. *Thuris albi* Drach. vi. *thuris nigri*, Vnc. i. *ſuccini albi, flaui, myrrh.* an. Vnc. ß. *camphor.* Drac. ii. C. C. *Anguſto capti*, Drach. vi. *angelic. pimpinell.* an. Drac. ii. *cer.* lb. i. *fila ex cannabe* num. iii. *ex ſerico, auro, argento*, an. num. ii. F. ſ. a. Candela.

Cùm autem ſæpe accidat, vt primâ vice malignitas tota expugnari non poſſit, humores vitioſi relicti etiam per diuretica expellendi ſunt. E quibus tamen ea eligenda aut admiſcenda ſunt, quæ ſimul malignitati reſiſtere, humoreſque alterare valent. Paranda ſunt ergò ea ex ſemine Napi, Citri, cum ſeminib. Melonum, radicib. fœniculi, ſcorzoneræ, graminis, cardui bened. cum Syr. acetoſitat. citri & limonibus, ſpiritu vitrioli.

Diæta talis ſit, qualis in febribus malignis expoſita, nimirum, vt Galenus, 1. *aphor.* 17. ſcribit: Si vires laborantis ſint debiles, & ea quæ in corpore eſt diſpoſitio, ſit ex corruptione humorum vel defectu, parum alimenti talibus ſæpe offeramus. Et quidem ipſa alimenta propter putredinem ſiccent, propter febrem refrigerent, inprimis verò ſint cordi amica, & malignitati reſiſtant. Cibi ergo condiendi ſucco acetoſæ, pomorum aurantior. citri, granatorum, aquâ ſcorzoneræ, acetoſæ, roſarum, aceto tunicis, roſarum. *Diæta.*

Vinum

Vinum huic morbo valde noxium; vt & cereuiſia potens. Potus conueniens decoctum cornu cerui vel hordei cum citri ſucco, granatorum, oxyſacchara, ſpiritu vitrioli. Vel paretur tale Iulapium:

℞. Aq. fontanæ coct. puræ, vel decocti, C. C. ℔. iii. *Iulepi roſar.* ℥nc. iv. *ſpirit. vitriol. rectific. vel ſucci citri recentis, q. ſ. ad gratam aciditatem.*

Symptomata, quæ in hac febre occurrunt, & de quibus mitigandis nonnulli prolixè tractant, quod attinet, cùm pluribus febribus, non ſolùm malignis, ſed & aliis ſint communia, de iis hoc loco non agimus.

CAPVT XV.

De Sudore Anglico.

EMalignarum febrium numero etiam eſt ſudor Anglicus, quem & hydropyreton, ac febrem ſudatoriam, à loco, in quo cœpit, & ſudoribus copioſis, qui has febres comitabantur, appellabant. Nam in Angliâ cœpit Anno 1486. & 40. ferè annis Anglis fuit familiare & perpetuum hoc malum, vt quamuis brumali frigore nonnihil intermitteret, poſtea mox iterum reuerteretur: tantámque in Angliâ, antequam de certo remedio conſtaret, hominum multitudinem è medio ſuſtulit; vt vix crederetur à tantâ hominum copiâ illam Inſulam inhabitari. Ex Anglia per inferiorem Germaniam, Belgium, Holandiam, Zelandiam, Brabantiam, Flandriam, Daniam, Norvvergiam, Galliam, ab anno 1525. vſque ad annum 1530. diſſeminatum eſt hoc malum, & præcipuè autumno ſæuiit. Tanta fuit febris huius malignæ initiò truculentia; vt quamprimùm vrbem aliquam inuaderet; ſingulis diebus quingentos aut ſexcentos occuparet, & ex ægris primò vix centeſimus quiſque euaderet. Correpti enim ſtatim, ſine bubone, carbunculo, exanthematibus, languore diſſoluebantur, & animo deficiebant, cum ſummo virium languore, inquietudine, καρδιωγμῷ, capitis dolore, pulſu crebro, celeri, inæquali, cordíſque palpitatione maximâ, quæ nonnullos, qui ex hoc morbo euaſerant, per duos vel tres annos, nonnullos per omnem vitam comitata eſt. Sudore verò diffluebant perpetuo & copioſo, qui non finiebatur, antequam morbus ſolueretur; quod intra 24. horas contingebat. Nam qui ſudorem non proliciebant, neque cardiacis vtebantur, & qui impatientiùs calorem ferebant, auràmque frigidam captabant, ii omnes ſubitò intra 24. horas moriebantur. Poſtea vbi huius morbi curatio innotuit, vt ægri ſudores elicerent, ac cardiacis ſe munirent, pauciores moriebantur.

De naturâ huius febris variæ fuerunt apud autores diſſenſiones. Nonnulli hanc febrem antiquis planè incognitam fuiſſe ſtatuebant; quorum ſententia planè abſurda non eſt. Etſi enim ad malignarum febrium à Medicis antiquis deſcriptarum ſpeciem aliquam referri poſſit, tamen nulli apud antiquos determinatus hic malignitatis gradus fuit cognitus, aut certè non deſcriptus. Nonnulli ad febres ephemeras referebant, quod 24. horarum ſpatio ſolueretur.

Verùm falſa planè hæc eſt opinio. Nam cùm ephemeræ propriè dictæ ſaltem ex ſpirituum incẽdio fiant, nullo modo hæc febris ad eas referenda eſt. Cùm enim eam ſudores copioſiſſimi & multa peſſima ſymptomata comitata ſint: inde facilè colligere eſt, ſpiritûs non ſolùm incenſos; verùm & ipſos humores tenues ac calidiores affectos & corruptos eſſe. Et licèt 24. horarum ſpatio hæc febris ſolueretur: non tamen ideò ad Ephemeras referenda eſt; ſed inde potiùs maxima inter naturam & inter morbum peſſimum colligitur pugna.

Nonnulli ad Cardiacas febres: alij verò ad Colliquatiuas, de quibus mox dicetur, referebant: Quidam non incommodè illis febribus accenſebant, quas Galenus, *aduerſus Lycum. c. 2.* ἰλώδεις nominat. Vtut ſit, certum eſt malignitatem in hac febre inprimis obſediſſe & corrupiſſe ſpiritûs & ſubtiliorem ſanguinis partem. Ideóque natura adhuc fortis mox expulſionem illius materiæ aggreſſa eſt, felicitérque eam perfecit: modò illam in opere ægri admiſſione frigidi aeris, non interturbarent.

Cauſa huius febris proculdubio fuit maligna & venenata aliqua aëris conſtitutio, ſpiritibus & ſubtiliori humorum parti ac cordi inimica. Leuinus Lemnius, *libr. 2. de Complex. c. 2.* ex victu & lautis menſis cibíque affluentiâ, & continuo vini Cretici vſu originem habuiſſe ſcribit. Sed parum probabiliter: cùm & alibi cauſæ hæ reperiantur, nec tamen hanc febrem inducant, neque iſtæ cauſæ toti plebi communes ſint. Ergo, vt dictum, potiùs ex peculiari aëris corruptione malum hoc deducendum eſt, quod vel illud arguit, quod in plurimis Belgij locis cum aëre nebuloſo morbus hic homines inuaſit. Sicut ex obſeruationibus Ioh. Tyengij, Medici Amſtelrod. refert Foreſtus. *lib. 6. Obſeruation. obſeruat. 7. in Scholio*, Amſtelrodamum, 20. Septembris Anno 1529. poſt prandium, per aërem quendam nebuloſum hoc malum intrâſſe, & ibi tantum per quinque dies graſſatum fuiſſe; poſt quintum verò diem euanuiſſe, neque ampliùs in eâ vrbe viſum fuiſſe. Confirmat idem & illud, quod Ioachimus Schillerus, *de Peſte Britannicâ*, ſcribit, Aues ſub arboribus peſte correptas & interemptas paſſim repertas fuiſſe, & abſceſsûs ſub alis, ciceris inſtar, habuiſſe. — *Cauſa.*

Qualis autem illa corruptio aëris fuerit, aut vnde originem habuerit, non facile inuenire eſt. Hieron. Fracaſtorius, *lib. 2. de morb. contag. cap. 5.* in ſoli rationẽ, quod gypſeum eſt, à quo certis conſtitutionibus ſubtiliſſimi & corrupti humores attollantur, cauſam refert. Verùm probabilius eſt, ex præcedente cœli & regionis humiditate morbum hunc originem habuiſſe; accedente tamen inprimis peculiari aliquo ſiderum ad hanc corruptionem influxu.

Febres Colliquatiuæ.

Sudori Anglico, vt diximus, cognatæ ſunt febres antiquis Colliquatiuæ dictæ, quæ & ipſæ inter malignas habentur. Etſi enim colliquatio febribus peſtilentibus propria non ſit, ſed etiam aliis ardentibus accidat, neque etiam in omnibus peſtilentibus adſit, tamen valde familiaris eſt peſtilentibus febribus. — *Febres Colliquatiuæ.*

Hîc autem notandum, Colliquationis vocabulum hoc loco non ſatis propriè accipi, quod Galenus ipſe non diffitetur, quando 3. *de cauſis Symp. cap. 2.* ſcribit; *Fit quadam* σύντηξις *ſiue* ἀνάλυσις *diſſolutio, aut quomodocunque libet appellare, aliquando totius corporis, aliquando humorum duntaxat, qui in venis continentur.* Ea enim propriè dicuntur liquari, quæ à frigore concreta ſunt, & ex concretis humida & fluxibilia fiunt. Partium autem ſubſtantia, cùm à frigore concreta non ſit, propriè non dicitur colliquari, ſed potiùs extenuari & diſſolui. Calorque æſtuoſus, à quo corpus emaciatur, non ipſam ſubſtantiam liquat, ſed quod partium proximum alimentum eſſe debebat, abſumit. Poteſt & vocabulum colliquare accipi cum Galeno, *de fac. nat. libro 1. capite 13. & 2. aph. 37.* pro eo, quod eſt in humorem ſoluere, quâ ratione medicamenta purgantia, ſi humorem proprium non nanciſcantur, corpus colliquare dicuntur. — *Colliquatio quid.*

Colliquatio autem hæc aliàs fit inſenſibiliter, & id, quod colliquatur per ἄδηλον διαπνοὴν diſcutitur; aliàs ſenſibiliter accidit, & id, quod diſſoluitur, vel ad ventrem confluit, vt hac de re ſcribit Galenus, *lib. 3. de*

de cauſ. ſympt. capite 2. vel ad renes vel per ſudores expellitur. Succis quidem, qui in venis ſunt, in ſeroſam ſaniem ſolutis, renes, qui ad excrementum id trahendum ſunt nati, potiſſimùm cùm ſani ſunt, ſeroſum quidem à venis expurgant, fluxionem autem ad veſicam aſſiduè mittunt. Vbi autem renes trahere non valent, aut venæ huiuſmodi ſerum in ventrem mittunt, aut toti corpori id partientes, ſubitaneos, hydropum ſtatus inducunt. Si verò, quod liquatur, craſſum ſit, quales renes trahere non poſſunt, totum in ventrem neceſſariò confluit.

Calor, qui hanc colliquationem efficit, igneus eſt; cuius duos gradus rurſum conſtituit Galenus. Vnum, quo pinguedo; alterum, quo caro colliquatur aut potiùs extenuatur. Et hic longè eſt vehementior, ille moderatior. Exercet autem calor iſte vehemens vires ſuas faciliùs in corporibus molli carne & adipe præditis: qui verò habent corpus durum, vix ſenſibilem colliquationem patiuntur. Vnde & corpora iuuenum faciliùs colliquantur, quàm ſenum.

Curatio Sudoris Anglici.

Etſi autem morbus iſte ferè intra ſeculum conſpectus non ſit, tamen cùm morbi tales epidemij interdũ recurrere ſoleant, quâ ratione curatus fuerit, dicendum. Tota autem curationis ratio in veneno debellando, & ſudore proliciendo, ſita erat. Etſi enim hic morbus ſatis periculoſus eſſet, vt plerique eo morerentur; tamen minùs erat lethalis, iis, qui rectè tractabantur. Etenim in omnibus venenum à naturâ ad ambitum corporis pellebatur, & per ſudorem 24. horarum ſpatio eiiciebatur. Quâ in re Medici rectè naturam imitabantur, & proinde ea, quæ venenum retunderent, & ſudorem elicerent, exhibebant. Itaque inprimis dabant operam, vt ab omni aëris afflatu ægrum prohiberent, & propterea non permittebant, vrinæ reddendæ causâ è lecto ſe mouere, nec manum pulsûs explorandi gratiâ exerere. Nam quos frigidus aër afflabat, iis venenum ad interiora recedebat, iique ſummopere periclitabantur. Studebant quoque, ne ægri in lecto ſitum mutarent, aut ſe detegerent; aut ſi in lecto ſe mouerent, adſtantes vnicè id agebant, vt vndique corpus ab externo aëre tectum eſſet: quam moleſtiam qui ferebant, Fracaſtorius refert, mercedem laboris reportabant, & euadebant: qui verò ferre non volebant, ſed decubitum mutabant, nouum aërem aucupabantur, impedito ſudore, ſuâ causâ peribant.

Monuerunt tamen docti Medici, vt in corpore tegendo, pro virium & naturarum diuerſitate, modus obſeruaretur, ne nimio lectorum onere & calore ægri ſuffocarentur. Nam ſi vires conſtabant, planiſſimè & copioſiſſimè ſudor erat proliciendus; ſi verò ſummè eſſent languidæ, ita moderandus, ne vires planè deiicerentur. Referunt enim authores fide digni, nimio ſudandi ſtudio magnam hominum partem tum ſuffocatam fuiſſe. Cùm enim maximam in ſudore ſalutis ſpem eſſe, atque eius beneficio 24. horis ægros conualeſcere viderent; ipſi adhuc ſani, ſe mutuò adhortabantur, ne ſe negligerent vrgente morbi vehementiâ, nec, victi precibus, ſe ante tempus liberarent. Hinc factũ, vt poſtea ægri violenter operti, etſi miſerè clamarent, obteſtarenturque Deum atque hominum fidem, vt ſeſe dimitterent, ſeſeque ſuffocari iniectis molibus iurarent, aſſiſtentes nihilominùs has querelas ex delirio proficiſci perſuaſi, vrgerent, & lectis continerent ægros vſque ad horam 24. & ita plurimos ſuffocarent.

Et cùm ægri etiam ad ſomnum nimiam inclinationem haberent, ægris, donec ſudor ceſſaret, & ſymptomata remitterent, tumorque manuum euaneſceret, concedendus non fuit: ſed colloquiis & aliis mo-dis auertendus, ne venenum ad cor reuocaretur.

Vtebantur autem ad ſudorem ciendum & malignitatem retundendam feliciter aquâ acetoſ. ſcabioſ. terrâ ſigill. bolo Arm. dictamno, &c. Laudatur & ſequens Electuar. de quo Drach. ij. vel iiij. exhibeantur cum Aq. ſcabioſ. acetoſ. cardui ben. & aceti parte dimidiâ.

℞. *Spec. liberant.* Drach. ij. *Corallor. prepar. Margar. prep.* an. Drach. j. ß. *cortic. citri. rad. tormentill.* an. Scrup. ij. *flor. ſulphur.* Scrup. ß. *theriaca* Drach. j. ß. *ſyr. acetoſ. citriq.* ſ. F. Electuar.

Tyengio, Medico Amſtelrodamenſi, vt refert Foreſtus, hic potus ad ſudorem ciendum familiaris tũ erat.

℞. *Flor. nymph. violarum,* an. M. ß. *cardui ben. pimpinell, borragin, bugloſſ. paſſular. enucl.* an. P. j. *ficuum* num. x. *lentium excortic. lacca abluta,* an. Drach. v. *tragacanth.* Drach. iij. *Zedoar. dictamni, radic. tormentill,* an. Drach. i.

Coq. *in ſ. q. aq. Nymphea & Bugloſſ.* F. Potus, qui alterat humores, membra inflammata humectat, venenum è corpore per ſudores expellit, ſpiritûs recreat. Ideóque frequenter, & quoties ægri calore nimis vrerentur, potumque appeterent, de eo aliquid propinabat.

Inter ſudandum ægri reficiebantur ſucco & ſyr. citri, granator. acetoſ. & aliis, quæ ſuprà in peſte curandâ deſcripta fuerunt. Odoramenta quoque conuenientia adhibebantur, & naribus admouebantur, vt:

℞. *Aq. roſar.* Vnc. iij. *aceti* Vnc. i. *caryophyll. ſantal. citrin.* an. ʒ. ß. Miſceantur & lento igni in conclaui euaporent. Vbi ſudauerit æger ſatis copioſè, ſenſim de tegumentorum onere aliquid tollendum, ſudorque tandem diligenter abſtergendus.

CAPVT XVI.

De Febre maligna cum ſpaſmo.

Malis hiſce meritò accenſemus & illum morbum, qui Anno 1596. & 1597. in Epiſcopatu Colonienſi, VVeſtphaliâ, Comitatu VValdeccenſi & VVittenſteinenſi, atque Haſſia graſſatus eſt; quem tum vulgò *die Kriebelkranckheit, Kriempffſicht, oder ziehende Seuche* appellârunt, conuulſionibus, veterno, delirio ac mentis alienatione, nunc cum febre, nunc ſine febre, homines grauiſſimè affligens. Qui hoc morbo corripiebantur, vellicationem aliquam in membris extremis ſentiebant, modò in manibus, modò in pedibus, modò in manibus & pedibus ſimul, nunc in vno latere, nunc in vtroque, quaſi membrum formicis plenum eſſet & ſtupore corriperetur. Poſt hanc vellicationem digiti in manibus & in pedibus conuellebantur, & vel contrahebantur vel extendebantur: & hæc conuulſio, ſumpto ita ab extremis partibus principio, ſerpebat quaſi in cubitum, genua, humerum, coxendicem, totúmque corpus, donec ægri inſtar globi alicuius, conuulſi aut rectâ extenſi procumberent; quæ conuulſio nunc vno modo continuò durabat, nunc permutabatur, & nunc breuiùs, nunc longiùs perſeuerabat. Cùm conuulſione & ſpaſmo iſto acerbiſſimi dolores erant coniuncti, qui ægros ita torquebant, vt per longa locorum interualla clamores & eiulatûs miſerrimi audirentur. Tam ſubitò ſæpe hoc malum inuadebat, vt nonnullis menſis aſſidentibus cochlearia vel cultros è manibus excuteret, & ipſi mox conciderent, atque aratores poſt aratrum ſubitò procumberent, cùm antea nihil mali ſenſiſſent. Nonnulli quoque, cùm eos primùm malum inuadebat, vomere ſolebant. Atque hi affectûs per aliquot dies, nonnunquam & ſeptimanas, in membris exterioribus perſeuerabant, neque caput afficiebant, ſi remedia idonea tempeſtiuè adhiberentur. Si verò remedia non adhiberentur,

Febris cũ ſpaſmo.

rentur, ipſum caput etiam afficiebatur, & ægri Epilepſiâ corripiebantur, & omnem ſenſum amittebant. Poſt paroxyſmum hunc nonnulli ad ſextam vel octauam horam vſque immoti quaſi apoplexiâ correpti, iacebant, vt à nonnullis pro mortuis haberentur: Aliqui amentes reddebantur, alij veternoſi, aliqui deliri; & quidem deliriorum varia erant genera pro humoris abundantis ratione. Durabat autem hæc mentis alienatio in nonnullis quatuor dies, in aliquibus longiori ſpatio: quæ tamen vbi ceſſabat, vel auditûs difficultatem vel viſûs debilitatem relinquebat; alij verò planè paralytici euaſerunt. Ceſſante paroxyſmo fames præternaturalis omnes ferè corripiebat, cibóſque auidè & eos varij generis appetebant, vt vix ſaturari poſſent. Poſtea omnibus ferè fluxus alui ſuperueniebat, & quò parciùs cibo vtebantur, eò copioſiùs aluus fluebat. Pleriſque tandem pedes & manûs intumeſcebant: nonnullis tubercula ſeroſo humore plena erumpebant. Sudores verò non promanabant. Neque contagio carebat hoc malum. Experientia enim docuit, ex iis, qui diu & cum multis ægris in domo aliquâ conuerſati ſunt, rarò aliquem impunè euaſiſſe. Neque tamen malum hoc ſtatim ſeſe exeruit, ſed ſæpe poſt ſex, duodecim, aut plures etiam menſes: obſeruatúmque, nonnullos in domo aliquâ per annum aut duos etiam ſine vllo damno cum ægris conuerſatos, tandem tamen & ipſos iſto morbo correptos fuiſſe. Et vt ſæuiſſimus, ita curatu difficillimus fuit hic affectus. Qui enim epilepſiâ corripiebantur, vix integrè eâ liberabantur, ſed per interualla ſubinde aliquid mali recrudeſcebat. Ita qui amentes aut deliri fiebant, ſtupidi vſque ad mortem permanebant, neque priſtinum mentis vigorem vnquam recuperabant. Et licèt poſt morbum hunc nonnulli ad 15. annum ſuperſtites fuerint: ſingulis tamen annis, menſe Decembri & Ianuario, aliquid mali ſentiebant.

Ortum autem habuit hoc malum procul dubio ex peſtilentibus ichoribus, & malignis vaporibus neruos & cerebrum inprimis vellicantibus. Nam iſta, quæ modò recenſuimus, ſymptomata non rarò peſte infectis ſuperuenire ſolent, vt docet Cardanus, *lib. 2. de ſubt.* Valleriola, *libro 3. Loco. com. capite* 18. Petrus Salius Diuerſus, *de Peſt. cap. 5.* Idem & curatio docet. Nam medicamenta, quæ tùm cum commodo adhibebantur, ex Cephalicis & Alexiteriis compoſita erant. Malignus autem ille vapor & humor ortum habuit ex victu prauo, dum, ob annonæ caritatem, panem non bonum, fructûs corruptioni obnoxios, fungos & id genus alia, ad explendam famem, pauperes deuorabant. Ex quo victu prauo vitioſos humores in corpore colligi neceſſe eſt qui temporis diuturnitate peiores redditi, tandem malignam hanc & inprimis neruoſo generi ac cerebro inimicam vim induebant.

Hiſtoriam autem huius morbi & curandi eum rationem edidit tùm Facultas Medica in Academiâ Marpurgenſi. Ex eo ergò tractatu remedia, quæ cum ægrorum commodo tùm exhibita fuerint, breuiter recenſebimus.

In mali autem huius grauiſſimi Curatione ad duo præcipuè reſpiciendum fuit Medicis, vt vitioſa & venenata materia tolleretur, & nerui debilitati confirmarentur. Quantum ad primum ſcopum, cùm ex certis indiciis deprehenſum fuerit, fontem vitioſæ materiæ circa primas vias, ventriculum ſcilicet, Hepar, & Lienem, & venas partibus hiſce vicinas hærere, purgatio neceſſaria fuit. Quem in finem tale Electuarium Medici Marpurgenſes tùm ordinârunt.

℞. *Diaphænici ſolut.* Vnc. iiii. *elect. de ſucco roſar.* Vnc. ii. *pulu. hermodact. mund. turbith. albi, eſulæ mund. & correct.* an. Drach. i. *diagryd. caſtor.* an. Scrup. ii. *coſti zinzib. caryophyll.* an Scrup. i. *ſem. rutæ, cumini, croci,* an Scrup. ß. Cum *Syr. roſar. ſolut.* F. Electuar.

Antidotum autem conuulſiuum hoc eſt.

℞. *Rad. pœoniæ, viſci querni,* an. Vnc. ii. *caſtor. ſaluiæ* an. Vnc. i. *bacc. lauri, cranij hominis prap.* an. ℥. ii. *theriacæ. mithridat.* an. Vnc. xii. *mellis deſpumati.* ℔. ii. F. Electuar.

De Electuario purgante exhibita fuit Vnc. ß. idque ter repetitum. Quatuor à ſumpto pharmaco horis ſumpſit æger iuſculum, in quo cocta vel macerata fuerunt roſmarinus, ſerpillum, ſatureia, ſaluia. Purgatione peractâ, totum menſem, alternis vicibus, ſequentibus medicamentis vtendum fuit. Primò ſex continuis diebus ſumpſit æger de puluere conuulſiuo ℈. i. Eſt autem hæc deſcriptio.

℞. *Rad. vincetoxici, helenij, ſucciſæ, caryophyllat. pœoniæ.* an. Vnc. i. ſem. *bacc. lauri.* Vnc. i. *ſummitat. ſaluiæ, ſerpilli, flor. roriſmar.* an. Drach. ii. *ſpec. diamoſchi dulc. pliris archont. dianthos.* an. Drach. i. ß. F. Puluis.

Poſtea die poſt quadraturam Lunæ, Plenilunio vel Nouilunio, iterum Electuarij purgantis ℥. ß. ſumpſit. Hinc iterum vſus eſt puluere conuulſiuo, vſque ad proximam lunæ phaſin. Die verò inſequenti rurſum Electuarium purgans vſurpauit; idque, vt dixi, per menſem continuauit, donec meliùs habuit. Poſtea verò ſingulis menſibus, præcipuè Decembri & Ianuario, quibus hoc malum ſemper exacerbatum maximè fuit, ante Nouilunium ſumpſit ℈. i. de puluere conuulſiuo. Potus fuit medicatus è radicibus helenij, pœoniæ, ſaluiâ, rutâ, baccis iuniperi.

Ipſa verò membra vt roborarentur, tota ſpina dorſi illita fuit oleo Lumbricorum, Vulpino, Caſtorei. Eodem modo vncta omnia membra affecta. Linteo quoque calido fricabantur, & poſtea ſpiritu vini, in quo flores primulæ veris, Lauendulæ, Saluia, Ruta, Betonica, Caſtorium, macerata fuerant; vel ſpiritu vini & aquâ Lauendulæ mixtis illinebantur. Et ſi ſpaſmus in pedibus eſſet vehemens, Lotiones pedum inſtituebantur, ex betonicâ, ſerpillo, floribus chamæmeli, Primulæ veris.

In ipſo autem paroxyſmo membrum affectum ſpiritu vini, modo iam dicto illinebatur, & linteo calido fricabatur: Ac ſi dolor non ceſſaret, vinculo arctè ligabatur, donec vapor malignus, ſpaſmi cauſa, diſſiparetur. Simul verò exhibebatur vel de puluere conuulſiuo Drac. i. vel de Antidoto Vnc. ſem. Die verò ſequenti dabatur Electuarij purgantis Vnc. ſem. & poſtea cura dicto modo continuabatur.

CAPVT XVII.

De Catarrho & tuſſi epidemiâ malignâ.

IN Febrium Malignarum catalogum meritò & illa adſcribitur, quæ cùm catarrho & tuſſi epidemiâ, anno 1580. ſub Sirij ortum, maximè autem circa nouilunium æquinoctij autumnalis, totam penè Europam, imò ferè omnes mundi regiones peruagata eſt, & hinc inde varia nomina accepit. Appellabatur enim catarrhus febrilis, febris catarrhoſa, febris ſuffocatiua, catarrhus epidemius, tuſſis epidemia, cephalalgia contagioſa. Germani nominabant *denziep, den Schafſhuſten, die Schaffkranckheit, das Hünervvehe,* quòd ægri inſtar gallinarum coryzâ vexarentur.

Inuadebat hoc malum cum dolore capitis & calore febrili, nonnullos infeſtauit perpetua in ſomnum propenſio, vt in peſte fieri ſolet: alios vigiliæ tenebant: mox ſequebatur tuſſis ſicca, dolor pectoris, & præcipuè ſepti tranſuerſi, faucium aſperitas, ventriculi languor, tandem grauis anhelitus, qualis ſolet animaduerti in iis, qui morti ſunt vicini. Et quamuis tuſſis non diu durabat; tamen illa anhelitûs difficultas ad diem 14. extendebatur, nonnullis ſudor ſuperueniebat, qui die 30. vel 40. conualeſcebant; atque hi non *Catarrhi epidemij hiſtoria.*

non multum expectorabant, ſed materia ſudoribus conſumebatur, aliis per aluum, aliis per vrinam excernebatur. Et quamuis maxima hominum pars hoc malo corripiebatur: omnes tamen ferè euadebant, & vix milleſimus quiſque moriebatur: nimirum ij, qui vitia quædam diuturna & latentia in viſceribus habebant, & qui ſanguinem apertâ venâ mittebant. Experientia enim hoc comprobauit, omnes ferè mortuos eſſe, quibus vena aperiebatur; fertúrque, Romæ vltra 2000. hominum hoc malo exſtincta eſſe; fortaſſis & hac de cauſâ, quòd Itali Medici, (ita enim hac de re ſcribit VVierus) nimis prompti ſunt ad mittendum ſanguinem, & ſaltem ad calorem febrilem, minùs verò ad malignitatem & latens venenum attenti ſunt.

Cauſa.

Cauſam huius mali referunt plerique in catarrhum epidemium, qui ortum habuerit ex conſtitutione humidâ annorum præcedentium, & diuturno Auſtri flatu. Quantum enim incommodi afferat, & quantum humores corrumpat hæc aëris conſtitutio, ſatis ex lib. 3. Aph. & epid. Hipp. atque aliis locis patet.

Non tamen ſolùm Anno 1580. febrem iſtam graſſatam crediderim: ſed ſi obſeruationes ſuperiorum temporum in promptu eſſent, proculdubio ſæpius, etiamſi non ſemper eodem modo, graſſatam eſſe deprehenderemus. Poſt illud tempus anno ſcilicet 1591. in plurimis Germaniæ locis, etſi non eâdem planè facie, conſpecta fuit febris catarrhalis.

Similem tuſſim epidemiam, quæ Anno 1557. populariter graſſata eſt, deſcripſit accuratè Vallerio. *in App, loc. Comm. cap. 2.* refertque, eundem morbum ante etiam Anno 1510. viguiſſe. Deſcripſit eundem morbum Foreſtus *lib. 6. obſeru. 1.*

Quomodo autem febris ad catarrhum ſeſe habeat, conſideratione dignum. Plerique quidem ſtatuunt, materiam catarrhalem in venas per totum corpus diffundi & hinc febrem ex humorum putredine accendi, vel quia humor in venas prolapſus ibi putredinem concipit, vel quia obſtructionem in iis efficit. Fieri tamen etiam poteſt, vt febris ſit morbus primarius, eáque ſæpe maligna, in quâ ſicut in aliis febribus comitatis, ita hîc etiam natura partem humoris, à quo moleſtatur, per hanc viam è corpore eiicere tentat. Idque in catarrhis epidemiis frequentiſſimè accidere puto.

An ſint plures quàm tres febrium differentiæ.

De Catarrhis cum febre peculiarem habet opinionem Ioh. Zechius, *conſult. 52.* quæ hîc prætermittenda non videtur (etſi potiùs ad febres catarrhales in genere, quàm malignas pertineat) ſtatuitque præter tres vulgares febrium differentias, ephemeram, putridam, hecticam, quartam ſe inueniſſe à nemine hactenus obſeruatam, quæ ſit febris continua, vniformis ſine vllâ exacerbatione, pulmonum, thoraciſque immodicum calorem citra putredinem conſequens: Calorem autem accendi ſtatuit ob aeris in pulmonibus inopiam culpâ anguſtiæ vaſorum. A calore verò hanc febrem accendi; cùm quia pulmones calefacti calorem cordi immediatè communicant, tum quia aërem quantumcunque frigidum inſpiratum ita excalefaciunt, vt cordi quantum ſatis eſt refrigerando minimè ſufficiat. Verùm vix poſſibile eſt, vt hoc modo febris excitetur, cùm etiam in aliquali anguſtiâ calor in pulmone adhuc ventilari poſſit, ne febrem accendat; neque videmus in aſthmaticis hac de cauſâ febrem accendi. Et ſit ſanè, vt hoc modo febris accendatur; tamen non video, cur non ad vulgatas differentias referenda ſit. Nam calor ille corpori inhærebit, vel καθ' ἕξιν vel ἐν τῇ σχέσει. Si prius; erit hectica. Si poſterius, vel fouebitur à calore ſpirituum, & erit ephemera, vel humorum, & erit putrida. Neque enim credibile videtur, vt ob anguſtiam vaſorum pulmonis tantus calor in pulmonibus excitari poſſit, qui febrem in toto accendat, vt non ſimul humores putreſcant. Etſi enim excrementa, quæ è pulmonibus eiiciuntur, ſint alba, id tamen non ſufficit ad demonſtrandum nullam adeſſe putredinem, cùm & in pleuriticis ſæpe album ſputum reiiciatur. Neque ipſam pulmonum ſubſtantiam ſtatim putreſcere opus eſt.

Malignæ quoque ex febres ſunt, quas Angina, pleuritis & peripneumonia comitatur popularis. Et notiſſima eſt ea, quæ Anno 1564. & 1565. plurima Germaniæ inferioris loca Rhenúque accolas inuaſerat. Ita autem hoc malum ortum habuit. Præceſſerat anni præcedentis conſtitutio humida, hyeme ſæpe in cœlo conſpectæ fuerunt ſtellæ cadentes, ſagittæ ardentes & ſimilia, quæ & totâ æſtate, durante hoc malo, viſa ſunt. Et primò quidem hyeme oriebantur tumores phlegmatici, in collo ſine inſigni dolore; Vere poſtea & æſtate ſuperueniebant Anginæ valde periculoſæ & peſtilentes, quarum malignitate alij primo, alij tertio, alij quarto die moriebantur: qui octauum diem attingebant, omnes euadebant. Adoriebatur autem hoc malum homines cum febre, lingua intumeſcebat, aëri, cibo, potuique aditus præcludebatur. Vnde ægri miſerrimâ morte ſuffocabantur. Extrà in collo nullus tumor apparebat, præter aliquam rubedinem, ſimilem phlegmonæ illi eryſipelatodi, quam Roſam vulgò appellant. Sæpe accidebat, vt tumores illi collo & faucibus deſerti ad interiora tenderent, & interſepimentum illud thoracis occuparent; vnde ex Anginâ oriebatur pleuritis non minore cum periculo coniuncta, quàm ipſa Angina. Nonnunquam etiam in ipſos pulmones irruebat materia; vnde peripneumonia. Interdum & deſerto thorace, dorſum occupabat, atque in eo intolerabiles dolores excitabat. Præcipuè hoc accidebat fœminis, quæ menſtrua patiebantur. Et tales omnes ferè moriebantur. Quod ex eo factum eſſe videtur, quòd per venam cauam propinquam ſanguis infectus fuit, & purgatio illa menſtrua agitatis humoribus in totum corpus concitata. Hi morbi epidemij etiamſi aſperrimo hyemis frigore ſuperueniente minuerentur: tamen malum hoc in peſtilentem pleuritidem eſt mutatum æſtate ſequenti. Cum febre continuâ, dolor in vno loco primùm hærebat, poſtea totum pectus occupabat, præcipuè ſi topica dolori leniendo applicarentur; & ad pulmones materia ſerpebat, iiſque repletis tuſſis cum ſputo cruento accidebat, & quò copioſiùs ac faciliùs materiam expectorabant, eò magis periclitabantur, & ferè omnes circa finem ſexti diei moriebantur. Qui autem nihil ſanguinis exſpuebant, nonumque diem attingebant, euadebant, niſi in morbum reciderent: tunc enim ante finem tertiæ ſeptimanæ moriebantur.

Idem mali genus ſæpius graſſatum eſſe, ex obſeruationum Medicarum lectione patet. Anno 1348. ſæuiſſimam peſtem cum ſanguinis ſputo viguiſſe varij referunt, quam his verſibus deſcribit Fracaſtorius:

Bis centum fluxêre anni, cùm flammea Marte
Lumina Saturno triſti miſcentes per omnes
Aurora populos, per quæ rigat æquora Ganges,
Inſolita exarſit febris, quæ pectore anhelo
Sanguineum ſputum exagitans, miſerabile viſu,
Quartâ luce frequens fato perdebat acerbo:
Illa eadem Aſſyria gentes, & Perſidos, & quæ
Euphratem Tigrimque bibunt, poſt tempore paruo
Corripuit, diteſque Arabes mollémque Canopum,
Inde Phryges, inde & miſerum trans æquora vecta
Infecit Latium atque Europâ ſæuiit omni.

Peripneumoniam talem peſtilentem etiam graſſatam eſſe Anno 1557. menſe Octobri, refert Dodonæus, *lib. obſ. Med. cap 21.*

Sed vt hæc concludamus, nihil, vt ſuprà dictum, ferè Symptomatum & malorum eſt, quod non cum peſte & malignis ac Peſtilentibus febribus interdum coniungatur. Vnde accidit, vt illi morbi varia à Symptomatibus

ptomatibus & affectibus maximè vrgentibus accipiant nomina. Quæ omnia inde oriuntur, quòd materia maligna modò cum hac, modò cum illâ parte maiorem *συμπάθειαν* habet, aut eadem ad hanc vel illam partem deuoluitur. Ita eâdem ad inteſtina confluente dyſenteria nonnunquam excitatur. Qualem Anno 1583. cum febre longè latéque graſſatam fuiſſe ferunt, atque etiam anno 1616. graſſatam nouimus.

¶ [Egimus equidem de hac febre, quatenus malignitatem coniunctam habet, *hoc cap.* Sæpe tamen tales febres cùm ſparſim, tum populatim graſſantur ſine malignitate aliqua. De earum ergo generatione ſine reſpectu malignitatis aliquid adhuc dicendum. Nonnulli ſtatuunt triplicem febris cum catarrho generationis modum. Primum modum eſſe ſtatuunt, cum catarrhus in ventriculum delapſus, coctionem primam vitiat; vnde ex prauo chylo prauus ſanguis generetur in hepate, qui facilè putredinem capiat, & febrem excitet. Secundum modum ponunt, cùm materia catarrhi deſcendens è capite, venas ſubit, & in iis putreſcit. Tertiò, cùm eadem materia in venas lapſa, eas obſtruit, & ita putredinis ac febris cauſſa eſt.

Verùm nulla cauſſarum harum vera eſſe videtur. Primam enim quod attinet, ſit ſanè, ex catarrho in ventriculum delabente coctio eius turbari, & prauus chylus generari poſſit, qui poſtea in prauum ſanguinem mutetur, vt inde febris facilè excitetur: tamen de hac febre hîc non quæſtio eſt, vtpote quæ diu eandem præcedente & durante catarrho generari poteſt; ſed de hac febre quæritur, quæ aut catarrhum ſtatim coniunctum habet, aut interdum etiam catarrhum aliquo tempore præcedit. Reliqui verò duo modi planè falſi eſſe videntur. Neque enim credibile, materiam hanc excrementitiam ſeu in cerebro generari, ſeu per venas à reliquo corpore in cerebrum effuſam, per anguſta venarum orificia in venas iterum à natura recipi; cùm patentes è cerebro viæ ſint, per quas euacuari poſſit.

Mihi probabile videtur, tales febres ex earum numero eſſe, quas comitatas appellant. Natura enim humores vitioſos febrim excitantes non ſemper vſque ad coctionem & criſin in venis retinet: ſed vt eorum onere ſe liberet, aliquam eorum partem vel ſenſibiliter euacuat per aluum, vomitum, hæmorrhagiã; vel in loca aliqua deponit, vnde fit eryſipelas, angina, pleuritis, ophthalmia. Id quod fit etiam in hiſce febribus. Natura enim aliquam humorum partem ad cerebrum depellit, quæ cùm ſit naturæ moleſta, à facultate expultrice cerebri expellitur, vnde catarrhi fiunt.]

Curatio.

Verùm febrium harum omnium curatio conuenit in eo, quòd malignitati ſit reſiſtendum: in eo verò differt, quòd materia vitioſa nunc hoc, nunc illud membrum petit; vnde diuerſa oriuntur Symptomata, Catarrhi, Tuſſes, & alia. Membris igitur illis ſingulariter proſpiciendum. Et vt ex. gr. eam febrem, quæ anno 1580. cum Catarrho & Tuſſi paſſim graſſata eſt, afferam, cùm materia febris & Catarrhi cauſa in primis viis maximam partem hæſerit, medicamenta primam corporis regionem euacuantia, cum ſummâ vtilitate à Medicis præſcripta ſunt, vt flores caſſiæ, Electuar. lenitiu. diacathol. manna. ſyr. roſar. ſolut. Fortioribus dabatur Elect. de ſucco roſar. Atque accidebat, vt corpore ſatis purgato, plerique intra triduum vel quatriduum conualeſcerent, nec vllum graue ſymptoma ampliùs perciperent, modò bonã diætam obſeruarent. Si enim febrilis fomitis maxima pars ſublata eſſet, natura adhuc fortis & parùm debilitata reliquum concoquebat & expurgabat. In quibus tamen corporibus magna vitioſæ materiæ copia erat, ij non ita facilè conualeſcebant. Opus ergò erat materiam reliquam alterare & præparare aq. acetoſ. taraxaci, violar. capill. ♀, ſcabioſ. ſyr. acetoſitatis Citri & ſimilibus. Poſtea materiâ concoctâ iterum inſtituebatur purgatio. Et tandem vſurpabantur, quæ materiam in capite contentam & ad pulmones ruentem coquerent, incraſſarent, abſumerent & educerent, diatragacanth. frig. diamargarit. frig. confect. diaireos, ſyr. de Iuiub. de papauere errat. & hortenſi, cum aq. Tuſſilag. violar. & ſimilibus. Looch item ſanum & expert. Diacodium Montani. Exhibebatur etiam decoctum ſiliquarum.

Ex quibus exemplum facilè peti poteſt, quæ & reliquas febres Epidemias & malignas curandi ratio ſit. Primò enim, quis humor vitioſus in corpore, qui malignitatis quaſi fomes eſt, abundet, & quo loco hæreat videndum, iſque conuenienti modo educendus. Deinde verò malignitati reſiſtendum, humórque reliquus alterandus. Tandémque ſi aliquod membrum peculiariter afficiatur, & ſymptomata in eo præcipuè excitentur grauia, appropriatis illis occurrendum: quod quomodo fieri debeat, ex ſequente capite etiam aliquo modo patebit.

Atque hæc de Febribus dicta ſint. Etſi verò febris ipſa per ſe grauis morbus non eſt: vix tamen alius reperitur, cui grauiora accidant ſymptomata, vt ex iis, quæ hactenus de febrium omnium naturâ & ſignis dicta ſunt, manifeſtum eſt. Ac proinde præ aliis morbis, quantum bonum ſit Sanitas, monſtrare; temperantiam, ſanitatis nutricem, ſuadere; atque à crapulâ, morborum matre, dehortari; imò ad pietatem nos inſtigare poteſt. Quid aliis febricitantibus animi ſit, ego quidem neſcio: mihi quas cogitationes febris ſuggeſſerit, ex verſibus hiſce, quos, ante annos non ita multos, per febrim filio meo dictaui, Lector Beneuole, cognoſces; & procul dubio, quicunque pius es, eadem mecum ſæpe cogitabis. Rectè enim Marcus Eremita ſcribit: Σύμβασις ὀδυνηρὰ μνήμην θεοῦ παρέχει τῷ συνετῷ. Et Εἰ μὴ θέλεις κακοπαθεῖν, μηδὲ κακοποιεῖν θέλε.

Hoſpitium eſt Mundus, non Patria: Munde Valeto,
Dicendum cunctis mortali lege creatis.
Omnibus eſt calcanda ſemel lethi via. Verùm
Quàm ſorte hæc via diſſimili calcatur! ad orcum.
Quoſdam præcipitat Mors; quoſdam ad gaudia Cœli.
Ducit, & æterna tranſcribit ciuibus aula.

Hoc, mortalis homo, ſemper meditare, tuique
Conſcia corda roga, quò te ductura ſit huius
Æternæque illius vitæ diribitor Mors.
Et ſi non ardes felicia gaudia cœli:
Fac tamen Infernum metuas. Non ludicra res eſt
Infernus. Dicam quid ſit, per imaginis vmbram.

Vrentis ſi flamma Febris te forſitan vnquam
Vſſit: iam ſtatue hoc tecum, atque hoc rere futurum.
Vt toto affligat te anno febris iſta, nec vllum
Solamen ſitis implacabilis adſit, & omnis
Deficiat liquor, aut ſi forſan vina, Zythúmque
Vndáque circumſtent, ſiccato nulla palato
Gutta tamen placeat. Sis ſolus, & vndique amici
Diffugiant, aliique, & te lux ſplendida nunquam
Irradiet, ſed nox te terreat horrida, & ipſâ
In nocte horrendâ, per flammam pérque tenebras
Horrendum mixtas, te ſpectra immania miris
Affligant cruciéntque modis. Non illicò mentem
Subuertet dolor, & crudas excreſcet in iras?
An non cuncta timebis, & anxius omnibus horis,
Et ſortem duram téque ipſum exoſus, acerbos
Optabis tandem letho finire dolores?

Quòd ſi tantula ferre nequis; ſi incerta fugacis
Vis morbi in tantum te macerat, & tibi amara
Tempora tota fluunt: quid te, quid fiet, vbi omne
Æuum vſque infandum æternis cruciabere pœnis?

Namque etenim non iſtud, Homo, non febris Auernus;
Sed nec ſomnium Auerni: imò nec ſomnium Auerni.
Vmbra. O quàm longum æternum hoc! quàm dirus Auernus!

Quare, homo, fac memori hæc ſemper duo mente reuoluas,
Atque ita mortalis fugientia tempora vitæ
Tranſige, vt æternum potiaris gaudia Cæli.

CAPVT XVIII.

De Febrium Symptomatibus tollendis.

SEd vt ad inſtitutum reuertamur, & tandem huic de febribus doctrinæ finem imponamus, Medici officium eſt nôſſe, quâ ratione ſymptomata illa, quæ in febribus ſæpenumerò occurrunt multa, & non minorem, quàm ipſa febris, ægro moleſtiam exhibent, tolli aut mitigari poſſint. Etſi enim & aliis morbis talia ſymptomata coniungantur, & ab aliis quoque cauſis oriantur, tamen quatenus à febrili cauſâ pendent, febriúmque comites ſunt, de iis hîc concluſionis loco aliquid ſecundùm ordinem partium corporis dicemus.

Dolor capitis.

Et quidem primò dolorem capitis quod attinet, oritur, is ex humoribus & vaporibus, vel per venas & arterias, vel ex ventriculo, ipſiſque ſubiectis locis, ad caput aſcendentibus, & vel copiâ diſtendentibus, vel intemperie atque acrimoniâ meninges & pericranium vellicantibus & moleſtantibus. Is niſi tollatur per vniuerſalia, quæ febris aliâs requirit, venæ ſectionem ſcilicet, alui per clyſteres & purgantia euacuationem, cucurbitulas & ſimilia: aliæ quoque reuulſiones inſtituendæ, vt frictiones, lotiones extremorum, ex decocto aneth. chamæmeli, verbenæ, betónicæ, lactucæ, ſaluiæ, violar. &c. In malignis febribus plurimi laudant radices raphani in taleolas inciſas, pedibúſque ſale & aceto priùs mundatis appoſitas, quod vim habeant malignitatem ad ſe attrahendi: Imò nonnulli occipiti etiam applicant: ſi vehemens capitis dolor adſit. Videndum tamen, ne eius odore caput repleatur. Alij fermentum cum ſapone & ſale, foliis caulium inductum pedibus apponunt. Vtilia ſunt & hîc veſicatoria, partibus infra caput appoſita.

Vbi euacuantia & reuellentia præmiſſa ſunt, Topica ipſi Capiti adhibenda, quæ humores & vapores modo ate repellant, ſimulque alterent, mitiores reddant, & dolorem leniant.

Sunt tamen quædam ex his, quæ capitis dolorem & æſtum leniunt, quæ potiùs halitûs illos & vapores calidos attrahendo, quàm repellendo & refrigerando proſunt. Qualis procul dubio eſt camphora. Refertur & à nonnullis huc ſedum maius, quod in tectis in maximo æſtu & ſiccitate ſucco & humore turget, aëre verò pluuioſo flacceſcit, quod procul dubio ex aëre halitûs ſicciores & pinguiores, quibus nutriatur, attrahat; ſicut & Aloë Americana multos annos in noſtrorum hypocauſtorum laquearibus ſuſpenſa durat & viret. Ideóque & ſuccus attrahendi halitûs illos calidos & ſiccos vim habet, & linteis applicatus febricitantes refrigerat, & cum pauco lacte muliebri mixtus dolores capitis in febribus ſedat. *Sedum maius.*

Vſitatiſſima ſunt Oxyrrhodina dicta, ex aqu. roſar. oleo roſar. & aceto, quæ paſſim extant.

℞. *Aq. roſar.* Vnc. IV. *fol. ſalicis*, Vnc. I. *aceti roſar.* Drach. VI. *albumen oui vnius*, F. Epithema fronti applicandum.

Vel ℞. *Aq. roſar*, Vnc. III. *flor. ſambuci, betonic. verben.* an. Vnc. II. *ſem. papau. albi*, Vnc. ß. *nucleor. Perſicor.* num. VI. F. Emulſio, quæ ſuturæ coronali aut fronti applicetur cum linteaminibus.

Vel ℞. *Aq. roſar.* Vnc. IIII. *flor. ſambuci, fol. ſalic.* an Vnc. I. *anethi*, Vnc. ß. *aceti roſar.* Drach. VI. *camphor.* gr. VI. Miſce.

Vel ℞. *Aq. Verben. flor. ſambuci, acac. ſalicis*, an. Vnc. I. ß. *roſar.* Vnc. II. *maioran. anethi*, an. Drach. II. *nucleor. Perſicorum*, num. X. F. Emulſio. Adde *camphor.* gr. V. Miſce.

Vel ℞. *Nuc. iugland. excort.* num. X. *Perſicorum, amygdalar. amar.* an. num. VI. *ſem. cannab.* Vnc. ß. *papaueris albi, lactuc.* an. Drach. II. Cum *Aq. verben. roſar. flor. ſambuci.* an. Vnc. II. *anethi, aceti roſar.* an. Vnc. I. F. Emulſio.

Si dolor ſit vehemens, granum vnum atque alterum Opij addi poteſt.

Plurimùm commendatur etiam radix Rhodia contuſa, & cum aq. roſar. capiti impoſita; quæ non ſolùm dolorem lenit, ſed & caput roborat. Vt.

℞. *Radic. Rhod.* Vnc. I. *aq. roſar.* ℔. I. ß.

Coq. ad tertiæ partis conſumptionem, atque decocto panni linei madefiant, capitique imponantur.

Vel ℞. *Flor. violar. roſar. nymph.* an Drach. I. *ſantalor. omn.* an. Drach. I. *ſem. papau. alb.* Drach. II. *flor. chamæmeli* Drach. I. ß.

Contuſa irrorentur *aquâ roſar. & Nicotianæ, pauco aceto*, ac ſindoni rubræ inuoluantur, frontique applicentur.

Medicamentis his etiam commodè nitrum præparatum admiſcetur.

Vel ℞. *Ol. roſar. violar. nymphéæ.* an. Vnc. ß. *rad. Rhodiæ* Drach. ß. *ſucci lactucæ, ſolani*, an. Vnc. ſem. *Ceræ q. ſ.* F. Linimentum.

Efficax eſt & vnguentum Alabaſtrinum, inprimis ſuturæ coronali inunctum, cui aliquid vnguenti populei admiſcere licet.

In horum tamen topicorum vſu obſeruandum; In principio atque vbi vapores in caput aſcendere incipiunt, illud tamen nondum valde replent, & vbi magnus humorum feruor adeſt, vt periculoſa phrenitis metuenda ſit, repellentia, corpore tamen priùs euacuato, & reuulſionibus præmiſſis; tutiùs adhiberi. Hoc enim modo viæ coarctantur, cerebrum refrigeratur, vnde vapores non ita facilè admittuntur. Sunt qui iſta repellentia non capiti, ſed collo applicant, vt vaporum per venas aſcenſus faciliùs prohibeatur.

Verùm vbi humores & vapores iam caput & cerebrum occupârunt, vel humores ipſi adeò tenues & calidi non ſunt: Repellentia & refrigerantia, præcipuè ſola, adeò commoda non ſunt. Metus enim eſt, ne humores incraſſentur, cerebróque impingantur: Vnde ſoporoſi affectûs, catarrhi ad pulmones periculoſè deſcendentes, atque alia mala oriuntur. Anodyna igitur & moderatè calida, ad diſcutiendos vapores admiſcenda ſunt, vt Anethum, flores chamæmeli, ſambuci, meliloti, betonica, nuclei Perſicorum, & ſimilia.

Vigiliæ.

Vigiliæ plerumque doloris comites ſunt: nonnunquam tamen etiam ſine dolore in febre adſunt. Oriuntur enim vel ex dolore, vel ſiccitate, quæ ex humore aut vapore calido vel ſicco, vel vtrâque intemperie prædito dependet. Vnde pleraque medicamenta, quæ dolorem capitis curant, vigiliis tollendis ſimul idonea ſunt. Generalibus ergo præmiſſis, Repellentia, frictionéſque & lotiones pedum adhibeantur, vt: *Vigi-*

℞. *fol. ſalicis, lactuc. nymph. malu. violar.* an. M. II. *ſummit. anethi*, M. I. *capitum papaueris albi inciſorum*, ℔. VII. Coq. pro lotione pedum.

Aſſumenda quoque, quæ aſcenſum illum vaporum acrium & calidorum impediunt, eóſque mitigant, cerebríque ſiccitatem emendant. Detur iuſculum gallinæ, in quo folia lactucæ ebullierint. Vtilis eſt & emulſio Amygd. dulc. & ſem. quatuor frig. maj. & papaueris albi,

albi,cum Aq.hordei, violarum, borrag. vel aliâ conueniente præparata. Poſſunt eâdem operâ alia quoque vel malignitati reſiſtentia vel refrigerantia & confortantia admiſceri,vt iuleb violarum, roſar. rotul. manûs Chriſti perl.diamargar.fr.&c.

Vt ♃. *Amygd.dulc.*Vnc.ß.*ſem.melon.excort.* Drach. vi.*papauer.alb.*Drach.iii. *decocti hordei* ℔.i.ß. *aq. violar. borrag.* an.Vnc.iii.F.ſ.a.Emulſio. Cui addatur *Iulebi vel Syrupi violar.*Vnc.i.Aut ſi Electuarium placet:

♃. *Conſeru.violar.nymph.roſar.*an.Vnc.i.*caulium lactuc.Ital.condit.*Vnc.ſem.*ſem.quat.frig.maj.contuſ.*Drac. i.*Cum Syr.Papau.albi.*F.Electuar.

Vel ♃. *Syr.violar.*Vnc.ß. *papauer.* Vnc.i. *aq. lactuc. violar.*an.ʒ.i.ſem.M.Simul verò adhibeantur Topica,

Vt ♃. *Cortic.hyoſcyami,ſolani,ſedi maioris* an. M.i. Coq. *in vini, aceti roſacei* an. ℔. i. ß. ad partis quartæ conſumptionem.

In decocto calido panni lintei calefiant & capiti applicentur,in dolore & vigiliis.

♃. *Vng.populei* Vnc.ſem.*ol.violar.nymph.* an.Drach. ii.*ol.nuc.moſch.expreſſ.*Drach.ſem. *opij* Scrup.ſem.M. F. Linimentum,quo tempora & nares inungantur.

Vel ♃. *Capit.papau. albi cum ſem.* num.iii. *Contunduntur,& cum Aq.Aneth.*Vnc.ſem. *roſar.* an.q.ſ.Miſce in formam pultis,& temporibus applicentur.

Vel ♃.*Aq.roſar.opt.*Vnc.i.*lactuc.papaueris*, an.Vnc. ß.*fl.ſambuci,anethi,*an.Vnc.i.ß.*nucl.Perſic.* num.x. *ſem. papau.albi,*Vnc.ſem.

Contundantur & miſceantur pro epithemate.

Emplaſtrum de Lactucâ Nicolai Maſſæ, ſuturæ coronali applicandum.

♃.*Succi folior.lactuc.*℔.ß.*ſemperuiui,ſolani,fl.nymph.* an.Vnc.iii.*roſar.*Vnc.i.ſem. *aceti vini albi,* Vnc.i. *farin. hordei,*Vnc.i.ſem.*ſem.papau.albi,*Vnc.i.*hyoſcyam.* Vnc. ſem.F.ad ignem Cataplaſma.

Vel ♃. *flor.violar.nymph.ſambuci,* an.P.i. *cortic. papau.mandragor.*an.Drach.i.*ſem.anethi,lactuc.* an.Drach. ſem.*croci,* Scr.i. *opij,* Scr. ſem. Contuſa ligentur in nodulo.

Vel ♃. *Flor.violar.nymph.* an.P.ii. *cortic. mandrag.* Drach.iii. *opij,* gr.vi. *croci*, gr.iv. Ligentur in ſindone rubrâ.F.Nodulus; qui naribus crebrò admoueatur. Poteſt idem priùs madefieri aq.roſar.lactuc.anethi.

Nonnulli & plantas pedum, & volas manuum vnguento populeo,oleo violar.& ſimilibus vngunt.

Si iſta non ſufficiant, efficaciora medicamenta adhibenda,vt Theriaca recés,Philonium, Requies Nicolai, & quod inprimis laudatur, Laudanum opiatum. Inſtante tamen criſi, ab opiatis & aliis ſomniferis medicamentis abſtinendum, ne motus naturæ impediatur. Immò vbi imbecillis eſt ventriculus,tutius eſt eiuſmodi medicamenta ſolùm ore continere, quàm deglutire. Commodè quoque & minore cum periculo laudanum opiatum clyſteribus additur. Ne quoque cerebrum per iſta medicamenta nimis refrigeretur, & lædatur, ſemper aliquid, quod cerebro familiare ſit, modicóque calore reliquorum frigiditatem temperet,admiſcendum.

Somnus profundus.

Somnus profundus in quibuſdam febribus, præcipuè quotidianis,ſemitertianis,& malignis,oritur à malignis narcoticiſque vaporibus cerebrum replentibus, vel nimio narcoticorum in curandis vigiliis vſu. Tollitur is ſenſuum irritatione & reuulſione ac diſcuſſione vaporum illorum. Ægri ergo colloquiis, vellicatione, ſtrepitu à ſomno excitentur, & arceantur, ac ligaturis, frictionibus, clyſteribus, vapores à cerebro auocentur. Naribus autem admoueatur acetum,vel ruta aceto madida. Vtile quoque eſt ad primam vel ſecundam vertebram Cucurbitulas,vel Phœnigmos aut veſicantia applicare, & Theriacâ aut Mithridatio palatum ac labia inungere, quibus aliquid Caſtoréi addi poteſt. Efficaciſſima in hoc genere eſt Confectio Anacardina cum Aceto ſcillitico, ſi febris eam admittat. Fomentum autem diſcutiens tale eſſe poteſt.

♃. *Betonic.primul.ver. origani, ſaluie, rutæ,flor. chamæm.ſambuci,lil.conuall.meliloti,*an.M.i.

Inſuantur duobus ſacculis, qui coquantur in æqualibus vini,aceti, & aqua partibus & alternatim calidè capiti apponantur.

Vel ♃. *Rad.angelic.imperator,zedoar.tormentill.diptamn.*an.M.i.*roſar.rubr.*M.ii.*maioran.lauendul.*an.Dra. ii.*aceti,*Menſ.ii.ß. Coq.vaſe clauſo,& decocto linteola madefiant,& capiti imponantur.

Hoc modo vbi caput per dimidiam aut integram horam fomentatum fuerit, diligenter linteis calidis abſtergatur, & vngatur ol. chamæm. maioran. & ſimilibus.

Licet & ſternutationem ciere, quod commodiſſimè fit radicibus lilij conuallij; vel capiti raſo iſte puluis inſpergatur.

♃. *Zingib.galang.* an.Drach.ii.*piper.albi,longi,nigri, cubebar.cardamon. nucis moſch.macis*, an. Drach.i.ſem. *ſpicæ nardi,caſtoréi,*an.Drach.i.F.Puluis.

Vel vertici ſacculus ex floribus chamæm. ſtœchad. Arab. cinam. caryophyll. origan. ſerpill. & ſimilibus calefacientibus & exſiccantibus confectus apponatur.

Si malum ſit pertinacius, phœnigmus ipſi capiti raſo applicari poteſt. Et cùm natura ſoporem grauem per parotides criticè ſoluere ſoleat,natura arte adiuuanda eſt per cucurbitulas & phœnigmos, vel veſicatoria poſt aures applicata.

Deliria.

Deliria quoque non rarò in febribus accidunt, ex calidis,acribus, & malignis vaporibus, aut tenui ac bilioſo humore cerebrum occupantibus, quibus niſi occurratur,ſimplex delirium in phrenitidem conuerti poteſt.Itaque præmiſſis vniuerſalibus, huic malo obuiam itur per reuellentia & repercutientia, eodem ferè modo, quo in dolore capitis & vigiliis. Reuellunt clyſteres, frictiones cucurbitulæ, quæ primò ſcapulis apponuntur; hinc ſemper versùs inferiores partes, tandémque ad crura deſcenditur. Et cùm aliàs febres putridæ venæ ſectionem requirant,ſi immineat, vel accidat delirium,ea multò magis neceſſaria eſt.Topica,quæ capiti apponuntur, principiò ſint repellentia; procedente verò malo ea admiſcenda, quæ calore tepido feruorem cerebri mitigant,& vapores malignos diſcutiunt,qualia ſunt flores chamæmeli, meliloti, betonic. maioran. Aut ſi metuitur, ne odoratis hiſce caput repleatur, vſurpari poſſunt, malua, ſemen fænugræci, lini. Plerique hîc valdè commendant pullos gallinarum vel columbarum viuos per medium diſſectos & capiti impoſitos. Alij eodem modo applicant pulmones calidos animalium recens mactatorum:qui ſi refrigerentur,iterum decocto chamæmeli cum lacte parato calefieri poſſunt. *Deliria.*

Conuulſiones Epileptica.

Conuulſiones Epileticæ nonnunquam ſatis periculoſæ, præcipuè in febribus malignis & peſtilentibus, à venenatis vaporibus aut humoribus meninges cerebri vellicantibus oriuntur. Quod ſi fiat, acetum rutaceum crebrò naribus admoueatur. Clyſteres conuenientes applicentur, detúrque aliquid de puluere hoc, in febribus malignis cum Epilepſiâ coniunctis efficaciſſimo. *Conuulſiones Epileptica.*

♃.*Rad.Pentaphyl.tormentill.*an.Dra.ß.*raſ. vngul. alcis.*Drach.i. *cryſtalli preparat.* Drach.ß. *corall.rubr. preparat.margar.preparat. ocul. cancr. preparat.* an. Scr.i. *ſmaragd.Oriental.preparat.* Drach.ß. *rad.pæon. maſcul.* Drach.

Drach. i. Fiat Puluis. Pro ditioribus addantur aliquot grana lapidis Bezoar.

Hæmorrhagia narium.

Si hæmorrhagia narium accidat, equidem ſi ſit critica non eſt facilè ſedanda; ſi tamen ſit nimia & vires deiiciat, ei ſuccurrendum, vt in Practicâ dictum, & inprimis malignitas, quæ naturam ad hanc excretionem ſtimulat, impugnanda. Vtilis hîc eſt ſyrupus coralliorum ſæpe ſumptus.

Vel ℞. *Succi granator.* Vnc. vi. *ribes.* Vnc. iii. *aq. plantaginis, tormentillæ* an. ℔. i. *roſar.* Vnc. iiii. *manus Chriſti perlati* q. ſ. ad gratam dulcedinem.

Vel ℞. *Succi cydoniorum inſpiſſati lucidi vel miua cydonior.* ℔. ß. *corall. rubr. prap.* Drach. i. ß. *ſantali rubri, citrini* an. Scr. iiii. *ſuccini prap.* Drach. ii. *lapidis hæmatit. boli Armeni, margarit. prap.* an. Scr. i. *cum ſyr. granator.* F. Electuar.

Vtile eſt & compoſitum Sperniolæ pondere gutt. iiii. vel v. cum aquâ plantag. vel tormentill. Laudani etiam opiati gr. i. in pilulâ vel ſyr. granatorum exhiberi poteſt.

Tuſſis.

Tuſſis. Tuſſi, quæ febres quoque comitatur, quâ ratione ſubueniendum ſit maximâ ex parte cap. præcedente dictum. Nimirum conueniunt Syr. papauer. è iuiubis; violar. cum aq. Tuſſilag. ſpec diatrag. frigid. vt in febre malignâ.

℞. *Diacodij Montag.* Vnc. ſem. *ſyr. viol.* Drach. x. *aq. papau. errat.* Vnc. i. ſem. *ſpec. diatrag. frig.* Drach. i. M.

Linguæ ariditas.

Linguæ ariditas. Lingua etiam in febribus ſæpe arida, nigra & aſpera redditur; quandoque inflammatur, quam affectionem Germani *die Breune* appellant; nonnunquam lento quodam humore obducitur: id quod accidit ex vaporibus & fuliginibus linguam faucéſque adeò exurentibus, vt ſaliualis humiditas abſumatur. Qui quidem vapores ſi minùs calidi minúſque copioſi ſint, ſolùm ſiccitas excitatur; ſi valdè calidi, ſicci & copioſi, lingua præterea aſpera & nigra redditur. Imò nonnunquam quaſi finditur. Si iidem vapores ex crudo, craſſo, lentóque humore ortum habuerint, circa linguam, dentes ac fauces hærent, & lentore quodam linguam obducunt. Imò hæc mala non ſolùm linguam occupant, ſed interdum & œſophagum totum vſque ad os ventriculi.

Huic ergo malo vt reſiſtatur, ea, quæ refrigerant, humectant & abſtergunt, ſi opus ſit, adhibenda. Ergo ſi malum mitius ſit, ſufficiunt Syr. violar. de Iuiub. granator. portulac. mel. roſat. cum decocto hordei, prunorum, iuiubarum, violar. ſem. cydon. maluæ, pſyllij, althéæ.

Vt ℞. *Mucil. ſem. pſyll. Cydon. Malu. aq. violar. extr.* an. Vnc. ß. *ſyr. violar.* Vnc. i. *ſacch. cand.* Drach. iii. M.

℞. *Sem. cydonior. pſyllij*, an. Vnc. ſem. *tragacantha.* Drach. i. Cum Aq. roſar. ſ. q. extrahatur mucilago, cui admiſceatur *Syr. de granatis dulcibus* parum.

Verùm ſi maior ariditas & nigredo adſit, fortiora requiruntur medicamenta. Commendatur hîc aq. Lactucæ, Prunellæ.

℞. *Aq. ſemperuiui.* Vnc. vi. *lactuc. prunell. nucum* an. Vnc. ſem. In his diſſolu. *nitri praparat.* Drach. i. ſem. M.

Inprimis verò aq. ſemperuiui, h. m. compoſita.

℞. *Semperuiui.* ℔. i. *ſalis ammoniac.* Vnc. ſem.

Reponantur in loco ſubterraneo, donec ſal liqueſcat: poſtea deſtillentur; aquâ deſtillatâ os & fauces abluantur.

Efficaciſſimum eſt & ⊖. præpar. quod ſalem prunellæ vocant, quodque in aq. ſemperuiui diſſoluitur, eóque non ſolùm fauces colluuntur, ſed eius particula aliqua abſorbetur.

Eſt & hoc præſtans remedium.

℞. *Cancrorum fluuiatilium viuorum.* num. vi. *vel* vii. *ſemperuiui.* M. ii.

Contundantur & ſuccus exprimatur, cui addi aliquid nitri præparati vel ſalis ammoniaci poteſt, quo fauces colluantur. Vtile quoque fuerit, extrà collum inungere ol. violar. & aliis refrigerantibus.

Vbi lentore quodam lingua faucéſque obducuntur, inprimis neceſſarium eſt, medicamentis conuenientibus ſæpius linguam mundare, os verò vino diluto vel aq. hordei cum pauco aceto & melle roſato colluere, vel hoc gargariſmo vti.

℞. *Hordei integri, ſaluia, hyſſop.* an. M. ſem. *caricarum* num. vii. Coq. in ſ. q. aq. puræ & in decocti lib. ii. Diſſolue *Syr. acet. ſimp.* Vnc. iii. *vel oxymel.* Vnc. ii. M.

Licet & talibus oris collutionibus aliquot guttas ſpiritûs vitriol. addere, qui egregiè huiuſmodi lentos humores incîdit & abſtergit.

Sitis.

Sitis. Sitis & ipſa plerumque febris indiuiduus comes eſt, & oritur ex nimiâ oris & ventriculi caliditate, & ſiccitate ac humidi defectu. Siccitas autem oritur ex intemperie calidâ totius, & inprimis Hepatis & cordis, ac calidis fuliginibus inde aſcendentibus; vel ex humore bilioſo, ſalſo qui ventriculum occupat. Itaque ſitibundis aliis circa ventriculum magnus æſtus eſt, aliis pulmones igneum quid quaſi expirant. Quam diſtinctionem notare vtile eſt. Quæ enim ex pulmonis incendio calidas fuligines cordis excipientis & expirantis oritur ſitis, per eam ventriculus non admodum afficitur; ſed os maximè aridum eſt, & veluti torridum à fuliginibus continuò exhalantibus: eámque qui patiuntur, iis difficilis ſermo eſt, propter trachéæ & laringis aſperitatem & ſiccitatem. Neque hanc ſitim potus facilè ſedat; cùm minima eius portio, quæ bibitur, ad pulmones perueniat, ſed quamdiu fauces irrigantur & potu colluuntur, tamdiu ſolùm ſitis lenitur; poſteà eadem ſtatim redit. Itaque in ſiti, quæ ex pulmone æſtuante oritur, præſtat potius frigidiſſimum aërem inſpirare, quàm bibere. Si verò ſitis ex ventriculo proueniat, rectiſſimè tollitur ſublatis cauſis, à quibus dependet, humore videlicet bilioſo vel ſalſo ventriculum occupante. Cætera vtrique cauſæ communia ſunt. Nam cùm, ſiue ventriculo ſiue pulmone æſtuante, os eandem affectionem contrahat, ob internæ tunicæ communionem, eadem quoque refrigerantia & humectantia ſitim ab vtrâque cauſâ tollent. Ergò vtile eſt, frigidam aquam ore continere, atque illam ſæpius mutare. Etſi verò potus maximè humectat: tamen cùm, ſi ægri, quantum ſitiunt, bibant, alia incommoda incurrere poſſint, ſitis aliis modis fallenda eſt.

Ceraſa itaque acida ſeu condita ſeu ſiccata, vel taleolæ ex cucurbitâ, cucumere, caules item lactucæ conditi, ore detineantur. Quæ tamen ſitis cauſâ exhibentur medicamenta ſaccharo condita magis ſitim leniunt, ſi ab iis ſaccharum priùs eluatur. Saccarum enim ſitim non tollit, ſed potiùs auget. Prodeſt item Cryſtallum vel Tamarindos vel ribes fructûs ore detinere, vel ſuccum granatorum ſumere: & quidem ſi tuſſis ſit moleſta, ſumatur granatum pomum dulce; ſi tuſſis non adſit, acidum. Commendantur & folia craſſulæ vel portulacæ detractâ cuticulâ in aquâ frigidâ macerata & linguæ impoſita, aut aquâ fontanâ, in qua momentum ⊖. diſſolutum ſit, os colluere. Valde etiam commendatur ſemen pſyllij, quod in aquâ frigidâ maceretur, vt mucilago extrahatur, & poſtea in ore detineatur.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. vel viol.* Vnc. ii. *flor. caſſia* Vnc. ſem. *mucilaginis ſeminis pſyllij* Drac. ii. M.

Vel

Vel ℞. *Mucilag.ſem.pſyllij* Vnc.ß. *cydonior.* Drac.ii. *ſpec.diatrag.frigid.*Drach.ß.*ſacch.candi q.ſ.*F.Linctus.

Vel fiat talis potus, qui ſimul aluum laxat, bilémque ſitis cauſam commodè ſubtrahit.

℞. *Caſſiæ extract.* Drach. vi. *mucilag. ſem. pſyllij* Drach.iii. *ſyr.viol.ſolut.* Vnc.i.*aq.hord.cum Tamarin.decoct.*Vnc.iii.M.

Vtile eſt etiam ad ſedandam ſitim ſaccharum candum,violaceum ſpiritu vitriol.admiſto,atque aquâ roſar.madefactum,iterúmque exſiccatum.Si his omnibus ſitis non ſedatur, frigidus potus concedendus eſt, & quidem aſſuetis aquæ frigidæ potus. Verùm quæ conditiones in eo obſeruari debeant,ſuprà dictum.

Aquæ ſimplicis loco varij potûs conficiuntur. Conueniens eſt aqua cocta,cui aliquot guttæ ſpiritûs vitrioli ad gratam aciditatem admixtæ ſint,vel decoctum berber.de quo ſuprà: vel Syr.limonum, granator. oxyſacchara,Syr.& Iulep.violar.Conuenit & aqua hordei. Nonnulli radices acetoſæ in aqua coquunt, quæ inde colorem vini rubri contrahit. Vel coquitur hordeum cum tamarindis, & ſub finem addito ſantalo citrin. & cinam. aromatiſatur, qui potus non ſolùm ſitim ſedat, ſed & aluum laxat,hepar refrigerat, cor roborat.

Vel ℞. *Aq.fontana pura* ℔. ii. *ſaccha. candi* Vnc. i. *ſantali rubr.pulu.* Drach.iii. *cinam.* Drach.ii. *fl. roſarum rubr.*Drach.i.

Infunde in vitro clauſo in loco calido horis 6.

Deinde colentur.Adde *Spir.* vitriol.Scrup.i.*ſucci citri.iulebi violar.roſar.*an.Vnc.1.M.F.Claretum.

Vel ℞.*Aq.fontan. cocta* (Nonnulli ei panem à furno calentem iniiciunt) *menſur. vnam, aceti quartam menſuræ partem,ſacchari albiſſimi vel candi,vel rotul.manûs Chr.*Vnc.iii.*vel* iiii.F.Potus clarus.

Vel ℞. *Radic.acetoſæ ceraſor.acidor.exſiccat.*an.Vnc.i.ſem.*pulpæ tamarindor.*Drach.vi.*paſſul.* Vnc.ſem. *fruct. berber.ſiccat.vel condit.* Drach.v. *ſem. Melon.* Drach.iii. *Coq.in aq.hordei ſ.*Col.℞.℔.ii.*ſucci citri* Vnc.iiii.*iulebi violar.vel roſar.q.ſ.*M.

In malignis vtiliſſimum eſt decoctum C.C.cum ſpiritu vitriol.vino granat.iulebo roſato.

Vel ℞. *Decocti* C. C. ℔. iii. *ſyr.de ſucco viol.* Vnc.iiii.

Transfundantur aliquoties de vaſe in vas, & ſpiritûs vitriol.guttæ aliquot,quæ ipſi gratam aciditatem concilient,adiiciantur.

In potu tamen adminiſtrando id obſeruandum, de quo etiam ſuprà dictum,vt potus non ſumatur in principio paroxyſmi, vel in augmento, ſed in vigore, & potiſſimùm febrili acceſſione iam declinante. De nitro ſuprà ſemel atque iterum dictum, quod aliis medicamentis in hoc genere non cedit, ſed ſummam calorem præternaturalem coërcendi, ſitímque ſedandi vim habet.

Singultus.

Singultus accidit in febribus præcipuè, dum ventriculum humores acres & mordaces, nonnunquam & maligni, vel quocunque modo naturæ moleſti, vellicant. Vtiliſſimum autem eſt,primò humorem illum,qui ventriculo moleſtus eſt, vomitu reiicere. Si poſt vomitum ſingultus manet, reliquus conuenienti modo alterandus: in quo conſideranda eſt natura humoris. Nam ſi frigidior eſt humor,tutiùs dantur calida,vt Syr.de menthâ,abſinthio,& ſi febris patitur,vinum abſinthites,decoctum flor,chamæmeli,abſinthij,anethi.In calido autem humore conueniunt lactuca,portulaca,acetoſa,& ſimilia:& bolus Armenus cum aq.Nymph.bugloſſi,roſar.portulac.Vel emulſiones ſem.4.frigid.mai.cum aq. portulac.acetoſ.Conuenit & vinum granat,& conſeru. roſar. viol. Quòd ſi his omnibus ſingultus ſedari non potuerit,danda gr.iii.vel iiii.Laudani opiati; in humore quidem calido cum conſeruâ roſar. acetoſæ; In humore autem frigido cum conſeruâ menthæ vel abſinthij, cui gutta vna atque altera olei deſtillati chamæmeli vel anethi addi poteſt.

Si Laudanum opiatum deſit,Philonium vel Theriaca eodem modo vſurpari poteſt. Extrà verò ventriculo adhibenda eſt cucurbita cum multâ flammâ. Alij verò dorſo è regione ventriculi eandem applicant. Inungatur quoque oleo abſinthij,menthæ,anethi, vel fomentum ex iiſdem inſtituatur.

Vt ℞. *Menthæ abſinthij* M.ſem.*ſem.aniſi,carui, anethi, radic. cyperi*, an. Drach. ii. *caryophyll. ſeſquidrachmam.*

Inſuantur ſacculo, coquant. vino rubro pro fomento.

Cardialgia & Vomitus.

Cardialgia, nauſea, vomitus ex eadem ferè cauſâ oriuntur,ex quâ ſingultus.Nam quandocunque materia aliqua vitioſa, corrupta, maligna, vel copiâ vel qualitate aliquâ vitioſâ ventriculum irritat & moleſtat, nunc inde dolor ſolùm oritur, nunc ſingultus, nunc nauſea, & inanis vomendi conatus, nunc natura id, quod moleſtum eſt, vomitu reiicit: Ideóque hi affectûs eadem ferè habent remedia. *Cardialgia & vomitus.*

Vomitum quod attinet, non ſemper ſtatim ſiſtendus, ſed nonnunquam etiam promouendus, vt materia vel copiâ vel malignitate moleſta euacuetur. Sublatâ enim materiâ ventriculum vellicante, vomitus ſiſtitur: ſi verò materia diutius detineatur, magis corrumpitur, & maiora ac grauiora poſtea inducit ſymptomata. Poteſt eadem quoque per aluum educi. Etſi ventriculus omnia medicamenta vomitu reiiciat, Clyſtere materia versùs inferiora ducenda. Si tamen vomitus ſit nimius & ita diuturnus, vt cibi exhibendi nulla occaſio ſit, viréſque debilitentur, & metuendum, ne iſto motu & irritatione omnes totius corporis humores vitioſi ad ventriculum confluant, omninò ſiſtendus eſt. Quod fit, ſi aſſumantur medicamenta ventriculum roborantia, humoréſque ſecundùm qualitatem, quâ ventriculo moleſti ſunt, alterantia. Itaque ſi humor calidus & bilioſus, quod plerumque fit, vomitus cauſa ſit, exhibeatur Syrupus acetoſ. rob ribium, ſuccus berber. diacydon. conſerua roſar. præcipuè vitriolata, ſem. acetoſ. portulacæ, Corallium præpar. margaritæ,extract, tormentillæ,ſpir.vitriol.

Si verò bilis ſit acris valdè, qualis eſt praſſina & æruginoſa, ea inprimis medicamenta ex antea dictis eligenda, quæ ſummam vim acrimoniam illorum humorum obtundendi habent, qualia ſunt decoctum hordei cum ſemin. melonum, Syrup. acetoſæ & nymphéæ cum aq. bugloſſ. violar. & ſimil. Hinc, vel etiam priùs rhabarb. Drach. i. ſumere licet, vt materia illa ſubtrahatur. Si verò materia ſit frigidior, nux moſchata, caryophylli, macis, ſem. coriandri, mentha, cortic. citri, ſem anethi, diacydon. compoſit. Theriaca non admodum vetuſta conuenit. Vtile eſt & vinum decoctionis maſtiches. Et ſi humor ſit craſſior, tenacior, vt faciliùs vomitu reiici poſſit, oxymelite ſ. vel ſcillitico incidendus. Vbi materia mixta eſt,mixta medicamenta adhibenda, vt aqua menthæ, cum Syr. ribes: puluis etiam iſte in omni vomitu conuenit.

℞. *cortic. citri, ligni aloës, maſtiches,ſem.coriandri, portulac. ſantal.alb.* an.Drach.i.F.Puluis.

Extrà quoque quæ applicantur ventriculo pro varietate cauſarum moderanda ſunt. Vtilis eſt panis toſtus vino madidus, & puluere coralliorum, nucis moſch. macis,ſpec diarrhod.abba.aromatic.roſat. conſperſus:

ſus; vel imponatur Emplaſtrum de cruſtâ panis, vel emplaſtrum ex fermento, menthâ & maſtiche, quod ita paratur.

♃. *Fermenti*, ℔. i. *fol. menth. ſicc.* M.ii. *maſtiches*, Vnc.i. Terantur & cum *ol. maſtich.* Fiat emplaſtrum vel linimentum.

♃. *Cruſtarum panis parum toſtarum & aceto roſacco irrigatarum* ℔.ß. *pulpæ cydoniorum vel diacydon. ſ.* Vnc.ii.

Miſceantur affuſo vino rubro, adde *pulu. maſtiches*, Vnc. ſem. *abſinthij, roſar. rubr.* an. Drach.ii. *macis*, *fl. chamæmel.* an. Drach.i. *ol. roſac. chamæmel. q. ſ.* F. Cataplaſma.

Vel paretur emplaſtrum ex pulpâ cydoniorum cum pulu. coralliorum & roſarum. Vel imponantur ſacculi aut cataplaſmata ex foliis menthæ, abſinthij, florum chamæmel. meliloti, roſis anetho, radic. cyperi, caryophyll. acori, zedoar. bacc. iuniperi.

Vt ♃. *Abſinthij*, *roſar. rubr.* an. M. ſem. *radic. cyperi*, Vnc. ſem. *maſtiches*, Drach. iii. *caryophyll. macis*, an. Drach. ſem. Cum ſindone rubrâ F. Sacculus.

Vel vngatur ventriculus ol. abſinthij, menthæ, cydoniorum, maſtichino, nardino, nucis moſch. Deſtillata ſunt efficaciora.

Naribus quoque quædam non inutiliter contra vomitum adhibentur odoramenta: vt mentha, ruta, acetum, aqua roſarum, panis item toſtus aceto madidus.

Si iis omnibus vomitus non tollitur, ad laudanum opiat. accedendum, cuius gr. iii. cum Syr. vel conſeru. conueniente exhibenda.

Eſt & hoc obſeruandum, ſi materia ſit maligna, quæ ventriculum vellicat, ea eligenda, quæ ſimul malignitati reſiſtunt, vt C.C. terra ſigillata, bolus Armenus, corallia, margaritæ, cum conſeruâ roſar. acetoſæ, rob ribium, berber. quibus addi poteſt aliquid Theriac. vel Mithridatij.

Alui fluxus.

Alui fluxus in febribus ſæpe oriuntur ob humores ad inteſtina fluentes, & vel copiâ vel qualitate expultricem ſtimulantes; vel quòd virtus ita debilitata ſit, vt excrementa retinere nequeat. Nonnunquam & fluxûs colliquatiui accidunt, cùm ob cauſæ malitiam & magnum æſtum quaſi colliquati humores ad inteſtina fluunt. Ob poſteriores duas cauſas ſi alui fluxus accidat, res cum ſummo periculo coniuncta eſt, raróque ægri conualeſcunt, & tum id vnicè agendum, vt cauſæ vehementiæ & malignitati reſiſtatur. Ob alias verò cauſas ſi fluxus accidat, modò qualia oportet euacuentur, ſi æger bene ferat, ſiſti non debet. Si enim ſiſtatur, & materia, quæ euacuari debebat, retineatur, retenta ea longè peior euadit, & poſtea rurſum fluxum periculoſiorem excitat, vel ad partes nobiles regurgitat, & ſymptomatum peſſimorum author eſt. Si verò ſponte non ſiſtatur fluxus, & ob diuturnitatem, vel virium deiectio, vel dyſenteria metuenda ſit: initiò illi humores acres & inteſtina vellicantes abſtergantur, & per lenia ſoluentia mori humores educantur, & quidem per talia, quæ poſt ſe adſtrictionem relinquunt: qualia ſunt rhabarbar. præcipuè in ſubſtantiâ ſumptum, ſyr. roſar. ſolut. myrobalani.

Poſtea ea exhibeantur, quæ ſeu acrimoniam ſeu malignitatem humorum corrigunt, & adſtringunt. Vtiliſſimum eſt, talia cibis admiſcere. Ergo ſemen acetoſæ, berber. ſumach, quod commodiſſimè cibis admiſcetur; radic. tormentill. nodulo includantur, & in iuſculis ebulliant. Cum cibis etiam ſumantur vel miſceantur Syrupus vel miua Cydoniorum, Syr. ribium, berberis; ſpec. diamargar. frig. corallium, C. C. bolus Armenus, terra Sigill. Vtile etiam eſt lac ex amygdal. dulc. & ſem. 4. frig. maior. ac papauere cum aquis conuenientibus paratum. Eadem quoque extra cibum exhiberi poſſunt. Et præter iſta conſerua roſ. antiqua. conſeru. tormentill. quæ valdè efficacia ſunt, vt & ipſa tormentill. quocunque modo ſumpta, rob ribes, diatragacant. frigid. camphora, vinum granator. cydoniorum, decoctum C. C. Trochiſci de terrâ Sigill. de carabe, de ſpodio: Cryſtallus in bile æruginosâ, quem ſuprà ex Ioh. Langio, *lib. 1. ep. c. 4.* porraceæ & æruginoſæ bilis ac dyſenteriæ alexipharmacum diximus, quod ex eodem etiam repetit Valleriola, *lib. 4. enarrat. cap. 3.* Vterque verò proculdubio, ex Petri Aponenſis libro de venenis ſumpſit. Atque hæc omnia ferè in fluxu bilioſo locum habent.

Si fluxus verò ſit lientericus & à causâ frigidâ, vtiliter ſumitur Maſtiche cum roſatâ nouellâ. Per aluum iniiciantur Clyſteres abſtergentes tantùm, ex decocto hordei, addito ſaccharo & melle roſato. Poſtea adſtringentes vſurpari poſſunt, ex roſis rubris, plantagine, conſolidâ, tormentill. cum ol. menthæ, myrtino, roſaceo. Extrà quoque applicentur, quæ ventriculum atque inteſtina roborant; vt pulpa cydoniorum in aceto cocta, & alia, quæ in vomitu ſunt propoſita. Niſi his fluxus ſedatur, ad laudanum opiatum, Philonium, Theriacam recentem veniendum. Videndum tamen, ne fluxus alui ſit ex obſtructione venarum meſaraïcarum. Tunc enim adſtringentia nocent: vſurpanda verò hordeum, Rhaponticum, diatrionſantalon, ſpica nardi, & alia aperientia & ſimul roborantia.

Lipothymia & Syncope.

Tandem Lipothymia & Syncope in febribus nonnullis, inprimis malignis, ægros infeſtare ſolent, ad quam tollendam medicamenta roborantia Cor, ſuo loco propoſita conueniunt. Exhibenda videlicet Conſeruæ, Syrupi & aq. roſar. borrag. bugloſſ. meliſſæ, Syr. acetoſit. citri, de cortic. citri, de rubo Idæo, tunicis vinum granatorum, confectio Alkermes, ſpec. cordial. temperatæ; Elect. de gemmis, diamargarit. lignum aloës, corallia, margaritæ, emulſio margarit. cum aquâ roſar. borrag. & cinamomi parata, tinctura & ſolutio coralliorum, ſolutio perlarum. Lipo. & Syn.

Vt ♃. *Conſerua roſ. tunicis, borrag. bugloſſ. acetoſell.* an. Vnc.i. *margarit. præparat.* Drach. i. *oſſ. de C.C.* Scr. ii. *C.C. ſ. vſtion. præparat.* Drach. ſem. *fol. auri*, num. vi. *confect. Alcherm.* Drach. i. ß. Cum *Syr. acetoſ. citri*, F. Electuar.

Vel ♃. *Ambr. gryſea*, p. viii. *moſch.* p. i. *ſacch. albiſſ. parum*, Tere affundendo aliquid *ſpiritûs roſar.* F. inſtar pultis.

Hinc ponatur in vitrum clauſum in cellam in arenâ per menſem. Poſtea iterum aliquid ſacch. & ſpiritûs roſ. affunde, iterum repone. Doſis piſi magnitudine in liquore conueniente.

Extrà applicentur pulſibus & cordi ſacculi ex roſis, ligno aloës, ſantalis, corticibus citri, radic. Ireos, meliſſâ, flor. borrag. bugloſſ. vel linteamina aquis ex eiſdem madida apponantur.

Vt ♃. *Cortic. citri flauor. roſar. rubr. ſantali citrin. galang. macis*, an. Drach. i. ſem. *ſpec. diamoſch. dulc. zedoar. caryophyll. meliſſ.* an. Drach. i. *camphor.* Scrup. ſem. F. ſacculus, qui irroretur aq. meliſſæ & aceto roſ.

Vnguenta itidem cordialia ex vnguento roſaceo, ol.

deſtill.

deſtill. citri, caryophill. cinamomi, rutæ, croco, camphorâ parata.

Odoramenta omnes ſpiritûs recreant, qualia parantur ex aquâ roſat. cinam. carfunculi, vino, radicibus Ireos. Vtilis eſt ad hanc rem puluis in diſpenſat. Auguſt. ſub titulo; puluis violatus odoratus.

Mulieribus tamen, ea, quæ odoratiora ſunt, tutò non ſemper admouentur. Habenda quoque in hiſce ventriculi ratio, cùm illa animi deliquia non rarò à ventriculi orificio ortum habeant: Quod ſi fiat, exhibendus panis vino odorato vel vino granatorum madidus, fomentandúſque eſt ventriculus decocto abſinthij, menthæ, flor. roſar. rubr. chamæmel. & aliis, quæ in ſingultu ſunt explicata.

Hæc, quaſi obiter & appendicis loco, de quibuſdam & frequentioribus, quæ febricitantes infeſtare ſolent, ſymptomatibus dicta ſint. Qui plura de horum & aliorum, quæ febribus accidunt, ſymptomatum cauſis & curatione cognoſcere cupit: eos, qui ex profeſſo hac de re ſcripſerunt, conſulat. Vt enim ſymptomata talia rectè tollantur, cauſarum, quæ vnius ſymptomatis non ſemper eædem, cognitione exactâ omnino opus eſt. Quàm quia ſæpe vulgus & empirici negligunt, non leuiter errant. Dum enim, quæ vni grauì aliquo ſymptomate laboranti, profuiſſe animaduerant, aliis, qui ſimile quid patiuntur, cauſæ inueſtigatione neglectâ, adhibent, ſæpe accidit, vt ægris non ſolùm non proſint, ſed & noceant: cùm eadem ſymptomata à diuerſis cauſis proueniant.

Concluſio.

Atque hæc, Lector Beneuole, ſunt quæ de Febribus iam dicere potui, Voluiſſem plura, & meliora, & forſan potuiſſem, ſi otium illud, quo nonnulli abundant mihi quoque conceſſum fuiſſet. Verùm hæc pleraque inter morbos epidemios ſuperiorum annorum, & crebras ægrotantium interpellationes, animo hinc inde diſtracto, conſcripta fuerunt. Pro quibus ipſis tamen Deo ter Opt. Max omnium bonorum authori, gratiæ immenſæ debentur. Ideóque Hymnum, quem, ſub initium anni 1614. Febris quartanæ, quâ laborauueram, & peſtilentiæ graſſantis periculis liberatus atque ereptus, Deo Seruatori cecini, hic ſubiungere, & quaſi votiuam tabulam ſuſpendere volui imò debui.

Ergo iterum deſueta diu, iámque obſita longum
Spiſſo plectra ſitu in numeros animare canoros
Inclyta facta iubent, Bonitáſque immenſa Iehouæ.

Eja age Mens, Cor, Lingua, & corpore quicquid in hoc eſt,
Exerere, & quaſcunque potes, nunc collige vires,
Totúmque in laudes te magni effunde Iehouæ,
Mens eja exerere, & meritas Patrique Deóque
Clementi grates perſolue, atque omnia in vnum
Sis conferre memor laudum ornamenta Iehouam.

Ille quidem iuſtus Deus eſt, abnormia plectens
Facta hominum: at facilis veniæ & placabilis idem
Non memores durus producit longius iras:
Sed leuat oppreſſos vltrò, gemitúſque precantûm
Audit, nec blandi affectum Patris exuit vnquam,
Nam ſcit, quàm noſtra fragilis ſit fabrica maſſæ.

Ecce etenim! oreptis me vis longinqua tenebat
Morbi; languebam, ceu flos, cui feruidus Auſter
Abſtulit afflatu ſuccum gratúmque decorem:
Iam mihi mors atra ante oculos, tenébraque ſepulchri
Verſari. Tum clamaui: ne, quaſo, dierum
Nunc abrumpe mihi numerum; Pater optime, parce.
Audiit orantem, & mea mî peccata remiſit;
Audiit orantem, & morti tenebriſque ſepulchri
Me bonus eripuit; cordi, membriſque vigorem
Reddidit antiquum; & curas triſtémque dolorem
Lætitiâ, luctúmque hilari mutauit ouatu.

Poſt cùm præſentem intentarent omnia mortem,
Vt tenebras mortis vitarem & mille pericla,
Me baculo rexit Paſtor bonus: ille ſiniſtrâ,
Et dextrâ ſtrages inter morientium, & inter
Peſtiferi occultè volitantia tela veneni
Liberum ab interitu ſeruauit, méque, ſub alis
Ceu pullos gallina, manu omnipotente tueri,
Et tutum in mediis voluit præſtare periclis.

Summa; DEVS bonus eſt, & quàm promittere larga
Spes vnquam potuit, largitur plura benignè.

Ergo tot toties liber, Deus alme, periclis,
Ergo tot toties auctus, Pater optime, donis,
Quid faciam? quo te iam gratus munere donem?
Nil habeo, DEVS: omne tuum eſt, quod Pontus & Æther,
Quod Tellus habet. Hoc vnum mihi reſtat egeno,
Vt grates tibi perſoluam. Quare accipe grates:
Verùm quas valeo, non quas tibi debeo grates.

Magnus es, ô DEVS, atque tuum mirabile Nomen;
Magnus es, & nullis prenſandus ſenſibus, omne
Immenſum humani ingenij excedis acumen,
Principium ſine principio, te nulla coërcet
Meta, nec vllius te claudit terminus aui:
Nil tibi cras, vel Heri; ſunt cuncta Hodie, Omnia ſunt Nunc:
Omnia ſcis, & cuncta potes: Tu Totus vbique
Cuncta reples; præſens ſuſtentas omnia; præſens
Cuncta regis; cunctis tua dat præſentia vitam:
Omnia habes; nullius eges, mutabile nil eſt
In te: cuncta agitas; nec te tamen omnia agentem
Exercet labor; eſt requies, ſunt otia ſemper
Læta tibi; in te vno requies tua; ſufficis vnus
Ipſe tibi: melius nil te: nil omnia præ te:
Omnia ſunt à te, per te ſunt omnia, & in te,

Magnus es, ô DEVS, & totus mirabilis idem es.
Verùm cuncta tua ſuperat facta inclyta dextra
Erga mortales miſeros Clementia Amórque,
Atque ſuper cunctos Bonitas tua maxima cœlos
Eminet immenſum. Lapſis peccata remittis,
Erigis oppreſſos, mediáq; in morte iacentes
Seruas, & morti ereptos in priſtina reddis.

Sed quò plura cano, reſtant mihi plura canenda:
Deficiunt vires; dextra benefacta benigna
Non obtuſa capit mens hæc; mea lingua, meum cor
Non laudes æquare tuas, non facta referre
O verè miranda poteſt, lingua hæſitat, & mens
Tot donis cumulata ſtupet, tanto aucta fauore.

Ergo cùm deſint vires, tibi prompta voluntas,
Et grato placeant hæ fuſa è pectore grates.

Sed, Pater, & porrò antiquo me amplectere amore.
Auxiliúmque, à te ſperantem rebus in arctis
Non ſperatâ ope deſtitue: ſpes credula ne me
In te confundat fidentem. In corpore ſano
Da ſanam mentem, vt læto te pectore ſemper
Laudare, ac rectè, mihi quæ expedienda dediſti,
Officiis fungi, & tua iuſſa capeſſere poſſim.
Peſtiferi depelle procul contagia morbi,
Et tandem depone graues, vt mitis es, iras;
Vndique ſit nobis ſalua hæc Sarepta; nec ignem,
Nec peſtem, nec bella, famemuè, aut quicquid alumnis
Nempe tuis Satana minitatur viſque doluſque,

Floret; in excubiis cæli felicis alumni
Stent vigiles, ſaluus ſit defenſoribus iſtis.
Cum Patriâ, Patriæ Pater, & Schola floreat annis
Leucorea innumeris ſerorum ad ſecla nepotum.
Vt commiſſa ſibi Diuina oracula, Linguas,
Atque Artes, Dia famæ monimenta propaget.

Sic cor, ſic linguam, ſic corpore quicquid in hoc eſt,
In laudes animabo tuas; Te luce canam, te
Nocte canam, penita fibra te pectoris, & quod
In me eſt cunque, tuam Bonitatem almúmque fauorem,
Perpetuò celebrabunt, & tua facta ſonabunt:
Inclyta facta, tuæque feram miranda potentiæ
Geſta manûs, viuens dum ſpiritus hos reget artûs,
Quin natis narrabo meis illa omnia, natique
Vt natis porrò narrent memoranda iubebo.

Verùm quid promitto, Deus? promittere quicquam,
Me quando intueor, mea cùm promiſſa recordor,
Auſim ego? quin potius ſic tendo ad ſidera palmas.

Qui mentem exprompeam, Deus, & qui Velle dediſti,
Da quoque poſſe: etenim ſine te mea nulla poteſtas,
Idem fac rectis adſit Conſtantia factis.
Dux operum ſemper tua ſit Sapientia, ab alto
Illam mitte throno cæli, ſcintillula lucis
Diuinæ ignigenis radiis emiſſa pigrantem
Fomitem in ingenij mentem hanc accendat, amore
Vſque vt inexſtincto Verique caleſcat & Æqui.
Vt vita, quod reſtat, iter, pérque auia, pérque
Obſcuras mundi tenebras, & nubila cæca,
Prælucente facem te, recto tramite pergam.

Sic erit, vt quondam felici ſede receptus,
Cum Cherubim, Seraphim, & Cæleſtis ciuibus aulæ
Omnibus, æterno celebrem tua numina cantu,
Et, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Ter Maxime, Térque
Optime; *non ceſſante canam per ſecula ouatu.*

FASCICV

FASCICVLVS MEDICAMENTORVM PESTILENTIA GRASSANTE, DIVERSIS TEMPORIBVS, PRO

Diuerſis Rebuſpubl. à Clariſ. aliquot Medicis præſcriptorum, iuxta ordinem annorum & Reſpub. diſpoſitus.

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM, CONSCRIPTA ET COLLECTA A PETRO SIBYLLENO, REIPVBL. EGRANÆ MEDICO,

Anno 1564.

Trochiſci fumales D.Pfeils, *quibus Illuſtriſſimus Saxon. Princeps* Mauritius *vſus fuit.*

℞. B*ENZOI mundi in aq.roſar. macerati & rurſus exſiccati*, Vnc.ii. *Styrac. calam.* Vnc.ß. *ſantal.citrin.* Drach. ii. ſem.*lig.aloës*, Drach.i.ſem.*roſar.* Vnc. iii.ſem.

Mixta tundantur in mortario ad horã vnam, pòſt addatur.*ſacch.finiſſ.*Vnc.i.*moſch.*g̃.xv.*diſſoluti in aq.roſar.* contundantur omnia ad horæ dimidiũ: addantur *zibeth.* g̃.vii, *mucilag.tragac.ex aq.roſ.q.ſ.*Fiant Trochiſci.

Candelæ vel Trochiſci, qui apud Comites & nobiles in Miſnia & Saxonia in vſu ſunt.

℞. *Benz.* ℔.ß. pulueriſ. craſſiuſculè & infundatur in aq. roſ.per diem naturalem.

Poſtea ℞. *fol. roſ. rub. recent.* Vnc. iv. *ſacch. finiſ.* Vnc.j. piſtentur longo tempore, tandem adde *Benzoë ſuprafcriptum* & rurſum ſimul tundantur per duas horas, his admiſce, *moſchi*, Drach.i.*ambr.* Drach.ß.*zibeth.* Scr.i. M. ritè & formentur troch, parui & inuoluantur foliis roſ. ſiccentúrque in vmbra, & recludantur in ſcatulam mundam.

Trochiſci alij pro Conſulibus & magnis viris in vrbibus.

℞.*lign.aloës.*Vnc.ſem.*benz.*Dra.iii.*moſch.*gr.v.*ſacch. cand.*Vnc.iii.F.ſ.*à.cum aq.roſ.*Trochiſci.

Alij pro iiſdem perſonis.

℞.*benzoin.*Vnc.ſem.*ſtyrac. calam.*Dra.ii.*lign.aloës*, Scr.ſem.*ſacch.cand.*Vnc.ij.*moſch* gr.ii.cũ mucilag. tragacanth.ex aq.roſar.formentur Trochiſci.

Vel ℞. *ladan. benzoi, ſacch.puriſſ.*an. Dra.vi. *moſch.* Drac.ß.M.cum infuſ.tragacanth. F.Trochiſci.

Puluis præſtans carbonibus inſpergendus.

℞.*alipt.moſch.*Drac.ii.*benzoin.*Drac.iii.*ſtyrac.calam. ſantal.citr.*an.Scr.i.*lign.aloës*, Scr.ß.*caryoph.* Dr.ß.*nucis moſch.*Scr.i.*cinam.acerrim.*Drac.i.M.fiat Pul.pro fumo.

Candelæ pro ciuibus ſuauiter redolentes & vſitatæ in quibuſdam Bohemiæ vrbibus.

℞. *Ladan.* Vnc.iii.*alipt.moſch.oliban.*an.Vnc i.*thymiam.* Vnc.i.ß. *roſ.rub.aſæ dulc.* an.gr.vi. *ſantal. citr. cinamomi opt.* an.Drac.iii.*myrrh.cortic.aurant* an.Drac.ii. *carbon.tiliæ* ℔.ß.Vnc.ii.*ſtyrac.liquid.* q.ſ. M. cum infuſ. tragacanth. & formentur candelæ pro fumo.

Sacculus pro veſtibus in ſcriniis.

℞. *fl.lauend. viol. ſpica*, an. M j. *borrag. bugloſſ.nenuph. meliſſ. baſilicon.* an.p.j. *roſ.rub. non explicatarum*, p.ii. *been. alb. & rub.cortic. citri, ſem.citr.* an. Drach.ß. *lign.aloës.* Scr.i.*caryophyl. macis, cinamomi acerrim.* an. Drac.i.*rad.irid, Illyr.* Scr.i.*aſæ dulc.* Drac.ß. *moſch.*g̃.v. M.contundantur groſſo modo, F, Puluis.

Pomum Ambræ hybernum.

℞. *lign.aloës*, Drac.i.*calam.arom.*Drac.ß.*caryophyl.* Scr. ii. *cinamomi acerrim.* Scr. j. *ſem ocym. caryophyl. citri*, an. Scr.i.*nucis moſch.* Scr.i.ß. *roſ.rub. maioran.* an. Drac.i.ß.*rad.valerian.diptamn. tormentill.* an. Scr. ſem. *myrrh.*Scr.ſem.*cubebar.* Scr.i.*ſp.diamoſch.*d. *diambr.*an. Scr.i.*ſem. nigell.* g̃.vi. *oliban. maſtich.* an. Drac ß. *rad. angelic.* Drac.ii.*zedoar.* Drac.i. *doronic.* Scr.i.ß. *caphur.* g̃.iiii. *ladani puri, ſtyrac. calam.* an. Drac.i. ſem. cum ſtyrace liquid. & modico olei ſpicæ odorif. F. Pomum cui adde, *ambr.gryſea.*g̃.vi.*moſchi.*g̃.vii.

Pomum ſtiuale.

℞. *terebinth. cum aq. roſar. ſemel atque iterum lotæ* Drac.i.*ladan.puri*, Drac.ii.*roſar.rub.* Drac.ß. *ſantal. omnium*, an.Drac.i. *fl.violar.bugloſſ. nenuph.*an.Scr.i. *cort. granator. citri*, an.Scr.i. *caryophyll.croci, macis* an. Scr.i. *zedoar.* Scr. ii. *camphor.* Scr. ß. cum mucilag. gumm. Arabic. cum aq. roſar. extract. & ſtyrace liquidâ F. Pomum. Poſſunt addi gr.vi.Moſch.in aq.roſ.diſſoluti.

Pro Pauperibus.

℞. *ruta recent.* M. i. Contundatur in mortario, adde aceti vini q. ſ. & agitentur inter ſe in mortario, deinde exprime ſuccum per telam lineam raram, hunc ſerua, imbue in eo ſpongiolã, includéque in orbiculum perforatũ ex ligno iuniperino, & alternis diebus renoua.

Pomum Ambræ pro pauperibus hyemale.

℞. *fol.rut.* Scr.ii.*maioran*.Scr.ſem.*roſ.rub.* Scr.i. *lign. aloes*, gr. iv. *rad. angelic.* Drach. i. *ſtyrac. calam. ladan. puri*, an. Drach.i. *caphur.* gr. iv.*ceræ citrin.* Vnc.i. cum aq. roſ.F.Pomum.

Aliud ℞. *fol.rutæ, ſummit. abſint.*an. nº. xxiv. *maior.an*. Scr. ſem *zedoar.*Drach.ſem.*angelic.* Drach.i..

Contundantur & macerentur in aceto, ligentur in telam lineam rubr. & includantur ligneo pomo iuniperino proforato.

Sacculus cordialis.

℞. *ſem.acetoſ.citri , cort. citri been. alb. & rub. croci Oriental. integr. ſantal. omn. ſpic. Indic. corall. rub.* an. Drach. ſem. *flor. borrag. bugloſſ. roſmar. roſ. rub.*an.p.i. *Sp. diamoſch. d. lætit. Galen. cordial. liberant.* an. Scrup. i.

F. ſ. a. ſucculus quadratus interpaſſatus ex ſindone rubeo duplici.

Aqua vitæ præſtantiſſima præſeruatiua Cl. Dn. D. Auguſt. Schurf.

℞. *Vini ſublimati optimi ex optimo vino* ʒ, *vel quater diſtillati* ℔. i. in quo infundantur, *caryoph. piper. nigr. granor. Paradiſ.*an.Drach.i. ß.*Nucis moſch.* Drac.i. *Macis* Drach.ii. *cinamomi , Zingiber. alb. galang.* an. Drach. ii. *Zedoar.* Drach. i. ſem. *Cubebar. lign. Aloës* an. Scr. ii. & gr. ii. omnia craſsè contuſa ſtent in infuſione per d. 8. poſtea diſtillentur ſ. a. in M. B. Deinde.

℞. *illam aq. diſtillatam , & Miſce cum Zedoar. diptam. alb. gentian. angelic. cardui ben. cardopatij* an. Drach. i. *Santal. alb. citr.* an. Drach. ſem. *Moſch.* gr. iii. *caphur.* gr. iiii.*Theriac. Mithridat.*an.Vnc.ſem.

Stent ſic commixta ad dies tres , poſtea iterum diſtillentur,vt priùs.De iſtâ aq.exhiberi poteſt, Vnc.ſem. cum Drah.Theria.& Vnc. iii. aq. acetoſ. vel plus vel minus, ſecundùm naturam & conditionem infirmi & morbi.

Electuarium præſeruatiuum eiuſdem.

℞. *Spec. el. de gemm. liberantis*, an. Drach. ii. *de Hyacinth.* Scr. ii. *ſmarag. rubin.* an. Scr. i. ſem. *margarit. perfor. & non perforat.* an. Scr. ii. *corall. rubr. alb. ſpodij , raſur. Ebor.* an. Drach. ſem. *ligni aloës* Drach. ſem. *oſſ. de C. C.* nº. ii. *C. C. vſt. in aq. roſar. extincti, ſem. acetoſ.* an. Scr. ii. *ſantal. omnium* an. Drach. ſem. *rad. diptam. alb. tormentill.* an. Scr. v. *terr. ſigill.* Drac. ſem. *boli Armen. ſem. citri , roſ. rub.* an. Scr. ii. *croci.* Scr. i. *fol. Auri puriſſ.* num. xxx. *moſchi , ambr.* an. gr. iii.

Terantur lapides pretioſi in vino odoriferoſ. a. Deinde add. *Sacchar. cand.* Vnc.xvii. *cinamomi elect.* Vnc. i. ſem. M. F. Puluis. Doſ. ʒ. i. in curatione, verùm in præſeruatione ℈. i.

Aliud præſeruatiuum & curatiuum eiuſdem.

℞. *Myrrh. croci* an. Drach. ii. *oſſ. de C. C.*Drach.i. *diptam. alb.* Drach. ii. *Zingib. alb.* Vnc. ſem. *Caphur.* Drach. i. *tormentill.* Drach. v. *Zedoar.* Drach. iiii. ſem. *ſerpentar. pimpinell.* an. Drach. i. *theriac. opt. mithridat.*an. Drach. ii. M.cum *Aq. vitæ q. ſ.* F. Electuarium. Doſ.in curationem Drach.i ſem. cum aq. acetoſ. Vnc. iii. In præſeruatione Scr.i.

Electuarium D. Iouochſu Colonienſis.

℞. *Cinamomi electiſſ.* Vnc. ſem. *nuc. moſch. rad. tormentill. boli Armen.* an. Drach. ii. *Zedoar. doron. Roman. macis. ariſtolochiæ rotund.* an. Drach. ii. *fol. menth. coriand. præp. aniſi , carui, corallior. ſantal. rub. fl. borrag. bugloſſ.* an. Drach. ſem. *rad. Endiu. cichor. taraxac. fol. piloſell. rad. pimpinell. præmorſ.* an. Scr. ii. *oſſ. de C. C. margarit. perforat. fragment. ſapphiri, granati*, an. Scr.i. *xyloaloës*, Scr. ii. *croci* Scr.i.*conſeru.roſ. antiq.* Vnc. i. *ſacchar. albiſſ. & mellis deſpumati* an.q. ſ. *ſucci ſcabioſæ & acetoſ.* an. Vnc. i. M. F. ſ. a. Electuarum.

Puluis D. Caſparis Lindemanni.

℞. *fragment. Hyacinth.* Drach. i. ß. *ſmaradg. ſapphir. rubini*, Scr. ii. *margarit. non perforat.* Drach. ii. Scr. i.*corall. rub. alb. ſpodij de cannâ. raſur. eboris. lign. aloes*, an. Drach. ſem. *oſſ. de C. C.* nº. ix. *ſerici crudi, C. C. vſt. in aq. roſar. extinct. ſem. portulac. acetoſ. coriandr. præp.* an. Scr. i. *ſantal. omnium* an. Drach. i. *beën. al. & rub. rad. tormentill. terr. ſigill boli Armen. roſ. rub.* an. Drach. i. Scrup. ij. *ſem. citri* Drach. i. *caphur.* gr. vj. *fol. auri* nº. xxx. *moſch. ambræ gryſ.* an. gr. vij. M. F. Puluis.

Puluis eiuſdem, tempore hyberno.

℞ *Cinamomi electiſ.* Drach. ii *nuc. moſch. caryoph.* an. Drach. i. ſem. *rad. valerian. pimpinell. tormentill. cort. citri, rad. vincetox. enul. camp.* an. Drach. ii. *ſantal. citr.* Drach. i. ſem. *corall. vtriuſque* Drach. i. *carab. alb.* Drach. i. ſem. *terr. ſigill. boli Armen.* an. Drach. iii. C. C. *vſt.* Drach. i. *caphur.* Drach. ſem. *margarit. orient.* Scr. ii. *ſpec. elect. de gem.* Drach. ſem. *ſem. baſilic. acetoſ. coriandr. citri*, an. Drach. ſem. *fl. ſcabioſ. anthos , roſ. rub. borrag.* an. Scrup. j. *ligni aloës* Drach. ſem.

Puluériſentur omnia ſubtiliſſ. F. Puluis. Exhibeatur cum vino odorifero, vel cum aq. acetoſ. vel alterius aq. cordial. Drach. i. in curatione , in præſeruatione Drach. ſem.

Morſelli D. Doct. Iohannis Bohemi.

℞. *rad. diptam. pimpinell.* an. Drach. i. ß. *ſantal. omnium.* an. Drach. i. *cinamomi, lign. aloës.* an. Drach. i. ß. *oſſ. de C. C.* Scr.i. *raſur. ebor. margarit. ſapphir. rubin. hyacinth.* an. Drach. ſem. *vnicorn.* Scr. ſem. *beën vtriuſque. ſem. acetoſ. citri excorticati*, an. Drach. ß. *cort. citri* Dra. j. *ambræ moſch.* an. gr. v. *auri præp.* Scrup. ſem. *ſacch. albiſſ. in aq. acetoſ. & ſcabioſ. diſſ.* ℔. j. ß.

F. Confectio in Morſulis vel rotulis. Huius medius morſulus manè & veſperi ſumitur in præſeruatione.

Electuar. eiuſdem ex Zedoaria.

℞. *Myrrh. aloës , croci, oſſ. de C. C. diptam. alb.* an. Scr. ii. *Zingiber. alb.* Vnc. ſem. *caphur.* Drach. ſem. *rad. tormentill.* Vnc. i. Scr. ii. *ſerpent. pimpinell.* an. Scr. i. *zedoar. elect.* Vnc. ii. Scr. ii. *Theriac. veræ Andr. Mithridat.* an. Vnc. iii. cum *aq. peſtil. q. ſ.* F. Electuar.

Huius ℞. manè quantit. auellanæ , tempore præſeruationis ; ſed in affectione peſtis Drach. i. vel Scrup. ii.

Electuarium confortatiuum in præſeruatione pro pauperibus , eiuſdem Bohemi.

℞. *Ficuum rec.* ℔. ſem. *nucleor. iugland.* ℔. ß. *rutæ.* Vnc. ſem. *ſalis communis* Drach. i. ß M. & contund. omnia in mortario. F. inde Electuar. add. *ſucc. acetoſ.* Vnc. ii. *ſyr. acetoſ. citr.* Vnc. i De hoc manè ſume portionem quantitate iuglandis.

Electuarium, quod in vſu habuit M. Vldaricus Leonorus Medicus Pragenſ.

℞. *Theriac. Alexand. opt. conſeru. roſ.* an. Vnc.ß. *mithridatij,* Vnc. i. *caphur.* Scr. iii. *zedoar. rad. diptam. angelic. gentian. ariſtol. rot. tormentill. valerian. præmorſ. pimpinell. leuiſtic. veronic. baccar. lauri* an. Scr. ii. *myrrh. rub.* Dra. i. *boli Armen. prap. in aq. acetoſ. abluti. terra ſigill.* an. Vnc. ſem. *croci* Dra. ſem. *cinamomi electiſſ.* Dra. ii. *Sp. elect. de gem. f. & cal. diamoſch. d. diamarg. f. diatrion ſant. oſſ. de.* C. C. an. Scr. ii. *electuar. regij.* Vnc. ſem. *ſyr. acetoſ. citri* Vnc. ii. *aq. vita contra peſtem deſcript. Arnoldi de Villa nouâ.* Vnc. i. M. omnia ſ. a. additis & commixtis *auri foliat. foliis* x. F. Electuarium probatiſſimum.

Vſus huius remedij eſt: tempore præſeruationis magnitudine fabæ particula manè horis 4. ante prandium ſumitur. Tempore verò curationis in comparatione fortis naturæ & adulto viro datur de eo pondere ducati. Mulieri in pondere aurei Rhenani: puero vel puellæ pondere aurei Rhenani medij. Tempore hyemis, ſi peſtis cum frigore aut tremore inuadit, exhibetur cum vino Rhenenſi & prouocatur ſudor: in æſtate cum calore ſi inuadit peſtis, diſſoluitur Electuarium hoc cum aq. acetoſ. aut aceto vini, aut aceto roſ.

Electuarium aliud familiare, ſed valde præſtans D. Ion. Caſtneri.

℞. *nucleor. recent. excort. ex iugland.* n°. xx. *ficuum. recent.* n°. xv. *fol. rut. ſummit. abſinth ſcabioſ.* an. M. i. *ariſtoloch. vtriuſque* an. Vnc. ß. *tormentill. pimpinell diptam. alb. baccar. lauri excortic.* an. Drach. iii. ſem. *rad. gentian. valerian.* an. Drach. i. *oſſ. de* C. C. Drach. i. *boli Armen. præpar. terr. ſigill.* an. Drach. iiij. *macis, cinamomi elect. caryoph.* an. Drach. i. *maſtich.* Drach. ſem. *lign. aloës, zedoar.* an. Drach. i. *baccar. iuniper. matur.* Drach. iii. Omnibus contuſis adde deinde. *Theriac.* Vnc. i. ſem. *aceti roſ.* Vnc. ſem. *vini opt.* Vnc. iii. M. &. F. Electuarium, cui adde *ſalis communis* Vnc. i.

De hoc Electuario manè particula quantitate auellanæ ſumatur, horis 4. deſuper ieiunando.

Alia eiuſdem.

℞. *fol. ruta* M. i. *ſaluia.* M. ſem. *omnium deſiccatorum & pulueriſator. rad. pimpin. ſicc. & contuſ.* Vnc. i. ſem. *gentian.* Drach. i. *cardamom.* Vnc. ſem. *baccar. iuniper.* Vnc. i. *nucleor. recent. ex iuglandib.* Vnc. i. *baccar. lauri excort.* Vnc. ſem. *ſerpental.* Drach. ii. *rad. tormentill.* Drach. ii. ſem. *bol. Armen. prap.* Vnc. ſem. His omnib. contuſis & in puluerem redactis adiice *Theriac. Alexand.* Vnc. i. Mixta cum Vnc. ſem. *aceti roſar.* rurſus mortario contundantur & commiſceantur.

Manè de hoc Electuario 4. horis ante prandium auellanæ quantitas ſumitur.

Puluis eiuſdem præſtantiſsimus & à multis approbatus.

℞. *Aloës hepatic.* Vnc. ii. *myrrh. el.* Vnc. ii. *croci oriental.* Vnc. ſem. *cinamomi, coriandr. prap. aniſi.* an. Drach. iij. *rad. tormentill. boli Armen. prap.* an. Vnc. i. ß. *terr. ſigill.* Vnc. ſem. *baſilic.* Drach. ii. *been alb. & rub.* an. Drach. i. *cortic. caſſia lign. matris perlar.* an. Dra. ſem. *oſſ. d.* C. C. *corall. rub. raſur. Ebor. rhabab. el.* an. Dra. ſem. *ſp. el. de gemm.* ℈. i. *aromat. roſ. Gabriel.* Dra. i. *latit. Galen.* Dra. ſem. *Sacchar. cand.* Vnc. ſem. M. F. Puluis. Doſis eius Dra. ii.

Puluis Saracenorum ſatis præſtans.

℞. *rad. tormentill. diptamn. alb. tunic.* an. Vnc. ſem. *ſem. citri, boli Armen. prap.* an. Drach. ii. *oſſ. de* C. C. *corall. vtriuſque,* an. Drach. i. ß. *trium ſantal.* an. Drac. ſem. *rhabarb. el.* Dra. ſem. *ſpica* gr. iiij. *caphur.* Dra. i. M. F. Puluis.

Confectio in Morſellis.

℞. *ſp. de gem. Meſ.* Drach. ii. *liberant.* Drach. i. *radic. angelic.* Scr. iiii. *zedoar.* Scr. i. ſem. *cardopat.* Drach. ſem. *pimpinell.* Drach. ſem. *caryophyll. cinamom. acerrim.* an. Scr. iij. *croci, cardamom.* an. Scr. ſem. *diptamn.* Scr. j. *been. alb. & rub.* an. Scr. j. *fol. rut. calament.* an. Scr. ſem. *vnicornu* Scr. ii. *ſmaragd.* Dra. ſem. *margarit. granator.* an. Scr. i. *fol. auri,* n°. xvi. *amb.* Drach. ſem. *ſacchar. q. ſ. cum aq. roſ. & aceto diſſol.* F. Confectio in Morſulis: Doſis pro viris Drach. j. adoleſcentibus, Drac. ſem.

Confectio alia in rotulis.

℞. *ſpec. diatrionſant. el. de gemm.* an. Drac. ii. *rad tormentill. diptamni. zedoar. zingiber. cortic. citri, macis, cinamomi acerr.* an. Drac. i. *oſſ. de* C. C. *croci.* an. Scrup. ß. *ſp. aromat. roſ. Gabr.* Drac. ii. *ſaluificantis,* Vnc. ſem. *fragment. lap. pretioſ.* an. Drac. i. *ſacchar. q. ſ. in aq. ſcabioſ. & roſar. diſſoluti,* F. Confectio in rotulis.

Puluis haud contemnendus D. Doct. Sturciadis pro diuitibus.

℞. *boli Armen. prep. rad. tormentill. diptam.* an. Vnc. i. *cinamomi acerrim. corall. alb. prep.* an. Drach iij. *rhabarb. elect.* Drach. ß. *terra ſigill. corticis citri, beën. alb. & rub. ſantal. citrin. raſur. ebor. margarit. ſem. ſancti in aceto per diem infuſi,* an. Drach. ii. *carabe, macis,* an. Drach. i. *ſem. acetoſ. endiu. portulac, ſpodij. lign. aloës. oſſ. de* C. C. an. Scr. ii. *ſerici combuſt. ſmaragd. granat. hyacinth. rubin. ſapph.* an. Drach. i. *auri & argenti foliat.* an. Scr. i. *ſpica nardi* gr. iii. *vnicornu* Scr. i.

F. Puluis. Doſ. Drach. i. ſumpta in vino odorifero.

Cerotum. D. Sturciadis ſub alis & in inguinis applicandum.

℞. *Aloës epat. myrrh. opt. gall. moſch. alumin. ſucci acac.* an. Drach. ß. *caphur.* Scr. ſem. *roſar. myrtill. corall. rubr. ſantal. omnium* an. ℈. i. *ladani* Dra. i.

F. puluis. M cum oleo lilior. ex florib. parato & cum aq. roſ. omnibus mixtis q. ſ. F. cerotum.

Iulep præſeruatiuum pro deliciis.

℞. *Conſeru. roſar. meliſſ. borrag. bugloſſ.* an. Vnc. ii. *ſyr. de acetoſ. citri,* Vnc. i. *aq. acetoſ. ſcabioſ. roſar. pimpin.* an. Vnc. ii. M. F. Iulep.

Puluis præſeruatiuus pro infantibus.

℞. *Rhabarb. el.* Drach. i. *C. C. vſt. aloës lot. prep.* an. Scr. i. *ſem. ſancti,* Scr. ii. *ſem. acetoſ,* Scr. i. ß. *caulium* Scr. ß. *citri, pulu. lumbric.* an. Drach. ii.

M. F. puluis. Eius doſis eſt ʒ. i. diſſoluta in aq. ſacchari

Conditum pro grauidis.

℞. *conſeru. roſar. borrag. bugloſſ.* an. Vnc. i. ſem. *roriſmar. citri condit.* an. Vnc. ſem. *bol. Armen. prep.* ʒ. ii. *Zedoar. dictamni croci, tormentill.* an. Dra. ß. *Syr. de ſucco*

Borrag. cortic. citri an. q. ſ. *fol. auri aliquot.*
M. ſ. a. F. Conditum. Doſis eſt prægnantibus quantitas mediæ auellanæ; hauſtu deſuper exiguo ex vino ſumpto.

Alexiterium in formâ electuarij M. Iohan. Bohemi Vuittebergenſis.

℞. *rad. tormentill. pimpinell. cort. citri*, an. Vnc. i. ſem. *angelic. terr. ſigill. vera. boli Armen. veri prap.* an. ʒ. ß. *Trochiſc. de caphur.* Dra. i. *myrrh. elect. aloës lot. cum aq. roſ. Zedoar. macis, garyophyl. nuc. moſch. baccar. lauri, zingib.* an. Dra. j. *croci oriental.* Drach. i. ſem. *oſſ. de C. C.* Drach. ſem. *C. C. vſt. ac loti*, Drach. ii. *diptamn. Cretic. ireos, gentian. ſem. cardui ben. citri* an. Drach. j. *ſp. diaplris. c. moſch. diamarg.* an. Drach. j. *diambr. diamoſch. dulc. el. de gemmis* an. Drach. i. ſem. *theriaca optima, Mithridatij*, vel *diaſcordij Fracaſtor.* an. Vnc. i. *ſyr. acetoſ. citri* Vnc. ij. pulueriſanda pulueriſentur diligenter, deinde cum Theriaca & Mithridatio incorporentur, donec omnia bene vniantur & cum ſyr acetoſ. citri F. Maſſa mediocriter ſolida. Detur Drach. i. ſem cum aq. acetoſ poſt inciſionem venæ, & ſudet ac non dormiat. Puero Drach. ſem. datur. Sed in præſeruatione manè horis 4 ante prandium Scru. i. exhibetur.

Alexiterium D. Stephani Vvilde, Medici Zvviccauienſis.

℞. *rad. Angel. vera, ariſtoloch. vtriuſque vnicornu, gentiana, galanga.* an. Vnc ſem. *cortic. citri, croci, cinamomi, pimpinell.* an. Drach. ij. *ligni aloës, ſerici crudi, diptam. Cretic. tormentill. limatur. auri, margaritar.* an. Drach. i. ſem. *oſſ. de C. C. ſem. acetoſell. boli Armen. prap. terra ſigill. vera, raſur. eboris, doronici, ſantalor. omnium* an. Scru. iiij. *baccarum lauri, abſinth. been alb. & rub. fragment. 5. lap. pretioſ.* an. ℈. ii. *paſſular. mundat.* Vnc. i. *ſacchar. cand.* Vnc ii. *caphur.* Drach. ij. M. F. ſ. a. Electuarium ſolidum.
Idem eſt vſus ſeu vtilitas cum ſuperiore.

Electuarium ſiue hauſtus Iouis barbarè dictus.

℞. *Theriac. opt. Alexand. & el.* Vnc. iii. *rad. tormentill. ſubtiliter pulu.* Vnc. i. M. in modum Electuarij.
Deinde
℞. *vini ter deſtillati* Vnc. iii. *camphor.* Vnc. ſem. in mortario agitentur, & fiat ſeorſim aqua, quæ ſeruetur in vitro. Signetur aqua pro hauſtu Iouis.
Vſus huius electuarij eſt.
℞. *elect. modò deſcripti* Scr. iiij. *vini ſublimati c. camph.* ʒ. i. *aq. ſcabioſ. & acetoſ.* an. Vnc. i. Detur hæc doſis infecto. Quiſquis enim in peſte hanc medicinam vſurpauerit, eamque retinuerit & deſuper ſudauerit, euadet.

Antidotus monachorum.

℞. *diptamn. Cretic. tormentill. ariſtoloch. long.* an. Drach. ii. *Zingib. alb. Zedoar. cinamomi el.* an. Vnc. ſem. *oſſ. de C. C. vnicorn. ligni aloës* an. Drach. i. *camphor.* Vnc. ſem. *ſacchar. cand.* Vnc. i. *Mithridat. Theriac. Vet.* an. Drach. ij. F. cum Syr. acetoſ. citri Electuarium.

Pilula praſeruatiua peſtis & ventris lenitiua Spirenſes.

℞ *Oſſ. de C. C. croci, ſpodij, ſem. ocymi* an. gr. xv. *ligni aloes* gr. xii *boli Armen. prap. cum aq. roſ.* Scr. ß. *camphor. been alb & rub.* an. gr. vij. *fl. bugloſſ.* Drachm. ſem. *garyophyl. cortic. & ſem. citri, Zingib. el. omnium mundatorum* an. Scr. ſem. *ambr. gryſ.* gr. iij. *Hyacinth. granati* an. gr. v. *agaric. el. rhabarb. opt.* an. Drach. i. *ſpica.* gr. v. *aloës* Drach. iij. ſem. & g. iiij. cum *aq. bugloſſ. & ſaluia.* F. Maſſa oblonga, quæ in vmbra exſiccari permittatur.

Pilula alia cuiuſdam excellentis Medici, eiuſdem virtutis.

℞. *fol. ſcordij* Drach. j. ſem. *ſummit. centaur. min. agaric. trochiſc. aloës opt.* an. Drach. i. *ſummit. agerati, ſem. ſantonic. nigell. aniſ. garyophyl.* an. Drach. i. ſem. *C. C. vſt. pra. pulu. ſuccin. albiſſ. ſem. acetoſ.* an. Drach. ſem.
Pulueriſentur omnia per ſe, poſtea aſpergantur ſucco aurantiorum, mixto cum acerrimo aceto vini, & aq. roſarum æquis portionibus & permittantur exſiccari, maceretur ſepties; vltimo addendo *croci* gr. xii. *Moſchi. ambr.* an. gr. x. cum *ſyr. de ſucco aurant.* F. Magdaleon vel maſſa.

Electuarium praſeruatiuum D. Georgij Curionis.

℞. *ſucc. Diptam. ſucci folior. ruta ſylu.* in vere; in æſtate verò ℞. eorum radices exſiccatas, an. Vnc. vi. Deinde.
℞. *Nucleor. ex iuglandib. excortic.* Vnc. iii. *fol. ruta domeſt.* Vnc. iii. *ſalis gemm.* Vnc. i. *ambra* Vnc. ſem. vel ad minus Drach. iii *ficuum ſiccarum* ad pondus omnium, *Theriac. opt.* ſextam partem; *myrr. opt.* Vnc. i. *baccar. lauri* Vnc. ſem. cum melle deſpumato q. ſ. F. Electuarium.

Aliud eiuſdem.

℞. *Nucum recent. iugland.* n° xx. *caricar.* n° xvj. *ruta* Vnc. iii. *ariſtoloch. long.* Vnc. i. *tormentill. diptam. lauri.* an. Vnc. ſem. *ſalis communis* ad quantitatem nucis Gallicæ, *mellis* q. ſ. F. Electuarium.
Sumatur omni manè in quantitate nucis Gallicæ, addendo pro lubitu, *theriac. Andromach.* q. ſ.

Puluis praſtans D. D. Spirenſium probatus & in praſeruatione & curatione.

℞. *Imperat. carlin. phu, enul. ariſtol. rot.* an. Dra. ſem. *pimpin.* Drach. i. *ſem. citri, cordial.* an. Scr. i. *cardui ben.* Scr. i. *ligni aloës, croci, caryophyl. cardamom. macis*, an. Scr. i. *ambr. moſchi*, an. gr. viij. *cinamomi*, Drac. iii. *ariſtoloch. long. zedoar.* an. ℈. i. *gentian.* ℈. ſem. *ſem. meliſſ. maioran. agni caſti*, an. Dra. ſem. *raſur. ebor. C. C. vſt. carabes*, an. Dra. ſem. *vnicornu*, ℈. ij. *tormentill.* Dra. ij. *ſantal. citrin.* Dra. i. ſem. *roſ. rubr.* Dra. ſem. *camphor.* ℈. ſem. *boli Armen. terr. ſigill. ver.* an. Dra. ij. *corall. alb. rub.* an. ℈. i. *limatur. auri, margarit. ſmaragd.* an. Dra. ſem. *ſapphir. Hyacinth. Granat. Rubin.* an. Scrup. ſem. *Sacchar.* q. videbitur.

Conditum Peſtilentiale.

℞. *Conſeru. violar. roſar. borrag. bugloſſ. citri*, an. Vnc. ſem. *ſpec. de gemm. fr. diamoſch. dulc. ſem. citri, acetoſ. verben. gentian.* an. Scrup. ſem. *boli Armeni prap. terr. ſigill.* an. Scrup. iij. *rad. diptamn. tormentil. zedoar. doronic. oſſ. de C. C. Hyacinth. ſapphir. rubin. Granat. margarit. corallior. rub. ſantal. omnium, raſura eboris, ſpodij Vnicornu*, an. gr. vi. *diarrhod. Abbat. diatrag. frig.* an. Drach. ſem. *fol. auri*, n°. iv. *ſyrup. granat. q. ſ.* F. conditum & deauretur.

Confectio in Morſellis D. Sommerfelts.

℞ *gran. iuniper. betonic. cinamomi el. nuc. moſch. macis, caryophyl. Zedoar.* an. Scr. iiij. *ſaluia, menth. ruta,*

cichor. ſerpentar. angelic. ariſtol. long. & rot. enula cam-pan. diptamni, gentian. tormentill. baccar. lauri, an. Drach. ß. *ſantal. amb. croci, doronic. ſem. acetoſ. leui-ſtic. citri, erucæ, oliban. maſtich. terr. ſigill. præp. myrrh. ſpodij, raſur. ebor. oſſ. de C. C. vnicorn. margarit. præp. ſapphir. ſmaragd. corall. rub. ligni aloës* an. Scr. i. *boli armen.* Dra. v. *ſacchar.* q. ſ. diſſoluti in *aq. acetoſ.* q. ſ. *camphor.* Scrup. ſem. F. Confectio in morſulis.

Confectio in Rotulis eiuſdem.

℞. *Santal. vtriuſque, roſar. rub.* an. Scr. ij. *ſem. ace-toſ. citri*, an. Scr. j. *margarit.* Scr. ij. *been alb. & rub. oſſ. de C. C. ſerici combuſt.* an. Scr. j. *ſmaragd. Hya-cinth. Sapphir. vnicorn.* an. Scr. ſem. *ſem. baſilicon. do-ronic.* an. Scr. i. *El. regis, diaborrag.* an. Vnc. ſem. *Sacchar. tabarZet* q. ſ. F. diſſoluto ſaccharo in aq. roſ. confectio in Rotulis.

Sacculi redolentes contra aëris infectionem pro vſu pharmacopolij.

℞. *maioran. baſilic. lauend. roſar.* an. Vnc. ſem. *cor-tic. aurant.* Drach. iij. *meliſſ.* Drach. ij. *ſtyrac. calam, cinamomi, ſantal. citr. Zedoar. macis, caryoph.* an. Drach. i. *ſem. acetoſ. coriand. endiu.* an. Drach. ſem. *camphor.* Scr. ſem. *ſpicæ Celtic.* Drach. ij. *croci* gr. v. M. F. Sacculi quotquot volueris & in duplici ſindone exhibeantur.

Pilulæ præſeruatiuæ peſtis & prauorum humo-rum in corpore eductiuæ D. Sixti Kolbenſchlag.

℞. *aloës ſuccot. lot.* Drach. iij. *myrrh.* Drach. j. ſem. *ambræ* Dra. j. *xyloaloës, oſſ. de C. C. ſerici crudi* an. Scr. ij. *been vtriuſque, tormentill. boli Armen.* an. Dra. i. *valerian. diptam.* an. Dra. ſem. *croci* Dra. ſem. *rhabarb. el.* Drach. j. ſem. *agaric.* Drach. j. *ſpicæ* Scr. j. ſem. *ſa-lis gemm. Zingib.* an. Scr. j. *cortic. citri* Drach. j. *ſchœ-nanth. aſari* an. Scr. j. *Nuc. moſch. caryophyl.* an. Scr. ſem. *myrobalan. chebul. Indor. citrinor*, an. ʒ. ß. *dia-gryd. correct.* Drach. ij. *margaritar. camphor.* an. gr. vi. cum Syr. de acetoſ. citri vel de limonib. F. Maſſa pi-lular. aut cum ſucco acetoſ. vel aq. abſinthij. Doſis eſt, Drach. j.

Pilulæ peſtilentiales D. Sommerfelts.

℞. *myrrh. croci, carab. boli Armen. corall. rubr.* an. Dra. j. *terræ ſigill. præp.* Drac. ij. *diptamn. Zedoar. ſem. acetoſ.* an. Dra. ſem. *camphor.* gr. vi. *aloës lot.* ad pon-dus omnium, F. pilulæ ad magnitudinem peſtilentia-lium cum Syr. acetoſ. citri.

Electuarium liberantis pro pueris.

℞. *ſem. ſanton. bol. Armen.* an. Drach. ij. *ſem. cau-lium, citri*, an. Dra. ſem. *rad. tormentill. enulæ*, an. Scr. ii. *corall. rubr.* Scr. ij *ſmaragd. Hyacinth. Sapphir.* an. Scr. ſem. *raſur. eboris, ſerici crudi, ſem. Plantag.* an. Scr. j. *ſacch. albiſſ.* Vnc. viij. *aq. acetoſ. ſcabioſ. cardui ben.* an. q. ſ. F. confectio in rotulis.

Experimentum præſtans in peſte & omni veneno, ſæpe probatum.

℞. *rad. méu, Olſenichij* an. ℔. j. *angelic.* Vnc. v. *di-ptamn.* Vnc. iij. *tormentill.* Vnc. ij. *pimpinell.* Vnc. i. ß. *Vnicorn. opt.* Dra. vi. *Theriac. veter. opt.* ℥. ij. ſem. *Mi-thridat.* Vnc. j. ſem.

Hæ radices omnes debent eſſe recentes & colligen-dæ circa duo feſta beatæ virginis, quæ collectæ & an-tè mundatæ, poſtea ſubtiliter incidendæ ſunt, tan-dem deſuper fundatur *vini optim.* quod emineat duo-bus vel trib. digitis ſuper præſcripta ingredientia, Stent per diem & noctem in infuſione, tandem di-ſtillentur cautè & reponantur in vitro, & detur patien-ti bonus hauſtus, ieiunet deſuper hor. vi. tandem à ſudore detur ei citonium aſſum ad edendum, poſt hu-ius vſum dentur ei cibi facilis coctionis, & parum.

Contra peſtem mirabile.

℞. *rad. tormentill. chelidon.* an. Vnc. iiij. *ſcabioſ. ru-tæ*, an. M. j. ſem. *aceti vini.* ℔. iiij.

Coquantur per quadrantem horæ & dimittantur infrigidari. Huius decoctionis

℞. Vnc. j. in quâ diſſolue, *Theriac.* Drach. ij. *boli Armen. præp.* ʒ. i. ſe. M.

Hauſtus ſudatiuus optimus.

℞. *Theriac. electiſſ. elect. liberant.* an. Drach. ſem. *Mithridat. Aure. Alexandr. pulu. diptamn. zedoar. terræ ſigill. croci hortenſ.* an. Scr. j. *boli Armen.* Scr. ij. *aq. ſcabioſ. ſambuc. ſolatri* an. Vnc. ſem. *vini ardentis, aceti* an. Vnc. ſem. M.

Alius hauſtus expertus.

℞. *Theriac. el.* Drach. j. *Mithridat.* Scr. j. *elect. de croco* Scr. ſem. gr. v. *ſpec. liberant.* Drach. ſem. *aq. ro-ſar. ſcabioſ. acetoſ.* an. Drach. j. M. Da infecto.

Aqua vitæ ſaluberrima & vtiliſſima in peſtis infectione.

℞. *Zedoar. diptam. alb. gentian. angelic. cardui ben.* an. Vnc. ſem. *ſantal. alb. citrin.* an. Drach. ij. *moſch. opt.* gr. v. *camphor.* Scr. ſem. *Theriac. Mithridat.* an. Drach. vj.

Infundatur in noſtrâ aquâ vitæ: Stent in infuſio-ne per iij. dies, poſtea F. diſtillatio in B. M. Deinde.

℞. *caryophyl. piper. nigri, gran. Paradiſ.* an. Drach. ij. *Nuc. moſch.* Vnc. ſem. *macis*, Vnc. j. *cinamomi, Zin-gib. galang.* an. Vnc. j. *zedoar.* Drach. ſem. *cubebar.* Vnc. ſem.

Infundantur in aquâ vitæ noſtrâ, ſtent in infuſio-ne per dies viij. poſtea diſtillentur ſ. a.

Hauſtus alius.

℞. *aq. bugloſſ.* Vnc. vj. *margarit.* Scr. i. ſem. *raſur. auri Vngar.* Scr. j. *vnicorn. veri*, Scr. ſem. M. F. Potus.

Electuarium peſtis.

℞. *myrrh. croci, oſſ. de* C. C. an. Scr. ij. gr. viii. *diptamn.* Drach. ij. *zingib. albiſſ.* Vnc. ſem. *camphor.* Drach. ij. *zedoar.* Scr. viij. *tormentill.* Drach. j. *The-riac. Mithridat.* an. Vnc. iij. M. cum aq. vitæ F. Ele-ctuarium.

Puluis optimus & expertus à quodam ruſtico contra omnia venena.

℞. *rad. valeriæ.* Vnc. iiij. *vincetox.* Vnc. j. *polypod.* q. Vnc. i. *angelic. ver.* Vnc. j. *vrtic. min.* Vnc. j. *ange-lic. ſylueſtr.* Drach. vj. *alth.* Vnc. ij. *cort. rad. cocco-gnid.* Vnc. i. Hæc ſingula in ollam nouam vitream po-nantur, affundendo aceti vini acerrimi tantum, vt duobus vel tribus digitis ſupereminеat, poſtea coope-riatur olla & perlutetur optimè. Bulliant lentè, deinde per mediam horam ſatis bene refrigerentur. Coletur acetum per pannum & abiiciatur. Radicibus verò ma-ceratis

ceratis & coctis addantur baccæ duodecim vuæ lupinæ, & ad ſingulas baccas dena folia vuæ lupinæ. Exſiccentur hæc omnia ſupra fornacem, pulueriſentur, & per cribrum excutiantur. De hoc puluere tempore peſtis propinetur Dra.i. cum vino albo, aut aceto pro diuerſitate temporis.

Electuarium aliud ſalubre.

℞. Fol. ſcordij Dra.vi. Zedoar. angelic. garyophyl. tormentill. diptamn. vulg. an. Dra.ii. gentian. Dra.i.ſem. croci orient. Dra.i. theriac. veræ Andr. Vnc.i.ß. cum Syr. de ſucco ſcordij, F. Electuarium.

Theriaca cuiuſdam D. Norimberg.

℞. terræ ſigill. tormentill. an. Vnc.i. boli prap. diptamn. zedoar. an. Vnc. ſem. ſmaragd. auri finiſſ. an. Dra. ſem. ſem. citri mund. Dra.i. ambræ Scrup.i. croci Dra.i. F. omnium puluis, qui infundatur in ſyrup. limon. ſiue acetoſ. citri ℔.i.

Stet tribus diebus in infuſione, deinde.

℞. Theriac. opt. mithridat. an. Dra.i.ſem. deinde commiſc. & F. Electuarium.

Hauſtus ſæpe probatus.

℞. Vini diſtillati ſeptim opt. Dra.vi. camphor. Dra.ſem. croci in quantitate mediæ lentis. M. detur infecto poſt venæ ſectionem in aq. acetoſ. aut Borrag.

Electuarium curatiuum nobiliſſimum contra peſtem D. Hupertij.

℞. tormentill. pimpin. angelic. diptam. alb. an. Vnc.ſem. valerian. magiſtrant. morsûs diab. gentian. ſerpentar. an. Dra.ii. ariſtoloc. vtriuſque, chelidon. vngul. caball. plantag. mai. caryophyllat. cort. rad. capp. an. Dra.ii. Zedoar. Dra.iii. Herb. rutæ, verben. veronic. an. Vnc.ſem. ſcabioſ. gran. laur. iuniper. an. Dra.iii. cortic. citri, ſem. citri, acetoſ. an. Dra.ii. ſem. been alb. & rub. doronic. lign. aloës, cinamomi an. ʒ.ii. galang. ʒ.ii.ſem. myrrh. ʒ.iii. raſur. ebor. C.C. vſt. Carabei, an. Drac.ii.ſem. bol. Armen. terr. ſigill. an. Vnc.ſem. ſalis Drach. ii. nucum iugland. ab vtroque cortice mundatar. nº.xl. ficuum pingu. nº.xxx.

Pulueriſanda pulueriſentur, ficus & nuces incidantur. Coquantur demum cum ℔.ſem. mellis deſpumati, inſtar opiatæ. Vltimò add. Theriac. opt. Vnc.ii. Mithrid. Vnc.iiii. M. ſimul.

Infuſio contra peſtem D. Aubuſimi.

℞. Bol. Armen. terr. ſigill. amborum in aq. roſ. & aceto prap. an. Vnc.vi. rad. diptam. alb. pimpinell. tormentill. valerian. zedoar. gentian. an. Vnc.ii. angelic. imperial. Vnc. iiii. fl. veronic. herb. ſcabioſ. cardui ben. an. M.ii.

Herbæ & radices lauentur cum vino alb. deinde incidantur & infundantur in aceto & vini deſtillati an. ℔. vi. Huic infuſioni add. Theriac. veter. lib. i. Doſ. pro ſenioribus Vnc.ii. pro iunioribus Vnc.i.ſem.

Electuarium cuiuſdam Bauarici Medici.

℞. pulu. ſaluificant. Vnc.ſem. ſpec. liberant. lætificant. Raſis an. Drach.i.ß. zedoar. Dra.ii. rad. angelic. Dra.iiii. ſem. cardopat. Dra.ii. camphor. Scr.iii. doronic. Dra.ſem. fol. rutæ Scr.ii.ſem. terr. ſigill prap. ʒ.ii. vnicorn. ʒ.i. oſſ. de C.C. Scr.ii. ſulphur. rub. prap. caryophyl. an. Dra. iii. ſpec. lætif. Gal. ʒ.i. diamarg. aromat. roſat. deſcr. Gab. an. ʒ.i. ſerici vſti Scr.ii. xyloaloes crudi Scr.ii. margarit. praparat. Scr.ii.ſem. fol. auri nº.xxii. manus Chriſti perlat. Vnc.i. elect. de ouo Vnc.ſem. theriac. veter. Vnc.vi. Mithrid. Vnc. ii. Cum Syrupo de ſucco acetoſ. F. Electuarium.

Trochiſci præſtantes & ſingulares tum in præſeruatione, tum in ipſâ peſte ſub linguâ inter ſudandum tenendi.

℞. pimpin. ſcabioſ. tormentill. zedoar. an. ʒ.i.ſem. angelic. ʒ.ii.ſem. raſur. ebor. ʒ.i. ſpec. el. de gemm. diamargar. diamoſch. d. an. ʒ.ß. ſem. rutæ, acetoſ. citri an. Scr.ii. gr.viii. myrrh. elect. ʒ.ii. g.v. alipt. moſch. galliæ moſch. an. Vnc. ſem. Theriac. ʒ.v. Mithrid. Vnc.i. vnicorn. ʒ. vi. Sacchar. tabarz. Vnc.xviii. cum mucilag. Tragacanth. F. Trochiſci, demum inuoluantur in ſpec. liberantis.

Trochiſci redolentes pro fumo in conclaui ipſius ægri.

℞. lign. aloës ladan. an. ʒ.i. Styr. calam. ʒ.ſem. moſch. opt. gr. ii. Sacchar. Vnc. i. ſem. Cum aq. roſ. F. Trochiſci.

Puluis præſeruatiuus & curatiuus peſtis à Doct. Viennenſibus ordinatus.

℞. Hyacinth. ʒ.i. ſmaragd. Rubin. an. ʒ.ii. margarit. ʒ.i.ſem. corall. amb. an. ʒ.iiii. boli Armen. Vnc.i. cryſtall. ʒ.i. lap. hæmat. ʒ.i. diptamn. tormentill. zedoar. angelic. doronic. morſ. diabol. pimpinell. valerian. been vtriuſque, rhabarb. el. an. Vnc.ſem. C.C. vſt. prap. ʒ.iii. raſur. ebor. ſantal. rub. & citr. an. ʒ.i. croci, ʒ. ſem. cinamomi elect. Vnc. ſem. ſerici ʒ.ſem. ſem. acetoſ. portulac. coriand. an. Scr.i. fl. violar. borrag. bugloſſ. nenuph. an. ʒ.i.ſem. roſar. ʒ.ii. camphor. Drach. i. fol. aur. argenti an. num. x. M. F. ſ. a. Puluis.

Electuarium D. Caſtneri.

℞. Conſer. fl. tunic. Vnc.ii. acetoſ. Vnc.i. Theriac. Venet. Vnc.v. Mithridat. Vnc.ii.ſem. rad. Angel. Vnc.ſem. tormentill. ʒ. i.ſem. diptam. ʒ.ii. zedoar. ʒ. iii. boli Armen. prap. ʒ.ii. cardopat. ʒ. i. ſem. fol. rutæ ʒ.i. croci oriental. Scr.i.ſem. camphor. Scr.iii.ſem. ſulphur. rub. prap. Scr.v. vnicorn. Scr. ii. ſem. ſmaragd. ʒ.i. ſem. margar. Scr. ii. ſem. fol. auri nº.xv. ambræ Scr.i.

Cum Syrup. acetoſ. citri & ſucco acetoſ. F. Electuarium.

Aqua Bezoartica multum commendata.

℞. Caryophyll. piper. long. granor. Parad. an. Drach. i. ß. nuc. moſch. ʒ.i. macis, cinamomi, Zingiber. alb. galang. an. Drach.ii. zedoar. Drach.i. ſem. cubebar. ʒ.i. lign. aloes. Scr.ii.ſem. Conquaſſentur omnia & infundantur ſimul in iuſtâ quantitate ſpir. vini rectif. ad iuſtum tempus digeſtionis, poſtea diſtillentur ſ.a. igne primi gr. Deinde.

℞. Zedoar. diptamn. alb. gentian. angelic. montan. cardopat. cardui ben. petaſi. an. Vnc.i. ſantal. alb. citri an. Vnc.ſem. moſch. gr.iii. camphor. Scr.ſem. Theriac. Alexand. Mithridat. opt. an. Vnc.i.ſem.

Contundantur & iterum miſceantur cum prædictâ aq. deſtillatâ, ac digerantur ſimul tempore conueniente. Poſtea iterum diſtillentur & vſui ſeruentur in vaſe idoneo.

Doſ. eſt cochl.i.ſem. diſſol. in aq. acetoſæ aut roſar.

Puluis Bezoarticus pro pauperibus D. Kegleri.

℞. Caſtor. baccar. lauri, an. Vnc.ſem. ariſtol. rot. Drac. ii. gentian. nucis moſch. an. Drach.i. camphor. Scr.i. omnia redigantur in puluerem.

Puluis

Puluis pretioſus tempore peſtis haud contemnendus.

♃. *rad. tormentill. ſerpentar. leuiſtic. corall. alb. turpeth. ſpermatis ceti*, an. Vnc. ſem. *rad. fœnic. cortic. citri*, an. Drach. i. *margarit. granator.* an. Drach. ſem. M.

Ex hoc puluere da Scr.i.mixtum Theriacæ præſtantiſſimæ Dra.i.& acet.vini vel cum aq.ſcabioſæ.

Emplaſtrum mollificatiuum & maturatiuum.

♃. *rad.lilior.alth.valerian,raphani,pirethri,ſem. ſinap.*an.vnc.ſem. *gumm.ammoniac. ſagapen. galban. opopan.*an.Drach.vi.*pulu.ſcabioſ. chamæm.* an.Drach ii. *caricar.ping.* n°.v.*ſucci cepæ aſſatæ* Drach.ii. *ol.ſcorpion.lilior.viſci quern.* an. q. ſ. Gummi diſſoluantur & F.ſ. a. Emplaſtrum,

Emplaſtrum aliud mollificatiuum, maturatiuum & aperitiuum, Doctoris Sturciadis.

♃. *Emplaſtri diachyl.ſimp.* Vnc.iii. *ammoniac. galban.diſſolut.in aceto* Vnc. ii.*ferment.* Vnc.iii. *ſem.ſinap.* Vnc.i.*cappar.aſſatar.*n°.iii.*ficuum pingu.* n°. viii. *vuar. paſſ.ſine arillis* Vnc.i.ſem.

Contundantur, & diſſoluantur ſingula. F. cum ol. roſ.reſinâ & cerâ,in modum Emplaſtri,

Aliud.

♃. *lingu.paſſer.rutæ,ſcabioſ.plantag.cortic. med.ſambuci.ebuli* an.M.i.exprimatur ſuccus,cui adde *butyr.maialis* q.ſ.F.Linimentum.

Topicæ Spirenſia.

♃. *Theriac. Venet.* Drach. i. *ſp. diamoſch. d. ladan.* an. Scr. ſem. Fiat cum modico oleo de ſpicâ linimentum.

Emplaſtrum.

♃.*cap.aſſ.* n°. iii. *ficuum* n°. x. *Theriac el.* Vnc.ſem. *pulu.caſtor.*Drach.i.F.ad formam Emplaſtri.

Linimentum mollificatiuum & aperitiuum.

♃.*Mell.* Vnc.ii. *ſalis communis,alb. Græci* an. Vnc.i. *pulu.gran.iuniper.*Vnc.ſem.F.Linimentum.

Aliud cuiuſdam periti Medici pro bubonibus curandis.

♃. *Cepam, eam repleto ficubus, rutâ & optimâ Theriacâ.* Hanc itaque lino craſſo, vel canabe circumligatam aſſabis; ab aſſatione in mortario contundes, atque calidè buboni impones,idque ſingulis horis renouabis.

Alia familiaria & vſitata Topica medicamenta pro apoſtematibus curandis.

♃. *rutæ viridis, raphani in taleolas diſſecti*, an.M.i. *ſinap.cochl.*i.omnib.contuſis ſeorſim,deinde M.omnia,ex illis impone apoſtemati.

Aliud.

♃. fimum gallin.M. cum albumine oui in formam Emplaſtri, quod applicatum apoſtemati extrahit venenum.

Item ♃. medium corticem ſambuci,tantundem farinæ auenaceæ, coque cum optimo craſſo lacte, ad formam pulmenti,& calidè applicetur,quod citiſſimè maturat apoſtema,vt aperiri poſſit.

Pro Carbunculis & Anthracibus.

♃. Vuam lupinam Germ. *einbeern.* ea habet 4. folia & in medio nigram baccam. Ex iis folium vnum puſtulis applica quater in die, ſemper nouum apponendo.

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM, PRO REPVB. DRESDENSI, Ordinata

A

D. IOHANNE NÆVIO Elect. Saxonic. Medico.

Anno 1566.

Puluis Præſeruans.

♃. *Terræ Armeniacæ Orientalis veræ, & ter ex aq. ſcabioſæ ablutæ,* Vnc.ſem.*rad.Scabioſ.tormentill.valerian. Petaſit.gentianæ,ariſtol.rotund.dictamni noſtratis,Enul. cãpan.Angelic.Briſgoënſis,*an.Dra.xv.*Fol.Dictamni Cretici,ſcordij Cretici,*an.Scr.iii.*cardui bened.* Dra.i. *cinam. interioris opt.acuti ſaporis* Dra.ii.ß.*corticũ mali citri* Dra. ii.*ſeminis eiuſd.excort.*Dra.i.ß. *acetoſ.*Dra.i.*ſancti*,Dra.ß. *cornu Cerui vſti*,Scr.iiii.*ſcobis Eboris*,Dra.ſem.*ramentorum vnicornu veri,ſi haberi poterit*,Drach.ſem. *coral.ambor.prap.*an.Scr.ii. *Margaritar.oriental.prep.* Dra.i. *ſantali lutei, croci Oriental. ſeminis endiuiæ* an. Drach. ſem. *camphor.*Scr.i.*ſuccini albi* Scr.ii. *ligni aloës crudi* Drach. ſem.*oſſium ex corde Cerui* Dra.i.*paſtillorum ex Caphurâ.* Drach.i.

Pulueriſentur ſubtiliſſ. & miſceantur, mixtis adde *Spec.Elect.de gemmis,confectionis cordialis*,an.Scr. ii. *Folior. auri puri ſubtiliſſ. inciſſ.* num. vii. *ſacchar. albiſſ.* Vnc. ii. Singulis bene commixtis fiat puluis. Doſ.p.i.

Rotula Præſeruatiua.

♃. *Spec.pulueris præſcripti* Drach.vi. *Conſeru. Borraginis,Bugloſſi,roſar.*an.Scr.i.*Sacchar.albiſſ.in aq. acetoſæ & parum Vini Rhenani diſſoluti* Vnc.vii. Fiant Placentulæ.

Electuarium Præſeruatiuum.

♃. *Conſeru.Borraginis,Bugloſſ.Viol.Roſar. acetoſ.* an. Vnc.i.*Roſmar.* Drach.vi. *rad. tormentillæ, Dictamni noſtrâtis,Zedoar.elect. Angelicæ Briſgoënſis* an.Dra.i.*oſſis de corde Cerui veri*,Dra.ſem.*Cortic.citri* Scr.ii. *ſeminis mali citri excort.*Dra.ſem. *Terræ Armeniacæ cum aq.acetoſæ ter ablutæ* Dra.ii. *Sigill.Lemnij Turcici* Dra.i. *ſantal.omnium*.an.Scr.ſem. *Croci oriental.* Scr.ſem, *Theriacæ veræ. Andromach.*Vnc.i. *Mithridatij boni* Dra.vi. *aceti roſati cochlearia* vi.*Theriaca cum Mithridat.*in aceto diſſoluatur:deinde addantur pulueres & conſeruæ:& omnia diligenter ſubigantur in mortario ad formam Electuarij: quod folio Auri tegatur.

Sumatur manè magnitudine nucis auellanæ vel per ſe, vel ſex cochlear.aq. ſcabioſæ, aut vini Rhenani, ſed calidè

calidè meliùs, & ſumitur cum vrinâ propriâ. Poteſt etiam parari ſine Theriacâ & Mithridatio.

Sacculus Cordialis Præſeru.

℞. *Flor. Borraginis, Bugloſſi, roſ. rub.* an. M. ſem. *fol. Meliſſ. Baſilic. ſeu ocymi Gariophyll.* an. Vnc. ſem. *Dictamni Cretici* Vnc. ſem. *Cort. citri recent.* Dra. iii. *zedoar. electæ* Dra. ii. *ſantali citrin.* Dra. i. *ligni aloës crudi* Scr. ii. *ſpecier. cord. temperat. confectionis liberantis ſine bolo & aloë,* an. ʒ. i. ß.

Incidantur flores cum foliis & parum conquaſſentur: redigantur & reliqua in puluerem craſſiuſculum, & additis ſpeciebus cum cæteris diligenter mixtis impleatur ſacculus Cordialis ex ſerico rubro factus, & interſuatur.

Linimentum Cordiale.

℞. *Vnguenti de nymphæâ luteâ* Dra. i. ſem. *Theriacæ Andromach. Mithridatij boni* an. Vnc. ſem. *ſucci borraginis defecati* Dra. iii. *olei de mace.* Dra. ſem. *de croco* Dra. ii. *ſpec. cordial. temperat. pro Epithemat.* Dra. i.

Miſceantur omnia diligenter, donec veniant ad formam linimenti.

Pilulæ.

℞. *Aloës roſat.* ʒ. iii. *Rhabarb. electi opt. agarici trochiſcati boni* ana ʒ. i. ſem. *Epithymi Cretici* ʒ. ſem. *Maſſ. pilulár. Ruffi verar.* ʒ. i. *Cornu cerui vſti, rad. Angelicæ* an. Scr. i. *Corallinâ, ſcordij Cretici, fol. dictamni Cretici, zedoar. electæ, rad. tormentill. ſantal. lut.* an. Scr. ſem. *ſchœnantos* gr. iiii.

Puluerиſentur ſingula & cum aq. acetoſæ & modico vini Rhenani fiat maſſa. Ex qua formentur pro qualibet drachmâ, pilulæ 21. Doſ. drach. i. vel ſem.

Pro Infantibus.

℞. *Spec. Elect. de gemm. frig.* Dra. i. ſem *diberantis cum bolo* ʒ. ii. ß. *diarrh. Abbatis* Dra. i. ß. *Corall. rub. prap.* Dra. ſem. *oſſ. ex corde Cerui vel.* Scr. i. *ſeminis ſancti* Dra. i. *rad. Pæoniæ, Granor. eiuſdem excort.* an. Scr. ii. *cinamom. inter. opt.* Vnc. ß. vel Dra. iii.

Puluerиſa puluerиſanda ſubtiliſſimè, adde ſacchari albiſſ. Vnc. ii. F. Puluis.

Pro grauidis Rotulæ.

℞. *Margarit. orient. non perforat.* Dra. ſem. *Lapid. pretioſor. ingredien. El. de gemmis* an. Scr. ſem. *Cornu cerui vſti* an. Scr. ii. *rad. Pæoniæ, grani. eiuſdem excortic.* an. Dra. ſem. *ſpec diamargarit. Auicennæ, confectionis cordialis* an. Dr. i. *ſacch. roſati veteris* Dra. ß. *ſacchari albiſſ. in aq. acetoſæ & roſarum diſſoluti* Vnc. vi. ß. F. Confectio in placentulis.

Electuarium Curatiuum.

℞. *Theriac. veteris Androm.* Vnc. i. *Mithridat. boni, Elect. de ouo* an. Vnc. ſem. *Antidoti de ſanguinib.* Dra. vi. *rad. tormentill. fol. dictamni Cretici, ſcordij Cretici* an. Dra. ß. *rad. dictamni noſtratis* Scr. ii. *terræ Armeniacæ Oriental. ſigilli Lemnij Turcici* an. Scr. iiii. *cornu cerui vſti, ramentor. vnicornu, ſi haberi poterint,* an. ʒ. ſem. *ſeminis acetoſæ, mali citrij excort. ſancti* an. Scr. i. *caphuræ* Dra. ſem.

Puluerиſanda puluerиſentur ſubtiliſſimè, & cum Syr. acetoſitatis citri q. ſ. redigantur ad formam Elect. tegantur folio auri.

N.B. Infantibus hoc Electuarium non detur.

Aqua.

℞. *rad. dictamni noſtrâtis, gentianæ, zedoar. electæ, angelicæ Briſgoënſis, Carlinæ, Imperatoriæ, cardui bened.* an. Vnc. ii.

Incidantur omnia & bene conterantur. Deinde.

℞. *Santalor. luteor. alb.* an. Vnc. ii. *moſchi Alex. opt.* Scr. i. *caphuræ* Scrup. ii. *Theriac. veteris: Mithrid. bon.* an. Vnc. iii.

Puluerиſanda puluerиſentur, & ſimul omnia ponantur in organum vitreum, quibus ſuperfunde ſpiritum vini, ſiue vini deſtillati boni ℔. iiii. ſtent in loco calido duobus diebus; deinde colentur per pannum lineum, colatura vſui ſeruetur. Siquis autem totam compoſitionem per Alembicum, vt vocant, deſtillaret, haberet aquam palato magis gratam.

Sumatur manè cochl. i. cum aq. cardui bened. vel acetoſæ cochl. iii. pro præſeruat.

Infecti ſumant cochl. iii. vel. iiii. & ſudent aliquot horas.

Oleum pro cute & pulſibus & bubonibus.

℞. *ol. tormentill.* lib. i. *laurini, abietis* an. Vnc. vi. *gummi elemi* Vnc. iii. *hederæ* Vnc. ii. ſem. *euphorbij* Vnc. ſem. *olibani, ligni aloës crudi* an. Vnc. ii. *maſtichæ, myrrhæ, aloës, ladani, caſtoréi, ſerapini* an. Vnc. ii. ſem. *galangæ, cinamomi, garyophyllor. nuc. myriſticæ, cubebar. zedoar. elect.* an. Vnc. i. *opopanacis* Vnc. i. *reſinæ pini, picis naualis* an. Vnc. ſem.

Terenda terantur, & in vas vitreum recondantur, & ſtent diebus octo in fimo. Poſtea lento igne deſtillentur, & oleum exiens diligenter colligatur, & vſui ſeruetur.

Si æger ſudore defatigatus fuerit, vtatur ſequenti Confortatiuo.

℞. *Conſ. borrag. bugloſſ.* an. Vnc. i. *roſar. acetoſell.* an. Dra. vi. *Rob de ribes* Vnc. i. *de berberis, de ceraſis* an. Vnc. ſem. *ſem. citri excort.* Dra. ſem. *terræ Armeniacæ Oriental. ſigilli Lemnij,* an. Dra. ſem. *margarit. Oriental. ſplendid. & prap.* Dra. ſem. *caphuræ* gr. vi. *corall. rub.* Scr. i. *oſſis de corde cerui veri* Dra. ß. *ſpecier. elect. de gemm.* Scr. ii. *ſyrupi acetoſit. citri* q. ſ.

Fiat mixtura ad formam Conditi. Sumatur ſæpe magnitudine Caſtaneæ.

Emplaſtrum ad Apoſtemata.

℞. *Fermenti* Vnc. ſem. *raphani* Vnc. i. ſem. *farin. ſem. ſinap.* Dra. i. *cepæ aſſæ* Dra. ii. ſem. *allij aſſi* Drac. i. ſem. *theriacæ* Dra. iii.

Miſceantur omnia in mortario, & F. cataplaſma apoſtemati imponendum ter de die.

Aliud ex Gummatibus.

℞. *Caricar. non rancidar.* Dra. iii. *paſſular. min. exemptis nucleis, gummi Ammoniaci* an. Vnc. ſem. *Bdellij, Serapini* an. Drach. ii. ſem. *ſucci Apij* Vnc. ii. ſem.

Gummata in aceto diſſoluantur: Poſtea in mortario omnia diligenter miſceantur, & fiat Emplaſtrum.

Applicetur calidè, poſt ſex horas renouetur.

MEDI

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM, CONSCRIPTA

A

D. IOH. SCHROTERO,

Profeſſ. Medicinæ in Academia Ienenſ.

Anno 1566.

Puluis præſeruans.

℞. *Zedoar. rad. diptam. alb. gentian. herb. ſcord. cardui ben. acetoſæ*, an. Fiat puluis. Doſ. Dra. i. manè in aq. Cardui bened. vel hyeme in vino albo.

Electuarium de nucibus.

℞. *Nuc. iuglandium* xx. *ficuum pinguium*, xxv. *ariſtol. long. & rotund.* Vnc. i. ß. *dictamn. alb. rad. tormentill. pimpinellæ* an. Drach. ii. ß. *fol. abſinth. rutæ, ſcabioſæ, aſari*, an. Manip. i. *bacc. lauri* Dra. ii. ſem. *cortic. citri, galang. macis* an. Dra. i. *flor. borragin.* ℥. ii. *oſſ. de corde cerui, Myrrh.* an. ℥. i. *mellis opt. deſpumati* menſuram vnam cum dimidiâ. F. L. a. Electuarium, de quo ſumatur quouis manè bolus magnitudine Caſtaneæ.

Morſuli pro ditioribus.

℞. *Cinamomi elect. bol. armen. prap.* an. Vnc. i. *corn. cerui vſti, ſem. citri, limon. acetoſæ* an. ℥. i. ß. *diptamni, tormentillæ, angelicæ ſcabioſæ, cort. rad. borrag. ſantal, omnium* an. Drach. i. *roſar. rub. garyophyl. coriandr. prap. ſem. portulacæ, raſuræ eboris* an. Scr. ii. *ſem. aniſi, marathri, ligni aloës, nucis moſch. ſerici crudi, ſem. iunip. in acet. infuſi, ſem. coti* an. Drach. ſem. *oſſ. de corde cerui, fragment. pretioſ.* an. gr. xv.

Pulueriſatis pulueriſandis omnibus ſubtiliter, cum ſ q. ſacchari optimi diſſoluti in aqua roſ. & acetoſæ. Fiat confectio in morſulis pondere Dra. ii. Doſis n°. i. antequam aëri te exponas.

Electuarium pro infantibus & grauidis.

℞. *Cortic. citri, ſem. citri, coriandri prep. garyophyl.* an. Vnc. ſem. *ſpody, corall. rub. ligni aloës crud. ſem. portulacæ ocymi, ſantal. rub. raſur. eboris, zedoariæ, nucis moſc.* an Dra. i. *ſem. acetoſæ, terræ Lemniæ* an. Dra. iii. *ſerici minutim inciſi, corn. cern. prep.* an. Scr. ii. *cinamom. electi* Vnc. i. *oſſ. de corde cern.* n°. viii. *margarit. prep. fragment. pretioſ.* an. Scr. iiii. *folior. auri fini* num. xxx. *conſeru. borrag. bugloſſ. roſar.* an. Vnc. ii. *ſy. acetoſ. citri* Vnc. iii. *ſacch. albiſſ. q. ſ. diſſol. in aquis Meliſſæ & Bugloſſ.* F. Elect. in formâ opt.

Electuarium pro grauidis pauperibus.

℞. *rad. tormentill. Heleny* an. Drach. vi. *ſem. aniſi, carui* Vnc. i. ſem. Fiat cum melle deſpumato Electuarium.

Rotulæ.

℞. *Terræ Lemniæ veræ, boli Armen.* an. Dra. vi. *rad. tormentill. diptamni, ſantal. rub.* an. Drach. ii ſem. *Zedoar.* Drach. ij. *cort. citri, margar.* an. Drach. i. *raſur. eboris, croci, ſcordij* an. Scr. ii. *fragment. prep. Smaragdi, Hyacinthi, Rubini, Sapphyri, corall. alb. carab.* an. Scr. j. *cornu cerui prep.* Scr. iiii. *fol. aur.* num. x. *ſacchari diſſoluti* in aq. roſ. & ſcabioſ. Fiat confectio in rotulis.

Electuarium.

℞. *Spec. Diatrionſant. conſeru. roſar. borrag. Nymphaea* an. Vnc. ſem. *boli Armeni, terr. Lemn. præpar. Carlin. Zedoar.* an. Drach. ſem. *fragment.* ℨ. *lapid. pretioſ.* an. Scr. i. *Mithridat. opt.* Drac. j. *fol. auri* num. iii.

Cum Syr. acetoſitatis citri. Fiat Electuarium.

Electuarium pretioſum & probatum.

℞. *Tormentill.* Vnc. iii. *cardui bened.* Vnc. iii. ſem. *Carlin.* Vnc. ii. *terr. Lemn. prap. boli Armen. prap.* an. Vnc. i. *caphur.* Drach. ii. *Moſchi, ambr.* an. Scr. ii. *Theriac. elect.* 7. *annor. Mithridat. opt. & rectè diſpenſ.* an. Vnc. iii. ſem. *ſpecier. diamarg. ſecundùm Nicolaum* Dra. ii. ſem. *aq. vit. ex Maluatico deſtill.* q. ſ.

Pulueriſatis omnibus ſubtiliter ponantur in phialâ vitreâ, & ore ipſius bene obturato maneant in infuſione per 24. horas. Poſtea ſuauiter deſtillentur, vſquequò remaneant feces ſiccæ: & aqua ſeruetur. Cui adde *ſacch. albiſſ. & opt.* ℔. i. ſem. *croci* Drach. ii. Bulliant ad ſpiſſitudinem ſyrupi & tunc adde *Zedoar.* Dra. ii. *boli Armen. prap.* Dra. iiii. *terr. ſigillat.* Drach. iii. *Carlin. corn. ceru. iuſto tempore collecti & prepar.* an. Vnc. i. *lap. ſerpentis* an. Scr. i. *Hyacinthi, Sapphyri, Granati* an. Dra. i. *Margarit. Matris perlar.* an. Dra. ii. *Corall. alb. rubr. ſantal. alb. rubr.* an. Dra. i. *cort. citri, oſſis de C. C.* an. Scr. ii. *beën albi, rubr.* an. Dra. i. *fol. auri* num. xxx. *argenti* num. xxxvi. *Syr. acetoſ. citri, de limonib. acetoſell. rob. ribium* an. Vnc. ii. *conſ. roſ. borrag. bugloſſ.* an. Vnc. ii. ſem. M. F. Electuarium.

Elixir vitæ.

℞. *Cinam. opt.* Vnc. i. *Roriſmarin. acetoſell. ſcordij* an. M. ſem. *rad. Angelic. roſ. rubr. ligni aloës* an. Dra. i. *ſantal. citrin.* Drach. ſem. *maceris, cardamomi vtriuſque, garyophyl. medul. ſem. cardui bened. oxalidis, citri* an. Scr. i. *moſchi* gr. viii. *Aq. vit. ex vino ter deſtillat.* Vnc. xxii.

Per xv. dies quotidie quinquies agitando in vitro obturato repoſita maneant, poſtea colentur, adde *Syr. de cortic. citri, Mis. cotoneor.* an. Vnc. ii. ſem. Miſce.

Pilulæ.

℞. *Aloës elect.* Dra. ii. *myrrh. croci* an. Dra. ſem. *rhabarb. elect. Agarici trochiſcati* an. gr. xiiii. *caphur.* gr. xvi. *roſ. rubr. ſantal. omn. corall. rub.* an. gr. iiii. *zedoar. tormentill. diptamni, gentian.* an. Scr. ſem. Cum Syrupo acetoſitatis Citri Fiat maſſa pilularum.

Pilulæ magis laxantes.

℞. *Aloës hepatic.* Dra. vi. *myrrh.* Dra. iii. *croci* Dra. i. *rhabarb.* Dra. ii. *agaric.* Dra. i. ſem. *garyophyl. ſpic.* an. Scr. ſem. *cortic. citri* Dra. i. *tormentill.* Dra. ſem. *ſem. citri* Dra. i. ſem. *ſantal. rubr.* Dra. i. *terr. Lemn. prap.* Scr. ii. *caphur.* gr. iii. Cum Syrupo acetoſitatis Citri Fiat maſſa.

Pilulæ Hyemales.

℞. *Aloës ſuccotrin. Agarici trochiſcati*, an. Dra. iii. ſem. *rhabarb. elect.* Dra. ii. ſem. *myrob. chebul.* Scr. ii. *zingib. cinamomi, garyophyl.* an. Dra. ſem. *roſ. rub. corall. vtriuſque* an. Scr. i. *ſem. Citri, myrrhæ, croci* an. Scr. ſem. *rad. Pæoniæ, ſem. eiuſd. Zedoar. diptam. alb. pentaphyll. gentian.* an. gr. vii. Cum *Syr. de corticib. Citri* Fiat maſſa.

V *Puluis.*

Puluis.

℞. *Medull.corn.ceru. Monocerotis* an.Dra.i. *doronici, Zedoar.*an.Dra.ſem.Miſce F.Puluis.

Trochiſci ſublinguales.

℞. *Mithridatij opt. Elect. de ouo* an.Dra.ii.*rad.angelic.*Dra.i.ſem. *ligni aloes,maceris* an. Drach.i. *corticis citri,Iréos,* an. Dra. ſem. *Alipt.moſchat. Gall.moſchat.roſ. rubr.* an. Scr.ii. *ſacch. opt.* Drach. vi. Cum mucilagine Tragacanthi infuſi in aquâ roſ.& angelicæ, Fiant Trochiſci. æſtate addantur *bolus Armenus,flores Nymphéa, Violar.*

Vnguentum pro illis, qui infectos viſitant, quo inungenda nares bis vel ter quotidie item cor.

℞. *Vini Maluatici,ol. Hypericonis* an.lib.ſem. *Scorpion.roſ.*an. Vnc. iii.*ſpic. Aceti de vino* an.Vnc.ii.*ſucc. Meliſſ.Borrag.acetoſ.abrotan.roſar.* an.Vnc.i. *Pulu.chamadryos,ſalu.roſar.meliſſ. cardui bened.* an. M. ſem. *rut. verben.menth.florum Hyperic.* an.p.i. *diptamn.albi.gentian. Ariſtoloch.rotund.aloës, myrrh.* an. Dra.i.ß. *ladani, ſtyrac calamit.benZoi* an.Dra.ii.*ſpic.*Dra.ſem.

Bulliant ad conſumptionem humiditatis completam,deinde adde ceræ nouæ parum.

Fiat linimentum,cui,quando ab igne aufertur, adde *ſpecier.cordial.temperat.ſantal. rubr.* an.Drach ii. *Gallia moſch.vera* Drach. i.ſem. *myrrha, aloës, ladani, ſtyracis calam.* an.Scr.iiii. *croci caphura, zedoar. diptamni albi, cardui benedicti, chamadryos, iréos, gentiana* an. Dra.i. Miſce Fiat ſ.a. vnguentum.

Ab infectis ad alios regredientes vtantur hoc puluere ſuffumigatorio.

℞. *Bacc.iunip.*Vnc.iii. *Myrrh.aloës* an.Vnc.i.*ſuccini, ſant.alb.*an.Vnc.ſem.*thuris,ſtyracis calamit.ladani,thymiamatis* an. Drach.ii. Fiat ex omnibus puluis craſſiuſculus.

Curatio infectorum.

Puluis alexiterius pro robuſtis.

℞. *Gentian.diptam.alb.torment.*an.Scr.i.*cardopat.terr. ſigillata Turcica aquâ acetoſ.lota,ſantali rubr. cornu cerui vsti,Zedoar.corall.rubr.prap.*an.Scr.dimid.*camphor.*gr.i. ſem. F. Puluis. Detur in Vnciis tribus aquæ Scabioſæ addendo Scrup. vnum Mithridat. vel Theriacæ optimæ.

Alius.

℞. *Diptamn. alb. tormentill. gentian. Cardopat. zedoar. ſcordij, rad. Cardui bened. thapſi barbati* an. Scr.i.

Sumatur in aceto vini, tempore æſtiuo; in vino,hyberno tempore.

Si addere volueris Theriacam, minorem pulueris doſim aſſumas.

Alius.

℞. *ſpec. cordial.* Drach. ii. *carnu cerui raſi iuſto tempore collecti* Drach. i. *myrrh. rubr. ſem. ſantonic.* an. Drach. ſem. Fiat Puluis ſubtil. Detur in aceto vini calido.

Aqua Mithridatica.

℞. *diptamn.alb.*℔.i.*rad tormentill.pent.iphyl.* an.lib. ſem.*zedoar.ſcordij,rut.* an.Vnc.iii.ſem.*cardui ben.carlina,valerian.*an.Vnc.ii. *rad.pœon.ſem.eiuſdem* an.Vnc.ii. *aq.nucum* lib.viii.*chamedr. roſar. ſcabioſ. chamepit.* an. lib.i. *ſucci ſcabioſ. angelic. chelidon. galeg.* an. lib. i. ſem.

Contuſas radices cum aquis & ſuccis macera ſuper cineribus calidis per 24.hor. poſtea adde *vini granator.* lib.i.ſem. *Mithridat.*opt.*conſeru.acetoſell.* an.lib.i.*roſar. borrag. bugloſſ. citrangul.* an. Vnc.iiii. *Spec. diamargarit. fr.* Vnc. i. *El. de gemm.* Vnc. ſem. *diamoſch. d.* Drach. ii. F. arte per vitrum diſtillatio ſummâ cum diligentiâ.

Aqua theriacalis.

℞. *Theriac.Androm.rectè diſpenſ.pentaphyll. cum toto* an.lib.ſem. *conſer.acetoſ.citri,acetoſell.roſar. bugloſſ. borrag.*an.Vnc.iiii.*rad. diptamn.alb. valerian, angelic. cardui ben.morſiu diabol.* an.Vnc.iii. *galang.ſerpentar.pimpinell,tormentill.pœonia,*an.Vnc.i.ſem. *Cort.citri,ſem.citri ramentor.C.C. ſem.pœon.* an.Vnc.i. *boli Armen. terr. Lemnia.legit.* an.Vnc.ß. *ſantal.omnium, Margarit. fragment.lap. pretioſ. prap. in ſucco limon. ſpec. diambr.* an. Drach.iii.*caphur.*Dra.i. *Moſch.*Dra.ſem.*vini ter deſtillati ex vino optimo* lib.vi.*aq.nucum* lib.iiii. *angelic.* lib.iii. *ſuc.ſcabioſ.rut.verben.pentaphyll.*lib.i.ß.

Hæc craſſo modo contuſo infundantur ſimul, exceptâ Theriacâ & conſeruis per dies 2.naturales,& poſtea F.arte deſtillatio per vitrum.

Aqua alia Deſtillata.

℞. *Theriaca Andromach.*Vnc.i.ß.*pentaphyl.cum toto, ſem. Pœonia* an.Vnc.i. *rad. ſigill. Salomonis, Helenij, tormentill. Pimpinell. Angelic. Oſtrutij,cornu cerui.vngul.alcis iuſto tempore collect.terra Lemnia ver.ſem. Eruca. Garyophyllor.*an.Vnc.ſem.*ſem.citri,cinamomi,ligni aloës* an. Dra.i.*Margarit.cum ſucco.limon. prap. ſantali vtriuſque* an.Scr.i. *Moſchi.*Scr.ſem.

Pulueriſatis omnibus ſubtiliter infundantur per 24. horas in lib.vi.aut ſ.q. aquæ vitæ ter de vino opt.deſtillatæ & poſtmodum fiat arte deſtillatio.

Alia.

Infuſio vel Deſtillatio.

℞. *Succi Galeg.* lib. ß. *aut eius loco, ſucci Pentaphylli* lib.ſem. *Theriaca Andromachi, Mithridatij opt.* an. Vnc. iii. *Imperatoria, Carlina, zedoar. diptamni albi. Angelica, Gentiana, Card.ben.*an.Vnc.ii. *Pentaphylli cum toto* Vnc. i.ſem.*ſem. Pœonia* Vnc.i. *ſpecier.elect. latitia Galeno adſcript. Diamargarit.frigid.* ana.Vnc.ſem. *Caphur.* Scr.ii. *Moſchi* Scr.i.*fol.auri* num.xv.

Terenda conterantur, & fiat vel infuſio vel deſtillatio in ix.libris Vini ter deſtillati.

Puluis.

℞. *Sacch.candi* ʒ.i. *Zinzib.alb.* Scr.ii. *Caphur.* Scr.i.

Detur calidè in vnciis tribus aq. ſcabioſæ, vel angelicæ.

Electuarium Curatiuum.

℞. *Theriac.Andromach.*Vnc.i.*Mithridat.elect.* Vnc. ſem.*ſcordij,galega* an.ʒ.vi. *tormentil.zedoar.diptam.alb. Verben.* an.ʒ.iii. *Angelic. Carlin. Gentiana* an.ʒ. ii. *terr. Lemn.prap.*an.ʒ.i.ß.*Caphura* ʒ.ii.*ſpec. Diamarg.* Scr.ii. *Diamoſchi dulcis* ʒ.ß.Cum ſyr.de ſcordio fiat Electuar.

Potio

Potio pro Grauidis.

℞. *Sem. Pæoniæ mariæ* num. xv. pulueriſentur. & coquantur in *vnc.* iii. *aq. Meliſſ.* vnicâ ebullitione, poſteà addatur. *Pulu.Card.bened.zedoar.Tormentill.* an. Scr. ii. *Aceti de vino* Scr.i. Miſce Fiat potio. Hyeme pro aceto ſumatur vinum.

Ad Bubones & Apoſtemata Emplaſtrum attractiuum.

℞. *Ammoniaci, Euphorbij, Caſtorei, Opponacis, Galbani* an. Vnc. ß. Diſſolutis in *vino adde, ſem. Erucæ, ſinapis, Raphani* an. Vnc. ß. *ſquillæ* Vnc. i. *Facum ol.lini.* Vnc.ſem. *ſtyr. calam* Drach. ii. *Cantharid.* num. xij. *Ceræ & ol.lini & vini ſublimati* q. ſ. Fiat. Emplaſtrum.

Emplaſtrum de Fuligine Camini Iacobi Riccij.

℞. *Theriac.opt. Mithridat.* an. Vnc.ß. *Fermẽti, Terebinthinæ* an. Vnc. ii. *Mellis roſ.* Vnc. i. ſem. *Butyri recentis* Vnc.i. *ſalis communis* Vnc. i. *Fuliginis camini* Vnc. ii. ß. *ſaponis ſaracenici* Vnc.iii. *Croci*, Drach.iij. *Vitell. ouorum quatuor.* Piſtentur. omnia. & fiat Emplaſtrum.

MEDICAMENTA IOH. GVINTERII ANDERNACI.

Anno. 1566.

Antidotum ad Peſtilentiam.

℞. *Fol.abſinth. Cnici agreſtis ſeu Cardui bened. chamædryos, chamæpytios* an. M.ß. *ſiue* Vnc.i. *Flor. Betonicæ altilis, Bugloſſi, Scabioſæ, Cyrſij ſeu Borraginis* an. P. i. *ſemin. citri, Acetoſæ, Portulacæ, Petroſelini, Coriand. prap.* an. Drach. ß. *ſemin. aniſi, fœnicul. ammeos*, an. Scr. ii. *Bacc. iunip.* Drach. i. *Garyophyll.* Scr. iiii. *Corticis citri, aurant.* an. Drach. i. ſem. *ligni aloës ſ. agalochi. ſantalor. omn.* an. Drach.i. *cinamom. electi.* Drach. iii. *galangæ.* Drach.i.ſem. *rad. Pimpinell. Dictam. alb. Zedoar. tormentill. Angelicæ, Imperatoriæ, Carlinæ, Iridis Illyricæ ſ. Florentinæ Rhabarb. Centaurei, Rhapontic. Gentian.* an. Drach.i. *Myrrh. elect. & odora, Thuris* an. Scr. ii. *Stybeos prap.* Scr. ii. ſem. *Croci* Scr.ii. ſem. *boli Armeni veri* Drach. i. *Terræ ſigillat.* Drach. i. *Succini. alb.* Scrup. iii. ſem. *Vnicornus, Oſſ. de corde Cerui* an. Dra. ſem. *Spec. Elect. de gemmis, Diarhodon, Lætificantis Galeni. Liberantis* an. Scr. i. *Hyacinthi, ſapphir. ſmaragdi, Corall. rubr.* an. Scr. ſem. *Ambr. Moſch.* an. gr. viii. *ſucci Berberor. mali punici, citri acidi, abſinthij* an. Vnc. i. *ſacch.Penid.* Vnc.i. *candi* Drach. i. *albiſſ.* q. ſ.
Fiat mixtura inſtar antidoti ſeu Opiatæ.

Teſſellæ.

℞. *Radic. Gentian. Angelicæ. zedoar. Helenij, Pimpinell. Tormentill. Iridis Florentin.* an. Drach. ii. *Semin. citri. Oxalidis, Cichorij, aniſi* an. Drach. ſem. *Baccar. iunip.* Dra.i. *Glycyrrh.* Drach.i.ſem. *Corticum mali aurant* Scr.ii. *Cinamomi elect.* Drach. iii. *ſantali rubr.* Drach. i. *Agallochi ſeu ligni aloës* Drac.ß. *Ramenti eboris, Oſſis de corde Cerui* an. Scr.i. *Croci, ambræ* an.Scr. i. *Conſerua acetoſell. bugloſſ.* an. Drach.ii. *roſarum* Vnc.ſem.
Cum *Saccharo & aqua ſcabioſa* fingantur tabellæ pendentes drach.ſemiſſem. Sumantur manè & veſperi duabus horis ante cibum.

Tragema.

℞. *Spec. Diamargar. Aromatici roſati Gabrielis* an. Drach. i. ſem. *rad. Angelicæ, zedoar.* an. Dra. i. *ſeminis citri, Oxalidis* an. Scr. ii. *Cortic. citri, ramenti eboris* an. Scr.i. *Moſchi, Ambr.* an. Scr.ß. *ſacchari roſ. tabulati* Vnc. vij. Miſceantur & fiat puluis.

Aliud.

℞. *Rad tormentill. Diptamni* an. Drach.i. *ſeminis acetoſæ, Citri* an. Drach.i.ſem. *Zinzib. albi, cinamomi, Croci, Santali albi, rubri* an. Scr. ſem. *bol. Armeni, Terr. ſigillat.* an. Scr. iiii. Fiat. Puluis.

Electuarium liquidum.

℞. *Conſeru. roſar. Bugloſſ. borraginis, Violarum* an. Vnc. i. *ſpecierum Diarhodon. liberantis* an. Drach. ii. *ſantali rubri, xyloaloë, Corall. rub.* an. Drach.ſem. *ſacch. candi, Manus Chriſti* an. Vnc.i.
Miſceantur cum ſyrupo ex corticibus citri ad electuarij liquidi formam.

Pilul.

℞. *Cinamomi electi, Garyoph, ligni aloës, Myrrhæ, Croci, Galang. Macis, Nucis moſch. Cardamomi, alipt. Moſchat. Styracis calamit. Zinziberis, zedoar.* an Scr.i. *aloës Hepatic.* Drach. i. *agaric.* Scr.ii. *Rhabarb.* Drac.vj.
Omnia probè trita redigantur ex vino Maluatico in maſſam, & fiant pilulæ.

Aqua contra Peſtem.

℞. *Rad. Angelic. Perſonat. maioris* an. ℔.ſem. *Corticis medij fraxini* M. ii. *Cinamomi* Vnc. ii.
Macerentur per dies & noctes deinde: diſtillentur in balneo Mariæ celeriter: poſtea iterum paulatim deſtillentur.

Alia.

℞. *Imperatoriæ, Angelic. Carlin. valerian. tormentill. zedoar. Iridis, Pimpinell. Enul. campan. Dictamni* an. Vnc. ſem. *Cinamomi* Vnc. i. ſem. *fol. ſalu. Rutæ, agrimon. Cardui bened. Betonic. ſcabioſ. acidul.* an M.ſem.
Omnia minutim inciſa macerentur in vino generoſo per per biduum, deinde inferueſcant ad ignem in fictili vaſe vitreato bene operto, lutóque obducto, ad horam vnam: poſtea per linteum pannum ſenſim colentur, & deſtillentur.

Trochiſci pro fumo.

℞. *Laſerpitij ſeu aſa dulcis, Styrac calamit.* an Dra. ii. *ligni aloës* Drac. iii. *radic. ireos* Drac. i.ſem. *Moſchi* gr. v. *ſacch.* Drach.iii. Ex aquâ roſaceâ fiant Trochiſci.

Aqua odorata ad veſtes.

℞. *Iridis Florentin. zedoar. ſpic. nard.* an. Vnc. ii. *Maſtichis, Cinamomi, Nucis Moſch. Garyophyl* an. Vnc. ſem. *Baccar. iuniperi* Drach.iii. *Been, Ambr Moſchi* an. Scr. ſem.
Omnia ex vino Maluatico ex Gallia Narbonenſi, aut Alſatiâ macerentur dies decem aut viginti, poſtea in duplici vaſe deſtillentur.

Puluis odoratus ad veſtes.

℞. *Roſar. rubr. Violar.* an Vnc. iii. *Corticis citri, Myrtorum, Xyloaloës, ſantali citrini* an. Vnc.i. *Camphor, Ambr.* an. Scr. ſem. *Been, Moſchi* an. gr.v. F. Puluis, Qui aquâ roſarum mixtus veſtibus aſpergatur

Alia Aqua odorifera.

℞. *aq. roſ.* lb. iiii. *aceti generoſi* lb. i. *roſar. rubr.* M. i. ſem. *ſantal. omnium* an. Drach. i. *Camphor.* Drach. ſem. *Moſchi* gr. vii. *Specier. Diamb. Ireos* an. Vnc. i.

Omnia in mortario terantur, exceptis ſpeciebus Diambræ, moſcho & camphora, ac diſſolutis in aquâ roſaceâ adduntur ſpecies & moſchus: impoſito alembico cœco digeruntur per dies nouem in ſtercore equino, poſtea deſtillantur.

Curatio.

Aqua Sudatoria.

℞. *Pimpinell. Tormentill. Diptamni albi, ſerpentariæ, gentian. zedoar. galang.* an. Vnc. ſem. *Piperis longi, Garyophyllor. Macis* an. Drach. j. *Theriac. Venet. boli Armeni, terr. Sigill.* an. Drach. ij. Macerentur per duos dies in vino generoſo muſcatellino & deſtillentur. Doſis Vnc. iij. calidè.

Alia.

℞. *Radicum Angelic. Pimpinell. Galang.* an. Vnc. ſem. *Thuris, Myrrhæ, aloës*, an. Drach. i. *Macis* Drach. ſem. *Theriac. Venet.* Drach. ii. ſem.

Ex aquæ fumariæ, Teucrij & Cardui benedicti, ſingulorum vnciis quatuor, vini ſelibrâ deſtillentur. Sumantur vnciæ tres cum Theriacæ vel electuarij de ouo drachmæ ſemiſſe.

Pro Pauperibus.

℞. *rad. angelic. galang. ligni Guajaci, Cinamomi, Bacc. iunip.* an. Drach. i. Coquantur in menſurâ dimidiâ vini albi optimi vſque ad tertias. Dentur vnciæ tres, & ſudet.

Vel.

℞. *Vincetoxici* Vnc. i. ſem. *Fumar.* Vnc. i. ſem. *Rut.* Drach. vj. *Bacc. iunip.* Vnc. ſem.

Coquantur omnia in duab. menſuris aceti generoſi ad dimidiæ partis conſumptionem, & ſine refrigeſcere, poſtea cola. Dentur vnciæ ii. vel iij. calidæ.

Ad Apoſtemata Cataplaſmata.

℞. *Vitell. ouor.* q. v. *Salis, Mellis, farin. hord.* an. q. pl. F. Cataplaſma.

Vel.

℞. *Lil. alb. el. cap. aſſat.* q. v. *malu. & biſmalu. contuſar.* an. part. æq. *Fermentum nucis iugland. magnitudine.* Fiat Cataplaſma, quod calidè applicetur.

Ruptorium mirabile.

℞. *Vitr. ad rubedin. calcin.* lib. ij. *Salis Vrin.* Vnc. i. ſem. *ſulphuris.* Vnc. i. ſem.

Fiat puluis ſubtil. qui trajiciatur per cribrum. Poſtea injiciatur retortæ vitreatæ benè lutatæ cum Recipiente appoſito, & oleum deſtilla, quod per inclinationem à Phlegmate ſepara. Hoc oleo illinę lignum mucronatum & circulum circa apoſtema eodem finge, tunc ſponte excidet.

MEDICAMENTA PRO REPVB. TORGENSI,

ordinata à D. Ioh. Kentmanno,

Anno 1568.

Electuarium pro familia.

℞. *Fol. acetoſ. contuſ.* Vnc. i. *rad. Tormentill.* Vnc. ſem. *angelic. Valerian. Diptamn. Pimpinell.* an. Drach. ii. *Bacc. iunip. recent.* M. ij.

Contuſa omnia cum ſucco acetoſæ vel aceto roſac. miſceantur in formam Electuarij. De quo ſumatur manè & veſperi inſtar caſtaneæ boli forma.

Aliud.

℞. *Nucleor. nucum iugland.* Vnc. ij. *ficuum octauam libr. partem, fol. rut.* Vnc. j. *Bacc. iuniperi quartam lib. partem. lauri* Drach. x. *zedoar. ariſtoloch. rotund. valerian. rad. Helenij* an. Drach. ii. *ſalis* Drach. ſem.

Contrita cum aceto miſceantur ad conſiſtentiam Electuarij, de quo ſumito tantum, quantum de priori.

Puluis pro ſanis & infectis.

℞. *Seminis citri excortic. plantag. acetoſ.* an. Drach. ſem. *fol. ſcord.* Drach. ii. *ſcabioſ.* Drach. ſem. *acetoſ.* Drach. i. *Cortic. citri* Drach. ſem. *Cinamomi interioris opt. & acutiſſ. ſaporis* Drach. iii. *rad. Tormentill.* Drach. ii. *ſerpentar. Pimpinell. valerian. angelic. Zedoar. dictamni* an. Drach. j. *boli Armeni prep.* Drach. i. *cornu Cerui vſti, Corall. rubr. Margarit. puriſſ.* an. Drach. ſem. *Croci Orientalis* Scrup. i. Puluериſentur ſingula ſubtiliſſimè & miſceantur. Doſis huius drach. ſem.

Poſſunt etiam de hoc puluere Morſuli aut rotulæ confici, accipiendo huius pulueris Drach. iiii. add. ſacch. alb. Vnc. ſex diſſoluti in aq. roſ.

Electuarium.

Ex Præcedenti puluere, pro ſanis itidem ab infectis.

℞. *Pulu. præſcript.* Vnc. iij. ſem. *Mitridat. opt.* Vnc. i. *Theriac. veteris* Vnc. j. ſem. *Camph.* Scr. ſem.

Miſceantur & cum *ſyrupo de ſucco acetoſ.* q. ſ. redigantur ad formam Electuarij. Doſis Scr. i.

Trochiſci.

℞. *Electuarij præſcript.* Vnc. j. ſem. *Alipt. moſch.* Drach. i. *gall. moſch.* gr. iij. *ſacchari albiſſ.* Drach. iii. *Camphor.* gr. ij. Cum mucilagine tragacanthæ fiant paſtilli inſtar Bechicorum, inuoluantur ſpeciebus liberantis.

Electuarium aliud.

℞. *Conſeru. roſar. Borraginis, violarum, acetoſ.* an. Vnc. ſem. *Folior. Scordij, Rut.* an. Drach. ii. *Amygd.* Vnc. ſem. *Ficuum* num. iij. *Cortic. citri* Drach. vj. *Cinamomi interioris acutiſſ. ſapor.* Drach. i. ſem. *rad. zedoar.* Scr. j. ſem. *dictamn. iréos, angelic. pimpinell. enul. camp.* an. Drach. ſem. *tormentill.* Drach. ii. *tunic.* Scr. ii. *raſur. eboris, cornu cerui vſti*, an. Drach. ſem. *conf. liberantis cum bolo*, Vnc. j. *ſpec. cordialium de gemmis Meſuæ* an. Vnc. ſem. Incorporentur omnia cum *Syrupo acetoſitatis citri & aceto roſarum* an. q. ſ. Fiat electuarium ad formam opiat. Doſis Drach. ſem. ieiuno ſtomacho.

Pomum

Pomum ambræ hyberno tempore vſurpandum.

℞. *ſpic. nardi*, Scr. i. *roſ. rubr. ſem. baſiliconis*, *nucis moſch.* an. Scr. ſem. *garyoph.* Scr. i. *cinamomi*, *ligni aloës*, *ſantali citrini*, *thuris alb.* an. Scr. ii. *ſtyracis calamit.* Drach. i. ſem. *ſuccini albi*, Scr. i. *aſa dulcis*, Drach. i. ſem. *ladani puriſſimi*, Drach. i. Cum aquâ roſarum Fiat pomum ambræ, deinde addatur ambræ & moſchi ana q. ſ.

Aliud quouis tempore conueniens.

℞. *flor. Lauendul.* gr. xv. *roſ. maioran.* an. Scrup. i. *Roriſmarini*, gr. xv. *nucis moſch. corticum citri* an. Scr. i. *cinamomi interioris* Drach. i. ſem. *ligni aloës*, Drach. ß. *ſantal. citr.* Drach. i. *ladani puriſſ.* Drach. j. ſem. *ſtyrac. calamit.* Vnc. ſem. *Galliæ moſch. vulgaris*, *Alipt. moſchat.* an. Drach. ſem. *ſpecierum diamoſchi dulcis*, *diambr.* an. Scr. i. Miſceantur cum aqua roſarum, in qua diſſolutum fuerit tragacanthum, deinde bene incorporentur, Fiat maſſa pomi ambræ, cui adde. *Aſa dulcis*, Vnc. i. ſem. *ſtyrac. liquid.* Drach. ii. Miſce.

Pomum ambræ æſtiuum.

℞. *flor. nymph. violar.* an. Scrup. ſem. *roſar.* Scr. i. *corticum citri*, *radic. iridis Illyric. ſantali citrini*, an. Drach. i. *Galliæ moſchat.* Scr. i. ſem. *camphor.* gr. ij. *ambr.* gran. iij. Miſc. & cum Tragacanth. in aqua roſ. Fiat pomum ambræ.

Curatio.

Electuarium probatum.

℞. *Raſur. vnicornu*, *oſſis de corde cerui*, an. Vnc. ſem. *camph.* Vnc. i. *dictamni Cretici*, *radicis tormentill.* an. Drach. i. ſem. *Zedoar.* Vnc. ij. *ſacchar. cand.* Vnc. j. ß. *Theriac. ver. ac bon.* Vnc. vj. *Syrupi acetoſ. citri* q. ſ. Miſcendo fiat Electuarium.

Potio confortans cor & reliqua viſcera, ſimúlque à veneno præſeruans.

℞. *Flor. borrag. bugloſſ.* an. pug. iij. *fol. acetoſ. flor. roſ. rubr. violarum*, *cichor. endiu. ſylueſtr.* an. M. j. *ſem. citri*, *acetoſ.* an. Drach. ij. *rad. Valerian. tormentill.* an. Vnc. ſem. *beën albi*, *rub.* an. Drach. i. *ſantal. alb. rubr. ſerici crudi*, *oſſis de corde cerui* an. Scr. i. *trochiſc. de camphor.* Drach. ſem. Coquantur ſ. a. in ſ. q. aquæ fontis puræ ad caſum tertiæ partis, ſtent in infuſione per 12. horas. Fiat expreſſio fortiſſ. coletur. Colaturæ ℞. lib. 1. ſem. In quâ diſſolue, *Syrupi acetoſit. citri. ſucci limonum*, *Pomor. dulcium* an. Vnc. i. ſem. *vini granatorum* Vnc. iij. Miſc. Fiat Potio. Dentur Vnc. ii. vel iij. manè.

Aliud confortans.

℞. *Conſeru. borragin. bugloſſ. violar. roſar. acetoſ.* an. Drach. iij. *citri conditi* Vnc. ſem. *rob de berberis* Drach. vj. *ſpecier. cordialium temperat. diamoſchi*, *Electuar. de gemmis*, *diamarg. frig. diatrionſantal.* an. Scr. ſem. *Syrupi acetoſitatis citri* q. ſ. Fiat conditum.

Puluis poſt ſudorem alternis diebus exhibendus.

℞. *Fol. ſcordij* Vnc. ſem. *dictam. Cretici* Drach. i. *ſeminis citri* Drach. ſem. *acetoſ. endiu. portulac.* an. Scr. i. *corian. prep.* Drach. i. *macis* Scr. i. *cinam. electi* Drach. ii. *ſpic.* gr. iiij. *radic. angelic. rhapontic.* an. Drach. ſem. *tormentill. diptamni* an. Drach. j. *rhabarb. electi* Drach. ſem. *beën alb. rub.* an. Drach. ſem. *ſericicombuſti*, *oſſis de corde cerui*, *ſpodij* an. Scr. i. *limatur. eboris* Drach. ſem. *ligni aloës* Scr. i. *ſantali citrini*, *margar. ſplend.* an. Drach. ſem. *carabes* Scr. i. *boli Armen.* Drach. iij. *terr. ſigillat.* Drach. ſem. *fol. auri* n°. vii. *ambr.* gr. ij. *moſchi.* gran. j. *fragment. Sapphiri*, *ſmaragdi*, *Hyacinthi*, *Granati*, ana. gran. v. Miſc. F. puluis. Quo etiam ſani vti poſſunt cum buccea panis aceto madefactâ.

Ad bubones & apoſtemata Emplaſtrum.

℞. *Cap. allium*, *althéam*, ana part. æq. minutim inciſa coque in aquâ fontanâ purâ ad mollitiem pulmenti inſtar, adde. *fœnugræci pulueriſati*, *adip. porcin. veteris* parum. Omnia rurſus calefiant, & piſtillo ligneo ſubigantur, vt fiat ſ. a. Emplaſtrum.

Aliud Emplaſtrum maturatiuum.

℞. *Fol. ſambuc.* Manipul. j. *fimi columbini*, *ſem. ſinap.* an. Manip. j. *Theriac. vet. opt.* Vnc. i. Fiat cum vrinâ humanâ vel vino albo Emplaſtrum.

Aliud,

Fortius & calidius prioribus.

℞. *Ammoniaci*, *Euphorbij*, *caſtorei*, *opopanac.* an. Drach. ii. ſem. cum vino in mortario diſſol. adde *ſem. erucæ*, *ſinapis*, *raphani* an. Drach. ii. *ſcillæ* Drach. vj. *fecis olei lini* Drach. i. ſem. *ſtyrac. calamit.* Drach. iii. *cantharid.* n°. x. *fermenti veteris* Drach. ii. *ceræ & ol. lini* q. ſ. Fiat Emplaſtrum.

Vnguentum mundificans & exſiccans.

℞. *Farin. tritic. parum*, *vitell. oui vnius.* Miſce & cum linteolis apoſtemati iniiciatur.

MEDICAMENTA D. IACOBI THEODORI TABERNÆ-MONTANI,

Anno 1582.

Electuarium exhilarans, pro formidoloſis nimiùm in peſte.

℞. *Conſeru. roſ. borraginis*, *bugloſſ. flor. garyophyl. hortenſ.* an. Vnc. i. *florum aurantiorum condit. citri condit.* an. Vnc. ſem. *Pulu. lætitiæ Galeni* Drach. ij. *cinam. electi*, *pul. corticum citri*, an. Drach. j. *Zedoariæ*, *doronici Romani*, an. Scr. i. ſem. *croci electiſſimi*, Scrup. ſem. *ſyrup. corticum citri & pomor. dulcium redolentium*, an. q. ſ. Fiat Electuarium.

Sumatur veſperi & manè magnitudo Caſtaneæ dimidiæ.

Rotula.

℞. *Pulu. lætitiæ Galeni* Drach. ij. *cortic. citri*, *cinamomi electi*, an. Dra. i. ſem. *Fol. meliſſæ*, *baſilici* an. Dra. i. *doronici*, *zedoar.* an. Scrup. i. ſem. *ligni aloës*, *flor. borraginis*, *bugloſſ. echij veri*, *macis*, an. Scr. i. *croci oriental.* Scrup. ſem. *ſacch. opt.* Vnc. x. diſſoluti cum ſtillatitiis liquoribus *corticum Aurantiorum*, *Cinamomi* & *bugloſſi*, an. q. ſ. Fiat Confectio in Rotulis vel Morſulis.

Puppa pro diuitibus.

℞. *Trium florum cordialium* an. p. j. *cort. citri* Drach. ii. *rad. bugloſſi* Scr. i. ſem. *echij ligni aloës*, *doronici Romani*,

Romani, zedoariæ, cinamomi an. Scr. i. *croci, granorum chermes, angelicæ, macis, meliſſ.* an. Scrup. ſem. Cum ſindone rubrâ fiat puppa, quæ ponatur in potu.

Præſeruatiua vniuerſalia.

Antidotum de ouo expertiſſimum D. Theodori.

℞. *Ouor. recentium vnius diei* nº. iiij. Quorum albumina abiicito, & teſtas eorum *Croco optimo Orientali* impleto, deinde in cinere calidiſſimo tamdiu, donec in tenuiſſimum puluerem redigi poſſint, affato, poſtea.

℞. *Seminis Thlaſpi veri*, ad pondus omnium. *angelicæ, rad. Imperator.* an. Vnc. i. ſem. *bacar. hederæ, ſcordij veri* an. Vnc. ij. *rad. pimpinell. boli Armen. terræ Lemniæ, rad. pulſatill. ſanguiſorb. montan. pulu. cordialis deſcript. Braſſauoli* an. Vnc. i. *Zedoar. rad. antithor. tormentill. dictamni Cretici, rad. fraxinel. ſ. dictamni albi, monophylli, fol. & ſummitatum rut. caprar. cardui ſancti, rad. vincetoxici ſeu hirundinar.* an. Drac. vj. *pulu. letit. Galeni, corticum citrei mali, chamædryos, ſuccini albi veri* an. Vnc. ſem. *pulu. cordialis temperat. diambr. ſem. citri mundat. grani infectorij, pulu. diamoſchi*, an. Drach. iij. *antidoti Theriacalis Matthioli*, vel eius loco, *antidoti Mithridatici, Theriac. Andromachi*, an. Vnc. xij. *Syrup. cortic. citri.* Vnc. iv. Terantur omnia & commiſceantur ad minimum per ſpatium vnius horæ, fiatque electuarium ſolidum more ſolito.

Puluis præſeruatiuus.

℞. *ſummitat. abſinth.* Vnc. ſem. *rad. tormentill.* Drac. ij. *flor. cẽtaurei minor, rad. valerian. pimpinell. calaminth. Italic. angelic.* Drach. ß. *caryophyllorum*, nº. xv. Fiat Puluis. Detur Drac. ß. in vino generoſo manè ieiuno ventriculo.

Alius Puluis.

℞. *Petaſitis*, Drach. vi. *rad. angelic. gentian.* an. Vnc. i. ß. *glandium decorticat. cruciat.* an. Drach. ii. Fiat Puluis.

Puluis pro diuitibus.

℞. *Doronici Romani ſ. Alpini*, Vnc. i. *Boli leuantici cum optimo vin. & liquoribus ſtillatitiis meliſſæ & ſcabioſ.* loti, Drach. iij. *ſeminis Oxalidis*, Drach. i. ſem. *rad. tormentill. fraxinel. cinamomi electi, caryophyll. maceris, ſpic. zedoar. croci, Agallochi*, an. Drach. i. *coriandri præparati*, Drach. ſem. *ſacchari roſacei tabulati*, Vnc. ii. Miſce & F. Puluis ſubtiliſſimus.

Puluis groſſus.

℞. *Granorum iuniperi maturorum noctem in aceto fortiſſimo maceratorum, rurſuſque exſiccatorum. Confect. coriandri, fœniculi*, an. Vnc. iiij. *coriandri præparati*, Vnc. iij. *confect. carui, aniſ. acori veri, id eſt, calami aromat. nucleorum nucum iugland. confect. liberantis in tabulis*, an. Vnc. ii. *ſeminis aniſi, carui, fœniculi omnium mundatorum & in aceto roſaceo per noctem maceratorum, rurſuſque exſiccatorum*, an. Vnc. j. ſem. *ſeminis citri mali excorticati, radicum Helenij. tormentill.* an. Vnc. ſem. *pimpinell. alb.* Vnc. i. *angelic. Imperator fraxinel. ſeu diptam. albi*, ana Vnc. ſem. *zinziberis albi, cinamomi electi, caſſ. lign. ver. aut eius loco cinamomi craſſioris*, an. Vnc. i. *Zedoar. doronici*, an. Drac. iij. *corticum citri mali, caryophyllorum*, an. Drach. ii. ß. *maceris, cyper. Babylonici, nucum moſchatar.* an. Drach. i.

Incidenda omnia minutim teſſellatimque incidantur, miſceantur omnia inſtar pulueris groſſi: De quo ſumatur manè & veſperi cochleare vnum ſingulis vicibus.

Alius eiuſdem vſus.

℞. *Confectionis liberantis Guidon. in tab.* Vnc. iiij. *confectionis coriandri, aniſi, fœniculi, carui*, an. Vnc. iij. *granorum iuniper. in aceto maceratorum, nucleorum nucũ iuglandiũ mundat.* an. Vnc. ii. *doronici Romani ſ. Alpini*, Drac. vi. *cinamomi, caſſ. lign. ver.* an. Vnc. ſem. *galang.* Drach. iij. *tormentill.* Scrup. vii. *centaurij magni, rhapont. dicti, rhabarbari*, an. Drach. ii. *pimpinell. hirciæ.* Scrup. v. *rad. Imperator. dictamni albi, angelic. gentian. zedoar.* an. Scrup. iiij. *ſem. acetoſ. pimpinell. fœniculi*, an. Scr. ii. ſem. *cubebar. craſſiuſcule fract. nucis moſ. bat. acori veri, caryophil. maceris.* an. Drach. i. Incidenda incidantur, & cum reliquis miſceantur. Fiatque puluis groſſus ſecundùm artem.

Puluis pretioſus, pro diuitibus.

℞. *Boli Armeni veri*, Vnc. i. *rad. heptaphylli caryophylli hortenſis, dictamni albi, ſantali citrini*, an. Drach. i. *margarit. præparat.* Scr. ii. *eboris, cornu monocerotis, ſpodij, cortic. citri, antithor.* an. Scr. i. ß. *fragment. lap. pret.* an. Scr. i. ß.

Fiat omnium puluis ſubtiliſſimus. De quo manè ieiunus ſumat magnitudinem auellanæ dimidiæ, æſtate cum aq. cichorij, hyeme cum aquâ meliſſæ, vel corticum aurantij, citri, aut vino generoſo.

Pilulæ præſeruantes quotidie ſumendæ.

Pilulæ peſtilentiales Theodori pro diuitibus.

℞. *Cornu monocerotis, rad. antithor.* an. Drach. i. ß. *zedoar. pulu. cordialis, liberantis Guidonis, rhabarb. electiſſimi ſphragidis Lemniæ, luti Armeniaci, ſcordij, croci Orientalis*, an. Drach. i. *coc. infectorij*, Scr. ii. ſem. *fragmẽtorum ſmaragdi, myrrh. elect. benzoi*, an. Drach. i. ß. *margarit. prap.* Scr. ii. *fragmentorum rubinorum, hyacinthorum, ſapphirorum, granatorum veror. oſſium de corde cerui, foliorum auri meri, argenti meri*, an. Scr. i. *aloës ſinceriſſim. cum ſtillatitiis corticum citrij mali, & roſarum liquoribus lotæ, ſucci caſtracan. ſeu giarg. ad ſpiſſitudin. cocti*, an. Vnc. ß. Cum ſyrupo corticum citri q. ſ. Fiat maſſa Pilularum.

Pilulæ peſtilentiales eiuſdem pro pauperibus.

℞. *Aloës ſuccotr. lot.* Vnc. i. ſem. *myrrh.* Drac. iv. *croci electi.*, Drach. i. ß. *terr. ſigillat. agarici trochiſc.* an. Drac. i. *boli leuantici, benzoi*, an. Scr. i. ſem. Cum *ſucco Caſtracanæ* Fiat maſſa pilularum. Formentur pilulæ magnitudine piſi minoris. Doſis nº. viij. vel. ix.

Aliæ Peſtilentiales Pilulæ.

℞. *Aloës lot.* Drach. iii. *boli Armeni Orientalis, terr. ſigillat. croci, antithor. benzoi*, an. Drach. i. Fiat maſſa pilularum cum ſyrupo corticum citri.

Pilulæ liberantes dictæ.

℞. *Pulu. liberant.* Scr. viii. *cinamomi, zedoar. rad. angelic. antithor. tragoſelini, tormentill.* an. Scr. iiij. *boli leuantici*, Drach. i. *Imperator. rad. morſus diaboli, granor. iuniperi, rad. vincetoxici*, an. Scr. ii. *chelidon. maior. echij, galang. caryophilli hortulani*, an. Scr. j. ſem. *doronici, caryophyllorum, nucis moſch.* an. Scr. j. *aloës lotæ* ad pondus omnium. Cum *ſyrupo de ſucco Oxalidis* confice maſſam, Detur manè Scr. i. vel Drach. dimidia.

Pilulæ de cornu Monocerotis.

℞. *Cornu Monocerotis*, Drach. ij. *ſeminis citri*, Scr. ii. ſem.

ii. ſem. *boli Armeni veri, terr. Lemn. ver. tormentill. radicum dictamni, pimpinell.* an. Scr. ii. *antithor.* Scr. ii. ſem. *doronici, rad. biſtort.* an. Scr. i. ſem. *paſtillorum de ſpodio*, Scr. i. *aloës cum ſtillatitio liquore lota* ad pondus omnium.

Pilulæ Theriacales.

℞. *Salis Theriaci deſcr. Aëtij, theriac. Andromachi. mithridat.* an. Drach. iij. *caryophyllor.* Scr. iii. ſem. *ſigilli Lemnij, gleb. Armen. Anthor. ſ. antithor. cinamomi, galang.* an. Scr. iii. *maceris*, Dra. i. *tormentill. agallochi, roſar. rubr.* an. Scr. ii. *cubebar. ſantali citrini rubri*, an. Scr. i. *aloës lotæ* ad pondus omnium. Cum Syrupo acetoſitatis citri F. maſſa.

Electuaria.

Electuarium aureum D.D. Achillei, Illuſtriſsimor. principum Saxoniæ Medici.

℞. *Zedoar. boli Armeni, ſphragidis Lemn. cinamomi acutiſſimi*, an. Drach. i. *ſulphuris virginei*, Scr. ii. ß. *caphur.* Scr. ii. *dictamni albi, gentian. angelic. ariſtoloch. rotund. veræ, tormentill. rad. Valer. morsûs diaboli, leuiſtici, pimpinell. Germanic. betonic. baccar. lauri mundatarum, oſſis de corde cerui*, an. Scr. i. *myrrh. ver. & elect. ſeminis citri*, an. Scr. i. ſem. *fol. rut.* gr. xv. *croci*, gr. vii. *Pulueris Electuarij de gemmis frigid. de gemmis calid. diamoſch. dulcis. diamargariti Nicolai, diatrion ſantalon.* an. ſcr. i. ß. *conſeru. roſar.* Drach. vj. *theriac. prob. mithridatij antidoti, electuarij de ouo*, an. Vnc. ß. *auri meri foliati fol.* n°. viii. *ſyrupi corticum citrij mali, aq. vit. rectificat.* an. q. ſ. F. *Electuarium ſolidum inſtar Electuarij de ouo.*

Præſeruatiui loco manè ieiunus ſumat magnitudinem duorum piſorum, aliquot horas poſtea ieiunando. Sumitur vel per ſe, vel in vino albo, aut liquore conueniente.

Curationis vice dantur Drach. ii. in aceto vini, aq. roſar. aut acetoſæ, calidè: ad minimum tres vel quatuor horas ſudando. Quod ſi cum horrore malum inuaſerit; detur in aquâ Meliſſæ, vino Maluatico, aut aliâs generoſo.

Electuarium de Galega.

℞. *Summit. & folior. rut capraræ* Dra. x. *rad. & ſem. Pimpinell. boli Armeni veri, terr. ſigill. ver. cortic. caſſ. lign. ver.* an. Vnc. ſem. *petaſitis, rad. angelic. tormentill.* an. Drach. v. *croci, rad. Anthor.* an. Drach. iii. *theriac. Andromach. opt. mithridat. probat* an. Vnc. i. Puluerisanda pulueriſentur ſubtiliſſimè, & cum *nouemdecim vnciis mellis deſpumati*, Fiat Electuarium. Vltimò addantur theriaca & mithridatium. Detur manè magnitudo auellanæ.

Confectiones.

℞. *Boli Armeni veri cum ſtillatitiâ roſar. aq. loti.* Vnc. ſem. *luti ſigillati, ſeu luti Lemnij*, Drach. iii. *rad. antithor. zedoar.* an. Drach. iii. *agallochi, doronici Romani, diptamni albi, tormentill. pulu. diamargarit. Nicolai* an. Drach. i. ſem. *ſeminis Oxalidis, citri mundati, corticum citri, cartilagin. è cordibus ceruorum, ſeminis ocymi*, an. Drach. i. *ramenti eboris*, Scr. i. *vnicornu, fragmentorum quinque geminarum*, an. Scr. i. Sacch. q. ſ. diſſoluti in ſufficienti quantitate liquorum ſtillatiorum bugloſſæ & roſ. F. confectio in rotulis vel morſulis.

Alia Confectio.

℞. *boli Armeniaci, zedoar.* an. Vnc. i. ſem. *tormentill.* Drach. v. *rad. pentaphylli, vincetoxici*, an. Vnc. ſem. *ſigilli Lemnij*, Drach. iii. *Phu Pontici, coralliorum rubr.* an. Scr. iiij. *margaritarum*, Drach. i. *gall. moſchat. ver.* Scr. ii. *ſantali citrini, ſpodij*, an. Scrup. i. ſem. *Sacchari* q. ſ. diſſoluti cum liquoribus ſtillatitiis cordialib. fiat confectio, vt dictum eſt. De hiſce vel ſuperioribus rotulis manè ieiunus ſumat num. ii. vel iii.

Electuarium Bezoarticum in tabulis D. Theodori.

℞. *terr. lemn. ver. boli leuantici optimi & loti, tormentil.* an. Vnc. ſem. *rad. caryophylli hortenſis, rad. ſolbaſtrell.* an. Dra. iii. *ſpodij*, Scr. iii. *corally vtriuſque cinamomi electi, caſſ. lign. ver. rut. caprar.* an Dra. ii. *cornu Monocerotis, ſantalorum omnium*, an. Scr. v. *margaritarum praeparatarum, dictamni cretici, ſpic. Indic. antithor.* an. Scr. iv. *ramentorum cornu cerui, zedoar. Phu Pontici, macis*, an. Scr. iii. ß. *doron. Europ. ſ. Alpini, ſuccini albiſſimi, croc. opt. diptam. alb.* an. Drach. i. *ſem. citr. mali, angel.* an Scr. ii. ß. *cocc. infector. ſeu cherm.* Scr. ii. *agallochi, fragmentorum pretioſorum omnium*, an. Scr. i. ß. *gall. moſch. ver. ambr. cineriti. moſch. odoratiſſ.* an. Scr. i. *fol. auri fini, fol. argent. fini*, fol. n°. xv. *ſacch. albiſſim. in ſtillatitiis liquoribus bugloſſ. & roſ. diſſoluti*, an. q. ſ. Fiat confectio in morſulis, ſiue in Tabulis.

Potiones.

℞. *Nucum iugland. bacc. iunip. rut.* an Vnc. ſem. Incidantur & contundantur in mortario: affundatur acet. de vino ad eminentiam duorum digitorum, reſeruentur in vitro benè obturato. Et ſi libet, bene agitentur, manéque cochleare vnum aſſumatur. Præſeru. 24. hor.

Alia.

℞. *Theriac. diateſſ.* Drach. i. *pulu. angel.* Drach. i. *acet. roſac.* an. Drach. ſem. *aq. cardui bened.* Vnc. ii. Miſce. Hac potione quolibet octiduo vtere ſemel aliquot horas poſtea ſudando.

Aqua Deſtillata.

℞. *Scabioſ. cum toto, cruciat. rad. ſerpentar.* an. M. i. *abſinth. ſigill. Salomonis, tuſſilag. cum toto* an. M. ſem. Incidantur & vino fermententur, poſtea deſtillentur.

Alia.

℞. *Centaur. minor.* ℔. i. *rad. gentian.* ℔. ſem. Incidantur & contundantur ad formam pulmenti & quinque vel octo diebus in vino generoſo macerentur, poſteáque deſtillentur.

Alia.

℞. *Rad. valerian.* Vnc. xii. *allij capita*, num. iii. *chamædryos.* Vnc. iiii. *fol. ling. ceruin.* num. xx. *rad. pimpinell.* Vnc. iii. ſem. *nuc. iugland. virid. immatur.* num. xx. Incidantur & contundantur minutiſſimè. Affunde poſtea *vini ſublimati menſur.* i. *aq. chelidon. maior.* ℔. i. *bugloſſ. centaur. minor.* an. Vnc. xii. *ſalu.* Vnc. vi. *rut.* Vnc. vi. ſem. *abſinth.* Vnc. iv. ſem. *roſar.* Vnc. iv.

Digerantur omnia triduo vel quatriduo in loco calido, vel exponantur ſoli. Deſtillentur poſtea in M. B. lento calore. Reſeruetur aqua in vaſe vitreo in quâ diſſolue *Theriac opt.* Vnc. xii. & per menſem ſoli rurſus exponatur. Traijce per Filtrum. De hac aquâ ſumat ieiunus manè Vnc. ſem. Eſt præſeruatiuum excellens hyemali tempore.

Alia.

♃. *Rut. herb. chelidon. maior. cum toto, ſalu. ingland. nuc. immatur.* num. xxx.

Inciſis & contuſis minutiſſimè infunde *vini ſublimati, aq. acetoſ.* an Menſur. i. ſem.

In vaſe vitreato biduum ſoli exponantur: deſtillā poſtea in M. B. & quotidie manè cochleare vnum aſſume.

Præſeruatiua Grauidarum, Electuarium D. Theodori.

♃. *Succi granator.* Vnc. iii. *pomorum redolentium ac dulcium,* Vnc. iv. *ſacch. opt.* Vnc. xii.

Decoquantur ad lentum ignem, donec ad ſyrupi conſiſtentiam peruenerint, adde. *conſeru. borrag. bugloſſ.* an. Vnc. ii. ſem. *rut. caprar. aut florum caryophyll. hortenſis, cicher.* an Vnc. i.

Commiſceantur omnia probè cum prædicto ſyrupo, & poſtea inſperge ſequentes pulueres. *pulueris doronici Roman. fragmentor. pretioſor. omnium, corall. rubr. prapar. margarit. prapar. pulu. cordial. granor. tinctorior. pulu. liberantis* an. Dra. i. *cornu monocerotis, boli armen. veri, terr. ſigillat. ver. rad. anthor.* an. ʒ. i. *gall. moſch. Meſ.* Scr. i. ſem. *moſchi, ambr.* an. Scr. i. Fiat omnium puluis ſubtiliſſimus, qui ſuprà dictis probè commiſceatur, vt electuarium inde fiat: de quo manè detur magnitudo caſtaneæ dimidiæ, aliquot horas poſtea ieiunando.

Aliud.

♃. *Pulu. cordialis diamargariti, latit. Galeni, ſerici crudi torrefacti,* ana. Dra. ii. *oſſium de cordibus ceruorum,* Dra. i. ſem. *fragmentor. hyacinthi, granat.* an. Scr. iii. *margarit. prap. doronici Europ. agallochi, ſem. oxalidis,* an. Drach. ii. *boli Armen. pulu. croci,* an. Scr. i. ſem. *citr. condit. conſeru. flor. bugloſſ.* an Dra. iii. *roſar. Meliſſophylli, condit. cidonior.* an. Dra. ii. *ſacchar. candefacti,* Vnc. viii. Diſſoluti cum *ſtillatitio roſar. liquore odoratiſſimo,* q. ſ. *Syrupi de limonib. ſeu de acetoſitate citri,* q. ſ. Fiat Electuarium iuſtæ ſpiſſitudinis. Detur quantum prioris.

Aliud.

♃. *Rad. tormentill.* Vnc. i. *Pulu. cordialis, cinamomi electi,* an. Dra. ii. *ſpec. diamargar. Auicen.* Dra. i. ſem. *cornu Monocerotis, ſphragidis Lemn. boli Orientalis,* an. Dra. i. *Quinque fragmentor. pretioſor.* an. Scr. i. ſem. *conſeru. roſar.* Vnc. iii. *rut. caprar.* Vnc. ii. *bugloſſ. borrag.* an Vnc. i. ſem. *Syrupi corticum citri,* q. ſ. Fiat Electuarium ſecundùm artem. Sumatur manè magnitudine duarum auellanarum.

Manus Chriſti cum gemmis D. Theodori.

♃. *Margarit. praparat. corall. rubr. praparat.* an. Drach. ii. *eboris combuſti,* Drach. i. *Quinque fragmentorum pretioſor, cornu Monocerotis, ſuccini albi,* an. Scr. ii. *boli Armeni veri, terr. ſigillat.* an. Scrup. i. *fol. auri,* num. ii. *Sacchari albiſſ.* Vnc. xii. Diſſoluti *in liquoribus ſtillatitiis roſar. & bugloſſi* an. q. ſ. F. confectio in tabulis.

Manè & veſperi, qualibet vice ſumantur num. ii.

Confectio præſeruans, pro Mulieribus Pauperibus.

♃. *Pimpinell. albi, Galeg.* an. Drach. ii. *Gran. iuniperi, Caſſ. lign. ver.* an. Scrup. iv. *dictamni Cretici,* Scrup. ii. ſem. *rad. Phu* Drach. i. *caryophylli hortulani,* Scrup. ii. *chamadrios* Scrup. i. ſem. *rub. tinctor. cyperi rotundi, cinamomi, nucis moſchat. roſmarini coronarij, meliſſophylli* an. Scrup. ii. *Sacchari* q. ſ. diſſoluti in aq. ſtillatitiâ radicum nardi, caryophyll. q. ſ. Fiat confectio in morſulis vel rotulis.

Sumatur manè duabus horis ante paſtum num ii. vel iii. Veſperi v. cubitum eundo.

Præſeruatiua pro Infantibus.

Rotula.

♃. *Tormentill.* Drach. ii. *rad. vincetoxici, antithor. boli Armeni, terr. ſigillat. cornu cerui vſti.* an. Drach. i. *corticum citri, diptamni albi, ſcordij veri,* an. Scr. ii. *corall. rub. margarit. praparat. ſuccini albi, ſem. citri mundat.* an. Scr. i. *ſacchari optimi,* Vnc. viii. Diſſoluti cum ſtillatitiis liquorib. oxalidis & roſar. an. q. ſ. Fiat confectio in morſulis.

Confectio liberans à Peſte pro Infantibus, D. Huperti Streitteri.

♃. *Seminis ſantonici, boli Armeni veri* an. Dra. ii. *rad. Heptaphylli, enul. campan.* an. Scr. ii. *ſem. caulium, citri excortic.* an. Scr. i. ſem. *Corall. rubr. prapapat. ſerici crudi, limat. eboris. ſem. Plantag.* an. ℈. i. *ſapphirorum, Hyacinthorum* an. Scr. ſem. *Sacchari albiſſimi* q. ſ. Diſſoluatur ſaccharum cum ſtillatitiis ſcabioſæ, oxalidis & cardui benedicti liquoribus an. q. ſ. Fiatque confectio. Dentur quotidie manè num. ii. vel iii.

Puluis D. Theodori.

♃. *Scordij veri* Dra. ii. *ſeminis ſantonici, Corall.* an. Dra. i. ſem. *Tormentill. Dictamni albi. Fol. ſen.* an. Dra. i. *Agaric. trochiſci. Rhabarbari elect. Ramentorum corn. ceru.* an. Dra. ii. *ſeminis citri mundati* Scr. i. ß. *corn. Monocerotis, trochiſcorum Alhandar, Cinamomi* an Scrup. i.

Miſceantur ſecundùm artem, & fiat omnium puluis ſubtiliſſimus. De quo datur puero vel puellæ 12. annorum Drach. i. cum melle vel ſyrupo quodam. Octauo annorum infanti, Drach. dimidia. Quatuor vero annorum Scr. i.

Curatiua.

Oleum citrangulorum aduersùs peſtem & venena omnia D. Theodori, quo ſtatim, quamprimùm malum inuaſerit, nares & pulſus arteriarum, item Apoſtemata inungi debent.

♃. *Pomorum citrangulorum* n°. vi.

Terantur cum corticibus & nucleis ad modum pulmenti, quib. ſuperinfunde *olei recentis & loti* lib. iii. Miſce & pone ad ſolem per dies octo, deinde in balneo Mariæ, vel in diplomate per duodecim horas coque, poſtea fortiter exprime & cola, mox adde *Flor. borrag. recentium, bugloſſ. recent.* an. Vnc. iii. *Caryophyll. hortulani, ſummitat. Hyperici,* an. Vnc. i. ſem. *rutæ capraria, Cardui benedict. Scordij veri & recentis* an. Vnc. i. *rad. tormentill.* Drach. i. *Verben.* Vnc. ſem. *Dictamni Cretici, Gentian. Dictamni albi* an. Drach. ii.

Contundantur omnia minutiſſimè & rurſus ad ſolem per octiduum relinquito: deinde in Diplomate ſeu balneo Mariæ, vt ſuprà dictum eſt, coquito, fiatque fortis expreſſio, aſpergendo ſuper aliquantulum vini Cretici. His factis expreſſioni addatur, *boli Armen. veri, Theriac. Andromac. Antid. Matthiol.* an. Vnc. i. *Angelic. gummoſ. ſantalor. omnium, Benzoi* an. Vnc.

Vnc. ſem. *Rhabarbari electi, cinamomi electi* an. Drach. iij. *Myrrhæ puræ, corticum citri, ſeminis citri, Zedoar. Doronici, caryophyl.* an. Drach. i. ſem. *Gran. chermes, ligni aloës, ſpic. nard. macis* an. Drach. i.

Contundenda contundantur minutiſſime, omniaque cum reliquis probè miſceantur: *Terra ſigill. bolus Armenus, Theriac. Andromachi, & antidot. Matthioli* cum vnciis quatuor vini ſublimati, & totidem vini Græci ſeu Maluatici diſſoluantur, miſceanturque denuò, & vt ſuprà dictum eſt, in Sole relinquantur, deinde in diplomate bulliant, donec humiditas vinorum prædictorum abſumatur, fiatque poſtea expreſſio, cui miſceantur *Zibethi optim.* Scrup. i. *Moſchi Alexandrini, Ambr. cinerit.* an. Scr. ſem.

Diſſoluantur probè in oleo, ipſúmque oleum in phialâ vitreâ ſedulò obturatâ ad vſum tanquam theſaurus ſecretus reponatur. Oleo hoc inungantur pulsûs in manibus & temporibus; item regio cordis & ceruix.

Potio ſudorifera pro robuſtis.

℞. *Electuarij de ouo* Scrup. ſem. *boli Armeni veri* Scrup. j. ſem. *Theriac. Andromach. Antidot. Matthiol. ſeu Mithrid.* an. Scrup. i. *Aq. beZoartic.* Scrup. ii. *Aq. oxalid.* Vnc. i. M. Fiat potio.

Alia pro imbecillioribus.

℞. *Electuarij de ouo* Scr. iiij. *boli Armeni* Scrup. i. ſem. *Theriac. Andromachi, Mithridat.* an. Scrup. ſem. *Aqu. bezoartic.* Vnc. ii. *Aq. ſtillatic. acetoſ.* Vnc. i. M. Fiat potio ſudatoria.

Aqua Bezoartica mea.

℞. *Rad. Angel. Valerian.* an. Vnc. iiij. *Granorum iuniperi, Dictamni albi, Tormentill. ſerpentar. Gentian. Pimpinell. alb. Ariſtoloch. long.* an. Vnc. ij. *rad. Helenij Aſclepiad.* an. Vnc. i. ſem. *Corticum citri, boli Armeni* an. Vnc. i. *Croci, zedoar. Doronici, ſphragidis Lemniæ,* an. Vnc. ſem. *Corall. albi & rubri, ſeminis Thlaſpi, oxalidis,* an. Drach. i. *Myrrhæ elect.* Drach. ii. *cornu cerui vſti,* Scrup. ij. *herbarum Salu. Rutæ, Pulegij, calaminth. Italic. ſcabioſ. Baſilici, Veronic. Maioran.* an. M. ij. *Fumar. Scordij,* an. M. j. ſem. *Florum borraginis, bugloſſ. Violarum* an. P. j. *Roſmarini.*

Terantur omnia in puluerem craſſiuſculum & ponantur in vaſe vitreo mundo addendo. *Theriac. Andr.* Vnc. iiii. *Mithridat.* Vnc. iii. Miſceantur probè & ſuperfunde *vini ſublimati rectificati* lib. viij. *Aquarum ſtillatitiar. oxalidis, Cardui benedict.* an. ℔. iiij. Miſce & pone ad Solem per quatuordecim dies, deinde deſtillentur per veſicam magna diligentia, vel in balneo Mariæ. Poſtea.

℞. *Cinamomi electi* Vnc. ſem. *Pul. Diamargarit. frig. Macis, nucis Moſchat.* an. Drach. ij. *ſantali rubei & citrini, zedoar.* an. Drach. i. *caryophyl. ligni aloës, Pul. Latit. Galeni, Lætificantis Almanſoris, El. de gemm. frigid.* an. Scr. j. *Moſchi, Ambr.* an. gr. ii.

Terenda craſſiuſculè terantur, ac probè cum reliquis miſceantur, in ſyndone rubro colligantur, & à filo in aquam prædictam dimittantur.

Aqua BeZoartica aurea Theodori.

℞. *Electuarium de ouo cum cornu monocerotis,* Vnc. j. *Theriac. Andromachi, Antidoti Matthioli, Mithridatis, boli Armeni veri* an. Drach. vj. *Pul. Scordij veri* Vnc. ſem. *Angelic. verben. bacc. heder. antithor.* an. Drach. ii. ſem. *Tormentill. cardui benedicti, Zedoar.* an. Drach. ij. *granor. chermes, dictamni albi, calaminth. Italic.* an. Drach. i. ſem. *terr. Lemn. Caphur.* an. Scrup. iiij. *Spec. cordial. temperat. rad. Vincetoxici, ſem. Thlaſpi* an. Drach. i. *Spec. liberantis* Scrup. ii. ſem. *Doronici Romani ſeu Alpini, Cinamomi* an. Scrup. ij. *cornu monocerotis, croci optim.* an. Scrup. i. ſem. *nucis Moſchat.* Scrup. i. *ſpec. latit. Galeni* Scrup. ſem. *Aqu. bezoar. Theodori præcedentis* lib. ij. *Vini maluatici optimi,* lib. i. ſem. *Aq. roſar.* Vnc. v. *oxalidis, angelic.* an. Vnc. iiii. *cardui bened. Scordij, Helenij, Tormentil.* an. Vnc. iij.

Miſce, & pone in cucurbitam vitream bene obturatam per biduum, deinde lento igne per Alembicum deſtilla.

Doſis huius aquæ maxima Vnc. ij.

Potio ſudorifera pro robuſtis.

℞. *Electuarij de ouo* Drach. ß. *boli Armeni, Theriac. Andromachi,* an. Drach. ſem. *Pul. ſcordij veri, Radicum Angelic.* an. Scrup. i. *ſpec. Cordial. temperat. liberantis* an. Scrup. ſem. *cornu Monocerotis* gr. v. *Aq. Angelic. Cardui benedict.* an. Vnc. i. ſem. M. Fiat Potio.

Alia pro iiſdem.

℞. *Electuarij de ouo* Drach. j. ſem. *boli Armeni, Mithridat.* an. Scrup. ſem. *Pulu. baccarum hederæ, Radicum Antithoræ* an. Scrup. j. *ſpec. latit. Galeni, pul. Doronici Romani* an. Scrup. ſem. *Liquorum ſtillatitiorum ſcordij, Helenij* an. Vnc. i. ſem. M. Fiat Potio ſudorifera.

Alia pro robuſtis, quos æſtu aggreſſum eſt malum.

℞. *Electuar. de ouo* Drach. i. ſem. *Pulu. boli Armeni veri* Scrup. i. *Mithridat. electi, antidoti de ſanguinibus, Pulu. radicum tormentill. terr. Lemn. veræ* an. Scr. j. *Pulu. cordialis* Scr. ſem. *aqu. oxalidis, roſarum, aceti florum caryophyll. hortenſ.* an. Vnc. i. ſem.

Alia eiuſdem vsûs.

℞. *Electuarij de ouo* Scrup. v. *Pulu. boli Armeni* Scr. ii. ſem. *ſphragidis Lemn.* Scrup. i. ſem. *Theriac. Andromachi, antidoti Matthioli, Pulu. cordialis, antithoræ,* an. Scrup. ſem. *cornu monocerotis* gr. v. *aqu. ſtillatit. oxalidis, aceti roſarum, vel florum caryophyllorum, aq. tormentill.* an. Vnc. i. Miſce. Fiat potio ſudorifica.

Potio ſudorifica, hyeme, vel ſi aliàs horrore malum inuaſerit.

℞. *Electuarij de ouo* Scr. iiij. *Theriac. probat.* Scr. ii. *Pulu. boli Armeni veri* an. Scrup. j. ſem. *baccarum heder. ſcordij veri, angelic. ſpec. cordial.* an. Scrup. ſem. *cornu monocerotis* gr. iiij. *aq. angelic.* Vnc. i. ſem. *vini Maluatici* Vnc. i. Miſce. Fiat Potio.

Potio Æſtiua, ſi calore inuaſerit malum, ſumenda.

℞. *Electuarij de ouo* Scrup. iiii. *Theriacæ Andromachi* Scr. i. ſem. *boli Armeni præparati* Scrup. ii. *Pulu. tormentillæ, terr. ſigillat.* an. Scrup. i. *ſpec. cordial. temperat.* Scrup. ſem. *cornu monocerotis* gr. iiii. *aquæ ſtillatitiæ tormentill.* Vnc. i. ſem. *aceti florum Caryophylli hortulani* Vnc. i. Miſce. Fiat potio ſudorifera.

Potio pro pueris duodecim & vltra annorum.

℞. *Electuarij de ouo* Scrup. iii. *Pulu. boli Armeni* Scrup. i. *Angelicæ, ſpec. liberantis* an. Scrup. ſem. *cornu monocerotis*

monocerotis gr. iiii. *aquæ ſtillatitiæ angelicæ* Vnc. ii. Miſce, Fiat. Potio. Sumatur, ſi horrore aggreſſa ſit peſtis.

Quòd ſi calore, vel æſtiuo tempore, detur ſequens.

℞. *Electuarij de ouo* Scrup. ii. ſem. *Pulu. boli Armeni veri* Scrup. i. ſem. *tormentillæ. ſpec. liberantis* an. Scr. ſem. *terr. Lemn. veræ* Scrup. i. *aq. oxalidis* Vnc. i. *tormentill.* Vnc. i. ſem. *aceti florum Caryophylli hortenſis* Vnc. ſem. Miſce. Fiat potio ſudorifica.

Electuarium Theriacale pro pauperibus.

℞. *Theriac. diateſſar.* Vnc. iiii. *Angelicæ puluériſat.* Vnc. i. ſem. *baccar. heder.* Vnc. i. *ſcordij*, *boli Armeni præparati & loti.* an. Vnc. ſem. *rad. oſtrutij* Dra. ii. Pulueriſanda ſubtiliſſimè pulueriſentur, poſteà Theriaca addatur, & cum Syrupo de corticibus Citri, Fiat Electuarium.

Electuarium Theriacale pro pragnantibus.

℞. *Theriac. Alexandrin.* Vnc. ii. *rad. tormentill.* Vnc. i. *boli Armeni rubri* Vnc. ſem. *ſerpentariæ*, *rad. pimpinell. rubræ* an. Drach. ii. Pulueriſentur, & cum Syrupo de corticibus Citri, fiat Electuarium.

Puluis pro pauperibus.

℞. *Rad. tormentill.* Vnc. i. *boli Armeni. flor. Centauréi minoris* an. Vnc. ſem. *rad. pimpinell. croci* an. Drach. ii. Miſce, & fiat omnium puluis.

Alius.

℞. *Rad. Pimpinell. fol. acetoſæ* an. Vnc. i. *rad. tormentill. ſigillatæ* an. Dra. ii. *diptamni albi* Drach. i. ſem. *boli Armeni* Drac. i. Miſce. Fiat Puluis.

Alius.

℞. *Diptamni albi* Vnc. i. *meliſſ. Angelicæ*, ana Vnc. ſem. Fiat omnium Puluis.

Puluis Bezoarticus curatiuus D. Theodori.

℞. *Angelicæ probè mundatæ & lot.* Drach. x. *calaminthæ Italicæ* Drach. vi. *anthor. Myrrh. Meliſſæ* an. Drach. v. *granorum heder. cornu monocerotis* an. Dra. iii. *ſcordij veri*, *boli Orientalis*, *ſphragidis Lemniæ*, *rad. ari*, *tormentill. ſanguiſorbæ*, *Ariſtolochiæ rotund. ver. doronici Alpini* an. Drach. ii. *croci*, *zedoariæ*, an. Dra. i. Fiat omnium puluis ſubtiliſſimus, & ſedulo probéque miſceantur.

Puluis alius pro diuitibus.

℞. *Rad. Imperatoriæ* Drach. x. *fraxinellæ*, *tormentill.* an. Drach. vi. *florum centauréi parui*, *Cardui benedicti* an. Vnc. ſem. *fragmentorum Hyacinth. cornu monocerotis*, *antithoræ* an. ad Drach. j. Fiat Puluis ſecundum artem. Doſ. Drach. i. ad Drach. i. ſem.

Alius.

℞. *Scordij veri* Drach. vi. *chamadryos*, *Cardui benedicti*, *rad. fraxinel. Pulegij ceruini*, *Zedoariæ*, *tormentill. granorum hederæ* an. Vnc. ſem. *ſummitatum rut. caprariæ*, *Ariſtolochiæ rotundæ ver. boli Armeni*, *ſphragidis Lemniæ*, *croci*, *Antithor. Angelic. Imperatoriæ* an. Dra. ii. Fiat puluis ſecundùm artem.

Alius.

℞. *Zedoariæ*, *corticum citri*, *rad. Imperatoriæ*, *Angelicæ*, an. Vnc. ſem. *ſcordij*, *chamadryos*, *boli Armeni*, *ſigilli Lemnij* an. Drach. iii. *granorum iuniperi*, *heder. Antithor. cornu monocerotis* an. Drach. ii. *betonicæ*, *ligni aloes* an. Drach. i. *ſem. hyperici*, *doronici*, *croci* an. Drach. ſem. *Ambr. cineritiæ*, *moſchi odorati* an. Scr. ſem. Fiat Puluis ſubtiliſſimus ſecundum artem.

Aqua deſtillata.

Aqua pro pauperibus.

℞. *Sigilli Salomonis*, *rad. ſerpentariæ*, *pimpinell. rubr. angelicæ*, an. Vnc. ii. *tormentill.* Vnc. i. ſem. *herb. betonicæ* Drach. x. *petaſitis* Vnc. i. *Scabioſ.* Drach. vi. *garyophyllat. verben.* an. Vnc. ſem. *baccar. heder.* M. i.

Contundantur omnia & affundatur. *aquæ bugloſſ. borraginis* an. lib. i. *vini ſublimati* lib. ii. ſem.

In vitro bene obturato exponantur Soli, vel alij calori per octiduum. Poſtea deſtillentur cum ſummâ diligentiâ.

Alia.

℞. *Radic. gentian. recent.* lib. i Incidatur & contúdatur minutiſſimè, eíque affundatur in vaſe vitreo aquæ abſinth. ad digiti vnius eminentiam. Stent in loco calido per triduum. Adde *Theriac. opt.* Vnc. i. ſem. *Aq. Menth. criſpæ*, *Flor. chamæm.* an. lib. i. *ſucci rut. abſinthij.* an. lib. i. *nucis moſchat.* Vnc. ſem.

Deſtilla per cucurbitam in cineribus collocatam; exibit aqua pro diſſolutione electuarij de ouo, vel aliorum. Vſurpatur etiam per ſe.

Alia non deſtillanda.

℞. *Rad. tormentill.* Vnc. j. *angelic.* Drach. vi. *pimpinell. ſanguiſorb. cinamomi* an. Vnc. vi. *rad. Valerian. zedoar. boli Armeni veri*, *terr. ſigillat. ver. verben. Bacc. iuniperi*, *heder.* an. Drach. ii. *flor. bugloſſ.* p. i. *nuc. vomic. flor. ſambuci*, *ſaluiæ Roman.* an. Drach. i. *Theriac. prob. Mithridat. opt.* an. Vnc. ii.

Pulueriſanda groſſo modo pulueriſentur, & in vitro affundatur ſpiritûs vini quater rectificati, vini maluatici ana lib. i. ſem. Syrupi de ſucco acetoſæ, acetoſitatis Citri ana vnc. iiii. Theriaca poſtea & Mitridatium in aq. roſar. & borrag. ana vnc vi. diſſoluta addantur, beneque agitentur, & Solis vel hypocauſti calori quatuordecim dies exponantur. Quod clarum erit, effunde & in vitro benè obturato reſerua. Dantur vna vice vnciæ tres, abſque admixtione aliorum.

Alia aqua pretioſa.

℞. *Summitat. hyperici* M. iii. *chamadryos*, *Ital. calaminth. cardui benedicti* an. M. i. *ſcordij* M. i. ſem. *centauréi minoris*, *verben. dictamni Cretici* an. M. ſem. *albi*, *gentianæ*, *tormentill. Ariſtolochiæ rotund.* an. Vnc. ſem. *baccar. iunip. heder.* an. Drach. v. *rhabarbari* Drach. iii. *Trochiſcor. de caphurâ* Drach. ii. ſem. *caphur.* Drach. ii. *croci* Drach. i. Arida contundantur, herbæ minutiſſimè incidantur, miſceantúrque. His factis ſuperinfunde

Vini ſublimati lib. vi. ponantur per octiduum continuum ad Solem, deinde in balneo Mariæ probè deſtillentur. Poſtea feces ſume & pulueriſa, ruſúſque in Cucurbitam ponito ac ſuperinfundito

Aq. hyperici lib. vi. *borraginis, bugloſſi, meliſſophylli* an. lib. i. *pimpinell. cardui benedicti, ſcabioſæ caryophyllatæ*

phyllata an. lib. ſem. Miſceantur probè omnia, & in M. B. vt priùs deſtillentur, prioríque deſtillationi addantur, adde *Syrup. cortic. citri* lib. i. *ficuum pinguium* lib. ſem. *vuarum zibebarum exarillatarum Paſſularum* an. Vnc. iii. *zedoariæ* Vnc. ſem. *cinamomi*, *caſſiæ odorat.* an Drach. v. *Theriacæ Andromachi*, *Mithridat.* an. Vnc. vi. *vini Maluatici generoſi* lib. ii.

Contundéda contundantur craſſiuſculè, reliqua diſſoluantur cum vino Maluatico, ſedulóque commiſceantur, & in vitrum mundum ſtricti orificij probè reponantur per menſem ad ſolem. His omnibus peractis per filtrum traiiciantur.

Poſtea. ℞. *Spec Diamargarit.* *diamoſchi*, *diambr. Elect. de gemm. frigid.* an. Drach. ii. ſem. *Margaritarum preparatarum*, *fragment. Smaragdi*, *Hyacinthi*, *Corallij rub.* an. Drach. i. ſem. *Ambr. cineritiæ*, *moſchi* an. Scr. i. Colligantur omnia in ſyndone rubro, & à filo in aquam prædictam dimittantur. Dantur robuſto Vnc. ii. ſem.

Electuaria.

Antidotum Curatiuum, Antidotum vitæ nuncupatum.

℞. *Boli leuanticioptimi* Drach. xxii. *rad. tormentill. dictamni albi* an. Drach. xi. *Helenij*, *biſtortæ* an. Dra. x. *limatur. cornu cerui* Dra. vii. *cinamomi*, *rad. pimpinellæ*, *granor. iuniperi*, *heder*, an. Drach. vi. *Antithor. ſeminis thlaſpios*, an. Drach. v. *nucis moſchatæ*, *rad. caryophyllatæ*, *agarici trochiſcati*, *galangæ*, *acori veri*, *cyperi*, *cornu monocerotis*, *rad. centaurei magni* an. ʒ. iiij. *rhabarbari electi*. ʒ. viii. *zedoar. angelic.* an. Scr. viij. *caryophill.* ʒ. ii. *aurilaminati*, *Margaritarum*, *foliorum meliſſ. ſcordij veri* an. Scr. v. *quinque lapidum pretioſorum*, *paſtillorum de terrâ ſigillatâ*, *de ſpodio*, *de caphurâ* an. ʒ. i. ß. *macis*, *granorum tinctoriorum*, *gall. moſchat. ver. rad. paeon. croci* an. Drach. i. *ſantal. omnium moſchi electiſſimi*, *ambr. gryſ.* an. Scr. ij. ſem. *agallochi*, *doronici Europæi*, *rad. chelidonij*, *ſem. ocymi*, *limatur. eboris*, *origani Cretici* an. Scr. ii. *Corall. vtriuſque*, *cardui benedict. Calaminth. Italic. chamædryos* an. Scr. i. *mell. optimi* lib. ii. ſem. *conſeru. oxalidis*, *ſyrup. de corticibus Citri* an. lib. ſem. *granatorum acidorum*, *acetoſitatis citri*, *conſeru. meliſſ. flor. caryophyl* an. Vnc. iiii. Miſce probè & ſecundùm artem fiat antidotum inſtar Theriacæ.

Apoſtemata.

Diarhabarbarum Theodori, intus ſumendum, ſi vlcus iam ſit mundificandum, expellens venenatas impuritates & curationem mouens.

℞. *Rhabarb. electi.* Drach. vi. *agarici trochiſcati* Dra. v. *pulu. baccar. hederæ* Dra. ii. ſem. *diamarg. frig.* Dra. ij. *turpethi electi* Drach. i. ſem. *zinziberis albi*, *doronici* an. Scr. ſem. *zedoar.* Scr. i. *ſpic. Indic.* gr. xv. *conſeru. roſar. bugloſſ.* an. Dra. vi. *Syrup. roſar. ſolutiui cum Rhabarb.* q. ſ. Fiat Electuarium.

Emplaſtrum attractiuum.

℞. *Mercurij ſublimati* Dra. ſem. *cantharid.* nº. xii. Puluerifentur & *cum oleo roſar. atque farinâ hordei*. Fiat Emplaſtrum.

Vel.

℞. *Vnguenti roſati Meſuës*, *diachyli ſimplicis* an. Vnc. ii. *Mercurij ſublimati* ʒ. i. *cantharidum craſſiuſculè pulueriſ.* nº. x. Incorporentur inſtar cerotiſ. Emplaſtri.

Vnguentum Cauſticum Theodori.

℞. *Arſenic. rubr. alb.* an. Vnc. i. Macerentur per noctem in aceto generoſo, poſtea defunde acetum, & maceratis adde *maſtich. ceruſſ.* an. Vnc. i. *vitrioli calcinati* Vnc. ſem.

Fiat Puluis omnium, & macerentur per triduum in ſucco Plantaginis in loco calido, pòſt in vmbrâ exſiccentur, & ſubtiliſſimè pulueriſentur: poſtea

℞. *adip. porcin. aquâ ſcabioſ. lot.* q. ſ. vt fiat vnguentum. Ad quod requiritur ſequens.

Emplaſtrum defenſiuum.

℞. *Ceruſſ. pulueriſ.* lib. ß. *lithargyr. argent. auri* an. Vnc. ſem. *olei oliu.* tres libr. quadrantes. Miſce & lento calore coque ad aliquam ſpiſſitudinem, tunc adde ceræ vncias vi. vt Fiat Emplaſtrum.

De Carbunculis, Vnguentum defenſiuum Theodori.

℞. *Olei roſarum omphacini*, *myrthini veri* an. Vnc. iii i. *ſucc. plantaginis morell.* an Vnc. ii. *vini granatorum*, *aceti ſl. caryophyll.* Vnc. i. Decoquantur ſimul ad lentum ignem, donec prædicti ſucci abſumantur: deinde colo transfundantur, & adde ceræ lotæ q. ſ. *Pulu. Terr. Lemn. veræ*, *boli Armen. veri* an. Vnc. ß. *caphur.* Scr. ii. ſ. Fiat ſ. a vnguentum.

Vnguentum incarnatiuum eiuſdem.

℞. *Terebinth.* Vnc. iij. *mellis optimi* ʒ. vi. *pulu ſarcocoll. thuris* Scr. ii. *myrrh.* Scr. ii. ſem. *aloës ſuccotrin. ſang. Dracon.* an. Scr. i. ß. *croci optimi*, *maſtiches* an. Scr. j. *Ceræ virgineæ* q. ſ. Fiat ſ. a. vnguentum.

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM, A D. SIGISMVNDO KOLREVTERO, PRO Republ. Dreſdenſi ordinata. Anno 1583.

Alexiterium.

℞. *ſucc. fol. Calend. acetoſ. betonic.* an. lib. ii. *cichor. puleg. ſcabioſ. rut.* an. lib. i. *verben.* lib. ſem. *agreſt.* Vnc. iii. ſem. *Mell. opt. deſpum.* ℔. iii. *ſucc. ribium*, *berberor.* an. Vnc. iii. ſem. *vini Rhen. opt.* lib. i. *Cret. aut Maluat.* Vnc. x. Miſc. decoq. poſtea lento igne in vaſe cooperto ad conſiſtentiam Syrupi, & adde permiſcendo *Syr. infuſion. roſar. acetoſ. citri*, *limon.* an. Vnc. ii. ſem. Deinde in tenuiſ. puluerem priùs redactis ſimul mixtis inſperge, ſemper agitando, vt formam Elect. ſolidioris acquirant, q. ſ. de ſubſeq. ſpec. *Aloës ſuccotr.* Vnc. ij. *Myrrh. elect.* Vnc. ſem. *croci* Vnc. i. *boli Armen.* ʒ. iii. ſem. *terr. ſigill.* ʒ. ii. *caſtor.* ʒ. i. *nuc. vomic.* ʒ. iii. *vnicornu* ʒ. iii. ſem. *cinamomi* ʒ. ſem. *ſantal. alb. rub. citrin.* an. ʒ. ii. *fol. auri* nº. xxi. *ligni aloës* ʒ. ii ſem. *viſci qu.* Vnc. i. *cort. citri*, *limon. aurant.* an. ʒ. iii. *margarit. ſplendid.* Vnc. ſem. *Corall. alb. rubr.* an. Scr. iiii. *raſur. dent. apri* Drach. v. *C. C. vſti* Vnc. i. ſem. *ſem. erucæ* Vnc. i. *cardui ben.* Drach. vij. *baſilic.* Dra. ii. *citri*, *limonum*, *aurant. rapi* an Dra. i. *acetoſ. napi* an. Dra. iii. *nucl. iugland. excort. aceto per noctem macer.* lib. i. ſem. *caricar. pingu.* nº. xv. *bacc. lauri*, *iuniperi* an. Vnc. i. *rad. tormentill.* Vnc. ſem. *doronici* Drach. iii. ſem. *diptamn.*

diptamn. Dra.iii.*angelic.domeſt.ſylueſtr.pimpinell.ſorbaſtrill.*an.℥.i.ß.*zedoar.biſtor.Valerian.Oſtruc.phu.veri, ariſtol.long.* & *rot.* an.Drach.ii. ſem. *gentian.* Drach.iii. ſem.*vrtic.alth.*an.Dra.i.ſem. *Meu.Zingib.leuiſtic.ſigill. Salom.* an. Drach. i. *petaſit.* Vnc. i. *heleny* Drach. vi. *Aſclepiad.* Vnc.i. *Aron.* Vnc.i. ſem. *Aſari* Drac.ii. *cruciat.* Vnc. i. ſem. *ſuccis.* Vnc. iii. ſem. *Olſnitij* Vnc. i. *fol. diptamn.ſalu. gratiol. Calend. Ononid. cardui bened. Veron.Carlin.*an.Dra.ii.ſem.

Quod remanet de ſpeciebus, reſeruetur in vaſculo mundo, & ſeponatur.

Aqua alexiteria.

℞. *Puleg.acetoſ.cichor.ſcabioſ.rut.ſalui.fumar. cardui bened.*an.M.viii.*galeg.*M.v.*Calend.*M.xiii.

Sint plantæ virides & modò collectæ; conciſæ paúmper humectentur. *Vini Rhen.puri* ℔.iii.*aq. ſcabioſ. fumar.meliſſ.cichor.verben.betonic.*an.lib.ſem. *Aceti vini acerr.*lib.i.Deſtill.ſ.a.in B.

Electuarium ſudoriferum.

℞. *C.C.prapar.* Vnc.ſem. *ſucc.rut.millefol.* an.Vnc.ii. *Caricar.*num.vii.*Lentium* Dra.i.*fœniculi* Dra.i.ſem.*baccar.lauri* Dra.ii.*raſur.dentis apri,ligni viſci* q.an.Dra.iii. *rad.apij* Dra.ii.*ſem.rut. rapar. cardamomi vtr.* an. Dra.i. *Cum oxymelle comp.* & *conſeru. fumar.* F. Electuarium.

Puluis ad ſacculos.

℞. *Rad.ireos* Dra.i.ſem. *plantag. cichor. hierac. lap. mai.*an.Dra.iii.*valerian.petaſit.angelic.heleny,leuiſt.* an. Dra.vi.*fol.baſilic.roriſmar.coron.Puleg.meliſſ.ſerpill. maioran.origani,hyſſopi,rut.* an.M.ß.*millefol.roſar.rubr.*an. M.iii.*ſtœchad.arab.rad.pœon.*an. Vnc.i.*ſpic. Cel.* Dra.ii. *Ind.* Dra.ii.

Conciſa & contuſa mediocriter reſeruentur in vaſe ligneo mundo.

Electuarium præſeruatiuum.

℞. *nucl. iugland. per diem naturalem aceto macerat. poſt mundator. exquiſitè.* lib.i.Tritis adde *fol. rut. virid. minutiſſimè conciſ.*Vnc.iiii.*puleg.virit conciſ.*Vnc.ii.*Conſeru. euphraſ. borrag. bugloſſ. roſarum violar. meliſſ.* an. Vnc.i. *betonic.* Vnc.iii. *rad.pimpinell.cond.cichor. cond.* an. Vnc. ii. ſem. Hæc bene mixta reſeruentur ſeorſim. Rurſus.

℞. *Zedoar.*Vnc.iii.*myrrh.* Vnc.ii.ſem. *rad.aſclepiad. hierac.olſnit.rad.angel.tormentill. cichor.* ana.Drach.ſem. *ſem.citri,limon.aurant.* an.Dra.i.*baſilic.acetoſ.* an.Dra.i. ſem.*Corall.alb.rub.Margarit.prap. Carabes alb.* an.Dra. i.*ſantal.omnium* an. Scr.iiii. *boli Armeni* Vnc. ſem. *Coriandri prapar.*Dra.vi.

Ex his omnibus f. puluis tenuiſſ. & huius medietas commiſc. reſeruatæ iam mixturæ, & ſyr. acetoſ. ſimpl.q.ſ.

Efformetur Electuarium.

Rotulæ è zedoaria.

℞. *Reſid.mediet.pulueris,*cui adde *Myrrh.*Vnc.i.ſem. *Zedoar.*Vnc.i.ſem.*Sacch.in aq.roſar.betonic.acetoſ.*an.q. ſ.*diſſol.*F.ſ.a.Rotulæ trochiſcorum inſtar.

Puluis pro fumo.

℞. *Styr.calam.* Vnc.ii. *ladani* Vnc.i. *baccar.iuniperi* M.v. *putam.bacc.lauri* M.i.*fol.quer.* Vnc.ii. *Origan.maioran.ſerpill.hyſſop.puleg.*an.Vnc.i.ſem.*cortic.citri* Vnc.i. *Thymiam.* Vnc. ii. *Thuris* Drach. vi. *Sabin.* Vnc.ii. *fol. ſpic. vulg.* M. iii. *ſummit. hypericon.* Vnc. i. *roſar. alb.* M.xii.

Conciſa & mediocriter contuſa dentur in vaſculo ligneo bene cooperto.

Emplaſtrum ad Bubones.

℞. *fol.betonic.ſalu.Calend.ruta virid.*an.M.ii.*rad.armorac.raphani* an.M.ii.ſem. *lil.alb.* Vnc.iii. *cepa* Vnc.i. *caricar.*num.vi.*farin.tritici* Vnc.i.

Conciſa & contuſa coq.in ſ.q.aq.ad mollitiem, optimè deinde contuſis adde *ſinap.*Drac.ſem.*ſalis* Dra.iii. *fermenti.*Vnc. iii. *Ammoniaci aceto diſſol.* Vnc.i. *Mellis* q.ſ. Coq.ad Empl. conſiſtent.

Vnguentum mundificans.

℞. *Vitell. ouor.* num. vi. *fungi muſc. aceto macerati, poſtea triti* Vnc.i. *fol.betonic.calend.chelidon.*an.M. ſem, *fermenti* Dra. ii. Miſce ſimul in vnam maſſam, contuſ. adde.*Galbani in aceto diſſol.*Vnc.ß. *Aſa fœtida* Dra.i.*farina ſilig.*Dra.i.*ſpec.alexit.*Dra.i.*terebinth.aq.ſcabioſa.lota*, Drach. vi. *Mellis roſati* q. ſ. Subigantur in Vnguentum.

Electuar.amarum.

℞. *Aloës ſuccotr.* Vnc.iii. *ſpec.alexitery* Vnc.i. *Myrrha* Vnc. i. ſem. *Maſtich.* Dra.vi. *Diagryd.ritè prapar.* Dra.i. *Cum ſyr.acetoſ.*q.ſ.

Aliud lenius.

℞. *Elect.lenitiui, diaſcbeſten ſine diagryd.* ana.Vnc. iii.*trypher.Perſic.*Vnc.i.Miſc.

Vnguenta.

℞. *Thur.maſtich.myrrh.ſarcocoll* an.Dra.i.*farin.hord. fabar.* an.gr.xv. *ſangu.dracon. boli Armeni* an.Dra. ſem. *reſin.colata,terebinth.pur.colophon.pic. naual.* an. Dra.vi. *ſeui ceruini* Drach.iii. *Ol. hyperici* Vnc.i. ſem. *Ceræ* q.ſ. Fiat Vnguentum.

Morſuli è zedoaria.

℞. *cort.citri cond.*Dra.vi. *aurant.* Scrup.ii. *rad.eryng. cichor pimpinell.omn.condit.*ana Dra.ii. & abſterſo bene ſaccharo craſſiuſculè conciſorum.*Corall.rub.*& *alb.prapar.*an.ſcr.i. *ligni aloës* Dra.ſem. *Myrrha* Scr.i. *Fol. auri* num.iiii.*zedoar.*Drac.ii. *boli Armeni loti aliquoties aquâ roſar.*& *cinamomi* q.ſ.F.ſ.a.Morſuli.

Puluis pro fumo.

℞. *Roſar.rubr.*Dra.ii.ſem. *Styrac.cal.* Dra.i.ſem. *benzoës* Scrup. ii. *ligni aloës, cort. citri* Dra. ſem. *ſtœchad. Arab.*gr.v.Hiſce mediocriter contuſis add.*ſcobis tenuiſſ. ligni roſ.*Scr.ii.*Moſch.*gr.iii.*ambr.* gr.ii.M.detur in pyxide ligneâ mundâ.

Rotula tempore peſtis.

℞. *Zedoar.*Drach.ii. *Myrrh.* Drach.ſem. *ligni aloës* gran.xv. *Rad.Cichor.angelic.heleny,pimpinell.omn. cond.* an.Dra.i.*gentian.*gr.x. *Margarit.prapar.* gr.vii.ß. *Conſ. roſar.rubr.*Dra.ii.*ſacch.diſſol.in aq.beton.* q.ſ. Fiant Rotulæ.

Puluis pro fumo communis.

℞. *Cort.bacc.lauri,bacc.iuniperi,*an.M.ii.*fol.querc.fagi* an.M.iii.*ſummit.hyperici,ſerpilli,pulegij,origani,ſabin. roſar.*

roſar. alb. rub. an. M.ii. Conciſa & mediocriter conquaſſ. commiſc. F. Puluis

Aqua pro ſuffumigio

℞. *Boli Rom.* lib.ii. *alum. boli vulg.* an. Vnc. iii. *acetoſ. roſar. rub. ſcabioſ.* an. M. iiii. *galegæ, abſinth. Rom.* an. M. i.

Hæc omnia conciſa & conquaſ. coq. optimè in canth. vi. aq. & aceti acerr. ad canth. conſumpt. tranſcolatum reſeruetur.

Trochiſci pro fumo.

℞. *Styrac cal.* Drac. xi. *ladani, benzoës, caryoph.* an. Dra. i. ſem. *roſar. rubr.* Dra.ii. *ligni aloës* Scr.ii. *ſacchari* Dra. vi. *lign. roſei*, Dra.iii. *trochiſc. alipt. moſch. rec. prap.* Drach. ii. *mucilag. tragacanth. cum aq. roſ.* q. ſ. F. ſ. a. trochiſci.

Species pro ſacculis.

℞. *hyſſop. puleg. baſilic. meliſſ. maioran. rut.* an. M.iii. *rad. angelic. valerian. Cichor. ireos. lap. mai. pœon. aſclep. petaſit. leuiſtic. oſtrut.* an. Vnc. i. *fl. mille fol. roſar. rubr.* M.ii. *ſtœchad. Arab.* Dra. ii. *ſpica Celt. pug.* 1. Hæc omnia mediocr. conciſa & mixta reſeruentur.

Electuarium amarum.

℞. *Dictamni albi, gentian. aſclep. pimpinell. zedoar. tormentill. pœon. bryon. eryng.* an. Vnc. ſem. *boli. Armen.* Dra.iii. *Myrrh.* Dra.ij. *Cort. citri* Drach.vi.

Hæc ſingula minutiſſimè puluer. commiſ. melli decocto galegæ, rutæ & puleg. in aceto deſpum. ad formam & conſiſtent. Electuarij. Reſeruetur. in fictili.

Puluis odoratus.

℞. *ligni aloës* Drach. ii. *ladani* Drach. vi. *ſantali citrin.* Drach. iii. *ſtyrac. calam.* Drach. v. *benzoës* Dra. i. ſem. *raſur. cort. citri exter.* Vnc. ſem. *roſar. rubr.* ʒ. x. *caryophyll.* ʒ. i. *Moſchi, Zibeth.* an. Scr. ſem. Mediocriter conciſa & conquaſ. reſeruentur

Syrup. alexiterius.

℞. *fol. Calend. galeg. verben. myrrhid. cichor. beton. ſcabioſ.* an. M. i. *rad. angelic. olſnit. pimpinell. diptamni albi, petaſit. biſtort. tormentill. oſtruc. aſclep.* an. Vnc.i.

Coq. conciſa & conquaſ. in vi. vel. viii. canth. aq. communis ad ſufficientiam, tranſcol. cum lib.ii. mellis ad ipſius deſpumationem ebulliant in fictili mundo.

MEDICAMENTA PRÆSCRIPTA COLLEGIO MEDICO, IN Academia VVittebergenſi, Anno 1598. 1609. 1610. 1611.

1. *Puluis ad ſuffiendum pro pauperibus.*

℞. *Baccar. iuniperi* M.ii. *Cortic. baccar. lauri* M.i. *Thuris* libr. ſem. *Fol. abſinthij, rutæ, quercûs* an. M. ii. *Scobis ligni iuniperi* M. iiii. *Succini* Vnc. i. F. Puluis pro fumo.

2. *Candela pro fumo.*

℞. *Styrac. calamit. benzoës, thuris elect.* an ʒ. ii. *cinamomi, caryophyll. macis, nucis, moſch. radic. angelic. roſar. rubr. ſiccarum, ſantal. citrin. ligni aloës, cortic. citri ſicc.* an. Scr. i. *moſchi* gr. ii. *carbonum tiliæ duplum ad ſpecies tragacanth. in aq. roſar. camphoratâ diſſol.* q. ſ. F. Candelæ pro fumo.

3. *Alius puluis pro ditioribus.*

℞. *Baccar. iuniperi* ℔. i. *thuris* Vnc. iv. *ſtyrac. calamit, benzoës* an. Drach. i. ſem. *ſantal. citrin.* Vnc. ſem. *ligni aloës* ʒ. ii, *fol. lauri* Vnc. i. *flor. lauendul.* ʒ. ii. *roſar. rubr.* Vnc. i. ſem. *ſcobis ligni iuniperi* M. iii. F. Puluis groſſo modo pro fumo.

4. *Puluis præſeruans.*

℞. *Boli armeni veri prap. terr. ſigillat. ver.* an. Dra. ii. *rad tormentill. pimpinell. angelic. petaſit.* an. ʒ. ſem. *valerian. oſtrutij* an. ʒ. i. *ſem. acetoſ. citri, endiuiæ* an. Scr. i. *fol. ſcordij, dictamni cret. cardui ben. acetoſ.* an. Dra. i. *cinamom. interni, caryophyll. zedoar. ligni aloës, ſantal. citrin. corall. rubr. prap. C. C. vſti & prap. margaritar. orient. prap.* an. Scr. ij. *croci oriental. trochiſc. de camph.* an. Scr. i. *ſpec. electuar. de gemmis* ʒ. i. M. F. Puluis.

5. *Electuarium Præſeruatiuum.*

℞. *Conſeru. acetoſ. acetoſell. roſar.* an. Scr i. *anthoſ.* ʒ. ij. *ſem. citri excort. cortic. eiuſdem,* an. Scr. j. *boli armeni veri* ʒ. i. *terr. ſigill. veræ* ʒ. ſem. *mithridatij elect.* Vnc. ſem. *theriac. optim.* ʒ. ii. *croci orient.* Scr. ſem. *aceti vini roſar. cochl.* iii

Theriaca cum Mithridatio in aceto diſſoluatur, addanturque pulueres cum conſeruis, & diligenter in mortario ad formam Electuarij ducantur. Doſis ſit adultis ʒ. i. infantibus Scr. i. vel. ii.

6. *Morſuli præſeruantes.*

℞. *Boli armeni veri cum aquâ acetoſ. prapar.* Scr. iiii. *rad tormentill. dictamni albi, pimpinell. ſemin. citri excort.* an. ʒ. i. *electuar. de ouo* ʒ. i. ſem. *ſpec. liber. ſ. aloë* ʒ. i. *conſeru. flor. acetoſ.* Vnc. ſem. *ſacch. albiſ. diſſol. in aquâ acetoſ.* lib. i. F. ſ. a. Confectio in morſulis.

7. *Electuarium pro familia.*

℞. *Fl. acetoſ.* Vnc. i. *radic. tormentill. angelic. valerian. dictamni albi, pimpinell. baccar. iuniperi recent.* an. M. ii. Contuſa cum aceto roſarum, M. & adde *rob ſambuci* Vnc. iii.

8. *Puluis præſeruans pro pueris.*

℞. *Spec. elect. diamarg. frigid. diarrh. Abb. liberant. cum bolo* an. ʒ. i. ß. *corall. rubr. prap.* ʒ. ſem. *oſſis de corde cerui veri* Scr. i. *ſemin. ſanton.* ʒ. i. *rad. pœoniæ, granor. eiuſdem excort.* an. Scr. ii. ſem. *cinamom. interni optimi, cortic. citri* an. ʒ. i. ß. Pulueriſatis pulueriſandis add. *ſacch. albiſſ.* Vnc. ii. M. F. Puluis.

9. *Rotulæ præſeruantes pro grauidis.*

9. ℞. *Margar. orient. non perfor.* Scr. ß. *frag. lapid. pretioſ.* an. Scr. ſem. *ſem. acetoſ. C. C. vſti & prap.* an. Scr. ii. *rad. pœoniæ, granor. eiuſdem excort.* an. ʒ. ß. *ſpec. diamarg. cal. confect. cordial.* an. ʒ. i. *ſacch. roſar. veteris* ʒ. ß. *ſacch. albiſſ. in aquâ acetoſæ & roſarum odoratiſſ.* an. *diſſolut.* Vnc. vi. ſem. F. Confectio in rotulis.

10. *Acetum pro ſpongiis.*

♃. *Granor. iuniperi* Vnc. i. *fol. rutæ recent.* Vnc. ſem. *ſcordy* Dra. ii. Inciſis iis & contuſis adde *rad. angelic.* ʒ. ii. *Zedoar.* Dra. i. *ariſtoloch. longa, valerian.* an. Dra. i. ſem. Pulueriſentur groſſo modo & affundantur aceti vini fortis lib. iiij.

11. *Lingualia.*

♃. *Zedoar.* Vnc. ſem. *rad. pimpinell. angel.* an. Drac. i. *ligni aloës, cinamom. elect. cortic. citri* an. Scr. ii. *macis* Scr. i. *ſacchari albiſſ.* Vnc. iii. Cum *ſ. q. tragacanth. in aq. roſarum diſſolut.* formentur Hypoglottides.

12. *Pomambra pro viris.*

♃. *Flor. roſarum rubrarum, violarum* an. Drach. ii. *anthos, ſummit. maioranæ, lauendul.* an. Dra. i. *cortic. citri ſiccor. nucis moſch. cinamom. interior.* an. Dra. iii. *ligni aloës, ſantal. citrin.* an. Dra. i. *ſtyrac. calamit. benzoë* an. Dra. ii. Cum *ſ. q. tragacantha in aqua roſarum diſſolut.* F. Maſſa pomamb. pro viris. Doſis ſint Dra. iii. quæ aromatiſentur cum *moſchi, ambr.* an. gr. ii. & Syndoni rubræ includantur.

13. *Pro mulieribus.*

Aromatiſentur *cum caſtorei* gr. iii. includantur Syndoni.

14. *Sacculi Cordiales pro viris.*

♃. *Roſarum rubrar.* ʒ. iii. *flor. violar. purpur. nymphæ albæ, fol. maioranæ, ſcordy, ſantali citrini* an. Dra. i. ß. *rad. iridis, cortic. citri* Vnc. ſem. *zedoar.* Scr. iiii. *cinamomi, caryophyll. macis* an. Dra. ſem. *ſtyrac. calam.* an. Scr. iiii.

Conciſa & tuſa craſſo modo ſeruentur ad vſum. Doſis Drach. iii. includantur Syndoni. Pro viris adde *camphoræ* gr. ii. *moſchi* gr. i. F. Sacculus.

15. *Pro mulieribus.*

Adde caſtorei gr. iii.

16. *Linimentum ad nares.*

♃. *Theriac. optim. mithridat. elect.* an. ʒ. i. *myrrh. elect. benzoes, ſtyrac. calam.* an. Scr. i. *ſantal. citrin. ſpec. cordial. temper.* an. Scr. ii. *ol. nuc. moſchat.* Drac. i. *vini maluatici, aceti roſarum, ſcordy* an. q. ſ. F. Linimentum.

17. *Electuarium Curatiuum.*

♃. *Theriacæ Andromachi veteris* Vnc. i. *Mithridat. elect. Electuar. de ouo, diaſcord. Fracaſtor.* an. Vnc. ß. *rad. tormentill.* Scr. iiii. *dictamn. alb.* Scr. ii. *fol. dictamn. Cret. ſcordy* an. Dra. ſem. *boli armen. ver. terr. ſigill.* an. Scr. iiii. *C. C. vſti & præp.* Dra. i. *ſem. acetoſ. citri excort.* an. ʒ. ſem. *ſancti* Scrup. i. *camphor.* gr. xxiv. Pulueriſentur ſubtiliſſ. & cum ſ. q. Syrup. acetoſ. citri redigantur ad formam electuarij.

18.

♃. *Electuarÿ huius* Scr. iiii. *aq. ſcordy* Vnc. iii. *aceti vini* Vnc. i. M. F. Hauſtus ſudorifer, pro adulto.

19.

♃. *Elect. præſcr.* ʒ. ß. vel Scr. ii. *aq. ſcordy* Vnc. ii. ß. *aceti vini* Vnc. ß. M. F. Hauſtus ſudoriferus pro pueris ab anno 7. ad 14.

20.

♃. *Electuar. præſcr.* Scr. i. *aq. ſcordy* Vnc. i. *aceti vini* ʒ. ß. M. pro minoribus.

21. *Syrup. refrigerans & confortans.*

♃. *Syr. de ſucco acetoſ. acetoſell. acetoſitat. citri, oxyſacch. ſ.* an. Vnc. i. *rob ribes, ceraſor.* an. Vnc. ß. *vini granat.* Vnc. i. vel. q. ſ. Miſce.

22. *Electuarium refrigerans & confortans.*

♃. *Carnium citri condit.* Vnc. i. *conſeru. flor. citri, acetoſell. borragin. roſar.* an. Vnc. ſem. *manus Chriſti perlata* ʒ. i. ß. cum *Syrup. acetoſitatis citri* q. ſ. F. Electuarium.

23. *Potus purgans pro adultis.*

♃. *Decocti communis flor. & fruct. in quo ſem. citri* ʒ. ſem. *acetoſ. portulac.* an. Scr. i. bullierint, Vnc. iii. Diſſolue in his *Elect. diacathol. lenitiu. ſ.* an. ʒ. iii. *roſati Meſ.* Dra. ſem. *trypher. Perſic.* ʒ. i. adde *Syr. de cichor. ſ. oxyſacchar.* an. Vnc. ſem. M. Fiat hauſtus pro adultis.

24. *Pro iunioribus ab anno 7. ad 14.*

Paretur dimidia pars.

25. *Pro infantibus.*

Paretur pars tertia.

26. *Clyſter pro adultis.*

♃. *Fol. malu. vtriuſque, mercurial. violar.* an M. i. *flor. chamæm.* M. ſem *ſem. lini, fænugr.* an. ʒ. ii. *rad. al. ii.* Vnc. ſem. Coquantur in ſufficienti quantitate aq. ad tertias, pro ℔. i. colat. adde *Elect. diacathol.* Vnc. ſem. *diaprun. lenitiu.* ʒ. ii. *roſati Meſ.* Dra. i. *ol. viol.* Vnc. ii. *mellis roſat. colat.* Vnc. i. *vitell. oui* n°. i. *Salis communis* Dra. ſem. M. Fiat clyſt. pro adulto.

27. *Pro iunioribus.*

♃. *Decocti ſuprà ſcripti*, Vnc. viii. *Elect. diacathol.* ʒ. ii. *lenitiu. ſimpl.* ʒ. i. *roſ. Meſ.* ʒ. ſem. *ol. violar.* Vnc. i. *mellis roſ. colat.* Vnc. ſem *vitell. ouor.* n°. i. *ſalis* Scr. i. M.

28. *Pro infantibus.*

♃. *Decocti ſuprà ſcripti*, Vnc. iv. *Elect. diacathol.* ʒ. i. *lenit. ſimpl.* ʒ. ſem. *roſati Meſ.* Scr. i. *ol. viol.* Vnc i. *mellis roſati colat.* Vnc. ſem. *vitelli oui* n°. $\frac{1}{2}$. *ſalis* Scr. ß. M.

29. *Emplaſtrum ad bubones mitius.*

♃. *Radic. malu. alth. fol. malu. viol.* an. M. i. Coqu. ad mollitiem Poſt tuſis iis adde. *Butyri recent. non ſaliti* Vnc. ii. *adipis gallin.* Vnc. i. *fermenti* Dra. i. ß. *ol. roſat.* q. ſ. M. Fiat Vnguentum.

30. *Fortius.*

♃. *Cæpar. magnar. rubr. ademptis tunicis exterioribus aſſatarum in puppâ cannabinâ ſub cinerib.* n°. viii. *Fermenti acerrimi ad magnitudinem* iv. *caparum, ficuum pinguium* n°. viii. *paſſular. magnar.* n°. xx. *theriac. veteris* Vnc. ii. *ammoniac. in acet. diſſolu.* Vnc. i. ſem. *catharid. abiectis alis & capitibus* Scr. ii. Pulueriſatis pulueriſãdis ad formam Emplaſtri redigantur.

31. *Emplaſtrum ad carbunculos.*

♃. *Theriac. opt. mithridat. elect.* an. ʒ. ii. *fermenti, terebinth.* an. Vnc. i. *mell. roſat.* Dra. vi. *butyri recent.* Vnc. i. *ſalis communis* Vnc. ſem. *fuligin. camini* ʒ. x. *ſaponis veneti* Vnc. i. ſem. *croci* ʒ. i. ſem. *vitell. ouor.* n°. ii. Contundantur omnia, & F. Emplaſtrum.

32. *Puluis ad infectas domos.*

℞. *Vitrioli, nitri* an. ℔. ſem. *baccar. lauri recent.* Vnc. ii. ß. *myrrh. rubr.* Vnc. ii. *alumin.* Vnc. ſem. *ſulphur.* Dra. i. Pulueriſata miſceantur.

33. *Alius.*

℞. *Vitrioli* Vnc. v. *nitri* Vnc. i. *myrrhæ rubr.* Vnc. v. Pulueriſata infundantur in aceto vini q. ſ. de hoc infunde in lateres ignitos, ad faciendum fumum qui venenatam auram in locis infectis conſumit, veſtéſque quibus adhæret, à veneno liberas facit.

MEDICAMENTA
AB EODEM COLLEGIO PRÆSCRIPTA
Anno 1626.

Præſeruantia.

1. *Puluis ad ſuffiendum pro pauperibus.*

Idem, qui ſuprà ab eodem Collegio præſcriptus, n°. 1.

2. *Puluis ad ſuffiendum pro diuitibus.*

Idem, qui ſuprà, n°. 2.

3. *Candelæ pro fumo.*

Eædem, quæ ſuprà, n°. 3.

4. *Species pro vino.*

℞. *Abſinth. vulgar. ſcordij, cardui bened.* an. M. i. *dictamni Cretici* M. ſem. *rad. helenij, pimpinell.* an. Drac. vi. *cortic. citri*, Vnc. ſem. Dentur in chartâ.

5. *Puluis præſeruans.*

Idem qui ſuprà num. 4.

6. *Puluis Montagnana.*

℞. *Sem. citri, acetoſ.* an. Drach. ii. *rad. dictamni albi, gentianæ, tormentill.* an. Drach. ii. ß. *boli Armeni, cinamon. elect.* an. Vnc. i. *margarit. præpar. ſapphir. præpar. oſſ. de C. C.* an. Drach. i. *ſantal. omnium; ſemin. ocymi*, an. Dra. i. ſem. F. Puluis præſeruans, de quo ſcribit Montagnana, quòd nunquam viderit aliquem mori, qui illo vſus fuerit.

7. *Rotulæ liberantis.*

℞. *Spec. liberant. ſ. aloë*, Vnc. ſem. *extract. angelic. zedoar.* an. Scrup. i. *ſacch. in aq. roſar. diſſol.* Vnc. v. F. Rotulæ.

8. *Rotulæ cordiales.*

℞. *Spec. confect. de hyacint.* Vnc. ß. *confect. alchermes* ʒ. i. ſem. *extract. angelic.* ʒ. ſem. *zedoariæ* Scr. i. *ſcordij* gr. vii. *magiſterij corallior.* Scr. ſem. Cum *ſacchar. in aquâ galegæ & acetoſæ diſſol.* F. Rotulæ.

9. *Rotulæ præſeruantes*

℞. *Balſam. ſulphur.* Scrup. ſem. *extract. helenij* Scrup. i. *ol. angel.* Scrup. ſem. *ſacchar in aq. ſcabioſ. diſſolut.* Vnc. iv. vel v. F. Rotulæ.

10. *Rotulæ pro infantibus.*

℞. *Pulu. bezoartic.* D. Sennerti, *ſpec. liberant. ſ. aloë* an. Drach. i. *extract. tormentill. boli Armenu* an. Scrup. i. *ſacch. in aq. roſar. diſſol.* q. ſ. F. Rotulæ.

11. *Rotulæ pro grauidis*

℞. *Marg. orient. non perfor.* Dra. ſem. *fragm. 5. lap. pretioſ.* an. Scr. ß. *ſemin. acetoſ. C. C. vſti & præp.* an. Scr. ii. *rad. pæoniæ, gran. excort. eiuſd.* an. Dra. ß. *ſpec. diamargar. calid. confect. cordial.* an. Dra. i. *ſacch. roſ. veteris* Dra. ſem. Cum *ſacch.* Vnc. vi. ſem. *in aq. acetoſ. & roſar. diſſolut.* F. Rotulæ.

12. *Electuarium præſeruans.*

℞. *Conſer. ſcordij, galegæ, rut. ſcabioſ. tormentill. acetoſ. acetoſell. roſar. flor. calendul.* an. Vnc ii. *rad. pimpinell. condit. helenij condit. ſcorzon. condit.* an. Vnc. ß. *boli Armeni, terr. ſigillat.* an. ʒ. ii. *rad. biſtort. ſucciſ. angel. Zedoar.* an. ʒ. ii. *cortic. citri condit.* Vnc. i. *theriac. opt. mithridat.* an. ʒ. vi. Cum *ſyr. de ſucco citr. ſcordij, galeg.* an. q. ſ. F. Electuarium.

13. *Electuarium de zedoaria.*

℞ *Pulu. rad. zedoar torment. pimpinell. helenij, olſnitij, angelic.* an. ʒ. ii. *myrrh.* ʒ. i. Incorporentur *aceto bezoartico* ac addatur *Rob. ſambuci*, Vnc. iiii. *iunip.* Vnc. ii. Miſce.

14. *Electuarium pro familia.*

Idem quod ſuprà, num. 7.

15. *Syrupus & Morſuli præſeruantes.*

℞. *Spec. confect. liberantis Auſtriac.* Diuidantur in partes duas æquales, ex vnâ cum *Sacch. in aq. acetoſ. ſcabioſ. cardui bened. diſſolut.* q. ſ. F. Morſuli.

16.

Alteri parti affundatur acetum vini optim. q. ſ. ſtent in infuſione per dies aliquot in loco calido, donec omnis vis attracta fuerit: poſtea acetum colatum cum ſacch. coqu. ad Syrupi conſiſtentiam. Fiat Syrupus.

17. *Acetum Bezoarticum.*

℞. *Fol. rut. ſcord. flor. tanaceti lutei, roſar. rubr.* an. M. ß. *rad. Angelic. ſucciſ. olſnitij, dictamni albi, Zedoar.* an. Vnc. ſem. Affunde aceti q. ſ.

18. *Puluis pro infantibus.*

Idem qui ſuprà num. 8.

19. *Acetum ad odorandum.*

Idem, quod ſuprà num. 10.

20. *Pomum ambræ,*

Idem, quod ſuprà num. 12. 13.

21. *Noduli ad odorandum.*

℞. *Flor. roſar. rub* M. ſem. *meliſ. lauendul. fol. rut. cortic. citri ſicc.* an. ʒ. i. *ſantal. citrin. macis, ligni aloës, caryophylli, rad. angelic. zedoariæ, ſem. nigell.* Scr. ii. *camphor.* gr. iiii. Pulueriſentur groſſo modo, inſuantur nodulo, pondere Vnc. ſem. vel Dra. vi.

Qui volunt, poſſunt moſchum vel ambram addere.

22. *Trochiſci ſublinguales.*

Iidem, qui ſuprà numero 11.

23. *Balſamum.*

℞. *Ol. angelic. rut.* an. Scr. i. *citri deſtill.* Scrup. ſem. *moſchi, ambræ* an. gr. ii. *Ol. macis expreſſ.* q. ſ. Fiat Balſamum.

24. *Amuleta.*

℞. *Arſenic. alb.* Vnc. ſem. *auripigment.* Dra. i. ſem. *pulu. bufon. ſicc.* Vnc. ii. *ſantal. rubr.* Drach. ſem. Cum *mucilag. tragacanth.* F. Amuleta formâ conſuetâ.

25. *Puluis ad infectas domos.*

Idem, qui ſuprà n°. 32.

26. *Electuarium Alexipharmacum curatiuum.*

℞. *Rob ſambuc.* Vnc. ii. *Theriac.* Vnc. i. ſem. *Sal. cardui benedict. abſinth. fraxini* an. Drach. i. *Spir. vitrioli* Scr. iiij. *puluer. corall. rubr.* Drach. ii. Cum *ſyrup. Scordij.* F. Electuarium.

27. *Electuarium Curatiuum aliud.*

Idem, quod ſuprà, num. 17.

28. *Aqua Theriacalis.*

℞. *tormentill. lapp. maior. ſ. bardan. pimpinell. ſuccisæ, valerian.* an. Vnc. iiii. *Imperator. angelic. gentian. ſerpentar.* an. Vnc. i. *capar. mundatar. à cortice, Nucum recent. nondum planè maturarum* an. Vnc. vi. *fol. rutæ cum floribus, acetoſ. cardui benedict. lauendul. verben. recent.* an. M. ij. *campb. in ſp. vini diſſoluti* Drach. i. *Theriac. Mithridat.* an. Vnc. j. ſem. *aceti roſar.* Vnc. vi. *Vini albi præſtant.* q. ſ. Deſtillentur.

29. *Syrupus refrigerans & confortans.*

℞. *Syrup. de ſucco acetoſ. acetoſell. galeg.* an. Vnc. i. *ſucci citri* Vnc. i. ß. *Vini granat.* Vnc. ii. ſem. *ſucci ribium, rubi Idæi, berber.* an. Drach. vi. *Aqu. Lauendul. fragor. ſ. vino, acetoſ. ceraſor.* an. Vnc. iii. *roſar.* Vnc. i. ſem. *Spir. vitrioli* Scr. i. Miſce.

30. *Electuarium refrigerans & confortans.*

℞. *Carnis citri condit.* Vnc. i. *Conſeru. acetoſ. acetoſell. galeg. borragin. roſar.* an. Vnc. ſem. *ſpec. diamargar. frig.* Drach. i. *confect. Alcherm.* Drach. ſem. *cortic. citri condit. Manus Chriſti perlat.* Drach. i. ſem. Cum *Syrup. acetoſitat. citri* q. ſ. F. Electuarium.

31. *Linimentum ad nares.*

Idem, quod ſuprà, num. 16.

32. *Vnguentum ad bubones.*

Idem, quod ſuprà num. 29.

33. *Fortius.*

Idem, quod ſuprà num. 34.

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM,

A MEDICIS VRATISLAVIENSIBVS PRÆSCRIPTA,

Anno 1607.

Præſeruantia.

1. *Pilulæ Peſtilentiales.*

℞. *Aloës ſuccotr. Gummi Ammoniaci puriſſ.* an. Vnc. i. *Myrrh. elect.* Vnc. ſem. *Salis abſinthij* Scr. ii.
Ammoniacum ſoluatur aceto ſcordij. Coletur & concoqu. ad ſpiſſitudinem aliquam. F. Maſſa. Doſis Scrup. i.

2. *Electuarium Præſeruatiuum, quod in Peſte anno 1599. mirè profuit.*

℞. *Rad. biſtort. tormentill. ſucciſ. thapſi barbati, valdè bon. ſcabioſ. abſinthij, pimpinell. Helenij, angelicæ,* an. Vnc. ſem. *Fol. rut. verben. ſcordij,* an. Drac. ii. *Sem. acetoſ.* Drach. i. ſem. *card. bened. meliſſ.* an. Scr. iv. *myrrh. zedoariæ,* an. Scr. j. *camphor. aceto deſtill. ſolut.* Drach. vi. *Syrupi de ſucco ſcordij & acetoſ.* q. ſ. Fiat Electuarium.
Pro mulieribus, in quibus eſt caput debile imminunuto camphoræ pondere, adde Ol. garyophyll. deſtill. gutt. aliquot.

3. *Rotulæ liberantis compoſitæ.*

℞. *Spec. liberantis* Drach. vj. *Extract. tormentill.* Drach. ß. *angelicæ Zedoariæ* an. gr. xv. *Sacchar. aqu. tormentill. ſcabioſ. & angelic. ſoluti* lib. ſem. F. Rotulæ.

4. *Species pro ſacculis.*

℞. *Rad. Valerian. angelic.* an. Vnc. i. *baccar. iuniperi* Vnc. ii. *fol. ſcordij* Vnc. ii. ſem. *rutæ* Drach. vi. *Macis in aceto infuſ.* Drach. ij. M. Fiat Puluis craſſiuſculus.

5. *Puluis pro fumo purarum ædium.*

℞. *Bacc. iuniperi* M. iv. *rut. virent. abſinth. rad. helenij, Cort. betul. infer. circa caudicem* an. M. ii. *fol. querc.* Vnc. i. *myrrha rubr.* Vnc. iiii. Exſiccata pulueriſentur. Doſis pro ratione ædium.

6. *Amuletum.*

℞. *Arſenici Cryſtallini, rubri, lapid. Magnet. part. æqual. ſantali rubri medicum pro colore.* Cum *mucilag. gummi tragacanth. aquâ roſar. extr.* q. ſ. F. Amuletum formâ conſuetâ.

MEDICAMENTA CVRATIVA.

1. *Electuarium Curatiuum.*

℞. *Theriac. Germ.* lib. ſem. *Salis card. bened. abſinthij, ſcabioſ. fraxini* an. Drach. i. *ſpir. vitrioli* Dra. ii. M. Fiat Electuarium. Doſis à Drach. ſem. ad Dra. ii.

2. *Aqua ſudorifera.*

℞. *Nucum ingland. immat.* n°. 100. *vel matureſcentium autem maturatarum cum toto nempe viridi lignoſo cortice*, incidantur & contundantur minutim. Contuſis adde. *ſcabioſ. verben. ſolani*, *ſemperuiui* ana. M. j. Miſce & affuſo aceto optimè bulliant. Stent per noctem in infuſion. Poſtridie deſtill. lento igne. Doſis ab Vnc. ſem. ad Vnc. ij.

3. *Puluis ſudoriferus.*

℞. *Rad. pimpinell.* Vnc. ſem. *dictamni albi*, *valerian.* an. Drach. ii. *Tormentill.* Drach. vi. *Angelic.* Drach. ii. *C. C. Oculor. cancri prep.* an. Drach. iii. *Succini albi* Drach. ii. *ſem. napi* Scrup. iv. *Card. benedict.* Scrup. viii. *terr. ſigill. Strig.* Vnc. ii. *boli Armeni prepar. Flor. Sulph. myrrhat.* an. Scr. iv. *Salis fraxini*, *ſcabioſ. card. benedict.* *iuniperi*, *abſinthij*, *valerian. artemiſ.* an. Scrup. i. ſem. *Macis aceto macerat.* *Croci* an. Scrup. i. Miſce. F. Puluis ſubtilis. Doſis à Scrup. i. ad Scrup. iv.

4. *Syrupus roborans.*

℞. *Syrup. de ſucco Rubi Idæi*, *acetoſi ſimpl. de ſucco Ribium*, an. Vnc. ii. *Aqu. tormentill. veronic. ſcabioſ. card. benedict.* an. Vnc. i. ſem. *Spir. Vitriol.* Scrup. i. M. pro doſibus iv.

5. *Puluis pro domibus infectis.*

℞. *Baccar. iuniperi* M. iv. *rut. virentis*, *abſinthij*, *rad. helenij*. *Cort. betul. infer. circa caudicem. Cornu hirci raſpati non caſtrati*, *Sabina*, *Capill. hirci caſtrati.* an. M. ij. *fol. quercûs* Vnc. i. *myrrh. rub.* Vnc. i. Exſiccata pulueriſentur. Doſis. cochl.

6. *Flores Sulph. myrrhati.*

℞. *Sulph. purific. & pulueriſ.* lib. i. *Vitriol. calcinati*, *Sal. gemmæ calcin.* an. lib. ſem. *aloës* Vnc. i. *myrrh. thuris* an. Vnc. ii. *Croci* Drach. iii M. F. ſ. a. Sublimatio.

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM, SELECTA PRO REPVB. Francofurtenſi ad Viadrum,

Anno 1611.

AD PRÆSERVATIONEM.

1. *Puluis pro fumo communis.*

℞. *Rad. iréos Florentin.* Drach. iii. *Caryophyll.* Scr. v. *Scobis ligni iuniperin. fraxini* an. Drach. i. *Cortic. tamariſ. Limonum*, *aurantiorum*, *Citri*, *Flor. geniſt. roſarum rubrarum*, *anthos.* an. P. ſ. *Baccar. iuniperi cum ſummitatibus ramulorum*, *baccarum Lauri cum corticib.* an. Drach. j. ſem. *Nuc. cupreſſi* Scrup. ii. ſem. *Fol. querc. abſinthij*, *ſaluiæ*, *maioran.* an. P. ſ. *Myrrh. elect. Olibani*, *gummi Arabici* an. Scrup. iiii. *Reſin. abietin.* Drach. ii. Groſſo modo inciſa ſeruentur ad vſum.

2. *Alius pro pauperibus.*

℞. *Cortic. baccar. lauri*, vel *Fol. lauri* M. i. vel vtriuſque M. ſem. *Gran. iuniperi ſelect.* M. ii. *fol. querc.* M. i. *fl. roſar.* M. j. *Sabin.* Vnc. ſem. *Olibani*, Vnc. i. *myrrh. rubr. Carab.* an. Dra. ii. *rad. irid. angelic. enul.* an. Drach. ii.

3. *Puluis pro fumo pro diuitibus.*

℞. *Specier. puluer. communis pro fumo* q. ſ. *adde Ligni guaiaci* Drach. j. *ſantal. citrini odorati*, *ligni aloës*, an. Scrup. i. *Garyophyll. Cinamomi electi*, an. Drach. i. ſem. *fl. Lauendul.* P. ſem. *fol. Roriſmarini*, *lauri* an. Drach. ſem. *rament. ſuccini* Scrup. ii. ſem. *Thymiamatis* Scr. ii. *Terebinth. Cypr.* Scrup. v. *Styracis calamit.* Scrup. iii. ſem. *ladani puriſſ.* Drach. ſem. *alipt. moſch.* gr. xvij. *camphor.* Drach. i. *aſa dulcis* Drach. ij. F. Puluis groſſo modo.

4. *Trochiſci pro fumo communes.*

℞. *Thuris*, *Maſtich. gran. iuniperi*, *myrrh. elect. carab. alb.* an. Drach. j. *nuc. moſchat.* *garyophyll.* an. Dra. ſem. *ligni cupreſſi*, *calami aromat.* an. ℥. iß. *ladani*, *Thymiamatis* an. Drach. i. ſem. *Benzoin* Drach. ii. *Styracis liquid.* Dra. ſem. *Terebinth. Cypr.* Drach. ii. *moſchi* gr. ii. Cum mucilagine tragacanthæ aquâ roſar. extractâ q. ſ. Fiant Trochiſci parui.

5. *Trochiſci pro magnatibus cum moſcho.*

℞. *Radic. angelic. Zedoar.* an. Drach. i. ſem. *galang. diptamni albi* an. Scrup. iiij. *Styracis calamit. aſa dulcis odorat. ladani puriſſ.* an. Drach. ii. *thuris* Dra. i. ſem. *alipt. moſchat. Gall. moſchat. ver.* an. Scr. i. *Gran. iuniperi* num. ix. *Myrrh. elect. Succini albi*, *ligni aloës*, an. gr. vii. *Camphor.* Scr. ſem. *flor. Lauendul. roriſmarin.* an. gr. iiij. *Sacchar. candi albi* Drach. ij. *ambr. gryſea* gr. iii. *moſchi* gr. viij. *Zibethi* gr. iii.

Diſſoluantur ambra, moſchus, camphora & ladanum cum aquâ roſarum & cum mucilagine tragacanthæ in aquâ roſar. extract.

Fiant ſ. a. Trochiſci aſpergendo oleum ſpicæ.

6. *Electuarium ex Scordio præſtantiſſimum.*

℞. *Pulueris ſcordij* Vnc. i. ſem. *rad. Tormentill. diptamn. albi. angelic. valerian. Biſtort. Pimpinell.* an. Vnc. i. ſem. *Caſſ. lign.* Vnc. i. *Styrac. calamit.* Vnc. ſem. *boli noſtràtis praparat.* ℥. i. ß. *Conſeru. roſarum*, *calendul.* an. Vnc. viij. *Piperis longi*, *Zingiberis* an. Vnc. ii. *Mellis deſpumati* lib. ii. *Vini Maluatici vel Hiſpanici aromatici* lib. i. Miſce. Fiat ſ. a. Electuarium.

7. *Conditum pro familia Stapedij.*

℞. *Gran. iuniperi*, Vnc. vi. *Caricarum.* num. xii. *nucleorum nucum inglandium* Vnc. viii. *Conſeru. flor. borrag. citri vel bugloſſ.* an. Vnc. iiij. *Theriac. veter. rad. tormentill. gentian. pimpinell. angelic. zedoar.* an. Vnc. i. Cum Syrupo de Limonibus. Fiat ſ. a. conditum.

8. *Electuarium nucum Mithridatis vulgare.*

℞. *Nuc. ingland. excortic.* lib. i. *Fol. rut. mundat.* Vnc. ii. *Caricar. pinguium* lib. ii. *Salis triti* Drach. vi. Pulueriſatis pulueriſandis, cum Syrupo acetoſ. citri, rob ribium & berberorum, atque aceto vini ſcordiato vel roſato, Fiat ſ. a. Electuarium.

9. *Idem aliter cum puluere Scordij.*

℞. *Nucum inglandium*, *ficuum* an. num. iij. *fol. rut.* num. xxx. *Pul. ſcordij* Drach. ii. *ſem. citri. excort.* Drach. j.

Drach. i. *cort. citri* Drach.ſem.*ſalis nitri depurati.* Scr.i. *boli Armeni ver.* Drach.i. *condit.citri* Drach. i.*Theriac.* Drach. i. ſem. *Mithridat.* Drach. i. Cum ſucco citri q. ſ. Fiat. ſ. a. Electuarium.

10. *Tabulæ Bezoarticæ.*

♃. *Spec. diamarg. cal.* Drach.ij. *Liberantis* Scr. iiij. *Zedoar. elect.cortic.citri, cornu cerui prepar.* an. Scr. i. *ſantal. citrin.rub.* an. Drach.ſem.*Fol. auri fini* num. v. *Magiſterij perlarum, Smaragdi præparat.* an. Scr. ſem. *Caryophyllorum* Drach. i. *rad pimpinell.* Drach. ſem. *Extract.angelic.* Scr.ii. *Cinamomi electi* Scr.iiii. *Sacch. albi* Vnc.ix.

In aquâ cardui benedicti & roſarum ſoluti. Fiant ſ. a. rotulæ. In fine adde olei è cortic. citri deſtillati gutt. viii.

11. *Rotulæ, ex extracto Zedoariæ.*

♃. *Sacch. alb.* Vnc. iii. *diſſolue in aquâ pimpinell.* inſpiſſatóque Saccharo adde *Extracti zedoar.* Drach.i. vel Drach.ſem.*vel olei ex zedoar. arte chymic. ritè extracti gutt.*xv.Fiant Rotulæ.

12. *Rotulæ Zedoariæ communes.*

♃. *Pulu. zedoar.* Drach.ij.*Sacchari optimi, in aquâ pimpinell. diſſoluti.*Fiant ſ.a.Rotulæ.

13. *Confectio Saccharata pro pueris.*

♃. *Rad.gentian.angelic. zedoar. pimpinell.*an.Dra.j. Emolliantur in aceto roſarum per horas iii. Poſteà diuidantur in taleolos quadratos minores,ſaccharóque obducantur & exſiccentur in cribro.

14. *Electuarium præſeruatiuum pro grauidis Andernaci.*

♃. *Cinamomi electi,ligni aloës, ſantal,omnium,Nuc. moſchat.* an.Dra.i.*angelic.Zedoar.enul.* an.Dra.ſem.*ſemin.citri, aniſi, cichorij* an.Scr.i.*flor. borrag. bugloſſ.*an. P. i. *Margaritar.Rament. eboris, Sapphiri, Corall. rubror.* an.Scr.ſem. *Conſeru. roſarum, borragin.flor. citri.* an. Vnc.ſem. Cum *ſucco acetoſ. & ſaccharo* q. ſ. Fiat Electuarium.

15. *Aliud electuarium grauidarum.*

♃. *Cortic.citri tenuiſſimè inciſorum, aurantiorum inſorum: Seminis citri, coriandri præpar. Caryophyll.* an. Drach.ii. *Corall. rubror. ligni aloës, ſantal. rubror.raſur. eboris, Zedoar. Nuc. moſchat.* an. Drach.i. *terr. ſigill.* ʒ. i.ſem. *C.C.præpar.* Scr.i.*Cinamomi elect.* Vnc. ſem. *oſſis de corde cerui* num.ii.*Margar.præpar.* Scr.ii. *Fragment. hyacinth. Sapphiri Smaragd.granat.præpar.* an.Scr.ſem. *ſem. pæon. excortic. acetoſ.*an.Drach.ſem.*fol.auri* num. vij. *conſeru. borrag. bugloſſ. roſar.incarn.meliſſ.* an.Vnc. i. Cum *ſyrupo acetoſ. citri & de corticibus citri.*M. Fiat Electuarium.

16. *Rotulæ pro grauidis*

♃. *Rad. Tormentill. zedoar.* an. Scr. ii. *ſem. pæon. excortic. acetoſ.* an.Drach.ſem. *ſpec. diamarg. frig.*Dra. i.*Fragment.pretioſ.*omn. an. Scr.ſem. *C. C. præpar.*ʒ.ß. *Corall,rubror. præpar.* Scr. j. *Ol.Nuc. moſch.*gr.v.*Caryophyll* gutt.ii. *Cinamom.* gutt. iii. *Sacchari Cryſtall. in aquâ acetoſæ diſſoluti,*Fiant ſ. a.Rotulæ.

17. *Puluis Bezoarticus pretioſus.*

♃. *Boli Armeni veri, oſſium è corde ceru. præpar.*an. Drach.j.*ſantal. omnium* an. Scr. i. *terr.ſigillat.* Scr.iiii. *lapid. Bezoar.* gr.ix. *camphor.* Scr. ſem. *Cinamomi* Scr. ii. ſem. *Croci orientalis* gr. ix. *ſemin. citri excortic.* Scr. ſem.*Hyacinthi præparati* Scr. ſem. *Moſchi, Ambr.gryſea* an.gr. v. *rad. diptam. alb. tormentill. zedoar. been vtriuſque* an.Scr.ii. *fol.auri* num.iii.M.Fiat puluis ſubtiliſſimus.

18. *Puluis Præſeruatiuus pro familia.*

♃. *Pulu. fol.acetoſ. abſinthij, ſcordij, rut. cardui benedicti, ſcabioſ.* an.Drach.i. *rad. valerian. enul. Olſnicij,tormentill.biſtort. ſerpentar.* an. Scr. iii. *vincetoxici, gentian.pimpinell. polypodij* q.an.Scr.ii.*Angelic.Diptāni albi, zedoar.* an. Scr. i. ſem. *ſem.acetoſ.citri. excortic.* an. Scr.i.*rut.cardui benedicti* an.Scr.ii.ß. *Gran. iuniper.* Scr.v. *Baccar.lauri* num. vii.*Sacchar.albiſſ.*Vnc.v.Miſce Fiat Puluis.

19. *Puluis pauperum de acetoſa.*

♃. *Fol. acetoſ. Rad.valerian.aq.part.*
Macerentur in aceto, ruſumque in vmbrâ exſiccentur, ſeruenturque ad vſum. Poſſunt alia addi, vt Scordium, verbena, carlina, &c. Miſce, Fiat puluis.

20. *Tragéa Bezoartica pretioſa.*

♃. *Cornu cerui præparati, Margarit. præparat. Eboris vſti, cinamomi, tormentill. boli Armeni, vnicornu veri,* an. Drach.i.*Cortic. citri* Scr. ii. *trium ſantal.* an.Scr. i. *Raſur. ebor. Hyacinthi, Sapphiri, Corall. rubror. & albor. Succini albi orientalis, rad. valerianæ, zedoariæ, xyloaloës* an. Scr. i. *terræ ſigillatæ*, Scr.i. & gr. xi. *Serici crudi torrefacti* g. xii. *Spec. diamarg.frigid.diamoſch. dulc.* an. Drach. ii. *Beën albi & rubri* gr. xii. *fol. auri* num. iiii. *Sacch. albiſſ.* lib. i. Miſce, Fiat Tragéa.

21. *Alia Tragéa præſtantiſſima ex flor. Sulphuris myrrhatis.*

♃. *Flor. Sulphuris myrrhat.* Vnc. i. *Sacchari cand. alb.* Vnc. ſem. *Spec. liberantis cum vel ſine aloë* Drac.i. Miſce.

22. *Flores Sulphuris myrrhati ſic parantur.*

♃. *Sulphur. flauiſſ. Goſtarienſis.* i. *Salis fuſi, vitrioli Goſtarienſis purificati & calcinati* lib.i.vel lib.ſem.
Pulueriſata coniiciantur in cucurbitam vitream, & ſublimentur gradato igni, ſublimatum Sulphur denuo cum ſale & vitriolo ſublimetur. Idque tertiò cum ſacch. cando. Horum florum partem vnam ſeruato ad affectûs thoracis magnum auxilium.
♃. *Horum florum alteram partem: adde myrrhæ æqualem portionem, & aloës tantundem, cum quartâ parte croci Auſtriaci, miſce, & quartò ſublimato.* Flores ſublimatos ſerua: in peſte & pulmonum affectibus nobile remedium.
♃. Hoſce *flores myrrhatos* quantum libet, verbi gratiâ Vnc. i. adde illis *Spiritûs terebinthinæ rectific. in cucurbit. vitrea* Vnc. iii. Munito ſigillo Hermetico & collocato in aqu. cal. vel Bal. M. vaporoſo per dies ix. & Spiritus fit rubicundiſſimus. Huic rubicundo liquori affunde ſpiritum vini probè rectificatum & paruo alembico ſeparato aquoſitatem in B. M. manebit in fundo Balſamus ſulphuris præſtantiſſimus.
Spiritus terebinthinæ deſtillatione euaneſcit.

23. *Aqua Theriacalis ſiue expulſiua temperata.*

℞. *Rad. gentian, cyperi, tormentill. enul. campan.* an. Vnc. i. *Fol. tapſi barb. cardui benedicti, morſus diaboli, pimpinell. ſcabioſ. oxalid. agreſt. min.* an. M. ſem. *ſummit. rut.* P. i. *baccar. myrti* Vnc. i. *roſar. purpur. flor. bugloſſ. borraginis, hyperici* an. Vnc. i. mundentur omnia, piſtentur, & macerentur 24. hor. in vini maluatici, aq. roſar. & oxalid. an. lib. i. Deinde reponantur in vaſe vitreo, addantur theriac. & Mithridatij an. Vnc. iiii. Fiat Deſtillat. in B. M. Aqua deſtillata phialâ vitreâ excipiatur, eique rurſum addatur croci Drach. i. terr. ſigillat. boli armeni, Santal. citrini, raſuræ eboris, limaturæ cornu cerui iunioris prope caput aſſumpti an. Vnc. ſem. Obſerata phiala ſoli exponatur octo vel decem dierum ſpatio. Seruetur pro com muni vſu.

In ſummis ardoribus tutò datur & ſudores tamen copioſè ſatis mouet. Optima paratur menſe Iunio: innoxiè propinatur etiam lactentib. puerulis in peſte, variol. & morbill. Item grauidis, pro quibus & ſimilibus delicatis perſonis, quò gratior ſit, colari debet per manicam addito ſaccharo & cinamomo conquaſſato.

24. *Linimentum pro naribus.*

℞. *Theriac. Mithridat.* an. Drach. ſem. *Sem. acetoſ.* Scr. ii. *Santal. citrini odorat.* Drach. i. ſem. *Ol. nucis moſchat. deſtillat. Angelic. Succini albi* an. Scr. ſem. *Camphor. myrrh. ſelect.* an. Scr. i. *moſch.* gr. iii. *aceti roſacei.* q. ſ. F. Limentum.

25. *Aliud.*

℞. *Olei nuc. moſchat. expreſſ.* Drach. j. ſem. *deſtillat. maior.* gutt. vi. *Myrrh. Succini albi* an. gutt. iii. *Theriac. optim.* Scr. i. *Extract. ligni aloës* Scr. ſem. *moſchi, ambr.* an. gr. iiii. Cum aqua vitæ pretioſa q. ſ. F. ſ. a. Linimentum.

26. *Pomum odoriferum.*

℞. *Nucem moſchatam dimidiam, Rad. angelic. leuiſtici, gentian.* an. Scr. ſem. *ligni aloës, ſantal. citrini odorat. roſar. rubrar. fol. myrtill. veror. cortic. citri fragrantiſſ. Aurantior. Caryophyllor.* an. ſem. i. *ladani puriſſ.* Scr. ii. *Succini albi* Drach. ſem. *myrrh.* gr. vii. *Camphor.* gr. ii. *Croci orientalis* gr. iii. *aſa dulcis odorat.* Drach. ſem. *moſchi diſſoluti cum ladano in aqua roſar. redolentiſſ.* gr. ii. *ambr. griſea* gr. iii. *Diſſoluta cum ladano & moſcho in mortario calido.* Poſtea adde reliqua, & fiat ſ. a. maſſa exteriùs Ziberhi gr. ii. inungenda pro pomo odorifero includendo orbiculo aureo vel argenteo.

27. *Noduli odoriferi, pro Orbiculis ex ligno iuniperi vel ſuccino factis.*

℞. *abſinthij, rut. meliſſ. Salu. maioran. lauendul. roſar. rubr.* an. P. ſem. *caryophyll.* num. v. *nucis moſch.* num. *Cinamomi, macis,* an. Scr. ſem. *gran. iuniperi* Scr. i. *caſtorei* gr. ix. *rad gentian. leuiſtici, angelic. oſtrutij* Drach. i.

Macerentur per noctem in aceto acri roſato in loco tepido. Manè in fornace tepida cautè iterum exſiccentur: exſiccata puluériſentur, aſpergantúrque *aquâ vit. optim. aquâ roſar.* q. ſ. & adde *Theriac. Mithridatij* an. Drach. ſem.

Miſce omnia & ſyndone excepta formentur in nodulos ex qualibet Vncia, vel Vncia ſem. nodulus vnus includendus orbiculo ex iunipero facto.

28. *Pomum ambra pro Peſte.*

℞. *Ladani electi* Vnc. ſem. *camphor.* gr. iii. *moſch. elect.* gran. vi. diſſoluantur in mortario calido cum aquâ roſarum q. ſ. Diſſolutis adde *alypt. moſchat. ſtyrac. calamit,* an. ʒ. ii. *ſuccini albi* Drach. i ſem. *maſtich.* ʒ. ſem. *Sem. nigell. Roman. toſti* Scr. i. *cortic. citri, caryophyll. nucis moſchat. macis. Myrrh. elect.* an. Drach. ſem. *Rad. iréos Florentin. Xiloaloës, ſantal. citrin.* an. Scr. ii. *flor. roſar. rubr. lauendul.* an. P. ſem. *Olei angelic. Zedoar. rut.* an. gutt. ix. *è baccis iuniperi* Scr. i. *ſpic. fœnicul.* an gutt. v.

Olea arte chymicâ extracta cum cæteris incorporentur in maſſam: vnde fiant Poma ambræ inungenda zibetho nobiliſſimo, & obducenda ſyndone rubro, includantur nodulo.

29. *Species pro ſacculis odoriferis.*

℞. *Rad. valerian. iréos Illyric. oſtrucij, angelica* an. Dra. iii. *phu pontici olſnicij, zedoaria* an. Drach. ii ß. *cortic. citri, ſantal. citrin.* an. Drach. i. ß. *ligni aloës* Drach. i. *baccar. iuniperi* Drach. iv. *Fol. meliſſ. roriſmarin. thymi, ruta* an. M. ſem. *abſinthij, maioran.* an. P. ii. *Flor. roſar. rubrar.* ʒ *ſpica, lauendul. roriſmarin.* an. P. iii. *camphora* Drach. i. ſem. *nuc. moſchat.* Scr. ii. ſem. *caryophyllor.* Scr. iiii. *ſem. nigell. toſta* Scr. iiii. ſem. *Myrrh.* Scr. ii. Inciſa omnia groſſo modo & tuſa repone.

30. *Acetum contra Peſtem.*

℞. *Rad. tormentill. ſerpentar. gentian. pimpinell. angelic.* an. Drach. vi. *Fol. ruta, abſinthij, ſcordij* an. Vnc. ſem. *Bacc. iuniperi, lauri* an. Drach. v. *zedoar.* Drach. ii. *nuc. moſchat. nuc. Indica minutim inciſ.* an. Drach. iii. ſem. *Theriac. optim. Mithridatij elect.* Drach. ii. ſem. *aceti ſcordij vel flor. tunic.* q. ſ. Seruetur.

31. *Amuletum ex Hydrargyro.*

℞. Nucem auellanam excauatam, vt moris eſt, immitte in illam cauitatem hydrargyri tantum, quantum capit dimidia excauati putaminis capacitas, obſignatóque foramen diligenter cum cerâ Hiſpanicâ. Poſtea iſtum nucleum include ſacculo cordiali ex ſyndone rubrâ duplicatâ, & adde *Rad. angelic. zedoar. olſnit. in aceto maceratar. zedoaria,* an. Dra. ſem. *campb. opt. cortic. citri, aſa dulcis* an. Dra. ſem. *flor. roſar. rubr. ſpicanardi, lauendul.* an. P. ſem.

Omnia cum nucleo illo includantur ſacculo cordiali minori, & benè interpaſſato, ne nucleus loco moueri, aut ad imum delabi poſſit.

AD CVRATIONEM.

1. *Electuarium Diaſcordium Fracaſtorij.*

Paſſim deſcriptum habetur.

2. *Electuarium Bezoarticum Curatiuum & Praſeruatiuum.*

℞. *Theriac. Andromachi* Vnc. ß. *Mithridatij* Drach. iii. *Rad. angelic. pimpinell. cinamomi elect.* an. Scr. ſem. *Flor. ſulph. myrrhat.* Scr. ii. Cum *Syrupo acetoſ. citri* q. ſ. F. Mixtura.

3. *Aqua Stapediana prima pretioſa pro diuitibus.*

℞. *Theriac. Andromachi, Mithridatij Damocratis* an. Vnc. vi. *Pulu. Elect de bolo Ioubert. bezoartici. Nicolai* an. Vnc. ii. *Aqua vita per balneum bis deſtillat. vini maluatici, Aceti. rutacei* an. lib. i. *ſucci rad. pimpinell. limonum*

num. an. Vnc. vi. Deſtillentur in Balneo rorido, lento igne. Huic deſtillato liquori conſeruato in phialâ vitreâ adde *Theriac. veter.* Vnc. vi. maneántque ſic ſimul omnia, vt in fundo theriaca quieſcat. Hæc Aqua quò vetuſtior, eò melior. Sed eſt valde calida; ideóque ſi peſtis inſignem calorem comitem habeat & febrim, vt & aliàs tempore æſtiuo, eius loco commodè & tutò ſubſtituitur aqua Theriacalis temperata Paræi, quæ quotis tempore innoxiè ſumi poteſt.

4. *Aqua ſtapediana ſecunda ſiue ſudorifera communis.*

℞. *Conditi pro familiâ Stapedij* lib. ii. *Aquæ vit. ſemel in Balneo extract. Vini Maluatici, Aceti rutacei, ſucci radic. pimpinell. limonum* an. lib. i. In Balneo, vt de priori dictum, liquor extrahatur, cui adde *Theriac. veteris* Vnc. iiii. reſideátque per quietem in fundo theriaca.

5. *Aqua Bezoartica Langij.*

℞. *Herb. Chelidon. cum radicibus* M. iii. ſem. *rutæ* M. i. *ſcordij* M. ii. *dictamni Cretici, card. benedict.* an. M. i. ſem. *zedoariæ, angelic.* an. Dra. iii. *cortic. citri, limonum,* an. Dra. ii. ß. *flor. tunicæ, borragin.* an. Drach. iii. *cinamomi opt.* Dra. ii. ſem. *caryophyllor.* Dra. ii. Inciſis incidendis & contuſis contundendis fiat infuſio in

℞. *vini ſublimati ter deſtillati* lib. viij. *vini Maluatici, aceti ſcordij* an. lib. i. *Aquæ roſar. ſcabioſ.* an lib. ii.

Macerentur per biduum. Poſtea lento igne in organis vitreis deſtillentur. Huic deſtillato liquori adde *Theriac.* Vnc. iii. *Mithridatij* Vnc. i. ſem. *camphor.* Scr. ii. *macis* Dra. i. ſem. *cinamomi* Dra. iii. *ligni aloes* Scr. ii. *ſantali citrini* Dra. ii. ſem. *caryophyllor.* Dra. i. ſem. *conſeru. flor. tunic.* Vnc. ii. *card. benedict.* Vnc. i. *cornu cerui prepar.* Dra. i. ß. *ſpec. liberantis* Scr. v.

Macerentur in priori deſtillatione & ita ſeruentur ad vſum.

6. *Puluis Bezoarticus Curatinus.*

℞. *Semin. acetoſ. Citri excortic. rad. tormentill.* an. Dra. ii. *Margarit. præpar. Cornu cerui præpar.* an. Dra. i. *ſantal. omnium, ocymi* an. Dra. i. *Antidoti Saxonici* Dra. vi. Miſc. Fiat Puluis.

7. *Puluis ex ſcordio viridis præſtantiſſimus.*

℞. *Scord.* Vnc. ii. *Card. bened. cornu cerui vſti & cum ſucco Scordij præpar.* an. Vnc. i. ß. *Sem. citri, veronic, pimp.* an. Dra. iii. *Rad. petaſitidis, ſarſ. parill.* an. Vnc. i. *corall. rubr. præpar.* Drach. vi. *flor. Sulph. myrrhat.* Dra. ii. ß. *camphor.* Scrup. i. ſem. Miſce. Fiat Puluis diligenter mixtus.

8. *Puluis Euphorbiatus VVildij.*

℞. *Euphorbij electi* Drach. i. *maſtich.* Scrup. ii. *croci* Drach. ſem. *ſacchar. opt.* Drach. iii. Miſce F. Puluis.

9. *Alexiterium VVildij.*

Ex iiſdem ſpeciebus cum Theriacâ & mithridatio additis conſeruis, &c. vt notum eſt, fit Electuarium præſtantiſſimum pro robuſtis.

10. *Potio corroborans.*

℞. *Syrup. acetoſ. citri, de ſucco limonum, de pomis, Rob ribium, berberorum* an. Drach. ii. Solue *in aquâ acetoſ. cardui bened.* an. Vnc. i. *ſcabioſ.* Vnc. ſem. add. *manus Chriſti perlata* Dra. vi.

11. *Aqua Perlata pro infectis.*

℞. *Tab. manus Chriſti perlat.* Vnc. i. *ſuccini albi orient. pell.* Scr. i. ß. *Magiſter. perlar.* Scr. i. *Aqu. borragin.* *acetoſ. card. benedict. ſcabioſ.* an. Vnc. i. *Syrup. è ſucco ribium* Vnc. i. ß. *Iulepi roſacei* Drach. vi. *ſpir. vitrioli* q. ſ. vt iucundum acidulúmque ſaporem percipias.

12. *Alia potio confortans.*

℞. *Conſeru. flor. roſar. incarn. borraginis. bugloſſ.* an. Vnc. ſem. *acetoſ.* Drach. i. *meliſſ.* Dra. ii. *cort. citri conditi. Rad. cichor. condit.* an. Vnc. ß. *Flor. citri, myrobalan. chebul. condit.* ana Dra. iii. *Aq. borragin.* Vnc. vi. *ſcabioſ. roſarum, endiuiæ, card. bened.* an. Vnc. iii. Bulliant parum: Colentur & exprimantur, clarificentúrque cum albumine oui: adde *ſucci citri acidi* Vnc. ii. *tinctur. corallior.* Scr. ſem. Miſce & repone in loco frigido.

13 *Syrupus confortans.*

℞. *Syrup. de ſucco acetoſ. Limonum, acetoſit. citri, acetoſell. rubi Idæi* an. Vnc. i. *Succi violar. purpur. Rob ribium, berberor. oxyſacchar. Iulepi roſacei, violacei, minæ cydonior.* an. Dra. vi. *manus Chriſti perlat.* Dra. x. *cortic. citri condit. & minutim inciſ.* Vnc. ſem. *aqu. Endiuiæ, cinamomi tenuioris* an. q. ſ. pro aromatiſando. Miſce.

14. *Electuarium reſumptiuum.*

℞. *Condit. cortic. citri* Vnc. ii. *aurant.* Vnc. i. *Conſeru. roſar. acetoſ. acetoſell.* an. Vnc. ii. *Flor. borraginis, violarum* an. Vnc. i. ſem. *boli Armeni* Dra. i. *terr. ſigillat. Strigenſis, corallior. rubror. præpar. cornu cerui vſti & prep.* an. Dra. i. ſem. *Margarit. præparat.* Dra. ii. *Santali citrini* Scr. ii. *ligni aloës* Scr. i. *Fol. auri* n°. iiii. *confect. Alckermes* Dra. ii. Cum *Syrup. acetoſitat. citri* q. ſ. Fiat Electuarium.

15. *Morſuli confortantes pro infectis.*

℞. *Sacch. Cryſtallini* Vnc. iiii. diſſol. in aquâ roſarum, & ad iuſtam conſiſtentiam coct., agitetur donec incipiat inſpiſſari: & tum adde *cortic. citri minutim inciſ.* Vnc. i. ſem. *Olei cinamomi deſtill.* gutt. v. *macis* gut. iii. *è cortic. citri, caryophyllor.* an. gut. iiii. *ſucci citri recenter expreſſ.* q. ſ. pro aciditate euidenti. Fiant ſ. a. Morſuli.

16. *Tabulæ confortantes pro Infectis.*

℞. *Boli Armeni* Drach. i. *Magiſterij perlar. corall. rubror. præpar.* an. Drach. ſem. *terr. ſigillat. Strigenſis, cornu cerui vſti præpar.* an. Scr. i. *Pulu. cinamomi opt.* Scr. ſem. *Nucis moſchat. macis* an. gr. v. *Olei caryophyll.* gutt. iii. *Sacchari Chryſtallini* Vnc. ii. Diſſolue Saccharum in aqua roſar. addendo in fine foli. auri. n°. iii.

17. *Epithema Cordiale.*

℞. *Spec. de gemmis* Drach. j. *Santal. rubror. cortic. citri, xyloaloës, macis* an. Drach. ſem. *beën albi & rubri, camphoræ, croci* an. Scr. ſem. *moſchi* gr. iiij. *Aq. roſ. fragrantiſſ.* Vnc. iii. ſem. *Carfunculi* Vnc. ſem. *Vini generoſiſſimi* Vnc. iii. *aceti roſacei* Vnc. ii. Miſce pro Epithemate.

19. *Linimentum Cordiale.*

℞. *Theriac opt.* Vnc. ſem. *Succi Limonum vel Citri* Vnc. ſem. *aceti roſacei* ℨ. ii. *Confect. Alckermes* ℨ. ß. *camphor.* Scr. ii. *croci* Scr. ſem. *moſchi* gr. iii. Miſce pro Linimento.

Aqua

Aqua hordei pro infectis.

♃. *Hordei mundi* M. i. *Rad. Caryophyllat. mundat.* vel *acetoſ. ſcorzoner.* an. Drach. ii. ſem. Coquantur in aqu. pluuial. menſ. ii. ad crepaturam hordei. Colaturæ adde *Syrup. è ſucco rubi Idai* vel *Syrup. Limonum*, vel *Rob berberor.* Vnc. iiii. *aceti ſcordiati* Vnc. ſem. Coletur iterum per manicam Hippocratis.

20. *Vnguentum ad bubones primùm apparentes.*

♃. *Vnguenti dialthea ſimpl.* Vnc. i. *Flor. chamameli. meliloti citrini*, *Fol. Scabioſ.* an. Scrup. ij. *Mithridatij* Scrup. ſem. *pinguedinis gallin.* Scrup. i. ſem. *caricar. pingu.* nº. ii. *Olei lilior. alborum* Drach. ij. *Scorpionum* Scrup. iiii. Cum ſ. q. *aqu. vit.* F. linimentum.

21. *Emplaſtrum validè attrahens ad bubones.*

♃. *Caparum aſſatarum ſub cineribus*, *alliorum ſimiliter coctorum ſub cineribus* an. Vnc. i. ſem. *Fermenti acris* Vnc. i. ſem. *Theriac. veteris* Drach. ſem. *Mithridatij* Drach. ii. *Axung. ſuilla vet.* Vnc. ſem. *ſtercoris columbini* Drach. i. *corporum cantharidum ablatis alis & pedibus* Scrup. ſem. *ammoniaci*, *Euphorbij*, *caſtorei*, *opopanacis*, *galbani in aceto vini diſſol.* an. Drach. i. *rad. diptamni albi*, *pimpinell. ari*, *vincetoxici* an. Drach. i. ſem. *Pulu. fol. ſcabioſ. rut. centaurij minoris* an. Scrup. i. *Sem. eruc. ſinapis*, *raphani* an. Drach. i. *ſquill. prapar.* Drach. ii. *Croci*, *camph.* an. gr. vi. *farin. hordei* Drach. iii. *Olei lini*, *reſin. abietin. therebinthin. Cypria*, *cer. citrin.* an. q. ſ. Fiat ſ. a. Emplaſtrum.

22. *Alij idem minore labore ſic parant.*

♃. *Caparum ſub cineribus coctarum* Vnc. iiii. *Fermenti acris* Vnc. i. *ſtercor. columbini* Vnc. ii. *Axung. ſuill. & gallin.* an. Vnc. i. Contunde & Fac ſ. a. Emplaſtrum.

23. *Emplaſtrum ad Carbunculos.*

♃. *Mithridatij opt. Theriac.* an. Drach. i. *Saponis Veneti* Drach. ii. *Butyri recentis*, *Fermenti acris* an. Dra. iii. *Mell. roſati* Drach. ij. *Croci Oriental.* Drach. j. *Capam ſub cineribus aſſatam.* nº. i. *Allij itidem pro cineribus toſti* Drach. i. *ficuum pinguium* nº. ii. *fimi columbini*, *Sem. ſinapis* an. Scrup. ii. ſem. *Cantharid. ablatis alis & pedibus* Scr. i. Miſce pro Emplaſtro ſ. a.

24. *Emplaſtrum Defenſiuum in ambitu Carbunculi.*

♃. *Boli Armeni* Vnc. iiii. *terr. ſigillat.* Vnc. ii. *C.C. vſti & praparati*, *Eboris praparat.* an. Drach. ii. *camphor.* Drach. iii. *cer.* Vnc. iiii. *Olei roſacei* Vnc. ii. *album. ouorum duorum.* Miſce pro Linimento.

25. *Aliud.*

♃. *Boli Armen. terr. ſigill. Strigenſ. ſantal. rubr.* an. Drach. i. *Vnguent. Roſacei.*
Cum ſ. q. *ſucci plantaginis.* F. Limentum.

***

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM,

A

MEDICIS BERLINENSIBVS & Colonienſibus præſcripta,

Anno 1625.

1. *Puluis pro fumo.*

♃. *Benzoi puriſſ.* Vnc. iii. *rament. ſuccini*, Vnc. i. ſem. *ſtyrac. calamit.* Drach. vi. *ladani mundi*, *ligni aloës*, *roſar. rubrar. Sacchar. albiſſ.* an. Drach. ii. *Caryophyl. Santal. citrini odorati*, *cinamomi*, *cortic. citri*, *granor. iuniperi*, *Thuris* an. Drach. ſem. *Alipt. moſchat.* Scrup. ſem. Craſſo modo inciſa & probè permixta aſſeruentur in ſcatulâ.

2. *Trochiſci pro fumo.*

♃. *Benzoës*, *ladani mundi* an. Vnc. ſem. *Thuris*, *ſtyracis calamit. granor. iuniperi* an. Drach. ii. *Myrrh. elect. ligni aloës*, *garyophyll. maſtiches*, *Rad. angelic. garyophyll.* an. Drach. ii. *ſantal. omnium*, *cortic. citri cinamomi* an. Drach. ſem. *Ambr. Moſchi* an. gr. vi.

Cum *mucil. Tragacanth. aqu. roſarum extract.* & paucâ ſtyracis liquidæ quantitat. F. ſ. a. Trochiſci intra duo fol. roſar. purpurear. recentia reponenda.

3. *Candela pro fumo.*

♃. *Ladani mundi*, *Thymiamatis* an. Vnc. ſem. *Thuris* Vnc. i. *ſtyrac. calamit.* Vnc. ſem. *Myrrh.* Drach. ii. *benzoi* Drach. i. *garyophyll.* Scrup. i. *cinamomi*, *ligni aloës*, *ſantal. citrini*, *Fol. lauri*, *Roſar. rubrar. cortic. citri*, *ſem. ocymi*, *baccar. iuniperi* Drach. i. ſem. *Gall. moſchat.* Scrup. i. *Moſchi* gr. iiii.

Ladanum & Moſchus aqu. roſar. fragrantiſſ. diſſoluantur, addatur Carbonum tiliæ ſ. q. pòſt incorporentur cum mucilagine Tragacanth. aquâ roſar. extracta & fiant ſ. a. Candelæ.

4. *Puluis pro fumo communis.*

♃. *Baccar. iuniperi* Vnc. iii. *lauri* Vnc. iii. *Fol. Rut. meliſſ. tormentill. abſinthij*, *Roſar. rubrar.* an. Vnc. ii. *Thuris* Vnc. i. F. groſſo modo Puluis ſ. a.

5. *Puluis pro ſuffitu in Templis, aſtiualis.*

♃. *Sem. coriandr. prapar.* lib. i. *Flor. roſar. rubr. exſiccat. ligni iuniperi* an. lib. ſem. *thuris* Vnc. vi. *thymiamatis*, *ladani* an. Vnc. ii. *Maſtichis*, *Styracis calamit. ſantali albi*, *citrini*, *Myrrh.* an. Vnc. i. ſem. *Camphor. Benzoi* an. Drach. vi. *fol. quercus*, *Nymphea alba*, an. M. iiij. *fol. acetoſ. flor. lilior. conuall.* an. M. ii. *Granor. iuniperi* Vnc. iiii. Incidenda incidantur & contundenda contundantur. F. Puluis pro ſuffitu.

6. *Puluis pro ſuffitu in templis, Hyemalis.*

♃. *Ligni iuniperi* lib. ii. *Granorum eiuſdem contuſ.* lib. i. *Thymiamatis*, *Myrrh. thuris albi* an. Vnc. vi. *ſemin. coriandri*, *nigell. Iridis Florentin. ladani*, *ſandarach.* an. Vnc. iiij. *cortic. aurantior. Styrac. calamit.* an. Vnc. iii. *Maſtichis* Vnc. ii. *Garyophyllat. Abſinthij* an. M. v. *Meliſſ. Salu. Spic.* M. iii. Incidenda incidantur & contundenda contundantur. F. ſ. a. Puluis.

7. *Rotulæ Extractionis Cardui benedicti.*

℞. *Extr. cardui benedict.* Drach. i. ſem. *Sacchar. albiſſ.* Vnc. iiii. *aquâ pimpinell. diſſoluti* F. ſ. a. Rotul.

8. *Rotulæ Extractionis Angelicæ.*

℞. *Extract. Angelic.* Dra.. ſem. *Sacch. albiſſ.* Vnc. iiij. aquâ ſcordij diſſoluti F. ſ. a. Rotul.

9. *Rotulæ Extractionis Zedoariæ.*

℞. *Extr. zedoariæ* Drach. ß. Sacchar. albiſ. aquâ roſarum diſſoluti, F. Rotulæ Vnc. iiii.

10. *Puluis Præſeruatiuus ſuauiſsimus pro delicatis.*

℞. *Smaragdi, Cornu cerui, Alcis, Margarit. Corall. rubr. omnium aquâ ſcordij prepar.* an. Drach. ß. *Hyacinthi, Granati, Rubini omnium aquâ ſcordij prepar.* an. Scr. i. *Raſur. eboris* Drach. ſem. *oſſis de corde ceruî. Oculorum cancrorum. Lapidis Bezoar veri* an. Drach. ſem. Miſce F. ſ. a Puluis ſubtiliſſimus.

11. *Electuarium ex citro Prophylacticon.*

℞. *Poma citria recentia optimi coloris, num. iii.* Diſcindantur in fruſta & coquantur in ſ. q. aquæ roſar. fragrantiſſimæ ad pultis conſiſtentiam, & traiiciantur per cribrum, vt fiat maſſa ferè impalpabilis, cui adde *Conſeru. Roſar. prouinc. Borraginis, violar. purp.* an. Vnc. ſem. *Spec. Liberant. ſine aloë Cordial. temper. de gemm. frigid.* an. Scrû. *Corall. rubr. prepar. Margarit. prepar. ſuccini albi prepar.* an. Scr. ii. *Cornu ceruî prepar.* Dra. i. *Sacchar. albiſſ. vnc. vi. in aquâ roſar, fragantiſſ. & Cinamomi, an. q. ſ.* diſſoluti. F. ſ. a. Electuarium, cui admiſce *Confect. Alchermes* Drach. i. ß. *Olei cinamomi* gutt. vii.

12. *Electuarium ex Nucibus commune*

℞. *Nucum iuglandium recentium, vel harum defectu ſiccarum aceto rutaceo maceratarum, vt excorticari poſſint*, lib. i. *Fol. rut.* Vnc. ii. *ficuum pinguium* lib. ii. *Salis abſinthij* Drach. vi. *Cum ſyrupi de ſcordio* & aceti rutacei *ſ. q.* F. ſ. a. Electuarium.

13. *Puluis BeZoarticus Aureus pro diuitibus.*

℞. *Boli Armeni veri aq. ſcordij preparat. Rad. Carlin. in aceto flor. tunicis per triduum macerata, Diptamni albi, tormentill.* an. Scr. iiii. *Angelic. Zedoariæ, Gentian. morſus Diaboli, Tunic. ſcabioſ. Serpentariæ, Cinamomi acutiſſ.* an. Vnc. ß. *rad. pæoniæ, galang. calami aromatic. Doronici Romani, Ari, Petaſitidis, Oſtrucij, valerian. zinziber. albiſſ. macis* an. Drach. ii. *Cort. citri, nucis Moſchat. Cubebarum, Baccar. Lauri, Iuniperi, ſem. Aurantior. Coriandr. prepar. Santonici, Acetoſ. Ocymi, cardui benedict.* an. Drach. i. *Fol. Chamadryos, Scordij, verben. Menth. Meliſſ. rutæ, Cardui benedict. Saluiæ minor. Dictamni Cretici, Flor. Roſar. rubr.* an. Scrup. ii. gr. v. *vnicornu veri, Fragment. lapid. pretioſor. omnium, Oſſis de corde cerui, Eboris vſti, Corallij vtriuſque, Margaritar. preparat. ſantalor. omnium, terr. ſigill. ver. vel Strigenſ. Succini albi, Cornu cerui vſti* an. Drach. i. *Myrr. elect. Croci oriental.* an. Drach. i. ß. *fol. auri puriſſimi* num. xv. *Aceti vini acerrimi*, Vnc. i. ß. *vel q. ſ. pro aſperſione*, Miſceantur, & fiat puluis ſubtilis.

Poteſt etiam aliquid Sacchari addi circiter partem quartam.

14. *Puluis Bezoarticus communis.*

℞. *Pulu. BeZoart. aurei.* Vnc. i. ß. *ſem. acetoſ. ſantonici* an. Vnc. ſem. *Myrrh. elect. fol. dictamni Cretici, Chamadryos, Betonic. Cardui benedicti, Rutæ, Verbenæ, Scordij*, an. Drach. vj. *rad. Zedoariæ, Liquiritiæ raſ. Carlin. prepar. Petaſitidis, Tormentill. Diptamni albi, Rhapontici, Gentian. Oſtrucij, Angelic. Helenij, Pimpinell, ſem. Coriandr. preparat. Aniſi, Terr. Sigill. Strig. Baccar. lauri excortic. iuniperi.* an. Vnc. i. ſem. Miſce F. ſ. a. Puluis ſubtiliſſimus.

15. *Confectio Rotularum liberantis.*

℞. *Spec. Liberantis ſine aloë.* Drach. i. *Sacchar. albiſſ.* Vnc. iii. *Aqu. roſar. fragrantiſſ. diſſolut.* F. Rotulæ.

16. *Rotulæ ex oleo Citri.*

℞. *Spec. Diamarg. frigid.* Scr. ii. *De gemmis* Scr. i. *Margarit. prepar. Cornu cerui prepar. Smaragdi prepar.* an. Scr. ſem. *Ol. è cortic. citri* gut. iiii. *Sacch. albiſſ.* Vnc. iiii. *in aquâ roſarum diſſolut.* F. Rotulæ.

17. *Morſuli è Citro.*

℞. *Succ. citri recent. expreſſ. & per reſidentiam depur.* Vnc. i. ſem. *Cortic. citri recent. inciſ.* Vnc. i. *Margar. prepar.* Drach. i. *Smaragdi prepar. Cornu cerui vſti prep.* an. Scr. ii. ſem. *Macis* Scr. i. *Ol. ſtill. aurantior.* gut. vi. *Sacchar. albiſſ. in aquâ roſar. diſſolut.* Vnc. vi. F. ſ. a. Morſulis.

18. *Aqua Præſeruatiua pro pueris & Infantibus.*

℞. *Poma citria recentia integra*, n°. ii. Diſcinde in fruſta, & contundantur cum totâ ſubſtantia & ſeminibus, adde *Rad. Tormentill. recent. contuſ.* Vnc. ij. *Macis aceto roſar. per noctem macerat.* Vnc. j. *Conſeru. flor. tunic.* Vnc. iiij. *Zedoariæ* Drach. ii. *Cinamom. acutiſſ.* Drach. vi. *Aqu. roſar. fragrantiſſ.* lib. ii. *Scordij Cardui benedicti* an. ℔. i. Stet in infuſione ſuper cineres calidos per horas 24. deinde deſtillentur in alembico vitreo.

Si vis dulcoretur Iulepo Roſaceo.

19. *Puluis Præſeruatiuus pro grauidis.*

℞. *Spodij prepar.* Drach. i. *Corall. rubr. prepar. Margarit. prepar. Oſſis de corde cerui* an. Scr. ii. *ſem. fœniculi*, Drach. ſem. *Fragment. Lapid. pretioſor. omnium* an. Scrup. ſem. *Ol. nucis moſch. deſtill.* gutt. iii. Miſce. F. Puluis ſubtiliſſimus.

20. *Electuarium Præſeruatiuum pro grauidis.*

℞. *Conſeru. flor. Tunic. Meliſſ.* an. Vnc. ii. *Roſar. rubr.* Vnc. i. *Spec. Liber. ſine aloë* Drach. iii. *Corall. rubr. prepar.* Dra. ii. ß. *boli Armeni prepar. Terr. Sigill. Strig.* an. Drach. i. ſem. *ſantali citrini, Spodij de Ebore*, an. Drach. ß. *Succini albi prepar.* Drach. i. *Margarit. prepar.* Drach. ß. *Syrup. acetoſ. citri & de ſucco acetoſell. q. ſ.* F. ſ. a. Electuarium.

21. *Herbæ pro vino medicato.*

℞. *Herb. abſinthij* M. ii. *Card. benedict.* M. iii. *Scordij.* M. ii. *Radic. Scorzoner. zedoar.* an. Vnc. i. *Cortic. citri* Vnc. ii. *Granor. iuniperi* Vnc. ſem. Inciſa & contuſa dentur in chartâ.

22. *Radices*

22. *Radices ſublinguales.*

℞. *Rad. Oſtrucij. Angelic. zedoariæ, Pimpinell. Helenij, Tormentill. valerian.* an. q. v. Macerentur per horas 24. in aceti vini ſ. q. & rurſus exſiccentur.

23. *Rotulæ vel Trochiſci ſublinguales.*

℞. *Extract. Lign. aloës* Scrup. ſem. *Ol. è cort. citri, Angelicæ* an. gutt. iii. *zedoariæ* gutt. ii. *Sacchar. albiſſ.* Vnc. i. ſem. *Cum mucilagine Tragacanth. aqu. roſar. moſchat. extractâ F. ſ. a. Rotulæ.*

24. *Aqua vitæ Citria.*

℞. *Spirit. vini optimi* lib. xii.
In hoc per biduum infundantur.
Poma citria cum ſucco & ſemine in fruſta diſciſſa num. vi.
Pòſt deſtillentur in alembico vitreo per B. M. dulcoretur deſtillatum Iulepi roſarum ſufficienti quantitate.

25. *Species pro Saccul. odoratis.*

℞. *Rad. Zedoariæ, valerianæ, Angelic. Oſtrucij, Iridis Illyr.* an. Drach. ii. *Cortic. citri, aurantior. Fol. Meliſſ. Roriſmarin. Maioran. Rutæ* an. M. ſ. *Flor. roſar. rubr.* M. i. *lauendul. Spic.* an. M. ſem. *Ligni aloës ſantal. citrini odor. Myrrh. elect.* an. Drach. i. *ſemin. nigell. torrefact. Baſilici* an. Drach. ii. *Caryophyllor. Cinamomi acutiſſ. nuc. moſchat.* an. Drach. i. ß. *Camphor.* Drach. ſem. *Alipt. Moſchat. Galliæ Moſchat.* an. Drach. i. *Styrac. calamit. Benzoës* an. Dra. i.
Incidenda incidantur & contundenda contundantur.

26. *Pomum Ambræ.*

℞. *Rad. Iridis Illyric. Santali citrini odoratiſſ.* ana Drach. i. *Ligni aloës opt. Cinamomi opt. Caryophyllor. Cortic. citri. aurantior. Rad. Angelic.* an. Scrup. ſem. *ladani puriſſ.* Vnc. ſem. *Styracis calam. Benzoës*, an. Drach. ii. *Moſchi, Ambr.* an. gr. iii. *Ol. Maioranæ, Spic. Lauendul.* an. gutt. ii. Cum *mucilag. Tragacanth.* aqu. roſar. & vitæ albæ pretioſæ ſ. q. extractâ, fiat ſ. a. pomum: vt tenaciùs cohæreat, poteſt aliquid terebinthinæ addi, ac inuoluatur ſerico rubro duplicato.

27. *Amuletum Cordiale Hydrargyricu.*

℞. *Nucem auellanam Longobardicam excauatam, quam imple Hydrargyri ſ. q. ad medietatem; foramen arctiſſimè occludatur cerâ Hiſpanicâ. Nux poſtea includatur in ſacculum cordialem ex ſerico rubro duplicato, cui adiunge ſpecierum pro ſacculis odoratis* Dra. iii. *& interpaſſetur, ne nux ſacculi fundum petat.*

28. *Amuletum Cordiale Arſenicale.*

℞. *Bufonis torrefacti & puluer.* ℥. iii. *Arſenici albi* Vnc. ſem. *rubri, Diptamni albi, Tormentill.* an. Dra. ii. *Margarit. non perforat.* Drach. i. *Corall. rubr. Smaragdi, Hyacinth.* an. Drach. ſem. *Croci* Scr. ii. *Cum mucilagine Tragacanthi aqu. roſar. extractâ, fiat* maſſa, ex quâ formentur placentulæ ad formam cordis, quæ obducantur primò telâ lineâ, pòſt ſerico duplicato.

29. *Vnguentum Cordiale.*

℞. *Vnguenti è Nymph.* Vnc. i. ſem. *Roſati Meſ. recent.* Vnc. ſem. *Specier. Liber.* Drach. i. *Theriac. Mithridati* an. Drach. i. *olei ſcorpion.* Drach. i. ſem. *Confect. Alchermes*, Drach. ſem. *Ol. Citri, angelic.* an gutt. iii. *Cum aqua roſar. & aceti Bezoartici ſ. q. fiat ſ. a.* Linimentum.

30. *Vnguentum Naſale.*

℞. *Ol. moſchat. expreſſ.* Drach. i. ſem. *Deſtill. maior.* gutt. vi. *Myrrh. Succ. albi* an. gutt. iii. *Theriac. optim.* Scrup. i. *Extract. ligni aloes* Scrup. i. *Moſchi, Ambr.* an. gran. iiii. *Cum aqu. vit. alb. pretioſ. ſ. q. fiat ſ. a.* Linimentum.

31. *Acetum Bezoarticum.*

℞. *Bacc. Lauri, iuniperi* an. Vnc. ſem. *rad. Angelic. oſtrucij. Zedoar. Pimpinell. dictamni, Tormentill. valerian.* an. Drach. vi. *Fol. rut. Scordij, Flor. roſar. Lauendulæ* an. Vnc. ſem. *Cortic. citri, aurantior.* an. Drach. iii. *Macis Garyophyll. Myrrh.* an. Drach. ii. *Aceti flor. tunicæ q. ſ. pro infuſione.*

32. *Oleum ſcorpionum compoſitum.*

℞. *Flaued. cortic. citri* Vnc. ii. *Flor. roſar. rubr. recent. Tunic. Meliſſ.* an. Vnc. i. ſem. *Succini albi* Vnc. ſem. *rad. zedoar. angelic. Anthor.* an. Drach. ii. *Camphor.* Drach. i. ſem.
Inciſis incidendis, & contuſis contundendis affundatur *Olei Scorpionum* lib. i. *vini maluatici* Vnc. iiii. *Aq. roſar. fragr.* Vnc. ii.
Commiſceantur diligentiſſimè & ſtent in infuſione ſuper cineres calidos per horas 24. pòſt coquantur in duplici vaſe & exprimantur. Expreſſioni adde *Camphor.* Scr. ii. *Moſchi opt.* Scr. ſem. Miſce diligenter & aſſeruentur in vitreo bene clauſo: poteſt etiam maioris efficaciæ causâ theriaca addi.

33. *Potio ſudorifera pro infectis diuitibus cum lapide Bezoar & vnicornu.*

℞. *Aqu. ſcordij. Calendul.* an. Drach. vi. in his diſſolue *Antidoti Matthioli. Alexiterij* an. Drach. i. ſem. *Theriac. opt.* Scrup. i. *Pulu. Bezoart. aurei, Vnicornu veri, Lapid. Bezoar.* an. Scr. ſem. *Syrup. de acetoſ. citri, De ſucco acetoſ.* an. Drach. vi. *Aceti cortic. citri* Vnc. ſem. *Ol. ſulphur. acidi* gutt. iiii. Miſce.

34. *Alia pro diuitibus ſine lapide Bezoar & vnicornu.*

℞. *Aqu. Acetoſell. Nucum* an. Vnc. i. In his diſſolue *Electuar. de ouo. Alexipharmaci* an. Drach. ß. *Mithridatij opt.* Scrup. i. *Pulu. Cordial. pretioſ. Spec. Cord. temper. De gemmis frigid.* ana. Scrup. ſem. *Eſſentiæ Margaritar.* gr. vi. *Syrup. de Limonibus* Vnc. i. *De ſucco ſcordij, De ſucco acetoſ.* an. Vnc. ſem. *Aq. Alexiter. Aceti flor. tunic.* an. Drach. i. *ſpir. Vitriol.* gutt. iiii Miſce.

35. *Alia pro pauperibus.*

℞. *Aqu. Cardui benedicti Scabioſ.* an. Vnc. i. ſem. In his diſſolue *Diaſcord. Theriac. opt.* an. Scrup. ii. *Pulu. Bezoar. comm.* Drach. ſem. *Aceti rutac.* Vnc. ſem. M.

36. *Alia*

36. *Alia pro Grauidis.*

℞. *Aq. è cort. citri, Cornu cerui* an. Vnc. i. In his diſſolue. *Elect. diaſcord.* Drach. j. *Spec. Diamarg. frig. boli armeni præpar. Ter. ſigill. Strig.* an. Scrup. ſem. *Syrup. de rubo Idæo, Succi citri recent. expreſſ.* an. Vnc. ſem. *Aceti flor. Tunic.* Drach. ii. *Tinctur. corall.* gutt. iii. Miſce.

37. *Alia pro pueris.*

℞. *Aqu. præſeruat. pro pueris* Vnc. i. ſem. In his diſſolue. *Elect. diaſcord.* Drachm. ſem. *Spec. Liberant.* Scrup. ſem. *Syrup. de Limonibus* Vnc. ſem. *Magiſter. Corall. Margaritar.* an. gr. iii.

38. *Emulſio Margaritarum pro Infectis.*

℞. *Aqu. Roſar. fragr.* Vnc. ſem. *Acetoſ. Bugloſſ.* an. Vnc. i. *Vini maluatici, vel huius defectu Rhenani optimi, vel aqu. cinamomi* Vnc. ſem. *Manus Chriſti perlat.* Vnc. i. *Succini albi præpar.* Drach. ſem. *Margarit.* Scrup. i. *auri puriſſ. fol.* n°. iii. Miſce, Fiat ſ. a. Emulſio.

39. *Aqua cocta pro potu quotidiano.*

℞. *Hordei mundi* M. i. *Rad. mund. tunic. Scorzoner.* an. Drach. ii. Coquantur in duabus menſuris aqu. fontis ad crepaturam hordei. Colaturæ adde *Rob. de Ribes* Vnc. iiii. *Aceti roſac.* Vnc. ſem. Coletur iterum per manicam Hippocratis.

40. *Iulepus confortans pro Infectis.*

℞. *Aq. acetoſ. Fragorum, Scordij, Borrag.* an. Vnc. j. ſem. *Vini Granat. acidor.* Drach. vj. *Syrup. de ſucco acetoſell. de Limonib.* an. Drach. ij. *Iulep. roſat.* Drach. ii. *Margarit. præpar.* Scr. i. *Spiritus vitriol. q. ſ.* pro conciliandâ aciditate iucundâ.

41. *Potio Refectiua pro Infectis.*

℞. *Aq. Endiuiæ Violar. Roſar. frag. Bugloſſ.* an. Vnc. i. *Syrup. de acetoſ. citri*, Drach. vj. *de rubo Idæo, Rob de Ribes* Drach. ij. *Succini albi prap.* Scr. i. *Olei ſulphuris acidi* q. ſ. pro ſuaui acore. Miſce.

42. *Emplaſtrum attrahens bubones.*

℞. *Flor. Camomill. noſtr. Sem. fœnugraci, Lini, Maluæ contuſorum* an. Drach. i. *Rad. Lilior. albor. Caparum ſub cineribus aſſatarum, Alliorum itidem ſub cineribus coctorum* an. Vnc. ii. *Ficuum pinguium* num. vi. *Fermenti acris* Vnc. i. *Rad. & herb. Tormentill. Valerian. dictamni* an. Dra. iii. *Vincetoxici* Drach. ii. *Sem. ſinapi, fimi columbin.* an. Vnc. ſem. *Mithridatij opt. Theriac. opt.* an. Drach. i. ſem. *Emplaſtr. Diachylon* Vnc. i. ſem. *Ol. lilior. albor. Scorpionum, Terebinthin. Reſin. cer. aqu. ſcabioſ. lot.* an. q. ſ. F. ſ. a. Emplaſtrum.

43. *Emplaſtrum Maturatiuum ad bubones.*

℞. *Rad. lilior. albor. Althéæ mundat.* an. Drach. vi. *Fol. malu. biſmalu.* an. M. i. *Sem. Fœnugraci, Lini*, an. Drach. ij. *Flor. camomill. Summitat. Anethi* an. M. ſ. Coquatur in ſ. q. aqu. ad modum pultis, cui adde *Butyri recentis non ſalsti* Vnc. i. ſem. *Pingued. gallin.* Drach. ii. *Olei Lini, Scorpionum* ana. Vnc. iii. ſem. F. ſ. a. Cataplaſma.

44. *Emplaſtrum ex Bufonibus Guiliel. Fabricij.*

℞. *Puluer. bufonis exſiccati* Vnc. i. *Fermenti acris* Vnc. iii. *Theriac.* Vnc. i. *Fol. Rut. viridis* Vnc. i. Commiſceantur omnia in mortario cum mellis ſ. q.

45. *Emplaſtrum ex fuligine.*

Habetur ſuprà lib. 4. cap. 6.

46. *Linimentum Defenſiuum pro Carbunculis.*

℞. *Vng. Albi Camphorati, Roſacei*, an. Vnc. ſem. *boli Armeni, Terr. ſigill. Strig.* an. Drach. i. *Ol. Roſacei q. ſ.* M. pro linimento.

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM *A* COLLEGIO MEDICO TVBINGENSI ordinata, Anno 1616.

PRÆSERVANTIA.

1. *Electuarium præſeruatiuum acidum.*

℞. *Rob ribium inſpiſſat.* lib. i. *Antidot. Matthiol.* Vnc. iiii. ſem. *boli Armen. Orient. aquâ Theriacali præparat. C. C. vſti præpar. ſucco ſcordij* an. Drach. ii. *Ol. ſulphur. acidi* q. ſ. Miſce, Fiat Electuarium.

2. *D. D. Horſtij Electuarium præſeruatiuum.*

℞. *Conſeru. flor. bugloſſ. roſar.* an. Vnc. i. *Pulueris ligni Indici ſubtiliſſimè pulueriſati, & per noctem in* ſ. q. *aceti ſcordij macerati hac ratione, vt acetum totum à puluere abſorbeatur* Drach. x. *Extract. zedoar. angelic.* an. Drach. i. *camphor.* Scrup. i. *Cum Syrupo acetoſitatis citri* q. ſ. Fiat Electuarium, addendo pro fermentatione, *ſpiritus vit.* Scrup. i. vel q. ſ. M. Seruentur in fictili amplo.

3. *Aqua vitæ Paracelſi.*

℞. *Spir. vini bis deſtillati menſuras duas, Theriac. Andromach.* Vnc. vi. *Myrrh.* Vnc. ii. *Rad. vngul. caball.* Vnc. iii. *ſpermat. ceti, terr. ſigillat.* an. Vnc. ſem. *Radic. hirundinar. dictamni albi, pimpinell. valerian.* an. Vnc. ſem. *camphor.* Drach. i. ſem.

Inciſa & contuſa indantur vitro, & ſtent clauſa poſt fornacem per menſem.

4. *Puluis Bezoarticus.*

℞. *Lactis ſulphuris* Vnc. i. *croci Orientalis* Drach. ſem. *zedoar. myrrh. rub.* an. Drach. i. *Sacch. roſat. tabul.* Vnc. ii. *Ol. ſtil. angelic.* guttas iiii. Miſce, Fiat Puluis.

5. *Vel*

5. *Vel huius loco.*

℞. *Florum ſulphuris ter ſublimatorum (meliùs cum aloe, myrrhâ & croco)* Drach. ii. ß. *cornu cerui præparat. terr. Lemniæ veræ* an. Scrup. ii. *myrrh. elect.* Drach. i. *croci Orientalis* Scrup. i. *Sacchari fini ad lubitum.* F. Puluis.

6. *Rotulæ.*

℞. *Extract. angelic.* Scrup. i. *Zedoariæ* Scrup. ſem. *Confect. Alckermes* Scrup. i. *eſſentiæ croci* gr. vi. *Ol. ſtill. citri* gutt. iiii. *ſuccini* gutt. ii. *lapid. bezoar. Orient.* Scrup. ſem. *Sacch. fini* Vnc. iii. ß. *Diſſolut. in aqua Theriacalis* Vnc. i. *cinamom. roſarum* an. q. ſ. F. Confectio in Rotulis.

7. *Rotulæ pro infantibus.*

℞. *Myrrh. rub. elect.* Drach. i. *ſpecier. liberantis* Drach. i. ſem. *lapid. Bezoar. Orient.* Scrup. ß. *Margarit. præp. corall. rubr. præpar.* an. Scr. i. *Sacchari albiſſ. in aqu. citri & roſarum diſſoluti* q. ſ. F. Confectio in Rotulis.

8. *Puluis præſeruatiuus pro infantibus.*

℞. *Cornu cerui præparat. ſucco ſcordij, cortic. citri odoratiſſ. Rad. tormentill.* an. Drach. i. ß. *lactis ſulphuris, ſuccini albi præparat. boli Armen. Orient. præparat.* an. Drach. ß. *Sacchari candi* Drach. vi. M. F. Puluis: vel cum ſaccharo ſuffic. in aquâ roſarum & cinamom. diſſolut. F. Rotulæ.

9. *Puluis pro grauidis.*

℞. *Boli Armeni Orient. cum aquâ veronic. & cum vino deſtillat. decies lot.* Scrup. iiii. *Rad. tormentill.* Drach. i. ſem. *zedoariæ, macis moſchat. granor. alkermes recent.* an. Drach. i. *raſur. eboris* Dra. i. ſem. *corall. rubr. præparat. margarit. præparat.* an. Scrup. ii. F. Puluis.

10. *Amuleta.*

℞. *Theriac. Andromach.* Drach. i. ß. *Radic. zedoariæ, angelicæ, enulæ, dictamni* an. Drach. ſem. *caſtorei* Drach. i. *camphor.* Scrup. i. ſem. *croci* Scrup. ſem. *Thuris* Drach. ſem. *Ol. ſtill. ſuccini, angelicæ, iuniperi* an. gut. iii. *cum infuſione gummi Tragacanth. in aceto rutaceo factâ* F. Maſſula, cuius vncia ſenis vel vncia vna ſerico rubro incluſa pro periammate de collo ſuſpenſa geſtetur.

11. *Species pro globulis ex ligno iuniperino tornatis.*

℞. *Folior. rut. ſaluiæ, ſcordij, roriſmarini, Rad. angelic. zedoar.* an. Vnc. ſem. *cortic. citri, aurantiorum* an. Drach. ii. *Flor. roſar. rubrar. ſemin. nigell.* an. Drach. i. ſem. *baccar. iuniperi* Vnc. ſem. groſſo modo inciſa & contuſa dentur drachmæ duæ in ſyndone ligatæ pro vno globulo.

12. *Linimentum ad nares pro ditioribus.*

℞. *Balſam. roſar. incarnat.* ſcrup. ii. *Ol. deſtillat. citri, cinamom.* an. gutt. iii. *ſtyrac. liquid.* ſcrup. i. *Extract. angelic.* ſcrup. ſem. *Moſchi, Zibeth. opt.* an. gr. ii. M. pro Balſamo.

13. *Pro pauperibus.*

℞. *Rut. Saluiæ, abſinth. galeg. angelic. ſcordij* an. M. ſem. macerentur inciſa *in Olei oliuar.* Vnc. iiii. *aceti rutacei* Vnc. ii. per horas duodecim: poſtea lento igne coquantur ad aceti conſumptionem: adde colaturæ expreſſæ. *Olei iuniperi ex granis* Vnc. ii. Miſce & ſerua.

14. *Trochiſci ſublinguales.*

℞. *Mithridat. optim. Electuar. de ouo* an. Drach. i. ß. *zedoariæ, xyloaloës. cortic. citri, Iréos odorat.* an. Scrup. i. ſem. *roſar. rubrar.* Scrup. ii. *flor. ſulphur.* Drach. i. *Sacchar. albiſſ.* Vnc. viii. cum *mucilagine gummi Tragacanth. aquâ roſar. extracta.* F. Trochiſci ſublinguales; poſſunt etiam præparari cum moſcho & ambrâ.

15. *Trochiſci pro fumo.*

℞. *Myrrh. ladani puri, flor. ſulphur.* an. Drach. i. *camphor.* ſcrup. i. *ligni aloës ſucculent. fragment. ſuccini* an. Drach. i. *Sacchar. albiſſ.* Vnc. iiii. cum *mucilagine Tragacanth. aquâ roſar extract.* q. ſ. F. Trochiſci.

16. *Puluis pro fumo.*

℞. *Ligni iuniperi tornati* lib. ſem. *Radic. oſtrucij, baccar. lauri* an. Vnc. ii. *fragmentor. ſuccini, maſtiches, myrrh. thuris, ſtyrac. calamit. beniom.* an. Vnc. i. *flor. ſulphuris* Vnc. i. ſem. Groſſo modo inciſa Miſce.

17. *Pilulæ Peſtilentiales compoſitæ.*

℞. *Myrrh. elect.* Vnc. ſem. *Radic. angelic. ſuccin. albiſſ. croci Oriental.* an. Drach. ſem. *agaric. trochiſc. Rhabarb. veri* an. Drach. i. ß. *Aloës ſuccotrin. aquâ roſarum decies lota & exſiccat.* Vnc. i. *Ol. ſtill. angelic.* gutt. iiii. *Syrup. maſtichin.* q. ſ. F. Maſſa Pilularum.

18. *Vel pro Ditioribus.*

℞. *Extract. aloës* Drach. ii. *Rhabarbar.* Drach. i. ſem. *ligni guaiaci* Drach. ii. *zedoar. angelic.* an. Scr. i. *Eſſent. croci* Scrup. ſem. *Salis abſinthij, ligni guaiaci* an. Scrup. i. *camphor.* Scrup. i. *Ol. ſtillat. citri, ſuccini* an. gutt. v. *macis* gut. iii. F. ex his maſſa. Doſis à Drach. ß. ad ſcrup. ii.

19. *Medicamentum D. Heurnij, quod ſimul purgat, ſudorem prouocat, veneno reſiſtit, cor firmat.*

Eius deſcriptio habetur ſuprà *lib. 4. cap. 6.*

CVRATIVA.

20. *Electuarium Curatiuum D. Bloſſij.*

℞. *Theriac. Andromachi, Mithridatij optimi, Electuarij de ouo*, an. Vnc. ii. *Diaſcordij Fracaſtorij* Vnc. i. ß. *Extract. zedoariæ, angelic. Card. benedict.* an. Vnc. ß. *Spec. liberantis* Drach. iii. *diamargar. frigid. de gemmis frigid.* an. Drach. ii. *cornu cerui vſti* Vnc. ſem. *citri condit.* Vnc. i. *pulu. radic. angelic. zedoariæ, chamæleont. ſeu Carlin. chelid. maior. enul. ſcorzoneræ, Dictamni albi, Pimpinell. Leniſtici. Petaſit. Gentian. tormentill. biſtort.* an.

Vnc.ſem. *Salis abſinthij, arthemiſiæ,* ana Drach. ii. *prunell.* Drach.ii. ß. *Camphor. Lactis ſulphur.* an.Vnc. ſem. *Spiritus ſulphuris, Vitrioli, Salis* an.Scrup.iiii. *Cum Syrup. acetóſitatis citri* q.ſ.Fiat Electuarium.

21. *Emplaſtrum ad bubones*

℞. *Caparum, indito prius croco, toſtarum, Alliorum aſſatorum* an. Vnc. iii. *caricarum pinguium* n°. xx. *fermenti, Semin. ſinapi* an. Vnc. ſem. *malu. radic. alth.* an. Vnc. i. *Salis nitri*, Drach.ii. *galbani, ammoniaci* an. Drach. iii. ſem. *ceræ* Vnc. i. *Theriac. optim.* q. ſ. *pulu. bufonum* Drach. i. ſem. M. Fiat Emplaſtrum.

22. *Emplaſtrum de fuligine.*

℞. *Theriac. optim. Mithridatij* an. Vnc. ſem. *fermenti, Terebinth.* an. Vnc. ii. *mellis roſat.* Vnc. i. ſem. *Butyri recentis* Vnc. ii. *Salis communis* Vnc. i. ſem. *fuliginis camini* Vnc. ii. ſem. *Ol. ligni Indici* Drach. i. *Saponis Veneti* Vnc. iiii. *Salis nitri* Drach. ii. *Croci* Drach. iii. *vitellor. ouor.* n°. iiii. *mucilag. ſem. cydon. cum aquâ ſcabioſæ extract.* Drach. vi. Impaſtentur in vſum Emplaſtri.

DANIELIS
SENNERTI
D. ET MEDICINÆ
PROFESSORIS.
PRACTICÆ MEDICINÆ
LIBER PRIMVS.

Illuſtriſſimo & Celſiſſimo Principi ac Dn.

D. FRIDERICO,
HÆREDI NORVVEGIÆ,
DVCI SLESVVICI, HOLSATIÆ,
Stormariæ atque Ditmarſiæ, Comiti in Oldenburg, & Delmenhorſt, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

Salutem & Felicitatem perpetuam P.

VITAM hominis breuem eſſe, artem verò Medicam longam, tam verum eſt, vt hanc ſententiam aphoriſmorum ſuorum initium eſſe voluerit Hippocrates; totius v. Medicinæ procemium conſtitui poſſe, plurimi doctiſſimi Medici iudicârint. Etenim ſi vitæ humanæ ſpatium & curriculum perpendamus, infantia & pueritia nugis, adoleſcentia voluptatibus maximam partem conſumitur: tantulum, quod reſtat, ætatis, neque id totum, ſeriis negotiis impenditur, & vbi vix rectè diſcere incepimus, plerique è vita abripimur, & lampada aliis tradere cogimur. Ars medica contrà tam longa & ampla eſt, vt ferè infinita videatur. Nam, præter variarum linguarum & artium notitiam, primum illa admirabilis corporis humani fabrica omniúmque in ea partium ſtructura, vſus & officia exactè Medico cognoſcenda veniunt. Morborum deindè hanc violantium & deſtruentium genera, eorúmque cauſſæ, cum ſuis ſignis, diſcenda ſunt: quorum omnium tantus eſt numerus, vt iam ante multa ſecula trecenta fuiſſe ſcripſerit Plinius, exceptis generum ſpeciebus, quarum quanta ſit multitudo, facilè intelligit is, qui tantùm, quas Febris nomen ſub ſe differentias comprehendat, nouit. Præterea Medico vaſtiſſima illa remediorum ſylua, in tres partes, foſſilium & mineralium, plantarum, atque animalium diſtincta, perluſtranda; quarum quælibet quàm latè pateat, vel plantarum innumerus numerus docere poteſt. Tandem cognitam & perſpectam Medico eſſe oportet methodum, qua inſtructus ſuum cuique morbo remedium dextrè opponat, viréſque corporis humani conſeruet: abs quo ſi ſit, quod remedium eſſe debebat, venenum erit. Neque ignorare decet, qua ratione ſimplicia medicamenta ad vſum medicum commodiorem præparanda, & ex iis compoſita miſcenda ſint. Quæ ſola pars tàm ampla eſt, vt hodie peculiarem quaſi artem, quæ Pharmacopœia dicitur, conſtituerit; quæ ipſa iterum maximam Chymiæ partem, eámque ſatis difficilem & laborioſam, complectitur.

Quò autem vita breuior & ars medica longior eſt: eò magis annitendum iis, qui animum ad Medicinam appulerunt, vt breuiſſimo iſto vitæ humanæ ſpatio artis longiſſimæ, quantum fieri poteſt, cognitionem ſibi comparent. Qua in re cum meritò ij, qui in publicis ſcholis, quas Vniuerſitates & Academias vocant, docent, artis medicæ tyronibus facem prælucere debeant: ego etiam, poſtquam ante hos viginti ſex annos, diuinâ prouidentiâ à Sereniſſimo Saxoniæ Electore ad munus docendi publicè medicinam in Academia hac vocatus ſum: mearum partium eſſe exiſtimaui, eò labores meos dirigere, vt Studioſis artis huius monſtrarem, qua ratione breuiſſimum vitæ ſpatium in arte longiſſima diſcenda benè collocare poſſint. Idque primò docere conatus ſum in Inſtitutionum Medicarum Opere, deinde in Introductione ad lectionem autorum Chymicorum, quam de conſenſu & diſſenſu Chymicorum cum Ariſtotelicis & Galenicis inſcripſi; vt & in tractatu de febribus. E quibus ſi quid commodi & vtilitatis ad artis Medicæ tyrones redundauit, eſt, quod gaudeam. Hoc certè meum propoſitum, hic ſcopus fuit. Cùm autem inventi aliqui ſint, quibus ea non diſplicuiſſe animaduerti, idem in Practico opere

paulò μεθοδικώτερον & plenius conſcribendo tentare cœpi. Cuius librum primum cùm amici penes me eſſe intelligerent, atque vt eum publici iuris facerem hortarentur: ego equidem mihi in mentem reuocaui, multa adhuc in eo lima indigere: quia tamen ex eo aliquid vtilitatis ad artis Medicæ ſtudioſos redundare poſſe exiſtimarent, ipſorum voluntati obſecutus eum in publicum nunc prodire patior.

Cùm verò operi huic, pro more huius ſeculi, Patronus aliquis quærendus eſſet, non præter rem me facturum exiſtimabam, ſi illuſtriſſimo nomini tuo, *Celſiſſime Princeps*, illud inſcriberem & dedicarem. Nam præterquam quod omnibus intereſt, qui nati homines, aliquam Medicinæ cognitionem habere: tam falſum eſt, ſeruilem eam atque indignam inſinuari Principibus, quàm verum ac certum, eorùm antiquitus propriam fuiſſe. Quod (vt Poëtarum fabulas & illorum fictos heroas præteream) ſatis, opinor, teſtari poſſunt tot maximorum regum nominibus appellata medicamenta. Quid quod Princeps bonus quilibet boni Medici refert imaginem. Nam quid ille aliud agit, quàm vt aut ſartam tectámque ſeruet publicam rem, aut, ſi quid ea detrimenti paſſa ſit, maturâ ope ſuccurrat? non aliter ac Medicus, cuius omne officium vel in tuenda hominis ſanitate, vel recuperanda occupatur. Sed ſunt & peculiares mihi huius mei inſtituti cauſſæ. Quarum prima ſingularis ille, &, vt ſic dicam, meliore quodam œſtro Celſ. T. velut impreſſus erga literas earúmque cultores amor, & incredibilis beneuolentia; quam & pro mea virili commendandam mihi ad poſteros hac qualicunque dedicatione exiſtimabam. Deinde quia natum hoc opus in Electorali Saxonicâ Academiâ, iure quodam id Celſ. T cui cum eâ longè Illuſtriſſima domo tam arcta intercedit cognatio atque affinitas, videbatur deberi. Accipe igitur, *Illuſtriſſime Princeps*, hoc quicquid curæ ac laboris noſtri eſt, ſerena, hoc eſt, tua fronte, & meis conatibus bonus ades ac felix. Sic T. Celſ. Deus ſemper incolumem, ſemper florentem, & quantum ipſa velit felicem præſtet. VVittebergæ Idib. Aprilis, anno Chriſti M. DC. XXVIII.

Illuſtriſſ. Tuæ Celſ.

Subjectiſſimus

DANIEL SENNERTVS D. Facult. Medicæ Profeſſ. & Senior, ac Sereniſſ. Elect. Sax. Medicus.

LECTORI BENEVOLO S.

NON eandem, Lector beneuole, qui Medicinam ſcriptis explicandam ſuſceperunt, methodum ſecuti ſunt. Galenus equidem, cum plures Medicinæ partes ſint, ſingulas ſeorſim explicauit, & de ſingulis plurimos libros edidit, de corporis humani nimirum conſtitutione, omnium partium natura, vſu, & actione, de morborum & ſymptomatum differentiis ac cauſſis; de vrinis, pulſibus, morbis, & locis affectis cognoſcendis, & de prognoſticis, de alimentorum facultatibus, de ſimplicibus & compoſitis medicamentis, de ſanitate tuenda, de methodo medendi, & huius generis alios. Cuius veſtigiis inſiſtentes plurimi ſuperioribus ſeculis & noſtra ætate docti viri, iſta, quæ prolixè & diffuſè Galenus deſcripſit, in compendium redigere, quæ obſcurè tradidit, explicare, quæ non ſatis perfectè docuit, ſupplere conati ſunt. Alij verò, præcipue Arabes, & Latini hos ſecuti, prætermiſſis illis generalibus methodis, ſecundum partium corporis ordinem à capite ad calcem omnes humani corporis præter naturam affectus, cum ſuis cauſſis, ſignis, & curatione tradiderunt: quod genus ſcriptorum vulgò Practicos nominant.

Etſi verò vtrique ſuam laudem merentur: tamen non parum refert, vtrorum ſcripta prius legat, qui ad Medicinam diſcendam accedit. Sunt quidem non pauci, qui ſe operæ compendium facturos putant, ſi, neglectis generalibus Methodis, mox ad Practicorum lectionem ſeſe conferant. Atque hic plurimos in deſcribendis & congerendis medicamentorum formulis præcipuè occupatos videas, qui ſe ſatis inſtructos ad faciendam Medicinam accedere opinantur, ſi magnam farraginem eiuſmodi formularum, Receptas dicunt, congeſſerint. Verùm ſummopere falluntur, neque, ſi iſti viæ inſiſtere pergant, vnquam ad ſolidam Medicinæ cognitionem peruenient, ſed cùm generalibus methodis deſtituantur, perpetuò fluctuabunt; & cum morbi non ſemper ſimplices facie, quâ à Practicis deſcribuntur, ſed compoſiti, variéque complicati ac confuſi ſæpe occurrant, incerti hærebunt, &, quid agendum ſit, ſæpe neſcient. Neque tamen ideò Practicorum libri reijciendi ſunt. Nam cum ſecundùm partium diuerſitatem ea, quæ in generalibus methodis traduntur, non parum varient, & ſecundum diuerſas partes limitentur & determinentur; neque eadem planè ſit ratio curandi inflammationem, exempli gratiâ, oculi & pedis: quâ ratione generalis doctrina & curandi ratio cuilibet parti applicanda ſit, docendum. Quod cum Galenus integrè & abſolutè expeditum non dederit, neque curandi varietatem omnem, quæ à natura partium, ſitu, & aliis circumſtantiis oritur, oſtenderit (etiamſi exempli loco multa attulerit) omnino id tradere & explicare neceſſarium eſt.

Quâ ratione tamen id fieri debeat, non omnes idem ſentiunt. Quidam enim generalem methodum ſecuti, cùm tria ſint morborum genera, & vniuſcuiuſque differentiæ multæ, ſingularum differentiarum curationem per ſe tradendam eſſe cenſent, à prima vſque ad vltimam, indicando ſemper varietatem illam curandi, quæ à natura partium, ſitu, & aliis oritur. Et hâc via curandi omnes

morbos

morbos rationem traditurum fuiſſe, niſi morte præuentus fuiſſet, Franciſcum Friſimelicam, ſui ſeculi Medicum clariſſimum; ſcribit Comes Montanus, in præfatione de morbis. *Tentârunt idem cùm alij noſtrô ſeculo, tum Ioh. Paul. Pernumia, & Godofredus Steghius, Medici clariſſimi; etſi non planè eodem modo. Alij verò, & plures, eam, quæ hodie in Practicorum libris occurrit, Methodum vſurparunt. Eſt tamen, quod in vtriſque docti viri deſiderent. Nam quamuis prior modus μεθοδικώτερος videatur, & in ſimplicibus quidem morbis ſatis bene ſuccedat: tamen in compoſitis & complicatis affectibus, & vbi plures morbi ac ſymptomata ad vnius affectus naturam conſtituendam quaſi conſpirant, neſcio quid perplexitatis & obſcuritatis habere videtur; cum vnus affectus, qui vno nomine in ſcholis Medicorum notus eſt, in diuerſiſſima ſæpe genera diſtribuendus ſit. Vnum enim ſymptoma ſæpiſſime à plurimis & diuerſis cauſſis oritur; & affectus præter naturam non ſemper ita ſimplices, vt in doctrinâ de differentiis morborum ac ſymptomatum proponuntur, occurrunt, ſed compoſiti affectus ſeſe frequenter obiiciunt. Inuenias nimirum morbos & ſymptomata ab autoribus, qui hanc methodum ſequi volunt, in locis diuerſiſſimis poſita, & quidem iis, vbi ea, niſi indicis operâ adiutus, nunquam quæſiueris: cum tamen in praxi Medica vtile ſit, cauſſas ſymptomatum omnes in conſpectu & numeratò, ac quaſi in tabula habere. Altera verò Methodus hoc præcipuè habet incommodi, quod eadem toties repetit, & quæ ſemel ac generatim præcipi poterant, ſæpius in ſpecies iterat, &, quod exempli gratia affero, quæ ſemel doceri poterat ratio caput alterandi, purgandi, humores ab eo reuellendi, & quæ ſunt huius generis alia, in omnibus affectibus capitis ferè repetitur.*

Quæ cum ita ſeſe habeant, commodiſſima Medicinam & docendi & diſcendi ratio videtur illa, ſi partes Medicinæ omnes ordine primùm ad Galeni exemplum tradantur & cognoſcantur, partiumque corporis humani omnium natura, vſus & officium, morborum & ſymptomatum differentiæ, cauſſæ & ſigna, alimentorúmque ac medicamentorũ facultates & præparationes, & per hæc ſanitatem præſentem conſeruandi; amiſſam verò reſtituendi, morbóſque omnes, eorum cauſſas & ſymptomata, è corpore depellendi ratio in genere cognoſcatur: deinde verò hæc per vniuerſalia theoremata Methodus per omnes corporis humani partes diducatur, &, qui in qualibet morbi, & à quibus cauſſis oriri poſſint, quæque inde ſymptomata proueniant, inueſtigetur, &, quæ in ſingulis partibus ab earum natura, ſitu, & aliis circumſtantiis curandi occurrat varietas, & quomodo vniuerſalis methodus ſingulis partibus applicanda ſit, doceatur & diſcatur.

Priorem illam Medicinæ ſeu partem, ſeu Methodum cùm in Inſtitutionibus tradere ſtuduerim; nunc, poſtquam ad Practicam Medicam ſcribendam animum adieci, vſitatum equidem Practicorum ordinem obſeruabo, &, ἐὰν θεὸς ἐθέλῃ, à capite ad calcem omnes corporis humani præter naturam affectus tradam: ita tamen, vt perpetuò vniuerſalis Methodi veſtigiis inſiſtens, omnia, quantum fieri poteſt, ad eam reuocem. Ideoque cum ſymptomata à morbis & eorum cauſis pleraque dependeant, & remotis, à quibus pendent, cauſis ſponte euaneſcant: ordine à capite inchoato, quos qualibet pars morbos cùm in ſimilari, tum organicâ conſtitutione, & quæ vtrique communis eſt, vnitate pati poſſit, docebo, eorúmque omnium cauſſas, ſigna, curandique rationem tradam. Poſtea, quæ ex his morbis & eorum cauſſis ſymptomata in qualibet parte oriantur, monſtrabo; &, quomodo horum ablatio ab illorum remotione pendeat, docebo. Sicubi tamen ſymptoma aliquod ob vehementiam ad ſe curam trahere poterit, quænam eius vel mitigandi, vel tollendi ſit ratio, non præteribo. Etſi verò vulgo apud Practicos morbi ſolutæ vnitatis, & Chirurgia, quam appellant, planè omittatur: tamen cum eorum Curatio non minus, quam aliorum, à Medico requiratur, & ad eorum curationem non ſolùm manus opera, ſed & medicamenta plerumque requirantur; eos omittendos non putaui.

Commodiſſimè autem ſex libris tota hæc tractatio abſolui poſſe videtur: Si nimirum agatur, In primo, *de morbis cerebri & organorum ſenſuum externorum, & ſymptomatibus, quæ ſenſibus cùm internis, tum externis accidere poſſunt:* In ſecundo. *de Pectoris, pulmonis, ac cordis morbis ac ſymptomatibus:* In tertio, *de morbis ac ſymptomatibus, quæ viſceribus infimi ventris accidunt:* In quarto, *de morbis mulierum & infantium:* In quinto, *de partium externarum morbis & ſymptomatibus:* In ſexto, *de venenatis ac malignis morbis.*

Quam methodum & ego ſequar, & iſto ordine in Practico hoc opere ſcribendo progrediar, quouſque Deus voluerit, vitámque & vires mihi conceſſerit. Tantum autem abeſt, vt hoc meo labore artis Medicæ Studioſos ab antiquorum & probatorum autorum lectione auocare velim, vt potius ad illam eos adducere cupiam. Ideóque non ſolum magis neceſſaria è probatioribus autoribus, antiquis & recentioribus ſelegi, ſed etiam autores illos ſubinde citaui, vt vberiorem explicationem ab iis petere poſſint. Atque hîc diſſimulare non debeo, ſocerum meum p. m. Dn. D. Andr. Schatonem, *olim in hâc Academia Medicinæ Profeſſorem clariſſimum, & meum Anteceſſorem, non pauca vtilia in lectionibus in 9. Rhaſis, quas tamen morte præuentus non abſoluit, collegiſſe. Quâ operâ cum me labore nonnullos autores legendi ſubleuarit, ex iis quædam, quæ meo & aliorum vſui commoda viſa fuerunt, hinc inde inſerui.*

Ex hoc verò meo labore ſi, quod vnicè opto, aliquid commodi ad aliquos redundauerit, eſt, quod gaudeam. Omnibus placere impoſſibile eſt. Et licet forſan in reliquis exſpectationi plerorumque ſatisfacerem: in materia tamen Medica me omnibus non ſatisfacturum, etiam non monitus, intelligo. Ita enim hodie res comparata eſt, vt non ſolùm tot ſint Diſpenſatoria, ſeu Antidotaria, vt appellant, quot Pharmacopoliâ, ſed ferè quot Medici. Quamuis enim Medici de morbo eodem curando conueniant: tamen de materia medica plerumque diſſentiunt; cum quiſque ſua medicamenta, quæ aliis præferat, habebeat. Quod an cum rei Medicæ incremento, ægrorumque commodo vel damno coniunctum ſit, aliis iudicandum relinquo. Deo equidem benigniſſimo debentur gratiæ, quod hâc etiam in parte vberem ſuppellectilem materiæ medicæ ſuppeditat: interim ambigo, an neglectis medicamentis, quæ multorum ſeculorum vſu probata ſunt, & multos à grauiſſimis morbis liberarunt, ad noua, & ſæpe nondum ſatis probata, tam procliues eſſe deceat, & ita materiam medicam mutare, vt, ſi Hippocrates & Galenus, imò, qui ante hos quinquaginta annos vixerunt, Medici ad viuos redirent, vix vnã nonnullorum formulam intelligerent. Rectè & prudenter Foreſtus, lib. 9. obſeru. 23. Temerarium, *inquit,* & inſignis ſtultitiæ argumentum eſt, in ancipiti medicamento periculum facere; cum nulla cogit neceſſitas, & meliorum copia ſuppetit. *Ideoque adduci non poſſum, vt cum illis ſentiam, qui, vbi res etiam foliis ſenæ vel leni aliquo medicamento tranſigi poteſt, Mercurialia & Antimonialia medicamenta vſurpant.*

Non equidem ſum neſcius, à multis talia commendari, quaſi puerperis & infantibus etiam inoxia ſint: verùm credat id, qui volet. Manus noſtræ ſunt oculatæ, credunt quod vident. Me veſtigia terrent; cum ſciam, quàm multis croci metallorum nominati, & inde aquæ, quam appellant, Benedictæ, Mercurij vitæ dicti, vt horum ſaltem mentionem faciam, etiam diligentiſſimè præparatorum, vſus infeliciter ceſſerit; eorúmque vſu aliquos non ſolùm in vitæ diſcrimen conjectos, ſed & planè vitâ priuatos mecum multi norint. Ideóque etiamſi interdum in quibuſdam grauiſſimis morbis talia medicamenta locum habere concedam: tamen vt tam familiariter vſurpanda eſſe credam, ſicut folia ſenæ, vel agaricum, imò manna, quod nonnulli faciunt, perſuaderi non poſſum.

De formulis etiam medicamentorum aliquid monendum videtur. Et licet primò dubius eſſem, an vlla, vel certè tot formulæ medicamentorum inſerendæ eſſent; cum

qui methodum medendi callet, & materiam medicam ſimplicem notam habet: facilè cuiuis morbo accommodata remedia parare poſſit: tamen vt tyronibus inſeruirem, non ſolum ſimplicem materiam medicamentorum, ſed & certis formulis comprehenſam addere volui, vt viderent artis Medicæ Studioſi, quomodo illa, quæ in Inſtitutionibus de compoſitione medicamentorum tradidi, in vſum trahi poſſint. Scio equidem, Practico illi experientiſſimo, Felici Platero, vitio à quibuſdam verſum fuiſſe, quod tot formulas, & in eodem ſæpe morbo varias, ſuæ Practicæ inſeruerit, qui idem procul dubiò in me reprehendent. Sed habuit ille procul dubio ſui inſtituti cauſſas graues, de quibus hîc non diſputo. Habui & ego eaſdem, & exemplum etiam Galeni, qui, in libris de compoſitione medicamentorum ſec. loca & genera, *multa antiquorum medicamenta collegit: vt de aliis Græcis, Aëtio, P. Ægyneta, & reliquis non dicam. Neque enim tot formulæ ideo præſcribuntur, vt quilibet quamlibet arripiat, ſed vt pro re natâ, & ægri conditione formulas variare ſciat. Hoc enim præſuppoſitum volo in Medico, qui vel ipſe formulã aliquam medicamenti præſcribit, vel ab alio præſcriptam mutuari volet, vt materiæ ſimplicis, & methodi medendi cognitionem habeat: quâ qui inſtructus eſt, non facilè magnis encomiis & titulis medicamentorum ſe falli patietur. Et omnino ægrorum etiam cauſſâ formulas variare opus eſt. Si enim vnum medicamentum, & quidem eodem modo, ſæpius exhibeatur, plerũque ægris nauſeam cõciliat.*

Deinde non ignoro, non paucos futuros, quibus minus rem gratam feciſſe videbor, quod inter medicamenta cum alterantia, tum purgantia, pleraque ad Galenicorum & vulgatum modum præparata propoſui; cum medicamenta expectaſſent, quæ paucorum granorum pondere, aut guttarum quantitate, ſine nauſea ægris exhiberi poſſint. Verum ſuauitas, vbi haberi poteſt, vt non auerſanda, ita ob ſuauitatem ſolam medicamenta non ſemper aliis præferenda; ſed ad Indicationes ſemper reſpiciendum, & videndum, vt iis medicamenta exactè reſpondeant. Contra quod peccãt, qui non ad humoris peccantis naturam reſpiciunt, & aphoriſmi illius Hippocratis, qui talia, qualia opus, purgare præcipit, obliti; ſiue bilis, ſiue pituita, ſiue melancholia abundet, ſine diſcrimine gummi Gottæ, extractum ſcammonij, Antimonium Mercurium exhibent, ſaltem vt palato ægri blandiantur. Vt & illi, qui, vt itidem ægro blandiantur, iulebum aliquem colore rubicundo, ſapore acidulo exhibent, etſi ad morbum pellendum nihil faciat, forſan etiam obſit. Et omnino ſum in eâ ſententia, eos minus peccare; qui medicamenta Indicationibus quidem reſpondentia, ſed paulo ingratiora exhibent; quam eos, qui exhibent quidem medicamenta ægri palato non ingrata, ſed ſuauia, verum ſi facultates eorum examines, & cum morbo conferas, parum, vel nihil Indicationibus reſpondentia; etſi interim non nego, vbi nauſea in medicamentis euitari poteſt, id ſtudioſè faciendum eſſe. Imo res eò hodie rediit, & quidem Medicorum nonnullorum, qui ſua medicamenta vltra modum laudant, culpâ, vt ægri, ſi iis conſilium petentibus medicamenta, quæ morbi natura poſtulat, nomines, ea tanquam vulgaria faſtidiant, & in morbis etiam grauiſſimis, arthritide, affectione hypochondriaca, hydrope, ſpecifica ſaltem expetant, & quidem talia, quæ exiguâ doſi morbum radicitus ſtatim tollant. Cum tamen, ſi μεθοδικῶς & non empeiricorum more morbos curare libeat, nulla alia dentur ſpecifica medicamenta, quàm quæ ſpecificum Indicans ſuggerit. Aut ſi per ſpecifica quis occultâ qualitate agentia accipere velit, fruſtra in morbis notis, & à manifeſtis cauſſis pendentibus, ad occultas qualitates confugimus.

Interim verum eſt, in materia medica magnum eſſe differentiam, & medicamenta alia aliis eſſe efficaciora: & propterea ſelectiſſima & efficaciſſima ſemper eligenda ſunt. Nec hæc etiam mea mens, quod medicamenta, quæ è vulgatis Practicorum libris, vel etiam eorum obſeruationibus propono, ſemper vulgari modo præparata vſurpari velim. Materiam potius medicamentorum ab antiquis hactenus non infeliciter vſurpatam, & certa poportione mixtam, propono, quam quilibet, quomodo poteſt, artificioſiſſimè præparet. A Recentioribus multa medicamentorum forma, extracta ſpiſſiora & liquida, quæ eſſentiæ & tincturæ nominantur, aquæ artificioſiùs præparatæ, ſyrupi ſine longa coctione, & alia multa inuenta ſunt.

Exhibeo autem nunc Librum Primum huius operis, qui equidem ad nonum annum, quod poemata ſcripturis Horatius præcipit, premendus forſan, &, quod ipſe agnoſco, multis in locis magis exornandus videbatur. Verùm cùm Vitæ ſumma breuis ſpes nos vetet inchoare longas, *& ſolì Deo ſit notum, quid poſt annum nonum vel de me, vel de aliis futurum ſit, Amicorum, qui editionem vrſerunt, monitis obſequi volui. Habes, Lector Beneuole, ſi nihil aliud, tamen Locos communes, in quos, quæ lectio autorum quotidie ſuppeditauerit, commodè & ordine referre poteris. Quod meum inſtitutum ſi Tibi non ingratum fore intellexero, paulò poſt etiam librum Secundum publici iuris faciam, & nulli labori parcam, vt & reliquos libros, cum Deo, adiiciam. Interim Bene Vale. VVittebergæ Cal. Martij Anno Chriſti 1628.*

ΣΥΝ ΘΕῷ.

MEDICINÆ PRACTICÆ

LIBER PRIMVS

De Capitis, & Senſuum cùm internorum, tùm externorum, motúſque ſpontanei p. n. affectionibus.

PROOEMIVM.

CVM omnium totius corporis humani præter naturam affectuum, morborum nimirum, cauſſarum morbificarum & ſymptomatum, quæ ei præter naturam accidunt, curandi rationem tradere, ſi Deus voluerit, nobis propoſitum ſit: vſitatum Practicorum ordinem ſecuti à Capite facimus initium. Caput autem ſupremo corporis loco poſitum, ſenſus & motus organa continet, atque in cerebro, parte eius præcipua, ſenſuum internorum ſeu facultatum principum actiones perficiuntur, ſpiritúſque animales elaborantur, & hinc in ſenſuum externorum & motus organa, vtpote ſine quibus ij non perficiuntur, per neruos diſtribuuntur.

Vt ergo delineatam in Præfatione methodum ſequamur, dicendum primò erit, quos morbos cerebrum patiatur, quotque modis ſpiritus animales, qui in eo generantur & continentur, vitientur: quibus etiam morbis, quæ cerebro & tegumenti & munimenti loco ſunt,

ſunt, meninges & cranium affici poſſint; & à quibus cauſis morbi harum partium omnes proueniant; quâ ratione cognoſci, & quomodo curari queant.

Poſteà explicandum, quæ ab harum partium & ſpirituum vitiis actiones læſæ, & ſymptomata ortum habeant. Et cum in cerebro perficiantur, & ab eo originem habeant omnes ſenſus interni, ſenſus nimirum communis, ejusque affectiones, ſomnus & vigilia; Phantaſia, ratiocinatio; item memoria ac motus animalis: dicendum primò, quæ circa ſomnum & vigiliam, quæ in phantaſia ac ratiocinatione, quæ denique in motu animali ſymptomata & læſæ actiones occurrant, & ſingularum læſarum actionum cauſſæ, inueſtigandæ.

Tandem de ſymptomatibus, in quibus cum ſenſibus internis ac ratiocinatione & motu animali etiam ſenſus externi, & ita omnes vel pleræque actiones animales læduntur, tractandum erit.

Poſt actiones læſas alterum ſymptomatum genus (nam tertium ſymptoma qualitatum mutatarum, locum hîc non habet) explicandum, excretorum ſcilicet & retentorum in cerebro vitium; vbi duo ſymptomata præcipuè occurrunt, prius in excrementorum copiâ, quod vitium vulgò catarrhi nomine venit; & alterum in excrementorum cerebri retentione & ſuppreſſione.

Deinde ſimiliter quot morbis ſenſuum externorum organa; nimirum tactus organum, oculi, aures, nares, lingua, corripi, & qua ratione illi curari poſſint, tradendum. Poſteàque docendum, quæ actiones læſæ in his partibus accidant, & quæ ſint earum cauſſæ. Vbi agendum erit de Dolore in genere, & qui inſignis ſæpe eſt, de Dolore Capitis in ſpecie; de læſionibus actionum, quæ in viſu, auditu, olfactu, guſtu obtingunt, & ſi quæ alia ſunt circa has partes ſymptomata. Ac ſi aliquod ſymptoma ob vehementiam curationem, non minus, vt alia Indicantia poſtulet & ad ſe trahat, quo modo illud tollendum vel mitigandum ſit, monſtrabimus.

Etſi verò & cutis capitis & capilli in eâ ſua vitia habent: tamen quia cutis commune totius corporis tegumentum eſt, de ejus & capillorum vitiis ſuo loco inter externos corporis affectus dicemus.

LIBRI PRIMI
PARS I.
De morbis capitis.

CAPVT I.
De intemperiebus capitis ſine materia, & primo de calida.

CEREBRVM primaria capitis pars eſt: id duplex membrana circumdat: Exterior quidem & Cranio propior illa, craſſior & durior, quæ vulgò Dura mater; Interna verò, & proximè cerebri ſubſtantiam ambiens, tenuior, quæ vulgò Pia mater nominatur. Membranas cranium tegit: hoc pericranium: pericranium tegitur à membranâ carnoſâ: omnes tandem has partes cutis. De cutis morbis & vitiis, vt antea dictum, cùm ſuo loco acturi ſimus, de cerebri, membranarum ejus, cranij & pericranij morbis hic agendum, & quos quælibet harum partium morbos pati poſſit, inquirendum.

Sunt autem harum partium, vt & aliarum, morbi trium generum, intemperiei ſeu partium ſimilarium, organici, & vtriſque communes. Et primò quidem quod morbos intemperiei, & qui his partibus, quatenus ſimilares ſunt, competunt, attinet; Cranium, vt oſſeum & durum, quodque externas alterationes non ita facilè admittit, vix ipſum inſignem intemperiei morbum patitur, quandiu pericranio, membrana carnoſâ & cute tectum eſt: verùm ſi propter vulnera ſit denudatum, ab externo aëre alteratur & corrumpitur. Cerebrum verò & meninges intemperiei morbis ſæpe corripiuntur. Etſi verò intemperies aliqua nonnunquam in alterutra harum partium primùm excitari, & vna earum plus, alia minus affici poſſit, & actionum quoque læſiones aliæ atque aliæ accidant, prout cerebrum & ejus membranæ plus afficiuntur: tamen quia tanta eſt harum partium connexio, tantúſque conſenſus, vt ſi vna inſigni aliquâ intemperie laboret, fieri nequeat, quin & altera ejuſdem fiat particeps; curandi etiam ratio ferè ſit eadem: de intemperie harum partium conjunctim agemus. Si quid tamen, quod alterutri peculiare ſit, occurret, & illud attendemus.

Cùm verò cum Galeno, *de differ. morb. cap.* 1 docuerimus, *libro* 2. *Inſt. part.* 1. *cap.* 3. quod intemperies alia ſit ſimplex; calida ſcilicet, frigida, humida, ſicca; alia compoſita, calida humida, calida ſicca, frigida humida, frigida ſicca; & hæ omnes rurſus vel ſine vel cum materia; de his intemperiebus omnibus ordine hîc etiam inter morbos capitis dicendum. Quanquam enim intemperies ſine materia rarò dantur; & cum dantur, ferè à cauſſis euidentibus & externis, (niſi morbus hæreditarius ſit) ortum habent; plerumque verò cum intemperie humor ſimilis qualitatis conjunctus eſt: tamen vtile eſt, ſcire, quam curationem intemperies quælibet per ſe & quatenus talis requirat; cum alio modo curetur intemperies ſine materia, quàm quæ cum materia conjuncta eſt. Quapropter ordine de iis in ſpecie agemus, ſi pauca quædam de morbis capitis & intemperiei in eo in genere præmiſerimus.

De affectibus capitis in genere notanda.

Primò omnes cerebri morbi multa ſigna communia habent, quæ Galenus, *in art. Med. c.* 76. deſcripſit: *Quæ ſunt*, inquit, *in cerebro diſpoſitiones, ea cognoſcuntur aut ex dementia ſpeciebus, aut ex ſenſuum vel imaginationum læſionibus, aut ex actionum, quæ ſecundum electionem & voluntatem ſunt, aut ex iis, quæ excernuntur per palatum, aures, nares, aut per differentias dolorum.* *Signa cerebri p.n. affecti.*

Deinde in curatione affectuum capitis hoc in genere eſt notandum, cùm caput ſupremo corporis loco poſitum ſit, & præterea venæ & arteriæ multæ, ſubtilem ac tenuem ſanguinem & ſpiritus, quibus facilè ſubtilia & vaporoſa excrementa permiſcentur, cum pro nutritione ejus, tùm pro ſpirituum animaliū generatione deferentes cerebrum ingrediantur, atque in id deſinant, cerebrúmque, vtpote frigidum & humidum, ac molle, vapores illos facilè imbibat, retineat, ac difficulter diſcutiat, imo potiùs condenſet: in omni affectu capitis eſſe operam dandam, ne id à vaporibus adſcendentibus lædatur. *In curatione capitis in genere obſeruanda.* Ideoque non ſolùm ipſum caput roborandum; ſed inprimis cauendum, ne vapores in partibus inferioribus generentur, aut geniti ad caput eleuentur. *Capiti nocētia.* Quapropter in capitis affectibus abſtineat æger à cibis & potu, qui multum vaporum emittunt, quale eſt vinum potens, vt & cereuiſia forti, imprimis multo lupulo condita; & maximè vitandus talis potus ab exercitio & motu corporis vehementiore. Calefacto enim corpore caput vaporibus repletur, & corpore ab exercitio exinanito, ſpiritibúſque & animalibus & vitalibus deperditis, natura inſtaurationem eorundem appetit, & proinde fit potulenti adhuc ſemicrudi, in vapores reſoluti, in venas & arterias raptus & tranſlatio: vnde & cerebrum vehementer turbatur, & excrementa multa cumulantur. Inter cibos, qui

qui caput replent, eſt præcipuè lac, quod facilè corrumpitur in ventriculo, vnde etiam Hippocrates, *5. aph. 64.* Lac nocere caput dolentibus, ſcribit. Caput etiam replent ipſiſque noxia ſunt *Semen cannabis, lini, eruca, ſinapi, daurus, cœpa, bacca juniperi, dactyli.* Et quæ Galenus. *2. de comp. med. ſecund. loca cap. 1. in fin.* & ex eo Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 46.* in omnibus capitis affectionibus vitare jubet, quod capitis dolorem inducant; *Viticis ſemen, abſinthij ſuccus, lactis potus, glandes quercinæ comeſtæ, oliua nigra, arbuti fructus, memecylon Græcis appellatus, eruum,* quod etiam articulos exſoluit, *myrrha, thus, hederæ corymbi,* & quæ mentem perturbant, *Lentiſci fructus, crocus, peucedanum, cyclaminus ſicca cum vino pota, ſtyrax,* qui modicus quidem potus triſtitiam diſcutit, multus autem turbulentos ſomnos efficit. Alij inter ea, quæ capite laborantibus minus commoda ſunt, recenſent etiam *auellanas, nuces juglandes, caſtaneas, ſchœnanthum,* quod capiti multum nocere, ſcribit Savanorola, *tract. 1. cap. 52. rubric. 1.* Damnat etiam *columbas* Vega, ſcribitque ſe obſeruaſſe, eas peculiari ratione caput affligere, de quibus videatur Valleriola, *Enarr. medic. lib. 5. Enar. 10.* Caput quoque replet alvus concluſa, inedia. Sicut & noxium capiti eſt calceatis pedibus dormire.

Ne autem genitus vapor adſcendat, exercitatio vehementior poſt cibum vitanda, vocis intentio, & ſpiritus efflatio vehementior, ſomnus meridianus in non aſſuetis, & ſtatim à cibo initus, vel longior, vomitus, tuſſis.

De intemperiebus capitis ſine materia in genere.

Intemperies capitis ſine materiâ. Poſtea de intemperiebus ſine materiâ hæc in genere tenenda: Primò *cauſſæ* intemperiei ſine materiâ omnia eſſe poſſunt, quæ vel extra vel intus quoquo modo cerebrum calefaciendo, refrigerando, humectando, ſiccando afficere poſſunt, quæ poſtea in ſpecie patebunt.

Signa quod attinet, primò opera danda, vt cognoſcatur, an intemperies ſit cum vel ſine materia. Inueſtigandum nimirum, an cauſſæ aliquæ euidentes præceſſerint: quod ſi factum, intemperies plerumque eſt ſine materiâ. Verùm poteſt etiam eſſe cum materiâ. Poteſt, inquam. Nam ſi cauſſa procatarctica plenum corpus inuenerit, aut fundendo humores, aut exprimendo, aut attrahendo intemperiem cum materia excitare poteſt. Si verò talis cauſſa abſit, conjecturam facere oportet, à cauſſa aliqua interna malum extitiſſe, & ita cum materia conjunctum eſſe. Intemperies quoque ſine materia eſt ſine ſenſu grauitatis, tenſionis, punctionis, morſus.

Tertiò quoad *curationem*, intemperies ſine materia hanc communem rationem obtinet, quòd ſicut citra materiam eſt, & in ſola qualitatum ac intemperiei mutatione conſiſtit: Ita etiam quatenus talis ad priſtinum & naturalem ſtatum reducitur, ſolâ alteratione ſine vllâ euacuatione. Etſi verò in intemperiebus capitis ſine materiâ quandoque euacuandum ſit: tamen id non poſtulat intemperies per ſe, & quatenus talis; *In intemperie capitis an purgandum.* neque intemperiei opponitur euacuatio: Sed ideo euacuamus, quia metuimus, ne, ſi corpus ſanguine aut vitioſis humoribus plenum ſit, caput ex intemperie debilitatum, & imbecillius redditum, abundantes in corpore humores facilè admittat, atque ita affluentibus ad caput humoribus, ex intemperie, quæ ſine materia eſt, intemperies cum materia euadat.

De Capitis intemperie calida ſine materia.

Intemperies capitis calida. Intemperies hæc etſi in noſtris regionibus non ita frequens ſit: tamen in regionibus calidioribus non infrequens eſt, ob æſtum ſolis & aërem feruidiorem.

Cauſæ.

Quæ autem intemperiei calidæ cauſæ ſint, *lib. 2. Inſtit. part. 1. c. 10.* è Galeno, *de cauſ. morb. cap. 2.* docuimus. E quibus patet, cerebrum partéſque vicinas in capite præter naturam calefieri poſſe, ſi homo in aëre calidiore, ſub radiis Solis, præſertim nudo capite, vel in aëre ab igne aut frequentia hominum calefacto commoretur, ſi calidis tegumentis caput ſupra modum vel diutius inuoluerit; ſi medicamentis caput calefacientibus ſeu externis, vt fomentis, lotionibus, embrochis, oleis, linimentis, odoramentis & ſuffitibus calidis, præcipuè ambra & moſcho, & hujus generis aliis, ſupra modum vſus fuerit; ſeu interna vſurpauerit, aut cibos & potiones calefacientes, aromatibus multis conditas, vinum antiquum & generoſum, Hippocraticum, mulſum & id genus alia immoderatius ſumpſerit; ſi perturbationibus animi vehementioribus, vel diuturnioribus, irâ præcipuè, correptus fuerit: ſi diu vigilauerit; ſi cogitationes, quæ ſpiritus ad caput reuocare, eoſque variè mouere ſolent, diu intenderit. Quæ cauſſæ omnes eò facilius capiti calidam intemperiem inducere poſſunt, ſi homo cerebrum ſua naturâ calidius obtineat.

Signa Diagnoſtica.

Percipitur calor tactu in cute capitis; præcipuè in fronte & temporibus, cutiſque primâ manus injectione ſtatim aridior, quam ante apparet; intra cranium agitatio quædam percipitur & pulſatio in temporibus; facies & oculi apparent rubicundiores, lucem & ſplendorem refugiunt. Somnus eſt breuis & perturbatus, non profundus, à quo homo facilè excitatur: vel etiam vigiliæ infeſtant. Æger facilè iraſcitur. Inquietus eſt in motibus, in cogitationibus & imaginatione mutabilis; quorum vtrumque ex ſpirituum leuitate & mobilitate à calore contracta prouenit. Præceſſerunt cauſſæ antea enumeratæ vel omnes, vel vna. Delectant & iuuant, quæ refrigerant: nocent, quæ calefaciunt & exceſſum caloris augent. A qua verò causâ intemperies iſta contracta ſit, ſermones ægri docebunt. *De numero ſignorum intemperiei capitis calida controuerſiam vide in fine Capitis, quæſt. 1.*

Prognoſtica.

1. Quò minor exceſſus caloris fuerit, eò malum tutius: quò major, periculoſius: & metuendum tunc, ne inflammatio, delirium, aut alia mala attrahantur.

2. Curatio ipſa ſatis facilis eſt. In refrigerantibus tamen adhibendis cautè procedendum, ne cerebro aliquid damni afferatur; præſertim in pueris, mulieribus, & iis, qui corpus mollius & tenerius habent, ac in otio viuunt; in ſenibus item; & iis, qui catharrhis obnoxij ſunt. In talibus enim corporibus medicamenta facilè penetrant, & caloris natiui vis non eſt tanta, vt maiori frigori reſiſtere poſſit: ideoque inſigniter refrigerantium vſu cerebrum facilè offenditur, & in contrarium malum deducitur.

Indicationes.

Intemperies capitis calida refrigerantia indicat; & quidem major frigidiora, minor mitiora.

Et cum caloris tanta vis ſit, vt etiam in corpore puro aliquid ab inferioribus ſurſum trahat, multóque facilius id præſtet, ſi corpus plenum ſit, atque ita caput repleatur, & intemperies, quæ à primo ortu ſine materia eſt, in eam, quæ cum materia eſt, facilè tranſeat; ac præterea humiditates, quæ in capite ſunt, à calore fundantur, partéſque capitis à calore laxiores & imbecilliores reddantur: neceſſarium eſt, vt medica

medicamenta, quæ ad refrigerãdum caput in principio adhibentur, aliquam adſtringendi vim habeant. Adſtringendi tamen illa facultas ſit moderata, Nam ſi inſignem vim adſtringendi haberent talia medicamenta, & topicis vim ad inferiora penetrandi occluderent, & poros ac meatus adſtringerent, vaporeſque, qui perſpirare deberent, clauſis meatibus retinerent, caput replerent, & malum augerent. Et ſi refrigerantium, quæ leuiter adſtringunt, cópia nobis deſit, ea ſumamus, quæ citra adſtrictionẽ refrigerant, & aliquid adſtringentium miſceamus. Et cum iſte humorum verſus caput raptus ac motus facilius fiat in corpore plethorico vel bilioſo: ſæpe ſola refrigerantia & adſtringentia non ſufficiunt, ſed vt affluxus humorum ad caput præcaueatur, neceſſarium eſt; ſicut antea etiam dictum, vt ſanguis, ſi is in corpore abundet, imminuatur, & à capite auertatur venæ ſectione vel cucurbitulis: Bilis verò, ſi adſit, idoneis medicamentis, de quibus poſtea dicetur in intemperie capitis cum bile, euacuetur.

Quia verò cerebrum membrum nobile eſt, facultatum principum ſedes, ſenſus & motus fons atque origo, ſpirituumque animalium officina, & minimam noxam facile percipit: non licet tàm audacter refrigerantia, vt in partibus ignobilibus adhibere, caloremque eius obtundere, neque in eorum vſu diu perſiſtere, aut ea frequenter applicare, ſed per vices caput linteo ſicco abſtergere & ſiccare, aut leniter fricare oportet. Et cùm ex refrigerantibus quædam ſtuporem inducant iis non vtendum, niſi dolor aut vigiliæ inſtent. In declinatione quoque ſola refrigerantia non vſurpanda, præſertim in corporibus impuris, & quibus grauitatis aliquis ſenſus in capite percipitur. Cum enim per calorem p. n. vt dictum, caput facilè aliquid ſuperflui ad ſe, tanquam cucurbita, trahat, illud in fine reſoluendum & diſcutiendum.

Præterea circa externorum & topicorum vſum hic notandum, quod, cum cerebrum cranio, oſſe ſatis craſſo, tegatur, 1. ea ſunt admiſcenda, quæ tenuitate ſubſtantiæ facilius penetrant, & alia medicamenta ſecum rapiunt, qua de cauſſa acetum plerumque admiſcetur. 2. Medicamenta eo loco applicanda, quo faciliùs penetrare ad cerebrum poſſunt. Ideoque cùm cranium minus craſſum ſit circa frontem & tempora, & peruiũ etiam circa ſuturas: circa frontem, tempora, ſuturam coronalem & ſyncipit medicamenta topica applicanda ſunt. Poſteriori verò capitis parti ſine fructu adhibentur refrigerantia; imò ſi ibi applicentur, neruos lædere poſſunt. 3. Et vt topica medicamenta ſuo munere rectiùs fungantur, abradere pilos ſæpe vtile eſt. Sunt quoque topica, ſi capitis calor ſit inſignior, actu frigida applicanda; Et vbi paulum incaluerint, iterum mutanda. Qua de cauſſa etiam non craſſa & multiplicia linteamina, è quibus caput incaleſcat, vſurpanda. In corporibus verò mollibus, in quibus fortius refrigerantia ſuſpecta eſſe diximus, aliquid olei chamæmelini, anethini, ſambucini admiſceri poteſt. Topica quoque ratione ætatis moderanda, cum inſigniter refrigerantia non ferant pueri, ſenes, & corpora mollia, ac qui catarrhis ſunt obnoxij.

Neque ſolùm topica extra applicanda; ſed cũ per nares rectà via ad cerebrum aër penetret, odoramenta quoque vſurpare licet. Præterea cum magnus pedum & capitis conſenſus ſit, pedum lotiones vtiles ſunt, ſicut nec manuum inutiles.

Medicamenta ſimplicia interna.

Folia; *Lactuca, portulaca, plantaginis, ſolani*, quod fortius eſt & ſtuporem facilè inducit.

Flores; *Roſarum, violarum, nymphea, papau. albi, borraginis.*

Semina; *Lactuca, papaueris albi, melonum, cucumeris, cucurbita, citrulli, hordei.*

Fructus; *Cucurbita, poma dulcacida, bacca myrti & myrtillorum.*

E lignis; *Santalum.*

Quibus & alia refrigerantia commodè admiſcere licet, vt: *Acetoſam, endiuiam, ſuccum citri, acetum.*

Externa.

Eadem & extra adhiberi poſſunt: Quibus accedunt Folia; *Semperuiui, ſalicis, vitis, vmbilici Veneris, myrti, cucurbita, nymphaa, lenticula paluſtris.* Externa.

Semen; *Pſyllij, lactuca, papaueris.*

Radix; *Rhodia, radix & cortex mandragora.*

Succi; *Foliorum ſalicis, vitis, ſemperuiui, nymphaa, plantagin. ſolani.*

Mucilagines; *ſem. pſyllij*, præcipuè cum aceto parata. De qua monet Matthæus de Grad. *lib. 1. pract. c. 1.* aduertendum eſſe, ne ſemen rumpatur; cum ea ſaltem pars, quæ in ſuperficie eſt, & à qua per agitationem cum aceto parum calido prouenit, ſit frigida & humida intima verò acuta & ignea. *Lac.*

E quibus parantur variæ medicamentorum formæ, quæ omnes capiti alterando vtiles ſunt, vt *lib. 5. Inſtit. part. 3. cap. 1.* dictum, è quibus nunc his, nunc illis, prout commodum fuerit, vtemur.

De externis medicamentis etiam hoc monendum, etſi vulgò habeantur ſaltem pro frigidis ſimpliciter, tamen pauca eorum partes aliquas admiſtas habere calidas, quibus minima illa corpuſcula calida, quæ cum intemperie calidâ coniuncta ſunt, euocant; qualia ſunt flores roſarum, violarum, nymphææ luteæ, ſambuci, radix rhodia, ſemen pſyllij & ſimilia, quæ propterea etiam maiore cum commodo & tutius adhibentur, quàm ſimplicia frigida; etiam eâ de causâ, quod anodyna ſunt, & dolores capitis, qui intemperie calidâ capitis laborantibus familiares ſunt, mitigant.

Medicamenta compoſita Interna.

Aquæ deſtillatæ; *Roſarum, violarum, lactuca, portulaca, nymphaa, ſolani, cucurbita.* Compoſita interna.

Conſeruæ; *Roſarum, violarum, nymphaa, citri.*

Syrupi; *Violarum, roſarum, nymphaa.*

Condita; *caules*, lactucæ.

Iulepi & Potiones; *Iulepus roſarum, violarum*; & quæ fiunt ex ſyr. & aquis modò enumeratis: vt:

℞. *Syr. violar.* Vnc. j. ß. *oxyſacchar. ſimpl. Iulep. roſar. an.* Vnc. ß. *aq. hordei ſimplicis* Vnc. x. *vel aq. lactuca, endiuia, acetoſa an.* Vnc. iij. Miſce pro duabus vel tribus doſibus.

Vel ℞. *Syrup. violar.* Vnc. i. ß. *nymphaa de endiuia an.* Drach. vi. *aq. lactuca cichor. endiu. an.* Vnc. ij. F. Iulep pro duabus doſibus.

Monet hic rectè Matthæus de Gradib. *pract. lib. 1. cap. 1.* vt in dolore capitis, & febribus quoque, non ſimus nimis parci in exhibendis ſyrupis & potionibus; ſed in adultis ad ℥ x. potiones illas ex ſyrupis & aq. deſtillatis mixtas exhibeamus: cum in minore quantitate ad omnia membra & caput facilè non penetrent. Cui libenter ſubſcribo; modò ægros obſequẽtes habeamus.

Emulſiones: *ex ſem. quatuor frigid. maior. papau. lactuc.* vt:

℞. *Sem. quatuor. frig. maior. excortic.* Vnc. ß. *papau. alb.* Drach. ij. *Aq. hordei ſ.* ℔ ß. *lactuca* Vnc. iij. *nymph.* Vnc. ii. *roſar.* Vnc. i. F. Emulſio. Adde *Iulep. vel ſyr. viol.* Vnc. i. ß. M. Species; *elect. de gemm. frig. diamargar. frigid. diatrion ſantal.* Electuaria.

℞. *Conſeru. violar. roſar. an.* Vnc. i. *nymphaa Lactuc. condita an.* Vnc. ß. *Specier. diamarg. frig.* Dra. ß. *Cum ſyr. violar.* F. Electuar.

Vel ℞. *conſeru. roſar. borrag. an.* Vnc. ii. *ſem. quatuor frig. maior. excortic. an.* Drach. i. *ſpecier. diamarg. frig.* Drach. ß. *Cum ſyr. violar.* Fiat Electuar.

Rotulæ

Rotulæ & Morſuli; *Diacodium album ſolidum Auguſtanorum: Rotulæ ex ſpeciebus ante enumeratis cum ſextuplo ſacchar. in aqua conuenienti diſſoluto.*

Monet hîc etiam non ſine cauſſa Matth. de Gradib. *part.1 pract.cap.1.* in morbis cerebri calidis, & omnino omnibus morbis, in quibus refrigeratione opus eſt, ſaccharo non niſi albiſſimo vtendum eſſe; cum ſaccharum minus purum & defecatum multum vnctuoſi vaporabilis & calidi participet.

Externa.

Compoſita Externa.

Epithemata, irrigationes, embrochæ, lotiones capitis fiunt ex ſimplicibus ſupra enumeratis decoctis, vel ſuccis eorum aut aquis, vt & lacte. Et quidem liquida medicamenta, ſi frigida actu applicentur, plus refrigerant. Ac licet omnibus formis iam dictis applicari poſſint; tamen ſi à loco altiore decidant, plus refrigerant. Vt autem (vt & oxyrrhodina) non facilè diffluant, ſed diutius morentur, corona ex panno lineo vel lanâ conuoluta anteriori capitis parti imponatur, & ita applicetur, vt caput circundet parte anteriore, vbi capilli deſinunt, ex lateribus ſupra aures, in parte autem poſteriore verſus occiput; quo modo ſimul partes inferiores, facies & oculi, non inquinantur, cum caput ſaltem in loco intra coronam mediam irrigetur: non verò, vt vult Altimarus, *cap.10.* iuxta frontem, vbi pars piloſa deſinit, & iuxta vtrumque eius latus, locum applicandæ coronæ laneæ, pro loco oxyrrhodinis perfundendo ex Galeno malè intellecto accipiens. Exempl. gr.

Epithemata & Embrochæ quomodo capiti applicanda.

℞. *Flor. roſar. nymph.* an. M.ß. *ſambuci* P.i. *Fol. ſalicis, vitis, lactucæ, hordei* an. M. i. Coq. ad conſumptionem tertiæ partis. Adde *aceti* Vnc.i. ß. Colatura frigida vel tepida fronti & ſyncipiti panno lineo imponatur, aut eâ caput perfundatur, aut ex alto irroretur.

Vel ℞. *aq. roſar.* Vnc.iiii. *ol. roſar.* Vnc.ii. *aceti roſar.* Vnc. ß. *album. ouor.* num.ii. Conquaſſata miſceantur & linteo multiplicato ſyncipiti & temporib. imponantur.

Vel ℞. *olei violar. roſar. nymph.* an. Vnc.ß. *aq. roſar. lactucæ, ſemperuiui* an. Vnc.ii. *aceti* Vnc.ß. Miſce pro epithemate frontis.

Vel ℞. *ſucci lactucæ, portulacæ, ſolani, vmbilic.* ♀ an. Vnc.ii. *ſemperuiui* Vnc. i. Excipiantur ſpongia vel linteo & fronti applicentur.

Vel ℞. *aq. roſar.* Vnc.iiii. *fol. ſalic. lactuc.* an. Vnc.i. *flor. ſambuci* Vnc.ß. *olei violar. roſar.* an. Drach.vi. *aceti* Vnc.i. Miſce.

Vel ℞. *mucilag. ſem. pſyll.* Vnc.i. *olei roſac.* Vnc.i.ß. *aceti* Vnc.i.ß. M. Valeſcus de Taranta, *lib.1.cap.1.* hoc commendat:

℞. *ſumm. vitis, fol. ſalicis recent. violar, roſar. nymph. ſem. papau. lactuc. portulac. vmbilici* ♀ an. Vnc.ii. *ol. viol, roſar.* ℔.ß. *vini auſteri* Vnc.iii.

Coquantur & colentur ac liquor capiti Epithematis loco imponatur.

Oxyrodina.

Oxyrrhodina hûc pertinent, quæ antiquis in magno vſu fuerũt, & omnibus aliis huius generis topicis præferuntur à Galeno, *2 κατὰ τόπ. cap.1.* qui ſcribit, ſe vbi eius copiam haberet, nullo alio vſum fuiſſe medicamento; ſed hoc omnes curaſſe. Componuntur autem oxyrrhodina ex oleo roſarum & parte aliquâ aceti. Oleum autem illud ſit eo anno factum, & omnis alterius miſturæ expers; & ſi ex omphacino componatur, eſt initio morbi, quo tempore nonnihil repellendum, commodius; cum ſit & frigidius, & adſtringendi aliqua facultate præditum magis, quàm quod ex maturis conficitur, quod iam caloris alicuius eſt particeps, & in declinatione vtilius adhibetur. Additur autem aceti aliquid, vt partium tenuitate faciliorem roſaceo tranſitum præſtet, quo inprimis indiget omphacinum, quod eſt craſſioris ſubſtantiæ, magiſque adſtringit, & propterea ad penetrandum ineptius eſt. Miſturam autem aceti Galenus, *in lib. de med. facil. parab. cap.1.* definit, vt quarta pars aceti addatur; quæ tamen menſura non eſt ſtrictè obſeruanda, ſed aliquando plus, aliquando minus aceti addendum. Qui enim tenerum & minus ſolidum corpus habent, iis vehiculo multo oleum non indiget, maiore copia verò, quibus corpus denſius eſt. In cerebro quoque humido plus aceti tutius admiſcetur (quia valde ſiccat) minus admiſcendum in ſicco. Siccat enim acetum & vigilias inducit. Dictum etiam de oxyrrhonis in Inſtitut. *lib.5. part. & ſect. vlt. cap.39.* diceturque etiam de iis aliquid infra *cap.5.*

Olea; violarum, roſaceum, nymphææ, myrtinum, cydoniorum, cucurbitæ, ex floribus mali, ſem. papau. quod tutius adhibetur, quàm ſuccus papaueris, ſem. lactucæ, de ſalicibus. Ol[…]

Linimenta; vt

℞. *ſucci lactucæ vel plantag.* Vnc. ß. *mucilagin. ſem. pſyllij aq. lactuc. extr.* Vnc.i. *ol. roſar. violar. nymphææ* an. Vnc.iß. Coquantur ad ſuccorum conſumptionem. Fiat linimentum. Lin[…]

Vnguenta; Roſaceum, refrigerans Galeni, populeum; album camphorat.

Vel ℞. *olei violar. roſar.* an. Vnc.iß, *papaueris* Vnc.ß. *ſucci ſemperuiui, ſolani* an. Vnc.i. *aceti* Vnc.ß. Coquantur ad ſuccorum conſumptionem. Adde *ſantali albi, rubri an.* Drach.ß. *mucilag. ſem. pſyllij* Vnc.ß. *camphoræ in aq. roſ. diſſol.* gr.vi. *ceræ q.ſ.* F. vnguentum. Vng[…]

Vel ℞. *cerat. albi Galeni* Vnc.ii. *ſucci ſolani vel cucum.* Vnc.i. Ducantur ſimul in mortario. F. vnguentum.

Vel ℞. *ol. roſar.* Vnc.i. *mucilag. ſem. pſyll. cydonior cum aq. roſ. ext. an.* Vnc.ß. *ceræ parum liquefactæ ad ignem.* M. F. vnguentum.

Vel ℞. *mucilag. ſem. pſyllij malu. ſucc. portulac. ſemperuiui an.* Dra i. *ol. roſar. nymph. an.* Vnc.ii. *ceræ* Dra.iii. F. Vnguentum.

Vel ℞. *olei roſar. omphacin. an.* Vnc.iiii. *ſantali albi, myrtillor. rad. rhodiæ an.* Dra.i. *ceræ albæ aq. roſar. lotæ q.ſ.* F. Vnguentum.

Cataplaſmata: Emplaſtrum vel potius cataplaſma Haly. Cata[…]mata

℞. *Flor. roſar. rubr. viol. nymph. ſem. maluæ. farinæ hordei an.* Dra.iii. *ſantal. albi & rubri ſem. papau. & cortic. papau. ſem. lactuc. an.* Dra.ii. *meliloti* Dra.i.

(Ad temperandum frigus reliquorum) F. puluis. & incorporetur cum oleo roſaceo, ſucco lactuc. & aceto.

Vel ℞. *olei violar. roſar. papaueris an.* Vnc. ß. *farinæ hordei, ſem. papau. albi contuſi q.ſ. camphoræ* Scr. ß. Miſceantur cum albumine oui, Fiat cataplaſma.

Vel folia pſyllij contundantur & cum oleo roſaceo & pauco aceto in formam cataplaſmat. miſceantur.

Vel fl. violar. purpurear. rec. contuſi fronti & temporibus imponantur.

Vel ℞. *Sem. papaueris albi* Vnc.ß. *flor. roſar. rubrar.* P.ii. *farinæ hordei* Vnc. i. Cum lacte muliebri & oleo roſaceo, Fiat cataplaſma, quod inter duo linteamina tenuia applicetur fronti.

Vel ℞. *Fol. lactucæ* M.ii. *flor. roſar.* M.ß. *ſem. papau. albi* Vnc. ß. Coquantur ad mollitiem. Contuſis adde *farinæ hordei* Vnc.i. *olei violar. q.ſ.* Fiat cataplaſma.

Vtile eſt & cataplaſma ex foliis ſalicis & capreolis vitis cum pauco aceto.

Vulgus non incommodè placentas illas poſt deſtillationem aq. roſar. in balneo relictas capiti applicat; quod medicamentum fit efficacius, ſi aq. roſar. vel alia conueniente irroretur. Nonnulli cataplaſmatis loco & conſeruas refrigerantes vſurpant, vel eas cataplaſmat. admiſcent; quod eo tempore tamen poteſt fieri, cum herbæ recentes & ſucci earum deſunt.

Cerota & Emplaſtra, & quæ ſolidiorem formam habent, applicanda ſunt abraſis capillis, & quotieſcunque incaluerint, debent permutari. Tale eſt cerotum ſantalinum. Cerot[…] Empla[…]

Vt

Vt ℞. *ceroti ſantal. diu cum lactuca ſucco in mortar. ſubacti* Vnc.i.ß. F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *pulu. roſar. rubrar. cap. papau. ſem. lactuca* an. Drach.ii. *camphora* gr.vi. *olei violar. cera an.q.s.* Fiat cerotum.

Monet verò Trallianus, *lib.*1. *cap.*10. vt cera ſemper lauetur aqua frigida adiecta.

Sacculi; qui tamen, quia ex herbis & floribus exſiccatis parantur, vbi ſubita alteratione opus eſt, non ita efficaces ſunt; niſi aquis refrigerantibus conſpergantur; aliàs in diuturnis morbis & catarrho obnoxiis ſatis commodi ſunt.

Vt ℞. *Flor. violar. nymph. roſar. fol. ſalic. ana M.ß. ſem. papau. alb. lactuca ſantali citrini ana* Drach.i.

Inciſa & contuſa craſſo modo inſuantur ſacculo vel pileo linteo, qui capiti imponatur.

Pulueres. Licet quoque à capitis lotione puluere ex roſis, violis, ſantalo & ſimilibus parato caput conſpergere: ſed & pulueres ob craſſitiem tardius operantur.

Odoramenta.

℞. *Flor. roſar.* p.ii. *violar. nymph. ana* p.i. *ſantali citrini* Scrup.i.

Ligentur in nodulo ex linteo albo vel ſindone rubrâ, qui aq. roſar. aut pauco aceto adſpergi poteſt.

Vel ℞. *ſantal. citrini flor. roſar. nymph. an.* Drach.i. *camphora* Scrup.ß.

Affundatur in vaſe anguſti orificij aq. roſar. & ſupra ignem ebulliant, vapórque naribus excipiatur. Vel in aq. roſar. camphora diſſoluatur, & aquâ ſpongiola vel goſſypium madefiat, & ſæpius naribus admoueatur. Camphora tamen cum per ſe non frigida ſit, ſed per accidens refrigeret, eiúſque odorem non omnes ferant, & vigilias quandoque excitet, & caput grauet, cautè vſurpanda. Quod & de aliis odoramentis accipiendum, quæ, quia talia ſunt, ob vapores calidos, ſeu vt chymici loquuntur, partes ſulphureas, caput facilè replere poſſunt; & in intemperie capitis calida, non tàm frigiditatem inducendo, quàm ſpiritûs animales ſuauiter demulcendo, dolorémque, qui calida capitis intemperie laborantibus familiaris eſt, leniendo proſunt.

¶ [Equidem Practici inter medicamenta, quæ ad intemperiem cerebri calidam temperandam adhibentur, etiam odoramenta vſurpant, flores roſarum, violar. nymphææ, & ſimilia. Verùm res iſta non parum dubia eſt, an nimirum odoramenta iſta per ſe cerebrum refrigerent. Nam 1. omnes odores non à frigiditate, ſed à caliditate proueniunt, vt res ipſa loquitur. 2. Vnde etiam odoramenta eiuſmodi caput replent; ac ſunt multi, quibus odor roſarum dolorem capitis excitat. 3. Opinio iſta ex falſo principio nata eſt, nimirum camphoram, roſas, & ſimilia, eſſe ſimpliciter frigida; cùm tamen vel calida ſint, vel, licèt quidem frigida ex parte ſint, partes tamen calidiſſimas, è quibus ſpiritus ardens paratur, admixtas habeant: vt in roſis, floribus ſambuci, & aliis manifeſtum. A quibus partibus calidis cùm odores pendeant, certè refrigerare non poſſunt. Cùm tamen experientiâ conſtet, eiuſmodi medicamenta aliquid commodi in doloribus capitis, etiam à cauſſa calida, præſtare, id verò non faciant frigiditatem inducendo ad calidam intemperiem; alia huius rei cauſſa quærenda eſt, quæ eſt quòd huiuſmodi medicamenta dolorem leniunt, qui calidâ intemperie capitis laborantibus familiaris eſt. Habent enim eiuſmodi ſulphurea & ſpirituoſa vim narcoticam quandam, vt in ſpiritu vini, ſambuci, & ſimilibus manifeſtum eſt; vel certè ſpiritûs animales ſuauiter demulcendi, vel diſcutiendi, vel calidos vapores euocandi; vt in camphora id patet.]

Globuli quoque & Poma odorata fieri poſſunt ex *floribus roſarum, nymphaa, ſem. papau. lactuca, hyoſcyami, ſi cum tragacantha in aq. roſar.* ſoluta excipiantur.

In nares quoque liquores refrigerantes actu tales attrahere vtile eſt: Inter quos præcipuè commendatur lac muliebre cum oleo violar. nymph. vel emulſio ſem. lactuc. papauer. facta cum aq. lactucæ.

Oris collutionem fieri iubet Foreſtus, *lib.*9. *obſ.*3. ex lacte ebutyrato acido incoctis prius thyrſis vitis & acetoſellæ. *Oris collutiones.*

Lotiones pedum & manuum.

Vt ℞. *Fol. violar. malu. ſalic. vitis nymph.* an. M.ii. *Flor. nymph. roſar.* an. M.i. *cap. papauer. num.* x. Coq. pro lotione pedum & manuum. *Lotiones extremorum.*

In declinatione, ob cauſſam ſupra in indicationibus dictam, addantur ea, quæ modicè reſoluunt & diſcutiunt; vt oleum Chamæmelinum, vel ſolum, vel cum oleo roſat. miſtum. Nam temperatum calorem obtinet, qui etiam calidis non multum obeſt, ſi actu frigidum adhibeatur; cum actuali frigiditate calidam intemperiem tollere ſtatim poſſit: mox autem cum in actum deducitur à calore capitis moderato ſuo calore, ſi quid ſuperflui eſt, diſcutere poteſt. *Olei Chamamelini vsus.*

Vel ℞. *Mucilag. ſem. althéa cum aq. flor. chamamel. extracta, olei chamamel.* an. Vnc.i. *roſacei* Drach.vi Miſce pro linimento.

Vel *Vnguentum alabaſtrinum* fronti & temporibus illitum. Videatur quoque Galen. 2. de compoſ. med. *κατὰ τόπ.* cap.1.

Diata.

Æger in loco frigidiuſculo vel temperato verſetur, vel aër, ſi calidus ſit, corrigatur ſtratis in pauimento *foliis ſalicis, vitis, rubi, lactuca, floribus roſarum, violar. nymphaa*, & lectulus ramulis earundem circumdetur, vel aq. roſar. aut communi frigida pauimentum irroretur; vel linteamina aqua frigida vel roſacea madida in cubiculo ſuſpendantur, vel aqua frigida de vaſe in vas transfundatur, vel flabellis aër ventiletur. Contra vitentur radij Solares, Balnea, hominum turba, quæ exſpiratione & tranſpiratione aërem calefacit, & omninò aër calidior, & quæ aërem calefacere poſſunt. Aër non ſit lucidus valde, ſed tenebricoſus nonnihil: Lumen enim ſpiritus, hi verò agitati humores commouent. Qua de cauſſa vitetur quoque aſpectus rerum rubrarum & aliarum coloribus lucidis præditarum; odor aromatum & ipſe noxius eſt. *Cibi* ſint frigidi, vt hordeata, aut frigidis condiantur, vt *lactucâ, acetoſâ*, cuius folia cum butyro cocta gratiſſimum præbent cibum capiti & cordi, *portulacâ, endiuiâ, cichorio, ſem. frigid. maioribus; ſucco vuarum immaturarum, citri, ceraſorum, ribes, aceto, aq. roſarum.* Abſtineat ab omnibus iis, quæ ſupra caput replere, eique noxia eſſe diximus. *Potus* ſit aqua ſimplex aſſuetis, cui aliquid iulepi roſarum & violarum admiſcere licet: Aq. hordei, cui etiam ſem. quatuor frig. maiora addi poſſunt, vel cum aq. hordei ex iis emulſio fiat. Adiicere etiam licet ſem. papaueris, ſi aq. hordei ſomnifera expetatur, vel cereuiſia hordeacea tenuis. Auicennas quoque commendat acetum cum aqua multa miſtum, ſi æger habeat ſana viſcera, ſit ſanguineus naturâ, & aſſuetus aquam frigidam bibere. *Aërem calidum corrigendi ratio.*

Vt ℞. *aceti vini* Vnc.i. *aq. frigid.* Vnc.v. Miſc. pro vno hauſtu.

Commodè aliquid iulepi roſar. vel violar. addi poteſt.

A vino, præſertim generoſo, planè abſtinendum; cum præ cæteris caput tentet & calefaciat. *Aluus* ſit laxa, ne vapores acres ad caput adſcendant, & ſi ſit ignauior, vel cibis aluum lenientibus in prima menſa exhibitis, vel clyſteribus laxetur. In ſecūda verò menſa cibi ſumpti adſtringendi aliqua vi præditi ſint, vt adſcenſum vaporum ad caput prohibeant. Quod præſtant, cùm ſuperius ventriculi orificium claudendo, eiúſque vim retentricem, ne vapores & partes chyli ſpirituoſas nimis citò defluere ſinat, roborando; tum, quando craſſâ ſuâ ſubſtantiâ ſe cibis immiſcent, prohibendo, ne chyli ſpiritaſcentis pars tenuior nimis citò & confertim in ve-

nas & arterias meſaraicas diffundatur, ſed in ventriculo tamdiu moretur, donec cum craſſiore chyli parte probè mixta ſenſim in reliquum corpus commigret. *Otium, quies, ac ſomnus* ægro vtilis eſt. Vitentur omnia, quæ ſpiritus & cerebrum turbant, agitant & calefaciunt; vt animi perturbationes, ira præcipuè, ſtrepitus & clamor, ſonique omnes vehementiores, Venus ac corporis motus vehemens, inedia.

QVÆSTIO I.

De Signis.

Videtur quædam diuerſitas in Autoribus in recenſendis ſignis intemperiei calidæ. Paulus, *lib. 3, cap. 4.* tria tantum ſigna intemperiei calidæ ponit, cutem prima manus iniectione aridiorem, rubentes oculos, quod iuuentur frigidis, lædantur calidis. *Auicen. lib. 3. Fen. 1. tract. 1. cap. 19.* & eum ſecuti Practici plura addunt, quæ nos etiam recenſuimus. Neque omnia calori per ſe competere videntur. Verùm etſi Medicus diſtinguere debeat inter communia & propria, & ea quæ per ſe & per accidens fiunt: tamen omnia Medico nota eſſe debent. De quo Coſtæus in annotat. in Auicennam, *lib. 3. Fen. 1. tract. 1. cap. 23.*

QVÆSTIO II.

An in Calida Intemperie Capitis calida extra applicare liceat?

Calida topica an in Intemperie Capitis Cal. conueniant.

Ab Antiquioribus equidem id tentatum non memini. Sunt verò ex recentioribus Medicis, Chymicis præſertim, qui in doloribus capitis, etiam à cauſſa calida ſpiritum vini ſubtiliſſimum extra adhibere iubent. Quod etſi plurimis abſurdum videatur, quibuſdam tamen non diſplicet; cum hoc modo pori aperiantur, ſpiritúſque feruidi ratione ſimilitudinis attrahantur. Neque res videtur eſſe de nihilo; inprimis ſi à cauſſa calida externa intemperies illa inducta ſit (Neque enim in omni intemperie capitis calida ſine periculo id fieri poteſt.) Nã idem de Camphora quæri poteſt, quæ etſi vulgo frigida eſſe ſtatuatur: tamẽ doctiſſimi hodie Medici rei euidentia edocti, quique eius inflammationem, partium tenuitatem, odorem, ſaporem conſiderarunt, calidam eſſe rectè ſtatuerunt. Maximè enim inflammabilis eſt Cãphora partiúmque ſumma tenuitate prædita, ſapore acri, odore maximè penetrante, vigilias inducit: quæ omnia caliditatis argumenta ſunt. Quibus omnibus perſuaſi ad intemperiem capitis refrigerandam nonnulli planè ineptam cenſent, veteréſq; de alio ſucco vel gummi locutos putant; alij verò in capitis intemperie calida corrigenda ideo ſaltem adhiberi putarunt, vt partiũ tenuitate reliquis medicamentis viam muniat. Verùm probabilius eſt, ratione ſimilitudinis calidos vapores euocare; ſicut combuſtis non frigida, ſed calida, refrigeratis tempore hyberno membris non calida, ſed nix & aqua frigida adhibentur, eadem de cauſſa. Imo illam ipſam ob cauſſam etiam humida humiditates è corpore euocare valent, ſicut cochlearum caro extra applicata ex intimis quoque corporis partibus humores euocat, vt Galenus, 11. *de ſimp. med. facult.* docet; & experientia id teſtatur.

Camphoræ temperamentum.

CAPVT II.

De Intemperie Frigida Capitis ſine Materia Cauſſa.

Intemperies Capitis frigida.

INtemperiem frigidam capiti inducunt, inprimis aër frigidus, ſiue ob anni tempus talis, ſiue ob peculiarem conſtitutionem, vt ventos frigidos, quales ſunt boreales, ſiue ob regionem. Is enim cum & per nares admittatur, & extra caput ambiat, illud, præcipuè nudum, vel non ſatis coopertum alterare poteſt. Lotiones item & medicamenta refrigerantia extra immoderatius adhibita: Medicamenta quoque & alimenta refrigerantia, vt lactuca, portulaca, endiuia, papauer, &c. Nimiæ itẽ ſanguinis euacuationes, gaudium nimium, Venus immoderata, quæ ſpiritus abſumunt; quies nimia & ſomnus, triſtitia ac timor, quæ calorem & ſpiritus quaſi ſuffocat. Nonnulli etiam lacrymarum profuſionem nimiam addunt. Et facilius iſtam intemperiem ii contrahunt, qui antea cerebrum frigidius habent. Reliquæ cauſſæ refrigerantes vix ſolam intemperiem inducunt, ſed ferè materiam ſimul accerſunt. Et facilius intemperie frigidâ capitis pars poſterior afficitur, calidâ contra ſynciput: Vnde in affectibus capitis frigidis nonnulli maximè occipiti calefacientia medicamenta adhibent.

Signa Diagnoſtica.

Caput tangenti frigidius apparet; facies pallet; venæ in fronte & temporibus minus ſunt conſpicuæ; oculi ſubtument, non rubent, ſed pallore potius deformantur: grauitas tamen capitis manifeſta non ade...: Alioquin ſimplex intemperies non eſſet, ſed cum materia coniuncta. Æger ad ſomnum eſt propenſior, animi vigor minus acris eſt; quia ſpiritus etiam refrigerantur. Eadémque de cauſſa torpor & pigritia quædam in membris motui dicatis percipitur. Præceſſerunt cauſſæ refrigerantes. Nocent frigefacientia, proſunt calefacientia.

Sign.

Prognoſtica.

Prog.

I. Intemperies cerebri frigida ſine materia equidem non ita difficulter curatur. Et tutius adhibentur cerebro calefacientia, quàm refrigerantia. Cauendum tamen & hîc, ne quid in exceſſu peccetur; cum nimium calefacientia vigilias, deliria, & ſimilia mala inducant.

II. Recens tamen ſi ſit intemperies frigida, facilius curatur, ideóque ei ſtatim occurrendum. Nam ſi diutius duret, & in habitũ quaſi conuertatur: curatur difficilius.

Indicationes.

Indicat.

Intemperies cerebri frigida calefacientia indicat: Et ſi hæc recens, leuioribus primò tractanda; Inueterata verò calidorum continuatione opus habet. Tutius tamen applicantur calefacientia occipiti, ob neruos, qui eo loci habent originem, quibúſque frigida inimica, calida amica, quàm ſyncipiti, vbi plures ſunt arteriæ calidos vehentes ſpiritus, qui facilè incaleſcunt.

Si tamen corpus ſit impurum, illud prius euacuandum, vt calefacientia medicamenta tutius vſurpentur, & ne à cacochymia alicubi hærente affectus augeatur, & ex intemperie ſine materia fiat intemperies cum materia. Quod quomodo fieri debeat, poſtea de intemperie capitis frigida cum pituita dicetur: Hîc intemperiei frigidæ ſine materia curationem ſubiungemus.

Medicamenta ſimplicia caput Calefacientia interna.

Capu... ca...

Radices; *Pæoniæ* Lunâ decreſcente collectæ, *Fœniculi, ireos, caryophyllata, heleny, ariſtolochia, angelica, dictamni albi, valeriana.*

Folia; *Roriſmarini, maiorana, ruta, betonica, ſaluia, hyſſopi, meliſſa, calamintha, origani, pulegij, primula veri, euphraſia, ſatureia, ſcarlea, fœniculi lauendula, lauri, centaur. minoris*, quod neruis dicatum eſt, *mari, chamæpithyos, thymi, ſerpilli, ocymi.*

Stœchas Arabica.

Flores; *ſtœchad. Arabica*, quæ, vt *Meſue, capite de ſtœchade*, habet, educit cholerã nigram & phlegma, & mundificat cerebrum ac neruos & organa ſenſuum, ac confortat

fortat ea,& valde confert ægritudinibus factis in ipſis, ſecundū omnem modum vſus eius, ſiue in potu ſiue in fomentis & lauacris, *Roriſmarini, lauendulæ, lilij conuallium, ſaluiæ, ſcarleæ, betonicæ, pæoniæ, primulæ veris, tiliæ, tunicis*, qui contra vertiginem, Epilepſiam, paralyſin, conuulſiones & tremorem commendantur.

Semina; *Pæoniæ, aniſi, fœniculi, ſileris montani, carui, baſilici, coriandri præparati, paſtinacæ ſylueſtris, cumini, dauci, ſinapis, erucæ.*

Ligna; *Aloës, viſci querni, coryli, iuniperi fraxini, guajaci.*

Fructus; *baccæ lauri, iuniperi, anacardia, carpobalſamum.*

Aromata; *Cubebæ, cardamomum, grana paradiſi, nux moſchata, macis, calamus aromaticus ſeu acorus, caryophyll. cinamomum.*

Succi & liquores; *Opobalſamum, vinum.*

Gummi; *Thus, maſtiche.*

Marina; *Succinum, ambra.*

Ab animalibus petita; *Caſtoreum*, quo vix aliud inter ſimplicia in calefaciendo cerebro efficacius & potentius eſt, *moſchus, zibethum.*

Externa.

Eadem & extra adhibere licet, quibus addi poſſunt.

Folia; *Verbenacæ rectæ*, quam omnium maximè diſcutere & perfectè caput roborare, maximè viridem, imò & acidam cum radicibus ac ſimul cum ſerpillo oleo incoctam, ſcribit Galenus, 2. *de compoſ. med. ſec. loc. c.* 2. *Lauri, Nicotianæ, aſari, abſinthij.*

Radices; *Aſari.*

Flores; *Chamæmeli, meliloti.*

Semen; *Nigellæ.*

Gummi; *Iuniperi, tacamahaca, euphorbium.*

Succi; *Ladanum.*

Animalia; Aſellos quoque ſub aquario vaſe naſcentes, qui millepedæ appellantur, maximè prodeſſe, ſi oleo incoquantur, teſtatur Galenus *loco allegato. adeps vrſi.*

Ex quibus parantur & componuntur Interna & Externa.

Compoſita Medicamenta Interna.

Decocta.

Cephalicum Langij in ep. p. 740.

℞. *Fol. betonicæ, ſaluiæ, flor. ſtœchad. Arab.* an. M. ß. *rad. pæoniæ, ſem. fœniculi* an. Drach. iij. *nucis moſch.* Drach. ß.

Coquantur in aq. ſimpl. ℔. ij. ad tertiæ partis conſumptionem: colatura, ſi libet, dulcoretur ſaccharo.

Vel ℞. *rad. pæon. caryophyl.* an. Drach. ij. *maioranæ, betonicæ, ſaluiæ* an. M. j. *flor. ſtœchad. Arab.* p. ij. *roriſmarin. lauend.* an. p. j. *ſem. aniſi, fœniculi* an. Dra. j.

Coquantur in aqu. puræ ℔. ii. ad tertiæ partis conſumptionem. Poſt coctionem ſtent horis tribus in loco calido: deinde colentur.

Colaturæ adde *Sacchar.* Vnc. iij.

Clarificentur & ad Iulepi formam coquantur. Atque inter coquendum in nodulo ſuſpendantur *caryophyll. macis, cinamomi*, an. Drach. ß. *nucis moſchatæ*, Scrup. ij.

Vel ℞. *radic. acori veri, galangæ*, an. Drach. ij. *pæoniæ* Vnc. ß. *primulæ veris, ſaluiæ minor. maioran. an.* M. j. *hyſſopi* M. ß. *ſem. aniſi. fœnicul. ſeſelios* an. Dra ij. *Flor. ſtœch. Arab. roriſmarin. ſalu.* an. p. j. Coq. in aq. ſ. Colaturæ

℞. *libr.* j. *Sacchar.* Vnc. iij F. potio clarificata, quæ aromatiſetur puluer. nuc. moſch. & ſpecier. diamoſch. dulcis, ana Vnc. ß. Sumat æger mane Vnc. iv. vel v.

Vina Medicata & Clareta.

Vinum meliſſatum, ſaluiatum, roriſmarini, ſtœchad. Arabic. betonic. Claretum *in Inſtit. lib.* 5. *part.* 3. *ſect.* 3. *cap.* 4. deſcriptum. *Vinum & claretum cephalic.*

Vel ℞. *Nucis moſcha. macis, caryophyll.* an. Vnc. j. *cardamomi, cubebar.* an. Vnc. ß. *ſem. aniſi. fœnicul.* an. Drach. ij. *conſerú. roriſmarin. bugloſſ.* an. Vnc. j. *ſpec. aromat. roſati diantbos* an. Drach. j.

Affunde vini albi vel Maluatici menſuras iij. Stent per tres dies in infuſione: poſtea colentur aliquoties per manicam Hippocratis. Fiat Claretum.

Vel. ℞. *Cinamom.* Drach. vj. *caryophyll. nucis moſch. galangæ, cubebar. cardamom. granor. paradiſi, ſem. fœniculi* an. Vnc. ß. *Vuarum paſſarum* ℔. j. *roſar. rubrar.* Vnc. iij. *roriſmarini, ſerpilli* an. Vnc. ij.

Indantur ſacco & ſuſpendantur in vaſe capiente menſuras xx. & affundatur vinum vel muſtum, ſi haberi poteſt, quod eſt commodius.

Cereuiſia eodem modo condiri poteſt *Saluiâ, meliſſa, roremarino, betonica.*

Vt ℞. *Zingiberis, cinamom.* an. Vnc. j. *rad. caryophyllatæ* Vnc. ß. *belenij, bacc ar. lauri* an. Drach. ij. *macis, nucis moſchat* an. Drach. ß. *cardamomi* Drach. j. F. puluis, qui ligetur in nodulo raro.

Mulſum.

℞. *Cinamom. elect.* Drach. j. *caryophill. nuc. moſch.* an. Drach. ij. *calami aromatici, cardamomi, granorum paradiſi, coriandri præparat.* an. Drach. j. Affunde *vini menſuras* iij. *vel* iiij. *Mellis deſpumati* ℔. j. *Mulſum cephalicum.*

Bulliant in vaſe clauſo in balneo per dimidiam vel integram horam: poſtea colentur per manicam Hippocratis.

Hydromel.

℞. *Mell. opt.* ℔. x. *aq puræ* ℔. LX. *Coquantur & deſpumentur ſ. a.* Poſtea in ſacculo concluſa imponito. *Saluiæ, origani, artemiſiæ, hormini, hyſſopi, betonicæ* an. M. i. Item in alio ſacculo, *baccarum Lauri conquaſſatarum* ℔. j. *flor. lupuli* M. iij. *hordei integr.* P. ij.

Omnia coquantur & deſpumentur ad tertiæ partis conſumptionem, donec liquor ouum in ſuperficie ſuſtineat. Colentur, & in vaſculis liquor concipiatur, in quib. fermentetur: Feruore aliquâ parte peracto in nodulo ſuſpendantur hæc aromata.

℞. *Cinamomi caryophyll. galangæ piperis granor. paradiſi* an. Vnc. ß.

Feruore plane abſoluto vaſcula tota repleantur, tribus menſibus elapſis mulſa ad capitis affectus frigidos efficax exhibetur.

Extat etiam hydromel *in Inſtit. lib.* 5. *part.* 3. *ſect.* 3. *cap.* 4.

Aqua Deſtillata & Spiritus.

Simplices; *Roriſmarini, ſaluiæ, maioranæ, betonicæ, lauendulæ, meliſſæ, primulæ veris, lilij conuallium, flor. ſtœchados Arab. flor. tiliæ, pæoniæ, origani, calaminthæ, iuniperi, ſerpilli, cinamomi, tunicis, angelicæ, caryophyllatæ, macis, cubebarum, pulegij, rutæ.* *Aqua deſtillata cephalica calida.*

Compoſitæ; *Cephalicæ duæ in Inſtit. lib.* 5. *part.* 3 *ſect.* 3. *cap.* 5. *Lauendulæ* compoſ. *ibid.* & aqua *infuſionis Lauendulæ Auguſtini Schurffij*, quæ paucis mutatis ita componitur.

℞. *flor. lauendul.* M. ij. *nuc. moſch. zinzib. cubebar.* an. Drach. iij. *cinamomi opt. galangæ macis calam. aromatici ſem. erucæ* an. Drach. i. ß. Infundantur in vini Rhenani lib. iiij. per dies aliquot, poſtea in arena deſtillentur. Aqua Cephalica Langij, quæ hæc eſt.

℞. *Flor anthos, roſar. rubrar. maioranæ* an. M. ij. *flor. bugloſſ.*

bugloſſ. M. j. *ſpec. confect. anacardinæ* Vnc. ij. *aq. bugloſſ. betonicæ, flor. tiliæ* an. ℔. i. *lauendulæ* ℔. ß. *ſpiritus vini* ℔. j. ß. Infundantur per menſem, poſtea deſtillentur,

Aqua Cephalica Quercetani,

♃. *Flor. primul. veris Roriſmarin. Maioran. Betonic.* an. M.i. *ſpec. diamoſch. dulc. diambræ* an. Drach. vi. *confectionis anacardinæ.* Vnc. ß. *Cubebar. Ligni aloës nuc. moſch. caryophyllor. piperis longi, carpobalſami* an. Drach. i. *rad. acori, ariſtolochiæ rotundæ, ireos* an. Vnc. j. ß. *gran. iuniperi* Drach. ij. *ſem. ſiler. montani, aniſi, fœniculi* an. Drach. j. *aq. primul. veris, betonicæ, ſaluiæ* an. q. ſ. (*aut, quod commodius; vini generoſi q. ſ.*)

Infundantur diebus 8. poſtea deſtillentur in cineribus calidis. Fiat aqua, cuius cohlear exhibeatur.

Vel ♃. *Flor. lilior. conuall.* M. j. *ſaluiæ* M. ij. *roſar.* M. iii. *lauendul. meliſſæ* an M. ij. *nucis moſchat.* Drach. ij. *caryophyll.* Vnc. j. ß. *macis* Vnc. ß. Affundantur vini q. ſ. ſtent in loco frigido tribus ſeptimanis, poſtea deſtillentur,

Olea deſtillata Cephalica.

Olea deſtillata; *Roriſmarini, maioranæ, lauendulæ, meliſſæ, ſaluiæ, caryophyll, macis, nuc. moſch. cinamom. fœniculi, angelicæ, pulegij, aniſi, rutæ, carui, iuniperi, ſuccini.* E quibus etiam fiunt balſama, de quibus infra.

Tincturæ Cephalicæ.

Tincturæ, Extracta, Eſſentiæ Chymicis dictæ; *Rutæ calami aromatici, pœoniæ, roriſmarini, ſuccini, meliſſæ, &c. Extractum Cephalicum Quercetani, Matthiol, in Inſtit. vel Hoc;*

♃. *Rad. acori, pœon. viſc. querc. lign. aloës bacc. iunip.* an. Vnc. i. *ſem pœon.* Drach. vi. *cinamom. caryophyllor. macis cardamom. fruct. anacard.* an. Drach. ii. ß. *flor. anthos, ſalu. primul. veris, pœon. calendul. betonic. lauendul. ſtœchad. Arab. lilij conuall. euphrag. tiliæ* an. P. j.

Incidenda incidantur, cõtundenda cõtundantur, & affundatur *Spiritus vini*, vt digitis quatuor emineat, Digerantur in balneo diebus 8. Inde fiat colatura, liquorque per deſtillationem ad extracti liquidi conſiſtentiam ſeparetur, cuius doſis ʒ. i. Deſtillatum etiam pro aquâ cephalicâ vſurpari poteſt ad Vnc. ß.

Syrupi Cephalici calidi.

Syrupi; *De ſtœchad. ſimpl. & compoſ.* qui Epilepſiæ, ſpaſmo, paralyſi, tremori & omnibus cerebri & neruorum frigidis affectibus vtilis eſt, niſi fluxus catarrhi obſtet: tunc enim aliquid ex aſtringentibus addi debet; *Betonicæ, rutæ, pœoniæ, meliſſæ, de calamintha, mel anthoſatum, anacardinum,*

Conſeruæ.

Conſeruæ; *Betonicæ, ſaluiæ, lauendulæ, meliſſæ, anthos, maioranæ, flor. tiliæ, lilij conuall. primulæ veris, ſtœchados, pœoniæ, tunicæ,*

Condita.

Condita; *Nux moſchat. calam. aromaticus, myrobalani; chebulæ, nux iuglans, cum aromatibus radic. pyrethri, cortic. citri.*

Cõfectiones.

Confecta; *Cubebarum ſem. aniſi, fœniculi, coriandr. carui, caryophyll, cinamomi,*

Rob; *Iuniperi.*

Puluis cephalici calidi.

Species & Pulueres; *Diambræ, diamoſchi dulc. aromat. roſat. caryophyllati, diaxyloaloës, dianiſi, lætitiæ Rhaſis.*

Vel. ♃. *Rad. acori* Drach. iij. *flor. ſtœchad. Arabic. coriandri preparati, cinamon.* an. Drach. ij. *ſem. fœniculi, ſileris montani*, an. Drac. jß. *corall. rubr. preparat.* Dra. i. *flor. roriſmarini*, Drach. ß. *nucis moſchat. ſem. aniſi, pœon. cardamomi* an. Drach. i. *ſacchari anteſati ad pondus omnium*, F. puluis.

Langij puluis cephalicus.

Vel qui Langio tribuitur puluis capitalis;

♃. *Maioranæ, ſaluiæ, lauendul. ſtœchad. arabic.* an. Scrup. i. *cinamom. cubebarum, galangæ, ſeminis callitrichi, caryophyll. zedoariæ, ſem. fœniculi, xyloaloes*, an. Drach. ß. *betonicæ, roriſmarini, meliſſæ, nucis moſch. coriandri præparat.* an. Drach. iij. *cardamomi, piperis longi, granorum pœon.* an. Drach. i. *macis, zinziberis*, an. Drach ß. *ſacchari* ℔. j. F. puluis.

Puluis ad omnes frigidos capitis affectus habetur apud Quercetanum, *in pharmacop. dogmat. reſtit. c. 40.*

Vel ♃. *Nucis moſchat. macis, zingib. caryophyll. galangæ, ſem. aniſi, fœniculi, rutæ, carui, thuris, ſaluiæ minoris, cinamom.* an. Drach. ii. *ſacchar.* ℔ ß. Fiat puluis.

Vel ♃. *Sem. cumin. coriandri præparat.* an. Drach. ß. *fœniculi, macis, Zingib. cubebar. radic. pœon.* an. Drach. ii. *cinamom.* Drach. i. Fiat puluis.

Vel ♃. *Radic. Ireos Florent.* ℥. ß. *Zingiberis, galang. maioran. calam. aromat.* an. ʒ. ß. *piper. longi* Scr. i. *ſacchari albi ad pondus omnium.*

Fiat puluis, non ſolùm caput calefaciens, ſiccans ac confortans & catarrhos abſumens, ſed & reliqua membra roborans.

Vel ♃. *Nucis moſchat cardamomi, cinamom. ligni aloës*, an. Drach. i. *ſem. pœon. coriandri præparat.* an. ʒ. ii. *ſpecies diambræ, diamoſch. dulcis* an. Drach. i. *ſuccini albi* ʒ. ß. Fiat puluis.

Boli.

Boli. ♃. *Conſer. betonicæ, ſaluiæ*, an. Vnc. i. *Mithridat.* Scr. ij. *Cum ſacchar.* Fiat Bolus, qui diuiſus ſumendus in introitu lecti, duabus vicibus.

Vel ♃. *Conſeru. roſar.* Vnc. ß. *anthos* Vnc. i. *theriacæ, mithridat.* an. Scr. i. *Cum ſacch.* Fiat Bolus, cubitum ituro ſumendus.

Electuaria cephalica calida.

Electuaria; *confectio anacardina, theriaca, Mithridatium; aurea Alexandrina, diacorum, diacaſtoreum, & quale habetur in Inſtit.* lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 11. *confectio alchermes.*

Langij hoc.

♃. *Diacori* Vnc. i ß. *conſeru. maioranæ, lauendulæ, roriſmarini* an. Vnc. i. *ſtœchad. arabic.* Vnc. ß. *ſpecier. diambræ*, Scr. v. *caryophyllor. cardamomi, cinamomi*, an. Scr. ii. *cubebar. nucis moſchat. galangæ*, an. Drach. ß. *viſci querni* Scr. ii. *corall. rubr.* Scr. i. Cum ſaccharo in aqua lauendulæ diſſoluto, F. Electuarium.

Rotulæ & morſuli.

Rotulæ & morſuli, Fiant ex ſpeciebus modò enumeratis, quibus & olea deſtillata & extracta addi poſſunt; vt,

♃. *Specier. aromat. roſat. diambræ*, an. Drach. i. *olei caryophyll.* gutt. iiij. *ſacchar. in aqua lauendulæ diſſoluti* Vnc. ij F. rotulæ.

Vel ♃. *Sacchar. in aqua betonicæ diſſolut.* Vnc. iii. *olei aniſi* gutt. vij. *roriſmarini* gutt. iij. *ſaluiæ* gutt. ij. *ambræ gryſeæ* gr. v. F. rotulæ.

Throchiſci; *De Gallia moſchata, dianiſi, de ſuccino.*

De internorum medicamentorum omnium vſu & hoc notandum, ſi totum corpus ſimul calefacere animus eſt, ventriculo vacuo ea eſſe aſſumenda: Ita enim promptius in totum corpus diſtribuuntur. Si verò tantum caput calefaciendum, commodius ſumuntur poſt cibũ: ſic enim diutius circa os ventriculi hærentia efficacius caput afficiunt. Modò non ſint ex iis compoſita, quæ ad diſtributionem cibi vehementiorem faciunt. Talia enim poſt cibum exhibere prohibet Galen. *4. de ſanit. tuend. cap. 7.*

Externa.

Externa medicamenta caput calefacientia.

Inter quæ liquidiora omnia actu calida admoueantur, & eligantur primò ea, quæ minus calida ſunt: quæ verò calidiora ſunt, admoueantur, dum ventriculus vacuus eſt; ne, ſi pleno eo admoueantur, vapores ſurſum ad caput alliciantur.

Validiora quoque non tutò, niſi poſt totius corporis euacuationem, applicantur.

Epithem.

Epithemata, fomenta, embrocha, lotiones.

Exemplum eſt in Inſtitut. *lib. 5. par. 3. ſect. 3. cap. 41.*

Vel ♃. *Flor. lauendulæ chamæmel.* an. M. i. *Folior. lauri, hyſſopi, betonic. maioran.* an. M. ii.

Coquantur in ſufficiente q. lixiuij vel aq pro lotione capitis.

Vel ♃. *Flor. betonic. ſerpilli, maioranæ, origani, lauri,*

lauri, *flor. chamamel.* an. M. ij. Affundatur lixiuij q.ſ. Inter lauandum vſurpetur Smegma odoratum.

Vel ℞. *folia ſaluia,majorana,roriſmarini,lauri,calaminthæ* an.M.ſem.*betonic.*M.j.ſem. *flor. Chamam. melilot. ſtœchad Arabic.lauendul.*an.P.j.Coquantur in aq.ſ.

Colatura calida per clepſydram vel guttutnium capiti inſtilletur vacuo ventriculo. Vel decoctum per pannum linteum vel ſpongiam capiti calidè applicetur.

Epithema ex cineribus & aceto ex Auicen. *lib. 3. fen.1.tract.2.cap. 12.* commendat Iacobus de Partibus ſcribitque experientia conſtare,illud ſæpè profuiſſe.

℞. *cineris* Vnc. ij. *aceti* Vnc. vj. Miſc. in forma lixiuij; In quo calefacto intingantur panni lintei, expreſſique epithematis loco capiti applicentur.

Aquæ quoque deſtillatæ,& ſpiritus,ſi iis caput irroretur, potenter id alterant. Thermæ quoque ſulphureæ caput calefaciunt. Quæ ſi deſint,ſuccedaneum tale parat Capiuaccius.

℞. *Sulph. viui* ℔. j. *ſalis* ℔. ß. *majoran. ſerpill. ſtœchad. arabic. calaminth. montan. ſaluia, betonica, roriſmarini,pulegij,meliſſa* an. M. j. *aqua communis* ℔. 100.

Fiat decoctio ad partis tertiæ conſumptionem pro ſtillicidio.

Olea; præter deſtillata antea inter Interna enumerata; *Rutaceum,nardinum,ſerpillinum,coſtinum,ſampſuchinum,de caſtoreo,de euphorbio,de lateribus,oleum Magni Ducis Hetruria*, quod veluti miracula facere videtur, vt ſcribit Capiuaccius,*oleum irinum,laurinum*, cui ob odorem grauem alia admiſcenda, *de pulegio*, *de ſpica.*

Balſama magiſtralia & artificialia, quæ temporibus & vertici illini poſſunt; *Arabicum ſeu Iudaicum*, ſi haberi poteſt, *è Peru & Tolu*; *roriſmarini,majorana, ruta,lauendula,nucis moſchata,caryophyll.ſuccini*, Compoſitum eſt in Inſtitut.*lib.5.part.3.ſect.3.cap.31.*

Vel ℞. *Stœchad. Arabica,lauendul.ſaluia,roriſmarini,majoran. origani,fol.lauri,ſerpill.hyſſopi* an.M.i. *ſem. aniſi fœnicul.* an. Drach. ij. *rad. caryophyllat. angelica.* an.Drach.iij. Contuſis adde *ſpiritus terebinthina*, *aqua aniſi*, ℔. j. *caryophyll.*an.q.ſ. Deſtillentur per veſicam. Deſtillatæ aquæ adde *ſtyracis liquidi* Vnc. iii. Iterumque deſtillentur.

Poſteà ℞. *Styrac.calamita* Drach.ij.*myrrha*, *gummi juniperi* an.Vnc.j.*ſuccini albi,thuris,aſa dulcis* an.Vnc. j.ſem.

Quibus affunde aquam & oleum proximè deſtillatum,aut ſi non ſuffecerint,aliquid aq. roriſmarini,granor.juniperi,vel aniſi adde,iterúmque deſtilla in cineribus.

Aquæ & oleo deſtillatis adde *Cubebarum,calami aromatici* an.Drach.ij.*caryophyllor. nucis moſchat. cinamomi* an. Vnc. ſem. *croci* Drach. ſem. Vltimóque deſtilla.

Tandem ſepara oleum ab aqua, & ſerua oleum inſtar balſami,cujus non ſolùm in externis vſus eſt, ſed etiam in vino vel alio liquore octo vel decem guttæ exhiberi poſſunt.

Vel ℞. *Terebinth.*℔.j.*thuris* Vnc.j. ſem. *ſtyracis calamita* Vnc.j. *ligni aloës* Vnc. ſem. *nucis moſch.* Vnc. j. *cubebarum*, Vnc.ſem.*cinamomi,caryophyll.ſem. carui* an. Drach. vj. *flor.lauendula* Vnc ij. *croci* Drach.j.ſem.*moſchi*,ſi libet.& *ambra* an. Scrup.j.vel *trochiſc. gallia moſchata*, Drach. ſem.

Affunde *ſpiritus vini optimi* ℔. iij. Stent in vaſe diligenter clauſo octo diebus in digeſtione;poſtea in cineribus deſtillentur. Primò deſtillat aqua cum oleo crocei coloris; Continuetur deſtillatio, donec color ad nigredinem mutari incipiat,& tùm ſtatim mutetur recipiens; cauendum enim ſedulò, ne oleum vllum ἐμπύρευμα contrahat. Separetur oleum ab aqua & ſpiritu.

Vnguenta & Linimenta; *Marciatum, Aregon.*

℞. *Olei rutacei,nardini* an.Vnc. ſem.*nuc.moſch.expreſſ.* Drach. ſem. *pulu.caryophyll.* Scrup. j. *olei deſtillati majoran.* gutt. iiii. Fiat linimentum,quo ſyncipu & tempora inungantur.

Vbi majori calefactione opus eſt, olea calidiora eligimus, iiſque *ſtyracem*, *calamitum*, *benzoea*, *euphorbium,mithridatium*, *theriacam*, *ſpir. vini* admiſcemus, vt:

℞. *Vnguenti martiati* Vnc. ſem.*ol.nuc.moſch.expreſſ.* Dra.ſem. *deſtill.lauendul.* Scrup.ſem.*caryoph.* gutt.iiii. M. Cataplaſmata;

℞. *Farina lupinor. pulueris ſerpilli. flor. chamamel. ſtœchad. arabic. majoran.* an. Drach. i. Miſc. ſ. a. cum vino ad ignem.Adde *Olei rutacei,ſampſuchini* an.Vnc. ſem. Fiat cataplaſma.

Vel ℞. *Farina fœnugraci,lupinor.* an. Vnc.i. *fol.lauri.* Vnc. ſem. Coquantur in mulſa & addatur *olei irini, ſampſuchini* an. *q.ſ.* Fiat cataplaſma.

Vel ℞. *Baccarum laur. origani* an. Vnc. i. *thuris, maſtich.* an. Dra. ii. Cum ſucco *betonica vel ol. conueniente* Fiat Cataplaſma.

Commendatur & radix panacis contuſa, & cum oleo miſta applicata. Guainerius laudat cineres calidos modico vino albo conſperſos cum panno lineo impoſitos. Plura Epithemata & Linimenta videantur apud Auicenn. *lib.3.fen.1.tract.2 c.13.*

Emplaſtra & Cerota; *de betonica*; *de euphorbio.*

Fortiora tamen medicamenta calefacientia, quale eſt euphorbium,ſatius eſt adhibere in intemperie cum materia,quàm in intemperie nuda & ſine materia.

Vel ℞. *gummi juniperi*, *ſtyrac. calamita*, *thuris* an. Dra.i. *ſtercoris columbini* Dra. ii. *nigella parum torrefacta* Dra. i. *nucis moſchat, caryophyll.* an. Scrup. i. *olei nardini,terebinthina & cera q. ſ.* Fiat emplaſtrum bregmati imponendum.

Aliud ℞. *Farina lupinorum,pulu. ſerpilli, flor. ſtœch. Arab. majoran.* an.Dra.ii. *gumm.tacamahaca* Dra. ſem. *olei nardini,cera* an. *q. ſ.* Fiat Emplaſtrum.

Pulueres; poſt lotionem capitis pulueres rectè & commodè capiti inſperguntur, vt.

℞. *Nucis moſchat. majoran. caryophyll.* an.Drach.i. *flor. ſtœchad. Arabic. roriſmarini*, *ligni aloes* an. Scr.i. *moſchi. ambra* an. gr.iii. Fiat puluis.

Vel ℞. *Nucis moſchat.caryophyll.granorum tinctorum ſe.kermes* an. Drach. i. *cort. citri* Dra. ſem. *ligni aloës* Scrup. j. Fiat puluis.

Si pulueres Caluariæ affricentur & poſteà aliquid ſpiritus vini optimi, vel potius aquæ vel ſpiritus cephalici irroretur,facilius ad cerebrum eorum vis penetrabit & id roborabitur.

Sacculi & Pilei; *pulueres, ſi linteo aut ſindone aut ſerico includantur*, Fiunt ſacculi & pilei.

Guainerius hunc commendat:

℞. *Flor.chamamel.betonica,verbena, majoran.abſinthij,roſar.rubr. flor.ſtœchad.Arab. roriſmar.* an.P.j.*gummi juniperi* Vnc.ſem. *folliculor. ſena*, *granor.tinctorum* an. Drach. ſem. *ligni aloës* Drach. iii. *ambra quantum libet.*

Cum ſindone rubra Fiat ſacculus vel pileus,qui diu geſtetur.

Vid. etiam Fernel. *l.5.M.M.cap.19.*

Vel ℞. *Thuris* Drach.i. *ſuccini* Scrup.i.*majorana,roriſmarini*, *betonic.* an. Drach. iii. *flor. ſtœchad. Arab.* ʒ. i. *lauendula* Drach. ß. *caryophyll. nucis moſchat.* an. Scrup.ij. Cum ſindone rubra F.ſacculus.

℞. *Ruta,ſerpilli,hyſſopi* an. Dra. i. *majoran.betonic.* an. Dra. iii. *flor. ſtœchad. Arab.lauendula*, an.Dra.i.ß. Fiat pileus.

℞. *Flor. ſtœch. Arab.* M. ß. *beton. majoran.verbena*, *flor.chamamel* an. P. ij. *lauend.* P. j. *nucis moſchat. caryophyll.*an.Drach.ij.*gumm. juniperi* Scr.ii.*thur.* Dra. iii.*gall.moſch.* Scr. ß.

Cõtuſis omnibus craſſo modo F.ſacculus vel pileus.

Vel ℞. *Maioran. ſerpilli, meliſſæ, roriſmarini, ſtœchad. Arabic. lauendulæ* an. M.ß. *cort. citri, granorum kermes* an. ʒ.iii. *cubebar. caryophyll. nucis moſch.* an. ʒ.ß. F. puluis craſſus & ex eo pileus.

Coronæ quoque ex herbis Cephalicis, vt *maiorana, roremarino* &c paratas capite geſtare vtile eſt.

Smegmata; Smegmatum exempla vide in Inſtitutionibus, *lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 31.*

Vel ℞. *Saponis Veneti* Vnc.ii. *ladani, ſtyracis calamit. ligni aloes. thuris* an. ʒ.i. *caryophyllor. ireos* an. Dra.iß. *moſchi, ambræ* an q.ſ. Fiat Smegma.

Pulueres trochiſci & candelæ ad ſuffitus; qui tamen in dolore capitis vel intermittendi vel parcè vſurpandi. Pulueres & trochiſci carbonib. accenſis inſperguntur; candelæ accenduntur. Fumus ex his & naribus attrahi & pileis nocturnis excipi poteſt. De quibus tamen omnibus obſeruandum, ne accendantur. Sine flamma enim ſuauiorem & fortiorem odorem ſpirant: flamma verò eorum vires & odorem facile abſumit & diſſipat. Exempla ſunt in Inſtitut. *loco modò allegato.*

Vel ℞. *Styracis calamitæ, benzoës, ladan.* an. ʒ.ii. *gummi iuniperi, thuris* an. Dra.ß. *gran. iuniper.* ʒ.ii. *caryophyll.* Dra.i.ß. *puluis carbonum tiliæ q.ſ.* Cum mucilagine tragacanthæ aq. roſar. extracta F. candelæ.

Vel ℞. *Gummi hederæ, thuris, gr. iuniperi* an. ʒ.i. *nucis moſchat. caryophyll. ſtyrac. calamit.* an. Scr.ii. *nigellæ parum torrefactæ* ʒ.ß. *galliæ moſchatæ* Scr.i. Cum ladano & maſtiche diſſol. in in aq. ſalu. F. trochiſci pro fumo.

Vel ℞. *Gumm. hederæ coriandri, nigellæ aceto maceratæ & ſiccatæ* an. Dra.ß. *thuris, maſtiches, granor. iuniperi* an. ʒ.ii F. puluis pro ſuffumig.

Vel ℞. *Saluiæ, maioran. roſmarin. caryophyll. cinamomi* an. ʒ.i. *fol. lauri* ʒ.ß. *ligni aloes* Scr.i. *thuris* ʒ.i.ß. *galliæ moſchat.* ʒ.ß. *F. puluis.*

Pertinent huc & odoramenta, quibus vel veſtes conſpergi, vel manus & nares illiniri poſſunt, quæque ſupra ignem in vaporem reſoluuntur, ex aquis & aliis cephalicis calidis præparata, de quibus etiam in Inſtit. *l. allegato.*

Balſama; Ex oleis deſtillatis ſupra enumeratis, etiam ad odorandum, vt & tempora inungenda, vt antea dictum, balſama parari poſſunt, *Roriſmarini, maioranæ, ſaluiæ meliſſæ, rutæ, lauendulæ, nucis moſchatæ, caryophyll. ſuccini* Compoſiti exemplum eſt in Inſtitut. *l. modò allegato.*

Vel ℞. *Olei maioran.* Scr.ß. *ſaluiæ, macis, caryophyllorum* an. gutt. vi. *meliſſæ, lauendulæ, ſuccini* an. gutt. iii. *ol. nucis moſchat. expreſſi q.ſ.* F. balſamum. *Pomambra ſeu Poma odorata.* Exemplum eſt in Inſtitut. *loco modo allegato.*

Vel ℞. *Ladani* ʒ ii. *ſtyrac. calamit.* Vnc.ß. *nucis moſchat. mac.* an. Scr.ii. *roſar.* ʒ.ß. *cinamomi, ligni aloes* an. Scr.ß. *zibethi, moſchi* an. gr.iiii. *ambræ* gr.ii. *olei deſtillat. caryophyll.* gutt.v. *mucil. tragacanth. aq. roſar. extract. q.ſ.* F. Pomamb.

Vel ℞. *Semin. nigellæ, caryophyll. nucis moſchat. roſar. rubrar.* an. ʒ.i. *lauendul.* ʒ.ß *ladan.* ʒ.iii. *benzoes, ſtyracis calamit.* an. ʒ.ß. *moſch.* gr.v. *zibeth.* gr.iiii. *ambræ.* gr.iii. *mucilag. tragacanth. aq. roſar. lauend. extract. q.ſ.* F. Pomambr.

Vel ℞. *Benzoes, ſtyrac. calamit.* an. Dra.ii. *cinamom. ligni aloes* an. ʒ.ß. *ol. deſtillat. caryophyll.* gut.iiii. *nuc. moſchat expreſſi* Scr.ii. *olei deſtillat maior.* gutt.vi. *ambræ. moſchi* ana gr.iii.

Excipiantur ladano agitato in mortario cum oleo coſtino vel de ſpica.

Vel ℞. *Styrac. calamit.* ʒ.ii. *caryophyll. macis, ligni aloes* an. ʒ.ß *lauend.* ʒ ii *gall. moſchat.* ʒ.iß. *moſch. ambræ* an. gr iii. Cum ſucco maioranæ & ſtyrac. liquida. Fiat Pomum.

Noduli odorati Fernelius *lib. 5. method. medend. cap. 19.*

℞. *Caryophyll.* ʒ.ß. *macis* ʒ.i. *nigellæ prep.* Vnc.ß. *flor. ſtœchad. Arab. maioran.* an. ʒ.ß. Ligentur in nodulo ex ſerico ad odorandum.

Vel ℞. *Troch. Galliæ moſch.* Scr.i. *fol. maioran. roriſmarini, flor. ſtœchad. Arabic.* ana Dra.ß. *macis* Scrup.ß. *nucis moſch. caryophyll. cinamomi, ligni aloes* an. Scr.i. *moſchi, ambræ* an. gr.ii. F. puluis, qui ſindone rubra vel ſerico includatur.

Moſchus tamen, quod ſemel monuiſſe ſufficiat, in mulieribus, quæ hyſtericis affectionibus ſunt obnoxiæ, omittatur.

Maſticatoria. Caput quoque calefaciunt, quæ maſticantur, vt: *Cubeba, nux moſchata, cardamomum, pyrethrum, ſem. erucæ & ſimilia.* Reſoluuntur enim ex iis halitus, qui ad cerebrum penetrant, idque calefaciunt.

Vt ℞. *Cubebar.* Vnc.i. *cinamomi, caryophyllor. macis, nucis moſchat.* an. Scr. i. *ſemin. carui* Vnc. i. *maioranæ* Drach.i.

Concidantur & contundantur craſſo modo & maſticet æger tantum, quantum pugillo comprehendere poteſt.

Auribus immiſſa vel applicata. Cum in auribus in actum deducuntur hæc medicamenta, in vapores reſoluuntur, qui cerebrum calefaciunt; qualia ſunt: *oleũ rutaceum, coſtinum, de caſtoreo, moſchi & ſimilia.*

Vel ſi ſacculi ex calidis cephalicis parati, & vino generoſo calido vel ſpiritu vini adſperſi, auribus applicentur, vapores, qui inde eleuantur, per aures ad cerebrum penetrant.

Inunctione etiam volarum pedum & manuum cum oleis calidis ad caput calefaciendum proſunt, vt docet Galenus, *2. de comp. med. ſecundum loc. cap. 1.*

Phœnigmi tandem in malo contumaci vtiles ſunt, de quibus Galenus, *1. de comp. med. ſecundum loc. c. 2.* & nos *in Inſtitut. lib. 5.* Qualis apud Trallian eſt, *lib. 1. cap. 16.*

Vel ℞. *Fimi columbin.* ʒ.iß. *piper. albi* ʒ ii. *caſtorei* ʒ.ß. *croci* ʒ.i. Cum aceto & oleo nardino Miſceantur.

Præter hæc multa medicamenta ad caput calefaciendum vtilia deſcripſit Galenus, *2. de ſan. tu. cap. 1. & 2.*

Diæta.

Vitetur aër frigidus, ſubterraneus, caliginoſus, venti frigidi: eligatur contra aer calidus & purus: vel paretur talis arte, ſtratis per conclaue herbis calidis odoratis, ſaluia, maiorana, roremarino, lauẽdula, pulegio, ſerpyllo, vel iunipero, baccis iuniperi: Et modò dictæ plantæ carbonibus iniiciantur: aut ſuffitus modo antè dicto excitentur: modò his æger non offendatur, ſicut hyſtericæ mulieres non quoſuis gratos odores ferre poſſunt: aut accendatur ignis ex ligno iuniperi, roriſmarini, lauri, lauendulæ ſtipitibus. In noſtris regionibus aër ſat cõmodè in hypocauſtis igne in fornace accenſo alteratur. Diligenter quoque cauendum, ne manus, & inprimis pedes refrigerentur.

Cibi condiantur ſaluia, roremarino, maiorana, hyſſopo, ſatureja, aromatibus. Auicennas, *lib. 3. fen. 1. tr. 2. c. 12.* etiam allij eſum commendat. Vitentur piſces. Vinũ bibatur album, tenue, quód caput non replet. Etſi enim antiquum & generoſum ad frigidam intemperiem corrigendam eſſet potentius; tamen quia caput replet, & tentat, ab eo abſtinendum: vel bibatur tenue vinum medicatum, vel mulſum ac hydromel ſupra deſcriptum. Vel paretur talis cereuiſia:

℞. *cinamom. Zinziber* an. ℥.j. *galang.* ℥.ß. *baccar. lauri* ʒ.ß. *caryophyll. nucis moſchatæ, granorum paradiſi, cubebarũ* an. ʒ.i.

Pulueriſata includãtur linteo raro, & in vas cereuiſiæ amphoras ii. vel iii. capiens coniiciantur. Vigiliæ ſomnum ſuperent, quemadmodum & corporis motus & exercitium quietem. Fricentur manè crura & pedes, ac veſperi cubitũ iturus lauet pedes aquâ, in qua herbæ cephalicæ calidæ coctæ ſint. Venus, vt & triſtitia, timor, ac

ſollici

ſollicitudo nocent, gaudium moderatum vtile eſt. Exemplum talis intemperiei curatæ habetur apud Foreſtum. *lib. 9. obſeru. 6. 7.*

CAPVT III.

De Intemperie Cerebri Humida ſine Materia.

Cauſſa.

HVmidam cerebri intemperiem excitant mora in aëre humido, pluuia & nix, ſi iis caput minus probè tectum objiciatur, præſertim ſi caput poſt lotionem & madefactionem non exſiccetur. Lunæ radij, balneum aquæ dulcis, vita otioſa & quies. Medicamenta humectantia tùm externa, tùm interna: vt & cibus ac potus plurimum humectans; Somnus longus. Atque inducitur hæc intemperies facilius iis, qui cerebrum natura humidius obtinent.

Verùm humida intemperies capitis diu ſola non perſiſtit: ſed humores ſuperfluos colligit, catarrhiſque caput obnoxium reddit.

Signa Diagnoſtica.

Frons & facies eſt mollis, nares humidæ, & excrementa narium & oculorum plura. Actiones animales omnes hebetantur, præcipuè ſi adſit vnà frigoris exceſſus, memoria inprimis eſt labilis, adeſtque in ſomnum propenſio, è quo non ita facile expergiſcuntur: Humiditas per ſe nullum delirium parit: Præceſſerunt etiam cauſæ modò enumeratæ: Delectant & juuant ſiccantia, nocent humectantia.

Prognoſtica.

Deterior eſt exceſſus humiditatis, quàm ſiccitatis. Facilius verò curatur humiditas cerebri, quàm ſiccitas. Siccantia enim tutius adhibentur capiti.

Indicatio.

Cerebrum humidum ſiccantia requirit.

Curatio.

Quia verò humiditas plerumque frigiditati conjungitur, aut cum materia copulatur, & calefacientia cerebrum ſupra propoſita omnia quoque idem ſiccare valent: Calefacientia ea etiam hîc in intemperie humida proſunt; & quidem omnia; ſi frigiditas cum humiditate conjungatur. Si verò caliditas conjuncta ſit, temperata eligenda, aut calida frigidis admiſtis, vt, roſis, myrobalanis, coralliis, cornu cerui, ſmaragdo, radicibus quinque fol. tormentillæ; ſantalo, myrtillis, nuce cupreſſi, & ſimilibus temperanda: Pauca ex iis hîc quoque ſubjungemus. De quibus & hoc notandum: non nimis odorata vſurpanda eſſe, quæ caput vaporibus replendo καρηβαρίας inducunt.

Medicamenta Interna.

Plurimùm hic valet *decoctum ligni Guajaci & Saſſafras & radicis China* cum modico viſci querni. (Alij in capite ſiccando non minorem efficaciam tribuunt *decocto radic. quinque folij & tormentillæ*, ſi ad modum decocti radic. Chinæ paretur & exhibeatur; vt & vino, in quo rad. pentaphylli & tormentillæ maceratæ fuerint) *caſtoreum, ſpecies diambra, aromatici roſati, theriaca, Mithridat, ſales theriacales, confectio anacardina.*

Externa.

Præterea calefacientia ſupra propoſita, herba & ſemen paſtinacæ ſiluestr. radix Imperatoriæ, myrtus, myrtilli baccæ, cineres calidi vino madidi commendantur. Lotiones & Embrochæ; — *Externa.* *Lotiones.*

℞. *Betonica, majoran. roſar. rubrar. calaminth.* an. M. i. *ſem. paſtinaca ſylu.* Vnc. ſem. *radic. cyperi* Dra. ii. *flor. ſtœchad. Arab.* P. ij.

Concludantur in ſacculo, qui coquatur in lixiuio pro lotione capitis.

Inprimis ſiccant Embrochæ ex thermis ſulphureis & bituminoſis, quæ non ſolùm cerebrum ſiccant, ſed & ita roborant, vt ſuperflui aliquid facilè non admittat. Vbi calefacientia minus tuta ſunt, caput lixiuio, in quo flores roſar. rubrarum & folia myrti cocta ſunt, abluatur, & poſtea pannus fumigatus puluere roſar rubrarum & ſtyrace imponatur. — *Embrocha.*

Cataplaſmata; Vbi ob calorem ſiccantia calida adhibere non licet, commodiſſimum eſt cataplaſma ex cochlearum carne, (licet & totas cum teſtis contundere) in mortario minutim contuſa, addito momento thuris & myrrhæ. Cochlearum enim caro ſuperfluitatem ab intimis ad externa euocat, & ita internas partes quocunque humore grauatas ſiccat; vt etiam docuit Galen. 11. *de ſimpl. med. facult.* — *Cataplaſma.*

Pulueres Cephalici; qui & capiti inſpergi & ſacculis conficiendis materiam præbere poſſunt.

Vt ℞. *Pulegij, calamintha. majoran. flor. ſtœchad. Arab. betonic. cortic. citri, gummi juniperi, caryophyll.* an. Drach. j. F. Puluis.

Vel ℞. *ſtœchad. Arabic. betonic. rad. pœonia, majoran. ligni aloës, caryophyll. nucis moſchat.* an. Dra. i. ſem. *moſchi, ambra*, an. gr. iii. F. Puluis.

Vel ℞. *Gumm. juniper. tacamahac.* an. Dra. i. *roſar. rubrar. corticum thuris, citri, caryophyll. maſtich. ſantalor. omnium, myrtill.* an. Dra. ſem. Fiat Puluis.

Antequam Pulueres inſperguntur, commodum eſt caput prius ſtyrace liquidâ inungere. Sacculi & Pilei;

℞. *Betonica, majoran. roſar. origan.* an. Dra. ſem. *gummi. juniperi, tacamahaca, thuris, maſtich.* an. Dra. j. *caryophyll. nucis moſchat. cupreſſi*, Drach. ſem. F. Puluis craſſus & cum ſindone rubrâ cucupha. Vbi calefacientia locum non habent, fiat ſacculus ex roſis rubris, myrto, ſantalo rubro & corallis rubris.

Vel ℞. *Salis torrefacti*, ℥. ii. *milij torrefacti*, ℥. iiii, *ſemin. melanthij*, ℥. i. ſem.

Inſuantur duobus ſacculis lineis, qui capiti imponantur.

Et reliqua ſupra de intemper. Cerebri frigidâ propoſita olea, linimenta, vnguenta, emplaſtra, inprimis *Emplaſtrum de betonica; ceratum cephalicum, de euphorbio*: Et quæ infra in capite de Intemperie cum pituita proponentur.

Diæta.

Aër eligatur naturâ ſiccus, qualis eſt montanus, vel talis arte efficiatur. Idem ſit lucidus & ſerenus: vitetur verò humidus, craſſus, nebuloſus, qualis eſt in conuallibus, circa paludes, & in locis ſubterraneis: caput à ventis muniatur. Inprimis venti auſtrales vitentur, qui caput replent, 3. *aphoriſ.* 17. Vitentur & Lunæ radij.

Cibus vim ſiccandi habeat: eliganturque aſſa potius, quàm elixa: condiatur aromatibus & herbis ſiccantibus cephalicis. Abſtinendum à carne vitulina, agnina, & juniorum animalium, cerebro, fructibus fugacibus.

Potus ſit pauciſſimus. Præſtantiſſima eſt in tali capitis affectu ea victus ratio, quæ præſcribitur iis, qui decocto Guajaci, ſarſæparillæ aut ſaſſafras vtuntur.

Imò & ipſum decoctum vtile eſt, cerebrumque valde ſiccat. Vigiliæ, quæ inſigniter ſiccant, & eâ de cauſſa edaces ab Hippocrate, 6. *Epid. ſect.* 4. *t.* 18. aliis 20. nominantur, ſomnum, qui corpus & caput humectat, ſuperent. Motus & exercitium corporis otio præferatur. Caput diu pectinandum. Exemplum talis intemperiei curatæ eſt apud Foreſt. *lib.* 9. *obſerv.* 9.

QVÆSTIO.

An detur intemperies humida ſine materia.

De humida intemperie in genere & in ſpecie cerebri nonnulli, vt Philoth. Ælian. Montaldus, *tract.* 1. *de dolore cap. c.* 15. dubitant; an detur idque negant, cà ratione, quia mixtum humeſcere non poſſit, niſi humidum corpus imbibat. Verùm hi non ſatis capiunt, quid ſit humida intemperies ſine materiâ & cum materiâ. Quod explicandum. Humida enim intemperies ſine materiâ non eſt qualitas ſine ſubiecto, ſed cum ſubiecto; ita tamen, vt qualitas illa ſit in ipſa parte ſubſtantiæ, & à nulla aliâ ſubſtantiâ humidâ à ſubſtantiâ partis diverſa foueatur. Talis humida intemperies cerebri contrahitur, cùm cerebrum nutritur alimento nimis humido, & humidum ipſum (vt ſic dicam) ſubſtantificè ei vnitur, vel etiam cauſſa externa, vt ſi aëre humido vel aquâ atomi humidæ cerebro communicantur: ita tamen, vt ſub formâ inſenſibili ferè exſiſtant in ipſo cerebro, nullus verò humor adſit, qui eam foueat. Et propterea nullam peculiarem curam præſeruatoriam inſtituere opus eſt. Humida autem intemperies cum materiâ eſt, vbi humida ſubſtantia à parte ſubſtantiæ diverſa adeſt, quæ intemperiem à parte excitat & fouet. Id quod faciunt humores præternaturales.

An detur humida & ſicca intemperies ſine materia. Montaldus negat.

¶ [Philot. Ælian. Montaldus, *tr.* 1. *de morb. capitis, cap.* 5. negat, dari intemperiem humidam & ſiccam ſine materiâ; idque & ratione, & authoritate Ariſtotelis ac Galeni probare conatur. Ratio hæc eſt, quod mixtum aliquod humeſcere non poteſt, niſi humidum naturâ corpus in ſe imbibat; neque exſiccari, niſi per humidæ ſubſtantiæ deperditionem. Verùm non videtur ſatis intelligere Montaldus, quid per nudam intemperiem humidam intelligendum ſit. Quæ res propterea explicanda. Quando corpora prima ſimplicia mixti compoſitionem ingrediuntur, ſi principium humidum abundet, fit inde temperamentum humidum. Vnde etiam in morboſis conſtitutionibus & intemperiebus, ſi pars aliqua, cerebrum putâ, alimento tali nutriatur, quod plurimùm humectet, in reliquis autem ſit temperatum, & naturæ partis conveniens, cerebrum ex tali nutrimento humido contrahit intemperiem; quia partium ſolidarum ſubſtantiam humida illa alimenti ſubſtantia ingreditur, illique intermiſcetur, aſſimilatur, & ſubſtantificè, vt ita dicam, vnitur. Hinc poſtea talis pars rectè intemperata & humida nominatur. Ergo humida intemperies partium ſine materia non notat qualitatis humidæ præſentiam ſine omni ſubiecto: hac tamen lege, vt vnà cum aliis principiis ad partis totius conſtitutionem faciat, licèt aliquam diverſitatē habeat, hæc tamen formam, vel, vt Ariſtoteles loquitur, totum non mutat. Humida autem intemperies cum materia denotat non ſaltem ſubiectum, ſed tale ſubiectum, quod à ſubſtantia & forma partis multùm ſit diverſum: & intemperiem parti viventi inducat & foveat; quale eſt humor aliquis præternaturalis, & ſubſtantia à partium corporis noſtri naturâ notabiliter differens, ſuaque peculiari formâ ſubſiſtens, ſuamque temperiem partis ſubſtantiæ imprimens. Hoc modo ſi res explicetur, ad Ariſtotelis & Galeni loca facilè reſpondere eſt. Hoc enim rectè docent, (de intemperie tamen ſine materia loquendo) humidum corpus non dari, niſi aquam, aut aliud humidum corpus. Interim non negant, corpus aliquod humidum, à partis ſubſtantia diverſum, extra eam conſiſtere, ſuamque temperiem corpori communicare poſſe.

Pro intemperie humida.

Eadem eſt ratio ſiccæ intemperiei. Etenim humidū ſubſtantificum partis à calore diſſipari & exſiccari poteſt, & quidem à tali calore, qui in ipſa partis ſubſtantia, & non in humore aliquo præternaturali inhærens, conſiſtat. Et licèt nullus humor præternaturalis exſiccans parti accedat: tamen quod illa ſiccitas, quæ abſumptionem partium humidarum ſequitur, intemperies, & quidem ſine materia dici non poſſit, cauſſa nulla eſt. Nam ſiccitas eſt accidens corporis ſicci. Iam ſi ſiccæ partes, aut corpus humidis, dominium obtineant in mixto, dicitur mixtum ſiccum, illaque ſiccitas abundans facit intemperiem ſiccam, & quidem ſine materia. Imo nec hoc concedendum, ſiccitatem nihil aliud eſſe, quàm naturalis ſubſtantiæ humidæ deperditionem. Fieri enim poteſt, vt, quod antea de intemperie humida diximus, alimentum ſiccum aſſumatur, idque parti aſſimiletur. Tum equidem naturali humido nihil decedit; quia tamen partes ſiccæ humidas ſuperant, temperamentum illud meritò ſiccum appellari poteſt.]

Pro ſicca [illegible].

CAPVT IV.

De Intemperie Sicca ſine Materia, & intemperiebus Compoſitis.

Cauſſa intemperiei Siccæ.

Intemperies ſicca [illegible].

Cerebrum ſiccant calor Solis, ignis, thermarum, cibi ſiccantes, omnes immoderatæ corporis euacuationes, per hæmorrhagias quaſcunque, alui fluxum, ſudorem, Venerem: vigiliæ nimiæ, inedia, animi perturbationes vehementiores, inprimis mœſtitia & triſtitia, animi intentio & ſtudia nimia, labor, medicamenta ſiccantia immoderatè adhibita.

Signa diagnoſtica.

Capitis cutis eſt aridior, ſenſus acres, motus celeres, excrementa è naribus vel palato pauca profluunt, oculi caui ſunt & aridi, tempora adſtricta, frons intenta, facies tota ſqualidior; adſunt vigiliæ: præceſſerunt cauſſæ cerebrum ſiccantes, iuuant humectantia, nocent ſiccantia.

Prognoſticum.

Siccitas cerebri, ſi non multum à mediocritate recedat, cæteris intemperiebus minus damni infert: ſi verò magnus ſit ſiccitatis exceſſus, omnium deterrimus eſt, & difficulter curatur.

Indicatio.

Cerebri ſiccitas humectantia requirit. Attendendum tamen an caliditas vel frigiditas ſiccitati coniungatur, & pro qualitatum harum ratione medicamenta varianda: ſimul etiam ad cauſſam, à qua ſiccitas inducta eſt, reſpiciendum. Si enim à triſtitia & vigiliis ortum habeat, optimè ei opitulabitur ſomnus & animus hilaris ac curis vacuus: ſi ab inedia, Venere, vel nimia euacuatione, ſuccurret rectiſſimè plenior & boni ſucci victus.

Curatio.

Medicamenta Interna.

Medicamenta interna.

Folia; *Borraginis, bugloſſæ, lactucæ, maluæ.*

Flores;

Flores; *Violarum, borraginis, bugloſſæ, nymph.*
Semina; *Papaueris, quatuor frigida maiora, lactucæ, malu.*
Fructus; *Poma dulcia & dulcacida, amygdalæ dulces.*

Externa.

Interna enumerata etiam extra adhibere licet: quibus, accedunt Folia & ſemen *Maluæ, violariæ, altheæ,* ſemen *Cydonior. fœnugræci, lac, pinguedo gallinæ, butyrum recens ſine ſale.*

Medullæ *crurum vituli; ſpuma ex ſero lactis, omentum agninum vel veruecinum in oleo chamæmelino vel ſambucino coctum & capiti impoſitum, pulmo arietis calens & catulus diſſectus capiti impoſitus, omentum veruecis.* E quibus liquida tepida applicentur, ſemel vel bis de die, manè & veſperi, pluribus diebus, prout ex vigiliis & aliis ſymptomatib. id opus eſſe coniicimus.

E quibus fiunt.

Interna.

Decocta *è plantis modo enumeratis.*
Aquæ deſtillatæ; *Violar. borragin. bugloſſæ, lactucæ, nymph.*
Syrupi; *Violar. borragin. bugloſſæ, nymph. papaueris.*
Iulepi; *Violarum.*
Conſeruæ; *Violar. borragin. bugloſſæ, nymph.*
Condita; *Caules lactucæ, radic. ſatyrij.*
Emulſiones; *Amygd. dulc. ſeminum quatuor frigid. maior. papauer.*

Vt ℞. *Amygdal. dulc.* Vnc. ß. *ſem. quatuor frigid. maior.* an. ʒ. i. *papaueris* ʒ. i. ß. *aq. hordei ſimplicis* ℔. ß. *borragin. bugloſſ.* an. Vnc. iii. F. Emulſio. Cui adde *Iulepi violar.* Vnc. iß.

Species; *Diamargarit. frigid. diatragacanth. frigid.*
Electuaria.

℞. *Conſeru. violar. bugloſſ.* an. Vnc. i. *lactucæ Italicæ conditæ*, Vnc. ß. *ſpecierum diamarg. frigid.* Scr. i. Fiat Electuarium.

Externa.

E quibus liquida tepida applicentur.

Epithema; *Ex ſucco vel decocto malu. altheæ, borragin. ex emulſione ſem. papau. lactucæ, lacte, aquis humectantibus cephalicis.*

Vt ℞. *Olei viol. amygdal. dulc. lactis muliebris,* an. ʒ. vi. *ſucci lactucæ* Dra. iii. Miſceantur pro Epithemate frontis.

Vel ℞. *Semen. papau. albi* ʒ. vi. *lactucæ, cucurb.* ana Drach. iii. *aq. violar.* Vnc. vi. Fiat emulſio, cui adde *Mucilag. ſemin. pſyll. aq. viol. & lactucæ extracta,* Vnc. ß. Miſce.

Vel ℞. *Olei viol.* Vnc. ii. *aneth.* Vnc. ß. *album. ouorum bene conquaſſatorum,* num. ii. *Lactis mulieris vel alterius* Vnc. iiii. Miſce.

Lotiones & Irrigationes; cum decoctis humectantium herbarum ante propoſitarum, vel etiam lacte dulci.

Non vtendum hîc lixiuio in lotionibus capitis, quia ſiccat, ſed lacte potius, quod humectat.

Vt ℞. *Radic. altheæ,* Vnc. i. *fol. altheæ, maluæ, violarum, lactucæ,* ana M. i. *flor. Violarum, nymph. borragin. chamæmel.* an. p. i. *ſem. lini* Vnc. ß. *papauer.* ʒ. vi. Coque in aqua ſ. pro lotione vel irrigatione capitis.

Oleum; *Oliuarum matur. violarum, amygdal. dulc. nymphææ, ſeſaminum.*

Linimenta.

Vt ℞. *Olei violar.* Vnc. ß. *amygdal. dulc.* Dra. ii. *pingued. gallin.* Vnc. ß F. Linimentum.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. malu. lini, fœni græc. pſyll.* an. Vnc. i. *butyri recentis ſine ſale* Vnc. iß. *medullæ crurum vituli* Vnc. ij. *ceræ quantum ſatis.* Fiat Vnguentum molle.

Vel ℞. *Radic. altheæ* Vnc. ß. *fol. violarum, brancæ vrſinæ, maluæ* ana M. i. *flor. roſar. albar. violar. nymphææ albæ* an. p. i. *ſem. cydon.* ʒ. ii. Coquantur in aqua ad molliciẽ, & probè contuſa per ſetaceum traiiciantur. Adde *medullæ crurum vituli, butyri ſine ſale, olei violar.* ana Vnc. ß. *ceræ parum.* Fiat Vnguentum molle.

Odoramenta; *Ex florib. violar. roſarum, nymphææ.*
Errhina; *ex iiſdem, lacte, ol. violar.*
In aures inſtillentur; *Oleum violar. roſar. nymphææ, amygd. dulcium, ſeſaminum.*
Lotiones pedum; *Ex ſimplicibus modò dictis decoctis.*

Diæta.

Vniuerſa Diætæ ratio ad humidum vergat. Aër eligatur humidus, qualis eſt in conuallib. iuxta flumina, aut ſi talis naturâ non detur, plantis humectantibus ſparſis concilietur.

Cibi ſint boni & facilis concoctionis: oua ſorbilia, pinguia iuſcula: carnes pullorum gallinaceorum, vitulinæ, hædinæ, elixæ potius, quàm aſſæ, piſces, butyrum recens: cibique alterentur lactucâ, flor. violar. borragin. malua & ſimilibus. Salis verò & aromatum condimenta, quantum fieri poteſt, vitentur. Conueniunt etiam amygdalæ dulces, paſſulæ, pruna, rapum. Vinum ſit tenue & oligophorum, vel decoctum hordei cum glycyrrhiza & iulepo violar. aut cereuiſia aliqua humectans.

Somnus ſit longior. Vt n. vigiliæ caput & vniuerſum corpus ſiccant: ita ſomnus illud madefacit & humectat. Hinc non inutile fuerit, in tali intemperie à cœna lenia ſomnifera exhibere, vt lactucam, amygdalas dulces, vel earum lac, ſem. papaueris.

Nec vtile eſt balneum aquæ dulcis. Vitetur Venus, labores nimij, ira, triſtitia, nimia animi intentio: animum potiùs laxet æger.

Exemplum talis intemperiei habet Foreſt. *lib. 9. obſ. 8.*

De intemperiebus capitis compoſitis ſine materia.

Vt de Intemperiebus compoſitis multa in ſpecie addamus, opus non eſt: cùm ex iis, quæ de ſimplicibus dicta ſunt, facilè, quæ cauſæ, ſigna, curandique ratio compoſitarum ſine materia ſit, pateat.

De Intemperiebus capitis compoſitis ſine materia.

Quæ enim cauſſæ calefaciendi & ſiccandi vim ſimul habent, calidam & ſiccam intemperiem inducunt; quæ refrigerandi & humectandi, frigidam & humidam: quæ refrigerandi & ſiccandi, frigidam & ſiccam.

Cognoſcuntur quoque hæ Intemperies eodẽ modo ex effectibus, cauſſis, quæ præceſſerunt, diſpoſitione cerebri naturali, iuuantibus ac lædentibus. Nam ſi quis cerebrum ſua natura frigidum & humidum habeat, eique cauſſæ amplius refrigerantes & humectantes occurrant, & effectus ac ſymptomata adſint, quæ ſeorſim in vtraque intemperie ſæpè diximus, v. g. ad ſomnum, eumque profundiorem, propenſio, mentis ſtupor & ingenij tarditas, ſenſuúmque inertia, calefacientia & ſiccantia proſint, humectantia & refrigerantia noceant: ex his facilè colligere eſt, adeſſe cerebri humidam & frigidam intemperiem. Contraria apparebunt, ſi calidum & ſiccum fuerit.

Curandique ratio quoq; ex ſuperioribus patet. Prout enim hæ vel illæ qualitates coniunguntur: ita medicamenta contrariis qualitatibus prædita eligenda & miſcenda

miſcenda ſunt. Et provt vtraque qualitas vel vna magis excedit: ita contraria vſurpanda, quæ vel æqualem vim obtinent, vel ita temperanda, vt medicamenta cōtra eam qualitatem, quæ magis excedit, magis pugnēt, & reliquam non augeant. Ideóque in intemperie humidâ cum caliditate conjunctâ ſiccātia calida nō ſemper tuta ſunt. Sæpe tamen medicamentum vnum duabus qualitatibus reſiſtit ſimul, & quæ calefaciunt, ferè omnia etiam ſiccant. Exemplum intemperiei cerebri frigidæ & humidæ, cum pituita habetur apud Solenandr. *ſect*, 1. *conſil.* 2.

CAPVT V.

De Intemperiebus capitis cum materia in genere.

Intemperies capitis cum materia.

PLerumque verò cum Intemperie materia conjungitur, quæ eam vel excitat, vel fouet; eáque eſt vel humor vel vapor.

Cauſſæ.

Materia autem hæc in capite vel generatur & cumulatur, vel aliunde trāſmittitur. Cúmulatur in capite ex imbecilla vel vitioſa nutrimenti concoctione ob cerebri partium & capitis *ἀτονίαν* & *δυσκρασίαν*, quâ plura, quàm par eſt, excrementa proueniunt. Nam etſi alimētum, quod ad caput alendum diſtribuitur, bonum ſit: tamen ſi coctio in capite rectè non fiat, multa excremēta cumulantur; aut quod excrementa ob craſſitiem, copiam, meatuum anguſtiam, expultricis debilitatem expelli non poſſint. Materia verò extra caput genita, ſeu ob cibos vitioſos, ſeu ob errorem coctionis primæ aut ſecundæ, ob quem multa excrementa generātur, ab inferioribus ad caput fertur; vel tranſmiſſa à partibus aliis robuſtioribus ad caput imbecillum, præcipuè frigidum & humidū; vel eò attracta à calore aut dolore, vt & vocis intentione & clamore, tubárum inflatione, vomitu, quæ omnes cauſſæ humores & vapores ad caput alliciunt, idque replent. Nimirum omnes ferè capitis affectus proueniunt, vel à capitis imbecillitate, vel à partiū inferiorū repletione & cacochymia. Si enim caput vel à primo ortu imbecillum ſit, vel ex aliquo incōmodo, vt vulnere, caſu, contuſione, externiſque aliis injuriis, vigiliis, animi affectibus debilitatum ſit: facilè ex affluente alimento etiā bono multa excremēta cumulat.

Deinde ob prauam victus rationem, ob viſcerū, ventriculi, epatis, lienis, vteri, &c. intemperiem, & hinc dependentem vitioſam alimentorum concoctionem, praui humores in corpore cumulari ſolent, qui facili de cauſsâ ad caput, præcipuè verò ſi debile ſit, feruntur.

Quod etiam fit, cùm ſuppreſſæ ſūt uetæ euacuationes menſiū, hæmorrhoïdum, vel quod vlcus, aut fiſtula aliqua, quæ diu vitioſos humores effuderūt, ſuppreſſa eſt.

Luna in cerebri morbis vis.

Non prætereundum & hoc de morbis intemperiei cum materia, cùm ex Aſtrologorum ſententiâ Luna cerebro maximè præſit, & ipsâ experientiâ teſte, ſecundum luminis Lunæ augmentum & decrementum, humores decreſcant vel augeantur, morbos cerebri ſecundum Lunæ *φάσεις* non parum mutari, & nunc augeri nunc minui.

Signa Diagnoſtica.

Qua ratione a. intemperies cū materia ab intemperie ſine materia diſcerni poſſit, ſupra, *cap.* 1. dictum. Foreſtus equidem *lib.* 9. *obſerv.* 10. etiam quædam ſigna communia intemperiei cum materia recenſet; verùm non capitis illa propria ſunt, ſed intemperiei cum materia in toto corpore.

Signa autem, quibus an per ſe, an verò per conſenſum afficiatur cerebrum, diſcernere licet, nonnulli ex Galen. 1. *de loc. affect. cap.* 9. & 1. *prorrhet. comment.* 1. *text.* 3. ad tria capita redigunt.

An pro- per con- affec.

Primò conſiderare jubent, an omnia ſymptomata, quæ affectum illum comitari ſolent, quæque ſunt veluti characteriſtica, exactè adſint. Si enim adfuerint, proprium eſſe capitis affectum indicio eſt: Si non omnia affuerint, per conſenſum eſſe argumento eſt.

Deinde conſiderare jubent; an ea ſymptomata, quæ affectum illum ſignificant, ſint perpetua & continuò moleſtent. Hoc enim ſi fiat, ſignum eſt primarium eſſe capitis affectum; Si verò interdum intermiſerint, per conſenſum caput affici ſignificatur.

Tertiò perpendendum monent, an alia pars prius fuerit affecta, antequam caput laborare cœpit. Nam ſi nullus præceſſit alterius partis affectus, primariò caput affici putandum eſt.

His tamen alia quædam addi poſſunt; & ſigna, quibus diſcernitur, an caput primariò, an per conſenſum afficiatur, omnia hæc ſunt. Si per ſe caput afficiatur, natiua ad tale malum eſt propenſio; nullum in aliis partibus, quæ cerebrum in conſenſum trahere poſſunt, adeſt vitium; Anteceſſerunt cauſſæ, quæ potiſſimùm caput afficere aptæ natæ ſunt; ea, quæ capiti ſoli adhibentur & applicantur, proſunt vel nocent, & ſymptomata & affectus in cerebro primariò conſpiciuntur; affectúſque ferè continuus eſt. Fieri enim poteſt, vt, licet materia ſemper, cauſsâ præſente; præſens ſit: tamen interdum quieta ſit, atque ita affectus, qui inde dependet, non continuus ſit; idque propterea Medicum, ſi ex aliis ſignis certus ſit, intemperiem cerebri per ſe adeſſe, turbare non debet. Contrà ſi genita extra caput in reliquo corpore materia continuò ad caput feratur, atque inde continuus affectus excitetur; perpendendum quandiu ille affluxus durauerit. Si enim non diu durauerit, fieri poteſt, vt, licet affectus continuus ſit, verbi gratia, dolor capitis in febre continuâ: ipſum tamen cerebrum permanentem intemperiem nondum contraxerit; ſi verò diu jam durauerit; fieri non poteſt, quin ipſum cerebrum jam intemperie laboret, atque ita affectus complicatus ſit, ſcilicet per ſe, & per conſenſum. Si verò anteceſſerunt cauſſæ, quæ vel totum, vel partem aliquam læſerint, & in toto, vel ventriculo, hepate, corde, vtero, vel alia parte aliquis morbus apparet, ad cujus ortum, augmentum & decrementum etiam morbus in capite initium trahit, augetur & decreſcit, ac proinde non ſemper continuus eſt, ſed ſi morbus vel remittit vel intermittit, & ipſe remittit & minuitur, vel ceſſat, ac iiſdem præſidiis & morbo capitis, & parti in reliquo corpore affectæ ſuccurritur, & ſymptomata non ſolùm in facultate animali læſa, ſed & alia partis illius, à qua cerebrum in conſenſum trahitur, adſunt; cerebrum per conſenſum affici indicatur.

Notandum tamen hîc quoque, aliquando fieri poſſe, vt capitis affectus cum alterius partis affectu inualeſcat & cum eo leuetur, nec tamen ab illa parte per conſenſum afficiatur. Quod accidere poteſt, ſi ex eâdem parte & fonte materia in partes plures ſimul influat; dolor tamen in parte, quæ materiam mittit, non percipiatur. Ita 6. *Epid. comm.* 4. *text.* 4. Ageſij Filia cùm doleret ipſi coxendix, correpta fuit Aſthmate; dolore ſedato ſuſpirium ſedabatur: nulla tamen hîc inter thoracem & coxendicem fuit ſympathia, ſed ab eodem loco, eodem tempore, in vtramque partem humor influebat, & ibidem eodem tempore diſſipabatur & retrò cedebat. Ideoque hic diligenter inquirendum, an pars illa, quæ ſimul cum capite affligitur, primariò affecta ſit, & materiam capiti communicet, an verò illa aliunde eam ſuſcipiat.

Obſeruandum & hoc, non ſemper ſtatim affectu, cujus conſenſu caput afficitur, remittente, etiam materiam & dolorem in capite euaneſcere. In febribus enim intermittentibus quandoque, ceſſante paroxyſmo, nihilominus per aliquot horas adhuc dolor in capite perſeuerat; quod accidit, quòd propter cranij denſitatem

tem in capite tardius materia, quàm in reliquo corpore, diſcutitur. Summa: per eſſentiam, vt loquuntur, caput afficitur, ſi nullum extra caput eſt vitium, & adſunt ſigna capitis per ſe affecti; per conſenſum verò, ſi nullum vitium ſit in capite, ob quod materia generetur, ſed ſolum extra caput.

Tranſmittitur autem illa materia, quâ cerebrum per conſenſum afficitur, vel à toto corpore, vt in febribus vapores, in plethorâ ſanguis, in cacochymiâ praui humores: vel ab aliquâ parte; & frequentiſſimè à ventriculo, è quo per œſophagum vapores ſurſum ad caput adſcendunt: ab hepate item, corde, liene, pulmone, vtero, renibus, veſicâ, inteſtinis; imò externis artubus per venas, arterias, neruos, & occulta quoque corporis ſpiracula. Caput enim veluti tectum fumoſæ domui impoſitum, excipit quæcunque ab imò effumant, ſurſúmque feruntur. Cum autem materia hæc, vt dictum, ſit vel humor vel vapor, & humor rurſum vel ſanguis vel bilis, vel pituita, vel bilis atra, vel melancholia: de iis ordine dicemus, quatenus quidem intemperiei ſolùm cum materiâ cauſſæ ſunt.

Nam humores cerebrum & membranas occupantes quadruplici ratione iis damnum inferre poſſunt, vel dum ipſa ſaltem quaſi irrigant, ac hoc modo eorum temperamentum immutant, dum ſcilicet per venas delati, cerebro eas, quas habent, qualitates imprimunt; vel dũ humores vitioſi ſanguini permiſti, quando ad alendum cerebrum confluunt, ejus temperiem ſimul mutant; vel quando ſucco alimentario laudabili exiſtente, ob debilitatem cerebri is non rectè coquitur, atque inde humores excrementitij generantur, qui in cerebro ſubſiſtentes, illi ſuas qualitates imprimunt, & ſæpe per os ad nares euacuantur; vel dum magnâ copiâ extra vaſa elapſi, in ſpatia inania & poros ac meatus cerebri & membranas ejus effuſi, ea in tumorem attollunt. De poſtremo ſuo loco: jam de intemperie ſolùm, quam humores excitant, dicemus.

Priùs tamen generatim quædam præmittenda, & primò quidem dicendum, quâ ratione, an cum flatu & vapore, an verò cum humore ſit intemperies, cognoſci poſſit, & quæ generalis intemperiem capitis cum materia curandi ratio ſit.

Primum quod attinet, ſi cum flatu vel vaporibus ſit intemperies capitis, adeſt tenſio capitis ſine grauitate, & punctio per interualla, ſonitus aurium, & ſæpe vertigo, præceſſit diæta flatus generans, ægérque ab iis, quæ flatus diſcutiunt, emolumentum percipit.

Cum humore ſi ſit intemperies, percipitur ſenſus grauitatis, tenſio eſt ſtabilis, nec ita de loco in locum mouetur.

Si vapore aut flatu caput afficitur, cùm is mobilis ſit, ab inferioribus partibus eum capiti communicari, idque per conſenſum ferè affici, ſuſpicio eſt: quanquam interdum etiam flatus in ipſo capite, ſine affectu partium inferiorum, generari poſſit.

Si caput ab humore craſſo, pituita aut melancholia afficiatur, cùm hi humores non ita mobiles ſint, neque ab inferioribus ad ſuperiora facilè adſcendant, in ipſo capite genitos fuiſſe & cumulatos, plerunque eſt indicio. Tenues verò, vt ſanguis & bilis, plerunque ab inferioribus tranſmittuntur.

Curatio.

Curatur intemperies cerebri cum materia, materiæ euacuatione, & intemperiei, ſeu ſimplex ſit, ſeu compoſita, per contraria alteratione. A materiæ tamen euacuatione ſemper incipiendum: cùm impoſſibile ſit, intemperiem capitis tollere, materiâ, quæ eam fouet, adhuc in eo hærente.

Semper tamen totius corporis prius habenda eſt ratio, neque caput commode euacuatur, niſi priùs totum corpus euacuatum ſit. Ideóque à corporis vniuerſi euacuatione, ſi neceſſaria ea ſit, curatio inchoanda, & vel ſanguis, ſi abundet, imminuendus, vel cacochymia euacuanda, ne materia ſuperflua ad caput affectum, quod facile fieri poteſt, affluat. Et clyſteres nunquam in morbis capitis ſunt prætermittendi: quia non tantùm fumos & vapores reuellunt, ſed etiam à cerebro ipſo conſequutione quâdam attragunt.

De vniuerſi tamen corporis purgatione ex iis, quæ in genere de purgatione rectè inſtituenda præcipi ſolent, hoc repetimus & monemus, ſemper attendendum eſſe, an affectus ſit ſine febre, an verò cum febre, atque ita cruditatem conjunctam habeat. Nam ſi ſit ſine febre, quouis tempore (præparantia tamen quædam præmittere nihil prohibet) purgantia exhibere licet, & quidem etiam paulò fortiora. Si verò febris conjuncta ſit, attendendus aphor. Hippocr. 22. *ſect.* 1. *Concocta medicari oportet, non cruda, niſi materia turgeat.*

Poſtea videndum, An materia in cerebro cumulata & genita ſit, an. v. aliunde tranſmittatur. Quid agendum ſit, ſi aliunde tranſmittatur materia, ſequenti capite dicetur. Si materia in ipſo capite cumulata ſit, primò ea ipſa euacuanda, poſtea caput roborandum.

Quot modis caput euacuari poſſit.

Euacuatur autem caput priuatim; aut per modum & vias ſenſibus manifeſtas, aut inſenſibiliter. Senſibilis euacuatio fit per duas præcipuè vias, per palatum & nares, per quas natura, quam ſequi decet, & ipſa caput plerunque expurgare ſolet. Nam quamuis Natura quandoque etiam per aures caput purget: tamen id rarius eſt, & plerunque non niſi in grauiſſimis morbis accidit, vt in internis inflammationibus, ſanguine & pure circa cerebrum collecto. De his viis omnibus Hippocr. 6. *aph.* 10. *Caput*, inquit, *dolenti & vehementer laboranti, pus vel aqua vel ſanguis per nares, aut os, aut aures effluens morbum ſoluit.* Obſeruatum tamen etiam eſt, naturam in quibuſdam per aures caput expurgaſſe, & citra vllum grauem morbum, nullo ſanguine & pure circa cerebrum collecto quotannis aliquoties aurium doloribus præcedentibus, notabilem ichorum copiam per eas effudiſſe, idque familiis quibuſdam hæreditarium fuiſſe. Multò minus per oculos euacuare licet, quam viam natura vel errans, vel vt majus malum præcaueat, quandoque eligit, ne cæcitatem, aut aliquod aliud viſus vitium inducamus; cerebro verò parum proſimus.

Inter iſtas tamen duas vias, niſi quid obſtet, ea quæ per palatum fit, commodior eſt. Natura enim ipſa ſolâ hanc viam molita eſt, & in ſano homine per infundibulum in palatum euacuatio cerebri ferè ſufficere poteſt. Naſus verò naturæ conſilio odoratus & reſpirationis gratia præcipuè factus eſt. Vbi tamẽ major eſt excrementorum cerebri copia, natura hac via ſæpe abutitur. Præterea per palatum via ſecurior eſt, neq; ita iſtâ euacuatione cerebrum concutitur, ac eâ, quæ fit per nares, cerebrúmq; cõmotum majoris ſæpe mali cauſſa eſſe poteſt, dum in cerebro euacuando aberrans natura ad partem aliquam principalem humorem tranſmittit.

Potentiùs tamẽ, vbi iis tutò vti licet, errhina humores commouẽt, cùm non ſolùm medicamenti qualitas, vel vapor, vt in apophlegmatiſmis, ſed & ipſa ejus ſubſtantia cerebrum ſtimulet. Neque tamẽ hi duo modi caput priuatim euacuandi in quouis humore, & eâdem ratione locum habent. Nam apophlegmatiſmi, vt ipſum nomen indicat, iis affectibus inprimis competunt, qui à pituita & frigido humore ortum habent. Ideóque de Apophlegmatiſmis ſuo loco, vbi de intemperie capitis cum pituitâ agemus, dicetur. Hoc ſaltem hic in genere de iis monemus, vt ad maſticatoria, ſic & ad apophlegmatiſmos ea eligantur, quæ nec odore, nec ſapore ſint inſuauia, nihilque maligni habent, ne vel cerebrum vel œſophagum offendant.

Errhina verò in pluribus humoribus locũ habent:

alia

alia tamen in alio, vt ſuo loco patebit. Quare de Errhinis hic in genere aliquid adhuc addemus.

Errhina.

Errhina. De Errhinis autem in genere in Inſtitut. *lib. 5. part. 3. ſect. 5. c. 30.* diximus: hic ſaltem de iis, quatenus caput euacuandi vim habent, agêdum. Euacuant verò Errhina præcipuè excrementa circa anteriorem cerebri partem hærentia, & quæ circa cerebrum eiuſque meninges colliguntur: non verò ea, quæ in poſterioribus ventriculis; niſi forſan ſternutatoria cerebrũ totum vehementiùs concutiant. Hinc Errhina in omnibus ſoporoſis affectibus & ſenſuum ſtupore vtilia ſunt, & internis doloribus proſunt, & ſternutatoria catarrhos, qui in fauces irruunt, potenter reuellunt.

Medicamenta autem Errhina duplicia ſunt: alia peculiari vi humores trahunt; alia facultatem expultricem ſolùm irritãt, vt ipſa ſponte cerebro concuſſo humores vitioſos eiiciat, quæ in ſpecie ptarmica & ſternutatoria dicuntur. Prioris generis rurſum duplicia ſunt: quędã enim calore aperiũt funduntque humores, ac detergent, vt *ſuccus betæ, ſuccus calaminthæ montanæ, ſuccus hederæ, ſemen nigellæ, maioranæ, pulegium*, & alia odorata. Quibus tamen vtendum non eſt in ea catarrhi ſpecie, quæ Coryza appellatur, ne dilatatione maiore partibus, & tenuitate humoribus inductâ, maior fiat fluxio, humorque tenuior & acrior reddatur. Alia non ſolùm acrimoniâ & calore, ſed etiam totâ ſubſtantiâ excrementa à cerebro alliciunt, vt *agaricus, turbith, colocynt. cyclamen, elaterium, elleborus albus & ſimilia.* Quæ verò cerebrum irritãdo euacuationis cauſſa ſunt, cum dictis quidem modò multum conueniunt, acriora tamen ſunt & tenuiora, vt ad ipſum cerebrum penetrare poſſint, qualia ſunt *ſaponaria, radix ari, piper album, zingiber, pyrethrum, caſtoreum, euphorbium, helleborus albus*, qui vtramque vim habet. Quomodo autem in ſpecie parentur Errhina, in Inſtit. *loc. alleg.* dictum.

Liquida in nares ex volâ manus attrahuntur, vel ſupino corpore naribus infunduntur; ore tamen prius vino vel aqua impleto, ne liquor per palatum in os influat: quanquam, quod ſic influit, etiam humores efficaciter per fauces educit. Formulæ verò poſtea ſuis locis proponentur.

Ab errhinis quando abſtinendum. Cauendum tamen ab errhinorum vſu, dum oculi ſunt affecti, vel nares vlceribus obnoxiæ: (errhinis ſcilicet, quæ vim euacuandi habent: vlceribus enim dicata tunc proſunt:) dum orificia venarum in naribus laxa ſunt, vt hæmorrhagia ex irritatione metuenda ſit; aut dum vertigini homo eſt obnoxius: cùm ſternutatoriis cerebrum vehementius concutiatur, & facilè vertigo excitetur; & tunc potius Apophlegmatiſmis vtendum. Poſt errhinorum verò vſum lacte vel oleo violarum nares eluere non inutile eſt, vt tollatur, ſi quid acredinis & acrimoniæ eſt relictum.

Niſi tamen hæ viæ ſufficiant, & malum pertinacius ſit, ad materiam euacuandã adhiberi poſſunt ſinapiſmi, & veſicatoria capiti applicata, quibus cutis exulceratur & ſenſibiliter humor effunditur. Et tandem, vbi reliqua non ſufficiunt, cauteria, quæ vel in vertice ad ſuturam coronalem, vel inter primam & ſecundam ceruicis vertebram, vel medicamento cauſtico, vel ferro ignito excitantur. De quo mox, *quæſt. 3.* dicetur.

Fonticuli in morbis capitis. Sunt enim cauteria aut fonticuli potius per cauteria excitati materia auxilij ſenſibiliter euacuantis, quod indicatur ab humore, qui ſenſim gignitur & morbum diuturnum excitat. Talem materiam fonticuli cõtinuò euacuant; modò vnus, modò plures, prout materia paucior vel copioſior fuerit. Et quidem prout materia eſt euacuanda, vel reuellenda, vel deriuanda ita etiam in hoc vel illo loco fonticulus excitandus. Nam ſi ſimpliciter reuellenda eſt materia, in partibus infra caput, vt capite ſequenti dicetur, fonticulus excitandus. Si euacuanda, reuellenda ſeu deriuanda, in occipite: ſi ſimpliciter euacuanda, in ſutura coronali; modò id ſine periculo fieri poſſit, de quo *quæſt. 3.* dicetur. Neque ſolùm è capite materiam euacuat vlcus cauterio in occipite excitatum, ſed etiam quæ ad pectus ruit, intercipere valet.

Cauterio non minorem vim euacuandi habet ſetaceum: imò verò maiorem, cùm per foramina duo plus euacuet, quàm per vnum; neque ita commodè pila eo loci in fonticulo geſtari poſſit. De quo in Inſtit. *lib. 5. part. 1. ſect. 2. cap. 7.* ſatis dictum. Videatur Hieronym. Fabric. *de operat. chirurg. tit de ſetaceo parando.* *Set[aceum]*

Auicennas, *lib. 3. fen. 1. tract. 2. c. 33.* etiam ad interceptionem vaporum, qui per arterias cum ſanguine arterioſo adſcendunt, proponit inciſionem arteriarum in temporibus vel aduſtionem earum per cauteria, modumque & ea, quæ in tali operatione neceſſaria ſunt, pluribus deſcribit. Idem eodem in loco plura cauteria præſcribit, & præcipit, vt tria cauteria ſupra medium capitis applicentur, vt à cerebro humores extrahantur; duo ſuper tempora, quibus via humoribus & vaporibus ab inferioribus ad ſuperiora adſcẽdẽtibus intercipiatur; vnum in nucha ſeu poſteriore capitis & colli parte. Verùm non ſine cauſſa addit *in comment.* Iacob. de partibus, cùm plerique ægri vix ſuaues medicinas admittant, quis toties ſe vſtulari ſinet? ideòque cõſulit, ne Medicus tot cauteriis vti attentet; niſi inſtanter ab ægro & amicis poſtulentur: cùm incertum ſit, an totum vſtu malum ſit ceſſaturum, & metuendum ſit ne ſanatis vlceribus malum recrudeſcat. *Ar[teriarum] inci[ſio]*

Inſenſibilis capitis euacuatio fit per inconſpicuos tũ cutis, tum partium ſubiectarum meatus, præſertim verò per ſuturas: fitque adhibitis eo loci topicis remediis, digerendi, diſcutiendi & exſiccãdi vi præditis, quæ ſupra, *c. 3. de Intemperie capitis humida* propoſita ſũt. Eligenda tamen ſemper ea, quæ natura humoris, & intẽperies coniuncta poſtulat: & in intẽperie humidâ & frigidâ, ſiccantia, calida; in materiâ verò calidâ, quæ ſine calore ſiccant, vſurpanda. Atque ita humor, qui in capite hæret, euacuandus apophlegmatiſmis, errhinis, ſternutatoriis, ſinapiſmis, veſicatoriis, cauteriis, reliquiſque inſenſibiliter diſcutiendus, & exſiccandus.

Tandem dum caput euacuatum eſt vel etiam dum euacuatur, intemperies, quæ ſupereſt, vel quæ materiæ coniuncta eſt, corrigenda per contraria. Vbi ſemper cephalica ſupra propoſita in intẽperie ſine materia eligenda; ſicut eadem quoque purgantibus immiſcenda ſunt. Quomodo autẽ capitis per contraria alteratio fieri debeat, ex ſuperioribus, quæ de intemperiebus ſine materia dicta ſunt, patet. Ideoque quæ intemperiei, quatenus talis, debeatur curatio, ex ſuperioribus petatur. In ſequentibus verò præcipuè, quid materia intemperiei coniuncta requirat, docebimus.

Faciemus autem initium de Intemperie capitis cum materiâ per conſenſum; vbi generales reuellendi, deriuandi, repellendi à capite leges tradẽmus: reliqua, quæ materiæ in capite contentæ debetur curatio, communis eſt in capite genitæ vel cumulatæ, & aliunde communicatæ.

QVÆSTIO I.

An pilulæ commodius, quàm alia forma medicamentorum, ad caput euacuandum vſurpentur.

An pil[ulæ] commo[dius] capite e[uacu]ent, [quàm] alia me[dica]menta Vulgata apud plurimos practicos eſt ſententia, pilulas commodius, quàm electuaria, vel potiones, in capite purgando exhiberi, quòd fortiùs à capite & remotioribus attrahant, idque ideo, quod diutiùs in ventriculo

triculo morentur. Verùm hoc quidem concedimus, pilulas ad caput purgandum efficaciter exhiberi, ſed nõ faciunt hoc propter formam, verùm quia è fortioribus medicamentis conſtat. Quod autem propter formam ad caput purgandum, quàm aliæ medicamentorum formæ vtiliores ſint, parùm rationi conſentaneum eſt, & ex falsâ hypotheſi nata eſt hæc opinio, quòd ſcilicet medicamenta in ventriculo hærentia, vitioſos humores è reliquo corpore ad ſe trahant. Neque enim medicamenta purgantia ad ſe ib ventriculo humores trahunt, (aliàs enim extra vmbilico & ventri applicata, manibus tractata, aut naribus ad olfaciendũ admota non purgarent) ſed quia ſui aliquid in corpus tranſmittunt, quod humores peculiari vi, & ad ſingulos humores determinatâ fermentat quaſi & quietos commouet; vnde facultas expultrix irritata & ſtimulata humores vitioſos cum medicamento pũrgante per aluum expurgat. De quo videantur Inſtitut. *libr. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 11.*

QVÆSTIO II.

Quo tempore pilula ad caput purgandum ſint vſurpanda?

Non omnium eandem de tempore exhibendi pilulas fortiores ad caput euacuandum eſſe ſententiam, qui ſcripta Medicorum ſeculorum ſuperiorum legit, facilè animaduertit. Plerique in eâ fuerunt ſententiâ, quã etiam in praxi ipſa ſecuti ſunt, pilulas, quæ ex capite fortiùs trahere debent, (nam de lenioribus, & quæ ſaltem primas vias euacuant, hîc quæſtio non eſt, eæque citra controuerſiam hora vna ante cibum ſumi debent) vna atque altera hora poſt cœnam exhibendas eſſe, eâ procul dubio ratione perſuaſi, quod crediderunt, cum cibi vaporibus vim medicamenti facilius ad caput aſcendere, atque ita fortiùs à capite attrahere. Verùm poſteriores Medici non ſine cauſſa huic opinioni contradixerunt, & rectè olim iam etiã Paulus Ægineta, *lib. 7. cap. 4.* ſcripſit; qui veſperi medicamentum purgans exhibent, aut à cibo, noxam inferunt; quippe alimentum corrumpunt, minuſque euacuant. Et reuera, ſi coctio nondum ſit abſoluta, alimentumque diſtributũ, concoctio turbatur, minuſque, quam par eſt, operatur medicamentum, cibo à quo eius vis retunditur, permiſtum. Cibus quoq; nondũ integrè coctus ad venas cum medicamẽto purgante rapitur humoreſq; vitioſi, qui purgante medicamento attrahuntur, chylo permiſcentur, eumque inquinant. Ideóque commodiſſimum tẽpus exhibẽdi tales pilulas, vt & alia purgantia medicamẽta, eſt matutinum, vbi concoctio iam abſoluta eſt. Neque ratio, quæ illos mouit, alicuius momenti eſt. Nã humores vitioſi à purgante medicamento moti ad vias euacuationis non per œſophagũ, per quẽ vapores ad caput præcipuè adſcẽdũt, ſed per venas perueniunt: ideoque commodiſſimũ purgationis tẽpus eſt, ſi viæ illæ omnes liberæ ſint, & coctio in ventriculo abſoluta.

QVÆSTIO III.

Cui loco ad caput euacuandum cauteria in capite applicanda ſint?

Duo loca, in quibus cauteria ad materiæ in capite euacuationem applicantur, à pleriſque Medicis nominantur; occiput & ſyncipùt, ſeu ſutura coronalis; & de priore quidem loco nulla lis eſt, etſi, vt antea dictum, non ita commodus videatur, & ſetaceum ei præferendum ſit. De loco verò in ſyncipite ſeu ſutura coronali Medici diſſentiunt. Plurimi quidẽ fonticulos, qui in capite ad ſuturam coronalem, qua ſagittali committitur, excitantur multùm facere ad eliciendos, reuellendos, euacuandoſque humores, qui intus in capite ſunt, ne detenti, aut deorſum deſcendentes varias corporis partes afficiant, ſtatuunt; & hinc inprimis ad capitis morbos frigidos & humidos, vt dolorem capitis, vertiginẽ ſomnum profundum, paralyſin, & ad morbos, qui ex detentis in capite humoribus, & ex fluxu eorũ ad oculos, nares, aures, columellam, fauces, dentes, pectus, articulos vtiles eſſe tradunt, & quidem quinq; de cauſis, vt Hieronym. Fabricius ab Aquap. *de operat. Chirurg. c. de fonticulo in ſutura coronali*, docet. Primò, quia hoc in loco facilius detinentur geſtanturque fonticuli: Secundò, quia anterior capitis pars humidior eſt poſteriore, & propterea maiore humorum euacuatione indiget: Tertiò, quia hic locus minus durus & ad exhalationem humorum aptior eſt: Quartò, quia laxior & rarior eſt quàm cæteræ partes; Quintò, quia ibi adeſt vena interius per ſuturas penetrans, in nonnullis per caluariam, inſculpto in eâ foraminulo; & proinde caluariâ eo loci combuſtâ & apertâ humores multi è penitioribus partibus profluunt; cuius rei exemplum *ibidem* adducit Fabricius, & propterea de loco illo exactè inueniendo *ibidem* pluribus agit. Alij, inter quos Montanus, *conſil. 36. 143. 170.* Hieronym. Mercurialis *tom. 3. conſ.* Fab. Pacius, *in lib. 5. method. medendi, cap. 13. & in appendice ad libr. 7* Ludou. Septalius, *animaduerſ. medic. lib. 6. num. 107.* (qui teſtatur, ſe 40. annis, quibus medicinam Mediolani fecit, nullum vidiſſe, qui ex hac cauterij applicatione quid commodi perceperit, aliquos verò in periculum, inflãmatione excitata, conjectos fuiſſe.) Zechius, *in conſultationibus medicis, conſultat. 75.* & alij cauteria huic loco applicata improbãt, ideo præcipuè, quòd cum ſummo periculo coniunctum ſit hoc auxilium. Cum enim os hoc loco ſit tenuiſſimum, & durior membrana per fibras, neruos, arterias, venas, pericranio connectatur, ignito ferro facilè inflammari, & cerebrum in conſenſum trahi poteſt. Refert idem Zechius, *conſultat. prima*, piſtorem quendã Bononiæ ab inuſtione hoc loco facta, in phrenitidem eâdem die incidiſſe, ideóque idem in loco cauterij applicandi inueniendo manûs radicem ſummis naribus, non autem ad ſuperciliorum intermedium applicare iubet. Secundò, quod difficile ſit, humores in capite latentes, ſuaptè natura deorſum inclinantes ſurſum per ſuturas euocare. Et omninò hiſce autoribus ſubſcribo, & cum Zechio ſentio, ſi ob euocandam ex alto materiam in cerebro hærentem, & cerebrum ſiccandum roborandumque, deſtillationem, quæ ἀθρόως in fauces aut thoracem ruit, cohibendam, aut ſymptoma aliquod quod ſubitò exſiccare iubet, quemadmodum in apoplexia & lethargicis affectibus fieri ſolet, vſtio neceſſaria ſit, vnicam eamque ſuperficiariam & cutaneã ſufficere; & tum tamen etiam cum ſummâ cautione, ne cerebrum vſtione illâ lædatur, inſtituendam eſſe. Vbi verò fonticulum excitare, eumque diutiùs apertũ ſeruare animus, quò humores vitioſi à cerebro auertantur, potiùs in capitis parte poſteriore, inter ſecundam & tertiã vertebrã cauterium applicari poteſt; cùm eundem vſum præſtare poſſit, & ſanè minore periculo applicari queat. Etenim cauteriũ anteriori parti capitis applicatum, non tàm ex ipſo cerebro, quàm ex illa venâ, quæ eo loci ad cerebrum tendit, cuius mentionem fecit Hieronym. Fabricius ab Aquapendente, euacuare, atque ita humorũ affluxum ad cerebrũ potius impedire quàm è cerebro euacuare videtur. Cùm verò idem fonticulus in occipitio, vel ſetaceum excitatum, & quidẽ cum minore periculo præſtare poſſit: meritò ad iſta potius, vbi neceſſitas poſtulat, confugiendum videtur.

CAPVT VI.

De Intẽperie Capitis cũ Materia per Conſenſum.

Intemperies capitis per conſenſum. Satis autẽ frequens eſt hæc intemperies, & hoc nomine omnem illã intelligimus, vbi caput à materia in

in partibus inferioribus generata, & ad caput adſcendente afficitur. Capiti nimirum ſupremo corporis loco poſito idem accidit, vt ſupra quoque dictum, quod in tuguriis tecto, ad quod fumi & vapores omnes ferũtur & præterea per venas, arterias, vt & neruos, quos in omne corpus diſtribuit, cum omnibus ferè partibus conſentit. Nã quidquid vaporis vel humoris in venis & arteriis eſt, vel ab aliis partibus, hepate, liene, corde, vtero, in eas effunditur, id omne liberè ad caput moueri poteſt. *Capitis cum ventriculo conſenſus.* E ventriculo verò non ſolùm per latam & patentẽ viam vapores ad caput adſcendunt, ſed & per neruos ſextæ coniugationis cerebrum cum ventriculo conſenſum habet maximum. Rondeletius, *method. curand. morb. cap. 5.* etiam per arterias & venas, quæ à vena porta originem trahunt, & exteriori ventriculi tunicæ inſeruntur, materiam ad caput ferri poſſe docet. Et quidẽ cùm è ventriculo materia cerebro cõmunicatur, fit hoc, vel quia cibus eſt copioſus, & crudus, vel corruptus in eo continetur, vel quia humores vitioſi in eo abundant, vel quia venenum ſumptum eſt.

Cum inteſtinis. Ab inteſtinis etiam materia quandoq; capiti communicatur, cùm ſcilicet vel vermes in iis deliteſcunt, vel humores vitioſi in iis hærent, vel feces & excrementa præter modum & tẽpus retinentur, vnde vapores multi ad caput eleuantur. *Cum Liene.* A Liene per arteriam magnam imprimis materia ad caput tranſmittitur. *Cum Renibus.* A Renibus per arterias & venas. *Cum Pulmone.* E pulmone per aſperam arteriam halitus & vapores ad caput adſcendunt. *Cum vtero.* Vterus quoq; præter vaſa, per quæ cum cerebro conſentit, vinculis ſpinæ dorſi robuſtiſſimis alligatur, & per ea cerebrum facilè in conſenſum trahit. *Cum diaphragmate.* Conſentit quoque cerebrũ cum ſepto tranſuerſo. *Cum extremis partibus.* Ab extremis etiam partibus per neruorum ductũ ſæpe materia ad caput adſcendit. Materiã tamen potiùs per vaſa, venas & arterias communicari, eum verò, qui per neruos & ſpinalem medullam fit cõſenſus, potiùs propter condolentiam fieri, nonnulli cẽſent: cùm pars ab acrimoniâ vel multitudine humorum vellicata, eam, cum qua communicationem habet, in conſenſum trahit. Quod vt facilius & expeditius fieri poſſe, omninò concedendum: Ita planè negandum nõ putarim, aliquid materiæ per neruos ſextæ coniugationis & ſpinalem medullam cerebro quoque communicari: cùm manifeſtè in epilepſia id fieri videamus in quâ aura venenata ſæpe ab extremis partibus per neruos vſque ad cerebrum adſcendit.

Signa Diagnoſtica.

Signa capitis per conſenſum affecti. Quomodo in genere, an cerebrum per conſenſum afficiatur, cognoſci poſſit, præcedenti capite explicatũ eſt. In ſpecie, ſi afficiatur conſenſu totius corporis, totius corporis affecti ſigna adſunt, vt plenitudo; & ſuppreſſa aliqua euacuatio, febris, criſis, mẽſtrua purgatio. In hiſce n. omnibus cùm humores in corpore turbentur, caput aut vaporibus, aut ſanguine & ſæpe cùm eo vitioſis humoribus repletur, & hiſce malis ſublatis capitis affectus ceſſat.

Signa cerebri à ventriculo affecti. Si à ventriculo cerebrum in conſenſum trahatur, eius affecti ſigna adſunt; praua concoctio, ob ventriculi debilitatem, aut cibum ac potum vel copioſum, vel vaporoſum aſſumptum, cibi faſtidium, nauſea, ructus, ventriculi morſus & conturbatio. Interdũ diaphragmatis compreſſio & anhelitus difficultas, ex materia flatulenta in ventriculo contẽta. Et quidem ſi cibus crudus & copioſus ſit in ventriculo, ex antecedente diæta id cognoſcitur. Si verò cibus corruptus ſit in ventriculo, adeſt nauſeabunda ſatietas, ructus fœtidus, fumoſus acidus, vẽtriculi morſus & circa præcordia dolor & anxietas, appetitus deiectio. Si materia bilioſa ſit, & in vẽtriculũ aliunde effundatur, vt in picrocholis, aſcẽſus ille vaporum in caput ſedatur humore prauo benigniore cibo depreſſo & mitigato. Augetur verò, cũ ventriculus cibo eſt vacuus, & poſt ſomnum, ac præcipuè inedia, cùm tum temporis bilis liberè ad ventriculum effundatur, & ad caput fumos mittat; à cibo verò vapores illi deprimantur, & acrimonia mitigetur; modò æger cibis boni ſucci, non acribus, qui acrimoniam bilis augere poſſunt, vtatur. Ructus, ſi accidunt, ſunt fumoſi, & amari, bilis quandoque vomitu reiicitur, oculis [illegible] interdum obuerſantur. Qui verò à pituitâ excitatur affectus, ventriculo vacuo & per famem ſedatur; cùm ventriculus vacuus & à cibo liber, frigidos & crudos humores concoquere tentet: poſt cibũ verò magis inualeſcit, cruditate auctâ, dum ventriculus ſimul à cibo & pituitâ grauatur, & dum cibum & pituitam concoquere perfectè nõ valet, & debiliter in eos agit, multi vapores & flatus ad caput eleuantur, vt dũ ignis debilis in viridia ligna agens multos fumos excitat. Quandoque tamen accidit, vt ventriculo vacuo & per in[illegible] plurimi vapores ex pituitâ in ventriculo excitentur, & inde dolor capitis & vẽtriculi excitetur: quod fit, quando humor frigidus in ventriculo eſt copioſus, vt calor ipſum vincere & concoquere non poſſit, ſed vapores & flatus multos ex eo excitet. Et tum cibus aſſumptus non integrè ſedat dolorem ventriculi & capitis, vt in bile accidere ſolet, ſed eum potius auget. Ea, quæ ventriculo proſunt, etiam caput iuuant, vt vomitus & alia & quæ ventriculi affectum augent, ea etiam capitis morbum augent. Et id, quo vomitu reiicitur, qualis humor ſit, qui per conſenſum caput afficit, docet.

Interdum tamen accidit, vt cerebrum & ſtomachus ſimul afficiantur, & reciproca quaſi fiat materiæ communicatio. Vbi diligenter attendendum, quæ pars primò afficiatur. Fieri enim poteſt, vt in cerebro leue aliquod, & niſi quis diligenter attendat, ſenſibus vix obuium vitium ſit, & à cerebro debili materia in ſanum ventriculum defluat, cuius continuo affluxu ipſe ventriculus tandem debilitetur, eius coctio lædatur, vnde vapores multi ad caput eleuantur, idque lædunt. In quo caſu licet malo ventriculi remittente etiam caput melius habeat: tamen pars primò affecta non eſt ventriculus, ſed cerebrum. Itaque diligenter perpendendum, an cerebri, an verò ventriculi affecti ſigna prius adfuerint. Si enim mali initium in capite eſt, principiò nullũ in actionibus vẽtriculi vitium apparuit, ſed in capite potius ea præceſſerunt, & capitis grauitas, ſomnus, vel aliarum capitis actionum debilitas vel vitium aliquod apparuit. Si venenum ſit in ventriculo, eius ſigna aderunt, quæ ſuo loco proponentur. De quibus omnibus, plura de morbis ventriculi dicentur. Si ex vermibus caput afficiatur, ſigna vermium adſunt. Si humores vitioſi in inteſtinis hæreant, vel feces retineantur, etiam ſuis ſignis id facilè cognoſcitur.

Ab vtero. Si ex Vtero caput afficiatur, vel menſes ſuppreſſi ſunt, vel viduis ac cœlibem vitam agentibus ſemen retinetur, & alia ſigna vteri affecti adſunt. Caput verò inprimis in vertice afficitur, & quæ vtero proſunt vel obſunt, ea etiam capitis affectum minuunt vel augent.

Ab hepate. Si ab hepate caput per conſenſum afficiatur, affectus is plerumq; occupat dextram partẽ capitis excrementa capitis ſunt ſalſa & calida: Hepatis affecti ſigna adſunt, & ad hepatis morbum curatum vel diminutum capitis affectus imminuitur vel tollitur.

A liene. Si à Liene, ſiniſtra capitis pars magis afficitur & dolor, ſi adeſt, magis à cibo infeſtat, & eadem circa lienem occurrunt. *De quo vide quæſtionem in fine capitis.*

A corde. Si à Corde & arteriis caput in conſenſum trahatur, ſanguinis feruidioris in corde & arteriis ſigna adſunt, & feruor in capite, & rubor in facie atque oculis apparet, & arteriæ in capite vehementius pulſant, & quæ feruorem ſanguinis temperant, præcipuè proſunt.

A pulmone. Eodem modo ſi à Pulmone ſit affectus capitis, affecti pulmonis ſigna adſunt, & quæ pulmoni cõmoda vel incommoda ſunt, eadem ſimul capiti proſunt vel obſunt. Simul etiam, ſi ex veſicâ vel renibus materia communicetur, earum partium affectarum ſigna aderunt.

Progno-

Prognoſticum.

Facilius curatur, cæteris paribus, Intemperies hæc per conſenſum, quàm quæ per eſſentiam.

Indicationes & Curatio.

In omni capitis per conſenſum affectu hoc generale præceptū eſt, vt partis mandantis,materiæ, quæ traſmittitur, & capitis,partis recipientis ratio habeatur: niſi à criſi is proueniat. Nam ſi à criticô humorū motu aliquis affectus in capite excitetur, ſi natura rectè agat & humorem vitioſum è corpore euacuare conetur non verò errans ad caput traſmittat, de conſilio Hippocrat. 1. *Aphor.* 20. ad Galen. 1. *ad Glaucon. c.* 15. nullo modo criſis turbanda,neque repellētia,neq; alia adhibenda;ſed totum negocium naturæ rectè agenti committendum. Criſi n. abſolutâ affectus ille facilè euaneſcit niſi forſitan ex vehemēti humoris ad caput motu præſentiſſimū periculum, inflammationis ſcilicet cerebri & delirij lethalis immineat; quod ex vehemētiſſimo dolore,calore, & inſtante delirio cognoſcitur. Tum n. ne ob ſanguinis cum impetu ad caput ruentis copiā criſis vel nulla fiat,vel imperfecta, mediocriter repellentia adhibere vtile eſt; quæ affluxū humoris ad caput non tollant penitus,ſed moderentur. Rarius tamen hoc accidit & cautè hîc agendum. Quòd ſi criſis nondum ſit præſens;ex motu tamen materiæ,quem natura criſin moliens inſtituit, vapores vel humores ad caput mittantur,perpendendum, per quæ loca natura criſin ſit inſtitutura,de quo in Inſtit. *lib.* 3. *part.* 3. *c.* 16. dictum. Et ſi natura ſit ignauior, ei ſubueniendum,vt per conuenientia loca humores vitioſos facilius expellat.

Si verò extra Criſin ſit,& partis mandantis & capitis recipientis habenda eſt ratio. Curandi verò ratio ſemper à parte inchoanda, quæ materiam ad caput tranſmittit,& pars mandans vulgò appellatur;niſi affectus ipſe tantus ſit, vt ad ſe curationem mox ab initio conuertere iubeat. Nam ſi multa materia in toto corpore, vel in parte aliqua contineatur,à quâ ea, quæ in capite eſt, foueatur,niſi prius totum vel pars,quæ materiam capitis morbo ſubminiſtrat,euacuetur,fruſtra in capite vel euacuando vel alterando laboratur.

Deinde caput non negligendum,ſed eius ſimul habenda ratio eſt,ne humores ad id affluant,vel ab eo facilè recipiantur, vel in eo ſedem figant. Quod fit reuulſione,deriuatione,interceptione. Reuulſio fit venæ ſectione in brachiis vel cruribus inſtituta:cucurbitulis, dorſo,ſcapulis,brachiis,coxis ac cruribus admotis,tàm ſcarificatis, quæ fortiùs reuellunt, quàm non ſcarificatis, vel hirudinibus partibus inferioribus appoſitis: clyſteribus iniectis,purgantibus exhibitis, frictionibus crurum ante cibum,coxarum,dorſi;vinculis cruribus iniectis,lotionibus extremorum,veſicatoriis collo ac cubito applicatis;fonticulis item ſeu cauteriis. Cauteria autem ad excitandum fonticulum applicanda cruribus quatuor digitos infra genua,ſi à toto corpore materia capiti communicetur. Hoc n. modo & totum corpus euacuatur & à capite materia reuellitur. Quod etiā faciendum,ſi à partibus infra renes ob menſes vel hæmorrhoides ſupreſſos,ad caput materia tranſmittatur. Nam ita & materia reuellitur,& menſtrua ac hæmorrhoides prouocantur. Si verò partes ſupra renes, vt & hepar & lien capiti materiam ſuggerant, in brachiis fonticuli excitandi,dextro quidem,ſi ab hepate,in ſiniſtro verò, ſi à liene.

Intercipitur materia adſtringentibus collo adhibitis.

Repellitur à capite materia,& caput, ne facilè admittat,roboratur oxyrrhodinis & aliis repellētibus,refrigerantibus ac adſtringentibus adhibitis. Deriuatur materia,quæ in cerebro & eius mēbranis eſt,apertis venis poſt aures,in fronte,ſub lingua,in naribus. Si quæ tandem materia in cerebro ſedem fixerit, euacuatur eā cùm ſenſibiliter,tùm inſenſibiliter, iis modis, qui capite præcedente propoſiti ſunt.

Quæ omnia qua ratione fieri debeant,poſtea in ſpecie patebit:de repellentibus ſaltem, & quæ humorum ad caput affluxum prohibent, in genere adhuc quædam addemus. *Repellentia à capite.*

Cum reuellere incipimus ſeu ſanguinis miſſione, ſeu quocunque modo alio, ſtatim ſubiungenda repellētia. Si enim & reuellentia materiam à capite auertāt, & repellentia eandē repellant,faciliùs ſcopūm noſtrūm aſſequimur,caputque roboratur,ne tam facilè affluentem aliunde materiam admittat. Excipiunt tamen aliquos caſus Medici, in quibus non liceat adhibere repellentia,nimirum in febribus,cùm vaporibus exitum intercludant,& dolorem capitis ita augeant; quando euaporatio fit à toto in corpore plethorico; & quando catarrhus coniungitur,ne repercutientium vſu is augeatur. Matthæus de Grad. tamen, *in* 9. *Rhaſis in fin. c.* 1. Catarrhum nō ſemper ſufficere putat ad prohibēdū repellentia,ſed monet,ſi materia bilioſa ad caput tēdat, vt de phreneſi ſit metus,ad prohibendam phreneſin & maius malum,non attendendum eſſe catarrhum,& minus malum, quod ex repellentium vſu euenire poſſet, ſed repellentia adhibenda eſſe. Imò & in reliquis caſibus idem obſeruandū puto,& ſi ex motu materiæ ad caput graue aliquod malūm metuendum ſit, nō omittenda ſunt repellentia. Præſtant autem hoc medicamēta refrigerantia & nonnihil adſtringentia, qualia ſunt *ſuccus portulacæ,ſemperuiui,polygoni, aqua roſacea, cui oleum roſaceum & aceti aliquid admiſtum ſit,ſuccus cucumeris,cucurbitæ, quibus etiam aliquid aceti,vel alterius adſtringentis medicamenti miſtum ſit.* Vbi nihil aliud ad manus eſt,poſca,id eſt,aqua frigida aceto mixta ſcopo huic ſatisfacere poteſt. In omnibus tamen capitis affectibus hîc commendatur oxyrrhodinum appellatum, quod conficitur ex oleo roſaceo,cui aliquid aceti admiſcetur, & quod ob adſtrictionem commodius ex oleo recenti,& quod annum vnum non exceſſerit, de quo *ſupra cap.* 1. plura dicta ſunt,quæ & huc referantur.

Hoc ſaltem hîc addimus,in aceti electione hoc attendendū eſſe,vt in bilioſâ & calidâ materiâ,ac vbi vigiliæ vrgent, acetum minus acre (acre enim caloris particeps eſt) eligatur,aut ſi acre ſit,minor eius portio admiſceatur:ſi autem materia ſit craſſior,acri & copioſiore vti licet. *De oxyrrhodinis notāda.*

Hoc quoque monendum ex Galeno, 2. κατ' τόπ. c. 1. Si cranium vel cerebrum, vel eius membranæ vulnere aliquo detectæ ſint, acetum planè omittendum eſſe; quia, cum acre & mordax ſit,excitato dolore maiorem fluxum concitare poteſt. Conueniunt & alia refrigerantia & repellentia ſupra c. 1. propoſita.

Tandem quod in genere alibi in Inſtit. de repellentium vſu dictum, id in affectionibus capitis omnibus quoque obſeruandum,vt inter prima initia ſola repellentia adhibeantur; poſteà verò cum aliquid materiæ affluentis in capite receptum,quod ampliùs repelli nō poteſt, mixta oritur indicatio; & materia, quæ adhuc fluit, repellenda,quæ verò iam influxit, diſcutienda digerentibus;atque ita mixta remedia adhibēda;& quidem vbi à ſtatu remotior eſt morbus, repellentia præualere debent; vbi ſtatui propinquior, vel in ſtatu eſt, æquales vires habere debent medicamenta,& in declinatione,ac vbi materia iam ampliùs non affluit,ſola laxantia & diſcutienda adhibenda;atque vbi fluxus iā ceſſauit,materia,quæ in capite ſubſtitit, iis modis,qui capite præcedente propoſiti ſunt,tollenda.

Poſtquam hæc in genere de affectibus capitis per cōſenſum dicta ſunt,quædam adhuc in ſpecie addenda. Primò ſi caput per conſenſum totius afficiatur; quod ſæpe accidit in febribus, vnde dolor capitis & deliria excitantur:tum, quia in capite permanens cauſſa non eſt, magis incumbendum euacuationi & reuulſioni affluentis *Materia à toto ad caput ruens quomodo repellenda.*

effluentis materiæ, capútque per repellentia defendendum. Ideóque materia ad caput ruens venæ ſectione in brachiis, vel talo & pedibus, clyſteribus, purgatione, cucurbitulis, frictionibus, ligaturis, cruribus, brachiis, & dorſo adhibitis, reuellenda; quem in finem etiam cubito extra applicantur veſicatoria ex cantharidibus & fermento, plantis pedum imponitur raphanus cum ſale, ruta item contuſa cum ſale & fermento applicatur, vt extremitates venarum arteriarúmque laxatæ ad ſe vapores proliciant, & à capite retrahant.

Repellentia. Interim dum hoc modo reuulſioni materiæ à capite ſtudemus, ſimul repellentia & caput roborantia oxyrrhodina & alia ſupra *cap. 1.* & modò propoſita applicanda.

Intercipientia. Ad intercipiendam verò materiam collo circa arterias & venas carotidas linteola ſucco lactucæ, vel aqua roſarum cum aceto madida, vel oleo roſarum, nymphææ, myrtino imbuta apponere licet.

Reliqua curatio ad ipſum principalem morbum dirigenda. Intus tum ea exhibere vtile eſt, quæ vapores, qui ſurſum feruntur, deprimant, conſeruam roſarum, rob ribes, ſuccum citri, granatorum, ſpecies diamargariti frigidi & ſimilia. Quæ omnia locum habent, ſi, vt antea dictum, affectus capitis non à criticâ euacuatione proueniat. Tùm enim nihil agendum, ſed totum negotium naturæ committendum. Si tamen natura nondum criſin tentaret, ſed aliquam eius ſignificationem præmitteret, vnde caput afficiatur, natura adiuuanda eſt, & leni aliquo medicamento ad conuenientia loca, quò natura tendit materia ducenda.

Capitis per conſenſum ventriculi affecti curandi ratio. Si ventriculo affecto caput in conſenſum trahatur, & quidem, ſi cibus vel potus plus nimio in ventriculo redundet, procuranda eius coctio, & inedia imperanda, vel ſi malum vrgeat, cibus vel potus ſtatim vomitorio leni exhibito per os reiiciendus; vel vt maturè per aluũ deſcendat, clyſtere aluus irritanda. Ita ſi cibus corruptus ſit in ventriculo, ſimiliter vel vomitorio eiiciatur, vel, ſi homo ad vomitum aptus non eſt, leni purgante exhibito, vel clyſtere iniecto per aluum educatur. Et quantum fieri poteſt abſque cibo æger ſomno & quieti ſe dedat, aut ſi dormire non poſſit, leniter ambulet, donec cibus vel coquatur & à natura ſuperetur, vel ad inteſtina deſcendat. Cibo vomitu eiecto vel per aluum euacuato, ventriculus internis & externis roboretur, &, vt ſuo loco dicetur, curetur.

Nidoroſæ cruditatis remedia. Inprimis verò conſiderandum, an in ventriculo cacochymia & cruditas ſit nidoroſa vel acida. Si enim nidoroſa cruditas & humores biliosi ac mordaces in ventriculo abundent, & vapores congeneres ad caput inde adſcendant, euacuandi illi ſyrupo roſatum ſolutiu. mãnâ caſſiâ. Ad vapores verò reprimendos & extinguendos, ac præterea vias coarctandas aq. frigidæ potus in aſſuetis vtilis eſt. Item ſyrupus de roſis ſiccis, granatorum, acetoſitatis citri, myrtillorum cum aqua plantag. lactucæ, portulacæ.

Acidæ cruditatis remedia. In acida verò cruditate & pituitoſis humoribus conuenit mel roſatum ſolutiuum, hiera ſimplex Galeni, diaphœnicum. Ad flatus verò ab hoc humore natos diſcutiendos vtile eſt aniſum, cuminum chamæmelum, mentha, cortices citri diagalanga, dianiſum. Mercatus ad flatus in ventriculo diſcutiendos commendat aquã calidiſſimam, quæ præterquam, quòd malitiam humorum retundat, coctioni etiam plurimum proſit, ventriculum abluat, & ad euacuationem non parum iuuet, & actuali caliditate flatûs, antequam in ventriculum irruant, mirum in modum diſcutiat. Idem in vtraq; cauſa, & in quacunq; intẽperie, quæ ex inferiorum viſcerũ conſenſu oritur, ſe feliciter vſũ fuiſſe his pilulis ſcribit:

℞. *Folior. ſenæ* Vnc. vi. *paſſular. mundatar.* ℥. iii. *glycyrrhiz.* ℥. iß. *folior. fumariæ, borrag. betonic. cichorij, abſinthij,* an ℥. i. Coque in vaſe clauſo in aqua borragin. fumar. aut abſinthij.

Decocti ℞. Vnc. viij. In iis macerato *rhabarbar.* ℥. iß. *ſchenanth.* Scr. i. Colat. adde *ſpecier. hieræ Galeni* Vnc. j. agitentur donec pulueres humorem aſſumpſerint, & additâ ſyrup. roſ. ſolutiu. ſ. q. F. Maſſa.

A cibo exhibeantur, quæ adſcendentes vapores reprimunt, & os ventriculi claudunt:

Vt ℞. *Coriand. præparat.* Vnc. iii. *cinamom. ſem. aniſi* an. Vnc. ß. *fœniculi*, ℥. iß. *cumin. aceto præparat, carui* an. ℥. ß. *roſarum rubrar.* ℥. i. *maſtich.* Scr. i. *ſacchari albiſſimi vel manus Chriſti perlat.* Vnc. i. F. puluis, in cruditate acidâ & humore frigido.

Vel ℞. *Conſeru. roſar.* Vnc. ii. *betonic. carnis citri condita* an. Vnc. i. *myrobal. emblic. condit.* Vnc. ß. *diacydon. ſine ſpeciebus. ſem. coriand. præpar.* an. ℥. i. *corall. rubr. præparat.* Scrup. ii. *maſtich.* Scrup. i. Cum ſyrup. cydoniorum. Fiat Electuarium, in cruditate nidoroſa.

℞. *Coriand. præparat* Vnc. ii. *ſem. aniſi* Vnc. ß. *cinamom. ſpecier. diarrhod. glycyrrhiz.* an. ℥. ii. *ſacchar. roſat. tabulat. ad pondus omnium.* Fiat puluis poſt paſtum.

Reliqua, quæ huc faciunt, patebunt ex doctrinâ de ventriculi intemperie cum materiâ.

Vermes, ſi tetros vapores ad caput mittunt, interficiantur, & è corpore exturbentur, vt ſuo loco dicetur.

Eadem ratione & aliæ partes, à quibus cerebrum per conſenſum afficitur, hepar, lien, renes, vterus, curentur, vt de ſingulis ſuo loco dicetur. Quod dum fit, id quod antea in genere præceptum eſt, ſemper obſeruandum, vt caput, quod pars recipiens eſt, non negligatur, ſed ab ipſo materia reuellatur, [illegible] ne humores & vapores admittat facilè, roboretur, & materia, quæ in id affluxit, modis antea dictis euacuetur, tandémque intemperies, ſi quæ reliqua eſt, contrariis alteretur.

In ſpecie ſi ab Vtero materia cerebro cõmunicetur, cucurbitulæ ſpinæ propè anũ & intra coxas verſus pudenda admotæ reuellendo plurimum præſtant. Si materia, præcipuè vaporoſa & calida in venâ cauâ & arteriâ magnâ lateat, vel per eam adſcendat, ſpina ſecundũ longitudinem, ſub quâ trunci venæ cauæ & arteriæ magnæ latent, refrigerantibus inungenda eſt. *Abr*

QVÆSTIO.

An cerebro conſenſu Hepatis affecto dolor & moleſtia in dextrâ capitis parte; Lienis in ſiniſtra; Vteri in vertice & ſyncipite percipiatur?

Communis ferè Practicorum ſententia eſt, ſi caput hepatis conſenſu afficiatur, in dextra parte dolorem & moleſtiam magis percipi; ſi ob Lienem afficiatur, in ſiniſtra; ſi ob vterum, magis in vertice. Diſſentit verò ab hac ſententia Rondeletius, *method. curand morbos, c. 5.* ſtatuítq; dolorem, qui ex conſortio hepatis & Lienis in capite ſuboritur, non dextram potius, quàm ſiniſtram partem occupare, nec aliã partem præter anteriorem ei aſſignandã in qua omnis materia, quæ ab inferioribus partibus ſurſum fertur, ſubſiſtit, ob cauſas, quæ poſtea ex Galeno *1. Epid. comm. 1. text. 2.* afferentur. (quo loco etſi Galenus tantum de dolore per vteri conſenſum agat, cauſæ tamen, quæ ab eo afferuntur, communes ſunt omni dolori; qui per materiæ ab inferioribus tranſmiſſionem fit) Etſi enim ab hepate facilius per venã cauam, à Liene per arterias materia ſurſum ad caput feratur: tamen cùm vena caua arteriaq; magna tantùm iuxta iugulũ diuidantur, dextramq; & ſiniſtram arteriam & venam in caput mittant, cauſſam eſſe nullam putat, cur, quod à iecore & liene demandatur per hanc potius, quàm per illã viam ad caput perueniat, & in dextrâ potius, quàm in ſiniſtrâ parte dolorem excitet; niſi forſitã caſu vel aliquâ aliâ læſione pars vna debilior ſit quàm altera, vt faciliùs id, quod ab inferioribus tranſmittitur, ſuſcipiat.

ſuſcipiat. In conſenſu verò per vterum diſtinctionem adhibet. Caput in vertice & ſyncipite ab vtero magis affici, tum tantùm verum eſſe putat, cùm materia per arterias & venas ad caput tranſmittitur. Nam, vt Galenus, *6. Epid. comm. 1 text. 2.* docet, vapores calidi per arterias ad caput eleuantur, arteriæ verò per collum ab vtraque infundibili parte rectâ in ſynciput diſcurrunt. Præterea & ſanitatis tempore tenuia ac calidiora cerebri excrementa maximè per ſynciput difflari ſolent: ſiquidem eò loci ſuturæ ſunt laxiſſimæ & ipſa caluaria ſubtiliſſima, plurimiſque meatibus peruia. Adhæc multa ſeſu prædita corpora per ſuturas euadũt, quæ ad dolorem percipiendum ſunt aptiſſima. Imò non per arterias ſolùm ad caput vapores mittuntur, ſed & per venas, ac in ſyncipite & vertice ſedem figunt, & diſtẽſionẽ faciũt, eò quòd venæ, quæ ſinus duræ meningis cõſtituunt, ibi deſinãt, potiſſimùmque tertius & quartus. Si verò cerebrum ab vtero in conſenſum trahatur, non per fumos & vapores per vaſa tranſmiſſos, ſed per condolentiam, quæ fit ob connexionem ſpinæ cum vtero, tum dolor & moleſtia magis in occipite percipitur; & hoc vnum peculiare habent hi dolores, qui ab vtero per cõſenſum ſpinæ fiunt, quòd in occipite magis percipiuntur & initium faciunt, cùm reliqui omnes, qui per fumos & vapores tranſmiſſos, imò & per humores in capite collectos fiunt, ob cauſſas à Galeno modò allegatas in ſyncipite & vertice magis percipiantur.

Et quidem vterum quod attinet, facilè Rondeletio aſſentimur, & conſiderandum putamus, an conſenſus capitis & vteri fiat per venas & arterias, an per ſpinam. In priori enim magis verticem & ſynciput, materiâ ad caput per venas & arterias tranſmiſsâ, in poſteriore occiput, capite per ſpinam in conſenſum tracto, affici putamus. Et quidem cùm cerebrum per ſpinam conſentit, quia vterus membranosâ conſtat ſubſtantiâ & nerueâ naturâ intextâ, ſeu per condolentiam neruoſum genus in conſenſum trahere poteſt, ſeu per materiæ alicujus communicationem. Etſi enim corpus totum eſt ξύῤῥουν καὶ ξύμπνουν: tamen neruoſa neruoſis & cerebro facilius aliquid communicant, quàm aliis partibus, vt in Epilepſia, quæ fit à partibus extremis, fieri videmus, vbi aura illa maligna per neruos cerebro, non cordi vel alteri parti communicatur.

Hepar verò & Lienem quod attinet, etſi verum eſſe concedimus, plerumque per vaſa, arterias & venas materiam ab hiſce viſceribus communicari, & non magis ad dextram quàm ſiniſtrâ ferri, & inde dolorem in ſyncipite excitari: tamen experientia ipſa teſtatur, ſæpiſſimè in dolore per conſenſum, nunc partem dextram, nunc ſiniſtram affici; quòd non ſolùm fit, quòd hæc vel illa pars debilior ſit, ſed ob Hepatis & Lienis cũ dextrâ & ſiniſtrâ conſenſum. Si autem porrò quæratur, quomodo ille conſenſus fiat, vix alia cauſſa dari poteſt, quàm ξύῤῥοια & ξύμπνοια Hippocratis, quæ fit κατ' ἶξιν, quâ dextra dextris, ſiniſtra ſiniſtris reſpondent.

CAPVT VII.

De Intemperie cum vapore & ſpiritu flatulento.

POſtquam iſta in genere de Intemperie capitis cum materiâ, ſeu in eô genitâ & cumulatâ, ſeu aliunde tranſmiſsâ diximus: Proximum eſt, vt pro diuerſitate materiæ caput afficientis, iſta in ſpecie explicemus. Initium autem facere libet de Intemperie cum vapore & ſpiritu flatulento.

Cauſſa.

Flatus autem & vapores vel in ipſo corpore generãtur, vel extra in caput admittuntur. Primò ſi in corpore generatur flatus & vapor, Intemperiem hanc excitant quæcunque flatum vel vapores gignendi aut concitãdi vim habent. Flatus autem generantes cauſſæ duæ ſunt: Agens, ſcilicet calor imbecillis, qui materiam quidem rarefacit, diſcutere verò nequit; & materia ad flatum generandum apta, vt cibi flatulenti & humor pituitoſus ac melancholicus. Pro natura tamen humorum, è quibus eleuantur, eſt flatuum & vaporum differentia. Flatus equidem ex humoribus frigidis, craſſis & viſcidis ac glutinoſis eleuãtur, & propterea difficilius reſoluuntur: vapores verò & à frigidis humoribus, & à calidis, ſanguine & bile excitantur. Vapor verò is vel ſpiritus flatulentus aliquando in ipſo cerebro generatur, ob aliquam ejus intemperiem, ob quam alimentũ, ex quo alendum erat, ex parte in flatum conuertitur; quò etiam faciunt venti, qui per aures & nares admiſſi cerebrum afficiunt, vt & frigus externum: vel in reliquo corpore generatus ad caput mittitur, idque fit, vel ex toto corpore, vel aliqua parte. Humores quoque commouet, & vt inde vapores ad caput eleuentur, facit ira, exercitium corporis nimium, aër calidior, balneum à cibo.

Secundò etiam extrinſecus flatus & vapores in caput admitti poſſunt. Primò quidem venti cùm auſtrales tum boreales, per aures & nares in caput admiſſi, id replent. Deinde vapores aliarum rerum frigidi, calidi, humidi, interdum etiam maligni, vt vapores ex locis paluſtribus & limoſis, vapores rerum, quæ ſuauem quidem habent odorem, ſed fortem, vt camphoræ, moſchi, croci, ſcarleæ, menthæ, & ſimilium; vapores rerum fœtidarum, vt allij, caulium, folior. nucum, cannabis, lini & ſimilium, carbonum item fumus, & candelarum exſtinctarum; maligni, ex cadaueribus, interdum & fodinis metallicis.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur flatus vel vapor in cerebro, quòd ſenſus tenſionis ſine grauitate percipitur; quòd affectus, quem excitat, ſubitò naſcitur & remittit; quòd facilè de loco in locum mutatur. Vapores etiã & flatus in capite præter dolorem, quẽ diſtendendo membranas pariunt, ſonitum & ſibilum in auribus, vertiginem, incubum, ſopotem, epilepſiam, apoplexiam etiam excitare poſſunt. Sæpè quoque venæ in collo intumeſcunt, & inflatæ apparent, pulſatio arteriarum capitis eſt fortior, maximè ſi in arteriis ſit materia peccans; quandoque etiam imaginatio, ſpiritibus turbatis, corrumpitur & deprauatur; excrementa è capite ferè nulla excernuntur, niſi vapores tandem in humorem degenerent. *Vaporum & flatuum caput afficientium ſigna.* Præceſſerunt cauſſæ flatus generantes modò dictæ, vt materia craſſa & flatulenta, ac calor imbecillis; vini potentioris, aut cibi flatulenti aut vaporoſi vſus; adeſt febris; inſtat criſis vel menſtrua purgatio. Quòd autem flatus vel vapor in ipſo capite ſit genitus, & non aliunde tranſmiſſus, ex eo cognoſcitur, quòd nullus ſonitus aut inflatio in ventriculo aut partibus vicinis percipitur, & neque propter ciborum repletionem, neque inanitionem, vel ſymptomatum, quæ flatus in capite excitant, remiſſio, vel augmentum percipitur. Præceſſit capitis grauitas, & aliquis ſenſuum ſenſim læditur; leuique de cauſſa malum inde excitatum recurrit. Si autem flatus & vapor ab aliis partibus ad caput feratur, partium affectarum notæ indicabunt locum, à quo flatus attollitur. Venæ in collo ſæpe tenduntur, vrinæ in ſuperficie bullis repletæ ſunt.

Et cùm flatus non ex ſeipſo originem habeat, vidẽdum, quæ ſit materia, à qua reſoluitur, & an cum caliditate vel frigiditate ſit conjunctus, id quod ex iis cognoſcitur, quæ de ipſis humoribus poſtea tradẽtur. Ipſi tamen vapores etiã, cujus humoris ſoboles ſint, produnt. Pituitoſi enim flatus & vapores tardiùs mouẽtur quàm bilioſi, grauitas capitis major adeſt, cum quâdam in ſomnum propenſione, tenebræ ſi oculis oborian-

tur, diutius durant: binoſi mordaces ſunt & acres, citò euaneſcunt: melancholici triſtitiam excitant, fixi ſunt. Melancholia enim ad euaporandum minùs apta. Qui à ſanguine ſunt, mites ſunt, temperati caloris, & magis quantitate quàm qualitate moleſti, ſomnum excitant.

Sunt quoque ſigna, quæ docent, per quas vias vapor & flatus ad caput adſcendant. Nam ſi per partem anteriorem adſcendunt, percipitur tenſio thoracis, & quidē, ſi per arterias latentes in profundo; quaſi chorda cum pulſatione tendens apparet, ſi per venas, ſine pulſatione id fit. Si per partem poſteriorem, tenduntur venæ & arteriæ in eadem parte. Si fiat aſcenſus per venas & arterias manifeſtas in collo vel facie, tenſio vel pulſatio ibi deprehenditur.

Prognoſticum.

Non ægrè curatur à vaporibus & flatibus orta intemperies, modò materia & pars, vnde proueniunt, cognoſcatur, & facilè curari poſſit. Tamdiu enim durant, quàm diu humor, à quo attolluntur.

Indicationes.

Materia, è qua flatus eleuatur, ſiue ſit in capite, ſiue in reliquo corpore, euacuanda; flatus & vapor à capite auertendus, repellendus, intercipiendus, diſcutiendus; caputque alterandum & roborandum: Si tamen vaporum & flatuum commotio valdè vrgeat, vt ea ſedetur quamprimum opera danda: ſi extra flatus in caput admiſſus ſit, is diſcutiendus & caput alterandum.

Curatio.

Ideóque primum videndum, qualis materia ſeu in toto ſeu in capite abūdet, & flatibus ac vaporibus materiam ſuppeditet, eáque euacuanda, vt ſequentibus capitibus dicetur, tùm venas ſecando, tum purgando, tum etiam particulares capitis euacuationes inſtituendo.

Vapores in capite diſcutiendi. Quibus expeditis, ſi in capite flatus ſit genitus, ex materiâ frigidâ & humidâ, caput fouēdum decocto *florum chamameli, anethi, rutæ, folior. lauri, flor. meliloti, ſem. cumini, fœniculi*, vel inungendum *oleo anethino, chamamelino, irino, rutaceo*: vel imponatur ſacculus ex milio, ſale & dictis modò plantis.

Vt ℞. *Milij torrefacti* M.ß. *flor. cham. melilot. roriſmarini, ſtœchad. Arabic. pulegij*, an. P.j. *ſem. cumini, anethi*, an. Drach.j. Fiat ſacculus.

Olfacienda exhibeantur; *Majorana, roſmarinus, radix ireos, caryophylli, caſtoreum, ol. ſaluia.* Auribus inſtilletur *oleum rutaceum, ſaluiæ, chamamelinum, anethinum, amygdalar. amarar.* vel moſchus & caſtoreum lanæ bombicinæ inuoluta aurib. indantur. Et alia, quæ in Intemperie cum Pituita proponentur, vſurpentur, vbi flatus eſt à materia frigidâ.

Vapores à capite auertendi. Si verò aliunde flatus vel vapor ad caput eleuetur, curatio ab iis inchoāda, quæ materiam, quæ flatus ſuppeditat, euacuant, & quæ flatus & horum materiam à capite deorſum trahunt, quæque humores & vapores ad caput tendentes repellunt. Ideóque commodiſſimè initio vſurpantur clyſteres paulò fortiores, qui materiam, quæ in inteſtinis & circa meſenterium eſt, euacuant, & ne ad caput feratur, potenter reuellant. E.g. fiat talis Clyſter.

℞. *Mercurial. beton.* an. M.ij. *flor. chamamel.* M.j. *meliloti*, M.ß. *ſem. fœniculi, cumini, carui*, an. Drach.ij. Coquantur in aqua ſimplici. Colat. ℞. ℔.j. *Benedicta laxat.* Drach. ſem. *elect. diaphanic. hiera ſimpl.* an. Drach.ij. *olei chamamel. anethini* ana Vnc.i. Fiat Clyſter.

Si Intemperies capitis calida adſit, quæ motū ad caput vaporum adjuuat, eóſque attrahit, oxyrrhodina vel alia repellentia; ſupra *cap.* 1. propoſita, vſurpanda, quæ intemperiem capitis corrigant; idque roborent, ne eos facilè recipiat. Imò collo eadem ad inhibendum vaporum adſcentum, applicare vtile eſt. Vt & ligaturas in partibus adhibere, à quibus vaporem adſcendere cognitum eſt.

Neque inutile fuerit medicamēta, quæ vapores ſupprimunt, adhibere: inter quæ ſunt conſeruæ roſarū, rob ribes, myrobal. conditæ, corallia, ſpiritus vitrioli, ſalis, & ſimilia. Reliqua etiam curatio eo modo, qui mox de humoribus tradetur, perficienda, & humores, qui vel in ventriculo, vel venis meſaraicis, vel circa vterum, vel in habitu quoque corporis continentur, à quibus vapores hi attolluntur, expurgandi, & vnà cum vaporibus à capite auertendi ſunt, per venæ ſectionem, ſcarificationem, frictiones, purgationes, vomitus & alia, quæ deinceps proponentur. Hoc ſaltem obſeruato, vt medicamentis ea admiſceantur, quæ flatus diſcutiunt, cujuſmodi ſunt *Semen aniſi, fœniculi, carui, cumini, dauci, ſeſeleos, ammeos, anethi, rutæ, acorus conditus, cubebæ, galanga, juniperi bacca, leuiſticum, bacca lauri, ſpecies diacalaminthæ, diacymini, dianiſi, aromatici roſati*, [illegible] *amari, diagalangæ*, & alia, quæ flatus craſſos in inteſtinis & ventriculo diſcutiunt.

Videndum tamen, qualis ſit materia. Si enim ſit calidior, & ab humoribus bilioſis & mordacibus vapores eleuentur, à calidis abſtinendum, & vtendum ſyrupo granatorum, limonum, citri, acetoſellæ, quibus vaporum ad caput adſcenſus prohibeatur. Caput quoque oxyrrhodino tunc fouendum. Tandem flatus diſcutiendi medicamentis modò enumeratis.

Et cùm ex ventriculo ſæpius vapores ad caput adſcendant, illúdque repleant, ejus tum inprimis habenda ratio, ac medicamenta, quæ vapores è ventriculo adſcendentes ſupprimunt, exhibenda; de quo *cap. præcedente* dictum. De coriandro ad vapores è ventriculo adſcendentes ſupprimendos vſurpando vide paulò poſt *quæſtionem.* Auicennas *prima tertij, tract. 2. cap.* 19. & Meſues *diſtinct.* 12. *antidotarij*, ſi cauſſa mali ſint flatus in ventriculo, valde commendat *oleum de kerua*, ſeu granis cataputiæ majoris, vtpote quod craſſos flatus diſcutit & phlegma craſſum attenuat, ac propterea dolori ſtomachi, vt & capitis, ex hâc cauſa orto prodeſt, ſeu ventri inunctum ſeu bibitum, ſeu clyſtere injectum. Auicennas *loc. alleg.* ad flatus diſcutiendos etiam adhibet balneum ſiccum, præcipuè jejuno ſtomacho vſurpatum.

Tandem ſi flatus & vapor extrinſecus in caput penetrauerit, & quidem ſi vētus cauſa mali ſit, cōſiderandum, an fuerit auſtrinus & calidus, an verò frigidus & borealis; & an per nares, an verò per aures magis ad caput penetrauerit. *Intemp[...] capitis [...]n.* Si calidus, in aures inſtilletur oleum chamæmel. anethin. cum roſac. mixtū tepidè, vel ex iiſdem medicamenta naribus admoueātur. Etſi enim cauſa ſit ventus calidus: tamen cùm animus ſit flatum diſcutere, non aures ſtipare & concludere, moderatè calidis vtendum. Si verò ventus fuerit frigidus, calidiora adhibenda, ea ſcilicet, quæ ſupra in Intemperie capitis frigida, & anteà in hoc ipſo capite ſūt propoſita, & modis ibi explicatis. *Caput [...] odoribus [...] pletum.* Si à bonis odoribus caput ſit repletū, qualitates odorum perpendendæ, & frigida calidis, humida ſiccis opponenda. Si verò odores mali & graueolentes fuerint, etſi ferè calidi ſint; cùm euaporabilia ad caliditatem inclinent; tamē ſimpliciter frigida olfaciēda non ſunt; cùm vapores in capite retineant & eorum diſcuſſionem prohibeant; ſed moderatam caliditatem habere debent; niſi forſan magnus caloris exceſſus ſit: tum enim oleum cucurbitæ, violar. & ſimilia narib. attrahenda, & aër ipſe, qui inſpiratur, refrigerandus, vt ſupra, *c.* 1. dictum. Si vapores maligni ſint, non ſolùm contrariis qualitatibus prædita naribus ſunt attrahenda, verùm cùm maligna qualitas plerumque altius in corpus ſeſe inſinuet, ea quoque, quæ peculiari vi malignitati illi reſiſtunt, exhibeantur.

Caput à v[...] Cōtra vapores metallicos, mercuriales & arſenicales

commendatur

commendatur Zedoaria; item hoc Electuarium, de quo mane portio auellanæ magnitudine ſumenda, & naribus quoque aliquid illinendum.

℞. *Ally, nucum juglandium* an. M.ß.

Contundantur & ſuper igne cum melle deſpumato miſceantur; addantúrque *theriac. optimæ* Dra. ii. *zedoariæ, garyophyll. macis* an. Drach. j. F. Electuarium.

De his vide Auicennam, *prima tertij, tract. 2. cap. 20. 22. 23.*

Tandem vapores illos quod attinet, qui ex carbonibus accenſis periculum ſuffocationis inferūt, etſi & illi intemperiem cerebri & ſpirituum procul dubio etiā aliquando mutant, & procul dubio narcoticā vim cōjunctam habēt: tamen quia etiam replendo, & anguſtiam pariendo nocent, dicemus de curatione à vapore carbonum penè ſuffocatorum infra, *c. 17. de anguſtia cerebri.*

Quantum ad curandi rationem attinet, danda opera, vt quāprimùm illi vapores diſcutiantur. Itaque æger ſtatim in aërem liberum deducendus vel deportandus eſt, & aliqua vitæ aqua præſtans, quæ vapores illos diſcutiat, adhibēda, cui aliquid theriacæ addi poteſt. Hinc vomitorium cum oxymelite exhibendum, & tandem ſternutatorium naribus inflandum & oleum deſtillatum, vel balſamum rutæ, ſaluiæ, vel aliquid ſimile naribus inungendum; neque omittendæ reuulſiones per clyſteres, frictiones & ſimilia.

Diæta.

Abſtineat æger à cibis flatulentis, & iis omnibus, quæ caput replere poſſunt, & ſupra, *c.* 1. propoſita ſunt. Si cauſa aliqua euidens, quæ humoribus & ſpiritibus in capite & corpore commotis, vapores & flatus excitauit, adſit, vt Solis radij & æſtus, motus violentus, ira, vini potentioris vſus, odores vehementes, capitis agitatio, inſpectio rerum, quæ velociter mouentur: cauſæ hæ omnes remouendæ ſunt. Caput muniendum à frigore, ne vapores concludantur & retineantur; fugienda crepuſculi aura, & venti auſtrales, aërque nebuloſus & craſſus, lunæ ac Solis radij. Si à pituita ſit flatus, cibi condiantur flatus diſcutientibus. Aluus ſeruetur aperta, cœna ſit frugalis, & poſt cibum non bibatur, nec à cœna ſtatim dormiatur. Nihil enim æquè caput replet ac ſomnus & potus poſt cibum. A cibo ſtudia grauiáque negotia ac ſeriæ cogitationes omittantur, ira & triſtitia vitetur. Caput ſit quietum, nihílque capite inclinato agendum vel adſpiciendum.

QVÆSTIO.

An coriandrum ad ſupprimendos vapores è ventriculo adſcendentes ſit vſurpandum?

Apud pleroſque Practicos ad ſupprimendos vapores è ventriculo adſcendentes & coctionem ventriculi adjuuandam coriandrum dari, notiſſimum eſt. Sunt tamen quidam, inter quos P. Salius Diuerſus, *in annotat. in Altim. cap.* 18. qui ejus vſum improbant, ideo quòd non tantùm non prohibeat aſcenſum vaporum ad caput, ſed & ſuâ naturâ maximè caput petat, vapores alios ſecum ad caput ducat, & ſi largius ſumatur, delirium inducat, vt Dioſcor. *lib. 6. cap. 9.* docet. Et de aliis quoque Coriandri facultatibus Medici diſcrepant, aliíque calidum, alij frigidum eſſe putant: de quo Matthiolus, *in Dioſc. lib. 3. cap. 57.* Verum enimuerò ſi quis odorem, ſaporem, aliáſque coriandi qualitates perpendat, facilè animaduertet non frigidum, ſed calidum eſſe; de quo tamen hic controuerſia præcipua non eſt. Verùm ejus vim, quâ caput petit, quod attinet, eſt ea, ſi immoderatè ſumatur, cum croco, nuce moſch. thure & ſimilibus ei communis. Moderatè tamē ſumptum propterea non rejiciendum, præcipuè præparatum: Vaporoſum enim illud & volatile, vt loquuntur Chymici, quod eſt in Coriandro, quódque caput immoderatè ſumptum inſtar veneni lædit, ab aceto figitur & corrigitur, vt vtile ad ventriculum roborandum, concoctionem adjuuandam, cor & cerebrum mundandum fiat remedium; quod ipſa experientia teſtatur. Quod cùm non attendunt Chymici quidam, qui oleum coriandri deſtillatum quaſi egregium confortans exhibent, illud ipſum, quod cerebro adeo noxium eſſe, non ſine cauſſa ſcripſit P. Salius Diuerſus, propinant.

CAPVT VIII.

De Intemperie Capitis cum Sanguine ſeu Plethora.

Cauſſa.

INtemperies hæc calida & humida eſt, qualis ſua natura eſt ſanguis: Ad ſanguinis autem in capite copiam cumulandam faciunt omnes plethoræ & ſanguinis in corpore abundantiæ cauſſæ, quas *lib. 2. Inſtitut. part. 2. c. 3.* recenſuimus. Ad caput verò copioſiùs fertur & attrahitur ſanguis calore, dolore, ira, mentis nimiâ intentione, corporis exercitatione nimia, vini generoſi potu, acribus calidíſque fumis & odoribus; & faciliùs affluentem ſanguinem caput admittit, ſi laxius ſit vel debilius. *De Intemperie capitis cum ſanguine.*

Signa Diagnoſtica.

Adeſt capitis grauitas & tenſio, præcipuè flante auſtro; vaſa in capite diſtenduntur, oculi & facies inflantur, rubent, venæque in iis conſpicuæ ſunt; calor capitis mitior eſt: quæ omnia certum ſignum exhibet, modò non ab alia cauſa externa proueniat. Nam ira & erubeſcentia, corporis item motus vehementior, potus vini potentioris, febris, calor externus, balnea, & quæcūque alia ſanguinem calefaciunt & fundunt, cum ad exteriora mouere poſſunt, licet ſanguis in corpore non abundet. Contra timor, mœſtitia, externum frigus, ſanguinem, quamuis ille ſubſit multus, ad interiora reuocant. Vt igitur certum ex calore & colore corporis & capitis peti poſſit ſignum, expectandum, ſecundum Galeni conſilium, donec animi & corporis motus ſedentur, antequam feramus inde aliquod judicium. *Signa ſanguinis in capite abundantis.*

Notandum & hoc, etſi interdum ſanguis in capite non peccat, ſed alius humor, bilis, pituita, melancholia: tamen ſi à tali humore dolor diuturnior excitetur, fieri poteſt, vt doloris occaſione tenuior ſanguinis pars ad caput attrahatur, ad cujus præſentiam rubeat & caleat. Verùm ſymptomata iſthæc tum non ſunt diuturna, & quis humor adſit, ex aliis quoque ſignis diſcernere non difficile eſt.

Sanguinis etiam in cerebro copia interdum ſomnum longum, interdum delitia, eaque cum riſu & hilaritate aliquâ, inſomnia cum ſpectris & viſis rubris: ſi tamen ſanguis eſt tenuis, in vigilias propenſionem excitat, & proinde modò in ſomnum ruunt, modò mox expergiſcuntur; pulſus arteriarum in temporibus magnus eſt & plenus.

Dolor, qui adeſt, magis in parte anteriore percipitur, & præcipuè ab hora nona noctis vſque ad tertiam diei; nonnunquā & ſanguis è naribus effunditur: vrinæ, ſi in toto ſimul ſit plethora, ſūt ſubruffæ & craſſæ: excremēta, quæ à cerebro proueniūt, probè cocta ſunt, moderatè craſſa, nō ſalſa, ſed potius dulcia. Præceſſit victus ratio ſanguini copioſo gignendo apta, cōſuetæ sāguinis euacuationis ſuppreſſio; ætas & temperamentum ad ſanguinē copioſū gignēdum apta ſunt, & aliæ plethoræ cauſſæ præceſſerūt. Ab euacuationē ſanguinis æger melius habet, vt & inediâ & victus ratione frigidiore. Nocet ſatietas, crapula, ebrietas, sāguinis euacuationis conſuetæ ſuppreſſio, & capitis ac totius calefactio.

Prognoſticum.

Non contemnendum hoc malum eſt, ſed ſtatim curandum; etſi ſit ſine febre: quia facilè ſanguis in iſta plenitudine extra vaſa lapſus inflammationem cum febre, vel graues capitis dolores, vel alias graues affectiones inducere poteſt. Et ſi pulſus inualeſcat, inflammationem inſtare indicio eſt.

Indicationes.

Sanguinis copia eſt imminuenda, & ſi is ab inferioribus ad caput mittatur, eſt reuellendus, repellendus, intercipiendus; qui influxit, deriuandus, euacuandus & diſcutiendus. Intemperies verò ipſa contrariis alteranda. Vnâ ſæpe tamen operâ & ſanguis repelli, & intemperies emendari poteſt.

Curatio.

Plethora in capite curatio.

Præmiſſo ergo clyſtere, vel aluum leniente medicamento, ſanguis imminuendus & reuellẽdus. Cum verò quæ ſanguinem euacuant & imminuunt, vt & reuellũt, alia tardè & inſenſibiliter, alia ſubitò & ſenſibiliter id faciant, vt *lib. 5. Inſtitut. part. 2. ſect. 1. cap. 16.* dictũ; qui verò à ſanguinis copia in capite fiunt morbi, aut ſtatim in principio ſint magni, aut in magnos morbos tranſire facilè poſſint; imminentis periculi ratio ſubitam requirit ſanguinis euacuationem, qualis fit venæ ſectione, modò vires ferant.

Itaque aperiatur cephalica vel dextra, vel ſiniſtra, prout ſecundum hanc vel illam capitis partem major moleſtia percipitur, vel ſi caput totum dolor æquè occupet, in dextro brachio; aut etiam mediana, aut interna, prout in toto, vel aliqua parte ſanguis abundare videtur. Extrahatur antè ſanguis, pro ratione plenitudinis & viriũ, ſemel, aut iteratò, vt *loco alleg.* dictũ. Quod ſi ex menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſione ſãguis ad caput feratur, major tamen ſit ſanguinis copia; primùm ad plethoram minuẽdam vena in brachio aperiatur: hinc reuulſionis gratia in malleolo ſecetur: ſi verò non ita magna ſit ſanguinis copia, vnâ operâ ſanguis minui, & reuelli poteſt; venâ in talo apertâ: eâdemque opera, vt conſueta euacuatio reuocetur.

Si tamen vires, ætas, & alia, quæ vires definiũt, venæ ſectionem prohibeant, cucurbitulæ cum ſcarificatione primùm lumbis, deinde ſcapulis & brachiis, tandẽ ceruici imponantur: modò menſium ſuppreſſio non præceſſerit; & ſi major ſit ſanguinis copia, à tibiis inchoare oportet. Sunt quidem nonnulli, qui ob ſolam animi mollitiem venæ ſectionem renuũt, atque his quidẽ aliquando indulgere, & ea, quæ modò diximus, auxilia ſubſtituere poſſumus, modò morbus det inducias, nec ob longiorem curationem aliquod immineat periculũ: ſi verò morbus ſit acutus, & qui, ſi curatio protrahatur, præſens periculum minetur, nihil ægro indulgendum, ſed quod Hippocrates, 4. *aph.* 10. de purgatione monet, etiam hic locum habet. In acutis morbis eadem die, quâ incipiunt, eſſe medendum: ſi enim differatur, morbus interim naturam ſuperabit. Non omittantur quoque aliæ reuulſiones per clyſteres, ligaturas & frictiones extremorum, aut per lotiones crurum & brachiorum, ante cœnam inſtitutas.

Neque inutile fuerit etiam poſt venæ ſectionem leues illas purgationes, præcipuè bilem ſpectãtes, ex ſyrupo roſarũ ſolutiuo, manna, tamarindis &c. repetere. Etſi enim ſanguinem non euacuãt: tamen bilẽ, in quam ſanguis calidior facilè degenerat, tollunt, & inteſtina ac primas vias ab excrementis, à quibus vapores ad caput eleuantur, liberant. Inprimis vtiles ſunt myrobalani, cùm non ſolùm bilem euacuent, ſed & ſanguinem alterent, vtpote quæ ſunt frigidæ in ſecundo, & ſiccæ in tertio. Quod etiam præſtant, ſimulque euacuant & alterant, tamarindi, qui ſunt frigidi & ſicci in ſecundo.

Deinde ad ſanguinis ad caput motum impediendum vſurpentur repellentia, poteſtate & actu frigida tempore æſtatis, & ſi æger ſit juuenis: poteſtate verò tantùm frigida tempore hyberno, & in ſenibus. De quibus cum *cap. 1. & cap. 5.* dictum ſit, ea hic non repetimus.

Intercipientia etiam venis & arteriis temporum applicari poſſunt, vt:

℞. *Maſtich.* Drach. iij. *myrtill. corall. rubr.* an. Dra. ß. *olei myrtini* Drach. ij. *ſucci plantag.* Drach. iij. *ceræ q. ſ.* Fiat Ceratum.

Vel ℞. *boli armeni* Dra. ij. *maſtich.* Drach. i. *ſanguin. draconis* Scrup. ij. *balauſtiorum* Drach. ß.

Excipiantur albumine oui & aqua roſarum. Applicentur temporibus.

Si verò ſanguis ad caput jam fluere deſiit, repellentibus opus non eſt; ſiquidem illum ibidem figerent & retinerent. Abſtinendum quoque ab iis, ſi catarrhus adſit frigidus; quia ejuſdem fluxum per compreſſionẽ cerebri magis commouent: atque tunc frictionibus potius à vertice ad humeros deorſum factis vtimur.

Materiam autem, quæ influxit, quod attinet, ea euacuanda eſt ex capite, quod fit primò ſẽſibiliter; aut venis narium cum recentibus ramulis herbæ millefolij, flor. graminis, vel aliis foliis nonnihil aſperis, vel ſetis porcinis reſeratis; (nam licet quidem etiam ſcalpello, vel hirudinibus appoſitis eas reſerare jubeant: tamen id tutum non eſt, vt poſtea *in quæſtione tertia* dicetur) aut venâ frontis apertâ, aut hirudinibus narium apicibus appoſitis, aut cucurbitulis ceruici affixis: vt & errhinis ex ſucco betæ, majoranæ &c.

Intereſt tamẽ aliquid, quæ vena aperiatur. Nariũ enim venæ apertæ euacuant ex ipſo capite, quacunque parte dolor fuerit; ex capitis parte verò poſteriore laboranti rectè in frontẽ excurrens vena inciſa prodeſt, vt habet Hippocrates, 5. *aph.* 68. quæ, vt Galenus habet *in commẽtario* nõ ſolùm vacuat, ſed etiã cũ reuulſione vacuat; cùm antè & ponè opponantur: ſicut cùm anterior pars capitis laborat, in occipitio vena aperta, vel cucurbitulæ admotæ proſunt. Laudantur & inciſiones venarũ, quæ ſunt in tẽporibus; in dextro quidẽ latere, ſi ſiniſtra pars ſit affecta; in ſiniſtro, ſi dextra. Nonnulli venas, quæ ex vtraque parte colli adſcendunt, & Arabibus Guidez dicuntur, aperiunt, & in extremis à ſanguine ortis in capite morbis præſentaneum remediũ eſſe ſcribũt. Et procul dubio plurimũ cõmodi afferret harũ venarũ ſectio, ſi non periculũ immineret, quod ob amplitudinem, & quia in valida ſpiritus retentione, & vocis intentione admodum tument, ægrè ſanguis ſiſti poſſit. Itaque tutius eſt, minores ipſius ramos, cutẽ capitis in temporibus & fronte perreptantes, vt modò diximus, aperire. Licet & venas ſub lingua aperire, quæ jugularis interioris os perreptãtis ſunt propagines. Galenus, Aëtius, Paulus Ægineta, Auicennas & antiqui plerique, ſi ſãguis calidus & vaporoſus in capite morbũ diuturnum, qui aliis remediis nõ cedit, excitet, ſecare jubẽt arterias, quæ in tẽporibus, in frõte, & poſt aures ſũt: eas ſcilicet, quæ raſo capite ſi tãgãtur, calidiores apparẽt, & pulſum majorẽ excitant, de quo poſtea, *quæſt. 3.* plura dicentur.

Secũdo: Inſenſibiliter euacuant diſcutientia & reſoluentia. Itaque poſt principiũ addenda reſoluẽtia repellentibus vſque ad ſtatum: in declinatione ſola reſoluentia, ſed moderata, cùm intemperies ſit calida, cõueniũt. Diſcutiunt autẽ medicamẽta ex flor. chamæm. meliloti, ſem. althéæ, lini, fœnigræci. Nonnulli pulmones animalium recenter mactatorum in aq. calida, vel decocto chamæmeli, meliloti, anethi applicant: alij etiam catulos vel pullos columbarum per medium diſciſſos. Verùm hæc ſæpius permutanda ſunt; cum facilè corrumpantur, & corrupta prauum odorem exſpirent.

Dum hæc fiunt, non negligenda caput alterantia, qualia ſupra, *de Intemperie capitis calida ſine materia*, propoſita ſunt, iiſque ſi

intemperies quædam reliqua ſit, ea corrigenda. E quibus eligenda ea, quæ refrigerant & minus humectant, vt roſæ, plantago, ſantalum, margaritæ, corallia, & eorum ſolutiones.

Cæterùm ſi his præſtitis capitis grauitas & dolor adhuc perſeueret, indicio eſt, ſanguinem amplius purum non eſſe: ſed bilem vel melancholiam admiſtam; cùm ſanguis copiâ peccans facile inflammetur, & quod ſubtile eſt, in bilem, quod craſſum, in melancholiam vertatur. Itaque reliqua curatio ad bilis & humoris melancholici præparationem & purgationem dirigenda de qua poſtea.

Diæta.

Victus ratio & intemperiei calidæ & humidæ, & plenitudini ſit contraria. Aër ſit moderatè frigidus, in paſſiuis parùm declinans ad ſiccitatem, qui ſi talis non detur, parandus, vt ſupra, *cap.* 1. dictum. Vitentur venti, præcipuè auſtrini. Cibus ſit refrigerans, & tenuior, vergens ad ſiccitatem, & vitentur ea vſque ad declinationem, quæ plenius nutriunt, vt ouo ſorbilia, & carnes, quæ multum nutrimenti præbent, vt pulli gallinacei, gallinæ, capi, carnes vitulinæ, hædinæ, veruecinæ. Vitetur quoque lac, & omnia cum lacte parata, ac multò magis ea, quæ ad caput effumant, idque vaporibus replent; quales ſunt fructus oleoſi, cœpe & ſimilia, ſupra, *cap.* 1. propoſita.

Conceduntur hordeata, piſces ſaxatiles, pruna, & huius generis alia: cibi condiantur refrigerantibus, ſuprà, *cap.* 1. propoſitis. Vino planè abſtinendum, aut tenue aquoſum oligophorum aut dilutum bibendum, aut aliquid aquæ ſuperbibendum; ita enim vapores ſupprimuntur: aut bibatur cereuiſia tenuis, vel ab aſſuetis aqua. In prima menſa quæ aluum lubricam reddunt, vt pruna Damaſcena, iuſcula gallinarum aut pullorum, aut aliarum carnium, cum herbis emollientibus, ſpinachia, malua, borragine, lactucâ parata; in ſecunda verò menſa ſumantur quæ aſcenſum vaporum prohibent, claudendo os ventriculi; vt caro cydoniorum condita ſaccharo, pyra cocta, vel toſta, ſemen coriandri præparat. ſaccharo obductum. Æger non valde exerceatur, vitétque iram, & animi affectiones vehementiores, & ſtudium atque animi intentionem à cibo. Neque caput multis tegumentis inuoluatur, ne humores & vapores ab inferioribus ad ſuperiora rapiantur. Membra inferiora fricentur poſt vniuerſales euacuationes, ſomnus non ſit prolixus. Aluus, vt dictum, ſit lubrica, ne ab excrementis in inteſtinis morantibus vapores ad caput eleuentur. Exemplum talis morbi curati eſt apud Foreſtum, *lib.* 3. *obſ.* 9. *& ſeqq. vſque ad* 13.

QVÆSTIO I.

Quænam vena in capitis affectibus aperienda ſit?

Non idem hac de re ſentiunt Medici. Galenus equidem, quem reliqui Græci ſequuntur, vt è *lib. de curand. rat. per venæ ſectionẽ, c.* 7. & albi paſſim videre eſt, venam humeralem ſeu cephalicam dictam, modò in conſpectum veniat, aperiendam cenſet: Auicennas verò & alij Arabes non ſine diſtinctione hanc rem definiunt. Si enim abundantia ſanguinis, quæ morbum in capite parit, ſolùm in capite ſit, & partibus capiti vicinis, aut etſi in reliquo corpore fuerit, iam tamen ad partem affectam omnino affluxerit, neque metus vllus amplius ſit, ex reliquo corpore ſanguinem ad caput affluxurum, ſolas venas capiti proprias incidendas docent, vt venam frontis, vel in occipite, vel poſt aures cucurbitulas apponendas cenſerit. Si verò etiam in reliquo corpore ſanguis abundet, & fluxus adhuc duret, vel ſanguinis fluxus metuatur, tunc venam cephalicam aperiendam exiſtimant, quâ apertâ & partes capiti vicinæ euacuentur, & ſanguinis ad caput affluxus reuellatur: vel etiam ſi viſcera & partes infimi ventris ſint repletæ, baſilicam aperiendam putant, quæ, vt Galenus, 4. *de rat. vict. in acut.* docet, præcipua membra, quæ infra collum & clauiculam ſunt, facilius & expeditius euacuat. Quòd ſi & caput & inferiora repleta videantur, venam, quæ media ſeu mediana dicitur, ſecandam ſtatuunt, quæ ex coalitu humeralis & axillaris fit, & caput, ac ſub eo partes, euacuare poteſt. Auicennas hoc præterea addit, ſi plus euacuare voluerimus, venam prope talum vel ſaphenam ſecandam eſſe. Meſues etiam in omnibus capitis morbis hæmorrhoidum prouocationem plurimum poſſe ſcribit.

Et omnino diſtinctione hic quadam opus eſt, & quid leges euacuationis ex toto, quid reuulſionis, & ex parte affecta euacuationis requirant, attendendum. Etenim in principio morbi non ſolùm ad caput, ſed etiam ad totum corpus, & partem, à qua fit affluxus ſanguinis, reſpiciendum, & ita venæ ſectio inſtituenda, vt capiti proſimus, non noceamus, id eſt, ſanguinis ad caput affluxum prohibeamus. Ideóque in principio talis vena aperienda, quæ ſimul ſanguinem abundantem poſſit euacuare, & à capite reuellere: nullo verò modo vena in ipſo capite in principio aperienda: ſed ſi plenitudo proueniat ab hepate, & partibus ad illud attinentibus, & ſit in toto corpore, vena interna vel mediana ſtatim aperienda.

Si verò à menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſione ſanguinis abundantia & capitis morbus proueniat, quæ vena primùm aperienda ſit, autores diſſentiunt.

Alij enim ſtatim in principio, dum fluit adhuc ſanguis, venas in cruribus & pedibus ſecandas, aut loca illa ſcarificanda putant; cùm, ſi in partibus ſuperioribus vena aperiatur, ſanguinis motus ad caput magis concitetur. Alij plenitudinem primò demere, venâ communi in brachio apertâ, poſtea ſanguini motum ad inferiora reuocare, venâ in pedibus ſectâ, iubent.

Verùm hîc quantitas ſanguinis abundantis, & morbi capitis hinc dependentis magnitudo attendenda. Etenim ſi ſanguinis copia ſit minor, & morbus det inducias, venas in pede primùm, & quidem ſæpius, ſi opus ſit, aperire licet; cùm venæ hæ & ſanguinem minuant, & reuellant; ſiquidem vena vbicunque aperta ſanguinem imminuere poteſt. Cum verò hæ venæ in pedibus, vt minores, ſanguinem tardius euacuent: ſi magna ſit eius copia, & morbus vehemens, ac præſens propterea auxilium requiratur, in cubito vena primùm aperiri poteſt, ſeu externa, ſeu mediana. Hinc deinde danda opera, vt naturalis fluxus iterum concilietur. Si verò in toto corpore nulla, vel non magna ſit ſanguinis abundantia, affluxus tamen eius ad caput metuatur, ſtatim cephalica aperiri poteſt. Tandem verò & corpore euacuato, & fluxu ceſſante, niſi malum ceſſet, venas in capite aperire licet. Videatur & Iachinus, *in* 9. *Rhaſ. cap.* 3. Inualuit quidem apud vulgus, & apud tonſores noſtros opinio, in affectibus capitis plurimùm prodeſſe venæ, quæ eſt inter pollicem & indicem, quam ideo cephalicam appellant, ſectio. Verùm nullis fundamentis iſta opinio nititur. Nam nullus ramus ex cephalica ad manum tendit, ſed omnes rami venarum in manu ſunt vel rami baſilicæ, vel communis.

QVÆ

QVÆSTIO II.

An arteria in affectibus capitis à ſanguine ſecanda ſint?

An arteria in affectibus capitis aperienda.

Veteres, vt ex Galeno, 3. *de loc. affect. cap.* 8. 6. *de tuenda ſan. cap.* 9. 1. *de curand. ratione per ſang. miſſionẽ, capp. duobus vltimis*, Aetio, Ægineta, Auicenna, Rhaſe videre eſt, vbi ſanguis calidior & feruidior ad caput fertur, & in eo abundat, & ſæpe diuturnos capitis dolores, vertiginem & alia mala diuturna, quæque aliis remediis non cedunt, excitat, ad arteriarum ſectionem, tanquam præſentiſſimum remedium, accedere ſolebant. Et quidem in temporibus, infeſtantibus oculos fluxionibus calidis; poſt aures verò in vertiginoſis maximè, & iis, qui diuturnis doloribus capitis ac ſpirituoſis affliguntur. Experientiáque comprobatum eſt, poſt varia diu fruſtra tentata remedia hoc auxilij genus tandem profuiſſe. Verùm plerique hodie eam tentare metuunt: 1. cùm noſtris chirurgis ratio eas ſecandi non ſit cognita. 2. (quæ duæ rationes etiam à Galeno, *lib.* 3. *de curandi ratione per ſanguinis miſſionem, cap.* 2. attinguntur) quòd difficile ſit, erumpentem ex arteriis ſanguinem compeſcere & ſupprimere. 3. quòd, etiamſi ſiſtatur, & vulnus ad cicatricem perducatur, nihilominus ἀνεύρυσμα fiat.

Verùm enim verò periculum & hæmorrhagiæ & aneuriſmatis vitari poteſt, ſi arteria tota præcidatur, vt ex Galeno, *loc. allegat. cap. vltim.* patet. Aliàs enim, vt Galenus, 5. *meth. med. cap.* 7. docet, difficulter ſanguis ſiſti arteriâ ſectâ poteſt. Platerus prius etiam arteriam denudare iubet, vt ligari poſtea poſſit. Sed nec planè impoſſibile eſt, etiamſi tota non diſſecetur, ſed ſic vt vena aperiatur, ſanguinem ſiſtere, modò deligatio rectè fiat, neque ea citò ſoluatur, vt Ambroſius Paræus, *lib.* 16. *chirurg. c.* 4. docet, qui in diuturnis capitis affectibus, à ſanguine feruido, tenui & vaporoſo, iſtam ſectionem non ſolum in ſeipſo, ſed & in aliis feliciter & cum commodo inſtituit. Verùm niſi aliis omnibus fruſtra tentatis, ad hanc ſectionem non accedendum. Diligenter etiam perpendendum eſt, quibus in caſibus ea neceſſaria ſit Plerique ſtatuunt, id tentandum eſſe, cum certi ſumus, cauſam in arteriarum ſanguine ſpirituoſo eſſe, idque ex arteriarum pulſu vehementiore & calore ad tactum agnoſci: id quod verum etiam eſſe credimus. quanquam enim multa hac de re argutetur Theodorus Collado, *in obſeru. in Heller. methodum, cap.* 9. & probare conetur, primò, aliquem dolorem capitis ac oculorum pulſatilem, etiam materia fluente per arterias exteriores, non requirere hoc remedium, imò id, ſi adhibeatur, malum eſſe; ſecundò, in aliquo affectu ſeu dolore capitis aut oculorum, cuius materia fertur per venas & arterias internas, arteriotomiam vtilem eſſe: tamen quæ affert non magni momenti ſunt. Ludit enim procul dubio æquiuocatione doloris pulſatilis. Neque enim credo, Hollerium, cum dicit, in omni dolore capitis pulſatili ſingulare remedium eſſe arteriotomiam, dolorem pulſatilem propriè dictum intelligere, qui eſt proprius partium inflãmatarum, vbi ob partes inflammatas tenſas pulſatio arteriæ vehementior percipitur, ſed eum, qui fit ſine inflammatione, cum ſcilicet ob ſanguinem arterioſum, ſpirituoſum & flatulentum, qui dolorem capitis diuturnum excitat, arteriæ in temporibus vehementius pulſant, & tactæ calidiores percipiuntur, qui dolor ſæpe tam pertinax eſt, vt niſi ſectâ arteriâ vix tolli poſſit. Neque, quod ſe demonſtraturum promittit, demonſtrat Collado, ſcilicet aliquem dolorem etiam materiâ fluente per arterias externas non requirere hoc remedium; ſed hoc probat, aliquem dolorem eſſe pulſatilem, materiâ non exiſtente intra arterias, ſed etiam aliquando intra venas: & ita concedit, materiam tum non exiſtere intra arterias, ſed venas; cum tamen ſe demonſtraturum promiſerit, materia intra arterias exiſtente aliquando arteriotomiam non ſolum inutilem, ſed etiam noxiam eſſe. Alterum quod attinet, contrarium ſtatuit Galenus, & non ob quoſuis capitis affectus arteriotomiam inſtituendam, ſed ob eos ſolùm, cum ſanguis feruidus per arterias externas fertur, clarè docet, 3. *de loc. aff. cap.* 8. cum ſcribit; *Non omnes huius auxilij beneficio fuiſſe curatos, eos nimirum, vbi vapor ille ſpirituoſus per arterias internas ad caput adſcendit.* Addit enim: *Etenim alia arteria iis maiores ad cerebrum ex ipſim baſi per retiformem plexum adſcendunt*, per quas huiuſmodi affectionem fieri conſentaneum eſt, elato per ipſas vaporoſo calidóque ſpiritu.

QVÆSTIO III.

An venas narium ſcalpello vel hirudinibus aperire liceat?

An nare- pel- ru. ape- cum

Plurimi quidem Medici etiam venas narium ſcalpello & hirudinibus aperire iubent, ſed neuter modus tutus eſt. Nam cum venæ illæ viſui non pateant, quâ ratione etiam ſcalpello aperiendæ ſint, Chirurgus non videre, & facilè hic aliquid peccare, neque etiam vulnus ita obligari poteſt, ſicut in venis ſubcutaneis. Refértque Alexander Benedictus, *in Proœm. lib.* 14. *pract.* tonſorem quendam in naribus pilos incautè tondentem venulam ſecuiſſe, nec cõtinuato ſanguinis profluuio ſiſtendi modum fuiſſe, ita, vt ſequenti die vulneratus exſpiraret. Neque eſt, vt quis arteriam vulneratam dicat. Id ipſum enim ſatis in naribus cauere non poteſt chirurgus, nec diſcernere, an venam vel arteriam ſecet. Imò, vt ibidem monet Alexander Benedictus, in toto corpore venæ & arteriæ orificiis conueniunt. Multò minus tutum eſt, hirudines naribus immittere; cum facilè penitus irrepere & pertinacius hærere queant, vt non facilè extrahi, ac magnæ hæmorrhagiæ cauſæ eſſe queant: cuius rei exemplum annotauit Herc. Saxonia, *lib.* 1. *pract. c.* 2. de quodam Patritio Veneto, cui hirudo naribus appoſita adſcendit in caput; ita, vt nullo modo vel extrahi vel necari poſſet, vnde æger nimia ſanguinis effuſione extinctus eſt. Et ſimile quid etiam Venetiis accidiſſe refert.

QVÆSTIO IV.

Cui loco cucurbitula reuulſionis gratia ſint applicanda?

Cui curb- af capiu- cum-

Diximus cucurbitulas ſcarificatas, venæ ſectionis vicarias, primùm lumbis, deinde ſcapulis & brachiis, tandem ceruici imponendas eſſe. Contrarium ſentire videtur Platerus, dum, *pract. tract.* 2. *p.* 257. ſcribit: Cucurbitulas colli lateribus, ſummo humero, ſcapulis, brachiis, coxis, ſuris, natibus quoque applicandas eſſe: ſenſim à ſuperioribus verſus inferiora cucurbitularum applicatione procedendo, repetendóque eodem, vel etiam ſequentibus diebus: adhibitâ poſtmodum ſcarificatione, ſi validius à parte trahere velimus.

Verùm nulla eſt hîc repugnantia. Nos enim tantùm de cucurbitulis ſcarificatis locuti ſumus, quas meritò primo partibus remotioribus applicamus. Platerus verò & de ſcarificatis & non ſcarificatis loquitur, & non ſcarificatas primo loco propinquo applicat, hinc ſenſim remotiori, vbi demum & vltimò ſcarificationem adhibet, atque ita non ſcarificatis ſaltem ſanguinem verſus locum ſcarificandum deducit.

CAPVT

CAPVT IX.

De Intemperie capitis cum Bile.

Cauſſa.

...tempe- ...capitis ...r. INtemperies hæc calida & ſicca eſt, bilémque coniunctam habet: quam quæ cauſæ generent, in Inſtitut. *lib. 2. part. 2. cap. 5.* explicatum eſt. Eæ autem & hic locum habent: nimirum aër calidior, anni tempus calidum, vigiliæ nimiæ, exercitatio corporis nimia, & vitæ genus laboribus deditum, inedia, cibi, qui facilè in bilem vertuntur, vinum potens, medicamenta calida & ſicca, & id genus alia. Idque facilius iſta præſtant, ſi hominis temperatura ſit calidior & ſiccior, habitus corporis gracilis, ætas iuuenilis.

Signa diagnoſtica.

...lis in Senſum mordacitatis, & dolorem acutum mordacem & pungentem ob acrimoniam & feruorem totius capitis, excitat humor bilioſus: vnde caput totum calidum tangenti deprehenditur, dolórque, etſi vehemens, eſt ſine inſigni grauitate, quia ſuâ tenuitate poros ſubit, nec inflat, dolórque magis in dextrâ parte percipitur; quod procul dubio intelligendum eſt, cùm caput ab hepate κατ' ἰξιν afficitur. Facies pallet, vel potiùs flauet, & ad citrinum colorem tendit, vt & oculi. Actiones cerebri potiùs deprauantur, quàm abolentur, vel imminuuntur. Aliter enim ſæpe imaginantur, & ratiocinantur quàm par eſt, biliſque in cerebro abundans delirium ſæpe, cum quadam ſeueritate & iracundia, excitat; vigiliæ infeſtant, quas interdum leuiſſimus & breuiſſimus ſomnus interrumpit; obuerſantur ante oculos, præſertim dum æger obdormiſcit, imagines flammarum & incendij, pugnarum & dimicationis, volatûs. Excrementa cerebri ſunt pauca, aurium verò multa, & flaueſcunt, adéſtque linguæ, narium & oculorum ſiccitas, os amareſcit. Non quieſcunt ægri, ſed inæqualiter variè & inordinatè corpus mouent: Pulſus, ſi in corpore reliquo bilis abundet, eſt magnus, velox, frequens: Vrina citrina, ignea, & tenuis: ac ſymptomata, quæ coniunguntur, per periodos affligunt, & plerumque circa meridiem ingraueſcunt. Refértque Iachinus, *in 9. Rhaſ. c. 4.* Iuuenem quendam dolorem capitis ex bile adeo grauem quotidie circa meridiem paſſum eſſe, vt fureret. Solétque tunc accidere, ſicut & in febribus, vt vrinæ tenues & aqueæ quaſi mingantur, bile ad caput tendente; circa veſperam verò iterum tinguntur, dum eadem in venis humoribus permiſcetur; & cum vrina excernitur.

Præceſſerunt cauſſæ bilem generantes, vt hepar calidum & ſiccum, ætas iuuenilis, cibi & potus ad bilis generationem facientes, & reliquæ bilem cumulantes cauſſæ. Iuuant quæ refrigerant, bilem euacuant, à capite auertunt, alterant; eiúſque generationem prohibent: contrà nocent quæ calefaciunt, bilem generant, retinent, augent, eámque ad caput concitant. Lux etiam vehementior moleſta eſt.

Indicationes.

Humor bilioſus eſt euacuandus, à capite auertendus; repellendus; ſi aliunde affluit. Intemperies verò tam cerebri, quàm humorum coniuncta, calida & ſicca, contrariis alteranda, capútque roborandum. Et quidem ſi febris adſit, coctio prius expectanda; niſi materia turgeat: ſi verò febris abſit, quocunque tempore purgationem exhibere licet, modò viæ apertæ ſint. Hæ enim ſi apertæ nõ ſint, aperiendæ prius, de quo in Inſtitut. *lib. 5. part. 2. ſect. 1. cap. 6.* & de febribus, *lib. 2. cap. 6.* dictum. Ideóque fruſtra nonnulli ad bilem digerendam multa medicamenta propinant. Etſi enim illa, quæ præſcribunt, medicamenta vtilia ſint tamen potius purgationem, ad intemperiem alterandam, quam ante purgationem, ad bilis coctionem, quâ hîc, in morbo non febrili, nulla opus eſt, conducunt.

Curatio.

Inițiatur ergo primùm clyſter ex refrigerantibus & emollientibus.

Vt ℞. *Fol. maluæ, violariæ, parietariæ, mercurialis, betæ*, an. Mi. *prunor. damaſc.* num. x. *hordei* M. ß. Coquantur in aq ſimplici. Colat. ℞ ℔. i. *caſſiæ vel elect. lenitiui, aut diacathol.* Vnc. i. *olei violar.* Vnc. iii. *ſacchari rubri* Vnc. ß. *ſalis* ʒ. ß. Fiat clyſter.

Vel ℞. *Maluæ, violar. endiu. lactuc.* an. Mi. *flor. nymph.* P. ii. *ſem. quatuor. frigid. maior.* Vnc. ß. *prunor.* num xii. Coque in aqua hord. ſ. Colat. ℞. ℔. j. *flor. caſſiæ* ʒ. vi. *elect. diacathol.* Vnc. ß. *olei violar.* Vnc. ii. *mell. roſati colat.* Vnc. j. Fiat clyſter.

Vel exhibeantur ſyrup. violar. aut roſar. ſolutiu. Vnc. ii. vel iii. cum aqua vel decoctione endiuiæ, vel decocto florum & fructuum.

Vel ℞. *Caſſiæ, elect. lenitiu.* an. Vnc. ß. *pulpæ tamarindorum* ʒ. ii. Cum ſaccharo F. bolus.

Vel in decocto aut aqua calidos humores alterante diſſoluatur *caſſia* Vnc. i. & addatur *ſyrup. ſolutiu. roſat. aut violar. ſolutiu.* Vnc. ß. F. hauſtus.

Poſtea ſi bilis miſta ſit cum ſanguine, vtilis eſt ſanguinis miſſio, ſed parcior, ad ſanguinis copiam imminuendam, eundémque refrigerandum: mittendus etiam reuulſionis gratia ſanguis, vbi inflammatio metuitur. Si verò nulla copia ſanguinis adſit, nihilque tale metuatur, venæ ſectione opus non eſt. Cenſent autem Medici, venam potius in dextro, quàm in ſiniſtro brachio aperiendam eſſe; quia ſedes bilis potiſſimum ſit in dextro latere: & aperienda eſt vena vel mediana vel humeralis.

Poſtea bilem præparantia exhibenda, quæ ſcilicet eius feruorem & acrimoniam attemperant, vt ſine moleſtia per conuenientia loca euacuari poſſit, refrigerantia ſcilicet, & humectantia, è quibus cephalica eligantur. Si tamen id conditio humoris poſtulat aliàs, & ſi bilis ſine vllo incommodo euacuari poteſt, ſtatim ad purgationem accedendum, vt antea dictum. Conueniunt ergo hic, ſi opus eſt, caput humectantia, & refrigerantia ſupra propoſita; quibus & alia bilem præparantia, vt endiuia, acetoſa, cichorium & ſimilia miſceantur. Et ſi bilis ſit tenuior & cum multis vigiliis, lactuca, nymphæa, papauer. *Præparantia bilem in affectibus capitis.*

℞. *Syrup. papau.* Vnc. i. *de nymphæa* Vnc. ß. *aq. lactucæ, violar. nymph.* an. Vnc. i. Miſce.

Vel ℞. *Syrup. granatorum, de agreſta, nymph.* an. ʒ. vi. *aq. portulac. lactuc. roſar.* an. Vnc. i. Miſce.

Si bilis ſit craſſior.

℞. *Aq. endiu. cichor.* an. Vnc. iß *ſyrup. acetoſ ſ.* Vnc. i. *endiu.* Dra. vi. Miſce.

Etenim natura bilis ſemper perpendenda. Quò enim bilis calidior, eò fortiora refrigerantia adhibenda. Vt ſi bilis ſit pallida, fiant medicamenta ex hordeo, cichorio, endiuia, roſis, acetoſâ: ſi flaua, & præſertim vitellina, illa ſcilicet ex aduſtione bilis pallidæ orta; nymphæa, papauer addenda: ſi ſit viſciditatis particeps, vt vitellina illa Guainerij ita dicta, quæ pituitæ aliquid admiſtum habet, ſyrup. acetoſus & acetum addendum: de qua re prolixius agit Sauanarola, *pract. tract. 4. cap. 30.*

Obſeruandum etiam hic in vſu iſtorum medicamentorum, quod aliàs in genere percipitur; cùm dulcia facilè in bilem mutentur, ſyrupos & alia dulcia in parua quantitate eſſe vſurpanda, & aquis ac decoctis refrigerantibus benè diluenda. Acida potius, præcipuè vbi inciſione aliqua opus eſt, conueniũt, & ſi bilis ſit craſſior.

Deinde

Purgantia bilem in affectibus capitis.

Deinde purgetur humor bilioſus, verùm non admodum validis & calefacientibus medicamentis, quibus ſanguis magis calefit, & ad ſuperiora fertur, ſed lenioribus, & quæ ſimul feruorem ſanguinis tollunt, blandéque euacuant; qualia ſunt *ſyrup. roſar. & violar. ſolutiuum, aloe* cui, vt fortius purget, pauxillum ſcammonij, ad Vnc. i. ß. gr. VIII. vel x. prout natura corporis, & humoris copia id requirit, addi poteſt, & Gal. *hiera picra, myrobalani citrin. tamarindi, manna*, cui, quia facilè bileſcit, refrigerantia, & quæ eius in bilem mutationem prohibeant, addi poſſunt; vt ſyrup. roſar. ſolutiu. cremor tartari, aqua endiu. violar. &c. *Rhabarbarum.* De quo tamen notandum, quod quidem ad bilem euacuandam vtile, & admodum familiare eſt medicamentum; quia tamen ſiccat ac fumoſum eſt, & facilè exhalat, ſolum non dandum, ſed cum aqua endiuiæ, violar. & ſimilibus frigidis, addendúſque *ſyrup. roſar.* vel *violarum ſolutiuum, electuarium lenitiuum, diaprunis lenitiu. diacatholicum.* Et fortiora, *electuar. de pſyll. diaprunis ſolutiuum, de ſucco roſarum, pilulæ aggregatiuæ, aureæ*, quæ vſurpanda, ſi bilis ſit craſſior & ob lentorem pertinacius adhæreſcat, vel pituitæ aliquid admixtum habeat:

Hauſtus.

℞. *Specier. decocti flor. & fructuum* Vnc. ß. *ſem. quatuor frigid. maior.* an. Dra. i. *tamarind.* Vnc. ß. Coquantur in aqua ſimpl. *In colat. ſ. q. Infund. rhabarb.* Dra. ß. *cinamomi* Scr. ß. *ſpica* gr. vi.

Colat. ℞. Vnc. iii. in iis diſſolue *manna* Drach. vi. vel Vnc i.

Iterum colentur. Adde *ſyr. roſar. ſolutiu.* Vnc. ß. Fiat Hauſtus.

Decoctum etiam vel ſyr. flor. & fructuum hic, quod bilis feruorem reprimit, ſanguinem mundat, & bilem leniter educit, vtilis eſt.

Syrupus.

℞. *Pruner.* num. XL. *iuiubarum, ſebeſten*, an. num. xxx. Coque in aq. ℔ iii. ad remanentiam ℔. i. In colatura diſſolu. *pulpæ tamarindor. caſſiæ extract.* an. Vnc. iii. *manna* Vnc. i. Si libet, adde ſaccharum. Fiat ſyrupus pro iiii. doſibus, quarum quælibet ſcammonij gran. iiij. acuatur.

Vel ℞. *Rhabarbari* Scr. iiii. *cinamomi* Scr. i. *flor. cordial.* P. ii. Infundantur in aq. endiuiæ.

Colat. ℞. Vnc. iii. ß. In iis diſſolu. *pulpæ tamarind. el. de ſucco roſar.* an. Dra. ij. *ſyrup. violar. ſolut.* Vnc. ß. M.

Bolus.

Delicatis talis Bolus exhiberi poteſt.

℞. *Conſeru. violar. vel roſar. cum manna paratá* Vnc. ß. *extracti ſcammonij* gran. vi. *vel diagrydij* Scr. ß. *cinamomi, macis, maſtiches*, an. gr. iii. Fiat Bolus.

Vel ℞. *Caſſia* Vnc ß. *elect. roſat. Meſ.* Dra. i. *rhabarbar. elect.* Scr. ii. *ſpic.* gran. vi. *trochiſc. de viol. cum ſcamon.* Scr. i. Cum ſacchar. Fiat Bolus.

Puluis.

℞. *Rhabarbari.* Dra. ß. *ſpec. diaturbith, cum rhabar.* Scr. i. *diagrydij* gr. iiii *macis, ſantal. citrin.* an. gr. iii. Fiat Puluis.

Et quidem bolis & liquidis medicamentis bilis commodius purgatur; cum iis refrigerantia & humectantia commiſcere liceat, pilulæ verò magis ſiccant. Si tamen alicui pilulæ arrident, & præcipuè ſi bilis ſit craſſior, tales exhiberi poſſunt.

Pilulæ.

℞. *Pilul. aggreg.* Scr. ii. *de rhabarbar.* Scr. i. *diagryd.* gr. iiii. *cum aq. endiu.* Fiant pil. XXI.

Vel ℞. *Rhabarb.* Dra. ß. *ſpica* gran. iii. *ſpecier. hiera ſ.* Scr i. *agarici trochiſc.* Scr. ß. *diagrydij* gr. iiii. *Cum ſyr. violar.* Fiant Pil. xxv.

Notandumque hîc illud, quod Galenus, *lib.* 1. *κατὰ τόπ. cap.* 2. monet, in omni capitis morbo, à quocunque humore fiat, admiſcenda eſſe phlegmagoga.

Clyſter.

Clyſteres etiam refrigerantes & humorem bilioſum euacuantes ſæpius iniicere vtile eſt.

Vt ℞. *Malua, althéa, violaria, parietaria*, an M. i. *hordei* M. ß. *ſemin. quatuor. frigid. maior.* ana ʒ. iii. *pruner.* num. x. Coquantur in aqua ſimplici.

Colat. ℞. ℔ j. *caſſia pro clyſteribus* Vnc. i. *elect. de pſyll.* Vnc. ß. *olei violacei* Vnc. ii. *mellis roſati colati* Vnc. i. ... Dra. i. Fiat Clyſter.

Si bilis ad ventrem confluat, atque inde vapores ad caput eleuentur, ægérque ad vomendum facilis ſit, vomitoria etiam lenia exhiberi poſſunt. Si verò æger ad vomendum difficilis ſit, ne caput magis repleatur, omittenda vomitum cientia, & bilis per aluum educenda.

Neque ſolùm iſta electiuè purgantia vſurpanda, ſed & ea, quæ abſtergendo potius eandem cùm per aluum, tum vias vrinæ educunt qualia ſunt decoctum lupuli in ſero lactis, & fumaria cum ſero lactis exhibita.

Poſtquam humor bilioſus ita euacuatus, qui reſtat, alterandus, & intemperies inducta corrigenda contrariis, frigefacientibus ſcilicet & humectantibus, ſupra, *cap.* 1. *&* 4. propoſitis, quæ hic repetere opus non eſt. Quibus & alia ad bilem temperandam vtilia addere licèt, vt *dentem leonis, ſonchum, portulacam, ſyrup. de portulaca, de aggreſta, oxyſaccharum*, & ſi vigiliæ infeſtent, præcipuè vſurpanda *lactuca, nymphaa, papauer*, & ex iis parata medicamenta. Simul etiam & poſtquam humor bilioſus per aluum aliquo modo euacuatus fuerit, ab initio etiam hîc repellentia conueniunt, quæ ſupra de intemperie capitis calidâ & à plethorâ propoſita ſunt. Et licet repellentibus opus non ſit: refrigerantia tamen adhibeantur tùm interna, tùm externa, *cap.* 1. propoſita. Inter quæ odoramenta reliquis præferuntur, quòd ſatis refrigerant, exitum tamen vaporum è capite non prohibent. Topica, quæ adhibentur, non ſint humida, & & ſanguinem ad putrefactionem diſponentia, ſed eligenda adſtringentia, ſucc. granat. berber. Ideóque Foreſtus, *lib.* 9. *obſeru.* 12. ſacculis potius, quàm lotionibus vtendum cenſet.

Camphora tamen hîc, quia ſiccat, & vigilias inducit, vel omittatur, vel cautè adhibeatur; cum ſomnus in hac intemperie capitis commodiſſimus ſit. Ideóque & quia bilis ſiccat, & plerumque vigilias inducit, ſomnum conciliantibus ſæpe opus eſt, vt lotionibus pedum, medicamentis, quæ acrimoniam bilis retundunt, & cerebrum humectant, ex foliis lactucæ, flor. violar. capitibus & ſeminibus papaueris, & ſimilibus, de quibus ſuo loco dicetur.

Neque omittantur reuulſiones per cucurbitulas ſine ſcarificatione, per frictiones, ligaturas, lotiones extremorum. Vtile etiam hic eſt balneum aquæ dulcis.

Hinc particulares euacuationes inſtituantur. Apophlegmatiſmi quidem pituitæ propriè conueniunt. Maſticari tamen & hîc poſſunt grana maſtiches cum paſſulis, & ſaliua crebro expui. Et ſi aliquid pituitæ admiſtum ſit, aliquot grana piperis vel cubebarũ, vel parum cortic. radic. cappar. addi poteſt. Errhina parentur ex ſucco betæ; aqua tamen hordei admixtâ. Vel fiat Gargariſmus ex decocto hyſſop. hordei & oxymel. ſimpl.

Vel ℞. *Succi roſarum* Vnc. ii. *diagryd.* ʒ. i. *extract. rhabarb.* Scr. i. *ſucci beta* Vnc. iii. *mellis*, q. ſ. F. Errhinum.

Vel ℞. *Succi roſarum* Vnc. ß. *diagryd.* Scr. i. *mellis parum.* Miſce.

Vel *Scammoniam aut elaterium cum lacte* miſceatur, quod naribus attrahatur.

Vel ℞. *aq. maioran.* Vnc. ii. *manna* Vnc. ſem. Miſce.

Rhabarbarum quoque vſurpare licet. Sternutatoria cum ex ſolis frigidis, vtpote quæ naturam ſufficienter non ſtimulant, parari non poſſint, parantur, ſi iis opus, ex frigidis & calidis ſimul miſtis, vt ex ſucco violarum vel roſarum, quibus aliquid piperis aut helleb. addi poteſt. Aut vapor aceti, in quo caſtoreum diſſolutum ſit, naribus attrahatur.

Et ſi bilis ſanguine permixta ſit, ſanguíſque bilioſus, tenuis, feruidus ac vaporoſus mali cauſa ſit, ad arteriarum

teriarum ſectionem, aliis remediis non iuuantibus, accedere quoque neceſſarium eſt, de qua *capite præcedente* dictum.

Tandem etiam digerentia ex chamæmelo, meliloto, ſem. lini, fœnigræci adhibenda; vt & vnguentum alabaſtrinum, eodem modo, vt in Intemperie cum ſanguine, de quo poſtea etiam, *in quæſtione*, dicetur. Et quia cocochlearum caro citra calorem redundantem humorem euocat, etiam hic nonnulli cataplaſma, quod paratur ex cochlearum carne contuſa, cum modico thuris commendant.

Diæta.

Aër, in quo æger degit, ſit frigidus & humidus, vel talis arte paretur, vt ſupra, *c.1.* dictum. Victu vtatur æger refrigerante & humectante, ſupra, *eodem capite*, propoſito & deſcripto, quo generatio bilis prohibeatur, & genita temperetur. Abſtineat vino, potúſque aſſuetis aqua cocta & præparata, vel aqua hordei aut cereuiſia tenuis. Aſſueti cubitum ituri hauſtum aquæ frigidæ bibant. Somnus ſit longior: perturbationes animi & corporis motus vehementiores, vt & inedia, vitentur.

QVÆSTIO

An in Intemperie cum humore bilioſo etiam locum habeant diſcutientia & reſoluentia.

Videntur quidem minus conuenire diſcutientia, 1. Cum ſint calida, & intemperiem augeant, ac facilè putredinẽ humori inducere poſſint. 2. Quia attrahere valent humores ad caput. 3. Quia bilis ſponte & facilè exhalat, & vix vllas ſui reliquias in capite relinquit.

Verum enim verò in declinatione non ſunt planè omittenda diſcutientia. Si enim locum habent in inflammatione, vt docet Galenus, 13. m.m. *c.*6.8. & 9. & 1. ad Glauc. *c.*15. & 2. κατὰ τόπ. *c.*1. omnino etiam in humore bilioſo adhiberi poſſunt. Tantum verò abeſt, vt intemperiem augeant, vt potius refrigerent. Digerentia enim, vt vult Galenus, 1. *de ſimpl. medicam. facult. c.*4. & 2. ad Glaucon. *c.*2. refrigerant ex accidente, quatenus materiam calidam diſcutiunt. Neque metus eſt attractionis; cùm non niſi vniuerſalibus præmiſſis, & poſt vſum repellentium adhibeantur; vbi verò metus adhuc eſt de affluxu, compoſitis ex repellentibus & diſcutientibus vtendum. Et quanquam humor bilioſus ſit tenuis & facilè exhalet, tamen facilè fieri poteſt, vt in capite hærens craſſeſcat, & hinc non totus exhalet. Interim non diffiteor, cautione opus eſſe in diſcutientibus in hac intemperie adhibendis, videndumque eſſe, ne iſtis intemperies calida augeatur.

CAPVT X.

De Intemperie Capitis cum Pituita.

Cauſſa.

empe- ies ...tuita.

QVæ cum pituita coniuncta eſt intemperies, frigida & humida eſt. Generatur autem & cumulatur pituita in cerebro hyeme, & cõſtitutione aëris frigidâ, locíſque paluſtribus & vliginoſis, ætate ſenili, inprimis vbi cerebrũ frigidius & humidius eſt, vel à morbo aliquo, aut nimiâ Venere, aut immoderato ſanguinis è naribus fluxu, debilitatũ eſt, aut ob meatuũ anguſtiã, excrementorum craſſitiẽ, facultatíſque expultricis debilitatẽ excrementa expellere non valet. Aliunde verò ad caput tranſmittitur, ſi in vniuerſo corpore, aut determinata aliqua parte abundet, & cauſæ accedant, quæ ipſã ad caput allicere valẽt, vt dolor capitis, calor, & ſimilia. Non parum etiam ſæpe ad hanc intẽperiem generandam facit hepar calidum & humidũ, à quo ſanguis vaporoſus materiam multis vaporibus, qui in caput eleuantur, præbet, quæ ibi hærentes cerebrum debilitant & materiã pituitæ præbent. Et omnino huc faciunt cauſæ omnes pituitam generantes, *lib. 1. Inſtit.* enumeratæ.

Signa Diagnoſtica.

Signa pituitæ in capite.

Adeſt capitis grauitas & tenſio, ſenſuum cùm internorum tùm externorum inertia, mentíſque ſtupor & tarditas, in ſomnum propenſio, idem eſt longior & profundior; niſi mœror & ſollicitudines, vel aliæ cauſæ interrumpant, ac vigilias excitent. Somnia ſunt de rebus albis, aquis, pluuiis. Cœlo ſereno melius habent ægri; nubilo, & aëre frigido habent peius: circa Lunæ φάσεις peius: Lunâ ab aſpectu Solis vacuâ meliùs. Si tamen in parte capitis anteriore pituita abundet, ſoporoſus magis affectus extat; ſi in medio vel poſteriore, fatuitas & memoriæ læſio magis excitatur.

Os ſaliuâ multâ humet, lingua eſt mollis, ſitis adeſt nulla, & pituita copioſior è naribus & per palatum excernitur, quæ ſapore eſt vel dulci, vel acido, vel ſalſo, pro natura & differẽtia pituitæ. Facies pallet, niſi forſan doloris vehementia aut diuturnitate tenuior ſanguinis pars ad caput rapiatur, cuius præſentia id rubeat & caleat; oculi ſubtumẽt. Caput ſi tangatur, non eſt ita calidũ, ſed potius frigidum, & quod non niſi tegumentis multis adhibitis calefieri poteſt. Nonnullíque conqueruntur, ſe frigiditatẽ inſtar niuis & glaciei in capite percipere. Moleſtia, quam patit, ferè magis in occipite ſentitur, præſertim iis horis, quibus pituita dominatur, à tertia ſcilicet hora noctis vſque ad nonam. Vrina, ſi ſimul in reliquo corpore pituita abundet, eſt cruda, craſſa, alba; pulſus paruus, mollis, tardus, rarus; affectus, qui inde excitatur, eſt diuturnus. Quod ſi cum his tẽperamentum ægri, ætas, anni tempus, aëris conſtitutio, diæta præcedens, & omnino cauſæ, quæ caput frigefacere & humectare, ac pituitam in eo cumulare ſolent, conſentiant, certiora omnino erunt iſta ſigna. Iuuant quæ pituitam alterant & euacuant, capútque calefaciunt & ſiccant; nocent quæ pituitam nimiùm augent, capútque frigefaciunt & humectant.

Prognoſtica.

Intemperies hæc curatu non ita facilis eſt, & ſæpe in ſtuporem, paralyſin, apoplexiam, & ſoporoſos affectus degenerat; & quò diuturnior eſt, eò difficiliùs curatur, vt & in corpore ſenili. Tempus hybernum quoque, quòd morbum augeat, minus aptum eſt ad curationem; commodior eſt calida & ſicca aëris conſtitutio, qualis eſt æſtiua.

Indicationes.

Cùm intemperies tolli non poſſit, niſi cauſa prius tollatur, pituita primùm euacuanda, & ſi ad caput moueatur, reuellenda. Intemperies verò frigida & humida per calefacientia & ſiccantia corrigenda.

Auxilia & Curatio.

Itaque ſanguinis euacuatione ob pituitam equidem nullâ opus eſt. Si tamen in reliquo corpore, quod fieri impoſſibile nõ eſt, præcipuè ſi hepar ſit calidius, ſanguis abundet, cum in ætate florente vel conſiſtente etiã detrahere inutile non eſt. Hoc enim modo & vaporũ ad caput exhalatio impeditur, & ſuperfluũ alimentum demitur, vt natura poſtea quicquid crudum & pituitoſũ in ſanguine eſt faciliùs & exactiùs cõcoquere poſſit, & medicamenta poſtea tutius vſurpantur. Sanguine euacuato, aut ſi ſanguis euacuatione opus non ſit, ſtatim ad

ipſius humoris pituitoſi euacuationem ſe accingat Medicus.

Primò ergo, præcipuè ſi ab inferioribus humor ad caput feratur, initiatur clyſter.

Clyſteres enim non ſolùm ex primis viis materiam ſuperfluam euacuant, ſed & à membris principalibus ſuperioribus, & maximè cerebro, humores ſuperfluos verſus inferiora trahunt. Primò talis ſufficit:

Clyſteres.

℞. *Maluæ, althéæ, betæ, parietar. betonic. hyſſopi,* an. M. i. *flor. ſtœchad. chamæmel. melilot.* an. p. ii. Coq. in aqua ſ.

Colat. ℞. ℔ i. in qua diſſolue *hieræ ſimpl.* Galen. *benedict. laxatiu.* an. Vnc. ß. *mellis anthoſati, roſat. colati,* an. ℥. i. *ſucci betæ* ʒ. x. *olei lilior. alb.* ℥. ii. *ſalis* ʒ. ß. F. Clyſter.

Vel ℞. *Rad. ireos, pœoniæ,* an. ℥. ß. *mercurial. betæ, ſaluiæ, rutæ, betonicæ,* an. M. i. *roriſmarin. flor. chamæmel.* an. p. i. *ſem. aniſi, fœniculi,* an. ʒ ii. *agaric. albi in petia ligati* ʒ. ß. Coquantur in aq. ſimplici.

Colat. ℞ ℔ ſ. adde *benedict. laxat.* Vnc. ß. *diaphænici* ʒ. ii. *mellis roſat. ſolut.* Vnc. i. *olei rutacei* Vnc. iß. *laurini* ʒ. i. *ſalis* ʒ. i. F. Clyſter.

Si in ventriculo ſit materia fluitans aut nauſeam excitans, ægerque ad vomitum facilis ſit, vomitus concitetur: alias vomitus inutilis, cum caput repleat.

Præparantia pituitam in capite.

Præparantia pituitam in capite.

Deinde humor pituitoſus, niſi ſit ſalſus, cùm magnâ ex parte ſit craſſus & viſcidus, præparandus & attenuãdus incidẽtibus & abſtergentibus, *hyſſopo, ſaluia, origano, maiorana betonicâ, verbenâ,* quæ ſiue aſſumpta, ſiue extra vſurpata in morbis capitis à materia frigida multũ prodeſt, *rutâ, roremarino, ſtœchade, pœonia, matricariâ,* in mulieribus, & aliis cephalicis calidis, ſupra, *c. 2.* propoſitis, tum ſimplicibus tum compoſitis; quibus & alia medicamenta incidentia & abſtergentia addi poſſunt. Magna ex parte pituitam craſſam & viſcidam eſſe diximus. Quando enim pituita fluida eſt, & catarrhus coniunctus, ac materia euaporationi apta, quæ nimia attenuatione redderetur fluidior, & plures vapores ſuppeditaret, vſurpãda calefacientia & ſiſtentia nonnihil, atq; incraſſantia, vt *ſaluia, mentha, abſinthium, maſtiche, nux moſchata, nuces cupreſſi, thus, mel roſatum,* & ſimilia. Vbi verò materia eſt frigida, craſſa, viſcida, ab attenuantib. mitioribus inchoandum; qualia ſunt oxymel ſimplex, aqua maioranæ, hyſſopi, betonicæ: poſtea ad fortiora aſcendendũ; qualia ſunt oxymel compoſitum, ſcilliticum, ſyrup. ſtœchad. Arabic. aq. maioranæ, rutæ, roriſmarini, decoctũ radicum pœoniæ, acori; & prout viſciditas maior, vel minor eſt, ita etiam incidentium & abſtergentium, vt oxymel ſimplicis & compoſiti plus vel minus admiſcendũ. Omnino enim in præparãtibus iſtis medicamentis hoc obſeruandũ, vt à lenioribus incipiamus; ne, ſi nimis calida ſtatim initiò vſurpantur, materia fundatur & morbus vehementior reddatur. Ideo Matthæus de Gradibus reprehẽdit eos, qui in dolore capitis à cauſa frigida à principio exhibent ſyrup. de ſtœchade, qui eſt valde calidus. Quapropter rectiſſimè fit, ſi, cùm materia eſt multa, primò leniora vſurpentur, hinc pars materiæ euacuetur, & poſtea ad fortiora fiat progreſſus. Si pituita ſit ſalſa, ſemper addenda cichorium, endiuia, ſcariola.

Potiones.

Vt ℞. *Radic. fœnicul* Vnc. ß. *fol. betonicæ. hyſſop.* an. M. i. [illegible] *roriſmarini ſtœchad. Arabic.* an. p. ii Coquantur in aq. ſimplici.

Colat. ℞. Vnc. vii. *ſyrup. de betonica, de ſtœchad. ſimp.* an ʒ. vi. *oxymelitis ſimpl.* Vnc. i. Miſce pro duabus doſibus.

Vel ℞. *Radic. calam. aromat. pœoniæ, galangæ,* ana Vnc. ß. *betonic. ſaluiæ, roriſmarin.* an. p. i. *ſem. pœon.* Vnc. ß. *aniſi, fœnicul.* an Drach. ii. *flor. ſtœchad. Arabic. ſaluiæ, ſambuc. roſarum,* an p. i. Coquantur in aqua pura.

Colat. ℞. ℔. iß. *ſacchari* Vnc. iii. Fiat potio clara, Quæ aromatiſetur *ſpecier. diamoſch. dulcis* Dra. i. Pro 3. vel 4 doſibus.

Vel ℞. *Hyſſopi, betonicæ, ſaluiæ,* an. M. i. *flor. ſtœchad. Arab.* M. ß. Coquantur in aq. ſimpl.

Colat. ℞. Vnc. viii. *ſyrup. de hyſſop. de ſtœchad. ſimpl.* an. Vnc. i. Miſce pro duabus vel tribus doſibus.

Vel ℞. *Syrup. ſtœchad.* Vnc. i. *oxymel. ſimpl.* Vnc. ß. *decocti cephalici* Vnc. iii. vel iiii. F. Hauſtus.

Vel ℞. *Radic. fœnicul.* Vnc. i. *pœoniæ, angelicæ, ireos florentinæ,* an. ℥. ß *ſaluiæ, maioran. betonic. calaminth. hyſſopi,* an. M. ß. *ſem. fœnicul. ſileris montani,* an. ʒ. ii. *carui* ʒ. i. *flor. ſtœchad. Arabic. anthos, lauendulæ,* an. p. i. Coquantur in aq. ſimplici.

Colat. ℞. ℔ iß. Dulcoretur ſaccharo & clarificetur. Adde *aq. cinamomi* Vnc. ß. Fiat potus pro quatuor doſibus.

Vel ℞. *Rad. fœnicul. petroſel.* an. Vnc. ß. *pœoniæ* Dra. ii. *betonic. hyſſopi, calaminth. capill. Veneris, meliſſ. maioran.* an. M. i. *flor. ſtœchad.* Arabic. p. i. Coq. in aqua ſ.

Colat. ℞. ℔. i. *mellis anthoſati, ſyrup. de betonica, oxymel. ſ.* an. Vnc. i. Fiat potio pro 4. doſibus, Quæ aromatiſetur *ſpecier. aromat. roſát.* Dra. ß.

℞. *Rad. fœnicul. pœonian.* Vnc. ß. *hyſſop. calaminth. betonic. capill. Veneris, maioran. roriſmarin. ſtœchad. Arab.* an. M. i. *flor. ſambuc.* M. ß. *ſem. pœon.* Drach. ß. Coq. in [illegible] aq. puræ.

Colat. adde *mellis* ℔. ii. *aceti ſcillitici* ℔. ß. Fiat Syrupus, Qui aromatiſetur *pulueris nuc. moſchat.* ʒ i Quæ conquaſſata in nodulo ſub finem decoctionis addatur. Syr. huius datur Vnc. iß. cum *aq. beton. fœnic. hyſſop.* an. Vnc. i.

Vel ℞. *Syrup. de ſtœchad. ſimpl. de betonica, de hyſſopo,* an. ℥. i. *oxymel. ſcillit.* ʒ. vi. *aq. betonic. roriſmarin. hyſſopi,* an. Vnc. iii. M. pro tribus doſibus.

Et reliqua, quæ ſupra, *c. 2.* de intemperie capitis frigida ſunt propoſita.

Purgantia pituitam è capite.

Purgantia pituitam è capite.

Poſtea purgatio inſtituatur *agarico, turbith, trochiſc. alhandal. foliis ſenæ, aloe, pilulis aureis, cochiis, Arabicis, lucis, de agarico, aſſajeret, ſpeciebus diaturbith, electuario diaphœnic.* & ſimilibus.

Pilulæ.

℞. *Aloes lotæ cum aq. maioranæ, agaric. trochiſcat.* an. Drach. j. *maſtiches, cubebar.* an. gr. vi. *trochiſcorum alhandal.* Scrup. i. Cum ſyr. betonicæ. Fiant pilulæ. Doſis Drach. i.

Vel ℞. *Pilul. cochiar.* Scr. ii. *aurearum* Scr. i. *trochiſcorum alhandal.* gr. iii. Cum aqua betonicæ. F. Pilul xvij. vel plures.

Vel ℞. *Pil. cochiar.* ʒ. i. *aurear.* ℈. ß *trochiſcor. alhandal.* gr. ii. Cum oxymel. ſcillit. F. Pilul. xvii. vel plures.

Vel ℞. *Pilul. cochiar.* ℈. ii. *aurear. alephangin.* an. ʒ. ß. *agarici trochiſcat.* ℈. ii. *turbith. electi* gr. xv. *maſtich. cinamom. cubebar.* an gr vi. *trochiſcor. alhandal.* gr. vii. Cum aq. roriſmarini. F. Pilul. è Drach. j. xv. vel xvi. vel xvij. vel quot libet. Detur Drach. j.

Vel ℞. *Pilul. cochiar.* Scr. ii. *de hiera cum agarico* Scr. i. *trochiſcorum alhandal.* gr. iii. Cum aqua maioranæ. Fiat Pilul. xx i. Zechius has Pilulas laudat.

℞. *Agar. elect.* ʒ. ii. *colocynth.* ʒ. v. ß. *myrobal. chebulor.* ʒ. i. *ſemin. maioran. rutæ, pœoniæ, aniſi, ſiperis, zinziber.* an. ℈. i. *nuc. moſchat. cubebar. caryophyll. xiloaloes, maſtich. cardamom. ſpicæ nardi,* an. ʒ. ß. *hellebor. nigri* ℈. ii. *ſalis gemmæ, nitri,* an. gr. v. *aloes hepaticæ pondus duplum.* Fiant Pilulæ cum benedict. laxatiu. Quarum ʒ. i. bis terue in menſe, vel ℈. ſ tertio quoque die ſumatur.

Boli.

℞. *Elect. diaphœnic.* ℥. ß. vel ʒ. v. vel vi. *pulu. ſtœchadis Arab. rad. pœoniæ* an ℈. ß. Cum ſaccharo. Fiat Bolus.

Vel ℞. *Agarici trochiſcat* ℈. iiii. *elect. diaphœnic.* ʒ. ß. *fl. ſtœchad. Arab. ſemẽ aniſi,* an. ℈. ß. Cũ ſaccharo F. Bolus.

℞. *Pulue*

℞. *Pulueris ſenæ præparatæ* ʒ.i. *mechoacannæ* ʒ.ß. *turbith.* Scr.i. *cremor. tartari, rad. ireos Florentinæ, diagrydij,* an. gr. vi. *ambr.* gr.ii. F. puluis pro ii. doſibus.

Vel ℞. *Turbith. elect.* ʒ.i. *zingiber. flor. ſtœchad. Arab.* an. Scr.ß. *ſacchari* ad pondus omnium. F. Puluis. Vel iſte.

℞. *Fol. ſenæ* Vnc.ß. *agaric. trochiſc.* ʒ.iß. *turbith. gummoſi, infuſi in lacte, & exſiccati* ʒ.ii. *Zingiber. ſalis gemmæ, maſtiches,* an. ʒ.ß. *cremor. tartar.* ʒ.ii. *cinamom. cubeb.* an. Scr.ii. *ſummitat. thymi* ʒ.iii. *ſem. violar.* ʒ.ß. *medullæ ſem. carthami* ʒ.i. *ſacchar. candi* parum. Fiat puluis.

Simul alterat & purgat. Doſis ʒ.ii. Quæ doſis ſi videatur maior, purgantia augeri poterunt.

℞. *Agaric. trochiſc.* ʒ.ii. *zingib. albiſſimi* ʒ.i. *ſalis gemmæ* Scrup.i.

Inciſa infundantur in ſ.q. oxymelitis ſimplicis horis octo. Poſtea ebulliant, colentur & exprimantur.

Expreſſo liquori adde *decocti foliorum betonicæ, hyſſopi, flor. ſtœchad. Arabic.* Pro hauſtu, in quo diſſoluantur *elect. diaphœnici* Drach. iiß, *mellis anthoſati* Vnc.ß. Iterum coletur. Fiat hauſtus.

Vel ℞. *Rad. fœnic.* ʒ.ß. *pœoniæ* ʒ.ii. *hyſſopi* M.ß. *agaric.* ʒ.i.ß. *fol. ſenæ elect.* ʒ.iii. *ſem. carthami contuſi* ʒ.iß. *aniſi, fœniculi,* an. ʒ.i. Coquantur in aq. ſimpl.

Colaturæ ℞. ℥.iiii.ß. *mellis roſati ſolutiui* ℥.ß. Miſce.

Sed quia humor pituitoſus plerumque cõtumax eſt, & vna vice vix educi poteſt, ex interuallis repetere vſũ præparantium & purgantium conuenit, ſintque ſemper poſteriora medicamenta prioribus fortiora: vt ſi primo mel roſatum exhibitum ſit, poſtea vſurpetur ſyrupus de duabus radicibus, de ſtœchade ſimplic. oxymel ſimplex, tandem ſyrup. de ſtœchad. compoſitus, oxymel ſcilliticum cum decoctis & aquis herbarum cephalicarum ſaluiæ, roriſmarini, ſtœchadis. Si primò exhibitæ pilulæ Aſſajeret, poſtea exhibeantur pilulæ aureæ, tandem cochiæ, fœtidæ.

℞. *rad. fœnic. pœon.* an. Vnc.ß. *ireos, calami aromat.* an. ʒ.ii. *ſem. carui* ʒ.i. *aniſi, ſileris montani,* an. Dra. iß. *fol. betonic.* M.j. *maioranæ, hyſſopi, rutæ,* an. M.ß. *flor. ſtœchad. roriſmarin. lauendulæ* an. P.i. Coquantur in aq. ſimplic. ad conſumptionem tertiæ partis, pro ℔.i.

Colat. adde *ſyr. de hyſſop. de ſtœchad. compoſ.* an. ʒ. iß. *mellis antoſati.* Vnc.ii. *oxymel. ſimpl. vel ſcillit.* Vnc.i. *aq. cinamom.* ʒ.iii. M. pro quatuor doſibus.

Vel ℞. *Betonic. menthæ, ſaluiæ, flor. roriſmar.* an P.j. *caryophyll. cinamom.* an. Scr.i. *corticum citri* Vnc.ii. Coq. in ſ.q. aq. betonicæ ad quartæ partis conſumpt.

Colat. adde *mellis & aceti* q.ſ. Fiat oxymel.

De quo manè, tribus diebus continuis, ſumantur cochlear. 2. vel 3.

Hinc iterum purgatio inſtituatur.

Vt ℞. *Pil. cochiarum, aurearum, fœtidarum,* an. Scr.i. *agarici trochiſchat.* Scr.ß. *trochiſcorum alhandal.* gr.iii. Cum aq. ſaluiæ F. Pil xxj.

Vel ℞. *Agaric. el.* ʒ.ii. *Zingiber.* ʒ.ß. Infundantur *in ſ.q. hydromelitis & aq. hyſſopi* per horas ſeptem.

Colat. expreſſ. ℞ ℥.iiii. In iis diſſolue ſuper igne *electuar. diacatholic. Indi maior.* an. ʒ.iiß. Iterum colentur. Adde *mellis roſat. ſol.* Vnc.ß. F. hauſtus.

Vel ℞. *Elect. diaphœnic.* ʒ.iii. *Indi* ʒ.iiß. *diacarthami* ʒ.ß. *pulu. flor. ſtœchad. Arab. ſem pœoniæ,* an. Scr.ß. Cum ſaccharo F. bolus.

Vel ℞. *Turbith. elect.* ʒ.i. *agaric. trochiſcat. flor. anthos, ſtœchad. Arab. zingiber.* an. Scr.ß. F. puluis.

Efficax eſt in hunc vſum etiam medicamẽtum, quod nonnulli Hippocratis Theriacam appellant, & ita paratur.

℞. *Abſinthij, marrubij, ſtœchados, maſtiches, rhabarb. chamæpith. chamædryos* an. Dra. iii. *hyſſopi* Drac. i. *agarici boni ad pondus omnium.*

Pulueriſentur & cum melle cocto excipiantur.

Detur manè à ʒ ii. ad ʒ.iii. in decocto ſtœchadis, vel alio conueniente liquore.

Vtile etiam eſt ſæpe clyſteres repetere & iniicere, & ſi ab inferioribus aliquid adſcendat, frictiones, cucurbitulas, & ſimilia reuulſoria auxilia adhibere. Clyſter fortior talis parari poteſt.

℞. *Rad. ireos recent. angelic. pœoniæ,* an. ʒ.ß. *fol. lauri, rutæ,* an. M.i. *origani, calaminthæ,* an. M.ß. *flo. ſtœchad. Arabic. anthos,* an. p.i. *ſem. carui, fœniculi,* an. ʒ.iß. *baccar. laur. ſem. carthami, agaric. in petia ligati,* an. ʒ.ii. Coquantur in aqua pura.

Colat. ℞. ℔.i. *elect. benedict. laxatiu.* ℥.ß. *hieræ diacolocynth. vel hieræ Logadij* ʒ.ii. *pilul. aurearum* ℈.i. *mellis anthoſati, ſucci betæ, vel mercurial.* an. ℥.i. *olei rutacei* ℥. iß. *decaſtoreo* ʒ.vi. *ſalis* Dra.i. Fiat clyſter.

Poſt purgationem, vt caput alteretur ac roboretur, & purgantium noxa eluatur, ſumat æger *Mithridatij* Scr. ij. *conſeru. roſarum, anthos,* an. ʒ.i. Miſce. *Caput confortantia Calida.*

Vel ℞. *Theriac. Mithrid.* an. ℈.ii. *conſeru. flor. ſaluiæ* ℥.ß. *roſ.* ℥.i. *Cum melle anthoſato* F. electuarium. Doſis ʒ ii.

Aut alia caput frigidum alterantia ſupra propoſita vſurpentur. Et quia malum hoc ſæpe pertinax eſt, & genoſis etiam remediis non ſemper cedit, non inutile fuerit, corpore purgato aliquot diebus decoctum ligni Guaiaci exhibere. Nam corpus & caput calefacit ac ſiccat, & crudos humores in vniuerſo corpore coquit, craſſos attenuat, viſcidos incidit, lentos abſtergit, & quicquid aquoſum eſt, per vrinam educit, ac per habitum corporis digerit & diſcutit: ad quæ omnia multum etiam facit tenuior illa victus ratio, quæ cum potu decocti ligni adhiberi ſolet

Purgationibus vniuerſalibus hiſce ſi materia tota nõ tollatur, particularibus euacuationibus quod reliquum eſt, per conuenientes vias, per nares ſcilicet & palatum, educere, tandem per inſenſibilem perſpirationem reſoluere, & medicamentis, quæ ex alto quoque attrahunt, diſcutere & diſſipare neceſſarium eſt.

Per nares pituitam euacuant errhina, quorum quæ ſimul ſternutationem cient ptarmica dicuntur.

In os & fauces pituitam proliciunt apophlegmatiſmi in genere dicti; maſticatoria ſcilicet, collutiones oris & gargariſmi, faucium ſeu palati illitus.

Medicamenta hæc, quæ caput euacuant, ſeu per palatum, ſeu per nares id fiat, ſunt, vt Galen. 2. *ad Glauc.* 2. *& 6. loc. aff. c.* i. docet, calida, tenuis ſubſtantiæ, acria, detergentia, odoris & ſaporis non ingrati, & malignitatis ac venenoſitatis expertia. Quatenus autẽ calida ſunt, attrahunt & fundunt materiam in capite; tenuitate penetrant; acrimonia facultatem expultricem irritant; detergendo faciunt, ne materia viſcida adhæreat; odore & ſapore carere debent ingrato; cùm ore & naribus excipiatur. Et eâdem de cauſâ, ac quia facilè aliquid ad œſophagum vel aſperam arteriam peruenire poteſt, venenatæ qualitatis expertia ſint. Si tamen aliqua vel nimia acrimonia, vel ſapore, vel odore inſuaui offendere poſſunt, corrigentia addenda; propter acrimoniam, fœnum græcum, caricæ pingues, paſſulæ, ol violarum, amygdalarum dulcium; propter odorem, aromata, moſchus, ambra, gallia moſchata, ala dulcis, ſtyrax calamitha; propter ſaporem, dulcia, mel, ſaccharum, vinum dulce, paſſulæ, caricæ. Commodiſſimum tamen eſt, vt talibus qualitatibus ex ſe iſta medicamenta prædita ſint. *Caput euacuantia medicamenta.*

Sunt autem horum medicamentorum gradus quidam, Alia ſunt debilia, vt, *maſtiche, thus, manna, oxymel ſimplex:* alia mediocria, vt; *origanum, hyſſopus, maiorana, ſaponaria, naſturtium, ſemen nigellæ, radic. capparum, ſemen erucæ, ſinapi, naſturtij, calamintha montana, dictamnus creticus, acorus, fol. lauri, piper, zingiber, pyrethrum, ſuccus betæ, iridis, oxymel ſcilliticum:* alia fortia, vt; *purgantia, agaricus, ſena, ſcammonium, turbith, colocynthis, helleborus albus, niger, elaterium, euphorbium.*

Quorum omnium cùm alia ſint mitiora, alia volentiora, ſemper à benignioribus inchoandum, & ſubinde paulatim vim medicamenti augendo tentandum, quãtum ferre poſſint ægri; nihilque incõmodi habent leniora, quàm quod parùm proſunt, quod tamen augendo

Medicamenti vires corrigere poſſumus: contra verò valentiora incautè vſurpata plurimum nocere poſſunt. Senſibiliter quoque euacuant veſicatoria, & cauteria. Ad inſenſibiliter verò reſoluendam & digerendam materiam capiti applicantur lotiones, embrochæ, vnguenta, cerota, emplaſtra, ac denique quæ ex profundo materiam attrahunt, dropaces, & ſinapiſmi, vt ſupra etiam dictum.

De tempore autem errhinorum, vt & apophlegmatiſmorũ vſurpandorum notandum hoc in genere: Vſurpanda ea eſſe tempore matutino, & ieiuno ſtomacho.

Errhina.

Errhina. De Errhinorum & Ptarmicorum varietate dictum eſt in Inſtit. *lib. 5. p. 3. ſect. 3. c. 39.* vt & in genere ſupra, *c. 3.*

Materiam errhinis præbent *folia maioranæ, rutæ, Nicotianæ, flores lil. conuallium, ſem. nigellæ, rad. betæ, pyrethri, cyclamini, cucumeris ſylueſtris, hellebori: ſuccus betæ, bliti, braſſicæ, maioranæ, anagallidis, cyclamini: mel, manna, ſaccharum rubrum, piper, euphorbium, caſtoreum: aqua maioranæ, Nicotianæ:* nonnulli & *fel anſeris,* & aliorum animalium admiſcent.

Vt ℞. *Caulem betæ vel radic. iridis. vel cyclamini, vel gentianæ.* Formentur inde ſtyli pyramidali figura, alligentur filo, & macerati in aqua maioranæ indantur in nares manè, jeiuno ſtomacho, vel etiam veſperi, ante cœnam.

Vel ℞. *Ladani* Vnc. ß. *pulu. maioran.* Dra. iß. *ſem. nigellæ* Dra. i. *ſtyracis liquidæ* q. ſ. F. Naſalia iuſtæ magnitudinis, & inuoluantur puluere, qui ſit *ex maioran.* Dra. ß. *rad. nigell.* Scr. ß.

Vel ℞. *Succi betæ, maioran. rutæ,* an. ℥. ß. *mãnæ electæ, vel mellis anthoſati,* ℥. iß. M. Attrahatur liquor in nares.

Vel ℞. *Succi betæ, maioranæ, rutæ,* an. Vnc. i. *vini albi* Vnc. iii. *ſacchari rubri* Vnc. ß. M. Addi etiam poteſt ſemen nigellæ torrefactum.

Vel ℞. *Succi betæ rubræ* Vnc. ii. *aq. mellis* Vnc. iii. *vini alb.* Vnc. ß. *pulu. ſem. nigell. macis, cubebar.* an. Dra. ß. Miſc. pro Errhino.

Vel ℞. *Succi cyclamin. betæ, braſſic. maioran.* an. Vnc. ß. M.

Si herbæ vel radices virentes & ſucculentæ deſint, è quibus ſucci exprimi poſſint, illorum decoctum vel aqua vſurpetur.

Vt ℞. *Rad. ireos* Vnc. ß. *maioranæ, ſaluiæ, rutæ,* an. M. ß. *rad. cyclam.* ʒ. i. Coqu. in aq. ſimplici.

Colat. ℞. Vnc. viii. *mellis roſati colati, ſpiritus vini,* an. Vnc. i Miſce.

Vel ℞. *Rad. pyrethri, ireos,* an. Drach. ii. *pulegij, origani, betonicæ, maioranæ,* an. M. ß. *agarici trochiſcati* Drach i. *flor. ſtœchad. Arab.* P. i. Coq. in ſufficient. q. aq. ſimpl.

Colat. ℞. Vnc. vi. In iis diſſolue *mellis anthoſati* ℥. i. *ſcillitici* Dra. ii. Miſce.

Vel ℞. *Agaric. trochiſcat.* Vnc. ß. *betonicæ, anagallid. flore rubro.* an. P. ii. Coqu. in hydromelite pro Errhino.

Efficaciſſima etiam ſunt Errhina, ſi ſcammonij modicum admiſceatur.

Linimenti formâ.

℞. *Sem. nigellæ prepar. piperis albi: myrrhæ,* an. Scr. ii. *rad. cucumer. ſylueſtr.* Scrup. i. Trita excipiantur *oleo irino.* F. Linimentum.

Vel ℞. *Piperis albi, cubebar. caryophyll. nuc. moſchat. ſem. nigellæ, pyrethri,* an. Scrup i. *diagrydij, elaterij,* an. Scr. ß. *moſchi* gr. ii.

Trita excipiantur ſ. q. *olei irini,* & ducantur in formam linimenti naribus inungendi, & poſt illitionem aër attrahatur.

Trallianus, *lib. 1. c. 11.* ad varios capitis affectus hoc commendat:

℞. *Melanthij* Drach. viii. *ſalis ammoniac.* Dra. i. *elaterij* Drach. iiij.

Trita excipiantur *oleo ſicyonio vel irino,* vt cerati habeant conſiſtentiam, quo nares illinantur.

Loco Errhinorum etiam vſurpari poſſunt turundæ ex goſſypio paratæ, & madefactæ ſuccis, decoctis, vel aquis ſupradictis, pulueribuſque idoneis conſperſæ, & naribus immiſſæ.

Videatur quoque Galenus, *2. κατὰ τόπ. cap. 2.* Paulus, *lib. 3. cap. 3.*

Ptarmica

Ptarmica ex iiſdem ferè medicamentis fiunt, ex quibus errhina, acrioribus tamen, quæ ſuo calore & acrimoniâ cerebrum ita feriunt & percellunt, vt ad ſenſum illum moleſtiæ quaſi refugiens ſeſe contrahat, ſuique concuſſione ſupervacanea ſimul cum immiſſo medicamento à ſe repellat, & extrudat. Pt.

Præſtat id herba *ptarmica* ab effectu ſic dicta, ſolo etiam odore, ſi eius flores & folia terantur; & *ellebori albi* radix in ſpiritu vini macerata, ſi ſola fibra radicis in nares immittatur, iterumq; extrahatur. Nam puluerem ſolum inſufflare, niſi veterno conſopitis, aut apoplexia detentis, tutum non eſt, ob ingentem, quam efficit in cerebro, agitationem. *Lilij conuallium flores* Pulueriſati etiam ſternutationem cient.

℞. *Piper. albi, pyrethri, hellebori albi, caſtorei, caryoph.* an. Scrup. i.

Trita macerentur in ſuff. q. hydromelitis, in quo intinctum linteum naribus indatur.

Vel ℞. *Ellebor. albi* Dra. i. *piper. longi, ſem. ſtaphidis agriæ, nuc. moſchat.* an. Scr. i. Cum tragacantha in aq. maioranæ diſſolutâ. F. Naſalia.

Vel ℞. *Fol. maioranæ, ſem. nigellæ, caryophyll. zingiber. rad. pyrethri, acori, cyclamini,* an. Scr. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Sem. nigell.* Scr. ii. *piperis albi, ellebori albi,* an. Scr ß. *maioran.* Scr. i. F. Puluis ſternutatorius

Pertinet huc & puluis, qui hodie è Nicotiana, macere, maiorana, moſcho, ambra paratur.

Si catarrhus coniunctus ſit, errhina & ptarmica fortiora vitentur; cum caput vehementius agitent, & humores commoueant. Ac tunc potius odoramenta exſiccantia conueniunt.

Si poſt errhinorum & ptarmicorum vſum ardor aliquis intra nares percipitur, aqua tepidâ ſimplici, vel oleo violarum, vel lacte tepido attracto is lenitur.

Apophlegmatiſmi.

De iis actum eſt in Inſtitut. *lib. 5. ſect. 3. part. 3. c. 18.* Apophlegmatiſmi. Detrahunt verò à capite pituitam, & è cerebro per palatum in os alliciunt, gargariſmi, collutiones oris, maſticatoria, inunctiones palati. Quocunque autem modo vſurpentur, duplici ratione vim ſuam exſerunt.

Vel enim caliditate & acrimonia humores fundendo id præſtant, vel ſimul tota ſubſtantia id perficiunt.

Prioris generis ſunt *ſemen anethi, hyſſop. origan. rad. capparum, pyrethri, valerianæ, ſem. erucæ, ſinapis baccæ lauri, cubebæ, cardamomum, grana paradiſi, galanga, maſtiche, paſſula, ficus.*

Poſterioris generis ſunt quæ purgant, vt *radix iridis recens, ſem. ſtaphidis agriæ,* & ſimilia.

Ideóque pro humoris peccãtis & affectus natura & differentia etiam medicamentorum quendam delectum habere oportet.

Prioris generis medicamenta, vt leniora, in affectu leuiori vſurpari poterunt: vbi verò humores altius in cerebro, deliteſcunt, & magnum inſtat periculum, valentiora eligere conuenit.

Cautè tamen vſurpentur apophlegmatiſmi in iis, qui fluxioni ad pectus, & tabi obnoxij. His enim magis conueniunt Errhina, quæ nonnulli Caput purgia in ſpecie appellant: cum tamen hoc nomen iure optimo etiam apophlegmatiſmis competere poſſit.

Maſti

Maſticatoria.

Maſtiche manſa vel ſola, vel cum paſſulis, blandè & leniter pituitam è cerebro elicit: *Paſſula* item cum pipere maſticatæ.

Valentiora ſunt *radix iridis, agaricus, ſemen ſinapi, naſturtij, ſtaphidis agriæ, radix pyrethri, cyclamini.*

Vt ℞. *Maſtiches* Drach. ii. *pyrethri, ſtaphidis agriæ,* an. Drach. ß.

Contuſa groſſo modo maſticentur, crebrò expuendo, aut cum ſ. q. mellis, vel pulpa caricarum pinguium & cera figurentur paſtilli manſiles, inſtar lupinorum.

Vel ℞. *Pyrethri, cubebar. ſtaphidis agriæ,* an. ʒ. ß. Excipiantur maſtiche & cerâ an q. ſ. F. Paſtilli manſiles.

Vel ℞. *Agaric.* Dra. ß. *ſpecier. diambr.* Scr. ß. *pyrethri, cubebar. ligni aloes,* an. Scr. i. *maſtiches* Scr. ii. Cum aqua iridis Fiant Trochiſci manſiles, & in Sole ſiccentur, qui manſi manè caput purgant & roborant.

Vel ℞. *Piperis longi, nucis moſchat.* an. Dra. ii. *ſtaphidis agriæ, pyrethri,* an. Scr. ii. *ſem. ſinap.* Scr. i. Cum melle F. trochiſci manſiles.

Vel ℞. *Vuarum paſſarum* Dra. iii. *hyſſopi, pyrethri* an. Dra. ii. *maſtiches,* Dra. iii. Cum melle & cera Fiant trochiſci manſiles.

Vel ℞. *Cubebarum, piper. albi.* an. Dra. ß. *pyrethri* ʒ. i. *maſtiches* Vnc. ß.

Contuſa & concluſa nodulo vel ſacculo lineo raro maſticentur. Vtiliſſimum etiam eſt agarici Scr. i. vel ii. diu maſticare.

Maſticatoria tamen non omnes admittunt, vt quibus dentes carioſi aut exeſi ſunt, au exciderunt, & maſticare non poſſunt. Non quoque conueniunt, cum adſunt vlcera circa fauces, vel tuſſis adeſt, aut affectus pulmonum. Nam materiam verſus eas partes trahunt. Videatur etiam Galenus, 2. *κατὰ τόπ.* c. 2.

Inunctiones palati.

℞. Theriacæ, vel Mithridatij q. ſ. diſſoluanturq; in oxymelite ſcillitico, & addatur aliquid ſinapis vel pulueris caſtorei, & miſturâ illâ palatum inungatur.

Vel ℞. *Puln. nuc. moſchat. caryophyll. ſinapis, piper. albi, pyrethri, zingiber.* an. Scr. ß. *mellis anthoſati* Vnc. ß. M. & inungatur palatum.

Fortius erit medicamentum, ſi aliquid de ſtaphide agria, vel elaterio addatur.

Gargariſmi & Collutiones oris.

℞. *Fol. betæ, maioran. hyſſopi, calaminthæ* an. Mß. *cort. rad. cappar.* Dra. i. *ſem. ſinapis, rad. pyrethri, pip. alb.* an. Scr. ii. *caricarum pinguium* num. iii. Coquantur *in ſuff. q. aq. vel hydromelitis,* pro ℔j.

Colat adde *mellis anthoſati, oxymelitis,* an. Vnc. iß. *vel oxymel. ſcillit.* Vnc. ii.

Miſceantur. Tepidum ore diu contineatur mane ante paſtum cum, vel ſine gargariſatione.

Vel ℞. *Origani, pulegij, maioranæ, betonicæ, rutæ, Zingiber. piperis, ſtœchad. Arab.* an. Vnc. ß. *maſtiches, ſtaphidis agriæ, nuc. moſchat.* an. Drach. iß. *ſem. ſinap.* Drach. vi.

Contuſa coquantur in *ſuff. q. vini* ad tertiæ partis conſumptionem,

Colatura vſurpetur pro Gargariſmo.

Vel ℞. *Agarici trochiſcat.* Vnc. ß. *hyſſopi, origani, calaminthæ,* an. Mß. Coquantur in aq. ſ.

Colaturæ ℞. ℔. ß. *oxymel. ſimpl.* ℥. i. F. Gargariſmus.

Dodonæus quoque lac ex amygdal. amaris, aut ex nucleis perſicorum, cum aq. pulegij factum non inutiliter apophlegmatiſmi loco vſurpari poſſe ſcribit; cùm & pituitam detrahat, & eam expediat, præſertim erucæ & ſinapis ſemine addito.

Apophlegmatiſmi etiam in Errhina mutari poſſunt, ſi capite ſupino naribus hauriantur, vt per ſummum palati relabantur in fauces. Hoc enim modo dum baſin cerebri tranſeunt, viam, per quam excrementa cerebri decurrunt, abluunt, & ex ventriculis cerebri excrementa validius extrahunt.

Ad Apophlegmatiſmos meritò etiam refertur fumus ille, qui ex Nicotiana accenſa canalis beneficio, à Belgis præcipuè, per fauces & palatum attrahi ſolet, & pituitam è capite elicit; de qua re conſulantur libelli à recentioribus de Nicotiana ſcripti. Commodior tamen eſt puluis, cuius ſupra inter ptarmica facta eſt mentio.

De apophlegmatiſmis quoque agit Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 53. vbi & ſequentem recenſet, ac de eo ſcribit, quòd, qui eo vtitur, neque capitis dolore, neque oculorum caligine, neque aurium & dentium affectibus corripitur.

℞. *Sampſucci ſicc. irid. Illyricæ, pyrethri, hyſſopi, nitri, piperis, ſemin. apij, rad. panacis, ſtaphydis agriæ,* an. ℥. ß.

Si verò vim eius intendere voles, adde *myrrhæ* ʒ. iii.

Singula primū ſeorſim, deinde ſimul terito cum aqua, & formato paſtillos, pauco melle admixto. Vſus autem tēpore melle & aq. diluito, ac pro gargariſmo vtitor.

Errhina ſupra, *c.* 5. fuerunt enumerata. Recenſet etiam quædam Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 52.

Topica.

Topicorum, quæ vim habent reliquias diſcutiendi, & caput roborandi, calefaciendi & exſiccandi, formulæ ſupra, de Intemperie capitis frigidâ & humidâ, traditæ ſunt, quæ huc transferantur. Inter quæ cùm à Galeno, 2. *de comp. medicamentor. ſec. loc. c.* 2. tum ab Aëtio, *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *c.* 48. valde commendatur *verbenaca recta,* vt quæ omniū maximè diſcutiat, & mirificè roboret, omnique capitis dolori ex frigiditate aut craſſis humoribus orto medeatur, præſertim viridis, imò & arida, cū radicibus, & cū ſerpillo oleo incocta, & inprimis ſi crocodiliadis maximè circa aquas naſcentis radix addatur. *Topica cephalica in pituita.* *Verbenaca vis.*

℞. *Vini albi fortis* Vnc. v. *ſalis communis* Vnc. i. *Fomenta.*

Liqueſiat ſal cum vino bulliendo. Poſtea addo *ſpirit. vini vel aquæ alicuius cephalicæ* Vnc. v.

Madefiat eo linteum, quod capiti imponatur.

Vel ℞. *Fol. lauri, maioran. flor. ſtœchad. Arabic.* an. M. i. *chamæmeli, meliloti, fol. ſenæ,* an. M. i. *agarici albi* ʒ. ii. Coquantur in lixiuio pro lotione capitis.

Vel ℞. *Lixiuij ex ſarmentis vitis* q. ſ. ad vnam lotionem. In eo coq. *maioranæ, bacc. lauri, pulegij, calaminthæ, ocymi,* an. M. i. *agaric. elect.* ʒ. ii. Addatúrque pars tertia vini, & Coquatur ad quartæ partis conſumptionem.

Poſtea colentur, & lixiuio iſto ac ſapone odorato caput lauetur.

Vnguentum hoc, quod

℞. *euphorbij* ʒ. i. *ceræ quadrantem, olei dulcis* ℔. i. commendat ad temporum & frontis inunctionem Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *c.* 49. & ſæpe vnico eius vſu ante balneum frigidas capitis affectiones ceſſare ſcribit. *Vnguenta.*

Prodeſt & *oleum* ex *euphor.* Drach iii. & *olei* ℔. i. paratum, in aurem inſtillatum. Paul Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 5. valde laudat vnguentum ex euphorb. & caſtoreo. Vbi & alia externa medicamenta habet ad capitis affectiones frigidas.

℞. *Radic. cucumer. ſylueſtr. minutim conciſæ, & craſſo modo contuſæ* Vnc. i. Coq. *in olei cheiri,* Vnc. x. ad conſumptionem quintæ partis. *Emplaſtra & cerota.*

Colentur cum forti expreſſione. Col. adde *puln. caſtorei, abſinth.* an. Dra. ß. *euphorbij* Dra. i. *ſpicænardi* Scr. ii. *Ceræ* q. ſ. F. Emplaſtrum.

Quo ſolo inueteratos capitis dolores diuturnos internos & externos, etiam contumaciſſimos, ſe ſanaſſe ſcribit Zechius, *conſ.* 3.

℞. *Styrac. calamitæ* Vnc. i. *olei irini* ʒ. ß. *de euphorb.* ʒ. ii. *theriacæ veteris* ʒ. i. *ceræ* q. ſ. Fiat Ceratum.

Aliud ceratum, eiuſdem Zechij, ad intemperiē cerebri frigidam

frigidam & humidam,& inde pendentes catarrhos diuturnos efficaciſſimum.

℞.*Garyophyll.thuris,macis*,an.Scrup.ii. *coralliar.ambor.ſpodij,ambari*,an.ʒ.ß.*nucis cupreſſi* ʒ.i.*ſtyracis calamita,vernicis* an.ʒ.iß *ladani* ʒ.vi.*reſinæ* Vnc.i.

Soluatur ladanum cum reſina in vino veteri, & coquantur ad iuſtam conſiſtentiam.

Aqua cephalica ad catarrha. Inprimis verò iſta aqua valde commendatur ad pituitam & flatus in capite abſumendos,& catarrhos exſiccandos, ad cerebrum & memoriam roborandam, ad dolores capitis è cauſa frigida;ſi cochleare vnum capiti infundatur & tempora ac frons ea illinantur.

℞. *Saluiæ,roriſmarin.betonica,ſerpilli,maioran*.an.M. ii.*flor.chamameli,meliloti*,an.M.i. *lily conuall, lauendulæ, ſummit,anethi*,an.Vnc.i. *ſem.ſileris montani, carui, cinamomi,nucis moſchat.caryophyll.granor. Paradiſi, cubebar. baccar.lauri*,an.Vnc.ß.Conciſis & contuſis affundantur in vitro vini Rhenan. optim. Menſ. ii. Hinc adde *ſucci roſar.alb.plenar.aq.fl.cheiri*,an.℔.iß.

Stent in digeſtione octo diebus, hinc deſtillentur.

Sacculus. Aut paretur talis ſacculus: ℞. *Mily, furfuris macri, ſalis communis*,an.Vnc.ii. *ſem.fœniculi* Vnc.i. *bacc.lauri contuſarum* Vnc.ß.

Torrefactis omnibus in ſartagine fiant ſacculi duo ex linteo, qui manè capiti calidi applicentur per dimidiam horam,& per vices permutentur.

Aut *Pileolus* vel *cucupha* ita fiat: ℞. *Flor. roriſmarin. ſtœchad. Arab*.an.P.i *fol.ſaluiæ,maioranæ,verbenæ,origani*,an.M.ß.*macis,nuc.moſch.caryophyll*.an. ʒ.i.

Trita omnia Pileolo ex ſindone rubra intuantur, qui aliquot ſeptimanis in capite geſtetur.

Eadem medicamenta, vel his ſimilia, ſacculo lineo incluſa in lixiuio coquantur,pro capitis lotione.

Aut ℞.*Flor.chamamel.fol.betonicæ,ſaluiæ,aſari*,an.M.i.

Subiiciantur cineri ſarmentorum vitis in fundo vaſis,& aq. ſuperfuſa fiat lixiuium. Poſtea, antequam caput lixiuio illo lauetur, madeſcat eo ſacculus lineus continens *maioran.ſaluia,roriſmarin.flor. lauendul. ſtœchad. Arab.roſar.rubrar*.ana Mß.*agarici albi* Vnc.ii.Caput mane ante prandium lauetur,adhibito,ſi placet,ſapone odorato.

Commendatur & ſequens medicamentum:

℞.*Cucumeris agreſtis* q.ſ.Coqu.in ſ.q.aq.addita parte ſextâ olei communis.

Colaturâ caput vngatur, & radices contuſæ inſtar cataplaſmatis capiti applicentur.

Guainerius hoc præcipuè laudat:

℞.*Bacc.lauri,origani*,an.Vnc.i. Fiat Puluis, & cum ſucco foliorum betonicæ F.Cataplaſma.Si addatur cera & oleum irinum,Fit Emplaſtrum.

Puluis pro fumo ad cerebrum ſiccandum:

℞.*Benzoes* Vnc.ß.*ſtyrac.calamita* ʒ.iii.*thuris* Vnc.ii. *flor.lauendula* ʒ.ii. *caryophyll*.ʒ.iii.*gran.iuniperi* Vnc.ß. *trochiſcorum gallia moſchata*,ſi libet, Scr.i. qui in fœminis omittantur. Fiat puluis craſſus carbonibus ignitis inſpergendus.

Trochiſci. ℞.*Ligni aloes,coſti*,an ʒ i. *gallia moſ.ch thuris,gummi iuniperi*, an.Scr.ß.Cum ſtyrace liquid. Fiant pilul. vel trochiſci carbonibus iniiciendi.

Odoramentorũ tamen vſus nec continuus ſit,nec frequens,verùm moderatus:aliàs enim capitis grauedinem inducunt.Non etiã,niſi corpore purgato,vſurpentur.

Reliqua etiam topica,quæ ſupra,in intemperie capitis frigida & humida, propoſita ſunt, etiam hîc locum habent. Inter quæ magis commendãtur ſacculi, & pulueres, inunctiones, cerota, emplaſtra, quàm fomenta, embrochæ & lotiones, quæ actuali ſuâ humiditate caput offendere poſſunt. Ideoq; ſi vſurpẽtur,calefaciẽdi & ſiccãdi vis humectandi vim actualem ſuperet; & proinde pro aqua ſimplici vſurpetur lixiuium. Aquarũ tamẽ & ſpirituum cephalicorum deſtillatorum vſus nihil incommodi habet,ſed potius plurimũ vtilitatis præſtant, ſi iis caput allinatur.Exempla ſupra propoſita ſunt.

Quod ſi hæc non ſufficiant in affectibus grauioribus, vt lethargo,caro,ad ſinapiſmos ex ſinapi,pyrethro, caſtoreo, euphorbio, columbarum ſtercore & ſimilibus paratos adſcendendum.

Vt ℞. *Pyrethri,ſinapi.ſcilla*, an.Vnc.i. *euphorbij*, an. ʒ ß Miſce omnia cũ ſucco aſphodeli & maioranæ. Fiat Emplaſtrũ in lethargo & caro vtile,& à ſomno excitans.

Vel ℞.*Ol.nardini,coſtin*.an.Vnc.ß *caſtorei,euphorbij, pyrethri*, an.ʒ.ß. *ſcilla* Vnc.iß. F.Linimentum.

Topica talia etiam proponit Paulus Æginera,*lib.3.c.5.*

Interna caput roborantia.

Neque negligantur medicamenta interna caput calefaciẽtia,ſupra,c. 2.enumerata, quæ intemperiem corrigunt,caput roborant,ne aut aliunde tranſmiſſa ſuperflua recipiat,aut intra ſe generet & cumulet,quibúſque reliquiæ pituitæ conſumuntur & diſcutiuntur. Inter quæ multum laudatur decoctum rad.ſarſæ parillæ,Chinæ,& ſi maiore exſiccatione & calefactione opus ſit,ligni Guaiaci.E.g. paretur tale decoctum:

℞.*Rad.China tranſuerſim in tenues taleolas inciſa* Vnc. ii.*fol.betonica,calaminth*.an.M.i.*flor.ſtœchad. Arab*.M.ß. *rad.pæon*.Vnc.ß.Inciſa omnia infundantur *in aq*.℔.xii. vaſe clauſo,horis xiiij.in loco calidó.

Poſtea lento igne ſecundum artem coquantur ad dimidiæ partis conſumptionem.

Sub finem adde *cinamomi* Vnc.ß.

Sumat æger quotidie manè Vnc.v.horis v.ante prandium,& Vnc.iiii.horis ii.ante cœnam.

Bene purgato corpore etiam ſudor ægro manè præcipi poteſt.

Quod ſi his omnibus tentatis & adhibitis malũ perſeueret,vt de cœcitate,vel aliis grauioribus malis periculum immineat, repetitis euacuationibus vniuerſalibus & particularibus,intermixtiſq; roborantibus,expedit adhibere embrochas, ex thermis naturalibus vel artificialibus actũ calidis,quarum aquæ manè ex alto pluuiæ inſtar demittantur ſupra ſuturam coronalẽ,ad horæ quadrantem vel ſemiſſem,continuando per ſeptem aut plures dies,prout vires & vſus ægri poſtulat. *Embrochæ.*

Vel Sinapiſmi ex ſinapi,ſtercore columbino, caprillo,ruta ſylueſtri,radicibus pyrethri,bryoniæ,coſto, euphorbio, incorporatis cum caricis pinguibus, vel alio modo applicentur,inchoando ſemper à mitioribus: de quibus in Inſtitut.*lib.5.p.3.ſect.3.c.28.*

Vt ℞.*Caricarum pinguium* q.ſ. Macerentur per diem in aqua.Deinde addatur dimidium vel æquale pondus, vel duplum ſinapis,prout lenior, vel acrior ſinapiſmus expetitur.

Monent hîc nonnulli,nec abs re,quòd,licet antiqui quidam acetum adhibuerint;experientia tamen docuerit,ſinapis vires aceto exoleſcere,quod non aliunde accidit,quàm quod ſal volatilis, à quo tota vis mordicandi in ſinapi & ſimilibus pendet,ab aceto figitur. *Acetum ſinapi non ſtandum.*

Aut applicetur cauterium,vel ad ſuturam coronalem, quâ parte extremitas medij digiti verticem capitis attingit,poſita radice manus circa carpum ad radicem naſi, idque exſiccationis cauſa; vel, quod tutius, ad colli vertebras, quà capiti committitur, deriuationis gratia. Eodem modo ad euacuationem & exſiccationem materiæ Dropax vſurpari poteſt: & ad ſenſibilem euacuationem Setaceum in ceruice, quó ſolo ſæpe graues & diuturni capitis affectus curantur. *Cauterium.* *Dropax. Setaceum.*

Diata.

Victus ratio ad calidum & ſiccum vergat. Itaq; aër talis ſit,ſiue natura,ſiue paratus arte, iis modis, qui ſupra,*c.2.* ſunt propoſiti.Videndum tamen,ne odore æger offendatur. Valde etiam calidus aër cauendus; cum & caput repleat,& humores in eo cõtentos liquet & fundat, flatúſq; excitet, & ſæpe malum hoc,quod latebat, detegat,

detegat. Hinc etiam videmus, eos qui hâc intemperie cerebri laborant, ſi ſub Solis radiis morentur, vel caput ad ignem calefieri ſinant, peius habere. Ideoque commodiſſimus eſt aër ſiccus, qui in alterutra qualitate actiuarum non multùm excedat, ad calidum tamẽ plus quàm ad frigidum vergat. Vitandus aer craſſus & nebuloſus circa fluuia, ſtagna, lacus, paludes: in locis ſubterraneis non diu morandum.

Caput æſtate leniter tegatur, & radiis Solis nudum non exponatur, vt nec Lunæ radiis; hyeme bene tegatur, ſed non oneretur. Si aërem morbi cauſſam fuiſſe conſtet, is mutetur.

Victus ſit parcus, inprimis cœna. Alimenta ſint boni ſucci, facilis coctionis, nec frigida, nec excrementitia, nec vaporoſa, ſed attenuandi vi prædita. Alimentorum diuerſitas inprimis vitanda. Abſtineat æger à multo piſcium eſu, præſertim eorum, qui carnem molliorem habent; à lacte item & lacticiniis, carne ſuillâ, & ſimilibus; leguminibus item, & oleribus & fructibus, præter vuas. Panis ſit bene fermentatus, coctus cum ſemine carui & aniſi, & modico ſalis: vtilis eſt & bis coctus. Reliqui cibi condiantur ſaluiâ, majoranâ, roremarino, pipere, caryophyllis, cinamomo, nuce moſchatâ. Carnes aſſæ potiùs ſint, quàm elixæ. Potus ſit parcior. Vinum poſt corporis purgationem conceditur, ſed parcè. Commodiſſimus potus eſt hydromel medicatum ſaluiâ, hyſſopo, roremarino &c. Corporis exercitatio ſit paulò vehementior, ieiuno ſtomacho, & excrementis prius depoſitis. Somnus moderatior, parcior potiùs, quàm nimius, qui horas 7. non excedat, nocturnus, non diuturnus; nec ineatur; niſi duabus à cœna horis exactis; ante quem leuis deambulatio vtilis. Decubitus in ſomno ſit in alterutrum latus, non ſupinus. Dormiatque æger capite elato & tecto.

Poſt ſomnum, antequam æger è lecto ſurgat, pedes, crura, & brachia diligenter fricentur, qua frictione & calor naturalis excitatur, & fit à capite auerſio. Venus vitetur, vel ſit parciſſima; quæ immoderata mirum in modum capiti noxia eſt. Animi affectus, qui ſpiritus agitare, & turbidiores reddere poſſunt, vitandi, & maximè mœror, & triſtitia; quæ caput frigidius reddunt, & debilitant. In multam noctem non lucubrandum. Aluus ſit laxa, & niſi reſpondeat, ſollicitetur ſubinde pilula vna atque altera ex aloë ante cibum aſſumpta, aut terebinthina Cypriâ auellanæ magnitudine eodem tempore deglutita, vt primæ viæ mundentur, & vapores ad caput tendentes reuellantur. Commodæ ſunt in huncvſum hæ pilulæ:

℞. *Terebinth. Cypr. vel Veneta* Vnc. ß. *aloës roſat.* Drach. iij. *agaric. trochiſc.* Drach. jß. Fiant Pilulæ mediocres.

QVÆSTIO

An odorata in hoc affectu conueniant?

De aromatum & aliarum rerum bene olentium ad olfaciendum vſu alij aliter ſentiunt. Quidam ea admittunt, quòd caput exſiccent; quidam improbãt, quòd vaporibus & exhalationibus caput repleant. Meſues, vt hanc controuerſiam dirimat, dixit, immoderatum vſum aromatum cerebro nocere, moderatum verò prodeſſe; quia ſiccet. Malim tamen dicere, odoratas res, quæ moderatum odorem ſpirant, prodeſſe; quòd cerebrum ſiccant, & ſpiritus animales recreant; quæ verò vehementiorem odorem ſpirant, nocere; quia caput repleant, & humores ſæpe fundant. Ita ambræ odor frequens capiti non nocet, ſed plurimum prodeſt; moſchi non item, quia vehementior.

Exempla huius intemperiei ſunt apud Montanum, *Conſil.* 31. Solenandrum, *ſect.* 1. *conſ.* 2. Foreſtum, *lib.* 9. *obſeru.* 17. 19. Zechium, *conſil.* 12. 72.

CAPVT XI.

De Intemperie Capitis cum Humore Seroſo.

ETſi non leuis pituitæ & humoris ſeroſi ſit cognatio: tamen non planè eiuſdem naturæ eſſe, vel ex iis, quæ de naturâ ſeroſi humoris in Inſtitut. *lib.* 2. *part.* 2. *cap.* 7. dicta ſunt, patet. Pituita enim plerumque craſſior eſt; ſerum verò tenue & aquoſum. Non tamen ſerum pura puta aqua eſt, quod vult Carolus Piſo, qui puram putam aquam, ſeu aqueam humiditatem, ſiue cum cibo & potu ingeſtam, ſiue partem chyli aqueam ſerum eſſe dicit, idque ab ichore diſcernit; qui ſcilicet ſit cuiuſque humoris pars fluxa, eiuſdem coloris & naturæ cum propriis humoribus. *Intemperies capitis cum humore ſeroſo.*

Quanquam autem autores quandoque has voces diſcernunt, vt Ichor vel ſanguis crudus, vel imperfectus ſit, vel tenuior pars maſſæ ſanguineæ corruptæ & colliquatæ; ὀῤῥὸς verò, ſeu ſerum, ὄχημα τῆς τροφῆς: tamen duo hæc vocabula ſæpe ſunt ſynonyma, vt oſtendit Dn. Caſpar Hofmannus, *in collectaneis de Ichoribus, num.* 12. *&* 13.

Duo autem ſeri ſeu ichoroſæ materiæ ſunt genera: Vnum mite, quod eſt ſanguinis pars aquea eũ diluens, vel aquea humiditas cibo & potui admixta; alterum acre & ſalſum, quod ſuam acrimoniam ex colliquatis ſeu corruptis, ſeu quacunque de cauſa ſalſis & acribus acquirit. Serum enim quod pura puta aqua ſit, in corpore vix reperitur, ſed quod ipſe Piſo, *in præfatione*, fatetur, dũ per vaſa decurrit, ex iis ichoribus, qui in ſãguine redundant, partem aliquam ſecum tranſportat, quocunque fertur. Neque etiam, vt pituita, in corporibus pituitoſis tantùm reperitur ſerum copioſius; ſed in iis præcipuè, qui corpore ſunt graciliore, & ad caliditatem & ſiccitatem vergunt, & ſanguinem æſtuoſum atque atreſcentem habent. Atque ſi quis ea, quæ in nonnullis morbis accidunt, diligenter perpendat, in nullam aliam cauſam, quàm humorem ſeroſum, referri poſſe animaduertet. Affectus enim illi ſæpe fugaces & momentanei ſunt; ac facili de cauſâ recurrunt; quod neque ex pituitoſo, neque ex alio humore accidere poteſt, neque aliorum humorum ſigna tum adſunt. Vnicum verò ſerum eius eſt naturæ, vt vbicunque in corpore redundat, facilè hinc illic moueatur, ab alieno calore efferueſcat & ebulliat, ac feruens atque agitatum in varias partes feratur, eaſque afficiat; facilè tamẽ etiam diſcutiatur & euaneſcat.

Vt autem in aliis partibus variorum malorum ſæpe eſt cauſa humor iſte ſeroſus: ita in capite quandoque plura mala excitat, de qua re inter recentiores diligentius monuit Carolus Piſo, *in lib. de morbillis à colluuie ſeroſa.* Cum enim ad caput venæ & arteriæ plures tẽdant, & per id diſſeminentur, ac inprimis cum ſpiritu vitali, qui vnâ cum ſanguine arterioſo ad caput, ad ſpiritũ animalem generandum, mittitur plurimus, etiam ſerum multum, quo ſanguis arterioſus abundat, ad caput mittatur, & ſanguis quidem in nutrimentum capitis abſumatur, ſerum verò ad illud ineptum ſit, neque etiam per vaſa, per quæ adſcendit, recurrere, neque per partis calorem debilem tranſpirare inſenſibiliter poſſit, neque ob cranij dẽſitatem exſudare ſenſibiliter; vel in capite cumulatur, vel pondere ſuo deorſum ſecundum ductum membranarum & neruorum deſcendit: vnde & in capite & partibus capiti ſubiectis, & cum eo cõſentientibus, variorum affectuum cauſſa eſt; doloris capitis, dentium, aurium, & aliarum partium & præcipuæ vagorum illorum in externis partibus, ſcapulis, dorſo, thorace, brachiis, cruribus; epilepſiæ, cõvulſoriorum motuum, paralyſis, tuſſis, thoracis doloris, & ſimilium. *Seri in capite collectionis cauſſa.*

Cauſſa.

Seri generatio. Non generatur autem ſerum in capite, ſed præcipuè in ſecundæ concoctionis inſtrumentis, ac inprimis vitio lienis in toto corpore cumulatur; de quo alibi dictum, atque inde ad caput fertur, ibique cumulatur. Et quò maior ſeroſi huius humoris in toto eſt abundantia: eò facilius ad caput conuertitur. Colligitur autem in toto vel ob nutrimentum tali humiditate abundans, vel denſatis in toto habitu corporis, vt & in capite, poris cutis, ab aëre frigidiore, aut alia de cauſſa, retentoque ſudore; vel vitio lienis, vt iam dictum. Corriuatur autem ad caput ſerum, vel ſenſim, dum cum ipſo ſanguine, qui nutrimenti gratia attrahitur, & præcipuè cum arterioſo, affluit, & copioſè ad caput fertur, ſi accedat hepatis caliditas, venoſumque genus ſit amplum; vel confertim ad caput mouetur ob cauſſas, quæ feruorem in ſanguine excitare poſſunt, & faciunt, vt tenuior & ſeroſior ſanguinis pars ſurſum feratur; quód fit quando corpus motu, calore febrili, animi affectibus, aëris æſtu, vel alia de cauſſa incaleſcit; vnde quoque accidere ſolet, vt plerumque cum catarrhis & morbis à motu ſeroſi humoris ortum habentibus febricula coniungatur, ex agitatione & feruore ſeri in arteriis proueniẽs. Facit huc multum etiã Luna, quæ ſecundum φάσεις ſuas humores in corpore mouere ſolet: præcipuè verò mouent ſerum radij Lunares, ſi nudo capite excipiantur. Atque hinc accidit, vt perturbationes & commotiones ſeroſi humoris, tùm in toto corporis habitu, tùm in capite præcipuè euenientes, inſtantium Lunæ φάσεων & mutationum tempeſtatum mox futurarum ſint prænunciæ.

Signa Diagnoſtica.

Dolor qui inde oritur plerumque non eſt admodum acris aut pungens, ſed grauis potius, cum tenſione. Interdum tamen accidit, vt acerbiſſimi dolores in brachiis & cruribus ab humore ſeroſo excitentur: vbi ſcilicet ille acris, ac prauæ qualitatis eſt particeps. Mala, quæ ab hoc humore oriuntur, non ſunt continua, & ſæpe locum mutant. Vapor enim & humor hic quoquò verſum variè moueri & impelli poſſunt. Vaporem tamen à ſero diſcernere non ita difficile eſt. Vrina plerumque eſt paucior, nec ſudores matutini fluunt. Ea etiam, quæ de cauſſis modò tradita ſunt, in notitiam huius humoris deducere poſſunt.

Indicationes.

Humor ſeroſus è toto corpore & capite euacuandus, à capite auertendus & repellendus, intemperies adiuncta corrigenda, & partis, quæ eum generat, intemperies emendanda.

Curatio.

Euacuatio humoris ſeroſi. Primò autem euacuatio eius per aluum inſtituenda eſt ad quam (modò viæ ſint apertæ) nullâ præparatione opus eſt; cum ſerum per ſe ſatis fluidum ſit. Ideoq; exhibenda medicamenta ſeroſos & aquoſos humores educentia; qualia ſunt manna, ſyrupus & mel roſatum ſolutiuum, ſyrupus de ſpina ceruina, mechoacãna, agaricus, ſemen carthami, ebuli, gummi gotte, extract. eſulæ, cortic. ebuli, ſambuci, flor. perſicorum, prunor. ſylueſtrium, folia ſenæ; quibus quoque rhabarbarum & diagrydium addi poſſunt, quæ bilem, ſeri ſtimulum & vehiculum, expurgant.

Vt ℞. *Polypod. quern.* Vnc. ß. *cuſcutæ, betonicæ, ſummitat. lupuli, hyſſopi.* an. P. ii. *fol. ſenæ elect.* Vnc. ß. *ſem. cathami contuſ.* Drach. iii. *rhabarb.* Scr. i. *paſſularum.* Vnc. ß. Coquantur in aq. ſimpl. In Colat. Vnc. iii. diſſolue *manna* Vnc. ß. Iterũ coletur. Adde *ſyrup. roſar. ſolutiui,* vel *de ſpina ceruina,* Vnc. ß. F. Hauſtus.

Vel fiat talis Syrupus:

℞. *Radic. pæoniæ, ireos Florentinæ,* an. Vnc. ß. *mercurialis, cuſcutæ, capillor. Veneris, betonic. ſummitat. lupuli, flor. ſambuci,* an. M. ß. *ſem. ebuli, carthami contuſi,* an. Drach. vj. *fol. ſenæ elect.* Vnc. iii. *ſem. fœnicul.* Drach. ij. *flor. bugloſſ. anthoſ.* an. P. ij.

Coquantur in aq. vel hydromelite. Colaturæ ℞. ℔. j. Infundantur in ea *agarici* Vnc. ß. *mechoacannæ* Drach. iij. *zingiber. galangæ,* an. Drach. j.

Iterum coletur.

Adde *ſacchari* q. ſ. *ſucci roſarum* Vnc. ii. F. ſecundum artem Syrupus, de quo cochlearia tria vel quatuor manè exhibeantur.

Vel ℞. *Mechoacan.* Scrup. ij. *ſpecier. diacarthami, vel diaturbith, cum rhabarb.* Scr. j. *diagrydij, gummi gotte,* an. gr. ii.

Fiat puluis, qui ſumatur in iuſculo carnis, & poſtea ſuperbibatur ſerum lactis.

Si tamen feruor aliquis ſanguinis percipiatur, qui occaſionem præbuerit, vt ſerum ad caput moueretur, aut ſanguis copioſior ſit, vel conſueta euacuatio ſuppreſſa, præmiſſo leniente medicamento venæ ſectio primum inſtituenda, quæ feruorem ſanguinis tollit, eiuſque copiam imminuit; cùm magna ſeroſi humoris copia ſæpe cum ſanguine educi ſoleat.

His peractis reliqua ſeroſi humoris copia per vrinas & ſudores euacuanda. Eligenda autem hîc ex diureticis ea, quæ lieni proſunt, eiuſque obſtructiones aperiunt, & intemperiem calidam non augent, ſed potius corrigunt.

Inprimis verò vtilia ſunt ſudorifera, ſudoreſq; certiſſimum ſunt & prophylacticum, & curatiuum remediũ doloris capitis, & aliorum morborum, qui à ſeroſo humore à capite defluente ortum habent. Ideóque danda opera, vt æger ſæpe manè ſponte in lecto ſudet, & niſi ſudores ſponte proueniant, medicamentis prouocandi. In quibus eligendis cauendum ab iis, quæ valde calefaciunt & ſiccant; cum etiam calidæ & ſiccæ conſtitutiones ſeroſo humore abundare poſſint; ſed temperatiora eligenda: aut ſi ligno Guaiaci, ſarſa parilla, & ſimilibus vti libeat, cichoracea & humectantia addenda. Vtile eſt & vinum chamædrytes, ℥ diaphoreticum. *Sudor manè [illegible] vtilis.*

Deinde particulares euacuationes fiant per maſticatoria è maſtiche & paſſulis, apophlegmatiſmos capite præcedente propoſitos.

Veſicantia quoque & cauteria occipiti & brachiis, vel ſetaceum ceruici applicetur.

Ad abſumendos quoque, & exſiccandos, vt & per ſudorem & inſenſibilem tranſpirationem diſcutiendos ſeroſos humores, non inutiles videntur ij pulueres, (qui tamen facilè etiam in pilulas & electuaria redigi poſſunt) qui quidem ad arthritidem præcipuè commẽdantur, ſed tamen ad omnes generis affectiones ab humoribus ſeroſis ortas vtiles ſunt, & quidem ſub nomine Cratonis, Eraſti, Monauij, Donzellini, & aliorum circumferuntur, ſed, vt ex conſiliis Cratonis à Scholzio collectis, *Conſil. 216.* patet, medicamenta ſunt à veteribus excogitata, quibus arthriticos ſanari poſſe affirmant, ſi per integrum annum eorum vſus continuetur, vt per Ianuarium menſem Scr. ij. per quinque dies, in Februario totidem per totidem dies, in Martio & Aprili per duos dies, in Iunio vno die, in Iulio duobus, in Auguſto vno, in Septembri, Octobri, Decembri duobus ſumantur. Quanquam putarim neminem ad dies iſtos ita planè adſtrictum eſſe, ſed vel vno menſe per dies viginti, aut plures, prout vſus poſtulat, vſurpari poſſe. Cratonis deſcriptio hæc eſt: *Puluis Arthrit.*

℞. *Ariſtoloch. rotund.* Vnc. j. *centaur.* Drach. iij. *gentianæ* Drach. vj. *mei* Drach. v. *hyperici* Drach. vj. *petroſelini Macedon.* ℥ ß. *agaric. albiſſ.* ʒ ij. *rhapontic. veri* ℥ j. F. Puluis. Alia antiqua deſcriptio hæc eſt:

℞. *Rhapon*

℞. *Rhapontic. veri* Drach. i. *agarici* Drach. ij. *valerian.* Drach. iij. *petroſelin. Macedonic. mei*, an. Drach. v. *gentianæ, ariſtolochiæ rotundæ*, an. Drach. vij. *chamædryos* Drach. viiij. F. Puluis.

Alia: ℞. *chamædryos, dictamni, Cretici, iuæ arthriticæ, centaur. minor. gentianæ, ariſtolochiæ rotundæ*, an. Vnc. ij. *cort. interior. iuglandium* ℔. j.

F. Puluis; cuius doſis Drach. ß. per dies triginta vel quadraginta. Eiuſdem generis eſt diacorallium Alexandri, quod Capiuaccius, *de Arthrit.* omnibus in arthritide curanda anteponendum cenſet.

℞. *Coralli nostri* ſeu *Anagallidis* Drach. ij. (forſan Vnc. ij.) *myrrhæ* Vnc. iiij. *caryophyll.* Vnc. ß. *rhapontici* Vnc. j. *folij* Vnc. ß. *ariſtoloch. vtriuſque*, an. Vnc. ij. *ſpicæ nardi* Vnc. iiij.

F. puluis. Exhibetur manè, hor. 6. ante cibum, Scr. j. per centum dies, poſtea triginta diebus intermittitur; rurſum centum diebus exhibetur, iterum 30. dies intermittitur; hinc per dies centum ſexaginta alternis diebus exhibetur; inde rurſus tertio quoque die: de quo plura in doctrina de Arthritide dicentur.

Cuius generis & alia ad ſeroſos humores abſumendos, & inſenſibilem tranſpirationem promouendam, parari poſſunt; *ex cineribus oſſium humanorum, equorum ceruorum; ex cineribus & ſale miluij, ciconiæ, hirundinum; ex herbis; primula veris, piloſella, ruta, ſaluia, aſaro, betonica, hyperico, acoro; floribus conſolidæ regalis, ſuccino, vngula alcis.* De quibus plura ſuo loco de Arthritide: qualia etiam habet Platerus, *tract. 2. pract. pag.* 711. 712.

Neque omittantur caput ſiccantia & roborantia ſupra propoſita. Quibus hoc addi poteſt;

℞. *Maſtich. gumm. iuniperi, nuc. moſch. parum toſtæ*, an. Scr. j. *caryophyll. ſubtiliter puluериſatorum* Scr. ß. *ladani puri* Drach. vj.

Ducatur ladanũ in mortario calido, addanturque pulueres cum pauxillo oleo maſtich. F. Maſſa, quæ extendatur ſupra alutam, tegatur ſindone rubra. F. Emplaſtrum vertici imponendum.

Pila quoque è ſuccino ſi manibus geſtetur & verſetur, vt incaleſcat, ac ſubinde naribus admoueatur, ſine offenſione excrementitios humores in capite abſumit, idque roborat.

Diæta.

Victus ratio ſit ſiccans, aër ſiccus & calidus moderatè, & cibi tales, qui minimum aquoſi & ſeroſi humoris ſuppeditant. Cum autem, vt in Inſtit. *loc. allegato*, dictum, ſeroſus humor partibus duabus conſtet; vna aquea, altera ſalſa: quando dicitur cibum ſiccum eſſe debere, non tale alimentum intelligendum, quod ſiccæ & terræ naturæ ſit; quales ſunt carnes ſale & fumo induratæ, piſces ſale conditi, & quæ terreſtrem ſuccum generant; (hæc enim potius augent ſalſedinem ſeroſi humoris, quàm minuunt) ſed hic eum ſubſtantiæ modum intelligimus, & tale alimentum, quod non multum aquoſi humoris, nec ſalſi, ſuppeditat, ideóque bonum & vtilem ſuccum præbet; quales ſunt carnes, tum quadrupedum animalium, tum auium plerarumque; vt carnes gallinaceæ, hædinæ, vitulinæ, perdicum, & ſimiles, quæ & bonum alimentum præbent, & viſcerum, præcipuè lienis, feruorem & ſiccitatem corrigere poſſunt: imò hac ipſa de cauſa iuſcula, præcipuè carnium non reiicienda, moderatè ſumpta; cum ſubſtantiam alimentorum multam participent. De liquidis verò aliis non plus ſumendum, quàm diſtributio alimenti in totum corpus, & correctio caloris & ſiccitatis in viſceribus, præſertim liene, ſeri plus, quàm par eſt, ad ſe trahente, poſtulat. A fructibus horariis, prunis, pyris, pomis, & ſimilibus abſtinendum; cum ſeroſam humiditatem augeant. Paſſulæ verò vtiles ſunt. Vino etiam parcè vtendum, eiuſque non plus, quàm cibi concoctio & diſtributio requirit, bibendum. Etſi enim ſpiritum ardentem in ſe contineat: tamen is paucus eſt, maxima verò pars aquea; & præterea vinum ſeroſos humores ſecum ad caput rapit, atque illis, qui iam in capite hærent, feruorem inducit, eoſque cómouet. Aluus aperta ſeruetur, &, niſi ſpõte officium faciat, arte laxetur. Animi motus vehementes, & meditationes atque animi intentiones nimiæ vitentur; cum vnà cum ſpiritibus ſanguinem arterioſum, & cum eo ſerũ, ad caput rapiant, naturáque meditationibus & cogitationibus intẽta excremẽta minus rectè expellat. Vtilis verò eſt corporis exercitatio ieiuno corpore facta, quæ ſeroſos humores diſcutit, vel sẽſibiliter, ſudoris forma, vel insẽſibiliter, per ἀδήλου διαπνοῆς. Veſtibus ita corpus tegatur & muniatur, vt pori cutis aperti ſeruentur, iiſque patentibus vel ſudor erumpat, vel vapores liberè tranſpirent. Qua de cauſa etiam corpus noctu pluméis culcitris probè tegatur, vt ſub ſomni finem manè ſudor erumpat, quem ad præſeruandum à morbis à ſeroſis humoribus ortis, optimum prophylacticum eſſe ſupra diximus, ipsâ aſtipulante experientia. Venus vitetur.

CAPVT XII.

De Intemperie capitis cum humore Melancholico.

Cauſſa.

INtemperies, quæ cum hoc humore coniungitur, eſt frigda & ſicca. Quæ autem humoris malancholici cauſſæ ſint; Inſtitut. *lib. 2. part. 2. c. 6.* dictum, quæ omnes hîc locum habent: præcipuè verò in capite ipſam cumulant, & ad id trahunt, mœror, triſtitia, animi ſollicitudo, curæ, meditationes nimiæ, vigiliæ immoderatæ, medicamenta deſiccantia nimiùm capiti adhibita. *Intemperies capitis cum Melãcholia.*

Signa Diagnoſtica.

Grauitatis ſenſus eſt cum vigiliis & viſis in ſomno triſtibus, pauores ſine cauſſa; cogitationes ſunt aſſiduæ, ſæpe etiam deliria cum timore & mœſtitia. Punctiones quaſi circa oculos; facies eſt macilenta & horrida, maximè ſi humor melancholicus ad atram bilem vergat, color faciei eſt liuidus & plumbeus: nonnunquã accidit repentina motus amiſſio, in qua ægri oculis apertis fixo obtutu res aſpiciunt, ac licet taceant, ferè omnia animaduertunt: quæ circa ipſos fiunt; excremẽta ferè nulla eiiciuntur è capite. Moleſtia, quæ percipitur, magis eſt in parte ſiniſtra, & ſentitur illa magis horâ, quâ melancholia moueri ſolet; ſcilicet ab horâ nonâ diei vſque ad tertiam noctis. Cum quibus ſi ægri temperamentum, ætas, vitæ ratio præcedens, tempus anni autumnale, & cauſſæ aliæ melancholiam generãtes prægreſſæ conſenſerint, certius de hac intemperie iudicium habetur. Vtilitatem adferunt quæ melancholiam euacuant, temperant & à capite auertunt. Nocent quæ humorem hunc generant & augent.

Prognoſtica.

1. Longus & curatu difficilis hîc morbus eſt, ſicut omnis affectus melancholicus; præcipuè ſi diuturnitate temporis radices egerit: circa initia verò curatu facilior eſt. Ideoque circa initia curatio eius non negligenda, ſed maturè medicamenta adhibenda.

2. Faciliùs quoque curatur hæc intemperies cerebro per conſenſum laborante, quàm ſi per ſe afficiatur: modò affectus primarius, à quo dependet, ſit curabilis.

3. Malum

3. Malum à ſuppreſsâ aliqua euacuatione profectum reductâ illa non ita difficulter tollitur.

Indicationes.

Melancholicus humor præparandus & euacuandus eſt: & ſi ad caput moueatur, reuellendus. Intemperies frigida & ſicca corrigenda, & ne humor melancholicus iterum generetur, præcauendum.

Curatio.

Itaque ſi cerebrum primario afficiatur, nihil opus eſt, quantum ad ipſam rationem affectus attinet, ſanguinis detractione: quod ſi aliquando mittendus ſanguis, aliquâ aliâ ratione mittendus eſt; vt Galenus, 3. *de loc. aff. c. 7.* ſcribit. Quæ autem illa ſit; docet Aëtius ex Poſidonio; ſi ſcilicet ſanguis multus ſit in toto, aut aliqua euacuatio conſueta ſuppreſſa fuerit. Quapropter ſi plenitudinis cuiuſdam ſigna affuerint, & cætera conſentiant; primæ viæ primùm euacuentur.

Paretur ergo & iniiciatur talis clyſter.

℞. *Rad. althææ, polypod. quern.* an. Vnc. ß. *maluæ, althææ, mercurial.* an. M. j. *betonicæ, maioran.* an. M. ß. *fol. ſenæ elect.* Vnc. ß. Coqu. in aq. ſimpl. vel iure carnis Colat. ℞. ℔. j.

Caſſia pro clyſteribus ℥. j. *elect. diacathol.* ℥. ß. *mellis anthoſati* Vnc j. *olei chamæmel.* Vnc. iij. *ſalis* Drach. ß. F. Clyſter.

Vel exhibeatur hic Bolus:

℞. *Caſſiæ recens extract.* Drach. vj. *elect. diacathol.* Drach. iij. *confect. Hamech.* Drach. ß.

Cum ſaccharo fiat Bolus. Vel diſſoluatur in ſeri lactis Vnc. iiij. F. Hauſtus.

Vel purgentur primæ viæ caſſiâ, ſyrup. roſar. vel violar. ſolutiu. elect. lenitiuo, diacatholic. fol. ſenæ, vel decocto fol. ſenæ, ſecundum Auguſtanos.

Vel ℞. *Meliſſ. flor. borrag. bugloſſ.* an. P. ij. *paſſul.* Vnc. ß. *fol. ſenæ elect.* Drach. vj. *galangæ* Drach. ß.

Infundantur per noctem in ſ. q. aq. ℞. Colat. Vnc. iij. ß. In quibus diſſolue *manna* Vnc. ß. Iterum coletur. Adde *ſyrup. violar. vel roſ. ſolutiu.* Vnc. i. Miſce.

Imò etiamſi venæ ſectione opus non ſit: tamen à primarum viarum ejuſmodi euacuatione curam inchoare neceſſarium eſt.

Hinc, ſi opus, aperiatur cephalica ſiniſtri brachij, & ſanguis ad Vnc. iiij. vel plures, educatur, præſertim ſi niger ille fluxerit; alioquin, ſi lucidus & purus, vena citò conſtringatur, vt Galenus iubet, 3. *de loc. aff. cap. 1.* Quia autem ſanguis melancholicus craſſior eſſe ſolet, frictio vel corporis exercitatio, vel brachij aquâ tepidâ fomentatio, vt attenuetur, præmittenda, & vulnus latius infligendum.

Si verò menſes vel hæmorrhoides ſuppreſſæ ſint, vena in talo aperiatur. Poſtea humor præparetur, & purgetur medicamentis conuenientibus, ita vt attenuantibus ſemper addantur humectantia, cum humor melancholicus per ſe ſit ſiccus & terreſtris.

Humorem melancholicum in capite præparantia.

Præparant humorem melancholicum medicamenta, quæ humectant & calefaciunt, eumque liquant, atque attenuant, ſed non ſiccant admodum, aliquot diebus continuanda: & maximè victus talis.

Radic. *Bugloſſi, borraginis, fœniculi, filic. polypod, gramin, cappar. helenij, glycyrrhizæ, ſcorzoneræ.*

Folia; *Meliſſæ, lupuli, ſcolopendr. cuſcutæ; roriſmar.*

Flor. *Borrag. bugloſſ. ſtœchad. Arabic. violar. roriſmar.*

Cortices *citri.*

Serum *caprinum.*

Vnde fiunt; *Syrupus de meliſſa, de borragine, de lupulis, de bugloſſa, tunicis, de thymo, de corticib. citri, de pomis.*

Conſeruæ; *Bugloſſ. borragin. meliſſ. maluæ.*

Condita; *Cortic. citri, caro citri.*

Confectio; *Alchermes, de hyacyntho.*

Vel ℞. *Rad. fœnicul. polypod. querni,* an. Vnc. i. *glycyrrhizæ* Vnc. ß. *bugloſſ. cort. rad. cappar.* an. Drach. ij. *meliſſæ, betonicæ, ſummitat. lupuli,* an. M. j. *flor. borrag. bugloſſ. ſtœchad. Arabic.* an. P. j. *ſem. fœniculi, citri, ocymi,* an. Drach. j. *paſſul. exacinatar.* Vnc. j. Coquantur in aq. ſimpl. Colat. ℞. ℔. j. Vnc. ij. Dulcorentur ſaccharo pro quatuor doſibus.

Vel addantur *Syr. de pomis & de borragine,* an. Vnc. ij.

Vel ℞. *Rad. fœnicul. aſparag. polypod. quern. glycyrrh.* an. Vnc. ß. *capill.* ♀. *thymi,* an. M. i. *roriſmar.* M. ß. *flor. borrag. bugloſſ.* an. M. i. *violar. ſtœchad. Arab.* an. M. ß. *ſantalor. citrinor, cortic. citri.* an. Drach. j. *paſſular. minor.* Vnc. j. Coqu. in aq. ſ. Colentur; & cum ſaccharo F. Syrupus, cuius Vnc. ij. dentur cum ſero lactis caprini. Vel Colaturæ clarificatæ dentur Vnc. iiij. cum Syrupi de pomis Vnc. jß. pro doſi.

Vel ℞. *Rad. borrag. fœnicul. cichorei, cortic. rad. cappar.* an. Drach. ij. *radic. aſari* Drach. j. *fol. meliſſ. ſerpill. maioran, betonicæ, chamædryes, pulegij,* an. M. ß. *flor. ſtœchad. Arabic. ſchœnanth.* an. P. j. *fol. ſenæ. epithymi,* an Drach. iij. *ſem. aniſi, fœnicul. cortic. citri,* an. Scr. j. *flor. cordial.* an. P. ij. *paſſul. maior. exacinatar.* Vnc. j. Affundantur aq ℔. iiij. & coquantur in vaſe duplici clauſo in aqua. Colaturæ adde ſucc. fumit. pomor. borrag. roſar. an. Vnc. vj. ſacch. albi ℔. jß. F. ſ. a. potio, de qua ſumat æger manè & veſperi Vnc. iiij.

Purgant, *fol. ſenæ, polypod. quern. epithym. myrobalani Ind. elleborus niger & albus, lapis Armenus & Lazuli,* de quibus videatur in Inſtitutionibus, *lib. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 11.* Et cum, vt ibi dictum, Alexand. Trallianus lapidem Armenum elleboro albo præferat, autoritate Tralliani confiſus Guainerius ſæpiſſimè eo vſus; & diuerſimodè quidem, ac nunquam optato fine fruſtratus eſt, vt ſcribit *tract. 15. cap. 6.* puluerem que, quem mox ſubiiciam, inde parat; *electuarium diacathol. diaſenæ, confect. Hamech, pil. de fumar. de quinque generib. myrobolan. Inda, de lapide Lazuli, extractum hellebori nigri, antimonium.*

In quorum vſu obſeruandum, ne in principio fortiora exhibeantur, ne humorem agitent, & per ſe pertinacem contumaciorem reddant, fortioribusque ſemper blanda & leniora quædam, & humectantia admiſcenda. Ideoque medicamenta in forma liquida cõmodiora ſunt. Et omittenda quoque ſunt omnia ſiccantia, vt aloë, hiera, pilulæque rarò vſurpandæ.

Vt ℞. *Rad. fœnicul. polypod. quern.* an. Vnc. ß. *betonic. meliſſæ, capill. Veneris,* an. M. i. *ceterach. flor. borrag. bugloſſ.* an M. ß. *ſem. aniſi, fœnicul.* an. Drach. i. *fol. ſenæ elect.* Drach. x. *hellebori nigri prap.* Drach. jß. *epithymi* Drach. ij. *paſſul. maior. enucleat.* Vnc. i. *glycyrrhiz.* ℥. ß. Coq in ſ. q. ſeri lactis Colaturæ ℞. ℔. j. *ſyrupi è ſtœchade ſimpl. violarum ſolutiui, de pomis,* an. Vnc. j. Miſce pro tribus doſibus.

Vel ℞. *Fol. ſenæ elect.* ℥. ß. *polypod. querni, epithymi, rad. gialapæ,* an. Drach. i. *cremor. tartari* Drach. ij. *diagrydij* Scr. j. *ſem. aniſi, fœnicul. ſpicæ, caryophill. macis,* an. Scrup. ß. Doſis Drach. j. Si libet, poteſt addi ſaccharum.

Vel ℞. *Fol. ſenæ mundat.* ℥. j. *cremor tartari* ℥. ß. *cinamomi* Drach. ij. *caryophyll. diagryd.* an. Drach. ß. F. Puluis. Doſis Drach. i.

Puluis Guainerij:

℞. *Lapid. Armeni* Scrup. ij. *croci* Scrup. ß. *macis* Scrup. j. F. Puluis. Alij de lapide Lazuli talem parant.

℞. *Lap. Lazuli ſæpius loti* Scrup. ij. *epithymi* Scrup. j. *croci* Scrup. ß. *ſacchar.* Drach. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Elect. diacathol.* Vnc. ß. *diaſenæ* Drach. ii. *confect. Hamech.* Drach. j. Cum ſaccharo F. Bolus. In morbi progreſſu hæ Pilulæ exhiberi poſſunt:

℞. Pil.

℞. *Pil. Indarum* Scrup. ij. *cochiar.* Scrup. j. *extracti hellebori nigri* gr. vj. Cum aq. meliſſ. F. Pilulæ xxiiij.

Et quia humor hic pertinax eſt,& ſemel nunquam plenè euacuatur,præparantia & purgantia repetere & continuare opus eſt.

Inter omnes ſyrupos hic primas tenere ſyrupum de de pomis compoſitum, deſcriptum à Meſue, *cap. de ſoda frigidâ à melancholia*, ſcribit Rondeletius, *method. curandor. morbor. cap. 9.* vt qui non ſolùm concoquit, ſed & educit humorem melancholicum ac pituitoſum; idque ſine noxa ventriculi & aliarum partium.

Paratur autem hoc modo:

℞. *Capillor. Veneris, radicum bugloſſa domeſtica & ſylueſt. florum bugloſſ. polypodij, epithymi*, an. Vnc. j. *folior. ſenæ, chamæmel. ſtœchad.* an. Drach. vij. *chamædryos, ſchænanthi, hellebori nigri*, an. Drach. iij. *fumi terræ* Drach. vij. *eupatorij* Drach. iiij. *ſucci pomorum dulc.* Drach. viij.

Omnia præter epithymum & ſuccum pomorum, bulliant in ℔. iij. aquæ vſque ad ℔. ij.

Deinde bulliat in iis ebullitione vna epithymum, & coletur, & cum ſucci pomorum ℔. ij. ſacch. q. ſ. Fiat Syrupus.

Non tamen vſurpari debet in principio, ſed in progreſſu morbi, & præcedente totius capitis vniuerſali purgatione.

Iacchinus decocto hellebori nigri vtitur, hoc modo parato:

℞. *Cortic. helleb. nigri* Vnc. ß. Contuſi leniter infundantur in ℔. ij. aq. horis vj. Poſtea adde adde *cinamomi, ſem. dauci, epithymi*, an. Drach. j. *paſſular.* Vnc. ß. *flor. bugloſſ.* M. i.

Coqu. ad dimidiæ partis conſumptionem, dulcorentur ſaccharo, propinentur pro duabus doſibus.

Poſt vniuerſales iſtas corporis euacuationes particulares, euacuationes per errhina & gargariſmos ſupra propoſitos inſtituendæ; quibus hic polypodium, thymum, epithymum, elleborum addere commodum eſt.

Si morbus ſit pertinax, & æger ſanguine ſimul abundet, etiam frontis vel narium venas aperire vtile eſt.

Per inſenſibilem etiam tranſpirationem diſcutienda materia: medicamentis verò, quæ hoc præſtant, ſemper admiſcenda humectantia. Vtendum nimirum *oleo vino, anethino, lilior. albor. amygdal. dulc. chamæmelino, vnguento alabaſtrino; vel lotione ex decocto florum chamæmeli, borraginis, roſarum, flor. ſtœchad. Arab. fol. betonicæ, meliſſæ, ſem. anethi fol. ſenæ adiectis.*

Decoctum hoc Embrochæ modo per plures dies capiti inſtillare commodum eſt:

℞ *Folior. malue, althéæ, bugloſſ. ſumm. aneth.* an. M. ij. *fl. chamæm. viol.* an. M. j. *ſambuci* P. j *capit. papau.* num. vj. Coquantur in aquæ ℔. xxj.

Si humor melancholicus ab inferioribus, præcipuè liene & hypochondriis, communicetur, frictiones & alia reuulſionis media non omittenda; de quo plura dicentur ſuo loco de melancholia hypochondriaca.

Peracta purgatione, imò dum adhuc peragitur, ea exhibenda, quæ caput & cor alterant, roborant, & ſimul exhilarant: *ex conſeruis; borraginis, bugloſſi, violarum, meliſſæ, anthos, cort. citri conditis, radic. condit. helenij*, quod Rondeletius, *in meth. curand. morbor. cap. 9.* miram vim & proprietatem ad hilaritatem & gaudium excitandum habere, & à nonnullis pro ſecreto haberi ſcribit; *confect. alchermes. de hyacintho; elect. de gemmis, lætificante Rhaſis & Galeni, dianthos, diamoſchi dulcis, item lapid. Bezoar*, aduerſus omnes melancholicos morbos valde vtili, *corallijs, margaritis.*

Vt ℞. *Conſeru. bugloſſ. borraginis*, an. Vnc. j. *roſarum* Vnc. ß *margarit. prap.* Drach. ß *hyacinthi, ſapphiri, ſmaragdi, coralli vtriuſque*, an. Scrup. ß. *cinamomi, macis galangæ, nuc. moſchat.* an. Scrup. j. *caryophyll. cubebar. ligni aloës, ſtyrac. calamitæ, ſem. Baſilici*, an. Scrup. ß. *croci* Scrup. j. *moſchi, ambræ*, an. gr. iij. *carnis. vuar paſſar.* Vnc. ij. *aq. roſarum moſchata* Vnc. j. *ſacchari* q. ſ. F. Electuarium. De quo mane ſumat. Drach. iij. cum aquæ bugloſſ. Vnc. iij.

Vel ℞. *Conſeru. bugloſſ. borragin. meliſſa.* an. Vnc. j. *anthos, violarum*, an. Vnc. ß. *cort. citri condit.* Drach. iij. *ſpecier. diamoſchi dulcis, lætitiæ Galen.* an. Scr. i. *confect. alchermes* Drach. ß. Cum Syrupo tunicis. F. Electuarium.

℞. *Conſeru. bugloſſ. violar. roſar.* an. Vnc. jß. *tunicis* Vnc. j. *ſpecier. dianthos, diambr. diamarg. frig.* an. Drach. ß. Cum ſyrupo de pomis & corticib. citri F. Electuarium.

Vtile eſt & ſemel in ſeptimana ſumere Drach. ß. vel Scrup. ij. Mithridatij, cum Vnc. ß. conſeru. flor. borragin. vel bugloſſæ.

Vel ℞. *Conſeru. bugloſſ. violar.* an. Vnc. jß. *meliſſ. cortic. citri conditorum*, an. Vnc ß. *ſpecier. diambr. diamoſch. dulc. diamargarit. frigid.* an. Drach. ß. *lapid. Bezoar.* Scrup. ß. Cum ſyrupo de pomis. F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. bugloſſ. meliſſ. violar.* an. ℥. ij. *cort. citri conditor.* Vnc. j *ſpecier. diambr. diamoſch. dulc. diamargarit. calid.* an. Drach. ß. *confect. alkermes* Drach. j. *lapid. Bezoar.* Scrup. j. Cum ſyrupo de pomis. F. Electuarium.

Diæta.

Aër ad calidum & humidum vergat, ſit lucidus, non tenebricoſus, non fœtidus, ſed ſuaueolens. Victus ratio inſtituatur ita, vt præter caliditatem magis inclinet ad humidum: cibuſque talis ſit, vt bonum ſanguinem ſuppeditet. Sæpe enim, præcipuè ſi malum recens ſit, ſolâ victus ratione bonâ, qua probus, tenuis & clarus ſanguis, qui omnem humorum malitiam corrigit, gignitur, & corporis humectatione malum hoc curatur. Ad bonum ſanguinem gignendum faciunt panis ex bono frumento, bene coctus, oua recentia, carnes animalium iuuenum, præſertim pullorum gallinaceorum, hædorum; vinum bonum, & ſimilia. Conuenit & priſana hordeacea. Ex oleribus conueniunt malua, bugloſſa, borrago. Ex fructibus, vuæ & mala dulcia, vuæ paſſæ. Vitet æger omnem cibum, qui ſucco melancholico materiam præbet, qualia ſunt legumina, porrum, cæpe, caules & ſimilia, quæ Galenus 3. *de loc. affect. cap. 9.* recenſuit. Cibi quantitas etiam moderata ſit, nec abſtinentia ſe maceret æger. Vinum tenue bibat, conditum meliſſa, flor. bugloſſ. borrag. cort. citri. Modus & exercitia corporis ſint moderata, & quæ ad excrementa diſcutienda ſufficiant, non verò corpus reſoluant & exſiccent: animus à mœrore abducatur, & omnibus, quantum fieri poteſt, modis ad lætitiam componatur. Somnus ſit longior, omnique modo prouocandus; cum in eo maxima curationis ſpes ſit, vtpote qui cerebrum maximè humectat; vigiliæ verò nimiæ ſunt interdicendæ. Balneum aquæ dulcis in hac intemperie vtile eſt. Omnia, quæ metum & triſtitiam conciliare poſſunt, vitentur. Animus contrà, quibus poteſt modis, ad hilaritatem componatur.

QVÆSTIO

An acetum melancholicis vtile ſit?

Donatus Antonius ab Alto Mari, *de medend. corp. human. morb. cap. 7.* ex Aëtio & Paulo Ægineta, qui hoc ipſum è Poſidonio mutuati ſunt, extollit aceti acerrimi ſorbitionem poſt omnem cibum, vbi iam dormire velit æger; vel quod attenuet, ſuccumque melancholicum diſcutiat; vel quod ſumptorum ciborum vapores humidos confeſtim ad caput deferat, ſomnũque propterea conciliet: tantorũmque virorum, ſiue his, ſiue aliis rationibus moti fuerint, conſilium ſequẽdum

dum cenſet. Verùm maioris ponderis nobis ſit Hippocratis & Galeni autoritas, ratione & experientia munita, qui in affectibus melancholicis aceti vſum improbant. Hippocrates, 3. *de ratione victus in acut. cap.* 38. ſcribit: Nigra ab aceto fermentantur, attolluntur & multiplicantur, & exaltat nigra acetum; & Galenus *ibidem*, acetum melancholiæ aduerſiſſimum eſſe dicit. Qua de re etiam diximus *de Febrib. lib.* 2. *cap.* 19. vid. etiam inſt. 2. *part.* 2. *cap.* 8.

An acetum & acida, in melancholicis morbis conueniant?

¶ [Equidem non infrequens eſt apud multos, acidos liquores in melancholicis morbis exhibere; vnde nonnulli in frequenti vſu habent ſpiritum Vitrioli, tinctur. roſar. & violar. Vitriolat. ſyrup. roſar. Vitriolat. conſeru. roſar. Vitriolat. quæ omnia hypochondriacis etiam frequentiſſimè exhibentur. Verùm an rectè, dubium.

Negatiua.

Hippocrates certè 3. *de rat. vict. in acut. text.* 38. ſcribit: ὑπ' ὄξεος τὰ μέλανα ζυμοῦται καὶ μετεωρίζεται, καὶ πολλαπλασιοῦται. ἀναγωγὸν γὰρ μελάνων ὄξος, id eſt, *Nigra ab aceto fermentantur & in ſublime attolluntur, & multis partibus augentur. Acetum namque nigra exaltat.* Vbi notandum vulgo malè verti hunc locum: *Educit nigra acetum.* Et *ibid.* Galenus acetum melancholiæ aduerſiſſimum eſſe ſtatuit. Et licèt humor melancholicus, non ſit ita acidus, vt bilis atra: tamen aliquam aciditatem etiam melancholiæ tribuit Galenus, *lib.* 14. *meth. med. cap.* 9. *libr.* 3. *de loc. aff. cap.* 7. *lib. de placit. cap. vlt.* Ergo ſi humor melancholicus aliquo modo eſt acidus, acidis corrigi non poteſt, cùm contraria contrariis curentur.

Affirmatiua.

Contrà alij ad experientiam prouocant, & in morbis melancholicis ſpirit. Vitrioli Martis & Veneris ſe magnum vſum comperiſſe iactitant, & eos penè pro Panaceis habent.

Deciſio.

Quà de re vt meam ſententiam aperiam, omnino certum eſſe puto, acida per ſe humorem melancholicum non corrigere, ſed potiùs eum augere, & deteriorem reddere, &, vt in atram bilem degeneret, facere, & propterea ab eorum vſu in alteratione humoris melancholici meritò abſtinendum eſſe. Quòd verò interdum prodeſſe videntur, cauſſa hæc eſt: Humor melancholicus, quandiu in hypochondriis quietus hæret, moleſtus non percipitur, ægroque nihil mali inferre videtur. Tum autem, quando mouetur, & in alias partes principes transfertur, vel vapores, & ſui generis noxios ichores à ſe mittit, moleſtus eſſe incipit, variaque grauiſſima ſymptomata producit. Tunc ergo omne illud, quod commotionem illam ſentinæ melancholicæ, humoriſque huius motum ad partes principes inhibere, exhalantes inde halitus compeſcere, & ita diſponere ac figere poteſt, ne quid ampliùs ichorũ prauorum è ſe fundat, ſymptomata quoque ab humore melancholico profecta tollere poteſt. Et proinde pro ſalutari remedio habendum, & ægri & medici (ab ægris rectiùs poſt horum vſum iam habentibus perſuaſi) cenſent. Et non negandum, acetum, & inprimis acidos ſuccos minerales aſſumptos, qui fixo Sale conſtant, humores quoque ſalſos figere, &, vt in hypochondriis quietè coërceantur, nullámque homini moleſtiam creent; nec ſui generis vapores & ichores de ſe fundant, præſtare. Et hoc ipſum eſt, quod Paracelſus ſcribit, nihil eſſe ſalutarius & melius, quàm morbum in centro ſuo retinere (quod ipſum tamen etiam de narcoticis accipiendum videtur, quæ ad paroxyſmos febrium tollendos exhibentur) id eſt, fumos illos noxios ita figere, vt moleſti ampliùs eſſe deſinãt. Verùm nec hæc regia & tuta via curandi morbos eſt. Nam ſalutare illud præceptum; ad cauſſam morbi, & morbum ipſum, magis quàm ad ſymptomata, niſi valde vrgeant, reſpiciendum eſſe, hîc negligitur, ægérque palliatiuâ hac curâ deceptus, in maius periculum conijcitur. Et hæc ipſa conſuetudo, acidos eiuſmodi ſpiritus in omnibus ferè morbis exhibendi, inter alias plures etiam forſan vna eſt, cur hypochondriaca affectio ita frequens & diuturna ſit. Et obſeruatum eſt, ex nimio ſpirituum acidorum vſu quoſdam planè melancholicos factos.]

CAPVT XIII.

De Intemperie Capitis cum Bile Atra.

Cauſſa.

Bilem atram è ſanguine, bile flaua, vel humore melancholico aduſtis prouenire, Inſtitut. *lib.* 2. *part.* 2. *cap.* 6. dictum. Eædem cauſæ & hic locum habent. *Intemperies capitis cum atra bile.* Cauſæque, quæ ſanguinem, vel bilem, vel melancholiam, ſeu in capite, ſeu in hypochondriis, ſeu in toto adurunt, vbi ille humor aduſtus capiti communicatur, intemperiei calidæ & ſiccæ cum materia, quæ eſt atra bilis, cauſa eſſe poſſunt. Vnde malum hoc (quæ remotiores cauſæ ſunt) ſæpe incaleſcenti melancholiæ ſuccedit, & ira, mœſtitia, nimia animi intentio, ac ſtudia, ſollicitudo, vigiliæ; præcedentes capitis diſpoſitiones calidæ, inflammatioque, vini potentis nimius vſus, medicamenta immoderatè calefacientia, intemperiem hanc producere poſſunt. Præcipuè verò in bilioſis, extenuatis, & iis, qui hepate ac corde calido & ſicco præditi ſunt: obeſi verò & pituitoſi ad hunc morbum minus ſunt diſpoſiti.

Signa Diagnoſtica.

Adeſt dormiendi impotentia, & vigiliæ pertinaciſſimæ; ſæpe etiam accedit delirium. Pro humorum tamen, è quibus atra bilis gignitur, diuerſitate hîc etiam eſt quædam differentia. Nam ſi ex ſanguine aduſto bilis atra ſit generata, hilariores nonnihil ſunt, & ad riſum procliues, ac præceſſerunt ſigna ſanguinis abundantis. Si ex bile flaua profecta ſit, ferinum eſt deliriũ, cum iracundia & temeritate, ac quod Hippocrates 6. *aphor.* 23. μετὰ ϑράσους appellat, audaces ſunt & violẽti. Si ab humore melancholico ſit atra bilis, mœſti ſunt & taciturni, & cum per interualla loqui incipiunt, garruli ſunt, neque loquendi finem faciunt. Omnibus tamen ferè hoc commune eſt, vt aſpectus ſit horridior & truculentior; de quo ſuo loco de Mania plura.

Prognoſtica.

1. Curatu difficile hoc malum eſt, & tempus ad curationem ſatis longum requiritur. Cum enim cerebrũ naturâ ſit frigidum & humidum, longè à naturali ſua conſtitutione receſſit, & valentiora medicamenta; ac longius tempus, vt ad priſtinum ſtatum reducatur, poſtulat.

2. Facilior curatu eſt in iuuenibus, ac mediæ ætatis hominibus: difficilis verò in ſenibus.

3. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides ſuperuenientes bono ſunt.

Indicationes.

Intemperies hæc calida & ſicca refrigeranda & humectanda eſt. Materia ipſa eodem modo alteranda, tẽperãda, attenuandá & euacuanda eſt, eiuſque generatio inhibenda. Et quidẽ ſi humor ater proueniat à bile flaua exuſta, calidior eſt, & magis refrigerantibus indiget: ſi verò ab humore melancholico, minus calidus eſt, minuſq; refrigerantia requirit, vterque tamen humida poſtulat. Qui autẽ à ſanguine exuſto eſt, mediocrẽ conditionem obtinet. Et ſi in toto, vel partibus inferioribus generetur, & ad caput trãſmittatur, à capite reuellatur, repellatur, & quod reliquũ, euacuetur. Et quò eius generatio prohibeatur, intemperies viſceris, à qua producitur,

ducitur, corrigenda, & cùm plerunque à caliditate & ſiccitate hepatis, vt & lienis, ortū habeat, ea viſcerum intēperies refrigerantibus & humectantibus alteranda. Et quia vigiliæ in hoc morbo vrgent, eúmque augēt, danda diligenter opera, vt ſomnus omnimodo concilietur.

Curatio.

Itaque primò clyſter aliquis humectans, ex althéa, malua, parietaria, borrag. bugloſſ. violis, cum caſſia & electuario diacathol. paratus, iniiciendus,

Vt ℞. *Rad. althéæ, polypod. querni*, an. Vnc. ß. *parietariæ, branca vrſin. fumariæ, lactucæ, borrag.* an. M. i. *fol. ſenæ* ʒ. vi. *prunor.* num xij. Coquantur in aq. ſimpl.

Colat. ℞. ℔. i. *caſſiæ pro clyſteribus* ℥ i. *elect. diacathol.* ʒ. vi. *olei oliuar. chamæmel.* an. ℥. iß. F. Clyſter.

Hinc ſi ex ſanguine aduſto bilis atra prouenerit, vel in capite, aut toto ſanguis aduſtus & feruidus redundet, communis, baſilica, vel cephalica vena, prout opus, aperiatur: ſanguiniſque miſſio præſentiſſimum in hoc morbo eſt remedium. Et quidem ſi in capite redundat ſanguis, ſtatim cephalica aperiatur; ſi in toto ſimul, primò cōmunis vel baſilica, deinde cephalica ſecetur, & præcipuè in ſiniſtro latere. Reuulſionis quoque gratiâ ſaphena aperiri poteſt, præſertim in mulieribus, cum menſes ſuppreſſi huic malo originem dederūt, vt & ſi hæmorrhoides ſuppreſſæ morbi caſſa ſunt. Quandoque etiā in viris natura κατὰ μετάστασιν humorem, huius morbi cauſſam, à capite & nobilioribus partibus ad crurales venas detrudere, & varices in cruribus excitare, morbūque hoc modo diſſoluere ſolet.

Neque inutile fuerit hirudines circa tempora & poſt aures, vel etiam ani venis applicare, ſi hæmorrhoides ſuppreſſæ ſint.

Hinc materia præparanda refrigerantibus & humectantibus, vt:

Radicibus; *Borrag. bugloſſ. gramin. aſparagi, polypod. glycyrrhizæ.*

Floribus; *Borrag. bugloſſ. violar. nymphææ roſarum.*

Foliis; *Lactucæ, borrag. endiuiæ.*

Seminibus; *Quatuor frigidor. maior. papau. lactuc.*

Fructibus; *Paſſul. iuiubar. ſebeſten, pomor. prunor.*

Et, quæ hinc fiunt,

Aquis; *Borrag. bugloſſ. violar. roſar. endiu. fumariæ.*

Syrupis; *Viol. de borrag. bugloſſ. nymphææ, byzantin. ſimpl.*

Conſeruis; *Borrag. bugloſſ. roſar. violar. nymphææ*, quibus cordialia ob affinitatem adiicere licet: Conſeru. *Anthoſ. meliſſ. cortic. citri.*

Et quidem medicamenta ex his, pro natura humoris, è quo humor hic ater generatus, eligenda ſunt. Nam ſi ex ſanguine feruido atra bilis ſit genita, ea eligenda, quæ de intemperie capitis cum bile propoſuimus; ſi ex humore melancholico, ea ferè conueniunt, quæ capite præcedente de intemperie cum humore melancholico tradita ſunt,

Vt ℞. *Aq. borrag. bugloſſ. fumar.* an. ℥. ii. *ſyrup. borrag. bugloſſ. violar.* an. ℥. iß. M. F. Potio pro ii. doſibus.

Vel ℞. *Rad. bugloſſ. glycyrrh. polyp. querni*, an. ʒ. vi. *fumar. ceterach.* an. M. ß. *fl. cordial.* M. i. *epithym.* ʒ. ii. Coqu. in aq. pura.

Colat. ℞. ℥. vi. Adde *ſucci pomor.* ℥. vi. *ſacchari* ℥. iß. Ebulliant & depurentur, vel addatur *ſyrup. de pomis, violis*, an. Vnc. i.

Vel ℞. *Conſeru. bugloſſ. borrag. violar.* an. ℥. i. *nymph. roſar.* an. ℥. ß. *ſpecier. diamarg. frig.* ʒ. ß. Cum ſyrupo de pomis. F. Electuarium.

Purganda poſtea eſt materia *ſyr. viol. ſolut. diapruno ſolutiu. decocto ſenæ, epithymo, polypod. diacathol.* quibus deinde *hellebor. niger* adiici poteſt, *confect. Hamech & diaſena, lapide Armeno, Lazuli, pilulis de fumaria, de lapide Lazuli.* Vbi notandum, vt purgantibus iſtis ſemper ex humectantibus & præparantibus antea enumeratis aliquid admiſceatur, & purgantia non vſurpanda, niſi corpus prius humectatum fuerit.

Vt ℞. *Flor. caſſ. elect. diacarth.* an. ℥. ß. *confect. Hamech.* ʒ. i. Cum ſaccharo. F. bolus, vel diſſoluantur in aq. fumariæ & bugloſſ. an. ℥. ii. & addita ſyrup. violar. Vnc. ß. F. Hauſtus.

℞. *Fol. ſenæ* Vnc. ß. *epithym.* Dra. ii *flor. violar. borrag. fumariæ*, an. P. ii. *paſſular. exacinatar. glycyrrhizæ*, an. ℥. ß. Coqu. in aq. hordei ſimplici.

Colat. ℞. ℥. iiij. In iis diſſolue *mannæ elect.* Vnc. i. Colentur, adde *ſyr. violar. ſolutiu.* ℥. ß.

Vel ℞. *Rad. bugloſſ. graminis*, an. ℥. ß. *polypod. querni* ʒ. ii. *glycyrrhiz.* ℥. ß. *cortic. fraxini tamariſc.* an. ʒ. iii. *meliſſ. linguæ ceruinæ, ceterach. capillor.* ♀ an. M. i. *fol. ſen. elector.* ℥. ii. *epithym.* ℥. ß. *hellebor. nigri præp.* ʒ. ii. *ſem. 4. frigid. maior.* an. ʒ. i. *ſem. portul.* ʒ. ii. *ocymi, fœnicul. zedoar.* an. ʒ. i. *iuiubar. ſebeſten*, an. num. x. *paſſul. exacinatar. tamarind.* an. Vnc. iß.

Infundantur per noctem in aq. pura, poſtea ebulliant & colentur.

In colaturæ ℔. ij. infundatur *rhabarb.* ℥. ß. *cinamom.* Scr. iiii. *flor. cordial.* an. P. ii.

Colat. adde *ſucci pomor. Borſtorfianor. vel aliorum odoratorum* ℔. i.

Iterum parum coquantur, ſacchariq; q. ſ. ad dulcorādum addatur, & clarificentur. F. Potus ad dies 5. vel 6.

Vel addatur ſacchari q. ſ. Coquantur ad ſyrupi conſiſtentiam, de quo 2. vel 3. cochlearia propinentur.

Licet & in grauioribus malis antimonio & medicamentis ex eo præparatis vti.

Poſt purgationem alterantia ſupra propoſita repetenda, quibus addi poſſunt margaritæ, fragmenta lapidū pretioſorum, lapis Bezoar, corallium, bolus Armenus, quæ non ſolùm, vt nonnulli putāt, vim habent exſiccādi ichores, qui in arterias penetrarūt, ſed & ſalſis illis ac aduſtis humoribus (quo modo etiam acetū acrimoniā amittit) acrimoniā adimunt, & ita ad illa, quæ ſolēt, ſymptomata excitanda ineptos reddunt, vel etiam peculiari vi ſpiritus defecandi & illuſtrandi prædita ſunt.

Atram bilem in capite alterantia topica.

Poſt ſanguinis miſſionem & purgationem fronti & ſuturæ coronali frigida humectantia applicanda ſunt.

Vt oleum *roſac. violaceum, nymph. amygdal. dulc.* quibus oleum *anethinum* & *chamæmel.* admiſceri poteſt.

Aqua *roſar. lactuc. viol. & aliar. plantar. refrigerātium*,

Epithemata è *refrigerant. & humectantium aquis & decoctis.*

Vt ℞. *Ol. viol. nymph. roſar.* an. ℥. i. *aq. lactucæ, ſolani, roſar. aceti*, an. ℥. ß. Miſce.

Vel ℞. *Fol. lactucæ, borrag. endiu.* an. M. i. *flor. roſar. borrag. bugloſſ. nymph.* an. P. ii. *capit. papau. cum ſemine* num. x. Coquantur in aq.

Colaturæ ℞ ℔. i. Adde *ol. violar. roſar.* an. Vnc ii. M. pro Epithemate.

Vel ℞. *Fol. malu. flor. violar. nymph.* an. M. ii. *capit. papauer. albi cum ſeminibus* num. vi. *flor. chamæmel. melilot. ſummitat. anethi*, an. M. i. *fol. ſenæ* ʒ. ii.

Coqu. & decocto caput abluatur, & hinc ol. viol. & de nymphæa cum lacte muliebri irrigetur: vel ſi aſcenſus vaporum metuatur, cum oleo roſaceo.

Linimentum:

℞. *Ol. violar. ſeu cucurbitæ*, an. Vnc. i. *papauer. aneth.* an. Vnc. ß. *mucilag. ſem. pſyllij aq. violar. extractæ* Dra. v. *ſem. lactucæ, hyoſcyam.* an. Drach. ß. *croci* Scrup. ß. Miſc. F. Linimentum.

Emulſiones; *ſem. papau. lactuc. amygd. dulc.*

Sacculi fiunt ex *roſis, flor. violarum nymph. ſem. papau.*

Lotiones pedum & manuum ex *refrigerantibus & humectantibus ſupra propoſitis.*

Balneum aq. dulcis vtile eſt, cum decocto earundem plantarum paratum.

Tandem poſt euacuationes vniuerſales inſtitutas & abſolutas ad particulares cerebri euacuationes perueniendū, quæ fiunt apertione venarum frontis, nariū, aut ſub lingua, aut applicatione hirudinum ad venas poſt aures, errhinis item, vt capite præcedente dictum.

Si malum non cedat, Zechius, *Conſult.* 80. ad tria tanquam generoſa remedia confugiendum cenſet, ſi humor aduſtus in toto corpore ſimul redundet. Sunt autem ea, lactis ſerum, cum ſucco cichorij & fumariæ largâ copiâ quindecim diebus hor. 5. ante prandium hauſtum, aquæ thermales, quarum minera ſit ferrum, epotæ; & aquæ dulcis tepidæ balneum, pluribus diebus veſpere, duabus horis ante cœnam, vſurpatum: cuius vſu & vniuerſum corpus humectatur, & obſtructi & adſtricti meatus aperiuntur.

Cauterium in mania.

Si reliqua non proſint, etiam ad cauteria bregmati, modo ſupra explicato, nonnulli deueniendum, & cauterium per menſes aliquot apertum tenendum cenſent. Scribitque Guainerius, *tract.* 11. *c.* 9. ſe nobili cuidam fœminæ maniâ laboranti cauterium potentiale ſyncipiti applicaſſe, quo cutis ad cranium vſque abſumpta ſit: hinc in coniunctione Lunæ & Solis cranium trepano aperuiſſe, & foramen per menſem apertum ſeruaſſe, atque ita fœminam illam, quæ plus quam duobus annis maniâ laborauerat, ſanitati reſtitutam fuiſſe. Vtiliſſimum etiam eſt ægrum in balneum aq. dulcis calidæ ſæpius inducere.

Diæta.

Aer in caliditate ſit temperatus, ad humiditatem vergens. Cibus ſit in quantitate mediocris refrigerans & humectans, vt: ptiſana, juſcula carnium, carnes pullorum gallinaceorum, gallinac. agninæ, hœdinæ, vitulinæ, perdicum, oua ſorbilia. Abſtinendum vero ab iis, quæ bilem gignunt, itemque, quæ craſſum ſuccum ſuppeditant, quales ſunt, caro bubula, ceruina, ſuilla, & fumo indurata. Ex piſcibus conueniunt ſaxatiles & fluuiatiles. Grandes vero piſces, duri & viſcidi, ſalſi, & fumo vel aere indurati nocent. Cibi condiantur borrag. malua, lactuc. aſparago. Panis ſit ſimilagineus. Vino æger plane abſtineat, niſi à metu aut melancholia aduſta hoc malum originem habeat. Tum enim vinum album tenue concedendum, aut ſi fortius ſit, diluendum aq. borrag. violar. endiuiæ & cichorij. Huiuſmodi enim vinum ad excrementa biliosa temperanda & expellenda, partiumque ſolidarum ſiccitatem corrigendam eſt aptiſſimum. Vel bibat æger aquam hordei cum ſucco granatorum dulcium, aut ſerum lactis, in quo epithymum maceratum ſit, vel etiam lac calide emulſum cum ſaccharo potet. Exercitium ſit mediocre. Somnus ſit conſuetudo longior, qui propterea medicamentis cum externis, tum internis conciliandus. Aluus laxa ſit, & niſi ſponte officium faciat, clyſteribus vel lenientibus medicamentis aperta ſeruetur. Animus ad hilaritatem componatur, & omnes, quæ iram & triſtitiam commouere poſſunt, occaſiones vitentur.

CAPVT XIV.

De Venenatis & malignis, & tota Subſtantia cerebro contrariis morbis.

Venena cerebro aduerſa.

PRæter intemperies hactenus enumeratas cerebrum quoque morbos quoſdam malignos, venenatos, quos totius ſubſtantiæ vocant, quandoque patitur. Talis eſt illa *diatheſis* quam imprimit aura vel vapor, vel materia venenata, quæ epilepſiam excitat ſeu ea in cerebro generetur, ſeu ab inferioribus tranſmittatur. Tales ſunt diſpoſitiones, quas imprimunt venena cerebro peculiariter infenſa, ſolanum furioſum, hyoſcyamus, herba Sardonia, ſeu apium riſus, virus canum, torpedo, menſtruus ſanguis malignus, vinum fulmine tactu, cicuta, napellus, vmbra arboris iuglandis, taxi, cocculi de Leuante, & & piſces iis capti, aconitum, thus cum vino, ſanguis humanus potus, lolij ſemen, flores colchici; quorum alia ſomnū p.n. inducunt; alia imaginationem & ratiocinationem lædunt, ac deliria excitant, nonnulla conuulſiones aut paralyſin inducunt. Refertur inter ea etiam cerebru & ſanguis felis, de quo memorabilis hiſtoria eſt apud VVeinrichium, *de mōſtris c.* 15 quæ ita ſeſe habet. Puella quædam Vratiſlauiæ mollior, non multorū annorum, cum publice ſpectaret a carnifice latronem capite truncari, territa ſpectaculi fœditate in epilepſiā incidit. Multa, vt fit, pro remedio tentata, ſed fruſtra omnia. Ex vulgo quiſpiam ſuaſit, felium ſanguinem porrigi vtile eſſe, quo ebibito malum non difficulter ceſſaturum. Offertur, accipit miſera infelici euentu admodum. Paulo poſt enim felis naturam induit ex interuallo, & quod id animal in ædibus ſolet, id illa imitatur, voce, ſaltu, geſtu, veſtigiis, cum mures in ſilentio venatur in anguſtiſſimis etiam quibuſcunque poteſt foraminulis, idque ita diu, dum paroxiſmi vehementia remitteret. Hactenus VVeinrichius. De quibus omnibus vide etiam *lib.* 6. *pract. part.* 6. 7. 8. Ita in mania peculiarem malignitatem ſtatuit Platerus.

Verùm enim verò cum, vt modo dictum, alia alias actiones lædant, ac de epilepſia, ſopore graui, & deliriis, quæ ab huiuſmodi venenis proueniunt, ſuo loco dicendum ſit, & vix aliquod venenum ſit, quod, etiamſi cerebrum primò afficiendi vim habeat; non tamen reliqua membra in conſenſum trahat: in enumeratis ſymptomatibus de iis aliquid dicetur; reliqua ſuo loco, vbi de venenis in ſpecie agetur, explicabuntur.

CAPVT XV.

De Vitiis Spirituum Animalium.

[illegible]

AN ſpiritus animales partes ſint corporis, nec ne, hic non inquirimus. Satis eſt, ſi ſciamus, eos ad actiones animales omnino neceſſarios eſſe, neque ſine iis eas perfici, & ſi actiones hæ recte perfici debent, requiri, vt ipſi non minus, quam cerebrum ſuam naturalem temperiem & conſtitutionem habeant.

Generatur ſpiritus animalis in cerebro, quod eius fons & origo eſt, & ea de cauſa præter facultatem altricem, quæ ipſi cum omnibus partibus viuentibus communis eſt, peculiarem ſubſtantiam, ab omnibus aliis corporis partibus diuerſam, habet, & potentias, quibus & retinet materiā e qua ſpiritus animalis generatur eamque alterat & coquit, & in ſpiritum animalem mutat.

Spiritus animalis generatio.

Generatur autem ſpiritus animalis ex ſubtiliſſima ſpiritus vitalis parte, & aere attracto, ab ipſa cerebri ſubſtantia, quæ animæ, vt agentis principalis, proximū inſtrumentum eſt, cui in toto corpore ſimile reperire non eſt. Ea enim animæ ſedes eſt, non verò ventriculi, & ab ea ſpiritus animales elaborantur, atque in ea, nō verò in ventriculis, quorū alius vſus eſt, vt alibi dictum, continentur. Cerebri verò ſubſtantia ad actioné hanc concurrit præcipue per ſuum calidum innatum & peculiarem temperiem, ac pro huius variatione etiam ſpiritus animales variant. Eſt tamen etiam neceſſaria peculiaris cerebri conformatio, quæ in magnitudine, figura, & cauitatibus conſiſtit, quæ non ſolum in ſpirituum generationem & conſeruationem, ſed ad motum, neceſſaria eſt; & præterea cerebrum ſuam temperiem & calidum natiuum debito modo diſpoſitum habere debet. Hoc enim modo cerebrum conſtitutum ſpiritûs animalis origo, fons & domicilium eſt.

[illegible]

Plura autem ad naturalem conſtitutionem ſpirituū requiruntur. Primò vt habeant ſuam temperiem, quæ eſt quidem calida, ſed longe temperatior, quam ſpirituu vitalium. Secundò vt ſint tenuiſſimi & ſubtiliſſimi: qua de cauſa rerum Creator ſapientiſſimus innumeros arteriarum plexus in cerebro collocauit, vt per minutiſſimarum arteriarum inſenſibilia orificia ſpiritus vitalis in cerebrum exacte tenuiſſimus quaſi percolaretur,

&

& à ſanguine arterioſo ſeparatetur. Tertiò vt ſit puriſſimus, luciſſimus & ſplendidiſſimus: quâ de cauſſâ ſpiritus animalis è ſpiritu vitali, à ſanguine arterioſo ſeparato, & in cerebro, omnis ferè coloris experte, recepto gignitur, & ibi vlteriorẽ elaborationem adſequitur. Idem nimirum hic fieri credendũ eſt, quod in igne, qui quò magis in flamma à fumo ſeparatur, eò fit clarior & lucidior. Quartò vt ſit copioſiſſimus: quam ob cauſam cerebrum ampliſſimum, molliſſimum, innumeriſque poris & cauitatibus præditum eſt, & ad illud innumeræ ferè arteriæ decurrunt. Quintò vt naturalem ſuum motum in cerebro habeant.

Quæ naturalis ſpirituum animalium conſtitutio ſi lædatur quocunque modo, etiã actiones animales, quæ per ipſos, vt inſtrumentum proprium, obeuntur, vitiari neceſſe eſt. Etenim ſi ſpiritus animales nimium incaleſcãt & feruidiores reddãtur: id quod fit in febribus acutis, & partium internarum inflammationibus, vaporibus calidis caput petentibus, ſpiritibúſq; ſeſe permiſcẽtibus, item in cerebri & membranarum inflammationibus, & intemperie calidâ p.n. in phrenitide, in mania; aut dum à cauſſis externis, vt æſtu Solis, aliiſque, ſupra, c. 1. enumeratis, cerebrum incaleſcit, vigiliæ immodicæ & deliria accedere ſolent. Frigidus contra ſpiritus animales actiones omnes hebetat, & ſtoliditatis ac amentiæ cauſſa eſt.

Si ſpiritus animales ſuam naturalem tenuitatem nõ obtineant, ſed craſſiores iuſto ſint, animales actiones quoq; rectè ſeſe non habent, ſed torpidiores quaſi ſunt. Negat quidem Platerus planè, vbi de læſâ viſione tractat, ſpiritus animales craſſeſcere; cum ſint ætherei penè, & tales mutationes non patiatur: verùm id ita ſimpliciter admitti non poteſt. Etenim ſpiritus animales duobus modis craſſiores eſſe poſſunt; vel dum tales generantur, vel dũ vapores aliqui ipſis admiſcentur. Primò enim ſi ſpiritus vitalis, & aer, è quibus ſpiritus animales generantur, craſſiores ſint, ſpiritus etiam animales inde craſſiores fiunt. Atque inde accidit, vt ob aeris & ſpirituum vitalium ſubtilitatem nonnullarum regionum incolæ ingenioſiores ſint, quàm in aliis; aliarum verò ſtupidiores, ob aerem, in quo viuunt, craſſiorem. Sic Bœoti apud antiquos ſtoliditatis & ſtupiditatis nomine male audierunt; de quo Horatius, *in Epiſtolis:*

Bœotum in craſſo iurares aere natum.

Si ſpiritus animalis tenuitas & puritas propter vaporis alieni admiſtionem perturbetur, actiones animales etiã variè læduntur. Si enim vapor frigidus & humidus ipſi admiſceatur, ſpiritus animalis quaſi torpidus & iners redditur; vnde ſæpe poſt cibũ propter vaporũ in cerebrũ adſcenſum, hominẽ ad actiones illas cerebro proprias minus aptũ eſſe animaduertimus. Si vapor obſcurus & nebuloſus quaſi, qualis cùm ab internis humoribus, tũ ab aere externo cerebro cõmunicatur, & ſpiritui animali permiſcetur, homines non ita alacres, ſed quodámodò triſtes eſſe animaduertimus. Si vapores ſint calidi, quales in ebriis à vino, vel potus alterius largiore vſu eleuari ſolent, variæ animi mutationes, & quaſi deliria, pro cerebri & humorũ in corpore variâ diſpoſitione excitãtur; de quo Horatius, *lib. 3. Carm. Od. 21.*

O nata mecum Conſule Manlio,
Seu tu querelas, ſiue geris iocos,
Seu rixam, & inſanos amores,
Seu facilem, pia teſta, ſomnum.

Si enim vini vel alterius potus vim inebriandi habẽtis vapor cũ ſanguinis abundantis vapore permiſcetur, iocos & hilaritatem excitat; ſi caput humidũ ſit, propẽſionem in ſomnũ inducit; ſi vaſa ſeminaria ſemine ſint referta, inſanum amorem producit; ſi pituitâ caput refertum, ſomnum: ſi bilis vapor permiſcetur, rixas & iram excitat; ſi melancholiæ vapor, triſtitiam & querelas.

Si ſpiritus animalis naturalem illam luciditatem & ſplendorem amittat, & opacus, tenebricoſus, ac niger quaſi euadat: quod præcipuè fit à vaporis melancholici admiſtione; metus & triſtitia ſine cauſſa, & affectus melancholici excitantur. Nam vt Galen. *2. de ſympt. cauſ. c. vlt.* ſcribit, cùm nihil eorum, quæ extra corpus ſunt, nos æquè perterreat, ac tenebræ, ſi eæ ipſi rationalis animæ parti ſint circumfuſæ, neceſſe eſt hominem timere, vt qui ſemper vnà cum corpore timoris cauſam circumferat.

Pauci. Si ſpiritus animales ſint pauciores, quàm par eſt, & deficiant, omnes animales actiones languent, & ex defectu ſpirituũ, & cauſſis ſpiritus diſſipantibus actiones principis facultatis non ſolùm imminuuntur & abolẽtur, ſed & deprauantur quandoque, & delirium excitatur, vt docet Galen. *7. aph. 9.* eodem modo, quo tremores artuum. Vt enim dum pondus nimium facultati mouenti imbecilli offertur, tremor excitatur, ita dum obiectum ſenſibile principi facultati debili offertur, imaginatio & ratiocinatio obiecto non ſatis proportionatæ & debiles vacillant quaſi.

Defectus ſpirituum animalium cauſſa. Deficiũt autem in cerebro ſpiritus animales, vel quia abſumuntur, & non generãtur in cerebro, vel quia in reliquum corpus diffunduntur. Abſumunt ſpiritus in cerebro ſanguinis nimia profuſio, nimia euacuatio, Venus nimia, morbi diuturni, præſertim maligni, nimia animi intentio & ſtudia, vigiliæ, curæ. Non verò generantur, ſi ſpiritus vitales non ſuppeditentur. Effunduntur etiã nonnunquam ſpiritus in ſenſuum externorum organa, vt in cerebro deficiant. Vt enim in magnis animi affectibus ſpiritus vitales è corde in reliquũ corpus interdum effunduntur, vt animi deliquium inde accidat: ita quoque ſpiritus animales in externorum ſenſuum organa effundi poſſunt, vt veluti attoniti homines fiant.

Præter has cauſſas & aliæ ſæpe dantur, occultæ nimirum, ſpiritus maligna vi afficiẽtes; quales ſunt venena, quæ cerebro tota ſubſtantia infeſta eſſe antea diximus, & inter ea, quæcunque narcoſin quandam, & temulentiam quaſi inducunt, vt lolium, ſemen hyoſciami, cortex mandragoræ, ſolanum, venenum canis rabidi, & quod ab aliarum quoque beſtiarum venenatarum ictu communicatur.

Imò etiam vapores maligni ſpiritus animales afficientes intra corpus generantur: hinc in epileſiâ ægri in fine paroxyſmi ſopore corripiuntur, & ſtupidi aliquandiu iacent; quod, vt Platerus docet, non accidit, quia cerebrum nimiâ agitatione defatigatum eſt, ſed quia vapores maligni, qui prius neruoſum genus afficiendo conuulſiuos motus excitabant, cerebrum & ſpiritus iam labefactant, ſoporémque & ſtupiditatem, donec diſcuſſi ſint, excitant.

Agitati & moti. Si tandem ſpiritus nimium agitentur, per iram, gaudium, terrorem, & alios animi affectus; vel à vaporibus ab inferioribus partibus aſcendẽtibus, aut etiam in ipſo capite, è putridis humoribus, vt in membranarum corruptione, & vermibus in capite, eleuatis perturbẽtur; vel à nimia corporis circumgyratione & agitatione, aut rerum motarum aſpectu, caſu & ictu vehementi, cranij depreſſione, calore & Lunæ radiis, doloribus vehementioribus, cerebri intemperie calida, & ipſi agitentur, & motu quodam inordinato cieantur, vertigo & alia ſymptomata oriuntur.

Facit huc & ſimulata ac diu continuata ſtultitia, quæ ſpiritus continuò & deprauatè agitans prauam diſpoſitionem ad continuum talem motum per conſuetudinem inducit, vt ſuo loco dicetur. Contra ſi non moueantur, &, vt debent, in organa ſenſuum non influant, etiam animales actiones læduntur; quod fit in affectibus ſoporoſis, & catalepſi.

Curatio.

Cum ergo tot ſint ſpirituum vitia, quæ ex effectibus & ſymptomatibus modò enumeratis, & ſignis etiã humorum

morum cognoſcuntur: non vna erit ſpirituum vitia emendandi ratio; ſed quodlibet vitium peculiari modo ad naturalem conſtitutionem reduci poſtulat. Si enim ſint nimis calidi ſpiritus, ſunt refrigerandi; ſi frigidi, calefaciendi; ſi craſſi, impuri, attenuandi & purificandi, iiſque naturalis tenuitas & claritas reſtituenda, & vapores, qui eos inquinant, diſcutiendi & ab iis ſeparandi. Si malignis qualitatibus inficiantur, iis reſiſtendum. Si deſi nt, reficiendi.

Verùm cum iſta vitia ſpiritibus cum cerebro ſint cõmunia, & ab humorum vitiis pendeant: plura de curatione non addimus; cum materia medica, quibus hiſce indicationibus ſatisfieri poteſt; præcedentibus capitibus propoſita ſit. Si quæ tamen reſtant peculiaria, ea poſtea explicabuntur, vbi de actionibus læſis, quæ à ſpirituum horum vitio proueniunt, agetur.

Spiritus animales roborantia & augentia. Hoc ſaltem addimus, ad cerebrum roborandum, ſpiritus reficiendos & augendos, plurimum poſſe vinum, vt & oua ſorbilia cum ſaccharo & cinamomo, ſi bonum vinum ſuperbibatur; plurimum etiam ambram griſeam orientalem, cũ ſaccharo in iuſculo vel ouo ſorbili ſumptam, ſi ſcilicet ad Dra.ß. ambræ addatur ℔.ß. ſacchari, vel rotularum manus Chriſti perlat. vt & moſchũ, hyacinthum, margaritas, & aromata pleraque. Inde ad ſpiritus animales roborandos & recreandos vtiles ſunt trochiſci Moſcardini dicti:

℞. *Ambræ, moſchi*, an. Dra.ii. *Zibethi* ʒ.ß. *tragacanthæ in aq. flor. naphae odoratiſſ. ſolutæ* q.ſ. *ſacchari* ℔.iii. vel iiii.

Contundantur omnia in mortario, & ſ.a. miſceantur. F. Paſta, è qua formentur paſtilli parui, figura rhomboide, vel alia, qui exſiccentur, quorum vnus ſi in menſuram vini iniiciatur, ei ſuauiſſimum odorem & ſaporem conciliat. Commendantur & lapis Armenus ac Lazuli, vt fuligines, quibus ſpiritus inquinantur, diſcutiant; item myrobolani emblicæ & chebulæ, quòd ſpirituum diſſipationem prohibeant.

Spiritus quoque inſtaurat confectio Alchermes. Ad eoſdem confortandos commendatur ſuccinum. Magna quoque vis eſt, ad ſpiritus inſtaurandos & reficiendos, ſpiritus ex vino maluatico vel alio optimo deſtillati & maior adhuc Aquæ vitæ dictæ, quæ ſi rectè paretur, ſæpe cum admiratione vires languentes, & iam ferè collabentes reficit; quarũ paſſim multæ extant deſcriptiones.

Aqua Carfunculi. Nobilis eſt illa, quæ vulgò aqua Carfunculi dicitur, cuius deſcriptio in Inſtitutionibus, *lib.5. part.3. ſect.3. c.5.* habetur; vt & illa aqua, quam Matthiolus, *lib.5 in Dioſcorid. c.7.* deſcribit. *Aqua vitæ Matthioli.* Alia minus ſumptuoſa:

℞. *Granorum Paradiſi, cinamom. cubebar. ſtyrac. calamitæ*, an. Vnc.i. *macis, nucis moſchatæ, cardamomi, caryoph.* an. ʒ.ß. *flor. lilior. conuall.* M.ii. *roſar. rubrar.* M.vi. *lauendulæ* M.j. *borrag. bugloſſ.* an. M.ii. *meliſſæ, ſaluiæ*, an. M.i. *menthæ criſpæ* M.ß. Contuſis adde *vini maluatici, aq. roſ.* an. Canth.ii. Digerantur & deſtillentur ſuſpendendo in nodulo, in collo alembici, ambræ & moſchi, an. Scr.i. vel quantum libet.

Extãt paſſim etiam multa electuaria, ad ſpiritus multiplicandos & confortandos vtilia, vt illud Meſue, quod ad lætificandum, gaudium generandum, iuuentutem conſeruandam, coloris pulchritudinem, & odoris bonitatem conciliandam prædicatur, & ita paratur:

℞. *Roſar.* ʒ iii. *cyperi* ʒ.ii. *caryophyll. maſtiches, ligni aloes, ſpicæ Indic. aſari*, an ʒ.iß. *cinamomi, croci, meliſſophylli, ocymi minoris, margaritar. fol. Indi, macis, cardamomi minoris, nucis moſchatæ, corticum citri, galliæ moſchatæ, doronici, ocymi maioris*, an. ʒ.i. *moſchi* ℈.ß. Cum mellis myrobalan. emblicar. vel belliricarum quantitate ad ſpecies quadrupla. F. Electuarium, hyeme præſertim vtile.

Vel ℞. *Hyacinth. ſapphir. ſmaragd. doronici, corall. alb. rubri*, an. ℈.i. *cinamom macis, galãga, nucis moſch.* an. ʒ ß. *caryoph. cubebar. lign. aloes. ſtyrac. calamitæ, ſem. ocymi*, an. ℈.ß. *croci* ʒ.ß. *moſchi, ambræ*, an. gr.vi. *cort. citri conditorũ* ʒ.ß. *glycyrrhiz.* ℈.ii. *paſſul. pinguium, ſacchar. candi*, an. ʒ.i. *conſeru. bugloſſ. borrag* an. ʒ.iß. *ſucci pomor. dulc. depurati* ʒ.ii. *aqua roſar. moſchatæ* ʒ.i. *ſacchari optimi* ℔.i. F. ſecundum artem Electuarium.

Videantur etiam Actuarij *de ſpiritu animali libri duo.*

CAPVT XVI.

De Morbis Cõpoſitionis, & primò de morbis figuræ.

Cum hactenus morbos, qui cerebro, quatenus ſimilare eſt, competunt, explicauerimus; proximum iam eſt, vt de morbis organicis eiuſdem dicamus. Cum verò, vt ex Galeno, *lib. de morbor. differentiis* & *Inſtitut. lib.2. part.1. c.5.* patet, morbi organici in morbos numeri, magnitudinis, conformationis, compoſitionis, & ſitus diuidantur: quinam ex his in cerebro & capite inueniantur, videndum.

Et primò figuram quod attinet, naturalis capitis figura, quæ optima eſt, vt Galenus, *lib. de vſu part. 9. de via part. c.17 & art. med. c.11.* deſcribit, ſphæræ ad ſimilitudinem, ad latera vtrinque leniter compreſſæ, quæq; in temporibus rectior, & quodammodo plana, in parte verò antica & poſtica plus, quam in ſphæra, prominet: hæc tamen plus protuberat, quàm illâ; in vertice verò ſphæræ curuitatem ſeruat. Quibus ergo hæc capitis figura cum decente magnitudine obtigit, ij vigorem & alacritatem habent ſenſuum, pollent ingenio, iudicio & memoriâ, & robore corporis præſtant.

Quæ verò capita à naturali figura recedunt, ea φοξὰ generaliter à Galeno vocantur, dicuntúrq; ita non ſolùm ea, quæ faſtigiata ſunt, ſed etiã in quibus vel antica, vel poſtica, vel vtraque ἐξοχὴ, ſeu eminentia, deeſt, vel plus, quã par eſt, eminet, vt vel retrò ſolùm vel ante, vel ſurſũ faſtigiata capita appareant. Etenim vel ſynciput, ſeu anterior cranij pars plus iuſto eminet, occipite cõtra quaſi euaneſcente & nõ extuberante; vel occiput prominet; vel neque antica, neque poſtica eminentia protuberat: & ſi in lateribus depreſsũ non ſit, quaſi perfectã ſphæram exhibet; quod ſi in temporibus depreſsũ ſit, in vertice caput eminere poteſt, & acuminatum eſſe. Cuiuſmodi Therſitæ caput fuit, quod, vt Homer. *Iliad. β.* ſcribit, ὕπερθε φοξὸς ἔην κεφαλὴν, quod interpretes per ὀξυκέφαλον rectè explicant. Galenus eam capitis figuram, quâ longitudo in latitudinem, & latitudo in longitudinem mutetur, dari negat, & propter deprauatam cerebri conſtitutionem talem hominẽ viuere poſſe inficiatur, quod in ea tota cerebri conſtitutio peruertatur, eaque à paucis, cum rariſſima ſit, animaduerſa. Veſalius tamen illam ſe vidiſſe, *lib.1. anatom. c.5.* teſtatur, & ante eum Conciliator, *diff.79.* & Hugo Senenſ. *in com. in art. med. Galen.*

Cauſſa.

Ortum habent figuræ hæc vitia plerumque in vtero ante natiuitatẽ, vel ob materiæ vitium, vel ob facultatis formatricis errorẽ; nonnunquam & poſt ortum inducũtur, dum tenella infantium capita ab obſtetricibus & nutricibus vario modo formantur, quando faſciis inuoluuntur, & manibus tractantur; aut dum, quæ in vtero vel partu contracta ſunt vitia, ab iis non rectè emẽdantur. Nonnunquam tamen tum pueris, tũ adultis figura capitis vitiatur, dũ ex caſu vel percuſſione caput deprimitur; quod & cũ, & ſine fractura fieri poteſt. De quo vitio emendando cum in Inſtit. *lib.5 part.1. ſect.2. c.5.* ſit dictum, & ſuo etiam loco de fracturis cranij eius mentio ſit facienda, de eo hîc nihil addimus.

Signa Diagnoſtica.

Figura vitioſa viſu cognoſcitur, quæ etſi cranij conformationem præcipuè indicet: tamen & cerebrũ quod cranio concluditur, eandem figurã participare, vero cõſentaneũ eſt. Effectibus tamen ſeſe etiam prodit, & ſtultitiam

titiam quibuſdam innatam facilè ex capitis figura vitioſa cognoſcere eſt.

Prognoſtica.

Figuræ vitium, quod vel à conformatione praua, vel ex partu difficili, vel obſtetricum imperitia inductum eſt, ſi recens ſit, & non procul ab ortu, aliquantiſper corrigi poteſt, dum adhuc oſſa mollia & flexibilia ſunt. In adultis verò, vbi oſſa iam indurruerunt, incurabile eſt.

Indicatio & Curatio.

Si quâ parte caput præter naturam eminet, ibi deprimendum, quod nullo alio modo fieri poteſt, niſi manuum operâ; vt ſcilicet obſtetrix vel nutrix manibus caput ſæpius leniter tractando, & faſciis inuoluendo, eam figuram, quæ præternaturalis eſt, aboleat, & eam, quæ expetitur, ipſi inducat.

De Suturis Capitis.

Suturas capitis, quarum tres eſſe; coronalem, lamdoidem & ſagittalem, ex anatomicis patet, pro varietate figurarum capitis variare, docet Hippocrates, *in initio libri de vulneribus capitis.* Idq; aliquando quidem verum eſſe obſeruationes docent, qualē & Volcherus Coiter, *in obſeru. anatom.* habet. Non tamen ſemper ſuturas variare propter eminentiarū cranij defectū vel exceſſum, doctiſſimi Anatomici teſtantur. Reperta quoque capita eſſe, quæ omnibus ſuturis deſtituta fuerunt, obſeruatū eſt. Verùm quia iſta ipſam conformationem ſequuntur, neque à Medico corrigi poſſunt, plura hîc addere ea de re non libet. Videantur Veſalius, *de human. corp. fabr. lib. 1. c. 6.* Sylvius, *in comment. ad lib. Galen. de oſſ.* Colūbus, *lib. 1. anatom. c. 6. & l. 15.* Euſtachius, *de oſſ.* Ambroſius Paræus, *lib. 4. Chirurg. c. 3.* Riolanus, *anatom. c. 19. & in commentar. de oſſib. c. 8.* Bauhinus.

CAPVT XVII.

De Morbis meatuum & Cauitatum Cerebri.

IN ſuperficie cerebri nulli morbi occurrunt, & ſi qui in cranio interdum reperiuntur, cùm in fracturis interdum exaſperatur, & feſtucæ quaſi prominentes mēbranas comprimunt, de eo ſuo loco, cum de vulneribus capitis, & fracturis cranij agetur, mentio fiet. Sequuntur ergo morbi in meatibus cerebri.

Sunt autem cauitates & meatus hi triplices: alij in cerebro, alij ad cerebrum, alij à cerebro.

Primò enim cerebrum ipſum poroſum eſt, & in poroſa & fungoſa quaſi eius ſubſtantia ſpiritus animales generantur, continentur & mouentur; quod vel ſpatium illud docet, quod in mortuis inter tenuem & craſſam meningem interiectum eſt ſatis magnum.

Deinde ſunt in cerebro ventriculi, excrementis eius euacuandis parati; qua de cauſſa in iis etiam glandulæ quædam locatæ ſunt, quæ veluti ſpongiæ per vaſa à cerebro vel cerebello eò trāſmiſſa excrementa cerebri exſugunt; ideoq; omnes etiam in infundibulū, cui glandula pituitaria ſubſtrata eſt, deſinūt. Ad corporis enim calloſi latera duo ſuperiores ventriculi cerebri tenui quodam corpore, quod ſpeculum lucidum dicitur, inferius diſtincti poſiti ſunt. Ab horū tergo apparet corpus concamerat ū ſeu fornix, ſub quo tertius eſt ventriculus, ex priorū concurſu proueniens, in quo duplex eſt meatus: anterior deſinit in palatum, ſeu infundibulum dictum, quod finit in ſellam oſſis ſphenoidis, vbi glādula pituitaria eſt, & plexus retiformis, ſeu rete mirabile, vt Galenus vocat; poſterior verò in quartum ventriculum delabitur. Cerebello etiam ſuum ventriculum recentiores quidam attribuunt. De quo infra, *part. 2. c. 33. quæſt. 3.* dicetur.

Ad cerebrum tendunt, quæ è ſinubus cerebri egrediuntur venæ & arteriæ, quas ὀχετοὺς, ductus, vulgò vocant, quæ à tenui meninge ſuſceptæ, in ipſam cerebri ſubſtantiam diſperguntur, quæque rubra illa puncta, quæ diſſecto cerebro conſpiciuntur, conſtituunt, & ſanguinem arterioſum ac venoſum, ſpiritúſque vitales, cùm ad cerebri nutritionem, tùm ad ſpirituum animalium generationem, aduehunt. *Ad cerebrum tendentia vaſa.*

A cerebro & ſpinali medulla, quæ & ipſa à cerebro ortum habet, nerui omnes ſuam originem habent; quorum συζυγίαι, ſeu paria triginta ſeptem, ſecundum vulgatam opinionem, recenſentur: ſeptem ſcil. à cerebro orta, triginta à ſpinali medulla. Recentiores verò quadraginta numerant: decem à medulla oblongata intra cranium, triginta à ſpinali medulla, vulgo ita dicta, extra cranium ortum ducentia; de quibus conſulantur Anatomici.

Pertinent & ad vias è cerebro ſuturæ cranij, per quas vapores & fuligines è cerebro exhalant.

Cauſſæ.

Hi ergo meatus & cauitates vt ad cerebri nutritionē, ſpirituum animalium generationem, conſeruationem, motum, & in totum corpus diſtributionem neceſſariæ ſunt: ita iis anguſtioribus redditis iſtas actiones lædi neceſſe eſt. Etſi verò anguſtiæ plures cauſſæ ſint, tamen anguſtia meatuum horum omnium prouenit vel ab obſtructione, vel à compreſſione.

Obſtructio fit à vaporibus, vel humoribus. Compreſſio vel à cranio depreſſo, vel à ſanguine, aut humore, aut tumore, aut ipſa cerebri ſubſtantia, anfractus eius & neruorum principia comprimente.

Obſtructionem quod attinet, fit illa primò à vaporibus craſſis. Si enim hi confertim & copioſè ad caput ferantur, meatus cerebri opplere & obſtruere poſſunt. Tales vapores eleuantur à cibo vel potu pleniore vel vaporoſo, vel humidiore, ab humoribus item & excrementis vaporoſis in ventriculo, inteſtinis; à vermibus in vtero, in venis cùm meſaraicis, tùm venæ cauæ ramis: quod non rarò in principiis & inuaſione febrium cùm intermittentium, tùm continuarum fieri ſolet, vbi à materia calore attenuata & agitata vapores ad caput copioſi feruntur, meatúſque obſtruunt, & ſomnum inducunt. Poſſunt quoque meatus cerebri obſtruere fumi & vapores craſſi extrà admiſſi: id quod ii, qui ex carbonibus accēſis in conclauibus concluſis exhalant; præſtare poſſunt; quibus non diſſimiles ſunt, qui à muſto & cereuiſia feruente attolluntur. Cuius rei exempla habet Marcell. Donatus, *de hiſt. medic. mirab. lib. 1. c. 6.* & Platerus, *obſeru. lib. 1. pag. 16. 17.* *Meatuum cerebri obſtructio, eiúſque cauſa.*

Deinde idem præſtāt humores craſſi, qui in ipſa ſubſtantia cerebri cumulati eius meatus obſtruūt, & præcipuè ſi exortum neruorum, & vias illas, per quas ſpiritus animales in totum corpus influunt, occupant, & varia, pro modo obſtructionis, & natura humorū, actionum læſarum genera inducunt. Si enim obſtructio illa ſit leuior, affectus ſoporoſi excitantur; ſi verò grauior & integra, apoplexia generatur.

Tertiò idem fieri poteſt à ſanguine extra vaſa ſua effuſo, ſi non inflammationem parit, ſed anfractus eius obſtruit: id quod non ſolùm in percuſſionibus & lapſu fieri poteſt, vbi interdum, cerebri ſubſtantiâ etiam non vulneratâ, vaſa aperiuntur & rumpuntur; ſed etiam interdum ob plethoram, quoad vaſa: vnde & viuentibus & mortuis quandoque magna ſanguinis copia per os & nares erumpit.

Anguſtiores etiam redduntur illi meatus ad cerebrum tendentes in φλεγματώδει illa diatheſi; de qua poſtea.

Compreſſio meatuum cerebri, eiuſque cauſa.

Compreſſio fit à cauſis vel internis, vel externis. Inter internas ſunt primò humores craſſi & pituitoſi, qui baſin cerebri, vbi neruorum principium eſt, occludere, & ſpirituum animalium in corpus reliquum diſtributionem impedire poſſunt.

Deinde ſanguis ex vulnere, vel contuſione, vel etiam ſine cerebri vulnere, ex eius vehementi concuſſione, vel ex venæ alicuius, ob plethoram ad vaſa, & ob ſanguinis, per menſes, hæmorrhoides, nares, euacuationem ſuppreſſam, ruptione, aut in cerebri ſubſtantiam, eiuſque poros, anfractus & meatus, aut ad baſin cerebri effuſus, comprimendo ſenſum & motum omnem abolere poteſt.

Tertiò idem accidere poteſt, vbi vaſa ad cerebrum tendentia ἐκχυμώσει [illegible] laborant, & ita replentur ac diſtenduntur, vt ſanguis ab iis vix capi queat, & propterea ſubſtantiam cerebri, eiuſque meatus grauet, comprimat, ac anguſtiores reddat, vt nec ſpiritus vitales liberè à corde adſcendere, & in cerebrum diſtribui, nec animales liberè in cerebro moueri, & in neruos influere poſſint.

Quartò Platerus neruorum principium, ſeu baſin cerebri, ab ipſo etiam cerebro comprimi poſſe, ſtatuit, dum ſcilicet vel eius ſubſtãtia ab humore pituitoſo in eo immoderatius cumulato, vel etiã ab aëre humido & craſſo, vt vult Matth. de Gradibus, ita irrigatur, vt mollior laxiorque facta ſubitò ſubſidat, neruorumque principia comprimat, vel ventriculi ſeu cauitates cerebri ita ſubitò replentur, vt non ob obſtructionẽ ſpiritibus animalibus tranſitum denegent, (neque enim ſpiritus animales in ventriculis cerebri, ſed in cerebri ſubſtantia & neruis ſedem ſuam habere ſtatuit) ſed baſin cerebri grauent, & principium neruorum comprimant.

Quintò idem addit tumorem durum, qui pondere ſuo meatus cerebri comprimat, & anguſtiores reddat.

Inter externas verò cauſſas eſt cranij cerebrique à cauſſis externis compreſſio. Si enim ictu vel caſu vehementiore fractâ vel depreſsâ caluariâ cerebrum ſimul comprimatur, poros & meatus in eo anguſtiores fieri, & hominem ſubitò ſenſu & motu priuatum concidere neceſſe eſt.

Suturarum capitis defectus.

Suturarum anguſtiam quod attinet, poteſt illa fieri à vaporibus multis & lentis eò loci hærentibus. Interdũ etiam planè deficiunt ſuturæ, & inuenta ſunt capita omnibus ſuturis carentia. Quod cum antiquis, Ariſtoteli, *de hiſtor. animal. lib. 3. c. 7.* Herodoto & Arato notum fuit, tum recentiores plures idem obſeruarunt. Fallopius, *in comm. in lib. Gal. de oſſib. & in obſeruat. anatom.* Volcher. Coiter. *in obſeruat. anatom. & Chirurg.* Reald. Columbus, *lib. 1. anatom. cap. 5.* Iohan. Andreas à Cruce, *lib. 1. Chirurg. ſect. 1. cap. 1.*

An valetudini commodum ſit.

Capita talia ſanè firmiſſima & à dolore tutiſſima eſſe, & quò ſuturæ ſunt pauciores, eò capitis valetudinem commodiorem eſſe ſcribit Celſus, *lib. 8. de medic. cap. 1.* Verum etſi hæc Celſi ſententia vera ſit de externis iniuriis, quæ capiti occurrere poſſunt: tamen vaporibus & fuliginibus retentis multa incommoda cerebro accidere poſſunt; ac ſi de iis etiam accipiatur, falſiſſima eſt. Obſeruationes enim (qualem etiam habet Reald. Columbus, *loc. alleg.*) docent, nonnullos diuturno & incurabili capitis dolore fuiſſe vexatos, non aliâ de cauſa, quàm ob ſuturarum defectum, ob quem vaporibus & exhalationibus nullus datur exitus.

Signa Diagnoſtica.

Anguſtia meatuum cerebri ſigna.

Cognoſcuntur hæc meatuum cerebri vitia ex operationibus cerebri læſis, præcipuè imminutis & abolitis. Cum enim ad actiones animales obeundas ſpiritus animales liberè per cerebri ſubſtantiam moueri, & in neruos influere debeant: ſi anguſtioribus illis meatibus redditis, & occluſis liberè moueri & in neruos influere non poſſint, fit inde ſomnus nimius, ſtupor, apoplexia, paralyſis, pro vitij magnitudine. Nam ſi vitium ſit leuius, ob id ſenſus ſaltem agg[illegible]tur, quod [illegible] ſopore, vel in ſtupore leuio[illegible] tunc manet, etiam in ſopore quieſcat. Si vero vitium hoc ingrauat[illegible], ſenſus omnes & motus a[illegible] vel in ſopore & ſtupore grauio[illegible] [illegible] & apoplexia [illegible].

A quibus vero cauſis meatuum hæc anguſtia proueniat, porro inquirendum. Cauſæ externæ, ictus, percuſſio, lapſus, ex aliorum relatione cognoſcuntur: quæ eadem etiam, an ſanguis extra vaſa ſua effuſus, num huius cauſa ſit, docere poteſt.

Internas cauſas quod attinet, patent ex iis, quæ antea de ſignis intemperierum capitis commemorata diximus. Si a vapore, eius ſigna adſunt, & [illegible] vel copioſus, vel vaporoſus ad [illegible] eſt, vel a[illegible] morbus vel in toto, vel parte aliqua deprehenditur, ex cuius cauſa agitata ſurſum multi vapores [illegible]. Vapores ſoli niſi narcoticam vim habeant, ſtuporem [illegible] excitant, ſoporem verò frequenter pariunt, imo & apoplexiam excitare poſſunt, ſed quæ leuior eſt, & quæ [illegible] corporis agitatione & concuſſione ſanatur. Si a pituitâ proueniat anguſtia cerebri, cognoſcitur ex præſente corporis conſtitutione, ætate ſenili, ex anni tempore, [illegible] conſtitutione, & aliæ cauſæ pituitã generantes præceſſerint, pituitæ per nares fauceſque [illegible] [illegible] ægeri [illegible] de capitis grauitate ac pondere, [illegible] tione eſt coniunctus, & cum multo [illegible].

A ſanguine ſi ortum habeat, dolor [illegible] præceſſit, & rubor in facie, atque [illegible], tum in toto, tum in capite præcipue, ſigna adſunt [illegible] [illegible]. Cum a tumore eſt anguſtia, vix viuente [illegible] cognoſcitur, [illegible] tamen ſtupor [illegible].

Prognoſtica.

1. Quò minor cauſæ ſeu obſtruendo, ſeu comprimendo anguſtiam parientis vis eſt, eò malum leuius eſt; quò potentior, eò grauius.

2. Hinc quæ à vapore fit obſtructio, leuior eſt & facilius vapore diſcuſſo curatur, quàm quæ ab humore.

3. Et quo maior humoris copia, eo malum periculoſius eſt: hinc niſi pituita per emunctoria ſua euacuetur, & e meatibus, quos obſtruit, aut comprimit, excutiatur, vel in ſpinalis medullæ principium elapſa paralyſin excitat, vel circa principium neruorum hærens, motumque auferens, ceſſante tandem etiam thoracis motu, & reſpiratione penitus ſublata, ægrum ſuffocat.

4. Quæ à ſanguine prouenit anguſtia, ſi ſanguis adhuc in vaſis ſuis hæreat, facilè curatur: ſi verò è vaſis effuſus ſit, niſi per aures, nares, & os effundatur, aut tanta eius ſaltem copia ſit, quæ inſenſibiliter diſcuti poſſit, putreſcit, & inflammationem, febrem, conuulſionem, & tandem mortem accerſit.

5. Quæ à tumore eſt anguſtia, incurabilis eſt; cum tumor in cerebro abditus emolliri & diſcuti non poſſit, & ſi quid curationis admittit, ea non alia erit, quàm quæ intemperiei cum pituitâ debetur.

6. Quæ à compreſſione cranij fit anguſtia, prout ea vel maior, vel minor, & cum minore, vel maiore cerebri & vaſorum eius læſione coniuncta eſt, & prout facilius cranium eleuari poteſt, vel non poteſt, eò periculoſior, & difficilior, vel minus periculoſa, & facilior curatio eſt.

7. Defectus ſuturarum incurabilis.

Curatio Anguſtiæ cerebri à vapore.

Vapor[illegible]

Vapor, qui continens obſtructionis meatuũ cerebri cauſſa eſt, diſcutiendus, & ne extra cerebrum generetur, & ad id mittatur, præcauendum. Itaque materia, à qua ſuppeditatur, euacuanda, & partis mittentis ratio habenda,

benda, vt ſupra, *cap. 7.* dictum. Proinde ſi à venoſo genere, quod in febribus accidit, & quidem mox cum febre incipiat, ad febrem præcipuè curatio dirigenda: capitis tamen & cerebri, quod vapores recipit, ratio habenda, & ea, quæ vaporum aſcenſum impedire poſſunt, eoſque deprimere, repellere, diſcutere valent, vſurpanda, vt ſupra, *de intemper. capit. per conſenſ. c. 6. & 7.* dictum. Si à ventriculo, vel vtero, vel alia parte vapor ille eleuatur, pars illa euacuanda, roboranda, & vapores à capite reuellendi, atque in eo diſcutiendi.

Curatio eorum, qui à Carbonum fumis, & ſimilibus vaporibus ſuffocantur.

Pertinent huc vapores illi, qui ex carbonibus accenſis, vt & illi, qui è muſto ac cereuiſia ferueſcente attolluntur, & quibuſdam periculum ſuffocationis intentarunt, quoſdam planè ſuffocarunt. Qui qua ratione noceant, alij aliter ſentiunt, vt apud Marcellum Donatum, *de hiſtor. medic. mirab. lib. 2. cap. 6.* Foreſtum, *lib. 15. obſeru. 26.* Paræum, *tractat. de renunciationibus, &* Inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſect. 2. cap. 6.* videre eſt: quin tamen etiam craſſitie ſuâ cerebri meatus oppleant, negari non poteſt.

Quantum ad curandi rationem, danda opera, vt quamprimum vapores illi diſcutiantur. Itaque ægri ſtatim in aërem liberum deducendi vel deportandi ſunt, & Aqua vitæ aliqua præſtans, quod vapores illos diſcutere poteſt, inſtillanda, cui aliquid theriacæ addi poteſt. Hinc vomitorium cum oxymelite exhibẽdum, & ſternutatorium naribus inſlandum, atque oleum deſtillatum vel balſamum rutæ, ſaluiæ, vel ſimile quid naribus inungendum. Neque omittendæ reuulſiones per clyſteres, frictiones, & ſimilia.

Curatio Anguſtiæ cerebri à pituita.

Si à pituitâ cerebri meatus obſtruente ſiue comprimente anguſtia in eo fiat, & inde ſeu ſomnus grauis, ſeu ſtupor, ſeu apoplexia, ſeu paralyſis fiat, eo modo curanda, qui ſupra, *cap. 9. de intemper. capit. cum pituita*, propoſitus eſt: nimirum ex vniuerſo corpore pituita euacuanda, eadem à capite reuellenda, per os & nares euacuanda, & medicamentis tum internis ſumptis, tum extra adhibitis diſcutienda, caputque calefaciendum & roborandum, vt *ibid.* dictum.

Curatio Anguſtiæ cerebri à ſanguine.

Ita ſi à ſanguine, ſiue obſtruente ſiue comprimente, anguſtia eſt, ſanguis venæſectione, cucurbitulis, & aliis modis euacuandus & reuellendus, ac repellendus vt ſupra, *cap. 8. de intemper. cum ſanguine*, dictum. Et quidem ſi ſanguis extra venas illapſus ſit, & vena aliqua ſeu cauſsâ violentâ, ſeu quocunque modo aperta; præter ea, quæ ibi tradita ſunt, & venæ frontis, & naſi, & ſub lingua, deriuationis gratia, aperiri poſſunt ſanguiſque, ne confertim affluat, repellendus, & qui iam extra vaſa exſtitit, euacuandus & diſcutiendus, vt poſtea, *cap. 20.* dicetur.

Curatio Anguſtiæ à cranij compreſſione.

Si à cranij depreſſione ſit anguſtia; cranium eleuandum, vt Inſtitut. *lib. 5. part. 1 ſect. 2. cap. 6.* dictum, & poſtea etiam ſuo loco de fracturis & compreſſione cranij dicetur. Quamuis verò in infantibus etiam ſine fractura deprimi poſſit: curandi tamen ratio eſt eadem.

Curatio Anguſtiæ Suturarum.

Si Suturæ à vaporibus vel humoribus obſtructæ ſint, diſcutiendi illi fomentis ex chamæmel. meliloto, betonica, ſtœchade, ſerpillo, & ſimilibus, quæ ex ſuperioribus nota ſunt. Cauendum verò hîc à repellentibus & adſtringentibus, quæ malum augent.

Vt meatus & cauitates in cerebro & capite plures ſint, vel maiores, id non facilè accidit, niſi forſan à prima conformatione; quæ mala incurabilia ſunt, quale exemplum anno 1612. Menſe Auguſto, in oppido vicino, Kembergâ, ſeſe obtulit, vbi infans natus eſt, qui in capite foramen habebat, quod ab ore ſurſum ad occiput patebat, ita vt ore aperto per totum caput, quaſi tubum vel canalem, tranſpicere liceret.

CAPVT XVIII.

De Morbis in Numero, & de Vermibus ac Calculis in Capite.

MOrbos Numeri quod attinet; etſi nullos in cerebro ſtatui vel dari nonnulli ſtatuunt; ſuo tamẽ modo dari & concedi poſſunt. Nam vt de iis, qui Bicipites nati ſunt; quorum hiſtorias recenſet Schenckius, *lib. 1. obſeru. 15. & 16.* Platerus *obſeru. lib. 3 p. 550.* nihil iam dicam: Cornutos etiam natos fuiſſe, atque ita hac parte in capite quoſdam abundâſſe, idem Schenckius, *lib. 1. obſeru. 24.* & Guilelmus Fabricius *cent. 2. obſeru. 25.* teſtantur. Verùm cum hæ monſtroſæ ſint à primo ortu capitis conſtitutiones, nec curationẽ admittant, eas prætermittimus. Hoc tamen prætereundum non cenſemus, Bartholomæum Cabrolium, *obſeru. 11.* referre, ſe cuidam cornu in fronte natum, cuius lõgitudo erat dimidiati pedis, craſſities pollicis, ſerrâ reſecuiſſe. *Bicipites.* *Cornuti.*

Quoniam verò Galenus, *lib. de diff. morb.* inter morbos numeri refert non ſolùm id vitium, quod à rerum naturalium, verùm etiam illud, quod à præternaturalium abundantia accidit, atque inter ea etiam vermes recenſet; eum ſecuti, inter morbos in numero, ſeu rerum p. n. in cerebro abundantium hîc vermes recenſebimus. Etſi enim alij aliter hac de re ſentiant, vt Inſtitut. *lib. 2. part. 1. cap. 7.* dictum, & in re obſcura quiuis per me quidlibet ſentire poſſit: tamen quia de vermibus capitis commodiore loco, quàm iſto, tractari vix poteſt; hoc capite de vermibus agemus.

Vermes in capitis parte anteriore, ad naſi radicem, vbi oues & capræ frequenter, eos habent, naſci, Auicennas, *lib. 3. fen. 1. tr. 2. cap. 3.* ex Medicorum Indorum relatione narrat. Idem tamen & in aliis regionibus ac ſeculis accidere annotatum, & cuidam Italo ex frequẽti odoratu baſilicæ herbæ natum ſcorpionem in cerebro dolores vehementes & longos, & mortem denique attuliſſe, Hollerius, *lib. 1. de morb. intern. cap. 1.* refert. Et è capitibus eorum, qui febre Vngarica Theriode mortui ſunt, vermes confertim prorupiſſe, teſtatur Conradinus, *cap. 11. de febr. malign.* Quod confirmat Volcherus Coiter, *in append. obſeru. anatom. & Chirurg.* Et Cornel. Gemma, *in append. oper. Coſmocritici*, in matronæ cuiuſdam, peſtilenti hemitritæo extinctæ, capite aperto magnam putredinem circa cerebri ſubſtantiam, & inter meninges cum vermiculos, tum cimicum copiam incredibilem repertam fuiſſe. Valeſcus de Taranta quoque, *lib. 4. cap. 30.* refert, ſe vidiſſe in iuuene febrem habente acutam duos treſuè vermes, ad formam granorum pini expulſos, & iuuenem ſanatum fuiſſe. Narrat quoque Foreſtus, *lib. 9. obſeru. 1. in ſchol.* Beniuentis cum multi morbo quodã ignoto è vita decederent, tandem Medicos hoc morbo interemptum inciſiſſe, & in eius cerebro inueniſſe vermem rubrum, breuem; quem cum multis medica- *Vermes in capite geniti.*

mentis vermes occidendi vim habentibus occidere nõ poſſent, tandem fruſta raphani inciſa in vino Maluatico coxiſſe, quo medicamento vermis occidebatur, atque hoc remedio poſtea ſimili morbo, quaſi epidemio, affectos omnes curaſſe. Refert *ibidem*, Foreſtus, ſe quendam nouiſſe lue Gallicâ infectum, qui cùm longo & diuturno capitis dolore affligeretur, nec vllis remediis curari poſſet, tandem Bononiæ cranium eius in frontis parte ſuperiore, quâ dolor hærebat, perruptum, & vermem ſub eo, ſupra duram matrem, nigriuſculum, inſtar gurgulionis, inuentum eſſe, quo ablato dolor ceſſauerit. Ita narrat Ambr. Paræus, *lib. 9. cap. 20.* cuidam ex cranij putredine & carie ſupra ipſam craſſam meningem vermes plures natos fuiſſe. Notabilis quoque eſt hiſtoria, quam Franciſcus Hildesheimius, *ſpecileg. lib. 1. pag. 41.* recitat, de quodam, qui vermes tredecim oblongos, lanuginoſos, viuos, inſtar erucarum ſeu oniſcorum, quos auriculares vocant, in capite continuit, quíque per fauces, nares & aures prodierunt.

Hiſtoria ex Alſar. Cruzio, de verme è naribus excreto.

¶ [Vermes è capite excretos fuiſſe, variæ teſtantur hiſtoriæ, quarum aliquas, modò recenſuimus: quibus addenda eſt hiſtoria, quam habet Vincentius Alſatius Cruzius *de quæſit. per Epiſt. Centur. 3.* & diſputatio de loco, in quo generatus fuerit, quæ *ibid.* habetur. Quidam Fuluius Angelinus, ad Vincent. Alſat. Cruzium ſcribit, quendam febre malignâ epidemiâ laboraſſe, & octo noctes inſomnes duxiſſe. Tandē cùm conualeſceret, ſenſiſſe quendam pruritum in dextra nare, & ſtatim elapſum eſſe vermem, qui medij digiti longitudinem æquaret, craſſiuſculo corpore, rubrum nigro capite & duro, duobus acutis brachiis, inſtar ſcorpionis mordentem, nonnullis pilis rubeis præditum, ſex pedes verſus caput, nonnullos verò paruos verſus caudam habentem, quibus placidè gradiebatur. Vixit quatuor dies ſine cibo.

De loco in quo generatum, ſententia Fuluij Angelini.

De huius vermis generatione ſtatuit Fuluius Angelinus, eum in ventre inferiore generatum fuiſſe, atque inde in ventriculi capacitatem regurgitaſſe, è quo dum æger ſomnum per noctem caperet, per œſophagi viam leniter gradiens, in amplitudinem buccæ peruenerit, & ore clauſo, vt per noctem fieri ſolet, in nariũ cauitatem ſe abſconderit, inuento narium ſatis capaci foramine; ibique quietus eò vſque permanſerit, donec vel grauans, vel vellicans ægrum ad emungendas nares ſtimulauerit: idque vt ſtatuat, iſtis rationibus vtitur. Prima eſt, quòd nullum graue ſymptoma circa cerebrum apparuit; quod fieri ſolet dum vermes in cerebro, vel loco vicino generantur. Deinde quòd aliàs compertum ſit, vermes inteſtinorum per nares exiiſſe. Verùm non credibile eſt, vermem tam magnum, & taliter figuratum, è ventriculo in palatum, & hinc in nares irrepere potuiſſe, vt æger id nullo modo perciperet, neque rationes allatæ ſatis firmæ ſunt. Neque enim æger planè fuit ſine omnibus grauibus ſymptomatis, ſed octo ferè noctes duxit inſomnes, & mente aberrauit. Poſſunt etiam tales vermes, ſi quieti degant, id quod accidit, cùm alimentum habent, diu latere, vt nullum graue ſymptoma afferant. Deinde vermes, qui interdum ex ore, & quandoque etiam è naribus, ex ventre inferiori eò progreſſi, erumpunt, veri lumbrici ſunt, nec adſcendunt tales vermes, vt id ab ægro non percipiatur.

Alſar. Cruz.

Rectiùs ſentit Vincent. Alſatius Cruzius, *d. l.* vermem hunc, ſi non in ipſo cerebro, tamen prope cerebrum, circa colaturam naſi, genitum fuiſſe; & docent hoc aliæ etiam hiſtoriæ vermium in capite generatorum, qu videantur apud Auicennam *fen. 1. tr. 2. cap. 3. de Soda*, Arculanum, *in 9. Rhaſ.* Foreſtum, *lib. 9. obſeru. 4. in ſchol* Guilielm. Fabricium Hildan. *centur. 1 obſeru.* 8. & 16. Et omnino iſto in loco nec materia, nec cauſſa efficiens deeſt: de quo ſuo loco dictum.]

Cauſſa.

Poſſunt quandoque in caput irrepere eiuſmodi vermes; id quod ſeruus ille apud Hildesheimum ſuſpicatus eſt, qui cùm ſæpius bene potus in gramine dormiuiſſet, vermem eiuſmodi vnum atque alterum in aurem irrepiſſe, à quo reliqui deinceps generati fuerint, credidit. In capite tamen etiam generari, ex corruptione humorum, præcipuè malignorum, certum eſt: id quod in malignis & peſtilentibus febribus, & nonnunquam in putredine ac corruptione cranij accidit.

Signa Diagnoſtica.

Vermis capitis;

Cognoſcuntur vermes ex dolore diuturno, qui nullis remediis cedit, vehementi, maximo; præſertim cum caput mouetur, & ferè lancinante fœtore, qui per nares & os exhalat, ſternutatione, & frequenti vertigine, quæ ægrum corripit.

Prognoſticum.

Malum hoc ſatis periculoſum eſt, & curatu difficile, ac quod ſæpiſſime ægris exitium affert.

Indicationes.

Vermes ſeu viui, ſeu mortui, exturbandi ſunt ex capite. Ideòque præmiſſis vniuerſalibus, vermibus aduerſantia, eoſque necantia, & errhina, & ſternutatoria ad eorum expulſionem vſurpanda.

Curatio.

Vermes in capite ...

Errhina & ſternutatoria ex ſuperioribus nota ſunt: iis tamen talia admiſcenda, quæ vermes hos necare vi peculiari comperta ſunt, vt *ſuccus raphani, hiera, aloë, ſuccus fol. perſicorum, abrotani, abſinthij, ol. amygdal. amarar. ol. perſicorum.*

Vel excipiatur naribus & ore hiante talis fumus:

♃. *Centaur. minor. marrub. betonica*, an. Drach. ij. *zedoaria* Drach. ß. *angelic. ſuccini*, an. Drach. ij. *antimon. crudi* Vnc. i. *minij* Drach. jß. *boli Armeni* Drach. i. *ariſtolochiæ rotunda* Drach. ij. *abſinthij* Drach. iii. Fiat puluis carbonibus inſpergendus.

Loco verò dolenti applicetur hoc Emplaſtrum:

♃. *Aloës, puluer. lumbricor. cuiuſcunque deſcript.* an. Drach. ij. *fellis taurini* Drach. j. *olei abſinth. ceræ*, an. q. ſ. F. Cerotum.

Quod emplaſtrum cum applicauiſſet, & fumum naribus ter quaterve excepiſſet ſeruus ille apud Hildesheimium, vermes lanuginoſi viui tredecim per fauces, nares, & aures prodierunt, atque dolores remiſerunt: poſt menſes tamen aliquot adhuc duo prodierunt.

Marquardo tamen, *pract. lib. 1. cap. 1. corollar. 64.* ſuſpecta eſt vermium interfectio. Ideòque hoc Emplaſtrum imponit capiti raſo:

♃. *Amygdal. amarar. contuſar. ſucci folior. perſicor. abrotani, abſinthij*, an. Vnc. j. Miſce, & capiti imponatur.

Per nares verò excipiatur vapor è lacte, vt ita vermes exeant. Commendatur & Tabaci ſuccus, & fumus naribus attractus, ad vermes in capite occidendos.

Calculi capitis ...

Calculos etiam quandoque in cerebro naſci, obſeruatum eſt à Medicis; cuius rei hiſtorias collegit Schenckius, *lib. 1. obſeru.* 81. Exemplum etiam extat apud Guilelm. Fabricium, *cent. 1. obſeru.* 11.

Cognoſcunturque ex dolore, qui eſt fixus, & nullis cedit remediis, adeſt grauitas, ſine excrementis tamen. Sed malum id incurabile eſt.

Annotauit etiam Guilelmus Fabricius, *cent. 2. obſeru.* 2. globulum plumbeum ſclopeto emiſſum in caput

put inuectis adactum fuiſſe, ibique, vulnere etiam ſanato, ſex menſibus inter cranium & duram matrem ad latus ſuturæ rectæ, nullo ſuperueniente ſymptomate, remanſiſſe.

Poſſent & huc referri fungi cerebri, verùm cum ij ſaltem in vulneribus cerebri naſcantur, ſuo loco, vbi de vulneribus cerebri agemus, de iis dicemus.

CAPVT XIX.

De Morbis Magnitudinis in Capite.

mo- vi- AD morbos Magnitudinis vitiatæ in capite pertinet hydrocephalus, & tumores cerebri, ac membranarum eius. Verùm cum ij morbi compoſiti ſint, & cum magnitudine aucta concurrat intemperies cum materia; de iis ſeorſim in fine huius libri dicemus.

Pertinet hûc & illa prodigioſa capitis magnitudo, quam ex Fincelio *de miracul.* refert Schenckius, *lib.* 1. *obſeru.* 32. de infante quodam, cui ad quintum menſem capitis magnitudo ita aucta eſt, vt, in circumferentia vlnam æquaret. Et occurrunt ſimilia interdum etiã capita prodigioſæ magnitudinis: ſed cum iſta vitia à prima conformatione ſint, incurabilia ſunt. Eodem modo ſeſe res habet de nimia capitis paruitate.

CAPVT XX.

De Commotione cerebri.

io SItus totius cerebri in homine viuente mutari non poteſt: in partibus verò cerebri eiuſmodi affectio fieri poteſt, vbi ob depreſſionem oſſis, ab ictu aliquo validiore, vel etiam ſine oſſis depreſſione, ab ictu vel colliſione capitis quacunque vehementiore, partes cerebri, præcipuè ſuperiores, quæ alioquin ab inferioribus disiunctæ ſeruari debent, p. n. cum ipſis coniunguntur, cerebrique partes quaſi loco naturali dimouentur. Agendum ergo hîc de illa affectione, quæ vulgo Cerebri commotio nominatur. Etſi verò & anguſtia ferè cum ea coniungatur, & nonnunquam etiam vaſa quædam rumpantur, & proinde in diuerſis locis de ea agi poſſet: tamen non incommodè inter morbos in ſitu, & ante vulnera capitis, hoc loco, de ea agi poſſe videtur.

Facit huius affectionis mentionem Hippocrates, 7. *aph.* 58. & Galenus, *in comm.* Paræus, *lib.* 9. *Chirurg. c.* 9. & 22. Guilelm. Fabricius, *cent.* 1. *obſeru.* 11. 12. *cent.* 3. *obſeru.* 9. & alij. Hippocrates de ea ita ſcribit: *Quibus occaſione aliqua cerebrum vehementius fuerit concuſſum, mutos pretinus fieri neceſſum eſt.* Recentiores appellant cerebri commotionem: quo nomine malum id præcipuè intelligunt, vbi ſine externo aliquo vulnere, ſine cranij fractura, vel depreſſione, ex percuſſione vel lapſu vehementiore, vel cranij modiolo perforatione, vel manus illiſione, vel bombardarum & tonitrui fragore talis conſternatio accidit, vt ægri neque loquantur, neque agant aliquid, ſed ferè apertis oculis immoti maneant, ſimiles iis, qui motu & conſternatione perculſi ſunt, atque attoniti. Accidere iſta ſymptomata ſtatuit Galenus, *loc. alleg.* quia virtus animalis retracta in cerebrum cogatur, per tales affectiones commotione vehementiore offenſa; & propterea quietem agat, & ferietur, atque inde organa ſenſuum & motus ſuo officio non fungantur. Et quidem hoc ita ſeſe habere, in leuiore modo facilè concedi poteſt; in grauiore tamen credibile eſt, non ſolùm ſpiritus in cerebrum reuocari, ſed & conturbari, & ob cerebri ſitum mutatum, & anguſtiã, motu eorum impedito, ſymptoma eiuſmodi excitari. Vbi enim cerebrum vehementius concutitur, non ſolùm ſpiritus commouentur, & conturbantur, ſed & cerebri partes à naturali ſitu dimouentur, & meatus cerebri concutiuntur, imò vaſa ad cerebrum tendentia, & per eius ſubſtantiam ſparſa, vt & nerui, non ſolùm comprimi & contorqueri, ſed & rumpi poſſunt, ſi vis maior ſit, & inde ſanguis in cerebrum effundi poteſt: quod ſanguis per os & nares ſæpe effuſus teſtatur, à quo meatus cerebri tum obſtrui, tum comprimi poſſunt. Et quidem, vbi cranium frangitur vel deprimitur, fit hoc facilius: integro tamen etiam eodem manente, imò capite galeã ferrea tecto, vehementiore ictu cerebrum grauiſſimè concuti; & venæ ac arteriæ in eo rumpi poſſunt. Ideóque quæ hîc de iſto malo dicentur, tam in commotione cerebri cum fractura cranij, quàm ſine fractura eiuſdem locum habent. Facilius autem iſta commotio fit ſyncipite percuſſo, quam alia capitis parte, vt hiſtoria de Nerei filia, quæ mox recitabitur, docet.

Signa Diagnoſtica.

Ex adſtantium relatione, an æger grauiter percuſſus vel lapſus, vel ſimile quid paſſus fuerit cognoſcitur. Symptomata autem, quæ cerebri commotionem ſequuntur, hæc ſunt: Si concuſſio minus violenta eſt, non ſtatim muti redduntur, ſed ſopore quaſi corripiuntur, non adeò tamen profundo, quin excitari poſſint; vel vertigo corripit: ſin concuſſio ſit vehementior, ἀφωνία & ἔκπληξις, vt Hippocrates 7. *aph.* 14. nominat, accidit, & auditus, viſus, motuſque abolentur; delirium etiam quandoque accedit, ſanguis per os & nares effunditur, oculi inflammantur, & ſæpe inflantur; plerique hoc modo affecti vomunt, cõſentiẽte cum cerebro ventriculi orificio per neruos ſextæ coniugationis. Et primò quidem quicquid in eius capacitate reperitur, euomitur: hinc quicquid à vicinis paribus affluit, inprimis bilis flaua, quæ ad motum aptior, veſiculâ fellis laceſſitâ, in ventriculum infunditur. Vbi ſanguis corruptus putreſcere circa cerebrum & membranas eius incipit, cerebri & membranarum eius inflammatio excitatur, calorque cordi communicatur; vnde febris continua oritur, delirium, conuulſiones, & tandem, niſi materia euacuetur, cerebri corruptio & ſphacelus.

Rei huius hiſtoriam narrat Hippocrates, 5. *Epidem.* *Pulchra, inquit, erat virgo, Nerei filia, & ferè annos nata viginti, cui à fœmina ludente latâ manu ſyncipit percuſſum eſt. At tum quidem oculorum caligo corripuit, & ſine reſpiratione erat, cumque domum perueniſſet, ilicò febri vehementi correpta, & capitis dolore tentata eſt, cum faciei rubore. Septimo autem die ad aurem dextram pus graueolens aliquantùm, rubrum, cyatho vno amplius, prodiit, meliúſque habere, & alleuiari viſa eſt. Rurſus inualeſcente febre in ſomnum propenſa erat, neque loqui poterat; faciei pars dextra contrahebatur, difficultas ſpirandi, & conuulſio cum tremore aderat, & lingua impediebatur, oculuſque ſtupidus factus eſt; nono mortua eſt.*

Prognoſtica.

1. Duplicem hic affectus euentum habet. Aut enim redeunt ad ſe ægri; aut non redeunt, ſed moriuntur. Prognoſtica.

2. Et quidem dum ad ſe redeunt, atque iterum loqui & moueri incipiunt; id fit quandoque ſine grauibus ſymptomatibus, poſtquam facultas animalis ad ſe redit, ſpiritúſque explicando partibus communicat, meatus aperiuntur, ſpiritibuſque naturalis motus reſtituitur, præcedente interdum quodam leui delirio; quod accidit, vbi nulla vaſorum, neruorum aut membranarum cerebri facta eſt diſruptio.

3. Quandoque verò ad ſe quidem redeunt, & loqui incipiunt ægri, ſed grauiſſima tamen patiuntur ſymptomata.

ſymptomata. Vaſis enim ruptis, & ſanguine circa cerebrum, vel in cerebri ſubſtantiam effuſo, febris acuta, delirium, vel, cerebro repleto, ſopor grauis, ſtupor & paralyſis ſequitur. De quo Hippcrates, *7. aphor. 14. Ex ictu capitis ἔκπληξις ἢ παραφροσύνη, ſtupor aut deſipientia, malum*. Si materia è capite eiiciatur, & ad neruos detrudatur, ſequuntur & alia interdum ſymptomata, vt colli relaxatio, tumores periculoſi in capite, cæcitas, ab obſtructione neruorum opticorum, conuulſiones. Cuius rei hiſtorias habet Guilelm. Fabricius, *cent. 1. obſeru. 11. & cent. 3. obſeru. 9. 36.*

4. Interdum verò ægri ad ſe non redeunt, ſed moriuntur; & ſi ſymptomata enumerata permaneant, vel alia accedant, quo tempore omnia remittere oportebat, periculum portenditur, & ob inflammationem, putredinem & gangrænam, ac ſphacelum cerebri, conuulſio & apoplexia, & tandem mors ſequitur. Quod ſi cerebri portione abrupta, vel nerui, vel membranæ auulſæ, vel vaſa diſrupta inſignia ſint; quod in corporibus ſenilibus facilius accidit, in quorum capite minor eſt cerebri motus, ſpatiumque inter cerebrum & cranium maius, quâ de cauſsâ cerebrum magis concuti poteſt; ſic affecti breui, & plerumque intra triduum moriuntur. Eius rei hiſtoria fuit modò ex Hippocrate, *5. epid.* relata. Habet etiam ſimiles *Valleriola, lib. 3. obſeru. 1. & 8.* Dodonæus, *obſeru. med cap. 12.* Guilelm. Fabricius, *loc. alleg.*

5. Si cerebrum vehementius loco ſuo motum ſit; nihil tamen in eo ruptum, fatuos reddit, qui nullo modo reſtitui poſſunt.

Indicationes.

Principiò curandū, ne ſanguis ad caput affluat; quod expeditur reuellentibus & repellentibus. Sāguis è vaſis effuſus, saniéſque ex eo genita, circa membranas cerebri hærens, euacuanda; quod fit vel ſenſibiliter, cranio aperto, vel inſenſibiliter, dum medicamentis attractiuis foras elicitur, & diſcutitur. Si quid verò læſum eſt, ſanandum.

Curatio.

Curatio cōmotionis cerebri.

Ideóque ſtatim vena in brachio aperienda; ſimulque caput, crinibus abraſis, oleo roſaceo, vel myrtino inungendum, aut tale Cataplaſma capiti imponendum:

℞. *Farin. hordei, fabarum*, an. Vnc. vi. *olei roſar.* Vnc. iij. *aceti*, q. ſ.

Fiat Cataplaſma; quod capiti applicetur, & ſæpius renouetur. Sicca verò, & vehementius adſtringentia vitanda ſunt; cùm poros obſtruant, & tranſpirationem prohibeant, ac proinde inflammationem non arceant, ſed potius accerſant.

Clyſteres quoque iniiciendi, & repetendi; & vapores à capite auertendi, atque aliæ reuulſiones per frictiones partium extremarum, cucurbitulas ſcapulis appoſitas, inſtituendæ.

Die altero Paræus venam puppis, quæ ſupra lambdoidem eſt, aperit, obturatis, vt id commodius fiat, ore & naribus; & ſpiritu magno conatu eliſo, vt membranæ cerebri hoc modo intumeſcant, & ſanguis extrudatur: & paucis diebus pòſt etiam venam frontis, & ſub lingua, vt ſanguis omnibus viis è capite eliciatur.

Poſt quartum diem repellentibus diſcutientia admiſcenda ſunt; quale eſt hoc Cataplaſma:

℞. *Abſinthy* M. j. *flor. roſar. rubr. chamamel.* an. P. j. *farina fabarum* Vnc. j. *ſanguinis draconis* Drach. ij. *mumia* Drach. iij. Cum *oleo roſaceo* F. ſ. a. Cataplaſma.

Vel hoc. Fomentum:

℞. *Rad. althéa* Vnc. iij. *ireos, cyperi, calami aromatici*, an. Vnc. j. *fol. ſaluia, maioran. betonic. flor. roſar. rubr. ſtœchad. Arab.* an. M. ß. *ſalis communis* Vnc. j.

Coquantur in vino rubro, & aqua fabrorum.

Decocto ſpongiá excepto foueatur caput, vt tamen non nimis incaleſcat.

Inſeruit etiam huic ſcopo *Ceratum Vigonis*, vſu comprobatum, quod ita paratur. *Ce… Vig*

℞. *Furfuris* Vnc. iij. *farina lentium* Vnc. ij. *roſarum, fol. & granor. myrti*, an. Vnc. j. *calami aromat.* Dra. x. *chamamel. meliloti*, an. M. ß. *nuc. cupreſſ.* num. vi. *olei roſacei, chamamel.* an. Vnc. iij. *cera alba* Vnc. ijß. *thuris, maſtiches*, an. Drach. iij. *myrrha* Drach. ij.

Pulueriſandis pulueriſatis, & liquefactis oleis cum cera, F. Emplaſtrum.

Tandem ſola diſcutienda vſurpantia, ex radicibus althéæ, cyperi, calami aromatici, fol. ſaluiæ, maioran. betonic. flor. ſtœchad. chamæmel. quibus ad caput roborandum flores roſarum rubrarum addantur.

Alexander Benedictus, *lib. 1. meth. med. morb. cap. 5. Emplaſtrum ex gummi hedera* valde commendat, eoque ſenem decrepitum octogenarium, qui ex capitis percuſſione obmutuerat, præter omnem opinionem, ſe ſanâſſe refert; idque etiam fracta caluariæ oſſa, pluſquàm credibile ſit, ferruminare ſcribit. Paratur autem hoc modo: *Empl… gummi… dera.*

℞. *Gummi hedera* Vnc. iij. *reſina pura* Vnc. ß. *cera* ℥. iij. *olei roſacei* ℥. ij ß. *ammoniaci* ℥. ij *terebinth.* ℥. iij. *ſucci corymb. hedera* Vnc. iiij. *farina fabarum* q. ſ. Miſceantur.

Pulli quoque columbini, vel gallinacei, vel catuli per medium diſſecti, vel pulmones animalium calidi, capiti admoti inſignem diſcutiendi vim habent.

Diæta.

Diæta ſit tenuis, & æger vino ad diem 14. abſtineat; vt & carne ferè, & pane ac ptiſanâ, vel alio tenuiore cibo ſit contentus. Acida, ſalſa, & acria vitanda; ægerque in quiete & tranquillitate continendus.

Exempla videantur apud Hippocratem, *5. Epid. num. 55. & 7. Epid. num. 85.* Foreſtum, *lib. 9. obſeruat. 30. 32.* Exempla commotionis cerebri etiam habet Schenckius, *lib. 1. obſeru. 47.*

De Cranij depreſſione ſine fractura.

Cum hactenus depreſſionis cranij aliquoties mentio facta ſit, &, ſi cranium deprimatur, cerebri, quod vnà comprimitur, meatus anguſtiores reddantur, capitis figura vitietur, & in ſitu etiam vitium accidat; de eâ etiam aliquid hoc loco dicendum. *Cranii depreſ…*

Cauſſa.

Fit autem compreſſio illa à cauſſa violenta, percuſſione, caſu, & quidem nunc cum fractura cranij, de quâ ſuo loco, vbi de fracturis cranij agemus dicetur; nunc ſine fractura, de qua hoc loco. In infantibus enim, & qui oſſa cranij molliora habent, caluariæ oſſa abſque vlla fractura comprimi poſſunt, idemque patiuntur, quod plumbea, ſtannea, & cuprea vaſâ.

Signa.

Digitis fouea & depreſſura deprehenditur; & ſi depreſſio paulò ſit maior, muti fiunt, vomitus bilis adeſt.

Modum curandi tradidimus in Inſtitut. *lib. 5. part. 1. ſect. 2. cap. 6.* quibus hoc addimus, in infantibus nulla violentia opus eſſe, nec aliam curam requiri, quàm vt deraſis capillis ceratum ali quod cephalicum, ad depreſſa oſſa eleuanda idoneum, adhibeatur. Mollia enim infantium oſſa, natura cooperante, facilè iis in priſtinam ſedem reſtituuntur. *Quomodo curan…*

Vt ℞. *Reſina pini, cera flaua*, an. Vnc. iiij. *terebinth. clara, gummi elemi*; an. Vnc. iij. *olei roſacei* Vnc. ij.

ammoniaci

ammoniaci Vnc.ʒß. *farina volatilis* Vnc. j. *vini nigri* q.ſ. F. Emplaſtrum.

Vel applicetur *Emplaſtrum de gummi elemi Conciliatoris*, aut *Guidonis de centaureo*.

Vel hoc: ℞. *Maſtiches*, *terebinth*. an. Vnc. j. *gummi elemi* Drach. x. *colophonia*, *reſina pini rec.* an. Vnc. ß. *ammon.* Drach. j. *ſucci betonica*, *conſolida maioris*, *minoris*, an. Vnc. i. *apij* Drach. vj. *vini odorati* ℔.ß.

Bulliant ad conſumptionem ſuccorum & vini. Poſtea fortiter colentur:

Colaturæ adde *ceræ albæ*, *olei maſtich*. an. q.ſ.

F. Ceratum ſuper ignem, quod cranium depreſſum ſuum in locum reducit.

Præter hanc, quæ à cauſſa violenta fit cranij depreſſionem, alterius adhuc mentionem faciunt Autores; quæ à cauſſa interna ortum habet in infantibus. Aëtius, *tetrab.* 1. *ſerm.* 4. *cap.* 13. Siriaſin appellat, quod in ſyncipite cauitas quædam apparet. Σιρὸς enim, &, vt nonnulli legunt, σειρὸς, apud Græcos dicitur foſſa ac fouea, in qua ſemina ſeruntur. Etſi verò Aëtius, *loco allegato*, ſaltem ab inflammatione cerebri ac membranarum id accidere dicit: tamen & in aliis morbis os bregmatis in infantibus nonnunquam ſubſidet. In Germania mulieres appellant *das Blat fallen oder ſchieſſen*. Oſſa enim ſyncipitis parte ſuperiore, vbi coronalis & ſagitalis ſutura coëunt, in infantibus non dura ſunt, ſed cauitatem quandam efformant, quam membrana quædam, quæ omnium poſtrema ſicceſcit, & oſſea euadit, quamque Arabes Zeudech, nonnulli Fontanellam, Germani *das Blat* appellant, tegit. Id os ſeu membrana potius, vt diximus, interdum in infantibus ſubſidet, & à mulieribus pro lethali plerúmque ſigno habetur: quod procul dubio accidit, cum ipſum cerebrum in morbo aliquo graui in motu deficere incipit, nec ſatis dilatatur.

CAPVT XXI.

De Morbis ſolutæ Vnitatis in capite & Cerebro; & primò de Contuſione capitis.

Reſtat tertium morbi genus, ſoluta Vnitas, quæ vt plurimùm à cauſſis externis & violentis accidit: aliquando tamen à cauſſis internis ſuturæ capitis, quæ aliàs contiguæ ſunt, disiunguntur, vt euidens inter eas ſit diſtantia; (niſi quis hanc ſuturarum diſtantiam ad morbos compoſitionis referre malit) quod euenit ab humorum vel vaporum copia, qui diſtendendo faciunt, vt ſuturæ magno ſpatio diſtent; vt docet Paulus Ægineta; Et tale exemplum recitat Iacob. Fontanus, *pract. l.* 1. *cap.* 3. de quodam Iuuene Aquenſi, in cuius capite diſſecto ſuturæ ferè quatuor digitis inuicem diſtabant, & è quo ingens copia ſeroſi humoris, qui in ventriculis & tota ſubſtantia cerebri continebatur, effluebat. Scripſit etiam nuper ad me Medicus quidam è Sileſia, peſtis, quæ anno 1622. in Polonia graſſata eſt, tantam fuiſſe ſæuitiem, vt eâ extinctis cranium rumperetur. Verùm rariora hæc ſunt, & incurabilia. Itaque de ea vnitatis ſolutione, quæ à cauſſis externis & violentis accidit, dicamus.

Sunt autem ſolutæ vnitatis plures differentiæ, de quibus in Inſtitut. *lib.* 2. *part.* 1. *cap.* 10. dictum: hîc inprimis dicendum erit de contuſione, vulnere, fractura, & carie. Et quidem ſoluta vnitas in capite, eſt vel in cute tantùm & carne, vel ſimul in pericranio, vel etiam cranio. Et quæ in cranio eſt, vel cranium totum penetrat, vel non; & quæ penetrat, eſt vel ſine duræ matris læſione, vel cum eâ; & quæ cum duræ matris læſione eſt: aliquando ad piam matrem & cerebrum penetrat, aliquando non.

Non autem hîc dicemus de vulnere in genere, ſed quæ de eo dicenda ſunt, ſuo loco, vbi de partium externarum, & habitus corporis morbis agetur, explicabuntur. Hîc ſaltem ea, quæ capiti propria ſunt, perſequemur; ſicut & Hippocrates, *in libr. de vulneribus capit.* de iis agit. Dicemus autem primò

De Contuſione.

Contuſio autem eſt interna membri continui ſolutio & colliſio, extrinſeco plerumque integro apparente, quæ fit à re graui, dura & obtuſa, quam ſequitur ἐκχύμωσις, ſeu ἐκχύμωμα, ſanguinis ſcilicet ſubter cutem effuſio. *Contuſio capitis.*

Cauſſa.

Hæc fit, cum caput vel fuſte, vel aliâ re obtuſâ percutitur; vel ex lapſu caput rei duræ, non acutæ alliditur, & cute plerunque integrâ venæ exiguæ ſub cute aperiuntur, ſanguiſque ex iis effunditur, & inde tumor mollis, liuidus, abſque magno dolore, excitatur.

Fit autem duplici modo; vel cum cutis vulnere, vel ſine eo. De eâ, quæ fit cute integrâ, primò dicemus; de altera *capit. ſequent.*

Prognoſtica.

1. Malum hoc, ſi nimirum & cutis & cranium ſalua ſint, ſi rectè tractetur, periculo vacat.
2. Si tamen muſculi temporales contundantur, delirium, paralyſis, conuulſio, & mors inde ſequi poteſt. Cuius rei exempla ſunt apud Glandorpum. *in ſpeculo Chirurg. cap.* 10. 11. 12.

Indicationes.

Danda autem opera, vt humorum affluxus prohibeatur dolorque, ſi adſit, mitigetur, & ſanguis, qui ſub cutem effuſus eſt, euacuetur, & vaſorum orificia iterum claudantur.

Curatio.

Ideoque ſtatim initiò repellentia & adſtringentia adhibenda, eaque ſæpius, ne incaleſcant, remouenda. Ac proinde ſtatim capillis, ſi in loco capillato contuſio ſit, prius abraſis, adſtringentia, ſupra, *cap.* 1. *& cap.* 8. propoſita applicanda, & oleo roſaceo locus inungẽdus; deinde oui albumen bene conquaſſatum, vel ſolum, vel aquâ roſaceâ & aceto miſtum, & ſtuppâ exceptum imponendum. *Curatio.*

Vel tale Repellens applicetur:

℞. *Olei roſacei* Vnc. iij. *album. ouor.* Vnc. ij. *pulu. nuc. cupreſſi*, *balauſtiorum*, *alum. rochæ*, *roſarum rubrarum*, an. Drach. j. Miſce, & imponatur.

Vel ℞. *Farinæ hordei*, *fabarum*, an. Vnc. vj. *olei roſacei* Vnc. iij. *aceti* q.ſ. F. Cataplaſma.

Locus ipſe paulo arctius ligetur, ſitque ligaturæ initium in loco affecto, & deſinat eo loco, è quo fluxum imminere metus eſt. Ligatura enim arcta fluxiones arcet. Medicamenta autem talia ſæpius renouentur.

Secundo die vinum auſterum, in quo roſæ, myrtus betonica, & aliquid florum chamæmel. cocta ſint, tepidum imponatur, & ſi dolor aliquis appareat, medicamentum bis de die mutetur, & locus oleo roſaceo tepido foueatur.

Si contuſio maior ſit, & ob dolorem affluxus maior metuatur, vena ſtatim aperienda, & ſi corpus impurum ſit, medicamentum bilem purgans exhibendum, vel etiam clyſter iniiciendus, & tenuis victus imperandus. Et ſi dolor vehementior ſit, lanâ oleo roſaceo & chamæmelino madidâ locus fouendus, vel decocto, roſarum, radicis altheæ, lini, fœnugræci, betonicæ, vel vnguento Alabaſtrino inungendus.

Vbi

Vbi iam dolor ſedatus, & de affluxu amplius non metus eſt, danda opera, vt ſanguis extra vaſa effuſus euacuetur: quod fit vel inſenſibiliter, per ἄδηλον διαπνοήν, vel ſenſibiliter, materiâ in pus conuerſâ, & tumore aperto.

Tutius verò longè eſt materiam inſenſibiliter diſcutere, quàm permittere, vt in pus vertatur.

Quapropter paretur tale Cataplaſma.

℞ *Summ. abſinth.* M.jß. *roſar. rubrar. flor. chamamel, betonica, ſertula campana*, an. M.ß.

Coquantur in vino ad mollitiem. Poſtea contundantur, & addatur *farina hordei, fabarum*, an. Vnc. jß. *pulu. ſem. cumin.* Drach. ij. *olei roſar.* q.ſ. F. Cataplaſma.

Vel imponatur emplaſtrum, quod capite præcedente ex Alexandro Benedicto recenſuimus; aut *emplaſtrum de betonica, aut de gummi elemi, aut ceratum Iſidis*, deſcriptum à Galeno, 5 κατὰ γένη, *cap.* 2. *ceratum de matriſyluia, emplaſtrum de Ianua Fernely, emplaſtrum de gratia Dei Fernel. lib. 7. method.*

Vel ℞. *Emplaſtr. diachyl.* Vnc. ij. *oxycrocei, de meliloto*, an. Vnc. j. *olei chamamel. anethini*, an. Vnc. ß. Malaxentur. F. Emplaſtrum.

Cerotũ Vigonis de minio. Vel vſurpetur, *Cerotum Vigonis de minio*, quod emollit & diſcutit, & ita paratur:

℞. *Olei chamamel. lilior. albor.* an. Vnc. x. *maſtichini* Vnc. ij. *pingued. veruecis* ℔. j. ß. *lithargyri auri* ℥. viij. *minij* ℥. ij. *vini boni* cyathum j.

Bulliant omnia ſimul agitando, primùm lento, hinc fortiore igne, donec maſſa colorem ſubnigrum contraxerit; tum adde *terebinthinæ* ℔. iij. *pulu. maſtiches* ℥. ij. *gummi elemi* ℥. j. *ceræ* q.ſ. Iterum coquantur. Fiat Emplaſtrum.

Vel Fomentum tale paretur.

℞. *Nuc. cupreſſi contuſar.* num. x. *myrtill.* ℥. j. *roſar. rubr. abſinthij, fol. ſalu. maiorana, ſtœchad. flor. chamamel.* an. M.ß. *aluminis rochæ, rad. cyperi, calam. aromat.* an. Vnc. ß. Coquantur in *vini rubri* ℔. iiij. *lixiuij communis* ℔. ij.

Decocto caput foueatur, & poſt fomentationem exſiccetur, & emplaſtrum aliquod imponatur. Foreſtus *lib. 9. obſeru. 32.* hoc emplaſtrum Helidæi, quòd mirum in modum humiditatem in contuſionibus diſcutiat, commendat:

℞. *Flor. roſar. rubrar. chamameli, abſinthij, betonica*, an. M. j. Coquantur ad mollitiem, & contundantur, adde *farin. fabar.* Vnc. iij. *ol. roſac. vini nigr. ſtyptici*, an. q. ſ. Fiat Emplaſtrum, ſeu potius Cataplaſma.

Si verò ob humoris effuſi copiam is totus diſcuti nequeat, & ſuppuratio impediri non poſſit, medicamentis maturantibus ſuppuratio promouenda, vt oleo dulci tepido, vel decocto maluæ, althéæ, caricarum; vel parando ex his cataplaſma, cum farina hordei, adipe gallinæ, oleo communi; vel imponendo emplaſtrũ triapharmacum, quod fit olei dulcis parte vna, aquæ communis partibus duabus; & triticeæ farinæ ſ.q. quibus vitellum oui addere licet.

Vbi ex dolore & loci mollitie materiam in pus conuerſam eſſe cognitum fuerit, extrahenda ea; idque ocyus faciendum, ne pericranium, & quæ ei connectitur, duram matrem corrumpat. Quod fit ſectione factâ in loco decliuiore, & ad materiæ euacuationem commodiore. Si temporalis muſculus eſt contuſus, ſectio non in ipſo muſculo, ſed in loco propinquo inſtiſtituenda; aut ſi in ipſo muſculo ſectionem inſtituere libeat, ſecundum longitudinem fibrarum fiat; ferrum tamen non nimis altè alligetur vitandique muſculi caput mouentes.

Abſceſſu aperto, & materiâ euacuatâ, vlcus detergendum tali, vel ſimili medicamento:

℞. *Syr. de abſinth. ſimpl. roſarum*, an. ℥. j. *terebinth.* ℥. jß. *pulu. ireos, aloës maſtiches, myrrhæ, farina hordei*, an. Drach. ſem.

Vlcere mundato cauitas implenda, & cicatrix inducenda. Carnis tamen excreſcentia ſeu ὑπερσάρκωσις quæ in hiſce contuſionibus frequenter ſuppullulat, depaſcenda pulueribus καθαιρετικοῖς aut liquore illo viridi, qui in ὑπερσαρκώσει quacunque vtiliter, & ſine omni dolore, adhibetur; qui Inſtitut. *lib. 5. part. 1. ſect. 2. cap. 13.* deſcribitur.

De Contuſione Capitum Puerorum.

Contuſ. capi. puer. Quia verò inprimis pueri & infantes, propter capitis molem, tibiarumque imbecillitatem ſæpius labuntur, caputque grauiter offendunt, & contundunt, ſanguiſque ex contuſione collectus ſub cute tumorem excitat; de hac in puerorum capitibus contuſione in ſpecie aliquid addemus ex Iulio Cæſare Arantio, qui, *in fine comment. d. Hippocr. de vulnerib. cap.* ſcribit, ſe iuniorem, minuſque exercitatum, metuiſſe, ne ſanguis ſub cutem effuſus ibi putreſceret, & ad membranam deſcenderet; & idcirco ſectionem cuti adhibuiſſe vt ſanguis educeretur: ſed hoc modo in maximum diſcrimen infantes adduxiſſe; cum & ob ſanguinem affluentem vires reſoluerentur, & dolore, ac clamore & eiulatu infantum, fluxio, & tandem inflammatio excitaretur: ideóque longo rerum vſu ſe oculatiorem factum, tandem à ſectione planè abſtinuiſſe, ac ſequenti curandi modo graues etiam contuſiones feliciter curâſſe.

Curat. Ab accepta contuſione protinus, vbi opus, abraſo, aut, ſi raſio ob dolorem fieri non poſſit, forfice detonſo capillo, linteum, vel ſtuppa, oui albumine, & aceto roſaceo madida, imponenda, & deligatione factâ, integro die naturali linteum extrinſecus iiſdem madefaciendum, ne exſiccetur. Ita enim humorum confluentium impetus prohibetur, & aliqua pars reſoluitur.

Sequenti die ſequens Cataplaſma imponendum:

℞. *Pulu. roſar. rubrar. fol. & baccar. myrti*, an. Vnc. ij. *farina fabarum, hordei*, an. Vnc. j. *abſinthij, betonica*, an. Vnc. ß. *ſem. cumini* Drach. j *mellis albi* Vnc. ij. Cum vino nigro auſtero F. Cataplaſma. cui adde *olei roſar. chamamel.* an. Vnc. j.

Hoc medicamentum, quod appellat Benedictum, bis ſingulis diebus tepidè imponendum eſt, vt non ſolùm contuſam partem, ſed & circumſitas complectatur; ſitque eius quantitas, quæ vnâ vice adhibetur, mediocris. Si enim ſit exigua, parum habet virium, & à partis calore facilè exſiccatur: ſi nimia, locus affectus comprimitur. Atque in iſtius medicamenti vſu ad diem vſque nonum vel decimum perſeuerandum eſt. Indies enim partem detumeſcere, & collectum ſanguinem reſolui, ac per poros cutis euaporare animaduertetur; ac ſi caluaria etiam contuſa ſit, ad priſtinum ſtatum reducetur.

Cum verò dies vndecimus præterierit, *Emplaſtrum diapalma Galeni*, corio tenuiſſimo illitum, imponendum, & tertio quoque die immutandum.

Poſt vigeſimum diem ad reliquias humorum abſumendas, & colliſam caluariam in ſuum naturalem ſtatum reducendam, *emplaſtrum Barbarum* corio illitum applicandum. Et quamuis curatio protrahatur, & collecti, & effuſi ſub cutem humores tardius diſſipentur, tamen curatio hoc modo feliciter expeditur.

Foreſtus ad tumores, qui pueris ex lapſu in capite oboriuntur, *oleum aniſi* commendat, ſi eo tumor illinatur. Victus interim ætati ſit ſufficiens, non nimis tenuis.

Eadem curatio adhiberi poteſt, ſi infanti recens nato in partu difficili, caput contuſum & tumidum, ob ſanguinem effuſum, ſit: ſed ſimplicior. Solum enim diaphœnicum ex roſaceo confectum tumores hos diſcutit.

CAPVT XXII.

De Vulneribus Capitis ſine cranij, membranarum & cerebri læſione.

Et primò

De Vulnere ſine Contuſione.

PRimò vulneratur caput ſæpe, cranio integro manente; vbi ſcilicet ſolùm cutis, pāniculus carnoſus, muſculi, & nonnunquam etiam pericraniū vulneratur.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica quod attinet, vulnera capitis, quæ partibus cranio ſuperpoſitis accidunt, & cutis carniſue vulnera dicuntur, vel ipſo obtutu, vel ſaltem ſpecilli indagine patefiunt. Cæterarum verò partium læſiones non ita facilè innoteſcunt.

Prognoſtica.

Quæ vulnera etſi per ſe periculoſa non ſunt; præcipuè cuti & panniculo carnoſo inflicta, nemoq; ex iis, ſi rectè tractentur, moriatur: tamen nec illud malè dicitur: nullū capitis vulnus contemnendum eſſe; quod Hippocrates, *in proœmio libr. de vulner. capit.* monuit. Ideòque in iis curandis, quàm in aliarum partium cutaneis & non profundis vulneribus, plus diligentiæ adhibendū: cùm, ſi quid negligatur, ſæpe magnū periculū accerſatur. Etenim etſi cutis ſolùm vulnerata ſit: tamen niſi diligentia debita adhibeatur, vlcus incrudeſcens non parùm moleſtiæ exhibet, & à pure partes ſubiectæ corrūpuntur: aliquādo febris inducitur; vnde Medico quidē negotium, ægro verò periculū affertur: Exēplū notabile eſt apud Schenckium, *lib. 1. obſeruat. 35.* de Carolo Regis Hiſpaniæ filio, qui ob vulnus capitis non periculoſum negligenter tractatum in vitæ periculū adductus eſt & alterū, *ibid. obſeru. 36.* de quodā, cui ob vulnus capitis etiā non graue, ſed non rectè curatū, cranij os vitiatum fuit, & hinc diuturnus & longus capitis dolor exortus, vt & apud Valeriolam, *lib. 3. obſeru. 1.* Guilelmum Fabricium, *cent. 1. obſer. 21.*

Curatio.

Primò ergo videndum, quouſque vulnus penetret. Nā ſi cutis ſola læſa ſit, nulla alia curādi ratio eſt, quàm quæ aliis cutaneis vulneribus debetur. Nimirū ſanguis, ſi copioſius fluat, ſiſtendus, capilli circa vulnus abradēdi, & labia vulneris coniungenda ac coniuncta ſeruanda, & ne quid labiis vulneris intercidat, neque accidēs aliquod ſuperueniat, cauendum. Quod potiſſimum fit, ſi interna cauſſa, quæ eſt δυσκρασία partis calida & dolorifica, quæ grauia concitat ſymptomata, cùm caloris, tum doloris vi, & humores tenues ac mobiles, à quibus φλεγμονῆς metus imminet præſentiſſimus, attrahit, ſubmoueatur. Submouetur autem, ſi dolori & calori, attractionis cauſſis, reſiſtamus. Dolori ſuccurrimus eo, qui infra exponetur, modo; calida verò & flāmea partis affectæ intēperies corrigitur refrigerantibus, nēpe roſis rubris, plantagine, albumine oui: ē cōpoſitis autē, vnguēto de ceruſſa, vnguento de alabaſtro, vnguento roſaceo Meſ. vnguento infrigidante Galeni, vel linimento ſimplici, quod confit ex æquali portione vnguenti roſacei Meſ. & ceroti de ſucco ſolatri. Labia vulneris ſolâ deligatione hîc facilè coniunguntur. Si enim capitis cutis ſola inciſa ſit, propter capitis rotunditatem vulnus non eſt adeò longū, (nā ſi longum fuerit; procul dubio cranium ſimul læſum erit) neque labia eius ita diſtant, vt non facilè vniri poſſint. Si tamen ſolâ deligatione hiātia vulneris labia ſatis coniungi non poſſint, ſuturâ incruentâ vel ſiccâ ad mutuū cōtactum adducenda. Vulneri verò vſitatum aliquod medicamētum digeſtiuum, quod vocant, imponendum; quale fit ex *terebinth.* Drach. vj. *olei hyperic.* Drach. iij. *thuris pulu.* ℥. j. *oui vitello* j. Miſtis.

Vel ℞. *Reſinæ abietinæ* ℥. vj. *vitellum oui* j. Miſce.

Vel hoc, quod valde efficax:

℞. *Terebinth. claræ, gummi elemi*, an. ℥. jß. *pingued. caſtrati* ℥. ij. *porci antiquæ* ℥. j. Liquefiant ad ignem, Fiat Vnguentum.

Pure bono apparente; quod tridui vel quatridui ſpātio accidit, digeſtiuo addi poteſt aliquid mellis roſati colati, ad vulnus detergendum, etiam mel crudum, aut deſpumatum; vel reſinarum & thuris doſis augeri

Vel tale Vnguentum vſurpetur:

℞. *Terebinth. Venetæ* ℥. ij. *ſyr. roſa. vel mellis roſarum* ℥. j. *pulu. aloës, myrrh. maſtich.* an Drach. ß. Miſc. F. Vnguentum.

Hinc Sarcoticis & Epuloticis vulnus claudendum.

Interdum tamen accidit, vt capitis cuti vulnus non pūctim, vel cœſim infligatur, ſed lapſu, vel ſimili violētiâ cutis pars maxima à cranio, ſine eius læſione, auellatur, vt in frontem vel latera dependeat; atq; tū, niſi alio modo ſuo in loco contineri poſſit, cutē ſuere nihil prohibet, vt cranium ab aëre defendatur. Toti verò capiti repellens cataplaſma, quale *capit. praced.* propoſitum, imponere neceſſum.

Si verò vulnus vſque ad pericraniū penetrauerit, illudq; læſerit, danda & tunc quidē opera, vt labia vulneris coniungantur; quoniam quæcunque cute deteguntur & denudantur, ægrè ad curationem perducuntur: & ſæpe accidit, vt ſi vel pericraniū, vel craniū denudetur, etſi primò ſimplex fuerit vulnus; partibus tamē ſubiectis alteratis à ſua natura degeneret, & facultate alteratrice læſâ humiditates crudæ in vulnere generētur, & poſtea maiore labore ad pus generandū opus ſit. Poteſt tamen & hîc labiorū vulneris cōiunctio ſolâ deligatione fieri, nec facilè ſutura inſtituenda. Cū enim pericranium arctiſſimè cranio cohæreat, fieri vix poteſt quin læſo pericranio & cranium lædatur, & vulnerato pericranio os ab aëre alteretur. Ideoq; cū craniū deradendum ſit, tum ob has cauſſas, tum vt cranio ad exſudationē ſanguinis vſque deraſo ſāguis ad carnis generationem facilè ſuppeditetur, ſutura, ob quā deraſio cranij impeditur, vix hîc locū habet. Si tamen vulnus tā amplū ſit, & labia latius diſtent, ac magna cutis pars, ſiue ſola, ſiue cū ſubiectis partibus, vt tēporali muſculo reiecta & auulſa ſit: ſi cui vulnus tale ſuere libeat, videat tamē, vt ſolā cutē ſuat; nō verò ſimul ſubiectū pericraniū. Nā cū pericraniū ſit mēbranoſum, & ſenſus maximè particeps, magnus dolor ex ſutura iſta excitaretur & facilè inflāmatio ſuboriri, ac dura mater in conſenſū trahi poſſet. Cauendū quoque, ne labia vulneris cum violentia attrahantur: quod ſi faciendum eſſet, & cum labia vulneris ſint tumida, potius ſutura omittenda.

Attendendū & hoc in ſutura, vt ita inſtituatur, vt ſaniei detur liber exitus, ne ſupra cranium colligatur, & cranium corrumpat. De ſutura in vulneribus capitis vide *cap. 24. quæſt. 1.*

Verùm ſiue vulnus ſuatur, ſiue non ſuatur, pericranij diligēs habēda eſt ratio. Cū enim ſit ſubſtantiæ mēbraneæ, & per ſuturas duræ meningi adnexum, dolorē, inflāmationem, febrem, conuulſionem, ſi malè habeat, accerſere poteſt. Ideoq; vniuerſalibus corporis euacuationibus, ſi opus, præmiſſis, & circa vulnus capillis, vt antea dictū, deraſis, ſi dolor adſit, vulnus oleo roſaceo circūcirca inungendū. Vel cataplaſma ex vitello oui, & oleo roſaceo imponendū. Et cum dolor ex pericranij læſione excitari, & ſanies ſub eo colligi, ac craniū corrūpere poſſit, pericranium, niſi ſatis pateat, incidendū, & os radendum, vt ſanguine quaſi exſtillante idonéa carni generandæ ſuppeditetur materia. Temerè tamen, & ſine neceſſitate pericranium non ſecandum, neque ſine cauſſa doloribus æger infeſtādus; ſed tū ſolū, cùm

Vulnus cutis capitis cum pericranij læſione.

Cutis capitis vulnera non facilè ſuēda.

Pericranium ſuendum.

ſuſpicio eſt læſi cranij, aut inſignis eſt contuſio, ſanguinem cruentum continens. Inprimis in pueris non facilè ad hanc ſectionem veniendum, ne vires in ea ætate imbecilliores dolore & ſanguinis profuſione deiiciãtur, & vaſa capitis clamore & eiulatu diſtendãtur; vnde inflammatio & alia ſymptomata oriri poſſunt: ſed potius Topicis materiam reſoluere conandum.

Cranio denudato quæ medicamẽta imponenda.

Cranio verò ipſi denudato & raſo non vnguenta, ſed medicamenta actu & potentia ſicca cũ linamentis ſiccis imponenda, vt temperamento oſſis ſimilima, ex doctrina Galeni, *6. meth. med. c. 6.* pulueres nimirũ cephalici dicti, qui parantur *ex aloë, thure, cortic. thuris, maſtiche, myrrha, ſarcocolla, bolo Armeno, ſangu. dracon. farina hordei, orobi, rad. irid. Florent. vel Illyrica, ariſtolochia* Et quidem in mollioribus corporibus minus ſicca eligenda ſunt, poteſtque ſolum thus ſufficere: in ſiccioribus magis ſiccantia vſurpentur:

Vt ℞. *Aloës, ſarcocolla, myrrha,* an. ʒ. iij. *thuris* ʒ. ij. *ſang. dracon.* ʒ. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Myrrha, aloës, cortic. thuris, ariſtoloch. ireos ſarcocolla,* an. Drach. j. F. Puluis.

Vel ℞. *Aloës hepatica* ʒ iij. *myrrha* ʒ. j. *thuris* ʒ. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Aloës hepatica, rad. irid. ariſtoloch. rotunda* an. ʒ. ij. *myrrha, thuris* an. Drach. j *ſanguin. dracon.* Drac ß. F. Puluis.

Ipſis verò vulneris labiis vnguentum aliquod digeſtiuũ & ſarcoticum adhibẽdũ, qualia paulò ante propoſuimus. Omnino enim primis diebus, vt pericranij dolor ſedetur, illicò pus mouendũ vnguentis, quæ Chirurgi digeſtiua vocant. Eorum tamen vſus cum in omnibus, tum vel maximè capitis vulneribus, ita moderãdus eſt, ne vulnus recens & *ἀπφλεγμαντον* in vlcus diutinum & ſordidum faceſſat, Poſtea vulnere ſatis purgato protinus ad *σαρκωτικὰ* deueniendum; qualia fiunt è thure & cortice thuris, myrrha, radic. ariſtolochiæ, ireos Illyricæ, aloë, ſanguine draconis; & vulnus, vt dictum, conſolidandum, & cicatrice claudendum. Inſeruit huic vſui & hoc Emplaſtrum:

℞. *Olei roſacei omphacini completi* ℥. iij. *maſtichini, myrtini*, an ℥ j. *ſucci betonica* ℥. ij. *pingued. hircin* ℥. jß.

Coquantur ad ſucci conſumptionem, & poſtea coleutur. Colat. adde *maſtiches* ʒ. x. *gummi elemi* ʒ. vj. *terebinth.* ℥. ijß. *cera alba* q. ſ.

Iterum ebulliant, & fiat Cerotum.

Hiſtoria curati vulneris, in quo tota muſculoſa capitis cutis vſque ad pericranium diuulſa erat, vt tota ab occipitis initio in frontem & faciem dependeret, exſtat apud Ambr. Paræum, *lib. 9. cap. 15.*

In omnibus autem capitis vulneribus & hoc attendendum, an vulnus telo venenato inflictũ ſit. Si enim venenum telo vulneri illatum ſit, illud extrahendum, & alexipharmacis oppugnandum & infringendum, vt ſuo loco de vulneribus in genere dicetur.

De Vulnere cum partium externarum contuſione.

Vulnus capitis cũ cutis contuſione.

Sæpe etiam accidit, vt telũ, vel aliud quid, quo æger vulneratur, ſimul obtuſum & inæquale ſit; & tum vulnus quidem infligitur, ſed cum partium ſubiectarum, cranio tamen integro manente contuſione; quæ cum in pus abeant paulò pòſt vlcus latum & profundum efficitur: quod genus vulneris ita curandum:

Primò diligenter diſpiciendum, ne in vulnere lapillus, feſtuca, capilli, vel ſimile quid inſit, & relinquatur, & an cranium ſaluum ſit. Et ſi cranium ſit ſaluum, abraſis per vulneris ambitũ capillis, ſanguis, ſi immoderatiùs fluat, ſiſtẽdus, atque opera dãda, ne pars vel dolore, vel inflãmatione corripiatur; cũ hoc generale axioma ſit: Nullũ vulnus ſanari poſſe, niſi partis, quæ vulnerata eſt, tẽperies ſeſe rectè habeat. Itaque, ſi opus eſt, ſanguis euacuandus, humores vitioſi expurgãdi, & fluxio à capite auertenda, victuſque tenuis imperãdus, neque ægro oua, carnes, vinum concedenda, vulnuſque in ambitu, vt dolor arceatur, oleo roſaceo inungendum.

In ipſum verò vulnus, quæ pus mouent, digeſtiua appellata, imponenda, (cum carnes cõtuſas in pus mutari ſit neceſſarium) vt ſuppuratio quãprimùm promoueatur, & cruditas illa in labiis vulneris, quæ ab aere alterante inducta eſt, quæq; Medico moleſtiã ſæpe exhibet, ægro verò periculũ affert, auertatur. Omne enim vlcus exſiccationẽ requirit, præter id, quod contuſum quod humectari & emolliri poſtulat. Vidẽdũ tamẽ, ne medicamẽta illa ſint nimis humectãtia & putreſcẽtia, ſed ita conſtituta, vt partis calorem naturalem à contuſione, externo aëre, medicamentis debilitatum, foueat, & humores in labiis vulneris cõgeſtos attenuet: quod præſtãt tẽperatæ caliditatis, & paucæ humiditatis medicamenta, & quæ alicuius abſterſionis participia ſunt ac dolorem leniendi vim habent. In quem finẽ in principio vtendum oleo roſaceo maturo, vel ſolo, vel cũ vitello oui, in corporibus mollioribus, quod præſtantiſſimũ eſt medicamentum, & requiſitas cõditiones omnes obtinnet. In durioribus verò corporibus *reſina laricina*, vel aliud digeſtiuum vſurpandum.

Terebinthina in vuln.

Et omninò hîc vtiſſimum medicamentum eſt Terebinthina, omnibus vulneribus commoda, præſertim partium neruoſarum, qualis pericranium eſt. Præſeruat enim contuſa à corruptione & putredine, ea corroborat, dolores ſedat, vlcera mundat, & ſi acrimoniam aliquam præ ſe ferat, ea facilè tollitur ablutione cum aqua betonicæ vel conſolidæ. Et cùm in paſſiuis ſicca ſit, ſiccitas temperatur humidis, vt oui vitello, & olei roſacei modico adiecto.

Efficax eſt & hoc:

℞. *Olei roſacei, terebinthina,* an. ℥. jß. *cera* ℥. ß *croci* Scrup. ß.

Si inflammationis metus adſit, addatur *farina hordei* Vnc. ß.

Et vt fiat ſarcoticum, addatur *corticum thuris.* ℥. j. *aloës* Drach. ß.

Si dolor vrgeat, reliquis medicamentis cataplaſma ex radicibus althéæ, hordei farina, floribus meliloti, oleo roſaceo, vitello oui, & croci momento paratum imponatur.

Coctione ſeſe oſtendente, & pure optimo apparente; quod fit circa diem ſeptimum, vulnus abſtergatur melle roſato, terebintha, ſucco apij, & ſimilibus, vel per ſe, vel cum digeſtiuis miſtis. Vlcere purgato ſarcotica adhibenda, & humida omnia dimittenda. Cui vſui inſeruiunt pulueres cephalici. Vel vſurpentur hoc vnguentum, in vulneribus capitis vtile:

℞. *Artemiſia, betonica, ſcabioſa, cauda equina, pimpinella,* an. M. j.

Contundantur, & ſuccus exprimatur;

Cuius ℞. ℥. vj. *olei roſacei, maſtichini, myrthini.* an. Vnc. ij. Coquantur ad ſuccorum conſumptionem.

Poſtea adde *aloës, thuris, maſtiches, ſanguinis draconis, gummi elemi, myrrha,* an. ʒ. ij. *cera* q. ſ. F. Vnguentum.

Cicatrix tandem emplaſtro diapalma, vel de betonica inducatur. Si os caluariæ detectum ſit, diligenter inquirendum, an & ipſum aliquid damni acceperit. Etſi enim fractũ non ſit: tamen contundi poteſt; vnde paulò pòſt, cùm ſanies in eo colligitur, maculæ & puncta ſubrubea in eo apparent, quæ poſtea in colorem liuidum & plũbeũ mutantur, ipſumq; cranium deinde nigreſcit, non nutritur, & emoritur, vt cum eo pericranium vniri, & caro ſuper eo generari non poſſit Tũ ergo abradendum os eſt eo vſque, donec rubeus color appareat, & ſanguis inſtar lacrymarũ rubearũ exſtillet.

Tandem vnũ adhuc circa iſta cutis capitis vulnera monet Paræus, *lib. 9. c. 15.* nimirũ, ſi à ferarũ, vel hominis etiam morſibus tale vulnus infligatur, aliter tractãdũ eſſe, quàm ſi à gladio, vel alio telo inferatur; & qua ratione tractandum ſit exemplis ibidem docet. Statuit

ſcilicet,omnia ferarum,imò & hominis, morſu inflicta vulnera maligni aliquid coniunctum habere:quod niſi aliquis in contuſionem, quæ à dentibus fit, referre velit,procul dubio à ſaliua coniuncta eueniet;& proinde eius etiam rationem habendam. Quapropter etiam labia vulneris ſcarificat, & ſaniem ſanguiſugis extrahit,vlcuſque abluit medicamento:

℞. *Mithridatij* Vnc.j. *theriacæ* Vnc. ij. *vnguenti Ægyptiaci* ℥.ß *aq.vitæ,cardui benedict.*an q.ſ.M.

De quâ re infra etiam,*lib.5.par.4.cap.19.*dicetur.

CAPVT XXIII.

De Soluta vnitate cranij,ſine meningum & cerebri vulnere.

HActenus de ea continui ſolutione in capite egimus,in qua tantùm cutis & pericraniũ,cranio integro & ſaluo,læſa ſunt:iam de ea agendũ; in qua cranium læſum eſt;& primò quidem de Vnitate ſoluta,in quâ cranio læſo meninges & cerebrum ſalua manent.

Differentia.

Autores autẽ alij aliter ſolutæ vnitatis in cranio differentias recenſent,& alij aliis nominibus vtuntur:nos Hippocratem,*in libro de vulnerib.capit.*ſecuti,qui ante omnia hac de re diligenter cognoſcendus:ſiquidẽ neq; ſuperfluas,& minus vtiles recenſuit,nec neceſſarias, & quæ frequẽter accidunt omiſit;quinque,& quidẽ Hippocratis nominibus,recenſebimus, aliis tamen aliorũ autorum appellationibus nõ omiſſis:nimirum,ῥωγμὴν, φλάσιν, ἔσφλασιν, ἕδρην, ἀπόκομμα. Ægineta,*lib.6.c.90.* plures habet differentias.

Fiſſura.

Fiſſura & fiſſio,ῥωγμὴ & ῥηγμὴ & ῥῆξις,Latinis etiã rima dicitur.Accidit autem fiſſura vel fiſſio,cum à graui & contundente telo,vt lapide,ligno,caſu ab alto,& in rẽ durã impulſu,cranium ita læditur,vt vaſis teſtacei in modum findatur,ſeu rimã agat,ita tamen, vt craniũ ſitum ſuum naturalem ſeruet, & partes eius loco non moueantur:Et ſemper quidẽ à re graui & contundente rima prouenit;nonnunquã tamen ſimul ab incidẽte & acutã,vt gladio acuto,ſed graui ſimul. Quantò verò oſſa ſunt duriora,tantò ſunt aptiora ad rimam contrahẽdam; quantò molliora,ad contuſionem ſunt aptiora. Sunt tamen qui rimam à fiſſura diſtinguunt, & ſub rima fracturam,ſub fiſſura ſedem comprehendunt.

Fiſſurarum autem, ſeu rimarum rurſus ſunt differẽtiæ,ſeu modi:& quatuor præcipuè:à latitudine ſeu anguſtia:à longitudine vel breuitate:à rectitudine & curuitate:à profunditate deſumpti. Aliæ enim fiſſuræ cõſpicuæ ſunt,quæ oſſe denudato oculis cõſpici, & ſpecillo tangi poſſunt;aliæ verò inconſpicuæ & cœcæ, quæ viſui obuiæ nõ ſunt;præcipuè circa initiũ,antequã ſaniẽ contraxerunt. Non verò cœcæ eæ dicuntur,vt nonnulli putant,quando non is,in quem ictus incidit, locus, ſed alius in cranio finditur. Hæc enim alia fracturæ differentia eſt, vt mox dicetur:alia media, quæ capillaris, τριχοειδὴς ῥωγμὴ, & τριχισμὸς appellatur, anguſtiſſima & arctiſſima fiſſura,& inſtar capillorum ſeſe habens, ſẽſum q; ferè latens;quæ tamen,ſi ad interiora penetret, grauiſſimorum ſymptomatum,& mortis ſæpe cauſſa eſt. Cum enim & oculorum obtutum effugiat,nec ſpecillo inueſtigari queat,læſi oſſis abraſio, aut perforatio negliguntur, ſanguis contra,ruptis effuſus vaſis,intus coercitus putreſcit.

Aliæ rurſus fiſſuræ non per totum cranium,ſeu vtraque laminã, penetrant;aliæ totum penetrant:vbi ſcilicet vtraque lamina ad meningem durã vſque finditur, cui fiſſuræ interdum & hoc accedit; quod meninx ab interna caluaria ſeparatur,ex qua ſeparatione vaſa diuulſa ſanguinẽ effundunt,qui ſub cranio collectus,niſi ipſi via ad exitum patefiat;ægro exitium affert. Aliquãdo ſolùm externa lamina finditur,internâ integrâ manente:aliquãdo contrà accidit,vt externa lamina integra maneat,interna verò rimam ſeu fiſſuram contrahat. Cuius rei exemplum recitat Fallopius, *in lib. Hipp. de vuln.capit.cap.13.*

Aliæ rurſum fiſſuræ breues ſunt,aliæ longæ,aliæ rectæ, aliæ curuæ. Quibus addere poſſumus differentiã à Numero,quod nunc vna rima eſt,nũc duæ, vel plures.

Contuſio.

Secunda differẽtia eſt φλάσις,Galeno,& Paulo Æginetæ,θλάσις, contuſio & colliſio,cum ſine rima & fiſſura,ab irruente & illiſo extrinſecus violenter,aut obſtãte duro aliquo & obtuſo corpore, os ita contunditur, vt etſi externa eius facies ad ſenſum permaneat integra;in profundo tamen ſit continui ſolutio,dũ os intus deprimitur,& in ſe cogitur,vt idẽ ferè oſſi contingat, quod canibus,dũ à re dura non acuta læduntur,accidedere ſolet. φλᾶν enim contundere,& cõtundẽdo emollire ſignificat:& vſurpatur hoc vocabulum de piſcibus & carnibus duris,quæ plagis emolliuntur. Et neceſſariũ omnino eſt,vt ſub ipſo ictu os in ſeipſum impellatur,& cauum fiat id,quod colliditur;alioquin nõ collideretur:vt verò ceſſante ictu cauũ & cõpreſſum maneat non eſt neceſſarium. Maxima enim ex parte mollia ad naturalem ſitum regrediuntur,vbi percuſſio & vis externa ceſſauerit. Itaque eorum ſententia mihi non videtur probabilis,qui φλάσιν per depreſſionẽ cranij explicant,ita vt tangẽtibus & intuẽtibus fouea appareat; téque explicant ſimilitudine vaſorum cupreorũ,ſtãneorũ,plumbeorum,quæ rebus duris alliſa introrſum pelluntur,abſque ſolutione cõtinui,& foueã contrahunt. Hæc enim fracturæ cranij ſpecies non eſt,neque ad fracturas pertinet,ſed figuræ ſaltem fit vitium,cũ nihil neque fiſſum,neque fractum,neque colliſum ſit,ſed os ſolummodò depreſſum:etſi quandoque fractura coniungi poſſit. Clarum verò eſt, & ex Hippocrate apparet, eum de contuſione loqui,quando os nunc plus, nunc minus collidi,& nunc altius,ac totum os,nunc ſaltem in ſummo ſtatuit;quod depreſſioni non competit, ſed contuſioni. Niſi quis fortè Hippocratem vtraque cranij læſionem,depreſſionẽque & contuſionem ſub nomine φλάσεως comprehendiſſe dicere velit. Vtrumque enim fieri poteſt, vt ſcilicet cranium contundatur, ſimulque deprimatur. *Contuſio cranij.*

Atque ita duæ contuſionis ſeu colliſionis cranij ſpecies conſtitui poſſunt:vna,cum cranium ſolummodò in ſeipſum cedit,ac ſubſidet,ſicut ſpongia,vel caro cõpreſſa,& locum, ac figuram naturalem non mutat; altera, cum cranium ſimul deprimitur, & figuram mutat, ac foueam acquirit. Verum contuſio hæc ſimplex non eſt, ſicut & reliquæ,cum quibus aliæ læſiones concurrunt: & cum fractura hæc ſpecies ſæpe coincidit. Interdum enim cranium contunditur ſine rima & fiſſura,quod in puerorum capitibus,quorum oſſa ſunt molliora, ferè accidit;aliquando rimam contrahit. Quorum enim oſſa ſunt duriora, in iis vix contundi poteſt cranium, quin ſimul frangatur. *Contuſionis cranij ſpecies.*

Cõtuſio rurſum aliquando eſt ſine eorum,quæ ſunt intra cranium,læſione;aliquando verò cũ eorum læſione. Etenim nonnunquam ex graui capitis contuſione non ſolùm venæ,ſed & arteriæ,ac nerui,quæ ſunt intra cranium,rumpuntur;quæ contuſio periculoſiſſima eſt. Et quidem venulæ & arteriæ,quæ ſub cranio rumpuntur,non ſemper ſub loco cranij,in quo fit contuſio,rũpuntur,ſed etiã in parte cõtuſioni oppoſitã vel vicinã. Fieri quoq; poteſt,vt cranio in vna parte cõtuſo vel percuſſo, in aliã parte aliqua ſutura diſſoluatur, & oſſa,

quæ per ſuturam vnita erant, diſiunguntur & hient; imò etiam cranium integrum in alia parte rumpatur & rimam contrahat.

Depreſſio.

Depreſſio cranij.

Tertius modus, ſeu differentia eſt ἔσφλασις, Latinis depreſſio, deſeſſio, introceſſio, contruſio, effractura Paræo; cum ſcilicet os finditur, ſed nō, vt in fiſſura ſimplici, in ſuo loco manet, verùm intrò cedit: id quod fit ex validis telorum obtuſorum, lapidum, fuſtium ictibus, vel capitis ex lapſu ad rem duram obtuſam vehementiore alliſione. Quanquam enim depreſſio cranij etiam dicatur, cū cranium integrum manens intro ſaltem deprimitur, ſicut dum cuprea, vel ſtanea vaſa comprimuntur tamen inter vulnera, & vnitatem ſolutam illa læſio non eſt referenda, ac oſſe in ſuum locum reducto, nihil mali amplius ſupereſt. Hîc verò de ea ſaltem compreſſione loquimur, quæ cum fractura & oſſis comminutione eſt coniuncta, atque ita non ſimplex fractura eſt, ſed coniuncta cum rima vel ſede.

Differentiā hanc fracturæ aliqui non rectè explicāt, & plurimi ita ſolùm fieri docent, cum os prædictus vehementia non ſolùm finditur, ac intrò truditur, verùm inſuper frangitur, fragmentumq; cranij ſecedens ſub oram ſiue limbum oſſis vicini integri truditur. Quod vt aliquando fieri poſſe concedimus, & vnum ἐσφλάσεως modū hunc eſſe admittimus: ita non ſemper neceſſariū eſſe putamus, vt particula oſſis effracti ſub os quod integrū manet, detrudatur, & ſub eo lateat. Sufficit enim ad ἔσφλασιν conſtituendam, vt aliquod oſſis fragmentum à toto ſeparatum interiora, & cerebri membranas verſum detrudatur, & vel aliquibus angulis & extremitatibus acutis, quaſi ſpiculis, meningem, lædat vel planâ ſuperficie ſeruatâ cerebrum comprimat, eiuſq; motū impediat. Ego hanc læſi cranij differentiam commodiſſimè fracturam in ſpecie appellari poſſe exiſtimo.

Ἐγγείσωμα etiam peculiaris differentia eſt, quæ Galeno, *6. method. medend. c.6.* Paul. Æginetæ, *libr. 6. c. 9.* καμάρωσις & καμάρωμα dicitur: cum ſcilicet fragmenta cranij deorſum compulſa ſimul cum telo feriente, dum illud educitur, ſurſum trahuntur, ac reliquis ſublimiora fiunt, ita tamen, vt Galenus, *loco allegato* ſcribit, vt, quāprimū ab integris fracturæ partibus deduci cœpit ægra, intrò magis recedat, & membranæ innitatur.

Sedes.

Sedes fracturæ cranij ſpecies.

Quarta ſolutæ in cranio vnitatis ſpecies eſt ἕδρη, Latinis ſedes, ſeſſio, veſtigium. Erotianus per ἐγκοπὴν explicat, & alij ἐγκοπὴν, διακοπὴν, καὶ ἕδρην pro eodem habent. Inciſio etiam Latinis commodè dici poteſt. Interpretes Hippocratis etiam hîc varij ſunt. Planiſſimè rē explicari poſſe puto, ſi dicatur, ἕδρην ſeu ſedē, & veſtigium eſſe, cum à telo acuto craniū læditur, ita vt aciei teli impreſſi veſtigium, & ſedes, quâ ſcilicet parte telum inſedit, manifeſtè appareat. Aduenit autem ἕδρη perpetuò cum cutis & pericranij vulnere.

Verùm varij huius læſionis rurſum modi ſunt. Primò enim huc pertinet ſimplex illud vulnus, cùm pugione, cultro, ſtylo, vel alterius rei acutæ cuſpide cranium læditur, quæ Punctura rectè appellatur, quæque nunc externam ſolùm, nunc vtramque tabulam cranij penetrat. Deinde illud ſimplex vulnus, cum à telo leui, acuto, & bene ſcindente ſecundum longitudinē ſcinditur, ita vt ſuum naturalem ſitum adhuc retineat, & veſtigium in oſſe inciſo appareat, quæ Inciſio appellari poteſt: fitq; ea nunc ita, vt extrema ſaltem lamina, nunc v. vt vtraq; diſcindatur. Tertius ſimplex modus eſt, ſi cum inciſione aliquid oſſis deperdatur, quam ἀποκοπὴν καὶ ἐκκοπὴν in ſpecie, & dedolationem ſiue exciſionem nominant; dum ſcilicet ſicut, quando aſſeres aſciâ vel dolabellâ complanantur, aliquid ligni abſcinditur: ita hîc etiam aliquid de ſuperficie cranij abſcinditur. Huc referunt nonnulli etiam id vulnus, quando bombardarum & ſclopetorum glandibus aliquid cranij interdū aufertur.

Compoſiti modi ſunt, cùm quidem ipſum telū acutum eſt, ſed non ſatis acutum, nec leue, ſed aliquo modo obtuſum, vel graue; vnde accidit, vt cranium non ſolùm ſcindatur, ſed etiam rimam contrahat, aut contūdatur, imò deprimatur, & cranium effringatur. Et quidem ſi cranium ſit durius, cum inciſione facilius fractura coniungitur; ſi verò ſit mollius, contuſio.

Fieri quoque poteſt, vt in exteriore cranij ſuperficie ſolum inciſionis veſtigium ſeſe oſtendat; intus tamen rima ſit.

Contrafiſſura.

Cōtraf. cran.

Vltima differentia eſt, quam Hippocrates ξυμφορὰν ſeu infortunium, Paul. Ægineta ἀπήχημα, Latini contrafiſſuram, ſeu reſonitum appellant. Neque ſine cauſſa hoc nomen indidit huic malo Hippocrates. Reuerà enim infelices & infortunati ſunt, qui nec ipſi ſciunt, quo loco læſi ſint, neque Medicus ſatis certus hac de re fieri poteſt, niſi cū res ferè iā deſperata eſt. Accidit autē contrafiſſura ex reſultu ictus in parte à plaga diſtante, & ad reſiſtendum minus aptā. Dum enim aër in diploë vocata, hoc eſt, in meditullio cranij, ſeu inter vtramque laminam, concluſus vehementer ex ictu alterius loci agitatur & impellitur vndique, fit, vt loco alter caluæ ſolidæ alliſus ipſam perfringat.

Cōtraf. quo lo.

Etſi verò de hac fracturæ ſpecie alij aliter ſentiunt, & nonnulli eam ad oppoſitam plagæ partē ſimpliciter reſtringunt; alij verò, vt Paulus Ægineta, *lib.6.c.90.* hoc negant, & ſi quid tale accidat, etiam in contraria parte cranium colliſum eſſe dicunt, ſimilitudinemq; vitri, vtpote quod vacuū eſt, rejiciunt: tamen controuerſia hæc facilè decidi poteſt, ſi verbis Hippocratis adhæreamus, qui non in parte oppoſita ſemper cranium frangi dicit, ſed alio, quam quo vulnus eſt, oſq; nudatum fuit, loco; & addit, non ſcire poſſe Medicum, vbinā malum hęreat, & quanam parte vulneratus ſit æger: cum tamen facilè id ſciri poſſet, ſi in contrariâ ſemper parte læſio eſſet; ſiquidē æger facilè ſignificare poteſt, quo loco percuſſus & læſus ſit. Itaque ſatis eſt ad hāc differentiā cōſtituendam, ſi rima non in loco ſit, cui ictus inflictus eſt, ſed alio, ſeu vicino, ſeu oppoſito. Sunt quidē nōnulli in ea ſententia, rimam nunquā egredi extra os, in quo plaga facta eſt: ſed contrarium docet experiētia. Teſtatur enim Nicolaus Florentinus, *ſerm.7. ſum. 2. tract.4. c.1.* ſe hoc obſeruaſſe in quodam artifice, qui funes faciebat, qui cum in capite fuiſſet percuſſus, factâ in loco cōtuſionis inciſione, nihil læſū repertū fuit; tertia poſt ea die, cum febris fuiſſet ſubſecuta, apertâ parte oppoſitâ copioſa ſanies fuit inuenta. Refert quoq; Petrus Pavv, *in anatomico ſuccenturiato*, ſe vidiſſe ictū bregmatis os ſiniſtrū, quo loco λαμβδοειδεῖ iungitur, fiſſo ſyncipitis oſſe, dextro idque propè bregma, loco ita vicino coronariæ ſuturæ, vt in ipſâ rimæ pars ſeſe extenderet.

Præterea interdum accidit, vt in externam laminam cranij ictus incidat, eáque integra maneat, altera verò non ſolùm rimam contrahat, ſed & fragmenta, quæ meningem & cerebrum pungunt, de ſe emittat; quod malum longè periculoſiſſimum eſt: imò præter cranium & venulæ cerebrum ambientes ex aduerſâ ictus parte rūpi, & aperiri poſſunt. Inde ſanguis effluit, & breui in pus mutatus cerebri ſubſtantiam putrefacit & corrūpit: id quod ſe deprehendiſſe teſtatur Amatus Luſitanus, *centur.6. curat.110.*

Ex his, quæ dicta ſunt, patet, tres poſſe conſtitui contrafiſſuræ modos. Primus eſt, cum locus fiſſus & locus percuſſus ſunt in vno eodemque oſſe. Secundus, cū eiuſdem oſſis percuſſa tabula externa, eâque integrâ manente, interior dehiſcit. Tertius modus eſt, vbi os percuſſum ab oſſe fiſſo ſuturâ diſterminatum eſt.

Poteſt

Poteſt huc & alius caſus referri, vt ictus ſcilicet in aliqua parte capitis infligatur, vas auté aliquod in meningum alterutrâ, (ſæpius autem in pia matre, ob vaſorum eius tenuitatem) non eâ regione, quâ ictus illatus eſt, ſed aliâ etiã, ad quã ictus non pertigerit, diſrũpatur ob concuſſionis vehementiã. Sic vbi occipitio grauiter percuſſo ſanguis manaſſet è naribus, conualuiſſe percuſſos obſeruauit Fallopius. Et contra fronte percuſſâ ſanguis ſub occiput, ruptis vaſis, effundi, ægróq; malum lethale afferre poteſt. Exempla cõtra fiſſuræ recenſent Nicol. Florẽtinus, *ſerm. 7. ſum. 7. tr. 4. c. 1.* Fallopius *in com. in lib. Hippocr. de vuln. capit, cap.* 14. Paræus, *l. 9. c.* 8. De loco contrafiſſuræ vide *c. ſequent. quæſt.* 2.

...urarũ ... de ſe... vnde. Atque hæ ſunt differentiæ fracturarum cranij; quas licet alij aliter recenſeant & explicent: tamen ſi Hippocratem & ipſam rei euidentiã conſulimus, res plana eſt.

Pendent enim, vt breuiter iſta contrahamus, omnes vulnerati & fracti cranij differentiç tum à telorum, quibus cranium læditur, varietate; tum ab oſſis, quod læditur, ratione.

Etenim ſi telum acutum ſit & leue, eóque, ſeu punctim, ſeu cæſim cranium vulneretur, fit ſimplex Inciſio, quæ ἕδρη, & veſtigium dicitur, quâ nunc cranium perforatur, quæ in ſpecie Punctura dici poteſt, nũc cæſim læditur, quæ Inciſio dicitur; nunc etiam particula, ſi ad angulum obliquum vulnus infligatur, abſcinditur, quam Dedolationem appellant: cui læſioni vicina eſt ea, quæ ſclopetorũ & bombardarũ fit glandibus, quibus interdũ aliquid de externa lamina tollitur. Si obtuſum ſit telum & graue, idque incidat in cranium mollius, vel ictus non ſit admodum vehemens, cranij Contuſio accidit: ſi verò cranium ſit ſolidius & durius, & ictus grauior; vel rimam contrahit cranium, vel frangitur, & pars aliqua de eo abrumpitur: ſi autem telum non admodum acutum ſit, ſimulque graue, poteſt fieri aliqua inciſio, ſimulque cranium contundi, deprimi, frangi.

Cauſſa.

...urarũ cauſſa. Cranij iſtæ fracturæ, & læſiones omnes à cauſſis euidentibus & violentis ortum habent; quæ etſi Indicationibus non conſiderentur: nonnihil tamen in fracturis determinandis, & ad earum quantitatem, & qualitatem definiendam faciunt.

Cum enim iſtæ, de quibus hactenus diximus, læſiones omnes ſectione, contuſione, tenſione fiant, in telo conſiderandũ põdus, prout graue vel leue; figura, prout latum vel anguſtum, acutum vel obtuſum eſt. Ab acuto enim fit inciſio vel punctura; à lato & obtuſo contuſio vel fractura: quæ omnia curioſè planè perſequitur Paulus Ægineta, *lib. 6. cap.* 88.

Conſiderandus etiam eſt modus ictus & læſionis, & quod de telo dictum, idem etiam fit, ſi lapſu ab alto caput rebus duris illidatur. Si enim id acutum eſt, inciſio fit: ſi obtuſum, fractura, rima, vel contuſio. Et plerunque à lapſu fit cõtuſio, rima vel fractura, eaq; maior vel minor, prout caſus ex loco alto, vel humiliore eſt, reſq; cui caput alliditur, dura vel minus dura. Modus, vt dictũ, ictus læſionem variat. Si enim æger rectà telo occurrat, ſiue manu iaciatur, ſiue feriatur, ſiue quid in ipſum illabatur, ſiue lapſus in rẽ durã impingat, grauius læditur; minus verò grauiter, ſi ictus obliquus ſit.

Neque hîc ſolùm teli & ictus conditio, ſed & oſſis habilitas cõſideranda. Nã licet nullũ os tã firmũ ſit, quin à cauſſa violenta poſſit frangi; plurimũ tamen intereſt, an ſit validũ vel infirmũ, durum vel molle. Quod enim validum eſt, non niſi ab ictu vehementiore & telo grauiore frangitur; quod infirmum, etiã ab ictu & telo nõ admodum graui læditur: quod molle, facilius cõprimitur; difficilius, quod durum. Conſiſtit autem oſſis robur in craſſitie, duritie, ſoliditate, tegumento: quæ omnia cùm clariſſimè Hippocrates explicet, ea *ex libro de vulner. capitis* hîc recitare libet. *Caluaria,* inquit, *media duplex eſt, oſſaq; eius & in ſumma parte, quâ carne tegitur, & ab ima, quâ cerebrum membrana contegit, duriſſima ſunt; maximè denſa & leuia, ſed cum à ſummo ad ima diſcedis, ex duriſſimis & maximè denſis minus denſa, mollia magis, & caua inuenies, vſque ad interiorẽ partem, quâ inter ſe connectuntur. Hæc autem maximè caua eſt, molliſſima, & ſpõgiæ ſimilis. Quin & vniuerſa caluaria à ſũmo & ab imo, parte exiguâ exceptâ, ſpongiã repræſentat, pleraque eſt caruncula ſimilis, madẽtiſq;, quauẽ, ſi digitis teratur, in ſanguinẽ vertitur. Diſcurrunt etiã in oſſe venulæ tenues ſanguinis plenæ. Quod igitur ad duritiẽ, mollitudinẽ, & cauitatẽ, caluaria ſic ſe habet. Quod verò ad craſſitudinẽ & tenuitatẽ, ex vniuerſo caluariæ oſſe id tenuiſſimũ eſt & infirmiſſimũ, quod inter frontẽ & verticem eſt, idéque pauciſſima & tenuiſſima carne tegitur. Hac etiam parte plurimũ cerebri ſubeſt. Quamobrem vbi vulnus & telum æquale ſit, vel etiam minus, ab hac parte magis colliditur, finditur ac deſidet: in quo caſu res magis ad interitum præcipitat, maiori negotio curatur, & vitatur mors, quàm cum id incidit qualibet aliâ capitis parte. Ex paritẽ vulnere, pari ictu, vbi alioquin plaga lethalis ſit, homo celerius moritur, cum hâc parte caluariæ percuſſus eſt, quàm cùm aliâ quauis; quoniam cerebrum inter frontem & verticem celerrimè ac maximè ſentit id malum; quod accepit os & caro: ex cæteris os temporis infirmiſſimum eſt, quod maxilla in tempore cum caluaria committatur, & ſurſum ac deorſum moueatur articuli modo; quod iuxta ſit item, per quod facultas audiendi eſt, quod vena caua & valida per tempus tranſit. Ex vniuerſa caluaria id, quod poſt aures & verticem eſt, robuſtius eſt, & carne continetur copioſiore & altiore, quàm omne id, quòd à parte priore eſt. Quocirca, vbi vulnera ac tela paria ſimiliaq; omnino ſunt, atque homo æqualiter, vel etiã grauius percutitur hac parte caluariæ minus finditur & colliditur. Ac ſi alioquin ex vulnere homini intereundum ſit, noxa in poſteriore parte exiſtente diutius trahitur, cùm os ob craſſitudinem diuturniore tempore pus contrahat, & inferius ad cerebrũ transfundat. Præterea hac parte minus cerebri ſubeſt, & plerique ex iis, qui poſteriore caluariæ parte vulnerantur, plures mortem euadunt, quàm ex iis, qui priori.* Hactenus Hippocrates.

Neq; ſolùm oſſa pro diuerſo ſitu: verùm ætatis etiam & temperamenti ratione differunt; & in aliâ ætate & temperamento molliora, in alio duriora & ſolidiora ſunt, atque hinc facilius contunduntur & franguntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa hîc petuntur primò ab affectibus ſeu ſymptomatibus, quæ plagæ ſuperuenire ſtatim ſolẽt: ſecundò à cauſſis: tertiò ipſe ſenſus conſulendus. Primùm frontem quod attinet, caluaria ipſa, cum oſſea planè ſit, ſenſuſq; per ſe expers; neque dolorẽ, neque aliud graue ſymptoma excitare poteſt, ſed tantùm è membranarum & cerebri compreſſione, puncturâ, lancinatione, grauia ſymptomata oboriri ſolent: de quibus Celſus, *lib. 8. cap.* 4. *Pertuſâ*, inquit, *caluariâ protinus requirendum eſt, num bilem vomuerit, num oculi eius obcæcati ſint, num obmutuerit, num per nares aureſuè ſanguis ei effluxerit, nũ conciderit, num ſine ſenſu quaſi dormiens iacuerit. Hæc enim non niſi oſſe fracto eueniunt.* Quibus addi poteſt oculorũ rubedo, vertigo tenebricoſa. Augetur ſuſpicio, ſi æger in percuſſionis actu ſtridorem quaſi fracti oſſis perceperit. De his ſunt aphoriſmi Hippocratis: *Quibus diuiſum eſt cerebrum, his febrem & bilioſum vomitum ſuperuenire neceſſe eſt,* 6. aphor. 50. *Quibus occaſione aliquâ cerebrũ vehementer fuerit cõcuſſũ, mutos protinus fieri neceſſe eſt,* 8. aph. 58. *Propter plagam in capite acceptã ſtupor & deſipientia, malum,* 7. aph. 14. *Ab oſſis vulnere deſipientia, ſi in vacuum vſque penetrauerit.* 7. aphor. 24. Quæ ſymptomata omnia eueniunt cerebro & eius mẽbranis affectis. Etenim cum cerebrum facultatis animalis ſedes ſit, & ab eo ſpiritus animales omnia ſenſus & — *Fracti cranij ſigna & exploratio à ſymptomatibus.*

motus organa accipiant, ſi cerebrum comprimatur & concutiatur;& ſpiritus animalis motū turbati,eiuſq; in organa ſenſus & motus influxum inhiberi neceſſe eſt, Hinc ex ſpirituū animali ūturbatione vertiginē,ex influxu ac motu denegato lapſū,&ſpontanei motus abolitionem,obcœcationem; obmuteſcentiam,ſtuporem, ſomnūque quaſi profundum fieri neceſſe eſt. Atque vbi membranæ cerebri lancinantur,trahitur ventriculus in conſenſum, ob neruos ſextæ coniugationis, atque facultas eius expultrix irritatur, vt primū ea,quæ in ipſo continentur,deinde bilis (quæ ad motum aptiſſima, veſiculâ fellis membranaceâ eâdem de cauſâ in conſenſum tractâ,facilè reijcitur.) euomantur. Et cum venæ & arteriæ ad cerebrum tendentes violenter rumpuntur, ſanguis ex iis effunditur,qui interdū per os,aures,nares effluit. Signa tamen hæc etſi propria ſint: non tamen ſemper ſunt inſeparabilia,atque accidere poteſt, vt etſi cranium fractum ſit; nihil tamen iſtorum appareat: ſi ſcilicet fractura ſit parua, caput robuſtum. Quædam etiam horum ſymptomatū ſtatim inuadunt, vt ſubitus in terram lapſus,vertigo,caligo oculorum,bilioſus vomitus, ſanguis è naribus, auribus,palato fluens *aphonia*; alia poſtea ſuperueniunt, vt conuulſiones & epilepſia, febris, delirium,torpor,paralyſis.

Ab ictus conditione. Ideóque etiam ſecundus fons ſignorum conſulendus,& ictûs conditio perpendenda. In quo conſiderāda: Percutiens,capitis ictū recipientis diſpoſitio,& inſtrumenti conditio. Inquirendum nimirum,an is,à quo percuſſus fuit æger,robuſtus vel imbecillis fuerit;num de induſtria,vel de improuiſo,cū vehementia,vel obliquè ictum intulerit;num ex alto vel minus alto loco;nū ex propinquo,vel minus propinquo percuſſerit. Nam ſi qui vulnerat, eſt fortior,& de induſtria ac præmeditatus;aut ex loco altiore & rectà percutit,is grauius ferit, & os facilè rumpit,contundit,& intrò deprimit. Et qui ex loco altiore in rem duram cadentes impingunt, iis & facilè os rumpitur,& contunditur,& introcedit. Qui verò in loco plano cadit, & in rem minus duram impingit,cranium minus affligit.

A ſubiecto. In eius verò,qui percuſſus eſt,capite perpendendū, an debile & robuſtum ſit,durum vel molle,ſanum,antequā percuteretur,vel morboſum fuerit;an æger ſit ſenex,vel iuuenis;item:quâ parte vulnus inflictum ſit,& inde de læſionis vehementia coniectandum, vt modò in cauſſis dictum fuit.

Inſtrumentum tandem conſiderandum,an nimirum lapide,ligno,ferro,telo percuſſus ſit, & an telum leue vel graue, acutum vel obtuſum,durum vel minus durum, æquale vel aſperum fuerit. Tela enim rotunda, orbiculata,& plana,obtuſa,dura,grauia cranium maximè rumpunt,contundunt,& intrò deprimunt. Tela verò oblonga,tenuia, acuta,& leuia magis ſecant,quàm contundunt.

Per viſum. Tertiò ſenſus ipſe,fideliſſimus teſtis, fracturas detegit,& hîc Hippocrates iubet,vt Medicus,antequā quid tentetur,quò ægrū & aſtantes ſibi confidentiores reddat,primò capillos cōſideret. Si enim hi telo ſunt diſſecti,& in vulnere ipſo continentur,oſſis denudati & læſi ſignū id eſſe docet. Etenim à lapide,vel alio telo cadente proiecto,ſi extremitas eius in angulū acutū abierit,pili ſæpe & conſcinduntur,& in ipſam oſſis ſubſtantiā impinguntur:vt citra rimę abraſionē euelli non poſſint. Deinde vulneris conditio attendenda. Nam ſi vulnus longū ſit in ſyncipite,quia ibi cutis eſt tenuis,& os rotundum,de cranij fractura meritò ſuſpicio ſuboritur. In temporibus verò etſi vulnus ſit longius, tamen quia os ibi depreſſum & planum eſt,& caro multa, os ibi fractum eſſe,non ita facilè ſuſpiciandum.

Per ſpecillū. Verùm certior explorandi modus eſt per ſpecillum. Itaq; quà plaga eſt,ſpecillum immittere oportet,neque nimis tenue & acutum,ne; cùm in naturalem quandā foueam inciderit, opinionem fracti oſſis fruſtra exhibeat;neque nimis craſſum,ne exiguæ rimulæ fallāt. Vbi ſpecillum os attigit,ſi nihil aſperum,ſed omnia leuia apparent,integrum os habetur Si verò eo loci extra ſuturas aſperi quid occurrat,fractū os eſſe indicio eſt. Sutura verò,quæ & ipſa aſpera eſt,fallere poteſt,& pro rima haberi. Et quamuis ſuturæ plerumque naturalē ſuū locum habeant:tamen cùm is non ſēper ſit ita planè certus,ne fallamur,& ſuturā proximā,vel cōtra habeamus, tutiſſimum eſt,os nudare,& plagā diligenter explorare. Verùm ſi in ipſis ſuturis ſit vulnus,longè difficillimum eſt fiſſuram cognoſcere,vt pluribus Hippocr. *lib. de vulnerib. capit.*& ſuo exemplo,qui,*l. 5. epidem.* ſe hoc modo deceptum,idque cum vulnerati pernicie,ingenuè fatetur. Suturarum enim loco cranium naturâ ſuâ fiſſum eſt: Itaque ſi his locis leuior inciderit fiſſura,facilè pro naturali ſuturæ fiſſurâ plaga habetur, ſeu viſu,ſeu ſpecillo id explores. Ideoque diligenter omnia animaduertere oportet,& teli conditionem attendere; cum à ſimili telo,eiuſdemque magnitudinis,aut etiam minori ictu,atque graui;vel etiam leniori,multò magis homo lædatur,ſi telum ſuturas attigerit,quàm ſi alias partes.

Celſus ſpecillo contentus non eſt,& licet nec minima rima appareat:tamen ſi ex tali,vel ictus conditione,& ſymptomatibus ſuperuenièntibus de fractura cranij ſuſpicio ſit, oſſi atramentum ſcriptorium (quod ex ſola galla fieri poteſt, ſi vitrioli acrimonia metuatur) medicamento miſtum inducere iubet; & poſtea os radere. Quod enim fiſſum eſt,quia nigrum colorem in ſe recipit,nigrum manet,reliquum album naturalem colorem raſurâ acquirit. *Per atramentum.*

Hanc autem fiſſuram hoc modo deprehenſam porrò ſecundum profunditatem radere oportet. Si enim raſione nigredo omnis eximitur,indicio eſt,fiſſurā minorē eſſe;ſi verò deleri non poteſt,ad profundiora peruenit. Quæ ex Hippocrate mutuatus eſt Celſus *lib. 8. cap. 4.* qui vult,vt primò oſſi nigrum aliquod medicamētum imponatur;ſecundò linteum oleo imbutum ſupra extēdatur;tertiò cataplaſma ex maza ſuperponatur, & poſtridiè,reſoluto vulnere,caluaria radatur. Nonnulli hoc modo fracturam explorant:

℞. *Thuris,ladani,ceræ,*an. Vnc. iiij. *terebinthinæ,farinæ fabarum,*an. Vnc. ij.

Omnia ſimul imponantur. Si poſtridie aliquo in loco medicamentum fuit exſiccatum, ibi fracturam eſſe cenſent. Alij hoc impônunt:

℞. *Ceræ nouæ flauæ,thuris,ſantali,*an. ℥. ij. *terebinthinæ, aceti,farinæ fabarum,* an. Vnc. j. Miſc. ad ignem. Fiat Emplaſtrum.

Fallopius ſcribit,eò loci,vbi cranium contuſum eſt, quaſdam maculas,ſeu puncta alba,inſtar eorum,quæ in vnguibus apparent,conſpici. Os enim contuſum poſt duos vel tres dies adhuc viuit & nutritur:poſt tertium autem diem ſanguis,qui in partibus contuſis eſt,exhalat,ideóque ceſſat rubedo.

His addiderunt alij & alia. Iubent nimirū,vt æger filum vel funiculū dētibus apprehenſum alterā extremitate teneat,alterā verò Chirurgus eū fortiter intēdat,& intentum manu percutiat;aut vt aliquid, quod durum eſt,frangi tamē facilè non poteſt,dentibus frangere conetur. (Hippocrates, *in Coacis*,caulem aſphodeli, vel ferulam maſticare iubet. Videatur Duretus in Coacis, *l. 3. tract. 2. aph 6.*) Dum enim hoc modo vel funiculus percutitur, vel in frangenda dentibus re dura laborat æger, ipſum facilè locū affectum & cranij partem fractam deprehenſurum,atque ibi ſtridorem, vel ſtrepitū percepturum exiſtimant. Scribit tamē Ambroſ. Paræus, *lib. 9. cap. 2.* etſi vtrumque ſæpius tentauerit,ſignorum tamen horum veritatem experientia comprobare non potuiſſe.

Signa verò Infortunij ab Hippocrate appellati, ſeu cōtrafiſſuræ quod attinet,ſi quis grauiter percuſſus,vel lapſus ſit,& ſymptomata ſuprà enumerata adſint,rima tamen nulla in parte læſa appareat; in parte vicina vel *Signa contrafiſſuræ.*

oppoſita

oppoſita diligenter inquirendum. Etenim in aliis partibus vulnus cicatrice obducitur, in ea verò, in qua eſt latens fractura, nullo modo: caro quoque ibi mollior, tumidior, & flaccidior apparet; ſanies, quæ è vulnere effluit, copioſior eſt, quàm pro vulneris magnitudine. Per interualla febricula quædam percipitur; & ſi ſtylus immittatur, cutis à cranio ſeparata reperitur. Imò, etſi cutis ſub loco fracto integra ſit: tamen ſi raſo diligenter capiti emplaſtrum ex pice, cùm liquida, tum nigra, cera, terebinthina, puluere ireos & maſtiches imponatur; locus cutis, in quo fractura eſt, humidior & mollior apparet: æger etiam nihil tale cogitans cogitur ſubinde manus ei cranij parti admouere.

An autem vtraque lamina cranij fiſſa ſit, vel externa ſolùm, hoc modo præter raſuram deprehenditur: Primò æger ore ac naribus obturatis ſpiritum comprimat; ſi vtraque lamina eſt fiſſa & fracta, humor, vel ſpiritus cum ipſo mixtus per rimam egreditur; quod tamen in oſſe nudo ſaltem locum habet. In tecto verò ex auditu id cognoſcitur, cum mandendo fortiter ſtrepitus exauditur, vtrâque oſſis parte diuiſâ.

Deinde iubent, vt puluis maſtiches albumine oui excipiatur, & in linteo extenſus rimæ applicetur. Si enim poſtridie medicamentum ea parte, quâ rima eſt, ſit magis, quàm alibi, ſiccum, indicio eſt, rimam ad membranas cerebri penetrare; cum calor expirans medicamentum ſiccet. Si non penetrat, etiam tale nihil adeſt. Tandem ſi, vt dictum, atramentum ſcriptorium rimæ illinatur, & cranium abradatur, quamdiu nigredo apparet, facilè, quouſque rima penetrat, deprehenditur.

Si dura mater ſit vulnerata, aut ab aliquo oſſiculi fragmento pungatur, præter bilis vomitum, caſum, occæcationem, vertiginem, torpor accidit, mens non conſtat, neruorum reſolutio, vel conuulſio ſequitur, febris adeſt continua. Videatur etiam Celſus, *lib. 5. cap. 26.*

Prognoſtica.

1. Si cranium quocunque modo læſum ſit, periculo non vacat, nec contemni vulnus debet; etiam vbi omnia bene ſeſe habere videntur. Scribítque Ambroſ. Paræus, *lib. 9. cap. 13.* & à veteribus proditum, & experientiâ confirmatum eſſe, in cranij fractura neminem extra periculum poſitum cenſeri debere, niſi poſt exactum diem centeſimum: quod & Hippocrates, *in proœmio libr. de vulnerib. capitis*, monuit. Minus tamen periculi eſt, ſi externa ſaltem tabula læſa ſit; & minus adhuc, ſi inciſa ſolùm: contuſio verò maius periculum coniunctum habet.

2. Si verò vtraque lamina diuiſa ſit, & tota caluaria aperta, maius periculum adeſt. Minus tamen periculi eſt, ſi ſedes ſit, aut fiſſura lata & ampla: maius, ſi ſit anguſta; adhuc maius, ſi ſit contuſio & rima; & præcipuè ſi ſit rima anguſta; maximum, ſi rima ſit in alia parte ab ea, quæ ictum excepit. Etenim etſi rima ſæpe ſit tam anguſta, vt ſenſum exiguitate fallat: tamen pluribus mortis cauſſa fuit, teſte Ægineta; cuius rei hiſtoriam recitat Valleriola, *in appendic. loc. comm. cap. 15.* Quanquam non tam ob rimam ipſam, quàm ob ſanguinem ſupra cerebrum effuſum ægri periclitentur. Periculúmque auget, ſi non conſtet, qua in parte fractura ſit, & quod ſæpe oſſe extra integro, nihilominus oſſis aliquod fragmentum ab interna tabula ſeparatum ſit, quod dum membranas pungit, grauiſſimorum ſymptomatum, & ſæpe mortis cauſſa eſt.

3. Maius adhuc periculum eſt, ſi præter cranium & dura mater; maximum ſi ſimul tenuis membrana & cerebrum læſa ſint: & quò vulnus profundius penetrat, eò periculoſius eſt.

4. Vt autem hæc clarius pateant, & quantum periculi quodque vulnus habeat, appareat, aëris ambientis conditio & regio, locus vulneris, vulneris conditio, capitis diſpoſitio, & ea, quæ ſuperueniunt, ſymptomata conſideranda. Et aërem quidem quod attinet; æſtate capitis vulnera ſunt periculoſiora, propter inflammationis imminentis metum: hyeme quidem etiam, ob frigus; quod tamen aëre igne temperato facilè euitari poteſt. Et ſi homini ex vulnere moriendum eſt, hyeme, quàm æſtate viuet diutius. Calor enim tempore hyberno vegetior eſt, ac æſtate humores citius incaleſcunt, & putredinem concipiunt.

5. In humida regione plus periclitantur ægri, quàm in ſicca, cum cerebrum ab humidis facilè offendatur. Hinc in nonnullis regionibus vulnera capitis etiam à Chirurgis non ſatis peritis feliciter curantur; id quod ſæpe in Germania accidit. In aliis verò etiam à peritiſſimis Chirurgis tractata ferè omnia ſunt lethalia: id quod Neapoli, Florentiæ, & Bononiæ accidere ſolet. Fracturæ etiam, & vulnera capitis in plenilunio inflicta periculoſiora ſunt; cùm tum corpus & caput magis humoribus abundet.

6. Vulnus quò cerebro vicinius, eò periculoſius: & ex cerebro vulnerato maius, quàm ex vllâ capitis parte, periculum imminet.

7. In occultis rimis & contuſionibus etiam non parum periculi affert; quod, quæ inter duas tabulas eſt medulla compreſſa, aliquid ſanguis effundit, qui eò loci putreſcens, oſſis inflammationem & corruptionem affert, vt interdum non ſolùm aliquot poſt acceptum ictum ſeptimanis, ſed & menſibus, nihil malè ſuſpicans æger moriatur: cuius rei notabile exemplum habet Petrus Pavv, *in comm. in lib. Hippocrat. de vulner. capit.* de quodam, poculo ſtanneo in capite percuſſo, in quo nihil fiſſi deprehenſum eſt; conſolidatóque vulnere æger bene ſe habere perſuaſum habens, poſt decimum menſem inter deambulandum vertigine correptus concidit, neque diu pòſt obiit. Aperto cranio deprehenſum eſt, os loco ictus planè computruiſſe, & meningem in conſenſum traxiſſe.

8. Vulnera in ſyncipite & bregmate valde periculoſa ſunt. Nam os illud debilius & tenuiſſimum eſt, carne tegitur pauciſſima, & cerebrum eò loci copioſius; vt Hippocrates, *libr. de vulnerib. cap.* habet. Reuerâ tamen cerebrum hoc loco, quàm alio, magis abundare non videtur: ſed hîc magis arcuatur & attollitur, vt conuexam cranij partem repleat, (quod forſan etiam intellexit Hippocrates) vicinius etiam eſt cranio, ac proinde hoc loco facilius, quàm aliis, ab externa violentia lædi poteſt. Præterea quocunque modo æger decumbat, ſaniei non datur commodus effluxus. In poſteriore capitis parte vulnera ſe contrario modo habent; quia ibi os eſt firmius. Quæ in anteriore ſunt parte, medio modo ſeſe habent, cæteris paribus. Licet enim & ibi cerebrum ſit copioſum, os tamen ſatis craſſum eſt, & præterea viæ adſunt expurgandæ materiæ per nares & aures. Ideóque etſi tela æqualia ſunt, & vis æqualis: tamen ſemper grauius afficitur os capitis anterius, quàm occiput. Et vulnerato occipite plures euadunt, quàm in aliis capitis partibus. Et ſi ex occipitis vulnere homini moriendum eſt, vitam diutius trahit. Nam propter oſſis craſſitiem noxa tardius cerebro communicatur; & longiore interuallo pus generatur & colligitur.

9. Sicut ipſius oſſis læſi ratione nulla periculoſiora ſunt vulnera, quàm quæ bregmati infliguntur: ita in temporibus vulnera valde periculoſa ſunt, ob muſculos temporales, in quibus venæ, arteriæ, & nerui diſſeminantur, quibus arctè cerebro tempora connectuntur; & propterea iis læſis hæmorrhagia, conuulſiones, deliria, carus, & alia ſymptomata accidunt. Neque propter muſculos os ibi commodè nudari & ſecari poteſt. Quibus accedit, quod maxillæ inferiori detrimentum affertur, eiúſque motus impeditur, ob læſum temporalem muſculum, qui maxillæ motui addictus eſt; & auditus organo vicino damnum facilè afferre poteſt. Videatur

deatur hiſtoria huius rei apud Guilelm. Fabricium, *cent.2 obſer.* 8.

10. Sunt quoque vulnera periculoſa in ſuturis, cùm propter cranij eo loci imbecillitatem, tum propter duram meningem, quæ fibris ibi annectitur. Et ſanies per ſuturas è vulnere facilè in duram matrem deſtillat.

11. Minus periculoſum vulnus eſt, quod cæſim factum; magis, quod punctim; maximè, quod cum contuſione. Contundentia enim præterquam, quod oſſe depreſſo cauitates cerebri comprimunt, etiam complura alia mala inferunt, quæ ob cutis integritatem oculis non ſunt obuia; qualia ſunt, totius medullaris cerebri ſubſtantiæ concuſſio, ſquammulæ alicuius ex cranij interna parte, membranas cerebri pungentis abſceſſus, ruptio denique nerui alicuius molliuſculi, vel venæ, vel arteriæ.

12. Rima quò latior eſt, & ſtatim primis diebus apparet, eò minus periculoſa: anguſtæ verò rimæ, & quæ non apparent, magis periculoſæ ſunt. Etſi externa ſaltem lamina findatur, rima periculo vacat: periculoſum verò eſt, vbi vtraque lamina fiſſa eſt; cum ſanies tum in duram matrem decidere poſſit: periculoſiſſimum eſt, ſi ſolùm interna lamina findatur; cum rima illa lateat, & in conſpectum non veniat; præcipuè ſi feſtuca aliqua membranas pungat. Valde etiam periculoſa eſt fiſſura, ſi cum depreſſione coniuncta ſit, & oſſis pars auulſa ſubiectum cerebrum premat. Periculoſiſſimum vulnus eſt, ſi rima in aliâ parte ſit, quàm quâ percuſſa eſt, & vas aliquod intus in parte aliqua, quam ignoramus, rumpatur.

13. Periculoſæ etiam ſunt cranij depreſſiones, & ſæpe neglectæ mortem afferunt; cuius rei exempla annotauit Guilhelm. Fabricius, *cen.2. obſ.3.* vbi etiam rectè Felicem VVirtz refutat, qui in ſua Chirurgia, *cap.7.* ſtatuit, non multùm laborandum in cranio depreſſo eleuando, ſed negotium totum naturæ committendum eſſe, & parùm referre, etiamſi fouea remaneat. Etſi enim in infantium & mollioribus capitibus hoc locum habere poſſit, & idoneis emplaſtris adhibitis, vt ſupra dictum, cranium naturâ coopitulante reſtituatur: tamen in ſiccioribus & durioribus oſſibus omnino eleuatione cranij opus eſt. Spatium enim inter cranium & membranam eſt ſatis exiguum, vt eo depreſſo & cerebrum lædi, & motus eius impediri poſſit. Imò etſi ab initio grauiora ſymptomata non ſuperueniant: tamen curatione neglectâ, & cranio depreſſo incuruato manente, ſtupiditas ingenij incurabilis ſequi poteſt: vt id obſeruatione peculiari docuit Guilelm. Fabricius, *cent. 3. obſeru.21.*

14. Maius adhuc periculum eſt, ſi præter cranium etiam dura membrana, quacunque ſui parte, præcipuè autem mediâ capitis parte, vbi ſinum illum ſanguine refertiſſimum (torcular vocant) conſtituit, læditur; quo loco ſauciata omnem illam intercapedinem, quæ inter cerebrum & duram matrem interiacet, adimplet, cum præſentaneo mortis periculo.

15. An autem ex vulnere cerebri conualiturus ſit æger, ex virtutis robore, & morbi vehementia diiudicandum. Si enim naturæ robur ſit magnum, & calor innatus ſeſe rectè habeat, ſæpe etiam periculoſa capitis vulnera præter ſpem ſanantur: contrà vbi vires deficiunt, & calor eſt imbecillis, malum eſt indicium, præſertim ſi praua ſymptomata ſtatim accedant. Et quò pars, quæ læditur, eſt nobilior, & quò læſio maior, eò vulnus periculoſius eſt.

16. Quò caput, vel naturâ, vel ex morbo, vel ex ætate, eſt debilius, eò vulnus eſt periculoſius. Hinc in ſenibus vulnera capitis ſunt periculoſiora; minus iuuenes & mediæ ætatis periclitantur. Nam & calor in ſenibus eſt debilior; ſanguiſque minùs laudabilis, & ſeroſus minus aptam vnioni & adglutinationi materiam præbet. Infantes verò, & pueri, etſi oſſa habent molliora, & ſanguine bono humentia; ac propterea ex ſeſe facilius ſanantur: ſuperuenienientium tamen ſymptomatum ratione, & quod putredo in corpore calido ac humido facilè excitatur, ſatis ſuſpecta ſunt.

17. Si caput deſtillationibus obnoxium, aut æger eryſypelata in capite pati ſoleat, aut corpus lue Venereâ infectum, aut omnino cacochymicum ſit, aut hecticâ febre, vel tabe, vel alio morbo conſumptum; vulnus periculo non vacat. Cum enim ad vulnus vniendum naturæ robur, & bonus ſanguis requiratur; vtrumque deeſt in hecticis, & morbo vel tabe conſumptis; bonus verò ſanguis in cacochymicis. Periculoſum etiam eſt, ſi quis in capite poſt Veneris actum vulneretur.

18. Symptomata quod attinet, duo eorum genera ſequi ſolent: vnum eorum, quæ affectûs cerebri ſubſtantiæ, & partium vicinarum ſequuntur, qualia ſunt, conuulſio, paralyſis, delirium, ſopor, ſtupor, febris, & ſimilia, quæ in toto apparent; alterum eorum, quæ ob repentinam ſpirituum animalium agitationem, turbationem, & diſſipationem proueniunt, qualia ſunt voce priuari, non videre, non audire. A quibus ſymptomatibus aliquando ad ſe redeunt ægri, ſine vllis grauibus ſymptomatibus ſuperuenientibus; quando ſcilicet nec cranium fractum, nec neruus, vena, aut membrana aliqua cerebri rupta eſt: aliquando verò ad ſe non redeunt, vel ſi ad ſe redierint, in grauiſſima ſymptomata incidunt; vbi nimirum partium harum aliqua læſa eſt.

19. Itaque quæ initio vulneratis accidunt ſymptomata, minus terrere debent, quàm quæ perſeuerant, vel poſtea ſuperueniunt. Cum enim fiant ſaltem ob dolorem, hæmorrhagiam, aut ſpirituum animalium turbationem, lethale vulnus non ſignificant. Quæ verò vel permanent, vel quarto, ſeptimo die, aut deinceps, quo tempore omnia in melius mutari oportebat, accidunt, periculum portendunt, & ſaniei collectionem, putredinem, vel ſimile quid adeſſe ſignificant.

20. Si nullum prauum ſymptoma adſit, vulnus quidem periculoſum dicendum eſt, non tamen lethale, modò Medicus & ægro adſtantes ſinguli ſuum officium faciant. Et quod de aliis morbis acutis dicitur, id & hîc locum habet. Si æger quieſcat, mente conſtet, ſomnum capiat, facilè ſpiret, ſiti non vrgeatur, cibum non faſtidiat, non doleat; ſi febris abſit, vel deſierit, pus album ſit, leue, æquale, non fœtidi odoris, conuenientis quantitatis; ſi ægri facies ſit ſimilis bene valentis, & ſui potiſſimum; ſi membrana ſit mollis, ſui coloris, liberè moueatur, caro increſcens rubicunda, ac ceruicis & maxillæ quietus & facilis motus: bene præſagire licet, etſi vulnus magnum ſit.

21. Si per vulnerum capitis initia febris oboriatur quarto, aut ſeptimo die, id à puris generatione fieri putandum eſt, nec adeò periculoſum eſt. Dum enim pus fit, dolores, ac febres accidunt, *2. aphor.* 47. Si verò poſt ſeptimum, & eo tempore, quo iam terminari debet, incidat, periculoſum; cum putredinis in cerebro, meningibus, aut cranio ſit indicium: præcipuè ſi alia etiam adſint ſigna, quæ putredinem adeſſe ſimul atteſtentur, vt pallidus & ſubflauus vulneris color. Perpendendum tamen hîc, an febris ſit ab eryſipelate: tum enim minus periculum coniunctum. Cognoſcitur autem ab eryſipelate, & biliosæ materiæ confluxu febrem ortam eſſe, ſi cum rigore inuadat, tertianæ typum obſeruet, atque ſudore terminetur paroxyſmus; ſi vulneris labia ſubtumida ſint, vnàque tota facies; ſi ceruix & maxilla adeò rigeant, vt vix caput moueri, & os deduci poſſit; ſi mordicans & pungens dolor, & calor maior, quàm ab inflammatione.

22. Si vulnus aridum & ſiccum, ſalitarum carnium inſtar, appareat, & vulneris labia depreſſa, & non tumida ſint, nihilque ſaniei vulnus emittat, & liuidum ac citrinum appareat, periculoſum eſt. In vulneribus enim

magnis,

magnis,ſi tumores non ſuperueniant,malum: Hippocrates, *5.aphor.66.*

23. Si capitis vulneri tumor ſuperueniens ſtatim euaneſcat,malum:niſi fiat id ob euacuationem aliquam per purgationem, phlebotomiam, aut reſolutionem: Hippocr. *5.aphor.56.*

24. Si os initio nigrum euadat,mors prædicenda & timenda.

25. Propter plagam in capite acceptam ſtupor aut deſipientia,malum, *7.aphor.14.*

26. Si os purulentum euadit, & puſtulæ per linguam exoriuntur, linguáque præ ſiccitate finditur & denigratur, ex acris ſaniei per palati foramina in linguam delapſu,rarò euadunt ægri.

27. Si æger delirat,ſi memoria aboletur,ſi lingua eſt incontinens, ſi caligant & obſcurantur oculi, ſi aures obſurdeſcunt, ſi æger in lecto iacet immobilis, vel ex eo ſe præcipitem vult dare, ſi vrina & alui excrementa ſupprimuntur,ſi paralyſis aut conuulſio accedit:omnia iſta vulnus lethale indicant.

28. In omnibus capitis partibus facilè caro regeneratur & inducitur; exceptâ frontis eâ parte, quæ paulum eſt ſuper interſtitium ſuperciliorum; vt interdum per omnem ætatem vlcus ibi maneat. Eſt enim eò loci cauitas, quæ ad naſi cribroſa oſſa pertingit, & excrementa, quæ alioquin per nares & oculos efferuntur,eò confluunt: Ambroſ.Paræus *lib.9. cap.12.*

29. Vrinæ quoque perturbatæ,quales iumentorum, cùm maximam humorum corruptionem oſtendant;nec non albæ & perſpicuæ,vtpote bilis flauæ ad caput motum ſignificantes, periculoſæ ſunt. Obſeruauit etiam Ioh.Andr.à Cruce,vt, *tract.1. de vuln.lib.1.c.5.* refert, eos, quibus diarrhæa, dyſenteria ſponte ſuperuenerit, ferè omnes periclitatos fuiſſe; ac quàm plures etiam, qui pollutione vexantur.

Curatio.

fracti

Si cranium læſum ſit, quocunque etiam modo, corpus euacuandum,in corporibus plethoricis & cacochymicis. In eiuſmodi enim corporibus etiam quæ leuia ſunt vulnera, ob humorum copiam praua attrahunt ſymptomata; multò magis verò id accidit in magnis. Imò in omnibus vulneribus capitis euacuatio neceſſaria eſt, in quibus ſectione, dilatatione, oſſis abraſione opus eſt, & cauſſa adeſt, ob quam affluxus humorum metuatur.

Ideóque primùm, & protinus primâ die vena aperienda,cephalica vel communis,modò vires id permittant, vt affluxus tenuioris ſanguinis ad caput impediatur, & ſanguinis tantum euacuandum, quantum eius copia requirit, & vires ferunt, & prout ex vulnere parcè vel copioſè effluxit; aut ſi venam aperire non liceat, cucurbitæ ſcarificatæ dorſo applicentur, & ſcapulis,vel etiam lumbis.

Deinde corpus euacuandum medicamentis idoneis,& inprimis bilem ac ſerum,quæ, vt mobiliora, facilè ad caput feruntur,purgantibus;plurimumque omnino vtilitatis in vulneribus capitis purgatio rectè inſtituta habet. Conueniunt hîc ſyrup.roſar. & violar. ſolutiuus,pulpa tamarindor. myrobolani;præſertim citrinæ,infuſæ vel decoctæ;cùm humorum ad caput motum impediant, & caput roborent. Neque inutile eſt rhabarb.(alioquin quidem vaporoſum,& capitis affectibus minus commodum)infuſum in decocto myrobolan.citrinar.& admiſto ſyrupo roſarum ſolutiuo,vel pulpâ tamarindorum.

Vel iniiciatur hîc Clyſter:

♃. *Rad.pœon.* Vnc.i.*parietar.maluæ,althéæ,betonic.*an. M.i. *ſem.pœoniæ,* Drach.ii.*flor. borragin.* P.ii. Coquantur in aq.ſimpl.

Colat. ♃. ℔.i. *elect.diacathol.Indi maioris,*ana ℥.vi. *olei lilior.alborum* Vnc.ii.*rutacei,mellis anthoſati,*an.℥.i. *ſalis* Drach.ß.F.Clyſter.

Non tamen medicamenta purgantia ſint nimis lenia; cum ob humorum ad caput motum in vulneribus capitis aluus plerumque adſtricta ſit. Ideóque ſyrupo roſarum vel violarum ſolutiuo, & lenibus iſtis medicamentis in robuſtioribus ℥.i. vel ℥.ii. electuarij roſati Meſuæ,vel de ſucco roſarum addere vtile eſt,cum aqua vel decocto cichorei.

Clyſteres quoque ſæpius repetere conuenit, vt vapores à capite reuellantur.

Exhibenda præterea biliosos humores alteranti a, & quæ calidorum vaporum ad caput motum impediunt, capútque roborant, vt *ſyr. roſar. myrtinus, de endiuia, granatorum,de betonica,* quæ ſimul ſerum ſanguinis ſubducit, vrinámque mouet, *cum aquis vel decocto hordei, betonicæ, cichorij, plantaginis, conſerua item roſarum.*

Ipſum verò vulnus quod attinet,poteſt,vt ex ſuperioribus patet,id variis modis fieri. Si enim vulnus fiat ab inſtrumento incidente, vel pungente, non poteſt cranium lædi, niſi cum vulnere cutis:ſi verò à contundente,poteſt id fieri etiam ſine cutis capitis vulnere, & cum eo:poteſt quoque vulnus vtramque laminam penetrare, vel alteram tantùm. De his ergo ordine dicendum.

Et primò quidem ſi cutis vulnerata ſit, & ſatis pateat,labiáque,quantum opus, diduci poſſint, ſectione nulla opus eſt; ſed aut digito,aut vnguibus,aut inſtrumento obtuſam aciem ex altera parte habente membrana ab oſſe diuellenda,ſic,vt labia æqualiter,& quantum ſatis,diſtent.

Si verò cutis non ſatis pateat; latius aperienda, donec fiſſura tota in conſpectum veniat; & inprimis hîc cauendum, ne quid de pericranio integrum relinquatur. Terebrâ enim vel ſcalpello poſtea laceratum dolores & inflammationem excitat,& malum facilè cerebro communicat. In pericranij autem ſectione id monendum, tunc eam ſolùm tentandam, cum ſuſpicio eſt læſi cranij,aut inſignis eſt contuſio, ſanguinem concretum continens. Aliàs verò non ſine cauſsâ doloribus affligi æger debet. In pueris etiam non facilè hæc ſectio tentanda, & ſanguis profuſione ac dolore vires ea ætate debiles deiiciendæ; ſed potius opera danda, vt conuenientibus topicis materia diſcutiatur. *Pericranij ſectio.*

Sectio verò cutis ea plerunque commodiſſima eſt, ſi Chirurgi operâ fieri debet,(Nam quæ ex vulnere eſt, neceſſariò talem habemus,qualem accipimus)quæ duabus tranſuerſis lineis crucis, ſiue litteræ X. figuram exprimit;præſertim cum fractura aut depreſſio magna eſt. Aliàs hæc ſectio non ſemper neceſſaria eſt,ſed etiam rectam à latere vulneris, verſus ipſum vulnus, ita vt anguli recti conſtituantur, ex linea recta ducta ſupra rectam, inprimis ſi vulnus ſit rectum vel oblongum, inſtituere licet,hoc modo: ⊣ vel trigonam ≺. Sanguinis poſtea fluxui & dolori ſuccurrendum linamentis vel albumine oui,vel vino auſtero madidis. *Sectio cutis capitis quo modo inſtituenda.*

In ſectione autem muſculi temporales vitandi,quantum fieri poteſt;cum & neruoſiſſimi ſint, & cerebro vicini,& inflammationes,deliria, & conuulſiones afferre ſoleant. Vitandæ quoque ſunt ſuturæ; cùm eò loci fibræ duræ matris pertranſeant:& ad latera ſuturarum ſectio facienda. Scribit tamen Iohannes Andr. à Cruce, *tract. 2. de vulner.lib.1.c.11.*ſe neceſſitate cogente,& in temporibus, & in ſuturis felici euentu ſæpe ſectiones moliturm eſſe;ſtatuítque conſultius eſſe, aliquid nonnullâ cum fiduciâ,vel cum periculo facere:ſecutúſque eſt, hac in re Celſum, qui ſcribit, vrgente neceſſitate, & ſi accidentium magnitudo impellat,etiam temporum inciſionem faciendam,ſed iuxta villorum progreſſum.

In vulnere etiam frontis cauendum, ne ſectio fiat per tranſuerſum. Etenim ſi muſculus,qui palpebram attollit, per tranſuerſum ſecetur, palpebra decidit, nec oculus

oculus aperiri poteſt; atque hoc modo viſio læditur: ſed ſectio à parte inferiore ſurſum verſus facienda. Neque etiam ſectio nimis ampla facienda; non ſolùm quia turpitudo ex cicatrice maiore oritur, ſed pars denudata etiam imbecilla redditur. Ideóque tanta ſolùm, quanta ad plagam detegendam opus eſt, ſectio facienda.

Hinc ad os læſum accedendum. Cum verò cranium variis modis lædi poſſit, vt ſupra dictum, de iis ordine dicemus;

Et primò de fiſſura, in qua externa ſolùm lamina læſa, internâ integrâ manente.

Fiſſuram cranij in externa ſolùm lamina. Fracturâ detectâ & denudatâ, ſcalpro, ſeu plano, ſeu incuruo, ſeu cauo os deradendum, quamdiu veſtigium aliquod fracturæ apparet: de quo In Inſtitut. *lib. 5. part. 1. ſect. 1. cap.* 8. dictum. Quia enim in rima neceſſariò aliqua ſanies colligitur, quæ è ſuperpoſitis partibus defluit, & os atque ſubiectam membranam facilè corrumpere poteſt; deraſione oſſis eiuſmodi saniei collectio impeditur. Deinde quia labia in oſſe plerumque inæqualia & aſpera ſunt, ac dolorem pariunt, neque caro cum iis facilè vnitur; aſperitas omnis deradendo tollitur. Tertiò etiam in cognitionem fracturæ peruenimus, & quàm profunda ſit, radendo cognoſcimus.

Vt autem de profunditate fiſſuræ certius conſtet, primò ſuper os aliquod nigri coloris medicamentum liquidum, vel atramentum ſcriptorium imponendum, ac vulnus ſiccis linamentis implendum, & cataplaſma dolorem leniens imponendum; poſtridie ſoluto & purgato vulnere os deradendum. Tum enim fiſſura, quæ nigrum medicamentum in ſe ſuſcepit, nigra apparet, os verò reliquum album. *Cranium in fractura quomodo radendum.* Os ergo tamdiu, vel vnâ vice, vel pluribus vicibus deradendum, donec tota rima aboleatur, & os totum album appareat, & ſanguis inſtar lacrymarum extillare incipiat.

Non tamen ſine cauſſa quis hic dubitare poſſet, an opus ſit (præcipuè in noſtris regionibus, in quibus capitis vulnera non ita periculoſa ſunt, vt in multis locis in Italia) ita curioſè ſemper fracturas rimari; præcipuè non penetrãtes, & tam accuratè radere. Si enim, vt poſtea dicetur, Galenus, *6. meth. med. cap. 6.* rectè monet, & ipſa experientia confirmat, fragmenta oſſium longius excurrentia vſque ad finem proſequenda non eſſe; cùm nulla inde noxa ſequatur, & tales oſſium rimas natura ſponte, vt in aliis oſſium fracturis, conſolidare ſoleat: cur non etiam in his fracturis, vbi non totum cranium, ſed ſuperior ſaltem lamina fracta eſt, idem fieri poſſit? Vid. *quæſt. 3. cap. frequent.*

Figuræ ſcalprorum videantur apud Iohan. Andr. à Cruce, & Ambroſ. Paræum, *lib. 9. cap. 4.*

Antequam autem os radere incipimus, vulnerati aures aut lanâ, aut goſſypio, aut carptis linamentis obturandæ ſunt, ne ex raſurâ moleſtiam aut ſtrepitum æger percipiat: ægri quoque caput ab aſtantibus immobile tenendum. Dum verò raditur, vulneris labia puris linamentis munienda, ne à ſcalpro vel aere lædantur.

Scalprum verò, ne attritu longo incaleſcat, & os inflammet; vel in oleum roſaceum, vel aquam roſaceam ſæpius immittere, vel, quod commodius, immutare oportet; cum aliàs etiam ſcalpra permutanda ſint. Ideóque ſcalpella & numero multa, & magnitudine differentia in promptu habere oportet.

Poſt raſuram, & oſſis & cutis vulneratæ ratio habenda. Etſi verò & regeneratio partis deficientis, & rimæ, & cutis coalitus naturæ opus ſit: adiuuanda tamen ea medicamentis. Et primò quidem pulueres cephalici ſupra propoſiti imponendi, nec pingue quid cranio imponendum. Delectus tamen hic medicamentorum habendus. In vulnere enim exiguo, & corpore humidiore & molliore, ſufficit thus: in maiore & ſicciore, manna thuris vſurpanda: ſi vulnus ſit ſordidum, & corpus valde ſiccum, myrrha, & alia valentius ſiccantia vſurpanda. Et tempore quidem frigido calida vſurpanda; iris, ariſtolochia: tempore verò æſtiuo ſanguis Draconis, cornu cerui. Supra os pulueres, linamenta ſicca imponenda: (quæ etiam in principio, ſi pulueres illi non in promptu ſint, ſemper cranio imponenda) ſuprà linamenta verò tandem digeſtiua vnguenta dicta, cutis & labiorum vulneris gratiâ, applicanda; inprimis verò in capitis vulneribus laudatur reſina abietina cum modico oleo roſaceo: & ſunt ſuprà etiam talia propoſita.

Vt verò poſt raſionem inflammatio aliqua non excitetur, interdum anodynis vti oportet, & proinde partes circa vulnus oleo roſaceo calido fouere: deinde linteum vino calido, in quo roſæ & betonica cocta ſint, madidum imponendum, quod totam partem oleo inunctam complectatur. Aut, ſi inflammatio iam immineat, cataplaſma ex farina hordei & roſis cum poſca imponendum. Apparente iam pure ad detergendum vnâ & alterâ vice melle roſaceo, vel ſolo, vel cum dicto vnguento miſto, vtendum, prout puris maior vel minor copia eſt. Nam ſi copioſum ſit pus, ſolo melle roſaceo vtendum. Vulnere deterſo ſarcoticum medicamentum ſupra pulueres imponendum, vt vnguentum Baſilic. de betonica, de matriſyluiâ.

Tandem vulnere carne repleto, vel ſiccis linamentis, vel emplaſtro diapalma, vel alio conuenienti cicatrix inducenda.

Curatio fracturæ Cranij, quæ vtramque laminam penetrat, ſine tamen membranarum læſione.

Si verò maior ſit cranij læſio, quàm vt extrema ſolùm lamina fiſſa ſit, videndum, qualis ſit fractura. *Fractura …* Poteſt enim tantùm eſſe fiſſura, vel ſimul oſſis depreſſio & fractura; vel etiam contuſio. Si ſit ſimplex vtriuſque laminæ fiſſura, ſed ſine membranarum & cerebri læſione, curanda eſt vt mox dicetur. Si v. cranium ſimul depreſſum ſit, eleuandum, vt in Inſtitut. *lib. 5. part. 1. ſect. 1. c. 5.* dictum, & Ambr. Paræus, *lib. 9. c. 5.* tradit. Si oſſis aliquid effractum, & in multas teſtas defractum ſit, & ita auulſum, vt facilè eximi poſſit, forcipe vel volſellâ extrahendum: ſi pertinacius autem adhæreat; & præcipuè ſi membranas pungat, vel premat, vectibus, forcipibus excíſoriis, ſcalpris eximendum: de quibus Paræus, *lib. 9. cap. 6.*

In oſſibus tamen extrahendis nulla violentia adhibenda; ſed ſi extractioni reſiſtant, opus totum naturæ committendum; (modò ab iis membranæ non lædantur) quæ id, quod inſtrumentis nullis conſequi licet, facilè ſuo tempore expedit. Multò minus cranij pars, quæ cuti vel pericranio adhuc cohæret, (etſi à reliquo cranio auulſa ſit) extrahenda, & cerebrum ac membranæ eius, ſuo tegumento ſpoliata, nuda relinquenda, ſed ſuo loco reſtituenda, & naturæ negotium committendum; quæ ipſa vel ſeparabit, vel reliquis ea agglutinabit. Vt Paræus, *lib. 9. cap. 7.* monet, & hiſtoria curationis comprobat.

A fractura cranij pericula imminentia. Si verò ſimplex rima ſit, ſed ſine cerebri & membranarum læſione, ita curatio inſtituenda. Duo pericula hîc præcipuè imminent. Primum eſt, quod ſanies ad duram matrem deſtillat. Cum enim ex fractura os debile effectum ſit, alimentum affluens debito modo concoquere non poteſt; vnde excrementitia quædam humiditas in loco fiſſuræ naſcitur, & etiam in partibus incumbentibus, quæ per rimam in membranam duram deſtillat: vnde metuendum, ne humor hic putreſcens membranam corrumpat, & inflammet; vnde febres, conuulſiones, deliria, & ſæpe mors ipſa ſequitur: atque hæc vulgatiſſima interitus eorum, qui ex vulneribus capitis moriuntur, cauſſa eſt. Secundò interdum accidit,

cidit, vt feſtuca quaſi, & fruſtulum oſſis intus ſeparetur, ac duram membranam pungat, vnde dolores, acutiſſimi, & conuulſiones oriri poſſunt. Itaque præcipuus hic curationis ſcopus eſt, vt saniei hac exitus pateat, vel paretur, &, ſi feſtuca aliqua cerebrum pungat, illa dematur. Ac proinde ſi foramen inflictum vulneri expurgando & curando non ſufficiat vel quia ex depreſſione oſſis nimium comprimitur membrana dura, vel quia niger erit; alterum foramen adhuc, priori vicinum, moliendum eſt prominentibus interſtitiis cuſpidibus reſectis.

Quapropter curandum, vt cutis loco affecto, vel ex vulnere pateat, vel dicto antea modo aperiatur. Si verò fractura tam ampla non ſit, vt per eam ſanguis vel ſanies, quæ ab oſſe & cute continuò ſeparantur, inque duram matrem deſtillant, euacuari poſſint, cranium maturè, &, quàm poteſt fieri citiſſime aperiendum, vt ſaniem expurgare, & duram membranam ab ea mundare liceat.

Quomodo verò cranium aperiendum ſit, Inſtitut. *lib. 5. part. 1. ſect. 2. c. 8.* dictum, & tractat hac de re diligenter Iohan. Andr. de cruce, *de vulner. lib. 2. tr. 2. c. 13.* Aperitur autem cranium vel ſcalpris, vel terebra, vel modiolis. Neque enim, vt verbis Petri Pavv, *in comm. in Hippocr. de vuln capitis*, vtar, ſemper per priſin excectio, quæ trepano fit intelligenda. Tentandum delere fiſſuram, planandæ oſſis fracti oræ; ſi anguſtæ ſint valde rimæ, dilatandæ, vt ſuperfluis exitus detur, idque accommodatorum ſcalprorum vſu. Abradentes ſcalpri ſi non ſufficerint, etiam ad cyclicum accedendum. Breuiter: omnia tentanda, priuſquam modiolus in vſum trahatur. Periculo enim non vacat. Vnde niſi ſummà vrgente neceſſitate eo non vtendum. Nimirum ſcalpra locum habent, vbi magna fractura eſt, & oſſa fracta vacillant, vt & in oſſibus mollioribus: ſi verò os firmius ſit, terebra vel modiolo opus eſt. Si enim os non ſolùm fractum, ſed & effractum & depreſſum ſit, nec terebram, nec modiolum adhibere conuenit, ne oſſe magis compreſſo ſubiectæ membranæ lædantur; ſed ſano oſſi tunc; proximè tamen, quantùm fieri poteſt, verſus fracturam, imponenda, & cranium, quantum ad ſaniei exitum neceſſarium eſt, aperiendum, oſſiſque quàm minimum eximendum, ne membranæ valde denudatæ aliquid incommodi patiantur; ſed ſatis eſt, ſi, quod membranas pungebat, eximatur.

Monet & hoc hic Galenus, *6. meth. med. cap 6.* Si oſſium fragmenta quædam longiùs excurrant, ne ea vſque ad finem proſequamur, cum nulla ex eo, modò reliqua rectè peragantur, noxa ſequatur, ipsà experientiâ teſte, id quod etiam prouocat Amatus Luſitanus, *cent. 6 curat. 1* qui tales oſſium rimas longiùs procurrentes conſolidari & terminari vidit. Vt enim in aliis oſſibus, ita etiam in cranio natura callum obducere ſolet.

In ſcalpris vero eligendis hîc alio modo res ſeſe habet, ac in rima, quæ externam tantùm cranij laminam penetrat. Ibi enim latiora ſcalpra primo vſurpanda, deinde ſtrictiora & anguſtiora: hîc verò ab anguſtioribus incipiendum, & ad latiora progrediendum.

Notandum etiam hîc, quod obſeruauit Guilelm. Fabricius, *lib. 1. obſeru 7* duram matrem, inter quam, & cranium plerunque ſpatium eſt, quandoque arctè totum cranio adhærere: quo in caſu perforatio ferè inutilis eſt; cum ſanguis non inter ipſum & membranam duram, ſed infra duram membranam, ſeu matrem, quam vulnerare ita non licet, contineatur. Si tamen neceſſitas id poſtulet, ea ipſa potius aperienda, quam permittendum, vt æger ſine auxilio moriatur. Cuius rei hiſtoria extat apud Glandorpium, *in ſpeculo Chirurgiæ, obſeru. 4.* de quodam pugili, cui cùm grauiter in capite vulnerato tertia die grauia ſymptomata ſuperuenirent, vt ſuſpicio eſſet, materiam intra cranium collectam eſſe, cranium apertum eſt; verùm nihil effluxit, ſed dura mater in tumorem elata in conſpectum venit; quæ cum ſcalpello incuruato, ne pia mater læderetur, aperiretur, maxima copia ſaniei effluxit, quæ non inter cranium & piam matrem, ſed intra duram & piam matrem latuerat; qua euacuatâ, & idoneis medicamentis adhibitis, æger ſanitatem recuperauit.

In apertione cranij & hoc obſeruandum, vt in decliuiori, quantum licet, parte apertio fiat, (modo per ſuturas aut per oſſis tenuitatem aut craſſitiem id liceat, & cerebrum vulneratum non ſit, quod tunc per decliuioria loca aperta exire ſolet) vt ſaniei faciliùs exitus detur. Neque etiam perforatio in ſuturis facienda eſt: nam quia eo loci venæ & membranæ tranſeunt, ferro facilè lædi poſſunt. Et quia cranium ibi imbecillius eſt, facilè fieri poſſet, vt in terebrando ferrum præter opinionem deſcenderet, & membranam, aut cerebrum læderet. Præterea ſuturæ factæ ſunt, vt per eas vapores capitis exhalarent: ſi ergo callus ibi poſt apertionem generaretur, exſpiratio impediretur. Si tamen aliter euacuatio ſaniei fieri non poteſt, minus periculi è ſuturarum apertione, quam ex retentione ſaniei eſt. Nec etiam in oſſe temporum, etſi id læſum ſit, perforatio inſtituenda; cum muſculos temporales ſecare non liceat, ob pericula *prognoſt. 9.* propoſita. Nec tamen æger ſine auxilio relinquendus, ſed, ſi neceſſitas id poſtulet, loco vicino, in oſſe ſyncipitis, ſectio inſtituenda; vt docet Galenus, *6. meth. med. cap. vlt.* & Ambroſ. Paræus, *lib. 9. cap. 15.* Imò ſi neceſſitas ſumma expoſtulet, etiam tempora diuidere, & ægrum omni ope non deſtituere iubet Petr. Pavv. *in comm. in Hippocr. de vulner. capit.* refértque, ſe vidiſſe alâ molæ puero ita contuſum tempus dextrum, vt aliquot oſſis pertuſi fragmenta per vulnus eximerentur; nihil tamen incommodi toto curationis tempore patiente puero, imo tempora aperiri manu Chirurgi non ſemel vidiſſe, abſque vllo ſymptomate. Duo tamen monet: primum, vt non, niſi ſumma expoſcente neceſſitate, tempora diuidantur, deinde vt nouacula ſemper ſecundum ductum fibrarum temporalis muſculi ducatur.

Tempus aperiendi quod attinet, dierum numero id definiri non poteſt; ſed quo citius, eò melius, &, ſi fieri poteſt, ante quartum aperiatur. Neque expectandum, donec grauia ſymptomata ſuperueniant, ſed ſi malum tantum ſit, vt grauia ſuperuentura ſymptomata metuendum ſit, quamprimum apertio cranij inſtituenda. Si tamen Medicus in principio non vocatus, vel alia de cauſa apertio dilata ſit, quandocunque opus & neceſſitas id poſtulat, apertio inſtituenda; cùm experientia doceat, ſæpe ſatis longo, ab accepto vulnere, tempore, cranium fœliciter fuiſſe apertum & ægros à grauiſſimis ſymptomatibus liberatos. Et ſatiùs eſt, tardius occurrere remediis malo, quàm iis omiſſis ſine auxilio ægrum mori ſinere. Itaque quantum fieri poteſt citiſſime, vel ante quartum diem, apertio inſtituatur; præcipuè tempore æſtiuo, quo humores faciliùs putredinem concipiunt. Imò Celſus nec tertium diem expectari voluit; cum humores interea temporis ad membranam deſcendentes, & exitum non habentes, grauiſſima ſymptomata excitent.

Si tamen fractura ita pateat, vt ſaniem per eam euacuari poſſe ſpes ſit: vel ſi materia exigua & benigna fuerit, quæque à calore natiuo facilè regi & digeri poſſit, regioque ſit temperata, aër non æſtuans, ægri conſtitutio robuſta, nec is prauis humoribus ſcateat, neque accidens vllum appareat; poteſt apertio nonnihil differri, an forſan naturæ operâ, ſine ſectione, æger conualeſcere poſſit.

Poſt perforationem ſi ſanguis copioſius fluat, medicamento aliquo ſanguini ſiſtendo apto cohibendus: quale eſt, quod à Galeno, *5. meth. med. cap. 4.* deſcribitur, quod paratur ex thuris parte vna, aloës parte vna & dimidia, & cum vtendi tempus inſtat, oui albumine ad mellis craſſitiem ſubigitur, & molliſſimis leporis pilis excipitur,

Quo loco aperiendum.

Tempus aperiendi cranij.

excipitur, ac vulneri imponitur. Et oræ foraminis radendæ ac læuigandæ ſunt inſtrumento lenticulari, ne aſperitas in carne ſuccreſcente aliquem dolorem excitet; & ſi quid ſcobis in dura membrana collectum eſt, id omne detergendum.

Capitis vulnera, patente membrana, qui modo curanda.

Oſſe patente vel aperto, vt iam ſaniei exitus dari poſſit, de medicamentis idoneis diſpiciendum, quæ patenti iam duræ membranæ imponenda ſunt. De quibus Medici, cùm antiqui, tum recentiores, valde diſſentiunt; vt poſtea, in *quæſtione 4. poſt caput ſequens*, dicetur. Vt igitur rem in pauca contrahamus, feliciter vulnera talia curantur, ipsâ experientiâ teſte; vt ex Valleriola, *lib.4. obſeruat.19. lib.5. obſeru.9. lib.6. obſeru.4.* Guilel. Fabricio, *cent.4. obſeru.4.* & aliis videre eſt, ſi mel, vel ſyrupum roſaceum (pauxillo olei roſacei addito, ſi dolor vrgeat) panno ſericeo vel ſyndoni illitum membranæ imponamus, vulnus verò cephalico aliquo vnguento repleamus, cranióque puluerem cephalicum inſpergamus, tandémque emplaſtro de betonicâ, vel ſimili cephalico id muniamus, caput verò totum oleo roſaceo inungamus. Sedato dolore & inflammatione, melli roſaceo, quod membranæ imponendum, guttula vna atque altera aquæ vitæ admiſceri poteſt.

Cephalicum Conciliatoris celebre, quod, *different.* 181. deſcripſit, vnguentum ita paratur:

Vnguenta & Emplaſtra ad vulnera capitis.

℞. *Gummi elemi* Vnc.iii. *reſinæ puriſſ.* Vnc. iiii. *ceræ* Vnc.vi. *ol. roſac.* Vnc.iii.ß. *ammoniac.* Vnc.ii. *terebinth.* ℥. iij. F. Vnguentum.

Aliud eiuſdem:

℞. *Gummi elemi* Vnc.iii. *opopanac.* Vnc.ii. *bdelli* ℥.ß. *reſinæ pini* ℥.i. *ceræ* q.ſ. F. Vnguentum.

Gummi elemi vtilitas.

Inprimis enim in capitis vulneribus vtile eſt *gummi elemi*, quod, vt, *ibidem*, Conciliator ſcribit, attrahit, dolorem mitigat, malam intemperiem propter familiaritatem, quam cum corpore habet, corrigit.

Guilelmus Fabricius hoc primò vtitur,

℞. *Terebinth. aq. beton. & ſalu. lotæ* Vnc.i. *olei roſac.* ℥. iß, *è vitell. ouorum* Drach. i. *gumm. elemi cum oleo ſuper igne lento diſſoluti & colati* Vnc.ß. *croci* Scr.i. *vitellos ouorum* num.ii. Miſce.

Vtile eſt & hoc;

℞. *Reſinæ pini* ℔.ß. *terebinth.* Vnc.iij. *ceræ, thuris, gummi elemi* an. ℥.ß. Miſce, F. Vnguentum.

Dolore ſedato ad mundificationem hoc vtitur:

℞. *Pulu. caryophyllat. angelic. ariſtolochiæ rotundæ, ireos Florentin.* an ʒ.i. *extract. ſaluiæ, betonicæ* an ʒ.ii. *gummi elemi, oleo roſaceo diſſolut.* ʒ.ii. *mellis roſati* q.ſ. *aquæ vitæ parum*, Miſce in mortario, F. Vnguentum.

Emplaſtrum de betonica.

Emplaſtrum de betonica ita paratur:

℞. *Betonicæ* M.ii. *matriſyluiæ, ſaluiæ, hyperici, millefolij, piloſellæ, conſolid. minor.* an. M.i. *centaur. minor. maior. pimpinell. verbenæ* an. M.ß. *terebinth. claræ* Vnc.xx. *olei roſac.* Vnc.x *reſinæ pini, gummi elemi* an. Vnc.iß.

Herbæ contundantur & terantur, ac affundantur vini albi ℔.ii. Digerantur per dies viii. vel plures, ac quotidie agitentur. Hinc coq. ad tertiæ partis conſumptionem, colentur, exprimantur. Pòſt reliqua, & *ceræ* q.ſ. addantur, & ſ.a. Fiat Emplaſtrum.

Alij hac deſcriptione Emplaſtri de betonica vtuntur,

℞. *Betonicæ viridis, pimpinellæ, agrimon. ſaluiæ, pulegij, millefol. conſolidæ maioris, matriſyluiæ*, an. Vnc.vi. *thuris, maſtich.* an. Drach.iii. *ireos, ariſtoloch. rotund.* an. Drach. vi. *ceræ albæ, terebinth.* an. Vnc.viii. *gummi elem.* Vnc.ii. *reſinæ pini* Vnc.vi. *ol. abietini, vini albi* an. q.ſ.

Herbæ in mortario contuſæ octo diebus in vino albo macerentur, & ſæpius agitentur, tandémque ebulliant. Expreſſum & colatum vinum coquatur ad tertiæ partis conſumptionem, & addatur ol. abietinum, poſtea cera liquata, & hâc fusâ, reſina & gummi, deinde terebinthina; quibus paulùm refrigeratis reliqua trita, & creta; & manibus aſſiduè ſubigantur, dum totus humor exeat. Tandem ad formandam maſſam additur lac caprillum, iterúmque manibus continenter medicamentum ſubigitur.

Emplaſtrum cephalicum Baſilicum.

Emplaſtrum cephalicum Baſilicum ita paratur:

℞. *Herbar. viridium, betonicæ, plantag. matriſylu. pimpinell. roriſmarin.* an. M.ß.

Contuſa macerentur per diem in *olei roſac.* Vnc.iii. *maſtich.* Vnc.i. *pinguedinis recentis vitulinæ, porcinæ*, an. Vnc.ii.

Deinde adde *vini* Vnc. vi. Coquantur ad vini conſumptionem.

Colentur. Poſtea adde *maſtich. gummi elemi, reſinæ pini, lithargyri*, an. Vnc.ß.

Rurſum coquantur, donec ſubnigrum acquirant colorem, ſemper agitando, tandémque addantur *terebinth. claræ* Vnc ii. *ceræ* q.ſ. Fiat Emplaſtrum.

Guilelm. Fabricius tale parat:

℞. *Emplaſtri de betonica* Vnc. iiii. *gummi elemi oleo roſaceo diſſol.* Vnc.i. *pulu. roſar. rubr. myrtillor.* an. Drach.i. *maſtiches, calami aromatici, angelicæ, caryophyllor.* an. ℥.i. *olei & ceræ* q.ſ. F. Emplaſtrum.

Emplaſtrum Fr. Arcæi:

℞. *Ol. roſac. omphacini & completi* Vnc. ii. *maſtich. myrtin.* an. Vnc.i. *pingued. hirci* Vnc.iß. *ſucci betonic.* ℥.j.

Coqu. ad conſumptionem ſucci. Adde *maſtiches* ʒ.x. *gummi elemi* ʒ.vi. *terebinth.* ℥.iiß. *ceræ alb.* q.ſ. Iterum ebulliant, F. Emplaſtrum.

Eſt & hoc vtile:

℞. *Gummi elemi, reſinæ puræ*, an. Drach.ii. *ceræ* Vnc. iß. *ol. roſat.* Drach.vii. *ammoniac.* Vnc.ß. *terebinth.* ʒ.vi. *ſucci betonic.* ʒ.x. F.ſ.a. Emplaſtrum.

Habet & hîc locum Emplaſtrum Alexandri Benedicti, quod *lib.1. cap.5.* deſcribit, quod ſupra, *cap.20.* propoſuimus.

Felix VVirtz hoc ſuum laudat Vnguentum:

℞. *Seui ceruini, mellis deſpumati*, an. Vnc.ß. *aloes hepaticæ pulueriſat.* ʒ.i. Miſce. Ioh. Andr. à Cruce hoc feliciter vſus eſt.

℞. *Vini* Vnc.xx. *ſucci betonic.* Vnc.iiii. *calaminthæ* ℥. ii. *myrrhæ, thuris, aloes, ſanguinis draconis, centaur. minor. granor. hyperic.* an. Drach.i.

Pulueriſanda pulueriſentur, ac omnia miſceantur, & per biduum macerentur.

Poſtea lento igne ad tertiæ partis conſumptionem coquantur.

Addantur *mellis roſac.* Vnc. iiii. Iterum parum bulliant: vaſe ab igne remoto adde *aquæ vitæ*, vel *ſpiritus vini* Vnc.vi. Colentur;

Tandem adde *olei terebinth.* Vnc.iiii. & in vaſe vitreo clauſa ſeruentur.

De betonica Vnguentum Hieron. Fabricij ab Aqua pendente,

℞. *betonic. viridis* M.viii. Contundantur; contuſis addantur *ol. communis* ℔.iiii. *ceræ, terebinth.* ℔.i.

Coquantur & exprimantur,

Expreſſo ſucco iterum adde *betonic. viridis contuſæ* M.viii.

Iterum coquantur & exprimantur.

Plura talia vnguenta & emplaſtra videantur apud Andream à Cruce, *lib.1. de vulner. tract.2. c.16.*

Aqua & ſpiritus ad vulnera capitis.

Sunt nonnullis; præcipuè vbi dolor & inflammatio non adeſt, (Nam dum pars præter naturam calet, & ſanguis ac ſpiritus ad locum affectum confluunt, non ita tutò adhibentur) aquæ vitæ in vſu; & quod Galenus de Eudemi medicamento teſtatur, idem etiam multi de aquis & ſpiritibus iſtis prædicant, quæ propterea apud plures nationes in vſu ſunt, videntúrque membranarum cerebri naturæ ſiccæ optime conuenire; ideóque vnam & alteram formam adſcribemus.

Iohannis de Vigo hæc eſt:

℞. *Aq. ardentis ſeu ſpiritus vini* ℥.x. *myrrhæ* ℥.i. *aloes* ℥.ii. *ſarcocollæ, thuris*, an. ʒ.ii. *croci* Scr.i. Miſce.

Imum

Imum vulneris linamento iſto liquore imbuto repleatur,& hinc emplaſtrum de betonica, vel aliud applicetur.

Iacob. Carpenſis hæc eſt:

℞. *Aq. vitæ* ℔. v. *vini Maluatici* ℔. ij.ß. *aloës, myrrhæ, thuris*, an. Vnc. jß. *pulu. rad. conſolid. maior.* Vnc. ij. *centaur. minor.* Vnc. jß. *hyperici* Vnc. ß. *terebinthin. claræ* ℔. j.

Omnia miſceantur,& per menſem ſtent in vaſe vitreo optime obturato Poſtea colentur & exprimantur. Expreſſum vſui ſeruetur, in quo lintea pura madefiant, & vulneri imponantur.

Alia: ℞. *Spiritus vini* ℥. j.ß. *aloës hepatic.* ℥. j. *myrrhæ* Drach. iij.

Super lento igne miſceantur.

Alia: ℞. *Spiritus vini rectificati* ℔. ij. *maſtiches, myrrhæ, thuris, gummi elem. hederæ, ammoniac. opopanac. bdellij, matriſylu. betonic.* an. Drach. j. *theriacæ*, ℥. ij.

Contundenda contundantur, & omnia miſceantur ſimulque ſtent in infuſione vitro clauſo per triduum: inde deſtillentur in B. M. Deſtillatum vſui ſeruetur: vel potius, vbi in ſpiritu vini ſoluta fuerint ſoluenda, colentur. In deſtillato, ſeu liquore, linteamina pura madefiant, iiſque vulnus repleatur;& deinde emplaſtrum de betonica, aut de matriſylu. imponatur.

Monet hic etiam Ambroſ. Paræus, *lib. 9. c. 18.* quod os, quod terebra attigit, vel aër afflauit, ſquammas ſemper emittit; ad quam deſquammationem celerius promouendam aſpergit puluerem ex eruca, pœonia, cucumere ſylueſtri, & ariſtolochia. Prohibet verò, ne ſquãmam detrahat Chirurgus, ſed totum negotium naturæ committat. Deſquammato oſſi cephalicum puluerem adſpergit.

Neque ſolum vulneris, ſed & partium vicinarum habenda ratio eſt. Ideóq; in principio opus eſt repellentibus & exſiccantibus, vt materiæ influxus prohibeatur, &, quod influxit, exſiccetur: partéſque vicinæ roborentur.

In hunc vſum Hippocrates, *libr. de vulner. cap.* cataplaſma cõponit ex farina hordei, & oleo roſaceo; quod omnibus medicamentis reliquis vltimò, vt & vulnus, & partes vicinas complectatur, ſuperponendum.

Vel fiat tale, tempore æſtatis:

℞. *Farin. hordei* ℥. viij. *olei roſacei* ℥. iiij. *poſcæ, ſeu oxycrati* q.ſ. F. Cataplaſma.

Hyeme verò farinæ hordei & oleo roſar. addantur *pulu. roſar.* Vnc. ij & cum vino formetur cataplaſma.

Si contuſio aliqua adſit, ea, quæ ſupra propoſita, vſurpanda vel tale Cataplaſma:

℞ *Farin. hord.* Vnc. vi. *myrtill.* Vnc. ij. *olei roſac.* Vnc. iiij. *pulu. betonic* Drach. vj. *oxymel. ſimpl.* Vnc. iij. *vini, albi generoſi* q.ſ. F. Cataplaſma.

Simul vtile fuerit caput magnâ ex parte, vt & ceruicem, & collum, & inprimis venas iugulares, oleo roſaceo calido inungere, ad dolorem, ſi adſit, leniendum, & ad ſanguinem qui ad caput affluit, moderatè refrigerandum & repellendum.

Notandum & hoc, quod monet Iohan. Andreas à Cruce, quod poſt caluariæ perforationem membrana intacta colorem & motum naturalẽ ſeruare ſolet; poſtmodum eo amiſſo, amplius non mouetur, nec ob id aliud nouum ſymptoma ſuperuenit: paucis pòſt diebus ſuperficies eius alba & tenuis ad modum in ſquamas reſolui incipit, & pellicula quædam prætenuis araneæ telæ modo eleuatur, inde noua caro oriri incipit. Vt enim ob aëris externi, & medicamentorum topicorum contactum externa cranij ſuperficies emoritur, & ab humido ſuo natiuo derelictum, ab oſſe reliquo ſeparatur, & quaſi piſcium ſquãmas de ſe emittit: ita duræ matri idem iiſdem de cauſſis euenit: & Chirurgos non exercitatos ſæpe timidos reddit, vt membranam illam corruptum iri metuant; cum tamen nihil periculi ſubſit, ſed ſuperficialis illa corruptio ſolo melle roſaceo amoueatur. Cui ſi non cedit, hoc Vnguentum imponendum.

℞. *Terebinth. claræ, vin. alb. lotæ* ℥. ij. *mellis roſati, aq. vitæ, farin. hordei cribratæ*, an. ℥ j. *myrrhæ, aloës, ſacchari albi*, an. Drach. ij. Miſce.

F. Vnguentum; quo vtere donec membrana iterum pura & ſui coloris appareat.

Solet interdum & fœtor quidam in ſeparatione iſtius membranæ apparere, qui tamen nihil periculi coniunctum habet; cum ſaltem in externâ ſuperficie ſit vitium; niſi alia praua ſymptomatata adſint.

Neque ſine fructu eſt, ſi cephalica interna etiam exhibeantur, nunc calidiora, nunc frigidiora, & tẽperatiora; prout febris, & alia, quæ coniuncta ſunt, id requirunt. Valleriola etiam aureæ Alexandrinæ, vel Mithridatij Drach. j. cum diamoſcho dulci; & pœoniæ ſemine exhibet. Ipſum verò cranium quod attinet, etſi rimæ coalitus, & cranij per callum ferruminatio, vt capite præcedente dictum, naturæ opus eſt: adiuuanda tamen ea medicamentis, & cranio pulueres cephalici, ita veteribus dicti, quòd cranij fracturis ſint idonei, ſupra enumerati, inſpergantur & imponantur. Callus autem, quo cranij oſſa ferruminantur, ferè 40. aut 50. dierum ſpatio perfectionem ſuam acquirit: quanquam propter corporum diuerſam conſtitutionem ita certus dierum numerus definiri non poſſit; cum in iuuenibus citius, in ſenioribus tardiùs abſoluatur.

Calli in cranio generatio.

Exemplum talis vulneris curati eſt apud Guilelm. Fabricium, *cent. 4. obſeru. 4.* Glandorpium. *ſpec. chirurg. cap. 20. obſeru. 3.*

De Cranij fractura, cute integra manente.

Cranij fractura cute integra manente.

Interdum accidit, vt cranium frangatur, cute ad ſenſum integrâ manente. Etſi enim contuſio etiam tũ in cute ſit: eius tamen externa ſuperficies eſt integra, nullumque vulnus in ea apparet. Nã cũ ſit mollior, cedere poteſt, vt nõ vulneretur: os verò ſubiectũ, quia durum, ictui reſiſtit, & ab impetu eius frangitur; id quod ex ictus ratione, ſuperuenientibus ſymptomatibus, tactu, dignoſcitur. Tum ergo inquirendum, an fracturæ cranij aliquid annexum ſit, quod neque à natura, neque à medicamentis curari poſſit; quorum tria præcipuè ſunt: nimirum magna ſanguinis copia intra cranium & membranam cerebri effuſa, oſſis particula vel feſtuca membranam pungens, & oſſis depreſſio, cerebrum comprimens. Sanguinis effuſi copia cognoſcitur ex ſanguine per nares & aures etiam effuſo ex capitis grauitate, ex ſopore, ſtupore. Os depreſſum tactu cognoſcitur, & fouea digito deprehenditur. Cerebrum comprimi & pungi ex eo colligitur, quod, dum æger naſum emungit, puncturam percipit: aut poſt puncturæ ſignum ſuccedit delirium.

Si itaque horum aliquod adſit, omnino cranium aperiendum, &, ſi depreſſum ſit, eleuandum, & ſanguis è venis effuſus euacuandus, ac fragmentum cranij eximẽdum. Si verò horum nihil adſit, & ſymptomata mala abſint, præmiſſa venæ ſectione, & medicamento purgante bilem exhibito, ea ferè curatio inſtituenda, quæ *cap. 21. de contuſione capit.* propoſita eſt, Nimirum capiti raſo tale Repellens imponendum:

℞. *Farinæ hordei* ℔. ß. *ladani, pulu. roſar. myrtill. maſtiches*, an. Drach. j. *olei roſac. oxycrati*, an. q.ſ.

F. Cataplaſma, quod manè & veſperi renouetur.

Particulares quoque capitis euacuationes inſtituantur: quarto die gargariſmus paretur ex decocto hordei, in quo paſſulæ & hyſſopus cocta ſint, & mel roſatum diſſolutum. Nares quoque intus oleo amygdal. dulcium inungantur. Poſt quartum diem vſque ad ſeptimum caput hoc vnguento illinatur:

℞. Pulu.roſar. rubrar. myrtill. nuc. cupreſſi, ſantal. rubr. albi, abſinth. ladani, ſchœnanthi, aſari, an. Drach. j. *olei roſati completi, myrtini,* an. Vnc. iij. *ceræ* Vnc. ij. ß. F. Vnguentum.

Poſt ſeptimum vel nonum diſſoluentia ſiue diſcutientia applicentur, vt emplaſtrum de betonicâ, cerot. de gummi elemi, emplaſtrum ſacrum, cum æquali portione diapalmæ. Vtile eſt & hoc Emplaſtrum:

℞. Opopanac. Vnc. ß. *gummi hederæ* ℨ. vj. *bdellij* ℥. ß. *reſinæ* Vnc. ij. *ol. roſar.* Vnc. iiij. *terebinth.* Vnc. vj. *ammoniaci* Vnc. ij. *ceræ* q. ſ. F. ſ. a. Emplaſtrum.

Linimentum extrahens ſaniem & materiam contentam ſub cranio.

Vel *℞. Ol. lentiſci, laurini, gummi elemi, reſinæ pini,* an. Vnc iij. *ſucci ſaluiæ* Vnc. ij. *ammoniaci, opopanac. galbani* an. Vnc. ß.

Diſſoluantur gummi in aceto, poſtea bulliant in ſucco ſaluiæ ad ſucci conſumptionem, & refrigerentur.

Si verò poſt ſeptimum mala accidentia ſuperueniāt, quæ ſaniem collectam indicent, tunc cranium aperiendum, & producendum vt ſupra dictum. Videatur etiam infra poſt *caput ſeq. cap.* 5.

Facta etiam inter ſolutæ vnitatis in cranio differentias contuſionis mentio. Verùm ad eam curandam eadem ferè medicamenta vſurpanda, quæ ſupra, *cap*, 2. de contuſione capitis, propoſuimus; quibus ſaltem hoc multiplici vſu probatum, è 59. *Epiſt.* à Scholtz. *collect.* addimus.

℞. Farinæ hordei, fabarum, an. Vnc. ij. *pulu. betonicæ, chamameli, meliloti, roſar.* an Drach. j. *calami aromat.* ℨ. ß. *oxymel* ℥. j. *olei roſar. hyperici,* an ℥. ß. *vini boni* q. ſ. Miſce. F. Cataplaſma.

Obſeruatio Fabr. Hild. ¶ [Guilh. Fabricius *Centur.* 2. *obſeru.* 2. quendam Geneuenſem ictu ſclopeti in fronte cum inſigni fractura cranij vulnus accepiſſe refert, & Geneuæ curatum, globum tamen inuentum non fuiſſe, & ſemeſtre poſt ſanationem incolumen vixiſſe. Cùm verò morbo acuto tandem obiiſſet, cranium eius apertum, & globulum è regione verticis inter cranium & duram matrem ad ſuturæ rectæ lactus inuentum fuiſſe, membranâ tamen planè à globulo illæsâ.

Zacut. Luſit. Et Zacutus Luſitanus, *de Pr. Med. Adm. lib.* 1. *obſeru.* 5. refert, Meretrici cuidam vulnus profundum per verticem capitis acuto cultello inflictum fuiſſe, ſomnolentā pluribus diebus ſine ſenſu & motu remanſiſſe, magno tamen labore euaſiſſe, & domeſtica negotia iterum obiiſſe, neque vnquā de animali actione læſa conqueſtam fuiſſe. Cùm verò annis octo poſt febre malignâ mortua eſſet, & cranium apertum fuiſſet, inter duram matrem & cranium, dimidium cultelli, quo fuerat vulnerata: ferrugine obſitum inuentum fuiſſe.]

CAPVT XXIV.

De Cranij Fractura cum meningum & cerebri læſione.

Et primò

De Vulnere meningis duræ ſaltem.

Vulnus duræ meningis. SI vulnus tam altum ſit, vt etiam ſimul dura meninx ſit læſa, vulnus hoc id peculiare habet, vt ſanguis copioſè effluat; cum plurima vaſa per eam diſſeminētur, & dolor in parte membranoſâ valde vrgeat; ac proinde ſanguis ſiſtendus, & dolor leniendus. Et quia cum membranâ & cranium & cutis læſa ſunt, quæ & cutis & cranij vulnus requirunt, peragenda, & videndum, ne membrana ex ſanie ab hiſce partibus deſtillante lædatur; tandémque vulnus duræ matris ſanandum.

Ideóque ſi ſanguis copioſè fluat, os, niſi antea ex vulnere pateat, ſtatim aperiendum, & membrana detergenda. Oſſe aperto ſtatim imponēdum aliquod medicamentum ſanguinem ſiſtens; inprimis illud celebre Galeni quo 5. *m. m. cap.* 4. ſe ad ſiſtendum ſanguinem, etiam in vulnere capitis, & ſanguine à durā matre fluēte, feliciter vſum ſcribit: quod ex aloë, thure, & oui albumine: molliſſimiſque pilis leporis componitur.

Nonnulli tamen ante hoc medicamentum imponunt prius puluerem ex aloë, & manna thuris compoſitum.

Ad dolorem leniendū, ne inflammatio & conuulſio excitetur, nihil commodius eſt oleo roſarum tepido, quod & leniendi & repellendi vim habet. Alij inſtillant ſanguinem ex alâ turturis & columbæ recens effuſum: in quibus ſanguinibus præter doloris mitigationem etiam vis deterſoria ineſſe deprehenditur; & illam curationem ad ſeptimum diem continuant. *Dolo. miti- tia inflam- ribus ning*

Iohan. Andr. à Cruce ita in curando progreditur, Præmiſſis vniuerſalibus in ſecunda viſitatione hoc medicamentum imponit:

℞. Olei terebinth. Vnc. j. *ſpiritus vini, ſyr. de roſis ſic.* an. Vnc. j. Miſce.

Poſtea totum vulnus tali puluere replet:

℞. Myrrh. aloës, maſtich. ſangu. dracon. rhabarb. corall. rubr. an. Drach. ij.

F. Puluis ſubtilis, qui per pannum lineum rarum traiiciatur; & imponatur emplaſtrum de betonicâ. Et quia hic autor oleo terebinthinæ ſpiritum vini miſcet, poſſent etiam hîc aquæ cephalicæ, *cap. præcedente* deſcriptæ, locum habere, vt & vnguenta cephalica ibidem propoſita.

Dura men. Si autem corrumpi & purulenta euadere incipiat membrana, detergenda, ne putreſcat, melle roſato, vel melle cum farina hordei, & ſucco apij. Ioh. Andr. à Cruce etiam Iſidis medicamento vtitur ad incipientem membranæ corruptionem; vt & Ægyptiaco vnguento initium ſphaceli feliciter curaſſe ſcribit.

Matthiolus oleum è vitellis ouorum ad membranas cerebri putreſcentes cōmendat, & eas putrilagine confectas à ſanis mirum in modum ſeparare, idque ſe in quāplurimis magno cum honore expertum eſſe, teſtatur. Ambroſ. Paræus, *lib.* 9. *cap.* 2. hoc Iohan. de Vigo proponit.

℞. Aquæ vitæ ℥. iij. *mell. roſar.* ℨ. ß.

Quod ſi leniore iſto remedio contumacius malum corrigi nequeat, hoc vtitur:

℞. Aq. vitæ Vnc. ij. *mell. roſar.* ℥. j. *puluer. mercur.* Drach. ij.

Miſce ſuper ignem.

℞. Aq. vitæ ℥. jß. *ſyrup. abſinth. mell. roſar.* an. ℨ. ij. *vnguent. Ægyptiac.* ℨ. ijß. *ſarcocollæ, myrrhæ, aloes,* an. ℨ. j. *vini albi boni* Vnc. j.

Bulliant leniter, & colentur.

Quod ſi putredinis tanta vis ſit, vt iſtis remediis non cedat, Ægyptiaco cum aqua plantaginis, aceti loco, compoſito ſolo ad id profligandum vtitur, vel ſolo Mercurij puluere, vel cum alumine miſto.

Quod ſi dolor non valde vrgeat, aut iam mitigatus ſit, vt materia, quæ è vulnere ſegregatur, rectè concoquatur, oleum hyperici, maſtichinum, vel abietinum imponendum, vel cephalicum aliquod vnguentum.

Pure laudabili apparente olea omittenda, & ad detergendum ſyrupo vel melle roſato vtendum.

Tandē ipſam duram matrē quod attinet, vulnus quidē eius vnionem poſtulat, ſed quia & dura eſt, & labia eius adduci nequeunt, vnio eius per carnis, vel ſubſtantiæ ei analogæ generationē procuranda, Archigenes in hunc vſum ſuccum calaminthæ ſupra durā matrem effundit, & farinam milij inſpergit, vt vulnus ſiccetur, detergatur, & caro generetur. Habent & hic locum medicamenta cephalica. Reliquis partibus vulneratis pulueres, vnguenta, & emplaſtra cephalica imponenda.

Pertinet

Pertinet huc & duræ matris contuſio. Nonnunquã enim membrana dura, vt craſſior, contuſa, & concreto ſanguine reſperſa eſt. Et tum ſanguis concretus abſtergendus eſt *oxymelite ſ. ſyrup. roſato, melle roſato, ſyrup. de abſinthio, ſyrup. de marrubio*, quibus *reſina terebenthina*, aut *abietina*, vel *ſanguis columbinus* immiſceri queunt.

De vulnere tenuis meningis, & cerebri.

Tandem ſi pia mater, ſeu tenuis membrana, cum cerebro cui arctiſſimè annexa eſt, vulneretur; & ſanguinis profluuium, & inflammatio metuenda eſt, propter innumera vaſa, quæ per tenuem meningem diſſeminantur, & propter vtriuſque membranæ ſenſum exquiſitum.

Quâ de cauſſa etiam vulnera capitis valde periculoſa ſunt, ſi non ſolùm cranium, & dura membrana, ſed ſimul & tenuis, & cerebrum læſa ſint: & quò vulnus profundius penetrat, eo periculoſius eſt. Cerebrum enim aëri expoſitum facilè corrumpitur, & à ſanie defluente læditur, ac putreſcit. De quo Hippocrates, 6. *aph.* 18. *Veſica diſciſſa, aut cerebro, aut corde, aut ſepto tranſuerſo, aut aliquo ex tenuibus inteſtinis, aut ventriculo aut iecore, lethale eſt.* Vbi, vt Galenus, *in comment.* monet lethale non mortem neceſſariò inferens ſignificat, ſed etiam periculoſum.

Neque enim omnia vulnera cerebri neceſſariò mortem afferunt; ſed ea ſolùm, quæ profundiora ſunt. Ac vt in aliis, ita etiam in capitis vulneribus ſæpe quaſi miracula fiunt, & qui planè deſperati videbantur, præter ſpem conualeſcunt. Ideóque vulnerati ſine auxilio nunquam relinquendi, nec deſerendi. Vidit ipſe Galenus vulnera talia curari. 8. *de vſu part.* 10. 6. *aph.* 18. Exempla quoque habentur apud Valleriolam, *lib.* 4. *obſeru.* 10. *lib.* 5. *obſeru.* 9. *lib.* 6. *obſeru.* 4. Guil. Fabriciũ, *cent.* 4. *obſeru.* 1. 2. 3. Et longum catalogum Medicorum, qui vulnera cerebri ſanata viderunt, recenſet Ioh. Andr. à Cruce, *de vulnerib. lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 14. *de cerebro ſauciato.* Imò obſeruatum eſt, particulâ cerebri amiſſa ægrum nihilominus conualuiſſe: cuius rei hiſtoriæ variæ annotatæ à Medicis Anton. Muſa Braſſauola, *comment. in Hipp. aph.* 18. *libr.* 6. Nicolao Maſſa, *lib.* 1. *epiſt.* 11. Fallopio, *de curand. vuln. c.* 45. Franciſco Arcæo, *de curand. vulner. lib.* 1. *c.* 6. Iohan. Andr. à Cruce *lib.* 1. *de vulner. tract.* 2. *cap.* 14. Ambroſio Paræo, *lib* 9. *cap.* 22. & aliis; quæ pleraque collegit Schenckius, *lib.* 1. *obſeru.* 40. 42. Notatu etiam dignæ ſunt hiſtoriæ de periculoſiſſimis cerebri vulneribus, quę extãt apud Cabrolium, *obſeru.* 16. 21. & 34. Henric. Petræum *tom.* 2. *Diſputat. harmoniac. diſput.* 6. *quaſt.* 10. Dum hæc ſcribo, offertur mihi & Chirurgo faber lignarius curandus, qui in oſſe ſiniſtro, ad ſuturam coronalem, ſecuris ex alto proiectæ acie vulnus pollicis ferè longitudine in cerebrum penetrans acceperat, ita vt particula cranij effracta ſtatim eximi poſſet, & cerebri portio nucis iuglandis ferè magnitudine propenderet. Conualuit tamen, cerebri illa portione extra propendente ſenſim abſcedente. Et, quod mirum eſt, toto morbi decurſu nec de dolore capitis, nec de vllo ſymptomate conqueſtus eſt, & ambulare ſine vllo impedimento potuit. Ad vulnus curandum vſurpatum vnguentum Guilielmi Frabricij, quod infra deſcribetur, cui Chirurgus aliquid interdum pulueris cephalici admiſcuit; & emplaſtrum de betonicâ.

¶ [Zacutus Luſitanus, *de prax. Med. Ad lib. obſ.* 4. ſcribit, quòd decennis puer enſe percuſſus fuerit in poſtica parte capitis, & vulnus ſatis magnum acceperit, cum læſione oſſis, membranarum, & deperditione ſubſtantiæ cerebri. Nam ex illo cerebrum quantitate nucis iuglandis exiuit. Additque quòd hic puer poſt tres annos, confluentibus humoribus ad partem debilem, hydrocephalo correptus, & mortuus fuerit, apertumque cranium ſine cerebro inuentum ſit, & dura membrana duplicata fuerit.

Quæ hiſtoria mira modò vera ſit. Ego de veritate eius non parum dubito. Neque video, quomodo homo ſine cerebro, membro tam nobili, & tam neceſſariis actionibus deſtinato, vel momento temporis viuere poſſit. Equidem aliquid de cerebri ſubſtantia exemptum fuiſſe, homine ſaluo, & alij obſeruarunt, & ipſe vidi, vt ſuprà annotaui. Et Volcherus Coiter, *in obſeru. Anat. & Chirurg.* refert, cùm quidam ab equo calce in capite iuxta coronalem ſuturam percuſſus, & grauiſſima ſymptomata paſſus, & tandem mortuus eſſet, inuentum fuiſſe, poſtquam cranium apertum fuit, putredinem dimidiam cerebri partem in eo occupaſſe. Verùm quod aliquis eò vſque viuere potuerit, donec tota cerebri ſubſtantia abſumeretur, hactenus à nemine annotatum. Ergo vel hæc hiſtoria falſa eſt, vel ſi vera eſt, non cerebrum erit officina ſpirituum animalium ſed alius eorum generationis locus inquirendus erit. Optârim, tempus, locum, & teſtes huius obſeruationis, quæ magni momenti, adſcripti fuiſſent.] — *An etiam verà.*

Curatio. Curationẽ quod attinet, vt ſanguis ſiſtatur, medicamentum ex Galeni 5. *meth. c.* 4. antea propoſitum, cui bolus Armenus addi poteſt vel aliud cõueniens, vſurpandum. Et ſi quid cranij fractum, quod euelli queat, maturè extrahendum: ſi verò ſine violentiâ euelli nequeat, naturæ totum negotium committendum, ne, ſi violentia adhibeatur, æger in manibus Chirurgi moriatur atque ita ægro Medicus nihil proſit, ſibi verò infamiam pariat.

Hinc cauendum, ne ſanies ex partibus cerebro incũbentibus vulneratis in cerebrum deſcendens, illud, vtpote frigidum & humidum, labefactet, alteret, & corrumpat, ideóque ſanies illa quamprimum abſumenda; & exſiccanda; ad quam rem calore & ſiccitate opus eſt, & proinde digeſtiua humida hîc locum non habent, & omnia oleaginoſa, vnctuoſa, pinguia, etſi potentia ſicca ſint, fugienda; cum cerebri corpus molle ab iis facilè corrumpatur; ſed ſiccantia vſurpanda. Nonnulli quidem olem abietis, ol. terebinthinæ deſtillatum, balſamum Orientalem adhibere ſolent: ſed iſta propriè pinguia non ſunt.

Quapropter dum vulnus ſoluitur, aër cubiculi calidus ſit, vel candelis circa ęgrum accenſis, aut ſimili modo alteretur, & linteola vino Cretico, vel alio potenti, in quo roſæ & betonica cocta ſint, imponenda, aut ſanguis columbæ calidus inſtillandus. In ſiccioribus etiam corporibus, & tempore hyberno, aquis vitæ ſupra deſcriptis vti licet. Alij ſuccum nepethæ laudant: alij thuris puriſſimi puluere vtuntur, vſque ad ſeptimum, donec caro incipiat ſuccreſcere

Hieron. Fabricius ab Aquapendente ſe in magno cerebri vulnere feliciſſimo ſucceſſu hoc vſum ſcribit. *lib.* 1. *Chirurg. c.* 20.

℞. *Farin. milij* ℥. ß. *olei Hiſpani* ℥. j. *Mithridatij* ʒ. vj. *balſam. nigri, quod è Portugalia affertur*, Drach. iij. *aq. vitæ* ʒ. v. *olei de calchanto* ʒ. jß. (quod ego tamen non facilè adderem) Miſce.

Supra verò imponit hoc Emplaſtrum:

℞. *Farinæ hordei* ℥. viij. *pul flor. chamamel.* ℥. iiij *ſpica. ſchœnanth.* an. ʒ. iij. *betonic. ſtœchad.* an. ℥ ß *olei maſtich* ℔. ß. *roſac. complet.* ℥. iij. *oxymelit. ſimpl.* ℥. v. *vini albi* q. ſ. ad emplaſtrum formandum,

Oleum autem Hiſpanum, quod ad vulnera breuiſſimo tempore ſananda valde commendatur, ita paratur:

℞. *Olei vetuſtiſſimi* ℥. iij. *terebinth. puræ* ℥. ii. *frumenti*, id eſt, *tritici integri* Vnc. j. ſem. *hyperic.* Vnc. ij. *rad. cardui benedict. valerian.* an. Vnc. j. *thuris puluériſat.* Vnc. ij.

Rad. & herbæ craſſo modo contundãtur & in vino immergantur, & per biduum macerentur. Hinc oleũ &

frumentum adiiciatur, & coquantur ad vini conſumtionem, & colentur: Colaturæ addatur terebinth. & thus,& iterum parum ebulliant.

Iohan. Andr. à Cruce cum ſindone rubra imponit oleum terebinth. cum melle roſato mistum. Reliquum vulneris replet tali medicamento:

℞. Myrrh. aloës maſtich.ſanguin. dracon. an. ʒ. ij. *terebinth.* ℥.ij *ſpiritus vini* ℥.j.Miſce.

Vel ℞. *Therebinth.aq. conſolida lota* Vnc. ij. *ſpiritus vini. ſyrupi roſacei*, an Vnc. j. *pulu. thuris , maſtich. myrrha*,an. Dra.ij *mumia ex cranio,ſem. hyperic ſanguin. dracon.* an Drach. j. Miſce.

His emplaſtrum de betonicâ, vel gummi elemi impoſuit,totumque caput oleo roſaceo omphac. inunxit, ſuperpoſitis ſplenijs vino, in quo roſæ & betonic. cocta fuere,madidis. Puellam quoque, quæ cuſpide falcis vulnus in capite cũ cerebri læſione acceperat, atque e cuius capite cranio aperto notabilis portio cerebri exierat,curauit ad diem vſque 14. ſolo oleo terebinth.& aq. vitæ,vel ſpiritu vini mixtis:inde in vulnus guttatim inſtillauit iſtum liquorem:

℞. *Vini* ℥ xx. *ſucci betonic.* ℥. iiij. *calaminth.* ℥. ij. *myrrha , thuris , aloes , ſanguin. dracon. centaur. minor. granorum hyperici*,an ʒ j.

Contuſis contundendis infundantur per triduum vaſe clauſo Poſtea coquantur ad tertiæ partis conſumtionem,& addantur *melis roſacei* Vnc.iiij iterumque parum ebulliant. Ab igne remotis addatur *ſpiritus vini* Vnc. j. Colentur : Colaturæ addantur *ol. terebinth.* Drach. iiij.

Et in vaſe vitreo diligenter clauſo vſui ſeruentur.

Reliquum vulnus repleuit puluere cephalico,& emplaſtrum cephalicum impoſuit.

Feliciter etiam ad vulnera cerebri ſananda vſurpatur balſamum Orientale ; cui & artificiale hoc ſubſtitui poteſt:

℞. *Terebinth.claræ* ℔.ij.*reſina pini* ℥. iij.*thuris, myrrha,maſtiches*,an.℥.jß,*gummi elemi* ℥ j.Deſtillentur ſ.a.

Quod ſi dolor & hic vrgeat, oleum roſaceum cum vino miſcendum,& imponendum.Extra vero,dum dolor moleſtus eſt,conuenientia fomenta imponenda;inprimis emplaſtrum vel cataplaſma de farinâ hordei.

Potiones Vulneraria in Capitis Vulneribus.

Potiones vulneraria in vulneribus capitis.

Potionum vulnerariarum nonnullum vſum eſſe, in Inſtitut, *lib.5.part.1.ſect.1.cap.9.* dictum , & docet id experientia.Non tamen eædem in omnibus partibus æquè conueniunt;ſed ſecundum partium diuerſam materiam variandæ ſunt.In vulneribus capitis ergo,ſi cranium,vel cerebrum,aut eius membranæ vulneratæ ſint eligendæ plantæ,quæ aliàs capiti conueniunt , vt *betonica , primula veris , artemiſia , lilium conuallium, caryophyllata,ſaluia,carduus benedictus,hypericum, nux moſchata*,quibus *plantago,veronica*,& alia loco allegato enumerata addi poſſunt:quæ coquēda ſunt in vino, vel,ſi vinum locum non habet,in vino & aqua,aut cereuiſiâ:& ſumitur plerumque pulueris ex plantis ℥. ß. vel paulò plus,& coquitur in vini vel cereuiſiæ menſ.1. ad tertiæ vel quartæ partis conſumptionem. Et colatura,ſi libet,melle vel ſaccharo edulcoratur,& exhibētur manè & veſperi Vnc.ij.vel paulò plus.

Vt ℞. *Betonicæ,primul. veris, cardui benedicti, pyrola conſ. l Sarracenic.artemiſia rubra, auricula* an.℥. ß.

Puluerisatis omnibus, ℞. tantum,quantum cochleari capi poteſt,Coquantur in vini vel cereuiſiæ mēſ. 1. ad partis tertiæ conſumptionem , dulcorentur melle vel ſaccharo,& veſperi & manè ℥.ij.propinentur.

Vel ℞. *Plantag. roſar.rubrar. caryophyllat. hyperic. veronica*.an.Vnc.ß.

Coquantur in vino:

Colaturæ addantur *magiſterij oculorum cancri* Scr.ij.

Vel ℞. *Artemiſia rubra , betonica , primula veris, verbena , rad. caryophyllat.*an Vnc.ß.Coq. in menſura vini vna.

Vel ℞. *Sanicula , artemiſ. betonic. veronica*,an. ℥.j. *conſeru. roſar.rubrar.* Vnc. ij. *caryophyllat.* ℥.ß.*tormentill.*ʒ.ij.

Coq.in aq.puræ,&vini Rhenani,an.℔.ij.vaſe clauſo,in B. M.Colentur per manicam Hippocratis.

Vel ℞.*Fol aquilegia* M.vj.*conſolida Sarracenic.*M.iiij. *beta* M.iij.*betonica.* M.ij.

Omnia viridia conſcindantur & contundantur, & in vaſe duplici clauſo,nullo liquore addito , in balneo bulliente coquantur horis 4.Poſtea ſponte ſinantur refrigerari,& liquor percoletur : de quo mane & veſperi ægro duo cohlearia exhibeantur.

Potionum loco quoque conſeruæ exhiberi poſſunt, vel pulueres.

Vt ℞.*Conſeru.betonic.primul.veris,roſar.rubrar.*an.℥.j. *margarit.præpar.ocul. cancri præpar.macis.*an.℈.j.

Cum *ſyrupo betonica* Fiat Electuarium,de quo manè & veſperi ℥.ß detur.

Vel ℞. *Nuc. moſch.* ℥.ß. *ocular.cancri præpar.*℥.iij.

F. Puluis.Detur Drach.j.

Vel *Corall.rubr.præpar. margar. præpar.* an. ʒ.j. *ſpodij* ℥.ij. *oculor.cancri* ʒ.j.

F. Puluis ; cuius doſis Drach. j.

Diæta.

Aër ſit temperatus,ad calidū vergens,&,niſi talis ſit, arte paretur,ita tamen,vt ignis longius ab ægro accendatur. Calidum enim vt eſt 5. *aphor.ſ.* 2. in vlcere pus mouet, & maximum ſecuritatis præbet indicium,cutē emollit,extenuat, dolorem lenit, rigores , conuulſiones mitigat , capitis grauitatem ſoluit , oſſibus fractis plurimùm prodeſt ; maximè ſi nudata , multoque magis , ſi in capite. Aër verò frigidus in vulneribus capitis,præſertim cum cranij fracturā , & meningum læſione , vitandus. Frigus enim conuulſiones , tetanos, rigores ac horrores febriles affert:Hippocrates, 5. *aph.* 17. Proinde vulnus diligenter tegendum, aër cubiculi temperandus,& dum vulnus detegitur,calefaciendus. Imò,vt Ambroſ.Paræus,*lib.9. c.13.* teſtatur , multi ex vulneribus capitis ſauciati frigore imprudenter admiſſo in diſcrimen vitæ adducti ſunt. *Diata vulnerum capitis.*

Aër tamen nimis calidus,æquè ac frigidus , vulneribus capitis inimicus.Ideoq; etiā plumis,linteaminibus,faſcijs pellibus,medicamentis calidis, ... dolorē augentibus caput non eſt onerandum,ſed,vt Hippocrates, *de offic. Medici*,ait,faſciæ mundæ ſint,leues,molles, tenues,ne locus vulneratus oneretur,neuè vaporū tranſpiratio prohibeatur , & calor augeatur. Imo ſi magnus æſtus ſit, qualis ſub Cane , & tempore æſtiuo, aër etiam refrigerandus,vt ſuprà,c.1 dictum. Aër quoque ſit obſcurior,non valde lucidus , qui ſpiritus commouet,& dolorem auget.

Victus ſit tenuior, ne vapores multi ad caput adſcēdant,& humores ad caput moueantur.Et ſi ſanguinem humoréſq; tenues ad partē vulneratam affluxuros metus ſit , cibus refrigerans , & ſanguinem nonnihil incraſſans,ac vaſa conſtringens eſſe debet. Ideóque ægri primùm panatellâ , vel ptiſanâ hordeaceâ ſunt alendi. Non improbantur tamen etiam cichoracea,malua, lactuca,quæ & ſomnum conciliant,& vapores calidos caput petentes temperant ac incraſſant.

In menſa vltima cydonia vtilia ſunt. Nonnulli hic cerebrum gallinarum commendant,vt quod ob ſubſtātiæ ſimilitudinem cerebro vulnerato multum proſit. *Cerebrum gallinarum vulnera capitis.* Scribit quidem Iohan. Andr.à Cruce , *de vulner. lib. 1. tract. 2. cap. 6.* ſe nunquam ob cerebri gallinarum exhibitionem cerebrum vulneratum ſanitati reſtitutū videre potuiſſe,licet interdum ob tenuem victū,& medicamenta idonea id acciderit. Ad negandum tamē hoc

hoc non ſufficit. Scribit contrà Cardanus, gallinæ cerebrum & memoriam iuuare, adeóque, vt aliquos, qui delirare inceperint, reſipiſcere fecerit. Amygdalas dulces quidam etiam non exhibendas cenſent; quòd caput grauent.

Vini potus ad diem 14. vſque planè intermittendus; cum caput petat, & vaporibus repleat, neruiſque noceat: ſed ceruiſia tenui, & aq. hordei bibenda. Si ſitis moleſta eſt, ſuccus malorum granatorum vtilis eſt. Feruorem enim bilis reprimit. Somnus ſit moderatus. Interdiu æger non dormiat; quoniam caput ſomnus diuturnus replet; niſi noctu nõ dormiuerit. Si tamẽ phlegmone cerebrum aut meninges inuaſerit, etiam interdiu, præſertim ab aurora ad meridiem, ſomnum inire ſuadet Ambroſ. Paræus, *lib. 9. cap. 14.* cum eã diei parte ſanguis in corpore dominetur; qui cum per vigilias in habitum & ſuperficiem corporis effundatur, ſomno cõtrà intrò ad partes corporis nobiles, cor & hepar reuocetur: ſi cum ortu Solis in habitum corporis effunditur, etiam vigiliarum motu magis magiſque effunderetur, inflammatioque augeretur. Si vigiliæ ſint immoderatæ, ſomnus concilietur lenioribus medicamentis, vt *part. 2. c. 1.* dicetur. Decubitus ſit in ea parte quę minus dolet, donec pus ſit genitum; poſtea in affecta parte æger iaceat, vt pus effluat, niſi dolor prohibeat. Quies animi & corporis imperanda. Exercitij tamen loco leues frictiones in partibus inferioribus ante cil û inſtituantur. Oculorum acies non intendenda; & proinde, vt dictum, lumen intenſum vitandum, & potiùs mediocres tenebræ eligendæ.

Vitandus quoque ſonus & ſtrepitus vehemens, vt tympanorum, tubarum, ſerrarum, & ſimiles. Compertum enim eſt & hunc quibuſdam mortem attuliſſe, vt refert Guiliel. Fabricius, *cent. 2. obſeru. 20.* Æger pauca loquatur, abſtineat riſu, clamore, & inprimis ſternutationem caueat: nihil duri etiam maſticandum.

Animi ſymptomata, vehementiora præſertim, ira & metus, valde capite vulneratis noxia ſunt, vt mortem quandoque afferant; ſicut id obſeruauit Guiliel. Fabricius, *cent. 1. obſeru. 17.*

Nocentiſſima quoq; eſt Venus, adeò, vt quidam penè ſanitati reſtituti ex vſu Veneris mortui ſint. Exemplum annotauit idem Fabricius, *cent. 1. obſeru. 84.*

Aluus ſingulis diebus reddatur, & niſi ſponte officium faciat, arte mouenda, ne fæces retentæ vapores ad caput mittant.

QVÆSTIO I.

An vulnera capitis per agglutinationem ſeu ſuturam, an verò per carnis generationem ſananda ſint?

...nera ...and- ...ter ...an ...is ...ent.

Inter chirurgos agitatur controuerſia de curatione vulnerum capitis ſine cranij fractura, an capitis cutis vulnerata per ſuturam & agglutinationem, vt loquuntur, an verò per carnis generationem curanda ſit. Alij enim per agglutinationem curari volunt, eã de cauſsã, ne caput ab externo aëre offendatur: alij verò vulnera capitis conſui nolunt: 1. quia cutis capitis durior. &, vt aliarum partium, non agglutinatur, 2. quod periculum immineat, ne ſanies ſub ſutura retineatur, & retenta pericranium & cranium corrumpat & dolorem, inflammationem, & alia mala excitet. 3. quod metuendum ſit, ne ſuendo pericranium lædatur. Ab externis verò aëris iniuriis, etiam ſine ſutura, tegumentis caput defendi poſſe aiunt.

Verùm enimuerò quod ipſam ſuturam attinet, dictũ iam ante eſt, omittendã omnino eſſe, niſi neceſſitas ſumma id poſtulet, & vbi neceſſaria eſt, cauendum, ne pericraniũ ſimul lædatur. Et præſtãtiſſimi chirurgi ferè eam omittunt: poteſtq; alteratio capitis ab aëre frigido tegumẽtis caueri. Et ſi tota cutis inciſa eſt, omnino metuendum, pericranium ſimul læſum eſſe; quo vulnerato tutius eſt ſuturam omittere, quàm adhibere. Malè verò puto opponi ſuturam carnis generationi, atque curationem per agglutinationem & ſuturam pro eodem haberi. Etſi enim negandum non ſit; cùm experientia id teſtetur, etiam cutem capitis (quamuis tardiùs, cùm craſſior ſit & ſiccior) conglutinari: tamen vix fieri poſſe puto, vt illa agglutinatio fiat ſine omnis carnis generatione; præſertim cùm longiore tempore ad cutis agglutinationem opus ſit. Et licèt tardè generetur: omnino tamen & conglutinationem cutis fieri neceſſarium eſt; cum non ex carne cutis, neque ex cute caro creſcat, aut cutis per carnem conglutinetur; ſed ex cute ſolum cutis generetur, & cutis per cutem ſeu cicatricem coaleſcat. Ideóque ſatis eſſe puto, ſi chirurgus de hoc primùm ſollicitus ſit, vt neceſſaria medicamenta adhibeat, & vulneris labia per deligationem cõiungat, reliquum naturæ committat. Nam vt ſimul aliquid carnis ſuccreſcat, ipſe vix prohibere poterit; cum non ſit poſſibile, vt ſine omnis puris generatione & prouẽtu tale vulnus ſanetur. Alteratur enim tum à telo, tũ ab aëre externo, cruditatẽque quandã contrahit, quæ non niſi coctione, & puris aliquã generatione emendatur. Vnde in eius, quæ in pus vertitur, locum alia noua ſuccreſcat neceſſe eſt.

Vulnera frõtis an ſint ſuenda.

Vulnera frontis nonnulli etiam per ſuturam coniũgi debere docẽt, vt deformitas vitetur; idq; ideò, quod primò ſtatim ſutura ſicca, vel per glutinum adhiberi nõ poſſit; quapropter ſuendum cenſent vulnus, & ſecundo & tertio die ſuturam remouendam, & glutinum adhibendum putant. Verùm hoc modo deformitas nõ euitatur. Puncta enim ſemel facta cõſpiciuntur; neque ſutura vſque ad vulneris conſolidationem durat. Neque refert, etiamſi in prima deligatione ſutura ſicca non adhibeatur. Sufficit, ſi in ſecunda id fiat.

QVÆSTIO II.

Quo in loco contrafiſſura fiat.

Cõtrafiſſura quo in loco fiat.

De contrafiſſuræ loco non omnes idem ſcribere, ſupra dictum eſt. Nonnulli in eã ſunt ſententia, fieri hãc fracturam in aliã quidem oſſis parte ab ea, quæ ictũ excepit, in eodem tamen oſſe, nullo modo in oppoſita parte. Sententiæ huius eſt Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 90.* vbi aduerſus Soranum diſputat: cui aſſentiuntur Guido de Gauliaco, Vidus Vidius, Gabriël Fallopius. Idq; ex vſu ſuturarum probare conantur, quas inter alias cauſſas ideo etiam datas volunt, vt, ſi parte aliquã cranium frangeretur, reliqua indemnis ſeruaretur, terminúsq; læſionis eſſet ſutura ipſa. Ideóque etſi vitra & cucurbita exſiccata in parte oppoſitã frangantur: in cranio tamen aliter ſe rem habere ſtatuunt. Vitrea enim vaſa & cucurbitæ exſiccatæ vacuæ ſunt; & agitato ex percuſſione in iis aëre, nec exitum inueniente; in aliã, vel oppoſitã parte fit fractura: cranium verò vacuũ non eſt. Vitra etiam & cucurbitæ continua corpora ſunt; cranij verò partes inter ſe ſaltem contiguæ, & ſuturis diſtinctæ.

Alij verò, & quidem ipſã experientiã edocti, in aliã cranij, quam quæ percuſſa eſt, parte; immò in oppoſitã fracturam fieri poſſe ſtatuunt. Dux horum procul dubiò Hippocrates, qui, in *libr. de vulnerib. capitis,* ſcribit: Frangitur caluaria ſub vulnere aliã parte, quàm vbi plaga eſt. Idem poſt Hippocratem Soranus, *lib. 8. de affect. cap. 4.* & Cornelius Celſus, *lib. 8. cap. 4.* Galenus, *lib. 6. meth. med. cap. vltimo.* Auicennas, *quinta quarti tract. 3.* Nicol. Florentinus, Iohan. de Vigo, Io. Andr. à Cruce, ſtatuunt, qui omnes in aliã, quàm vbi plaga eſt, cranij parte fracturam fieri poſſe aſſerunt, & obſeruarũt. Ideóq; ob rationes quaſdã ſenſum dimittere nõ licet, vt Ariſtoteles, *1. de generat. & corrupt. text. 58.* habet; & in morbis externis ſenſus omnibus rationibus

bus præferendus. Neque experientia hæc elidi poteſt, quod Amatus Luſitanus, *cent. 3. curat. 42.* & alij quidam aſſerunt, fieri poſſe, vt vnâ parte caluariæ læsâ, alia longè diſtans afficiatur, nō quod os fiſſum ſit, ſed quod ſub eo cerebri meningum, venula aliqua rupta ſit, ex qua ſaguis effluit, & ſanies fit, ac putredo oritur. Experientia enim contrarium docet, obſeruatumque, vt ex locis allegatis patet, non ſolùm venas, ſed ipſum craniū in parte oppoſita, vel diſtanti ruptum fuiſſe. Et quamuis cranij oſſa non continua ſint, ſed contigua ſaltem: tamen quod alijs corporibus accidit, & cranio accidere poteſt. Dum enim aër in cranio ex ictu commouetur, & per totam cranij ſubſtantiam fertur, vbi in concurſu cranij parti oppoſitæ allidit ur, renitens frangit. Et ſit ſanè, quod etiam Galenus, *9. de vſu partium cap. 17.* vult, vt hanc quoque ſuturæ vtilitatē habeat, ne, ſi fractura accidat, ea nimis lōgè protrahatur, ſed ad ſuturam terminetur: tamen nihil obſtat, quin in oppoſitā etiā aliā parte fractura fieri poſſit, ob cauſſam modò dictam. Fracturæ quidem ad proximum os continuationem prohibent ſuturæ: vt verò in alio oſſe fractura peculiaris fiat, prohibere non poſſunt. Nō tamen neceſſarium eſt, vt quoque ſupra diximus, vt cōtrafiſſura ſemper fiat in parte oppoſitâ, ſed ſatis eſt, ſi fiat in aliâ, quàm quæ percuſſa eſt.

QVÆSTIO III.

An cranium fiſſum ſtatim & ſemper radendum ſit?

Craniū fiſſū an ſemper. radēdū ſit

Celſus, *lib. 8. cap. 4.* quo de vulneribus capitis diligenter tractat: antiquiores quidē Medicos in omni fiſſo fractóue oſſe protinus ad ferramenta, quibus id exciderent, veniſſe ſcribit. Ipſe verò melius eſſe putat antè emplaſtra experiri, quæ caluariæ cauſsâ cōponuntur, eorúmque aliquod ex aceto mollitum per ſe ſupra fiſſum fractúq; os imponere, deinde ſuper id aliquando latius, quàm vulnus eſt, eodem medicamento illitum linteolum, & præterea ſuccidam lanam aceto tinctam imponere iubet, & hoc modo vſque ad diē quintum curare. Quod ſi caruncula increſcere cœperit, & febricula aut ſoluta erit, aut leuior, & cupiditas cibi reuerterit, ſatiſq; ſomni accedat, in eodem medicamento perſeuerandū eſſe cenſet. Hac enim ratione ſæpe rimas callo quodam, qui veluti oſſis cicatrix eſt, impleri ſcribit; qui callus aliquando melius ſit velamentum cerebro, quàm caro, quæ exciſſo oſſe increſcit. Si verò ſub prima curatione febris intenditur, breuéſque ſomni, & iidem per inſomnia tumultuoſi ſunt, vlcus madet, neque alitur, & in ceruicibus glandulæ oboriuntur, magni dolores ſunt, cibique ſemper faſtidium increſcit: tum demum ad manum ſcalprúmque veniendum cenſet.

Hieronym Fabricius ab Aquapendente verò, *lib. 2. chirurg. c. 17.* Celſi ſententiam, quam etiā Petrus Pavv, *in comment. in hunc locum*, paradoxam appellat, improbat, ob ſequentes rationes: 1. quia in vulneribus capitis quæ ſuâ naturâ admodum periculoſa ſunt, peſſimum eſt, expectare praua ſymptomata, ac tùm demum prouidere, cùm forſan occaſio præteriit. 2. quia, ſi rima nōn deradatur, vt plurimùm nigritiem contrahit, ob quā deinde ad os radendum cogimur. 3. quia cranium, etiam non læſum, ſi denudatum ſit, deradendum eſt, vt raſurâ ſaniei collectio, quæ ad ſubiectam membranam deſtillare poteſt, & eam corrumpere, præcaueatur. Labia, quæ in oſſe inciſa ſunt, inæqualia & aſpera læuiganda ſunt, & raſurâ in exactam cognitionem profunditatis rimæ perueniendum.

Verumenimuerò Celſi, vtpote viri in Chirurgia peritiſſimi, ſententiam, præſertim vbi, externa ſaltē lamina fiſſa eſt, non planè reiiciendam puto. Etſi enim in iis regiònibus, vbi periculoſa ſunt capitis vulnera, nemini ſuaſerim, vt raſionem differat: tamen in nōſtris, & aliis regionibus, vbi minus periculoſa ſunt capitis vulnera, ex Celſi ſententia curationē inſtitui poſſe puto; cum certum ſit, & experientia id teſtetur, natura, vt in aliis partibus, ita & in capite, ſæpe oſſa conſolidare, ſine omni raſura; quod vel fiſſuræ illæ, quæ longius procedunt, teſtantur, quas ad extremum vſque inueſtigare, Galenus, *6. m. m. cap. 6.* & omnes Medici prohibent, quaſque natura ſine raſura ſanat. Itaque hic vulneris conditio diligenter perpendenda. Si enim eius labra non ſint aſpera & inæqualia, & vulnus tale ſit, vt nōn ſit metuendum, grauia ſymptomata ſuperuentura: naturæ negotium committere, & pulueres cephalicos atque alia neceſſaria medicamenta adhibere licet; Et quamuis negari non poſſit, multos ſatis commodè viuere, quibus magna pars cranij dempta eſt: tamen quod Celſus habet negari non poteſt, melius & fortius velamen cerebro eſſe callū, quin rimâ cōcreſcit, quàm carnem, quæ concreſcit, vbi os deraſum eſt. Poteſt etiam ſine raſione vulnus mundari. Si verò vulnus ſit inæquale & aſperum, aut ob grauia ſymptomata imminentia malum metuimus, ad raſuram ſtatim accedendum. Neque hic ſemper ad ſeptimum vel octauum vſque diem naturæ negotium committendum, & grauiſſima ſymptomata expectanda ſunt; ſed quid ſub primâ curatione, vt Celſus loquitur, & primis ſtatim diebus fiat, attendendum. Facilè enim ex ſignis à Celſo traditis cognoſci poteſt, an morbus in peius vel melius vergat.

QVÆSTIO IV.

An duræ meningi denudatæ ſiccantia, an verò humectantia medicamenta imponenda ſint?

An dura meningi ... tia ... medic... im...

Non eadem medicamenta membranæ duræ denudatæ chirurgos, vel olim, impoſuiſſe, ex Galeno, *6. m. m. c. 6.* patet: ſed aliquos blandiſſima, quæ hodiè digeſtiua vocantur; alios vehementer ſiccantia. Meges Sidonius, vt, *ibidem*, refert Galenus, vehementiſſimis ſiccantibus vtebatur, vt & ciuis quidam ipſius, Eudemius vir ſatis exercitatus in hâc artis parte, ſic, vt emplaſtrum, quod Iſin vocant, nudatæ membranæ imponerent, & ſuper hanc foris oxymel. Emplaſtrum autem Iſis cephalicum *lib. 5. de comp. medicamentorum ſec. gener. c. 2.* deſcribitur, paraturque *ex cera* ℥. 100. *terebinth.* Drach. 200. *ſquammæ æris rubri, æruginis raſæ, ariſtoloch. rotund. thuris, ſalis Ammoniac. æris vſti, rad. dracunculi*, ana, Drach. viij. *aluminis vſti* Drach. xij. *olei veter.* Vnc. x. Terenda terantur, adiecto aceto acerrimo, &, vt conuenit, coquantur, quouſque nō inquinētur manûs, & fiant paſtilli, manibus aceto acerrimo intinctis, qui per decē dies in aceto acerrimo macerētur. Nullū verò alium his vſum ſe vidiſſe ſcribit Galenus: hoc tamē teſtatur, magis ſanatos fuiſſe eos, qui ab Eudemo illo curabantur, quàm ab aliis, qui blandis vtebātur. Neque ea curandi ratio Galeno diſplicet, hanc ob cauſam, quod auditorius meatus, qui non ſolum vſque ad durā cerebri membranam pertingit, ſed etiā neruum attingit, qui in ipſum à cerebro deſcendit, etiam vehementiſſima medicamenta tolerat: qualia propterea etiā duræ membranæ, vt naturâ ſicciſſimæ, conuenire poſſunt atque ita Eudemi curationem approbare videtur Galenus. Eandem curandi rationem & Celſus obſeruauit; qui perforatione peractâ duram matrem aceto acerrimo vult inſpergi, vt, ſi cruor aliquis ſuper ipſam ſit concretus, diſcutiatur. Deinde vſurpat emplaſtrum viride, vel Iudæum, quæ valde ſiccant, & ab eo *libr. 5. cap. 19.* deſcribuntur. Atque hæc curandi ratio petita videtur ab Hippocrate, qui, *lib. de vulnerib. capit.* iubet, vt exciſo oſſe, & membranâ patefactâ, valdè ſiccātibus & detergētibus ea purgetur, ne diutius

madens

madens ſub aliis medicamentis hebes fiat, & putreſcat.

Ex poſterioribus verò Medicis ſunt, qui membranæ duræ denudatæ ſpiritum vini, ſeu aquam vitæ aliquam, præcipuè cum cephalicis, vel ſolam, vel cum melle roſaceo, aut terebintina, aut vnguentis cephalicis ſiccis mixtam imponunt. Neque hic curandi modus per ſiccantia rationibus deſtitui videtur. Primò enim vlcera omnia exſiccatione indigent; anodyna verò & humida facilè putredinem excitant. 2. Oleum eſt neruis inimicum. Meninx autem dura eſt neruoſæ ſubſtantiæ. 3. Frigida ſunt neruis inimica; quale eſt oleum roſaceum, quod plerique adhibent.

Qui vero Romæ viuebant Medici tempore Galeni, contrariam rationem ſequebantur, ac humectantibus, & præcipuè oleo roſaceo vtebantur: alij columbæ ſanguinem calidum ſupra membranam inſtillabant. Et de oleo roſaceo quidem ſcribit Galenus, 11. *de ſimpl. medic. facult. cap. 2. de ſanguine columb.* ſe ſexcentos nouiſſe eorum, quibus Romæ perſanata fuerint, capitis oſſa, nec quidquam ab vſu roſacei citra columbæ ſanguinem offenſos: ſtatuitque, nihil melius inueniri poſſe, quam vt oleo perforato optimo roſaceo vtaris. Galeno adſtipulatur Aetius, *lib. 2. cap. 85.* & Paulus Ægineta, *lib. 6. c. 90.* Sequuntur hanc curandi rationem & hodie plurimi, qui tum oleo roſaceo, tùm digeſtiuis medicamentis vtuntur, ſcribuntque non dari aliquod medicamentum, quod ita nobis ſimilis temperaturæ naturalem & innatum calorem foueat & corroboret, fluxiones inhibeat, intemperiem remoueat, cauſis dolorem parientibus reſiſtat: & proinde cum præcipua cura Medici eſſe debeat, inflammationem prohibere; nihil verò magis ad inflammationem excitandam faciat, quàm dolor, medicamenta dolorem ſedantia, & præcipuè oleum roſaceum, ſemper eſſe neceſſaria. Præterea quia vulnus incrudeſcens non parum moleſtiæ exhibet; incrudeſcit autem ſiccis medicamentis: potiora putant humectantia & lenientia.

Sunt tandem, qui vtramque curandi rationem probant, ac parùm referre putant, vtram ſequamur.

Verùm enim verò cum ſiccantia & humectantia medicamenta valde differant, & contrarios planè effectus edant, non parùm refert, an his, an verò illis vtaris. Itáque hac in re & vulneris, & corporis, & regionis conditio conſideranda. Etenim ſi membrana ſine inflammatione ſit alba, illæſa, ac pura appareat, dolórque abſit, medicamenta ſicca cephalica vſurpanda. Accidit verò ſæpe hoc, vbi à telo membrana detecta eſt: quæ ſi mollis, illæſa, alba, & pura appareat, mel roſatum, vel ſolum, vel cum ſiccãte aliquo miſtum adhiberi poteſt. Scribit itque Iohannes Andreas à Cruce, ſe longo experimento compertum habere, in athlethis & exercitatis corporibus mel roſatum cum guttis iiii. aquæ vitæ immo vulneri, ſeu membranæ detectæ feliciter cum ſindone imponi, & reſiduum vulnus puluere vel vnguento cephalico repleri. Neque omnino aquæ vitæ illæ in tali vulnere planè reiiciendæ videntur; cum neruoſis partibus amicæ ſint, à putredine præſeruẽt, & in omnibus vulneribus vlceribuſque detergendis, ſiccandis, & ad bonum exitum perducendis, mirabilem vim habeant: id quod quadraginta annorum experientiâ ſe obſeruaſſe ſcribit Valleriola, *lib. 5. obſeru. 8.* Si vero dolor & inflammatio metuatur, & membrana non planè illæſa ſit; id quod plerumque accidit, cùm artificis manu ac inſtrumentis cranium aperitur; & vel agitatione nimiâ, vel oſſis eminentiâ, vel quocunque modo membrana læditur, & non rectè ſeſe habet: commodiſſimum eſt oleum roſaceum omphacinum, quod ex immaturis oliuis expreſſum eſt, & cum roſis non planè apertis paratur quod & adſtringendi vi aliquâ roborat, & temperatâ frigiditate inflammationes prohibet, & ſuppurationem, quæ in principio vulneris ſtatim procuranda, citat. Cùm enim inflammationem penitus euitare non poſſimus, mitiorem eam fore docet Hippocrates, *lib. de vlcerib.* ſi quàm celerrimè vulnus ſuppurare fecerimus. Non tamen nimis diu, & vltra ſeptimam, præter propter, quod ſit tertiò die, deligationem, (neque etiam certo dierum numero hoc definiri poteſt) in huius vſu perſiſtendum, ne putredo aliqua excitetur, & membrana tum à frequenti oleorum impoſitione, tum è puris longiore morâ hebes fiat; præſertim æſtate, quo tempore citius pus generatur: hyeme autem ad ſeptimum vſque diem nunquam medicamentis ſuppuratoriis vtendum. Ideóque quamprimum pus bonum apparere incipit, oleo roſaceo mel roſaceum addendum, aut ſyrupus roſaceus, vel etiam oleum de vitellis ouorum. Hinc ad magis ſiccantia accedendum, & cranio pulueres cephalici inſpergendi. Ad quam rem Meges Sidonius Iſide ſolo vtebatur in capitibus Perſarum duriſſimis & robuſtiſſimis, & his, qui in Aſia degebant. Itali non niſi duplo roſaceo adiecto vti audent. Neque vero ſiccantia eiuſdem planè modi in omnibus corporibus vſurparunt antiqui; ſed in mollioribus corporibus vtebantur emplaſtro, ſeu vnguento Iſidis, à Galeno deſcripto; quod fit ex vna parte emplaſtri Iſidis, & duabus partibus cerati roſacei: in mediocri temperamento, vnguento compoſito ex æquali horum portione. In robuſtiſſimis corporibus qualia ſunt nautarum, agricolarum, emplaſtrum Iſidis ſolum locum habere poteſt.

Eodem modo temperaturæ & corporis conſtitutionis ratio habenda eſt in lenioribus, & anodynis illis adhibendis. Etenim in corpore molliore & humidiore, qualia puerorum, ſufficit ſolum oleum roſaceum. Sin caput ſit ſiccius, vt in adultis, & præcipue criſpos capillos habentibus, reſina abietina admiſcenda, vel oleum hyperici. Sin adhuc ſiccius, plus reſinæ, quàm olei roſarum ſumendum. Ita & æſtate vtilius eſt oleum roſaceum, hyeme reſina abietina.

Hodiè ferè vtuntur vnguentis cephalicis, de gummi elemi, de betonic. de matriſylu. quæ ita pleraque ſunt compoſita, aut aliorum admiſtione ita facilè temperari poſſunt, vt dolorem leniant, inflammationem prohibeant, putredinem arceant. Vbi maiore ſiccatione opus eſt, adhibent, vel admiſcent aquas vitæ ſupra propoſitas. Exempla talium curationum videantur in locis ſupra allegatis.

QVÆSTIO V.

An Cranio fracto; cute verò integrâ manente, cutis ſecanda ſit?

An Cranio fracto cutis integra ſecanda ſit.

Eſt Pauli Æginetæ, Celſi, & plerorumque Chirurgicorum opinio, ſi cranium fractum, cutis verò integra ſit, cutem capitis ſecandam eſſe, vt fractura pareat, & reliqua, quæ debent, commodè peragi poſſint. Refert tamen Vidus Vidius, *in comment. in lib. Hippocr. de vulneribus capit.* Iacobum Peruſinum, Romæ Medicum & Chirurgum ſuo tempore celebrem, longo vſu obſeruaſſe eos magis ſeruari, qui ſine cutis inciſione, partim lenientibus, partim ſiccantibus medicamentis curantur, quàm quibus cutis inciditur, & os aperitur; atque is longè aliam eſſe rationem cranij fracti denudati, quàm cute intecti docet. Etenim ſi cranium detectum ſit, ſi abſque tectione relinquatur, humor, qui ſupra membranam cerebri delapſus eſt, à calore, qui exſpirat, diſcuti non poteſt; quocirca putreſcens hominem iugulat. Vbi verò cutis integra eſt, calor non exſpirat; ideóque ſaniem digerere, & oſſa ſolidare poteſt; id quod in aliis etiam fracturis, quæ carne & cute teguntur, quotidiè fieri videmus.

Verùm ſententia hæc abſolutè vera non eſt. Facilè quidem eam recipimus, ſi neque magna ſanguinis copia ſub cranium effuſa ſit, neque os fractum membranas pungat, neque cranium depreſſum cerebrum comprimat, vt ſupra dictum. Vt enim alia oſſa fracta à natu-

ra conſolidantur:ità in cranio idem accidit;ſicut maniſeſtè in fracturis longius progredientibus euenit, quas ad extremum vſque inueſtigare Galenus prohibet. Et ſi nec vaſa nec cutis valde læſa ſit, ſanies illa exigua à natura facilè diſcutitur.

Verùm ſi ſanguinis magna copia ſub cranium effuſa ſit, & partium ſubditarum corruptio à pure metuatur, membrana ab oſſe fracto, vel depreſſo pungatur, aut comprimatur; id quod ex ſignis ſupra traditis, & ſymptomatibus grauibus ſuperuenientibus apparet: cum natura iſta vitia corrigere non poſſit, omnino cutis ſectio,& cranij apertio neceſſaria eſt. Præterea cum cutis ſectione neglectâ nec fractura oſſis,neque modus eius, neque terminus ſatis cognoſci poſſit, cautus hìc ſit Medicus, ne in aliquod periculum ægrum coniiciat.Et ſit,vt ſaniem per cutem exhaurire poſſit:oſſicula tamen & ſquammæ in profundo hærentes non ita facilè extrahuntur.

QVÆSTIO VI.

An in cranij fractura, etiam internam laminam penetrante, ſemper cranium aperiendum ſit?

An in cranij fractura cranium ſemper aperiendum ſit.

Communis eſt opinio, quam ſupra propoſuimus, ſi cranij vtraque lamina fiſſa ſit,cranium aperiendum eſſe, vt ſaniei, quæ colligitur, & deligatione non exprimi, nec alio modo euacuari poteſt,exitus pateſiat. Sunt tamen nonnulli, qui contrarium ſentiunt, & breuiùs ac tutius emplaſtris, ceratis, & aliis medicamentis extra appoſitis, quàm manuum & ferri operâ cranium hoc modo fractum curari poſſe putant; ideò, quòd 1. per medicamenta nihil ampliùs deſtruitur; quod fit manuum opera, ſed quod fractum eſt ſtatim reficitur. 2. quod cranij apertione ſæpe inflammationes & alia ſymptomata acceſſuntur. 3. quod membranarum cerebri inflammationes ſolis medicamentis,non verò manuum operâ ſanantur. 4. quod dantur medicamenta, quæ ſagittas,ſpinas,& alia è corpore extrahunt,quorum ſylua eſt apud Galenum,*6.de compoſ.med.ſec.gen.*Scribonium Largum, *de compoſ.med.cap.*201. Celſum, *lib.*5. *cap.*9. quibus etiam ſanies ſub cranio contenta extrahi poſſe videtur. Et 5. tandem, quod ipſa experientia teſtatur, plurimos ſola medicamentorum applicatione,ſine manuum operâ,ſanatos fuiſſe.

Verum enim verò eadem ferè huius quæſtionis ſolutio eſt,quæ tertiæ.Etenim ſi certò conſtet,neque cranium depreſſum eſſe,neque quicquam effractum,à quo cerebrum lædatur,& ſaniei tam paruam copiam eſſe, ac naturæ robur tantum, vt medicamentis adiuta ſaniem abſumere & diſſipare poſſit; id quod ex ſymptomatibus apparet:apertione cranij opus non eſt. Verùm ſi ſanies ſit paulò copioſior,aut à cranio cerebrum, aut membranæ eius lædantur; nullo modo omittenda ſectio. Et cum ſemper ſatis certi eſſe non poſſimus,quanta saniei copia collecta ſit ſub cranio, & quantum naturæ robur ſit:tutiùs ferè ſemper videtur, maturè cranium aperire, antequam ſymptomata grauia ſuperueniant,quæ poſtea apertionem difficiliorem & periculoſiorem reddunt. Neque enim, ſi vtraque lamina rupta ſit, per medicamenta ſemper ſanies omnis diſcuti, neque membrana abſtergi, & à corruptione ſeruari poteſt. Et quamuis in partibus carnoſis ad extrahendum aliena talia medicamenta adhibeantur: tamen quia id tardius præſtant, & interea temporis inflammatio,& alia mala excitari poſſunt; his ſolis non fidendum. Inflammationum etiam membranarum cerebri ſine vulnere & fractura cranij alia ratio eſt,quàm eius,quam hìc metuimus. Ibi enim humor adhuc in venis, & partium poris eſt: non verò extra parti incumbit;& proptereà faciliùs à naturâ regi poteſt;hìc verò,extra parti incumbens,ſi putreſcat,eam neceſſariò corrumpit. Neque etiam omnes à membranarum cerebri inflammationibus conualeſcunt. Et quamuis interdum in robuſtioribus naturis, in quibus ſæpe in vulneribus quaſi miracula fiunt, fracturæ tales ſine cranij apertione curentur;tamen idem de aliis omnibus polliceri non licet.

CAPVT XXV.

De Fungis Cerebri.

Fungus cerebri.

E Membranis cerebri vulneratis interdum caro quædam mollis,& radice ſubnixa,inſtar fungi,pullulat; quæ idcircò etiam fungus appellatur. Vt enim per arborum cortices interdum humor quidam vitioſus extillat,qui in fungum concreſcit: ita ſi membranæ cerebri lædantur,humor quidam exſtillans in carnem mollem,quæ fungi inſtar eſt,mutatur, & breui tempore ſæpe magnum incrementum ſumit. Natura enim nunquam otioſa eſt; ac ſi humores affluentes, ob eorum ineptitudinem,vel etiam partis debilitatem,in eius alimentum vertere non poſſit,in eam,quam poteſt,naturam conuertit;quo modo etiam alibi in corpore vermes & ſimilia generantur.

Subiectum,vt *in Epiſt.ad Guilelm.Fabric. cent.*2. *obſeru.*35.ſcripſi, membranam eſſe puto,eámque non integram, ſed vulneratam, ſeu contuſam, ita vt humores affluentes ex eâ læſâ exſtillent,& in talem fungoſam ac mollem ſubſtantiam conuertantur.Ideóque non ſolum in cerebro, ſed etiam in aliis partibus membranoſis contuſis,tales fungi oriuntur.

Diſcernendos autem eſſe puto iſtos fungos, propriè ita dictos,à carne illâ vtili;quam natura prouida interdum ad cerebrum & membranas nudatas tegendas ex vtili alimento,ex humoribus ſecundariis,quos vocant, generat, quamque nonnulli etiam fungum appellant. De quo procul dubio intelligendum eſt,quod Volcherus Coiter, *in obſer.anat.* ſcribit, ſe in omnibus capitis vulneribus,quæ tum ipſe curauit,tum à Fallopio,& Iulio Cæſare Arantio curata vidit, animaduertiſſe, ſubſtantiam quandam fungoſam, duram, & ita tenaciter partibus ſubiectis annexâ, vt ſpatula auferri nequiuerit,ſuppullulaſſe.Fungos enim propriè dictos, qui plerunque lethales ſunt,in capitis vulneribus ita frequenter naſci, credibile non eſt.Iſta quoque caro non ita ſubitò generatur, nec valde extuberat. Fungi verò propriè dicti ex humoribus vitioſis affluentibus,inſtar fungorum,citiſſimè generantur,vt ſæpe vno die magnitudine oui gallinacei excreſcant; & licet aliqua pars dematur,paulò poſt maior repullulat.

Symptomata & Signa.

Viſu facilè huiuſmodi vitium cognoſcitur. Ex contuſâ enim, ſeu vulneratâ membranâ cerebri breui temporis ſpatio fungoſa pallida caro ſubitò excreſcit & pullulat,vt ſæpe etiam ſupra cranium & cutem emineat.

Prognoſticum.

Fungi hi periculoſi ſunt, & plerùmque lethales; cum ab humorum vitioſorum ad cerebrum affluxu proueniant, & tandem putreſcentes gangrænam attrahant.

Indicationes.

Cùm ab humorum vitioſorum ad cerebrum affluxu gignentur fungi; humores illi è corpore euacuandi, & à capite reuellendi ſunt. Ipſe verò fungus ſiccantibus & exedentibus medicamentis abſumendus: acriora tamen hìc vitanda. Exciſio verò, quæ ferro fit, vt & quæ

ligatura

ligaturâ, & filo ſerico, adeò tuta non eſt; cum grauia ſymptomata ſuperuenire ſoleant. Si tamen fungus nimium incrementum ſumat, filo ſerico ad radicem ligandus arctius, vt decidat, reliquum medicamentis ſiccantibus abſumendum. Si etiam durities aliqua, & malignitas adſit, quæ cancri naturam referat, tum lenioribus medicamentis non cedit fungus; acrioribus verò magis irritatur; & proinde niſi radicitùs exſcindatur, vix tutò, citò, & ſine dolore curari poteſt, vt ſentit Guilelm. Fabricius.

Curatio.

...rum ...i cura-

Qua ratione corpus vniuerſum à vitioſis humoribus euacuari debeat, ex ſuperioribus patet Ad fungum verò exſiccandum & abſumendum inſeruiunt ſabina, hermodactyli combuſti, rad. caryophyllat. angelicæ, ariſtoloch. rotundæ, irid. Florent. roſmarinus.

Ambroſius Paræus hoc puluere vtitur:

℞. *Sabinæ* ℥.ii. *ochræ* ℥.i. F. Puluis.

Guilelm. Fabricius iſto:

℞. *Rad. caryophyll. angelic. calami arom.* an. Drach. ß. *ariſtolochia rotunda*, *iridis Florentin. ligni Guaiaci*, an. Drach. ii. *flor ſalu. ſumm. maioran. flor. roſmarin.* an. P. i. F. Puluis ſubtiliſſimus.

Deinde hoc Emplaſtrum imponit:

℞. *Emplaſtri de betonic.* Vnc. iiii. *gum. elemi diſſol. in ol. roſ.* Vnc. i. *pulu. roſar. myrtill. maſtiches, calami arom.* an. Drach. iß. *Cum* ſ. q. *olei roſarum*. M.

Videatur Paræus, *lib.* 9. *c.* 19. Guilelm. Fabricius, *cent.* 1. *obſ.* 14. 15. *cent.* 2. *obſeru.* 35. 36.

CAPVT XXVI.

De Carie Cranij.

...i ca-

CONtinui ſolutio in oſſibus, quam eroſio ab humoribus acribus gignit, caries appellatur. Ea quandoque etiam cranio accidit; cum ſcilicet per vulnera aut vlcera ſanies defluens oſſis ſubſtantiam corrumpit. In quo humore interdum eſt peculiaris proprietas, quæ oſſi aduerſatur, vt obſeruatum ſit, cranium corruptum & carioſum euaſiſſe, cute capitis integrâ manente.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur viſu, & os nudatum à naturali colore in liuidum & nigrum mutatum eſt; actu quoque, ſpecillo immiſſo, deprehenditur: cum ſcilicet inæquale & aſperum quid occurrit, & ſpecillum leuiter adactum, in oſſis ſubſtantiam, tanquam lignum carioſum penetrat. Cariem oſſis indicat etiam ſanies liquidior, tenuior, & fœtidior, quàm quæ à ſimplice carnis vlcere prouenire poſſit. Caro inſuper eſt laxa & mollis, vlcúſque, ſicut accidit, eſt rebelle, nec facilè cicatricem contrahit.

Prognoſticum.

Si caries non admodum magna ſit, & medicamenta, vel ferrum commodè adhiberi poſſit, malum incurabile non eſt.

Curatio.

Quicquid oſſis corruptum eſt, à ſano ſeparandum. Fit hoc dupliciter: medicamentis, vel manus operâ. Si enim caries minus profunda ſit, ſufficiunt medicamenta, quæ inſigniter exſiccant; quo fit, vt glutine, quo cum oſſe ſano cohærebat, abſumpto abſcedat, & ſeparetur: vel natura roborata, & vitioſo humore abſumpto, ſponte, quod corruptum eſt, ſeparat. Inſeruiunt huic vſui pulueres cephalici dicti, ſupra enumerati, quibus & alia exſiccantia addi poſſunt. Ex iis ſunt alia mitiora, alia fortiora.

Mitiora, in corporibus mollioribus, & ſi corruptio oſſis non ſit magna, vſurpanda ſunt, *Radix ireos, ariſtolochia rotund, peucedani, myrrha.*

Fortiora, quæ in corporibus durioribus, & ſi corruptio maior ſit, locum habent, ſunt, *rad. draconty, cortices pini, ſcoria aris*; inter fortiſſima eſt, *euphorbium, & vitriolum.*

Exempli gratia:

℞. *Puluis aloes, pumicis vſti, pompholyg.* an. Drach. ii. *rad. ireos Florentin. ariſtoloch. rotund. myrrhæ*, an. Drac. i. *oſtreæ combuſtæ* Drach. ß. F. Puluis ſubtiliſſimus, qui vel ſolus, vel melle roſato, & ſpiritu vini miſtus applicetur, & hoc emplaſtrum apponatur:

℞. *Ceræ nouæ, reſinæ pini, gummi ammoniac. elemi*, an. Drach. vi. *terebinth.* Vnc. iii. *pulu. maſtiches, myrrhæ, ariſtolochiæ rotundæ, ireos Florentin. aloes, opopanac. euphorbij*, an. Drach. i. *olei roſacei* q. ſ. F. Emplaſtrum.

Vel imponatur emplaſtrum de betonica.

Quod ſi maior ſit oſſis corruptio, quàm vt medicamentis emendari poſſit, os radendum, donec integrum & album appareat, ac aliquid ſanguinis exſtillet; vel ſcalpro, aut alio inſtrumento carioſum exſcindendum: aut ſi corruptio maior ſit, & maligna, vt nec ferro tolli poſſit, cauterio os adurendum. De quibus plura dicentur, vbi in genere de oſſium carie curandâ tractabitur. Videatur interim Celſus, *lib* 8. *cap.* 2. Ambroſ. Paræus, *lib.* 9. *cap.* 10. *& lib.* 18. *cap.* 26 27. Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *lib.* 3. *c.* 10. Chalmeteus, *ench. Chirurg. cap.* 8.

CAPVT XXVII.

De Tumoribus Cerebri:

Et primò

De cerebri & meningum eius inflammatione.

ABſoluimus hactenus tria morborum ſimplicium, quæ capiti accidere poſſunt, genera: ſuperſunt quidam morbi compoſiti; tumores nimirum, in quibus intemperies cum materia coniungitur, cum magnitudine auctâ, & quandoque etiam cum vnitate ſolutâ: quorum duo explicanda ſunt, inflammatio ſcilicet, & hydrocephalon.

Et primò quidem inflammationem quod attinet, cum ad cerebrum & eius membranas plurima vaſa ſanguinem vehentia tendant, & per has partes diſſeminentur, ſi ſanguis ex iis excidat, & in poros, & ſpatia partis effundatur, atque ibi corrumpi, & putreſcere incipiat, inflammatio excitatur, quæ Græcis φρενῖτις nominatur, ἀπὸ τῶν φρενῶν, quod ratio lædatur, & delirium ab hac inflammatione excitetur, vt infra, *part.* 2. *cap.* 7. dicetur: vbi etiam, *quæſt.* 1. an cerebrum inflammari poſſit, explicabitur. *Cerebri & meningum eius inflammatio.*

Cauſſæ.

Cauſſa nimirum inflammationis cerebri eſt ſanguis iſque vel purus, vel pituitoſus, vel bilioſus. Vt autem ſanguis ille p. n. ad cerebrum & membranas eius effundatur, faciunt quæcunque ſanguinem nimis calefacere, & ad caput conuertere poſſunt, vt aëris feruor, quo cerebrum incaleſcit, humoréſque feruidi è toto corpore ſurſum trahuntur, ictus & capitis vulnera, ac dolor inde ſequens, vigiliæ diuturnæ, ira, victus ratio calidior, ac inprimis vini meracioris potus, à quo ſanguis accenditur, & ad caput mouetur, tandémque motus humorum ſymptomaticus in febribus. *Cauſſa inflammationis in cerebro.*

Inprimis

In primis verò duobus modis cerebri & membranarum eius inflammatio generatur;vel febre præcedente, vel ſine febre,ex cerebri & membranarum eius læſione, aut nimiâ calefactione.

Primò enim vt in febribus quibuſdam continuis,ſæpe malignis, materiæ febrem parientis pars aliqua à natura mox ſub initium ad partem aliquam,vt pleuram, pulmones, fauces detrudi ſolet, vnde pleuritis, peripneumonia,angina oritur: ita ſi eadem ad cerebrum,aut membranas eius detrudatur, inde inflammatio cerebri & membranarum eius excitatur; quæ febris propterea vulgò quidem ſymptomatica appelletur, ſed rectius à Platero comitata dicitur;cum febris iſta non inflammationem cerebri,ſed inflammatio cerebri febrem ſequatur,& à febrili materia ortum habeat.

Deinde aliquando ex cauſſis euidentibus, vt vulnere,percuſſione,contuſione capitis,morâ ſub radiis ſolaribus, & ſimilibus cauſſis ſanguis ad cerebrum, eiúſque membranas concitatur,& confluit, ibique inflammationem excitat.

Pars affecta nunc eſt cerebrum ſecundum membranas eius:aliquando cerebrum ipſum.Etenim cum vaſa, quæ ſanguinem ad cerebrum deferunt, membranis cerebrum inueſtientibus inſerantur;ſi ſanguis eò effundatur,ipſæ inflammationem concipiunt,& ſanguinis parte in cerebrum effuſâ ob vicinitatem ipſum quoque calorem concipit, & inflammatur. Et cùm cerebrum ipſum etiam alatur, & ad ſpirituum animalium generationem arteriæ ſanguinem aduehant,ſi ſanguis conſertim in eius ſubſtantiam & poros effundatur, ibi calorem p. n. concipit, putreſcit, & inflammationem parit.

An cerebri inflammari poſſit.

Vocatur quidem à nonnullis in dubium, an cerebri ſubſtantia inflammari poſſit:ſed nihil obſtat,quin id accidat;cum & illud ſanguine nutriatur: de quo plura in Inſtitut, *lib.2. part.2. ſect.2. cap.4. de phrenitide* dicta ſunt. Videatur etiam Petrus Salius Diuerſus, *de affectibus particul.cap.1.*

Siue autem cerebrum, ſiue membranæ eius inflammentur;& generationis ratio, & curandi modus idem eſt.Quamuis ſi cerebrum inflammetur,cum maiori periculo coniunctus morbus ſit; cum phlegmones magnitudinem gangrænaſequi ſoleat, de quâ interpretatur Galenus aphoriſmum 50.ſect.7. *Quibus cerebrum ſyderatum eſt, intra tres dies pereunt: ſi verò hos ſuperuixerint, ſani fiunt.* Et cum inflammatio cerebri plerumque in gangrænam abire ſoleat, inflammatio iſta cerebri ſub nomine ſphaceli cerebri plerumque à Medicis proponitur:de quo etiam Hippocrates, *3.de morb.intern.& 2.de morb.*

Etſi verò curandi ratio parùm aut nihil variet, ſiue cerebrum, ſiue membranæ eius inflammentur: tamen ſymptomatibus non parùm differunt;de quo mox in ſignis dicetur.

Differentia.

Differt hæc inflammatio:I.vt dictum,ratione ſubiecti,quod nunc ſunt membranæ ſolùm,nunc verò ipſum etiam cerebrum. I I. ratione cauſſæ, quæ nunc eſt ſanguis purus, nunc ſanguis cum multa bile miſtus, vel etiam ſanguis ſeroſæ humiditatis, aut pituitæ aliquid participans. Etſi verò ſanguis & bilis aduri poſſint, vt in atram bilem vergere incipiant, & tum etiam grauiora deliria excitentur; tamen cum bilis in atram bilem iam abiit, potius mania, quàm phrenitis oritur, & vix atra bilis putreſcere, ac febrem excitare poteſt, ſicut id in cancro videmus.

Verùm differentiæ hæ cum curationem non multum diuerſam habeant, inflammationes cerebri & membranarum eius ſimul proponere voluimus. Quia tamen ſignis & ſymptomatibus non parùm diſcrepat inflammatio cerebri ab inflammatione membranarum eius, ſigna vtriuſque ſeorſim proponemus.

Signa Inflammationis Membranarum Cerebri.

Inflammatis cerebri membranis adeſt febris continua,& delirium perpetuum, ac vigiliæ; quæ propterea ſigna inflammationis membranarum cerebri ſunt pathognomonica.Primò febris acuta & continua ſemper coniuncta eſt:ſiquidem aliquando febris inflammationem procedit,aliquando,ob magnum cordis & cerebri conſenſum, ſtatim inflammationem cerebri ſequitur, quæ de tertio in tertium exacerbatur;vt etiam in pleuritide accidere ſolet, quòd bilis ferè ſemper coniuncta ſit.Et licet prior differentia inflammationis cerebri à febre ortum habeat: tamen rurſus inflammatio capitis & cordis conſenſum augere poteſt. Deinde adeſt delirium perpetuum; ſed id ſenſim, & paulatim inchoat, & inflammationis huius præludium eſſe ſolet; quoniam in incendio illo, ſpiritibus animalibus continuò agitatis & impulſis, mentiſque officinâ turbatâ, imaginatio & ratio ſuo munere, vt par eſt, fungi non poſſunt. Tertiò vigiliæ plerumque vrgent & moleſtæ ſunt.

Membranarum inflam-

His accedunt & alia: ſæpe ægri floccos & feſtucas legunt,ob turbatam ſpectris inanibus phantaſiam. Dolor capitis & ceruicis percipitur,quem ſucceſſu temporis ægri non percipiunt;quoniam mens ægrotat: ægri ad iram proni ſunt, ſtrident dentibus, oculi rigent, accidunt tremores, & totum corpus inordinatis motibus concutitur:obliuiſcuntur ægri meiere petitâ matulâ,vel linguam intra os retrahere, vbi exſeruerint, memoriâ varietate ſpectrorum & imaginum à munere ſuo auocatâ. Pulſus eſt tardus & durus;reſpiratio magna & rara; quia ſpiritum etiam ægri ducere obliuiſcuntur, & raritas magnitudine in illo febrili incendio ſuppletur. Æger fit βραχυπότης, id eſt, ſitim etiam præſentem non ſentit;quia mens læſa eſt.Facies & oculi rubent;attracto per calorem ſanguine ad caput; oculi ſqualent, ob ſiccitatem cerebri,& viuidi amplius non ſunt,quod ſpirituum animalium vigore deſtituuntur;& lumen refugiunt, quo ſpiritus agitati magis diſſipantur. Aſpectus eſt toruus, ob conceptam animi ferocitatem; lacrymæ excernuntur acres, paucæ oculorum angulis adhærentes. Lingua aſpera eſt,citrina vel nigra,vaporibus feruidis humiditatem linguæ abſorbentibus, eiúſque tunicam corrumpentibus: ſanguinis ſtilla fit è naribus,naturâ conante quod moleſtum eſt expellere, ſed præ virium imbecillitate ſuccumbente:quod ſi ſtilla nigra ſit, lethale eſt;ob exuſtum in venis cerebri ſanguinem. Interdum lacryma acris ex altero oculorum fluit ob diſſolutionem humorum ab immodico calore,vnde & lemæ ſiue ſordes in oculis exiſtunt. Vrina ſupprimitur, quia ſenſus interiores laborant, & ægri neque pondus, neque acrimoniam vrinæ percipiunt. Dum autem emittitur,alba plerumque eſt, & perſpicua, quod bilis, quæ vrinam tingere ſolet,ad caput rapitur.Imminentis quoque inflammationis cerebri ſignum ex vrina haberi poteſt.Si enim circularis ſpuma in vrina appareat, in morbo,qui in inflammationem cerebri abire poteſt,flatuum copiam ſignificat, qui humores ſecum ad caput rapere, & inflammationem ibi parere poſſunt. Vbi verò iam vrina, quæ antea erat valde tincta, vel etiam turbida, clarior & remiſsè colorata apparet, ſine ſignis coctionis, & morbi diminutione; moueri humores ad caput, & iamiam inſtantis cerebri inflammationis indicium eſt; præcipuè ſi vigiliæ infeſtare, & æger delirare incipiat.Aluus eſt adſtrictior.

An autem inflammatio ſit à ſanguine puro vel bilioſo,ex ſignis intemperierum capitis ſupra traditis cognoſcendum. Hoc ſaltem hîc addimus, ſi ex ſanguine puro ſit inflammatio,vel cum humore ſeroſo aut pitui-

toſo

toſo miſto; deliria ſunt mitiora, & cum riſu: ſi verò à flaua bile; delirium eſt grauius, & cum iracundiâ & truculentiâ: quæ ſi aduratur, grauiſſimum fit delirium.

Signa Inflammationis Cerebri.

Si verò ſanguis confertim & ſubitò in ipſum cerebrum effundatur, ſymptomata non parùm variant. Febris quidem continua vtrique inflammationi communis eſt: reliqua tamen non parum differunt. Nam in inflammatione cerebri, primò quidem, cùm ſanguis per membranas affluit, ægrum apprehendit ingens capitis dolor, qui per occiput collo & vniuerſæ ſpinæ communicatur. Hinc ſenſus omnes amittuntur, tum externi, tum interni. Et ægri nec dolorem, nec quicquam moleſtiæ percipiunt, nec delirant, & interrogari non reſpondent, & parùm aut prorſus non loquuntur: quod non accidit in inflammatione membranarum cerebri, in qua adeſt delirium, dolor perſeuerat, & ſenſus non amittuntur, ſed ſolùm deprauantur, ſolúſque motus in inflammatione cerebri remanet, qui adeò interdum validus eſt, vt vix loco contineri queant ægri, qui nonnunquam etiam in proprium corpus ſæuiunt, & capillos ſibi euellunt, vel vnguibus faciem dilaniant; quod procul dubio prouenit irritatâ naturâ, ab æſtuante intra corpus maximo incendio. Facies in principio rubet, vt & oculi. Morbo verò procedente corpus langueſcit, & ad motum impotens redditur, vt decubitum rarò mutent ægri, ac dormitare quaſi videantur; manus tamen ſæpiùs mouent, quaſi aliquid quærere vel apprehendere velint; manus etiam ſunt tremulæ.

Prognoſtica.

1. Inflammatio cerebri & membranarum eius morbus eſt acutus & periculoſiſſimus; quæ ſi ſit acutiſſima, quale exemplum eſt 3. *Epidem. comm.* 3. *ægrot.* 4. tertio die hominem iugulare poteſt. Plerique ita affecti intra ſeptimum diem moriuntur; perpauci, hique rari, hunc ſuperant. Galenus, vt, *loc. allegat.* teſtatur, acutâ à prima die ſtatim phrenitide correptos, quarto & quinto die vidit exanimatos fuiſſe, tertio non vidit. Auicennas, *lib.* 3. *fen.* 1. *tract.* 3. vnicâ die phrenitide extinctos narrat. Proſper Alpinus, *lib.* 1. *de med. Ægypt. cap.* 13. refert, in Ægypto ſe vidiſſe phreniticos mortuos tribus vel quatuor diebus. Nonnunquam tamen ad diem 23. & 24. & plures extenditur: mutatâ morbi naturâ ex acuto ſimpliciter in acutum ex decidentiâ; vt ex Hippocrate, *loc. allegat. t.* 84. & *ſeqq.* videre eſt.

2. Longè tamen periculoſius malum eſt, ſi ipſum cerebrum, quàm ſi membranæ tantùm inflammentur. Cerebri enim inflammatio plerunque in gangrænam & ſphacelum deſinere ſolet; de quo Hippocrates, 7. *aphor.* 50. *Quibus cerebrum ſphacelo correptum eſt, intra dies tres moriuntur: ſi verò hos ſuperant, ſani fiunt:* qui verò conualeſcunt, nec morbi, nec alterius rei ad morbum pertinentis recordantur.

3. Inflammatio cerebri & membranarum eius, quæ à puro ſanguine eſt, minus periculoſa eſt, quàm cum bilis ſimul miſta eſt.

4. Quò functiones plures ſunt læſæ, & grauiora ſunt ſymptomata, eò malum periculoſius eſt.

5. Lingua contremiſcens hic malum. Significatur enim magna animalis facultatis imbecillitas, ex immoderata cerebri caliditate & ſiccitate.

6. In inflammatione membranarum cerebri alba deiectio mala; quia ſignificat motum bilis ad caput. Galenus, 1. *prorrhet. com.* 1. *t.* 12.

7. Vrina pellucida & alba, veluti aqua, in inflammatione cerebri, & membranarum eius, malum; quia morbum maximè crudum eſſe, bilemque omnem ſurſum rapi oſtendit. De quo Hippocrates, 4. *aphor.* 72. *Quibus pellucida & albæ ſunt vrinæ malum: maximè verò ſi in phreniticis appareant.* Scribítque Galenus, *in commentar.* nullum ſe phreniticum ſeruatum vidiſſe, in quo talis apparuiſſet vrina.

8. In inflammatione adhuc cruda rigor ſignum peſſimum eſt; id eſt, ſi accidat rigor ille, materiâ biliosâ adhuc in corpore exiſtente: quod ex eo cognoſcitur, quòd alba per aluum deiiciuntur. Eſt enim rigor ille ſymptomaticus, 1. *prorrhet. tom.* 1. *aphor.* 13.

9. Vt in aliis febribus acutis: ita in inflammatione cerebri, & membranarum eius, ſanguinis è naribus ſtilla mera, id eſt, nigra ſincera, peſſima eſt, exuſtionem ſcilicet ſanguinis in cerebri venis ſignificans, quem natura morbo ſuccumbens fruſtra expellere nititur. Nam, vt Galenus addit, rubri ſanguinis ſtilla in morbo exitiali haud vnquam viſa eſt, ſed nigri ſemper, 1. *Epid. comm.* 3. *ægroto.* 1. Si verò copioſiùs ſanguis fluat, indicio eſt, ægrum ex morbo conualiturum.

10. Si quis in tali morbo dentibus ſtridat, non conſuetus id facere à pueritia, futuri delirij indicium eſt: quod ſi verò iam deliret æger, & ſimul ſtridat dentibus, mors in propinquo eſt. Nam conuulſio ſignificatur muſculorum in temporibus & maxillis, 2. *prognoſt.* 1. & 1. *Epidem. com.* 2. *t.* 53.

11. In inflammationibus cerebri, in quibus tremulæ, obſcuræ, & contrectabiles deſipientiæ ſunt, vt Hippocrates, 1. *prorrhet.* 33. nominat, longè periculoſiores ſunt, quàm quæ ſunt θορυβώδεις, & tumultuoſæ, ob membranarum inflammationem, & ob ſimulatam manſuetudinem minimè contemnendæ; quòd tam cerebrum ipſum, quàm membranæ ipſæ inflammatæ ſint. Non rarò enim accidit, vt Galenus, *in comment.* ait, vt ægri tales quieti iaceant, neque ſolùm non tumultuoſè exclament, exſiliántque, vt antea, vel aliàs fieri videmus, ſed neque prorſus loquantur, neque figuram decubitus permutent, ita vt familiaribus præbeat opinionem, quod mox ſint dormituri; imò dormire putentur, quod neque loquantur, neque moueantur, & clauſas etiam palpebras quidam habeant, & ſi quis accedens cum iis colloquatur, alij palpebras non aperiant, alij, poſtquam aperiunt, ſtatim claudant. Vnde Hippocrates obſcuras deſipientias appellat, quòd non ſolum Idiotis, ſed etiam Medicis cognitu ſint difficiles. Galenus tales φρενίτιδας hecticas appellat; quod ipſum cerebrum humorem acceperit, & quaſi imbiberit. *Deliria in inflammatione cerebri qualia.*

12. Peſſimum etiam ſignum eſt, ſi phrenitidi ſuperueniat conuulſio; vt Galenus, 12. *meth. med. cap.* 8. teſtetur, ſe nullum vidiſſe, aut audiuiſſe vnquam, qui hoc modo affectus euaſerit.

13. Qui in febre acuta, aut phrenitide (quæ omnis eſt vel inflammatio cerebri, vel membranarum eius) aut peripneumonia, aut capitis dolore manus ad faciem ſubinde ferunt, aut fruſtra venantur muſcas, aut colligunt feſtucas, aut de veſte pilos euellunt, aut de pariete feſtucas carpunt; id omne malum exitiale eſt. Affectus enim tanta vis ſignificatur, vt mentis etiam ſedem inuaſerit, & perturbauerit. 1. *prognoſt. text.* 23.

14. A peripneumonia inflammatio cerebri, malum. Nam materiæ à loco ignobiliore ad nobiliorem tranſlatio ſignificatur, ob morbi magnitudinem, & virium imbecillitatem. 7. *aphor.* 12.

15. Inflammationem cerebri & membranarum eius, & inde prouenientem phrenitidem iudicat ſudor bonus; & præcipuè ſi à capite multus & calidus fluxerit, ſudante ſimul reliquo corpore. Contingit autem nonnunquam etiam per ſanguinis è naribus fluxum eandem iudicari. Galenus, 3. *de criſib. cap.* 3. Nonnunquam & per aluum ingens copia bilis poſt ſummum morbi vigorem à natura euacuatur.

16. Quæ verò ad ſuppurationem tendunt, omnes ferè ſunt lethales; cum pus intra membranam & cranium euacuari non poſſit. Refert tamen Hercul. Saxonia

nia, *capite proprio*, ſe vidiſſe ſeruatum, cui ſanies erumpebat per os & aures; ſed ipſe hoc pro raro & tantùm non pro miraculo habet. Ducit autem morbus ad interitum per virium reſolutionem, tremorem, conuulſionem, veternum.

Indicationes.

Cerebri inflammatio quomodo curand. Quæ in aliis inflammationibus dantur indicationes, eæ & hîc locum habent: nimirum ſanguis & humor, qui ad caput affluit, euacuandus, reuellendus, deriuandus, repellendus, intercipiendus: qui verò iam affluxit, & in capite hæret, vel ſenſibiliter euacuandus, vel inſenſibiliter diſcutiendus. Et ſi per attractionem ipſius capitis eò confluat, ob intemperiem capitis calidam, refrigeranda illa eſt; ſi ob dolorem, is mitigandus. Si verò per tranſmiſſionem eò feratur materia, ſiue à toto, ſiue à parte aliqua; ratio habenda cùm mittentis, ſiue ſit pars aliqua, ſiue totum corpus, & ea euacuanda, & alteranda; tùm recipientis, hoc eſt, capitis, quod propterea roborandum, ne materiam affluentem admittat. Et cum febris ſemper coniungatur, totius corporis ſimul ratio habenda, & inprimis ſi à febre ortum habeat hæc inflammatio, curatio febris, vt decet, inſtituenda. Ipſa tandem intemperies capitis alteranda. Vires quoque corporis cuſtodiendæ, alimento iuſto modo & quantitate adhibito, & ſomno ac quiete conciliatâ.

Curatio.

Quâ ratione autem iſtis indicationibus ſatisfieri poſſit, maximam partem ex iis, quæ ſuprà, *cap. 8. de Intemp. cap. cum ſanguine curandâ*, dicta ſunt, patet. Nimirum cum inflammatio cerebri ſit morbus valde acutus, & breui tempore ita inualeſcat, vt curationem poſtea non admittat, ſubitum auxilium requirit; quale eſt *Vena ſectio.* venæ ſectio, quæ ſanguinem, inflammationis cauſſam, euacuat, alio reuellit, deriuat, atque ita quod in inflammatione adhuc fit, prohibet, quod verò factū eſt, tollit.

Qua vena aperienda. Itaque ſi vires id ferant, præmiſſo leni clyſtere, ſanguis mox detrahatur ex cephalica, aut ſi magna adſit ſanguinis copia, ex hepatica vel mediana primùm, & poſt aliquot horas è cephalica, quæ non ſolùm reuellit, ſed etiam deriuat, & e venis, per quas ſanguis ad caput proximè fluit, euacuat. Si tamen ex menſium vel purgationis poſt partum, vel hæmorrhoidum ſuppreſſione malum originem habeat, ſaphena in pede aperienda. Quia tamen verò conſentaneum eſt, iam aliquid in capite receptum eſſe, vel proximè in id moueri; nec cephalicæ ſectio poſtea omittenda. Niſi enim ſanguinis ad caput fluentis impetus ſiſtatur, & ille, qui in venis, per quas ad caput defertur, fluctuat, deriuetur, ſine fructu repellentia adhibentur; cùm humores, dum vaſa plena ſunt, repellentibus non cedant. Etſi verò nonnulli dubitant, an in inflammatione cerebri & membranarum eius præſertim à ſanguine biliofo, ſanguis mittendus ſit: tamen cauſſas dubitandi ſufficientes non habent; cum certum ſit, bilem ſine ſanguine inflammationem non parere, & non niſi ſanguine commixtam ad cerebrum aſcendere: idque inprimis verum eſt, ſi inflammatio cerebri per ſe, ſine febre, incipiat. Etſi verò quandoque accidat, vt natura errans, vel in augmento, vel in ſtatu febrium bilioſos & vitioſos humores à ſanguine ſeparare conetur, eóque ad caput mittat: tamen nec tunc id ſine ſanguine fit, & tunc vena, vt mox dicetur, aperienda.

Quando vena aperienda. Aperiatur autem ſtatim ab initio, quacunque etiam diei horâ; cùm tutum non ſit in inflammatione cerebri phlebotomiam ad tertium diem differre, donec tota materia influat, & in capite figatur. Si verò febris inflammationem aliquandiu præceſſerit, nec ab inflammatione febris illa ortum habeat, & iam ratione febris ſanguis miſſus ſit, nihilominus repetenda venæ ſectio, & pro virium, quæ procul dubio febre iam debilitatæ ſunt, ratione parcius ſanguis mittendus. Si verò ſanguis antea non ſit miſſus, & vires conſtiterint, audacius ſanguis emittendus. Itaque tunc cephalica mox aperiatur, vel, ſi vires id non ferant, vena in manu, aut, quod commodiſſimum eſt, ſaphena in pede vno, vel vtroque; cuius venæ in talibus morbis apertio plurimum vtilitatis affert. Cum verò delirium aut immineat, aut iam adſit, foramen non amplum fiat, vt vulnus citò coaleſcat: accuratè quoque vulnus obligetur, ne ab ægro reuellatur. Quam ad rem linimentum vtile eſt ex aloë, albumine oui, & pilis leporinis paratum.

Quantum ſanguinis euacuandum ſit, tum ex viribus ægri, tum ex humoris inflammationem parientis copia & conditione æſtimatur. Minus enim educitur, ſi humor ad bilis naturam propius accedat, plus ſi ad ſanguinis, & ſi ſanguis ſit copioſior, & inflammatio incipiens, nec ex alio morbo orta. Non tamen, vt Arabes quidam volunt, vſque ad deliquium animi ſanguis emitti debet, ne vires collabantur, quæ per ſe ob vigilias, & iactationes perpetuas, mentémque turbatam imbecilliores ſunt, & à victu paulò pleniore auxilium in hoc morbo expectare non poſſunt. Et tutius eſt, bis potius eodem die, vel bidui ſpatio venam aperire, quàm ſemel copioſâ nimis euacuatione vires deiicere. *Qu... ſang...*

Si verò venam aperire non liceat, cucurbitulæ cum ſcarificatione iteratâ & profundâ applicentur primò partibus inferioribus, poſtea ſuperioribus; nec omittātur alia reuulſionum genera, per frictiones crurum, cucurbitulas, etiam non ſcarificatas, cruribus applicatas, vbi ſanguinis euacuatione ita non opus eſt. Nam ſi plenitudo adhuc adſit, ſcarificatio, vt dictum, ſimul adhibenda: quod inprimis faciendum, vbi ex ſuppreſſis menſibus, vel hœmorrhoidibus malum originem ducit. Vtile quoque fuerit, veſicatoria ex canthandibus ſcapulis & brachiis apponere. *Cuc...*

Clyſterum vſus etiam poſt phlebotomiam conuenit; ac inprimis, ſi phlebotomia omiſſa ſit, frequentius iniiciantur ex humectantibus & refrigerantibus parati; quibus præterquam, quod aluus emollitur (ventris enim adſtrictio hîc ſummoperè cauenda eſt, vt quæ malum & cauſſam eius auget & confirmat) humorum etiam acrimonia temperatur.

Vt ♃. *Rad. althéæ* Vnc. i. *fol. malu. violar. lactuc. parietar. beta.* an. M. i. [illegible] *Damaſcen.* num. x. Coquantur in aqu. hordei ſimplic.

Colat. ♃. ℔. i. adde *elect. lenitiu. ſimpl. vel diacathol. caſſia pro clyſterib.* an. Drach. vi. *olei violar.* Vnc. ii. *ſyrup. roſar. ſolut.* Vnc. i. *ſalu.* Drach. ß. F. Clyſter.

Et quod clyſteres præſtant, idem commodè mitiora lenientia efficere poſſunt, quæ propterea commodè intrò exhibentur; cum non ſolùm primas vias euacuent, ſed & feruorem humorum temperent ac refrigerent; qualia ſunt *ſyr. roſar. & violar. ſolutiu. caſſia, tamarindi, diaprun. ſimp. ex. lenitiu.*

An autem electiuè purgantia inter initia exhibere liceat, de eo inter Medicos non conuenit; vt poſtea, *in quæſtione prima*, dicetur, quorum ſumma hæc eſt. Si inflammatio hæc febrem ſequatur, & materia errabunda ſit, vt pro turgente haberi poſſit, & magna ſit cacochymia, vt ſanguinem copioſius mittere non liceat; lenientibus antè enumeratis rhabarbarum vel etiam aliquid Tryphere Perſicæ elect. roſar. Meſue, de ſucco roſarum, aut aliquot grana diagrydij addere licet. *An ... purgan... inflam... tiis conueniat.*

Vt ♃. *Rhabarb. opt.* ʒ. iß. *flor. cordial.* an. P. j. *cinamomi, ſpica*, an. Scr. ß. Infundantur *in aq. endiuia.*

Colaturæ ♃. Vnc. iij. In quibus diſſolue *elect. roſati Meſſ.* Drach. ii.

Iterum colentur. Adde *pulpa tamarind. ſyr. roſar. ſolut.* an. Vnc. ß. Miſce.

Si verò inflammatio ſine febre ex vulnere, vel ſimili

cauſa

cauſsâ inceperit, quamdiu febris abeſt, purgare licet: vbi verò febris accedit, à purgantibus abſtinendum.

Videndum tamen hîc, an maior ſit ſanguinis copia, an verò cacochymia. Cum enim in tali caſu vtróque auxilio ſit opus, ſi ſanguinis maior copia adſit, liberalius is euacuandus. Et tunc leniora purgantia exhibenda, ſufficítque in tali inflammatione rhabarbarum. Si verò maior adſit cacochymia, & ideo ſanguinem copioſiùs emittere non liceat, copioſiùs purgandum, & tum rhabarbaro, vt dictum, aliquid Trypheræ Perſicæ, vel elect. roſati Meſue, vel de ſucco roſarum addendum.

Quamprimum autem vena aperta eſt, ad ſanguinis motum in caput impediendum, & caput, ne nimis incaleſcat, temperandum, vſurpanda repellentia; de quibus ſupra, *cap.* 1. 5. 8. dictum eſt.

An verò vel tepida, vel frigida ſint adhibenda, morbi natura & tempus, ætas, & anni conſtitutio definient. Nàm in inflammatione legitima incipiente, ſi æger ſit iuuenis, & anni tempus calidum, refrigerantia actu frigida adhibeantur; imo Auicennas niue etiam refrigerare iubet: ſi verò inflammatio ſit notha, æger ſenex, tempus anni frigidum, tepida admoueantur. Ita Galenus, 2. *de compoſ. med.* 1. hyeme actu calida vel tepida, æſtate frigida applicare iubet.

Si etiam æſtus ſit vehemens, & ipſum cerebrum inflammatum, actu frigida adhibeantur, & quoties incaluerunt, renouentur, & raſo eâ parte capiti hæc topica imponantur; cùm vt vis medicamenti melius penetret, tum vt capite onere capillorum leuato fumi facilius diſcutiantur. Non enim, quod Archigenes metuit, tam breui tempore detonſa capillorum ſeges ita large fruticare poteſt; vt plus materiæ hâc ratione ad caput trahatur. Vbi autem capilli per ſe breues aut rariores ſunt, etiam intonſo capiti rectè applicari iſta medicamenta poſſunt.

Non quoque nimis diu horum vſus continuetur, ſed circiter dies tres ſaltem. Aceti etiam portio minor ſit, propter vigilias, quæ vrgent.

Si verò, quod nonnunquam accidere ſolet, inflammatio ad cutem, & versus capitis partes exteriores vergere videatur, ne materia intrò, & ad cerebrum repulſa grauius malum inducat, à repellentibus, inprimis fortioribus abſtinendum.

Odoramenta quoque vtilia ſunt, quæ cerebrum refrigerant; quæ ſupra, *cap.* 1. propoſita ex flor. roſar. violar. nymph. aq. roſar. Nec omittantur lotiones crurum ex decoctis herbarum refrigerantium cephalicarum: ſed quæ actu calidæ vſurpentur. Ita enim actuali caliditate reuellunt: potentiali autem frigiditate refrigerant, humores temperant; quibus aliquid florum chamæmeli & meliloti addi poteſt, ad aliquam diſcuſſionem.

Vt quoque impetus humoris ad caput fluentis intercipiatur, inter initia faſciæ aquâ roſarum & aceto madidæ collo circumiiciendæ. Imò nec abs re fuerit, dorſum vnguento roſaceo aut aceto, ad feruorem humorum in vaſis temperandum, inungere.

Dum hæc peraguntur, & capiti extra applicantur, non omittenda interna medicamenta, quæ humores alterant, eorúmque calorem remittunt, ſupra, *cap.* 1. propoſita.

Et quia æſtus non ſolùm eſt in cerebro, ſed in toto ſimul corpore, nonnulli epithemata ex refrigerantibus aquis, & aliis medicamentis cordi imponunt.

Quia etiam in hoc morbo vigiliæ pertinaces ſunt, quæ morbũ miris modis augent, vires deiiciunt, coctionémq; humorum, quæ in ſomno fit, impediunt, mox ab initio medicamenta ſomnum conciliantia, vel repellẽtibus miſcenda, vel ſeorſim adhibenda, formâ epithematum, inunctionum, lotionum, odoramentorum. Pleraque tamen ex iis, quæ ſomnum conciliant, etiam repellendi, & calorem cerebri temperandi vim habent.

Vt ℞. *Fol. lactucæ, ſalic. vitis*, an. M. ii. *flor. nymph. violar. roſarũ albar.* an. M. j. *chamæmel.* M. ß. *capit. papauer. albi cum ſem.* num xv. Coq. in aq. ſ. q.

Decocto tepido ſpongia imbuatur, quæ capiti applicetur, atque eodem extrema abluantur; cum lotiones extremorum magnam ad ſomnum conciliandum vim habeant.

Vel ℞. *Capit. papauer. alb. cum ſem.* n. vi. *flor. nymph. luteæ* P. ii. *ſem. lactucæ* Drach. ii.

Contundantur minutim, & affundendo *aquæ anethi* Vnc. ß. *roſar. lactucæ* an q. ſ.

Miſceantur in formam pultis, ſeu cataplaſmatis, & fronti imponantur.

Poſt lotiones inungatur frons & tempora tali Linimento:

℞. *Olei violar. nymph. vnguenti populei*, an. ℥ iii. *opij, ol. nuc. moſch. expreſſ.* an. gr. iii Miſce.

Vel ℞. *Fol. lactuc.* M. iß. *flor. roſar.* M. ß. *ſem. papauer. alb.* Vnc. ß. Coq. in aq. ad mollitiem. Contuſis adde *farinæ hordei, lactis muliebr.* an. Vnc. ß. *olei violacei* q. ſ.

Fiat Cataplaſma ad frontem.

Si delirium & vigiliæ valde vrgeant, quomodo iis occurrendum ſit, dicetur *part.* 2. *cap.* 1. Exhibeantur laudani opiati gr. ij. vel iij. In opiatorum tamen vſu Medicus cautus ſit, & circumſpectus, ne exhibeantur, ſi vires valde debiles ſint, ne ſpiritus ac calor ab iis extinguantur.

Sanguinem è capite euacuantia.

Vena narium aperienda.

Vt autem materia, quæ influxit, euacuetur, cùm ſenſibiles, tùm inſenſibiles euacuationes inſtituendæ. Senſibiliter euacuatur ſanguis, qui influxit, venis in capite apertis; de quibus ſupra, *cap.* 8. dictum. Inter eas verò maxima cum vtilitate aperiuntur venæ narium, & ſi vllo modo morbus eſt ſanabilis, hoc modo curari poterit, ſanguiſque ſatis copioſè per eas emittendus. Idque ſatis maturè, & ſtatim poſt vniuerſales euacuationes faciendum. Suadent quidem nonnulli etiam, vt venæ ſub lingua aperiantur; neque ſine fructu id foret: verùm in iis, qui mente non conſtant, id præſtare non ita facile eſt. Poſſunt & hirudines poſt aures applicari; vt & cucurbitulæ cum ſcarificatione occipiti apponi.

Vena ſub lingua an hic aperienda.

Diſcutientia.

Quo tempore, & dum hæc fiunt, remittantur illa repellentia & refrigerantia, & quoad actualem, & quoad potentialem frigiditatem. Itaque in morbi progreſſu repellentibus aliquid diſcutientium addendum, ſecundùm notiſſimam communem illam curandi inflammationes legem. Et primò quidem parum addatur de reſoluentibus: quò verò morbus ad declinationem propius accedit, eò plus addatur. Et tandem in declinatione reſoluentia ſola vſurpentur, vt reliquiæ humorum in cerebro diſcutiantur. Ideóque oleo roſaceo addatur ol. chamæmel vel anethin.

Vel ℞. *Flor. roſar. rubr.* M. i. *ſum. anethi, flor. chamamel.* an. M. ß.

Coquantur, & loco fomenti adhibeantur.

Eſt & vtile tum vnguentum Alabaſtrinum.

Applicantur quoque ſuturæ coronali pulli columbarum, vel catuli per medium diſſecti, vel pulmones agnorum calentes; quæ omnia efficaciter reſoluunt, ſine nouæ materiæ attractione, vt etiam ſupra, *c.* 8. dictum. Et quidem à lenioribus ad efficaciora ſenſim adſcendendum; nec fortiora primò adhibenda, ne tenuior pars humoris diſcutiatur, & craſſa relinquatur, & graue aliquod delirium excitetur.

Cucurbitula in vertici affigenda.

Si verò ex hiſce medicamentis parum commodi ſequatur, conſultiſſimum cenſet Ludouicus Mercatus, ſummo capiti cucurbitulas affigere, quibus per ſuturas aliquid extrahatur & euocetur; &, ſi rubor ac tumor appareat, cutem ſcarificare: ſcribítque, hoc auxilio Medicum conſequi poſſe, quod reliquis omnibus non valuerit; maximè ſi mox adhibeatur lauacrum

aq. dulcis, in quo aliquid ex diſcutientibus coctum ſit. Monet tamen, hoc ſaltem in eâ inflammatione eſſe faciendum, quæ ſine febre per ſe incepit: in febribus verò malignis & acutis id non tentandum eſſe, niſi multæ euacuationes præceſſerint, vt nulla plenitudo, vel vitioſi humoris in corpore ſit redundantia, ſed materia ſolùm in capite hæreat.

Interea verò, & toto morbi tempore, alterantia, quæ calorem in cerebro & toto corpore temperant, ſimúlque vires conſeruant, vſurpanda & continuanda; qualia ſupra, *cap.* 1. propoſita ſunt; præcipuè in ea inflammatione, quæ à febre continuâ, vt morbo primario, ortum habet.

Vt ℞. *Conſeru. roſar. violar. borragin. nymph. acetoſ.* an. Vnc. i. *ſpec. diamargar. frigid.* Scrup. ii. *fragmentorum* 5. *lapid. pretioſor.* an. gr. iii. *ſem. acetoſæ, portulac.* an. Scrup. i. Cum *Syrup. acetoſit. citri*, vel *granat.* F. Electuarium.

Diæta.

Diæta. Aër, in quo continetur æger, ſit temperatè frigidus. Calidior enim morbum auget: nimis verò frigidus cutem denſando, & inſenſibilem tranſpirationem prohibendo nocet. Æſtate ergo, vbi calidus eſt nimis, refrigeretur iis modis, qui ſupra, *c.* 1. ſunt propoſiti.

Victus ſit tenuis & refrigerans, ac quò morbus eſt acutior, eò ſit victus tenuior. Conuenit autem, vt in aliis calidis & acutis morbis, priſanæ cremor. Olera itē, quæ refrigerandi vim habent, vt lactuca, endiuia, & alia, ſupra, *c.* 1. propoſita. Non diu ieiunet æger. Cibus enim acrimoniam humorum demulcet. Cibúſque paucus, ſed ſæpius offeratur. Potus ſit aqua hordei, vel iulepus ex *aqua fragorum ſine vino, endiuia, acetoſa, violarum, iulepo roſar. violar. vino granatorum*, aut decoctum radic. acetoſæ cum ſyrupo violarum. Nec inutilis eſt emulſio ſem. quatuor frigid. maior. & papaueris albi. Vel coquantur ſem. quatuor frigid. maior. nodulo incluſa in aqua, & colatura, vel ſola, vel cum iulepo roſarum, vel violarum exhibeatur. In noſtris regionibus commodus potus eſt cereuiſia tenuis, quæ non multum lupuli habet. Vino omnino abſtinendum in principio, ne malum exaſperet, vt poſtea, *quæſt.* 2. dicetur. Æger, quibus fieri poteſt modis, in quiete contineatur; cum motus ille varius, & vires deiiciat, & ſomnum impediat. Somnus verò omnibus modis concilietur.

Cerebri ſphacelus. De ſphacelo cerebri exſtat hiſtoria apud Amat. Luſitanum, *cent.* 1. *curat.* 9.

QVÆSTIO I.

An electiuè purgantia in principio inflammationis cerebri, aut membranarum eius exhibenda ſint?

An electiuè purgantia in inflammatione cerebri conueniant. De hac re inter Medicos non conuenit, aliíque ea vſurpanda; alij verò ab iis abſtinendum cenſent. Qui ab iis abſtinendum putant, eâ ratione ducuntur; quod materia cruda ſit, humórque vitioſus à bono nondum ſeparatus: ideóque ſi agitetur purgantibus, futurum exiſtimant, vt citius, & maiore cum impetu ad caput affectum ruat.

Alij contra plus commodi ſperant ex humorum euacuatione, quàm damni ex agitatione. Quanquam enim negare non poſſint, humorem plerunque adhuc eſſe crudum; tamen eandem conditionem turgentis materiæ habere exiſtimant, & errabundum caput petere; ideóque quamprimum purgandum eſſe, ne ad caput ruat, & malum tam periculoſum generet: imprimis cum venæ ſectione totus euacuari non poſſit.

Verùm diſtinctione hîc opus eſt, & perpendendum, vt ſupra dictum, an inflammatio ortum habeat à febre, an febris ab inflammatione, vt morbo primario, proueniat. Si enim morbus primarius febris ſit, atque ex humorum vitioſorum, qui per eam in venis agitantur, motu excitetur inflammatio, non immeritò talis materia ad turgentem refertur; ideoque de conſilio Hippocratis, 1. *aph.* 22. per initia ſtatim euacuanda eſt. Etenim errabunda eſt materia, & natura eâ liberari cupit, eámque propterea è venis expellere conatur; quod non facit in materia quieta, & non turgente. Et quanquam natura ad certam partem eam pellat: tamen tam immobilis non eſt materia, quin ductum medicamenti purgantis facilè ſequatur. Atque errabundam eſſe, & turgentem, vel ex eo patet, quod materia talis primò in hanc partem moueri videtur, mox ad aliam fertur. Vnde ex pleuritide fit nonnunquam angina, vel peripneumonia, ex peripneumonia phrenitis. Si verò materia iam fuerit in cerebrum recepta, & principium morbi præterierit, fruſtra adhibentur purgantia. Ad declinationem etiam, quod vult Maſſarias, cum periculo differtur purgatio; cum hic morbus occidat vel in principio, vel in augmento, vel ſtatu: ſi verò conualeſcat æger, ad periculum auertendum poſt ſtatum purgatione amplius opus non ſit. Alia verò longè eſt ratio inflammationis, quæ ſine febre præcedente à cerebri vel membranarum eius læſione, aut ab efferueſcentiâ ſanguinis in capitis venis prouenit. Ibi enim omnino Hippocratis conſilium, 2. *de fract. t.* 20. & 22. ſequendum, qui in talibus inflammationibus purgat quidem in principio, dum febris abeſt; ſi verò febris accedat, ampliùs non purgat. Non enim tum turgens eſt materia, qualis eſt, quæ per febrium initia ad partem aliquam ruit; neque morbi initium eſt ex venis totius, ſed ex peculiari parte incipit.

QVÆSTIO II.

An vini potus in inflammatione cerebri, & membranarum eius conueniat.

De hoc etiam Medici non conſentiunt. Nonnullis à vino in hoc morbo omnino abſtinendum eſſe, atque id tanquam venenum fugiendum cenſent, cum humorum ad caput motum adiuuet, & delirium, quod coniunctum eſt, augeat. Alij verò vinum concedunt, ſi vigiliæ pertinaces ſint, viréſque concidant, vtpote quod vires inſtaurat, vigilias temperat, & inſaniam demulcet. *An vini potus in inflammatione conueniat.*

Verùm prior ſententia vero magis conſentanea eſt, ob rationes allegatas. Nam quod vigilias moderari, & animum demulcere dicitur vinum, hoc de melancholicis deliriis & vigiliis potius verum eſt, quàm iſto, quod ex humore calido, & inflammatione oritur, quæ vini vſu potiùs exaſperantur. Ideóque in principio à vini vſu planè abſtinendum. Poſtea verò, vbi morbus id admittit, viréſque requirunt, in aſſuetis ὀλιγοφόρον ſaltem concedendum; præcipuè iis, qui aliàs meraciore vti conſueuêre.

CAPVT XXVIII.

De Hydrocephalo.

Hydrocephalus. Aliquando ſeroſus humor in capite tantâ copiâ colligitur, vt illud in tumorem attollat, qui affectus Græcis ὑδροκέφαλον & Hippocrati, 2. *de morb.* ὕδωρ ἐπὶ τῷ ἐγκεφάλῳ, Latinis Hydrops capitis appellatur: magnitudo ſcilicet capitis aucta ab humore ſeroſo. Autor *Defin. Medic.* definit hydrocephalum, quod ſit collectio humoris aquoſi, vel cruenti, vel feculenti,

in

in parte aliqua corporum eorum, quæ caput conſtituunt. Ita enim legendum videtur, ἀπὸ τῶ ὑγρῶ ὑδατώδεος, ἢ αἱματώδεος, ἢ τρυγώδεος. Nam ſic etiam Aëtius habet, qui procul dubio hunc locum in ſua ſcripta tranſtulit.

Cauſſæ.

Hydrocephali cauſſa.

Cauſſa huius morbi continens eſt humor ſeroſus, quo nomine omnes humores, quos Medici inter cauſſas hydrocephali ponunt, complectimur. Celſus ſolum ab aqua fieri; Autor *de ſi. et. Med.* vt & Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. cap. 1.* ab humore aquoſo, vel cruento, vel feculento fieri ſcribit; vbi malè Cornarius vertit, fieri ab humore lento; cum hoc ſaltem velit Aëtius, tardè & lentè, non ſubito hunc tumorem generari; non verò ab humore craſſo, vel lento. Auicennas non ſolùm ab aqua, ſed & aliis humoribus fieri ſcribit. Nimirum vt ſerum, à quo hydrops in abdomine generatur, non ſemper eſt eiuſdem modi, ſed nunc ſimplici aquæ planè reſpondet, nunc feculentum eſt, & plus de hoc vel illo humore participat: ita quoque ſe res habet in hydrocephalo, in quo aqua illa nunc pura & limpida eſt, nunc feculenta, nunc etiam cruenta, ſanguine tenuiore, ex venarum oſtiis apertis effluente, permiſto.

Vario loco aqua in capite colligitur.

Locum affectum quod attinet, non ſemper vno in capitis loco ſeroſus ille humor colligitur, ſed coaceruatur nunc inter cutem & pericranium; nunc inter pericranium & cranium, nunc inter cranium & cerebri membranas, nunc inter membranas & cerebrum: & tum, vbi ſcilicet aqua eſt intra cranium, ſuturæ cranij ſæpe dilatantur, ipſúmque cranium, quod in infantibus adhuc molle eſt, diſtenditur. Veſalius, *de corp. hum. fabric. libr. 1. cap. 5.* aliam adhuc differentiam obſeruauit in puella biennij Auguſtana, cuius caput in menſibus plus minus ſeptem ita increuit, vt viri caput quoduis mole excederet, ob aquæ nouem libras in ipſius cerebri cauitate, & quidem dextro, ſiniſtróque ventriculo collectas, quorum amplitudo & cauitas valde extenſa erat; cerebrum verò in capitis vertice, membranæ quaſi modo, tenue, & quodammodo continuum cum ſua tenui membrana corpus: caluaria quoque prorſus membranea erat; in reliquo capite nihil aquæ erat. Et, quod mirum, ad mortem vſque ſenſibus integris vſa eſt. Qualis hiſtoria etiam eſt apud Guilelm. Fabricium, *Cent. 1. obſeru. 12.*

Colligitur iſta etiam aqua nunc in toto capite, nunc in parte aliqua præcipua; ſicut in anteriore id obſeruauit Epiphan. Ferdinandus, *hiſt. medic. 21.* Quocunque autem in loco aqua contineatur, effunditur in eum, cum è venis, vel anaſtomoſi, vel diapedeſi patefactis effluit, idque, quod vel à reliquo corpore ad caput mittitur, vel, quod frequentius accidit, quia ibi ſenſim coaceruatur. Cuius rei cauſſa eſt calor cerebri debilis, & cerebrum nimis refrigeratum & humectatum, quod alimentum rectè elaborare, vel ab inferioribus tranſmiſſos humores diſcutere nequit. Facit hûc inprimis ſanguis, quo infans in vtero alitur, aquoſus & ſeroſus, quem mater vel ex nimio aquæ potu, vel ex vſu fructuum, aliorúmque ciborum, qui copioſum ſerum gignunt, cumulauit.

Hydrocephalus infantibus frequentius contingit.

Accidit autem malum hoc frequentius infantibus, quàm adultis; & quidẽ, vel in vtero, vt obſeruauit Epiph. Ferdinandus, *hiſt. medic. 21* vel extra vterum, dum circa partum caput ab obſtetricibus incautè comprimitur, vel, etiam ſine errore obſtetricis, natura ſeroſum humorem multum in capite collectum ex venis pellit. Nonnunquam tamen & adultiores hoc morbo corripiuntur; ſicut rei huius hiſtoriam habet Carolus Piſo *de morbis à colluu. ſeroſ. humor. obſeru. 1.* de quadam puella temperamenti calidi & ſicci, (in quo ſeroſi humores faciliùs colliguntur) quæ ex menſtrua purgatione ſuppreſſa, & aquæ liberaliore potu hoc malum contraxerat; vt & alterum viri cuiuſdam, *obſeru. 2.* Guilelm. Fabricius, etiam iuuenis 18. annorum, hydrocephalo laborantis hiſtoriam annotauit, *cent. 3. obſeru. 19.*

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Facilè viſu hoc malum cognoſcitur. Quo autem capitis loco ſeroſus humor contineatur, ex ſignis diſcendum. Si extra cranium, & quidem inter cutem & pericranium, contineatur humor, tumor eſt euidens, mollis, eiuſdem vbique coloris, pellucidus plerumque, vt poſitâ ex aduerſo candelâ, vel ad radios Solis capite collocato, aqua conſpici poſſit: tumor eſt doloris expers, in altum incuruatus, qui tactui cedit, & rurſus aſſurgit, compreſſuſque aquæ fluctuantis motum exhibet. Atq; iſta ſigna apparent, vbi per ſe incepit hic tumor: at ſi ex contuſione vel percuſſione prouenit, initiò quidem rubet, & dolet tumor, poſtea verò concolor, & ſine dolore euadit. Cum autem inter cranium & pericranium aqua continetur, cætera quidem eodem modo ſeſe habent, & figura ferè ſunt eadem; niſi quod doloris aliquis ſenſus adeſt, propter pericranij diſtenſionem, tumórque eſt durior.

Si verò inter cranium & cerebri membranas aqua contineatur, tumor is ad tactum mollis non eſt, niſi valida fiat compreſſio. Tum enim impulſus cedit; cum cranium infantum adhuc ſit mollius, & maximè ſuturis dilatatis. Dolor etiam in iis maior eſt, & totum caput tumidius, & frons ipſis extra proiecta eſt, ac intentis oculis vident, & frequentius lachrymantur, ſenſus ferè hebetantur, ac ſopore afficiuntur.

Prognoſtica.

1. Si aqua extra cranium contineatur, affectus curationem recipit. Neque tamen etiam tum periculo vacat; cum adſit magna intemperies, & ætas plerumque tenera ſit, quæ neque morbum, neque remedium ſuſtinere poteſt; præcipuè ſi aqua ſit copioſa. Tum enim lenia medicamenta parùm iuuant, fortia ætas non fert. Si verò aqua intra cranium collecta ſit, plerumque incurabile malum eſt. Nec tamen tum planè æger deſerendus ſed exſiccantia medicamenta vſurpanda, & cauteria applicanda.

2. Si lethargus vel apoplexia accedat, mors in propinquo eſt.

Indicationes.

Aqua, quæ in capite quocunque loco continetur, euacuanda, &, vt in eo amplius non colligatur, præcauendum; quod fit, totum corpus, ſi opus eſt, euacuando, cerebrúmque frigidum & humidum calefaciendo & ſiccando, & vitium, cuius ratione generatur & colligitur aqua, corrigendo.

Curatio.

Aquam è capite euacuatio.

Euacuatur autẽ aqua è toto corpore hydragogis, ſudores & vrinam mouentibus. E capite verò, vel inſenſibiliter, per medicamenta diſcutientia & exſiccantia; vel ſenſibiliter, veſicatoriis, cauteriis, cutis capitis ſectione. Humor, qui paucus eſt, inſenſibiliter diſcuti poteſt, qui verò multus, ſenſibiliter educendus. Nihil tamen tum prohibet; quin cum euacuatione ſenſibili etiam diſcutienda & exſiccantia adhibeantur.

Vniuerſalem corporis euacuationem quod attinet infantibus vix tutò hydragoga dantur; & alia remedia, quàm externa, vix iis commodè adhibentur. Si verò nutrix prauis humoribus ſcateat, corpus eius purgandum. Si tamen puer tam adultus eſt, vt ſuſtinere medicamenta poſſit, exhibendum mel roſar. ſolutiu. vel ſuccus irid. & ſambuc. ſed paucâ quantitate, & cum ſyrupo roſar. ſolutiuo.

Vel ℞. *Rad. ireos* Drach.vi.*ſem. fœnicul. aniſi, coriand.* an. Drach.ß.*paſſular.* Vnc.ß. Coqu. in aq. pura. In colaturâ infunde *mechoacan. agarici*, an. Dra.ii.

Colaturæ adde *mellis roſat. ſolutiu.* Vnc. ii. Detur cochlear.

Adultioribus pil. cochiæ exhiberi poſſunt; vel ſuccus iridis, vel gr. ii. elaterij cum pil. conuenientibus.

Per ſudorem ſeroſum humorem euacuant decoctum ligni Guaiaci, ſarſæ parill. ſaſſafras, vel balneum Laconicum & ſudatorium.

Per vrinam euacuant decoctum betonicæ, rad. fœniculi, aſparagi, ſem. aniſi, & alia.

Vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis, ſi opus eſt, prius tentanda inſenſibilis euacuatio, quæ tutior eſt, quàm ſenſibilis. Quia autem cutis denſitas ad aquæ retentionem & collectionem non parum facit, primò cutis rarefacienda & mollienda decocto maluæ, chamæmeli, meliloti, parietariæ. Hinc exſiccantia & diſcutientia vſurpanda; in quem finem vſurpari poſſunt, *oleum chamæmel. anethin. rutaceum, laurinum, irinum.*

Cataplaſma item *ex farinæ fabarum, lupinorum, orobi, rad. iridis, abſinthio, ac melle.*

Ceratum *de betonica*, Emplaſtrum *ex ſtercore columbino, caprino, thapſiâ.*

Cochlearum in hydrocephalo vſus. Auicennas vſurpat cochleas, quas coquit in decocto artemiſiæ, ſtœchadis, calaminth. montan. vel cucum. aſinini, vel ebuli, eaſque ita coctas contundit, & calidè capiti raſo applicat.

Amatus Luſitanus, *cent. 1. cur. 69.* infantem hydrocephalo laborantem intra tres dies hoc medicamento ſe curaſſe ſcribit:

℞. *Pulu. abſinthij, chamamel. meliloti*, an. Vnc. ii. *butyri recentis, olei chamamel.* an. Vnc. iiij. *ceræ* parum, Fiat ad ignem vnguentum.

Idem & hoc, vt vſu comprobatum, laudat:

℞. *Mell.* ℔.ß. *ſalis* Vnc.ß. *pulu. origani* Vnc. iii. Miſce, & calidè caput inungatur. Exſiccat & thermæ ſulphureæ, vbi earum eſt copia, ſi ſpongia in iis madefiat, & capiti imponatur. In defectu verò coquantur in aqua ſal, ſulphur, & alumen, & eodem modo applicentur.

Vel ℞. *Sem. coriandr. aniſi*, an. Drach. ii. *artemiſiæ origani pulegij*, an. M.ß. *ſulphur.* Vnc.ß.

Coquantur in lixiuio. In colatura ſpongia madefiat, & calida capiti applicetur.

Aqua calcis viuæ in hydrocephalo. Hieron. Fabricius ab Aquapendente in pueris, qui infantiam exceſſerunt, in hydrocephalo maximo, vt remedium efficaciſſimum, laudat aquam calcis viuæ (abiectâ calce) ſi eâ calidâ ſpongia imbuatur, & capiti imponatur; ac hoc ſolo remedio ſe hydrocephalum curaſſe ſcribit.

Idem commendat ſpiritum vini primæ deſtillationis, cum parte quarta aquæ ſcabioſæ cum ſpongia impoſitum. Monet autem hîc ſpongiam nouam eſſe recipiendam, & arctè faſciâ capiti alligandam, ac, ne refrigeretur, calido linteo ſuperpoſito moderate calefaciendam eſſe.

Vel ℞. *Ol. irini, rutac. chamamel.* an. Vnc. iß. *pulu. rad. ireos, ſulphur.* an. Drach. ij. *ceræ* parum Fiat Linimentum.

Vel ℞. *Ol. Chamamel. vel rutac.* Vnc. iiii. *ſulphuris* ℥.i. M.F. Vnguentum, quod diu continuetur.

Poteſt & hîc locum habere Balſamus ſulphuris cum aliis mixtus.

Vel ℞ *Emplaſtri cephal.* Vnc. ii. *pulu. cumini* ʒ.i. *abſinth. aneth. ſpecier. aromat. roſat.* ana ʒ.ß. *olei chamamel.* parum, Miſce, F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Farina fabar. lupinor.* an. M.ii. *ſulphur. flaui* Vnn. iß. *cumini* Vnc ß.

Coquantur in ſuff. q. lixiuij non fortis, addantur *olei aneth. vel rutac.* Vnc. ii F. Cataplaſma.

Carolus Piſo ægram illam puellam hoc modo curauit: primò ſyrup. roſat. ſolutiu. cum diacatholico exhibuit; hinc ſanguinem è talo detraxit, pilulas aggregatiuas ſeptimo quoque die exhibuit, caput verò fouit lixiuio cum herbis cephalicis, ſemine carthami, & agarico parato, atque impoſuit cataplaſma ex abſinthio in vino cocto, & emplaſtro è cochleis ſupra propoſito.

Quod ſi ex vaſorum contuſione non ſolùm aquoſus humor, ſed & feculentus ſanguis collectus ſit, ſanguinem primò incidere & attenuare, inde diſcutere & euacuare oportet.

Quod præſtat ſpongia aut ſtuppa poſcâ madida, in æſtate, vino verò cum aceto miſto in hyeme. Vtilis eſt & farina hordei cum oxymelite.

Si his remediis non cedat malum, ad ſenſibilem euacuationem accedendum. Celſus antequam ad ſectionem accedit, prius ſinapiſmo rem tentandam ſuadet, dum, *lib. 4. c. 2.* ſcribit: In hydrocephalo tonderi ad cutem neceſſarium eſt: deinde imponere ſinapi, ſic vt exulceret. Si id parùm proficit, ſcalpello vtendum eſt. Euacuant & cauteria aquam ſenſibiliter. Ita Carolus Piſo virum illum curauit, cauterio occipiti impoſito, quo aqua ſubuiridis quædam per multos dies euacuata eſt, ægérque inde conualuit.

Sectionem tandem quod attinet, ſi reliqua non proſint, in eâ, modò morbus ſit curabilis, maxima ſalutis ſpes eſt. Paulus Ægineta, *lib. 6. c. 3.* ſi inter cutem & pericranium aqua ſit, vnam diſſectionem per medium tranſuerſam facere iubet: ſi verò inter pericranium & cranium, & tumor ſit maior, duabus diſſectionibus per medium ſeſe mutuò ſecantibus vtitur. Si maximus ſit tumor; tribus vtitur, literam H. referentibus. Facienda autem eſt ſectio in loco vbi maior eſt aquæ copia, & in loco decliui. Vitandi tamen ſunt muſculi temporales. Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 1.* ſi paruus eſt tumor, apicem ipſius vnicâ ſectione diuidit; ſi verò magnus, duas aut tres, aut plures ſectiones facit iuxta magnitudinis proportionem, in locis ad effluxum commodis. Vbi autem ſub cranio hæſerit humor, tamdiu expectandum eſt, donec è capite per cranium redundet humor, ſuturæque diſtendantur, & tumor appareat. Sectio in hydrocephalo.

Aqua ex hydrocephalo eductio. Sectione peractâ aqua non ſemel, ſed paulatim euacuanda. Si enim confertim educatur, non minus periculo id vacat, quàm ſi hydropicorum aqua ἀθρόως euacuetur; cuius rei hiſtoria eſt apud Guilelm. Fabricium, *cent. 3. obſeru. 17.*

Hinc Hieron. Fabricius, cùm ſenſibilem euacuationem propter infelicem, qui ſæpe accidit, euentum pertimeſcat, vtramque euacuationem inſtituit, & ſenſibilem, & inſenſibilem. Facit primò exiguum vulnus, cui immittit cannulam argenteam nonnihil incuruam, exactè vulneri reſpondentem, ita vt nihil humoris effluere poſſit, niſi cannula ſit aperta. Hinc parum humoris emittit, & cannulam ligno ſtuppâ inuoluto obſtruit, ac capiti medicamentum aliquod ſiccans & diſcutiens imponit, & ita ſenſim humorem tum ſenſibiliter emittit, tum diſcutit. Euacuatâ aquâ vulnus debito modo, & vt aliàs fieri ſolet, ac de cutis capitis vulnere dictum eſt, conglutinandum & ſanandum.

Tandem cerebrum refrigeratum & humectatum calefaciendum & ſiccandum. Verùm eâdem operâ id per medicamenta aquam exſiccantia & diſcutientia expediri poteſt: poſſuntque medicamenta calefacientia & ſiccantia etiam poſt aquæ aſſumptionem & euacuationem aliquandiu continuari, vt cerebro ſua temperies reſtituatur. Hoc ſaltem attendendum, facilius in calefaciendo errorem, quàm in ſiccando committi poſſe.

Hiſtoria Hydrocephali etiam exſtat *in Spicileg.* Fr. Hildesheimij, *pag. 780.*

Inflatio,

Inflatio Capitis.

tis ca- Non tamen ſemper ab humore ſeroſo caput intumeſcit, ſed quandoque etiam flatûs admiſcentur, ſicut in hydrope tympanite, qui tumor ad ἐμφυσήματα, de quibus *lib.5.part.1.cap.41.* dicetur, pertinent.

Curatu autem tumor hic eſt facilior; niſi illum cauſſa antecedens foueat. Taliſque forſan fuit tumor, qui ab Amato Luſitano intra triduum medicamentis flatûs diſcutientibus curatus fuit.

LIBRI PRIMI
PARS II.
DE ACTIONIBVS CEREBRI LÆSIS, Senſuum Internorum ſcilicet, & Ratiocinationis; Motus item animalis ſymptomatibus, ac Excretorum & Retentorum in cerebro vitiis.

Præfatio & ſumma huius partis.

ABSOLVIMVS hactenus omnes cerebri, vt & partium, quæ cerebrum muniunt & tegunt, morbos: proximum iam eſt, vt de ſymptomatibus, quæ homini cerebri ratione accidunt, dicamus. Etenim ex morbis his, & eorum cauſſis, ſymptomata omnia, de quibus dicemus, originem habent, iiſque ſublatis euaneſcunt. Nam cum ad actiones, quæ à cerebro, & in cerebro fiunt, cerebrum bene & naturaliter conſtitutum, ac diſpoſitum, id eſt, ſuam temperiem, calorem innatum, & ſpiritus, & præterea ſtructuram, ac naturalem conformationem, ac vnitatem obtinens requiratur: ſi quid horum à naturali conſtitutione degenerat, actiones, quæ à cerebro, & in cerebro eduntur, lædi neceſſe eſt, & varia ſymptomata excitari.

Sunt autem illa ſymptomata duorum generum: Actiones læſæ, & Retentorum ac Excretorum à cerebro vitia. Symptomata enim qualitatum mutatarum hîc vix vlla Medico occurrentia dantur. Et ſi enim à cerebro vſu fumi Tabaci, vt & cauſſis internis, macula aliqua contrahi poſſint, eaque in Anatome conſpiciantur: tamen in viuis ſenſibus obuia non ſunt.

Actiones cerebri, præter nutritionem priuatam, quæ ipſi cum omnibus partibus eſt communis, duæ ſunt: Vna, quæ ab ipſo fit, cerebróque propria eſt; Spiritus nimirum animalis generatio: altera, quæ in ipſo perficitur; Senſus nimirum interni, & Ratiocinatio. Spiritus animalis generationem quod attinet, cum ille à cerebro, quatenus calido innato & propria temperie præditum, perficiatur, & vix alia, quàm quæ ſupra de Intemperiebus Cerebri dicta ſunt, hîc dici poſſint: vitiis, quæ circa ſpiritus animalis generationem accidunt, de quibus etiam part. 1. cap. 5. *dictum eſt, miſſis, ſaltem hîc de Symptomatibus Senſuum internorum ac Ratiocinationis agemus: quibus coniungemus Motus animalis, qui quoque à cerebro prouenit, vitia.*

Et proinde hîc agendum erit,

1. De Symptomatibus, quæ in ſenſu communi accidunt, nimirum de vigiliis nimiis, de Somno p.n. Cataphorâ, & Comate, de Inſomniis p.n. immoderatis & grauibus,
2. De Imaginationis ſymptomatibus; vbi dicendum erit de Vertigine.
3. De Symptomatibus, in quibus Imaginatio & Ratiocinatio læditur; ſiue imminuatur, ſiue deprauetur: cuiuſmodi affectus ſunt; Mentis imbecillitas & hebetudo, Tarditas ingenij, Stupiditas & Torpor mentis, Fatuitas, Stultitia & Amentia, (vbi ſimul de Memoriâ imminutâ & abolitâ, ſeu obliuione agetur) Temulentia, Delirium, Παραφροσύνη, Phrenitis, & Sabare Arabibus dicta affectio, Melancholia, Amor inſanus, Melancholia errabunda, Arabibus Cutubuth, Mania, Lycanthropia, Rabies; quò pertinet Inſania canina, lupina, felina, Tarantati, Chorea S. Viti.
4. De Symptomatibus, in quibus plures ſenſus interni læduntur: qualia ſunt Coma vigil, Typhomania, Sopor grauis, dæmoniacus, ſopor ecſtaticus, Somnambulatio, Lethargus.
5. De motus animalis ſymptomatibus, & læſionibus, quales ſunt, Laſſitudo, Pandiculatio, Inquietudo, Horror, Rigor, Tremor, & Motus impotentia, ac Paralyſis, Conuulſio, & Motus conuulſiui.
6. Tandem de ſymptomatibus, in quibus ſenſus interni, & Ratiocinatio, & Motus, ac ſenſus externi ſimul læduntur, vel certè plures animalis facultatis actiones; qualia ſymptomata ſunt, Incubus, Catoche, & Catalepſis, Stupor manente auditu, vel motu ecſtaticus, Epilepſia, Carus, Apoplexia.

Quæ verò ſenſibus externis ſeorſim & priuatim, ſine ſuperiorum facultatum læſione, accidunt ſymptomata; de iis parte ſequenti tractabimus.

Tandem explicandum erit & alterum ſymptomatum genus in Excretis & retentis, vbi dicetur de Catarrho, & Excrementis cerebri p.n. retentis, & Sternutatione.

CAPVT I.
De Vigiliis nimiis.
Et primò
In Genere.

VT ergo de ſymptomatibus, quæ ſenſui communi accidunt, primò agamus; affectiones ſenſus communis ſunt Somnus & Vigiliæ: atque ita animalia, & inter ea homo, comparata ſunt, vt per vices vigilent & dormiant. Etſi enim ad actiones, quæ per vigilias fiunt, condita ſunt: tamen quia ſpiritus animales, & conſequenter etiam vitales, ac calor innatus per eas abſumuntur, eorum inſtauratio, quæ in ſomno fit, neceſſaria eſt. Itaque homo ſanus actiones ſuas per vigilias quidem obire; vbi verò ſpiritus aliquo modo abſumpti ſunt, ſe quieti dare, ſomnúmque capere debet: id quod commodiſſimè fit horis duabus vel tribus poſt cœnam exactis. Quod vbi fit, corpus ad actiones per vigilias rurſum obeundas redditur vegetius, alacrius, mens acuitur, & ad omnia peragenda habilior redditur homo; cum per ſomnum ſpiritus abſumpti inſtaurentur, calor augeatur, cibi crudi, & humores concoquantur, corpus humectetur, & ita in ſanitate conſeruetur, atque ad ſenectutem traducatur. *Vigiliæ nimia.* *Somni finis & vtilitas.*

Si verò modum ſomnus & vigiliæ excedant, malum, vt eſt *2. aphor. 3.* Et vt Galenus, *2. de ſympt. diff. cap. 3.* ſcribit: Duo egregia circa primum ſenſorium, quod omnium ſenſuum eſt commune, adſunt ſymptomata; Sopor & Peruigilium.

Et primò quidem vigilias quod attinet, ſi eæ modum excedant, quando nimirum omnino homo non dormit per aliquot dies, vel non ſatis diu, ſcilicet non 7. vel 8. horarum, vel plurium ſpatio, pro naturæ conſtitutione, (Infantes enim diutius dormiunt, quàm ſenes) noxa corpori infertur. Cum enim in iis calor ad exteriora moueatur, ſenſúſque ſint in continuo exercitio, ſpiritus ac tenuior ſanguinis pars abſumitur, carnes *Vigiliarum nimiarum incommodum.*

carnes colliquantur, corpus, & præſertim cerebrum, ſiccatur; vnde plurima incommoda oriuntur. Spiritibus enim animalibus abſumptis, & cerebro exſiccato, ſpiritus obtunduntur, mens perturbatur: & cùm conſequenter etiam ſpiritus vitales, qui animalibus præbent materiam, abſumantur, imò ipſi etiam per ſe in vigiliis cum labore coniunctis imminuantur & diſſipentur; läguor totius corporis ſequitur, naturaléſque actiones, quæ, vt rectè perficiantur, ſpiritu & calore plurimo indigent, ſimul offenduntur. Et ſi homo vtatur alimento ſolido, aut copioſo, corpus cruditatibus, & ſuperfluis humoribus repletur, & ad cachexiam deducitur; ſi verò minore, & tenuiore victu vtatur, ad tabem diſponitur, ſenectúſque acceleratur. Et quia ſpiritus ac humores, præcipuè ſanguis & bilis, per vigilias incaleſcunt, & accenduntur, dolor capitis, oculorum rubedo, ventriculi roſiones, vertigo, febres, & delíria excitantur, variiſque malis corpus obnoxium redditur. Ideóque etſi vigiliæ nimiæ in ſymptomatum numero ſint, ac ſublatis cauſſis, à quibus pendent, tollantur: tamen ſi nimiæ ſint, ita interdum vires deiiciunt, & tot incommoda ſecum afferunt, vt Medici in iis temperandis, & inducendo ſomno, qui auxilium eſt in multis morbis, ſupra gemmas & lapides pretioſos æſtimandum, vt quidam ait, opera neceſſaria ſit.

Vigilia nimia quid. Cum autem ſomnus & vigiliæ contrario modo ſeſe habeant, & ſomnus naturalis ſit ceſſatio naturalis ſenſus communis & primi, ac ſenſuum externorum, ſalutis animalis gratia facta; Vigiliæ contrà ἐνέργεια ſeu λύσις ſenſus communis, & externorum: vigiliæ immodicæ, & p.n. Græcis ἀγρυπνία, ſunt ſenſus communis, & externorum, præter modum, ac tempus conſtitutum, ſolutio ac exercitium, & durans ἐνέργεια. Nihil enim in vigiliis, quæ in ſymptomatum numerum veniunt, p.n. eſt, quàm quod vltra debitum tempus extenduntur, &, dum dormiendi tempus eſt, in officio & ἐνεργείᾳ ſenſus perſiſtunt. Quod tamen non de iis vigiliis intelligendum eſt, quando homines ex propoſito, & de induſtriâ, negotij alicuius expediendi gratiâ, vigilias protrahunt, & ſomnum quaſi arcent; ſed iis, cum homo; qui dormire debet ac cupit, dormire non poteſt, ſenſuúmque externorum actiones præter voluntatem perſiſtunt, atque ita vigiliæ homini moleſtæ ſunt.

Cauſſa.

Vigiliarum nimiarum cauſſa. Cùm verò hæ vigiliæ ſomno naturali contrariæ ſint, ſomnique naturalis defectus; contrarias ſomno naturali cauſſas habebunt. Cum autem, vt in Inſtitut. *lib.* 1.*c.* 14. dictum eſt, ſomni proxima cauſſa ſit ſpirituum animalium à cerebro in organa ſenſuum influentium in cerebro detentio & quies, ac quaſi feriatio: vigiliarum nimiarum cauſſa proxima erit quies eorundem denegata, & continuus in organa ſenſuum externorum influxus.

Cauſſæ verò mediatæ variæ eſſe poſſunt. Auicennas, *fen.*1.3.*tract.*4.*cap.*4. ponit octo. 1. Intemperiem ſimplicem calidam vel ſiccam, vel intemperiem compoſitam, calidam & ſiccam, & quidem cum, vel ſine materiâ. 2. Salſedinem ſeu nitroſitatem humoris ſeroſi, miſti cum ſanguine & ſalſa pituita; vellicantem cerebri membranas. 3. Dolorem. 4. Intentam cogitationem & curas. 5 Lucem nimiam & ſplendorem. 6. Apoſtema aliquod in partibus cerebri, aut cerebro propinquis, à quo eleuantur vapores ſicci & mali. 7. Malam digeſtionem & repletionem, ex acribus, vel corruptis cibis, aut multo potu. 8. Febrem putridam, è qua vapores multi eleuantur: quas tamen ita ad methodum commodiſſimè redigi poſſe putamus.

Vigiliæ p.n. accidunt, vel quia vapores illi, qui ſpiritus animales in ſtatu ſ.n. ſopiunt, aut, vti aliis placet, qui principia neruorum obſtruunt; deſunt; vel quia ſpiritus in cerebro turbantur, agitantur, commouentur. Ob vaporum illorum, qui ſpiritus ſopiunt, vel principia neruorum obſtruere dicuntur, defectum, vigiliæ p. n. accidunt inedia nimia, aut cùm cibi, qui aſſumuntur, nullam ferè talem exhalationem ſuauem præbent; aut quòd vapores à cauſſa calida vel ſicca abſumuntur. In ſenibus & decrepitis vigiliæ accidunt ob cerebri ſiccitatem, & imprimis ob defectum ſuauium exhalationum, prouenientem à debili & difficili coctione, & contrà vellicationem cerebri ab acribus & ſalſis humoribus ac vaporibus, &, vt Practici quidam loquuntur, humoris nitroſitatem. Hinc vini potus ſenibus ſomnum conciliat, non tantùm vi narcoticâ, ſed & quod coctionem & diſtributionem ciborum adiuuat, & facit, vt vapores ſuaues ad cerebrum eleuentur. Contra refrigerantia & humectantia ad ſomnum conciliandum ſenibus non ſunt vtilia. Vide Langium, *lib.* 1.*epiſt.*26.

Spiritus turbantur ac commouentur, & inquietiores redduntur variis modis: 1. ab intemperie cerebri calida vel ſicca, vel calida & ſicca, cum, vel ſine materia 2. ab externis ſenſuum obiectis vehementioribus, vt, ſtrepitu, ſomno, punctionibus. 3. in ſpecie ab obiectis tactus vehementioribus dolorem parientibus, ſeu doloribus magnis, quâcunque in parte. Quò pertinent eorum affectus, qui diſpnœam in morbis pectoris, vel hydrope patiuntur. Hi enim vel dormire nequeunt, vel, ſi obdormiant, ſuffocationis periculum incurrunt, 4. in animi affectibus nimiis, irâ, mœſtitiâ, ſollicitudine & curis, timore, gaudio, amore, inſomniis grauioribus. 5. à vaporibus acribus, inprimis biliosis, & melancholicis.

Differentiæ.

Differentiæ vigiliarum. Vt ita cauſſæ omnes, quæ vigilias p. n. excitare, quæque curationem variare poſſunt, & hîc vigiliarum p. n. aliquot differentias conſtituunt, hæ ſint.

1. Vaporum ſpiritus animales ſopientium, vel, vt alij loquuntur, principia neruorum obſtruentium, defectus.

2. Cerebri intemperies calida, vel ſicca: vel calida & ſicca cum, vel ſine materia, vt bile, pituitâ ſalſa, humore melancholico, atrâ bile.

3. Dolor vehemens in quacunque corporis parte diſpnœa, & omnino omnium ſenſuum externorum obiecta vehementia.

4. Vapores acres turbantes ſpiritus.

5. Animi affectus nimij: de quibus iam ordine dicemus, ſi prius, quæ in genere de vigiliis p. n. dicenda ſunt, expediuerimus.

Signa Diagnoſtica.

Quâ ratione vigiliæ cognoſcendæ ſint, ſignis opus non eſt; cum ipſæ ſeſe ſatis manifeſtent, & ægri de iis conquerantur. Et quamuis ægri id non referant: tamen, vt Galenus, 1.*prognoſt.t.*8. docet, vigilias longiores præceſſiſſe cognoſcitur ex eo, quod oculi apparent ſqualidi, licèt nulla immodica euacuatio præceſſerit, ægri palpebras difficulter attollunt, eæque inſtabiles ſunt. Quâ ratione autem cauſæ cognoſcendæ ſint, poſtea in ſpecie de ſingulis dicetur.

Prognoſtica.

Vigiliarum nimiarum incommoda. 1. Vigiliæ nimiæ non contemnendum malum ſunt, quæ præter id, quod homini eam, quæ ipſi naturaliter ex ſomno debetur, refectionem ſubtrahunt, etiam, vt Galenus, 1. *prognoſt.* 8. & 12. *meth. med. c.* 1. & 5. docet, non minus vires exſoluunt, ac deiiciunt, quàm ſenſibiles euacuationes. Vnde ab Hippocrate, 6. *Epid. comm.*4.*t.*20. vigiliæ edaces appellantur. Et quot incom

incommoda immodicæ vigiliæ homini afferant, antea, in initio huius capitis dictum.

2. Vigiliis, qui ſunt ætate conſiſtente, plus offenduntur, quàm iuuenes. Galenus, 3. *aph.* 30.

3. Corpora vigiliis aſſueta minus læduntur. 2. *aph.* 50.

4. Quò maior cauſſarum, à quibus vigiliæ p.n. excitantur, vis eſt, eò periculoſiores ſunt vigiliæ: & quò facilius cauſſæ tolli poſſunt, eò etiam minus periculi coniunctum habent vigiliæ. Atque ideo à cauſſa interna periculoſiores ſunt vigiliæ, quàm ab externa, & euidente.

5. A vigiliis conuulſio aut delirium malum, 7. *aph.* 18. Videatur Galenus, & alij commentatores in hunc aphoriſmum.

6. Si à vigiliis nimiis proueniat tuſſis, malum. Siccitatem enim organis reſpirationis communicari ſignificat.

7. Breue autem plerunque tempus eſt, quo ſiue ad ſalutem, ſiue ad mortem vigiliæ terminantur; cum vires diu ſine ſomno conſiſtere non poſſint. Et quidem via ad mortem eſt per virium diſſolutionem; via verò ad ſalutem & ſanitatem, per ſomni reſtitutionem.

Obſeruatum tamen eſt, nonnullos ſatis diu ſine vitæ diſpendio vigilaſſe. Seneca, *in libr. de prouident.* refert, Mecœnatem tribus annis integris ſine ſomno permanſiſſe, & tandem ab hac ægritudine liberatum fuiſſe ſolâ placidâ & leni harmoniâ. Sicut & de eodem Plinius, *lib.* 7. *natur. hiſt. cap.* 51. narrat, quod ei triénio ſupremo nullo horæ momento contigerit ſomnus. Fernelius. *Patholog. lib.* 9. *c.* 2. mente quendam captum menſes 14. inſomnes duxiſſe refert. Montuus, *de morbis, lib.* 1. *cap.* 27. ſcribit, ſe nouiſſe mulierem, quæ per 55. annnos inſomnis permanſit ſana, & citra noxam. Heurnius, *de morb. capit. cap.* 16. refert ſibi in Italia narratum eſſe, Nizolium, illum Ciceronianum, decennium ſomnum non vidiſſe.

…iarum …ornarii …ia.

Indicationes.

Vigiliis nimiis quidem commodiſſimè ſuccuritur, ſi cauſſæ, à quibus eæ pendent, tollantur: quod quomodo fieri debeat, poſtea in ſpecie dicetur. Verùm cum cauſſæ illæ ſæpe ſtatim, & breui tempore tolli non poſſint, ac interim vigiliæ vrgeant, & vires deiiciant, atque ob vigilias tum periclitetur æger: vigiliæ tunc curam ad ſe trahunt, & remedia poſtulant. Vigiliæ auttem nimiæ ſomnum indicant, vt ſibi contrarium, ſeu remedium ſomnum concilians.

Interim ſi etiã cauſſæ ſuccurri poſſit, facilius ſomnus conciliabitur. Et quia plerumque vigiliæ nimiæ fiunt à vaporibus bilioſis; bilis euacuanda, ſi morbi natura id admittat, & tẽperanda. Venæ ſectioni verò hic nullus per ſe locus eſt; cum ſanguis per ſe non inducat vigilias. Et ſi interdum, vbi vigiliæ vrgent, venæ ſectio requiritur, id non fit ob vigilias, ſed ob adiunctum alium affectum. Vide Benedict. Victor. Fauentinum, *tom.* 1. *cap. de vigiliis.* Foreſtum, *libr.* 10. *obſeru.* 36. *in ſchol.*

Curatio.

Quia verò ſomnus conciliatur, cum ſpiritus animales ad ſenſus neceſſarij ſopiuntur, vt quieſcant, & in organa ſenſuum non influant; ſeu, vt alij volunt, cum meatus, per quos in organa ſenſuum ſpiritus animales influunt, clauduntur, & nullum obiectum vehementius in ſenſuum organa agit; (cum vnus ſaltem ſenſus excitatus vigilias excitare poſſit) quatuor modis ſomnus conciliari poteſt: Si primò remoueantur omnia, quæcunque ſenſum aliquem ad operandum excitare poſſunt; 2. Si ab externorum ſenſuum actione animus auocetur, & ſpiritus animales à motu ad quietẽ placidè inuitentur. 3. Si ea exhibeantur, quæ calidos, ſiccos, & acres vapores temperant, & ſuaues vapores, ac ἀναθυμιάσεις in cerebrum mittunt, quibus id humectatur, & ſpiritus animales quaſi ſopiuntur; quæque vapores acres à cerebro auocant: vt frictiones extremorum. 4. Si ea exhibeantur, quæ peculiari vi ſpiritus animales ſopiunt, ac torpidos reddunt; quæ in ſpecie ὑπνωτικὰ, & ναρκωτικὰ dicuntur. De quibus ordine dicendum.

quæ … conci-

Primò ergo danda opera, vt omnia obiecta, quæ ſenſum quemcunque excitare poſſunt, remoueantur: lux nimia, ſtrepitus, & ſonus vehementior omnis, odores item fortes, & inprimis quæ tactum afficiunt. Ideóque æger in molli lecto cubet, à quo abſint culices & pulices, claudantur feneſtræ, æger ipſe oculos claudat, omnis ſtrepitus & ſonus vehementior abſit, ac ſilentium adſtantibus imperetur.

Secundò facultas ad vnum aliquem ſenſum blandè diuertatur, & ab aliis auocetur blando aliquo, non vehementi obiecto, (cum vehemens obiectum potius excitet ſenſus, quam ſopiat) vt ſpiritus à reliquis ſenſibus auocati blandè ſopiantur, & quieti tradantur; id quod fit cantu ſuaui, & Muſicâ vniformem ſonum edente, auium cantillatione, ſuſurratione ſubmiſsè loquentium, ſtrepitu aquæ ad modum riui blandè fluẽtis, vel aquæ in peluim per gutturnium, vel filtrum, quod Chymicis dicitur, ſtillantis ſonitu, motu in lecto penſili, ſcalpturâ cutis capitis leni, plantarumque pedum blandâ titillatione.

Tertiò ſomnum conciliant quæ ſuaues ἀναθυμιάσεις ad caput mittunt, & calidos, ſiccos, atque acres vapores temperant, aut propter cognationem euocant; & tum maximè conueniunt, vbi à vaporibus calidis, ſiccis, & acribus vigiliæ proueniunt. Quæ tamen ipſa pleraque peculiarem aliquam, ſed leuem omnino ſpiritus animales ſopiendi quaſi vim habere credibile eſt. Cuiusmodi ſunt: *ſem. & fol. lactuc.* cuius frequens tempore veſpertino comeſtio familiare antiquis erat ad ſomnum conciliandum remedium; *flores violar. nymph. roſar. ſem. frigid. maiora, anethum, amygdal. dulc. nuclei Perſicor. quibus & ſem. papau. alb. addere licet,* *Somnũ conciliantia medicamenta.*

E quibus fiunt,

Interna.

AQVÆ, *violar. nymph. lactuc. portulaca, ſolani, roſar. hypnotica Dorncreilij.*

EMVLSIONES:

Vt ℞. *Amygdal. dulc.* Vnc. ß. *ſem. papau. alb.* Dra. iii. *aq. roſar.* Vnc. i. *lactuc.* Vnc. vi. Fiat ſ.a. Emulſio. Cui adde *iulepi, vel ſyrup. violar.* Vnc. i. Miſce.

Vel ℞. *Sem. papau. alb.* Vnc. ß. *lactuc.* Drach. i. *amygd. dulc. excort.* num. vii *aq. lactuc.* Vnc. iii *nymph. violar.* an. Vnc. ii. F. ſ. a. Emulſio, cui adde *iulepi violar. roſar.* an. Vnc. ß.

Poſſunt etiam addi ſpecies diamarg. frigid. vel aliæ, pro morbi naturâ.

SYRVPI, *violarum nymph. papau.* qui ad Vnc. i. & plus, poſt cœnam exhibetur.

CONSERVÆ; *violar. nymph.*

CONDITA; *caules lactuca Indica conditi.*

POTIONES vel IVLEPI.

Vt ℞. *Syrup. violar.* Vnc. i. *nymph. papau.* an. Vnc. ß. *aq. lactuc. nymph.* an. Vnc. iii. *roſar.* Vnc. i. Miſce pro 2. vel 3. doſibus.

Vel ℞. *Syrup. de papau. de nymph.* an. Drach. vi. *aq. lactuc. portulac.* an. Vnc. iß. *ſpecier. diamarg. frig.* Scr. ß. Miſce.

Vel ℞. *Syr. papau.* ℥. j. ß. *aq. lactuc.* ℥. ij *vini albi* ℥. j. Miſce.

Vel ℞. *Aq. violar. lactuc.* an. Vnc. jß. *confect. alkerm.* ℈. ß. *ſpec. diamarg. frig.* ℈. j. *ſyr. de papau. de violis,* an. ℥. ß. Miſce pro hauſtu.

DECOCTA:

Vt ℞. *Fol. lactuc.* M.j. *flor. violar. borrag. bugloſſ. nymph.* an. M ß. *paſſular.* ʒ.ß. Coq. in aq. ſ. Colaturæ ℞. ℔. ß. add. *ſyrup. violar.* Vnc. jß. *nymph.* ℥.j. Miſce pro duabus doſibus.

Vel coq. in iure pulli, vel gallinæ, iij. vel iiij. capita papau. aut folia aliquot lactucæ. Iuſculum hoc detur ſub horam ſomni. Cum quo etiam hordeatum fieri poteſt.

Electvaria; *diacodium ſimpl.* Vnc. j. exhibitum.

Vel ℞. *Conſeru. violar. roſar. nymph. caulium lactuc. cond.* an. Vnc. ß *Cum ſyrup. de papauer.* F. Electuarium, de quo datur Vnc. ß. vel Drach. vj.

Vel ℞. *Conſeru. nymph.* Vnc. j. *violar. ſyrup. papau.* an. Vnc. ß. Miſce.

Pvlvis; *ex ſemine papauer. & ſaccharo.*

Rotvlæ, *diacodium album*; in forma ſolida, de quo ℥.ß exhibetur.

Sunt autem iſta omnia medicamenta exhibenda ſub tempus ſomni.

Externa.

Externa. Quæ fronti, temporibus, naribus, ſuturæ coronali, vel toti capiti, pedibus item, ac manibus applicantur.

Lotio capitis; fiat cum decocto *fol. lactuc.* & imponantur fol. lactucæ, quibus ſæpe renouatis in febribus, vbi ne opiata quidem contulerunt, ſomnum ſe conciliaſſe ſcribit Nicol. Maſſa. Poſſunt & addi *fol. nymph. ſolani, vitis, violar.* & alia, quæ ſuprà, *part.* 1. *c.* 1. ſunt propoſita.

Epithemata; fiant ex earundem plantarum decoctis, *ſucco lactucæ, nymphææ, ſolani, lacte muliebri, emulſione ſem. papau. alb. & lactuc.*

Vt ℞. *Sem. lactuc.* ʒ.ij. *papau. alb.* ʒ. v. *nucleor. Perſicor.* ʒ.ij. *aq. lactucæ, papau.* an. Vnc ijß. *anethi* Vnc. j. F. Emulſio pro epithemate.

Vel ℞. *Nucleor. Perſicor.* ℥ ß. *ſem. papau. albi* ʒ.ij. *aq. ſolani* ℥.iij. *roſar.* Vnc. j. F. Emulſio pro epithemate.

Nonnulli aq. anethi cum zedoaria pulueriſata vtuntur, eamque temporibus apponunt.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyllij aqu. violar. extract. emulſ. ſem. papau. alb.* an. Vnc. ß. *nucum iugland. nucl. Perſic.* an. ʒ. jß. *lap. alabaſtr. præpar.* Drach. ß. Miſce.

Parari etiam poſſunt Saccvli ad tempora. E. g.

℞. *Flor. violar. roſar. nymph.* an. ʒ. ij.

Fiat Sacculi duo ex ſindone rubra, qui conueniente liquore aliquo humectentur, & temporibus applicentur.

Vel ℞. *Fol. lactucæ* P. iij. *ſolani* P. ij. *ſem. papau. albi* ℥ j. *nucl. Perſicor.* num. x. *flor. roſar.* M. j. *nymph.* M. ß.

Concidantur & indantur ſacculo, qui ebulliat in aqua, & expreſſus capiti imponatur.

Cataplasmata:

℞. *Amygd. dulc.* num. vj. *nucleor. Perſicor.* num. v. *ſem. papau. albi* ℥. i. *lactuc.* Drach. ij. *thuris* ʒ. j. *nuc. moſchat.* num. j.

Omnia contuſa cum medulla panis albi, aq. roſar. & lacte muliebri ſubigantur, & miſceantur. Vide Inſtitut. *lib.* 5. *part.* 3. *ſect.* 3. *cap.* 39. in fine.

Olea; ad inungendum frontem, tempora, & plantas pedum: *Ol. violar. nymph. papau. alb. amygdal. dulc. anethinum. ſalicis, mandragoræ.*

Medvlla; crurum vituli, cerui.

Vngventa; *populeum recens, ſomniferum.* Vnde variæ illitiones & inunctiones fiunt.

℞. *Ol. amygdal. dulc.* ℥. j. *violar. nymph. papau.* an. ʒ. vj *unguent. populei* ℥. ß. Miſce.

Errhina & quæ naribus admouentur, vel naribus attrahuntur, iiſque illinuntur; vt *aqua deſtillat. roſar. lactuc. ſolani, nymph. lac muliebre, ol. papau. violar. nymph.* Vel odoranda exhibentur ex *flor. roſar. violar. nymphææ, papau.*

Vt ℞. *Papau. alb.* cap. ij. *flor. roſar. alb. violar. nymph. ſem. coriandr. non præparati* ʒ. jß. *oculor. populi, ſantali citrin.* an. Drach. j.

Conquaſſentur, & ligentur in nodulo, qui irroretur aq. roſar. & lactuc. & ſæpius naribus admoueatur. Flores quoque liguſtri odore ſomnum conciliant.

Lotiones extremorum; cum *decocto fol. lactuc. malu. violar. altheæ, ſalicis, vitis, flor. nymph. ſūmit. aneth. flor. chamæmel.* quæ actu calida adhibeantur, vt faciliùs penetrent.

Vt ℞. *fol. lactuc. ſalicis, violariæ, maluæ, vitis,* an. M. iiij. *flor. nymph. ſummit. anethi,* an. M. ij. *capit. papau. albi cum ſem. inciſo.* num. xij. vel xv.

Coq. pro lotione pedum.

Vel ℞. *Fol. maluæ, violar. lactuc.* an. M. ij. *flor. chamæmel.* M. j. *ſummit. anethi* M. ij.

Incita coquantur pro lotione pedum.

Vel ℞. *Flor. nymph.* M. iij. *roſar. alb. fol. vitis, violar. lactucæ, ſummit. anethi.* an M. j.

Coq. in aqua pro lotione pedum.

Pvlvinaria quoque è plantis viridibus, vt *fol. lactucæ, ſalicis, vitis, flor. nymph. violar.* parare licet: quibus ob odorem ſuauem, & penetrationis gratiâ, aliquid meliſſæ addere commodum eſt.

Quartò ſomnum conciliant, quæ ſpiritus animales torpidos reddunt, & ſopiunt quaſi. Quod (etiamſi calida ſint) peculiari vi præſtant, & idcircò ἀνώδυνα, aut potius ναρκωτικὰ dicuntur: quem effectum hactenus malè nimiæ frigiditati attribuerunt. De quo *quæſt.* 1. dicetur. Narc… & Hyp…tica.

Talia ſunt.

Rad. *Mandragor. hyoſcyami.*

Fol. *Solani, hyoſcyami, mandragoræ, tabaci.*

Flor. *Hyoſcyami, papaueris, croci.*

Sem. *Papau. albi, nigri, hyoſcyami, lolij.*

Fruct. *Mandragoræ.*

Cortic. *Papau. & mandragoræ.*

Succ. *Mandragoræ, hyoſcyami, opium.*

Gumm. *Styrax.* Neque refert, quod ſtyrax aliàs inter calida medicamenta refertur. Eſt enim ipſi hoc cum opio commune. Interim experientia edocti ſtyracem ad ſomnifera medicamenta referunt, Dioſcorides, *libr.* 1. *cap.* 69. & Galenus, 2. *de compoſ. med. ſ. loca cap.* 1. *in fine.*

E quibus leniora ſunt *ſem. & cortic. papau. ſolanum.* quò etiam referri poſſunt, (niſi quis in tertiam claſſem ea referre velit,) abſinthium, ſem. coriand. crocum; fortiora, *hyoſcyamus, mandragora*; fortiſſimum *Opium,* quod hactenus 4. gradu frigidum habitum eſt. Vnde autem reuera ea efficacia proueniat, dicetur *quæſt.* 1.

Ex his parantur varia medicamenta ſomnifera,

Interna.

Aqvæ destillatæ:

℞. *Allij, opij.* an. Vnc. ii. *aq. ſolani* ℔. j.

Deſtillentur, & aliquot guttæ aquæ exhibeantur.

Alia: ℞. *Opij* Vnc. j. *allij* capit. ij.

Simul contundantur, & in B. M. per alembicum deſtillentur. Aquæ vna vel altera gutta in vino data ſomnum mirabiliter prouocat. Langius, *libr.* 3. *Epiſt.* 1. *cap.* 1.

Alia: ℞. *Sem. papau. alb. nigri* an. Vnc. ß. *vini albi, fellis leporin.* an. ʒ. ij. *aq. lactuc.* ℥. iiij.

Macerentur per 3. dies: Poſtea deſtillentur in B M.

Huius aquæ gutta vna ſomnum ad horam 1. conciliare dicitur.

Alia, quæ Helidæo Paduano attribuitur:

℞. *Lolij* ℔. j. *opij.* ℥. j. Infund. *in vini Maluat.* ℔. vj. adde *ſalis commun.* ʒ. ij. *papau.* ℥. ß. *hyoſcyam. alb. la-*

Etuc.

ſuc. an. M.ß. Deſtillentur, & aqua à Drach. ß. ad Drac. j. exhibeatur.

Pilvlæ, *de cynogloſſo*, quæ dantur à. ℈. ß. ad ℈. j. *pilulæ narcotica Plateri*, quæ parantur hoc modo:

℞. *Opij* Drach. j. Diſſoluantur ſenſim, & rurſum exſiccetur. Deinde nouo ſpiritu vini affuſo opium diſſoluatur, & add. *ol. cinamomi* gutt. ij.

Poſtea ℞. *cinamom.* ʒ. ij. *ſacchari candi* Vnc. j. *piper.* Drach. j. *ſem. coriandr.* Scrup. ij. *croci* Drach. ß.

Subtiliſſimè puluériſatis addatur opium diſſolutum, & ſenſim miſceantur, ac cum ſyrupo papau. redigantur in maſſam, addendo *moſchi* Scrup. ß. Maſſa diligenter in mortario agitetur. Ne verò maſſa exſiccetur, oleo de been ſubigatur. Doſis pilulæ duæ paruæ.

Poſſunt inde etiam fieri tabulæ, ſi ſacchari doſis augeatur: ſed tum doſis etiam eſt augenda.

Aliæ eiuſdem: ℞. *Opij* Scrup. j. *ſem. hyoſcyam alb.* Scrup. ij. *piper.* Drach. ij. *caſtor.* Drach. ſem. *croci* Scrup. j.

Diſſoluatur opium in vino Maluatico, vt fiat maſſa, quę exſiccetur, rurſumque pulueriſata cum ſyrup. papau. redigatur in maſſam, de qua in forma pilular. detur Scrup. ß. vel, ſi parum operetur, plus.

Sequentes Dorncreilio attribuuntur:

℞. *Opij purificati* Drach. j. *magiſt. perlar. corall.* an. Scrup. j. *ſal. ſalu. maioran.* an. Scrup. ß. *Cum confect. alkerm.*

F. Pilulæ num. xviij. inaurandæ.

Doſis pilula j. vel ſola, vel cum aq. lactuc. Vnc. ij. & ſyrup. de papau. Vnc. ß.

Sal. Albertus ſequentib. frequentiſſimè vſus eſſe dicitur:

℞. *Philon. Rom. confect. alkerm.* an. Drach. ß. *pulu. croci* Scrup. j.

Fiat Pilulæ xviij. quæ diuidantur in duas partes, & vna pars circa medium noctis ſumatur.

Trochisci ex Meſuë laudati, ad vigilias & delirium in febre:

℞. *Sem. lactuc. portulac. papau. cucurbit. melon. cucumer.* an. Drach. v. *ſucci glycyrrhiz. amyli, tragacanth. opij*, an. Drach. jß.

Terantur omnia ſubtiliter, & cum mucilag. ſem. pſyllij F. Trochiſci. Dantur ad. Drach. ij.

Plateri: ℞. *Species pro electuario opiato*, (cuius deſcriptio paulò pòſt proponitur.) add. *gum. tragacanth. in vino Maluat. diſſolut.* & cum ſaccharo F. Trochiſci, ad Drach. ß. exhibendi.

Alij, qui etiam Tabularum narcoticarum Plateri nomine circumferuntur:

℞. *Opij* Drach. ij. Infund. in vini Maluatic. Vnc. iij. & poſtquam diſſolutum, ac bene agitatum fuerit, rurſumque ſubſederit, liquor clarus à fecibus effundatur, & filtretur: cui adde *ſacchari* Vnc. ij. *cinamom.* Drach. ij. *moſchi* Scrup. ß. *mucilag. tragacanth. cum aq. roſar. facta* q. ſ.

Miſce inſtar paſtæ, ſiccentúrque, donec in tabulas formari queant, quæ exhibentur ad Scrup. ß.

Habuit & ſequentes alias in vſu, quas etiam ad ſedandam tuſſim vehementem exhibuit:

Specier. diatrag. frig. Drach. jß. *pulu. ſem. hyoſcyami albi* Scr. j. *opij vino diſſoluti* gr. vj. *ſacchar. penidij* Vnc. j. *gum. tragacanth. aq. roſar. diſſolut*, q. ſ. Fiant Trochiſci parui.

Pvlvis:

℞. *Cinamom. myrrh.* an. gr. vj. *opij, croci*, an. gr. iiij. F. Puluis, qui diuidatur in partes 3.

Lavdana, quæ ferè reliquorum omnium inſtar eſſe poſſunt; de quorum compoſitione, & variis variorum autorum deſcriptionibus prolixè agit Libauius *ſyntagm. arcanorum Chymic. lib. 8. cap. 44.*

Noſtrum, quo hactenus vſi ſumus, hoc eſt:

℞. *Opij ſ. a. purificati* ℥. j. Affunde *ſpir. vin. optimè rectif.* vt digitis tribus ſupereemineat, ſtent diebus 14. ſæpius agitando: Poſtea quod clarum eſt ſenſim effundatur, & ſpir. vin. lento calore ſeparetur, ad ſyr. liquidioris conſiſtentiam.

Seorſim infundantur in ſpir. vin. etiam dieb. 14. *ſpecier. diambr.* Vnc. ij.

Et tinctura clara ſeparetur.

Hinc extracto Opij affundatur *tincturæ diambræ* pars dimidia, & *ſucci citri recentis purificati* Vnc. j. Sténtque in digeſtione, ſeu calore tepido, dies 20. ſæpiuſque agitentur.

Vbi ſpir. vin. maxima pars exhalauerit, adde *extract. caſtor. ſolut. coralllior. margarit.* an. Drach. ß. *eſſent. croci* Scrup. j.

Affunde *tincturæ ſpec. diambræ* reliquum: in lento igne ſpiritus vini exhalet. Sub finem adde *ol. citri, cinamomi, caryophyll.* an. gut. vj. F. Maſſa inſtar extracti: Dimidiæ parti adde *moſchi, ambræ*, an. gr. vj.

Reliquum reſeruetur pro fœminis.

Laudanum Opiatum D. Andr. Dorneri.

℞. *Eſſent. opij debito modo purgati, atque aceto opt. extr.* ℥. j. *croci aq. limonum ſtillat. extract.* ℥. ß. *ſtyrac. liquid. puriſſ.* Scrup. j. *ſpec. diambr. diamoſch. dul.* an. ʒ. iij. *terr. ſigill. Turc.* Scrup. ij. *pulu. oſſ. de C. C. magiſt. ſuccini*, an. Drach. ß. *corallior. perlar.* an. Scrup. ß. *ol. aniſi* Drach. ß. *nucis moſch. expr.* Scrup. j. *citri, aurantior*, an. gutt. v.

Eſſentiæ cum ſtyrace primò vniantur ad lentum ignem.

Poſtea addantur ſpecies cum reliquis ſpeciebus atque oleis:

Diuidantur in partes duas æquales: Vni part. adde *eſſent. caſtorei* Scrup. j. atque cum *ſyrup. papau. ſimpl.* q. ſ. redigatur in iuſtam Electuarij conſiſtentiam. S. Laudanum Opiatum pro mulieribus. Parti alteri adde *ambr. moſch.* an. gr. vj. Cum *ſyrup. papau. ſimpl.* q. ſ. F. Electuarium. S. Laudanum opiatum pro viris.

Poſſunt tamen iſta Laudana etiam forma liquida, ſeu extracti liquidi exhiberi; quale eſt illud, quod in *Epiſt. à. Scholtzio collect. epiſt. 61.* commendatur, & in maniâ, in vigiliis extremis, colicâ in febribus ardentibus, phreneſi, peripneumoniâ deſperatâ, cum commodo exhibitum fuiſſe prædicatur.

℞. *Spec. diambræ* Vnc. ij.

Infundantur in vino deſtillato quatuordecim diebus, vt latum digitum ſupereemineat.

Adde *opij* Drach. vj. *mumiæ* Drach. ß. *ſucci hyoſcyami* Vnc. j. *corall. rubr. caraba*, an. Drach. ij. *croci* Scrup. j. *moſchi* gr. xvj. *ambr.* gr. xij.

Affuſo rurſus ſpiritu vini, vt ſupereemineat latum digitum, digerantur per menſem, quotidie agitando. Doſis Scr. ß. pro ægri conſtitutione.

Et quia Laudanum Opiatum inſtar omnium, vt diximus, eſſe poteſt, & frequentiſſimè vſurpatur, varium eius vſum monſtrare libet.

Potiones.

℞. *Aq. roſar. borragin.* an. Vnc. j. *cinamom.* ʒ. ij. *ſyr. violar.* ʒ. iij. *margarit. preparat.* ℈. ß. *laudani opiati* gr. ij. vel iij. Miſce.

Vel ℞. *Aq. papau. ſolani*, an. Vnc. j. *ſuccini preparat.* ℈. ß. *eſſent. papau.* Drach. ij. *laudan. opiati* gr. ij. *ſyr. violar.* Drac. iij. Miſce.

Sirvpvs.

℞. *Syr. de papau.* ℥. ß. *de nymph.* ʒ. ij. *pulu. croci* gr. iij. *laudan. opiati* gr. ij Miſce.

Emvlsiones.

℞. *Amygdal. dulc.* ʒ. ij. *ſem. papau albi* Drach. j. *aq. violar. nymph.* an. Vnc. j. ß. F. ſ. a. Emulſio; in qua diſſolue *laudan. opiat.* gr. iij. *ſulebi violar.* ℥. ß. *margarit. praeparat.* gr. v. Miſce.

Pilvlæ.

℞. *Laudan. opiat.* gr. ij. vel iij. *magiſt. perlar* gr. ij. Cum *aq. violar.*

Fiant Pilulæ ij. inaurandæ.

Vel

Vel: ℞. *Laudan. opiati* gr. ijß. vel iij. *magiſt. corall. rubr.* gr. iij. F. Pilulæ num iij.

Electuaria, vel MISTVRÆ:

℞. *Conſeru. violar.* Drach. ij. *laudan. opiati* gr. iij. Miſce.

Vel ℞. *Conſeru. flor. nymph.* Drach. ij. vel iij. *laudan. opiati* gr. ij. *ſpec. diamarg. fr.* ℈. ß. Cum *ſyrup. de papau.* Miſce.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. albar.* Drach. ij. *laudan. opiati, magiſt. perlarum*, an. gr. ij. Miſce.

ELECTVARIA: Philonium, à Philone medico Tarſenſi, ita dictum; cuius deſcriptionem habet Galenus, 5. *de comp. medic. ſ. loc. cap.* 4. Aëtius, *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 37. Ægineta, *lib.* 7. *cap.* 11. & alterum, quod maius, ſeu Romanum (Arabes enim res Græcas Romanas appellare ſolent) appellatur, deſcriptum à Nicolao: quæ à Scrup. j. ad Drach. j. ad ſummum exhibentur: *Requies Nicolai, theriaca recens*, & aliæ antiquis vſitatæ compoſitiones.

Plateri Electuarium Opiatum:

℞. *Specier. diambr. vel diamoſch. vel aromat. roſat.* ʒ. ij. *cinamom.* ʒ. jß. *ſantali rubr.* ʒ. ß. *ſacchar.* ℥. ß. *opij in vino Maluat. diſſol.* ʒ. ß. *ol. caryophyllor. vel cinamom.* gutt. aliquot: additâque *ſyrupi cydonior. vel conſeruat. citri* ſ. q.

F. Electuarium, quod exhibetur ad Drach. ß.

Commendatur & hoc:

℞. *Conſeru. nymph. violar.* an. Vnc. j. *diacodij* ℈. ij. *requiei Nicolai*, ʒ. iij. *ſpecier. diarrhod. abbat.* ℈. ij. *ſem. frigid maior. papau. alb.* an. ℈. j. *lactuc. ſcariolæ, coriandr.* an. ℈. ß. *croci* gr. v. Cum *ſyrupo de papau.* Fiat. Electuarium.

Vel ℞. *Spec. pil. de cinogloſſa* ℈. j. *philon. Meſ.* ʒ. j. *requiei Nicol.* ʒ. j. ß. *conſeru. roſar.* ℥. iij. *violar.* ℥. ij. *borragin. bugloſſ.* an. ℥. j. *Mithridat. opt. recent.* ℥ ß. Cum *ſyr. de papau.* q. ſ. F. Electuarium; cuius doſis ℥. ß.

Externa.

Quæ, vt antea etiam dictum, vel temporibus, ſyncipiti & fronti imponuntur, aut inunguntur, aut in lotionibus capitis adhibentur; vel naribus odoranda admouentur; vel etiam volis manum & pedum inunguntur. Mitiora equidem ſuturæ coronali applicari poſſunt Opiata verò non item.

EPITHEMATA, & CATAPLASMATA ad tempora, & frontem:

℞. *Rad. mandragor. aut hyoſcyam. capit. papau. alb.* an. part. æq.

Torreantur, & deinde terantur cum vino; & ol. roſacei q. ſ. apponanturque fronti, & temporibus.

Vel hoc Dominici Leoni:

℞. *Farin. hordei* ℥. jß. *cort. rad mandrag. ſem. hyoſciam. alb. cort. papau* an. Vnc. i. *ſem. lactuc. portulac. flor. violar. nymph.* an. Drach. ß,

Coqu. omnia *in ſucco ſolani, hyoſcyam. & mucilag. ſem. pſyllij.*

Deinde addatur *ol. de mandragor. de nymph. de papau. amygd. d. dulc.* an. Vnc ſem.

Iterum coquantur ad formam pultis, & tandem addatur *lac. muliebre*, in quo *opij* Drach. i. fuerit diſſoluta. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Sem. papau. alb.* Vnc. j. *opij* gr. iiij. *croci* gr. vj. *nucleor. Perſicor.* num. x.

Contuſa cum aqua anethi miſceantur in formam pultis, vel cataplaſmatis; ac extendantur ſuper pannum lineum, qui fronti & temporibus applicetur.

Vel ℞. *Sem papau. albi* Vnc. ß. *lactuc.* Drach. iij. *nucleor. Perſicor.* Drach. j. *aq. papau. alb.* ℥. ß. *lactuc. anethi*, an. Drach. jß. F. Emulſio, cui adde *requiei Nicolai* Drach j.

Epithematis loco capiti applicetur.

Fieri quoque poſſunt SACCVLI ad tempora:

Vt ℞. *Flor. nymph. violar. enulæ*, an. Drach. j. *ſem. hyoſcyam, croci.* an. Scr. j.

F. Sacculi duo interpaſſati, temporibus admouendi.

INVNCTIONES, quibus non ſolùm tempora, ſed & plantæ pedum, volæ manuum, pulſus, nares inungi poſſunt:

Vt ℞. *Ol. violar. nymph. vnguenti popul.* an. Drach. j. *opij, croci*, an. gr. vj. Miſce.

Vel ℞. *Ol. violar, vnguenti popul* an. Drach. j. *ol. hyoſcyam. mandragor.* an. Drach. ß. *opij, croci*, an. gr. vj. *ceræ* parum.

Fiat Vnguentum.

Vel ℞. *Nucleor. Perſicor. ſem. aneth.* an. ʒ j. Contuſis affunde *aq. lactuc.* Drach iij.

Exprimatur ſuccus, in quo diſſolue *opij* gr. vj. adde *ol. papau. vnguent. popul.* an. Drach. ij. *ceræ* parum.

F. Vnguentum.

Vel ℞. *Vngu. populei* Drach. ij. *ſem. hyoſcyam. cort. mãdragor.* an. Scr j. *ol. nuc. moſchat. expreſſ* Drach. ß. *opij* ℈ ß. Miſce cum ol. papau.

F. Vnguentum.

Aliud: ℞. *Vngu. roſac. alabaſt.* an. Drach. iij. *croci* gr. v. *opij* gr. iij. Cum *oleo roſar.*

F. Linimentum.

Aliud: ℞. *Vnguenti popul.* Drach. iij. *ol nuc. moſchat. expr.* Scrup. j. *laudani opiati* gr. vj. *extr. croci* gr. iiij. *ſpec. diambra* gr. iij. Miſce.

Vel ℞. *Vnguenti popul. rec.* Drach ij. *ol papau.* Drach. iij. *ſem. hyoſcyami* gr. v. *cort. mandragor.* gr. x. *opij* gr. iij. *croci* gr. vij. *ceræ* Drach. ß. *ſtyracis* Scr. j. Miſce & F. Vnguentum molle.

Vel ℞. *Ol. violar. nymph. vnguenti popul.* an. Vnc. ijß. *cort. mandrag.* Drach. ij. *croci* Scrup. ij. *opij* Scrup. j. *ceræ* Drach. vj. Miſce & F. ſ. a, Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. hyoſcyami, papau. nymph. mandrag. violar.* an. Vnc. j. *vnguenti popul.* Vnc. iii. *pulu. cort. mandragoræ, opij*, an. Drach. ii. *croci* Drach. ß, *ceræ* q. ſ. M. & F. Vnguentum.

Hiſce addenda ſunt *Balſama*, quæ pro delicatioribus, vt qui grauem & ingratum vnguentorum iſtorum odorem ferre non poſſunt, vel nolunt, adhiberi ſolent.

℞. *Ol. nuc. moſch. expr.* Drach. j. *extr. croci* gr. iij. *laudan. opiati* gr. iiij. *ſtyracis calamitæ* Scr. ß. Miſce.

Aliud: ℞. *Balſam. anethi* ʒ. jß. *ol. nucis moſch. expr.* ʒ. ß. *tinct. croci* guttul. v. *extract. opij* gr. vi. *moſchi* gr. ii. *camphor.* gr. i. Miſce.

Vel ℞. *Barſ. chamameli* Drach. j. *anethi* Drach. ſem. *ol. thuris deſtill.* gr. v. *opij, croci*, an. gr. vi. Miſce.

EMPLASTRA:

℞. *Capit. papau. alb. cum ſemin.* ℥ ii. *cort. mandragor. hyoſcyam* an. Drach. vj. *fol. lactuc. ſalicis, flor. nymph. roſar.* an. M. i. *ol.* ℔. i. *vini* ℔. ß.

Coqu. ad vini conſumptionem. Colat. ℞ ℔. ß *ſem. lactuc.* ʒ. ii. *opij* ʒ. iß. *croci* ℈. ii. *ceræ* q. ſ. F. Emplaſtrum pro fronte, & temporibus.

Aliud: ℞. *Vnguenti popul.* ℥. i. *ſem. hyoſcyam.* ℈. iiii. *opij, croci, ol. nuc. moſch. expr.* ℈. ß. *rad. mandrag.* ℈. ii. *ol. de papau.* ℥. ß. *ceræ* q. ſ. F. Emplaſtrum.

PEDVM LOTIONES:

Vt ℞. *Herb. violar. lactuc.* an. M. iiii. *ſolani, nymph.* an M. ii. *capit. papau. alb. cum ſemin.* n. iiii. *flor. verbaſci, melilot. roſar. hyoſcyam. cum ſem.* an. M. i. *rad. hyoſcyam.* Vnc. i. Coq. in aq. pro pedum lotione.

Vel ℞. *Fol. lactuc. alkekengi, ſolani, malu. violar.* an. M. ij. *flor. roſar. nymph.* an. M. i. *melilot.* M. ß. *capit. papau. alb.* num. xii. *ſummit. anethi* M. i. *cort. mandragoræ* Vnc. i. Coq. in aq. pro lotione pedum.

Vel ℞. *Fol. ſalic. lactuc. cucurbit. vitis* an. M. ii. *flor. nymph. ſummit. anethi*, an. M. i *capit. papau. alb viridium cum ſem. conciſor.* num. vii. *cort. mandragor.* Vnc. ii. Coq. pro lotione pedum.

Vel

Vel ♃. *Fol.ſalic.ſolani,lactuc.*an.M.j.*flor. anethi,chamam.*an.M.jß.*cort.mandragor.*Vnc.j.*capit. papau.* num. vj. Coq.pro lotione pedum.

Errhina, quæ fiunt ex opio, & croco, diſſolutis in ol. violar. mandragor.

Odoramenta & Svffitvs ex ſtyrace, & opio.

Nodvli ad odorandum:

♃. *Fl.violar.nymph.roſar.* an. P.i. *ſem. lactuc. papau. alb.* an. Drach.j. *hyoſcyami* Drach.ß. *cort. papau. alb. mandragor.*an.Drach.ß.*opij* gr.iiij.*croci.*Scrup. ß. Cum ſindone rubra,vel linteo albo.F. Nodulus naribus ſæpius admouendus;qui etiam intingi poteſt in aq.roſar. lactuc.ſolani.

Vel ♃. *Flor.nymph.violar.*an. P.j. *cort.papau. mandragor.*an.Drach.j.*opij* Scr.j. *croci* Scr.ß.

Cum linteo,vel ſindone rubra F.Nodulus.

Alius: ♃. *Flor.nymph.violar.*an.P.ii.*ſem.lactuc.*℈.ß. *cort.mandrag.*Scr.jß.*ſem.anethi* Scr.j.*croci* gr.viij

Ex conciſis. F. Nodulus.

Alius: ♃. *Capit.papau.flor. violar.nymph.*an.P.j.*ſem. lactuc.portul.* an.Drach.j.*cort.mandragor.ſem.hyoſcyami* an.Scr. ß.*anethi, croci,*an gr.iij.vel iiij. M.& F. Nodulus.Parari etiam poſſunt.

Poma Somnifera:

♃. *Flor.violar.ſem.cicutæ, hyoſcyam.* an. Drach.j. *opij* ℈. j. *camphor.* ℈. ß. *cinamomi, caryophyll.* an. ʒ. ß. *aſa dulcis* ℈.ij.*ladani,ſtyrac.liquid.* an. Drach.ij. Cum aq. hyoſcyami F. ſ. a. Pomum.

Commodum quoque eſt, vt plantis hactenus enumeratis,& odorem ſpirantibus pauimentum conſpergatur.

Glandes ex Opio, & ol. violac. ac melle. Verùm cum facilè ex his damnum aliquod ægro afferri queat, filum alligandum,ſi iis vti placet,vt, quando libet,extrahi poſſint. Tutius eſt,grandem parare ex cort. mandrag.& melle.

De Vſu Opij & Opiatorum Medicamentorum.

opij
orū
ten-

De vſu tamen Opij, & Opiatorum quædam monēda ſunt. Magnam omnino Opiatorum medicamentorum eſſe vim, certum eſt. Cum enim vix aliud vires corporis humani magis deiiciat, quàm dolor, & vigiliæ nimiæ;ſomnus contrà vires reficiat, & calorem ac ſpiritus inſtauret:Opiata certè,quæ vnâ operâ & ſomnum conciliant,& dolorem tollunt, vtiliſſima ſunt: & propterea valde à Medicis commendantur.

Aetius, *tetrab 4.ſerm.1.cap.* 102. Antidotum Pœoniam opiatam valde commendat,& multos ex ægris ab eius vſu à ſomno ſurrexiſſe ſcribit, adeo concoquendi facultate præſtantes,vt obliti ſint, an vnquam aliquid à principio doluerint. Noſtro verò ſeculo in opiatorum vſu & laudibus multus fuit Felix Platerus, Medicus Experientiſſimus. Interim cum plurimùm etiam Opiata nocere poſſint, non equidem, vt antiqui crediderunt, refrigerandi ſupra modum vi, ſed quia ſpiritus torpidos reddunt,ſoporemque ſæpe grauem, ſtuporem,ſpiritus difficultatem inducunt,& interdum ipſam mortem afferunt,vt videre eſt apud Schenckium, *lib.7.obſeru.*186.Foreſtum, *lib.10.obſeru.6.in Schol. & obſeru.35.in fine Scholij*,Platerum,*lib.1.obſeru.*15. Guil. Fabricium, *in reſponſoriâ ad D. Doringium Epiſtolâ,de Hernia vterina*, cautus omnino in opii,& opiatorum vſu ſit Medicus. Tutiuſque eſt, extrà primò ea capiti adhibere,& videre,an extrà applicatorum vſus ſufficiat, antequam intra corpus exhibeantur. Sunt tamen & ipſa topica cautè adhibenda, ita vt & morbi, & naturarum ratio habeatur, ne ſcilicet ea ante vſum vniuerſalium applicemus, vel fortiora pueris, & mollioribus corporibus adhibeamus. In hiſce enim ſtuporem inferunt, memoriamque lædunt in reliquam vitam, vel alios affectus procreant.Sic refert Foreſtus, *lib.7. obſeru.*22.de ſorore ſuâ Gertrude,quòd ex morbo conualeſcens ab vnctione opij ad vigilias vrgentes adhibitâ,circa tempora perpetuo vrgens frigus ſenſerit, tanquam gelu fuiſſet. Multos quoque ob intempeſtiuam ſtupefacientium tam applicationem, quàm exhibitionem lethargum incurriſſe, idem Foreſtus obſeruauit, ita,vt illi,qui prius vigiliis vexati fuerant, poſtea ſomnolenti & lethargici euaſerint,vt videre eſt ex *ſcholio obſeruationis ſequentis 23.citati lib.7.*

Quæ autem cautio hic neceſſaria ſit,docet Galenus, *12.meth.med.cap.1.Committunt*,inquit, *Medici eiuſmodi exceſſus, in aliis quoque remediorum generibus non paucis,tum vel maximè in iis vocatis Anodynis, quæ ex papau.ſucco, vel alterci ſemine, vel mandragora rad.vel ſtyrace,vel tali quopiam fiunt. Nam & qui ægris gratificantur,in eorum medicamentorum vſu modum excedunt; & qui intempeſtiuè immodicéque ſunt animoſi, dum prorſus horum vſum refugiunt, doloribus ægros iugulant. Ergo veluti in omni totius vitæ tum habitudine,tum actione: ita hìc quoque conſilium illud ſapientis, qui, Ne quid nimis dixit, amplectimur, habentes pro fine, quò tendemus, ægri vtilitatem. Quippe ſi fas eſt, iis remediis, quæ morbum ſanent, vtendo, quod optamus,efficere, abſtinendum à ſopientibus medicamentis.Sin ex vigiliis & viribus reſoluendis ad mortis diſcrimen æger tendat, tum profectò tempeſtiuè eiuſmodi medicamentis vtare,ſcilicet non ignarus,corporis habitum nonnihil ex iis lædendum, læſionem tamen,quàm mortem, potiùs eligendam.* Hæc Galenus. Omnino enim hoc præcipuè attendendum,an vires tam diu morbum ſuſtinere poſſint, donec cauſſa vigiliarum, vel doloris, ordinariis medicamentis tolli poſſit; neque prius ad opiata accedendum, antequam periculum aliquod ægro ex vigiliis, vel dolore imminere videatur. Perpendendum & hoc, an vires à morbo nondum valde deiectæ ſint, ſed ſaltem ob dolorem, vel vigilias periclitari incipiant. Tum enim tuto, reliquis nihil iuuantibus, opiata exhibere licet, quæ cum ſomnum inducunt, fit, vt dolor etiam non percipiatur, & in ſomno ſpiritus ac calor reficiantur,ac materia morbifica rectiùs concoquatur,& vincatur. Verùm, reliquis nihil iuuantibus dixi.Primò enim ſemper leniora vſurpanda; & primò quidem cibi medicinales ſomnum inducentes, hinc medicamenta leniora, & tandem ad opiata adſcendendum. Si verò non ſolùm ob vigilias & dolorem æger periclitetur, ſed ab ipſo quoque morbo vires iam deiectæ ſint, vt ferè de ægri vita dubitetur, tum non facilè opiata exhibenda, quæ eo in caſu nihil aliud efficiunt, quàm dum ſpiritus ſopiunt, torpidoſque reddunt & ignauos, vt mortem accelerent, & ſoporem perpetuum inducant. Quod innuere videtur Auicennas,dum,*lib. 5. ſumm. 1. tr.1.*quaſi ſub perſona Philonii loquens ſcribit:Et meū iuuamentū ad eum,cui dimiſſa mors eſt, eſt iuuamentum maximum.Frequens etiam nimis opiatorum vſus fugiendus,ne cerebrum lædant, & ipſi diſpoſitionem prauam inducant, vel etiam ventriculo noceant.

Infantibus quoque & pueris parcè admodum ſomnifera,præſertim opiata,exhibenda.Solent enim ingenium & memoriam labefactare. Imò nec concedendum nutricibus, vt ſæpe ſyrupum papaueris infantibus nimis vigilantibus exhibeant, vt & infantibus, & ſibi inprimis quietem concilient. Hebetat enim & is ſæpius ſumptus ingenium ac memoriam.

Tempus exhibendi ſomnifera medicamenta quod attinet,ſi leuiora ſint, ex violis, nymph. lactuc. ſem. papau. alb. amygdal. cum cibis exhiberi poſſunt. Ita enim ſuauis illa exhalatio cum cibi euaporatione permiſta in caput fertur, & exhalationes calidas & ſiccas in eo,ac ſiccam cerebri intemperiem temperat, ac demulcet.Quæ verò fortiora ſunt, vt opiata, cum planè medicamentoſa ſint, cibo permiſceri non debent, ſed *Tempus exhibēdi opiata.*

vel

vel cibo concocto, vel vnâ atque alterâ horâ poſt cibum ſumptum exhiberi.

Non etiam in principio paroxyſmorum, aut criſi inſtante exhibenda. Cum enim tum calor expandi ad exteriora debeat, & expulſio ſpirituum beneficio fiat; in ſomno verò calor ad interiora reuocetur, & ſpiritus ſopiantur; naturæ ille conatus, ac motus impediretur.

Læſio à narcoticis inducta vt corrigenda.

Si quis etiam torpor capiti, & læſio aliqua inducta videatur, corrigatur lotione cũ decocto fol. beton. maiuæ, flor. chamæmeli: & ſi præter opinionem æger profundiùs, ac diutiùs dormiat, naribus admoueatur ſpongia, vel linteolum aceto acerrimo madidum, vel puluis nigellæ & rutæ aceto maceratus naribus indatur.

Diæta.

Cibus ſit talis, qui ſuaues vapores generet, & qui vim habeat vapores ex alimento adſcendentes denſandi, vt ſpiritus ſopiantur. Talis eſt priſana hordeacea: inprimis ſi alteretur lactucâ coctâ, oua ſorbilia, carnes gallinar. vitulina, hædina, panis cum amygdalis & ſem. papau. alb. paratus, iuſcula, & alij cibi ex amygdalis parati. Ex oleribus vtilia ſunt lactuca, malua. Vinũ, ſi morbus id ferat, dilutum liberalius bibatur. Antiquum verò, & generoſum potius vigilias excitat. Neque inutile fuerit, antequam quis cubitum eat, hauſtum aq. deſtillatæ lactuc. aut violar. bibere. Si morbus id ferat, ad ſomnum conciliandum etiam valet aq. dulcis tepida bibita. Nã & corpus vniuersũ refrigerat, & ſuccos acres temperat. Antiqui ad ſomnum conciliandum poſt cœnam lactucâ frequenter vtebantur: cum hodie, imò & apud Romanos, iam appetitus potiùs excitandi gratiâ ante cibum, vel cum cibo exhibeatur; de quo Martialis, *lib. 3. Epigram.*

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat auorum,
Dic mihi cur noſtras inchoet illa dapes?

Abſtineat æger à cibis ſalſis, acribus, acidis, exſiccãtibus. Reliqua quod attinet, vt ſupra de ſomnum conciliantibus dictum, cubile non ſit lucidum, abſit omnis ſtrepitus & ſonus vehementior, æger ipſe quietus ſit, & taciturnus, oculos clauſos habeat. Hoc etiam non prætereundum, quod Galenus ad ſomnum conciliandum habet, 6. *Epidem. comm. 4. text. 17. Quos arctè dormire volumus, eos eatenus vigiles ſeruare debemus quatenus ſtare iam niſi conniuentes non poſſint. Ego enim multis, qui ſe celeriùs quieti dederant, cum vigilare diutius eos coegiſſem ſuauem ſomnum conciliaui.*

De vigiliis præter naturam in ſpecie.

Et primò

De vigiliis nimiis ob vaporum ſpiritus ſopientium defectum.

Poſtquam hæc ita in genere de vigiliis p. n. dicta ſunt; iam in ſpecie de iiſdem, ſecundum cauſſarum ſupra enumeratarum differentias, dicemus. Et primò quidem vigilias, quæ ob vapores ad ſomnum neceſſarios deficientes fiunt, quod attinet, ſuaues illi vapores ſomno conciliando neceſſarij deficiunt, vel quia ad cerebrũ non feruntur, vel quia ad cerebrum eleuati ibi non cõſeruantur, ſed diſſipantur. Non feruntur ad caput, non ſolùm cum non generantur; vt in inedia, & dum cibus, qui tales vapores nõ ſuppeditat, eſt aſſumptus, aut ob nimiam copiam non coquitur, aut quia coctio debilis eſt; quod in ſenibus, & frigidum ventriculum habentibus fieri ſolet: verùm etiam quia à calore p. n. abſumuntur, & diſſipantur vapores, in intemperie totius corporis, calidâ præcipuè, vt & ſiccâ; quod fit in febribus acutis & bilioſis, aliiſque ægritudinibus bilioſis; aut tales vapores generantur, qui ad ſpiritus ſopiendos idonei non ſunt, ſed potius eos turbant; de quo mox dicetur. Ad cerebrum verò eleuati vapores non conſeruantur, ſed diſſipantur ab intemperie cerebri calida & ſicca; quod in inflammatione cerebri præcipuè accidere ſolet.

Febres modo vigiliarũ inducunt. (margin, partly illegible)

Ideóque febres pluribus modis vigilias inducere poſſunt; nimirum, quia nec vapores idonei ad ſomnum inducendum in iis ad caput eleuantur, ſed tales; qui ſpiritus potiùs turbant, & agitant: & ſi qui blandi vapores è cibis eleuantur, à calore febrili abſumuntur.

Signa Diagnoſtica.

Vapores ſomno conciliando neceſſarios deficere ob inediam, cibum iis ſuppeditandis ineptum, copiam cibi & cruditatem; ex diætâ ægri, quæ præceſſit, & ætate ſenili cognoſcitur.

Abſumptos ac diſſipatos eſſe, & adhuc diſſipari, cognoſcitur ex intemperie calida & ſicca totius corporis, ex febre acuta & bilioſa, ex immoderato vini generoſi potu, aut medicamentorum calefacientium & ſiccantium vſu.

Prognoſtica.

1. Si ex inedia, vel diætæ vitio vigiliæ proueniant, cibo exhibito, & diætæ errore correcto vigiliæ facilè tolluntur.

2. Prout febris eſt vehementior, vel minus vehemens, ita etiam vigiliæ magis vel minus pertinaces ſunt.

Indicationes.

Si ob inediam ſit hic vaporum defectus, vel in diæta aliquem errorem, vt multum docet perſeuerantia in iiſdem cauſſis: ita plurimum prodeſt tranſitus ad cõtrarias. Et proinde cibus boni ſucci ſuppeditandus, vt & potus; qui multos ſuaues, & benignos, ſomno conciliando aptos vapores ſuppeditat. Si cibus minus cõmodus ſit, melior ſubſtituendus; ſi copioſiùs ſumptus; paucior præbendus; ſi cruditas adſit, corrigenda: vt de morbis ventriculi dicetur. Si calor febrilis vapores illos abſumat, curatio ex doctrina de febribus petenda.

Curatio.

Materia remediorum ex iiſdem locis depromenda. Hoc ſaltem hîc monendum, vt ex medicamentis, quæ ad calorem febrilem alterandum vſurpantur, ea eligantur, quæ ſimul ſuaues & ſomniferos vapores ad caput mittunt, & calidos vapores temperant, qualia ſunt, *lactuca, nymphæa, viola, ſem. papau. alb. lactuc. quatuor frigid. maiora, amygdal. dulces*, & quæ ex his fiunt.

Ex cibis ſimiliter eligendi, qui probè coquuntur in ventriculo, ſuaues illos vapores plurimos ſuppeditant; quales antea in diæta in genere enumerauimus.

Secundò.

De vigiliis ex caliditate, & ſiccitate cerebri.

Vigiliæ calidi ſiccitate cerebri.

Etſi verò idonei vapores ad caput eleuantur: tamen ibi diſſipantur ab intemperie cerebri calida, vel ſicca, vt Galenus. 1. *prorrhet. comm. 2. text. 49. & 2. aphor. 3.* docet. In vigiliis verò producendis primas tenet caliditas, ſecundas ſiccitas. Caliditas enim maioris actiuitatis eſt, & vapores ab inferioribus adſcendentes facilè diſſipat, ipſoſque ſpiritus agitat, ita vt caliditas duobus modis ad vigilias producendas concurrat. Siccitas tamen eoſdem etiam abſumit, & maximè hoc fit, ſi caliditas & ſiccitas coniungantur.

Intemperies autem hæc vel eſt cum materia, vel ſine materia:

materia: quorum prius ſæpe accidit in febribus putridis ardentibus, inflammatione cerebri & membranarum eius, melancholia, mania, intemperie cum pituita ſalſa, & humore ſeroſo. Nonnunquam & à potu vel medicamentis calidis, & ſiccis contrahitur. Ita Galenus, 2. *de loc. affect. c. 9.* refert, puerum apud Grammaticum agentem ex meraci vini potu vigilem permanſiſſe, ac poſtea febre correptum periiſſe.

Vnde autem intemperies iſtæ cerebri originem habeant; quomodo cognoſcātur; quid periculi portendāt; quid indicent; & quomodo curandæ ſint, dictū eſt *parte* 1. huius libri, quæ omnia inde petenda. Hoc ſaltē hîc iterum repetimus, quod antea etiam monuimus, vt ex medicamentis, quæ ad intemperiem cerebri corrigendā vſurpantur, ea eligantur, quæ ſimul ſuaues vapores ad caput mittunt, & vim aliquam ſoporiferam obtinent.

Interna.

E. g. ℞. *Conſeru. nymph. violar.* an. Vnc. jß. *lactuc. Italic. condit.* Vnc. ß. Cum *ſyrup. de nymph. vel papau.* F. Electuarium in vigiliis ab intemperie calida & ſicca.

Vel ℞. *Aqua lactuc. violar.* an. Vnc. iij. *ſyrup. violar. papau.* an. Vnc. jß. F. Potus pro 2. doſibus.

Externa.

Si intemperies ſit calida, vſurpentur *ol. violar. roſar. nymph. papau. mucilago ſem. pſylly, ſemperuiuum, lactuca, papauer.* è quibus vel epithemata, vel lotiones capitis fiant. Si intemperies ſit ſicca, cōuenit *ol. amygd. dulc. lac.* Si ſiccitati iungatur frigiditas, quod in melancholia accidit, proſunt *chamam. aneth. fœnugracū, malua, althéa, melilotus, & ea,* quæ ſupra, *c.* 12. ſūt propoſita.

Si peccet bilis, humectātia & refrigerantia conueniūt, quæ ſupra, *c.* 1. & *cap. 9. de intemperie capit. cum bile,* ſunt propoſita, inprimis *lactuca, viola, papauer, nymphaa, cucurbita.*

Si cauſſa vigiliarum ſit pituita ſalſa, calida ſimul admiſcenda, & attenuantia, vt *aneth. chamamel. melilot.* & vſurpanda *ol. amygdal. dulc. commune*, in quo cum aq. hordei, & vino albo ſubdulci ſit parum chamæmeli, meliloti, ſerpilli, coctum.

Exempl. grat.

Flor. roſar. violar. nymph. fol. ſalicis, an. Vnc. j. *ſantali* Vnc. ß, *cort. papau.* Drach. vij.

Iniiciantur in vas vitreum, & affundatur aq. roſar. q. ſ. Bulliant in cineribus calidis, vaporeſque exhalantes ore & naribus excipiantur in vigiliis ex intemperie cerebri calida & ſicca.

Exemplum vigiliarum ex intemperie cerebri calida & ſicca ſine materia eſt apud Foreſtum, *lib.* 10. *obſeru.* 35.

Tertiò

De vigiliis à vaporibus calidis, ſiccis, & acribus.

Vigiliæ à vaporibus calidis & ſiccis. Si vapores calidi, ſicci, acres, ab humoribus bilioſis, ſalſis, melancholicis, prauis, ad cerebrum attolluntur, ſpiritus etiam turbantur, & vigiliæ excitantur.

Attolluntur autem illi vel à toto, vt in febribus ardentibus, vel ab hepate, liene, vtero, vt ſupra, *c. 6. part.* 1. dictum. Accidit etiam hoc ſæpiſſime à generoſi vini potu, à calidis & ſiccis medicamentis; aut cum in ventriculo fit praua concoctio, & à cibo vel potu copioſo, aut corrupto, aut cibis flatulentis, & prauis; quales ſunt lentes, fabæ, fungi, & tubera.

Neque ſolùm à reliquo corpore vapores illi in caput mittuntur, ſed ſæpe etiam in ipſo capite ex apoſtemate aliquo, vel vlcere, in partibus cerebro propinquis ad cerebrum eleuantur; ſicut & in inflammatione cerebri & membranarum eius vapores tales calidi attolluntur, & ſpiritus animales agitant.

Signa Diagnoſtica.

Signa humorum & vaporum caput moleſtantium ſupra, *part.* 1. tradita ſunt. Pituita ſalſa, & ventriculi debilitas plerumque in ſenibus vigiliarum cauſſa eſt.

Prognoſtica.

1. Quantum periculi hoc genus vigiliarum habeat, ex morbificis humoribus, à quibus pendent, coniectandum.

2. Vigiliæ, quæ ſenibus ab humoribus ſalſis eueniūt, difficulter curantur; cum materiæ iſtius generatio ob ætatis conſtitutionem præcaueri non poſſit, nec ætas fortiora, vel crebriora purgantia ſuſtineat.

Indicationes & Curatio.

Parti, quæ vapores ad cerebrum mittit, conuenientibus medicamentis ſuccurrendum, humorque peccans euacuandus, & poſt cœnam exhibenda ea, quæ vapores illos demulceant; qualia ſupra de curatione vigiliarum in genere, *numero* 3. recenſuimus. Febrē quod attinet, & totius corporis intemperiem calidam, temperanda ea refrigerantibus, aq. hordei., lactuc. ſero lactis caprini, cum emulſione ſem. papau. & melonO. piata verò cum cautione ſuprà propoſita exhibenda.

Ad intemperiē frigidam & ſiccam hoc cōmendatur:

℞. *Spec. diambra* Scrup. ij. *diamoſch. dulc.* Drach. ß. *ſuccini alb.* Scrup. j. *ambra gryſea* gr. iij. Cum *ſyrupo de cort. citri.*

F. Pilulæ num. xxiiij. Capiantur tres hora ſomni.

Quartò

De vigiliis à frigida & ſicca intemperie, & de vigiliis ſenum.

Nonnunquam & à frigida & ſicca intemperie excitantur, & non ſolùm vapores calidi & ſicci, ſed & frigidi atque acidi vigilias pariunt; quale quid melancholicis & ſenibus accidit. Fit hoc quandoque è ſeroſis humoribus, & pituita ſalſa, quæ humores, & ipſi membranas cerebri vellicant, & ſui generis vapores emittunt, quibus ſpiritus turbantur: quæ non minima cauſſa eſt vigiliarum in ſenibus; etſi & aliæ concurrant: quod ſcilicet cerebrum ipſum euadat ſiccius, coctio debilior, & pauci ſuaues vapores in cerebrū eleuentur; de quo vide Langium, *lib.* 1. *epiſt.* 16. vbi de ſenum vigilia agit. Neq; ſolùm in ſenibus, ſed & aliis, vigiliæ ab humoribus, ſeu ſalſis, ſeu acidis, generantur. Dum n. vel ob cibi copiam vel calorem debilem, fit cruditas acida in ventriculo, vapores & fumi ſimiles in cerebrum eleuantur, & vigiliarum cauſſæ ſunt. *De vigiliis à frig. & ſic. intemperie.*

Et omnino ſenum vigiliæ aliquid peculiare habent. Etenim in ſenibus vigiliarum cauſſa eſt ſuauiū illarum exhalationum, ad ſomnum inducendum neceſſariarū, & in iuuenibus abundantium defectus, à debili coctione in ventre inferiore proueniens; & contrà copia ſeroſorum, ſalſorum, & nitroſorum humorum, qui alimentum ſpiritualſcere, vt ſic dicam, non ſinunt, & ſuaues ac volatiles vapores figunt ac ſupprimunt, atq; ita impediunt, ne ſuaues ἀναθυμιάσεις in cerebrum eleuentur, aut ſi quæ aſcendunt, iis permiſcentur, & cerebro ac mēbranis eius moleſtæ ſunt, atq; ita vigilias & inquietudinē nocturnā potiùs, quàm ſomnum pariunt & proinde vigilias hoc modo excitatas nullo modo frigida curant, vtpote quæ coctionē ampliùs debilitāt, & cruditatē illam acidam augent, ſed potiùs moderatè calida, *De vigiliis ſenum.*

calida, vinum nempe dulce, aqua vitæ, & aromata ac medicamenta coctionem iuuantia, quæ quò meliùs ſeſe habet, eò plures vapores ſuaues ſomnum conciliantes ad cerebrum eleuantur.

Curatio autem harum vigiliarum difficilis, & vt Crato, *conſil.* 118. monet, vigiliis ſenum, ac præcipuè eorum, qui in ſummis curis verſantur, & quos iamdiu hoc malum vexat, vigiliis mederi, difficile eſt.

Curandi etiam ratio ab aliarum vigiliarum curatione diuerſa eſt. Etenim quibus calor eſt debilis, vt in ſenibus, ab his, vtpote frigidis, abſtinendum, & contrà calida ac ſpirituoſa exhibenda, quæ non tantùm coctionem adiuuare, ſed & ſpiritûs ac vapores ſuaues emittere valent; quale eſt vinum dulce. Et proinde, vt idem Crato monet, lotiones, inunctiones, præſertim frigidæ, nihil proſunt, imò frigida plurimum lædunt. Itaque calidis & odoratis vapores potiùs contemperandi, & propterea horâ decubitûs vna atque altera pilula ex ſequentibus ſumenda:

℞. *Spec. diambræ* ℈. ij. *diamoſchi dulcis* ʒ. ß. *ſuccin. albi* Drach. j. *ambræ gryſeæ* gr. iij. Cum *ſyrup. de cortic. citri* F. Pilulæ xxiiij.

Quintò

De vigiliis à dolore, pectoris anguſtia, ac ſenſuum externorum obiectis.

Vigiliæ à dolore. Cum cuiuſque ſenſus externi obiectum vehemens ſenſum communem in conſenſum trahat, vnúſq; ſenſus excitatus reliquos commouere, ac vigilias excitare poſſit: frequentiſſimè vigilias excitant tactus obiecta, quæ dolorem gignunt, dolorque in quacunque parte corporis, ſi ſit magnus, vigilias excitat.

Quomodo à dolore vigiliæ fiant. Cum enim ſenſus communis ſimul afficiatur eo commoto omnes reliqui ſenſus commouentur, atque ita vigiliæ ſuboriũtur. Capiuaccius quidem exiſtimat, dolorẽ excitare vigilias, quia nõ permittat alimenti vaporẽ in caput ferri; cum propter dolorem fluat materia in partem, quæ primò afficitur. Verum ratio prior probabilior eſt. Neque enim omnes vapores à cibo ad partem dolentem confluunt. Et licet vaporum ſatis ſit in capite, ægérque dormire incipiat, tamen ab obiecti vehementia iterum excitatur, non ſecus ac ſi æger vellicetur, aut pungatur, aut clamore excitetur.

Quomodo autem dolori ſuccurrendum ſit, dicetur *in part.* 3. *ſect.* 1. huius libri, *c.* 2. vbi de ſymptomatibus tactus agetur. Hoc ſaltem hîc addimus, ſi dolor grauis ſomnum turbet, neque aliâ ratione leniri poſſit, narcotica vſurpanda eſſe, quæ vnâ operâ & ſomnum conciliant, & dolorem leniunt: de quibus antea de vigiliis in genere diximus.

Pertinent huc & illæ vigiliæ, quæ ſitientibus accidũt, vt & quæ fluxu alui, & dyſenteria laborantes infeſtant; nec non quæ diſpnœa in morbis pectoris, & hydrope laborantibus moleſtæ ſunt, quibus accidit, vt dormire nequeant, vel, ſi dormire incipiant, ſuffocationis periculum immineat. Ideóque ſitis lenienda, & morbi, à quibus vigiliæ pendent, tollendi.

Et quod obiecta tactus præſtant, idem & aliorum ſẽſuum ſymptomata præſtare valent, vt lux nimia, ſtrepitus, & ſonus, quæ omnia dormientes inquietos reddunt & excitant; ideoque amouenda ſunt.

Sextò

De vigiliis ab animi affectibus.

Vigiliæ ab animi affectibus. Tandem etiam animi affectus vehemẽtes, ira, timor, mœror, curæ, & ſollicitudines, amor, gaudium, ſpiritus concitare, & vigiliarum cauſſæ eſſe poſſunt. Quò referenda & conſuetudo. Vt enim in excrementis reddendis natura ſua tempora obſeruat; ita conſuetudo facit, vt homines certis horis noctu excitentur & vigilent; inprimis ſi curæ & cogitationes variæ accedant; quod ſenibus familiare eſt.

Cauſſæ hæ ex ægris, vel adſtantibus facilè cognoſcuntur.

Prognoſtica.

1. Ab animi affectibus, & cauſſis euidentibus, vigiliæ non ſunt ita periculoſæ, quàm quæ ab internis proueniunt.

2. Conſuetudo, tanquam altera natura, non facilè mutatur.

Curatio.

Animi affectus corrigantur, & ad lætitiam moderatã æger diſponatur, quæq; eam excitant, & ſomnum conciliant, exhibeantur; vt vinum, ſed moderatum. Ac ſi de re aliquâ intenta cogitatio vigiliarum cauſſa ſit, mẽs aliò auocanda. Et cum affectus, ſi diu durent, tandem intemperiem aliquam capiti concilient, ei occurrendũ, & biliosorum, ac melancholicorum humorum prouentus præcauendus, &, ſi quid eorum genitum iam eſt, euacuandum, vt *part.* 1. diximus. Conſuetudo contrariâ conſuetudine ſenſim mutanda, & cogitationes omnes à cubitum ituris ſeponendæ.

QVÆSTIO I.

Quâ vi ὑπνωτικὰ & ναρκωτικὰ ſomnum concilient?

Quâ vi medicamenta, quæ ſomnum conciliant, id præſtent, Autores non parùm diſſentiunt Nonnulli in ea ſunt ſententia, cauſſam vigiliarum proximum eſſe immoderatam canalium, per quos ſpiritus animalis ad ſingula organa ſenſuum influit, apertionẽ, ob defectũ vaporum, qui eoſdem canales certis quibuſdam horis obſtruere debebant. Ideóque eorum occluſionem per tales vapores eſſe proximam ſomni cauſſam: & propterea ad ſomnum conciliandum, ſi vigiliæ vrgeant, requiri medicamenta frigida, craſſos, ac frigidos vapores, eóſq; plurimos, ad caput exhalantia. Capiuaccius verò ſtatuit, quod talia medicamenta narium calorem ſenſorij iudicantis diſſipent. Atque ita exiſtimat, talia ſoporifera & anodyna non reuera talia eſſe, ſed ſaltem ſecundum dici, quod partem quaſi ſenſu priuent. Cum enim quò pars calidior eſt, eò ſenſum habeat exquiſitiorem, ſi medicamentum calorem natiuum ſenſorij diſſipet, & remoueat; & ſtuporem induci, & ſomnum conciliari. *De vi narcoticorum.*

Alij frigoris exceſſu ſpiritui animali ad partem aditũ intercludi dicunt. Atque ita ſecundum has opiniones ὑπνωτικὰ & ναρκωτικὰ valde frigida ſtatuuntur. Vnde etiam ſecundum hanc communem opinionem ad narcoticorum correctionem adhibentur calida, piper, cinamomum, pyrethrum, coſtus, euphorbium, caſtoreum, crocus, nux moſchata, ſem. petroſelini, dauci, fœniculi.

Verùm, vt liberè dicam quod ſentio, nulla vnquam in Phyſicis introducta fuit pernicioſior opinio, quàm eorum, qui omnia ad qualitates primas reducere conãtur; qui error hactenus & in iſta controuerſia cõmiſſus eſt, dum omnes ferè Medici facultatem ſomnum inducendi frigiditati principaliter attribuerunt; cum tamen, ſi rem diligenter perpendamus, longè aliter ſeſe res habeat. Nam tantum abeſt, vt ὑπνωτικὰ illa & ναρκωτικὰ medicamenta propriè dicta valde frigida ſint, vt contrarium potiùs verum ſit, & calida deprehendantur. Vinum vim narcoticam habere rectè ſtatuit Platerus, *prax. tract.* 1. *lib.* 1. *cap.* 2. *pag.* 31. & 107. & teſtatur id experientia. Eadẽ vis ineſt lolio, quoſdáq; à panis è lolio confecti eſu primò in leuem quandã amẽtiã, hinc in *Narcotica ſunt calida.*

in ſomnum profundũ, longumq; incidiſſe, refert VVierus, *de præſtig. Dæmon. lib. 7. cap. 13.* Styracem calefacere, extra controuerſiam eſt; & tamen ſoporẽ afferre docet Dioſcordes, *lib. 1. de mat. med. c. 68. &* Galenus. 20. *de compoſ. med. ſec. loc. cap. 1. in fine, & 6. Epidem. comm. 5. t. 13.* Anethum calidum eſt, & nihilominus ſomnum conciliat, teſte Galeno, 6. *de ſimpl. med. facult.* Eodem modo ſeſe res habet de ſem. cannabis, nuce moſchat. nucleis Perſicor. amygdalis amaris, abſinthio, lupulo, allio; quæ omnia calida sũt omniũ confeſſione, & tamẽ ſomnum conciliant. Reliqua etiã, quæ frigiditate ſomnum inducere creduntur, omnia frigida non ſunt. Nã vt de papauere vulgari, cuius ſemen frigidum eſſe creditur; cùm tamen oleùm ex eodem exprimatur, quod flammam alit, & ad lucernas eodem modo, vt ol. oliuar. lini, cannabis, adhiberi poteſt, nihil dicam: opium vulgò frigidum, & quidem vltra tertium gradum, ſtatuitur. Verùm ſi eius qualitates & vires diligẽter perpendamus, calidũ eſſe animaduertemus, vt prolixè & accuratè id demonſtrauit Cl. Dn. D. Doringius, *tract. de opio. ſect. 2.* Eſt enim amarum, acre, vt linguam vellicet, fauces incendit, ſitim excitat, odorem grauem habet, facilè inflammatur, animum efferat, Venerem concitat, pruritũ excitat, ſudorem ciet, dura emollit & diſcutit; de quibus omnibus D. Doringius, *loc. allegat.* videatur, ne actum, agere hîc opus ſit.

Ex quibus omnibus patet, frigida non eſſe, quæ *ὑπνωτικὰ & ναρκωτικὰ* dicuntur. Quibus accedit & hoc, quod tantulâ quantitate, gran. ſcilicet ij. vel iij pondere, quo Opium, & Laudanum opiatum (quod tamen purũ putum opium non eſt) exhibentur, corpus tam inſigniter refrigerare, & tot craſſos ac frigidos vapores, qui ad meatus cerebri omnes obſtruendos ſufficiant, emittere non poteſt. Quis enim, niſi qui opinionibus præcõceptis obcæcatus eſt, credat, ab opij gr. ij. vel iij. aſſumptis corpus etiam febre æſtuans ita refrigerari poſſe, vt illa refrigeratio vſque ad cerebrum penetret? Quod ne à ſatis magnâ aquæ quantitate fieri poteſt. Cùm ergo in tàm parua quantitate exhibitum non ſolùm ſomnũ profundũ, & ſtuporem inducat, ſed & paulò liberalius exhibitũ enecet: rectius qualitati alicui occultæ, & peculiari proprietati quæ in ſpiritu quodam ſulphureo conſiſtit, vt ex odore & inflammabilitate, ac reſolutione patet, vim hanc tribuimus. Hic enim ſpiritus, ſeu odore in cerebrũ admiſſus, ſeu per poros cutis penetrãs, ſeu intra corpus ſumptus, in cerebro ſpiritus vi peculiari ſopit, & torpidos, ac quaſi immobiles, atque ita ad actiones animales edẽdas ineptos reddit. Quod id etiã confirmat, quod Platerus, *tract. 1. lib. 1. cap. 5. pag. 185.* ſcribit, ſe nunquam deprehendere potuiſſe, quod à narcotico extrà cuti applicato, ea ſtupida, & indolens redderetur; licet, vt certi aliquid cognoſceret, maſſam opij emollitam podagrâ laboranti extra explicarit.

QVÆSTIO II.

Quomodo opium præparandum & corrigendũ ſit?

Antiquos, qui Opium frigiditate excedere, & nocere putabant, calidis planè medicamentis, pipere, pyrethro, croco, caſtoreo, euphorbio, & ſimilibus ad eius correctionem vſos fuiſſe, anteà dictum. Verùm falsâ hypotheſi ad iſtam opium corrigendi rationem adducti sũt. & medicamenta non ſatis commoda præparârunt. Vt ſaltem de Philonio Romano dicam, olim ſatis vſitato medicamento, experientia docuit, ob tot medicamentorum calidorum admiſtionem vix poſſe deglutiri, quin fauces accendat; & in iis ardorem excitet; clyſteribus etiam, vel pondere ſeſquidrachmæ admiſtum, nonnullis ingentem ardorem in imo ventre, & inteſtino recto excitaſſe.

Hodie ſatis vſitatum eſt, vt Opium cum ſpiritu vini ſpec. diambr. aromat. roſat, vel ſimilibus impregnato extrahatur, vel ſpiritus vini eiuſmodi extracto opij addatur, vt & olea deſtillata, atque alia cordialia, vt ex variis Laudani Opiati (ita enim medicamentum hoc appellare libuit Paracelſo) deſcriptionibus, quas collegit Libauius, *Syntagm. arcan. Chymicor. lib. 8. cap. 84.* videre eſt.

Reprehendunt tamen hanc Opij præparationem Recentiores quidam, quòd, vt Petræus, *in Noſolog. harmon. tom. 1. diſput. 5. quæſt. 9.* habet, fœtidum, & venenoſum ſuum ſulphur, quod etiam poſt ignis examen adhuc ſuperſit in opio, in ſpiritum vini æquè deponat, imò à ſpiritu vini magis attenuatum malignitatem ſuam citiùs exſerat, & in partes penitius inſinuet. Quibus addunt & hoc, quod vino vis quædã narcotica ineſt, qua de cauſſa Platerus, *pract. tr. 1. lib. 1. cap. 2. p. 66.* in ſopore & ſtupore vini vsũ improbat. Præterea Turcos & Ægyptios vino, quaſi opij ſuccedaneo, in eius defectu vti, patet ex Chriſtoph. à Coſta, *de arom. lib. 1. cap. de Opio.* & Proſper. Alpino, *de Medic. Ægypt. lib. 4. cap. 1.*

Iſti igitur aliam Opium præparandi, & corrigendi rationem ineunt. Opium in exiguâ fruſtula concidunt, & in patellis aliquot ſuper leni cinerum, vel alio calore tam diu ſiccant, donec ſulphur fœtidum exhalet, ac opium ſuauiorem, & gratiorem odorem ſpiret, ac digitis in puluerem teri poſſit; quod ferè 6. vel 7. dierum ſpatio accidit. Inde tincturam aceto deſtillato extrahũt. Acida autem, vt acetum, ſuccus citri, & limon. ea de cauſſa eligunt, quòd, ſicut acrimoniam humorum, ita, & narcoticam vim acida hebetant, & ſpiritus narcoticos figunt, ac ſupprimunt: vnde in ſoporiferis affectibus, veneniſque ſoporiferis commodus eſt aceti vſus, ipſiuſque ebrietatis acetum & acida ſunt remedium.

Verum enimuerò, vt, quid mihi hâc de re videatur, liberè aperiam: primò illam Opij ſiccationem, & leuem quaſi toſtionem quod attinet. ſi, de quo tamen certò conſtare prius debet, quædam heterogeneæ partes ſunt in Opio, quarum aliæ aliis magis ſunt noxiæ, torreatur ſanè, me non obſtante, Opium, ſed ita, ne illud ſulphur narcoticum, cuius vis expetitur, diſſipetur, & corpus inefficax relinquatur. Ipſe tamen Petræus, vt antea dictum, etiam poſt ignis examen ſulphur illud fœtidum, & malignum ſupereſſe ſcribit.

Quantum ad reliquam præparationem, rectiſſimè opium extrahitur, ſeu vtilis eius ſubſtantia à reliquis inutilibus partibus ſeparatur, ſpiritu vini. Hic enim ſulphurea corpora & ſubſtantias facilè recipit & imbibit. Correctionem verò quod attinet, illa antiquorum per calida, & quidem vehementer calefacientia, falsâ nititur hypotheſi, vt antè dictum, neque opium ſummè frigidum calefacientibus corrigendum: niſi forſan talia ſint, quæ occultâ proprietate vi narcoticæ opij reſiſtũt, qualia ſunt inprimis aſa, & caſtoreum, quod oppoſitam opio facultatem habere, Galenus, *de compoſ. med. ſec. loc. cap. 3.* ſcribit, & quæ opij theriacam ac Bezoar eſſe dicunt Auicennas & Guainerius, *locis propriis.* Acida verò quod attinet, quæ hic à plurimis ad vim narcoticam refrænandam admiſcentur, imò quibus à nonnullis opium extrahi diximus; equidem libenter concedo, acida narcoticorum vim infringere, & ſoporoſis affectibus prodeſſe: verùm id non expetitur, ſed vis ſoporifera quæritur. Si tamen quis metuat, ne illa nimis vehemẽs ſit, & aliquid periculi homini afferat, illi acida, inprimis ſuccum citri & limonum, addere fas eſto. Et tùm etiam, additis ſcilicet acidis, laudanum opiatum in maiori doſi exhibere licet, & cùm laudanum opiatum, ſine ſuccis acidis paratum, vltra grana iij. vel iiij. vix exhibeatur, illud, quod cum acidis paratum eſt, ad vj. vij. viij. vel plura etiam grana propinare licet. Tandem, quia cũ vi narcoticâ qualitas corpori noſtro, & ſpiritibus inprimis, aduerſa coniuncta eſt, vt illa corrigatur, &, ne quid dãni ſpiritus patiantur, aromata, & eorum olea, moſchus, ambra, margaritæ, corallia, & ſimilia adduntur.

CAPVT II.

De Somno p. n. ac Comate & Cataphora.

Somnus quotuplex. Vigiliis opponitur Somnus, qui & ipſe nimius eſſe poteſt, ſi nimirum homo diutius, quàm par eſt, & profundius dormiat, quàm ſ. n. ſolet. Vt autẽ ſomni nimij natura & cauſſæ rectius cognoſcantur, afferenda ex Auicenna, 3. *Can. ſen. 1. tr. 4. c. de Subeth & Caro,* ſomni diſtinctio, quâ alium naturalem facit, eumque vel abſolutè talem, vel non abſolutè; alium p. n. Abſolutè naturalis eſt, qui poſt moderatas & viitatas vigilias quotidie hominem apprehendit noctu, à cibo, vt calore & ſpiritibus intrò reuocatis alimentum rectius concoquatur, ſpiritusque per vigilias diſſipati inſtaurentur. Non abſolutè naturalis eſt, qui & naturalis grauior dicitur, qui nimiã corporis exercitationem & laborem, ſanguinis vel alui profluuium, dolorẽ, ſimilesq; cauſſas ſequitur, calore naturali, & ſpiritibus ſupra modum abſumptis; vel vbi halituoſo quodã vapore caput repletur, id quod ebriis euenit. Diuturnior enim, & profundior ſomnus ex his cauſſis abſolutè quidem naturalis non eſt: non tamen etiam p. n. Pertinet huc & ille ſomnus profundus, cuius Galenus, 2. *Prorrhet. t. 29.* mentionem facit, qui ægrotantes interdum prehendit poſt tridui, vel quatridui vigilias, magno cum ipſorum commodo; ſicut & pueris interdum idem accidit, eoſque à morbis tum præſeruat, tum liberat. Hic enim ſomnus à ſpirituum & caloris ad interiora retractione ſaltem ortum habet. Nam natura defectum ſpirituum ſentiens, tam diu calorem & ſpiritus animales in cerebro retinet, donec reparati ſufficiẽter fuerint: & calore ad interiora retracto coctio fit felicior. Vnde multi ſuaues & halituoſi vapores ad cerebrum adſcendunt, ſomnumque longiorem & profundiorem excitant.

Præternaturalis tandem, & morboſus, vt appellant, ſomnus, de quo hoc loco nobis agendum, eſt, qui à cauſſa p. n. & morbificâ prouenit, ſpiritusque ita vincit & detinet, vt difficilis ab eo fiat expergefactio; neque ad ſpirituum, & virium inſtaurationem, ſanitatiſque commodum aliquod emolumenti affert. Is autem, etſi varius ſit, & ſub ſe complectatur Cataphoram & Coma, Lethargum, ac Carum, & nonnulli coniunctim de his agant: tamen, quia, quia in Comate vigili, Lethargo, Caro non ſolum ſenſus communis, ſed & aliæ actiones animales læduntur; de his ſuo loco agemus: hîc verò vbi de ſymptomatibus ſenſus communis tractamus, ſaltem de Cataphora, & Comate ſomnolento, in quibus ſenſus communis primariò afficitur, dicemus.

Nomen.

Coma, Cataphora. Quod malum Mauritani ſuâ linguâ Subeth nominat, id Græcis eſt κῶμα, vel καταφορά. Etſi enim Galenus 4. *de ſanit. tuend. cap. 4.* etiam ſanis Comata accidere ſcribit; tamen non propriè Comatis voce tum vtitur, ſed abuſiuè, pro ſomno naturali profundiore. Et quidem κῶμα dicitur quaſi κοίμημα, à κοιμᾶν, quod eſt profundiùs, & prolixè dormire. Alij ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, id eſt, commeſſationibus indulgere, deducunt hanc vocem, ſiue quod tales communiter ſymptomate ſoporis profundi teneantur, ſiue quod κωμάζοντες omnium facilimè in hunc morbum incidant. Καταφορὰ verò dicitur, quod vehemens ſit in ſomnum propenſio. Vocabulum enim καταφορᾶς & κώματος, vt mox dicetur, non ſolum de ſomno profundo accipitur, ſed etiam de propenſione in ſomnum, qualis eſt in Comate vigili. Etſi autem nonnullis καταφορὰ minus malum eſt, quàm κῶμα; ſicut κῶμα minus rurſum, quàm Carus: tamen exquiſitâ hâc vocabulorum diſtinctione opus non eſſe, ex Galeno intelligimus, qui, *in lib. de Comate, & in 1. prorrhet. comm. 1.* affirmat, ab Hippocrate quamlibet καταφορὰν Coma nuncupari, vt promiſcuè his vocabulis ille vſus fuerit. De quo etiã videatur Anut. Foeſius, *Oeconom. Hippocrat. ad vocem* κῶμα. Interdũ & Carus nominatur; ſed nõ propriè: quoniam hoc vocabulo malum multò grauius ſignificatur quod à leui apoplexiâ non multum diſtat.

Eſt autem Coma duplex, ὑπνῶδες, ſeu ſomnolentũ, & ἄγρυπνον, ſeu vigil. Coma ὑπνῶδες, quod & ſæpe abſolutè Coma appellatur, eſt, cum ægri oculos aperire nequeunt, & non ſolum in ſomnum propenſionem cõtinuam habent, ſed & profundiùs dormiunt. Coma verò οὐχ ὑπνῶδες, ſeu, non ſomnolentum, & ἄγρυπνον, ſeu vigil eſt, cum ægri quidem in ſomnum propenſionem habent, nihilominus dormire non poſſunt, ſed ſaltem oculis clauſis & conniuentibus inani dormiendi cupidine tenẽtur, ipſiſque variæ imagines obuerſantur, quæ & ſomnum impediunt, &, vt nonnihil delirent ægri, in cauſſâ ſunt. In Comate vigili cum plures actiones animales lædantur, dicetur de eo ſuo loco: hoc capite ſaltem de Comate ſomnolento nobis agere propoſitum eſt.

Definitio.

Coma. Eſt autem Cataphora ſeu Coma ſomnolentum ſopor grauis, ſeu ſenſus communis quies, à cauſſa, quæ facit, vt ſpiritus animales ad ſenſuum organa non ſine difficultate influant, ortum habens; ſeu ſymptoma in imminutâ actione ſenſus communis, dum is veluti torpet, & neque ſpiritus animales ad externos ſenſus diffunduntur, neque is ab iis accepta obiecta agnoſcit, & diiudicat.

Cauſſæ.

Cauſſam huius mali eſſe ea, quæ ſpirituum animaliũ ad ſenſus organa influxum prohibent; eoque ad actiones animales ineptiores reddunt, iam antè dictum. Etſi verò à frigiditate & humiditate, vel à repletione, & obſtructione canalium, per quos ſpiritus animales influunt, id fieri plerique doceant; vt ex Galeno. 3. *Epid. comm. 1. aphor. 7. 2. prorrhet. t. 29. 3. prorrhet. t. 1.* videre eſt: tamen, vt poſtea dicetur, *in quæſtione*, probabilius eſt, à peculiari vi narcoticâ ſpiritus animales torpidos & ad actiones animales ineptos reddente, ac in vapore quodam reſidente, id fieri, qui à venis & toto, in febribus, malignis præcipuè, & quæ κωματώδεις appellantur, vel à parte aliqua, vt à ventriculo, ab humoribus vitioſis, vini nimio potu, (cuius rei exemplum eſt apud Foreſtum *lib. 10. obſeru. 34. & tria in Scholio*) inteſtinis, & vermibus in his, vtetero, vt in hyſtericis ſæpe euenit, ad caput eleuantur. Pertinent & huc medicamenta, ac venena narcoticâ vi prædita, vt lactuca, papauer, ſolanum, lolium, fungi quidam, opium. Si tamen vapores ſunt craſſiores, & copioſiores, vel vapores, qui ad caput exhalãt, in craſſum & lentũ humorẽ conuertantur meatus cerebri ab iis obſtrui poſſe, non negauerim: quæ ſi ſit leuior, Coma eſſe poteſt; ſi verò grauior, Carum vel Lethargum excitat. Vapores tamen illi vix qualitatis narcoticæ expertes ſunt. Ita etiam compreſſio cranij à percuſſione, & percuſſio in temporibus Coma inducere poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Æger diu & profundè dormit, demiſsâ ferè inferiore maxillâ, & hiante ore, cum difficultate excitatur, oculos, ſi excitetur, aperit, ſed mox iterum profundè dormit, & palpebras non ſine difficultate attollit. Quis autem humor peccet, ex febre præſente, vel aliis indiciis, quæ ſupra *part. 1.* tradita ſunt, patebit.

Differt

Differt à Comate vigili, quòd in Comate vigili ſolùm eſt in ſomnum propenſio, non verò dormiunt ægri: à Caro, quod in Comate interrogati reſpondent, in Caro verò non reſpondent, ab Apoplexiâ, quod in hâc non ſentiunt, immoti iacent, & ſtertunt: à Syncope, quod in hâc facies eſt mortuis ſimilis, & pulſus paruus & languidus: ab Vteri ſuffocatione, quod ad interrogata ferè non reſpondent, & oculos non aperiunt, licet interdum audiant: in graui verò ſomno omnibus his contraria accidunt.

Prognoſtica.

1. Somnus & vigiliæ vtraque, ſi modum exceſſerint, malũ, 2. *aph.* 3. Ac ſomnus immoderatus malus eſt, non ſolùm vt ſignum; quod ſcilicet cerebrum p. n. affectum ſignificat, ſed etiam vt cauſſa, eò quod ſpiritus & calorem naturalem obtundit, actiones animales torpidas reddit, cruda excrementa in capite, & toto corpore cumulat, & denique deſtillationum ac frigidorum morborum autor eſt.

2. In quo morbo ſomnus laborem facit, malum eſt, 2. *aph.* 1. Cum enim ſomnus naturaliter vires inſtaurare debeat, ſi id non fiat, malum indicium eſt, tantáque humorum vitioſorũ ac prauorum copiam adeſſe ſignificat, quam calor in ſomno retractus & collectus cõcoque, & ſuperare non potuerit: aut ſomnum illum non à naturali, ſed malignâ cauſſâ inductum eſſe, indicio eſt. Contra ſi delirium adſit, illudque ſomnus ſedet, bonũ.

3. Exitioſum eſt Coma, cuius morbi calidi & ſicci autores ſũt teſte Galeno, 3. *Epidẽ comm.* 1. *text.* 7. cuius cauſſam eſſe putant vulgò, quod inſignem in cerebro refrigerationẽ in morbo calido eſſe oporteat. Sed cum in morbo calido & ſicco ſimul inſignis intemperies frigida adeſſe non poſſit: probabilius eſt, potius à maligno & narcotico vapore in eiuſmodi febribus talem ſomnum nimium excitari.

Periculoſum quoque eſt, quod virium magnam imbecillitatem ſequitur, ex acutiſſimo aliquo morbo, vel graui cerebri affectione. Galenus, *ibid.*

5. Minus periculoſum eſt, quod ob conſenſum fit, ſiue ventriculi, ſiue inteſtinorum, ſiue vteri; modò cauſſa tolli poſſit. Sublatis enim illis cauſſis, Coma etiam tollitur: ſi tamen cauſſa illa maligna ſit, etiam ſuo periculo non vacat. Magis verò periculoſum eſt, quod ipſius cerebri affectus ſequitur.

6. Periculoſius coma eſt, quod in continuis febribus accidit, quàm quod in intermittentibus. In intermittentibus enim ad remiſſionem, aut intermiſſionem cum ipſo paroxyſmo deſinit: in continuis verò etiamſi primo acceſſu leue, & non magni momenti videatur, tamen indies creſcit, & ſæpe in Carum ac Lethargum permutatur.

7. Tempus, quo, ſiue ad ſalutem, ſiue ad mortem terminatur, ſemper breue eſt. Neque enim cerebrum membrum nobile, tam diu grauem affectum tolerare poteſt.

8. Ad ſalutem terminatur per diſcuſſionem cauſſarum à quibus prouenit, quando natura per hæmorrhagiam narium, alui fluxum, ſudorem; ſæpe etiam inſenſilem tranſpirationem, nonnunquam & per abſceſſus, & tumores, præcipuè poſt aures, materiam euacuat: artis verò beneficio, cùm medicamentis euacuetur. Ad mortem verò terminatur per virium diſſolutionem, reliquis viſceribus in conſenſum tractis, vel ſuffocationem, vbi malum ita ingraueſcit, vt ſenſus & motus, atque ipſa adeò reſpiratio tollatur.

Indicationes.

Intemperies cerebri, humoris & vaporis alteranda, aut potius vis ὑπνωτικὴ, & ναρκωτικὴ per contraria expugnanda. Materia, quæ in capite proxima Comatis cauſſa eſt, euacuanda, & diſcutienda; ſi aliunde capiti cõmunicetur, reuellenda; è toto, vel parte, è qua communicatur, tollenda, ac, ne ampliùs generetur, præcauendum. Senſibus verò omnibus obiecta vehementiora, quæ ipſos excitent, offerenda; viréſque ſimul alimentis inſtaurandæ.

Curatio.

Quâ ratione totius ratio habenda, & quomodo vapores ad caput adſcendentes reuellendi & pellẽdi ſint, patet ex iis, quæ ſuprà, *part.* 1. diximus. Et cum plerumq; Coma in febribus accidat, ad duo tum omnino reſpiciendum; ad ipſam febrim, quæ cauſſæ rationẽ habet, & ad ſomnum; atque ita curatio inſtituenda, ne ea, quæ ſomno depellendo exhibẽtur, febrem augeant. Hoc tamen cùm febris, tùm Coma requirit, vt humor vitioſus, & febris, & ſomni p. n. cauſſa euacuetur. Ideóque etſi febris cauſsâ iam ſanguis euacuatus ſit: nihilominus venæ ſectionem, ſi opus ſit, repetere licet, vt fluxio inhibeatur, & materia à capite auertatur; quod commodiſſimè fiet vena in cruribus apertâ. Sicut & clyſteres ſæpiùs iniicere, aut materiam leniter euacuare vtile eſt. *Curatio Comatis.*

Et licet coctionis perfectæ ſigna non adſint: tamen ſi magis magiſque materia in caput repere videatur, vt malum maius præcaueatur, materia vitioſa euacuanda eſt. Et aliis quoque modis, frictionibus, cucurbitulis, vinculis reuellenda. Quod etiam faciendum, ſi à ventriculo, vtero, vel alia parte inferiore materia ad caput adſcendat; & partium, à quibus vapores eleuantur, curatio debito modo inſtituenda.

Si à nimio vini potu, eóque adhuc in ventriculo hærente, ſit coma, oxymelite in os infuſo, & penna oxymelite ac oleo intinctâ in fauces demiſſa vomitus excitandus

Oxyrrhodina, quæ repellendi gratiâ, &, ne vapores in caput admittãtur, ſi materia per partes externas fluat, vſurpantur, actu calida vſurpentur, & ſuturæ coronali applicentur, ac liberalius acetum iis admiſceatur, ita, vt ad vnam partem olei roſacei aceti partes duæ ſumantur. Quia tamen vapores, vtpote tenuiores, repellentium medicamentorum vim ſæpius ſubterfugiunt, diſcutientia potius vſurpanda, poſt capitis vniuerſalem euacuationem.

Cauſſam ſomni proximam quod attinet, cùm eam frigidam eſſe hactenus creditum ſit, ad eam expugnandam etiam calida exhibenda eſſe traditum. Verùm etſi quædam calida ad ſomnum p. n. expugnandum vtilia eſſe certum ſit: tamen cùm non omnia id præſtent, & vis illa narcotica à peculiari proprietate, quæ etiam in minimâ portione maxima eſt, conſiſtat; ea medicamenta eligenda, quæ peculiari proprietate hypnoticorum vim expugnare obſeruatum eſt: qualia ſunt ruta, nigella, caſtoreum, acetum & acida. Quòd verò Platerus ſcribit, narcoticorum vires debilitare ea, quæ leniendo temperie quâdam ipſorum caliditatem potiùs, quàm frigiditatem emendant; id commodâ interpretatione indiget. Equidem frigida ſpecificæ facultati narcoticorum non opponuntur: quia tamen occulta illa qualitas in ſubiecto tali, quod manifeſtis quoque qualitatibus præditum eſt, plerumque hæret, non infrequens eſt, vt mutato ſubiecto occulta qualitas ſuam naturam ex accidenti quaſi mutet, & amittat; id quod acetum & acida commodiſſimè præſtant.

Ideóq; acetum, & acida, vt ſuccus citri, limonũ, ruta, caſtoreum, & ex his parata exhibenda, atq; aliis medicamentis morbo conuenientibus admiſcenda; & naribus admouenda ruta cum aceto, vel balſamum rutæ, caſtoreum cum aceto, nigella cum aceto. Efficax etiã remedium eſt in Comate ac cataphora, ſi acetũ acerrimũ ſupra laminam ferream ignitam fundatur, & vapor *Narcoticorũ vim quæ infringant.*

aceti ab ægro naribus excipiatur. Adhuc efficacius erit, ſi aceto addatur ſem. nigel. rutæ, & caſtoreum. Excitat etiam à ſomno ſuffitus ♃. Nonnulli theriacam exhibent: ſed cum theriaca ob opium vim narcoticam potius augeat, ab ea abſtinendum, præcipuè ſi non planè vetus ſit.

Apophlegmatiſmis, & Errhinis, quæ ad particulares capitis euacuationes adhibentur, & Topicis, quæ ad vapores in capite diſcutiendos vſurpantur, addantur etiam ruta, caſtoreum, acetum. Sternutatoria quoque adhibere licet. Sicut & alia medicamenta, quæ ad vapores illos diſcutiendos ab antiquis vſurpata ſunt, eaq; pleraque calida, quod ſomnum nimium, & p. n. ab humore frigido ſemper prouenire crediderunt. Verùm cū & calidi humores ac vapores ſomnum talem inducere poſſint, videndum, an natura morbi iſta medicamenta admittat. Si ergò humor pituitoſus peccet, exhibeantur diabra, diamoſch. conſerua betonic. & vngatur caput ol. rutac. laurino, coſtino, de caſtoreo; vel foueatur decocto ſerpilli, rutæ, pulegij, calaminthæ, betonic. & aliis, quæ ſupra, *part. 1. c. 2. & 10.* ſunt propoſita.

Diæta.

Diæta cauſſæ reſpondeat. Aër ſit lucidus. Potus diluatur aceto, & acidis. Cogitationis, & ratiocinationis exercitium in ſoporoſis affectibus, quæ μὲν ſunt ναρκώδη τὸ λογικὸν, καὶ τὸ μνημονευτικὸν, vtile eſſe docet Galenus, *6. Epid. comm. 5. aphor. 11.* Vt enim Hippocrates, *ibid.* habet: ψυχῆς περίπατος φροντὶς ἀνθρώποις: Animæ quaſi deambulatio eſt cogitatio, & meditatio hominibus. Ideoque ægris ſubitò iucunda, vel moleſta nuncianda ſunt. De quo Horatius, *ſerm. libr. 2. ſatyr. 3.* de quodam auaro Opimio ſcribit, qui

Quondam lethargo grandi eſt oppreſſus, vt hæres
Iam circum loculos, & claues lætus ouanſque
Curreret: hunc Medicus multum celer, atque fidelis
Excitat hoc pacto: Menſam poni iubet, atque
Effundi ſaccos nummorum, accedere plures
Ad numerandum, Hominem ſic erigit: addit & illud:
Ni tua cuſtodis, auidus iam hæc auferet hæres.
Men' viuo? vt viuas igitur, vigila

Et omnino ſenſibus omnibus obiecta vehementiora, & quæ iis moleſtiam aliquam exhibent, offerenda. Excitādus ęger clamore, ſonitu & ſtrepitu, inprimis proprio nomine magnâ voce ſepe appelletur: naribus acria, vt ruta, caſtoreum, acetum, vt modò diximus, obiicięda Ori & palato itidem acria iniicienda Oculi radiis ſolaribus, & luci ſplendidæ obiiciendi.

Tactus frictionibus, vellicationibus, pilorum euulſionibus, & aliis huiuſmodi irritandus.

Hiſtoria huius mali curati habetur apud Foreſtum, *lib. 10. obſeru. 33. & 34.*

QVÆSTIO.

Quænam Comatis, & Cataphoræ cauſſa ſit?

Cauſſa comatis & cataphoræ. Cauſſam Comatis & cataphoræ eſſe ea, quæ ſpirituū animalium ad ſenſuum organa influxum prohibent, iam dictum: quænam autem cauſſæ id præſtent, non ita planum nec omnes eodem modo hîc ſentiunt, vt in Inſtitut. *l. 2. part. 3. ſect. 1. c. 4.* dictum, vbi de cauſſa Comatis & cataphoræ egimus. Vt rem breuiter hîc complectamur, cauſſæ Comatis ſomnolenti non ſunt quæ calorem & ſpiritum ad interiora reuocant, ibique detinent, donec inſtaurari ſint: ſed quæ prohibent, ne iterum iuſto tempore, imò etiam externâ vi ſtimulati organa ſenſuum influere poſſint.

Cauſſas huius rei antiqui duas poſuerunt, vel intēperiem frigidam & humidā, ſpiritus animales quaſi ſtupidos reddentem, vel materiam canales, per quos ſpiritus animales ad organa ſenſuum influunt, obſtruētem; cauſſamq; comatis ſomnolenti & cataphoræ poſuerūt intemperiem frigidam, aut humidam, vel frigidam & humidam, cum, vel ſine materia: refrigerationem, quæ & humectationem nunc à cauſſa externa, vt aëre ambiente, pluuiis, medicamentis, & alimentis tali qualitate præditis, præſertim vaporoſis prouenire, nunc ab interna, vt humoribus, & vaporibus in corpore. Plerique tamen ſtatuunt, intemperiem eſſe cum materia coniunctam, quæ vapor ſit (nam ſi ſit humor, iam grauiorem affectum, carum ſcilicet, ſequi ab humore ſui generis ad caput eleuatus. Vtramque enim enumeratam qualitatem vim habere calorem, & ſpiritus denſandi, cohibendi, & ad motum, actioneſq; minus idoneos reddēdi, (quamquam frigiditas id magis præſtet) non tamen ſolùm à refrigeratione & humectatione cerebri coma produci, ſed & à repletione, quæ etiam fiat à copia calidorum & putridorum vaporum, exhalantiū, vel à toto vt in febrium, pręſertim pituitoſarum, acceſſionibus, & inprimis iis, quæ propterea κωματώδεις nominantur; vel à parte aliqua, vt ventriculo, inteſtinis, & vermibus in iis. Sunt tamen quidam, qui negant, coma produci à materia meatus cerebri anguſtiores reddente, & obſtruente, (hanc enim non coma, ſed carum producere) ſed ſolum cerebrum irrorando, & refrigerando. Ideoque ſoporem illum profundum, qui vel ictum capitis grauiorem, vel cerebri compreſſionem in cranij perforatione minus dextrè inſtituta, vel muſculi temporalis inflammationem ſequitur, potius ad Carum, quam Coma referendum cenſent.

Recentiores verò & Galenici, & Chymici rem clarius explicare videntur. Nam in hoc quidem cum antiquis conſentiunt, quod ea, quæ vim habent ſpiritus cohibendi, torpidos, & ad motus, actioneſque animales minus idoneos reddendi, Coma producant; verùm quænam vis id præſtet, in eo ab antiquis diſſentiunt, neque ſolū in frigiditate & humiditate acquieſcendum eſſe cenſent; cum multa ſint frigida, quæ ſomnum non inducunt, contrà verò etiam calida, quæ ſunt hypnotica. Ideóque etſi non planè negent, frigiditatem cum humiditate ad ſomnum facere poſſe: non tamen hanc ſolam, & vnicam huius mali cauſſam eſſe, & qualitates has ſomnum aliquem naturalem profundiorē paulò quàm illum p. n. de quo hîc ſermo eſt, inducere; ſed malum hoc à peculiari qualitate ὑπνωτικῇ & ναρκωτικῇ prouenire putant. Et videtur eorum ſententia rationi conſentanea. Etenim videmus eos, qui vinum fortius, aut ſpiritum vini immoderatius biberunt, quaſi ſoporiferum medicamētum ſumpſiſſent, profundius dormire. Et vt, *c. præced. quæſt. 1* demonſtrauimus, medicamenta, quæ ſomnum grauem conciliant, non frigiditate, ſed peculiari vi hypnoticâ & narcoticâ id præſtant; quâ & venena quædam prædita ſunt, eáque procul dubio non carent humores, qui in febribus malignis, & iis, quæ κωματώδεις nominantur, ſomnum profundum inducunt. Cum enim humores ſæpe ſatis calidi in iis ſint, frigiditate id præſtare credibile non eſt. Et ſunt multæ febres, in quibus longè maior vaporū, & quidem craſſiorum, copia in cerebro eſt quæ tamen κωματώδεις non ſunt. Non tamen planè negauerim, vapores interdum poſſe tàm craſſos & copioſos eſſe, aut in humorem craſſum degenerare, vt anguſtiam aliquam, & obſtructionem in meatibus, per quos ſpiritus animales in organa ſenſuum influunt, excitare poſſint: verùm tum plerumque Carus, vel Lethargus ſequitur.

CAPVT III.

De Inſomniis immoderatis.

Inſomnia moderata. ETſi in ſomno profundiore, qui ex copioſiore alimēti vapore excitatur, ſēſus & externi & interni quieſcunt;

ſcunt; vnde ſtatim à cibo, vt ſenſus externi fortius ligantur, ita etiam ſomnia rarius obueniunt: tamen in ſomno ex moderatis vaporibus obrepente, etſi ſenſus externi quieſcant; interni tamen ſæpe ſeſe exſerunt, & phantaſia quidem ex parte libera manet, vt ex rebus, quas vigilans geſſerit, ſenſerit, cogitauerítque ſpectra plurima compareant, quæ ceu vera intuetur, iiſque fidem adhibet, neſciens ſe dormire, quæ operatio in ſomno Somnium appellari ſolet. Iſta tamen operatio minus perfecta eſt, ſed, vt in delirantibus phantaſia malè cohærentia coniungit: ita & in ſomno minimè cohærentia coniunguntur. Vnde rectè dicitur, quod ſomnia ſint dormientium deliria, deliria verò vigilantium ſomnia. & ad iſtam inconcinnam & ineptam imaginum coaptationem non parùm faciunt vapores mobiles, ſpiritúſque turbantes; quales cum in febribus ſæpe ſint ſatis copioſi, etiam febricantes inſomniis huiuſmodi maximè moleſtantur, vnde etiam prouerbium natum: *Per febrem ſomniare.*

Compertum tamen eſt, vt Ariſtoteles, *de hiſtoria animal. lib. 4. cap. 10.* & Plinius, *libr. 10. hiſtor. nat. in fine,* refert, & mulieres, & viros fuiſſe, qui nunquam quicquam ſomniauerint, quorum nonnullis in proceſſu ætatis accidit, vt viſo ſomnio mutarentur habitu ſui corporis, vel in morbum, vel in mortem, Atlantes etiam non ſomniare fertur. Etſi verò plerumque inſomnia ſine hominis incommodo ſint, & propterea naturalia habeantur: tamen ſi immoderata, grauia, & cum terrore ſint, cum ſpiritus exagitent, hominéſque delaſſent, vt excitati plus defatigationis, quàm refectionis, & refocillationis à ſomno percipiant, & ita plus incommodi, quàm commodi à ſomno habeant: de hiſce inſomniis inter actiones ſenſus communis læſas agendum. Etſi enim phantaſiæ, ac memoriæ propria ſint: tamen quia non vigilantibus, vt alia deliria, ſed dormientibus accidunt, & cum vigiliis p. n. ferè communes cauſſas habent; de iis hoc loco dicemus.

…nia na-
…lia quid.

Cum autem ſomnia naturalia nihil aliud ſint, quam viſa homini in ſomno apparentia, ſeu operatio imaginationis circa phantaſmata per ſomnum oblata: inſomnia illa, de quibus hîc agendum, ſunt ea, quæ vel præter conſuetudinem longiùs, & totam ferè noctem durant, vel animum ita exercent, ſpiritúſque exagitant, vt, quamuis omnia falſa & ficta ſint, tamen non minus hominem moueant, & turbent, ac ſi verè acciderint. Vnde vel ſubito terrore percuſſi homines excitentur, &, ſi euigilare non poſſunt, in ſomno anxietatem ſummam percipiunt, corpus variè iactant, præ angore ſudant, vt excitati ita laſſi ſint, ac ſi maximos labores ſuſtinuiſſent.

Cauſſa.

…nia
…ia quæ
…nt.

Etſi verò & à Deo, & à Dæmone, qui, permittente Deo, falſis ſpectris, etiam per ſomnum, homines terret, talia ſomnia immitti extra dubium ſit; atque illud etiam ſit certum, ab actionibus diurnis, quas memoria per ſomnum ſuggerit, ſomnia multa excitari, de quibus Claudianus:

Omnia, quæ ſenſu voluuntur vota diurno.
Tempore nocturno reddit amica quies:

Tamen illa non ſunt ea, quæ Medico conſideranda veniunt; ſed illa, cum à cauſſa interna homo grauioribus, & immoderatis ſomniis vexatur. Vnde nec hûc pertinent inſomnia illa grauia, quæ à mœrore, timore, ſollicitudine, & ſimilibus cauſſis ortum habent, illiſque ſublatis ceſſant.

Cauſſæ autem illæ ſunt vapores impuri, tetri, melancholici, à cibis vel humoribus eiuſdem naturæ copioſiùs exhalantes; ſpiritúſque animales inquinantes, & exagitantes; vel intemperies cerebri, vapores ab inferioribus adſcendentes, & ſpiritus in cerebro agitantes.

Primò enim cibi, & aſſumpta quædam terribilia ſomnia faciunt, vt fabæ, lentes, lolium, phaſeoli, braſſica, paſtinaca, ſ. erucæ, allium, ſmilacis ſemina. Pertinet hûc & vinum, quod ſæpe copioſiùs ſumptum ſomnũ inquietum, & ſomnia grauia facit; vt & narcotica pleraque Vide Proſper. Alpinum, *de med. Ægypt. lib. 4. cap. 2.* vbi refert, Ægyptios certò affirmare, ſi aſſium, vel aſis, vel boſa, vel bernaui, vel bers (deſcriptio horum medicamentorum narcoticorum allegato loco habetur) aſſumant, ſe in ſomno multa & varia, quibus delectantur, obiecta, vt viridaria, & hortos, puellas, & milites, bella videre: quod procul dubio accidit, vapore medicamentorum illorum narcoticorum ad cerebrum delato, ſpiritúſque turbante, ac phantaſmata varia obiiciente, accedente inprimis forti deſiderio cum imaginatione huiuſmodi res in ſomno videndi.

Secundò humores praui, corrupti, melancholici. Hinc ii, quibus cibo ventriculus nimium repletur, vel quibus cibus in ventriculo corrumpitur, vt inde multi vapores ad caput adſcendant, inquietè dormiunt. Accidit hoc ſæpiſſimè infantibus, qui, cum lac copioſius, quàm par eſt, ſugunt, id ipſis in ventriculo corrumpitur; vnde vapores praui & acres ad caput eleuantur, ſpiritibúſque permiſti eos turbant, vnde vel excitantur, & nimis vigilant, vel grauibus inſomniis terrentur. Quandoque etiam ex toto corpore & venis vapores tales ad caput copioſiùs attolluntur; id quod ſæpe accidit in febribus, vnde prouerbium ortum: *Per febrem ſomniare,* quod ſcilicet plura abſurda febricitantibus in ſomno, quàm ſanis occurrant. Idque hominibus magis in ſupino decubitu accidit, cum in eo vaſa magna in dorſo incaleſcant, & vapores copioſos ad caput mittant. Nonnunquam ex parte aliqua priuata tales vapores eleuantur; quod ex liene & hypochondriis fit frequenter in melancholicis, nonnunquam ex vtero.

Tertiò ſi cerebrum ſit calidum, vapores adſcendentes, & ipſos ſpiritus animales turbat. Vnde homo vel vigiliis p. n. vel inſomniis grauibus vexatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa dia-gnoſtica.

Ipſi homines hac de re, & de ſomniorum grauitate conqueruntur, & ſomno laſſitudinem percipiunt. In infantibus ex eo id cognoſcitur, quod inter dormiendum gemunt & concutiuntur, excitati clamant & plorant, nec placari poſſunt, fœtidus odor ſæpe ex ore exhalat, calor percipitur in iis.

Cauſſæ etiam ſuis ſignis facilè cognoſcuntur. Si è ciborum, vel copia, vel qualitate malum proueniat, id ex diæta, & cibis, quibus æger vſus eſt, cognoſcitur. Humores ſeu in toto, ſeu in parte aliqua abundantes etiam ſuis ſignis deprehenduntur. Cerebrum nimis calidum ex ſignis ſupra, *part. 1. c. 1.* propoſitis innoteſcit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Vt iucunda & læta ſomnia hominis ſanum, & bonum ſtatum indicant: ita triſtia & horrenda plerumque morbi imminentis ſunt indicia, & melancholicam conſtitutionem ſignificant.

2. Somnia grauia & terribilia corpus debilitant.

Indicationes & Curatio.

Curatio inſomniorum grauium.

Si æger cibis, vel flatulentis, vel prauis vſus eſt, pro iis melioris ſucci ſubſtituendi. Si nimia copiâ ſint ingeſti, cœna parca & ſobria vitium hoc emendat; inprimis ſi æger non ſtatim à cœnâ ſe cubitum conferat.

Humores, vel in toto, vel in parte aliqua abundantes, & vapores, qui ſpiritus turbant, ſuppeditantes, euacuãdi, vel venæ ſectione, vel purgatione; & diſpoſitio vitioſa corporis, quæ humores illos generat, emendanda, de quo ſupra *part. 1. cap. 5. & ſeqq.* dictum.

Poſt cœnam etiam exhibenda ea, quæ vaporum ad caput adſcenſum prohibent, quæ etiam ſupra, *part. 1. c. 6.* ſunt propoſita.

Calida euaporatio à cibo vel potu, vino præſertim, adſcendens, inſomniorum cauſſa, frigidâ in fine cœnæ, vel aceti potu ſupprimenda. Vnde nonnulli, ſi dormitum ituri hauſtum aquæ frigidæ ſumant, præſertim poſt vini vſum, ſuauius dormiunt. Vitandus quoque decubitus ſupinus.

Si ab intemperie cerebri calida ſit malum, alteranda ea, & curanda, vt ſupra, *part. 1. c. 1.* dictum.

Simul ea vſurpanda, quæ tetros illos vapores, ſpiritus turbantes, diſcutiant. Meliſſa in cœna comeſta contra moleſta inſomnia commendatur, vt & rad. bugloſſ. puluerisata cum aq. fl. tiliæ. Laudatur etiam oleum aniſi, ſi eius gutta vna atque altera linguæ, vel naribus illinatur, modò malum non ſit ab intemperie cerebri calida.

Puluis, qui ſomnia horribilia arcet, & ſomnum inducit:

℞. *Smaragd. hyacinth. margarit. corall.* an. q. ſ. ft. Puluis. Sub noctem detur Scrup. i.

Si in infante malum proueniat à lactis in ventriculo corruptione, videndum, an lac à nutrice non bonum ſuppeditetur, ideóque vel nutrix mutanda, vel danda opera, vt lac corrigatur. Si copioſius ſumpſerit infans lac, parciùs præbendum. Si ob ventriculi debilitatem corrumpatur, extrà oleo abſinth. meliſſæ, maſtichino ventriculus inungendus, vel emplaſtrum aliquod ſtomachale imponendum. Lac verò corruptum è ventriculo abſtergendum melle, vel ſimplici, vel roſarum ſolutiuo.

CAPVT IV.

De Vertigine, & primò in genere.

Nomen.

Vertigo. VErtigo affectus eſt à ſymptomate ſic denominatus. Qui enim hoc malo corripiuntur, iis omnia in gyrum circumagi videntur. Diciturque Latinis vertigo, Græcis δῖνος, περιδίνησις; ἴλιγγος item, & ἴλιγξ, σκότωμα, σκοτόδινος, σκοτοδινία, σκοτωματικὸν πάθος: quibus nominibus non ſpecies diſtinctæ, ſed mali eiuſdem diuerſi gradus ſignificantur, ac diſcernuntur.

Nam cum ſolum circumagi corpus, vel exteriora videntur, δῖνος & ἴλιγγος vocatur: quando verò ſimul oculi veluti offusâ caligine, obſcurantur, σκότωμα & σκοτόδινος, ſeu vertigo tenebricoſa appellatur, quæ ſæpe ita ingraueſcit, vt æger protinus concidat, niſi prehenſis proximis adminiculis ſeſe fulciat, ac ſuſtentet. Barbari verò Scotomiam appellant, & hoc nomine etiam in genere Vertiginem intelligunt; ſed minus rectè. Neque enim omnibus, qui Vertigine laborant, *Scotoma.* tenebræ (quod σκοτώματος vox propriè innuit) offunduntur; etſi omnes, qui σκότωμα patiuntur, etiam vertigine laborent. Nonnulli tamen inter σκότωμα & σκοτόδινον diſtinguunt, & σκότωμα adhuc lenius malum, quàm ſit σκοτόδινος, eſſe volunt, ita vt σκότωμα ſit, cum ſine circumactione, aut illâ ſanè leui, tenebræ offundi videntur, aut ſolum fumi, nubes, muſcæ, volitare ob oculos putantur; vt ita σκότωμα ſit σκοτόδινος incipiens.

Aliud verò à Scotomate malum eſt ὑπόχυμα impropriè ſic dictum, quando è ventriculo fumis ad caput adſcendentibus, aut per ardentium febrium vigorem, aut phrenitidem, fumis è calido humore elatis, & ſpiritui optico permiſtis, pupilla nonnihil occluditur, viſúſque obtenebratur, quod etiam inſtante criſi per hæmorrhagiam narium fieri conſueuit. Illud enim omne abſque circumgyrationis phantaſiâ accidit.

Definitio.

Etſi verò certum ſit, animalis functionis læſionem in vertigine accidere; tamen quæ actio lædatur, non ita planum eſt. Alij enim viſum, alij ſenſum communem, alij imaginationem, alij motum, & ſenſum deprauari exiſtimant. Verùm cum iſta controuerſia in Inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſect. 1. cap. 9.* explicata ſit, breuiter hic omnia complectimur, ſtatuimúſque principaliter, & ſemper imaginationem, & ſenſum communem in vertigine lædi. *In verti- quæ acti- animalem damur.* A viſu quidem plerumque huic malo occaſio primùm præbetur, & tum ſenſus communis, & hinc phantaſia etiam afficitur: attamen & oculis clauſis à motu vertigo excitatur, imò ebriis idem accidit. Et vertigine nonnunquam homo corripitur, etſi nulla vel à viſu, vel à motu, aut certè leuis occaſio præbeatur. Et præcipua læſio eſt phantaſiæ, ac Vertiginoſi ea, quæ quieſcunt, in orbem circumgyrari exiſtimant, idque in omni vertigine accidit, ſiue occaſio per viſum præbeatur, ſiue abſque tali occaſione ab interna cauſsâ excitetur. Neque tamen hinc ſequitur, quod vertigo ſit delirium, de quo cum Altimaro diſputat Maſſarias, *cap. de vertigine*; cum non quælibet functionum principum deprauatio delirium ſit, ſed ſolùm, quæ in compoſitione aberrat, non verò, quæ in apprehenſione ſimplici; id quod hic accidit, cum obiectum quietum pro moto apprehenditur.

Et quidem ſi à viſu occaſio Vertigini præbeatur: & ſenſus communis ac phantaſia afficitur, & vterque rem, quæ quieſcit, quaſi motu agitatam apprehendit. Cum enim ſpiritus animalis obiecta ſenſuum recipiat, & ad ſenſum communem ac phantaſiam deferat, ſi ille p. n. moueatur, obiecta quoque moueri videntur. Habétque ſe res, vt in aliis rebus viſibilibus. Etenim vt, ſi rei albæ ſpecies per vitrum flauum, aut rubeum in oculum admittatur, res rubra, vel flaua apparet: ita etiam res quieſcentes moueri videntur, ſi ſpiritus animales non rectè in oculos, ſed circulariter agitati, influant. Si verò ab internâ tantùm cauſsâ excitetur Vertigo, & oculi ſint clauſi, ſolùm imaginatio afficitur, non verò ſimul ſenſus communis vtpote qui non agit, niſi ab externo ſenſu motus, & externorũ ſenſuum obiecta mediis ſenſibus exterioribus percipit. Secundariò poſtea motus, & viſus ſæpe læditur. Cum enim à phantaſia greſſus animalis regatur, accidit, vt læsâ imaginatione conſequenter lædatur motus, & ægri concidant: aut quia ſpiritus animales in anteriore cerebri parte p. n. moti etiã eos, qui ad organa motus influunt, turbãt, ac, vt inordinatè moueantur, efficiunt, vnde fit, vt, ſpiritibus animalibus non, vt par eſt, in organa motus influentibus, ægri collabantur; aut, vt aliis placet, cum omnia circumagi videantur, non habent, vbi greſſum figant ægri.

Et quia ſpirituum hoc vitium oculis quoque communicatur, tenebræ ſimul oculis oboriuntur. Vtrumque tamẽ etiam euenire poteſt, vt & aliorum ſenſuum læſio, quòd ſpiritus animales in organa ſenſus ac motus non influant. Etenim cum ſpiritus animales rectâ lineâ in neruos influant, ſi hi circulariter moueantur, neruos præterlabuntur; ſicut aqua, quæ in vaſe aliquo circulariter mouetur, è vaſe non effluit; etſi illud perforatum ſit.

Sed & auditus nonnihil deprauatur interdum, vt leuis fluctuatio obaudiatur, ſpiritu illo flatulento, ſpiritus animales turbante, etiam ad neruum ἀκουστικὸν pertingente.

In nonnullis etiam olfactus, in aliis guſtus læditur, teſte Æginetâ, *lib. 3. cap. 12.*

Ratiocinatio autem, & memoria ſalua eſt: cum Vertiginoſi in ipſo paroxiſmo agnoſcant, ſe errare, & poſt paroxyſmum omnium recordentur.

Quandoque tamen etiam ſine Vertigine oculi obtenebrantur, & varia corpuſcula, ac colores iis falsò offeruntur, & in auribus ſibilus, & motus quidam percipitur.

pitur, ſi agitatio, & circumgyratio ea ſpirituum in cerebro non fiat, ſed ſola vaporum cum illis permiſtio. Quæ ſymptomata cum veram vertiginem præcedere ſoleant, vt docet Aetius, *tetrab. 2. ſerm. 2. in princip. cap. 7.* Rhaſes, *cap. 3.* ſub nomine Vertiginis hunc affectum comprehendit, eundémque deſcribit. Auicennas, *prima tert. tr. 5.*

affe- ver- Locus affectus eſt cerebrum, & quidem quatenus pars organica, & ſpiritus animales continet, ac quibuſdam meatibus, in quibus illi mouentur, eſt præditum; & quidem ſecundum partem potiſſimùm anteriorem, quæ organis ſenſuum externorum propior eſt: quanquam & reliquis poſtea communicetur, quod ex motu deprauato colligitur.

pre- verti- Cauſſam huius mali proximam quod attinet, etſi de ea alij aliter ſentiunt: tamen ſi non ſolùm perpendamus, quod vertiginoſi omnia in gyrum circumagi imaginantur, ſed &, quod ex corporis circumgyratione Vertigo ſanis quoque oboritur, facilè colligere eſt, immediatam, & proximam cauſſam eſſe inordinatum, & quidem circularem ſpirituum animalium motum, quem alij vndoſum appellant, quod tale quid in ſpiritibus in cerebro fiat, quale in vorticibus aquarum. Cum enim viſio fiat ſpeciebus non ſolùm colorum, ſed & reliquorum ſenſibilium, vt quietis, motus, & huiuſmodi aliis per oculos receptis, atque à ſpiritu animali ad ſenſum communem, & phantaſiam deductis: ſi ſpiritus illi, qui ſpecies oculo receptas ad ſenſum communem, & imaginationem deferunt, p. n. & circulariter moueantur, motus ille ſpeciei imprimitur, non aliter, vt antea etiã dictum, ac dum res alba per vitrum coloratum adſpicitur, atque ita res quieſcens moueri putatur. Omne enim, quod recipitur, per modum recipientis recipitur.

-go quid. Atque ita Vertigo eſt imaginationis, ac ſenſus communis læſio, ac deprauatio talis, vt omnia in gyrum circumagi videantur, à circulari ſpirituum animalium motu in cerebro ortum habens. Nonnunquam tamen, vt dictum, etiam ſenſus externi ſimul afficiuntur.

Cauſſæ.

-is ver- -. Inordinatus autem ille, & circularis ſpirituum animalium motus, quem modò Vertiginis cauſſam proximam & continentem eſſe diximus, non ab vna cauſſa proficiſcitur; vnde accidit, vt alij aliter de cauſis vertiginis ſentiant. Cõmodiſſimè a. cauſſæ hæ ita diuidi poſſunt: Cauſſæ circularis, & inordinati ſpirituum animalium motus, ſunt vel internæ, vel externæ. Internæ, vel in capite hærent, & vertiginem per eſſentiam pariunt, vel aliunde adueniunt, & vertiginem per conſenſum pariunt; quì fit vel ratione totius, vel partis alicuius, vt ventriculi, inteſtinorum, hepatis, lienis, vteri.

Primò nimirum, & plerunque illam circumgyrationem parit κίνησις ἄτακτος καὶ σωώδης πνεύματος, inordinata motio ſpiritus flatuoſi per venas, & potiſſimum per arterias, in cerebrum effuſi. Πνεῦμα enim hoc ἀτμώδες καὶ φυσῶδες cum ἀτάκτως in cerebro mouetur, ſpiritus animales quoque agitat; & impedit, vt in illis anguſtiis occluſi in ſeſe motu circulari conuertantur, & phantaſiæ falſam hanc rerum externarum, vel proprij etiam corporis, ſpeciem exhibeant. Atque hinc, qui imbecillo ſunt capite, & qui flatibus abundant, facilè vertigine tentantur, etiam ob externam aliquam leuem cauſſam; & propterea Vertigo malum eſt ſenibus familiare, ob ſpiritũ vaporoſum, ex imbecillitate caloris naturalis & pituitæ copiam redundantem, motúque inordinato impulſum: *3. aphor. vlt.* Chymici quidam vapores hos reſinoſos, ac ſulphureos eſſe ſtatuunt, non ſalinos: qui dolores capitis, vigilias, epilepſiam, & deliria excitant, ac proinde citra acrimoniam eſſe, & nullos dolores inferre, ſed ſaltem ſpiritus turbare, iiſque tenebras offundere. Verum vapores omnis generis cauſſa vertiginis eſſe poſſunt, modò ita ſint diſpoſiti, vt ſpiritus animales in gyrum agere valeant.

Initium autem motionis ſumit πνεῦμα φυσῶδες, vel extrinſecus à leui aliqua occaſione, vel intus à ſeipſo, vt eſt vaporis, & ſpiritus omnis natura fluxa, ac mobilis, præſertim calidi ac tenuis. Hinc accidit, vt, qui in arteriis cerebri ſpiritus feruidiores habent, facilè per ſe, vel etiam leui accedente occaſione, vertigine corripiantur, quæ diu multúmque, & facili de cauſſa, ſæpe etiam cum dolore capitis hominem infeſtat, vt & aurium tinnitu, & arteriarum in capite, & auribus præcipuè, pulſu, ac vix, niſi arteriarum apertione, curatur.

Hinc cauſſæ antecedentes ſunt omnes humores, è quibus vapor ſuſcitari poteſt, ſanguis nimirum, bilis, pituita, melancholia, & humor ſeroſus; cum tam calidus, quàm frigidus vapor vertiginem excitare poſſit, vt docet Galenus, *3. de loc. affect. cap. 8. & 3. aph. 23.*

Cauſſæ iſtæ, & humores, vel in cerebro hærent, & calefacti, vel agitati vertiginem per eſſentiam generant, vel extra cerebrum geniti aliunde ei communicantur, ac vertiginem per συμπάθειαν excitant: quò pertinet & Ebrietas, quæ corpus vaporibus replet; vnde ebrij non rarò vertigine corripiuntur, & ebrioſi vertigini ſunt obnoxij.

Cauſſæ verò προκαταρκτικαὶ ſunt omnes aeris in qualitatibus exceſſus; præcipuè auſtrina conſtitutio, teſte Hippocrate, *3. aphor. 17.* æſtus & mora ſub Sole, & quæcunque alia foris incidentia ſubitò humores fundere, agitare, & in vaporem diſſoluere poſſunt; vt immoderata corporis exercitatio, præſertim à repletione, balneum, ira, & aliæ animi perturbationes, Venus nimia, inædia in iis, qui eam ferre non poſſunt, ob bilem in ventriculo, qui ab Hippocrate πικρόχολοι dicuntur; corporis item in gyrum conuerſio, vel rerum externarum circumrotatarum adſpectus, aut velox motus, vel aquarum vorticoſarum adſpectus, proſpectus ab alto, adſpectus rerum lucidarum, & Solis inprimis, ſonus vehemens, vt tonitru, & bombardarum, percuſſio capitis & dorſi. Quorum quædam cum tam potentia ſint, vt in ſanis etiam vertiginem excitare poſſint, multò magis in ægris, & iis, quibus caput ab internis cauſſis malè diſpoſitum eſt, præſtare valent. Inducit & vertiginem nonnunquam purgatio. Nam à medicamento purgante humores vitioſi, ſi adſint, agitantur; &, qui ſani purgantur, vertigine corripi ſolent, teſte Galeno, *2. aph. 22. & libell. quos purgare oporteat.* Vapores enim ex colliquatione humorum etiam bonorum excitati, ſpiritus animales in cerebro motu inordinato turbare poſſunt.

II. Eandem ſpirituum circumgyrationem producit vaſorum, & meatuum cerebri anguſtia. Nam ſi ſpiritus animales per loca impedita moueantur, retrocedunt, ex quâ retroceſſione fit motus circularis.

III. Spirituum illam circumgyrationem excitant omnia illa, quæ ſpiritus, etiam ſine vaporis admiſtione, agitare, mouere, ac perturbare poſſunt. A cauſſis tamen his facilius excitatur vertigo, ſi cerebrum ſit debile, quod ſpiritus animales continere, &, vt par eſt, ac ſ. n. fieri aſſolet, diſtribuere non poteſt, ſed cauſſarum violentiæ facilè cedit.

Differentia.

Eſt quidem aliqua Vertiginis ſecundum gradus differentia, vt ex iis, quæ antea dicta ſunt, patet, quod nunc σκοτοδινία ſeu circumgyrationis ſpecies offertur ſine viſus obtenebratione; nunc viſus ſimul quaſi caligine offuſâ hebetatur; nunc malum adeò inualeſcit, vt ſpiritus animalis in organa ſenſus, ac motus voluntarij diſtributio impediatur atque ita homo concidat. Maximi verò momenti eſt illa differentia, quæ à cauſſarum modo enumeratarum varietate ſumitur, quod ſcil. vertigo *Vertiginis differentia.*

go

go generatur 1. à vapore ſpiritus animales turbante, qui quidem, ſi in ipſo cerebro generetur, Vertiginem per primarium cerebri affectum conſtituit; ſi verò aliunde in cerebrum eleuetur, per συμπάθειαν; quæ rurſus varia eſt, pro locorum, quæ vaporem illum ſubminiſtrant, varietate. 2. à vaſorum & meatuum cerebri anguſtia, quæ fit ab eorum compreſſione, obſtructione, coalitu. 3. à ſpirituum, ſine vaporum permiſtione, à cauſſis euidentibus, & externis agitatione. Quæ differentiæ cum ob curationem attendendæ ſint, de ſingulis in ſpecie agemus: priùs tamen de vertiginis ſignis diagnoſticis, prognoſticis, & curatione in genere dicemus.

Signa Diagnoſtica.

Vertiginis ſigna. Si cui omnia in gyrum circumagi videntur, quæ reuerà quieſcunt, aut homo ipſe circumrotari videtur, is vertigine laborat: quod tamen plurimis modis accidit. Aliis enim hoc ſolùm contingit; aliis præterea & viſus obſcuratur; nonnullis ſibilus quidam, vel tinnitus in auribus percipitur; quidam, niſi proxima adminicula præhendant, planè concidunt. Non tamen vlli, qui vertigine ſaltem laborant, voce & ſenſibus priuantur, neque conuulſione tentantur: quâ ratione ab apoplexia & epilepſia vertigo differt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vertigo, quæ citra externam & euidentem cauſſam non accidit, leuior eſt, quam quæ etiam ſine euidente cauſſa inuadit.

2. Vertigo, præcipuè grauior & diuturnior, eſt affectio epilepſiæ & apoplexiæ proxima, & ad has quaſi via, teſte Galeno, 2. *aphor.* 17. *&* 23. Si enim cauſſa illa augetur, tandem grauiſſima ipſa ſymptomata accerſit.

3. Vertigo in ſenibus magis periculoſa; quia ipſorum cerebrum debile eſt, & calor in eo paucus, pituita verò abundans. Et ſi frequentius ſenibus malum accidat, præſertim cum magna ſenſuum perturbatione, apoplexiam tandem affert.

4. Periculoſior eſt Vertigo, in qua caput, vel corpus circumagi videtur, quàm in quâ ſaltem externa, & in qua fit vehemens viſus læſio, ob cauſſæ vehementiam. Et ſi Vertigo adeò inualeſcat, vt homo concidat, apoplexiæ & epilepſiæ prænuncia eſt.

5. Vertigo à calidis humoribus citius ſoluitur, quàm à frigidis.

6. Quibus in vertigine viridis aut purpureus color obuerſatur, ad epilepſiam; quibus ater, ad apoplexiam; quibus rubeus, ad maniam magis proni cenſentur.

Indicationes.

Indicationes. Cum vertigo fiat ab inordinato, & circulari ſpirituum animalium motu, danda opera in paroxyſmo, vt ſpirituum animalium motus ille ſedetur, & cauſſæ, quæ ſpiritus agitarunt, ſi adhuc præſentes ſint, tollantur. Extra verò paroxyſmum ad præcauendum, ne malum recurrat, ſingulæ cauſſæ, prout natura earum id requirit, & poſtulat, tollendæ. Diæta quoque pro varietate cauſſarum idonea inſtituenda, ac vitanda omnia, quæ caput replent.

Cura in Paroxyſmo.

Cura vertiginis in paroxyſmo. Itaque vt in Paroxyſmo inordinatus ſpirituum animalium motus ſedetur; æger ad quietem componatur: & ſi ab inferioribus humores & vapores ad caput tendant, reuulſiones, ac diuerſiones, inſtituendæ, & proinde inferiores partes ligandæ, & fricandæ, quod in plantis pedum ſale & aceto fieri poteſt, donec, ſi fieri poſſit; ſomnus ſuperueniat; facies vino adſpergenda. Si inſignis ſit Vertigo, non ſolùm frictiones inſtituendæ, ſed & glandes, ac clyſteres indendi. Hinc odoramentis vtendum, cauſſæ tamen adhibitâ diſtinctione. In calidâ ex aceto cum aq. roſar. in frigidâ fiant odoraměta ex aceto cum moſcho, ambra, ſpec. diambr. ſem. nigellæ. Narium foramina inungantur oleo deſtillato nucis moſchatæ, aut maiorana, aut galbani. Tēpora & manuum carpi fortiter fricentur aquâ, & aceto roſaceo, additâ pauculâ aquâ cinamomi. ori indatur momentum ſalis, aut cinamomum, & macis maſticanda dentur. Si ex fame ſit Vertigo, quod in picrocholis fieri ſolet, mica panis in ſucco cydonior. granator. vel vino auſtero intincta exhibenda. Marcellus, *de medic. cap.* 3. ſcribit, Vertiginem citò tolli, ſi betæ nigræ ſucco tempora illinantur; item ſi abrotonum tritum in vino tepido bibatur, vel cum oxymelite non acri exhibeatur: vel applicetur fronti ſerpillum, aut aqua eius; temporibus ac ceruici affricetur aqua roriſmarini.

Interdum tam vehemens eſt vertigo, & tam diu durat; vt apoplexia & epilepſia metuenda ſit. Ideóque cum, ægro reclinato, & clyſtere præmiſſo, venam aperire, aut cucurbitulas cum ſcarificatione applicare, & palatum theriacâ vel Mithridatio inungere opus eſt.

Etſi verò de venæ ſectione in tempore paroxyſmi inſtituendâ in vertigine controuerſia ſit, atque eandem nonnulli diſſuadeant, metuantque, ne vires, quæ tum debiliores ſunt, magis debilitentur: tamen ſi diuturna, & vehemens ſit vertigo, & ea ſit ægri conſtitutio; vt omnino, ſi apoplexia illum inuadat, venæ ſectio inſtituenda ſit; hic verò apoplexiæ periculum immineat: cauſſa nulla eſt, cur non admitti debeat venæ ſectio; ſi adſint Indicantia, quæ eam poſtulent.

Nonnulli, ſi vertigo per conſenſum à partibus inferioribus fiat, intercipientia quoque vſurpant, & medicamenta ſiccantia, atque adſtringentia venis, atque arteriis iugularibus apponunt.

Quæ verò extra paroxyſmum inſtituitur curatio, tota ad præſeruationem, ne malum recurrat, dirigenda: quæ cum varia ſit pro cauſſarum varietate, de ea poſteà in ſpecie dicetur. *Præſeruatio.*

Hoc ſaltem hic addo, ad præſeruationem commendari ſemen carui maceratum in vino, & poſtea ſiccatum, ſi quotidie ſub horam decubitus cochlear dimidium diu maſticetur, tandémque deglutiatur, idque per dies aliquot continuetur.

Diæta.

In diæta ea conferunt, quæ humorum & ſpirituum inordinatum motum ſiſtunt, & nullo modo motui iſti cauſſam præbent. Aer ſit temperatus, non admodum lucidus, tempore paroxyſmi: fugiendus craſſus, humidus, nebuloſus, qui vertiginem excitat, vt eſt apud Hippocratem, 3. *aphor.* 17. Caueat æger ventos, vitet quoque radios Solis & Lunæ: cibus ſit cauſſæ vertiginis aduerſus: nocent omnia alimenta difficilis coctionis, & praui ſucci, ac quæ vapores, & fumos multos ad caput mittunt, vt fabæ, piſa, & alia legumina, lac, piſces viſcoſi, conchylia omnia, caſtaneæ, auellanæ, nuces rancidæ, allium, porrum, cepæ, raphanus, & omnia huiuſmodi ſuprà; *part.* 1. *cap.* 1. propoſita. Vitet æger etiam ciborum varietatem, & nimiam repletionem. Potus non ſit vaporoſus; ideóque vinum non bibendum, niſi ventriculus ſit imbecillis ex frigiditate, aut vires in toto corpore deficiant: vel parcè bibatur, & tenuius, non vinoſum. *Diæta vertig.*

Cereuiſia non multo lupulo ſit condita, quæ caput replet. Poſt cibum ſumenda, quæ os ventriculi claudunt, & adſcenſum vaporum ad caput impediunt, vt coriandr. præpar. cum nuce moſchata, cydonia condita, vel diacydonium. Nonnulli cryſtallum appenſum vertiginoſis prodeſſe cenſent, atque ex poculo inde parato bibere, vel potui cryſtallum imponere iubent.

Motus, qui fit ventriculo vacuo, moderatus non eſt incom

incommodus;modò non fiat capite, vel dorſo inclinato:vice exercitij ſint frictiones,quæ à ſupernis partibus cepta deſinunt in inferiores.

A cibo non ſtatim dormiendum. Vitandus adſpectus rerum, quæ circumrotantur, & in gyrum aguntur, vel celeriter mouentur, vt rotæ, & impetuoſa flumina. Æger ex alto non deſpiciat, turbam etiam hominum, qui hinc inde ambulant, & mouentur, vitet. A Venere abſtinendum, niſi à menſibus ſuppreſſis, vel ſemine retento fiat vertigo. Cauendæ animi perturbationes nimiæ, ira, mœſtitia, aluus ſit aperta, &, niſi ſingulis diebus officium faciat, arte irritetur.

Secundò.

De Vertigine in ſpecie,

Et primò

De Vertigine per eſſentiam.

Cauſſæ.

Si in capite flatus ille, vel vapor generetur, fit vertigo κατ' ἰδιοπάθειαν, eáque ab omnibus cauſſis, quæ flatus, & flatuum materiam in capite generare poſſunt; quales ſunt ſanguis ſpirituoſus & feruidus, ac alij humores, è quibus flatus, & ſpiritus eiuſmodi eleuantur in capite cumulati: plerumque verò iis accidit, quibus conſuetæ cerebri euacuationes ſupprimuntur; idque Galenus exemplo oſtendit eorum, qui, cum ſoliti eſſent purgari per aures ab excrementis cerebri, euacuatione illâ ſuppreſsâ facti ſunt vertiginoſi, & auribus recluſis, exitúque iterum patefacto à vertigine liberati ſunt, *comm. 2. in 6. epid. text. 29.*

Carolus Piſo, *in libr. de morb. ex colluu. ſeroſa* in Vertigine animalem ſpiritum tumultuari, ac moueri, ſcribit à feruente ſero in capite; & ad ſuam ſententiam probandam affert locum Hippocratis, *2. de morb.* vbi hæc habentur: *Aqua ſi in cerebro oborta fuerit, dolor acutus ſyncipur, & tempora, interdúmque alia capitis parte detinet; ſubindéque rigor, ac febris, oculorum regiones dolor occupat, iique caligant, pupilla ſcinditur, ac, ſi ſurrexit, ipſum Vertigo tenebricoſa prehendit*; &c. Neque hîc de hydrophobia, quæ Mercati ſententia eſt, ſed de hemicraniâ Vertiginoſâ agere Hippocratem ſtatuit. Quod vt ſæpiſſimè verum eſſe exiſtimo: ita nihil obſtare puto, quin & ex aliis humoribus eiuſmodi vapores eleuari poſſint: ſicut & vapores ex inferioribus adſcendentes, ac vertiginem excitantes non omnes à ſeroſis, ſed & ab aliis humoribus proueniunt.

Signa Diagnoſtica.

Per affectum primarium, & à ſpiritu flatulento in ipſo cerebro genito Vertiginem produci, cognoſcitur ex præcedente capitis dolore, & grauitate, ex aurium tinnitu diuturno, ac ſenſuum externorum quadam læſione; in nulla verò alia corporis parte aliquid mali, quod vertigini cauſſam præbere poſſit, deprehenditur. Malum ipſum frequens eſt, vel continuum; nec citò diſcutitur: & ex leui cauſsâ atque ἀφορμῆ homo vertigine corripitur, & præcipuè cum imaginationem in aliquid intendit. Vide Galenum, *3. de loc. affect. cap. 8.* Et quidem ſi vapor ille (quod plerumque fit, imò à nonnullis ſemper fieri creditur) ſit calidus, & à ſanguine feruidiore ortum habeat, cognoſcitur id ex temperamento corporis calido, ex tumore & pulſatione arteriarum in capite, ex rubore, & colore faciei, & ſignis aliis, *part. 1. cap. 8.* ſuprà propoſitis. Alij etiam humores, qui flatibus & vaporibus præbent materiam in capite abundantes, ſignis, *ibid. cap. ſequ.* propoſitis cognoſcuntur.

Prognoſticum.

1. Periculoſior eſt Vertigo, quæ fit per ἰδιοπάθειαν, quàm quæ per συμπάθειαν. *Prognoſtica.*

2. Si vertigo hæc adeò inualeſcat, vt homo concidat, apoplexiæ prænuncia eſſe ſolet, vt antea dictum.

Indicationes.

Quid in paroxyſmo agendum ſit, antea in genere dictum. Extra paroxyſmum verò primò materia illa, è quâ vapores illi generantur, conuenienti modo tollenda, & euacuanda: deinde vapores diſcutiendi: tandem ille cerebri morbus, ob quem materia, & vapores illi generantur, tollendus, & cerebrum roborandum. *Curatio vertiginis à flatu.*

Auxilia.

Itaque ſi ſanguis ſiue in toto, ſiue in capite abundet, vena aperiatur, & ſanguis per interualla educatur, capite reclinato, cum vertiginoſi facilè ex qualibet occaſione vertigine corripiantur, & concidant. Aperiatur autem, ſi ſanguis in toto ſimul abundat, primò baſilica, vel communis, hinc cephalica: ſi verò in capite præcipuè; ſtatim cephalica. Et omnino in venæ ſectione, ſi cauſſa mali ſit ſanguis nimis ſpirituoſus, aut flatuoſus curationis maxima ſpes eſt ſita; cùm ſanguis arteriarum & venarum in cerebri ſinubus confundatur, atque ita venâ apertâ ſanguis ſpirituoſus euacuari poſſit.

Poſt cephalicam Rhaſes, & Auicennas venas poſt aures incidunt. Non incommodè quoque vena in fronte aperiri poteſt. Galenus, *3. de loc. affect. c. 8. & 9. de tuend. ſanit. cap. 9.* arterias quoque aperit, ſi ſcilicet vaſa illa multo ſanguine calido turgeant, & malum vehemens ſit. Verùm quid de arteriarum ſectione ſtatuendum ſit, ſuprà, *part. 1. cap. 6. quæſt. 2.* dictum: hoc ſaltem hîc repetimus, experientiam non rarò docuiſſe, poſt varia remedia fruſtrà adhibita arteriarum apertionem tandem profuiſſe, vbi ſcilicet in ſpirituoſo ſanguine in arteriis cauſſa mali hæret. Res igitur diligenter exploranda, &, ſi certi ſimus, ſanguinem in arteriis cauſſam mali eſſe, ſectio arteriarum nonnunquam neceſſariò inſtituenda. Præcauetur autem omne periculum, ſi tota arteria tranſuerſim incidatur. Reuulſis enim vtriuſque partibus diſſectis, ad ſibi continuas vulnus facilius coaleſcit. Quod tamen ſuprà etiam monuimus, diligenter hîc perpendendum, quænam arteriæ vapores, & humores ad caput deferant. Deraſo nimirum capite, vbi opus eſt, arteriæ tum quæ retrò, tum quæ ſecundum vtramque aurem ſunt, propterea in fronte, & temporibus curiosè tangendæ ſunt, quarum quæ calidiores aliis apparent, & maiorem pulſum exhibent, incidendæ ſunt.

Si enim in arteriis internis ſpiritus ille flatulentus contineatur; (id quod ex eo cognoſcitur, quod abeſt tenſio & pulſatio vaſorum externorum; adeſt verò colli dolor fortis, non tamen ex neruis affectis: nec vertigo remittitur per compreſſionem vaſorum externorum, ſiue per faſcias, ſiue per laminam plumbeam, ſiue digitis factam, neque per compreſſionem adſtringentium) fruſtrà externæ ſecatur. Atque in eo caſu Rhaſes iubet cucurbitulas ſcapulis apponere, quæ ſint quaſi vicariæ ſectionis vaſorum internorum latentium. Vide Galenum, *13. meth. med. cap. vlt.* Scarificationes etiam loco venæ ſectionis, vel poſt illam, ad deriuationem faciendam, in ſcapulis, & collo cucurbitulis applicatis proſunt.

Si verò alij humores abundent, purgatio conueniens ſecundum ſingulas humorum ſpecies inſtituenda: quod quomodo fieri debeat, ſuprà, *part. 1.* propoſitum. Et inprimis in humore pituitoſo vtile eſt electuarium ſuprà, *part. 1. cap. 10.* propoſitum, quod nonnulli Thariacam Hippocratis nominant: de quo hoc notandum: nonnullos pro abſinthio,

marru

marrubio, ſtœchade, ſiccis; eorum ſuccum ſumere.

Medicamentis ſuprà enumeratis pilulas iſtas addere libet.

℞. *Agaric. el.* Vnc.ß. *myrobal. chebul. cubebar.* an. ʒ.ii. *rad. aſari, ſem. pœon, ligni aloës, Zingiber.* an. Scr.ß. *maſtich. cardamom ſpica nard.* an. gr. xv. *trochiſcor. alhandal.* Drach.ß. g. xv. *extract. hellebor. nigr. pœon.* an. gr. v. *ol. maioran. rutæ, caryophyllor.* an. gut. j. *aloës roſat.* Vnc. iß. Cum *benedict. laxatin.* F. Pilulæ, quarum Scrup. ii, vel Drach. j. bis in menſe, vel ſingulis ſeptimanis ſumatur.

Aliæ: ℞. *Pil. cochiar.* Scr. ii. *extr. ſolutor.* Scr. ß. *pulu. cubebar.* gr. iii Cum *aq. ſalu* F. Pil. num xxi.

Vel hoc Decoctum propinetur:

℞. *Rhabarb. elect.* Scrup. ii. *agaric. alb.* Drach. i. *fol. ſenæ elect.* Drach. iii. *ſem. fœnicul* Scr. i. *carui* Drach. ß. *zingiberis* Scr. ß. *ſchœnanth.* gr. vii. *herbar. beton. meliſſ.* an. P. ij.

Infunde per noctem in aq. betonic. Mane decoq. pro Vnc. iß.

In quibus diſſolue *ſyrup. roſar. ſol.* Vnc. ß. *extract. panchymag.* gr. v. *aq. cubebar.* Drach. i. Miſce.

Vel hæc potio;

℞. *Aq. roriſmarini, meliſſ.* an Vnc. i. *flor. lauendul.* Drach. ii. *extract. helleb. nigri.* Scrup. ß. *panchymag.* gr. xii. *ſyrup. cichorij cum rhabarb.* Drach. iii. *ſpir.* 🜍. gutt. ii. *aq. pœon.* Drach. i. Miſce.

Poſtea ad particulares capitis euacuationes per ſternutatoria, errhina, maſticatoria, apophlegmatiſmos deueniendum, quæ etiam ſuprà ſunt propoſitæ. Errhina quidem nonnullis ſuſpecta ſunt, quod metuunt, ne eo motu humores & ſpiritus in cerebro magis agitentur, & vertigo excitetur. Verùm ſi capitis euacuationes conuenientes præceſſerint, nihil tale metuendum.

Fiant & deriuationes omnis generis, per veſicatoria, ſetacea, cauteria, ſi opus ſit; de quibus etiam ſupra dictum.

Vaporum quoque impetus reuellendus eſt frictionibus, à collo per ſpinam ad inferiora ſenſim ad extremitates perueniendo, eaque fricando. Poſt has frictiones, quod in capite collectum eſt diſcutiatur, caput panno ſiccetur, non tamen calefacto.

Tandémque adhibenda, quæ vapores illos diſcutiunt, & caput roborant, tam interna, quàm externa medicamenta.

Inter interna ſunt cephalica calida, ſuprà propoſita, *part. 1. cap. 2.* & ex iis præcipuè *roſmarinus, betonica, ſaluia, meliſſa, maioran, euphraſia, flor. ſtœchad. Arabic. lauendul. ſem. paſtinac. ſylueſtr.* Inprimis verò commendantur *radices Doronici*, quas comedere ſolent contra Vertiginem, qui in alpibus damas perſequuntur; vt & *auricula vrſi*; quam ſimiliter venatores contra vertiginem vſurpant, & inde *Schvvindel-oder Kraffivvurkel* nominat, teſte Bauhino, *in Tabernamont. tom. 2. pag. 49.* Commendant etiam nonnulli ſtercus pauonis, idque (& quidem maſculi maſculis, fœminis fœmellæ) puluerisatum à Scr. vno ad Drach. ß. cum ſaccharo formâ pulueris mixtum exhibent: alij Drach. j. per noctem vino albo macerant, & per linteum colant, & propinant; huiúſque vſu etiam inueteratam vertiginem curatam fuiſſe teſtantur. Exhibentur etiam *margaritæ, ſuccinum, corallium*.

Commendatur & *oleum ſuccini, aniſi, fœniculi, cumini, caryophyllor. lauendul. nucis moſch, maioran, roſmarin, balſama* ex iiſdem.

Compoſita: *diambr. diamoſch. theriaca, Mithridatiū.* Vtilis eſt & hic Puluis:

℞. *Macis* Drach. ii. *cinamom.* Drach. i. *fol. euphragiæ* Vnc. i. *ſtœchad. Arab. flor. lauendul.* an. Drach. ii. *ſacchar.* ad pondus omnium. F. Puluis, cuius doſis ad ʒii.

Vel ℞. *Sem. cumini, carui, aniſi, fœnicul.* an. Drach. ij. *flor. lauend.* Drach. iß. F. Puluis.

Vel ℞. *Euphragiæ cum floribus* Vnc. ß. *macis aceto prapar.* Drach. i. *coriand. prapar.* Scrup. iii. *cubebar.* Dra. ß. *ſacchari candi* Drach. vi. F. Puluis, de quo ſumatur Drach. j.

Efficaces ſunt & ſequentes Puluerer:

℞. *Cardamomi vtriuſque* Drach. iß. *cubebar.* Scrup. ij. *carui* Scrup. iiii. *cumini* Drach. iß. *cinamom.* Drach. iij. *cort. myrobal. chebul.* Drach. iiß. *rad. bryon.* Drach. iii. *ſem. papau. albi* Drach. ii. *fol. veronic. euphrag. lauendul.* an. P. i. *cap. ſtœchad. Arab.* num. iii. *ſacchari albi* Vnc. iß. F. ex omnibus Puluis tenuiſſimus, qui Dreſdæ in vſu eſt.

Vel ℞. *Cubebar.* Drach. ii. *cardamon. ſem. ſinapi, cinamom, macis, ligni aloës,* an. Drach. iii. *ſpec. dianthos* Scr. i. *diamoſch. dulc.* Scr. ii. *ambr. gryſea. ver. zingiber. albi, maioran,* an. Drach. ß. *ſacchar. albiſſ.* Vnc. v. M. F. Puluis.

Vel ℞. *Sem. pœoniæ, nuc. moſchat. coriandri prapar. viſci q.* an. Drach. iß. *cubebar. galangæ, piperis, tormentill. zingiber.* an. ʒ. ß. *flor. roriſmarin.* Drach. i. adde *ſacchari.* Vnc. iii. F. Puluis ſubtiliſſimus.

Vel ℞. *Spec. arom.* Drach. ß. *pulu. nuc. moſchat. ſuccin. albi prapar. margarit. prapar.* an. Drach. i. *macis* Drach. ß. *ligni aloës* Scrup. ß. *ol. carui fœnicul.* an. gut. iii. *nuc. moſch.* gutt. ii. *ſacchar.* Vnc. iiiß. M. pro Tragea.

Commendatur à nonnullis etiam contra vertiginem, vt & contra epilepſiam, (etenim epilepſiæ ac vertiginis ferè eandem curandi rationem ſtatuit Rondeletius) Puluis ex cinnabari natiua:

℞. *Cinnabaris mineral. ver.* Vnc. ß. *margaritarum, coralliorum,* an. Scrup. ii. *croci* Scrup. i. *fol. auri* x. F. Puluis ſubtiliſſimus, cuius Scr. ß. vel Scr. i. detur cum aq. lilior. conuall.

Vel ℞. *Nucis moſch.* Vnc. ß. *euphragiæ* Vnc. ii. F. Puluis magnæ in vertigine efficaciæ, qui detur manè à ʒ. j. ad Drach. iij.

Efficax eſt etiam Confectio capitalis contra vertiginem D. Caſp. Kegeleri:

℞. *Sem. pœon, excort.* Vnc. iß. *nucl. auellanar. Lampert. excort. & parum inciſar, prius in aquâ maceratur, & lotar. poſtea exſiccat.* Vnc. iiii. *granor. Paradiſi, cardamomi,* an. Vnc ii. *cubebar.* Vnc. iiii. *ſem. aniſi, fœniculi,* an. Vnc. iii. *carui, cumini aceto macerat. erucæ, acori, ſiler. montan. nucis moſchat. macis,* an. Vnc. iiß. *caryophyll. cinamom. optim,* an Drach. iß. *Zingiber.* Vnc. ß *flor. tiliæ roriſmarin. lauendul,* an, Drach. iii. *ſtœchad. Arab.* Vnc. ß. Cum *ſaccharo albiſſimo* F. ſ. a. Confectio.

Vel ℞. *Granor. pœon. excort. coriandr. prapar. nucis moſch. galang. viſci quern, cubebar. piper. long. cardamom.* an. Drach. ii. *zingiber. roriſmarin.* an. Drach. i. *ſacchar. alb.* Vnc iß. F. Tragea.

Poſſunt etiam ex pulueribus Rotulæ fieri:

Vel ℞. *Zingiber. alb. caryophyll.* an. Drach. iß. *cubebar. cardamom, macis,* an. Drach. i. *ſem. pœon. excort. nucis moſchat.* an. Drach. ß. *ſeu. ocymi caryophyllat. maioran. ſpica Indica, galang.* an. Drach. i. *ſacchar. albi* vnc. viii. Diſſoluatur ſaccharum cum *ſyrup. ſtœchad.* & add. *conſeru. lauendul.* Vnc. i. Miſce. F. Electuarium.

Vel ℞ *Conſeru. ſtœchad. betonic,* an. Vnc. i. *tunicis, anthos,* an. Vnc. ß. *ſpec. diambr. diapliris, theriaca,* an. Drac. i. cum *ſyrupo de ſtœchade.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. anthos, lauendul.* an. Vnc ß. *maioran.* Vnc. ii, *euphrag. roſar.* an. Vnc. i. *calam. aromat. condit. myrobelanor. chebul. condit.* an. Vnc. ß. *ſpec. diambr.* Drach. i. *ol. deſtill. fœnicul. carui,* an. gutt. vi *caryophyll. nuch. moſch,* an. gutt. ii. *Cum ſyrup. de ſtœchad.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. flor. roriſmarin, lauendul. betonic.* an. Vnc. ß. *Mithridat.* Drach. ß. *elect. diacor.* Vnc. ß. *pulu. nuc. moſchatæ, macis, caryophyll. cubebar. cardamomi,* an. Drac. ß. *ſem. carui, fœniculi, ſeſelios, eruc.* an. Scrup. i. *extr. pœon.* ß. *ſem. carui, fœniculi.* — *diamoſch.* [illegible] *viſci querni* gr. v. *enulæ* gr. viii. *ſpec. diaplir.* Scr. ii. *diamoſcat. dulc.* Drach. i. *diagalangæ* Drach. ß. *aq. theriac. apoplect.* an. Vnc. ß. *ſpirit.* 🜍 Drach. ß. *Cum ſyrupo de cortic.* citri

*citri & minuâ cydonior.arom.*an.q.ſ. F. Electuarium, ſeu Conditum,de quo manè & ſerò doſis nucis moſchatæ magnitudine capiatur.

Aut ſumantur manè ſem.fœnic.carui, grana juniperi,cubebæ,vel horum condita , & confectiones.Præcipuè commendatur ſem.paſtinac. ſylueſtr. & aquilegiæ ſaccharo obductum.

Vel ℞. *Pulu.rad. pœoniæ, ireos, margarit.præparat.* an.Scrup. i.*ol.deſtill.ſuccin.cinamom.caryophyllor. carui, nucis moſchat.*an.gutt.iij.*ſacchar. in aq.lauendul. diſſolut.*Vnc.iij.F.Rotulæ.

Vel ℞. *Spec.diambr.diamoſch.dulc.* an.Scr.j.*aromat. roſat.* Scr.ij. *corall.rubr.ſuccin.alb.*an.gr.xvj. *cardamom. nucis moſchat.ſantali citrini,*an.Drach.ſem.*cubebar.* Scr. j.*cinamom.macis.*an.Dra.ſem.*ſacchar.*Vnc.vj.Diſſolu.in aq.roſar.& F.Rotulæ,quæ inungantur ol.aniſi,vel fœniculi.

Vel ℞. *Margarit.præparat. corall.rubr. præparat.*an. Scr.j.*ol.caryophyllor.nuc.moſchat.aniſi,* an.gutt.iiii.*ſacchari in aq.roſar.diſſ.*Vnc.ij. F. Rotulæ.

Vel ℞. *Spec. dianthos, diamoſch. dulc. arom. roſ.* an. Drach.ß. *extr.pœon.*Scrup.j.*ol.nuc.moſch.deſtill.* gutt. x.*fœnicul.*gutt.vj.*ſacch.in aq.lauend.diſſ.*Vnc.iii. F. Rotulæ.

Vel ℞. *Sem.pœon.paſtinac.ſylueſtr.carui,*an. Scrup.j. *rad. pœoniæ, viſci querni, cubebar.crany human.præpar. granor.Paradiſ.*an.Drach.ß.*ſpec.diamoſch.dulc.* Scru.ij. *ſacchar. albiſſ. in aq. roſar. & roriſmar. diſſol.* q. ſ. F. Morſuli.

Alij : ℞.*Conſeru.flor.beton.* Drach.ij.*myrobal. chebul. condit.* Drach.i.*cortic.citri condit.* Drach.ii.*ſpec.diambr.* Scrup.j.*dianthos.*Scrup.ß.*pulu.puleg.* Scrup.ii. *cubebar. caryophyll.cardamom.* an.Dr.ß. *calami aromat.* Scrup.i. *extr.pœon.* Scrup. ß. *galangæ* gr.vii.*ſmaragdi præparat.* Scrup.ß.*ſolut.margarit.* Scrup.ij. *corall.rubr.* Scrup.i.*ol. carui,macis,*an.gutt.v.*nuc.moſch.* gutt.viii. *ſacchar. opt. in aq.lilior. conuall.diſſol.* q.ſ.F.Morſuli Drach. ii. pondere,de quibus manè & ſerò vnus atque alter capiatur.

Vel ℞. *ſpec.diamoſch.dulc.*Scrup.ii.*diambr.dianthos, diagalang.diaplir.*an.Drach.ß. *pulu.cubebar. cinamomi, cardamomi,*an.Scrup.i.*conſ.anthos* Vnc.ſem. *ſacchar.albiſſ.in aq.beton.diſſol.*Vnc.iiii.ſem.In fine adde *ol.caryophyllor.*gutt.iij. F. Confectio in morſulis.

Vel ℞.*ſacch.roſ.tabul.in aq. ſcorzoner. diſſolut.* Vnc. iiii.*rad.pœoniæ, ireos, ſcorzoner.* an.Scrup.ſem.*Doronici* Drach.i.*ſpec.dianthos,arom.roſat.diatrion.ſantal.*an.Scr. i.*extr. pœon.*gt.x.*ol.nuc. moſch. macis,*an.gutt.iiii.*cortic. citri,fœnicul.*an.gutt.ii.F.Morſuli.

Alij : ℞.*Sacchar.albi* ℔.j.*cinamomi,zingiberis,ireos, macis,nuc.moſch, cardamomi,cubebar,caryophyll.* an.Dr. i *fol.euphrag.* ʒ. ſem.*amygd.dulc.mundat.* ʒ.i. Cum *aq. euphraſ.*q.ſ.F.l.a.Morſuli.

Vel ℞. *Cubebar.cardamom.fl.lauendul.* an.Drach.ß. *macis,piper.longi,pyrethr.*an.Scr.ſem. *moſch.ambræ*, an. gr.ii. Cum *mucilag.tragacanth.aqu.cinamom.factâ.*

Fiant Trochiſci , qui in ore detineantur , & ſenſim deglutiantur.

Efficax eſt ad vertiginem depellendam Aqua vitæ rubra, Electoris Saxoniæ vulgo dicta , quæ hoc modo paratur ;

℞. *Cinamom.opt.*Vnc.i.ſem.*zingiber.alb.caryophyll. ſantal.rubr.*an.Vnc.ſem.*macis,nucis moſchat.piperis,galangæ , cardamom.cubebar. ſpecier.aromat.roſat.diambr. dianthos* , an.Dra.ii.*ſem.aniſi,coriandr.prap.maioran.baſilici , flor. lauend.anthos,ſpicæ nardi*, an. Drach.ii.*roſar. rubr.*M.j.Inciſa craſſo modo infund.in *ſpiritus vini opt.* ℔.v. *aq.roſar,moſchat.*Vnc.ix.*caryophyllor.cinamom.* an. Vnc.i. (Caryophylli aq.borrag. macerantur ; & poſtea deſtillantur ; hæc eſt aq.caryophyll.) *vini maluatic.* ℔. i.ſem.

Macerentur omnia per dies iiii. Poſtea exprimantur , & colentur per manicam Hippocratis.

Colaturæ add; *ſacchar.cand.* ℔.ii. Sinantur per biduum ita ſtare , deinde bis vel ter colentur , donec liquor clareſcat.

Commendatur etiam valde aqua, vel ſpiritus roriſmarini in Vertigine continua, præcipuè à cauſſa frigida,& hyeme, ac aëre frigido , cujus Vnc.ß.exhibeatur; vt & aq.cinamomi,vel aq.& extract.ſcorzoneræ , quæ peculiari proprietate contra Vertiginem opitulatur.

Eſt & hæc Aqua efficax :

℞. *Saluiæ,menthæ criſpæ* , an.M.i.*flor. lauendul.* M ii. *majoran.rutæ,roriſmarin.*an.M.ß.*nucis moſch.caryophyll. macis*,an.Vnc.ß.*granor.Paradiſ. cinamom.granorum juniper.ſem.pœon.*an.Vnc.ß.

Infundantur in ſ.q.vini Rhenani vel Maluatici per dies aliquot,poſtea deſtillentur.Aqua hæc ad vſus tam internos,quàm externos commoda eſt.

Aliæ aquæ compoſitæ ad vertiginem deſcriptæ habentur in Inſtitut.Efficaces ſunt & ſequentes,quarum prior Dreſdæ in vſu eſt :

℞. *Veronic.*M.iiii.*euphrag.*M.iii.*flor.maluæ* M.ij.*lauendul.roriſmarin. cardui benedicti* , an.M.ß. *ſtœchad. Arabic.*M.j.*rad.bryon.*Vnc.iii.*caſtorei* Drac.ß.*cinamom.* Dra.i.ſem.*vini veteris optim.*℔.iii. *aq.lauendul.veronic. tiliæ,lilior.conuall.betonic.*an.℔.ſem.

Stent infuſa in loco calido per biduum , poſtea ſ.a. deſtillentur. Doſis cochleare manè & veſperi , vel per ſe,vel cum pulueris contra vertiginem Dreſdenſis, ſupra deſcripti,Drach.j.

Vel ℞.*Radic.bryoniæ,ſcorzoneræ,*an.Vnc.ii.ß. *pœon. Imperat.*an.Drach.vj.*herb.veronic.betonic.ſaluiæ, cardui benedicti*,an.M.ii.ſem.*majoran.*M.i.ß.*flor.anthos, lauendul.euphragiæ*,an.M.ſem.*confect.anacardin.*Drach.vi *cinamomi elect.*Vnc.i.*cubebar.*Drach.ii.*ligni aloës* Drach. i.ſem.*caſtor.elect.*Drach.ß.*aq.veronic.lauendul flor.tiliæ*, an.Vnc.x.*ſcorzoner.*vel *ſaluiæ* ℔.ß. *vini Hiſpan.*℔.ii.

M. & infunde per dies 14.in loco calido. Poſtea deſtillentur.

Vel ℞.*flor.lilior.conuall.*℔.i.ſem.*lauendul.tiliæ*,an ℔. ſem.*pœon.fol.beton.* an.Vnc.ii. *viſci querni* Drach. i. ß. *rad.pœon.*Drach.ii.*cubebar.caſtorei*,an.Drac.ſem.*macis, cardamomi,cinamomi*,an.Drach.iii.*vini generoſi Rhenani* ℔.v. Macerentur per dies 7. vel 8. Deinde deſtillentur per B.

Et ne poſt paſtum vapores multi ad caput adſcendant,idque debilitent,talis Tragæa parari poteſt:

℞. *Confect.ſem.coriandr.aniſi,fœnicul.carui,cubebar.* an.Vnc.ß.*cinamomi* Drach.ii.*macis* Drach.j. *ſacchar.roſat.tabulat.*Drach.i.F.Tragæa.

Vel ℞.*Pulu.cydonior.exſicc.* Drach. j.*ſem. coriandr.* Drach.ſem.*nuc.moſchat.macis* , an.Drach.i.*maſtich.ſem. aniſi, fœniculi*, an.Drach.ſem.*cinamom.cortic.citri,* ana Drach.j.*ſacchar.roſat.tabul.*Vnc.v.Miſce.

Inter externa ſunt odoramenta ; *ex nigellâ , majoran.caſtor.menth.& puleg.cum aceto.*

Vel fiat tale Pomum :

℞. *Ladani puri* Drach.ii.*ſtyracis calamit.* Drach.ß. *benzoës* Scrup.j.*ol.deſtillat.caryophyllor.macis*, an.gutt. iiii.*galliæ moſchat.*Scrup.j. F.Pomum.

Vel paretur ſequens Nodulus,& odorandus in manibus teneatur :

℞. *Summit.maioran.ſtœchad.Arab.*an.P.i.*flor.lauendul. roriſmarini* , an.P. ſem. *nucis moſchat.* Drach. ſem. *caryophyllor. cubebarum* , an. Scrup.ſem. *ſem. nigell.in aceto quinquies macerati* Drach.ii. *erucæ* Scrup. ii. *caſtor.*gr.iij.

Ex conciſis fiat Nodulus rotundus , ex ſerico rubeo cum ſtylo,qui manibus,vti dictum,teneatur.

Vel in aqua ſequenti intingatur, naribúſque ſæpius admoueatur :

℞. *Aq. multipl. infuſ. flor.lauendul.*Vnc.ii. *apoplect.* Vnc.ſem.*maioran,rutæ,ſaluiæ*, an.Vnc.i.*cinamom.* Drac. ii. Miſce. Balſamum.

℞.*Nuc.moſch.expreſſ.*Dr.i.*ſtyrac.calamit.*gr.v.*ladani* gr.iii.*ligni aloës* gr.ii.*moſch.*gr.iii.*ambræ* gr.j.*ol.lauẽd.*

*majoran.*an.gutt.ij.*croci,caryophyll.* an.gutt.j. Cum *aq. roſar.* q.ſ.F.Balſamum.Inunctiones ſint *ol.rutac.laurin. nucis moſchat.ſuccin.balſam.apoplect.*

Vel ℞. *Ol.nuc, moſch. expreſſ.* Drach.i. *ol.deſtill. caryophyll.majoran.roriſmar.*an.gutt.iii.*ſuccini* gutt.ii.

Miſce,& eo tempora,nares,occiput inungantur,vel exceptum goſſypio auribus indatur.

Vel ℞. *Ol.nuc.moſch.expreſſ.*Drac.i.*ſpec.diambr.diamoſ.h.dulc.*an.Scr.ß.*ol.ſuccini* gutt.vi. *moſchi* gr.ii.M.

Vel ℞.*Balſami ſaluia,roriſmarin.*an.Scrup.ß.*caryophyll* gr.vii.*ol.nucis moſch.expreſſ,*Drac.i.*lauendul.*gutt. iiii. *ſuccini* gutt.ii, *ambra* gr.iii, *moſchi* gr, iiii, *zibeth.* gr. v.

Miſce pro Balſamo , quo nares & tempora ſæpius inungantur.

Nonnulli commendant pinguedinem damarum temporibus illitam.

Lotiones fiant ex decocto *pulegij , hyſſop.ſerpilli,roſar.betonic.ſtœchad.majoran.ſaluia.rad.ireos,bacc.lauri,*

Valdè commendatur bombyx exſiccatus , & pulueriſatus vertici inſperſus,quo Carolum V.frequentiſſimè vſum ferunt,

Puluis etiam ſequens capiti inſpergi , vel cucupha inde parata capiti imponi poteſt ;

℞. *Herb. roriſmarini,majorana , ſaluia,*an.P.iii.*flor. chamamel,* P. ii. *ſerici crudi* Drach. ß. *rad. Imperator,* Drach.i. Miſce.F.Puluis groſſus,

Poſſunt & ſacculi capiti imponi , ex plantis modò enumeratis parati.

Auribus immittatur *ol.caryophyll,cinamom,*

Ex periaptis commendantur,præter cryſtallum, corallia rubra, vt & ſuccinum,ſiue de collo geſtetur , ſiue pocula inde parentur, ſiue in potu ſuſpendatur. Montuus,*in anaſc.morb.lib.*1.*cap.*12.ex Nicolo virgam vulpis capiti alligatam vertiginem tollere ſcribit. Ruellius corollam ex foliis vlmi paratam capiti imponi jubet.

Puluis ab apoplexia præſeruans. Et cum Vertigo iſta per eſſentiam ſæpe in apoplexiam degeneret , ad præſeruandum ab apoplexia apud multos in vſu eſt hic Puluis ; cuius Drach.i. ſingulis menſibus ante nouilunium cum aqua lauendul. aut ceraſorum datur.

℞. *Succin.prepar.*Drach.ij.*ſpec.diarrhod.abbat.* Dra. ß.*rad.pœon.* Scrup.ii. F.Puluis.

Exemplum eiuſmodi Vertiginis exſtat apud Solenandium,*ſect.*1.*conſil.*2.Foreſtum,*lib.*10,*obſeru.*

Secundò.

De Vertigine per Conſenſum orta.

Cauſſa.

Vertiginis per cõſenſum cauſſa. Vapor verò,qui Vertiginem per conſenſum excitat, ex variis locis eleuari poteſt.Frequenter excitatur Vertigo per conſenſum è ventriculo,vaporibus ab humore bilioſo , vel pituitoſo , vel cibis corruptis ad caput adſcendentibus.

Primò enim cum bilis per inediam in eo efferueſcit, & hepar excrementa ſua ad ventriculum mittit, vapores copioſi ad caput eleuantur,& vertiginem excitant: quod picrocholis imprimis accidere ſolet. Deinde idem ex pituita interdum euenit ; vt & ob ventriculi imbecillitatem,propter quam ex cibo & potu vaporoſus & flatulentus ſpiritus gignitur,& cibus in eo corrumpitur. Feruntur autem hi vapores ad caput facilius,cum agitantur:id quod fit ab inedia, motu nimio, vt vectione,aut nauigatione ; cujus rei exemplum habet Foreſtus , *lib.* 10. *obſeruat.* 49. *in Schol.* de quodam Iuuene,qui,ſi curru veheretur,vertigine, nõnunquam & ſyncope, corripiebatur;cum pedes ſine incommodo magnum iter conficere poſſet.

Idem vapores ab aliis quoque partibus,hepate,liene,vtero,venis meſaraicis, inteſtinis item & vermibus in iis communicari poſſunt ; ſicut & à parte aliqua interna. Vt enim vapor malignus à pede , vel alio membro externo auræ alicujus inſtar eleuatus , epilepſiam quandoque excitat : ita & ab eodem Vertigo generari poteſt, Vnde & Vertigo interdum epilepſiam præcedit,ejúſque mox ſecuturæ præſagium eſt.

Aliquando & per totius corporis & venoſi generis conſenſum accidit vertigo, vt in febribus , quæ ἰλλιγγώδεις ab Hippocrate , *in Coac.* dicuntur. Vbicunque enim in corpore tales vapores generantur,ſi per venas, & arterias,vel etiam per vias apertas,vt œſophagum,& aſperam arteriam , ſurſum adſcendunt , & ad cerebrum penetrant,ſpiritúſque agitant, vertiginem excitare ſolent.Id quod & ebriis interdum euenire ſolet,quibus à potu,vel multo,vel potenti , & ſpirituoſo caput vaporibus repletur.

Signa Diagnoſtica.

Si per conſenſum oriatur Vertigo , malum per vices affligit , nulla capitis p. n. affectio , aut ſenſuum læſio præceſſit , aliarúmque partium affectarum ſigna adſunt;& Vertigo creſcit,aut imminuitur , prout ipſe affectus partis,quem ſequitur,minuitur vel augetur. *Vertigin conſen. ſu ſigna.*

Et quidem ſi ſit à ventriculo, aderit cruditas , nauſea,oris amaritudo;quia linguæ tunica ventriculi tunicæ continua eſt ; καρδιωγμός , teſte Hippocrate, 4.*aphor.* 17. & quidem jejunos maximè , infeſtat ; quia bilis in eo tum efferueſcit , & ad eum vndique alimenta attrahentem hepar excrementa ſua tranſmittere ſolet. Sumpto cibo minuitur,vel ceſſat;ceſſat quoque poſt vomitionem:& alia affecti ventriculi ſigna adſunt.

Si ab aliis partibus malum originem habeat , earundem affectarum ſigna aderunt ; vt ſi ab vtero Vertigo proueniat,menſium ſuppreſſio,vteri ſtrangulatio , vel alia ejuſmodi aderunt.

Si per conſenſum totius Vertigo accidat , affecti quoque totius corporis ſigna aderunt ; vt in febribus fieri ſolet.

Et quidem ſi ſigna coctionis præceſſerint , hæmorrhagia critica ſequitur;ſi nulla,à febris potius malignitate prouenit.

Si verò abſque febre ſit , & à ſanguine calido & flatuoſo in venis proueniat,inprimis poſt motum corporis vehementem Vertigo excitari ſolet.De quibus omnibus etiam ſuprà,*part.*1.*cap.*6. dictum.

Prognoſtica.

1. Vertigo,quæ accidit per conſenſum alicujus mẽbri ſtupore affecti,epilepſiæ,vel apoplexiæ indiciũ eſt.

2. Si vertigo accidat in febre ob criſin inſtantem, ſalutem indicat;modò vires conſtent. Si ante ſigna coctionis accidat, periculum portendit. Si medio modo ſeſe res habeat,criſin imperfectã,& malam denunciat.

Indicationes.

Vt Vertigo per conſenſum rectè tollatur , neceſſarium eſt humorem , qui vaporem illum ſubminiſtrat, præparare,ſi opus ſit,& euacuare,vaporem ipſum , qui ad caput adſcendit,reuellere, intercipere,(quam ad rem clyſteres vtiliſſimi ſunt)& repellere, ſi per vaſa externa feratur ; eum verò,qui jam caput occupauit, diſcutere, & partem ipſam mittentem roborare, eique naturalem diſpoſitionem reſtituere,ne in eâ materia vitioſa vapores tranſmittens generetur ; ſimul & ipſum caput roborare,vt vapores non ſuſcipiat, aut facilè diſcutiat, & ii,qui adſcendunt,non ita facilè ſpiritus commouere poſſint. Et quidem ſi affectus non vrget,à cauſſæ, à qua is pendet , remotione curatio inchoanda ; ſi verò malum vrgeat , ipſi primò prouidendum , vt ſuprà, de curatione paroxyſmi,dictum. *Vertigin cõſen. curatio.*

Auxilia

Auxilia.

In ſanguinis miſſione,ſi ille euacuandus ſit, attendendum,vt præſeruationis gratiâ venę in cruribus potiùs aperiantur,quàm in brachio,vt Galenus,*de miſſione ſangu.cap.* 19.docet;vtpote quæ non ſolùm ſanguinem euacuare, ſed & reuellere, & ad partem contrariam trahere poteſt. Atque id præcipuè faciendum, ſi menſes vel hæmorrhoides ſuppreſtæ vertiginis cauſſam præbeant.

Si à Ventriculo ſit Vertigo.

…*vit à* …*ulo* Humor in ventriculo contentus vomitu, niſi quid prohibeat,aut purgatione per aluum euacuandus,pręmiſsâ,ſi opus eſt,præparatione.Quanquam enim Hippocrates,*in libr.de loc.in homin.* vomitum,vbi oculi affecti ſunt, damnat:tamen de eo ſolùm oculorum affectu id intelligendum eſt, qui ex primaria in cerebro cauſsâ eſt,non verò per conſenſum ventriculi ortus.Et ne in vomitu æger vertigine corripiatur, capútque lædatur,vtile fuerit,faſciâ caput,dum æger vomit, conſtringere,aut oculos obuoluere,& ad ſuturam coronalem aliqua medicamenta adſtringentia adhibere, quæ cerebrum à vaporibus adſcendentibus tueantur; qualia ſunt flor.roſar.rubrar.myrtilli, balauſtia, nux moſchata,acetum;vel vaporum ad caput adſcenſus clyſtere injecto prohibendus. A vomitu verò ſtatim aliquid aromatici roſati,vel myrrhæ,vel ſyrupi de mentha, vel de cortic.citri propinandum,ad ventriculum roborandum, & vaporum adſcenſum prohibendum. Si verò euacuatis cruditatibus affectio non ceſſet, aluus leniter purganda, & quidem in purgatione inchoandum à lenioribus,vt mannâ,ſyrup.roſar.ſolut pilul.ex aloë paratis,& ſimilibus;quæ ſi non ſuffecerint, humore præparato ad fortiora deueniendum.

Si æger ſit picrocholus,non diu jejunet, ſed cibum ſumat maturius, vt vertiginem præcaueat; aut ſi jejunum paroxyſmus inuadat,ſtatim cibus exhibeatur.

Tandem quæ ventriculum roborant,& confortant, & halitus adſcendentes compeſcunt,aut in ventriculo diſcutiunt, vſurpanda, cùm interna, tum externa.Et quidem conſiderãdum,an cruditas ſit nidoroſa, & humores calidi & acres in ventriculo abundent;an verò acida: &,prout opus,cura inſtituenda; ſicut hac de re ſuprà,*part.1.cap.6.* dictum. Ne poſt cibum etiam ſumptum multi vapores ad caput adſcendant, vertiginemque renouent,trageæ antea propoſitæ vſurpandæ, quæ hic vtiliſſimæ ſunt,vel hoc Electuarium:

℞. *Conſeru. roſar.* Vnc.ij.*maioran.*Vnc.j.ß.*cydonior. condit.*Vnc.j.*cort.citri condit.*Vnc.ß.*myrobalan. chebul. condit.* n.ij. *ſem.coriandr. præpar. corallor.rubr. præp.*an. Drach.j.*maſtich.*Drach.ß.Cum *ſyrup.cydonior.* F. Electuarium.

Si ab hepate,Liene,Vtero,vel toto Corpore

…*tigo ab* …*te,liene,* …*,toto,* …*io.* Vertigo ortum habeat,curatio & ad partem mittentem, & recipientem dirigatur. Pars nimirum, cujus *συμπαθείᾳ* vertigo oritur,euacuetur, ſeu venæ ſectione,ſeu purgatione; prout natura humoris peccantis requirit. Per venæ ſectionem, cucurbitulas, ſcarificationes,frictiones, reuulſio inſtituatur: ſi conſueta aliqua euacuatio ſuppreſſa ſit,reuocanda ea, & pars cùm mittens, tum recipiens roboranda. Si reliqua auxilia non proſint, nonnulli arterias poſt aures ſcindere jubent,vt ita via, per quam à toto, vel ab aliqua parte ad caput feruntur vapores,intercludatur.

Verùm de arteriarum ſectione antea,vbi de Vertigine per primarium capitis affectum,cui præcipuè competit,egimus,dictum. Tutius hîc venæ frontis, vel tẽporum,ſi eæ turgeant,vel venæ ſub linguâ aperiuntur, vel in brachio fonticulus excitatur. Si tamen ex hepate,vtero,ſuppreſſis hæmorrhoïdibus,vlcere,aut fiſtulâ aliquâ in locis inferioribus, malum originem habeat, fluxio antiqua reuocanda, vel loco ejus fonticulus in cruribus aperiendus.

Vteri etiam regioni applicari poteſt *emplaſtrum de galbano*,ſeu *matricale*, & *emplaſt.de maſtich.* modò retentio menſium id non prohibeat.

In critica in febribus Vertigine nihil agendum,capitique nihil applicandum,neque natura in opere ſuo turbanda. Si tamen criſis non rectè procedat, promoueri poteſt; vt alibi dictum.

Tertiò.

De Vertigine à Meatuum Cerebri anguſtia.

Cauſſa.

Non ſolùm verò à vaporibus ſpiritus animales in cerebro agitantur, ſed & cerebri meatuum anguſtia ejuſdem motus cauſſa eſſe poteſt;cùm ſcilicet ſpiritus animalis per loca impedita mouetur,& retrocedit.Anguſtia tamen hæc non eſt integra. Aliàs enim apoplexia ſequeretur. *Vertigo à meatuum cerebri anguſtia.*

Fit autem hæc anguſtia

1. Ab obſtructione, quam pariunt vapores craſſi; quæ non diu durat. Vt enim ſubitò oritur; ita etiam ſubitò reſoluitur vapor. Quandoque & aqueus, ſeroſus,atque pituitoſus humor,qui cerebri anfractus,ſpatiaque adimplens, & flatuum copiam ſimul generans, in eo fluctuat,& Vertiginem illam, quæ apoplexiam & carum præcedere, ac minari ſolet; & frequens,ac diuturnior eſt,excitat;vt hac de re Platerus docet.

2. Ex cranij fractura,ac cerebri compreſſione eadem anguſtia,& hinc ſequens Vertigo excitari poteſt.

3. Anguſtiam hanc productam fuiſſe à vaſe venoſo cerebri,omnibúſque illius arteriis ab exortu,& ingreſſu in caluariam vniuerſo per cerebrum ductu coalitis, induratiſque,glanduliſque paruis toto proceſſu diſtinctis,obſeruauit Platerus ſectione in quodam mercatore,qui multis annis Vertigine laborans,nec ambulare, nec è lecto ampliùs ſurgere,quin corrueret,poterat.Ab anguſtiâ enim vaſorum cerebri ſpiritus impediti retentique in cerebro ex leui corporis motu circumducti incurabilem Vertiginem pepererant.

Potuit ad vertiginem hanc etiam facere humor aliquis corruptus in glandulis illis hærens, qui moto corpore, & ſanguine ſpirituoſo arteriarum & venarum,ſimul excitatus,tetros emiſit halitus, qui ſpiritûs animales peculiari vi turbare valuerunt. Cui rei fidem facit Fernelius, qui refert, occaſione alicuius particulæ in occipitio dolentis, & poſt leuem contrectationem, noxium vaporem in cerebrum efflantis, vertiginem concitatam fuiſſe.

Nonnulli & ſubſidentiam addunt,eámque fieri ſtatuunt à veneno,aut humore acri, vellicante ventriculos cerebri, aut ex nimio dolore in quacunque corporis parte; vt in morſu oris ventriculi,in fame item ſine vapore aliquo ſurſum miſſo. Verùm non probabile eſt, ex iſtis cauſſis cerebrum ita moueri poſſe, vt ſubſideat. Vero magis conſentaneum eſt, à ſpirituum perturbatione & agitatione ex iſtis cauſſis,quæ & materiâ aliquâ communicatâ, & ſine materiæ communicatione fieri poteſt,Vertiginem produci.

Signa Diagnoſtica.

Si vertigo ſit ab obſtructione,ſigna adſunt vaporum & humorum illam inducentium, & pituitæ præcipuè in cerebro redundantis. Et quidem quæ ex vapore obſtruente fit Vertigo,citò ſoluitur: quæ verò ab humore, pertinacior eſt.

Si humor aliquis extra vaſa hæret quandoque etiam ægri de fluctuationis quodam ſenſu in capite conqueruntur;eſtque hæc etiam vertigo frequẽs,& diuturna.

Si à compreſſione, ictus,aut compreſſio,aut fractura cranij præceſſit.

Si à coalitu vaſorum ſit Vertigo, grauiſſima illa eſt, & diuturna, vt hiſtoria antea à Platero adducta docet. Vix tamen in viuente homine de cauſſa hac aliquid certi ſtatui poteſt, ſed ſectio demum poſt mortem Medici conjecturam confirmat.

Prognoſtica.

Difficilis curatu eſt Vertigo, quæ à compreſſione, ac obſtructione prouenit, & apoplexiam, aut carum præcedere, ac minari, &, niſi præcaueatur, tandem in hæc mala terminari ſolet. Coaleſcentia verò vaſorum cerebri incurabilem vertiginem gignit.

Curatio.

Cum autem quâ ratione anguſtia cerebri à quacunque cauſſa curanda ſit, ſuprà, *part. 1. cap. 17.* dictum ſit: nihil ampliùs hîc de ea addere opus eſt; ſed quæ ibi dicta ſunt, in vertigine ex anguſtia meatuum cerebri curandâ omnia locum habent.

Quartò.

De Vertigine à Spirituum ex Cauſſis euidentibus agitatione.

Cauſſa.

De vertigine à ſpirituum à cauſſis euidentibus agitatione.

Spiritûs, præter dictas hactenus cauſſas, etiam euidentes cauſſæ agitare poſſunt. Faciliùs tamen id præſtant, ſi interna diſpoſitio, & debilitas cerebri adſit.

Et primò quidem ſpirituum circumrotationem excitant cauſſæ externæ, vt corporis in gyrum conuerſio, rerum externarum circumrotatarum, & variè motarum, vel aquarum vorticoſarum adſpectus; ab alto proſpectus, item ambulatio per pontem anguſtum, & tremulum, adſpectus rerum inſigniter ſplendidarum, vt Solis, exercitium intempeſtiuum, & motus corporis: vnde conualeſcentibus ſurgentibus, vel ſe mouentibus Vertigo obrepere ſolet; vehemens fragor tonitrui, bõbardarum, capitis percuſſio, & caſus in caput, percuſſio in dorſo; quæ & ipſa quandoque ob conſenſum ſpinalis medullæ vertiginem excitat.

Deinde internæ, vt Imaginatio. Si quis enim fortiter imaginetur objectum in gyrum motum, ſpiritibus animalibus, vt etiam in gyrum moueantur, occaſio poteſt præberi. Ita animi perſeuerantes vel inhærentes commotiones ſpiritibus ſæpe, & validè in cogitationibus illis profundis, & aſſiduis, vt & vigiliis, exagitatis vertiginem pariunt.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hæc Vertigo facilè ex ægri & adſtantium relatione, qui cauſſas, quæ præceſſerunt, & vertiginem inducere valent, patefaciunt.

Prognoſtica.

Non adeo periculoſa hæc eſt Vertigo, nec diuturna, vt reliquæ differentiæ.

Curatio.

Cauſſis enim illis ceſſantibus, ceſſat Vertigo; accedente inprimis quiete, & ſomno: ac proinde aliâ curatione opus non eſt. Si tamen non planè ceſſet, frictiones extremorum vtiles ſunt.

QVÆSTIO I.

An Vertiginis, quæ dantur, differentiæ ſint ſaltem ſecundum gradus; an verò etiam ſecundum ſpeciem?

An ve... differ... dum ... an ſec... ſpeciem.

Vertiginis non eandem eſſe rationem, ſed aliquando ſolam imaginationem, interdum & viſum lædi, ac tenebras oculis offundi, interdum præterea etiam ægros concidere, notum eſt. Sed an hæ vertigines gradu tantùm, an verò ſpecie differant, controuertitur. Gradibus ſaltem differre, plerique ſtatuunt. Ludouicus Mercatus verò, *tom. 3. lib. 1. cap. 9.* non gradu tantùm, & ſecundum magis & minus; ſed ſpecie diſtinctas eſſe has tres differentias, ſtatuit; hac inprimis ratione ductus, quòd differre eas videmus non ſolùm ratione partis affectæ, ſed & facultatis læſæ, & morbi, à quo oriuntur. In vertigine enim ſimplici anteriorem cerebri partem affici, lædique facultatem imaginatiuam, ob deprauatum ſpirituum motum: in tenebricoſa etiam oculos pati, læſa facultate viſiua, ab obſtructione facta à vapore in neruis opticis commorante: in caduca denique poſticam cerebri partem, & locomotiuam facultatem lædi per conſenſum, à deprauato motu ſpirituum in parte cerebri poſteriore. Verùm controuerſia hæc non difficulter ſolui poſſe, & vtrumque rectè dici mihi videtur; modò res rectè explicetur. Gradibus differre has vertiginis differentias exiſtimo ratione cauſſæ, cujus minor eſt vehementia in vertigine ſimplici, major in tenebricoſa, maxima in caduca. Si enim cauſſa ſit leuior, vt ſaltem prauus ſpirituum motus, iſque leuior inde excitetur, imaginatio ſaltem deprauatur: ſi verò ſit grauior, &, ſeu à vapore copioſiore nerui obſtruantur optici, ſeu motus ille ſpirituum ſit tantus, vt liberè in neruos opticos influere non poſſint; tenebræ etiam oculis offunduntur: ſi verò cauſſæ ejuſdem vis ſit tanta, vt etiam influxus ſpirituum in neruos motui inſeruientes prohibeatur, ægri concidunt. Si autem vertigo vt actio animalis læſa conſideretur; omnino ſpecies hæ tres vertiginis differre videntur. Nam in ſimplici vertigine vnica ſaltem actio, imaginatio, læditur: in tenebricoſa duæ, imaginatio & viſus: in tertia tres, imaginatio, viſus, & motus animalis. Etſi autem ad vertiginis eſſentiam conſtituendam ſufficiat ſola imaginatio læſa, & neque viſus, neque motus læſio ad eſſentiam vertiginis pertineat, & poſteriores duæ differentiæ affectus compoſiti ſint, in quibus plures actiones animales læduntur; quia tamen ferè eadem curandi ratio eſt, & à communi cauſſa, gradibus ſaltem differente, pendent, eáque ſublatâ ceſſant, Medici, quos & ego ſecutus ſum, has differentias non ad eos affectus, in quibus actiones animales plures læduntur, ſed ad eos, in quibus vna animalis actio læditur, referunt.

QVÆSTIO II.

An intemperies, vel humor ſine vapore Vertiginem producere poſſit.

An ſine ... pore poſſ... vertigo ... tari.

Dubitant equidem nonnulli, an ſolus vapor, an verò etiam humor poſſit inordinatum hunc motum ſpirituum inducere: imò nonnulli affirmant, ſolam intemperiem calidam ſine humore & flatu Vertiginem inducere poſſe, atque exemplo aquæ feruentis id probare conantur, quæ mouetur in gyrum à calore ignis. Rem tamen planam eſſe puto. Humor certè, niſi ex eo flatus excitetur, ſpiritus ita agitare nõ poteſt. Neque caliditas id per ſe præſtat; cùm in multis affectibus capitis ſpiritus incaleſcant ſine Vertigine. Neque exemplum aquæ feruentis id probat. Quod enim aqua feruens agitatur, & mouetur, cauſſa ſunt partes illæ aquæ, quæ vi caloris aëreſcunt; aut, vt aliis placet, partes

ignis

ignis permiſtæ, quæ cum, vtpote leuiores, ſurſum tendant, & exitum quærant, aquam ſimul mouent.

QVÆSTIO III.

An repellentia locum habeant in Vertigine per conſenſum partium inferiorum?

Reſpondet quidem Maſſarias, quamlibet materiam repellendam eſſe; & quanquam huiuſmodi repellentia præſidia aliquo incommodo non careant: tamen longè maiorem vtilitatem afferre. Verùm in omnibus affectibus capitis per conſenſum tutiùs ſemper reuellentia & intercipientia, quàm repellentia adhibentur.

QVÆSTIO IV.

Quâ ratione proſpectus ab alto, & in profundum Vertiginem excitet?

Cur ab obiectis externis circumrotatis, & variè motis Vertigo excitetur, res non ita difficilis eſt. Ad obiecti enim talem motum per ſpecies viſibiles ſpiritus optici ſpeciei viſibilis in oculo receptæ celeritatem veluti ſequentes ſimili modo concitantur, & agitantur. Hinc ij, qui Vertigini ſunt obnoxij, ad rerum talium adſpectum oculos claudunt, vel obuelant, & iumentis, quæ molas in gyrum circumducunt, oculi obuelari ſolent, aut cœca in hanc operam eligi. Quomodo verò rerum profundarum & ab alto proſpectus Vertiginem generet, non ita planum eſt. Theophraſtus cauſſam refert in titubationem, & diſſipationem ſpirituum externorum, qui interiores agitent. Cum enim ſpiritus viſorij, vbi res profundæ ſpectantur, in immenſum quaſi protendantur, in tantâ ſpatij longitudine firmos manere non poſſe, ſed titubare quaſi, & tremere, cúmque tremorem radiorum communicatum ſpiritibus cerebri eos ſimiliter mouere exiſtimat. Verùm malè præſupponit viſionem fieri radiorum, & ſpirituum emiſſione, & ſpiritus continuò ab oculo ad rem viſam extendi, & quaſi baculum, vel funem tremere poſſe. Et ſi ſaltem longitudo ſpatij eſſet in cauſſa, cur non etiam proſpectus in altum, & ſtellarum adſpectus vertiginem moueret.

Hercul. Saxonia ex adſpectu rei profundæ ſpiritum animalem ita conſumi putat, vt propter eius defectum, ne vacuum detur, poſtea attrahantur vapores, qui vertiginem excitent. Verùm enim verò non plus ſpirituum in rei profundæ, quàm propioris adſpectu conſumitur. Et ſi hæc huius rei cauſſa eſſet, etiam res longinquæ è directo in plano, vel alto poſitæ, æquè ac res profundæ, vertiginem excitare deberent.

Probabilius eſt, ex rei quaſi horrendæ, & metuendæ, ac periculoſæ adſpectione terrorem & metum excitari; & ſpiritûs primùm vitales, & ab his naturales, vtpote qui ex illis generantur, agitari, & ab illorum curſu & recurſu & hos inordinato motu moueri. Vnde qui aſſueti ſunt in alto verſari, neque metuunt ſibi, ſi ex alto proſpiciant, Vertigine facilè corripi non ſolent. Ita capite deorſum inclinato, ſpiritibúſque tunc ab eo ad principium neruorum vergentibus, cum illud ſurſum erigitur, iiſdem ſpiritibus impetu ad propriam ſedem remeantibus, Vertigo excitari ſolet. Quanquam & à ſanguine venoſo atque arterioſo ſpiritus vitales continentè deorſum fluente, & ſpiritus animales turbante ac mouente idem, & forſan facilius, accidere poſſit.

CAPVT V.

De Phantaſia, Ratiocinatione, & Memoria imminuta, atque abolita.

POſt ſenſus communis ſymptomata, de quibus hactenus egimus, explicanda veniunt ſymptomata, quæ Phantaſiæ, Ratiocinationi, & Memoriæ accidunt; de quibus in Inſtitut. *lib. 1. p. 1. ſ. 1. c. 7. & ſ. 2. cap. 4.* tractauimus.

Læduntur autem functiones iſtæ triplici modo: vel dum imminuuntur, vel dum abolentur, vel dum deprauantur. Imminutæ Phantaſiæ & Ratiocinationis ſymptomata ſunt, Mentis imbecillitas, & hebetudo, Tarditas ingenij, Stupiditas, & Torpor mentis abolitæ, Amentia. Ad deprauatas has actiones pertinent omnia deliriorum genera. Memoria verò, cuius officium eſt non iudicare, ſed ſaltem imagines recipere, & retinere, debilitari & aboleri, deprauari non poteſt, vt plerique ſentiunt. *Phantaſia, Ratiocinatio, Memoria læſa.*

De his itaque actionum principum læſionibus, quæ ſine aliis, vt ſoporoſis, & aliis, in quibus omnes animales functiones læduntur, affectibus contingunt, iam dicendum. Et primò quidem de imminutis & abolitis. Agemus autem de his coniunctim; quia communes cauſſas, & communem curandi rationem habent. Præterea læſa memoria plerumque ſtoliditatis cauſſa eſt. Cum enim memoria ſpecies rerum non retinet, neque eas, vt debet, phantaſiæ, & intellectui ſuggerit, facultates hæ obiecta, quibus exerceantur, non habent. Atque ita ſolùm occupantur circa ſpecies ab externis obiectis oblatas; ac in operatione non perſiſtunt; & homines dicuntur ſtolidi, infantibus ſimiles, qui non diſcurrunt circa ſpecies reſeruatas, ſed prout hoc vel illud ipſis offertur, ita iudicant, ſtatimque & rei, & iudicij facti obliuiſcuntur, & modò vnum, modò alterum appetunt & ſtatuunt.

Primò ergo quod imminutas & ablatas has functiones attinet, pertinent hûc omnes, qui adultiores facti, iſtas actiones, quæ homini maximè propriæ ſunt, vel nullo ferè modo, vel debiliter certè exercent. Quod malum longè maximum eſt. Cum enim ſolis hiſce functionibus homo à brutis differat, ſi iis deſtituatur, & priuetur, ferè ad brutorum claſſem detruditur. Sunt tamen talium quidam gradus. *Phantaſia & Ratiocinat. imminuta & abolita.*

Quidam enim omni ferè ingenio deſtituuntur, & facultas imaginatrix, præcipuè verò ratiocinatrix, ita à cauſſis p. n. impedita eſt, vt nullos conceptus gignere poſſit, qui ad ſapientiam ſpectent, nec illa ipſa principia, quæ ad diſciplinas omnes in vniuerſum diſcendas præſupponuntur, & præcognoſcenda ſunt, aſſequi queant. Qua de cauſſa omnis via, & ad ſapientiam aditus ipſis præcluditur, atque in iſtis inſtituendis oleum & opera perditur. Qui Amentes & Stolidi dicuntur; vitium ipſum ἄνοια, Amentia, & μώρωσις, Stultitia nominatur. Alij ſunt, qui primorum quidem principiorum cognitionem aſſequuntur, atque hinc aliquas concluſiones deducunt, ſed magno cum labore: qui ingenio Tardi, Hebetes, Stupidi appellantur; vitium ipſum Mentis hebetudo, Stupiditas, Torpor ingenij. Etſi enim ſymptomata iſta, præcipuè apud Latinos, nominibus non ſemper accuratè diſtinguantur; vſus tamen ferè obtinuit, vt in Inſtitut. *loc. alleg.* dictum, vt ἄνοια dicatur, cum Imaginatio, Ratiocinatio, & Memoria ferè abolentur: μώρωσις, vt ex Galeno, *1. prorrhet. comm. 2. t. vltim.* patet, cùm ſine delirio homo parùm ratiocinatur; à quo vitio gradibus ſaltem differunt, Stupiditas, Tarditas, & Torpor ingenij. Cum verò actio imminuta, & deprauata concurrunt, & homo parũ ac malè iudicat, Stultitia appellari poteſt. Memoria, vt diximus, non deprauatur, ſed vel imminuitur, vel

aboletur. Læduntur autem actiones hæ vel ſeorſim, vt ſola interdum ratiocinatio, interdum ſola phantaſia, interdum ſola memoria; vel plures ſimul.

Dicemus verò inprimis de Memoriæ læſione. Hâc enim læſâ, vti diximus, læditur conſequenter phantaſia & ratiocinatio; & læſæ memoriæ exempla ſæpius offeruntur. Phantaſia verò & ratiocinatio cum plerumque vel à primo ortu lædantur, & homo ſtupidus, aut fatuus naſcatur; vel ætate aboleantur, aut debilitentur, vt fit in ſenibus; vitia ea ferè incurabilia ſunt.

Memoria læſæ exempla.

Paſſim autem Memoriæ læſæ notabilia exempla occurrunt, quæ collegit Schenckius, *lib. 1. obſeru.* 128. *& ſeqq.* Inter reliqua notatu digna ſunt, quod Plinius, *natur. hiſtor. lib. 7. cap.* 34. narrat, quendam ex præalto tecto lapſum, matris, & affinium propinquorúmque cœpiſſe obliuionem; alium ægrotum ſeruorum etiam; ſui verò nominis Meſſalam Coruinum, Oratorem. Et Chriſtoph. à Vega, *libr. 3. art. Med. cap.* 10. refert, Franciſcanum quendam ex acuta febre ita memoriam amiſiſſe, vt, etſi prius peritus eſſet Theologus, poſtea nec litteras agnoſceret, neque nomina rerum, quæ ſibi aſſiduè in vſu erant, memoria teneret. Et quod Baſſianus Landus, *de human. hiſtoria*, recitat; Franciſcum Barbarum, Hermolai amicum, Græcarum literarum, quarum erat doctiſſimus, in extrema ſenectute oblitum eſſe; quanquam diiudicandi, & commentandi facultate polleret. Et quod de Studioſo quodam Mompelienſi ex Rondeletij narratione Thom. Iordanus, *de peſt. Phænom. tract. 2. cap.* 2. habet, qui ex vulnere ita rerum omnium oblitus eſt, vt inſtar infantium Lutetias retrogredi, & prima pueris tradi ſolita elementa diſcere denuo neceſſe habuerit.

Cauſſa.

Cauſſa læſæ Phantaſiæ, Ratiocinationis, & Memoriæ.

Ad cauſſas horum ſymptomatum rectè inueſtigandas neceſſarium eſt, quærere, quomodo, & quibus inſtrumentis hæ actiones in ſanis perficiantur. Videmus enim homines etiam ſanos ſecundum ætatis differentias diuerſimodè has actiones edere. Primò enim infantes parùm valent hiſcè functionibus, & à brutis non multum differunt: poſtea ætatis progreſſu magis magíſque & memoria, & ratiocinatio, & phantaſia ſeſe exſerunt, donec in adoleſcentia, & virili ætate ad ἀκμὴν perueniant, & quidem mirabiles & ſtupendos effectus homo edat. Hinc rurſum declinante ætate vigor ingenij & memoriæ imminuitur, & tandem in decrepita ætate quaſi repueraſcunt plerique ſenes. Hæc in hiſce ætatibus actionum iſtarum varietas animæ adſcribi non poteſt, quæ ipſa ſemper eadem manet, nullámque alterationem, & mutationem recipit, ſed diuerſitas iſta omnis ex organorum, cerebri puta, & ſpirituum animalium diuerſa diſpoſitione prouenit. Cerebrum certum caliditatis & humiditatis gradum requirere ad has actiones, extra controuerſiam eſt; idque vel ex eo patet, quod infantes ob nimiam humiditatem in hiſce actionibus minus valent, quâ abſumptâ, & corpore indies ſicciore euadente, facultates hæ magis ſeſe exſerere incipiunt.

Quis autem ille gradus ſit, in hac humanæ mentis caligine determinare difficile eſt, imò impoſſibile. Ne dicam de occultis illis qualitatibus, quæ cerebro non denegandæ, ac modo ſubſtantiæ; vt nec de eo, quænam diſpoſitio ad memoriam, quæ ad phantaſiam, neceſſaria, & aptior ſit. Videmus enim homines ſecundum has facultates variare, & rariſſimè vnum aliquem hiſce omnibus eminere. Id quod procul dubio à cerebri, & ſpirituum conſtitutione peculiari prouenit. Neque enim eadem omnibus actionibus æquè apta eſt. Primæ ætatis conſtitutio vegetatiuæ, ac ſenſitiuæ actionibus apta eſt, non verò actionibus mentis; contra ſenum conſtitutio ad has apta, ad illas verò inepta. Atque inde etiam accidit, vt in affectibus p. n. qui diſpoſitionem cerebri, & ſpirituum mutant, quales ſunt phrenitis, melancholia, mania, in momento quaſi omni ſapientia, & ſcientia, quâ antea præditus fuit homo, priuetur. Contrà etiam obſeruatum, ſtolidos & ſtupidos plus ingenij ex morbo acquiſiuiſſe. Ariſtoteles, *ſect.* 30. *problem.* 2. refert de Marco quodam Syracuſano, quod, dum mente alienaretur, præſtantior Poëta erat. Notabilia verò huius rei exempla duo recitat Ianus Huartus, *Scrutinij ingenior. cap.* 7. Primum: Cordubæ, anno 1570. in aula Regia fatuus quidam erat, Ludouicus Lopezius, qui ob iocos & ſales in gratia aulicorum erat. Is cum febre maligna corriperetur, in medio morbo ad tantum iudicij & diſcretionis acumen peruenit, vt vniuerſam aulam in admirationem raperet; & toto vitæ, quod reliquum habuit, tempore prudentiſſimus perſtitit. Alterum eſt hoc: Puer nobilis, ſatrapæ cuiuſdam in Hiſpania pediſſequus, ſanus ingenij ſtupidi, & pauci intellectus, poſtquam in maniam (melancholiam fuiſſe exiſtimo) incidiſſet, tam aptè, tam prudenter ad interrogata reſpondit, támque acutas & ingenioſas edidit regulas de adminiſtrando regno, cuius ipſe ſe Dominum eſſe imaginabatur, vt prodigij inſtar videndi, audiendique eius cauſſa complures confluerent. Ille ipſe, cui inſeruiebat, herus rarò à lecto diſcedebat, DEVM rogans, ne mentis ipſi reſtitueret Medicus ſanitatem. Et cum ipſum priſtinæ ſanitati reſtituiſſet, malè id habuit herum, doluitque, ex ſapienti & ingenioſo rurſum ſtolidum reddidiſſe. Imò ipſe puer ægrè tulit, ſe priſtinam ſanitatem recuperaſſe. Cum enim in delirio viueret, eius animus ſubtiliſſimis mundi cogitationibus paſcebatur, cuius Monarcham ſe eſſe imaginabatur, omnéſque Reges, quaſi Vaſallos, ſe Dominum agnoſcere credebat. Quod licet falſum eſſet, nihilominus tantam inde delectationem habebat, ac ſi reuera talis eſſet.

Ex m… acqu… inge…

Galenus hac de re peculiarem libellum ſcripſit, quo monſtrat, quod animi mores temperamentum corporis ſequantur. Cui ipſa experientia adſtipulatur, quæ ingens diſcrimen ingeniorum ſecundum regiones, & in ſingulis regionibus ſecundum temperamentorum varietatem nobis oſtendit.

Naturalis autem hæc conſtitutio requirit tria: 1. bonam temperiem; quò & occultas qualitates, & modum ſubſtantiæ referimus. Cerebrum enim non ſolùm bonam temperiem habere debet, ſed & conſtare ſubſtãtia ſuo modo tenui, ac ſubtili, non craſſâ. 2. debet habere iuſtam quantitatem, figuram, & cõformationem. 3. vnitatem. In his ſi quid mutetur, actiones, quæ in eo, & ab eo fiunt, mutari neceſſe eſt.

Neque ſolùm ipſum cerebrum bene diſpoſitum ſit oportet, ſed & ſpiritus animales, qui proximum animæ in hiſce actionibus obeundis ſunt inſtrumentum. Et cum ſpiritus animales ex vitalibus fiant, & hos bene diſpoſitos, ſubtiles, rectè temperatos eſſe oportet. Vnde etiam in ſacris litteris prudentia & ſapientia cordi adſcribitur. Deúſque Salomoni cor prudens & ſapiens largitus eſſe dicitur.

Cum autem diuerſæ ſint facultates, phantaſia, ratiocinatio, & memoria, & videamus etiam homines ſanos alios memoriâ, alios phantaſiâ, alios intellectu pollere: ſi, quæ conſtitutio memoriæ, quæ phantaſiæ, in ſpecie magis inſeruiret, notum haberemus; & in cauſſis harum læſarum functionum inueſtigandis facilius progredi poſſemus. Nam intellectum quod attinet, eius operationes quidem ſine corporeo organo perficiuntur; quia tamen in corpore perficiuntur, & anima, dum eſt in corpore, non ſine phantaſmate intelligit, & ante operationem propriam ſubordinatis actionibus vtitur, quæ cerebri & ſpirituum beneficio perficiuntur: his læſis & ipſa etiam Ratiocinatio læditur.

Tentarunt quidem in hac re aliquid cum alij, tum

Ad mo…

Ianus

...ebri ...tio ſit ...ida. Ianus Huartus, *in ſcrutinio ingenior.* Et memoriam quod attinet, vulgata equidem ſententia eſt, ad apprehenſionem vtilem eſſe humiditatem; cuius rei ſignum ſit in pueris, qui feliciùs res memoriâ apprehendant, quàm ſenes, cum cerebrum habeant humidius. Idque ideo, quod cum memoria per viam quandam impreſſionis fiat, in cerebro molli facilius figuræ inprimantur, in duro difficilius. Ad ſpecies verò firmiter retinendas, neceſſariam eſſe cerebri duritiem, & ſiccitatem ſtatuunt, & exemplo rerum externarum, ceræ præcipuè, id declarant, quibus, ſi molles ſint faciliùs figuræ inprimuntur, facilè tamen obliterantur: ſi verò duriores, difficilius quidem ſigna inprimenda recipiunt, inpreſſa verò fortiter retinent. Verùm ſi ea, quæ I. C. Scaliger, *exerc.307. ſect.*28. hac de re habet, diligenter conſideremus, vix admitti poteſt hic memoriæ modus. Cum enim memoria ſit penè infinita, quibus ſpatiis continentur illa, quibus ſedibus ita diſpoſita, atque etiam ordinata, vt & vnumquodque ſeparatim, & cuncta confertim, & ſingula ordinatim promere, ſtatuere, digerere poſſimus? Et ſi, qua ratione actiones ſenſuum externorum perficiantur, diligenter conſideremus, atque attendamus, ſpecies illas ſenſibiles non recipi in materia, ſed à ſpiritibus ad animam deferri: tota huius rei cauſſa in ſpiritibus proximè quærenda videtur; ſecundariò verò in cerebro.

...l memo... ...i eſſe. Ac ſi porrò cauſſas omnes, quæ memoriam, & intellectum tardant & iuuant, perpendamus, inueniemus, ſiccitatem cum moderato calore coniunctam memoriæ & intellectui eſſe aptiſſimam; id eſt, cerebrum, quod nec calore deſtituitur, nec humiditate abundat, eſſe ad has actiones aptiſſimum. Vnde Heracliti illud, quod Galenus, *in lib. quod anim. mores, cap.*5. recenſet: *Splendor ſiccus, animus ſapientiſſimus*, id eſt, ſpiritus calidi & ſicci, ſed moderatè, tam ad memorandum, quàm ad ratiocinandum ſunt aptiſſimi. Ideóque contrà & frigidum, & humidum, & ſiccum cerebrum, ad has actiones ineptum redditur. Abolet memoriam frigiditas, imminuit frigiditas aut ſiccitas. Et quidem frigiditas, vel ſola, vel cum humiditate aut ſiccitate coniuncta. Hinc cùm infantes, tum decrepiti ſenes parùm hiſce actionibus valent. In infantibus quidem calor eſt copioſiſſimus; verùm multa humiditate obruitur. In ſenibus & calor deeſt, & multa adſunt excrementa, ſeu, vt Scaliger, *loc. allegat.* loquitur: in puero ſunt multa excrementa; in ſene etiam aliena. Et in humido cerebro multi ſpiritus commeantes ſeſe tanquam circuli in aqua ſecant, & in humido cerebro multa inter intellectum, & ſpecies ſeruatas interponuntur, quæ ſi fuerint craſſa, fit obliuio; ſi mobilia, dilatio recordationis; atque ibi reminiſcentia, cum remouentur intercedentia impedimenta. Ideóque cum à frigiditate & humiditate cerebri ſpiritus animales ad has actiones inepti reddantur: frigiditas, & quæ hanc, ferè vt indiuidua comes, ſequi ſolet, humiditas, & excrementorum copia, imminutæ & abolitæ phantaſiæ, memoriæ, ac ratiocinationis cauſſa meritò ſtatuitur. Sufficit tamen etiam ſola frigiditas, & calidi natiui defectus, vt Galenus, *2. de loc. aff. cap.*7. & *3. de loc. aff. cap.*5. docet.

Calida tamen & ſicca etiam intemperies, vt dicetur, memoriæ obeſſe poteſt. Sicut & conformatio cerebri vitioſa hiſce actionibus impedimento eſſe poteſt.

Et quod frigiditatem, quam plerumque humiditas ſequitur, attinet; ad eam producendam faciunt omnes cauſæ, quæ ſuprà, *part.*1. *cap.*2.3.10. ſunt propoſitæ. Quas vt hic coniungamus, & huic loco applicemus, ſciendum, quod frigiditas cerebri eſt vel ſimplex, vel compoſita, cum, vel ſine materia, à cauſſis, *loc. alleg.* propoſitis inducta. Non tamen hîc ſaltem ad miſti temperiem & qualitates elementorum reſpiciendum, ſed etiam ad ipſum calidum natiuum, cuius copia actiones omnes vegetiores reddit, defectus debiliores. Deficit autem calidum natiuum vel à primo ortu, vel poſt ortum. Calor natiuus à primo ortu deficit, dum cerebrum eſt nimis paruum, & ita in paruo cerebro paucus calor, aut dum cerebrum eſt nimis magnum, cui caloris innati quantitas non reſpondet, ſed propter magnam cerebri molem exiguus calor quaſi diſpergitur. Vnde plerumque Capitones parùm ingenio valent. De quo vide Inſtitut. *lib.*3. *part.*1. *ſect.*2. *cap.*3. Infantes verò etſi quoad molem & quantitatem ſatis caloris habent: tamen ad ratiocinandum non apta eſt eorum cerebri diſpoſitio: quia calor iſte à nimiâ humiditate obtunditur, quâ poſtea abſumptâ calor acrior & efficacior redditur, & indies homo ad has actiones aptior euadit. Siccitas enim ad prudentiam, humiditas ad dementiam animum deducit, vt Galenus, *in libr. quod animi mores, cap.*7. ſcribit. Transfertur autem hoc vitium ſæpe à parentibus in liberos, & vt aliarum partium imbecillitas ſæpe hæreditaria eſt; ita & cerebri vitium iſtud in ſobolem tranſit. Et quod in infantibus accidit, idem etiam in adultis poteſt fieri, vt in iis nimiâ humiditate calor obruatur, vel etiam à primo ortu nimis paucus ſit; vnde homines, cum adoleſcunt, ſtupidi, vel amentes manent.

Si autem poſt ortum calor natiuus deficiat, vel ab humido obruatur, cauſæ eius rei variæ eſſe poſſunt. Primò eſt ætas, ob quam in ſenectute calidum deficit, ſeníſque, etſi ſicciſſimi ſint; tamen quia humidum radicale, & calidum innatum in iis ferè abſumptum fuit, ideo & ad ratiocinandum, & memorandum minùs apti ſunt, &, vt Galenus, *in lib. quod anim. mores, cap.*5. habet, multi decrepiti ſenes amentes fiunt, ſeu, vt in prouerbio dici ſolet: *Bis pueri ſenes.*

Deinde Aër. Vt enim aër tenuis & purus ſubtilia reddit ingenia; ita craſſus & impurus contrà tarda ac obtuſa. Hinc, vt Galenus, *6. Epid. comment.6. t.*8. ſcribit, Athenienſes acuto ſunt ingenio, propter aërem tenuem, in quo degunt: Thebani verò ſtupidi, quia Thebis; & in tota Bœotia craſſum eſt cœlum; vnde Horatius, *in epiſt.*

Bœotum in craſſo iurares aëre natum.

Tertiò ciborũ, & potus frigidi ac humidi frequẽs vſus, & præcipuè eorum, quæ vim quandam ſtupefacientem habent, vt papau. vſus frequẽs, crapula & ebrietas; quæ maximæ ingenij & memoriæ peſtes ſunt. Et inprimis ſi duæ hæ cauſſæ, aëris nimirum, & cibi ac potus vitium concurrant, ingenium ac memoriam valde debilitare ſolent. Ita refert Euſtach. Rudius, *lib.*1. *Pract. cap.*6. ſe in Tirolenſi quodam Comitatu amentium, ſtultorum, fatuorúmque frequentiſſimum numerum vidiſſe, cauſſámque mali agnouiſſe aëris frigiditatem & humiditatem, aquarum cruditatem; id quod ex gutturis bociis deprehendit; vini penuriam; & vſum frequentem panis cum ſemine papau. confecti. Quod etiam obſeruauit Platerus, vt refert *tract.*1. *Pract. c.*3. in Carinthiæ valle, *Bink gerthale* dicta, in qua multi reperiuntur ſtulti & ſtupidi, capite informi, linguâ magnâ, & tumidâ, muti, ſtrumoſo gutture, aſpectu deformi.

Quartò morbi, & cauſſæ morbificæ eorundem ſymptomatum cauſſæ eſſe poſſunt, ſi calidum innatum cerebri deſtruant, idque humidius reddant. Ita poſt morbos diuturnos, malignos, cerebri abſceſſus, vulnera, contuſiones capitis, ſtupiditas & ſtoliditas interdum ſequi, ac memoria amitti poteſt. Sic in peſte illa famoſa Attica, quam Thucidides, *lib.*2. & Lucretius, *in fine lib.*6. deſcribunt, homines tanta omnium rerum cœpit obliuio, vt & familiares, & ſeipſos non agnoſcerent; & memoriæ ex febre, & vulnere, ac capitis percuſſione amiſſæ exempla ſuprà recenſuimus.

Venena quoque, & philtra ex ingenioſis ſtolidos, & amentes reddidiſſe, notum eſt. Et inter ea cerebrum felis comeſtum memoriam abolere dicitur. Quò pertinent & narcotica capiti & ceruici incautè applicata. Idem præſtare poſſunt medicamenta calidũ natiuum

abſumentia, vel extinguentia. Humores etiam vitioſi, intemperiem frigidam, vel frigidam & humidam cerebro inducentes, calorem natiuum ſuffocant, ſpiritusque ineptos ad haſce functiones reddunt. Pertinent hûc & nimia ſanguinis profuſio, labores nimij, vigiliæ immodicæ, ſtudia nimia, & omnia huiuſmodi, quæ calidum natiuum cerebri poſſunt abſumere.

Calida tamen & ſicca intemperies etiam memoriam labefactare poteſt, dum inordinatum ſpirituum animalium motum facit; vt teſtatur Galenus, *3. de loc. affect. cap. 5.* vbi ſcribit; nouiſſe ſe quendam, qui ob labores in ſtudiis, atque vigilias memoriam penè amiſerat, læsâ etiam ratiocinatione; item agricolam, qui ob labores, quos vites colendo ſubierat, ac tenuem victum, eodem malo affectus ſit. Et Scaliger, *loc. alleg.* ſcribit, quod etiam in ſiccis cerebris, ſi ſint bilioſa, propter ſpirituum mobilitatem memoria lædatur. Quæ intemperies etiam à medicamentis induci poteſt; nouimúſque aliquos, qui, dum medicamentis calefacientibus, & ſiccantibus memoriam roborare vellent, cerebro nimium exſiccato, & calido natiuo abſumpto, fatui ferè euaſerunt.

Nocet quoque memoriæ & ingenio, ſi mens diuerſis ſtudiis diſtrahatur, &

Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus.

dum plurimæ imagines ſeſe inuicem turbant, obfuſcant, ac confundunt.

Præter intemperiem etiam Conformatio, quæ ad ſpiritus capiendos, corúmque motum neceſſaria eſt, ingenio, ac memoriæ obeſſe poteſt. Quò referri poteſt & ſubſtantiæ cerebri modus; de quo in Inſtitut. *lib. 3. part. 1. ſect. 2. cap. 3.* Qui enim tenuitate cerebri deſtituuntur, & cerebrum craſſius habent, ij procul dubio ad has actiones omnes non ita apti ſunt. Etenim in tenui ſubſtantia cerebri ſpiritus animales mouentur expeditius, in craſſa verò impediuntur. Et quo cerebri ſubſtantia, ac calidum, & ſpiritus innatus ſunt tenuiora, & puriora, eò etiam puriores & tenuiores ſpiritus in eo generantur. Figura cerebri imitatur cranij figuram, & plerique, qui minus decentem capitis figuram habent, ſtupidi ſunt, aut malitioſi, quale caput Therſites, ob id famoſus, habuit. Quò pertinet & caſus ex alto, & percuſſio, quibus procul dubio cerebri conformatio læditur; vnde quoſdam memoriam amiſiſſe, ſuprà ex Plinio diximus. Et Guilhelm. Rondeletius, *in fin. lib. 1. meth. cur. morb.* refert, quendam valde eruditum, cui gladius in oculum altius adactus fuerat, ob vulnus illud memoriam ita amiſiſſe, & rerum omnium ita oblitum fuiſſe, vt Lutetias repetere, & prima literarum elementa iterum diſcere coactus fuerit.

Signa Diagnoſtica.

Læſæ memoriæ ſigna. Ipſum malum ex actionibus ægri læſis facilè cognoſcitur. Cum enim memoriæ officia ſint, facilè arripere, fideliter retinere, expeditè expromere, & reddere; ſi horum aliquid deſit, & inprimis, ſi imagines ſenſibilium rerum, quæ prius animum mouerunt, in mentem, vbi opus eſt, non veniant, imaginatione & ratiocinatione ſaluâ: potiſſimum memoriæ vitiatæ ſignû eſt.

Cauſſas quod attinet, ſi conformatio cerebri & capitis vitioſa horum malorum cauſſa ſit, ea in oculos incurrit, & vel ab ortu homini contigit, vel homo percuſſus & lapſus eſt.

Hæc ſi abſit, defectus calidi natiui, & frigiditas ac humiditas abundans ex cauſſis calidum innatum cerebri abſumentibus, & cerebrum refrigerantibus, ac humectantibus, vel etiam ſiccantibus, (quæ & ipſæ conſequenter calidum natiuum abſumunt) aut ex actionibus læſis, vel excretis, iuuantibus item, & nocentibus cognoſcitur; vt ſuprà, *part. 1. cap. 2. 3. & 10* dictum. Nimirum ſi intemperies cerebri ſit frigida & humida, ſomnus eſt longus & profundus: ſi humida tantùm eſt ſomnus longus, ſed non profundus: ſi frigida tantum, moderatè ſomnolenti ſunt: ſi frigida & ſicca, non ſunt ſomnolenti. Ita & copiâ, vel paucitate excretorum frigiditas, vel ſola, vel cum humiditate, aut ſiccitate coniuncta cognoſcitur. Qui enim frigidum & humidum habent cerebrum, multa excrementa per palatum & nares emittunt; qui frigidum & ſiccum, pauca; ſi frigidum tantùm, moderata; ſi cerebrum ſit calidum & ſiccum, cum memoriâ læsâ adeſt deliriû ac rationis læſio.

Prognoſtica.

1. Euentus mali talis exſpectandus, qualem cauſſæ promittunt. Ipſa enim ſymptomata ex ſe cùm non indicant; ſed vt à cauſſis ſuis pendent, ita non tolluntur, niſi iis ablatis.

2. Si abſque cauſſa externa memoria ſubitò lædatur, imminentis apoplexiæ, epilepſiæ, paralyſis eſt indicium, ſi homini ſaluo aliàs id accidat. Si verò ægroto viribus deſtituto memoria deficiat, certiſſimum eſt propinquæ mortis indicium.

3. Mentis imbecillitas & ſtupiditas ab ortu contracta, & quæ à conformatione prima capitis vitioſa prouenit, incurabilis eſt.

4. Incurabilis eſt & illa, quæ ætatis ratione accidit.

5. Nec curatur, quæ ab inueterata epilepſia pendet. Vt enim illa vix curatur: ita & ſymptoma inde excitatum.

6. Difficulter & illa curatur mentis imbecillitas, & memoriæ læſio, imò plerumque incurabilis eſt, quæ à malignis morbis, venenis, ac philtris ortum habet.

7. Quæ à frigiditate & humiditate, ac humore pituitoſo ortum habet, & cum lethargo, caro, apoplexia accidit, etſi & ipſa curatu ſit difficilis, tamen interdum curatur, præcipuè dum ætas viget, & vires conſtant.

8. Obliuio à caliditate & ſiccitate contracta curatu difficilior, quam à frigiditate & humiditate; quia talis conſtitutio à cerebri conſtitutione remotior eſt, & facilius & tutius eſt caput calefacere, quàm frigefacere & humectare.

9. Obliuio ſub acceſſiones periculoſa. Hippocrates, *3. epid. comm. 3, text. 37.*

Indicationes.

Intemperies cerebri & ſpirituum, quæ adeſt, & cauſſa horum malorum eſt, corrigenda per contraria; & materia, quæ cum ea coniuncta eſt, euacuanda; vt *part. 1.* dictum, calidum natiuum inſtaurandum, & ſpiritus torpidi excitandi. Quæ tamen immodicas corporis euacuationes, & inanitiones ſequitur memoriæ læſio, requirit tantùm commodam refectionem per cibum, & calidum natiuum ac ſpiritus inſtaurantia ac roborantia; ſicut & illa, quæ ſenibus accidit. *Memoriæ læſæ cura.*

Auxilia.

Quâ ratione autem hiſce Indicationibus poſſit ſatisfieri, dictum etiam ſuprà, *part. 1. cap. 2. 3.* & 10. vbi monſtratum, quâ ratione intemperies frigida & humida calefacienda, & ſiccanda ſit, & pituita caput obſidens præparanda & euacuanda. Pauca ſaltem hic illis adiungimus.

Alterantia quod attinet, quæ eadem humorem pituitoſum præparant, proponentur etiam poſtea inter roborantia. V. g. materia pituitoſa ſic præparanda:

℞. *Rad. ireos Floren. acori veri, valerian. pyrethr.* an. ʒ. ß. *galang.* ʒ. ii. *betonic. majoran. meliſſ. thymi, flor. lily conuall.* an. M. ß. *lauendul. ſaluiæ, ſtæchad. Arab.* an. M. ii. *ſem. fœnicul.* ℥. ß. Coqu. in ſuf. aq. q.

Colat. ℞. ℔. jß. adde *mellis* q. ſ.

Deſpumentur, & aromatiſentur *nuc. moſchat. & cinamom.* pro 4 vel 5. doſibus.

Vel

Vel ℞. *Rad.pæon.acori veri*, an.Vnc.ß.*betonic.maio-ſerpill.hyſſop.ſaluiæ,ſtœchad. Arabic.roriſmarin.* an.M.ß. *ſem. carui, fœnicul. ſileris montan.* an.Vnc.ß. *cinamomi, nuc.moſch.macis*, an.Dra.ij.

Conciſa & contuſa indantur in vas vitreum ,& affund.*hydromelit*.℔.iii.vel q.ſ. & vaſe clauſo in B.horis 2.coqu.poſtea colentur.

Colaturæ,ſi libet,addantur *oxymelit.ſcillit*.℥.iij.

Dentur ſingulis diebus manè,& veſperi ℥.iiij.

Vel ℞. *Aq.beton.ſalu*.an. ℥.iß. *eſſent.ſalu. meliſſ.* an. Scr.ß.*ſyrup.de ſtœchad*.℥.i.*aq. cinamomi* ʒ.ii. Miſce pro hauſtu,qui cubitum ituro exhibeatur.

Purgantia.

Purgantia ex prima parte nota ſunt.Exempl.gr.

℞. *Pilular.aurear. Arabic*.an.ʒ.ß.*trochiſcor.alhandal*. gr.iii.*extract.caſtor*.gr.ii.F.Pilulæ xxv.

Vel ℞. *Extract. ſolut. Andern.* Scr. i. *bellebor. nigri* Scr.ß. *gummi gotte* gr.i.vel.ii. *extract. caſtor.* gr.ii. Cum *aq.lauend*.F.Pilulæ xxi.

Commendantur & hæ,quæ tamen potius caput roborant,quàm purgant:

℞. *Aloës,agaric*.an.Dra ii.*ſal.gemmæ* ʒ.iß.*caryophyllor.cinamomi,macis,nuc.condit.ligni aloes,thuris,maſtich. myrrh.el.cubebar.abſinth.croci, bacc. lauri, iuniperi, ſtœchad. Arab.calam,arom*.an.Dra.ß.

Pulueriſata cum vino odorifero Miſc.& F. Maſſa pilul.Doſis Drach.i.

Vel ℞. *Agaric.albiſſ*.ʒ.iß.*fol.ſenæ el*.ʒ. ii. *zingiber. alb.ſem.carui*,an.Scr.i.

Macerentur per noctem in *aq.beton.& hydromelit*.an. Vnc.iij.

In Colatura diſſolu. ſuper igne *diaphœnic*.ʒ.iii. vel Vnc.ß.Iterum coletur.F.Hauſtus.

Antiqui fortioribus,vt hierâ compoſ. hierâ Logadij, hierâ Ruffi vtebantur.

Si ex intemperie frigida & ſicca ſit vitium,præparatio & purgatio fit vt ſuprà,*part.1.de melancholia* dictũ.

Particulares quoque euacuationes per errhina,maſticatoria, gargariſmos, apophlegmatiſmos fiant; de quibus etiam ſupra dictum.

Vtiles quoque ſunt reuulſiones per cauteria & fonticulos,qui in cruribus,vel brachiis excitari poſſunt.

Roborantia.

Roborantia,quæ ſcilicet intemperiem cerebri emendant,& reliquias materiæ abſumunt,cerebrúmque confortant,etiam ex ſuperioribus patent.

Sint autem fortiora ; cum temperamentum cerebri hiſce affectibus valde mutatum ſit, & difficulter in priſtinum ſtatum reducatur.

Interna.

...amen- ...mo- ...r in- ...o con- ...tia.

Inter ſimplicia cephalica hîc magis vtilia ſunt, *lilium conuall. meliſſa* , quæ memoriam confortat , ingenium acuit , & animi tranquillitatem , ac hilaritatem præſtat,& ad curas pellendas vtilis eſt, *beton.fl. ſtœchad. Arabic.lauend. primula veris, maiorana,ſaluia,roſmarin. rad. acori veri , pirethr. ſemen hormini ; zingib. nux moſchata* , quæ non tantùm ob manifeſtas , ſed & occultas qualitates ad caput roborandum , & memoriam confortandam commendatur,ſi ſæpe jeiuno ſtomacho maſticetur, vel alio modo vſurpetur , *cubebæ;thus item*, Scrup.ß. pondere cum vino , aut liquore conueniente ſumptum, *ſem.ſinapi myrobalan. caſtoreum,ebur.* & alia ſuprà,*part.1.c.2* propoſita.

Ex quibus parantur:

Aqua; *lily conual.meliſſ.primulæ veris,maioran.ſaluia, roriſmarin.*

Conſeruæ ; *lily conuall.meliſſ. lauendul. betonic. ſtœchad.Arab.anthos.*

Syrupi;*ſtœchad.ſimpl.& compoſ.de betonica,mel anacardinum.*

Benedictus Victor. Fauentinus ſyrupum ſuum de aromatibus commendat,quem ita deſcribit:

℞. *Herb.& flor.ſampſuchi,thymi,pulegij.ſerpilli,menthæ,calaminth.hortenſ.ſiſymbrij. roriſmarini, ſaluiæ, betonic*.an.M.ii. Coquantur in ſuffic. quant. aquæ ad conſumptionem tertiæ partis.

Colat.in ſindone ligatæ infunde *cinamom.nuc.moſch. macis,ſpicæ nardi,Celticæ,ſolij,Zingiberis*,an. Scr.i. *ambr. moſchi*,an.gr.ij.

Bulliant ad 4.partis conſumptionem,& cum ſ.q.ſacchari F.ſ.a.Syrupus;cuius ℥ ß.cum aquæ flor.citri ʒ.iii. miſceantur pro doſi vna,& ſic pro aliis 5 vel 6.

Extracta & Eſſentiæ ; *meliſſæ,ſaluiæ,roriſmarini, ligni aloës,cinamomi.*

Condita; *Zingiber* , præſertim ſi cum modico thure ſumatur,*rad.pyrethr.acori,myrobolan.*

Confectio;*ſem.ſinapi.*

Olea deſtillata ; *nucis moſchat.meliſſ.maioran. ſaluiæ, roriſmarin.*

Species aromaticæ ; *diambr. aromatic. roſat. diamoſch.dulc.*

Vina medicata :

℞. *Ligni aloës,Zingiberis,piper.long.galang*.an.℥.i.*caryophyllor.cubebar*.an.Vnc.ß.*nuc.moſch*.Vnc.ij.

In ſacculum includantur, & affund.muſti ℔.xij.vel etiam plures.

F.Vinum medicatum.

Confectio anacardina.

Electuaria;*Confectio anacardina*, quæ ad frigidam & humidam intemperiem cerebri corrigendam eſt efficaciſſima , vnde etiam confectio ſapientum appellatur, quæ,vt gratior ſit,ſine caſtoreo parari poteſt.Scribit tamen de ea Ianus Huartus , *in ſcrutinio ingeniorum, cap.* 22. compoſitione iſtâ, quia valde calida & ſiccâ, intellectum & memoriam perire ; etſi imaginationem exacuat , vt quis loquendo & reſpondendo per dicteria & comparationes excellat , & malitias ad dolos fingere calleat. Verùm præſupponit ille vulgarem doctrinam, nimirum ad memoriam opus eſſe cerebro molli. Cum autem certum ſit , ſiccitatem cum moderato calore ingenium ac memoriam acuere, non eſt de nihilo, quod de compoſitionis huius efficacia dicitur; & obſeruatũ, quoſdam eâ mirabilem ſibi memoriam comparaſſe , & proinde etiam in imminuta à cauſſis p. n. memoria vſurpari poteſt.

Cautè tamen ea exhibenda , præcipuè in ſanis , ad memoriam roborandam.Vnde nonnulli eius Drach.ß. vel minus,cum aq.calida exhibent,vt nimia eius exſiccatio remittatur.Iis verò,qui membra principalia calida habent,nullo modo exhibenda.Docuit enim & hoc experientia , nullos quidem memoriam admirabilem ſibi hac confectione comparaſſe , ſed parùm vitales fuiſſe, & in ipſo ætatis flore , corpore nimis exſiccato , extinctos.

Et rectè de hac confectione hoc etiam monet Mercatus , prodeſſe quidem eam ſæpe iis, qui memoriam, quam à natura felicem obtinuerunt, vi cauſſarum præternaturalium læſam habent:iis verò,qui à natiua conſtitutione debilem memoriam habent,maximopere obeſſe,& ex eius vſu nonnullos iudicium,alios memoriã planè amiſiſſe, & capitis dolores ingentes contraxiſſe. Natiua enim partium temperies, ſi in meliorem ſtatum mutari debet,ſenſim,& paulatim mutanda eſt,non vehementibus medicamentis, quale eſt Confect. anacardina , calidum & humidum natiuum abſumendum & exiccandum eſt. Ideóque iis qui debilem habent à natura memoriam , victu idoneo , & inprimis frequentioribus ſtudiis , & memoriæ exercitatione ſubueniendum. Abs quo ſi ſit , medicamenta parum proderunt.

Foreſtus hoc Electuario in muliere , quæ poſt apoplexiam memoriam ferè amiſerat, feliciter vſus eſt:

℞. *Rad.*

℞. *Rad.acori veri,ſeu galang. minor. condit. conſeru. fl.betonic.roriſmar.*an.Vnc.j.*fl herba paralyſis* Vnc.ß.*cubebar.nucis moſch.cinamom.puluerisat*,ana Drac.j. Cum *ſyrupo de ſtœchad.* F.Electuarium de quo ſingulis diebus manè ſumebat inſtar caſtaneæ,& nucham,occiput, & frontem aq.hederæ arboreæ,ter,vel quater in alembico deſtillatæ inungebat.

Laudatur & hoc Meſue tanquam expertum, & ſatis vtile.

℞. *Mellis anacardin.thuris, rad. cyperi , acori* , an. Vnc.j.*piperis* , *macropiper*.an.Vnc.ß. *myrobalan.chebular.Indar*.an.Vnc.i.*mellis* q.ſ.F.Electuarium, cujus doſis à Drach.j.ad Drach.ij.

Vel ℞.*Conſeru.lily conuall.betonic.ſaluia,roriſmar*.an. Vnc.j.*lauendul.* Vnc.ß.*ſpec.diambr. diamoſch.dulc.* an. Drach.i *ſem.carui,caryophyllor.cubebar.nuc.moſchat.*an. Drach.ß.*ol.cinamom* gutt.vj.Cum *ſyrup.de ſtœchad*,vel ſ.q.*ſacchari in aq.roſar.diſſolut*.F.Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. betonic.meliſſ.lily conuall.anthos*,an. Vnc.i. *mellis anacardin.* Vnc.ß. *ſpec. diambr.diamoſch. dulc*.an. Dra.j.Cum *ſyrup.ſtœchad*.vel *conſeruation.myrobalan.chebular.*F.Electuarium.

Vel ℞.*Cinamomi,ſpica nardi,caryophyllor* an.Vnc.ß. *macis, zedoar*.an.Dra.ij Scrup.ij. *moſchi* gr v.*ambra* gr. vj.*confect.anacard*.Dr.ij *ol.nuc.moſchat*.Dra.ij.Cum *ſyrup.de beton*.q.ſ.F.Electuariũ.Platerus hoc præſcribit:

℞. *Confect.anacardin.* Drac.ij.*conſeru.majoran.roriſmarini* , an. Vnc.ß Miſce , & Fiat Electuarium , de quo quantitas nucis moſchat.manè & veſperi ſumi poteſt.

AQVÆ COMPOSITÆ:

℞. *Rad.ireos,valerian*.an.Vnc.j.*meliſſ.betonic.origan. roriſmarin*.an.M.j.ß.*flor.primula veris,lily conuall.lauendul.roſar.rubr*.an.M ij.*ſtœchad. Arabic*.Vnc.ß.*cinamom. opt*.℥.ij.*galanga,macis,caryophyllor.nuc.moſchat*.an.℥.ß. *cubebar.cardamom*.an.ʒ.vi.*ligni aloës* ℥.ß. *ſpec. diambra* ℥.i. *aſa dulcis* ℥.ß. Inciſis & craſſo modo contuſis affunde *vini Maluatic*.vel *Rhenani*,℔.vj.vel viij.

Stent in digeſtione per octiduum, poſtea deſtillentur.Aquæ in viu ſpir.roſar.& julebus roſar.addi poſsũt.

Alia : ℞.*Aq.betonic.bugloſſ.flor.tilia*,an.℔.i.*ſpir.vini opt*.℔ ß.*flor.roriſmarin.roſar.rubr.majorã.flor. bugloſſ*. an.M.i.*ſpec.confect.anacardin*.Vnc.ij.Stent in digeſtione per menſem,hinc deſtillentur.

Vel ℞.*Flor.lily conuall*.M.ii.*ſpirit*,ſeu *aq.deſtillat.de baccis iuniper*.℔.iiii.

Stent in digeſtione per dies 14. Hinc colentur , & exprimantur.Suo tempore adde *flor.ſaluia,roriſmarini, lauendul*.an.M.i.*ſpec.diamoſch.dulc.diambr*.an. Drac.ii. Macerentur per menſem,& hinc in vitro in Balneo deſtillentur.Huius aq.cochl.j.ter in ſeptimana ſumptum memoriam roborat , ſpiritus animales illuſtrat ; & ab apoplexia & epilepſia præſeruat.

Vel ℞. *Flor.recentium & ſucculentor. roriſmarin. bugloſſ.meliſſ*.an.q.v.

Minutim incidantur , & add.ſacchar. albi q. ſ. & in Sole aqua ſucculenta deſtilletur , de qua ſingulis diebus mane cochlear j.hauriatur.

Præſtat tamen hanc aquam in M.B.parare.

Vtilis eſt & Aqua ſophorum Dorncreilij,vt & Aqu. ſequens Vidi Vidij,quam *libr.* 7. *de Medic.cap.*5. deſcribit , & mirificè memoriam confortare, & ingenium acuere ſcribit,ſi manè Drach.ij.ſumantur :

℞. *Spir.vini opt*.℔.v.*aq.bugloſſ.meliſſa,betonica,ſtœchad flor,lily conuall*.an.℔.ß. *flor.anthos* , *roſar. rubr.bugloſſ.majoran*.an M.i.*ſpec.diaplir.diacaſtor*.an.Drac. iii. *confect.anacard*,Vnc.i.

Infundantur priùs flores,pòſt ſpecies.Stent in digeſtione per menſem 1.Poſtea deſtillentur.

Sequens Aqua ſapientiæ nonnullis dicta etiam commendatur;quæ tamen inutilia quædam recipit. Neque enim radices bugloſſæ, pœoniæ,myrobalani , anacardi vires aliquas aquæ communicant ; cùm nihil de iis in alembicum eleuetur:

℞.*Rad.bugloſſ*.℥.ij.*coſti amari & tand*.℥.j.*cyperi rotundi* ʒ.ij.*paon.maris* ʒ.iij.*ſummitat.maioran.verbena, euphraſ.flor.anthos, betonica,primula veris*,an.M.iij.*meliſſ*.M.ij.*lauendul*. M.j. ß.*ſtœchad. Arabic*.ʒ.vi. *ſantal. albi,rubri,citrini*,an.ʒ.v.*myrobolan.chebular.bellyric.Indar. citrinar. piperis longi & nigri caſtorei cardamomi, nuc.anacard* an.ʒ.j.*cubebar*.ʒ.ij.*bacc.lauri excort*.an.ʒ. iij.*nucis moſch*.ʒ.ij. Pulueriſentur ſubtiliſſimè , flores autem incidantur. Affunde *aq. lily conuall*. vel *bugloſſ. Italic.flor.tilia,roriſmarini,aurea Langij*.an.Vnc.ix.*vini maluatici* ℔.xj. Adde *ſpec.latif.Rhaſis,latif. Galeni*,ana. ʒ.i.*trochiſc.Gallia moſch*.Scrup.ii.

Stent in infuſione in loco calido per 8.dies.Deinde deſtillentur igne lentiſſimo in M.B.addẽdo poſtea *magiſter.perlar*.ʒ.ii.*tinctur.corall*.ʒ.i.*eſſent.croci* ℈.ß. *ſolut. ſapphiri* ℈.i.*tinctur*.☽.Scrup.i.Miſce.

Vſus Hæc aqua ingenium ob nimiam humiditatem & frigiditatem ſtupidum acuit,memoriam eandem ob cauſſam labilem,debilémque mirificè confortat,ſenſus omnes ſpiritúſque viuificat, atque exhilarat , melancholiam reprimit. Doſis eſt Vnc.i.alternis diebus.

Aquæ vitæ duæ pretioſiſſimæ,quas Caſparus Peucerus deſcribit , in ſuo tractatu de memoria , & ex aulis principum accepit:

Prima.

℞.*Vuarum Creticar*.vel *Damaſcen.grand.* (officinæ Cybebas vocant Vnc.ii. Concid.minutim, & infund. vini ſublimati ℔.i.ß.aut dimid.canthar. (vel etiam ℔. ij.)Inſolentur autem calido loco, reponantúrque octiduum vaſe vitreo bene obturato,adde *flor.ſalu.minoris, roriſmarini,borraginis,bugloſſ*. an.ʒ.ii. *roſar.rubr.exareſact.lilior.conuall*.an.℥ ß. *meliſſ.cortic.citri.recent. betonica,flor.tunicis*,an.ʒ.ß.*ſantal.citrin.rubr*.an.Drach.ij.

Deducantur omnia in tenuiſſimum puluerem, & ſic infuſa tepido loco aſſeruentur, macerentúrque tamdiu, donec liquor iniectorum vires omni ex parte exſorbuerit ac combiberit , quod ſapore deprehenditur, fitque ferè ſpatio 2.menſ.Nihil obfuerit,ſi integrâ æſtatem Solis radiis expoſueris. Tandem per manicã Hippocrat. traiiciantur. Si libet , adiici poſſunt , *moſchus, ambra*, vt aqua tantò fiat fortior. Doſis cochlear. i. aut ß. ieiuno ſtomacho.

Altera Aqua :

℞. *Cinamomi* ℥.ß.*zingiberis* ʒ.ii.*ſantal.omnium*,an. ʒ.iii.*caryophyll.galanga,nucis moſchat*. ana.℈.iv. *macis, cubebarum*,an.ʒ.ß.*cardamomi* ʒ.i.ß.*Zedoaria,ſem.nigella* , ana.ʒ.i ß.*aniſi,fœniculi,paſtinac.ſylueſtr.ocymi,rad. angelic.caryophyllat.glycyrrhiz..calami aromat. valeriana minor.fol.ſcarlea,thymi,calaminth.puleg.mentha, ſerpill.majoran*.an.ʒ.i.*flor.roſar.rubr.ſaluia,betonica* , *roriſmarini,ſtœchados,bugloſſ.borraginis*,ana.ʒ. ii.*cortic.citri* ʒ.i. ß. *ſpec.diambra* ʒ.iii. *aromat.roſat. diamoſch. dulc. diarrhod. Abbat*. an.Drach.ii.

Terenda terantur,& infund.libris aquæ vitæ præſtãt. vi.hoc eſt,duobus canthar.Sinantur in vitreo vaſe 15. dies cõtinuos ſtare,occluſo ſubinde vaſis oſculo.Deinde deſtillentur per alembic.in B.M.arctè occluſis commiſſuris. In aq. exſtillatam ponantur *ſantal.teſſeratim inciſ*.Drach.i.*moſch.ambra in pet lig*.an gr.iiii.vel v.*julepi roſati clariſſ*.℔.ß.

Stentque ita per dies 15.poſtea aqua ſeparetur.Præſentanea auxilia ſunt aquæ hæ ad reparandã memoriã.

PVLVERES:

℞. *Rad.cyperi,croci,myrrh.thuris,piper.alb*.an.Drac. i.F Puluis:Detur à Scr.i.ad Drach.i.

Vel ℞. *Raſur.eboris, C.C.caſtorei*,.an.Drach.i.*moſch. ambr*.an gr.iii.F.Puluis.

Antiquitus valde celebratus eſt Puluis ſequens:

℞. *Thuris maſculi* Drach.i.*piper longi vel albi* Scr.ß.

Deducta in puluerem propinentur ieiuno ſtomacho,aliquot diebus ſub aurorã,cũ vino,vel aqua mellis.

℞. *Nuc.*

℞. *Nuc.moſchat.thuris,ligni aloes,raſur.ebor.*an.Dra. ß.*ſem.aniſi,ſinapi,coriandr.præparat.cubebar* an.Scrup.i. *cinamom.*Drach.ii.*margarit.præpar.* Dra.ß. *moſch.ambr.* an.gr.vi.*manus Chriſti perlat.* Drach.vi. F. Puluis, de quo cum pane albo, vino ſubdulci madido, cubitum iturus bis in ſeptimana Drach.i vel Drach.i.ß.ſumat.

Multum etiam prodeſt, præſertim apud ſenes, in memoria deperdita inſtauranda puluis Thrithemij, qui ita paratur:

℞. *Macis, cubebar.caryophyll.*an. Drach.vi.*fol. ſenæ ele ..chamæpyt.zingiber.albi,cryſtallor.tartari*, an.Drac. v.*rad.calami aromat.gentianæ,ſem. cumini,ſileris montani,aniſi,petroſelini,ſpicæ Indic.ſpicæ nardi*, an.Vnc.ſem. *magiſter.corallior.perlarum*,an.Drach.ii.

Redigantur ſecundum artem in puluerem. Doſis eſt Drach.i. Hunc accipiat per primum menſem manè & veſperi ante cibum horis tribus, in vino, vel etiam brodio; ſecundo menſe tantum manè; tertio menſe manè ter in ſeptimana; quarto menſe bis in ſeptimana; & ſic deinceps per aliquot menſes.

Valde commendatur ſequens Tragea, de qua manè & veſperi tantum, quantum duo vel tres cuſpides cultri capere poſſunt, ſumatur:

℞. *Sem.leuiſtici,petroſelini,ammios,aniſi,apij*,an.Dra. ſem.*thymi,epithymi,hyſſopi,origani*,an.Drac.i.*ſpic.Celt. cinamomi,ſem.rutæ*,an.Drach.ii.*piperis albi & nigri,chelidon.*an.Drach.i.ſem.*myrobal.omnium*, an.Scrup.ii.*ſal. gemmæ,chamedryos,centaur.vtriuſque,marathri*,an.Dra. ii. Cum *pauco ſaccharo* F. Tragea.

PILVLÆ:

℞. *Puln.cubebar.calament.nuc.moſchat.caryophyll.thuris*, ana.℥.ß. *ambræ* Scr.i.*moſchi* gr.v.Cum *ſucco,& aq. majoran.*vel *ſaluiæ*,aut *ſyrup.de ſtœchad.* F.Pilulæ è Dr. xii.& conſpergantur ſpec.diambr.& ſumantur hora decubitus 4.vel 6.quotidie, per integrum menſem.

Marſilius Ficinus, *lib.2.de ſtudioſ. ſanit.cap.9.* è tribus illis muneribus, quæ Magi Chriſto obtulerunt, confectionem auream parat memoriæ conſeruandæ, ingenio acuendo, ſenſibus vegetandis, ſpiritibúſque fouendis & roborandis vtilem:

℞. *Thuris* Vnc.ii.*myrrhæ* Vnc.i.*auri foliat.* Drach.ß.

Cum vino fiant Pilulæ, quarum aliquot ſub auroram ſumantur.

Vel ℞.*Succini odorati* Drach.i.(poſſet ambra ſumi) *cubebarum,thuris,myrrhæ*,an.Drach.ß.*ligni aloës* Scru.i.

Cum vino F.Pilulæ mediocres, quorum duæ vel tres alternis diebus ante cubitum dentur.

ROTVLÆ & MORSVLI:

℞. *Nuc. moſchi* num.ij.*caryophyll.*num.vi.*ligni aloës* Drach j *ſacchar.in aq.maioran.diſſol* q.ſ.F.Rotulæ.

Vel ℞. *Spec.diamoſch.dulc.diambr. flor. lauendul.roriſmarin.*an Drac.ß.*cubebar.ſileris montani,flor.ſtœchad. Arab.ligni aloës*,an.Scr.j *ſpec.confect.anacard.* Drach. i. *moſchi,ambr.*an.Scr.ß.*ol.deſtill.cinamom. nucis moſchat. caryophyll.*an.gutt.iiii.*ſacch.in aq.roſar.diſſol.*q.ſ. Fiant Rotulæ.

Claudinus ſequentes Tabulas commendat:

℞. *Ligni aloës* Scr.ij.*cardamomi,galangæ*.an.Drach. j.*cinamomi* Drach.ß.*galliæ moſchat.*Scr.j.*ſacchari in aqu. flor.citri diſſolut.* Vnc. vj. F.Rotulæ, de quibus 3. vel 4. manè ſumantur. Vel parentur hi Morſuli:

℞. *Sacchar.clarificat.*℔.ß.*aq.lauendul.borragin.*ana. Vnc.ß.Coq.ad conſumpt. aquæ. Poſtea adde *margarit. præparat.*Scrup.j.*eboris vſti,C.C.vſti,ſmaragdi præparati*,an.Scrup.ß. *ol.nuc.moſch.expreſſ.*Drach j. F.ſ.a.Confectio in morſulis, de quibus vnus vnâ vice præberi poteſt.

In intemperie frigida & ſicca, quæ calefaciunt & humectant, requiruntur. Paretur ergo tale Electuarium:

℞. *Conſeru.flor.borrag.bugloſſ.beronic.lilij conuall.*ana. Vnc.ſem. *ſpec.diamarg.frigid.* Drach ß.Cum *ſyrupo tunicis,vel ſtœchad.* F. Electuarium.

Externa.

Externa eodem modo ſe habere debent, & in intemperie frigida ac humida & ſicca ſupra, *cap.2. 3.part.1.* propoſita vſurpanda. Commendatur hic aq.hederæ arboreæ, diligenter deſtillata, & occipiti applicata.

Vtiles & hîc ſunt, extraque capiti applicari poſſunt, aq.deſtillatæ modò propoſitæ.

Vel ℞. *Spirit.vini opt.*℔.ß.*caryophyll.nucis moſchat. acori veri,maioran.flor.ſtœchad.Arab.*an.Drach.ij.

Stent in vaſe clauſo, & vbi opus, caput iſto liquore illinatur. Sunt qui ſequentem Aq.vitæ miris laudibus extollunt:

℞. *Cubebar.cardamomi,croci,confect.anacardinæ*,an. Vnc.ſem.

Affunde ſpiritum vini Maluatici ad ſupereminentiam 3. vel 4. digitorum. Stent in infuſione per dies 10. Hinc effundatur liquor, & per chartam filtretur, quo tempora & occiput illinantur.

Vel abluatur caput lixiuio, in quo radices aſari, lauri folia, thus, fol. ſenæ, acorus, flor. chamæmel. majoran. meliſſa, roſmarin. &c ebullierint.

Aliàs quidem nimium, & præter modum caput lotionibus non fatigandum. Redditur n. inde caput debile, atque ad leuiſſimam auræ iniuriam deſtillationibus obnoxium. Quoties tamen vſus exigit, vt octauo, vel decimo quoque die, lixiuio abluatur, in quo dicta modò ebullierint; vel eiſdem indatur ſacculor. alteruter, qui

℞. *Macis* Drach. j. *caryophyll.nuc.moſch.maioran.* ana Drach. ſem. *flor. labruſc.roſar.* an. Drach.j. *ſpic.Celtic.* Drach. ſem.

Conciſa indantur in ſacculo.

Vel ℞. *Spicæ Celticæ* Drach.ii.*flor. lauendulæ, roſarum*, an.P.j. *maioran. roriſmarini*, an.M.ſem. *rad.irid.* Drach. j.

Concidantur, & panno laneo inſuantur, fingatúrque ſacculus, qui feruenti lixiuio impoſitus probè exprimatur, vt vim trahat & ſorbeat. Apprimè confortant cerebrum & memorandi facultatem.

Adhibeatur & Sapo odoratus: qui

℞. *Saponis Veneti* ℔.ß.*rad.irid.odorat.* ℥.ij. *calami aromat.* ℥ ii.ß.*fol.hederæ,caryophyll.cardamom.maioran. thym.ſtœchad.Arab.nigell.meliſſ.*an.Scr.i.ß.

Tritis terendis, & ſapone deraſo F.cum aqua card. benedict. Magdaleon, è quo formentur paſtilli didrachmales.

Ol.thuris deſtillatum illitum valde etiam prodeſt. Oleum etiam myrrhæ temporibus, & occipiti inunctũ in confortanda memoria valde efficax eſt. Paratur autem vel per deſtillationem, vel per deliquium; ſi ſcilicet oua ad duritiem coquantur, per medium diſſecentur, vitellóque exempto ſpatium puluere ſubtili myrrhæ impleatur, & in cellam ponatur, vt myrrha in oleũ reſoluatur. Vtile eſt & oleum majoran. ſaluiæ, roriſmarin nucis moſchat. caryophyllor. Laudatur & fel perdicis arteriis temporum ſemel in menſe illitum.

LINIMENTA & VNGVENTA:

℞. *Ol.de lateribus,nardin.*an.Vnc.ſem.*nuc.moſch.expreſſ.* Drach.ii. *ol.deſtill.ſaluiæ, majoran. nucis moſchat.* an.gutt.vj. *moſch.* gr. ii. *ceræ* parum. Miſce.

Vel ℞. *Ol.de lateribus, de caſtor.*an. Vnc.ſem. *nuc. moſch.expreſſ.* Drach.j. *ol.deſtill.caryophyll.*Drach.ſem. *thuris* Scrup.ſem. *benzoës* Scrup. j.*ceræ* parum.F.Linimentum.

Vel ℞. *Ol. de lateribus, caſtor.*an.Vnc.ſem.*deſtill. nucis moſchat.caryophyll.cinamomi*,an.Scrup.j.*rad.pyrethri* Scrup.ij. Cum pauca cera F.Vnguentum.

Vel ℞. *Puln. rad. pœon. valerian. maioran.*an. Vnc. ſem.*rutæ* Drach.j.*ſucci verben.*Vnc.ſem.*caſtor.*Drach.j. *medull.nucum anacard.* Drach.ii. Cum *pinguedine vrſi.* F.Vnguentum Commendatur & hoc:

℞. Ol.

℞. *Ol.coſtini, juniperin.*an.Vnc.j.*nardin.* Vnc.ij.*de caſtor.*Vnc.ſem.*ſpica* Drach.iii.*pulu.cinamom.nuc.moſch.* an.Drach.j.*caryophyll.macis, flor.anthos, lauendul.ſtœchad. Arab.ſpic.Indic.Celt.* an.Drach.ſem, *roſar. purpurear.cubebar., iteru mo ſtan.piper.long cardamom.*an Scr. ii.*vini Maluatic.*Vnc.iii.*aq.roſar.*Vnc.iiij,Coq.ad conſumption.humiditatis, & colentur. Poſtea adde *ſpec. diambr.diamoſch.dulc.dianth.* an.Drach.ij. *moſch.in aq. roſ.diſſolut.*Drach.ß,*ceræ* q.ſ. Miſce pro Vnguento,quo poſt lotionem occiput illinatur,

Nonnulli hoc commendant:

℞. *Pingued.vrſi,* eamque pone in veſicam vrſi cum ejus vrina,ſtent ſimul per octiduum:poſtea extrahe, & adde ſucc.hormini,euphraſiæ, verbenæ,bugloſſ. valerian.aloës part.æq. Fiat Vnguentum.

Non prætereundum eſt hic Vnguentum, quod miris laudibus efferunt,& Carolum,Ducem Burgundiæ,à Doctore quodam Anglo decem millibus florenorum emiſſe, & tantæ efficaciæ eſſe ſcribunt, vt perpetuam rerum memoriam pariat. Etſi verò hîc meritò illius recordemur,quod Galenus,*4.de compoſ.med.ſ.loc. cap.4.* ſcribit de medicamentis ad ſuffuſiones:Promiſſiones horum omnium eſſe magnificas, effectus verò aliquando nullos, aliquando valde exiguos; & facilè crediderim,laudes iſtas hoc vnguentum non ſuſtinere: tamen etiam non negauerim ad memoriam vtile eſſe. Paratur autem hoc modo:

℞. *Succ.fol.meliſſ.baſilic. flor.myricæ, lilior.primulæ veris, roriſmarin. lauendul. borragin. geniſt.* an. Vnc.ii. *nymph.roſar.violar.* an. Vnc.i.*cubebar. cardamom.gran. paradiſ.ſantal.citrin.carpobalſam.ireos,croci oriental ſatureiæ, pœoniæ, thymi,*an.Vnc.ß,*ſtyracis liquid,calamit, opopanac bdellij,galbani,gummi hederæ,ladan,*an.Drach. vi.*rad.ariſtoloch.long.pœoniæ,ol,terebinth.nardin. coſtini, juniperin, laurin. maſtichin. de been, de ſpica*, an. Drach.v.

Pulueriſanda pulueriſentur, & miſceantur omnia, deſtillentur per alembicum ſecundum gradus ignis;& aqua, ac oleum ſeparetur. Vſum ejus hunc eſſe ferunt, vt primis duobus menſibus nares, & aurium meatus quotidie magnitudine piſi illinantur;ſequentibus duobus menſibus, tertio quoque die;aliis duobus mẽſibus bis in ſeptimanâ; deinceps ſingulis ſeptimanis ſemel; hinc 14.diebus ſemel; vt ita annus compleatur; tandem ſequentibus annis ſingulis bimeſtribus ſemel.

Chriſtophorus à Vega,*art.med.lib.3.cap.10.* adhibita diætâ frugaliore ex carnibus perdicum, gallinarum, turturum in prandio,paſſularum,& amygdalarum dulcium in cœna,& vino oligophoro rubro propinato per 10. dies, ſolùm pulu. ſeq. doſin Drach.i. ſem. exhibuit:

℞. *Calaminth.origani, puleg.*an. Drach.iii.*macer.cinamomi,*an Drac ii.*piperis,galangæ,zinziber.caryophyllor.cubebar,*an.Drach.ſem.*caſtor.* Scr.ii.

Trita M. Vtatur ſex diebus continuuis Drach. j. jejuno ſtomacho, cum Vnc. j. vin. alb. aut Vnc. ii. aquæ mulſæ,vel puluer.Scr.ii.M.cum ſyrup.de ſtœchade ℥.ß. ac deinceps propinetur mixtura diluta Vnc.i. ſem. aq. fœnicul. ſiue cardui benedicti.Horâ ſomni peſſulum j. ex ſequenti antidoto ſiniſtræ nari indidit, ac deinde ægrum legere juſſit per horam j.vel ij.quæ vellet, tandem extracto peſſulo dormire. Manè expergefactum affirmat lectorum exactè meminiſſe, & ſine hæſitatione ea recitaſſe.

℞. *Menth.ſicc.puleg.euphrag. verbenæ,ſem.coriandri præpar,callitrich.*an.Drach.j,*flor. anthos* Drach,i.ſem.*calam.aromat,cinamomi,*an.Drach.ij.*caryophyll.* Dr.i.ſem. *moſchi,galliæ moſchat.* an. gr. vi.*mellis anacardin,ſtyrac, calamit,*an.Drach.ß,

Formentur cum aqua fœniculi in Peſſulos.

Vel tale fiat Balsamvm:

℞. *Balſ.majoran.rutæ,*an.Drach.j.*ſuccini* Scr.i. *extr. rad,valerian,ol.deſtill,acori,*an.Scrup.j. *confect. anacard.* Drach. j. *galliæ moſch.* gr. v. Miſce pro Balſamo.

Sacculus:

℞. *Flor. lauendul. roriſmarin.ſaluiæ, fol.maioran.meliſſæ,flor.ſtœchad. Arab. ſerpill* an.M.ſem. *nuc. moſchat. macis,caryophyll.*an.Drach.j.*ſtyrac. calamit.benzoes,*an. Drach.ſem,*ſem.carui* Drach.ii. F.Sacculus.

Cum etiam odores hic aliquid emolumentis conferant, in hunc vſum ejuſmodi pomum odoriferum præſcribi poteſt:

℞. *Rad.ireos* Drach.i.ſem.*ſeſelis ſtœchad.* an.Drach.ii. *nucis moſchat.menthæ,*an.Drach.i.*thuris,calamenth.ſtyracis calamit,ligni aloës,*an.Drach.ſem.*ambræ* Scr.i.*ladani* q.ſ.ad formandum Pomum.

In intemperie frigidâ & ſicca conueniunt malua, althæa, flor, borrag. bugloſſ. ol. chamæmel. anethin. amygdal.dulc.

E.g. Paretur talis Lotio:

℞. *Rad.althéæ* Vnc.iii.*caryophyllat.*Drach.j.*betonic. maioran,*an.M.j.*flor.violar.borragin.bugloſſ.roſar.chamæmel.lauendul,* Coq.in lacte pro capitis lotione.

Amvleta etiam quædam, quæ appenſa geſtantur,ab Autoribus hîc commendantur. Amethyſtus lapis geſtatus ſenſus omnes acuere,Beryllus quoque intellectum, memoriamque roborare ſcribitur. Rhaſes linguam vpupæ appenſam obliuionem tollere refert. Paratur etiam annulus ex auro puro,in quo incluſus eſt Adamas,ſub coniunctione ♄ & ♃ in ♈, quem ad memoriam & ingenij præſtantiam valere ex Hermete refert Mizaldus,*centur.1.memorab.aph.19.* de quo cuique liberum judicium eſto.

Diæta.

In læſa memoria, & ratiocinatione à cauſſa frigidâ & humida,quæ frequentiſſima eſt, diætæ ſit hæc ratio, quæ etiam ſanis, quibus ex eadem cauſa memoria eſt debilior, ſi medicamenta cerebrum roborantia modò propoſita coniungantur,ad memoriam augendam prodeſt. Poterat equidem ea ex iis,quæ ſuprà, *part.1. cap. 2.3.* & *10.* de diæta dicta ſunt,patere; eam tamen præſentibus affectibus accommodare libet.

Aër ſit naturâ moderatè calefaciens & ſiccans,purus & tenuis,vel talis arte paretur,vt ſupra dictum. Caput ab aëris externis iniuriis, & frigore ac humiditate muniatur.

Cibus item ſit moderatè calefaciens, & ſiccans, ac tenuis ſubſtantiæ;condiatur caryophyllis,nuce moſch. cinamom galang. piper.zingiber. croco, maioran. ſaluiâ. Gallinarum cerebrum hic valdè commendatur, & id adeò iuuare ſcribit Cardanus,vt aliquos,qui delirare cœperint, reſipiſcere fecerit. Abſtinendum à carne porcina,anatina,anſerina,& piſcibus, præſertim mollioribus,lacte,caſeo,leguminibus,braſſicâ, lactucâ,papau.fructibus horariis,& omnibus,quæ vaporoſa ſunt, craſſæ ſubſtantiæ, & coctu difficilia. Vinum moderatè ſumptum ſpiritus exhilarat,& coctionem adiuuat: copioſius autem ſumptum multos vapores ad cerebrum mittit,qui caput replent, ſpiritus turbant, & calorem extinguunt. Inprimis vitentur crapula & ebrietas,maximæ ingenii & memoriæ peſtes. Ac ſi incommodum aliquod ex vſu vini percipiatur, eius loco ſubſtituatur aq.mulſa,in qua acorus, nux moſchat. cinamom. cocta ſunt. Cereuiſia ſit pura, non vaporoſa multùm.

Corpus exerceatur moderatis laboribus,extrema ſæpe fricentur,caput manè diligenter pectinetur,vt pori cutis aperiantur. Et vt aliæ functiones otio torpent, exercitio verò expeditiores fiunt: ita & hæ functiones crebro exercitio acuuntur. Vt enim Hippocrates, *6. Epid.comm,5.aphor.11.* ſcribit, ψυχῆς περίπατος φροντὶς ἀνθρώποισι, Ideoque memoria acuenda multùm memoriæ mandando; iudicium, res ſubtiles meditando. Tempeſtiuè tamen id fiat,non ſtatim à cœna, vel prandio

prandio, ſed præcipuè tempore matutino, quo tempore ſpiritus inſtaurati & refecti ſunt, & organa coctionis in ſuis functionibus non ita occupantur. Vnde aurora Muſis amica rectè dicitur. Contrà nocturnæ lucubrationes ingenio non parum obſunt; vt Marſil. Ficinus, *lib. 1. de tuenda ſanit. cap. 7.* prolixè docet. Somnus, & vigiliæ ſint moderatæ. Somnus non mox à cibo ineatur; diuturnus vitetur: fugiat æger mœſtitiam, & animi ſollicitudinem, & ad lætitiam diſponatur.

In obliuione verò à frigiditate & ſiccitate diæta ad calidum & humidum vergat: cibi omnes ſint calidi & humidi: vinum dilutum moderatè bibatur: exercitia ſint moderata: ſomnus longior: caput abluatur decocto flor. chamæmel. & meliloti. A Venere planè abſtinendum.

Quæ de artificiali, ſeu locali memoria apud Ciceronem, Quintilianum, & noſtro ſeculo in multis hac de re editis libellis habentur, huius loci non ſunt. Etſi enim arte ea non parùm adminiculi memoriæ in ſanis ſuppeditatur, & mira per eam præſtari poſſunt: tamen præſupponit illa memoriam, & phantaſiam ſaluam, ac benè ſe habentem: ac quò quis hiſce magis valet, eò ad hanc artem tractandam aptior eſt; quò minus, ineptior. Itaque vt claudus ad ſaltandum ineptus: ita qui phantaſiæ & memoriæ imminutæ, aut abolitæ vitio laborat, de quo hîc agimus, is nihil, vel parum auxilij ab hac arte ſperet.

Exempla curationis læſæ memoriæ, & multa ad eam vtilia medicamenta, videantur apud F. Hildesheimium, *ſpicileg. 3.*

CAPVT VI.

De Delirio in Genere, & de Delirio ſimplici, Paraphrenitide, ac Temulentia.

NOn ſolùm autem imminuuntur & abolentur phantaſia ac ratiocinatio; ſed etiam quandoque deprauantur: quæ functionum harum deprauatio, ſiue ſit Phrenitis, ſiue Melancholia, ſiue Mania, ſiue quæcunque Phantaſiæ & Ratiocinationis deprauatio, Græcis in genere παραφρονεῖν, Latinis Delirium, & Deſipientia appellatur. Occurrunt tamen & aliæ horum ſymptomatum appellationes. Hippocrates & Galenus ad leuem deſipientiam ſignificandam ferè vocabulis ληρῆσαι, ſiue παρακρούειν ὑποπαραφορεῖσθαι, & παραχθῆναι vtuntur: item παρακρούειν, & παρακόπτειν: ad grauem ἐκστῆναι μανῆναι, & ἐκμανῆναι. Παρακόψαι promiſcuè de vtraque vſurpatur: Παραφροσύνη verò maiorem, quàm leuem mentis errorem, & ad inſaniam ac furorem quendam gradum ſignificat.

Etſi verò magna ſit deliriorum varietas; tamen in genere in deprauatione functionum principum phantaſiæ, ac ratiocinationis conueniunt; quando ſcilicet phantaſmata, ſeu imagines, nec quæ debent, nec vt debêt, offeruntur, nec, vt par eſt, coniunguntur, ſeu phantaſmata à conſuetudine, & ratione aliena obijciuntur, ac inordinatè & confusè mouentur, ac diuerſorum obiectorum ſimulacra ſimul offeruntur, & ineptè coniunguntur: vnde abſurda & loquuntur, & agunt delirantes.

Accidítque Delirantibus tale quid, quale dormientibus in inſomniis, vnde, vt ſuprà dictum, non ineptè ſomnia deliria dormientium, & deliria vigilantium ſomnia appellantur.

Ideóque etiam in genere, quæ deliriorum cauſſa ſit, quærendum. Cùm verò nec ad conformationem ſolam, nec ad ſolutam vnitatem hæc ſymptomata referri poſſint; cum videamus multos delirio corripi, in quibus neutrum horum læditur: vel cerebro, vt parte ſimilari, læſo, vel ob errorem externum hæc ſymptomata excitari neceſſe eſt.

Capiuaccius Melancholici delirij cauſſam primam Phantaſma tenebricoſum, Maniaci verò igneum phantaſma, ſtatuit. Cùm enim Ratiocinantem oporteat phantaſmata ſpeculari, & ipſa etiam phantaſia circa ſuas imagines, & obiecta verſetur: ſi illa non rectè ſeſe habeant, functio illa deprauatur, & perinde ſeſe res habet, vt, dum ſpecies viſibilis rei albæ per vitrum rubrum conſpectæ, rubra, aut res quieſcens mota videtur, ob obiecti, ſeu ſpeciei viſibilis, quod à medio concepit, vitium.

Verum enim verò hîc ſciendum quod, cùm in delirio duæ facultates diuerſiſſimæ, quarum vna organo corporeo vtitur, alia nullo indiget, afficiantur, phantaſia ſcilicet, & ratiocinatio, vna cauſſa delirij ſtatui non poſſit; ſed duplex: Phantaſiæ ſcilicet læſæ ſpiritus animalis vitioſus; Ratiocinationis verò deprauatæ phantaſma vitioſum.

Itaque in genere Delirium definiri poteſt actio deprauata phantaſiæ, ac ratiocinationis, à ſpiritu animali impuro, phantaſmati abſurdo, & inconuenienti occaſionem præbente. Phantaſmatis enim huius p. n. ſe habêtis cauſſam idê rectè in ſpiritibus quærit. Sicut enim, vt de vertigine diximus, ſpiritus animales ſi circumrotentur, hanc qualitatem ſpeciei per viſum oblatæ communicant: ita ſi alio etiam modo p. n. ſint affecti, ſpecies & obiecta facultatum principum deprauare ſolent.

Atque ita cauſſa præcipua horum ſymptomatum in ſpiritibus animalibus quærenda: quam ſi quis ad morbum cerebri, vt partis ſimilaris conſiderati referre velit, non repugnamus. Hoc tantùm notandum; cerebrum, vt partem ſimilarem, poſſe conſiderari, primò vt miſtum; deinde vt viuens, & calore vitali præditum, per quem animæ vegetantis actiones perficit; & tertiò vt includit ſpiritum, qui ſolus proximum harum actionum inſtrumentum eſt. Hinc accidit: vt, etſi temperies cerebri lædatur, quod ſæpe fit in febribus, & aliis morbis; tamen delirium nullum accidat, vbi malum ſpiritibus non communicatur. Vbi verò ſpiritus ille cerebri inſitus, & conſequenter etiam reliqui, qui in eo continentur, afficiuntur, tum deliria contingunt. Cum enim ſpiritus illi, quibus anima in obeundis actionibus illis principibus vtitur, debeant eſſe temperati, tenues, puri, lucidi, & ordinatè, ac certo quodam, ac regulari modo moueri: ſi quid horum deſit, & mutetur, vitiúmque illud ſpeciebus & phantaſmatibus communicetur; varia deliriorum genera excitantur.

Cum autem duo ſpiritus, quem vtrumque animalem dicimus, ſint in cerebro: Vnus inſitus, qui proximum, & maximè intimum animæ in actionibus iſtis obeundis inſtrumentum eſt, quíque ad temperiem cerebri pertinet, eámque perficit; alter, qui in cerebro generatur, quo anima etiam in actionibus ſenſuum, tum internorum, tum externorum, vt & motu animali vtitur; ſi ille ſpiritus mobilis, quem in ſpecie animalem nuncupare ſolemus, à cauſſis p. n. quod facilè fieri poteſt, nimium calidus, vel impurus reddatur, & inordinatè ac irregulariter moueatur, leuiora deliria excitantur; ſi verò ille inſitus à ſtatu naturali deflectat, grauiora illa & pertinaciora deliria contingunt.

Atque ita delirij ſeu deſipientiæ in genere cauſſa quærenda eſt in pr. nat. conſtitutione ſpiritus animalis in cerebro, ſiue illius inſiti & fixi, ſiue mobilis. Etenim ſi hic impurus fiat, vel inordinatè ac irregulariter moueatur, vitium id cõmunicatur phantaſmatibus, circa quæ occupatur ratio: vnde non ea, quæ debebant, menti præſentantur, ſed aliena & abſurda; nec eo modo, quo debebant, ſed alienâ qualitate infecta, nec ordinatè intellectui offeruntur, ſed vel omnia ferè ſimul, & confusè; vel inordinatè; &, quæ diuerſiſſima ſunt, & non cohærentia, dum ſimul occurrunt connectuntur.

Quodnam autem illud ſpirituum vitium ſit, explicare non facile. Vulgò quidem in manifeſta intemperie ferè

ferè ſubſiſtitur & inprimis in febribus delirij cauſſa in intemperiem calidam refertur. Verùm vix febris dari poteſt, in qua non etiam cerebri intemperies lædatur; cùm febris totius corporis ſit intemperies, & conſequenter etiam ſpiritus animales incaleſcunt, & in febribus omnibus ſpiritus vitales accendantur, calorémque p. n. toti corpori communicent, & procul dubio inde etiam ſpiritus animales calefiant. Dátur tamen multæ febres, in quibus nullum adeſt delirium. Præterea in melancholicis, & inprimis iis, quibus magna humoris melancholici copia in hypochondriis cumulatur, vapores melancholici ad cerebrum aſcendunt; nec tamen ægri inde melancholici fiunt. Ideóque procul dubio ἰδιότης quædam, & occulta diſpoſitio eſt in ſpiritibus animalibus, quæ delirij cauſſa proxima eſt; quæ etſi vulgo calida, ignea, tenebricoſa, impura dicitur: tamen ſatis his vocabulis declarari & innoteſcere non poteſt.

Deliriorum differentia.

Deliria autem hæc differunt primò Loco affecto; quod nimirum nunc cerebrum per ſe afficitur, & ipſum cauſſam delirij ſuppeditat; nunc per συμπάθειαν afficitur, cauſſa delirij à venoſo & arterioſo genere, hypochondriis, diaphragmate, ventriculo, vel aliis partibus communicatâ. Et quidem nunc cauſſa illa, vti modo diximus, ſolùm ſpiritus animales in cerebro mobiles, nunc etiam ſpiritum inſitum vitiat. Deinde Cauſſa efficiente. Interdum enim ſolus vapor, ſine humore, deliria excitat, iis, quæ ebriis eâdem de cauſſa accidunt, non abſimilia; interdum ſanguis, bilis flaua, vel humor melancholicus, aut ater delirij cauſſa eſt. Atque ex hac humorum varietate, & inprimis morum ac ingeniorum diuerſitate varij ſunt deſipientium ordines. Quidam enim ſolâ cogitatione delirant, imaginando abſurda phantaſmata, qui ſæpe longam telam abſurdarum cogitationum texunt, etſi pauca loquantur; vndè [illegible] nuncupantur; alij ſermone delirant, qui ridicula, aliena, magnifica, vel maledica proferunt: alij opere, & factis cogitationes ſuas abſurdas & aberrantes explent. Efficiúntque hæc omnia vel μετὰ γέλωτος, vel μετὰ σπουδῆς, ſicut παραφροσύνης differentias haſce ſtatuit Hippocrates, 6. *aphor.* 53. Et rurſum quædam ἀφροσύνη κόσμιος eſt quædam θρασεῖα καὶ θηριώδης. Vt autem de deliriorum generibus diſtinctè agamus, ita cõmodè diuidi poſſunt: Primò eſt delirium ſimplex, quod nomine generis exprimitur, & λῆρος, ac παραφροσύνη nominatur, cum reliqua deſipientiæ genera ſua peculiaris nomina habeant. Eſt enim ſecundò Phrenitis; tertiò Melancholia; quartò Mania, & quæ ſub his comprehenduntur.

Delirium ſimplex.

De Delirio Simplici.

Et primò quidem ſimplex delirium quod attinet, etſi vox delirij, & παραφροσύνη omni deſipientiæ generi tribuatur, tamen in ſpecie interdum, & vbi abſolutè ponitur, certum delirij genus ſignificat, quod nonnulli etiam Paraphrenitidem, alij Paraphreniſin, ſed ſine antiquorum exemplo, nominant.

Eſt autem hoc delirium non vnius generis. Aliquando enim eſt cum febre, aliquando ſine febre.

Et primò quidem à nonnullis etiam delirium leuius, quod à calida intemperie cerebri, ab æſtu Solis, vigiliis, meditationibus, & ſimilibus cauſſis contracta, oritur, nomine delirij ſimplicis comprehendunt: plerumque tamen apud Autores hoc nomine venit delirium; quod non proprio cerebri, ſed partium inferiorum vitio, à vaporibus ſcilicet calidis, à reliquo corpore cerebro communicatis, excitatur.

Qui enim ſine cerebri primario affectu, ob reliquum corporis conſenſum delirant, quod in febribus ardentibus accidit, eos, vt Galenus, 3. *de loc. affect. cap.* 7. habet, nemo Phreneticos, ſed vel παραφρονοῦντας, vel παραληροῦντας nominat. Quandocunque enim vapores calidi, præcipuè maligni, copioſè in caput irruunt, ſpirituſque ac cerebrum nimis calefiunt & turbant, delirium excitatur; id quod accidit in augmento, & ſtatu febrium ardentium, ac malignarum continuarum, & internis partium inflammationibus, in vermibus, cum putreſcunt, & febrem excitant; interdum etiam paroxyſmis intermittentium. Vt enim frigus ſpiritus torpidos reddendo ingenij tarditatem, ſtupiditatem, ac mentis torporem, & ſoporem excitat: ita nimia caliditas ſpiritus turbando, & nimis mobiles reddendo, errorem, & deliria generat. Et quia vapor ille, qui in caput irruit, tenuis ſubſtantiæ eſt, & facilè diſcutitur, neque malum ſpiritum cerebri inſitum occupat; propterea delirium non eſt continuum, ſed remittente acceſſione, aut exacerbatione, & parte mittente calidos vapores non ampliùs communicante, delirium ceſſat, aut certè non eſt eiuſdem generis vel vehementiæ.

Platerus cauſſis his addit ſanguinem calidiorem & tenuiorem in ſinibus & vaſis cerebri contentum, non vapore ſolum, ſed & propriâ ſubſtantiâ cerebrum accẽdentem; vti & eum, qui ab ictu, vel caſu eò affluit. Quæ tamen ſententia commoda interpretatione indiget. Nam ſi ſanguis ab ictu vel lapſu, & capitis vehementi contuſione elapſus intra cranium & duram matrem contentus putreſcat & incaleſcat, delirium ſimplex excitare poteſt; cum non neceſſariò ſtatim ſimul cerebri membranæ inflammentur. Deinde etiam ſanguis in vaſis contentus incaleſcere citra vaſorum & cerebri inflammationem, & ſimplex delirium excitare poteſt. Verùm ſi ſanguis non ſolùm vapore, ſed & ſuâ ſubſtantiâ cerebrum ipſum accendat, Phrenitidem potius, quàm delirium ſimplex, ſeu Paraphrenitidem, vt appellant, excitare videtur, tunc ſcilicet, cum extra vaſa in ipſam cerebri ſubſtantiam effundatur. Et licet adhuc in vaſis contineatur, tamen phrenitidis, & inflammationis mẽbranarum cerebri metus tum iam adeſt.

Deinde nonunquam ex inflammatione partis alicuius, quæ calidos vapores ad caput mittit, febrémque continuam coniunctam habet, accidit delirium. Et præcipuè hoc fit ex inflammatione ſepti tranſuerſi, quod antiqui etiam φρένας appellarunt. Vnde nonnulli recentiores hoc delirij genus in ſpecie Paraphrenitidẽ nominant: ſed ſine antiquorum exemplo. Nonnulli tamen omne delirium per conſenſum paraphrenitidis nomine appellant; ſed & hoc ſine antiquorum exemplo. Nonnulli hoc delirium παραφροσύνην appellant; quod etſi Hercul. Saxonia, *lib.* 1. *cap.* 4. ex Galeno, *de ſympt. differ. c.* 3. citet; tamen ibi non extat, ſed vocabulum παραφροσύνης.

Prius delirium, quod in febribus accidit, quod attinet, ſæpe delirij ſimplicis meminit Hippocrates, & Galenus. Hippocrates, 6. *aphor.* 53. Deſipientiæ, quæ in calidis febribus fiunt, ferocitatem non habent; Phreniticis verò appellatis id ineſt. Galenus, *prorrhet.* 1. 31. Deſipientiam conſuetam, familiarémque gignit bilioſus ſanguis cerebrum petens. Et in 6. *Epid. comm.* 3. *text.* 36. In febrium vigore deliria contingunt ex repletione capitis.

Sunt autem huius delirij varij gradus, quos Hippocrates quoque peculiaribus nominibus expreſſit. Primum enim, & leuiſſimum gradum per τὸ λῆρος exprimit, 3. *Epid. ægrot.* 1. & ληρῆσαι, vel παραληρῆσαι, nugatum eſſe dicit, 1. *Epid. ægrot.* 14. σμικρὰ παρέκρουσε, parum delirauit. In ſecundo gradu παραφρονῆσαι, deliraſſe dicit, & παρέκρουσε, delirauit, 6. *Epid. ægrot.* 5. & 8. De tertio gradu dicit, παρελήρει πάντα, planè nugatus eſt, 1. *Epid. ægrot.* 13. & παρέκρουσε πολλά, multùm delirauit, *ibid. ægrot.* 4. & 10. De quarto gradu, πάντα παρέκρουσε, planè delirauit, 1. *Epid. ægrot.* 1. Qui vltimus etiam huius delirij ſimplicis gradus eſt. Nam ſi illud ampliùs intendatur, in phrenitidem degenerat.

Signa

Signa Diagnoſtica.

delirij cu. Delirium hoc ex febre comite cognoſcitur, & quidem delirium præcedente. Imminere autem ex garrulitate quadam, aut nimia loquendi promptitudine, morúmque mutatione deprehenditur. Si nimirum, qui naturâ mitis, & facilis eſt in reſpondendo, fit ferox, & temerarius, & in iram præter ſolitum procliuior; qui taciturnus eſt, incipiat fieri loquax, corpus indecorè nudet, vel obſcœna dicat, aut faciat, aut in lectum mingat, eorum, quæ egit, & locutus eſt, ſtatim obliuiſcatur, eundémque ſermonem ſæpius repetat, & omnino ſi ægri actiones, & vultus à naturali modo, & conſuetudine mutentur; delirium imminere indicio eſt; vt etiam Hippocrates 2. *Coac. ſ.* 1. *aphor.* 10. docet, inprimis ſi vigiliæ pertinaces, aut ſomnus turbulentus præceſſit. Si quis etiam in febribus acutis dentibus ſtridat non conſuetus id facere à pueritia; futuri delirij indicium eſt. Pulſus quoque in hypochondriis cum perturbatione delirium portendit; magis etiam ſi oculi crebriùs moueantur. Hippocrates; *in Coac. lib.* 3. *ſ.* 2. *comm.* 1 *aphor.* 13. *ſec. diſtinct. Hollerij.* Et oculorum motûs in omnibus morbis, in quibus delirium metuendum, diligenter conſiderandi. Etenim inſtabiles illi ipſum præſagiunt. Nam cum cerebro vicini ſint, & cum ipſo, venis, arteriis, & neruis ſociati; omnium ferè primi ipſius iniuriam perſentiſcunt, atque inde imminente delirio crebro hûc atque illuc mouentur.

Ipſum verò delirium iam præſens ex ſermonibus & actionibus ægri deprehenditur. Delirantis enim actiones, & ſermones à conſueto modo multùm deflectunt, dum loquuntur & proferunt abſurda, quæ cum rebus non conſentiunt, nec cohærent, obſcœna, & turpia loquuntur; dum manus temerè iactant & agitant, floccos carpunt, feſtucas legunt, muſcas venantur, quæ nullæ adſunt, partes tegendas, & pudendas nudant, ſubitò è lecto ſurgunt, lætantur, aut mœrent præter ſolitum, vrinam & feces in lectum excernunt, tardius, quàm neceſſitas poſtulat, reſpirant, dolores non ſentiunt. De quo Hippocrates, 2. *aphor.* 23. Quicunque dolentes aliquâ parte corporis omnino dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat. In ventrem etiam cubare, qui non eſt aſſuetus ita dormire, quo tempore ſanus fuit, malum eſt. Delirium enim, aut dolor circa ventrem ſignificatur. Eius generis aphoriſmi multi ex Hippocratis prorrheticis, prognoſticis & coac. prædict. colligi, & hûc referri poſſunt.

Prognoſtica.

[...]oſtica. 1. Ipſum quidem delirium per ſe magni momenti non eſt, ſed ex cauſſa omne periculum pendet; ob quam nullum delirium tutum putat Galenus, *6. aphor.* 53.

2. Euentus tamen is prædicendus, quem febris & vires præſagiunt. Quò n. vires ſunt debiliores, & febris vehementior, vel malignior, eò plus periculi metuendum. Si vires contrà conſtent, & febris non ſit periculoſa, nec delirium aliquid periculi portendit.

3. Et delirium, quod cum bonis ſignis coniungitur, minùs metuendum eſt, quàm quod cum malis. Et delirium intermittens, non vehemens, ſed leue, præſertim quod fit per acceſſiones, non lethale eſt.

4. Somnus in delirantibus bonum ſignum eſt, præcipuè ſi delirium ſedet, vt Hippocrates, 2. *aphor.* 2. docet. Contrà deliria, quæ iam valde debilitatis accidunt, exitioſa ſunt, vt nullus ferè ex iis conualeſcat.

5. In principio quoque febris, quæ apparent deliria, & quæ ſine ſignis coctionis accidant, peſſima ſunt, & ad phrenitidem deducunt.

6. Mala ſigna cum deliriis apparentia mortem; lethalia verò iam imminens exitium minantur. Exitium nimirum portendunt deliria, ſi delirans non videat, non audiat; ſi oculi lucem ſubterfugiant, inuoluntariè lacrumentur, aut peruerrantur, aut alter altero maior fiat, aut album oculi rubicundum euadat, ſi ægri obmuteſcant, vox fiat clangoſa.

7. Tempus ſolutionis breue eſt, cum febres illæ non ſint diuturnæ, ſed breui, vel ad ſalutem, vel ad mortem terminentur. Et quidem ad ſalutem terminatur delirium, ſi febris, quæ eius cauſſa eſt, ceſſet, & critica euacuatio bona ſequatur: ad interitum verò, ſi febris vel vires deiiciat, vel ex delirio per conſenſum fiat delirium per ſe, & homo Phreniticus euadat. Si nimirum ſignis coctionis præcedentibus largior ſequatur ſanguinis euacuatio per nares, vel menſtruæ purgationes, vel hæmorrhoides, prorumpant, nihil periculi habet delirium, ſed è ſignis decretoriis vnum eſt. Si verò nulla euacuatio ſequatur, vel parua; ut ſanguinis è naribus ſtillicidium, ſudores capitis frigidi, & huiuſmodi alia, lethale ſignum eſt delirium. De quibus paſſim exſtant multi aphoriſmi apud Hippocratem in Coacis, prorrheticis, & prognoſticis, quorum aliquos etiam in Inſtitut. *lib.* 3. *part.* 3. *cap.* 5. propoſuimus.

Indicationes.

Quamprimum delirij aliqua ſuſpicio adeſt, videndum, ne illud incrementum ſumat, & in phrenitidem degeneret. Itaque feruor humorum, qui vapores ſuppeditant, temperandus, vapores ad caput adſcendentes reuellendi, repellendi, intercipiendi, quique ad caput iam penetrauerunt diſcutiendi. *Delirij ſimplicis curatio*

Auxilia.

Sanguinis feruorem temperant medicamenta, quæ aliàs febribus eiuſmodi debentur.

Reuulſionis gratiâ inſtituendæ frictiones, ligaturæ, aut cucurbitulæ, etiam cum ſcarificatione, ſi opus ſit, cruribus affigendæ. Et ſi hæc non ſufficiant, & ſectione venæ febris vehementiæ primò non ſit ſatisfactum, ea, ſi vires ferant, repetenda, & vena cephalica, aut, quod commodius eſt, & ſi nondum vehementer materia caput obſedit, venæ in pedibus aperiendæ. Clyſteres quoque, qui materiam à capite reuellant, infundendi. Imò ſi febris aliquam remiſſionem, vel intermiſſionem habeat, die quietis lene purgans ex caſſia, manna, tamarind. ſyrup. roſar. & violar. ſolut. vel rhabarbaro exhibendum. Veſicatoria quoque cruribus, vel brachiis applicata ad reuellendum à capite vtilia ſunt. Proſunt etiam pedum lotiones, & epithemata ac cataplaſmata iis admota.

Vt: ℞. *Fermenti acerrimi* Vnc. iiii. *ſapon. Veneti* Vnc. i. *ſal. communis* Vnc iß. *aceti roſar* q. ſ. pro impaſtatione. F. Cataplaſma, quod linteis imponatur, plantiſque pedum admoueatur.

Dum hæc fiunt, ſimul refrigerantia, & adſtringentia nonnihil capiti adhibenda, quæ feruorem humorum temperant, eóſque ad caput non admittunt: de quibus ſuprà, *cap.* 1. 7. 8. 9 *part.* 1. dictum.

Et quia vigiliæ plerumque cum delirio coniunguntur, hypnotica medicamenta, de quibus, *cap.* 1. ſuprà dictum, tum internis refrigerantibus, tum repellentibus, quæ extrà exhibentur, admiſcenda.

Tandem vt etiam materia, quæ iam caput occupauit, euacuetur, vena in fronte aperiri poteſt, vel ſub lingua, vel poſt aures. Repellentibus verò in morbi progreſſu admiſcenda leniter diſcutientia, malua, chamæmel. melilot. betonic. aneth. ſem. & mucilago lini, fœnigræc. & & ex his parata, ol. chamæmel. anethinum. In declinatione ſolum chamæmelum vſurpari poteſt, vel vnguentum alabaſtrinum. Prodeſt etiam tum columbas per medium diſſectas calentes capiti apponere, vel pulmones arietis, aut agnorum calentes, aut in lacte, vel ol. chamæmel. calefactos capiti applicare, & poſt

poſt remotionem horum caput aq. calente abluere. Ac quò malum magis ad declinationem tendit, eò magis horum vſui inſiſtere decet. Id tamen attendendum, ne nimiùm calidis medicamentis caput iterum incaleſcat, ac vapores rurſum à partibus inferioribus ad caput attrahantur.

De Paraphrenitide.

Deinde delirium tale, idque etiam cum febre coniunctum, oritur quandoque ex diahragmatis inflammatione: quod recentiores nonnulli in ſpecie Paraphrenitidem appellant; cum alij hoc vocabulo omne delirium, quod accidit capite non primariò affecto, comprehendant; vtrique tamen, vt dictum, ſine Antiquorum exemplo, & autoritate. Cum enim diaphragma nervoſum ſit in medio, habet magnam cum cerebro per neruos *συμπάθειαν*; &, vt Galenus hac de re ſcribit, *lib. 5. de loc. affect. cap. 4.* (quo in loco cum expreſsè de hoc malo agat Galenus, meritò vox Paraphrenitidis occurrere deberet, ſi antiquis in vſu fuiſſet) ab aliarum partium nullâ perpetuum delirium procedit, excepto ſolo ſepto tranſuerſo, à cuius inflammatione excitatum delirium non multum differt à phrenitide, & continuo delirio, vt veteres putauerint hac parte inflammatione affectâ homines phreniticos euadere, atque ob id *φρένας* appellarint, quaſi *φρονοῦν*, id eſt, ſapienti parti aliquid conferat.

Cauſſa huius delirij proxima cum ſit inflammatio diaphragmatis, nihil de ea amplius hic addi poteſt: reliqua patebunt ex iis, quæ *libr. 2. de pleuritide, & diaphragmatis inflammatione* dicentur.

Signa Diagnoſtica.

Delirium hoc eadem ferè ſigna habet, quæ in phrenitide apparent. Verùm diſtinguitur ab eo, vt Galenus, *alleg. loc.* docet, & ex oculorum accidentibus, & ſanguinis è naribus ſtillis; vt & ſpirationis ſpecie. Quippe phreneticorum reſpiratio magna eſt, & ex longis ſemper interuallis. Contrà vbi à ſepto tranſuerſo delirium oritur, inæqualis, vt modò exigua ſit, atque frequens; modò magna, & cum anguſtia coniuncta. Nam incipiente ſepti tranſuerſi inflammatione, priuſquam delirant laborantes, exiguum, ac frequentem reddunt ſpiritum; contrà ab iis, qui ab affecto cerebro delirant, magna prodit, raraque ſpiratio. Sed frequenter ita confunduntur hæc ſigna, vt vix quicquam certitudinis habeant. Præterea vecorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere ſolent, quæque Galenus eodem loco proponit, aut nullum apparet, aut exiguum; ita ſurſum & intrò reuelli hypochondrium, ſepti tranſuerſi illico ab initio affecti proprium indicium eſt: id quod affecto cerebro poſteriùs accidit, non incipiente affectu; ſed cum is iam factus eſt. Inprimis verò Paraphrenitis ex eo cognoſcitur, quod delirium iunctum eſt cum tuſſi & dolore lateris. Calor quoque circa caput, & faciei & oculorum rubedo maior eſt in iis, qui ob cerebri, quam qui ob ſepti tranſuerſi inflammationem delirant.

Prognoſticum.

Delirij huius periculum æſtimandum eſt ex vehementia morbi, & virium robore, & ex horum collatione ſalus, vel mors prædicenda. De quibus etiam *cap. ſequ.* dicetur.

Curatio.

Curatio ad partem affectam inprimis dirigenda, de qua *lib. 2.* dicetur; cùm curatâ inflammatione diaphragmatis etiam hoc delirium ceſſet. Interim tamen materia à capite auertenda & repellenda, vt modo de Delirio ſimplici, &, *part. 1. cap. allegat.* diximus.

De Temulentia, vel Ebrietate.

Sine febre verò deliriorum genera etiam aliquot ſunt. Pertinet primò huc Temulentia, vel Ebrietas, à vino aliiſque potibus, & rebus inebriandi vim habentibus orta. Vt enim in febribus vapores calidi ex humore putreſcente ad caput eleuantur, ſpirituſque turbant: ita etiam à ventriculo, vino, vel alio potu inebriante repleto, imò toto venoſo genere, in quo ſpiritus eiuſmodi penetrant, vapores calidi eleuantur, & phantaſiam ac ratiocinationem turbant. Vnde Ebrietas rectè Voluntaria inſania appellatur; cum ebrij delirantibus ſimilia agant, & loquantur: & vt deliria pro corporis diſpoſitione, in quod incidunt, variare ſolent: ita & Ebriorum non eædem actiones, & mores ſunt. Alij enim in hilaritatem nimiam, riſum, cachinnos, cantilenas, & iocos ſe effundunt: alij triſtes euadunt, & de rebus ſacris, de morte faciunt verba; vel etiam lacrumantur: alij ad iram, rixas, contentiones, clamores, pugnáſque concitantur: alij ſomno ſtatim corripiuntur. De quo Horatius, 3. *Carm. Ode 21.* *Temulentia & Ebrietas.*

O nata mecum Conſule Manlio,
Seu tu querelas ſiue geris iocos,
Seu rixam & inſanos amores,
Seu facilem, pia teſta, ſomnum.

Habent autem vim ebrietatem inducendi pleraque narcotica dicta; quorum vis antequam eò progreſſa eſt, vt ſoporem, vel ſtuporem excitet, prius temulentiam, & delirij quoddam genus producit. Inter ea primum eſt Vinum, & præcipuè eius ſpiritus, in quo vis illa vnita eſt. Idem tamen præſtant & aliarum plantarum ſucci & ſpiritus. Cereuiſia enim omnis, ſeu triticea, ſeu hordeacea, ſeu auenacea vim inebriandi habet, partim à lupulo, partim à frumento, è quo ſpiritus ardens æquè ac ex vino elici poteſt. Et ſpiritus omnes ex plantis parati, vt baccis & flor. ſambuci, ceraſis, roſis inebriant, ſi copioſiùs ſumantur. Inebriant quoque cannabis, lolij, pſeudomelanthij, & hyoſcyami ſemen, fructus fagi, cocculi de Leuante, cortic. mandragor. opium, ſi cum vino fortiſſimo bibatur. Refert etiam Lobelius, *in obſeru. ſtirp. pag. 570.* fœminam Anglam grauidam eſu 10. & 12. nucum myriſticarum ebriam deliraſſe. Et Matthiolus ſcribit, ambarum vino infuſum temulentos efficere: quod & lignum aloës Indum in vino infuſum ſine nocumento præſtat.

Turcas, cum in aciem prodire volunt, vt audaciores fiant, & furibundi, quaſi pericula minus metuant, opij Drach. ß. cum vino ſumere ſcribit non ſolùm Bellonius: ſed & Proſp. Alpinus, *de Medic. Ægypt. lib. 4 cap. 2.* refert, Turcas poſt opium ſumptum hilares admodum euadere, multaque ac varia loqui, fortioréſque ad quæque omnia obeunda ſibi videri, præterea ſubdormientes hortos, ac viridaria arboribus, herbis, ac floribus variis perbellè ornata in ſomniis videre. Ita ex cannabe, quæ Turcis Aſſis eſt, puluerem Turcas parare, idem, *eodem in loco*, ſcribit, quo ſumpto ebrij fiant. Refert & hoc, Ægyptios in vſu habere quoddam electuarium, quod in India paratur, & Bernaui nominatur: cuius ſi Vnc. j ſumatur, homines primò hilares fiunt, multúmque loquuntur, & canunt amatoria, multúmque rident, aliáque deliramenta læta produnt, atque ea amentia ferè per horæ ſpatium durat; poſtea ſtatim iracundi fiunt, & in iram præcipitantur, in eóque ſtatu parum perſiſtunt; demum triſtes fiunt, tantóque timore, ac mœrore anguntur, vt continuò plorent, & lamententur; denique ſomno corripiuntur.

Quædam etiam capiti admota idem præſtant; ſicut Rondeletius refert, quendam, cum hyoſcyami folia capiti applicuiſſet, ad inſaniam redactum eſſe.

Signa

Signa Diagnoſtica.

Actionibus & moribus facilè ſe produnt Ebrij: ac ſi narcotica medicamenta tale delirium excitauerunt, ex ægro, vel adſtantibus id cognoſcitur.

Prognoſtica.

1. Ebrietas quidem ex potu vini vel cereuiſiæ contracta poſt aliquot horas diſcutitur; præcipuè ſomno accedente, & vomitu.

¶ [Ebrietatem interdum diutius & ad quartum vſque durare diem, patet etiam ex hac hiſtoria, quam habet Henr. ab Heer, *obſeru. 19.* Vir quidam ætatis conſiſtentis, cùm vino cereuiſiâque plurimâ inebriatus fuiſſet, ſupinus concidit, domúmque relatus, à Medico quodam triduo pro apoplectico curatus fuit, qui etiam decreuerat, quarto die cranium trepano aperire. Verùm cùm accederet Henr. ab Heer, & nullam in corpore, quod reſupinatum erat, læſionem perciperet, pulſum æqualem deprehenderet, reſpirationem nullo modo impeditam, cum omnimoda ſternutationis abſentia, ſummaque anhelitûs libertate, de ebrietate ſuſpicari cepit. Et cùm ab vxore intelligeret, virum aliàs ſobrium, malum hoc ex ebrietate contraxiſſe, cranij apertionem prohibuit, & ægrum, cùm nec conuulſionibus, nec febre correptus hactenus fuerit, extra vitæ periculum eſſe pronunciauit, iuxta *aph. 5. ſect. 5. Siquis ebrius obmuteſcat, conuulſus moritur, niſi febris incidens hunc corripiat, aut quo tempore crapula ſolui ſolet, vocem edat.* Vt verò eum excitaret, myſtaceos pilos (cum in capite omnes abraſi eſſent) vellit, vnde ille & brachia mouere, & loqui cepit.

Etſi verò rara eſt ebrietas quatriduana: tamen accidit interdum, nec Galeno ignota fuit, qui, *in comm. in alleg. aphoriſm.* ſcribit: Quidam poſtridie crapulâ liberantur, alij ſequenti nocte, aliis in tertiam vſque diem durat, pro vini epoti viribus & copia, & potoris natura. Sicut enim cibi concoquendi vnum non eſt omnibus certum & ſtatutum tempus, ſic neque vini exhalandi. Craſſa enim vina tardiùs exhalant, citiùs tenuiora, & aſſueti minùs læduntur. Crediderim tamen hanc ebrietatem in aphoniam degeneraſſe. Addit & hoc *ibidem*, quendam, cum vino Hiſpanico ſe inebriaſſet, è ſcamno delapſum, & pro mortuo ferè in vicinum cubiculum delatum fuiſſe. Cùm verò quidam temperiuii ſucco, aceto acri, nitro permixto, ſcrotum inuoluiſſet, ebrietatem breuiſſimo temporis ſpatio diſcuſſam fuiſſe.]

2. Si verò à veneno, vel medicamento narcotico ſit delirium, magis periculoſum eſt. Imò etiam ex vino vel cereuiſia ebrietas, ſi ſæpius continuetur, memoriam & ingenium debilitat; vt non ſine cauſſa peſtis, & mors memoriæ appelletur: neruoſum genus lædit; vnde tremor, paralyſis, apoplexia, podagra excitatur: & quia etiam hepati nocet, ſæpe hydropem inducit.

Præſeruatio ab Ebrietate.

Si tamen iſtam bibendi neceſſitatem, quæ magno mortalium malo, & Chriſtianiſmi damno, in Germaniam præcipuè inuecta eſt, quis effugere non poſſit, commendatur amygd. amar. 5. vel 6. aut 10. ante cibum ſumptæ, vt & nuclei perſicorum; quod quidem nonnulli putant fieri, quod amaritudine humiditates abſumant, ne ad caput adſcendant: verùm probabilius eſt vrinam ciendo id præſtare. Commendatur & abſinthium in ventriculo frigido. Scribitque Arculanus ex propria experientia, ſi quis abſinthij comas, aut etiam folia rutæ manè, ieiuno ſtomacho, edat, ab ebrietate defendi.

Vtilis etiam eſt contra Ebrietatem braſſica, vt & ſemipſius in cibo ſumpta, vt & folia eius capiti impoſita; verbenaca recta, lac ieiuno ſtomacho bibitum. Commendatur & rad. betonic. Nonnulli hunc puluerem laudant:

℞. *Sem. caulium* Drach. i. *coriandr.* Drach. ß. *camphor.* gr. ii. F. Puluis.

Vel paretur tale Electuarium:

℞. *Conſeru. roſar. rubr. rob ribes, berberis,* an. Vnc. ß. *amygdal. amar. contuſar.* num. xii. *ſem. caulium* Drach. ii. *coriandr. præpar.* Drach. i. Cum *ſyrupo granator.* F. Electuarium.

Syrupus:

℞. *Succi caulium albor. vini granator. ſucci ribes,* an. ℥. ii. *aceti* ℥. i. *ſacchari* q. ſ. Coqu. ad Iulepi conſiſtentiam.

Vel ℞. *Syrup. acetoſitat. citri & aq.* q. ſ. F. Iulepus.

Extrà commendantur fol. hederæ capiti impoſita; vnde antiqui in conuiuiis coronis ex hedera caput cingebant; vel ſuccus illius capiti inunctus: vt & lapis Amethiſtus geſtatus.

Qui Ebrietatem etiam præcauere cupit, non ieiunus, vel ſtatim in prima menſa ἀθρόα bibat, ſed tarde, & vbi ſatis comedit.

Curatio.

Iam verò Ebrios, vt ab Ebrietate citò liberentur, iuuat vomitus, ſi vinum adhuc crudum ex parte in ventriculo conſiſtat; qui etiam, ſi opus, medicamentis prouocandus: & ſi acida in fine menſæ exhibeantur, acetúmque aquâ dilutum, vel ſolum etiam hauſtum, quod Ebrietatis & venenorum narcoticorum ac furioſorum eſt antidotus; poma acida, pruna, cydonia comeſta, eorúmque ſuccus hauſtus, lac acidum, lactuca item & braſſica.

Vel ℞. *Aq. fontis* ℔. ß. *aceti vini* Vnc. iii. *ſyrup. acetoſit. citri*, vel *oxyſacchar. ſimpl.* ℥ iß. *ſyrup. violar.* ℥. ß.

Miſce pro Iulepo. Vel etiam hauſtus aquæ frigidæ propinetur ad vapores ſupprimendos, & vini feruorem reſtinguendum.

Extrà Oxyrrhodina capiti applicentur, & camphora, ac ſantali odoranda exhibeantur. Poſtea etiam pedes fricentur, vel aquæ calidæ immergantur. Vtilis eſt & ſudor, ſi erumpat.

Maximè verò ad abigendã Ebrietatem ſomnus facit.

Pertinet hûc & illud delirium, quod Græci etiam ληρὸν, & λῆρον nominant, quod ab imbecillitate facultatis principis oritur, ob immoderatum ſanguinis fluxum, vel diuturnas vigilias; nonnunquam ob ictum capitis quo ſpiritus animales perturbantur. Atque iſtud delirium ex ſuis cauſſis cognoſcitur, & iis amotis tollitur.

Referenda & hûc ſtultitia, in qua facultates principes non ſolùm imminutæ, ſed & deprauatæ ſunt. Quæ nonnullis à primo ortu impreſſa eſt, aliis poſt ortum etiam contrahitur. Et quidem pendet iſtud malum proximè à ſpiritus cerebro inſiti vitio; vt & interdum à cerebri, & capitis conformatione prauâ; quam cùm nec ſatis explicare, nec emendare poſſibile ſit, de eâ amplius nihil addimus.

QVÆSTIO.

Quid ſit Maſlach Turcarum?

Vt hoc loco obiter quaſi de Maſlach Turcarum, cuius ſupra facta eſt mentio, aliquid inſeramus; communis hactenus fuit opinio, Maſlach, vt ex Scaligero, *exercit. 175. ſect. 1.* V Viero, *lib. 3. de præſtigiis dæmonum, c. 18.* & aliis videre eſt, ex opio parari. Etſi enim nomen Maſlach non apud omnes occurrat; rem tamen ipſam ſatis Autores omnes deſcribunt. Sunt tamen hodie, qui id negant, adducti autoritate Leonard. Thurnheuſeri, qui ſui *herbarij, lib. 1. cap. 29.* ex ceruariæ ſucco Maſlach parari ſcribit, idque ex ſecreta Turcarum relatione ſibi cognitum fuiſſe refert. Etſi verò apud nos non ſit

ſit in vſu Maſlach: tamen, vt etiam hac in re veritatem reſcirem, ſcripſi eo nomine Patauium, ad virum Clariſſ. Dn. D. Danielem Bucretium, Ciuem, & amicum meum, cúmque rogaui, vt Venetiis apud Turcas, vel alios, quos huius rei notitiam habere putaret, hâc de re inquireret, Percontatus ergo ille eſt primo hac de re Dn. Iohan. Baptiſtam Syluagium, Genuenſem, Reipublicæ Venetæ apud Turcarum Imperatorem Interpretem, peritiſſimum linguarum & morum gentium orientalium. Is hoc primò negauit, Turcas prælium inituros tale quid, quo animoſiores ſe morti opponant, deuorare: imò grauiſſimè prohibitum eſſe, ne quis prælium acceſſurus, quicquam earum rerum vel deguſtet, quæ mentem quocunque modo turbare queant. Id autem, quod animum præliaturis addit, prædeſtinationem eſſe, quam de vita & morte hominis ab æterno factam eſſe à Deo credunt. Vbi enim dimicandum eſt, Imperatores, vel Duces belli ſuos quiſque adhortatur, ſe præſtent ſtrenuos, memores, ſe pro Deo ſanctaque fide maiorum pugnare, &, ſi quod periculum impendeat, ſe immunes nihilominus à morte futuros eſſe, ſi ita æterno Numini viſum fuerit: ſin aliquid ſecius fortè contingat, iamiam martyres ſe ſciant eſſe, quibus cœlum apertum ſit. Deinde Maſlach quod attinet, idem retulit, habere Turcas medicamenta quædam, quibus frequenter vtuntur, quæ primùm hilares reddunt, at mox, præſertim ſi copiâ peccatum ſit, inſanos; inde in ſomnum coniiciunt, quo variæ rerum iucundiſſimarum imagines omnino repræſentantur. Et quidem talia præcipuè duo habere, quorum primum patrio ſermone Afión dicitur, alterum Bóngelic. Et Afión nihil aliud eſſe, quam opium noſtrum, quod iter facientes aſſumunt, vt hilarius tempus perdant, feſſique redeuntes ſuauius dormiant. Aiunt enim, poſt eius vſum ſibi ſomnia iucunda obiici, & choreas pulcherrimarum virginum ſibi videri. At ſi ſæpius id ſumant, inſenſati quaſi redduntur, minúſque, vt antea, animo ſemper valent. Quin etiam ſi aſſueſcant huius vſui, fieri quàm ſæpiſſime ſolet, vt, quâ horâ ſumere conſueuerant, niſi eâdem ſollicitè repetant, iam malè ſe habeant, ac, ſi conſuetudo fuerit vetuſtior, in animi deliquium cadant. Triſtes fiunt toto vitæ tempore, & ad omnia animi officia inhabiles redduntur, nec redire ad vllam hilaritatem queunt, niſi fucata ſit, & arte, vſúque opij parata. Quæ cauſſa eſt, cur ii, qui animo ferè nobiliori præditi, & ad res gerendas nati, tanquam rem infamem & impiam exſecrentur, ſicque inter plebeios tantum, viléſque animos locum inueniant. Bóngelic autem electuarium eſt ex melle paratum, foliis & ſemine cannabis pulueriſati, quod in maximo vſu, & frequentiore adeo, quàm opium habent; cum languentem ventriculi vim ipſis colligere videatur. Conicit tamen & hoc in eadem homines pericula; cum delirantes reddat, & ſomnum capiant, (quem conciliat ſimiliter) gigantes pugnare ſibi videantur, ignéſque & ciuitates ardentes. Cæterum idem Dn. D. Bucretius, vt ab aliis etiam in veritatem inquireret, cum Venetiis manè in coronam Turcarum circa menſam cuiuſdam fœminæ ſtantem incideret, videréțque, ipſos aquam quandam potitare (quam vendebat hæc) feruentiſſimam, vt non niſi guttulam ſemper deglutirent, atque ex ipſis, quid eſſet, quæreret, reſponderunt, decoctum eſſe ſeminis cuiuſdam, quod Caphe vocant, allati ex Arabia Felice, quod bibunt matutinis horis, vt noſtri aquam vitæ. Tandé cum etiam incideret in Dn. Poterium, ex ſcriptis Chymicis notum, atque ipſum de Maſlach percontaretur, retulit hic, ſe multa iuuenem de eodem indagaſſe, ac tandem à pluribus Turcis edoctum eſſe, nihil quam opium hoc nomine vocari. Cui cum Dn. D. Bucretius autoritatem Thurnheuſeri, cui fidem facit, tot circumſtantiis, quas affert, obiiceret, ille ſe paruipendere hominis iſtius fidem reſpondit, à quo nunquam non credulus fuerit deluſus. Ex quibus omnibus patet, etſi vox Maſlach non omnibus nota, nec vbique obuia ſit; tamen medicamentum, quod eo nomine circumfertur, ex opio eſſe. Et cum de hac re ſit vnanimis conſenſus, non tantum Turcarum, ſed & Chriſtianorum, qui nihil aliud pro Maſlach, quod in Turcia emerunt, quam opiū monſtrant: non video, cur eum deſerere, & Thurnheuſero aſſentiri potiùs debeamus, qui tamen in aliis rebus multis fidem ſuam ſuſpectam reddidit. Si quis tamen hac de re certiora (nam fides hic penes experientiam eſt) cognita & perſpecta habet, vt veritas pateſiat, ea in publicum conferat.

CAPVT VII.

De Phrenitide.

Phrenitis Græcis ἀπὸ τῶν φρενῶν dicitur; quo vocabulo, vt Galenus, 1. *prorrhet. t.* 4. docet, νοῦς ſeu *διάνοια* propriè ſignificatur, ſignificatque (vt pleuritis, nephritis) inflammationem, ob quam ratiocinatio læditur, & delirium excitatur. Et cum diaphragmate inflammato mens etiam turbetur, factum eſt, vt à Platone, & veteribus aliis φρενῶν appellatio (Latini tum præcordia vertunt) diaphragmati tributa ſit; quod huius etiam conſtitutio ad mentem aliquid facere videatur. Verum cum diaphragma ad mentem non pertineat, ſed per accidens delirium illud contingat, verè ac propriè dicta Phrenitis ſit tantum cerebri membranis primariò affectis; & propriè membranarum cerebri affectio eſt Phrenitis. Aliquando tamen etiam deliria ſymptomatica febrium ardentium deliria dicuntur.

Affectio autem hæc dupliciter conſiderari, vt & definiri poteſt; vel vt morbus, inflammatio ſcilicet membranarum cerebri, quâ ratione ſuprà, *part.* 1. *cap.* 27. conſiderata fuit; vel vt ſymptoma, ſeu deprauata actio facultatum principum; quâ ratione hîc conſideranda venit. *Phreni- pliciter c- ſideratur.*

Atque hoc modo conſiderata Phrenitis, eſt delirium perpetuum & continuum, ſeu principum functionum cerebri, imaginationis ſcilicet, & ratiocinationis deprauatio, ab inflammatione membranarum cerebri orta, cum febre continua; aut potius delirium dependens ab intemperie calida cerebri cum materia, eaque ab inflammatione membranarum cerebri proueniente; vt poſtea de cauſſis dicetur. *Phrenitis quid.*

Vt enim in aliis deliriis, ita hîc phantaſia & ratiocinatio ſuum officium non faciunt, ſed in iudicandis rebus aberrant, nec verum à falſo, bonum à malo, turpe ab honeſto, congruum ab abſurdo, & quod nec loco, neq; tempori conuenit, diſtinguere valent, & ob cauſſæ rationem omnia cum contentione, rixa & furore agunt. *E... dantur in phrenitide.*

Interdum tamen ſola imaginatio, ratiocinatione ſaluâ; interdum vtraque functio deprauatur. Dum imaginatio ſola afficitur, res abſurdæ & non cohærentes offeruntur, ac ea, quæ nullo modo adſunt, præſentia putantur; cætera rectè iudicant. Id quod Theophilo, Medico, contigit, vt Galenus, *de differ. ſympt. cap.* 3. refert, qui cum tubicines angulum domus, vbi decumbebat, occupaſſe, aſſiduéque ſonare, tum pulſare putabat, in eo imaginationem deprauatam habebat: quod vero eos, vt ſibi moleſtos, & quietem turbantes, domo eiicere iubebat, & in cæteris omnia prudenter agebat, & loquebatur, atque, vbi conualuit, quæ quiſque adſtantium dixiſſet, feciſſetvé, narrare poterat, & imaginationis illius deprauatæ de tibicinibus recordabatur, in eo ratiocinatio & memoria ſalua erant. Alius, vt *ibidem*, Galenus refert, qui occluſis foribus ſingula vaſa promens, & per feneſtrā tranſeuntibus monſtrās, ac nominans, & an ea proiicere iuberent, interrogans, eáque ab alto proiiciens, phantaſiam & memoriam eatenus ſalua

ſalua habebat; dum vaſa omnia agnoſceret, & nomina eorum recitaret: verùm dum ea ex alto proiecit, rationē ſaluam non fuiſſe, ipſo facto demonſtrauit. Plerumque tamen & phantaſia, & imaginatio ſimul deprauantur.

phã-tia ... poſ- Euſtach. Rudius quidem hanc doctrinam impugnat ſtatuitque, fieri non poſſe, vt ratione ſaluâ & illæsâ permanente, ſola imaginatio poſſit lædi; idque ea de cauſſa, quia ſpeculantem & intelligentem oporteat circa phantaſmata verſari: ideóque ſi à phantaſia deprauata ratiocinatrici potentiæ abſurda phantaſmata offeruntur, neceſſe eſſe, vt intellectus ea praua phantaſmata ſpeculando praue quoque & abſurdè ſpeculetur.

Verum enimuerò etſi hoc verum ſit, intellectum circa phantaſmata verſari: tamen ad intellectum non tranſmittuntur ſpecies materiales; vt à ſenſibus exterioribus transferuntur ad ſenſum communem, & hinc ad phantaſiam; cum intellectus ſpecierum ſenſibilium non ſit capax, neque organum corporeum habeat; ſed intellectus agens phantaſmata illuſtret, eaque à conditionibus materialibus liberet, & ſpeciem intelligibilem efformet; vt de his pluribus Philoſophi docent. Præterea intellectus de vno ad aliud diſcurrit, & circa ſpecies memoriâ retentas etiam occupatur. Ideoque etſi phantaſia aliquid abſurdi menti offerat: tamen ſi ſpecies antea perceptæ in memoria adhuc retineantur, & rationi offerantur; inde errorem illum & deprauationem phantaſiæ cognoſcere, & corrigere poteſt: ſi nimirum animaduertit, neque loco, neque tempori, neque aliis circunſtantiis, quas adhuc rectè memoria habet, & veras eſſe ſcit, abſurda illa phantaſmata, quæ ab imaginatione deprauata afferuntur, conuenire. Vnde rectè Aretæus, *lib. 1 de cauſ. & ſign. morb. diutur. cap. 5.* ſcribit, in melancholia in re vna aliqua eſſe lapſum, conſtante in reliquis iudicio.

Memoria etiam in Phreniticis ſæpe læditur, ſeu abolетur; cum ægri, etſi ſitiant, bibere, & lotium vrgeat, mingere obliuiſcantur. Id tamen ferè ex accidenti. Innumeræ enim in tumultuoſa illa ſpirituum commotione imagines offeruntur, quæ phantaſiam ita occupatā reddunt, vt ad id, quod natura iubet, non attendat. Aliquando tamen etiam per ſe lædi poteſt memoria.

Cauſſæ.

Phreniti... cere... vaſa inflā... Cauſſa huius mali primaria eſt membranarum cerebri inflammatio; cum ſanguis bilioſus è vaſis ſuis effuſus membranas cerebri occupat, ibique putreſcit, & accenditur; aut potius intemperies cerebri & ſpirituum calida, à membranarum cerebri inflammatione proueniens, qua ſpirituum animalium turbulētus & inordinatus motus ſeu agitatio oritur, quæ proxima delirij huius cauſſa eſt, vtpote phantaſmata deprauans. Neque enim, vt poſtea *in quæſtione*, dicetur, inflammatio cerebri, quatenus talis, delirium hoc excitat; ſed tum demum, vbi calida illa intemperies cerebro, & ſpiritibus eius communicatur, qui inde turbantur. Imò obſeruatum, cerebrum inflammmatum fuiſſe ſine delirio. In hoc enim delirio membranæ cerebrum ambientes, vt per quas vaſa ſanguinem continentia tranſeunt, præcipuè inflammantur. Vix tamen fieri poteſt, quin cerebrum ita vicinum etiam non incaleſcat; imò aliquando, præcipuè eius externa pars, ſimul inflammetur. Vnde & ſpiritus inſitus, & qui in cerebro generatur, ac cōtinetur, incaleſcit, & nimis mobilis redditur, variéque agitatur, atque inde delirium continuum excitatur. Etſi enim etiam in aliis febribus deliria accidant, de quibus capite præcedente dictum: tamen quia iſta ſaltem per conſenſum fiunt, vaporibus bilioſis ad caput, ſiue ex aliqua parte, ſiue toto elatis; deliria illa non ſunt continua, nec tàm vehementia & ferocia; vt in Phrenitide, vbi materia ipſum cerebrum occupauit.

Qua ratione autem cerebri & eius membranarum inflammatio generetur, & quas cauſſas habeat, dictum eſt ſupra, *part. 1. cap. 27.* vt de eo hîc addere nihil opus ſit. Imò cum Phrenitis nihil aliud ſit, quàm cerebri membranarum inflammatio, nihil ferè amplius hîc addere opus eſſet; ſed omnia, quæ de Phrenitide dicenda ſunt, ex *loco alleg.* peti poſſent: pauca tamen adhuc addere libet, præcipuè ea quæ huic affectioni ratione delirij ſunt propria, & dicentur etiam quædam poſtea, *in quæſtione.* *Cerebri inflāmatioque modo & vnde fiat.*

Differentiæ.

Primò pro cauſſarum varietate etiam delirium hoc variat. Equidem omnis phrenitis, vtpote inflammatio, eſt à ſanguine: quia tamen ſanguis is varius eſt, & non ſemper purus, etiam delirium variat. Mitius eſt, & cum riſu, ac leui in ſomnum propenſione, quod fit à ſanguine puro; quod tamen rarius accidit: & diu non durat; cum ex ſanguine inflammato facilè bilis, aut atra bilis fiat: ſæuius, ſi pallida bilis admiſceatur: adhuc ſæuius, & cum pertinaciſſimis vigiliis, ſi flaua bilis admiſceatur, quæ ſi aduri incipiat, ſæuiſſimum delirium excitat. Variatur etiam Phrenitidis magnitudo pro cauſarum vehementia, ita vt nunc ſola imaginatio, nunc quoque ratiocinatio, imò quandoque memoria lædatur. *Differentia Phrenitidis, 1. ratione cauſſarum.*

Deinde ratione loci affecti. Etſi enim ſolùm cerebri membranæ inflammatio, quod malum Arabes Charabitum, & Sirſin calidam nominant; ad Phrenitidem cōſtituendam ſufficit: tamen interdum inflammatio ipſū cerebrum ſimul corripit; quod malum Sabare ab Arabibus appellatur. Et quidem cum ſanguis, ac humor bilioſus nondum per totam cerebri ſubſtantiam diffuſus eſt, ſed in mēbranarū meatibus adhuc hæret, Phrenitis θορυβώδης, ſeu tumultuoſa appellatur: ſi verò in ipſam cerebri ſubſtantiam humor imbibatur, hectica Phrenitis eſt, quam Hippocrates ἀσαφῆ, obſcuram & mitem nominat, quod ægri quieſcunt, neque loquuntur, neque ſe mouent, & dormire videntur, vt ex 1. *prorrhetic. t. 33.* videre eſt. *2. Ratione loci affecti.* *Sabare.*

Signa Diagnoſtica.

Vtile eſt autem etiam ſigna imminentis Phrenitidis cognita habere, vt ei mature occurratur. Proponuntur verò à Galeno, *5. de loc. affect. cap. 4.* & 1. *prorrhetic. 5.* & ſunt hæc: Vrgent vigiliæ, aut ſomnus eſt interruptus, & moleſtis ſomniis horrendis perturbatus, ſomniaque ſunt conſpicua; quidam dormientes vociferantur; alij è lecto exſiliunt; incipiunt delirare, etſi delirium non ſit continuum, ſed præcipuè circa acceſſiones, & acerbationes vrgeant; in facie, & oculis præcipuè, apparet rubedo, in auribus percipitur ſibilus, ſonitus, ſtrepitus, tinnitus; res oblatæ viſui geminæ videntur, lacrymæ ex oculis erumpunt, oculi inordinatè mouentur, ægri ſe variè iactant & mouent, frequenter exſcreant ſine neceſſitate; vrinæ ex tinctis albæ, & crudæ fiunt, humore bilioſo caput petente; præterea ægri eorum, quæ dicuntur, obliuiſcuntur, reſpondent cum iracundia, ac, vbi iamiam Phrenitis præſtò eſt, ægri fixis & toruis oculis homines, qui ad eos accedunt, intuentur. *Signa Phrenitidis imminentis.*

Signa verò præſentis iam phrenitidis ex iis, quæ de inflammatione cerebri, ac membranarum eius; *loco alleg.* dicta ſunt, ſatis patent; vbi ſigna pathognomica inflammationis cerebri, ſeu Phrenitidis eſſe diximus, febrem continuam, delirium perpetuum, & vigilias pertinaces. Duo hîc ſaltem addimus: primò, Galenum de ſignis illius Phrenitidis, quæ à cerebri inflammatione prouenit, & Arabibus Sabare nominatur, ipſi verò Phrenitis hectica eſt, prolixè agere in 1. *prorrhet. comment. 1. t. 33.* vbi docet, non ſolùm illos *Signa Phrenitidis præſentis.*

Ii 4 Phreniticos

Phreniticos dicendos, qui exclamant, vel exſiliunt, ſed & eos, qui quieti iacent, & prorſus non loquuntur, neque frequenter decubitum mutant, ſæpiuſque famulantibus præbent opinionem, quod mox ſi quod fiat ſilentium, dormituri ſint; & cætera, quæ ibi videantur.

Phrenitidis à cognatis affectibus dignoſcendæ ratio.

Deinde ex ſignis pathognomonicis ſuprà propoſitis, febri continuâ, delirio perpetuo, & vigiliis facilè Phrenitis, ab omnibus cognatis affectibus diſcerni poteſt. Febre enim differt à melancholicorum delirio; vigiliis à lethargo; delirio perpetuo & æquali ab aliis deliriis, in quibus caput non primariò, ſed per cõſenſum afficitur; præterquam cum conſenſu diaphragmatis laborat. Verùm hoc delirij genus aliis ſignis à phrenitide differt. Reſpiratio enim in delirio ex ſepti tranſuerſi inflammatione eſt parua, & frequens; in Phrenitide magna & rara: & in Phrenitide caput, ac frons magis calent, oculi rubent, neque ſtatim hypochondria furſum reuelluntur, vt in diaphragmatis inflammatione; ſicut *cap. præced.* dictum. Addimus & hoc, flauam bilem ſæpe in atram degenerare; cuius conuerſionis ſigna ſunt, animi ferocia, cum ſcilicet æger clamat, alios verberibus & morſibus impetit, & familiares pro hoſtibus habet.

Prognoſtica.

Prognoſtica de inflammatione cerebri, & membranarum eius, ſuprà, *part. 1. cap.* 27 propoſita, omnia etiã hic locum habent; cum Phrenitidis cauſſa proxima ſit inflammatio cerebri, & proinde reipſa non differant. Vt breuiter illa contrahamus, euẽtus ex morbi magnitudine, & virium robore æſtimandus eſt. Si enim vires ſint languidæ, vt neque ſolæ, neque præſidiis artis adiutæ morbo ſuſtinendo, & vincendo pares ſint morbus verò ſit vehemens; id quod hîc non ſolùm ob præſtantiam partis accidit, ſed etiam à ſymptomatum vehementia colligitur: morbus lethalis eſt. Ideóque cũ hic pars nobilis afficiatur, & ob id omnis Phrenitis periculoſa ſit, ſi accedant conuulſiones linguæ, & neruoſarum partium, *ἀφωνία*, ſingultus, dentium ſtridor, vox clangoſa, & tremula, tremor membrorum, vrinæ & fecum inuoluntaria, & inſcia deiectio, & ſimilia ſuprà enumerata, Phrenitidem lethalem ſignificant. Si verò hæc ſymptomata, vel pleraque ipſorum abſint, & vires ſint validæ, de ſalute adhuc ſpes eſt. Videatur etiam Foreſtus, *lib.* 10. *obſeru.* 3. *in ſcholio.*

Phrenitis in lethargum vel coma mutatur.

Vnum ſaltem iis addimus: Phrenitis ſi vertatur in lethargum, aut coma, non bonum; non tam quia materia biliosa, conſumptâ pituitoſâ putredine, accenditur, vt nonnullis videtur, quàm quia ipſa cerebri ſubſtantia corrumpi & labefactari incipit. Vnde & Phrenitis hectica praua eſt, 1. *prorrhet. comment.* 4. *t.* 32. Et quamuis hectica Phrenitis videatur eſſe mitior, nec dolor capitis ſit in eâ ita magnus, nec delirium tam vehemens, ſed ita blandum, vt æger delirare vix videatur: tamen fucatâ iſtâ manſuetudine Medicus non decipiatur, ſed potius mortem proximam eſſe colligat. Etenim quibus cerebrum ſphacelo correptum eſt, ſubſtantiâ cerebri ob inflammationis magnitudinem ita corruptâ, vt iam emori incipiant, ij intra 3. dies moriuntur, 7. *aphor.* 50.

Curatio.

Cum Phrenitis ab inflammatione cerebri & membranarum eius, vt proximâ cauſâ, dependeat, & eâ poſitâ excitetur, ſublatâ ceſſet; nihil aliud de curatione Phrenitidis dici poteſt: quàm quod ſuprà, *loc. alleg. de curat. inflammat. cerebri, ac membranarum eius,* dictum. Et præcipuè venæ ſectio hîc neceſſaria eſt. Notat quidem Arculanus, vnum ſaltem caſum occurrere, in quo non competat venæ ſectio: quando ſcilicet phrenitis pendet à ſola bile, nullo ſanguini permixtâ. Verùm cum phrenitis ſit inflammatio, impoſſibile eſt, vt ſine ſanguine fiat.

Vigiliæ Phren… quomodo… dendæ.

Duo ſaltem hîc addimus: Primò, quia in Phrenitide vigiliæ vrgent, & maximum negotium faceſſunt; vtpote quæ attrahendo humores ad caput, & id calefaciendo, Phrenitidem augent, imò excitare valent, deliriumque præterea eſt perpetuum: ad ſomnum conciliandum, & delirium ſedandum hypnoticis hîc plurimùm indigemus, imò ad narcotica quandoque deueniendum; de quibus ſuprà, *cap. 1. de vigiliis nimiis,* dictum. Ideóque è medicamentis internis, quæ ad temperandum humorum feruorem exhibentur, ea eligenda, quæ ſimul ſomnum conciliant; vt lactuca, violæ, nymphæa, papauer. Multum hic prodeſt electuariũ illud, quod ex ſem. papau. & ſacchato conficitur, & Græcis Diacodium appellatur, quod non ſolùm calidos, & acres vapores, & humores temperat, ſed & ſomnum egregiè conciliat.

Extrà mox ab initio repellentibus miſceantur hypnotica, vel ſeorſim adhibeantur, Exempl. gr.

℞. *Fol. lactuc. ſalicis, vitis,* an. M. jß. *flor. nymph. roſar. rubr. violar.* an M. j. *ſummit. anethi* M. ß. *capit. papau. alb. cum ſem.* num. xv. Coq. in ſ. q. aq. ad tertias.

Colatura tepida capiti cum ſpongia applicetur, & eâdem extrema abluantur. Si Vnc. ß, vel Vnc. j. rad. mandragor. addatur, efficacius erit. Neque ſolum caput, ſed & pedes ac manus lauandæ ad refrigerationem, reuulſionem, & ſomni conciliationem.

Harum lotionum capitis vſum Hippocrates & Galenus probant in delirio cum vigiliis, etiam vbi ſanguis è naribus profluit, minus tamen profluit, quàm oportebat; de quo in 1. *Epid. comm.* 3. *aph.* 24. ſeu *tex.* 7. A lotione inungatur frons tempora & pulſus hoc, vel ſimili Linimento;

℞. *Vnguent. roſac. populei, ol. violar. de nymph.* an. Drach. ij. *opij, ol. nuc. moſch. expreſſ.* an. gr. iij. Miſce.

Oxyrrhodinis etiam, & illitionibus addantur *aq. lactuc. papau. nymph. ol. papau. nymph. mandragor.* Plurimum prodeſt in vigiliis ex hac cauſſa, ſi caput inungatur ol. violar. frigido, & oxyrrhodinum ſuperponatur, Et reliqua ſuprà propoſita, *c.* 1. vſurpentur.

Poteſt & hic Clyſter inijci:

℞. *Malua, violar. lactuc. parietar.* an. M. j. *ſummit. anethi* M. ß. *capit. papau.* num. vj. *hordei* M. ß. Coq. in aq. ſ.

Colat. ℞. ℔. j. *ol. violar.* Vnc. iij. *ſacchar. alb.* Vnc j. F. Clyſter.

Vel ℞. *Malu. mercur. lactuc. ſcariol.* an M. j. *nenuph. viol.* an. M. jß. *prun. Vngar.* N. x. *furfur. macri* M. j. Coq. in aq. hord. Colat. Vnc. xiij. Diſſolu. *caſſ. rec. extr.* Vnc. ß. *diapruu. ſ.* aut *pulpa. tamar.* Drach. ij.

Vel *Elect. de ſucc. roſar.* Drach. jß. *tripher. Perſicor.* Scr. iv. *olei violac.* Vnc. iij. *vitell. oui.* N. j. *ſacch. rubr.* ℥. ß. *ſalis* Drach. j. M. F. Enema.

Bilis etiam feruorem reſtinguentia exhibenda.

Vt; ℞. *Pulp. tamarind.* Drach. ij. *rad. cichor. ſatiu. condit.* Vnc. ß. *lactuc. Ital. condit. pulp. citri condit.* an. Drach iij. *conſeru flor. nymph. roſar. incarnat. bugloſ.* an. Drach. v. *acetoſell.* Vnc. ß. *ſpec. diamarg. frig.* Drach. ſem. *fragment. lapid. pretioſ.* an. Scr. j. *corall. rub. præpar.* Dra. i. Cum *ſyr. conſeruat. citri* q. ſ. F. Condit.

Superbibatur *aq. hord.* aut *vin. Cydon.* aut *aq. flor. nymph. endiu.*

Si calor cordi communicetur,

℞. *Aq. roſar.* Vnc. iv. *viol.* Vnc. ij. *bugloſſ. borrag.* an Vnc. jß. *acetoſ.* Vnc. ij. *acet. vin. alb.* Vnc ß. *pulu. ſpod.* Drach. ß. *ſeric. cocco tinct. crud.* Scr. j. *oſſis de cord. C.* Scr. ß. *lign. aloës* Scrup. j. *ſantal. omnium,* an. Scr. ij. *croci* gr. viij. *camph.* gr. vj.

M. F. Epithema. Ad ſiniſtram mamillam applicetur

cum

cum panno chermeſino, quod lixiuio ſemel atque iterum elotum eſt.

Hepatis regioni ſequens apponatur Epithema:

♃. Aq. Lactuc. ij. *roſar.* Vnc. iij. *endiu. acetoſ.* an. Vnc. iij. *abſinth. aceti, vini alb. odorif.* an. Vnc. ß. *ſantal. alb. rubr. ſpodij* an. Scr. j. *camphor.* gr. v. *ſpic.* gr. iv. *ſpec. diarrhod. abbat.* Drach. i. M. Applicetur tepidum cum linteo.

Sunt qui generales etiam partes refrigerent.

Vt ♃. *Vini alb.* Vnc. j. *aq. roſar.* ℔. ß. *ſantal. rubr.* Vnc. ß. M. His foue teſticulos.

Opiata caute omnino, & circumſpectè vſurpentur, vt, *ibid.* dictum, ne Phrenitis in veternum mutetur; & ab iis abſtinendum, ſi vires ſint imbecilliores. Etſi enim, ſi mitioribus remediis febris ac delirium non ſedetur, res plena periculi ſit: tamen ſalus ab opiatis ſperari non poteſt, ſed ſpes in anguſto eſt, quia aut vires iam ſuccumbunt, aut abſceſſus metuendus eſt, cuius maturationi cerebrum ſufficere non poterit. Vbi tamen neceſſitas id poſtulat, laudanum opiatum exhiberi poteſt, vt ſuprà, *cap.* 1. dictum. Aut, quod tutius eſt, clyſteribus permiſceatur.

Deinde quia contingit, vrinam quandoque ſupprimi in hoc morbo, ſiue quod ſponte illa ſubſiſtat? ſiue, quod credibilius, quod ægri eam reddere negligant; vnde partes illæ diſtenduntur, & tandem inflammatione corripiuntur, quæ vel ſola ægro interitum afferre poteſt: itaque tum ægri ad vrinam reddendam ſæpius incitandi ſunt, ac pubes, & perinæum fouendum emollientibus, ac laxantibus, & vrinam prouocantibus; (à calidis tamen abſtinendum,) decocto fol. parietar. maluatic. petroſelin. & ſimilium, aut inungenda illa loca ol. amygdal. dulc. ſcorpion. vnguento dialthéæ, vel pinguedine cuniculi, aut cataplaſma fiat ex parietaria cocta cum ol. ſcorpion, & amygdal. dulcium.

Reliqua, vt dictum, ex *part.* 1. *c.* 27. petantur. Hoc ſaltem adhuc addimus: ſi febrilis feruor, & ſitis vrgeat ſyrupi modicè adſtringentes, veluti ſunt, ſyr. de ſucco granat. de ſucco ribes, de ſucco berber. limonum, citri, exhibeantur. Vel præparetur ſequens Iulepus:

♃. Aq. nymph. Vnc. iij. *roſar. bugloſſ.* an. Vnc. vj. *ſyrup. de ſucc. ribes* Vnc. ij. *ſpir* 🜍. Drach. i. vel q. ſ. ß. M.

Vel ♃. *Aq. fontan. puriſſ.* ℔. ij. *trifolij acetoſi, papau. errat.* an. ℔. ß. *ſpir.* 🜍. Drach. j. vel q. ſ. ad gratum ſaporem:

Adde *flor. violar. borragin. nymph.* an. Drach. j. *ſantali rub. limati* Scr. ij.

Stent in infuſione per aliquot horas; poſtea filtretur per chartam emporeticam: tinctura, quæ rubicundiſſima erit, edulcoretur ſaccharo albo q. ſ. vel ſyrup. acetoſit. citri.

Cordi quoque, & pulſibus epithemata applicentur refrigerantia, & confortantia; de quibus in doctrina de febribus dictum. Teſtibus etiam nonnulli epithemata adhibent refrigerantia, vtpote ſpongiam marinã in aq. roſar. madefactam, cui penetrationis gratia acetum admiſcent.

Chymici magiſterium margaritarum, tincturam coralliorum commendant.

Diæta.

Diætæ etiam ratio ea obſeruetur, quæ ſuprà, *de inflammatione cerebri & membranarum eius*, propoſita eſt.

Ob delirium hoc ſaltem addimus, quæri à Medicis vtrum æger in luce, vel tenebris habendus ſit. De eo Celſi ſententiam adferimus, qui, *libr.* 3. *cap.* 19. ſic ſcribit: Antiqui tales ægros in tenebris habebant, quas ad quietem etiam conferre iudicabant. At Aſclepiades, tanquã tenebris ipſos terrentibus in luce habendos eſſe dixit. Neutrum tamen perpetuum eſt. Optimum itaque eſt, vtrumque experiri, & habere eum, qui tenebras horret, in luce; eum, qui lucem, in tenebris. At vbi nullum tale diſcrimen eſt, æger, ſi vires habet, loco lucido; ſi non habet, obſcuro continendus. Hæc Celſus. Aliqua naturarum diuerſitas hic occurrit, atque alios plus tenebræ, alios lux turbat. Et nonnulli dum in aere ſublucido verſantur, multa, quæ non ſunt, ſe videre imaginantur, alia pro aliis agnoſcunt, & varias imagines ab obiectis concipiunt. Ideóque tum non ſolùm omnes picturæ è cubiculo amouendæ, cum eiuſmodi colorum varietas occaſionem præbeat, vt multa falſa imaginentur ægri, ſed & æger in loco obſcuro continendus. Contra ſi æger tenebras horreat, & pertimeſcat, in luce continendus. Vt æger in quiete detineatur, etiam turba ab eo arceatur, adſtanteſque ſint pauci, prudentes, & ægro familiares, ac grati: abſint verò quos ægri odio habent.

Muſicâ quoque ſuaui interdum demulcendus æger: cuſtodiendus etiam diligenter, ne damni aliquid, vel ſibi, vel aliis inferat, &, niſi admonitionibus, ac obiurgationibus quietus contineri poſſit, vinculis coërcendus. Somnus omnibus modis concilietur; cum nihil Phreniticis tam vtile ſit, quàm ſomnus & ſomno deliria miteſcant, ægrique conualeſcant.

QVÆSTIO

An Cerebrum, an verò membranæ eius in phrenitide inflammentur?

An in inflãmatione mẽbranarũ cerebri ſemper adſit deliriũ.

Vt in iis, quæ ſupra, *part.* 1. *cap.* 27. & hoc ipſo capite dicta ſunt, nihil dubij, quantum poſſibile, relinquamus, explicandæ omnino videntur ſequentes duæ controuerſiæ, quæ à nonnullis mouentur: Primò, an omnis inflãmatio membranarum cerebri delirium afferat; deinde, an phrenitis fiat ſolùm ab inflammatione membranarum cerebri; an verò etiam ab ipſius cerebri ſubſtantiæ inflammatione. De priore vt dubitarent nonnulli, ipſis occaſionem præbuit Hippocrates, qui, 5. *Epidem. t.* 47. recenſens hiſtoriam Nerei filiæ, quæ membranarum cerebri inflammatione ex percuſſione laboraſſe putabatur, nullam delirij mentionem facit; quod tamen in ſimilibus caſibus non omittere ſolet. Et *libr.* 3. *ſect.* 1. *ægrotat.* 3. referens hiſtoriam ægri, qui in Dealcis horto decumbebat, qui Phrenitide laborauit, nec tamen continuò delirauit. Et, *in Commentar. in locum* 5. *Epidem.* refert Franciſcus Valleſius, ſe vidiſſe in capitis fracturis membranas, præcipuè duram, inflammari conſpicuè, atque adeò ſuppurari, poſtea & fruſtatim extrahi, homine non delirante.

Secundò, etſi negandum non ſit, cerebrum inflammari poſſe, tamen id non fieri in phrenitide, ſed aliam eam eſſe affectionem nonnulli putant, cum cerebrum inflammatur, quàm quæ inflammatio membranarum ipſius parit; vtpote quæ diuerſa habet ſymptomata.

Ex his dubiis vt nos expediamus, hoc ex iis: quæ ſuprà de delirio dicta ſunt, patet; delirium non fieri poſſe niſi ipſum cerebrum, ſpiritúſque in eo, qui functionum principum ſunt inſtrumenta, afficiantur. Non tamen neceſſarium eſt, vt ipſum cerebrum ſemper inflammetur; ſed ſatis eſt, ſi à vicinis membranis inflammatis incaleſcat, vel aliunde vapores calidi illi communicentur.

Ideóque non impoſſibile eſt, etſi cerebri membranæ afficiantur, vt tamen delirium nullum accedat: ſi nimirum malum cerebro non communicetur, neque ſpiritus in eo turbentur.

Si verò cerebrum ab inflammatione membranarum p. n. incaleſcit, tunc delirium, de quo nunc agimus, excitatur. Atque ita Phrenitis non poteſt eſſe ſine inflammatione membranarum cerebri; inflammatio autem membranarum cerebri poteſt eſſe ſine delirio.

Alteram verò quæſtionem quod attinet, concedendum putamus, phrenitidem, vtpote quæ ſæpe curabilis affectus eſt, ſolum ab inflammatione membranarum

rum cerebri prouenire:ipſum verò cerebrum, etſi quoque inflammari poſſe concedimus,ipſius tamen inflãmatio alius à Phrenitide affectus eſt,& Phrenitide lõgè periculoſior, vtpote in quo ægri non delirant, ſed ſenſu omni priuantur.Inflãmationis equidem cerebri nomine tres affectus comprehenduntur: Primò enim ab humore bilioſo, aut eius vaporibus, ad cerebri membranas cum ſanguine affluente, etiam cerebri ſubſtantia irrigatur & incaleſcit. Deinde humor, qui eſt in membranis cerebri, etiam in venulas cerebri effunditur,nondum tamen in ipſam cerebri ſubſtantiam effuſus eſt. Tertiò ſanguis in ipſam ſubſtantiam, & ſpatia cerebri effunditur, & tum non ſolùm membranæ ſed ipſa cerebri ſubſtantia ſimul inflammatur. Etſi enim nonnihil.Etſi enim nonnulli Medicorum cerebrum inflammari negarint; tamen non ſolùm doctiſſimorum Medicorum autoritas, ſed & experientia, & ſymptomata,quæ ex inflammatione cerebri proueniũt, contrarium perſuadent. Ad phrenitidem autem conſtituendam priores duo affectus ſufficiunt; etſi inflãmationes cerebri propriè dictæ non ſint, ſed cerebrum ſaltem ob vicinas membranas affectas afficiatur. Si verò ipſa cerebri ſubſtantia afficiatur, longè, vt dictum modò,periculoſior affectus eſt,cuius Hippocrates, *2.* & *3. de morbis*, ſub ſphaceli cerebri nomine mentionem facit; vt & *7.aph.50.* dum ſcribit: Quibus cerebrum ſphacelatum eſt, in tribus diebus pereunt: ſi verò hos euaſerint, ſani fiunt. Paulus Ægineta etiam, Aëtius, & Auicennas eius meminerunt, & diuerſis capitibus de ea, & phrenitide tractant: & proinde nos etiam ſigna eius ſuprà, *part. 1. cap. 27.* ſeorſim propoſuimus, & ab inflammationis cerebri ſignis & ſymptomatibus ſeparauimus; cuius hiſtoriam deſcripſit Hippocrates, *2. de morb. in initio*, & Petrus Sal. Diuerſus, *de affect. partic. c. 1.* Hoc tamen ita accipiendum putamus, in Phrenitide quidem non totam ſubſtantiam cerebri inflammari, ſed ſolùm externam eius partem,quæ membranas contingit; & qui hoc modo afficiuntur, etiam Phrenitici ab Hippocrate, *1. prorrhet. text. 33.* ſed ἀσώδεις nominantur, vt Galenus, *in comm.* explicat. In eo verò affectu, quem Hippocrates, *2.* & *3. de morb.* ac P. Sal. Diuerſus, *de affect. partic. cap. 1.* deſcribunt, internæ partes cerebri, eiuſque propria ſubſtantia inflammatur, & malum plerumque in ſphacelum degenerat.

CAPVT VIII.

De Melancholia in Genere.

Nomen.

Melancholia vnde nomen obtineat

MElancholia,vt ex Hippocrate, *3.aphor. 14.* & *lib. de aëre, aq. & loc.* videre eſt, morbi nomen eſt, non humoris: procul dubio tamen ex illorum affectuũ p.n. genere, qui, teſte Galeno, *2. meth.med.cap.2.* & *3. de loc.affect.c. 7.* nomen acceperunt à cauſſa, id eſt, à materia, quæ illos produxit. Cum verò humoris melãcholici duo præcipuè genera ſint; vnum, quod excrementitius humor naturalis eſt, & veluti fex ſanguinis, qui circa lienem præcipuè cumulatur, & μέλας χυμός, ac Melancholia in ſpecie appellatur:aliud,quod eſt excremẽtũ p.n.ex aduſtione melancholiæ, ſanguinis,& bilis genitum,& μέλαινα χολή, atra bilis nominatur:malum,de quo iam agendum, ex priore genere, hoc eſt, ſucco atro, vel melancholico ortum habet; quando is peccans,ſiue in cerebro,ſiue in toto, ſiue in hypochõdriis, principes animæ functiones deprauat. Quæ verò ab atra bile prouenit, harum functionum deprauatio Mania appellatur, vt poſtea dicetur. Interdum tamen Hippocrates melancholicum delirium nomine μανίας indigitat; vt *6. aphor. 21.* & *56.* ſed minùs propriè.

Definitio.

Definitur itaque vulgo Melancholia,quod ſit delirium, ſeu imaginationis, & ratiocinationis deprauatio,ſine febre, cum timore & mœſtitia, à ſpiritu animali tenebricoſo & melancholico, ſimili phantaſmati occaſionem præbente, orta. Vt enim in aliis deliriis, ita etiam hîc phantaſia,& ratiocinatio læditur; ſed Inprimis phantaſia: ratiocinatio verò non ſemper multùm, neque in omnibus, &, vt Aretæus, *lib. 1. de cauſ. & ſign. morb. diuturn. cap. 7.* loquitur, in melancholia in vna re aliqua eſt lapſus, conſtante in reliquis iudicio. Melancholicorum enim ratiocinatio circa vnam rem falſam plerumque, quam veram eſſe credunt, & phantaſiæ deprauatæ circa eam aſſentiuntur, aberrat, de reliquis prudenter, & ſapienter ratiocinantur. Ita puer ille,cuius ſuprà, *cap. 5. ex Huarti ſcrutinij ingenior. c. 5.* mentionem fecimus, in eo ſolùm delirabat, quod ſe totius mundi monarcham credebat; de republ. verò adminiſtrandâ prudenter diſſerebat. Sic mercator ille apud Foreſtum, *lib. 10. obſeru. 15.* optimè ratiocinabatur, niſi quod ad extremam inopiam ſe redactum eſſe conquereretur. Sic qui melancholiâ hypochondriacâ laborant, & ſine cauſſa timent, ac mœrent, ipſi ſæpe intelligunt, timorem illum, ac mœſtitiam eſſe vanam, & ſine cauſſa.

In Melia phãſia læditur, ratiocin. verò non omni tẽpore.

Memoria verò nec per ſe, nec per accidens læditur: quod non fit in phreniticis, vbi imaginatrix ob immoderatum calorem ſpirituum, & veluti efferata innumeram obiectorum multitudinem memoratrici offert, ſed ſine ordine; quæ propterea citò, & facilè in illâ obliterantur. Atque hinc accidit, vt propter memoriæ integritatem cùm probè ſæpe ratiocinentur melancholici tum plerique verſuti admodum ſint. Imò obſeruatum eſt, nonnullos in delirio hoc carmina etiam elegantia compoſuiſſe.

Mem. planè lædit.

Differt autem hoc delirium ab aliis deliriis, quod metuunt plerumque, & mœſti ſunt ægri præter ſolitũ; neque tamen metus aut triſtitiæ cauſſam vllam afferre poſſunt, quæ alicuius momenti ſit, niſi forſan eam, quam animo falsò conceperunt, & pertinaciter fouẽt: dum ſcilicet alij carceres, alij ſupplicia, alij condemnationem æternam, alij alia timent, & quidem ex leuiſſima ſæpe occaſione, vt apud Foreſtum, *lib. 10. obſeru. 12.* videre eſt. Quandoque tamen à manifeſta cauſſa incipit timor, qui ſi perſeuerans, melancholiam parit. Rarò verò rident: & riſus potius maniacis ex feruore ſanguinis, quàm melancholicis competit. Si enim ſanguis ſit calidior, & feruidior, maniam mitem efficit ſi verò ſit craſſior, & frigidior, melancholiam producit, à quâ mœſtitia vix abeſt, etiamſi ea minor ſit; taleſque melancholici per interualla lætitiæ alicuius ſignum exhibent, & interdum in riſum prorumpunt. Si autem plus iuſto lætentur tales melancholici, iam inſtantis maniæ eſt indicium, ac præludium.

Melanc. ab aliis differentia.

Quod tamen ex communi Medicorum ſententiâ de timore & mœſtitia, quæ huius delirij propria ſint; quibuſque à reliquis deliriis diſcernatur, dictum eſt, rectè accipiendum. Neque enim ſemper mœſtitia aliqua, & timor inſignis in omnibus melancholicis apparet; imò nonnulli lætitiâ quaſi affici videntur, cùm falſis ſuis imaginationibus indulgent, & ſe Reges, vel Principes, aut diuites eſſe imaginantur. Ita, vt Horatius, *epiſt. lib. 2. epiſt. vlt.* ſcribit:

------ fuit haud ignobilis Argis,
Qui ſe credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus ſeſſor plauſorque theatro.
Hic vbi cognatorum opibus curiſque refectus
Expulit helleboro morbum bilemque meraco,
Ec redit ad ſeſe: pol me occidiſtis, amici,

Non

Non ſeruaſtis, ait, cui ſic extorta voluptas:
Et demptus per vim mentis gratiſſimus error.

Cui ſimilem hiſtoriam ſuprà, *cap. 5. ex Huarti ſcrutinij ingenior. cap. 7.* recenſuimus, de famulo Hiſpano, qui ſe totius mundi Monarchã eſſe imaginabatur, & hinc maximâ delectatione ac voluptate afficiebatur. Ita refert Marcell. Donatus, *de hiſtor. medic. mirab. lib. 2. cap. 1.* mulierculam quandam ſe Regi deſponſatam eſſe perſuaſum habuiſſe, quæ ſi fortè in fragmenta vitrorum, aut alia lucida corpuſcula incidebat, gemmas ſibi à coniuge Rege tranſmiſſas dicebat, eaque tanquam rem cariſſimam, in arca, quam totam ferè oppleuerat, aſſeruabat. Eiuſdem generis fuit deliramentum cuiuſdam ſenioris diuitis, qui, referente Senecâ, quæcunque, quibus, vti opus erat, quam maxima expetebat, mulieres paruas, & homines paruos abominabatur, prægrandes equos peroptabat; ampliſſimis poculis vtebatur, & calceamenta pedibus maiora geſtabat, latiſſimis veſtibus veſtiebatur. Et huius generis deliramenta ſæpe occurrunt, vbi ægri quidem abſurda imaginantur, & in cogitatione illa, vt veriſſimâ, pertinaciſſimè hærent; timoris tamen, aut mœroris parum, vel nihil adeſt: qui omnes cum ſine febre delirent, neque etiam vlla in iis truculentia, aut ferocia appareat, vt maniaci appellari non poſſint; nomine Melancholicorum meritò etiam comprehenduntur. Et cogitandum Lectori relinquo, quò referenda ſit illa falſa imaginatio, quæ iis, quibus crura amputata ſunt, accidit, cũ ſæpe poſt multos poſt amputationẽ menſes crus amputatũ grauiter ſibi dolere conqueruntur; vt teſtantur Ambr. Paræus, *lib. 11. cap. 17.* eiuſque rei hiſtorias recenſet Guilel. Fabricius, *centur. 3. obſeru. 14. & 15.*

Itaque vt Melancholiæ nomen pro delirio acceptũ omnibus eius ſpeciebus competat, malo cum Aretæo, *de cauſ. & ſignis morbor. diutur. lib. 1. c. 5.* Melancholiam definire, quod ſit animi angor in vna cogitatione defixus, atque inhærens, abſque febre, & furore, à phantaſmate melancholico ortus. Vbi tamen notandum, per angorem animi non cordis paſſionem intelligendam eſſe; cum melancholia phantaſiæ & facultatum principum læſio ſit: ſed cogitationem in vna re ita defixam, falſam tamen, vt inde quaſi animi quædam anxietas oriatur. Vnde etiam ita commodè Melancholia definiri poteſt, quòd ſit delirium ſine febre & furore, in quo animus à falſo phantaſmate, à ſpirituum animalium diſpoſitione occulta ſeu tenebricoſa orto, deluſus in vna cogitatione cum angore quodam hæret, & defigitur.

Eſt autem Melancholicorum magna varietas, vt omnes melancholicorum imaginationes abſurdæ facilè cõprehendi non poſſint, nihilque tam abſurdum, & ineptum ſanis occurrere poteſt, quod non melancholici ſibi imaginantur, & veriſſimum eſſe pertinaciſſimè credunt. Atque occurrunt huius rei exempla paſſim, quorum aliqua in Inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſect. 2. cap. 4.* recenſuimus: plura extant apud Schenckium, *libr. 1. obſeru. 254. & ſeq.* Marcell. Donatum, *de hiſtor. med. mirabil. lib. 2. cap. 1.* Foreſtum, *lib. 10. obſeru. 22. & in ſchol.* Platerum, *lib. 1. obſeru.* Pro diſpoſitione enim humorum variâ, vitæ, conditionis, ac cogitationis varietate innumera hîc varietas occurrit. Nam quidam riſum interdum admiſcent; quidam cum ira aliqua, & contentione phreniticis adſimilantur; quidam neſcio quæ ſcelera ſe commiſiſſe imaginantur, atque hinc ſupplicij metu, & mortis terrore vexantur; alij ſe ad inferos damnatos, imò gehennæ flammis cremari conqueruntur; nonnulli ſe mori, vel etiam mortuos putant; nonnulli cœlum ruiturum metiunt; quidam ſerpentes, vel ranas in ventre ſe geſtare perſuaſum habent; nonnulli ſe in bruta animalia conuerſos credunt; alij in teſtam, aut vitrum mutatos; nonnulli lacrymantur quidam deſperabundi mortem ſibi inferunt; quidam diuina affectant, & colloquia cum Deo & Angelis ſomniant; alij auari nihil niſi de diuitiis cogitant; quidam quaſi diuites, etſi tales non ſint, de magnis opibus gloriantur; quidam elati, & ſuperbi, vel de pretioſis veſtibus, auro & gemmis cogitant, ac loquuntur, vel ſe Principes, aut Reges eſſe opinantur; alij contrà animo abiecti, licet diuitiis abundent, de paupertate conqueruntur; alij de ſtudio, quo ſunt delectati, perpetuò cogitant, ac loquuntur. Mœſtitia tamen, & timor plerumque cum hoc delirio coniungitur, aut certè pertinax, & intenta, quaſi cum animi angore de re vna, ſed falsâ, cogitatio. Abeſt etiam febris, etſi poſt febrem aut in declinatione febris, humoribus aduſtis relictis melancholia generari aliquando poſſit.

Affici autem cerebrum, & quidem vt pars ſimilaris eſt, extra controuerſiam eſt; de quo mox in cauſſis dicetur. Verùm cum, vt Fernelij verbis vtar, negandum non ſit, dum iracundiâ, doloribus, gaudio, metu, cæteriſque eiuſmodi animi perturbationibus concutimur, conſpicuè, atque inſigniter cor in nobis opprimi, & geſtire, animique perturbationes in corde fieri; Melancholia verò ſit delirium cum triſtitiâ, aut metu, aut certè alio animi affectu: concedendum eſt, eâ ratione in melancholicis ſimul cor affici: imò plerúmque principium melancholiæ eſt ex corde. Cordis enim temperies corrupta corrumpit temperiem cerebri. Et licet delirium hoc nunquam accidat, niſi cerebro primariò affecto: tamen, vt iam in cauſſis dicetur, ſi ſpiritus vitalis impurus ſit, & tenebricoſus, vitium hoc ſpiritibus animalibus, & cerebro communicatur, & ita cor ſæpe huic delirio primam occaſionem præbet, malumque hoc fouet, & proinde tum non ſolùm ad cerebrum, ſed etiam ad cor in curando reſpiciendum. Imò etſi cerebrum primariò afficiatur; tamen quia hoc delirium ſemper cum aliquo animi affectu coniunctum eſt, animi verò affectus cor valdè alterent, ac afficiant: vix fieri poteſt, vt in melancholico delirio cor etiam non afficiatur.

In Melãcholia præter cerebrum, quod primariò laborat, etiam Cor afficitur.

Cauſſa.

Cauſſa huius delirij proxima ſtatuitur phantaſma, vt Capiuaccius appellat, tenebricoſum. Vbi tamẽ quod ſupra de delirio in genere diximus, monendum, quia in melancholico duæ diuerſæ facultates afficiuntur, phantaſia & ratiocinatio; quarum illa organo corporeo, ſpiritibus vtitur, hæc non vtitur, ſed ſaltem phantaſmata ſpeculatur: duæ etiam proximæ cauſſæ ponendæ ſunt, phantaſiæ ſcilicet læſæ ſpiritus animalis tenebricoſus & melancholicus; rationis verò deprauatæ phantaſma, vt Capiuaccius appellat, tenebricoſum. Cauſſa enim, à qua prima huius mali origo, eſt certa, & occulta, quam vulgo melancholicam & tenebricoſam nominant, ſpirituum animalium diſpoſitio, quam immediatè & proximè ſequitur phantaſiæ deprauatio, ſeu phantaſmatis tenebricoſi & melancholici efformatio: quod intellectui poſtea obiectum & obuerſans, illud delirium melancholicum, & animi angorem excitat. Ego, vt omnibus eiuſmodi deliriis competat, malim appellare melancholicum. Phantaſma autem tenebricoſum, aut melãcholicum redditur à ſimili animaliũ ſpirituum diſpoſitione. Cum enim ſpiritus animales, qui ſunt proximum animæ in hiſce actionibus obeundis inſtrumentum, ſpecieſque deferunt, lucidi, tenues, ſubtiles, & mobiles eſſe debeant; quâ de cauſâ ipſum etiam cerebrum eſt nitidiſſimum, ac nullo colore infectum: ſi illa ipſorum naturalis conſtitutio lædatur, actiones animales, quæ eorum beneficio perficiuntur, læduntur; & quidem variis modis, prout ſpiritus vitiantur. In Melancholiâ ſpiritus Melancholicos, id eſt, opacos, obſcuros, tenebricoſos, & fixos quaſi reddi dicimus; quæ eadem diſpoſitio plerumque etiam eſt in ſpiritibus vitalibus. Qui enim triſtes, & meticuloſi ſunt in hoc delirio, procul dubio ſpiritus vitales

Cauſſa Melancholia proxima.

vitales craſſiores, impurioreſque habent. Nam vt ſpirituum puritas & ſubtilitas animum hilarem ac alacrem reddit: ita craſſities, frigiditas, & impuritas mœſtum ac triſtem.

Melancholia quomodo timorē & mæſtitiam inducat.

Quâ ratione autem ſpiritus ac vapores Melancholici triſtitiam ac mœrorem efficiant; inter Galenum, ac Auerroem controuerſia eſt; de qua quæ in Inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſect. 1. cap. 4.* dicta ſunt, hic repetere ſuperuacaneum eſt. Hoc ſaltem declarationis gratiâ addimus; in ſpiritibus non ſolùm qualitates primas, ſed & ſecundas, ac occultas eſſe attendendas; cum ad actiones illas perficiendas æquè ſint neceſſariæ, ac qualitatum primarum temperies. Videre eſt huius rei exemplum in humore vitreo, cryſtallino, & tunicâ corneâ in oculo; in quibus non ſolùm qualitates primæ, ſed ad viſionem rectè perficiendam æquè, imò multò magis, pelluciditas, & ἀχροία, ſeu coloris carentia eſt neceſſaria; quæ ſi deſit, viſio non rectè perficitur. Eodem modo in ſpiritibus, & vitalibus, & animalibus, præter qualitatum primarum temperiem etiam tenuitas & ſubtilitas, puritas, ac luciditas requiritur; quæ ſi deſit, ſpiritûs non ſatis aptum animæ inſtrumentum ſunt. Atque hunc puritatis, luciditatis, & ſubtilitatis defectum in ſpiritibus, atri coloris, & tenebrarum nomine Galenus exprimit. Et quanquam à ſenſibus externis non percipiatur illa tenebricoſitas; tamen cauſſa eſt, vt omnia obiecta ad modum vitioſæ diſpoſitionis ſpirituum repræſententur, & vitioſa illa diſpoſitio ſpirituum ſpeciebus imprimatur. Id etiam fieri in ſomniis animaduertimus, in quibus ſæpe horrenda & metuenda offeruntur, propter abundantiam vitioſorum humorum in corpore, qui faciunt, vt obiecta hoc modo ſenſibus internis repræſententur.

Platerus equidem malignitatem materiæ, quæ melancholiam, vt & quæ maniam producit, tribuit. Verùm vt facilè concedimus, & hactenus defendimus, nō ſolùm à qualitatum primarum mutatione melancholiā prouenire; ita malignitatem peculiarem, & propriè dictam ei tribuere opus eſſe non putamus, ſed ſufficit ad melancholiam generandam, ſi ſpiritus animales naturalem luciditatem & puritatem amittant, & in ſtatū contrarium deducantur: quæ tamen diſpoſitio p[illegible] qualis ſit, facilè explicari non poteſt. Ideoque etſi malignitatem negamus; occultam tamen qualitatem facilè admittimus: quam ſi intellexit Platerus, ei aſſentimur. Et diſpoſitionem illam Melancholicorum p[illegible] non eſſe ſimpliciter opacam, ſed occultam, ex eo patet, quòd, ſi imaginationi ipſorum ſatisfit, ſanitati reſtituuntur; ſicut illi accidit, qui, cùm naſum magnum ſe habere putabat, farcimine appoſito, & remoto conualuit: eiuſmodi etiam alia exēpla in Inſtitutionibus habentur, & infra etiam recēſebuntur.

Fiunt autem ſpiritus Melancholici, ſeu opaci, impuri, & tenebricoſi; ſeu quocunque nomine appellare libeat, tribus modis: vel quia tales vitio cerebri generantur: vel quia, etſi naturâ ſuâ ſunt puri, à materia aliqua impura, & melancholica, quæ ipſis permiſcetur, inquinantur, & Melancholici redduntur: vel quia ob ſanguinis, & ſpirituum, è quibus generantur, vitium tales ſiunt.

Prius fit cum cerebri conſtitutio vitioſa eſt, & Melancholica, quæ ex ſanguine, & ſpiritu vitali, etiā puro, impurum, & melancholicum ſpiritum animalem generat, quæ cerebri conſtitutio potiſſimùm à ſpiritu inſito melancholico dependet. Capiuaccius equidem hoc negat, & à nullâ qualitatum primarum intemperie in cerebro melancholiam excitari poſſe ſtatuit, dicitque, à cerebro calido fieri ſpiritus animales calidiores, & hinc delirium maniacum, à frigiditate ſpiritus animales paucos, ac frigidos, indeque fatuitatem. Verùm non ſolùm ad qualitates primas in cerebri conſtitutione eſt reſpiciendum, ſed etiam ad alias, vti antea dictum, ſicut oculi conſtitutio id manifeſtè demonſtrat.

Secundò fiunt ſpiritus melancholici, cùm ſpiritus vitalis in corde vitioſus, & impurus gignitur [illegible] ſpiritus animalis materia, ſpiritum animalem [illegible] eiuſdem generis & naturæ generari neceſſe eſt, [illegible] ſcilicet, & melancholicum. Si tamen hoc diu duret, tandem ipſum etiam cerebrum affici neceſſe eſt. Nam cum cor caloris natiui, & ſpiritus vitalis, qui in totum corpus diffunditur, fons ſit, ſi illud frigidius & ſiccius, quàm par eſt, ſeu melancholicum euadat, tandem totus corporis habitus talis redditur; imò & ipſum cerebrum, quod tali ſanguine etiam nutritur, & à ſpiritibus melancholicis affluentibus continuò inquinatur, & tandem Melancholicum euadit.

Tertium fit cum cerebrum per conſenſum afficitur, & quidem tribus modis. Primò cum ab vniuerſo corporis habitu, & præcipuè venis maioribus, materia hæc in cerebrum fertur; quod fit inprimis corde affecto, & ſpiritus, ac ſanguinem melancholicum generante: ſecundò cum ab hypochondriis materia melancholica tranſmittitur; quæ Melancholia Hypochondriaca nominatur: tertiò cum ab vtero.

Notandum tamen hic, etiamſi cauſſa Melancholiæ ſit humor melancholicus, à quo etiam affectio [illegible] men habet: tamen in melancholicis, [illegible] & [illegible] multum pituitæ [illegible] [illegible] lancholiæ ſæpe etiam ſimulre[illegible].

Differentia.

Prima [illegible]

Melancholicorum hîc differentiæ ſumuntur primò à forma ipſa delirij, quæ multiplex & varia eſt, pro phātaſmatum varietate, quæ ab imaginatione deprauata exhibentur. Cauſſa diuerſitatis illorum phantaſmatum eſt primò natura humoris melancholici, qui in aliis ſincerior eſt, in aliis impurior, in aliis nōni[illegible]: deinde natura & conſtitutio corporis ac ce[illegible] vinum moribus potantium, ita humor m[illegible] laborantis conſtitutioni ſe accommodat. [illegible] conſuetudo vitæ, & actionum. Qualis enim [illegible] que intenta cogitatio fuit, aut qu[illegible], talis ſeſe repræſentat melancholica deliratio. Propter has ergo cauſſas alij alia cogitant, & loquuntur. Quidam prorſus conticeſcunt, quod melancholicorum, inter initia præſertim, proprium eſt, teſte Galeno, vt multum loqui Phreneticorum, & ſemper cooperiri, vtrorumque, *in 3. Epidem. comm. 1. aph. penult.*

Secunda præci[illegible]

Sed præcipua Melancholicorum differentia, quæ ad curationem mali plurimum momenti affert, ſumitur ex ſitu materiæ, vel ex ſedibus, in quibus humor gignitur, & redundat, vt ex cauſſarum enumeratione patet. Atque ita quatuor præcipuæ ſunt Melancholiæ differentiæ. Prima eſt per primarium cerebri affectum: ſecunda per conſenſum cordis, & totius; tertia Hypochondriaca; quarta per conſenſum Vteri. Arabes quidem plures partes, quibus in Melancholia cerebrū per conſenſum affici poteſt, recenſuerunt, vt ex Auicenna, & interpretibus eius videre eſt, Ventriculum, Hepar, Lienem, Vterum, Hæmorrhoides, & alias partes; nullus tamen reuerâ inter eos & Græcos, qui om[illegible] Melancholiam ad tria capita redegerunt, in proprium cerebri affectum, conſenſum à toto, & eum, qui fit à venis meſaraïcis, & hypochondriis, eſt diſſenſus, ſi res rectè explicetur: Galenus enim, *5. de loc. affect. cap. 1.* expreſsè fatetur, quod ſi Lien officium ſuum non faciat, & humorē melancholicum vel non attrahat, vel per conuenietia loca non excernat, tū alios affectûs, tū Melancholiam inde excitari poſſe. Idem de Hepate, hæmorrhoidibus dici poteſt. Verùm hæ partes omnes aliter melancholiam non producunt, niſi quatenus humor retentus vel in totum corpus diffunditur, vel in hypochondriis ſtabulatur; ideoque Melancholia inde orta

orta ad Melancholiam per conſenſum totius, vel ad hypochondriacam referri poteſt. Veri tamen quin peculiaris mentio fiat, abs re non videtur; cum in ſpecie & priuatim ad eum curatio interdum dirigenda ſit. De his ergò quatuor Melancholiæ differentiis iam ordine dicendum, ſi prius ea, quæ in genere de ſignis Diagnoſticis, Prognoſticis, Curatione, & Diætâ, quæ omni Melancholiæ competunt, propoſuerimus.

Signa diagnoſtica Melancholiæ in genere.

Dum imminet Melancholia, æger inſomniis terretur, ſomnumque habet turbulentum, & horrendis ſomniis interruptum: poſtea vigiliis infeſtatur, præter ſolitum fit mœſtior, & triſtior, aut triſtia cogitat, & metuit ſine euidenti cauſſa, aut certè in vna cogitatione pertinaciſſimè hæret; quæ ſi perſeuerant, præſentis iam Melancholiæ indicia ſunt. Ita enim Hippocrates, *6. aph. 23.* Si metus atque triſtitia longo tempore perſeuerant, Melancholiæ eſt ſignum. Hinc æger fit taciturnus, & moroſus, hominum conſortia fugit, & ſolitudinem ſectatur, fit ſuſpicax, præter ſolitum inediam tolerat, & in nonnullis inediæ tolerantia tam pertinax eſt, vt fame mori malint, quàm comedere, & viuere; crebrò ſuſpirant, reſpiratio eſt tarda & rara, pulſus tardus, paruus, rarus; tandemque, vbi malum augetur, illa, quæ cogitant abſurda, ſermone, & geſtibus proferunt, vt manifeſtè delirare deprehendantur: abſurda tamen illa loquuntur & agunt ſine omni ſæuitia & furore; febre præterea carent.

Prognoſtica in genere.

1. Sicut nulla deſipientia tuta eſt; quia functio princeps læditur: ita nec Melancholia. Per ſe tamen lethalis morbus non eſt, niſi aliud accedat.

2. Malum hoc recens facilè, & non multo negotio curatur. Sæpiſſimè enim ſolâ victus ratione conueniēte, quâ probus, tenuis, & clarus ſanguis gignitur; & præterea humectatione corporis, ac capitis, præſertim verò balneis aquæ dulcis, ſe Melancholicos ſanitati reſtituiſſe, abſque vllo alio remedio validiore, teſtatur Galenus, *3. de locis affect. cap. 7.* Et tum bonum ſignum eſt, melancholicorum corpus augmentum ſumere. Indicio enim eſt, ſanguinem iam meliorem reddi, & attemperari. Inueteratū verò malum difficulter curatur. Itaque inter initia ipſi occurrendum; cum inueteratum plerumque ægrum ad mortem comitetur.

3. Facilius tollitur, & minus periculi habet Melancholia per conſenſum, quàm quæ per eſſentiam.

4. Facilius curatur Melancholia, quæ cum riſu aliquo eſt; difficilius, quæ cum ſtudio, ob humoris prauitatem maiorem.

5. Leuius eſt malum, ſi imaginatio ſaltem læditur grauius, ſi ſimul ratiocinatio.

6. Melancholia hæreditaria ferè nunquam curatur.

7. In morbis Melancholicis periculoſæ ſunt tempore verno humorum depoſitiones, & decubitus; quoniā permutantur frequenter vel in apoplexiam, vel in conuulſionem, vel maniam, vel cæcitatem; teſte Hippocrate, *6. aph. 50.* Mala enim hæc nonnunquam ab humore Melancholico proueniunt. Sæpiſſime verò melancholia in epilepſiam tranſit, teſte Hippocrate, *6. Epid. in fine.*

8. Si melancholicus præter ſolitum in riſum, vel fletum, vel lacrumas ſoluatur, ne in maniam tranſeat, metuendum.

9. Via ad interitum in melancholia eſt, vel per viriū reſolutionem, quæ paulatim ſuccedit, cum ægri cibum ac potum pertinaciter auerſantur, parùm aut nihil dormiunt; vel caloris natiui ſuppreſſione, & ſuffocatione, quod fit, dum ægri animi mœrore, vel aliis cogitationibus ſe miſerè conficiunt; vel per conuulſionem, aut epilepſiam, materiâ ad neruorum principium, & membranas cerebri conuersâ.

10. Via ad ſalutem eſt, ſi materia melancholica vel diſſipetur, ſi pauca fuerit, vel ad inferiores & ignobiliores partes à naturâ detrudatur, & per varices, hæmorrhoides, aut vteri venas expellatur, aut in ſcabiem, ſimileſque cutaneos affectus mutetur; vel denique præſidiis artis eadem ſuperetur, & profligetur.

11. Inſanis ſi varices, vel hæmorrhoides ſuperuenerint, inſaniæ ſolutio, *6. aphoriſ.* 21. Quod de Melancholiâ intelligendum eſſe explicat Galenus.

Curatio in Genere.

De curatione in genere vix multum dici poteſt, præter id, quod ſuprà, *part. 1. cap. 12.* dictum fuit. Hæc tamé diligenter attendenda: Primò procurandum eſſe omni ſtudio, vt bonus, clarus, tenuis, ac ſubtilis ſanguis generetur, qui omne cauſſarum vitium corrigere poteſt, quo ſolo auxilio, & aquæ dulcis balneo, ſine vllo fortiore remedio, ſe recentem Melancholiam ſanaſſe teſtatur Galenus, *3. de loc. aff. cap. 7.* Quâ ratione autem hoc fieri poſſit, dicetur mox in diætâ. Deinde vt ab animi perturbationibus, mœrore, triſtitia, timore, & curis æger liber ſit, eiuſque animus ad hilaritatem auocetur. Tertiò vt æger ad contrariam imaginationem deducatur. Compertum enim eſt ſæpe, ſi ægro perſuadeatur, illud, quod ipſi moleſtum videtur, & in quo omnem cogitationem defigit, remotum eſſe, Delirium ceſſare, & pòſt ægrum, ſi quid cauſſæ ſuperſit, ad eam extirpandam medicamenta facilius admittere. Commodùm quidem eſt, vt æger ad contrariam imaginationem deducatur: verùm rarò hoc ab ipſis obtinetur. Ideoque ipſorum imaginationibus quidem indulgendum; ſed interim fallendi ſunt. Ita refert Trallianus, *lib. 1. cap. 17.* Medicum quendam, qui caput ſibi amputatum putabat, curaſſe impoſito repente capiti ipſius pileo plumbeo, vt grauitatem ſentiens caput ſe recepiſſe putaret. Alius naſum ſe ingentis magnitudinis habere putabat; Chirurgus naribus prehenſis nouacula eas ſe imminuere fingit, carniſq; fruſta abſciſſa oſtendit, quomodo æger conualuit. Gattinaria refert, Medicū quendam melancholico, qui ranas in ventre ſe habere putabat, purgans exhibuiſſe, & excretis ranas viuas iniecisſe, quas cum ille è ventre ſuo exturbatas crederet, conualuit. Quidam ſe mortuum putabat, referēte Hollerio, *lib. 1. de morb. inter. c.* 15. & propterea cibum capere noluit: is ſocij comitate, qui cum eo ſe in ſepulcro mortuū eſſe aſſerebat & cibum nihilominus capiebat, ad cibum capiendum perſuaſus fuit. Et exſtant huius rei exempla paſſim plura. Nullo verò modo concedendum, vt Medici, vel adſtantes cum ægro de imaginationibus eius falſis pertinacius contendant. Quartò hoc etiam notandum, ex præcepto Aëtij, interdum ab omni medicamento abſtinendum eſſe aliquandiu; & naturæ aliquam quietem concedendam, quæ aliquando continuis remediis afflicta quieſcens recreatur, & validius morbum aggreditur & ſuperat. Quia etiam humor melancholicus circa veſperam moueri ſolet, commodum videtur, circa veſperam, horâ quartâ, exhibere purgantia, eaque mitiora, (fortia enim rarò fert) & illa aliquot diebus continuare. Præparantia verò horis matutinis exhiberi poſſunt.

Curatio Melancholiæ.

Reliqua patebunt ex iis, quæ poſtea de ſingulis Melancholiæ ſpeciebus dicentur. Cordialia tamen hîc etiā non omittendā; cum cor in Melancholiâ nō planè immune ſit: & cum dētur medicamenta, quæ ſimul & cordi, & capiti amica ſunt, & alterando humori melancholico apta; illa eligēda ſunt: qualia ſūt, borrago, bugloſſ. meliſſa, ocymum, cort. citri, grana kermes, fl. tunicis, lignum aloës, crocus, moſchus, ambra, & ſimilia. Conſerua ſatyrij, & radices eiuſdem conditæ etiam in melancholia vtiles ſunt; exceptâ eâ, quæ ex amore eſt.

Diæta.

Cibus & potus.

Cum probus ſanguis omne hoc vitium ferè emendare poſſit, vt talis, id eſt, purus & tenuis generetur, prouidendum. Fit autem hoc dupliciter; primò ſi cibus ad talem ſanguinem generandum aptus eligatur; deinde ſi is probè coquatur. Itaque cibi ſint calefacientes, moderatè humectantes puri, tenuis ſubſtantiæ, concoctu faciles, non flatulenti. Exhibeantur, ergo carnes pullorum, gallinarum, caponum, perdicum, hædorum, agnorum, veruecina, vitulina, & ſimiles; piſces ſaxatiles, oua ſorbilia; ex olerib. borrago, bugloſſ. lactuca, endiuia; ex fructibus ficus, amygdal. pineæ, piſtacia, vuæ paſſæ, mala Punica medij ſaporis: & quibus ob iecoris calorem maior copia atri humoris colligitur, ij refrigerantibus, & humectantibus cibis vtantur, vt iuſculis ex hordeo. Breuiter: melancholicis omnibus conuenit cibus, qui eſt tenuis ſubſtantiæ, coprioſioris nutrimenti, humidus in paſſiuis, in actiuis temperatus vel ad caliditatem declinans. Frigiditas tamen excedat, aut ad frigidum vergat, ſi ex aduſtione melancholiæ proueniat.

Cõtrà verò vitãdus cibus frigidus, craſſus, ſiccus, feculentus, & omnia, quæ ſanguinem melancholicum gignunt, vt caro bubula, hircina, caprina, aprugna, leporina, & animalium omnium, quæ annoſa ſunt; & ex auibus, quæ magis ambulant, quàm volant, vt anſerina, anatina, & ſimiles. Inter piſces, qui habent craſſam carnem; ex oleribus braſſica, legumina omnia & maximè lentes. Abſtinendum & à ſalſis, duris, aceto conditis, & ſale ac fumo induratis tam piſcibus, quam carnibus. De aceti vſu diximus ſuprà, *part. 1. cap. 11. in quæſtion.* Et nullo alio modo concedi poteſt, niſi vt vapores illos ſiccos ad cerebrum adſcendentes reprimat & figat, ne ſomnum turbent: idque ſaltẽ in melancholia ab hepatis affectu fieri poteſt; in aliis locum non habet. Potus ſit vinum bene maturum, & dulce, aut cereuiſia pura inprimis triticea.

Aër, ſomnus, & vigilia, animi pathemata.

Aer ſit in calore & frigore temperatus, pauliſper humidus, ac, niſi talis ſit, arte paretur. Somnus vigilias ſuperet, qui melancholicis eſt remedium ſupra gemmas & lapides pretioſos æſtimandum: inprimiſque dãda opera, ne æger multum vigilet; cum ex hac vnica cauſſa malum in habitum tranſire, &, quod peius, in maniam mutari poſſit. Curæ & ſollicitudines animi omnes ſtudioſè cauendæ ſunt, ægrique animus ſuauibus colloquiis, vel etiam muſicâ ab intentis & mœſtis cogitationibus, ac imaginationibus auocandus, & ad hilaritatem adducendus. Et cùm ægri de vna re falsò animo conceptâ plerumque ſolliciti ſint, & de ea perpetuò cogitent; danda opera, vt, quibuſcunque fieri poteſt, perſuaſionibus, ac mediis à falſa illa cogitatione abducantur.

CAPVT IX.

De prima Melancholiæ ſpecie, quæ fit Cerebro primariò affecto.

PHantaſma tenebricoſum ac Melancholicum, quod proxima melancholici delirij cauſſa eſt, fieri à ſpiritibus animalibus eodem modo diſpoſitis, antea dictum. Diſpoſitionem autem iſtam, vt itidem antea dictum, ſpiritus animales obtinent, vel quia tales in cerebro, & quidem eius vitio, generantur; vel quia, licet puri & lucidi generentur, aut à cerebro bene conſtituto generari poſſent, à materia aliunde in caput miſſa inquinantur, aut ad eorum generationem materia melancholica ſuppeditatur. Vt autem de prima melancholiæ differentiâ, quæ fit per primarium Cerebri affectum, prius dicamus, vt aliarum partium vitia coctiones, quæ in iis obeuntur, corrumpunt, & ventriculus malè conſtitutus chylum vitioſum, hepar malè ſeſe habens ſanguinem vitioſum generat: eodem quoque modo ſi Cerebrum non bene ſeſe habeat, ſpiritum animalem vitioſum, & diſpoſitioni p.n. reſpondentem gignit.

Cauſſæ.

Melancholica cerebri diſpoſitio non in primis ſolùm conſiſtit.

Diſpoſitio autem illa Cerebri vitioſa non ſolùm quærenda eſt in qualitatibus primis, frigiditate ac ſiccitate; cum multi ſenes has obtineant, neque tamen ſint Melancholici, ſed in corpore atque ita, vt, quod cerebrum in modo ſubſtantiæ à naturali puritate luciditate, ſeu albedine deflectit, & impurum, craſſum, tenebricoſum, & melancholicum euadit. Tum enim ſpiritûs animales eiuſdem conſtitutionis vitioſæ generat. Si tamen frigida & ſicca intẽperies cerebri eò progreſſa ſit, vt tenues, lucidas, & puras partes ex cerebro, & ſpiritu inſito quaſi exprimat, & cerebri conſtitutionem ita mutet, vt tenebricoſum euadat, inter Melancholicas cauſſas numerari poteſt. Cauſſæ enim, quæ Melancholicam diſpoſitionem cerebro inducunt, ſunt omnia illa, quæ humorem melancholicum in cerebro cumulant, eiuſque, & calidi innati ſubſtantiam tenebricoſam reddunt.

Cauſſa melancholicæ cerebri diſpoſitionis primæ, ... naturales animi perturbationes.

Primò ergo cauſſa huius mali ſunt terror grauis, ſubitò & ex improuiſo accidens, fortiſque rei horrendæ imaginatio, quæ fortes impreſſiones in ſpiritibus, humoribus præſertim ſi iam antè ad melancholiã diſpoſiti ſint, & cerebro ipſo faciunt, vt rectè ſcribit Platerus, totumque corpus ita mutant, vt melancholiam grauiſſimum, deterioremque ferè eâ, quæ ab interna cauſſa fit (humores & vapores intelligit) producat, & quæ, vt idem Platerus ſcribit, ægre, niſi tota ſanguinis maſſa exhauriatur, poſſit curari. Poſſet quidem hæc melancholiæ ſpecies etiam ad eam, quæ per conſenſum totius eſt, referri, cum ſanguis in toto corpore ferè mutetur: quia tamen cerebrum maximè, & primariò afficitur, ad hanc ſpeciem eam referre maluimus. Fit autem hoc, ſi homo viſo aliquo horrendo, vt cadauere, aut ſimili re abominanda, vel ſpectro terreatur, aut imaginatione, & metu periculi in tenebris nocturnis, in ſylua, vel loco ſolitario percellatur; cuius rei hiſtorias habet Platerus, *tom 1. Pract. pag. 111. & in obſ. lib. 1.* Etſi verò quomodo imaginatio, & animi perturbationes tales iſtam in humoribus & ſpiritibus alterationem efficere poſſint, integrè explicari non facilè ſit: tamen experientia teſtatur, ſpecies rei, vel iucundæ, vel horrendæ & formidabilis, viſui, aut auditui oblatas, & memoriâ conceptas, ac conſeruatas, atque imaginationi & menti repræſentatas adeo ſeruare veſtigia & naturam rerũ, vnde prodierunt, vt ferè non minus, quàm ipſæ res externæ alterare, & corpus mutare, & morbos tum inducere, tum depellere poſſint. Et faciliùs præſtant hoc hæ cauſſæ, ſi corpus ad melancholiam ſit diſpoſitum. Tum enim humor melancholicus in corpore abundans ad caput rapitur, ibiq; hærens cerebri conſtitutionẽ mutat.

Secunda humor melancholicus in capite collectus.

Secundò Melancholicam hanc diſpoſitionem Cerebro inducit humor melancholicus in capite cumulatus quod fit inprimis ob intemperiem Cerebri frigidam & ſiccam, aut potiùs ob natiuam, aut quocunq; modo cõtractam melancholicam, id eſt, minus puram, & lucidã cerebri conſtitutionem; quæ cùm ſæpe à parentibus in liberos deriuetur, accidit etiam, vt melancholia tunc in liberos traducatur, imò quandoque totis familiis hæreditaria ſit.

Cerebri autem hanc conſtitutionem melancholicã, ſanguinem in materiam ſibi ſimilem mutantem, poſt ortum frequentiſſimè inducunt triſtitia, mœror, curæ, luctus, atq; animi ſollicitudo diu perſeuerans, vel ob rei charæ amiſſionẽ, vt parentum, liberorum, amicorũ, pecuniæ, & bonorum, honorum; vel in generoſis animis ex pudicitia, & verecundia ob errorẽ aliquem, ſæpe etiã leuem, & nullius momenti, commiſſum, vel ex inuidia,

uidia, odio, & vindictæ cupiditate, ex zelotypia, vel ex deſiderio, & amore alicuius rei, de quo *c. ſeqq.* in ſpecie agetur.

Deinde humor iſte melancholicus in cerebro colligitur, cerebroque etiam talis conſtitutio, inducitur, & in eo relinquitur interdum à morbis calidis, poſt phrenitidem, cùm calore remittente, & reſolutis partibus tenuioribus, materia ſicca & craſſa, ac feculenta in cerebro relinquitur, & in cerebro ſimilis intemperies excitatur, à qua humor melancholicus, & fouetur, & augetur. Idem poſt epilepſiam interdum accidit, & epileptici Meancholici, & contrà Melancholici epileptici fiunt. De quod Hippocrates, *6. Epid. in fine*, Melancholici quoque magnâ ex parte epilepſiâ corripi conſueuêre, & epileptici Melancholici fieri. At horum vtrũque magis accidit, prout ad alterutram partem morbus inclinat. Etenim ſi in corpus, epiletici, ſi verò in mentem, Melancholici fiunt. Quem locum prolixè explicat Galenus, *3. de loc. affect. cap. 6.* Nimirum ſi humor melancholicus cerebri corpus, ſeu conformationẽ lædit, id eſt, obſtructionis in ventriculis autor eſt, ſecundum vulgatam doctrinam, ſeu potius, ſi membranas ventriculos inueſtientes vellicat, epileſiam producit: ſi verò ipſam Cerebri conſtitutionem, & ſpiritus, qui facultatum principum proximum inſtrumentum ſunt, lædit, Melancholia excitatur.

Signa Diagnoſtica.

Delirium melancholicum ex primario cerebri affectu eſt perpetuum, & vt plurimum vehemens, oculorum obtutus fixus, & ſigna abundantis melancholiæ in capite ſuprà, *part. 1. cap. 12.* propoſita adſunt. Symptomata contrà, & præternaturale aliquid circa hypochondria, hepar, venoſum genus, & cor non animaduertitur: præceſſerunt vigiliæ, cogitationes aſſiduæ, curæ, aut ſubitus terror & conſternatio, atque aliæ cauſſæ, quæ caput exſiccare, humoremque melancholicum tandem in eo relinquere potuerunt, vt phrenitis, epilepſia. Sangnis etiam emiſſus hic ſignum præbet. Si enim is non eſt craſſus, & ater, non in toto, vel corde cauſſa mali eſt, ſed in Cerebro: niſi forſan membri alterius affecti ſigna adſunt.

Prognoſtica.

1. Quò materia in capite eſt copioſior, frigidior, & ſiccior; eò difficiliùs hoc malum curatur.

2. In morbis Melancholicis vere & æſtate ſuſpecti ſunt humorum decubitus, & vel apoplexiam, vel maniam, vel conuulſionem, vel cæcitatem, denunciant, *6. aphor. 56.*

3. A terrore Melancholia profecta primariò cæteris omnibus eſt curatu difficilior. Platerus.

Indicationes.

Materia melancholica, quæ in capite ſpiritus inquinat, ſimilemque diſpoſitionem iis imprimit, & cerebrũ ad ſpiritus melancholicos generandos diſponit, eſt alteranda, & euacuanda; nimirum cum ſit ſicca, frigida, craſſa; humectanda, calefacienda, attenuanda. Hinc medicamentis humorem melancholicum educentibus expurganda. Poſtea reliquiæ diſcutiendæ: caput roborandum, & intemperies, ac conſtitutio eius vitioſa corrigenda, ipſumque ad naturalem ſtatum deducendum. Totius tamen ſemper ſimul habenda eſt ratio.

Auxilia.

Quâ ratione autem hiſce Indicationibus ſatisfieri poſſit, explicatum ſuprâ, *part. 1. cap. 12.* vbi de intemperie capitis cum humore melancholico curandâ dictum. Ideoque hic pauca ſaltem addimus.

Et præparantia quod attinet, iis etiam ♀rum ⊕tum, vt & cryſtallos ♀ri admiſcent nonnulli. Verùm etſi in melancholia hypochondriaca locum habere poſſint, cùm aperiant, & abſtergant: tamen non video, quomodo in melancholia per eſſentiam locũ habere queãt; cùm ſint frigida & ſicca, nec qualitates humoris melancholici corrigant. Exempl. gr.

℞. *Aq. pomor. redolent. borrag.* an. Vnc. jß. *ſpir. roſ.* Scr. ß. *ſyr. de pom. ſ.* Vnc. j.

M. pro hauſtu, qui per aliquot dies horis matutinis continuandus.

Purgantia ſæpius repetenda ſunt. Ad humorem verò melancholicum euacuandum valde efficax eſt extractum hellebori nigri Scr. j. vel etiam Drach. ß. pondere exhibitum.

Vel ℞. *Aq. borrag. bugloſſ. fumar.* an. Vnc. j. *extr. ſolutiu. Andernac.* Scr. j. *helleb. nigr.* Scr. ß. *ſyr. de epithymo, borragin.* an. Drach. iij. M. pro Hauſtu.

Commendatur & puluis Valeſci de Taranta, qui infrà, *cap. 11.* proponetur.

Vel ℞. *Fol. ſenæ* Vnc ij. *epithym. rhabarb. zingiber* an. Scr. iiij. *ſpec. diarrhod. abbat.* Drach. j *cinamom. nucis aniſi, margarit.* an. Scr. ß. *confection. electuar. de ſucco roſar. in tabulis* Drach. ij. *ſacchar. candi in ſyrup. violar. concreti* ad pondus omnium.

F. Puluis. Doſis Scr. iiij. vel Drach. jß. in iuſculo.

Vel ℞. *Maſſ. pil. de fumar. de lapid Lazuli*, an. Dra. ß. *extr. helleb. nigr.* gr. iiij. *ol. maioran.* gut. j. Cum *ſyrup. roſar. ſol.* F. Pilulæ.

Vel ℞. *Extr. panchymagogi*, vel *extract. melanagogi Querc.* Scr j. *helleb. nigr.* Scr. ß. *trochiſc. alband.* gr. iij. *ol. aniſi* gutt. ij. F. l. a. Pilulæ.

Quod ſi melancholici neque has, neque alias medicamentorum formas admittere velint, quod ſæpe fieri ſolet, propinetur ſequens Decoctum galli decrepiti:

℞. *Rad. polypod.* Vnc. ſem. *ſcorzoneræ* Drach. ij. *cortic. rad. helleb. nigri præparati* Drach. j. *glycyrrh.* Drach. j. ß. *flor. borrag. bugloſſ. violarum*, an. P. j. *ſem. aniſi, fœnicul.* an. Drach. ß. *paſſul. minor. lotar.* Vnc. ß. *fol. ſenæ Alex. ſ. ſt.* Drach. v.

Ebulliant in iuſculo galli decrepiti, & detur iuſculum edendum & bibendum.

Verùm purgantibus multis ægri non fatigandi: ſed plus commodi ab alterantibus exſpectandum.

In alterando & roborando capite commendantur præcipuè margaritæ, hyacinthus, borrago, bugloſſ. crocus, roſæ, meliſſa, doronicum, aromata ſubtilia, & odorem ac ſaporem ſuauem habentia. vinum album ſubtile aromaticum.

Commendatur etiam hoc Electuarium.

℞. *amygdal. dulc. excort.* Vnc. ij. *nuc. iugland. excort.* Vnc. jß. *nucl. perſicor.* Drach. j. *ſem. papau. alb.* Vnc. ß. *ocymi* ʒ. j. Contundantur, & add. *nucis condita* Drach. ij. *margarit. præpar.* Drach. j. *conſeru. meliſſ. betonic. bugloſſ. borragin.* an. Vnc. j. Cum *ſyrup. de cort. citri & violar.*

F. Electuarium, de quo veſperi exhibeatur Vnc. ß.

Vel ℞. *Condit. flor. citri, aurant.* an. Drach. ij. *nuc. Indic.* Drach. iij. *cort. citri* Vnc. ß. *Conſeru. fl. nymph. roſar. violar.* an. Vnc. j. *borraginis, bugloſſ.* an. Vnc. ß. *flor. lauend. anthos*, an. Drach. j. *ſpec. elect. de gemm.* ℥. ß. *diamoſch. dulc.* Scr. j. *conf. alkerm.* ʒ. ß. *tinctur. corallior. rubr.* Scr. j. *eſſentia cinamom.* ʒ. j. Cum *ſyr. de cort. citri. cum moſcho* q. ſ.

F. Conditum, (quod duplici folio auri tegi poteſt) cuius doſis quantitas nucis moſchatæ, vel caſtaneæ.

℞. *Conſeru. roſar.* Vnc. j. *flor. tunic. pæon.* an. Vnc. ß. *violar. nymph.* an. ʒ. ij. *aq. pomor. redolent.* ℥. v. *borragin. bugloſſ.* an. Vnc. jß. *ſucci granator. dulc.* Vnc. j. *cydonior. rec. depurati* Vnc. ß.

Miſce, & contund. in mortario marmoreo. Hinc

fortiter exprimantur,& colentur, Colaturæ add. *tinct. corallior.* Scr. j. *ſmaragd.* Scr.ß. *ſyr. de cinamom. borrag.* an, Drach.vj.

M. pro potione, cuius doſis cochlear. ij. manè & veſperi.

Cardanus ſe ſolis ſomniferis potionibus,& lotionibus,ac vſu chryſolithi intra octiduum Melancholicos curaſſe ſcribit.

Chymici hîc præcipuè tincturam,& magiſterium ☽æ laudant;de quo infrà, *cap. 20.pag.* 478. Commendant etiam tinct. corallior. magiſt. lap Lazuli, chryſolithi, perlarum,coralliorum,ſal chryſtalli,ſmaragdi,ſapphiri, eſſentiam macis,eſſentiam & tincturam croci,ſapphiri, ſmaragdi, eſſentiam anagallidis. E Chymicis nonnulli etiam ſpir. ⊕,& præcipuè ſpir. ⊕ ♀is commendant Sed non video quàm commodè;cùm aliàs acida melancholicis ſint noxia,& humorem melancholicũ, qui per ſe aridus eſt, augeant,& exaltent.Nonnulli tãquam ſpecificum commendant ſanguinem aſini ex venis poſt aures tempore verno emiſſum, ſi in eo linteola munda, nullo vſu antea infecta, madefiant, & exſiccentur, & poſtea particula duos digitos lata, & vnum pollicem longa in aqua fontana maceretur, eaque ter poſtea manè exhibeatur,& ſudor,ſi fieri poteſt, prouocetur.

Externa. Si materia adhuc generetur à perſeuerante ibi calida diſpoſitione,tum refrigerantibus,& humectantibus,vt violis,roſis,nymphæâ,& ſimilibus,quę odoramenti loco vſurpentur,vtendum;vel caput abluatur decocto roſarum,violarum,maluæ,hordei.

Particulares capitis euacuationes. Particulares quoque capitis euacuationes inſtituãtur,cùm ſenſibiles, tum inſenſibiles. Aperiantur venæ narium,temporum,frontis,poſt aures,idque aliquoties fiat;imò & in pedibus vena aperiri poteſt. Sanguini enim permiſcetur humor melancholicus, & cum eo commodè euacuatur.

Apophlegmatiſmus talis inſtituatur:

♃. *Pyrethri,zingiber.* an.Drach.j.*ſem.ſtaphid.agria, eruca,* an.Drach ß. *cubebar.* Scrup. j. *ambra* gr.vj.Cum *oxymel. ſimpl.* F. Linimentum palato inungendum.

In nares immittantur ſternutatoria ex hellebor.alb. maiorana,nigella, & ſimilibus;& quidem fortiora eligantur.

Commendatur & ſerum caprinum cum extracto hellebor.nigri pro errhino.

Efficax eſt & ſequens Puluis ſternutatorius:

♃. *Fol. Tabac. veri, olco ſem. aniſi praparat.* Drach. j. ſem. *maioran.* Drach. j. *agarici albiſſ.* Drach. ſem. *pulu.fl. lilior. conuall.* Scrup. j. *ambra* gr. v. *moſchi* gr. iij.

M.pro Puluere ſubtiliſſimo, cuius parum manè & veſperi naribus attrahatur.

Fomenta & inunctiones fiant ex ſtœchad. Arab hyſſopo, meliſſa, thymo, pulegio, flor. chamæmel. borragine, bugloſſ. quibus addantur malua, althéa, ſem. fœnigræc. quæ coqu. in vino ſubdulci, vel in lacte, vel in iure capitis veruecis, aut pulli gallin. & ſpongiâ decocto imbutâ caput foueatur. Ac ſi papau. capita, aut fol. nymphææ addantur in mediocri quantitate, ſomnò conciliando, cuius ſemper in melancholia curanda Medicus rationem habere debet, vna operâ ſuccurritur.

Vel imbuatur ſpongia ol.calidis,& humectantibus, vt oliu. chamæmel. anethin. lilior. albor. amygdal. dulc. & capiti applicetur.

Inprimis vtile eſt ſtillicidium ex lacte caprino recenti ſuper ſuturam coronalem factum.

Vtile eſt & Linimentum ex *oui vitello, & ol. amygd. dulc.* Vnc.j

Vel ♃. *Sem. papau. alb. cannabis, granor iuniper.* an. M. j. *thuris* Vnc. ſem. *nucleor, Perſicor, malor. Armeniac.* an. Vnc. iij.

Contund. & miſc. cum aq. roſar. & flor ſambuci, ac ſupra totum caput in panno lineo ponantur, idque toties repetatur, quoties exſiccata fuerint. Nonnulli etiam fonticulos ſupra ſuturam coronalem factos commendant. Alij cranij per trepanum apertionem, vt vapores melancholici, & ſi quid aliud eſt p. n. in cerebro, euacuetur. Refertque Rondeletius, *meth. curandi morb. cap.* 41. quoſdam, quibus ex caſu, & lapſu cranium apertum fuit, ſanatos fuiſſe;& Sauanorola ſcribit, quendam ex vulnere ſanatum fuiſſe.

Somni, vt diximus, vtpote qui valde vtilis eſt in hoc morbo curando, etiam Medicus rationem habeat. Ideoque ſi ea, quæ antea diximus, non ſufficiant, opij grana aliquot cum vnguento populeo miſceantur, eoque tempora & nares illinantur. Si contumaces ſint vigiliæ, laudan. opiat gr. iij. exhibere licet. *Som...*

Monet tamen Crato, *conſil.* 186. remedia ſomnifera foris adhibita,etſi plurimùm prodeſſe videantur,tamen melancholicis non ſatis tuta eſſe quod de fortioribus intelligendum puto.

Amuleti loco de collo nonnulli ſuſpendi iubent Smaragdum, alij corallia rubra, alij lap. Chelidonium.

Diæta.

Diæta ex antea dictis patet. Inprimis cibus ſit boni ſucci, quo ſolo,& aquæ dulcis balneo recentem hanc melancholiã Galenus ſe curaſſe ſcribit, 3.*de loc.affect.c.* 7. Si enim cerebri conſtitutio nondum valde mutata ſit,nutrimentum bonum continuò affluens vitiũ præſens,& nondum inueteratum corrigere,& balneum aq. dulcis frequens materiam diſcutere & euacuare poteſt. Reliqua diæta eadem eſt,quæ antea,& ſuprà,*part.*1.*c.* 12. eſt propoſita.

CAPVT X.

De Amore inſano.

ETſi ad cauſſas, quæ cerebri conſtitutionem immutando melancholiam inducunt, & quidem ad animi ſollicitudinem, & curas Amor quoque pertineat, & proinde melancholia ex amore immoderato orta ad eam,de qua modò diximus, melancholiæ ſpeciem referri poſſit:quia tamen hic animi affectus præ reliquis vehementior eſt, & peculiare quid obtinet, Medicis plurimis peculiari capite de Melancholia ex amore orta,ſeu de Amore Inſano agere placuit; quos & hic ſequemur,& ſeorſim de hoc delirio hoc capite agemus: de quo etiam in Inſtitut. *lib.*2.*pat.*3.*ſect.*1.*c.*7. & *ibid. ſect.*2.*cap.*4. quædam diximus. *Am... nu...*

Amor Græcis ἔρως eſt, vnde affectum hunc Barbari Hereos, & hoc malo laborantes Heroticos nominant, Arabes Iliſci.Eſt autem Delirium melancholicum, ex amore nimio ortum.Non equidem omnes amantes delirant.Etſi enim verum ſit Poëtæ illud. *Vnde di... tur.*

Crede mihi,ſtulte nemo in amore ſapit.

& plerique amantes cœco amoris impetu in diuerſum à recta ratione abripiantur,& videant meliora, probëtque,deteriora ſequantur: tamen non ſemper rectæ rationis vſum amittunt, ſed amicorum, imò mentis,& conſcientiæ ad meliora hortantis monita ſequi poſſunt,ſi validius paulò affectui huic reluctentur,& reſiſtant,& cauſſas,ac occaſiones huius mali vitent. Interdum tamen affectus hic tam vehemens eſt, vt, præcipuè ſi diu duret,hominem ratione quaſi ſpoliet,& ferè delirium efficiat.

Cauſſæ.

Cauſſa.

amo- ni ia. Cauſſa enim huius delirij primaria eſt impreſſio fortis rei amabilis; ſeu Amor, non ille blandus Dei, virtutis, boni, ac honeſti, parentum, liberorum, imò & coniugũ, ſed Venereus, quo homines cũ ratione inſaniunt. Etſi enim & hic amor, qui eſt inter maſculum & fœminam, ſi intra ſuos limites contineatur, blandus, & ſuauis affectus ſit: tamen ſi nimius ſit, vt Seneca ait, eſt rationis obliuio, & inſaniæ proximus, fœdum, ac minimè conueniens animæ ſoſpiti vitium, turbat conſilia, altos & generoſos ſpiritus frangit, à magnis cogitationibus ad humilimas detrahit. Etenim ſi hominis, ſeu viri, ſeu fœminæ, vel reuerâ pulchri, vel qui talis apparet, (Eſt enim, quod vulgo dicitur, Amor cœcus) ſpecies ex viſu, vel colloquiis concepta fortiter memoriæ imprimatur, & imaginationi, ac menti ſæpius offeratur; tãtum rei amatæ deſiderium, & appetitus oritur, vt magna in homine inde fiat mutatio, & præ amore ægri nec ſomnum, nec cibũ capere poſſint, & animi variis perturbationibus percellantur. Dũ enim, vt in Inſtitut. *loc. alleg.* diximus, ſpem & opinionem conſequendi rem amatam concipiunt, in profundiſſimum ſæpe gaudium erumpunt, & præ gaudio multa inepta, & ſtulta agunt, & loquuntur, & periculis ſe non rarò maximis exponunt. Vbi verò de conſequenda re amata deſperãt, nec mutuum amorem reſpondere animaduertunt, lugent, dolent, aut etiam iraſcuntur, interdum etiam violentas manus ſibi inferunt. De quibus multa paſſim apud Poëtas, quæ, etſi de amore, qui nondũ in delirium degenerauit, dicta videantur: tamen eadem etiam omnino delirantibus ex amore conueniunt. Terentius. *in Eunuch.*

In amore hac omnia vitia: Iniuria,
Suſpiciones, Inimicitia, Inducia,
Bellum, Pax rurſum.

Et Plautus, *in Mercat.*

Amori accidunt etiam vltrò hac, qua diximus,
Inſomnia, ærumna, error, terror & fuga,
Ineptia, ſtultitiaque adeo, & temeritas,
Incogitantia, cupiditas, & maleuolentia.
Inhæret etiam auiditas, deſidia, iniuria,
Inopia, contumelia, & diſpendium.

Inprimis verò graphicè incommoda amoris deſcribit Plautus, *in Ciſtell. act. 1. Sc. 1.*

Credo ego amorem primùm apud homines carnificinam commentum:
Hanc ego de me coniecturã domi facio, ne foris quærã,
Qui omnes homines ſupero atque antideo cruciabilitatibus animi.
Iactor, crucior, agitor, ſtimulor, verſor in amoris rotâ miſer;
Exanimor, feror, differor, diſtrahor, diripior: ita nullam mentem
Animi habeo. Vbi ſum, ibi non ſum: vbi non ſum, ibi eſt animus.
Ita mihi omnia ingenia ſunt: quod lubet, non lubet iam id continuò.
Ita me amor lapſum animi ludificat, fugat, agit, appetit;
Raptat, retinet, iactat, largitur: quod dat, non dat, deludit:
Modò quod ſuaſit, diſſuaſit: quod diſſuaſit, id oſtentat.
Maritimis moribus mecum experitur: ita meum frangit amantem
Animum: neque, niſi quia miſer non eo peſſum, mihi vlla abeſt
Perdito peruicies.

Imò, vt Virgilius. *Eclog.* 8. ait:

Sæuus amor docuit natorum ſanguine matrem
Commaculare manus; quod à Medea factitatum.

Egregiè quoque inſanum hunc amorem deſcripſit Seneca, *in Hippolyt.*

Torretur æſtu tacito, & incluſus quoque,
Quamuis tegatur, proditur vultu furor:
Erumpit oculis ignis, & laſſa genæ
Lucem recuſant, nil idem dubiæ placet,
Artuſque variè iactat incertus dolor:
Nunc vt ſoluto labitur moriens gradu,
Et vix labante ſuſtinet collo caput:
Nunc ſe quieti reddit, & ſomni immemor
Noctem querelis ducit; attolli iubet,
Iterumque poni corpus, & ſolui comas,
Rurſuſque fingi: ſemper impatiens ſui
Mutatur habitus: nulla iam Cereris ſubit
Cura, aut ſalutis; vadit incerto pede
Iam viribus defœta, non idem vigor,
Non ora tingens nitida purpureus rubor.
Populatur artus cura; iam greſſus tremunt:
Tenerque nitidi corporis cecidit decor,
Et qui tenebant ſigna Phœbea facis
Oculi, nihil gentile, nil patrium micant:
Lacrumæ cadunt per ora, & aſſiduo genæ
Rore rigantur.

Et ſunt huiuſmodi ærumnarum, quibus amantes affliguntur, pleni Poëtarum libri.

Tot verò curis, ærumnis & ſollicitudinibus cùm amantes conficiantur, non mirum eſt ſi tandem in melancholiam incidant. Etſi enim Amor, vt diximus in principio ſpecies delirij, & Melancholiæ non ſit: tamẽ nimia animi ſollicitudo, inedia, & vigiliæ, ira, & vehementiſſimi animi affectus, quibus continuò cruciantur amantes, cerebrum refrigerant, & exſiccant, humores melancholicos cumulant, & cerebro Melancholicam diſpoſitionem inducunt. Et quidem in principio nihil tale incauti metuunt; dum verò obiectum gratum, & delectabile memoriæ nimis imprimunt, & continuò de eo cogitant.

Labitur totas furor in medullas,
Igne furtiuo populante venas.
Non habet latam data plaga frontem,
Sed vorat tectas penitus medullas,

vt Seneca, *in Hippolyt.* habet. Ideoq; vt idẽ, *ibid.* ſcribit,

Qui blandiendo dulce nutriuit malum,
Serò recuſat ferre, quod ſubiit, iugum.

Cauſſæ verò huius delirij remotæ ſunt omnia, quæ ad amorem conciliandum faciunt. Cum verò amor ſit appetitus. appetitum verò præcedat notitia, & ignoti nulla cupido ſit: primus ad amorem gradus eſt rei notitia; ad quem peruenitur viſu, & auditu. Et inprimis amoris cauſſa eſt obiectum pulchrum, ſeu reuerà tale apparens, viſui oblatum. Vnde Amor Græcis ἔρως, ἀπὸ τοῦ εἰσρεῖν, ab influendo, quod ex adſpectu per oculos, quaſi per feneſtras, in mentem hominis influat, dictus putatur; & hinc illud eſt vulgatum, ἐκ τοῦ ὁρᾶν γίνεται τὸ ἐρᾶν, & illud: *Oculi ſunt in amore duces.* Vnde ille apud Virgilium: *Cauſſa remota.*

Vt vidi, vt perij, vt me malus abſtulit error.

Ita Dauid Berſabæ, Dido Æneæ conſpectu amore accenſa eſt.

Vt verò Amor ex viſu, ſeu auditu perceptus, penitius ſeſe menti inſinuet, & obiectũ fortius animo inprimatur, multum facit otium, ſolitudo, lectiones librorum amatoriorum, colloquia amatoria, & frequens cũ amico, vel amicâ conuerſatio: de quo Seneca. *in Octau.*

Vis magna mentis, blandus atque animi calor,
Amor eſt: iuuenta gignitur luxu, otio:
Nutritur inter læta fortunæ bona.

Et de otio Ouidius ait:

Hæc ſunt iucundi cauſſa cibúſque mali.

De Philtris.

Cum verò inter cauſſas Amoris inſani etiam Philtra à multis numerari ſoleant; de iis hîc aliquid dicendum. φίλτρον, Græcis ἀπὸ τοῦ φιλεῖν, hoc eſt, ab amando *Philtra vnde dicantur.*

deriuatur, nomenque ab effectu inditum, quod ſcilicet res ea amorem conciliare creditur. Interdũ etiã in genere φάρμακον appellatur; de quo poſtea locus adducetur: vnde etiam Pharmaceutria apud Theocritum, & Virgiliũ nominata eſt. Latini Poculum amatoriũ, Germani *Liebtranck*, itidem ab effectu, & formâ exhibendi nominant; cũ talia in liquidis, & potulentis facilius propinari poſſint. Deſcribique ſolet Philtrum, quod ſit pharmacum ad amorem conciliandum exhiberi ſolitum. Quanquam enim à malè feriatis quibuſdam etiam quædam actiones, & ceremoniæ Magicæ in eundem finem inſtitui ſoleant, vt ex Pharmaceutria Theocriti, & Virgilij apparet; tamen de iis hîc non agimus. Inprimis verò, de quo in Inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſect. 2. c. 4.* dictum, hîc quærendum: an philthra id, quod ipſis tribuitur, præſtare, id eſt, amorem conciliare poſſint; Cum verò amor, vt Plato definit, ſit deſiderium, rei placitæ; ſeu, vt Scaliger, *exerc. 301.* definit, Affectus vnionis; hoc quæritur: an philtra talem appetitum, & affectum conciliare poſſint? Et quidem cum Philtra eâ ratione exhibeantur, vt amorem mutuum concilient, hoc in quæſtione eſt; an ea mutuum erga eum, qui iam amat, amorem in alio excitare poſſint: ſeu an is, qui amantem non redamat, pharmacis & philtris cogi poſſit, vt repugnans; & inuitus etiam amantem redamet. Neque enim Amor ſemper mutuus eſt, ſed amatus ſæpe ſe amari neſcit; & nõnulli licet amari ſe ſciant, amãtem tamen non redamant: cuius rei exemplum eſt in Didone & Ænea.

Quid ſint.

An amorem inducere poſſint.

Fieri autem hoc non poſſe, in Inſtitut. *loc. alleg.* diximus. Cum enim amorem rei notitia præcedere debeat, & quidem ſub ſpecie pulchræ rei; & ignoti nulla cupido ſit: at verò ij, quibus philtra propinantur, ſæpe nullo modo cognitum habeant, ſe amari, neque eius, à quo amantur, notitiam habeant; multò minus vt pulchrum agnoſcant; nullo modo in amorem philtris pertrahi poſſunt, quæ notitiam illam conciliare non valent. Imò licet is, à quo amoris conciliandi gratiâ philtra propinantur, notus ſit: tamen ſi idem exoſus ſit, nec placeat, philtra pro odio amorem inducere nõ poſſunt; cum talia pharmaca in corpus quidem agant, in animam verò hominis agendi nullam poteſtatem habeant.

Hoc quidem non negamus, Veneris ſtimulos, & Venereos affectus interdum à talibus medicamẽtis induci poſſe: non tamen is appetitus ad certam, & peculiarem, quod hîc præſupponitur, perſonam determinatur, ſed promiſcuè in obuiam quamque.

Hoc verò experientia ſæpe docet, pro amore furorẽ, & inſaniam philtris inductam fuiſſe; de quo Poëta:

Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Vnde & leges Romanorum graues, & capitales pœnas in eos conſtituunt, qui pocula amatoria aliis exhibent. Plutarchus de L. Lucullo, Imperatore, refert, quod hauſto poculo amatorio in furorẽ inciderit, quo tandẽ miſerè periit. Lucretius, Poëta, philtro ab vxore Lucilla, accepto in furorẽ coniectus ſibiipſi manus violentas intulit. Et talia exempla paſſim occurrunt, atque aliquot etiã annotauit Schenckius, *lib. 7. obſeru. 30.* & 31. Notuſq; hîc VVitebergæ fuit ante paucos annos quidã calceolarius, qui philthro accepto multos annos inſanus vixit, & tandẽ in clauſtro inſanus mortuus eſt.

Etſi, vt occurrant exẽpla eorum, qui philtris in amorem alicuius inducti creduntur: tamen id vel Dæmonis fraudibus factum, qui etſi in hominis animam nullum habet imperium; tamen Dei permiſſu, vt alios prauos affectus in hominum animis, ita & iſtum excitare poteſt, hominũq; mentẽ dementat, & impuris cogitationibus amantium ſeſe aſſociat, atque interim iis, qui philtra exhibuerunt, perſuadet, à philtris eiuſmodi effectum dependere; atque ita ſuperſtitioſam de philtris opinionem in hominũ mentibus confirmat, eoſque ad malè agendũ, & ſecũ colludendũ porrò incitat; vel quod philtris adſcribitur, conuerſationi potiùs, colloquiis amatoriis, & aliis cauſſis amorẽ conciliantibus adſcribi debet. Ita narratur hiſtoria de Rege Macedonũm, Philippo, qui cum amore puellæ arderet, & Olympiæ, Reginæ, vxori, perſuaſum eſſet ab aliis, philtro à puella propinato Regem maritum in hunc amorem pertractũ eſſe, illa puellam ad ſe adduci iuſſit; adductam verò cum & formæ elegantiâ, & morum ſuauitate excellere videret ſuſpicione de philtro abiectâ exclamauit: χαιρέτωσαν διαβολαί· σὺ γὰρ ἐν σεαυτῇ φάρμακα ἔχεις; *Valeant*, inquit, *calumniæ: Tu in te philtra habes.* Vbi vox φάρμακον, vt ſupra diximus, pro philtro ſumitur.

Signa Diagnoſtica.

Qui melancholici ſunt ex amore, vultum ſæpe mutant, & nunc hilaritatem, nunc triſtitiam præ ſe ferunt; & inprimis ſi amici, vel amicæ mentio fiat, vel is, aut ea viſui obiiciatur, non ſolùm in vultu, ſed & in pulſu mutatio deprehenditur; quo modo Galenus, *de præcogn. ad Poſthum. c. 6.* mulierem quandam ex amore ægram eſſe deprehendit, & ab Eraſiſtrato, Medico, Antiochum, Seleuci Regis filium, Stratonicæ nouercæ amore ægrotare deprehenſum eſſe, refert Valer. Maximus, *lib. 5. c. 7.* Ideóque ſi Medicus tale quid de ægro ſuſpicetur, neq; is ob verecundiam animi affectum prodere velit, Medicus tangat pulſum, & curet, vt amicæ, vel amici mẽtio fiat, vel de eo nuncium, aut epiſtola afferatur: aut is, vel ea ex improuiſo ægrotanti offeratur. Tum enim ad mentionem, vel adſpectum eius non ſolùm faciei color, ſed & pulſus mutabitur. Pulſus equidem amantibus nullus proprius eſt, & peculiaris; ſed turbatus ſaltẽ, vt neque naturalem æqualitatem, neque ordinẽ ſeruet. Sic etiam ſi carmina amatoria, vel ſermones, aut cantilenas amatorias audiant ægri, vel in hilaritatem & riſum, vel in triſtitiam, & fletum ſoluuntur, in riſum quidem, ſi ſe in gratia amicæ eſſe exiſtimant; in fletum, ſi repudiatos ſe opinantur. Facies amantium pallet, vigiliæ vrgent, corpus contabeſcit, oculi intra orbitas conduntur, & graues ſunt, ob ſpirituum defectum. In ſermonibus, geſtibus & actionibus decorum non obſeruant amantes; & multa præter τὸ πρέπον loquuntur, & agunt, & in iis grauitas nulla, quæ debebat, apparet; de quo illud:

Non benè conueniunt, nec in vna ſede morantur,
Maieſtas & Amor.

Et ita homines immutantur ex amore, vt Terent. *in Eunuch.* ait, vt non cognoſcas eoſdem eſſe. Et effectũs amoris, & quantũ ex iis corpus immutetur, antea etiã in cauſſis diximus; vt exẽplis etiã in Inſtitut. *loc. alleg.* ex Galeno, *lib. de præcognit. ad Poſthum. c. 6.* Valerio Maximo, *l. 5. c. 7.* Amato Luſitano, *curat. medicin. cent. 3. curat.* 56. Frãciſco Valleriola, *lib. 2. obſeruat.* 7. docuimus: qualia etiam paſſim in hiſtoriis, & Poëtis occurrunt. Medea filios diſcerpit impotentia amoris, vel zelotypia in amatum Iaſonem. Dido ſibi ipſi manus violentas infert vehementiã amoris in Æneam victa. Hercules amore effœminatus turpiter ſeruiuit Omphalæ. Sãſon amore ſuperatus arcana ſua cum ſuo maximo damno amicæ reuelauit. Salomon, omnium hominum ſapientiſſimus, amore mulierum victus Idololatriam committit. Notatu etiam dignum eſt quod Cornax, *lib. 2. conſult. Medic. c. 3.* refert, ſe vidiſſe, Nobili cuidam iuueni, qui puellæ, cuius nuptias ambiebat, in menſa aſſidebat, ſubitò venam in temporibus prope aurem ſponte apertam fuiſſe, & copioſum ſanguinem ex ea profluxiſſe. Quoſdam ob repulſam, vel amicæ diſceſſum ſubitò mortuos eſſe, refert Marcell. Donatus, *de hiſtor. Med. mirab. lib. 3. c. 13.* vbi plures inſani amoris hiſtorias recenſet.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

In principio quidem malum hoc curatu difficile non eſt: ſi verò radices agit, vel in maniam degenerat, vel ægri maraſmo, & tabe conſumuntur, vel ſibipſis violentas manus inferunt.

Curatio.

Initio ergo, vbi conſtitutio cerebri nondum adeò immutata eſt, ſaltémque vanis illis cogitationibus torquentur amantes, malo ſtatim reſiſtendum, &, vt Ouidius habet,

Dum licet, & modici tangunt præcordia motus,
Si piget, in primo limine ſiſte pedem.
Opprime, dum noua ſunt, ſubiti mala ſemina morbi.
Et:
Dum nouus eſt, cœpto potius pugnemus amori:
Flamma recens parua ſparſa reſedit aquâ.

Ideóque fugienda ſolitudo, & amicorum colloquiis & conuerſatione animus amore æger à mœſtitiâ, & vanis illis cogitationibus ad hilaritatem auocandus, & quibus fieri poteſt modis oblectandus, & de re amata cogitationes excutiẽdæ, & virorum grauiũ admonitionibus æger ad mentẽ meliorem adducendus, monſtrandúmque quàm abſurda, inepta, & genere ac conditione indigna agat; atque ea, quæ amatur, omnibus modis exoſa reddenda, eiúſque vitia, ſeu corporis, ſeu animi exaggeranda. De quibus tamen multa præcipere potiùs Ethici eſt, quàm Medici. Et extant hac de re non pauca apud Ouidium, *in lib. de remedio amoris*, Ideóq; plura hîc non addimus. Inprimis fugiendum otium. Nam, vt idem Ouidius habet,

Otia ſi tollas, periêre cupidinis arcus,
Contemptaque iacent, & ſine luce, faces.
Deſidiam puer ille ſequi ſolet, odit agentes:
Da vacuæ menti, quo teneatur, opus.
Quàm platanus riuo gaudet, quàm populus vndâ,
Et quàm limoſâ canna paluſtris humo:
Tam Venus otia amat: finem qui quæris amori,
Cedit amor rebus. Res age, tutus eris.

Hinc tres Deas Amori inuictas eſſe Poëtæ tradunt; Mineruam, Dianam, Veſtam.

Si verò malum ita radices egerit, vt admonitionibus vix ampliùs locus ſit; modo capite præcedente propoſito æger curandus.

Et ſi ex Veneris appetitu, & ſeminis abundantia tale malum ortum habeat, vxorem, vbi res fert, ducere commodiſſimum eſt; cum, etiam ex Apoſtoli conſilio, melius ſit, nubere, quam vri; aut, ſi res id non ferat, medicamenta Venerem ſopientia, & ſemen exſtinguentia exhibenda. Inter quæ commendatur ſem. agni caſti, rutæ, portulaca, mentha, camphora; quod tamen Scaliger, *exerc.* 104. *ſ.* 8. negat, ſem. coriandri. lactucæ. Folia etiam ſalicis trita, & pota Venerem imminuunt, &, ſi ſæpe vſurpentur, plane auferunt. Idem verbena præſtare dicitur, atque etiam geſtata Venerem extinguere. Idem præſtare lapidem topazium in annulo geſtatum ſcribunt. Inprimis ſaccharum ♄ni, quod Venerem imminuit, &, ſi ſæpius vſurpetur, virilitatem tollere poteſt.

De Mentha procul dubio hinc ortum prouerbium: *Mentham tempore belli neque ſerito, neque edito*. Quod quamuis inde natum putat Ariſtoteles, *ſect.* 20. *problem.* 2. quòd, quia corpus refrigerat, animoſitati & fortitudini ſit aduerſa: tamen quia mentha frigida non eſt, hæc potius huius adagij cauſa videtur, quod Mentha Venerem extinguit; quod ipſe, *loc. alleg.* concedit Ariſtoteles. Cum enim belli tempore multi pereant, & proinde nouo milite & ciue, qui mortuis ſuccedant, opus ſit; ad eam rem liberorum propagatione opus eſt, quam Mentha, vtpote ſemen extinguens, impedit; & proinde eo tempore inutilis eſt.

Hinc commendantur hæc medicamenta:

℞. *Trochiſcor. de camphora, menth. ſicca*, an. Drach. i. *ſem. agni caſti* Drach. ß. Cum *ſyrup. nymphææ*. F. Pilulæ.

Vel ℞. *Menth. ſicca, ſem. agnicaſti. nymph.* an. Drac. i. *raſur. eboris, corall. rubr.* an ʒ. ß. *ſacchari alb. in aq. nymph. diſſolut.* Vnc. iii. F. Rotulæ.

Vel ℞. *Sem. lactuc. portulac. coriandr. menth. ſicca* an. Drach. i. F. Puluis.

Cui ſi addantur ſacchari Vnc. iii. vel iiii. in aq. nymph. vel menthæ diſſolut. F. Rotulæ.

Aqua Caſtitatis, vt appellant:

℞. *Aq. menth. chelidon. aneth. lilior. conuall. lilior. albor. nymph.* an. Vnc. i. Miſce. Doſis Vnc. ii. vel iij.

Diæta.

Victus ſit tenuis; cum ſine Cerere & Baccho frigeat Venus, & hic etiam locum habeat oraculum Saluatoris: Hoc genus Dæmoniorum non eiicitur, niſi precatione & ieiuniis. *Diæta.*

Videantur de hoc affectu etiam Langius, *lib.* 1. *Epiſt.* 24. Valeſc. de Taranta, *lib.* 1. *c.* 11. Foreſtus. *lib.* 10. *obſeru.* 29. & 30. Inprimis verò eruditè & prolixè de inſania ex amore tractat Fr. Valleriola, *obſeru. lib.* 1. *obſeru.* 7. qui ibi videatur.

Cura furoris ex philtris.

Quamprimùm cognitum habetur, vel ſuſpicio eſt, philtrum datum eſſe, ſtatim ipſi occurrendum, ne venenum, in quod philtra degenerant, cor petat, & hominem iugulet. Primò itaque neceſſaria ſunt vomitoria, vt ſunt aq. benedicta, elect. vitri ♁nij Crollij, Aurum vitæ, & ſimilia; quibus ſemper addendum aliquid alexipharmacorum, ceu ſunt lap. Bezoar, terra ſigillata, aqua theriacalis, mithridatica, &c. Ægro quidam radicem aſari contuſam exhibuit, quâ ſumptâ multum euomuit, & ita priſtinæ ſanitati reſtitutus eſt, vnde radix hæc mirè commendatur. *Cura furoris ex filtris.*

A ſumpto vomitorio ſtatim prouocandus ſudor cum aqu. acetoſæ, cardui benedict. angelicæ, betonic. præſeruatiuâ aliquâ, aqu. Mithridatica, theriacali, ſpir. theriacali, ſpir. Tartari compoſ. Andernaci, terra ſigillata; quibus admiſceri poſſunt elixir propriet. mater perlarum præparata, vel eius magiſterium, ſuccinum album præparatum.

℞ *Aq. acetoſ. card. ben.* an. Vnc. i *terræ ſigill. Sileſ.* Scr. i. *matr. perlar. præpar. ſuccini albi præpar.* an. Scr. ß. *lap. bezoar.* gr. ii. *mixtur. ſimpl.* Scr. ß. *aq. theriacalis* Drach. i. *ſyr. acetoſ. citri* Vnc. ß. M. pro Hauſtu.

Vel ℞. *Aq. plantag. cardui bened.* an. Vnc. iß. *theriacal.* Drach. ii. *terræ ſigill.* Scr. j. *C. C. præparati* gr. xv. *ſal. abſinth.* Scr. ß. *extr. gentianæ* gr iiii *ſpir.* ⊕ gr. vii *ſyr. de ſucco acetoſæ* Drach. iii. Miſce pro Hauſtu, quæ doſis per aliquot dies manè vacuo ventriculo repetenda, donec ſudor largus conſequatur, & alleuiationem aliquam percipiat æger.

Poſtea per aliquot dies exhibeatur tale Decoctum:

℞. *Succi meliſſ. recent. hyperic.* an. Vnc. ii. *extr. rad. vincetox.* Drach. ß. *lap. magnetis boni, & ferrum trahentis*, ʒ. ii. *mellis deſpumati* q. ſ. F. Electuarium, cuius Drach. i vel Drac. iß. ieiuno ventriculo exhibenda, donec remittat malum. A meridie quotidiè exhiberi poteſt aliquid de tincturâ coralliorum, à gutt. vi. ad x. vel Hauſtus de emulſione cannabinâ ſequens:

℞. *Sem. cannabis* Vnc. i. *vini albi generoſi* Vnc. ix. F. contundendo Emulſio, cui adde *margarit. præparat.* ʒ. ß. *pulu. ſem. hyperic.* Scr i. *lap. chryſolith.* Scr. ß. *bezoar.* gr. iii. M. pro 3. doſibus.

CAPVT XI.

De Melancholiâ per Conſenſum Cordis & Totius.

Melancholia per conſenſum cauſa.

VAlde cognata,& proxima Melancholiæ ex primario cerebri affectu eſt Melancholia, quæ fit conſenſu cordis,& totius, adeò, vt nonnulli eam, quæ fit cordis vitio, ſpiritus vitales melancholicos ad ſpirituum animalium generationem ſuppeditantis, ad melancholiam per primarium cerebri affectum referant. Nos ad melancholiam per conſenſum referre malumus;cum cerebrum ſaluum eſſe poſſit, & ſpiritus animalis melancholicus ſaltem ob errorem externum, ſeu materiæ vitio generetur. Hoc tamen verum eſt,ſi ſpiritus & ſanguis vitalis impurus diu ad cerebrum affluat, tandem ipſum cerebrum diſpoſitionem melancholicam inde contrahere.

Cauſſa.

Melancholiæ huius cauſa eſt humor melancholicus, & ſpiritus vitalis ſimilis in toto abundans; & quidem nunc purus,nunc cum alio humore mixtus.

Continetur autem iſte humor melancholicus in venæ cauæ, vt & arteriæ magnæ ramis;ſicut ille,qui melancholiam hypochondriacam excitat, in ramis venæ portæ continetur:vnde & delirium hoc continuum eſt, non verò per vices infeſtans, vt in melancholiâ hypochondriacâ accidere ſolet; licet quaſdam exacerbationes habere poſſit, quales etiam in febribus continuis fieri ſolent.

Colligitur verò iſte humor præcipuè ob intemperiem cordis frigidam & ſiccam.Cum enim cor,ſi ſit frigidum & ſiccum, etiam intra ſanitatis limites ſpiritus tales gignat,ob quos homo eſt triſtior,& timidior:probabile eſt multò magis ſi intemperies illa iam morboſa fiat,quòd ſpiritus tales generabuntur,quorum ratione ægri etiam ſine cauſsâ externa timidi,& triſtes reddantur. Cor enim frigidum & ſiccum tam ſubtiles, vt par eſt,& tam calidos ſpiritus non generat.Hi ergo ipſi ad melancholiam apti ſunt,&,cùm ſpiritibus animalibus præbeant materiam,eiuſdem generis ſpiritus animales inde generabuntur,id eſt,minus calidi,craſſi,impuri,&,vno verbo Melancholici.

Et cum cor officina ſanguinis, & ſpiritus vitalis ſit, & ad temperiem totius corporis mutandam maximam vim habeat, temperiémque cordis temperies totius ſequatur: intemperies hæc & conſtitutio p.n.cordis toti corpori communicatur.Facit tamen etiam ſæpe ad melancholicam totius corporis conſtitutionem inducendam hepar,& lien, ſi eorum vitio ſanguis melancholicus generetur. Et quidem non ſolum hepar frigidum & ſiccum, verum etiam calidum & ſiccum ad humoris melancholici generationem facit. Cum enim hepar tale ſanguinem aduſtum,& craſſum generet,vbi calor exſpirat,& craſſiores partes in liene hærent,ſanguini melancholico præbetur materia. Neque tamen ob id melancholia, & mania eaſdem planè cauſſas habent, & confunduntur.Nam in melancholia quidem humor eſſe poteſt aduſtus, ſed cauſſa exurens iam ceſſauit, calor deſiit, & humorem frigidum & ſiccum poſt ſe reliquit: in mania verò cauſa adurens adhuc durat.Interdum tamen accidit, vt miſtus quaſi affectus ex mania & melancholia excitetur, & æger aliquo temporis ſpatio maniacus ſit,alio melancholicus;dum ſcilicet humores ſuntaduſti,ſed amplius caliditatem notatu dignam non obtinent.

Et quidem iſta cordis,& viſcerum,imò totius corporis intemperies, & melancholica conſtitutio nonnunquam à parentibus in liberos deriuatur, & tum inter morbos hæreditarios melancholia numeratur.Si etiam quis corporis conſtitutione melancholicâ eſt, faciliùs hoc morbo corripitur.Hinc graciles,nigri,hirſuti,præſertim cum pilis craſſis,& nigris, & qui venas latas habent,facilius melancholiâ corripiuntur.Nec tamen alij, qui eam corporis conſtitutionem non habent, ſed corpore ſunt molli,albo,aut rubro,à morbo hoc planè immunes ſunt;ſed ſi cauſſæ,quæ iam enumerabuntur, adſint,aut præceſſerint, in omnibus omnino corporibus, cuiuſcunque conſtitutionis, melancholicum delirium hoc excitari poteſt: quod ipſa experientia teſtatur.

Secundò etiam in quacunque corporis conſtitutione melancholiam generant curæ,triſtitia,ſubitus terror & conſternatio,metus,quæ ſanguinem in toto corpore mutare poſſunt;nimia animi intentio, & rerum difficilium,vel impoſſibilium inueſtigatio, nimia exercitatio & labores,vigiliæ, ieiunia: quæ omnia humidam radicale,& corpus abſumunt & exſiccant. Faciunt quoque huc febres acutæ,& diuturnæ,humores in corpore adurentes,& ſiccantes,cibi item craſſi, & ſanguini melancholico generando apti;quales ſunt caro bubula,ceruina,hircina,aprugna,piſces marini,& grandes, & alij cibi ſale & fumo conditi,ac indurati,braſſica, lentes, legumina, panis furfuraceus, vel ex panico, milio, fabis coctus,caſeus vetus, vina craſſa, nigra,cereuiſia craſſa. Facit quoque ad melancholiæ generationem aër craſſus,& turbulentus,frigidus,ſiccus, vel etiam ſiccus adurens, vt æſtas calida & ſicca, quæ humores adurit. Quamuis enim ea potius bilem, quàm melancholiam gignat: tamen ſuperueniens frigiditas autumni id impedit, & materia aduſta, & craſſa in melancholiam degenerat;vnde quartanæ autumno ſunt familiares:& inter anni tempora ad hunc morbum autumnus commodiſſimus eſt. Cumulant quoque humorem melancholicum in toto corpore cauſſæ, quæ eum in corpore detinent;vt vitium aliquod lienis, ob quod ſanguis à feculento humore non expurgatur, atque hinc in vniuerſum corpus redundat: hæmorrhoidum etiam, & menſium ſuppreſſio, ob quam ſanguis talis retentus in totum corpus redundat, illúdque inquinat.

Cum verò multi humore melancholico abundent, nec tamen delirent: delirium non generatur, niſi humor iſte cerebro communicetur, & ſpiritus tenebricoſi, & melancholici inde reddãtur:quod fit inprimis ob animi affectus,ſtudium,curas,ſollicitudinem, quibus is ad cerebrum rapitur. Interdum tamen & Dæmones hanc occaſionem arripientes,Deo permittente,ſeſe huic corporis conſtitutioni aſſociant, & omnis generis triſtes, abſurdas, & prauas cogitationes homini ſuggerunt; vnde Melancholia balneum Diaboli vulgo nominari ſolet.

Signa Diagnoſtica.

Melancholia per conſenſum ſigna.

Si à totius corporis venis ad caput humor melancholicus tranſmittatur, erit delirium continuum,quod tamen aliquas interdum exacerbationes, vel remiſſiones habet: nihil verò inſigne p. n. circa hypochondria apparet, adeſúntque melãcholiæ in toto corpore abundantis indicia,& æger vel ab ipſo ortu corporis conſtitutionem melancholicam obtinet, eſt fuſcus, macilentus,niger,hirſutus,vel,ſi natura talis non ſit, præceſſerunt cauſſæ melancholiam multiplicantes, ſiue eam generent, ſiue detineant, febres acutæ, diuturnæ vigiliæ, curæ, & ſimiles antea enumeratæ. Hinc nonnunquam corpore molli, albo, vel rubro, vel etiam biliosi melancholici fiunt, ſi præceſſerint curæ, vigiliæ, cibus prauus,melancholicum ſuccum generans,hepar,& cor ex morbo aliquo ad melancholiam generandam diſpoſita ſint,præceſſerint febres diuturnæ,menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſio.Quæ omnia confirmantur ſanguinis phlebotomiâ emiſſi inſpectione,qui melancholicus apparet,ſi talis in toto redundet.

An

[..]oris me[..]holici [..]icis & [..] signa. An autẽ humor melancholicus purus & ſimplex ſit, an cum alio miſtus, deprehenditur ex iis, quæ anteceſſerunt, & effectibus. Nam ſi ea præceſſerunt, quæ ſimplicem humorem melancholicum tantùm generare valent, vel quacunque ratione eum in corpore colligere, ſi ægri conſtitutio & temperatura ſit melancholica, color plumbeus, nulla præceſſerit febris diuturna, vel ardens, aut cordis, vel hepatis caliditas, vel ſiccitas nimia, quibus humores aduri ſolent, cum delirio metus & triſtitia ſit inſignior: à puro humore melancholico delirium eſt.

Si autem humor alius admiſtus ſit, præceſſerunt cauſſæ cum humore melancholico etiam ſanguinem, bilem, pituitam, vel atram bilem generantes, & ſymptomata quoque nonnihil variant. Nam ſi ſanguis admiſtus ſit, delirium interdum fit cum riſu; ſi pituita, delirium eſt mite, cum obliuione & pigritia, metus ac mœror valde excedunt; ſi bilis admiſta ſit, delirium eſt cum ira, & excandeſcentia aliqua; ſi bilis atra, delirium eſt maniæ proximum.

[..]oli me[..]olia ſe [..]ceat. Diabolum verò ſe immiſcere melancholiæ, patet ex eo, quod ægri ea, quæ antea ignorabant, proferunt, futura prædicunt, arcana patefaciunt, linguis, quarum ignari antea fuerunt, loquuntur, & alia ſupra captum & ingenium proferunt. Quamuis enim ex morbo, vt ſuprà diximus, diſpoſitio aliqua cerebro induci poſſit, quæ ingenium augeat, & hominem quàm antea prudentiorem vel ſapientiorem reddat: tamen ſi ea proferat æger, quæ planè ſupra eius captum ſunt, ad cauſſam naturalem id referri non poteſt.

Prognoſtica.

1. Prognoſtica, quæ ſupra de melancholia in genere enumerata ſunt, etiam hîc locum habent. In ſpecie huc pertinere videntur, *aphor.* 11. *ſect.* 6. *Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides ſuperuenientes bonæ ſunt.* Et *aphoriſmo* 12. *ſect. eiuſdem: Inſanis ſi varices, vel hæmorrhoides ſuperuenerint, inſaniæ ſolutio.*

2. Melancholia per conſenſum, ſeu totius, ſeu partis alicuius, tandem in melancholiam per eſſentiam ſæpe degenerat.

Indicationes.

Humor melancholicus cùm in toto, tum in capite conſiſtens primò præparandus, & deinde euacuandus. Omnium verò primò ſi ſanguis abundet, & humori melancholico miſtus ſit, is euacuandus, & ſi cordis, vel alterius membri, hepatis putà, vel lienis vitio, aut generetur, aut cumuletur, & detineatur in corpore humor melancholicus; morbus illius membri curandus. Inprimis autem melancholia à capite reuellenda. Multi enim ſunt, qui humore melancholico abundant, nec tamen delirant, & melancholici fiunt; cum humor iis caput non occupet. Tandem caput, & cor alterandum, & roborandum.

Curatio.

[..] ſectio. Si ergo ſanguis redundet, præmiſſo clyſtere, vel in leni pharmaco purgante, vena aperiatur in brachio, inprimis ſiniſtro, & pro eius redundantia, & viribus ægri ſanguis euacuetur: præſtatque ob ſpirituum neceſſitatem paulatim, & partitis vicibus ſanguinem detrahere. Atque præcipuum ad curationem melancholiæ, & maniæ remedium venæ ſectionem eſſe cenſet Platerus, ſcribitque, ſe longâ obſeruatione didiciſſe, innumeros hac ratione ſanatos fuiſſe à chirurgis quibuſdam, vel aliis, qui hiſce morbis ſanandis operam dabant, qui vigeſies, & ſexageſies quoque venas tundendo, inſanos penitus, & melancholicos ita reſtituerunt, vt poſtea ſani adhuc longam vitam vixerint, qui in vena certa eligendâ nihil laborarunt, ſed nunc brachij, nunc pedis, hanc, illamve, nunc alibi, ſine diſcrimine, aperuerant: quod remedij genus & ipſe, ſed maiore curâ & prouidentiâ, ac methodicè, præmiſſis ſemper alui purgationibus, vſurpauerit. Is enim non ſolùm venam aliquam patentem in brachio eligit, ſed & ſaluatellam ſiniſtræ manus; & in pedibus quoque malleoli venam, & Saphenam dictam, præcipuè ſi menſes non rectè fluant, vel quæ ad pollicem pedis excurrit, ſecat; varices quoque ſi in cruribus, aut alibi appareant, cùm magnam eiuſmodi materiæ melancholicæ copiam contineant, aperiendas cenſet; tandémque frontis & narium venas. Quæ omnia de repetitâ venæ ſectione, etſi inprimis de maniâ verâ eſſe non dubitem, habent tamen ſuo etiam modo locũ in melancholia, præcipuè in melancholia, quæ ex terrore, vel metu ſubito, & ex improuiſo accidẽte oritur, quæque tam fortem in ſpiritibus, & humoribus, ac cerebro ipſo impreſſionem facit, vt ægerrimè, niſi tota ſanguinis maſſa exhauriatur, curari poſſit. Habétque, vt Crato ex ſententia Montani loquitur, humor melancholicus ſeminarium ignis in ſe, quod aliàs magis, aliàs minus intenditur &, cùm efferueſcit, in maniam degenerat. Aliquâ tamen cautione opus eſt, ob timorem & mœſtitiam, quibus plerique melancholici perpetuò afficiuntur, ob ſpirituum, quibus maximè opus habent melancholici, diſſipationem, ſuffocationem, & imminutionem, ne nimiâ ſanguinis euacuatione ſpiritûs exhauriantur, & vires deiiciantur. Cognoſcit autem facilè Medicus, quid in hoc melancholiæ genere agendum ſit, ſi cauſſas, ob quas humor melancholicus genitus, aut collectus eſt, conſideret. Si enim hepar ob intemperiem calidam & ſiccam talem humorem generet, aut ſanguinem in corpore abundantem exurat aut eadem totius corporis intemperies ab internâ, vel externâ cauſâ contracta præſtet, aut à ſubitâ conſternatione malum ortum habeat, hæmorrhoides, vel menſes ſuppreſſi ſint: ſanguinem audacius pro copia, & viribus ægri, & quidem ex pluribus venis, per interualla tamen, euacuare licet. Si verò vigiliæ, curæ, inedia, amor, & ſimiles cauſſæ ſanguinem ſpiritúſque abſumentes præceſſerint; vel nulla, vel parcior ſanguinis euacuatio inſtituenda.

Aperiatur autem primò interna, aut Mediana, vel dextri, vel, quod commodius videtur, ſiniſtri brachij vena; & quidem latiore foramine, vt ſanguis craſſior etiam effluat. *Quænam vena ſecanda.* Diligenter enim hîc attendendum, ne craſſior ſanguinis melancholici pars intus relinquatur, ſubtilis verò, & vtilis euacuetur. Monet quidem Galenus, ſi ſanguis affluens non ſit melancholicus, ſtatim ſupprimendum eſſe. Verum monent hîc alij, ſæpe accidere, vt, licet ſanguis primò ſubtilis exeat; craſſus tamen poſtea ſequatur. Hinc vena in talo aperiatur. Aut ſi venam ſæpius aperire non licet, vena in talo ſtatim aperiatur; cuius apertionem in hoc morbo maximè vtilem eſſe, experientia docet. Reuellit enim à capite promptiùs, & ſanguinem craſſiorem ad inferiora tendentem facilè euacuat. Et ſi ex mẽſium, & hæmorrhoidũ ſuppreſſione malum hoc proueniat, conſueta euacuatio reuocanda; non tamen ſtatim id in principio morbi tentandum, ſed prius plenitudo in toto demenda, ne medicamenta, quæ euacuationes illas prouocant, cum ſint calida & ſicca, malum augeant. Per venæ tamen in talo, ſectionem ſtatim ſanguinem ad conſuetum euacuationis locum reuocare nihil prohibet; niſi forſan tanta copia ſanguinis ex ſuppreſſione eius ſit cumulata, vt conſultius ſit, primò in brachio venam aperire. Si æger etiam crurum venas amplas habeat, quæ varicibus ſimiles ſint, hirudines iis affigere vtile eſt.

Sanguinis euacuatione peractâ, ad præparationem materiæ melancholicæ accedendum, quæ per dies nunquam pauciores, quàm quatuor, interdum etiam octo continuanda eſt. *Præparantia.* Dictum verò antea, ad humorem melancholicum requiri calefacientia, humectantia, & attenuantia,

tenuantia, qualia ſuprà, *part.1.cap.12.* ſunt propoſita, quæ vnâ operâ humorem melancholicum in cerebro, corde,& toto præparare,& alterare poſſunt.

Syrupi & potiones. Exempl.gr.

♃.*Syrup.de ſucc.borrag.bugloſſ.de epithym.*an.Vnc.ß. *aq.ſcolopendr,borrag.*an.Vnc.iß. Miſce pro vna doſi, & ſic pro reliquis.

Vel ♃.*Rad.fœnicul.ſcorzonera,bugloſſ.* an.Vnc.ß. *polypod.q.cort.tamariſc,rad.cappar.*an.Drach.iii.*ſem.aniſi, fœnicul.*an. Drach.iß, *citri* Drach.ii. *fol.capill.* ♀. *ſcolopendr.meliſſ.lupuli,thymi,*an M.i *flor.borrag.bugloſſ.violar,*an.P.j. *paſſular.exacinat,* Vnc.i. *glycyrrhiz.* Vnc.ß. Coq.in aq.ſ.

Colat.♃.Vnc.xvi.add.*ſyrup.de epithymo,de pomis,de ſucc.borragin.byzant.ſimpl.*an.Vnc.iß,Miſc.pro 4.vel 5. doſibus.

Vel ♃. *Rad.polypod.q.aſparag.fœnicul.*an.Vnc.i.*helenij,bugloſſ.cort.tamariſc.rad.cappar.fraxini,* an.Vnc.ß. *herb.borrag.lupuli,meliſſa,thymi,epithym,capill.*♀.an.M. i.*ſem.fœnicul.ocymi caryophyllor.*ana Drach.ii.*flor.borrag. bugloſſ.violar.geniſt* an.P.ii. Coqu. in ſero lactis,& ſub finem adde *ſucc. pomor. dulc. meliſſa, fumaria,* an. Vnc.iiij.

Poſtea colentur, & ſaccharo colatura dulcoretur:vel addatur ſyrup.de pomis,bugloſſ. de cortic.citri, an.q.ſ. & cinamom.condiatur.

Electuaria. Non ſolum autem ſyruporum,vel potionum formâ præparantia exhiberi poſſunt, ſed & formâ conſeruarum,& electuariorum, qualia poſtea inter alterantia & roborantia proponentur. Et vt facilius talia in corpus diſtribuantur, aliquid ſyrupi,vel aq. conuenientis, aut iuſculi gallinæ poſt ſumptum tale medicamentum haurire vtile eſt.

Exempl.gr.

♃. *Conſeru. bugloſſ.borragin, fumar. roſar.* an.Vnc.i. *ſpec. diamarg. frigid.diambr. dianthos, pleris archontici* an. Drach.j. *cort.citri condit.* Drach.vi. Cum *ſyrup. de pomis* F.Electuarium, cuius manè, & ante cœnam Vnc. ß.exhibeatur aliquot diebus,cum ſyrupo,vel aq.conueniente,aut iuſculo.

Atque hæc humoris melancholici præparatio omnino neceſſaria eſt, & ſæpe ſatis diu continuanda. Etſi enim humor hic putridus non ſit,& propterea propriè non crudus, nec ob cruditatem coctionem hîc moliri neceſſarium ſit,vt in Inſtitut. *lib.5.part.2.ſect.1.cap.7.* dictum; tamen alia de cauſſa præparatio neceſſaria eſt. Etenim cum hic humor ſit craſſus, ſiccus, terreſtris, & omnino contumax, ac, vt Platero placet, malignitatis quid obtineat, non temerè ipſum purgantibus agitare decet. Aliàs enim, &, niſi præparatus ſit, purgantium, præſertim validiorum,vſu exacerbabitur,vt cancer medicamentis, quæ digerendi & abſtergendi vim habent. Itaque priùs mitior reddendus humectantibus & attenuantibus medicamentis.

Nectar Varignana. Varignana inter præparantia laudat ſequẽs vinum, non ſolùm in melancholiâ, ſed & in aliis morbis melancholicis, atque eo ſolo quartanas ſe curaſſe ſcribit:

♃. *Epithym.folliculſ.ſem.flor.borrag.*an.Vnc.ß. *cinamom.* Vnc.iß. *caſſia, ſpica, macis, cardamom.* an.Vnc.ß, *zingiber.caryophyll.ſem.aniſi,* an.Vnc.iiß F.Nectar.cum vino ſubtili, cuius doſis manè cyathus vnus. Quia tamen potus hic parum humectat, conuenire videtur in eâ tantùm melancholiâ, quæ ſine cauſſa calefaciente orta eſt.

Imò non ſolùm hiſce præparantibus humorem melancholicum præparare neceſſarium eſt; ſed vtile quoque.dum præparantia iſta vſurpantur,tertio,vel quarto quoque die clyſterem emollientem, & humectantem, quique humores ad aluum blandè alliciat,inijcere.Humor enim melancholicus terreſtris, piger, & pertinax eſt,vt, niſi egregiè humectetur, & attenuetur, medicamentis purgantibus non cedat.

Parentur autem tales clyſteres ex parietar. malua,althæa, mercuriali, violaria, branca vrſina, chamæmelo, melilot.ſem. aniſi, lini, polypod. paſſulis, glycyrrhiz. cum melle roſat & violat.caſſia,electuar.diacathol. & modico hieræ picræ,ol.violar.

Vt ♃.*Rad.althéæ,polypod.q.*an.Vnc.ß. *parietar.mercurial.malua,violar,*an.M.i.*flor.chamamel.* M.ß. *ſem.lini* Vnc. ß. *paſſul. maioran. exacinat.* Vnc. ii. Coqu. in aq.ſ.

Colat. ♃. ℔.i. *caſſia, electuar.diacathol,* an. Vnc.ß. *ol. violar.* Vnc.ii. *chamamel.* Vnc.i. *vitell. ouor.* num.i.F. Clyſter.

Præparantibus talibus præmiſſis ad purgationem accedendum; quæ melanagogis inſtituatur, qualia ſunt; *ſena,epithym.polypod.radix gialapa.* quibus *ſyrup. violar.ſolut.*& *manna* addi poſſunt,*helleborus niger,lap.Lazuli,* & *Armenus; electuar. diacathol. diaſena, confectio Hamech,pilula de fumar.*&c. *Purgantia.*

De confectione Hamech tamen hoc loco notandum, eam à Medicis nonnullis improbari. De ea enim Solenander,*ſect.5.conſil.22.*ſcribit: *Hamech,* inquit, *in ſua confectione mirificam farraginem contulit, & non decoquenda decoxit, longéque diſſimilia ſimul confudit,tandémque confecit horrendam confectionem ſine vlla Medicorum arte, quæ nulli grata eſſe poteſt. Nihil dico de acribus,ſcammonio, & colocynthide, medicamentis admiſtis.* Idem ferè ſentit Rondeletius, *in Pharmacop. officina,* vbi eandem ſaltem ad ichores prauos humorum vtilem eſſe docet. Eandem confectionem improbat Fernelius, vt & Steeghius, *Medicinæ pract.lib.1.cap.14.* Et reuerâ non videtur ſatis commoda confectio, præcipuè ob myrobalanorum,quæ conſtringunt, copiam. Etſi enim Arabes iis frequenter vſi fuerint, recentes tamen habuerunt,quibus nos deſtituimur.Et commodiùs omnino,ſi cui eâ vti libeat,ad ichores prauos,& hinc ortam ſcabiem,& ſimiles cutaneos affectus, quàm melancholiam vſurpatur. *Confectio Hamech.*

Verùm de purgatione hîc rectè inſtituenda Autores non conſentire videntur.Aliqui enim fortiora purgantia planè reformidant: ſcribítque Crato, *Conſil.174.* ſe multos melancholicos curaſſe,licet verè affirmare poſſit, ſe nunquam lapide Lazuli, vel ſcammonio vſum fuiſſe Ideóque ex Meſue ſententia cenſet, iſtum gradum eſſe ſapientiæ, ne ad medicinas fortes deueniamus,niſi vbi debiles non contulerint.Et cum eo faciunt alij quidam,qui experientiâ teſte adfirmant,fortioribus medicamentis humorem melancholicum deteriorem, & ferociorem reddi. Contrà Antiquos in curanda melancholia helleboro,& fortiſſimis medicamentis purgantibus vſos eſſe conſtat;quos & Recentiores quidam imitantur:neque id ſine cauſsâ facere videntur,cùm humor pertinax ſæpe mitioribus remediis non cedat, ſed fortiora requirat.Ne ergo in curando hoc morbo Medicus vel timiditatis, vel temerariæ audaciæ crimen incurrat, rem hanc diligentiùs perpendat.Diſtinctione verò hoc negotium expediri poteſt. Primò inter initia non fortiora, ſed leniora medicamenta vſurpentur:poſtea verò, vbi humor iam ſatis præparatus eſt,ad fortiora progrediendum. Deinde origo humoris melancholici conſideranda. Nam ſi ex abundantia ſanguinis, hepatis, vel alterius membri calore, aut externa cauſſa calefaciente humor melancholicus ortum habeat, à fortioribus, & vehementioribus purgantibus abſtinendum; cum medicamenta talia ſocia ſe cauſſæ melancholiam generanti præbeant, humorémque melancholicum, qui in ſe ſeminarium ignis continet, vt antea ex Cratone dictum, ferociorem reddant. Tunc ergo mitiora medicamenta, quibus Crato ſe melancholicos curaſſe refert, vſurpanda:modò ſint electiuè purgantia, & eâ quantitate exhibeantur,vt humorem melancholicum non ſolùm agitent, ſed etiam educant. Aliàs enim damnum, quod ex humorum agitatione accidit,maius eſt, quàm commodum ex leni,& inſufficienti purgatione. Atque inter

inter iſta medicamenta purgantia præcipua ſunt, fol. ſenæ, myrobalani Indæ, polypod. q. epithym. quibus tamen aliquid hellebori nigri ritè correcti addi poteſt. Neque is tam vehemens medicamentum eſt, vt albus, præſertim is, qui ex alpibus, & vicinis regionibus in noſtras defertur, qui tam vehemens non eſt, vt qui in calidis regionibus creſcit; inprimis ſi mitioribus miſceatur, & aliis medicamentis temperetur; vt in ſyrupo de pomis ſolutiuo videre eſt.

[margin: i ni- cor- ma in ſtu]

Si autem terreſtris, & craſſus ſit humor, ſine ſanguinis, vel aliorum humorum efferueſcentiâ, fortiora purgantia adhibenda, vt hellebor. niger, imò etiam albus, quem in melancholicis ſine vllo incommodo, imò cum ægri vtilitate ſe exhibuiſſe ſcribit Matthiolus, *in Dioſcorid. lib. 4. cap. 146.* Et mitior redditur, ſi aliquoties radices mundatæ cum aceto forti coquantur, rurſúmque exiccentur; & quò crebrior earum cum recenti aceto affuſo fuerit decoctio, eò mitior futura eſt per ſuperiora euacuatio; ita, vt doſis tandem earum eſſe poſſit Dra. i. in cereuiſia calente cum tantillo butyri. Minore tamen quantitate exhibeantur talia fortiora, & ſæpius repetantur; cum quantitas minor vehementiam medicamenti minuere, & nihilominus ſæpius repetitum humorem etiam pertinacem frangere poſſit. Si tamen iam corpus valde exſiccatum ſit, & contabuerit, ac humor potius ſiccitate, quàm copiâ peccet, viréſque iam ſymptomatum vehementiâ debilitatæ, & collapſæ ſint, tum fortiora medicamenta locum non habent, ſed mitioribus, & quæ corpus humectant, vtendum, in maiore tamen copia.

[margin: i rea vem do.]

Meſues de purgatione hîc inſtituenda quatuor Regulas tradit:

Prima eſt, vt non ſemel, & confertim, adeóque cum labore, & moleſtia corpus euacuetur; ſed moderatè, & per interualla, vt natura purgans medicamentum regere poſſit, non verò à medicamento violento proſternatur.

Secunda, vt medicamenta purgantia non multùm recedant à gradu medicamentorum lenium, quæ Benedicta appellari ſolent, cùm in qualitatibus manifeſtis, tum in occultis.

Tertia, vt purgantia ſemper miſceantur cum aliquibus humectantibus. Qua de cauſſa in hoc affectu medicamenta purgantia commodiùs in forma liquida, quàm ſicca exhibentur; cùm liquida plus humectent, & iis plus humectantium miſceri poſſit.

Quarta, vt purgantibus ſemper admiſceantur medicamenta, quæ ſpiritus, ac partes principes roborant.

Quibus conſideratis non erit difficile, conuenientia cuique ægro medicamenta in hoc morbo præſcribere. Vbi ergo mitioribus purgantibus opus eſt, talis potio præparari poteſt:

℞. *Fol. ſen. el.* Drach. vi. *epithym.* Vnc. ß. *zingiber. ſem. fœnicul.* an. Scr. ii. *glycyrrh.* ʒ. i. *flor. borrag. bugloſſ. violar.* an. P. i. *paſſul.* Vnc. ß.

Coqu. vel infundantur in iure pulli, vel prunorum Damaſc. pro Vnc. iv.

Colaturæ adde *ſyr. roſar.* vel *violar. ſolut.* Vnc. i. vel *mann.* Drac. vi. F. Hauſtus.

Vel ℞. *Succ. borrag. bugloſſ. depurator.* an. ℔. i. *pomor. odorator.* ℔. iii. *fol. ſen.* Vnc. iiii. *ſem. aniſ. fœnicul. cort. citri*, an. Drach. ii. Simul infundantur per diem vnum, & poſt lenem ebullitionem addatur ſacchar. ℔. i. Fiat ſecundum artem Syrupus.

Vbi fortioribus medicamentis opus, admiſcetur confectio Hamech, aut vſurpantur pilulæ de lapide Lazuli, vel ipſe lapis Lazuli, aut helleborus niger; præſertim in robuſtioribus.

Vt ℞. *Electuar. diacatholic.* Vnc. i. *confect. Hamech* ʒ. iß, vel Drach. ii.

Diſſolu. in *aq. borrag. meliſſ. ſcolopendr.* an. ſuff. q. vel Vnc. iiii. vt. Vnc. v.

Colentúrque & F. Hauſtus.

Vel vſurpetur *ſyrup. de ſucc. pomor.* cum *fol. ſen.* & *helleboro nigro.*

℞. *Succi pomor. dulc.* ℔. iß *borrag. meliſſ.* an ℔. ß. *flor. cordial.* an. P. ii. *fol. ſenæ, epithym. cortic. hellebor. nigr. præparat.* an. Vnc. ß.

Coquantur ſecundum artem cum ſuffic. quantit. ſacchar. F. Syrupus, in quo in nodulo ſuſpendatur *cinamom. caryophyll. croci, ſpec. aromat. roſat. diamoſch dulc.* an. Scrup. ß.

In cuius Vnc. iii. diſſolu. *mann.* Vnc. i. & cum iuſcu. capon. vel gallin. tribus horis ante prandium exhibeatur.

Vel ℞. *Rad. bugloſſ. polypod. q.* an. Vnc ß. *fol. ſen.* Vnc. i *follicul. ſen. hellebor. nigri preparat.* ana. Drach. vi. *flor. bugloſſ. borragin. anthos, fumar*, an. P. ii. *ſem. aniſi, cortic. citri, zedoar. galang. cinamom.* an. Drach i. Coqu. in ſuffic. q. aquæ ad remanent. ℔. iß.

Colaturæ adde *ſucc. pomor. dulcium* ℔. iß. *ſacchari* q. ſ. F. ſecundum artem Syrupus. Cuius doſis Vnc. ii. vel iii.

Vtilia etiam ſunt ſequentia:

℞. *Rad. polypod. q.* Vnc. ii. *gramin. ſcorzoner. helenij, bugloſſ. glycyr.* an. Vnc. ß. *cortic. tamariſc. fraxin.* an. Dra. iii. *ſummitat. lupuli, meliſſ. thymi*, an. M. i. *ſem. melon. excorticat.* Vnc. ß. *aniſi, fœniculi*, an. Drach. ii. *iniubar. ſebeſt.* an. num. x. *paſſular.* Vnc i. ß. *hellebor. nigr. prepar.* Drac. ii. *ſem. carthami. contuſ.* Vnc. i. *turbith. el.* Drac ii. Coqu. in aq. pura.

In colat. infundantur *fol. ſen. el.* Vnc. ii. *epithym.* Vnc. ß. *rhabarb. el.* Drac. iii. *flor. cordial.* M. ß. *cinamom.* Dra. i. *ſpica* Scrup. i. *cortic. citri* Dra. ii.

Colat. ℞. ℔. ii. *ſucc. pomor dulc.* ℔. ß. *ſacchar.* q. ſ. Coq. ad ſyrup. liquidior. conſiſtentiam, qui per dies 5. & plures exhibeatur Huc pertinet, & ab huius ſyrupi deſcriptione non multum differt, (niſi quod rhabarbarum additur) ſyrup. roſatus laxatiuus compoſitus, ſeu helleboratus Montani, in diſpenſ. Auguſtano deſcriptus.

Vel ℞. *Myrobal. omnium*, an. Vnc. ß.

Contundantur craſſo modo, & manibus cum oleo amygdal. dulc. madidis fricentur.

Hinc infundantur in ſuffic. quant. *aq. borrag.* & *fumar.*

Poſtea ℞. *Polypod. q.* Drach. i. *epithym. thymi, glycyr.* an. Vnc. ß. *fol. ſen.* Vnc. iß. *cortic. radic. hellebor. nigr.* ʒ. iii. *ſem. citri, fœnicul. aniſ.* an. Dra. ii. Bulliant omnia ad conſumptionem medietatis. Poſtea colentur, & additâ ſacchar. ſ. q. F. Syrupus; cuius doſis Vnc. iii. vel iiii. cum ſyr. roſar. ſolut. vel violar. ſol. Vnc. ß.

Vtilis etiam eſt Helleboriſmus Matthiol. ab eo *lib. 3. Epiſtolar. in Epiſtola ad Georgium Hantſchium* deſcriptus. [margin: Helleboriſmus Matthioli.]

℞. *Cortic. hellebor. nigr.* Vnc. ii. *ſem. aniſi, fœniculi*, an. Dra. ß. *citri, cinamom.* an. Drac. i. *ſpic.* Scr. i.

Infundantur in *ſucci roſar.* ℔. iiii. Omnia bulliant ad conſumptionem tertiæ partis, & cum ſacchari ℔. iß. vel ℔. ii. F. ſecundum artem Syrupus; cuius Vnc. iii. vel ſolius, vel cum aliis medicamentis exhibendæ.

Vtile quoque eſt Oxymel helleboratum Iuliani à Geſnero commendatum.

Habetur quoque in Euonymi Theſauro ſuccus hellebor. nigr. qui paratur ex radicibus hellebori nigri, ſi coquantur in aqua ſimplici, & inter coquẽdum deſpumentur diligenter, & effuſâ aquâ primâ noua aqua affundatur, atque ita coctio aliquoties repetatur, donec nihil amaritudinis in radicibus amplius percipiatur; tandem omnis illa aqua per filtrum coletur, & lentiſſimo igne ad ſpiſſitudinem mellis coquatur, & ſub finem aliquid maſtiches, exempl. gr. ad rad ℔ i. maſtich. Drach. ii. vel iii. addantur. Cuius exhibeatur Scrup. i. vel Drach. ß. [margin: Succus hellebori nigri Euonymi.]

Verùm conuenientius eſſet, ſi aquæ ſimplicis loco ad coctio

coctionem vſurparetur decoctum fœnicul. aniſi, puleg. Commodius adhuc, ſi ſucco iſti primo per coctionem extracto ſpiritûs vini tantum, vt quatuor digitis emineat, ſuperinfunderetur, & extractum pararetur.

Si adhuc artificioſius parare velis extractum, primo menſtruo ſeparato digeri poterit primum extractum per aliquot dies cum nouo ſpiritu vini, qui macis vim prius imbiberit. Vel extracto guttæ aliquot ol. aniſi, citr. meliſſ. addi poterunt. De quo exhibeatur Scrup. i. eſtque Extractum hellebor. nigri in morbis melancholicis ſummè efficax, quod vel ſolum, vel cum aliis purgantibus, vt extract. panchymagogo, vel catholico aliquo, vel pilulis, pro conſtitutione humoris, & corporis ægri, miſceri poterit.

Extractum hellebori nigri.

Habet & Penotus, *de medicamentor. chymicor. præparat.* Extracti hellebor. nigr. deſcriptionem, quam ex vetuſtiſſimo codice ſe tranſcripſiſſe dicit, eſtque talis.

Aliud Penoti.

℞. *Hellebor. nigri rad. cum fol.* M. iiii. Conquaſſatis adde vinum moſchatellin, & in balneo bulliant per diem & noctem. Colatura fortiter expreſſa filtretur, & fundatur ſupra recentium itidem conquaſſat. *radic. hellebor. nigri* M. i. *roſar. rubrar.* M. v. (forſan M. ß.) *caryophyllor. prius contuſ.* Drach. vi. addendo *ſpiritus vini* partes octo. Digerantur per dies tres, poſtea colentur, & filtrentur, ac deſtillentur ad craſſitiem mellis; hinc feces comburantur, & phlegmate ſeu aquâ ab extracto ſeparatâ ſal extrahatur. Huius ſalis

℞. Vnc. ß. *croc.* Drach. i. *ambr. gryſ.* Drac. ii vel q. l. M. omnia.

Doſis eſt Scrup. i. cum *aqua aſſeruat.* Drach. iiii. Extracto huic miras vires in ſanguine mundificando, & ſenectutem retardando tribuit Penotus. Qui de eo videatur, *pag. 186. de præparat. medicament. Chymicorum.*

Valeſcus de Taranta, *lib. 1. cap. 13.* & alij valde laudant hîc puluerem Haly, quem ipſe his verbis commendat: Poſito, inquit, quod aliæ medicinæ non valeant, iſta valet nutu Dei Miſericordis, & eſt medicina coronata quæ ſecretiſſimè teneatur, vt humanus intellectus q. deperditus hoc medicamento inſtauretur. Paratur autem hoc modo:

℞. *Epithym.* Vnc. ß. *lapid. Lazul. agaric.* an. Drach. ii. *ſcammon.* Drach. i. *caryophyll.* num. xxx. F. Puluis, qui ſemel in ſeptimana datur à Scrup. ii. ad Scrup. iiii. in aqua vel ſyrupo aliquo conueniente. Vix tamen & iſte puluis, niſi corpus antea benè humectatum ſit, ſatis commodus eſt, cum valde ſiccandi vim habeat.

Pilulæ ſequentes etiam vtiles ſunt in humore melancholico euacuando:

℞. *Fol. ſen. elect.* Vnc. ß. *polypod. q. epithym. Cretic.* an. Drach. ii. *aloës extract.* Drach. vi. *extract. ſcammom.* Drac. ii. *hellebor. nigr.* Drach. ß. *ſucc. glycyrrh. extract. helen. zedoar.* an. Scrup. i. *maſtich. macis. ſem. aquileg.* an. Drac. ß. Cum ſyrup. borrag. & pomor. ſ. q. redigantur in maſſam pro Pilulis formandis.

Verùm cum humor melancholicus pertinax, & fixus ſit, ſæpius iteranda eſt huius præparatio, & euacuatio, ac continuâ medicatione plurimos melancholicos curatos fuiſſe, experentia docet. Imprimis verò perpetuâ humectatione indigent melancholici, ideóque humida alterantium loco vſurpanda, & purgantibus admiſcenda: vnde etiam medicamenta in liquida forma vtiliora ſunt quàm ſicca, & frequentius euacuandum per leniora, quàm per fortiora. Inter leniora valde vtilis eſt ſyrupus multiplicis infuſionis violarum cum fol. ſen. ita paratus, vt nouem vicibus in aqua communi, vel borraginis, vel ſcorzoneræ violæ infundantur, & poſtea vltimæ infuſionis ℔. viii. addantur fol. ſen. Vnc. vi.

Commendatur ad melancholiam, vt & maniam curandam in robuſtis etiam ☿, & multis hoc medicamentum profuiſſe, è Galeni quoque ſchola Medici teſtantur. Excipit tamen melancholiam hypochondriacam Mercatus, neque etiam iis exhiberi vult, quibus ſanguis ſuperaſſatur, vel caliditas in toto, aut viſcere aliquo viget. Contrà tamen Matthiolus, *in Dioſcorid. lib. 5. cap. 59.* in vniuerſum aduerſus morbos omnes prouenientes ab humore melancholico, ac præſertim iis vtile eſſe ſcribit, qui hypochondria habent inflata & ventoſa. Verum humor, & viæ prius benè præparandæ eſſent, ne humor fruſtra agitaretur. Et cum ☿ humorem melancholicum à proprietate non trahat, helleborus verò niger in humore melancholico peculiari vi euacuando multiplici experientiâ comprobatus ſit; malim hunc præferre.

Antimonium an locum hic habeat.

Dum hæc ita fiunt, vel maxima ex parte peracta ſunt, danda etiam opera eſt, vt corpus externis medicamentis humectetur, &, ſi vna pars, verbi gratia, hepar, intemperata ſit, humorique melancholico generando cauſſam præbeat, eius intemperies corrigatur, partes principes roborentur, & ſpiritus foueantur. Atque hæc iis inprimis diebus, quibus purgantia non exhibentur, vſurpentur, & poſt purgationem continuentur.

Et ſi malum aliis remediis non cedat, tria eſſe remedia vtiliſſima, ſerum lactis cum ſucco cichorij & fumariæ, potum thermarum, quæ mineram ferri habent, & balneum aq. dulcis, ſuprà *part. 1. cap. 14.* dictum. Et omnino ad corpus humectandum vtiliſſimum eſt aquæ dulcis balneum, quod corpus humectat, & ſuaui humore & calore temperat, ipſúmque humorem melancholicum benigniorem reddit, & ſudorem leniter & moderatè mouendo (Nam liberalior ſudor exſiccando nocet) eius aliquid diſcutit. Vtile etiam fuerit in aq. balnei humectantia & moderatè calefacientia coquere, vt maluam, althæam, violar. borrag. bugloſſ. ſem. hord. lini, flor. chamæmel. melilot. parietar. branc. vrſin. capita veruecis. Affundere quoque licet libras aliquot lactis recentis. Aqua autem balnei à tepore ad caliditatem decliner, noſtróque calori reſpondeat. Lauet verò æger horis tribus vel quatuor ante cibum. Quidam totum corpus leniter fricando inungunt ol. chamæmel. anethin. Aëtius ol. communi vtitur, addito nitro.

Dum lauat æger, caput irrigetur decocto plantarum modò dictarum ſiue ex alto per ſtillicidium demiſſo, ſiue ſpongiis capiti applicatis.

Vt ℞. *Fol. malu. althéa, flor. chamamel.* an. M. i. *borrag. bugloſſ. violar.* an. M. ß. *ſtœchad. Arabic.* P. i. Coquantur pro Embrocha.

A lotione caput inungatur ol. violar. anethino, amygdal. dulc. quibus parum ol. nuc. moſch. aut macis admiſceatur. Spinam dorſi in balneo, aut poſt exitum in è balneo inungere vtile eſt ol. lilior. albor. violar. amygdal. dulc. pinguedine gallinæ.

Ad reliquias humoris melancholici inſenſibiliter diſcutiendas Antiqui magnis antidotis vtebatur. Sic Galenus theriacam in quartana exhibet, humore ſatis præparato, & corpore euacuato: & Aëtius theriacam dare iubet quibuſdam interuallis, præſertim hyeme, & incipiente vere.

Antidota.

Ad viſcera roboranda Abſinthij decocto quidam vtuntur; quod Aëtius ita prædicat, vt eius ſolius vſu quoſdam ab hoc morbo curatos fuiſſe affirmet. Ventriculum enim, & hepar roborat.

Abſinthium.

Inprimis verò cerebri & cordis, vt in omni, ita & in hac melancholia, habenda eſt ratio, & ea roboranda aquis, ſyr. conſeru. borrag. bugloſſ. meliſſ. violar. nymph. roſar. & ſimilibus.

Cerebro cor roborantia.

Magna vis & efficacia cor roborandi, & exhilarandi, ac reſiſtendi timori & mœrori ſine cauſſa eſt in confectione Alkermes, modò rectè præparata ſit, qualis hodie in monte Peſſulano præparata ad nos adfertur: & lapis Lazuli, quem nonnulli in hac confectione omittendum cenſent, non ſolùm vim purgandi, teſte Auicennæ, *in libro de viribus cordis,* ſed

Confect. Alkermes.

ſed & ſegregandi à ſanguine vapores melancholicos habet.

Electuaria:

℞. *Conſeru.flor.borrag.violar.meliſſ.nymph. roſar.* an. Vnc.i.*cortic.citr.conditor.* Vnc.ß. *ſpec.lætificantis Rhaſis diambr.diamargar.frigid.*an. Scrup ii. *corall.rubr.præpar. margarit.præpar.* an. Scrup.i. *confect. Alkermes* Drach. i. Cum *ſyrup. tunic. & de pomis*, an. q. ſ. F. Electuarium.

Vel ℞.*Succ.pomor. Borsdorffianor.* vel *alior.odorat.* ℔. ii.*borrag.bugloſſ.flor.tunic.* an. ℔.iß. *ſacchar.albiſſ.* ℔.ii. Coqu. ſecundum artem. Sub finem adde *vini odorati* ℥. v.*ſpec.lætificant.Rhaſis* ℥.i.*galliæ moſchat.* Scr.ß. *confect. alkermes* ʒ.i.F.Conditum,de quo manè ſingulis diebus ſumatur Vnc.ß.

Vel ℞. *Conſeru.fl.borrag.tunic.violar. meliſſ.roſar.incarnatar.* an.Vnc.ß. *ſpec. lætitiæ Gal.* Scrup.iiii. *diambr. dianthos, diamargarit. frigid.* ana. Scrup.ii. *corall. rubr. præpar.margarit. præparat.* an.Scr.i.Cum *ſyrup.de pomis* F.Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru.fl.borrag.bugloſſ. roſar. violar. tunic. roriſmar. maioran.* an.Vnc.i. *lap.bezoar.orient.* Scrup.i. *ſpec.conf.dianth.diamarg.frig.diambr.diamoſch.dulc.* an. ʒ.i.Cum *ſyr.de ſucco borrag.* q.ſ.F.Mixtura,addendo *ol. cinamom.*gutt.iiii.

Vel ex ſpeciebus cum ſaccharo in aq. roſarum & cinamom.diſſoluto F.Confectio in Tabulis.

Commendantur & hæ aquæ contra Melancholiam:

℞.*Pomor.citri* num.vi.*vini maluat.*menſ.ii.*aq.roſar.* menſ.iß.*ſpec.diamarg.fr.de gemm.fr.cordial.temper.latif. Gal.diaplir.arch.diamoſch.dulc.*an.ʒ.vi.

Deſtillentur lento igne. Ligentur in petia moſch. ambræ,an.Scr.ß.

Verum de talibus notandum,fruſtra margaritas, corallia,& lapides pretioſos in deſtillando admiſceri;cùm in alembicum non adſcendant.

℞. *Conſeru. borraginis, bugloſſ.* an. Vnc. iß. *margarit. præparat.* Drach. ß. *hyacinthi , ſapphiri , ſmaragdi, coralliorum,lapidis bezoar,*an.Scrup.ß. *radic.condit.ſcorzoneræ* Vnc.ß. *cinamom. macis , galangæ,* ana. Scrup.i. *caryophyll. ligni aloes,* an. Scrup. ß. *ol. citri* gutt. iiii. *ſpir. roſar.* Dra.i. *ſacchar. opt. in aq. roſar. diſſolu.* q.ſ.F.Electuarium.

Morſuli:

℞. *Spec. electuar. de gemm. diambr. diamoſch. dulc. latific. Rhaſis ,* an. Dra. i. *ſacchar. in aq. cinam.* Vnc. ß. *roſar.*ſuff. q. *diſſolut.* Vnc. iii. F. Rotulæ , vel Morſuli.

...terna cor-...i in. Et quia,vt dictum,in omni melancholia cordis maxima habenda eſt ratio , non ſolum interna ad id roborandum vſurpentur ; ſed & externa medicamenta cordi applicentur.

Epithema:

℞. *Succ.borrag.bugloſſ.*an.Vnc.iß.*aqu.roſar.* Vnc.iij. *meliſſ.* Vnc.ii. *ſpec.cordial.temperatar. lætificant. Rhaſis, cortic.citri,*an.Dra.ß.*vini odorati* Vnc.i.*ſpir.roſar.*Scrup. ß.F.Epithema cordis.

Sacculus:

℞. *Meliſſ.flor.roſar.rubr.*an.M.ß.*bugloſſ.violar.*an.P. i. *cortic.citr. caryophyll. macis, ſantal. citrin. ligni aloes, cinamom.* an. Drach. ß. *gall. moſchat.* Scrup. ß. *zedoariæ ſem.ocymi,*an.Dra.ß.*granor.Kermes* Dra.i.*ambr.*gr.iii. Cum *ſindon.rubr.*F.Sacculus pro corde.

Vnguentum:

Vel inungatur cordis regio oleo deſtillato citri, aut ſolo,aut cum vnguento roſaceo odorato , vel alio cordiali miſto.

Inprimis danda opera, vt ſomnus concilietur ſtatim ab initio; quod fit frictionibus extremorum ſub ſomni tempus, epithematis,linimentis, odoramentis,& aliis ſuprà,*cap.*1.propoſitis.

Diæta.

Diæta ſit talis,qualis ſupra de melancholia in genere propoſita eſt , in omnibus ad calidum & humidum vergens.Aër igitur in hiſce qualitatibus ſit temperatus, & proptèrea purus , odoribus ſuauibus refertus, non fœtidus , non tenebricoſus, niſi quantum ſomni ratio exigit. *Aër.*

Cibi ſint εὔχυμοι & εὔπεπτοι, ac mediocriter humidi, flatúſque expertes ; vt caro pullorum, gallinarum,hædina,vitulina,veruecina, oua recentia, piſces ſaxatiles, paſſulæ,amygdalæ:condiantur flor. borrag. bugloſſ. roremarino. Conueniunt quoque poma & pyra dulcia, & odorata cocta. Abſtineat æger à leguminibus , caſeo antiquo, & omnibus omnino cibis, qui ſuccum craſſum , atque excrementitium generant. Vinum conceditur album, tenue , oligophorum. Et cum morbus ſit diuturnus , talis victus ratio inſtituatur , quâ corporis vires , ſi non augeantur , tamen conſeruentur, non verò debilitentur,vel imminuantur;in melancholicis præſertim, qui cibo pertinacius abſtinent , aut parcè admodum hunc ſumunt. Somnus omni ſtudio concilietur , & prorogetur. Delectatio quærenda eſt ex Muſicâ, aliíſque, quibus maximè delectari ſanus conſueuit,lenitérq; obiurganda inanis triſtitia, aut, ſi nihil proficiatur,æger acriter increpetur & obiurgetur,ac diligenter ab aſtantibus obſeruetur & cuſtodiatur. *Cibus & potus.* *Somnus.* *Animi pathemata.*

CAPVT XII.

De Melancholiâ Hypochondriacâ.

SEcunda Melancholiæ per conſenſum differentia,eáque ſatis frequens,eſt,quæ Hypochondriaca appellatur,quòd ex hypochondriis ortum habeat,& ex cauſsâ in hypochondriis genitâ excitetur. Hypochondriorum autem nomine veniunt non ſolum ſita in his vtrinquè Hepar & Lien, ſed & Ventriculus, potiſſimum eius fundum,& Meſenteriũ cum ſuis venis,itémque Pancreas,& Omentum,vt poſtea dicetur. *Melancholia hypochondriaca vnde dicta.*

Notandum tamen hîc, affectionem , aut paſſionem hypochondriacam latius patêre , quam melancholiam hypochondriacam. Non ſolùm enim melancholia, ſed & alia mala plurima ex materia vitioſa in hiſce locis cumulatâ oriri poſſunt : neque ſemper cum affectu hypochondriaco melancholia coniungitur,ſed tum demum, cum cerebro vapores peculiari modo diſpoſiti ex materia illa exhalantes communicantur , ſpiritibúſque animalibus miſcentur.Ideóque hîc non omnia, quæ de affectu hypochondriaco dici poſſunt,proponemus,ſed ea tantùm , quæ ad Melancholiam hypochondriacam explicandam,& curandam neceſſaria videntur,reliqua infra,*lib.3.part.5.ſect.*1.vbi in genere de affectione hypochondriaca dicetur,explicabuntur. *Affectio hypochondriaca latius patet, quàm Melancholia hypochondriaca.*

Arabibus Melancholia Mirachia, vel Mirachialis eâdem de cauſſa appellatur,quod ſcilicet cauſſa eius in Mirach,id eſt,ventre inferiore,ſeu abdomine contineatur;Græcis φυσώδης,& vulgò etiam Flatulenta melancholia nuncupatur,quòd qui eâ laborant,in ventriculo & inteſtinis flatibus abundant, qui & rugitibus ſeſe produnt. Chymici affectionem hypochondriacam Tartarum hypochondriorum appellant.

Definitio.

Eſt autem Melancholia Hypochondriaca delirium melancholicum non continuum, ex vapore è melancholiâ p.n. in hypochondriis cumulatâ, & peculiariter diſpoſita, eleuato, & cerebro communicato, ſpiritúſque animales inquinante, &, vt melancholicum phantaſma generetur, faciente, ortum habens.

Cauſſa.

Proxima melancholiæ hypochondriacæ cauſſa.

Proxima enim & continens huius mali materia eſt vapor Melancholicus cerebro communicatus, ſpiritúſque animales inquinans, & obfuſcans, & mœrorem, ac triſtitiam eo, quo ſupra, *de Melancholiâ in genere*, dictum fuit, modo excitans. Nam ſicut vt Galenus, *3. de loc. aff. cap. 7.* docet, elato ex ventriculo ad oculos fuliginoſo quodam, & fumoſo halitu, aut craſſis vaporibus, ſimilia, vt in ſuffuſione, accidentia contingunt: eâdem ratione ſublatâ ad cerebrum ab atra bile euaporatione fuliginosâ fumosâque melancholica eueniunt in mente accidentia.

Cauſſa antecedens.

Cauſſa antecedens eſt humor melancholicus in hypochondriis cumulatus. De cuius natura & ſede alij aliter docent, vt prolixius de affectione hypochondriacâ dicetur. Et quidem humorem, qui affectiones hypochondriacas parit, non ſemper eiuſdem naturæ eſſe, ex affectibus, ſeu ſymptomatibus, quæ ſequuntur, & coniunguntur, ſatis apparet: eum verò, qui hoc, de quo iam agimus, delirium parit, melancholicum eſſe, etiam extra controuerſiam poſitum puto. Vnde Galenus, *3. de loc. aff. cap. 6.* ſcribit: De flatuoſo verò, & hypochondriaco malo nemo non dixit, quomodo triſtitiam, deſperationem, mœſtitiam inducat, atque, vt ſummatim dicam, ad melancholiæ accidentia nihil reliqui faciat. Quippe laborantes hypochondriaco morbo poſt cruditates dictis accidentibus multò vehementius infeſtantur; ac plures ex ipſis quoque ſplenetici ſunt: quocirca coniectandum, ex hoc etiam viſcere vitioſam ſaniem euadere. Ideóque quamquam alij authores aliter hac de re loquantur; videtur tamen id omne de hypochondriaco affectu in genere accipiendum eſſe, de quo infrà, *lib. 3. part. 5. ſect. 1.* dicetur: huius verò, de quo iam agimus, delirij cauſſam meritò melancholiam ſtatuimus.

Subiectum & ſedes cauſſæ antecedentis.

Eodem modo ſeſe res habet de ſubiecto, quod quidem hypochondria ſtatuimus, à quibus nomen etiam hæc melancholia ſortita eſt: veruntamen cum plures in hypochondriis partes contineantur, lienem præcipuè, & loca vicina, antecedentem huius melancholiæ cauſſam continere putamus. Lien equidem humoris melancholici ſedes eſt: ſi tamen magna huius humoris copia colligatur, vt tota in eo contineri non poſſit, etiam in meſenterium, ac omentum protruditur, ac in venis meſaraicis naturalia viſcera perreptantibus continetur, iis præſertim in locis, vbi plures, maioréſque venæ portæ rami verſus lienem in hypochondrio ſiniſtro tendunt: licet, ſi maxima eius ſit copia, in totum abdomen per venæ portæ ramos diſpergi poſſit. Vnde nonnulli duplicem melancholiam hypochondriacam ratione loci, in quo cauſſa antecedens continetur, ſtatuunt, vnam in venis dextræ partis, ab hepatis caliditate excedente ita calefactis, vt calefaciendo chylum perpetuo feruore & ardore moleſtiam quaſi caliditatis alicuius internæ in eo loco exhibeant; alteram in ſiniſtrâ parte, in venis meſaraicis, quæ ſunt inter ſplenem, & ventriculum ſitæ. Frequentiùs tamen in ſiniſtro hypochondrio delirij huius cauſa cumulatur, & continetur. Atque ita, quia cauſſa huius mali in hypochondriis primario ſita eſt, non eſt continuum hoc delirium, ſed tam diu durat, quàm diu vapores atri ſpiritibus animalibus miſcentur, quibus diſcuſſis, & illud vel euaneſcit, vel minuitur, atque iterum redit, vel exaſperatur, vbi noui vapores & flatus, qui caput petere ſolent, collecti & coaceruati ſunt, qui vbi vel per ructus, vel per vomitum, vel per alui crepitus, aut deiectiones euacuantur, ægri melius habent.

Viam per quam vapores melancholici ad caput feruntur, quod attinet, ſtatuunt quidem nonnulli, nunquam, niſi mediante orificio ventriculi, ad cerebrũ hos vapores ferri. Verùm probabilius eſt, per venæ cauæ ramos, & arterias id fieri. Facilis enim vaporum ex vena portæ in cauam eſt tranſitus, vt & in arteriam magnam, per arterias, quas lien habet magnas, & multas.

Cauſſæ antecedentis natura quænam.

Quæ autem humoris huius melancholici, quem antecedentem Melancholiæ hypochondriacæ cauſſam eſſe diximus, ſit natura, non ita planum eſt. Vulgata ſententia eſt, eum eſſe frigidum, ſiccum, atrum. Verum negat id Platerus eâ de cauſsâ, quod æſtuatio quædam eo in loco, vbi humor latet, percipitur, quæ acrimoniam, & caliditatem illius ſatis declarat. Imò non ſolum aduſtum & feculentum eſſe hunc humorem, ſed & malignitatem peculiarem obtinere ſtatuit, ob enormia illa accidentia, quæ in mania, & in melancholia apparent, ob quam etiam Cacodæmones ſedem in hoc humore habere gaudeant. Verum enim verò diſtinguendum eſt inter melancholiam hypochondriacam, & affectionem hypochondriacam. Affectio enim hypochondriaca latius ſeſe extendit, quàm melancholia hypochondriaca. Neque enim omnes hypochondriaci melancholici ſunt. Qui verò melancholici ſunt, in iis omnino proxima delirij cauſſa ad humorem melancholicum referenda; etſi nihil prohibeat, quin etiam ob *δυσκρασίαν* viſcerum æſtuatio quædam in hypochondriis percipiatur, & propterea diuerſa ſymptomata hypochondriaci patiantur. Vnde etiam Melancholiæ hypochondriacæ non eſt vnum genus. Quidam enim melancholici ſunt torpidi, ignaui; alij *κατὰ ταῦτα* ſua peragunt. In illis delirij cauſſa eſt Melancholia naturalis, quæ eo modo, quo, vt ſuprà, in genere, dictum, melancholiam inducit; in his verò iam aliquid quidem aduſti humoris eſt, vel alij humores aduſti admiſcentur.

Vbi Platero libenter aſſentimur, aduſtum aliquem humorem cauſſæ melancholiæ admiſceri. Et plerumque adſunt ructus & vomitus acidi. Acida autem non paucas partes calidas in ſe continent. Et humor ſummè calidus ad maniam proximus eſt. Aduſtio tamen illa non eſt magna: aliàs enim potius mania, quàm melancholia, inde excitaretur. Et ſi humor melancholicus amplius aduratur, ex melancholiâ fit mania; cum ex humore valde calido & aduſto delirium cum timore, & triſtitia prouenire non poſſit; ſed caliditas illa potius audaciam inducit. In aliis verò pleriſque hypochondriacis affectibus facilè concedimus, humorem illum, qui affectionis hypochondriacæ cauſſa eſt, non ſemper frigidum eſſe, ſed in venæ portæ ramis accumulatum aduri, & calorem, atque acrimoniam contrahere &, vt ex Diocle Galenus, *3. de loc. aff. cap. 7.* docet, hypochondriacas affectiones plus caloris, quàm decet, in venis, quæ alimentum è ventriculo excipiunt, habere. De quo infra, *lib. 3. part. 5. ſect. 1. cap. 4.* plura dicentur.

Malignitatem quod attinet, equidem humor melancholiam excitans propriè malignus non eſt, & non, niſi impropriè loquendo eum malignum appellat Platerus. Interim in hoc ei aſſentimus, peculiarem aliquam occultam, & nobis ignotam eſſe diſpoſitionem humoris melancholiam generantis, quæ vulgo, cum proprio nomine eam exprimere non liceat, impuritas, & nigredo dicitur, ob quam ſpirituum animalium naturalis luciditas & puritas viciatur, & p.n. diſpoſitio inducitur.

Cauſſæ remotæ internæ & externæ.

Quomodo autem generetur humor hîc in hypochondriis, pluribus dicetur, vbi de affectionibus hypochondriacis in genere tractabitur, *libro tertio, parte 5. ſect. 1. & ibid. ſect. 2. cap. 3.* de Scorbuto. Vt breuiter de eo, quantum huius loci ratio poſtulat, dicamus,

camus, præcipuæ generationis & cumulationis humoris melancholici in hypochondriis cauſsæ ſunt errores in victu diu continuati, & ventriculi, ac hepatis, & lienis ἀντιπραξία.

Primò enim, cum coctionis primæ errata in ſecunda corrigi non poſſint, à pluribus verò in diæta plurimùm delinquatur, & hinc in prima coctione multi errores committantur; plurimos etiam errores & vitia in ſecundâ coctione conſequi neceſſe eſt. Ad humoris verò melancholici generationem faciunt ea, quæ craſſum & feculentum ſuccum generant. Si enim plus huius ſit in chylo, quàm debebat, omne hoc excrementum à liene attrahi, elaborari, ſegregari, atque euacuari nequit, ſed eius maxima pars à natura valida & robuſta plerumque in pancreas, meſenterium, & omentum, atque ferè per eos venæ portæ ramos, qui non in ipſa inteſtina, ſed in meſenterium, & pancreas deſinunt, & obliterantur, deponitur, vt hac de re rectè Fernelius, *de part. morb. & ſympt. lib. 3. cap. 7.* diſſerit.

…li

Facilius verò id accidit, ſi ventriculus ſit debilis. Cum enim cibi eiuſmodi craſſi & feculenti etiam in eo, qui ventriculum ſatis fortem habet, nihilominus ſimilem chylum ſuppeditent; multò magis hoc accidit, ſi ventriculus ſit debilis. Ideóque inter remotiores cauſſas omnia locum habent, quæ ventriculum debilitare valent; de quibus *lib. 3. de imbecillitate ventriculi,* dicetur.

…li ac … & … ξίᾳ.

Et adhuc promptius id fiet, ſi aliqua adſit lienis, ventriculi, & hepatis ἀντιπραξία. Tum enim ventriculus debilis cibos non rectè coquit, & cruditatis cauſſa eſt. Lien verò & Hepar, ſi calidiora ſint, auidius illum ad ſe, & ſæpe adhuc crudum, trahunt, & quidem tenuem, & aquoſam chyli partem maturius, craſſam tardius; illámque in vapores tenues: nunnunquam & ſubſalſos, ac acres reſoluunt, atque vel in caput, vel in totum corpus diſtribuunt; vnde catarrhi, dolores vagi, vel ſudores excitantur; hæc vehiculo deſtituta in venis meſaraicis ſubſiſtit, obſtructiones in iis parit, ampliúſque exiccatur, & incraſſatur, vel etiam aduritur, & obſtructiones in venis meſaraicis parit, ac humori melancholico materiam præbet, atque ita humorum craſſorum, & feculentorum copia in hypochondriis cumulatur, atque hinc cùm melancholia, tùm plurima alia hypochondriaca mala oriuntur, quæ ibidem Fernelius recenſet, & prolixius infra, *lib. 3. part. 5. ſect. 1.* enumerabuntur.

Imò hæc, ſi affectum hunc producere debet, neceſſario circa lienem hæret, & ſi id tantùm fiat, mitior eſt melancholia. Accidere tamen poteſt, vt in vtroque hypochondrio illa cumuletur, & tum grauior affectio eſt, & non ſolum melancholia, ſed & alia ſymptomata adſunt, ob materiam miſtam, quæ partim calida, ſicca, acris & amara eſt, ob igneam, quæ in hepate & venis circa hepar eſt, diſpoſitionem, & ſenſum æſtus in dextro hypochondrio exhibet, partim frigida, ſicca, acida, quæ in liene, & circa eum hæret, & colligitur; de quibus *loc. allegat.* dicetur. Suppeditant autem tali humori materiam cibi craſſi, difficilis coctionis, viſcidi, flatulenti, caro bubula, ſuilla, aprugna, ceruina, piſces maritimi, & in aquis ſtagnantibus degentes, carnes & piſces ſale ac fumo indurati, aues in aquis degentes, legumina, braſſica, oua indurata; vina non defecata, auſtera inprimis, quæ in lapide calcario, vel alio ſolo, quod materiam mineralem, vel tartaream continet, creſcunt; cereuiſia ex aquis impuris cocta, præcipuè ſi ſit turbida, & non defecata.

Facit ad hoc malum generandum etiam aër craſſus, fœtidus, nebuloſus, qui inſpiratione attractus ſpiritus animales, & vitales inquinat; item autumnalis, modò calidus, modò frigidus.

Quies & otium nimium huius mali generationem quoque promouent, dum ob ea multa excrementa in corpore retinentur, calórque non excitatur, & ventilatur; vnde obſtructiones in corpore fiunt. Atque hæc, cũ lucubrationibus & meditationibus, cauſſa eſt, cur literati, & qui vitam ſedentariam agunt, malo hypochondriaco frequentiùs ſint obnoxij, minus verò ij, qui quotidianis laboribus exercentur.

Euacuationes ſuppreſſa.

Aluus ſuppreſſa etiam ad malum hoc generandum facit. Etenim ſi excrementa diutius in inteſtinis detineantur, venæ meſaraicæ ex iis pro bono, & recenti chylo craſſam & feculentam materiam attrahunt, è qua multi feculenti humores generantur, atque obſtructiones in venis meſaraicis & liene excitant; vnde iis, qui ad affectionem hypochondriacam ſunt diſpoſiti, ſummè vtile eſt, aluum ſemper habere laxam. Multum quoque ad malum hoc inducendum faciunt ſuppreſſæ euacuationes, per quas natura vitioſos eiuſmodi humores in primis viis collectos euacuare ſolebat, vt alui deiectiones, & vomitus quibuſdam certis temporibus conſueti: ac quæ maxima huius mali cauſſa eſt, hæmorrhoides, quæ aliquando fluxerunt, ſuppreſſæ.

Immoderati animi affectus.

Inprimis verò mali huius cauſſa eſt metus & triſtitia, & animi nimia intentio; idque maximè in iis, qui à naturâ corporis conſtitutionem melancholicam adepti, taciturni, cogitabundi & triſtes ſunt. Atque hinc etiam accidit, vt infantes, & iuuenes, qui à curis & mœſtitia alieni ſunt, in hoc malum non incidant, ſed adulti, poſt annum trigeſimum plerumque. Tum enim temperamentum corporis non ſolum fit ſiccius, & errores in victu commiſſi in adoleſcentia ſeſe produnt, ſed & curis, meditationibus, atque animi intentione homines tum magis occupari incipiunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa Melancholiæ hypochondriacæ diagnoſtica.

Melancholiæ Hypochondriacæ ſigna ſunt, delirium abſque febre, cum mœrore & timore; idque non continuum, ſed notatu digna interualla habens. Sunt enim melancholiâ hypochondriacâ laborantes nonnunquam ſatis hilares; mox tamen ſine cauſſa in mœſtitiam recidunt. Cum enim vapor Melancholicus ater & tenebricoſus, huius mali cauſſa proxima, in cerebrum eleuatur, ſpiritibuſque animalibus permiſcetur, eoſque inquinat, delirium inde excitatur, æger que multa falſa imaginatur, metuit non metuenda, ſine cauſſa mœret, & variis modis animum macerat: duratque hoc delirium tamdiu, quàm diu vapores illi ſpiritibus permiſcentur: poſtquam verò vapores illi melancholici diſcuſſi ſunt, delirium ceſſat, donec noui vapores ad caput eleuati ſpiritibus animalibus permiſcentur, eoſque turbant.

Et hæc quidem propria Melancholiæ ſigna ſunt; quibus tamen interdum & alia coniunguntur. Nam quia vapor ille flatulentus melancholicus in cerebro permiſcetur ſpiritibus animalibus, qui non ſolum imaginationi, ſed & aliis ſenſibus inſeruiunt, accidit, vt etiam circa alios ſenſus varia ſymptomata oboriantur; in auribus tinnitus, ſtrepitus, ſoníque varij, nunc campanarum ſonitum, nunc aquarum ſtrepitum referentes; oculi obſcurè vident, vel etiam omnia circumagi videntur. In neruos etiam ſeſe inſinuans vapor varios dolores, & alia nervoſi generis ſymptomata accerſit. Idem vapor, dum ſeu per venas, ſeu per arterias ſurſum tendit, & cor tranſit, illud in eas anguſtias redigit, vt motu violento palpitare, & arteriarum celerem, & velocem motum ad expellendum, & diſcutiendum vaporem ſibi moleſtum, inſtituere cogatur: quod dum fit, æger de ſumma cordis anguſtia conqueritur, de vita deſperat, maximíſque ſuſpiriis opem & auxilium expoſcit: plerumque etiam vrgent vigiliæ, quæ à vaporibus illis ſiccis ortum habent, qui non ſolũ ſpiritus perturbant, ſed & cerebrum exiccant, ac ſomni proximam cauſſam abſumunt; aut, ſi dormiunt, ſomnus

ſomnus ea de cauſſa eſt perturbatus cum ſomniis metûs & terroris plenis. Adſunt etiam alia affectionis hypochondriacæ ſigna, quæ Galenus, 3. *de loc. aff. cap.* 7. ex Diocle ita recenſet: Sumpto cibo, maximè coctu difficili, ſputum multum & humidum concitatur: item ructus acidiſſimus, flatus, æſtus, in hypochondriis fluctuatio non ilicò, ſed cum retinuerint, interdum quoque ventriculi vehementes dolores, qui nonnullis ad dorſum vſque procedunt: concoctis deinde cibis quieſcunt, mox aliis cibis ingeſtis eadem reuertuntur ſymptomata, quæ inter ieiunos, interdum etiam à cibo moleſtant, atque euomunt crudos cibos, & phlegmata ſubamara, & calida, & acida, adeo vt dentes ſtupore afficiantur. Et alia coniunguntur, quæ ſuo loco de affectione hypochondriaca explicabuntur.

Hoc ſaltem hic addimus, non omnia ſymptomata in omnibus apparere, ſed modò hæc, modò illa, pro partium læſarum, vel ſeorſim, vel ſimul ratione. Si enim venæ meſaraicæ ſaltem obſtructæ ſint, & in iis humor contineatur, mitior eſt affectio: grauior, ſi ipſa viſcera ſimul afficiantur. Et quidem ſi vtrumque viſcus afficiatur, atque vtriuſque venæ ſint obſtructæ, grauia, & plurima apparent ſymptomata; ſi verò vnum ſaltem viſcus obſtruatur, mitiora & pauciora ſunt.

Paroxyſmi & ſymptomatum, quonam fiant.

Quia verò hoc malum non continuum eſt, ſed per interualla quædam inuadit, & paroxyſmos ſuos habet; quà ratione illi oriantur, & quo modo inuadant ægros, etiam explicare non inutile fuerit: præſertim cum ægri ipſi rarò omnia recenſere poſſint, quod improuiſò hoc malo corripiuntur, & ratione ac mente perturbatâ omnia memoriâ comprehendere non valent. Primò quidem corripiuntur paroxyſmo ægri ſæpe etiam citra vllam euidentem, vel externam cauſſam, vbi materia copioſius accumulata à natura mouetur, & vapores, ac flatus ab ea excitantur. Solétque & hic morbus, vt alij, ſuas habere periodos. Facilius tamen hoc fit, ſi cauſſa externa aliqua accedat, vt improuiſus terror, mœror, ira, vſus ciborum flatulentorum, vini potentis crapula. Vbi verò malum ægros apprehendit, in nonnullis quidem ſubitò, & ex improuiſo hoc accidit; interdum ex flatibus, & vaporibus aſcendentibus ructus antecedunt, ventriculus diſtenditur, & orificium eius lancinatur, ac per gulam tranſiens vapor acidus linguæ neruos peruadens eam quaſi conſtringit, ac rigidam, & ad ſermonem immobilem reddit, interdum per cor tranſiens vapor anxietatem lipothymiæ non abſimilem, vel cordis palpitationem excitat, atque altiùs aſcendens difficilem reſpirationem parit. Hinc cerebrum occupans delirium parit, atque, vt antea etiam dictum, caligo oculis offunditur, in auribus tinnitus excitatur, ac membranæ cerebri tenduntur, & dolor in iis excitatur, vt ægri totam cerebri ſubſtantiam è cranio ſibi euulſum iri metuant. Et dum porrò vapor per ſpinam dorſi deorſum tendit, interdum in vtroque brachio frigus quoddam, aut ſtuporem potiùs, & motum formicantem inducit. Quæ cùm anxietatis & terroris omnia plena ſunt, ægrique metuunt, ne labantur & concidant, ideóque locum quieti quærunt, interea mente quaſi priuantur, vel delira loquuntur, & ſudore frigido perfunduntur. Hinc calore illos vapores diſcutiente, rubore iterum ſuffundi incipiunt, anxietas minuitur, & mentis actiones ſeſe iterum exſerunt, ac tandem, paroxyſmo ſuperato, nihil ægri amplius ſentiunt, præter metum alicuius grauioris morbi, epilepſiæ vel apoplexiæ, vel ſubitaneæ mortis; atque hinc triſtitiam, & animi mœrorem concipiunt.

Prognoſtica.

Signa Melancholia hypochondriacæ prognoſtica.

1. Malum hoc, vt omnes morbi melancholici, diuturnum, & difficile curatu eſt. Humor enim melancholicus natura ſuâ pertinax eſt, nec facilè medicamentis cedit, imò ſi minus cautè tractetur, ferocior redditur. Præterea Indicationes inter ſe plerumque pugnant: ventriculus eſt debilis, frigidus, & calefacientia poſtulat; contra hepar in hoc affectu plerumque eſt calidius. Humor ipſe quoque craſſus, & ſiccus, & propterea humectantia poſtulat: cum eo tamen plerumque ſeroſus humor coniungitur, vnde ſputo abundant hypochondriaci. Faciunt quoque non parum ad morbi huius diuturnitatem errores ægrorum, dum & in victu ſæpe delinquunt, & diuturni morbi pertæſi, vel vſum medicamentorum intermittunt, vel Medicos temerè mutant.

2. Faciliùs tamen curatur in principio, quàm ſi iam ſit inueterata: & ſi duret hæc melancholia, tandem ſimilis vapori diſpoſitio cerebro inprimitur, & ex affectu per conſenſum proprius excitatur.

3. Tantò malum eſt grauius, quantò humor magis aduritur, & atræ bilis naturam accedit. Si enim humor ille qui vaporem ſuppeditat, aduritur, vel aduſtus illi admiſcetur, melancholia in maniam tandem tranſit. Cuius rei ſignum eſt, cum, qui antea erant meticuloſi & triſtes, iam hilares quaſi, animoſi, audaces & iracundi fieri incipiunt; quod facilius accidit, ſi æger multo, & potenti vino pro potu vtatur.

4. Si materia illa, & vapores inde excitati prauam & peculiarem corruptionem ſubeant, aut copioſiùs ad cerebrum ferantur, malum interdum in epilepſiam degenerat; interdum cerebro morbi diuturnitate valde debilitato, & cruditate auctâ, in apoplexiam tranſit.

Indicationes.

Vapor ille, qui proxima & continens huius delirij cauſſa eſt, etſi ſponte à natura diſcuti ſoleat: tamen danda opera, vt id quàm citiſſimè fiat. Ne verò malum recurrat, vaporum aſcenſus prohibendus, iique, ne cerebro, & cordi moleſtiam afferant, aliò diuertendi. Et quod curationis caput, humor melancholicus, è quo vapor ille eleuatur, ex hypochondriis euacuandus. Quod rectè & ordine fiet, ſi viæ obſtructæ aperiantur, & venæ meſaraicæ, quæ ſimul ſiccitate plerumque laborant, humectentur, humor ipſe craſſus attenuetur, & incidatur, & tandem per aluum & vrinas euacuetur, atque eius generatio prohibeatur; quod eueniet, ſi omnes cauſſæ, à quibus is originem traxit, vel à quibus moueri, & augeri poteſt amoueantur, & vitentur. Tandem cerebrum & ventriculus roborandus, vt & aliæ partes principes.

Curatio.

Alui Lenitio.

Cùm aluum in hoc morbo laxam habere ſemper vtile ſit, & reliqua remedia, niſi primæ viæ euacuatæ ſint, parum proſint; ab alui lenitione, & primarum viarum euacuatione curatio inchoanda. Vbi maximè cauendum, ne purgantibus validioribus, & à partibus remotioribus trahentibus humores non ſolùm in hypochondriis, ſed & in aliis venis commoueantur; qui cum exitum non inueniant, nec ad euacuationem tum apti ſint, hepatis & venarum obſtructionem augent, aliaque incommoda ſecum trahunt, atque ita plus nocent, quàm proſunt. Inițiatur ergo talis Clyſter;

♃. *Rad. althéa, polypod. q.* an. Drach. vi. *malu. pariet. althéa, viol. mercurial.* an. M. i. *flor. chamæmel.* M. ß. *furfur. in petia ligat.* M. i. *pruner.* num x Coqu. in aqu. pura.

Colatur. ♃. ℔. i. *Electuar. lenit.* vel *diacathol.* Vnc. i. *hiera ſimpl.* Dra. ii. *mell. roſat. colat.* el. *violar.* an. Vnc. i. *chamæmel.* Vnc. iß *vitell. oui* num j. F. Clyſter.

Sanguinis Euacuatio.

Poſtea ſi ſanguis abundet, & hepar ſit calidius, vt ſanguis euacuetur, corpúſque ventiletur, & ad vſum medicamentorum aptius reddatur, vena aperienda.

Commodiſſimum autem foret, ſi ex venæ portæ ramis ſanguis euacuari poſſet. Cum autem ii nullibi pateant, niſi in ano, vtiliſſimum eſſet, ſanguinem per hæmorrhoides euacuare; hæmorrhoidúmque fluxus ad melancholiam curandam multum poteſt, atque interdum hypochondriaca melancholia, quæ aliis remediis tolli non potuit, hoc vno ſanata fuit. Verùm niſi natura ipſa hunc tentet, ab arte ſola earum fluxus vix ſperari poteſt. Si tamen fluere conſuetæ ſint hæmorrhoides, aut tumeant, hirudinum applicatione, vel aliis modis, vt aperiantur, tentandum.

Cum etiam menſtruorum fluxus naturalis ſit, & natura per eum vitioſos humores, qui in corpore colliguntur, ſimul euacuare ſoleat, cauendum, ne ſupprimatur, &, ſi ſuppreſſus ſit, reuocetur.

Venæ verò in brachio tum demum aperiendæ, vbi, vt diximus, ſanguis abundat, aut ille jam à ſucco melancholico infectus eſt. Hinc ſanguis ex venis crurum, poplitis, aut malleoli emittatur; cum ſanguis prauus infra hepar maxima ex parte conſiſtat, & humor melancholicus, tanquam fex ſanguinis, aliquando inferiora petere ſoleat. Et fieri poteſt, vt hoc modo ſanguis ad hæmorrhoides fluat, & illæ cum maximo ægri commodo aperiantur.

Vomitoria.

Quia verò non rarò ob ventriculi debilitatem crudi & pituitoſi humores in ventriculo cumulantur; ſæpe neceſſarium eſt, à vomitu initium curationis facere, ne à præparantibus, vel purgantibus excrementitij illi humores ad penitiores partes rapiantur, atque obſtructiones augeant.

Vt ℞. *Succ. radic. raphani expreſſ.* Vnc. iiii. *hydromel.* Vnc. iij.

In quibus miſtis macerentur per noctem *radic. aſari contuſ.* Drach. ij. Manè colentur & exprimantur, liquórque tepidè propinetur.

Præparantia humorem melancholicum in hypochondriis.

Hiſce peractis jam ad materiæ præparationem accedendum, quæ attenuantibus, & aperientibus perficitur, ſine inſigni tamen calefactione, & exiccatione, propterea, quod plerumque ardor quidam, & ſiccitas meſaraicarum adſit, & inflammationi quid ſimile partes illæ, & inferiori orificio ventriculi vicinæ obtineat. Quâ in re non rarò peccatur ab iis, qui ad flatus tatùm, quibus hypochondriaci etiam abundant, habito reſpectu, valde calidis & ſiccis medicamentis in hac melancholiæ ſpecie vtuntur, quibus morbus potius exaſperatur.

Contra nec nimis refrigerantia; & humectantia ſine aliqua apertione conueniunt; cum in partibus illis ſint obſtructiones, quas tollere ſemper conuenit. Vbi tamen plus aquoſi admiſtum eſt, calida non omittantur. Atque ita, prout varia eſt conditio humoris in hoc morbo, & aliud atque aliud membrum magis læſum eſt, ita curatio aliàs magis calida, aliàs minus calida poſtulat, aut etiam moderatè refrigerantia & humectantia, quæ omnia tamen ſint aperientia & attenuantia. Si caliditas & æſtus major percipiatur in hypochondriis, horâ vnâ ante cibum ſeri lactis caprini ℔. ß. vel ℔. j. commodè exhibetur, quod & calorem iſtum temperat, ac venas meſenterij refrigerat, & materiam, obſtructionis cauſſam eluit. Simplicia;

Radices; *Fœniculi, aſparag. eryngij, graminis, borragin. bugloſſ. cichorij, ſcorzoneræ, helenij, polypod. glycyrrhiz. centaurij major.* Crato enim inter aperientia, & obſtructiones tollentia in hoc morbo multum tribuit rad. centaur. major. quod vulgò Rhaponticum appellatur, ſi ſuccus è recenti radice exprimatur, & cum ſaccharo in formam ſyrupi redigatur, ac de eo ſingulis diebus manè ſumantur cochlearia duo, vel tria; vel ſi radix centaurij majoris in vino horis 24. maceretur, & ante cœnam æger vini hauſtum ſumat, idque aliquot diebus continuet.

Cortices; *cappar. tamariſci, fraxini, citri.*

Folia & herbæ; *ceterach. ſcolopendr. chamædr. chamæpit. capill.* ♀ *meliſſ. betonic. hyſſopi, endiuiæ, cichorij, fumariæ, cuſcutæ, cardui ben. abſinthij*, præcipuè *Pontici, cochleariæ, veronicæ.*

Flores; *borrag. bugloſſ. violar. centaur. minor. ſambuc. geniſt.*

Semina; *aniſi, fœnicul. endiu. ocym. aquileg. geniſt. quatuor frigid. major.*

Fructus; *prun. amygdal.*

E quibus fiant Medicamenta vſualia:

Aquæ; *borrag. bugloſſ. meliſſ. chamædr. capill.* ♀. *hyſſop. fumar. cuſcut. ſcolopend. lupuli.*

Syrupi; *byzantin. de duab. radicib. de fumar. de ſcolopendr. de borrag. bugloſſ. endiu. de epithym. de lupul. de polypod. de pomis.*

Conſeruæ; *borrag. bugloſſ. meliſſ. fumar. cichor. betonicæ, cochlear. tunic.*

Condita; *cortic. citr. radic. helen. eryngij.*

Extracta; *veronic. meliſſ. card. benedict. abſinthij, ceterach.*

Species; *electuar. lætitiæ Galen. Rhaſ. de hyacinth. diarrhod. Abbat.*

Trochiſci; *de capparib. de abſinthio.*

Ex his varia pro vſu & conſtitutione ægri fieri poſſunt. De quibus hoc monendum, vt initiò non ea vſurpentur, quæ fortiùs vrinam mouent, ne materiam vitioſam è primis viis ad hepar, & venam cauam deducant, malum augeant, aut morbum aliquem in renibus excitent.

Rejicit quidem alia de cauſſa diuretica Hollerius, quòd ſcilicet ſplen nullum habeat conſenſum cum renibus per viam communem: verùm diuretica nec planè rejicienda ſunt, ſed corpore, & primis viis per purgantia euacuatis etiam locum habent, & ſæpe nigra planè per vrinam euacuantur, cum ægri commodo: nec ratio Hollerij vera eſt. Sunt enim viæ è liene ad renes, quas monſtrarunt Recentiores Anatomici, & eas recenſet Laurentius, *quæſt.* 27. & per arterias emulgentes ſatis commodè è liene ad renes materia euacuari poteſt. *An diuretica in melancholia hypochondriaca conueniant.*

Valde etiam calida vitanda, aut, ſi vſurpentur, aliis temperanda, ne humorem adurant, pejorémque reddant, tetróſque vapores excitent, & grauia ſymptomata inducant.

Potio:

℞. *Rad. cichorij, borraginis, ſcorzoneræ, polypod. q. cortic. rad. cappar.* an. Drach. ii. *rad. aſari* Drach. i. *fol. meliſſæ, betonicæ, ceterach, fumariæ, capill.* ♀. *chamædryos*, an. M ß. *centaurij minoris, abſinthij Pontici*; an. P. j. *flor. cordial.* P. ii. *cortic. citri* Drach. ii. *ſem. aniſi, fœniculi*, ana Drach. i. *fol. ſenæ el. epithymi*; an. Drach. iii. *paſſul. minor.* Vnc. j. *Potiones.*

Infundantur omnia in aq. puræ ℔. iii. Stent vaſe clauſo, loco calido, & poſtea in B. ebulliant:

Colat. add. *ſucci borragin. roſar. fumariæ*; an. Vnc. iiii. *ſacch.* ℔. j.

F. Potio clara. Doſis Vnc. iiii. vel Vnc. v.

Syrupi.

♃. *Succi bugloſſi, borragin. pomor. ſuaueolentium*, ana ℔.ii. *meliſſæ* ℔.ß. Infunde in eo *granor. kermes* Vnc. i. *croci* Drach. i. Colentur, & cum *ſacch.* ſ. q. F. Syrupus.

Vel ♃. *Rad. aſparag. fœnicul. polypod. q. heleny, ſcorzoner. cichor.* an. Vnc. ſem. *cortic. rad. cappar. tamariſc. fraxin.* an. Drach. iii. *citri, aurantior.* an. Drach. ii. *fol. ceterach. ling. ceruin. endiu. hortenſ. hepatic. nobil. chamaedr. card. benedict. capillorum* ♀*is*, an. M. ſem. *epithymi* Vnc. ſem. *ſem. aquileg.* Drach. i. ſem. *anisi, fœnicul.* an. Drac. i. *quatuor frigid. majoran.* ana Drac. ii. *glycyrrh. raſæ* Vnc. ſem. *paſſular. exacinat.* Vnc. i ſem. Coqu. in aqua pura, Colaturæ ♃. ℔. iii. *ſucc. pomor. dulc. acidor. odorator.* ℔. i. *borrag. fumar.* an. ℔. ſem. *ſacchar.* q. ſ. F. Syrupus.

Cujus Vnc. ii vel iij ſumat æger mane, & ſuperbibat hauſtum aquæ borraginis.

Decocta. Vel ex iiſdem ſimplicibus fiat Decoctum, & clarificato idonei ſyrupi addantur.

Claretum.

Claretū. Si æger decocta & ſyrupos reſpuat, aut ex ſyrupis aliquid incommodi metuatur, cùm dulcia hîc non ſatis vtilia ſint, fiat tale Claretum:

♃. *Rad. fœnicul. eryng. helen. ſcorzoner* an. Vnc. ſem. *cortic. tamariſc. rad. cappar. polypod. q.* an. Drach. vi. *cortic. citri* Vnc. ſem. *zedoar* Drac. ii. *chamaedr. ling. ceruin. meliſſ. capill. Veneris, abſinth.* an. M. ſem. *flor. borrag. bugloſſ.* an. M. j. *cinamom.* Drach. ii. *ſantal. ligni aloes*, an. Drach. i. Affunde *vini Rhenani calefacti* ℔. vj.

Stent aliquandiu in infuſione, & poſtea aliquoties trajiciantur per manic. Hippocrat.

Vltimo add. *ſacchar. albiſſ.* Vnc. iii.

Manè poſt juſculum, vel in prandio & cœna loco primi hauſtus vſurpetur.

Aqua.

Aqua. Vel paretur talis Aqua:

♃. *Rad. aperient.* ℥. i. *helen.* Dr. vi. *cortic. tamariſc. fraxin.* an. ℥ ß. *meliſſ. betonic. chamaedr. chamæpit.* ana. M. ii. *card. benedict.* M. i. *ſem. anisi, fœnicul.* an. ℥. ß. *flor. bugloſſ. geniſt. centaur. minor.* an. M. i. Macerentur omnia in *aq. borrag.* lib. iii. *vini* ℔. iii. poſtea colentur. Colat. add. *ſucc. fumar.* ℔. i. *cochlear.* ℔. ß. *trochiſc. de cappar.* Vnc. j.

Deſtillentur. Deſtillatum exhiberi poteſt vel ſolum, vel cum ſyrupo borrag. aut alio, aut etiam addi oxymel. ſcillitic. vel ♀ rum ℭlarum.

Electuarium.

Electuarium. ♃. *Conſeru. cichor. meliſſ. borrag. bugloſſ. card. bened.* an. Vnc. i. *cortic. citri condit. rad. condit. helen.* an. Vnc ß. *ſpec. diarrhod. abbat.* Drach. j. *confect. Alkerm.* Drach. ß. Cum *ſyrup. byzantin. ſimpl.* F. Electuarium.

De quo ſumat æger Vnc. ß. vel Drach. vi. & ſuperbibat aquam borraginis.

Purgantia.

Purgatio. Poſtquam aperientia & præparantia hæc aliquot diebus ſunt exhibita, quarto vel quinto die purgatio inſtituatur. Et quidem purgantia ſint mitiora. Ciato ſæpe non fortiora, quam ſyrup. roſar. ſolut. cum aq. roris Majalis (vtpote quæ longè ſubtilior eſt reliqua aquâ, ita vt teſtæ ovi incluſa Solique meridiano expoſita, & calefacta ſtatim euaporet) confectum additâ mannâ dilutâ infuſo flor. perſicor. exhibet. Et talia mitiora ſæpe, & diu continuanda ſunt. Licet tamen interdum & fortiora exhibere.

Maximè verò vtiles ſunt clyſteres ſæpius repetiti ſed non admodum acres; verùm mediocres, & ſimul flatus diſcutientes.

Potiones.

♃. *Polypod. q.* Drach. vi. *cortic. citri* Drach. ii. *fol. ſen.* Drach. v. *rhabarb.* Drach. ſem. *epithym.* Drac. iii. *flor. borrag. bugloſſ.* an P. ii. *caryophyll.* num. ii. *ſem. fœnicul. aniſi*, an. Scrup. i. *cinamom.* Scrup. ſem. *paſſular.* Vnc. ſem. *el. diaphœn.* Drach. ii. Infund. in ſuffic. quant. ſeri lactis.

Colat. ♃. Vnc. iii. *ſyrup. de pomis Regis Sabor.* Vnc. j. M. F. Hauſtus.

Vel ♃. *Radic. aperient. vino praeparat.* Vnc. j. *ſcorzoner.* Vnc. ſem. *cortic. tamariſc. fraxin. citri*, an. Vnc. ſem. *meliſſ. ceterach. chamaedr.* an. M. ſem. *flor. borrag. bugloſſ. ſambuc. geniſt.* an. P. i *ſem. endiu. portulac. agni caſti, aniſ.* an. Drach. j. *rad. hellcb. nigri praeparat. glycyrrh.* an. Vnc. ſem. *paſſular. maior.* Vnc. i. Coqu in q. ſ. [illegible]. In Colat. infund. *fol. ſen.* Vnc. ii. *zedoar. galang.* an. Drach. i. ſem.

Colat. ♃. Vnc. xiiii. adde *ſyrup. de epithym. de pom. Reg. Sabor.* an. ℥. ii. F. Potio pro 4. doſibus, quæ aromatizetur ſpec. lætitiæ Galeni, aut diambr.

Alia: ♃. *Infuſion. roſarum ſol. in aq. endiu. & fumar. aq. part.* Vnc. ii. *aq. aniſi, cuſcut. flor. borrag.* an. Vnc. j *fol. ſena el. & vino albo irrorat.* Drach. v. *paſſular. minor.* Drach. ii *rad. glycyrrh. raſæ, ſem. aniſi, coriandr. praepar.* an. Scrup. ii. *caryophyll.* num. iii.

Bulliant omnia tribus ebullitionibus vaſe tecto, tunc adde *rhabarb. opt.* Drach. i. *el. de ſucco roſar.* Drach. ii *diaphœnic.* Drach. i. *pulu. ſantali citr.* Scrup. i.

Relinquantur per noctem in infuſione loco tepido; poſtea fortiter exprimantur per linteum, Fiatque Potio, quæ detur mane tribus horis ante paſtum in humoribus miſtis.

Syrupi.

Donatus Antonius ab Alto Mari hunc Syrupum valdè commendat, quem & alij laudant;

♃. *Hyſſop. ſamſuchi, ſerpilli, meliſſ. phyll. betonic.* an. M ſem. *borrag. lupul. ſcolopendr. fumar. capill. Veneris*, an P. ſem *rad. cichor. borragin. fœnicul. cappar.* an. Vnc. iii. *abſinth. cortic. citri* an. M. j. *fol. ſen. elect. polypod. q.* an. Vnc. ii. *puleg. flor. chamaem. centaury minor.* an. Drach. ii. *chamaedr. chamæpit.* an. Vnc. ii. *ſquinanth. odorat.* (id eſt, *ſchœnanth.*) *ſem. aniſ. fœnicul. aſar.* an. Drach. j. *paſſular. enucleat.* Vnc. i. Coquantur ſ. a. Colat. ♃. ℔. iii. add. *ſucc. pomor. dulc. acidor. roſar.* & *maioran. punicor. acidor.* an. ℔. ſem. *borrag. & fumar. depurat.* an. ℔. i. *ſacchar.* q. ſ. F. Syrupus, de quo æger ſumat Vnc. iii. vnâ vice, & ſuperbibat parum aqu. lupul. & borrag.

♃. *Rad. ſcorzoner. polypod. q.* ana Drach. vi. *bugloſſ. cichor. cortic. tamariſc. citri.* an. Vnc. ſem. *ceterach. chamaedryos, meliſſ* an. M. i. *thymi, epithymi* an Vnc. ſem. *flor. ſambuc. geniſt.* an. M. ſem. *ſem. fœnicul.* Drach ii. *hellebor. nigr. Styriac. praepar.* Drach. iii. *glycyrrhiz.* Vnc. ſem. *paſſul. exacinat.* Vnc. i. Coqu. in aqua pura, In Colat. infundantur *fol. ſen. elect.* Vnc. ii. *follicul. ſenæ* Vnc. i. *radic. gialapæ, rhabarb.* an. Drach. j. *turbith. el.* Drach. ii. *flor. borrag. bugloſſ.* an. M. ſem. *ſtœchad. Arab.* P. j. *cinamom.* Scrup. j. *ſpec. diamb.* Scrup. ſem *caryophyll. zedoar.* an. Drach. ſem.

Colat. ♃. ℔. j. *acet. ſcillit.* ℥. ii *ſucc. borrag.* & vel *fumar.* Vnc. iii. *ſacchar.* ℔. ſem.

Coqu. ad julep. vel ſyrup. fluidior. conſiſtent. an. de quo ſingulis diebus æger mane Vnc. iii. vel iiii. vel q. ſ. ſumat, addatúrque ſingulis doſibus ol. aniſ. vel cinamom. vel citri gutt. i. idque continuetur 4. diebus, quinto æger quieſcat, hinc ad vſum ſyrup. redeat, donec planè abſumptus ſit.

Li

Eſt & hic Syrupus, vt in omni, ita etiam in Melancholia hypochondriaca vtilis:

℞. *Polypod.q.* ℔. ſem. *bugloſſ. borragin. meliſſophyl.* an. M.i. *cyperi, cappar. acori, aſari*, an. Vnc. i. *ſenæ, epithym.* an. Vnc. ii. *ſem. lactuc. endiu.* an. Vnc. iii.

Pulueriſata omnia præter ſenam & epithym. quæ reſeruentur, ebull. in ſ. q. aquæ ad conſummat. medij. In fine decocto adde ſenam & epithym. & mox remoueatur ab igne. Poſtea colentur. Colaturæ adde *ſacchari* q. ſ. F. Syrup. ſ. a.

Sumatur 6. diebus continuis.

Et quia aliis aliæ formæ medicamentorum magis arrident, poteſt etiam talis Nodulus parari:

...euiſia ...gans.

℞. *Rad. polypod. q. ſcorZoner.* an. Drach. ii. *fol. ſen.* Vnc. i. *rad. gialapæ* Drach. ii. *hellebor. nigr. præpar.* Dra. i. ſem. *zingiber. cortic. citr. galang. Zedoar.* ana Drach. j. *ſem. aniſ. fœnicul.* an. Drach. ß. *flor. anthos. bugloſſ.* an. P. i.

Ligentur in nodulo, qui in cereuiſia ſuſpendatur. Ne reliquorum medicamentorum ſapor ingratus percipiatur, aliquid abſinthij addere licet.

Vinum.

Commendatur & vinum purgans, quod Zvvingero adſcribitur:

...um pur...

℞. *Rad. aperient.* an. Vnc. ſem. *bugloſſ. cardui benedict. abſinth.* an. M. ſem. *ſem. fœnicul.* Vnc. ſem. *fol. ſen. elect.* Vnc. i. ſem. *agaric.* 🜿ri *alb.* an. Vnc. ſem. *Zingiberis, cinamom.* an. Drach. i.

Infundantur in vino, de quo chyathus vnus vel duo, prout opus fuerit, manè & veſperi, ante cibum, vel manè ſaltem, per dies plures ſumatur.

Vel ℞. *Fol. ſenæ el.* Vnc. ij. *rhabarb. opt.* Drach. ii. *rad. mechoacannæ* vel *gialapa* Dra. j. *cort. rad. hellebor. nigri præpar.* Vnc. ſem. *fol. fumar. cuſcut. ſcolopendr. ceterach. meliſſ. flor. 3. cordial. flor. roriſmarini*, an. P. ii. *ſem. aniſi, fœniculi*, an. Drach. ii. *cinamomi*, Drach. j. *limatur. chalybis præpar.* Vnc. ſem.

Inciſa & contuſa ligentur omnia in ſindone pro nodulo, qui in ℔. iiii. vini Rhenani injiciatur, de quo vino medicato quatuor horis matutinis ante prandium quotidie Vnc. iii. præter propter exhibeantur.

Pulueres.

...ueres.

Tenuibris fortunæ homines vtantur pulu. ſen. præpar. juxta deſcriptionem Montagnanæ, qui acui poteſt gr. iii. vel iiii. diagryd. pro natura ægri.

Vel ſumatur pulueris ſen. præparat. Drach. i. vel Scr. iiij.

℞. *Cryſtallor.* 🜿i Vnc. ſem. *fol. ſenæ Alex.* Drach. v. *rhabarb. el. agarici trochiſc.* an. Drach. ii. *ſcammon. præpar.* Drach. i. *turbith. alb. hermodactyl.* an. Drach. ij. *cinamom. galang. macis*, an. Drac. ß.

Miſce pro puluere, de quo Drach. i. in liquore, vel juſculo propinetur.

Pilulæ.

...ulæ.

Aut vſurpentur Pilul. 🜿reæ à Quercetano deſcriptæ, vel de Ammoniaco. Platerus has commendat.

℞. *Aloës* Drach. ii. *myrrh.* Drach. ſem. *epithym.* Drach. i. *rad. gentian. aſari*, an. Drach. ſem. *gumm. ammoniac. aceto diſſolut.* Scrup. j. *ſem. petroſelin.* Drac. ſem. *rhabarb. el.* Drach. i. ſem. *ſpic.* Scrup. i. Cum *ſucc. abſinth.*

F. Maſſa, de qua æger alternis, vel tertio quoque die ſumat Scrup. ii. vel etiam plus, ſi copioſius purgare libeat & liceat.

Idem & has commendat:

℞. *Aloës Succotrinæ* Vnc. i. ſem. *rhabarb. agaric.* an. Drach. i. *Zingiber. maſtich. gentianæ*, an. Scrup. i. *ammoniac. aceto diſſol.* Drach. ſem. *ſucci abſinthij inſpiſſati* (extractum efficacius eſt) *centaur. min.* an. Scrup. j. *limaturæ chalybis* vel *croci* ♂ Drach. ß. *terebinthinæ Cypriæ* q. ſ. F. Pil. Doſis Drach. ß.

Electuaria & Boli.

Quibus Electuaria vel Boli arrident, ſumant el. diacathol. diaſenæ vel in bolo, vel in ſero lact. diſſoluta. Multum in hoc morbo valet extract. hellebori nigri, quod in pilul. formari, vel alio modo exhiberi poteſt. Ventriculi tamen in purgantibus inprimis habenda eſt ratio, præcipuè iis, qui cruditate acidâ laborant, & canendum, ne nimio purgantium medicamentorum vſu is amplius debilitetur.

Vomitus prouocatio.

Vomitoria in aſſuetis etiam reperi poſſunt, & pro ægri tolerantiâ nunc leniora, nunc fortiora vſurpanda. Vomitu enim excrementitij humores circa ventriculum & loca vicina hærentes non rarò excutiuntur, qui purgantibus per aluum euacuari non poterant.

Vt ℞. *Rad. aſar.* Drach. iii. *ſem. atriplicis* Drach. i. *agaric.* Scrup. ii. *flor. geniſtæ, ſambuc.* an. P. i. Coq. *in hydromel.* ad Vnc. vi. adde *oxymel. ſ.* Vnc. i. ſem. F. Vomitorium.

Purgatione hoc modo peractâ, iterum aperientia, incidentia, attenuantia vſurpanda. Et cum purgantia viſcera nonnihil calefacere ſoleant, & aliàs in hoc affectu hepar & venæ meſaraicæ plerumque ſint calidiores, addantur medicamenta, quæ p. n. illam venarum meſaraicarum caliditatem, & ſiccitatem emendent: quos ſcopos omnes explere poterit ſeri lactis caprini vſus aliquot diebus, octo ſcilicet aut 14. continuatus. Et ne vllum damnum afferat, & magis ſit efficax, pulueres vel pilulæ conuenientes ante ſerum vſurpentur.

Seri lactis caprini vſus.

℞. *Rad. filicis maris, quinquefol. abſinth. cardui bened. chamædryos, ceterach, agrimon.* an. Drach. i. Cum *ſyrup. acetoſ. citri.*

F. Pilulæ majores, quarum 6. vel 10. ſingulis vicibus ante ſerum hauſtum ſumantur.

Vel ex pulu. horum omnium fiat extractum, de quo ante vſum ſeri lactis ℈. ii. forma pilul. vel aliâ æger ſumat.

Vel vſurpetur cum ſero lactis extract. cardui bened. veronic. meliſſ. ceterach, & ſimilium. Ita enim major vis aperiendi & penetrandi conciliabitur ſero, & minus refrigerando nocebit.

Neceſſarium verò eſt vt ſumatur majore copiâ, præſertim ventriculo non admodum debili, nimirum ad ℔. iii. vel etiam plures; & ebibatur calix vnus poſt alium pitiſſando, & poſt vſum ſeri deambulandum, vt in profundiora corporis ſeſe inſinuet, & materiam, quæ obſtructiones facit, per aluum & vrinas deducat. Neque magna ſeri copia pertimeſcenda. Si enim per venas penetrare, & iterum per aluum, & vrinas ſtatim dejici debet, magna copia requiritur; in minore verò nihil præſtat eodem modo vt thermæ & acidulæ in majore quantitate ebibuntur.

Ne tamen ventriculo damni aliquid inferatur, ſacculis, vnguentis, & emplaſtris conuenientibus roboretur. Et poſt vſum ſeri ſingulis diebus manè & veſperi ſumatur de elect. ſeq. portio, quæ quantitate nucem juglandem æquet:

℞. *Conſeru. bugloſſ. borragin.* an. Vnc. i. *roſar. anthos*, an. Vnc. ſem. *ſp. diarrhod. abbat. diatrion. ſantal.* an. Drach. ſem. *margarit. præpar.* Scrup. ii. *ligni aloës* Scrup. i. *cortic. citri condit.* Vnc. ſem. *confect. alkerm.* Drach. ſem. Cum *ſyrup. de pomis* F. Electuarium.

Abſinthij vtilitas & vſus.

Vtile eſt & abſinthium per dies 30. vel 40. exhibitum poſt purgationes in vino generoſo non auſtero; cum abſinthium ipſum per ſe ſatis adſtringat. Nimirum in vini ℔. iii. macerentur abſinth. M. ii. & ſingulis

diebus vnum atque alterum cochlear exhibeatur.

Vel cereuiſia aut vinum abſinthites paratur ſimpl. vel compoſ.

℞. *Cortic. tamariſc. frangulæ, ſarſaparill.* an. Vnc.ii. *abſinth.* M. v. *epithym. meliſſ.* an. M. j. *gr. junip.* Vnc.j. *flor. geniſt.* Vnc. ſem.

Conciſa, & contuſa ſacculo includantur, & in muſto, vel recenti cereuiſia deferueant.

Vtiles etiam ſunt trochiſci de cappar. de abſinth. additis iis, quæ virtutem cordis, & cerebri roborant; vt ſp. diambr. cordial. temperat. de gemm. de hyacintho, lætitiæ Galen. Rhaſ. hyeme, & vere incipiente, corpore euacuato, theriacæ vel Mithridatij aliquid cum refrigerantibus miſtum exhibeatur.

Vt ℞. *Theriac.* Scr.j. *conſeru. roſar.* Drach.ii. Miſc.

Ægerque omnibus aliis medicamentis eo die abſtineat.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. borrag.* an. Drach.ii. *Mithridat.* Drach. ſem. *ſp. lætificant. Rhaſ.* Scr.j. M.

Chymici ad intentionem iſtam complendam cremore & cryſtall. tartari, tartaro vitriolato, ſpir. tartari compoſ. quam vulgo miſtuā ſimplicē vocant, vtuntur.

Chalybis vſus.

Primùm quoque ad obſtructiones hypochondriorum aperiendas commendatur non ſolùm à Chymicis, verum etiam à Galenicis chalybs præparatus, adeò vt Iul. Cæſ. Claudinus, *reſponſ. 29.* proprium melancholiæ hypochondriacæ alexipharmacum chalybem nominet, quoniam continuus illius vſus ſemper felicem in ægris finem ſit aſſecutus; ſiquidem in reſerandis obſtructionibus, in quibus omnis melancholiæ curandæ cardo vertitur, nulli medicamento cedat.

Cum verò chalybs non ſolum vim aperiendi, ſed & adſtringendi, & fluxus ſiſtendi habeat, prout diuerſo modo præparatur, chalybs præparatus aperiens vſurpetur. Inprimis hic vtilis eſt tinctura chalybis; de qua re plura dicentur ſuo loco de affectibus hypochondriacis in genere.

Commendatur & ſeq. Electuarium de chalybe D. Kolreuteri.

℞. *Limat. chalyb. tenuiſſ.* ℔.ß. Superfund. acetum vini acerrimum, quantum imbibit. Stent. 24. hor. poſtea, vbi exiccata reperitur, aliud affundatur ſimili modo, ſin minus, ad prunas in lebete vitreato incruſtato agitata teratur, donec perfectè exiccetur; & tum acetum, vt primò factum eſt, affundatur, & hoc fiat tertiò, id eſt, tribus diebus continuò, poſtea perfectè exiccata aceto ſcillitico in marmore, vel alio duriore lapide teratur, & in liuorem redacta, exiccatáque ſumatur; & add. puluis ſubſcript. torum.

℞. *Rad. ireos* Drach.ii. *Zingib. lapath. acuti, cyclamin. eryngij, bryon.* an. Vnc.i. *fol. ceterach. ſcolopend. betonic. rutæ, chamedryos, chamæpit. agrimon. calaminth. galangæ, caryophyll. macis, ligni aloës, zedoar. Doronici*, an. Drach. ſem. *ſpic. Ind. croci*, an. Scr.ß. *cort. rad. cappar. fraxini, fagi, ſalic. tamariſc. caſſ. lign. ver. coſti dulc.* an. Scr.ii. *viſci* ♀ Drach.ß. *cinamomi* Drach.iii. *ammeos, cardamomi, cymini aceto macer. coriandr. præparat. ſem. agni caſti, petroſel. melanth. portul.* an. Drach.i. *ſiler. mont.* Drach.ii. ſem. *aniſi* Scrup.iiii.

F. Puluis tenuiſſ. Huic chalybs totus præparatus commiſceatur, & cum melle puriſſimo deſpumato, ac tertia parte oxymel. ſcillit. & ſyr. è cich. c. rhab. F. Electuarium.

Acidulæ.

Vtiles etiam, & magnæ efficaciæ ſunt in melancholia hypochondriaca Acidulæ: vtpote quæ lienem & venas meſaraicas aperiunt, ac ſine omni moleſtia omnis generis vitioſos humores per aluum copioſè educunt: quales ſunt Egranæ & Schvvalbacenſes.

Thermæ.

Eadem, quæ acidularum, & Thermarum ratio eſt. Etſi enim externus thermarum vſus in melancholicis, qui plerumque macilenti atque exſucci ſunt, raro commodus ſit, & metuendum, ne corpus amplius iis exſiccetur: tamen, ſi bibatur, eâdē ratione, quā acidulæ, proſunt, cum ob mineralia, à quibus ſuas vires habent, & primas vias eluant, & vitioſos humores, qui in iis hærent, per aluum & vrinas educant, ventriculum calefaciant, hepar & lienem roborent. Thermæ, quæ in hoc affectu conueniunt, ſunt Aponenſes, in agro Patauino, & Aquarianæ, Regio Longobardo 25. miliaribus diſtantes: thermæ S. Caſiani in Italia, Badenſes Marchionis, & Ferinæ in Germania.

Vbi nec acidularum, nec thermarum copia habetur, ſerum lactis caprini eorum loco vſurpetur, cum ſucco cichorij & fumariæ: ac ſi flatulēria ejus metuatur, dum igne depuratur, aliquid ſeminis coriandr. & ligni ſaſſafras addi poteſt. Vel medicamenta ex chalybe aliquot diebus continuentur.

Topicorum vſus.

Neque interim externa & Topica omittenda ſunt, ſed extra etiam vſurpanda, quæ obſtructiones aperiūt, ac flatus diſcutiunt, vt fomentationes lienis, præcipuè ex flor chamæmeli, geniſtæ, melilot. ſambuc. fol. & rad. malu. althéæ, rutæ, calaminth. pulegij, ceterach, rad. [illegible] lic. cortic. rad. cappar. tamariſc. & ſimilibus.

Vnguenta etiam ac linimenta, vel emplaſtra lieni applicentur; de quibus de lienis affectibus atque affectione hypochondriaca in genere dicetur.

Hoc ſaltem hic non prætereundum cenſemus: poſt corporis purgationem vtile eſſe aq. dulcis tepidæ balneum, in qua fol. viol. malu. althéæ, mercurial. brancæ vrſin. fl. chamæm. meliloti & ſimilia cocta ſint.

Vi[illegible]

Tandē quæ viſcera roborāt, vſurpāda, nō ſolum in fine curationis, ſed & medicamētis præparātibus & purgātibus per interualla ſubjūgi debēt, vt ita caput & viſcera ad natiuā cōſtitutionē & temperiem reducantur.

Pro corde & cerebro roborando jam antea medicamenta propoſita ſunt. Iis addi poſſunt & hæc:

Commendatur inprimis Smaragdus, & potus, & collo geſtatus, vt in omni melancholia, ita & hîc, ejuſdémque tinctura, vt & ſapphiri, & coralliorum.

℞. *Aq. flor. borrag. in B. deſtill.* ℥.iv. *cinamom.* ℥. ſem. *margarit. præparat.* ʒ.ii. *ſmaragdi præpar.* Drach.i.ß.

Miſceantur in mortario marmoreo. F. Liquor potabilis inſtar emulſionis. Vel ſumantur margaritarum & ſmaragdi præparat. loco horum magiſteria. Detur vnū atque alterum cochlear ingruente paroxyſmo calidè.

℞. *Sp. aromat. roſat. diambr.* an. ʒ.i. *margarit. præpar.* Scr.j. *ambr. gr.* iv. *ol. deſtill. macis, caryophyl. citri*, an. gutt. ii. *ſacchar. in aqu. cinam.* ℥.ß. *borrag.* ſ. q. *diſſol.* Vnc.iii. F. Rotulæ.

Efficax eſt & hoc in paroxyſmo Hypochondriaco: [illegible] Elect[illegible]

℞. *Eſſent. meliſſæ* ʒ.ii. *zedoariæ* ʒ.ii. *ſpir. roſar.* Scr.i. *julebi roſar.* ℥.ii. *ſyrup. tunicæ* ʒ.i. *ſucc. recent. citri, granator. dulc.* ana. Vnc. ſem.

Vt & hæ Rotulæ:

℞. *Ol. nuc. moſch. de[illegible]* ℈.ß. *confect. alkermes, extract. pœoniæ*, an. ℈.i. *calam. arom.* ℈.ß. *margarit. præparat.* ℈.i. *corall. rubr. præpar.* ℈.ß. *ol. carui* gutt.iii. *ſacch. in aq. pœoniæ & meliſſæ diſſol.* Vnc.vi. F. Rotulæ.

Eſt & hæc aqua efficaciſſima:

℞. *Rad. bugloſſ. borraginis*, an. ℥.i.ß. *pœoniæ, cortic. citri*, an. ℥. ii. *roriſmar. meliſſ.* an. M i. *flor. borrag. bugloſſ. ſtœchad. Arab.* an. ℥.ß. *ſem. baſilic. croci, cinam. caryophyll.* an. ʒ.i. *confect. alkerm.* ʒ.ii. *aq. bugloſſ. borrag.* an. Vnc.iiii. *vini Rhenani* ℔.ii.

Stent infuſa, deſtillentur.

Felici etiam cum ſucceſſu exhibere licet ſequentem puluerem, doſi, quantum apice cultelli bis capi poteſt, ſub lecti ingreſſum.

℞. *Pulu. ſmaragd. hyacinth. margarit. corall. præpar. ſcobis eboris, boli Armen.* an. part. æq. Miſc. F. Puluis.

Vel cū tryphera Meſuæ in formā Electuarij redigātur.

Hoc quoque in obſtructione venarum meſaraicarum profuiſſe deprehenſum eſt.

℞. *Spéc. diarrhod. abbat. diatrion ſantalon, roſat. nouell.* an ℥.ß. *diapenid.* ʒ ii. *fl. cuſcut. beton. hyperic.* ana Scr. ß. *ſem. fœnic.* Drach.ß. *cinam. ſpic.* an. ℈.ß. *ſpodij ſantal. rubr. alb.*

alb. an. Scr. j. Cum *ſyr. de epithym. & endiu.* an. q. ſ. F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. roriſmarin. maioran. meliſſ. borrag.* an. Vnc. j. *margar. præpar. hyacinth. præpar. confect. alkerm.* an. Drach. ß. *cortic. citr. condit.* Vnc. ß *cinamom. caryophyllor. macis*, an. Scrup. j. Cum *ſyrup. tunic.* Fiat Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. anthos, meliſſ. bugloſſ.* an. Vnc. j. *calam. aromat. condit. cortic. aurant. condit. rad. cichor. eryng. conditarum*, an. Vnc. ß. *trochiſc. de cappar.* Drac. jß. *nuc. in India condit.* Drach. ij. *cinamom. macis, craſſo modo conciſorum*, an. Scr. j. *ol. citr.* gutt. iij. Cum *ſyrupo borrag.* F. Electuarium.

Vel confect. de hyacintho Scr. ij. vel Drach. j. ſæpe exhibeatur.

Pretioſa quidem, ſed vtilis eſt hæc miſtura, multúmque facit ad vapores melancholicos diſcutiendos.

℞. *Conſeru. tunic.* Vnc. j. *roſar. confect. alkermes*, an. Vnc. ß. *lapid. Bezoar*, Scr. j. *ſuccin. alb. puluériſ.* Scr. ij. Cum *ſyrup. de cortic. citr.* F. Electuarium.

Si vigiliæ ſint moleſtæ, lotiones pedum & manuum, item vnguenta, & alia ſupra propoſita vſurpandi.

Commendatur & hæc Aqua in melancholiâ hypochondriaca:

℞. *Cor cerui* num. j *fol. meliſſ.* M. j. *baſilic. menth, ceterach, fl. borrag. bugloſſ. violar. tunic.* an. M. ß. *anthos, lauend.* an. P. j. *ſem. baſilic. coriandr. præpar. aniſ. citri*, an. Drach. j. *macis, ſantal. citr. cinamom.* an. Drac. ij. *caryophyll.* Drach. j. Conciſa & contuſa macerentur in *vini maluat.* ℔. j. *aq. borrag. bugloſſ.* an. ℔. ij. *meliſſ.* ℔. j. F. Deſtillatio in Balneo.

Exhibeantur Vnc. iij. cum ſyrup. violar. tunic. vel borrag. Vnc. j.

Reliqua, & inter ea etiam quæ Chymici exhibere ſolent, proponentur *libro tertio.*

Diæta.

Quod in omni curatione verum eſt; in huius affectus curatione veriſſimum: Omnia medicamenta fruſtra vſurpari, niſi diligens diætæ ineatur ratio. Et omnium Medicorum teſtimonio, atque ipsâ experientiâ teſte, nihil ad hoc malum curandum eſt magis neceſſarium aut plus confert, quam bona diæta. Ergo cauſæ omnes, è quibus malum hoc prouenire ſupra diximus, ſedulò vitandæ ſunt: cibi nimirum omnes craſſi, & vitioſi ſucci; ac vſurpandæ potius carnes gallinarum, vitulina, agnina, hædina, veruecina: inter piſces, lucius, percæ, & ſaxatiles. Panis ſit albus, bene, non tamen nimis, fermentatus; vinum album, tenue, cereuiſia clara, & defecata. Commodum eſt, ſi primus hauſtus ſemper ſumatur de vino, vel cereuiſiâ meliſsâ, abſinthio, carduobened. borrag. & ſimil. medicatâ. Aromatũ vſus nimius noxius; quod caliditate, ſiccitate, & acredine iecur & ſanguinem plus, quàm par eſt, calefaciunt, & venas meſaraicas exſiccant. A cibo tamen medicamento aliquo peptico vti interdum vtile eſt.

Vt ℞. *Sp. aromat. roſat.* Drach. j. *ſuccin. alb. puluer.* Drach. ſem. *ambr.* gr. viii. *moſch.* gr. iii. *ol. nuc. moſch. deſtill.* Scrup. ſem. *conſeru. roſar. rubr.* Drach. ii. *ſacchar. in ſucco cydonior. diſſol.* Vnc. iv. F. Morſuli.

Et ſunt tales formulæ paſſim notæ. Cibi quoque aſſumantur eâ quantitate, quæ ventriculo nullam in coctione moleſtiam pariat; nec noui aſſumantur, priuſquam priores è ventriculo in ventrem deſcenderint. Varij quoque & multi cibi ſimul aſſumpti hoc malum non parum augent. Aluus vt laxa ſemper ſit, opera detur. Mœſtitia & curæ nimiæ vitentur. Plura de diætæ ratione in hoc malo videantur in conſilio Petr. Andr. Matthioli, quod eſt 182. *Conſil. à Scholtzio collect.* Diligenter etiam, & prolixè de Melancholia Hypochondriaca tractat D. Balthaſ. Brunnerus, *Conſil.* 6. 7. 8. 9. 10. 11. qui videatur Et dicentur plura huc conferentia infra, *lib.* 3. *de aff. hypochondriaca.*

CAPVT XIII.

De Melancholia ex Vtero.

Tertia Melancholiæ per conſenſum ſpecies eſt Melancholia ex vtero; quæ quidem duplici modo generatur. Vel enim ſanguis melancholicus per menſes euacuari ſolitus exitum non habens regurgitat, & aut in hypochondriis, aut vaſis totius corporis cumulatur, vnde melancholia per conſenſum totius, aut hypochondriaca oritur, de quibus antea dictum; vel in ipſo vtero à ſanguine retento vitioſa diſpoſitio inducitur, & ab humoribus prauis in vtero cumulatis vapores melancholici ad cerebrum eleuantur, qui varia ſymptomata inducere ſolent.

Cauſa proxima huius mali, vt in hypochondriaca, etiam eſt vapor, qui & cor anxium reddit, & ſpiritus animales obfuſcat, obſcurat, atque inquinat, atque ita mœſtitiam, timorem, & delirium parit. Quod eo facilius in fœminis accidit, quod naturâ ſint deiecti animi, & præcipuè in viduis, quas animi mœror, & curæ cruciant. Verùm ſymptomata hæc non ſunt continua, ſed tamdiu durant, quamdiu vapor, qui proxima eſt cauſa, adeſt: quo diſcuſſo ſymptomata remittunt, & euaneſcunt, donec noui ad caput eleuentur: quod ex eo patet, quòd, dum vapor ille quieſcit, ſatis hilares ſunt eiuſmodi fœminæ, neq vlla melancholiæ ſigna exhibent, mox commoto, & agitato humore, & vaporibus ad cor & cerebrum eleuatis, ſubito mœrore corripiuntur. Docuit iſta omnia eleganter Hippocrates, *in lib. de morb. virgin.* dum ita ſcribit: *Eſt muliebris natura animi magis deiecti & imminuti. Ceterùm virgines nubiles & maturæ viro hoc magis patiuntur vnà cum menſium deſcenſu, antea non valde his affectæ. Poſtea enim ſanguis in vterum confluit, veluti effluxurus. Cum igitur oſculum exitus non fuerit apertum, ſanguis autem amplius influxerit, propter cibos & corporis augmentum, tum ſanguis non habens exitum reſilit ad cor, & ſeptum tranſuerſum. Cum igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit, deinde ex fatuitate torpedo, poſtea ex torpedine delirium apprehendit.*

Melancholia ex Vtero cauſſa proxima.

Cauſſæ antecedent. & remotæ.

Malum nimirum hoc virginibus iam nubilibus familiare eſt, cum ſanguis ad vterum confluens, ibique exitum quærens, exitum non inuenit. Deinde viduis, inprimis ob curas & mœrorem animi, in quem ob mariti obitum pleræque coniiciuntur: vt & aliis fœminis quibus menſes, aut poſt partum purgationes, ex aliqua cauſa euidente ſupprimuntur, aut non rectè fluunt.

¶ [Vteri culpâ melancholiam contingere poſſe, nullum dubium. Obſeruatum tamen, in iis, quæ propter retentionem menſium melancholicæ fiunt, malum non ſemper ab vtero proficiſci, quaſi vterus ipſe proximè humorem melancholicum cumularet, & ad caput mitteret; ſed potiùs, quòd ſanguis melancholicus retentus, & conſuetum exitum ex vtero non habens, in venis totius corporis regurgitat, & ſic melancholiam per conſenſum totius producit. Exemplum huius rei præbuit fœmina, Anno 1636. quæ nunquã menſium profluuium paſſa erat, licet alias ſana eſſet. Tandem autem propter euacuationes ſanguinis conſuetas per venæ ſectionem & ſcarificationem omiſſas, in melancholiam incidit ſatis grauem. In huius curatione ad vterum reſpicere opus non erat; cùm impoſſibile eſſet, vaſa quæ naturâ clauſa erant, aperire, & melãcholicus ſanguis in toto redundaret. Ideóque venæſectione repetitâ, clyſteribus alterantibus, hypnoticis adhibitis, breui perfectæ ſanitati reſtituta fuit.

Melancholia per conſenſum in fœminis non ſemper ab vtero.

Exemplum.

Quod

Quod non factum fuiſſet, ſi vterus aliquam notabilem noxam contraxiſſet, cùm illi nulla fuerint adhibita medicamenta. Ideóque etſi non negandum, in quibuſdam fœminis melancholiam in ſpecie ab vteri mala diſpoſitione ortum habere, quæ quando adeſt, peculiarem habet typum, ſigna diuerſa, & per vices vehementer recurrentẽ melancholiam, non continuò affligentem; curationémque priuatim ad vterum directam requirit: tamen etſi vterus interdum primus mali fons eſt, cauſſa proxima non in vtero, ſed venis communibus conſiſtit. *Nota.* Quapropter ſi fœmina, & quidem ex menſium ſuppreſſione, in melancholiam incidat, conſiderandum, annon occaſione retentorum menſium in illis, quæ temperamento ſunt melancholico, propter retentionem ſanguinis melancholici, qui aliàs tempore conſueto cum menſibus euacuatur, melancholia ſit contracta, quæ per conſenſum totius & cordis dici meretur; an verò vapor ille melancholicus ab ipſo vtero proximè, propter prauam vteri diſpoſitionem, (quod ad curationem ſcitu ſummoperè neceſſarium) communicetur. Nam illius melancholiæ curatio ad totum corpus dirigenda: ſimul tamen etiam laborandum, vt fluxus menſtruus in illis, quæ iam antè illum paſſæ ſunt, reuocetur: in hac verò cura præcipuè ad vterum dirigenda.]

Signa Diagnoſtica.

Melancholiæ ex Vtero ſigna diagnoſtica. Fœminæ hoc malo laborantes ſunt mœſtæ, cogitabundæ, timidæ & anxiæ citra cauſam manifeſtam, nullaque re delectantur, vel gaudent, ſed tædio habent omnia, amantque ſolitudinem, ſed cum ſuo incommodo. Et quidem hæc patiuntur per interualla quædam, in quibus cum aliis melancholicis conueniunt. Sunt autem alia non pauca, quæ à melancholia per eſſentiam, cum reliquis melancholiæ per conſenſum differentiis, eam diſcernunt. Nimirum præter hæc omnia ſymptomata accidunt fletus & riſus, non ſatis poſſunt verbis exprimere, quid mali ſentiant, ſed conqueruntur, & multa proferunt, ex quibus, quid mali patiantur, Medicus vix certò colligere poteſt. Conqueruntur de doloribus variis, cum præcipuè ſiniſtri lateris, è regione cordis, qui vniuerſam mammam aliquando prehendit, inprimis verò de manifeſto pulſu in dorſo circa diaphragma, qui accidit ob arteriæ magnæ eò loci p. n. vehementem pulſationem. Nam cum ſanguis circa vterum hærens incendantur, communicatur id malum non ſolùm venæ cauæ; ſed & arteria, quæ iuxta dorſum eſt, venæ cauæ malorum fit particeps. Habent præterea ſomnia tumultuoſa: aluus in quibuſdam ſupprimitur, in quibuſdam pauca reddit: menſes ſupprimuntur, vel parciùs fluunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Quò diutiùs hoc malum durat, eò curatu eſt difficilius.

2. Niſi maturè huic malo occurratur idoneis remediis, in maniam periculoſam plerumque tranſit.

Indicationes.

Indicationes. Cum à ſuppreſſa ſanguinis euacuatione malum hoc ortum habeat, 1. Sanguis ſuperfluus imminuendus & euacuandus. 2. Hinc humor melancholicus, qui ex ſanguine ſuppreſſo generatus eſt, præparandus & euacuandus. 3. Sanguinis ſuperflui in vtero & vicinis locis congeſtio præcauenda. 4. Animus à triſtitia ad hilaritatem auocandus, cerebrum & cor roborandum.

Curatio.

Vena Sectio.

Sanguis imminuitur venæ ſectione, & cibi detractione. Venæ ſectionem quod attinet, ſi tempus, quo menſes fluere ſolent, adhuc longius abſit, vena baſilica, vel mediana in brachio aperiatur. Si verò menſium fluxus iam inſtet, aut nuper præterierit, vena in pede ſecetur. Et commodiſſimum quidem eſt ad melancholiam hanc tum curandam, tùm præcauendam, duobus, tribus, vel 4. diebus ante conſuetum menſium fluxum venam in talo aperire. Ad ſanguinem imminuendum vtile eſt cibi aliquid detrahere, & cibum tenuis ſubſtantiæ præbere, vt craſſi humores vaſa obſtruentes attenuentur. *Sanguis per venæ ſectio[nem]...*

Purgatio.

Sanguine euacuato, ſi conſtet ex ſignis, ſcilicet ſi affectio diutius durauerit, quod mores aliquo modo immutati ſint, ægerque cogitationibus abſurdis, & melancholicis reſiſtere nequeat, iam humoris melancholici aliquid accumulatum eſſe, id quod ferè ſemper accidit; is præparandus & euacuandus. Quod quâ ratione fieri debeat, ex capitibus præcedentibus ſatis patet: ideóque pauca hac de re addemus. Cum fœminarum natura fortiora purgantia non ferat; humor verò contumax ſit, mitiora medicamenta; ſed frequentiùs, vſurpanda. Exhibendæ ſcilicet pilulæ ex aloë, agarico, maſtich. & fol. ſenæ paratæ. Vel exhibeatur confect. Hamech. ſ. ſcammon & colocynthide facta; vel ſerum lactis, in quo fol. ſenæ & flor. cordiales macerati ſint.

Vel fiat Syrupus.

℞. *Rad. polypod. q. ſcorzoner.* an. Vnc. j. *fol. ſen. elect.* Vnc. iij. *flor. cordial.* an. M. ß. *cortic. citr.* Vnc. ß. *zedoar.* Drach. ij. Infund. in *aq. borrag. lupul. meliſ.* an. Vnc. x. *ſucc. borrag. depur.* Vnc. viij. *pomor.* Vnc. vj.

Poſtea leniter ebulliant.

Colaturæ adde *rhabarb. agaric. trochiſc.* ana Vnc. ſem.

Iterum parum bulliant, & colentur.

Colaturæ adde *ſacchar.* q. ſ. F. ſ. a Syrupus.

Cui adde *aq. cinamomi* Vnc. j. Datur ad Vnc. ij. vel Vnc. iij.

Si tamen morbus iam augmentum ſumpſerit, ita vt mediocria non ſufficiant, cum ne mouere quidem humorem tam craſſum, fixum, ac ſtabilem poſſint; ad fortiora, elleborum nigrum, & lap. Lazuli aſcendendum. Ideoque helleboriſmus Matthioli, & alia medicamenta purgantia capite præcedente propoſita vſurpanda.

Commendatur quoque hic Puluis:

℞. *Epithymi* Vnc. ß. *lap. Lazuli præpar. agaric. trochiſc.* an. Drach. ijß. *diagryd.* vel *extr. ſcammon.* gr. xv. *caryophyll.* num. xx. *fol. ſen.* Drach. vj. *ſacchar. albiſſ.* Vnc. iij. F. Puluis, Doſibus Drach. ß. vel q. ſ.

Vbi ſemel atque iterum purgatum eſt, antequam iterum ad purgationem accedatur, medio tempore medicamenta humorem melancholicum alterantia vſurpanda, quæ hactenus propoſita ſunt.

Vel ℞. *Conſeru. borrag. anthos, meliſſ.* an. Vnc. j. *cortic. citr. condit. rad. bugloſſ. condit.* an. Vnc. ß. *myrobal. chebular. emblic. condit.* an. num. ij. *confect. alkermes* Drach. jß. *lap. Lazul. præpar.* Drach. ß. *ſpec. el. de gemmis*, vel *hyacinth.* Drach. j. ß.

Cum ſyrup. bugloſſ. F. Electuarium.

Simul & vtero proſpiciendum, & danda opera, vt menſes, ſi ſubſiſtant, prouocentur. Ideo hæc potio parari poteſt:

℞. *Vini alb.* ℔. vj. *aq. matricar.* ℔. jß. *dictam. Cret. puleg.*

puleg. calaminth. an.P. j. *ſabin. rad. rubiæ*, an.Vnc. j.*galang.cinamom.macis, ſem.dauc.*an.Drach.iij.

Stent in infuſione per diem integrum: poſtea colentur, & addatur limaturæ chalybis præpar. ℔.ß. atque in loco calido in vaſe vitreo bene clauſo aſſeruehtur per dies 10. Doſis ab Vnc.iij ad.℔.ß.

Commendatur etiam valde hæc Aqua in vteri affectionibus è menſium & ſeminis retentione, & melancholia inde nata:

℞. *Succi borragin, depurati, meliſſ.*an. ℔. ij.*croc. opt.* Vnc. ß.

Infundantur, & poſtea deſtillentur in balneo. Doſis cochlear vnum manè cum iuſculo.

cere- ... confortā

Et cùm cor atque cerebrum ſimul in hoc morbo afficiantur, ea etiam roboranda, & à vaporum melancholicorum iniuria defendenda, vt, *capit. praced.* dictum. Hoc ſaltem addimus, diligenter laborandum eſſe, ne habitualis frigiditas & ſiccitas cordi, cerebro, vel etiam toti corpori inducatur. Quapropter medicamenta humidiora ſemper vſurpanda: ſicciora verò quibus humor melancholicus exaſperatur, vitanda. Ideoque nec externa, quæ caput & corpus humectant, negligenda. Atque inter purgandum, & poſt purgationem aquæ dulcis tepidæ balneum cum herbis humectantibus, & moderatè calefacientibus vſurpandum: &, ſi malum his medicamentis non cedat, vt à capite & corde materia auertatur, fonticuli in cruribus excitentur.

CAPVT XIV.

De Melancholia Errabunda, Arabibus Kutubuth dicta, & Attonita.

...holia ...da.

MElancholia Errabunda Medicis dicta, ea melancholiæ ſpecies eſt, quæ plerumque Februario menſe ægros infeſtare ſolet; nomenque hoc accipit, quòd, qui eâ laborant, ne horam in vno loco quieſcere poſſunt, ſed hinc inde continuò vagantur, neſcientes tamen quò vadant. Ab Arabibus vocatur Kutubuth, ab animali, vt ſcribunt, quod in ſuperficie aquarum ſtagnantium hinc inde perpetuo curſitat.

...th.

Cauſſa.

Cauſſam proximam huius melancholiæ eſſe ſtatuũt melancholiam naturalem aliquo modo aduſtam, & certum corruptionis modum adeptam. Nam ſi valde eſſet aduſta, accederet furor. Alij cenſent prouenire à bile aduſta, melancholiæ non aduſtæ permiſta, quæ in permiſtione talem, & peculiarem, corruptionis gradũ adepta eſt. Et quidem generatur per primarium cerebri affectum, non per conſenſum. Infeſtat autem magis menſe Februario, quòd iſta peculiaris ſit materiæ malitia, quæ autumno cumulata, & hyeme reſeruata, in fine hyemis ſeſe exerit. Nonnulli etiam eo tempore aſtrorum poſitum concurrere putant: ſicut certum eſt, pro vario ſiderum poſitu, nunc hos, nunc illos humores moueri, & varios morbos inde excitari.

Signa Diagnoſtica.

Ægri, vt dictum, ſunt in continuo motu, fugiunt hominum conſortia, loca ſolitaria amant, nec tamen ſciunt quò vadant. Color corporis eſt citrinus, lingua ſicca, vt valde ſitientis, oculi ſicci, concaui, nunquam lacrymantes, totum corpus eſt ſiccum & aridum, facies præ ſe ferens triſtitiam. Tales melancholici timidiores ſunt, quàm vlli alij Melancholici, vnde, vt dictum ſolitudinem amant, noctu magis vagantur, latebras circa mortuorum ſepulchra, & alia loca ſolitaria quærunt. Homines obuios fugiunt, &, ſi iis inſperatò offerantur, eos non aſpiciunt, aut vident. Cuius rei procul dubio cauſſa eſt, vel ſummus timor, ob quem omnia ſuſpecta habent & fugiunt, vel quia obiectis ab extra oblatis non attendunt; cùm phantaſmata eorum, & ratio circa phantaſmata & ſpecies mente conceptas perpetuò ſit occupata. Solitaria autem loca quærunt, ne turbentur in ſuis ſpeculationibus, quas error phantaſiæ offert, ſicuti ſani ſpeculationibus dediti conſortia hominum, ac obiecta ſenſus irritantia fugere ſolent. Crura eorum plerumque vlceribus ſcatent, quæ non conſolidantur; cum ob continuum motum melancholia ad crura deſcendat.

Curatio.

Curandi ratio ferè eadem eſt, quæ melancholiæ, cum vnam cum ea cauſam, gradu ſaltem, & permiſtionis modo differentem, obtineat. Ideoque humor melancholicus, qui in capite ſpiritus inquinat, & cerebrum ad ſpiritus ſimiles generandos diſponit, eſt alterandus & euacuandus. Deinde caput roborandum, & intemperies eius ad naturalem conſtitutionem cephalicis humectantibus & moderatè calefacientibus, vel potius temperatis deducenda; qua de re ſupra, *cap.* 9. dictum. Et inprimis hic vtilis eſt ſanguinis euacuatio, quæ copioſius, vel vnâ vice, vel pluribus inſtituenda. Danda quoque inprimis opera, vt ſomnus concilietur; cum vix aliud ad malum hoc expugnandum plus faciat, quàm ſomnus. Medicamenta purgantia ſæpe repetenda. Præcipiunt etiam hîc nonnulli Medici, vt ægri, ſi alia non proſint, flagellentur, vt à prauis cogitationibus abducantur, & ratio ad ſe conuertatur; deinde vt obedientes fiant. Verùm an id ſatis tutum ſit, dubito; cùm hic metus, qui in hac melancholiæ ſpecie maximè viget, augeri, iiſque aliquid periculi attrahi poſſit.

De Melancholia Attonita.

Affectui melancholiæ errabundæ contrarius eſt Melancholia Attonita. Nam ſicut in illa ægri vagabundi & inquieti hinc inde diſcurrentes locum, quo ſubſiſtant, non inueniunt: ita in hac omnia contrario modo ſeſe habẽt. Nẽpe ægri quaſi ſtupidi, & locomotiuâ, ſed apparenter ſolùm deſtituti, certo loco affixi & immobiles quaſi hærent, iacentes ſe non erigunt, ſedentes non aſſurgunt, ſtantes ſubſiſtunt, nec ſponte pedes promouent, niſi vel ab amicis & adſtantibus impellantur, & ad locum mutandum manuum operâ ſollicitentur. Homines quidem non fugiunt: loquentibus tamen, licet attendere videantur, nihil reſpondent, ſurdis veluti auribus, quicquid monitum fuerit, prætermittũt, & quaſi cogitabundi, & contemplatione aliarũ rerũ occupati, obiectis viſui, & tactui oblatis nõ attendunt. Interim & dormiunt & vigilant per interualla: cibum ori admotum comedunt, potum hauriunt, inque his & ſimilibus ſatis tractabiles, vel non multum reluctantes exiſtunt. *Melancholia Attonita.*

Eſt quidem hic affectus rarus: obſeruatus tamen à Clariſſimo Dn. D. Iacobo Iano, Sereniſſ. Elect. Saxon. Viduæ Lichtenburgi Medico, Amico meo ſingulari, anno 1630. in viro triginta, & quod excurrebat, annorum, Eccleſiæ cuiuſdam paſtore. Hic enim temperamento melancholicus verno tempore melancholia laborare cepit, triſtiorque ſubinde factus nihil quidem abſurdi protulit: attamen quaſi tentationibus vexatus, ſed propter peccata (quæ in iuuentute commiſerat, nõ atrocia, ſed leuia planè) ſe cum Deo in gratiam redire non poſſe, ſibi perſuaſum habebat, indignumque ſe reputabat, qui gereret munus Eccleſiaſticum. Itaque deſperabundi inſtar non tantùm totum tempus vernum, ſed & integram æſtatem, qua aliquoties ſibi ipſi, vt & vxori, violentas manus inferre tentauit, ſuaque interdum,

dum, & quaſi per paroxyſmum μετὰ σπουδῆς agere viſus eſt, miſerè tranſegit. Tempore autumnali feruore illo in actionibus remittente, triſtior præter modum factus eſt, ſemperque tacens crebra ſolùm ſuſpiria ingeminauit. Amicis præſentibus, & variis conſolationibus ægri miſeriam lenientibus, interdum à melancholia & triſtitia ſeriò dehortantibus, lubens quidem auſcultare viſus eſt: ad reſponſum tamen dandum, licet variis propoſitis interrogationibus continuò inſtigatus, permoueri non potuit. Hanc tamen vocem aliquando edidit: Ah DEVS! Qua exceptâ aliquot ſeptimanis non verbum vllum ex eo, licet ſæpius interrogato, &, vt loqueretur, monito, extorqueri potuit. Interim nocturno tempore dormiebat, bene manè euigilans cogitabundi inſtar in lecto immobilis iacebat, è lecto operâ vxoris eleuatus, ab eadem veſtibus induebatur, indutus ſtabat inſtar ſtatuæ, manu capiti & temporibus ſponte admotâ, quod præter modũ triſtes facere ſolét, ſuſpirabat, impulſus, & manu deductus, incedebat, ad ſcamnum vel ſellam adductus ſedebat: inſtigatus mẽſæ aſſidebat, cibum à coniuge in os inſertum edebat, & cantharo ori applicato, quem monitus arripiebat & tenebat, bibebat. Hic affectus durauit toto autumno; mediâ hyeme minui cœpit, ita, vt tandem reſtitutus munus Eccleſiaſticum iterum obiret, cui adhuc præeſt: triſtior tamen, quia naturâ melancholicus longo tempore eſt deprehenſus.

Cauſſa.

Cauſſæ huius mali à melancholia per conſenſum totius & cordis non multùm differre videntur. Etenim hic humor melancholicus in toto cumulatus, illâque diſpoſitionem, quæ melancholicum deliriũ inferre poteſt, acquirens, ſibi ſimiles vapores cerebro communicans, ſpiritus animales ita reddit fixos, & quodammodo immobiles, vt præter illa firmiter cõcepta & impreſſa phantaſmata nulli fermè ſpeciei phantaſticæ efformandæ, & rationi repræſentandæ apti & idonei ſint. Vnde phantaſia & ratio ſpeciebus illis firmiter inhærentibus occupata, nec obiectis aliis attendere, vel illa ſatis cognoſcere poteſt. Hinc per conſequens nullus rerum obiectarũ appetitus, & voluntarius ad illa motus ſed mera apparens ſtupiditas. Hoc enim ſæpiſſime habet hæc melancholiæ ſpecies, quod cauſſa ſit vehemẽtior, vtpote quæ non tantùm triſtitiam & delirium melancholicum inferre, ſed & ſpiritus torpidiores, & quaſi fixos ac immobiles reddere valet; idque propter naturam humoris melancholici, & vaporum inde aſcendentium. In caſu verò anteà propoſito melancholicus humor æſtatis tempore nonnihil caloris præternaturalis acquirens, & ſic quodammodo aduſtus exiſtens, delirium vehemens excitauit, & quaſi maniacum. Abſumptis autem tractatu temporis partibus calidioribus, vel laxioribus redditis, ſegnius animum irritare, tandemque ſpiritus planè torpidos reddere cœpit.

Signa Diagnoſtica.

Signa huius melancholiæ non eſt opus prolixè recenſere; cùm ex eius deſcriptione ſint manifeſta. Patent etiam ex hiſtoria ſupra recenſita. Hoc tantùm monendum, nonnullos Medicos hiſtorias duas à Fernelio, *lib. 5. de part. morb. ac ſymptomat. cap. 2.* deſcriptas, non eſſe Catoche, ſed melancholia attonita laborantium, exiſtimare. Verùm falluntur, & non parum intereſt inter Catochen & Melãcholiam attonitam. Etenim in hiſtoria prima primus illorum repentè hoc vitio correptus eſt; melancholia a. hæc plerumque lentè inuadit. Deinde omni ſenſu & motu caruit; melancholici attoniti verò ſenſu & motu præditi ſunt; etſi ſenſibus illis tam promptè non vtantur, vt ſani: quia illorũ phãtaſia in certum phantaſma defixum reliquis obiectis nõ attendit. Alter in hiſtoria ſecunda non vidit, neque audiuit, neque ſenſum tactus habuit; melancholici attoniti verò vident, audiunt, & ſentiunt, licet hoc ſe facere verbis non proferant. Deinde ille membra habuit, in loco & ſitu perſiſtentia, fixa & ſtabilia, quò fuerunt ab aſtantibus locata; melancholicus verò attonitus ex hiſtoria ſuperiore brachium ſponte eleuauit, & capiti admouit, bibens cantharum manu tenuit. Catoche etiam correpti oculos apertos habent, loqui non poſſunt; quod non animaduertitur in melancholia attonita laborantibus.

Curatio.

De cura in ſpecie aliquid addere opus non eſt. Eſt enim eadem, quæ aliorum melancholicorum; niſi quòd ob cauſſam vehementiorem fortiora medicamenta requiruntur.

CAPVT XV.

De Mania.

MAnia Græcis ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι, id eſt, inſaniendo dicitur, (ineptè verò à nonnullis à manibus, id eſt, diis infernalibus, vel μαντεύειν, vel μαντεύομαι, vel μήνη, id eſt, Lunâ deducitur) iiſdem etiam ἔκστασις eſt, vehemens mentis motus & delirium. Vocabulum Maniæ & Latini retinent: iiſdem quoque Inſania nominatur; quanquam Celſus nomine Inſaniæ omnia deliriorum genera complectactur: iiſdem & Furor dicitur. Neque Medici Ciceronem ſequuntur, qui, *lib. 3. Tuſcul. quæſt.* ſcribit, Latinos eam affectionem furorem appellare: quam Græci Melancholiam. Non enim Melancholicorum furor eſt, ſed Maniacorum. *Mani dicta.*

Solet equidem Mania melancholiæ ſæpe ſuccedere & cauſſæ ſaltem, ac ſymptomatum vehementia ab iſta differre nonnullis videtur: qua de cauſſa Tralliano nihil aliud eſt, quàm intenſio melancholiæ ad maiorem feritatem. Verùm cauſſæ, melancholiæ & maniæ nõ ſolùm vehementiâ, verùm & naturâ ac ſpecie differunt, & interdum per ſe, ac non præcedente melãcholiâ oritur Mania, quæ quidem cogitatione, verbo, & opere melancholicorum deliramenta imitatur, ſed citra timorem, vel metum, imò cum audacia, iracundia, iurgiis, & mentis perturbatione tanta, vt ægri tanquam immanes beſtiæ obuios quoſque inuadant, imò nec ſibiipſis ſæpe parcant. *Man. modo à melancho. differat.*

Eſt nimirum Mania, ſeu Furor, delirium, ſeu imaginationis & ratiocinationis deprauatio, ſine timore, ſed potius cum audacia, temeritate, ira, iurgiis, & ferocia, ſine febre à diſpoſitione ſpiritũ feruida & ignea ortum habens. Vide Inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſect. 3. cap. 7. pag. 398.* Imaginantur enim ea, quæ non ſunt, & nullum diſcrimen inter honeſtum & turpe, bonum & malum, amicum & inimicum agnoſcunt. Memoria verò in Mania ſæpe maxima ex parte ſeruatur; quod ex cantilenis ipſis familiaribus colligit Aëtius, quarum in furore illi non obliniſcuntur. *Man. niti.*

Verùm vt natura huius mali manifeſtior reddatur, de loco affecto, & cauſſa antè diſpiciendum. Et quidem locum affectum quod attinet, etſi plerique Medici cerebrum ſolum in Mania affici dicant, & verum ſit, delirij huius cauſam proximè in cerebro contineri: tamen vero valde conſentaneum eſt, cor ſimul affici, quod affectus illi, & perturbationes animi vehementes, audacia temeritas, ira, & alia animi πάθηματα monſtrant, quæ etiam ad eſſentiam Maniæ pertinent, & tamen à corde proueniunt. Præterea & hoc idem perſuadere videtur, quod Maniaci, qui in clauſtris, & domunculis publicis cuſtodiuntur, hybernum frigus, & quidem ſæpe nudi, multos annos, ſine vlla corporis læſione & iactura *In Mania præter cerebrum & cor affici.*

iacturâ ferunt, ac, quod mirandum, ſi tangantur, non frigere, ſed calere in medio frigore hyberno deprehenduntur, vt videre eſt apud Foreſtum, *lib.* 11. *obſeru.* 20. Quanquam enim conſuetudo etiam hic aliquid facere poſſit: tamen eam ſolam non ſufficere, aliorum exempla docent. Qui calor in vniuerſum corpus, niſi corde affecto, vix diffundi poteſt: & credibile eſt, non ſolùm ſpiritus animales, ſed & vitales, feruidos, & quaſi igneos euaſiſſe; ſicut idem iis, qui vino inebriantur accidit.

Cauſſa.

niæ Cauſ- coniũcta. Cauſſam primam & coniunctam Maniæ feruidam, & igneam quaſi, ſpirituum diſpoſitionem eſſe diximus. In quo ſi quis acquieſcere nolit, ſed occultam aliquã qualitatem addere velit, ei facilè aſſentiemur. Facit id Platerus, qui quidem non negat, in hoc affectu humorem atrum adeſſe; verùm manifeſtâ qualitate contentus non eſt, ſed malignam, occultam, & venenatam qualitatem addit, neceſſariumque putat, vt humor ater hanc diſpoſitionem ſuſcipiat, ſi maniam inducere debet, atque impoſſibile eſſe exiſtimat, vt tam enormia accidentia, quæ in ægris, ac ſi veneno perciti eſſent, ſeſe proferunt, & non breui tempore, ſed ſæpe multos annos durant, à manifeſta cauſa, & ſolo calore prouenire poſſint. Etſi enim negari non poſſit, inſignẽ eſſe feruorem in ſanguine & ſpiritibus, quod ipſum teſtatur, vt modò diximus, quòd qui in clauſtris publicis cuſtodiuntur, & nudi miſere in ſtramine volutantur, frigus hybernum multos ſæpe annos citra vitæ iacturâ ferunt: tamẽ longè alia in mania eſt huius humoris conditio, quàm aliàs atræ bilis eſſe ſolet. Aliàs enim viſcera omnia labefactat & corrodit; ac humores fermentat: maniaci verò cæterà ſani ſunt, & viſcera ſalua habent, ac ſæpe ſatis viuaces ſunt. Cum iſto etiam ſpirituum feruore nulla febris coniungitur. Ideóque credibile eſt, aliam adhuc, occultam, & potentiorem qualitatem ſubeſſe, venenis cognatam, & talem, qualis etiã à venenis quibuſdam inducitur. Dantur enim venena, quæ inſaniam inducunt, & compertum eſt, nonnullos à philtris propinatis in maniam incidiſſe.

uſſa antecedens. Diſpoſitionem hanc ſpirituum igneam, vel quocunque nomine alio appellare liceat, plerique vel ab intẽperie cerebri ſine materia, vel à materia ſimul prouenire ſtatuunt. Verùm impoſſibile eſt, affectum tam grauem & diuturnum, atque in quo non ſolùm cerebrum, ſed & cor afficitur, à nuda ſaltem intẽperie prouenire; neque credibile eſt, ſeu cor, ſeu cerebrum ita à naturali ſtatu deiici poſſe; vt non ſimul humores afficiantur. Cauſſa ergo antecedens ſemper coniungitur, materia nimirum ſimili qualitate prædita, bilis ſcilicet atra, hanc igneam & occultam qualitatem adepta, quæ in venæ cauæ ramis detinetur, maioribus præſertim; (procul dubio & arteriis) id quod vtilitas venæſectionis in hoc malo indicat. Refert enim Platerus, innumeros ſanatos fuiſſe à Chirurgis quibuſdam, & aliis, qui ex profeſſo hiſce morbis ſanandis operam dabant, qui vigeſies & ſexageſies etiam venas tundendo, nunc brachij, nunc pedis, hîc illam, alibi aliam, ſine diſcrimine, inſanos plurimos reſtituerunt, vt poſtea incolumes longam adhuc vitam vixerint.

Cauſſa antecedentis ſedes. Verùm continetur hæc materia nunc in vniuerſi corporis venis, nunc in venis cerebro propioribus: imò interdum in ipſis cerebri vaſis; vnde etiam mitiora, vel grauiora, & hæc, vel illa ſymptomata excitantur. Nonnunquam & circa vterum, ex ſanguine illic abundante, & ſemine retento ac corrupto, talis materia colligitur; vnde melancholiam ex vtero quandoque in maniam degenerare, *capite præcedente* dictum, quæ Furor vterinus appellatur, in quo, tum aliis modis inſaniunt fœminæ, tum quandoque etiam concubitum & Venerem vehementiſſimè apppetunt. Cuius rei hiſtoriam annotauit Dominicus Leonus, *cap. de mania*, in quadã virgine, quæ ob ſeminis retentionem, & Veneris deſiderium maniaca facta erat, ita vt per agros & ſyluas erraret, & obuium quemque ad coïtum prouocaret, ac renuentes conuitiis, & lapidibus infectaret; quem eius furorem coïtus ſedauit. Quocunque autem loco prima illa cauſſa contineatur, reliquam ſanguinis maſſam ab ea, quaſi fermento & veneno, infici, credibile eſt.

Et quamquam atra bilis, huius mali cauſſa, ex bile flaua, vel melancholia aduſta plerumque generetur: ſanguis tamen etiam hoc modo corrumpi poteſt, docétque experientia, non ſolùm macilentos, fuſcos, triſtes, & qui naturâ ad melancholiam procliues ſunt, hoc malo corripi; ſed omnibus naturis hoc malum accidere poſſe.

Feruor autem ille ſanguinis & humorum etſi vehemens & acris ſit: tamen putredine & inflammatione caret, ac propterea mania ſine febre eſt.

Cauſſas remotiores & euidentes quod attinet, gignitur ille feruidus humor vel in hepate, ob calorem illius nimium, vel cùm chylus calidior in ventriculo genitus ob calidiorem victum hepati ſuppeditatur. *Cauſſa remotæ & euidẽtes.*

Quò faciunt & hæmorrhoidum ac menſium purgationes, & poſt partum in fœminis euacuationes retentæ; item fiſtularum & vlcerum antiquorum occluſio, vel varicum curatio; ſicut de Mario referunt, eum euaſiſſe maniacum, poſtquam varices in cruribus ei Medici exemiſſent.

Externæ cauſſæ ſunt aëris conſtitutio calida; vnde tempore æſtiuo, & circa caniculares; vt & in autumno, 3. *aph.* 22. magis, quam alio tempore, infeſtat hoc malum; atque aliæ cauſſæ, ob quas humores aduruntur, & maniacam διάθεσιν acquirunt. Quò pertinent & morbi præcedentes, qui humores adurunt, ſicut interdum phrenitidi Mania ſuccedere ſolet.

Inter euidentes autem cauſſas præcipuæ ſunt duæ: diurna mœſtitia, curæ & ſollicitudines, præcipuè excandeſcentiâ, & irâ concurrente, quo modo Ajax in Maniam incidit, & ſibi ipſi manus violentas intulit; & ſæpe melancholiæ diuturnæ mania ſuccedere ſolet.

Et huc etiam pertinet inſania ex amore. Etſi enim ſupra, *c.* 9. inter melancholiæ differentias de melancholia ex amore egerimus, tamen vt aliæ melancholiæ; ita & hæc, ſi diutius duret, tandem in ipſam maniam degenerat, atque ad hoc caput pertinet.

Deinde venena aſſumpta, quorum quædam inſaniã inducere poſſe, iam antea dictum. Ita ſolanum, quod maniacum inde dicitur, inſaniam inducit: idem facit cerebrum felis comeſtum, muſtelæ, morſus canum, luporum, & aliorũ animalium rabioſorum. De quibus Dioſcorides, *lib.* 6. Pertinent huc & philtra, de quibus Poëtas

Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Ita Lucretium amatorio poculo accepto in delirium hoc incidiſſe ſcribunt. Vinum quoque fulmine congelatum, cum redit ad priſtinam conſtitutionem, potum, aut enecare, aut inſaniam inducere referunt. Quibus omnibus non ſine cauſſa addi poteſt vis illa ſuperior dæmonum, quæ Dei permiſſu humoribus vitioſis ſeſe aſſocians, talemque inſaniam inducit; vnde Maniaci ſæpe talia loquuntur, agunt & perpetrant; quæ vix ad cauſſas naturales reduci poſſunt.

Differentiæ.

Differentiæ Maniæ reſpectu varietatis delirij ſunt, quòd delirium aliud eſt breuius & mitius, aliud vehementius & diuturnius. *Maniæ differentiæ.*

Deinde quòd Mania nunc à cauſſa interna, nunc externa ortum habet, quodque maniaci interdum certarũ beſtiarum feritatem imitantur; præcipuè in duo genera Mania diuiditur. Prius eſt, quod ſpeciale aliquid, præter delirium illud cum audacia, iracundia, & reliquis maniæ

maniæ ſymptomatibus, non obtinet, neque ab animalis alicuius veneno inductum eſt, ſed à cauſſa interna ortum habet, neque alicuius beſtiæ mores in ſpecie refert, quod etiam ἔκστασις μανιώδης à nonnullis nominatur. Alterum verò genus eſt, quãdo ægri vnius beſtiæ mores in ſpecie referunt, quod etiam plerumque à veneno, & morſu talium beſtiarum rabidarum communicatur & inducitur; qualis eſt Lycanthropia, rabies canina, lupina, ac felina. De poſteriore hoc genere dicitur c. ſeq. Prius quod attinet, quodque hoc capite tractamus, etiãſi ex humoribus aliqua eius delirij poſſit conſtitui differentia, & humores in iis, qui in inſaniam incidunt, varij reperiri poſſint, atque in aliis ſanguis, in aliis bilis flaua, in aliis melancholia, & humor ater abundet, & propterea etiam ij, in quibus ſanguis abundat, mitius inſanire, ridere, & freqűenter cantare ſoleant; qui bile abundant, temerarij ſint, & iracundi; ex atro verò humore triſte & ferinum delirium oritur. tamen, in omnibus maniacis humores in atram bilem degeneraſſe oportuit, quæ tandem igneam, vel potius malignam, & occultam illam diſpoſitionem ſuſcipit.

Et ſiue homo, antequam eum mania corripit, ſit ſanguineus, ſiue biliotus ſiue melancholicus, quod e ſuis ſignis dignoſci poteſt: tamen maniacus non euadit, antequã humor, quicunque etiã, ſpecificam illã, igneã & occultam diſpoſitionem acquirit atque ideo curandi ratio parum diſcrepat. Hoc tamen non prætereundũ, cum materia illa vel æqualiter per omnes venas diffundi poſſit, vel vno in loco præcipue contineatur, & hinc in alia diffundatur, ſi materia eſt in venis, vel omnibus, vel membris principalibus proprioribus, inſania eſt perpetua & continua: quod ſi vno in loco præcipuè cõcludatur, circa vterum, vel alium, habet delirium hoc interdum quaſdam remiſſiones & interualla.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica ipſius affectus.

Mania leui negotio cognoſcitur ex imaginatione & ratiocinatione deprauata, cum ægri, & falſa imaginãtur, & abſurda & inepta multa agunt & quidem ſine timore, ſed potius cum audacia, temeritate, loquacitate, iurgiis, iracundia, ſæuitate in ſe & alios, & omnino animi perturbatione tanta, vt ægri beſtiarum inſtar obuios quoſque inuadant; & morſu, vnguibus, aliiſque, quibus poſſunt, modis, noceant, nec ſibi ipſis parcant, ſed veſtes dilanient ſuas, ac manus violentas ſibi inferãt, & propterea cuſtodiâ & vinculis continendi ſint, è quibus tamen omni conatu erumpere conantur. Vigilant præterea Maniaci pertinaciſſimè, vt referat Fernelius, quẽdam menſes 14. inſomnes duxiſſe, ac inuſitato atq; admirando corporis robore valent, quod ratione deprauatâ ſolùs appetitus dominatur ſpiritibus animalibus, iiſque igneis quaſi, & feruidis à mentis functionibus ad neruos & muſculos totis conuerſis. Oculi multis ſunt ſanguinolenti, aſpectus toruus & truculentus.

Signa diſtinctiua.

Atque his notis maniam ab aliis cognatis affectibus diſcernere non erit difficile. A phrenitide differt, quod non febricitant maniaci, neque alia cerebri inflammati ſigna adſunt: a melancholia, quòd non eſt cum timore & triſtitia, ſed potius cum audacia & iracundia: à dæmoniacis diſtinguűtur Maniaci eo, quod dæmoniaci quæ ſupra humanam poteſtatem ſunt agunt, vt quod linguis peregrinis, & quas nunquam didicerunt, loquuntur, futura prædicunt, ſæpe per vomitum particulas ferri, globos plumbeos, puluerem tormentarium, animalia viua, & alia, quæ naturaliter in homine generari non poſſunt, eiciunt, cuius rei exemplum habetur apud Hildeſheimum, *Spicileg. 2 p. 186.*

Signa cauſarum.

Cauſſarum ſigna quod attinet, humorum in capite abundantium ſigna ſuprà, *part.* 1. ſunt propoſita. Euidẽtes cauſſæ ex relatione ægri, vel aſtantium, & iis, quæ præceſſerunt, cognoſcuntur. Si ex amore ſit inſania, cognoſcitur, vt ſupra, *cap.* 9. dictum. Si ex vtero, præceſſit menſium obſtructio, & alia, quæ *capit. praeced. de melancholia ex vtero,* ſunt propoſita.

Nonnulli etiam ſigna inſtantis maniæ recenſent, enumeranturque ab ipſis, capitis grauitas, auriũ tinnitus & ſonitus, ſplẽdores oculis obuerſantes, vigiliæ immodicæ, curæ & ſollicitudines, ira ex leui occaſione, oculi caui & fixi, conſueti hæmorrhoidum & menſium in fœminis fluxûs ſuppreſſio. Verùm etſi hæc, & alia, quæ nonnulli recenſere ſolent, Maniã præcedere cõſueuerint: tamen non omnes, quibus iſta conſpiciuntur, maniã corripiuntur, ſed, exẽpli gr. ex hæmorrhoidibus, & menſibus ſuppreſſis alia quoque mala excitari poſſunt; & ſymptomata modo enumerata multos affligunt, qui nunquam maniaci euadunt. Hoc maniæ inſtantis certius ſignum eſt, ſi æger quacunque etiam de cauſſa deliraie, & melancholia corripi incipiat, & ſimul in obſcœnũ, & ineptũ ſumptuoſus ſit, ſiq; qui antea blandus erat, leui de cauſſa valide excãdeſcat, & animo vehemẽter perturbetur, oculorum obtutus ſit intentus, fixus, & toruus.

Signa [illegible]

Prognoſtica.

Progn.

1. Malum hoc diuturnum, & curatu difficile eſt, ac non ſolùm per menſes, ſed ſæpe multos annos durat & ægros vſque ad mortem comitatur. Eſt enim atra bilis humorum omnium peſſimus & pertinaciſſimus, præcipue ſi malignitatem induat, ac habet ſe inſtar fermẽti, nec malum ceſſat, quãdiu illius materiæ aliquid in corpore ſupereſt. Præterea in vſurpandis medicamẽtis Medico ægri non obtemperant & obediunt, nec in illo furore perſuaderi poſſunt, vt idonea medicamenta admittant.

2. Minùs tamen periculoſa eſt inſania, quæ fit cum riſu, & mitioribus ſymptomatibus, quam quæ cum ſtudio, & inſigni feritate accidit.

3. Si menſes & hæmorrhoides fluant, bonum.

4 Bonum eſt, ſi aluum laxam habeant ægri: quod ſi non fiat, malum.

5 Quanquam verò curatu difficilis eſt hic morbus: tamẽ per ſe lethalis nõ, &, niſi ægri vel ſibi ipſis manus violẽtas inferãt, vel alij morbi accedant, raro ex hoc malo moriuntur, ſed ſæpe vſque ad mortẽ malũ id eos comitatur. Qui autem fiat, quod maniaci ſæpe tamdiu cũ tot in diæta erroribus viuant, poſtea, *quæſt.* 7. dicetur.

6. Via ad interitum, niſi ægri ſibi ipſis violentas manus inferant, aut ſponte in vitæ periculum ſeſe conijciant, eſt virium diſſolutio, quam afferunt vigiliæ continuæ & longæ, abſtinentia à cibo, & fames, quam interdum ægri pertinaciſſime perferunt, & motus violenti, quibus continuo ſeſe exercentur.

7. Ad ſalutem vero terminatur Mania, ſi inſignis aliqua fiat per ſudorem, vel alui fluxum euacuatio, aut copioſa hæmorrhagia e naribus, hæmorrhoidibus, vtero, varicibus, vel aliis præſidiis ſpirituũ ille feruor, & praua qualitas remittatur & corrigatur, & humor qui proximam cauſſam fouebat, euacuetur. De quo Hippocrates, 6 *Aphoriſ.* 21. *Si inſanis varices aut hæmorrhoides ſuperuenіant, fit maniæ ſolutio.* Poteſt & hûc referri *aph.* 5. *ſect.* 7. *Poſt Maniam dyſenteria, aut hydrops, aut ἔκστασις, bonum.* Soluitur enim Mania, & in alium morbum mutatur humore vitioſo ad inferiores corporis partes robore naturæ per criſin, licet imperfectam, depulſo, & ad inteſtina miſſo, & per ea euacuato, aut eodem intra abdominis cauitatem cumulato; aut quando furioſa inſania in taciturnam & ſilentem deſipientiã mutatur, acrimoniã humoris à natura deuictâ & caſtigatâ. Alij tamen hic per ἔκστασιν vehementem furorem intelligunt. Dum enim natura humores coctos per criſin eſt euacuatura, vehementiſſima antecedere ſolent ſymptomatata, ob materiæ motum & impetum.

Etſi verò morbus in alium morbum hic mutetur: tamen qui ſuccedit, non ita periculoſus eſt, vt pote adhuc fiẽs. Et morbi per criſin facti ſẽper citius curãtur, ſi

remedia

remedia adhibeantur;cum humores illi magna ex parte à natura victi & cocti ſint.

Indicationes.

icationes. Cum Maniæ proxima & continens cauſſa ſit feruida illa,ignea ac maligna,ſi ita appellare libet,ſpirituum diſpoſitio ; iſta verò à ſimili humore dependeat,& foueantur : primò omnium humor ille vitioſus præparandus & euacuandus eſt.

Deinde danda opera,vt idem à partibus principalibus,cerebro & corde,auertatur & repellatur.

Tertiò intemperies illa,& diſpoſitio,cum ſpirituum tum humorum,alteranda & mutanda.Et ſi materia magis in vna parte,quàm alia contineatur,cùm in euacuãdo,tum in alterando eius partis præcipuè ratio habenda eſt.Ac cum cerebrum & cor inprimis afficiantur, ad eas partes maximè reſpiciendum. Sic & hepar & lien refrigerandus , ſi ſanguinem calidiorem ac feruidiorem ſuppeditent ; ac omnino præcauendum , ne materia vitioſa amplius,atque iterum generetur.Denique ſymptomata , quæ grauiter infeſtant , vt vigiliæ , mitiganda.

Curatio.

Sanguinis Euacuatio.

ſectio. Inchoanda autem eſt curatio à venæ ſectione, cui,ſi æger perſuaderi queat , clyſter præmittatur , vel aliud medicamentum primas vias euacuans. Et omninovenæ ſectionis magna eſt in hoc morbo vtilitas , vtpote quæ non ſolùm ſanguinem & humores in venis contentos euacuat,& à cerebro reuellere ac deriuare poteſt ſed & ex accidente refrigerat.Poteſtq; ſanguis hic pluribus modis peccare,vel vt cauſſa principalis,in iis ſcilicet,in quibus ſanguis abundat,vel vt cauſſa adiuuans vbi materia maniaca miſcetur ſanguini , vel etiam vt cauſſa ſine qua non,vt aliis auxiliis locus detur.Teſtaturq; Platerus,Practicus Experientiſſimus,vt antea etiã dictum,ſe longâ obſeruatione comperiſſe, innumeros ab aliis Medicis derelictos ſanguinis miſſione ſanatos fuiſſe à quibuſdam chirurgis , vel aliis, qui ex profeſſo hiſce malis ſanandis operam dabant,qui vigeſies,& ſexagies quoque, venas tundendo inſanos penitus ita reſtituerunt , vt poſtea incolumes adhuc longam vitã vixerint;qui in vena certa eligenda nihil laborãrũt,ſed nunc brachij,nunc pedis,hanc,illamve,nunc alibi ſine diſcrimine aperuerunt.Quod remedij genus & ipſe,ſed maiori curâ & prouidentiâ quàm illi, methodicè præmiſſis ſemper alui purgationibus, vſurpauit.

...æ vena ...nda. Primò ergo vena aliqua viſui & tactui magis obuia in brachio,& præcipuè in ſiniſtro , aperienda. Deinde in manibus,ſaluatella;in pedibus,maximè in fœminis, ſaphena;vel quæ ad pollicem pedis excurrit. Varices quoq; ſi in cruribus,vel alibi apparent,cùm magnã copiam melancholici humoris,ad eũ locũ detruſi,contineant,aperiantur,& non ſtatim ſanentur, hæmorrhoides,ſi fieri poteſt,prouocẽtur.Cum enim à maniâ præſeruare ſoleant,& ſponte apertæ à maniâ liberent;Medicus naturam imitari,ac materiæ inclinationem,ſequi debet.Menſes quoque in fœminis,ſi debito modo non fluant,prouocentur.Venæ etiam frontis in pertinaciore malo aperiendæ,vt & venæ narium,ſetis,vel millefolio immiſſis.Verùm venæ iſtæ nõ omnes ſimul,aut cõtinuò aperiendæ, ſed per interualla, interiectis humorũ præparationibus & euacuationibus,de quibus mox dicetur.Maxima enim curationis ſpes in his magnis euacuationibus,ſanguinis ſcilicet,& humoris melancholici,per vices factis , ſita eſt. Perpendendus autem ſanguis , qui effluit. Si enim ſit nigrior, copioſiùs euacuandus;ſi rubicundior, parciùs.

Poſt venæ ſectionem æger cibo & potu reficiendus, & ſtudendum,vt nocte ſequenti dormiat;quod iis medicamentis , quæ poſtea proponentur , perfici poterit.

Multis quoque profuit,hirudines ad tẽpora, & poſt aures,& ad anum , ſi hæmorrhoides ſupreſſæ ſint,apponere.

Humoris Præparatio.

Venæ ſectione,& ſanguinis euacuatione peractâ,ad materiæ præparationem accedendum,eaque ſæpius repetenda,ac diu continuanda,atque à leuioribus ad fortiora progrediendum.Præparantia ſunt refrigerantia,& humectantia, quæ atræ bili conueniunt,ex borrag. bugloſſ.viol. nymph. lactucâ , & aliis ſupra, *part. 1. cap.* 13.propoſitis ſimplicibus. Et licèt medicamenta quædam ſimplicia non ſemper vtraque qualitate huic morbo conueniant:tamen aliis admiſtis,quod deeſt, poteſt ſuppleri.E quibus talia vel ſimilia parari poſſunt: *Materiæ morbificæ præparatio.*

℞. *Aq. borrag. nymph.* an. Vnc. vj. *ſyr. borrag. viol. nymphea*,an.℥.ij M.Propinentur tribus vicibus.

Vel ℞.*Rad. bugloſſ.* Vnc.ij.*glycyrrh.*Vnc.i.*ceterach, fumar. endiu.* an.M.j. *ſem. 4. frig.maior.*an.Drach.j.*tamarindor.*Vnc.ß *flor.cordial.*an.P.ij.Coqu. in aq. pura.

Colaturæ ℞.Vnc. x. *ſyr. viol. de pomis , nymph.*an. Vnc.jß.F. Potio pro tribus doſibus.

Vel Colat.adde *ſacch.ſuc.de pomis*, an.℥.ij.

Parum ebulliant.F.Iulebus,qui aromatizetur pulu. ſantal. citr.

Vtile eſt & ſerum lactis, quod non ſolùm ad humorem atrum eſt præſtantiſſimum medicamentum, ſed & tale , ad quod vſurpandum faciliùs perſuaderi poſſunt ægri;cui addi poteſt ſyrup. violar vel roſar. ſolut. de fumaria.

Purgatio.

Poſtea purgantia vſurpanda,& quidem leuiora ſingulis ſeptimanis exhiberi poſſunt,fortiora ſingulis mẽſibus exhibenda, atque inter ea per vices,vt iam dictũ, venæ ſectio, ſi opus ſit,repetenda. Et prout bilis , vel ater humor plus abundat , ita ad hunc vel illum magis reſpiciendum ; & vſurpanda , rhabarb. ſena, epythym. polypodj el. diacathol. diaſen. &c. cocta vel diſſoluta in ſero lactis,addito ſyr. roſar. ſolut. vel viol. ſolut. *Purgatio.*

Inter fortiora ſunt ellebor. nigr. alb. lap. Lazuli, confect. Hamech., ☿um , & ex eo parata medicamenta , quæ & ob humoris contumaciam neceſſaria ſunt, &quòd minori doſi exhiberi poſſint,ægris etiam ignorantibus. Ægri enim in hoc morbo non facilè obtemperant, ideoque fallendi ſunt,& medicati vini,vel aliâ formâ,quæ commoda videbitur,ipſis exhibenda medicamenta.

℞.*Rad.glycyrrh.* Vnc.j. *polypod.q.*Vnc.ij.*helen.*℥.ß. *ſem. 4. frig.maior.* an. Drach. j. *ling. ceruin. capill.* ♀. *ceterach, meliſſ. fumar.* an. M. j. *epithym.* Vnc.ß.*tamarind.paſſular.* an.Vnc.j.

Coqu.in aqu.ſimpl.

In Colat.infundantur, *fol.ſenæ* Vnc.ij.*rhabarb.* ℥.ß. *ellebor. nigr.*Drach.ij.*flor.cordial.*an.P.ij.*ſem.ocym.fœnicul.*an.ʒ.j.*cortic.citri* ʒ.ij.*galang.Zedoar.*an.ʒ.j.ß.*cinamom.*ʒ.ij.*ſpic.Indic.*Scr.j.

Poſtea ebulliant, & colentur.

Colat. add. *ſuc. pom. dulc. borrag.* vel *viol.*an. ℔. ß. *ſacch.*q.ſ.

Coqu. ad ſyrup. dilutioris conſiſtentiam. Vel, quod commodius , rhabarb. non ſimul infundatur , ſed cum cinamomo nodulo incluſum in ſyrupo ſuſpendatur.

Vel paratur tale Diacydonium:

℞.*Polypod.*Vnc.jß.*epithym.*Vnc.j.

Coq. in aquæ puræ ℔. j. vel ſ. q. Colentur. Colat. add. carn. cydon. iam coctam , & exprimatur. Expreſſioni addat. *ſacch.*℔.j.

Iterum coq. ad formam diacydoniati, cui inſperge ſub finem *pulu. mechoacan.* vel potius *rad. gialapa* Vnc. j. *ſanatal. citr. zingib.* an. Drach. j. M. Doſis eſt ad Vnc. j.

Vel exhibeatur hic Puluis aliquoties:

℞. *Fol. ſen. el.* Vnc. j. *ſem. aniſi, fœnicul.* an. Drach. j. *glycyrrhiz. flor. viol.* an. Drach. ß. *cremor. tartari* Drach. vj. F. Puluis.

Cuius doſis Drach. j. vel ʒ. j. ß. Si minor doſis, vel fortior operatio expetitur, addere licet lap. Lazuli, vel diagryd. Scrup. j.

Vel paretur talis Puluis:

℞. *Lap. Lazuli* Drach. j. ß. *diagryd.* vel *extract. ſcammon.* Scrup. j. *turbith.* Drach. j. *ſena* Vnc. ß. *epitym. cremor. tartari*, an. Drach. ij. *ſem. aniſi, cinamom. cortic. citri*, an. Drach. j. *croci* Scr. ß.

F. Puluis, cuius doſis ʒj. vel ℈. jv. primâ vice exhibeantur.

Vel paretur talis Potio:

℞. *Cortic. helleb. nigr. præpar.* (quod fit, ſi ſ. q. aceti, vel vini, cum ſem. aniſi, aut in aq. vel decocto dilutiore fœnicul. vel aniſi 24. horis in balneo macerentur, & poſtea liquore effuſo rad. aſſeruentur) Vnc. ij. *fol. ſen. follic. ſen.* Vnc. j ß. *ſem fœnicul. aniſi*, an. Drach. vj. *flor. cordial.* an. M. ß. *cortic. citri* Vnc. ß.

Macerentur in menſur. vini albi tenuis duabus, Colentur ſine expreſſione, & per manicam Hippocr. traiiciantur, ac dulcorentur iulepo roſar. & violar. atque aromatizentur ſantal. citrino.

Et imprimis hellebor niger vtilis eſt; ideóque eius extract. vel in formâ pilular. vel ſyrup. exhiberi poteſt.

Vt ℞. *Extr. hellebor. nigr.* Scr. ij. *ſyr. viol.* Vnc. j. *borrag.* Vnc. ß. M.

Si hæc non ſuffecerint, poteſt exhiberi ☿ium, & ex eo parata medicamenta.

Tandem helleborus albus, quo antiqui frequentiſſimè in talibus morbis vſi ſunt, adeo, vt in prouerbio eos, quos inſanire dicere volumus, *Hellebore purgandos eſſe* dicamus, ſed cautè, adhibendus, & corpus ad eius vſum rectè præparandum; de qua re videantur tum alij, tum Heurnius, *lib. 2. meth. ad praxin. c. 21.* & Iohan. Baptiſta Codronchius, *in Commentario de Hellebore.*

Cor & Cerebrum roborantia. Purgatione vnâ atque alterâ peractâ, ea ſimul vſurpanda, & interiicienda, quæ cor & cerebrum corroborant, ſanguinem & ſpiritum mundant, ac fuliginoſas exhalationes diſcutiunt; qualia parantur ex roſis, violis, nymphæa, bugloſſ. borrag. fl. tunic. meliſſa, ſcorzonera, cortic. citri, pomis odorat. ſp. diamargar. frig. confect. de hyacintho, alkermes: quæ ipſa vnâ operâ humorem atrum alterare & præparare poſſunt.

Vt ℞. *Conſeru. roſar. incarnat. borrag. bugloſſ.* an. Vnc. j. *cortic. citr. condit.* Vnc. ß. Affunde *aq. borrag. bugloſſ. viol.* an. Vnc. iij. *nymph. roſar.* an. Vnc. i. M. diligenter in mortario marmoreo, & colentur. Colaturæ adde *ſucci citri, granat. ſyr. tunic.* an. Vnc. j.

Traiiciantur per manicam Hippocratis, addendo *cinamom. ſantal. citr.* an. Drach. j. F. Potio clara.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. violar. bugloſſ. borrag. tunic.* an. ℥. ß. *meliſſ. cortic. citr. condit. lactuc. ital. condit.* an. ℥. ß. *pulu. ſem. ocym. ſp. diamagr. frig. diarrhod abbat.* an. Scr. ij. *confect. alkerm.* Drach. j. Cum *ſyrup. nymph.* & *ſucc. citri.* F. Electuarium.

Vel paretur talis Puluis:

℞. *Sem. ocym. ſantal. citr. cortic. citr.* an. Drach. j. *fl. cordial.* an. ℈. j. *meliſſ.* Drach. ß. *margarit. præparat. ſp. el. de gemm. frigid. de hyacintho*, an. Scrup. j. F. Puluis.

Somni conciliatio. Et cum vigiliæ in hoc malo ſint pertinaciſſimæ, vt ægros nonunquam per aliquot menſes non dormiuiſſe obſeruatum ſit; ſomnus tam externis, quàm internis medicamentis prouocandus: de quibus ſupra, *capite primo*, dictum.

Monendum tamen hîc, ſomniferorum non eandem eſſe naturam. Quædam enim licet ſomnum inducant, ſpiritus tamen magis turbant, &, vbi ægri euigilant, longè inquietiores, quàm antea, euadunt; ac malum curatu difficilius reddunt: qualia ſunt, hyoſcyamus, ſolanum furioſum; imò nec opium ipſum, niſi corrigatur, ab hac noxa immune. Et ſicut nemo vino, vel ebrietate, quæ etiam ſomnum inducunt, maniacos ad ſomnum deducere auderet: ita quoque, cum hîc non ſolùm ſomnus quæratur, ſed ſomnus quietus, & hinc ſpirituum quietatio: ea eligenda, quæ ſimul ſpiritus quietos reddunt.

Inter externa commendatur ſuccus ſedi maioris recens expreſſus, capiti impoſitus, & aqua eiuſdem. Vtilis eſt & aqua ſolani, & papaueris.

Inter interna à nonnullis laudatur Mādragora, quòd nō ſolùm ſomnum inducat, ſed & ſpiritus quietos reddat, ac, vt Dioſcorides habet, etiam bilem atram vomitu educat, ſanguinemque & ſpiritus puriores reddat. Coquuntur autem radices in vino bono, & decoctum exhibetur.

Occurrunt etiam quædam Empeirica apud Authores, quorum proba eſt penes experientiam, Commendatur cerebrum arietis nondum Venerem experti, ſi nimirum caput vno ictu ipſi amputetur, & totum cum pelle, cornibus ſaltem abiectis, coquatur, cerebrumque poſtea cum farina, additis cinamomi, zingiberis, nucis moſchat. macis, caryophil. an. Vnc. ß. (forſan, Drach. ß.) ſuper prunis miſceatur, & in partes tres diuiſum manè exhibeatur, ita, vt poſt ſumptum medicamentum duabus horis nihil comedat æger; ac in cæteris quoque rectam diætam obſeruet. *Empeir. & ſpec.*

Retulit mihi nuper quidam vicinæ Eccleſiæ Paſtor, in ſuo pago intra triduum ſanatum fuiſſe maniacū exhibito canis cerebro cocto, (addebat, vnius coloris canem eſſe debere) affirmabatque, ſibi præterea alios tres notos eſſe, qui eodem medicamento ſint ſanati. Alij commendant emulſionem ex ſem. papau. albi, nuc. iugland. ſemin nigell. cannab. granis iuniperi, thur. factam cum cereuiſia calida. Specificâ etiam proprietate huic malo reſiſtere creditur radyx nymph. luteæ, quæ menſe Maio effoſſa, ☽ decreſcente in teſſellas diſſecanda, & cum aceto vini leniter decoquenda, hinc rurſus exſiccanda in vmbra, & in pollinem redigenda inque vſum reponenda, de qua Maniacis manè & veſperi Drach. j. vel Drach. jß. cum tribus cochl. prædicti aceti ex decoctione reſeruati propinetur.

Commendantur & folia buxi:

℞. *Fol buxi* num ix.

Scindantur in minimas particulas, & exhibeantur in vno atque altero cochlear. aq. lauend. ieiuno ventriculo, (præmiſſis tamen præmittendis) &, ſi fieri poteſt, ſudor eliciatur: repetaturque hæc doſis ſemel atque iterum.

Nonnulli imprimis laudant ſanguinem aſini ex venis poſt aures emiſſum. Venas poſt aures aperiunt, ſanguinemque linteolis mundis, nulli vſui antea expoſitis, excipiunt, eáque ſiccant, atque ex his vnum digitos duos latum, pollicem verò longum, accipiunt, & in hauſtu aquæ fontanæ macerant, aquamque illam manè tribus diebus exhibent, dantque operam, quantum poſſibile, vt æger ſudet. Nonnulli valde laudant decoctum anagallid. flor purpureo.

Quo pertinent & Amuleta, quæ à nonnullis commendantur, de quibus etiam penes experientiam eſto iudicium: radix eryngij, bryoniæ, hyperici, de collo geſtata. Adamas ſiniſtro lacerto alligatus, lapis chryſolithus, lapis Lazuli geſtatus, lapis Chelidonius ruffus panno illigatus, & ſub ſiniſtra ala detentus.

Chymici commendant *ſaccharum* ♄ni, & *liquorem* ſeu *tincturam corallierum, lap. Armeni, lap. Lazuli, ſapphiri,*

ſapphiri, *ſpir. margaritarum*, *ſal angelicæ*, *pimpinellæ*, & alia.

Laudatur & Nitrum, neque ſine cauſa. Cum enim malum hoc ab impuris, feruidis, & inquietis ſpiritibus ortum habeat; nitrum non ſolùm omnem fumum craſſum, & flammam fumoſam clarefacit, ſed & volatilia figit, ideóque cereuiſiæ, dū feruet, aliquid ⦶ nonnulli adjiciunt. Ita enim non ſolùm cereuiſia purior & clarior redditur, ſed & obſtructiones aperiuntur, craſſities & fuliginoſa ſanguinis ac ſpirituum diſpoſitio emendatur.

Vtilis eſt & ſpir. vitrioli, præcipuè ſi ſit mania ex iracundia, aut cum iracundia multa conjuncta. Iracundiâ enim affectis maximè reſiſtit ſpir. vitrioli.

pica. Quantum ad Topica, ſi æſtus & furor vehemens ſit, repellentia mox inter initia applicentur, vt oxyrrhodinum, addito oleo anethin. aut chamæmel. & aliis, de quibus ſupra, *part. 1. cap. 13.*

Circa quorum vſum hoc obſeruandum, vt humectantia potius præpolleant, quam refrigerantia: ideóque merè frigidis vix vtendum, ſed flor. chamæmel. aliquid addendum, vel pòſt adhibenda reſoluentia & diſcutientia. Deinde topica non actu frigida, ſed tepida applicanda. Commodè ergo caput fouetur ol. violar. nymph. cui aliquid ol. chamæmel. addatur, vel omentum agni tepidum capiti admoueatur, vel foueatur caput decocto maluæ, viol. lactuc. nymph. chamæmel. ſem. lini, aneth. papau. lactuc. fl. ſtœchadis, roſarum, vt & ſucco polygoni, plantag. vel aquis deſtillatis eorumdem, vel ſimilibus.

Vel ℞. *Herb. verben. fragar.* an. M. j. *beton.* M. ii. *ſem. cannabis* Vnc. j. ſem. *coriandr.* Vnc. ß. *mily.* Vnc. j.

Inciſa & contuſa includ. ſacculo ex tela linea parato, qui in vino coquatur, & vertici calidè admoueatur.

Vel ℞. *Verben* M. j. ß. *ſabinæ, lupuli*, an. M. j. *placentam roſarum* num. j. *granor. juniperi* Drach. vj.

Conciſa groſſo modo indantur ſacculo in aqua communi coquendo, & vertici imponendo.

Vel imponatur capiti ſequens Placenta ſeu Cataplaſma.

℞. *Placentam roſarum* num. j. *granor. juniperi* M. ß. *ſem. lactuc.* Drach. j. *papau. nigri* Drach. ii. *ſpir. vini* Vnc. ſem. *albumen oui* j.

Contundantur cum ſ. q. aq. roſarum, in fine addendo ſeminis carui vel cumini parum.

F. Placenta, quæ vertici imponatur.

Singularia repellentia in hoc affectu eſſe perhibentur ſuccus ex cancris viuis contuſis linteo exceptus, qui fronti applicetur, & quoties ſicceſcit, mutetur, & renouetur. A Chymicis mirè laudatur Balſam. ♄. quod fronti & temporibus inungendum. Nitr. præparatum, quod cum modico *camphoræ in aq. nymph.* diſſolutum cum petiis capiti applicatur. Tinctura ſantali rubri cum aq. roſarum præparat. in cujus Vnc. v. diſſoluantur camphor. gr. ix. moſchi gr. v. & calidè capiti raſo imponantur.

Commodiſſimæ ſunt lotiones capitis, quas, vt conſuetas, faciliùs, quàm alia medicamenta, ferunt ægri; quæ, ſi ſymptomata vrgeant, ſingulis diebus ſemel, vel etiam bis vſurpentur. Intermittendum autem eſt in lotionibus hîc lixiuium, cùm nimium ſiccet, ſed aqua dulcis ſufficit, cum ſpeciebus modò dictis.

Vtilis eſt & hic Sacculus:

℞. *Sem. cannabis* Vnc. iiii. *coriandr. mily*, an. Vnc. ß. *herb. fragar. beton.* an. Vnc. ii.

Sacculo inſuta coquantur in cereuiſia, & capiti applicentur.

Corpore euacuato nonnulli etiam calidiora diſcutientia adhibent; & recipiunt herbas cephalicas, eaſque in aqua fontana coquunt, poſtea parant ſacculum ex baccis lauri, & rad. hellebori nigri contuſ. an. q. ſ. ſacculúmque iſtum in decocto modò dicto parum coquunt; hinc diebus 9. continuis caput iſto decocto fomentant, & poſtea ſacculum ſuturæ coronali imponunt: vnde humores vitioſi per omnia capitis emunctoria euacuatur. Docet enim experientia, helleborum nigrum in morbis melancholicis non ſolùm intus, ſed & extra vtiliter adhiberi.

Cauteria ſuturæ coronali applicata maximè vtilia ſunt, vt ſcribit Gordonius, *cap. de Mania*, probatque id experientia cujuſdam Maniaci, cui cùm eſſet vulnus inflictum capiti cum fractura cranij, quamdiu fuit vulnus apertum, tam diu bene habuit; vulnere ſanato, reuerſa eſt Mania.

Cordi quoque proſpiciatur. Etenim cùm vehementer iraſcantur maniaci, & feroces ſint, magnum æſtum circa cor eſſe credibile eſt, qui omnino mitigandus.

Ergo imponatur cordi tale Epithema:

℞. *Aq. roſar. nymph.* an. Vnc. iii. *borrag. acetoſ.* an. ℥. ij. *flor. roſar. rubr. ſem. ocym. ſantal. citrin. rubr.* an. Drac. ß. *camphor.* gr. vj.

Tepidè regioni cordis applicetur.

Vel ℞. *Vng. roſac. ol. violac. nymph.* an. ʒ. ii. *pulu. roſar. rubr. ſantal. citr. rubr.* an. ℈. ß. *camph.* gr. vj. M. F. Vnguentum.

Vel Sacculus talis paretur:

℞. *Flor. roſar. rubr. violar. bugloſſ.* an. M. j. *meliſſ.* M. ß. *ſem. ocym. rad. rhod. ſantal. citr.* an. ʒ. ß. *camph.* gr. v.

F. Sacculus, qui vel ſiccus, vel aq. roſac. aut vino madidus cordi applicetur.

Ad totum corpus temperandum, acréſque vapores diſcutiendos, balneum tepidum aquæ dulcis vſurpetur, cum herbis refrigerantibus & humectantibus, aut temperatis.

Lotionibus quoque, & frictionibus externorum vapores feruidi à capite reuellantur & diſſipentur.

De Furore Vterino.

Pertinet ad Maniam, & peculiaris ejus ſpecies eſt, illa inſania, quæ vulgo Furor vterinus dicitur, cùm fœminæ in inſaniâ illâ Venerem potiſſimùm appetunt, vel eâ non ſatiari poſſunt. *Furor vterinus Maniæ ſpecies.*

Cuius cauſſa eſt, vel ſemen copioſum, ob plethoram, aut vaſorum ſeminariorum feruorem genitum; vel, ſi ſemen præternaturalem caliditatem, & acrimoniā acquirat, & viroſū quaſi euadat, ex humoribus ſalſis, ſeroſis, bilioſis, & acribus, qui ſemini permiſcentur. *Eius cauſæ.*

Hinc enim ſi ſanguis feruidus in caput feratur, maniam inducit. Cuius imminentis ſignum eſt ſanguinis in mammis collectio. De quo Hippocrates, *5. aphor. 40. Quibus in mammis ſanguis colligitur, furorē ſignificat.* *Signa.*

Curatio.

Curatur hoc malum, ſi nimius ſeminis prouentus prohibeatur, aut legitimâ Venere euacuetur, vel medicamentis abſumatur, ardórque illius emendetur: &, ſi humores vitioſi & acres ſemini permiſti illud vitioſum & acre reddant; ſi illi humores euacuentur, ſeminiſque caliditas & feruor remittatur. *Curatio.*

Refrigerant ſemen, & ejus feruorem extinguunt, vel etiam ſiccando, (in qua claſſe etiam ſunt quædam calida) aut occultâ qualitate abſumunt, lactuca, portulaca, mentha, quæ peculiari vi Venerem extinguit, ſemen viticis, inde agni caſti dictæ; vnde ad maniam ex ſemine, & retentis menſtruis tale fiat Electuarium:

℞. *Sem. agni caſti, gr. juniperi*, an. ʒ. iii. *myrtill.* ℥ ß. *ſem. portulac. lactucæ, pœoniæ*, an. ʒ. 1. F. Puluis, & cum melle crudo Electuarium, de quo Drach. j. exhibeatur ante prandium, & veſperi cubitum ituro.

Reliqua, quæ Venerem reprimunt, ex *cap. 10.* de amore inſano petantur.

Diæta.

Quæ in diæta ſint obſeruanda, ſupra, *part. prim. c. 13.* dictum. *Diæta.*

dictum. Quibus ſaltem hæc addimus: cauendum eſſe ſtudioſè, ne æger ſolus relinquatur, vel inter ignotos, vel quos contemnit, aut odio habet. Si opus, vinciantur, & vinculis cohibeantur ægri, & omnia circa ægrum ita comparentur, vt delectetur potius, quàm offendatur: qua in re aſtantium prudentiâ opus eſt, vt interdum ipſis aſſentiantur; non tamen ipſorum delirium confirment. Suauis Muſica maniacos ſæpiſſime demulcet, vt exemplum Saulis, Iſraëlitarum Regis, teſtatur.

Caueat & ſibi Medicus, ne aliquid damni patiatur; cùm ſæpe odium ergà Medicum blandis verbis occultent ægri. Somnus, quibus fieri poteſt modis, prouocetur. In cibo dulcibus & acribus, quæ calidos humores generant, abſtinendum. Vino quoque æger abſtineat. Neque enim ignem igni addere conuenit. Ac ſi omnino concedendum videatur, detur tenue, & diluatur, ac temperetur aq. violar. bugloſſ. roſar. nymph. ſantalis, julepo roſar. violar. Qua in re conſuetudini aliquid dandum. Qui enim vino aſſueuerunt, minùs eo offenduntur; cum exhilaret, modò moderatè ſumatur, vel, vt dictum, diluatur. Aluus ſeruetur aperta.

QVÆSTIO I.

Qui fiat, quod Maniaci & Melancholici interdum peregrinis linguis loquuntur, & futura prædicunt.

Sunt quidem nonnulli, qui hypotheſin quæſtionis in dubium vocant, negántque, vel Melancholicos, vel Maniacos peregrinis linguis loqui, vel futura prædicere poſſe: ſed cum nimiis agitationibus moueantur, linguamque etiam variè agitent, & ſæpe ſonos inconcinnos edant, accidere exiſtimant, vt, cùm vulgus illos intelligere non poſſit, putet, eos Latinè, Græcè, aut Hebraicè loqui.

Verum enimuerò non eſt, vt de hiſtoriæ veritate dubitemus; cum fide digni authores teſtentur, rem ita ſe habere. Refert enim Antonius Guainerius, *tract.* 15. *cap.* 4. ſe ruſticum quendam melancholicum vidiſſe, qui ſemper Lunâ exiſtente combuſtâ carmina componebat Latina, & tranſactâ combuſtione, circa duos dies ad aliam Lunæ combuſtionem, ne verba latina proferre poterat. Idem & alij Medici teſtantur. Rhaſes refert, quoſdam melancholicos ex illiteratis literatos euaſiſſe, & ea prædixiſſe, quæ euentus comprobauit. Eraſmus Roterodamus, *in Encom. medic.* narrat, quendam Spoletanum idiomata locutum eſſe, quæ nunquam didicerat, recuperatâ verò valetudine, & vermibus ope medicamentorum pluribus ejectis, ea loqui amplius non potuiſſe. Refert quoque Foreſtus, *lib.* 10. *obſ.* 19. mulierem melancholicam cantiunculas latinas, & hymnos cantaſſe, quos nunquam didicerat. Et, *ibidem, in Schol.* ſe vidiſſe puerum, nautæ filium, qui, cum in capite eſſet vulneratus, & deliraret, ſemper linguâ Germanicâ optimos Syllogiſmos fecerit, quos poſtea, cum curatus eſſet, facere neſciebat.

Cauſſas hujus rei alias afferunt. Quidam enim ex aſtris eaſdem deducere conatur; inter quos eſt Guainerius, qui, *loco modò allegato*, vbi pluribus de hac quæſtione agit, ex hypotheſibus Platonicis & Aſtrologicis quibuſdam ita hac de re philoſophatur: Animam, inquit, ante infuſionem in corpus omnium rerum notitiam poſſidere, ſed eam aboleri quodammodo, & obfuſcari, corporis, cui infunditur, vnione, & ergaſtulo. Recuperari verò per doctrinam, vel per influxum, vel per impreſſionem Planetæ, qui natiuitati tempore infuſionis animæ præſidebat. Et hujus impreſſionis tantam vim eſſe vt animam donet poteſtate talia efficiendi, qualia ipſæ ſtellæ efficere poſſunt; faciendi ſcilicet ex ſano ægrum, ex ægro ſanum, & alia multa: verum huic poteſtati reſiſtere corpus, & ſenſus corporeos; quibus ligatis, quod fiat in melancholiâ, poſſe ſtellas ſuas influentias perfectiùs animæ communicare, atque ita melancholicum illiteratum poſſe fieri literatiſſimum, & futura quoque prædicere.

Verùm magna petita ſunt, quæ præſupponit, & ſibi concedi poſtulat Guainerius: animam ſcilicet in corpus infundi ex ſe omnium rerum notitia prædicam, per infuſionem in corpus obliuione rerum antea cognitarum capi, eámque ſtellarum influxu rurſum excitari; quæ ipſi non conceduntur.

Deinde etſi concedamus ipſi, aſtra ad temperamentum immutandum multa poſſe, vel etiam inclinationem ad linguas, aut alias diſciplinas imprimere; hoc tamen concedi non poteſt, aſtra ipſam linguarum, vel aliarum diſciplinarum notitiam inducere poſſe. Hoc enim ſi poſſent, quandoque etiam ſanæ mentis homines ſine doctrina ad talem notitiam peruenire poſſent. Neque deprauati ſenſus plus poſſunt conferre ad recipiendum aſtrorum fluxum, quam bona eorum conſtitutio. Neque melancholici & Maniaci planè à ſenſibus abſtracti ſunt.

Alij humori melancholico id tribuunt. Nam plurimos, qui ingenio, & artibus excelluerunt, vel in adminiſtrandis Rebuſpubl. aut aliis rebus perficiendis plurimum præſtiterunt, melancholicos fuiſſe, deprehenſum eſt. Etiam facultatem linguis peregrinis loquendi, ac futura prædicendi melancholiæ tribuunt, melancholiamque humanam animam ad res miras diſponere dicunt; & ſicut vinum immoderatius hauſtum mores hominum immutat: ita etiam humorem melancholicum, ſi plus juſto abundat, vel à naturali temperie deſciſcit, mentem hominis immutare, & eam ad res mirabiles perpetrandas diſponere putant. Quibus & addunt illud, quod Ariſtoteles, 7. *Eudem. cap.* 14. Melancholicos eſſe εὐθυονείρους, id eſt, recta habere ſomnia, ſcribit.

Verum enimuerò nec opinio iſta aſſenſum meretur. Etſi enim hoc ſuo modo concedatur, melancholicos eſſe ingenioſos, de quo in Inſtitut. *lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 2. dictum: tamen ea, quæ ſupra hominis vires ſunt, melancholia efficere non poteſt; qualia ſunt peregrinis linguis loqui, & futura prædicere. Etenim etſi in homine ad omnes linguas diſcendas ſit aptitudo: tamen omnes linguæ vſu diſcuntur; & futura prædicere, ſolius Dei eſt, aut eorum, quibus id communicat. Et quod Ariſtoteles dixit, melancholicos eſſe εὐθυονείρους, eò nihil aliud voluit, quàm eos clara habere ſomnia, qualia etiam ſolent eſſe matutina, non ita obſcura, qualia pituitoſi & bilioſi habent. Neque etiam ebrietas præſtare id poteſt, vt homo aliquid vltra vires naturales agat. Etſi enim ebrii multa confidentius agant, atque audaciores facti voculas aliquas, quas aliquando didicerant, vel Græcas, vel Latinas proferant, & ſæpe magis diſerti, quàm ſobrij videantur: tamen plura non poſſunt in hac re præſtare, quàm didicerunt.

Atque ita quamquam concedi poſſit, & ab ebriis ac melancholicis nonnulla rectius perfici, quam dum ſunt ſobrij, & ſani: tamen id verum ſaltem eſt de iis, quæ antea didicerunt. Nam & vinum, & melancholia, vt Ariſtoteles, *ſect.* 30. *problem.* 1. habet, πνευματώδη ſunt, & ad ciendos ſpiritus, à quorum alacritate omnis ingenij vis pendet, plurimum poſſunt.

Non multum ab hac ſententia differt opinio Iani Huarti, Medici Hiſpani, qui, *cap.* 7. *ingen. ſcrutin.* ſcribit, Latinæ linguæ magnam eſſe cum anima rationali conſonantiam, & eſſe quaſdam naturas, quæ peculiariter linguis inueniendis accommodatæ ſunt. Ideóque ſi per morbum illud temperamentum in cerebro excitetur, quod elegantiſſimæ alicui linguæ neceſſarium eſt, illico linguam Latinam hominem obuiam habiturum, & vocabula Latina, etiam citra deliberationem, ei occurſura ſcribit.

Verũ nec hæc opinio probabilis. Etenim præſupponit nondum

nondum conceſſa. Primò homines habere ad linguas inueniendas peculiarem diſpoſitionem. Secundò delirantes ſaltem linguâ Latinâ loqui, ac linguam Latinam maximam habere cum anima rationali conſonantiam. Quorum & hoc nullo fundamento nititur: & obſeruatum, melancholicos non ſolùm Latinè, ſed & Græcè, & Hebraicè locutos eſſe. Et quamuis, vt ſuprà, *cap.5.* dictum, concedamus, ex morboſa conſtitutione diſpoſitionem in cerebro aliquam concitari poſſe, ob quam homo ingenioſior euadat, quàm ſanus fuit, vt ejus rei exempla *loc.cit.* attulimus; tamen ad id quod ſupra hominis vires, perficiendum nec melancholia, nec alia morboſa conſtitutio diſponere poteſt. Neque enim linguarum peritia ab ingenio eſt; ſed à memoria. Et quamuis à morboſa conſtitutione cerebri actiones phantaſiæ & ratiocinationis exaltari poſſint: tamen memoria, quæ rerum cognitionem præſupponit, ita perfici non poteſt, vt linguas, quas nunquam cognouit, ſuppeditare poſſit.

Alij ergo, cùm harum rationum nullam vero conſentaneam videant, ſtatuunt, Dæmones, qui morbis ſeſe immiſceant, permittente Deo, horum effectuum autores eſſe. Morbis enim naturalibus ſimilia multa ſæpe pati eos, qui à dæmone vexantur, teſtatur hiſtoria, quam habet Fernelius, *2. de abd.rer. cauſſis cap. 16.* de juuene quodam, qui pro epileptico habitus, & in tertium menſem curatus fuit, donec tandem tertio menſe dæmon, totius mali autor, ſe tum Latinè, tum Græcè loquendo prodidit.

Quorum opinioni & nos aſſentimur; modò rectè explicetur. Non enim omnia, quæ patiuntur melancholici & Maniaci, dæmonibus attribuenda. Etſi enim ſæpiſſime ſine vlla corporis morboſa diſpoſitione, Deo permittente, hominem obſidere & occupare Dæmon poſſit, qui verè obſeſſi dicuntur & ſunt: tamen quandoque morbis, & præcipuè melancholicis, ſeſe immiſcet dæmon, & forſan frequentiùs hoc accidit, quàm ſæpe creditur. Ita in hiſtoriâ Euangelicâ, apud Lucam, *cap.13. v.12.* mentio fit mulieris, quæ habebat πνεῦμα ἀσθενείας, ſpiritum infirmitatis, annos octodecim, quæque erat contracta, nec omnino poterat caput erigere. Et præcipuè, vt dixi, humori melancholico ſeſe immiſcet dæmon; vnde etiam melancholia Balneum diaboli dicitur. Melancholici enim, & atri humoris ea natura eſt, vt varia phantaſmata & deliria pariat, metum, mœſtitiam, ferocitatem, & alia multa excitet. Dæmon ergo tali occaſione abutens, & ſe humori melancholico immiſcens, multa edit, quæ vulgus ſæpe morbo aſſcribit; cum tamen aſſcribenda ſint dæmoni. Alia nimirum humori vitioſo, alia dæmoni aſſcribēda ſunt. A melancholiâ eſt mœſtitia, timor; ab atra bile ferocitas, iracundia; ab vtraque delirium, vigiliæ. Si verò in delirio multa miranda accidant, ſi ægri ad deſperationem adigantur, ſibi ipſis & aliis noceant, ſi ad impia ſtimulentur, aut ad maledicendum Deo incitentur, vt ejus rei exempla aliquot habet Platerus, *lib. 1. obſeru. pag. 44. & ſeq.* ea jam à Dæmone prouenire credendum eſt; etſi aliis indiciis ſeſe is non prodat. Si verò æger jam linguis, quas nunquam didicit, loquatur, futura prædicat, eo ipſo Dæmon ſe manifeſtè prodit.

Atque ita rem ſe habere, patet ex eo, quòd ii, qui à dæmone hoc modo vexati fuerunt, medicamentis idoneis adhibitis curati ſunt. Poſtquam enim ſubjectum aptum & diſpoſitum amplius non eſt, deſerit dæmon ſuam ſedem, & aliò migrat. Ita Eraſmus, *in Encomio Medicinæ*, refert, dæmonem, qui ab exorciſtis curari non poterat, medicamentis exhibitis, plurimiſque vermibus ejectis, curatum fuiſſe, vt amplius peregrinis linguis loqui non potuerit. De quo etiam Langius, *lib. 2. Epiſtola 35.* Ita Martinus Rulandus, Pater, dæmoniacum & Maniacum curauit; de quo videatur *Cent. 3. curat. 100.*

QVÆSTIO II.

Quî fiat, quòd Maniaci cum tot diætæ erroribus tam diu viuant.

Omnino admiratione & cogitatione dignum eſt, quî fiat, quòd, cùm Maniaci tam grauia ſymptomata patiantur, & cùm cerebrum, tum cor afficiatur; nihilominus tam diu, & ſæpe multos annos, & quidem cum tot in diætæ erroribus, viuere poſſint. Hieronym. Mercurialis tres hujus rei cauſſas affert. Prima eſt, quod viſcera nobiliora vitioſos humores à ſe quam maximè depellere ſoleant; ac propterea & hîc cerebri facultas humorem vitioſum ab eo maximè depellat. Secunda, quia in aliis viſceribus ſimilis humor non colligatur; cum ad humorem melancholicum expellendum natura machinata ſit ampliſſimas venas, quæ educant ſanguinem melancholicum ab hepate (aut potius à vena portæ) ad lienem, ac lienem ipſum maximum, & ad excipiendum hunc humorem ampliſſimum. Tertiam cauſſam hanc ponit, quòd, licet portio aliqua colligatur in cerebro, tot tamen ſint motus maniacorum, vt ſatis eſſe poſſint ad conſumendum illum humorem atrum, ne noceat cerebro. *Quomodo Maniaci tam diu viuere poſſint.*

Verùm relinquamus has rationes ſuo loco. Quanquam enim natura expellat humorem melancholicum, vbi omnia rectè ſeſe habent: tamen in hoc ipſo morbo cumulatum eſſe, & eâ ipſa de cauſſa in maniam ægros incidere, neque etiam motibus illis maniacorum violentis diſcuti poſſe, manifeſtum eſt.

Cauſſa ergo potius in diſpoſitione humoris hujus quærenda eſt, quæ omnino talis eſt, (abeſt enim putredo & inflammatio) vt facultatem naturalem, ob cujus læſionem plerique morbi lethales ſunt, non afficiat; imò calor ita auctus, aut fixus eſſe videtur, vt facultatis naturalis robur potius adjuuet, quàm debilitet. Hinc & frigus hibernum, atque alios in diæta errores enormes tolerare poſſunt maniaci. Ad quam rem tamen, vt ſupra quoque dictum, etiam facere poteſt aſſuetudo: ſicut ſæpe videmus pueros penè nudos faciliùs frigus hibernum tolerare, quàm viros quoſdam optimè veſtibus munitos. Præterea qualitates occultæ ſæpe ſine vitæ jactura longo tempore in corpore aſſeruantur: cujus exēpla ſuppeditât epilepſia, philtra, & alia venena.

CAPVT XVI.

De Rabie, & Hydrophobia.

Reliqua deliriorum genera, quę partim Melancholiæ, partim Maniæ affinia ſunt, hoc, & ſequenti capite comprehendemus. Et quidem quæ de iis in Inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſ. 1. cap. 7. & ſect. 2. cap. 4.* diximus, hic non repetemus, ſed pauca quædam addemus, & præcipuè de curatione hic tractabimus.

Et primò quidem Lycanthropiam quod attinet, duę ejus ſunt differentiæ: vna Dæmoniaca, altera Naturalis, quæ medicinæ conſiderationis eſt, de quâ nihil, præter ea, quæ in Inſtitut. diximus, addemus, reliqua ex ſequentibus de Rabie patebunt.

Quantum verò ad hydrophobiam & rabiem; etſi non ſemper hoc morbo affecti delirant: tamen quia frequenter hoc accidit, & præterea omnes præter voluntatem agunt; etiam inter deliria de ea agendum.

Appellatur hoc malum à pleriſque hydrophobia, quod eo affecti aquam, imò omnia liquida, exhorreſcunt. Alij ſub nomine Rabiei caninæ de morſu canis rabidi, de veneno rabidi canis, & aliis, hoc malum proponunt. Verùm in genere Rabiem appellare malo, cum non canes tantùm rabie corripiantur, & ab eorum morſu homo in rabiem incidat ſed, vt in Inſtitut. dictum, etiam lupi, cameli, equi, ſues, boues, vulpes, feles, &, vt Cœlius Aurelianus, *libr. 3. acutor. cap. 9.* & Auicennas, *An & alia, præter canes, animalia in rabiem agantur?*

cennas, 6. *quarti, tract. 4. cap. 5. & 6.* habet, vrſi, leopardi, aſini, muli, muſtelæ, ſimiæ. Baccius, *in tract. de venen.* etiam gallum in rabiem actum fuiſſe, & ab eo hominem interemptum, vidit.

Plerique tamen à cane Rabiei hoc nomen indiderunt, quòd frequentius, quàm alia animalia, canes in rabiem agantur. Imò ſunt, qui exiſtimant, ſolum canem primariò & principaliter, & ex principiis internis rabie corripi, reliqua animalia omnia ſaltem ſecundariò, & malo à cane rabido communicato, eâ laborare.

Verum non impoſſibile videtur, etiam in aliis animalibus hoc venenum generari poſſe, præſertim iis, quæ cognationem habent cum canibus; quales ſunt lupi, qui frequentiſſimè quoque rabie corripiuntur, vt ex libello Germanico, *de lupis rabidis*, Ioh. Paulini patet. An verò in homine etiam generari poſſit, de eo in Inſtitut. dictum.

Definitio.

Eſt nimirum Rabies affectus præter naturam, & ſæpe quidem delirium, à veneno quodam peculiari in animali genito, & homini communicato genitum, cum vehementi liquidorum omnium, & aquæ potiſſimum abominatione.

Cauſſa.

Rabiei cauſſa.

Mali hujus cauſſa eſt venenum peculiari modo diſpoſitum, quod ab animali rabido homini communicatur. Et veveneni hujus natura non in qualitatibus primis conſiſtit, ſed à tota ſubſtantia, vt loquuntur agit: ita quoque non ex manifeſta humorum corruptione, ſed ex proprietate peculiari naturæ animalium intenſa prouenit, nō ex qualitatibus primis; quod ex eo patet, quod indies multæ mutationes in qualitatibus primis accidunt, quæ tamen rabiem non excitant, & quod, vt plurimi Medici, & ipſa experientia teſtatur, non ſolum maximo æſtu, ſed etiam per maxima frigora canes & lupi in rabiem agi ſolent, quod fieri non poſſet, ſi à caliditate & ſiccitate malum hoc originem haberet, cum à cauſa frigidiſſima effectus calidiſſimus fieri nō poſſit: ſed ab vtroque exceſſu hoc accidit, quod vterque humores corrumpere, vel corruptos mouere poteſt.

Cur autem canis præ reliquis animalibus in rabiem agatur, nonnulli cauſſam ex qualitatibus primis, alij ex temperamento melancholico, quo canis præditus ſit, deducere conantur, ſed fruſtra. Nam cum qualitates primæ in aliis animalibus tale nihil efficiant, & nullis indiciis probari poſſit, canem eſſe animal melancholicum, omnino etiam hic ad peculiarem proprietatem & inclinationem ad hoc malum contrahendum, quod canis præ reliquis animalibus habet, recurrendum.

Quomodo venenum ab animalibus rabidis homini communicetur.

Communicatur autem hoc venenum ab animali quocunque rabido, ſeu cane, ſeu lupo, ſeu homine, ſeu alio: & quidem frequenter per morſum & ſaliuam: imò & per oſculationem animalis rabidi, quâ ſeu ſaliua, ſeu halitus animalis rabidi excipitur: nonnunquam tamen & per ſolum ſaliuæ animalis rabidi contactum, aut eſum carnis rabidi animalis, vt in Inſtitut. dictum.

Hoc ſaltem addimus, venenum rabidorum animalium nunc eſſe fortius, nunc debilius. Si venenum ſit fortius, & majoris efficaciæ, etiam contactu carnis, præcipuè mollioris, & rarioris, qualis eſt in lingua & labiis, rabiem inferre poteſt. Quandoque tamen etiam per cutem denſiorem hoc præſtat, ſicut Matth. de Gradibus, *conſ.* 82. quendam, Iohan. Coqueranum, ex ſola manus impoſitione in os rabidi canis poſt multos dies rabie affectum fuiſſe refert; quod idem teſtatur Petrus Andr. Matthiolus. Si verò venenum ſit debilius, non ſolo contactu, imò nec ſemper morſu, rabiem infert. Eſt enim, vt aliorum animalium venenatorum, ita & rabidorum animalium in hoc genere differentia, ſecundum locorum, temporis anni, ac aliarum circumſtantiarum differentiam.

Scribit etiam Aretæus, *lib.* 1. *de ſign. & cauſſ. morb. acutorum, cap.* 7. quod à rabido cane, qui in faciem, dum ſpiritus adducitur, tantummodò inſpirauerit, & nullo modo momorderit, in rabiem homo agitur. Et Cœlius Aurelianus, *acutor. morb. lib.* 3. *cap.* 9. ſcribit, quod quidam in hydrophobicam paſſionem deuenerint ſolius aſpirationis ardore ex rabido cane adducto.

Venenum rabidorum animalium diu latere poteſt in corp.

Poſt acceptum autem, & communicatum hoc venenum, alij citius, alij tardius in rabiem aguntur; alij quidem ſtatim, & poſt paucos dies, & infra ſeptimanę ſpatium; alij poſt longius tempus. Anton. Muſa Braſſauolus, *lib. 2. Aphor. comment.* 23. ſcribit, repertos aliquos, qui 17. anno poſt morſum rabiem contraxerint. Guainerius, *in tract. de venen. cap.* 12. ſcribit, ſe à fide digno accepiſſe, quendam poſt 18. annum malum accepiſſe. Alzaharauius teſtatur, expertum ſe eſſe, rabidi canis venenum per 40. annos in corporibus delituiſſe.

Quæ autem cauſſa ſit, quod nunc tardius, nunc citius ſe ſe exſerat, in Inſtitut. dictum. Quibus hoc ſaltem addimus, ob partis etiam, quæ demorſa eſt, varietatem nunc citius, nunc tardius in rabiem incidere demorſos poſſe. Si enim neruus, vena, aut arteria læſa ſit, citius, & breuiore tempore, per has partes nobilioribus membris venenum communicari poteſt; quàm ſi pars ignobilior, & cum partibus nobilioribus conſenſum non habens, demorſa fuerit. Quò etiam facit ipſius veneni natura, quod nunc debilius, nunc validius eſt.

Quamuis verò diu in corpore poſſit latere hoc venenum: tamen potius morbus ab eo inductus inter morbos acutos, quam diuturnos referendus. Illud enim tempus, quo actiones in homine adhuc ſaluæ ſunt, & quo venenum nondum lædit, in morbum non computandum eſt.

Excitatur autem hoc venenum latens in corpore etiam occultis quarundam rerum actionibus, ſi nimirum quis ſub vmbra ſorbi dormiat, vel commoretur. Narratque Guainerius, *tract. de venen. cap* 12. venenum à morſu canis rabidi communicatum, quod per decem & octo annos latuerat, excitatum fuiſſe, cum morſus ſub vmbra ſorbi maneret, ægrumque intra tertium diem rabidum mortuum fuiſſe, quod & Fernelius affirmat. Et Matthiolus ſcribit, ſi commorſus à rabido animali ante annum exactum tangat vel comedat, vel ſanguinariæ plantam, eum in rabiem incidere.

Atque hæc quidem mali huius frequentiſſima generatio eſt, & venenum hoc ab animalibus rabidis homini communicatum. Obſeruatum tamen eſt, venenum hoc, aut certè quod id æmuletur, & ſi non rabiem, tamen hydrophobiam inducit, reliquęque tandem poſt hominem jugulat, in corpore humano generari poſſe, præcipuè ex terrore, eiusque rei hiſtorias quinque recenſet Marcell. Donatus, *de hiſtor. medic. mirabil. lib. 6. cap.* 1. vnam etiam Petr. Salius Diuerſus, *de affect. partic. cap.* 19. Præter quæ exempla notabilis etiam exſtat hiſtoria apud Fel. Platerum, *lib.* 1. *obſeruat.* de fœmina quadam, quæ noctu extra vrbem relicta, & deſerta, ac ſolitudine territa, domum reuerſa nec aquam, nec vinum, nec juſculum, nec aliud quicquam deglutire potuit, ſed hiſce oblatis ſuffocationis periculum incurrit, imò ex contactu, & conſpectu rerum liquidarum; & quod mirum, aëre nonnihil agitatū, vel aurâ leuē ſentiens idē patiebatur: quæ octauo à prima inuaſione die exſtincta eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa di-

Cum verò multum referat, malū hoc ſtatim in principio agnoſcere, vt medicamentis idoneis ei obuiam iri poſſit, antequam ad rabiem, & ſummum, ac incurabilem gradum perueniat; ac verò ſæpe incertum ſit, an canis, vel alia beſtia, quæ hominem momordit, rabida fuerit, nec ne, diligenter danda opera, vt in eius rei notitiam perueniamus; præſertim cū vulnus, quod animal rabidū inflixit à vulnere, quod canis nō rabidus intulit, nihil differat. Ad explorandū ergo, an canis, qui aliquē momordit, rabidus fuerit, nuces iuglandes contritas

vulneri

vulneri imponere, & aliquot horis, vel per noctem, aut diem (prout vulnus magnum vel paruum fuerit; cum à magno vulnere facilius venenum nucibus communicetur) ſuper vulnere relinquere, & poſtea gallo vel gallinæ deuorandas obiicere. Si enim canis rabidus fuerit, poſtero die peribit. Alij triticum vulneri imponunt: alij ſanguinem ex vulnere detrahunt, & cum farina offam inde formant, ac gallinæ obiiciunt, quæ ſi inde moriatur, canis fuit rabidus. Rhaſes & Auicenna medullam panis vulneri affricare iubent, vt ſanguine, vel ſanie emanante inficiatur, eámque cani deuorandam obiicere, qui ſi illum non comedere, vel etiam non olfacere velit; vel, ſi comederit, inde rabidus fiat, aut moriatur; ſignum eſt, canem rabidum fuiſſe.

Verùm vt nullum dubium relinquatur, ipſum animal, quod aliquem momordit, conſiderandum. Secundum Dioſcoridem verò canis rabidus potum & cibum auerſatur, multam pituitam, ſputúmque ex ore & naribus emittit, vel potiùs ſaliuam ſicciſſimam, & rubiginoſam; præter ſolitum toruus videt, oculos rubentes & igneos habet, in omnes, notos pariter, & ignotos, ſine latratu irruit, eóſque mordet, domeſticos non agnoſcit, non latrat, vel parùm, vox eſt rauca. Canes rabidi etiam ſunt macilenti, caudam demiſſam, & ſub ventrem inflexam geſtant, linguam exſerunt, eámque tanquam bile infectam, croceam, rubram, vel nigram; ſæpe velociter currunt, mox ſubſiſtunt, ſæpe in curſu in arbores, vel alia obſtacula impingunt, canes alij ipſos fugiunt.

[In]cipientis [rab]iei ſigna. Signa autem incipientis rabiei ſunt, anxietas & iracundia ſine ratione, ventriculi vellicatio, & grauitas, & querela de aëre inclementiore, & quaſi auſtrino, etſi ſerenus & mitis ſit, corporis grauitas, & impotentia ad omnes actiones, vigiliæ & ſomnus perturbatus, timor ſine cauſſa, paruum bibendi deſiderium contra morem. Ægri ſecum loquuntur, & murmurant, lucem ac luminum accenſionem etiam de die optant. In parte olim vulnerata & commorſa, etſi vlcus, iam diu fuerit conſolidatum, dolor quidam percipitur, ac verſus caput tendit; quod cum apprehenderit, quædam vertigo excitatur, vt æger rectè progredi non poſſit. Quæ ſigna propterea diligenter attendenda ſunt; cum ſint iam inſtantis rabiei ſigna.

[Rab]iei iam [fact]æ ſigna. Vbi verò iam facta & confirmata eſt rabies, accidit membrorum quædam veluti diſtenſio, pandiculationi ſimilis, ſed non continua; corporis & faciei rubor; ægri fiunt anxij, ſpumant, oculos toruos & aſpectu horribiles habent, in proximos exſpuunt; quidam more canum, ſi à canibus morſi fuerint, latrant, & obuios quoſque dentibus impetunt, & quidem præter voluntatem. Narrat enim Gentilis, *in Comment. in Auicenn.* adoleſcentem quendam rabioſum matrem hortatum fuiſſe, ne ſibi propinquaret; ſiquidem ſe continere non poterat, quin appropinquantes morſu inuaderet. Aliqui ex iis delirant, aliqui verò mente conſtant vſque ad extremum ſpiritum.

Hoc omnibus commune eſt, vt aquam, & liquida omnia abhorreant, & cum vident pauxillum aquæ, timeant; ac peius habeant: imò non ſolùm viſum, ſed nec ſonitum & nomen aquæ, & liquidorum ferre poſſunt.

[Cur] rabidi [liqu]ida ab[horre]ant. Etſi vero, vt in Inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſect. 2. cap. 2.* dictum, alij huius rei cauſſas afferant: tamen maximè probabilis ratio ibi propoſita, quod nimirum venenum hoc, quod omnia membra hominis ægri occupauit, peculiarem diſſenſum & ἀντιπάθειαν ad omnia liquida habet, & à liquidis exaſperatur ac concitatur, vt ferocius in partes infimas ſæuiat. Vt enim qui à phalangij ſpecie, quam Apuli Tarantulam vocant, icti, audito muſicorum inſtrumentorum ſono ſtatim exſiliunt, & ſaltare incipiunt: ita veneni à rabidis animalibus illati hæc vis eſt, vt à liquidis exaſperetur; vnde rabidi liquida omnia auerſantur.

Pulſus in rabidis ſunt parui & inordinati, grauitas membrorum augetur, aluus ſupprimitur, vrina guttatim redditur, vox eſt rauca, ſpiratio difficilis, ægri linguam exſerunt, &c, cùm malum valdè intenditur, bilem euomunt, vel flauam, vel atram; ſingultu corripiuntur: quæ tamen non in omnibus, & non, niſi vno atque altero die ante mortem, apparent; aliqui etiam paulo ante mortem conuulſionibus, & maximo ſtridore dentium corripiuntur.

Prognoſtica.

1. Cum rabies, vt alij morbi, vel ad ſalutem, vel ad mortem terminetur; ſecundum Rhaſem & Auicennam ſalutis ſpes eſt, ſi ſanguis copioſè è vulnere effluxit, aut poſtea, dum vulnus curatur, vel ſponte ſudor multus, vel vrina, præcipuè nigra, euacuatur. Veruntamen hiſce non firmiter fidendum eſt, ſed tutiſſimum, ſtatim idoneis præſidiis malo huic occurrere. Vnde Aëtius: Qui à rabioſo cane morſi ſunt, ſi neglecti fuerint, vel malè curati, in affectionem aquæ timoris incidunt. Et Celſus: Vbi parùm citò initiò occurſum eſt, ſolet aquæ pauor naſci. *Prognoſtica.*

2. Si vulnus ab animali rabioſo inflictum non ſit profundum, nec neruus, vena, vel arteria vulnerata, de ſalute maior ſpes eſt, modò idonea remedia adhibeantur.

3. Si malum iam eò proceſſit, vt rabies & timor aquæ adſit, tum in anguſto ſpes eſt: & Dioſcorides, Paul. Ægineta, Aëtius, Celſus, Auicenna, & plerique alij Medici ſcribunt, nullum ferè, quem aquæ timor iam corripuit, euaſiſſe, etiamſi idonea medicamenta adhibeantur; & alios quidem 4. dierum ſpatio, alios intra ſeptimanam mortuos eſſe. Cùm enim membra principalia iam venenum occupauit, fruſtra omnia medicamenta adhibentur. Quia tamen Dioſcorides ex aliorum relatione narrat, Eudemum, & Themiſonem, Medicum rabie affectum, priſtinæ ſanitati reſtitutum fuiſſe, idémque de aliis etiam alij referunt: diſtinguunt hic nonnulli, & eos, qui per contagium ab homine acceptum in hunc morbum inciderunt, poſſe ſeruari; eos verò, qui à cane, lupo, vel alio animali rabido morſi fuerunt, omnes interire putant.

Indicationes.

Duo ergo hîc Medico agenda. Primo cùm, ſi homo iam in rabiem inciderit, & hydrophobiâ correptus ſit, ſpes ſit in anguſto; danda opera, vt, quamprimum homo à cane, vel alio animali rabido morſus eſt, aut linguâ, ore, aut alio modo ſputum animalis rabidi tetigit, ne in rabiem aut hydrophobiam incidat, præſeruetur. Et, quamuis ab initio grauia ſymptomata non percipiantur: tamen quia ſæpe longo poſt tempore, vt dictum, morſi in hoc malum incidunt; nullo modo curatio differenda. *Indicationes.*

Deinde ſi homo iam morbo hoc laboret, curandum, vt ab eo, quantum poſſibile, liberetur.

In præſeruatione tres ſcopi Medico ſunt propoſiti.

Primus eſt, vt veneno morſu immiſſo via in corpus progrediendi intercipiatur, idémque mox reuocetur & extrahatur.

Secundus, vt, ſeu morſu, ſeu alio modo communicatum ſit venenum, prohibeatur, ne ad interiora progrediatur, & per vniuerſum corpus diffundatur, ac membra principalia, ne id admittant, ſed potius à ſe propellant, roborentur.

Tertius, vt venenum, & ab eo impreſſa mala πάθη, ſeu malignitas extinguatur.

Cura

Curatio.

Præſeruatio & Curatio. Ligatura.

Primum expeditur, ſi vincula partibus affectâ parte ſuperioribus, ſi partis conditio admittat, iniiciantur,& per tres vel quatuor digitos ſupra partem læſam arcta deligatio inſtituatur. De quo tamen monet Celſus, *lib. 5.cap.27.* ne partes nimium fortiter ligentur, ne torpeant. At ſi partis conditio ligaturam non ferat, medicamenta adſtringentia, puta ſanguis dracon, bolus Armen. balauſtia,& ſimil. cum oui albumine vicinis locis imponenda.

Cucurbitularum applicatio, & ſcarificatio.

Simul ſtatim vulneri, quod ab animali rabido inflictum eſt, cucurbitulæ cum ſcarificatione, ſi partis conditio id ferat, & quidem cum magna flamma, imponantur, vt venenum immiſſum extrahatur; qua in re tamen vulneris qualitas perpendenda. Si enim vulnus antea ſatis ſit magnum, non opus eſt ſcarificationes adhibere, ne inflammatio excitetur, quæ poſtea impediat, quò minus alia remedia, quæ venenum euocant, adhiberi poſſint. Si autem vulnus ſit exiguum, locus morſus tutò ſcarificari poteſt,& quidem ſi aliquod temporis ſpatium à morſu præterlapſum ſit, ſæpius adhibendæ ſunt, & partibus vicinis altiora vulnera infligenda. Si verò pars talis ſit, vt cucurbitulæ commodè affigi non poſſint, ſcarificatio ſola adhibenda, vt ſanguis effluat, qui ſiccâ ſpongiâ è vulneribus exſugendus, non verò vulnus aquâ abluendum; aut hirudines applicandæ, quæ ſanguinem veneno infectum exſugant. Si quoque vulnera ab animali rabido inflicta ſint anguſta, amplificanda, & carnis nonnihil orbiculatim auferendum, ſi pars ferat, vt vulnus diutiùs apertum ſeruetur, ac venenum effluere poſſit. Licet etiam animalia viua, vt columbas, gallinas, plumis priùs euulſis, podice vulneri admouere,&, ſi vna moriatur, ſtatim aliam adhibere, vel pullos gallinarum, aut columbarum per medium diſſectos adhuc calentes læſæ parti imponere.

Attrahentia medicamenta.

Poſtea applicentur medicamenta valde attrahentia, quæ Inſtitut. *lib.3.part.1.c.9.& part.3.ſect.3.c.36.* ſunt propoſita; ex allio ſcilicet, ſtercore columbino, ſinapi, nuce iuglande, trita cum fermento, ſale & melle, quibus commodè admiſcetur Theriaca. Vtile eſt & emplaſtrum vel cataplaſma de angelica. Commendatur plurimùm ex Dioſcoride deſumptum, & ſæpe cum felici ſucceſſu vſurpatum, ex allio, cepis,& ſemine tritici maſticato paratum. Galenus, *lib.11.de ſimplic.med.fac.cap. de cancr. vſtis*, & *lib.3. de compoſit. medicament. ſecundum gen. cap.5.* Item, *lib. 2. de antidot. cap.11.* commendat valde Emplaſtrum paratum ex pice, opoponace,& aceto.

Recipit autem *Picis* ℔.i. *aceti acerrimi* ℔.j.℥.viii. *opopanac.* Vnc.iij.

Oppopanax priùs in cyathis 4. aceti diſſoluitur, acetum, quod ſupereſt, cum pice coquitur, quod vbi conſumptum eſt, opopanax additur,& coquuntur, cauendo ne efferueant; ſcribítque Galenus, neminem ſe vidiſſe, qui illo vſus mortuus ſit. In tenerioribus corporibus liquari poteſt vino, vel oleo veteri; in robuſtioribus per ſe applicatur.

Galenus, *de theriaca ad Piſonem*, etiam cum felici ſucceſſu theriacam cum ol. roſar. liquatam imponi teſtatur.

Aëtius laudat hoc: *tetr. 3 ſerm.c.10.*

℞. *Spum. argent. ceruſſ. reſin. pini*, an. ℔.i. *ol. veter.* ℔. iii. Vnc.vii. *ammoniac, thymiam, galban.* an. Vnc.iv.

Ceruſſæ & argenti ſpumam ol. coquito, donec manus non inquinent, deinde liquefacta adiicito, & vnito.

Laudatur & emplaſtrum diadictamnum, quod Galenus, 5. *de compoſ. medicam. ſecund. genera, cap. 4.* deſcripſit.

Hieronymus Capiuaccius, *lib.7.pract.cap.12.* ſequens commendat:

℞. *Ciner. cancr. fluuiat. allij, menth. gentian. ariſtol. rotund.* an. Dra.ii. *baccar. lauri, boli Armen.* an. Dra.i. M. cum *ſucco menthæ.* F. Emplaſtrum, vel potiùs Cataplaſma.

Expeditiſſima verò via eſt, adhibere cauteria actualia; quæ & venenum abſumunt,& diuturnum vlcus, per quod virus effluat, relinquunt. Vſtione peractâ danda opera, vt cruſta quàm celerrimè amoueatur, vt venenum quàm citiſſimè per vlcus euacuari poſſit. Nam cruſta vlceri inhærens facit, vt venenum retineatur, & ad corporis interiora penetret. Amouetur autem aliàs, ſi illinatur vitello oui, & recenti butyro. Verum cùm periculum ſit in mora, ſi locus ſit carnoſus, etiam manuali opera cruſta demi poteſt. Si autem locus vſtionem non ferat, aut æger ignem actualem admittere nolit, adhibenda medicamenta cauſtica, & eſcharotica dicta, inter quæ etiam ☿ius ſublimatus, & præcipitatus vtiliter vſurpatur. Vlcus ſeruetur diu apertum, ad minimum 40. dies, ne aliquid veneni in corpore relinquatur.

Pars demorſa an ſit amputanda.

Sunt nonnulli, qui, ſi partis conditio id ferat, partem demorſam ſtatim amputandam cenſent, exemplo illorum, qui ab aſpide, aut viperis demorſi digitos amputauerunt,& ſalui euaſerunt, vt refert Galenus, *3.de loc. affect.cap.7.*

Verùm non ita neceſſarium hoc factu videtur; cùm venenum canis rabidi non ſit tam celeris actiuitatis, ac venenum aſpidis, vel viperæ; & aliis modis ſatis euacuari & extrahi poſſit.

Quidam & hoc remedium proponunt; vt ſeruus aliquis adhibeatur, qui ore è vulnere venenum exſugat. Verùm cum id non ſine periculo ſugentis fiat, id tentare, quod gentiles in mancipiis ſuis ſibi licere putabant, in fratribus Chriſtiana charitas non permittit, præſertim cum alia remedia, quæ idem præſtare poſſunt, ſint in promptu.

Circa auxilia autem iſta externa & chirurgica, quæ venenum euocant, Dioſcorides, *lib.6.cap.39.*& Paulus Ægineta. *lib.5. cap. 3.* admonent, quod ſi à principio prætermiſſa fuerint, (principium autem alij tribus diebus definiunt, alij ad ſeptimanam extendunt) poſtea fruſtra adhiberi, & ægrum doloribus cruciari; cùm iam venenum in totum corpus diffuſum ſit. Non tamen inutile fuerit, ſi, quocunque etiam tempore, fonticulus in loco affecto excitetur, vt continuâ illâ euacuatione venenum reuellatur.

Vt autem cognoſcatur, an hiſce remediis venenum omne extractum & diſſipatum ſit, nihilque periculi amplius ſubſit, Paul. Ægineta ex Oribaſio eadem probatione vti iubet, quæ vſurpari ſolet ad cognoſcendum, an canis, qui morſum intulit, rabidus fuerit, nec ne: nimirum nuces iuglandes tritas vlceri apponere, deinde gallo, vel gallinæ deuorandas obiicere. Si enim non moriatur, ſignum eſt, venenum planè eſſe extractum, vulnúſque ab eo mundatum, ideóque tutò cicatricem induci poſſe. Si verò moriatur, ſignum eſt, nondum omne venenum extractum eſſe, & propterea vulnus adhuc apertum ſeruandum, operámque dandam eſſe, vt reliquum etiam extrahatur.

Venæſectioni hîc nullus locus eſt, vtpote quæ venenum non euacuat, ſed vires debilitat, venenúmque exagitat.

Purgationem quod attinet, vt ab initio ea inſtituatur, nihil eſt, quod eam indicet. Imò ſi exhibeantur purgantia, metus eſt, ne venenum ad interiora trahatur, & humores, ac corporis partes inquinentur. Si verò malum iam progreſſum ſit,& venenum ad interiora penetrauerit, tum purgatio non inutilis eſt, eámque tantum auxilij afferre ſcribit Dioſcorides, vt quidam, qui iam hydrophobiæ propinqui eſſent, ſumpto helleboro ſanati fuerint; ideóque non ſemel atque iterum, ſed frequentiùs ante diem 40. eâ ita vti præcipit. Imò nonnulli referunt, ſi canis rabidus helleborum album

cum

cùm polenta ſumpſerit, ac euomuerit, à rabie liberatum fuiſſe.

Humores tamen prius præparare non inutile fuerit calefacientibus, incidentibus, abſtergentibus, atque veneno ſimul reſiſtentibus; vt ſyr. ſcord. de cortic. citri, betonic. de pomis, de ſucc. bugloſſ. epithymo, decoctionibus paratis è ſemin. citri, radic. gentian. angelic. dictamn. alb. ſcord. vincetoxico, bugloſ. meliſſa, hippolapatho, &c.

Purgantia, quæ in Rabie caninâ conueniunt, ſint omnium conſenſu validiora, vt elleboriſmus, hiera diacolocynthid. Ruffi, Archigenis, Logadij, Pacchij. pilul. ex helleboro, ♄nio, de lapid. Lazul. cochiæ, de nitro, fœtidæ. Si ætas, temperamentum, vires, vel aër diſſuadeant talia, eligantur mitiora, ac mediocria, vt eſt ſena, epithym. polypod. hellebor. niger, myrobal. nigri, & agaric. præcipuè, qui ſimul veneno reſiſtit.

Compoſita ſunt elect. de dactyl. confect. Hamech, elect. Indum maius, ac benedicta laxatiua.

Reliquis ſcopis, nimirum vt veneni ad interna progreſſus prohibeatur, partes principes roborentur, quò facilius venenum à ſe propellere poſſint, ac maligna διάθεσις humoribus & corpori à veneno impreſſa aboleatur, iiſdem ferè medicamentis ſatisfieri poteſt, ſcilicet antidotis, & iis, quæ peculiari vi huic veneno reſiſtunt.

Simúlque pulſus omnes, temporum, manuum, pedum, & cordis regio per biduum ſingulis ſex horis, & aliis quinque diebus bis tantùm in die, & circa locum demorſum etiam eodem modo, vel, vt alij volunt, tertiâ quoque horâ illiniri debent oleis illis famoſis Magni Ducis Hetruriæ, vel ſcorpionis Matthiol. aut aliis, vt venenum à partibus nobilioribus propulſetur.

Etſi autem plurima à plurimis recenſeantur: tamen cùm non pauca ex iis fabuloſa videantur, certa ſaltem enumerabimus. Ab omnibus verò commendatur *Alyſſum*, vt Dioſcorides, *lib. 3. cap. 89.* habet. De eodem ſcribit Galenus, *lib. 6. ſimpl. medic. fac.* Nuncupata eſt herba alyſſum, quòd mirificè iuuat commorſos à cane rabido; ſed & rabienti data ſæpe in totum ſanauit, & hoc ex totius ſubſtantiæ ſimilitudine. De eodem etiam Plinius, *lib 24. cap. 11.* Alyſſum nomen accepit, quod à cane commorſos rabiem ſentire non patitur ex aceto potum, alligatúmque. Et Galenus, *2. de antidot. cap. 11.* modum exhibendi tradit: Alyſſum, inquit, herbam contuſam & cribratam, accipe, cuius, cùm opus fuerit, cochlear exhibe ex aquæ mulſæ cyathis tribus, à primo die vſque ad 20. ſin minus, ſaltem primis ſeptem diebus. Verùm vt authores in commendanda hac planta contra morſum canis rabidi conſentiunt: ita in eâ deſcribendâ diſcrepant, aliamque Dioſcorides, aliam Galenus, aliam Plinius deſcribere videtur. Sed quia ſuam valde commendat contra morſum canis rabidi Galenus, præſtat ei adhærere, & videtur Alyſſum Galeni ſatis clarè deſcripſiſſe & depinxiſſe Tabernæmontanus, *lib. 2. herbar. ſect. 5. cap. 5.* & quidem ex C. Cluſij *lib. 4. hiſtor. rar. plant. cap. 21.*

Commendantur deinde valde *cancri fluuiatiles*, cùm eorum cinis, tum decoctum, multo anetho admixto, *ſcordium, chamedrys, gentianæ radix, rutæ agreſtis ſemen, chamæmelum, centaurium minus, artemiſia, ariſtoloch. rad. ſylu. roſa, vincetox. radic.* Drach. iß. exhibitæ, *pulegium, oxylapath. carduus benedictus. Radicem cynorrhodi* Plinius, *lib. 25. cap. 2.* vt oraculo patefactam, commendat, eámque aliis omnibus ferè remediis præfert. Laudatur & *vinum* generoſum ſtatim potum; & *allium* comeſtum.

Inter compoſita antidotus è cancris pluribus commendatur & à Græcis, & Arabibus, vt ex Dioſcoride, *lib. 6. cap. 37.* Galeno, *2. de antid. cap. 11.* item, *11. de ſim. fac.* videre eſt. Scribitque Galenus, neminem vnquam mortuum eſſe, qui cancrorum puluere rectè vſus ſit, & quidem, *11. de ſimpl. medic. fac.* ex Æſchrione, Præceptore ſuo, ſumit cancros fluuiatiles poſt ortum Canis captos, quando Sol Leonem tranſit, Lunâ decimâ octauâ, & eos viuos in ſartagine æris rubri comburit. *Cinerum* ſumit duo cochlearia, vel Drach. ii. *pulu. gentian.* cochlear. j. ſeu Drach. i. *vini meraci* iv. cyath. quæ in modum polentæ dilutæ miſcet, & quotidie bibenda exhibet.

Deinde ex Aſclepiade recipit *ciner. cancr.* part. x. *thur.* part. j. *gentian.* p. v. & exhibet huius pulu. cochlear. bibendum xl. diebus, aut, ſi iam à morſu aliquot dies proceſſerint duo cochlearia propinat. De hoc tamen medicamento obſeruandum, cancros veros vſurpandos eſſe, qui ſunt corpore rotundo, non noſtros gammaros, aut aſtacos. Nonnulli tamen etiam noſtros vſurpant.

Commendatur à pleriſque Medicis aduerſus morſum canis rabidi Theriaca, vt efficaciſſimum remedium, cui tutò in hoc malo præcauendo fidi poſſit. Galenus, *in libr. de Theriac ad Piſon. cap. 14.* & *in libell. de Theriac. ad Pamphil.* Scribon. Largus, *lib. de comp. medic. c. 171.* & *173.* proponit quoddam antidotum Apuleij Celſi, &, *cap. 176.* aliud, cuiuſdam Caſſij, &, *cap. 177.* antidotum Marriani, Medici, cui quia nihil deeſt, τέλεια appellata ſit, quæ felici cum ſucceſſu in hoc morbo curando exhibita ſit.

Laudatur à nonnullis & hoc Antidotum:

℞. *Mithridat. elect. pulu. rad. ariſtol. rot.* an. Vnc. ii. *terræ ſigill.* Vnc. ß. *muſcarum, quæ de Napelli fructibus victum quærunt.* num. xx. Cum *ſucci citri recent.* q. ſ. F. Miſtura, cuius doſis Dra. i. ad Dra. iß.

Inter Recentiores alexipharmacum præſentiſſimum proponit Palmarius, *in lib. de morbis contagioſ.* quod ſolum, neglectis purgantibus, & omiſſâ etiam vulneris curâ, quocunque à morſu tempore vſurpatum, certiſſimum ac tutiſſimum remedium exiſtat, & quo nullum vnquam animal vſum fuerit, quod non mali huius periculum euitauerit, cum quacunque victus ratione, illæſis tamen capitis partibus, & modo vulnus inflictum capitis partes ore ſuperiores non attigerit, aut aquâ elotum fuerit. His enim partibus vulneratis, aut parte vulnerata ſtatim à morſu frigidâ elotâ, parùm ſpei ſupereſt.

Eſt autem tale:

℞. *Fol. rut. verben. ſalu. plantag. polypod. abſinth. vulg. menth. artemiſ. meliſſophyll. beton. hyperic. centaur. minor.* ſingulor. æquale pondus.

Colligantur ſingula, quo tempore magis viribus pollent; deinde papyraceis chartis incluſa ſiccentur ſeorſim in loco, ad quem neque Sol, neque pluuia pertingat, ne vel nimium exareſcant, vel ſitum contrahant. Pòſt redigantur in puluerem, de quo Drach. iß. vel Drach. ii. ſingulis diebus demorſo exhibeantur, vel cum ſaccharo, vel cum vino, vel iuſculo, vel alio modo, ieiuno ſtomacho, horis tribus ante cibum. Si tamen tempus aliquod à morſu inflicto præterierit, Drach. iij. exhibeantur.

Extra verò vulnus priùs ſpongia, vel linteolis ſiccis exſiccatum vino aut hydromelite, in quo pulueris huius Drach. ß. ſoluta ſit, bis vel ter quotidie foueatur, deinde emplaſtrum, vel vnguentum, quale in aliis vulneribus, admoueatur.

Poſt alexipharmaca, & purgationem etiam exhiberi poſſunt ſudorifera, vt venenum diſſipetur. Efficaciſſimum autem eſt viſc. querc. lignum ſumptum, viſcus autem ipſum extrinſecus applicatum.

Sudorifera ſimul alexiteria ſunt, *dictamnus Cretic. & alb. vulgar. card. benedict. ſcord. tabac. angelica.*

Vt ℞. *Ligni viſci q. dictamni*, an. ℥. ii. vel iii. *aq. chamæmel.* ℔. ii. Coq. ad medietat. Doſis ℥. viii. vel x.

℞. *Dictamn. alb.* ℥. ß. *lign. viſci q.* ℥. ii. *ſem. & flor. cardui bened.* ana Drach. iß. F. Puluis;

Cuius ℈. à Dra. j. vſque ad ℥. ii. *vini albi generoſiſſimi* Vnc. iß. *aq. cardui ben.* ℥. ii. vel iii. Mixta exhibe.

Præter

Præter ſudorifera conueniunt etiam diuretica antidotis mixta, vel exhibita, quæ vtraque vi polleant; inter quæ præſtant ſpica Celtica, valeriana, aſarum, ſcordium, & alia, quæ eodem tempore, quo ſudorifera, conueniunt.

Nonnulli etiam, & quidem Auicennæ autoritate, vrinas validiſſimè prouocãdas eſſe, vel ad ſanguinis mictum cenſent; cum hac ratione venenum ſimul excernatur; atque in eum finem cantharides etiam exhibent. Hinc ruſtici vulgato experimento vermes, ſeu ſcarabæos Maiales melle aſſeruatos in hunc vſum exhibent. Alij capita iis abſcindunt, & reiiciunt, poſtea in oleum oliuarum recens eos iniiciunt, & quidem in ℔.j. num. vi. atque de hoc oleo ægro ſæpius Vnc. i. vel Vnc. ii. propinant.

Rabiei imminentis curatio, & per totum annum præſeruatio.

Imminente Rabie quamprimùm validiora adhibenda remedia, vt ſinapiſmi, veſicantia ex validiſſimis ſimplicibus parata, quale eſt tale:

℞. *Canthar. abiectis pedibus & alis* Dra. vi. *ſinap. hellebor. alb.* an. Dra ii. *ſemin. ammeos* Drach. i. *fermenti* Dra. iv. *aceti ſcillit.* q.ſ. Miſce. F. Maſſa, de qua portiones brachiis, femoribus, & tibiis apponantur, & diutius detineantur, vt cutis ſimul abſumatur; vlceraque diu aperta ſeruentur emplaſtro diachylo ſimplici.

Antidota propinentur in dupla quantitate, quàm in præſeruatione, ſingulis diebus manè theriac. vel Mithridat. Dra. ii. in vino potenti, veſperi, ante cœnam, antidot. de cancris, gentian. hellebor. albus protinus exhibendus, (qui tamen in rabie iam præſente non exhibẽdus, vt nec alia purgantia, nec ſanguinis miſſio tum concedenda) qui magis, quàm quid aliud, prodeſt, interpoſitiſque diebus repetendus. Hæcque antidota ad 40. diem tum exhiberi debent. Quidam ſuadent, vt æger in anno quater purgetur, & ſingulis 15. diebus ſumat theriacam. Nic. Florentinus, vt per integrum annum antidota vſurpentur, Aëtius, vt ſingulis annis appropinquante morſus tempore per hieram æger purgetur, & inſtante die per triduum theriacam ſumat.

Pro amuletis commendantur, dens canis rabidi humero ſuſpenſus & ſubſtratus, corium vrſæ & phocæ.

Tandem ſi æger iam hydrophobia correptus ſit, etſi, vt dictum, ſpes ſit in anguſto; tamen nec tum deſerendus, ſed medicamenta modò dicta exhibenda, verùm maiore doſi. Palmarius ægrum etiam vinciri, & ore aperto illi ſuum puluerem infundi iubet.

Balneum & aqua potus an in hydrophobia conueniant.

Antiqui etiam balneum & aquæ potum commendant, ſcribitque Celſus, vnicum hydrophobiâ oppreſſis remedium eſſe, non opinantem ægrum in piſcinam non ante ei præuiſam proiicere, ac ſi natandi peritiam non habeat, modò merſum bibere pati, modò attollere; ſi habet, interdum deprimere, vt inuitus etiam aqua ſatietur. Verum obſeruarunt plurimi, ad præcautionem quidem non rarò hoc profuiſſe, quanquam alios nec ad præſeruationem huic remedio fidendum eſſe; experientia docuerit, hydrophobiâ verò correptis nihil profuiſſe, ſed etiam nocuiſſe: id quod Cœlius Aurelianus, Auicennas, & Celſus docent, quod ipſa quoque ratio ſuadere videtur. Etenim cum inter venenum hoc & aquam tanta ſit antipathia, vt ægri etiam ad viſum, ſonum, imò motionem aquæ, exhorreſcant, credibile omnino eſt, ex merſione in aquam, & potu eiuſdem morbum magis exaſperari.

In præſeruationis diæta vitentur pulli columbini, quia tota ſubſtantia nocent; contra à proprietate commendantur caro arietis, cancri fluuiatiles, caſtaneæ, braſſica. Veſcantur ægri nucibus iugland. caricis, amygdal. allio, cæpâ, porro, raphano, ſmirnio, aſparago, cichorio, rumice ſylu. & hortenſi, &c.

QVÆSTIO I.

Quâ vi venenum animalium rabidorum agat?

Quæ huius veneni cauſſa ſit, & in quo mali huius eſſentia conſiſtat, alij aliter ſtatuunt, & nonnulli quidem quandam putrefactionem eſſe dicunt; quod facit Fracaſtorius *lib. 1. de morb. contag. cap. 9.* Alij, vt ex Dioſcoride, Aëtio, Paulo Ægineta, & Actuario colligi poteſt, intemperiem calidam & ſiccam, in partibus præcipuè ſolidis contractam, vel, vt Pelops, Galeni Præceptor, ſtatuit, vt ex *lib. 11. de ſimpl. med. fac. c. de cancris vſtis*, videre eſt, immodicam ſiccitatem, quaſi in contrarium habitum mutatâ penitus ſolidarum partium ſubſtantiâ, veneni huius eſſentiam conſtituere ſtatuunt. Verum enim verò neque in putredine cauſſa huius mali conſtitui poteſt, cum nulla putredinis ſigna adſint, ac putredo ſine manifeſtis ſignis tam diu in corpore latere non poſſit: neque etiam intemperies calida & ſicca ad conſtituendam huius mali eſſentiam ſufficit; cum intemperies tamdiu in corpore eſſe non poſſint, ſine læſione actionum corporis, neque effectus inſignis caliditatis & ſiccitatis appareat, neque ſi in intemperie cauſſa conſiſteret, malum ferè incurabile eſſet: de quo Galenus, *1. prorrhet. com. 2. t. 19.* Idem docet communicationis modus; cum tantillum ſæpe ſit, per quod malum hoc homini communicatur, & nihilominus tam inſignem in corpore mutationem efficiat, quod qualitates primæ in tam parua mole non faciunt. Inſuper durabilitas huius veneni, tam longo tempore in tot corporis mutationibus permanens idem docet, in quibus nihilominus venenum hoc naturam ſuam retinet, imò in dies ſe multiplicat; quod etiam patet ex hiſtoria à Fernelio allegata de lupo, qui in cibum variè præparatus plurimos rabie infecit: quod fieri nõ potuiſſet, ſi eſſentia veneni huius in qualitatibus primis conſiſteret; cum ignis vi qualitates illæ variè mutentur. Tandem & curatio idem perſuadet, quæ non qualitatibus primis, ſed totâ ſubſtantiâ agentibus perficitur: de quâ re in Inſtitut. *loco allegat.* dictum.

QVÆSTIO II.

An Venæ ſectio in hoc morbo conueniat?

Cum morbus à canis, vel aliorum animalium morſu contractus ſit longè periculoſiſſimus; & Antiqui & Recentiores Medici omnis generis auxilia ad depellendum hoc malum excogitarunt, & inter ea quidem purgationis, & venæ ſectionis mentionem faciunt: de quo quid ſit ſentiendum, paucis dicendum.

Et quidem venæ ſectionem quod attinet, primò quidem nonnulli venæ ſectionem in morſu canis rabidi præcipiunt, perſuaſi, vt putant, authoritatibus Pauli Æginetæ, *lib. 2. cap. 2.* Celſi, *lib. 5. c. 27.* Rhaſis, *lib. 2. continentis, tractat. 2. cap. 2.* Deinde etiam ratione, cùm vero conſentaneum videatur, ſi in aliis vulneribus magnis venæ ſectio adhibetur, vt æger à dolore, febre, inflammatione, conuulſione, & ſimilibus accidentibus præſeruetur, etiam eodem fine in morſu canis rabidi venam aperiri poſſe. Verùm, vt antea dictum, contraria opinio vera eſt, ac venæ ſectio in morbis à cane rabido potius obeſt, quàm prodeſt; cùm ſanguinis miſſio venenum potius in venas trahat, quam extinguat, ſimúlque vires deiiciat. Atque eâ procul dubio de cauſſa Dioſcorides, Galenus, Oribaſius, Ægineta, Actuarius, aliique Medici Præſtantiſſimi, vbi ex profeſſo de hoc morbo agunt, venæ ſectionis nullam mentionem faciunt, vel etiam planè eam reiiciunt. Et longè alia eſt vulnerum magnorum ſimplicium, quam morſus canis rabidi ratio, in quo potius à veneno, quam à vulnere periculum. Et ſi fortè aliqui ſanguinis miſſionis mentionem faciunt, potius de eâ,

quæ ex parte commorſa ſit, quam quæ ex venis in brachio, loquuntur.

QVÆSTIO III.

An Purgantia medicamenta in hoc malo conueniant?

Qui purgationem in morſu rabidorum animalium inſtituendam negant, eo potiſſimum argumento nituntur, quòd veneni hujus natura non in qualitatibus primis, & manifeſtis, ſed in occultis conſiſtit, & nec qualitatum primarum alteratione, nec purgantibus, ſed alexipharmacis, ac tota ſubſtantiâ agentibus curatur; quòd purgantia calori noſtro ſunt aduerſa, ideóque vires potius frangere, quam conſeruare videntur. Alij contrà purgantia admittunt, qui quidem fatentur, purgantia non rectà veneno huic aduerſari, illúdque expugnare; ſed hoc ſolum à peculiaribus alexipharmacis fieri: interim tamen hoc mediatè præſtare poſſe ſtatuunt, dum nimirum vitioſos humores, in quibus venenum reſidet, educunt, atque ita venenum ſimul euacuant.

Cui ſententiæ ea ipſa de cauſſa & nos ſubſcribimus; præſertim cùm venenum hoc ſit lentum, & diu in corpore hæreat.

Quo autem poſt morſum tempore purgatio inſtituenda ſit, diſpiciendum. Rhaſes, *in tractat.* 8. *ad Almanſ.* ſtatuit, ſtatim in principio purgandum eſſe medicamentis humorem melancholicum euacuantibus. Verùm alij Græci & Arabes omnes vetant in principio, id eſt, quando adhuc venenum in partibus externis reſidet, purgatione vti. Verum hic conſiderandus modus, quo venenum hoc in corpus immiſſum eſt. Si enim labris & linguâ venenum in corpus attractum ſit, ſtatim in principio purgare licet; cum aliis auxiliis venenum aliàs euocantibus locus tum non detur. Si verò morſu venenum partibus externis immiſſum ſit, in principio purgare non licet. Ideóque cum Rhaſes, *in tractat.* 8. *ad Almanſ.* ſtatuit, ſtatim in principio purgandum eſſe, id de priori caſu intelligendum eſt: de poſteriori verò, quando alij Græci & Arabes omnes vetant in principio purgantibus vti, ne venenum ex vulnere ad interiora corporis rapiatur; ſed tum tandem purgantia exhibenda ſunt, cum omnia ritè circa vulnus peracta ſunt. Et licet ritè omnibus peractis ſpes ſit, venenum exſtinctum eſſe: tamen cum facilè fieri poſſit, vt aliqua eius portio ad interiora penetrauerit, ea, quàm minima etiam fuerit, humores corrumpit, & in ſibi ſimilem materiam immutat. Ideóque corrupti illi humores euacuandi ſunt, vt venenum ſimul euacuetur, & alii humores à veneno & corruptis humoribus, non inficiantur, ſimúlque medicamenta, quæ reliquos humores à corruptione præſeruant, & contra venenum pugnant, exhibenda. Si tamen craſſi humores, adſint, vt ij facilius ductum medicamentorum ſequantur, attenuantia priùs vſurpari, & quæ primas vias euacuant, vel abſtergunt, poſſunt. Præcipuè verò adhibenda alexipharmaca, quæ vim veneni mitigant. Ad purgationem autem in hoc morbo Antiqui omnes; Dioſcorides, Oribaſius, Paul. Ægineta, Aëtius, Actuarius, helleborum album commendant, eúmque præ reliquis in hoc morbo efficaciſſimum eſſe dicunt. Antiqui etiam hieram diacolocynthidos, hieram Logadij, Pachij, lapid. Lazuli & medicamenta, quæ aliàs ad melancholicum humorem & atrum vſurpari ſolent; commendant. Qui helleborum album reformidant, helleborum nigrum vſurpare poſſunt; & inprimis agaricum, qui in morbis venenoſis commendatur; & vim alexiteriam habere prædicatur.

CAPVT XVII.

De Tarantatis & Chorea S. Viti.

Ad hunc locum non incommodè refertur malum, quod ab ictu Tarãtulæ infertur; quo qui laborant, vulgò Tarantatos nominant. Etſi enim de morſu Tarantulæ etiam inter venena agendum ſit; tamen quia à veneno hoc peculiare delirij & inſaniæ genus inducitur, etiam hoc loco de eo non incommodè tractatur. Huic cognatum eſt alterum, quod Choream S. Viti appellant. *Tarantula morſus.*

Eſt autem Tarantula, ſeu Tarentula, Phalangij, ſeu aranei genus, quod procul dubio à Tarento, antiqua Apuliæ ciuitate, nomen accepit, vbi frequens eſt hoc animalculum, & valde ſæuit. Etſi verò ejus operationes planè admirandæ ſunt, vt videre eſt apud Ariſtotelem, *lib.* 9. *hiſtor. animal. cap.* 39 & Plinium, *lib.* 11. *naturalis hiſtoriæ, c.* 24. adeò, vt Ariſtoteles genus quoddam araneæ σοφώτατον nominet; & tela ejus, vt ex Dioſcoride patet, ſanguinem ſiſtit, & vulneribus commodè adhibetur, & in tertianis diuturnis, ac quartanis pulſibus appoſita febrem tollit: tamen venenoſum & noxium etiam eſt animal, & non ſolum cum ceruo, lacertis, viperis, bufone antipathiam habet, vt ex *loco allegato* Ariſtotelis, Æliano *lib.* 1. *cap.* 8. Plinio, *lib.* 10. *c.* 74. patet, ſed & homini damnoſum Et dubium ferè eſt, vtrum magis admiranda ſit eius in tela texenda induſtria, quam planè ad Geometriæ leges conformat, & tam tereti filo, & tàm æqualia deducit ſtamina, ac à centro & medio texere incipit, circinnato orbe ſubtegmina annectens, vt Plinius loquitur: an verò veneni illius natura. Tam enim admiranda à veneno hoc hominibus inducuntur ſymptomata, vt reperti fuerint, qui penè pro fabula habuerunt, quæ de malo hoc ſcribuntur: cum tamen omnia ſint certiſſima, & oculatos huius rei teſtes habeant plurimos, & hodie Apuliæ & Salentinis ſint notiſſima. Antiqui equidem, Nicander, Ægineta, Aëtius, Celſus, Auicennas, Rhaſes, & alij, referunt plurima, eáque ſatis magna, quæ à Tarantula commorſis accidere ſolent, ſymptomata; nimirum quod dolor in parte icta exoritur, tumor & pruritus, ſuperuenit corporis frigiditas, ventris ac totius corporis inflatio, virgæ in quibuſdam erectio & priapiſmus, corporis ſtupor, tremor, membrorum conuulſio & reſolutio, adeò vt iuuenes etiam robuſtiſſimi omnes vires ſtatim amittant, artuum dolor, corporis varia iactatio, vertigo, vigiliæ, ſomnus, deliria, vocis priuatio, oculorum rubor, ſudores frigidi, & ſimilia, quorum alia aliis, & quidem aliis plura, aliis pauciora accidunt. Verum id maximè admiratione dignum eſt, quòd, vt Matthiolus, *in lib.* 2. *Dioſcorid. cap.* 75. ſcribit, *icti à Tarantulis non ſolùm alij perpetuò canunt, alij rident, alij plorant, alij clamitant, ſed &, quod præcipuè mirum veneni huius vis Muſicâ mulcetur. Quandoquidem auditis lyricis inſtrumentis, per tibiarum ſonum primo ſtatim occurſu icti à tarantula à plangoribus ceſſant, & in medium tripudiare & ſaltare incipiunt, tamque diu rem perſequuntur, ac ſi ſani eſſent, & nullo vnquam tenentur dolore. Quod ſi eueniat, vt tibicines tantillum quieſcant, non multo poſt tempore in terram concidunt, & ad priſtinos redeunt languores, niſi tamdiu indeficiente ſonitu ſaliant atque tripudient, donec venenum partim inſenſibiliter, per cutis meatus, partim per ſudorem exeat & diſcutiatur. Ob id igitur tibicines ſtipendio conducuntur, alternatimque mutantur, vt abſque vlla ſonitus intermiſſione tamdiu tripudient demorſi, quouſque penitus curati conquieſcant.* Refertque Epiphanius Ferdinandus, *hiſtor.* 81. ſenem 94. annorum adeò debilem, vt non, niſi ſcipione innixus, ambulare poſſet, commorſum à Tarantula, auditâ muſicâ veluti capreolum ſtatim

ſaltaſſe & tripudiaſſe. Vnde etiam pauperes in Apulia omnem penè ſuam ſubſtantiam in muſicos & tibicines erogant. Cum enim ſciant, menſe Iunio, Iulio, Auguſto, niſi tripudient, ſe peſſimè habere, ſibi de nummis proſpiciunt, quibus tibicines & muſicos, qui per totam illam prouinciam vagantur, & Tarantatis inſeruiendo multum lucri faciunt, conducant. Et quidem tripudiant & ſaltant intra oppida, in publicis plateis, in agris, alij vno die, alij duobus, tribus, quatuor, quinque; alij vnâ hebdomade, alij pluribus. Neque ſemel icti vno anno ſaltem ſaltant, & alij quidem bis, alij ſemel, ſed ſæpe per multos annos. Refertque idem Epiphanius Ferdinandus, ſe nouiſſe mulieres, quæ vſque, ad decimum, decimum quintum, decimum ſeptimum, trigeſimum annum ſaltarent. Scribit etiam Petrus Pōponatius, *de fat. lib. arb. & prædeſt. lib. 2. cap. 7.* ſibi ab incolis Apuliæ relatum eſſe, quòd illa ſaltandi libido per periodos annuos recurrat, & ſi quis morſus fuerit à Tarantula Calend. Iuniis, iterum ſequenti anno iiſdem Calendis tripudiare eum incipere, & quidem (de quo tamen dubitat Pomponatius; & proinde experientia conſulenda) ſi Tarantula moriatur vel ſuo fato, vel violentiâ non amplius venenum operari; quandiu verò viuat Tarantula, tandiu ſingulis annis morbum redire.

Præterea à Tarantulis morſi quidam circa ſepulchra verſantur, & in feretris mortuorum cubant, virgines obſcœnas partes oſtendunt, euellunt ſibi crines; alij penſiles in cunis moueri, alij terrâ obrui cupiunt; nonnulli etiam alios morſu impetunt. Magnâ quoque appetentiâ laborant, præcipuè dum ſaltant, varijs coloribus delectantur, & ſi quem colorem auerſantur, eum, qui veſte eo colore infectâ indutus eſt, inſectantur; aquam abhorrent, vinum bibunt, & merum etiam potum eos non inebriat; & alia admiranda patiuntur.

Cauſſa.

Verùm qua ratione à veneno Tarantulæ tot & tanta, ac tam admiranda ſymptomata inducantur, obſcuriſſimum. Qui à manifeſtis qualitatibus, & à veneni frigiditate talia ſymptomata deducere conantur, eos operam & oleum perdere tam manifeſtum eſt, vt cum iis diſputandum eſſe non cenſeam. Et optarim, vt ii, qui omnium rationes è qualitatibus primis reddi poſſe audacter, & glorioſè promittunt, &, vt præ aliis ſapere, ac nihil ignorare videantur, ad neceſſarium ignorantiæ illud aſylum, occultas qualitates, confugere turpe putant, hîc exerceant ingenium; & quantum poſſunt, periculum faciant, & eorum, quæ hactenus de veneni Tarantulæ, & muſicæ in eo curando vi diximus, & dicemus, cauſſas è qualitatibus primis reddant. Nos hîc; vt in omnibus aliis venenis; in occulta qualitate neceſſariò acquieſcimus. Et quidem actiones naturales pleræque læſæ à ſpirituum & caloris natiui, quæ à veneno hoc fit, corruptione proueniunt: nec mirandum, quòd tot diuerſa in diuerſis accidunt ſymptomata; cùm idem etiam ab aliis venenis pro corporum diuerſitate accidat. Verùm quod muſicâ adeo delectantur demorſi, id inprimis in occultam, & ἄῤῥητον veneni hujus vim referendum, quæ à muſica excitatur. Nam Tarantulæ ipſæ etiam ad ſonum citharæ, tympani parui, tibiarum, cymbalorum, fidium, ſolent ſaltare & tripudiare. Scribitque hac de re Epiphanius Ferdinandus: Qui nobis non credit, veniat, ac videat, ac periculum faciat. Nam veriſſimum eſſe, quod ſcribimus, inueniet. Imò etiam alia animalia à Tarantula demorſa ſaltant; refertque item Epiphanius Ferdinandus, ſe vidiſſe veſpam à Tarantula morſam fuiſſe, & cum forte fortuna ibi eſſet citharædus, citharámque pulſaret, & Tarantulam, & veſpam tripudiare cœpiſſe; gallum quoque commorſum ſaltaſſe ac tripudiaſſe.

Ita etiam, quòd in Apulia præcipuè hæc ſymptomata accidunt, non in caliditatem (cùm alia loca ſint calidiora) id referri poteſt, ſed in occultam procul dubio regionis vim, ſeu cœlitùs, ſeu diuinitùs immiſſam.

Signa Diagnoſtica.

Malum ex cauſſa, quæ præceſſit, ictu ſcilicet tarantulæ, vt & ſequentibus ſymptomatibus cognoſcitur, vt opus non ſit hîc plura recenſere.

Prognoſtica.

1. Malum hoc periculo non vacat, &, niſi medicamentis idoneis curatur, poteſt eſſe lethale.
2. Etſi verò Tarantulæ morſus periculoſus eſt, non eſt tamen morbus acutus, vt ictus aſpidum, viperarum, ſed tardi motus eſt hoc venenum.
3. Rarò etiam morbus lethalis eſt, vt ex mille à tarantulis demorſis, ſi conuenientia remedia adhibeantur, vix duo moriantur.
4. Secundum locorum varietatem vt aliorum venenorum, ita etiam hujus veneni vis nunc major, nunc minor eſt.
5. Pro ratione etiam loci, qui pungitur, malum nunc periculoſius, nunc mitius eſt. Qui enim in loco, cui vena, arteria, vel neruus ſubjectus ſit, morſus fuerit, periculoſius laborat, quam qui in carne ſolùm; cum hoc modo partibus principibus venenum faciliùs communicetur.
6. Periculoſum quoque, ſi Tarantula jejuna jejunum mordeat.

Indicationes.

Cum hoc venenum, vt alia, occultâ vi in corpus humanum agat, ipſi peculiaria & propria antidota ſtatim opponenda. Et primò quidem ſi homo in loco, qui à Tarantulis infeſtatur, degat, idoneis antidotis ſe munire debet, ne, ſi forſan pungatur, periclitetur. Si verò quis punctus ſit, danda opera, ne venenum in corpus penetret, ſed ſtatim è corpore extrahatur; deinde vt per interna medicamenta è corpore expellatur.

Curatio.

Ad præſeruandum (vt & ad curandum) commendatur anchuſa comeſta, & decoctum ejus potum, artemiſia, allium, bolus Armenus, theriaca, & antiphalangium, quod poſtea proponetur in curatione.

Deinde ſi quis à phalangio morſus ſit, curandum, ne venenum ad interiora penetret, ſed ſtatim ad exteriora reuocetur, & è corpore extrahatur. Apponantur igitur loco commorſo cucurbitulæ, vel etiam pars ſcarificetur, aut ei veſicatoria, vel ſtercus capræ, aut panis maſticatus, aut muſcæ cum fermento imponantur: idque ſtatim fiat, antequam venenum ad interiora penetret.

Vt verò venenum à partibus interiorioribus repellatur, mox alexipharmaca exhibenda: inter quæ ſunt & antè in præſeruatione enumerata, quæ tamen hic in majori doſi ſumenda. Inprimis verò commendatur ex Dioſcoride ſemen paſtinacæ ſylu. ad Drach. j. cum vino bibitum: item meliſſa, vel agrimonia Drach. vnius pondere cum vino hauſta. Laudatur & radix ariſtolochiæ rotund. ad Drach. j. ſumpta, vt & ſemen nigellæ, & ſuccus plantaginis. Albucaſis hoc Electuarium commendat:

℞. *Flor. rutæ ſicc. coſti, mentaſtri, pyrethri*, an. part. æquales, *aſæ fœtidæ* partem quartam ad pondus omnium, *mellis* q.ſ.

Fiat Electuarium. Doſis Drach. j. Epiphanius Ferdinandus,

Ferdinandus,qui diligens fuit in obſeruandis iis, quæ circa demorſos à Tarantulis euenerunt, quinque remedia experientiâ comprobata commendat. Primum eſt aqua vitæ ſeu ſpir.vini. Cum enim omnes authores ad curandos Tarantatos vinum commendent: multò magis ſpirit.vini vtilis erit,qui feliciſſimè ab Vnc.j.ad Vnc.iii.pro ratione ætatis exhibetur.

Secundum eſt quinta eſſentia roriſmarini, quæ ipſa etiam contra ictus Tarantulæ prodeſt.

Tertium aqua vitalis ejuſdem,quæ ita paratur:

♃. *Flor.citranguli* bonam quantitat. *fol. tenerorum quercus,cardui bened.ſcabioſæ acetoſell.ſonchi,ſaluiæ,majoranæ,flor.lauendulæ, abſinthij, roriſmarini, tuſſilaginis, roſar.rubr.ſcorzoneræ, meliſſæ, pimpinellæ,borraginis,fol. arbuti,lenticularis,rutæ*,an.M.iii.*cyperi noſtrat.radic.angelicæ,baccar.lauri,juniperi,cortic.citri, tormentillæ, zedoariæ*,an.Vnc.j.*cinamom.caryoph*.an.Vnc.ß.

Deſtillentur in Balneo.

Quartum eſt Electuarium Antiphalangium, quod omnia ferè ſimplicia contra Tarantulæ morſum commendata complectitur.

♃. *Fruct.myrti,tamariſci*,an.Vnc.j.*ſem.paſtinacæ nigell.agni caſti, dauci, aniſi,cumini, origani*,an.Drach.j. *terræ ſigill.boli Arm.orient.præpar*.an.ʒ.ii.*centaur.minor. ariſtoloch.rotund* an.Drach.ß.*fol.meliſſ.trifolij bituminoſi,chamæpityos,abrot*.an.P.ß.*theriac.opt.Mithridat*. ana. Drach.ii.ß.*ſucc.cæpar.allij,plantaginis,atriplicis, hederæ depurator*. an.q.ſ.

Cum melle fiat è ſuccis Syrupus, cum quo fiat Electuarium, addendo *ſpir. vini* q.ſ.Doſis ʒ.j.ß.ad ʒ. iij. cum vino.

In præſeruatione Drach.j.

Verùm nullum certius remedij genus eſt,quàm Muſica. Vt enim fide digni authores, & oculati teſtes referunt, ſi à Tarantula morſus jam moribundus, & ferè omnibus ſenſibus priuatus ſit; quàmprimùm cytharæ, lyræ,fidium,tympani parui, cymbali, tibiarum ſonum audit,ſtatim quaſi reuiuiſcit,oculos aperit, aures arrigit,in pedes ſeſe attollit,primum digitos pedum & manuum ſecundum muſicam melodiam mouere incipit, hinc manibus,pedibus,capite geſtare, ſaltare & tripudiare. Vnde in tota Apulia tempore æſtatis tibicines vagantur,vt Tarantatis præſtò ſint. ...ica vis.

Quâ autem vi hoc præſtet Muſica, obſcuriſſimum eſt,vt,quod ſupra etiam dictum,habeant hic, qui omnia ad qualitates primas deducere conantur,in quo vires ingenij experiantur.Equidem quæ de Muſicæ viribus dicuntur,nemini ignota ſunt, eſſe nimirum in ea quid diuini,Muſicam eſſe animi exercitium, ſicut motus eſt exercitium corporis, à dolore animum abſtrahere, ad lætitiam inuitare. Verùm hoc in quæſtione eſt,quî fiat, quod Tarantulæ veneno infecti ita muſica delectantur,& ad ſaltandum ac tripudiandum inuitantur,& ſaltando à morbo liberantur.

Primò cur adeo Tarantati muſica delectentur,aliud, quod dicam, non habeo, niſi quod animalculum hoc ipſum eſt harmonicum, & muſica delectatur. Non enim omnia animalia muſicâ delectantur, non ſues, non boues; non alia plurima. Tarantulam verò eſſe animal harmonicum,&,vt Ariſtoteles appellat,σοφώτατον,vel ex ejus tela apparet,quam plane ad Architecturæ & Geometriæ leges texit,vt id pulchrè Plinius, *lib.* 11.*cap*.24. deſcribit. Exemplum ſimile habetur in apibus,quæ & ipſæ in fauis cellulas ſuas affabre, quaſi ad Geometriæ regulas, delineatas formant. Eædem æris ſono quoque delectantur & conuocantur. Quia ergò Tarantulæ muſica delectantur,ipsáſque ad cytharæ ſonitum tripudiare vidit Epiphan. Ferdinandus; venenum quoque animalis hujus ſimilem diſpoſitionem ſanguini & ſpiritibus in corpore humano (habent enim venena vim totius corporis humores & ſpiritus mutandi) imprimit,quæ poſtea auditâ muſicâ ab imaginatione mouetur. Sed quî fiat, quod animalculum hoc muſicâ delectetur, & huic veneno vis adhuc impreſſa maneat, vt homo eo infectus auditâ muſicâ ad ſaltandum moueatur, hoc nemo facilè explicabit. Ita admiranda ſunt Iehouæ opera etiam in rebus minutiſſimis; & in abjectiſſimis animalculis tanti diuinæ ſapientiæ theſauri abſconditi latent, quos nullus hominum facilè eruet. Deinde poſtquàm à Muſica occulta quadam,& inexplicabili via ad ſaltationem excitantur, ſaltationem ſequitur veneni oppugnatio; cùm motis cum corpore ſpiritibus venenum ſenſibiliter per ſudores,& inſenſibiliter diſcutiatur, & vi naturæ, præcipuè ſi remediis adjuuetur, venenum præſens & agitatum expugnetur.

Malo huic cognatum eſt aliud, quod Chorea & ſaltus S. Viti appellatur. Hoc enim delirij & inſaniæ genere qui laborant,dies noctéſque ſaltare geſtiunt.Nonnulli equidem choream S. Viti ad ἐνθουσιασμὸν Veterum referendum cenſent. Neque negandum eſt, quandoque etiam quiddam diuini ſubeſſe, & malum hoc pœnæ loco interdum diuinitus immitti, ſicut ſedecim viris, & tribus fœminis in cœmiterio choreas ducentibus ex imprecatione ſacerdotis anno Domini 1012. id accidiſſe refertur ex Vincent.Beluacenſi,*lib.26.cap.*10. Verum ſæpiſſimè hoc malum à cauſis naturalibus, & humore maligno prouenit;cum ἐνθουσιασμὸς Græcorum ſine dubio à Dæmone immiſſus fuerit, & præcipuè in ſacrificiis,quibus ceſſantibus etiam ἐνθουσιασμὸς ceſſauit. Qui verò hoc modo laborant, continuò, diéſque noctéſque ſaltant. Ita refert Felix Platerus, *libr.*1. *obſeruat*,vt & *in Practic*.ſe vidiſſe fœminam Baſileæ,cui magiſtratus viros aliquot robuſtos conſtituerat,qui alternatim vno feſſo, altero ſuccedente cum ea dies noctéſque tripudiarent. Quod ferè menſis ſpatio ſpectantibus multis durauit,ſine ferè intermiſſione, etſi ſolearum pedum ejus cutis attrita eſſet, Et licet aliquando, vt cibum caperet,& ſomno correpta, ſedere cogeretur: tamen geſtu motúque corporis inquieto interim nihilominus corpus veluti ſaltans agitabat. *Chorea S.Viti.*

Ortum autem habet procul dubio hoc malum ab humore maligno Tarantulæ veneno ſimili.Sicut enim hydrophobia quidem à rabidorum animalium veneno extra communicato plerumque oritur: interdum tamen,vt ſuprà dictum,etiam in ipſo corpore tale venenum generatur, à quo hydrophobia excitatur: ita etiam non impoſſibile eſt, humorem malignum Tarantulæ veneno cognatum in ipſo corpore generari.

CAPVT XVIII.

De Comate Vigili,& Sopore graui atque Ecſtatico.

POſtquam ſymptomata, in quibus ſenſus Interni ſinguli ſeorſim læduntur, explicauimus; proximum eſt, vt de iis, in quibus ſenſus interni ſimul læduntur,agamus. Qualia ſunt Coma vigil, Sopor grauis & Ecſtaticus, Somnambulatio, & Lethargus.

Et primò quidem Coma vigil quod attinet, in eo ſenſus communis, Imaginatio & Ratiocinatio læditur.Nam,vt Inſtitut.*lib.*2.*part.*3.*ſect.*1. *cap.*7. dictum, qui Comate vigili detinentur, in ſomnum quidem propenſionem habent, quem etiam clauſis oculis plerumque exprimunt, dormire tamen non poſſunt, ſimúlque plerique delirant,clamant,aut ſomno correpti ſtatim, quaſi territi, aut ſpaſmo correpti, brachia vel crura inordinatè mouent, & jactitant, atque excitati tortùm vident, abſurda loquuntur, & à delirantibus non differunt. Eſt enim Coma vigil, cùm ægri clauſos habent oculos, vt dormire videantur, *Comatis vigilis natura quænam.*

cum tamen vigilent, ſeu, cum clauſis, & in ſomnum propenſis,ac conniuentibus oculis fruſtra ſomnum captare tentant ægri,& facilè oculos aperiunt, ac delira loquuntur,& manus ac crura, imò totum corpus inordinatè mouent ac concutiunt.

Differentia. Eſtque Coma hoc duplex,vt habet Galenus, *lib. de Comate*,vnũ Phreneticũ, alterum nõ Phreneticũ.Phreneticum eſt cum delirio;non phreneticum ſine delirio. Phreneticum rurſum duplex eſt, vel ignauum, cum ægri vix mouentur;vel expeditum, cum ægri valde delirant,ac promptè mouentur, &, vbi euigilant, è lecto proſiliunt, ac nonnunquam adſtantes inuadunt.Qualis ille æger apud Heurnium fuit,qui,cum ad ſomnum ſe compoſuiſſet,& cum monacho,cuſtode clinico, ſolus relictus fuiſſet,rurſus expergefactus monacho, qui defatigatus vigiliis & ipſe obdormiuerat, caput cultro abſcidit,iterúmque ad ſomnum ſe compoſuit.

Cauſſa.

Cauſſa proxima. Cauſam hujus ſymptomatis quod attinet,vt ea,quę in Inſtitut. *lib.2.loco allegat.ſect.2.cap.4.*diximus, non repetamus, ſed breuiter ſaltem contrahamus;Comatis vigilis cauſam eſſe compoſitam,& quæ ſimul ſomnum & vigilias producit, extra controuerſiam eſt. Verùm quænam ſit illa cauſa, controuerſum. Vulgo quidem aſſignatur bilis cum pituita, aut ſanguine miſta.Verùm probabilius eſt, cauſam hujus ſymptomatis eſſe vaporem narcoticum,ſimúlque mentem turbantem,ſicut hoc in ſpiritu vini, ſolano maniaco,& aliis multis narcoticis videre eſt,quæ & ſomnum inducunt, & deliria excitant. Ideóque præcipuè in febribus malignis hoc ſymptoma accidit,&,teſte Paulo Ægineta etiam à venenis idem malum introducitur: qualia proculdubio ſunt illa narcotica, quorum ſupra, *cap.6.* ex Proſperi Alpini *lib.4.de Medicina Ægyt.cap.* 2. mentio facta eſt:in quibus tamen venenis nulla pituitæ & bilis miſtio eſt,ſed peculiaris malignitas,& occulta qualitas, quæ ſimul & delirium & in ſomnum inclinationem parit. Quanquam enim vis narcotica ad ſomnum diſponat, & adſit ad ſomnum inclinatio, atque ideo oculis conniueant ægri; quia tamen ille vapor in cauſa eſt, vt multæ abſurdæ imagines phantaſiæ objiciantur,accidit.vt ægri delirent,& dormire nõ valeant.

Si quis tamen duos vapores hic ſtatuere velit,vnum narcoticum, & ſomnum inducentem, alterum ſomnum turbantem;nec cum illo moroſè litigabo.

Inprimis verò maximam vigilandi neceſſitatem habet inflammatio phrenetica, ſi adſit. Etſi enim vapor ille narcoticus faciat, vt æger ad ſomnum propenſus ſit: tamen inflammatio ſomnum impedit. Atque hinc accidit,vt, prout hujus vel illius cauſæ vis eſt,major, etiam ſomnus vel vigiliæ,ac deliria præualeant, atque æger nunc plus,nunc minus moueatur.

Nonnunquam tamen etiam (etſi ratione cauſſæ tum alterius generis videatur)hoc malum oriri poteſt à ſumma virium debilitate, quæ ex vehementi morbo, immaniſſimis doloribus, aut immodicâ euacuatione accidit;vnde homines oculos apertos ſeruare nequeũt, & inclinationem in ſomnum habere videntur, non tamen dormiunt,ob diſpoſitionis ad ſomnum neceſſariæ defectum, & in ſumma dormiendi neceſſitate cauſæ ſomniferæ inopiam. Accidit hoc in iis, qui diuturno morbo exhauſti, jam in limine mortis verſantur; vt in phthiſicis:quibus tamen non tantùm virium defectus, ſed & continuæ euaporationes calidæ in cerebrum, propter vlcus, & vomicam pulmonum, vigilias faciunt. Et hoc comatis genus eſt illud, quod Galenus Phreneticum appellat.

Huc pertinet etiam ſopor ille grauis, qui *κάρωσις* dicitur, qui quidem à naturali cauſſa dependet (nam qui à cauſſa ſupernaturali accidit,de eo Medici non eſt agere,& dictum fuit de eo, *loco modo allegato*, in Inſtit. oritúrque à vapore ſimul ſomnum inducente, & inſomnia ſimul excitante. Solùm in eo videtur eſſe differentia, quod hîc, quam in comate vigili, ſomnus arctior eſt. Et habere narcotica quædam vim ſimul ſomnum inducendi, & multa in ſomnis ſpectra injiciendi, patet ex eo, quod Proſper Alpinus, *de Medic. Ægypt. lib.4. cap.* 2. ſcribit, Ægyptios affirmare, ſi opium, vel Aſis, vel boſa, vel bernaui, vel bers accipiant,ſe plurima pulcherrima viridaria, atque formoſiſſimas, laſciuientéſque puellas in ſomnis videre, vel alia,quibus delectantur: additque, hanc opinionem ſic apud Ægyptios inualuiſſe, vt non tantùm de plebe, ſed etiam ex primatibus, Nobilibúſque Ægyptiis multi eum in finem hiſce medicamentis vtantur; ibique antiquam conſuetudinem eſſe, vt aliquis ad aliquam rem vocatus, volens ejus laborem ſubterfugere, neget ſe id poſſe, quia eo die atque hora herbam comedere conſueuerit. Nam quum ſomnia nihil aliud ſint,quam dormientium deliria,& certum ſit, illa narcotica,vt ex *eodem loco* Proſperi Alpini patet, varia deliria in hominibus, antequam in ſomnum delabuntur, excitare: non mirum eſt,etiam dormientibus imaginationem variis modis turbare, & varia ſpectra objicere,quæ illi pro veris habent.

Signa Diagnoſtica.

Qui Comate vigili laborant,ii, vt ex modò dictis apparet, oculis conniuentibus ſomnum captant, dormire tamen non poſſunt, aut, ſi dormiant, mox iterum excitantur, delirant, inepta loquuntur & agunt, corpus variè mouent & jactitant, temerè è lecto ſurgunt,móxque iterum decumbunt.

Prognoſtica.

1. Coma vigil. periculoſum & curatu difficile eſſe, ideo vulgo docetur,quòd ex materia contraria, & bile cum pituita & ſanguine miſta ortum habeat. Verùm id falſum eſſe, & modò, & in Inſtitut. *loco allegat.* monſtratum. Interim periculoſum eſſe negandum non eſt, ſed aliâ de cauſſâ: quia ſcilicet à vapore maligno & venenato ortum habet. *Progno.*

2. Si ſermo ſit impeditus, ſpirantibus in gutture murmur audiatur, potulenta ægri difficulter deglutiant, humor tenuis è naribus deſtillet, ægri ſupini cubent; morbum periculoſum indicant.

3. Coma vigil in phrenitidem, vel lethargum mutari ſolet.

4. Lethale coma vigil eſt,quod ex virium infirmitate accidit.

5. Deliria vehementiora in Comate vigili plerumque conuulſionem præſagiunt. Non quidem, vt vulgò docetur,quòd calorem hic ſuperiorem eſſe, & ſucceſſu temporis totam humiditatem abſumendo, ac ſiccitatem inducendo conuulſionem pariturum indicio ſit; ſed potius quia vapor ille malignus ſpiritus turbans etiam neruos vellicando conuulſionem inducere poteſt.

Indicationes & Curatio.

Eodem fundamento, vt modò diximus, nixi plerique, quod ſcilicet ex contrariis cauſſis conſtet, contrariis etiam medicamentis curandum eſſe Coma vigil cenſent, partim ſcilicet iis, quæ lethargum, partim quæ phrenitidem curant. Et quidem conſiderare jubent, vtra cauſſa, bilis, an pituita, ſuperet. Nam ſi pituita bilem ſuperet, ad lethargum curam magis eſſe dirigendam; ſi verò bilis excedat, magis ad curam phrenitidis eſſe declinandum. *Indicationes & curatio.*

Verùm puto, tutiſſimum eſſe, ad ipſam naturam vaporis

vaporis hoc malum excitantis reſpicere. Et cum malum hoc rarò ſolùm inuadat, ſed plerumque febrium malignarum comes ſit; tota ferè curatio ad febrem illam dirigenda eſt, ac malignitas expugnanda; cum ſublatâ febris cauſsâ, & malignitate expugnatâ, cum febre hoc etiam malum tollatur. Cùm tamen materia tum caput præcipuè petat & occupet; vt à capite amoueatur, omnis danda opera.

Primò ergo venæ ſectio inſtituatur, & ſi iam in principio morbi, cui coma vigil coniúgitur, ea inſtituta ſit, repeti poteſt, & vena in pede reuulſionis gratia aperiri.

Hinc oxyrrhodinum capiti admoueatur, & prout ſomnus, vel delirium magis vrget, iſta miſtura temperanda, vt malo præſenti conueniat. Vltra tamẽ triduum oxyrrhodina non continuanda. Glandibus quoque, clyſteribus acribus, frictionibus fiat reuulſio. Hinc materia præparanda & euacuanda conuenienter. Tandem, vt reliqua materia in capite diſcutiatur, & caput roboretur, inunctionibus & fomentis ex ol. chamæmel. irino, coſtino, pulegio, aceto maceratis, & ſimilibus vtẽdum; de quibus in caro & Lethargo dicetur.

Soporis grauis curatio itidem ex cura lethargi & cari patebit.

Sopor verò dæmoniacus, vt à cauſſa ſupernaturali pendet, ita etiam Medicæ curationi non ſubiicitur.

QVÆSTIO IV.

An Coma ἄγρυπνον, & Catochus ſint iidem affectus?

Coma ἄγρυπνον nonnulli etiam κάτοχον, vel κατοχὴν appellant, & Coma ἄγρυπνον ac Catochum pro eodem affectu habent. Reprehenditque Amat. Luſitanus, *Centur. 2. curat. 15. in Schol.* Leonhardum Fuchſium, quod *lib. 1. de med. morb.* eodem capite, 24. nimirum, de Catocho & Catalepſi egerit; putátque, catochum & catalepſin diuerſos affectus eſſe, eandem verò κάτοχον & Coma ἄγρυπνον, ſeu vigil. Verùm, vt exiſtimo, ſine ratione, & ſufficiente cauſſa. Cum enim κατάληψις & κατοχὴ deprehenſionem, & firmam detentionem ſignificent, à Medicis vtraque vox iis tribuitur, qui diductis palpebris, & apertis oculis obrigeſcunt quaſi, & immoti ac fixi manent. Κατοχῆς verò, ſiue κατοχὴ vox propriè Comati vigili non competit; cum in Comate vigili ægri apertos oculos non habeant, vt faciunt, qui Catoche laborant, ſed perpetuò conniueant, vt Galenus, *l. de Comate, c. 3. & 4. & Comment. 3. in tert. Epidem.* docet. Κατοχὴ tamẽ vox non ſemper in vna ſignificatione vſurpatur, vt infrà, *cap. 29.* dicetur.

CAPVT XIX.

De Somnambulis.

ambuli. PErtinet ad hunc locum & eorum affectio, qui vulgò Noctambuli, ſeu νυκτοβάται (rectius forſan, cum etiam ſani noctu ambulent, ὑπνοβάται, ſomnambuli) nominantur, qui dormientes è lecto ſurgunt, ambulant, & vigilantium munera exercent: quorum paſſim fit mentio apud Medicos. Ex profeſſo verò de hac affectione ſcripſerunt, Petrus Sal. Diuerſus, *de affect. particularibus, cap.* 18. Iacob. Horſtius, *in Comm. de Noctambulis.* Andr. Libauius, *part. 2. ſingular. tract.* 8. dictúmque etiam fuit hac de re Inſt. *lib. 2. part. 3. ſect. 1. cap. 7. & ſect. 2. cap. 4.* Quibus vt quædam addamus, & ſigna ac curationem ſubiungamus, ſunt Somnambuli propriè ij, qui dormientes noctu è lecto inſcij ſurgunt, & dormientes ambulant, ac vigilantium, & mira quidem, opera perpetrant; quorum tamen manè è ſomno excitati non recordantur, motu animali vi imaginationis fortioris concitato.

Mira verò planè, & vix credibilia, ac vigilantibus inimitabilia ſæpe perpetrant iſti ſomnambuli, quorum exempla quædam collegit Schenckius, *lib. 1. obſ. 127.* Mirum & ridiculum eſt illud, quod ex Iacobo Horſtio recitatur, de quodam Nobili, qui nudus in ſomno ſurrexit, induſium manibus ſecum geſtans, & ad feneſtram perrexit, ac correpto fune è trochlea pendente in domus faſtigium aſcendit, & in picarum nidum incidens; pullos induſio inuolutos ſecum abſtulit, ad lectum rediit, & actorum immemor probè dormiuit. Manè verò expergefactus, fratribus duobus in eodem cubiculo dormientibus quaſi ſomnum id, quod reuera perpetrauerat, recitauit. Poſtea verò è lecto ſurrecturus, & induſium quærens, illud, ſed pullis picarum circumdatum, inuenit, & poſtea etiam cum fratribus picarum nidum expugnatum deprehendit.

[¶ Quòd in Somnambulis motus expeditus ſit, extra controuerſiam eſt. In ſenſuum autem internorum & externorum læſione maximam diuerſitatem occurrere, variæ hiſtoriæ docent. Vt iam alias omittamus, Henricus ab Heer, *obſeru. Medic. oppidò rarar.* 2. refert, Sacerdotem quendam, annorum 45. iam à quindecim annis in ſomniis mortem ſibi intentari autumaſſe, & vt plurimùm ab amiciſſimis. Atque talia ſomnia terribilia ſingulis noctibus ter, quater, & ſæpius recurriſſe; & quidem circa primas noctis vigilias, receſſiſſe mediâ nocte tranſactâ. Somnia hæc tam terribilia fuerunt, vt, licèt funibus vel linteis multiplici plexu connexis ſcienti & volenti veſperi vincti fuerint pedes: tamen furibundus & quaſi alter Samſon, vincula omnia rumperet, vel certè compedibus pedes expediret; ſæpe extra lectum, imò extra cubile ſe corriperet, tanto cum horrore, vt toto corpore concuteretur, & cordis palmo teneretur. Hæc omnia, *addit* Heer, dixit, ſibi apertis obſeruari oculis, campanæ pulſum ſe audire, horaſque diſtinctè numerare, ſolâ ſe libertate iudicij circa ea, quæ ſpectant obiectum ſomnij, priuari. *Somnambulorum Obſeruationes ex Henr. ab Heer.* 1.

Idem, *eod. in loco* refert iuuenem quendam, cùm in celebri Academia Poëſin profiteretur, interdum mentem in omnia verſaſſe, vt verſus meliùs elaboraret; ſed quòd vigil nequiuerat, noctu præſtitiſſe, ſurrexiſſe, pluteum aperuiſſe, ſcripſiſſe, ſæpe altâ voce, quod ſcripſerat, relegiſſe, demum cum riſu & cachinno ſibi ipſi applauſiſſe, atque contubernalem, vt ſecum plauderet, hortatum eſſe, poſitiſque ſandaliis & veſte, clauſo pluteo, chartiſque, vt veſperi fecerat, repoſitis, lectum repetiiſſe, ſomnúmque, dum excitaretur, protraxiſſe, omnium quæ noctu egiſſet, ignariſſimum: manè pridianâ ſollicitudine adhuc laboraſſe, quomodo hiatûs verſuum repleret. Cùm verò chartas ad ſuum libitum impletas, idque ſuâ manu, videret, attonitum quaſi, & ſollicitum fuiſſe, boni ne an mali genij opus eſſet. Idem, vt, *ibid.* addit Heer, cùm vxorem duxiſſet, eam tamen, vt refert coniugij conditio, quædam celârat, quoties noctu, infantem cunis ereptum vt plurimùm geſtans, domum perambulabat, comitanti per omnia vxori, quæcunque rogatus patefaciebat, & ad omnia vxoris quæſita veriſſimè reſpondebat, ita vt ab ambulante & quaſi dormiente, quæ à vigili nullis extorſiſſet illecebris aut artibus, & quæ rogare erubuiſſet, ſimplici interrogatiunculâ ſincerè & ſine fuco intelligeret: mirante poſtea ſæpiùs noctambulo, quomodo, quæ ſecretiſſima habebat, in vxoris cor linguámque veniſſent. Qui ambulantem & loquentem viderunt, vxor, ſocij, & familia, oculis apertiſſimis fuiſſe aſſeuerârunt. Idem tamen nihil ſe vidiſſe, ſanctè affirmabat. Sub annum ætatis 45. ſomnambulare deſiit, nec vnquam ſopitus lecto ſe mouit, niſi priùs vino ſe nimis repleuiſſet. Idem ceſſante ſomnambulatione ſomniis multis, ſed plerunque veracibus, detentus fuit; in iis ſoceri, vxoris, filij primogeniti, affinium plurium ſecutura funera tam clarè vidit, ac ſi ipſorum exequiis interfuiſſet. Etiam nunc plerúnque, vt ſcribit Heer, poſtridiè ſibi 2.

euentura læta, triſtia, rixas, damnum, lucrum, in ſomnio ita præuidet, vt ferè horam venturorum prædicere poſſit.]

Cauſſa.

A quo ad motum incitentur ſomnambuli?

Perficitur autem iſte motus beneficio pedum & manuum, & aliorum animali motui inſeruientium organorum. Imperatur à locomotiua ſtimulata ab appetitu, concitato à phantaſia, quæ obiectum aliquod in ſomno oblatum cognoſcens illud appetitui vel fugiẽdum, vel appetendum offert. Et ſi enim in homine vigilante ratio & voluntas in locomotiuam imperium habeat, tamen in ſomnambulis voluntatis, & rectæ rationis imperium non concurrit; aut certè ſi concurrit, obſcurum, obtenebratum, & exiguum illud eſſe ex eo patet, quod ſomnambuli ſæpe in præcipitia, & loca periculoſa adſcendunt & feruntur, in quæ vigilantes conſcendere nec poſſunt, nec audent, vt ipſi poſtea ſomno excuſſo, & periculi, in quod dormientes ſe coniecerunt, magnitudinem attendentes, toti cohorreſcant.

Qui autem fiat, quod non omnes homines affectum hunc patiuntur, ſed quidam ſolùm, & illi quidem non ſingulis noctibus, ſed per certa interualla, & alij quidem frequentius, alij rarius, conſideratione dignum eſt. Cauſſa verò proxima huius rei eſſe videtur, quod appetitus in iis eſt fortior, & vehemens, ac locomotiua agilior, & ſumma ad res expediendas alacritas; imaginatio verò debilior: ac cauſſa adeſt, quæ ſenſus externos ligat, ſomnúmque profundum excitat. Vnde fit, vt ratiocinatio phantaſiæ ſegniter operantis ope deſtituta, in ſomno nullas conſideret circunſtantias; & memoria quieſcente errores phantaſiæ non corriguntur. Inde etiam euenit, vt nec pueri, nec ſenes, ſed adoleſcentes ferè, qui appetitum habent fortem, & affectibus facilè ducuntur, hoc malo ſolùm laborent.

Somnambulorum natura & conſtitutio qualis.

Appetitus verò illa vehementia à ſpirituum diſpoſitione pendet, quam quidem illi ab admiſtis vaporibus accipiunt. Vt enim ſanis ratione diſpoſitionis ſpirituum actiones illæ principes variantur: ita etiam ſomniantes rerum imagines in memoria aſſeruatas alij clarius, alij obſcurius perſpiciunt, & non ſolùm imaginatio, ſed & appetitus hinc variatur, & quidem pluribus modis. Quidam enim planè quietè dormiunt, nonnulli in ſomno loquuntur, rident, flent, pedes & manus variè mouent, in lecto ſeſe erigunt, ſecum cubantes percutiunt; & ſi hîc appetitus valde intendatur, tandem accidit, vt planè è lecto ſurgant, & ad rem appetitam perſequendam moueantur. Neque enim hæ dormientium & ſomniantium actiones differre videntur, niſi quòd hi ſurgunt, illi in lecto iacẽtes eadem ferè agunt.

Quæ autem vaporis illius, qui ſpiritibus hanc diſpoſitionem imprimit, & ſomniorum illorum cauſſa eſt, natura ſit, alij aliter docent. Et plerique ex qualitatibus primis & ſecundis cauſſas petunt, & alij melancholicæ, alij cholericæ corporis complexioni cauſſam hanc aſcribunt, cerebrúmque humidum addunt, quod vapores illos ex inferioribus aſcendentes condenſet. Verùm, vt mihi quidem videtur, fruſtrà; cum ſufficientem huius affectionis cauſam non afferant. Etenim in quocunque corporis temperamento & conſtitutione, ſeu ſanguinea, ſeu pituitoſa, ſeublioſa, ſeu melancholica affectionem hanc accidere poſſe, ipſa experientia docet. Ideóque mihi vero magis conſentaneum videtur, vaporem, huius affectionis cauſſam, talem penè vim obtinere, qualem illa narcotica, quæ ſenſus ligant, & ſimul ſomnia plurima, eáque clara excitant; qualia quædam dari, & Ægyptiis in vſu eſſe; ex Proſperi Alpini *lib. 4. cap. 2. de medic. Ægypt. cap. præced.* diximus, & quale quid, atque huic analogum etiam in comate vigili accidit, vt, *ibidem*, dictum: etſi in his quædam occurrat varietas. Etenim in quibuſdam ſenſus & motus ita ligatur, vt in lecto iacentes geſtibus ſolùm, vel voce, ad quæ in ſomnio ſtimulantur, peragant: in comate vigili oculi ſubinde conniuent, ſomnus verò ab imaginationis vehementiâ turbatur; in ſomnambulis ſenſus externi ſolùm ligantur, appetitus verò tam fortis eſt, vt etiam ad motum animalem hominem incitet. Et hoc ita ſeſe habere, vel ex eo patet, quod inter euidentes & externas cauſſas à Medicis lactuca, ſemen papaueris, vinum, & ſimilia narcoticam vim habentia recenſentur.

Diſputatur hoc loco, an cholerici, an melancholici ad hanc affectionem magis diſpoſiti ſint. Nonnulli cholericos, ob illam audaciam & temeritatem, quâ ſua peragunt ſomnambuli, magis, quam melancholicos ad hanc affectionem diſpoſitos eſſe putant. Alij probabilius eſſe putant, ſtatuere, melancholicam ſpirituum diſpoſitionem ad eam aptiorem eſſe. Melancholicorum enim imaginatio, vt ad deliria promptior, ita fortis planè eſt, & ita quidem, vt, quæ ſemel animo conceperunt, pertinaciſſimè perſequantur, & nullis perſuaſionibus à propoſito dimoueri queant. Et narcotica ipſa, quæ ſomnia talia turbulenta inducunt, melancholiæ magis cognata, quàm aliis humoribus videntur.

Verùm negandum non videtur, melancholicam quandam diſpoſitionem hîc concurrere, & plerunque eos hoc malo laborare, qui ad affectionem hypochondriacam ſunt diſpoſiti; & in ſomnambulis, quod melancholicorum eſt, circa vnam ſaltem rem imaginationem occupari, etſi in cæteris ſopita quaſi, & ligata ſit. Quia tamen melancholici; etſi pertinaciter imagines impreſſas conſeruant, & circa eas fortiter occupantur, plerique tamen ad rem perſequendam tardiores, meticuloſi, & cunctatores ſunt; contrarium vero in ſomnambulis accidit, qui expediti & audaces ſunt: talis diſpoſitio ſpirituum accedat, neceſſe eſt, quæ appetitum valde moueat, & omnino tale quid, quale eſt in vino, à quo etiam melancholici ſæpe, dum eo incaleſcunt, in riſum & iocum ſoluuntur, atque audaces fiunt.

Proxima ſomnambulationis cauſſa.

Atque ita proxima cauſſa huius affectionis eſt fortior appetitus, locomotiuam ad aliquid agendum ſtimulans, ſenſibus reliquis à vaporibus ligatis, nec phantaſiam, & conſequenter ratiocinationem mouentibus. Vt enim phantaſia modò eſt fortior, modò debilior: ita etiam appetitus modò eſt fortior, modò debilior; vt ex amore & odio apparet. Appetitus verò ille à ſpirituum diſpoſitione pendet; quam inducunt vapores, qui ſpiritibus permiſcentur, qui, vt diximus, vim ſenſus ligandi, & ſimul ſomnia multa, eáque clara, obiiciendi vim obtinent, in quibus appetitus facilè mouetur. Hinc adeo fit, vt ſomnambuli non ſingulis noctibus ſurgant, ſed tum demùm, cùm vapores illi ad cerebrum eleuantur. Quò faciunt tum cauſſæ antecedentes, tum procatarcticæ, & euidentes.

Cauſſæ antecedentes.

Inter cauſſas antecedentes ſunt humores, qui vapores ſuppeditant, qui eiuſmodi diſpoſitionem ſpiritibus inducere valent; qualis in ebriis & delirantibus ſæpe apparet. Neque eſt, vt cauſſam antecedentem ad vnum humorem aſtringamus; cùm omnes humores tale quid contrahere poſſint, quale ebriis & narcotica ſumentibus accidit.

Cauſſæ externæ, euidentes & procatarcticæ.

Hinc cauſſæ externæ, euidentes, & procatarcticæ ſunt, quæ vel eiuſmodi humores & vapores ſubminiſtrant, vel eos commouent; quales ſunt fabæ, & alia legumina, lactuca, ſem. papaueris, vinum recens dulce, vel aliud generoſum caput replens. Faciunt huc etiam diurnæ actiones & cogitationes, quarum imagines memoria per ſomnum phantaſiæ obiicit. Inprimis huc facit Luna, cuius motu vt epilepſia, ita etiam hoc malum commoueri experientia docet. Et præcipuè radij Lunares, ſi dormientis capiti incidant, hoc malum excitare ſolent. Facilius quoque ad hoc malum diſpoſiti in aëre pluuioſo, & turbido eo, corripiuntur, quam in ſereno: vt & poſt crapulam, & cibum, vel potum copioſiùs ſumptum.

Sitra

Signa Diagnoſtica.

Omnibus ſomnambulantibus hoc commune eſt, quod noctu ſurgunt, & dormientes ambulant, & eorum, quæ egerunt; non reminiſcuntur, aut, ſi reminiſcantur, ea pro ſomniis habent. Reliqua, quæ agunt, & dormientes perpetrant, planè varia ſunt, &, vt vigilantes alij aliis occupantur, ita etiam variæ ſunt ſomnambulantium actiones, vt hiſtoriæ, quæ de hac re paſſim extant, docent. Quæ quidem nonnulli clauſis oculis, alij verò apertis peragunt. Neque enim qui ſetas aperiunt, pullos auium è nidis extrahunt, obuiam factis de via cedunt, vel alia, ad quæ viſus requiritur, peragunt, oculis clauſis efficere poſſunt.

Quod autem tam mira peragunt, &, quæ vigilantes perficere non poſſunt, aggrediuntur & perficiunt, ædiũ faſtigia ſine ſcalis ſuperant, in puteos deſcendunt, ex iiſdem adſcendunt, præcipitiis ſine damno ſe committunt; non eſt, vt cauſſam corporis leuitati ſpiritibus turgentis adſcribamus, ſed vera cauſſa eſt, quod ſomno ſenſus ligati ſunt, ac ſolo appetitûs ductu cum ſumma incogitantia, ſine omni metu, actiones ſuas aggrediuntur. Videmus idem in ebriis & delirantibus fieri, qui eâdem temeritate ea ſæpe perficiunt, atque ea pericula aggrediuntur, quæ ſobrij & ſani facere non poſſent.

Prognoſtica.

1. Noctiſurgium etſi plerumque nihil damni inferat: tamen quia ſomnambuli tales in vitæ diſcrimen ſæpiſſime adducuntur, affectúſque hic in peius malum, vt epilepſiam, vel ſimile quid mutari poteſt, danda opera, vt æger ab eo liberetur.

2. Solet autem hic affectus ſæpe ætatis decurſu mutari. Vt enim infantes & pueri non facilè eo corripiuntur, ſed iuuenes, & conſiſtentis ætatis: ita etiam ſenes plerumque ſponte deſerit, humorum diſpoſitione ad hoc malum inducendum aptâ mutatâ.

Indicationes & Curatio.

In Curatione ad duo attendendum. Primò quid in paroxyſmo agendum ſit. Deinde quomodo is præcauendus ſit. Prius qnod attinet, ſi ſomnambuli ſunt in loco tuto, excitandi ſunt, vel clamore, vel aliis modis, aut, ſi ex loco periculoſo eripi poſſint, & illud faciendum. Si verò in præcipitio ſint, vel alio loco periculoſo, è quo vigilantes ſine periculo redire non poſſint, nullo modo inclamandi, vel excitandi ſunt. Obſeruatum enim eſt, quoſdam excitatos in vitæ diſcrimen perueniſſe. Ita refert Bodinus, quendam dormientem noctu in profluentem iuiſſe, vlterius tamen non proceſſiſſe: cùm verò ſocius metueret, ne vlterius procederet, eúmque proprio nomine inclamaret, eum tum repentè corruiſſe, & ſubmerſum eſſe.

Increpandi etiam & caſtigandi ſunt expergefacti, vt metu objurgationis; vel caſtigationis à ſurgendo poſtea abſterreantur.

Ne verò iterum in ſomno ſurgant & ambulent, humores illi vitioſi, qui vapores illos, ſpiritus animales ligantes, phantaſiámque turbantes, emittunt, expurgandi. Sanguis nimirum, ſi abundet, euacuandus, humores vitioſi, inprimis melancholici, euacuandi, &, alia, quæ ſupra, *cap.* 8. ſunt propoſita, ſunt agenda. Inprimis cerebrum eſt roborandum, vt ſupra; *part.* 1. dictum; & quæ poſtea de Incubi curatione dicentur, facilè huic affectui etiam applicari poterunt.

Diæta.

Diæta ſit talis, quæ materiam, huius mali cauſſam, non ſuppeditat. Aër ſit purus. Noctu radij Lunæ vitentur, & ne ii ad caput dormientis pertingant, caueatur. Cibi ſint boni ſucci, non flatulenti, & qui ſomnia turbulenta pariunt, vt fabæ, lentes, & ſimilia. *Cibus.* Somnus non ſtatim à cibo ineatur. *Somnus.* Cœna ſit parcior, animi affectûs ſint moderati, ne imagines diurnarum actionum, vel cogitationum vehementiorum in ſomno recurrant, phantaſiamque turbent. *Animi affectus.*

CAPVT XX.

De Lethargo.

Lethargus nomen ἀπὸ τῆς λήθης ἀργοῦ, ſiue ἀπὸ τῆς λήθης καὶ ἀργίας, vel ἀργίας accepit, id eſt, ab obliuione & inertia, ſeu obliuione inerti, aut cum ignauiâ coniunctâ, quaſi dicas obliuionem inertem; quoniam iis, qui hoc malo laborant, memoria ita læditur, vt nihil eorum, quæ fecerunt, viderunt, audiuerunt, recordentur; & oculis clauſis, ac in ſomnum perpetuò propenſis quaſi, ignauiâ ſepulti iacent. *Lethargus.* Celſus & ipſe vocabulum Græcum retinuit; cùm alii Latini Veternum nominent. Plinius tamen, *lib.* 28. *cap.* 17. Veternum à Lethargo diſcernere, & pro ſopore graui, ſeu caro accipere videtur. Generaliter enim nonnunquam Lethargi vox, vt & vocabulum comatis & cari, pro omni ſomno profundo, & difficilis expergefactionis vſurpatur.

In ſpecie autem, & propriè Lethargus & Veternus is affectus eſt, in quo perpetua adeſt in ſomnum propenſio, cum omnium rerum obliuione, imaginatione & ratiocinatione læſa, cum lenta febre continua. Seu Lethargus eſt inexpugnabilis dormiendi neceſſitas, ſomnúſque grauis, cum delirio & memoria læſa, ac lenta febre continua. Hæc enim in hoc affectu concurrunt; perpetua in ſomnum propenſio, omnium rerum obliuio, delirium ſeu phantaſia, & ratiocinatio læſa, ac lenta febris continua. Eſtque Lethargus affectus inter coma vigil & carum mediæ naturæ. Nam qui Lethargo laborant, profundius dormiunt, quam qui coma vigil patiuntur: leuius verò, quam qui caro laborant.

Cauſſa & Locus affectus.

Verùm vt natura huius affectus clarior euadat, de loco affecto & cauſſa eius diſquirendum; cum nec antiquiores, nec recentiores eâ de re inter ſe conſentiant. *Cauſſa & pars affecta.* Antiqui omnes cauſſam ponunt pituitam lentam & viſcidam, in cerebro redundantem, & putreſcentem; etſi de loco & modo, quo id fiat, non omnes idem planè ſentiant.

Plerique ſtatuunt, frequentiſſimè cerebrum ſecundum anfractus ſuos, nonnunquam & ſecundum ſubſtantiam temperiémque affici, & à pituita imbibita nunc quidem ſolùm irrigari, nunc etiam inſtar ſpongiæ intumeſcere, & à pituita putredine incenſa inflammationem, vel inflammationi ſimile quid exhiberi. Vnde nonnulli Lethargum inter tumores cerebri ponunt, atque ipſe Auicẽna Lethargum apoſtema phlegmaticum nominat, genitum in meatibus ſubſtantiæ cerebri, hoc eſt, in ſinuoſis illis ductibus, & plicaturis, non in membranis, quæ, vt ipſe cenſet, humorem phlegmaticum, & duritiem non recipiunt; nec in ipſa cerebri ſubſtantia, quæ tam viſcidam & lentam pituitam non admittit; nec etiam in ventriculis cerebri. Nam ſi in ventriculis cerebri gigneretur, apoplectici fierent; cum tamen Lethargici contra, quàm apoplectici, excitati oculos aperiant, audiant, reſpondeant, quanquam ægrè: quod indicio eſt, ductus ſpirituum à cerebro ad organa ſenſuum, non planè, vt in apoplexiâ, obſtructos eſſe. Hinc Capiuaccius, & alij Recentiores diſtinguunt inter Lethargum verum, & nothum: & verum ab inflammatione, alij ab apoſtemate frigido fieri ſtatuũt; nothum verò abſque apoſtemate in capite, ſed per cõſenſum aliarum partiũ, vt in febre quotidianâ, hemitritæo,

vel à membro aliquo; qui propterea ſit continuus, ſed modò intendatur, modò remittatur, ſecundum morbi modum. Et huiuſmodi Lethargo ſæpe laborare putant ſenes decrepitos, & quidem ob calorem debilem, quo neque excrementa, neque vapores diſcutiuntur. Aliis tamen Galeni & Auicennæ interpretibus hæc non placent, qui in cerebri ſubſtantia, & anfractibus, ſine vllo tumore & inflammatione pituitam colligi & putreſcere cenſent. Et licet Auicenna apoſtema phlegmaticum Lethargum nominet: id tamen non de tumore cerebri accipiendum eſſe putant Interpretes, ſed de materiæ pituitoſæ in cerebri anfractibus collectione, quam putredo & phlogoſis quædam ſequatur. Neque enim inflammationis cerebri adeſſe indicia, neque in Galeni ſcriptis occurrere putant, Lethargum tumorem, multò minus inflammationem appellari, vt ex *1. prorrhet. comm.* 1. 13. *meth. med. cap.* 21. 3. *aphor.* 30. 3. *de cauſ. pulſ. cap.* 16. 4. *de præſag. ex pulſ. cap.* 8. & plurimis aliis locis patet, in quibus quidem pituitam in cerebro putreſcentem cauſſam Lethargi ponit; tumoris tamen, vel inflammationis non meminit. Quod verò, 13. *de meth. med. cap.* 21. Lethargum phrenitidi contrarium malum eſſe dicit: id de loco affecto inprimis, & cauſſa, quæ in Lethargo eſt pituita, in phrenitide bilis, accipiendum exiſtimant: vnde 4. *de cauſis pulſ. cap.* 14. ſcribit: Lethargus in cerebro fit, Phrenitis in membranis.

Porrò cum febris, quæ in Lethargo adeſt, lenta & obſcura ſit, eam à cerebri inflammatione, vel affectione inflammationi cognatâ deducunt, quæ ortum habeat à materia per ſe frigida, calida tamen per accidens, ob putredinem.

Pituitam enim putreſcentem in cerebro vapores ad cor mittere paucos, & non impensè calidos, atque hinc oriri febrem illam lentam cenſent; reliquum, quod non putruerit, refrigerando, & humectando ſoporem inducere. Et carum & Lethargum vtrumque quidèm à pituita oriri ſtatuunt; eo tamen diſcrimine, quòd in caro pituita non putreſcat, in Lethargo verò putredinem concipiat.

Atque ita plerique Medici cauſſam proximam & coniunctam Lethargi ſtatuunt eſſe humorem pituitoſum, frigiditate quidem & humiditate calorem cerebri naturalem obtundente, & ſpiritus animales torpidos reddente, ſed calore etiam p. n. per putredinem contracto cerebrum nonnihil accendente, & φλόγωσιν, atque affectum inflammationi ſimilem, & hinc febrem lentam continuam excitante.

Hinc antecedentes cauſſas ponunt, quæcunque pituitam in capite gignunt & cumulant; quales ſunt aëris immoderata frigiditas, humiditáſque, cibi viſcidi & lenti; quò inprimis facit diæta & ventriculus, quæ ſuccum pituitoſum generant, ſiue ſuo, ſiue alimentorum aſſumptorum vitio. Non tamen Lethargus generabitur, niſi materia prius capiti communicetur, illúdque occupet, quod fit vel quòd hepar ſucci huius copiâ aggrauatum eum ad cerebrum mittit, vel quòd cerebrum ob calorem & dolorem eum attrahit, quò facit ſomnus multus à repletione & ſupinus, præſertim diurnus. Hinc etiam Lethargum familiarem eſſe ætati ingraueſcenti, & conſiſtenti, & iis, qui naturâ ſunt pituitoſi, ſtatuunt; ita tamen, vt calor aliquis ſuperſit, qui febrem accendere poſſit.

Primitiuas faciunt aërem craſſum, turbidum, auſtrinum, moram in radiis Lunæ, cibos craſſos & viſcidos, vt & cœpas, quæ vnam partem habent craſſam, à qua generatur pituita; alteram vaporoſam, quæ caput vaporibus replet; otium, intermiſſa exercitia, & alia, quæ ſupra, *p. 1. cap.* 10. propoſuimus, & pituitam in capite cumulare diximus. Et vt Lethargus actu inducatur, præſtant, quæ faciunt, vt materia tranſpiratione prohibitâ in capite putredinem concipiat: qualia ſunt cibi multos vapores ad caput exhalantes, vini potentis vſus nimius, & ſimilia. Atque hæc communis & vulgata de natura & generatione Lethargi eſt doctrina.

Inter recentiores verò Platerus aliter hac de re ſentit, negátque, ex putredine pituitæ, præſertim in capite, febrem accēdi, aut fieri poſſe, vt idem pituitoſus humor putridus ſuâ frigiditate carum, & calore febrem accendere, atque vnum idémque & frigidum, & calidum eſſe queat; cum contraria in eodem ſubiecto conſiſtere non poſſint. Ipſe verò ita hac de re ſtatuit, vt in febribus intermittentibus, ex materia in venis meſaraicis putreſcente calore attenuatâ, & copiosè ſurſum ad caput in paroxyſmi initio delatâ, ſopor grauis in tertianis, & quartanis nonnullis accidit; & vt in febribus continuis cerebrum dolore præcedente diuturno, & graui incalefactum, in vigore, vel poſt ipſum caro ſubſequente, perculſum ægrum in ſummum ſæpe diſcrimen adducit: ita in principiis continuarum febrium, ſi propter nimiam euaporationem cerebrum ita labefactetur, vt ſopor grauis ſequatur, Lethargum hunc eſſe dicit, qui cum febre continua copulatus ſit, & mox cum illa inuadat, quémque ab alio caro, qui in declinatione accidit, non adeò differre cenſet, niſi quod ſtatim cum febre incipit. Et omnino hac in re Platerum rectius, quàm Antiquos (niſi forſan eorum ſententia commodius explicetur) ſenſiſſe exiſtimo, atque impoſſibile eſſe credo, vt eâdem pituitâ putreſcente in cerebro, & febris, & ſopor excitetur. Etenim nec humor hic per ſe ad putredinem, præcipuè in capite, concipiendam aptus eſt, neque, ſi eam concipiat, tantam concipere poteſt, quæ in totum corpus calorem diffundere, & cor ita labefactare poteſt, vt inde febris continua excitetur; præcipuè ſi extra cerebrum ſubſiſtat, & extra vaſa eiuſdem in ſinuoſis anfractibus putreſcere debeat.

Hoc vero magis conſentaneum videtur, ſoporem illum grauem non eſſe primarium affectum, ſed à vapore narcotico fieri, & eſſe ſymptoma febris talis, quas Platerus comitatas appellat, continuæ nimirum lentæ, qualis eſt quotidiana continua, tertiana notha, & ſemitertiana. Quod ipſum præter Platerum alij etiam Medici, qui pituitam ſcilicet præcipuam huius mali cauſſam ſtatuunt, confitentur. Vnde Vidus Vidius ſcribit, Lethargum frequenter conſequi febres pituitoſas, ac mali moris, cuiuſmodi ſunt ſemitertianæ, vel tertianæ nothæ, & peſtilentes. Etenim ſopor ille grauis, qui Lethargus non eſt, in variis febribus accidere poteſt; cum Lethargus ſaltem lentam febrem coniunctam habeat: quod indicio eſt, eum ſaltem cum febre pituitoſâ coniungi. Ideóque etſi vapori narcotico in excitando Lethargo primas partes tribuimus, & à pituitâ in capite putreſcente febrem non deducimus, ſed febrem primarium affectum eſſe ſtatuimus, quem Lethargus comitatur: tamen pituitam non planè excludimus, eámque, ſiue in toto, ſiue in capite collecta ſit, ad malum hoc etiam facere, concedimus. Etenim ſi pituita in copia in capite collecta ſit, & cerebrum aliàs ſit humidius, atque homo in febrem incidat, & pituita illa in cerebro calore febrili liquetur & fundatur, cerebrúmque eâ irrigetur; aut ſi pituita in venis calore fuſa per febrem in caput pellatur: eo facilius ſomnus, & quidem grauior, induci poteſt, vapórque narcoticus cū bile pituitâ concurrens ſomnum grauem facit, ſicut cum coma vigil. Et adſunt in hoc malo indicia, quæ pituitæ copiam non ſolùm in cerebro, ſed & venis cumulatæ arguunt. Vrinam enim reddunt ægri inſtar iumentorum turbidam, cuius cauſſa eſt crudorum humorum in venis à calore facta agitatio; alui excrementa ſunt liquida, oculi plerumque & facies tument, vbi à ſomno excitati ad ſe reuertuntur ægri, conqueruntur de colli doloribus, ex humoris decubitu ad ſpinæ vertebras. Si quis tamen Lethargum etiam dari putat, qui à febri primaria non dependeat, ſed quem potius febris ſequatur, cum eo etiam non pugnabo, modò commodè

ea ſententia explicetur. A pituitæ equidem ſolius putredine affectum talem, qui febrem habeat comitem, produci facilè non poſſe, ſatis probabile eſt; verum ſi è ſanguine pituitoſo id fieri dicatur, abſurdum non videtur. Galenus, 13. *meth. c.* 12. Lethargum malum phrenitidi contrarium ſecundum ſpeciem eſſe affirmat; at phrenitis, cum ſit inflammatio membranarum cerebri, non à ſola bile, ſed à ſanguine bilioſo ortum habet. Ita vero conſentaneum videtur, Lethargum non à ſola pituita, ſed à ſanguine pituitoſo, ſeu ab inflamatione pituitoſa fieri, quæ febrem lentam etiam excitare poteſt. Quæ ſententia, vt antea dictum, Capiuaccij fuit: quam ſine cauſsâ ſufficiente nonnulli rejiciunt. Neque enim, quod Platerus vrget, ſola pituita ſine ſanguine in cerebro putreſcere, & tantum calorem concipere poteſt, vt febrem excitet. Et res ipſa loquitur, atque experientia teſtatur, inflammationem in Lethargo adeſſe, & ſæpe tantam, vt etiam ſphacelus cerebri inde producatur; cujus rei exemplum eſt apud Foreſtum, *lib.* 10. *obſeru.* 11. in nobili puero, cujus caput cum poſt mortem apertum fuiſſet; cerebrum & cerebellum, in parte dextra vergens ad poſteriorem, omnino ſanioſum, putridum, corruptum, & ſanguinolentum inuentum eſt; quod indicio fuit, ſine ſanguine hanc putredinem excitatam non fuiſſe. E quibus Antiquorum & Plateri ſentētia forſan aliquo modo conciliari poteſt; ſi cum Capiuaccio dicatur, Lethargum alium verum eſſe, alium nothum; aut potiùs eſſe duos Lethargi modos: Vnum prouenire ab inflammatione cerebri pituitoſâ; alterum vel à vaporibus prodeuntibus in febre pituitoſa primaria, vel à pituita copioſa in cerebro collecta, ibique à calore fuſa & liquata.

Signa Diagnoſtica.

Qui Lethargo laborant, omnium obliuiſcuntur, delirant cum perpetua in ſomnum propenſione, & excitati rurſum feruntur in ſomnum, interrogatique vix reſpondent, oculóſque, quos excitati aperiunt, ſtatim iterum claudunt: in affectu tamen grauiore non ita arctè committuntur palpebræ, vt non aliqua albi oculi pars videatur. Vbi reuerſi ad ſe fuerunt, conqueruntur de capitis dolore grauante, & de colli doloribus, ex humorum decubitu ad ſpinæ vertebras, oſcitant, oſque hians aliquandiu ob ignauiam & obliuionem apertum ſeruant, matulâ porrectâ eam ſe in manibus habere obliuiſcuntur. Febris lenta ſtatim adeſt, cujus calor non acris, nec mordax eſt, eáque continua, habens tamen acceſſiones quotidie ſub noctem. Pulſus magni ſunt, aucti neceſſitate ob febrem; non tamen abſolutè magni, nec reſpectu ſanitatis; ſed reſpectu reſpirationis, quæ cum ſit parua, neceſſitatique ſufficere non poſſit, ejus vice pulſum magnum fieri neceſſe eſt. In Lethargo enim inſtrumenta reſpirationis, nerui ſcilicet thoracis, magis afficiuntur, quam pulſus, arteriæ ſcilicet. Iidem tamen ſunt intermittentes, ob fractam facultatem, tari & tardi; quia locus affectus, nempe cerebrum, viſcus molle eſt. Reſpiratio rara eſt, & imbecilla, ob motricem facultatem languentem. Nonnihil tuſſiunt, ob pituitæ defluxum ad laryngem & pulmones. Alui excrementa plerumque liquida ſunt, vrinam reddunt, vt jumenta, turbidam; cujus cauſſa eſt crudorum humorum in venis à calore facta agitatio, ſine tamen ſeparatione. Tument oculi & facies, vt ſomnolentorum; ſudor multus, & præſertim in extremitatibus adeſt, iſque ferè frigidus: lingua eſt alba & mollis, oculi prominentes, faciéſque vniuerſa eſt tumida & pallida: manibus & capite tremunt, ob neruorum principium affectum; ſupini jacent, ad pedes delabuntur, in multis ſingultus accidit.

à af- ſiſ- Quibus ſignis Lethargum à cognatis affectibus diſcernere non ita difficile eſt. A caro enim differt, quod in caro non adeſt febris, vel, ſi adeſt, præceſſit, eáque vehementior. A catalepſi differt, quod in Lethargo oculi manent clauſi, in catalepſi aperti, ægérque in eo, quo correptus fuit, ſtatu permanet, quaſi obriguiſſet. Ab apoplexia differt, quod in hac ſenſus & motus, ac ratio, principéſque cæteræ facultates non ſolùm imminuuntur & hebetantur, ſed & abolentur, reſpiratione ſolùm ſeruata: & apoplexia non ſenſim gignitur, vt Lethargus, ſed ſubitò hominem inuadit, & quidem ſine febre. Ab vteri ſtrangulatu differt, quod Lethargici excitati reſpondent; hyſtericæ verò mulieres non, & præter hæc ſæpe conuelluntur, febriſque abeſt. A comate, quod coma in acceſſione præcipuè febrium inuadit, iiſdémque declinantibus remittit, vel euaneſcit: ſomnus verò, quo Lethargici opprimuntur, æquè profundus ſemper eſt, à quo vbi violenter excitantur, ſtatim in eum relabuntur. A Typhomaniâ, aut comate vigili differt, quod in hac propenſio, quidem in ſomnum adeſt; æger tamen non dormit, ſed facilè expergiſcitur: id quod in Lethargo vero non accidit.

Prognoſtica.

1. Lethargus acutum genus mali eſt, &, niſi ſuccurratur, celeriter jugulat, Celſus, *lib.* 3. *cap.* 21. omniſque Lethargus legitimus ferè lethalis; vnde malum periculoſius eſſe, quàm peripneumoniam, etſi & ea plerumque ſit lethalis, teſtatur Galenus, 4. *de Cauſ. pulſ. cap.* 13. ob partis affectæ præſtantiam. Occupat enim Lethargus partem præſtantiſſimam, & grauiſſima habet ſymptomata, nihilque, quod ad morbum periculoſum conſtituendum facit, Lethargo deeſt. *Prognoſtica.*

2. Lethargici in ſeptem diebus moriuntur; ſi verò hos effugiunt, ſani euadunt, teſte Hippocrate, 2. *de morbis.*

3. Lethargus accidens juuenibus, æſtiuo tempore, regionibus calidis & ſiccis, deterior eſſe ſtatuitur, quam qui accidit ſenibus, hyemali tempore, & regionibus frigidis, ex 2. *aphor.* 34. Platerus tamen ſenes plerumque interficere ſcribit; quod & ipſa experientia, & ratio perſuadet. Siue enim febrem illam, ex ſententia Plateri, ſpectes, ſiue inflammationem pituitoſam, ex Capiuaccio: vtrobique ſenes, ob caloris natiui debilitatē, qui neutrū malū vincere poteſt, periclitatur.

4. Sanantur autem ægri, ſi facultas naturalis & vitalis conſtat, & actiones animales non valde læduntur. Si nimirum Lethargicus jam melius intelligit, facilius mouetur, memorari incipit, ad interrogata reſpondet, ſpiratio fit facilior & liberior; parotides erumpunt die critico, multa exſpuit, per nares purgatur, & ſymptomata omnia minuuntur, ſpes eſt ægrum conualiturum.

5. Quando materia, Lethargi cauſa, euacuatur per aluum, vel deriuatur ad emunctoria poſt aures, cum febris & ſymptomatum remiſſione, bonum.

6. Contra verò, ſi ſymptomata ſtatim ab initio ſint grauia, ac vires proſternantur, nulla ſalutis ſpes eſt.

7. Qui ex Lethargo ſeruantur, Empyici fiunt, teſte Hippocrate, *in Coac. prædict. & in tertio de morbis.* Pituita, enim à capite ad fauces decumbens, ſi non exſpuatur, confluit ad pulmones, à quibus compreſſis in cauum thoracis ſpatium ejicitur, ibique putreſcens ſuppuratur, vt à pleriſque hoc Prognoſticum explicatur. Monet tamen, non ſine cauſſa, Mercurialis, alienum eſſe à ratione, hoc Prognoſticum de Empyicis in ſpecie dictis interpretari velle; cum non ſit poſſibile, vt materia, quæ in cerebro lethargum facit, in pectus transmittatur, ac ibi in pus vertatur. Ipſe verò per ſuppuratos hoc loco eos intelligit, quibus materia putrefacta per aures, vel nares euacuatur. Et verum eſt, Hippocratem ἐμπυήματα ſæpe nominare conſueuiſſe non eas tantùm, quæ fiunt circum thoracem, ſed etiam in aliâ quâuis corporis parte in pus mutationes, vt Galenus, 5. *aphor.* 8. & 7. *aphor.* 44. docet.

8. Si

8. Si Lethargici vrinas claras & tenues reddant, malum.

9. Si Lethargicus multa & liquida egerat per aluum, valde exigua vitæ ſpes eſt, teſte Hippocrate, *3. de morb.* Nam indicium eſt proſtratæ, & ferè extinctæ virtutis retentricis.

10. Quando ſymptomata, quæ Lethargo conjunguntur, inualeſcunt, & ſudor frigidus, præſertim in capite, augetur, lethale eſt, virtute jam magis & magis debilitatâ, teſte Auicenna.

11. Tremor in Lethargo malum ſtatuitur, vel quia materia flatulenta reſoluta cerebri neruos concutit, vel quia tanta materiæ copia ſignificatur, vt & dorſalis medulla ab ea occupetur. Si tamen materia è cerebro expellatur ad neruos, & inde æger melius habeat, bonum; habetque ſe res, vt in paralyſi poſt apoplexiam.

12. Fit nonnunquam, vt Lethargus in ſphacelum parte aliquâ cerebri deſinat, quando ſanguis pituitoſus putreſcens abſceſſum gignit. Adeſt tum dolor capitis vehemens, febris intenditur, tremores vniuerſi corporis accidunt, & alterius lateris paralyſis, ſi totum cerebrum non ſit occupatum. Cujus rei exempla ſunt apud Amat. Luſitanum, Dodonæum, Foreſtum.

13. Lethargum phrenitis ſanat, concocta morbi materiâ: & contra non vtiliter phrenitis in Lethargum vertitur cerebri naturali calore extincto. Galenus, *6. Epid. comm. 6. aphor. vltim.*

Indicationes.

Indicationes. Ex iis, quæ de natura & cauſis Lethargi dicta ſunt, patet, curam partim ad febrem, ſiue ea ſit continua quotidiana, ſiue ſemitertiana, ſiue tertiana notha, & malignitatem, ſi quæ adſit, partim ad caput dirigendam eſſe. Qua ratione febres illæ ſint curandæ, ſuo loco dictum.

Habitâ igitur febris, & totius ratione, cóque, quantum opus, euacuato, materia ad caput affluens & reuellatur, & repellatur, æger à ſomno excitetur, materia, quę ad caput affluxit, euacuetur, & diſcutiatur, capútque tandem roboretur.

Curatio.

Curatio. Primò ergo danda opera, ne materia in toto corpore redundans ad caput feratur, verùm potius ad partes cæteras reuellatur, &, quod commodiſſimum eſt, è corpore euacuetur. Et in reuulſionis auxiliis diutius, & ferè ſemper perſiſtendum.

Vena ſectio. Ergo clyſtere præmiſſo ſanguis euacuetur è venâ cephalicâ, niſi id vires prohibeant. Et quidem maturè inſtituatur venæ ſectio; cùm morbus ſit acutus: præcipuè ſi malignitas adſit, venæ ſectio non diu differatur.

Vbi pituitoſus humor, quod plerumque fieri ſolet, ſimul abundat, & frigidiore tempore morbus inuadit, parcius ſanguis ad ℥. iiii. vel iii. euacuandus. Nonnulli quidem planè diſſuadent venæ ſectionem; ſed cum febris conjuncta ſit, & procul dubio humor vitioſus per venas diffuſus ad caput affluat; non ſolùm à capite repellitur venæ ſectione ſanguis, ſed & natura parte oneris leuata reliquum facilius concoquet. Poſt cephalicam nonnulli venam frontis aperiunt. Poteſt & hîc vena in pedibus aperiri.

Cucurbitularum cum & ſine ſcarificatione applicatio. Si verò venam ſecare non liceat, cucurbitulæ ſcarificatæ vtiles ſunt, quæ dorſo & humeris primùm, hinc verſus occiput admoueantur. Vtiles tamen etiam ſunt cucurbitulæ non ſcarificatæ, quæ tractu ſuo non ſolùm materiam à capite reuellunt, ſed & facultatem animalem ſopitam excitant.

Hirudinum admotio. Si vniuerſi corporis euacuatio præceſſerit, cucurbitulæ inter primam & ſecundam vertebram ceruicis applicari poſſunt.

Ligatura & frictiones. Cum commodo etiam hirudines hæmorrhoidibus affiguntur; quod remedij genus ab imminente Lethargo præſeruare, & jam Lethargo correptos ab eo liberaſſe, obſeruatum eſt; præſertim ſi malum ab hæmorrhoidũ ſuppreſſione ortũ habeat.

Eadem fine inſtituantur ligaturæ fortes, frictiones pedum cum ſale & aceto, manibus inunctis ol. rutaceo, & de caſtoreo.

Repetantur quoque glandes & clyſteres:

Suppoſitoriorum & enematum vſus. ℞. *Parietar. mercurial. ſaluiæ, majoran. betonic. centaur. minor.* an. M. j. *agaric. in petia ligat.* Drach. iij.

Coquantur in hydromel. ſ. q. Colaturæ ℞ ℔. j. *elect. hier. ſimpl. Ind.* an. Vnc. ß. *ol. lilior. albor. rutac.* an Vnc. j. *mell. roſar.* vel *anthoſ.* ℥. vi. *ſal.* Drach. i F. Clyſter.

Purgantia. Poſt venæ ſectionem ſæpe ſtatim ad medicamenta purgantia transeundum; & præcipuè ſi humor ad caput ruens turgentis naturam præ ſe ferat, atque graue periculum immineat, ſi coctio, & præparatio humorum expectetur.

Ideóque attenuatis craſſis humoribus, quantum temporis anguſtia concedit, purgantia exhibeantur. Cathartica autem medicamenta in principio miti ſint, ob febrem continuam conjunctam. Commod eſt hîc infuſ. agar. cum hydromelite, cui aliquid rhabarbari addi poteſt; cùm bilis plerumque humorum ad ad caput vehiculum ſit, aut pilul. de hierâ cum agarico.

De purgantibus autem hoc monendum, quandoque ſolis pituitam purgantibus vtendum eſſe, quandoque bilem purgantia admiſcenda, prout pituita, vel bilis admiſcetur. Si Lethargus eſt in principio, cùm materia adhuc ad caput confluat, & ejus vehiculum ſit humor bilioſus, non ſolùm pituitam purgantibus tunc vtendum eſt, verùm etiam de bilem purgantibus aliquid admiſcendum, rhabarb. ſcilicet, & ſcammonium. In morbi progreſſu verò, & cùm materia jam ad caput fluxit, & in eo hæret, ſolis pituitam purgantibus vtendum; niſi forſan febris etiam notha ſit, & ex miſto humore ortum habeat.

Si tamen febris ſit remiſſior, & materia in capite valde vrgeat, etiam fortiora exhibeantur. Poſſunt & clyſteres acriores ſæpius repeti.

Vomitoriorum & repellentium vſus. Non incommodum fuerit & vomitoriis vti, ſi materia in ventriculo contineatur.

Interim dum hæc peraguntur, & quidem mox poſt venæ ſectionem, repellentia medicamenta capiti ad ſuturam coronalem applicentur, quæ ſupra, *part. 1. c. 5. & ſeqq.* propoſita ſunt.

Mitiora tamen illa vſurpentur, vbi frigidus humor & pituitoſus admiſtus eſt.

Neque à reuellentibus interea deſiſtendum, ſed clyſteres acres, ligaturæ & frictiones continuandæ. Poſt ſecundum, vel tertium diem repellentibus diſcutientium aliquid addendum, vt ol. chamæmel. roſac. flor. ſtœchad. Arabic. origani, pulegij, calaminthæ, caſtorei.

Vel ℞. *Ol. roſac.* Vnc. iiij. *aceti ſl. tunic.* Vnc. ß. *caſtorei* Drach. ij. M.

Alij cinerem capillorum humanorum admiſcent, quem Lethargi antipharmacum vocant.

Vel applicetur hoc Epithema:

℞. *Fol. majoran. fl. lauendul.* an. p. iij. *roſarum rubr.* M. j. *rad. angelic. tormentill.* an. Drach. j. ß. *oſtrutij, zedoar. aceti vini opt.* Vnc. ij. *aq.* q. ſ.

Coq. ad tertias. Colentur. In colatura ſtuppa madefiat, capitique imponatur.

Somni inhibitio. Danda quoque opera, vt æger è ſomno excitetur. Excitatur autem iiſdem ligaturis & frictionibus, quæ ad reuellendum adhibentur; cùm dolorificæ ſint, vt & pilorum vellicatione, vociferatione & ſtrepitu, ac aliis, quibus fieri poteſt, modis. Inprimis verò tactus objecta vehementia & dolorifica hîc plurimum poſſunt. Ideóque frequenter cucurbitulæ magnæ ſine ſcarificatione variis corporis partibus applicandæ, plantæ pedum fricandæ, & alia objecta, & quæ ægrum ad vigilandum excitare poſſunt, ipſi obiicienda.

Exemplum

Exemplum elegans Lethargici excitati ex Horatio, ſupra, *c.2.* recenſuimus. Facit ad eam rem etiam inunctio palati cum oxymelite ſ. & ſcillit. ſinapi, pyrethr. Mithridatio, & ſimilibus.

... an ...imanti? Suffitus, quibus nonnulli ad excitandum vtuntur, ſatis commodi hîc non ſunt; cum cerebrum valde repleant. Rectius ex pulegio, ruta, ſerpillo, hyſſopo, origano, in aceto coctis, additâ particulâ caſtorei, vapores calidi naribus ægri excipiuntur; de quibus ſuprà, *cap.2.* dictum.

Vel ♃. *Sem.nigell.* Drach.j. *rad. angelic. Zedoar.* an. Srcup.ij. *caſtor.* Scrup.j. *baccar.lauri* ℈.ß. *camphor.* gr.vii.

Contund. & Miſc. F. Nodulus ex ſind.rubr.

Poteſt & ſequens Balſamum naribus inungi:

♃. *Balſ.angelic.majoran.rutæ*, an. ℥.j. *extr.theriac.* ℈.j. *ol.lauendul.deſtillati, galban.* an gutt.v.M.

Vel acetum deſtillatum acre infundatur laminæ ferreæ candenti, & fumus naribus accipiatur.

...ia ...fica ...atio. Si morbus det inducias, materia præparetur medicamentis ex betonicâ, ſaluiâ, capill.♀ris, majoran. roremar. fœniculo, pulegio. Medicamentiſque hic ſemper particula caſtorei admiſcenda, vtpote cujus vſus in Lethargi curatione ferè omnibus aliis medicamentis præfertur, & quo vnico, vt Trallianus, *lib.1.cap.14.* docet, plurimi veterno correpti priſtinæ ſanitati reſtituti ſunt.

Exempli gratiâ,

♃. *Rad.fœnic.* Vnc.i. *pœon.* Vnc.ß. *beton. roriſmar.* an. M.i. *ſaluiæ* M.ſem. Coq. in aq.ſ.

Colat. ♃. Vnc.ix. *oxymel.ſ.* Vnc.ij. *mell.roſat.col.* Vnc. i. M. pro 3. doſibus.

Vel ♃. *Oxymel.ſ.* Vnc.ij. *caſtor.* Drach.ß. Miſce.

Eſt & efficax hîc oxymel.ſcillitic. quo æger ſingulis diebus cum ſyrup. de betonic. & ſimil. vtatur. Si febris ſit valida, à ſyrup. de ſtœchad. abſtinendum. Vtilis eſt & ſpir. ⊕, ac ⊖is, cum aquis & ſyrupis cephalicis exhibitus; cum humores craſſos attenuet, & incidat, & euaporationem ad caput prohibeat.

Vel ♃. *Lign.ſaſſafras, rad. pœon.* an. Vnc.j. *acori veri* Vnc. ß. *ſaluia, beton. majoran, ſatureia*, an. M i. *flor. ſtœchad. Arab. roriſmar.* an. M.ß. *ſem.ſeſel* Drach.ij.

Coqu. in hydromel. ℔.ij. in vaſe clauſo.

Colaturæ clarificatæ adde *oxymel. ſcillit. mell. roſati colat.* an. Vnc.i ß. & aromatiſetur *nuc. moſch.* Drach. ß. pro tribus vel 4. doſibus.

... pur- Poſtea purgantia fortiora vſurpentur. Vtendum ergo ad pituitam purgandam agarico, ſemine carthami, mechoacannâ, turbith, electuar. Indo major. Epiſcopi. diaphœnico, benedictâ laxatiuâ, trochiſcis alhandal. Alexander Trallianus ſcammon. Scrup.j. cum caſtor. Scrup.ij. in oxymelit. exhibet, quo deploratos multos ſe reſtituiſſe teſtatur. Verùm etſi, vt Oribaſius ex Ruffo Epheſio refert, nullum aliud ſit Lethargo correptis æquè vtile ac efficax medicamentum ad purgandam pituitam, quam bilis admiſta in caput detulit, quàm ſcammoneum cum caſtoreo exhibitum: tamen cautè hîc in doſi agendum, præſertim in febre continua, quæ hoc malum comitatur. Neque tamen & in purgando cunctabundus nimis, aut timidus ſit Medicus; cum materia ad caput ruens valde vrgeat, & conſultius ſit, eam euacuare, dum in motu eſt, quàm dum in capite firmata eſt, & ſedem ibi fixit. Et omnino periculum in hoc morbo aliquid periclitari permittit, &, vt Serenus habet: *Medici hæc potiora putant, quam dulci morte perire.* Et ſi accidat, vt Lethargus per criſin eueniat, humoribus, qui morbum produxerunt ad caput ruentibus, & febris, quæ adfuit, jam facta ſit remiſſior, tum totius, & febris non magnam habere rationem oportet; ſed neceſſarium eſt caput reſpicere, & materiam; quæ ad id fluxit, & in eo hæret, præparare & euacuare, ſicut ſupra, *part.1.cap.10.* dictum.

♃. *Turbith.elect.* ℈.iiii. *agaric.alb.* ʒ.ii. *zingib.* ℈.ij. *ſem.fœnicul.* ℈.i. *fol.beton.ſalu.* an. P.ii. *caſtor.* gr.vi.

Infundantur in ſ.q. *hydromel.*

Colat. ♃. Vnc. iii. *mell. roſat. ſolutiu.* Vnc. ſem. Miſce.

Si vires ferant, adde *electuar.Ind.* Drach i.

Vel ♃. *Pilul.de agaric.cochiar.* an. Drach.ß. *caſtor.* gr. iii. *extract. panchymagog.* vel *mechoacan.* gr. vi.

F. Pilulæ xx.

Clyſteres acriores repetendos eſſe, antea etiam diximus.

Vt ♃. *Hyſſop.calaminth.origan.flor.ſtœchad. Arabic. hyſſop.centaur.minor.* an. M.i. *pulp.colocynth. in petia ligata* Drach.i. ß. *agar. in petiâ ligati* Drach. ii. *ſem. cartham.* Vnc.i. *fœniculi, cumini*, an. Drach.ii.

Colaturæ ♃. ℔.i. adde *hier. ſimpl. elect. Indi*, an. ʒ.ß. *olei rutac.* Vnc.ii. F. Clyſter.

Quod ſi clyſteres vel non retineantur, vel nimis retineantur, atque ita parum proſint, glandes acriores immittendæ, & toties repetendæ, donec aluus egeratur. *Suppoſitoriorum applicatio.*

Vt ♃. *Sp.hier.picra Galen.* Drach.ii. *pulu.colocynth. agar.alb.* an Drach.ß. *diagryd* Scrup.i. *ſal.gemm.* Drach. ii. *mellis* q.ſ.

Coquatur mel ad iuſtam conſiſtentiam, & ſpecies inſpergantur, ac fiant Glandes.

Neque omittenda, vbi vniuerſales corporis euacuationes præceſſerint, humorum per vrinas euacuatio, ex decocto rad. petroſel. fœnicul. aſparag. gramin. aſari, quæ vnâ operâ & humores craſſos attenuare, & ad vias vrinæ deducere poſſunt. *Materiæ morbificæ per vrinam euacuatio.*

Atque hoc modo Antiqui tam præparantia, quàm purgantia ſatis fortia & calida vſurpabant, vt febris cum Lethargo conjunctæ nullam ferè rationem habuiſſe videantur: idque ex eo fundamento, quod putârunt, febrem eſſe ſaltem ſymptomaticam, & ſequi putredinem pituitæ in cerebro, quâ ſublatâ febris ceſſet. Verùm cum, vt antea dictum, ſi rem diligenter perpendamus, febris non ſolùm ſit ſymptomatica, ſed ex materia febrili vapores narcotici in caput aſcendant, & calor pituitam in capite fundat, vel ex vniuerſo corpore pituita in caput ruat: febris planè non negligenda eſt, & prout eſt intenſior, vel remiſſior, medicamenta moderanda, ac calida illa medicamenta, quæ aliàs caro competunt, in Lethargo ob febrem ita temperanda, ne periculum, quod aliàs à Lethargo imminet, auctâ febre per calidiora medicamenta duplicetur. Et poteſt caliditas medicamentorum temperari oxymelite, quod aliàs commodiſſimè admiſcetur. Et ſi omnino ob reuulſionem materiæ purgantia, eáque fortiora, requirantur, nec tamen febris ea admittat, clyſterum vſus repetitus, vt dictum, commodiſſimus eſt.

Nonnunquam ſudore Lethargus, ſeu potius febris, Lethargi cauſſa, finitur, eaque ſublatâ etiam Lethargus ceſſat; quod ipſum indicio eſt, febrem eſſe morbum primarium, quò ſi naturam vergere animaduertamus, ſudor arte & medicamentis promouendus. *Sudoris prouocatio.*

Vniuerſali curatione peracta caput euacuandum tam ſenſibiliter, quàm inſenſibiliter per nares, palatum, errhinis, ptarmicis, inunctionibus palati. Inſenſibiliter embrochis & fomentis, inunctionibus, & aliis ſupra, *part.1.cap.10.* propoſitis.

Sternutatoria etiam ex helleboro albo & nigellâ parari poſſunt. Inprimis puluis rad. lilii conuall. naribus inſufflatus tanquam appropriatum hîc remedium commendatur. Apophlegmatiſmis, vt & Maſticatoriis, ob illam in ſomnum propenſionem ægri nou facilè vtuntur. Vbi tamen ſeſe recolligere incipit æger, non negligenda.

Formulæ horũ remediorum petantur ex *allegato c. 10 part. 1.* Inprimis verò, vt antea etiam dictum, caſtoreum in hoc malo magnæ efficaciæ eſt, & reliquis omnibus præfertur, quod nõ ſolum vim habeat pituitam incidẽdi, ſed & quia caput non valde repleat ac turbet. Ideóque errhinis & apophlegmatiſmis admiſcendum.

De Sternutatoriis hoc monendum, ſi affectus perſeueret, & æger difficulter excitetur, eorum vſum commodiſſimum eſſe; non tamen continuò in eo perſiſtendum, ne caput repleant, ac humores nimis fundant ac moueant. Multò magis ab initio morbi ab intempeſtiuo ſternutamentorum vſu abſtinendum; cum magis ab iis tum materia fundatur; partibus impingatur, vnde morbus fit contumax, vel interdum in apoplexiam degenerat.

Diaphoreticorum vſus. Tandem inſenſibiliter reſoluentia applicanda, & à mitioribus ad fortiora progrediendum, quæ etiam ex *cap.* 10. *part.* 1. petantur.

Vel coquatur caſtoreum in ſucco rutæ, & aceto ac oleo, atque eo occiput fricetur: nonnulli capillos hominis vſtos addunt.

Vt ℞. *Caſtorei* Vnc. ß. *capill. homin. vſtor.* Vnc. i. *aceti, ſucci rutæ*, an. q. ſ.

Miſc. eóque caput irroretur & fricetur.

Aut hoc Decocto caput illinatur:

℞. *Beton. ſaluiæ, roriſmar. flor. ſtœchad. Arab. ſpicæ noſtrat.* an. Drach. ii. *caſtor.* Drach. iii. *baccar. lauri, iuniperi*, an. Vnc. ß. *ſem. pæon. rutæ, fœnicul.* an. Drach. j. *pyrethri* Drach. iii.

Coqu. in vaſe duplici, vel loco calido digerantur, colaturaque expreſsâ caput illinatur.

Vel ℞. *Baccar. lauri, iuniperi*, an. Vnc. i. ß. *rad. angelic. zedoar. Imperator.* an. Vnc. i. *herb. roriſmar. ſaluiæ, betonic.* an. M. i. *rutæ, ſatureiæ, majoran. flor. lauendul.* an. M. ſem.

Inciſa bulliant in ſ. q. aceti; in quo decocto ſpongia, aut linteum in eo madefactum, calidè capiti imponatur. A fomentatione hâc capiti abſterſo ſequens adhibeatur Linimentum:

℞. *Ol. rutæ, majoran.* an. Drach. ii. *ſatureiæ* Scrup. i. *ſuccini* Scrup. ſem. *roriſmar. zedoar.* an. gutt. vii. Miſce.

Rondeletius hoc vtitur Linimento, quod capiti raſo applicat:

℞. *Caſtor. rec.* Drach. ij. *ciner. capill. propr.* ʒ. ii.

Diſſolu. cum oxyrrhodino, & redigantur ad formam vnguenti.

Veſicatoriorum & ſinapiſmorum applicatio. Quod ſi mitiora non ſufficiant, ad veſicatoria ac ſinapiſmos, ex ſinapi, pyrethro, columbarum ſtercore, nigella, euphorbio, caſtoreo, &c. adſcendendum, vt & alia medicamenta, quibus materia ex alto attrahitur, quæ ſcapulis, humeris, poſt aures, aut deraſo capite vertici & ſuturæ coronali imponantur.

Vt ℞. *Pulu. cantharid.* Scrup. i. *euphorb.* Scrup. ſem. *piper.* gr. vi. *fermenti* Vnc. ß. F. Veſicatorium.

In mollioribus veſicatoria ex puluere & ſemine flammulæ Iouis parantur, quibus octaua pars pulueris cantharidum addi poteſt. Quòd tamen dictum eſt, veſicatoria locis capiti vicinis, vel ipſi capiti applicanda eſſe, id de morbi progreſſu, & cùm materia jam capiti impacta eſt, ac in eo quieſcit; & cùm deriuationis atque euacuationis gratiâ applicantur, accipiendum eſt. Aliàs verò, vt hoc ſuperioribus addamus, etiam reuulſionis gratiâ in principio morbi veſicatoria vſurpari poſſunt; ſed loco remotiori tum applicanda, cruribus ſcilicet, vel brachiis.

Nonnulli, cum morbi vis maxima eſt, etiam cauteria actualia occipiti inter primam & ſecundam vertebram applicant.

Capitis roboratio. Tandem caput roborandum medicamentis ſupra, *part.* 1, *cap.* 14. propoſitis, vt:

℞. *Conſeru. beton. anthos, ſaluiæ*, an. Vnc. i. *lauendul.* Vnc. ß. *calam. aromat. condit.* Drach. ii. *nucis moſch. cond.* Drach i. *ſpec. aromat. roſat. diambr.* an. Drach. ß. *Mithridatij* Scrup. ii.

Cum *ſyrupo ſtœchad. ſimpl.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. flor. anthos, primul. veris*, an. Vnc. ß. *roſar. incarn.* Drach. iii. *ſpec. arom. roſat.* Drach. j. *lætif. Gal.* Drach. ß. Cum *ſyrup. de ſtœchad.* & modico *acetoſ. citri* F. Electuarium.

Vel ℞. *Aq. ſaluiæ, lauendul.* an. Vnc. i. ß. *extr. angelic. zedoar.* an. gr. v. *eſſent. caſtor.* gutt. iii. *manus Chriſti. ol. ſuccini* Drach. iii. *aq. theriacal.* Drach. j. Miſce.

Inprimis caſtorei vſus continuetur, ſi malum protrahatur; & mane per aliquot dies eius gr. iii. & iiii. cum oxymel. ſimpl. vel ſcillit. aut ſyrup. de ſtœchad. exhibeantur. Teſtatúrque Trallianus, vt etiam antea dictum, multos iſto morbo victos hoc ſolo remedio mortem euaſiſſe.

Chymici plurima quidem commendant, veluti ſunt ol. majoran. roriſmar. ſerpilli, rutæ, ſaluiæ; ol. vitrioli caſtorei; quod gran. aliquot pondere in aq. lilior. conuall. majoran. & roriſm. exhibent: ſed iſtis omnibus hîc, & in ſimilibus cerebri affectibus præferunt ſulphur Lunæ hoc modo paratum.

℞. ☽ *puriſſimi* tantum, quantum videbitur; ſolue in aq. forti communi. Deinde calcina tartar. cui affunde aq. calentem, & vulgari via ſal tartar. elice: filtra lixiuium hoc ſale tartar. imprægnatum, & iniice ☽ diſſolutum; & præcipitabitur ☽ in formâ ſubtiliſſ. calcis: calcem hanc frequenti aquæ calentis affuſione edulcora, & à ſalſedine liberâ; tùm intra prunas in trigillo triquetro colloca, vt colorem aſſequatur puniceum. Calci affunde acetum ter deſtillatum, & extrahetur ſulphur. coloris cærulei. Acetum tinctum ſepara, & aliud ſubſtitue, dum nihil aliud amplius extrahatur. Abſtrahe in cineribus per alembicum acetum, & ſulphur ☽æ remanebit in fundo. *Sulphur ☽æ.*

Iam ℞. *ſpir. vini ſubtiliſſimi* part. j. *ſal. vrinæ* part. ß.

Miſc. probè, & in baln. vaporoſum collocata inuicem vniantur. Hinc ſulphuri ☽æ id ſuperfunde, & denuò hoc ſoluatur. Solutum vaſi circulatorio inditum per dies 30. circuletur, poſtea in cucurbitam non nimis amplam circulatam liquorem transfer, & ex arenâ deſtilla forti igne. Sic ſulphur ☽æ cum ſpiritu vnà adſcendit per alembicum coloris cœrulei. Hoc poſtea cum extr. caſtor. doſi gr. vi. vel viii. miſcendum, & in aq. ſaluiæ, majoran. roriſmarin. quotidiè exhibendum.

Diæta.

Aër ſit moderatè calidus, alteratus odoribus ex caſtoreo, pulegio, hyſſopo, origano, & ſimilibus, purus ac lucidus, vt ſpiritus excitentur. *Diæta Aër.*

In principio ſit victus tenuis & paucus, vímque attenuandi humorem pituitoſum habeat, alteretúrque propterea hyſſopo, roremarino, majoranâ, & ſimilibus, oxymelite ob febrem addito. Ratione febris quidem commodus eſt ptiſanæ vſus, ſed conſpergatur ea cinamomo. Reliqui etiam cibi aceto, & herbis cephalicis condiantur. In progreſſu tamen morbi & præcipuè in declinatione, aliquid carnis boni ſucci, & facilis coctionis concedi poteſt. Nonnulli vtuntur lacte amygdalar. dulcium cum melle. Sed quia amygdalæ vim quandam ſomnum conciliandi habent, vſus earum hîc tutus non eſt. Vitentur omnia alimenta pituitoſa, & vaporoſa, piſces, lac, fabæ, legumina, fructus frigidi & humidi, vt Perſica, pyra, poma, pruna, ficus. *Cibus ...*

Potus ſit aqua hordei cum cinamomo, vel hydromeli, quod ſit plenius vel dilutius, prout febris minus vel magis vrget. Vtile quoque eſt oxymel dilutum.

Vel ℞. *Mell.* ℔ j. *aq.* ℔ iii. *ſaluiæ, betonic.* an. M. j.

Coquantur ac digerantur. Colaturæ adde *aceti* ℥. iiii. F. Oxymel.

A vino abſtineat æger vſque ad declinationem, aut, ſi ob ventriculi imbecillitatem aliquid vini ægro ſit indulgendum, ſit aquoſum & ſubaſtringens.

De ſomno non plus concedatur, quam quod viribus ſaltem conſeruandis ſufficiat. Ab aſſiduo verò ſomno, æger omnibus modis arceatur, inprimis mox à cibo. Et cum æger obliuioſus, & quaſi ſtupidus ſit, ac cùm mictionis, tū egeſtionis alui obliuiſcatur, admonendus & ſollicitandus, ne vrinam, vel feces alui diutius detineat; curandúmque, vt aluus quotidie egeratur. *Somn. & vigil...*

CAPVT

CAPVT XXI.

De Laſſitudine.

HActenus de ſymptomatibus, in quibus ſenſus interni ſolummodo læduntur, actum eſt. Proximum iam eſt, vt de motus animalis ſymptomatibus, ac læſionibus dicamus, quales ſunt, Laſſitudo, Pandiculatio, Inquietudo, Horror, & Rigor, Tremor, Conuulſio & Motus Conuulſiui, Paralyſis, & Motus impotentia.

Et vt de Laſſitudine primò dicamus, quæ Græcis eſt κόπος, dolor, labore inprimis, qui Græcis πόνος, contractus, eſt ea in genere ſenſus quidam moleſtiæ in partibus motui animali dicatis, ſeu pigritia quædam, & debilitas, & ad motum animalem ineptitudo cum dolore; cùm ſcilicet homo ob exercitium & laborem ad motum, quem prius facilè obire poterat, ſuſcipiendum non ita aptus eſt, vt antea, ſed cum moleſtiâ quâdam & dolore aliquid agit.

Recenſentur autem Laſſitudinis quatuor genera: Vlceroſa, Græcis ἑλκώδης, Tenſiua, τονώδης, Inflammationis ſpeciem referens, φλεγμονώδης, & Exſiccatiua.

Commodè tamen in duo primùm genera omnis Laſſitudo diuidi poteſt. Alia videlicet Laſſitudo eſt Spontanea, quæ etiam ſine inſigni motu & exercitio ab humorum vitio prouenit, & corporibus cacochymicis vel plethoricis accidit: alia non ſpontanea, quam Exſiccatiuam nominant, quę nimios labores, & corporis motum, etiam abſque humorum vitio, ſequitur.

Laſſitudo ſpontanea tria Laſſitudinis genera ſub ſe complectitur: Vlceroſam, Tenſiuam, & φλεγμονώδη.

Vlceroſa eſt imbecillitas corpus mouendi, cùm ſenſu punctionis in ambitu & muſculis totius corporis, à materiâ acri & mordaci. Quã qui patiuntur, per vniuerſam cutẽ, & corporis ambitum quaſi puncturas, ac ſi acubus pungerẽtur, percipere conqueruntur, ac ſi infixas carni & cuti ſpinas haberent; & omnino quendã quaſi exulcerationis ſenſũ percipiunt, Vnde & vlceroſa Laſſitudo nomen accepit. Ortũ verò habet ab acrium, & mordaciũ excrementorũ copia, quales ſunt humores bilioſi, atra bilis, vel alij, qui ex putredine & corruptione acrimoniã acquiſiuerunt. Nonnulli & adipem colliquatum ex nimio calore inter huius laſſitudinis cauſſas referũt. Imò non ſolũ humores, ſed & vapores acres hanc laſſitudinẽ excitare valent. Quæ omnia vel à natura & calore fuſa ad ambitũ corporis pelluntur, ſeu motu & exercitio nimio liquata & attenuata eò attrahuntur, ſeu à mora in Sole, ira, aliáque aliqua commotione vehemẽti eò concitantur.

Tenſiua eſt impotentia motus cum ſenſu tenſionis fibrarum rectarũ in muſculis in toto corpore. Nam qui hâc laſſitudine laborant, tenſionẽ quandam ſe percipere aiunt, præcipuè in partibus, quæ inter exercitandũ laborare maximè conſueuerunt, muſculorũ ſcilicet tendinibus & fibris, ac neruis, ita vt amplius non moto corpore, & ceſſante exercitatione, impreſſa quaſi remaneãt antegreſſi laboris veſtigia, atque in muſculis, & eorũ partibus relinquatur diſpoſitio, qualis inter exercitandũ affuit. Sequitur verò maximè plethorã ob quã ſolidæ partes in muſculis tenduntur. Non tamẽ impoſſibile videtur, quin & ab alia materia fieri poſſit, modò nõ ſit mordax, ſiue ſit vapor & flatus, ſiue pituita, ſiue melãcholia. Huic nõnulli addũt laſſitudinẽ contundentẽ, quæ Græcis ὀστοκόπος eſt. Verùm hæc doloris potius ſpecies eſt.

Phlegmonodes laſſitudo eſt ad motum impotentia cum ſenſu contuſionis quaſi, vel cõtractionis muſculorũ, & partium voluntario motui inſeruientium. Quam qui patiuntur, contuſas quaſi, & confractas atque inflãmatas partes ſibi eſſe conqueruntur. Et hæc ab vtraque cauſſa ortũ habet, nẽpe cacochymia & plethora, & in ea ſimul muſculorũ tenſio & calor percipitur: cum ſcilicet & humores vitioſi, & ſanguinis copia, ſeu potius vapores à ſanguine attenuato excitati ad muſculos effundũtur, vel muſculi inter exercendum calefacti nimium humorem ad ſe attraxerunt. Senſuſq; hic laſſitudinis in muſculis ferè, qui ſub cute locum habent, percipitur. Vbi verò nerui interiores, tendines oſſibus adhæreſcentes, & membranæ oſſa obuoluẽtes tenduntur, ita vt oſſa dolere putentur, Laſſitudo, & dolor ὀστοκόπος Medicis nominatur. Atque hæc laſſitudo potiſſimum ex materia melancholica, membranas, quæ oſſa obuoluũt, occupante ortum habet; & propterea febribus quartanis, ac ſcorbuto valde familiaris eſt, vt & ſæpe morbo Gallico.

Laſſitudinis exſiccatiua cauſſa.

Laſſitudo verò non ſpontanea, ſeu exſiccatiua, nullum talem doloris ſenſum habet, ſed fit ſolùm, cum corpus nimio exercitio exiccatum ac reſolutum eſt, atque poſt defatigationem quietem cupit.

Alij adhuc plures differentias addunt, & nunc vlceroſam tenſiuæ, nunc vlceroſam phlegmonodi, nunc tenſiuam Phlegmonodi, nunc omnes miſceri ſtatuunt.

Laſſitudo Gracilitatis.

Præter has tamen adhuc alia addenda videtur, quam Gracilitatis appellant, quæ eſt imbecillitas ad mouendum, ob facultatis mouentis, ſeu potiùs muſculorum læſionem. In hac nullus eſt triſtis ac moleſtus ſenſus, ſicut in vlceroſâ, tenſiuâ, ac phlegmonodi, ſed tantùm difficulter mouentur ægri. Hæc autem ad mouendum impotentia ſequitur carnis & adipis muſculorum conſumptionem, quæ Gracilitatis propterea dicitur, quia in hac laſſitudine corpus emaciatum eſt. Acciditque & ſequitur vel morbos longos & chronicos, vt febrem hecticam, tabem, & omnino ἀτροφίαν in quocunque morbo longo; vel febres ardentes, malignas, & peſtilentes: atque tunc vlceroſa, tenſiua, phlegmonodes coniungi poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Atque hæ ſunt cauſſæ Laſſitudinis, eiúſque differentiæ, è quarum deſcriptione etiam ſigna earum patent. De ſignis hoc ſaltem addimus: Laſſitudinem ſpontaneam cognoſci, quod nullus labor, vel exercitium nimium præceſſit, ſed, quamprimùm ægri mouentur, ea percipitur. Et in vlceroſa quidem laſſitudine, præter ſigna antea enumerata, cacochymiæ, præſertim bilioſæ, ſigna adſunt, & huic ferè ſuccedit rigor. In tenſiuâ ſigna plethoræ adſunt. In phegmonode ſigna vtriuſque. In non ſpontaneâ verò neceſſariò præceſſit exercitium & motus: quod in non ſpontanea non ſemper eſt neceſſarium. Plerumque enim ſine omni præcedente labore & exercitio hominem occupat: quãdoque tamen exercitium & labor in corpore cacochymico, vel plethorico humores ad ambitum corporis mouere poteſt: vnde ſpontanea laſſitudo oritur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Laſſitudo non ſpontanea, & quæ ſolùm laborem atque exercitia ſequitur, plerumque nihil periculi coniunctum habet, ſed, ſi quiete, & cibo ac potu corpus reficiatur, ſponte ceſſat. Aliquando tamen laſſitudo etiam ex laboribus periculoſa eſt, ſi in corpus cacochymicum incidat; cuius exemplum eſt apud Hippocratem, *lib. 3. Epidem. ſect. 2 agr. 8.*

2. De Laſſitudine verò ſpontanea in genere ſcribit Hippocrates, *2. aph. 5.* κόποι αὐτόματοι φράζουσι νόσους. Laſſitudo ſpontanea morbos præſagit. Oſtendit enim, redundare in corpore humores, vel qualitate, vel quantitate, vel vtroque modo peccantes. Et propterea tum alij morbi, tum febres, plerumque ſequi ſolent. Ideóque quando ſpontaneam Laſſitudinem ſentit homo, cacochymiæ vel plethoræ tollendæ idonea remedia quærere debet.

3. In quibus per febres Laſſitudinis ſenſus eſt, illis ad articulos, & iuxta maxillas potiſſimum abſceſſus fiũt 4.

Aphor. 31. Dum enim natura victrix humores craſſiores, & ad euacuationem minus aptos à partibus nobilioribus ad imbecillos articulos, & glandulas poſt aures, ac ſub mento propellit, in partibus iis & vicinis ſparſi laſſitudinem in iis pariunt. Et quidem ſi dolor, & moleſtiæ ſenſus in toto corpore percipiatur, ad articulos magis humor decumbit: ſi contra in ſuperioribus partibus, magis ad maxillas, & poſt aures.

4. Poſt febrem Laſſitudo totius perſeuerans recidiuam ſignificat, Hippocrates, *lib. de indicat.* ῥώμη τοῦ σώματος, id eſt, corporis robore deficiente.

Indicationes & Curatio Laſſitudinis ſpontaneæ.

Laſſitudinis ſpontaneæ curatio.

Cùm Laſſitudo omnis ſpontanea ex humoribus in muſculis, & circa muſculos, & in ambitu corporis hærentibus fiat, & foueatur, vel à cacochymiâ, vel à plethorâ, vel ab vtraque: vt humores circa muſculos hærentes tollantur, danda opera; deinde, vt cauſa, quæ humores iſtos ſubminiſtrat, tollatur, laborandum. Itaque humores in ambitu corporis diſcutiendi, cacochymia vero, vel plethora, vel vtraque tollenda. Quæ verò poſt laborem ſequitur laſſitudo, ſi quiete & cibo corpus reficiatur, ceſſat eodem modo quæ in extenuatis à morbo accidit, bonâ victus ratione, quæ conualeſcentibus debetur, tollitur.

Ideóque humores ſeu à natura ad ambitum corporis protruſi, ſeu motu, & exercitatione eò attracti, leni exercitio, frictionibus, vel balneo diſcutiendi. Si verò vel cachochymia, vel plethora ſubſit, eaque leuis ſit, quiete, ſomno, & cibo parco, ſed boni ſucci, tollenda, iuxta aphoriſmum: *Quiete & abſtinentia multi magni morbi curantur*; & vini moderato vſu, vt videlicet humores crudi, & ſemicocti coquantur, & per ſudores aut vrinas euacuentur. Neque enim crudi illi humores ideo coquendi eſſe dicuntur, vt in ſanguinem, corporis alimentum, conuertantur, (cum, niſi in venis conſiſtant, & ad ſanguinis formam ſuſcipiendam apti ſint, id fieri non poſſit) ſed vt attenuati diſſlentur melius. Quod ſi maius humorum vitium ſit, quam quod iſtis modis tolli poſſit, ad maiora illa remedia, ſanguinis miſſionem & purgationem, accedendum, prout hoc, vel illud remedij genus requirit. In vlceroſâ laſſitudine purgatione opus eſt; in tenſiuâ ſanguinis miſſione; phlegmonodes vtroque auxilio opus habet. Vt ergo in vlceroſâ Laſſitudine humores vitioſi facilius diſcutiantur, frictio adhibeatur; præſertim cum oleo dulci. Si verò paulò altius hæreat materia, vt frictionibus diſcuti non valeat, motu & exercitio inſuper opus eſt, vt excitetur, & cum calore ſpiritus corporis omnes partes peruadentes excrementa diſcutiant. Cibi iis conueniunt humidiores, & tenuior victus ratio.

Tenſiua Laſſitudo ſimiliter frictionibus mollibus cum dulci oleo opus habet, vt tenſa laxentur. Ab hac quies imperanda. Balneo etiam aquæ dulcis modicè calidæ vti commodum fuerit. Cibus, quàm in vlceroſâ laſſitudine, ſit parcior, ſed boni ſucci. In phlegmonode Laſſitudine corpus quoque oleo dulci fricandum, & balneum tepidum paulo calidius vſurpandum, cibóque pauciſſimo boni ſucci, & vi attenuandi prædito vtendum.

Laßitudinis ex labore Curatio.

Laſſitudinis exſiccatiuæ curatio.

Laſſitudines poſt labores quies ſanat. De quo Hippocrates, 2. *Aphoriſm.* 48. *In omni corporis motu ſimul ac quis fatigari cœperit, quies ſtatim laſſitudinem leuat.* Ideóque ſi quis laſſitudinem percipiat à labore, non eſt in labore perſiſtendum.

Maximè verò quies per ſomnum laſſitudinem hanc tollit. Nam in ſomno membra omnia in homine quieſcunt, dum eo in ſitu collocantur, eáque formâ, quæ media dicitur, muſculis omnibus relaxatis, & nihil laborantibus; & in ſomno humores nimium fuſi in muſculis hærentes diſcutiuntur, ipſique ſpiritus labore abſumpti reficiuntur. Si quis tamen à Laſſitudine quieſcat, nec mitigetur laſſitudo, purgatione, vel ſanguinis miſſione opus eſt.

Verùm non ſolùm quies, ſed & exercitium à labore contractas laſſitudines corrigit, ſi ſit priore leuius; quia diſcutit humores, ſeu ſponte, aut alia de cauſſâ in ambitum corporis motos, ſeu à calore attractos. Et quidem contrarius priori motui laſſitudinem & defatigationem tollit, vt ſi quis montem ſcandendo defatigatus ſit, deſcendendo rurſum citius laſſitudo tolletur. Inprimis verò exercitij loco vtebantur veteres frictionibus, quas & ſanitatis cauſſâ inſtituebant. Et quidem frictionem, quæ ante labores ad partes laxandas, & excrementa diſcutienda inſtituebatur, Præparatoriam nominabant; quæ verò poſt labores eâdem de cauſſâ fiebat, ἀποθεραπείας. Frictiones autem inſtituebantur manibus oleo dulci inunctis. Apud nos vt balneorum, ita & frictionum antiquis vſitatarum vſus ferè exoleuit, & eorum loco balnea humida & calida vſurpantur, quibus ſeu maior corporis pars, ſeu pedes tantùm immerguntur; quod mirè laſſos reficit: cui etiam frictio coniungi poteſt. Parantur verò Balnea vel ex aqua ſimplici, vel additis, maluâ, altheâ, chamæmel. hyſſopo, & ſimilibus.

Quod ſi maius humorum vitium ſit, quam vt iſtis remediis tolli poſſit, ad magna illa remedia, ſanguinis miſſionem, & purgationem accedendum. Verùm de Laſſitudinum differentiis & curatione videatur Galenus, *lib.* 3. & 4. *de tuenda ſanitate*, vbi prolixè hac de re agit; vt & Aëtius, *tetrab.* 1. *ſerm.* 4. *cap.* 35. 36. *& ſeqq.*

CAPVT XXII.

De Pandiculatione & Oſcitatione.

Pandic. & oſc.

Pandiculatio eſt præter ſolitum extenſio quædam muſculorum totius corporis, ad vaporum non acrium in iis partibus diſſipationem inſtituta. Coniungitur plerumque & oris apertio ac diductio, quæ Oſcitatio nominatur; quæ tamen & ſine pandiculatione poteſt accidere. Cœlius Rhodiginus, *lection. antiquar. lib.* 11. *p.* 4. affectionem hanc ab Hippocrate ἀλύκην vocatam, pleriſque etiam ἄλην nominari, ſcribit. Neque planè præter rem, vt mihi videtur; cum Hippocrates, 7. *aphor.* 56. coniungat ἀλύκην, oſcitationem, & horrorem; eique potius, quam inquietudini, potus vini competat, atque ita totus Aphoriſmus potius pandiculationi, quam alij affectioni congruat. Si tamen Galeni explicatio ſequenda ſit, malo potius de quo *cap. ſeqq.* dicemus, tribuenda hæc vox videtur. Ita enim ille in hunc Aphoriſmum: ἀλύειν ſecundâ valetudine eos dicunt, qui præ ſenſuum offenſione, & læſione errabundâ ſunt ſæpe mente & incertâ, atque ad alias ſubinde, aliaſque tranſeunt tum res, tum actiones; aduerſâ verò valetudine ſimiliter etiam ἀλύειν eos dicunt, qui non ferentes decubitum lecto non quieſcunt, ſed formas mutant, quia præſens ſemper grauis ſit & moleſta. Et eſt procul dubio hæc primitiua potius ſignificatio; ſed ſæpe ad vicina transferuntur vocabula.

Cauſſæ.

Cauſſ.

Nimirum ſi vapores halituoſi in muſculorum ſpatiis colliguntur, & non acrimoniâ, ſed copiâ potius moleſti ſunt, muſculi in toto corpore, vt eos expellant, conſtringuntur. Quod ſi vapor in muſculis temporalibus, & maſticatoriis præcipuè contineatur, Oſcitatio fit.

Vapores

Vapores autem illi halituoſi, pandiculationis cauſſa, ſæpe ex latente cacochymiâ aut plethorâ in muſculorum ſpatiis colliguntur, & cum Laſſitudine ſpontanea coniunguntur. Vnde ſicut laſſitudo ſpontanea, ita & pandiculatio, & oſcitatio frequens futurorum morborum, & inſtantium paroxyſmorum ſunt præſagium. Sæpe poſt ſomnum Pandiculatio accidit, vbi in ſomno ex alimenti coctione, & ceſſatione à motu halituoſa ac vaporoſa excrementa in ſpatiis muſculorum colliguntur. Solet & ante ſomnum pandiculatio & oſcitatio accidere; vaporibus illis halituoſis per diurna exercitia & vigilias collectis, & laſſitudine inde oborta, quæ poſtea in ſomno in quiete tollitur. Inſuper & poſt exercitia nimia Pandiculatio ſequitur, laſſitudiniſque ex labore contractæ Pandiculatio quaſi remedium eſt. Etenim cum ex labore halituoſi vapores ad muſculos attrahantur, ibique cumulentur, motu iſto pandiculationis vapores iſti diſcutiuntur. Præterea muſculi à motu nimio defatigati in quiete laſſitudinem illam ſentiunt. Verùm conſtricti laſſitudinem illam minus percipiunt, & propterea ad eam edendam inuitantur. Nonnunquam & externum frigus pandiculationem conciliat, cùm poros cutis claudat, fumidóſque ac halituoſos vapores ſub cute detineat, quas natura per pandiculationem diſcutere ſatagit. Tandem etiam imaginatio ſæpe Oſcitationis cauſa eſt, vt ſi quis alium oſcitantem videat, vel de oſcitatione cogitet, & ipſe oſcitet: præcipuè tamen hoc pigris, laſſis, & ſomnolentis accidit.

[...]atio ocu-[...]o. Ex eadem causâ, è qua, Pandiculatio & Oſcitatio prouenit, etiam pendet Nictatio oculorum, quæ cùm homo ad ſomnum propenſus eſt, accidit, ortúmque habet, cum ex continuo motu oculorum palpebræ laſſatæ ſunt, & ad claudendum, quod dormientibus neceſſarium eſt, inuitantur. Facit tamen huc etiam ſpirituum animalium diſpoſitio, qui cum iam ſopiri incipiunt, eius rei indicium in palpebris cerebro valde viciinis primò ſtatim apparet.

Poteſt tamen dari adhuc alia cauſſa Nictationis, aſperitas nimirum oculi, quæ ab aëre, contentiſque in eo, inducitur, oculóque moleſta eſt. Hæc enim vt tollatur, palpebræ grata quadam humiditate imbutæ oculis exaſperatis crebrò inducuntur, vt eorum ſuperficiem irrigent, abſtergant, & leuitatem quandam iis inducant.

[...]noſtica. Porrò Pandiculatio in ſanis ſaltem vaporum in muſculis quacunque de causâ collectorum, & laſſitudinis indicium eſt: in febribus verò inſtantis paroxyſmi ſignum; ſicut &, ſi extra febres ſæpius accidat Pandiculatio, vel oſcitatio: impendentium morborum ſignum eſt, & materiæ vitioſæ exſuperantiam ſignificat, corpúſque febrili propinquam diſpoſitionem habens indicat, & proinde inſtantibus morbis occurrendum eſſe monet. Plinius, *lib. 7. c. 6.* & Gellius, *lib. 3. c. 16.* Oſcitationem in enixu lethalem eſſe ſcribunt, ſicut ſternuiſſe à coitu abortiuum.

Cæterùm cùm à pãdiculatione & oſcitatione in ſanis periculi nihil immineat, ſed potius proſint, curatione nullâ opus eſt. Ideóque in Pandiculatione ciuilitatis potius quam vtilitatis gratiâ, membra minus extendere iubemus, quod & in oſcitatione locum habet. Eſt enim oſcitatio pigritiæ, & fluxæ atque apertæ ſecuritatis, & vagi animi indicium. Vnde oſcitantes pro negligentibus ſumuntur, & oſcitatio pro ignauia. De oſcitatione tamen hoc monendum, os non nimis dilatandum, ſed comprimendum eſſe; cum ex nimiâ in oſcitatione oris dilatatione, ſeu diductione maxilla inferior facilè luxari, & os hians manere poſſit. Si tamen latentis humorum vitij pandiculatio & oſcitatio frequens ſignum ſit, ei occurrendum, vt modò de Laſſitudine dictum.

CAPVT XXIII.

De Inquietudine.

INquietudo, quam Barbari Iectigationem appellant (etſi alij Iectigationem pro Palpitatione ſumant) Hippocrati & Galeno variis nominibus appellatur, ἀλύκη nimirum, & ἀλυσμὸς & ἀλύκησις, ἄση, ῥιπτασμὸς, βληστρισμὸς, δυσφορία: quanquam Hippocrates in hiſtoria adoleſcentuli, 3. *Epidem.* hæc diſtinguere videatur, Tertio, inquit, die δυσφόρος, ἀσώδης πολὺ, βληστρισμὸς, ἀπορίη. Eſt verò ſymptoma cùm aliis morbis; tum præcipuè febribus nonnullis familiare, cùm ægri corpus & membra variè iactant, & nunquam in eodem ſitu manent, ſed nunc pedes, nunc manus de loco in locum transferunt, nunc de latere in latus, modò in dorſum, modò in ventrem ſe conuoluunt, mox ſe erigũt, iterúmque quieſcunt, ad pedes prouoluuntur, nec vllam loci vel decubitus formam ſeruant. *Inquietudo.*

Cauſſæ.

Etſi verò delirantes & phrenetici idem facere ſolent: tamen tum ex imaginationis deprauatione, & variis phantaſmatis, nunc ad hoc, nunc ad illud agendum inuitantibus, id accidit. Iſta verò inquietudo, quæ ſine delirio, in febribus præcipuè, accidit, ortum habet à re moleſta, muſculos, & partes motui dicatas, aut ſentientes moleſtante. Etſi verò calor totum corpus in febribus occupans etiam homini moleſtus eſſe poſſit: tamen quia non omnium febrium, nec ſemper, ſed præcipuè quarundam continuarum, & quandoque etiam intermittentium in paroxyſmo eſt ſymptoma, potius ab acri & maligna materia, quàm calore ſolo prouenire videtur.

Eſt autem duplex iſta Inquietudo, vel Critica, quæ in perturbatione fit, criticum humorum motum antecedente; ſolentque tum ægri ſe erigere, iactare, & variè mouere, quandoque etiam delirare. Altera, quæ citra criſin eſt, & Symptomatica nominatur, quæ accidit in genere, cum quicunque dolor, & quæcunque moleſtia hominem angit. Eſtque rurſum duplex: Vna, cùm os ventriculi à prauis humoribus vellicatur; de qua Galenus, *7. aphor. 56.* ſcribit, ἀλύκην, ſeu anxietatem, & inquietudinem iſtam iis maximè euenire, quibus in ore ventriculi propria quædam humoris moleſti qualitas continetur, neque multi, neque innatantis in ventriculi capacitate, ſed altius in ipſis tunicis inhibiti. Nonnunquam cauſſa iſtius inquietudinis eſt cibus intempeſtiuè exhibitus. Altera eſt, quæ oritur à materia maligna & acri, febrim excitante, quæque circa viſcera moleſtat, vel ab inflammatione alicuius viſceris prouenit; vnde eæ febres ἀσώδεις nomiminantur. *Inquietudo duplex.*

Signa Diagnoſtica.

Affectio hæc per ſe ſatis patet. Inquietudinis verò, quæ ab orificio ventriculi fit proprium ſignum eſt Nauſea ἀνέμετος, Nauſea ſine vomitu: quæ ſi abſit; vel ab humore prauo & maligno circa viſcera, vel ab inflammatione alicuius viſceris prouenit, quod ex ſuis ſignis patet. *Signa diagnoſtica.*

Prognoſtica.

Ex Inquietudine, quæ præcedit criſin, nihil incommodi metuendum, ſi inde euacuatio, vel abſceſſus ſequatur. De quo, 2. *Prorrhet.* hæc habentur: Ex inquietudine rigor iudicatorius ſi fiat, morbum ſoluit, ſuperuenientibus ſudoribus, vel vomitionibus commodis, vel aluo ſubductâ. *Prognoſtica.*

2. Nec illa aliquid periculi habet, quæ fit à cibo intempeſtiuè exhibito, ſed eo vel concocto, vel reiecto quieſcit.

3. Periculoſa verò eſt inquietudo, quæ ortum habet à malignitate & acrimonia materiæ febrem excitantis, vel ab inflammatione interna, vel virium debilitate, quæ morbum ferre nequit. De quibus Hippocrates, *1. Coac. aphor. 2. Quæ cum refrigeratione anxietates fiunt, peſſima.* Et quidem dupliciter ratione mala eſt hæc inquietudo, partim vt ſignum, quia prædicta mala & morbos indicat; partim vt cauſa, quia vires deiicit, & coctionem humorum impedit.

Curatio.

Curatio. Inquietudo, quæ febres ſequitur, curationem peculiarem nullam requirit, ſed ſi criſin antecedit, videndum, vt criſis rectè peragatur. Si citra criſin fiat, danda opera, vt morbo, à quo pendet, ſuccurratur, ideóque in reſtinguendo humorum incendio, & prauitate materiæ corrigendâ laborandum. Si tamen æger ab humoribus ventriculi orificium vellicantibus valde angatur, exhibenda, quæ acrimoniam illam humorum mitigant, & ventriculi orificium roborant; qualia ſunt, ſyrupus granat. acetoſ. citri, ribes, acetoſel. papau. cum aqua lactuc. portulac. nymph. Extra verò inungendus ventriculus oleo maſtich. cydoniorum, abſinthij. Vel fouendus ſimilibus medicamentis, de quibus in doctrina de Cardialgia & de Febribus.

CAPVT XXIV.

De Horrore & Rigore.

Horror & Rigor. DE Horroris & Rigoris generatione ac cauſis ſatis multa in inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſect. 2. cap. 5.* diximus, & extant paſſim prolixæ apud Medicos, hac de re diſputationes, neque Galenum ſemper idem de eo docuiſſe, ſed varium fuiſſe, ex locis ibi allegatis patet. Vt pauca addamus, Horror & rigor affectus ſunt ſaltem vehementiâ & magnitudine differentes. Rigor enim eſt muſculorum totius corporis vibratio, & concuſſio cum refrigeratione, & dolore quodam: Horror verò quaſi paruus rigor eſt, cum in eo ſaltem cutis concutiatur; habétque cauſſam, quàm rigor, minus vehementem.

Horror & Rigor quomodo ad facultatis animalis, & motum deprauati ſymptomata referantur. Et quidem primo hoc præſupponendum, quod nemo facilè negauerit, Rigorem fieri à facultate expultrice ſtimulatâ; & eatenus quidem ad facultatis naturalis ſymptomata referri poſſe: quia tamen facultas animalis ad id, quod moleſtum eſt, expellendum, & propulſandum ſimul inſurgit, ſatis commodè etiam ad facultatis animalis, & quidem motus deprauati, ſymptomata refertur. Generatur enim eodem modo horror, & rigor, quò ſternutatio, tuſſis, ſingultus, qui motus & ipſi fiunt facultate expultrice à re moleſta ſtimulatâ. In eo tamen differunt, quod certarum & determinatarum partium hi ſunt motus; in horrore & rigore verò totum corpus concutitur.

Horroris & Rigoris cauſſa proxima. Rigoris ſubiectum ſunt muſculi totius corporis, ſeu potius muſculi in ambitu corporis. Cauſſam verò proximam quod attinet, Galenus equidem alicubi, quem alij etiam Medici ſequuntur, refrigerationem, & motum calidi innati cauſſam proximam Rigoris conſtituit, docétque, dum calidi innati, ſeu ſpiritus influentis ob refrigerationem externam, quæ in muſculis accidit, influxus & motus ad exteriora prohibetur, eundem cum impetu & violentia quaſi ad exteriora viam quærere, atque iterum repulſum maiore cum impetu ad exteriora tendere, atque ita ex lucta iſta, & motu calidi ad interiora, & hinc rurſus ad exteriora, corporis totius concuſſionem ſequi, quæ Rigor nominatur.

Verùm enim verò non ſemper à refrigeratione Rigor incipit, ſed concuſſio illa corporis in Rigore à tali excitata refrigerationem antecedit; vt & vbi medicamentum acre vlceri imponitur, aut ſcintilla ignis corpori incidit, quod etiam Galenus, *2. de Sympt. cauſ. c. 5.* docet. Et Refrigeratio non cauſa eſt retractionis caloris ad interiora, ſed effectus potius proueniens à retractione caloris innati ad interiora, ob cauſam dolorem excitantem. Deinde ſi eo, quem Galenus ponit, modo Rigor induceretur, motus ſimilis palpitationi eſſet, neque fieret à facultate expultrice ſtimulatâ.

Itaque cauſſam proximam Rigoris conſtituimus rem moleſtam ſubitò partes ſentientes vellicantem, atque expulſionem irritantem. Ad quam cauſſam omnes aliæ cauſſæ reducendæ. Primò quidem extra dubium eſt, materiam aliquam Rigoris proximam cauſſam plerunque eſſe, imò à nonnullis pro ſola Rigoris cauſſa poni, quæ materia primo acris eſſe debet, mordax, & omnino moleſta, vt partes ſentientes vellicare poſſit; deinde multa, & velociter moueri. Nam ſi pauca ſit, & immota, potius laſſitudinem vlceroſam excitat.

Si quis tamen etiam ſolum caloris ad interiora recurſum cauſſam Rigoris quandoque ſtatuere velit, illi hoc notandum, à caloris ſolius recurſu Rigorem non fieri, cùm in lipothymia & ſyncope nihil tale animaduertatur, ſed omnino adeſſe aliquid præter materiam vel excrementitiam, vel oneroſam naturæ, quod eam ſtimulet. Refrigeratio autem, ſeu caloris recurſus non cauſſa eſt rigoris, ſed quiddam conſequens. Cùm enim partes ſentientes à re moleſta ſubitò ingruente percelluntur, cohorreſcunt, & illo ipſo horrore ac rigore calor verſus interiora, & fontem ſuum recurrit, & ſic accedit refrigeratio. Fit autem hic caloris ad interiora recurſus nunc ob cauſas externas, dum nimirum parti exulceratæ acre medicamentum imponitur, vel ſcintilla ignis cuti incidit, aut aqua frigida cuti inſpergitur; nunc à cauſſa interna. Cum enim partes omnes circa viſcera membranis veſtiantur, quæ neruos à ſexta coniugatione accipiunt, & propterea ſenſu exquiſito præditæ ſunt, accidit, vt vellicatæ omnes partes corporis ſentientes, etiam externas, in conſenſum trahant. Natura verò de partium internarum, vtpote nobilium, ſalute ſollicita ſanguinem & calorem ad ſuppetias ferendum ad interiora ſubitò reuocat, vnde partes externæ moleſtiam percipiunt, quam facultas expultrix à ſe amotura totius corporis muſculos concutit.

E quibus controuerſia illa, quæ de ſubiecto Rigoris, aut potius materiæ, rigoris cauſſæ, inter Fernelium & alios agitatur, facilè componi poteſt.

Galenus & Interpretes eius Rigoris ſubiectum conſtituunt partes corporis ſentientes, ſeu muſculos, & carnem in ambitu corporis, vt ex Galeno, *de Sympt. 4. de tuenda ſanit. c. 2. 2. de Criſibus, c. 2. 10. meth. med. c. 4.* videre eſt. *Horroris & Rigoris ſubiectum.* Ab hac tamen ſententia diſceſſiſſe putatur Fernelius, dum, *lib. 4. Patholog. c. 11.* febrium intermittentium materiam non in ambitu corporis, verùm in primis viis, & circa viſcera contineri docet, ſcribítque, præcordia & partes omnes, quæ circa hæc ſunt, quia membranis ſeparantur, neruóſque ſentientes ſuſcipiunt è ſexta cerebri coniugatione, eximio tangendi ſenſu eſſe præditas, magna quoque ſocietate cum principibus, corde & cerebro, tum externis partibus eſſe connexas, & cum iis ita conſentire, vt affectæ mox principes partes, vniuerſúmque corpus in conſenſum trahant. Ita bilem vomituri rigeſcunt, & cùm calida, mordacia, ac acria medicamenta, vel cibus ventriculum & præcordia feriunt, & cùm pus interiore abſceſſu collectum erumpit in membranas, rigor accidit.

Verùm enim verò non multum Fernelius à vulgata ſententia de cauſſa Rigoris diſſidet. Sit ſanè, vt ſtatuat, aliquando

aliquando ex ſolo conſenſu partium externarum cum internis rigorem fieri,cum ſcilicet partibus membranoſis & nervoſis circa viſcera affectis, eæ in conſenſum trahuntur, & natura quaſi auxilio & ſubſidio internis ventura, calorem ad interiora revocat, vnde exteriora refrigerantur,totumque corpus concutitur:tamen eum negaturum non puto, etiam dum partes externæ à re moleſta vellicantur, rigorem accedere poſſe. Atque ita primum & adæquatum rigoris ſubiectum ſunt membranoſæ partes non ſolùm circa viſcera; ſed etiam in ambitu corporis. Hæ enim à re moleſta vellicatæ, vel quibuſdam ex his vellicatis,reliquæ in conſenſum tractæ,muſculos quoque, quibus arctè cohærent, in conſenſum trahunt.

...is gene- ...is mo- Itaque vt Rigoris generationem, quam nonnulli variis diſputationibus inuoluunt,& obſcurant potius, quàm explicant,breuiter & perſpicuè comprehẽdamus, Rigoris cauſſa proxima eſt res moleſta facultatem expultricem in partibus membranoſis ſtimulans, ac muſculos in ambitu corporis in conſenſum trahens, & ad concuſſionem talem concitans. Quod ipſum manifeſtum eſſe puto. Cum enim ſenſus doceat,totius corporis muſculos externos in Rigore concuti, neceſſe eſt,vt cauſſa aliqua in iis adſit, quæ ad motum iſtum ſtimulet.Siquidem natura non laceſſita nihil tale tentat.

Cauſſa autem naturam ad motum hunc & concuſſionem ſtimulans vel in ipſis muſculis in ambitu corporis continetur & colligitur,cum ſcilicet humores & vapores bilioſi,aut quicunque acres in ambitu corporis collecti ſunt; vel aliunde communicatur. Conſenſum partium externarum cum internis quod attinet,ſi quis cum Fernelio per ſimplicem conſenſum, & qualitatem ſpiritualem tranſmiſſam,ſeu affectum ſaltem,vt loquũtur, non materiam & cauſſam affectus communicatam ab internis partibus & viſceribus, Rigorem quandoque generari ſtatuere velit, nec cum eo, vt antea etiam dictum, pugnauerim. Non enim abſurdum videtur, partibus nervoſis & membranoſis intus affectis conſentire nervoſas & membranoſas in ambitu corporis, & propterea quaſi ſubſidio, & in auxilium calorem & ſpiritum ad interiora recurrere, quo ſubitò partes externæ quaſi ſpoliatæ,moleſtiam quandam ex ſubitâ alteratione percipiunt, ideóque ad eam amoliendam concutiuntur.

Fieri tamen etiam poteſt,& id magis ſimile vero,videtur vt calore & ſpiritibus ad interiora recurrentibus humores & vapores vitioſi in ambitu corporis hærentes vnà moueantur, atque ita proxima fiant rigoris cauſſa. Frequenter verò, quod etiam Fernelius admittit, fit Rigor per conſenſum internarum partium, cum vapor quidam teter & acris ex humore ibi quocunque modo moto in ambitum corporis mittitur, & partes illas vellicat.

...igeratio ...Rigore ...modo ſe ...at. Quia verò cum rigore coniungitur refrigeratio, ita quidem, vt nonnulli rigorem etiam per refrigerationem definiant;quomodo refrigeratio in rigore ſeſe habeat, videndum, vt & vnde dolor ille, & moleſtia illa oriatur, an à refrigeratione ſemper, an aliunde proueniat.Rectiſſimè autem ij ſentiunt,qui ſtatuunt,cum rigore, & quidem omni, adeſſe ſenſum doloris, verùm eum aliquando quidem à cauſſa refrigerante, plerumque tamen ab ipſo motu, & concuſſione corporis prouenire;vt cum dolor præcedit refrigerationem, refrigeratio verò ſequitur, & fit ex ſpiritus & caloris ad interiora ob dolorem retractione.

Refrigeratio enim duplici modo in rigore accidit. Aliquando eſt ſaltem cutanea, & in ſuperficie corporis fit,ob dolorẽ,quem acrimonia humoris excitat.Aliquãdo verò fit in ipſis muſculis refrigeratio, eaque vel ob humorẽ pituitoſum, aut melancholicum attenuatum, & in omnes partes diffuſum,partes vellicantem, vel ob viſcerum inflammationem,in quâ interna vruntur,exteriora verò calore retracto ad interiora frigent.

Atque hic cum ſit generationis Rigoris modus, & hæc proxima cauſſa, facile omnes remotas & mediatas ad eam reducere licet. Sunt verò Rigoris cauſſæ vel Internæ,vel Externæ. Inter Internas cum ſit materia acris & mordax colligitur ea ſub cute, ob partium in ambitu corporis caliditatem & ſiccitatem;vt docet Galenus, 5. *de loc.affect. cap.vlt.& in libr.de Rigore, & Palpitat.c.7.* Idque facilius accidit accedente cutis denſitate, & ex quacunque cauſſa, adſtrictione, & prohibita tranſpiratione,in corporibus præcipuè bilioſis,vt docet Galenus, 10.*meth.med.cap.4.* *Rigoris cauſſa remota & mediata interna.*

Deinde generantur humores bilioſi & ichores praui in ambitu corporis, cùm venæ & aliæ partes in ambitu corporis exſiccantur;vt eſt apud Hippocratem, 1.*de victus ratione in acut.comm.4.t.1.*& Galenum,*in Comment.* Tranſmittitur verò materia à partibus vel communibus,vel priuatis. A communibus venis mittitur materia in ambitum corporis vel criticè, inſtante criſi, vel periodicè,& ſecundum typos in principio paroxyſmorum in febribus intermittentibus;vel ſine typo,& ſymptomaticè, quando ſine criſi ſubſequente materia in ambitum corporis è venis protruditur. A partibus verò determinatis variis materia tranſmiſſa rigoris cauſſa eſt; vt ex Cerebro: cuius exemplum 1.*in Prorrhet.t.20.23.* & 25.ex Vtero,5.*aph.61.69.* ex Ventriculo,6.*Epidem. t.31.*& 3.*Prognoſt.t.31.* ex Hepate,Renibus,Veſica. Et omnino, ſiue aliquid materiæ & vaporis ad ambitum corporis trahatur, aut mittatur, ſiue ſaltem in conſenſum trahantur partes externæ, dum interiora vellicantur, Rigor accidit. Poteſtque materia vellicans eſſe bilis, ſalſa pituita, melancholia, atra bilis, humórque quicunque putridus,ſicut pus,acria medicamenta,cibus & potus acris.

Externæ & euidentes. Inter externas verò & euidentes Rigoris cauſſas ſunt aër & ventus frigidus,ſiue penitius in corpus penetret,ſiue cuti exulceratæ occurrat,aſperſio aquæ frigidæ,ſcintilla ignis in cutem illapſa,aqua feruens infuſa, medicamentum acre parti exulceratæ impoſitum. Hæc enim quia moleſta ſunt partibus ſentientibus in ambitu corporis, natura ea excutere conatur. Poteſt tamen etiã fieri,vt calor & ſpiritus talia moleſta percipiens ad interiora refugiat, humorésque in ambitu corporis commoueat, vnde accidit, vt partes ſubitò alteratæ & vellicatæ ſeſe concutiant. Sæpe enim calor externus rigoris cauſſa eſt; quod nonnunquam balneum ingreſſis accidit. Idem facit mora ſub Sole, vnctio calida, animi affectus,præcipuè timor.Tales enim cauſſæ omnes excrementa, quæ prius quieſcebant, calefaciendo, attenuando,& in ſpiritum vertendo, ad motum concitant, vel ſpiritus commouendo ea ſimul agitant,vt Galenus, 2.*Sympt.cauſ.cap.5.*docet.

Horroris cauſſa. E quibus cauſſis hactenus rigorem fieri diximus, ex iiſdem etiam Horror prouenit,minus tamen vehementibus acrimoniâ,copiâ,& motu, vt docet Galenus, 2. *de Cauſſis Sympt. cap.6.* Etenim in horrore eſt cauſſa, vel minus acris,vt bilis cum pituita miſta,vel ſi ſit pura bilis,ea non eſt ita acris,neque copioſa,neque vehementer mouetur.Præterea in horrore membrana ſaltem, & panniculus carnoſus afficiuntur;in rigore autem ſimul muſculi in conſenſum trahuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Ipſe Rigor vt ſignis inueſtigetur,opus non eſt;cum ſenſibus ſatis pateat.Vt verò à qua cauſſa proueniat,cognoſcatur,per ſigna inueſtigandum.Cauſſæ externæ & euidentes ex ægri, vel aſtantium relatione cognoſcuntur. Vbi verò Rigor ſine cauſſa euidente & manifeſta inuadit,vnde proueniat, inquirendum. Quia verò Rigor plerumque cum febribus coniungitur; quam febrem indicet,& à qua cauſſa per conſequens proueniat, è doctrina de febribus petendum: neque omnia ea recenſere huius loci eſt. Vt pauca ſaltem attingamus;

Rigor eſt vel vehemens;vel paruus. Vehemens in continuis ſemel fit ſaltem vel in principio, vel in fine. In principio qui accidit,eſt ſignum inflammationis internæ in parte membranosâ, vt meningum cerebri, pleuræ,mediaſtini,ventriculi, membranarum hepatis, veſicæ,renum,peritonæi. Fitque vbi pars membranoſa primum vellicatur,& inæqualis intemperies adeſt. Vbi verò in progreſſu morbi partes membranoſæ repletæ ſunt, atque intemperies ęqualis inducta eſt,rigor amplius nõ accidit. In fine verò febris continuæ ſi rigor vehemens accidat, fit vel ſine inflammatione, vel cum inflammatione. Si ſine inflammatione contingat, indicat, quod materia febrilis vel criticè , vel ſymptomaticè è venis extra venas pellatur. Si cum inflammatione , eam ad ſuppurationem tendere indicio eſt. Sicut etiam quandoque rupto abſceſſu rigor accidit. In intermittentibus verò fit Rigor vehemens in principio paroxyſmi,materiâ per partes ſentientes motâ,facultatem expultricem fortem adhuc ſtimulante,ſcilicet in tertiana,vel quotidiana ex pituita vitrea,vel quartana.

Si verò Rigor ſit paruus,& is longus,ac quotidie inuadat,vel etiam eadem die ſæpius recurrat, cum magna refrigeratione, capitis grauitate, catarrho , & faucium ardore,indicat febrem quotidianam catarrhalem. Si verò paruus Rigor ſit,& longus,& quarto quoque die inuadat,quartanæ ſignum eſt. Longus Rigor, ſed paruus, ad tertium diem inuadens, ita tamen, vt etiam die intermedio acceſſio fiat, ſemitertianæ ſignum eſt. Rigor paruus non admodum longus,nec cum magna refrigeratione, ſingulis, vel alternis diebus corripiens, tertianam notham ſignificat.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Prognoſtica pleraque ad doctrinam de febribus pertinent ; & propoſuimus etiam quædam in Inſtitut. *lib. 3. part. 3. cap. 5.* quibus adhuc quædam addemus.

1. Rigores periodici , qui febrium intermittentium propria ſunt ſymptomata , & vel quotidie, vel alternis , vel ternis diebus inuadunt , omni periculo vacant.

2. Optimi verò ſunt Rigores critici in febribus continuis ; die critico cum ſignis coctionis accidentes , & poſt quos corpus maximè incaleſcit , (quò enim calor corporis eſt robuſtior,eò poſt rigorem fortius in ambitum corporis ſeſe exſerit) quóſque ſudores copioſi, aut vomitus , alui deiectio , aut hæmorrhagia narium ſequitur , & poſt quos febris vel tollitur , vel imminuitur ; de quibus Hippocrates , 4. *Aphor.* 58. Eorúmque exempla ſunt paſſim apud Hippocratem, 1. *Epidem.comm.3.t.22.3.Epidem.comm.2.t.2.4.Epid. text.*83.

3. Mali verò ſunt Rigores , quos mala ſigna anteceſſerunt,vel comitantur, vel ſtatim ſequuntur, à quibus corpus non incaleſcit , quod naturam & calorem languidum ſignificat,aut quos nulla, vel mala ſequitur euacuatio, & qui morbum nec tollunt , nec minuunt. De quibus , 1. *Prorrhet. A rigore refrigeratus non incaleſcens , malum.* & 1. *Epidem. comm.* 3. *text.* 28. & 3. *Epidem. comm.* 3. *text.* 29. & 4. *Aphor.* 56. *Febricitanti rigor ſuperueniens , febre non deficiente , malum.*

4. Inprimis verò Rigor malus eſt;ſi euacuatio aliqua morbum ſubſequatur,quæ tamen morbum non imminuit,vel tollit,vt docet Galenus,4. *Aphor.*64. Nam & virtus debilis rigorem ferre non poteſt,& vires ab euacuatione diſſoluuntur; de quo Hippocrates , *loco modò allegato* , 4. *aphor.* 46. *Si Rigor accidat febre non deficiente , ægro iam debili , lethale eſt.* De quibus etiam 1. *Prorrhet*, *t.*57.3.*Prorrhet*, *text.*27.3. *Epidem. comm.*2 *t.*9.

5. Rigere ſæpius in febribus acutis , inæqualis, & perturbatæ motionis febrilis materiæ,ac proinde periculoſi morbi indicium eſt ; vt ex Hippocrate , *lib.* 2. *Coac.ſect.*2. *Aphor.*32.*comm.*2. *ex diſtinctione Hollerij*, patet.

6. Ex his,qui tabe diuturnâ conſumpti ſunt, aliqui ante mortem rigere deprehenduntur. Hippocrates, *lib.* 6.*Coac.ſect.*2.*comm.*1.*aphor.*18.

7. Quæ de Rigore dicta ſunt,eadem & de Horrore plerumque locum habent. Etenim horrores illi boni ſunt , quos ſigna coctionis præceſſerunt ; quóſque euacuationes morbum tollentes , vel minuentes ſequuntur. Mali verò ſunt,qui ſine ſignis coctionis,propter maximam humorum prauitatem , aut naturæ imbecillitatem,fiunt,quæ vitioſos humores expellere tentat, verùm expellere nequit;vel quas prauæ euacuationes ſequuntur.

Verùm multi Aphoriſmi de Rigore & Horrore agentes videantur apud Hippocratem, *lib.* 1 *Coac.comm.*1.& paſſim alibi in Coacis , quos omnes huc afferre prolixioris operæ foret. Et potius ad prognoſtica febrium pertinent.

Curatio.

Curatio

Rigor & Horror cum aliorũ morborũ comites & ſymptomata ſint,per ſe curatione nullâ indigẽt,ſed ſublatâ cauſsâ ceſſant. Quia tamen in febribus interdum,præcipuè quartanâ , Rigor adeò magnus eſt, vt ægro valde moleſtus ſit , viréſque deiiciat, tum calidis dorſum , à quo rigor incipit plerumque, inungendum, oleo ſcilicet rutaceo,chamæmelino, anethino,coſtino , laurino, de caſtoreo,de piperibus cum theriacâ,Mithridatio, caſtoreo,& ſimilibus.

CAPVT XXV.

De Tremore.

Tremor qu... le ſymptom...

TRemor, Græcis τρόμος , etiam inter ſymptomata motus animalis læſi , eiúſque deprauati pertinet, quo qui laborant , membra liberè mouere , & protenſa vel ſuſpenſa ſeruare non poſſunt;ſed membrum à facultate animali in altum ſublatum pondere ſuo deprimitur,iterúmque à facultate motrice erigitur, eáque motus viciſſitudo breuibus , & quæ vix diſcerni poſſunt, interuallis accidit.

Eſt videlicet Tremor motus voluntarius deprauatus membrorum huic motui inſeruientium, quo perpetuâ viciſſitudine ſeu eleuantur & deprimuntur,ſeu in anteriorem & poſteriorem,ſeu in læuam & dextram partem mouentur, pendens à facultatis motricis, membrum in eodem ſitu ſeruare non valentis,imbecillitate,ſeu à facultate motrice p.n.oneratâ.

Nonnulli quidem ad actionem imminutam referunt tremorem : verùm , ſeu deprauatam , ſeu imminutam actionem dixeris , non multum peccabis. Siquidem ſi totius membri motum,& motum ſecundum ſe ſpectes, omnino deprauatur eſt, aliterque fit, quàm fieri debet. Si verò facultatem mouentem reſpicias,eius,vtpote debilis, & membrum, vt debet, mouere non valentis reſpectu, etiam imminuta actio appellari poteſt. Et quidem motus is,qui à facultate motrice prouenit , membro ſimpliciter p.n.non eſt, ſed is, qui à membri grauitate prouenit. Concurrit enim in hoc motu facultas animalis , neque planè contra voluntatem eſt omnis motus in tremore, vt in conuulſione, ſed facultas mouens quidem voluntariè membrum in altum eleuat,vel dextrorſum, aut ſiniſtrorſum, vel antè aut retrò mouet, (hoc enim niſi faceret, membrum in eam loci differentiam,quò pondus vergit,laberetur;& prolapſum , quod in paralyſi accidit , in eo maneret) ſed ob debilitatem membrum in eo ſtatu ſeruare nequit. Duobus videlicet

motibus

motibus contrarijs partes tremore laborantes afficiuntur, vno, qui voluntarius eſt, & à facultate animali mouente inſtituitur; altero, qui contra voluntatis imperium accidit, quo membrum ob grauitatem & pondus deorſum, aut in aliam loci differentiam labitur, in quã prolapſum cum facultas mouens iterum conetur erigere, pondus contrà perpetuò renitatur; breuibus, & quæ vix diſcerni poſſunt, interuallis hæc motus viciſſitudo accidit: quæ tremoris eſſentiam conſtituit. Ideóque membra tremorem non ſentiunt, dum rei alicui firmiter innituntur, ſed tum demùm, cum facultas mouens membrum liberè mouere conatur.

[Tr]emoris à [par]alyſi & [co]nuulſione [diff]erentia. Ex quibus patet, rem ſe longè aliter habere in Tremore, quàm in paralyſi & conuulſione. Etenim in paralyſi membrum, poſtquam in aliquam ſitus differentiã delapſum eſt, eam ſolùm ſeruat, vel per interualla continentur vno, eoque tardo & languido motu attollitur & mouetur. In conuulſione verò pars ſolum contrahitur, & contracta ſeruatur. In Tremore autem vt dictum, duobus motibus pars continuò mouetur, vno, qui fit à facultate animali, membrum attollente & mouente; altero, qui contra voluntatis imperium ſequitur mẽbri naturalem grauitatem. Inter quos duos motus perpetua quaſi pugna eſt, dum facultas animalis membrũ eleuare, & liberè mouere conatur, ob grauitatem verò membri ipſa debilis, illud mouere liberè non poteſt. Habetque ſe res vt in iis, qui pondus aliquod geſtant. Si enim id leue ſit, facultaſque ei ferendo par, nullus tremor fit, & facultas motrix ponderis inclinationi ſatis obſiſtit. Si verò pondus ſit grauius, quam vires ferre queant, partes ſub pondere tremunt. Qui verò planè oneri ferendo pares non ſunt, ſub eo ſuccumbunt, & immoti manent. Ita etiam nec in iis, qui bene valent, nec cum membrum planè reſolutum eſt, & nihil mouetur, tremor accidit; ſed cum facultas debiliter mouet.

[Tr]emoris à [palp]itatione [diff]erentia. Differt etiam Tremor à palpitatione. Tremor enim ex dimidia parte motus voluntarius eſt; palpitatio verò planè p. n. fit, ſiquidem qui membrum mouere non inſtituunt, non tremunt. Palpitatio verò accidit, etſi pars voluntario motu non moueatur. In palpitatione etiam non totum membrum, ſcilicet cutis, muſculi, oſſa, nerui, & omnia, è quibus conſtat, quod in tremore fit, mouetur, ſed caro, & inprimis cutis mouetur, palpitanſque membrum non, vt tremens, continuò ſurſum & deorſum, aut dextrorſum vel ſiniſtrorſum mouetur, ſed in eodem ſitu manens, & immotum, nunc diſtenditur, nunc ſubſidet.

[Tr]emoris à [rigo]re differentia. Differt tandem à rigore, qui non fit facultate motrice ſecundum voluntatis imperium membrum attollere conantis, ſed ab expultrice naturali ſtimulatã, quæ animalem in conſenſum trahit: & plerumque Tremor eſt in vnâ parte; rigor verò in omnibus totius corporis, rigorque fit cùm dolore & moleſtia; Tremor verò ſine dolore accidit.

Cauſſa.

[T]remoris [cau]ſſa proxima. Facultatis motricis imbecillitatem & debilitatem, ſeu facultatem motricem pr. nat. oneratam tremoris proximam cauſſam eſſe, in definitione diximus. Idque verum eſſe, facilè corpora, quibus tremor accidit, conſideranti patebit. Tremunt enim ſenes, ebrioſi, valdè refrigerati, qui ad paralyſin inclinationem habent, & omnino qui ex cauſſa quacunque neruoſum genus debile habent. Verùm hîc monendum, dum facultatis motricis debilitatem cauſſam eſſe diximus, nos Medicis vſitatum morem loquendi ſequi. Aliàs enim, vt in Inſtitutionibus, *lib. 2. part. 1. cap. 2.* dictum, facultates propriè non debilitantur, ſed animæ inſeparabiles proprietates ſunt; & ſenex, ſi haberet oculum iuuenis, videret vt iuuenis, cum eâdem potentiâ ſit inſtructus, ergo dum facultatum debilitatem dicimus, proximè de inſtrumentis intelligimus, & proinde tremoris cauſſa in inſtrumentis voluntario motui dicatis quærenda eſt.

Proximum autem, & poprium voluntarij motus organum eſt muſculus, & præcipuum in eo neruus, qui per ipſius muſculi ſubſtantiam tenuiſſimis fibris diſſeminatur; ſeu fibræ illæ, in quas nerui muſculi reſoluuntur; & quidem neruoſæ illæ fibræ bene conſtitutæ, calido ſcilicet ſuo innato, quod Auicennas ſpiritum motorium nominat, præditæ, & ſpiritu animali influente, qui inſitum fouet, & excitat, perfuſæ. Facultatiſque ad mouendum robur totum pendet à neruorũ muſculis inſitorum, ſeu fibrarum neruoſarum in muſculis, rectâ conſtitutione: & contra facultatis motricis imbecillitas ab ipſarum malâ diſpoſitione, quæ prouenit vel à domeſtico & peculiari neruorum, vel ſpirituum animalium influentium vitio. *Proxima Tremoris cauſſa vbi hæreat.*

Atque ita Tremoris p.n. cauſſa quærenda eſt vel in ſpirituum animalium influentium vitio; vel in neruorum & fibrarum neruoſarum in muſculis mala diſpoſitione; & quidem aut in intemperie, & ſimilari conſtitutione, ac caloris illius inſiti vitio, aut in morbo organico eorundem. De quibus, vt cauſſis tremoris proximis, iam dicemus, & vna operâ cuique alias remotiores, cum internas; tum externas cauſſas ſubiiciemus.

Spirituum animalium influentium vitio fit tremor, cum illi deficiunt, non quidem abſolutè, vt in paralyſi, ſed cum non iuſtâ copiâ influunt. Quod accidit, quia vel non generantur, vel geniti abſumuntur, & diſſipãtur. Non generantur ob cerebri intemperiem frigidam, cùm in morbis cerebri frigidis quacunque de cauſſa cõtractis, de quo ſupra, *part. 1. cap. 2.* & 10. dictum, tum in ſenibus; vnde Tremor ſenibus familiariſſimus eſt, vt pote quorum cerebrum vnà cum vniuerſo corpore refrigeratur, vt & iis, quorum parentes hoc ſymptomate laborârunt. *Tremor à ſpirituum abſũptione, & reſolutione.*

Ob ſpirituum vitalium defectum ſpiritus animales non generantur, vel quia ipſi vitales ſpiritus non ſufficienti copiâ generantur: id quod in morbis, in quibus calor & vis concoctrix languet, accidit; vel quia ob inordinatum motum à cerebro non fluunt; id quod fit in vehementibus animi pathematis, vt in ira, gaudio nimio, timore & terrore ex aſpectu rei; quæ vel veneratione, vel metu & horrore terret; qualis eſt hoſtis, periculi inſtantis, principis, loci præcipitis, ſerpentis, facinoris, vel alterius rei horrendæ intuitus; quibus modis omnibus ſpiritus ſubitò percelluntur, & magno impetu, ſiue ad interiora, ſiue ad exteriora, feruntur; atque ideo ad cerebrum non perueniunt; vnde ſpiritibus animalibus generandis materia denegatur.

Generati verò ſpiritus animales reſoluuntur, & diſſipantur (quod tamen ipſum etiam ſpiritibus vitalibus commune eſſe poteſt) in morbis diuturnis nimiâ ſanguinis euacuatione, & purgationibus immodicis, & exercitio nimio, Venere immoderatâ, longâ inediâ, vigiliis, animi deliquiis, & ſimilibus.

In ipſis verò membris & neruis cauſſa tremoris eſt, primò, cum intemperie aliquâ, vel frigidâ, vel humidâ laborant; id quod plerumque accidit; vel etiam ſiccâ: vt in phreneticis & maniacis quandoque euenit, vt Hippocrates, 1. *Prorrhet. aphor. 9.* & 14. docet, vbi aut calidum innatum neruorum à calore p.n. abſumitur, aut malignâ qualitate diſſipatur. Poteſt enim illa intemperies frigida & humida, quæ plerumque Tremoris cauſſa eſt, neruoſis partibus induci à cauſſis tum Externis, tum Internis. Cauſſæ externæ ſunt aër frigidus aqua frigida, nix, glacies, nimius aquæ frigidæ in febribus, poſt balnea, exercitiã & motus corporis, aut inediam, potus, inprimis ſi aqua è niue, vel glacie ſoluta ſit. Internæ verò ſunt, humores frigidi & craſſi, inprimis pituitoſi, quacunque de cauſſâ cumulati: quæ *Tremor ab intemperie neruos lædẽte.*

cauſſa & in iis locum habet, quibus ſanguis, vel alia conſueta euacuatio ſuppreſſa eſt. Vnde, vt poſtea, *quæſtione tertia*, dicetur, cauſſa morbi apud Hippocratem 2. *Epidem. ſect.* 4. Stymargi ancillæ puerperæ, quæ ob retentionem ſanguinis tremore correpta, ſanguiniſque è venis tali emiſſione curata eſt, potius ad humorum ne non generis calorem opprimentium copiam referendum puto, quam ad errorem externum, pondus ſcilicet membrorum deprimens, quod Capiuaccius exiſtimat: niſi quis forſan ad vapores prauos, e ſanguine poſt partum ſuppreſſo elatos ad neruos, cauſſam referre velit.

Tremor à maligna & narcotica cauſa.

Deinde in neruoſis partibus vitium eſt, cum praua diſpoſitio à cauſſis totâ ſubſtantiâ, & occulto modo neruoſis partibus infeſtis ipſis inducta eſt. Quod à venenis plurimum accidit, vt & ☿io: vnde Aurifabri, & alij, qui argentum viuum tractant, eiuſque halitus & vapores excipiunt, vt & ij, qui lue Venerea laborantes, cinnabaris & ☿ij ſuffitu vſi ſunt, plerumque tremulas manus habent. Idem præſtare poſſunt humores maligni & praui, in febribus magnis, aut aliis morbis, quibus tamen febres plerumque coniunctæ ſunt, vt & retentiones ſecundinæ, ſanguinis etiam poſt partum ſuppreſſiones, vt modo diximus. Pertinent huc & medicamenta narcotica, vt opium, hyoſcyamus, quorum incautior vſus tremorem inducere poteſt; vt & vinum meracius ac potentius, præſertim ieiuno ſtomacho potum, quod ipſum neruos ferit, & vim quandam Narcoticam obtinet. vnde vini potatoribus & helluonibus tremor familiaris eſſe ſolet.

Tremor à neruorũ obſtructione, vel compreſſione.

Tandem in neruis vitium eſt, cùm obſtruuntur, & denſiores redduntur, vt ſpiritus animales ſufficiente quantitate in eos influere non poſſint: idque ab humoribus frigidis & humidis, vel etiam melancholicis fieri poteſt, aut, vt aliis placet, cum à quocunque humore comprimuntur & irrigantur; quod etiam ab humoribus ſeroſis, & pituitoſis fieri poteſt, quâ ratione in febribus ardentibus tremores fiunt, teſte Galeno, 6. *Aphor.* 26. niſi quis ab occultâ humorum illorum malignitate, vt dictum, neruos lædi, humidum radicale conſumi, ſpirituſque diſſipari ſtatuere velit. Ab ortu quoque neruis vitium ineſſe poteſt; cuius rei hiſtoriã refert Platerus de quodam, qui à primo ortu ad ſenium vſque continuo tremuit brachiis, manibus, pedibus, quibus inter ambulandum veluti ſaltabat, capite item, quod agitabat, & maxillâ, quâ veluti maſticabat.

Differentia.

Differentia.

Etſi alij plures Tremoris differentias conſtituant, vt quod alius maior, alius minor, alius totum corpus, alius partem quandam, hancce, vel illam occupat: tamen ea præcipua eſt, quæ à cauſis petitur, cum ſecundum eam curatio etiam variet. Aliam enim curationem requirit tremor, qui ab intemperie cerebri frigida prouenit, aliam, qui à ſpirituum vitalium, qui animalium materia ſunt, defectu, aut inordinato motu; aliam, qui à ſpirituum, ſeu animalium, ſeu vitalium diſſipatione & reſolutione prouenit; aliam iterum, cum nerui intemperie frigida & humida laborant; aliam cum ab occulta, venenata, ac maligna, aut narcotica qualitate afficiuntur, aliam cum obſtruuntur, denſantur, ſeu comprimuntur, & humectantur.

Eſt etiam notatu digna tremoris differentia, quod alius ſimplex, alius cum conuulſione mixtus, qui *σπασμώδης τρόμος* dicitur; cuius etiam poſtea, *prognoſt.* 10. fiet mentio, qui non ſolum in febribus interdum accidit, ſed nonnunquam etiam in epilepſia, remittente paroxyſmo, cum ægri tremore tali, cum conuulſiuis motibus mixto, aliquot horis affliguntur, donec vapor epilepticus totus diſcuſſus eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Tremor ſeipſum oculis prodit, ſiue ſit in parte aliqua, ſiue in toto, ſicuti &, an paruus vel magnus ſit. Quomodo etiam ab aliis affectibus, paralyſi, conuulſione, palpitatione, rigore differat, antea dictum. A qua verò cauſſa dependeat, tum indiciis colligetur, quæ ex conſtitutione corporis, præcipuè cerebri & neruorum, ac humorum in his, & ſymptomatum, vt & cauſſarum, quæ præceſſerunt, vel accidunt, cum attentione ſumuntur. Primo omnium quærendum, an cauſa externa, vel euidens aliqua, ex earum numero, quas antea recenſuimus, præceſſerit. Hæ ſi non præceſſerint, de cauſſis internis inueſtigandis ſollicitus ſit Medicus.

Cerebro affecto, & ſpirituum animalium influxum (abſque cauſſis externis & euidentibus) vitio tremorem fieri, colligitur ex ſignis, quæ intemperiem frigidam & humidam cerebri indicant, & ſupra *part.* 1. *cap.* 2. 3. & 10. ſunt propoſita. Proſunt quæ cerebro hoc modo per ſe affecto ſunt vtilia; cerebroque curato pars ob conſenſum læſa & ipſa curatur. Abſunt ſigna membrorum, quæ tremorem patiuntur, per ſe affectorum, & prius partes cerebro propiores, hinc remotiores afficiuntur. Ipſas verò partes neruoſas abſque ſpirituum animalium influentium vitio male affici colligitur, ſi cerebri male affecti ſigna non adſint; contra cum cauſſæ tum affectus monſtrent, in ipſo membro diſpoſitionem vitioſam hærere. A parentibus propagatum fuiſſe malum, ex relatione ægri cognoſci poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſt.

1. Tremor, qui à cauſſis euidentibus, vt terrore, & aliis animi pathematis, vigiliis, inedia, exercitiis nimiis prouenit, nihil periculi habet, ſed cauſſis iis ſublatis ipſe ceſſat.

2. Tremor paralyſi ſuccedens etiam malus non habetur; quoniam indicium eſt naturæ vel vincentis morbum, vel certe imminuentis. Et præſtat actionem aliquam eſſe imminutam, quam abolitam.

3. Tremor verò à cauſſis internis pendens, & vt morbus affligens, etſi & ipſe per ſe lethale malum non ſit, nec per ſe aliquid periculi afferat, quia tamen facile in paralyſin, apoplexiam, lethargum, ſpaſmum degenerare poteſt, non contemnendus. Sicut & ob cauſam, à qua pendet, mortem non longe abeſſe, ſæpius ſignificat.

4. Tremor quò vehementior eſt, aut in parte nobiliore conſiſtit, eò deterior. Auicennæ in parte ſiniſtra eſt periculoſior, quia calidum innatum eius partis facilius cedit & ſuccumbit.

5. Tremor in ſenibus non curatur ob cerebri, & ſpirituum magnam imbecillitatem, ſed eos plerumque ad mortem comitatur.

6. Tremor hæreditarius, vel qui paulatim ob errores in victus ratione contrahitur, & præcipue in iis, qui à natura facultatis animalis organa debiliora habent, raro curatur; ſed vel in eo ſtatu permanet, vel ætatis progreſſu etiam augetur.

7. Quibus in febribus tremores ſub initio incidentes conquieſcunt, iis tandem in articulis abſceſſus dolens ſuppurat, aut veſica laborat, materia ſcilicet à venis in neruos, aut articulos effuſa, aut in veſicam, vbi vrinæ difficultatem efficit. Hippocrates, *in Coac.*

8. Si tremor in conuulſionem permutetur, malum, quia, vt vulgus exiſtimat, neruorum partem in exſiccationem magnam ſequitur, à qua, tanquam à putrefactione ad habitum, non fiat regreſſus, vel potius quia materia, quæ antea neruis intemperiem inducendo tremorem efficiebat, iam deteriorem qualitatem induit, vt neruos vellicet.

9. In febre ardente trementibus delirium ſuccedit,

μελασάνου

μεταστάσει factâ materiæ è venis in neruos ; ſed cum ægri detrimento. Cum enim priori morbo ſuccedit alius æquè grauis, aut etiam grauior, viribus hac ratione conſumptis, exiguam tum vitæ ſpem ſupereſſe neceſſe eſt. *6. Aph. 36.* & *in Coacis.*

10. Qui Tremores ad manum reſiliunt, in malo ſunt, Hippocrates, *in Coac.* Aliquando enim ſi ægri manus diligenter ſpectetur, aut attingatur, intremeſcentem illam reuelli ſubitò animaduertimus; qui motus ex tremore & conuulſione mixtus eſt, ac *ἀνασπασμώδης* appellari poteſt, & *3. Prorrhet. Aphor. 13.* Eſtque periculoſa affectio ; non tamen ſimpliciter. In longis enim febribus, vbi multa cruditas eſt materiæ, minore illa periculo accidit, neruis humore madentibus, vnde & multi euadunt. In acutis verò, & ardentibus, vt vulgata eſt ſententia, incendio febrili nerui exſiccati ſunt ſeu potius, vbi à materia praua vellicantur, lethale ſignum eſt, ac ferè delirium & conuulſio ſequitur, vnde ægri moriuntur.

11. In vehementi phrenitide & melancholia ex flaua bile in atram mutata, tremores ſunt mortiferi, teſte Hippocrate, *in Coacis*, ob neruorum, vt vulgò exiſtimatur, ex incendio febris & vigiliis exſiccationem, aut potius ob prauam qualitatem humoris neruoſo generi inimici. Videre tamen licet & in phrenitide, & ante hanc, tremulum quendam motum ab acrium vaporum morſu, aut humorum per partes neruoſas tranſitu; qui ſæpe criticus eſt & ſalutaris.

12. Mulieri poſt partum ex retentione ſecundinæ tremor proueniens, malum ; quia ſignum eſt putridorum, & malignorum humorum ſpiritibus inimicorum.

13. Tremor in apoplexiâ vel lethargo accidens, malum ſignum eſt. Indicat enim, quod virtus extremè oppreſſa exſurgere nitatur ad expulſionem materiæ ; in quo tamen conatu deficiens, exſtincto calore naturali tandem ſuccumbit.

14. Inedia, aut quauis alia euacuatione extenuatum ſi tremor apprehendat, malum ; quoniam ſpiritus diſſolui, & vires ex inanitione collabi eſt indicium.

15. Tremor in labio inferiore vomitum inſtare indicio eſt.

Indicationes.

Etſi Cauſſa tremoris proxima ſit, facultatis motricis debilitas : tamen quia illa à multis cauſſis, vt ſuprà dictum, oriri poteſt, ſingulis ſuis contrariis occurrendum. Neque enim in omni tremore, vt Galenus, *lib. de Tremore, c. 5.* monet, calefaciendum, ſed ſi à bile proueniat, vt in febribus ardentibus, infrigidantia nonnulla requiruntur.

Si videlicet non generantur ſpiritus animales ob cerebri intemperiem frigidam, cerebrum calefaciendum & roborandum. Si ſpiritus vitales, animalium materia, deficiant, cauſa, ob quam hoc accidit, tollenda, ac corpus inanitum reficiendum, & ſpiritus inſtaurandi.

Si in neruis ſit intemperies frigida & humida, calefacientibus & ſiccantibus tollenda, humores, à quibus fouetur, euacuandi & diſcutiendi, ac nerui roborandi.

Si autem praua aliqua *διάθεσις* à cauſa maligna, vel venenata, aut narcotica iis impreſſa ſit, ſi cauſa adhuc præſens ſit, tollenda, & *διάθεσις* illa neruos roborantibus expurganda.

Tandem ſi ſeu obſtructio ac denſitas, ſeu compreſſio & irrigatio neruorum adſit, humor, à quo id fit, tollendus, ac nerui roborandi.

Curatio.

Cum autem quâ ratione cerebri intemperiem cum, & ſine materia emendare, vt & ſpirituûm animalium vitia corrigere conueniat, ſupra, *part. 1.* dictum ſit, de ſpirituum verò vitalium vitiis de affectibus cordis, *lib. 2.* dicendum ſit, & præterea Tremor ille, qui ex conſpectu rei quocunque modo tremendæ, vel ex ira, aut aliis animi pathematis prouenit, ſublatâ cauſâ, quæ ſpiritus perturbat, facilè ceſſet : tantùm hic dicemus de Tremore à ſpirituum, tum vitalium, tum animalium diſſipatione & reſolutione : deinde de Tremore, qui à neruorum vitio ortum habet, videlicet de intemperie frigida & humida, ſimulque, cùm eandem curationem habeat, de neruorum obſtructione, denſitate & compreſſione : tandem de praua diſpoſitione, à venenis, ac malignis & venenatis humoribus, & narcoticis impreſſa, curanda; & quidem breuiter, cum curatio tremoris multa cum paralyſis curatione, de qua, *c. ſeq.* dicetur, communia habeat.

De Curatione Tremoris à ſpirituum abſumptione & diſſolutione.

Si ſpiritus vel ob morbum aliquem grauem, aut longum, vel euacuationem nimiam, vel Venerem, vel ſimilem cauſſam, abſumpti ſint, diſſipatas quidem aliquo modo vires reſtituere non ita difficile eſt, amiſſæ verò planè difficulter reparantur. Ad reficiendum autē ſpiritus etſi & medicamenta ſupra propoſita, *part. 1. cap. 15.* & quæ poſtea *lib. 2. de Affect. cordis,* proponentur, vtilia ſunt : tamen inprimis bona diætæ ratio, quæ refectoria nominatur, vtilis eſt. Verſetur ergo æger in aëre puro, temperato, & rerum ſuaueolentium odore alterato. Cibus ſit boni ſucci, facilis coctionis, & qui plurimum ſpirituum ſuppeditat. Talis ſit & potus, plurimumque hîc valet vinum bonum moderatè ſumptum. Æger quieſcat, vel etiam moderatè exerceatur. Somnus ſit moderatus, vel etiam paulò prolixior. Æger ſit animo læto, & ab affectibus animi immoderatis alieno.

Curatio Tremoris à cauſſa frigida & humida neruos lædente.

Si verò Tremor à materia frigida & humida, temperiem, ſeu innatum calidum neruorum lædente, ſeu eos obſtruente, aut comprimente, & irrigante ortum habeat, eadem ferè curandi ratio competit, quæ poſtea de paralyſi proponetur. Videndum primò, an plethora aut cacochymia in toto, vel parte adſit ; eaque tollenda. Itaque ſi ſanguis peccet, ſiue ex ſe, ſiue ſuppreſſa aliqua euacuatione conſueta, vena aperiatur. Ita Hippocrates, *2. Epidem. ſect. 4.* Stymargæi ancillæ, quā poſt partum tremores toto corpore occuparant, quod à partu purgata non fuiſſet, venam ſecuit in talo, vt ſanguinis multitudinem demeret. Et vix in alio caſu ſanguinis euacuatio in tremore conuenit, quam vbi tremor ex ſuppreſſis hæmorrhoidibus, menſtruis, vel purgatione ſanguinis poſt partum, ortum habet. Atque tum commodiſſimè vena in talo aperitur, vel etiam hæmorrhoides prouocantur. Aliàs verò in frigido affectu, ne corpus magis perfrigeretur, non conueniſſet venæ ſectio, vt refert Galenus, *in libr. de Tremore, cap. 5.* &, *de vena ſectione aduerſus Eraſiſt. cap. 5.* Vbi verò plethora tanta non eſt, venæ ſectionis ſcopus cucurbitulis cum ſcarificatione, & cibi paucitate ſuppletur.

Si verò humor frigidus mali cauſſa ſit, præparetur & purgetur, vt ſuprà, *part. 1. cap. 10.* dictum, cerebrumque, ac partes neruoſæ roborentur. Iis verò, quæ ſupra, *loc. alleg.* dicta ſunt, pauca ſaltem addimus. Ad alterandum & roborandum inprimis ſaluia & caſtoreū commendantur, vt & galega & ſtœchas Arab. Drach. j. pondere cum hydromel. exhibita; item conſeru. primul. veris, anthos, meliſſ. & acorus conditus, & huius generis alia.

Auicennas

Auicennnas commendat cerebrum leporis aſſatum; & caſtoreum omnibus modis; cum aſſumptum, tum extra adhibitum, prodeſt.

Ad confortationem neruorum, præcipuè poſt diuturnos morbos, vtile eſt hoc Electuarium:

℞. *Pulpa pullorum columbarum ſylueſt*, vel *ciconiarum in vino elixarum* Vnc. iij, *cerebri leporis aſſati* Vnc. j. *amygdal. dulc. mundatar.* num. xxx. *pinearum recentium lotarum cum hydromelite* num. xx, *paſſul. minor.* Vnc. j. *ſp. elect. reſumptiui* Drach. ij. *pulu. cinamomi* Drach. iij. *zingiberis, caryophyll. galang. macis*, an. Scrup. j. *cardamom.* Scrup. ſem. *moſch.* gr. ij. *mellis deſpumati* q. ſ. F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. fl. lauend. roriſmar. ſalu.* an. Vnc. ß. *elect. diacori* Drach. vj. *cerebri leporis aſſi* Vnc. j. *caſtorei* Drach. ß. *cranij hum. preparati* Drach. ij. *pulu. rad.* & *ſem. pæon.* an Drach. j. *viſci quern.* Drach. ß. *ſpir. primul. veris* Drach. j. *eſſen. ſalu.* Drach. ß. Cum *ſyr. de ſtach.* q. ſ. F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſer. beton. roriſmar.* an. Vnc. j. ß. *zingib. cond.* Drach. vj. *ſpec. diamoſch. d. diambr.* an. Drach. ß. *theriacæ* Drach. ij. *aureæ Alexand.* Drach. ß. *ſpir. vitr. volatil.* Scrup. j. Cum *ſyr. de betonica* q. ſ. Fiat. Electuarium.

Vt & hoc:

℞. *Conſer. flor. ſaluiæ, anthos, acori*, an. Vnc. ij. *cranij hominis præparati* Vnc. ß. *rad. ac ſem. pæon. rad. plantag. aquatic.* an. Drach. j. ß. *cerebri leporis aſſati* Vnc. ij. M. F. Electuarium.

Vel paretur hic Syrupus ad neruos roborandos vtilis:

℞. *Herbar. primul. veris, ſaluiæ, rutæ, chamæpythios, maioran. chamedryos, ſatureiæ, calaminth. origani, betonic.* an. M. ß. *calami aromat.* Vnc. ſem. Coqu. & cum ſ. q. mellis F. Syrupus, in quo adhuc calido Nodulus ſequens ſuſpendatur & relinquatur:

℞. *Cinamomi, caryophyll, macis, nuc. moſchat. ſem. pæon. piper. nigri, longi, zingiberis, ſpicæ, ſem. aniſi*, an. Drach. j.

Nicol. Florentinus refert, *ſerm. 3. tr. 3. cap. 9.* quòd mulier quædam ſexagenaria à tremore capitis liberata fuerit ſolâ comeſtione nycticoracum, quos depilatos cum viſceribus decoquebat, & comedebat.

Chymici eſſentiam meliſſæ laudant, in aqua baſilic. exhibitam. Alij in quinta eſſentia vini folia ſaluiæ macerant.

Nonnulli aliis remediis nihil proficientibus decoctum ligni ſancti, & ſarſæ parillæ per aliquot dies propinant, ad excrementitium humorem exſiccandum; & per ſudores exhauriendum & euocandum.

Tremor à potu aquæ è niue reſolutæ curatur balneo calidiſſimo, in quo æger moretur, donec bene ſudauerit. Poſtea vtatur cibis & inunctionibus calidis.

Ex Topicis ad alterandam intemperiem neruoſarum partium, humorem pituitoſum diſcutiendum, & neruos roborandos conueniunt ol. coſtin. vulpin. de caſtor. lumbric. terebinth. Philoſophor. de piper. nardinum, iuniperi, & lilior. alborum, in quo flor. lauendulæ, liliorum conuall. macerati fuerint, vel oleum ex floribus trifolij, qui imprimis commendantur, & alia, quæ de paralyſi poſtea proponentur, quibus ceruix, & origo neruorum, & membrum tremulum inungatur, iiſdemque aqua aliqua apoplectica aut cephalica admiſceatur.

Vel ℞. *Ol. iunip. de caſtor. de piperib. vulpin.* an. Vnc. ß. *vnguenti Martiati* Vnc. j. ß. *ſapon. Veneti*, Vnc. j. *pulu. ſem. eruc. vrtic. rutæ, cepar.* an. Drach. j. *axung. anatis* Vnc j. ß. Miſc. pro Vnguento.

Vtilis eſt balſamus roriſmarin. lauendul. ſaluiæ, petroleum, ol. deſtillat. iuniperi, maioranæ, meliſſæ.

Lauetur quoque membrum tremulum aquâ vel decocto ſaluiæ, roriſmarini, lauendulæ, maioranæ, baccar. iuniperi, addito caſtoreo.

Nonnulli ſequentem Aquam ſtillatitiam pro ſecreto habent.

℞. *Fol. ſalu. recent.* ℔. j. *camphoræ* Vnc. j. *vini alb.* q. ſ.

Digerantur per 8. Dies, deinde deſtilla in B. & modo dicto vtere.

Vtile eſt & hoc Deſtillatum:

℞. *Maſtiches, thuris, myrrhæ, opopanacis, ſagapeni*, an. Drach. iij. *ſtyracis calamitæ, liquidæ*, an. Vnc. ß. *terebinthin.* Vnc. ij. *herbæ iuæ arthriticæ, fl. lilij conual, lauendulæ*, an. M. iß. Conciſis & contuſis affunde *vini Rhenani* ℔. ij.

Stent in infuſione loco calido 4. diebus. Poſtea deſtillentur,

In deſtillato diſſolue *moſch.* Drach. j. Hoc liquore & nucha, & ſpina dorſi, & membrum affectum illinuntur.

Poſſunt & ſacculi, & cucuphæ ex cephalicis, & aromaticis pulueribus concinnata vertici capitis raſo admoueri.

Nec inutile fuerit, cucurbitulas ſine ſcarificatione ad vertebras, vnde nerui membri affecti prodeunt, apponere.

Sunt & efficaces thermæ, & præcipuè ſulfureæ, quæ ſi deſint, Laconicum parari, aut balneum cum herbis conuenientibus poteſt.

Curatio Tremoris à maligna, venenata, ac narcotica cauſſa.

Si ab vſu narcoticorum medicamentorum, aut vapore, vel contactu argenti viui, aut venenis, aut humoribus malignis, qui neruis infeſti ſunt, tremor originem habeat, exhibenda medicamenta venenis & malignitati aduerſantia, neruoſque roborantia. Nonnulli, neque ſine ratione, ſi Tremor ſit ab hydrargyro, aurum limatum, vel foliatum medicamentis internis (vt & externis, vt dicetur) permiſcent. Cum enim aurum cum hydrargyro tantam habeat cognationem, vt hydrargyrum ab auro imbibatur, fieri poteſt; vt, ſi id in corpore reperiat, cum eo vniatur, & tandem per aluum excernatur.

Nonnulli docent, hydragyrum ſudoribus è corpore elicere, vt inſtar arenæ cuti adhæreat, & poſtea aqua ablui poſſit, hoc modo: Ægrum alternis diebus in balneo ſicco lauare iubent, vno die ignitis lateribus affuſo vino, in quo ſaluia & abſinth. cocta ſint, altero, thure carbonibus iniecto, ægrumque dum balneo egreditur, aquâ vitæ cum meliſſa deſtillata, idque diebus 14. continuant.

Extra etiam adhibenda, quæ neruis familiaria ſunt, ac membra tremula illinenda theriacâ diſſolutâ in ol. irino aut laurino, vel decocto & aquâ ſaluiæ lauanda.

Vel ℞. *ſchænanth. cyperi, acori* ſeu *calami aromat. ſpicæ, caryophyll. nucis moſchat. piperis*, an. Drach. ij. *hermodactyl. ſatyrij*, an. Drach. j. *ſpir. vini* vel *aq. Apoplect.* Vnc. j. *ceræ* q. ſ. F. Linimentum.

Efficacius redditur, ſi auri limati, vel foliati Drach. ſem. addatur, ſi malum ſit ab hydrargyro. Commendatur & ol. ſulphuris, vel Balſamum ſulphuris, ſi tota ſpina & membrum tremulum eo inungatur.

Diæta.

Diæta pro ratione cauſarum conueniens ordinanda. Si à ſpirituum abſumptione, & inediâ pendeat tremor, cibo boni ſucci corpus quamprimùm reficiatur. Si à cerebri & partium neruoſarum intemperie frigida & humida ortum habeat Tremor, diæta conuenit, quæ ſuprà, *part. 1. cap. 10.* propoſita eſt. In ſenibus tremulis pullorum, & columbarum iuuenum caro, præſertim tempore hyberno, commendatur.

Bibat

Bibat æger cereuiſiam, vel hydromel ſaluia, betonica, roremar. conditum. Abſtinendum ab immoderato vini vſu, à nimiâ venere, lotione in aqua frigida; neque etiam manûs frigidâ aquâ abluendæ, ſed potius decocto, vel aqua ſaluiæ, aut flor. lauendæ.

Nonnulli vrinam ad manuum lotionem commendant. Vtile eſt & balneum ex aqua thermar. vel marina. aut, ſi hæc deſint, ex decocto plantarum, quæ cerebro & neruis amicæ ſunt.

QVÆSTIO I.

An Tremoris vox quandoque etiam pro Rigore accipiatur?

Tremoris vocem duobus modis à Galeno accipi, propriè, & impropriè, ſcribit Hercul. Saxonia, *libr. 1. cap.* 14. Propriè pro deprauatione motus ex facultatis motricis imbecillitate, de qua iam actum. Impropriè etiam pro Rigore Atque hanc impropriam ſignificationem vocis Tremoris vſurpatam docet à Galeno, *libr. de Theriac. ad Pamphilian.* vbi ſcribit; theriacam curare tremores, qui contingunt in febrium acceſſionibus, &, *2. de Antidot. cap. 9.* vbi docet, Mithridatium curare tremores acceſſionum febrium. Verum enim verò, etſi vulgus iſtas appellationes, & ſymptomata interdum confundit, tamen Medici eas ſemper diſcernere ſolent. Neque loca allegata contrarium probant; ſed verſione Latinâ vtrobique deceptus eſt Hercul. Saxonia. Neutro enim in loco aliquid de tremore in textu Græco habetur: etſi verſio Latina pro rigore vocem tremoris ſubſtituerit; quod etiam Latinâ attentè legentem facilè latere non poteſt. Etenim, in *libr. de Theriac. ad Pamphilian.* ita habetur; ἀγαθὴ καὶ παντὸς τύπου ῥῖγος ἀπαλλάξαι, hoc eſt, *vtilis eſt Theriaca cuiuſcunque typi rigorem tollere*, vbi ῥῖγος, non τρόμος habetur. *Lib. 2. de Antidot. cap. 9.* ita legitur: ἐν τοῖς κατὰ περίοδον πυρετοῖς βοηθεῖ καὶ παρετοῖς τρομώδεσιν, id eſt, *febribus ſecundum periodum affligentibus auxiliatur, & qui pareſi ac Tremore laborant.*

QVÆSTIO II.

An proxima Tremoris Cauſſa ſit vna, facultatis motricis imbecillitas.

Proximam Tremoris cauſſam eſſe facultatis motricis imbecillitatem, quæ membrum, quod à naturali pondere deprimitur, liberè mouere non poteſt, ſupra dictum eſt. Hercul. Saxonia tamen, *loc. alleg.* aliam cauſſam habet, dicitque, dari adhuc alium tremorem, qui fiat muſculis nullâ ratione exercitatis, & motis, ac differre à legitimo tremore, non quidem in forma motus, ſed potius in cauſſis. Eſſe enim eandem motus formam compoſitam ex eleuatione, & depreſſione, ſed cauſſis differre; cum legitimus tremor habeat eleuationem factam à facultate animali, motum depreſſionis à grauitate membri. Spurius verò habeat motum eleuationis à cauſſa, vel non naturali, vel præter naturam, vapore ſcilicet, vel flatu, qui repleat neruoſum, & muſculoſum membrum, & replendo membrum eleuet, motum verò depreſſionis ſimiliter à grauitate membri.

Verùm fallitur & hîc Saxonia. Et primò confundit palpitationem ac Tremorem. Palpitatio enim eſt Tremor ille ſpurius, quem ponit, & motu iſto reciproco non totum membrum voluntario motui dicatum, quod tremoris ſubiectum proprium eſt, ſed ſolùm muſculoſa pars cum cute à vapore, vel flatu eleuatur, membro toto ſitum non mutante, nec moto.

Deinde quod putat, fieri poſſe tremorem, muſculo non moto, vel exercitato, atque hoc in Doctore Bottonno, & virgine quadam moniali ſe vidiſſe ſcribit; etiã in eo deceptus fuit Saxonia. Muſculorum enim actio duplex eſt, vna, quâ pars attollitur, ſeu transfertur; altera, quâ eleuata ſeu ſuſpenſa, vel in quacunque loci differentia mota, in eodem ſtatu ſeruatur, quod fit in motu tonico. Ideóque fieri poteſt, vt, licet vnâ parte manus vel brachium rei alicui quietæ innitatur, nihilominus tamen ob motum tonicum, quem facultas animalis debilis in toto membro præſtare non poteſt, Tremor in membro, quod quieſcere videtur, accidat, qui nullius alterius generis eſt, nec aliam cauſſam habet, quam tremor antea deſcriptus.

Cardanus quoque, *in 6. Aphor. 26.* ſeu, vt ipſe numerat, 25. Galenum reprehendit, quod vnicam proximã tremoris cauſſam poſuerit, facultatis motricis ſcilicet imbecillitatem, quæ membrum, vt par eſt, mouere, vel extensũ ſeruare nequit. Etſi enim Tremor iſte ſenibus familiaris ſit; alium tamen, præter illum ponit, qui & validis corporibus accidat. Talem ſe vidiſſe ſcribit in vxore Mercatoris, Iohannis Angli de Monte, quæ tremore adeo cruciabatur, vt tres viri illam non poſſent continere, quæ ſimul & cordis palpitationem patiebatur. Idem in Duce quodam militum ſe vidiſſe ſcribit. Atque omnino maximam inter has duas tremoris ſpecies differentiam eſſe docet. Illum, qui à Galeno & aliis vulgò deſcribitur, accidere ſenibus imbecillis, aut alio modo debilitatis; hunc verò iuuenibus & validis. Illum eſſe continuum; hunc habere acceſſiones, vt comitialem morbum, & conuulſiones: illum tremorem eſſe lentum, exiguum, ac vix conſpicuum; hunc velocem, vt vix contineri poſſit; illum ſuperpoſito tabulæ membro ceſſare; hunc, etiamſi membrum quieſcat; nihilominus membrum agitare: illum fieri ſurſum ac deorſum; hunc etiam ad latera. Cauſſis etiam differre hoc tremores ſtatuit, vt iam dicetur. Ipſe ergo duo genera tremoris conſtituit, vnum, quod fiat ab imbecillitate facultatis motricis, quod ſit tardum, & cum paruâ concuſſione, ac ceſſet, ſi membrũ quieſcat: alterum verò velox, & cum magno impetu, ac per acceſſiones, quod fiat ex corruptione facultatis, non debilitate. Cauſſam autem corruptionis facultatis, dicit eſſe vaporem quendam ſtimulantem & pungentẽ neruos, ſicut id & in conuulſionibus videre eſt, Aſcendere autem illos vapores ad cerebrum, & nonnunquam etiam à cerebro ad neruos, aut ad cor tranſmitti, vnde ſimul palpitatio cordis accidat; ſicut id vxori illius mercatoris accidit. Atque tales etiam tremores eſſe docet, qui per febres ardentes contingunt, qui accidunt vaporibus talibus ad principium neruorum miſſis: vnde etiam Aphoriſmus ille habet; ſolui Tremorem delirio, vbi ſcilicet vapor, qui antea principium neruorũ vellicabat, iam ad ipſam ſubſtantiam cerebri, eiuſque ventriculos penetret. Neque etiam hunc motum ad palpitationem referri poſſe docet, cum tremor hic ſit motus magnus, velox, creber, totius membri ſine dilatatione & contractione cum mutatione ſitus, quorum contrarium accidit in palpitatione, vt ex Galeno, *lib. de Palpit. & Tremore, cap. 5.* videre eſt.

Non diſſentire videtur à Cardano Platerus, qui de cauſſis Tremoris ſcribit: Neruorum quoſdam affectus non ſpiritus intercludere, ſed neruos alia ratione labefactando, lædendove tremorem inducere; vt ſi ab humoribus excrementitiis, ſicut dictum, non tantùm ſpiritus intercipiendo imbecillitas hæc in muſculo tremoris cauſſa ſit, ſed & irritando neruum ad motum, qui in tremore fit, nonnihil impellat; vnde & auctâ cauſsâ, vel perſeuerante, tremor in conuulſionem ſæpe deſinat.

Verum enimuerò libenter quidem concedimus, motum hunc, quem deſcribit Cardanus, à Tremore, qui vulgo explicatur, omnino diſtinguendum eſſe, ne forſan in curatione nobis accidat, quod ipſi Cardano euenit, cui, vt, *loco allegato*, ipſe ſcribit, cum Dux quidam militum hoc malo correptus curãdus oblatus fuiſſet, atque ipſe tantùm ea cogitaret, quæ Galenus paſſim

de

de Tremore ſcribit, nullamque aliam cauſſam eſſe exiſtimaret, quàm facultatis debilitatem, ægrum curare non potuit, quem tamen forſan curare potuiſſet, ſi ea, quæ de hoc tremore addidit, perpendiſſet. Sed non Galenus Cardanū, verùm Cardanus ſeipſum decepit, dum putauit, hunc affectum, quem in vxore illius mercatoris ac Duce militum obſeruauit, tremorem eſſe à Galeno deſcriptum, & pendere à facultatis motricis imbecillitate; in quo valde errauit. Etenim tremor nunquam fit ſine motu voluntario, & tremor, reſpectu facultatis motricis, eſt motus voluntarij debilitas; reſpectu verò totius membri, motus voluntarij deprauatio: id quod non accidit in hoc motu à Cardano deſcripto, qui omnino contra voluntatem accidit, & ita quidem, vt etiam vi externâ motus ille p. n. ſemper impediri non potuerit. Præterea Tremor non fit cum tanta corporis concuſſione & agitatione; ſed ſaltem in duas ſitus differentias, vnam, in quam, à facultate motrice trahitur, alteram, in quam pondere ſuo membrum vergit. Vnde ad tremorem hic motus à Cardano deſcriptus referri non debet.

Vt verò, quid mihi videatur, aperiam, conuulſiones, epilepticis non diſſimiles fuerunt hi motus, quos Cardanus pro tremore habet. Etſi enim in perfecta epilepſia ægri concidant: tamen ſi cauſſa ſit leuior, id non ſemper accidit, & talis epilepſiæ exempla in Inſtitutionibus recenſuimus, ac tale etiam habet Smetius, *in Miſcell. pag.* 526. Ac hoc ipſo anno 1624. fœmina quædam Halæ Saxonum tale quid perpeſſa fuit, quæ cum cancrum exulceratum in mamma haberet, atque indies ille profundius ſerperet, tandem cum corruptio vſque ad membranam thoracis perueniſſet, aliquoties tales cōuulſiones paſſa eſt, vt etiam ab aliquot hominibus quieta contineri non potuerit. Quomodo autem & reſolutiones & conuulſiones ex conſenſu thoracis fiant, docet Adrianus Spiegelius, *de human. corp. fabr. lib.* 6. *c.* 4. nimirum ob conſenſum, qui eſt inter arterias intercoſtales, & ſpinalem medullam, prouenitque à propaginibus illis, quæ in ſpinam ſe penetrant per foramina thoracis. Atque facile hoc cognoſcere potuiſſet Cardanus; cum ipſe ſcribat, Tremorem hunc acceſſiones habuiſſe, & membrum concuſſiſſe, & à vapore neruos vellicāte ortum habuiſſe. Ideoque vel ad epilepſiam, vel ad conuulſiuos motus potius hic tremor, quem ita appellat Cardanus, referri debet, quàm ad tremorem propriè dictum. Si enim cerebrum & principium neruorum ſimul afficiatur, eſt epilepſia; ſi verò neruorum propagines infra caput afficiantur, fiunt motus conuulſiui.

Quod verò tremores illos in febribus ardentibus attinet, hîc concedendum puto, conuulſionem quandā interdum cum tremore concurrere, & tunc ſpaſmum τρομώδη aut τρόμον σπασμώδη appellari poſſe. Facilè enim accidere poteſt, vt facultas ex morbo ad mouendum ſit debilis, & inde fiat Tremor: quod ſi humor ſit magnus & ſimul neruos vellicare incipiat, tremori conuulſio accedit, & motus quidam ex conuulſione & tremore miſtus accidit.

Atque ita vna proxima tremoris eſt cauſſa debilitas facultatis motricis, quæ membrum eleuatum in eo ſtatu ſeruare nequit. Motus verò illi, qui à vellicatione neruorum oriuntur, conuulſiui ſunt.

QVÆSTIO III.

An Tremor ab errore externo quoque prouenire poſsit?

Capiuaccius, *cap. de Tremore.* motum in Tremore duobus modis deprauari ſtatuit, vel læſâ facultate, vel ab errore externo; & ad errorem externum refert primò vitium ſpirituum animalium, quod hi nequeunt facultatem influxam ſeruare robuſtam. Deinde mobile, ſeu pondus mobilis, partiumque motui deſtinatarum, cuius exemplum ponit ſanguinis abundantiam, & potum copioſum. Tertiò ad vitium ſpirituum & pondus ſimul refert venena, frigiditatem nimiam, calorem, & humores calidos, ac ſimilia, quæ cùm ſpiritibus animalibus aduerſantur, tum calidum partibus inſitum lædunt.

Verùm non video, quomodo aliquid ad errorem externum referri poſſit, quod obiecti rationem, reſpectu motricis facultatis, non habet. Itaque ſpirituum vitium non ad errorem externum, ſed partium, quæ proximum motus organum ſunt, neruorum ſcilicet, morbos & diſpoſitionem p. n. rectiùs referri puto. *Spiritus enim animales influentes inſitum neruis calidum perficiunt, temperiemque eorum quaſi complent, &, vt facultas motrix motum actu præſtare poſſit, efficiūt. Potus verò copioſus, & ſanguinis euacuandi retentio, tremoris cauſſa ſunt, non quod membrum nimis graue reddunt, ſed potius, quia vel inſitum neruis calorem debilitant, vel ad vitioſorum humorum, qui idem efficiunt, generationem faciunt.

Atque idem præſtant venena, frigus nimirum, & humores in febribus ardentibus; qui ipſi tamen maligna ſæpe, & occulta potius vi, quàm manifeſta qualitate, neruis inimici ſunt; vt ſupra de cauſſis dictum.

QVÆSTIO IV.

Quomodo Hydrargyrum Tremoris Cauſſa ſit?

Hydrargyrum Tremoris cauſſam eſſe, extra dubium eſt, teſtaturque id experientia. Nec ignotum eſt id aurifabris, qui ad noxam, quam argentum viuum inferre poteſt, vitandam, dum argentea vaſa inaurant, in aere libero, vento ſecundo, ſedere ſolent, vt fumus argenti viui ab eis arceatur. De modo autem controuerſum eſt. Nonnulli & vaporem argenti viui noxium eſſe, & in inunctionibus extra etiam adhibitum neruis nocere ſtatuunt. Alij ſaltem vaporem ore exceptum noxiū eſſe docent, Platerus, *in tract.* 1. *de Cauſſis Tremoris*, vtrumque negat, & argentum viuum in ſubſtantia, nec per ſuffitum nec per inunctiones corpus ſubire, ſed viribus tantùm eo vſque deductis, neruis nocere ſtatuit.

Verum enimuerò nemo, qui argentum viuum tractauit, eiuſque naturam cognitam habet, Platero facilè aſſentietur. Etenim Hydrargyri ea natura eſt, vt in alia corpora ſeſe intimè inſinuet, eiuſque miſtio tā exacta, vt naturam ſuam, quocunque etiam modo mutata videatur, non amittat, ſed ad priſtinam naturam facilè redeat; vapórque Mercurij nihil aliud eſt, quàm ipſum argentum viuum in tenuiſſima corpuſcula redactum. Ideoque vtrumque fieri putamus, vt & vapore ac ſuffitu, & inunctionibus noceat, & quidem nō ſolùm qualitates communicando, ſed etiam ſubſtantiam. Etenim vapor ille, vt dictum, nihil aliud eſt, niſi Mercurius in ſubtiliſſimas & minimas partes reſolutus, qui facili negotio in Mercurium viuum & currentem etiam redit, quod Chymicis tam notum eſt, quàm quod notiſſimum. Quin verò & inunctionibus in corpus penetrare poſſit, nemo dubitabit, cui vires argenti viui notæ ſunt; atque ipſa experientia id confirmat. Quantū enim è ſuffitu & inunctionibus corpori nocere poſſit, hiſtoriis & exemplis demonſtrāt, Fernelius, *de Lue Venerea, cap.* 7. Iulius Palmarius, *de morb. contag. l. de hydrarg. c.* 5. Foreſtus, *lib.* 8. *obſeru.* 5. & quidem non ſolùm qualitate, ſed & ſubſtantiâ, facilè patebit ei, qui exēpla iſta & hiſtorias diligenter perpendet. Præterea refert Laurentius Scholtzius, *in obſeru. Schenck. lib* 7. *de Hydrarg. obſeru.* 20. cuidam frequenter vtenti Mercurio accidiſſe, vt Mercurius brachio eleuato & demiſſo in eo fluctuaret, & motu manifeſtè perciperetur.

CAPVT

CAPVT XXVI.

De Motus Impotentia in Genere.

CVm Tremor ſæpe ſit paralyſis ſequentis præludium, iſque, vt à facultatis motricis imbecillitate dependet, ita in motus impotentiam, & abolitionem ſæpe deſinat; commodè atque ordine poſt tremorem iam de motus impotentia, & abolitione agimus. Et primò quidem in genere de motus impotentia; poſtea in ſpecie de Paralyſi dicemus.

Notandum enim hîc, motus impotentiam latius patere, quàm paralyſin. Nam ob luxationem articulorũ, & oſſium diſlocationem, eorundémque fracturam, ob vulnera, ob tumores, ob exſiccationem, & duritiem tendinum ac ligamentorum, & ſimiles cauſſas, membra, vt debent, & ſecundum voluntatis imperium moueri non poſſunt, ac mouendi impotentia excitatur, quæ tamen paralyſis non dicitur. Neque cui crus fractum, ac vulneratum eſt, paralyticus appellatur, etſi ambulare non poſſit: ſed tum ſolum paralyſis nominatur cum facultas motrix læditur, aut fruſtratur, ob ſpirituum animalium in muſculis defectum, vt, *capite ſequenti*, dicetur.

Cum ergo plures cauſſæ eſſe poſſint, ob quas facultas motrix in officio ſuo impeditur, eas omnes in conſpectu habere oportet, vt, quæ in quolibet ægro locum habeant, inueſtigari queat. Cum autem motus voluntarij organum ſit muſculus, nerui ſpiritum animalem, ſine quo nullus fit motus voluntarius, deferant, cerebrum verò eum communicet & tranſmittat; ac inſuper mēbrũ, quod moueri debet, naturaliter diſpoſitum eſſe debeat; in hiſce quatuor impedimenti ac læſionis, quæ in motu voluntario accidit, cauſſa quærenda eſt. De ea verò motus impotentia, quæ fit ob ſpirituum animalium defectum, ac neruorum, ſpinalis medullæ, ac cerebri vitium, poſtea de paralyſi ac apoplexia dicemus. Hoc verò capite eas cauſſas ſaltē explicabimus, ob quas citra paralyſin & apoplexiam motus animalis læditur; & præcipuè de muſculorum ac partium muſculis connexarum, & quæ mouentur, vitiis & morbis.

Et muſculos quod attinet, primò nimia eorum refrigeratio cauſſa motus impotentiæ eſſe poteſt: id quod iis accidit, quibus manus vel pedes ab externo frigore aëris, vel aquæ, nimis refrigerati ſunt, in quibus neque manus, neque pes officium faciunt, & neque rectè apprehendere, neque rectè ambulare poſſunt.

Deinde exſiccatio muſculorum interdum motus impotentiæ cauſſa eſt, vbi videlicet muſculi, tendineſque iis inſerti ita exſiccantur & indurantur, vt amplius flecti aut contrahi, & extendi nequeant. Tunc enim membrum fixum & immobile manet. Accidit hoc ſæpius poſt nimios labores, præcipuè in ſenibus, quibus membra ita exſiccantur, vt digiti & manus incuruæ maneāt neque rectè amplius officium facere poſſint. Accidere etiam poteſt interdum exſiccatio ex pinguedinis, quæ muſculis adnata eſt, defectu, vt & à glutinis illius, quo tendines oblinuntur, abſumptione; quæ ab atrophia dependet. Cuius rei notabile exemplum eſt apud Foreſtum, *lib. 10. obſeru. 97.* de puero quodam, qui crurum atrophiâ laborans, vt ambulare non poſſet pro paralytico à multis Medicis, quorum conſilia, *loco allegato*, videre eſt, fruſtra curatus, tandem verò à Foreſto reſtitutus eſt.

Nonnunquam tumor durus, veluti ſcirrhus, aut nodus ab excrementis in muſculis genitus, inprimis circa tendines, vbi plures in articulorum regione concurrũt, mouendi impotentiam excitat; id quod in carpo, & circa genu frequentius accidere ſolet, Germani ab hac, & priori cauſſâ mouendi impotentiâ laborantes Contractos vocant, quod manus, vel genua incurua & rigida contrahuntur, vt extendi planè non poſſint. Idem à cicatrice poſt vulnus in muſculo, vel tendine, qui vulnerati, nō verò planè diſſecti erant, accidere poteſt, à quo vulneris labris contractis, muſculoque breuiore reddito, pars, cui inſeritur, contrahitur, nec rectè moueri poteſt; quod non ſolum in articulis manuum ac pedum accidit, ſed etiam muſculo temporali læſo accidiſſe, indeque os adeo conſtrictum fuiſſe, vt vix liquidiſſimos cibos admitteret, obſeruauit Platerus.

Si quoque extendantur per motum violentum nimium tendines adeo, vt fiant inde diſtracti longiores, quam par erat, aut à vinculis, quibus continentur, liberentur, ac laxentur, accidit, vt membrũ poſtea ſufficienter eleuari nequeat. Ita refert Platerus, *lib. 1. obſeru. 140.* cuidam lapicidæ, dum ſaxum immēſæ molis volueret, adeo tendines in ſiniſtra manus vola ad digitos, annularem & minimũ deſinētes, attractos fuiſſe, vt à vinculis, quibus detinentur, laxati, eleuatique duas chordas ſub cute tenſas in altum referrent, contractique hi duo digiti & attracti poſtea ſemper manerent. Contractionum talium aliquot hiſtoriæ videantur apud Platerum, *obſeru. lib. 1. à pag. 137. ad pag. 140.* *Motus impotentia à nimia tendinũ extenſione.*

Tumor etiam in muſculo dolorem coniunctum habens motus impotentiæ cauſſa eſt, membrumque dolens, vt par eſt, ægri mouere nec poſſunt, nec volunt.

Tandem ſoluta continuitas in muſculis vel illorum tendinibus facit, vt membrum, quod trahere debebant, mouere non poſſint, partim ob dolorem, ob quem pars vulnerata moueri non poteſt, partim quod muſculus, vel tendo vulneratus contrahi, aut extendi nequit. Idē efficiunt vlcera, & præcipuè poſt iſchiadicos dolores orta, quæ membranas, neruos, ligamenta, & tendines circa coxæ articulum corrumpunt, vnde claudicatio, aut ad motum impotentia excitatur. Idem tamen & in aliis articulis fieri poteſt. Sicut etiam à magnis combuſtionibus ad articulos nerui & tendines quandoque ita retrahuntur, vt membrum inde incuruetur; præcipuè ſi circa initia Chirurgus ferulis & aliis idoneis medicamentis incommodum non præcaueat. *Motus impotentia à ſoluta continuitate.*

Secundò in partibus muſculis annexis, & præcipuè oſſibus, nonnunquam tamen & ligamentis ac cartilaginibus, cauſſa motus impotentiæ hæret.

Primò ſi conformatio oſſium ſit vitioſa, qualis nonnullis à primo ortu obtingere, vel etiam ex fracturis accidere ſolet, motus impeditur; vt vel æger claudicet, vel manu rectè apprehendere non valeat. *Motus impotentia à cōformatione oſſiũ vitioſa.*

Secundo diſlocatio oſſium, & luxatio, & ea qualiſcunque motui obeſt. Præterea ſi oſſa frangantur, membrum moueri non poteſt, partim quia, cùm pars oſſis fracti, cui muſculus & tēdines inſeruntur, mouetur, reliqua pars abrupta nō ſequitur: partim propter dolorem, qui etiam leui motu in oſſe fracto excitatur. *Motus impotentia ab oſſium luxatione, & fractura.*

Inſuper cauſſa motus impotentiæ in ligamentis articulos obuoluentibus & firmantibus eſſe poteſt. Eorum enim continuitas ſi ſoluatur, vel ſi laxentur, oſſiũ luxatio, vel membri elongatio, quam appellant, accidit. Nam quandoque ligamenta rumpuntur, quandoque etiam ex vulnere ſoluuntur; ſed vtrumque rarius accidit. Nonnunquam etiam ex vlcere ibi latente exeduntur; quod in coxendicis articulo ob ſinuoſa ibi excitata vlcera accidere ſolet: vnde nonnulli toto reliquo vitæ curſu luxato & abbreuiato crure claudi manent, vel pede elongato claudicant. Nonnunquam diſtractis ex tenſione nimiâ, & motu violento quocunque ligamentis articulos firmantibus, & ex parte ab oſſibus, quibus cohærent, veluti anulſis motus articuli impeditur, cum dolore ab initio ſæpe diu moleſto. Denique laxata ligamenta neque membrum ſatis firmant & conſtringunt; vnde fit, vt articuli elongentur, & facili de cauſſa luxentur. Idque nonnullis ab ortu accidit, vt crura quaſi pendula, & vnum altero longius obtineant, ac facili de cauſsâ oſſium diſlocationem patiantur. Si quoque exiccentur nimium, & indurentur ligamenta; id quod in calloſa & nodoſa podagra fieri ſolet, *Motus impotentia à ligamentorum vitiis.*

ſolet, articulus & membrum immobile manet, vel ægrè mouetur, & cum mouetur, ſtridor aliquis ac fragor, ac ſi rumperetur, percipitur.

Motus impotentia à cartilaginis vitio.

Tandem ſi cartilago, quæ capita oſſium mobilium munire ſolet, ſuam illam naturalem lubricitatem amittat, & hinc cartilago vel exſiccetur, vel exaſperetur, motui impedimento eſt. Atque hæ cauſſæ ſunt, ob quas citra paralyſin ſpontaneus motus impediri, vel tolli poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Ipſum motus impedimentum perſe obuium eſt, nec ſignis opus habet. Cum verò pro diuerſitate cauſſarum cura varianda ſit, cauſſæ diligenter inquirendæ.

Primò refrigeratio manuum vel pedum latere non poteſt, ſed ipſe æger, quid paſſus ſit, referet.

Exſiccatio & Induratio muſculorum ac tendinum, & atrophia membri, viſu ac tactu comprehenditur, poteſtque hac in re Medicus, ne fallatur, & atrophiam membri pro paralyſi habeat, ſatis inſtrui à Foreſto. *loco anteà allegato, lib.* 10. *obſeru.* 97.

Contractos etiam, & qui ſcirrhos ac nodos circa articulos habent, facilè à paralyticis viſu & tactu diſcernere licet. Paralyticorum enim membra aliorum ope flecti & extendi poſſunt; membra verò contracta & rigida etiam aliorum ope extendi non poſſunt, ſed incuruata manent, tumoreſque duri tactu deprehenduntur.

Si ab extenſione violentâ tendinum & ligamentorum motus impotentia proueniat, æger ipſe, quid violenti paſſus ſit, vel quid egerit, referet; atque ipſa extẽſio tendinum tactu deprehendi poteſt. Ita tumores, vulnera, vlcera, combuſtiones in muſculis, & circa articulos viſui obuia ſunt.

Oſſium quoque vitium, ſeu organicum ſeu luxatio, ſeu fractura, ſenſibus deprehenditur, diceturq́; de ſignis fracturarum & luxationum ſuo loco. Ita ſi ligamenta vel rumpantur, vel vulnerentur, ex cauſſis euidentibus, quæ præceſſerunt, id patebit. Et tunc articuli luxantur, & membrum plerumque iuſto longius redditur; quod ſi accidat, & nihil tale præceſſerit, indicio eſt, ligamentum laxius redditum fuiſſe.

Exſiccatio ligamentorum tactu deprehenditur; & tum inter mouendum ſtridor plerumque percipitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quæ à refrigeratione extremorum mouendi impotentia, facilè refrigeratione ceſſante, & plerumque ſponte, ceſſat. Nonnunquam tamen medicamentis opus habet.

2. Immobilitas membrorum, quæ ab exſiccatione & induratione muſculorum, item duris tumoribus, nodis, callis, vel cicatricibus in tendinibus & ligamentis accidit, curatu difficilis eſt, & ſi malũ diuturnum ſit, ac ratione ætatis, & ob labores diuturnos obtigerit, ferè incurabilis eſt. Recens verò curationem ſæpe admittit.

3. Si impotentia membrum mouendi fiat, quòd à violentiâ tendo aut ligamentum diſtracta ſint incurabile malum eſt, ſi, vt & muſculus penitus amputatus ſit. A combuſtione vitium facilius, vel difficilius curatur, prout illa minor vel maior eſt.

4. Si ab organico oſſium vitio motus impedimentum eueniat, idque ſit natiuum, & à primo ortu contractum, malum incurabile eſt.

5. Si luxatio, vel fractura rectè curetur, etiam impedimentum motus tollitur; ſi verò incurabilis eſt, vel integrè curari non poteſt; & motus impedimentum aliquod remanet. De prognoſticis autem luxationum & fracturarum dicetur ſuo loco.

6. Quæ ab vlceribus diuturnis circa articulos, præcipuè coxẽdicẽ, eſt immobilitas, plerumq́; incurabilis eſt.

7. Eadem ratio eſt ligamentorum vitij. Si enim illud curabile eſt, mouendi impotentia corrigi & tolli poteſt: ſin minus, perpetuum motus impedimentum remanet.

Curatio.

Primò, ſi ob refrigerationem nimiam manus, vel pedes officium facere non poſſunt, plerumque, ſi æger de loco frigido in calidum ſe conſerat, ſpõte ceſſat malum. Hoc tamen hic notandum, ſtatim ad ignem & locum valdè calidum non accedendum, neque medicamenta calida mox applicanda eſſe. Hoc enim ſi fiat, magnus dolor percipitur, & nonnunquam, ſi magna ſit refrigeratio, etiam gangræna inducitur. Imò ſi magna ſit refrigeratio, aquâ frigidiſſimâ pars primùm lauanda, aut niue fricanda eſt: id quod Noruuegis, Finlandis, & aliis Septentrionalibus populis familiariſſimum eſt. Documentum huius rei præbent, rapa, poma, & oua congelata. Si enim ea in aquam frigidiſſimam iniiciantur, gelu extrahitur & extra adhæret, & ea incorrupta manent. Si verò in aquam calidam, vel tepidam iniiciantur, corrumpuntur. Poſtea verò ſi aliquid intemperiei adhuc remaneat, fouenda calidis medicamentis, vt decocto baccar. lauri, roriſmar. ſaluiæ, lauendul. & ſimil. aut lacte dulci, in quo ea cocta ſint, aut oleis calidis, de cerâ, terebinth, de lateribus, & ſimilibus inungenda.

Secundò, ſi ab exſiccatione muſculorum & tendinum ſit membrum mouendi impotentia, humectantia & calefacientia, neruoſque roborantia adhibenda. Muſculus vel tendo ad eum tendens inungendus ol. amygdalar. dulc. violar. chamæmel. lilior. albor, lumbricor. hyperici, pinguedine anſerinâ, humanâ, præcipuè medullâ crurum vituli, terebinth. & ſimilibus. Alij commendant pinguedinem iuniorum catulorum per decoctionem paratam hoc modo: Catulorum, qui 9. dies non excedunt, ſumantur numero iij. exenterentur, & decoquantur in aqua communi ad totalem carnis diſſolutionem: vbi pinguedo ſupernatabit, refrigeſcat; hinc pinguedo colligatur, & vſui ſeruetur. Balnea etiam, & fomenta vſurpentur, ex radic. althéæ, liliorum alb. bryoniæ, ireos, mandragoræ, quæ etiam valdè emollit, foliis maluæ, violar. althéæ, ſaluiæ, chamæpyt. thymi, florib. chamæmel. melilot. ſemin. lini fœni græc. pſyllij. Etſi enim quædam ex his diſcutere, & ita magis exſiccare videntur: tamen humectantibus admiſtis illud præcaueri poteſt. Interim vim neruos roborandi habent. Vbi tamen attendendum, an impotentia motus ſit ex ſimplici exſiccatione, an verò etiam ichores in partibus contenti motum naturalem impediant; & cuilibet indicationi conuenientia medicamẽta eligenda. Ex his enim quæ proponuntur, non omnia impotentiæ ab exſiccatione, ſed illi, vbi tendines & ligamenta ſunt laxa, & humida, conueniunt, quod facilè prudens Medicus agnoſcet, & diſcernet.

Poſſunt & inſeſſus ex decocto ebuli, & radic. althéæ parari, & ſingulis quinque diebus renouari.

Vel parentur ſeq. ſpecies pro Balneo:

℞. *Rad. ebuli* ℔. iiij. *baccar. lauri, iuniperi, rutæ ſylu.* an. M. ij. *fl. chamæmeli, hyperici, agrimon. fol. ſalicis, querc.* an. Mj. M. Cataplaſmata ex iiſdem fiant.

Emplaſtra parantur ex gummi ammoniac. elemi, bdellio, galbano, opoponace, ſtyrace calamitâ, medull. crurum vituli, radicibus ireos, lilior. albor. & ſimilibus.

Vt ℞. *Rad. althéa, bryon. lilior. albor.* an. Vnc. j. *maluæ. althéa, chamæpyt. fl. chamæmel. melilot.* an. Mj. *ſem. fœnigræc. lini* an. Vnc. j.

Coq. in decocto pedum & capitis veruecis pro Fomento.

Poſtea inungatur locus affectus tali Vnguento:

℞. *Vnguenti dialth.* Vnc. j. *axung. human. gallin. anſerin.*

anſeris ; medull. crur. vitul. an. Drach.ij.*ſucci lumbric.* Drach.ß.

M. pro Vnguento. Poſtea Emplaſtrum diachylon imponatur.

Poſt balneum & hoc Vnguento membra affecta mox illini poſſunt:

℞. *Gumm. Ammoniac. opopan.* an. Vnc.j.ß.*bdellij.* Drach.vj.Diſſoluantur in ſp. vini Rhen. add.*ol.lumbricor.terreſt.*Drach.jx.M.

Platerus, *lib.* 1. *obſeru. p.*138.139.140.non ſine fructu hiſce vſus eſt:primo hoc Vnguento:

℞. *Ol. lumbric.lilior. albor.*an.Vnc.ij. ß. *cheirin.irin.* an. Vnc.ß.*lithargyr.* Vnc.j. Coque parum, & addatur *gummi Ammoniac. diſſolut in aq.vitæ* ℥.j. *ſtyracis* ʒ.ij. *laricea* Vnc.ß.*ceræ* q.ſ.F. Vnguentum.

Emplaſtrum poſtea tale appoſuit.

℞. *Gummi Ammoniac.* Vnc. ij. *galban. opopanac. bdellij*,an.℥.j.Diſſoluantur in aq.vitæ,adde *ſtyrac. calamit.*℥.ß.*pinguedin.anſerini.medull crurum vituli*, an.℥.j. *thuris* ʒ.ij.*rad ireos*,ʒ.j.*hermodactyl.*ʒ.j.ß.*laricæ & reſinæ commun.* q.ſ.F.Emplaſtrum.

Manè remoto emplaſtro hunc Fotum inſtituit:

℞. *Rad. altheæ, bryon. ireos,lilior.recen.incisar.*quantum poculum vulgare capit,*abſinthij, thymi, ſaluiæ*,an. M.j.*flor.chamam.meliloti , ſambuci*,an. p.j. *ſem. lini,fœnigrac*,an.cochl.iij. vel iiij.

Cocq. in decocto inteſtin. capitis & pedum vituli, addito pauco vino.

Plura eiuſmodi medicamenta videantur *lib.* 3. *de Scorbuto,de Curatione membrorum contractorum & rigidorum.*

Manualis quoque opera,ac inſtrumenta,& machinæ ad tendines, muſculos , & ligamenta adſtricta ſenſim relaxanda , & extendenda non incommodè adhibentur.Sed id pro membrorum affectorum ratione variâ variis modis perficitur. Si digitus vnus, vel plures in manu ſint extenſi,annulus illi indendus,qui alij annulo vicino digito ſano adhibito affixus & cõnexus ſit,Ita enim cum ſanus digitus mouetur & contrahitur,alter ſimul inflectitur. Si verò membrum, vt genu,brachiũ, digitus,contractum,ſit ſenſim indies , & ſæpe membrũ vel manibus , vel pondere appenſo , quod in pede fieri poteſt,vel idoneis inſtrumentis & machinis extendendum. Inſtrumenta ad hanc rem idonea videantur apud Guilielmum Fabricium,*Centur.*1.*obſeru.*83. & *libr. de Combuſt cap.*15.

Ad atrophiam illam in cruribus in adoleſcente,vnde motus impotentia orta erat,adhibuit Foreſtus ſingulis diebus manè,interdum & bis de die , frictiones mediocres manu factas,dum adhuc in lecto decumberet manè æger, per integram horam, incipiendo à coxa vſque ad talos & pedes, & ſurſum , atque deorſum membrum fricando,vt eo modo apertis poris , & meatibus ſanguis ad crura tabida conflueret. Has frictiones cũ per dies 12 & plures continuaſſet,peruenit ad vnctiones, quæ humectarent & moderatè calefacerent. Prius nimirum per dimidiam horam inſtituit frictiones illas ſiccas cum panno aſpero , deinde talem inunctionem adhibuit.

℞. *Ol.amygdal.dulc.*℥.ij.*chamæmel.*Vnc.j. Miſce,quo modo adoleſcentem priſtinæ ſanitati reſtituit.

[...]itis motus impotentia ſcirrhis duriſque [...]ribus,ac [...]mentorũ [...] Tertio Eodem modo,quo ob exſiccationem tendinum & muſculorum motus impotentia curatur, etiam tollitur motus impotentia ex ſcirrhis,duriſque circa articulos tumoribus;modo ſint curabiles;vt & à combuſtione, aut ligamẽtorum exiccatione ac duritie ortum habens,videlicet per emolliẽtia antea propoſita,& mẽbrorum rigidorum , manuum , vel inſtrumentorum idoneorum opera in contrariam figuram ſenſim factâ extenſione. Guilelmus Fabricius,*loco allegato* , in contractionibus à combuſtione callum nouacula exſcindit, & partes,quæ præter naturam coaluerunt, ſeparat , ac vulnus debito modo curat.

Quarto.Mouendi impotentia ex fractura vel luxatione tollitur , curatâ fracturâ , vel luxatione ; quod quo modo fieri debeat,dictum in Inſtitutionibus,*lib.*5.*part.*1.*ſect.*2.*c.*3.& 4.& dicentur de iis ſuo loco plura.

CAPVT XXVII.

De Paralyſi.

PAralyſis , à παραλύειν, id eſt, reſolui , dicitur:quoniam neruus & muſculus,in quem neruus inſeritur ita reſoluitur,& eneruatur,vt ad motũ προαιρετικὸν exercendum fiat planè ineptus. Eſt enim , vt Galenus, 3. *de loc. affect. cap. vlt.* habet, Paralyſis maxime τῆς κινήσεως ἀπώλεια, Vbi verò ſenſus ſolùm perit: ea, ſi propriè loqui libeat , partis eſt ἀναισθησία. Etſi & ea affectio , vbi ſenſus & motus ſimul perit , nomine paralyſeos comprehendatur. *Paralyſis.* Cognata Paralyſi eſt νάρκη,ἢ,νάρκωσις , hoc eſt , torpor , vel ſtupor, quæ affectio etſi potiſſimum ſenſus hebetudo ſit : tamen etiam à Medicis pro affectu ex ſentiendi , mouendique difficultate compoſito accipitur , ſeu pro diminutâ & imperfectâ Paralyſi. *Paralyſi cognatus eſt ſtupor.* Stupor enim ſeu Torpor ſæpe ad veram Paralyſin via eſt,eiuſque futuræ prodromus ; & ſaltem cauſarum magnitudine hi duo affectus differunt. Particula autem παρὰ hoc loco vim minuendi habet , vt παραλυόμενοι media corporis parte , aut vno in membro reſoluti dicantur, cum λυόμενοι & καταλυόμενοι qui toto corpore hoc modo affecti ſunt , quales apoplectici & morti vicini , de quibus Hippocrates , 2. *Aphor.* 47. Nominatur & ἀπόπληκτοι... ἡμιπληγία, vel ἡμιπληξία , tanquam vnus medietatis corporis reſolutio , inde & ἡμιπληγία appellatur , ad differentiam apoplexiæ , quæ πάθος eſt & affectus totius. *ἡμιπληγία , ἡμιπληξία, ἡμιπληγία.* Sic enim Galenus, *in* 3. *Prorrhet. Aphor.*26. & 68. ſcribit , ἡμιπληγία tale πάθος eſt dimidij corporis , quale apoplexia totius. Denique πάρεσις quoque pro Paralyſi vſurpatur, quæ remiſſior laxatio, aut reſolutio eſt membrorum,mouendi facultate potiſſimum deficiente. *πάρεσις.* Ab Auicenna & interpretibus vulgò Mollificatio nominatur ; non quod reuerâ nerui emolliantur & laxentur , ſed quòd molliores videantur , *Mollificatio.* Propria enim muſculi actio eſt contractio ad originem, quo fibræ neruorum & tendo fit rigidior & durior quaſi, vt in fidibus etiam fieri videmus. Cum autem fibræ illæ ab illâ actione ceſſant,& tendines non contrahuntur,aut non contrahi poſſunt, videntur eſſe molliores, etſi reuerà molliores non ſint, ac nulla eſſentialis mollities ipſis accidat;ſicut & fides, cum remittuntur,reuera non molliores,ſed laxiores ſaltem fiunt.

Cur autem accidat , vt nunc ſenſus & motus ſimul, nunc motus ſaltem,ſaluo ſenſu,aut contra,ſaluo motu, ſenſus ſaltem aboleatur , de eo dictum eſt in Inſtitut. quæ hic repetere opus non eſt.

Definitio.

Eſt videlicet Paralyſis motus in parte vna, vel pluribus abolitio , (nonnunquam & ſenſus ſimul abolentur) ob ſpirituum animalium ad motum ſpontaneum neceſſariorum defectum.Cùm enim plures & diuerſæ ſint cauſſæ , ob quas hæc motus abolitio fieri poteſt, omnes ad cauſſam vnam aliquam redigi oportet , quæ eſt ſpirituum animalium defectus. Spiritus enim animales ad motum voluntarium, vt & ſenſum , omnino neceſſarij ſunt,ac ſine illis nullus ſenſus ac motus perfici poteſt. Vulgò quidem docetur, cauſſam proximam eſſe denegatum influxum facultatis motricis. Verùm, vt alibi ſæpius dictum eſt, propriè loquendo facultates non influunt , ſed anima vbicunque eſt, ibi omnibus ſuis facultatibus prædita , & inſtructa eſt. Exercet autem illas organis idoneis. Ad quorum

perfectionem & ſpiritus animales influentes requiruntur, qui faciunt, vt facultas inſita in actum prorumpere poſſit.

Differentia.

Aboletur autem motus nunc in toto corpore, (quod tamen rariùs accidit) ſeu in omnibus infra caput partibus, citra læſionem actionum principum; (Hæc enim ſi coniungatur, eſt apoplexia) cum ſpinalis medulla tota affecta eſt: nunc alterum latus tantum, ſeu ſiniſtrum afficitur; dextrâ ſcilicet, aut ſiniſtrâ ſaltem parte ſpinalis medullæ læſa: nunc determinatæ ſaltem partis motus tollitur, vt manus, pedis, palpebrarum, à quibus etiã nomen accipit, & Paralyſis pedum, manuum, linguæ, palpebrarum, aut alterius partis nominatur.

Cauſſa.

Cauſſa. Etſi verò de cauſsâ proximâ nulla ſit controuerſia: in cauſſarum tamen reliquarum enumeratione non parum diſcrepant Autores. Quamquam enim è Galeno & Auicenna ſuas opiniones omnes ferè depromant: alij tamen aliter eas explicant. Galenus quidem, *libr. 1. de Symptom. Cauſſ. cap. 5.* de Paralyſis cauſis hæc habet: *Continens ſiue proxima, ſiue quomodocumque alio vocabulo libeat appellare, huius ſymptomatis cauſſa eſt talis quiſpiam in neruo affectus, cuius occaſione à principio ad ipſum virtus tranſmitti prohibetur. Porrò prohibetur, ſiquidem meatum aliquem neruus habet, qualem qui ad oculos deſcendunt, manifeſtè habere cernuntur, vel ex obſtructione, vel compreſſione: ſi autem non habet, ex conſtipatione, vel frigore, vel compreſſione.*

Auicenus verò, *cap. proprio*, ita de cauſſis Paralyſis docet: *Deſtructio ſenſus & motus fit, quoniam ſpiritus ſenſibilis, vel motiuus, aut retinetur à penetratione ad membra; aut penetrat, ſed non ſuſcipitur eius impreſſio propter complexionis corruptionem.*

Hinc plerique doctiores Medici de cauſſis Paralyſis ita ſentiunt, quod facultas influens (rectius ſpiritus influens) vel non tranſmittitur, ob morbum neruorum eum deferentium; vel non ſuſcipitur, licet influat, membri recipientis vitio. Alij tamen aliter id explicant.

Nos, vt hæc hoc loco breuiter contrahamus, (plura enim poſtea infrá, *quæſtione 1.* dicentur) ſtatuimus, cum à neruo muſculus omnem vim mouendi accipiat, hicque & ſuam peculiarem temperiem, & ſimilarem conſtitutionem neceſſariò habeat, &, vt ſpiritum animalem à cerebro in muſculos ferat, etiam organicam conſtitutionem obtineat: à neruorum, ſiue in partem ipſam, quæ moueri debet, inſiti ſint, ſiue longius ab eâ remoti, & ad eam tendant, vitio & morbis omnem Paralyſin prouenire. Et quidem neruos (ſub quibus & ſpinalem medullam comprehendimus) malè affectos Paralyſis cauſſam eſſe, vel vt ſunt partes ſimilares, atque intemperie laborant, aut ἀρχωσιν patiuntur; vel vt inſtrumenta & canales ſpiritum animalem ferentes, dum anguſtiâ præter naturam laborant; vel quum ipſorum vnitas ſoluta eſt. Etſi enim partis ipſius, quæ moueri debet, vitio ſpiritus animales non ſuſcipi etiam vulgò dicatur: tamen id omne partibus obuenit, quatenus ſunt neruoſæ & neruos obtinent; & ob neruos ipſis inſitos hoc accidit. Quamuis, vt poſtea dicetur, ob curationem & medicamentorum applicationem neceſſarium ſit inquirere, an in ipſo muſculo, ſeu neruo muſculo inſerto, an verò in via, ſeu neruo ad ipſum tendente cauſſa mali ſit.

Quod verò nonnulli addunt tertium; nimirum cauſſam poſſe eſſe etiam in origine, id ſuperuacaneum videtur. Nam ſi intelligunt originem ſpinalis medullæ, aut cuiuſcunque nerui; & tum in via à cerebro ad mẽbrum cauſſa hæret. Si autem per originem ipſum cerebrum intelligunt, (ſicut nonnulli ſtatuunt, quod in cerebro cauſſa Paralyſis eſſe poſſit, ſi illud ſpiritibus deſtituatur) verum equidem eſt, cerebro affecto motum in toto corpore aboleri poſſe; verùm is affectus non eſt Paralyſis, ſed apoplexia, vel aliquis ſoporoſus affectus.

Cum ergo tria iſta tantùm morborum genera, intemperies & ἀρχωσις, anguſtia, & ſoluta vnitas in neruis, ſiue à cerebro, aut ſpinali medulla ad membrum aliquod tendentibus, ſiue alicui muſculo inſertis, ſint cauſſa Paralyſis, quæ faciunt, vt muſculus ſpiritibus animalibus deſtituatur; (quorum defectum proximam & coniunctam Paralyſis cauſſam eſſe diximus) de his ordine dicemus.

Et primò quidem Intemperiem quod attinet, in eo omnes conſentiunt, frigidam & humidam intemperiem in neruis cauſſam Paralyſis eſſe; quã totus neruus reſoluitur, & ad ſpiritum animalem ſuſcipiendum, (frigus enim ſpiritibus inimicum) & motum ineptus redditur. Vnde rectè vulgò frigus neruis inimicum eſſe ſtatuitur. Et poteſt hæc intemperies vel ſine, vel cum materia eſſe, ſiue à cauſſa externa vel interna prouenire. *Paraly. ab intem. frigi. humi.*

A cauſſa externa & euidente Paralyſis fit ob contactum diuturnum rei frigidæ, nimirum aërem ambientem frigidum, ventum borealem, contrectationem niuis vel glaciei, moram in aqua frigida, vel ſeſſionem ſuper lapide frigido; ſicut hoc quibuſdam accidiſſe, Galenus, *1. de loc. affect. cap. 6.* docet. Idem etiam, *4. de loc. affect. cap. 4.* refert, quendam hyeme tempore frigido & pluuioſo, cum madidum pallium collo diutius obuoluiſſet, in manus paralyſin incidiſſe, neruis, qui à ſpinali medulla ad manum deducuntur, nimium humectatis & refrigeratis.

Ab interna verò cauſſa excitatur Paralyſis, cum humores pituitoſi, frigidi & humidi neruos alicubi irrigant, refrigerant, & humectant, eorumque tonum laxant, & temperiem naturalem deſtruunt, vt ſpiritum animalem commodè ſuſcipere, eoque frui & vti non poſſint. Humores autem illi, qui ſpinalem medullam, ſeu neruos alterando Paralyticos cauſſa ſunt, plerumque à capite deſcendunt. Cum enim ſpinalis medullæ, & omnium neruorum origo ſit à cerebro, ſi quid vitioſi humoris in capite collectum ſit, & à natura à cerebro expellatur, vel ſponte defluat, viâ decliui & pronâ in neruos deſcendit, eoſque afficit; & hoc etiam modo (nam an compreſſione, vel obſtructione idem etiam fiat; poſteà dicetur) poſt apoplexiam Paralyſis ſequi ſolet: cum humor, qui apoplexiam produxerat, è cerebro excuſſus, & per cauitatem vertebrarum dorſi deſcendens, & ſpinalis medullæ ac neruorum ductus ſequens neruos irrigat, alterat & humectat, atque ad officium ſuum, & vſum ineptos reddit. Quod tamen & ſine apoplexiâ aliis de cauſſis fieri poteſt.

Quî autem fiat, vt poſt apoplexiam alterum tantùm latus reſoluatur, altero manente incolumi, inquiſitione dignum. Auicennas ſtatuit, ſpinalem medullam diuiſam eſſe in duas partes, perinde ac cerebrum, & hinc fieri, vt, licet humor alteram occupet, altera ſalua manere poſſit. Leonhardus Iacchinus verò, qui neque in cocta vitulorum arietum medulla, neque in crudâ hoc diſcrimen inuenire potuit, *in 9. Rhaſis, cap. de Paralyſi*, Auicennam reprehendit, quaſi, rationibus quibuſdam deceptus, falſa ſtatuerit; cum contrà mirari naturam potiùs debuerit, quæ in continuis quoque corporibus alteram partem ſine altera poſſit afficere. Ipſe enim miræ naturæ ſagacitati hoc tribuit, quæ τὸ κατ' ἶξιν ſeruat non ſolum per capitis & ſpinæ neruos, verùm & per neruos, muſculos, & cutem totius corporis. Verum etſi Iacchinus iſtam ſpinalis medullæ in duas partes diuiſionẽ inuenire non potuerit: Recentiores tamen Anatomici, Varolius, & alij ſatis clarè monſtrârunt, vt ipſũ cerebrum eſt duplex, ita & ſpinalem medullam eſſe duplicem.

duplicem. Vnde facilè eſt rationem reddere, cur vnum latus lædatur, altero ſaluo. In quam enim partem natura humorem, apoplexiæ cauſam, deponit, ea Paralyſi afficitur. Hoc tamen non negandum, naturæ hoc eſſe ſagacitatis & prouidentiæ, vt humorem vitioſum non ad vtrumque latus ſimul deponat, ſed alterum ſaltem, & ita vno læſo alterum integrum conſeruet.

Intemperies autem hæc non ſolum in ipſis muſculis, ſed & in neruis ad muſculos tendentibus eſſe poteſt. Capiuaccius equidem, & alij Auicennæ Interpretes ſtatuunt, ab intemperie non in ductibus, ſed ſolum in muſculis Paralyſin fieri poſſe. Verùm nec experientia, nec ratio id ſatis confirmat. Galenus, *4. de loc. affect. cap. 4.* refert, quendam, cum madidum pallium tempore frigido & pluuioſo diu collo obuoluiſſet, in manus paralyſin incidiſſe, neruis non in manu, ſed qui à ſpinali medullâ & collo ad manum deriuantur, refrigeratis. Ac ſi nerui altera portio vbicunque refrigeretur, & ad officium inepta reddatur, partes omnes, quibus nerui illius ductus reliqui communicantur, ſeu quæ à ramo iſto neruos ſuos accipiunt, reſoluuntur.

Præter intemperiem nerui, quatenus ſunt partes ſimilares, etiam à cauſis occultis, iiſque peculiari modo infeſtis, lædi poſſunt. Quod facit vis narcotica, cum in medicamentis & venenis narcoticis, tũ in humoribus, qui ſimilem naturam induunt. Ab hâc cauſsâ procul dubio eſt Paralyſis, quæ à contactu marinæ torpedinis, ſeu retis, in quo fuerit captã, ortum habet, aut à contrectatione argenti viui prouenit, & aurifabris, atque iis, qui ſpecula parant, vt de Venetianis refert Hercul. Saxonia, familiaris eſt.

Vinum etiam huc pertinere credibile eſt; quod quantum neruis incommodi immoderatius ſumptum pariat, tremor manuum in potatoribus non rarò docet; vnde etiam vulgò neruos ferire dicitur. Quanquam verò Paralyſin à vino induci putent alij à ſiccitate, vt Rondeletius, & quod ſuo calore, ac tenuitate excrementa ad neruos deducat; alij, vt Euſtach. Rudius, quod in neruis aceroſum euadat: tamen probabiliorem putamus Plateri ſententiam, qui ſtatuit, vinum peculiari vi narcoticâ ſenſus ac ſpiritus torpidos reddere; quam confirmat Fernelius, qui, *lib. 5. de part. morb. & ſymptom. cap. 8.* refert, ſe vidiſſe aliquando vniuerſam corporis cutem ex crapula & vinolentia ſtupore affectam fuiſſe. Et narcoticam talem vim habere non rarò humorem illum, qui apoplexiæ & Paralyſis cauſſa eſt, credibile eſt. Quanquam enim frigiditas concurrere poteſt: tamen ſi ſaltem frigiditas Paralyſin excitaret, non tam pertinax eſſet hoc malum, nec tam diu tam efficacia medicamenta calefacientia & ſiccantia ſæpe ſine omni, vel cum paruo fructu adhiberentur; quod ſatis arguit, cauſſam aliam longè potentiorem & efficaciorem, quàm ſit ſola intemperies frigida & humida, ſubeſſe.

Huc pertinet procul dubio Paralyſis Scorbutica, atque ab his duabus cauſſis, irrigatione videlicet, & humectatione neruoſarum in muſculis partium, ac vi narcotica prouenit, quæ ſeu ab ichore & ſeroſo humore, ſeu à vaporibus malignis, qui à colluuie humorum Scorbutica eleuantur, ortum habet; de quâ cum in Inſtitut. & *lib. 5. de Scorbuto, cap. 2.* plura dixerimus, hîc nihil addimus: vbi etiam, quomodo ex colica fiat Paralyſis, monſtratum.

Secundò ſi nerui quatenus partes organicæ conſiderantur, ſeu quatenus ſunt canales ſpiritus animales ad muſculos ferentes, anguſtia p. n. in iis ſpiritibus animalibus tranſitum intercludens Paralyſis cauſſa eſſe poteſt; & in eo omnes Medici conſentiunt. Verùm quot modis anguſtia iſta in neruo excitari poſſit, diſſentiunt.

Vulgò autem tres anguſtiæ cauſſæ ponuntur: Obſtructio, Compreſſio, & Denſatio.

Obſtructio fit, cum ab humore craſſo nerui ſubſtantia, ſeu cauitas ita repletur, vt ſpiritus animales tranſire non poſſint.

Verùm obſtructionem hanc fieri poſſe negat Platerus ideo, quod humor craſſus in neruorum tam ſolidorum ſubſtantiam, tam ſubitò, vt ſæpe apoplexia in Paralyſin mutetur, ſe inſinuare non poſſit. Ipſe verò humores iſtos ſecundùm cauitates ſpinæ deſcendentes, & pondere ſuo incumbentes neruis, ipſos comprimere, & ſpiritibus animalibus viam intercipere, ac præterea neruorum naturalem temperiem ac tonum labefactare ſtatuit. Veruntamen non impoſſibile planè videtur, vt humor aliquis in ſubſtantia cerebri collectus in ipſam neruorum ſubſtantiam ſeſe inſinuet: neque opus eſt, vt humor ille planè craſſus ſit. Nam quo minus poroſi ſunt nerui, eo facilius obſtrui poſſunt.

Compreſſio fit ſecundum Platerum ab humoribus neruis extra incumbentibus. Deinde accidit à tumore quocunque neruos comprimente, à contuſione, à luxatione vel inflexione vitioſa vertebrarum dorſi ſubitò factâ, (nam ſi ſenſim fiat, quod fit in gibboſis, ſenſim quoque cedit medulla, nec contorquetur; vnde nihil mali nerui patiuntur, nec motus aboletur) vel aliorum oſſium, à fracturâ oſſium, à vinculo injecto, & cauſsâ quacunque comprimente, vt à diuturno in cubitum innixu, capitiſque ſupra cubitum inclinatione, vt & femoris ſuper femur poſitu. Quò & frigus referri poteſt neruos adſtringens.

Denique Denſatio ſeu coarctatio, ſeu ſtipatio, quæ Galeno eſt πίλησις, accidit, vt Galenus, *lib. 1. de cauſ. ſympt. cap. 9.* docet, cum neruus craſſiorem, quàm pro ſua natura, habitum ſeu conditionem ſuſceperit. Id verò contingit duplici ratione; vel quia nutritus ſit viſcidis & craſſis ſuccis, vel quia ſit coactus à violento frigore.

Tertiò cauſſa Paralyſis eſt ſoluta vnitas, cum neruo diſſecto, eroſo & rupto, membro, in quod ſpiritum animalẽ deferebat, ille denegatur, & hinc ſenſus, ac motus perit; niſi ab aliis neruis illæſis adhuc ſpiritum hauriat. *Paralyſis à ſoluta vnitate.*

Atque ex his, quæ de triplici morborum genere, quibus dum nerui afficiuntur, Paralyſis inducitur, diximus, manifeſtum euadit, qui humores Paralyſeos cauſſa eſſe poſſint; de quo Autores diſſentiunt, vt poſtea, *quæſt. 2.* dicetur. Nimirum humores omnes, qui neruos, vel ſecundum vulgarem ſententiam obſtruunt, vel extra comprimunt, vel alterant, refrigerant, humectant, ac irrigant, ac ſtupefaciunt, paralyſis cauſſa eſſe poſſunt; imò & vapores, qui idem præſtare queunt: quod in Paralyſi Scorbutica fieri videtur; niſi quis ad humorem ſeroſum potius tum recurrere velit. Ideóque etſi humores pituitoſi & frigidi ad Paralyſin inducendam ſint valde apti, & hinc deſtillationes talium humorum à capite, & omnia, quæ crudos ac pituitoſos humores in capite generant, ad Paralyſin inducendam ſint apta: tamen humores bilioſi & melancholici ac ſeroſi hinc nõ planè excludendi ſunt, vt poſtea, *q. 2.* dicetur. Quanquã enim humores bilioſi & melancholici ſiccãdi vim habeant, & aliis humoribus collati ſicci ſint: tamen quia humores ſunt, humidi ſũt, & neruis humidiores, ipſóſque proinde humectare & irrigare, ac præterea extra iis incumbentes eos comprimere poſſunt. Non rarò quoque in febribus malignis malignitatem & vim narcoticam inducere ſolent, atque eò etiam modo Paralyſis cauſſa eſſe poſſunt. Via autem, per quam influunt humores ad muſculos, cerebrum plerumque eſſe, facilè concedimus; vnde affectus cerebri ſæpe futuræ Paralyſis indicium ſunt, & in Paralyſin degenerant. Quandoque tamen etiam è venis eò effundi poſſe, vel criſes in morbis monſtrant. Narrat enim Galenus, *4. de loc. affect. cap. 4.* cuidã, qui à vehemẽti peripneumoniâ cõualeſcebat, brachij, tã quoad poſteriores, quam quoad ſuperiores partes, & cubiti maximâ parte, ac ſummos digitos ſẽſus difficultate laboraſſe,

boraſſe, atque motum quoque aliquot digitorum læſum fuiſſe. P. Ægineta, *lib. 3. cap.* 18. facit mentionem Paralyſeos ex colicâ per judicatoriam quandam tranſlationem, quæ etiam Scorbuticis familiaris eſt. Et Fernelius, *lib. 5. de part. morb. & ſympt. cap. 3.* refert, bilem flauam ſub finem intermittentium febrium in ſpinam dorſi, ac in neruorum originem effuſam aliquando Paralyſin generaſſe. In quibus caſibus omnibus per venas potius ad ſpinalem medullam & neruos effundi humores bilioſos, quàm à cerebro communicari, probabilius. Aliam tamen adhuc viam monſtrat Adrianus Spiegelius, *de human. corp. fabric. lib. 6. cap. 4.* nimirum per arterias meſentericas; de quibus in Inſtitut. & *lib. 3. de Scorbut. cap. 2.*

Patet ex iiſdem etiam, quæ ſint cauſſæ procatarcticæ & euidentes, videlicet frigus aëris & aquæ, medicamenta & vina narcotica, ſomnus in loco humido, vel ædibus calce recens obductis, mora ſub radiis Lunæ, cibi pituitam ſuppeditantes, præcipuè crapula & ebrietas, præſertim ex vino, inprimis ſi jejuno ſtomacho potetur, & quæcunque caput replent, ac neruis nocent, vt & Venus nimia, caſus ab alto, percuſſio capitis vel ceruicis, contuſio & luxatio vertebrarum, vt & aliorum oſſium, eorundémque fractura, & ſimilia, quorum hactenus facta eſt mentio.

Cauſſæ di-gnoſcentiæ. Ex his etiam, quæ hactenus de cauſſis Paralyſis tradita ſunt, eam ſenibus & hyeme frequentius accidere poſſe, & quos morbos ſequi ſoleat, manifeſtum eſt. Secundum Auicennam quinque ægritudines ſequi ſolet: apoplexiam, epilepſiam, dolorem colicum, ſtrangulationem vteri, & febres chronicas. Rarius tamen epilepſiam ſequitur; tunc ſcilicet, quando à paroxyſmo epilepſiæ materia ad neruorum principium vno impetu detruditur, ſpirituúmque animalium tranſitum impedit. Quandoque tamen etiam, alios morbos ſequi ſolet, vt de peripneumoniâ dictum. Scorbuto quoque familiaris eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa dia-gnoſtica. Paralyſis ipſa, & ſymptomata ex iis, quæ ſenſibus apparent, facilè à vulgo etiam agnoſcitur. Etenim pars affecta motu, vel ſimul etiam ſenſu deſtituitur; ſæpe numero & atrophiâ tandem contabeſcit. Addunt quidam & alia ſigna, quod nimirum pulſus in parte affectâ ſit debilis & frequens, quandoque etiam latus ſanum ita calidum, ac ſi eſſet in igne, & latus reſolutum ita frigidum, ac ſi eſſet in niue; quod vt quandoque accidere poteſt, ita proculdubio à peculiari cauſſa accidit; cum videlicet humores frigidi & craſſi ſunt in latere affecto, qui faciunt, vt non ſolùm ſpiritus animales, ſed & vitales ſeſe liberè in partem affectam diffundere non poſſint: vnde latus ægrum frigidum apparet, ſanum verò, in quod calor influens totus conuertitur, & liberè effunditur, calidius.

Duo verò ſignis diligenter inquirenda veniunt: Locus primariò affectus, & cauſſæ, ſecundum quas curatio maximè variat; neque ipſi parti affectæ ſemper medicamenta applicanda. Stultè (vt Iacchinus loquitur) faciunt, qui ad reſoluta membra operam ponunt, origine naturali ignoratâ; nihílque perficies, niſi affectam prius partem noueris. Notabile eſt huius rei exemplum apud Galenum, 1. *de loc. affect. cap. 5.* de quodam Pauſania Syro, qui in tribus digitis, ſeruato motu, ſenſum amiſerat, & triginta jam diebus è medicamentis ſatis idoneis digitis impoſitis nihil auxilij ſenſerat. Hunc enim cum Galenus à vehiculo in dorſum lapſum cognoſceret, conjecturam fecit, in primo exortu nerui poſt ſeptimam vertebram prodeuntis partem quampiam ab ictu fuiſſe inflammatam, & nunc habere ſcirrhoſam diſpoſitionem; ideóque illud ipſum medicamentū à digitis amotū illi ſpinæ parti appoſuit, vnde digitus læſus cum adſtantiū admiratione eſt reſtitutus.

Cauſſarum eadem eſt ratio. Longè enim aliter Paralyſis, quæ ab intemperie eſt, curanda venit, ac ea, quæ à compreſſione, vel luxatione, vel fracturâ, vel ſimili cauſsâ euidenti.

Locus ergo primariò affectus vt rectè cognoſcatur, primò inquirendum, an ægro aliquid ab externis, & euidentibus cauſſis acciderit, an ſcilicet percuſſus, contuſus, lapſus, vulneratus, aut in parte aliquâ corporis compreſſus ſit; aut an ab aëre, pluuiâ, aquâ, niue refrigeratus. Ex his enim & locus affectus, & cauſſa innoteſcit. Ita Galenus in Pauſania illo, de quo modò dictum, qui in itinere ex curru delapſus dorſum ita læſerat, vt ſenſum trium digitorum ſiniſtræ manus amitteret, ex cauſſa illa euidente locum primariò affectum non manum, ſed ſpinam dorſi eſſe collegit, 1. *de loc. affect. cap. 6.* & 3. *de loc. cap. vltimo.* Vbi plura huius generis exempla reperiuntur. Sig affe

Si verò nulla externa, vel euidens cauſſa præceſſerit, obſeruandum, in quibus partibus functiones animales laborant, vel amiſſæ ſunt. Multitudinem enim neruorum affectorum oſtendit partium affectarum numerus. Ad quam rem inprimis Anatomica cognitio requiritur, vt Galenus, 1. *de loc. affect. cap. 6.* docet, & notitia, vnde in quamlibet partem nerui deriuentur & implantentur. Si enim ſimul cum dextra vel ſiniſtra corporis parte eadem quoque faciei pars reſoluatur, & impedimentum accidat in ſermone; cerebrum ſecundum illam partem, ſimúlque initium ſpinalis medullæ ſecundum illam partem affecta ſunt.

Si autem pars faciei dextra, vel ſiniſtra ſolùm reſoluatur, reliquo toto corpore ſaluo manente, ſpinalis medulla ſalua eſt, cerebro ſaltem ſecundum illam partem, à qua nerui ad partes eas deriuatur, affecto. Quod ſi verò omnes partes capitis ſaluæ ſint, ſub capite vero partes reſolutæ, cerebrum ſaluum eſt, vitiúmque eſt in ſpinali medulla, aut neruo aliquo. Et quidem ſi omnes totius corporis, vel vnius lateris ſub capite partes reſoluuntur, initium ſpinalis medullæ affectum eſt. Et quidem totum, ac ſecundum tranſuerſum, ſi omnes ſub capite partes, tam dextræ, quàm ſiniſtræ reſolutæ ſint. Sin verò in vno ſaltem latere, vel medietate corporis ſub capite, motus ablatus ſit, in altera duntaxat ſpinalis medullæ parte, dextra vel ſiniſtra, cauſſa mali hæret. Sin autem non omnes vnius lateris partes reſolutæ ſint, ſed multæ ſaltem, non initium ſpinalis medullæ affectum eſt, ſed in loco aliquo inferiore cauſſa mali hæret. Quo loco autem conſiſtat cauſſa mali, docebit partium reſolutarum numerus, & cognitio neruorum è ſpina in quamcunque partem prodeuntium. Exempl. gr. Si motus brachiorum ſaluus ſit, crura autem reſoluta, vtrumque, vel alterum; mali cauſſa hæret infra lumbos in vertebris oſſis ſacri, neruiſque inde prodeuntibus. Et quidem ſi vtrumque femur, crus, & vterque pes reſoluatur, ſpinalis medulla eò loci tota afficitur; ſin verò vnum crus ſaltem reſoluatur, vna ſaltem pars ſpinalis medullæ, dextra vel ſiniſtra, læſa eſt.

Si verò non totum corpus, non multæ partes, ſed aliquæ, vel vna ſaltem reſoluta ſit: neque in cerebro, neque in ſpinali medulla, ſed extra eam, in nerui alicuius, vel neruorum propagine cauſſa hæret. Ideóque ex Anatomicis tum inquirendum, vel in mentem reuocandum, vnde muſculus, cujus motus ceſſat, neruos ſuos accipiat. Exemplis aliquot rem illuſtrabimus: Si (citra muſculorum affectum) caput circumagi nequeat, vel buccæ non moueantur, vel ſi ceruicem in latera mouere nequeat æger, aut potius ſi hæ omnes partes laborent; tunc nerui poſteriores ex propagine primæ, ſecundæ tertiæ, quartæ, quintæ, aut ſextæ vertebræ ceruicis affecti ſunt. Vbi ceruicem quis flectere nequit, anteriores nerui dictarum propaginum ſunt læſi.

Si brachiū ſtupeat & reſoluatur, reliquo corpore ſano & illæſo, ſi ſolum brachium attollere nequeat æger,

aut cutis externa ſummi brachij ſtupeat, primus brachij neruus afficitur. Si cubiti motus impeditus ſit, conſideranda eſt ejus flexio. Si enim ſola cubiti flexio extrorſum ſit impedita, cum ſtupore cutis internæ, cubiti alio motu omni ſaluo, ſecundus brachij neruus laborat. Quando autem æger cubitum introrſum flectere, non poteſt, & anterior cutis brachij ſtupet, aut muſculi in cubito ſiti ſtupent, aut flectere digitum aut carpum non poteſt cum ſtupore cutis, tertius neruus læſus eſt totus: vel ſi flectat adhuc cubitum, circa articulum cubiti affectus eſt. Sin verò ſtupeat, aut non moueatur digitus annularis aut paruus, quintus neruus patitur. Si extendere cubitum, carpum, vel digitos nequeat, vel ſi muſculi ſtupeant, quartus neruus affectus eſt. Partem ejus affectam ita cognoſces. Si enim extenſio cubiti ſit integra, paulò ſupra articulum cubiti patitur. Sed ſi externa cutis, cubitúſque ad brachiale ſenſum amiſerit, intra articulum illum afficitur. Ita & in aliis partibus affectis exortus & propagines neruorum, qui ſpiritum animalem iis deferunt, inquirantur.

Præterea à juuantibus & nocentibus ſedes mali, & locus primariò affectus cognoſcitur. Nam ſi noxa ſupra partem Paralyticam conſiſtat, & medicamenta ipſi affectæ adhibeantur, nihil juuabunt. Conferent autem, ſi fonti mali applicentur; id quod in Pauſania Syro, de quo antea, accidit, *1. de loc. affect. cap. 6.*

Cæterum de partibus in facie obſeruandum, quod reſoluta in aduerſam ſanam contorqueri ſoleat; quia muſculus ſanæ partis ab actione ſuâ, id eſt, tenſione ſiue tractione non ceſſat, atque ita pars reſoluta tractum aduerſæ ſiue oppoſitæ ſanæ partis ſequitur, quæ & breuior propterea redditur.

Diligenter tamen tunc diſcernendum eſt, vtrum pars affecta & contorta laboret paralyſi, an conuulſione: Nam ſi, exempl. gr. diſtorſio oris exſiſtat à paralyſi, pars reſoluta longior facta in ſanam trahitur, vt diximus. Contrarium accidit, ſi fiat à conuulſione, vbi ægra decurtata ſanam attrahit. Deinde in Paralyſi pars affecta facilè extendi poteſt; quod in conuulſâ fieri nequit, quæ rigida manet. Præterea conuulſio cum dolore aliquo eſt conjuncta, non paralyſis, in qua plerumque ſenſus ſimul perit. Poſtremò in Paralyſi faciei palpebra oculorum inferior demiſſa eſt, ægérque deorſum aſpicit, cujus contrarium obſeruatur in conuulſione.

[...]a cauſ[...] Cognitâ jam ſede locóque affecto *διάθεσις* malique cauſſa inquirenda. Et primò quærendum de cauſſis externis & euidentibus, vt de refrigeratione ab aëre, aqua, niue, medicamentis foris impoſitis frigidis, de contrectatione marinæ torpedinis, de opiatorum & narcoticorum vſu, de compreſſione à corpore duro, tumore, caſu, ictu, vinculis, luxatione oſſium, fracturâ eorundem, & ſimilibus.

Si horum nihil præceſſerit, ſed apoplexiâ æger laborauerit, facilè & hoc ex ægri & adſtantium relatione cognoſcetur. Si nec hæc præceſſerit, à corporis conſtitutione ex humorum abundantia inſigni, ac morbis, quæ præceſſerunt, vel adſunt, ex ætate, regione, anni tempore, victus ratione, humor peccans & morbi cauſſa cognoſcetur. Conſuli etiam poſſunt juuantia & lædentia.

Prognoſtica.

[...]noſtica. 1. Omnis Paralyſis fortis à cauſſa interna difficulter curatur; cum humores, qui neruos occupant, non ſine maximo labore & negotio amoueri poſſint: inprimis cum in medicamentorum neceſſariorum vſu, ac recta diæta rarò perſiſtant. Et primò quidem ſolent, qui per omnia membra reſoluti ſunt, celeriter rapi; ac, ſi correcti non ſint, diutius quidem viuunt, ſed rarò tamen ad ſanitatem perueniunt, & plerique ſpiritum miſerum trahunt, memoriâ quoque amiſsâ. In partibus verò nunquam acutus, ſæpe longus, ferè ſanabilis morbus eſt. Celſus, *lib. 3. cap. 28.* Verùm hic notandum, primò, procul dubio prioribus verbis de apoplexia Celſum loqui. Sua enim tempora ſecutus, vtrumque affectum, & apoplexiam, & Paralyſin propriè dictam, paralyſin nominat. Deinde non ſimpliciter verum eſſe, paralyſin ſemper eſſe longum morbum, etiam eam, quæ in partibus ſaltem eſt; id quod Paralyſis Scorbutica teſtatur, quæ ſæpe breui temporis ſpatio finitur, vt *lib. 3. de Scorbuto, part. 5. cap. 4. ſect. 2.* dicemus. Experientia idem docuit Petrum Salium Diuerſum, qui propterea, *in notis in Altimarum, cap. 14.* ſtatuit, Paralyſin non ſemper ab humore frigido & viſcido prouenire, verùm & à vaporoſa materia, quæ ad principium neruorum tranſmiſſa, obſtructionem in iis inducens, ac ſpiritus animalis viam intercipiens, ſenſum & motum inferiorum partium inhibeat. Exemplúmque affert cuiuſdam tonſoris, qui poſt crapulam nocte mediâ cum timore ſuffocationis expergefactus incidit ſubitò in paralyſin omnium corporis partium infra faciem exiſtentium, ſenſúque & motu adeo priuatus eſt, vt nec acu profundè perforatus, nec gladiolo ſcarificatus, quicquam ſentiret, nullamque partem, niſi caput, mouere poſſet; qui ſolutâ crapulâ, ac frictionibus tantummodò, ac inunctionibus quibuſdam reſoluentibus ad ſpinam intra tertium diem omnino ſanatus eſt. Ideóque ea paralyſis ſola longa eſt, quæ ab humore craſſo prouenit.

2. Et præcipuè paralyſis, quæ ex ſoluta apoplexia prouenit, difficilis curationis eſt, & periculoſa, ob cauſſæ vehementiam, ob confirmatam partium imbecillitatem, & ob metum recidiuæ. Nam Paralyſis apoplexiam excipiens, ſæpe in eandem recidit, vel materiâ, quæ ad cerebrum & ſpinalem medullam defluxit, ad cerebrum iterum recurrente, vt nonnullis placet; vel, quod veroſimilius eſt, facto vndique majori concurſu ſimilis materiæ ad cerebrum; vel ejuſdem in cerebro cumulatione, vbi retenta hominem denuo apoplecticum reddit.

3. Minus periculoſa eſt Paralyſis, ſi ſolùm motus aut ſenſus læditur; magis, ſi vterque: pejor rurſum, in quâ plures nerui & muſculi ſunt affecti. Hinc majus periculum minatur Paralyſis, ſi medulla ſpinalis ſit affecta, quàm ſi partis alicuius ſaltem neruus ſit affectus. Et eò periculoſiores etiam ſpinæ affectus, quò cerebro ſunt propiores.

4. Paralyſis ex nerui grandioris aut ſpinalis medullæ inciſione tranſuerſim factâ non curatur; quia inciſio hæc non coaleſcit. Hippocrates, *6. aphor. 39.*

5. Paralyſis ex luxatione valida & ſubita vertebrarum, præſertim ceruicis, (cum à vertebris ceruicis nerui è medio inter vertebram ſuperiorem & inferiorem exeant; in lumborum non item, ſed è vertebra ſuperiore exeant) plerumque lethalis eſt, teſte Auicenna; propterea, quod nerui inſigniter contunduntur & atteruntur, & ipſa ſpinalis medulla contunditur & læditur, ac propter ſequentem inflammationem vertebræ facilè ad priſtinam ſedem reduci nequeunt. Si in Paralyſi ex ictu, contuſione, caſu nerui vehementer contundantur; non curatur. Signum verò eſt neruos vehementer contuſos eſſe, ſi illico poſt ictum Paralyſis oriatur. Aliàs ſi non illicò, non tam ob attritionem nerui Paralyſis exiſtit; quàm ob inflammationem, quæ ictui ſuccedit.

6. Tremor Paralyſi ſuperueniens, bonum; quoniam meatus neruorum aliquo modo aperiri ſignificat, per quos aliquid ſpiritus animalis ad aliqualem motum ſufficiens tranſire poteſt.

7. Si membrum reſolutum fuerit actu calidum, de ſanitatis recuperatione ſpes eſt.

8. Si membrum Paralyticum extenuetur, ejúſque color vegetus mutetur; aut non curatur morbus, aut difficulter: quia non ſolùm ſpiritus animalis defectum, ſed & calorem naturalem propemodum extinctum ar-

guit; præſertim ſi reſoluti lateris oculus imminuatur: id quod ſpirituum defectum indicat.

9. Cruribus & pedibus reſolutis facilior eſt curatio,ob ſicciorem & robuſtiorem eorum neruorum naturam.

10. In ſenibus difficulter curatur Paralyſis, ob caloris natiui imbecillitatem: vt & hyeme.Plus autem ſperare licet tempore æſtiuo & verno, ſi æger rectè regatur.

11. In omnibus neruoſi generis affectibus,qui à pituitoſis & frigidis humoribus fiunt,vt ſunt apoplexia, & paraplegia, febris valida ſuperueniens non parum adjumenti affert, teſte Galeno, 2. *Prorrhet. aphor.* 50. Morbi enim cauſſam febris illa abſumit,neruóſque calefacit,& exſiccat.

12. Rhaſes, 1.*contin.* ſe multos reſolutos ex diarrhœa ſuperueniente curatos vidiſſe ſcribit:quod Marcell. Donatus,*in hiſtor.medic. mir.lib.2. cap.5.* non de valida & antiqua, ſed de debili & recenti Paralyſi accipiendum cenſet. Poteſt idem & de Paralyſi ſcorbutica verum eſſe, quæ ex humore ſeroſo & mobili prouenit.

13. Paralyſis rarò degenerat in alios morbos, ipſa verò alios morbos ſequitur, apoplexiam, epilepſiam, colicam,febres chronicas, ſuffocationem vteri, vt ſupra dictum.

Indicationes.

Indicationes.

Cum proxima Paralyſis cauſſa ſit ſpiritus animalis in parte reſoluta defectus;vt is parti reſtituatur,requiritur. Verum iſta indicatio inutilis eſt; cum non detur materia remedij,quæ huic proximè & immediatè poſſit ſatisfacere. Ergo à cauſſis, à quibus continens iſta dependet,indicatio vtilis petenda.Sunt autem illæ, vt dictum, intemperies frigida & humida, vis narcotica, anguſtia, quæ rurſum à plurimis cauſſis, vt dictum, prouenit;& ſoluta vnitas.Etſi verò de modo,quo cauſſæ nonnullæ paralyſin efficiunt, autores non conueniant,vt ſupra,*de cauſſis*,dictum,& poſtea,*in quæſtionibus*, dicetur: tamen in curatione vix aliqua eſt diſcrepantia. Humor enim pituitoſus,ſiue alterando & refrigerando,ac humectando,ſiue obſtruendo,ſiue comprimendo Paralyſin efficiat,curationem eandem requirit, humórque pituitoſus, quocunque etiam modo Paralyſin efficiat,è neruis tollendus eſt.

Curatio ergo tribus capitibus comprehendi poteſt; agendúmque primò de curatione Paralyſis ex humore pituitoſo & frigido:ſecundò de curatione Paralyſis ex humore tenui & ſeroſo:tertiò de curatione Paralyſis à cauſſis euidentibus. Quamquam verò etiam vim narcoticam inter cauſſas Paralyſis ſupra recenſuimus: tamen eadem medicamenta, quæ ad humorem pituitoſum adhibentur, videlicet medicamenta neruis amica, narcoticam quoque vim infringere poſſunt.

In curatione tamen ſemper ad locum affectum, in quo cauſſa mali hæret,reſpiciendum,& ei medicamenta applicanda. Si enim omnes infra caput partes reſolutæ ſint, ad ſpinæ initium in cauitate ceruicis topica applicanda,ſimul tamen cerebrum non negligendum. Si verò ſeu plures,ſeu pauciores partes læſæ ſint, ſemper ad eam partem medicamenta applicanda, in quâ cauſſa mali hæret. Et ſi origo nerui affecta ſit, eò loci medicamenta applicanda. Si verò non in principio,ſed in parte quadam ſolùm progreſſus neruus affectus ſit, eò loci medicamenta adhibenda.

Curatio Paralyſis è pituitâ ortum habentis.

Curatio Paralyſis pituitoſa.

Paralyſis,quæ ab humore pituitoſo,vel ſpinalem medullam,vel neruum occupante,& quocunque etiã modo ſpiritus animalis influxum prohibente, partiſque temperiem corrumpente,ortum habet, curatur, ſi humor pituitoſus è loco illo tollatur. Quod fit, ſi vel in alium locum trahatur,vel è corpore euacuetur,vel diſcutiatur & abſumatur;ac præcaueatur,ne noui humores, qui paralyſis cauſſam augere & mouere poſſunt, cumulentur,& ad partem affectam affluant,tandémque intemperies introducta corrigatur,neruíque roborétur.

Vt autem iſta ordine fiant,ab vniuerſi corporis euacuatione incipiendum. Deinde cùm à capite ad neruos materia effluere ſoleat,illud euacuandum & roborandum. Et tertiò parti affectæ ſuccurrendum. Etſi verò,quânam ratione hæc fieri, & in actum deduci poſſint,& præcipuè quomodo capiti ſuccurrendum ſit,ſuprà,*part.1.cap.2.3.&* 10.ſatis dictum: tamen quædam hîc adhuc addere libet.Ea verò,quæ ad neruos propriè ſpectant,ſubiicere neceſſarium eſt.

Vniuerſalem ergo corporis euacuationem quod attinet; in hac Paralyſis ſpecie vix venæ ſectione opus eſt;cum ſanguis non peccet,ſed pituita, & plerumque in ſenibus pituitoſis, ac naturâ frigidis hoc malum accidat. Si tamen crudi ſanguinis copia humorem pituitoſum producat & foueat,venam in brachio partis ſanæ aperire licet. Parcè tamen ſanguis euacuandus, ne languidus calor extinguatur.

Vniuerſ. Purgantes mitiora.

Vniuerſi potius corporis purgatio ad humorem pituitoſum dirigenda. Itaque ſecundum commune præceptum aluus & primæ viæ primò expurgandæ, ne attenuantium & præparantium, quæ neceſſaria ſunt vſu humores crudi in ventriculo & primis viis hærentes maiori copiâ ad penitiora corporis & neruos deducantur.

Clyſter ergo talis iniiciatur:

℞. *Mercurialis,betæ,ſaluiæ,hyſſopi,origani, betonicæ*, an.M.j.*fl.chamæmeli,ſummit.centaur.minor.*an.M.ß.*ſem. rutæ,fœnicul.*an.Dra.j.ß.*agaric.alb.* ʒ ii. Coqu.in aqu.ſ.

Colaturæ ℞.℔.i. In qua diſſoluantur *electuar.hier. cum agaric.benedict.laxat.*an. Drach.vi.*ol.chamæmel.lilior.alb.rutæ,mell.roſ.col.*an. Vnc.j.*ſalis* Dra.ß.F.Clyſter.

Vel ℞. *Rad.bryon.* Drach. vj. *fol. ſaluiæ, iuæ arthet. centaur. min. mercurial.* an.M.j. *fl. primul. ver. origani Cret.rutæ*, an.p.ſem. *ſtœchad. Arab.*p.j.*ſem.ſiler.mont.* Drach.j.ſem.*carthami in pet.lig.*Vnc.ſem. *colocynth. in p.l.* Drach.i. F.Decoctio in ſ.q.aquæ.

Colaturæ ℞. ℔. j. In quâ diſſolue *elect. d.aphanic.* Vnc.ſem.*hieræ diacolocynth.*ʒ.iii.*ol.caſtorei,rutæ*,an.℥.i. *ſal.gemm.* Scrup i.M.pro Enemate.

Vel alia purgantia mitiora in eundem finem vſurpanda,vt pilulæ aſſaireth & alœphangin.

Vt ℞.*Pilul. aſſaireth.* Drach.j. ß. *alœphangin. agar. troch.*an.Drach.j.*maſtich.*Scrup.i. Cum *ſyrup.ſtœchad. ſimpl.*vel *oxymel.ſcillit.*

F. Pilulæ mediocres, quarum æger Drach. j. capiat per vices.

Inter mitiora iſta & lenientia in hâc Paralyſis ſpecie caſſia locum non habet; cum nimium humectet: ſpecies hieræ magis conueniunt. Vtilis eſt hîc in Paralyſi & terebinthina,quæ cum aliis electuariis & pulueribus purgantibus conuenientibus in formam Boli formari, & Drach.i. vel Drach. ii. pondere exhiberi poteſt.

In forma liquida exhibendi terebinthinam modum ex Lemnio, Inſtitut. *lib.* 5. *part.* 1.*ſect.* 1. *c.* 11. propoſuimus.

Vomitoria

Si ventriculus pituita repletus ſit, commodum etiam eſt, vomitum ciere in iis, qui ad eum apti ſunt.

Vomitorium ergò tale parari poteſt:

℞. *Raphani in taleolas inciſi* Vnc.j. ß. *ſem. raphani, atriplicis,rad.aſari,*an Drach.ii.*agar.*Drach.i *flor.geniſt.* p.i. Coqu.in hydromel.

Colat. ℞.Vnc.iiii.v.vel vi.*oxymel.ſimpl.*Vnc. ß.

In fortioribus ſucci nicotian. depurati ℥. ß. addi poteſt.

Chymicis ſua ſunt vomitoria è floribus ♁nii,croco metall.

metall. vitriol. albo ⊖le vitrioli, Mercurio, de quibus alibi.

Poſtea ad præparationem & euacuationem humoris pituitoſi accedendum,& vtraque aliquoties repetenda. Si tamen ſtatim in principio vocetur Medicus, non incommodum eſt, imò neceſſarium videtur, vt Medicus ſtatim ad fortiora purgantia, qualia poſtea proponentur,accedat,dum materia adhuc in motu eſt, antequam neruis ſeſe penitius inſinuet, iiſque impingatur. Vbi verò malum iam confirmatum eſt, & materia neruis impacta, prius attenuanda & præparanda, poſtea euacuanda eſt,

Pituitam hîc præparantia omnia ſint calida, ſicca, attenuantia, ſimúlque cerebro & neruis amica, qualia ſupra, *parte* 1. *cap.* 2. & 10. recenſuimus, quæ hîc omnia repetere opus non eſt.Pauca ſaltem compoſita addemus.

Vt ℞. *Syr.ſtachad. de betonica,de hyſſopo, mellis anthoſat*. an. Vnc.i. *aq.lauendul.ſaluia,roriſmarini, hyſſopi,* an. Vnc. ii. *cinamomi* Drach. ii. F. Potio pro tribus doſibus, cui aliquid oxymel. ſimpl. vel ſcillit. addi poteſt.

Etſi enim acetum ſit neruis inimicum; tamen, vt Hercul. Saxonia hac de re loquitur; neruis inimicum non eſt cum melle,& inimicum eſt neruis exiccatis,non pituitâ repletis. Veruntamen,quia etiam ipſum oximel.neruos, ſi ſit acrius, vel eius vſus nimius vellicat,acidorum vſus omnino parcior ſit.

Vel ℞. *Aq.betonic.primula veris*, an. Vnc.iii. *ſaluia*, Vnc.ii.*hyſſop*.Vnc.i.*ſyr.de hyſſop*.Vnc.i.ß.*de beton*.Vnc. i. *eſſentia caſtorei* Scrup. ß. *aq. cinamomi* Drach. ii. M. pro 4. doſibus, quarum vna mane & veſperi propinetur.

Vel Fiat hoc Decoctum:

℞. *Rad.ireos,heleníj,acori veri*, an.Vnc.ß. *ſaluia,beton.hyſſop.roriſmar.* an.M.i.*flor.ſtachad. Arab.* M.ß. *ſem. aniſi,fœniculi*. an.Drac.ii .Coqu.in aquæ puræ ℔.iii. ad remanentiam ℔.ij.

Colatura dulcoretur *ſacchari* vel *mell. roſat.* aut *anthoſat*.℔.ß.& aromatiſetur *pulu. cinamomi* Dra.i.*Zinzib. alb,nucis moſchata*.an.Dra.ß.*cubebar*.Scr.i.atque per manicam Hippocr.traiiciantur.

Valde etiam commendatur Syrupus de iua artheticа,qui hoc modo conficitur:

℞. *Iua* M.ii.*ſaluia,maioran.roriſmar.polij,origani,calaminth.mentaſtri,pulegij,hyſſopi,thymi,ruta ſylueſtr.* & *domeſtic.betonic.ſerpill*.an.M.i. *rad.acori veri,ariſtoloch. peucedani,valerian.bryon.gentian. dictamni*, an. Vnc. ß. *fænic.petroſelin.apij,aſparag.ruſci*,an.Vnc.i *ſtachad. Arabic.ſem.aniſi,fœnicul.liguſtic. ameos, carui, ſiler. montan.* an. ʒ.iii.*rad.pyrethri* Vnc.ß.*paſſul*.Vnc.ij.

Bulliant omnia in iuſtâ quantitate aquæ ad conſumptionem quartæ partis.

Inde colentur, & cum mell. ſ. q.ſ. a. F. Syrupus, qui aromatiſetur *puluere nucis moſchata,cinamomi, & cubebarum.* cuius ℥i. vel ℥i. ß. cum aqua idonea ſæpe exhibeatur.

℞. *Mell.roſat.col*.℥.viii. *extr.calami arom.* ʒ.i.ß. M. pro Syrupo,de quo manè & veſperi per aliquot dies cochlearia ij. propinentur.

Inprimis hic vtilis eſt primula veris, quæ ob magnam in Paralyſi curanda vim herba Paralyſis vulgò appellatur.

Vtilis eſt & mulſa, in qua caſtorei aliquid diſſolutum ſit.

Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 18. & Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 28. Sagapeni, opoponac. aſæ fœtidæ exiguam portionem cum mulsâ manè ſingulis diebus exhibent.

Et quia morbus eſt diuturnus, ac medicamenta ſæpius iterata facilè nauſeam ac faſtidium pariunt, commodum eſt, potui talia miſcere. In hunc ergo vſum fieri poteſt hydromel, ſeu melicratum; cuius generis eſt, quod Quercetanus à Friderico, Electore Palatino, communicatum, *Pharmacop. dogm. reſtit. lib.* 1. *cap.* 11. deſcribit:

Vel ℞. *Mell. opt*. ℔. ß. *aqu. fontan*. ℔. vi. Deſpumentur.

Poſtea adde *ſaluia, puleg. betonic. hyſſopi*, an. M. i. vel M.ß.

Coquantur tam diu, donec herbarum vires melicratum attraxerit.

Colatura calida aromatiſetur *cinamomi, cortic. citri* an.Drach.i.ß.*trium piperum*.an.Scrup.ß.*granor.paradiſi,cardamomi,galang*.an.Scrup.i.*nuc.moſchat*.Scrup.ß.F. Potus clarus.

Vel ℞. *Aq*.℔.xx. *mell*.℔.i.ß.*rad.acori veri,ſaluia,roriſmarini*,an.M.i.*rad.ireos* Vnc.ß.

Coquantur ad conſumptionem tertiæ partis,addendo ſub finem *cinamomi,nucis moſchata*,an.Dra.ii.*piperis* Dra.ß.F.Melicratum.

Loco mellis & ſaccharum vſurpari poteſt.

Vel paretur ſeq.Hydromel digerens:

℞. *Aq.communis* ℔.ii *mellis opt*.Vnc.iij.

Decoq.lento igne,donec non amplius ſpument.Decocto adde. *fol.ſaluia,origan*.an.p i.*puleg.ſerpill*. an.p.ß. *rad.ireos conciſe* ʒ.ii.*ſem.aniſi,coriand*.an.ʒ.ß. *macis,cinamomi*,an Scr.j.

Bulliant ad conſumptionem quartæ partis. Colentur,& in 4.doſes diuidantur.

Hydromelitis aromatici deſcriptio etiam exſtat apud Langium, *lib.*3.*epiſtolar. medic. Epiſt*.1.*cap*.5.De quibus omnibus & cum cibo,& extra cibum ſæpe aliquid bibi poteſt.

Etſi autem vinum, imprimis potens, non conuenit Paralyticis:tamen in aſſuetis,id loco vehiculi ad medicamenta ad neruos interius deferenda vtile eſt.Ideo in vino ſaluia, roſmarinus, hyſſopus, betonica, herba Paralyſ.chamæpit. & huius generis alia macerari poſſunt. Commodius verò eſt, ſi cum muſto hæ plantæ deferueant.

Purgantia.

Præparatâ iam per aliquot dies materiâ aliquid purgantium admiſcere licet, agaricum, mechoacann. fol. ſenæ, Vt:

℞.*Rad.fœnic.pœon*.an.Vnc.ß.*ireos,calami aromat*.an. Drach.ii. *ſem.fœnicul*. Dra.i.ß. *baccar. iuniperi, cubebar.* an.ʒ.ii.*fol.betonic.herb.paralyſ.ſaluia,chamapit.roriſmar. flor ſtachad. Arabic* an.p.i.*fol.ſen.elect*.℥.i.ß.*agar. alb.*℥.ß.*mechoacan*.Dra.ii.*zingib*.ʒ.i.ß.*cinamomi,maſtich.nuc. moſch*.an.Drach.i Infundantur in ſ.q.hydromel.

Colat ℞. Vnc.x.*ſyrup.ſtachad.ſimpl*.Vnc.ii.*de hyſſopo* Vnc.i.

Dentur manè tribus diebus.

Vel ℞.*Flor.calend.exicc*.℥.iii.*aq.fl.primul.ver.vini albi generoſ*.an.℔.ij.

Indantur vaſi vitreo bene munito, ac macerentur. hor. xxiv. in B. tepido, poſtea exprimantur prælo: hinc.

℞.*flor.primul.ver.ſicc*. Vnc.ii. ac macerentur denuo hor. xxiv. in ſupraſcripta prima colatura in B. tepido; exprimantur ſecundâ vice fortiter. Ac in hac expreſſ.infundantur tertiâ vice.*flor.anthos* Vnc.i.per horas xxiv. in B. tepido,ac exprimantur prælo.

Tandem ℞.*fol.ſen*.Vnc iiii.*turbith.alb.& gumm.hermodactyl.mund.* an.Vnc.iß. *cort.lign.ſanct*. Vnc.i. *cinamomi* Vnc.ß *caryophyl.arom.ſem aniſi*,an.Dra.ij.

Præparatis rite omnibus affundatur ſpir. vitriol. rectif. Drach. ii. ac affundatur præſcripta colatura, indatur phialæ vitreæ capaci; ac maceretur iterum in B. tepido hor. xxiv. Tandem ignis ſubminiſtretur, vt omnia ebullire incipiant; poſtea exempta exprimantur prælo,add.*ſacch.albiſſ*.℔.i. Deſpumetur album. oui,ac coqu.ad Syr.conſiſtentiam,ſeruetur vſui.

His

His peractis quieſcendum per aliquot dies, ægérque interea conuenienti diæta regendus. Hinc fortiora purgantia vſurpentur, turbith, colocynthis, pilulæ de agarico, cochiæ, fœtidæ, de hermodactyl. de ſagapeno, de opoponace, elect. Indum. benedicta laxat. hiera cum agaric. hiera Logadij hiera Pacchij, atque inter ea mitiora primùm vſurpanda.

Pilulæ de Iua arthetica. Mirum in modum commendantur pilulæ de Iua, quarum ſingulis diebus hora vna poſt cœnam (ego mallem manè eas exhibere) Scr.i. ſumat æger.

Parantur tamen hoc modo:

℞. *Iuæ, herb. paralyſ. betonicæ. flor. ſtœchad. Arab.* (al. addunt *fl. anthos*) an. Dra.i. ſiccata in vmbra in puluerem redigantur, quibus adde *turbith. elect.* ʒ.i.ß. *agaric. alb.* Dra.ii. *colocinth* ʒ.ß. *zingib. ſal. gemm.* an. gr.x. *rhabarb. optim.* Dra.i.ß. *ſpicæ Indic.* gr.viii. *ſpec. hieræ ſimpl. Gal.* ℥.ß. *diagryd.* Dra.i.

Omnia puluериſata cum ſucco Iuæ recenti in maſſam pilularum redigantur.

Vel ℞. *Pilul. fœtid. Meſuæ*, aut, quæ fortiores ſunt, *Rhaſis*, Scrup.ii. *de opopanace* Scrup.i. *caſtor.* gr.v. Cum *ſyrup. de betonic.* vel *hyſſop.* F. Pilul. xxi. quæ reperantur quoties opus eſt.

Vel ℞. *Agar. trochiſc.* Dra.ii. *turbith.* Drach.i. *ſal. gemmæ, zingib.* an. Scrup.i. *caſtor.* Scr.ß. *hier. diacolocynth.* ʒ.i. F. Miſtura, cuius doſis Dra.i.

Vel ℞. *Pilular. fœtid.* Scrup.ii.ß. *agar. troch.* Scrup. i. *troch. Alhandal.* gr. ii. *caſtor.* gr.iiii. Cum *mell. ſcillit.* F. Pilulæ.

Nonnulli pilulas, & quidem maiori formâ, ne vis medicamenti cito diſſoluatur, ſub tempus ſomni exhibent. Verùm ſi forte tale medicamentum ſit, cibum corrumpet; ſi lene, nihil præſtabit. Ideóque commodiſſimum fuerit, tales pilulas poſt mediam noctem exhibere.

Quibus pilulæ non arrident, Potiones exhibeantur.

Vt ℞. *Betonicæ, roriſmar. chamæpit.* an. p.i. *ſem. carthami contuſi, fol. ſenæ elect.* an. Dra.iii. *hermodact.* Dra.i. *ſem. aniſi* Scrup.iiii. F. Decoctio in hydromelite. In colatura infundantur *Agarici trochiſc.* Dra.i.ß. *turbith.* Drac.ß. *Zingib.* Scrup.ii. *cinamomi* Scrup. i. Colaturæ Vnc.iiii. adde *mell. roſat. ſolut.* Vnc.ß. M.

Vel fiat Syrupus talis:

℞. *Rad. acori veri* Vnc.i. *pœon. helenij, imperator.* an. Vnc.ß. *chamæpityos* M.ii. *ſaluiæ, beton. hyſſop. primulæ veris*, an. M.i. *flor. lauendulæ* Dra.ß. *ſem. aniſi, fœnicul.* an. ʒ.ii. *bacbar. lauri, iuniperi*, an. Drach.iii. Coqu. in ſ. q. aq. puræ.

In colatura infundantur *fol. ſen. elect.* Vnc.iiii. *agaric. albi* Vnc i. *turbith.* Vnc.ß. *mechoacan.* Dra.iii.

Iterum ebulliant & colentur.

Colatura cum ſ. q. ſacchari coquatur ad Syrupi conſiſtentiam, & aromatizetur *cinamomi, zingib. galang.* an. Dra.ii. De quo dentur ℥ii. vel iij.

Hoc modo ſi diebus aliquot purgantia & præparantia exhibita fuerint, quies à medicamentis per dies aliquot concedenda, & poſteà eadem medicamenta ſecundâ, tertiâ, aut pluribus vicibus repetenda, ac ſemper à mitioribus ad fortiora progrediendum. Tempore quietis tamen reuulſiones per clyſteres, frictiones, & cucurbitulas inſtitui poſſunt.

Roborantia quoque nonnulla capiti & neruis vtilia vſurpanda, ægérque bonâ diætâ regendus.

Vt: ℞. *Conſer. primulæ veris* Dra.iii. *Mithridat.* Dra.i. Miſce.

Vel cum ſaccharo F. Bolus, qui poſt purgationem ſeqq. die manè, horis 4. vel 5. antè prandium, ſumatur.

Vel ℞. *Theriac.* Scrup.ii. *aur. Alex.* Scrup.i. *conſ. fl. lauend.* Drach.ii. *eſſentia caſtor.* gr.v. *ſal. chamæpit* gr.vii. *eſſentiæ ſaluiæ* Scrup.ß. Cum ſacch. q. ſ. F. Bolus poſt cœnam deglutiendus.

Vel ℞. *Mithridat.* Dra.ß. *conf. anacard.* Scrup.ß. *conſ. fl. ſalu.* Drac.ii. *ſpir. primul. ver.* gutt.v. *ol. deſtill. ſalu.* gut. ii. *extr. caſtor.* gr.iii. Cum *ſaccharo* F. Bolus.

Particulares capitis euacuationes. Purgatione vniuerſali peractâ, ſi caput & cerebrum ſint primario affecta, materiamque ſuppeditent, vel pars materiæ ibi hæreat, particulares eius euacuationes inſtituantur, per ... china, apophlegmatiſmos, gargariſmos, de quibus ſupra *part. 1. cap.* 10. dictum.

Habent & ſuum hîc locum ptarmica, vt & maſticatoria. Præparari etiam poſſunt tales hypoglottides, quæ manè ieiuno ventriculo, vt & horis pomeridianis, in ore detineantur.

℞. *Pulu. nuc. moſch.* ʒ.iß *ſem. naſturt. pœon.* an. Scr.ii. *rad. pyrethri* Scr.i. *caſtorei* Dra.ß. *moſchi.* gr.ii. Cum *ſucco ſaluiæ* F. Trochiſci lupinis ſimiles.

Vel ℞. *Rad. acori veri* Drach.i. *pyrethr.* Scr.ii. *zingiber. pœoniæ, caryophyll. nuc. moſchat.* an. Dra. ß. *cubebar.* Scr.i. Cum *inſuſ. gum. tragac. in aq. lauend. & ſalu. facta* addita *ſacchari* q.ſ. F. Trochiſci quantitate lupinorum, quorum vnus, præſertim tempore decubitus, in ore teneatur.

Apophlegmatiſmus talis parari poteſt:

℞. *Rad. pyrethr.* Drach.i℥. *calami arom.* Drac.i. *ireos* Dra.ß. *granor. iuniperi* Drach.i. *fol. ſalu. maioran.* an. P.i. *roriſmar. meliſſ.* an. P.ß. *cubebar.* Dra.ß. F. Decoctio in ſ. q. aquæ puræ ad tertias.

Colat. ℞. Vnc.vii. in quibus diſſolu. *eſſentiæ ſalu.* ʒ.ii. *ſyr. de ſtœchad.* Vnc.iß.

Miſce pro Apophlegmatiſmo, de quo calefacto cochlear vnum atque alterum per horæ quadrantem in ore detineatur.

Si caput ab affectu liberum ſit, euacuationibus hiſce præmiſſis, corroborantia neruos vſurpentur, de quibus poſtea.

Sudorifica. Si iteratâ aliquoties materiæ præparatione & euacuatione, morbus tamen contumaciter perſiſtat, ſudores prouocandi decocto ligni Guaiaci, ſarſæparill. Chinæ, vel ligni ſaſſafras; ſeorſim ſingulorum vno ſumpto, vel pluribus admiſtis. Et ſub finem decoctionis addantur, ſi libet, fol. primul. veteris, ſaluiæ, roriſmarini, cinamomum, nux moſchata. De quo decocto manè bibat æger Vnc. vi. vel vii. & in lecto horâ vnâ atque alterâ ſudet. Decocto dilutiore ſecundo potus loco in menſa vti poterit. Atque huiuſmodi medicamenti genus aliquot ſeptimanis continuandum.

℞. *Ligni Guaiaci* Vnc. viii. *cortic. eiuſdem, rad. helen. pœon. iridis, cortic. citri ſiccorum*, an. Vnc.i. *aq. puræ* ℔.x.

Infunde hor. xxiiii. in loco calido, poſtea coquantur.

Colatura dulcoretur ſaccharo, & condiatur ſpec. diagalang. vel diacinamomi Dra. i. Capiat æger manè, & poſt meridiem Vnc.vi. ac manè ſudet.

Loco decocti interdum deſtillatum parari poteſt. Exépli loco ſit ſequens liquor antiparalyticus:

℞. *Limat. ligni Guaiaci* Vnc.iiii. *cort. ligni eiuſd.* ℥.i. *rad. ſarſaparill.* Vnc.iß. *Chinæ* Vnc.i. *lign. ſaſafr.* Dra.vi. *aloes, galangæ*, an. Dra.iß. *rad. ſcorZoner. polypod. hermodactyl. pæō. fœnic.* an. ʒ.iiß. *ſem. pœon.* ℥.ii. F. Infuſio 24. hor. in loco calido *in aq communis, vini Rhen.* an. ſ. q. Poſtà in veſica deſtillentur.

Deſtillatum funde ſuper *fol. betonic. iuæ arthet. ſalu.* an. M.i. *flor. tiliæ, primulæ ver. ſtœchad. Arab. roriſmar. lauendulæ* an. M.ß. *chamæm. Rom.* ʒ. *cordial.* an. P.ii. *theriac.* Dra.iiß. *Mithridat.* Dra iii. *ſem. & cort. citri*, an. Dra.iiß. *cinamomi* Dra.vi. F. ſ. a. Deſtillatio in MB. pro ℔.iiß.

Liquori deſtillato adde *manus Chriſti c. ol. cinamomi, c. ol. ſuccini*, an ℥.i. *conf. diacymini c. ol. cymini* ʒ.vi.

Miſc. De hoc deſtillato manè & veſperi Vnc. iii. vel iiii. propinentur.

Pro Potu ordinario hoc vti poterit:

℞. *Rad. Chinæ* Vnc.iii. *aq. fontan.* ℔.x. Coq. ad partis quartæ conſumptionem.

Colatu

Colatura dulcoretur ſaccharo, & condiatur cinamomo.

Multum quoque tribuitur aq. vel decocto roriſmarini, ſi illius Vnc.iii.quotidie ſumantur cum gr.iii.extr. radic.pyrethr.vel caſtorei.

Vbi decoctum hoc, vel deſtillatum ſemel abſumptum eſt, iniiciatur clyſter; vel purgantia ſupra propoſita repetantur. Atque ita per vices decoctum ſudoriferum & purgantia diebus xl. continuentur, ſi tempus, ætas, & vires id permittant.

[…]nos robo[…]tia. Tandem quæ frigidos humores in neruis abſumunt, eóſque calefaciunt, ſpiritum & calorem ad eos attratrahunt, eoſdémque roborant, cùm internè, tùm externè vſurpanda. Qualia ſunt pleraque, quæ ſupra, *part.1.c.2.3.* & 10. ſunt propoſita.

Ideoque vſurpanda melicrata antea deſcripta.

[…]ua deſtil[…]a. Aqua deſtillata; *Roriſmar. ſalu. lauendul. primul. veris, chamæpit, betonic.* & compoſitæ *Apoplectica* & *Paralytica.*

[…]oſerua. Conſeruæ; *primul. veris, chamæpit, beton. ſalu. anthos, lauendul. ſtœchad.*

[…]dita & […]ies aro[…]tica, […]tidoti. Radic.condit. *acori, helenij, ireos, galang. pyrethr. nux. moſchat. condita, diacorum Meſue.*

Spec. *Aromat. caryophyll. diambr. diagalang. diamoſch. dulc.*

Valde commendatur etiam magiſterium perlarum. Prodeſt & theriaca antiqua, vel Mithridat. quæ Drac.i. pondere exhibeantur cum conſeru. vel aqua appropriata, vel mulſa. Efficacior eſt aurea Alexandrina & confect. anacardina.

Vel ℞. *Aq. betonic. cubebar. ſalu. primul. veris,* an. Vnc. ii. *antepilept. Langij* Vnc.ß. *cinamomi* Drach.ii. *ſyrup. de ſtœchad.* Vnc.i. Miſc. F. Potio pro 3. doſibus. Alia:

℞. *Conſeru. chamedr. chamæpit.* an. ℥.ß. *ſaluiæ, primul. ver.* an. Dra.iii. *aq. betonic. chamedr.* an. Vnc.iii. *flor. tiliæ, pœon.* an. Vnc. iß. M. & agitentur fortiter in mortario marmoreo, poſt leuiter bulliant, exprimantur, & colentur.

In colatura diſſolu. *extr. granor. juniperi* Scrup.i. *galang. calam. arom.* an. Scrup.ß. *aq. cinamomi* Dra.ii. *brodij rad. enulæ cond.* Drach.vi. *ſyrup. de cinamomo* Dra. iii. M. F. Potio pro 3. doſibus.

[…]luaria. Vel ℞. *Conſeru. ſaluiæ, anthos, primul. veris, chamæpit. lauendul.* an. Vnc.i. *calami aromatici condit.* Dra.vi. *ſpec. diambr. diamoſch. dulcis,* ana Dra.ß. *Mithridat.* Drach.i. *pulu. nucis moſchat.* Scrup.ii. *cubebar.* Scrup.i. Cum *ſyrupo ſtœchados ſimpl.*

F. Electuarium, de quo quantitate nucis iuglandis quotidie, vel alternis diebus, 4. horis ante prandium, & tantundem duabus horis ante cœnam, & veſperi æger ſumat.

℞. *Conſeru. fl. primul. ver.* Vnc.iß. *ſalu. roriſmar.* an. Vnc.ß. *nuc. moſchat. cond. rad. enulæ cond.* an. Dra.iii. *ſpec. diambr. diamoſch. d.* an. Dra.ß. *extr. viſci q.* Scrup.i. *galangæ* Scr.ß. *margarit. prap.* Scr.i. *corall. rubr. prap.* ʒ.ß. *Mithridat.* Dra.i. *eſſentiæ caſtor.* ʒ.ß. Cum *ſyrup. brodij nuc. moſch.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Flor. lauendul.* Vnc.iß.

Incidantur minutim, & addantur *ſacchari* Vnc. vi. *pulu. caryophyll. cinamomi, macis,* an. Vnc.ß.

Stent in vaſe clauſo in Sole aliquot diebus, & nonnunquam agitentur.

Vel ℞. *Conſeru. fl. lilij conuall. primul. veris, ſaluiæ,* an. Vnc.ii. *Mithrid. optimi antiqui* Vnc.i. *cerebri leporis aſſi & exſiccati* Dra.ii. *ſpec. diambr.* Dra.i. *ſem. pœon. baccar. iuniperi,* an. Scr.ii. Cum *ſyrup. ſtœchad.* F. Electuarium, de quo ſumat æger ſingulis diebus Vnc.ß.

[…]ebrum le[…] Cerebrum quoque leporis laudatur, quod peculiari proprietate in hoc morbo proſit. Vnde commendatur hoc Electuarium:

℞. *Cerebri leporis recentis aſſi, vel in fictili frixi, conſeru. ſaluiæ.* an. ℔.ß. *chamæpithyos, betonic.* an. Vnc.iii. *cinamomi, caryophyll. piper. nigri,* an. Dra.i. *terebinth. Cypriæ aq. chamæpit. lotæ* Vnc.ß. *ſacchar. diſſolut. in aq. iua,* vel *mellis* q.ſ. F: Electuarium, de quo manè, horis iii. ante cibum, ſumantur Vnc.ß. vel Dra.vi.

Pulueres quoque varii parari poſſunt, qui in aqua appropriata, vel cum pane vino aut mulsâ madido ſumuntur, vel cum ſaccharo in Rotulas aut Morſulos formantur. Pulueres.

Vt ℞. *Nuc. moſchat.* Vnc.ß. *radic. pyrethri* Drach.i. *flor. lauend.* Drach.ii. *anthos, ſaluiæ,* an. Drac.ß. *cinamomi, caryophyll.* an. Dra.i. *galang. cubebar. cardamom.* an. ʒ.ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Fol. meliſſ. primul. veris, iuæ arthet.* an. Dra.iß. *cubebar. nuc. moſchat. ſem. aniſi,* an. Dra.i. *coriandr præparati, cinamomi, caryophyll. cardamomi,* an. Drach.i. *viſci q. ſem. pœon.* an. Drach. ß. *ſacch.* ad pondus omnium F. Puluis.

Efficaciſſima ſunt olea deſtillata, vt & extracta; quæ vel cum conſeruis, miſceantur, vel ſaccharo excepta in Tabulas vel Morſulos concinnentur. Morſuli & Rotula.

Vt ℞. *Extract. calam. aromat.* Scr.i. *ol. deſtillat. nucis moſchat. ſalu. roriſmar. cinamomi,* an. gutt.vi. *caryophyll.* gutt.ii. *ſpec. diambr.* Dra.ß. *ſacchar. in aqua lauendulæ diſſoluti* Vnc.iii. vel iiii. F. Morſuli.

Vel ℞. *Spec. diamoſch. d.* Dra.iß. *diambr.* Scrup.ii. *diamarg. cal.* Dra.ß. *raſur. viſci q. vngulæ alcis,* an. Scrup.i. *fragm. lap. v. pretioſor.* an. Scrup.ß. *extr. galangæ, ireos, pœon.* an. gr.vii. *cardamom.* gr.xv. *ol. deſtill. nuc. moſch.* gut. vii. *ſacch. in aq. lil. conuall. diſſol.* q.ſ. F. Morſuli.

Vel ℞. *Spec. diambr.* Drach.i. *ol. deſtillati ſaluiæ, nucis moſchat. caryophyll.* an. gutt.iiii. *ſacch. in aq. roriſmar. diſſolut.* Vnc.ii. F. Rotulæ.

Vel ℞. *Ol. deſtillati ſaluiæ, nucis moſchat. cinamomi, caryophyll.* an. gutt.vi. *ſacchar. in aqua iuæ diſſoluti* Vnc. ii. vel iiß. F. Rotulæ.

Vel ℞. *Sacchari* ℔.ß. Decoqu. *in aq. fl. lauend.* & *lilior. conuall.* Vnc.iiii. ad perfectam coctionem; adde *ol. ſuccini rectif.* gutt. xv. *cinamomi* gutt. ix. *eſſent ſaluiæ* Drach.i. F. Rotulæ.

Aquæ Apoplecticæ & Paralyticæ paſſim extant apud Langium, *lib.3. epiſt.1. cap.1.* Vidum Vidium, Heurnium, Hercul. Saxoniam, & alios, quos conſulere licet. Aq. Paralytica.

Poteſt & talis ſine deſtillatione (Tincturam vel Eſſentiam hodie appellant,) parari: Tinctura.

℞. *Primul. veris, ſaluiæ,* an. M.i. *flor. lilij conuall. ſtœchad. Arabic. lauendul. anthos,* an. M.ß. *caryophyll. nuc. moſchat. galang. cinamomi, cubebar. granor. Paradiſi, ligni aloes,* an. Dra.iii. *rad. acori veri, ireos, pœon.* an. Vnc.ß. *ſem. fœnicul. aniſi, ſiler. montani, pœon.* an. Drac.i. *ſpec. diambr. diamoſch. d.* an. Dra.ii.

Affundatur *ſpiritus vini optimè rectificati* tantum, vt ad manus latitudinem, vel plus etiam emineat. Stent in infuſione diebus aliquot in vitro clauſo, & ſingulis diebus agitentur. Poſtea ſpiritus vini, qui vim ſpecierum imbibit, per inclinationem effundatur. Doſis eſt Vnc. ß. vel ſolius, vel cum aqua aliqua conuenienti.

Alia aqua contra Paralyſin:

℞. *Roriſmar. lauendul.* an. Vnc.iii. *ſaluiæ, ſem. ſinapi* an. Vnc.i. *cardamomi, galangæ, cubebar. cinamomi,* an. ʒ.ß. *macis, croci Orient. viſci q.* an. ʒ.i. *caſtor. opt. aureæ Alexand. Mithridat.* an. ʒ.ß.

Macerentur in loco cal. diebus 8. in *vini ſublim. opt.* ℔.ij.

Poſtea ℞. *aq. ſalu. roriſmar. lauendul. flor. tiliæ, lil. conuall.* an. ʒ.ii. Miſc. & ſ.a. deſtillentur. Alia:

℞. *Spec. diambr.* ʒ.iiß. *diarrhod. abb. diamoſch.* an. ʒ.ii. *ſpir. vini opt.* q.ſ. F. ſ.a. Extractum liquidum, quod ſaccharo in aquâ conuenienti ſoluto dulcorari poteſt.

Aqua Saluiæ compoſita:

℞. *Fol. ſalu. hortenſ. virid.* ʒ.vii. *nucis moſch. caryophyll. zingiber. albi, cubebar. gran. Paradiſ. cinamomi,* an. ʒ.ß. *baccar. lauri* Drach.i. *galangæ* Drach. ii. *ſpic. nard. cort. citri*

citri, an. ʒ.i. *campher.* Scrup.i. *flor. lauendul.* ʒ.ß. *roriſmar.* ʒ.i. Infund. omnia, vt decet, præparata in *vini opt. veter.* ℔.viii. per dies 3. Poſtea ſ.a. in B. deſtillentur.

Alia aliqua:

℞. *Rad. acori veri, galangæ, angelic. enula, cyperi*, an. ʒ.vi. *fol. ſalu. minor. maior. roriſmar. meliſſ. ruta*, an. M.i. *flor. lauend. ſpica, lily conuall. primula veris*, an. M.ß. *nuc. moſchat. zedoar. cinamomi, caryophyll.* an. Dra.iii. *caſtor.* ʒ.iß. *cort. citri* Vnc.ß. *ſpec. diamoſch.* ʒ.ij.

Conquaſſata infund. in vino forti, & permiſceantur donec pultis inſtar fiant, poſtea deſtillentur.

Aqua articularis:

℞. *Iua arthet.* ℔.i. *rad. pentaphyll.* Vnc.iii. *fol. piloſell.* ℔.ß.

Inciſis & contuſis affund. *vini Rhen. veteris opt.* ℔.vi. F.ſ.a. Deſtillatio per organa vitrea in B. Collectus liquor ſeruetur.

Alia D. Kolreuteri:

℞. *Vermium terreſtr. ablutor. vino veteri* ʒ.ii. ʒ.iii. *caſtorei* ʒ.ß. vel Vnc.j.

His ſuperfund. *vini veteris* ℔.i. Stent infuſa 24. horis; poſtea ſeorſim

℞. *meliſſophyll. odor. puleg.* an. M.i. *chamæpit. agrimon. herb. paralyſ. chamæmeli Romani*, an. M.iß. *betonic. euphrag.* an. M.ii. *ſaluia* M.iiii. *hyperici* M.iii. *flor. ſambuc. verbaſc.* an. M.i. *baccar. lauri* ʒ.iß. *ſtœchad. Arab. cap.* N. vii. *raſura Guaiaci* ʒ. ii. *ſaſſafr.* Vnc. ß. *caryophyll. nuc. moſchat.* an. Drach.ii. *ſchænanth.* Scrup.i. *roſar. rubr.* M.ii. *flor. lauendul. ſpica nardi betonic. maioran. roriſmarin*, an. M.i.

His quoque conciſis & conquaſſatis ſuperfund. *ſpir. vini puriſſ.* ℔.v.

Stent pertriduum ad cineres calidos ſæpius mouendo. His adde *vini Rhen. veter.* ℔.iii. *aq. meliſſ. lauend. betonic. hyperic. ſambuc. ſaluia, roriſmar.* an. ʒ.vi.

Poſtea ſimul omnia mixta deſtillentur ſ.a. in B. Deſtillato liquori, ſi placet, addi poteſt moſchi Scr.ß.

Aqua Arthetica D. Brambachij:

℞. *Baccar. iuniperi* ℔.ii. *lauri* ℔.i. *flor. lauend. fol. puleg. cum ſummit.* an. Vnc. xvii. *menth. criſp. calamenth.* an. ℔.j.

Poſtea ℞. *rad. oſtrut. Zedoar. macis, cinamomi*, an. Vnc. i. *caryophyll. card.amomi*, an Vnc.ß. *flor. anthos* M.i. *vrtic. min. c. ſem.* M.i. *ſalu. minoris* M.ii.

Omnibus contuſis ac minutim inciſis affunde *vini opt. ardent.* q.ſ. atque bene cooper.

Deinde ſepeliatur vas bene concluſum & obſtructum in cella, in loco & terra frigida. Sent in infuſ. per menſem, deinde deſtillentur.

Topica. Tandem ad Topica accedendum, quæ cum parti reſolutæ ad calorem & ſpiritus reuocandos, tum inprimis loco, vbi cauſſa mali hæret, applicada, ad humorum exſiccationem & diſcuſſionem.

Frictiones. Pars ergo affecta pannis calentibus quotidie fricetur, ſed leniter, ne quod de naturali calore & ſpiritibus attractum eſt, iterum diſſipetur.

Cucurbitula. Cucurbitulæ etiã applicentur, quas valde commendat Auicennas poſt corporis expurgationem, ſi abſque ſcarificatione capitibus muſculorum partis affectæ applicentur, præcipuè eo fine, vt ſpiritus ad partem torpentem attrahatur. Qua de cauſſa cucurbitulæ anguſtiores eſſe debent, & cum multa flamma applicari, ſed non diu affixæ manere, ne, quod attractum eſt, diſſipetur. Et vt id, quod attractum eſt, ibi conſeruetur, & non ſtatim diſſipetur, emplaſtrum ex pice & reſinâ pini ſtatim imponi poteſt. Quin tamen aliquid materiæ morbificæ neruis inhærens hoc modo extrahi, & loco moueri poſſit, impoſſibile non videtur.

Rubificantia. Vel membrum ſtupidum & reſolutum vrticis viridibus leniter percutiatur, aut ipſi ſinapiſmi & Rubificantia imponantur, donec pars rubeſcere incipiat. Et ſi materia à cerebro deſcendat, & in ſpinali medulla hæreat, etiam ſcapulis & brachiis interdum adhiberi debent, vt materia à cerebro & principio ſpinalis medullæ ad exteriora trahatur, & euocetur.

Poſtea, & progreſſu temporis (Auicennas poſt trigeſimum diem ns vtitur) ſpinæ dorſi quoque ea applicare vtile eſt, vt reliquæ materiæ extrahantur, & ſpiritus ac ſanguis ad partem affectam reuocetur. Rubificantia tamen tam diu non ſunt in loco affecto relinquenda, vt veſicas in cute excitent (tum enim ſpiritus & ſanguis ad partem affectam, nõ reuocaretur, ſed diſſiparetur) ſed tam diu ſolum, ſinapiſmi & dropaces relinquendi, donec pars rubicunda digito preſſa non albeſcat, ſed rubicunda permaneat.

Poſtea inunctiones fiant Oleis & Vnguentis conuenientibus, cuiuſmodi ſunt, *ol. chamæmel. lilior. albor. irin. hyperici, ſambuci, rutaceum, laurinum, coſtinum, de ſpica, lumbricor. terreſtr. de piperibus, vulpinum, de caſtoreo, euphorbij, deſtillatum juniperi, ceræ.* Peculiari ratione præparata *olea, viperinum, de ciconia, anſerinum*, habentur in Practica Leonell. Fauentini, *cap. de Paralyſi*, & *Cati ſeu Felis*, apud Foreſtum, *lib.* 10. *obſeru.* 82. *Olea & vnguenta.*

Ex Vnguentis commendatur, *Agrippa, Aregon, Martiatum vtrumque, de bdellio.* Efficax eſt & ſequens Vnguentum Anſerinum:

℞. *Anſerem veterem pinguem*, ſuffocetur, deplumetur, & exenteretur. Exenteratus inde *cera flaua, butyri ouilli, ſalis communis*, an. Vnc.ii. *pingued. vulpin.* Vnc. iii. *cati ſylueſt.* Vnc.iiß. *porcina* Vnc.ii. *humana* Vnc.i. *medull. crurum aſini, bouis, cerui*, an. Vnc.iß. *pulu. thuris, farina fabar. ſiliginis*, an. Vnc.ii. repleatur, & conſuatur, veruque transfigatur, & aſſetur; vel ollæ vitreatæ inditus lento igne aſſetur: vbi cauendum, ne aduratur. Liquor exſtillans vſui ſeruetur.

Aliud:

℞. *Anſerem deplumatum, euiſceratum, vino albo ablutum*, configatur vndique *caryophyllis*, & infarciatur *foliis ſaluia, roriſmarin. ſpica*, iiſdem addendo *pingued. felis ſylu.* Vnc.iß. *pulu. myrrh. thuris*, an. Vnc. ß. *caſtor. euphorb.* an. Drach. iß. *lumbric. in aceto ſuffocator.* n.xxx.

Inſuantur omnia, & torreatur anſer more vſitato in veru, aceto albo rutaceo ſuppoſito in ſartagine in quod pinguedo deſtillet, poſteaque refrigerato liquore innatans axungia colligatur, & ſeruetur in vitro ad hoſce vſus præſtantiſſima.

Crato commendat Vnguentum de Sapone, quod ipſe ita parat:

℞. *Sapon. Veneti* ℔.ß. *ol. baccar. iuniperi* ʒ.i. *pulu. ſem. eruc.* Dra.vi. M. pro Vnguento.

Vel ℞. *Ol. laurin. de laterib. nardini, ſinapi expr.* an. ʒ.iß. *gummi ſeqq. in aquâ vitæ diſſolutor. opopanac. galban. ammoniac. ſagapen.* an. Vnc.ß. *euphorbij* Drach.ii. Miſc. quibus adde *ol. iuniper. de piperib. ſuccini, ſpica deſtill.* an. Dra.i. *rad. helleb. alb. pyrethr. ſinap.* an. Dra.i. *piperis alb.* Dra.ß. *ſal. ammoniac.* Scrup.ii. *caſtor.* Scrup.i. *Cera* q.ſ. F.ſ.a. Vnguentum, quo partes læſæ ſpir. vini ante ignem prius fricandæ illinantur.

Valent & *pinguedines humana, anſerina, vulpina, cati, cati, ſylueſtr. vrſi, leonis, viperarum.*

In calidis tamen & ſiccis oleis, præcipuè deſtillatis, & inprimis in principio adhibendis, hoc obſeruandum, vt aliquid pinguium addatur, ne materia neruis inpacta, vel adhærens exſiccetur, indureſcat, & quaſi lapideſcat.

Ex his varia pro re nata miſceri poſſunt.

Vt ℞. *Ol. chamæmel. lilior. albor.* an. Dra.i. *lumbric. terreſtr. vulpini*, an. ʒ.ß. *ſpec. diamoſch. dulc. pulu. chamæpit. roriſmarin* an. Dra ß. *caſtor.* Scr.i. *cera, pinguedin. taxi*, ana q.ſ. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Gummi Ammon. bdellij in ſpir. vini diſſolut.* an. Vnc.ß. *axung. taxi, anſeris, vulpis*, an. Vnc.iii. *rad. ireos* Drach.i. *fol. ruta, betonic. herb. paralyſ.* an. Dra.i. ß. *ſtœchad. Arab. roriſmar. chamæm. meliliot.* an p.i. *ſtyrac. calamit. benzoes*,

benzoes, an. ʒ.ii. *caryoph. thuris, nuc. moſch.* an. ʒ.i. *ol. vulpin. caſtor. lumbric. terreſtr. cera*, an. q.ſ. F. Linimentum.

Vel ℞. *Ol. vulpini, laurini, terebinth. de caſtor.* an. ℥.ß. *vnguenti Aregon. Martiati magni*, an. ʒ.ii. *galbani, Ammoniac. bdellij*, an. ʒ.i. *cera* q.ſ. F. Linimentum.

Vel ℞. *Rad. ireos, calam. aromat.* an. ʒ.i.ß. *galang.* ʒ.i. *fol. ſaluia, roriſmar. iua, fl. lauend. ſtachad. Arabic.* an. p.i. *ol. vulpin. de caſtor. lumbric.* an. ℥.ii. *terebinth.* ℥.i. *vini albi fort.* ℥.iiij. Coq. ad vini conſumptionem.

Colaturæ adde *ſpiritus vini* ℥.i. *ſagapen. bdellij, caſtor. ſtyrac. calamit. benzoes*, an. ℈.i. *nuc. moſch. caryoph. piper. longi, pyrethri*, an. ℈.ß. *pingued. taxi* ℥.ß. *cera* q.ſ. F. Linimentum.

Efficax etiam ad Paralyſin Vnguentum deſcribit Valeriola, *lib. 4. obſ. 4.* quod huc transferri poteſt.

Efficax eſt & hoc:

℞. *Lumbric. terreſtr. ſpiritu vini lotorum, & in furno exſiccat.* ℔.ß. *pulu. zingiberis, galang.* an. ℥.ß. *ol. lilior. albor.* vel *coſtini* q.ſ. F. Vnguentum.

Ante nouam inunctionem ſordes, quæ de priori relictæ ſunt, abluantur pano imbuto decocto *fl. chamamel. melilot. beton. maioran. ruta, ſalu. fol. lauri, chamapit. hyſſop. rad. ebuli, cyclamini, ireos, calami aromat. pyrethri.*

Ex quibus & Sacculi ac fotus parari poſſunt, additis *caryoph. nuce moſch. caſtoreo.*

Vt ℞. *Betonic.* M.i.ß. *maioran. chamædr. chamapit.* an. M.i. *calaminth. origani, ſerpilli, marrub. vrtic.* an. M.ß. *fol. lauri* num. v. *fl. ſpica, ſtech. Arab.* an. p.ii. *galanga, piper. l.* ʒ.i.ß. *maſtich. ſuccini*, an. ʒ.i.

Conciſa & contuſa craſſo modo decoq. pro Fomentatione.

Alij ſequenti Mixturâ membra affecta fricant:

℞. *Spir. vini, ſpir. granor. iuniperi*, an. ℥.iii. *pingued. caſtorei* ℥.i. *pulu. ſem. ſinapi* ʒ.i.ß. *rad. ariſtoloch. ſalis communis*, an. ʒ.ß. Miſce.

Efficaciſſima verò ſunt Balſama cum naturalia, tùm Artificialia, ſeu olea deſtillata, quæ Balſami nomine veniunt, & apud Euonymum, Heurnium, *c. de Paralyſi*, & alios deſcripta extant.

Inter quæ valde commendatur ſequens Balſamum, quod Guidoni de Cauliaco attribuitur, quodque Matthiolus loco veri balſami ſubſtituit:

℞. *Fol. ſaluia, maioran. menth. herb. paralyſ.* an. p.i. *ſpic. nard. croci, carpobalſami, ſang. dracon. thuris, mumia, opopanac. bdellij, maſtich. gumm. Arab. ſtyrac. liq. benzoes*, an. Dra.ii.ß. *moſchi* ʒ.ß. *terebinth.* Vnc.v.

Omnia pulueriſata Miſc. cum terebinth. ponantur in alembic. & deſtillentur: primò exit aqua, hinc oleum, poſtea ſubſiſtentia quædam craſſior, quam Mel appellant, cuius vſus eſt in hoc, & omnibus frigidis affectibus.

Eſt & magna vis ol. deſtillatorum, *ſaluia, nucis moſchata, lauendul. ſpica. roriſmar. ſuccini, de lateribus*, vt & *petrolei*, præcipuè *albi*.

Vtilis eſt hæc Aqua, quâ membra affecta illinantur & fricentur. Libet eiuſdem etiam ℥ß. cum aqu. ſaluiæ, vel alterius conuenientis ℥iii. manè exhibere:

℞. *Flor. lauendul. ſpic. noſtra, ſtœchad. Arab. ſaluia, roriſmar.* an. M.ß. *maioran. iua, primul. veris*, an. M.i. *rad. ariſtoloch. rotund. ireos, calami aromat.* an. ℥.i.ß. *nuc. moſch.* ʒ.ii. *caryophyll. piper. cubebar. cardamom.* an. ʒ.i. *ſpec. diamoſch. dulc. diambr.* an. ℈.ii. *ſagapen. opopanac. myrrh. caſtorian.* ʒ.ß. *baccar. iuniperi* M.i.

Inciſa & contuſa infundantur in vini albi ℔.vi.

Stent in infuſione diebus 8. poſtea, ſi odoratior expetatur, aliquot grana ambræ, vel moſchi tenui linteolo obuoluta roſtro alembici appendantur.

Poſſunt & ſequenti Aquâ arthericâ membra affecta humectari & fricari:

℞. *Granor. iuniperi, herb. vrtic. Rom.* an. M.ii *ſpic. noſtr.* M.ß. *ſchananth.* Dra.i. *gran. paradiſ. coccognid. piperis l.* an. ʒ.i.ß. *caryoph. caſtor. myrrh.* an. ʒ.ii.ß. Conciſa & cōtuſa infund. *in ſpir. vini Rhen.* menſ. ii.

Stent. in infuſ. per 3. dies, poſtea deſtillentur in M B.

Alia Aqua arthetica, D. Eulenbeck, Medici quondam Dreſdenſis:

℞. *Fl. lauendul. ſpica, betonic. maioran. roriſmar.* an. M.i. *fol. ſambuc. fl. verbaſc.* an. M.ii *hermodactil.* ℥.ß. *nuc. moſchat.* Dra ii. *caryophyll.* ʒ.i. *baccar. iuniperi* M i. Inciſ. & contuſ. infundantur *in vini Rhen.* ℔.v.

Stent in infuſ per 4. d. hinc deſtillentur.

Vtiles ſunt & Suffumigationes, quibus inſeruit ſequens Puluis. *Suffumigationes.*

℞. *Succini maſtich. myrrha*, an. ʒ.i. *thuris* ℈.ii. *caryoph. cinamomi, nuc. moſch. macis*, an. ʒ. ß. *ligni aloes* Scrup. ß.

Puluerifata irrorentur *ſpir. vini*, exiccentur poſtea, & iterum irrorentur quinquies, ac exiccentur, & F. Puluis, qui iniiciatur prunis, vt fumus excitetur, quo calefiat linteum, eóque ſubinde membra paralytica fricentur & foueantur.

Si his malum non cedat. Emplaſtra & Cerota ſupra ſpinam dorſi imponenda. *Emplaſtra & Cerota.*

Vt ℞. *Caſtor. euphorb. piper. longi & nigri*, an. Dra.i. *ammoniac. opopanac.* an. Dra. vi. *medull. cerui, cruris bubul.* an. ʒ.ii. *terebinth.* ʒ. vi. *ſtyrac. liquid.* ʒ.ii. *adipis gallin. anſeris, porci*, an. ʒ.i.ß. *ol. nardini, irini, de lateribus, de terebinth.* an. ℥.ß. *vini albi veteris* q.ſ. *ad gummi diſſoluenda.*

Bulliant omnia ad ignem. F. Emplaſtrum.

Alij ab inunctione imponunt emplaſtrum ex ſolo gummi Tacamahacæ paratum.

Vel ℞. *Empl. de bacc. lauri, de beton. melilot.* an. ℥.i. *thuris* ℥.ß. *caſtor. euphorb.* an. ʒ.i. *ſem. nigell. naſturt. ſinap. rad. pyreth. fol. nitri*, an. ℥.ß. Cum *ol. de laterib.* redigantur in formam Emplaſtri, quod ſuper alutam extenſum applicetur.

Sudores quoque in parte affecta prouocare vtile fuerit; quod fiet per euaporationes è decocto herbarum prædictarum & radicum facto in aqua, aut potiùs vino ita parato, vt halitus calentes partem affectam attingant: aut decoctum ex herbis dictis calens in vas aliquod infundatur, in quo æger ieiunus ita ſedeat contectus, ne aquam attingat, ſed vapores ſaltem excipiat; vel lateres calentes linteis decocto herbarum dictarum madidis inuoluti parti affectæ imponantur, vt ſudor eliciatur, vel in balneo ſicco, quod ſtufam vulgò appellant, vapor ex decocto herbarum dictarum lapidibus vel ſcoriis calentibus inſperſo excipiatur. Ad ſudores mouendos valde hîc commendatur decoctum radicum bardanæ vel lappæ maioris. Vbi æger ſatis ſudauit, in lectum componatur exhibita *theriaca, Mithridat.* vel *aurea Alexandr.* ʒß. vel ℈ii. cum aq. conueniente. Non verò ſemel tantum eiuſmodi balneis vtendum, ſed ſæpius, & bis vel ter ſingulis ſeptimanis. *Sudorifera.*

Autumnali quoque tempore vinaceis ex vuis maturis efferueſcentibus membra manè per horam vnam, vel longius ſpatium immergere, & poſtea oleo, vel vnguento aliquo conueniente inungere, idque per dies 15. vel plures continuare ſummè vtile fuerit; de quo videatur Donatus ab Alto Mari, *Tractat. de vinaceorum facultate & vſu.* Idem faciunt feces vini, ſi in illis calefactis partes reſolutæ quotidie bis foueantur. Membra reſoluta tegantur pellibus vulpinis, leporinis, canis, cati ſylueſtris, plumis anſerum, columbarum, auicularum ſylueſtrium.

Si his omnibus nihil, vel parum efficiatur, ad Thermas deueniendum erit, præſertim verno tempore, præmiſſis vniuerſalibus & particularibus corporis euacuationibus. Eſt autem hîc opus delectu thermarum; ſuntque vtiles ſulphureæ, bituminoſæ & nitroſæ, non multi aluminis participes. Suntque ſingulis ferè regionibus etiam ſuæ; de quibus deſcriptiones thermarum in ſingulis regionibus, & hiſtoriæ ab iis curatorum conſulendæ. *Therma.*

Si thermæ naturales deſint, Artificiale balneum tale parari poteſt, ſi aquæ exſiccationis cauſſa, ſal, alumē, tartarum vini, ſulphur, permiſceatur, & in eis ferrum vel *Balnea artificialia.*

Left margin (cut off): li & / ta. / deſtil-

vel chalybs ſæpe ignitus extinguatur; &, vt appropriatum magis balneum fiat, & calefaciat, plantæ etiam conuenientes admiſcendæ.

Vel tale paretur:

℞. Fol. betonic. ſaluiæ, maioran. pulegij, roriſmar. hyſſopi, origani, thymi, rutæ, chamæpit. an. M. iii. *fl. chamæmel. melilot.* an M. ii. *rad. pyrethri, bryoniæ*, an. ℥. ii. *baccar. iuniperi* M. iiii. *lauri* M. ii. *ſulphuris* ℔. iii. *nitri* ℔. i. Coqu. in aqu. ad Balneum.

Cauteria. Nonnulli & Cauterium apponunt inter primam & ſecundam vertebram, vel alio loco, pro ratione membri affecti, vt humor neruos occupans euacuetur.

An febrem accendere liceat. Nonnulli & febrem accendendam putant ad abſumendum & exſiccandum humorem pituitoſum, exhibitâ crebriùs theriacâ & confect. anacardinâ, aut oleorum calidiorum, vt formicarum, euphorbij, circa pulſus temporum & brachiorum, ac ſub axillis inunctione. Verùm cum accedere febrim facilius ſit, quam accenſam extinguere, relicto præſidio minus tuto, alia tutiora eligenda.

Chymici, præter magiſterium perlarũ, (quod in *aq. primulæ veris* vel *roriſmar.* Scr. ß. pondere exhibent) cõmendant ol. ſaluiæ, ſuccini; magiſter. ſmaragdi, coralliorum; tincturam amethyſti; eſſentiam flor. cheiri.

Extrà inungunt (præter olea antea commemorata) ol. ſanguinis humani, vt & balſamum de galbano, cuius deſcriptio in Inſtitutionibus habetur.

Diæta.

Interim dum hæc fiunt, & toto morbi decurſu Diæta conueniens inſtituenda, qualis, *part. 1. cap. 2.* propoſita. Aer ſit calidus, ſiccus & purus. Qui ſi talis naturâ loci non detur, arte paretur, vt, *ibid.* dictum. Nonnulli cenſent intra ægri cubiculum columbos alendos, vtpote quorum halitus Paralyticis proſit.

Cibus calefaciendi & attenuandi vim habeat, pituitæ generationem prohibeat, condiatúrque cinamomo, cariophyll. nuce moſchat. macere, hyſſopo, thymo, ſaluia, roremarino, maioranâ, ſatureiâ, & ſimilibus. Et primis quidem 14. diebus victus ſit tenuior & parcior; cum materia morbi plus, quam vires vrgeat. Ideóque famem interdum tolerare, & cœnam intermittere proderit. Toto verò morbi decurſu cibo ſeſe æger non oneret; cum nihil in hoc affectu ſit pernicioſius, quàm nimia cibi & potus repletio. Cibus quoque ſit boni ſucci; carnes aſſæ, quàm elixæ magis conueniunt. Eligantur & ij cibi, qui peculiari vi huic morbo reſiſtunt, aut certè pituitam non generant, vel eam etiam abſumunt; quales ſunt columbæ ſylueſtres, turtures, hirundines, cuculi, cerebrum leporis. Commendant nonnulli viperarum carnem; ideoque harum carne, vel farinâ harum iure ſubacta capones & gallinas ſaginant. Vtiles ſunt & pineæ nuces, piſtaciæ, amygdalæ, auellanæ Lombardicæ. Panis condiatur ſemine carui, fœnicul. aniſi, melanthij. Condimenti loco in menſa vſurpetur ſinapi, cappares; item ſales theriacales, de viperis, betonicæ, cinamomi, hyſſopi, iuniperi, ſaluiæ, nucis moſchatæ, cariophyllor. Contra ab omnibus cibis frigidis & humidis, flatulentis, auibus aquarilibus, carnibus agninis, ſuillis abſtinendum. Piſces, ſi fieri poteſt, in cibum planè non admittantur; aut ægro eos appetente ſaxatiles aromatibus conditi concedantur. A lacte etiam, & omnibus lacticiniis abſtineat æger, vti & à fructibus horariis.

Potus. Potus ſit hydromel aliquod ex ſupra ſcriptis, cum foliis ſaluiæ, maioranæ, roriſmarini, hyſſopi, chamæpityos, cinamomo, nuce moſchat. zingibere, cardamomo, granis paradiſi, pipere paratum, aut cereuiſiâ hyſſopo vel ſaluia condita, vel potus, qui Hippocras vulgò pharmacopæis appellatur, & hoc modo paratur:

℞. Cinamomi ℥. ii. *zingiberis* ℥. ß. *piper. longi, granor. paradiſi, galang.* an. ʒ. i. *cardamom.* ʒ. i. ß. *nucis moſchatæ, caryophyll. macis*, an. ʒ. i.

Coquantur vaſe clauſo in aq. fontan. ℔. vi. Colatura dulcoretur *ſacchar. alb.* ℔. ß. & per manicam Hippocratis traiiciatur.

Morbo tamen declinante ad ventriculi robur conſeruandum vinum concedi poteſt, ſed antiquum, quod non facilè aceſcit, idque paucum.

Pars corporis affecta, quæ reſtitui nonnihil cœpit, frequenter exerceatur, aut potius fricetur; moderatè tamen, vt calor, ſanguis & ſpiritus ad illam reuocentur. Et quidem frictiones in partibus ægris vtiles ſunt ad calorem & ſpiritus reuocandos: in ſanis ad auerſionem. *Motus & exercit.*

Somnus non excedat horas ſeptem, ſitque nocturnus, non diurnus. Aluus aperta ſeruanda, &, quia Paralyticis aluus adſtrictior eſſe ſolet, per interualla clyſteres iniiciendi. *Somnus & vigiliæ. Excrem.*

De Curatione Paralyſis ex humore tenui, & ex Colica ac Scorbuto.

Curatio Paralyſis ex humore & ex ... ac Scorb. Cum Paralyſis ex Colica ex tenui potius & birioſo vel ſeroſo humore, quam craſſa pituita proueniat, vt & ea, quæ morbos bilioſos interdum ſequi ſolet: curatio quoque non parum à curatione Paralyſis ex pituitâ variat. Neque enim tam calida medicamenta, vt in Paralyſi pituitoſa, hîc locum habent. Et cum materia illa tenuis, bilioſa ac ſeroſa, ex inteſtinis non tam ad principium neruorum, quàm ad neruoſas muſculi partes ac tendines tranſmittatur, principio neruorum illæſo; tota curationis ratio in eo conſiſtit, vt intemperies inteſtinorum corrigatur, & humores vitioſi ex iis euacuentur. Deinde vt materia quæ eſt in membris exterioribus, diſcutiatur, ac membra roborentur. Et cùm in iſta Colica & Paralyſi pertinaces alui obſtructiones adſint, clyſteribus opus eſt, ſed iis non calidis & ſiccantibus quales in Colica ex pituita & flatibus requiruntur, ſed potius humectantibus, moderatè refrigerantibus, emollientibus, & abſtergentibus. Et quia motus ad inferiora ſegnior eſt, vnde etiam accidit, vt materia cùm ad alia membra, tum ad muſculos moueatur, irritantibus opus eſt, quæ inteſtina ad excretionem ſtimulent. Conueniunt ergo hic clyſteres ex maluâ, parietaria, mercuriali, branca vrſina, violaria, ex lacte caprino; quibus caſſia extracta addatur, ex ol. violaceo & roſaceo cum adipe anſerino, & vitellis ouorum, item ex cremore ptiſanæ cum ol. chamæmel. Ad abſterſionem verò & expultricem ſtimulandam commodiſſimè additur aliquid hieræ ſimplicis, vel mellis violar. aut roſac. vel nitri parum. Et quidem clyſteres tales ſemel atque iterum iniicere non ſufficit, ſed ter vel ſæpius etiam infundatur, vt peruerſus naturæ motus inuertatur, & humores praui per aluum excernantur.

Poſtquam aluus per clyſteres aperta & emollita fuerit, ſi plethoræ in venis indicia appareant, vena aperienda. Hinc purgantia exhibenda, & per mitiora medicamenta, ac per ἐπίκρασιν materia expurganda; quibus, ſi indicia obſtructionis in venis appareant, medicamenta aperientia temperata admiſcenda ſunt. Conuenit hîc ſyrup. roſat. ſolut. violar. ſolut. manna, rhabarb. Si morbus id requirat, etiam extract. eſulæ, hellebori nigri, turbith exhibentur. Et ſi ventriculus eſt humidus ac laxus, conueniens eſt vſus hieræ, quæ humores in inteſtinis abſtergit. Ne tamen caliditate vel ſiccitate ſua hiera noceat, ex refrigerantibus & humectantibus aliquid miſceri poteſt.

Materiâ ſubductâ ſæpius ieiuno ventriculo ea, quæ in affectione hypochondriaca & ſcorbuto vſurpari ſolet, dentur. Nonnulli tart. correcti ℈j. in aq ſaluiæ, aut mixtur. ſimpl. ℈i. in aq. Paralyſ. ℥. iß. exhibent. Hinc ſudor prouocari poteſt tali Potiuncula:

℞. Aq.

℞. *Aq. primulæ veris, betonic.* an. Vnc. iß. *ſuccin. præparati, matris perlar. præparatæ,* an. Scrup. ß. *extr. galangæ* gr. vii. *ſpir. tartar. correcti* Scrup. ß. *manus Chriſti c. ol. ſuccini* Drach. iii. *aq. theriacal.* Dra. ii. Miſce.

Vel ſequenti Bolo:

℞. *Conſeru. betonic. ſaluiæ,* an. Drach. iß. *theriacæ* Scr. ii. *extr. ligni ſancti* Scr. ß. *ſal. chamæm.* gr. vii. Cum *ſacch.* q. ſ. F. Bolus.

Quo ſumpto liquor aliquis conueniens bibatur. Dentur etiam quotidie de Rotulis confortantibus manè & veſperi aliquot.

℞. *Extr. galangæ* Scrup. i. *ligni aloes* Scrup. ß. *eſſent. ſaluiæ* Drach. ii. *ſuccini præparati* an. Drach. ß. *ol. ſuccini* Scrup. ß. *cinamomi* gut. vii. *ſacch. in aq. flor. lauend.* & *fl. tiliæ diſſol.* Vnc. vi. F. Conf. in Rotulis.

Membra verò reſoluta fricentur panno aſperiore, poſtea inungantur oleis non vehementer calidis; qualia ſunt, lilior. albor. anethin. chamæmel. & ſimilia. Et ſi illa ſupra propoſita adhibentur, aliquid moderatè refrigerantium admiſceri poteſt; vt ol. roſac. & ſimilia. Quæ præterea ad huius Paralyſis curationem facere poſſunt, videantur apud Schenckium, *lib.* 1. *obſer.* 189.

Paralyſin autem Scorbuticam quod attinet, in ea curanda inprimis ad materiam, Scorbuti cauſſam, reſpiciendum eſt, poſtea membris reſolutis medicamenta adhibenda. Qua de re, *de Scorbuto. lib.* 3. *part.* 5. *ſect.* 2. *cap.* 7. dictum.

Curatio Paralyſis à cauſſis euidentibus.

[...]atio Paralyſis à [cau]ſſis euidentibus. In Paralyſi à contuſione, caſu vel ictu, ſi ob plethoram affluxus ad partem læſam metuatur, vena aperiatur, aluo per clyſterem prius euacuata. Poſtea corpori applicentur non ſimpliciter adſtringentia & refrigerantia, vt in contuſione ſine Paralyſi, ſed partim diſcutientia, partim adſtringentia cum quadam calefactione, niſi inflammatio adſit. Vtile ergo eſt tale Emplaſtrum:

℞. *Maſtich. thuris, gummi hederæ,* an. Vnc. ß. *pulu. lumbric.* Drach. i. *maioran.* Drach. ii. *flor. chamæmel. roſar.* an. Drach. ß. *ol. roſar. chamæmel. cheirini,* an. Vnc. i. *terebinth.* & *ceræ* q. ſ. Fiat Emplaſtrum.

In declinatione diminutis adſtringentibus, digerentia augeantur, vt reliquiæ diſſipentur, ac medicamenta, quæ in Paralyſi pituitoſa propoſita ſunt, vſurpentur, vt:

℞. *Farin. fœnigræc. pulu. rad. althæa,* an. Vnc. ß. *lumbric. terreſtr.* Drach. iii. *ammoniaci, bdellij, adipis anſerin.* an. Drach. ii. *ol. lilior. alb. ceræ,* an. q. ſ. F. Emplaſtrum.

De particularibus reſolutionibus Linguæ, Palpebrarum, Veſicæ, Ani, & ſimilibus dicetur ſuo loco.

QVÆSTIO I.

An Galenus & Auicennas de cauſſis Paralyſis conſentiant, & Frigus ſaltem denſando neruos Paralyſin inducat?

Defectus equidem ſpirituum animalium in neruis proxima & continens Paralyſis cauſſa eſt. Cum verò is à pluribus cauſſis prouenire poſſit, in iis recenſendis inter Autores diſcrepantia quædam eſſe videtur. Primò quidem aliter eas cauſſas recenſet Galenus, aliter Auicennas. Galenus, 1. *de Sympt. cauſſis, cap.* 5. ita de iis ſcribit. Continens quidem, ſiue proxima, ſiue quocunque alio vocabulo libeat appellare, huius ſymptomatis cauſſa eſt talis quiſpiam in neruis affectus, cuius occaſione à principio ad ipſum virtus tranſmitti prohibetur. Porro prohibetur, (ſiquidem meatum aliquem neruus habet, qualem ille, qui ad oculos deſcendit, manifeſtè habere cernitur) vel ex obſtructione vel compreſſione: ſi autem non habeat, ex conſtipatione, vel frigore, vel compreſſione. Vbi quatuor cauſſæ ponuntur Paralyſis; nerui ſcilicet Obſtructio, Compreſſio, Conſtipatio, & Frigus.

Auicennas verò aliter cauſſas Paralyſis digeſſit, & Paralyſin fieri docet; vel quia facultas, ſeu ſpiritus non fertur ad membra, vel, licet feratur, membrorum vitio non ſuſcipitur, his verbis: Deſtructio ſenſus & motus fit, quoniam ſpiritus ſenſibilis aut motiuus vel retinetur à penetratione ad membra, vel penetrat, ſed membra non ſuſcipiunt eius impreſſionem propter complexionis corruptionem. Quibus eaſdem quidem cauſſas prohibiti ſpiritûs animalis in neruos influxus affert, obſtructionem ſcilicet, denſationem, & compreſſionem: addit verò alterum membrum, cum videlicet influit quidem ſpiritus, ſed ob deprauationem temperamenti partis ſpiritus influens à membro non ſuſcipitur.

Hic tamen Galenum & Auicennam facilè conciliari poſſe putat Iulius Guaſtauinius, *lib. locorum è medic. ſelect. cap.* 24. & quidem hoc modo. Nam primò quidem eos in eo conuenire ſtatuit, quod vterque tres cauſſas ponit, cur ſpirituum influxus prohibetur, videlicet, obſtructionem, compreſſionem, & denſationem. Nec de hoc dubium eſt. Deinde etſi aliud vitium addere videatur Auicennas, cum ſcilicet membrum ſpiritus impreſſionem non ſuſcipit, propter complexionis corruptionem; neruorum ſcilicet illius membri, qui ſpiritum ſuſcipere debent: tamen eam ipſam temperamenti corruptionem ab Auicenna propoſitam non eſſe aliud putat, quam affectûs à Galeno propoſitos, obſtructionem, compreſſionem, & denſationem. Cum enim Auicennas temperiem corrumpi in neruis affirmet non ab intemperie calida aut ſicca, ſed frigida & humida; obſtructionem à Galeno propoſitam ab humore frigido, & denſationem à frigore illam ipſam temperiei corruptionem eſſe putat. Affectus enim, qui cauſſa Paralyſis, modò pertinet ad neruos iuxta eorum initium, cerebrum aut ſpinam, aut locum à membro læſo remotiorem; modò ad eorum propagines ſeu portiones exiliores, quæ muſculis inſeruntur. Cum ergò exiles hi nerui in ipſis partibus propter obſtructionem, compreſſionem, aut denſationem ſpiritus ſuſcipere non poſſunt, id Auicennam propter complexionis corruptionem fieri ſtatuere putat. Et licet Galenus refrigerationem in ſpecie addat: tamen has duas læſiones, refrigerationem & denſationem, ad vnam redigendam cenſet; cum à frigore fiat denſatio, & denſationem ac frigus putat eſſe ſynonyma, ac prius poſterioris explicationem.

Verùm enim verò hoc modo Galenus & Auicennas non ſatis conciliantur; & omnino Auicennas peculiarem cauſſam adhuc addere voluit. Licet enim hoc non ſit negandum, frigus aliquando neruos condenſare poſſe: tamen frigus tum proxima prohibiti influxus ſpirituum animalium cauſſa non eſt, ſed denſatio ſeu anguſtia; voluitque Galenus tum proximas prohibiti influxus ſpiritus animalis cauſſas recenſere: idémque expreſsè diſtinguit conſtipationem, frigus, & compreſſionem, & disiunctiue eam proponit. Auicennæ verò locus multò minus iſtam interpretationem patitur, & præter mentem eius dicitur, quod temperamenti corruptio, quam ponit Auicennas, non ſit alius affectus, quàm à Galeno propoſita obſtructio, compreſſio & denſatio. Frigus enim quidem temperamentum mutare poteſt, ſed compreſſio id non mutat, vt neruus fiat

inhabilis ad ſpiritus ſuſcipiendos; poteſtque fieri compreſſio ſine omni intemperie.

Mens ergo Auicennæ hæc eſt; ſpiritum animalem aliquando influere non poſſe propter anguſtiam nerui à quacunque etiam cauſſa prouenientem, & quocunque loco ea hæreat; aliquando verò, licet nulla ſit in neruo anguſtia, & licet influant ſpiritus animales; tamen à membro eos non ſuſcipi, ſeu, vt loquitur Auicennas, eius impreſſionem non ſuſcipi propter complexionis corruptionem, id eſt, quia à frigore innatum partis, & in ea neruoſarum fibrarum temperamentum & calor corruptus eſt, cum eo ſpiritum animalem influentem vniri, ei ſe aſſociare, & ſuam ἐνέργειαν in membro, cuius temperies naturalis deſtructa eſt, exercere non poſſe. Quod nec ipſum Galenum negare puto; cum, 4. *de loc.affect.cap.*4. Paralyſin à refrigeratione deducat, & medicamentis calidis ſanatam fuiſſe ſcribat.

QVÆSTIO II.

Qui humores Paralyſis cauſſa eſſe poßint.

Agitatur quoque inter Medicos controuerſia, qui humores Paralyſis cauſſa eſſe poſſint. De pituitoſis equidem res plana eſt, eóſque omnes inter Paralyſis cauſas admittunt: verùm an bilioſi etiam & melancholici, ac quo modo Paralyſin inducant, controuertitur. Galenus, 4. *de loc.affect.c.*4. narrat, cuidam, qui à vehementi perineumonia conualeſcebat, brachij tam poſteriores, quàm inferiores partes, & cubiti maximam partem eodem modo ad ſummos digitos ſenſus difficultate laboraſſe, atque motum quoque aliquorum digitorum nonnihil læſum fuiſſe. Alexander Trallianus, *lib.*1.*cap.* 6. refert, quendam in Paralyſin ex mœrore incidiſſe, deinde ſumpta hierâ adeo læſum, vt totus immobilis fieret, & propemodum interiret, niſi in contrarium mutatus fuiſſet, & humectantibus omnibus, cùm potibus, tum cibis, & aliis, quæ temperatum ipſum redderent, vſus fuiſſet. Paulus Ægineta, *lib.*3.*cap.*28. & 43. facit mentionem Paralyſis ex Colica per iudicatoriam quandam tranſlationem, ab humore bilioſo (refrigerantia enim proderant) ortæ. Fernelius, *lib.*5.*de part.morb.& ſympt.cap.*3. ſcriptum reliquit; bilem flauam ſub finem intermittentium febrium in ſpinam dorſi, ac in neruorum originem effuſam aliquando Paralyſin generaſſe. Hercul. Saxonia, *lib.*1.*c.*40. refert, quẽdam inflammatione oris ventriculi laboraſſe, & rupto abſceſſu factum fuiſſe Paralyticum. Rondeletius verò, 1. *Method.curand.morbor.cap.* 32. Fernelio ſeſe opponit, & bilem, vt & melancholiam, Paralyſin efficere poſſe negat; cum hi humores potius ſiccent, quam emolliant neruos, & bilis ad conuulſionem magis, quam ad Paralyſin excitandam ſit idonea. Deinde quod bilis, quæ concocta & pauca ſit, ad loca tam diſſita & remota facilè penetrare non poſſit. Neque enim per cerebrum, neque per vertebrarum foramina & ſpinam eò peruenire poſſe putat. Etenim ſi per cerebrum & ſpinalem medullam delaberetur, phrenitidem excitaret; atque id potius in ardentibus febribus accideret: ſi verò per vertebrarum foramina eò ferretur, cum ſanguine ſimul eò deduci, & in venis contineri potius debuiſſet, atque hac ratione continuam potius, quam intermittentem excitâſſet. Ipſe verò ſub finem febrium intermittentium bilioſarum Paralyſin fieri putat, quòd bilis & febrilis calor pituitam in cerebro contentam, aut in ipſa ſpinali medulla latitantem eliquare potuerit, quæ in neruos effuſa Paralyſin induxerit: ſtatuítque, ſanguinem ſolùm tenuiorem bilémque aquoſiorem Paralyſin committere poſſe, dum aut obſtructionem faciunt, viámque ſpiritibus intercipiunt, aut humiditate ſpiritus extinguunt vel conſopiunt, aut neruos emolliunt & elongant.

Verum enim verò negandum non eſt, bilem & melancholiam cauſſam Paralyſis eſſe poſſe; cum tot modi ſint, quibus Paralyſis excitari poteſt. Poſſunt videlicet humores Paralyſis cauſſa eſſe neruos refrigerando, humectando, & irrigando, ſenſus ac ſpiritus vi occultâ ſopiendo, extrà pondere & grauitate eos premendo, eoſdémque obſtruendo. Quod ipſe Rondeletius negare non videtur.

Duplici autem viâ humores ad neruos feruntur. Vel enim ex ipſis meatibus cerebri in neruorum ſubſtantiam infunduntur, vel ſaltem, ductum ſpinalis medullæ neruorúmque inde ortorum ſequentes, extrà neruis incumbunt. Platerus quidem poſteriorem modum ſolum admittit, obſtructionẽ verò reiicit, negatque, humores craſſos in ipſam neruorum, qui ita manifeſtas vias non habent, ſubſtantiam penetrare poſſe. Verùm ſi vapor, præcipuè qui vi narcotica præditus eſt, in ipſa ſubſtantia cerebri contineatur, atque in humorem ibidem condenſetur; vel etiam tenuior humor ibi contineatur, eum in neruos infundi & penetrare poſſe impoſſibile non eſt. Quanquam enim manifeſtas cauitates non habent nerui: tamen, cùm neruorum ſubſtantia ſit rara, humores tenues in eos ſeſe inſinuare poſſunt. Obſeruandum tamen & hoc, bilis nomine non raro etiam ſeroſos & ſalſos humores apud autores accipi.

Atque hinc ad argumenta Rondeletij reſpondere facile eſt. Nam cùm ipſe concedat, ſanguinem tenuiorem bilémque aquoſiorem Paralyſin committere poſſe, fruſtra pugnat contra Fernelium; cum Fernelius non definiat bilem, quæ Paralyſin facit. Neque enim omnis bilis acris eſt, vt neceſſe ſit, eam neruis effuſam conuulſionem excitare, vt in ictero videre eſt, in quo in cute nullus pruritus aut dolor percipitur. Neque in intermittentibus febribus via, quâ humores ad neruos tranſeant, denegatur. Quamuis enim fomes febrilis in febribus intermittentibus ſit extra venam cauam: tamen in eam effunditur, & in paroxyſmo tandem per eius ramos expellitur, vt, *lib.*2.*de Febribus, cap.*16. monſtratum fuit. Atque hoc modo partim ad ſpinalem medullam, partim muſculos tranſmitti poteſt. Videantur quoque quæ de generatione & curatione Paralyſis Scorbuticæ, *lib.*3.*part.*5.*ſect.*2. *de Scorbuto, cap.*4.& 7. dicemus.

Si verò ex capite delapſus bilioſus humor Paralyſin generet, modus generationis eſt facilis; cum & comprimendo, ſpiritibuſque viam intercipiendo, &, ſi aquoſa ſit bilis, neruos irrigando, Paralyſin excitare poſſit. Et ſi ſaltem à liquatione pituitæ fieret hæc Paralyſis, potius in augmento vel ſtatu febris, vbi calor maior eſt, quàm in declinatione, ea accidere deberet.

Melancholiam quod attinet, ſtatuunt quidam è Recentioribus melancholicum humorem, etſi ſiccus & terreſtris inter humores dicatur, tamen, quia humor eſt, humidum, & neruo humidiorem eſſe; ipſúmque humectare poſſe, melancholiámque aliis humoribus collatam eſſe ſiccam, partibus verò corporis humidam & humectantem. Verùm rectè explicanda eſt hæc opinio. Etenim etſi humor melancholicus ad tactum, & quà humor, & quiddam liquidum eſt, humidus eſt: potentiam tamen non humectandi, vel ſiccandi habet, ſicut thermæ, lixiuium, vina potentia, ſpiritus, & alij liquores multi ſiccandi potentiâ præditi, corpora, quæ contingunt, non emolliunt, ſed ſiccant potius. Ergo ſi à melancholia generatur Paralyſis, credibile eſt, eam extrà pondere ſuo neruos comprimere, & ſpiritui fluxum prohibere, vt Platerus ſentit. Aut ſi omnino humectando id efficiat, fit potius hoc ab humore ſeroſo, quo melancholicus humor plerumque diluitur, quam à craſſa eius ſubſtantia; id quod in Scorbuticis accidit.

QVÆSTIO III.

An Sudorifera in Paralyſi ſint exhibenda.

Ludouicus Septalius equidem, *lib. 6. animaduerſ. medic. n. 74.* Sudorifera in Paralyſi reiicit, & vrinam cientia præfert, magnúmque errorem paſſim à Medicis committi putat, quòd, omiſſis vrinam cientibus, ea vſurpent, quæ ſudores mouent, decoctum Guajaci, ſarſæparill. & ſimilia, eâ de cauſſa, quod per vrinam craſſiora quoque educantur, per ſudores autem tenuibus euacuatis craſſiora magis incaleſcant & craſſiora reddantur, magis obſtruant, atque difficiliora reddantur ad motum & euacuationem.

Verùm etſi hæc omnia vera eſſe concedimus de morbis, quorum cauſſa circa viſcera & in hypochondriis, vel etiam in venis hæret, tamen in Paralyſi hæc ratio locum non habet. Cùm enim circa neruos cauſſa mali hæreat, non video, quomodo inde ad vias vrinæ facile peruenire poſſit: per ambitum verò corporis facilis euacuatio eſt. Neque metuendum, vt ſudoriferorum vſu materia incaleſcat nimium, vtpote quæ frigida eſt, & ita calefactionem requirit, vt etiam nonnulli febrem, quæ eam calefaciat & fundat, accendendam putent; aut craſſeſcat: cum illa ipſa ſudorifera vim habeant eam attenuandi.

CAPVT XXVIII.

De Spaſmo, ſeu Conuulſione, & Conuulſiuis motibus.

Σπασμὸς Græcis, Celſo Diſtenſio neruorum, vulgò Conuulſio, eſt motus membrorum ita deprauatus, vt præter voluntatis imperium, & contra id membra verſus muſculorum ſuorum principia retrahantur. Aut, ſi verbum verbo reddere velimus, Spaſmus dicendus cõtractio. Σπᾶν ſiquidem Græcis eſt trahere. Membrum enim conuulſum, vt & motum ſecundum voluntatem, muſculi ſui medio, quod ventrem vocant, contrahitur verſus ſuum initium, quod caput muſculi nominatur. Tendo etiam, in quem muſculus deſinit, contrahitur, & ab hoc os, vel membrum, cui inſeritur, contrahitur. Quia tamen in contractione illa partes ita diſtenduntur, vt rumpi quaſi videantur, Latinis conuulſionem & diſtenſionem nominare placuit. Et quidem quod muſculus tenditur, & ad principium ſuum trahitur, vnáque cum hac pars, cui inſeritur; id commune eſt ſanis ac conuulſis, teſte Galeno, *2. de ſympt. cauſ. cap. 2.* Sed quod inuitis, & præter voluntatis imperium accidit, id p.n. affecto corpori ineſt, non ſano, vt Galenus docet, *3. de loc. affect. cap. 3.* Aliud verò vocabulum eſt σπάσμα, quod propriè vnitatem ſolutam in parte neruoſa citra vulnerationem ſignificat, ſeu partium neruoſarum, vel fibrarum in muſculis ex diſtentione ruptionem. Nam quod in carne ῥῆγμα dicitur, id in neruis appellatur σπάσμα, vt ex Galeno, *3. meth. med. cap. 6. & m. m. cap. 1. & de conſtitutione artis, cap. 6.* videre eſt. Et quidem manus vel pedes, vt & caput, frequentius conuelluntur, quandoque etiam maxillæ ita conſtringuntur, vt vix vllâ vi diduci poſſint. Rariores aliquot conuulſionum hiſtorias annotauit Marcellus Donatus, *de hiſtor. medic. mirabil. lib. 2. cap. 3.* Refert enim, penem quibuſdam morientibus, imò etiam jam mortuis rigidum & conuulſum fuiſſe; (modò conuulſio fuerit illa penis rigiditas) aliquando anum ita à conuulſione conſtrictam, vt clyſteris canalem non admitteret; deprehenſum etiam, manûs mortuorum tam conſtrictas fuiſſe, & quandoque tractantium manus ita firmiter conſtrinxiſſe, vt difficulter diuelli potuerint; cujuſdam etiam capite truncati cadauer, dum in pheretro ad ſepulchrum portaretur, repentè adeo concuſſum fuiſſe, vt loculi tabulæ inuicem diſiungerentur, ac penè ex geſtantium humeris decideret, quod ad jactum ſagittæ, dum funus progrederetur, durauit.

[Margin: Spaſmus.]

[Margin: Σπασμὸς & σπάσμα differunt.]

Eſt videlicet Spaſmus ſeu Conuulſio ſymptoma deprauatæ facultatis animalis, liberè mouentis; inuoluntaria ſcilicet, & ἀκουσίως facta membri verſus muſculi ſui principium contractio, quæ plerumque non ſine dolore fit. Quod tamen de ipſo actu motus & contractionis intelligendum. Poſteaquam verò contractio jam facta eſt, membrúmque rigidum eſt, ablatus potius motus eſt. Siquidem neque ipſi ægri membrum contractum liberè mouere poſſunt, & ſæpe ita rigidum à Conuulſione fit, vt neque ab aſtantibus extendi poſſit. Et vbi motus tonicus eſt, membrum rigidum manet, vt flecti nullo modo poſſit.

[Margin: Spaſmus quid?]

Affectus eſt in muſculo, qui proprium voluntarij motus inſtrumentum eſt, & quidem ſecundum ſe totus contrahitur; præcipuè verò ſecundum fibroſam partem: vnde Galenus conuulſionem, nunc muſculorum, nunc neruorum πάθος eſſe ſcribit. Contrahitur verò pars fibroſa verſus originem ſuam. Origo autem neruorum eſt cerebrum & ſpinalis medulla; muſculi, vel fibrarum hujus, ipſius caput; tendinis, finis muſculi; ſicut ligamenti origo vel principium eſt os, cartilago, aut durior membrana.

Sunt quidem nonnulli, qui inter Conuulſionem & diſtenſionem diſtinguunt, ac Galenum reprehendunt, quod iſta confuderit. Verùm illa ipſa Diſtenſio, quæ in tetano apparet, etiam eſt contractio. Quanquam enim membrum tetano laborans rigidum, rectum, & extenſum manet: tamen id fit, quia ex vtraque parte fit æqualis contractio, & muſculi anteriore & poſteriore parte æqualiter contrahuntur, vt neutra pars vincat; vnde membrum rigidum manet.

[Margin: Conuulſio & diſtentio non differunt.]

Monendum tamen hîc, diſtinguendum eſſe inter ſpaſmum ſeu conuulſionem, & motum conuulſiuum, ſeu σπασμώδη πάθη. Spaſmus enim, ſeu Conuulſio propriè dicta eſt muſculi verſus ſuum principium contractio, ex qua membrum rigidum manet, ſicut in tetano, ὀπισθοτόνῳ, riſu Sardonio, & aliis veris conuulſionibus apparet. Motus verò σπασμώδης ſeu conuulſiuus eſt etiam muſculi verſus ſuum principium retractio; verùm non in vna ſitus differentia continuat, ſed cum quadam concuſſione, vt in epilepſiâ, febribus malignis, vulneribus capitis ſæpe videre eſt. In hoc enim differt ſpaſmus ſeu conuulſio à motu conuulſiuo, quod, vt dictum, in conuulſione membrum ex contractione rigidum manet; in conuulſiuo verò motu membrum agitatur, vibratur, & variè concutitur.

[Margin: Conuulſio & motus conuulſiuus differunt.]

Deinde in vera conuulſione ſenſus omnes, cum interni, tum externi integri ſunt: in motibus verò conuulſiuis ſæpe læduntur.

Ad motus hoſce conuulſiuos referendus, vel iis cognatus eſt ille, qui nonnullis ſub primum ſomnum accidit, quo totum corpus ita concutitur, vt lectum totum concutiat, & homo inde excitetur. Qui procul dubio accidit à vaporibus quibuſdam acribus à ventre inferiore adſcendentibus; & principium neruorum vellicantibus, ſed qui ſtatim euaneſcunt.

Cardanus verò, *in Comment. aphor. 37.* ſeu, *ſecundum ejus diſtinctionem, 39. ſect. 6.* etiam hanc differentiam agnoſcit & admittit, verum nominibus aliis exprimit, & quem nos Conuulſiuum motum appellari diximus, quique cum manifeſta agitatione & concuſſione fit, Conuulſionem ſolùm appellandum cenſet; Diſtenſionem autem, quæ fit motu occulto, cuius ſpecies ἐμπροσθότονος, ὀπισθότονος, & τέτανος. Verùm præter communem loquendi vſum hæc ſtatuit, & præter neceſſitatem vulgaras appellationes mutat; cum ſynonyma ſint ſpaſmus, cõuulſio, & diſtẽſio, vt dictũ. Concuſſiones verò illæ & agitationes manifeſtæ, quas ſolùm

conuulſiones appellandas cenſet, *σπασμώδεα πάθη*, ſeu conuulſiui motus, non conuulſiones propriè à Medicis dicuntur.

Spaſmus & Paralyſis interdum iunguntur.

Notandum & hoc, Spaſmum equidem opponi paralyſi, quod in paralyſi eſt mouendi impotentia, etſi membrum flexile ſit, in ſpaſmo verò & motibus conuulſiuis motus deprauatus: interdum tamen junguntur ita, vt per vices & alternatim affligant, ita vt pars modò conuellatur, modò reſoluatur. Cujus rei exemplum eſt apud Hippocratem & Galenum, 3. *Prorrhet.* 2. 26. quale etiam vidit Petrus Salius Diuerſus, vt *in notis in Altimarum, c.* 13. refert, quod tamen raro accidit.

Definitio.

Conuulſionis cauſſa proxima.

Sed, vt definitio perfecta conſtitui poſſit, de proxima cauſſa conuulſionis inquirendum, ad quam omnes aliæ, quæ ſatis multæ ſunt, redigi poſſint. Etſi autem ea ſit tendinum & fibrarum in muſculis contractio ſeu longitudo imminuta, ob quam eandem ſitus differentiam muſculum & totum membrum, cui inſeritur, ſecum trahit: tamen cùm idem etiam in motu voluntario accidat; Conuulſio verò contractio præter voluntatem ſit: quænam cauſſa ſit, vt præter voluntatem tendines & fibroſæ muſculorum partes ita ad originem ſuam contrahantur, grauiſſima & intricatiſſima controuerſia eſt.

Vulgata equidem doctrina eſt ex Hippocrate, 6. *Aphor.* 39. Spaſmum ex inanitione vel repletione fieri. Et vtuntur plerique cum Galeno ſimilitudine petita à chordis ex inteſtinis animalium exſiccatis paratis, vt & coriis ac pellibus. Vt enim hæc, vbi Soli vel igni exponuntur, humore abſumpto corrugantur & breuiora fiunt; pariter etiam vbi humorem aliquem imbiberunt, latitudine & craſſitie auctâ, longitudo imminuitur, & breuiora redduntur: ita etiam putant, in neruis, ac neruoſis muſculorum tendinibus ac fibris idem accidere, eóſque à cauſſis nimium ſiccantibus & humectantibus breuiores reddi.

Recentiores plerique tertium genus cauſſæ addunt; quod tamen etiam Galenus, 5. *Aphor.* 1. obſeruauit, vellicationem videlicet neruoſi generis ex re moleſta.

Verùm etſi calumniis facilè obnoxium ſit, ſi quis à ſententia in omnium libris ferè vulgata ſeceſſionem faciat: tamen vbi de veritate agitur, non quis, vel quot aliquid dixerint, videndum, ſed quam bene quid dicatur, perpendendum. Idque & hîc faciendum puto. Quibus autem & quantis difficultatibus priora duo cauſſarum genera inuoluta ſint, in Inſtitutionibus, *lib.* 2. *part.* 3. *ſect.* 2 *cap.* 5. dictum, & infra, *quæſt.* 1. dicetur. Et quamuis nonnulli anxiè laborarint, vt cauſſas omnes remotiores ad hæc duo genera referrent: tamen id, quod conati ſunt, non præſtiterunt; adeo vt doctiſſimi atque ingenioſiſſimi Medici de vera cauſſa inueniendа ferè deſperaſſe videantur. Inter quos eſt acutiſſimus Auenrois, qui, 3. *collectan.* ſcribit: *Vtinam ſcirem, cur diſtendantur in latum nerui, & non in longum.* Et mox: *Scias, Medicorum verba in hoc ſymptomate vniuerſè propiora eſſe verbis Muſicorum, ſeu fabellas canentium, quàm demonſtratorum.*

Verùm ne actum agamus, ea, quæ in Inſtitutionibus, *loco allegat.* prolixè hac de re diximus, hîc non repetemus, nec ea, quæ poſtea, *quæſt.* 1. dicentur, ſed ſaltem ſententiam noſtram, quam vero magis conſentaneam, quantum quidem in hac rei obſcuritate licet, eſſe putamus, ſummatim proponemus. Et propterea breuiter hîc ſtatuimus, cauſſam proximam Spaſmi eſſe facultatis expultricis partium neruoſarum à re moleſtante irritationem, quæ animalem facultatem ſibi in eodem ſubjecto junctam in conſenſum trahit, atque ad motum incitat; ſeu materiam fibroſas & neruoſas partes in muſculis irritantem. Reliqua, quæ ad hanc rem pertinent, infra, *quæſt.* 1. proponentur.

Spaſmi definitio.

Vnde definimus ſpaſmum, quod ſit muſculorum deprauatus motus, ſeu verſus principium contractio præter voluntatem, à facultatis expultricis partium neruoſarum à re moleſtâ irritatione, quæ animalem ſibi junctam in conſenſum trahit, & ad hunc motum incitat, orta.

Cauſſa & Subjectum.

Sed vt hæc clariora fiant, de ſubjecto & cauſis quædam addenda. Subjectum quidem proprium & proximum conuulſionis muſculum eſſe ſtatuimus. Cùm enim muſculus proprium & adæquatum motus voluntarij, qui ſecundum naturam fit, inſtrumentum ſit: etiam motus illius deprauati ſeu conuulſionis cauſſa erit; & muſculo contracto oſſa, & quicquid in parte mobile eſt, ſimul contrahuntur. Veruntamen neruis ſolùm, & fibroſis neruorum partibus mediantibus, vt etiam ſupra dictum, muſculi conuelluntur. Etſi enim muſculi ipſi per ſe ſæpe vulnerentur, contundantur, & tumorem aut alium morbum patiantur: non tamen conuelluntur, niſi neruos malum peculiariter attingat.

Variarum autem corporis partium muſculos conuulſio occupat. Interdum enim totum corpus, caput ſcilicet, & omnia ſub capite membra conuulſione corripiuntur: interdum caput ſaluum eſt, & omnes ſub capite partes conuulſionem patiuntur; interdum vnius lateris membra omnia: interdum vna ſaltem pars, oculus, lingua, ceruix, brachia, manus, crus, pes, digitus.

Cauſſam proximam diximus eſſe facultatis partium neruoſarum irritationem, quæ animalem in muſculis in conſenſum trahit, & ad motum incitat, ſeu ſi alicui ἀκριβολογεῖν libeat, materiam neruoſas & membranoſas in muſculis partes irritantem. Nam, vt in Inſtitut. etiam dictum, aliter ſeſe res habet in expulſione in parte, quæ potentiam habet ad voluntatis imperium ſeſe mouendi, aliter in ea, quæ eâ deſtituitur. Conuulſio ad prius genus pertinet, ſicut & ſternutatio ac tuſſis; in quibus omnibus, quia facultas expultrix naturalis, facultatem animalem in conſenſum trahit, motus quidam ſenſibilis excitatur, atque ita vtraque facultas ad conuulſionem concurrit. Neque ſola facultas animalis huius motus cauſa eſt, vtpote quæ ſibi relicta nullum motum, niſi ad voluntatis imperium, aggreditur. Sed hic ad motum hunc primò facultas naturalis concurrit. Cùm enim cauſſa, quæ conuulſionem parit, in muſculo reſideat, ſeu humor ſeu vapor, primò inde afficitur & irritatur facultas naturalis, quæ ſibi conjunctam facultatem mouendi in conſenſum trahit. Quæ etſi aliàs ſalua ſit, atque imaginatio non deprauata, ob irritationis tamen vehementiam, & totius animalis ſalutem, ac illam, quæ eſt in toto corpore, ſympathiam partium & actionum obſequi cogitur, & hunc motum coacta ſeu permittit ſeu imperat, quem non irritata nõ imperaſſet, ſeu permiſiſſet; aut certè facultas animalis à naturali in conſenſum tracta & irritata ſpiritus animales coacta ad membrum affectum mittit, forſan non ita concurrente imaginatione. Neque enim adeo credibile eſſe videtur, cum tam vehemens contractio in conuulſione fiat, vt etiam membrum extendi non poſſit, eam contractionem ab imaginatione, ac locomotiuam dirigente facultate imperari; ſed poteſt fortaſſe per ſpiritus animales ad membrum affectum affluentes etiam inuitâ imaginatione motus ille, cuius modum ignoramus, fieri. Neque tamen ſine concurſu facultatis animalis motum iſtum fieri poſſe, manifeſtum eſt. Eſtque irrefutabilis demonſtratio hæc, quod conuulſio eſt contractio: contractio muſculorum actio propria: muſculi inſtrumentum non facultatis naturalis, ſed motricis: motus muſculorum nunquam fit citra facultatis animalis operam, quæ appetitum & rationalem,

A qua cauſa ſe [illegible] contrahatur.

lem,& ſenſitiuum complectitur, aut certè non ſine ſpirituum animalium ope.

Neque refert, quod hi motus contra voluntatem fiunt, & quod partem conuulſam etiam volentes extendere non poſſunt ægri. Etenim vel ab appetitu irrationali fiunt, vel animâ quaſi perturbatâ, vt ex Ariſtotele, *lib. 3. de anima, cap. 2.* & Galeno, *2. de motu muſculorum, cap. 6.* in Inſtitut. diximus; vbi monſtratum fuit, motus voluntarios non eſſe planè ejuſdem generis.

Si porrò quæratur, quî fiat, quòd nunc ſaltem verſus vnam partem contractio fiat, parſque ita contracta immobilis maneat; quæ propriè eſt Spaſmus, Conuulſio ſeu Diſtenſio: nunc verò in hanc vel illam partem varia fiat agitatio, quæ motus Conuulſiuus propriè nominatur: etſi Cardano contrà conuulſionem appellare placuerit; differentiæ cauſſa in hiſce conſiſtere videtur, quod in vera conuulſione ſeu vapor ſeu humor neruos vellicans penitius ſe in neruorum ſubſtantiam inſinuauit, iiſque adhæret, & quaſi infixus eſt: in Conuulſiuo verò motu materia non adhæret neruis pertinaciùs, ſed facilè iterum à natura excutitur; quæ tamen cùm iterum neruos petit, conuulſiuus motus continuatur, & tam diu durat, donec materia vellicans tota diſcuſſa eſt. Vnde procul dubio materia, quæ conuulſiuum motum excitat, vaporoſa, ſeroſa vel bilioſa, ac omnino tenuis eſt; quia facilè diſcutitur, & ſæpe hinc inde vagatur. In Spaſmo autem & conuulſione vera materia eſt craſſior & tenacior, ac propterea pertinacius neruis adhæret. Præterea in conuulſiuis motibus materia neruos extra muſculos poſitos potiùs afficit, & ſic muſculi mediatè, & per conſenſum patiuntur, dum id, quod moleſtum eſt, neruis motu ſuo excutere tentant. In conuulſione autem ipſæ neruoſæ fibræ in muſculis inſertæ afficiuntur immediatè. Quibus accedit & hoc, quod in vera conuulſione vnus muſculus ſaltem, vel plures ejuſdem generis, ſeu extendentes ſeu contrahentes afficiuntur: in motu verò conuulſiuo etiam contrarij, aut certè nerui extra muſculos eò loci, vbi verſus oppoſitos, & contrariorum motuum muſculos æqualiter ramos mittunt. Ita enim cum muſculis in corpore humano comparatum eſt, quòd omnes, ſi paucos excipias, ſphincteres veſicæ & ani, vt & cremaſteres, contrarios muſculos habent, quorum ſi hic contrahit, ille extendit; ſi hic eleuat, ille deprimit, & ita de cæteris motus differentiis: etſi numero contrarij ſemper non ſunt pares, ſicut caput flectentes duo ſunt, extendentes duodecim. Itaque in conuulſione ſeu ſpaſmo in vno ſaltem muſculorum contrariorum genere cauſſa mali hæret; vnde etiam membrum verſus muſculi illius principum contrahitur, & ita rigidum manet. In conuulſiuis verò motibus materia vellicans neruos, qui ad vtrumque contrariorum muſculorum genus tendunt, infeſtat; vnde pars nunc contrahitur, nunc extenditur, & omnino vario motu agitatur, prout materia nunc hunc, nunc illum muſculum vellicat. Hinc etiam in ſpaſmo, vtpote in quo cauſſa ſaltem circa partem affectam, & in loco priuato hæret, cerebrum & ſenſus integri ſunt: in conuulſiuis verò motibus cerebrum ſæpe ſimul afficitur; vnde etiam ſenſus ferè ſimul læduntur. Et conuulſiui motus ferè accidunt per partium aliarum conſenſum, materiâ ab vtero, ventriculo, vel alia parte cerebro per neruos communicatâ: quæ cùm à cerebro rurſum excutitur, & in neruos expellitur, nunc hanc, nunc illam partem vellicat, atque inde variorum membrorum concuſſio & agitatio excitatur. Et quidem ſi materia hæc ad principium medullæ ſpinalis mittitur, & æqualiter totam occupat, tunc æqualiter vniuerſum corpus conuellitur, & tam dextræ, quàm ſiniſtræ corporis partis membra concutiuntur. Malumque hoc omnium grauiſſimum eſt, præcipuè ſi aliquid materiæ adhuc in cerebro hæreat, vnde & partes capitis conuelluntur, & ſenſus afficiuntur. Si autem dextram ſaltem, vel ſiniſtram corporis partem petat, motus conuulſiuus tantùm in dextra vel ſiniſtra parte accidit. Si verò non ad principium ſpinalis medullæ, ſed ad neruum priuato alicui membro inſeruientem materia mittitur, motus etiam conuulſiuus fit ſaltem in priuato illo membro; & nunc brachium, nunc crus, nunc manus concutitur. Et ſi magna materiæ efficacia vel copia ſit, membro è directo poſito per communes neruos communicatur. Aliquando etiam, vbi cauſſa mali in priuato aliquo membro generatur, cùm ea agitari incipit, primùm illa pars motu conuulſiuo corripitur; poſtea tamen materia per neruos cerebro communicatur, & hinc ad principium ſpinalis medullæ protruditur; vnde vniuerſum corpus motu conuulſiuo prehenditur, aut certè latus è directo loci affecti ſitum.

Non etiam hîc prætereundum, quomodo Spaſmus flatulentus generetur, qui Græcis σπασμὸς φυσώδης, der *Krampff* appellatur, Italis etiam Crampa vel Cramfus nominatur, qui cum maximo dolore, in cruribus præcipuè, & inprimis in ſuris, accidit, ſi inter dormiendum pedibus non contectis quis decumbat. Quod malum cacochymicos, flatulentos, & poculis ac crapulæ deditos infeſtat, partéſque cum dolore ſummo affligit, ſed plerumque breui temporis ſpatio durat. Durat tamen interdum, vt Iohan. Baptiſta Montanus, *in 9. Rhaſis*, refert, per horas quatuor, vt Medicos aduocare opus ſit, & plerumque ad verum ſpaſmum via eſt. *Spaſmus flatulentus.*

Quomodo autem generetur, pluribus, in Inſtitution. dictum eſt, quæ hic repetere non licet. Vero conſentaneum eſt, ſpaſmum hunc flatulentum à flatu vel humore aliquo tenui ac ſeroſo in muſculo aliquo collecto, ejúſque fibras vellicante, fieri.

Cauſſas antecedentes, procatarcticas & euidentes Spaſmi quod attinet, primò à ſanguine ac plethora ſpaſmum fieri vulgo docent, & quidem ex plenitudine, eiúſque rei exemplum inflammationes afferunt. Verum enim verò multi dantur plethorici, qui ſpaſmum non patiuntur; ſicut nec inflammationibus omnibus Spaſmus conjungitur. Et ſi Spaſmus tum accedat, fit hoc vbi ſanguis corrumpitur & putreſcit, acrimoniam acquirit, neruóſque vellicat; vt etiam ex Galeno, *6. method. meden. cap. 2.* & alibi videre eſt.

Pituita deinde conuulſionis cauſſa ſtatuitur, & plerique eam replendo neruos conuulſionem excitare ſtatuunt. Verùm de modo planè interſe diſſentiunt, neque adhuc ſufficienter cauſſam reddiderunt, cur ob pituitam paralyticis membra potius reſoluantur, quàm conuellantur, vt poſtea, *in quæſtione*, dicetur. Probabile ergo & hîc eſt, pituitam corruptam acrimonia ſua potius neruos vellicare, quàm replere. Et dantur multi morbi pituitoſi, quibus conuulſio non conjungitur. Atque exempla, quæ Foreſtus & alij afferunt, quibus monſtrare volunt, à pituita neruos replente Spaſmum excitatum fuiſſe, id non ſatis demonſtrant, nec plus probant, quam cacochymiam pituitoſam in talibus corporibus fuiſſe. Quomodo verò conuulſio à pituita illa producta fuerit, non ſatis probant.

De bile Medici, qui vulgarem ſententiam ſequuntur, in hoc quidem conſentiunt, quod conuulſionem inducere poſſit: ſed de modo diſſentiunt. Etſi enim quidam ſtatuunt, bilem eſſe tenuem, & in nerui ſubſtantiam facilè penetrare, ac in eam ſeſe inſinuare poſſe: tamen plerique agnoſcunt, bilem vellicando potius id præſtare, quàm replendo.

Humorem melancholicum, non, niſi rariſſimè, aut fortè nunquam, ſpaſmum producere poſſe quidam ſtatuunt, ea de cauſſa, quia craſſior ſit, quam quod poſſit in neruum, qui durus eſt ſeſe inſinuare. Verùm ex præſuppoſita opinione hæc dicuntur. Si ergo melancholia ſpaſmum parit, vellicando id præſtat.

Quæcunque ergo cauſſæ humores, qui neruos & fibras muſculorum vellicare poſſunt, generant, conuul- *Cauſſa procatarctica.*

 ſionis

ſionis cauſſa eſſe poſſunt; vt ebrietas, crapula & repletio, conſuetæ euacuationes ſuppreſſæ, balnea & exercitia in corpore plethorico vel cacochymico, aër frigidus ac humidus, & ſimiles.

Quia tamen tales humores in multis abundant, & cauſſæ tales multis obtingunt, qui tamen conuulſionem non patiuntur: procul dubio occultam aliquam diſpoſitionem neruis inimicam humor acquirat neceſſe eſt, antequam conuulſionem pariat, ſimilem illi, quæ epilepſiam generare ſolet.

Cauſſæ euidentes. Cauſſas reliquas euidentes ferè omnes neruos exſiccando conuulſionem inducere ſtatuunt; ſed parùm rectè, vt poſtea etiam, *quæſtione* 1. dicetur.

Primò enim inter cauſſas illas referunt febrem ardentem & phrenitidem, quæ cerebri membranas ac neruos omnes exſiccent. Verùm enim verò non omnibus febribus ardentibus, nec omni phrenitidi hoc accidit, & ſæpe conuulſiones in febribus malignis, ſatis, quantum ad calorem, mitibus, accidunt; contrà in aliis febribus, vbi calor ardentiſſimus eſt, non contingunt conuulſiones. Quod indicio eſt, non à calore ſiccante, ſed à vapore aut humore maligno neruos vellicante conuulſiones prouenire. Quod & hoc arguit, quòd conuulſiones illæ non ſunt perpetuæ, ſed per interualla ſæpe recurrunt, quod fieri non poſſet, ſi à nimia exſiccatione prouenirent.

Coleram quoque inter cauſſas conuulſionis referunt; nec malè, ipsâ experientiâ teſte: eam tamen tum ab humore aliquo acri & maligno prouenire, cùm alios neruos, tum orificium ventriculi vellicante, & ita alios neruos in conſenſum trahente, probabile eſt. Sicut etiam Galenus vomitum ex bile æruginoſa inter cauſſas conuulſionis ad cauſſas neruos vellicantes refert, teſtatúrque, adoleſcentem quendam interdum vomitu bilem æruginoſam rejeciſſe; & inter vomendum toto corpore conuulſum fuiſſe, & ſimul vt euacuata eſt ærugo, protinus conuulſionem ceſſaſſe, 5. *aphor.* 1. 12 *method. medend.* & 5. *de loc. aff.*

Eadem ratio eſt hellebori & aliorum fortium purgantium medicamentorum. Etſi enim quidam ſtatuunt, ſiccando, & nimia inanitione hæc ſpaſmum producere: tamen ipſe Galenus, 5. *aphor.* 1. & plerique interpretes eius agnoſcunt, non tam ab inanitione & exiccatione, quàm à vellicatione neruorum conuulſionem prouenire. Et omnino rationi conſentaneum eſt, potius à re moleſta neruos vellicante, ſiue ſit ipſum medicamentum, ſiue humores vitioſi à medicamento agitati, quam inanitione, conuulſionem tum fieri: cùm ſæpe tam breui temporis ſpatio poſt ſumptum tale medicamentum accidat, quo non probabile eſt, tantam interea inanitionem factam fuiſſe, è quâ nerui exſiccari & corrugari quaſi potuerint. Et contra ſæpe in dyſenteria & alui profluuio longo tempore fluxus durant, corpúſque ſatis inaniunt, neque tamen vlla inde ſequitur conuulſio.

A frigore quoque interdum accidunt conuulſiones; refertque Foreſtus, *lib.* 10. *obſeru.* 13 *in Schol.* & *lib.* 10. *obſeru.* 104. *in Schol.* Fridericum, Comitem de Alta flamma, ex largiore aquæ frigidæ potu in Conuulſionem incidiſſe. Verùm frigus nec ſiccando nec replendo id præſtare poteſt, ſed potius quia vel neruis inimicum eſt, vel crudos ac vitioſos humores in corpore retinet, febrémque auget.

Eodem modò in vulneribus capitis interdùm neque ex repletione, neque ex inanitione Conuulſiones accidunt, ſed quia à ſanie collectâ membranæ cerebri & nerui vellicantur.

Ita in punctura neruorum conuulſio fit, quam alij ad plenitudinem, alij ad inanitionem referunt, ſed neutri, vt manifeſtum eſt, rectè; ſed fit ea potius propter dolorem ac condolentiam ac conſenſum, & propterea etiam neruo diſciſſo ſanatur.

Et omnino tales cauſſæ, vt frigoris & caloris immoderatus appulſus, neruorum & neruoſarum partium vulnera & puncturæ, compreſſiones, inflammationes, luxationes, ciborum corruptiones, animalium venenatorum ictus & morſus, ſubitus terror, ira, & ſimilia, in quibus fruſtra ſe torquent nonnulli, vt ea ad repletionem & inanitionem referant, rectiſſimè ad vellicationem neruorum referuntur, quam res tales vel ipſæ præſtant, vel humores in corpore commouent, qui id efficiant.

Differentia.

Præcipuæ differentiæ ſumuntur à loco affecto; qui eſt nunc totum corpus, nunc pars vna vel plures. Et inprimis notabilis, & ab omnibus Medicis propoſita eſt ceruicis ac ſpinæ dorſi, & hinc totius corporis, conuulſio. Cuius tres ſunt ſpecies: Prima eſt ἐμπροσθότονος, quando non ſolum ceruix, ſed & reliquum corpus in anteriora conuellitur, & mentum pectori penè admouetur, vt æger corpus erigere non valeat: fitque muſculis, qui corpus in anteriora flectunt, affectis, & ad principium ſuum reductis. *Differentiæ à loco affecto.*

Altera eſt ὀπισθότονος, quando ceruix & ſpina verſus poſteriora flectitur, quod fit affectis muſculis, qui corpus poſteriora verſus flectunt. Tertia τέτανος, in qua ceruix & reliquum corpus rigidum ac in neutram partem flexile apparet. Etenim in iſto affectu partes manifeſtè conuulſæ non apparent, ſed æqualiter & antè & retrò tenſæ in æquilibrio permanent, quemadmodum in illo motu voluntario ſecundum naturam, qui τονικὸς dicitur. Et corpus hoc modo affectum propriè rigidum dicitur. Celſus tamen, *lib.* 4. *cap.* 3. quamlibet iſtarum differentiarum rigorem appellat. *Ἐμπ... ὀπ... Τέτανος.*

Deinde huc referenda & illa differentia, cujus ſupra mentionem fecimus, quòd conuulſio in genere accepta alia eſt perpetua, nullis motibus ac concuſſionibus interrupta, qua membrum contractum manet, quæ propriè conuulſio & Spaſmus eſt, in qua cerebrum ſaluum eſt; alia, quâ membrum variis motibus hinc inde agitatur; quod fit, cum cauſſa per corpus variè mouetur, & plerumque accidit cerebro affecto, & conuulſiuus motus propriè dicitur. Iſtam tamen nominum diſtinctionem Medici accuratè non obſeruant, ſed paſſim etiam conuulſiuos illos motus conuulſiones appellant. Spaſmum autem propriè appellatum vulgò ex Arabibus proportionatum ad materiam; conuulſiuos verò motus Spaſmum non proportionatum ad materiam, ſeu per alicuius partis conſenſum nominant. Et quidem hunc non proportionatum ad materiam ideò dicunt, quod non propter materiæ neruos implentis copiam, nec ob eius inopiam, quam ſiccitas neruorum ſequitur, ortum habeat, ſed quod proueniat ex appulſu rei parũ, aut nihil proportionatæ ad materiam, neruoſo generi inimicam, quæ ex parte aliqua, cuius cauſſâ tum hic morbus oritur, ad principium neruorum per partes neruoſas tranſmiſſa, neruos vellicat, & ad expellendum id, quod moleſtum eſt, per hunc motum incitat. Seu, vt Capiuaccius explicat; appellatur non proportionatus ad materiam in quâ, quæ eſt muſculus; cum muſculus à facultate animali liberè mouente non moueatur, ſed ab expultrice, quæ eſt facultas naturalis.

Signa Diagnoſtica.

Spaſmus ſeu conuulſio propriè dicta facilè cognoſcitur, quod videlicet pars præter voluntatem verſus neruorum muſculique originem contrahitur, ac rigida manet, vt flecti ad voluntatis arbitrium non poſſit. In conuulſiuo verò motu eadem fit cõtractio, ſed non ſemel, verùm ſæpius, ac pars variè concutitur atque agitatur. Præterea, vt dictum, ſenſus reliqui in conuulſione verâ integri ſunt; in conuulſiuis verò motibus plerumque ſimul læduntur. *Signa diagnoſtica.*

Atque

Atque iſta præter voluntatem contractio ſola ad Spaſmum & motum conuulſiuum indicandum ſufficit; atque vnicum ſignum pathognomonicum eſt. Nam etſi & alia conuulſis ſymptomata accidant; tamen non ſemper hoc euenit. Dolor quidem ſatis frequenter adeſt: non tamen ſemper, vel quia ſenſim fit contractio, vel quia membrum vltra modum & naturalem terminum non contrahitur.

Ita interdum etiam febres coniunguntur, ægri modò calent, modò refrigerantur, modò palleſcunt, modò facies rubet & turget, ob inordinatum ſanguinis & humorum motum: nonnunquam vrina eſt bona; nonnunquam magna vrinæ crudæ copia emittitur; aliquando vrina retinetur, & aluus ſupprimitur. Verùm hæc pathognomonica ſigna non ſunt.

Conuulſiuus equidem motus tremorem nonnihil quandoque refert; verum facilè ab eo diſcernitur, quod in tremore ſemper concurrit voluntarius motus; Conuulſio verò planè præter voluntatem accidit; tremorque ſolum fit in vnam ſitus differentiam cùm conuulſiuus motus varius eſſe poſſit.

A paralyſi quoque Spaſmus facilè diſcernitur; quia membrum conuulſum non ſine difficultate, vel etiam dolore extendi poteſt: at membrum reſolutum ſine omni difficultate partis ſanæ, vel aſtantium operâ extendi poteſt. Præterea in Spaſmo nerui & tendines rigidi ad tactum percipiuntur; in paralyſi non item. Spaſmus denique breui temporis ſpatio vel ad ſalutem vel ad mortem terminatur; cum paralyſis ſine vitæ periculo in multos annos durare poſſit.

Vt autem cauſſa mali hæreat, è partium conuulſarum numero cognoſcitur. Etenim ſi cum toto corpore faciei quoque muſculi conuellantur, & vnà ſenſus interni ac externi afficiantur, cerebrum ipſum affectum eſt: ſi verò ſenſus omnes conſtent, neque faciei muſculi conuellantur, verùm totum corpus afficiatur; ſpinalis medullæ principium laborat. Vbi verò pars aliqua ſaltem conuellitur, nerui ac muſculi eius membri motui inſeruientes afficiuntur, ſicut antea de Paralyſi dictum eſt. Quam ad rem muſculorum & neruorum ex Anatome cognitio neceſſaria eſt. Cuius verò partis conſenſu cerebrum afficiatur, ex eius affectæ ſignis patet.

Recenſent hic Authores plerique etiam ſigna, quibus cognoſcatur, an ex plenitudine vel inanitione conuulſio fiat. Verum cum ex hypotheſi iſta omnia dicantur, vt ea hic afferamus, opus eſſe non puto. Qui verò humor peccet, id ex ſuis ſignis hic & alibi propoſitis cognoſcitur. Cauſſæ euidentes etiam ex ægri vel aſtantium relatione cognoſcuntur.

Prognoſtica.

1. Quò motus in conuulſione eſt vehementior & diuturnior, aut plures, vel cerebro vicinas partes occupat, aut nobiles, & quarum actiones valde neceſſariæ ſunt, lædit, reſpirationem difficilem & interruptam, thoracis vel ſepti muſculis conuulſis, efficit, eò periculoſior eſt. Tales enim conuulſiones grauiſſima inferunt ſymptomata, maximos ac continuos dolores, virium proſtrationem, lipothymiam & ſyncopen, vigilias, difficilem reſpirationem ac ſuffocationem, quæ omnia hominem iugulare poſſunt. Contrà verò, vbi partes à cerebro remotæ aut ignobiles conuelluntur, minus periculi eſt.

2. Facilius curatur conuulſio, ſi cerebri conſenſu fiat, quàm ſi primario affectu nerui laborent: niſi tamen affectus, quo cerebrum laborat, ipſe pertinax ſit; quod in inflammatione cerebri accidit. Neque enim ob vehementia ſymptomata, dolorem, vigilias, æger diu durare poteſt, affectus verò breui tempore curari non poteſt.

3. Si toto corpore ab affectione immuni, aut labrum conuellatur, aut palpebra, aut lingua, prauum ſymptoma putandum eſt, & quod magnos timores afferat, etſi affectæ partes paruæ eſſe videantur. Paul Ægineta, *de re Med. lib. 3. c. 19.* Cerebrum enim ipſum tum affectum eſt.

4. A copioſo ſanguinis fluxu ſingultus aut conuulſio, mala, *5. Aphor. 3. Et,* A ſanguinis profluuio deſipientia, & conuulſio, malum, *7. Aphor. 9.* non tam ob inanitionem, quàm ex motu & inſultu bilis ac humorum prauorum ſanguine euacuato.

5. Ab ἐλλεβόρου conuulſio aut ſingultus, malum, *5. Aphor. 4. Et,* Conuulſio ab helleboro lethalis, *5. Aphor. 1. Et,* A medicamenti purgantis potione conuulſio mortifera, *7. Aphor. 25.* quod accidit, vt antea etiam, non quòd helleborus & ſimilia medicamenta neruos ita exſiccent & contrahant, ſed quod qualitate maligna eoſdem ſtimulent, & laceſſant, aut humores, qui id præſtant, agitent. Non tamen ſemper conuulſionem à medicamento purgante fortiore lethalem eſſe, ſæpe experientia docuit; atque ipſe aliquot, qui poſt ſumptam colocynthidem & mercurialia medicamenta conuulſionem paſſi ſunt atque euaſerunt, curaui.

6. Ab ileo vomitus, ſingultus, conuulſio aut delirium, malum, *7. Aphor. 10.* Nonnunquam enim ſingultus à materia, quæ præcluſo per inferiora exitu ſurſum vomitione expellitur, concitatur, orificio ventriculi ab aſcendente praua materia vel vaporibus irritato. Si verò ad cerebrum vapores tetri efferantur, aut cerebrum orificio ventriculi conſentiat, conuulſio aut delirium oritur, prout vel mentis officina, vel nerui offenduntur.

7. Si muliebri profluuio conuulſio aut animi defectus ſuperueniat, malum. *5. Aph. 56.*

8. In acutis febribus conuulſio & circa viſcera dolores vehementes, malum. *4. Aphor. 76. Et,* Propter ardores vehementes conuulſio aut tetanus, malum. *7. Aph. 67.* quia indicium, materiam ſurſum ad cerebrum ferri. *Et,* In febribus ſpiritus offendens malum eſt: conuulſionem enim indicat. *4. Aphor. 68.* ob muſculos ſcilicet thoracis initium conuulſionis iam ſentientes. De Conuulſionibus in febribus paſſim etiam alij aphoriſmi extant apud Hippocratem: In febre non intermittente, ſi labrum, palpebra, vel oculus, vel naſus, vel ſupercilium peruertatur, vel non videat, vel non audiat, iam debili exiſtente corpore, quicquid horum eueniat, mors in propinquo eſt. *4. Aph. 49.*

9. Conuulſiones, quæ pernicioſas phrenitidas ſequuntur, lethales ſunt. Scribitque Aetius *2. tetrab. 2. ſerm. 1. cap. 131.* ſe neminem ex iis, qui ſic conuulſi ſunt, ſeruatum vidiſſe, neque, qui vidiſſet, audiuiſſe.

10. A vigiliis conuulſio aut deſipientia, malum. *7. Aphor. 18.* non quod nerui calore vel vigiliis nimium exſiccati ſint, ſed quod humores vaporeſque praui per vigilias geniti & agitati, cerebrum & neruoſum genus laceſſant.

11. Conuulſio à vulnere pernicioſa. *5. Aphor. 2.* ob ſaniem neruos vellicantem, & inflammationem neruos corripientem: præcipuè ſi vulnus cerebri ſit.

12. Febrem conuulſioni ſuperuenire melius eſt, quam febri conuulſionem, *2. Aphor. 37. Et,* Spaſmo aut tetano ſi febris acceſſerit, morbum ſoluit. *4. Aph. 57.* Febris enim ad conuulſionem accedens humores, conuulſionis cauſſam, abſumit: cum contrà ſi febri conuulſio accidat, à materia maligna eam prouenire, eamque cerebrum petere, & partes neruoſas occupare indicio ſit.

13. Quartana correpti non admodum conuulſionẽ patiuntur: ſi verò prius tentati ſint, ſuperueniente quartanâ liberantur. *5. Aphor. 70.* Rigor enim in quartanâ humorem neruoſo generi partim excutit;

& calor rigorem ſubſequens eundem concoquit & abſumit.

14. Quicunque tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt: ſi hos effugiunt, ſani fiunt, 5. *Aphor.* 6. Natura enim tam grauem tenſionis, quæ vtrimque fit, laborem, ac hinc ortum dolorem diu ferre nequit, & propterea primo ſtatim dierum criticorum circuitu morbus iſte iudicatur.

15. Quibus tandem hoc addimus, quod plerique, qui ex ſpaſmo moriuntur, diu calidi manent; quia ſuffocati moriuntur, muſculis reſpirationi dicatis conuulſis.

Curatio.

Curatio. Vt quiſque de cauſſis conuulſionis ſentit, ita ad eas curationem dirigit. Quæ enim ab humore frigido neruos replente creditur fieri conuulſio, eam humorem craſſum attenuantibus, viſcidum detergentibus & euacuantibus, curandam cenſent, atque eodem medicamentorum genere, quæ in paralyſi ſunt propoſita. Quam verò ab inanitione fieri putant conuulſionem, eam humectantibus, vt in hecticâ, interdum refrigerantibus, dum ſcilicet malum eſt à febre ardente; interdum moderatè calefacientibus, cum ſcilicet immoderata euacuatio præceſſerit, curandam putant.

Et quidem in Conuulſione, quam ex repletione vocat, curanda nihil peccatur. Humor enim ille, quocunque etiam modo neruos afficiat, tollendus. Verùm an humectantibus ſolis (quod lex methodi requirit, ſi malum eſt à ſiccitate) conuulſio aliqua curata fuerit, hiſtoriæ & obſeruationes Medicorum conſulantur: Foreſtus equidem, *lib.* 10. *obſeru.* 108. exempla conuulſionis ab inanitione humectantibus curatæ proponit. Verùm ſi rem diligenter perpendamus, Contractura potius fuit, cuius capite præcedente mentionem fecimus quàm vera conuulſio. Idem, *obſeru.* 110. vbi conuulſionis ex cholera exemplum habet, quam plerique ad inanitionem referunt, non humectantibus, ſed calefaciente & ſiccante inunctione vtitur. Et quamuis interdum humectantia & calefacientia adhibeantur: tamen potius ad neruos ex conuulſione rigidos nonnihil laxandos, & hoc modo ad dolorem leniendum, quàm ipſam cauſſam tollendã adhibentur. Idẽ Foreſtus, *lib.* 7. *obſeru.* 17. in conuulſione poſt febrem continuam, quæ vulgo inanitioni & ſiccitati aſſcribitur, inunctionem ex oleo irino & terebinth. adhibet; extrà verò radicem pœoniæ de collo ſuſpendit, & ſtœchadem medicamentis internis admiſcet.

Itaque cum generalem cauſſam conuulſionis vnam poſuerimus, atque ab eadem cauſſa Spaſmos illos particulares prouenire docuerimus, à quibus vniuerſalis conuulſio & epilepſia generantur: ea quoque medicamenta Spaſmo conuenient; quæ in epilepſia poſtea proponentur. Ac propterea materia illa praua expultricem in neruis ſtimulans euacuanda & tollenda, & qualitas eius vitioſa corrigenda, cauſſæque omnes, à quibus hoc malum extitit, aut fouetur tollendæ, & omnino præcauendum, ne ex particulari conuulſione vniuerſalis, & epilepſia generetur. Pleraque tamen medicamenta, quæ adhibentur ad paralyſin curandam, rectè quoque adhibentur in conuulſione; cum neruoſo generi amica ſint, & cauſſam Spaſmi diſcutiendi vim habeant.

Ideoque vniuerſales, ſi opus ſit, euacuationes, vt & reuulſiones, maximè per clyſteres fortiores, inſtituantur, poſtea topica, quæ in paralyſi propoſita, etiam hic adhibeantur. Ad curationem tamen rectè inſtituendam inprimis perpendendum an conuulſio fiat per ſe, an verò per conſenſum. Etenim ſi per ſe, & primarium partis affectum fiat, ſimul quidem ad totum corpus, quod plethora vel cacochymia laborans cauſſam in parte affecta fouere vel augere poteſt, principaliter tamen ad partem affectam curatio dirigenda. Si verò per conſenſum fiat, partis illius, cuius conſenſu malum excitatur, habenda ratio, vt poſtea dicetur.

Primò ergò in conuulſione per primarium membri affectum videndum, an ſanguis abundet; isque pro abundantia & virium ratione copioſius vel parcius educendus. Hippocrates etiam, & Galenus, 4. *de victus ratione acut. t.* 18. cum ob ſpirituum interceptionem & venarum σφυγμὸν[illegible] conuulſio excitatur, venam aperit, ſed adhibitis prius fomentis & frictionibus, vt fluxus ſanguinis adiuuetur. *Conuulſio per primarium membri affectum. Sanguinis miſſio.*

Si verò ætas & vires venæ ſectionem non admittant, cucurbitulis vtendum eſt cum ſcarificatione, primò quidem longius à parte affectâ, deinde, corpore bene expurgato, etiam in parte conuulsâ, in qua materia fixa eſt. *Cucurbitularum ſcarificatarum uſus.*

Applicentur dorſo & cruribus, ſi ſanguis in toto abundet; ſi in parte, pro vario eius ſitu etiam locus cucurbitulis quærendus eſt. Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 19. & 20. ſi crura ſint conuulſa, applicat coxis & poſtremis ſpinæ vertebris; ſin manus, primæ dorſi vel thoracis; ſi labrum tantùm, aut palpebra, aut lingua, occipiti & primis ceruicis vertebris: in tetano ceruici apponit &, vtrinque ad ſpinam, & pectori, quo muſculis magis munitum eſt, & præcordiis, & ad veſicæ ac renum locum. Diligenter tamen cauendum, ne tendinibus muſculorum cucurbitulæ affigantur.

Hinc ante topicorum vſum ad totius corporis euacuationem accedendum, & pro materiæ ratione præparatio ac purgatio inſtituenda, vt, *capite præcedente*, dictum, & poſtea etiam de epilepſia dicetur. Si tamen fortis ſit conuulſio, & partis nobilioris, ſiue totius corporis, ad purgationem feſtinandum eſt, materiâ etiam nondum præparatâ: ſemperque *caſtoreum* purgantibus admiſceatur. *Purgatio.*

Simul fiant Reuulſiones omnis generis, [illegible] per clyſteres, fortiores etiam, quam in paralyſi: [illegible] tur quoque frictiones ceruicis, ſpinæ, [illegible] nitus oleo lilior. al[illegible] . lumbricor. [illegible] . vel [illegible] inunctis idque ſæpius in die, [illegible] ger: & dum frictiones intermittuntur, ſpina & conuulſæ partes à frigore cuſtodiantur, vel, ex [illegible] malagma aliquod ex calefacientibus imponatur. [illegible] quoque conuulſum ad naturalem [illegible] reducatur. *Reuulſiones [illegible]*

His peractis veniendum eſt ad Topica materiã reſoluentia & diſcutientia; vt ſunt olea, linimenta, vnguenta, fotûs, ſacculi, inſeſſus, balnea naturalia & artificialia. *Topicorum vſus.*

Et quidem cum materia craſſior eſſe videtur, aut cũ calor adeſt, vel corpus valde ſiccatum eſt, ne ſiccantium & calefacientium vſu nimio materia induretur, &, vt dolores illi, qui ex violenta membrorum contractione oriuntur, leniantur, medicamenta ſimul anodyna ſint. Hinc Auicennas laudat renes pingues arietis, hœdi aut vituli, quos in parte affecta detinere iubet, donec exſiccentur. Poſtea membrum conuulſum inuoluit lanâ, quæ perfuſione olei ſemper madida ſeruatur. Idem quoque balneum ex oleo communi & lacte parat. Ac inſeruit huic ſcopo etiam malua, borrago, althéa, fœnumgræc. ol. amygdal. dulc. adeps gallinæ & vituli; quæ aliis, quæ ſpaſmo propriè conueniunt; admiſcentur.

Sunt autem illa, *ol. vulpin. de caſtoreo*, & quod *ex catellis pinguibus* paratur, vt & *pinguedo auſerum ſylueſtrium*, cuius præparationem, ſicut & pinguedinis vulpinæ, peculiarem docet Hollerius, *cap. de Conuulſione.* Vtile eſt & *oleum Philoſophorum, iuniperi, laurin. rutac. terebinth, petroleum, Balſamum ſulphuris, gummi hederæ, Ammoniac. galbanum, & oleum ſeu balſamum galbani.* in Inſtitutionibus, *lib.* 5. *part.* 3. *ſect.* 3. *cap.* 33. deſcriptum.

Vel

Vel ℞. *Ol. terebinth. lumbric. terr.* an. Vnc. jß. *pingued. human.* Vnc. j. *canis* Vnc. ß. Miſce.

...imenta, ...a & Vn...nta. Vel ℞. *Vnguenti dialthéæ* ℥. vj. *ol. terebinth. chamæmel.* an. Vnc. j. *lauendul.* ʒ. iij. *caryophyll. cinamomi, ligni aloës*, an. Drach. jß. *ſtyrac. liquid. calam.* an. Drach. ij. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. aneth. chamæmel.* an. ℥. j. *vnguent. Martiat.* Vnc. ß. *ol. petræ, ſpicæ*, an. Drach. j. *ſpirit. vini* Drach. iij. Miſce.

Vel ℞. *Ol. laurin.* ʒ. ij. *ſpicæ, vulpin. lumbricor.* an. ʒ. jß. *deſtill. ſuccini, galban.* an. gutt. vj. *rutæ, anethin.* an. gutt. iiij. *nuc. moſch. expr.* Drach. jß. Miſce.

Vel paretur hoc Oleum, quod in Spaſmo in vulneribus vtile eſt:

℞. *Ol. roſac. chamæmel. lilior. alb.* an. ℔. ß. *matriſylu. betonic. roſar.* an. ℥. j. *œſypi humidi* ℥. iij. *vini nigri* ℔. j.

Coquantur in vaſe duplici ad vini conſumptionem atque exprimantur.

Commendatur & hoc: ℞. *Muſtelam in fruſta diſſectam*, imponatur in anſerem pinguẽ, additis herbis & aromatibus conuenientibus: *pyrethro, ſaluiâ, lauendulâ, ſinapi, caſtoreo*, & ſimilibus, atque ad ignem lentum aſſetur, & pinguedo vſui ſeruetur.

Inunctæ partes pellibus inuoluantur, vulpium, catorum ſylueſtrium, aut veſica apponatur oleo calefacto ſemiplena.

Ægineta in tetano diuturno in ſolium olei calentis ægrum deſcendere iubet bis quotidie, non diu tamen in ipſo moram trahere, ne vires exſoluantur.

Poſſunt etiam balnea fieri ex herbis conuenientibus additâ olei parte tertiâ, vel inunctis mox à balneo partibus conuulſis.

Nonnulli vtuntur ſequenti decocto carnis vulpinæ pro Balneo, quod ſimul anodynum eſt:

℞. *Carnis vulpin. ab oſſibus ſeparatæ* ℔. ij. *ſal. commun.* M. ij. Coqu. ad perfectionem. In *decocto colato* ebulliat *ſummit. anethi* M. j.

In quo decocto calefacto ponantur manus vel pedes per 2. vel 3. horas, tribus vel pluribus diebus.

Poteſt & tale Fomentum parari:

℞. *Agrimon. betonic.* an. M. jß. *ſaluiæ, chamædr. chamæpit.* an M. j. *origani, calaminth. pulegij, ſerpilli, hyperici, ſtœchad. vtriuſque*, an. M. ß. *anethi, meliloti chamæmeli*, an. M. ß. Miſce & in aqua communi decoq. & decocto pars affecta fricetur.

Alij hoc Emplaſtrum commendant:

℞. *Colophon.* Vnc. ij *picis naual. reſinæ*, an. Vnc. j. *thuris maſtich. ceruſſ.* an. ℥. ß. *ſangu. dracon. nitri, ſal. Ammoniac. terebinth.* an. Dra. ij. *ceræ nouæ* ℥ ij *vitriol albi* ʒ ij. *matr. perlar.* Vnc ij *lap. magnet.* ℥. ß. *ſuccini flaui* ʒ j. ß. *ol. onor. roſar.* an Drach. ij F. ſ. a. Emplaſtrum, quod alutæ inductum imponatur.

Vtilis eſt & aqua Antiſpaſmatica, quâ locus affectus fricandus:

℞. *Fol. lauri, roriſmar.* an. M. j. ß. *flor. roſar. rubr.* M. ij. *ſerpill.* M ß. *flor. lauend.* ℥. iij *rad. ireos* ℥. iiij. *cinamomi* ʒ. j. *macis*. Drach j. Contuſ. & conciſ. macerentur in *aq. fl. tiliæ* Menſ. j. ß. *ſaluiæ* Menſ ß. hinc deſtill. in MB Liquor deſtillatus ſeruetur.

...ta ſicca. Efficaciſſima verò ſunt balnea ſulphurea. Conueniunt & Balnea ſicca ſeu vaporoſa è decocto ſaluiæ, roriſmarin ſtœchad. chamæpit. origan. iuniperi, & ſimilium, lapidibus ignitis, aut ſcoriis ferri ignitis infuſo.

In vſu tamen horum medicamentorum omnium, quod antea etiam monui, obſeruandum, ne ſubitò ſiccentur partes, ne tendinibus induratis malum grauiſſimum ægro concilietur, & membra contracta maneant. Ideoque à mitioribus inchoandum, vt ol. chamæmeli, pinguedine anſeris, medulla crurum bouis, oleo vulpino, lumbricorum; hinc ad fortiora aſcendendum.

...caml. ...s inter... ...o vſu. Intra corpus ſumptum caſtoreum cum mulsâ, aut alia aqua conueniente valde efficax eſt.

Inprimis verò eſſentia caſtorei cum ſpiritu vini extracta, gutt. v. vel vij. doſi in aqua ſaluiæ propinata, ſimulque extrà loco affecto illita, valde vtilis eſt.

Vel ℞. *Elect. diacori.* Vnc. jß. *conſeru. fl. ſaluiæ, betonic.* an. ℥. j. *rad. pyreth. cond* ʒ. iij. *theriac. cœl.* ʒ. j. *Mithridat. ſpec. diacaſtor.* an Drach. ß. *extr. radic. cardopat.* Scrup j. Cum *ſyrup. de ſtœchade* Fiat Electuarium, de quo manè & veſperi capiatur quantitas nucis moſchatæ.

Aliud:

℞. *Conſeru. pæon. roriſmar.* an. Vnc. j. *maioran. betonicæ* an. Vnc. ß. *primul. veris* Drach. iij *bugloſſ.* Drach. ij *puluſem. cardui ben. fœnicul.* an. ʒ. j. *rad. pæon.* ℈. iiij *nuc. moſc. cond.* ʒ. ijß. *cort. citri condit. zingib. cond.* an. ʒ. vj. *galangæ cond. calam. arom* an. ʒ. jß. *cinamom. acut.* ʒ. ſem. Inciſis inciden. miſc. Cum *ſyrup. pæoniæ* F. Electuarium.

Vtilis eſt Aqua hirundinum compoſita, ſicut & in epilepſiâ, quæ hoc modo paratur:

℞. *Pullos hirundinum domeſticorum è nidis extractos*, num. LX. purgentur, (quod fit demendo tantùm extremitates pennarum grandiorum, capitibus pennarũ, vel radicibus in corpore relictis non euulſis) & lotis vino (alij integras comburunt in olla noua) affunde *vini Maluatici* ℔. iij vel. q. ſ. adde *ſemin. ſeſel. cardui bened.* an. Vnc. ß. *calami aromat. cyperi longi*, an. Drach. ij. *fol. maioran. rutæ.* an. M. ß. *raſuræ C. C. viſci querni, vngulæ alcis* an. Vnc. ß. *radic. pæon* ☽ *â decreſcente collectarum* Vnc. ij. *caſtorei* Vnc. j. **Aqua hirundinum compoſita.**

Stent in infuſione per vnam atque alteram ſeptimanam, poſtea deſtillentur in B. M. vel arena. Atque hæc Aqua hirundinum dulcis appellatur.

Alij loco vini Maluatici ſumunt acetum, & Aqua hirundinum acida appellatur. Doſis aquæ eſt à Drach. ß. ad Vnc. ß. pro ratione ætatis. Datur vel ſola, vel mixta cum ſaccharo, aut cum duplo aquæ flor. tiliæ, vel lilij conuallium. Ad tetanum etiam laudatur lotium caprinum cum aqua mixtum, & ieiuno ægrotanti exhibitum.

Paulus Ægineta, *de re Med. lib.* 3. *c.* 10. ſcribit, conuulſis acanthi radicem & ſpinæ albæ ſemen potum, itemque ſpinæ Ægyptiæ opitulari, quoſdam etiam centaurij tenuis ſuccum exhibere refert. Ibidem, *c.* 30. in robuſtis exhibet aquam mulſam ad dimidias decoctam, & panacis Drach. j. Dat & Ammoniacum, & ſuccum Cyrenaicum erui magnitudine.

Laudatur valde hoc Electuarium.

℞. *Caſtor. ſagapeni, opopanac.* an. Drach. j. *ſucci Cyrenaici* Drach. jß. *acori, ſcordij*, an. Drach. ijß. *trium piper. ſchœnanth. carui*, an. Drach. ij *aſari, ſcillæ aſſatæ*, an. Drach. jß. *radic. ireos, ſem. apij, maſtich.* an. ʒ. j. *ſucci ſtœchad. Arab.* Vnc. j. *mellis* q. ſ.

Terenda terantur, & melle anthoſato excipiantur. F. Electuarium, cuius exhibetur quotidie Drach. ß. cum aqua mulsâ.

Cardanus, *de curationibus admirandis. cap.* 15. quẽdam opiſthotono laborantem curauit abſtinentiâ à carnibus, vino & ouis, linteis in ol. chamæmel. & liliac. madefactis perpetuò impoſitis ceruici, partibuſque, quæ contrahebantur, & medicamento; quod conſtabat ex Mithridatio, & electuario de moſcho cum margarit. hyacintho, ſmaragdiſque Orientalibus.

Hippocrates, 5. *Aph.* 21. & 3. *de morbis* largam perfuſionẽ aquæ frigidæ probat in mediâ æſtate in tetano ſine vlcere; (nã vlceratis frigus nõ cõuenit, quia eſt mordax, ſuppurationemque impedit) quod Galenus etiam ad alias conuulſionum differentias accommodat, vbi ſcilicet æger iuuenis eſt, non infans. εὔσαρκος, & tempus æſtiuum. Ita enim calor natiuus clauſis poris cutis intrò cogitur, & per accidẽs abſumitur morbi materia, ſeu à ſubita aquæ frigidæ perfuſione corpus frigore concutitur, & materia neruis adhærens excutitur. Etſi verò Paulus Ægineta, *loco allegato*, hoc remedium improbatum **An conuulſ. aqua frigida perfundendi.**

probatum

probatũ eſſe ſcribit à poſteris,quod & ipſe reiicit:tamẽ reperti ſunt, qui poſt eum id vſurpârunt, inter quos eſt Valeſcus de Taranta, *lib.*1. *cap.* 21. qui duos tetano laborantes hoc modo curauit:Ægrum à quatuor viris erectum tenere iuſſit,& 24.vrceos aquæ ſupra collum & omnia inferiora membra eius perfudit,& ſtatim eum collocauit ante ignem,& poſt ſeſquihoram inunxit eũ à collo vſque ad vltimam vertebram & lumbos ac brachia vnguento dialthéæ,Martiato,& Agrippæ, ac oleo caſtorei, ipſique iuſculum pulli propinauit: vterque æger hoc modo conualuit.

Nonnulli ad ſpaſmum curandum etiam febrem inducendam putant:de quo quid ſentiendum ſit,*quæſtione* 2. dicemus.

Diæta.

Diæta. In hac conuulſione victus ratio ſit eadem, qualis in paralyſi propoſita eſt.In cibo vitetur coturnix:cum ex eius vſu,vt Auicennas ſcribit,periculum Spaſmi & Tetani immineat,non ſolum quia helleboro veſcitur,verum etiam quia à tota ſubſtantia eam vim habet. Decoctum ligni Guajaci,ſarſæparillæ vel ſaſſafras cum victu attenuante & incidente egregiè tam generationem humoris pituitoſi prohibet,quàm generatum ac neruis adhærentem abſumit, at neruos roborat. Acetum etſi inſignem vim attenuandi craſſos humores habet; tamen quia neruis inimicum, ſeu ſolum, ſeu cum aliis miſtum;eſt vitandum.Danda etiam opera, vt membra conuulſa extendantur,ſed lentè,ac ſenſim.Sic enim cõuulſione minus affliguntur, nec materiam neruos impetentem admittunt.Inprimis verò ſi maxillæ conuellantur,præcauendum cuneo, vel alia re interiectâ, ne dentibus linguæ damnum inferatur.

Conuulſionis per conſenſum Curatio.

Conuulſionis per conſenſum Curatio. Conuulſionis autem per conſenſum eadem ferè curandi ratio eſt, quæ epilepſiæ per conſenſum, vt ſuo loco dicetur. Nimirum, vt pauca addamus, ſi ab ore ventriculi ſuccis acribus vellicato conuulſio fiat, Galenus vomitũ præcipit,12.*meth.med. c.vltim.*aut,ne os ventriculi tranſitu maligni humoris magis offendatur, pilulis ille per aluum ſubducatur,aut clyſtere acri.

Si ex cholera acutiſſima fiat,ſimili ferè ratione curatur,addendo quæ os ventriculi roborant. Ita cum bilis æruginoſa in ventriculo hærens conuulſionem excitat vomitu reiicienda.

De curatione Conuulſionis ex veteri vitio videatur Galenus,6.*de loc.affect.cap.*5.

A venenati animalis ictu orta cõuulſio curatur vinculis ſupra partem læſam iniectis, teſte Galeno,3.*de loc. affect.c.*7.& cucurbitulæ cum magna flamma,vel cauterium actuale ſupra partem læſam apponatur;ac præterea veneni illius, quod iniectum eſt, antipharmacum exhibeatur,aut,ſi hoc ignoretur, ad communia alexipharmaca confugiatur,& exhibeatur theriaca vel gentiana,ſaluia,vtraque ariſtolochia, dictamnus Creticus. Extra quoque vulneri theriaca cum oleo roſaceo miſta imponenda. Vulnus diu apertum ſeruetur:de quo plura de venenis.

Quæ à vulnere conuulſio exiſtit, cum non omnis lethalis exiſtat,curatur prouidẽdo,ne phlegmone neruoſa pars apprehendatur, miſſo etiam ſanguine ſi non ſatis effluxerit;poſtea dolorem ſedando per frictionem continuam cum oleo lumbricor. terreſtrium. In punctura nerui ſi foramen ſit anguſtius, ferro id dilatetur, vt medicamenta penetrare,& ſanies exſtillare queat:cauendo tamen, ne aucto dolore conuulſio ingraueſcat. Dolori medetur terebinth.cum ol. roſac. miſta. Spina dorſi oleo liliorum albor. & terebinth. inungatur; vel vulneri inſtilletur ſulphur, (aut loco eius Balſamum ſulphuris) aut parum euphorbij diſſolutum in oleo roſaceo & terebinth.

Vel ℞.*Ceræ* Vnc.j.*picis,terebinth.*an. Vnc.ß. *euphorbij* Drach.j.F. Emplaſtrum.

In corporibus mollibus euphorbij doſis minui poteſt.Iſta tamen vehementer calida & acria nõ applicãda neruo detecto,ſed in profundo condito.In puncturа enim nerui medicamenta exſiccare, ſed ſine mordacitate, debent. Talia medicamenta parantur ex calce ſæpe lota cum oleo roſaceo miſta.

Quod ſi conuulſio his remediis non ſanetur, ne cerebro, ac toto neruoſo genere in conſenſum tracto æger de vita periclitetur, neruus per tranſuerſum, paulò ſupra locum vulneratum, præſcindendus. Præſtat enim motum vel ſenſum partis amittere, quàm de vita periclitari. De quibus plura Galenus,6.*meth. med. cap.*2.& 3.

A meningum punctura cranium trepano aperiendum, vt materia tranſpiret;aut epiſpaſticis extrahenda niſi plenitudo ſubſit.

Reliqua ex curatione epilepſiæ & paralyſis petantur. Et quidem medicamenta interna præcipuè è cura epilepſiæ;topica è cura paralyſis. Inprimis caſtorei intra & extra aſſumpti magna efficacia eſt,quia non ſolum maximam attenuandi & diſſoluendi vim habet, verùm etiam neruoſis partibus proprietate quadam ſingulari conuenit.

Spaſmi flatulenti curatio.

Si à flatu Spaſmus ortum habeat, qui vulgò *der Krampff* appellatur,muſculorum inuoluntariæ extenſioni voluntaria contrariorum muſculorum; qui conuulſis muſculis opponuntur, extenſio opponenda.Ita enim flatus, qui muſculos contrahebant, ab iis repelluntur & quaſi excluduntur. Atque hoc modo paroxyſmus ſæpe facilè tollitur;præcipuè in muſculis, qui ſuram conſtituunt,& pedes digitoſque mouent. Quod ſi non tantùm in pedibus,ſed & alibi, & in maxilla inferiore accidit, periculum epilepſiæ imminet. Si verò extenſione in contrarium non tollatur iſte Spaſmus, clyſter,ſi opus ſi opus ſit, flatus diſcutiens iniiciatur. Extra verò membrum decocto flor.chamæmeli,meliloti,rutæ,ſaluiæ, fol. lauri foueatur, fricetur; & inungatur ol. coſtino,de caſtoreo, de ſpica, & ſimilibus.Vtilis eſt & ſpir.vini,præcipuè in quo ſi chamæmel.&lauend. macerati fuerint,ſeu aqua aliqua Apoplectica & Epileptica, ſi ea membrum illinatur. Theriaca quoque in ſpiritu vini diſſoluta valde prodeſt. Poteſt & hoc Cataplaſma apponi: *Spaſmi flatulenti curatio.*

℞.*Abſinth.pulegij,rutæ,*an.M.j.*baccar.lauri* p. j. *cumini* Vnc.j.

Coquantur in vino,& cum melle F.Cataplaſma. Vel ſacculus ex milio, furfure & ſale imponatur; cui addi poſſunt fl. chamæm.meliloti,baccæ iuniperi,lauri, ſemen cumini. Æger verò caueat ſibi ab aëre frigido, nec membra aquâ frigidâ humectet.Cibos flatulentos, crapulam,cruditatem & nimiam Venerem fugiat.

Chymici in hoc affectu commendant tincturam & liquorem ☽æ, coralliorum. medicamenta ex ſulph. Balſamum gummi hederæ & elemi, eſſentiam & ol.deſtillatum radic.Imperatoriæ,magiſterium hyacinthi.

Inter amuleta ab autoribus recenſentur,vngula alcis annulo incluſa,vel aliàs geſtata, tendines eiuſdem, radix eryngij, tormentillæ, & biſtortæ de collo appenſa, magnes item,corallia rubra,lignum viſci querni. *Amuleta.*

* * *

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

Quæ ſit proxima Conuulſionis cauſſa?

Cauſſa proxima Conulſionis etſi ſit muſculi verſus ſuum principium contractio: tamen quia hoc ipſi cum motibus voluntariis commune eſt, de alia cauſſa Medicus ſollicitus ſit, neceſſe eſt, ob quam præter naturam & voluntatem fit hæc contractio, quæ conuulſionem parit. Verùm res hæc plurimis controuerſiis inuoluta eſt, & ſiue veteres, ſiue recentiores conſulas, difficultatè non caret, vt raro inuenias, quæ animum veritatis auidum ſatient. Quia autem plura de hac quæſtione in Inſtitut. diximus, iſtis repetendis tempus & operam perdendam non puto. Pauca ergo ſaltem addam. Galenus equidem, vt Iacchinus apertè confitetur hac in re varius eſt, & parum ſibi ſimilis. Interdum enim duas illas cauſſas ab Hippocrate, *6. Aphor. 39.* poſitas, inanitionem & repletionem ſcilicet, ſolùm ponit; alibi verò, vt *5. Aphor. 1.* tertiam cauſam addit, vellicationem partium neruoſarum à re moleſta. Et quidem ad hanc cauſſam multæ cauſſæ euidentes facilè referri poſſunt; in quibus ad plenitudinem vel inanitionem referendis vulgò Medici fruſtra laborant, & ipſi inter ſe diſſentiunt.

Sunt equidem, qui putant, temerè ab Hippocratis doctrina recedi, idque ideo fieri à quibuſdam, quod fundamenta, quibus ea innititur, non aſſequi queant. Fundamentum autem eſſe, quod Galenus, *2. de ſymptomat. cauſſis, cap. 7. 2. de loc. affect. cap. 7. libr. 3. cap. 6.* proponit, nimirum ſimilitudinem inter motum voluntarium & conuulſionem. Vt enim in motu voluntario muſculi verſus ſua principia contrahuntur, contractique ſimul attrahunt partes, in quas inſeruntur: ita conuulſione eodem planè modo ἀκουσίως muſculos ad ſua principia contrahi. Quod fundamentum equidem libenter concedimus, & hactenus aliquoties propoſuimus. Dum verò ſubſumunt, hoc tantùm fieri ob neruoſorum corporum repletionem & inanitionem, principium petunt, & plurimùm falluntur. Neque enim in ſanis, & dum ſecundum voluntatem fit motus, repletio & inanitio eſt contractionis cauſſa. Neque etiam ipſe Galenus, &, qui Hippocratem ſequuntur, Medici duas has ſolùm cauſſas conſtituunt, ſed vellicationem à re moleſtâ addunt. *5. Aphor. 1.* Neque à repletione vel inanitione conuulſiones oriri id ſatis probat, quod cauſſæ cum internæ tum externæ, quæ ad plethoram & cacochymiam faciunt, conuulſionis cauſſa ſunt. Id enim tantum docet, conuulſionem fieri in corporibus vel plethoricis, vel cacochymicis. Quo verò modo non paralyſis, non alius affectus à plethora & cacochymia proueniat, ſed cõuulſio, id non docet. Ita etiam quamuis euacuationes inſtituantur, id tantum inde colligi poteſt, plethoram vel cacochymiam tollendam eſſe, quod conuulſioni cum multis aliis affectibus commune; non verò probat, quomodo inde conuulſio proueniat.

Et cauſſæ illæ duæ tot difficultatibus ſunt inuolutæ, vt nemo ex iis ſeſe hactenus expedire potuerit. Ad inanitionem quomodo puncturas, ictus animalium venenatorum, vſum medicamentorum purgantium & malignorum, & ſimiles cauſſæ referri poſſint, nonnulli quidem ſe variis modis torquent, ſed fruſtra, vt etiam in Inſtitution. dictum. Et quidem hoc concedimus, chordas, lora & coria exiccata abſumpto humido breuiora fieri, corrugari & contrahi: ſed quomodo hoc in neruis ab iſtis cauſſis fiat, nondum docere potuerunt. Ideóque plerique doctiores Medici, qui aliàs vulgarem doctrinam ſequuntur, cauſſas iſtas pleraſque non exiccando neruos, ſed vellicando eoſdem, cauſſam ſpaſmi eſſe, vltrò concedunt.

Nec magis feliciter in altera cauſſa, ſcilicet repletione, ſeſe expediunt; neque dum cauſſam reddere potuerunt, cur humor pituitoſus neruos replendo potius conuulſionem, quam paralyſin efficiat. Scribitque Iacchinus, Auicennam difficultatem hanc vidiſſe, ſed ſic reſpondiſſe, vt à nemine intelligatur. Neque ſimile, quod de chordis & coriis hic adducunt, quadrat, quod ſcilicet quod accedit latitudini, à repletione decedat longitudini. Hoc quidem verum eſt, quod corpora, quæ manifeſtam habent cauitatem, & tendi poſſunt, ſi in latum diſtendantur, breuiora fiunt, & quod latitudini accedit, longitudini decedit. Quæ verò cauitate manifeſtâ deſtituuntur, vt lora, coria, & ipſæ neruoſæ illæ fibræ, ſi humectentur; & ſecundum longitudinem, & ſecundum latitudinem laxiora fiunt: vt manifeſtè hoc in coriis, vt & in lignis, ſi aquam vel aërem humidum imbibant, fieri videmus, quæ & ſecundum latitudinem, & ſecundum longitudinem plus ſpatij occupant, & iterum exſiccata & ſecundum latitudinem, & ſecundum longitudinem imminuuntur.

QVÆSTIO II.

An febris pro Spaſmo curando excitanda ſit?

Cum febris ſuperueniens ſpaſmum curare poſſit, vt antè diximus, de febre excitanda Autores diſſentiunt. Alij id planè improbant. Arabes Ephemeram concedunt. Galenus, *6. Epidem. comment. 6. aphor. penult.* cum alias febres, tum ex diuturnis quartanas potiſſimum: Hippocrates & Galenus *1. Prorrhet. comm. 2. aphor. 50.* ita moderatam, vt nec nimium debilis nihil vel parum efficiat, nec nimium vehemens aut maligna vires exoluat. Ideo Numenij filium obortâ apoplexiâ febri debili ac diuturna ſubſecuta haudquaquam ſanatum fuiſſe. Verum febrem ſemel accenſam deinceps ita temperare ac moderari, vt morbum ſolùm expugnet, & naturæ non noceat, difficile eſt; vt ſupra etiam de Paralyſi dictum. Ideóque tam anceps & periculoſum remedium non tentandum.

CAPVT XXIX.

De Incubo.

POſtquam ſymptomata, in quibus facultates principes ſeorſim, vt & motus animalis, læditur abſoluimus: reſtant adhuc ea ſymptomata, in quibus animales actiones ſeu plures, ſeu omnes læduntur. Inter quæ primò eſt Incubus, Græcis ἐφιάλτης, ab ἐφάλλεσθαι, hoc eſt, inſaliendo nomen habens; quod hoc malo correpti ſe ab aliquo inuadi, atque ab onere incumbente premi ſomniant: cuius affectionis tamen recordantur expergefacti, falsámque illam imaginationem fuiſſe agnoſcunt. Cæterùm nonnulli malum Dæmoniacum eſſe putant, & Plinius, *lib. 25. cap. 4.* Faunorum in quiete ludibria appellat; quæ tamen fabuloſa Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 12.* & Oribaſius, *συνόψ. cap. 12.* meritò repudiant. Quidam & ἐπιβολὴν, teſte Aureliano, hoc eſt, aggreſſionem & inuaſionem nocturnam nominant. Themiſon, teſte Æginetа, πνιγαλίωνα & πνιγάλιωνα, Dioſcorides πνιγμὸν ἐνύπνιον, à ſpecie ſuffocationis, quæ hoc malo laborantibus in ſomno offertur, Auicennas ſuâ linguâ Strangulatorem nominat. Nimirum qui hoc malo laborant, ſub primum ſomnum onere ſe aliquo opprimi & quaſi ſuffocari ſomniant, & quamuis clamare, & alios in auxilium vocare velint, non poſſunt, neque etiam manus ad onus hoc, quo ſe opprimi ſomniant, amoliendum & amouendum liberè mouere valent. *Incubus.*

Alij verò Incubi ſunt, quorum Auguſtinus, *de ciuit. Dei, lib. 15. c. 23.* aliique Autores mentionem faciunt, Dæmones ſcilicet, qui mulieribus ſe commiſcent, & ab incubando Incubi dicuntur, ſicuti qui viris, & patiuntur muliebria, Succubi; quod an fiat, vel qua ratione fiat, diſquirere hujus loci non eſt: cum tantùm de ſymptomate facultatis animalis læſæ & affectæ p. n. à cauſſis naturalibus prouenientе agere nobis ſit propoſitum. Sunt tamen nonnulli, qui hoc malum Incubi nomen accepiſſe putant ex eo, quòd ephialte laborantes opinantur, hominem, qui illos opprimit, turpis libidinis vſum ab iis exigere, ſeu vnà cum illis concumbere; vnde etiam quidam in Cacodæmonem ejuſmodi ludibria, quæ per ſomnum contingunt, referunt. Et fieri poteſt, vt hoc morbo, tanquam inſtrumento, ad affligendos & vexandos homines Cacodæmon vtatur.

Definitio.

Definitio.

Eſt ergo Incubus reſpirationis offenſio, & vocis interceptio, corporiſque oppreſſio, ſeu motus impedimentum, cum falſo inſomnio ponderis thoraci incumbentis, à vapore craſſo, poſteriora potiſſimùm cerebri obſtruente, vt ſpiritus animales ad liberam reſpirationem, & motum edendum prodire nequeant.

Nimirum omnes ferè actiones animales in Incubo læduntur. Nam imaginatio deprauatur; ſenſus eſt torpidus; facultas motrix, quæ reſpirationi, voci & motui membrorum inſeruit, laborat. Vnde ægri ſomnum quidem excutere conantur, ſed cum maxima difficultate id accidit; aſſurgere, vel manus mouere, vel loqui aut clamare conantur; id tamen præſtare nequeunt.

Quam læſionem cum homo percipit in ſomno, varias dormiens cauſſas, vnde ea quaſi oppreſſio veniat, comminiſcitur & ſomniat. Quale quid etiam aliàs iis, qui cauſſam aliquam morbificam in parte aliqua in ſomno ſentiunt, accidit, dum ſe vulnerari, morderi, vel alio modo lædi, aut crus lapideum habere ſomniant. Etſi verò ad vocem edendam, & ad membra mouenda, qui Incubo laborant, adeo apti non ſint, ſed & in iis motibus aliquid impedimenti percipiant: tamen quia illi motus in ſomno ita neceſſarij non ſunt, ſed ceſſant, thoracis verò motus etiam in ſomno ob reſpirationem neceſſarius eſt, fit, vt hoc, tanquam ſummè neceſſario, etiam in ſomno, læſo, triſtis ſenſus oriatur grauitatis pectoris, qui ſenſus oblatus phantaſiæ facit, vt æger ſuffocari ab externa aliqua violentia ſibi videatur.

Cauſſæ.

Cauſſa proxima.

Cauſſa proxima eſt obſtructio meatuum cerebri, qui ad initium ſpinalis medullæ tendunt, & ſpiritus animales organis ſenſus ac motus deferunt, à vapore craſſo. Fernelius equidem, *de part. morb. & ſympt. l. 5. cap. 3.* quem Platerus ſequitur, cauſam eſſe craſſam pituitam & melancholiam ſtatuit, verum non in cerebro, ſed circa præcordia inhæreſcentem, quâ per crapulam & cruditatem turgeſcente, diaphragma pulmoneſque premantur, craſſo autem vapore in fauces & cerebrum exhalante vox ſupprimatur, ſenſus atque mens obturbetur, viſiſque triſtibus offendatur. Etſi verò quãdoque iſtã thoracis ſuppreſſionẽ hoc modo fieri poſſe nõ negamus; tamen ea non eſt præcipua cauſſa; nec ſemper à cruditate & crapula, verùm etiam ſine his, & aliis cauſſis fieri poteſt. Et cerebrum præcipuè affici, id indicio eſt, quod non ſolùm motrix reſpirationi ſeruiens, ſed & quæ voci & aliorum membrorum motui præeſt, non ita libera eſt, & Incubo laborantes difficulter expergiſcuntur: atque Incubus ſæpius imminentis grauioris cerebri affectûs præſagium eſt.

Et quidem poſteriores cerebri meatus, qui ad ſpinalem medullam tendunt, inprimis obſtruuntur; vnde & ſupino corpore cubantes maximè hoc malo corripiuntur. Obſtructio autem iſta non fit ab humore, ſed à vapore craſſo ſaltem. Nam malum hoc citò fit, & citò deſinit. Vapor autem craſſior eſt, quia æger non ſine difficultate expergiſcitur, aut forſan etiam narcoticam quandam vim habet. Obſtructio etiam ea non integra eſt, ſed leuior, quam quæ carum aut apoplexiam generat.

Cauſſa antecedens.

Antecedẽs cauſſa, à qua vapor ille eleuatur, eſt craſſa pituita, aut humor melancholicus in hypochondriis & circa præcordia hærens, quâ materiâ per crapulam & cruditatem, vel aliis de cauſſis turgeſcente & motâ nõnunquam diaphragma & pulmones premuntur; præcipuè verò craſſo vapore illinc in cerebrum exhalante, & neruorum principia obſtruente, vnà cum motu thoracis, reſpirationi inſeruiente, vox impeditur, & phantaſia viſis triſtibus turbatur. Etſi verò à reſpiratione impeditâ, & grauitatis ſenſu præcipuè triſte illud ſomnium de opprimente aliquo oriri veriſimile eſt: tamen aliquid etiã hîc facere vaporem prauum in imaginationis ſedem irrepentem, & ſpiritibus ſeſe miſcentem, credibile; ſicut contra benignis & ſuauibus vaporibus mixtis cum ſpiritibus animalibus inſomnia læta & concinna exiſtunt.

Rhaſes & Auicennas etiam vaporis ſanguinei meminerunt, ſiue à ſanguine ipſo craſſo è venis prodeat, ſiue à ſanguine in ſemen craſſum mutato: vnde Veneris per hunc morbum in ſomniis ludibria exiſtunt.

Itaque vapor ille ad caput plerumque aſcendit à materia extra hoc alibi conſiſtente; in pueris etiam à vermibus: interdum verò & in ipſo capite gignitur, ex alimenti cerebri excremento tenui, quando illud frigore externo repentino incraſſatur & repellitur, ne citò diſcuti queat.

Generatur autem ille vapor vel ob errorem externum, ob victum ſcilicet craſſum & vaporoſum, vel læſa facultate, præcipuè ob intemperiem frigidam capitis vel ventriculi. Atque hinc cauſſæ remotiores, procatarcticæ & euidentes ſunt nimia cibi repletio, crapula & hinc ſequens cruditas; ſomnus ſtatim à repletione, decubitus ſupinus, aër denique frigidus, cuius vi materia incraſſata in cerebro in meatus eiuſdem exprimitur; atque hinc temulentis inprimis ac cruditate laborantibus Incubus familiaris eſt, & quidem ſomni initio, quando vapores craſſiores maiori copia ad caput eleuari incipiunt, nec, ſicut vigilantibus accidit, ſatis diſcuti poſſunt. Et præcipuè hoc accidit, dum homo ſupinus decumbit; cum per illum decubitum prompta fiat in caput euaporatio, ac materia facilius ad nucham & ad poſteriores cerebri partes, ac initium ſpinalis medullæ moueatur, meatuſque in illo decubitu nonnihil comprimantur. Non negarim tamen, ob decubitũ ſupinũ incubũ faciliùs excitari etiã ob motus muſculorum motum thoracis promouentiũ læſionẽ. Motus enim is in decubitu ſupino non ita liber eſt. Vnde etiã qui ſupini dormiunt, facilius ſtertunt, quam ij, qui in alterutrũ latus decumbunt. Inde cauſſa huius morbi definitur, quod ſit ἀναθυμίασις εἰς κεφαλὴν ἀνατρέχουσα ἐξ ἀδηφαγίας καὶ ἀπεψίας. Hinc etiam pueri huic morbo inprimis ſunt obnoxij ob ἀδηφαγίαν, quã vitioſi humores collecti vapores multos in caput remittunt; ſæpe & ob vermes in inteſtinis genitos. Atque hinc pauores quoque per ſomnum in pueris exiſtunt, de quibus Hippocrates, *3. aph. 24.* Narrat quoque quidam apud Cœlium Aurelianum, Romæ aliquando hunc morbum epidemiũm & publicè graſſantem fuiſſe, & multos inſtar peſtis iugulaſſe.

Dubia de Incubi natura & cauſſa.

¶ [Egi equidem de Incubo *hoc ipſo c.* & vulgarẽ ſententiam explicaui; quia tamen de Incubi natura & cauſſis aliquid dubij adhuc occurrit, illud explicandum. Vt autem ex definitione Incubi ibi traditâ conſtat,

duæ

duæ actionum læſiones in Incubo ſunt, nimirum ſomnium graue & falſum, ac reſpirationis difficultas, quo vnico Incubus ab aliis omnibus ſomniis grauibus differt, quòd ſcilicet in Incubo maior eſt reſpirationis difficultas, quàm aliàs in ſomnio naturali eſſe ſolet: vt ita Incubus ſit reſpirationis offenſio cum prauis inſomniis. Læſiones corporis enim ſæpius in ſomno offeruntur, & ſomnia pariunt. Ita Galenus refert, quendam ſomniâſſe, ſibi crus lapideum factum, & poſtea eiuſdem cruris paralyſin paſſum eſſe. Nam cùm aliqua moleſtia, vel læſionis ſenſus, in parte aliqua per ſomnium occurrit, nec imaginatio liquidò cognoſcere poteſt, qualis illa ſit, aliquid aliud fingit. Ita ille, cùm cauſſam paralyſeos iam influere ſentiret, crus lapideum ſibi factum eſſe ſomniauit. Incubum patientes cùm difficili reſpiratione laborent, nec tamen vnde illa pendeat, liquidò cognoſcere poſſint, onus vel hominem aliquem pectori ſuo incumbere imaginantur.

De cauſſa verò maior difficultas eſt. Antiqui ſtatuunt, in Incubo ventriculos cerebri à vaporibus craſſis oppleri, & influxum ſpirituum animalium per neruos ad organa reſpirationis prohiberi: atque ita in neruis à cerebro ad thoracem tendentibus cauſſam mali hærere exiſtimant. Fernelius verò & Platerus equidem in eo conſentiunt cum Antiquis, quòd vapor craſſus huius mali cauſſa ſit; de modo verò quo difficilem reſpirationem inducat, diſſentiunt, dum non ob cerebri & neruorum obſtructionem influxum ſpirituum animalium in muſculos thoracis prohiberi, ſed à vaporibus circa præcordia hærentibus diaphragma & pulmones comprimi ſtatuunt. Et ſanè, quæ de obſtructione ventriculorum cerebri dicuntur, falſa eſſe, iam plerique Medici agnoſcunt, cùm non in ventriculis, ſed in ſubſtantia cerebri generentur & hæreant ſpiritus animales. De hoc tamen iam quæſtio eſt, an læſæ reſpirationis cauſſa à neruorum vaporibus craſſis obſtructione, an verò, vt vult Fernelius & Platerus, diaphragmatis compreſſione ortum habeat. Si, quod res, dicendum eſt; equidem ſenſûs & motûs ligatio quædam æſt in Incubo, ſed talis ſaltem, qualis in profundè dormientibus accidere ſolet. Videmus hoc in canibus dormientibus, qui pedes aliquando mouere ſolent, quin & vocem latratui ſimilem, non claram tamen, ſed veluti ſuppreſſam edunt, dum ſomniant ſe feras inſectari, ſeu aliud quid agere. Et licèt à vaporibus etiam caput repleatur: tamen illa repletio non eſt cauſſa Incubi, ſed potiùs etiam eſt ſine Incubo. Vnde cauſſa Incubi vera & proxima à Fernelio & Platero rectè in thorace conſiſtere dicitur. Dum enim à vaporibus aſcendentibus reſpiratio aliquo modo læditur, in ſomno inde phantaſma oneris incumbentis formatur, vt homo ſe ab aliquo pectori incumbente opprimi ſomniet.

Quomodo verò à vaporibus illis reſpiratio tunc lædatur, rectè explicandum. Fernelius *de part. morb. lib. 5. cap. 3.* ſcribit, craſſam pituitam, aut melancholiam circa præcordia inhæreſcere, quâ per crapulam & cruditatem turgente, diaphragma, pulmonéſque premantur; craſſo autem vapore illinc in fauces & cerebrum exſpirato, vox ſupprimatur, ſenſus atque mens obturbetur, viſiſque triſtibus offendatur. Eodem modo Platerus ſtatuit, à venis meſaraïcis, maioribus præſertim, vndique circa præcordia diſperſis, & in quibus propter primæ coctionis multa excrementa ſanguis impurus faciliùs colligitur, vapores eiuſmodi aliquando exſurgentes, & circa ſeptum tranſuerſum ſubſiſtentes ſuffocationem hanc procreare.

Verùm quomodo compreſſio iſta diaphragmatis & pulmonum accidat, explicandum. Cùm enim humores illi, è quibus vapores iſti attolluntur, in vaſis conſiſtant; non poterunt in ventre abundantes, extra diaphragma comprimere, ſed potiùs per vaſa in pulmones, muſculos abdominis, & diaphragma penetrare, atque ibi ſuffocationis quendam ſenſum excitare. Et quamuis in meſaraïcis venis inprimis hæreant illi vitioſi humores: tamen facilè venæ cauæ communicari, & inde in totum corpus eos diſtribui poſſe exiſtimo: & præcipuè in lienem, in quem ramus ſplenicus maximâ parte abſumitur, & in eo diſperditur. A liene verò per arterias, quæ quintuplo plures ſunt in eo, quàm venæ, tales humores facilè per totum corpus diſpergi poſſunt. Interim negandum non eſt, tales vapores etiam per venas & arterias ad caput aſcendere, & ſomni illius grauioris cauſſam eſſe. Vnde ipſe Platerus concedit, malum hoc ſæpiùs recurrens tandem cerebro grauiora minari atque afferre accidentia.]

Differentia.

Differentiæ Incubi à cauſſa efficiente potiſſimùm ſumuntur. Prout enim vapor vel à pituita, vel ab humore melancholico, vel à ſemine eleuatur: ita diuerſa, & pro natura humoris, phantaſmata vel imagines per inſomnia in hoc affectu exhibet; ſicut à ſemine retento Venereorum illecebris hominem ludificat. Alius quoque incubus fit per eſſentiam in capite, quem tinnitus aurium & vertigo, & dolores capitis antecedunt & ſequuntur: alius per conſenſum ventriculi, hypochondriorum, teſtium, quas partes affectas eſſe, ſuis indiciis manifeſtum redditur.

Signa Diagnoſtica.

Affectus hic ex relatione ægri facilè cognoſcitur. *Signa Diagnoſtica.* Conqueruntur enim, ſibi inter dormiendum quid quaſi incidere atque incumbere, grauique onere incumbente ſe premi, vel ab hoſte aliquo inuadi & ſtrangulari; ita vt neque clamare, (quamquam, quod à præſentibus, qui vigilant, auditur, vocem edant obſcuram, inarticulatam & nihil certi ſignificantem) neque ſe mouere, neque fugere queant, donec multo tandem labore & conatu de ſomno expergiſcuntur. Nonnulli etiam ſe audire illum, qui ſuper ipſos incidat, imaginantur. Virgilius 12. *Æneid. circa finem*, Incubum eleganter hoc modo deſcribit:

Ac veluti in ſomnis, oculos vbi languida preſſit
Nocte quies, nequicquam auidos excendere curſus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus, non lingua valet, non corpore nota
Sufficiunt vires, nec vox aut verba ſequuntur.

Quibus ſignis facilè ab aliis affectibus p.n. diſcernitur. *Incubi ab epilepſia differentia.* Scribit equidem Poſidonius apud Aëtium, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 10.* Quæcumque patiuntur comitiali morbo correpti in exacerbationibus, eadem perpeti incubum paſſos, dum dormiunt. Verùm maxima eſt inter hos duos affectus differentia. In epilepſia enim motus conuulſiui accidunt; in Incubo eſt motus impotentia: ortúmque habet epilepſia à materia acri cerebri meninges ſtimulante; Incubus à vapore craſſo, meatus cerebri obſtruente. Cauſſarum & locorum, vnde vapor eleuatur, differentia è ſuis ſignis cognoſcitur, tum ex ſpecierum, quæ per ſomnum imaginationi offeruntur, qualitate, prout nigri vel alterius coloris ſunt, aut hominem ad Venerem incitant.

Prognoſtica.

1. Incubus quidem, ſi rarior ſit, leuior affectus eſt; *Prognoſtica.* grauior tamen, cæteris paribus, quàm vertigo: quoniam a vapore craſſo producitur, & dormientem hominem comprimit.

2. Incubus à cauſſa interna perſeuerans, præſertim in ætate prouectioribus, aut epilepſiam nunciat, vapore tandem prauitatem & epilepticam διάθεσιν acquirente; aut apoplexiam, ſi meatus cerebri fortiùs occupet; aut melancholiam, ſi vapor ater commiſceatur

ſpiritibus animalibus. Imo pueri, & obeſo corpore aliquando hoc malo ſuffocantur, quando materia craſſior & copioſior eſt, exitúmque non reperit. Ideóque inter initia huic malo occurrendum eſt, monente Aëtio, Paulo, & Rhaſe.

3. Periculoſior Incubus eſt, qui diuturnus eſt, ac frequens, & à quo æger ſtupidus permanet.

4. Incubus à cauſſa externa refrigerante, aut à crapula continuata, minus pernicioſus eſt.

5. Si Incubus accidit partim dormienti, partim vigilanti, deterior eſt; qui epilepſiæ propinquior: & rurſum deterior, ſi poſt excitationem ſudor frigidus, tremor cordis, ſpaſmus, aut ſyncope ſequatur.

Indicationes.

Indicationes. Cum Incubus ortum habeat à vapore cerebri meatus quadantenus obſtruente, ille, vt paroxyſmus tollatur, diſcutiendus. Poſtea, ne redeat malum, humor, è quo gignitur, euacuandus. Amouenda quoque cauſſa, à qua humor producitur, ſiue ventriculi imbecillitas ſit, ſiue hepatis, ſiue alterius cuiuſdam membri, ſiue error externus; atque ita etiam vaporum generatio prohibenda.

Auxilia.

Curatio. Æger ergo in ipſo paroxyſmo ſeu inſultu huius morbi ſtatim leuiter excitetur, compellatione per nomen, vellicatione corporis, ac deinde, vt vapores reuellantur, diſcutiantur ac diſſipentur, etiam extremorum frictione. Quam ob cauſſam vtile eſt, vt ij, qui huic malo obnoxij ſunt, noctu fidum ſemper hominem adiunctum habeant, qui gementem ac quiritantem ægrum mox expergefaciat, ne ſuffocationis periculum longius augeatur.

Ne verò malum reuertatur, vena aperienda, ſi plethora adſit. Aperiatur autē vel cephalica vel hepatica: in mulieribus ex menſium ſuppreſſione laborantibus, ſaphena; quæ etiam in viris, poſt euacuationem per venæ in cubito ſectionem factam ad reuulſionem aperiri poteſt. Si phlebotomiâ vti non liceat, cucurbitulæ cruribus & ſcapulis applicentur, ac clyſteribus reuulſio fiat, & frictiones continuentur.

Si humor pituitoſus aut melancholicus altius inſederit, præparetur incidentibus & abſtergentibus, quibus miſceantur quæ flatus diſcutiant. Poſtea debita ratione ac modo humor euacuetur. Et purgatio ſæpius repetatur per interualla, maximè cum metus eſt, ne in alium affectum hoc malum tranſeat. Vtrobique verò ad ipſum cerebrum reſpectus habeatur, & tota curatio partim ad ventriculum & hypochondria, partim ad affectionem cerebri dirigenda. De quo ſupra, *part.* 1. *cap.* 7. 10. 12. & antea, *de Vertigine*, dictum, ac poſtea de epilepſiâ & apoplexiâ dicetur. Cordis tamen ſimul ratio habenda, vt in melancholia.

Poſt vniuerſales euacuationes caput priuatim purgetur errhinis, apophlegmatiſmis, & ſimilibus, vt locis allegatis dictum & dicetur. Quidam puluerem è corticibus citri ſiccis, cypero, caryophyllis, coriandro præpar. fol. maioranæ & betonicæ, flor. roſar. rubr. ſtœchad. Arabic. lauendulæ, & roriſmarini capiti inſpergunt, vel cucuphæ includunt. Aniſum etiam puluinis inſperſum pauores in ſomniis prohibet. Vel caput lauetur lixiuio, in quo flor. ſtœchados Arabic. betonic. an. M. j. cyperi agaric. macis, an. Vnc. ß. cocta ſint. Commendatur & lupina pellis pro tegumento capitis inter dormiendum.

Ad flatus & vapores in capite, ſeu pituitoſos, ſeu melancholicos propulſandos, capútque roborandum, iis medicamentis, quæ locis allegatis propoſita ſunt, vtendum. Auicennas, Aëtius, & alij commendant ſemen nigrum pœoniæ maris, ſi eius grana xv. trita per plures dies cum liquore conueniente exhibeantur. Plurimum quoque hîc valet electuarium. Pleres arconticum appellatum, ſi cùm confectione alkermes ſeu diambræ permiſceatur, & manè, ac hora decubitus, exhibeatur. Vtilis eſt & creber vſus diacori quotidie tribus horis ante cibum, vt & diamoſch. dianthos, elect. de gemmis. Commendatur & theriaca bis ſingulis ſeptimanis cum aqua pœoniæ exhibita. Naribus quoque ſubinde odoramenta caput confortantia & flatus diſcutientia adhibeantur.

Cordi verò & pulſuum regioni ſacculi cordiales & arteriales paſſim noti, aqua roſar. meliſſæ, & ſimilibus irrorati imponantur. Vel Balſama inungenda:

Vt ℞. *Balſ. citri* Drach. i, *chamamel. Rom.* Dra. ſem. *ol. deſtill. rutæ* gutt. iii.

Vel ℞. *Balſ. roriſmarini*, *ſuccini*, an. Scrup. i. *rutæ* Drach. i. *theriacæ* Drach. ſem. Miſce.

Vtiles ſunt & frequentes pedum lotiones; cum vapores à capite reuellant.

Poſt cibum aſſumptum vapores prohibent diacydonium, aut puluis ex coriandro præparato, ſemine aniſi, galanga, nuce moſch. cum ſacchar. roſat. tabulato paratus. Et alia ſupra, *part.* 1. *cap.* 7. propoſita.

Vel ℞. *Spec. aromat. roſat.* Drach. i. *diarrhod. abbat.* Drach. ſem. *diamarg. frig.* Scrup. i. *cinamomi, macis, caryophyll.* an. Scrup. i. *ſem. pœoniæ* Drach. i. *coriandri præpar.* Vnc. ß. *aniſi* Drach. ii. *viſci querni* Drach. ſem. *magiſter. coralliorum* ℨ. i. *ſacchar. roſar. tabulati* ad pondus omnium. F. Puluis. Doſis cochlear. i.

Vel ℞. *Sem. coriandri præpar.* Vnc. ſem. *aniſi, fœnicul.* an. Drach. [illegible] *ſpec. aromat. roſat.* Drach. i. *ſem. pœoniæ excortic. coralliorum rubr. præpar.* an. Scr. ii. *ſacchar. roſar. tabul.* ad pondus omnium. F. Puluis.

Vel paretur tale Electuarium:

℞. *Cydonior. cum arom. cond.* ℥. iß. *nuc. ingland. condit.* num. i. *cortic. citri condit.* ℥. ß. *conſeru. roſar.* Drach. vi. *anthos, lauendulæ, maioranæ, rad. condit. ſcorzon.* an. ℥ ß. *pulu. radic. pœoniæ, ſem. pœoniæ excortic.* an. Drach. ſem. *coralliorum rubr. præpar.* Drach. i.

Cum *ſyrup. cydonior.* & *de cort. citri* F. Electuarium.

Dum cubitum itur, ſumatur bolus ex conſerua flor. roriſmarini, lauēdulæ, menthæ, meliſſophylli, pœoniæ, aut conditæ radices pœoniæ, aut excorticata eiuſdem grana aquâ lauēdulæ inebriata, aut nux Indica condita.

Chymici in hoc affectu commendant tincturam & magiſterium coralliorum, perlar. lapid. Armeni, Lazuli, chryſolithi, malachitæ, ol. roriſmarini, [illegible] ſuccini, chamæmeli, cinamomi, extractum pœoniæ, viſci qu. iuniperi.

Amuleta commendantur, radix pœoniæ de collo ſuſpenſa, corallia rubra, lapis chryſolithus auro incluſus, vt & malachites, & in ſiniſtro brachio geſtatus.

Infantes, qui pauoribus in ſomnis obnoxii ſunt, non ſtatim à cibo ſumpto dormiant, ſed hinc inde geſtentur, donec cibus deſcendat: mel etiam vel crudum vel roſatum lingendum exhibeatur, quod extergit; aut exhibeatur puluis ex radic. pœoniæ, margarit. corallis.

Diæta.

Degat æger in aëre ad calidum & ſiccum vergente, puro, neque tetris vaporibus inquinato: vitet aërem nebuloſum, humidum, & ventis turbatum. Non moretur ſub radiis Solis, Lunæ, vel ad ignem. Diæta ſit tenuis, attenuans, flatúſque expers, & proinde vitentur legumina, & fructus ac radices flatulentæ. Ideo cibi calidi ſint & ſicci, qui facilè concoquuntur & diſtribuuntur, nec in viis hærent, nec flatus ad caput mittunt. Vita ſit ſobria, cœna frugalis; ægérque crapulam, repletionem & ebrietatem fugiat. Cibi condiantur iis, quæ extenuandi vim habent; vt, pituitâ peccante, hyſſopo, ſerpillo, ſatureiâ; in melancholia, quæ eam temperāt, flor. bugloſſ. borrag. & ſimilibus, de quibus ſupra, *part.* 1. dictum. *Aër.* *Cibus & potus.*

Vinum,

Vinum, cum caput repleat, parcius ſumendum, vel eo tenuiori vtendum, aut cereuiſia tenui, vel aqua, in qua ſemen coriandi, aniſi, & cinamomum ebullierint. A cœna ad ſomnum tres horæ interponantur. Vitetur decubitus ſupinus, quo caput repletur. Ad lectum ægri ſuſpendantur vel humi ſternantur radices pœoniæ, majorana, thymus, ruta, lauendula; roſmarinus, pulegium, mentha. Corpus moderatè & tempeſtiuè fricetur & exerceatur.

Symptoma quoddam partim Incubum, partim epilepſiam referens (etſi potius mitior epilepſia eſſe videatur) deſcribit Foreſtus, *libr. 10. obſeruat. 52.* quod ſeminis pœoniæ vſu ſublatum fuit, vtpote quod epilepſiæ, Incubo, pauoribus & ludibriis nocturnis, vterique ſtrangulationibus egregiè medetur.

CAPVT XXX.

De Catoche ſeu Catalepſi.

Nomen.

QVæ Latinis vulgò Congelatio dicitur, Platero Stupor cum rigiditate, Græcis eſt κατάληψις & κατοχὴ, ſiue κάτοχος: quanquam poſterius vocabulum non in vna ſignificatione vſurpatum fuerit veteribus; vnde & hodie ambiguitas reliqua manet. Nam Paulus Ægineta diſtinctè agit de Catocho, qui coma vigil eſt, & de Catocho, qui vera Catalepſis. Et autor *definit. Medic.* Catochi (quē fieri docet, cū ſenſu priuatur omni, corpúſque omne velut gelu obrigeſcit) genera tria facit: primum Somnolentum, lethargo proximum; ſecundum Vigilans, affine tetano & præfocationi vteri; & tertium Phreneticum, ex catoche & phrenitide mixtum, quod & Tyhomania nominatur. Quæ genera aliqui commodiùs ſic diſcernunt, vt primum ſit Lethargo proximum, ſecundum Coma vigil, tertium Catochus ſeu Catalepſis vera. Nos hîc Catochi & Catalepſis vocabulis pro ſynonymis vtimur.

Dicitur autem Catoche, ſiue κάτοχος, à κατέχεσθαι, id eſt, detineri, vel occupari, & κατάληψις, à καταλαμβάνεσθαι, id eſt, prehendi, quòd æger hoc malo repentè corripitur correptúſque eo ſitu permanet. Appellatur & Stupor in genere, qui ſi vehementior ſit, & validius incumbat, ac diuturniùs inſideat, ἔκστασις à Græcis dicitur, à Latinis Exceſſus, vt habet Scaliger, *exercit. 312.* Priuatio ſcilicet officiorum animæ ſentientis, mouentis & intelligentis.

De vocabulo autem ἐκστάσεως hoc hîc monendum eſt, quod Hippocrati quidem ſemper Ecſtaſis vehemens eſt mentis amotio ac delirium, & ἐξίστασθαι de mentis poteſtate exire, aut vehementer mente emoueri ac delirare ſignificat, & vehementer inſanientibus, phreniticis ac maniacis, paſſim apud Hippocratem tribuitur, & Galenus ἔκστασιν per μανίαν σφοδρὰν exponit: vſus tamen vulgò obtinuit, vt ii, qui omnibus animæ ſentientis, mouentis ac intelligentis functionibus priuati, & quaſi mortui jacent, & ſæpe, poſtquam euigilant, mira, quæ audiuerint, & viderint, narrant, ἐκστατικοὶ nominentur.

Ab ἐκστάσει aliam faciunt adhuc, ἀφαιρετικὴν, in qua non facultatibus animæ modò, ſed & ipſâ anima corpus priuatur. Quod an fieri poſſit, Philoſophis & Theologis diſcutiendum relinquimus. Hoc ſaltem addimus, ſi hic affectus à cauſſa diuina proficiſcatur, ſiue intra corpus manente, ſiue extra egrediente animâ, συμφορηθεὶς ab Ariſtotele, 1. *Eudemior.* & θεόληπτος, ac ἐνθουσιαζομένους appellari, vt, *loco allegato,* Scaliger docet.

Definitio.

Definitio. Eſt videlicet Catalepſis ſenſuum internorum & externorum, ac in his præcipuè tactus, & voluntarij motus ceſſatio, ſeu, vt nomen innuit, ſubita prehenſio & occupatio tum mentis, & ſenſuum internorum, tum externorum, & motus voluntarij, quâ qui corripiuntur, rigidi in eo ſtatu, in quo prehenſi fuerunt, apertis ac immotis oculis, ſtatuæ alicujus inſtar, manent, & nec ſentiunt, nec vident, nec audiunt, reſpiratione ſaltem & pulſu ſaluo manente; à congelatione & immobilitate ſpirituum animalium, quam vapor quidam figens cauſſauit, orta.

Interdum tamen, & vbi malum minus vehemens eſt, ægri nonnihil audiunt, vident, imaginantur, recordantur, & quæ aſtantes loquuntur, percipiunt, & poſtea referunt, immoti tamen manent ſine voce & ſenſu tactus; quemadmodum Galenus de ſuo condiſcipulo narrat, *2. Prorrhet. aphor. 16.* Atque hos in ſpecie ἐκστατικοὺς appellat Platerus.

Affectus ſanè vt rarus, ita admiratione dignus, vnde etiam vulgò eo detentos in ecſtaſin à Deo raptos exiſtimant; atque hinc etiam procul dubio συμφορηθέντων, θεοληπτῶν, ἐνθουσιαζομένων vocabula, vt modò dictum. Eius hiſtorias duas Fernelius, *lib. 5. de partium morbis & ſymptom. cap. 2.* & aliquot Marcellus Donatus, *de hiſtor. mirab. Medic. libr. 2. cap. 7.* & Shenkius, *lib. 1. obſeru. 115.* recitant.

¶ [Catalepſis tam rarus affectus eſt, vt credant inter centum, imò ſexcentos, vix vnum Medicum reperiri, qui Catalepticum aliquem viderit. Ideóque hiſtoriæ Catalepticorum, ſi occurrant, diligenter annotandæ. Talem refert Henric. ab Heer. *obſ. 3.* hoc modo: Frater Chriſtianus Inſulenſis, Capucinus, Leodij Catalepticus factus, vno genu terræ innitebatur, alterum ceu flexurus, incuruabat, brachium ſiniſtrum pendebat ad genu, dextrum in aërem eleuatum habebat, diductis digitis, vt viam prætereuntibus, ſicut olim ſtatuæ Mercurij, oſtentare videretur, vtrumque omni marmore rigidius erat. Patebant oculi, ſed ita retorti, vt, licèt ſudario perſtringerentur, non conniuerent. Os hiabat cum reſpiratione ſatis libera. Pulsûs in vtroque brachio & temporibus ſat magni. Poſtquàm poſt 20. horas ad ſe rediit, ſurrexit, & ambulauit, omnium præteritorum ignariſſimus. *Obſeruatio Henr. ab Heer, de Catalepſi.*

Etſi verò Dodonæus & Heurnius in ea ſunt ſententia, neminem ſecundò ſine vitæ periculo Catalepſi corripi: tamen hic Monachus ſæpe paroxyſmis catalepticis, etiam in ſecundum & tertium diem durantibus correptus eſt, & tandem ita conualuit, vt duodecim annis mali nihil ſenſerit. Quoties verò, rigente parum collo, malum ſecuturum præſagiit, ſtatim oleo calido nucham, totámque ſpinam inungi curauit, & ita malum auertit.]

Cauſſa.

Vt autem malum hoc admirandum eſt, ita eius cauſſam reddere difficillimum. Et afferunt quidem alij alias, vt in Inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſect. 2. cap. 6.* dictum: verùm quæ rem ſatis non explicant, vt ibi pluribus monſtraui. Iulius Cæſar Scaliger, *loco allegato,* animæ hunc exceſſum, vel à functionibus abſceſſum, aut abſiſtentiam, prouenire ſcribit perculſis ſpiritibus, ac receptis in intimos cordis ſinus. Verùm ſi Catalepſis & hic ſtupor hoc modo fieret, animi affectus & ſyncope potius, quàm Catalepſis aut Ecſtaſis excitaretur.

Si verò in hac naturæ obſcuritate probabile quid afferendum, omnino talis cauſſa danda, quæ differat à cauſſis paralyſis, comatis, cari, apoplexiæ, epilepſiæ, ſyncopes, & ſimilium affectuum: (quales cauſſæ non ſunt, quæ vulgò afferri ſolent, ſed hiſce affectibus communes) atque talem cauſſam eſſe puto peculiarem ſpirituum animalium διάθεσιν, vt ſcilicet illi in organis ſenſus & motus non deficiant, ſed figantur quaſi & immobiles reddantur, ac immoti maneant, ſeu, vt vno verbo cū Scaligero, *loco allegato,* dicā; cauſſa Catalepſis eſt ſpirituum animalium congelatio ſeu immobilitas.

Hæc autem ortum habet à vapore congelante, ſeu vim talem figendi habente, qui quidem ab humore melancholico ferè attollitur. Vnde rectè Stuporis nomine hic affectus appellatur, mentis puta. Vt enim in ſtupore, qui ſymptoma tactus eſt, obiecta tactui oblata ab organo non percipiuntur: ita hîc etiam ſenſuum exteriorum obiecta, etſi à ſuis organis apprehendantur, à mente non percipiuntur.

Quæ autem ſpiritus illius congelantis natura ſit, explicare non ita facile eſt. Quidam equidem in frigiditatem & ſiccitatem cauſſam referunt, & ab humore melancholico, alij etiam à pituita vitrea eam petunt. Verùm in corpore viuente vix talis frigiditas eſſe poteſt, quæ inſtar frigoris hiberni in cerebro ſpiritus congelet. Commodiſſimè vaporis figens, ſeu fixatiuus & congelatiuus appellari poteſt, qualis ſpirituum natura Chymicis ſatis nota eſt, qualiſque natura fulminis interdum eſt, & ſpirituum illorum, qui in terræ motibus, & aliàs etiam è terræ cauernis erumpentes homines & bruta repentè rigida reddunt.

Cauſſæ enim huius probabilitatem natura fulminis ſatis declarat, vt dictum, quæ res ſæpe ſubitò congelat; narrátque Cardanus, octo meſſores ſub quercu cœnantes fulmine percuſſos fuiſſe, ſub ea ſpecie, quam decumbebant, vt vnus comedere videretur, alter manum poculo admouere, alius bibere, qui procul dubio hoc morbo detenti exanimati fuêre. Vnde etiam rectè Medici morbum hunc Congelationem nominant.

Verùm vt rectius cauſſa mali huius cognoſcatur, porrò inquirendum, an ſpiritus illi, qui ſenſui & motui inſeruiunt, an verò qui ſenſibus internis, an verò omnes ſpiritus animales congelentur. Communis equidem opinio eſt, ſpiritus animales omnes, & potiſſimum eos, qui ſenſui & motui inſeruiunt, immobiles reddi. Verum ſi quid in re obſcura proferendum eſt, potius ſtatuendum videtur, non illos ſpiritus, qui in membra corporis influxerunt, congelari & immobiles fieri, ſed potius ſpiritus, qui imaginationi & menti inſeruiunt. Cum enim motus à phantaſia dirigatur, neque ſenſuum externorum obiecta etiam ab organis ſuis recepta percipiantur, ſi ſenſus interni & mens non attendant; ſicut compertum eſt, viros quoſdam deuotos meditationibus ſacris quaſi ex ſe raptos; aut literarum Studioſos meditationibus ſuis ita intentos fuiſſe, vt etiam oculis & auribus apertis non viderent, non audirent, imò nec ſentirent: ſi ſpiritus ille phantaſiæ & menti inſeruiens quaſi figatur & immobilis reddatur, vt ſenſuum externorum obiecta affluentia non apprehendat, fit, vt, etſi in organis ſenſuum externorum ſpiritus animales adſint, qui ſenſuum externorum obiecta percipiant, & ad phantaſiam deferant; ab ea tamen illa non percipiantur, neque etiam à phantaſia tum quaſi torpida & quieſcente motus vllus imperetur; & ſi quis ab externo impulſu fiat, ille non attendente nec gubernante phantaſia accidat. Hinc procul dubio nata eſt Meduſæ fabula, quæ huius morbi cauſſam aliquo modo declarare poteſt, quæ cum eſſet mulier formoſiſſima, ita, vt qui eius pulchritudinem attentè contemplarentur, extra ſe quaſi raperentur, & ab omnium ſenſuum functionibus abſtraherentur, fixique & immobiles, ac quaſi lapides redderentur, finxerunt Poëtæ, ex capitis eius intuitu ſpectatores in lapides conuerſos fuiſſe.

Hæc autem ita ſe habere, ac in organis ſenſus ac motus ſpiritus animales non deeſſe, vel illud arguit, quod quidam ex Catalepticis ipſi quidem nullum membrum mouent, verùm ſi ab alio id moueatur, mouendi potentia ſe exſerit, & erecti conſiſtunt, impulſi incedunt, & quocunque vel manus vel brachium vel crus inflectitur, illic quaſi fixum & ſtabile permanet; quod non fit ſine ſpirituum animalium ope. Sicut & hoc ſpiritus animales non deeſſe indicat, quod ægri oculos diductis palpebris apertos ſeruant, quod non fieret, ſed potius conciderent palpebræ, ſi ſpiritus animales deeſſent, ſicuti in paralyſi accidit.

Ac hinc patet, quomodo id accipiendum ſit, quod in definitione diximus, in Catalepſi ſenſuum externorum & motus actiones ceſſare. Nimirum non quantum objectorum per organa ſenſuum ſuſceptionem attinet, ſenſus quieſcunt, ſed quantum ſuperioris facultatis apprehenſionem. Oculis enim apertis imago viſibilis excipitur, ſed à facultate ſuperiore non apprehenditur. Eodem modo ſeſe res habet in ſenſibus reliquis.

Neque eſt, vt, quod hodie non infrequens, hæc doctrina alicui ſuſpecta ſit, quia Chymicorum terminos ſapere videtur. Agnouerunt eandem, & iiſdem terminis vſi ſunt, docti Galeni Interpretes & Arabum; etſi rem non ſatis commodè explicauerunt. Vt de Scaligero jam non dicam, cuius antea mentionem fecimus, Matth. de Gradibus, *part. 1. Pract. cap. 6.* ita ſcribit: Cauſa coniuncta congelationis eſt mala complexio frigida & ſicca in capitis poſteriore parte immobilitans ſpiritus & neruos & neruoſa membra ad operationem ſenſus & motus, maximè ad motum. Ita Dominicus Leonus, *artis Medic. lib. 2. ſect. 1. c. 6.* Cauſa cōiuncta, inquit, ſunt vapores & humores, ipſaque intemperies frigida & ſicca, actu frigida, figens & incraſſans ſpiritus animales, eorundemque tranſitum obſtruens. Qua quidem in re rectè ſentiunt, immobilitatem, fixionem, vel, vt Scaliger loquitur, congelationem ſpirituum animalium proximam huius mali cauſam eſſe, eamque à figente quodam vapore fieri. Et hoc etiam verum eſt, quod ille ſpiritus in cerebro, ſede mentis, figitur, & immobilis redditur, atque in organa ſenſus & motus non influit. Interim non negandum eſt, ſpiritus animales alios in ea organa influere. Neque fixio illa & congelatio fit à frigore & ſiccitate, quæ tanta in corpore viuente non datur, vt tam ſubitæ congelationis cauſa eſſe poſſit, ſed à vapore peculiarem vim ſpiritus figendi & immobiles reddendi habente, qualis eſt in fulmine & aliis ſpiritibus.

Cauſam antecedentem ponunt humorem frigidum ſiccum. Et concedimus ſanè, humorem melancholicum præ ceteris aptum eſſe ad vapores, qui talem diſpoſitionem ſuſcipiunt, emittendos. Non tamen ſola frigiditate & ſiccitate id præſtare poteſt.

Poteſt autem eiuſmodi vapor nunc in ipſo cerebro generari, & ita primarium affectum excitare; nunc per conſenſum à toto, vt in febribus malignis; aut à membro aliquo, vt ſplene, inteſtinis, vel aliis.

Ad cauſas procatarcticas multi referunt aërem frigidum, pluuiam, glaciem, niuem, & iter facere per loca niuoſa & nimis frigida, vt per Alpes. Verum etſi verum ſit, multos, qui per alpes, & ſimilia loca temporé hiberno iter faciunt, ita congelari, vt partes extremæ emoriantur, & tandem ſphacelo corripiantur: tamen planè alterius generis eſt hæc congelatio, quæ fit à frigore hiberno, quàm de quà hîc ſermo eſt. Ita cibi quidem, qui humorem melancholicum generant, ad hoc malum producendum aliquid facere poſſunt: ſed niſi humor is, vel vapor inde emiſſus peculiarem vim congelandi & figendi ſpiritus induat, cauſa huius mali proxima non fit. Referunt huc nonnulli etiam contactum torpedinis piſcis, fumum vel inunctionem argenti viui. Verum & iſta omnia potius ſtuporem in ſenſu tactus, quam Catalepſin inducunt. *Cauſæ procatarcticæ.*

Signa Diagnoſtica.

Malum hoc ſubitò hominem inuadit, & in quo ſtatu ægrum offendit, vigilantem, ſtantem, bibentem, edentem, ſcribentem, legentem, in eo immotum ſeruat ac ſi congelatus eſſet. Æger apertos oculos habet, eoſque fixos & immobiles, palpebris veluti rigentibus, quas ne ad minas quidem claudit. In ſenſibus tamen in quibuſdam aliqua eſt differentia. Qui enim exquiſitâ *Signa diagnoſtica.*

Cata

Catalepſi laborant, nihil audiunt, nihil vident, etſi oculos apertos habeant, quòd mens non attendit. Alij audiunt & vident, ſed nihil loqui poſſunt. Quidam etiam mouere manus viſi ſunt. Quidam ſi impellantur, ambulant, ſed inſtar ſtatuarum in eodem ſtatu manent. Quidam etiam ſomnia ſe vidiſſe ferunt. Reſpiratio ſeruatur, ſed ita, vt per interualla ſæpe magnum ſpiritum ducant. Pulſus ſimilis eſt lethargicorum; non tamen ita languidus & mollis, magis verò æqualis. Præterea in lethargicis laxatur vniuerſum corpus: contrà ſtipatur & cogitur in Catalepticis, teſte Galeno, 4. *de cauſ. pulſ. cap.* 16. Aluus & vrina ſupprimitur expultrice ſopitâ, nec ſtimulationem excrementorum percipiente.

Prognoſtica.

…oſtica.

1. Catalepſis morbus periculoſius eſt, &, niſi tempeſtiuè ægris ſuccurratur, ſtupidi moriuntur non aliter, ac ſi gelu hiberno rigentes emoriantur.

2. Eò perículoſior eſt Catochus, quò plura grauiora ſymptomata conjunguntur, vt ſpirandi difficultas & interceptio, oculorum diſtorſio, excrementorum ſuppreſſio, & tandem virium ſumma imbecillitas ac exſolutio. Ita Hippocrates, 3. *Prorrhet. text.* 4. ſcribit: *Quæ cum exſolutione fiunt Catoche & aphonia, periculoſa ſunt.*

3. Tempus, intra quod ſiue ad ſalutem, ſiue ad mortem morbus terminatur, breue eſt.

4. Intereunt Catalepticí, ſiue per virium diſſolutionem, ſiue per ſuffocationem, vbi adeo motus cohibetur, vt reſpiratio ſupprimatur.

Indicationes.

Vapores ſpiritus congelantes & immobiles reddentes è capite retrahendi, & in eo diſcutiendi, & materia, è qua generantur, euacuanda, totiúſque ſimul ratio habenda. Quod rectiſſimè fieri poſſet, ſi occulta illa vaporis qualitas & natura nota eſſet. Interim cephalica calefacientia & humectantia vſurpanda, & curatio, qualis intemperiei capitis cum melancholiâ, & vapore melancholico ſupra, *part.* 1. *cap.* 7. & 12. fuit propoſita, inſtituenda. Et ſi omnino ad qualitatem occultam reſpicere libet, medicamenta, quæ Epilepſiæ, & ſoporoſis affectibus conueniunt, adhibenda.

Curatio.

…iones
…atio.

Itaque, ſi æger ſanguine abundet, vena cephalica ſecetur. In aliis clyſtere acriore prius aluus eluatur, & reliqua diuerſionum genera vſurpentur. Poſtea humor melancholicus præparetur & euacuetur, vt ſupra, *locis allegatis*, dictum. Minimè autem hic à paruis incipiendum eſt auxiliis, quod in morbis, in quibus periculum non impendet, tutò facere licet: at vbi vitæ periculum imminet, alienum eſt à ratione, à mitioribus inchoare velle. Topica quoque ibidem propoſita vſurpentur, fiántque fomentationes, inunctionéſque ex chamæmelo, melliloto, floribus ſtœchad. Arabicæ, bugloſſi, majorana, roremarino, primula veris. Et hoc obſeruandum, ne in principio nimis calida & ſicca adhibeantur, ſed potius temperata & humectantia, vt materia ad euacuationem aptior reddatur. Monendum quoque hoc, ne in topicis acetum adhibeatur, ne vis congelandi & figendi ſpiritus in vapore vel humore aceti vſu augeatur.

Diæta.

Diætæ etiam ea ſit ratio, quæ ſupra, *in temperie cum humore melancholico*, fuit propoſita.

CAPVT XXXI.

De Epilepſia.

Nomen.

Epilepſia Græcis dicitur ab ἐπιλαμβάνεσθαι, quod ſubitò mentem ſenſúſque omnes quaſi prehendat. *Epilepſia vnde dicta, & quæ habeat ſynonyma.*

Ἱερὸν quoque νόσημα, ſeu quod crederetur diuinitùs immitti, & à dæmone aliquo, qui hominem tam repentè ac ſubitò corriperet, prouenire, quémque ideo incantationibus curare conati ſunt, vt ex libro de Sacro morbo videre eſt, ſeu quod nobiliſſimam & ſanctiſſimam corporis partem, cerebrum, occuparet & perturbaret, vt Platoni; *in Timæo*, placet; ſeu quod magnus morbus ſit. Ἱερὸν γὰρ τὸ μέγα, quod magnum eſt, ſacrum appellatur, Aretæus, *de cauſſis & ſignis morbor. diuturnor. lib.* 1. *cap.* 4. ſeu quod ſit morbus deteſtabilis & abominãdus, ſicut apud Poëtã *Auri ſacra fames* dicitur.

Πάθος παιδικὸν & νόσημα παιδίων Hippocrati, *de Aere, aqua, & locis*, quod pueris familiaris ſit. Ariſtoteli, 30. *Problem.* 1. fortaſſe ἡ περὶ παῖδας ἔκστασις. Hinc Auicennæ mater puerorum dicitur.

Herculeus morbus, non tam, vt ſentire videtur Ariſtoteles, *loc. allegat.* quòd Hercules eo laborauerit, quam, vt Galenus, 6. *Epidem. in fine*, ſtatuit, ob ſæuitiam & magnitudinem, & τὸ δυσκαταμάχητον, id eſt, quod facilè vinci non poſſit.

Caducus, à caſu & lapſu ſubito ægri.

Comitialis, quod in comitiis & hominum frequentia facilè detegatur, & quod, ſi hoc malo correptus quis fuiſſet, comitia peragi fas non eſſet.

Sonticus, quod valde noceat.

Lunaticus, Tralliano, *lib.* 1. *cap.* 15. vel quòd in nouilunio nati ſolent hoc morbo corripi; vel quod ſecundum Lunæ conuerſiones hic morbus inuadit.

Qui inſputatur, Plauto, *in Captiu. Act.* 3. *ſc.* 4. Contagioſum enim antiquitas credidit. Hinc Plinius, *lib.* 28. *cap.* 4. deſpuimus comitiales morbos, hoc eſt, contagia regerimus. Nã exſpuere inter amuleta habitum eſt priſcis; & ne familiam inficerent, rus ablegabant epilepticos. Apuleius, 1. *Apolog.*

Maior morbus, Celſo *lib.* 3. *cap.* 27. Germanis, *die fallende Sucht, ſchvvere Noth, ſchvvere Gebrechen, ſchvvere oder böſe Kranckheit, &c.*

Definitio.

Eſt autem Epilepſia actionum principum, ſenſúſque & motus voluntarij ablatio & ceſſatio, cum totius corporis præternaturali concuſſione & motu conuulſiuo, à materia acri & peculiari ac occultâ vi, cerebro infeſta, & membranas cerebri, neruoſúmque genus vellicante ortum habens. *Definitio.*

Cauſſa.

Proxima & continens cauſſa eſt vapor vel humor ſpecifica & occulta vi membranas cerebri & neruoſum genus vellicans, vt infra, *q.* 2. & 3. pluribus probabitur. *Proxima Epilepſia cauſſa.*

Antecedentes ſunt, quæcunque ſpecificam illam corruptionem pati, atque ita materiam acrem, malignam, cerebróque aduerſam ſuppeditare poſſunt. Aliàs enim, & niſi διάθεσιν Epilepticam induant, Epilepſiam parere non poſſunt. Humores videlicet quicunque, ſanguis, melancholia, bilis, pituita, ſemen, ſanies; imò corporis partes, ſicut ex cranii carie Epilepſia excitari ſolet, ſecundina, item corrupta, vermes. Quâ verò ratione hæ cauſſæ hãc corruptionem inducant, explicari facilè non poteſt; cum διάθεσις illa Epileptica occulta & ἄῤῥητος ſit, & non niſi ex effectu pateat. *Cauſſa antecedentes.*

Quandoque etiam hoc malum hæreditarium eſt, & à parentibus cũ ſemine & ſanguine eorundẽ in liberos *Cauſſa remota.*

diffunditur, atque Epileptici Epilepticos generant. Facit ad Epilepticam diſpoſitionem inducendam etiam aſtrorum poſitus, & plerumque qui in eclipſi lunari naſcuntur, huic malo obnoxij ſunt; de quo conſulantur Aſtrologi. Corripiuntur autem hoc malo frequentiùs pueri; vnde & παιδίον νόσημα Græcis, & *puerilis paſſio* dicitur Cœlio Aureliano: hinc adoleſcentes & iuuenes; rarius ætate majores.

Cauſſæ remota. Remotiores etiam quaſdam cauſſas ad Epilepſiam generandam facere, experientia docuit; quales ſunt, cibi excrementitij, graueolentes, & facilè corruptibiles. Quanquam enim non in omnibus Epilepſiam inducant: tamen frequentius, quàm aliàs ad Epilepſiæ generationem faciunt. Ita ex eſu fructuum horariorum crudorum, & lactis nimiâ ingurgitatione puellam Epilepſiâ correptam fuiſſe, refert Franciſcus Hildesheim, *ſpicileg. p.* 599. Cibi itidem illi, qui peculiari vi Epilepſiam excitare creduntur, vt carnes hædorum, hepar hircinum & caprinum, coturnices, paſſeres, anguillæ; de quibus exemplum habet Foreſtus, *lib.* 10. *in Schol. obſeru.* 57. apium, de quo infra, *quæſt.* 12. lentes, de quibus exemplum habet Iulius Alexandrinus, *lib.* 8. *ſalubr. cap.* 7. tubera & fungi.

Cauſſæ procatarcticæ & euidentes. Procatarcticæ verò atque euidentes cauſſæ, quæ materiam, Epilepſiæ cauſſam, mouere, aut, vt antecedentes διάθεσιν illam Epilepticam ſuſcipiant, facere poſſunt, ſunt, calor Solis, radij Lunæ, quos Anathyllus, Medicus, apud Stobæum, *ſerm.* 100. καρηβαρίας καὶ ἐπιληψίας αἰτίους ſcribit; inedia, cuius exemplum recitat Galenus, de Grammatico, 5. *de loc. aff. cap.* 6. potus vini generoſi & vaporoſi, mora longa in balneo; cuius hiſtoriam affert Gabelkoffer, *Centaur.* 4. *curat.* 59. Olfactus rerum fœtidarum, bituminis, picis, gagatis, cujus ſuffitu antiqui ſeruos emendos, an eſſent Epileptici, explorabant, Mercurialis, *de morb. capit.* cornuum, ſulphuris, hepatis caprini aſſati, Mercurij ſublimati, aquarum fortium, allij, apij, petroſelini; animi affectus, vt ira, Iohan. Baptiſt. Montanus, *Conſil.* 41. terror ex tonitru, clangore tubarum; cujus exemplum apud Iohan. Matth. à Gradibus, *in* 9. *Rhaſis*, Foreſtum, *lib.* 11. *in Schol. obſ.* 54. bombardarum fragore, aut occurrente re aliqua improuiſa & terribili. Ita excitatam fuiſſe Epilepſiam ob fratrem ſubitò mortuum, refert Amatus Luſitanus, *Centaur.* 12. *curat.* 90. ob decollationem ſpectatam, Martinus VVeinrich, *de Monſtris, cap.* 15. Epilepticum cadẽtem, Platerus, *lib.* 1. *obſeru.* Chriſtoph. à Vega, *lib.* 3. *de arte Medic. cap.* 12. narrat. Imò per jocum incuſſus metus & terror pueros fecit Epilepticos, referente eodem Chriſtoph. à Vega, *loc. alleg.* mœror; cujus exemplum habet Amatus Luſitanus, *Centur.* 2. *curat.* 90. ira, referente Galeno de Grammatico 5. *de loc. affect. c.* 6. exercitatio vehementior, Vntzerus, *de Epilepſ. p.* 102. titillatio, capitis inclinatio diuturna, medicamenta purgantia fortia, Venus. Tandémque Dæmon malus ſe non rarò diſpoſitioni Epilepticæ immiſcet.

Differentia.

Differentia. Sunt quidem plures Epilepſiæ differentiæ, vt quòd alia eſt fortis alia mitis; alia recens, alia inueterata; quod alia ſeruat periodum, & vel ſingulis annis ſemel vel bis, vel ſingulis menſibus, in nouilunio & plenilunio, vel breuioribus interuallis, ſed iis ſtatis & certis, inuadit; alia verò non ſeruat periodos, ſed nunc ſæpius, nunc rarius, nunc per breuia, nunc per longiora interualla infeſtat. Eſt etiam epilepſia alia perfecta, alia imperfecta, vt mox de ſignis dicetur. Differentia tamen, quæ ad curationem maximè facit, eſt, quæ ſumitur à cauſſa, aut potius à loco in quo Epilepſiæ cauſſa generatur, quæ eſt, quod alia eſt primaria, ſeu per ἰδιοπάθειαν, & prouenit à materia in capite generata; alia per conſenſum, à materia ad caput eleuata, ſiue à toto, ſiue à certa aliqua parte.

Itaque dicemus primò in genere de Epilepſiâ & ſignis diagnoſticis ac prognoſticis, & curatione, quæ in quacunque Epilepſia locum habet; ſecundò de Epilepſia per primarium cerebri effectum; tertiò de Epilepſia per conſenſum.

I.

De Cognoſcenda & Curanda Epilepſia in genere.

Signa Diagnoſtica.

Qui comitiali vitio ſolent corripi, jam aduentare inualetudinem intelligunt, ſi calor ſumma deſeruit, & incertum lumen, neruorúmque trepidatio eſt, ſi memoria ſublæditur capútque verſatur. Seneca, *lib.* 3. *de Ira, c.* 10. Splendores inſtar iridis oculis obuerſantur, odorem fœdum ſentiunt, aures ſonant, bilis præter rationem accenditur. Aretæus, *lib.* 1. *cap.* 5. Capitis dolor & grauitas, pallor faciei, inordinatus linguæ motus, triſtitia quædam percipitur. *Signa Epilepſiæ imminentis*

Vbi autem jam inuadit paroxyſmus, homo ſubitò corruit, toto corpore conuellitur, & motu non voluntario concutitur; omnes animales functiones tolluntur, atque inde poſt paroxyſmum æger nihil eorum, quæ circa ſe geſta ſunt, recordatur. *Signa Epilepſiæ præſentis.*

Nonnunquam tamen in mitiore Epilepſia æger non toto corpore conuellitur, neque concidit, ſed aliquæ ſaltem partes conuelluntur, & vel caput ſaltem concutitur, vel oculi contorquentur, vel manus ac pedes hinc inde jactantur; vel manus clauſæ tenentur, vel æger in gyrum agitur, aut hinc inde diſcurrit; nihil interim loquitur, audit, ſentit, & paroxyſmo finito ad ſe reuerſus omnium, quæ egit, vel acciderunt, ignarus eſt. Obſeruauit non cadentem Marcell. Donatus, *lib.* 2. *hiſt. Med. mirab. cap.* 4. ſtantem Antonius Beniuenius, *de abditis morbor. cauſſis, cap.* 97. qualem ipſe etiam vidi; ſedentem Dodonæus, *in Schol. ad cap. Beniuenij allegat.* curſitantem Eraſtus, *in Anatom. librorum Comitis Montan. part.* 2. *p.* 195. Nonnunquam etiam euenit, vt Epilepſia laborans ea, quæ aguntur, audiat, & poſt paroxyſmum eorum recordetur; cujus exemplum eſt apud Brunnerum, *Conſil.* 14.

Accedit his nonnunquam vt æger, præcipuè in morbi inſultu, vociferetur, & vocem inconcinnam edat, aut cum ſtertore ſpiritum ſonorum emittat, dentibus ſtridat, ſpuma ante os appareat, quam ſanguineam vidit Crato; vrinæ, feces alui, aut ſemen præter naturam excernantur.

Differt Epilepſia à vero ſpaſmo, quod ſpaſmus, cujus ſpecies ſunt, ἐμπροσθότονος, ὀπισθότονος, & tetanus, eſt conuulſio, ſeu muſculorum ad principia contractio pertinax & continua: in Epilepſia verò corporis fit concuſſio per interualla. In conuulſione nulla in facultatibus principibus fit læſio: in Epilepſia verò principes functiones & ſenſus ſimul plerumque læduntur. *Epilepſiæ à ſpaſmo differentia.*

Prognoſtica.

1. Epilepſia omnis periculoſum & longum malum eſt. Alia tamen aliâ periculoſior eſt; alia minus periculi coniunctum habet, ac faciliùs curatur. *Prognoſt.*

2. Epilepſia hæreditaria vel omnino nunquam, vel rariſſimè curatur; eámque neque ætas neque Medicus diſcutere poteſt.

3. Recens curatu facilior eſt, quàm inueterata; & ſi in initio neglecta fuerit, frequenter is, qui ea detinetur, commoritur. Alexander Trallianus, *lib.* 1 *cap.* 15.

4. Periculoſior eſt, in qua functiones animales omnes abolentur, & conuulſio vehementior eſt, ac diuturnior, atque excrementa ſponte effluunt.

5. Curatu facilior eſt, quæ, licet ſit crebrior, breuiores habet

habet paroxyſmos,& conuulſionem non vehementem, in qua æger liberius ſpirat.

6. Epilepſia ante pubertatem eueniens, curabilis: poſt annum verò 25. fere vſque ad mortem durat. 5. *Aphor.* 7. quod tamen vtplurimùm verum eſt. Nonnulli enim,qui poſt annum ætatis 25. Epilepſiâ correpti fuerunt,Medicorum ope liberati ſunt. Teſtatúrque Trincauellius, *lib.* 1. *conſil.* 29. ſe vidiſſe ſenem quinquagenarium,qui laborauerat 25.annis Epilepſia, curatum fuiſſe:qui tamen incidit in febrem & ſcabiem ſimilem lepræ,quæ plus illi negotij faciebat,quam Epilepſia, donec eandem ſuperaret. Et Nicol. Florentinus fœminam quadragenariam ab infantia Epilepſia vexatam liberauit.

7. Epilepſiâ laborantes iuniores cum ætatis mutatio,tum loci,& victûs liberat. 2. *Aphor.* 45. Sed & Epilepſia,quæ cùm ætatis flore euaneſcit,abiens quaſi pulchritudinis inuidiâ quoſdam deformat,aut manum inutilem reddens, aut faciem torquens, aut ſenſum aliquem auferens. Aretæus.

8. Infantes admodum parui, & mox poſt natiuitatem Epilepſia correpti,rarò euadunt.

9. Infantes tempore nouilunii nati plerunque epileptici fiunt,& rarò mortis periculum euadunt.

10. Epilepſia in ſenibus ac decrepitis difficulter curatur.

11. Si mulierem vtero gerentem fortis Epilepſia inuadat,magnum periculum minatur.

12. Si ad vſum ſternutatoriorum æger non ſternutet,malum indicium eſt,atque argumentum, naturam iam ferè ſuccumbere & proſtratam eſſe: niſi in ægro quædam ad ſternutationem ſit ineptitudo ac impotentia naturalis.Obſeruatum autem,quoſdam nullo remedio ad ſternutationem commoueri.

13. Epilepſia nonnunquam in paralyſin terminatur. Quod etſi nonnulli negant, experientia tamen ita rem ſe habere teſtatur; atque exſtant exempla apud Schenckium, *in obſeruat.*

Indicationes.

In curatione Epilepſiæ duo à Medico requiruntur. Primum eſt,vt à paroxyſmó,quàm fieri poteſt citiſſimè, & ſine omni damno,æger liberetur. Alterum,vt præcaueatur,ne inpoſterum æger Epilepſiâ iterũ corripiatur.

Rectiſſimè tamen etiam ad paroxyſmum inſtantem ſeu impendẽtem reſpicitur,operáque danda, vt is auertatur,aut ſaltem minus vehemens euadat,ligaturis conuenientibus partibus adhibitis, ſi per conſenſum malum fiat.Statim verò,vbi paroxyſmi inſtantis ſigna præſentit æger, pilulam vnam laudani opiati, cuius partibus quatuor vna olei camphoræ admiſta fuerit, vel rotulam vnam antepilepticam capiat & aſſumat.In quem vſum hæ Rotulæ antepilepticæ parari poſſunt.

℞. *Pulu.rad.pæon.iuſto tempore collecta* Drach.i.*magiſt.perlar.corall.rub.* an. Drac. i.ſem. *cranij hum.* ʒ. ß. *ſacch.opt.in aq.tiliæ diſſoluendi* q.ſ.

F.ſ.a. Confectio in tabulis.

Poteſt etiam eſſentia caſtorei, gutt.iii. vel v. doſi,in aqu.flor.tiliæ propinari. In horũ defectu exhiberi poſſunt ol.ſuccini albi gutt.i.vel ii.in aq. Epilept. Langii.

Vel præbeatur ſeq.Hauſtus.

℞. *Aq. Epilept.Langij* Drac.vi.*ſyr.de pæon.*Drac.ii. *ſpir.vitriol.*gutt.vii.Miſce.

Vel Potionis ſequentis cochl.vnum atque alterum:

℞. *Aq.fl.tiliæ,pæon.*an. Vnc.ii.*cheiri,herbæ Trinit.*an. ℥.i.*eſſentiæ pæoniæ* ʒ.ſem.*ſyr.de pæon.* Vnc.ſem.

Nares & præcordia inungantur balſamo aliquo antapoplectico,vel balſamo rutæ aut ſuccini.

pa- Epi- ren- Prius perficitur,ſi vapor malignus,& materia illa cerebrum neruoſúmque genus ſuâ acrimoniâ & malignitate moleſtans ac turbans à cerebro omnibus, quibus fieri poteſt, modis reuellatur, diſcutiatur, diſſipetur & tollatur; per medicamenta inprimis antepileptica, ſeu materiæ illi peculiari modo oppoſita, facultas excitetur; &,ne æger in paroxyſmo damni aliquid patiatur, præcaueatur.

Poſterius vt præſtetur,primò radix mali venæ ſectione,purgatione, quam præcedat præparatio, & ſudoris prouocatione tollenda. *Quomodo Epileptici extra paroxyſmum curãdi. Curatio in paroxyſmo.*

Secundò,ipſa maligna qualitas,& Epileptica διάθεσις antepilepticis expugnanda.

Tertiò,cerebrum priuatim per errhina,apophlegmatiſmos,& gargariſmos expurgandum.

Quartò,materia,quæ iterum cumulari poſſet,per ſetaceum, cauterium, & fontanellas abſumenda & euacuanda.

Quintò, caput appropriatis medicamentis roborandum.

Sextò,diæta reliquæ curationi cõueniens inſtituẽda.

In genere autem hæc notanda: 1.In præparantibus purgantibus, ſudoriferis, roborantibus ſemper ea eſſe eligenda vel admiſcenda,quæ cerebro & neruoſo generi ſunt familiaria & appropriata, & quæ vi ſpecificâ Epilepſiæ reſiſtunt. 2. Sæpius & per interualla medicamenta eſſe repetenda. 3. Ad nauſeam euitandam,& ventriculi debilitatem præcauendam vtiliſſimum eſſe,medicamenta cibo ac potui admiſcere,ac potum ac cibum medicatum præbere.

Cura in Paroxyſmo.

1. Æger in loco lucido potius, quàm tenebricoſo contineatur,& capite ſublimi collocetur. *Curatio in paroxyſmo.*

2. Dentes diducantur, patulúmque os ſeruetur, interiecto ligno aliquo,commodiſſimè viſci querni,ſi ad manus ſit,vel cochleari,vel alio inſtrumento.(quæ ſucco vel extracto rutæ inungi poſſunt) vt æger facilius ſpiret,ſpuma effluat,& inprimis ne linguam morſu lædat vel amputet. Obſeruauit enim Galenus, *de differ. morb.cap.*8. & Foreſtus *lib.*10.*obſeruat.*66. quoſdam in paroxyſmo particulam linguæ ſibi morſu amputaſſe.

3. Clamore forti in aures facto facultas excitetur.

4. Membra cõuulſa,cùm pollices & digiti manuum, eu vehementiſſimè conuelluntur, tum aliæ partes, in rectum extendantur leniter; commodúmque fuerit, ſi oleo vel pinguedine aliqua dolorem leniendi & reſoluendi vim habente prius inungantur, vt pinguedine humanâ,anſerinâ,oleo chamæmelino,lilior.alb.[illegible] amygdal.dulc. vulpino,rutaceo,è caſtoreo,laurino, lumbricor. terreſt.hyperici,iuniperi,petroleo:

Vt ℞. *Pingued,anſerin.ol.amygdal.dulc.vulpin.lumbric.*an.Vnc.ſem.*petrolei* ʒ.i.*ol.terebinth.*℥.ſem. Miſce.

Vel ℞. *Ol.lilior.albor.chamæ[illegible]* an.℥.ſem.*de[illegible].iuniperi* ʒ.i.*pingued.human.*Drach.ii.Miſce.

5. Membra directa ita detineantur,caueatúrque, ne ex violenta illa corporis concuſſione æger aliquid damni percipiat. Omnem tamen motum cohibere non expedit; ne materia in capite retineatur; & paroxyſmus protrahatur.

6. Enumeratis modò oleis & pinguedinibus tota quoque ſpina dorſi à ceruice ad os ſacrum illinatur,vel aquâ aliquâ antepilepticâ.

7. Reuulſio inſtituatur per frictiones & ligaturas, quæ validæ ſint ac dolorificæ, ac ligaturæ ſæpe laxentur,iterúmque conſtringantur.Conuenit in hunc vſum & plantas pedum ſale ac aceto fricare.

8. Si paroxyſmus ſit diuturnior, aluus ſtimuletur glande vel clyſtere acriore; vt non ſolum excrementa in inteſtinis ac locis vicinis euacuentur, ſed & ea, quæ ad caput eleuarentur & euaporarent, reuellantur, & ad aluum deducantur. Exempli gratia:

℞. *Rad. pæon.ireos,* an. Vnc. ſem. *fol.rutæ, betonic. maioran. ſummit.centaur.minor.*an.M.i.*flor.tiliæ,lauendul.*an.M.ii.*ſem fænic.aniſi,pæon.* an.Drach.i. *agarici in petia ligati* Drach.ii.

Coqu.

Coqu. in *ſuff. quant. aquæ fontan.* Colaturæ ♃. ℔. j. In qua diſſolue *elect. diaphanic. benedict. laxat.* an. ℥. ſem. *hieræ ſimpl.* Drach. ii. *olei rutac.* Vnc. ii. *mell. anthoſat.* ℥. i. *ſalis* Drach. i.

F. Clyſter, cujus vis augeri poteſt, ſi pilular. aurear. vel trochiſc. alhandal. grana aliquot addantur.

Chymici croci metall. vel vitri ♁ii gr. iii. vel iiii. in aqua conueniente ebullire ſinunt, & colaturam clyſteri admiſcent. Vel etiam reliquis purgantibus omiſſis croci metall. ʒ. ſem. in liquore conueniente coquunt, & colaturam cum decocto clyſteris miſcent.

In paroxyſmo epileptico ex vtero & ventriculo nonnulli etiam vomitum commendant, pennâ oleo, cui gr. iiii. ſl. ♁nij admiſta ſint, intinctâ excitatum. Nam per vomitum ſolet tum ſolui acceſſio.

9. Naribus ea adhibeantur, quæ non ſolum vim attenuandi & diſcutiendi habent, ſed & ſpecificâ vi Epilepſiæ reſiſtendi prædita ſunt. Inter quæ primas facilè obtinet ruta quocunque modo adhibita. Ea ergo vel viridis cum aceto, vel lacinia ſucco rutæ cum caſtoreo miſto imbuta naribus admoueatur: vel oleum & balſamum rutæ naribus illinantur. Vtile eſt & oleum vel balſamum ſuccini, quibus addere licet oleum deſtillatum majoran. pulegij, nucis moſchat. caryophyll. cinamomi. Efficaces etiam ſunt aquæ antepilepticæ, ſi iis nares irrigentur. Rutam ſylueſtrem tanquam arcanum cuiuſdam ruſtici experientiâ probatum, quo & ipſe feliciter ſæpe vſus eſt, commendat Trallianus.

Exempli gratia:

♃. *Succi rutæ* Vnc. ii. *aq. antepilept.* ℥. ſem. *caſtor.* ℈. ii. *pulu. rad. pæon.* ℈. i. M. & naribus immittantur.

Vel ♃. *Ol. deſtillati rutæ* Scrup. i. *ſuccini* Scrup. ſem. *major.* gutt. iiii. *ol. nuc. moſch. expreſſi* q. ſ. F. Linimentum vel Balſamum.

Vel ♃. *Ol. nuc. moſch. expreſſ. extract. rutæ, caſtor.* an. Scrup. i. *ol. deſtill. rutæ, ſuccini*, an. Scrup. ſem. *theriac. antiqu.* Drach. ſem. F. Linimentum.

Vel ♃. *Extract. rutæ* Scrup. ii. *caſtor.* Scrup. i. *ol. deſtill. rutæ, ſuccini*, an. Scru. ſem. *granor. juniperi, major.* an. gutt. iii. *camphor.* gr. v. *theriac. antiq.* Drach. ſem. F. Linimentum ad nares.

10. Lingua & palatum illinantur theriaca, Mithridat. confect. anacardin. aut diacaſtor. in ſucco vel aqua rutæ, lauendulæ, aut alia conueniente, vel aceto rutaceo diſſolutis, aut caſtoreo in aceto macerato; aut ſal ori indatur, & dentibus affricetur, & quidem non tantum ſal eſculentus, ſed & ex ruta, aut aliis plantis antepilepticis paratus.

Vel ♃. *Caſtorei opt.* ℈. ii. *benzoës* Scrup. i. Trita miſceantur cum *oxymel. ſcillitic.* ℥. i. ſem. & diductis dentibus cochleari in os infundantur.

11. Auribus, vertici, & ſuturæ coronali ea, quæ naribus admouentur, inungere licet: vel ſacculus capitalis è ſpeciebus diamoſch. dulc. aromat. roſat. ruta, flor. lauendulæ, ſuccino paratus vertici imponatur, vel ceratum ex iis compoſitum. Inprimis ſuturæ coronali oleum cranij humani commodè inungitur. Iiſdem & tempora inungi poſſunt.

Commendantur & ſuffumigia ex granis juniperi, ſemine rutæ, aſa fœtida, galbano, & inprimis ex ſuccino albo. Licet enim ſuccini fumus extra paroxyſmum lædat: tamen in acceſſione, ſeu in paroxyſmo Epilepticos non parum iuuat; quod multiplici experientiâ confirmatum.

12. Si hiſce æger non concitetur, aut hiſce admotis ſternutatio non cieatur, fortiora ſternutatoria adhibenda; præſertim adultis, de quibus jam loquimur. De Infantibus enim poſtea in ſpecie dicemus.

Exempli gratia:

♃. *Rad. pyrethr. ireos*, an. Scrup. i. *caſtor. hellebor. albi*, an. gr. ii. *ſem. rutæ, nigellæ, fol. majoran. ſiccæ*, an. Scrup. i. *cubebar. piper. alb.* an. Scrup. ſem. F. Puluis.

Vel ♃. *Piper. alb. fol. majoran. ſiccor.* an. Scrup. ii. *caſtorei* Scrup. ſem. *euphorb.* gr. ii. F. Puluis.

Vel ♃. *Rad. ireos, majoranæ ſiccæ, ſem. nigellæ*, an. Drac. ſem. *piper. albi* ℈. i. *pyrethri, caryophyll.* an. ℈. ß. F. Puluis.

Horum puluerum granum vnum atque alterum in nares ægri immittatur, vel puluériſata, & nodulis incluſa aceto madefiant, & naribus ægri admoueantur.

13. Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 15.* refert, collapſos ſtatim excitari, ſi ſanguis ex magno ægri pedis digito vulnerato labiis illinatur; de quo experiētia conſulēda.

Ferunt, D. Brunnerum, Archiatrum Halenſem, turturem fœminam deplumaſſe, & vmbilico Epileptici in paroxyſmo impoſuiſſe, atque ſic paroxyſmum abegiſſe. Extrahi enim fumum quendam venenatum ſcribunt, quo extracto ipſa conuellatur, & moriatur. Id quod in fœminis, &, ſi Epilepſia ſit ex conſenſu vteri, vero conſentaneum eſſe puto.

14. Neque amuleta negligenda, ſed ægri collo appendenda; radix pæon. vngula alcis, corall. jaſpis, ſmaragdus, lapis chelidonius.

15. Et cum in Epilepticis paroxyſmis ſæpe cor non parum afficiatur, non abs re fuerit, cordis regioni epithema aut ſacculum cordialem applicare.

16. Monenda præterea & hæc, dum turpitudinem faciei, oris diſtorſionem & ſpumam occultare volumus, capite & facie tecta, videndum, vt id ita fiat, ne reſpiratio impediatur. Et dum ori aliquid indimus, ne dentibus lingua lædatur, & vt ſpuma emanare poſſit, & palato medicamentum adhiberi. Si conuulſio mandibularum ſit fortior, lignum, vel alias res duras dentibus interponere non ſemper licet; cum interdum dentes hoc modo elidantur: ſed commodius eſt, ſacculum ex corio vel claſſiore linteo paratum, & rutâ, ſinapi, pyrethro, caſtoreo, & ſimilibus refertum dentibus interponere, quo modo & os apertum ſeruabitur, & morbo ſuccurretur.

Non ſolum autem hæc circa ægrum agenda, & extra adhibenda ſunt, ſed & ſtatim, & dum hæc fiunt, medicamenta quædam, quæ peculiari vi Epilepſiæ aduerſantur, eiúſque cauſſam diſſipāt ac diſcutiūt, exhibenda.

Theriaca videlicet, vel *Mithridat.* in aqua conuenienti diſſoluta.

Vel *caſtorei* ℈. i. *in oxymel. ſcillit.* Vnc. i. diſſolut. *aq. ceraſor. nigror. dulcium, aqu. hirundin. tiliæ, dentariæ*, & Epilepticæ aliæ; *ol. ſuccini* gutt. iii. vel iiii. in aqua conueniente, *mixtur. ſimpl.* ℈. i. Drach. ſem. vel ℈. ii. in aqu. idonea; *liquoris cranij humani* gutt. viii. in aqu. conuenienti.

Cinnabarim natiuam à Cratone commendatam, ac magnetem Epilepſiæ appellatam fuiſſe, & hunc puluerem ad Epilepſiam, vt & vertiginem, vſurpatum fuiſſe referunt:

♃. *Cinnabaris natiuæ* Vnc. ſem. *corallior. rubr. præparat. margarit. præpar.* an. Scrup. ii. *croci* Scrup. i. *fol. auri* duodecim.

F. Puluis, cuius gr. xii. vel xvi. dentur cum aqua conueniente.

Vel pulueris alicuius antepileptici Drach. ſem. vel Drach. i. in liquore conueniente exhibeatur.

Vel ♃. *Aquæ flor. tiliæ* Vnc. i. ſem. *ceraſor. nigror.* vel *ſpiritus cerum. hirundin.* vel *picarum*, an. Vnc. i. *tinctur.* ſeu *extract. liquid. caſtor.* Drach. ſem. Miſce.

Vel exhibeatur hæc Aqua:

♃. *Cranium humanum non ſepultum*; deſtilletur per retortam in arena ſ. a. igne valido, ac deſtillatio ter repetatur.

Poſtea ♃. *pæoniam marem cum toto*, comburatur, & cum aqua fiat Lixiuium. Tandem

♃. *Lixiuij huius, aq. cranij humani*, an. ℥. iii. *caſtorei* ʒ. i. ſem. *ſpec. diamoſchi* ʒ. ſem. Deſtillentur per B. M.

Deſtillato adde *margarit. præpar.* gr. xx. *ol.* ⊕i gutt. v. *aniſi* gutt. x. Miſce.

Exhibeatur in paroxyſmo cochlear. j.

Cura

Cura poſt Paroxyſmum.

…atio ex- Paroxyſ-

Poſtquam paroxyſmus ceſſauit, danda opera, ne reuertatur. Et quamuis Epilepſia morbus non ſit ejuſdem generis, ſed alia per primarium cerebri affectum, alia per conſenſum: tamen cùm multa ſint, quæ in omnibus Epilepſiæ ſpeciebus locum habent, illa primò proponemus.

Venæ ſectio.

Et primò quidem ſi plenitudinis notæ appareant, aut ſanguis multus melancholicus adſit, vireſque permittant, mox ab initio vena aperiatur; primis tamen viis, vt moris eſt, clyſtere vel medicamento propinato expurgatis. In malo verò inueterato venæ ſectio tutò omittitur. Quantitas autem conueniens emittatur, & potius parcior, quàm copioſior.

Præparantia.

…rantia.

Poſtea ad vitioſorum humorum purgationem accedendum, qui prius tamẽ præparandi ſunt. Etſi verò plerique in præparatione & euacuatione humorum ad pituitam, quòd ab ea Epilepſiam fieri credunt, reſpiciunt: tamen tutiſſimum erit, conſiderare, quis humor, vel plures etiam miſti abundent, & ad eos curationem dirigere: cum humores tales vitioſi cauſſas eiuſmodi malignas foueant, & earum naturam facilius induant. Ea tamen, vt ſupra de Indicationibus in genere dictum, medicamenta hîc eligantur, vel admiſceantur, quæ peculiari proprietate Epilepſiæ aduerſantur.

Humor Pituitoſus ergo ita præparetur:

Potio.

℞. *Rad. pæoniæ decreſcente Lunâ collect.* ʒ.vi. *ireos Il*l.,ri Vnc.ſem. *acori veri, angelicæ*, an. Drach.ii. ſem. *ſem. pæon. cardui bened.* an. Drach.ii. *rutæ, fœnicul.* an. Drach.j. ſem. *fol. rutæ, betonic. hyſſopi, ſaluiæ, majoran.* an. M.j. *flor. pæon. ſtœchad. Arabic. anthos*, an. P.j. *viſci querni* Vnc.ß.

Coqu. in diplomate vaſe clauſo in ſ. q. aqu. vel hydromelit. Vnc.xv.

Colatura expreſſa, vbi ſubſederit, effundatur, atque addantur *ſyrup. de hyſſopo* Vnc. ii. *ſtœchad. ſimpl.* ℥.i.ß. *de pæon. oxymel. ſcillit.* an. Vnc.i. F. Potus, qui in partes quinque diuidatur, & diebus quinque mane propinetur.

Vel ℞. *Rad. pæoniæ* Vnc.i. *fœniculi, eryngij*, an. Vnc. ſem. *angelicæ, fraxinellæ*, an. Drach.ii. *viſci quern.* Vnc i. *betonicæ, rutæ, majoranæ, hyſſopi*, an. M.j. *flor. anthos, ſtœchad. Arabic. ſaluiæ*, an. P.j *caryophyll.* Drach.j.

Infundantur in ſ. q. *aquæ pæoniæ & flor. tiliæ* vaſe clauſo per triduum, in B. Colat. clara effundatur & ſ.q. ſacchari dulcoretur. Doſis Vnc.iiii.

Vinum.

℞. *Viſci querni* Vnc.i. *ſaluiæ, hyſſop.* an. M.j. *flor. ſtœchad. Arab. tiliæ.* an. P.ii. *ſem. pæon. fœnicul.* an. Drach.ii. *cinamomi* Drach. vi. *calami aromat. nuc. moſchat.* an. Drach. iii.

Infundantur in vaſe vitreo, in ſufficiente quantitate vini boni, & macerentur per dies iiij Poſtea trajiciantur per manicam Hippocratis, ac colatura ſaccharo, ſi libet, dulcoretur. F. Claretum.

Hydromel.

℞. *Mellis opt.* ℔.vi. *aqu. puræ* ℔.xxxvi.

Coqu. in vaſe conueniente, & deſpumentur, ſpumâ detractâ addantur, & in ſacculo coquantur, *ſaluiæ. betonic. hyſſopi, roriſmarin.* an. M.iii. *flor. ſtœchad. Arab.* M.ß. *viſci querni* Drach.vi.

Coqu. ad tertiæ partis conſumptionem.

Poſtea liquor recondatur in vaſculo ligneo, vt deferueat. Poſt dies aliquot ſuſpendantur in eo in nodulo *cinamomi, calami aromat. nuc. moſchat.* an. Vnc.ß. *caryophyll.* Drach. ii.

Aſſeruetur hebdomadibus aliquot, vt hydromel clarum fiat, de quo Vnc.iii. propinentur.

Syrupus vel Iulepus.

℞. *Syrup. de hyſſop.* ℥.i.ß. *ſtœchad. ſimplic. pæoniæ, oxymel. ſcillit.* an. ℥.i. *aq. hyſſopi. lilior. conuall. pæon.* an. ℥. ii. *cinamomi* Drach.i. Miſc. pro duabus doſibus. Loco oxymel. addere licet ſpiritus vitrioli Scrup.ß.

Ad humorem pituitoſum vtile etiam eſt decoctum hyſſopi, de quo infra in Curatione Infantium.

Humor Melancholicus ſi abundet, ita præparetur:

Potio.

℞. *Rad. pæon. helen. polypod. querni*, an. ʒ.iii. *betonic. meliſſ. roriſmar.* an. M.j. *flor. pæon. ſtœchad. Arabic. tiliæ*, an. P.i. *vuar. paſſar.* Vnc.i. *glycyrrhiz.* ℥.ß. Coqu. ſ. a.

Colat. ℞. ℥. ix. *ſyrup. bugloſſ.* Vnc.i.ß. *tunic. beton.* an. Vnc.i. M. F. Potio pro tribus doſibus.

Iulepus.

℞. *Aq. pæon. ceraſor. nigror. dulc. borrag.* an. Vnc.iii. *ſyrup. pæon. ſtœchad. ſimpl. tunic.* an. Vnc.i.ß. *aq. cinamomi* Drach.iii. M. pro tribus doſibus.

Humor Bilioſus ſi abundet.

℞. *Rad. pæon. taraxac. graminis, aſparagi, viſci querni*, an. ℥.ß. *endiu. capill.* ♀. an. M. ß. *ſem. pæon. endiu.* an. Drach.i. Coqu. in ſ. q. aquæ puræ.

Colat. ℞. Vnc.x. *ſyrup. endiu. ſimpl. violar. betonic. aceroſ. ſimpl.* an. Vnc.i.ß. Miſc. pro 4. doſibus.

Purgantia.

Præparati humores euacuandi ſunt. Et quidem incipiendum à lenioribus, & ad fortiora progrediendum, continuandúſque eorum vſus diutius. Cenſetque non ſine cauſſa Thom. Eraſtus, *in diſputat. contra Paracelſum*, in Epilepticis plurimis fruſtra omnia fieri, ſi purgationes non continuentur: ideóque non ſolum bis, ter aut quater, ſed etiam plures menſes continuandas eſſe. Principiò tamen crebrius purgat, & alternis vel ternis vel quaternis diebus leniora purgantia exhibet. Poſtea verò, cum actiones animales rectè ſeſe habere incipiunt, ac ſymptomata remittunt, rarius purgat, ſingulis ſcilicet ſeptimanis ſemel vel ter in menſe; idque per totum annum. Poſt hoc tempus ſemel in menſe, aut etiam per longiora interualla. Monet & hoc Maſſarias, non ſemper in lenioribus ſubſiſtendum, ſed quandoque etiam ad fortiora purgantia progrediendum eſſe; & hinc fieri putat, quod Epilepſia rarò curatur; quòd ſcilicet Medici ſemper in lenioribus hæreant. Purgatio.

Inter purgantia commodiora ſunt agaricus, pituitâ præcipuè abundante, ſicut & helleborus in melancholia; in bilioſis rhabarbarum addi poteſt.

Pituitoſo ergo humore abũdante in *decocti ad pituitoſi humoris præparationem parati* ſufficiente quantitate. Coqu. vel infundantur *agarici trochiſcati* Drach. vi. *fol. ſenæ elect.* Vnc.i. *zingiber. galangæ*, an. Drach.i.

Colat. ℞. Vnc.vi. *mell. anthoſat.* Vnc.ii. M. pro duabus doſibus.

Vel ℞. *Pilular. coch.* Scrup.ii. *Arabicar.* Scrup.i. *trochiſc. alhandal.* gr.iii. *ol. ſalu.* gutt.i. F. Pilulæ num.xxv.

Verùm

Verùm quia plerumque humores plures ſimul peccant, purgantia quoque ad plures humores dirigenda, atque iis, cùm continuatione opus, commodè præparantia adduntur.

Syrupus.

℞. *Rad. pæon. juſto tempore collect.* Vnc. i. *acori veri, viſci querni*, an. Vnc. ſem. *fol. hyſſopi, betonic. ſaluiæ, rutæ, primul. veris, cardui bened.* an. M. j. *ſem. pæon. fœnicul.* an. Drach. ii. *flor. tiliæ, lilior. conuall. primulæ veris*, an. M. ii. *polypod. querni* Vnc. ſem. *fol. ſenæ elect.* Vnc. ii. *ſem. cartham. excorticat.* Vnc. i. *agaric. trochiſch.* Drach. vj. *hellebor. nigri Styriac. præparat.* Vnc. ſem. *zingiber. galang.* an. Drach. ij. *cortic. citri. nuc. moſchat.* an. Drach j.

Infundantur in ſuffic. quant. aqu. ſimplic. Poſtea ebulliant, colentur, & clarificentur, additâque ſacchari ſuff. quant. coqu. lento igne ad ſyrupi conſiſtentiam, cui ſub finem addantur oxymelit. ſcillit. Vnc. iii. De quo dentur Vnc. ii. vel plures, pro corporis ratione.

Oxymel helleboratum Iuliani ad Epilepſiam vtile deſcripſit Geſnerus, quod in Auguſtano Diſpenſatorio quoque extat.

Habetur etiam ſyrupus helleboratus ad Epilepſiam vtilis apud Quercetanum, *in tetrad. in fine cap.* 17.

Vinum.

℞. *Mechoacan.* Vnc. ß. *fol. ſenæ elect.* Vnc. i. *turbith. elect.* Drach. vj. *zingiberis, galang. cinamom. nucis moſch.* an. Drach. j. *caryophyll. granor. Paradiſi*, an. Drach. ſem. *flor. ſtœchad. Arab. lil. conuall.* an. P. j.

Conquaſſata macerentur in vini Rhenani ℔. i. ſem. in vitro clauſo, loco calido.

Colatura filtretur per chartam, &, ſi libet, dulcoretur. Doſis Vnc. iii.

Vel tale, quod Eraſtus in vſu habuit:

℞. *Rad. pæon. ſem. pæon. excortic.* an Drach. i. ſem. *cinamomi, macis, galang. zingiber. caryophyll.* an. Drach. j. *fol. ſenæ elect.* Vnc. i. *turbith.* vel *agaric.* Drach. vi. *vini* ℥. xii. *aquæ ſimpl.* vel *alius conuenientis* Vnc. viij.

Macerentur horis 24. & poſtea additis ſacchari ℥. iii. per manicam Hippocratis trajiciantur.

F. Claretum purgans, quod ad tres vel quatuor hauſtus ſuffecerit.

Electuarium.

Electuarium laxatiuum Norinbergenſibus vſitatum eſſe fertur, *die purgierende Kriebel-Lattverge*; dictum.

℞. *Elect. diaphœnic.* Vnc. iiii. *de ſucco roſar.* Vnc. ii. ſem. *antidoti conuulſiu.* Vnc. ii. *turpeth. alb. eſulæ præparatæ*, an. Drach. i. *caſtorei, diagryd.* an. Scrup. ii. *coſti, Zingiber. caryophyll.* an. Scrup. i. *ſem. cumini, rutæ, croci*, an. ℈. ſem. Cum *ſyrup. roſar. ſol.* F. Electuarium, cujus doſis ab Vnc. ſem. ad Vnc. i.

Antidoti conuulſiuæ deſcriptio hæc eſt:

℞. *Viſci querni, rad. pæon.* an. Vnc. i. *caſtorei, ſaluiæ*, an. Vnc. ſem *baccar. lauri, cranij hum. vſti*, an. Drach. i. *theriac. elect. Mithridat. opt.* an. Drach. vi. *mellis deſpum.* ℔. ii. Miſc. pro Electuario.

Extracta.

Extractum hellebor. nigri deſcripſit Quercetanus, *in Tetrad. cap.* 14. Poteſt & tale fieri:

℞. *Cortic. hellebor. nigri Styriac. autumno collecti* ℔. i.

Macerentur in vaſe vitreo clauſo in B. in ſ. q. aqu. rutæ & aniſi per octiduum. Poſtea ſuccus exprimatur, & aqua per alembicum ſeparetur, donec ſuccus mellis conſiſtentiam acquirat. Succo huic affundatur ſpir. vini optimus, & omnis tinctura extrahatur. Spiritus vini ſeparetur, vt remaneat extractum, cui adde *diagryd.* Drach. j. vel *extract. ſcammon.* Drach. ſem. *ſolutionis perlarum* Scrup. ſem. *corall.* Scrup. i. *ſalis volatilis ſuccini* Scrup. ſem. *ol. ſuccini, rutæ*, an. gutt. vii. *croci opt.* Drach. ſem. *ol. cinamomi, caryophyll.* an. gutt. v. M. Doſis à Scru. ſem. ad Scrup. i.

Morſuli.

℞. *Turbith. elect.* & *gumm.* Drach. iii. *diagryd.* Drach. i. ſem. vel *extract. ſcammon.* Scrup. ii. *cinamomi, zingiber. nucis moſchat. galangæ*, an. Drach. ſem. *corall. rubr. præpar.* Scrup. ſem. *conſeru. pæon.* Vnc. ſem. *ol. ſaluiæ* gutt. vi. *ſacchar. in aqu. lilior. conuall. & tiliæ diſſol.* q. ſ. F. Morſuli. Doſis Vnc. ſem.

Pilulæ.

℞. *Extr. pilul. cochiar.* Drach. ſem. vel Scru. ii. *hellebori nigri* gr. v. *ol. rutæ* gutt. i. F. Pilulæ xv.

Alexander Trallianus, *lib.* 1. *cap.* 15. commendat Antidotum, quod Theodoretum dicitur, & deſcribitur à Paulo Æгineta, *lib.* 7. *c.* 11. Trallianus autem, vt quoque reliquum corpus purgare poſſit hoc antidotum, addit colocynthidem & ſcammon. pro ægri viribus, ac multos ſe nouiſſe ſcribit, quos ſola ejuſmodi purgatio ſanauerit. Idem refert, ſe quidem etiam hiera picra purgaſſe, ac lap. Armeno, eius tribus ſcrupulis datis, & profeciſſe: verùm in comitialibus inueteratis nullum adeo efficax medicamentum inueniſſe, vt hoc medicamentum purgans, multóſque ſe nouiſſe deſperatos ab aliis Medicis vel hoc ſolo perſanatos fuiſſe.

Inter Chymica & metallica commendatur ♁, & quæ ex eo fiunt, vitrum, flores, crocus, & hinc facta aqua benedicta Rulandi, ſpir. vitriol. viridis, qui ex vitriol. cum vrina puerorum deſtillando elicitur, ☿ vitæ. Quia tamen pleraque ex iis ſunt vomitoria, in Epilepſia potius per conſenſum conueniunt; in Epilepſia v. per primarium cerebri affectum parum proſunt. Eadem etiam cautè, & non, niſi rectè præparata, vſurpanda. Et de medicamentis ejuſmodi prolixè tractat Quercetanus, *in tetrade.* Quæ an omnia titulos illos & encomia, quæ præſcripſit, ſuſtinere poſſint, experientia docebit; quæ tamen ſæpius periculoſa: inprimis cum non ſatis certum, an quædam ex illis ipſe Quercetanus, & quo cum fructu, vſurpauerit.

Quod autem ſupra monuimus, poſt purgantia ſæpe ad præparantia redeundũ, & ea vſurpanda eſſe, quæ radices mali abſumere poſſunt, hic repetendum. In quẽ vſum Galenus, *in conſilio de puero Epileptico*, medicamentum de ſcilla commendat, quo per dies xl. vti jubet. Laudatur & oxymel. ſcilliticum, quod cum aceto paratur. Si tamen neruoſum genus ſit imbecillum, ſimplex potius ſuccus ſcillæ cum melle aut ſaccharo miſcendus, ejúſque vſus ſimiliter xl. diebus continuandus à Drach. ii. ad Vnc. ii. ante prandium, & in robuſtis etiam ante cœnam, purgante ſingulis ſeptimanis interpoſito. Poteſtque hoc medicamentum vel ſolum dari, vel etiam antepilepticis miſceri.

Trallianus inter ſimplicia, quæ, ſi quid corporis meatibus inſideat, extenuare & abſumere poſſunt, valentiſſimum pyrethri radices contuſas & melle exceptas eſſe ſcribit, ſi detur cochleare vnum per interualla, donec vndecies exhibueris. Experientiã, inquit, probatum eſt auxilium, ne ipſius vilitatem contemnas.

Verùm de ſcilla, pyrethro, & ſimilibus medicamentis calidis, atque attenuandi & incidendi vim habentibus notandum, ea ab antiquis vſurpata fuiſſe eo præcipuè fine, vt pituitam craſſam, à qua cerebrum obſtruente Epilepſiam fieri credebant, attenuarent & inciderent. Verùm cum Epilepſia potius à materia neruoſum genus irritante & vellicante fiat, talia non niſi in frigida & humida corporis conſtitutione locum habent

habent, aut ſi in ventre inferiore epilepſiæ cauſſa pertinacius hæreat; in reliquis cautius vſurpanda. Imò magis efficacia ſunt, ſi medicamenta, quæ peculiari vi Epilepſiam curant, adiungantur; cuius generis medicamenta inter antepileptica poſteà proponemus.

Poſt repetita præparátia & alterantia ſubinde ad purgantia recurrendum, & diutius ea, vt anteà dictum, continuanda. Ideoque etiam ea eligenda, quæ corpori minus nocent, & minus maligna ſunt. Ac licet in principio, cum, vſurpari incipiunt medicamenta, appetitus deiici ſoleat: tamen hoc accidens ſtatim ceſſat, vt ſcribit Eraſtus, paulatim aſſuefacta natura ad medicamentorum vſum, & corpore puriore iam reddito, ac per interualla medicamentis idoneis roborato.

Sudorifera.

Vt radices huius mali, quæ ſæpe altius infixæ ſunt quã vt purgantibus tolli poſſint, planè euellantur, poſt vniuerſales euacuationes ſudorifera vtilia ſunt. Nimirum decoctum ligni Guaiaci, cuius vſu cum victu ſiccante & extenuante ſe multos Epilepticos curaſſe teſtatur Leonhard. Iacchinus, *in 9. Rhaſis, cap. de Epilepſia.* Continuandus autem eius vſus non ſolùm per dies aliquot, ſed & ſeptimanas, ſi vires ferant.

Efficacior autem redditur, ſi medicamenta Antepileptica addantur.

Exempli gratia:

℞. *Ligni Guaiaci* ℔.j. *viſci querni* ℥.ij. *radic. pæon.* Vnc.j. Infundantur horis xxiiij. in aqu. ℔.xij.

Poſtea coquantur ad tertiæ partis conſumptionem.

Colat. dentur Vnc.vj. ad ſudorem ciendum. Remanẽtiæ iterum coquantur, & decoctum illud loco potus in menſa vſurpetur, vel vinum eo diluatur.

Eodem modo decoctum ſarſæ parillæ, radic. Chinæ, ligni ſaſſafras, parari poteſt. Commendatur & decoctum viſci querni; radicum item pentaphylli.

Quercetanus, *in Pharmacop. dogmat. reſt. cap.* 8. tale parat.

℞. *Raſur. ligni buxi* ℥.ijß. *ligni iuniperi, rad. pæon. viſci querni*, an. ℥.jß. *ligni Rhod. C. C.* an. ʒ.vj. *eboris, radic. Chinæ*, an. ℥.ß. *ſem. cardui benedict. cortic. citri*, an. ℥.j.

Macerentur horis 24. in aq. tepidæ ℔. viij. Deinde coquantur ad tertiæ partis conſumptionem. Sub finem addantur *flor. tiliæ, lilij conuall.* an. p. ij.

Colentur per manicam Hippocratis. Doſis Vnc. v. vel vj.

Dantur & lapis Bezoar. eundem in vſum.

Chymici ad ſudorem ciendum ſpir. cardui ben. vel ſambuci propinant Vnc.j. ſpirit. Guaiaci Scrup.ij. cum conueniente liquore, ſpirit. tartar. comp. Drach. ß. vel Scr.ij. in liquore conueniente, ſal volatile C.C. Bezoartic. miner. gr. iiij. v. vel vj. ♁ ij. fixi Scr. ß. cum pauxillo theriacæ.

Antepileptica medicamenta.

Corpore euacuato ea medicamenta, quæ occultâ & ſpecificâ vi Epilepſiæ reſiſtunt, vſurpanda; ſiquidem in his maxima curationis ſpes ſita eſt: eaque ſingulis diebus, quibus non vſurpantur alia medicamenta, exhibenda. Eadem tamen vtiliter quoque præparantibus, purgantibus, & ſudoriferis admiſcentur.

Simplicia.

Pæonia radix, ſemen, & flos. Colligendam autem radicem cenſent alij menſe Iulio, Sole exiſtente in Leone, in meridie, die Solari, decreſcente Lunâ, aut potius nouâ, vt Hercul. Saxonia. Alij menſe Aprili, Sole in ♈te exiſtente, & ☽a in oppoſito; quod commodius videtur. Alij ☉ in ♈ exiſtente, ☽a in ♐. *Viſcum quernum corylinum, & tiliæ*, quod nonnulli aliis præferunt, ℈ij. vel Drach. j. pondere datum. *Ruta* cum *hortenſis* tum *ſylueſtris*. De Ruta ſylueſtri, eiuſque in Epilepſia efficacia videatur Alexandr. Trallianus, *lib. 1. cap. 15. Polium montanum, caſtoreum*, à ℈ j. ad ℈ ij. in liquore conueniẽte datum. *Vngula alcis, cranium hominis* violenta morte, non morbo, interempti, atque inprimis oſſiculum illud triangulare, quod ad ſuturam λαμβδοειδῆ in quibuſdam corporibus reperitur. Commendantur etiam *radices pyrethri, eryngij*. Multos ſanatos fuiſſe bibendo pulueris bryoniæ Drach. j. cum vino manè, vnius anni ſpatio, ſcribit Fontanus, *lib. 1. Pract.* Mizaldus *verbenam* collectam Sole per arietem currente, & mixtam cum aliquot granis pœoniæ tritam, & cum vino exhibitam epileptico miracula facere ſcribit. *Valerianæ ſylueſtris* Radix, antequam caulem edat, effoſſa valde commendatur à Fabio Columna, *in hiſtor. Plantarum*, qui refert, pulueris radicis huius cochlearis dimidij quantitate ſemel vel bis cum vino vel alio conueniente liquore ſumpti vſu pro ægri & ætatis ratione plurimos ſanatos fuiſſe. *Succinum, corallium, ſmaragdus, lilium conuallium, flores tiliæ, radix dentariæ, veſica apri cum vrina in furno exiccata, C. C. coagulum leporis* erui magnitudine ex aceto potum. *Lignum coryli*, quod Heracleum Rulandi eſſe cenſetur, *ſtercus pauonis*. Hieron. Donzelinus, *in conſil. à Scholtzio collectis, conſil.* 38. ſcribit, *cùm primùm pullus equinus in lucẽ prodit, vomitu quandam materiam reiicit, quam niſi quis præripiat, mater ſtatim deuorat. Hæc ſiccata & puluériſata à morbo comitiali liberat certo experimento, vt mira res videatur.*

Præter iſta ſelectiora recenſentur paſſim & alia. Πολυνεῦρον (plerique interpretantur plantaginem illam ſeptinerueam) oportet ieiunum quam plurimum viridẽ comeſſe à primâ Luna ad triceſimam, tradit Scribonius Largus, *c. 2.* qui & alia remedia eodem loco habet.

Ab aliis laudatur hepar aſini aſſatũ, hepar capri, turdi, vrſi, inprimis verò hepar ranarum, vtpote quo etiã pertinax & diuturna Epilepſia ſublata ſit. Colligantur menſe Maio, Iulio, Iunio ranæ paluſtres virides num. XL. viuis diſſectis hepar eximatur, ſiccentur hepata extenſa ſuper foliis braſſicæ in olla vitreata lento calore. Hinc puluériſentur, & puluis in partes quinq; æquales diuidatur, cuius pars prima ieiuno cum vino ſub ipſo nouilunio ☽ in ♋ exiſtente, exhibeatur, & puluere ſumpto duabus horis à cibo æger abſtineat: ſecunda pars cubitum ituro exhibeatur, & ita reliquæ. Sanguis muſtelæ, caro muſtelæ, cor lupi, teſticuli apri, cor leporis, hirundinis, ciconiæ, vulturis, lac equinum, fimus ciconiæ, vermiculi inuenti in tuberoſitatibus cynosbati; & alia multa, quæ cum alij recenſent, tum ex aliis collegit Nicolaus Florentinus, *ſerm. 4. tr. 2. c. 15.*

Chymici ſpir. vitrioli cõmendant, & ol. ☽æ, & ex modo enumeratis præparant oleum & ſal volatile ac magiſterium ſuccini, de quibus videatur Cl. D. Michaël Doringius, *in Diatribe de Opobalſam. ſect. 3.* oleum ligni buxi, Quercetanus *in tetrad. c. 16.* ol. ligni Heraclei ſeu corylini, de quo Rulandus, *in obſeruationibus*, oleum, ſpiritum, & ſal volatile & ſolution. cranij humani: tincturam & magiſterium coralliorum, vngulæ alcis ſolutionem ſeu magiſterium; item ſal, aqua & ſpiritus ceraſorum nigrorum dulcium, florum tiliæ, pœoniæ, lilij conuall. radic. dentariæ.

Etſi verò iſta medicamenta ob peculiarem illam vim, quâ Epilepſiæ aduerſantur, in omnibus cauſſis locum habent; quia tamen alia temperata, alia calida, alia frigida ſunt, non inutile fuerit, pro diuerſa corporis conſtitutione in his aliquem delectum habere.

Compoſita.

Ex his ſimplicibus multa cõpoſita fiunt medicamẽta.

Pulueres.

Habentur ferè in omnibus pharmacopoliis pulueres contra Epilepſiam : inter quos eſt & puluis Marchionis dictus, in diſpenſatorio Auguſtano.

℞. *Viſci querni, granor. paeon. fl. paeon. radic. paeon. omnium juſto tempore collector.* an. Drach. ii. *ſolut. corall.* Scrup. ii. *perlar.* Scrup. i. *cranij humani* Drach. j. ß. *vngula alcis* Drach. j. *ſuccini albi* Drach. ß. F. Puluis.

Doſis à ℈. i. ad ʒ. j. Pro ditioribus addi poteſt *lapid. bezoar. ambrae*, an. Scrup. i. *moſchi* Scrup. ſem.

Puluis Epilepticus D. Sigiſmundi Kolreuteri:

℞. *Fol. beton. hyſſop. quinquefol. herb. paralyſ.* an. ℥. ß. *rad. bryon. paeon. eryng. gentian.* an. ℥. ß. *lign. viſc. quern. corylini, coriand. praeparati, ſem. paeon. excort*, an. Scru. viii. *C. C. vſti praeparati* Drach. vi. *vngulae alcis* Drach. ii. *vnicornu* Drach. iii. *fl. poeon, lil. conuall. viol. purp. tiliae*, an. ʒ. iii. (al. Drach. i. ſem.) *fol. auri puri* num. vi. *corall. alb. rubr. margarit. praeparat.* an. Drach. ii. *chamaedr.* ʒ. ii. *vnguium anterior. pedum mediorum leporis* Drach. i. *coaguli leporis* vel *hoedi* Drach. iii. *oſſ. de C. C.* num. iiii. *raſurae partis anterior. crany* Drach iii. *vngulae aſini* Scrup. iiii.

Ex his omnibus F. Puluis.

Alius :

℞. *Vngul. alcis, crany humani, rad. paeon. ſem. paeon.* an. Drach. i. *corall. rubr. praepar.* Scrup. ii. *diamoſch. dulc.* Drach. ſem. F. Puluis.

Alius :

℞. *Rad. paeon. iridis Florentin. viſci querni, vngulae alcis, granor. paeon.* an. Drach. j. *corall. rubr. praepar. ſuccini albi*, an. Scrup. i. *ſmaragd. praepar. ligni aloës*, an. Scrup. ß. *flor. lauendul. ſmaragd. praepar.* an. gr. vi. F. Puluis.

Alius :

℞. *Crany humani* Drach. ii. *ſuccini praepar. magiſt. perlar. corall.* an. Drach. i. *vngul. alcis, viſci qu. rad. poeon.* an. Scrup. ii. *flor. tiliae, lauendul.* an. Drach. ß. *lap. bezoar. vnicornu veri*, an. Scrup. ß. F. Puluis. Doſis ad ʒ. ß.

Alius :

℞. *Sem. paeon. viſci querni, crany hominis è parte anteriore, ſtercor. pauonis*, an. Drach. j. ß. *ſpec. diaxyloaloës, diamoſch. dulc.* an. Drach. ß. ℞. F. Puluis.

Poſſunt addi *ſacchar.* ʒ. iiii.

Alius :

℞. *Rad. & gran. poeon. cubebar. viſci q. cinamomi*, an. Scrup. i. *ſuccini albi praeparat. caſtorei*, an. gr. iii. *crany hum. C. C. vſti praeparati*, an. Scrup. i. *lap. ſmaragdi* Scr. ß. *ſpec. diamoſch. d. diaplir.* an. Scrup. i. *fol. auri* num. ii. F. Puluis.

Alius :

℞. *Viſci q. vngulae alcis, C. C. vſti, corall. rubr. ocul.* ♋. *margarit. praepar.* an. ʒ. ß. *rad. poeon.* Vnc. ß. *raſur. crany hum.* ℈. i. *fol. auri* num. vi. *croci Orient.* ℈. i. *ſacchar. candi albi* Vnc. ſem. F. Puluis.

Alius :

℞. *Rad. poeon.* Drach. j. *viſci q. vngul. alcis*, an. ℈. ß. *fimi ciconiar.* ℈. j. ß. *cal. aromat. galangae*, an. ℈. ß. F. Puluis.

Alius :

℞. *Rad. poeon. & ſem. ejuſd. tormentill. lapid. 5. pretioſor. praeparator.* an. ℈. ſem. *ſpec. diamoſch. d. pulu. viſci q.* an. ʒ. i. *crany human.* ʒ. iii. *vngul. alc.* ʒ. ii. ſem. *macis, cardamomi, cubebar. coriandri*, an. Drach. i. *fol. auri & argent.* num. vi. F. Puluis ſaccharo edulcorandus.

Alius :

℞. *Corn. vnicornu*, vel, in defectu hujus, *lapid. bezoar.* Drach. j. *vngulae alcis, margaritar. non perforat. corall. rubr. alb. praeparat. C. C. vſti, radic. poeon ſem. poeon. excort. viſci querni, auri Vngar. puriſſimi*, an. Drach. ſem. *ſtercor. pauon.* Scrup. i.

Pulueriſentur ſingula ſeorſim, & F. Puluis ſubtiliſſimus.

Detur ſenioribus Drach. ſem. cum aq. fl. tiliae, vel lilij conuall. primulae ver. fl. poeon. vel aq. hirund. cum aceto deſtill. Iunioribus verò, & praeſertim pueris trium vel quatuor annorum, aut circiter, ℈. j. vnâ vice detur.

¶ [Crato *Epiſt.* 121. mentionem facit pulueris cuiuſdam contra Epilepſiam, quem Caeſar pro maximo ſecreto habuerit, & quo homines etiam prouectae aetatis, & qui diu huic morbo fuerunt obnoxij, poſt purgationem curati fuerint. Eius deſcriptio haec eſt. ℞. *cryſtalli prap.* ʒ. i. *coralliorum rubr. prap.* ℈. ii. *Margar. prap.* ℈. i. *ſmaragdi Oriental. prap.* ʒ. ß. Fiat puluis, cuius dimidia pars eſt vna doſis, in aq. taraxaci. Additque Crato, ſe his feciſſe periculum, aegróſque liberatos fuiſſe ab Epilepſia, ſed poſtea tamen obiiſſe; exiſtimátque cryſtalli vſum non eſſe tutum. * Verùm contra probatur ab aliis Medicis, vt Anton. Guaignerio *tr. 3. c. 2. de fluxib.* Ioh. Langio, *lib. 3. Epiſt. 1. cap. 4.* Anshelm. Boëtio, *de gemm. & lapidib. lib. 2. cap. 74.* qui ſcribit, Cryſtallum fluxum cholericum citiſſimè, & à proprietate, tanquam bezoar aliquod compeſcere. Et experientia aliquoties docuit, eius vſum non ſolùm tutum, ſed & vtilem eſſe. Neç refert, quòd aegri, qui ex vſu pulueris anteà deſcripti ab epilepſia liberati ſunt, tandem obierint. Alia enim obitûs cauſſa, non cryſtallus, eſſe potuit.]

De Cryſtalli vſu ... (margin, partly cut off)

An cryſtalli vſus tutus. (margin)

Puluis è cinnabari natiua Cratonis ſupra propoſitus eſt, de quo videatur. Quercetanus, *in tetrade, c. 33.*

Alij ita praeparant :

℞. *Cinnab. natiuae & mineral. verae* Vnc. i.

Leuiter ſupra ignem lentum in tabula torrefiat. Poſtea ſubtiliſſimè teratur ſuper marmore in puluerem impalpabilem.

Deinde adde *margarit. praeparat. corall. rubr. praeparat.* an. ʒ. i. ß. *crany hum. praeparati, C. C. vſti praeparat.* an. ʒ. i. *croci* Drach. ii. *fol. auri* num. xxv.

Exactiſſimè miſc. & iterum terantur ſuper marmore.

Pluros pulueres videantur *in Spicileg.* Hildesheimi, *cap. 7.* Antidotario ſpeciali VVeckeri, *ſect.* 20.

Aqua.

Aquarum Antepilepticarum paſſim deſcriptiones multae extãt. Aliquot ſaltem exempli loco afferre libet.

Aqua Hirundinum talis parari poteſt:

℞. *Hirundin.* n. xl. *rutae* M. ii. *caſtor.* ℥. i. *vini albi* q. ſ. Deſtillentur in B. M.

Aqua Hirundinum D. Sigiſmundi Kolreuteri.

Aqua Hirundinum (margin)

℞. *Pullor. hirundinum viuorum* quot haberi poſſunt, (e. g. numero 200.) quibus adde tertiam partem (℥. xiii.) *caſtorei*. Contundantur ſimul in mortario, & pro qualibet hirundine affunde aceti vini cochl. i. ß. (vel etiam ij.) & ſtent ſic ſimul in vaſe vitreo per triduum; poſtea deſtillentur, & roſtro alembici imponatur cinamomum, vt per id tranſeat.

Alia :

℞. *Hirundinum* num. xx. Macerentur in vino per dies xiv. His adde *viſci quern.* ℥. iii. *rad. poeon.* ℥. ii. *caſtor.* ℥. i. *herb. rutae rec.* M. ii. *fl. ſambuc. tiliae, roriſmar. primulae ver.* an. M. j. *cinamomi acutiſſ.* ℥. iii. *cubebar. macis*, an. ʒ. ii.

Inciſ. & contuſ. miſc. & deſtill. cũ ſ. q. vini Rhen. opt.

Alia :

℞. *Hirundin.* num. lxxxiiii. *caſtorei, galbani*, an. ℥. v. ʒ. ii. ß. *ſem. coriandr.* ℥. ii. ℈. iiii. *ſeſeleos* ʒ. x. ℈. i. *aceti vini* ℔. x. ℥. viii. F. Deſtillatio ſ. a.

Quae aqua foeminis praecipuè exhibetur.

Alia :

℞. *Hirundin. domeſt.* num. xlv. amputatis pennis alarum & caudarum grandioribus; non euulſis, diſcerpantur in medium, & incidantur, affund. *aceti* ℔. iiii. *vini Rhen.* ℔. i. ſem. Stent 3. d. & noct. Poſtea add. *caſtor.* ℥. ſem. *viſci qu.* ℥. i. *vngulae alcis* ʒ. iii. *C. C. crudi* ʒ. ii. *rad. & ſem. poeon.* an. ℥. i. ſem. *ireos* Drach. ii.

Stent iterum hor. 24. Poſtea F. Deſtillatio in M. B. bene obturatis vaſis, ne quid exſpiret.

Alia :

℞. *Hirundin. praeparat.* ℥. iiii. *caſtor.* ℥. iii. *rad. poeon.* ℥. ii. ß. *ſuccini* ℥. ß. *fl. lil. cõuall. chamam. Rom. major.* an. M. j.

Macerentur in aceto forti hor. 24. Deinde ſuperinfund. *vini Rhen. opt.* ℔. vj. & deſtillentur in B. ſ. a.

Aqua Picarum compoſita talis paratur:

♃. *Sem. pæon. radic. eiuſdem*, an. ℥. ß. *ariſtoloch. long.* ʒ. iij. *viſci querni* Vnc. ß. *caſtorei* Drach. ij. *pyrethri* Vnc. ß. *flor. ſtœchad. Arabic.* ʒ. v. *liliol. conuall.* ℥. jß. *primulæ veris*, *pæon.* an. Drach. vj. *lauendul. roriſmarini*, an. Drach. v. *fol. ſaluiæ, maioran. beton. hyſſopi*, an. Vnc. ß. *cinamomi*, *caryoph. nuc. moſch. cardamom.* an. Vnc. ſem.

Singulis craſſo modo contuſis adde *aq. lilior. conuall.* ℔. iij. *flor. tiliæ* ℔. j. ß. *primulæ veris*, ℔. i.

Deinde ♃. *Pullorum picar.* num. xx. Bulliant in vaſe clauſo in aqua lilior. conuall. Hinc. miſta ſimul deſtillentur in B.

Alia: ♃. *Pullor. picar.* num. xv. Bulliant *in aq. herb.* & *fl. pæon.* q. ſ.

Coqu. ad mediet. Exprimantur fortiter. Expreſſioni add. *cardamomi, gran. pæon. cubebar.* an. Drach. ii. ſem. *coriandr. preparati, viſci q.* an. Drac. ii. *galang. cinamomi, caryophyll. nuc. moſch. macis*, an. Drac. i. ſem. *caſtor.* ʒ. i. ß. *fol. lauri, bacc. lauri.* an. Drach. ii. *zedoar. ligni aloës*, an. ʒ. i. ß. *fl. roriſmar. lauend. roſar. majoran. ſaluiæ, meliſſ. betonic. ſtach. Arab. cort. citri*, an. ʒ. vi. *Zingib.* Vnc. ß. *pyreth.* Drach. ii.

Pulueriſ. omnia groſſo modo, & in aqu. prædicta & aq. herbæ paralyſ. ſtent per d. 14. in loco cal. vaſe bene obturato. Poſtea deſtill. per B. Tandem in fine add.

Croci Vnc. ſem.

Alia: ♃. *Picar. mundatar.* num. x. *viſci q.* Vnc. ſem. *rad. pæon.* Vnc. i. ſem. *fl. hyperici, betonic. primulæ ver. tiliæ*, an. M. ſem. *maioran. pæon. fl. cordial.* an. M. i. *lauendulæ, ſaluiæ, rutæ*, an. p. i. *nuc. moſch. cinamomi, ſpec. diamoſch. d. diaplır.* an. Scr. i.

Picæ prædictæ & ſpecies commiſc. quibus add. *aq. fl. tiliæ, pæon. card. ben.* an. q. ſ.

Infund. per hebdom. i. poſtea deſtill. per B.

Alia Aqua Antepileptica.

♃. *Flor. lilior. conuall. recent.* ℔. ij *primulæ veris* ℔. j. [Aqua Epilepti-]

Macerentur *in vino Maluatico* aliquot diebus, poſtea deſtillentur.

Deſtillato ſuo tempore adantur *flor. beton.* M. i. *ſtachad. Arabic.* p. ii. *ſaluiæ, betonicæ, rutæ, hyſſopi*, an. M. ß. *ſem. pæon. viſci quern.* an. Drach. ii. *rad. pæon.* Vnc. ſem. *ariſtoloch. pyrethri* an. ℥. ii. *caſtorei* Vnc. ß. *galang. maior. zingiber. ſem. ſeſel. cardamomi*, an. Drach. ii. *cubebar. ligni aloës, nuc. moſchat. caryophyll. cinamomi*, an. Vnc. ſem. *ſpec. diamoſch. dulc.* Drach. i. *diambr. dianthos*, an. Drach. ſem.

Si deſtillatum ſuperius non ſufficiat, affundatur adhuc vini Maluatici tantum, vt emineat ſupra ſpecies iiii. digitorum altitudine: macerentur aliquandiu, hinc deſtillentur in B.

Aqua Antepileptica D. Caſpari Dornauij, Archiatri Burgenſis, à Cl. Dn. D. Iohan. Georgio Pelshofero, Collega & Amico chariſſimo, mihi communicata:

♃. *Flor. lilior. conuall.* ℔. j.

Affunde aceti vini acerr. Vnc. iiij. Miſc. Poſtea.

♃. *flor. violar.* ℥. iij. Contud. cum *mellis anthoſ.* Vnc. ß.

♃. *flor. & fol. primul. ver. betonic.* an. Vnc. vj.

Miſc. cum ſupradictis, adde *flor. roſar. rubrar.* ℥. iij. *calendul.* ℥. iiij. *bugloſſ. lauendul.* an. Vnc. ij. *ſummit. roriſmar. maioran.* an. Vnc. vj. *ſaluiæ* ℔. ij.

Conciſa & contuſa miſceatur cum *aq. fl. tiliæ* Vnc. ix. *ſucc. depur. rutæ* ℔. j. Miſc. Poſtea,

♃. *rad. pæon.* Vnc. vij. *rhapont.* ℥. jß. *aceti fl. tunic.* Vnc. vj.

Miſce, quibus factis omnes iſtæ infuſiones commiſceantur: ſuperfunde *vini Vngar.* ℔. xiij.

Stent in loco calido vaſe bene clauſo, diebus vj. Abſtrahe aquam per veſicam.

Huic deſtillato add. *aſæ dulc. ſtyrac. cal. ladani*, an. ʒ. j ß. *ſem. fœniculi, aniſi*, an. Vnc. j. *pæon. erucæ, ſynapi raphani*, an Drach. iij. *viſci querni* Vnc. ſem. *vngulæ alcis* Drach. ij. *C. C. preparati* Drach. iij. *crany hum. preparati, ſuccini albi prapar.* an. Vnc. ſem. *croci Orient. cinamomi*, an. Drach. ij. *cardamomi*, *cubebar.* an. Vnc. ſem.

Stent per 2. dies, loco calido. F. rurſus deſtillatio in cucurb. ex arena, donec ℔. vj. exſtillarint.

Dubitari tamen non immeritò poteſt, an ex viſco querno, vngula alcis, C. C. præpar. cranio humano vires aliquæ huic aquæ accedant.

Huc referri etiam poteſt

Aqua Pœoniæ compoſita, aliàs *Fluſswaſſer* dicta:

♃. *Rad. pæon. in Martio.* ☽ *decreſcente, collect. ſem. pæon. conquaſſ. diptamn. alb.* an. Vnc. j. *viſci querni, cort. citri rec.* an. Vnc. ſem. *flor. lil. conuall. rec. primul. ver. rec. maioran. ſicc.* an. M. j. *vini Maluat. opt* ℔. vj. *ſpir. vini* ℔. ij.

M. Inciſ. & contuſ. infund. in vaſe vitreo bene tecto in loco tepido, per menſem ſæpius agitando; deſtillentur in cucurb. lento igne: deſtillat. adde *flor. lauend. rec.* M. ii. *ſem. fœnicul.* Drach. vi *piperis l.* ʒ. j. *cinamomi acerr. macis*, an. Drach. i. ſem.

Contundenda contund. Mixta ſimul ſtent 14. diebus denuo in infuſ. in loco cal. diligenter obſtructo orificio vaſculi & vitri. Vltimò deſtillentur lento igne.

Alia Aqua Epileptica:

♃. *Flor. lil. conuall.* ℔. i. *herb. paralyſ.* Vnc. viii. *pæon. lauend. tiliæ, betonic. verbaſc.* an. Vnc. ij. *pullor. iuuenum hirund. purgat. & vino diligenter. lotor.* num. xxiv. *ſem. ſiler. mont. cardui bened.* an. Drach. ii. *pæon.* Vnc. ii. ß. *ſummit. rutæ* P. ii. ſem. *rad. pæon* ℥. ii. ſem. *ariſtol. l.* ℥. iß. *diptamn.* ℥. ß. *viſci qu.* ℥. i. & ʒ. vi. *cubebar.* Vnc. j. *piper. n. caſtor.* an. ℥. ß. *flor. anthos* ℥. i. ſem. **Aqua Epileptica.**

Affund. vini Maluat. q. ſ. & per veſicam deſtill.

Alia:

♃. *Flor. lil. conuall.* Vnc. iiß. *pæon. lauend. beton.* an. ℥. i. ſem. *tiliæ* ℥. i. *anthos, ſtœchad. Arab.* an. ℥. ß. *rad. & ſem. pæon.* an. Scr. v. *ariſtoloch. rot.* ʒ. iii. *viſci. qu.* Drach. ii. *cubebar. cinamomi*, an. Scr. iiii. *piperis l.* Drach. ſem. *caſtorei* Scrup. i.

Contund. & incid. Infund. in ſpir. vini q. ſ. per aliquot dies, deinde deſtill. in B.

Alia Aqua Epileptica:

♃. *Flor. lil. conuall. rec.* ℔. i.

Infunde in ſ. q. vini generoſi tamdiu, donec. haberi poſſint *flor. tiliæ* recentes, tunc ſume *eorum* ℔. ſem. *flor. pæon.* Vnc. iiii.

Stent in infuſ. aliquot ſeptimanis, deinde deſtil. in B. ad ſiccitatē. In Deſtillato iterum infund. *rad. pæon.* ℥. i. ſem. *diptamni alb. viſci qu.* an. Vnc. ſem. *rad. pyrethri.* ʒ. ß. *ſem. pæoniæ* ℥. ſem. *caſtorei* Scr. ii. *fol. rutæ* M. i. *flor. ſtœchad. Arabic. lauend.* an. P. iiii. *betonic.* P. vi. *cubebar. macis*, an. Drach. ii. *cinamomi* Vnc. ſem. *ſcillæ præparatæ* Drach. iii.

Digerantur dieb. 15. hinc per alembicum deſtillentur.

Doſis ab Vnc. ſem. ad Vnc. i.

Commendatur & Antidotus Phœdronis.

♃. *Rad. angelic. tormentill.* an. Vnc. ſem. *rhapont.* ʒ. iii. *rad. & ſem. pæon.* an. Drach. vi. *herb. potentill. cum. fl.* ʒ iii. *rutæ, coriandr. prepar.* an. ʒ. ii. *macis* Drach. i. ſem. *galangæ* Drach. iii. *cubebar.* Vnc. ſem. *piperis l.* ʒ. iiiß. *caſtorei* ʒ. ii. *ſtercor. anſerum. ſylueſtr. pauonum.* an. ℥. ß. *ciner. hirundin.* ℥. iß. *vngulæ aſini.* Vnc. ſem.

Pulueriſatis ſuperfund. aq. picarum & hirund. an. ℔. ii. vel q. ſ. Macerentur per menſem integrum in B. poſtea deſtillentur. Tum

♃. *ligni aloës* Drach. ii. *ſuccini alb.* ʒ. iß. *ſpinæ ſerpent. purg. crany hum. vtriuſque ſex.* an. Scr. v. *corally vtriuſque margarit. præparat.* an. Scr. iiii. *lap. Chalcedon. cand.* ʒ. i. *ſmaragd.* Drach. ß. *ſtibij ad modum croci reuerberati* ʒ. i. *ambr. gryſ.* Scrup. i.

In pollinem redacta circulentur in B. in pelicano per menſem integrum, ac tandem recondantur vitro bene obturato, ac ſeruentur vſui.

Si vſus poſtulat, omnia bene ſimul agitentur, & adulto inde præbeatur cochl. j. in aq. lauendulæ; puero cochlear, ß.

Vel ℞. *Flor. lil. conuall.* Menſ. j. Affunde *vini opt.* Menſ. iij.

Macerentur vaſe clauſo diebus aliquot, poſtea deſtillentur. Hinc

℞. *flor. lauendul.* quart. j. *cubebar. cinamomi, galangæ, nuc. moſchat. macis,* an. Vnc. ß. *viſci querni, radic. pœon.* an. Drach. vj.

Affundatur deſtillatum ſuperius, digerantur diebus 14. poſtea deſtillentur.

Aqua etiam nobilis Antepileptica habetur in Inſtitut. *lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 5.* Et videantur plures apud Langium, *lib. 3. Epiſtolar. cap. 1.* Conrad. Geſnerum, *in Euonymo,* Arnold. de villa noua, *Breuiarij lib. 1. cap. 2.* Andernacum, *de vet. & noua medicina,* VVeckerum, *Antidot. ſpec. lib. 2. ſ. 1.* Quercetaneum, *in Pharmacop. Dogmatic. reſtituta, cap. 7.* Dornkreilium, *in Diſpenſatorio,* Vntzerum, *pag. 122.* Brunnerum, *conſil. 17. 18.* Franciſc. Hildesheimium, *in ſpicileg. pag. 605.*

Syrupi.

℞. *Mellis ſcillitic.* Vnc. j. ß. *aceti ſcillit.* Drach. vj. *ſucci pœon.* Vnc. vj. *ſacchar.* Vnc. iij.

Coq. ad Syrupi conſiſtentiam.

Vel ℞. *Rad. pœon.* Vnc. jß. *eryngij, filipendul. dictamni albi,* an. Vnc. j. *viſci querni* Drach. vj. *fol. rutæ, ſaluiæ, millefoll. hyſſopi, maioran. cardui benedicti,* an. M. j. *flor. ſtœchad. Arab. tiliæ lauendul.* an. P. j. (al. P. ij.) *ſem. pœon.* Drach. ij. *rutæ, trifolij,* an. Drach. j.

Coqu. in aq. puræ q. ſ. Colat. adde *ſucci radic. pœon.* ℥. ij. *mellis ſcillitic.* Vnc. iij. *ſacchar.* Vnc. v.

F. Syrupus, qui aromatiſetur *ſpec. diamoſch. dulc.* ʒ. ij. De quo frequenter ſumatur. Vnc. ß. vel Vnc. j.

Syrupi è Nicotiana contra Epilepſiã efficacia. Relatio Zacuti Luſitani.

¶ [Teſtatur & refert Zacutus Luſitanus, *de prax. Med. adm. lib. 1. obſ. 20.* ſe plures etiam natu iam grandes vidiſſe Epilepſia laborantes, quibus plurima auxilia, tam occultâ, quàm manifeſtâ qualitate agentia, adhibita nihil profuerint, vno ſyrupo è ſucco foliorum viridium Nicotianæ, & melle parato ſanatos fuiſſe, aſſumpto ℥. iij. quantitate, tribus horis poſt cœnam, quadraginta diebus. Si viridis Nicotiana deeſt, ſicca bonæ notæ vſurpari poteſt.]

Electuaria.

Nicol. Florentinus, *cap. propr.* refert, ſe quandam fœminam, annorũ 40. quæ ab infantia paſſa fuerit Epilepſia, curaſſe ſolo huius Electuarij vſu? ℞. *Herba,* quæ vocatur *S. Pauli,* quæ à quibuſdam vocatur herba Paralytica, quantitatem, quam libet; ea incidatur minutim, ac miſceatur cum melle, atque addatur puluis caryophyll. pyrethri, radic. pœoniæ.

Crato hoc commendat.

℞. *Succi millefol. rutæ, meliſſæ, maioran. hyſſop. ad ſpiſſitudinem cum ſaccharo cocti,* an. Vnc. ß. *rad. eryng. minutim inciſ. viſci querni,* an. Vnc. j. *radic. pyrethri tormentill,* an. Vnc. ß. *C C. prapar.* Drach. v. *Mithridat. theriac.* an. Drach. j. *conſeru. fl. roriſmarini* Vnc. j. ſem.

M. lento igne. Doſis mane Drach. j. & ante ſomnum poſt cœnam moderatam Drach. ß.

Vel ℞. *Rad. pœoniæ, ſem. eiuſdem,* an. Drach. j. *ſmaragdi præpar.* Vnc. ß. *corall. rubr. præpar.* Drach. j. *puluer. pullor. hirundin. vſtor.* Drach. ß. *vngulæ alcis* Drach. j. *ſucci rutæ* Vnc. ß.

Cum *ſyrup. hyſſopi,* F. Electuarium. Doſis ad quantitatẽ nucis moſchatæ.

Vel ℞. *Spec. diamoſch. dulc.* Drach. ij. *viſci querni* ℥. ij. *rad. pœon.* & *ſem. eiuſdem* an. Drach. ij. *maioran.* Vnc. ß. *ſmaragdi præpar.* Drach. jß. *fol. auri* num. v. Cum *ſyrup. pœoniæ* F. Electuarium.

Montagnana, *Conſil. 44* ſcribit, ſe millies expertum ſequens Remedium:

℞. *Pyrethri, ſtœchad. coſti,* an. Drach. x. *agaric.* Drach. v. *ſem. carui, anethi, aſæ fœtidæ, ariſtoloch. rotundæ,* an. Drach. jß. *ſucci ſcillæ, mellis electi,* an. ℔. j. Vnc. ij.

Coquat. ſcilla & mel lento igne, ad iuſtã conſiſtentiã. Deinde ſpeciebus additis F. Electuarium. Doſis mane, horis iij. ante prandium, Drach. ij. ſingulis diebus.

Aliud:

℞. *Conſeru. fl. pœon. herb. paralyſis, tiliæ,* an. Vnc. j. *rutæ* Drach. vj. *anthos, lauend.* an. Vnc. ß. *ſpec. diambr. diamoſch. dulc.* an. ℈. ij. *extracti rad. pœon. ireos, magiſterij corallior. ſuccin. præpar.* an. ℈. j. Cum *ſyrup. de ſtœchad. ſimp.* & *pœon.* F. Electuarium.

Rotulæ & Morſuli.

℞. *Cinamomi opt.* Drach. j. *rad. pœon. ſem. eiuſdem* an. Scr. ij. *cubebar. caryophyll. macis,* an. Scr. j. *ſpec. aromatici roſati, caryophyll. diambr. diamoſch. dulc.* an. ℈. ß. *ſacchari in aqu. pœon. & tiliæ diſſolut.* Vnc. iiij.

F. Rotulæ, quæ conſpergantur *oleo aniſi* & *macis,* an. gutt. iiij.

℞. *Extract. aromat. roſat. pœon.* an. Scr. j. *conſeru. primulæ veris, fl. tiliæ,* an. Drach. ij. *ſacch. in aq. pœon. diſſol.* Vnc. ij. F. Morſuli.

Circa iſtorum autem medicamentorum vſum inprimis notandum, vt & in aliis difficilibus morbis, ne ab vſu horum remediorũ ſtatim deſiſtamus. Licet enim in principio parum ſæpe videantur prodeſſe: eorum tamen vſus continuatus inſignem affert vtilitatem, ſecundum ilud Hippocratis, *2. Aphor. 52. Secundum rectam rationem omnia facienti ſi ſecundum rectam rationem minus res ſuccedat, protinus non eſt ad aliud tranſeundum; dum modò conſtet id, quod ab initio propoſitum fuerat.*

Externa Medicamenta.

Neque ſolùm intra corpus talia medicamenta vſurpanda, ſed & extra applicanda.

℞. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* Drach. j. *ambræ gryſeæ, moſch.* an. gr. vj. *zibeth.* gr. x. *ol. ſuccini, maior.* an. q. ſ.

F. Balſamum, cuius granum vnum vel alterum naribus inungatur.

Vel ℞. *Balſ. rutæ* Drach. j. *ſucini alb.* Scr. ij. *roriſmar.* Scr. j. *ol. deſtill. cubeb.* gutt. v. *cal. arom.* gutt. iij. M. pro Balſamo.

Vel ℞. *Ladani puri* ℥. j. *ſtyrac. calam.* ℥. ß. *lign. aloes opt. galliæ moſch. caryophyll.* an. Drach. j. *myrrh. thuris,* an. ʒ. ß. *moſchi* gr. vj. *ol. nuc. moſchat. expreſſ.* Drach. ß. *aq. maioran.* q. ſ.

F. Pomum, obducatur ſindone rubra.

Poſſunt & præcordia, nucha, & tempora (ſicut & ſpina dorſi) ſæpius ieiuno ventriculo Vnguento ſequenti inungi.

℞. *Ol. de caſtor. de piperib. coſtini, de euphorb.* an. ℥. ß. *caryophyll. nucis moſchat.* an. Scr. ij. *flor. lauend.* Scr. ijß. *maſtich.* Drach. ß. *vini rubri fortiſſ.* Vnc. ijß.

Bulliant ad conſumpt. vini. In fine adde *Mithridat. opt.* Drach. jß. F. fortis expreſſio; add. *axung. vrſi, vulpis,* an. Drah. vj. Miſce.

Applicentur quoque vertici capitis ex cephalicis & antepilepticis medicamentis, ſacculi & cucuphæ ac emplaſtra; de quibus poſtea inter caput confortantia medicamenta dicetur.

Amuleta

Amuleta.

ſtain ſia. Nec abs re fuerit Amuleta quædam collo & brachiis appendere, quæ occultâ vi hunc morbum depellat: qualia ſunt, radix pœon. ſemen eiuſdem; de quo videantur, Galenus, *6. de ſimpl. medicamentor. facult.* Fernelius, *2. de abditis rerum cauſſ. cap. 17.* Lemnius, *de occultis naturæ miracul.* Hercul. Saxonia, *cap. de Epileſia*, viſcum quernum, ſambucus ſupra ſalicem creſcens, è quibus orbiculi & cruces fiunt, vngula alcis, corallium, ſmaragdus, iaſpis, lapis chelidonius.

Particulares cerebri euacuationes.

ularis euacu- Interim dum iſta fiunt, non omitti debent particulares capitis euacuationes per errhina, apophlegmatiſmos, gargariſmos, quæ collectam ex debilitate in cerebro materiam tollunt, quibus ſemper ea, quæ ſpecificâ vi contra Epilepſiam pugnant, addenda.

Errhina.

℞. *Succi rutæ, betæ*, an. Vnc. ß. *aq. ſambuci, maioran. ſem. pœon. nigell.* an. Scr. j. M. & in nares trahantur.

Aliud:

℞. *Succi pœoniæ, cyclamin.* an. Vnc. ß. *maioran. rutæ*, an. Drach. ij. *mellis* Drach. jß. *ſpir. vini* Vnc. ß. Miſce.

Sternutatorium.

℞. *Nuc. moſchat. rad. pœon.* an. Drach. j. *piper. albi, pyrethri*, an. Scrup. j. *ellebor. albi* Scrup. ß. F. Puluis.

Apophlegmatiſmi.

℞. *Nuc. moſchat. rad. pyrethri, pœon. acori veri*, an. Drach. j. *ſem. eruc.* Drach. ij. Cum *ſuff. quant. maſtiches.* F. Paſtilli Scrup. ij. pondere in ore tenendi & maſticandi. Eadem materia in puluerem redacta, ac in nodulo incluſa maſticari poteſt; vel pulueri addantur. *maſtich. & paſſular.* an. Drach. vj.

Commendantur & ſequentes Trochiſci maſticandi, quorum vnum atque alterum teneat per ſemihoram manè ieiuno ventriculo in ore æger:

℞. *Galangæ* Drach. ij. *nuc. moſchat.* Drach. ß. *rad. pœon. cubebar.* an. Scr. j. *rad. pyrethri* Drach. ß. *ſacchari* Drach. j. *ol. nuc. moſch. deſtill.* gutt. ij. Cum *ſyrup. de ſtœchad.* & *album. oui* F. Trochiſci.

Gargariſmi.

Alexander Trallianus paſtillos ex hyſſopo, pulegio, & pipere commendat. Item gargariſmum ex hyſſopo, pulegio, origano, & ficubus ſiccis ſeptem.

Vel ℞. *Rad. pyrethri* Vnc. jß. *roriſmar. ſaluiæ, hyſſopi, rutæ*, an. P. ij. Coqu. in aqu. ſ.

Colat. ℞. ℔. ij. *aceti roſacei, mellis anthoſati.* an. Vnc. ij.

Miſce. Et miſturâ iſtâ fauces colluantur.

Vel ℞. *Rutæ, betonic. ſaluiæ, hyſſopi*, an. M. ß. *rad. pœon. ireos*, an. ℥. ß. *acori, pyrethri, granor. pœon.* an. ʒ. ij. *nuc. moſchat.* ʒ. j. ß. Coqu. in ſ. q. aq. ſimpl.

Colat. ℞. ℔ j. *oxymel. ſcillit.* ℥. ij. *mell. anthoſ.* Vnc. j. F. Gargariſmus.

Plura talia videantur apud Vntzerum, *de Epilepſia, pag. 194.*

Cauteria,

Setaceum, Fonticuli.

Ad eundem vſum, & vbi materiæ ſedes eſt in capite. vſurpari poſſunt cauteria actualia, quæ inſignem exiccandi, & humorem parti firmius impactum attenuandi & diſcutiendi vim habent. Ideoque vt humiditas cerebri nimia exiccetur, & materia, Epilepſiæ cauſſa, attrahatur ac diſſipetur, ſuturæ coronali applicetur cauterium actuale. In applicatione autem huius cautè agendum, & cauēdum, ne altius, quam par eſt, adagatur ne vicinæ cerebri membranæ lædantur, & graue aliquod malum attrahatur; de quo ſupra *part. 1. cap. 5.* dictum.

Fontanellæ verò cauterio, ſeu actuali, ſeu potentiali excitatæ, materiam, quæ iterum cumulari poſſet, euacuant, & à cerebro auertunt, quæ tamdiu apertæ ſeruandæ, donec animaduertatur, nihil ampliùs talis humoris vitioſi in corpore colligi.

Idem ferè præſtat Setaceum.

Cerebrum roborantia.

Tandem vt cerebrum à morbifica cauſſa debilitatum priſtinum robur acquirat, & ne ob eius debilitatem vitioſi humores in eo cumulentur, roborantibus opus eſt, internis & externis, quæ parantur ex medicamentis cephalicis & antepilepticis. Itaque exhiberi poſſunt medicamenta ex cephalicis & antepilepticis, quæ paſſim nota, & cuius generis antea titulo, Antepileptica, propoſita fuerunt. Vide etiam Vntzerum, *de Epilepſia, pag. 204. & ſeqq.* *Cerebri roboratio.*

Vnum atque alterum adhuc apponere libet:

℞. *Rad. vincetox. enulæ, ſucciſæ, pœon. caryophyll* an. Drach. vj. *baccar. lauri*, Drach. ij. *ſaluiæ, ſerpilli, flor. anthos*, an. Drach. j. *ſpec. diamoſch. dulc. diaplir. dianthos*, an. Drach. ß. F. Puluis.

Alius D. Næuij:

℞. *Sem. pœon. off. de C. C. raſur. eboris*, an. Drach. ß. *rad. pœon. viſci querni, nucis moſchat.* an Drach. j. *cranij human. vngulæ alcis, margarit.* an. Drach. ij. Fiat Puluis.

Vel ℞. *Aq. epileptica Langij* ℥. j. *picar. hirundin.* an. ℥. ij. *ſpirit. ceraſor. nigr. ſylu.* ℥. j. *eſſent. flor. pœon.* ʒ. iij. *tinctura corall. rubr.* ʒ. ß. *extr. dictamni* gr. iij. *rutæ* gr. iiij. *ol. deſtil. ſaluiæ* gutt. iij. *manus Chriſti perlat. cum ol. ſuccini* Drach. v. M.

Vel parentur ſeqq. Rotulæ:

℞. *Spec. diamoſch. d. diaplir. diapœon.* an. Scr. j. *ſem. pœon. citri, rad. pyrethri*, an. ʒ. ß. *viſci querni, carduibenedicti*, an. Scr. j. *ſuccin. alb. caryophll. nuc. moſch. limatur. C. C. crudi, cranij hum. crudi*, an. Scrup. ß. Cum *ſacch. in aqu. lil. conuall. diſſol.* q. ſ.

F. Rotulæ.

Valde efficax eſt & ſeq. Electuarium:

℞. *Caſtor.* Drach. iij. *rad. & ſem. pœon. ſem. nigellæ, rutæ ſylu. rad. pyrethri, hyſſop.* an. Drach. j. *ſucci rec. rutæ, maioran.* an. Vnc. ß. *cranij hum. vngulæ alcis*, an. Drach. ij. *Mithridat. el. rad. cond. eryng.* an. ℥. jß. *puln. ligni ſaſſafr.* ʒ. vj. *conſeru. betonic. roriſmar.* an. ℥. ijß. Cum *mellis ſcillit.* q. ſ.

F. Electuarium Soli per menſem exponendum. Doſ. Drach. ij. vel iij.

Vel ℞. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ. j. *zibeth.* ℈. j. *moſch. ambræ*, an. gr. v. *el. ſuccini, lauendul. maioran. rutæ.* an. gut. vi. M. F. Balſamum.

Emplaſtrum:

℞. *Ol. de caſtoreo, rutacei, irini*, an. ℥. j. *deſtillati ſuccini* ʒ. ß. *rad. pœon. ſem. pœon. viſci querni*, an Drach. i. *ſem. nigellæ, rutæ, caſtorei, flor. lauendul. tiliæ, lilior. conuall. ſtœchad. Arab.* an. Scrup. i. Cum *reſinæ & ceræ* an. q. ſ.

F: Emplaſtrum ſuturæ coronali applicandum.

Sacculus:

℞. *Fl. lauendulæ, betonic. ſtœchad. Arab. anthos*, an. ʒ. ii. *ſummitat. ſerpill. maioran.* an. Drach. i. *rad pœoni* Drach. ii. *ſem. pœon. nigell.* an. Drach. i. *ligni aloës, ſaſſafras*, an. ʒ. ii. *cinamomi, nucis moſchat. macis,*

*caryophyllor.an.Drac.ß.granor.iuniperi, gummi iuniperi, tacamahac. maſtich. thuris,ſuccini,*an.Drach.j.

Craſſo modo contuſa includantur ſacculo ex ſerico rubro.

Præclarum etiam auxilium præſtant thermæ, ſi lotiones & embrochæ ex iis inſtituantur.

Diæta.

Diæta. Aër. Diæta medicamentis reſpondeat. Aër ſit purus & temperatus, aut potius à temperato ad calidum & ſiccum declinans: craſſus verò & nebuloſus, fœtidus, frigidus ac humidus, ventique auſtrales & aquilonares & fumi ac fuligines à carbonibus accenſis, & rebus fœtidis vitentur. Radij Lunæ, qui hunc morbum excitandi peculiarem vim habent, fugiantur; atque inprimis aperto capite ſub radiis Lunaribus cubare vel dormire ſummè noxium.

A cibis abſtineat æger, qui craſſos ſuccos gignunt, flatuoſi ſunt, caput peculiari vi feriunt, etſi cæterà ſint εὔχυμα καὶ εὔπεπτα. Inter carnes abſtineat æger à caprina, & hircina inprimis, vt & coturnicibus, quæ peculiari quadam vi Epilepticis nocere creduntur: item à porcina, anſeribus, anatibus, paſſeribus. Inter piſces ab anguillis, carpionibus, & omnibus piſcibus, qui in cœnoſis ac fœtidis ſtagnis ac paludibus degunt. Vitentur & legumina, præter ciceres, lacticinia itidem, nuces iuglandes, fructus horarij, braſſica, lactuca, portulaca cæpe, allium, ſynapi, raphanus, apium, quod occultâ proprietate Epilepticis nocere dicitur; de quo infrà, *quæſt.* 12. dicetur. Vtatur contra cibis boni ſucci & facilis coctionis. Atque Epilepſiam tollere dicuntur, caro turturis ac columbarum ſylueſtrium, hirundinum item, ac vulturis. Condiantur cibi hyſſopo, ſaluiâ, maioranâ, fœniculo, roremarino, rutâ, nuce moſchatâ, macere, cinamomo, caryophyllis.

In potu vitandum vinum, aut, ſi vel ventriculi, vel virium ratione concedendum, ſit paucum ac tenue, medicatum roremarino, ſaluiâ, hyſſopo. Cereuiſia in noſtris regionibus ſatis commodus potus eſt, quæ ſit clara ac bene defecata, nec multo lupulo cõdita, ne caput grauet. Vtile eſt & hydromel cum pœonia, ſaluia, roremarino, & viſco querno coctum, ac nuce moſchata aromatiſatum. Item hic Potus:

℞. *Paſſular. cinamomi, rad. pœon. ſem. pœon.* an. q. ſ.

Radices incidantur, ſemina parùm contundantur, & omnia in vaſculum cum ſegmentis coryli S.S.S. faciendo imponantur; atque affundatur aqua cum ſaccharo cocta, vel hydromel. Vel bibatur decoctum ligni Guajaci, ita vt libræ vni ligni aquæ. ſ. ℔. xxiiij. affundantur, & ad tertiæ partis conſumptionem coquantur.

Somnus qui & quies. Somnus ſit moderatus, capite nonnihil eleuato, nocturnus non diurnus, nec mox à cibo. Exercitationes ſint moderatæ, ac iuſto tempore, ſcilicet ante prandium & cœnam, inſtituantur, vel earum loco extrema fricentur. *Animi affectus.* Animi affectus vitentur, inprimis terror & ira. Venus in hoc morbo vt peſtis fugienda. *Excreta & retenta.* Aluus ſemper ſit aperta; quod ſi naturâ non fiat, clyſtere vel leniente aliquo medicamento primæ viæ euacuentur. Cauendum quoque, ne æger ingruente paroxyſmo verſetur iuxta puteos, aquas, ignem, & omnia loca, in quibus damni aliquid pati poteſt. Ac ſi æger paroxyſmum ingruere animaduertat, aſtantibus id ſtatim aperiat.

Signa perfectæ curationis.

Cum ab vſu medicamentorum non prius ſit deſiſtendum, antequam morbus ſit planè expugnatus, nonnulli ſigna tradunt, quibus cognoſcatur, an quis perfectè ſit curatus. Si nimirum ægri naribus ſuffitus admoueatur ex hyſſopo hortenſi, myrrha, bitumine, cornu capræ vel hirci, & quis ex tali ſuffitu non concidat, indicio eſſe, ægrum perfectè ſanatum; ſin ſecus, nondum perfectè exiſtimant. Adhibetur & in eundem vſum ſuffitus ſuccini. Si quis item comedat hepar hirci, & non concidat, is ſanatus putatur. *Atque hæc de Epilepſia in genere.*

DE EPILEPSIA IN SPECIE.

Suprà iam dictum eſt, eſſe quaſdam Epilepſiæ differentias, quæ curationem variant; atque eæ præcipuè ſumuntur à loco, in quo materia, Epilepſiæ cauſſa, generatur. Nam cum materia nunc in cerebro, nunc extra cerebrum generetur; dicitur Epilepſia alia per idiopathiam, alia per ſympathiam, ſeu conſenſum.

De Epilepſia per primarium cerebri affectum.

Per ἰδιοπάθειαν, ſeu per eſſentiam, & primarium cerebri affectum, Epilepſia propriè eſt, cum in ipſo cerebro eſt διάθεσις Epileptica, & materia, mali huius cauſſa, in eo generatur.

Atque hæc praua qualitas ac διάθεσις nonnunquam cum ſemine & ſanguine à parentibus propagatur: vnde morbus hic fit hæreditarius. Nonnunquam grauidarũ perterrefactio, & ex hac fortis imaginatio hoc malum producit. Exemplum habetur apud Guilelmum Fabricium, *Cent.* 3. *obſeru.* 3.

Abſceſſum quoque in cerebro huius mali cauſſam fuiſſe, annotauit Fernelius *l.* 5. *Patholog. cap.* 3. Ad quam Epilepſiæ differentiam & ea referri poteſt, cum in parte aliqua in capite cerebro vicina fons mali eſt. Ita corruptam meningem Epilepſiæ cauſſam fuiſſe, obſeruauit Fernelius, *loc. alleg.* &. 2. *de abdit. rer. cauſſ. c.* 15. Ex cranio quoque carioſo Epilepſiam ortam docet Vidus Vidius, *lib.* 2. *de morb. particul. c. propr.* Foreſtus *libr.* 10. *obſeru.* 67. *in Schol.* Faciunt huc capitis læſio ex ictu & percuſſione. Ioh. Langius, *lib.* 1. *Epiſtol.* 10. vulnera item, Valeſcus de Taranta, *cap. propr.*

Signa Diagnoſtica.

Præter ſigna ſupra in genere enumerata hæc in hac Epilepſiæ ſpecie ſunt peculiaria: *Signa Epilepſiæ per primarium cerebri aff.* Homo ſubitò quaſi attonitus, ſine vlla paroxiſmi inſtantis præſenſione, concidit, nihil vitij in partibus inferioribus, neque vllus dolor in parte vlla infra caput inſtante paroxyſmo percipitur, neque vllus vapor ex vllâ parte inferiore ad ſuperiora ferri animaduertitur. Signa cerebri & capitis affecti adſunt, capitis grauitas & dolor, faciei pallor, oculorum caligo, ſomnia turbulenta, & inſignis facultatis animalis debilitas, ſenſuum ac motus ſtupor & tarditas, auditus ſcilicet difficultas, ſonitus ac tinnitus aurium, vocis tarditas, vertigo tenebricoſa, manuũ torpor. Paroxyſmus ac motus cõuulſiuus eſt vehementior, ac longius durat, ſpuma copioſior circa os apparet. Frequenter inuadit circa Nouilunia & Plenilunia.

Prognoſtica.

Epilepſia, quæ per primarium cerebri affectum eſt, deterior ac periculoſior eſt eâ, quæ fit per συμπάθειαν aliarum partium: niſi tamen pars, cuius conſenſu inducitur, habitum quaſi prauum contraxerit. *Prognoſt.*

Curatio.

De curatione Epilepſiæ, quæ fit per primariũ cerebri affectum non opus eſt vt multa dicamus; cùm omnia illa, quæ antea de curatione Epilepſiæ in genere dicta ſunt, huic ſpeciei, vtpote primariæ, competant.

Notandum ſaltem hoc, in hac Epilepſiæ ſpecie, vbi opus eſt venæ ſectione, cephalicam in cubito eſſe eligendam:

eligendam:&, niſi malum remittat, ac præſertim ſi caput ſimul ſanguine calido repletum ſit, venam in fronte etiam eſſe aperiendam.

De Setaceo verò hoc monendum eſt, id magnum hic vſum habere; refértque Guiliel. Fabricius, *Cent.* 1. *obſeru.* 41. ſe iuuenem quotidie Epileſiâ laborantem, & cui fruſtra alia remedia adhibita fuerant; &, *cent.* 4. *obſeru.* 81. puellam 18. annorum ab ipſa infantia Epilepticam ſolo ſetaceo reſtituiſſe.

De Cauterio verò actuali ſuturæ coronali applicando hoc obſeruandum, id in hac præcipuè, imò ferè ſola Epilepſiæ differentia, locum habere; de quo ſuprà, *part.* 1. *cap.* 5.

Fonticuli, ſi malum nondum ſit inueteratum, commodiſſimè in brachio ad muſculum deltoidem excitantur, vt ad eum ſcaturiens in cerebro materia deriuetur. Si autem malum inueteratum ſit, in loco viciniore, nucha ſcilicet, ſeu occipitio aperiendi ſunt, vt ex loco vicino materia facilius deriuetur & euacuetur.

Exercitia ſint moderata; & in ſpecie à frictionibus in brachiis incipiendum, deinde ad pectus & ventrem deſcendendum, poſtea ad crura; & hæc valentius perfricanda, vt etiam recrementa, quæ ſurſum vergunt, ad infera reuellantur. Ac aliis partibus perfricatis, caput demum fricari debet. Prius enim non conuenit, ne humores & vapores attrahantur.

Reliqua omnia, vt modo dictum, petantur ex curatione Epilepſiæ in genere.

De Epilepſia per conſenſum;

Et primò quidem in genere.

Cauſſa.

psia per ſum

Hæc in parte aliqua infra caput generatur, & ex ea in caput ſublata Epilepſiam excitat. Partes autem, è quibus materia, Epilepſiæ cauſſa, ad caput tollitur, variæ ſunt: *Ventriculus*, cuius exempla refert Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 5. Valeriola, *lib.* 3. *obſeru.* 7. Fernelius, *in Conſil. Medic.* 7. Foreſtus, *lib.* 10. *obſeru.* 64. *Lien*, cuius exemplum refert Hollerius, *ad caput* 14. *lib.* 1. *in Schol. Vterus*, vel ex menſium obſtructione, vt refert exemplum de puella Beniuenius, *de abdit. morb. cauſſ. & curat. c.* 97. vel fluxione, vaporibus è materia commota cerebrum petentibus, vel in prægnantibus, de quo Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 13. Fernelius, *lib.* 1. *Patholog. c.* 3. Leonhardus Iacchinus, *in* 9. *lib. Rhaſis, cap. propr.* Foreſtus, *lib.* 10. *obſeru.* 65. Iohan. Schenckius, *lib.* 1. *obſeru.* 83. Franciſcus Hildesheim, *in ſpicileg. pag.* 598. vel ex ſecundinis retentis, vel ex vtero imperforato, Guilielmus Fabricius, *Cent.* 3. *obſeru.* 60. *Veſica*, Heurnius, *de morb. cap.* 22. *pag.* 161. *Teſtes & vaſa ſpermatica*, Leonhardus Iacchinus, *in* 9. *Rhaſis*, Marcellus Donatus, *lib.* 4. *de hiſtor. Medic. mirab. cap.* 11. *ex Alſabarauio. Inteſtina & vermes in iis*, Foreſtus, *lib.* 10. *obſer.* 65. Iulius Cæſar Claud. *in conſult. conſult.* 64. Martinus Rulandus, *Cent.* 8. *curat.* 13. *Colica*, Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 13. Aëtius, *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 29. *Maſſa ſanguinis*, vt in variolis, aliiſque malignis febribus, inter quarum initia Epilepſia excitari ſolet. *Pars aliqua externa*, vt pes: videatur exemplum apud Galenum, 3. *de loc. affect. cap.* 7. Iacchinum, *in* 9. *Rhaſis*, Valetium, *in Schol. ad cap.* 16. *lib.* 1. *Hollerij*, Trincauellium, *libr.* 3. *de ratione curandi affectus particulares, cap.* 6. Mercurialem, *in conſil.* 6. Foreſtum, *libr.* 10. *obſeru.* 67. & 68. Pollex pedis. Gentilis, *ſuper Auicenn. lib.* 3. *Fen.* 1. *tr.* 5. *cap.* 8. Donzelinus, *in Conſil. Scholtzij Conſ.* 38. digitus, Leonell. Fauentinus, *cap.* 11. *de morb. med.* Braſſauola, *in Comment. ad aph.* 45. *ſect.* 2. *aphor. Hippocr.* manus, Pinellus, *tom.* 1. *Conſil.* 13. Platerus, *lib.* 1. *obſeru.* coxa, Sylulus, *in lib. de morbis internis, cap. proprio*, mammæ, papilla, Marcell. Donatus, *lib.* 2. *de hiſtor. Medic. mirab. c.* 4. labium ſuperius, Douanetus, *lib.* 3. *Apolog.* referente Schenckio.

Signa Diagnoſtica.

Paroxyſmus ingruens aliquo modo præſciri poteſt, vapórque aliquis, ac veluti aura à parte quapiam inferiore verſus ſuperiora eleuari animaduertitur, aut dolor in parte aliqua percipitur, quem mox Epilepſia inſequitur. Signa cerebri affecti non adſunt, ſed pars aliqua inferior præ cæteris vitio laborat. Omnia ferè ſunt leuiora, paroxyſmus ſcilicet non tam longus, nec concuſſio tam vehemens, nec tanta facultatis animalis læſio, ac in Epilepſia per primarium cerebri affectum. *Signa diagnoſtica.*

Curatio.

Curatio. Curatio eadem ferè eſt cum ſuperiore, niſi quòd ſemper partis mandantis habenda ratio: totaque curatio idcirco quinque capitibus continetur: 1. Vt totius corporis euacuatio ſeu per venæ ſectionem, ſeu purgationem, prout opus eſt, inſtituatur. 2. Vt antepileptica medicamenta antea propoſita vſurpentur. 3. Vt partis, quæ materiam cerebro communicat, ratio habeatur, eaque euacuetur, atque in eâ, ſi locus ferat, cauterium actuale applicetur, aut quocunque modo in eâ vlcus excitetur, vt materia effluat ac diſſipetur. 4. Vt materia ad caput tendens reuellatur, viæque, per quas aura maligna ad cerebrum fertur, intercludantur. Ideóque in paroxyſmo frictiones & ligaturæ non in brachiis, ſed in cruribus tantùm & pedibus inſtituendæ, vt materia verſus inferiora, non ſuperiora trahatur. Vincula quoque ſupra partem, quæ cauſſam ſuppeditat, iniicienda, ſi eius natura & ſitus id ferat. Venæ ſectio etiam commodiſſimè in cruribus & pedibus inſtituitur, præſertim ſi à menſtruorum aut hæmorrhoidum ſuppreſſione malum originem habeat. 5. Cerebrum roborandum.

De Epilepſia per conſenſum Ventriculi.

Signa Diagnoſtica.

Si è ventriculo vapor ille, Epilepſiæ cauſſa, ad caput eleuetur, dolor quidam, turbatio & roſio in ventriculo, grauitas & tenſio circa præcordia, deiectus appetitus, concoctionis debilitas, ructus, & alia ventriculi affecti ſigna adſunt. Ægri quoque morbi acceſſionem ſentiunt, atque in Epilepſiam incidunt, ſi tardius cibum ſumant, & diu ieiunent. Et inprimis infantes ſæpe hac de cauſſâ Epilepſiâ corripiuntur; cum lac ipſis in ventriculo corrumpitur, aut cùm vitioſo nutricis lacte nutriuntur. Et tum animaduertuntur ventris tormina; fecéſque alui croceæ, aut æruginì non abſimiles apparent. *Signa Epilepſia à ventriculo.*

Curatio.

Curatio. Purgationis loco vomitus rectiſſimè concitatur in iis, qui ad vomitum proni ſunt. Et quidem bilioſus humor protinus vomitu excludi poteſt. Craſſus verò & pituitoſus prius præparetur melle roſaceo, oxymelitis generibus, ſyrupo de betonica, de ſtœchade, & ſimilibus, cum decoctis & aquis conuenientibus. Si autem æger ad vomitum promptus & procliuis non ſit, per alui deiectionem cauſſa mali tollenda; bilioſa, hierâ & pilulis ex aloë; pituitoſa, agarico, & cæteris, de quibus de morbis ventriculi dicetur. Fortiora autem purgantia in hac Epilepſiæ ſpecie non vſurpanda, ne excrementa aliunde attrahantur, ventriculúſque magis debilitetur.

Deinde operam dare oportet, ne impoſterum in ventriculo humor vitioſus generetur, ſed ventriculus roboretur. Et quidem ne alimenta in bilem corrumpantur, prohibet Trallianus potu abſinth. & picra, Antidoto, quæ bilem euacuant, vel tunicis inhærentem abſtergunt;

gunt; iubétque victum tepidum & temperatum adhibere, qui nihil habeat acre, aut pingue, aut oleoſum, aut ſalſum.

Ventriculus roboretur cùm extra admotis, in cauſſa calidâ ol.cydonior.roſat.& ſimilibus; in frigidâ, maſtiche, menthâ, abſinth. caryophyll. nuce moſchatâ, & ſimilibus: tùm intrà exhibitis, vt coriandro præparat. ſacchar.roſat.betonic.myrobal.chebul.condit.zingiber. in Indiâ condito, extracto iuniperi, ſpiritu vitrioli, rotulis aromat.roſat.caryophyllat.ſyrupo de maſtiche, de cinamomo. E quibus varia medicamenta compoſita, prout humores & ægri natura requirunt, concinnari poſſunt.

Semper tamen iis aliquid medicamentorum contra Epilepſiam pugnantium admiſcendum.

Vt ℞. *Conſeru.roſar.betonic.pœon.* Vnc.ii. *extract.gran. iuniper.* Vnc.ß. *ſpec.aromat.roſat.* Scrup.iiii. *zingiberis in China cond.* Vnc.ß. *ſper.vitriol.* Scrup.ß. Cum *ſyrupo conſeru.cortic.citri* F.Electuarium.

Vel ℞. *Spec.aromat.roſat.* Dra i. *extract.pœon.* Scrup.j. *calam. aromat.* Scrup.ß. *zingiberis in China conditi* ʒ.ij. Cum *ſacchari* q.ſ.F.Morſuli.

Poſt paſtum etiam ſequens Tragæa commoda eſt:

℞. *Rad.pœon.ſcorzoner.nuc.moſch.* an.ʒ.i. *macis aceto macer.* ʒ.i.ß: *ſem.aniſi,fœnicul.* an.Drach.i. *ſuccini albi,viſci querni,ſem.pœon.cardamomi,* an.Drach.ß. *cubebar. galangæ, rad. tormentill. doronici Rom. flor. anthoſ,* an.Scrup.i. *ſacchar. albi* Vnc. ii. F. Puluis. Doſis cochl. ß.vel j.

De Epilepſia à Vermibus.

Signa Diagnoſtica.

Signa Epilepſia à vermibus.

Si à vermibus fit Epilepſia, animaduertitur ſtridor dentium, membrorum tremor, terror item ac clamor ſubitus in ſomno, narium pruritus & frictio, ſaliuæ, nocturno præſertim tempore, ex ore effluxus, facies pallida, eademque ſubitò rurſus incaleſcens & rubens, morſus ac dolor ſtomachi & inteſtinorum, & hinc frequens abdominis contrectatio, rugitus ac tormina ventris, abdominis inſolita durities, membrorum verò ἀτροφία, tuſſis ſicca, ſingultus, vermium cum alui excrementis egeſtio.

Curatio.

Curatio.

Ea, quæ vermes enecant atque expellunt, admixtis medicamentis antepilepticis exhibenda.

vt ℞. *Aloes lota* vel *extracta* Dra.iß. *extract.ſcammon. trochiſc.albandal.* an.Scrup.ß. *ol. deſtill.abſinth.* gutt.ii. *myrrh. zedoar.* an.gutt.i. F.Pilulæ, quæ dantur à Scr.i. ad Drach.ß.

Vel detur ☿ dulcis à gr.xvi.in eduliis.

Puluerihus contra vermes, & aliis medicamentis, de quibus ſuo loco de Vermibus dicetur, addatur pœonia, & alia medicamenta Epileptica.

Poſtea exhibeatur hic vel ſimilis Puluis:

℞. *Vngula alcis* Dra.vi. *ſpec.diamoſch.dulc.* Vnc.ß. *corall.rubr.& alb.preparat.margarit.ſmaragd.preparat.terra ſigill.bol Armen.* an. Drach.ii. *ſem. nigell.ſancti,rutæ. pœon.exc.blattæ byzant.dictamn.alb.nuc.moſch.* an.Dra.i. *rad.pœon.C.C. preparati, ſcordy, maior.corallina,* an.Dra. iij. *moſchi,ambr.* an. Scr.ß. *fol.auri* num.xii. *ſem.caulium, portulac.* an. Drach.i. *tormentill.* Drach.iß. *rhabarb.elect.* Drach.j.

Pulueriſentur omnia ſubtiliſſimè.

De Epilepſia ab Vtero.

Signa Diagnoſtica.

Epilepſia ab Vtero ſigna diagnoſtica.

Si ab Vtero fit Epilepſia, adeſt menſtruorum ſuppreſſio, ſeminis vel ſecúdinæ poſt partum retentio, fœtus in vtero mortuus: dolor circa vteri regionem in pectine, in vtroque inguine, in dorſo: abdominis crebra à flatibus diſtenſio, reſpiratio difficilis, cordis palpitatio, vlcus aliquod in vtero; ſi malum hoc primum, quando menſtrua inceperunt fluere, inuaſerit. Symptomatum in hac differentia magna eſt varietas, quæ neminem turbare debet. Neque enim ſolum, vt in aliis Epilepſiæ differentiis, membra conuelluntur & ſenſus turbantur; ſed & aliis totum corpus cōtremiſcit, aliis vna aut plures partes; aliis oculi ſaltem, aut lingua, aut caput, aut manus, aut crus, aut ſeptum tranſuerſum: quibuſdam mentis quædam, aut ſenſuum externorum actiones læduntur; quædam oculis apertis non vident, aliæ multa ſe audire & videre dicunt, quæ à ratione aliena ſunt; aliæ vociferantur & querulantur, quid vero mali ſentiant, proferre non valent; aliæ rident, aliæ flent; pleræque omni tactus ſenſu priuantur; nonnullis horum plura accidunt.

Curatio.

In curatione ſemper ad vterum reſpiciendum, & propterea ea Epilepticis admiſcenda remedia, quæ vtero proſunt, & vteri ſuffocationi conueniunt. Itaque in Paroxyſmo admouenda naribus fœtida, vt galbanum, caſtoreum, ſagapenum, ol.ſuccini, rutæ. Vterò verò ſuaueolentia adhibenda, niſi fœmina ſit grauida; tum enim ſatis fuerit graueolentia naribus admouere. Sternutationem quoque ciere in hac Epilepſiæ ſpecie plurimum prodeſt. Cucurbitulas verò ventri è regione vteri affigere, & medicamenta applicare, quæ flatus diſcutiant, vtile eſt, vt ol rutac. è baccis lauri, & ſimilia.

Extra paroxyſmum primò vniuerſales euacuationes inſtituantur. Sanguis nimirum, venis in cruribus circa malleolos apertis, euacuetur, & totum corpus conuenienter purgetur. Deinde vterus euacuetur, & materia vitioſa in eo contenta tollatur: quod fit non ſolùm purgantibus, ſed inprimis iis, quæ menſes prouocant, cùm internis, tum externis; de quibus ſuo loco. Eligenda tamen ex iis talia, quæ ſimul vi ſpecificâ & occultâ Epilepſiæ aduerſantur, aut iis talia admiſcenda.

Et cum in fœminis natura vitioſos humores, qui in corpore cumulantur, ad vterum detrudere ſoleat, ſanguiſque, qui ad vterum affluit, ſi non rectè ſeſe habeat, corrumpatur: danda opera, vt humores vitioſi ſubinde è corpore euacuentur, &, ſi quid corrumpatur, ſenſim ac paulatim per loca, quibus natura aſſueuit, euacuetur. Ideóque ſanguinem bis terve in anno è venis tali emittere, & corpus ſæpius euacuare vtile fuerit, habito reſpectu ad eum humorem, qui maximè peccare videtur.

Exempli gratia:

℞. *Rad.pœoniæ,ariſtoloch,rot.* an. Vnc.i. *angelicæ* Vnc. ß. *polypod.quern.* Drach.vi. *betonic.rutæ,pulegy,mercurialis,* an.M.ß. *ſem.pœon.* Vnc.ß. *cartham.contuſ.* Vnc.i. *fol. ſenæ elect.* Vnc.i.ß. *follicul.ſenæ* Dra.vi. *ſem.aniſi,fœnicul. ſeſel.* an.Drach.ii. *fl.bugloſſ.anthos,* an.M.i ß. Coquantur in aqu.ſimpl.

Colaturæ ℞. ℔.i. in qua infundatur *agaric. albiſſ.* ʒ.i. *Zingib.galang.* an.ʒ.i.ß. Cum *ſacchar* F. Syrupus, qui aromatiſetur puluere cinamomi.

Cauſâ ſublatâ vterus & cerebrum roboretur theriacâ, Mithridatio, diamoſch. dulc. amaro, lapide Bezoar, cum aqua ſcorzoneræ. Efficax eſt & oleum ſuccini, tum in paroxyſmo, tum in menſibus ciendis.

Vtilis & valde efficax eſt hîc Aqua hirundinum, cum caſtoreo & galbano ac aceto deſtillata, ſupra, inter medicamenta antepileptica, propoſita.

Laudatur & hic Spiritus:

℞. *Antidot.Matthioli* Vnc.v. *ſp.vini opt.* ℔.i. *camph.* Drach.ij.

In vitro clauſa digerantur in B. vel fimo equino per

dies

dies ſex. Poſteà tepido Balnei calore deſtillentur, ne vnquam alembicus caleſiat, donec tertia pars exſtillet, idque tertia vice repetatur. Sumatur de hoc ſpiritu manè & veſperi cochleari: cui ſacchari pauxillum, ſp. vitrioli gutt. iv. vel tincturæ coralliot. gutt. vi. addi poſſunt.

Vel ℞. *Syrup. de ſucco pæoniæ* Vnc.i. *rutæ, meliſſ.* an. Vnc.ß. *extract. liquidi caſtor.* Dra.ii. *gran. iuniper.* Drac.i. ß. *angelic. zedoar.* an. Scrup.i. *ſp. theriacal. modò deſcripti* Drach.ii. *aq. lauendul.* Vnc.i. Miſce.

De qua miſtura tempore paroxyſmi cochlear. i. infundi poteſt.

Vel ℞. *Conſeru. pæon.* Vnc.i. *margarit. præpar. corall. rubr. præpar. ſmaragdi, ſapphir. hyacinth. præparat.* an. ʒ. ß. *rad. pæon. ſem. eiuſdem, agni caſti, viſci querni, crany humani*, an. ʒ.i. *theriac.* ʒ.i.ß. *caryophyll.* ʒ. ß. Cum *ſyrupo ſtachad. ſimplic.* F. Electuarium.

Circa hæc medicamenta hoc obſeruandum, in hac Epilepſiæ ſpecie medicamenta ſuaueolentia exhibenda non eſſe; cum & caput grauent, & paroxyſmum Epilepticum concitent.

Extra quoque adhibeantur quæ & menſes cient, & vterum roborant. Inter quæ nonnulli commendant hanc pedum Lotionem:

℞. *Strobil. abiet. viridium* M.ii. *artemiſ.* M.ß. *ſermentor. iuniperi, cortic. fagi*, an. M.i. *chelidon. fol. alni*, an. M.ß. *rad. vincetoxic. ariſtoloch. rotund.* an. Vnc.v.

Coqu. in aqua ad Balneum, quo manè per ſemihoram lauentur pedes.

Vel inungatur venter ol. rutaceo, laurino, lilior. albor. quibus ol. deſtillatum aniſi, caryophyll. cinamomi addi poſſunt.

Vel fomenta adhibeantur ex roremarino, artemiſia, chamæmelo, betonica, ruta, ſemine agni caſti, baccis lauri, & aliis, quæ in ſuffocatione vteri proponentur.

Tandem cum in hac Epilepſiæ ſpecie alia, præter caput, viſcera ſæpe in conſenſum trahantur, & humoris Epilepſiam generantis malignitas plerumque membra nutritioni dicata labefactare ſoleat, & hinc varia excrementa generentur: illorum quoque viſcerum habenda eſt ratio, & ea ab excrementis ſubinde expurganda & roboranda, ne noua mala gignant, aut vetus augeant.

Et cum, vt antea diximus, in hac Epilepſiæ ſpecie magna ſymptomatum varietas eſſe ſoleat, quia materia morbifica non ſolùm cerebro, ſed & aliis partibus communicatur, ſæpe ea de loco affecto Medicum dubium reddunt. Qua de re egregia diſquiſitio; an ſcilicet vterus vel crura fuerint affecta, exſtat in Conſiliis Brunneri, *Conſil.* 14. & 15. cuius etiam infra, *lib.* 4. *part.* 1. *ſect.* 3. *cap.* 3. fiet mentio.

De Epilepſia à partibus externis.

Cauſſa.

...ſia à ...as ex... cauſſa. Præter ſupra enumeratas cauſſas externas referenda huc contuſio, vulneratio, vlcus, aut alia aliqua in parte externa læſio; morſus item & ictus beſtiarum venenoſarum.

Signa Diagnoſtica.

...dia... ...ca. In parte aliqua externa cauſſam Epilepſiæ contineri, argumento eſt, ſi æger aliquando in ea vulneratus, vel contuſus ſit, aut vlcus in ea habuerit, aut ab aliquo animali morſus ſit; atque inde vaporem vel auram quandam, paroxyſmo Epileptico ingruente, verſus ſuperiora aſcendere ſentiat, aut in ea dolorem vel tenſionem ante paroxyſmum percipiat. Ægrum in eâ parte læſum eſſe, vel ex eius relatione, vel (cum multa infantibus & pueris accidant, quorum adultiores facti non meminerunt) ex veſtigio aliquo in ea, vt cicatrice, duritie, vel quacunque alia læſionis notâ cognoſcitur. Si item vincula ſupra partem, quæ ſuſpecta eſt, iniecta, & frictiones infra eam inſtitutæ paroxyſmum vel intercipiant, vel minuant: eò loci cauſſam Epilepſiæ contineri argumento eſt. Inprimis verò in fœminis de loco, qui cauſſam ſuggerit, hîc diligenter inquirendum. Accidit enim ſæpe, vt inſtante paroxyſmo Epileptico dolor vel tenſio in cruribus, aut aliâ parte externâ percipiatur; imò inde etiam quaſi aura quædam ad caput aſcendere ſentiatur: cum tamen eò loci cauſſa mali generata non ſit, ſed in vtero, cuius facultas expultrix à cauſſa morbifica ſtimulata per venas & arterias malignam & venenatam materiam excludere conatur, cui calor innatus & vis partium principalium occurrens, eam per venas & arterias in pedes, vel alia loca remotiora detrudit, vbi cumulata vires tandem acquirit, & vel neruis communicata, vel per alias vias ad cerebrum tendens Epilepſiam excitat. Ideóque in tali cauſſa diligenter inquirendum, an vteri affecti ſigna præceſſerint.

Curatio in paroxyſmo.

Quamprimùm æger quaſi auram è parte illa eleuari ſentit, intercipienda ea eſt vinculis ſupra locum iniectis. Et ſi à manu aſcendit aura illa, vincula ad alam iniiciantur. Hæc enim pars ſtrictius ligari poteſt, quàm carpus, in quo ob carpi oſſa vaſa inter illa conſtringi ſatis nequeunt. Affigantur eidem, ſi moram res patitur, cucurbitulæ ſcarificatæ, locúſque fricetur. *Curatio.*

Extra paroxyſmum.

Si à venenatæ alicuius beſtiæ morſu malum ortum habeat, venæ ſectio & purgatio locum non habent; ſed locus demorſus ſcarificetur, vel cucurbitulæ ſcarificatæ affigantur ad venenum eliciendum. Applicentur & topica valde attrahentia, adiectis iis, quæ peculiari vi illi veneno debellando accommodata ſunt.

Si verò ex cauſſa alia quacunque materia Epilepſiam excitans alicubi contineatur, primum corpus ſemel atque iterum purgandum eſt. Poſtea danda opera, vt materia, è qua vapores aſcendunt, reuoluatur ac diſcutiatur. Ergo cucurbitulæ ſcarificatæ parti affigantur; aut pars lauetur acri lixiuio, cui ſulphur admixtum ſit. Si his nihil proficitur, cauteria vſurpentur, aut valde attrahentia medicamenta ex tapſia, euphorbio, lepidio, quod Trallianus, *lib.* 1. *c.* 15. inprimis commendat, ſinapi, ſtercore columbino, cantharidibus, admixtâ ſimul theriacâ; aut emplaſtrum oxycroceum applicetur, cui tantum euphorbij admixtum ſit, vt veſicas puſtuláſque in cute excitet. Efficaciſſimum verò eſt cauterium actuale; cum nihil potius venena, ac prauos eiuſmodi humores & diſpoſitiones è partibus exſtirpet, quàm ignis. videatur etiam Alex. Trallianus, *loc. allegato*.

¶ [In Epilepſia, quæ per conſenſum alicuius partis fit, diligens danda opera, vt pars illa, quæ auram malignam ad cerebrum mittit, innoteſcat: cui veſicatoria vel cauteria, quæ materiam malignam extrahant, imponenda ſunt, vt *lib.* 1. *Pr. part.* 2. *cap.* 31. dictum. Exemplum eius rei habet Henricus ab Heer, *obſ.* 24. de quadam puella, quæ cùm ex terrore toto quadrimeſtri ferè continuò epilepſiâ laboraret, & in paroxyſmo duos vtriuſque pedis pollices continuò confricaret, ipſe vtrique pollici butyrum Antimonij impoſuit, veſicaſque, magnas excitauit, iiſque inciſis & carne ad oſſa ablata à paroxyſmo triduum liberam fecit. Quarto die, cùm leuiſſimè conuelleretur, exhibuit antepilepticum ex cranio hominis, ſtercore pauonis, veſicâ apri cum lotio in furno exſiccatâ, viſco corylino, oleo ſuccini cum aquis antepilepticis, atque eam ita planè ſanauit, & ab omni paroxyſmo liberauit. *Epilepſia per conſenſum curatio ſingularis. Obſeruatio Heer. ab Heer.*

In qua hiſtoria hoc tamen mirabile, cùm epilepſia *Dubium.*

hæc

hæc ex terrore orta fuerit, & talis epilepſia cerebro primariò affecto fieri ſoleat, quî factum fuerit, quòd puella illa pollices confricauit, & cauterio ibi appoſito ſanata fuit. Cauſſam eius rei eſſe puto, quòd materia maligna ex terrore genita ſtatim à natura forti ad extrema pedis depulſa fuit, à quibus poſtea vapor prauus & malignus ad cerebrum exhalans, epilepſiam excitauit; aut quòd in paroxyſmis à natura eò detruſa, & poſtea per cauterium euacuata fuerit.]

Cranium carie affectum, malignámque ſaniem ſupra membranas cerebri deſtillans, exciſione & vſtione ſanatur; de quo ſupra, *part.1.c.26.* dictum. Simul etiam medicamenta Antepileptica adhibeantur, & cerebrum roboretur.

De Epilepſia per Conſenſum, vbi de fonte mali non conſtat.

Nonnunquam tamen accidit, vt, quamuis cauſſa Epilepſiæ in capite non generetur, ita tamen occultè illa ſeſe in cerebrum inſinuet, vt, quo in loco generetur, vel per quas vias ad cerebrum tendat, ſatis aſſequi non liceat, nec prius vllo vel ſenſuum, vel intellectus iudicio percipi poſſit, antequam paroxyſmum producit.

Prognoſticum.

Quam Epilepſiæ ſpeciem nonnulli inſanabilem putant. Verum etſi curatu difficilior ſit, incurabilis tamen planè non eſt.

Curatio.

Vnde autem curetur, danda opera, vt radix mali, in quacunque etiam parte lateat, è corpore tollatur, & à cerebro auertatur.

Perficitur hoc frequenti corporis purgatione, quâ & materia iam genita euacuatur, & materia, è qua generari poſſit, ſubtrahitur. Facilius enim ex humore vitioſo, quam ex ſucco probo partis alicuius mala conſtitutio malignam talem materiam generat. Et natura pharmaco purgante incitata, quicquid vitioſum in corpore eſt, facilius ad inteſtina, conſuetámque euacuationis viam, quam ad partes nobiles, mittit.

Simul verò exhibenda medicamenta antepileptica, & ex iis efficaciſſima, vt diatheſis illa Epileptica, & vitium humorum occultum, vbicunque etiam latentium, expugnetur.

Si purgationes non ſufficiant, per medicamenta valida ex alto ad circumferentiam humores trahere, & inprimis per cauteria & fonticulos in locis conuenientibus excitatos humorum euacuationem tentare conuenit.

Tandem cerebrum roborandum, vt cauſſæ malignæ reſiſtere poſſit.

INFANTIVM CVRATIO.

Etſi ex his, quæ dicta ſunt, quâ ratione infantes curandi ſint, facilè patere poſſit: tamen cum morbus hic infantibus ſit familiarior, nec omnia medicamenta, quæ adultis adhibentur, infantibus adhiberi poſſint; in ſpecie quædam de Infantium cura addenda videntur.

In paroxyſmo.

Diſtenta & rigida membra flectenda, vel in rectum dirigenda ſunt, & tractanda vt antea dictum; ceruix & occiput linteolo aquâ lauendulæ calidâ madido fricandum; vertex oleo ſuccini aut rutæ illinendus; ruta trita naribus admoueatur, vel oleum aut balſamum ſuccini & rutæ; pituita ore eximatur; infundatur ori ſuccus rutæ cum lacte, vel cum aqua tiliæ, aut cochleare paruum liquoris alicuius Antepileptici detur; vel puluis aliquis antepilepticus cum aqua conueniente, vel lacte Scr.ß. vel Scr.i. pondere pro ratione ætatis.

Puluis puerorum contra Epitepſiam, D. Iohan. Nænij:

℞. *Viſci quer. cortice abraſo* Dra.ii. *ſem. pœon.* ʒ.i. *rad. pœon.* ʒ.iiiß. *vngulæ alcis, corall. vtriuſque* an. ʒ.ß. *C.C. vſti* ʒ.iß. *margarit. preparat.* ʒ.i. *crany hum.* Scr.ii. *ſacch. albi* ℥.iß. F. Puluis.

Alius:

℞. *Rad. pœon.* ʒ.v. *irid. Illyr.* Vnc.ß. *eryng.* Drach.ii. ſem. *viſci querni, gran. pœon.* an. Scr.v. *ſacchar. albiſſ.* ℥.ii. F. Puluis.

Alius:

℞. *Rad. pœon.* Vnc.i. *ſerpentar.* Vnc. ſem. *viſci querni* Drach.ß. *croci Orient.* Scr.i. *corall. rubr.* Drach.ß. *rad.* & *ſem. fraxinell.* an. Scr.i. *fol. auri puriſſ.* N.iiii. *C.C.* Scrup.i. *margar. Oriental. non perforat.* ʒ.ß.

Puluериſanda pulueriſentur ſubtiliſſimè. Miſc. Fiat Puluis. Doſis infanti quantitas piſi vnius vel duorum, cum lacte nutricis. Maioribus natu tripla quantitas cũ aqu. betonic. flor. tiliæ, rutæ exhiberi poteſt.

Alius:

℞. *Fragm. lap. pretioſ.* an. Scr.ß. *rad. pœon* Drac.i. *ireos* Scr.ii. *biſtort.* Scr.ß. *glycyrrh.* Dra.ß. *ſem. aniſi, pœon. viſci querni,* an. Scr.ii. *croci* Scr.ß. *margarit.* Scr.ii. *ſacchar. candi alb.* Vnc.ß. F. Puluis.

Alius:

℞. *C.C. vſti prepar.* Vnc.i. *ſem. pœon. rad. eiuſd. ſem. aquileg.* an. Vnc.ß. *ſmaragdi prepar.* Dra.i. *oſſ. de C.C.* N.j. F. Puluis.

Alius:

℞. *Smaragd. prepar. corall. rubr. margarit. prepar.* an. Drach.i. *rad. pœon. ſem. eiuſd.* an. Drach.ß. *ſuccini alb. vngul. alcis, cornu alcis,* an. Drach.i. F. Puluis. Doſis Scr. i. cum aqu. tiliæ:

Conuenit & hoc:

℞. *Aq. pœon. flor. tiliæ, dentariæ,* an. Vnc.i. *hirundinum, ſyrup. de ſucco pœon.* an. Vnc.ß. *ſp. ceraſor. nigror.* Drach.ii. *magiſter. corall.* Scrup.ii. *perlar.* Scrup.i. *extract. pœon.* Drach.ß. M. diligenter. Doſis cochlear paruum in paroxyſmo.

Cordis regioni emplaſtrum ex theriaca & radice pœon. admoueatur, vel tale epithema paretur:

℞. *Fol. rutæ* P.i. *fl. pœon. tiliæ, roſar. rubr.* an. P.ß. *ſpec. diapœon.* Scr.iiii.

Inciſa aſpergantur aq. apoplecticâ & hirundinum F. ſ.a. Scutum cordiale, ſindone rubra tegendum.

Fiat etiam ſacculus ex rad. pœon. & granis eiuſd. contuſis, & apponatur cordis regioni.

Nucha & ſpina dorſi inungatur ſeq oleo:

℞. *Olei de caſtor.* Vnc.ß. *ſucci rutæ* Vnc.i. Coqq. ad conſumptionem ſucci.

Extra paroxyſmum.

Cenſet quidem Trallianus, *lib.1. cap.15.* in infantibus nihil moliendum eſſe, neque agendum, quantum ad curationem attinet. Subſequentem enim ætatem, & calorem augeſcentem ſuperfluam in capite humiditatem diſcutere poſſe. Verum cum, antequam illam ætatem attingat homo, hoc morbo vel iugulari, vel inſigniter debilitari poſſit, ſine auxilio non eſt relinquendus æger, neque in morbo tam periculoſo negotium naturæ committendum, ſed naturæ arte ſuccurrendum.

Lactentes ergo infantes commodiùs curari non poſſunt, quàm ſi medicamenta nutrici exhibeantur. Nutrix itaque primò talem vitæ rationem obſeruet vt & ipſa ſana degat, & ſalubri lacte infantem alat. Cibus propterea ſit εὔχυμ© καὶ εὔπεπτ©, iſque in iſto tempore & quantitate exhibeatur. A vino vel abſtineat, vel illud ſit

tenue

tenue & paucum, ne neruoſum genus infantium adhuc tenerum & imbecillum lædatur. Exercitia ſint moderata. A Venere, quæ pueris lactentibus eſt nocentiſſima, planè abſtineat. Si verò lac probum nutrix non præbeat, vel alia quærenda, vel opera danda, vt lac mutetur: &, ſi lac ſit nimis tenue, vt craſſius reddatur, vtatur carnibus aſſis, aliiſque cibis minus humidis; ſin craſſius, extenuetur fœniculo, aniſo, anetho, ruta, recentibus & virentibus ſumptis. Nam ſicca magis acria ſunt. Et ſi accidat, vt nutrix concipiat, cauendum, ne illa porrò infantem lactet, ſed alia quærenda, quæ lac habeat bonum. Lactis autem boni notas tradit Alex. Trallianus, *l.1.c.15.*

Propinentur quoque nutrici medicamenta, quæ contra Epilepſiam pugnant, & ſupra ſunt propoſita. Infans non lauetur crebrò, ne fiat humorum agitatio. Inprimis cauendum, ne terreatur, aut ad iram commoueatur.

Infantis quoque corpus à vitioſis humoribus purgetur: quod commodè fit medicamentis purgantibus nutrici propinatis. Et quidem cum nutrici duabus de cauſis purgantia exhiberi ſoleant, primò vt ipſa purgetur, ſecundò vt infans: ſi, vt nutrix à cacochymia liberetur, exhibeatur purgans, à lactatione abſtinere nutrix debet, donec purgatio abſoluta ſit; ſi verò infantis gratia purgans exhibeatur, eo ipſo tempore, quo purgatur nutrix, infantem lactare debet. Infanti tamen ipſi etiam ad aluum ſubducendam dari poteſt mel paſſulatum Hollerij:

℞. *Agaric. trochiſc.* Vnc.ſem. Infundatur in aquæ lb. ſem.

Poſtea exempto agarico paſſulæ in eadem aqua macerentur, donec turgere incipiant, turgidæ coquantur ad mellis craſſitiem.

Vel ℞. *Fol. ſenæ* Vnc. i. *agaric. albiſſ. rad. pœon.* an. Vnc. ſem. Infund. *in aqu. aniſi* & *fœniculi* æqual. part. deinde imponantur *paſſular. Corinthiac.* lb. i.

Coqu. & exprimantur, & ad mellis conſiſtentiam iterum coquantur. Aut exſiccentur paſſulæ abſque expreſſione facta. Vtilis eſt hic etiam ſyrupus de cichorio cum rhabarb.

Roboretur poſtea cerebrum melle anthoſato, ſpeciebus electuarij pleres Archontici, diamoſch. dulc. cum lacte nutricis, vel detur hic Puluis:

℞. *Rad. pæon.* Drach. ii. *ireos, vngul. alcis, viſci querni, ſem. pœon.* an. Drach. ſem. *corallior. rubror. præpar.* ℈. ii. *ſmaragd. præpar.* Scrup. ſem. *ſuccin. albi, croci,* an. Scrup. i. *ſacchar. alb.* Vnc. ſem. F. Puluis.

Vel ℞. *Rad. pœon. juſto tempore collectar.* Vnc. ſem. *vngula alcis* Drach. ſem. *ſuccini alb.* Drach. i. *croci optimi* Drach. ſem. *ſacchar. alb.* Vnc. ſem. F. Puluis.

Suturæ coronali inſpergatur hic Puluis:

℞. *Granor. pœon.* Drach. i. ſem. *flor. lilij conuall. pœon. lauend.* an. P. j. *ſuccini albi* Scrup. ii. *nucis moſch.* Dra. ſem. F. Puluis.

Itali, ac Florentini inprimis, quibus hoc malum familiarius eſt, pueros recens natos ferro candente, aut particula ligni ignitâ adurunt, vbi ſumma vertebra cum capite conjungitur. Alij ex candela cerea accenſa guttam vnam atque alteram feruentem in eundem locum, eundem ob finem, deſtillare ſinunt.

Ad præſeruandum verò, ne infans vnquam Epilepticus fiat, nonnulli hoc commendant:

℞. *Spir. vini* ℔. iiii. *caſtor.* Vnc. ſem. *radic. pœon.* ℥. iii.

Macerentur & colentur. Colat. infantis totum corpus abluatur.

Et cum non tarò accidat, vt infantibus circa aures, maxillas, & in aliis corporis partibus vlcera & puſtulæ erumpant, nullo modo hic naturæ conatus impediendus. Si enim talia vlcera, materia intrò recedente, euaneſcant, cum in alios morbos, tum in Epilepſiam interdum infantes incidunt. Imò ſi intempeſtiuè euaneſcere incipiant talia vlcera, atque infans inde malè habeat, conatus naturæ potius adjuuandus ſyrupo fumar. C. C. & ſimilibus materiæ ad ambitum corporis motum promouentibus.

Cura lactentium per conſenſum ventriculi.

Præſeruationis gratiâ recens natis, antequam lac vel alius cibus ipſis porrigatur, hoc detur:

℞. *Sacchar. alb.* Vnc. ii. *ol. amygdal. dulc. recens expr.* q. ſ.

F. Mixtura inſtar pultis, cujus vſu materia vitioſa in vtero collecta in primis viis eiicitur. Alij exhibent ſaltem mel crudum, vel mel roſatum colatum, vel ſyrup. de cichorio cum rhabarb. vel mel deſpumatum cum modico ſem. fœnicul. & radic. pœoniæ & ol. amygdal.

Nonnulli putant, naturam ipſam huic rei prouidiſſe lacte materno, quod in principio ſeroſius eſt, & propterea majorem abſtergendi vim habet, cenſentque eos malè facere, qui lac hoc maternum, quaſi vtile præſidium, reiiciunt, & aliarum nutricum, quod jam craſſius eſt, exhibent.

Caueatur etiam, ne ventriculus lactis copiâ oneretur, ideóque infans rarius lactetur. Si lac coaguletur, atque in grumos concreſcat in ventriculo infantis, diſſoluatur exhibito melle cum ſale, oxymel. ſimpl. ſem. fœnicul. radicibus eryngij, aut, ſi hæc nihil juuent, propinentur gr. v. plus minúſue coaguli hœdini vel leporini: vitia quoque lactis emendentur vt ſupra dictum.

Vel, in Epilepſia orta è lactis concretione in ventriculo.

℞. *Fol. vlmi* P. iii. Coqu. in vrina pueri. Adde *butyri recentis* Vnc. ii.

F. Cataplaſma, quod applicetur ventriculi regioni.

Vel ℞. *Fol. maluæ, abſinthij, vlmi,* an. pug. j.

Coqu. in vrina pueri, & cum *butyri* ℥. ii. addito pauco fermento & ol. nardino, F. Cataplaſma applicandum ventriculi regioni.

Infanti frequentius & copioſius lac non dandum, vt dictum, quàm vt ventriculus conficere poſſit. Aliàs enim ſi copioſè & ferè aſſiduè infans lac ſugat, fieri non poteſt, quin magna cruditas generetur, ex qua non ſolùm Epilepſia, ſed & alij morbi proueniunt.

Cura Infantium ablactatorum.

Infantes ablactati quomodo curentur, docet Galenus, *in conſil. de puero Epileptico:* quod tamen cum ſale legendum cenſet Hercul. Saxonia; cum infantibus concedat lactucam, apium, porrum, braſſicam & lentes. Petatur etiam curatio ex præcedentibus Alex. Trallianus decoctum hyſſopi, inprimis hyeme & autumno, commendat; cum ejus ſolius vſu plerique conualuerint, vt non amplius ſecundùm aut tertiùm eundem in morbum inciderent. Quippe vitioſa & craſſa recrementa incidit, & non permittit, vel in ſtomacho, vel in thorace recrementum in craſſitiem coire & ſpiſſari; aliúdque per vrinas, aliud per aluum expellit.

Et cum morbus hic aliquandiu latere, & inducias dare soleat, cura non citò abrumpenda, ſed continuanda, vt radix mali extirpetur. Habéntque & hic locum cauteria in occipite inter tertiam & quartam colli vertebram, aut vbi ſumma vertebra cum capite coniungitur.

Videatur etiam Alex. Trallianus, *lib. 1. cap. 15.* Rondeletius, *de medend. morb. cap. 36.* Hieron. Mercurialis, *de morb. pueror. cap. 3.* Iacobus Trunconius, *tractat. 4. de cuſtodienda puerorum ſanitate, cap. 13. tom. 2. conſultat. lib. 8.* Horat. Augenius.

Diæta.

Diæta.

A carnibus omnino infantes abſtinere bonum eſt, præcipue ſuillis & bubulis, voluptatis autem cauſâ, aut alio etiam vrgente vſu modicas accipiant, & ſale; ſed quæ non ſunt pingues. Alex. Trallianus *loc. allegato.* Idem non concedit ſinapi, cœpas, daucum, vt quæ caput repleant, nec apium, de quo infra, *quæſt.* 6. Plura de diæta infantium videantur apud Trallianum, *loc. allegato.*

QVÆSTIO I.

An ſolus homo Epilepſia laboret?

Quæ animalia Epilepſia laborent.

Affirmare quidem hoc videtur Ariſtoteles, *ſect.* 30. *probl.* 49. Verum id alij iure negant, vtpote quos experientia aliud docuit. Referunt enim Epilepſia laborare & coturnicem Plinius, *lib.* 11. *cap.* 22. Iulius Solinus, *in Poly-hiſtor.* Aloyſius Mundella, Vlyſſes Aldrouandus, *lib.* 2. *Ornithologia*, Alaudam, Aloyſ. Mundella, *lib.* 3 *cap.* 25. Aldrouandus, *lib.* 18 *cap.* 10. Accipitres & graculos, Dalechampius, *in comm. in Plin. lib.* 3. *c.* 22. Picas & perdices, Aldrouandus, *tom.* 1. *Ornithol. lib.* 12. *c.* 11. Mundella *loco citato*; Capos, Iacobus Oliuarius, *lib.* 12. *c.* 22. Paſſeres, idem, Barthol. Anglicus, Aldrouandus, *tom.* 2. *lib.* 15. *cap.* 30. Capras & oues, Hippocrates, *in lib. de Sacro morbo*, Canes, Iulius Cæſar Scaliger, *in comm. in lib.* 2 *Ariſtot. de plantis*, Cœlius Rhodiginus, *lib.* 6. *Antiq. lect. c.* 5. Alij etiam animalia addunt.

QVÆSTIO. II.

Quodnam ſit ſubiectum Epilepſiæ?

Epilepſiæ ſubiectum quod.

Subiectum Epilepſiæ omnes Medici cerebrum eſſe docent, vtpote, quod omnium, quæ in Epilepſia læduntur, actionum fons & cauſſa eſt, & quo non affecto Epilepſia non excitatur. Solus Quercetanus aliter ſentit, *in Tetrad. c.* 8. Verum nullius momenti ſunt rationes, quibus contra Galenum & vulgatam ſententiam probare conatur, quod Epilepſiæ ſedes non ſemper ſit in cerebro, ſed quod & in quibuſdam Epilepticis cor primo & per ſe afficiatur, quia ſcilicet cordis actiones, non minus quam cerebri lædantur, vt ex cordis palpitatione, pulſus concuſſione, animi deliquiis videre ſit: quodque Epilepſia quædam ſit, in quâ phantaſia & memoria integra manent. Equidem ſi de loco generationis materiæ, quæ Epilepſiam excitat, quæratur, nec Galenus, nec Galenicorum vllus vnquam aſſeruit, eam ſemper in cerebro generari. Verum hoc quæritur, quâ parte proxime & præcipuè affectâ Epilepſia excitetur. Eam cerebrum eſſe rectè affirmatur, vtpote quod omnium actionum, quæ in Epilepſiâ læduntur, fons & cauſſa eſt, & hoc ſaluo, & non affecto nunquam Epilepſia excitatur. Et licet cordis palpitatio, & pulſus percuſſiones in Epilepſia quandoque animaduertantur: non tamen hinc ſequitur, quod cor Epilepſiæ ſedes ſit. Fit enim hoc vel antequam Epilepſia ingruit, dum vapores maligni verſus caput tendunt: & in tranſitu illud lædunt; vel in ipſo paroxyſmo Epileptico, corde ab eâdem cauſâ læſo, aut per conſenſum affecto. Nam cum motu animali impedito reſpiratio quoque deprauetur, impoſſibile eſt, vt cordis actiones non deprauentur. Et licet cum Epilepſia aliarum partium actiones læſæ concurrere poſſint: tamen inter ſe non ſunt confundendæ, quod Paracelſus plerumque facit, qui ſuffocationem vteri, ſyncopen, tremorem, & palpitationem cordis vertiginem, eſtaſin, morbi caduci ſpecies facit. Licet quoque in quibuſdam Epilepſiæ ſpeciebus quædam ſenſuum internorum actiones non aboleantur: illud tamen non euenit, quod cerebrum tum non ſit pars affecta, ſed cor. Nam & tum aliæ ac pleræque actiones læduntur, etſi aliquæ ſuperſtites maneant. Id quod accidit, quod cauſſa Epilepſiæ alia eſt potentior, alia debilior, & cerebrum nunc magis, nunc minus læditur. Et dari quaſdam imperfectas Epilepſias, ſupra diximus. Ac ſi omnium affectionum, in quibus cor per conſenſum afficitur, cor ſedes eſſet in plurimis morbis illud ſuſpectum ſtatuendum eſſet, vt in ſuffocatione vteri, malo hypochondriaco, & aliis pluribus. Et ſi cor primarium Epilepſiæ ſubiectum eſt, cur Quercetanus omnem curationem dirigit ad cerebrum, non vero ad cor?

QVÆSTIO III.

Quænam ſit Epilepſiæ Cauſſa proxima?

Proximam Epilepſiæ cauſſam ſtatuimus eſſe expultricis facultatis in membranis cerebri a materia tenui & acri, & qualitate occulta, neruoſo generi inimica, irritationem, & quidem, vt exiſtimo, recte, vt pluribus in Inſtitut. *lib.* 2. *part.* 3 *ſect.* 2. *cap.* 6. demonſtrauimus. Etenim materia ex ſubito ſæpe ſumpto ab aliqua parte initio cerebrum neruoſumque genus peruadit, & paulo poſt diſcutitur, ſæpe nullo relicto ſui veſtigio. Et cum Galenus, 3. *de loc affect. cap.* 7. & cum eo alij Medici omnes, Epilepſiam quandam admittant, quæ excitatur, cum a parte aliqua interna quaſi aura quædam ad caput aſcendit: cur in Epilepſia per primarium cerebri affectum ad obſtructionem ab humore craſſo contingere opus eſt, & cur non tum eadem cauſſa admittitur? præcipue cum ſternutatio & ſingultus, Epilepſiæ cognati affectus, eodem modo generentur. Quâ de re Galenus, *loco allegato*, ſcribit: *Exiſtimaui*, inquit, *ſimilem aliquem in Epilepſia cerebri motum fieri, qualis ſtomacho interdum a re quapiam moleſta accidere ſolet.* Et Auicennas, *Fen.* 1. *lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 8. ſternutationem paruam quandam Epilepſiam nominat, quando videlicet quod in anteriore parte cerebri moleſtum continetur, cerebrum excutit. Sicuti enim quod in anteriore parte cerebri acre & mordax ineſt, impetu quodam in ſternutatione excutere natura tentat: ita in Epilepſia, quod in membranis cerebrum inueſtientibus & principio neruorum moleſtum eſt, natura excutere conatur. Et ſicut ſternutatio oritur non a craſſis & viſcidis humoribus, ſed iis, qui acrem vaporem emittunt: ita a ſimili vapore & humore Epilepſiam concitari vero conſentaneum eſt, & experientia id confirmat. Compertum enim eſt, quoſdam a vaporibus & odoribus prauis Epilepſia correptos eſſe: contra aliarum rerum vapores & odores eaſdem diſcutere. Ita ſuffitus galbani, cornu capræ, hepatis hirci manifeſtant Epilepſiam. Tandem contra tollunt odor rutæ, caſtorei. E quibus cauſſis externis de internis in corpore latentibus coniecturam facere non difficile eſt: ſiquidem cum plura idem efficiunt, vt in communi efficiendi ratione conueniant, neceſſe eſt. Quæ omnia ſatis indicant, cauſſam Epilepſiæ proximam eſſe humorem vel vaporem acrem, aut potius malignum, peculiari vi cerebrum ſtimulantem, & moleſtantem.

Galenus equidem aliud ſtatuit, &, *lib.* 3. *de loc. affect. cap.* 5. & 7. 2. *Aphor.* 45. 2. *de Symptom. cauſ. cap.* 7 *lib. de atra bile, cap* 5. & alij Medici, qui eum ſequuntur, plurimi docent, Epilepſiam fieri ab humore craſſo, qui ventriculos cerebri obſtruat, non integre quidem, vt in apoplexia, ſed ex parte, quem dum conetur excutere cerebrum, ſeſe contrahat, quo contracto nerui etiam contrahantur, & in conſenſum trahantur. Ita enim *in Comm.* 2. *Aph.* 45. ſcribit: *Apoplexia & Epilepſia inter ſe quodammodo affines & cognatæ ſunt affectiones. Eundem enim locum affectum, & eundem humorem habent mali cauſſam. Hoc differunt, quod Apoplexia fiat propter virtutis ad neruos affluentis plenam conſummatamque priuationem: epilepſia ad motum vitioſum & peruerſum; quin etiam vtrobique humor eſt frigidus & craſſus.* In quo quidem recte docet, quod in Epilepſia laborantibus

cerebrum

cerebrum concutiatur, & quidem, vt humorem vitioſum excutiat: quod in infantibus Epilepſiâ laborantibus manu capiti applicatâ ſæpe manifeſtè deprehenditur. Verùm in eo non parum fallitur, quòd humorem illum eiuſdem naturæ cum eo, qui appoplexiam excitat, eſſe ſtatuit, & obſtruendo etiam cerebrum ad conuulſionem ſtimulare docet. Etenim non credibile eſt, pauxillum illud, quod ex partibus inferioribus, ipſius Galeni teſtimonio, inſtar auræ, per vias ſæpe occultas ad ſuperiora aſcendit, craſſum eſſe, & obſtruendo Epilepſiam excitare, ſed potius membranas cerebri vellicando id præſtare. Si quoque obſtruendo Epilepſiam excitaret materia, Epilepſiæ cauſſa, motus potius tolli aut imminui, non verò conuulſio excitari deberet. Et cum apoplexia & Epilepſia hoc modo, & ratione cauſſæ ſaltem ſecundum magis & minus differrent, ob eam tamen differentiam non ita variarent ſymptomata, ſed potius paralyſis & ſtupor, ac animalium actionum ablatio aut imminutio inde fieret, non conuulſio. Præterea ſi ab humore craſſo cerebrum ex parte obſtruente fieret Epilepſia, apoplexiam antecederet, & ſequeretur Epilepſia. Neque enim credibile eſt, vt videtur Maſſariæ, tam repentè, & tam inexplicabili temporis momento integram cerebri obſtructionem fieri, vt nullo modo ob inchoatam & ſemiplenam obſtructionem præcederent Epileptica ſymptomata, ſi hoc modo generaretur Epilepſia: cum ſæpe dolores capitis, vertigines, & ſimilia ſymptomata apoplexiam præcedere ſoleant. Multo minus in momento illa obſtructio integra, ſolui poteſt. Ideóque cum obſtructio non eſt integra, hac ingruente, hac definente apoplexiâ, Epilepſia ſequeretur.

De ſpecifica autem huius humoris ac vaporis natura ſi quæratur, omnino admittendum eſt, ſimplicem acrimoniam ac malignitatem & venenoſitatem ad Epilepſiam generandam non ſufficere. Nam dantur multi morbi, in quibus tales humores, & inde exhalantes vapores ad caput aſcendunt, vt lues ♀rea, febres malignæ multæ, venenatorum animalium morſus, quibus tamen, & aliis pluribus Epilepſia non coniungitur. Ideóque ad Epilepſiam generandam non ſufficit, vt vapor ſit acris, mordax, malignus, ſed peculiaris in eo qualitas, & ſpecifica proprietas, quâ membranis cerebri & neruoſo generi peculiari modo infeſtus eſt, & omnino διάθεσις Epileptica in eò requiritur.

Quæ autem illa ſpecifica ſit malignitas & διάθεσις Epilepſiam excitans, explicare in hac naturæ obſcuritate impoſſibile; éſtque ea, ſicut aliorum venenorum, occulta, & non niſi ex effectu colligitur. Nonnulli quidem è Chymicis hic ſe rem clarius explicare poſſe, quàm Galenicos, promittunt, ſed an re ipsâ præſtiterint, dubito. Paracelſus & Paracelſi ſectatores plerique Epilepſiam morbum Mercurialem eſſe docent. Quomodo verò id clarè explicent, non video. Neque enim, vt, *in tractatu de Chymic. cum Galen. conſenſ. ac diſſenſ.* dictum, ſatis explicant, quid ſit Mercurius, & quomodo à reliquis principiis differat. Deinde cum multi morbi Mercuriales ex eorum ſentententia ponantur, non monſtrant, quâ in re determinata & ſpecifica huius mali natura ſita ſit, & quomodo hic morbus Mercurialis ab aliis morbis Mercurialibus differat. Alij, vt rem clarius explicent, è Petri Seuerini Idea radicem huius mali ſtatuunt Vitriolum Mercuriale, & Quercetanus, *in Tetrad. cap.* 11. ſcribit, nullum ex vaporibus Epilepſiam producere poſſe, niſi ſit naturæ vitriolatæ. Et quidem plerique è Chymicis iſtis Mercurialem hunc morbum eſſe dicunt, deinde etiam ex parte aliqua ſalarium.

Verum enim verò aſſeruntur quidem ita hæc, ſed firmis rationibus non probantur. Nam primò quòd dicunt, morbum Mercurialem eſſe, ob ſubiectum eius, quod ſit cerebrum, frigidæ & humidæ cum Mercurio naturæ, id hoc non ſatis probat. Etenim etſi Epilepſia fiat cerebro proximè læſo: tamen hic quæſtio eſt non de ſubiecto, ſed de natura ſpecifica illius humoris aut vaporis, qui cerebrum vellicando Epilepſiam parit. Is autem non ſemper in cerebro generatur, ſed interdum in cranio, in ventriculo, vtero, & aliis corporis partibus Neque etiam ideò Mercurialis dicendus, quod cauſſa materialis, hunc affectum generans, in liquida ſeu vaporoſa ſubſtantia conſiſtit; cum vapores etiam ſulphurei eſſe poſſint. Præterea nec medicamenta omnia, quæ curant hunc morbum, Mercurialia ſunt; ſicut ol. ſuccini ſulphureæ naturæ eſt; ſal ſuccini, ſal C. C. magiſterium coralliorum, ſalariæ.

Tandem cum ex illorum ſententia omnis vis mordendi & dolorem excitandi à ſalibus ſit, atque Epilepſia fiat à vapore cerebrum vellicante; potius Epilepſiæ cauſſa, quâ talis, ad ſalem; quàm Mercurium pertinere videtur. Ideóque ipſi Paracelſici neceſſarium hîc cenſent, ſalem coniungendum eſſe; id quod nec nos negamus. Cuius autem naturæ is ſit, & an ſatis demonſtrent, ſalem iſtum vitriolatum eſſe, & nullum vaporem Epilepſiam concitare poſſe, niſi proprietatis & naturæ vitriolatæ ſit, dubito. Cum enim ipſi paroxyſmum Epilepticum excitari ſtatuant, cum exhalationes malignæ, acres, acidæ, adſtringentes & corroſiuæ ſpiritibus animalibus miſcentur: id non ſolùm ex vitriolo, ſed & aliis pluribus fieri poteſt, alumine ſcilicet, & ſale Armoniaco, vt & antimonio & arſenico. Vnde Petræus de Epilepſia ſcribit, humorem, qui Epileptici vaporis fomes eſt, ob copiam ſalis vitriolati, aluminoſi & Armoniaci, quandoque & Mercurialis & arſenicalis, phlegmate Mercuriali, & ſulphure glutinoſo exuto inſtar aquæ fortis ſummam acrimoniæ, fermentationis, corroſionis, & penetrationis vehementiam acquirere. Et certè ſi vapor iſte, quod Quercetanus non negat, malignus eſt, potius malignitas in antimonio & arſenico quærenda eſt, quam in vitriolo. Adſtrictio in alumine quoque eſt; vis corrodendi in omnibus ſalibus, vnde tot aquarum fortium differentiæ. Et multi in febribus & aliis morbis æruginoſos humores vomitu reiiciunt, à quibus procul dubio etiam vapores congeneres in caput attolluntur, qui tamen Epilepſiam non excitant. Ergo æquè hic Chymicis ac Galenicis ad occultam & ſpecificam qualitatem & proprietatem, neceſſarium illud humanæ ignorantiæ aſylum, confugiendum. Vt non immeritò magnus ille Medicus, Iohannes Crato, *ad Zuuingerum, in Epiſtolis à Scholtzio collectis, Epiſtola* 137. ſcripſiſſe videatur: Vtinam ante vitæ meæ exitum veram dignotionem huius mali, & verum remedium aliquis oſtenderet!

¶ [De proxima epilepſiæ cauſſa dictum *ſuprà*. Quia tamen ibi non facta eſt mentio quæſtionis, *an epilepſia etiam à ſanguine fiat*, eam hoc loco proponere libet. Dari epilepſiam à ſanguine, probare conatur Petrus Salius Diuerſus, *de morb. partic. cap.* 3. & hiſtorias duas epilepſiæ, à ſanguine, (vt putat) ortæ proponit Zacut. Luſitanus, *de Pr. Med. adm. lib.* 1. *obſeru.* 81. *&* 26. Et quidem epilepſiam à ſanguine generari docet P. Sal. Diuerſus, quando ſanguis copioſus ab aliqua cauſſa extrinſeca, vt ex potu vini nimio, vel ex valida exercitatione, concitatus, ruit ad partes ſuperiores, cerebríque vaſa affatim replet. Tum enim naturam inſurgere ad eiuſdem propulſionem & diſcuſſionem. Et ſigna huius epilepſiæ ponit, quòd æger ſanguine abundat, facies ruber, manûs porriguntur, dentes ſtrident, & motus conuulſiui accidunt. Zacutus Luſitanus verò ad hanc epilepſiam credendam adductus eſt eò, quòd fœminam quandam illuſtrem curauit, quæ cùm ſanguine plena eſſet, & horribili epilepſiâ laboraret, ei poſt ſeptimum paroxyſmum cephalicam aperuit, vnde octauus paroxyſmus mitior fuit; quod cùm animaduerteret, iterum copioſiùs ex altero brachio ſanguinem euacuauit, atque ita his euacuationibus factis, & enematum acri vi, & largè exoneratâ aluo,

An detur Epilepſia à ſanguine.

Dari, probare conatur.

P. Salius Diuerſus.

Zacutus Luſitanus.

conualuit. Idem probat hiſtoriâ Viri cuiuſdam quadragenarij, robuſti & rubicundi, qui ex interuallo epilepſiâ fuit correptus. Huic cùm varia remedia interna & externa eſſent imperata, tandem etiam præſeruationis cauſâ extra paroxyſmum ſingulis menſibus vena in talo aperta fuit; & ita, euacuato & diſtracto ſanguine ad longinquas partes, æger impoſterum benevaluit.

Reſponſio Autoris.

Verùm rationes iſtæ non ſatis concludunt, ſanguinem proximam epilepſiæ cauſſam eſſe. Nam *ſuprà* ſatis mõſtratum, ab obſtructione meatuum cerebri non prouenire epilepſiam; & proinde nec à ſanguine copioſo, meatus cerebri obſtruente, ea prouenire poteſt. Et quot ſunt plethorici, qui vino ſæpe inebriantur, exercentur vehementiùs, irâ concitantur, nec tamen epilepſiam patiuntur? Nimirum ſolùm ab occulta & maligna qualitate, cerebrum vellicante epilepſia prouenit, vt *ibid.* probauimus. Ad quam qualitatem confugere neceſſe habuit etiam P. Salius Diuerſus, cùm ſcribit, ſanguinem ad cerebrum ruentem Epilepſiam excitare, cùm naturæ grauis, & qualitate forſan etiam moleſtus eſt. Diſpoſitionem epilepticam in corpus plethoricum incidere, & forſan copiam ſanguinis etiam diſpoſitionem epilepticam fouere poſſe, concedimus: at quòd proxima & primaria Epilepſiæ cauſſa ſit copia ſanguinis, id negamus. Vnde etiam argumentum à curatione & euacuatione ſanguinis petitum, id quod debet, non ſatis probat. Sit enim, vt poſt repetitam ſanguinis euacuationem æger meliùs habuerit; tamen non ſequitur, quòd ſola ſanguinis copia proxima Epilepſiæ cauſſa fuerit. Nam & alia remedia fuerunt adhibita. Et ſi in ſanguine diſpoſitio epileptica hæſit, non profuit venæſectio copiam ſanguinis imminuendo, ſed partim à capite eum reuellendo; partim cum eo vitioſum illud, cui maligna qualitas inhæſit, euacuando. Eodem enim modo, quo in melancholia, vt ſuo loco dictum, prodeſt repetita venæſectio, non copiam ſanguinis imminuendo, à qua non prouenit melancholia proximè, ſed melancholicum ſanguinem tollendo, in cuius locum poſteà purior & laudabilior ſuccedit, ita etiam, ſi diſpoſitio epilepticâ ipſi maſſæ ſanguinis inhæret, ac ſanguis ille ſæpe euacuatur, & poſtea purior ſuccedit, ceſſat Epilepſia. Ideóque ſi plethora adſit, & cauſſa Epilepſiæ in ſanguine hæreat, cum commodo venam, & quidem aliquoties aperiri concedo; plethoram verò proximam Epilepſiæ cauſſam eſſe nego.]

Sola maligna qualitas proxima Epilepſiæ cauſſa.

Epilepſia à ſanguine, vt ſanguis non datur.

QVÆSTIO IV.

Quomodo Cerebrum in Epilepſia afficiatur, & qua de cauſſa omnium ſenſuum actiones aboleantur?

Qua ratione cerebrum in Epilepſia afficiatur.

Quomodo Cerebrum in Epilepſia afficiatur, id totum ex cognitione cauſſæ proximæ pendet. Nam qui ab humore craſſo Epilepſiam fieri ſtatuunt, neceſſariò etiam cerebrum vt partem organicam affici, eiúſque ventriculos ab humore iſto obſtrui ſentiunt. Verùm cum iſtam opinionem ſupra reiecerimus, eorúmque ſẽtentiam probauerimus, qui à vapore mordace, acri, & peculiari vi cerebro infeſto, Epilepſiam prouenire docent, rectè etiam hîc ſtatuimus, cerebrum in Epilepſia affici quidem & ſecundum ſubſtantiam, & ſecundum ſpiritus, quibus peculiari modo cauſſa Epilepſiæ aduerſa eſt; poſtquam tamen cerebrum rem ſibi aduerſam percipit, & facultate expultrice naturali id, quod moleſtum eſt, expellere conatur, neruoſum & membranoſum genus in conſenſum trahere. Et hinc fit, vt malignitate & acrimoniâ materiæ Epilepticæ vellicatum cerebrum ſeſe cum neruoſo genere concutiat, atque id, quod moleſtum eſt, excutere conetur.

Qua verò de cauſſa omnium ſenſuum actiones aboleantur in Epilepſia, hæc non ſit à [illegible] obſtructione ab humore craſſo, alij aliter [illegible]. Platerus in Epilepſiâ neruoſum genus [illegible] humore prauo affici ſtatuit, quem dum excutere conatur, cerebrum ſimul exagitari, & in conſenſum trahi dicit; & dum ſuppetias ad expellendum id, quod moleſtum eſt, afferre nititur, ſpiritus animales à ſe in neruorum initia propellere, atque ita effuſis à cerebro ſpiritibus ſenſus internos ceſſare, & ſuis functionibus deſtitui; non aliter, quàm in lipothymia & ſyncope nonnunquam ſpiritibus vitalibus effuſis cor à ſua functione ceſſat.

Alij ab anguſtia meatuum cerebri hoc prouenire ſtatuunt; verùm non ab obſtructione, ſed dum cerebrum à vapore moleſto irritatur, contrahi & conſtringi illud dicunt, vnde meatuum oriatur anguſtia. Verùm magis probabile eſt, in Epilepſia magnam fieri ſpirituum animalium perturbationem, atque ideo omnes actiones turbari. Nam cum actiones animales ſine ſpirituum animalium, & quidem ſeſe rectè habentium, miniſterio perfici non poſſint; in Epilepſiâ verò ſpiritus animales ſeſe rectè non habeant, ſed valde turbentur; actionibus animalibus obeundis debito modo inſeruire non poſſe, manifeſtum eſt.

¶ [Equidem de hac quæſtione fusè hactenus dictum. Vt tamen, quæ illata ſunt, clariora fiant, quadam adhuc addenda putamus. Exiſtimamus autem, & docuimus, cerebrum affici non ſolùm ſecundum membranas, ſed & ipſam ſubſtantiam cerebri, ac ſpiritus animales; & his vapores epilepticos præcipuè occulto modo eſſe infeſtos. Etenim ſpirituum animalium maxima fieri ſolet perturbatio in epilepſia & omnium ſenſuum abolitio, quod non accidit membranis tantùm affectis; cùm in conuulſionibus & motibus conuulſiuis, ab irritatione membranarum cerebri ſolùm profectis, vt in vulneribus accidit, nulla fiat facultatum principum abolitio; ſicut nec ſternutatione, etſi itidem cerebri membranæ vellicentur. Deinde quia vapor, qui epilepſiæ cauſſa eſt, non ſaltem acrimoniâ, ſed occultâ qualitate agit; ad quam percipiendâ non inprimis ſenſu tactus, qui in membranis eſt, opus eſt, ſed ipſa cerebri ſubſtantiâ, quæ facultatem expultricem habet, ad eam percipiendam ſufficiens eſt. Præterea nullus dolor percipitur, qui excitatur, cùm membranæ affici ſolent. Tandem ſi cerebrum ſaltem, vt ſenſu tactus ſecundum membranas præditum afficeretur, tantùm acrimonia præſtaret id, & ad occultas qualitates confugere opus non eſſet. Etſi verò cerebrum afficitur, quatenus cognationem naturalem habet rem ipſam percipiendi, & facultatem expultricem, id quod moleſtum eſt, expellendi; quia tamen cerebrum membranas & neruoſum genus coniunctum habet, id in conſenſum trahitur, atque, hoc in conſenſum tracto, porrò muſculi, in quibus nerui diſſeminantur: vnde illi conuulſiui motus, qui ab aliis conuulſionibus, cùm aliis modis, de quibus *lib. 1. part. 2. cap. 28.* dictum, tum eo inprimis differunt, quòd in epilepſia ſenſus interni etiam læduntur, qui in conuulſionibus veris ſunt integri; vtpote neruis ſaltem affectis, non cerebri ſubſtantiâ & ſpiritibus, quod fit in epilepſia.]

[illegible] De cauſſa proxima Epilepſiæ.

QVÆSTIO V.

An Motus conuulſiuus in Epilepſia fiat à facultate animali, an verò naturali?

De motus etiam illius conuulſiui, qui in Epilepſia accidit, quóq; membra variè agitantur, natura & cauſſa inter autores, præcipuè Thomam Eraſtum, & Comitem Montanum, eſt controuerſia. Thomas enim Eraſtus,

Motus conuulſiui in Epilepſia quæ cauſſa.

Eraſtus, *in Anatomia librorum Comitis Montani, & in diſputatione de conuulſione*, pluribus defendere conatur, morbum hunc è facultate animali prouenire. Inter cætera autem vtitur hoc arguměto: Omnis motus, quem appetitus cùm rationalis, tum irrationalis muſculis imperat, ſiue bene ſiue male id faciat, animalis eſt, ſiue arbitrarius. Is autem motus, qui per contractionem muſculorum ad ſua capita fit, mandatur ab anima ſeu appetitu muſculis. Omnis igitur motus talis dicitur, & eſt voluntarius ſeu animalis. Minorem ita probat, quod nulla animati corporis actio, quæ ab eo, quatenus animatum eſt, editur, ſiue laudabilis ea ſit, ſiue vituperabilis, ab vlla eiuſmodi corporis affectione, nihil ad hanc rem concurrente anima, produci poſſit. Muſculorum verò illa contractio, qua, citra alicuius rei extraneæ operam, ad ſua capita contrahuntur, ac membra, in quæ inſerta ſunt, mouent, operatio eſt animati corporis, quâ animatum. Et proinde eiuſmodi muſculorum motus à re nulla alia fieri poteſt, anima non coagente. Cum vero naturalis non ſit, vtpote per muſculos voluntarij motus inſtrumenta exercetur, eſſe animalem & arbitrarium ſtatuit.

Contrà Comes Montanus hoc negat, *lib. 3. de morb. c. 30. &, defenſione quintâ aduerſus Eraſtum*, idque hac ratione, Si facultas animalis motum imperat partibus, imperium hoc ex appetitu oriri neceſſe eſt. Appetitus autem oritur ex cognitione; cognitio à ſenſu; ſed ſenſus in Epilepſia non vigent, & illud, quod corpori moleſtum, neque percipere, neque facultatibus ſuperioribus communicare poſſunt. Deinde etſi in aliis conuulſionibus & ſpaſmo ſenſus ſunt integri: tamen motus omnis, qui fit à facultate animali, eſt voluntarius, ſeu ſpontaneus: at conuulſiuum motum præter voluntatem, & contra eam fieri nemo ignorat; ac propterea facultati animali aſcribi non poteſt.

Verùm etſi opiniones hæ extremè diſcrepare videantur: tamen neutra per ſe veritati planè conſentanea eſt, ſed ſi coniungantur, veram ſententiam conſtituunt; cum vtraque vis, & expultrix naturalis, & motrix animalis facultas in Epilepſia concurrant. Etenim motus hi conuulſi ſimpliciter animales non ſunt; cum contra voluntatem fiant. Neque etiam ſimpliciter naturales; cum fiant beneficio muſculi, animalis facultatis inſtrumenti, neque credibile ſit, facultatem naturalem expultricem poſſe tam vehementes ac validos motus ſolum edere.

Itaque hac de re ſic ſtatuendum puto. Cerebri membranæ, vbi à materia mordaci & maligna vellicantur ac moleſtantur, illud, quod moleſtum eſt, excutere conantur. Atque hoc modo vis expultrix cerebri primò quidem mouetur; eadem tamen animalem facultatem, quæ ſubiecto illi ſimul ineſt, in conſenſum trahit, eámq; ad expulſionem laceſſit. Hinc fit, vt potentia illa cerebrum vehementius dilatet & comprimat, ac iſta compreſſione, quod ſibi moleſtum eſt, excutere conetur; quod in ſternutatione fieri videmus. Imò ſimul facultatem mouentem in neruoſo & muſculoſo genere in conſenſum trahit. Atque hoc modo à facultate expultrice quidem initium motus eſt, motus tamen vehementiam iuuat vis animalis. Aliter n. ſeſe habet expulſio in parte, quæ motu deſtituitur; aliter in ea parte, quæ ad motum apta eſt: variántque ſymptomata ſecundum partes ſubiectas; id quod & in ſternutatione, quæ magnam cum Epilepſia conuenientiam habet, videre eſt, vt & in ſingultu. Quanquam enim princeps & prima cauſſa ſternutationis ſit vis expultrix cerebri: irritatur tamen eadem & in conſenſum trahit vim motricem capitis & thoracis, cerebrúmque irritatum in expulſione iſta à motrice functione corporis adiuuatur, muſculique capitis & pectoris contrahuntur, vt felicius ac potentius id, quod moleſtum eſt, à cerebro expellere poſſit. Videantur etiam quæ ſupra de Conuulſione dicta ſunt.

QVÆSTIO VI.

An ſanguinis in paroxyſmo Epilepſiæ ſit mittendus?

Fuerunt quidem inter Antiquos nonnulli, qui in Epilepſiæ paroxyſmo venam aperiendam cenſuerunt. Verùm hodie nemo Medicorum eſt, qui id ſuadeat aut tentet. Etenim in iſta vehementi & inordinata concuſſione corporis nec commodè ſatis inſtitui poteſt venæ ſectio, nec, ſi poſſet, ſatis tutò ac cum vtilitate aliqua adhiberetur. Nam cùm in paroxyſmo Epileptico maxima naturæ & cauſſæ morbificæ lucta ſit, ac natura id vnicè agat, vt materiam illam ſibi moleſtam excutiat, eadémque valde laboret tum ob denegatum animalium ſpirituum influxum, ac reſpiratio, & hinc aliæ actiones, non rectè ſeſe habeant: facilè fieri poſſet, vt ſanguine, & cum eo ſpiritibus ſubtractis natura ſuccumberet, & ita æger in ipſo paroxyſmo cum medicinæ ignominia expiraret. Nec vlla cauſſa eſt, quæ venæ ſectionem ſuadeat; nec per eam æger à paroxyſmo citius liberari poteſt. *Sanguis an in Epilepſia paroxyſmo. mittendus.*

QVÆSTIO VII.

An extra paroxyſmum ſanguis mittendus ſit in Epilepſia?

Sunt quidem nonnulli, qui nec extra paroxyſmum in Epilepſia ſanguinem mittendum cenſent, eâ inprimis de cauſſa, quod morbus hic ab humore frigido & craſſo oriatur. Sed, vt ſæpe dictum, ex falſa hypotheſi id aſſerunt. Neque enim ab humore craſſo, ſed potius à tenui ortum habet Epilepſia. Ideóque etſi nunquam fieri queat, vt corporis conſtitutio pituitoſa adſit, aut è ventriculo, vel alia parte determinata, nullo ſanguinis vitio concurrente, Epilepſia excitari poſſit, & ita venæ ſectione opus non ſit: (in quibus etiam caſibus nulla venæ ſectionis ſupra facta eſt mentio) tamen in Epilepſia per eſſentiam, & ſi plenitudinis cuiuſdam notæ appareant, aut ſanguis multus melancholicus adſit, vena omnino aperienda eſt; cum indicans venæ ſectionis adſit: modò vires id permittant. Idem faciendum, ſi à conſueta aliqua ſanguinis euacuatione, vt menſium in fæminis vel hæmorrhoidum ſuppreſſione, Epilepſia originem habeat.

QVÆSTIO VIII.

Quænam vena in Epilepſia ſit aperienda?

Quæ verò vena aliâs aperienda ſit in Epilepſiâ, Autores non planè conſentiunt. Etſi vero ſuprà in ſingulis Epilepſiæ differentiis, quæ vena, vbi opus eſt, aperienda ſit, definitum eſt: tamẽ, vt res clarior fiat, &, quo fundamento ſupra propoſita nitantur, patefiat; ſciendum, ſi Epilepſia fiat per primarium cerebri affectum, & aliqua plenitudo ſanguinis in capite appareat, vel in toto corpore ſanguinis plenitudo adſit, quæ vel ad producendã, vel fouendam Epilepſiam faciat, viréſque permittant, commodiſſimè in cubito vena aperitur, quâ ſanguis euacuatur, & à capite deriuatur. Si vero Epilepſia fit per conſenſum ab vtero, ac menſtruorum ſuppreſſionem, vel à ſuppreſſis hæmorrhoidibus, venæ in cruribus aperiendæ ſunt, vt & ſanguini motus ſuppreſſus concilietur, & materia à capite reuellatur. *Quæ vena in Epilepſia aperienda.*

QVÆSTIO IX.

An Vomitus in Epilepſia conueniat?

Etſi nonnulli vomitum in Epilepſia planè improbent, ea inprimis de cauſſa, quod vomitus caput, quod *Vomitus an in Epilepſia conueniat.*

Tt 2 aliàs

aliàs in Epilepſia afficitur, concutiat: tamen hæc ratio ſufficiens non eſt, nec vomitus planè improbandus, ſed diſtinctione opus eſt. Etenim vbi cerebrum primariò afficitur, aut vbi à parte aliqua externa Epilepſiæ cauſſa cerebro communicatur, nullus vſus eſt vomitus; & experientia docuit, eos, qui violentioribus per aluum & vomitum ſimul purgantibus in Epilepſia cerebro primariò affecto vtuntur, non ſolum nihil commodi inde percipere, ſed peius inde habere. Sed tum vomitus prodeſt, & locum habet, vbi Epilepſia per conſenſum ventriculi, partiúmque vicinarum oritur, ſeu cum cauſa Epilepſiæ iis in locis hæret, è quibus per vomitum excludi poteſt. Et naturæ quædam ad vomitum ſatis pronæ ſunt, nec facilè incommodi aliquid ex eo tum metuendum. Et ſit, vt caput aliquo modo afficiatur vomitu: tamen longè maius commodum eſt, quod tum ex eo prouenit.

QVÆSTIO X.

An Frictiones in paroxyſmo Epileptico vſum habeant?

Frictiones in Epilepſia. Non malè, *in ſpicilegio, c. 1. de Epilepſia*, ſcribit Franciſcus Hildesheim; in ipſo paroxyſmo Epileptico nullum vnquam auxilium præſtantius ſe expertum eſſe, quàm frictiones validas ac violentas ſcapularum, brachiorum, crurum, & ipſius dorſi cum pannis aſperioribus & piloſis. Eraſtus tamen, *diſp. 4. contra Paracelſ.* frictiones non multi vſus eſſe putat, quòd nihil euacuare ex loco affecto poſſint, propter obtuſum membrorum ſenſum. Verum enim verò ſententia prior verior eſt. Etſi enim verum ſit, ſenſum tum eſſe obtuſum: tamen ſi frictiones fortiores ſint, quales eſſe debent, ſenſus ſopiti excitantur quaſi. Præterea etſi ſenſus frictiones non percipiat: tamen frictiones fortes partes calefaciunt, humores & ſpiritus ad partem, quæ fricatur, concitant, ac mouent. Vnde fit, vt vapores ad caput tendentes verſus inferiora & partes illas, quæ frictione incaluerunt, attrahantur & diſcutiantur.

QVÆSTIO XI.

An in paroxyſmo Epileptico ſternutationem ciere liceat?

Sternutatoria in Epilepſia an conueniant. Sunt nonnulli, qui in paroxyſmo Epileptico ſternutationes ciendas non putant, eâ de cauſſa, quod humores craſſos ſternutatoria è cerebro excutere non poſſint, verùm eos mouendo & agitando maiores obſtructiones pariant; imò, capite non euacuato, viſui inſigne damnum adferre poſſint; cùm experientiâ conſtet, ex intempeſtiuo ſternutamentorum vſu, materia in cerebro copioſâ agitatâ, neruorum opticorum obſtructionem, & hinc cœcitatem ſecutam fuiſſe. Verùm ſupponunt hi ex antiqua opinione, à craſſis humoribus, ventriculos cerebri obſtruentibus, excitari Epilepſiam. Cùm verò ſupra ſatis ſit demonſtratum, non ab humore craſſo, ſed potius tenui, imò vapore & aura, Epilepſiam excitari; fruſtra hoc incommodum metuitur, materiámque talem ptarmica ſatis diſcutere valent. Atque vſus & experientia docet, nihil damni à ptarmicis in Epilepſia exhibitis prouenire, ſed cum ſumma vtilitate ea adhiberi. Interim non negamus, in aliis morbis, in quibus materia craſſa & copioſa in capite abundat, ptarmica cautè & cum circumſpectione eſſe adhibenda.

QVÆSTIO XII.

An Apium Epilepticis ſit noxium.

An apium Auicennas, *lib. 3. Fen. 1. tr. 5. cap. 11.* è cibis præcipuè apium reiicit, vtpote quod peculiarem proprietatem Epilepſiam commouendi habeat; quem Arnoldus de Villâ nouâ, *lib. 1. cap. 2.* & alij inter quos è recentibus eſt Tabernæ montanus, ſequuntur. Auicennam verò reprehendit Leonhard. Iacchinus *de acutor. morb. curat.* & merum delirium eſſe id putat, cum Galenus, *in conſil. de puero Epileptico*, Apium Epilepticis concedat. *Epilep. ſit no.*

Verùm non ſolum Auicennas, ſed & Alex. Trallianus, *lib. 1. c. 15.* Apium Epilepticis, ceu naturaliter eos offendens, prohibet. Et Plinius, *lib. 20. nat. hiſt. c. 11.* ex Chryſippo & Dionyſio refert, in puerperio ab eo cibo comitiales fieri, qui vbera hauriunt. Cum ergo tot docti viri id affirment, non puto planè iſtam ſententiam eſſe reiiciendam, ſed potius experientiam, quæ non planè refragabitur, conſulendam: Et quamuis multi hodie ſine noxa vtantur eo: ij tamen ad Epilepſiam diſpoſiti non ſunt. Et licet Galenus Apium Epilepticis concedat; id tamen deguſtare ſaltem permittit, ſicut & ſmyrnium, quod tamen poſtea caput replere ſcribit; & ſimilia, quæ ei ætati, & in Epilepſia parum commoda, concedit: quâ ipſâ de cauſſâ Hercul. Saxonia hoc conſilium cum ſale legendum putat.

Hoc tamen hic monendum, cùm de Apio quæſtio eſt, petroſelinum nobis ita dictum intelligendum eſſe. Id enim eſt verum apium hortenſe, & domeſticum antiquorum; quod verò apium hodie dicitur vulgò, id eſt apium paluſtre antiquorum.

QVÆSTIO XIII.

An Cranij humani aliquis in Epilepſia vſus ſit?

Cranium humanum contra Epilepſiam hodie vſurpari notiſſimum eſt. Reprehendit tamen hoc Eraſtus, *in diſputat. contra Paracelſum part. 4.* ſcribítque, Diabolum perſuaſiſſe latenter hominibus, vt pro Epilepſiæ depulſione vterentur puluere ex cranio humano præparato, & iuſſiſſe, vt deuorent fœminas fœminæ, mares maſculi. Paracelſum verò, cum inaniter offerri cranij puluerem animaduertiſſet, vt ſuperſtitionem confirmaret & augeret, oſſiculum quoddam paruum, angulare, magnitudine vnguis in capitis vertice inueniri, mentitum eſſe, quod epotum liberaret ab Epilepſia, &, ne in mendacio deprehenderetur, addidiſſe non in omnium capitibus, ſed in quorundam ſaltem reperiri. Ipſe verò Eraſtus in nullis reperiri ſtatuit. *Cranium humanum in Epilepſia.*

Verum enim verò etſi verum ſit inter medicamenta paſſim circumferri multa, quæ reipſa quod de iis prædicatur non præſtant; nolim tamen hoc facilè de cranio humano aſſeuerare; cum tot docti eruditique Medici teſtentur, verum eſſe, quod de efficacia cranij humani in Epilepſia ſcribitur, præcipuè cum Eraſtus nullam rationem, quæ contrarium ſuadeat, afferat. Ideóque etſi ſuperſtitioſorum medicamentorum vſus rectè reiiciatur, atque inde etiam Galenus, *de ſimpl. med. fac.* ſcribat, abſurdum & indignum hominibus eſſe, talia vſurpare: idem tamen Galenus, *lib. 11. de ſimpl. Med. fac. titul. de Oſſibus*, refert, ſe nouiſſe, quendam oſſa combuſta potui exhibuiſſe haud ſcientibus quid biberent, ne ſcilicet ea auerſarentur, ac multorum tum Epilepſiam tum Arthritidem curaſſe. Id quod de cranio etiam obſeruare cuique promptum eſt. Et inprimis ad Epilepſiam curandam efficaciſſimus eſt ſpiritus, qui ex eo elicitur, ſi infantibus gutt. vi. vel vii. adultioribus plures exhibeantur; vt & ſal ille volatilis, qui in deſtillatione liquoris huius è cranio colligitur.

Paracelſum quoque oſſiculum illud in cranio humano reperiri affirmantem mendacij immeritò arguit Thomas Eraſtus. Etſi enim ipſe ea non viderit: in multis tamen ad commiſſuram ſuturæ coronalis & ſagit- *Oſſiculum triangulare in cranio humano.*

talis talia oſſicula triangularia reperiuntur. Et ſunt penes me aliqua, quæ nuper etiam meis Auditoribus monſtraui, quæque habeo ex dono Dn. Michaëlis Dôringij, iam Medicinæ Doctoris, & Phyſici Vratiſlauienſis, qui cum iter in Sabaudiacum Dn. Guilielmo Fabricio, Hildano, Chirurgo celeberrimo, faceret, in oſſuariâ obuiâ multa ex craniis ibi aſſeruatis cum Dn. Fabricio collegit.

QVÆSTIO XIV.

Vtrum Amuleta proſint in Epilepſia?

[illegible] Epilepſia

Cum de Amuletis quædam in genere dicta ſint, *in Tractat. de Conſenſ. & Chymic. cum Ariſtotel. & Galen.* ca, quæ ibi prolata ſunt, hîc repetenda non cenſeo, ſed argumenta ſolùm, quæ, *loc. allegato,* affert Eraſtus contra Amuleta, examinabo. Primò quidem ſcribit, naturalia [illegible], ſiue propter formam ſubſtantiæ effectricem, ſiue propter certam temperaturam rebus ſubiectis inſint, non aliter mutari, quam per ſenſibilium qualitatum alterationem. Quippe formæ ſubſtantiales neque corrumpuntur, neque mutantur, non mutato temperamento: at ab Amuletis eiuſmodi temperamentum ſenſibilium qualitatum mutari nequit. Verum enim verò male præſupponit Eraſtus, nullas in rebus dari qualitates, & per eas mutationes, præter eas, quæ ſunt à temperamento primarum qualitatum; aut, ſi dantur, non mutari poſſe, niſi temperamento ſenſibilium qualitatum mutato. Experientia enim multiplici conſtat, dari multas occultas qualitates, quæ ab ipſa forma ſubſtantiali, non mediante temperamento primarum qualitatum, fluunt. Hæ ergo qualitates cum ſui generis qualitates contrarias habeant, vnde rerum antipathiæ proueniunt, poſſunt mutari, non mutato temperamento à ſui generis qualitatibus.

Deinde nec illud admitti poteſt, occultas qualitates non, niſi proxima, & quæ contingunt, corpora afficere, in remota verò, & inter quæ aliquod interiectum ſit, non agere. Reperiuntur enim inter quos & feles ea eſt antipathia, vt ad præſentiam felis etiam ciſtæ incluſæ: & quam non vident, animo deficiant. Et magnetis vires trahendi ferrum nullo obice aut obſtaculo impediri poſſe, ac per tabulam interpoſitam ferrum à magnete trahi, res ipſa docet. Et quod Eraſtus negat, ferrum à magnete per medias carnes & cutim trahi, id affirmat Ambroſius Paræus, *lib. 8. Chirurg. c. 25.* vbi refert, quendam Chirurgum hernias puerorum curaſſe magnete in tenuiſſimum puluerem redacto, & cum polenta exhibito, inguine verò, quà præcipitabantur inteſtina, melle inuncto, & ſubtili ferri limatura aſperſa: de quo tamen Lectori iudicium relinquam.

Quod etiam impoſſibile putat Eraſtus, fruſtum lapidis aut radicis appenſum cuti tantam vim morbifici humoris educere, vt morbum tam terribilem iugulare poſſit, id impoſſibile non eſt. Etſi enim ſenſibiliter humores vitioſos non educant talia: in ipſam tamen cauſſam morbificam aliquo modo agere poſſunt. Etenim non ipſi humores, quatenus tales, cauſſa Epilepſiæ ſunt, ſed malignum illud in humoribus, & praua humorum ἰδιότης, ac quod peculiari vi cerebro infeſtum eſt, quod in minima etiã quantitate magnas vires habet; vt in venenis videre eſt. Illud ergo ſi extinguatur, & qualitas illa ſi tollatur, Epilepſia ceſſat, humore manente, modò is non totus corruptus ſit. Nec impoſſibile eſt, humorem aliquem qualitate praua depoſitâ manere, aut certè aliorum admixtione ita obtundi poſſe, vt ampliùs non deprehendatur: ſicut non ſolum id in coctione humorum, & febribus, extincto paroxyſmo, videre eſt, ſed & aliis in rebus apparet. Spiritus vitrioli, exempli gratia, inſignem aciditatem & acrimoniam habet; at ſi aliquid ſalis vel ol. tartari addatur, omnem illam amittit. Vina pendula corrigi poſſunt manente ſubſtantia. Ita & cereuiſiæ aceſcentes ſæpe qualitatem illam deponunt.

QVÆSTIO XV.

An vſus ſanguinis humani conueniat in Epilepſia?

Ex Tertulliani *Apologetico aduerſus gentes* patet, Romæ vſitatum fuiſſe, vt in theatro & arena iugulatorum gladiatorum ſanguinem recentem de iugulo decurrentem & repentem adhuc contra morbum comitialem biberent. Idem Plinius, *lib. 28. natur. hiſtor. cap. 1.* teſtatur, & Cornel. Celſus, *lib. 1. cap. 34.*

Verùm vt illa ipſa theatrica ſpectacula, & gladiorum cædes diaboli inuentum ſunt: ita, vt Plinij, *loc. allegato,* verbis vtar, ille euerſor iuris humani, monſtrorumque artifex cæde humanâ, & ſanguinis humani effuſione delectatus, ex hominum ſanguine & ſacrificia & pharmaca per ſuos ſacerdotes fraudulenter inſtituit, hominibuſque ſuperſtitioſis perſuaſit, vt contra Epilepſiam ſanguinem humanum haurirent. Verùm nullius animalis ſanguis adhuc calens ſine incommodo bibitur. Docétque experientia, ſanguinem animalium potiſſimum adhuc calentem & ſpirituoſum, hauſtum magnam in corpore mutationem efficere, poſſuntque inde Lycanthropia & Galianthropia excitari, ita vt homines eorum animalium mores referre incipiant, de quo ſupra, *cap. 16.* dictum. Sanguinem quoque humanum Epilepticis nihil profuiſſe, ſed animum ferocem induxiſſe, eadem experientia docuit. Nota eſt ex Iulio Capitolino hiſtoria de Marci Antonij Philoſophi Imperatoris vxore Fauſtina. Ea enim cum amore gladiatoris detineretur & contabeſceret, Marcus Imperator id ad Chaldæos & Mathematicos retulit, qui ſuaſerunt, vt occiſo gladiatore Fauſtina tepidum cruorem illius biberet, viróque ſuo mox concumberet; quo quidem ſanguine gladiatoris hauſto amorem depoſuit, (forſan deſiderio potius per remotionem obiecti, quam ſanguinis hauſtu, ſublato) vis autem illius gladiatoris ſanguinis ſeſe prodidit in partu illius Fauſtinæ: Antonius enim, quem peperit, homo crudelis & gladiatorio animo ac temeritate fuit, vt pugnis gladiatoriis & cruentis cædibus Rempubl. Romanam ferè attriuerit. Vid. etiam Libauius, *2. part. ſingul. p. 164.*

Refert quoque Iohan. Longius, *epiſt. lib. 1. cap. 71.* quendam Paſtorem ſicarium & homicidam duos habuiſſe filios, quos ſibi in ſui facinoris & latrocinij ſubſidium aſſciuit. Cum verò iuniorem ad tam ſæua obeunda facinora puſillanimem animaduertiſſet, occiſo in ſylua Ottonis tabellario, panem ſanguine occiſi madidum filio eſurienti edendum præbuit, quo deguſtato tanquam dæmonis œſtro percitus ſeſe ad quæuis perpetranda flagitia longè audaciorem factum, dum de eo ſumeretur ſupplicium, ſponte confeſſus eſt. Plura de ſanguinis humani, inſtinctu diaboli, vſu videantur in allegata modo epiſtola. Summa, vt Lucanus ſcribit:

Nullus ſemel ore receptus
Pollutas patitur ſanguis manſueſcere fauces.

Potus ſanguinis humani minùs tutus.

¶ [Vſum ſanguinis humani tutum non eſſe, *ſupra* diximus. Id confirmat etiam hiſtoria, quam refert Zacutus Luſitanus, *de Prax. Med. Adm. lib. 3. obſ. 79.* vbi narrat, iuuenem quendam inimico ſuo, amicitiâ ſimulatâ, ad conuiuium inuitato, inter potandum obtruſiſſe poculum vini cum vnc. duabus ſanguinis humani, ex homine ruffo venæ ſectione emiſſi, adiecto etiam ſaccharo. Quod cùm ille incautus exhauſiſſet, poſt triduum delira loqui cœpit, & in perpetuum fatuus remanſit, nec vllo remediorum genere curari potuit.]

CAPVT XXXII.

De Caro.

Nomen.

Carus vnde dictus. CArus ἀπὸ τοῦ κάρος, à capite ſic dictus eſt, quod ſit capitis grauitas, & inexpugnabilis dormiendi neceſſitas. Latini nonnulli torporem, Arabes Subeth appellant. Idem cum Caro etiam affectus videtur eſſe malum, quod Hippocrates, *7. Aphor.* 14. & 58. ἔκπληξιν & ἀφωνίαν nominat. Quanquam ἀφωνία pro magnitudine affectus interdum apoplexiæ tribui videatur; de quo infra, *de Apoplex. quæſt.* 1. Etſi verò Carus nonnunquam pro comate ſumitur: tamen cum de Caro propriè dicto loquimur, eſt is proximus apoplexiæ affectus, in quo non ſolùm ſomnus longior eſt & profundior, quàm in lethargo, ſed præterea æger vocatus non audit, &, niſi punctus, vix ſentit, & quamuis ſentit, non tamen loquitur, aut oculos aperit. Reſpiratio tamen illæſa eſt, quo ipſo ab apoplexia differt, in qua reſpiratio eſt difficilis cum ſtertore. Quando verò Galenus, *4. de loc. affect. cap.* 2. & *2. in ter. aphor.* 10. ſcribit; in Caro hominem neque ſentire neque moueri, neque intelligere, neque meminiſſe, id ita accipi debet, quod Carotici non ſentiunt nec mouentur, niſi obſcurè, & confuſo quaſi iudicio, dum videlicet obiecto fortius feriente ac pungente partem contrahunt, quod non fit in apoplexia.

Definitio.

Definitio. Eſt videlicet Carus, vt Galenus definit, *de ſympt. different. cap.* 3 Paralyſis quædam τῶν φανταστικῶν, ſeu, vt res clarius explicetur, reſolutio & priuatio quædam ſenſuum internorum & externorum, motuſque voluntarij, ſpirandi ſolùm facultate illæſa: ſeu ſomnus profundus cum ſenſus & motus, reſpiratione exceptâ, imaginationiſque ſeu imminutione, ſeu ablatione, ob impedimentum motus, ac liberum exercitium ſpirituum animalium.

Cauſſa.

Cauſſa proxima. Cauſſam huius mali proximam eſſe in ſpiritibus animalibus, qui in organa ſenſus & motus influere, ac liberè in cerebro moueri non poſſunt, planum eſſe puto. Hoc autem impedimentum plerique ab anguſtia ventriculorum cerebri prouenire ſtatuunt: quod commodè explicandum. Neque enim, vt alibi dictum, in ventriculis cerebri ſpiritus animales continentur & mouentur, ſed potius in ſubſtantia & meatibus cerebri. Ideóque à meatuum cerebri, ſiue compreſſione, ſiue obſtructione ſeu anguſtia, Carus ortum habet.

Et quidem primò à compreſſione cranij & cerebri fieri Carum, docet Fernelius, *lib. 5. Pathol. c.* 2. dum ſcribit, ſe vidiſſe quendam ictu vehementi ac valido concidiſſe, vt ſanguis ex oculis, naribus, auribus, & ore emanârit, hinc totius mentis ſenſuſque ſtupor inuaſerit, vt caluaria pertuſa ac denuo obducta fuerit, omnéque remedij genus ſine ſenſu inductum fuerit, atque is tertio mente reſtitutus immemor omnium, quæ acciderant. Reféttque Mercurialis, ſe vidiſſe quendam ab importuna cranij perforatione factum caroticum, vbi ſcilicet in vulneribus inter perforandum vel eximendum os, membrana cerebri violatur, negligentius impreſſo inſtrumento Chirurgico, quod μῆνιγγοφύλαξ appellant. Pertinet & huc muſculorum temporalium ac arteriarum contuſio: niſi cauſſæ iſtæ commodius ad tertium cauſſæ genus referri poſſint, de quo poſtea. Pertinent & huc allegati aphoriſmi 14. & 58. *ſect.* 7.

Secundò ab obſtructione meatuum cerebri, imò cerebri refrigeratione & humectatione ab humore quodam frigido & craſſo, Carum fieri poſſe, negandum non videtur: cum omnino inter ſoporis præternaturalis ſpecies hæc ſit grauiſſima. Ad hanc cauſſam faciunt iter per loca frigida, vt pluuijs & niuibus, habitatio in conclaui nuper ædificato & humido.

Tertiò. Sed præter anguſtiam cauſſæ illæ externæ, ictus & percuſſiones capitis, caſuſque alio etiam modo actiones animales turbare poſſe videntur, videl. vel agitatis, commotis & perturbatis ſaltem ſpiritibus, vel etiam neruis, quibus ſpiritus feruntur, ruptis. De qua cauſſa vtrâque Fernelius, *loc. allegato*, ita ſcribit: Fiunt præterea & ſoporoſi affectus cerebro ictu vel caſu vehementius concuſſo. Agitatis quippe & commotis ſpiritibus nulla rectè actio edi poteſt, tumque ſubſiſtit homo quaſi attonitus, vt qui aut timore aut verecundia obſtupuit. At ſi concuſſionis vi & impetu fracta & depreſſa caluaria meninges cerebrumque premit, ſenſus atque ſermonis expers obſtupeſcit homo. At certè cum effractum cerebrum eſt, atque eius, aut neruorum inde prodeuntium diuulſio quædam obtigit, omnibus quidem fractis ac debilitatis deterrimus ſopor oritur, exiguam nobis ſalutis ſpem relinquens.

Pertinere huc videtur & ea Cari ſpecies, quæ fit arterijs, carotidibus, & muſculis temporalibus affectis. Cum enim hæ arteriæ ſpiritum vitalem ad animalium ſpirituum generationem ad cerebrum vehant, ſi lædantur hæ arteriæ, & ſpiritus vitalis tranſitus denegetur, ſpirituum animalium generatio non fit, & ita ſpiritibus vel deficientibus, vel perturbatis Carus oritur. Idem fit muſculis temporalibus contuſis compreſſis, vel alio modo læſis, quos ideirco Hippocrates, *lib. de articulis*, καιρίους nominat. Habent enim non ſolùm maximum cum cerebro conſenſum propter inſignes neruos, qui ſi lædantur, facilè cerebro malum communicatur, ſed & arteriæ carotides his muſculis læſis lædi poſſunt.

Ad hanc differentiam Cari, quæ à perturbatione ſpirituum fit, pertinet & ille, qui fit a vehementiſſimis doloribus à cauſſa ſiue interna, ſiue externa, diſſipatis videlicet ſpiritibus, & concidente in cerebro ſpirituum animalium robore; vnde nonnulli etiam ſubſidentiam cerebri deducunt, quæ peculiaris in hoc affectu anguſtiæ cauſſa ſit.

Pertinet huc & ille ſomnus grauis, qui in Epileptici paroxyſmi fine accidit.

Quartò. Quibus tandem meritò addimus vim narcoticam, de qua ſupra, *cap.* 2. dictum, & *cap. ſeq.* de Apoplexia dicetur, dum ſpiritus animales torpidi, & ad actiones ſuas inepti redduntur. Accidit hoc ex medicamentorum narcoticorum, cum aſſumptorum, tùm extra applicatorum vſu. Deinde quædam venena Carum inducunt, ſicut ex morſu aſpidis ſoporem & torporem lethalem accidere, Plutarchus, *de morte Cleopatra*, ſcribit; vt & fungorum quorundam eſus, & alia venena. Sæpe etiam ex intus genitis malignis humoribus in malignis febribus Carus accidit. Imò interdum in intermittentibus etiam febribus in principio paroxyſmi calore attenuatâ & fuſâ materiâ vapores ad caput eleuantur, & Carum excitant, qui non prius ceſſat, quam vapores illi diſcuſſi ſint. Et quod in febribus à toto corpore accidit quandoque, idem etiam à priuatis partibus, inteſtinis, & vermibus in iis, ac vtero accidere poteſt. Refert quoque Mercurialis, Sabæos populos incidere in hunc morbum ex odore & fragrantia fructuum & florum apud eos naſcentium, & curari ſuffitu bituminis & barbæ hirci. Pertinet huc & fumus carbonum accenſorum in conclaui concluſorum, qui & aërem craſſum & ventilando calori ineptum reddit, & vi narcotica ſpiritus torpidos efficit. Quod præſtant & vapores illi è muſto & cereuiſia feruente exhalantes.

Differen

Differentia.

ſſentia. Differentiæ vtiles & ad curationem cognitu neceſſariæ à cauſſarum diuerſitate, & locorum, in quibus illæ in corpore generantur, varietate petuntur. Carus videlicet alius eſt per eſſentiam, vbi materia, eius cauſſa, in capite generatur; alius per conſenſum: & quidem nunc ex hac, nunc ex illa parte prouenit. Cauſſæ quoque ſunt variæ, vt modò dictum.

Signa Diagnoſtica.

…ca dia-ſtica …us affe- Æger graui & continuo ſomno opprimitur, atque oculos habet clauſos, quod non fit in catalepſi, & ſi eos dum magno clamore vocatur, aperit, ſtatim iterum claudit, interrogatus non reſpondet; quod fit in lethargo, in quo ipſa febris ſemper coniungitur: cùm carus, ſi cum febre ſit, acceſſiones ſaltem febrium ſequatur. Si pungatur, ſentit, & membrum contrahit; quod non fit in apoplexia: libera tamen reſpiratio adeſt; niſi cauſſæ vehementia ſit maxima: ac tum parum ab apoplexia differt hic affectus.

Signa Cauſſarum.

…cauſa- Cauſſæ quoque huius affectus ſua habent indicia. Nam ſi à compreſſione eſt; præceſſit contuſio vel ictus; quod ab ab aſtantibus cognoſci poteſt: ſicut & ſi à fumo carbonum aut veneno hoc malum originem trahat. Si ab obſtructione, vel cerebri humectatione, pituitę ſigna aderunt ex antegreſſis cauſſis humectantibus & refrigerantibus, vt aëre, cibis, medicamentis, ex temperamento itidem ac habitu corporis humidiore ac frigidiore, & ſignis aliis, de quibus ſupra, *part.* 1. Si febris adſit, facilè ſuis cognoſcitur ſignis, & naturam cauſſæ patefacit. Si ex vermibus originem habeat, item ſi vapor ab inferioribus aſcendens malum producat, diligenter inquirendum, in qua parte fons mali & materia, quæ vaporem illum narcoticum ſuppeditat, hæreat. Si à veneno ortum habeat, id ex adſtantium relatione cognoſcitur.

Prognoſtica.

…ſtica. 1. Τὸ καρῶδες vbique malum, teſte Hippocrate, *in Coac. prædict.* & Galeno, 1. *Prorrh. Aphor.* 29. Nā actiones animales, exceptâ ſolâ reſpiratione, ſunt affectæ, & cerebrum, quod nobile membrum eſt, patitur. Magis verò periculoſus eſt Carus, in quo reſpiratio quoque læditur. Tum enim apoplexiam in propinquo eſſe, indicio eſt.

2. Cephalalgia καρώδης cum capitis grauitate conuulſionem indicat. Hippocrates, *in Coac.* Cuius rei cauſſam hanc reddunt, quod humor frigidus non nimis craſſus in neruorum ſubſtantiam penetret, eos repleat, extendat, aut frigore vellicet, vt conuulſio ſequatur. Verum probabilius eſt, materiam, quæ ſeu cerebrum humectando & replendo, ſeu vi narcoticâ, carum inducit, ſimul peculiari modo neruoſo generi infeſtam eſſe, illudque vellicare, & prout in hunc vel illum locum prius incidit, hoc vel illud ſymptoma prius producere poſſe. Etenim ſi in fine paroxyſmi ſopor accidit, non tam ob defatigatum à nimia agitatione cerebrum, quam quod, vt rectè Platerus hac de re ſtatuit, vapores maligni, qui prius neruoſum genus afficiendo motus epilepticos excitabant, poſtea cerebrum labefactando ſoporem inducunt: cur non etiā vapor aut humor, qui prius in cerebro ſoporem inducebat, poſtea ad neruoſum genus conuerſus idem vellicare, & conuulſionem parere poſſit? Cuius rei documentum præbet vinum & ſpiritus vini. Etenim compertum eſt, ebriis nonnunquam poſt ſoporem conuulſionem ſuperueniſſe.

3. Carus in declinatione febrium continuarum proueniens, ſi vires ſint debiles, lethalis eſt.

4. Si cranio contuſo meninges & cerebrum contūdantur, malum eſt; quoniam æger aphoniâ corripitur, & ſenſu motúque priuatur. Si verò cerebrum ipſum effringatur, aut neruorum fiat auulſio, deteriora ſymptomata ſuccedunt, cum exigua ſalutis ſpe, vt ex 7. *Aph.* 14. & 58. colligitur.

5. Carus & ſomnus nimius ac grauis poſt quamlibet magnam inanitionem aut ſpirituum diſſipationem & abſumptionem, peſſimus eſt. Ægrum enim morti vicinum nunciat.

Indicationes.

Si malum hoc proueniat à copioſa pituita cerebrū refrigerante, humectante, & irrigante, vel etiam meatus eius obſtruente, calefacienda, attenuanda, & euacuanda ea erit, habitâ prius ratione totius corporis. Si autem ab humore vel vapore narcotico fiat, ea exhibēda, quæ peculiarem facultatem habent narcoticam vim infringendi: ſimulque partis, quæ illam materiam ſuppeditat, habenda ratio eſt. Si à veneno proueniat, curatio ad illud dirigenda. Si accidat à compreſſione cerebri, cranium eleuandum, affluxus prohibendus, &, quod affluxit, diſcutiendum. Indicationes.

Curatio.

Ergo ſi vel à pituita, vel à vapore narcotico originē habeat Carus, habitâ prius totius corporis ratione, eóque euacuato, reuulſionibus inſtitutis per frictiones, glandes, clyſteres acres, vt ſuprà, *part.* 1. dictum, caput per errhina, apophlegmatiſmos & ſimilia euacuetur, vt, *ibidem*, dictum. Æger frequenter rutam & pulegium olfaciat, aceto intincta; pars capitis anterior fricetur ol. rutæ, cui caſtoreum admiſtum ſit, vel etiam addatur ſinapi ac nigella, vel ſinapiſmi inſtituantur. Acetum quoque acerrimum laminæ ferreæ candēti infundatur, ac vapor naribus excipiatur, quod efficax eſt in affectibus ſoporoſis remedium. Reliqua curatio ferè inſtituitur, vt, *capite ſeq. de Apoplexia* dicitur. Curatio.

Si autem cum febre vel vermibus coniungatur Carus, vel aliunde per conſenſum accidat, reſpiciendum ad totum corpus, vel ad partem mittentem. Materia ſcilicet à capite auertenda, cerebrúmque, quod eſt membrum recipiens, roborandum. Inprimis materia, quæ cauſſam ſuppeditat, tollenda. Sublato enim morbo principali vel fomite, & illud, quod eum ſequitur, ceſſat. Ea tamen non ſunt negligenda, quæ vim narcoticam infringunt; ideóque acetum, ruta, pulegium olfacienda.

Si autem à veneno hoc malum inductum ſit, & quidem hauſto, mox vomitus inſtituatur. Deinde dentur conuenientia alexipharmaca. Si opium ſumptum ſit, caſtoreum mixtum cum oxymelite detur. Si hyoſcyamus; caſſia lignea aut caſtoreum exhibeatur. Si morſu animalis venenati inductum ſit venenum & hinc pendens Carus, conuenientia alexipharmaca danda, ac venenum, per vulnus extrahendum. Si ignoretur venenum, propinetur theriaca antiqua cum caſtoreo. Sin extra admotum ſit narcoticum, ol. caſtor. rutæ & de piperibus conuenit.

Simul in his omnibus danda opera, vt æger à ſomno excitetur, de quo ſuprà, *cap.* 2. dictum. Nimirum extra adhibenda ruta, & ex ea parata medicamenta, caſtoreum, acetum, moſchus, vel applicetur capiti emplaſtrum ex vna parte ſcillæ, vna rutæ, & duabus caſtorei.

Nonnulli plura medicamenta à proprietate iuuantia contra hunc affectum proponunt. Dominic. Leonus, *cap. proprio*, ſcribit, quendam Empiricum retuliſſe, ſuccum conſolidæ, præcipuè minoris, quantitate ℥ij. hauſtum, lethargicos & caro laborantes excitare, &

omnem ſomnum profundum remouere. Idem ſcribit, fel gruis tepefactum in vaſe plumbeo, & illitum occipiti, à ſomno excitare, myrrham item & thus deglutitum ſomnum diſcutere. Recenſet ibidem & alia quædam ſub ceruicali poſita, vel corpori alligata, quæ vigilias præſtant, vt oculos, cor & fel philomelæ, pennam dextræ alæ merulæ, caput & cor veſpertilionis, oculos vpupæ; quæ tamen videntur eſſe ſuperſtitioſa.

Si denique à compreſſione cranij & cerebri originẽ habeat Carus, curatio inſtituenda vt ſuprà, *part. 1. c. 10.* dictum.

Diæta.

Diæta. Æger contineatur in aëre temperato, vel ad ſiccum & calidum vergente, lucido, non tenebricoſo; & clamore forti ac vociferatione excitetur. Inſtituantur & frictiones & ligaturæ extremorum. Reliqua ex iis, quæ de Lethargo dicta ſunt, & iam de Apoplexia dicentur, petantur.

Cura fumo carbonum, vel muſti vapore ſuffocatorum.

Propter cognationem non prætereunda cura eorum, qui fumo carbonum vel vapore muſti aut cereuiſiæ ſuffocantur. Cum enim interdum accidat, vt Medicus ad eos, qui fumo carbonum, vel vapore muſti aut cereuiſiæ feruentis penè ſuffocati ſunt, ſubitò vocetur, quid tum agendum ſit, vt in promptu habeat, neceſſe eſt. Foreſtus, *lib. 15. obſeru. 36. in ſcholiis*, curationem ex Haly, *Practica lib. 6. cap. 4.* deſumptam proponit. Verùm Haly eo loci non de fumo ſuffocatis, ſed de ſtrangulatis, & fune ſuffocatis agit. Æger autem talis ſtatim in aërem liberum exportandus, & os diducendum, ac apertum ſeruandum, & ſp. vini optimè rectificatus, in quo aliquid theriacæ diſſolutum ſit, vel aqua theriacalis aut apoplectica vel epileptica vel hirundinum cum caſtoreo, vel acetum rutaceum inſtillandum. Hinc vbi æger iterum moueri incipit, vomitorium ex multo oxymelite exhibendum, dorſóque ægri concuſſo vomitus excitandus. Hinc aliquod ſternutatorium naribus inflandum, & palato theriaca, Mithridatium cum caſtoreo, aliaque, de quibus de apoplexia dicetur, illinenda. Nec intermittendæ frictiones, clyſteres. Tandem ea exhibenda, quæ ſpiritus animales & vitales reficere valent.

CAPVT XXXIII.

De Apoplexia.

Nomen.

Apoplexia unde dicta. APoplexia, Græcis ἀπὸ τοῦ ἀποπλήττειν dicitur, quod homo ceu fulmine ictus, aut victima ad aram cæſa, ſubitò concidat. Ἀφωνίας & Apoplecticos ἀφώνους appellat Hippocrates, *4. de rat. vict. in acut. 6. Aph. 51. 7. Aphor. 58.* quod hoc malo correpti ſtatim obmuteſcant.

ἀφωνία quid ſit. De voce verò ἀφωνίας notandum, etſi vox etiam lædi poſſit ſolùm inſtrumentis voci deſtinatis læſis: tamen Hippocrates, vt Galenus, *in Comm. ad allegatos Aphoriſmos*, docet, ἀφώνους κατ' ἐξοχὴν eos ſaltem, quibus ſenſus & motus ablatus, quique non aliter atque attoniti ſine vllo ſenſu & motu proſtrati iacent, ſub nomine ἀφώνων intelligit, ſub vno maximè manifeſto ſymptomate τῆς ἀφωνίας omnes voluntarias actiones læſas comprehendens. Fit autem hoc & in Apoplexiâ & in caro. Ideóque ἀφώνων nomine vtroque affectu laborantes comprehendit Hippocrates. Aphoniam quidem pro caro ſumit, *5. Aphor. 5.* pro Apoplexia verò locis modò allegatis.

De voce tamen ἀφωνίας, & qualis is affectus ſit, dicetur infra, *quæſt. 1.* Latinis morbus ſideratus & attonitus appellatur, quod quaſi fulmine tacti ægri concidant. Nonnullis quoque vniuerſalis paralyſis nominatur, quod omnium partium ſenſus & motus auferantur. Germani *den Schlag, vnd, die Hand Gottes* nominant.

¶ [Aphonia equidem, vt *ſupra* diximus, eſt interdum propriè vocis læſio, quæ pluribus à cauſſis accidere, & etiam ſine ſenſus & motus læſione contingere poteſt, ſolùm inſtrumentis voci deſtinatis læſis: tamen Galenus, *in coment. ad aph. 5. ſect. 5. ad aphoriſm. 51.* & *ad aph. 58. ſect. 7.* docet, Hippocratẽ in allegatis aphoriſmis, & alibi etiã, ἀφώνους eos dicere, qui ſenſu & motu voluntario priuantur, κατ' ἐξοχὴν, quòd vox voluntariarum actionum ſit præcipua, atque ἀφωνίαν tum idem eſſe quod apoplexiam. Et *4. de rat. vict. in acut. text. 23.* ſcribit, vno ἀφωνίας nomine Hippocratem & epilepſiam, & apoplexiam, & ſyncopen cardiacam intelligere.

Verùm cùm nuperò obſeruauí aliquoties in praxi affectum quendam, qui meritò ad ἀφωνίαν refertur, an tamen ſit apoplexia, meritò dubitatur: cùm potius inter epilepſiam & apoplexiam quaſi medius eſſe videatur. Etſi enim veluti apoplectici concidunt ægri: tamen motu planè non priuantur, neque conuelluntur, neque etiam vox iis initio planè perit, ſed interdum quædam, pauca tamen, proferunt. Deſcriptum tamen hunc affectum apud nullum Authorem inuenire potui, niſi nuper apud Adrianum Spigelium, *lib. 2. de Semitert. cap. 16.* vbi cum his verbis deſcribit: *Eſt, inquit, morbus in Germania & Pannonia frequens, quem Auſtriaci, Morani & Styri Timorem appellant, inter apoplexiam & epilepſiam quodammodo ambigens. Cadunt enim veluti apoplectici ſine ſenſu, non tamen motu priuantur, neque conuelluntur, vt epileptici. Aliquando ſtertunt, nec tamen diſcuſſo morbo paralyſis alicuius membri incurrunt.* Hæc Spigelius.

Talis Aphonia eſt, quam ebrij quandoque patiuntur. Talis fuit ille affectus, quem hic Vir quidam doctus debilitate ventriculi laborans, paſſus eſt. Ille cùm menſæ aſſideret, & parum comediſſet, ſubitò color faciei mutari cœpit, vocemque amiſit, interdum tamen quædam pauca locutus eſt, neque enim tales vocem ſemper planè amittunt, ſed pauca quædam ... motus tamen non fuit ablatus, cum & ... medicamenta propinanda à ſe propelleret, & ... adſtantibus ductus, ambularet. Oculos habebat apertos, neminem tamen cognoſcebat. Accidit verò, vt cum vltra mediam horam ita habuiſſet, ſurgeret, & ſtans, ſed ab adſtantibus ſuſtentatus, euomeret cruda multa, ac plura, quàm tum abſumpſiſſet. Poſt vomitum ſtatim ad ſe rediit, & adſtantes agnouit, ſe tamen vomuiſſe non meminit, atque ita horæ ſpatio ab hoc affectu liberatus eſt.

Simile malum alium quendam Virum mediâ nocte poſt crapulam inuaſit, qui itidem vomuit, ſed vix poſt horas duodecim à malo iſto liberatus eſt. Idem poſt quinque ſeptimanas, horâ tertiâ pomeridianâ, eodem malo correptus eſt, cùm ſolus eſſet, pronus in faciem concidit, frontémque parte ſiniſtrâ læſit, & pronus in facie iacens repertus eſt. In lectum deportatus, mox vomuit aliquoties, neminem agnouit, motu tamen non planè priuabatur. Nam omnia medicamenta, manu ſiniſtrâ tamen ſolùm à ſe repulit, & ſtans à miniſtris ſuſtentatus in matulam minxit, pauca locutus eſt. Poſt horas duas planè ἄφωνος factus, ſtertere etiam cœpit, & aliqua conuulſionis indicia in brachiis apparuerunt, & ante ſextam veſpertinam mortuus eſt.

Alius quidam Vir, hepate calidiore præditus, cùm crapulæ nimis indulſiſſet, ſubitò menſæ aſſidens omnium ſenſuum perturbationem paſſus, atque ἄφωνος factus eſt: ſermonem poſt horam recuperauit, ſed ... ſuum illa perturbatio diebus aliquot durauit. Eundem morbum

morbum in pluribus aliis obſeruaui, qui omnes poſt vomitum meliùs habuerunt, paralyſi tamen, quod poſt apoplexiam fieri ſolet, non fuerunt correpti: Et memini, quendam ducem militum pluſquam vigeſies hoc malo, iſto, quo dixi, modo correptum fuiſſe, ſemper tamen conualuiſſe: quod non fit in apoplexia.

Cùm ergo non planè ſenſus externi, & motus voluntarius auferantur, ſed potiùs interni ſenſus perturbentur, omnino *ἀφωνίᾳ* talis apoplexia dici non poteſt, neque etiam epilepſia, etſi nonnunquam in alterutrum affectum deſinat, & plerunque apoplexiæ, prodromus ſit.

In huius … Oritur hic affectus plerunque conſenſu partium inferiorum, à vapore narcotico, ſpiritus animales in cerebro ſeu ſopiente, ſeu perturbante; id quod ebriis accidit, 5. *aph.* 5. interdum etiam à capitis percuſſione, & ſpirituum perturbatione, ſine principij neruorum concuſſione. Quia tamen, vt dictum, ſi cauſſæ vehementia maior ſit; ægri tandem, vt apoplectici, ſubitò moriuntur, ad apoplexiam tunc hic affectus referri poteſt, etſi ab apoplexia, quæ fit ab anguſtia principij neruorum, non parum differat. Nam in hac apoplexia ſimul ſtatim ferè motus voluntarius aufertur, ſenſuſque externus perit: in aphonia verò ſæpe ſatis diu ſenſus externi, & motus voluntarius reliquus eſt; cum ſpiritus animales in ipſo cerebro inprimis afficiantur. Et quamuis aliquis in eam ſententiam venire poſſit, *ἀφωνίαν* omnem pertinere ad eas affectiones, de quibus Hippocrates; 3, *de rat. vict. in acut. text.* 23. *& ſeqq.* agit; vt vult Salius *de affectibus particular. cap.* 2. *&* 3. & eam prouenire à ſanguine: vt non negârim, tale quid à ſanguine aliquando accidere poſſe; tamen qui ea, quæ in ægris accidunt, diligenter perpenderit, facilè animaduertet, id non ſemper accidere, & ſæpe hoc affectu eos corripi, in quibus nulla eſt ſanguinis abundantia, & nulla cauſſa, quæ ſanguini ad caput motum conciliare potuerit, præceſſit. Et ipſa ſolutio mali teſtatur, non ſemper à ſanguine malum hoc prouenire; cùm, vt ſuprà dixi, plerunque poſt vomitum ceſſet. Et ſit ſanè, vt in facie aliquis rubor appareat; is tamen potiùs affectum ſequitur, cùm natura cerebro laboranti ſuppetias ferre vult, ſanguine & ſpiritibus ad caput miſſis.

Cum autem plerumque poſt crapulam, & ex repletione hypochondrij, hoc malum accidat, neceſſarium eſt, ventriculum potû crudo, quo repletur, & cuius vaporibus cerebrum atque ſpiritus offenduntur, liberari, proptereàque vomitorium exhibere commodiſſimum eſt, & quidem tale, quod ſtatim vomitum prouocet. Ad quod præ ceteris tutiſſimum eſt, Vitriolum album, & ſal Vitrioli, cum cereuiſia calida butyro condita, vel iuſculo aliquo pingui ſumptum, quod ſtatim vomitum prouocat, cùm cætera vomitoria pleraque tardiùs id præſtent.]

Definitio.

…*tio.* Eſt autem Apoplexia animalium actionum omnium, motus ſcilicet ac ſenſuum cum principium facultatum læſione, ablatio, ab influxu ſpirituum animalium in organa harum actionum denegato, orta. Cùm enim omnes actiones animales per ſpiritus animales expediantur, vbi ſpiritus in neruos & muſculos non influunt, ſenſus ac motus perfici non poſſunt. Sola reſpiratio, imminuta tamen, aliquandiu reſeruatur, ob maximam eius neceſſitatem; quia natura de ſalute hominis ſollicita, quicquid ſpirituum poteſt, ad muſculos thoracis mittit, & omnibus aliis motibus, quibus homo ſine mortis periculo carere poteſt, ablatis, reſpiratio, quâ homo ſine vitæ periculo carere non poteſt, quandiu poſſibile, ſeruatur. Præterea quia reſpiratio actio animalis ſimpliciter non eſt, ſed præcipuè pulmonis motu perficitur, concurrente tamen motu thoracis. Seruatur plerumque & pulſus integer, quia is non ab animali, ſed vitali facultate proficiſcitur. In vehementiſſima tamen Apoplexia fit languidus, paruus & celer.

…atio … Apo… … ſer-

Cauſſa.

Proxima Apoplexia cauſſa. Cum actiones animales à ſpirituum animalium operâ proximè proficiſcantur, meritò quoque actionum harum læſarum cauſſa in denegato ſpirituum animalium influxu & motu quæritur, & rectè proxima cauſſa Apoplexiæ & læſarum actionum animalium omniũ ſtatuitur eſſe denegatus influxus & motus ſpirituum animalium. Etſi verò antiqui hâc de re conſentiant, & ab obſtructione ventriculorum cerebri hoc fieri putent: tamen hodie non eadem eſt omnium Medicorum eâ de re ſententia, vt in Inſtitut. dictum, & poſtea, *in quæſtione prima*, dicetur. Hîc verò, vt rem paucis complectamur, ſtatuimus, influxum & motum ſpirituum animalium prohiberi vel à meatuum, per quos ſpiritus animales in ſenſuum & motus organa influunt, ſeu principij ſpinalis medullæ anguſtia, vel à ſpirituum animalium torpore & narcoſi; vel ab eorundem ſpirituum effuſione aut perturbatione.

Meatuum anguſtia. Anguſtia autem meatuum, per quos ſpiritus animales ad organa ſenſus & motus tendunt, cum rurſum quatuor modis fieri poſſit, ſcilicet ab eorundem meatuum vel obſtructione, vel compreſſione, & quidem cum humores pituitoſi & excrementitij, vt & ſanguis è vaſis ſuis ad baſin cerebri effuſus meatus illos comprimunt, aut phlegmonodes *διάθεσις*, aut cranium ictu, vel alia cauſſa externa compreſſum meatus illos comprimit & anguſtiores reddit: cauſſæ hæ, quæ ad curationem rectè inſtitnendam omnino diſcernendæ ſunt, ſex erunt. 1. Humo.es pituitoſi, ſeu quicunque alij excrementitij, ſpirituum animalium influxum prohibentes. 2. Sanguis è vaſis ſuis ad cerebri baſin effuſus 3. *φλεγμονώδης* cerebri *διάθεσις*. 4. Cerebri à cauſſa externa violenta compreſſio. 5. Vapor ſeu ſpiritus narcoticus, ſpiritus animales torpidos reddens. 6. Spirituum animalium à vulnere vel capitis percuſſione perturbatio aut effuſio; de quibus ordine dicemus.

Pituita Apoplexia cauſſa. I. Si pituita, vel etiam ſimul humor melancholicus ſubitò commoueatur, & ſpiritibus animalibus ad organa ſenſus & motus influxum prohibeat, non quidem, vt antiqui credebant, ventriculos cerebri obſtruendo, ſed baſin cerebri, & principium neruorum, atque omnino cerebri oblongati, & in ſpinalem medullam iam deſinentis, partem, è quâ omnes nerui originem ſuam habent, & per quam ſpiritus animales in omnes neruos influunt, ſeu premat, ſeu obſtruat, ſpiritibus animalibus influxus & tranſitus denegatur. Vtroque enim modo, & compreſſione, & obſtructione id fieri poſſe putamus. Nam ſi excrementa cerebri extra cerebrum ſubitò fundantur, principium neruorum comprimere poſſunt. Si verò intus cumulentur. & ad baſin cerebri & principium neruorum ſubitò moueantur; illud obſtruunt. Non tamen à veritate alienum videtur, etiam pituitam tenuem & acidam, ſeu potiùs ſerum acidum, vtpote in loco per ſe anguſto, obſtructionem facere poſſe. Et humoris huiuſmodi in apoplecticis abundantis ſæpe multa adſunt indicia. Atque eſt humor hic per ſe neruis inimicus, & ſæpe pertinacem paralyſin, in quam apoplexia degenerat, excitat, & apoplexia in paralyſin ſubitò deſinens ſæpe arguit, materiam non ſemper adeo fuiſſe craſſam.

II. Si ſanguis è vaſis ſuis ſeu ictu, ſeu contuſione, ſeu quocunque validiore impetu ad baſin cerebri & dictum locum effundatur, & non ſtatim per os, aures, nares, quod quandoque fieri ſolet, effundatur, ſed neruorum principio extra affuſus, eique incumbens id comprimat & coarctet, Apoplexiam inducit. Huius

ici

rei duas hiſtorias deſcribit Fernelius, *lib. 2. de abdit. rer. cauſſ. cap. 15.* Primò enim refert, ſe vidiſſe, aliquando virum viribus integrum ſiniſtri oculi ictu vehementiori repentè attonitum corruiſſe, cum omnibus fortis Apoplexiæ indiciis, atque intra 12. horas mortuum fuiſſe: in cuius mortui aperto capite neque oſſis, neque meningum neque ſubſtantiæ cerebri quicquam confractum, diuulſumque, ſed duntaxat internas oculi venas contuſionis vi diſruptas animaduertit, è quibus ſanguis cochlearium duorum menſura ad cerebri baſin procubuerit. Deinde alium, qui citra cauſſam externam Apoplexiâ extinctus eſſet, ſe diſſecuiſſe refert, in quo humor craſſus ac viſcoſus ſimiliter ad contextum retiformem inuentus eſt, cerebri ventriculis nec oppletis, nec obſtructis.

III. Non ſolùm ſanguis è venis affuſus dicto modo Apoplexiam generat, ſed & phlegmonodes diatheſis; quando ſcilicet cerebri vaſa ſanguinis copia ita replentur, vt ſubſtantiâ cerebri, meatibuſque anguſtioribus redditis, ſpiritibus tranſitus denegetur; de quo in Inſtitutionibus. Et pluribus etiam de his agit. Petrus Salius Diuerſus, *de affect. partic. cap. 2.* Hoc ſaltem addo, etſi verum ſit, ipſis vaſis iugularibus, ſeu venis, ſeu arteriis conſtrictis vel obſtructis, nec ſoporem grauem, nec apoplexiam fieri: tamen cùm non ſolùm Arabes vaſa hæc apoplectica & ſubetica nominarint, ſed & ipſi Græci carotidas appellarint, cauſſam certè aliquam fuiſſe oportet, cur hoc nomen iis impoſuerint, quam ego eam exiſtimo fuiſſe, vel quòd per hæc vaſa ſanguis, qui Apoplexiæ ſanguineæ, & ſoporis grauis cauſſa eſt, ad cerebrum fertur, vel quod vapores narcotici per ea ad cerebrum adſcendunt.

IV. Si ictu vel caſu vehementiore caluaria deprimatur, cerebrumque, & inde neruorum principium comprimatur, idem accidere poteſt. Vbi tamen impoſſibile non eſt, & ruptis vaſis ſanguinis effuſionem, & ſpirituum perturbationem, vt etiam fit in cerebri commotione, concurrere poſſe.

Spirituum animalium torpor & narcoſis.

V. Si vapor ſeu ſpiritus narcoticus ſpiritus animales quaſi ſopiat, & ad motum ineptos reddat; neque in cerebro rectè mouentur, neque in organa ſenſus & motus influunt, & omnino ad actiones animales inepti redduntur. Id quod accidere poteſt & ab opio, ac opiatis medicamentis, & à venenis ac humoribus narcoticâ vim habentibus. Cum enim carus & ſimiles affectiones ſomnolentæ ex humoribus in corpore genitis, & venenis quandoque producantur: Apoplexiam etiam hoc modo generari poſſe, impoſſibile non eſt. Fruſtra verò laborant, qui horum affectuum cauſſam ex ſola frigiditate deducere conantur. Atque hinc fit, vt, etſi Apoplexia in paralyſin interdum deſinat, tamen in eiuſmodi hominibus ratiocinatio & memoria vix priſtinum vigorem recuperet, ſed hebetes ac torpidæ illæ actiones, præcipuè in ſenio confectis, deinceps relinquantur. Quod accidit non tam quod frigida & humida intemperies cerebro inducitur, quam quod à vapore narcotico mala & torpida diatheſis cerebro & ſpiritibus imprimitur. Pertinet huc & illa à & vino & ſpiritu vini narcoſis, qua nonnulli omni ſenſu & motu ablato moriuntur. Et multis nota ſunt exempla illorum, qui ebrij ſe currui domum reuerſuri commiſerunt, & ab aſſidentibus pro dormientibus habiti domum reuerſi mortui inuenti ſunt. Et memini ante paucos annos hîc infantem quendam, cum in conclaui à parentibus domo egreſſis, ne extra domum vagaretur, concluſus eſſet, inuento vitro ſpiritu vini pleno, cum magnam partem eius exhauſiſſet, à parentibus domum reuerſis humi proſtratum vitrum in brachiis tenentem ſemimortuum inuentum eſſe, & paulò poſt expiraſſe.

Spirituum animalium effuſio aut perturbatio.

VI. Tandem ſi cerebrum vulneretur inſigniter, vt ſpiritus animales effundantur, vel etiam ictu aut caſu ita concutiatur, vt ſpiritus animales omnes perturbentur; id quod fit in commotione cerebri, de qua ſuprà, *parte 1. cap. 20.* dictum; aut cerebrum ſubſideat & comprimatur, vel ſanguis è vaſis ſuis excidat; actiones illas, quæ ſpirituum animalium operâ perficiuntur, aboleri, & Apoplexiam induci neceſſe eſt; de quo Hippocrates, *7. Aphor. 58. Quibus occaſione aliqua cerebrum fuerit vehementer concuſſum, mutos protinus fieri neceſſe eſt.*

Differentia.

Differentia.

Primò Apoplexia ſecundum gradus quoſdam diſtinguitur. Galenus, *3. de loc. aff. cap. 7.* &, *cap. 10. 2. Aphor. 42.* & alibi Apoplexiæ magnitudinem æſtimat ex reſpirationis noxa maiore vel minore. Fortiſſima enim Apoplexia eſt, in qua protinus cum ſenſu & motu in toto corpore ceſſat quoque reſpiratio; vnde nec ſtertor nec ſpuma in hac apparet. Tales ante triduum ſiue ante horas 72. elapſas ſepulturæ dandi non ſunt, cum reſpiratio ſenſum noſtrum latere poſſit, & dubium ſit, vtrum Apoplexiâ extincti ſint, an vero ecſtaſi melancholica, vel præfocatione vteri laborent. Ita de Iohanne Scoto, celebri illo Scholaſtico, narrant, quod bis ſit mortuus, & ſemel ſepultus. Cum enim incidiſſet in ecſtaſin melancholicè, & exanimi ſimilis iaceret, fratres illum pro mortuo ſepeliuerunt in ſepulchro concamerato. Tertiâ nocte ad ſe rediiſſe dicitur, cũque exclamaſſet in ſepulchro capite ad fornicẽ illiſo, idq; pro[illegible] tumultu aliquandiu habitu [illegible], poſtea aperto ſepulchro mortuus tandem inuentus eſt. In his enim affectibus calor cordis tam inſigni ventilatione per pulmones non indiget, ſed ſufficienter *διαπνοὴ* corporis per motũ arteriarum facta aliquantiſper têperatur & ſuſtinetur; de quo Galenus, *6. de loc. aff. c. 5.* Et proinde diligens exploratio motus etiam obſcuri arteriarum certius exhibet ſignum de reliqua in corpore aliqua vita, quam quæ alias capi ſolent ab admotis ori vel naribus lanâ au goſſypio carptis, aut pennâ molli, aut candelâ accenſâ, ſi moueantur, aut à terſiſſimo ſpeculo ori admoto, ſi ad halitum maculas contrahat, aut à cyatho aquæ pleno pectori impoſito, ſi agitatio aliqua percipiatur. Præterea hâc intra triduum expectatione color faciei in cadauerosum mutatus, & fœtor toto corpore exurgens mortuum oſtendit.

Proxima fortiſſimæ, atque ita fortis ac vehemens Apoplexia eſt, in qua æger difficulter, & cum magna violentia reſpirat, ſtertórque auditur, & ſpuma circa os apparet. Tertia vehemens & ipſa eſt, ſed minus, vbi reſpiratio quidem violenta eſt, inæqualis tamen, inordinata, & intermittens. Poſtremò debilis eſt Apoplexia, vbi reſpiratio aliquem ordinem ſeruat, quæ in paralyſin ferè alterius lateris deſinit, materiâ in ſpinalem medullam protruſâ.

Altera Apoplexiæ differentia eſt, quam cauſſarum conſideratio ſuppeditat, quæque ſenſibus facilè colligitur: nimirum quod Apoplexia alia eſt ab humore pituitoſo; alia à ſanguine è vaſis violenter ruptis effuſo; alia à phlegmonode diatheſi; alia à cerebri à cauſſa externa compreſſione; alia à ſpirituum animalium perturbatione & effuſione ob cerebrum vulneratum & læſum.

Signa diagnoſtica in genere.

Signa diagnoſtica.

Si homo ſubitò concidat, omniſque ſenſus ac motus, ac ſimul vox repentè auferatur, ſolâ reſpiratione, ſed ea difficili, remanente, niſi quod æger quaſi dormiẽs, aut quaſi mortuus (niſi adhuc aliqua reſpiratio, color faciei, & pulſus animaduertatur) iaceat, membrũmque nullum moueat, ſed omnia membra laxa ſint, & ſi brachium vel pes eleuetur, pondere ſuo, vt in cadauere concidat, æger nec audiat, nec videat, nec, ſi tangatur

gatur vel pungatur, ſentiat, nec loquatur, ore hiante, & cum ſtertore, reſpiret, oculoſque clauſos, vel palpebras ſuſpenſas aut contractas habeat, pulſus tamen, niſi fortiſſima ſit Apoplexia, plenus ſit & validus: is Apoplexia laborare dicitur. Reſoluitur interdum in Apoplecticis & ani ſphincter, ſicut id ante paucos annos in Ciue quodam huius Academiæ obſeruaui, cui cùm Apoplexia corriperetur, anus ſphinctere reſoluto hiabat, vt clyſterem iniectum retinere non poſſet.

lexia à ... tis af- ... us dif- ... ia.

Atque his ſignis Apoplexiam ab omnibus cognatis affectibus diſcernere non eſt difficile.

Primò quidem à lethargo differt Apoplexia, quod lethargo laborantes ſomnolenti ſunt, & excitari poſſunt: Apoplectici verò excitari non poſſunt, ſed quaſi mortui iacent, niſi quod ſtertunt. Præterea febris cum lethargo coniuncta eſt, quæ in principio Apoplexiæ non adeſt: progreſſu tamen morbi calor quidam interdum in Apoplexia percipitur.

A caro differt, quòd hic non ſubitò, vt Apoplexia, ſed ſenſim inuadit, & libera ac facilis, ſine ſtertore, eſt reſpiratio, aut, ſi ſtertor adeſt, adeſt cum ſomno, & quidem profundo, ſenſúſque & motus in caro non eſt planè ablatus, ac, ſi pungatur æger, ſentit, & quamuis non loquatur, ad punctionem tamen mouetur, & membrum contrahit.

Ab vteri verò ſuffocatione differt, quòd in Apoplexia æger faciei colorem retinet; in vteri ſuffocatione autem color faciei mutatur, ac cadaueri ſimilis eſt. In vteri quoque ſuffocatione vis ſentiendi nonnunquam manet, neque reſpiratio impeditur, aut, ſi cauſſa ſit vehemens, vt etiam reſpiratio lædatur, tunc pulſus ſimul obſcuratur, qui in Apoplexia plenus eſt ac validus: cum cor in Apoplexia ita affectum non ſit, vt inſtanti ſuffocationis periculo valde repugnet.

A ſyncope diſcernitur, quod in ea quoque color faciei à naturali in pallidum, & cadaueri ſimilem mutatur: deinde quod in ſyncope ſubitò, ſpiritibus & ſanguine ad cor raptis, muſculi per conſenſum afficiuntur, vnde ægri dentes atque os, item manus arctè claudunt, vt vix aperiri poſſint; cum in Apoplexia membra omnia laxa ſint. Neque veluti in Apoplexia, in ſyncope ſenſus prorſus eſt ablatus. Pulſus verò nullus eſt, vt & manifeſta reſpiratio nulla, aut, ſi quæ eſt, maiorem æqualitatem ſeruat, quàm in Apoplexia.

Ab ἐκστάσει verò melancholicâ differt, quod in hac pulſus & reſpiratio obſcuratur, & ſigna malum melancholicum indicantia præceſſerunt.

Ab epilepſiâ differt, quod in hâc corpus conuellitur, & motu inordinato concutitur, qui in Apoplexia nullus eſt.

A catarrho ſuffocatiuo differt, quod in hoc ſubitò humor à capite ad pectus & pulmones decumbens reſpirationem & ſermonem ſæpius interrumpit, hominémque ſenſu & motu integro ſuffocat, aut certè ſuffocationis periculum minatur.

Signa Cauſſarum.

1. Apoplexiam ab humore pituitoſo fieri, cognoſcitur ex corporis conſtitutione, ætate, præcedente victus & vitæ generis, & aëris ratione. Si ſcilicet temperatura corporis fuerit frigida & humida, corpus pallidum & molle, ætas ſenilis, ægérque antea in aëre frigido, humido, nebuloſo verſatus ſit, in otio vitam duxerit, & ſomno multo indulſerit, cibíſque frigidis & humidis vſus fuerit, ac conſueta per nares & fauces pituitæ vacuatio ſuppreſſa ſit. Quæ de pituitâ coniectura confirmatur, ſi æger, antequam in morbum incidit, capitis grauitatem, pigritiam in motu atque omnibus operationibus ſenſerit, ſi palpebras tumidas habuerit, cū ſtertore dormiuerit, in aqua ſe ſuffocari aut glacie aut niue ſe operiri ſomniauerit; de quo etiā ſupra *p. 1.* dictum.

2. Si ſanguis è vaſis ad baſin cerebri affuſus Apoplexiæ cauſſa ſit, aliqua externa violentia, quæ vaſa vicina vulnerauit, vel rupit, præceſſit, quod adſtantes indicabunt.

3. Si à phlegmonode diatheſi cum ſanguinis copia ortum habeat Apoplexia, ſigna eius ſunt, ſi æger ante morbum toto corpore, & inprimis facie, rubeat, calidæ & humidæ conſtitutionis ſit, lautè vixerit, cibíſque boni & multi nutrimenti vſus fuerit, vinum generoſum biberit, in aëre calido & humido verſatus ſit, in otio vixerit, aut minus ſe exercuerit, ſomno nimio indulſerit, abſque ſollicitudine vixerit, conſueta aliqua ſanguinis euacuatio ſuppreſſa ſit, tenſionem & grauitatem in corpore ſenſerit, vrinam craſſam & rubram emiſerit. Quæ ſigna confirmantur, ſi venæ colli turgeant, in ſomno rubra ſpectra appareant, vt ſuprà, *part. 1. de Intemperie capitis cum plethora*, dictum.

4. Si narcoticum quid extra ſumptum Apoplexiam induxerit, ex aliorum relatione id Medicus cognoſcet. Sicut nec ille affectus latet Medicum, ſi quis vino vel ſpiritu eius ſeſe ingurgitauerit. Si autem intus in corpore genitus ſit ille vapor, id ex eo colligitur, quod reliquarum cauſſarum indicia abſunt, & nulla pituitæ vel ſanguinis abundantia in corpore animaduertitur, & nihilominus cum ſignis Apoplexiæ æger quaſi attonitus ſubitò concidit.

5. Si à vulnere, vel ictu, aut caſu cerebrum læſum ſit, nec illud Medicum latere poteſt.

Prognoſtica.

1. Quicunque ſani repentè doloribus capitis tentantur, & ſtatim obmuteſcunt ac ſtertunt, in ſeptem diebus pereunt; niſi febris eos prehendat, *6. aphor. 51.* & *5. aphor. 5.* Febris autem intelligitur non quælibet, ſed acuta, quæ materiam illam pituitoſam, ac ſpiritum flatulentum tum attenuet, tum diſſoluat. Si tamen Apoplexia ortum habeat ab affectione cerebri phlegmonode, febris, quæ adeſt, morbum non leuat, propterea quod phrenetica quædam ſymptomata accerſuntur, quæ omnes facultates corporis vehementius proſternunt. *Prognoſtica.*

2. Apoplexiam fortem ſoluere impoſſibile eſt, debilem non facile, *2. aph. 42.* Ideóque Medicus mox inter initia curationis ſeſe prognoſtico muniat, & in adhibendis neceſſariis remediis non cunctetur: in generoſis tamen ac vehementibus remediis adminiſtrandis cautus & non temerarius ſit. Accipiendus autem hic aphoriſmus de Apoplexia quam materia pituitoſa & craſſa efficit, quæ facilè diſcuti nequit, aut quam materia narcotica fortis excitat, & vbi virtus omnis, ac inprimis expultrix, obruta & conſopita eſt, ſuffocationíſque periculum imminet. Quæ autem à compreſſione fit, & externa violentia, facilius curationem admittit, materiâ è venis per venæſectionem tempeſtiuè exhauſtâ.

3. Apoplexiæ verò vehementia ex noxæ, quam reſpirationi affert, vehementia dignoſcitur; teſte Galeno, *3. de loc. affect. cap. 7.* Maximè enim vitæ neceſſaria eſt reſpiratio, tandémque ægri ſpiritu præcluſo ſuffocantur. Quatuor verò gradus ſeu differentias huius morbi ex reſpiratione magis minúſve læſa idem Galenus, *2. aphor. 42.* conſtituit, vt antea etiam dictum. Si enim reſpiratio ordinem aliquem ſeruat, debilis eſt Apoplexia, quæ in paralyſin alterius lateris ferè deſinit. Si verò reſpiratio eſt quidem contenta ac violenta, inæqualis tamen, inordinata ac intermittens; vehemens iam eſt Apoplexia. Vbi reſpiratio cum magna violentia eſt, ſtertórque auditur, & ſpuma circa os apparet; fortis iam ac vehementior eſt Apoplexia. Vnde Hippocrates, *2. aphor. 43. Strangulati & ſuffocati, nondum tamen mortui, ad ſe non redeunt, quorum circa os collecta ſpuma apparet.* Sciendum tamen hîc, cum ſpuma illa fiat

ex

ex materia humida, & ſpiritu ſiue flatu, à motu vel calore, vel vtroque; materiam illam humidam duplicem eſſe poſſe in Apoplecticis, humorem ſcilicet pituitoſum, vel propriam pulmonis humiditatem. Si materia ſpumæ ſit propria pulmonum humiditas, quæ ob vehementiſſimam cordis compreſſionem, anguſtiam & calorem excitatur, ſpuma ea paucior eſt, & hinc illa Apoplexia lethalis. Si verò ſpuma fiat ex humore pituitoſo, qui ex difficili reſpiratione flatu repletur, ſpuma eſt copioſior, & tales apoplectici interdum ſeruantur. Refertque Galenus, *in comm. alleg. aphor.* nonnullos, quibus ſtrangulatis ſpuma circa os apparuit, ſibi eſſe reſtitutos, quamuis id rarò accidat. Eadem ſtertoris ratio eſt; qui quò vehementior, eò malum periculoſius eſt. Si tamen ſtertor antea magnus fuit, & is iam minuatur, ſymptomatibus reliquis non remittentibus; mortis iam inſtantis indicium eſt. Vbi verò mox cum ſenſu & motu ipſa quoque reſpiratio ad ſenſum aboletur, atque inde nec ſtertor nec ſpuma apparet, cum ſpiritus vel aëris inſpirati reciprocatio nulla ſit; fortiſſima Apoplexia eſt.

4. Et quidem ita interdum in Apoplexia ad ſenſum aboletur reſpiratio, vt, an æger viuat, an mortuus ſit, ambigatur, & ſignis quibuſdam ad id explorandum opus ſit, de quibus antea dictum. Ac tutiſſimum tunc eſt, tales ante tertium diem finitum non ſepelire; cum reſpiratio ſenſum latere poſſit: de quo etiam ſupra, *de differentiis*, dictum.

5. Apoplecticis ſi à difficili reſpiratione ſudor ſuperueniat, lethale eſt. Ea enim *ἱδρώσις* ſeu ſudatiuncula ab oppreſſione caloris innati accidit.

6. Si Apoplexia iuuenem, atque æſtate inuaſerit, maximam cauſſæ vehementiam oſtendit: ideoque talis Apoplexia admodum periculoſa eſt 2. *aphor.* 34.

7. Si ſubitaneis Apoplexiis febris mediocris ac diuturnior ſuperueniat, periculoſum, 1, *prorrh. comment.* 2. *aphor.* 50.

8. Apoplexia, ſi ſoluitur, plerumque in paralyſin deſinit, materiâ naturæ robore in alterutrum latus depulſâ. Neque tamen ſemper, etſi in paralyſin deſinit Apoplexia, æger ſeruatur: quia ſæpe aut morbus ipſe redit, aut ſopor grauis prehendit, à quo æger non euadit, ob ſummam cerebri debilitatem, præſertim ſi ſit ſenex. Nonnunquam apoplexia finitur fluxu phlegmatico oris, qualis lue Venerea laborantibus poſt inunctiones Mercuriales accidit.

Curatio in genere.

Curatio in genere.

Medicus ad ægrum vocatus, ſi eum Apoplexiâ correptum videat, eamque fortiſſimam eſſe animaduertat, non temerè aut facilè eius curationem ſuſcipiat. Ne tamen planè eum deſeruiſſe, aut neglexiſſe videatur, frictiones, clyſteres, & alia, quæ ſpiritus animales excitare poſſunt, adhibeat; generoſiora verò medicamenta non proſtituat. Si verò aliqua vitæ ſpes ſuperſit, ad curationem, cum prognoſtico tamen, accedat, & quidem maturè; quod faciendum eſt faciat, idque, ſeu de die, ſeu de nocte exſequatur; cum morbus exiguo tempore incrementum capiat.

Cum itaque in Apoplexia actiones animales ablatæ ſint, & facultates quaſi ſopitæ, danda opera eſt, vt facultas animalis excitetur. Et cum actiones animales ceſſent ob ſpirituum animalium denegatum influxum, curandum, vt iis in principium neruorum tranſitus patefiat, &, ne plus humorum vel vaporum, qui malum augere poſſent, ad caput feratur, cauendum. Reliqua curandi ratio, quæ cauſſam aufert, pro diuerſitate cauſſarum inſtituenda.

Primùm itaque æger in loco temperato collocetur, nec omnino ſupinus & extenſus decumbat, ſed aliqua ex parte ſedens, erectâque ceruice, vt faciliùs aërem attrahat, tegumenta ſint leuia, & cuneo interpoſito os apertum ſeruetur, nares prehendantur, pili, præſertim in cruribus, vellicentur, digiti complicentur, totum corpus concutiatur, vt ſpiritibus via aperiatur, moderatè tamen, ne agitatione vehementiore fuſa in corpore pleno materia morbum augeat & foueat.

Partes extremæ, ac potiſſimum volæ pedum, fricentur ſale & aceto, extrema fortiter ligentur: ruta, cuius loco balſamum rutæ, vel Apoplecticum, vt & ſuccini, ſaluiæ, caſtoreum vſurpare licet, naribus admoueatur, vt & vertici & nuchæ.

Cucurbitulæ cruribus affigantur. Imò in Apoplexia ſummum & vnicum remedium habentur cucurbitulæ capiti impoſitæ: quod remedij genus D. Fracaſtorius Apoplexiâ correptus nutibus ſuis indicaſſe fertur; ſed non intellectus periit. Ano glandes indantur, clyſteres iniiciantur. Et quidem clyſteres tam ante, quàm poſt venæ ſectionem, ſi ea opus ſit, adhibere licet; qui etſi ex primis viis ſolùm, ac inteſtinis euacuare videantur: tamen conſecutionis ratione à toto corpore trahunt, & vapores exhalantes à capite auertunt. Itaque eâdem die duos vel tres clyſteres iniicere licet, ſeu diu ſeu noctu id fiat, prout res poſtulat. Sint autem glandes aut clyſteres paulò acriores.

Cucurbitularum, [illegible] & clyſterum [illegible]

Exempl. gratia.

℞. *Spec. hier. Logad.* vel *hier. colocynth.* Drach. ij. *ſem. carui, rutæ*, an. Scr. ij. *caſtor. ſal. gemm.* an. Scrup. j. Cum ſ. q. mellis cocti F. Suppoſitorium.

Clyſter fiat talis:

℞. *Parietar. betonic. betæ, ſaluiæ, rutæ, origan. primul. veris*, an. M. j. *ſem. carui, fœnicul.* an. Dra. ij. Coq. in aqua fontana.

Colat. ℞. ℔. j. In ea diſſolue *el. diaphœnic.* ℨ. vj. *Indi maior. bened. laxat.* an. ℨ. ij. *ol. chamæmel. rutac.* an. ℥. jß. *mellis roſat. colat.* ℥. j. *ſalis comm.* ℨ. jß.

F. Clyſter.

Vel ℞. *Herb. chamæpyt. paralyſ. ſaluiæ, hyſſop. calaminth. rutæ, parietar. beton. centaur. minor.* an. M. ſem. *ſem ſeſeleos, vrtic. rutæ, fœnicul. aniſi*, an. Drach. ij. *flor. roriſmar.* P. j. *ſtœchad. Arabic.* P. ij.

Coq. in aq. communi.

Colat. ℞. Vnc. x. In quibus diſſolue *elect. bened. laxat.* Vnc. ß. *diaphœnic.* Drach. vj. *ol. de caſtor. rutæ*, an. ℥. j M. pro Enemate.

Sunt etiam qui croci metallorum aliquid clyſteribus hic addunt, vel ℨj. eius in ſpiritu vini ebullire ſinunt, & poſtea cum reliquo decocto miſcent. Verùm an ſatis tutò, dubito. Compertum enim eſt, etiam à gr. iij. vitri antimonij glandi inditi, non ſolùm aluum copioſè motum, ſed & duos vomitus excitatos fuiſſe. Idem ergo ne & hîc accidat, metuendum. Quod ſi accideret, ſanè incommodum foret, timendumque, ne ex conatu vomendi ſuffocatio accelераretur.

Alius fortior:

℞. *Rad. angelic. ireos*, an. Drach. iij. *fol. rutæ, calaminthæ, pulegij, hyſſop. centaurij minor. lauri*, an. M. j. *flor. ſtœchad. Arabic. lauendul.* an. M. ß. *fol. ſenæ, ſemin. cartham.* an. Vnc. ß. *baccar. iuniperi* Drach. iij. *agar. albi* Drach. ij. *pulp. colocynt. in petia ligata*, vel huius loco in melancholico humore, *hellebor. nigri* Drach. j.

Coq. in ſ. q. hydromel.

Colat. ℞. ℔. j. *elect. hier. ſimpl.* Drach. vj. *hier. Logad. benedict. laxat.* an. Drach. ij. *pilul. coch.* Scrup. j. *ol. rutacei* Vnc. ij. *mell. roſat. colat.* vel *anthoſ.* Vnc. j. *ſal. gemm.* Scr. iiij. F. Clyſter.

Si clyſter debito tempore non reddatur, glande aluus prouocetur. Sæpe tamen accidit, vt antea etiam dictum, vt ſphincter ani reſoluatur, vnde anus planè pateat, ac clyſteres ſine fructu iniiciantur, cum retineri non poſſint; qui caſus plerumque deſperatus eſt.

Inprimis verò ſollicitus ſit Medicus, an venam aperire liceat, & neceſſarium ſit. De hac enim verum

quod Celſus, *lib. 3. c. 28.* ſcribit: *Si omnia membra vehementer reſoluta ſint, ſanguinis detractio vel occidit, vel liberat. Aliud curationis genus vix vnquam ſanitatem reſtituit, ſæpe mortem tantum differt, vitam interim infeſtat. Poſt ſanguinis miſſionem ſi non redit & motus & mens, nihil ſpei ſupereſt; ſi redit, ſanitas quoque conſpicitur.*

Ergo conſiderandum, an ſanguis cauſſæ principalis, vel adiuuantis, vel ſine qua non, rationem habeat, viréſque venæ ſectionem ferant, túmque ſanguis mittendus. Vires autem non actionum animalium ablatione æſtimandæ ſunt, ſed, quales ante Apoplexiæ inuaſionem fuerant, conſiderandum. Si enim tum ſatis fortes fuerunt, etiam nunc permittunt venæ ſectionem; niſi planè fortis ſit Apoplexia. Nec vires ſunt in Apoplexia debiles per reſolutionem, (quæ debilitas venæſectionem prohibet) ſed per ſuffocationem & oppreſſionem. Ac proinde non ſolùm non prohibent, ſed & coindicant venæ ſectionem. Si verò nullo modo ſanguis peccet, aut vires ſint dejectæ, aut æger admodum ſenex, venæ ſectio intermittenda.

...a ve- ...o in- ...la. Statim verò, & ſine omni mora ſiue noctu, ſiue de die Apoplexiâ quis corripiatur, venæ ſectio inſtituatur, & quidem ante clyſterem, præſertim ſi ſit fortior Apoplexia. Si non adeo fortis, clyſter præmitti poteſt. Fricetur tamen prius corpus, & aperiatur vena in brachio. Quanquam enim nonnulli à ſaphenâ incipiant: tamen ejus ſectio parum prodeſt in tam præcipiti morbo; cum vena ſit exigua, & tam longè à capite ac ſanguis officina diſtet, nec ſatis citò, nec ſatis copioſè ſanguinem à capite reuellere poſſit. Licet quoque ſanguinis euacuatio aliqua ſuppreſſa Apoplexiam anteceſſerit: tamen in paroxyſmo Apoplexiæ non agitur de ſanguinis euacuatione ſuppreſſa reuocanda, ſed laboratur, vt emittatur ſanguis, qui ita vrget, vt niſi ſubitò euacuetur, mortem minetur.

...m ve- ...ſâda. Aperiatur verò cephalica vel communis, & plus vel minus ſanguinis emittatur, pro copiæ ratione, & virium tolerantiâ.

Eſt & hoc hîc notandum, vtilius ac tutius eſſe, non vnâ vice mittere, quantum opus eſt, ſanguinis, ſed per vices, intra tamen paucarum horarum ſpatium. Nam per iteratam illam ſanguinis miſſionem & materia facilius mouetur, & vires non deficiuntur. Atque inſpiciatur poſt primam venæ ſectionem ægri facies, & pulſus exploretur, & ſi color faciei viuidior reddatur, & reſpiratio facilior, ac pulſus ſe bene habeat, bene ſperandum, & confidentius ſanguinis miſſio repeti poteſt.

...bitula ...carif ...e qui- ...rtibus ...anda. Si venæ ſectione vti non liceat, reuulſio fiat per cucurbitulas cum ſcarificatione applicatas cruribus, brachijs, lumbis, ſcapulis; non verò poſteriori thoracis parti, aut hypochondriis, ne contractis thoracis & abdominis muſculis reſpiratio magis impediatur. Quanquam Aetius poſt purgationem corporis etiam hypochondriis eas adhibere non dubitet: ſicut & capiti nonnulli vnam magnam cum multa flamma adhibent.

...rum in- ...um ſe- Ad euacuationem materiæ proximæ è capite expedit, ſi fieri poteſt, venas narium aperire, aut mediam frontis. Nonnulli venæ jugularis ſectionem commendant, ſecundum longitudinem factam, vt facilius coaleſcat; eſtque illa in Apoplecticis ſatis conſpicua, vt collum ſtringere vel ligare opus non ſit. Peritum tamen & prudentem chirurgum hæc ſectio requirit; &, ne poſt venæ ſectionem arctiore ligaturâ opus ſit, emplaſtrum de bolo Armeno, aloë, pilis leporinis, & albumine oui vulneri imponatur.

...arum ...lectica- ...vſus. Commodè quoque in paroxyſmo Apoplectico aliquid aquæ Apoplecticæ ægro infunditur, ſiue ſit à vapore narcotico, ſiue à pituita, Apoplexia. Aquæ enim hæ ob ſummam penetrandi vim præſentiſſimum ſæpe afferunt auxilium, & multos ab imminente Apoplexia, vel etiam jam præſente, liberarunt: modò ſanguis non valde abundet, qui aquarum iſtarum vſu fundi poſſet; aut à cauſſa externa, aut violenta quadam malum ortum habeat, vt poſtea, *quæſt. 5.* dicetur.

Vel de hac Potiuncula:

℞. *Aq. lang*, *cardamom.* an. Vnc. ſem. *cubebar.* Vnc. j. *apoplectic.* Vnc. i. ß. *eſſentia anthos*, *ſalu.* an. Drach. ß. *flor. pœon. gran. Kerm.* an. Drach. ſem. *extract. pœon.* Scru. ſem. *ſuccini alb. praparat.* Scrup. i. Miſce.

Si à cauſſa interna ortum habeat Apoplexia, ſternutationem quoque ciere vtile eſt; de quo mox dicetur in curatione Apoplexiæ pituitoſæ.

Curatio Apoplexiæ pituitoſæ.

Reliqua curatio ſecundum cauſſarum diuerſitatem, quæ ſupra fuit propoſita, inſtituenda. Primò ergo Apoplexiam, quæ à pituita ortum habet, quod attinet, præter ea, quæ antea in genere ſunt propoſita, & ad excitandum ſpiritum animalem neceſſaria ſunt, in ſpecie quædam adhuc monenda ſunt. *Curatio Apoplexiæ pituitoſæ.*

Inprimis & hîc Medicus attendat, an venam aperire liceat. Quod faciendum, ſi ſanguis pituitæ permiſceatur, ac cauſſæ adiuuantis, vel ſine qua non, rationem habeat, viréſque ferant. Minus tamen in hac ſpecie Apoplexiæ, quàm in ſanguinea, ſanguinis euacuandum. Vulnus in venæ ſectione fiat amplius. Aliàs enim ſanguis, qui craſſior eſt, ſtatim ſubſiſtit. *Vena ſectio.*

Si venæ ſectione vti non liceat, cucurbitulis cum ſcarificatione vtendum, vt antea in genere dictum. *Cucurbitularum applicatio.*

Nec poſt venæ ſectionem à reliquis reuulſionum generibus ſupra propoſitis deſiſtendum.

Inprimis clyſteres repetendi *ex radic. angelic. fœnicul. pœon. cortic. ſambuci, fol. rutæ, ſaluia, hyſſop. origan. betonic. roriſmar. maioran. calaminth. pulegij, florib. ſtœchad. Arab. lauendula, granis juniperi, ebuli, ſem. pœon. fœnicul. aniſi, agarico, ſena, colocynthide, ſem. carthami, el. hiera ſimpl. diacolocynth. Logadij, Pacchij, diaphœnic. benedict. laxat. pilul. coch. melle anthoſat. ol. rutac. laurin. chamæmel.* *Clyſterum iniectio.*

Et omnino laborandum, vt materia ad diuerſas corporis partes diſtrahatur, cerebrúmque ab anguſtia & oppreſſione liberetur.

Pòſt purgatio inſtituatur cum pilul. fœtid. cochiis, aureis, Arabicis, Indis, quæ acuantur trochiſc. alhandal, diagryd. vel extr. ſcammon. addito gr. vno atque altero caſtorei. Aut loco pilularum extracta illarum, vel alia conuenientia extracta vſurpentur. Et, vt facilius degluciantur, pilulæ diſſoluantur conueniente liquore. Neque ingratus ſapor illarum metuendus; cum ſenſus guſtus in ægris his etiam torpeat. Vel extracta purgantia in liquore diſſoluta exhibeantur. *Purgatio.*

℞. *Pilul. coch.* Scrup. ii. *de agarico* Srup. i. *trochiſc. albandal.* gr. iii. *diagryd.* gr. ii. *caſtor.* gr. iii.

F. Maſſa cum melle anthoſato, quæ diſſoluatur in aq. ſaluiæ Vnc. iii.

Vel ℞. *Extracti catholici* Scrup. ii. in *aqua ſaluia* Vnc. iii. exhibeantur, additis extract. liquid. caſtorei gutt. iii.

Vel fiat talis Potio:

℞. *Fol. ſenæ* Drach. iii. *follicul. ſenæ* Drach. ii. *agar. albi* Drach. i. ß. *turbith. elect.* Drach. ß. *zingiber. galang.* an. ℈. ii. Coqu. in aq. ſaluiæ & roriſmar. Colat. Vnc. ii. ß. add. *diaphœnic.* Drach. i. ß. *caſtor.* Scrup. ß. *oxymel. ſimpl.* Vnc. ß. F. Potio.

Vomitoria verò fugienda, ne ſuffocationis periculum augeatur, & caput repleatur. *Vomitoria an locum his habeant.*

Ideóque etſi purgãtia vehementiora cõueniũt, vt exigua quantitate exhiberi poſſint: antimonium tamẽ hic non conuenit; cum vomitum ſimul moueat.

Auicennas poſt euacuationem etiam ferrum candens admouet coronali ſuturæ & occipiti; quod ratione doloris & caloris ſenſum ablatum reuocat; & in hac pituitoſa ſaltem Apoplexia locum habet. *Cauteriorum vſus.*

Rhaſes ſartagine candente blandius vtitur; quam ita capiti admouet, vt capilli ſaltem adurantur, non cutis. Poſſunt & veſicatoria brachiis, pedibus, & ſyncipiti admoueri.

Particulares capitis euacuationes.

Corpore vniuerſo purgato particulares euacuationes inſtituendæ ſunt, tam quæ ſenſibiliter per os & nares fiunt, quam quæ inſenſibiliter per poros cutis in capite, de quo, *part.* 1. *cap.* 10. dictum.

Lingua & palati inunctiones. *Sinapi vſus.*

Lingua ergo & palatum inungantur Mithridatio vel theriaca veteri, vel Aurea Alexandrina, vel diacoro, vel confect. anacardina. Sinapi etiam ſemen pituitam potenter prouocat. Coquitur autem in vino forti, & eo palatum fricatur, vel in puluerem redactum, & melle exceptum palato inungitur. Pyrethri radices in oxymelite coctæ idem præſtant. Omnibus verò hiſce vtiliter admiſcetur caſtoreum.

Errhina.

Parantur & errhina cum vel ſine ſternutatione, quibus materia è capite elicitur; quæ fiunt ex majoran. ſemine nigellæ, pipere, caſtoreo, & ſimilibus.

Vt ℞. *Pulu. majoran. piperis, nucis moſch. ſem. nigell.* an. Scrup. i. *caſtor.* gr. vi.

Cum *oleo irino* M. in formam Linimenti.

Vel cum cera & terebinth. fiant Naſalia figura pyramidali, quæ alligata filo naribus indentur.

Sternutatio magis mouetur, ſi formâ pulueris indantur, vel naribus inflentur. Fortiora ſunt pyrethrum, helleborus albus.

Vtendum denique iis, quæ caput per inſenſibiles meatus euacuant; cujuſmodi ſunt olea calida ſpinali medullæ, ejúſque potiſſimùm initio, & capiti, abraſis prius pilis, applicata & inuncta: qualia ſunt; *Oleum rutac. irinum, laurinum, caſtor. de lateribus, de piperibus, ol. deſtill. ſpicæ. roriſmar. juniperi, ceræ, terebinth.* quibus ſpir. vini, vel aquæ Apoplecticæ addi poſſunt. Item Bdellium aquâ vitæ diſſolutum.

Cerebri roboratio.

His ita peractis ad cerebrum roborandum, & reliquam materiam diſcutiendam medicamenta exhiberi poſſunt. Inter quæ facilè primas obtinent, *aqua deſtillata & ſpiritus;* vt *aqua lauendulæ, cinamomi, ſaluiæ, roriſmarini, rutæ, lilij conuallium, flor. tiliæ;* & *compoſita Apoplectica dicta,* quarum paſſim multæ deſcriptiones extant apud Langium, Vid. Vidium, Euonymum, VVeckerum, Quercetanum, & alios.

Vnam atque alteram ſaltem hîc afferre libet.

Aqua Apoplectica meæ deſcriptionis, quæ in noſtro pharmacopolio parata habetur, hæc eſt:

℞. *Flor. primul. veris* Vnc. vi. Affunde *Spirit. vin.* ℔. i. Stent in infuſione. Suo tempore adde *flor. lilij conuall.* ℔. iij. *roriſmar.* ℔. i. *vini Rhenan.* canth. iv. Iterum deſtillentur.

Stent in digeſtione diebus 4. poſtea deſtillentur.

Hinc ſuo tempore

℞. *flor. tiliæ* Vnc. vi. *lauendul.* ℔. i. ß. *fol. & flor. betonic. ſaluiæ, rutæ,* an. M. j. *flor. ſtœchad. Arabic.* M. ii. *ſem. rad. pæon. viſci querni,* an. Vnc. vi. *ſem. pæon. erucæ,* an. Vnc. iii.

Affunde deſtillatum liquorem.

Stent in infuſione dieb. viii. poſtea deſtillentur.

Similiter.

℞. *Cubebar.* ℥. ii. *nucis moſchatæ, granor. Paradiſi, cardamom.* an. Vnc. i. ſem. *calam. aromat. cinam.* an. Vnc. i. *caryophyll.* Vnc. ſem. *ſpec. diambr. cum. moſcho & ambra, diamoſch.* an. Drach. ii.

Affunde *vini Maluatici* q. ſ.

Stent in infuſione dieb. 8. Hinc deſtillentur. Tandem deſtillatum vtrumque conjungatur, aromatibus iterum affundatur, atque iterum deſtillentur. In vltima hac deſtillatione liquor diuidi, & tertiæ parti in deſtillando *caſtorei* Vnc. i. addi poteſt. Solent quidem nonnulli iſtis aquis totis in deſtillando admiſcere caſtoreum; verum cum eæ & præſeruationis loco parentur, caſtoreum verò ingratum illis ſaporem concilier, præſtat eas ſine caſtoreo parare, & parti ſaltem alicui caſtoreum addere.

Aqua Apoplectica D. Sigiſmundi Kolreuteri:

℞. *Nuc. moſch. caryoph. macis, zingib. zedoariæ, galang. maj. & min. piperis albi, nigri, longi, cinamomi, calami arom. cyperi rot. doronic. gran. parad. cardamomi, cubeb. caſtorei, ſem. carui, fœnic. aniſi, cort. citri, limon. aurantior.* an. Drach. iii. *thuris, myrrh. maſtich. aloës hepat.* an. Drach. ii. *ſpic. Ind. Celtic. vulgar. rad. gentian, eryng. ireos, pæon. pyreth. ligni viſci q. corylini,* an. Vnc. ſem. *fol. chamædr. nepetæ. chamæpyt. meliſſophyll. ſaluiæ, roriſmar. majoran.* an. M. ſem. *euphraſ.* M. ii. *puleg. menth. hyſſop. artemiſiæ, origan. ſerpill. chelidon.* an. M ſem. *beton.* M i. *aneth.* M. ſem. *dactylor. amygd. d.* an. Vnc. ſem. *baccar. juniperi* M. j. *flor. ſambuc. violar. lauendul. tiliæ, roſar. rubr. pæon. primulæ ver.* an. p. ii. *borrag. bugloſſ. lil. conuall.* an. p. ii. *croci* Drach. i. ſem.

Conciſ. & conquaſſ. ſuperinfund. *vini albi Rhen. ſpir. vini opt. & puriſſ.* an. canth. ii. ß.

Bene obturato vaſe ponantur per menſem integrum ad Solem æſtiuum, vel prope fornacem tempore hyemali, ſingulis diebus bis vel ter agitando, ac poſtmodum fiat Deſtillatio.

Vel ℞. *Flor. lauendul. tiliæ, pæoniæ, ſaluiæ, anthos, lilij conuall.* an. Vnc. i. *viſci quern. Luna decreſcente collecti* Vnc. ſem. *fol. beton. primulæ veris, hyſſopi,* an. M. j. *cubebar. macis, nucis moſch.* an. Vnc. ſem. *ſem. erucæ* Drach. ii.

Affunde vini q. ſ. Deſtillentur.

Alia:

℞. *Cardamomi min. cubebar. nucis moſch.* an. Vnc. ſem. *ligni de viſco q.* Vnc. i. *fol. rutæ, ſaluiæ min.* an. Vnc. i. ſem. *flor. lauendul.* Vnc. iii. *caſtorei opt.* Vnc. i. ſem.

Inciſis & contuſis affund. *vini Rhenan. opt.* vel *aq. lil. conuall. cum vino deſtill.* q. ſ.

Digerantur per d. 14. in vitro probè ſigillato, Deſtillentur deinde ſ. a. in B.

Alia:

℞. *Fl. lauend.* M. ii. *anthos, ſpicæ, ſambuc. rutæ, roriſmar. puleg. calaminth. menth. criſp. origan. ſerpill. beton. ſaluiæ, major. fol. lauri,* an. Vnc. ſem. *ſem. aniſi, fœnic. pæon.* an. Drach. iii. *eruc. rad. enul. ireos Flor. angelic. doron. oſtrutij, pyreth. pimpinell. pæon. aſari,* an. Vnc. ſem. *cinamom.* Vnc. ſem. *zinzib. cubeb. nuc. moſch. caryophyll. macis,* an. Drach. ii. *gran. Parad. cardamomi, galang. zedoar. croci, piper. trium gen.* an. Scrup. iiii. *cal. arom.* Vnc. ſem. *ſpic. Ind. ſchœnanth. ſtœchad. Arab.* an. Scrup. iiii. *viſci quern.* Vnc. i. *caſtor.* Vnc. ſem. *flor. lil. conuall.* M. iiii.

Inciſ. & contuſ. groſſo modo admiſc. *ſpec. diamoſch. d.* Drach. ij. *diapraſ.* ℥. i. *diapæon.* Vnc. ſem. M. F. Nodulus.

Superfund. *vini opt. Rhen.* ℔. ix. *ſp. vini opt.* ℔. viii. *aq. ſalu.* ℔. i. *lauend. ſpicæ, hyſſop. tiliæ, lil. alb.* an. ℔. ſem. *roriſmar. majoran.* an. Vnc. viii.

Infunde omnia ſimul in vitro per 14. d. loco calido. Deinde deſtill. ſ. a. & prima aq. cuius ſint ℔. iv. ſeparatim ſeruetur, & deinde altera ſeorſim.

Aquarum iſtarum loco etiam tale Electuarium vſurpari poteſt:

℞. *Conſeru. flor. lauendul.* Vnc. i. *anthos, ſaluiæ, majoran. betonic.* an. Vnc. i. *calam. aromat. condit.* Vnc. ſem. *ſpec. diambr. diamoſch. dul.* an. Drach. ſem. *ſem. erucæ* Drach. i. Cum *melle anacardino & ſyrupo ſtœchad. ſimpl.*

F. Electuarium.

Aliud:

℞. *Conſ. ſaluiæ, roriſmar. majoran. ſtœchad. lauend.* an.

an. Vnc. ſem. *cal. aromat. cond. conſ. anacard.* an. Drach. ii. *pulu. diamb. diamoſch.* an. Drach. ſem. *ſem. eruc. rutæ*, an. Drach. i.

Cum *oxymell. ſcillit.* vel *melle anacard.*

F. Electuarium.

Doſis inſtar caſtan. alternis diebus.

Addi quoque poſſunt caſtor. gr. aliquot.

Vel propinetur huius Potiunculæ cochlear j.

℞. *Aq. fl. tiliæ, cubebar. lilior. conuall.* an. Vnc. j. *ſpir. ceraſor. nigr.* Vnc. ſem. *ſyrup. de pæon. de cort. citri*, an. Drach. ii. *ſuccini alb. præparat.* Scrup. i. *brodij nuc. moſch. condit.* Drach. ii. *aq. apoplect.* Drach. i. M.

Confectio anacardina, vt in omnibus cerebri frigidis morbis, ſic & hic ſummopere probatur, per ſe eam exhibendo, (modò æger ad ſe redierit, & medicamenta ſolidiora admittat) vel cum aqua vitæ diſſoluendo. Conuenit & ſinapis ſemen contuſum, & ʒ. ſem. pondere cum oxymelite exhibitum; ſicut & caſtoreum gr. vi.

Vel parentur hi Morſuli:

℞. *Spec. arom. roſ.* Drach. i. *diambr.* Scrup. ii. *diaplir. ē. moſch. dianth.* an. Scrup. i. *pulu. macis, nuc. moſch. caryophyll. cubeb. cardamom.* an. Scrup. i. *conſ. flor. lauendul. anthos*, an. Drach. i. ſem. *extract. pæon.* gr. v. *galangæ* gr. iii. *ſolut. corall. rub.* ℈. i. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* gr. iv. *caryophyll. ſuccini.* an. gutt. ii. *ſacchar. in aq. roriſmar. & lil. conuall. diſſol.* q. ſ. F. l. a. Morſuli.

Alij:

℞. *Succini alb. prep.* Drach. ii. ſem. *ſpec. arom. roſ. diambr. dianthos, diaplir.* an. Scrup. ii. *ſacch. in aq. beton. diſſolu.* Vnc. viii. F. Morſuli.

Valde efficaces etiam ſunt Rotulæ ex oleo cubeb. paratæ.

Vel præparentur hæ Rotulæ:

℞. *Extract. rad. pæon.* Scrup. i. *cal. aromat.* gr. xi. *margarit. prep.* Scrup. ii. *corall. rubr. præpar.* Drach. ſem. *ol. nuc. moſch. expr.* Scrup. i. *ol. nuc. moſch. deſtill.* gutt. xii. *fœnicul.* gutt. vii. *ſacchari in aq. pæon. diſſolu.* Vnc. iii. F. ſ. a. Rotulæ.

Simul etiam externa cerebrum roborantia vſurpanda.

Multum hic commendatur oleum nuc. moſch. deſtillatum, ſi naribus & auribus inſtilletur, palatóque illinatur.

ama
lectua

Magni etiam vſus ſunt Balſama Apoplectica.

Vt ℞. *Ol. nucis moſch. expreſſ.* Vnc. ſem. *deſtill. lauendul. majoran. roriſmar. rutæ*, an. Scrup. ſem. *cinamomi, caryophyll.* an. gutt. v. *ſuccini* Scrup. ſem. *ambr. zibeth. moſch.* an. Scrup. i. Miſceantur.

Vel ℞. *Ol. nuc. moſch.* Drach. iii. *zibeth. ambr. moſch.* an. Scrup. i. *balſam. Orient. ol. ſuccini albi, majoran. lauendul.* an. Scrup. i. ſem. *caryophyll.* ℈. ſem. M.

Aliud:

℞. *Ol. nuc. moſch. deſtill. macis*, an. Scrup. ii. *lauendulæ, ſuccini, caryophyll.* an. Scrup. i. *majoran. ſpicæ, rutæ, anthos*, an. Scrup. ſem. *nuc. moſch. expreſſ.* q. ſ. Miſce.

Aliud:

℞. *Ol. nuc. moſch. expr.* Drach. ſem. *zibeth.* gr. vii. *ambr. gryſ. moſch. opt.* an. gr. xi. *ol. rutæ deſtill.* Scrup. ſem. Miſce.

Aliud:

℞. *Ol. nuc. moſch. expr.* Vnc. ſem. *ambr. gryſ.* gr. viii. *moſch. opt. benzoës, ſtyrac. calam. ladani opt.* an. Scrup. ſem. *ol. deſtill. lauendul. cinamomi, rutæ, roriſmar.* an. Scrup. i. *caryophyll.* gutt. vii. *ſuccini* gutt. iiii. M. optimè in ſcutella argentea.

Sequentia etiam ſimul caput roborare, & materiæ reliquias euacuare ac diſcutere poſſunt.

℞. *Extract. rutæ* Dra. i. *pæon.* Scrup. i. *ol. nuc. moſch. expr.* Drach. ſem. *deſtill.* gutt. vii. *rutæ, fœnic.* an. Scrup. ſem. *ſuccini* gutt. v.

M. pro Linimento.

Vel ℞. *Spec. diagalangæ* Drach. i. ſem. *pulu. pyreth. piper.* an. Scrup. i. *cubebar.* Scrup. ſem. *ſinap.* gr. v. *conf. anacard.* Scrup. i. *theriac.* Drach. i. *aq. ſaluiæ, lauend.* an. Vnc. ſem. Cum *ſyr. de ſtœch.* F. Linimentum.

Vel Fiat talis Compoſitio:

℞. *Sem. ſinap. piper. rad. pyreth. caſtor.* part. æq.

Excipiantur *melle & ſucco rutæ*. Fiatque Illinitio linguæ & oris.

Conuenit & Gargariſmus, cuius vſus ſit manè:

℞. *Roriſmar. rutæ, origani, ſaluiæ, vincæ peruinc.* an. p. i. *Zingib. pyreth.* an. Drach. i. ſem. *rad. lappæ majoran.* Scrup. iiii.

Decoqu. in ℔. ii. ad tertiæ part. conſumpt. & Colaturæ add. *aceti roſac. acerr.* q. ſ. F. Gargariſmus.

Fomenta quoque capiti ex plantis cephalicis applicentur. Vt:

℞. *Fol. ſaluiæ, majoran. puleg. rutæ*, an. M. i. *flor. chamæm. ſtœchad. Arab. melilot.* an. M. ſem. *rad. calami aromat. ſem. aniſi, bacc. juniperi*, an. Vnc. ſem. *nucis moſch. cubebar.* an. Drach. ii.

Coqu. in vaſe clauſo in ſ. q. vini. Colatura pro fomento capitis vſurpetur. Si prædictis ad mollitiem coctis & contuſis ol. irinum vel rutac. addatur, F. Cataplaſma capiti applicandum.

Cataplaſmata & linimenta.

Vel ℞. *Ol. rutac. nardin.* an. Vnc. i. ſem. *deſtill. è baccis juniperi* Drach. iii. *pulu. caſtor.* Drach. i. *euphorb.* Drach. ſem. *ceræ* q. ſ.

F. Linimentum pro capite & principio ſpinalis medullæ.

Vel ℞. *Ol. maſtich.* Drach. iii. *caſtor.* Drach. i. *rutæ* Drach. i. ſem. *pulu. lauend. baccar. lauri*, an. Drach. ſem. *caryophyll.* Scrup. i. *pingued. vulp.* Drach. iii. *ol. rutæ deſtill.* gutt. v. *ſaluiæ* gutt. vii. *ſuccini* gutt. iii. *medull. crur. vituli* Drach. ii.

F. Linimentum, quod nuchæ & vertebris dorſi inungatur.

Vel ℞. *Ol. petræ, laurini*, an. Drach. ii. *nuc. moſch. expr.* Drach. i. *deſtill. ſaluiæ, fl. lauend. caryophyll. galbani* an. Scrup. ſem. M.

Poteſt & capiti poſt fomentationem talis Sacculus imponi: Sacculi.

℞. *Caryoph. nuc. moſchatæ, cubebar.* an. Vnc. ſem. *maioran, rutæ*, an. Vnc. i.

Conciſa & craſſo modo contuſa inſuantur ſacculo è tela tenui, quo calefacto caput foueatur, hinc oleis antea nominatis illinatur.

Multum quoque prodeſt Epithema ex ſuccino pulueriſato in ſacculum oblongiorem, interpaſſatum incluſo, ſi ſacculus iſte in aqua vitæ vel ſpiritu vini cum pipere longo imbuto madefiat, & ol. ſuccini aliquot guttis aſpergatur, ſuturæque coronali imponatur. Epithemata.

Circa oleorum tamen calidorum, præcipuè deſtillatorum, vſum hoc obſeruandum, vt non ſola vſurpentur, ſed cùm cera & pinguibus miſceantur, vt cuti tenaciùs adhæreant. Sola enim adhibita facilè diſſipantur, & in auras euaporant.

Quidam & Phœnigmos capiti raſo applicant formâ emplaſtri, è ſ. q. ficuum leniter coctarum, & duplo ſem. ſinapi contuſarum, adjecto, ſi videbitur, pauco caſtoreo & euphorbio. Valenter quoque ad externa trahit emplaſtrum oxycroceum cum ol. laurino ſubactum; quod potentius præſtat, ſi aliquid ſinapis, pyrethri, ſtaphidis agriæ addatur. Phœnigmi.

Vel applicetur hoc Emplaſtrum:

℞. *Galbani, opopanac, pyrethri, ſem. ſinap. caſtorei, piper.* an. Drach. ii. *ſulphuris* Drach. i. *terebinth.* Vnc. ß. *ol. deſtillati rutæ & ſaluiæ*, an. Scrup. ß.

Pulueriſatis pulueriſandis miſceantur, ac ſuper aluta extendantur, & capiti calidè applicentur.

De Cauterio actuali, & ſartagine candente, antea dictum, quam ignitam, aliis non proficientibus, nonnulli ſupra caput per horæ quadrantem detinent, vt Cauteriorum vſus.

Vv 2 caput

caput non tangat, nec vrat, ſed calefaciat ſolùm, & capillos ferè comburat.

Oleis illis calidis & eæ inungendæ ſunt partes, quæ magis paralyſi tentari videntur, vt ita paralyſis excitetur, & materia à capite ad partes ignobiliores transferatur. Præſtat enim vſum alicuius partis amittere, quam hominem mori. Et paralyſis dat Medico ad agendum inducias, quas non concedit Apoplexia.

Nonnulli cæteris non iuuantibus febrem excitandam eſſe, quæ præſentaneum ſit, ad materiam pituitoſam exſiccandam & reſoluendam, remedium: & propterea confectionem anacardinam cum hydromelite, vel alio conueniente liquore Drach. j. pondere exhibendam cenſent.

Si jam in Paralyſin morbus deſinat, reliqua curatio ad eam dirigenda.

Chymica. Quæ à Chymicis hîc commendantur, pleraque vulgata etiam ſunt, & è ſimplicibus, quæ in vulgari contra Apoplexiam vſu ſunt, parantur, nec Galenicis ignota ſunt, ſpiritus ſcil. *liliorum conuall. ceraſorum, granorum juniperi, ſaluiæ, flor. lauendulæ, viſci querni, cranij humani*: eſſentiæ, *roriſmarini, lauendulæ, ſaluiæ pœoniæ*: tinctura, *coralliorum, ſuccini, ſmaragdi*: olea deſtill. *lauendulæ, ſaluiæ, majoranæ, roriſmarini, nucis moſchatæ, rutæ, angelicæ, ſambuci, carui, ſuccini, caryophyll.* extract. *pœoniæ, ſaluiæ, cardamomi*: ſal *ſaluiæ, pœoniæ, ſuccini, cranij humani*: fecula, *pœoniæ* magiſterium, *cranij humani, ſuccini, margaritarum, coralliorum*: balſamum, *rutæ, majoranæ, ſuccini, angelicæ*. Quibus addunt medicamenta ex argento præparata.

Diæta.

Diæta. Aër. Cibus & potus. Diætam quod attinet, in hac Apoplexiæ ſpecie aër ad calidum vergat. Cibi in paroxyſmo nihil exhibeatur, nec facilè exhiberi poteſt vſque ad declinationem. Sit autem tum cibus attenuans. A vino abſtinendum. Potus ſit hydromel ſaluiâ, hyſſopo, roremarino, calaminthâ, origano, pulegio, meliſsâ conditum. Cibi etiam condiantur hyſſopo, roremarino, thymo, ſatureiâ, rutâ, ſaluiâ, nuce moſchatâ, vt de paralyſi dictum.

Curatio Apoplexiæ à ſanguine ortæ.

Curatio apoplexiæ ſanguineæ. Si Apoplexia ſit à ſanguine orta, iis, quæ in genere propoſita ſunt, non neglectis, mox, ſi vires id ferant, atque Apoplexia non ſit fortiſſima, & deſperata, etiam ante clyſterem vena aperienda, & venæ ſectio adminiſtranda, vt ante de Apoplexiæ curatione in genere dictum. *Venæ ſectio.* Plus verò in hac Apoplexiæ ſpecie, quàm in pituitoſa, ſanguinis emittendum, ſanguíſque ſatis liberaliter, & quantum vires ferunt, euacuandus. Rhaſes in vtroque brachio venam aperit, quod interjectis 6. vel 7. hor. fieri poteſt, vt expeditius ſanguis à toto corpore & capite educatur, & iterata iſta venæ ſectio, vt antea quoque dictum, materiam facilius moueat, nec vires deiiciat. Prudentiâ tamen hîc opus eſt, &, ſi ex pulſu ac facie coniiciat Medicus, ægrum non ſatis bene tolerare phlebotomiam, repetenda non eſt, ne æger in periculum coniiciatur.

Cucurbitularum cum ſcarificatione applicatio. Si autem æger venæ ſectionem non toleret, cucurbitulis ſcarificatis vtendum. Poſt ſanguinem euacuatum clyſteres & omnia reuulſionum genera, vt antea dictum, vſurpanda & repetenda.

Purgatio. Cæterum cum ſanguis purus rarò peccet, purgantia poſt venæ ſectionem quoque exhibere non abs re fuerit. Iſtud autem de purgatione, & quidem in omni Apoplexia, monendum, vt ea maturè, horis non multis poſt venæ ſectionem, inſtituatur, neglectâ temporum electione. Neque enim vehementia morbi tempus matutinum, venæ ſectioni & purgationi aliâs commodiſſimum, ſemper expectare ſinit.

Particulares Poſt purgationem exhibitam abſtinendum aliquandiu à frictionibus, ligaturis, cucurbitulis; quoniam hæc contrà, quàm pharmacum, ab interioribus ad exteriora trahunt. *euacuationes.*

Corpore vniuerſo purgato & particulares euacuationes inſtituere licet, quæ tamen hîc moderatiores ſint, & medicamenta, quæ adhibentur, minus calida.

Curatio Apoplexiæ à vapore narcotico.

Curatio apoplexiæ narcoſi. Si à vapore narcotico Apoplexia oriatur, mox etiam omnia reuulſionum genera, quæ in genere ſupra dicta ſunt, adhibenda; &, ſi vaporem illum materia aliqua foueat, euacuanda ea eſt: Deinde vſurpanda & propinanda, tum extrà applicanda ea, quæ vim ſopitam excitant, & peculiari facultate vaporum narcoticorum vim infringunt. Inprimis vtile eſt caſtoreum, ruta, pulegium, quæ cum aceto miſta naribus admouenda. Acetum enim & acida maximè narcoticorum vim retundunt & infringunt. Commoda quoque ſunt balſama Apoplectica, rutæ, majoranæ, quibus aliquid caſtorei addi poteſt.

Exhibeantur etiam pleraque quæ ſupra in Apoplexia pituitoſa ſunt propoſita; qualia ſunt, ſaluia, ruta, betonica, roſmarinus, lauendula, majorana, pulegium, ſtœchas Arabica, &c. Nec omittantur ſternutatoria, quæ & ipſa vaporem illum diſcutere valent.

Huic Apoplexiæ cognatus affectus eſt, vt dictum, qui ex ſpiritus vini nimio vſu excitatur. Ideóque hujus curatio non prætereunda.

A ſp. vini [illegible] Cum verò ſpiritus vini non ſolùm periculoſum ſtuporem, ſed & maximum calorem excitet, ea exhibenda, quæ & calori, & facultati narcoticæ reſiſtunt. Primò ergo vomitum excitare vtile eſt, quod fieri poteſt aquâ calidâ cum oleo communi ac butyro exhibitâ. Deinde exhibeatur lac caprinum, vel aliud: item emulſio ex amygdalis dulc. ac ſemine cucurbitæ ac melonum cum aqua hordei parata, acida item ac acetum ipſum, & ſyrupi acidi.

Diæta in Apoplexia à vapore narcotico ſit qualis in Apoplexia à pituita. A vino & omni potu inebriante toto curationis tempore abſtinendum.

Curatio Apoplexiæ à cauſſis externis & violentis.

Curatio apoplexiæ à cauſſis externis. Cum reliquæ tres Apoplexiæ ſpecies, quæ vel à ſanguine è vulnere ad baſin cerebri effuſo, vel à cerebro compreſſo, vel ab ejuſdem vulnere & læſione inſigni ortum habent, curatione maximâ ex parte conueniant, eas quoque coniungemus.

Si ergo quis in oculo vel aliâ parte capitis vulneratus ſit, atque in Apoplexiam incidat, aut ex alto aliquid in caput decidat, aut lapide, vel alia re graui caput percuſſum, cerebrúmque compreſſum aut commotum ſit, vt æger ſine ſenſu & motu iaceat; primò omnium, ſi vires ferant, ſtatim, ſeu die, ſeu noctu, cephalica vena aperienda, & poſtea clyſter iniiciendus, vt materia à capite reuellatur; aut, ſi venæ ſectionem ægri vires non ferant, cucurbitulæ ſcarificatæ partibus inferioribus affigendæ. Reliqua curæ ratio ad ipſum caput læſum dirigenda; & primò ad ſanguinis affluxum inhibendum repellentia adhibenda, poſtea etiam digerentia. Et, ſi cranium depreſſum ſit, illud retrahendum ac eleuandum: oſſicula, ſi cerebrum pungant aut premant, eximenda.

Apoplexia, quæ fit ab inſigni cerebri vulnere, etſi plerumque deſperata ac lethalis ſit, quamdiu tamen viuit homo, vulnus inflictum ex arte tractandum. Cætera verò naturæ permittenda ſunt, quæ interdum per aures, nares, & os ſanguinem expellit, quas vias Medicus facilè quærere non poteſt. De quibus videantur, *part. 1. cap. 20. 21. & ſeqq.*

Victus ratio in his Apoplexiæ generibus ſit tenuior,

& in principio carnibus, & omni pleniori victu, vt & vino abſtinendum, & ptiſanâ hordaceâ, aut aquâ cum ſemine coriandri, aut cinamomo decoctâ, aut decocto hordei vtendum: reliqua etiam victus ratio ad frigidum declinet; cum plerumque è ſanguine è vaſis effuſo putredo & febris excitetur.

PRÆSERVATIO AB APOPLEXIA.

Cum autem longè vtilius & tutius ſit ab imminente Apoplexiâ ægrum præſeruare, quàm à iam præſente liberare; præterea danda ſit opera, vt, qui ſemel à paroxyſmo apoplectico liberatus eſt, impoſterum ab eo non corripiatur, quod ſæpiſſimè accidere ſolet: de præſeruatione ab Apoplexia etiam dicendum.

Signa autem imminentis Apoplexiæ ſunt, diuturna grauitas & dolor capitis, ac in ſomnum propenſio, ſegnior totius corporis motus, frequens vertigo, tenebræ oculis offuſæ, vel incerti ac diſcurrentes ante oculos lucis ſplendores, frequens incubus, ſomnia terribilia, aurium tinnitus, inflatio venarum iugularium, tremor totius corporis, vox tremula & interrupta, mentis abalienationes, rerum obliuio, mœſtitia, refrigeratio extremorum ſine cauſſa.

Vt autem curatio Apoplexiæ in eo præcipue conſiſtit, vt cauſſa illa proxima, quæ influxum ſpirituum animalium impedit, tollatur: ita præſeruatio in eo occupatur, vt cauſſæ antecedentes, quæ, niſi amoueantur, Apoplexiam excitare poſſent, tollantur. Quæ autem cauſſæ antecedentes ſint, iam antea dictum. De cauſſis verò illis violentis dicere nihil opus eſt; cum Medici arbitrio dirigi non poſſint.

In præcauenda ergo Apoplexia hæc proſpicienda; primò, vt humor, qui anguſtiam cerebri parere poteſt, vaporéſque, qui ſpiritus torpidos reddunt, non generentur, aut, ſi adſint, tollantur: deinde vt cerebrum, quod humores ſeu vapores vel gignit, vel admittit, & diſcutere non poteſt, roboretur.

Primò itaque ſi à ſanguinis copia metuenda ſit Apoplexia, ſanguis, quantum opus, imminuendus: & cum nihil commodius hîc eſſe poſſit, quàm hæmorrhoides fluere, danda eſt opera, vt pronocentur; cum, quamdiu fluunt, facilè ab Apoplexia immunitatem polliceantur. Cæterum ſi id fieri nequeat, per venæ ſectionem & cucurbitulas ſanguis detrahatur, &, ne copioſior generetur, præcaueatur. Ideóque etiam à crapula, & inprimis vino multo ac generoſo abſtinendum.

Cum autem ſanguis non ſolum quatenus copioſus, (cum multi ſanguinei ab Apoplexia immunes ſint) ſed etiam quatenus ſpirituoſus nimium, aut potius vaporoſus eſt, ſeu vaporibus multis ſpiritus animales turbat, cauſſa Apoplexiæ ſit, & talis ſanguis aduſtus in atram bilem degenerare ſoleat; omnino neceſſarium eſt, per interualla corpus iis, quæ humoribus bilioſis conueniunt euacuare.

Alterantia quoque exhibeantur, quæ talibus aduſtis humoribus & ſanguini vaporoſo conueniunt. Inter purgantia inprimis conueniunt fol. ſenæ & rhabarb. cui addi poſſunt polypod. quern. epithymum.

Vt ℞. *Rad. polypod. quern. pæoniæ, cichor.* an. Drac. iii. *paſſul. minor.* Drach. vi.

Coq. in aqua pura.

In Colat. infundantur *fol. ſenæ* Drach. vi. *rhabarb.* Scrup. ii. *flor. borrag. bugloſſ. violar.* an. P j. *zingiberis, galang.* an. Scrup. jß. *calam. aromat.* Scr. ß.

In colat. Vnc. iiiß. diſſolue *mannæ* Vnc. ß. vel ʒ. vj. adde *ſyrup. cichor. cum rhabarb.* ℥. ß. Miſce.

Exercitia ſint moderata. Caueant à ſomno meridiano, imò nec poſt cœnam mox cubitum eant, ſed duabus demum horis à cœna peractis; quo temporis ſpatio etiam potandum non eſt.

Abſtinendum quoque ab aquis vitæ dictis, etiam iis, quæ ad Apoplexiam aliàs commodæ ſunt, & aquæ Apoplecticæ dicuntur, in hac Apoplexiæ ſpecie: etſi à nonnullis non ſatis cautè vſurpentur; cum in corporibus eiuſmodi plenis, & ſanguine ſpirituoſo ac vaporoſo abundantibus caput nimium repleant. Eadem de cauſſa vitanda ſunt vina craſſa, turbida, dulcia, & potentia, quæ copioſiorem ac craſſiorem ſanguinem ſuppeditant. Non verò omittenda cerebum confortantia: de quibus poſtea dicetur. Ea tamen eligenda, quæ ſanguinem non nimis calefaciunt.

Præſeruatio ab Apoplexia pituitoſa.

Secundò ſi à pituita metuenda ſit Apoplexia, ac in ſenibus præcipuè, ob calorem natiuum iam debilem, & ſpiritus pauciores, cerebrum nec bene coquat, nec humores excrementitios ſatis rectè excernat, atque inde pituitoſi & crudi humores in capite cumulentur, ob quos in hyeme præcipuè ad hoc malum procliues ſunt: inprimis danda eſt opera, vt cerebrum roboretur, & ita generatio pituitæ præcaueatur, &, quæ generata eſt, euacuetur.

Et cum indies magis magíſque temperamentum debilitetur, ſingulis diebus quod lapſum illum in cerebro corrigat, cerebri calorem conſeruet, ſpiritus animales recreet, aſſumendum.

Electuaria.

Vt: ℞. *Conſeru. lauendul.* Vnc. iiii. *primul. veris, lilior. conuall. ſaluiæ, beton. anthos,* an. Vnc. i. *calam. aromat.* Vnc. ß. *ſpec. diambr. cubebar. nuſc. moſchat.* an. Drach. ß. Cum *ſyrup. pæon.* & *ſtæchad.*

F. Electuarium.

Inprimis ambra ad cerebrum roborandum & ſpiritus inſtaurandos maximè valet.

Rotula.

Vel ℞. *Ol. deſtillat. aniſi* gutt. iiii. *nuc. moſchat. carui,* an. gutt. iii. *caryophyll.* gutt. i. *ambr.* g̃. vi. *ſacchar. in aqu. roſar. diſſolut.* Vnc. iii.

F. Rotulæ, quibus & ol. ſuccini addere licet.

Vel ℞. *Spec. diambr.* Drach. iß. *diamoſch. dulc. diaxyloal.* an. Scrup. i. *ol. aniſi deſtillati, nuc. moſchat.* an. gutt. ii *ſacchar. in aqua roſar.* & *lauendul. diſſolut.* ℥. iii.

F. Rotulæ.

Vel ℞. *Ol. deſtillat. nuc. moſchat. cinamomi, caryoph.* an. gutt. iiii. *ſuccini* gutt. v. *ſaluiæ* gutt. iiii. *ſacchar. in aq. roſar. diſſol.* Vnc. iiii. F. Rotulæ.

Vtiliſſimæ etiam ad præcauendam Apoplexiam ſunt hæ Pilulæ:

℞. *Cubebar. calaminthæ, maſtiches, nucis moſchat. cariophyll.* an. Drach. i. *ambræ* Drach. ß. *moſch.* g̃. vi.

Cum ſucco vel extract. maioranæ formentur Pilulæ, de quibus Scrup. i. nocte nouilunium & plenilunium præcedente exhibeatur.

Ad cerebrum quoque roborandum vſurpandæ aquæ Apoplecticæ, quarum ſupra mentio facta. Quibus hæc addi poteſt.

Aqua Apoplectica.

℞. *Flor. lauendul.* M. ii. *anthos, betonicæ, ſalu.* an. M. i. *cubebar. gran. Paradiſi,* an. ℥. ß. *nuc. moſchat.* ʒ. ii.

Stent in infuſione ſpirit. vini opt. ℔. ii. in vaſe diligenter clauſo per dies aliquot poſtea colentur. De hoc ſpiritu, tempore hyberno inprimis, ante nouilunium præcipuè, vt & alio tempore, Drach. i. vel altera, pro temporis ratione, cum pane albo ſumatur.

Puluis.

Commendatur etiam, & multis in vſu eſt hic Puluis:

℞. *Succini albi* Drach. i. *ſpec. diarrhod. abb.* Drach. ß. *rad. pæon.* Scrup. i.

Datur Drach. i. cum aqua conueniente ante nouilunium.

Alij tamen.

℞. *Succini* ʒ. i. *ſpec. diarrhod. rad. pæon.* an. ʒ. ii.

Alij aliam proportionem obſeruant.

Nucem quoque moſchatam, cubebas, ſemen erucæ, ſæpe ore detineant & maſticent, qui ab Apoplexia ſibi metuunt. Aut ſemen carui & erucæ in puluerem redactum, & cum ſacchare miſtum maſticetur. Efficax eſt & hic Puluis, de quo ſumatur manè ad fabæ magnitudinem.

Aliud.

℞. *Sem. eruc. cubebar. cardamom. ſeſeli Cretici, piperis albi,* an. Drach. i. F. Puluis.

Balſama Apoplectica. Odoramentum quoque naribus admoueatur, & inprimis balſama Apoplectica.

Vel ℞. *Ol.nuc.moſch.expreſſ.*℥.i.*ambra moſch,Zibeth.balſami Oriental.*an.Drach.ſem.

M. & ol. caryophyll. & cinamomi quantum libet addatur.

Vtile eſt & hoc Emplaſtrum ad caput roborandum, & Apoplexiam præcauendam:

℞. *Myrrha elect.ſtyrac,calam.benzoes ladani.*an.℥.ß. *gummi iuniperi* ʒ.iii. *crany hum.puluer.*ʒ.iiß. *lap,lazul,* ℈.ß. Cum *ſtyrace liquid.& terebinth.*

F.Emplaſtrum, cuius portio panno ſerico magnitudinem taleri æquanti illinatur,& vertici imponatur.

Manè lingua & os mundetur aquâ,cui aliquid aquæ origani,roriſmarini,ſaluiæ,& lauendul.admiſtum ſit.

Diæta ratio. Vitandus aër frigidus & auſtrinus,& contra eum caput muniendum. Cibi condiantur aromatibus, ita tamen,ne caput repleant;vel condiantur ſem.carui,ſaluiâ, & ſimilibus. Poſt cibum ſumptum ſumantur pulueres peptici de ſemine coriandri,cumini, galang.ſem.fœniculi & maſtich;vel diacydon. cum ſpeciebus paratum, & ſimilia ſupra,*part.*1.propoſita.

Inprimis verò rectâ victus ratione hîc opus eſt, quâ præcaueatur,ne humor iſte,quantum fieri poteſt,generetur, abſtinendúmque à cibis pituitoſis, ac multorum piſcium,olerum & lacticiniorum eſu;ac magna ventriculi ratio habenda eſt,cùm ad humoris pituitoſi generationem multum faciat.

Purgatio. Quia verò vix præcaueri poteſt in corporibus diſpoſitis pituitæ generatio, per interualla conuenientibus medicamentis euacuanda eſt, atque euacuationes ſecundum indiuidui cuiuſque rationem inſtituendæ.

Vtiliſſimum & efficaciſſimum eſt & hoc Decoctum, quod non ſolùm materiam detergit,incidit, & obſtructiones viſcerum ſoluit, ſed & membra interna, ac cerebrum inprimis,roborat;

℞.*Sarſa parilla*℥.ii.*ligni ſaſſafras*℥.i.*ſem fœnic.*ʒ.vi.

Infundantur hor.xxiv.in aq.fontanæ ℔.iiii.vel v.

Coqu.ad dimidiæ part.conſumptionem:ſub finè adde *flor.primula veris,anthos,*an.M.i.*ligni aloës* ʒ.ii.

Colat.ſeruetur ad vſum in vaſe vitreo. Dentur mane Vnc.iiii.vel v.cum aq.cinamomi cochleari dimidio,vt ſudor leniter prouocetur.

Multum etiam ad præſeruandum ab Apoplexia faciunt fonticuli in brachiis excitati.

Errhinorum & gargariſmorum vſus. Præterea in nares aqu.maioran.in qua ſemen nigell. erucæ,& parũ zingiberis infuſa ſint,attrahere vtile eſt. Vel vtendum hoc Gargariſmate:

℞. *Roriſmar.ſaluia,ruta,origani,* an.P.i. *zingiber.pyrethr.*an ʒ.iß.*rad.lappa mai.*ʒ.ß.

Coqu.in ℔.i.aquæ ad tertiæ partis conſumptionem. Colat.adde aceti quantum ſufficit.

Vel ℞.*Aq.lauendula,ſaluia,roriſmarini,ruta,*an.℥.iv. *pyrethr.zingiber.*an.ʒ.iß.*oxymel.ſcillit.*ʒ.iß.

Seruetur ad vſum pro Gargariſmo.

Præſeruatio ab apoplexia vaporoſa. Tertiò. Cùm Apoplexiæ,quæ à vaporibus ortum habet,præcipuè obnoxij ſint, qui cruditatibus & crapulæ dediti ſunt;quiete & abſtinentia,talibus inprimis,opus eſt, & proinde vitanda maximè crapula, & quæ hinc oritur, cruditas, ciborum varietas, exercitia poſt cibum, ira & vehemens animi motus. Et cum ex iſta cauſſa Apoplexia maximè metuenda ſit melancholicis, melancholicúſque humor præcipuè literatis, & aliis ingeniis excellentibus ab anno 40. ad 60. moleſtus eſſe ſoleat, à curis moleſtis,& aliis cauſſis humorem melancholicum cumulantibus,cauendum, & hæmorrhoidum fluxus, ſi fieri poteſt, prouocandus, humórque melancholicus conuenientibus medicamentis præparandus & euacuandus, vt ſupra, *part.1.cap. de Intemperie cum humore melancholico,* dictum. Deinde medicamenta modò propoſita ad cerebrum roborandum, & vapores diſcutiendos adhibeantur. Præcipuè & hîc vtilis eſt puluis è ſuccino, ſpec. diarrhod. abbat.& radic. pœon. vt & ſem.carui, quod comeſtum & olfactum hîc valdè vtile eſt, & odores & vapores, qui cerebrum infeſtant, vertiginem excitant, appoplexiamque minantur,corrigit ac diſcutit. Efficaciſſimum verò eſt eius oleum deſtillatum. Caſtoreum quoque aceto madidum naribus admouere conuenit,Viro cuidam litterato iam ſexagenario,ob cruditatem ventriculi, & vapores inde in caput eleuatos, ſemel atque iterum Apoplexiæ initia ſentienti, valde profuerunt hæ Rotulæ:

℞.*Ol.carui* ℈.ß.*nuc.moſch.*gutt.vii *ſacchar.albi* ℥.ii,

F.Rotulæ.

Auertantur etiam vapores à capite lotionibus pedum matutinis è decoctis herbarum cephalicarum, & frictionibus.

QVÆSTIO. I.

An à ſola intemperie cerebri poßit Apoplexia generari?

An intemperies ſola? ... etiam ... ? Cauſſas Apoplexiæ ſupra ſuo loco recenſuimus,Inter eas numerata non eſt intemperies cerebri. Cum verò experientia teſtetur, Apoplexiam eſſe morbum hæreditarium, & quorum parentes Apoplexiâ mortui ſunt, iiſdem malum hoc metuendum eſſe; non verò anguſtia cerebri & principij neruorum ab ortu contrahi & communicari poſſit: ipſa etiam cerebri ſubſtantia in talibus malè affici & diſpoſita eſſe videtur. Nam cum compreſſio illa aut obſtructio ſit extra cerebri ſubſtantiam, eáque tantum in paroxyſmo accidat, nemo autem actu Apoplecticus, ſeu in ipſo paroxyſmo generet: omnino ſtatuendum videtur, diſpoſitionem aliquam prauam, intemperiem, ac debilitatem in cerebro eius,qui Apoplexia demum corripitur,antequam ea corriperetur,adfuiſſe,quæ,ſicut alij morbi hæreditarii, cum ſemine deriuari & communicari ſoboli poteſt. Quibus accedit & illud, quod Platerus præter cauſſas ſupra enumeratas aliam adhuc ponit, ſcilicet ſpirituum animalium conſumptionem tantam, ob quam non ſolum functionum animalium debilitas, ſed & omnimoda illarum ſubſequatur abolitio,& grauis omnino,hominémque ſubitò iugulans excitetur Apoplexia, quâ ſenes aliquando intereant. Quæ ipſa cauſſa ad intemperiem cerebri,ſeu eius debilitatem,ob quam ſpiritus animales amplius non generantur, redigenda videtur. Præterea cerebri imbecillitas ſæpe diu antè percipitur,& facultatis animalis,intellectus,memoriæque debilitas; torpor in omnibus actionibus, aurium tinnitus ac ſibilus,ac vertigo animaduertitur.

An Apoplexia ſit morbus hæreditarius. Sunt tamen, qui Apoplexiam morbum hæreditarium eſſe negant. Cum enim non generent podagricos,niſi ij,qui ipſi podagra laborârunt,nec leproſos aut lue Venerea affectos,niſi qui ipſi leprâ vel lue Venerea affecti fuerunt, & pleriqué in ipſo paroxyſmo Apoplectico pereant,nec poſt paroxyſmum generent:fieri non poſſe videtur,vt morbum,quo non laborârunt,in ſobolem transfundant. Præterea cum multi Apoplexiâ ſubitò corripiantur, qui operationes cerebri integras habuerunt; probabile non videtur, vt, qui omnes operationes integras habuerunt, morbum aliquem in ſobolem deriuent. Inſuper cum intemperies non ſubitò, ſed per diuturnas alterationes inducatur, Apoplexia verò hominem ſubitò & in inſtanti corripiat: non videtur ab intemperie ortum habere poſſe.

Verùm enim verò vtraque opinio aliquid veri & aliquid falſi continet.Primò enim omnino concedendum, intemperiem quandam in Apoplexia concurrere poſſe; cum negari non queat, atque id experientia teſtetur, Apoplexiam ſæpe morbum eſſe hæreditarium,qui omnino ab intemperie ac diſpoſitione aliqua, & cerebri imbecillitate à parentibus communicatâ ortum habeat.Neque neceſſariũ eſt,vt, qui Apoplexiæ obnoxios

generant,

generant, ipſi iam ante Apoplexiâ laborauerint. Sufficit, vt diſpoſitionem, à qua cauſſa Apoplexiæ prouenire potuerit, habuerint, eámque ſoboli communicauerint, ob quam in liberis olim, ac ſuo tempore cauſſa Apoplexiæ gigni poſſit, etſi, cum generauerint, Apoplexiâ nondum laborauerint.

Interim tamen nec illud negandum, ab intemperie, quâ talis, Apoplexiam proximè produci non poſſe; cum intemperies actiones ſaltem deprauet vel imminuat, rarò planè aboleat: &, licet hoc præſtet, ſenſim tamen & paulatim hoc faciat. Sed ab intemperie ac diſpoſitione illa, & intemperie cerebri cauſſa proxima producitur, quæ vel anguſtiam parit, vel ſpiritus perturbat, pituita ſcilicet copioſa, & vapores ac flatus.

An autem à cõſumptione ſpirituum animalium omnimoda fieri poſſit Apoplexia, quod vult Platerus, dubito. Cum enim illam conſumptionem à cerebri debilitate in ſenibus fieri ſtatuat Platerus; ſubitò accidere non poſſet, ſed, quod fieri ſolet, ſenſim ac indies ſpiritus imminuerentur, & propterea ſatis manifeſtæ functionum animalium immutationes in aliis partibus omnimodam illam, ob quam lethalis accideret Apoplexia, conſumptionem præcederent: cum tamen ſenes ſæpe ſenſus omnes atque integros habentes ſubitò Apoplexiâ corripi videamus.

QVÆSTIO II.

Quæ ſit Cauſſa Apoplexiæ proxima?

De cauſſis Apoplexiæ pluribus in Inſtitutionibus egimus, quæ hic repetere ſuperuacaneum puto. Vt tamen quædam addamus, primò hoc præſupponendum eſt, ſpiritum animalem dari, atque differre à vitali, & proximum inſtrumentum animalium actionum eſſe; vt id ſatis, *lib.* 1. *Inſtit. cap.* 6. probaui. Neque dum ſatis euidentes & graues rationes vidimus, ob quas ab illa ſententia nobis recedendum ſit. Sunt quidem è Recentioribus, qui ſtatuunt, argumenta, quæ pro ſpiritu animali probando adducuntur, nihil aliud oſtendere, quam ad ſenſum & motum requiri partis ſentientis & mobilis cum cerebro communicationem; quæ tamen fieri poſſit per ſolum ſpiritum vitalem, vt ſpiritus animales fingere opus non ſit. Et vt principes actiones eduntur miniſterio ſpiritus vitalis in cerebro exiſtentis; (ſcil. implantati & influentis) ita eundem ſpiritum in neruis habitantẽ ſpecies ſenſibiles ab organo ſenſuum ad cerebrum, & contra imperium facultatis ſuperioris, à cerebro ad muſculos, deferre putant. Deinde nullam dari officinam generationis ſpirituum animalium in cerebro exiſtimant, cum nulla cauitas in cerebro detur, in quam ſpiritus vitalis ex arteriis & cerebri ſinibus, vel aëre per nares attractus (quæ ſunt ſpiritus animalis materia) attrahatur. Tertiò infantes in vtero ſine ſpiritus animalis opera moueri ſtatuunt, vtpote qui neque à matre ſuppeditetur, nec ab infante generetur. Non ſuppeditari à matre putant, quia nullus neruus à matre infanti implantetur: non generari verò infantes, quia aër deſit, & per inſpirationem in cerebrum non attrahatur.

Spiritum autem vitalem immediatè inſeruire ſenſui & motui, probare conantur his rationibus: 1. Quia Venus nimia etiam actiones animales debilitat; cum tamen ſolus vitalis ſpiritus ſemini permiſceatur. 2. Quia ſpiritus vitalis interceptio in carotidum anguſtia actiones animales abolet. 3. Quia in ſyncope actiones animales etiam abolentur. 4. Et in timore ac metu, in quibus ſpiritus vitalis perturbatur, tremor, qui facultatis animalis eſt ſymptoma, accidit. 5. Quia motus nimius lipothymiam, quæ facultatis vitalis ſymptoma eſt, inducit; & meditationes nimiæ coctionem ventriculi turbant, ſpiritum vitalem à ventriculo auocando.

Verùm nullo modo concedendum, quod communicatio, quæ eſt inter cerebrum & organa ſenſus ac motus, fiat per ſpiritus vitales. Ratio enim illa, quæ ad id probandum adducitur, falſa eſt, quòd videlicet actiones animales principes operâ ſpirituum vitalium adminiſtrentur. Etenim ſpiritus inſitus, ſeu calidum innatum cerebri non eſt ſpiritus vitalis, ſed animalis inſitus. Nam calidum innatum, ſeu ſpiritus inſitus, non omnium partium idem eſt, ſed pro diuerſitate partium & actionum varius: in aure eſt naturæ aëreæ; ſeu aër inſitus & implantatus; in oculo luminis inſiti nomine venit ſpiritus innatus. Ita & cerebrum calidum innatum peculiare habet, cuius beneficio, quod ſibi proprium eſt, agit, quódque à calido inſito cordis & hepatis differt. Neque etiã ſpiritus mobiles in cerebro, quorũ miniſterio principes actiones obeuntur, vitales ſunt; & dum id affirmatur, principium petitur. Quorſum enim cerebri ſubſtantia, cui ſimilis in toto corpore non eſt, & tanta eius moles & ſtructura tam artificioſè facta eſſent? Certè niſi ſpiritus animalis ratione facta ſunt, fruſtra facta ſunt. Itaque petitio principij eſt, vt diximus, quod ſpiritus, à quibus ſpecies ſenſibiles ab organis ſenſuum ad cerebrum deferuntur, vitales ſunt.

Cauitate verò ſenſibili nulla ad ſpirituum animalium generationem opus eſt; ſufficit ſubſtantia cerebri illa mollis & ſpongioſa. Si lac tanta copia in mammis generari poteſt, ſi ſemen in teſtibus, vbi tamen nulla ſenſibilis cauitas apparet: quidni ſpiritus animales longè ſubtiliores in ſubſtantia illa cerebri ſpongioſa, quò ſpiritus vitalis & aër facilè penetrare poteſt, generari poſſint? Sunt quidem nonnulli in ea ſententia, vt in Inſtitut. *lib.* 1. *cap.* 6. & ſupra etiam, *part.* 1, *cap.* 17. dictum, ſpiritus animales in quarto ventriculo cerebri, qui cerebro oblongato inſculptus ſit, ſeu generari, ſeu colligi. Verum Anatomici diligentiores demonſtrant, ventriculi nomine hanc cauitatem vix dignam eſſe, neque in ipſa cerebri cerebellíve ſubſtantia ſitam eſſe, neque primaria intentione à naturâ efformatam, ſed ex corporum diſpoſitione ita emergere, nihilque aliud eſſe, quàm cauitatem quandam teretem, è duobus ſinibus ſemicircularibus efformatam; & ſuperiorem eius portionem cerebellum, inferiorem ſpinalem medullam conferre.

Infantes mouentur ſpirituum animalium beneficio, quorum ſufficiens copia (magnâ enim opus non eſt; cum ſenſus & motus ferè otientur in infantibus in vtero) ex ſpiritu vitali in cerebro generari poteſt.

Quæ verò afferuntur ad probandum, ſpiritum vitalem ad ſenſum & motum ſufficere, id non ſatis probant. Quod enim Venus nimia facultatem animalem lædit, accidit, quia ſpirites vitales, qui animalibus materiam præbent, ſubtrahuntur: Sunt tamen, qui & ſpiritus animales ad ſeminis generationem concurrere ſtatuunt. Eâdem de cauſſa in carotidum anguſtia & ſyncope, in terrore & metu, in exercitiis nimiis, actiones animales ceſſant, vel alio modo læduntur, quia materia ſpiritibus animalibus generandis neceſſaria ſubtrahitur. Spiritus equidem vitales ad actiones animales neceſſarii ſunt, verùm non vt cauſſa proxima, ſed vt remota, vt materia ſcilicet, è qua animales, qui proximum facultatis animalis inſtrumentum ſunt, generentur.

Et ſi à ſpirituum vitalium defectu fieret Apoplexia, quæ differentia eſſet inter ſyncopem & Apoplexiam? Quam tamen omnes Medici admittunt, & rectè; cum maxima inter hos affectus ſit differentia, atque in ſyncope, ſpiritibus ſcilicet vitalibus affectis, pulſus lædatur, qui in Apoplecticis non mutatur. Et quod cauſſa Apoplexiæ in meatibus ſpiritus animales ferentibus, non in arteriis, aut vlla parte ſpiritus vitales continente, conſiſtat; vel ex eo euidenter patet, quod Apoplexia mutatur in paralyſin, quam neruis affectis fieri, extra controuerſiam eſt.

Cum ergo ſpiritus animales proximum actionum animalium

animalium inſtrumentum ſint, etiam læſarum harum actionum cauſſa in illis quærenda. Etenim quicquid ſecundum naturam ſeſe habens animalium actionum integrarum cauſſa eſt proxima, id etiam præter naturam ſeſe habens cauſſa eſt læſarum earundem. At non ſpiritus vitalis, ſed animalis, proximum actionum animalium inſtrumentum eſt. Ergo etiam ab hoc, non ab illo, actionum animalium cauſſa pendet. Et proinde ſicut ſenſus & motus priuatim ab eorum defectu læduntur: ita etiam illius vniuerſalis ſenſus ac motus læſionis in Apoplexia cauſſa in ſpiritibus animalibus quærenda eſt. Nimirum ſicut in tremore, paralyſi, cæcitate, ſurditate, ſtupore, cauſſa rectè in ſpiritus animalis in parte illa, cuius actio imminuta vel abolita eſt, imminutionem vel defectum refertur; ita etiam omnes ferè antiqui & Recentiores cauſſam Apoplexiæ, in qua omnes animales actiones abolentur, in ſpiritus animalis influxum omnimodè prohibitum rectiſſimè retulerunt.

Sed quæ cauſſa ſit, ob quam ſpiritus animalis influxus in organa ſenſus & motus in toto corpore prohibeatur, de eo Autores non conſentiunt. De cauſſis reliquis iam non dicam, quarum ſupra in enumeratione cauſſarum facta eſt mentio: ſolum de anguſtiâ, ob quam ſpirituum animalium influxus prohibetur, aliquid afferam; cum de eâ Autores valde diſſentiant. Antiqui, qui in ventriculis cerebri ſpiritus animales & generari, & contineri, & moueri, ac per eos in neruos influere crediderunt, omnes Apoplexiam ab omnimoda ventriculorum cerebri obſtructione prouenire ſtatuerunt. Verùm Recentiores, Varolius, Platerus, Bauhinus, & alii diligenti cerebri anatomiâ edocti, falſum hoc eſſe demonſtrarunt, & in ipſa ſubſtantia cerebri membranis ſuis concluſâ ſpiritus animales contineri, & hinc in neruos influere rectè docuerunt. Præterea obſeruatum eſt à Fernelio, *lib. 2. de abdit. rer. cauſſ. cap. 13.* & Caſparo Bauhino, *in Anatom. lib. 3.* non ſemper in ventriculis cerebri Apoplexiâ extinctorum aliquid reperiri, quod obſtructionis cauſſa eſſe potuerit.

Itaque alia cauſſa quærenda eſt, ob quam influxus ſpirituum animalium ad organa ſenſus & motus planè inhibetur. Eam verò eſſe putamus talem viarum, per quas ſpiritus animales influunt, anguſtiam, vt ſpiritibus animalibus via omnis intercludatur. Non verò opus eſſe putamus, vt tota cerebri medulla obſtruatur vel comprimatur; ſed ad Apoplexiam excitandam ſufficit medullæ cerebri oblongatæ, ſeu principij neruorum in baſi cerebri poſteriora verſus talis anguſtia, ob quam in omnia ſenſus & motus organa in toto corpore ſpirituum animalium influxus prohibetur. Etſi enim Antiqui aliter ſenſerint: tamen Recentiores Anatomici ſummâ diligentiâ adhibitâ obſeruarunt, neruos ad vnum omnes à medulla cerebri oblongata prodire; etſi alij, dum medulla hæc caluariæ adhuc incluſa eſt; alij poſtquam cranium reliquit, & per dorſi vertebrarũ foramina procedit, iámque ſpinalis medulla propriè dicitur, enaſcuntur. Hoc ergo neruorum omnium principium ſi ita afficiatur, vt ſpirituum animalium in neruos, qui in organa omnium ſenſuum externorum referuntur, & è locis vicinis, vnâ ſcilicet cerebri medullâ oblongatâ, oriuntur, influxus denegetur, Apoplexia excitatur.

Fit autem hoc vbi medulla cerebri oblongata obſtruitur vel comprimitur. Et quidem in forti Apoplexia anterior & poſterior pars medullæ cerebri oblongatæ comprimitur vel obſtruitur; in debili & mitiori nihil prohibet anguſtiam in alterutro ſaltem eſſe. Et eſt eâ neruorum ſenſibus externis inſeruientium in origine vicinia, vt, ſi cauſſa grauis ſit, quod in Apoplexia accidit, omnes ſimul afficiantur.

Id quod ipſa experientia confirmat, vt rationes conquirere opus non ſit. Refert enim Fernelius, *loco modò allegato*, virum quendam viribus integrum ſiniſtri oculi ictu vehementiore repentè attonitum corruiſſe, móxque ſenſu ac motu priuatum fuiſſe, cum ſpiritu difficili ac ſtertore, & cum aliis fortis Apoplexiæ indiciis, eúmque nec venæ ſectione, nec alia potuiſſe ratione ſeruari, quin horis duodecim interiret. Diſciſſo apertóque capite neque oſſis, neque meningum, neque ſubſtantiæ cerebri quicquam confractum diuulſumvè, cerebri etiam ventriculos prorſus illæſos & inanes, ſed duntaxat interiores oculi venas contuſionis vi diruptas animaduertit, è quibus ſanguis cochleariium duorum menſura in cerebri baſin procubuerat, qui non, vt Fernelius vult, retiformem contextum obſtringebat, ſed principium neruorum comprimebat.

Et ſi Apoplexiæ terminationem, & in alios morbos mutationem diligenter conſideremus, facilè patebit, nullo alio in loco, quàm quo diximus, cauſſam apoplexiæ conſiſtere poſſe. Mutatur verò Apoplexia vel in paralyſin lateris alterutrius, vel in memoriæ & ratiocinationis læſionem. Prius accidit, cum humor è cerebro oblongato, & principio neruorum in ſpinalis medullæ alterutram partem à natura excutitur, vnde cerebro & neruorum principio ab humore vitioſo liberato ſenſibus quidem ſuus vigor redit, brachij verò & cruris alterutrius motus tollitur. Si verò è principio neruorum in ipſam ſubſtantiam cerebri hinc inde humor diſpergatur, ac cerebrum eo quaſi irrigetur, tunc morbus in via quidem ceſſat, ſed cerebrum, vt ſimilaris pars, malè afficitur, vnde memoria & ratiocinatio læditur, ſenſibus externis & motu corporis ſaluis; ægrique cum tali memoria & mentis imbecillitate ſæpe diu viuunt, vt exempla paſſim nota ſunt. Quæ omnia, ſi alio, quàm quo dixi, loco cauſſa apoplexiæ conſiſteret, fieri nullo modo poſſent.

Cauſſa tamen, quæ iſtam anguſtiam inducit, non ſemper in eodem loco hæret. Nonnunquam enim cauſſa eſt in ipſo cerebro. Aliquando verò eandem anguſtiam etiam humores extra cerebrum ad baſin eiuſdem effuſos, & principium neruorum comprimentes, atque ita ventriculis non obſtructis, efficere poſſe, ſuprà, vt & in Inſtitut. dictum. Licet verò nerui optici non ex medio baſis cerebri, parte anteriore, oriantur, vt antiqui crediderunt, ſed reuera, ſi capite inuerſo, Varoliano modo, ſectio adminiſtretur, ex principio truncorum priorum ſpinalis medullæ: tamen eo in loco eſt eorum exortus, vt à cauſſa apoplexiam excitante ſimul ſeu comprimi, ſeu obſtrui poſſint. Et ſit ſanè in neruos opticos influxus liber: tamen cum actio ſenſuum externorum non abſoluatur in ſuis organis, ſed ſenſus internos concurrere neceſſum ſit; ſi illi laborant, neque viſus, neque alius ſenſus perfici poteſt; & quamuis oculi ſpeciem viſibilem percipiunt: tamen niſi facultas princeps concurrat, nulla fit viſio, vt alibi monſtrau.

Tandem id aliquem dubium reddere poſſet, quod in Apoplexia ſenſus communis, phantaſia, & cæteræ actiones principes etiam rectè ſeſe non habent. Etſi enim influxus ſpirituum animalium in organa ſenſuum externorum & motus prohibetur: quia tamen cerebrum ſaluum eſt, & ſpiritus animales in eo; cauſſa nulla eſſe videtur, cur non & actiones hæ, & facultate & organis rectè ſeſe habentibus, fieri debeant. Verum nec iſtud nos de noſtra ſententia dimouet. Cauſſas enim, cur principio neruorum affecto in Apoplexia ſenſus etiam interni lædantur, in Inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſect. 2. cap. 6.* eáſque tres, propoſuimus. Prima eſt, quod ſpiritibus animalibus motu, qui ipſis eſt perpetuus, denegato, eos quaſi ſuffocari neceſſe ſit. Cum enim ſpiritus animales non tardè, ſicut humores, generentur, ſed in perpetua generatione ſint, & hinc etiam in perpetuo motu; ſi canales, per quos in totum corpus diſtribui debent, occludantur, eos in cerebro detineri, quaſi concentrari, atque ita ad actiones ſenſuum internorum

edendas

edendas ineptos fieri, neceſſe eſt; præcipuè cum ſpiritus vitales aſſiduò copiâ largiori ipſis permiſceantur, ideóque non tantum illorum generatio interturbetur, ſed & generatorum actiones confundant. Apparet huius rei exemplum in corde; in quo ſi ſpiritus concententur, nec liberè in corpus diffundantur, actiones corporis læduntur. Secundò, membro vna ex parte ſaltem læſo totam eius œconomiam turbari neceſſe eſt, vt epilepſiæ exemplo id manifeſtum eſt, & cerebri commotio ac percuſſiones docent. Tertio, cum cerebrum ita grauiter affectum ſpirituum animalium generationi non ſufficiat, mirum non eſt, actiones etiam internas turbari: Si enim in iis, quibus cerebrum pituita repletum eſt, & diſcurſus & memoria laborat: quid ni in Apoplexiâ, cerebro tam grauiter affecto, omnes actiones aboleri queant? Vt enim cauſſæ, ſic effectus magnitudine differunt.

QVÆSTIO III.

An à vapore narcotico fiat Apoplexia?

Cum ſuprà inter cauſſas Apoplexiæ etiam vim narcoticam recenſuerimus, de ea verò non omnium eadem ſit ſententia; aliquid de eo dicendum eſt. Et quidem à recentioribus quibuſdam hæc pro ſolâ cauſſâ ponitur, vt ex Quercetano, *in Tetrade*, videre eſt; vapor ſcilicet, ſeu nebuloſa exhalatio in cerebrum eleuata. Quam cauſſam equidem libenter, ſed non ſolam, admittimus, vt ſuprà, & in Inſtitut. dictum. Hoc ſaltem hic addimus, etſi Quercetanus & alij in natura huius vaporis definienda laborant: vix tamen commodius illam explicari poſſe, quam ſi dicatur, eam vim narcoticam ſpiritus animales ſeu ſtupefaciendi, ſeu congelandi, & in aliam quaſi naturam vertendi potentiam habere. Narcotica enim ſpiritus quaſi ligant, ſtupefaciunt & ſopiunt, ac ſenſui ac motui maximè obſunt. Atque tales humores & vapores in corpore noſtro generari, impoſſibile non eſt; cum conſtet, ſoporem, carum, & ſimiles ſomnolentos affectus, ex humoribus in corpore genitis prouenire, quorum cauſſæ fruſtra ex ſolâ frigiditate deducuntur. Atque hinc fit, vt, etiamſi Apoplexia in paralyſin deſinat: tamen rarò in ejuſmodi hominibus ratiocinatio & memoria ad priſtinum planè vigorem redeant, ſed hebetes ac torpidæ illæ actiones, præcipuè in ſenio confectis, deinceps relinquantur; quod accidit non tam quod frigida & humida intemperies, quàm quod à narcotico vapore mala & torpida talis ἰδιότης cerebro imprimitur. Idque multò minus accidere poſſet, ſi ab aliâ cauſſâ extra cerebrum, & citra ſpirituum animalium vitium, Apoplexia generaretur. Et quamuis narcotica plerumque ſoporoſos ſaltem affectus inducant: tamen impoſſibile non eſt, ſi eorum vis ſit major, quin ipſam Apoplexiam inducere poſſint. Imò lethargus & carus ſæpe in Apoplexiam degenerant, vt experientia teſtatur; vnde cauſſas eas habere communes neceſſum eſt; vt magni etiam Medici dubitauerint, quomodo hi affectus differant. Et ex vini & ſpiritus ejus potu nimio Apoplexiam excitari, ſuprà dictum, atque ebrios ἀφώνους interdum fieri, teſtatur Hippocrates, 5. *Aphor.* 5.

Qui vero aliter naturam huius vaporis explicare conantur, iis id quidem per me licet; an verò commodiùs id faciant, dubito. Quercetanus, *in Tetrade*, ad ſpiritum vitriolatum, congelandi, coagulandi, conſtringendi & coarctandi vim habentem, qui nebuloſas exhalationes in cerebrum euectas ſubitò in glaciem & gelu quaſi conuertat, generationem Apoplexiæ refert. Verum enim verò dicit iſta; ſed non probat; & quomodo in corpore viuente & actu calente talis vaporum in glaciem quaſi & gelu conuerſio fieri poſſit, non video, neque id in Anatomia eorum, qui Apoplexiâ exſtincti ſunt, deprehenditur. Et qui effectus opij & aliorum narcoticorum cum vitrioli aciditate contulerit, ſimúlque cum his Apoplexiæ ſymptomata comparauerit, facilè animaduertet, ſtuporem, & reliqua ſymptomata, quæ in Apoplexia & cognatis ſoporoſis affectibus contingunt, rectius ad vaporem narcoticum, quàm ad vitriolatum, acidum, & conſtringentem referri poſſe; inprimis cum acida vim narcoticorum infringant.

Si quis tamen Quercetani ſententiam mitius interpretari, & ſtatuere velit, vel à cerebri diſpoſitione peculiari, vel à vaporibus quibuſdam ſeu narcoticis, ſeu coangulantibus ſpiritus animales à natura ſua dejici & mutari, & quaſi acquieſcere, & à ſpirituoſâ natura in craſſam & aqueam quaſi mutari, & ad actiones animales ineptos reddi, ille non multum diuerſi dixerit, & contra me non pugnauerit. Refert Fauentinus, *lib. 6. annal. ex hiſtoria Bauarica*, An. 1548. ex terræ motu plures quàm 50. ruſticos ita mulgentes cum vaccis, extinctos riguiſſe, & corpora in ſalinas quaſi ſtatuas redacta. Et quomodo à fulmine vinum interdum vaſis quaſi coaguletur, non ignotum. Quidni ergo talis ſpiritus in corpore generari poſſit, qui cum ante quietus latuiſſet, vel irâ, vel terrore, vel aliâ cauſſâ agitatus & motus, inſtar venenorum ſubito in actum erumpat, & ſpiritus animales à natura ſua mutet & quaſi coagulet? Quid carbonum fumus poſſit, & quomodo homines attonitos ſubitò reddat, non ignotum eſt, & collegit eius rei exempla Marcell. Donatus, *de hiſtor. medic. mirab. lib. 2. cap. 12.* Idem calcis vapores præſtant: refertque Valerius Maximus, *lib. 9. cap. 2.* Quintum Catullum à Mario propter publicas diſſenſiones mori juſſum, recenti calce illito, multóque igne percalefacto cubiculo ſe incluſum peremiſſe. Ita etiam muſti & cereuiſiæ recentis feruentis vapore homines ſubitò, quaſi attonitos, concidere, & quandoque mortuos fuiſſe, omnibus notiſſimum eſt.

Cuius rei etſi alij alias cauſſas reddant: maximè tamen veritati conſentaneum eſt, vapores illos, ſeu fumos è carbonibus accenſis, muſto & cereuiſia exhalantes aëri permiſceri; & ſic cum ſpiritu, quem ducimus, attrahi, atque ad cerebrum penetrare, ibique ſpiritibus animalibus miſceri, & eos à natura ſua immutare, & ad officium ſuum ineptos reddere. Nam quod nonnulli putant, ideo ex hac cauſſa attonitos concidere, quod in iis, quibus cerebrum excrementitiis humiditatibus ſcatet, eæ ab hac cauſſa fundantur, quæ fuſæ obſtruendo poſtea Apoplexiæ cauſſæ ſint, vero conſentaneum non eſt. Nam vapores hi in omnibus, non tantum in iis, quorum cerebrum vitioſis humoribus repletum eſt, idē præſtant. Nec humorum fuſorum indicia in iis ſatis apparent. Si quis tamen à ſolâ vi narcoticâ Apoplexiam excitari credere nolit, cum eo quidem non litigabo. Interim hoc vero conſentaneum eſt, quod ille ipſe humor, qui anguſtiæ in cerebro cauſſa eſt, ſimul talem vim narcoticam obtineat; vt ex pertinaci illa paralyſi, & mentis ac memoriæ læſione, quæ apoplexiam ſequitur, patet, vt antea dictum. Et forſan hoc etiam in cauſſa eſt, quod pueri rarius Apoplexiâ corripiuntur. Etſi enim non nego, id etiam ideo fieri, quia facultas expultrix in iis fortior non facilè permittit pituitam copioſam coaceruari: tamen & hoc probabile, in pueris humores tales narcoticâ vi præditos non generari, ſed in ætate ſenili præcipuè accidere; vnde etiam ſenibus Apoplexia familiarior eſt. *Cur pueri rarò apoplexia corripiantur.*

Henningus Scheunemannus, *Med. refor. cap. 3.* è ☿ cremoſo ſeu deſtillato Apoplexiam deducit, & exemplo fulminis rem explicat. Sicut videlicet fulmen ſacculis illæſis nummos conflat, aut vaginâ illæſâ enſem liquat, integrâ cute oſſa comminuit: ita & ☿ deſtillatum in vnam maſſam cogere & colliquare cerebrum & pulmones, haud aliter, ac ſi cera eſſent. Verum portentoſa illa opinio refutata eſt *de Conſenſ. ac diſſenſ. Chymic. cum Galen. cap. 16.*

QVÆSTIO

QVÆSTIO IV.

An Aquæ Apoplecticæ ſtatim in principio conueniant?

Aquarum apoplecticarū vſus.

Etſi apud Antiquos, vt & Practicos poſteriores plurimos, nulla iſtarum aquarum fiat mentio: tamen hodie in Germania notiſſimæ & frequentiſſimæ ſunt, nihilque iis cum in præcauendâ, tum in curandâ apoplexiâ eſt vſitatius. Et res ipſa loquitur, ob ſummam, quam habent, vim penetrandi præſentiſſimum ſæpe afferre auxilium. Quæritur tamen, an in omni Apoplexiâ, & mox in principio, nec venæ ſectione; nec corporis purgatione aliquâ præmiſsâ, tutò, & ſine alicuius incommodi metu, vſurpari poſſint. Ex hoc dubio vt nos expediamus, ſciendum, iſtas aquas inſignem vim habere, vapores illos apoplexiam excitantes, humoréſque frigidos diſcutiendi & diſſoluendi, calorem natiuum & facultatem ſopitam excitandi, cerebrum roborandi, & ſpiritus animales à natura ſua quaſi degenerantes conſeruandi, & in priſtinum ſtatum reducendi. Præterea in minima quantitate maximam vim obtinent, & totum corpus facilè ac ſubitò penetrant. Ac proinde apoplecticis, qui ferè nihil deglutire valent, commodæ ſunt, & commodiſſimè exhibentur iis, qui à vaporibus illis narcoticis, & ſpirituum animalium vitio, aut pituitâ ſine ſanguinis permiſtione apoplexiâ laborant, corporis conſtitutione frigidâ præditi, aut in ſenectute conſtituti ſunt, in quibus nullus metus eſt, vt humorum aliquis impetus & fluxus ad caput concitetur. Sin autem à ſanguine Apoplexia ortum habeat, vel alij etiam humores ſanguini jam permiſti abundent, non ſatis tutus vſus harum aquarum mox in principio; cum humores fundant, caput repleant, & hoc modo morbum augeant.

QVÆSTIO V.

An Purgantia ſint exhibenda in Apoplexia?

Purgantia an in Apoplexia exhibenda.

De Purgatione in Apoplexiâ inſtituenda duas difficultates obiicit Petrus Salius Diuerſus, *in annotat. in Altimar. cap. 19.* Vnam, an ſtante cruditate pharmacum exhibere liceat, contra præceptum Hippocratis & Galeni: alteram; quomodo medicamentum, licet intra fauces ponatur, poſſit in ventrem deſcendere; cum Apoplectici ſint toto corpore reſoluti, atque ideo facultate deglutiendi careant. Ac proinde incaſſum credit exhiberi purgantia, niſi in declinatione morbi id fiat.

Verum priorem difficultatem quod attinet, nullam hîc propriè dictam cruditatem & quæ prohibere poſſit purgationem, ac de qua Hippocrates & Galenus, cum cruda purgare prohibent, loquuntur, adeſſe facilè patet, ſi ea quæ, Inſtitut. *lib. 5. part. 2. ſect. 1. cap. 6.* & *7.* dicta ſunt, perpendantur. Ideóque humor hic ſtatim purgantibus tolli poteſt. Si tamen craſſus ſit nonnihil, vt præparatione aliquâ indigere videatur, attenuantia purgantibus admiſceri poſſunt. Vt verò ſoli præparationi operá detur, morbi magnitudo, & præſens, quod ſummopere vrget, periculum prohibet. Facilè enim fieri poſſet, ſi tempus in humore præparando conſumatur, vt interim ob materiam ipſam caput affligentem homo de vita periclitetur.

Et omnino in paroxyſmo hujus morbi magis periculi metuendum à copia materiæ peccantis, quam eius aliqua craſſitie. Si tamen morbum inducias dare animaduertatur, & is aliquo modo minuatur, aut ſaltem in præceps periculum non labatur; humores præparare & attenuare conuenientibus medicamentis licet: quæ tamen præparatio propriè coctio non eſt.

Altera difficultas non eſt de nihilo. Satis enim eſt, communia illa medicamenta purgantia in principio ſtatim vix exhiberi poſſe, &, vt Hercules Saxonia ait; ſi in his caſibus præbeatis aliquod medicamentum commune, ſuffocabitis ægros. Ergo tum demum, cum poſt venæ ſectionem & alia adhibita medicamenta æger iterum aliquid deglutire poteſt, exhibenda iſta vulgaria medicamenta. Si verò in principio ſtatim aliquid exhibere libet, validum ſit illud, & in exigua, quantum fieri poteſt, quantitate; qualia fieri poſſunt è trociscis alhandal. dyagrid. extract. ſcammon. Antimonium equidem, vt & ☿ ob exiguam molem hîc ſatis commoda eſſent, ſed an exhibenda ſint, è ſequenti quæſtione patebit.

QVÆSTIO VI.

An Vomitoria in paroxyſmo apoplectico ſint exhibenda?

Auicennas, Paulus Ægineta, Aëtius, & alij vomitum prouocare jubent, pennâ oleo imbutâ, & in fauces immiſsâ. Sed cum Apoplecticus motu ſit deſtitutus, ac conatum illum, qui ad vehementem iſtam excretionem eſt neceſſarius, adiuuare non queat; metus eſt, ne diaphragmate & thorace vehementius compreſſo, ſpiritúſque viis arctius aſtrictis, ſuffocatio acceleretur. Ac proinde veriſimile eſt, Autores illos vomitum præcepiſſe in progreſſu morbi; quando euacuationes vniuerſales jam præmiſſæ ſunt, & æger paulatim reſtitutus conatum illum adiuuare poteſt, atque ad vomitum promptus eſt. Nam mox ante euacuationem, repleto corpore & capite, vomitum non profuiſſe, compertum eſt; quale exemplum etiam habet Foreſtus, *lib. 10. in ſchol. obſeru. 76.*

QVÆSTIO VII.

An Repellentia in Apoplexia conueniant?

Repellentia in Apoplexia Rhaſes proponit. Medicorum nullus iis vtitur, inquit Leonhart. Iacchinus & Paulus, Auicennas, & Medici alij hoc auxilium prætermittunt. Putat tamen Maſſarias, ſi Galeni doctrinam ſequamur, qui docet, materiam, qualiſcunque ea fuerit, fluentem à capite repellendam eſſe, vtique negandum non eſſe omnino, quod repellentia quoque poſſint conuenire. Verum enim verò etſi inter auxilia, quibus materia ad caput præter naturam fluens ab eo auertitur, etiam repellentia à Galeno proponantur: tamen non ibi docet, quod ſimpliciter in omnibus affectibus capitis, vt & aliarum partium, illa omnia ſemper ſint adhibenda; ſed ſatis eſt, ſi nunc hæc, nunc illa vſurpentur: & repellentia tum locum ſuum habent, vbi cum fructu, & ſine omni incommodo, materia ad caput fluens per ea à capite auerti poteſt; quod in omni apoplexiâ fieri non poteſt. In pituitoſa enim Apoplexia nullum locum habent repellentia, vt & in ea, quæ fit à vapore narcotico; cum cauſſæ in ea apoplexia repellentium vſu à cerebro auerti non poſſint, ſed magis cerebro impingantur, & ad diſſoluendum ineptæ reddantur. In apoplexiâ tamen ſanguineâ, ſi caput admodum æſtuare videatur, repellentia planè reiicienda non videntur. Etſi enim morbus mox ad ſtatum perueniat: tamen vt difficilius anguſtia cerebri tollatur, ſanguis magis magiſque affluens facere poteſt. Ideóque eius affluxus principaliter quidem reuellentibus, atque inprimis venæ ſectione, inhibendus. Poſt venæ ſectionem verò repellentia planè reiicienda non ſunt. Cautè tamen iis vtendum, ne materiam, quæ in ſuperficie

ſuperficie eſt, intrò pellant. Ideo adſtringentia non ſint, ſed ſufficiunt oxyrrhodina ex ol. roſarum & aceto, vel ol. & aceto. Vbi tamen ſuſpicio humoris pituitoſi admixti adeſt, ſatius eſt, omiſſis repellentibus in reuulſoriis ſubſidiis conſiſtere.

CAPVT XXXIV.

De Catarrho & Cerebri Excrementis retentis.

HActenus ſymptomata recenſuimus, quæ cerebro àccidūt, quatenus functionum animalium principium, & loco mouentis facultatis organum eſt. Nūc, priuſquam ad externorum ſenſuum accedamus vitia, illud adhuc ſymptomatum genus, quod cerebro accidit, non quatenus animalis, ſed & facultatis naturalis inſtrumentum eſt, Excretorum ſcilicet & Retentorum vitium, quod multorum aliorum in vniuerſo corpore malorum fons & principium exiſtit, explicandum. Eſt illud, dum excrementa cerebri vel in eo, vel circa illud detinentur, & non debito modo euacuantur, vel in cerebro copioſius cumulata in alias ſubiectas partes defluunt. Ideóque hîc in genere quædam de excrementis cerebri dicenda, inprimis qualis ſit illorum materia, à quibus cauſſis procreentur, per quæ loca euacuentur, & quas denique præter naturam affectiones ſuo in varias partes decubitu efficiant.

[…] excrementa cerebri […] quæ. I. Cerebrum cùm peculiarem ſubſtantiam & *παρέγχυμα* habeat, quod non ſolùm ipſum nutritur, ſed & in quo ſpiritus animalis generatur: in eo etiam quædam excrementa generantur; ſed illa pauca, quæ in ſanis per nares & palatum euacuantur. Excrementa autem illa pituitoſa ſunt, frigida & humida, ſicuti ipſius cerebri intemperies ad frigidum & humidum declinat. Et pituitoſa quidem in ſanis pura, vt & in ægris nonnunquam, interdum verò cum aliis humoribus mixta, frequentius cum bile, rarius cum humore melancholico. Sic Plato ſcribit, *in Timæo*, quod Galenus, 8. *de plac. Hippocrat. & Platon. cap. 5.* repetit, pituitam acidam & ſalſam eſſe fontem omnium morborum, qui *κατάρροι* ſunt, aut à deſtillatione ortum habent. Præterea ſunt excrementa illa *οὐσίας* ſuâ plerumque tenuia & acria, nonnunquam craſſa, accedente vtrobique lentore. Quod ad cæteras qualitates, maximâ ex parte ſunt frigida, interdum de caliditate aliquid participant; quædam item dulcia, vel inſipida ſunt, quædam ſalſa, acria, aut amara, ſiue per aduſtionem talia ſint facta ſiue per putredinem, ſiue per admiſtionem ſeri aut bilis, quædam acida, ſummè cruda, aliáſque qualitates habent, prout ex corruptis humoribus genita ſunt, aut ex cibo potuve reſoluta, iterúmque in liquorem denſata. Sed ferè principio pituita eſt tenuior; vbi diutius in corpore hæret, ſenſim calore craſſeſcit, vt ex tenui & aqueâ primùm lenta & mucoſa fiat, poſtea vitrea, tandem gypſea.

[…]ta […]ui- […]vt II. De cauſſis excrementa in cerebro gignentibus & cumulantibus ſciēdum eſt, cerebrum, veluti tectum fumoſæ domui impoſitum, aſſiduè excipere halitus & vapores ex imis in variis coctionibus ſurſum eleuatos, tum per patentes vias venarum, arteriarum, ventriculi, gulæ, tracheæ; tum per occulta ſpiracula, quæ in viuentibus ſemper hiant, à ſpiritu & calore reſerata. Ea enim eſt halituum & vaporum natura, vt continuò ſuâ leuitate ſurſum ferantur, donec vel diſſipentur in itinere, vel in cerebrum ingredientes, ibique condenſati, & in liquorem coacti inde delabantur, propemodum vt nubes & pluuiæ ex terræ halitibus reciproco motu generari ſolent. Neque ſolùm excipit vapores cerebrum, vt limes corporis ſuperioris extremus, ſed ſi immoderatiore calore præditum ſit, huius vi plurimum quoque ex vniuerſo corpore attrahit. Quò etiam faciunt meditationes intenſiores & frequentiores, quibus cum ſpiritus animales abſumantur, vitales multos iis reficiendis ſuppeditari neceſſe eſt, cum quibus humores & vapores, qui in corpore abundant, facilè in caput rapiuntur. Quod ſi præterea ex inferioribus membris aliquod, hepar inprimis, diſcraſiâ calidâ laboret, non tantùm ſanguinem aduſtum ad caput mittit, per totum venarum ambitum, præcipuè verò per venas iugulares externas & internas, ſed ſimul etiam caput calidorum halituum copiâ replet, quos cerebrum diſcutere nequit.

Accedit & hæc cauſſa, quod cerebri & medullæ ſubſtantia ampla in homine per ſe multo indiget alimento, à quo multùm etiam excrementorum gigni, facilè eſt intelligere.

Si denique cerebrum ſuâ naturâ frigidius humidiúſque ſit, ac debiliter & imperfectè nutrimentum ſuum concoquat, aut ſi à quacunque alia cauſſa copiâ crudorum halituum obruatur, accedente otioſâ vitâ & victus intemperantiâ, magnum ex his cauſſis excrementorum in cerebro prouentum exiſtere, neceſſe eſt.

III. Quoad locum excrementorum cerebri, ille plerumque extra vaſa continetur. Nam de ſanguine, qui in vaſis intra cranium vltra menſuram abundat, vt phrenitidis, apoplexiæ, anginæ, parotidum, aut tumorum aliorum calidorum in capite autor eſt, in præſentiâ nihil dicemus. Extra vaſa autem excrementa illa (craſſiora ſcilicet. Nam tenuia per ſuturas cranij exeunt) vel intra cranium, vel extra hoc continentur. Quæ intra cranium in cerebri ventriculis, anfractibus, poris ſubſtantiæ eiuſdem, & circa meninges conſiſtunt ea, ſi copia modum excedunt, maxima ſui parte in palatum decumbunt, per vias ad hunc vſum deſtinatas: reliqua per foramina ſecundi paris neruorum cerebri, vt Veſalius docet, ad oculorum radicem feruntur, vnde per amplum quoddam foramen, & minora alia in narium capacitatem corriuantur. Si immoderatius abundant, per ſinus organorum olfactus, & per os *ἠθμοειδὲς*, aliquid etiam in nares expurgatur, via non naturali nec legitima, vt in coryza ſiue grauedine contingere ſolet. Docétque Galenus, 8. *de vſu part. cap. 6.* in ſanis non neceſſariò pituitam per nares excerni, ſed ſufficere expurgando cerebro illos canales, qui è glandula pituitaria in os deſinunt, vſúmque proprium narium eſſe, odores excipere, & reſpirationi inſeruire, pituitam verò effundi per narium meatus ex vſu abundante. Quæ extra cranium, ſub cute præſertim verticis, cumulantur, ea vel ex ramulis iugularium externarum per faciem & tempora ſurſum ſparſis, & in cutem deſinentibus reſudant, vel ex halitibus per illas venas effumantibus concreſcunt. Nam hæ venæ omne ſuperuacaneum in cutem effundunt, quod ibi retētum acceſſione nouorum halituum aſſiduè augetur, & in liquorem cogitur, qui ſæpe cutem à cranio diuulſam in tumorem ſatis manifeſtum, inſtar ceræ mollem, attollit, interdum putredine accedente achores, alióſque tumores & puſtulas in capite parit. *Excrementa cerebri per quæ loca euacuentur?*

IV. Quod ad affectiones præter naturam, quæ ab excrementis cerebri gignuntur; excrementa illa, quæ intra cranium coacervantur, in corporis partes internas magna ex parte præcipitantur. Atque ſi materia ad ventriculos cerebri expreſſa membranas cerebrum inueſtientes vellicet, epilepſiam; ſi ad baſin cerebri & principium neruorum delabatur, apoplexiam, ſi ad ſpinalem medullam & neruos detrudatur, ſtuporem, paralyſin, tremorem, & conuulſionem gignit. Quæ verò ad anteriores capitis partes fertur, ſi ad nares confluat, grauedinem, aut odoratus læſionem; ſi ad oculos, cæcitatem; ſi ad aures, tinnitum aut ſurditatem affert. Quod denique per os delabitur, ſi in fauces procumbat, Catarrhum propriè dictum ſi in columellam *ἢ σταφυλὴν*, hoc eſt, vuæ ſpecie apparentem, *Quæ pr. n. affectiones ab excrementis cerebri gignantur?*

apparentem, in dependente illa tumorem; ſi in muſculos laryngis, anginam; ſi in trachæam arteriam, branchum; ſi in pulmones, tuſſim, aſthma, dyſpnœam omnem, ſputum ſanguinis, phthiſin; ſi in thoracis cauitatem, empyema; ſi in ventriculum ἀνορεξίαν, lienteriam, vomitum; ſi ex ventriculo porrò in inteſtina effundatur, diarrhœam; ſi ex inteſtinis in hepar ſeſe inſinuet, obſtructiones hujus, aliorúmque viſcerum efficit. Neque ſolum per patentes haſce vias materia à cerebro defluit, ſed nonnunquam tantùm per latentes, cuiuſmodi potiſſimum ſunt venæ & arteriæ. Quæ enim tenuis & acris materia eſt, primò latas ſiue amplas, mox anguſtas quoque venas ingreditur, atque ita per vniuerſum corpus diſtribuitur. Quæ verò craſſa eſt, in amplioribus venis detenta, eas obſtruit; vnde putredo & febres, vel diariæ, vel putridæ excitantur.

Deſcendit aliquando etiam materia à capite per arterias ad oculos; vnde diuturnâ & acri fluxione illi infeſtantur, à qua vix ſanari poſſunt, niſi arteriæ diſſecentur, vt Galenus, 13. *meth. med. cap. vlt.* ſcribit.

Cæterùm quæ excrementa cerebri extra cranium, ſub cute potiſſimùm verticis, congeruntur, in externas ferè corporis partes diffunduntur; quæ ſcilicet aut ob ſitus opportunitatem, aut ob imbecillitatem, excipiẽdæ fluxioni magis aptæ sũt, vt in oculorum partes externas; vnde lachrymarum fluxus & tumores præter naturam exiſtunt, in maxillas, in dentes, in ceruicem, in ſcapulas, in brachia, in latera, in dorſum, in coxendicem, in crura, in omnes denique articulos. Atque ita externa hæc deſtillatio omnis arthritidis, (an rectè, ſuo loco dicetur) omníſque ferè doloris externi, qui ſine tumore manifeſto eſt, cauſſa à Fernelio ſtatuitur. Etſi autem cranij interuentu hi fluxionum, internæ ſcilicet & externæ, fontes diſtinguuntur: tamen inter ſe communicantur per venas & arterias, & per poros membranarum, vt ab internis ſemper aliquid penetret ad externa, & ab his viciſſim intra cranium quædam ſubeant. Vt ita verum ſit, quod Hippocrates, *lib. de princip.* ſcripſit; ὁ ἐγκέφαλος ἐστὶ μητρόπολις τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ κολλώδεος: *Cerebrum eſt metropolis frigidi glutinoſi ſeu pituitoſi humoris.* Capútque multum ad ſeri in totum corpus diſtributionem facit. Cùm enim extra & intra caput venæ & arteriæ multæ, in quibus etiam ſerum multum continetur, perreptent, ſanguis quidem in nutrimentum capitis abſumitur; ſerum autem cùm ad nutriendum ineptum ſit, neque tamen per vias, per quas ad caput peruenit, recurrere, neque ob cranij denſitatem ſenſibiliter exſudare, neque etiam inſenſibiliter ob calorem illarum partium debiliorem diſcuti poſſit, eò loci cumulatur; & cùm pondere ſuo natura deorſum tendat, & in loco decliui hæreat, facilè à capite ſecundùm ductum membranarum & neruorum in inferiores corporis partes deſcendit. Quæ autem in genere de fluxionibus iſtis è capite curandis dici poſſunt, facilè ex iis, quæ ſupra, *part. 1. de Intemperiebus capitis cum materia*, diximus, patent, & ex iis etiam, quæ jam de Catarrho dicemus, patebunt.

Poſtquam hæc in genere de excrementis cerebri diximus, jam de Catarrho in ſpecie dicemus. Sunt enim ſymptomata in excretis hic duo: cum ſcilicet excrementa illa copioſius, quàm debent, excernuntur; quod ſymptoma in genere Catarrhus appellatur; vel cum detinentur; de quibus jam in ſpecie agemus, & primò de Catarrho.

De Catarrho.

Duo præcipuè vocabula occurrunt, quibus motus humorum præter naturam in corpore noſtro exprimuntur. Generaliſſimum eſt ῥεῦμα & ῥευματισμός, fluxus ſeu fluxio, quæ vox omnem motum cuiuſcunque humoris è quacunque in quamcunque partem noſtri corporis ſignificat. Κατάῤῥοος verò, κατάῤῥους, & κατάῤῥοος, Celſo deſtillatio, (malè enim Argenterium, *in comm. ad aphor. 4. lib. 2.* ſcripſiſſe, Latinos non habere proprium vocabulum, quo Catarrhi nomen exprimant, ex Plinio, *lib. 19. cap. 6. & libr. 23. cap. 8.* patet) Græcis etiam aliàs καταφορὰς tantùm humoris ſuperuacanei è capite, & præcipuè cerebro, in alias partes prolapſum & defluxum ſignificat.

Auicennas tamen, ejúſque interpretes, & ſuperioribus ſeculis alij Arabes ſecuti, hæc vocabula confuderũt. Vnde, *lib. 3. Fen. 2. tr. 1. c. 11.* anginam, pleuritidem, & peripneumoniã à Catarrho fieri, Auicennas ſcripſit.

Catarrhi nomen rurſum tripliciter ſumitur, vel generaliſſimè, pro quacunque humoris in partem corporis quamcunque fluxione. Ita, *3. aphor. 12.* Catarrhi vox tribuitur fluxionibus per venas & arterias ad pectus & cor, vt ex Hippocrate, *libr. de aere, aquis & locis* patet. Ita κατάῤῥους νωτιαῖος defluxio in ſpinalem medullam nominatur, *in Coac. prænotion.* Sic Catarrhi ad dentes, ad oculos, ad aures, ad neruos & ad muſculos ac inania membrorum ſpatia, vnde dolores varij oriuntur, fieri dicuntur. Catharr.

Deinde Catarrhi nomen ſtrictius quidem, ſed generaliter adhuc ſumitur de fluxione humoris è cerebro in palatum, ac os & nares. Specialiſſimè verò Catarrhus eſt defluxio humoris è cerebro in palatum, os, ac pulmones. Atque ita Catarrhi vox generaliter accepta tribus fluxionibus tribuitur, Catarrho in ſpecie dicto, Brancho, & Coryzæ. Hoc autem loco Medici non de Catarrho generaliſſimè accepto, ſeu de omnibus, quæ à cerebro & capitis vaſis ad alias tum remotas, tum vicinas partes fieri poſſunt, fluxionibus, de quibus antea in genere diximus, ſed de Catarrho in poſterioribus duabus ſignificationibus accepto agere ſolent. Quos & nos imitabimur. Interdum tamen & quædam immiſcebimus, è quibus & aliarum è capite fluxionum generatio innoteſcere poſſit.

In ſpecie enim Catarrhus eſt defluxio humoris à capite in palatum, os ac pulmones, teſte Galeno, *3. de Sympt. cauſſ. cap. 4.* & *2. Prognoſt. text. 64* & *in comment. 12. Aphor. lib. 3* vbi ſcribit; (ita enim legendum; cum locum hunc Leonicenus & Altimarus malè verterint) *Per hæc verba videtur Hippocrates ſignificare, non qui maximè conſueto more catarrhi dicuntur, qui ex capite per aſperam arteriam in pulmonem, ſed omnes, qua à capite per venas deferuntur, fluxiones ad partes inferiores.* Branchus verò eſt excrementorum è capite in fauces deſtillatio, cum vocis obſcuritate & raucedine. Coryza verò, ſicut poſteriores Græci hoc vocabulo vſi ſunt, eſt ejuſdem humoris in nares defluxus, Latinis Grauedo dicitur, quod in parte corporis anteriore circa frontem ſenſus quidam grauitatis percipitur, vt oculi vix attolli queant. Hippocrates tamen Coryzæ vocabulum olim generalius vſurpauit. Catarrhi ſpecialis ...

Verùm etſi vſus ita obtinuerit, vt Catarrhus in ſpecie dictus à brancho ita diſtinguatur, quod in brancho præcipuè catarrhus ad vocis inſtrumenta decumbit: tamen vtrobique ex eodem cerebri loco, & in os humor defluit, ac præterea nonnunquam etiam in ventriculum catarrhus delabitur, qui tamen peculiarem appellationem non accepit.

Eſt igitur Catarrhus, vt quidem hoc loco de eo agimus, in genere ſymptoma præter naturam excretorum è cerebro, vt ex Galeno, *3. de ſymptom. cauſſ. cap. 4.* patet, ſeu humoris excrementitij fluxus præter naturam è cerebro in partes inferiores. Catarrh. generalis & ſpecia. ſymptoma ſit.

In ſpecie verò, eiuſdem humoris è cerebro ad palatum, os, & pulmones defluxus, factus expultrice cerebri ad ea, quæ ſibi moleſta ſunt, expellenda ſtimulatâ. Neque enim ſecundum naturam iis, qui optima valetudine fruuntur, eiuſmodi materia deſtillat, ſed exigua ſaltem ſaliuæ aut muci pars interdum per os aut nares detruditur. Afficitur autem hîc primò cerebrum, ſicut ex eodem Galeni loco conſtat. Quale enim

[illegible] in ventriculo diarrhœa eſt, orta ex δυσπεψίᾳ, ſiue mala & imperfecta eius coctione, tale in cerebro eſt catarrhus & Coryza.

Cauſſa.

Proxima nimirum Catarrhi cauſſa eſt humor, ſeu quantitate ſeu qualitate facultatem cerebri expultricem ad expellendum ſtimulans. Vt autem generatio & natura Catarrhi rectè explicetur, cum materia, tum efficientes cauſſæ conſiderandæ ſunt: ſeu, quod in omni fluxione neceſſarium eſt, conſideranda materia ſeu mobile, mouens, terminus à quo, ſeu locus, vnde ſuppeditatur materia, locus per quem, & terminus ad quē. Ideóque dicendum de Catarrhi materia, vbi ea generetur, quibus de cauſſis, vnde moueatur, ad quas partes & per quas vias fluat.

Materia Catarrhi eſt humor excrementitius, cui pituitæ nomen vulgò tribuitur. Licet enim excrementitij huius humoris pro alimenti & humorum ac vaporū, qui à partibus inferioribus ad caput mittuntur, diuerſitate magna ſit diuerſitas, dum interdum nulla inſigni qualitate præditus eſt, & ſaltem copiâ peccare videtur nonnunquam etiam alienam qualitatem habet, & frigidus eſt, vel calidus, acidus, ſalſus, acris, malè coloratus, nonnunquam etiam corruptus & ſubſtantiâ peccans; vnde Catarrhi epidemij & contagioſi ortum habent, vt infra de differentiis dicetur: tamen omnis ille humor excrementitius de capite deſtillans pituita nominatur; cum peculiarem alterationem in capite à cerebro accipiat. Vt enim aliæ partes, ſic & cerebrum, habent innatam & propriam vim, non ſolum aſſumptum alimentum coquendi & aſſimilandi ſed & excrementa peculiari modo alterandi & elaborandi.

Colligitur autem humor iſte in capite & cerebro, quod ob id, vt dictū ab Hippocrate, *lib. de princip.* (aliis *de carnibus* inſcribitur) pituitæ metropolis appellatur.

Cæterum Catarrhi materiam alia gignunt, & ſuppeditant, alia mouent & ad fluxum impellunt. Gignitur & colligitur materia in capite, vel ipſius cerebri, vel partium inferiorum vitio; ſeu generatur materia in capite vel læsâ facultate cerebri coctrice, ob morbum, vel fruſtratâ ob errorem externum, dum ſcilicet aut nimia copia alimenti cerebro offertur, aut id alienis qualitatibus infectum actioni eius reſiſtit.

Cerebrum materiam Catarrhi ſuppeditat, & gignit, cum ob debilitatem nutrimentum non bene concoquit, & ita multa excrementa gignit; & cum vapores in caput aſcendentes non reſoluit ac diſcutit. Idq; accidit ob frigidam inprimis cerebri intemperiem, præcipuè ſi humiditas concurrat. Et pro materiæ diſpoſitione nunc excrementum pituitoſum, inſipidū, & ſubdulce parit; nunc acidū. Atque huc facit ætas ſenilis, aër frigidus & humidus, pluuioſus, & hyems, quo tempore cum pituita abundet, etiam Catarrhi ſunt frequentiores, ſomnus nimius ac longus, & in loco humido ac ſubterraneo, diurnus item, pedum refrigeratio. Calidum verò & ſiccum cerebrum, etiamſi, *in arte medica, cap.* 18. excrementis carere dicatur; tamen id de cerebro intra ſanitatis limites conſtituto accipiendum eſt. Si verò intemperatum ſit, alio modo ad Catarrhos generandos facit, dum ſcilicet copioſius ab inferioribus attrahit Catarrho materiam.

Non verò ſemper cerebri & capitis vitio materia catarrhi principaliter colligitur, ſed ſæpe etiam partium inferiorum culpâ, puta ventriculi, hepatis, lienis, venarum meſaraïcarum, vteri, imò & nonnunquam totius venoſi generis: quæ partes cum vitioſos humores cumulant, non ſolum multi vapores ab iis ad caput adſcendunt, ſed & ipſi vitioſi humores ad caput feruntur & protruduntur, atque ab illo rurſum ad ſubiectas partes deſcendunt & defluunt. Vnde fruſtra ſæpe in catarrhis auertendis ad caput ſolum reſpicitur: cum fons mali, vnde catarrhus gignitur, in partibus longè remotis hæreat, ventriculo puta, hepate, liene, vtero. Magis tamen catarrhis obnoxij ſunt, qui cerebrum debile habent. Illud enim humores & vapores ex partibus inferioribus facilè admittit. Cerebrum verò robuſtius vel non admittit, vel facilè diſcutit. Atque ad hoc cauſſæ genus pertinent omnia, quæ ad vitioſorum humorum in ventriculo & partibus aliis inferioribus generationem & collectionem faciunt, vt crapula, ebrietas, victus ratio humida, cibi, à quibus multi vapores ad caput attolluntur & difficulter coquuntur, & ob quos ventriculus non clauditur, vt & alia omnia, quæ in aliis partibus inferioribus humores vitioſos generant.

Ea enim ipſa materia, quæ à partibus inferioribus ſuppeditatur, atque in cerebro & capite colligitur, non ſolum ex eo per internas vias & intra cranium in partes ſubiectas delabitur; ſed & excrementitij humores in externis partibus colliguntur, maxime ſub cute verticis, quò venarum per faciem & tempora caput irrepētium extrema deſinunt. Nam quoties hæ vel ſero, vel alio humore excrementitio turgent, ſuperuacanea ſub cutem effunduntur, & in externas corporis partes ferūtur, non tantum intra cutem & carnem, ſed etiam per continuitatē muſculorum, membranarum, neruorum, per venas, arterias, atque in oculos, in dentes, in maxillas, in ceruicem, in ſcapulas, in brachia, in latera, in dorſum & lumbos, in coxendicem, in crura & alias partes externas influunt, vt ſupra etiam dictum: vnde dolores in variis partibus excitantur; quandoque & tumores. Atque hinc Fernelius, *l. 5. de part. morb. & ſympt. c. 4.* deſtillationem ſeu catarrhum in genere dictum diuidit in Internum & Externum.

Materiam verò in cerebro ſeu eius vitio ibi genitam ſeu aliunde tranſmiſſam, commouent & ad motum, ac vt in partes ſubiectas defluat, impellunt, primò expultrix cerebri irritata à materiæ vel copia, vel qualitate vel vtraque. Dum enim plus humoris excrementitij in cerebro collectum eſt, quam vt à natura ſenſim & quotidie per conſuetas vias euacuari poſſit, id eius copia grauatum, & ſe exonerare cupiens, confertim ad partes inferiores eum protrotrudit. Idem facit, dum eius ſalſedine, acredine, vel corruptione ſtimulatur. *Vnde moueatur materia Catarrhi.*

Deinde commouent materiam in capite congeſtam cauſſæ frigefacientes, vt aër frigidus, venti boreales, medicamenta frigida capiti applicata; id quod & experientia teſtatur, quacunque etiam vi id præſtent. Vulgata equidem opinio eſt, frigus comprimendo & conſtringendo cerebrum id præſtare. In dubium tamen id vocat Mercatus, *lib. 1. Prax. cap. 1.* qui impoſſibile exiſtimat, vt cerebrum in animali viuente tantam poſſit ſuſtinere frigiditatem, vt partes præ congelatione denſatæ intra cranium humores expellant. Ipſe verò putat frigiditatem aëris ambientis cutem & partes externas denſare, partes verò internas calidiores inde fieri, quo calore commotis & liquatis humoribus, ac viis apertis, fluxiones excitantur. Verùm probabilius eſt, nō à calore aucto tum Catarrhi materiā moueri; ſed à frigore partim poros occludi, per quos aliàs vapores diſcuti ſolēt, & hinc materiam Catarrhi cumulari, partim vapores in capite collectos condenſari, & in humores mutari, & forſan etiam cerebrum nonnihil cōſtringi; cum viæ ſatis patentes ſint, per quas frigus intrò ad cerebrum penetrare poſſit.

Humores quoque fundunt cauſſæ calefacientes, vt æſtus, radij Solares, & omnino aër calidus, ob quē tēpore verno Catarrhi frequētiores ſunt, quod hyeme in capite collecti aëre calidiore reſoluantur, ac diffluant; calor item balnei, hypocauſta calida, frictiones intempeſtinæ capitis cum pannis calidis, metus animi & corporis vehementes, medicamenta calida mox à cibo vſurpata, coopertura capitis nimia.

Ad quas partes fluat materia Catarrhi.

Materia verò ſiue è cerebro expulſa, ſiue quacunque cauſsâ cōmota vt fluat, in Catarrho in ſpecie dicto fluit vel ad nares, vel in fauces & palatum, & his ſubiectas partes. In Catarrho generaliter ſumpto ad loca multò plura defluit, nimirum vel in totum corpus cum ſanguine per venas, atque hinc gignitur interdum febris catarrhalis nominata, interdum atrophia vel cachexia, quæ non ab hepate, ſed capite ortū habet, vel ad partē aliquam extra cranium, oculos, aures, nares, os, fauces, thoracem, ventriculum, artus, vt modo dictum.

Febris catharrhalis.

Illud tamen, quod modò de febri catarrhali dictū, diligenti conſideratione dignum eſt. Etſi enim negandum non cenſeam, febrem quandoque hoc modo generari poſſe: tamen nec illud contra abſurdum eſt, naturam, vt per febrium initia interdum excretiones quaſdam per aluum, vomitū, hæmorrhagias natura inſtituit, ita & materiam ad caput protrudere poſſe, vnde Catarrhus generetur. Atque ita febrem talem eſſe ex earum genere quæ comitatæ dicuntur, febrique catarrhum accidere.

Fertur autem materia nunc ad hanc, nunc ad illam partem, prout attrahitur vel calore, vel dolore, aut trāſmiſſa recipitur ob partis debilitatem, vel ad recipiendā fluxionem aptitudinem, ſicut hæ cauſſæ, Inſt. *lib. 2. part. 2. c.* 11. explicatæ ſunt. Ab Hippocrate, *lib. de glandulis*, ſeptem loca enumerantur, ad quæ fluit materia; aures, oculi, nares, palatum, venæ & arteriæ, vertebræ, ſpinæ dorſi & neruus: de quo videatur Crato, *Conſil.* 3.

Per quas vias fluat materia Catarrhi.

Tandem etiam via per quam conſideranda eſt. Nunc enim per partes internas è ventriculis cerebri, per vias intra caluariam, in os, fauces, pectus, vel nares materia fluit; nunc verò per externas partes, ſeu extrà caluariam potiſſimum ſub pericranio, in partes corporis externas fertur.

Chymicorū de Catarrhi natura & cauſſis ſententia quæ ſit.

Atque hæc Galenicorum de Catarrhi natura & cauſſis doctrina eſt, cui an aliquid lucis & perfectionis è Chymicorum dogmatibus accedere poſſit, dubito. Nā qui Mercuriū cauſſam Catarrhi eſſe dicunt, nihil, quod animum veritatis auidū ſatiet, afferunt, niſi prius, quid Mercurius ſit, explicauerint, de quo, *in tractat. de conſenſ. & diſſenſu Chymic. cap.* 12. dictum. Qui Catarrhum Sal eſſe dicunt, etiam rem penitus non attingunt. Quanquam enim verum ſit, Catarrhos multos ſalſos & acres eſſe: tamen etiam nonnulli planè inſipidi ſunt. Qui verò morbum Tartareum eſſe dicunt, nihil aliud ferè, quam Galenici docent, niſi quod verbis ſaltem diſcrepant, & præterea dum dicunt, Tartarum eſſe impuritates & ſuperfluitates, vtili alimento permiſtas, non ita propriè voce Tartari vtuntur, vt *ex tractat. alleg. cap.* 16. patet. Neque tamen hoc ipſum concedi poteſt, quòd omnis Catarrhus ex impuritatibus & ſuperfluitatibus alimento mixtis ortum habeat, ſed ſæpe nullo alimenti vitio materia catarrhoſa gignitur, ſi ſcilicet cerebrum debile ſit, atque alimentum ſatis elaborare non poſſit, atque multum excrementi ita generet.

Differentia.

Catarrhi differentia.

Atque hinc variæ Catarrhorum ſunt differentiæ. A materiæ varietate alius eſt pituitoſus, inſipidus, ſubdulcis, acidus, ſalſus; alius craſſus, tenuis; alius contagioſus. A cauſſa efficiente, quod alius primario cerebri vitio, alius per conſenſum oritur. A loco, à quo fluit, quē vel totum, vel aliquam partem eſſe diximus. A modo fluxus quod alius repentè & confertim fluit, qui Catarrhus *συνάγχη* [illegible], vulgò Suffocatiuus appellatur: alius ſenſim fluit.

Inprimis verò hîc notandā eſt differentia Catarrhi, cuius ſupra etiam facta eſt mentio, à termino à quo, & via per quam, & termino ad quem, in catarrhum internum & externum. Internus eſt, cum materia è ventriculis cerebri & locis intra caluariam in vicinas partes defluit, varios morbos excitans; de quibus ſupra dictum. Externus verò eſt, cum in externas partes varias ruit, vnde tumores & dolores in oculis, dentibus, maxillis, ceruice, ſcapulis, brachiis, dorſo, cruribus & articulis oriuntur.

Notatu præcipuè digna eſt differentia, quod Catarrhus alius eſt contagioſus & malignus, alius malignitatis expers. Vnde etiam alius eſt ſporadicus, alius epidemius, qualis fuit, qui anno 1558. & 1577. grassatus eſt, de quo Mercatus, *lib. 2. pract. cap.* 1. & *lib.* 4. *de febribus cap.* 15. & Foreſtus, *lib. 6. de febr. obſeru.* 1. & 2. Valleriola, *in appendice Loc. Commun. cap.* 1. qui eundem morbum antea etiam anno 1510. viguiſſe refert. Inprimis verò ille, qui patrū memoria cum febre & tuſſi ſub Syrij ortum, maximè autem circa nouilunium æquinoctij autumnalis, totam Europam, imò ferè vniuerſum orbem peruagatus eſt. Nec abſimilis fuit febris illa catarrhalis, quæ anno 1591. in plurimis Germaniæ locis homines inuaſit.

Signa Dingnoſtica.

Catarrhus ipſe facilè ſenſibus obuius eſt, quando ſcilicet humor è cerebro per os, nares, oculos præter naturam excernitur; vel ſi ad partem aliquam corporis delabitur, atque in ea continetur, ex effectis, functionibus eius partis læſis, qualitatibus atque excrementis à naturali ſtatu mutatis, percipitur. Qualis autem materia catarrhi ſit, agnoſcitur à ſubſtantia eius, qualitate, atque aliis circumſtantiis. Si enim Catarrhus ſit tenuis, acris, caput calidum, facies & oculi rubicundi appareant, partes, per quas defluit, exaſperentur & exulcerentur, ſi amaritudo, ſalſedo percipiatur, ſi febris adſit, quæ tamen non iuuat, ſi calida adhibita noceant, à materia calida, & quæ ſalſos humores admiſtos habet, erit Catarrhus; præſertim ſi ætas, temperamentum, habitus corporis, aëriſque conſtitutio, & victus ratio præcedens conſentiat.

Si verò humor, qui deſtillat, ſit inſipidus, miniméque mordax, ac grauitas & tenſio, citra oculorum & faciei rubedinem & calorem, adſit, ac præceſſerit victus ratio frigidior, cruditas ventris, & cum his conſentiat ætas, temperatura, aëris conſtitutio; materia Catarrhi erit frigida.

Verùm hîc notandum, materiam Catarrhi poſſe eſſe frigidā, cum tamen cauſſa impellens & mouens ſit calida; vt ſi ex humore pituitoſo ſoluto & liquato à radiis Solaribus, à balneo calore externo, & ſimilibus Catarrhus fiat. Contra materia Catarrhi calida à frigore moueri poteſt. Itaque diligenter inter ſe conferenda ſunt ſigna materiæ & cauſſarum mouentium ac impellentiū. Etſi enim quis ex mora ſub Sole, & balneo, vel exercitio corporis nimium incaluerit, atque ita catarrhum contraxerit: ſi tamen materia non ſit acris ac mordax, ſalſa vel amara, frigida potius, quàm calida dicenda eſt. Contra etſi diutius quis ſit verſatus in aëre frigido: tamen ſi materia ſit tenuis, acris, mordax, ſalſa, vel amara; iudicandum, materiam Catarrhi eſſe calidam, etſi cauſſa eam mouens ſit frigida.

Inter materiæ conditiones perpendenda quoque ſigna ſunt cruditatis & coctionis, quæ Galenus proponit *lib. de totius morbi tempor. cap.* 8. *Humorum*, inquit, *qui è cerebro per palatum & nares defluunt, indicium quidem eſt, cum aquei tenueſque item copioſi & acres apparent. Extremam enim hoc cruditatem indicat. Coctionis verò nota ſunt, craſſior & minùs acris, modiceque humor deſcendens. Quod ſi mucus etiam ſimul egrediatur, certius iam hoc coctionis ſignum eſt.*

Partem [illegible] materia [illegible] inueſtigando [illegible]

Verùm quanquam Catarrhum è materiæ qualitate cognoſcere non ita difficile eſt; ſicut quoq; ex ægri relatione facilè innoteſcit, ſi quæ cauſſa catarrhum mouens præceſſerit: longè tamē difficilius: ſed quod ad curationē rectè inſtituendam magni momenti eſt, partem inueſtigare, in qua materia Catarrhi primò generatur.

Neque

Neque enim, vt dictum, ſemper in capite gignitur, ſed ſæpe à partibus longè remotis ſuppeditatur; ideoque tunc fruſtra medicamenta capiti adhibentur, niſi materiæ prima ſcaturigo ſublata ſit.

Materiam in capite generari indicio eſt, ſi Catarrhus diu perſeuerauerit, & æger facilè ac ſæpe eo affligatur, nec aliarum partium affectarum ſigna adſint. Cum autē caput laborat, diſtinguendum eſt an intemperies ſit frigida vel calida; de quo ſupra, *parte 1. de intemperie capitis*, dictum.

Si verò intermiſſiones vel dierum vel menſium adſint, magna ex parte ab inferioribus partibus materia Catarrhi ſuppeditatur. Vnde verò tranſmittatur, cognoſcitur ex partis debilitate, & excrementis conſuetis retentis. A toto corpore materiam Catarrhi ſuppeditari, indicio eſt, ſi febris adſit, & cum huius paroxyſmis catarrhus augeatur vel minuatur. A parte verò aliqua materiam Catarrhi ſuppeditari, argumento eſt, ſi alicuius partis morbus adſit vel præceſſerit. Pars enim debilis ſemper plura excrementa cumulat. Sic quoque ſi partis alicuius excrementa retinentur, à parte illa humorem excrementitium ſuppeditari, indicio eſt. Ita quidam ex alui obſtructione Catarrho laborant; alij ex ſuppreſſione ſudoris conſueti, vel hæmorrhoidum, vt & feminæ ex ſuppreſſis menſibus. Si verò totum corpus, omneſque partes bene conſtitutæ ſint, Catarrhi materiam ex victus ratione atque errore collectam eſſe indicatur; id quod ex ægri relatione facilè cognoſcitur.

Patefit quoque facilè pars, in quam Catarrhus decumbit. Si enim per arteriam tranſit, & in pulmonem dilabitur, oritur tuſſis; ſi in ventriculum, ἀνορεξία; ſi per partes ſub cute externas fertur, ex dolore vel vago, vel certarum partium id deprehenditur.

Prognoſtica.

ſtica. 1. Catarrhus non contemnendum ſemper malum eſt, & qui frequentius catarrhis, præſertim grauioribus, infeſtantur, ij variis morbis pectoris, & inprimis phthiſi, ſunt obnoxij.

2. Deſtillationes & raucedines ſenibus familiares ſunt, teſte Hippocrate, 3. *aphor.* 12. & in valde ſenibus coctionem non admittunt, 2. *aph.* 40. quia à frigidis cauſſis oriuntur, quas calor ſenum imbecillis ſuperare facilè non poteſt. Deſtillatione etiam cum impetu ad pectus ruente ex valde ſenibus nonnulli repente intereunt; aliis pars dextra vel ſiniſtra reſoluta ſtupet, teſte Hippocrate, *lib. de aer. aqu. & loc.* Id quod, vt Galenus 3. *aphor.* 12. monet, non tam de conſuetis catarrhis, qui ex capite in pulmones decumbunt, & diuturni eſſe ſolent, quàm de fluxionibus, quæ ex parte affecta per venas in ſubiectas partes feruntur, & ſubitò nonnunquā mouentur, intelligendum eſt. Cuius generis etiam Catarrhus fuit, quo ante aliquot annos Profeſſorē hic celebrem p. m. laborare memini. Corripiebatur ille ſubitò ante veſperam, cuius quidem pars magna per nares euacuabatur, reliqua verò ad linguæ principium decumbebat adeò, vt loquendi potentia ipſi adimeretur, reliquis ſenſibus internis & externis nihil læſis. Vnde in tabula, quo loco ſibi malè eſſet, ſcribere neceſſe habebat. A quo ſymptomate clyſtere iniecto, frictionibuſque crurum adhibitis, intra paucas horas liberatus eſt.

3. Imò deſtillationes ex humore frigido ortæ neque in iuuenibus facilè coquuntur, propter magnam cerebri dyſcraſiam frigidam. Galenus, 2. *aphor.* 40. Deſtillationibus etiam pueri obnoxij ſunt; quoniam cerebrum habent humidius, & excrementis plenum. Galenus, 3. *aphor.* 26. Quibus etiam ſæpe ſuffocantur, ſi ad pectus ruant.

4. Catarrhi naturâ ſuâ frigidi diuturni ſunt, difficulterque coquuntur, ſicut omnes morbi frigidi; Catarrhi verò calidi, & à cauſſa calida orti citiùs finiuntur. Si verò vim erodendi habeant, perículoſiores ſunt, quia partes exulcerent. Cumque propter tenuitatem expelli nequeant, vehementem tuſſim excitant, qua caput magis repletur, & periculum eſt, ne pulmones exulcerentur. Et cum propter tenuitatem expulſioni reſiſtant, metus eſt, ne vas aliquod rumpatur.

5. Ratione termini à quo etiam periculum æſtimari poteſt. Si enim magna plenitudo ſit corporis vel capitis, & omnino magna deſtillantis materiæ copia, periculum non contemnendum eſt; cùm, ſi ſubitò & confertim ruat, ſtrangulationem afferre poſſit.

6. Ratione viæ & ſpatij, per quod fluit, minus periculoſus eſt catarrhus, qui fluit per nares; magis, qui per tracheam & œſophagum; minus etiam periculoſus eſt catarrhus, qui per inania membrorum ſpatia diſcurrit; magis periculoſus, qui per neruos & venas; peſſimus, qui per arterias; quia ſyncopen minatur.

7. Ratione termini ad quem Celſus, *lib.* 4. ita diſtinguit. Si in nares deſtillatio fiat, leue eſt: peius, ſi in fauces; peſſimum, ſi in pulmones, vbi periculum eſt ab exulceratione; & addit: Si deſtillationes breues neglectæ fuerint, longæ eſſe conſueuerunt.

8. Dolor capitis coniunctus cum catarrho auget fluxionem; quia ob dolorem fit attractio.

Indicationes & Methodus curandi Catarrhos.

Tria potiſſimum in curatione Catarrhi attendenda: 1. Pars, à qua catarrhus prouenit. 2. Humor, qui eſt Catarrhi materia. 3. Pars, per quam, & ad quam fluit Catarrhus. *Indicationes.*

Primum quod attinet: cum in omni catarrho materia à capite fluat; capitis in omni catarrho habenda eſt ratio. Verùm cum materia in capite quandoque generetur, quandoque aliunde tranſmittatur, non ſolum ad caput curam dirigere ſatis eſt, verùm etiam ad partem, quæ materiam ſuppeditat, reſpiciendum; vt hactenus aliquoties, & ſupra etiam, *part.* 1. dictum eſt.

Simul tamen reſpiciendum ad cauſſam, ob quam fluere incipit materia, perpendendumque, an cauſſa aliqua externa humorem ad motum impulerit. Et ſi moueatur materia attracta, cauſſa attractionis, dolor aut calor, anodynis aut frigidis tollenda; ſi moueatur materia propter refrigerationem, caput calefaciendum; ſi propter caliditatem, refrigerandum. Qua in re tamen, vt antea dictum, attendendum, an cauſſa excitans fluxionem fluenti materiæ ſit contraria, ne, dum cauſſæ fluxionis remedia opponimus, ipſam cauſſam malique principium augeamus.

Secundo. Si materia catarrhi in capite tota generetur, nec ſit copioſa, tantum ſua temperies cerebro reſtituenda: à quo facilè diſcutietur. Si verò materia ſit copioſa, euacuanda eſt, poſtea reliquum eius exſiccandum & abſumendum. Ac ſi cum impetu & periculo in partem aliquam ruat, reuellenda, fluxuſque eius omnibus modis ſiſtendus. Si calida, acris, & mordax ſit, refrigeranda, eiuſque acrimonia mitiganda. Tandem pars, in quam catarrhus decumbit, ſi nobilis ſit, confirmanda ne illabenti materiæ locum præbeat.

Summa: in omni Catarrho primùm materia eius euacuanda, &, ne amplius generetur, præcauendum, partiſque, quæ eam ſuppeditat, vitioſa diſpoſitio corrigenda: ſecundò caput roborandum: tertiò humor, ſi ad partem nobilem, & in qua periculum aliquod euenire poſſit, fluat, auertendus & intercipiendus, ac materiæ vitioſæ qualitates corrigendæ & alterandæ: quartò pars, ad quā fluit, ſi nobilis, roboranda. Seu in omnis catarrhi curatione ratio habenda materiæ fluentis, & cauſſæ, propter quam fluit, & loci, per quem fluit.

Quibus autem auxiliis iſtis indicationibus ſatis fieri poſſit etſi maxima ex parte ex iis, quæ ſupra, *part.* 1. dicta

dicta ſunt, patere poſſit: tamen quædam addere, & in ſpecie de Catarrhi curatione aliquid dicere libet.

De Catarrhi à Cerebro frigido, vel frigido & humido, ſeu pituitoſi curatione.

Catarrhi frigidi curatio. Et primò quidem, ſi ſine reliqui corporis, vel aliarum partium vitio, à ſolo capite vel præcipuè cerebro, ortũ habeat Catarrhus; materia conuenienti modo præparanda & euacuanda, &, ſi ἀθρόως ac cum impetu, ad pectus ruat, auertenda, eiuſque motus inhibendus, tandemque intemperies cerebri corrigenda.

Venæſectio. Itaque principiò, etſi materia ſolùm à capite fluat, tamen ſi copioſa ſit, aut maiore cum impetu ruat, atque metuendum ſit, ne à reliquo etiam corpore affluat, & catarrhum augeat, (ſicut plerumque accidere ſolet, vt, qui catarrhis obnoxij ſunt, cerebrum habeant frigidum, iecoris verò & reliqui corporis cõſtitutionem calidam) etiam in catarrho frigido, tum vena aperienda, & ab externa cubiti vena, & quidem parcè, ſanguis mittendus. Si verò materia frigida ſit pauca, nec cum impetu ruat, ac propter temperaturam ac conſtitutionem corporis reliqui, ætatemque ſenilem, nullus affluxus materiæ ad caput metuendus ſit, venæ ſectione opus non eſt.

Præparantia.

Præparãtia. Inter præparantia autem conueniunt ea, quæ ſupra, *part. 1. de Intemper. capit. cum pituitâ*, propoſita ſunt. Si autem materia ad pectus ruat, ad pectus quoque reſpiciendum: ideóque ex pituitam præparantibus eligenda cephalica & thoracica.

In præparatione verò & euacuatione catarrhi frigidi diſtinguendum, an materia ſit tenuis & acris, an verò craſſa. Nam ſi eſt tenuis, & aquoſa quaſi, incraſſantia nonnihil adhibenda. Ac conuenit hîc decoctum thuris, maſtiches, fol. betonic. ſaluiæ, ſpec. diatragacanth. calid. nux moſchata Si autem materia ſit craſſa, calefacientibus & attenuantibus opus eſt; qualia ſunt, hyſſop. marrubium, fœnicul. origan. oxymel. ſimpl. & ſcillitic.

℞. *Aq. hyſſop. betonic.* an. Vnc. jß. *ſyrup. de betonica* ℥.j. *eſſent. ſalu.* Scr.j. *oxymel. ſimpl.* Vnc.ß. Miſce.

Purgantia.

Purgantia. Si materia tenuis ſit & aquoſa, inter euacuantia inprimis vtilis eſt manna, quæ tenues humores educit; item mechoacanna, pilul. aloëphanginæ, de hiera. Atque hoc etiam obſeruandum, ne materia tenuis fortioribus purgantibus nimis agitetur, ne mota confertim & ἀθρόως ad pectus præcipitetur; ſed præſtat leuioribus medicamentis eam ſenſim euacuare.

Materia verò craſſa agarico, pilul. cochiis, de agarico, de hiera cum agarico, vel horum extractis, vel extracto aliquo phlegmagogo euacuanda. Ac ſi potio alicui arriſerit; infundatur agaricus in decocto cephalico & pectorali.

Capitis euacuatio Particularis.

Particulares capitis euacuationes. Vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis, capitis euacuationes particulares, per errhina, apophlegmatiſmos, & gargariſmos inſtituantur. Non tamen quælibet harum euacuationum in quolibet catarrho tutò inſtitui poteſt, & videndum, ne per illas materia amplius agitata ad locum, in quem aliàs cum periculo tendit, affluat, ſed potius ab eo auertatur. Ideóque ſi materia per palatum ad pectus, & præcipuè confertim, fluat, non per maſticatoria, gargariſmos, & apophlegmatiſmos euacuanda materia, ſed potius per errhina. Eadem ratio eſt, ſi materia ad ventriculum fluat. Si verò ad oculos, aut ad nares iam antea morbo affectas fluat, potius per maſticatoria & apophlegmatiſmos, quàm per errhina, euacuanda.

Errhina autẽ & apophlegmatiſmi ſupra, *part. 1.* ſunt propoſita. Inter errhina autem facilè hîc ſemen nigellæ primas obtinet, quod ſæpius odoratum in quouis etiam catarrho vtile eſt. Ideoque torrefactum & aceto conſperſum crebrò naribus admoueatur, vel pulueriſatum, & cum aqua maioran. miſtum, naribus attrahatur; vel ol. nigell. naribus interioribus illinatur.

Vel ℞. *Aq. maioran.* ℥.iiijß. *ſucci betonic.* ℥.j. *ſem. nigell. pulueriſ.* ʒ.ß. *nuc. moſchat.* Scr.j. Miſce.

Ditioribus aliquot grana ambræ vel moſchi addãtur.

Exempl. gr.

℞. *Aq. maioran.* Vnc. ij. *moſchi* gr. ij. *ambr.* gr. j. Miſce.

Laudatur & hoc:

℞. *Ligni Guaiaci comminuti* Vnc. j. *aq. puræ* ℔. j. affundatur aqua prius calefacta, & per noctem macerentur. Deinde coqu. ad medietat. conſumptionem. Sub finem adde. *maioran. roſar. rubr.* an. P. ij. Colentur.

In vſu tamen horum remediorum notandum: 1. ne mox initio, & dum adhuc caput plenum eſt, ac materia nondum concocta, iis vtamur. 2. ne fortius reſoluentia in catarrho frigido, cuius materia tenuis eſt, ſola vſurpentur, ne materiæ tenuis ſponte aliàs ad fauces fluentis impetus ad pectus & pulmones augeatur, ſed incraſſantia quædam, aut quæ impetum humoris ruentis ſiſtunt, iis admiſcenda; qualia ſunt, roſæ rubræ, maſtiche, ſpica Indica, ſemen coriandri, gummi iuniperi, atque alia, quæ in catarrhi calidi curatione proponentur.

Hinc in catarrho tenui vel ſola maſtiche maſticetur, vel hi Trochiſci:

℞. *Nuc. moſchat.* Drach. j. *maſtich. gummi Arabic.* an. Drach. ß.

Redigantur in puluerem, & cum aqua roſarum fiant Trochiſci.

Catarrhum exſiccantia & caput roborantia.

Corpore & capite conuenienter euacuato ea adhibeantur, quæ exſiccando reliquam Catarrhi materiam abſumunt, ſimulque caput roborant, partim interna partim externa, medicamenta, quorum multa ſupra, *part. 1. de Intemper. capit. frigid. & humid.* & *de Intemper. capit. cum pituitâ*, propoſita fuerunt, quæ hîc repetere non libet.

Interna quod attinet, ſumatur de iis modò lenioribus, modò validioribus, prout vſus poſtulauerit, portio exigua veſperi ante ſomnum, & poſt prandium, vt eorum vis vnâ cum vaporibus ingeſti cibi ad caput feratur; manè verò ſtomacho ieiuno plus exhibere licet.

Vtilis eſt & hæc Mixtura.

℞. *Spec. latit. Gal.* ℈.ij. *dianth. diameſch. dulc.* an. ℈.j. *aq. anthos, meliſſ.* an. ℥.j. *betonic.* ℥.ij.

Incaleſcant lento igne, vt ebullire incipiant, & permittantur in infuſione horis 4. Poſtea colentur. In Colaturâ diſſolu. *confect. Alkerm* Drach. ſem. *magiſter. corall. ſmaragdi*, an. Scrup. ſem. *eſſent. roriſmarin.* Drach. ß. *aq. cardamomi apoplectica* an. Drach. vi.

Miſce.

De hac mixturâ cubitum ituro, & è lecto ſurgenti, cochl. i. propinetur.

Monendum & hoc: calidis cephalicis medicamentis exſiccandi, & vaporum ad caput aſcenſum prohibendi gratiâ conſeruam roſarum commodè admiſceri, etiam in Catarrho frigido.

℞. Con

℞. *Conſeru. roſar. rubr.* Vnc. ij. *ſpec. aromat. roſat.* ℈. ij. *nuc. moſchat.* ℈. j. *thuris albiſſ.* ℈. ij. Cum *ſyrupo de roſis ſiccis*, aut *de betonica*, F. Electuarium, de quo ſub tempus ſomni portio magnitudine nucis iuglandis ſumatur.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. rubr.* Vnc. ij. *lauendul. anthos, ſaluiæ*, an. Vnc. j. *ſpec. dianthos, diambr. aromat. roſat.* an. ʒ. ß. *corall. rubr. præpar. pulueris nuc. moſchat*, an. Scr. j. Cum *ſyrupo ſtœchad. ſimpl.*

F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. ſaluiæ, pœon.* an. Drach. vj. *roriſmar, roſar* an. Vnc. ß. *nuc. moſchat. condit. myrobolan. chebular. cond.* an. Drach. iij. *acori cond.* Drach. j. *ſpec. diamoſch. dulc.* Drach. ß. *arom. roſat.* Scr. j. *ſem. pœon.* Drach. ß. *cubebar.* Scr. j. *coriandr. præpar. margarit. præpar.* an. Scr. ſem.

Cum *ſyrupo de roſis* & *beton.* q. ſ.

F. Electuarium, de quo manè & veſperi portio nucis moſchatæ magnitudine capiatur.

Aliud:

℞. *Conſeru. roriſmarini. ſalu. lauendul.* an. Vnc. ij. *pœon.* Vnc. j. *roſar.* Vnc. ß. *confect. Alkerm.* Scrup. j. *ſpecier. diaplir.* Dra. ß. *ſolut. perlar. corallior. rubr.* an. ℈. j. *eſſent. ſalu.* Drach. j. *Mithridat.* Drach. ij. *aq. apoplect.* Drach. iij. Cum *ſyrup. de ſtœchad.*

F. Electuarium.

Si forma Morſulorum placet, ſequens Confectio de thure præſtantiſſima eſt:

℞. *Sem. coriandri prap.* ℥. ß. *nucis moſchat. thuris*, an. ʒ iij. *glycyrrh. maſtich.* an. ʒ. ij. *cubebar.* ʒ. j. *conſeru. roſar. rubr.* ℥. j. *ſacchar. albi* ℥. x. *in aq. roſar. diſſol.*

F. Confect. in Morſulis, quorum ſinguli ʒ. iij. pendeant, de quibus mane & veſperi vnus ſumatur.

Vel parentur ſeq. Rotulæ:

℞. *Ol. nuc. moſch. expr.* ʒ. j. *margarit. prap.* ℈. j. *ſmaragdi prap.* ℈. j. *ſacchar. in aqu. lauendul. diſſol.* ℥. vj.

F. ſ. a. Rotulæ, de quibus capiantur mane & veſperi 4. vel 5.

Aliæ:

℞. *Specier. diamoſch. diambr.* an. ʒ. j. *ſucini albiſſ.* ℈. j. *ol. aniſi* gutt. iij. *ſacchar. in aq. lauend. diſſol.* Vnc. iiij.

F. Orbiculi.

Vinum etiam hoc contra Catarrhos vtile eſt:

℞. *Cortic. myrobal. omnium*, an. ʒ. ijß. *cinamomi* ʒ. i. *caryophyll. galang. cubebar. cardamom. granor. paradiſi, nucis moſchat.* an. Scr. j. *roſar. rubr. ſiccarum* Drach. ij. *flor. anthos. lauendul.*

Affundatur vini quantum libet.

In Catarrho diuturniore decoctum ligni Guaiaci, ſaſſafras, radic. Chinæ, ſarſæparill. cum diæta conueniẽte exhibitum cerebrum ab humore frigido ſanat & liberat. Et omnino in talibus morbis cõtinuatione opus eſt, nec à medicamenti alicuius ſemel atque iterum ſaltem exhibiti vſu ſalus ſperanda. Quam ad rem vtiliſſima ſunt vina medicata, vt & cereuiſiæ.

Exempl. gr.

℞. *Rad. caryophyll.* M. ij. *granor. iuniperi* M. j. *ſarſaparillæ* ℔. jß. *ſaluiæ, roriſmar. chamæpit.* an. M. iij. *caryophyll. galang.* an. Drach. ß.

Affundatur ſufficiens quantitas muſti vel cereuiſiæ recentis in dolio conuenienti, vt fiat vinum vel cereuiſia medicata.

Externa.

Externa medicamenta caput roborantia, & catarrhũ ſimul exſiccantia etiam ſupra, *part.* 1. ſunt propoſita, quibus pauca addemus. Adhibeantur inprimis lotiones capitis & pedum, ſuffitus, pileoli, cerota ſeu emplaſtra, pulueres.

Lotio capitis & pedum.

℞. *Fol. betonic. maioran. ſaluiæ, origani*, an. M. j. *flor. anthos. chamæmel. ſtœchad. vtriuſque*, an. M. jß. *nigellæ* Drach. ij. — *Capitis & pedum lotiones.*

Coqu. in lixiuio pro capitis lotione ante prandium, à qua caput linteis calidis probè abſtergatur. Efficacius remedium erit, ſi de ſublimi embrochæ módo in caput demittitur.

Etiam thermarum aquæ vim ſulphuris habentes per embrocham capiti immiſſæ plurimum valent ad ſiccandum Catarrhum frigidum, ſi poſt diligentem capitis purgationem adhibeantur, ac victus ratio idonea ſeruetur.

Suffitus.

Ad ſuffitum linteorum, quibus caput exſiccatur, vel tegumentorum capitis hic Puluis vtilis eſt: — *Suffitus.*

℞. *Trochiſc. alipta moſchat. fol. ſaluiæ, maioran. roriſmar.* an. Drach. ß. *lauri. caryophyll. cinamom. ligni aloës*, an. Scrup. j. *thuris, ſtiracis calamit.* an. Drach. j.

F. Puluis carbonibus iniiciendus.

Si cum mucilagine tragacanth. excipiantur, Paſtilli formari poſſunt, ſuper carbones iniiciendi.

Vel ℞. *Benzoës* Drach. ij. *ſtyracis calamit.* Drach. j. *ligni aloës, cinamom.* an Drach. ß. *caryophyll.* Drach. jß. *moſchi* gran. vj.

F. Puluis, vel Trochiſci carbonibus iniiciendi pro ſuffitu.

Pileolus.

℞. *Fol. maioran. ſaluiæ, origani*, an. Drach. j. *flor. ſtœchad. Arabic.* Drach. ß. *lauendul. roriſmarini, caryophyll. macis, nuc. moſchat. ligni aloës*, an. Scrup. j. *thuris* Drach. ß. *roſar. rubr. ſiccar.* Drach. ij. — *Pileoli ſeu cucuphæ.*

Trita & ſacculo ex ſindone rubra parato inſuta ſuturæ coronali imponantur.

Vel ℞. *Flor. roſar. rubr.* M. j. *meliſſ. origan. betonic. roriſmarin.* an. M. ß. *thuris, maſtich. ligni aloës, gran. iuniperi*, an. Drach. iij. *nucis moſchat. macis*, an. Dra. j. *caryophyll.* ʒ. ß. *nucis cupreſſ.* ʒ. jß. *gran. Kerm.* ʒ. jß.

Præparata l. a. ſindoni rubræ, ad formam pileoli concinnatæ, includantur, & cum goſſyp. interſuantur.

Alius:

℞. *Fol. meliſſ. maioran. betonic. ſummit. origani*, an. M. ß. *roſar. rubr.* P. ij. *nucis moſchat, caryophyll.* an. Drach. ij. *granor. Kermes, macis*, an. Drach. jß. *thuris, maſtich.* an. Drach. iij.

In puluerem groſſum redacta ſerico rubro includantur, & interpaſſentur. F. Pileolus,

Puluis capiti inſpergendus.

Sub ingreſſum lecti anterior pars capitis hoc Puluere conſpergatur.

℞. *Nigellæ torrefact.* Drach. ij. *rad. cyperi* Drach. j. *flor. roſar. rubr. ſtœchad. Arabic.* an. P. ij. *nuc. moſchat. caryophyll.* an. Scr. ij. *ſuccini* Scr. j.

F. Puluis.

Vel ℞. *Origani. ſtœchad. Arabic. maioran.* an. ʒ. j. *roſar. rubr. gummi iuniperi*, an. ʒ. jß. *ligni aloës* Drach. j. *macis* Drach. ij. F. Puluis.

Alius:

℞. *Benzoës* ʒ. vj. *ſtyrac. calam. ligni aloës*, an. ʒ. j. ß, F. Puluis groſſus.

Odoramenta.

Ad Odoramenta pertinent ſuffitus ſupra enumerati. Nigella quoquè aceto roſaceo quatuor dies macerata & — *Odoramẽta.*

& pulueriſata, ac cum aqua maioranæ miſta, & in nares attracta non tantum caput purgat, ſed & roborat.

Vel ℞. *Roſar. rubr. caryophyll. ſem. nigellæ, cinamomi, nuc. moſchat.* an. Scr. ij. *ſtyracis calamit.* Scr. ß. *moſchi* gr. iij.

Includantur ſerico, fiatque Nodulus odoratu caput ſiccans & roborans. Pomorum ambræ & balſamorum deſcriptiones ad caput exſiccandum ſuprà, *part.* 1. propoſitæ ſunt.

Cerota & Emplaſtra.

Cerota & Emplaſtra. Bregmati etiam imponi poſſunt cerotum de Betonica in diſpenſatorio Auguſtano deſcriptum, vel Montagnanæ hoc:

℞. *Ladani, gummi elemi, iuniperi, thuris, ſtyracis liquid. calamit. myrrhæ,* an. Drach. j.

Commiſta diligenter in formam Ceroti redigantur.

Vel ℞ *Maſtich. gummi iuniperi, nucis moſchat. caryophyll.* an. Scr. j. *ladani* Drach. vj.

Ducantur piſtillo calido in mortario, & addita olei maſtichini ſ. q. F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Macis, nuc. moſchat. gummi iuniperi, maſtich. thuris, ſtyrach. calam.* an. Drach. jß *roſar. rubr* ℥ ß. *ladani,* ʒ. iiij. *terebinth. ceræ,* an. q. ſ.

F. Maſſa, de qua portio q. ſ. corio rubro ad conuenientem formam inducatur, ſericumque rubrum ſuperducatur, & interpaſſetur.

Vel ℞. *Flor. roſar. rubr.* ʒ. ij. *gummi iuniperi* ʒ. j *macis, nucis moſchat.* an. ʒ. ß. *caryophyll.* Scr. j.

F. Puluis ſubtilis, & cum *ladani, ceræ, ol. chamamel.* vel *irini* ſ. q.

F. Ceratum.

Qua ratione autem Catarrhi fluxioni, ſi impetuoſior ſit, & cum periculo ad aliquam partem confertim ruat, occurrendum ſit, paulò poſt in Curatione Catarrhi calidi dicetur.

DE CATARRHI CALIDI CVRATIONE.

Catarrhi calidi curatio. Si verò materia Catarrhi ſit calida, primò imminuatur leni pharmaco, ex decocto iuiubar. ſebeſten, prunor. flor. violar. capillor. ♀, glycyrrh. hordei in quo mannæ Vnc. jß diſſoluta ſit, aut ſyrup. roſar. ſolut. Vnc. iij. vel iiij exhibeantur.

Venæ ſectio. Si ſit corpus calidiore ſanguine repletum, vt metuendum ſit, materiam ad caput affluxuram, atque ipſa materia tenuis in partem aliquam cum vitæ periculo ruat, venæ ſectione opus eſt, quæ corpus refrigeret, materiã euacuet, &, ne ad caput, atque hinc ad partem aliquam, cum periculo ruat, impediat. Si autem propter vires aut ætatem venæ ſectione vti non liceat, cucurbitulæ illius vicem ſuppleant.

Præparantia. Poſtea adhibeantur quæ humoris feruorem ac acrimoniam mitigant, vt ſunt ſyrup. de roſ. ſiccis, de ſucco acetoſ. violar. de nymph. de papau. cum aquis & decoctis refrigerantibus ac modicè adſtringentibus.

Propinetur igitur exempl. gr. talis Hauſtus:

℞. *Aq. papauer. borrag.* an. ʒ. jß. *ſyrup. violar.* ʒ. j. *eſſent. papau.* ℈. ß. *ſpir. ſulph. accidi* gutt. iij. Miſce.

Purgantia. Euacuetur deinde materia rhabarbaro, tamarind. electuar. diacathol. diaprunis, diaſebeſten, roſato Meſue, de ſucco roſar. pil. Arab. aureis, & aliis, quæ humori huic conueniunt.

Corpore euacuato caput etiam priuatim euacuandum, vt antea dictum. Cauendum tamen, ne materia tenuis nimium agitetur, vnde periculum ſit, ne ad pulmones cum impetu fluat.

Exſiccantia & [illegible] roborantia interna, & externa. Capite quoque euacuato reliquiæ exſiccandæ, & caput roborandum. Interna ſunt conſerua roſar. ſpec. aromat. roſat, thus, nuc. moſchat. Extra verò puluis capiti inſpergatur, aut ſacculus imponatur, ex floribus roſar. rubrar. ſem. coriandr. præpar. ſantalis, cortic. papau. albi, gummi iuniperi, thure, maſtiche, quorum formulæ, vbi de ſiſtendo catarrho dicetur, proponentur.

Exempli gratia.

℞. *Gummi iuniperi* ℈. ij. *flor. roſar. rubr.* P. ij. *myrtill.* ʒ. j. *macis, nucis moſchat.* an. ℈. ß. *thuris ſem. pæoniæ, cortic. papau.* an. ℈. ij. *nucis cupreſſ.* ℈. ß.

Pulueriſentur, & cum floccis panni coccinei Fiat Sacculus ex ſindone rubra.

Vel Cerotum tale fiat:

℞. *Maſtich. cortic. thuris.* an. Drach. ß. *ſandarac. corall. rubror. roſar. rubr. myrtillor. balauſtior. cortic. granator.* an. Drach. j. *ladani* q. ſ. Cum *olei roſat.* & *ceræ* ſ. q.

F. Cerotum ad ſuturam coronalem, obducendum ſindone rubra.

In declinatione etiam ieiuno ſtomacho caput lauetur decocto roſar. maioran. betonicæ.

DE CATARRHO CVM IMPETV RVENTE SISTENDO.

Catarrhus cum impetu fluens ſiſtendus. Atque hæc quidem ſæpe ad Catarrhum tam frigidum quàm calidum curandum ſufficiunt, ſi nimirum materiæ copia non magna ſit, nec cum periculo ad partem aliquam, præcipuè pulmones, ruat. Si autem Catarrhus cum impetu ad pectus & pulmones ruat, fluxus omnibus modis inhibendus.

Auertentia & Reuellentia.

Reuellentia. Vniuerſali corporis euacuatione præmiſſa materiam diuertere, ne ad vnum locum confluat, conuenit. Securius quidem omnino eſt, vt Meſue monet, deſtillationem non ſubitò ſiſtere, & materiam in corpore retinere. Si tamen præſens ſuffocationis, vel pulmonum exulcerationis periculum imminet, omnino catarrhus ſiſtendus eſt, & præſidiis conuenientibus auocanda materia à parte nobiliore ad ignobiliorem, ac diſſipanda.

Fiunt autem diuerſiones per clyſteres, per lotiones extremorum ante cibum, per frictiones & ligaturas eorundem, per cucurbitulas, vt ſuprà *part.* 1. dictum.

Galenus etiam, 5. *meth. med. c.* 13. in Catarrho calido emplaſtrum ex fimo ſylueſtrium columbarum, & quod ex thapſia paratur, vſurpat: de quo quid ſentiendum poſtea, *qu.* 1. dicetur.

Setaceum quoque occipiti applicari poteſt. Nonnulli reuulſionis gratiâ futuræ coronali cauteriũ applicãt. Verùm quid de eâ ſentiẽdum, ſuprà, *part.* 1. *c.* 1. dictũ.

Catarrhum intercipientia & incraſſantia.

Intercipientia & incraſſantia. Si verò acris, & calidus fluxus ſit, cum tuſſi vehementi, vigiliiſque continuis, de ſiſtendo Catarrho cogitandum eſt.

In ſiſtendo tamen catarrho obſeruandum, ſiſtentibus catarrhum tantùm vtendum eſſe, dum materia ad pectus deſtillat, non poſtquam ad pectus influxit. Tum enim potius quæ materiam collectam per tuſſim euacuant, conueniunt. Et cum materia per ſomnum ad pectus maxima ex parte fluat, poſt cœnam, ſub ingreſſum lecti, exhibenda ſunt Catarrhum ſiſtentia, ſicut per vigilias illud, quod in pectus iam influxit, euacuandum. Non tamen ſtatim in principio tutò vſurpantur ſiſtentia, ſed præſtat potius diuertentia adhibere niſi forſan materia cum periculo ad pectus ruat, & ſuffocationis periculum adſit.

Inſeruiunt quoque huic ſcopo ea, quæ vim adſtringendi & incraſſandi habent, adhibita formâ ſyruporum eclegmatum, gargariſmorum, pilularum, trochiſcorum rotularum in ore detinendarum, odoramentorum, puluerum capiti inſpergendorum, ac ceratorum. Et

quidem

quidem ſi externa non ſufficiant, interna, vt pilulæ de cynogloſſa, quæ exhibentur à gr.vi. ad ℈i.ſub tempus ſomni.

Vel ℞. *Thuris albiſſ.ſandarac. Arab.myrrh.* an.Dra.ß. *ligni aloes,nucis moſchatæ,macis,croci*, an.Scrup.i. *ladani puriſſimi,ſtyrac.calam.*an.Dra.ii.*moſchi* gr.v.Cum ſyr.de ſtœchade

F.Pilulæ,è Drach.i.numero vj.

Vtile eſt & laudanum Opiatum gr.ii.vel iii.pondere ſumptum.

Exem pli gratia:

℞. *Laudani opiat.*gr.ii.*pulu.maſtich.*gr.v. *olibani* gr. iii.*extract.croci* gr.i.Cum aq.violar.

F.Pilulæ numero v.

Item theriaca recens, vel bolus Armenus, qui in catarrhis ſiſtendis valde vtilis eſt.De quo vide *lib.2.part.3.cap de aſthmate,in quæſt.*

Vel dentur deglutienda grana maſtiches & thuris horâ decubitus,vel per ſe,vel ita præparata:

℞. *Granor.thuris,maſtich.ſandarac.Arab.tragacanth.* an.Drach.ß.

Macerentur in vino rubro.Deinde exſiccentur & deglutiantur num.v.vel vi.

Vel ℞. *Syrup.de roſis ſiccis,de iniub.de papau.*an.Vnc. i.*bol.Armen.aq.roſar.lot.*Scr.iiij.

Miſceantur, & ſumantur duo cochl. ſub tempus ſomni.

Vel ℞. *Cap.papau.*num.ix.*ſiliquar.glycyrrh.*an.Vnc. iii.*ſem.althéæ,bombac.*an.Dra.iii. *iniubar.ſebeſt.* an.num. viii.Coq.in ſ.q.aquæ.

Colaturæ adde *ſacchar.candi* Vnc.iii. Coqu. iterum ad ſpiſſitudinem mellis.

Vtile eſt & diacodium ſub ingreſſum lecti ſumptum.

Vel ℞. *Loh de papau.*Vnc.i.*ſpec.diatragacan.fr.* Dra. i. *diacodij Meſuæ* Drach.ii. Cum *ſyrupo iniubino* vel *de papau.*

Fiat Eclegma.

Vel paretur ſequens Electuarium, & portio nucis moſchatæ quantitate horâ ſomni præbeatur:

℞. *Conſeru.violar.recent.* Drach.iii. *betonic.* Drach.i. *roſ.rubr.antiq.*Vnc.ß.*ſpec.diatrag.frig.* Drach.ß. *diacodij* Drach.ii.*corall.rubr.præpar.*Scrup.ß.*boli Arm.prep.*Scr.j. Cum *ſyr.de roſis ſicc.*

F.Electuarium.

Vel ℞. *Diacodij* Vnc.i. *diacydon.ſimpl.* Vnc ß.*ſpec. diapapau.*Dra.i.ß.*diatrag.fr.*Dra.ß.*conſeru.roſar.alb.*℥.j. *nymph.alb.*℥ß.*rob ribes* Drah.iii.*ſuccini albi prep.* Dra.ß. Cum *ſyr.de papau.*F.Electuarium.

Gargariſmi.

…rgariſmi.

℞. *Roſar.rubr.*M.ß. *plantag.balauſtior.* an. Drach.ß. *cortic.capitum papauer.* Dra.i.*nigell.*Dra.i.ß.Coq.in aq. ſimplici.

Colaturæ adde *ſyrup. de papau. myrthini*, an. Vnc.i. *boli Armeni* Scrup.i.M.pro Gargariſmo,vel potius ſine multa agitatione liquor in ore detineatur.

Vel ℞. *Flor.roſar.rubr.balauſtior.*an.p.i. *capit.papau.* c.*ſem.*num.ii.*myrtyll.*Drach.i. *raſuræ ſantali rub.* Dra.ß. Coqu.in aqua communi ad tertias.

Colaturæ ℞. Vnc. v. In quibus diſſolu. *Boli arm. prep.*Scrup.i.*ſyr.myrt.*Vnc.i.M.

Alius:

℞. *Aq.lactuc.roſar.*an. Vnc.iii. *vini granator.* Vnc j. *ſyr.de papau.*Vnc.i.ß.M.

Vel ℞. *Aq.plantag.ſolani,roſar.* an.Vnc.ii. *myuæ cydonior.*Vnc.i.ß. *eſſent.papau.* Drach.ii. *phlegm. aluminis rectificat.*℥.ß.M.

Rotulæ, Trochiſci, Pilulæ in ore tenendæ.

…læ, Tro…ci & Pi…læ ſublin…gu…æ.

℞. *Boli Armeni* Drach.i. *roſar.ſiccar.terræ ſigillat.* an. Scrup.i.*ſpec.diatragacanth.frigid.*Drach.i. *amyli,gummi Arab.*an. Drach.ß. Diſſoluantur cum albumine oui,& addito ſyrupo violarum aut de papauere F. Trochiſci ſub linguâ tenendi.

Vel ℞. *Boli Armeni* Drach. ii. *gummi Arab. tragacanth.*an. Scrup.ii.*ſem. papap. albi* Drach.i. *nuc.moſch.* Drach.ß.*ſacchar.pendij,candi*, an.Vnc.ß. Cum *mucilagine ſeminis cydoniorum facta cum aqua roſar.* F. Orbiculi.

Vel ℞. *Cap. papau.* num.vi. *ſiliquar.* Vnc.i.*rad.glycyrrh.*Drach.v.*ireos* Drach.i.ß *paſſular.* Drach.iii. Coq. l.a.in ſ.q.aq.ad tertias.

In decocto colato diſſolu.*ſacch.*Vnc.iv.*extr.glycyrrh.* Scrup.i.*croci* Scrup.ß.F.l.a.Orbiculi.

Vel parentur ſeq.Trochiſci:

℞. *Spec.diatrag frig.diapapau.* an.Drach.i. *boli Armen.prep.*Scrup.ii.*tragacanth.*Drach.ß.*amyli,ſucci glycyrrh.*an.Scrup.i. *ſacch.candi alb.* Drach.ii. Cum *ſyrup. de papau.* q. ſ. F. Trochiſci ſublinguales, de quibus vnus atque alter ſæpius die noctúque in ore detineatur:

Alij:

℞. *Boli Arm.prep.* Drach.i. *gumm.tragac.ſem.papau. alb.*an.Drach.ß.*gum. Arab.* Scrup.ii.*glycyrrh.*Drach.ß. *ſacch.*Vnc.i.ß.

Pulueriſata excipiantur mucilag.ſem.pſyllij, & F.ſ.a. Trochiſci ſublinguales.

Vel ℞. *Amyli* Drach.ii.*ſem.lactuc.papau.albi*,an.ʒ.i. *gumm.Arab.tragacanth.*an.Drach.ß. *boli Armen.* Scr.ii. Cum *mucilagine ſem. pſyllij.* F.Pilulæ ſub linguâ tenendæ.

Si humor ſalſus ſit, ſpica addatur, aut ſpica noctu in ore teneatur; quod tanquam expertum Meſues commendat.

Suffitus, & Odoramenta.

℞. *Sem.coriandri* Scr.ii. *gummi hederæ,iuniperi, maſtich.thuris*, an Scrup.ß. *trochiſcor.de camphora,ſem.papau.*an.gr.iv.F.Puluis,cuius accenſi fumus naribus excipiatur,vel eo capitis tegumenta ſuffiantur. *Suffitus & odoramenta.*

Vel ℞. *Sandarac.Arab.*Drach.i. *maſtich.ſuccini alb.* an.Drach.ß.F.Puluis.

Alius:

℞. *Succini alb.* Drach.ii. *maſtich.* Drach. i. ß. *thuris, ſandarac.Arab.*an.Drac.ß.*gumm.animæ.tacamahac.* an. Drach.ß.*fl.roſar.rubr.*p.i.F.Pulu.groſſus.

℞. *Styrac.calamit.caryophyll.nucis moſchat.maſtich. thuris, ladani*, an. Scrup.i. *ambræ* gr.iiii. Cum *aqua roſar.* F. Trochiſci carbonibus iniiciendi in Catarrho frigido.

In Aſthmaticis tamen ſuffitus vix conueniunt; vt nec ij, quibus caput debile eſt, ſuffitus vehemens ferunt, ſed ſufficit cum ſtyrace & momento thuris ac ſuccini albi carbonibus inſperſi ſuffitum excitare.

Noduli & Pulueres capiti inſpergendi.

℞. *Santal.albi,rubri*,an.Scrup.ii.*citrini* Drach.i.ß. *roſar.rubr.cortic.papau.albi*,an.Drach.ii. *Noduli & pulueres capiti inſpergendi.*

Redigantur in puluerem, & nodulo inſerantur, qui aquâ roſar. madidus odorandus præbeatur in Catarrho calido.

Vtilis eſt & ſequens Nodulus:

℞. *Flor.roſar.violar.*an.p.ii.*ſantalor.omnium*,an.Scr.j. *camphor.*gr.v.

Conciſa includantur nodulo ex ſindone rubra parato.

Vel ℞. *Roſar.rubrar.*Drach.ii.*gummi iuniperi* Scrup. ii.*nuc. moſch.macis*, an. Scrup.ß. *roſar. rubrar. balauſt.* an. Drach.i. *ſem.pœon.thuris,maſtich.*an.Scrup.i.*nuc.cupreſſi* Scrup.ß.

Cum ſerico F. Sacculus pro capite in Catarrho calido.

Vel ℞. *Gummi iuniperi, tragacanth. caryophyll. macerator. in aquâ roſar. & exſiccat.* an. Drach. ii. *nucis moſch. macis, flor. ſtœchad. Arab.* an. ℈ii. *roſar. rubr. myrtillor.* an. Scrup. i. Cum ſerico F. Sacculus.

Non incommodè etiam capiti inſpergi poteſt ſequens Puluis:

℞. *Succini alb. ſandarac. Arab. maſtich. benzoes, nucis moſch* an. Vnc. i. *cubebar.* Vnc. ß. *thuris* Drach. v. Scr. i. *corticis thuris* Dra. ii. F. Puluis.

Ceratum.

Ceratum ex maſtiche, gummi iuniperi, nuc. moſch. caryophyll. ladano, ſuprà fuit propoſitum, quod & hic locum habet.

DE CATARRHO SVFFOCATIVO.

De Catarrho per venas ... vide Hipocr. aph.

Etſi ex iis, quæ hactenus de catarrho ſiſtendo & inhibendo diximus, facilè etiam, quâ ratione catarrhus Suffocatiuus curandus ſit, pateat: tamen in ſpecie aliquid ea de re addere non inutile fuerit.

Catarrhi ſuffocatiui curatio.

Si quando Catarrhus tanto impetu ad pulmones fluit, vt ſuffocationis periculum impendeat, danda opera, vt materia in plures partes ſtatim diſtrahatur, reuellendo, deriuando; catarrhúſque ſiſtatur internis & externis medicamentis exhibitis.

Auxilia.

Acribus nimirum clyſteribus aluus prouocetur, extrema fricentur vinciantúrque, cruribus & brachiis cucurbitulæ affigantur, venæ ſectio etiam, ſi opus ſit, ſine vlla mora adminiſtretur, purgantibus materia à pulmonibus auerſa trahatur in ventriculum & inteſtina; gargariſmis adſtringentibus & aliis, quorum formulæ ante propoſitæ, fluxus intercipiatur & ſiſtatur. Poſtea fumus excitetur è maſtiche, thure, & ſuccino. Per vices etiam acetum roſaceum ſuper lapidem ignitum affundatur. Alij gummi tacamahacæ ſolum cum piſtillo calido diſſolutum, & alutæ inductum bregmati & temporibus applicant. Nonnulli puluerem ſuccini, thuris, & maſtich. cum album. oui, & aqu. roſar. impaſtant, quod linteo illinunt, & fronti temporibúſque admouent. Quod tamen poſt horam aliquandiu remouendum, ne catarrhum plus iuſto ſiſtat: hinc renouandum. Nucha inungatur ol. ſuccini, vel ſeq. Vnguentum adhibeatur capiti, quod efficaciſſimum eſt:

℞. *Pulu. nuc. cupreſſ. alumin. vſti, ſulph. viui, pyrethri, olibani, maſtich. camphor. gallar. cortic. granator. roſar. rubr.* an. Drach. ß. Cum *aqu. fol. quercus* q. ſ. miſc. addendo *ſucc. acaciæ, cydonior.* an. Vnc. ß. M.

Si maximum periculum inſtet, phœnigmis quandoque & veſicatoriis opus eſt. Phœnigmi hæc formula erit:

℞. *Rad. aſphodeli, baccar. lauri, gummi iuniperi. rad. pyrethri, piper. longi, ſinapis*, an. Dra. i.

Terantur in Puluerem, & inuncto prius vertici oleo coſtino aliquid eius inſpergatur circa ſuturam coronalem; vel cum oleo euphorbij & cera F. Cerotum ſuturæ coronali imponendum.

℞. *Nigell. torrefact.* Vnc. ß. *ſinapi* Drach. iii *thuris, maſtich.* an. Drach. i. ß. *fimi columbini, farina hordei*, an. Vnc. ß. *oximelit. ſimpl.* q. ſ. F. Emplaſtrum pro ſutura coronali.

℞. *Fermenti* parum, *caricam pinguem* N. i. *canthárid. alis & capitibus abſciſſis* N. vi.

Cum *aceto ſcillitico* fiat Maſſa, quæ capite raſo ſuturæ coronali imponatur, & poſt ſex circiter horas veſica excitata rumpatur.

Vel applicetur tale Veſicatorium:

℞. *Ol. caſtor. coſtini*, an. Vnc. ß. *pulu. canthárid. prap.* Scr. ii. *fermenti acerrimi* q. ſ. F Cataplaſma, ducatur ſuper alutâ, longitud. 4. & latitud. 3. digitorum, & parti capitis anteriori raſæ applicetur, vel ad primam colli vertebram, & per noctem relinquatur.

Locum etiam hic habet Ceratum Galeni de ſtercore columbarum & tapſia, cuius ſupra fuit facta mentio. Proliciatur quoque pituita è naribus, palatique inunctionibus incitetur ad expulſionem.

Et ſi materia craſſa eſt, ac magna eiuſdem copia in pectore continetur, loch de ſcilla cum oxymelite & ammoniaco eſt dandum, & alia, quæ in aſthmate ſunt vtilia.

Partium, ad quas Catarrhus ruit, roboratio.

Etſi diuertentibus & catarrhum intercipient... ſi quoque parti recipienti conſulatur: tamen etiam vtile eſt, ipſam partem recipientem confirmare per adſtringentia, quibus expultrix ita roboratur, vt non ſolum non admittat materiam à capite ruentem, ſed & eam expellat. Talia ſunt, roſæ, balauſtia, plantag. myrtill. bolus Armenus, nuc. cupreſſi, & ſimilia, quæ pro partium varietate alio atque alio modo exhibenda. Pectori tamen & pulmoni adſtringentia non conueniunt, præſertim poſtquam materia influxit, quæ nullo modo in pectore retineri, ſed reiici debet.

Vbi verò deſtillatio in parte recipiente peculiarem morbum generat, in oculo ophthalmiam, in alia parte alium; peculiares illorum morborum curationes requiruntur: de quibus ſuo loco dicitur.

Qua ratione partium, quæ Catarrho materiam ſuppeditant, ſit habenda ratio.

Vnum adhuc in Catarrhi curatione reſtat, quâ ratione ſcilicet partes tractandæ ſint, quæ Catarrho ſuppeditant materiam. Vbi in genere tenendum, quæcunque etiam pars materiam Catarrho ſuppeditet, vtile eſſe, vt ij, qui Catarrhis frequenter obnoxij ſunt, ſingulis menſibus, paulo ante nouilunium, corpus leniter purgent; idque iis præcipue neceſſarium eſt, quibus aluus eſt ſiccior. Niſi enim aluus quotidie ſuum officium ſponte faciat, & caput & alia membra vaporibus replentur. Ideoque danda opera, vt aluus quotidie reſpondeat. Quod niſi fiat, lenientibus medicamentis id procurandum.

Et cum ſæpe accidat, vt membrum aliquod vitioſum habitum contraxerit, vnde quotidie aliquid materiæ ad caput tranſmittitur, atque inde Catarrhi & alij morbi excitantur: in tali caſu ſæpe requirit neceſſitas, vt fonticulus excitetur; quod commodiſſimè fit in brachio, vt materia illa propiore viâ euacuetur.

Ventriculi in Catarrho ratio habenda.

In ſpecie, vt ſupra etiam, *part.* 1. dictum, ſi ventriculi frigidioris vitio materia catarrhi ſubminiſtretur, ventriculus cibo & potu non eſt grauandus, neque ea aſſumenda, quæ vapores & fumos multos in caput emittunt. Ideóque nec generoſa vina bibenda, nec raphanus, cæpe, porrum, ſinapi, & id genus alia vſurpanda: item viſcida, lenta, pituitoſa vitanda. Condiendus verò cibus aromatibus, macere, caryophyllis, nuce moſchatâ, ſaluiâ, roremarino, maioranâ; & poſt cibum ſemen coriandri, aniſi, fœniculi, ſacchato incruſtata, & alia ſupra propoſita ſumenda. In vſu tamen aromatum obſeruandum, medicamenta ea moderatè vſurpanda, vt cibum ſaltem condiant, non verò caliditate hepati & renibus noceant, ſanguinémque acrem generent, aut caput imbecillum petant Roborandus quoque ventriculus medicamentis cum internis, tum externis, quæ ſuo loco proponentur.

Ventriculo ſuum officium rectè faciente etiam hepar melius habet. Ipſi tamen quoque, ſi opus ſit, ſuccurrendum. Sit ergo in intemperie calida hepatis vſus ſequens

quens hordei; cichorium ſæpe vſurpetur, vt & ſpecies diarrhod. abbatis, & ſimilia. Ita ſi pars aliqua alia, vt lien vel vterus, materiam catarrho ſuppeditet, ad eam primùm, præcipuè in præſeruatione à catarrho, curatio dirigenda eſt.

Diæta.

Medicamentis hactenus propoſitis diæta reſpondeat, neceſſe eſt. Aër ſit temperatus, & in Catarrho frigido nonnihil calidior. Venti auſtrini & aquilonares vitentur, & ſubita omnis modò ad frigidum, modò ad calidum mutatio. Nocet etiam cibus copioſior; vnde Celſus dimidium de conſueto demit. Vitentur, vt antea etiam dictum, cibi concoctu difficiles, vaporoſi, acres, excrementitij: Cœna parca ſit. Quanquam enim nonnulli contrarium ſtatuant: tamen non ſolum experientiâ conſtat, cœnam lautiorem catarrho obnoxiis parùm commodam eſſe, ſed idem quoque ratio ſuadet. Si enim parum cibi aſſumatur, natura facilius & rectius in humoribus vitioſis noctu, & in quiete coquendis occupari poteſt; neque tot vapores & halitus in cerebrum attolluntur, qui per ſomnum, vti in vigiliis, ita diſcuti non poſſunt, ſed in capite retenti Catarrhum augent. In ſecundis menſis ad vapores reprimendos vtile eſt ſumere aliquid de carne cydoniorum, vel pyris coctis, item coriandrum & tragemata ſupra, *part.* 1. propoſita. Ab omni potu caput vehementer replente abſtinendum. In noſtris tamen regionibus frigidioribus, & crapula noſtrorum hominum, moderatus vſus vini concedi poteſt, vt auctus calor natiuus Catarrhi maturationem promoueat. Cereuiſia non contineatur in vaſis valde picatis. Poſt cibum neque legere neque ſcribere iubet Celſus, *lib.* 1. *cap.* 5.

Somnus ſit moderatus; nec eorum conſilium audiendum, qui Catarrho laborãtibus vigilias præcipiunt. Vigiliæ enim cruditatem pariunt. Dormiendum itaque moderatè, ſed non de die; niſi quis forſan diu ſomno meridiano aſſuetus ſit, aut noctu vigilauerit. Diurnus enim ſomnus, & qui à cibi repletione initur, caput replet. Quæ autem forma decubitus, & ſitus capitis eſſe debeat, mox, *quæſt.* 2. dicetur.

QVÆSTIO I.

An Cerota & Emplaſtra è fimo columbino & thapſia in Catarrho calido conueniant?

Galenus, 5. *method. med. cap.* 13. de Catarrho calido cum impetu ruente, & ſanguinis ſputum excitante, cum metu exulcerationis pulmonum agens, hiſtoriámque curationis, quam in nobili fœmina Romæ peregerat narrans, inter medicamenta ab initio adhibita etiam mentionem facit Ceroti ex fimo ſylueſtrium columbarum, quod vertici impoſuit; nec non eius, quod ex Thapſia parauit. Idem ex Thapſia cerotum etiam *cap.* 14. proponit. Idem cerotum in catarrho, vbi de pulmonum exulceratione metus eſt, proponit Aëtius, *tetrabibl.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 60. Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 31. qui tamen illud non ſtatim initiò proponit, ſed vbi aliis remediis malum non ceſſit. Habet idem remedium Auicennas, *lib.* 3. *Fen.* 10. *tract.* 3. *cap.* 6. qui & ipſe non ſtatim initio, ſed vbi alia remedia non proſunt, illud adhibet. Alexander Trallianus tamen, *ex allegat. cap.* 13. *l.* 5. *method. med. Galeni*, catarrhum illum calidum, ſalſum, & acrem fuiſſe, ac caput illius fœminæ intemperie calidâ laboraſſe colligens, reprehendit curationem propoſitam, eo nomine, quod nullo refrigerante & humectante medicamento vſus Galenus ſtatim ab initio ſiccantia & calefacientia adhibuerit, quibus caput calidius redderetur, & catarrhi acrimonia adaugeretur. Ideóque ipſe potius primùm refrigerantibus & humectantibus, quæ acrimoniam catarrhi temperent, vtendum cenſet. Imò ipſe Galenus, 6. *de tuend. ſanit. cap.* 9. medicamentum ex thapſiâ & ſinapi nocere ſcribit, vbi caput intemperie calidâ laborat.

Hieronymus Capiuaccius, vt Galenum contra Trallianum tueatur, docet: calefacientia tribus nominibus vſurpari poſſe, vel tanquam euacuantia, vel tanquam retrahentia, vel tanquam calefacientia. Galenum autem iis vſum potiſſimum eſſe, vt retraherent materiam, deinde etiam vt inſenſibiliter eam diſcuterent. Quæ reſponſio ſi rectè explicetur, locum habere poteſt. Etenim cum Galenus ipſe agnouerit, catarrhum illum calidum & ſalſum fuiſſe, nullo modo ad calefaciendum, ſed ad catarrhum illum retrahendum eo medicamento vſum fuiſſe, planum eſt. Quod verò ſtatim initiò ceroto tali vſus eſt, metus vrgentis periculi fecit. Etenim etſi adfuerit in propoſito catarrho intemperies calida, quæ refrigerationem poſtulabat: tamen plus vrgebat fluxus præceps materiæ ad pulmones, quam caliditas, vtpote quæ iam ſputum ſanguinis excitabat, & metum exulcerationis pulmonum incutiebat. Et licet nonnihil augeretur intemperies capitis & cauſſæ morbificæ: tamen per hoc remedium maximum periculum declinabatur, quo euitato poſtea intemperiem capitis & materiæ corrigere licet. Refrigerantibus & exſiccantibus idem præſtari non poteſt. Cum enim ſint partium craſſarum, tardè operantur, & exprimunt potius humorem, atque affectum, qui ſtatim expetitur, nõn præſtant. Si autem deſtillatio non vrgeat, nec fluxus ſit præceps, in intemperie calida à calefacientibus abſtinere tutius eſt: de quo caſu intelligendus eſt locus Galeni, 6. *de tuenda ſanitate, cap.* 9. Loquitur enim ibi de deſtillatione non vrgente, & quæ in latitudine ſanitatis accidit.

QVÆSTIO II.

Quænam forma decubitus & ſitus capitis in Catarrho eſſe debeat?

De forma decubitus, & capitis ſitu ſomni tempore, *in lib.* 3. *Auicennæ*, non idem ſentire videntur Interpretes. Etſi enim de curatione Catarrhi & deſtillationis tractans Auicennas, 3. *fen.* 5. *tract.* 1. *cap. vlt.* inter alia, quæ de ſomno monet, & hoc præcipit, vt, qui Catarrho ſunt obnoxij, capite dormiant minimè eleuato, ſed potius demiſſo, decliuíque puluinari: olim tamen aliter hunc locum legerunt, ita nimirum. *Et oportet ſecundum omnem diſpoſitionem, vt regatur cum eleuatione capitis, & eleuetur puluinar.* *Forma decubitus in Catarrho.*

Verum enim verò non ita ſimpliciter nec hoc, nec illud affirmari poteſt. Etenim ſitus capitis conueniens eligendus, vel ob materiæ ad caput aſcenſum, vel ob eiuſdem è capite delapſum. Aſcenſum vaporum quod attinet, ſcribit Ariſtoteles, 10. *problem.* ideo bruta non laborare deſtillationibus, ſicut homines, quoniam brutis calor & humores, qui calorem ſequuntur, in armos ſeſe efferant, vnde per refractionem diſiecti partim quidem in ceruicem & caput, partim in ſpinam & lumbos, & ita non in vnam partem ferantur; cum in homine, qui figuram erectam habet, calor non diſpertitus non partim ad anteriora, partim ad poſteriora, ſed totus ad caput eleuetur, quem humores ſequuntur. Hanc Ariſtotelis rationem etiam in Catarrhis locum habere putat Hieronymus Mercurialis, *cap.* 15 *lib.* 2. *variar. lect.* & in figura ac ſitu capitis recto & eleuato plus vaporis & humoris ad caput ferri putat, quàm in ſitu decliui. Verùm non ſatis firma eſt hæc ratio, & tum ſolùm locum haberet, ſi vapores & humores liberè, inſtar vaporum in aëre, aut fumorum in furno vel fornace, & non vaſis maximam partem concluſi, ad caput ferrentur: ſed cùm per vaſa præcipuè adſcendant, ratio hæc locum hîc non habet; & cum in brutis, tum in homine ex hepate ac corde

corde humores & vapores per venas & arterias ad caput feruntur. Imò ſi humores attendendi ſint, cum illi ſuâ naturâ ſint graues, difficilius in erectâ figurâ, quàm decliui, caput petunt. Vnde rectè ſcribit Oribaſius, (quod & experientia docet) *lib.6.collect.in fine, c.1.* decubitum à pedibus altiorem caput replere & inſtrumenta ſenſuum. Deſcenſum verò Catarrhi quod attinet, diſtinctione opus eſt. Si materia iam ſit in capite ſeu ibi genita, ſeu aliunde tranſmiſſa, erectâ capitis figurâ facilius materia delabitur, quæ grauis eſt. Ideóque conſiderandum, vtrum plus vrgeat incommodum, quod partibus inferioribus delapſu Catarrhi infertur; an verò commodum, quod accidit capite ſeſe in inferiora & partes ignobiles exonerante. Si illud plus vrgeat, capite decliui cubandum, aut certè non valde erecto; ſi hoc, capite erecto. Si tamen adſit difficultas ſpirandi, quod ſæpe in deſtillatione accidit, caput in lecto ſublime habendum eſt, vt monet Celſus, *lib.4.cap.4.*

DE EXCREMENTIS CEREBRI RETENTIS.

Vt excrementa cerebri quandoque copioſius, quàm par eſt, euacuari ſolent: ita eadem quandoque præter naturam retinentur. E quibus in cerebro retentis varia mala, epilepſia, apoplexia, carus, & ſimilia oriuntur. Retinentur autem vel obſtructis viis, vel dum facultas expultrix officium non facit. Aperiunt verò vias, & facultatem ad expellendum irritant, errhina & apoplegmatiſmi; de quibus ſupra, *part. 1.* & hactenus ſæpius dictum. Topica quoque reſoluentia, quæ materiam inſenſibiliter diſcutiunt, aliis præmiſſis vtiliter vſurpantur, de quibus etiam ſupra dictum.

Si nares ſint obſtructæ, vnguento aliquo humectante & attenuante ſuperior pars naſi illinatur:

Vt ℞. *Ol. amygdal. dulc. amarar. adipis gallinæ*, an. Vnc.ß. Miſce.

Naribus attrahatur aqua maioranæ, in qua ſemen nigellæ maceratum ſit.

Vel ℞. *Betonic. maior. viridium*, an. M.ij.

Exprimatur ſuccus & naribus attrahatur. Infantibus commodè particula butyri ſine ſale, magnitudine piſi, naribus inditur. Pertinet hûc etiam ſuo modo Sternutatio, Verùm de eâ agetur infra, *part.3 ſect.4.c.9.*

LIBRI PRIMI PARS III.

De Morbis ac Symptomatibus, quæ accidunt organis ac functionibus ſenſuum Externorum.

SECTIO PRIMA, *De Symptomatibus ſenſus Tactus, & Dolore Capitis.*

CAPVT I. *De Stupore & Torpore.*

CVm hactenus morbos, qui cerebro & capiti accidere ſolent, & ſymptomata, quæ in actionibus ſenſuum internorum, & motu voluntario, vt & in excrementis cerebri, contingunt, explicauerimus: proximum iam eſt, vt morbos, qui organa ſenſuum externorum infeſtare, & ſymptomata, quæ in actionibus ſenſuum externorum obeundis accidere ſolent, explicemus. Cum autem ſenſus tactus communiſſimus ſit, & omnibus reliquorum ſenſuum organis inſit, ab eo initium facere libet. Cum verò in tactus organo, vt in aliorum ſenſuum organis, multi morbi non occurrant, ſaltem de ſymptomatibus dicemus. Quæ verò de morbis dici poſſunt, inter cauſſas eorum proponentur.

Tactus autem inſtrumentum eſſe membranam, in Inſtitut. *lib. 1. cap. 12.* monſtrauimus. Læditur autem Tactus, cum imminuitur, vel aboletur, vel deprauatur. Imminuitur & aboletur in ſtupore & torpore; deprauatur in dolore, de quibus iam dicendum.

Νάρκη & νάρκωσις, Latinis ſtupor ſeu Torpor, etiam in genere actionum imbecillitatem ſignificat, quo ſenſu Hippocrates, *6. Epid. comm. 2.* ναρκῶσι γνώμης, mentis ſtuporem & hebetudinem dixit, &, *6. Epid. comm. 3. t. 1.* ναρκῶσι κοιλίας, ventris ſtuporem & ſegnitiem: tamen in ſpecie ſensûs tactûs & ſæpe etiam motus imbecillitatem ſignificat, quæ nihil aliud eſt, quam inchoata paralyſis, cauſſarum ſaltem magnitudine à vera paralyſi differens. Quò pertinet affectus, quem Germani Obdormitiónem vocant, qui tamen mixtus videtur affectus ex torpore & dolore. Stupor

Cauſſa.

Cauſſa continens huius mali eſt ſpirituum animalium ſenſui & motui in parte aliquâ deſtinatorum defectus. Cum enim partes ſenſui tactus deſtinatæ membranoſæ ſint; patet hinc, ſubiectum ſtuporis eſſe partes, quatenus membranoſæ & neruoſæ ſunt. Et cum eædem partes ſuas actiones expediant ſpirituum animalium beneficio, & ſpiritibus animalibus denegatis nulla actio animalis perfici poſſit: manifeſtum hinc euadit, proximam ſtuporis cauſſam eſſe ſpirituum animalium defectum. Atque ita Stupor & Torpor erit ſenſus tactus, nonnunquam & motus, imminutio, vel etiam abolitio, à ſpirituum animalium defectu orta. Hinc torpor præludium atque initium quoddam paralyſis eſt. Senſus enim tactus non planè extinctus, ſed admodum labefactatus eſt.

Et quanquam interdum in toto corpore ſtupor accidat, ſicut Braſſauolus, vt, *ad aphor. 9. lib. 7.* refert, vidit quendam ab hæmorrhagiâ narium corporis totius ſtuporem incurriſſe, quem mors excepit, nil proficientibus remediis, & Fernelius ſcribit, *lib. 5. path. c. 3.* vniuerſi corporis cutem ex crapula & vinolentia ſtupore affectam, illæſo motu, Matthiolus etiam refert, ruſticum quendam, cum haſta ſerpentem prægrandem occidiſſet, duobus annis poſtea vniuerſi ferè corporis ſtupore laboraſſe: tamen rariſſimum hoc eſt, & plerumque ſaltem vna pars, vel plures ſtupore afficiuntur. Stupor ac.

Cauſſæ ergo omnes, quas nuper in paralyſi recenſuimus, & hîc locum habent, quæ ſaltem hîc ſunt minores & leuiores. Deficiunt nimirum ſpiritus, quia non tranſmittuntur, vel quia tranſmiſſi non admittuntur, vel, licet influant, cum ipſa parte male diſpoſita non vniuntur. Non tranſmittuntur, vbi vitium eſt in cerebro; quod rariſſimè accidit. Nonnunquam tamen id euenit neruorum principio affecto. Frequentius verò accidit vel ipſius partis, quæ ſtupore laborat, vitio, vel neruorum, per quos ſpiritus animalis tranſmittitur. Neque enim in parte affecta cauſſa ſemper quærenda eſt, quod Empirici faciunt, habetúrque huiuſmodi exemplum apud Galenum, *1. de loc. affect. cap.6.* Occurrit Galeno quidam medicamentum digitis adhibitum oſtendens, dixitque, triginta iam diebus ſenſum ſe amiſiſſe, illæſo ſeruato motu, ſed nihil auxilij ab impoſitis medicamentis percipere potuiſſe. Galenus, cum interrogaſſet, cuiuſmodi remedium adhibuiſſet, atque intelligeret,

ligeret, ad rem id eſſe idoneum, cauſſam inueſtigare cœpit, cur nullum ab eo auxilium conſequeretur. Inquirens ergo, quæ præceſſerint accidentia, inuenit, atque ex ægri relatione cognouit, eum è vehiculo decidiſſe, & non multò poſt digitorum hunc affectum incurriſſe. Et cum animaduerteret, in primo exortu nerui poſt ſeptimam vertebram oriundi cauſſam mali hærere, idem illud medicamentum à digitis amouit, & dorſo applicauit, atque ita ſenſum in digitis cum multorum admiratione recuperauit. Partis vero ipſius vitio ſtupor excitatur, cum, licet ſpiritus animalis influat, conſtitutio partis ſiue à frigiditate, ſiue ab occultâ qualitate mutata eſt, à ſpiritu animali non, vt debet, afficitur, neque vis ſentiendi in actum deduci poteſt. Etſi verò etiã ab externo frigore temperies partis mutari, & hoc modo ſtupor induci poſſit, ſicut ex 1. *de loc. affect. cap.* 4. & 6. videre eſt: tamen quæ narcotica dicuntur, non frigiditate, ſed occulta vi & malignitate id præſtant, vt de torpedine, piſce, naturalis hiſtoriæ ſcriptores referunt, & de ruſtico, qui, cum ſerpentem haſtâ transfodiſſet, in ſtuporem totius corporis incidit, hiſtoriam ex Matthiolo ſupra recenſuimus. Obdormitio autem à cauſſa externa plerumque excitatur; compreſſione ſcilicet membri & neruorum in eo; vnde influxus ſpirituum animalium inhibetur, qui poſtea laxatis neruis copioſè & ſubitò ad externas membranoſas partes excurrunt, & ſubitam in iis alterationem faciunt, quam dolor ille & moleſtia ſequitur.

Plura, quæ ſupra de cauſſis paralyſis dicta ſunt, hîc de cauſſa ſtuporis afferre opus non eſt. Hoc ſaltem monendum aut repetendum, neminem ſtuporis, vt & paralyſis alicuius partis, cauſſas omnes rectè inueſtigare poſſe, qui Anatomiæ gnarus non eſt, & cognitum non habet, vnde quælibet pars neruos ſuos accipiat; cum ſæpe accidat, vt non in ipſa parte affecta, ſed loco remotiore, in nerui principio, vel eius ductu, cauſſa mali hæreat.

Differentiæ.

Stupor 1. vel ſimplex eſt; ſenſus tactus videlicet ſolius læſio, vel cum læſione aliqua motus coniunctus. 2. Stupor alius eſt totius corporis, ac artuum inprimis extremorum; alius certæ cuiuſdam particulæ.

Signa Diagnoſtica.

Affectus ipſe ex relatione ægrotantis cognoſcitur, qui ſe vel nullo modo, vel difficulter & obſcurè ea, quæ tactui offeruntur; percipere conqueritur, plerumque cum debili etiam motu, ſiue in vna aliqua, ſiue pluribus corporis partibus. Quæ autem ſigna cauſſarum ſint, ex iis, quæ ſupra de paralyſi dicta ſunt, patet.

Prognoſtica.

1. Stupor ſi in aliquâ parte diu perſeueret, in paralyſin deſinit; nonnunquam & in ſpaſmum.

2. Stupor, qui totum corpus occupat, nec euacuationi cedit, & caro quid ſimile habet, & cui vertigo ſuccedit, malum; quoniam imminentem Apoplexiam nunciat, teſte Auicenna. Imò per ſtuporem ex vehementi ſpirituum reſolutione homo vnâ die moritur.

3. Stupor in facie torturam oris portendit.

4. Periculoſus ſtupor eſt, in quo cum ſenſu ſimul læſus eſt motus; & qui diutius perſeuerat, & qui plures corporis partes, cerebróque vicinas obſidet.

Curatio.

Cum ſtupor ex iiſdem cauſſis oriatur, à quibus paralyſis, quanquam illis leuioribus: curandi rationem ſimilem requirit; niſi quod minus valida hîc præſidia adhibentur.

Præmiſſis ergo vniuerſalibus euacuationibus, ac, vbi opus eſt, particularibus, partem affectam Medici iubent immergere vinaceis calentibus recens expreſſis, vel lauare decocto ſaluiæ, roriſmarini, aut lauendulæ, facto cum vino vel aqua eorum: vel fricare ſpiritu vini, in quo pyrethr. vel caſtoreum ſit infuſum, vel aqua apoplectica aliqua vel paralytica, & alia adhibere, quæ de paralyſis curatione ſuprà propoſita ſunt.

CAPVT II.

De Dolore in genere.

Deprauati verò tactus ſenſus ſymptoma egregium eſt Dolor; de cuius natura & cauſſis variæ & prolixæ diſputationes apud Medicos extant; & dicta ſunt quædam hac de re in Inſtit. *lib. 2. part. 3. ſect. 1. c. 6.* &, *ſect. 2. cap. 3.* quæ hîc repetenda non cenſemus. Neceſſaria tamen quædam addemus. Monſtratum autem eò loci, Dolorem eſſe moleſtiam, quæ ex ſenſu & perceptione obiecti ingrati tangibilis oritur; ſeu, vt Galenus definit, Dolorem eſſe triſtem ſenſationem, in tactu puta. Cauſſam verò proximam eſſe ſolutionem continui in parte ſentiente ſeu membranoſâ: aut, ſi cui ἀκριβολογεῖν cum Philoſophis libet, repentinam & violentam alterationem à qualitatibus tactilibus, continuum ſoluentem. Vt ita Dolor ſit moleſtia ſeu ſenſus triſtis à continui ſolutione partis ſentientis; ſeu, moleſtia ab obiecto confertim & violenter in partem ſentientem agente, atque ita continuum ſoluente, ortum habens. *Dolor.*

Subiectum nimirum doloris ſunt partes ſenſu tactus prǽditæ, id eſt, membranoſæ, vnde quæ pars membranam nullam habet, ſenſúque tactus prædita non eſt, dolore etiam non infeſtatur. Cum verò ſenſibus aliis omnibus etiam tactus ſubſtractus ſit, vtpote quorum organa membranas participant, etiam aliorum ſenſuum organa dolore afficiuntur; de quo Galenus, *lib. de differ. ſymptom. cap. 3. Maximi dolores,* inquit, *ſenſui tactus contingunt; quippe qui ex aurium phlegmone, alióve affectu eos afficiunt, ij proprij auditus dolores non ſunt, ſed tactus. Eſt enim ſenſus omnium ſenſoriorum communis, reliqui quatuor ſui quiſque ſolius. Ad eundem modum in oculis non rarò dolores immodici vrgent, tangendi ſcilicet in his ſenſu contriſtato.* *Doloris ſubiectum.*

Porrò ſicut ad ſenſum quemlibet, ita ad dolorem, non ſufficit obiecti moleſti in organo apprehenſio, ſed etiam facultas cognoſcens & ſuperior concurrat, neceſſe eſt. Quo enim momento pars ſentiens ſeu membranoſa ab obiecto ſenſibili afficitur, eodem ſimul facultati ſuperiori & cognoſcenti ſpecies communicatur, & inde ab eodem ſeu gratum ſeu ingratum iudicatur. Si verò facultas cognoſcens ſuperior non concurrat, nec obiecti apprehenſio, nec dolor fit. Vnde Hippocrates, 2. *aphor. 6. Quicunque dolentes aliqua parte corporis dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat.* Et qui delirant, cum facultas ſuperior in iis laboret, dolores non ſentiunt, nec ſapores diſcernunt. Et ſæpe grauiter vulnerati ardore pugnæ & vindictæ mente aliò conuerſâ dolorem non percipiunt. *Quæ ad ſenſum ſint neceſſaria.*

Refertur autem dolor ad deprauatas actiones, non quod, vt in aliis ſenſibus deprauatis accidere ſolet, decipiatur tactus, & erret circa proprium obiectum, & aliquid, quod non eſt, eſſe putet; cum quod eſt calidum, pro calido, quod frigidum, pro frigido, quod eſt aſperum, pro aſpero accipiat: ſed eo modo deprauata actio dicitur, quia non fit ſecundum naturæ leges, & obiectum organo non eſt proportionatum. Hinc Galenus, *de differ. Symptomat. cap. 3.* tactum in ſuâ functione præter reliquos ſenſus ſymptoma ἐξαίρετον obtinere, *Dolor quomodo ſit deprauata actio.*

dolorem nempe, ſcribit, id eſt, eximium, & ab aliis actionibus deprauatis ſuo modo diuerſum.

An verò dolor ſit ipſa ſenſio, an moleſtia inde orta, etiam in Inſtitut. *loco allegato*, dictum, nimirum propriè loquendo dolorem non eſſe ipſam ſenſationem ſimpliciter, ſed moleſtiam ex ſenſione ortam; ſeu, vt Galenus ſcribit, triſtem ſenſationem, hoc eſt, triſtitiam aut moleſtiam in ſenſatione aut ex ſenſatione. Neque enim hîc de verbis tantùm contendendum, neque, vt Galenus, *de cauſſ. ſympt. cap. 6.* ſcribit, refert, an moleſtum, an triſte, an dolorificum, an doloroſum, an laborioſum appelles: ſicut nec, ſi paſſionem ipſam moleſtiam dicas, an triſtitiam, an dolorem, an laborem.

Quæ ſit proxima Doloris cauſſa.

Doloris cauſſa proxima.

De proxima verò doloris cauſſa prolixæ diſputationes extant apud Medicos, vt etiam Inſtit. *lib. 2. part. 3. ſect. 2. c. 3.* docuimus. Præ cæteris autem duæ magis probabiles ſententiæ ſunt, vna eorum, qui ſtatuunt, ſolutionem continui eſſe proximam doloris cauſſam; alteram illorum, qui ſubitam & violentam mutationem qualitatum actiuarum, ſeu qualitates tangibiles ſubitò & violenter in tactum agentes, proximam doloris cauſſam ſtatuunt; neque inter ſe duæ iſtæ opiniones multum diſcrepare videntur.

Galenus equidem, *1. de ſympt. cauſſ. cap. 6.* ex Platonis Timæo illud, quod præter naturam eſt, & violenter ac repente nos afficit, dolorem parere ſcribit. Verum cum illius violentæ & repentinæ mutationis, ſi dolorem inducere debet, terminus ſit ſolutio continui; etſi violentam & ſubitam mutationem in organo tactus factam in qualitatibus actiuis pro proxima cauſſa doloris admittamus: tamen determinanda videtur per ſolutionem continui. Tum enim ſubita & violenta facta à qualitatibus tangibilibus mutatio dolorem inducit, cum continuum ſoluit. Vtrumque complexus videtur Hippocrates, *in libr. de locis in homine*, cum ab iis, quibus natura alteratur & corrumpitur, dolores fieri ferunt, & poſt eum Ariſtoteles, cum, *lib. 2. de Anima, cap. 12.* τῶν αἰσθητῶν τὰς ὑπερβολὰς φθείρειν τὰ αἰσθητήρια docet: neque ſine cauſsâ. Cum enim vnum & ens ſimul ſint, *10. Phyſic.* & vnum ſine altero non exiſtat, vnitaque perfectionis, multitudo verò imperfectionis comes ſit: certè etiam homo vnum erit, & ad ſanitatem vnitas neceſſaria, quâ amiſsâ morbi & interitus ſequuntur. Cum verò tactus ad vitæ conſeruationem datus ſit, & ab iis, quæ corpori noſtro proſunt, ſuauiter; ab iis, quæ obſunt, malè afficiatur: certè illud, quod corporis noſtri perfectionem euertere natum eſt, ingratiſſimum occurrit. At nihil naturæ, quàm vnitatis ſolutio, infeſtius, nihil perfectioni nocentius. Ab ea ergo dolor etiam, ſymptoma omnium ingratiſſimum triſtiſſimúmque, orietur. Hinc omnia, quæ dolorem inferre dicuntur, ideo id præſtant, quod ſuauiſſimam illam, gratiſſimámque, non ſolùm animalibus, ſed etiam entibus omnibus vnitatem ſoluunt.

Etſi verò vna proxima & immediata eſt doloris cauſſa, nimirum continui ſolutio: tamen ſunt aliæ principales, quæ proximè hanc antecedunt, qualitates nimirum primæ, qualitates ſecundæ, & humorum copia. Qualitates primæ continui ſolutionem non ita manifeſtam efficiunt, ſed ratione contemplabilem. Copia verò humorum, & qualitates ſecundæ manifeſtè continuum ſoluunt. Vnde facilè Galeni loca in ſpeciem pugnantia conciliari poſſunt: Aliquando enim proximam doloris cauſſam, quæ vna eſt, proponit, vt, *4. de ſimpl. med. fac. cap. 2. Comment. 3. in libr. Hippocrat. de fract. text. 54. libr. de inæquali intemperie, cap. 6. 12. method. medend. c. 7.* Aliquando verò non proximam doloris cauſſam proponit, ſed principales; vt, *2. de loc. affect. c. 5. 2. victus ration. in acutis, textu 1. artis medicæ c. 80.* Et ipſe, qua ratione hæc loca conciliari poſſint, docet, *11. meth. med. c. 7.* Cum enim dixiſſet, *Naturalis ratio nos docet, vitium id corporis, ex quo ſit doliturum, aut continuitatis diuiſionem oportere eſſe, aut alterationem aliquam*, paulò poſt addit; *illud vero inquirere, an ipſum, quod vehementer excalefacit aut refrigerat, diuiſionem aliquam continui efficiat, longiore forſitan diſputatione eget, & vtrumque oſtenſum eſt à nobis in Commentariis de ſimplic. medicament. facultat. Verùm, quid agendo, quæ vehementer vel calefaciunt vel refrigerant, dolorem inferant, quærere, ad propoſitam rem minimè eſt neceſſarium.*

Cauſſa doloris mediata.

Cauſſæ nimirum doloris tot ſunt, quot tactus obiecta, hoc eſt, quicquid ſupra modum calidum, frigidum, durum, acutum, graue, repentè in tactum irruit, organúmque tactus offendit. Hoc tamen & hic monendum eſt, ſolutionem continui, non ſolutam vnitatem, eſſe proximam doloris cauſſam. Fit autem ſolutio continui dum pars ſecatur, pungitur, diſtenditur, vritur; ſoluta autem vnitas eſt, dum punctio, ſectio, diuiſio abſoluta eſt, & membrum, quod antea vnum erat, diuiſum. Fit verò dolor, vt dictum, à continui ſolutione, non à ſoluta vnitate. De quo Hippocrates, *de loc. in homine: Ii, quorum natura corrumpitur, dolore afficiuntur, non quorum mutata & corrupta eſt.* Et licet inflicto iam vulnere dolor adhuc perſeueret: tamen is non eſt à ſoluta vnitate, quæ ſolutione inducta eſt, ſed ex humorum ad partem vulneratam affluxu, qui eam diſtendunt & irritant, & ita ſolutionem continui efficiunt; qui dolor etiam tam diu durat, quamdiu is humorum affluxus durat.

Reliqua verò, quæ dolorem inducunt, mediante ſolutione continui dolorem excitant. Ita intemperies mediante ſolutione continui dolorem inducunt. Sed an omnis intemperies, & quidem ſine materia, dolorem inducat, Galenus non idem docuiſſe videtur. Nam, *12. method. med. cap. 7.* ſaltem quæ excalefaciunt, & quæ refrigerant, dolorem excitare tradit. Idem, *1. de Sympt. cauſſ. cap. 6.* docet. Verùm, *in comm. 2. lib. Hippocr. de ratione victus in acutis, t. 1.* corpora noſtra dolore affici ſtatuit, cum calefiunt, refrigerantur, ſiccantur & humectantur. Idem docet *artis medicæ cap. 80.* Et, *lib. de inæquali intemperie, c. 4.* ab omni quidem intemperie dolorem proficiſci & induci ſtatuit, potiores tamen à calida & frigida, vtpote quæ qualitates efficaciſſimæ ſunt, &, *lib. 2. de compoſ. medic. ſec. loca, c. 7.* calorem & frigus vehementiſſimos facere dolores, ſiccitatem mediocres, humiditatem nullum ſtatuit.

Verùm enim verò intemperies conſiderantur vel ſine, vel cum materia. Si ſine materia, tum & calida & frigida intemperies dolorem magnum & euidentem inducunt; ſiccitas verò moderatum. Humida verò ſine materia nullum dolorem inducit: cum repentè & confertim naturam mutare non poſſit, & vnitatem potius conſeruet, quàm ſoluat. Si verò intemperies conſideretur cum materia, tum à qualibet dolor induci poteſt, etiam humidâ, ſed partem diſtendendo.

Differentiæ.

Sunt autem variæ dolorum differentiæ, partim ex partis affectæ natura, partim à cauſſis deſumptæ. Præcipuæ hæ ſunt:

βαρὺς, grauis, Barbaris grauatiuus, ſic dictus, quod æger veluti ponderis loco affecto incumbentis ſenſum percipit. Prouenit hic dolor à cauſſa in membro per ſe ſenſu deſtituto, membranâ inuoluto; qualia membra ſunt, hepar, lien, renes, pulmo. Nam ſi tale membrorum parenchyma vel inflammatio, vel apoſtema, vel calculus, vel humor occupet; etſi ipſa caro viſceris non ſentiat, tamen, dum ambiens membrana tenditur, aut deorſum trahitur, fit inde dolor talis grauis.

Νυγματώδης, Punctorius, qui mēbranis, præcipuè illis maioribus, accidit, eò loci quidem fixus, vbi membrana pungitur; ad magnum tamen ſpatium circumcirca ſeſe diffundens. Talis dolor accidit in pleuritide, membranâ coſtas ſuccingente inflammatâ, item in renibus & hepate, eorum tunicis inflammatis, vel membranis, quibus vicinæ partes connectuntur, in conſenſum tractis.

Ὀξὺς, acutus, pungens, Barbaris pungitiuus, punctorio cognatus cum membrum quaſi acu, terebra, aut palo impacto, perforari videtur, vt interdum in colo inteſtino accidit, & in cephalæa quandoque, præcipuè verò calculo aſpero in vreteribus hærente.

Ὁ μετὰ δήξεως, mordax, à mordaci humore partes ſenſibiles vellicante, Quò pertinet & pruriens, ſeu pruritiuus, qui ab humore acri & ſalſo per cutem diffuſo accenditur.

Σφυγμώδης, ἢ σφυγματώδης, pulſatorius, in quo æger manifeſtam ſentit pulſationem. Equidem in homine ſano ſolùm arteriæ pulſant earúmque pulſatio ſine dolore percipitur. Vbi verò inflammatio oborta eſt, vel affectus phlegmonodes, vt eriſypelas & abſceſſus, earum pulſatio cum dolore percipitur, ob anguſtiam partium, quas arteria, dum attollitur, comprimit. Itaque dolor pulſatorius inflammationis proprius eſt, ſed non omnis, verùm maioris tantùm, neque in omnibus partibus. Tria enim ad dolorem pulſatorium efficiendum requiruntur: primò, vt pars affecta ſit ſenſu prædita. Secundò, vt arterias habeat. Tertiò, vt membrum diſtendatur, & maiori ventilatione opus habeat. Vnde neque fit in ſcirrhis, neque in œdematis propriè dictis neque in peripneumonia, neque in pleuritide, neque in aliis partibus, quibus vel arteria, vel ſenſus deeſt.

Ὀστώκοπος, id eſt, Oſſium dolor, Barbaris frangitiuus, membranis, quæ oſſa tegunt, proprius, qui propterea profundus eſt, & in intimo corporis ſentitur, in quo æger oſſa quaſi frangi ſibi & contundi queritur. Oritúrque à flatu aut humore ſeroſo inter os & membranam ſeſe inſinuante.

Τονώδης, Tenſiuus, eſt membranarum, in quibus nullæ ſunt arteriæ, & cutis, ac glandularum, cum inflammatione laborant: capiti etiam ſæpe accidit, & quidem à ſpiritus tenuis & flatuoſi copiâ, ſi citra grauitatem & pulſum fiat. Si verò cum pulſu, membranæ inflammationem; ſi cum grauitate, humorum multitudinem intra membranas contentam ſignificat. Accidit frequentiſſimè ob repletionem humoris ſiue vaporis, & flatus. Eſtque ſymptoma commune inflammationum & tumorum, inprimis calidorum. Nam venæ, arteriæ, & nerui tenduntur, vt per tota membra ab inflammato loco vſque ad alas & inguina tenſio percipiatur. Excitatur quoque dolor ab immodicis exercitationibus, vnde & laſſitudines tenſiuæ appellantur, quæ muſculorum ſunt. Plura de his vide apud Galenum, 2. *de locis affect. cap.* 3.

Signa Diagnoſtica.

Dolor ipſe, vt moleſtiſſimum ſymptoma, facilè ex ægri relatione & querela cognoſcitur. Cauſſæ etiam externæ calefacientes, frigefacientes, ſecantes, vrentes, diſtendentes, ſimileſque corpus violenter afficientes, itidem ex ægri relatione patefiunt. Internæ verò cauſſæ ſignis inueſtigandæ ſunt, de quibus in cuiuſlibet partis morbis in ſpecie agetur.

Indicationes & Curatio.

Dolor indicat remedium anodynum, ſiue dolorem tollens. Cum autem, vt ex iis, quæ antea de naturâ & cauſſis doloris diximus, patet, dolor quidem non ſit ipſe ſenſus, ſed moleſtia ſeu triſtitia, non tamen ſit ſine ſenſione, ad ſenſionem autem duo requirantur, ipſe partis ſenſus & animaduertentia, ſeu ſuperioris facultatis concurſus: ſi vnum horum deſit, non fiet dolor. Itaque quæ vni horum ſunt contraria, etiam dolori ſunt contraria. *Doloris Curatio.*

Moleſtæ ſenſationi contraria eſt iucunda ſenſio, talem autem efficiunt, quæ ſubſtantiâ ſunt molli, ac blando tepidóque, & temperato calore prædita. Vnde Galenus, 7. *method. med. cap.* 6. balneum aquæ tepidæ ſenſui tactus iucundiſſimum & dulciſſimum eſſe ſcripſit. Et Hippocrates, 6. *Epidem. ſect.* 4. *t.* 8. cum Medicum ſuauiter erga ægrum ſeſe gerere iubet, præcipit, vt mollia tactui offerantur, tanquam gratiſſima. Et Galenus, *in Commentario*, addit, mollia ita tactui eſſe iucunda, vt ſuaues voces auditui. Hinc vola manus cuicunque parti appoſita dolorem mitigat, & vnctuoſa ac pinguia & contactu ſuo, & calore tepido ſuauem pariunt ſenſionem; vt oleum commune dulce, pinguedines animalium temperatæ. Atque hæc ſunt propriè Anodyna.

Senſioni autem contraria eſt ſenſus priuatio. Senſio autem non fit vel ipſo ſenſu ablato, vel animâ non animaduertente. Quæ ipſum ſenſum tollunt, naturalem temperiem partis tollunt, aut potius ſpiritûs, ſenſionis inſtrumentum, quaſi ſopiunt ac ſtupefaciunt, & talia propriè Narcotica dicuntur, quæ non, niſi ſumma neceſſitate vrgente, & cautè adhibenda ſunt. Narcoticis ſubſtitui poſſunt Hypnotica; cum in ſomno omnes ſenſus ceſſent: modo hypnotica non ſint ſimul narcotica. Aliàs enim nulla inter ea eſſet differentia. *Narcotica. Hypnotica.*

Animaduertentia tollitur, dum æger ad alia obiecta auocatur, quæ attentionem requirunt. Sic ſuauia colloquia, cantus ſuauis, inſpectio rerum iucundarum, animum aliò auocando dolorem leniunt. Hinc etiam doloribus duobus corpus infeſtantibus maior minorem obfuſcat, & ob iram & animi perturbationem dolor ex inflicto vulnere ſæpe non percipitur. Atque hæ genuinæ, quas dolor per ſe ſuppeditat, Indicationes ſunt, & hæc vera dolorem quatenus talis, curandi ratio eſt.

Dum verò alij medicamenta anodyna reſoluentia & calida in primo, ac tenuium partium eſſe ſtatuunt, quæ ſcilicet euacuent, digerant, rarefaciant, extenuent, concoquant, & æquabile reddant, quicquid in partibus dolore affectis aut humorum acrium, aut lentorum, aut craſſorum, aut multorum, tenuibus ſpiraculis infarctorum, aut etiam vaporoſi, aut craſſi, aut admodum frigidi ſpiritus exitum commodum non inuenientis inhæreſcit, aut concluſum eſt, vt Galenus, 5. *de ſ.m.fac. cap.* 19. hac de re loquitur, non propriè anodyna, & quæ omni dolori, à quacunque etiam cauſſa proueniat, communia ſunt, proponunt, ſed medicamenta, quæ certis cauſſis dolorem patientibus occurrunt. Anodynorum autem, vt & Narcoticorum materia in Inſtitut. *lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 7. propoſita eſt. Et ſi inter Anodyna & dolorem lenientia etiam calida in primo recenſentur, ab autoribus fit hoc, quia calida in primo non multum differunt à temperatis, neque illos limites ſemper exactè diſtinguere facilè eſt. Et licet aliquid materiæ digerant, atque ita remedia cauſſæ dici poſſe videantur: tamen materiam totam digerere non poſſunt.

CAPVT III.

De Dolore Capitis.

Dolor capitis.

CVm autem dolor omnibus partibus ſenſu tactus præditis accidere poſſit, ſæpius inter ſymptomata in variis corporis partibus doloris fit mentio. Hoc loco ſaltem de dolore Capitis agemus, de reliquarum partiũ etiam ſuo loco actum.

Dolor capitis, Græcis ὀδύνη, ἄλγημα κεφαλῆς, atque vna dictione κεφαλαλγία & κεφαλαία dicitur, appellatione a ſymptomate & parte affecta ſimul ſumpta. Arabibus Soda.

Cauſſæ.

Cauſſæ doloris capitis.

Cauſſa continens, vt aliorum dolorum omnium, eſt ſolutio continui in partibus ſentientibus, ſeu membranoſis in capite. Remotiores ſunt, quæcunque continuum ſoluunt, quæ partim ſunt externæ, partim internæ.

Externæ ſeu euidentes ſunt aër calidus ambiens, ſiue à Sole talis, ſiue ab igne, frigiditas nimia, flatus & ventus aquilonaris & auſtrinus, odor grauior, percuſſio, ictus, & caſus.

Internæ ſunt primo nuda intemperies calida & frigida. Calida quidem vel interius calorem conciliando, vel humores ad caput euacuando, vel iam in eo contentos flatus diſſoluendo, liquando & extenuando, agitando. Huc faciunt vigiliæ, inedia, exercitatio & motus corporis atque animi nimij, qui humores exagitant, extenuant, calefaciunt, & in feruorem agunt. Frigida vero condenſando, aſtringendo; dum fuliginoſa excrementa retinet, calorem naturalem intro agit, ſpiritus incendit, aut in repletis per auſtrum capitis excrementa retinet, in eo porè vero puro digerit & diſſipat per accidens. Quæ enim ſingulæ intemperies capitis cauſas habeant, ſupra, *part. 1. cap. 2. 3. 4.* dictum.

Deinde materia peccans ſeu qualitate, ſeu quantitate. Qualitatis vitia in materia ſunt exceſſus caloris & frigoris, acrimonia, malignitas, vt in lue venerea, & febribus malignis. Quantitas πλεονεξία, ſeu πληθώρα materiæ parit, quia aut humores boni æquabili analogia redundant, vt in plethora, aut vitioſi & praui, vt in cacochimia, quarum vtraque obſtructionis meatuum in capite cauſa exiſtit, & vaſa diſtendere ac membranas comprimere ſolet.

Eſt autẽ materia illa aut humor, aut vapor ſeu flatus. Ac interdum vapor ſeu flatus ex pituita viſcida copulis membranarum, pericranij ſcilicet, & duræ matris, inter ſuturas inhærente genitus, ita craſſus & validus eſt, vt præter inſignem dolorem, quo affligit, etiam copulas illas membranaſque diſtendendo compagem ſuturarum etiam relaxet. Cui malo mulieres non inepta ratione faſciis caput vinciendo conſulunt; etſi ſuperſtitioſa neſcio quæ menſuratio ſæpe accedat. Nam & Hippocrates, *in libro de iis, quæ in medicatr. fiunt. ſub finem*, ἀποσχίσματα nominat, quibus oſſium capitis in ſuturis διάστασιν, atque hinc natum dolorem, ſanare docet. Et Galenus, *2. de loc. affect. cap. 7.* ... meminit ex Archigenis ſententia in Cephalalgiis circa phlegmonem, cuius vſus erat, vt compreſſione ſua affluxum humorum & vaporum ad caput impediret, & efficeret, ne alternatim in temporibus pulſu vehementiore caput concuſſum magis doleret, ſicut dolere ſolent partes affectæ, dum mouentur.

Suturarum capitis diſtenſio & relaxatio.

Cæterùm & hoc obſeruatum eſt, acerrimos quoque capitis dolores extitiſſe a vermibus in ipſo genitis, cuius exemplum ab Hollerio memoratur, vt & a Franciſco Hildesheimio *in Spicilegio.* Vincetur & Schenckius *lib. 1. obſeruat.* 82. 83. 84. 85. Itidem calculos in cerebro genitos intolerabiles capitis dolores excitaſſe compertum eſt, vt apud Kentmannum in libello de lapidibus videre eſt.

Affligitur autem caput dolore a materia, hoc eſt, ab humore vel vapore, vel per ἰδιοπάθειαν vel per συμπάθειαν.

Per ἰδιοπάθειαν & per eſſentiam, quando materia continuum ſoluens doloremque creans in ipſo capite conſiſtit, genita ibidem & cumulata ex imbecilla aut vitioſa nutrimenti concoctione, ob cerebri & partium capitis, ἀτονίαν & δυσκρασίαν. Et omnino ſi caput debile fuerit, ad dolorem cum ab externis, tum internis cauſſis contrahendum paratus eſt. Scribit quoque Galenus, *6. Epidem. comm. 2. aphor. 3.* acuta capita, in quibus dentium poſitus immutatus videtur, vt inferiores è regione ſuperiorum non ſint, ſed velut reuulſum ac diſtortum os videatur, doloribus aſſiduis conflictari.

Per συμπάθειαν, quando materia ad caput fertur, ſiue eò attracta a dolore aut calore, ſiue ad caput imbecillum tranſmiſſa a partibus aliis robuſtioribus, idque motu vel critico, vel ſymptomatico. Transfertur autem à toto corpore, vt in febribus vapores, in plethora boni humores, in cacochymia praui, vel ab aliqua parte, vt inprimis à ventriculo è quo per œſophagum vapores in totum id caput aſcendunt, ab hepate item vapores & humores, vt & a liene, vtero, renibus, inteſtinis, & genitis in his vermibus, per venas & arterias, & per cætera quoque corporis ſpiracula. Caput enim, veluti tectum ſummotæ domui impoſitum, excipit quæcunque ab imo efflumant, ſurſumque feruntur, vnde illud affici neceſſe eſt a partibus inferioribus, vel à toto etiam corpore, per connexionem vaſorum, quæ in vniuerſum corpus ſunt diſperſa, vt ſupra etiam *lib. 1. part. 1. cap. 6.* dictum.

Fit hæc ſympathia κατὰ κοινωνίαν partium inferiorum, quà vapores aut humores capiti ab iisdem communicantur: cum alia κατὰ γειτνίασιν fiat, ratione vicinitatis partium dolentium, vt thoracis, faucium, ſcapularum; alia denique κατὰ σύμπνοιαν, vt à ſpinalis medullæ affectione aliqua, & partium cæterarum, quæ vel tunicas a membranis cerebri, vel neruos ſenſus cauſâ ab ipſo cerebro accipiunt.

Atque ita caput conſenſum habet cum omnibus ferè corporis partibus, etiam remotiſſimis, pedibus nempe, adeo vt vel minimâ dolente, facile illud ſimul compatiatur. Atque frequentiſſime ille contentus cerebri, ſpinaliſque medullæ, & neruorum beneficio. Contentit vero maximè cum ventriculo, ob neruos inſignes à ſextâ coniugatione prodeuntes. Hinc affecto ſtomacho illico ſimul etiam ipſum cerebrum in conſenſum trahitur, & afficitur. Sicut contra cerebrum affectum ventriculum in conſenſum trahit, vnde deliriantes, ſtupidi, vel alio cerebri morbo grauiore affecti nihil appetunt, & ſi illud ob contuſionem & percuſſionem grauiorem commotum ſit, mox nauſea & vomitus incurrunt moleſtos, ſæpe etiam periculoſos, qui non, niſi ſanato cerebro, ſiſti poſſunt. Quemadmodum & cum vtero, cuius læſio vertiginem, & alios cerebri affectus inducit, in primis autem grauiſſimos capitis dolores, vaporibus illuc tranſmiſſis, excitat, quos è regione capitis dolente, tanquam ſigno certo, a doloribus, ex ventriculo obortis diſtingui poſſe, Laurent. Ioubertus, *cap. de Cephalaea.* docet, vbi ſcribit, ſe experientiâ frequenti cognouiſſe,

dolores

dolores capitis à ventriculo obortos magis anteriorem capitis partem offendere; dolores verò ab vtero verticem & occiput. Et doctiſſimus Langius, *lib.1. epiſt. 49.* idem ferè teſtatur, quando refert, ſe illud pluſquam centies expertum fuiſſe in hyſtericarum, & quauis vteri affectione, ſolum verticem capitis, prope ſuturam coronalem, vbi mulieres glaciei frigus & pondus ſe ſentire fatentur, vtero affecto lege quadam conſortij condolere. Quod (inquit) ſi obſeruaueris, ad diſcernendum, quando caput per matricis conſenſum doleat, tibi plurimum proderit. Quod quomodo accipiendum ſit, & quæ eius ſit ratio, ſupra, *lib.1. part.1. cap.6. in quæſtione*, diximus.

Differentia.

...tia capi-

Differentiæ dolorum capitis ſumuntur ab obiecto & cauſsâ efficiente; quâ ratione dolor alius eſt acer & perforans, excitatus ab humore aut vapore bilioſo vel aduſto, membranas mordicante; alius grauans, qui *καρηβαρία* dicitur, à pituitoſorum humorum copia, vel à plethora, vel ab ebrietate; alius diſtendens, à flatuum, vel mitiorum humorum abundantia, inter caluariam & pericranium, vel inter caluariam & duram cerebri membranam; alius pulſans, à tenui bilioſóque ſanguine; vel à ſpiritu redundante, quo fit, vt arteriæ impletæ ac diſtenſæ vehementius pulſent, membranáſque concutiant, quibus continentur ac fulciuntur.

Deinde à parte affectâ, vbi dolor aliàs totum caput occupat, aliàs partem eius duntaxat, dextram vel ſiniſtram, anteriorem vel poſteriorem, Qui totum caput, aut maximam eius partem obſidet, ac recens eſt, nec ægro conſuetus vel diuturnus, nec ita vehemens, ex quacunque cauſsâ oriatur, *κεφαλαλγία* dicitur. *Κεφαλαία* verò, qui inueteratus ac vehemens eſt, leuiculâ occaſione exacerbatur adeò, vt nec ſtrepitum aut vocem, nec ſplendorem lucis, nec vehementiorem paulò motum, nec vini potum potum ferre æger valeat, ſed quietem ac tenebras amet. Arabes Ouum, ac paſſionem Galeatem appellant. Atque hic dolor vel continuus eſt, & curatu difficilis, vel per interualla, tanquam paroxyſmos, recurrit & inualeſcit, vt in epilepſia, & morbis periodicis nonnullis aliis, qui vel ſunt ordinati, certis diebus ſeptimanisvè, vel manè, vel ſub noctem redeuntes; vel inordinati, qui omni tempore redeunt, præſertim autem tum, quando à cauſſa externa exacerbantur. Qui verò dimidiam capitis partem affligit, *ἡμικρανία* & *ἡμικρανία* dicitur, atque hic etiā vel recens eſt, vel inueteratus, ſiue cauſſam fixam in cerebro habeat, ſiue aliunde communicatam. Frequenter tamen per ſympathiam fit hypochondriorum, & ex interuallis reuerti ſolet.

Poſtremò à loco aut ſitu doloris quâ ratione dolor alius eſt externus, alius internus. Externus pericranium obſidet, & in ſuperficie percipitur, ad radices capillorum, manúſque preſſu exacerbatur. Internus ad tactum miteſcit, præſertim ſi ſit ſine diſtenſione. Vterque eo vſque aliquando intenditur, vt ad oculorum radices pertingat. Quanquam enim Galenus, *3. de loc. affect. cap. 9.* interiores ſolùm dolores capitis ad radices vſque oculorum pertingere ſcribat: tamen & à pericranio oculorum cauum ſuccingi, Fernelius monet.

Signa Diagnoſtica.

... doloris ...

Cauſſas euidentes Medicus vel ſenſus, viſus nempe, tactúſque iudicio cognoſcet, vel ab ægro & adſtantibus de iis certior fiet; niſi fortè mens quoque ægri laboret. Euidentes cauſſæ ſi nullæ præceſſerint, coniecturam facere oportet, dolorem ab interna aliquâ extitiſſe. Ac ab intemperie nuda caput dolebit ſine ſenſu grauitatis, tenſionis, punctionis, morſus. Si à materia dolor capitis excitabitur, & quidem à vapore, vel ſpiritu flatulento; tenſio aderit ſine grauitate, & punctio per interualla, atque alia ſigna, ſupra, *part. 1. cap. 7.* enumerata. Si verò ab humore dolor erit, ſenſus percipietur grauitatis, & dolor erit ſtabilior. Quæ verò intemperies cauſſa doloris ſit, quæ item materia, ex iis, quæ ſupra, *part. 1. de ſignis Intemperier. capitis cum & ſine materia*, dicta ſunt, patebit. Peccant verò hæ cauſſæ magis qualitate, ſi nec tenſio, nec grauitas adſit, ſed ſenſus tantùm præter naturam caliditatis, frigiditatis, ſiccitatis. Magis verò quantitate ſeu copiâ, ſi dolor cum tenſione & grauitate ſit coniunctus.

Cæterum exactè definire, vtrum in dolore capitis afficiantur membranæ cerebri, an cerebrum ipſum, vel partes huic vicinæ, id adeo neceſſarium ac vtile ad curationem Galenus. *in fin. 2. de loc. affect.* eſſe non putat; cum ſemper remedia capiti applicentur. Dolor tamen punctorius membranas cerebri affligi indicat qui ſi cum magnâ pulſatione ſit, inflammationis argumentum eſt, arteriis, quæ membranas cerebri intexunt, tenui feruidóque ſanguine impletis ac diſtentis. A cæteris circa cerebrum partibus dolor potius cum grauitatis ſenſu exiſtit.

Signum doloris capitis à vermibus eſt dolor cum roſione quâdam, & cum pruritu in naribus. *Signa doloris à vermibus.*

An autem caput per ſe, an per conſenſum afficiatur, ſic diſcernitur. Proprius & primarius capitis dolor eſt, vbi læſio in aliqua cerebri functione, ſiue principe, ſiue ſenſus & motus miniſtrâ, deprehenditur, cæteris extra caput membris præter naturam haud affectis. Dolor verò per conſenſum fit, quando caput per ſe ſanum & bene valens aliunde malè afficitur. Præterea dolor primarius plerumque continenter, & ſine intermiſſione fatigat; per conſenſum verò ingraueſcit & miteſcit, prout intenditur vel minuitur affectus in parte, à qua malum capiti communicatur, teſte Galeno, *in fine 2. de loc. aff.* Quod ſi tamen in primario capitis affectu materia per interualla in capite gignatur, dolor primarius interualla quoque ſua habebit; ſicut contrà dolor per conſenſum continuus eſſe poteſt, ſi genita extra caput in parte aliqua materia continenter ad caput feratur. Sed de his, & à qua parte materia, doloris cauſſa, capiti communicetur, dictum eſt ſupra, *part. 1. cap. 5. & 6.* Hoc ſaltem adhuc monemus, præter alia ſigna etiam conſideranda eſſe, quæ ab ægri temperie, ætate, idioſyncraſia, ſexu, habitu corporis, conſuetudine, vitæ genere, anni tempore, cœli ſtatu ſumuntur, vt in quacunque doloris capitis ſpecie de eius cauſſis coniectura certior capi poſſit. *Capitis primario dolentis ſigna. Per conſenſum ſigna.*

Morbi quoque, qui dolorem capitis comitantur, vt & vrinæ ſigna hîc præbere poſſunt. Nam quibuſcunque vrinæ in febribus turbatæ ſunt, qualis iumentorum, iis dolor capitis adeſt vel aderit, *4. aphor.* 70. Ex agitatione enim & feruore humorum per febrem ſpiritus flatulentus vnà cum calore promptè ad caput attollitur, qui dolorem ibi concitat. Si etiam vrinæ, quæ in morbis claræ minguntur, non facilè turbantur, ſignum eſt doloris capitis; quoniam calor naturalis debilis non ſeparat craſſa à ſubtilibus; & qui præter naturam calor adeſt, vapores calidos de materia craſſa reſolutos ſurſum ad caput ſecum effert. *4. aphor. 17.* Bullæ paruæ per coronam vrinæ ſparſæ capitis dolorem adeſſe ſignificant. Eritque dolor acrior, ſi bullæ illæ aureæ aut citrinæ fuerint; mitior, ſi albæ; diuturnus, ſi diu permaneant. Fernelius, *de vrin. cap. 16.* *Signa doloris capitis ex vrina.*

Prognoſtica.

1. Dolor capitis in cute vel pericranio capitis ab externa cauſſa excitatus, aut ſi ab interna à flatibus, vel à materia non admodum copioſa & craſſa, vel ab intemperie, quæ in habitum nondum abiit, oriatur, facilius curatur, *Dolores corporis qui periculoſiores.*

curatur, quam qui meninges obſidet, vel à contrariis cauſſis ortum habet.

2. In doloribus capitis minus periclitantur ægri, quàm in doloribus aliarum partium, vt aurium, oculorum, dentium, coli, perioſtij ab oſſe auulſione; eò, quod cerebrum per ſe ſenſus expers eſt, teſte Galeno, 1. *de cauſſ. ſympt. cap.* 8. Propterea Galenus, *in* 2. *de compoſ. medic. ſecund. loca cap.* 1. inquit, ob capitis dolorem vehementem neminem vnquam aut ſyncope correptum fuiſſe, aut ſe ipſum occidiſſe, quemadmodum quidem coli dolore vexati fecerint: quod tamen ita intelligendum eſt, quatenus dolor non alios grauiores affectus accerſit.

3. In vehementi capitis dolore cum febre acuta, ſi vrina alba & clara conſpiciatur, malum eſt. Significat enim bilem ſurſum ad caput ferri, vnde inflammatio metuenda eſt, ad quam delirium ſequi ſolet, teſte Galeno, *in lib. de* [illegible] *cap.* 5.

4. Dolor capitis fortis ſubitò deliteſcens, non ſequente alleuiatione per criſin, eſt lethalis: quia cerebri læſionem, virtutiſque animalis deſtructionem ſignificat.

5. In vehementi capitis dolore extrema frigeſcere, malum eſt. Ob vehementiam enim doloris calor naturalis intus retrahitur ad locum affectum, vnde phlegmone facilè excitari poteſt, ex 4. *aphor.* 48. & 7. *aphor.* 1. & 26.

6. Si dolor capitis, præſertim circa frontem & tempora, vehemens & continuus fuerit, cum febre acuta; & quarto die ſignum aliquod perniciosum apparuerit, ſeptimo die mortem portendit, vel paulò poſt: ſin contra ſigna ſalutaria ſeſe quarto die oſtenderint, ſeptimo criſis futura eſt. Quod ſi verò ante vigeſimum pernicioſa ſigna adfuerint, dolor tamen capitis cum febre vltra id tempus perſeuerauerit, tum ſanguinis è naribus eruptionem, aut ad diuerſas partes abſceſſum expectare oportet, teſte Hippocrate, 3. *Prorrhet. aphor.* 11.

7. Caput vehementer dolenti pus, vel aqua, vel ſanguis per nares, os, & aures effluens, febrem ſoluit, teſte Hippocrate, 6. *aphor.* 11.

8. Quibus ex morbo partium inferiorum conualeſcentibus dolor capitis vehemens ſuperuenerit, ſi non præcedat excretio manifeſta, iis in cerebro futurus eſt abſceſſus, morbi materiâ ab inferioribus ad ſuperiora conuersâ. 4. *aphor.* 32.

9. Qui in doloribus capitis æruginoſa vomunt, & cum ſurditate vigilant, ij citò vehementer inſaniunt, ob collectam in cerebro bilem aduſtam, & conſenſum orificij ventriculi cum cerebro. 1. *Prorrhet. comm.* 1. *aphor.* 10.

10. Capite dolentes, & catoche detẽti, ac delirantes, cum intercepta aluo, & ferociente intuitu, faciéque impensè rubentes, opiſthotono corripiuntur. 1. *Prorrhet. comm.* 2. *aph.* 56.

11. In capitis dolore coma & ſurditas, & hypochondriorum tenſio, & corporis incontinens iactatio, parotides vel abſceſſus ad aures ſignificat, ex raptu materiæ ad ſuperiora. 1. *Prorrhet. comm.* 3. *aph.* 26. & 77.

12. Dolores capitis ex parotidibus, aut alia quacunque cauſſa, cum febre acuta, ſi in die non critico ſoluantur, aut repentè euaneſcant, inutiliter ſoluuntur. Significat enim μετάστασιν ſeu tranſlationem materiæ ad alias partes, teſte Galeno, 1. *Prorrhet. comm.* 3. *aphor. vlt.*

13. Quibus capitis dolores fiunt, & ſonitus aurium ſine febre, & vertigo, & vocis ſurditas, & manuum torpor, ij aut apoplectici, aut epileptici, aut obliuioſi fiunt, ex pituita craſſa & viſcida in cerebro & neruis cumulata. Hippocrates, *in Coac. prædict. tota parte, quæ de dolore capitis agit.*

14. Quicũque ſani capitis dolore repentè corripiuntur, & ſtatim obmuteſcunt, ac ſtertunt, ij intra ſeptẽ dies pereunt, niſi febri valida corripiantur, teſte Hippocrate, 6. *aphor.* 51. Apoplexia enim ſignificatur ex ſpiritus flatulenti, aut humoris craſſi copia, neruorum principium obſtruentis; quam materiam febris concoquere & diſſoluere ſolet.

15. Quicunque in febre non lethali dixerit, ſibi caput dolere, aut præ oculis obſcurum quid apparere, ſi cardiogmus acceſſerit, ei bilioſus vomitus expectandus erit; præſertim ſi rigor partium infra hypochondria ſuperuenerit. Quibus verò in eiuſmodi febre caput dolentibus viſus hebetudo contingit, aut ſplendores ob oculos obuerſantur, & pro cardiogmo aliquid tenditur in hypochondrio dextro aut ſiniſtro, neque cum dolore, neque cum inflammatione, iis ſanguis è naribus fluxurus eſt, 3. *prognoſt. aphor.* 30.

16. Si dolor capitis non ab initio ægritudinis affuerit, ſed circa tempus criſeos affligere cœperit, & ſpiratio repentè facta ſit difficilior, retractis hypochondriis, & pulſus tumeant, & arteriæ in temporibus pulſent, & genæ vel naſus rubicundior ſit, ac ſpontaneæ lacrymæ adſint, aut ſplendores ante oculos verſari videantur, & æger manibus nares ſcalpat, nonnunquam etiam delirium accedat, ex humoris ad ſuperna motu; tum ſanguinis per nares fluxum expectare oportet, teſte Galeno, *in fin. lib.* 1. *ad Glaucon.*

17. Vterum gerentibus capitis dolores ſoporoſi cum grauitate obuenientes, mali ſunt. Fortaſſis autem his etiam conuulſiuum quid pati contingit. 1. *Prorr.* [illegible] *comm.* 3. *aphor.* 11.

18. Dolor capitis vehemens & aſſiduus, qui nullis præſidiis cedit, metum affert ſecuturæ cœcitatis, ob fluxum humoris ad oculos. Rhaſes, *in* 9. *ad Manſorem.*

Indicationes.

Indicationes ſumuntur vel à dolore ipſo, vel à doloris cauſſis.

A dolore, qui per ſe anodynum indicat, ſumpta indicatio non attenditur, niſi is adeo vehemens ſit, vt curationem ad ſe trahat; quod fit, quando vigiliis continuis & intenſis vires proſternit. Ac tum, vt dictum, poſtulat remedium anodynum, idque, quod aut verè tale eſt, ſi dolor ipſe ſit remiſſior; aut ſic tantum appellatum, ſi dolor ſit intenſior. Vtrumque quale ſit, capite præcedente dictum.

A cauſſis doloris indicationes ſumptæ dolorem vnà cum cauſſa auferre, partéque integram ſanitatem reſtituere docent. Si nimirum cauſſa doloris ſit extrema & euidens, remoueatur illa, ne malum foueat vel augeat. Si interna ſit, eáque intemperies, per oppoſitionem contrarij mutetur; ſi materia ſit, ſeu intemperies cum materia, materia illa euacuanda, reuellenda à capite, vel ſi fixa ibi hæreat, diſcutienda; intemperiéſque temperanda, & caput roborandum; ſicut hæ indicationes ſupra, *part.* 1. propoſitæ ſunt.

Curatio.

Dolorem itaque tanquam anodynum mitigat ſuccus aut mucilago maluæ vel althéæ cum oleo roſar. vel cum lacte muliebri capiti applicata; emulſio amygdalar. dulcium, decoctum flor. chamæmeli, meliloti, ſem. fœnigræci, panis è tritico lacte tepido madidus, ol. chamæmeli, anethini, commune cum vino albo tenui. *Curatio doloris capitis.*

Si hæc non ſufficiant, & dolor ac vigiliæ inualeſcant, veniendum eſt ad hypnotica & narcotica, vt ſunt lactuca, nymph. ſolanum, mandragora, capita papau. opium. Progrediendum verò eſt à mitioribus ad valentiora & opiata. Atque talia narcotica non applicentur ſuturæ coronali, quo loco facilè non cerebrum penetrare poſſunt, nec occipiti, vbi principium eſt neruorum & ſpinalis medullæ, ſed fronti. Cerebrum enim *Opium cerebro & neruis nocet.*

enim & nerui opium & narcotica ſine damno non ferunt. Si intrinſecus quoque ob doloris vehementiam iis vti requirit neceſſitas, cautè propinentur, & bene correcta, vt *Philonium Romanum, Tryphera magna, Requies Nicolai, pilulæ de cynogloſſa* à Scrup. i. ad Scrup. ij. & præcipuè *Laudanum opiatum* ad gr. ii. vel iij. Tempus vtendi hiſce eſt, ſi dolor vehementer vrgeat, vt ſpes non ſit, illum euacuatione priùs, vel per venæ ſectionem, vel per pharmacum purgans mitigatum iri.

Quomodo autem cauſſæ doloris tollendæ ſint, & qua ratione intemperies nuda, vt & cum materia, ſcil. cum ſanguine, pituita, bile, melancholia, flatu, per primarium cerebri affectum & per conſenſum, tollendæ ſint, ſupra, *part. 1.* dictum, quæ hîc repetere opus non eſt. Hoc ſaltem monemus, vt in topicis eligantur ea, quæ ſimul ſunt anodyna. In temperie frigidâ hoc Epithema commendatur:

℞. *Pulu. zedoariæ* Dra. i. *aq. betonicæ, verbenæ, ſambuci,* an. Vnc. i. Miſce.

In omni etiam dolore capitis tanquam ſingulare medicamentum commendatur aqua verbenæ deſtillata, quæ & capiti extra applicatur, & pondere Vnc. iiii. vel v. aſſumitur. Imò amuleti loco eadem viridis collo appendendi poteſt; quo remedio miraculi inſtar ægrum quendam, qui nullis aliis remediis, quantumuis optimis, ſiue internis, ſiue externis curari potuerit, reſtitutum fuiſſe, refert Foreſtus, *lib. 9. obſeru. 52.* Poteſt etiam eadem herba in coronæ modum circumponi, vel cum roſaceo & aceto applicari. Alia amuleta ad capitis dolores enumerantur ibid. *in ſcholio.*

Si verò dolor capitis ortum habeat à calore externo, qualis eſt ſolis, balnei, ventorum auſtralium, quam cephalagiam ἐν ἐγκαύσει veteres nominarunt, Galenus, 2. *de compoſ. medic. ſecund. loc. tit. 3.* caput infrigidantia adhibet, quæ ſi actuali ſuâ frigiditate minus præſtant, quam præſtare debebant, vlterius illa refrigeranda vel demergendo in aquam gelidam, vel circumponendo glaciem. Ita enim fieri affirmat, vt non ſolum calor in capite excitatus tollatur, ſed humores etiam & vapores, qui ad caput fortè impetum faciunt, deorſum in corpus trudantur; vbi diſcuti poſtea facilè ſiue à natura, ſiue ab arte poſſunt. Qualia autem iſta ſint, & quomodo applicari debeant, ſupra, *part. 1. cap. 1.* dictum.

Quod ſi dolor capitis exiſtat à caſu vel ictu, ſitque ſola contuſio abſque vulnere & cranij fractura, præmiſsâ reuulſionis gratiâ phlebotomiâ, aut clyſtere, aut vtroque, caput raſum inungatur oleo roſaceo & myrtino mixtis, & aſpergatur puluis roſarum ſiccarum & myrtillorum ad prohibendam inflammationem, quam febris & delirium comitari ſolent.

Vel ℞. *Pulu. myrtyll.* Vnc. i. *nucis cupreſſ. ſumach, balauſt. roſar. rubr.* an. Drach. ii. *ol. roſac.* vel *chamamel.* q. ſ. F. Cataplaſma.

In fine ad diſcutiendum & reſoluendum addatur abſinthium, ſchœnanthum, farina lentium, fabarum. Laudatur & vnguentum è matriſyluiâ, quod materiam foras è capite attrahit.

Si verò cranium vel fractum, vel contuſum eſſe ſuſpicio adſit, curatio inſtituatur vt ſupra, *part. 1. c. 21.* & *ſeqq.* dictum.

Dolor capitis ab ebrietate, etſi præſidia medica mereri non videatur: tamen quia ebriis grauiſſima ſymptomata accidunt, qualia ſunt delirium, vertigo, tremor, conuulſio, apoplexia, & denique mors ipſa, vt ex *3. ſect. problem. Ariſtot.* & ex *5. aph. ſect. 5.* conſtat, planè negligi non debet. Perficitur autem materiæ euacuatione, & à capite repulſione, & intemperiei, ſi quæ inducta eſt, alteratione. Itaque ſi crudum vinum in ventriculo fluctuat, æger mox euomat. Pòſt repellentibus vtendum eſt, vt ol. roſac. cum aceto, aut cum hederæ & braſſicæ ſucco. Vel imponatur hoc Oxyrrhodinum:

℞. *Aq. roſar. optim.* Vnc. iiii. *chamamel. flor. ſambuc. perſicor. anethi,* an. Vnc. ß. *ſucc. roſar.* Drach. vi. *acet. roſac.* ℥. ij. M. pro Oxyrrhodino.

Vtatur etiam medicamentis calorem à vino temperantibus.

Exempl. gratia tale detur Electuarium:

℞. *Conſeru. roſar.* Vnc. iii. *acetoſ.* Vnc. i. *rob. ribes, rad. condit. cichor.* an. Vnc. ß. *ſpec. diamarg. frigid. corall. rubr. praparat.* an. Scrup. i. Cum *ſyrup. acetoſit. citri*, F. Electuarium.

Inprimis *ſyrup. de ſucco citri*, vt & *granator.* vel *iulep.* ex iis cum aq. conuenientibus paratus extinguit calorem à potu vini contractum, & vapores deprimit.

Quod ſi dormire nequeat, fricentur pedes & manus ſale & aceto. Tandem alatur cibis boni ſucci, moderatè refrigerantibus, & vaporum ad caput aſcenſum prohibentibus, vt ptiſanâ hordeaceâ, pullis gallinaceis cum agreſta vel lactuca, pyris coctis, cydoniis conditis, & in fine menſæ de puluere coriand. ſumat cum ſaccharo.

Quod autem vulgo perſuaſum eſt, vini noxam vini potu deleri, id in iis locum habet, qui ob ventriculi imbecillitatem ex frigiditate vinum heſternum & immoderatè aſſumptum integrè non concoxerunt, vnde crudi halitus ad caput mittuntur. Talibus enim Hippocrates vini meraci cotylam ſeu heminam, qui dimidius ſextarius eſt, propinat, *in fine 2. Epidem.* vt coctio nutrimenti iuuetur, cruditates corrigantur, & vapores crudi in capite diſcutiantur. Iiſdem etiam ieiunium nocet; cum vaporum ſurſum aſcendentium copiam & acrimoniam augeat, quos cibus aſſumptus reprimit & mitigat. Et omnino, ſi quis ob copiam aut vitium alimenti cruditatem patiatur, parum iterum alimenti ſumere, quod melioris ſit ſubſtantiæ, cruditatem aufert. Natura enim noui alimenti, eiuſque grati, aduentu coctionem aggreditur, & quam antea non valuit perficere, noui alimenti acceſſu coctionem perficit; aut certè natura nouum alimentum, vt gratum, arripit & coquit, crudum autem, in quo coquendo fruſtra laborabat, dimittit; hinc facultas expultrix exſurgit, & id expellit, vnde accidit, vt ampliùs naturæ moleſtum non ſit. Nam crudum, quod ſuperingeſtum in cruditate nocet, id tantum eſt, quod iterum quantitate ventriculi vires ſuperat; at quod in pauca quantitate ſumitur, naturam ad coctionem reuocat, & cruditatem corrigit, non nocet.

An vini potu vini noxam tollat.

Vltimò, ſi à vermibus in capite contentis ſit dolor, quomodo is curandus ſit, ex iis, quæ, *part. 1. cap. 18* dicta ſunt, patet: & omnino quomodo cauſſæ omnes doloris capitis tolli debeant, ex iis, quæ, *part. 1.* dicta ſunt, manifeſtum euadit.

Doloris capitis à vermibus curatio.

De Κεφαλαία & ἡμικρανία.

In ſpecie ſaltem aliquid de Cephalæa & Hemicrania dicere libet. Vterque hic affectus diuturnus & δυσλυτος eſt, niſi quod alter caput totum, alter partem eius duntaxat alteram occupat; quanquam Hemicraniæ vocabulum etiam de recenti dolore dimidij capitis vulgò vſurpetur. A Cephalalgia verò differt, non cauſſis & ſignis, ſed cauſſarum magnitudine & pertinacia. Nam in Cephalæa & Hemicrania dolor non ſolùm diuturnus, ſed adeo quoque vehemés & grauis eſt, vt æger in tenebris & quiete contineri cupiat; leuique occaſione dolor ita exacerbatur, vt tanquam malleo percuti caput, & frangi ac diuelli æger exiſtimet. Quemadmodum Galenus ſcribit, *in 2. de Compoſ. med. ſecundum loca, cap. de Cephalæa*, &, *in 3. de locis affect. cap. 9.* Malum hoc fœminas frequentius affligit, teſte Aureliano, ob diligentiam in alendis & ornandis capillis.

Cephalæa & Hemicrania.

Quoniam igitur Cephalæa ex confirmata aliqua capitis intemperie, aut ex copia crudorum & craſſorum humo-

humorum caput replente & obſtruente, vel vapores quoque continenter eò mittente, aut ex acrium humorum in alto capitis reſidentium morſu, aut denique ex pericranij & meningum cerebri diuturna quadam affectione oritur: facilè eſt intelligere, iiſdem præſidiis ac remediis hîc vtendum eſſe ſecundum cauſſarum diuerſitatem, quibus in Cephalalgiæ differentiis & intemperiebus capitis cum materia; fortioribus tamen, diutiúſque & frequentius, ob cauſſarum vehementiam & contumaciam maiorem. Neque differenda eſt huius mali curatio. Nam ex vigiliis delirium & inſaniam ſæpenumero affert. Sequi etiam ſolent cæcitates, apoplexiæ, epilepſiæ, paralyſes, lethargi, & ſimiles affectiones capitis grauiſſimæ.

Itaque euacuationes omnis generis vniuerſales & particulares hîc conueniunt, & reuulſiones ac topica, prout conditio materiæ, & affectio vel totius, vel capitis ſolùm, & loci in capite requirit.

Si plethora adſit, phlebotomia quoque fiat, & cephalica aperiatur. Tandem & vena frontis ſecetur, vel narium venæ aperiantur, & canteria applicentur. Imò nonnulli etiam arterias aperiri ſuadent, de quibus omnibus ſuprà, *part. 1.* dictum.

Vtile etiam eſt in inueterato hoc malo decoctum ligni Guaiaci vel Chinæ, vel ſarſæparillæ, vel ligni ſaſſafras; quorum formulæ ſuprà etiam propoſitæ, & paſſim extant.

Diæta.

Diæta medicamentis reſpondeat, quæ qualis eſſe debeat, ſuprà, *de Intemperiebus capitis*, dictum. Sicut autem in omni dolore capitis vitanda ſunt, quæ ipſum replent, aut ſua acrimoniâ cerebro moleſta ſunt, qualia ſuprà, *part. 1. cap. 1.* enumerata ſunt: ita alimentis ſemper admiſceantur, quæ cerebrum naturâ ſuâ roborant; quo in genere ſunt roſmarinus, maiorana, ſaluia, fœnicul. nux moſchata, caryophylli, & ex frigidis roſæ & violæ. Somnus denique immoderatus in omni capitis dolore improbatur, præſertim meridianus, & qui à cibo ſtatim capitur. Hic enim caput inſigniter replet.

LIBRI PRIMI PARTIS III.

SECTIO SECVNDA,

De Oculorum & Viſus Morbis ac Symptomatibus.

CAPVT I.

Continens nomenclaturam Affectionum quæ Oculis accidunt.

CVm Symptomata, quæ tactui, vt ſenſui communiſſimo, accidunt, proximè explicauerimus: iam etiam qui reliquis ſenſibus, & eorum organis, accidant morbi & ſymptomata, dicendum. Cum autem inter ſenſus externos facilè primas obtineat viſus, ab eo faciemus initium, & primò morbos, qui oculo accidere ſolent, proponemus; deinde de variis viſionis læſionibus, & aliis ſymptomatibus, quæ oculis accidunt, dicemus. Etſi verò oculus parua corporis pars eſt: tamen vix vlla alia eſt, quæ tot morbis ſit obnoxia, & ingentibus ac variis caſibus oculi natura patet, vt Celſus, *lib. 6. cap. 6.* loquitur. Cum autem, vt idem Celſus ſubiicit, magnam partem ad vitæ vſum & dulcedinem conferant oculi, ſummâ curâ tuendi ſunt, ideóque etiam de eorum affectionibus præter naturam diligentius agemus.

Oculus variis morbis obnoxius.

Et primò quidem morbos oculi quod attinet, de iis acturus Medicus omnino oculorum naturalem conſtitutionem cognitam habeat, neceſſe eſt: quæ qualis ſit, ab Anatomicis cognoſcendum, & præcipuè Iul. Caſſerio Placentino, *de ſenſuum organ. lib. 5.* & Hieronymo Fabritio ab Aquapendente, *lib. de oculo, viſ. us organo.*

Oculus autem dupliciter conſideratur; primò & propriè, vt ex iis partibus, tunicis, humoribus & neruis, opticis ſcilicet, quæ ad viſum proximè conferunt, conſtat; deinde vt etiam eas partes connexas habet, quæ ſiue propter eius cuſtodiam, ſiue propter commodiorem eius vſum, adiecta ſunt, quo modo etiam ad oculum pertinent cilia, palpebræ, muſculi. Atque poſteriore hoc modo de oculo agit Galenus, *4. de compoſ. medic. ſec. loca*, quem & nos ſequemur.

Oculus quotuplex.

Atque ita diuidemus morbos oculi in tres claſſes. 1. ſunt morbi partium, quæ oculis quaſi tegumento & munimento ſunt, palpebrarum puta: 2. ſunt morbi, qui ſingulis partibus, quæ oculos conſtituunt, & ad eos pertinent, accidunt: 3. ſunt morbi totius oculi.

Morbi oculi quotuplices.

Primò palpebrarum vitia quod attinet, ſunt ea: Tumor, ἐμφύσημα; aſperitas, calloſitas, ſcabies palpebrarum, Græcis τράχωμα, τραχύτης, δασύτης, τύλωσις, ψωροφθαλμία. Tumores & tubercula palpebrarum, ὑδατίς, verrucæ, κριθὴ, hordeolum, χαλάζιον, grando, λιθίασις, nodi & excreſcentiæ, ἐκτρόπιον, palpebrarum inuerſio, & λαγωφθαλμία, vel λαγόφθαλμον: palpebrarum inter ſe & cum aliis oculi partibus coaleſcentia & cohærentia, ἀγκύλωσις & ἀγκυλοβλέφαρον, cancer palpebrarum, liuor palpebrarum ex percuſſione, φθειρίασις, vbi in palpebrarum pilis pediculi naſcuntur, quæ tamen & aliis partibus piloſis communis eſt. φαλάγγωσις, τριχίασις, vbi pili inutiles, & oculos pungentes in palpebris naſcuntur, διστιχίασις, vbi duplex vel multiplex pilorum ordo naſcitur, μαδάρωσις vel μίλφωσις, pilorum palpebrarum defluuium, πτίλωσις, palpebrarum craſſities cum pilorum defluuio.

Palpebrarum vitia.

Symptomata, quæ motui palpebrarum accidunt, ſunt, oculos aperiendi impotentia, & ἵππος, tale vitium, quo palpebræ inſtabiles perpetuò nictant. Alij tamen totius oculi vitium eſſe malunt.

Interdum quoque res externæ oculis incidunt, quæ ſub palpebris hærentes oculos infeſtant.

Deinde ſingulæ oculi partes ſuos morbos habent, & primò quidem tunicas quod attinet, annatæ ſeu coniunctiuæ morbi ſunt, τάραξις, ὀφθαλμία, χήμωσις, pannus, πτερύγιον, vnguis ſeu vngula.

Annatæ tunicæ vitia.

Annatæ cum palpebris communes morbi ſunt, σκληροφθαλμία & ξηροφθαλμία.

Corneæ tunicæ morbi ſunt, color vitioſus, albugo, puſtulæ, & vlcera varia, quæ ſecundum varias circumſtantias varia nomina accipiunt; ὑπόπυον, quando pus ſub cornea continetur, ruptura corneæ.

Corneæ vitia.

Annatæ & corneæ communia vitia ſunt, ὑπόσφαγμα ſeu ſuffuſio, aut ſuggillatio, pannus, vulnera, puſtulæ, vlcera.

Vueæ tunicæ morbi ſunt πρόπτωσις, ſeu procidentia, quæ varia nomina pro varia ratione accepit.

Vueæ vitia.

Pupillæ morbi ſunt, μυδρίασις, pupillæ dilatatio, φθίσις, pupillæ anguſtia, ὑπόχυσις, pupillæ obſtructio, & humoris præter naturam inter corneam & cryſtallinam collectio.

Pupillæ vitia.

Habent & anguli oculi ſua vitia, quæ ſunt pruritus, αἰγίλωψ, ἐγκανθὶς, cum caro augetur, ῥυὰς, tumores ſcirrhoſi.

Angulorum vitia.

Humoris Cryſtallini vitia ſunt, glaucoma, exſiccatio, diminutio, ſitus mutatio.

Cryſtallini vitia.

Humo

…mei vitia. Humoris quoque aquei dantur vitia & morbi; quando ſcilicet is minus eſt pellucidus, inæqualiter craſſus, opacus.

…trei vitia. Vitreus etiam humor ſua habet via, vt ſi ſit impurior, obſcurior, debitam figuram non habet.

…uorum …icorum …ia. Neruis opticis accidunt, obſtructio, coarctatio, ruptio, conuulſio.

…um …icorum …ia. Spirituum opticorum vitia ſunt, dum fiunt obſcuri, craſſi, imminuuntur, aut deficiunt. Pertinent huc ſplendores nocturni, dum lumen oculis noctu obuerſatur.

…ſculorum …ia. Muſculorum vitia ſunt, cum vel conuelluntur, vel laxantur, vel ſecantur.

…ius oculi …rbi. Toti verò oculo accidunt, ἀτροφία, ſeu imminutio, ἐκπιεσμὸς, ſeu procidentia, ſtrabiſmus, vulnera, cancer, tumores.

…nptomata …lorum. Atque hi ſunt morbi oculorum. Symptomata quod attinet, & primò actiones læſas, cum oculus ſit videndi organum, huc pertinent omnes viſus læſiones, ἀμαύρωσις, ἀμβλυωπία, viſus hebetudo, luſcioſitas, cæcitas viſus deprauatus, vt nyctalopia, παρόρασις, ſtrabiſmus, cum vna res duplex apparet; cum res omnes inuerſæ apparent. Et cum, vt commodior viſio fiat, oculi etiam ſint motu præditi, in motu quoque accidunt ſymptomata, paralyſis & conuulſio Et cum oculus etiã tactu ſit præditus, ſæpe etiam dolori obnoxius eſt. Cum etiam vt aliæ partes nutriantur oculi, in nutritione obtingeris vitium eſt atrophia. Deinde in qualitatibus mutatis eſt color præter naturam. Tandem excrementorum vitia ſunt epiphora & lachrymæ, λῆμαι, lachrymæ cruentæ. De quibus iam ordine dicemus.

De Morbis & Vitiis palpebrarum.

CAPVT II.

De Tumore Palpebrarum, Emphyſemate & Inflammatione earundem.

PAlpebrarum officium eſt, oculos clauſos ab externis iniuriis tueri, & tempore ſomni lumen arcere: vbi verò aperti ſunt, præſtare, vt oculus ſpecies viſibiles admittere poſſit. Vnde palpebræ facultatem habent, quâ motu voluntario moueri poſſint, præſertim ſuperior, vt ſcilicet oculi aperiri & claudi poſſunt, quotieſcunque libuerit. Hinc palpebræ proprios muſculos habent, neruos, qui ſpiritum animalem aduehunt, Quapropter ſymptomata, quæ palpebris accidunt, præcipue in motu læſo erunt. Morbi verò, qui iis accidere poſſunt, varij ſunt, quos alij aliter recenſent. Commodiſſimè tamen ſequenti modo enumerari, & appellationibus diſtingui poſſe videntur.

…mor pal…arum. Inter eos primò eſt Tumor. Tumor autem palpebrarum aliquando à cauſſis externis ortum habet, vt contuſione, ictu veſpæ, apis, araneæ, vel ſimilis inſecti, à contactu vrticæ; aliquando ab internis, ab humore aut vapore, vel calido, inflammationem aut exulcerationem pariente, vel frigido, palpebras inflante, qui *…pebrarũ …tio.* tumor ἐμφύσημα, & palpebrarum inflatio appellatur.

Et quidem hoc malum aliàs à cauſſis externis excitatur, nonnunquam affectus alios ſequitur, vt apoſtema in locis circa oculos & genas, lethargum, carum, item cachexiam & hydropem, quæ ſingula ſuam curationem peculiarem requirunt. Plerumque ophthalmiæ grauiori ſuccedit, quando tumor ita increſcit, vt palpebræ vix claudi poſſint.

Si à cauſsâ calida ſit tumor, locum habent medicamenta, quæ in ophthalmia vſurpari ſolent; de quibus poſtea dicetur: quale etiam eſt ophthalmicum, quod in curatione ophthalmiæ Rhaſes præſcripſit, atque primum eſt inter ocularia illa remedia, & infra; *cap. 21.* proponetur.

Ἐμφύσημα verò, quod eſt tumor laxus ſine dolore οἰδήματι ſimilis ab humore aquoſo ac ſeroſo ortum habens, accidit in febribus diuturnis, vigiliis, in cachexia, hydrope, lethargo, caro, & propterea curatur morbis iis quibus coniungitur, ſublatis. Fouere tamen licet palpebras decocto florum chamæmeli, rutæ, cumini; vel inungantur palpebræ oleo chamæmeli, anethi, rutæ, vel melle. *ἐμφύσημα.*

Si à veſpæ vel apis ictu tumor ſit, remoto aculeo lamina ferrea imponatur, donec dolor è punctione euaneſcat; poſtea reſoluentia adhibeantur, vel apis ipſa cõtrita imponatur. Si ab araneæ punctura tumor ſit, theriaca vel Mithridatium imponatur. Si à contactu vrticæ vel aliarum rerum calidarum, inungatur palpebra oleo roſarum, vel ſucco phantaginis aut ſemperuiui cum oui albumine.

CAPVT III.

De Trachomate, Denſitate, Aſperitate, Calloſitate & Scabie Palpebrarum.

TΡάχωμα, παχύτης, δασύτης, σύκωσις, τύλωσις, ψωροφθαλμία, Denſitas, Aſperitas, Calloſitas, Scabies Palpebrarum, etſi vt diſtincti affectus ab autoribus proponi ſoleant: tamen cum communes cauſſas, & communem generationis modum habeant, & ſolùm gradibus differre videantur, omnes hos affectus hoc capite coniungemus: ſicut etiam nonnulli alij Medici ſub communi τραχώματος nomine eos comprehendunt. Cum enim palpebræ continuò, dum aperiuntur & clauduntur, ſupra tunicis oculi externis moueantur, membranæ verò illæ leues & exquiſito ſenſu præditæ ſint; etiam palpebræ intus molles & leues eſſe debent, vt facilè, & abſque moleſtia ſupra oculorum tunicis moueri poſſint. Quæ earum conſtitutio naturalis cum in omnibus affectibus nominatis mutetur, etiam communi τραχώματος ſeu aſperitatis nomine omnes comprehendi ſolent. *τράχωμα palpebrarũ.*

Τράχωμα autem eſt internæ palpebrarum partis aſperitudo cum rubedine & pruritu, nonnunquam & cum puſtulis ſeu tuberculis ſemina ficus vel milij referentibus, ab acri & ſalſo humore ortum habens.

Et primò quidem dum materia hæc pauca eſt, ſaltem aſperitatem quandam & pruritum excitare ſolet, cum moleſtia quadam in parte interiore palpebræ, præſertim cum mouetur, ad quam frictio ſequitur, & ad hanc copioſioris materiæ attractio, vnde ſcabies ſuccedit. Affectio nimirum hæc eſt morbus in ſuperficie & in continui ſolutione, cui ſymptomata accedunt, pruritus & rubor.

Cauſſæ.

Cauſſa proxima eſt humor aduſtus, mordax & ſalſus, ſiue ſit ſanguis aduſtus, ſiue bilis, ſiue pituita ſalſa, ſiue humor ſeroſus, ſalſus, ſiue bilis atra. Plerumque tamen à mixto in maſſa ſanguinea humore hoc malum excitatur. Poſſunt etiam hoc malum inducere collyria nimis acria, nimis diu adhibita. *Cauſſæ.*

Hinc ad malum hoc faciunt humores acres, ſalſi in capite collecti, aut hinc inde fluentes, & quæcunque ad talium humorum generationem faciunt, vt cibi ſalſi, &c.

Differentia.

Trachomatis differentia. Recenſentur autem huius affectus tres ſpecies ſeu gradus. Primò enim cum palpebræ, ſi inuertantur, quaſi denſiores & inæquales apparent, affectio ea, vt Aëtius ex Seuero, *tetrab.* 2. *ſerm.*3.*cap.*43.tradit, δασύτης, Denſitas palpebrarum nominatur, in qua palpebræ intus rubent, inæquales & aſperæ ſunt, ac pruriunt.

Denſitas palpebrarum.

σύκωσις. Secundus gradus eſt, cum iam maior eſt affectio, & non ſolum denſitas & inæqualitas in palpebris inuerſis apparet, ſed manifeſta iam aſperitas & rubor, adeò vt intra eam emineant quaſi grana ficus immaturæ; vnde Græcis affectio σύκωσις, Latinis ficoſa palpebra nominatur.

τύλωσις. Tertius gradus eſt, quando iam inueterauit vitium, & pars interna palpebræ exulcerata eſt, ac ſciſſuram & calloſitatem contraxit, Græcis dicitur τύλωσις, Latinis calloſitas palpebræ. Germani vocant, *den Aſcherſchutt*, quia mulierculæ credunt, malum hoc ex cineribus, ex quibus lixiuium paratum fuit, generari, ſi nimirum quis ad locum illum, in quo tales cineres iacent inopinato deuenit.

Adiungenda eſt his ψωροφθαλμία, Scabies palpebræ. Quanquam enim à trachomate, eiuſque ſpeciebus in eo differat, quod non ſolùm pars palpebræ interna afficitur, ſed tota palpebra, præſertim verſus oculorum angulos, cum pruritu rubet, aſpera ac ſcabioſa eſt, & exulceratur: tamen cum eundem generationis modum habeat, eam hic coniungere libet.

Signa Diagnoſtica.

Pſorophthalmia. Si palpebra inuertatur, rubea apparet & aſpera, ac veluti ficus ſemen, vel milij grana eminere videntur. Si à ſanguine eſt, maior adeſt rubedo ſine magno pruritu: ſi à bile, minor rubedo, & maior pruritus, ac puſtulæ paruæ apparent: ſi à pituita ſalſa, maior eſt pruritus, & maior ſeroſi humoris copia exit: ſi à bile atra, rubedo eſt obſcura, aſperitas maior, & quod effluit, liuidum eſt.

Prognoſticum.

Τράχωμα in primo gradu curationem ſuſcipit; σύκωσις rarò; τύλωσις rarò aut nunquam, & maxima cum difficultate.

Curatio.

Curatio. Totum corpus & caput, prout hic vel ille humor peccat, conuenienti modò primò euacuandum eſt; materia à capite auertenda, &, ſi materia per venas & arterias externas fluat ad oculos, repercutientia inter initia in fronte & temporibus adhibenda, vt ſuprà, *parte* 1. dictum.

Deinde adhibeantur topica, primo quidem emollientia & intemperiem partis alterantia, atque acrimoniam humorum temperantia: poſtea verò abſtergentia & exſiccantia vſurpentur.

Ad emolliendum inſtituatur fomentum ex decocto hordei, violarum, radic. altheæ, ſemin. fœnigræci, & ſimil. faciem ſuper vaporem conuertendo, aut pannum linteum duplicem hoc decocto madidum ſupra oculos aliquoties ponendo.

Vel ℞. *Malua, beta, portulac.* an. M. j. *acetoſa* M. ß. *flor. roſar. rubr. meliloti*, an. p j.

Coquantur in aqua, cuius vapore mane & veſperi oculi foueantur.

Vel ℞. *Endiuia, portulaca, dentis leonis*, an. q. ſ.

Contundantur, & cum *albumine oui* & modico *oleo roſat.* miſceantur & oculis imponantur; vel ſuccus horum expreſſus imponatur. Hoc enim modò pars refrigeratur, mala intemperies tollitur, & acrimonia humorum temperatur. Vel linteo aquâ roſarum taraxaci, acetoſæ, & oxylapathi madido oculus ſæpe foueatur.

Ad abſtergendum, quæ primo loco leniora, poſtea fortiora eſſe debent, vtilia ſunt, *ſacchar. candum, crocus, aloe, ruta, vitriolum, alumen, camphora*, & ſimilia.

Vt ℞. *Vnguenti pomata* ℥. ß. *tutia aquâ roſar. lota, ſief. albi*, an. ʒ. ß. *vitrioli Romani* ℈. ß.

F. Vnguentum pro palpebris.

Vel ℞. *Fol. ruta, chelidon. maior. flor. cyani*, an. M. j. *vitrioli, aluminis*, an. ℥. ß. *camphor.* ʒ. j.

Affundatur aquæ agrimoniæ & vini albi, an. q. ſ. Stent in infuſione per biduum. Poſtea deſtillentur in Balneo.

Fortius eſt hoc.

℞. *Aqu. flor. cyani, chelidon.* an. ℥. iiij. *ſem. ruta* ℥. ß. *vitrioli albi* ʒ. ij. *viridu æris* ʒ. ß.

Coqu. in vaſe clauſo, poſtea colentur.

Vel ℞. *Æris vſti, cadmia lota, ceruſſa lot.* an. ʒ. j. *aloës, myrrh.* an. Drach. ß. *ſal. ammoniac. floris æris.* an. Scr. ß. M.

F. Puluis ſubtiliſſ. & conficiatur inde cum melle Linimentum pro palpebris.

Fortius eſt ſief rubrum Rhaſis; mitius rubrum Meſuæ, in quo vitriolum omittitur.

Sarcocolla quoque in lacte nutrita, & cum ſucco chelidon. mixta, ac palpebris illita, pruritum tollit.

Diligenter verò in horum vſurpatione attendendum, ne fortius, quàm ex vſu eſt, vim ſuam oculis imprimant. Et proinde ſi dolor ac rubor intenſior ſequitur, dies aliquot ab hiſce remediis abſtinendum. Sæpe, cum recens malum eſt, ſufficit parum aloës, cum aqua roſarum mixtum & palpebris illitum, vel myrrha cum lacte mulieris diſſoluta, vel vnguentum roſatum Meſuæ cum cum pauxillo tutiæ præparatæ mixtum adhibitum. *Cautio in his remediis*

Vbi malum medicamentis hactenus expoſitis non cedit, ſectionem palpebræ præcipiunt, & ægro ſupino iacente palpebram inuertere iubent, eamque foliis ficus aut parietariæ, aut cum ſaccharo cando, aut cũ ſpuma maris, vel oſſe ſepiæ fricare leniter, & quidem eo vſque, donec ſanguis prorumpat, & granuloſa ſubſtantia abſumatur; poſtea oculum aquâ roſarum tepida abluere. Rhaſes inſtrumenti meminit, quod, *diuiſion. l.* 1. *cap.* 22. Roſam nominat, Græcis βλεφαρόξυστον dicitur, à cuius vſu palpebram abluit aquâ cum pauco aceti mixta, & alia adminiſtrat, quæ citato loco videantur.

Ad ſcabioſas, rubras, & exulceratas palpebras poſt vniuerſalia remedia vtilis eſt in principio fomentatio cum decocto rad. oxylapathi, acetoſæ, & maluæ. *Scabies palpebrarum.*

Poſtea

℞. *Aq. pimpinell. chelidonij, oxylapathi*, an. Vnc. ix. *alumin. vſti, camphoræ, oculor. cancri præd.* an Drach. ſem.

Coq. & aquâ iſtâ de die bis vel ter palpebra ſcabioſa abluatur.

Foreſtus feliciter vſus eſt linimento ex vnguento roſato, adiecto pauxillo tutiæ præparatæ.

Vel ℞. *Butyri ſine ſale* ℥. j. *aqu. roſar.* ʒ. ij. *terebinth.* ʒ. j. *albumen oui* vnius. Conquaſſentur diligenter, donec commiſceantur.

Vel ℞. *Vnguent. roſat.* Vnc. j. *ſaporis Veneti* Drach. ß. *ſulphur. viui* Drach. j. *ſarcocoll. aloës hepatic.* an. Scr. j. M. in mortario.

Vel ℞. *Mellis* Vnc. ij. *ſuccini, aloës hepat.* an. ʒ. ij. *cortic. granator. aluminis*, an. Scr. j.

M. pro Vnguento.

℞. *Cadmia aq. roſar. lota* ʒ. ß. *ſanguin. dracon.* ʒ. ij. *viridu æris* Scr. j. *aloës hepatic.* Drach. iij.

F. Puluis ſubtiliſſ. cui adde *olei commun.* Vnc. iij.

pinguedinis

pinguedinis porci ſine ſale Vnc.ij. M. omnia diligenter, & addatur *camphoræ* Drach.j.

F. Linimentum.

Plura eiuſmodi medicamenta videantur apud Aëtiū, *tetrabibl.2.ſerm.3.c.43.* & Cornelium Celſum, *lib.6.c.6. §. Ad oculos ſcabros, collyria.*

Diæta.

Aër, in quo æger degit, ſit temperatus, & ad obſcurum potius, quam lucem vergens; ventus, puluis ac fumus, & eiuſmodi externa alia oculos lædentia vitentur. In diæta etiam vitentur omnia, quæ humores acres & ſalſos gignunt, & quæ vaporoſa ſunt, tam ex cibis, quàm potu: veſtimenta circa collum non nimis anguſta ſint, monente Auicenna, ne ſanguis & vapores ſurſum exprimantur. Facies non continenter prona ſeruetur. Decubitus non ſit depreſſus.

CAPVT IV.

De Tuberculis, Nodis, & aliis Palpebrarum tumoribus.

Ὑδατὶς, *Aquula.*

...ercula ...ebrarū. ...tid et.

Solent etiam varij tumores & tubercula in palpebris oriri; inter quæ primò eſt ὑδατὶς, aquula, ſeu palpebrarum aquoſitas, Germanis, *Maſſergall, oder Maſſergevvechs*, ſubſtantiæ illius vnctuoſæ in palpebra ſuperiore tale incrementum, & pondere ſuo palpebram ita grauans, vt vix attolli queat, humorē perpetuò fundēs, & aquam intercutē in palpebris repræſentans. Etenim cum palpebra ſuperior duabus membranis conſtet, earum medium vnctuoſa atque viſcoſa occupat ſubſtantia; quâ palpebræ alioquin ſiccæ nonnihil emolliuntur. Hæc ſubſtantia in quibuſdam, præcipuè pueris, vt natura humidioribus, ex ſeroſo humore incrementum ſumens ὑδατίδα generat, & palpebra aquam intercutem repræſentat, ac ſi digitis comprimatur, iique ſubitò remoueantur, veſtigium compreſſionis remanet, &, quod inter digitos fuit, attollitur, humoremque palpebra, præſertim horis antelucanis, fundit, neque Solis radios oculi ſuſtinent, ſed lachrymas fundunt.

Si malum ſit recens & paruum, ſæpe ſponte euaneſcit, vel medicamentis facilè curatur. Si verò tumor ſit maior & diuturnus, ac peculiari membranâ iam includatur, non niſi manus operâ tollitur.

Nonnulli incipientem hunc tumorem manè ſaltem ieiuna ſaliua illinunt. Aut foueatur decocto abſinthij, flor. chamæmeli, & ſemin. fœnigræci. Hinc imponatur emplaſtrum ex diachylo ſimpl. & ammoniaco aceto diſſoluto, cui add. pauxillum ſalis ammoniaci & radic. ireos.

Commendatur & hoc Vnguentum;

℞. *Pinguedin. talpæ* Drach.iijß. *ol. ſambuc.* Drach.ijß. *cineris vngulæ aſini* Drach.j. *thuris, maſtich. mercurij mortificati, ceruſſæ*, an. Drach.ß.

M. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Mellis deſpumat.* Drach.vij. *olei è nucibus pini* ℥.ß. *ol. ouorum* ʒ.ij. *farinæ fabarum, pulu. rad. cappar.* an. Drach. ſem.

F. Vnguentum.

Si verò hic tumor ſit durior, nec medicamentis cedat, curatur manus operâ, vt nodi & aliæ in palpebris excreſcentiæ, vt dicetur.

Verruca.

...rruca pal... ...rum.

Verrucarum genera omnia, quæ in aliis partibus generari ſolent, in palpebris etiam interdum oriuntur. De quarum generatione, differentiis, & ſignis ſuo loco dicetur. Hîc ſaltem pauca de curatione dicemus.

Ad Acrochordonas, ſeu verrucas aſperas & penſiles vtile eſt hoc Linimentum:

℞. *Pingued. ardeæ* Drach.v. *olei oliuar.* Drach.j.ß. *apum vſtarum* Drach.j. *cineris murium* Drach.ß.

F. Linimentum.

Vel ℞. *olei hyperic.* Vnc.ß. *tartar. per deliquium* ℈.j. Miſce.

Vel ℞. *Agrimon. fol. & radic. viridium* Drach.v. *cæpæ* Vnc. ß.

Contundantur ſimul, poſtea adde *ol. lini* ʒ.vij. *tartar. per deliquium* Drach.iij.

Contundantur ſimul, tandem adde *ceruſſæ citrinæ* ʒ.ij. Miſce.

Ad Myrmecias, verrucas glabras ac ſeſſiles:

℞. *Herbæ cancri, radic. capparum, ranunculi vrentis*, an. M.ij. *aluminis* Vnc.j.

Conburantur in olla noua in fornace figulina.

F. Puluis qui in vulneratas & apertas nonnihil verrucas prius inſpergatur.

Vel ℞. *Scillæ* Vnc.iij. *eſulæ* Vnc. ij. *herbæ cancri, rad. chelidon.* an Vnc j.

Contundantur & deſtillentur.

F. Aqua, quâ verrucæ illinantur.

Ad Thymos;

℞. *Mellis.* vj. *ſtercoris ouilli* Drach. v. *caprini, aceti*, an Drach.iij.

Miſce imponatur.

Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de operat. chirurg.* portulacam tuſam vel ſabinam pulueriſatam ad verrucas cum ex palpebris, tum aliis corporis partibus exterminandas commendat.

Κριθὴ, Hordeolvm.

Κριθὴ, Hordeolum, Germanis *Gerſtenkorn, oder Augenhaber*, (Græci etiam πόσθια, id eſt, præputiolum vocant) eſt tuberculum in ſumma palpebra ſuccreſcens propè cilia, aliquantiſper longum, quod ſuppuraſcens ſimile eſt grano hordei, vnde & nomen accepit. Hordeolum palpebrarū.

Ortum habet ab humore pituitoſo & craſſo cum ſanguine mixto; atque in eo, vt Celſus ait, tunicâ quiddam, quod difficulter matureſcit, comprehendit.

Curatur vniuerſalibus præmiſſis, ſi fomentetur cerâ candidâ aut adipe gallinæ, vel ſaliuâ manè inungatur, aut corpore muſcæ, capite abiecto, fricetur, quod à pleriſque pro efficaciſſimo remedio habetur: vel foueatur locus panno calido, aut imponatur galbanum cum modico nitri ſubactum, vel ſagapenum aceto diſſolutum; vel foueatur oculus decoct. hordei & flor. chamæmel & poſtea ſanguine columbino aut turturis aut perdicis illinatur.

Vel ℞. *Sem. lini, fœnigræci, radic. althéæ* an. ʒ.v. Infundantur per noctem *in aqua flor. ſambuc.* vt extrahatur mucilago Huius Vnc.j. adde *pinguedin. gallinæ* ʒ.vj. *ol. lilior. albor. ceræ albæ*, an. Drach.jß.

Coquantur ad humiditatis conſumptionem, & F. Linimentum, quo palpebræ inungantur.

Vel ℞. *Pingued. gallinæ* ℥.i. *ol. lilior. albor. chamæmel.* an. Vnc. i. *ſem. opopanac. galban. aceto diſſoluti ana* Drach.ii.

Miſce ſuper igne pro Linimento.

℞. *Seui ceruini* Drach.v. *ol lini* ʒ.iii. *ceræ albæ* Drach. ij. *galbani, ammoniac.* an. Drach. ſem. *ſal. gemmæ* Scr. ſem.

F. Emplaſtrum.

℞. *Thuris, myrrhæ*, an. Drach.ii. *ladani* ℥. ß. *nitri, ceræ, alumin.* an. Drach. i. *fecum ol. lilior, albor.* q. ſ.

F. Linimentum.

Si

Si ſuppuratur, nec ſponte aperitur, capello aperiatur, & tumor ac pus exprimatur, & poſtea medicamentis conuenientibus curetur.

Si verò his medicamentis hordeolum nec diſcuti, nec ad ſuppurationem deduci poteſt, ſectione tollendum. Animaduertendum autem, an tuberculum magis verſus exteriorem partem palpebræ, an verſus interiorem vergat. Si enim vergat magis verſus exteriorem partem, ſecanda palpebra ſecundum longitudinẽ verſus inferiora. Si verò magis vergat verſus interiorẽ, palpebra inuertenda, & tumor ſecundum latitudinem palpebræ, ſeu tranſuerſim incidendus, cute aperta tuberculum extrahendum; quod commodius fit, ſi tuberculum acu incurnatâ cum filo ſerico per foretur, poſteâ acu abſciſsâ, vtraque fili extremitate apprehensâ tuberculum, quantum fieri poteſt, extrahatur, & nouaculâ vel ſcalpello à palpebra ſeparetur, cautè tamen, ne tota palpebra diſſecetur. Tuberculo exempto, hapſus lini albumine oui in aqua roſarum diſſoluto madidus oculo imponatur: poſteriori die vulnus, ſi ſit in parte exteriore, oleo ouorum inungendum, & emplaſtrum conueniens imponendum: in interiori verò parte lac virginis, vel vnguentum ex ſaccharo ♄ imponendum.

Χαλάζιον, *Grando.*

Grando palpebrarum. Cognatum hordeolo vitium eſt Grando, tuberculum rotundum, tranſlucidum, atque huc & illuc mobile. Materia enim grandinis eſt magis dura & quaſi lapideſcens.

Curatur emollientibus & diſcutientibus; quibus ſi non cedit, ad ſectionem accedendum.

Imponendum itaque ammoniacum aceto diſſolutum, cum adipe gallinæ, vel terebinthina cum cera mixta. Si per medicamenta reſoluentia diſcuti non poteſt, ad manus operam accedendum, & inciſio facienda vt de hordeolo dictum.

Λιθίασις.

Lithiaſis palpebrarum. Similis ferè affectus eſt λιθίασις, cum in palpebra generantur nodi & excreſcentiæ, & aſpera quædam corpora lapidis inſtar dura, & oculos prementia. Generationis & curationis modus idem eſt, qui hordeoli & grandinis. Vide Aëtium, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. cap. 79. 80. 81.*

Nodi & Excreſcentiæ.

Nodi palpebrarum. Præter hæc tubercula & alij tumores maiores interdum in palpebris oriuntur, quos iuniores Medici vno Nodorũ nomine cõplectuntur, Germani *Vberbein* vocant. Græci verò cõmune nomen non habent, ſed, vt in aliis partibus, ita etiã in palpebris, pro diuerſitate materiæ, è qua generantur, & quæ, vbi tumor aperitur, oculis ſeſe exhibet, variis nominibus indigitant. Μελικηρίδας nominant, quando veſiculam continent, plenam humore, qui colore & conſiſtentia ſimilis melli eſt: στεατώματα, quando id, quod in iis continetur, eſt veluti adeps: ἀθηρώματα quando quaſi pultem continet tumor. Pertinent huc & illi tumores, qui Ganglia dicuntur.

Quæ autem cauſſa horum tumorum ſit, dicetur, vbi in genere de tumoribus agetur. Hîc ſolum de curatione dicemus.

Et quidem vbi tumores recentes & parui ſunt, medicamentis emollientibus & reſoluentibus diſcuti & tolli poſſunt, vt:

℞. *Medullæ crurum vituli, ceræ, an.* ℥. vj. *ammoniaci* Drach. ij. Miſce.

Si verò malum diu durauerit, & incrementum ſumpſerit, non, niſi ſectione & manus opera, curatur, & fruſtra tunc emplaſtra vel vnguenta adhibentur. Sectio autem hoc modo inſtituenda. Æger in loco lucido in ſedili firmiter, ne manus vel caput mouere poſſit, contineatur. Hinc cutis ſuper tumore ex vnâ parte chirurgi, ex alterâ parte miniſtri digitis extendatur (niſi antea à mole tumoris cutis ſatis ſit extenſa) Hinc nouaculâ acutâ cutem palpebræ è parte ſuperiore verſus inferiorem ad tumorem vſque incidunt nonnulli. Sed tutius eſt, cum Celſo lineâ tranſuerſa ſecare, ſequendo fibras tranſuerſas, ne illæ incidantur. Poſtea acu incuruatâ filum ſericum non contortum continente tumor traiiciatur, acuque abſciſſa, & filo vtraque extremitate apprehenſo, tumor, quantum fieri poteſt, extrahatur, & hinc à palpebra ſeparetur. In ſeparatione attendendum, vt nec palpebra perforetur, nec aliquid de tumore relinquatur. Tumore extracto albumen oui aqua roſarum diſſolutum cum hapſo lini imponatur. Tandem hoc medicamentum ad vulnus conglutinandum adhibeatur.

℞. *Ol. balſaminæ* vel *momordicæ* ℥. j. ß. *hyperic.* Vnc. i. *maſtich.* Vnc. ſem. Miſce.

Vide Celſum, *lib. 7. cap. 7.* Paulum, *lib. 6. cap. 14.* Hieron. Fabric. ab Aquapendente, *de operat. Chirurg.*

CAPVT V.

De Cancro Palpebrarum.

Can- INterdum & palpebras Cancer corripit, quod malum grauiſſimum & horrendum eſt. Cauſſam & generationem habet eandem, quam in aliis partibus; de qua de cancro in genere dicetur.

Etſi verò malum longè grauiſſimum, & curatu planè difficile ſit: tamen, ne æger ſine auxilio relinquatur, quædam tentari poſſunt. Si cancer nondum exulceratus ſit, corpore conuenienter prius euacuato hæc Aqua vſurpari poteſt:

℞. *Granor. ſeu baccar. rubrar. ſolani* M. iii. *roſar. rubrar. dactylor.* an. M. ij. ſem. *abſinthij* M. j. *radic. iridis cæleſtis* M. ß.

Herbæ omnes virides ac recentes contundantur, & affundantur *aq. ſolani* ℔. iii. Digerantur ii. diebus & poſtea in B. deſtillentur.

Aqua bis de die linteolis oculo imponatur.

Si verò cancer iam exulceratus ſit, inſpergatur hic Puluis.

℞. *Erinaceum viuum, rad. ſambuc. arundin. maior. teſtudinum nigrar. nemoralium,* an. M. iii.

Comburantur ſimul in fornace figulina in olla clauſa; materia combuſta pulueriſetur, & puluis cancro inſpergatur.

Vel ℞. *Rad. cardopatiæ, dracunculi, ſcrophular.* an. Vnc. ii. ſem.

Comburantur in olla clauſa in fornace figulina; materia combuſta pulueriſata ſimiliter cancro inſpergatur.

Nonnulli & hanc Potionem commendant:

℞. *Rad. vincetox.* Vnc. ij. *tormentill. ſerpentar. ſanicul.* an. ℥. iß. *valde bona, ſaluia,* an. Vnc. i.

Infundantur horis 14. in cereuiſia, poſtea coqu. colentur, & ægro manè & veſperi cochlearia quatuor exhibeantur.

Quod ſi medicamentis malum tolli non poſſit, ad Chirurgiam accedendum, & cancer ſectione tollendus. Qua in re danda opera, vt potius aliquid de parte ſana tollatur, quàm de corrupta & cancroſa aliquid relinquatur. Poſtquam cancer exſectus eſt, ſanguis non ſtatim ſupprimendus, ſed, vt aliquantiſper fluat relinquendus. Hinc albumen oui cum hapſo lini imponendum, & reliqua curatio conuenienti modo peragenda.

CAPVT

CAPVT VI.

De palpebrarum Inuerſione, & Contractione.

lpebrarũ Inuerſio. IN ſitu quoque & connexione palpebræ morbis obnoxiæ ſunt; cum ſcilicet vel apertæ manent, vel cum non aperiuntur, & inter ſe, vel cum aliis partibus vicinis coaleſcunt. Prior morbus appellatur ἐκτρόπιον, Palpebræ Inuerſio, Germani vocăt, *Ein plar Augē, oder vberſtulpte Augenlieder.* Eſtq; affectus inferioris palpebræ, quæ inuertitur, & deorſum trahitur, vt internæ palpebræ pars cum deformitate videatur, & inſtar rubræ carnis appareat; neque cum ſuperiore committitur, ſed pendet ac hiat.

Cauſſæ huius mali variæ ſunt. 1. Incrementum carnis in parte interna palpebræ, ob quod palpebra inuertitur. 2. Si vulnus vel vlcus in palpebra inferiori malè curatum ſit, & palpebra in agglutinando nimis verſus inferiora retracta ſit. 3. Paralyſis vel conuulſio inferioris palpebræ, ob quam attolli nequit.

Curationem quod attinet, ſi à cauſſa interna & nimio incremento carnis palpebræ malum ſuperueniat, primò corpus conueniente modo purgandum: hin calumen rochæ in vino coquendum, & palpebra decocto lauanda.

Vel ℞. *Aceti vini* Drach. vi. *acaciæ* Drach. i. *alum. vſti* Drach. ß.

Coqu. & decocto palpebræ pars interna illinantur.

Vel ℞. *vitriol. albi, aluminis, tartar. albi*, an. Drach. j. Pulueriſentur ſubtiliter, hinc add. *lapid. hæmatit.* Drach. j. ℥ ii, *tutiæ*, an. Drach. ß.

F. Puluis ſubtilis, quo caro luxurians conſpergatur.

Vel ℞. *Æris vſti* ʒ. ß. *vitrioli vſti, chalcitidis, myſeos toſt.* an. Drach. i. F. Puluis ſubtilis.

Hinc oculo imponatur Emplaſtrum Guilhermi Placentini.

℞. *Farin. ſem. fœnigraci* ℥ iii. *pulu. flor. chamæmel. roſar. rubr.* an. ℥. ß *vini rubri* q. ſ. ad incorporandum.

F. Cataplaſma, de quo ſume q. ſ. & adde vitellum oui vnius, atque oculo imponatur. Hinc puluis aliquis enumeratus palpebræ inſpergendus.

℞. ℥ ii, *tutiæ, viridis æris, lapid. hæmatit. lithargyr.* an. Drach. i.

F. Puluis ſubtilis, qui per ſindonem traiiciatur, & palpebræ inſpergatur. Simul emplaſtrum aliquod, quod fortiter adhæret, palpebræ extra imponatur, & palpebra verſus partem ſuperiorem adducatur.

Si medicamentis caro ſuperflua non cedit, & tantum incrementum ſumpſit, vt medicamentis facilè abſumi non poſſit, manus opera adhibenda. Aëtius, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. c. 71.* modum ſectionis hoc modo docet:

Ex interna palpebræ parte duæ ſectiones fiant literæ Græcæ Λ figuram habentes, ita vt anguſtia literæ pars ſit infernè verſus maxillam, lata verò ad palpebræ marginem. Deinde particula illa cutis Λ figuram referens exſcindatur, reſectâ ſimul etiam ſubiectâ carne. Poſtea labia inciſionis iuxta partes marginis contrahenda. Sic enim incuruata & eleuata palpebra ad interiora remittitur. Tandem reliqua curatio peragenda, vt, *loco allegato*, Aëtius docet.

Alij carnem ſuperfluam duobus vel tribus locis acu incurua filum ſericum ducente perforant. Hinc carnem attrahunt, & ſcalpello vel nouacula à palpebra ſeparant. Carne ſuperflua ſeparata Aquam iſtam imponunt:

℞. *Aq. prunor. ſylueſtr.* ℥ iii. *alumin. crudi* ʒ. vj. *camphor.* Drach. ſem.

Coqu. in aqua, qua palpebra intus abluatur. Hinc palpebra verſus ſuperiora, & in naturalem ſitum reducatur, & albumen oui conquaſſatum cum hapſo lini imponatur. Horis viginti quatuor elapſis ligatura ſoluatur, & vulnus poſtea lacte virginis, vel alio conueniente medicamento curetur. In curatione iſta hoc ſemper obſeruandum, vt palpebra verſus ſuperiora ſemper attrahatur, conueniente emplaſtro conglutinante impoſito; qualia paſſim obuia ſunt. Vtile eſt & hoc:

℞. *Amyli* ʒ. vi. *farinæ fabarum, pulu. radic. conſolidæ, ſemin. lini, è quo oleum iam eſt expreſſum*, an. Vnc. ſem. *gummi tragacanth. boli Armeni*, an. Drach. ij.

F. Puluis, qui in vſu cum albumine oui miſceatur.

Si ex vlceris vel vulneris mala curatione fit ἐκτρόπιον, cutis palpebræ lunata figura incidenda, vt cornua ad maxillas, non ad oculum, conuertantur. Altitudo plagæ ſit ad cartilaginem, ipsâ non læsâ. Nam ſi ea lædatur, palpebra concidit, neque attolli poteſt. Hinc cutis diducatur, vt paulum in ima oculi ora deſcendat, & ſuper plaga hiet. In hiantem plagam linamentum coniiciendum eſt, quod & coniungi diductam cutem prohibeat, & vt in medio caruncula generetur: quæ vbi locum impleuit, poſtea rectè oculus aperitur.

Si vero à conuulſione vel reſolutione inferioris palpebræ ſit malum, conueniente modo ea ſymptomata, vt dicetur, curanda. Vide etiam Aëtium, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. cap. 71. & 72.*

Λαγόφθαλμον.

Quod in palpebra inferiori eſt ἐκτρόπιον, id in ſuperiore eſt λαγόφθαλμον, oculus leporinus, Germanis *Haſenſchlaff*, quando ſcilicet ſuperior palpebra ita ſurſum adducta eſt, vt oculum totum contegere non poſſit, ſed per ſomnum etiam aliquantum apertus maneat. Cum Lagophthalmia idem ferè affectus eſt Corybantiaſmus cuius mentionem facit Plinius, dum *lib. 11. cap. 37.* ſcribit, oculis patentibus dormiunt lepores, multique hominum, quod Græci Corybantiãr dicunt; ideo procul dubio, quod Corybantes, Iouis Sacerdotes excubias agere, & quaſi apertis oculis dormire cogerentur. *Lagophthalmia.* *Corybantiaſmus.*

Cauſſæ huius affectus plures ſunt. 1. Interdum in vtero palpebra ita, ob materiæ defectum & conformationis vitium, formata eſt. 2. Interdum à conſuetudine hoc malum ortum habet, cum infantes in cunis ſurſum vel retrò continuò ſpectant. 3. Idem à conuulſione fieri poteſt 4. Cum palpebra à vulnere vel vlcere & cicatrice malè curatâ imminuta, vel ſurſum retracta eſt vnde vitium hoc aliis naturale à conformatione prima, aliis conſuetudine contractum, aliis denique morboſum.

Prognoſtica.

1. Si à primo ortu, & conformatione in vtero hoc malum contractum ſit, incurabile eſt.

2. Si multum palpebræ deeſt, malum incurabile eſt: ſi parum, curari poteſt.

3. In febribus apertis oculis dormire, malum portendit; cùm conuulſionis ſit indicium.

Curatio.

Si à conſuetudine malum contractum ſit, dum infantes in cunis iacentes ſemper retrò conſpiciunt, contraria conſuetudine curandum; ſeu potius, ne contrahatur, præcauendum, quod ſit, ſi pannis nigris cunæ circa caput obuoluantur, & ſi caput verſus tenebras & pedes luci obuertantur, vt ita verſus lucem continuò adſpiciant.

Si à conuulſione aut contractione palpebræ malum hoc ortum habeat, vt laxetur palpebra, danda opera. Talis igitur fiat Fotus:

℞. *Rad.*

℞. *Rad. altheæ, ſem. fœnigræc. flor. chamamel.* an. ℥. ij. *croci* Drach. ß.

F. Sacculus, qui aquâ conueniente calefactus oculo imponatur.

℞. *Pinguedin. gallin. medullæ cerui* an Vnc. ß. *ol. chamamel. lilior. albor. vnguent. dialthéæ*, an Drach. ij. Miſce.

Eadem quoque medicamenta adhiberi poſſunt, ſi à cicatrice aut vulnere & vlcere malè curato ortum habeat λαγόφθαλμον, & danda opera, vt cicatrix emolliri queat. Quod ſi non poſſit, manus opera adhibenda. Paulò nimirum infra ſupercilium cutis incidenda lunatâ figurâ, cornibus ſectionis deorſum ſpectantibus vſque ad cartilaginem, id eſt, vſque ad ſubſtantiam palpebræ membraneam; & cutis poſtea diducenda, vt paulùm in ima oculi ora deſcendat, & plaga hiet, in quam linamentum conijciendum eſt, quod & coniungi diductam cutē prohibeat, quod vbi locum impleuit, poſtea oculus aperietur. Vide Aëtium, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. cap. 27.* Celſum, *lib. 7.* Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de operat. Chirurg. tit. de Lagophthalm.* ob pericula & incommoda, quæ Chirurgia coniuncta habet, alio modo vtitur. Glutinum nimirum, quod duas aut tres habenulas appenſas habeat, ad ſuperiorem palpebram applicat, & aliud ex aduerſo, habenulaſque ſubinde arctius adſtringit, & ita inferiorem palpebram ad ſuperiorem perducit.

CAPVT VII.

De Palpebrarum inter ſe, & cum aliis oculorum partibus Coalitu & Cohærentia.

Palpebrarū Coalitus. SI palpebræ vel inter ſe, vel cum alba, aut cornea aut vtráque oculi tunica coaleſcant, & præter naturam cohæreant, vt oculus aperiri non poſſit, malum hoc Græcis ἀγκυλοβλέφαρον, Aëtio etiam ἀγκύλωσις τῶ βλεφάρων, & πρόσφυσις τῶ βλεφάρων eſt, *tetrabibl. 2. ſerm 3. c. 66.* Vulgo concretionem palpebrarum nominant.

Cauſſa huius mali eſt vlcus negligenter & imperitè curatum, cum ſcilicet vel poſt πτέρυγια aut vngulam oculi, vel aliud malum vlcus in parte interiore palpebræ relinquitur; quod & in variolis, atque interdum poſt combuſtiones accidit. Dum enim oculus crebrò non aperitur, ſed clauſus manet, palpebra exulcerata vicinis partibus adhæreſcit, & ſaneſcendo, quod diduci potuit ac debuit, agglutinatur, & palpebræ vel inter ſe, vel cum vicinis partibus coaleſcunt.

Huc etiam referri poteſt, etiamſi ſit alterius generis, illa palpebrarum cohærentia quæ fit, cum per ſomnum multa pituitoſa & viſcida materia, quæ Græcis λήμη, ad palpebras affluens, earum extremitates ita conglutinat vt vix aperiri poſſit.

Prognoſtica.

1. Palpebrarum cum oculo coalitus vel non, vel difficulter curatur.

2. Si extremitate ſuâ ſolùm palpebra oculo adhæreſcat, facilius curatur: ſi verò tota palpebra cum oculo coaluerit, curatur difficilius.

3. Curatur etiam facilius hoc malum, ſi annatæ ſaltem palpebra adhæreat; ſi verò corneæ ſimul concreta ſit, ferè nunquam, & niſi cum difficultate, curatur.

4. Si verò palpebræ inter ſe ſolùm coaleſcant, non difficulter quidem diducuntur, ſed ſæpe rurſum coaleſcunt.

Curatio.

Etſi, vt modò dictum, plerumque vix aliqua ſpes curationis ſuperſit; tamen, ſi aliquid tentare libet, Chirurgia adhibenda. Nimirum quæ oculo adhæreſcit palpebra, ſcalpello, nouacula, vel forcipe cautè liberanda eſt, vt neque ex oculo, neque ex palpebris quicquam abſcindatur, aut, ſi omnino quid abſcindendum ſit, id potius ex palpebra fiat, quam ex oculo.

Et, vt tutius iſta ſectio fieri poſſit, nonnulli acu incurua ſuper loco, in quo oculo cohæret, palpebram perforant, hinc acu abſciſſa filo vtrinque apprehenſo palpebram attollunt, & poſtea eam ab oculo liberant. Palpebra ab oculo liberata inungatur medicamentis, quibus aſperitudo curari ſolet, & palpebra ſæpe moueatur, vt non ſolum medicamentum oculo indatur, ſed etiam in palpebra rurſum coaleſcat.

Si palpebræ inter ſe coaluerint, ſcapello liberādæ. Atque, vt etiam hic ſectio tutò peragi poſſit, nonnulli acu incuruatâ, ſericum filum molle ducente, vtramque palpebram tranſuerſim perforant, cauendo tamen, ne cornea vel pupilla lædatur. Hinc acu abſciſſa, filo prehenſo, palpebras diducunt, eaſque primò nouaculâ, hinc forcipe liberant. Palpebris ſeu filo, ſeu ſpecillo diductis, linamenta ſeu penicilli interponendi aquâ roſarum madidi, donec vlcus palpebræ curatum ſit. Alij laminam plumbeam oleo roſaceo illitam interponunt. Vide Hier. Fabric. ab Aquapendente *de oper. chirurg. tit. de Ancyloblepharo.*

Si verò ex pituita ſolùm coaleſcant palpebræ, corpus conuenienti modo purgandum, & per veſicatoria, atque aliis modis materia ab oculis auertenda. Poſtea cubitum iturus æger palpebras aquâ roſarum, in qua balauſtia vel roſæ coctæ ſint, abluat, vel ſucco ſemperuiui; aut ol. roſar. cum pinguedine gallinæ mixto palpebræ inungantur.

CAPVT VIII.

De Pediculis, & Ciliorum vitiis.

φθειρίασις.

VT in aliis corporis partibus, præcipuè piloſis, pediculi naſci ſolent: ita etiam quandoque in ciliis ſeu pilis palpebrarum naſcuntur, quod malum Græcis φθειρίασις nominatur, ortumque habet, vt alij pediculi de quo ſuo loco dicetur, ex ſordibus in iis, qui lotionibus & balneis non vtuntur, ac corporis curam non agunt, & prauo victu in hominibus non puris & obſcænis; vnde lue Venereâ laborantibus hoc malum familiare eſt. Etiam per contagium contrahitur interdū, ſi quis in lecto, in quo φθειριάσει laborans dormiuit, cubet, aut pectine vtatur, vel linteo caput abſtergat, quo alius hoc malo infectus vſus eſt. Pediculatio.

Malum non contemnendum eſt. Acres enim fluxiones concitat, & oculi tandem ab iis valde læduntur.

Vt verò hi pediculi tollantur, abluantur palpebræ aqua marinâ, vel decocto betæ, & ſtaphiſagriæ, vel vnguento conuenienti illinantur, vt:

℞. *Aloës, myrrhæ*, an. Drach. ii.

Cum lardo miſceantur.

F. Linimentum.

Vel fiat Linimentum ex ſtaphide agria, aloë, & melle.

Vel ℞. *Pinguedin. porci* Vnc. i. *puluer. pyrij* Drach. ii. ☿*uiui* Drac. i. Miſce.

℞. *Pingu. porci antiqu.* an. Vnc. i. *hellebor. albi* Dra. i. *ſulph. citrini* Vnc. ſem. Miſce.

Aut albumen oui coctione induratum imponatur in acetum vini horis 6. poſtea ſub ſomnū oculis imponatur. Vbi manè remouetur, pediculi inhærentes ſimul extrahuntur Ciliorum.

extrahuntur. Tolluntur etiam pediculi, ſi palpebra fricetur corio, vel panno xylino, quo auri fabri vaſa recens inaurata ex tergere ſolent. Vel fumus argenti viui, ore tamen ac naſo diligenter clauſis, & panno obuolutis palpebris excipiatur.

De Ciliorum vitiis.

Affectiones τῶν βλεφαρίδων, qui palpebrarum pili ſunt, hæ præcipuè enumerantur: 1. Inuerſio eorum, quia vel pili ipſi à ſiccitate intorquentur, vel pori, per quos enaſcuntur, tortuoſi redditi ſunt, vel palpebra verſus oculos ad interiora eſt incuruata; quod vitium φαλάγγωσις & πτῶσις, ſeu laxatio & lapſus palpebræ, nominatur; vel radix pili vnius ab alterius radice impedita pilum intrò reflectit. 2. Illorum abundantia, quod vitium in genere τριχίασις appellatur. 3. Eorundem defectus, qui μαδάρωσις & μίλφωσις nominatur. 4. Color alienus, vt cùm pili albeſcunt, vel ob defectum humidi nutrientis, (& tum in extremitate albeſcere incipiunt) ex diuturna ægritudine, vel ob præſentiam materiæ phlegmaticæ in radice pilorum ſitum quaſi contrahentis, vt in canitie, vel deniquè ob cutem vitiligine alba laborantem; de quibus jam dicendum.

φαλάγγωσις.

Φαλάγγωσις, ἀπὸ τῆς τῶν τριχῶν φάλαγγος, id eſt, à pilorum acie ita dicta, non vno modo apud Autores accipitur. Aliàs enim ſumitur pro eo palpebrarum affectu, cum cilium intro ſpectat, pilorum acie ſimul cum eo conuerſa, ſic, vt pili oculos pungant, ſeu, vt Aëtius, *tetrabibl. 2. ſerm. 2. cap. 66.* habet, eſt palpebræ χάλασις, cum palpebræ ita laxantur, vt eorum extremitates intrò vergant, vt pili non facilè appareant, niſi quis eas attollat; vt ita in φαλαγγώσει hoc modo ſumpta nulli pili noui, vt in τριχιάσει, naſcantur, ſed naturales ſaltem intrò vergant & pungant. Galenus tamen, *in Iſagoge*, φαλάγγωσιν eſſe dicit, cum pilorum duplex, triplexque acies in ſuperiore vel inferiore palpebra præter naturam ſubnaſcitur; vt tum τῆς τριχιάσεως ſpecies ſit φαλάγγωσις.

Sed de priore modo ſumpta φαλαγγώσει primò agemus, quæ & πτῶσις, ſeu palpebræ laxatio & caſus appellatur. Ortum autem habet hoc malum vel ab humoribus pituitoſis palpebram occupantibus, eamque deprimentibus, vel ab exſiccatione cartilaginis in palpebris, & hanc ſequente cutis corrugatione, & verſus cilia depreſſione.

Quod malum, quia non ſolum turpitudinem in facie parit, ſed &, quia cilia inuerſa oculos pungunt, non negligendum eſt.

Vniuerſali autem corporis euacuatione præmiſſâ oculus fomentetur hoc Sacculo:

℞. *Nucleorum nucis iuglandis* Vnc. i. *ſem. fœnigræc. lini, rad. althéæ*, an. Vnc. ſem. *verbenæ* Drach. ii.

Includantur Sacculo, qui calefiat in aceto, & palpebris imponatur.

Vel ℞. *Fermentum* magnitudine oui, *pulueris magnetis* Drach. i. *alumin. ſuccini, nucum cupreſſi*, an. Drach. ß.

Mixta omnia noctu palpebræ imponantur.

Si malum medicamentis non cedat, opera chirurgica adhibenda; de qua videatur Celſus, *lib. 7. cap. 7.* Paulus, *lib. 6. cap. 13.* Arculanus palpebram exteriore parte ſcindit, eamque contrahendo verſus exteriora & ſuperiora ita ſuit nectitque, vt tarſus prominens pilos inuerſos ſecum ad exteriora ab oculi contactu auertat. Nonnulli alium modum vſurpant. Fiat retinaculum ferreum conuenientis figuræ, & poſtea digitis duobus palpebra relaxatâ, quantum opus, & potius plus, quam minus, attollatur, & retinaculum ferreum applicetur, trochleâ verſus aures conuerſa, retinaculum hoc ſingulis diebus acutius conſtringitur, vt palpebræ pars illa retinaculo incluſa tandem abſcindatur, & à reliqua palpebrâ ſeparetur, quod tamen vix trium ſeptimanarum vel menſis ſpatio accidit; idque vt eo facilius fiat, bis ſingulis diebus locus oleo hyperici illinatur. Vbi pars illa palpebræ ſeparata fuerit, eodem oleo, addito pauxillo pinguedinis lucij, curatur.

Τριχίασις.

Si vero pili præternaturales in palpebris naſcuntur, & ſub pilis naturalibus exorti, ac intrò nuentes tunicas oculorum pungunt, vitium id Græcis in genere τριχίασις nominatur, cujus ſpecies ſunt διστιχίασις, ſeu duplex ordo pilorum, & φαλάγγωσις, cum multiplex ordo, & quaſi acies pilorum ſubnaſcitur. *Trichiaſis palpebrarum.*

Generantur autem hi pili ſuperflui ex humoribus pilos nutrientibus ad palpebrarum extremitates fluentibus. Vt enim terra pluuiis nimis irrigata luxurians quaſi plurimas plantas profert, ita etiam ſi ad palpebras copioſi humores, minimè tamen mordaces, confluant, plures pili proueniunt. Occaſionem etiam huic malo præbent interdum tumores diuturni, vel deligatio diuturnior, à quâ cilia intus comprimuntur; vnde major ad radices pilorum humorum affluxus concitatur.

Malum hoc non eſt contemnendum; cum pili iſti luxuriantes oculos pungant; & acutos dolores pariant, & affluxum humorum ad oculos concitent; tandémque cœcitatem inducant. Vnde τριχίασις in palpebris cæcitatis imminentis plerumque indicium eſt.

Curatio.

Triplex verò pilos ſuperfluos in palpebris curandi ratio eſt. Primò, ſi euellantur, & ea medicamenta, quæ pilorum generationem prohibent, poſtea adhibeantur. Deinde, ſi pili per medicamenta corrodantur. Tertio, ſi ſectione tollantur.

Primum modum quod attinet, vbi pili ſuperflui & oculos pungentes ſeu plures, ſeu pauciores adſunt, volſella euellendi ſunt. Danda verò opera, vt pili toties vellantur. Nam ſi abrumpantur, plus pungunt, quam ſi integri eſſent. Poſtea verò loco, è quo pili euulſi ſunt, adhibenda ea, quæ pilos renaſci prohibeant; qualia ſunt, ſanguis muſcæ caninæ, quam Coſſum nominant, item ranarum viridium ſanguis: vel adhibeatur rubigo ferri cum ſaliua hominis jejuni, vel ſpuma maris cum aqua pſyllij, vel erinacei terreſtris fel & ſanguis cum modico caſtoreo. *Curandi ratio prima.*

Vel ℞. *Rad. mandragoræ* Drach. vi. *ſem. perſicariæ* Vnc. ſem. *camphor.* Scrup. ſem. *aceti* cochlear. i.

Miſce in mortario, & ſuccus exprimatur, quo pori, è quo pili euulſi ſunt illinantur.

Vel ℞. *Succi chondrillæ* Vnc. ſem. *maſtich.* Drach. i. *aceti, alumin. vſti*, an. Drach. ſem. M.

℞. *Cineris erinacei terreſtris* Vnc. ſem. *rubigin. ferri* Drach. ii. *cineris ouorum formicarum* Vnc. i.

F. Puluis, quo pori, è quibus pili euulſi, conſpergantur. Plura vide apud Aëtium.

Si medicamentis pilorum generatio prohiberi non poſſit, nonnulli corroſiuis medicamentis eos exſtirpare conantur. Ægrum ſupinum in ſcamnum ponunt, & linteum, crucis vel brachii craſſitie contortum, ceruici ſupponunt, vt caput verſus dorſum propendeat. Hinc palpebras aperiunt, & goſſypio oculi globum tegunt, ne à corroſiuo medicamẽto lædatur. Poſtea luxuriantibus pilis corroſiuum medicamentum illinunt, ægrumque ita ſupinum horæ quadrantis dimidij ſpatio jacere ſinunt. Poſtea linteo vel ſpongiâ munda medicamentum corroſiuum diligenter abſtergunt, & aquâ, quæ poſtea proponetur, ad palpebras ſanandas vtūtur. *Secunda.*

Corroſiua medicamenta talia ſunt ſequentia:

℞. *Calcis viua, vitrioli albi, cupri ſeu æris ſquammæ, cineris montani*, an. Vnc. i. *viridis æris, ſal. gemmæ*, ℈. *aluminis*, an. Drach. ſem.

F. Puluis, cui in olla vitreata affunde acetum acerrimum, vt fiat mixtura pultis inſtar: hinc coquantur ad ſiccitatem; iterum puluериſentur, iterúmque nouum acetum affundatur, & ad ſiccitatem coquantur, idque ſexies repetatur. Tandem puluериſentur, & in vitro puluis aſſeruetur. Quo vti vbi volueris, affunde aceti roſati q. ſ. vt fiat miſtura inſtar pultis. Calefiat ſuper igne, & pilis ſuperfluis illinatur.

Vel ℞. *Calcis viuæ, cineris montani, vitriol. albi*, an. Vnc. iiij. *ſal. ammoniac.* Vnc. iii.

In ollâ vitreata affundatur acetum, & coquatur ad dimidias. Hinc ponatur in cella octo diebus, vt ſubſideat. Clarum effundatur, & in vitro ſeruetur: cui vſus tempore admiſce puluerem calcis viuæ, vt fiat inſtar pultis liquidioris, & mixturâ calefactâ palpebra, ſeu locus pilorum inungatur.

Aqua, quæ poſt corroſiuum adhibetur, hæc eſt:

℞. *Aqua* cantharum dimidium, *aceti cereuiſiæ* ℥. ix.

Simul coqu. ac dum calent adde *lithargyri argenti, ceruſſ.* an. Vnc. ſem. *thuris, maſtich. oculor. cancri*, an. ʒ. ii. *camph. ſalu*, an. Drach. i.

Colentur, & liquore locus poſt corroſiuum amotum bis de die illinatur.

Tertia curandi ratio fit per ſectionem. Modum prolixè docet Aëtius, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. cap. 69.* Recentiores chirurgi duobus modis vtuntur. Nonnulli acu incurua filum ſericum ducente palpebram perforant tribus locis. Hinc filis ſimul apprehenſis palpebram attollunt & ducunt, & poſt fila palpebræ partem radices pilorum continentem nouaculâ abſcindunt.

Verumcum ob perforationem hanc triplicem hic curandi modus tardior & moleſtior ſit, commodius eſt, ſi forcipe lato palpebræ pars ea, quæ pilorum radices continet, prehendatur, & forcipe pars palpebræ, quouſque radices pilorum ſe extendunt, abſcindatur. Factâ ſectione albumen oui conquaſſatum cum hapſo lini imponatur: poſtea ablato albumine oui medicamenta ad vulnus conglutinandum idonea, ac, ſi opus ſit, etiam aquæ pilorum regenerationem prohibentes imponantur. Vide Hier. Fabricium, *de operat. Chirurg.*

De Pilorum defluuio.

Pilorum à palpebris defluuium. Contrà nonnunquam pili è palpebris decidunt, quod vitium μαδάρωσις & μίλφωσις, pilorum palpebræ defluuium, caſus pilorum, & glabrities palpebrarum appellatur. Ortum habet hoc malum ex vitioſis & acribus humoribus ad ciliorum radices confluentibus; vnde alimento deſtituuntur, & pilorum radices eroduntur. Sæpe id accidit poſt febres malignas, poſt quas interdum non ſolùm pili capitis; ſed & palpebrarum decidunt.

Corporis totius prius ratione habita adhibeatur hoc Vnguentum.

℞. *Plumbi vſti* Vnc. ß. *nucleorum dactylorum combuſtor.* Drach. v. *ſpic. Indic.* Drach. i. ß. ☿ij *calcinat. piper. nigri*, an. Drach. i. *pingued. vrſi* q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Muſcarum combuſtarum* Drach. ii. *ſtercoris hirundinis, lapid. lazuli, ſpic. Indic.* an. Drach. i. *mellis deſpumati* q. ſ. F. Linimentum.

Vel ℞. *Olei lini* Vnc. i. *ſerui hircini, pinguedinis vrſi*, an. Vnc. ſem. *ſtercoris murium*, *dactylorum combuſtor.* an. ʒ. i. Miſce. Vide Aëtium, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. cap. 78.*

Mollities Ciliorum.

Mollities ciliorum. Nonnunquam & cilia nimis tenera aut flexibilia ſunt, nec rectà ſuccreſcunt, ſed in oculos delabuntur, & dolores ac lachrymas concitant.

Ortum habet hoc vitium ab humore pituitoſo, cartilaginem palpebrarum, & ciliorum radices occupante.

Corpus conuenienter euacuetur, & affluxus humorum veſicatoriis ac aliis modis prohibeatur, atque oculi internis medicamentis confortentur. Hinc Aqua iſtâ palpebræ abluantur:

℞. *Fol. quercus, verbenæ*, an. M. i. *viſci è pyro, fol. buxi, germinum juniperi, aluminis*, an. M. ii. ß.

Affundatur aceti & aquæ pluuialis, ana q. ſ. deſtillentur in veſicâ; aquâ palpebræ illinantur bis de die. Vel potius quantitate aluminis immutata fiat Decoctum, quod efficacius eſt. Hinc cilia gummi Arabico lentè illinantur. Vide etiam Aëtium, *tetrab. 2. ſerm. 3. cap. 68.*

Πτίλωσις

Compoſitum ἐκ τῆς μαδαρώσεως, καὶ τῆς σκληροφθαλμίας, hoc eſt, ex pilorum defluuio, & palpebrarum duritie; malum eſt πτίλωσις. In μαδαρώσει enim ſimplex ſaltem pilorum in papebris defluuium eſt: in πτιλώσει verò ſimul adeſt craſſities, calloſitas, & rubor, palpebræque turgent, rubent, & lucidæ fiunt. *Πτίλωσις.*

Cauſſa eſt vel ſanguis aduſtus, vel pituita ſalſa, vel bilis, vel melancholia aduſta, aut humores hi mixti, qui palpebras occupant, in tumorem attollunt, & pilorum radices corrodunt. Malum familiare iis, qui luem veneream patiuntur, aut paſſi ſunt.

Curatur hoc malum, ſi corpore vniuerſo euacuato prius palpebris humectantia & emollientia, & naturalem temperiem ipſis reſtituentia, applicantur, ex portulaca cum lacte cocta, mucilag. ſemin. lini & cydonior. Poſtea imponantur ea, quæ ad pilorum defluuium antea ſunt propoſita.

CAPVT IX.

De Palpebrarum Liuore, Contuſione & Percuſſione, Vulneribus & aliis à cauſſis externis læſionibus.

Accidit tandem, vt palpebræ à variis cauſſis externis lædantur, percutiantur, contundantur, vulnerentur. Si vulnus ſit in palpebris ſolùm, curatur vt alia vulnera. Quia tamen palpebræ facilè intumeſcunt, ad id prohibendum imponendum albumen oui cum momento boli Armeni in aqu. roſarum diſſolutum, & linteolo vel hapſo lini exceptum. Si libet, poteſt & momentum croci ac aluminis addi. *Palpebrarum vulnera.*

Poſtea oleo hyperici, vel alio vnguento conuenienti, aut emplaſtro diapalmæ vulnus conglutinandum. Vtile eſt etiam lac virginis, vel vnguentum ex ſaccharo ♄. Efficax eſt etiam hoc Emplaſtrum.

℞. *Ceræ, ol. melilot.* an. Vnc. i. *cumini* Vnc. ſem. *camphoræ* Drach. j.

Cera & oleum ſuper igne liqueſcant, deinde reliqua addantur.

Sæpe verò, à contuſione & percuſſione palpebræ quidem non vulnerantur, ſed liuorem ſaltem contrahunt Imò ſæpe accidit, vt, etiamſi oculus læſus non ſit, ſed pars ſaltem vicina concutiatur, nihilominus ſanguine palpebræ ſuffundantur. Si ergo oculus ſit percuſſus, & liuor metuatur. *Liuor.*

℞. *Albumin. ouor.* num. iii. *aqu. abſinth.* cochlear. iii. *terræ ſigill.* vel *bol. Armen.* Drach. i.

Imponantur palpebræ. Vel palpebra vnguento albo camphorato inungatur.

Tollitur autem liuor ſucco abſint. cum melle mixto, aut ſucco cyclaminis, aut aloë cum melle mixta, aut cumino cum melle mixto, aut cumino & aniſo in aquâ cocto & impoſito, aut farina fabarum, & fœnigræci cum melle mixta. Succus etiam radicis ſigilli Salomonis recentis, vel ſiccæ vino maceratæ, liuorem ex

ictu,

ictu,ſeu ſuggillationem in omnibus partibus feliciter tollit.

De Palpebrarum combuſtione.

...brarum ...uſtis. Si palpebræ combuſtæ ſint,

♃. *Aqu.verbenæ* ℔.ß. *ſyr. cydonior.* Drach.ii. *fœnigræc.* Drach.j.

Extrahatur mucilago, quæ oculo imponatur. Vel vſurpetur aliud ambuſtis conueniens medicamentum.

CAPVT X.

De Symptomatibus,quæ in Motu Palpebrarum accidunt.

...e palpe- ...m la- Atque hactenus pleroſque morbos, qui palpebris accidunt, vt & ſymptomata in qualitatibus mutatis propoſuimus:reſtat,vt de ſymptomatibus,quæ in motu accidunt,dicamus. Cum autem,vt ſupra dictum, officium palpebrarum ſit,oculos tegere, & nunc aperiri,nunc claudi,prout opus:in motu læſo ſymptomata fiunt,cum palpebræ aperiri vel claudi, vt debent,non poſſunt,vel vitioſè mouentur.

...bræ ...di dif- ...a. Aperiri aut claudi non poſſunt palpebræ variis de cauſſis. Aperiri non poſſunt, primò ob tumorem aut inflammationem:ſecundò ob coalitum & conglutinationem vel interſe, vel cum aliis partibus, vel ob vulnera. Claudi non poſſunt in ectropio & λαγωφθάλμῳ. Præterea etiam aperiri vel claudi facilè non poſſunt ob ſiccitatem, vel humorem craſſum & viſcoſum ad ſiccitatem tendentem. Cum verò de aliis vitiis hactenus dictum ſit,de eâ ſaltem difficultate aperiendi & claudendi oculos,quæ à ſiccitate prouenit,dicemus.

De hac autem difficultate claudendi & aperiendi palpebras peculiari capite agit Valeſcus de Taranta,vitiúmque hoc Geſſe appellat. Accidit hoc malum ab humore viſcoſo, craſſo, ad ſiccitatem tendente. Et propterea non adeſt magna lippitudo,nec multus humorum affluxus,ſed quaſi grana quædam,ſeu lema in grana concreta non multum palpebris vel oculis adhærens reperitur.

Vniuerſalibus præmiſſis fomentetur oculus aquâ tepidâ;vel ex ſemin.fœnigræci & lini cum lacte muliebri,aut alio mucilago extrahatur, & oculo imponatur: vel mucilago ſem.lini cum cera & oleo roſato miſceatur & oculo applicetur.

...brarum ...tilitas. Deprauati verò motus palpebrarum ſymptoma eſt, quod Græci τρόμον appellant (quamuis nonnulli totius oculi affectum eſſe malint,de quo infra,*cap.39.* dicetur) inſtabilitatem palpebrarum, Germanicè, *das vlinckern,zwittern oder ſippern der Augen Lieder*,cum palpebræ inordinato motu continuò clauduntur & aperiuntur.

Malum hoc aliquando hæreditarium eſt, aliquando à flatibus accidit;& quidem nunc in vno,nunc in vtroque oculo:quod malum in ſpecie palpitatio,Germanicè, *das lerch*,nominatur. Aliquando fit à conuulſione, cum palpebræ verſus exteriorem oculi angulum continuò trahuntur.

Poſteriores hæ duæ cauſſæ proueniunt, cum palpebrarum muſculi refrigerati ſunt, ob ſanguinis nimiam vel in vulnere capitis, vel per hæmorrhagiam narium detractionem,vel cum à frigore externo muſculi refrigerati ſunt , vel cum pituitoſus humor ad eas affluit. Accidit etiam malum à terrore,ira,timore.

Si malum ab ortu contractum, & hæreditarium ſit, incurabile eſt.Si ab aliis cauſſis oriatur, vniuerſalibus præmiſſis,& capite euacuato, & per medicamenta cum interna,tum externa roborato,topica quædam applicari poſſunt.

♃. *Origan.*M.v.*ſtœchad.Arabic.calaminthæ*, an.M. iiii.*ſpic.Indic.*Vnc.ß.*flor.hyperici* M.ii.

Affundatur vini Rhenani cantharus dimid. Stent in infuſione per aliquot dies ; poſtea deſtillentur in B. Aquâ poſtea mane & veſperi palpebræ illinantur.

Vel ♃. *Medullæ tauri* Vnc.i. ß. *vnguenti martiati, olei ex auellanis expreſſ.*an.Drach.vi.*pinguedin.anatis el. piceæ*,an.Vnc.ſem.Miſce.

CAPVT XI.

De iis,quæ in oculos inciderunt,eximendis.

Poſtquam morbos & ſymptomata , quæ palpebris accidunt,explicauimus ; antequam ad reliquarum partium oculi morbos accedamus,dicendum aliquid de iis, quæ in oculos illapſa ſunt, & inter palpebras , & corneam atque annatam tunicam hærent.Solent enim & ea,niſi maturè tollantur, multorum malorum, inflammationis,doloriſque,& quæ hæc ſequuntur, cauſſa eſſe. Illapſa in oculos.

Traduntur autem varij modi educendi ea , quæ in oculos inciderunt. Vulgus vtramque palpebram trahere iubet, ſuperiorem altera manu deorſum; inferiorem altera manu ſurſum, atque interea oculum ad ſuperiora intus voluere, aut ex ore alterius, vel ſiphone paruo inflare aquam ſimpl.vel ſaccharatam, vel hydromel,vel lac recens mulſum inſpergere,quo id, quod incidit,eluatur,præſertim,ſi acre & mordax fuerit. Aëtius, *tetrab.2. ſerm.3.cap.10. & 17.* altero oculo clauſo, & qui affectus eſt,aperto, culicem vel aliud animalculum illapſum,ſua ſponte exiturum ſcribit. Alij ſpiritum, ore & naribus clauſo,tamdiu retinere iubent, donec oculi lachrymentur; ita fore, vt cum lachrymis eiiciatur id, quod moleſtum eſt. Aut ſternutationem cient, ac nare alterâ appoſito digito obſtructâ per alteram ſub affecto oculo vehementius inſufflant. Rhaſes cotonem ſtylo alligat, quem in reſina pini intinctum molliter ducit per oculum,palpebrâ alterâ eleuatâ, vt reſinæ viſciditate res apprehenſa ſimul extrahatur. Vel ſumatur reſina alba vel cera, & extremitate vnâ nonnihil emolliatur,ac ſub palpebram immittatur & per oculum molliter ducatur, vt quod in oculo eſt,ei adhæreat. Succinum quoque ad pannum affricatur, donec incaleſcat, quo ſupra oculum poſito,palea, pilus, vel puluiſculus attrahatur,vt ferrum à magnete. Vel ſub palpebras ſubiiciatur ſapphirus politus, aut margarita rotunda, aut lapis chelidonius , aut oculus cancri læuis. Poſſunt etiam varia inſtrumenta parari , quibus palpebris eleuatis res aliena educitur. Quæ autem,vt acuta, oculo altius ſunt infixa,volſella vel forcipe ſubtili blandè extrahantur, ita, ne in obliquum contorta frangantur. Poſtea,ſi opus,hic Liquor inſtilletur:

♃. *Aq.cichor.*℥.i.ß. *plantag.*Drach.vi. *ſuccini, albi, thuris*,an.Drach.ß.*camphor.*Scrup.ß.

Miſce & per linteum colentur. Si calx viua in oculum inciderit, albumen oui infuſum vim eius vſtoriam obtundet ; poſtea aqua vel lacte calx eluatur. Vide de his Aëtium,*loc.allegat.* & Inſtitut. *libr.5. part.1.ſect.2. cap.10.*

De Morbis Tunicæ Annatæ ſeu conjunctiuæ.

CAPVT XII.

De Ophthalmia.

Inter oculi partes occurrit primò tunica alba, annata ſeu conjunctiua dicta, quæ & ipſa variis morbis eſt obnoxia. Inter quos primus eſt Ophthalmia , Celſo Lippitudo dicta,quod in eo lachrymæ feruidæ ex oculis ſtillare ſolent.Nonnulli tamen inter ophthalmiam, Ophthalmia.

& lippitudinem diſtinguendum cenſent. Et ſanè non nego, eſſe aliquam inter lippitudinem & ophthalmiam, quæ hodiè ita dicitur, differentiam: interim & hoc verum eſt, Celſum ophthalmiam veram nomine lippitudinis expreſſiſſe. Neque in lippitudine, quæ cõtinuus vitioſorum humorum ad oculum fluxus eſt, & ſæpe pluribus annis durat quod non accidit in vera ophthalmia, omnis inflammatio abeſſe videtur; id quod rubedo & oculorum dolor indicat. Ideóque lippitudo ophthalmiæ notæ ſpecies quædam eſt. Adſcribitur autem ab autoribus ophthalmia annatæ tunicæ, quòd in ea maximè ſit conſpicua. Interdum tamen totus oculus etiam inflammatur. Malum frequens, magnique momenti, ob dolores ſæuos, cum quibus eſt conjunctum, & mala alia, in quæ degenerare poteſt. Accepit autem nomen à loco affecto, vt nonnulli alij morbi etiam, teſte Galeno, *2. meth. med. cap. 2.*

Annatæ oculi tunicæ inflãmatio. Eſtque inflammatio annatæ ſeu albæ tunicæ cum rubore, ardore, dolore & lachrymis, orta à ſanguine acri, venulas tunicæ illius occupante & diſtendente. Cum enim annata oculi tunica, quæ eſt quaſi ligamentum quoddam cum muſculis, oculos in ſua ſede continens, pericranij partibus vicinis connexa ſit, facilè fieri poteſt, vt è venis capitis & temporum ſanguis præter naturam ad eam confluat, & ibi inflammationem excitet. Vnde accidit, quod in graui ophthalmiâ dolor capiti, & partibus oculo vicinis communicatur. Quamuis verò in oculo ſano venæ illæ tam exiles ſunt, vt nullæ ferè appareant: ſanguine tamen præter modum & naturam refertæ in conſpectum ſeſe dant, & ob annatæ albedinem ſeſe facilè produnt, & ob membranæ tenſionem, humoriſque acrimoniam, membríque illius exquiſitum ſenſum, grauiſſimi dolores oriuntur. Itaque morbus eſt inflammatio: pars affecta oculi tunica annata ſeu conjunctiua, quæ per ſe afficitur; per accidens verò etiam oculus. Quod ſi verò inflammatio ita magna ſit, vt alias etiam oculi partes occupet, totius inſtrumenti morbus eſt. Nonnunquam enim humores in alias ſimul oculorum tunicas, vt duram & corneam fluunt, qui, niſi per medicamenta idonea reſoluantur, vel alio modo expurgentur, ſæpius ſuppurati abſceſſum & vlcus faciunt, periculúmque de oculi amiſſione inducunt, vel non ſuppurati diuturnum malum excitare, tandémque pupillam obſcurantes, vel viſus hebetudinem, vel omnimodam cœcitatem parere poſſunt. Imò interdum tanta eſt inflammatio, vt vicinæ etiam oculo partes in conſenſum trahantur.

Cauſſa.

Cauſſa hujus mali proxima & continens eſt ſanguis, humoréſque calidi, acres & vitioſi, ſanguini permiſti, & per venas tunicæ annatæ diſperſi, eáſque diſtendentes. Humores autem hi vel per ῥευματισμὸν, quod plerumque fit, è vaſis capitis vicinis in tunicam annatam deriuantur, vel per ἀναθροισμὸν ex crudo aut corrupto oculi aut tunicæ ipſius nutrimento ibidem colliguntur. Monent tamen nonnulli, vix fieri poſſe, vt per ἀναθροισμὸν excrementorum oculi Ophthalmia generetur; cum ob exercitationem & motum ferè continuum eorum reſolutio & diſcuſſio fiat. Sunt autem illi humores frequentiſſ. ſanguis cum admixta bile vel ſero, rarius pituita & humor melancholicus.

Antecedens cauſſa eſt non ſolum plethora, ſed & cacochymia; humoréſque vitioſi in corpore geniti, qui ad caput ſeu tranſmiſſi, ſeu attracti per venas, quæ in pericranium & vicinos muſculos diſperguntur, & hinc in annatam oculi tunicam propagantur, in hæc loca effunduntur. Idque nonnunquam accidit nulla cauſsâ externâ & procatarcticâ accedente, ſed ſolum quia natura, copiâ vel quantitate ſanguinis ac humorum irritata, ſanguinem cum vitioſis humoribus ad has partes mittit; id quod ſæpe in declinatione febrium quarundam, aliquando etiam extra eas, accidere ſolet.

Nonnunquam cauſſa externa accedit, quæ fluxionem irritat, vt ſunt, aëris conſtitutio frigidam aquiloniam ſequens, pluuialis & auſtralis, fumi acres, puluis, réſque aliæ in oculos illapſæ, oleum item, acetum, vel alius liquor acris infuſus, apum, erucarum, formicarum, & ſimilium inſectorum ictus vel contactus, vt & ab vrticâ, eſulâ, & ſimilibus plantis acribus contractus dolor, Solis ardor, aut ignis calor, vini potentioris immodicus vſus, ictus, caſus, & quæcunque oculum debilitare, aut calore vel dolore humores acres ad oculos attrahere valent. Imò etſi nulla inſignis in corpore plethora vel cacochymia adſit: tamen æſtus Solis, calor balnei, aër, ventus, fumi, puluis, ictus, & ſimiles cauſſæ, vt ſanguis præter naturam ad oculum confluat, facere poſſunt. De cauſſis etiam loquitur *aphor. 11. ſect. 3. Si hyems ſicca & aquilonia, ver pluuioſum & auſtrale fuerit, æſtate opthalmias fieri neceſſe eſt; mulieribus præſertim & viris natura humidioribus. Contra ſi hyems auſtrina & pluuioſa fuerit, & ver ſiccum & aquilonium, ophthalmiæ ſiccæ fiunt. 3. aphor. 12.*

Videtur quidem de cauſſis Opthalmiæ apud Autores quædam opinionum diſcrepantia eſſe, dum alij à ſolo ſanguine opthalmiam fieri dicunt, vtpote quæ eſt Inflammatio, quæ eſt tumor ſanguineus: alij verò ab aliis etiam humoribus eam generari ſtatuunt. Verùm facilis eſt conciliatio. Cum enim Opthalmia ſit inflammatio, omnino concedendum, nullam ophthalmiam fieri ſine ſanguine, atque ipſe oculi color rubicundus ſanguinem ſatis arguit; neque humores craſſiores ſoli ad anguſtas haſce venas ſeſe penetrare poſſunt. Interim ſanguis non ſemper cauſſa principalis eſt, ſed nonnunquam vehiculum potius reliquorum humorum ad oculum confluentium. Etenim quando Ophthalmia à cauſſis euidentibus, vt vento, fumo, puluere, ictu, & ſimilibus originem habet, ſanguis quidem affluens præcipua cauſſa eſt. Vbi verò à cauſsâ internâ & humorum vitio, natura humores ad hanc partem mittente, Ophthalmia oritur, ibi etiam alij humores ophthalmiæ cauſſa eſſe poſſunt; quod vel doloris diuerſitas docet: qui tamen cùm ſanguini miſceantur in venis, eum in conſenſum trahunt, ſanguíſque ipſe dolore ad partem affectam attrahitur. Sunt tamen hi humores præcipuè ſeroſi & bilioſi, quod ipſæ lachrymæ ſatis teſtantur. Vnde ad ophthalmiam magis diſpoſiti ſunt, qui humoribus bilioſis ac ſeroſis abundant. Oculi etiam magni & extra prominentes cum ſint calidæ & humidæ naturæ, venáſque ampliores habeant, & affluentem materiam facilè ſuſcipiant, frequentius lippitudine corripiuntur.

Differentia.

Differt verò Ophthalmia ſecundum gradus præcipuè, quos etiam nominibus Autores diſtinguunt. Si enim phlegmones ſolum initium quaſi adſit, cum ſcilicet oculus humidior reddi, rubere, calere, & nonnihil dolere incipit, idque ferè à cauſsâ euidente, Sole, igne, fumo, puluere, vini potu: Τάραξις ſeu perturbatio & Ophthalmia notha, vel potius leuis nominatur. *Τάραξις oculi.* Si verò inflammatio, calor, & dolor major ſit, & lachrymæ copioſæ, ac ab internis præcipuè cauſſis oriatur, Opthalmia vera dicitur. Si autem tanta ſit inflammatio, vt & palpebræ ſimul afficiantur, & quaſi inuertantur, nec claudi poſſint, albúmque ſupra oculi nigrum intumeſcat, vel etiam illi obducatur ita, vt nigro ſubſidente albóque rubeſcente eminente veluti hiatus in oculo appareat, χήμωσις dicitur, ἀπὸ τῆς χήμης hiatu. *χήμωσις.*

Eſt & differentia quædam ratione humoris, quod alia à ſanguine præcipuè, alia à bile, alia à melancholiâ eſſe dicitur.

Eſt

Eſt etiam Ophthalmia quædam periodica, interuallis quibuſdam temporum rediens, teſte Galeno, 1. *de differ. febr. cap.* 11. familiaris iis, quibus caput calidum & humidum eſt, faciléque impletur, & oculi debiles ſunt, fluxionibúſque obnoxij. In iis propter recurſus mali crebros, dolorúmque & ardorum vehementiam, oculi tandem contabeſcunt, acie videndi prorſus deficiente, quam tabidam Ophthalmiam nominant.

Eſt quoque contagioſa Ophthalmia quædam, Galeno teſte, 1. *de differ. febr. cap.* 2. Sparſa enim obtutu oculorum ſemina contagionis putridæ, ob naturæ cognationem ſpiritus humoréſque oculorum ſanorum ſimili labe inficiunt ac contaminant.

Tandem etiam differt Ophthalmia ſecundum tempora. Principium enim eſt, quando humor tenuis ac plurimus defluit: augmentum, quando dolor augetur & humor fit craſſior: ſtatus, cum ſigna coctionis magis apparent, & excrementa ita fiunt craſſa, vt etiam dormientium palpebræ ab iis conglutinentur. Declinatio denique eſt, cum ſymptomata fiunt remiſſiora.

Signa Diagnoſtica.

Ophthalmia ipſa cognitu facilis eſt. Venæ enim exiles tunicæ annatæ tenduntur, & tument, atque inde oculus rubet, ardor & dolor in eo percipitur, lachrymæ & ſordes adſunt.

Sed & differentiæ ſignis diſcernuntur. Si enim oculi calidiores ſaltem appareant, idque à cauſſa externa *τάραξις* erit. Si præterea dolor grauis adſit, & tumor ac ardor, & lachrymæ copioſæ, Ophthalmia cenſebitur. Quod ſi denique hæc omnia ingraueſcant, vt palpebræ etiam ſimul afficiantur, & quaſi inuertantur, *χήμωσις* nominabitur.

a cauſ-

Quò ad ſigna cauſſarum, humorem, mali cauſſam, non ſolùm monſtrat temperatura corporis, ætas, regionis aëriſque conſtitutio, victus ratio; ſed & alia ſigna proximàm cauſſam demonſtrant. Si enim à plethora ſit Ophthalmia, facies rubet, tumor euidens eſt, venæ apparent amplæ, nec lachrymæ ſunt adeo mordaces, nec dolor adeò vehemens. Si à bile eſt Ophthalmia, rubedo non eſt adeo magna, ſed lachrymæ acres ac dolor vehemens, ita vt oculi quaſi vri videantur. Si ab humore pituitoſo eſt Ophthalmia, rubedo, calor, & dolor eſt remiſſior, ac potius ſenſus grauitatis, & lachrymæ non ſunt adeo mordaces; niſi à pituita ſalſa ſit malum, ac palpebræ noctu quaſi viſco conglutinantur, vt non poſſint aperiri. Si ab humore melancholico, palpebræ nocte non adeo conglutinantur, lachrymæ ſunt paucæ, tumor paruus, morbus diuturnus eſt & contumax.

Nec inutile eſt, diſcernere, an ophthalmia à cauſſis internis, an verò euidentibus originem habeat. Si cauſſa externa præceſſit, ea facilè ex ægri relatione cognoſcitur. Si verò illa abſit, pars affecta & mandans diligenter inueſtiganda eſt, vt humor vitioſus ſubtrahatur, eiuſque generatio impediatur. Niſi enim hoc fiat, ſæpius recurrere ſolet ophthalmia. Quod autem membrum hîc humorem ſuppeditet, partium affectarum ſigna in ſpecie demonſtrabunt. Neceſſarium quoque eſt, inquirere, an per vaſa externa vel interna humor ad oculos affluat. Si enim per vaſa externa & à pericranio humor affluat, tumor, dolor, & pulſatio in fronte ac temporibus percipitur. Si verò à vaſis & membranis internis, dolor profundior erit, & multò vehementior. Pruritus quoque in palato & naribus ſentietur, ac ſternutatio frequens erit.

Tandem quoque tempora morbi ob curationem diſcernenda. Principium ophthalmiæ eſt, vt antea etiam dictum; vbi venæ diſtendi, oculúſque rubere incipit, & lachrymæ ac humor exſtillans tenuis eſt. In augmento rubor & dolor augetur: quæ in ſtatu omnia ſunt maxima, humórque incraſſari incipit, & ex ſordibus palpebræ conglutinantur. In declinatione omnia manifeſtè minuuntur.

Prognoſtica.

1. Ophthalmia facilius curatur, quæ propius ad *τάραξιν* accedit, difficilius, quæ ad *χήμωσιν*.

2. In regionibus & temporibus frigidis etſi ophthalmiæ rariores ſunt: difficilius tamen tolluntur, ob membri adſtrictionem. Contrarium fit in regionibus & temporibus calidis, teſte Auicenna.

3. Ophthalmia in pueris, ſi cætera paria ſint, difficilius curatur; quoniam tractari commodè nequit: & pueri caput imbecillum excrementiſque plenum habent, ſicut & ſenes.

4. Ophthalmia per conſenſum à dura & pia matre, & à partibus intra carnium contentis ſæuiora habet ſymptomata, & difficilius curatur, quàm ea, quæ fit per conſenſum ab externis.

5. Hinc ſi ad Ophthalmiam ab affluxu per venas frontis & temporum accedat fluxio noua ex venis internis & meningibus cerebri, grauior fit affectus, quo oculi ſæpe ſua ſede extruduntur.

6. Dolor diu perſeuerans in ophthalmiâ peſſimum ſignum eſt. Materiam enim aut corrodentem, aut vehementer diſtendentem, aut ſuppurantem arguit. Periculum igitur eſt, ne vel exeſis vel ruptis oculi tunicis, atque corneâ inprimis exulceratâ, cæcitas ſequatur; aut, quod mitius malum eſt, ſuffuſio exſpectanda erit, craſſo humore circa pupillam concreſcente. Galenus 3. *meth. med. cap.* 3. etiam pupillæ dilatationem ac tabem, & *ῥυτίδωσιν*, hoc eſt, corrugationem, addit, præſertim ex refrigerantium nimio & intempeſtiuo ad oculum vſu.

7. Ophthalmia, in qua lachrymæ copioſiores, eæque mordaces, citius ad finem peruenit, teſte Auicenna: at grana ſordium in oculo parua deteriora ſunt; quia maturationis tarditatem ſignificant; teſte eodem.

8. Ophthalmiâ laborantem alui profluuium ſuperueniens liberat, 6. *Aphor.* 17. Retrahitur enim deorſum, & euacuatur cauſſa mali antecedens; ideóque Medicus naturæ exemplo curabit ophthalmias per clyſteres & medicamenta purgantia. Plura Prognoſtica videantur apud Celſum, *lib.* 6. *init. cap.* 6.

Indicationes.

Cum Ophthalmia ſit inflammatio, omnes, quæ ab Inflammatione ſumuntur, indicationes hîc locum habent. Nimirum primò ne humores ophthalmiam generantes ad oculum affluant, cauendum. Itaque ſi cauſſæ quædam externæ præceſſerint vel adſint, eæ omnes primò amouendæ. Fruſtra enim hîc omnia alia auxilia adhibentur, niſi cauſſæ illæ omnes amotæ fuerint. Si verò à cauſſis internis ſolùm ophthalmia proueniat, inflammationis incrementum, remotâ cauſâ antecedente, prohibendum. Id quod fit, totum corpus & caput, ſi opus ſit, euacuando; humores ad oculum affluentes reuellendo & repellendo. Deinde quod influxit, tollendum, &, cauſſa continente ſublatâ, morbus ipſe ſanandus; id quod repellentibus & reſoluentibus peragitur. Et quidem cum, vt antea diximus, non idem ſemper humor ophthalmiam excitet, ad humoris naturam & vitium medicamenta accommodanda.

Secundam indicationem ſuppeditat locus affectus, qui eſt oculus. Cum enim oculus ſenſu exquiſitiſſimo ſit præditus, mitiſſimis medicamentis, & quæ minimè dolorem inferant, tractandus. Et propterea ab oleis in omnibus oculorum affectionibus abſtinendum; cùm dolores & inflammationes pariant.

Tertiò, etſi dolor ſit inter ſymptomata, quæ ablatâ cauſſa ceſſant: tamen cum ob vehementiam interdum ita vrgeat, vt cauſſæ ablactio exſpectari non poſſit, anodyna tum poſtulat.

Regulæ quædam generales in medicamentorum Ophthalmicorum vſu obſeruandæ.

Regulæ in oculis curandis obſeruandæ. Quæ omnia vt planiora fiant, & vt medicamenta, quæ his indicationibus reſpondent, rectè vſurpentur, generales quædam Regulæ in Ophthalmiæ curatione obſeruandæ ſunt.

I. Topica oculis ſtatim ab initio non adhibeantur; quia ſæpe ſolis euacuationibus vniuerſalibus leuior ophthalmia ſanatur. Quod ſi dolor vrget, ita vt affluxus maior metuendus ſit, & virium per vigilias deiectio, ille externis anodynis mitigetur. Et omnino vſus medicamentorum topicorum ſit parcior, monétque Mercatus, *lib. 1. de capit. morb. cap. 2.* quamuis plurima paſſim præſcripta ſint remedia, non omnibus ac plurimis aut ſemper vtendum eſſe; cum plus ſæpe promittant boni, quàm præſtent, vt Galenus ait, additque; Scio profectò, plurimos in omnimodam cæcitatem deductos eſſe, copiâ medicamentorum potius, quàm defectu. Neque enim oculi ſemper vtilia medicamenta ſine incommodo ferunt, nedum quæ inordinatè & ſine ratione adhibentur.

II. Lac muliebre recens, vel aliud, inſtillatum, vel impoſitum oculo, equidem facilè primas inter medicamenta dolorem lenientia obtinet: in eius vſu tamen hæc cautio, monente Aëtio & Auicenna, adhibenda, ne lac oculo diutius inhæreat. Facilè enim à calore oculi corrumpitur, & acrimoniam contrahit. Ideóque ſingulis ferè horis mutandum eſt. Id quod de albumine oui metuendum non eſt.

III. Repellentia, quibus in principio vtimur, eiuſmodi ſint, ne nimia frigiditate & adſtrictione ſuâ tunicas oculorum condenſent, poróſque claudant, ſiccitate verò oculos exaſperent, doloremque ex vtrâque cauſsâ augeant. Cum enim à phlegmone, quæ tumor eſt calidus, ſemper aliquid reſoluatur, præſertim in membro raro, cute denſa non tecto, quale eſt oculus, ſi materia illa retineatur, pauca etiam, ſi acrior ſit, morſu; ſi multa, qualiſcunque etiam, tenſione dolorem vehementiorem excitabit. Ideóque lenientia quædam frigidis & abſtergentibus admiſceantur, vt lac, crocus, ſarcocolla.

IV. Opium & Opiata non, niſi neceſſitate vrgente, vſurpentur; ſitque eorum vſus neque frequens, neque multus. Etſi enim, quod vulgò putatur, frigiditate non noceant: tamen non ſaltem acrimoniâ ſuâ & mordacitate dolorem augent, ſed etiam ſpiritus opticos incraſſant & hebetant; quod & Galenus obſeruauit, *3. meth. med. cap. 2. & de comp. medic. ſec. loc.*

V. Diligenter quoque in omni oculorum affectione curandum eſt, ne ſuppuratio intùs fiat. Metuendum enim tum foret, ne à detenta ſanie cornea, aut cæteræ oculorum tunicæ corrodantur.

VI. Ophthalmicis remediis ſemper admiſcenda ſunt, quæ à proprietate oculis conducunt.

VII. Sint etiam remedia, quæ oculis induntur, à ſordibus diligentiſſimè mundata; & leuiſſimè trita atque cribrata, vt aſperitatem deponant. Mordacitatis quoque ſint expertia. Et proinde ſi mordacitas à calore dependeat, infundantur illa ſæpius in aqua roſarum, endiuiæ, hordei, lacte muliebri; ſi à frigiditate, in decocto paſſularum, caricarum, fœnigræci, meliloti, cum vino ſubdulci. Denique non nimium lenta ſint, ne craſſa nimis viſciditate pertinaciùs oculis adhærendo indurentur. Ideóque etſi albumen oui cum aqua roſarum vel ſimili conquaſſatum ſit conuenientiſſimum remedium ad repellendum in oculorum affectibus; tamen videndum, ne talia medicamenta admiſceantur, vnde indureſcat, & oculis pertinacius adhæreat. Quod incommodum vt præcaueatur, Ludouicus Septalius, *in Animaduerſ. Medicis*, liquore ex albumine oui ad duritiem cocto expreſſo vti mauult. Verùm cum liquori huic deſit illa vis emplaſtica, quæ albumini conquaſſato ineſt, quâ, teſte Galeno. *3. method. med. cap. 11.* in lippitudine vtilis eſt, vt diutius hæreat, & longiore tempore refrigerando repellat; conſultius eſt, albumen oui vſurpare, nihil tamen ei admiſcere, ob quod indurari, & oculo pertinacius adhærere poſſit.

VIII. Meſue, *de curat. ægritudinum aurium*, hanc regulam tradit: Medicamenta, quæ oculis inſtillantur, ſemper actu frigida eſſe debent; quæ auribus, tepida aut calida, ſiue affectus ipſe ſit calidus ſiue frigidus. Sed actu frigida oculis ſanis potius conueniunt ad præſeruationem à morbis. In oculo autem phlegmone affecto actu tepida magis ex vſu ſunt, vergentia ad frigiditatem, ſi repellendum; ad caliditatem, ſi diſcutiendum ſit, quo vtroque etiam dolor mitigatur.

Curatio Ophthalmiæ leuioris, ſiue ταράξεως.

Si à cauſſis externis leuior ophthalmia ortum habeat, eæ primum, quæcunque ſint, omnes tollendæ. Fruſtra enim omnia alia auxilia adhibentur, niſi cauſſæ illæ omnes remotæ fuerint. *Ophthalmia leuioris à cauſſis externis Curatio.*

Cauſſis remotis ſi à calore Solis vel ignis malum originem habeat, oculus fouendus aqua roſarum, plantaginis cum camphora, vel ſine camphorâ, lacte muliebri recenti, vel albumine oui conquaſſato cum aquâ roſar. Galenus, *in 1. de remediis facilè parabilib. c. 10.* ad calidas ταράξεις commendat fotum oculorum ex ſola poſca, ad frigidos ex vino albo. Et ſi metus ſit, ne malum augeatur, & à cauſſa interna foueatur, etiam ſanguinis & humorum vitioſorum euacuatio inſtitui poteſt. Poſtea cum repellentibus & refrigerantibus decoctum ſeminis fænigræci, flor. meliloti, vel chamæmeli, admiſcendum.

Si à dolore capitis ex Solis æſtu contracto ophthalmiæ initia ſe produnt, aqua roſarum cum camphora, & ſine camphora, & lac muliebre non ſolùm oculis inſtillandum, ſed & fronti applicandum. Rabbi Moyſes, *2. Aphor.* emplaſtrum ex teneris foliis roſarum laudat. Aëtius & Oribaſius hoc in caſu ſuadet, vt æger multum potet, ad conciliandum ſomnum, & coquendam inflammationem. Id quod aliqui de potu vini interpretati ſunt. Sed quia caput antea æſtuat, vini potus largior concedi non poteſt, ſed aquæ, vel alius potus minus calidus. Contrà ſi à frigore ſit ophthalmia, balneum aquæ tepidæ conuenit; modò caput repletum non ſit. Deinde cibo cocto vinum ſubtile & tenue propinandum.

Si à vento, fumo, vel puluere incipiat ophthalmia, aqua dulci, vel lacte tepido oculi abluantur, ægérque in loco obſcuro quieſcat, & det operam, vt dormiat. Somnus enim imminentem lippitudinem ſæpius præcauit. Foueatur etiam oculus aqua roſarum cum pauxillo croci. *A fumo & puluere.*

Si verò ab ictu vel caſu ſit malum, & inflammatio metuatur, ſanguis ſtatim mittendus. Hinc dolorem ſedantia & repellentia modò propoſita, lac muliebre, aqua roſarum, albumen oui, & ſimilia oculo inſtillentur, & cum linteo mundo oculo imponantur, vel albumen oui cum pauxillo albuminis & boli armeni applicetur. Poſtea vt ſanguis ille è venis in tunicas effuſus diſcutiatur, & macula cruenta in oculo deleatur, ſanguis columbæ, turturis, vel hirundinis oculo inſtilletur, vt poſtea de ſuggillatione dicetur. *Ab ictu & caſu.*

Si ab apis, veſpæ, crabronum ictu ſit ταράξις, *Ab apum & veſparũ ictu.*

℞. *Vrtica mortua* ſeu *galeopſeos, rad. altheæ, fol. rutæ* an. M. ß.

Contun

Contundantur in mortario, exprimatur ſuccus, & addatur boli Armeni Drach. ii. & oculo imponatur. Vel ſaltem repellentia ex albumine oui, lacte muliebri, vel aqua roſar. imponantur. Vulgus ſtatim ab ictu ferro comprimit oculum, vt non ſolum ferri frigiditate, ſed & compreſſione affluens humor retrudatur.

Canthari-dum, erucarū, formicarum contactu.

Si à cantharidum, erucarum, formicarum contactu incipiat ophthalmia,

℞. *Cremoris lactis, aquæ endiuiæ*, an. cochlear. ii. *aceti* cochlear. i. *camphor.* Drach. ß. M. & imponantur.

Si hiſce remediis ophthalmia à cauſſa externa incipiens non tollatur, reliqua etiam, quæ in verâ ophthalmiâ adhiberi ſolent vſurpanda.

Curatio ophthalmiæ veræ.

Ophthalmiæ veræ curatio venæ ſectio.

Si à cauſſa interna, vel etiam externa ſit ophthalmia, quam tamen affluxus humorum foueat & augeat, & ſanguis abundet, aluo euacuatâ mox venâ aperienda eſt, & euacuationis & reuulſionis gratia. Imò cùm ſine ſanguine nulla ophthalmia fiat, etſi alii humores ad generandam ophthalmiam concurrant, non facilè omittenda venæ ſectio; aut eius loco cucurbitulæ cum ſcarificatione occipiti, ceruici, ac ſcapulis imponendæ. Plurimúmque in omni ophthalmia prodeſt venæ ſectio, & ſæpe grauiſſimi oculorum dolores intra horæ ſpatium venæ ſectione ſublati ſunt, teſte Galeno, *lib. de curandi ratione per ſanguinis miſſionem, cap.* 16. qui etiam, *cap. ſeq.* 17. narrat hiſtoriam cuiuſdam, qui ab oculorum inflammatione, & cæcitatis periculo ſanguinis miſſione liberatus fuit.

Iubet autem Galenus Cephalicam, κατ' ἴξιν, id eſt, è directo affecti oculi, ſeu eiuſdem lateris aperire. Quod & Rhaſes, ſi minus graue malum ſit, ſuadet. Si autem malum grauius ſit, in brachio lateris oppoſiti maioris reuulſionis gratia, & hinc in latere affecto venam aperire iubet. Nonnulli primò ex mediana ſeu communi eiuſdem lateris, poſtea ex cephalica ſanguinem detrahunt. Verùm videndum, quid ægri vires ferant, & an venæ ſectio commodè reperi poſſit. Si enim hoc fieri non poſſit, ſtatim cephalica eiuſdem lateris aperienda.

Quantum autem ſanguinis mittendum ſit, abundantia ſanguinis, mali vehementia, & virium robur determinat. Galenus, *loco allegat. cap.* 17. cuidam primò libras ſanguinis tres detraxit, & hora ſexta pôſt adhuc libram vnam. Auicennas quoque ad metum lipothymiæ ſanguinem interdum in vera ophthalmia mittendum cenſet. Sed tutius eſt, ſiue eodem die, ſiue poſtero venæ ſectionem iterare, ſeu eadem cephalica bis aperta, ſeu primum mediana, hinc cephalica, quàm largiore vnâ venæ ſectione vires deiicere. Viribus infirmis iuxta pollicem in manu ſectio fiat. Si verò ſanguinis copia non ſit magna, aliique humores admiſti ſint, ſanguis parcius detrahatur, eiúſque loco cucurbitulæ cum ſcarificatione adhibeantur. Si etiam conſueta ſanguinis euacuatio ſuppreſſa ſit, danda opera, vt ea reuocetur. Vnde in fœminis venas tali aperire, aut ſuras ſcarificare conuenit.

Si verò alij humores ſanguini admiſceantur, conuenientibus medicamentis euacuandi, &, ſi opus fuerit, præparandi, eorúmque vitia emendanda ſunt. Et cum experientia doceat, vt Galenus, *in libro contra Iulian. cap.* 1. annotauit, aluum copioſius fluentem oculis inflammatis prodeſſe, vt Hippocrates, 6. *Aphor.* 17. rectè ſcripſerit: Ophthalmia laboranti alui profluuium bonum eſſe: Medicus naturam imitetur, & aluum clyſteribus ac medicamentis fluidam reddat. Et inprimis bilioſos humores in ophthalmia euacuare vtile eſt; cum ij maximè in ophthalmiâ ſanguini permiſti ſunt. Obſeruandum tamen eſt, ne medicamenta acria adhibeantur, ne humores agitati & exacerbati vehementius ad oculos fluant, ſed mitiora medicamenta vſurpentur.

Præparantia humores in Ophthalmia.

Præparationis ergo loco, & vt humores calidi & acres temperentur, in humore bilioſo vſurpentur radic. cichor. fragariæ, ſantal. flor. roſar. violar. nymphææ.

Vt ℞. *Syr. violar. nymph. ribium*, an. Vnc. i. *aq. violarum, fragorum ſine vino*, an. Vnc. iii. *euphrag. verbenæ*, an. Vnc. i. Miſce.

Poſtea inſtituatur purgatio cum ſyrupo roſar. vel violar. ſolut. caſſia, tamarind. rhabarb. myrobolanis.

℞. *Myrobal. citrin.* Drach. i. ß. *rhabarb.* Drach. ii. *ſpicæ* g. vi. *cinamomi* Drach. ß. Infundantur in *aq. cichor.* ſ. q.

Colaturæ adde *ſyrup. roſ. ſolut.* Vnc. i. ß.

Miſce:

Vel etiam pilulæ lucis exhibeantur.

Hiſce peractis particulares euacuationes, diuerſiones & deriuationes inſtituendæ ſunt, vt ſupra, *parte* 1. dictum. Si videlicet caput adhuc ſit plenum ſanguine, eum quoque è venis capiti propriis euacuare conuenit. Auicennas venam ſecare iubet, quæ eſt in angulo, aut rectam, quæ eſt in fronte. Compertúmque eſt, ophthalmicos, qui caſu in fronte vulnerati fuerunt, ab hoc malo hac occaſione liberatos fuiſſe. Nonnulli etiam venas naſi aperiunt. Antiqui, vbi ſanguis feruidior eſſet, & vaporibus plenus, ac per arterias externas in oculos flueret, arterias in temporibus aperiunt; cuius ſectionis modum docet Galenus, *in fine lib.* 13. *meth. med.* & Paulus Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 4.

Reuulſiones.

Nec omittendæ reuulſiones per frictiones lotionéſque crurum ac pedum. Inprimis verò vtilia ſunt veſicatoria poſt aures applicata. Nonnulli farinam ſem. erucæ ſacculo includunt, & ſacculum in vino coquunt, ac calidè è regione oculi affecti nuchæ imponunt, idque ſæpius repetunt, vt humor ab oculo verſus nucham trahatur. Si malum ſit diuturnius, aut frequentius infeſtare ſoleat, ſetaceum adhibendum, idque vel 30. diebus apertum ſeruandum, vel cauterium actuale aut potentiale in ceruice vel brachio applicandum, & fonticulus excitandus. In diuturnis enim ophthalmiis, aliiſque oculorum, qui ex affluxu humorum oriuntur, pertinacibus morbis, veſicatoria ſæpe adhibita, ſetaceum ac cauterium, efficaciſſima ſunt remedia.

Particulares euacuationes fiant per apophlegmatiſmos & gargariſmos, vt ſuprà, *parte* 1. dictum. De Errhinis eſt controuerſia. Alij enim ea planè improbant, vtpote quæ ad anteriora & oculos trahant: alii ea admittunt; cùm iis Hippocrates, Galenus, Auicennas, & alii Practici ſint, ac humores per vicinum locum ex oculis euacuare poſſint.

Particulares euacuationes in ophthalmia.

Errhina an in ophthal. conueniant.

Vt autem rem breuiter expediamus, omnino in errhinis maior cautio adhibenda, vtpote quæ ad vicinas oculo partes trahant, quod non fit in apophlegmatiſmis & gargariſmis, quæ per poſteriora auertunt. Ideóque non, niſi totius euacuatione & capitis purgatione præmiſſa, & cum æger conſueuit per nares excrementa capitis euacuare, ea, & quidem non fortiora, conueniunt, neque etiam facile, dum materia eſt in fluxu ad oculos, adhibenda. In diuturna etiam, & ſæpe recurrente ophthalmia, præſeruationis gratia errhina adhibere licet.

Topica in ophthalmia.

Dum corpus & caput ita euacuatum eſt, & omnis generis diuerſiones inſtitutæ, topica quoque oculis applicanda. Initio verò mali ſtatim non adhibenda, vt ſupra, *in regulis generalibus*, dictum, Sæpe enim compertum eſt, venæ ſectione & purgatione ophthalmiam ſanatam fuiſſe, vt topicis opus non fuerit. Atque hoc præceptum oraculi loco habendum cenſet Mercurialis, & millies ſe expertum ſcribit, quod inflammatio oculi à principio nolit tangi.

Temporibus applicanda. Nihil tamen obſtat, quin vicinis oculo partibus, per quas fit defluxio, fronti ſcilicet & temporibus, ea in parte, vbi oculus dolet, vel toti fronti vſque ad tempora, ſi vterque oculus laboret, repellentia & adſtringentia medicamenta, præcipuè ſi fluxus fiat per venas & arterias extra cranium, vt magnâ ex parte accidit, adhibeantur, ex *ſucco* vel *aqua roſarum, plantaginis, ſolani, ſalic. lactucæ, balauſtiis, capitibus papaueris, ſantalis, bolo Armeno, ſanguine draconis, flor. roſar. rubr.* addito *thure & maſtiche, gummi tacamahacæ*, quæ frigiditatem reliquorum corrigunt, & leniter adſtringunt, mixtis cum albumine oui vel aquâ roſarum. Galenus, *de medic. fac. parabil.* viridia vitis folia in modum cataplaſmatis fronti impoſita commendat; ſicut & rubi portulacæ ſuccum.

℞. *Boli Armeni ſangu. draconis*, an. Dra. ij.

Incorpor. cum albumine oui, & diſſoluantur in aceto, in quo roſæ, ſantal. rubrum, & thus cocta fuerint, & fronti applicentur.

Vel ℞. *Boli Armeni* Drach. ij. *flor. roſarum, ſangu. dracon.* an. Drach. i. *maſtich. balauſtior.* an. Drach. ſem.

Fiat Puluis, qui excipiatur albumine oui & aquâ roſarum, vel aceto roſarum, & applicetur temporibus ac fronti.

Vel imponatur ſuccus plantaginis cum albumine oui, aut emplaſtrum aliquod adſtringens.

Nonnulli talia etiam ſupra iugulares venas, & iuxta occiput apponunt. His enim modis omnibus influxus humorum ad oculos inhibetur.

Cauendum tamen, ne ſimul oculis repellentia, & temporum vaſis cataplaſmata & alia medicamenta adſtringentia adhibeantur; cum, qui ab oculis repelluntur, humores recurrere anguſtatis vaſis non poſſint: inprimis ſi corpus euacuatum non fuerit.

Hæc tamen præcipuè de adſtringentibus intelligenda ſunt. Ea enim partes contrahunt, humores parti impingunt, & ad reſolutionem ineptos reddunt, ideóque dolorem augent, & in principio non adhibenda ſunt.

Alia verò, quæ ſine adſtrictione acrimoniam humorum temperare, eóſque modicè repellere valent, non videntur planè inutilia, vt:

Topica oculis applicanda. ℞. *Aqu. roſar.* Vnc. i. *euphrag.* Vnc. ß. *tutiæ præpar. ſief. alb. ſ. opio*, an. Scr. ß. *camphor.* gr. j.

Vel ℞. *Sief. alb. ſ. opio* Dra. ß. Diſſolu. in lacte muliebri, & aqua roſarum, & oculo imponatur.

Vel ℞. *Album. oui* Vnc. ii. *lactis muliebr.* Vnc. iii. *ſucci plantag.* Vnc. i. Miſce.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyllij extract. cum aquâ plantag. aut roſarum* ℥. ii. *album. oui bene conquaſſati* ℥. j.

Mixta oculo imponantur, & nonnihil de eo oculo inſtilletur. Si feruor adſit, camphor. gr. v. addantur.

Vel ℞. *Aqu. roſar.* Vnc. ii. *ſucci plantag.* ℥. i. *album. oui conquaſſ.* ℥. ß. Miſc.

℞. *Fol. plantag. flor. roſar. rubrar.* an. Drach. ii. *balauſt.* Drach. j.

Coqu. in aqua roſar. & plantaginis.

Vel ℞. *Pulp. pomorum acidorum* vel *cydonior. coctor. in aqua roſar. & plantag.* ℥. ii. *farinæ hordei* ℥. i. *ſumach, balauſt. flor. roſar. rubr.* an. Dra. ß. *ſucci ſedi maior. plantag.* an. q. ſ.

F. Cataplaſma, quod repellit, & ſimul dolorem lenit.

Poſſunt etiam ſiccantia leniter & citra morſum repellentibus ac dolorem lenientibus addi ad humiditates abſumendas, ceruſſa, tutia præpar. pompholyx, oculi ♋ ſapphirus, granatus, ſmaragdus, margaritæ præparatæ.

℞. *Ceruſſa lota aqua roſar.* Drac. ii. *aq. plantag.* Vnc. ii. *albumin. oui conquaſſati* ℥. i.

Miſce.

Vel ℞. *Tutiæ prep.* Dra. ß. *aqu. roſar.* ℥. ii. *album. oui conquaſſ.* ℥. ß. Miſce.

Inprimis tres ſequentes aquæ commendãtur: I. eſt aq. fragorum;

℞. *Fragor. recent.* ℥. xx. *ſacchar. alb.* ℥. iiii. Miſc. & per 8. dies in B. aquæ repentis macera. Deinde in B. eodem deſtillentur.

2. Eſt aqua flor. cichorij;

℞. *Flor. cichorij* q. v. Colligantur ante ortum Solis, Sole ſignum ♎ modò ingreſſo, contundantur bene in mortario, admiſceatur pulueris ſacchari candi albi quarta pars, indantur vitro, ponantur ad Solem, & reſoluantur in oleum, quod palpebris inunctum fluxionem tollit, & ſimul viſum clarificat.

3. Oleum fl. cyani, quod h. m. paratur;

℞. *Flor. cyani cæruleor. ante ortum Solis collect.* q. v. Contundantur in mortario marmoreo, indantur vitro, quod bene obturetur, & ad Solem per integrum menſem ponatur; hinc ſumatur vitrum, & obuoluatur fermento, ponatur in furnum piſtorium, & cum panibus coquatur. Ita proueniet oleum ſeu liquor quidam, ſummum oculis à calidis fluxionibus, & ſalſis humoribus auxilium.

Si etiam dolor oculorum ab initio ſtatim ſit vehementior, quam primum aliqua euacuatio & repulſio facta eſt, medicamenta dolorem lenientia adhibenda; quæ *Anodyna in Ophthalmia.* ipſa tamen ita parari poſſunt, vt ſimul incrementum inflammationis prohibere valeant. Vtile eſt inprimis albumen oui bene conquaſſatum, vel ſolum, vel cum aqua roſarum ac lacte muliebri aut alio mixtum, oculo inſtillatum, vel, quod commodius eſt, extra impoſitum. Quod tamen diu non relinquendum, ſed ſingulis horis mutandum eſt, ne morâ aceſcat, corrumpatur, & acre euadat, dolorémque augeat. Nonnulli lactis loco caſeum planè recentem imponunt; ſed & is ſæpius mutandus, ne, ſi oleoſus & pinguis fiat, malum augeat. Vtile eſt & pomum dulce cum ſaccharo coctum & appoſitum, cui quoque aliquot grana opij & camphoræ admiſceri poſſunt. Prodeſt & medulla panis albi in lacte infuſa, cui aliquid decoctionis papaueris vel ſeminis fœnigræci addere licet. Galenus, *lib. 1. de remediis facilè parabil. cap. 10.* commendat decoctum fœnigræci hoc modo paratum.

Principiò lotum diligenter in aqua dulci fœnum- *De uſu fœnigræci in ophthalmia.* græcum leuiter in eadem coquitur, donec, quicquid in ſe habet acris, abiiciat; deinde effuſa priori aquâ aliâ rurſus aquâ coquitur. Idem decoctum Galenus etiam, 13. *meth. med. c. 22.* & 4. *de compoſit. medicam. ſ. l. 2.* vſurpat. Monet tamen Ludouicus Septalius, *li. 6. animadu. n. 97.* decoctum hoc fœnigræci malè vulgò parari ex ſemine, cum ſit calidius, quàm vt conueniat in oculorum inflammatione, cum calidum in ſecundo, & ſiccum in primo ponatur à Galeno, 8. *de ſimpl. medic. facult.* Ipſe verò hoc decoctum potius ex foliis parandum cenſet. Verùm incommodum, quod metuit Septalius, euitari poteſt, ſi paretur ad modum à Galeno, *allegato cap. 10. lib. 1. de medic. facilè parabil.* propoſitum, ſi videlicet decoctum prius, quod, quicquid acre eſt in fœno græco, imbibit, abiiciatur. Prodeſt & decoctum violarum, ſem. pſyllij & cydonior. oculorum populi, meliloti; item Cataplaſma ex luteo oui, medulla panis albi, & aqua roſar. vel lacte.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyllij & cydonior. cum aqua roſar. & papauer. extract.* an. Vnc. i. *albumin. oui conquaſſ.* ℥. ß. *camphoræ, croci*, an. gr. vi. Miſc.

Vel ℞. *Medull. panis albi in lacte & aqua roſar. macerata, pulpæ pomor. dulc.* an. ℥. i. *mucilag. ſem. pſyllij fœnigr. aqu. roſar. extract.* an. Vnc. ß. *vitell. oui* vnius, *camphor.* Scr. i. *croci* gr. vi. Miſc.

Si dolor ſit vehementior, gr. ii. opij addi poſſunt, & cum lacte muliebri, vel aqua roſar. miſceri in formam cataplaſmatis.

Efficax eſt & emulſio ſemin. papauer. facta cum lacte muliebri,

mulierbri,vel aqua lactucæ,aut decocto fœnigræci.

Fortiora sũt ſuccus vel decoctũ lactucæ,ſolani,radic. mandragoræ,capit papau.ſief album cum opio. Opiata tamen,vt etiam ſupra, *in regulis generalibus*, dictum,nõ niſi extrema neceſſitate vrgente, & vbi ex dolore acutiſſimo ſumma virium dejectio metuitur, vſurpanda, & vbi iis vtendum, Auicennas aquam ſaccharatam vel aquam mellis poſt illorum vſum inſtillare iubet. Commodè verò decocto meliloti poſt vſum opiatorum oculi fouentur. Plura videantur apud Platerum, *lib. 2. Practic. pag. 307.* & *ſeqq.*

[To]pica in incipio [Oph]thalmia [a]plicanda.

Reliqua topica quod attinet,morbi temporibus accommodanda ſunt. In principio conueniunt repellentia, vt dictum, quibus in incremento reſoluentia addenda,ita tamen,vt repellentia præpolleant. Hinc morbo præcedente vſurpanda reſoluentia, quibus tamen adhuc aliquid repellentium admiſcendum. Tandem ſola reſoluentia adhibeantur.

Habenda quoque ratio humorum, & medicamenta iis accommodanda. In Opthalmia bilioſa repellentia in principio,& dum materia adhuc fluit, adhibeantur, quæ citra vehementem aſtrictionem officium ſuum præſtare poſſunt, quæque ita comparatæ ſunt, vt acrimoniam humoris corrigant,& ſimul anodyna ſint.

Exempl. gratia:

℞. *Mucilag. ſemin. pſyllij & cydon. aqu. roſar. & plantag. facta* an. Vnc. i. *albumin. oui bene conquaſſati* Vnc. i. *camphor.* gr. vi.

Miſta oculis inſtillentur, & linteis mundis imponantur.

Vel ℞. *Balauſt.* Drach. ß. *acacia* Scrup. i.

Infundantur in *aq. roſar.* Vnc. iii.

In Colat. diſſolue terendo ſubtiliſſ. *tutia prapar. lapid. calaminaris*, an. Scr. i. *thuris, maſtich.* an. Scrup. ß. *mucilag. ſemin. cydonior. cum aquâ roſarum facta* Dra. i.

F. Collyrium. Aut ſpecies ligentur in nodulo,& in aqua roſarum ſuſpendantur.

Vel ℞. *Sief alb. ſ. opio* Drach. ſem. *lact. muliebr. aqu. roſar.* an. Drach. vi. M.

Vel ℞. *Aq. fragor. ſ. vino, tormentill. roſar.* an. Vnc. i. *ſief albi ſ. opio* Drach. ß. Miſc.

Chymici hic commendant ſacchar. vel magiſterium ♄ ni.

Humida autem illa medicamenta non planè actu frigida adhibenda, ne materiam nimis incraſſent,& poros claudant,ſed nonnihil tepida.

[...]no tempore [redacted] *[oph]thalmia [a]plicanda.*

De tempore adhibendorum topicorum non idem ſentiunt Autores. Auicennas, *lib. 3. fen. 3. tr. 1. c. 9.* ſcribit: *Et oportet, quantum poſſibile eſt, vt retardetur in Opththalmia collyriorum adminiſtratio vſque ad tres dies.* Et paulo poſt; *Oportet, vt in principio non adhibeantur inſpiſſantia fortia, & qua ſunt vehementer ſtiptica; quoniam inſpiſſant tunicas, & prohibent reſolutionem, & augent dolorem.* Quem plerique ſequuntur,& non,niſi tribus diebus peractis, talia collyria adhibenda cenſent. Quos reprehendit Ludouicus Mercatus, & talia adhibenda exiſtimat primis tribus diebus, poſtea verò ad diſcuſſionem veniendum eſſe. Verùm & rationes ſupra allatæ perſuadent,& experientia docet, non ita tutò mox in principio adhiberi talia collyria. Imò experientia docuit, ſæpe euacuationem & diuerſiones materiæ, cum legitima victus ratione, ad curationem ſufficere,vbi materia pauca eſt & benigna.

Deinde ſciendum, morborum tempora non ſemper dierum numero ita exactè deſcribi poſſe, ſed nunc eſſe breuiora,nunc longiora, nunc plures, nunc pauciores dies complecti. Itaque ſi fluxio ſit diuturnior,non peccabit,qui etiam poſt tertium diem repellentia applicabit. Vtile tamen fuerit,vt ad diſſoluendum tum aliquid admiſceatur. Et omnino ad indicationes ſemper reſpiciendum; ac peccant ii,qui vno collyrio aut aqua Ophthalmica quocunque morbi tempore adhibita omnes ophthalmias curari poſſe perſuaſum habent; cùm medicamenta iſta,vt dictum, ſecundum tempora inflammationis varianda ſint.

In augmento.

In augmento videlicet repellentibus aliquid de reſoluentibus admiſcendum, qualia ſunt, ſemen fœnigræc. lini, althéæ, chamæmel. melilot, ſarcocolla, tutia, eaque, prout morbus verſus ſtatum aut declinationem propius acceſſit, ſemper augenda.

Vt: ℞. *Sarcocoll. lacte nutrita* Drach. i. *tragacanth.* Drach. ſem. *mucilag. ſemin. cydonior.* q. ſ. F. Collyrium.

Sarcocolla nutritio.

Sarcocolla autem nutritur,id eſt,infunditur vel maceratur in lacte per dies aliquot, ſemper nouo lacte affuſo,idque ideo,vt,quicquid acrimoniæ habet, deponat. Et ſi ſiccitas ejus etiam metuatur, aliquid, quod lentore præditum eſt,admiſceatur, vt mucilago ſem. pſyllij,cydonior. album. oui,tragacanth. amylum,& hoc modo ſarcocolla præparata ſine morſu & attractione digerit. Non autem multum vnâ vice nutriatur & præparetur,ne, priuſquam abſumatur, aceſcat, oculóſque lædat.

Vel ℞. *Flor. chamæmel. melilot.* an. M. ſem. *roſar. rubrar.* P. i.

Coqu. in aqua plantaginis.

Colat. ℞. Vnc. iii. adde. *ſarcocoll. nutrita* Drach. i. ſem. *tutia prepar.* Drach. i.

Verùm monendum,talia non locum habere,niſi vbi ſimul abſterſione humorum craſſiorum opus ſit in declinatione,vel ſi oculus roborandus ſit. Imò potius lippitudini quàm ophthalmiæ veræ conueniunt.

A Chymicis commendatur crocus metallorum, è quo cum aquâ euphragiæ & fœniculi parat aquam ſuam Ophthalmicam Martinus Rulandus, ſenior, quam & Quercetanus, *in Pharmacop. reſtituta, lib. 1. c. 7.* proponit. Habet & aliam ibi Quercetanus ex vrinæ pueri ℔. ii & vitrioli ac tutiæ, an Vnc. iii. deſtillatam. Sunt qui aquam pluuialem majalem commendant in cantharo ſtanneo aliquandiu aſſeruatam, cujus menſuræ vni addunt vitrioli albi Vnc. i. camphor. Drach. ii. & pro vſu ſeruant. Poteſt eidem aqua roſar. addi.

Vel ℞. *Flor. ſambuci.*

In ſtatu.

Coquantur in lacte, & pro Epithemate adhibeantur. Inſigniter enim dolores leniunt.

In ſtatu Sarcocollæ & aliorum reſoluentium quantitas augeatur. Et vtiles tùm ſunt fomentationes, quæ fiunt vapore aquæ calidæ, in qua medicamenta reſoluentia modò dicta cocta fuerint, tervè quatervè de die repetitæ, quæ dolorem leniunt, tenſionem remittunt, humoréſque reſoluunt.

In declinatione.

In declinatione ſolâ ſarcocollâ vtendum, vt & aliis reſoluentibus in aquâ fœniculi, rutæ, euphragiæ, & chelidoniæ.

℞. *Sarcocoll. lacte nutrita* Drach. iii. *aloes aqua fœniculi lota* Drach. i. ſem. *croci* Scrup. ſem.

F. Puluis, è quo cum aqua euphragiæ formetur collyrium ſiccum,quod in aqua fœniculi,euphragiæ, vel alia conueniente vſurpetur.

Inter iſta medicamenta etiam valde efficax eſt tutia vera Arabum,ſeu pompholyx,quæ ſine morſu ſiccat.

Vt ℞. *Tutia prapar.* Drach. ii. *aloes lota* Drach. i. *ſacchar.* Scrup. ii.

Trita infundantur in aqu. fœniculi,euphragiæ, verbenæ, rutæ, an. Vnc. i. Poſtea colentur & ad vſum ſeruentur.

Vel ℞. *Vitrioli albi, tutia prapar.* an. Drach. i. *camphor.* Scrup. i.

Puluериſata ſubtiliſſimè infundantur in aqua roſarum pro collyrio.

Vel ℞. *Caryophyll.* num. xii. *tutia prapar.* Drach. ſem. *virid. æris* gr. xv.

Contundantur omnia craſſo modo,& indantur linteo, ac fiat nodulus, qui in vini cyatho imponatur. Vſus tempore nodulus exprimendus,& gutta vna oculo inſtillanda.

Rhaſes

Rhaſes quatuor medicamenta, *lib. 9. ad Almanſorem, cap. propr.* proponit. Eorum primum in principio Ophthalmiæ valet, & in materia calida, præſertim ſi affluxus ejus fiat per venas frontis & temporum externas. Secundum in augmento magis prodeſt, & etiam in ſtatu; quia non ſolum repercutit, & dolorem mitigat, ſed nonnihil etiam abſtergit & diſcutit. Tertium magis valet in declinatione, quando intentio eſt reſoluendi & exſiccandi. Quartum dolorem etiam mitigat, & aliquo modo etiam exſiccat; ideo in principio quoque adhiberi poteſt.

In omni autem topicorum applicatione obſeruandum, vt ſemper ante applicationem nouorum topicorum ſordes lippitudinis prius remoueantur linteolo molli, vel aquâ ſaccharata, vel aliâ conueniente intincto.

Opthalmia à frig. & craſſis humoribus curatio.

Si Opthalmia à frigidis & craſſis humoribus proueniat, à pituita ſcilicet & humore melancholico, euacuationes vniuerſales & particulares, & diuerſiones omnes ad humores eoſdem dirigantur, non neglectâ eorum præparatione, vt ſupra, *part. 1. de Intemperie capitis cum his humoribus*, dictum. Et quia ſanguis eſt admixtus, ſecetur vena humeralis vel cephalica ante purgationem; poſtea frictionibus, ligaturis, cucurbitulis impetus humorum auertatur.

Quantum ad topica, repellentia hîc vix locum habent; ſatis fuerit, ſi fronti aliquid, quod affluxum humorum nonnihil ſiſtat, applicetur.

Vt ℞. *Thuris, acaciæ, aloes*, an. Drach. j. *myrrhæ, ſanguinis draconis*, an. Drach. ß.

Fiat Puluis, qui cum albumine oui miſceatur, & fronti imponatur.

Ipſi verò oculo reſoluentia moderatè, & dolorem lenientia applicanda.

Vt ℞. *Decocti ſem. fœnigraci* Vnc. iij. *thuris, ſarcocollæ*, an. Drach. j. *croci* Scrup. ſem.

Ebulliant ſemel atque iterum, & oculo applicentur.

Tandem in curatione Ophthalmiæ, & præcipuè in iis, qui eâ ſæpius laborant, ad partem recipientem reſpiciendum, oculique per medicamenta appropriata confortandi, de quibus infra, de viſus debilitate, dicetur.

Curatio χημώσεως.

Χημώσεως Curatio.

Χήμωσις tandem, cum ſit malum vehemens & magni momenti, eadem remedia, quæ Ophthalmia, poſtulat, ſed vehementiora. Venæ ſectione igitur præmiſsâ purgatio inſtituenda, & quidem aliquoties repetenda. Adhibendæ & cucurbitulæ ſcarificatæ. Interdum neceſſarium eſt venas temporum, frontis, & quæ ſunt poſt aures, incidere. Inprimis verò neceſſarium ſetaceum vel cauterium in occipite applicare. Reliqua medicamenta ſunt eadem, quæ modò de curatione Ophthalmiæ veræ ſunt propoſita.

Diæta.

Aër ſit temperatus ac purus, expers fumi, pulueris & ventorum; obſcurior etiam & tenebricoſior, ne oculi ſplendore offendantur, ſpiritibuſque agitatis fluxio concitetur. Linteolum atrum, vel viride vel cœruleum proinde oculo obducatur, habeátque æger non ſolùm oculum laborantem, ſed & ſanum clauſum vel tectum; cum vnius motus alterum etiam inquietum reddat. Aſpectus verò rerum lucidarum vitetur. Victus ratio ſit tenuis, præſertim primis diebus, donec fluxio conſiſtat. Ideo Celſus, *lib. 6. cap. 6.* ſcribit: In hoc caſu primum omnium eſſe quietem & abſtinentiam. Ita enim exinanitæ partes auidius, quos habent, humores retinent, ne ad oculos confluant.

A cibis abſint omnia vaporoſa, acria, & quæ caput replent ac feriunt, aut in bilem facilè mutantur; ſalſa, aromata calidiora, cepe, lac, mel, & quæ cum aceto parantur. Initio, à vino hac de cauſſa abſtinendum, ejuſque loco in materia bilioſa decoctum hordei & cinamomi vſurpandum. In craſſis humoribus, & tempore hyberno conceditur hydromel. Acida quidem & acetoſa conueniunt, præſertim poſt cibum, quia vaporum ad caput aſcenſum prohibent. Aceti verò vſus non conuenit; quia vehiculi loco eſt humoribus, & aliàs acetum partibus neruoſis eſt inimicum. Peculiari verò vi in hoc morbo nocere ſolent, & propterea vitanda ſunt ſemen cannabis, caulis, lactuca, fabæ, lentes, carnes porcinæ & ſalſæ, olinæ.

Somnus vtilis eſt; quia in ſomno oculi non mouentur, nec lumen admittunt, atque ita humores ad ſe non attrahunt. Ac præterea per ſomnum materia, quæ in oculos confluxit, cõcoquitur. Dolorem etiam, qui valde attrahit, ſomnus ſopit. Æger non dormiat in latere, cujus oculus afficitur, dormiatq; eleuato capite. Quies ita ægro neceſſaria eſt, vt Celſus primo die à ſermone quoque abſtinere jubeat, ne motu materia ad caput attrahatur. Repletio omnis vitetur, maximè ventriculi; vt aluus ſemper ſit aperta & fluidior, curandum. Capilli, ſi multi ſint, & caput grauent, tondendi. Animi affectus omnis immoderatior, & inprimis ira, vitetur.

In declinatione, ad reliquias & excrementa tertiæ coctionis diſcutienda, balneum conuenit. Vnde Hippocrates quinque Opthalmiæ ſanandæ remedia proponit, dum, *6. Aphor. 31.* ſcribit dolorem oculorum meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut venæ ſectio, aut medicamentum purgans epotum ſoluit. Quanquam de oculorum doloribus loquitur ille aphoriſmus: tamẽ omnino quoque de ipſa Ophthalmia, cui cõjunctus eſt dolor, accipi poteſt; & præcipua ſanandæ Ophthalmiæ remedia complectitur. Et quidem de venæ ſectione & purgatione antea dictum, iiſque, vbi requiruntur, ſolis, ſine topicis, non rarò ophthalmia curatur. De reliquis inprimis verum eſt, quod Celſus ſcripſit: Hæc ſicut in recentibus malis aliena ſunt; quia illa concitare poſſunt & accendere: ſic in veteribus, quæ nullis aliis auxiliis ceſſant, adeo efficacia eſſe conſueuerunt. Et quidem fomentationes ſuo tempore adhibitas prodeſſe, antea ſuo loco, dictum.

An vinum in ophthalmia conueniat.

De vino & balneo, quæ huius loci ſunt, res non ita expedita videtur, cum humores concitare, & ad oculum mouere poſſint; ideóque in ſpecie aliquid de iis dicendum. Et præcipuè hic difficultatem habere videtur, quod ἀκρατοποσίαν præcipit Hippocrates, *allegato aphoriſmo*. Verùm cum, vt rectè Galenus & Auicennas docent, alia ratione vinum prodeſſe vix poſſit, niſi quia ſanguinem craſſiorem attenuat ac diſſipat: non, niſi in declinatione, vino vtendum, & vbi materia eſt craſſior. Aliàs metuendum, ne major humorum fluxus ad oculos fiat. Ita de Petro Ramo ſcribit Zvvingerus, *in Theatro volum. 17. lib. 3.* eum, cum Lutetiis literis operam daret, ex immodicis vigiliis in Ophthalmiam incidiſſe. Quem cum Iacobus Sylvius, ſummus alioquin Medicus, ex allegato aphoriſmo, vino generoſo vti iuſſiſſet, ita creuit malum, vt vix tãdem multis remediis extingui potuerit. Celſus adhuc alium vſum meri potus addit, ſcilicet vt ſomnum conciliet. Modum autem bibendi vinum idem Celſus definit, dum ſcribit: Vinum bibendum eſſe lene, ſubauſterum, modicè vetus, neque effuſè, neque timidè, vt neque ex eo cruditas, & tamen ſomnus fiat, leniantúrque intus latentia acria.

An balneum in ophthalmia vtile ſit.

De Balneo autem idem Autores etiam non ſentiũt. Alij enim in humoribus calidis & acribus eo vtendum cenſent; alij in craſſis & pituitoſis; alij quidem in declinatione; alij fluente adhuc materiâ ad ſiſtendum fluxionem. Verum in vtroque caſu locum habere poteſt. Nam vbi à bilioſa materia orta eſt Ophthalmia, ſi tamen in toto capite eâ non redundet, ſed corpus jam purgatum ſit, nulláque adſit corporis plenitudo, & materia non ampliùs ſit in fluxu, balneum euocat,

euocat & contemperat acres humores: & maximam partem inter lauandum excreta ſiſtitur fluxio, reliquúmque contemperatum à naturâ facilius vinci poteſt. Ita etiam balneum conuenit iis, quos phlegmone οἰδηματώδης ab humoribus minus calidis infeſtat. Corpore enim prius euacuato humores craſſi per balneum attenuantur. Si verò corpus adhuc plenum ſit, & materia ad oculos ruat, metuendum, ne calore balnei fuſa materia ad oculos magis fluat.

De curatione Ophthalmiæ videatur etiam Galenus, *de compoſ. med. ſec. loc.* & *in libris de medicamentis facilè parabil.* Celſus, *lib.6. cap.6.* Paulus Æginetà, *lib.3.*

Hoc etiam adhuc addimus, Hieronymum Fabricium ab Aquapendente, *de Chirurgicis operationibus, titul. de ſuffuſione*, cum animaduerteret, medicamenta, quæ oculis imponuntur, non tam diu oculis inhærere, donec vires ſuas ſatis exſerant, ſed facilè effluere, vaſcula vitrea inſtar cucurbitularum, orbitæ oculi reſpondentia, inueniſſe, quæ liquore repleta oculo applicat; quorum deſcriptio loco allegato videatur. Verùm an talia ita commodè & ſine periculo applicari poſſint, penes Lectorem ſit iudicium.

CAPVT XIII.

De Ophthalmiâ ſiccâ.

Ophthalmia ſicca. PEculiaris adhuc lippitudinis ſpecies eſt, quam ophthalmiam ſiccam appellant, in quâ non tantus eſt lachrymarum fluxus, vt in ophthalmiâ humidâ modò propoſitâ, & præterea etiam palpebræ afficiuntur. Ejus tres recenſentur differentiæ. Eſt enim vel cum pruritu, vel ſine pruritu. Quæ cum pruritu eſt, & exiguam fluxionem ſalſam & nitroſam conjunctam habet, à Paulo, *lib.3. cap.22.* ψωροφθαλμία nominatur, quæ diuerſus eſt affectus ab illo, qui ſuprà, *cap.3.* deſcriptus eſt, atque ipſe etiam ψωροφθαλμία nominatur. Si verò ſine vllâ ſit fluxione, & oculi tantum ſunt rubri, neque tument, ſed cum dolore quodam leui in iis quidam ſentitur pruritus & grauitas, ab eodem ξηροφθαλμία dicitur. Quæ autem ſine pruritu eſt, & cum duritie palpebræ, σκληροφθαλμία, dura lippitudo appellatur.

Proueniunt affectus hi omnes ab humore pauco, ſed ſicco & ſalſo, nitroſo. Et cognoſcitur, atque ab ophthalmiâ humidâ diſcernitur hæc ophthalmia, quod lachrymæ ferè nullæ exſtillant. Noctu palpebræ ita coagulantur & indurantur, vt humectantibus & mollientibus ſint aperiendæ.

Affectus hi quidem non ſunt tam periculoſi & acuti, vt ophthalmia humida: diuturniores tamen, & qui toto vitæ tempore ægrum quandoque infeſtant.

Curatio ferè eadem cum ophthalmiæ curatione modò propoſita; niſi quod in ſpecie ad humorem ſalſum dirigenda. Is igitur temperandus & alterandus, euacuandus, reuellendus, deriuandus, vt ſuprà, *part.1.* dictum. Poſtea ad topica accedendum. Et quia durities & ſcabrities conjungitur, indurata emollienda, vt de duritie palpebrarum dictum.

♃. *Endiuiæ, nymph. lactuc. ſolan. flor. vior. roſar. rubr.* an. M.i *rad. althea* Vnc.i. ſem. *ſem. fœnigrac.* Vnc.ii.

Deſtilletur inde aqua, quâ veſperi & manè oculi abluantur. Vel decoctum ex huſce paretur, quod efficacius videtur. Neque enim, vt multi ſibi perſuadent, deſtillata omnes vires, quas decoctum, habent; cùm multæ partes in deſtillatione in alembicum non eleuētur.

Vel ♃. *Butyri majalis ſine ſale, ol. roſar.* an. Vnc.i.ß. *aloës* Drach.ii. *camphor.* Drach. ſem. *lithargyr. auri* & *argenti*, an. Drach i.

Butyrum & oleum liquefiant, hinc addantur reliqua, & in mortario plumbeo miſc F. Vnguentum, quo veſperi palpebræ illinantur. Manè ſequente liquore abluantur.

♃. *Aq. agrimon. roſar. lactis muliebris*, an. Miſceantur.

Vel ♃. *Parietar. ſcabioſæ, viridium*, an. M.iv.

Deſtilletur aqua, cui aliquid ſanguinis columbini vel hirundinum addatur, quâ mane & veſperi oculi abluantur.

Vel ♃. *Farina tritici* Vnc.ii. *lentium, fabarum*, an. Vnc.i. ſem. *terra ſigillata* Drach. ii. *rad. ſigill. Salomonis* Drach.ii. *camphor.* Drach.i.

Puluериſata miſceantur cum aq. cichorij. Fiat Cataplaſma, quod noctu oculis imponatur.

CAPVT XIV.

De Vngue Oculi.

VNguis oculi, vulgo vngula, Græcis πτερύγιον, tanquam ala parua, nomen accepit à ſimilitudine ſiue vnguis humani, ſiue alæ volucris, quam excreſcentia illa ab angulo oculi plerumque majore verſus pupillam protenſa refert; quam & ſagittam nonnulli vocant, à ſpecie quadam triangularis cuſpidis ſagittæ præfixæ. Germanis dicitur, *der Nagel oder Nagelfell der Augen, oder Blatterfell der Augen.* Vnguis Oculi.

Definitur hoc malum à Paulo & Celſo, *lib.7. cap.7.* quod ſit membranula neruoſa & fibroſa, orta ab angulo oculi, frequentiſſimè majore, juxta naſum, rarius à minore juxta tempora, & adhuc rarius à ſuperiore vel inferiore palpebra, teſte Aëtio, annatæ tunicæ valide adhæreſcens, & vſque ad corneam producta, nonnunquam etiam ad pupillam vſque protenſa. Rhaſi ſimile quid eſt membranæ neruoſæ; Aëtio annatæ tunicæ incrementum eſt, vel caro ſuper hanc excreſcens ex ſcabrâ quâdam lippitudine, aut ex aſſiduis ad oculum fluxionibus. Atque hoc differt ab eo, quod Arabes Sebel, vulgo pannum vocant, quod morbi genus ſubſtantia non eſt membranoſa, ſed venoſa, hoc eſt, ex venis turgentibus quiddam complicatum, & quaſi contextum pannum referens.

Affectus ipſe eſt morbus in numero præter naturam aucto; quia additum eſt aliquid tunicis externis oculi, quod addi non debebat. Subiectum plerumque eſt oculi annata. Interdum tamen ita inualeſcit, vt corneam & pupillam integat.

Cauſſa.

Cauſſa efficiens eſt facultas θρεπτικὴ in oculorum angulis, quæ annatam vltra naturalem terminum auget & extendit, vel ſupra eam aliquid efformat. Occaſio ita luxuriandi illi facultati datur, quoniam caro in angulo vel ophthalmiâ diuturniore, vel ob puſtulas, quæ poſt variolas & morbillos, aut aliàs etiam in oculo ortæ fuerunt, vel poſt combuſtiones ac ſcintillas ignis oculo illapſas, vel alias externas læſiones, vel ob aſſiduam fluxionem craſſi & lenti humoris, ſcabritiem ſeu inæqualitatem quandam aſſecuta eſt, quam dum vis nutriens exterere & æqualem reddere nititur, incrementum ejuſdem præter naturam producit, aut aliquid ſupra eam generat.

Materia ex qua eſt ſanguis cum excrementitiis humoribus plus aut minus mixtus. Atque hinc differentiæ exſiſtunt, quod vnguis alius durus eſt, alius mollis; quidam coloris citrini, quidam fuſci, quidam rubei. Alius facilè ſeparabilis ab annatâ & corneâ, alius difficulter. Quidam annatam tantum occupat, alius etiam ad corneam extenditur. Eſt & quidam putridus ac cancroſus.

Signa Diagnoſtica.

Signis malum non eget; cùm oculis ſit, expoſitũ, vt ex

ex deſcriptione antea propoſita facilè agnoſci poſſit. Malignus & cancroſus vnguis cognoſcitur è carne, quę excreſcit, craſſa, dura, eminente, nigricante, & tempora per conſenſum afficiente, vt docet Aëtius. Diſcernitur à carne lachrymali, quod radix vnguis ſemper ad albedinem magis declinat.

Prognoſtica.

1. Malum hoc non contemnendum eſt; cum ingraueſcens pupillæ obductum videndi aciem tollat.

2. Recens malum, & magnitudine mediocre, non difficile eſt diſcutere medicamentis, quibus cicatrices in oculis exteruntur. Si verò inueterauerit, atque ei craſſitudo quoque acceſſerit, excidi debet, teſte Celſo, *lib. 7. cap. 7.* Imò ſæpe tam arctè & pertinaciter annatæ tunicæ adhæret, vt neque per chirurgiam abſque oculi jactura auferri poſſit; & proinde magnum & inueteratum incurabile ſit.

3. Facilius hoc malum curatur in juuénibus, quam ſenibus.

4. Facilius curantur πτερύγια albicantia, & anguſtum fundum habentia; his verò contraria ægrè curantur.

5. Putrida quoque & cancroſa curationem non admittunt; quia cancer radices habet; quæ euelli nequeunt: teſte Aëtio, *tetrab. 2. ſerm. 3. cap. 58.*

6. Ea πτερύγια manu curare oportet, quæ adaucta ad nigrum oculi ſe extendunt. Quæ verò parua, & in albo ſunt, ea commodum eſt, vt pharmacis comprimamus. Aëtius, *ibid.*

7. Docet & hoc Aëtius; πτερύγιον, in quo principium ſit ſuffuſionis, curandum non eſſe; quoniam eo ſublato citius ſuffuſio conflatur.

8. Πτερύγια, quæ ad pupillam vſque pertingunt, & propterea viſionem impediunt, ſi tollantur, oculum quidem à fluxionibus liberant, cicatrix autem, quæ ſectione circa pupillam relinquitur, nihilominus viſum impedit.

Indicationes.

Membranoſa hæc tunica, quæ præter naturam accreuit, remouenda eſt, ſiue medicamentis extergentibus, ſi parua & mollis ſit, nec pertinaciter adhæreat; ſiue manus opera, ſi contrario modo ſeſe habeat. Aut ſi ex mente Aëtij ſit annatæ tunicæ incrementum, id inhibendum, &, quod excreuit, imminuendum adſtringentibus, exſiccantibus, & extergentibus.

Curatio.

Curatio. Primò ergo vniuerſales corporis euacuationes inſtituantur; idque non ſemel, ſed bis vel ter, prout opus eſt. Et craſſi & viſcidi humores expurgationi præparentur, & reuulſiones per veſicantia & aliis modis inſtituantur, vt hactenus aliquoties dictum. Vniuerſalibus hiſce præmiſſis primò foueatur vnguis vapore aquæ temperatè calidæ, aut decocto hordei, maluæ, althéæ, flor. chamæmel. meliloti, ſemin. lini, fœnigræc. anethi, flor. cyani, quoad oculus calefiat.

Poſtea extergentia adhibenda. Inter quæ mitiora ſunt, *ſaccharum candum, aqua euphragia cum ſacchare, aqua chelidon. cum melle, acetum album cum vino albo miſtum, aqua fœniculi cum nitro ac ſale, thus pulueriſatum cum aqua calida in formam collyrij redactum, ſepiæ oſſa vſta ac tenuiſſimè trita cum momento ſalis ammoniaci, cornu cerui vſtum, vel caprinum cum thure & vino læuigatum, vel caprinum cum ſucco artemiſiæ ac melle, vel cinis limacum cum melle mixtus.*

Ouorum teſta ad oculorum vnguem. Efficax quoque medicamentum, & ferè citra morſum ac dolorem extergens, ex *ouorum teſtis* paratur, dum ouorum teſtæ in aceto acerrimo macerantur, poſtea ſiccantur, & in ſubtiliſſimum puluerem rediguntur, qui oculis inſpergitur. Validiora ſunt *æs vſtum, vitrioli, æris ſquama, flos æris, chalcitis vſta.*

Incipiendum verò eſt à lenioribus, quæ ſine morſu ac dolore ſuum officium præſtant, quæ ſi non ſufficiant, ad validiora accedendum.

Vt ℞. *Lactis muliebris, mellis* part. æqual. adde aliquid *croci.*

Coquantur, & frequenter oculo inſtillentur.

Vel inſtilletur hæc Aqua:

℞. *Aq. chelidon.* Vnc. v. *aluminis, ceruſſ.* an. Drach. i. *camphor.* gr. vii.

Coquantur in vitro clauſo in Balneo, & coquantur.

Vel ℞. *Aceti roſar.* Vnc. iiii. *aq. roſar.* Vnc. v. *vitrioli albi* an. Drach. ii. *mandibul. lucij combuſtarum, tutiæ præpar.* an. Drach. ſem. *tartari* Scrup. i.

In vitro clauſo coqu. in Balneo, & colentur, & bis de die liquor oculis inſtilletur.

Vel ℞. *Aq. roſar. euphrag.* an. Vnc. i. ſem. *aceti albi* Vnc. i. *tutiæ præpar.* Drach. i. ſem *ſquammæ æris* Drach. ß.

Ebulliant ſimul vaſe clauſo, colentur, & filtrentur.

Ver ℞. *Aq. plantagin. centumnodiæ,* an. Vnc. ii. *vitriol. calcinati* Drach. i. *ſalis ammoniaci* Drach. ſem. *myrrhæ* Drach. i.

Ebulliant, colentur, & filtrentur.

Vel ℞. *Fellis luciorum piſcium* q. ſ.

Deſtilla in vitro ad craſſitiem. In liquore deſtillato ſolue parum camphoræ, & vſui ſerua. Fel verò incraſſatum extrahe cum ſpirit. vini, ſpiritúmque vini iterum per deſtillationem ſepara. Extracti hujus & ſacchari ♄. ana gr. j. diſſolue in prioris liquoris gut. iiii. ac cum pluma mane & veſperi oculis immitte.

In contumaciore malo, antequam ad manus operam accedatur, aliquod ſieff validum conuenit, quale eſt ſieff viride Rhaſis, aut quod de chalcanto ex ejuſdem deſcriptione paratur.

In vſu tamen acrium collyriorum obſeruandum, ne cornea tangatur; cum ejuſmodi collyria vim exulcerandi habeant. Itaque expedit, vehementibus extergentibus admiſcere aliquid de tragacantha, gummi Arabico, decocto fœnigræc. lacte muliebri, albumine oui. Non inutile quoque fuerit, temporibus repellens aliquod applicare, ad affluxum humorum inhibendum. Oculis quoque clauſis anodynum aliquod adhibere conuenit. Poſt dies aliquot dolore ſedato ad collyriorum vſum redire licet.

Si medicamentis malum non cedit, ad manus operam accedendum, & membranæ illius detractio tentanda, quam eleganter docet Celſus, *lib. 7. cap. 7.* Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 18.* Aëtius, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. cap. 60.* Hieronymus Fabritius ab Aquapend. *de operat. Chirurg. tit. de vngue oculorum.* Modi adminiſtrationis illius tres præcipuè ſunt. Primò ſeparando vnguem cum penna, & pòſt abſcindendo cum forcipe. Secundò vnguem eleuando, & acum ſubtus cum pilo equino aut filo ſerico ducendo, vnguémque ſic protractum exſcindendo. Tertiò abradendo ſcalpello, ſi vnguis planè tenuis ſit.

Poſtquam Chirurgica hæc tentata ſunt, opera danda eſt primò, ne annata tunica palpebræ concreſcat: quam ad rem Aëtius probat muriam acrem vel aquam ſalſam, quam in oculum infundit. Auicennas cuminum maſticatum cum ſale applicat, jubétque ægrum frequenter oculos mouere, niſi dolor prohibeat. Poteſt & aqua aliqua leniter extergens modò propoſita inſtillari. Secundò, vt caueatur inflammatio; quod præſtari poteſt albumine oui cum hapſo lini impoſito. Tertiò, vt portio vnguis à ferro relicta exſtirpetur, ne malum denuò ſuccreſcat. Cui ſcopo inſeruiunt collyria acria, modò propoſita, poſt tres dies applicata, ne, ſi citius vſurpentur, inflammationem pariant.

Diæta

Diæta.

Victus ſit attenuans & incidens. Æger à vino abſtineat vſque ad morbi declinationem, à cibis itidem vaporoſis.

CAPVT XV.

De Tunicula annata, quam vulgo Pannum, Arabes Sebel nominant.

…hal oculi. AFfectio hæc, Auicenna definiente, Panniculus eſt vel, vt Rhaſes definit, quiddam inſtar panniculi ex repletione venarum ortum, apparentium in ſuperficie tunicæ annatæ vel corneæ oculi; quæ venæ cum tãquam exilia capillamenta variè & propinquè interſe contextæ ſint, turgentes ſanguine, ſpeciem eiuſmodi panniculi exhibent; vnde etiam à nonnullis Tela, vel Telaris excreſcentia nominatur. Veriſimile quoque eſt, aliquid ſãguinis ſubtilis ex venulis illis exſudare, quod concretum ſpeciem illam panniculi rarioris, ſeu telæ intextæ ſupra oculum euidentiorem reddat. Imò carnis ipſius tunicarum oculi tumor accedere poteſt. Ex quo, vt capite præcedenti dictum eſt, patet differentia ab vngue oculi, quæ excreſcentia quædam eſt neruea ſeu membranoſa citra venarum repletionem, ab angulo oculi enata, non totum oculum, ſed partem eius, forma vnguis vel ſagittæ cooperiens; cum Sebel, ſeu Pannus totam annatam cooperiat.

Differentiæ.

Differentiæ eius ſunt, quod pannus vel mollior eſt, vel durior; recens vel inueteratus; ſimplex vel cum ophthalmia, ſcabie, vlcere oculorum coniunctus,

Cauſſæ.

Gignitur Tunicula alia ſecundum viam defluxus, materiâ ad oculos deriuatâ per venas & arterias ſiue externas frontis ac temporum, ſiue internas capitis: alia ſecundum viam congeſtionis materiæ paulatim factæ in ipſis oculi venis, ex nutrimento non bene conuerſo, & retentis ſuperfluitatibus.

Sæpe tunica hæc ad ophthalmiã, & variolas ac morbillos, oculorum ictus, contuſiones, combuſtiones ſequitur. Malum hoc interdum hæreditarium eſt, & facilius eo corripiuntur, qui oculos habent debiles, calidos, eminentes, atque aliàs ad ophthalmiam proni ſũt.

Materia eſt ſanguis vel ſolus, vel cũ aliis humoribus mixtus. Cæteri humores ſine ſanguine cauſſa huius mali eſſe nequeunt; cum rubrum colorem non producant.

Signa Diagnoſtica.

Affectus hic per ſe manifeſtus eſt. Apparet enim pãniculus ex repletione vaſorum rubeus, tanquam tela carnoſa, in ſuperficie annatæ præcipuè; adeſt pruritus & dolor ex acrimonia & diſtenſione; calor ex retentione euaporationis ac fuliginum: oculi offenduntur à lumine & à contactu rei externæ ſiue frigidæ, ſiue calidæ: viſio obſcura eſt, vel ablata. Quod ad ſigna cauſſarum, an à ſanguine ſolo ſit, vel cum aliis humoribus mixto, è colore diſcernitur. Si materia fluxit per vaſa externa, ſupercilia & frons nonnihil tument, & dolor ac pulſatio extra magis ſentiuntur. Si per interna, dolor magis ad radices oculorum tendit.

Prognoſtica.

1. Recens hæc affectio medicamentis; inueterata tantùm manûs opera curatur.

2. Malum indicium eſt, ſi oculus imminuitur. Debilitatem enim oculi ſignificat.

Curatio.

Curatio, quæ per vniuerſalia fit, comunis huic affectioni eſt cum ophthalmia & pterygio. Quod ad topica, ſi Sebel vel Tunicula recens ſit & tenuis, Auicenas teſtam oui recentis infundit in aceto calido decem diebus, & poſtea exſiccatam in vmbra, atque in tenuiſſimum puluerem redactam oculo immittit, ad abſtergendum & exſiccandum. Addit & Marcaſitam lapidem qui Dioſcoridi eſt Pyrites. Si Sebel & ſcabrities ſimul coniungantur, laudat collyrium ex ſumach pulueriſato, cui quandoque admiſcet parum gummi Arabici & ſarcocollæ, vt dolor mitigetur, medicamentumque parti affectæ affigatur. Fortius eſt æs vſtum in vrina aliquot diebus maceratum & ſiccatum.

Vtilis eſt & hæc Aqua:

℞. *Sacch. cand.* ℥. iij. *lapid. hæmatit. prep.* ℥. j. *alum. vſti, vitrioli albi, camphor.* an. ℥. ß. *tartari* Drach. ij. Affunde *aq. roſar. fænicul. aceti vini* an. Vnc. ix.

Deſtillentur, vel potius coquantur & colentur.

Vel *Aq. chelidon.* Vnc. jv. *aluminis vſti* ʒ. ij. *pumicis* Drach. j.

In vaſe vitreo clauſo coquantur & colentur.

Vel ℞. *Maſtich.* Vnc. ſem. *ceruſſ. alum. vſti,* Drach. iij. *ſpuma maris* gr. xv. *ſalis gemmæ* gr. vij.

F. Puluis.

Vel ℞. *Tutiæ preparatæ* Drach. iij. *margarit. prep. corallior. rubr. prep. pompholyg.* an. ʒ. ij. *ſacchari candi* ʒ. j. ß. *camphor. zingib.* an. Scr. j.

F. Puluis ſubtiliſſimus.

In malo inueterato, & vbi hæc non ſufficiunt, euacuato corpore & capite, ad chirurgica præſidia accedendũ eſt; quod rectiſſimè fit tẽpore verno & autũnali. Emollitio verò quædam præcedat, eo modo, vt de Pterygio dictum. Poſtea vncino paruo argenteo venulæ eleuentur: & ſubiecta acu, cui filum ſericeum innexum ſit, ligentur, vt forcipe tenellâ præcidi poſſint. Quo facto oculus à ſanguine profuſo mundetur aqua decoctionis cumini, & obligetur. Dolorem vitellus oui cum aqua roſarum impoſitus mitigabit. Vtile quoque eſt defenſiua ſiue apocruſtica applicare fronti & temporibus, ne materia propter dolorem ad oculum attrahatur. *Chirurgia.*

Ad abſumendas reliquias puluerem citrinum Rhaſis, *cap. 15. de Ophthalmia*, propoſitum, vel ſieff viride Rhaſis, *c. 21. de vngue*, applicare licet. Sed tutius eſt thus pulueriſatum in aqua fœniculi infuſum apponere, vel ſarcocollam nutritam.

Vel ℞. *Aq. flor. cyani* ℥. vj. *thuris, ſarcocoll.* an. ʒ. ij. *caſtor. aloes,* an. ʒ. j. *camphor.* ʒ. ß.

Indantur vitro, eoque bene clauſo in aqua calida ebulliant. Liquor ſingulis diebus bis vel ter oculis inſtilletur.

Fortior eſt hic Liquor:

℞. *Aq. chelidon.* ℥. viij. *teſtarũ* ◎ vel *ouor. vſtar. ſarcocollæ, aloes,* an. ʒ. j. *tutiæ, vitrioli albi, ſacchar. cãdi,* an. ʒ. ß.

In vitro clauſo coquantur in balneo & colentur.

Commendatur tanquam expertum & hoc Collyrium:

℞. *Lapid. hæmatit.* ʒ. ij. *vitrioli albi, viridis æris,* an. ʒ. iij. *myrrh. croci,* an. ʒ. j. *piper. long.* ʒ. ß. *ſacch. candi* Vnc. ſem.

Tenuiſſimè pulueriſentur & cribrentur; ac in pixide ad vſum ſeruentur.

Huius pulueris. ℞. Drach. j. diſſoluatur in Vnc. ij. aquæ raphani, & applicetur quotidie bis aut ter, prout æger tolerare poteſt.

Foreſtus, *l. 11. obſeru. 6.* hoc feliciter vſus eſt in iuuene quodam, qui ferè integro anno ex panno cœcus fuerat:

℞. Succini fœnic. Vnc. iiij. *chelidon.* ℥. iii. *rutæ* ℥. ii. *maluæ* ℥. iiß. *aloës* ℈. j. *vitrioli* ℈. ii. *æruginis æris* ℈. ii. *zingiber. cinamomi*, an. ℈. ß *fell. anguillæ* ℥. ß *bubuli* ʒ. ii. *ſacchar. candi* ℈. ij. *mellis opt.* ℥. ß.

Ebulliant ſucci addendo reliqua, & depurentur, ac fiat Collyrium.

Diæta.

Diæta ſit, qualis in ophthalmia & affectione præcedente propoſita eſt. Aërem lucidum æger vitet, atque omnia, quæ materiam augere & exagitare poſſunt.

CAPVT XVI.

De Albugine & aliis vitioſis Corneæ Coloribus.

Cornea tunica, ... CORnea oculi tunica nõ ſaltem, vt humores & ſpiritus oculi cõtineat, & ab externis iniuriis defendat, facta eſt, ſed etiam peculiarem conſtitutionem obtinet, videlicet perſpicua, coloris expers læuiſque facta, vt ſpeciebus viſibilibus liberum in oculum tranſitum concedat.

Quæ eius naturalis conſtitutio vitiatur, ſi eius ſubſtantia craſſeſcat, exſiccetur, & corrugetur, ſi perſpicuitatem amittat; ſi colore aliquo inficiatur. Si enim corrugetur & craſſeſcat, ac naturalẽ perſpicuitatẽ amittat, ſpecies viſibiles vel planè non admittit, vel obſcurè. Si verò colore alieno inficiatur, is ſpecies tranſeuntes inficit, atque ita eo colore res viſui offeruntur, quali cornea infecta eſt, eodem modo, ſicuti vbi quis per vitrum coloratum videt. Vulgò quidem iſta vitia inter ſymptomata qualitatum mutatarũ referuntur: quæ tamen omnino ad morbos referenda ſunt, ob cauſſas, quas in Inſtitution. *lib. 2. part. 1. cap. 6.* de colore Corneæ attulimus. Si quoque color alienus profundè hanc tunicam tingat, ſpeciebus viſibilibus tranſitus denegatur, quia corneæ pelluciditas amittitur. Quandoque etiam cornea rumpitur.

CORNEÆ CRASSITIES.

Primò ergo ſubſtantia corneæ fit craſſior ob humores craſſos, qui ſeſe in eam inſinuant, & ob medicamẽtorum frigidorum vſum; quod fit poſt Ophthalmiam, in qua humores ſubtiliores & tenuiores diſcutiuntur, craſſi remanent; vel cum medicamenta frigida nimis incautè imponuntur. Corrugatur verò & exſiccatur præcipuè in ſenibus. Et in vtroque hoc malo viſus vel imminuitur, vel planè aboletur, prout cauſſæ magnitudo eſt.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur autem hæc vitia primò ipſo ferè aſpectu; quia ſi craſſior reddita ſit oculi hæc tunica, inſpicienti quaſi quædam in ſuperficie nebula apparet, nec oculi hæc tunica tam læuis & polita apparet, vt ſolet, ægri de viſus imminutione conqueruntur, & quaſi per fumum ſe videre dicunt, præceſſit Ophthalmia, adeſt ætas ſenilis.

Prognoſtica.

Si malum ſit ex humoribus craſſis impactis, idque recens adhuc, curari poteſt: ſi verò diuturnum ſit, & ex vehementi frigidorum vſu, vix curatur. Corrugatio etiam & obſcuritas ob ætatem ſenilem non curatur

Curatio.

Curationem quod attinet, vniuerſalibus præmiſſis, & corpore & capite euacuato, radix chelidoniæ ſpiritu vini abluatur, poſtea contundatur, & ſuccus exprimatur, qui guttatim oculis inſtilletur. Oculum etiam extergit tartarum vini Maluatici, aut potius cremor eiuſdem oculis inſperſus.

COLORES CORNEÆ VITIOSI.

Colores corneæ præter naturam non omnes eiuſdẽ ſunt generis. Primò ſunt ἀχλύματα in genere ita dicta, color ſcilicet in albo mutatus, qui vel ab humore corneæ impacto oritur, & Nubecula appellari ſolet, ægri qui omnia per nebulam ſeu vaporem vel fumum ſe videre putant; vel à cicatrice in cornea, quod malum in ſpecie λεύκωμα nominatur. *Corneæ colores vitioſi.*

Eſt enim Leucoma ſeu Albugo macula alba in cornea, ob quam viſio læditur. *Leucoma.*

Gignitur autem Albugo, dum poſt vulnus vel vlcus corneæ cicatrix manet, quæ in nigro oculi alba apparet, à qua cornea ita denſa redditur, vt ſpeciebus viſibilibus tranſitus denegetur, atque ita videndi actio impediatur: vel cum pituita inter corneam collecta eius perſpicuitatem tollit, viſumque impedit. Quibus tamẽ adhuc alia cauſſa addi poſſe videtur. Cum enim diaphana, vt vitrum, glacies, gemma, ſi findantur, pelluciditatẽ ſine humoris affuſione amittant: tale quid etiam corneæ accidere poteſt, ſi ſcilicet eius lamina ictu, percuſſione, punctura findantur, & ita cornea inæqualis fiat. Atque ita proxima Albuginis cauſſa eſt cicatrix in oculi cornea tunica vel pituita inter eius laminas collecta, & corneæ inæqualitas à quacunque cauſa inducta. *Albugo vnde.*

Differentiæ albuginis ſunt, quod alia magis, alia minus craſſa eſt. Paulus Ægineta ratione ſubiecti diſtinguit, vt aliæ cicatrices in ſuperficie oculi conſiſtant, quæ ſimpliciter ἀχλύες nominantur, & νεφέλια, aut Albugo tenuis; alia in profundo, quæ λευκώματα, ſeu albugo craſſa dicuntur.

Signa Diagnoſtica.

Malum hoc patet oculis, & præceſſit vulnus vel vlcus, è quo albugo hæc ſeu cicatrix enata eſt. Si vlcus non præceſſit, à pituita in cornea collecta eſt. Si ictus vel violentia aliqua accedit, in illam cauſſa referenda. Quæ autem cicatrices corneæ craſſiores ſunt, eæ magis albicant, viſumque magis offendunt: contrà, quæ minus craſſæ. Præterea magis albicant, quæ in ſuperficie ſunt; quæ autem profundæ, ad nigredinem declinant; quoniam vueæ tunicæ ſunt propiores.

Prognoſtica.

1. Vitium hoc vix prorſus tolli poteſt. Nam arduum eſt, in tam nobili membro, tam exquiſito ſenſu prædito, cicatricem extergere; præſertim quæ durior craſſior, diuturnior, & magis profunda eſt. Itaque ſæpe polliceri aliud non licet, quàm coloris per tincturam mutationẽ.

2. Diuturnas ac craſſas albugines curare non oportet; cum acria & mordacia medicamenta requirant, quæ oculi non ferunt. Si verò etiam ſuffuſio aut glaucedo affuerit, vanum eſt, cicatrices extergere; teſte Aëtio.

3. Facilius curatur hoc malum in pueris, quorum corpora molliora ſunt, & vim medicamentorum promptius admittunt; difficilius in ſiccis adultorum corporibus.

4. Vnde Albugo & cicatrices in oculo, quæ interdum poſt variolas in pueris remanent, ſucceſſu temporis delentur, ne viſioni obſint.

5. Facilius curatur Albugo, quæ à pituita in corneæ laminis collecta eſt, quàm quæ à cicatrice prouenit.

Indicationes.

Indicationes.

Cum in albugine, quæ à cicatrice eſt, adſit corneæ durities & craſſities; tunicam illam eâ parte emolliendi & attenuandi indicatio exiſtit, vt iterum perſpicua reddatur. Pituita, ſi quæ adſit, diſcutienda eſt.

Curatio.

Præmiſſis euacuationibus & diuerſionibus topica hic potiſſimum locum habent, quibus cicatricem extergendi vis ineſt. Sint illa leuiora, non acriora, nec corrodentia, ne fluxione concitatâ vlcus denuo excitetur, à quo ſanata cicatrix alia craſſior remaneret.

Emollientia cicatricem. Ad humectationem igitur & emollitionem cicatricis Rhaſes probat vaporem aquæ dulcis calidæ, aut decoctionis fœnigræci, maluæ, altheæ, flor. chamæmeli, paleæ hordei vel auenæ tepentis oculis exceptum, vſque ad faciei rubedinem, vt antea de vngue oculi dictum.

Vel ℞. *Rad. altheæ* ℥. jß. *maluæ, chelidon. maioris, euphrag.* an. M. j. *flor. melilot. cyani*, an. M. ß. *ſem. lini, fœnigræc.* an. ℥. ß.

Coqu. in aqua pura, & vapor calide oculis excipiatur.

Abſtergentia. Poſt vaporem conueniunt medicamenta, quæ leniter abſtergunt, vt ſacch. candi album in aqua euphragiæ diſſolutum. Vel extinguatur thus in aqua fœniculi aliquoties, & aqua oculis inſtilletur. Aëtius lac equinum commendat cum modico melle aſſiduè illitum. Nonnulli ſuadent, vt oculus lingua pueri vel puellæ, quæ prius fœniculum aut rutam maſticauerit, lambatur. Vtilis eſt & anagallidis cærul. flore ſuccus, cum melle roſaceo inprimis mixtus.

Deinde vt cicatrix amplius exteratur & abſtergatur, adhibeatur ſuccus centaurij minoris, chelidoniæ, agrimon. anemon. fœniculi, rutæ, calendulæ. Inprimis verò commẽdatur aqua flor. roriſmarini, ſi prius in balneo vel fimo equino aliquot diebus digerantur, & poſtea deſtillentur vel ſi 40. diebus digerantur, & aqua ſeu liquor, in quem flores reſoluuntur, vſurpetur, & oculis inſtilletur.

Vel ℞. *Butyri aqua euphrag. loti* Vnc. j. *tutiæ præparat.* Drach. j. M.

Vel ℞. *Aqu. flor. cyani* Vnc. iiij. *thuris, ſarcocollæ,* an. ʒ. ij. *tragacanth. caſtor. aloës corall. præpar. campher.* an. ʒ. ß.

Coquantur in vitro clauſo, colentur, & vſui ſeruẽtur.

Vel ℞. *Succ. anagallidis cærul.* ℥. ß. *chelidon.* ʒ. iij. *fœnicul.* ʒ. ij. *mell. roſ.* ℥. j. M.

Vel ℞. *Succini centaurij minor. fœniculi,* an. ʒ. ij. *mell. roſar.* ℥. ß. *matris perlarum præpar. CC. præparat.* an. Scr. j. *alumin. calcinati* Scr. ß. Miſce.

Validiora fiant ex felle animalium, videl. galli antiqui, perdicis, anſeris, bouis, leporis, accipitris, miluij, anguillæ, lucij piſcis, cum aqua fœnicul. vel modico melle mixto, vel ſtercore hirundinis.

Vt ℞. *Succi rutæ* ʒ. ij. *fœnicul.* ʒ. iij. *fell. lucij piſcis* ʒ. ij. *oſſ. ſepiæ vſti* ʒ. ß. *ſacch. candi* ʒ. j. Miſce.

Vel ℞. *Stercor. hirundin. in puluerem redacti* q. l. *mellis & aq. euphrag.* an. q. ſ. F. Collyrium.

Ad validiora abſtergentia pertinet & alumen calcinatum, aloë, myrrha, æs vſtum.

Nonnulli forma puluer. hæc medicamenta adhibẽt quæ Auicennas parat ex ſarcocolla, ſpuma maris, ariſtoloch. rotund. & ſaccharo albo. Pulueres tamen diu in oculo non ſunt detinendi, cum ferè ſemper dolorem excitent.

Vt: ℞. *Tutiæ præpar. corallor. rubror. præpar. ſapphir. præpar.* an. ʒ. ß. *margarit. præpar.* ℈. ß. *camph. vitrioli albi,* an. gr. v. F. Puluis ſubtiliſſimus.

Vel ℞. *C. C. vſti* ʒ. j. *oſſ. ſepiæ, ſarcocoll. lot.* an. ʒ. ß. *ariſtoloch.* ℈. j. *ſacchar. candi.* ʒ. ij. F. Puluis.

Vel ℞. *Tutiæ præpar.* Drach. j. *matris perlar. præpar.* Drach. ſem. *ſarcocollæ* Scrup. ſem. Miſce.

Vel ℞. *Rad. irid. Floren.* ʒ. j. *punic. oſſ. ſepiæ.* an. ʒ. ß. *ſarcocoll. corallor. rubr. prep.* an. Scr. j. *ſacchar. candi* ʒ. j. *moſch.* gr. ij. F. Puluis.

Vel ℞. *Oſſ. ſepiæ, ſarcocoll. ariſtoloch. rot. myrrhæ, ſpum. maris, ſacchar.* an. Drach. ij.

F. Puluis ſubtiliſſ. qui ſuper albugine oculo clauſo detineatur, & poſtea oculus aqua roſarum abluatur.

Efficaciſſimum quoque eſt collyrium à Rhaſe, *cap. proprio* deſcriptum.

Vel ℞. *Succi depurati fœniculi, rutæ, anagall. flore cærul. chelidon. maj.* an. ʒ. iij. *tutiæ præpar. ſquamm. æris lot. aloës,* ℈. ß. *mell. roſat. colat.* Vnc. j. Parum coqu. colentur, & vſui ſeruentur.

Commendantur à nonnullis & lapides, qui in renibus & veſicis animalium inueniuntur, combuſti & loti. Aqua quoque mellis deſtillata efficax eſt, cuius vſum per integrum menſem continuandum cenſet Gentilis, & hinc vtendum iſto Collyrio:

℞. *Aq. roſar. fœnicul,* an. ℥. iij. ♀ *pulueriſat.* ʒ. j.

M. & per filtrum colentur. Quidam ſem. ocymi tritum oculo immiſſum valde laudant.

Efficaciſſimus etiam hic eſt liquor ex hepate muſtelæ piſcis collectus; de quo in Inſtitutionibus, *l. 5. part. 1. ſect. 1. c. 4.* vt & medicamentum è felle lucij paratum, de quo ſupra, *c. 14.* dictum. Dum verò extra applicatur, ſimul exhiberi poteſt puluis cardui minoris pratenſis.

Si autem, quod ſæpe fieri ſolet, Albugo planè aboleri nequeat, & tamen à Medico petatur, vt color ille p. n. ac deformitas tollatur, ac color albus in nigrum mutetur, adhibendus in eam rem ſuccus mali punici dulcis; ſuccus item hyoſcyami, qui 15. diebus illitus albuginem tollit, teſte Aëtio, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. c. 40.* *Albuginem oculi colorãtia.*

Vel ℞. *Balauſt. acaciæ, gummi Arabici,* an. Drach. j. *antimon. gallar.* an. Drach. iij.

Coqu. & decoctum ſæpius in oculum inſtilletur.

Reliquos verò colores quod attinet, in iis (niſi perſpicuitatem corneæ tollant, eamque opacam reddant) potius vſus deprauari, quàm imminui vel aboleri ſolet, ſpeciesque viſibiles eo colore infectæ viſioni offeruntur, quali humor eſt præditus. Si ſanguis effundatur in corneam, omnia rubea apparent; ſi flaua bilis, flaua: id quod in ictericis fieri ex Galeno vulgò traditur.

An ictericis viſus deprauetur. Verùm rectè Mercurialis monet, hoc non eſſe perpetuum, & ſe plurimos curaſſe, ſed paucos vidiſſe, qui huiuſmodi aliquid paſſi ſint. Curaui ipſe etiam plurimos ictericos, ſed nunquam id obſeruare potui. Etenim cum in corneam tunicam, vtpote quæ perſpicua & coloris expers eſſe debuit, vaſa non ita diſpergantur, bilis quoque, quæ ſanguini permixta eſt, in eam vix effundi poteſt. Si tamen color flauus in eâ, vel etiam annatâ oculi tunicâ appareat, vapor aceti in tegulam ignitam infuſi oculis excipiatur. Rubor tollitur ſanguine columbino, turturis, vel hirundinum inſtillato.

CAPVT XVII.

De Puſtulis Annatæ & Corneæ.

Puſtulæ annatæ & corneæ. ANnatæ & Corneæ tunicæ communia vitia ſunt, puſtulæ, vlcera, cancer, vulnera. Primò puſtulas quod attinet, in cornea & annata tunica oriuntur puſtulæ, quæ Græcis φλύκταιναι & φλυκτίδες, à φλύζειν, id eſt, feruendo & bulliendo dicuntur. φλύκταιναι enim propriè ſunt veſicæ paruæ, aquâ plenæ, in quacunque corporis parte, ſimiles, bullis aquæ feruentis, vel veſicis quæ à combuſtione aquæ feruentis excitantur. Arabibus Bothor nominantur. Suntque tumores quidam parui, grani milij circiter magnitudine, ſiue in annata, ſiue in cornea tunica exiſtentes; orti ab acri quodam aut ſeroſo humore, tunicas diſtendente, & in tumorem eiuſmodi attollente.

Morbus eſt in magnitudine aucta; ſimulque in intẽperie & ſoluta vnitate, offendens viſionem, ſi è regione pupillæ conſiſtit. Subiectum eſt annata oculi tunica vel cornea, & hæc quidem parte ſua vel ſuperficiali, vel profunda. Nam Aëtius & Auicennas Corneæ laminas ſiue membranas quatuor conſtituunt, & ita nunc inter primam & ſecundam, nunc inter ſecundam & tertiam, nunc inter tertiam & quartam laminam materia continetur.

Cauſſa.

Cauſſa, vt dictum, eſt humor tenuis, acris, & ſeroſus in annata vel cornea tunica collectus, eamque diſtendens. Aëtius quoque ſanguinem admittit. Et omnino puſtulæ corneæ & annatæ easdem ferè cauſſas habent, à quibus ophthalmia prouenit. Cum enim vtraque tunica ſit denſa, materia aquoſa & ſeroſa ſub ea facilè colligi & detineri poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Puſtulæ illæ viſu facilè dignoſcuntur. Apparent enim in annata vel cornea oculi tunica tubercula quædam parua, grani milij magnitudine. Et quæ puſtulæ in annata ſeu alba oculi tunica oriuntur, rubrum ferè colorem præſeferunt. Quæ autem in cornea, varium, prout in ſuperficie vel profundiore loco corneæ conſiſtunt. Quando puſtulæ in ſuperficie corneæ ſub prima eius lamina conſiſtunt, nigriores ſunt; quæ ſub ſecunda aut tertia, albæ magis apparent; cum color corneæ albus magis in conſpectum ſe prodat, ſi puſtulæ in loco profundiore hæreant, quam ſi in ſuperficie. Auicennas à conſpectu vueæ in ſuperficiali puſtula colorem nigrũ; à prohibito eiuſdem in profundo intuitu, album vult produci, qui albus color eſt puſtulæ in cornea exquiſitæ ab aquoſo vel ſeroſo ſolum humore, ſine ſanguine admiſto, productæ.

Puſtularum in cornea color.

Puſtula corneæ ab vueæ procidentia quomodo diſcernãtur.

Cum autem puſtulæ corneæ ſuperficialis non parua ſit ſimilitudo cum vueæ procidentia; Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 3. cap. 29.* ita eas diſcernere docet: Puſtula in ſupeficie corneæ vndiquaque nigra eſt, etſi nigredo non ſit adeò intenſa; vueæ autem pars, quæ procidit, aut nigra, aut cœrulea eſt; & in fundo circulum album exhibet, qui à labiis corneæ eroſis eſt. In puſtulis corneæ cornea exactè rotunda manet, & ſuam natiuam figuram retinet: in vueæ autem procidentia pupilla minor redditur, nec figuram naturalem planè retinet, ſed parte quadam ſui veluti diuulſa apparet, aut figuram & ſitum planè immutatum oſtendit.

Materia etiam diſcernitur à doloris qualitate & magnitudine, puſtularum colore, ægri temperatura, habitu & ſimilibus.

Prognoſtica.

1. Puſtulæ in innata ſeu alba oculi tunica minus periculoſæ ſunt, quam in cornea.

2. Superficiariæ puſtulæ curatio facilior eſt, vel minus perculoſa; cum eâ ruptâ & exesâ humor aqueus non profluat, aut vuea tunica procidat. Quæ verò profundior, periculoſior eſt; cum totam corneam facilè erodere poſſit, vt ea exeſa humor albugineus profluat & vuea procidat.

3. Et præcipuè ſi iuxta pupillam ſunt puſtulæ, periculoſæ ſunt; quia obducta cicatrice viſus aboletur.

4. Si cornea in partem internam rumpatur, malum eſt immedicabile.

5. Si dolor & pulſatio & cætera accidentia in puſtula paulò pòſt remittant, ſpes eſt, fore, vt puſtula per viam reſolutionis terminetur. Si verò ſymptomata illa interdantur, ſuſpicandum eſt, illam tendere ad ſuppurationem. Nam ſolent puſtulæ iſtæ, ſi rumpantur, ſæpe in vlcus mutari.

Indicationes.

Materia in puſtula collecta tota euacuanda eſt, & ſuppuratio, atque exulceratio, quãtũ fieri poteſt, prohibenda; præſertim ſi puſtula ſit cum inflãmatione, ideoque danda opera, vt materia diſcutiatur & reſoluatur.

Curatio.

Quod vniuerſales euacuationes & reuulſiones attinet, eodem modo illæ perficiuntur, vt in ophthalmia. Topica ab iiſdem etiam non multum variant. Itaque in puſtula cum inflammatione, qualis annatam potiſſimum occupat, conueniunt leniter diſcutientia, quibus & adſtringentia nonnulla miſcet Aëtius, vt in initio inflammationum fieri ſolet.

Commendat ergo *albumen oui & luteum oui cum ſacchar.* & *pauxillo croci.*

Ex adſtringentibus probat mala cydonia cocta, aut malicorium in aqua decoctum. Vel mucilag. ſem. pſyllij aut cydoniorum extracta cum aqua roſar. oculis inſtilletur.

Vel ℞ *Lycij, croci*, an. Drach. ß. *acaciæ* Scrup. j. *aquæ roſar.* Vnc. i. vel *album. oui & aqu. roſar.* an. Vnc. ß. Miſce.

Vel poma cydonia cocta cum pauxillo vnguenti roſacei M.

Poſſuntque iſta medicamenta in linteolis mollibus extendi, & toti oculo imponi.

Progreſſu temporis reſoluentia augeantur, vt mucilag. ſem. fœnigræc. aut decoctum flor. chamæmel. meliloti, ſem. [illegible].

Poſt hæc medicamentum ex thure, myrrha, croco, cũ ſucco fœnigræci prodeſt, quo vtendum eſt, donec puſtula diſcutiatur, vel, ſi per reſoluentia eam diſcuti poſſe ſpes non ſit, donec puſtula rumpatur, ſanieſque in linteo oculo impoſito appareat.

Vel ℞ *Melilot. verben. ruta, chelidon.* an. M. j. *flor. roſar. rubr.* M. ſem.

Deſtilletur inde aqua, quæ oculis imponatur & inſtilletur.

In puſtulis corneæ ex humore aquoſo Auicennas exſiccantibus vtitur, vt terra Samia torrefacta, tutia, clymia, quæ cadmia natiua eſt, ſiue lapis calaminar. ♁io, atque aliis, è quibus tale Collyrum paratur:

℞. *Tutiæ præpar. lapid. calaminar. ſcoriæ æris lot.* an. ʒ. ß. *gummi arab.* ʒ. ß.

Terantur in aq. calida, & F. Collyrium. Huius ʒ. ß. cum aq. fœnigræc Drach. vi. excipiatur, quando opus fuerit.

Chymici commendant ſaccharum ♄. & oleum ♄. quod in aq. euphragiæ diſſoluunt:

Vt ℞. *Aq. roſar.* ℥. iß. *euphragiæ* ℥. i. *ſacchari* ♄. gr. xv. *tutiæ præpar.* Scr. ſem. Miſce.

Nonnulli commendant pinguedinem aſciæ piſcis.

Quod ſi puſtula ita incrementum ſumpſerit, vt medicamentis diſcuti non poſſit, acu argentea perforanda eſt, vt humor effluat; quod in puſtula ſuperficiaria ſine periculo fieri poteſt, in profundiore verò cautione opus eſt.

Diæta eadem eſt, quæ in ophthalmia.

Peculiaris puſtula in annata tunica nuper in docto quodam viro à me animaduerſa eſt, quæ in eo quidem conueniebat cum aliis puſtulis, quod ſimilis erat veſicis, quæ à combuſtione aquæ feruentis excitantur, ſed magnitudine diſcrepabat. Primò quidẽ cũ ea veſperi conſpicienda mihi exhiberetur, in ſiniſtri oculi externo angulo magnitudine ſemẽ cãnabis æquabat, ſed vnica nocte ita incrementũ ſumebat, vt dimidiã auellanam æquaret, & ad corneam ferè extẽdetur. Cum autem vir ille ſanguine bilioſo abundaret, mox venam aperui, & purgans exhibui, & primum hũc Liquorem linteis mollibus toti oculo impoſui.

℞. Muci-

℞. Mucilag. ſem. pſyllij, cydonior. fœnigræci, aqu. roſ. extr. an. ℥.ij. *aqu. roſar.* ℥.jß. *flor. ſambuci* ℥.ß. *croci* Scr. ß. Miſce.

Quo applicato ſubſidere cœpit puſtula. Poſtea hunc Liquorem oculo inſtillaui,

℞. Aq. roſar. ℥.j ß. *euphrag.* ℥. ß. *tutiæ præpar. ſieff albi ſ. opio*, an. Scrup.j. *vitrioli albi* gr.ii.

Miſce.

Atque ita intra paucos dies puſtula euanuit.

CAPVT XVIII.

De Vlceribus Annatæ & Corneæ.

VLcera, quæ in annata vel cornea tunica excitantur, ortum habent vel à cauſſa externa, vt ictu, percuſſione, medicamentis acribus, iis, quæ in oculos illapſa ſunt; vel ab internis, vt humoribus mordacibus ſiue naturâ tales ſint, vt bilis vtraque, ſiue putredine tales euaſerint, vt humores quicunque. Materia illa vel aliunde confluit ad oculum; in annatam potiſſimum à vaſis externis, in corneam ab internis: vel relicta in oculo eſt, ſiue ab ophthalmia præcedente, ſiue à puſtula. Nam ad Ophthalmiam ſæpe vlcera ſequi ſolent, humore mordace per emplaſticorum vſum intempeſtiuum cohibito; vt & poſt variolas & combuſtiones.

Differentia.

Vlcera autem illa variis nominibus pro variis circũſtantiis appellãtur, vt Paulus Ægineta, *lib. 3. c.* 22. docet. Quod enim cauum, anguſtum, durum eſt, *βόθριον*, hoc eſt, foſſula, dicitur; quod latius, ſed minus profundum, *κοίλωμα*: quod in iridis circulo externo exortum ambientia etiam comprehendit, variique coloris eſt, circa externam iridis partem rubicundum apparet, circa internam candidum, Græcis *ἄργεμον*, ab albedine, vt videtur, dicitur; nonnulli vlcus coronale appellant. Quod denique profundum, ſolidius, aſperum, & quaſi cruſtoſum eſt, *ἐπίκαυμα* & *ἔγκαυμα* vocant. Auicennas *libr. 3. fen. 3. tract. 2. cap. 3.* ſeptem differentias enumerat: quatuor ſuperficiarias, & tres profundas, quæ ſaltem ratione magnitudinis, & quod vlcus aliud latius, aliud anguſtius, aliud ſuperficiarium, aliud profundum eſt, diſcernuntur.

Signa Diagnoſtica.

Subiectum, figura, & magnitudo vlceris in oculo viſui ferè patet. Si vlcus in cornea conſiſtat, præceſſit puſtula alba, & in præſentia vlcuſculum album apparet in nigro oculi, cum ob proprium corneæ colorem album, quod *διαφανὲς* eius terminatum album apparet, tũ ob ſaniem albam ſub cornea collectam. Si exulcerata ſit tunica annata, punctum veluti rubicundum in albo oculi conſpicitur, ob venas eius tunicæ ſanguine repletas.

Prognoſtica.

1. Vlcus corneæ tunicæ periculoſius eſt, quàm annatæ, quod tamen ipsũ etiã in adultis ægerrimè ſanatur; & corneæ vlcus, quod è regione pupillæ conſiſtit, adhuc periculoſius eſt: quia poſt vlcus ſanatum relinquitur cicatrix opaca, quæ viſionem lædit; aut ſi rumpatur tota tunica, fit effluxus humoris aquei, aut vueæ procidentia. Imò Platerus refert, ſe vidiſſe aliquando quatriduo poſt inflammationem oculi in vlcus conuerſam ex vtroque oculo humorem cryſtallinum effluxiſſe, & in barba hæſiſſe. Sed credibile eſt, non ſolùm externas illas oculi tunicas, ſed totum ferè oculum cum inflammatum fuiſſe.

...moris ...yſtallini fluxus.

2. Vlcus, quod foràs rumpitur non ità periculoſum eſt, quàm quod intrò rumpitur; quoniam externa omnia tractari commodius poſſunt.

Indicationes.

Vt aliarum partium vlcera, ita etiam vlcus in oculo indicat, ſolutam vnitatem vniendam; ſi quid imminutum, id regenerandum, & locum cicatrice claudendum eſſe. Hæc vt præſtari à natura queant, (naturæ enim opus eſt, non artis, partem aliquam regenerare, conglutinare, & conſolidare) Medici officium eſt, impedimenta actionis illius naturæ remouere. Materia igitur fluens ad oculum eſt diuertenda & euacuanda; ſordes detergendæ; dolor, ſi adſit, mitigandus; natiua oculi temperies reſtituenda & conſeruanda. Atque ita, vt aliarum partium, ita & oculorum vlcera, inprimis requirunt detergentia & exſiccantia. Quantũ tamen ad materiam medicamentorum, non parùm ab aliorum vlcerum medicamentis medicamenta in oculorum vlceribus differunt, ob differentiam naturæ ipſius partis. Cum enim oculus ſit exquiſito ſenſu præditus, ob *εὐαισθησίαν* illam medicamenta ſint lenia & temperata, ſine aſperitate & mordacitate, cuiuſmodi ſunt, quæ primum in hac qualitate gradum non excedunt. Quæ ſi ſimul adſtrictione careant, detergendo quoque proderunt. Sordidis tamen vlceribus paulò valentiora adhibeantur, teſte Galeno, 4. *de compoſ. medic. ſecund. loc. cap.* 3.

Curatio.

Vniuerſalia igitur, de quibus in ophthalmia diximus, præmittenda, ſimulque medicamenta fronti & temporibus applicanda, quæ influxum humorum prohibeant ex aqua roſarum, plantag. bolo Armeno, ſanguine draconis, acacia, albumine oui, & ſimilibus. Hinc topica conuenientia oculo imponenda. Et quidem ſi vlcus cum inflammatione adhuc ſit coniunctum, ea conueniunt, quæ in ophthalmia ſunt propoſita. Cataplaſma ex ouo integro cum roſaceo & vino tepidum, lana exceptum, ſieff album: Sequentibus diebus fomenta fiant ex roſis, meliloto, fœnogræco, quibus nonnunquam ſemen papau. addere licet. Non minus enim doloris, quàm inflammationis, habenda ratio. Ideoque etiam dolorem lenientia admiſcenda, quæ infrà, *cap.* 23. de dolore oculorum proponentur. Admiſcenda etiam ea, quæ aliquantulum detergunt & ſiccant, qualia ſunt, ſacchar. mel, crocus, myrrha, & collyria de olibano; quorum multæ reperiuntur deſcriptiones à Galeno, 4. *de compoſ. medic. ſec. loc.* Paulo Ægineta, Aëtio, & Alexandro propoſitæ. In vſu tamen frequentiore eſt ſieff de thure Rhaſis, quod ad Almanſorem deſcribitur, paraturque ex Ammoniaci, ſarcocollæ, ana Drach. v. thuris Drach. x. croci Drach. ii. quæ omnia excipiuntur mucilag. fœnigræc. atque in collyrii formam rediguntur.

Vtilis etiã eſt aqua è fragorum partibus tribus, ſacchari parte vna, vbi prius per octiduum in B. digeſta, & poſtea deſtillata fuerint. Efficacius mundat myrrha, tutia, & tandem marrubium.

Vbi autem vlcus ſolum eſt, nec ei inflammatio vel dolor coniunctus, ſed ſaltem illud duplex excremẽtum tollendum; tunc præcipuè deſiccare decet cum aliqua deterſione, quæ maior vel minor eſſe debet, prout maior vel minor ſordium copia. Talia ſunt; tutia præpar. corallium, aloë, ſarcocolla, quæ commodiſſimè in nodulo è linteo raro in aqua euphragiæ, vel alia conueniente infunduntur, noduluſque poſtea exprimitur. Purgant etiam vlcus hydromel, & ſyrupus de roſis ſiccis.

Vbi vlcus mundatum fuerit, adhibendum ſieff de plumbo Rhaſis, primò in lacte muliebri, deinde cum

aqua conueniente vſurpatum. Vtile eſt & ſaccharum ac oleum ♄ni. Cicatricem etiam efficaciter inducit ſieff album Rhaſis, Eleiſer vocatum.

Vel ſequens ex Thure:

℞. *Thuris* Drach.x. *gummi Ammoniaci, ſarcocollæ*, an. ʒ.ß. *croci* ʒ. ii. Cum *ſucco fœnigraci* F. ſ. a. Collyrium.

Vel ſequens de Plumbo:

℞. *Plumbi vſti & loti, æris vſti, tutiæ præpar. gummi tragacanth.* an. Drach j. Cum *aq. euphragiæ.*

F. Collyrium.

Vel ℞. *Corallior. rubr. præpar. C.C. vſti præpar.* an. ʒ. j. *ceruſſæ lotæ* ʒß, ♁ *crudi* ʒ.ß.

Cum *melle roſaceo*,

F. Linimentum.

Aqua Ophthalmica Crolly. Pertinet huc etiam Aqua ophthalmica, cuius Crollius mentionem facit, & hoc modo paratur.

℞. *Succum chelidoniæ è fl. & foliis verno tempore collectum, eiuſque bonam quantitatem in B. digere, donec depuretur.*

Deinde ℞. *Menſe Iunio,* ☉ *&* ☽ *in cancro coniunctis, (alij malunt in plenilunio) Cancror.* num. xx. *& reſectis extremis pedum & caudarum durioribus cruſtis, contunde in mortario, vt ſuccus inde exprimi poſſit, quem cum ſucco chelidoniæ depurato coniūctū deſtilla ex Balneo.*

Quod ſi de vuæ procidentia metuatur, ſtatim albumen oui cum globulo ex ſtuppa cannabina, vel lana aquâ roſarum madida applicetur.

Habetque Rhaſes, *cap. proprio*, quatuor collyria, quæ in vlceribus oculorum, ſi quodque ſuo tempore applicetur, magnæ ſunt efficaciæ. Collyrium primum de thure ad maturationem & abſterſionem eſt compoſitū. Mollit enim & maturat, quæ diſcuti nequeunt. Sieff ſecundum de plumbo generat carnem & vlcus explet. Sieff tertium carnem perditam inſtaurat, vuæ exitum prohibet, & cicatricem extenuat. Sieff quartum fortius adſtringit & glutinat, ac inprimis vtile eſt, cum metuitur, ne poſt vlcus magnum vuea procidat.

Diæta.

Diæta ex ſuperioribus de Ophthalmia ſatis patet. Hoc ſaltem de decubitu notandum, vt æger in principio iaceat ſuper latere ſano, ne maior affluxus humorū ad oculum fiat. Suppurato autem iam vlcere & rupto, ſuper latere affecto æger cubet, vt facilius & promptius ſanies effluat. Si tamen vlcus magnum ſit, vt ruptura corneæ & effuſio humoris aquei metuenda ſit, ſupinum decumbere præſtat.

CAPVT XIX.

De Cancro Corneæ.

Cancer corneæ. INterdum in cornea tunica etiam Cancer exoritur, ex materiæ melancholicæ adustæ corruptione. Nō multum diſſimile malum eſt, quod Græcis *ἀνθρακωσις* dicitur, vlcus ſcilicet *ἀνθρακῶδες* in cornea tunica, quandoque etiam in palpebra, quandoque in vtraque.

Cauſſa.

Cauſſa huius mali eſt atra bilis, ſequiturque hoc malum diuturnas ophthalmias, quarum cauſſæ atra bilis permiſta eſt, & mulieribus, quibus menſes ſubſiſtunt, accidit.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hoc malum, quod vlcuſcula nigra, parua, dolorifica, cicatricem non admittentia, venas liuidas exiguas varicoſas habentia apparent. Percipitur dolor, qui partibus vicinis communicatur, & vſque ad tempora extenditur, humorque paucus, tenuis & acris effluit; dolor ad acriorum medicamentorum vſum valde exaſperatur; appetitus deiicitur.

Prognoſticum.

Malum hoc plerumque, & ferè ſemper incurabile eſt, ac in vicinas partes ſerpit, ægrumque viſu priuat, & tandem mortem affert.

Curatio.

Etſi verò malum ferè incurabile ſit: tamen, ne æger omni auxilio deſtituatur, mitigatio quædam eius & palliatio, vt loquuntur, tentanda eſt. Bilis atra videlicet euacuanda eſt epithymo, polypodio, lapide Lazuli. Eiuſdem acrimonia & malignitas temperanda, quem in finem etiam lac exhibetur. Oculo imponitur & inſtillatur aqua mellis croco mixta, addito albumine oui; de quo videatur Aëtius, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. cap. 31.* Exemplum canceroſæ excreſcentiæ ad pilæ quantitatem, & medicamenta ad eius mitigationem adhibita, deſcripſit Foreſtus, *lib. 11 obſeru. 12.*

Interdum cancroſi tales tumores totum oculum corrumpunt, qui non, niſi exciſione & extirpatione, curari poſſunt; cuius rei hiſtoriam notatu dignam habet Guilhelmus Fabricius, *Centur. 1. obſeru. 1.*

CAPVT XX.

De Vulneribus Oculorum.

Vulnerorum. SI cornea vel annata vulnerata ſit, primò, ſi opus, euacuandum eſt totum corpus per phlebotomiā vel purgationem, prout viſus poſtulat. Et inprimis venæ ſectio neceſſaria in magnis oculorum vulneribus; cum vix aliud efficacius initiò ſit auxilium. Purgantia præcipuè bilem, vſurpanda, vt & medicamenta bilem alterantia, refrigerantia, & caput reſpicientia; cum bilis aliorum humorum ſit ad caput vehiculum. Statim verò ipſi oculo repellentia adhibeantur ex albumine oui bene conquaſſato, cum aqua roſar. cui pauxillum boli Armeni addi poteſt. Sequentibus diebus albumen oui cum ſieff albo miſceatur.

Vel ℞. *Album. ouor.* ij.

Conquaſſentur cum *aqu. tormentill. roſar.* an. Vnc. j. adde *alumin. croci*, an. Scr. j. Miſce.

Eadem repellentia temporibus & fronti imponenda. Ad inflammationem prohibendam, & dolorem leniendum, cataplaſma ex meliloto, capitibus papaueris, croco, & pane imponi poteſt. In cataplaſmatis tamen adhibendis animaduertendum, ne oculus eorum pondere oneretur, Ideoque ſolum ſuper palpebram imponenda, vt oculus aperiri, & lachrymæ & ſordes effluere poſſint. Leniter quoque oculus detergendus, ne dolor inferatur. Poſtea addatur collyrio albo ſieff de plumbo, ſemper eius quantitatem augendo, donec ſolo hoc ad vlcus carne implendum vti tempeſtiuum ſit.

Vel ℞. *Ceruſſ. amyli*, an. Drach. ii. *thuris* ʒ. j. ß. *ſarcocollæ, tragacanth.* an. ʒ. j. *camphoræ* ʒ. ß.

Infundantur in aq. roſar. hinc vaſe clauſo in Balneo coquantur & colentur. Colatura vſui ſeruetur.

Vel ℞. *Gummi Arabic. aquâ roſar. diſſol.* ʒ. iii *cremoris rad. conſolid. maior.* ℥. j. ß. *pulueris ſubtilis thuris, aloes lotæ*, an. ℈. 1.

Vel ℞. *Sieff. alb. Rhaſis ſ. opio* ʒ. i. ß. *aq. roſar.* ℥. i. ß. *albumin. ouor.* ʒ. ii. *tutiæ prep.* ʒ. ß.

M. in mortario marmoreo vel plumbeo.

Poſt diē ſeptimū magis ſiccantia & detergentia cōueniunt, quæ faciunt, ne caro craſſa, ſed tenuis generetur.

Vel

Vel ℞. *Myrrh. ſarcocoll. lacte nutrita*, an. Drach. ß. *tutiæ præpar.* Drach. i. *mell. roſat.* q. ſ. F. Linimentum.

Valde commendatur & hoc:

℞. *Bol. armeni* Vnc. i. *tutiæ, ſang. dracon. gummi Arab.* an Vnc. ß. *aq. roſar.* lb. j.

In vitro clauſo bulliant in B. M. vel vaporoſo per horam. Poſtea adde ſucci mali Punici Vnc. i. & colentur. Colatura ter & quater in oculum inſtilletur.

Vel ℞. *Mell. opt.* Vnc. ii. *ſucci roſ. rubr.* Vnc. iiij. *ſuccin.* Drach. ß. *viridis æris* Dra. j.

Digerantur in Balneo, & colentur, ac liquoris huius guttæ ii. oculo ſæpe inſtillentur. Eidem liquori addi poteſt mucilago ſem. fœnigræc. & vitellus oui vnius; & cataplaſmatis loco oculo imponi. Ab Euſtachio Rudio ad oculorum vulnera valde commendatur pars illa albuminis oui, quam gallaturam vocant; de quo videatur infra, *cap.* 23.

Commendatur etiam hic aqua Ophthalmica Crollij, ſuprà, *cap.* 18. deſcripta; & altera, quæ fit ex albumine ouorum ad duritiem coctorum in Balneo liqueſcente.

Commendatur & oleum rubrum ℔ni.

Tandem, vt cicatrice vulnus claudatur, ſiet ſ Rhaſis, Eleiſer, ex vſu erit.

Si cum oculi globo etiam palpebra vulnerata ſit, cauendum, ne palpebræ cum oculo agglutinentur. Ideóque oculus interdum circumuoluendus ſi id commodè fieri poſſit, & oculo duplicatum vel triplicatum auri folium, vel ſubtiliſſima auri lamina imponenda.

De mira ſucci in veſicis vlmorum collecti, ad vulnera oculorum ſananda, vi. Hiſtoria Henr. ab Heer.

¶ [Henricus ab Heer, Medicus Leodienſis, *obſeru. oppid. rarar.* 4. refert, ſe cum Lithuano quodam aliquando iter feciſſe, qui ab omnibus Medicis, agyrtis, vetulis, veneficis, Chymicis, in totâ, quam obierat, Europâ & Aſia, ſecreta (vt vocabat) plurima collegerat; atque eum gallum gallinaceum ſibi obtuliſſe, & iuſſiſſe, vt oculum galli ſæpius acutiſſimo ſcalpello punctum, intérque digitos preſſum, orbitæ oculi reponeret. Quod vbi feciſſet, affudiſſe Lithuanum illum guttas duas liquoris, qui menſe Maio in veſica vlmi reperitur, obligatúmque capite gallum ciſtæ incluſiſſe, & poſt horas octo eduxiſſe, vtroque oculo ita ſibi ſimili, vt ſectum oculum nullus à ſano poſſet diſtinguere. Hoc quamuis pro ludicro, & forſan magico, habuit Henr. ab Heer, accidit tamen poſtea, vt puella acu fortè fortuna ita oculum læderet, vt humor Aqueus, & pars vitrei efflueret. Tunc ergo hunc ipſum liquorem, vulneribus ſanandis aliàs vtilem, ſub quartam pomeridianam applicauit, & ſub mediam noctem linteum admotum, ſi ſiccaretur, eodem nouo liquore imbui iuſſit. Manè (teſtatur Deum & fidem) oculum externum ſanum offendit, ſed viſu priuatum, ita quidem, vt vigeſimo pòſt anno nullus excæcatum oculum à vidente diſcernere potuerit, imò illa multis annis cum marito eius rei inſcio vixerit.]

CAPVT XXI.

De ruptura Corneæ.

Ruptura Corneæ.

Interdum vulnera tam altè penetrant, & vlcera tam profunda ſunt, vt corneam tunicam totam erodant; interdum & ab aliis cauſſis cornea rumpitur, ita vt humor aqueus effluat, & interdum ipſa tunica vuea procidat, de quo poſtea.

Cauſſa videlicet rupturæ corneæ eſt vel interna, præcedens ſcilicet vlcus, aut magnus humorum affluxus, à quo oculus ita diſtenditur, vt medius crepet, & humores effundantur; cuius rei hiſtoriam annotauit Ambroſius Paræus, *lib.* 6. *cap.* 13. vel externa, vt punctura aut vulnus.

Signa Diagnoſtica.

Malum ipſum viſui patet, præſertim ſi humor aqueus effluat, vel vuea procidat.

Prognoſtica.

Malum hoc quò maius eſt, eò periculoſius eſt. Si enim tantum ſit, vt vuea procidat, plerumque malum incurabile eſt, vt poſtea dicetur, cùm non facile ſit, vueam prolapſam intrò reponere. Si verò vulnus ſit anguſtum, minus periculi habet. Etſi enim humor aqueus effluat, & inde viſus aboleatur: tamen aqueus humor regeneratur, quo inſtaurato viſus etiam reſtituitur. Huius rei exemplum habet Galenus, 4. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. & Langius, *libr.* 1. *Epiſtola* 7. Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. cauſſ. lib.* 2. *cap.* 28. Coiter, *in obſeru. Chirurg.* Atque ipſe etiam tale exemplum obſeruaui in puero, qui, cùm cuſpide cultri oculum læſiſſet, vt humor aqueus efflueret, & cornea inde tunica nonnihil corrugaretur, viſum illius oculi amiſit: quem tamen paulatim humore aqueo reſtituto iterum recuperauit.

Curatio.

Cum vulnus partium ſolutarum vnionem indicet, nulla alia cura rupturæ corneæ erit; quam vulnerum & vlcerum oculorum. Inſtilletur videlicet in vulnus penetrans corneam vel annatam oui albumen cum tutia præparata mixtum. Et, vt vueæ procidentia præcaueatur, oculo fomentum imponatur ex adſtringentibus ſine aſperitate, vt floribus roſar. foliis rubi, virgæ paſtoris, polygon. coctis in vino adſtringente, aut, ſi calor adſit, in aqua pura.

Vel cataplaſma imponatur ex flor. roſar. & cydoniis in vino adſtringente coctis cum acaciæ Scrup. ij. & croci Scrup. ſem.

Valentiora ſunt hypocyſtis, balauſtia, gallæ immaturæ.

Vel tale Collyrium paretur:

℞. *Aloes lota, tutiæ præpar. ſarcocoll.* an. Scrup. ſem. *ſpicæ, croci, ſacchar.* ℔ni, an. gr. v. ♃ij Scrup. j.

Cum mucilag. tragacanth. & fœnigr. F. Collyrium.

Alij hoc commendant:

℞. *Aq. conſolid.* Vnc. iii. *gummi Arab. thuris* an. Dra. j. *oculor. cancri* Dra. ß. *balauſt.* Scr. i. M. ſuper igne & colentur. Colatura oculo inſtilletur.

CAPVT XXII.

De Sugillatione Oculorum.

Suggillatio oculorum.

QVam Suggillationem oculi, vel maculam eiuſdem rubeam appellant, Auicennæ Altarfati eſt, Græcis ὑπόσφαγμα, ὑπόχυσις αἱματώδης, & αἱμάλωψ. Galeno etiam ὑποφθάλμιον, nonnullis ὑπώπιον vocatur per ω & ι ſcriptum, quod alij tamen de faciei potius & partium cauatum ſub oculis, quæ ὑποφθάλμια Hippocrati ſunt, cruenta ex ictu vel lapſu ſuffuſione exponunt.

Eſt igitur hoc malum ex genere τῶν ἐκχυμωμάτων, teſte Galeno, *initio* 5. *de comp. med. ſ. l.* quæ fiunt, quando circa cutem vaſis contuſis aut ruptis ſanguis in ſpatia circumiacentia effunditur, & quidem non acervatim aut ex grandioribus venis per διαίρεσιν & ἀναστόμωσιν exit, ſed lentè per διαπήδησιν, vel ἀναστόμωσιν è minoribus, tranſſudationis ſpecie, vbi & progreſſu temporis liuescit & denigratur. Ita ſugillatio oculi eſt ſanguinis ex ictu vel lapſu, ruptis aut contuſis, vel alio modo apertis, in oculorum tunicis, annata vel cornea, in eaſdem effuſio, colore primùm rubeo, poſtea liuido vel nigro, quem mortuum tum ſanguinem appellant. Cui malo & hoc accidit, vt, ſi corneam magis occupet, obiecta omnia colo-

tem ad rubrum vergentem præ ſe ferant. Nam & ad corneam venulæ porriguntur, eâ parte, qua iridem ſpectat; & ex vicinis vaſis ſanguis in eam effundi poteſt. Et quidem ſanguis ille interdum in annatam, interdum in corneam, interdum in vtramque effunditur.

Curatio.

Cauſſa contuſionis & ruptionis in his tunicis plerumque eſt externa, videlicet ictus aut plaga, aut clamor vehemens, vel tubarum inflatio; ob quam venæ tenſæ aperiri poſſunt; nonnunquam etiam interna, vaſorum ſcilicet repletio à ſanguinis copia, vt effuſio eius fiat, aut ſanguinis ipſius feruor & acrimonia, vt per vaſorum anaſtomoſin ita excidat.

Differentia

Differentiæ huius mali ſunt, quod ſuggillatio alia recens eſt, quæ rubro colore apparet; alia antiqua, quæ liuido, fuſco, vel nigro. Sanguis enim extra vaſa effuſus, & proprio calore & ſpiritu deſtitutus, primò liueſcit, poſtea fit obſcurus.

Signa Diagnoſtica.

Malum hoc viſu deprehenditur. Si à cauſſa ſit externa; ab ægro id cognoſcitur: ſi ab interna, abeſt externa. Et quidem à ſanguinis copia color maculæ rubeus erit; ſi à feruore ſanguinis, ad citrinum verget. Et dum cornea ſuffuſa eſt ægris, quæ cernunt, rubra eſſe videntur.

Prognoſtica.

1. Malum hoc non difficulter in initio curationem recipit; quoniam vitium vaſorum in oculo exiguum eſt.

2. Sanguis extra vaſa effuſus tandem corrumpitur & nigreſcit, ægerriméque diſcutitur.

Curatio.

Sanguis è vaſis effuſus diſcutiendus eſt. Ideóque ſi maior eius affluxus metuatur, venæ ſectione & purgatione ſi opus, præmiſsâ, principio parum de adſtringentibus diſcutientibus permiſcendum, ne ſola diſcutientia plus ſanguinis è vaſis attrahant; qualia ſunt, aqua fragorum, roſar. ſalic. caprifolij, plantaginis, myrtillorum.

Vbi autem effuſio iam ſubſiſtit, & venæ ad ſuam naturam redierunt, ſola diſcutientia conueniunt. Atque hæc ipſa inter initia, dum malum recens eſt, leniora eſſe debent; cum ſanguis, qui effuſus eſt, nondum conuerſus ſit in grumum, ſicut hac de re docet Galenus, 5. *de compoſ. med. ſ. l. cap.* 1.

In validiorum deinde vſu caueatur, ne acrimoniâ ſuâ apertis venarum oſculis ſanguinem maiore copia proliciant.

Galenus ergo fotum initio vſurpat ex decocto fœnigræci & meliloti. Deinde collyrium Nili, *in* 4. *de compoſ. med. ſ. l.* quod primum excipit aqua, ad inflammationem inhibendam, poſtea decocto meliloti & fœnigræci, ad ſanguinem, qui effuſus eſt, diſcutiendum. Venis tandem per adſtringentium vſum clauſis, fomentum probat è ſolo fœnogræco, ſpongiam item infuſam in melle, & collyr. è myrrha cum decocto fœnigræci.

In 4. *de compoſ. med. ſ. l. cap.* 8. ſtatim in initio mali ſanguinem columbinum, eum præſertim, qui ex teneris pennis exprimitur, (alij apertâ venâ ſub alâ ſanguinem extrahunt) inſtillare iubet, tum ad inflammationem compeſcendam, tum ad ſedandum dolorem; quo tempore & albumen oui probat. Poſtea ad vitellum oui accedit cum vino, & ad melilotum cum vino. Poteſt & columbarum ſanguis tum adhiberi, qui ob ſalem, qui ei ineſt, etiam vim diſcutiendi habet. Vtilis etiam eſt ſanguis palumborum, turturis, & hirundinis. Valet & lac muliebre calidè cum modico thure inſtillatum, & braſſicæ folia cocta atque trita cataplaſmatis forma impoſita, & caſeus recens parùm ſalſus, qui mixtam habet facultatem, emplaſticam quidem ex ſe ipſo, diſcutientem verò, & nonnihil adſtringentem ex ſale, vt non abſurdum ſit eo in principio vti, teſte Galeno, *in initio* 5. *de compoſ. med. ſ. l.*

Inueteratum malum & nigreſcens fortiora remedia poſtulat, vt ſuccum raphani, ſuccum abſinthij vel hyſſopi, vel origani cum melle, myrrham, nitrum. Galenus ex Archigene hyſſopi comam tritam, & linteo panniculo ſeu nodulo illigatam in feruentem aquam demittit, nodulúmque poſtea oculo tepidè admouet. Ita enim cruor elicitur adeò, vt linteolo adhæreat. Idque etiam verum eſſe, ſe expertum ſcribit Iohannes Riolanus. Commendatur & abſinthium recens cum lacte muliebri & aqua roſar. cataplaſmatis forma impoſitum. Succum etiam radicis ſigilli Salomonis, ſeu ex recenti radice, ſeu ſicca vino macerata expreſſum, ſeu ipſam radicem contuſam, ſuggillationes feliciter curare, ſupra diximus. In declinatione morbi etiam fel auium adhiberi poteſt, & fel vulturis inprimis, & fel arietis valde commendatur, vt & crocus, myrrha, aloë. Exempl. gr.

Hyſſopi f- culus.

℞. *Croci* Drach. ß.

Teratur cum *vini albi* ſ. q. adde *myrrhæ* Dra. iß.

Iterum terantur, donec conſiſtentiam linimenti acquirant; Cui add. *mellis virginei* Drach. ij.

M. pro linimento, quod linteo inunctum oculo imponatur, & ter quotidie renouetur. Nonnulli fimum columbinum in cinerem comburunt, quem cum aceto ſubigunt & exſiccant, ac rurſum cum ſucco fœniculi, vel morſus gallinæ temperant & imponunt. Plurimum etiam commendatur Aqua fragorum viridis, quæ hoc modo paratur;

℞. *Fraga bene matura* q. v.

Aqua frag- orum viri-

Indantur pelui aurichalceæ vel cupreæ, vt vltramedium repleatur, adſpergantur ſale trito, & cooperta in cellam per octiduum collocentur, & appenſo in patellam inclinatam filo laneo aqua viridis in ſubiectum vas recipiens colligatur; de quo liquore manè & veſperi gutta vna oculorum angulis inſtilletur. Auicennas in contumaci malo aſcendit ad medicamentum ex vna parte ſinapi, & duabus caricarum confecto. Laudant & nucem rancidam atque oleoſam cum melle ſubactam, de qua aliquid in oculum immittunt, repetendo ternis ſemper horis. Commendatur & aqua vitis, quæ verno tempore ex palmitibus præciſis exſtillat. Ad antiquam ſuggillationem diſcutiendam vtilis eſt & radix ari raſa, & cum melle ſubacta impoſita.

CAPVT XXIII.

De Dolore Oculorum.

CVm morbos, qui duræ & corneæ tunicæ accidere ſolent, iam abſoluerimus, proximum eſt, vt ſymptomata, quæ in iiſdem contingere ſolent, addamus; quæ ſunt dolor & color vitiatus. Verùm cum de colore, *cap. præced.* & 18. dictum ſit, hoc capite de dolore oculi tractabimus, qui etſi vulgo toti oculo tribuatur, ipſi tamen præcipuè ob tunicas externas conuenit.

Oculorum dolor

Eſt videlicet Dolor oculorum triſtis eorum ſenſatio à ſolutione continui membranæ annatæ & corneæ. Cauſſa ſolutionis continui eſt vel interna, vel externa. Interna eſt humor, vel copiâ vel acrimoniâ continuum ſoluens; quò plerique etiam referunt ſpiritum flatuoſum. Externæ cauſſæ variæ ſunt, ictus & percuſſio, ventorum

torum flatus,præſertim borealium,aërque nimis calidus vel frigidus,puluis,fumus,arenulæ,feſtucæ, animalcula,vapor & ſuccus cœpæ,allij,& ſimil. quæ cauſſæ pleræque in ophthalmia ſunt propoſitæ; cum dolor plerumque ophthalmiæ ſit ſymptoma.

Signa Diagnoſtica.

Et quidem ipſe dolor ex relatione ægri pateſcit. Ex relatione eiuſdem cauſſæ externæ innoteſcunt. Cauſſæ verò internæ iis ſignis, quæ ſupra de Ophthalmia fuerunt propoſita,pateſiunt.

Prognoſticum.

Dolor oculorum acerbiſſimum malum eſt; cúmque maioris affluxus ſit cauſſa, Ophthalmiam auget, & ſæpe cœcitatis autor eſt. Idem vigilias excitat, viréſque valde deijcit.

Curatio.

Itaque etſi commodiſſimè tollatur dolor ſublata cauſsâ, à qua pendet, & proinde doloris oculorum eadem ferè curatio ſit,quæ ophthalmiæ:quia tamen dolor ſæpe vrget;tum principali morbo nonnihil poſthabito, aut certè antequam is planè tolli poſſit,ſtatim, factâ aliqua euacuatione & diuerſione,de dolore mitigando cogitandum eſt; Adhibendum videlicet albumen oui exactè conquaſſatum:vel ſolum,vel cum aqua roſarum, aut lacte muliebri mixtum. Et inprimis pars illa albuminis, quam Itali Gallaturam, Germani *Das Ropchen* nominant, vſurpanda, quæ ex pluribus ouis colligenda, vt eius ſufficiens copia haberi poſſit, quam valde commendat Euſtach Rudius, *Pract. lib. 1. c. 20. Admirabiliſſimum,*inquit,*tum in dolore, cum in vulneribus oculorum eſt remedium illa pars albuminis, quam Gallaturam vulgò appellant, quæ debet exactè priùs conquaſſari. Hoc remedium bonus quidam Practicus, qui eo ſolo omnia oculorum vulnera ferè curabat, Dei virtutem appellabat.* Lac quoque muliebre vel aſininum recens mulſum oculo inſtillari,vel,quod tutius, ſupra oculum imponi poteſt. Non diu tamen,vt ſupra etiam dictum, in oculo relinquendum,ſed ſingulis horis innouandum,ne morâ corrumpatur,aceſcat,acriúſque euadat.

Vtile eſt & pomum dulcè maturum cum ſaccharo coctum & oculo applicatum.

Vel ſumantur *pomi dulcis aſſati* Vnc.ß. *camph.*gr.xv. *croci* gr.v.

Et cum *aqua roſarum & lacte* fiat Cataplaſma.

Prodeſt & mica panis albi in lacte muliebri infuſa, addito momento decoctionis papaueris,vel emulſionis ſem. papaueris:vitellus item oui cum lacte & aqua roſarum, vel ouum integrum cum aqua roſarum contuſum.Et decoctum fœnigræci,quod Galenus parare docet,*in 1. de med. facil. parab. cap.* 10. medicamentum item ex oui luteo, mica panis, & ol. roſaceo. Cauendum tamen, ne oleum oculos ingrediatur, quod dolorem augeret.

Valentiora ſunt, ſuccus vel decoctum lactucæ,ſolani,rad.vel pomor. mandragoræ,capit.papau albi,emulſio ſem.papau.albi,facta cum lacte muliebri,opium, ſief album cum opio. Sed Auicennas opiatis non, niſi in acerbiſſimo dolore, vtendum cenſet, ex materia ſubtili & corrodente, vbi ſyncope & virium extrema deiectio metuitur.

In quo tamen caſu vſus talium moderandus eſt,quòd viſionem vehementer lædant,teſte Galeno, 3. *m.m.c.* 2. & 12. *m.m.c.vlt.* Et omnino præſtat fluxionem ab oculis auertere per venæ ſectionem,purgationem,& aliis modis;cum opiata ſæpe ſine iſtis auxiliis adhibita dolorem potius exaſperare,quam lenire compertum ſit:cuius rei exemplum refert Chriſtophorus à Vega, *Art. med. lib. 3. ſect. 1. cap. 1.*

CAPVT XXIV.

De Pure ſub Cornea.

CVm pus ſub cornea ante vueam vel cryſtallinum colligitur, vt viſus impediatur, Græcis appellatur ὑπόπυον per ο & υ ſcriptum. Fit etiam aliquando, cum ab vlcere profundiore pus defluens, & inter tunicas delatũ in circuitu iridis figuram vnguis reſecti refert,atque tum ὄνυξ, vnguis,nominatur: nonnulli à ſimilitudine, quam habet,ſemicirculi, Lunellam nominant. Fit autem ὑπόπυον, dum tumor ſiue corneæ,ſiue vueæ in abſceſſum degenerat,vt materia purulenta eo loco conſiſtat. Actio non ſolum ex effuſo & ſuppurato per inflammationem ſanguine fit, ſed etiam citra inflammationem & exulcerationem, vbi dolor capitis, aut lippitudo, aut ſuggillatio præceſſit. Si enim ſanguis ſuppuretur, dolor exoritur, qui prius non aderat, & oculus quodammodo inflammatur, ac color ſanguinis in albedinem mutatur. *Hypopyum.*

Signa Diagnoſtica.

Si pus inter vueam & corneam continetur,exactius illud conſpicitur, & affectus oculus ſano eminentior apparebit. Pus autem eſſe, cognoſcitur ex præcedente inflammatione, lippitudine, aut ſuggillatione. Moto etiam & concuſſo capite aut oculo pus manifeſtè ſub cornea ſimul commouebitur. Viſus quoque ſolet intercipi,adéſtque dolor pulſatorius,& color oculi rubeus.

Curatio.

Indicatio curatiua eſt, pus euacuandum eſſe. Aëtius igitur, *tetrab. 2. ſermon. 1. c. 28.* præmiſſis vniuerſalibus collyriis vtitur ad inflammationes deſtinatis,in principio ſcilicet,cum materia ad pus tendit; quæ cum albumine oui aut lacti inſtillat. Exacto tertio die fomenta adhibet per ſpongiam vel linteum leniter diſcutientia. Quæ enim vehementer diſcutiunt, & exſiccant, quod tenuius eſt,euacuant,quod craſſis, relinquunt & indurant,vt reſolui deinceps nequeat. Iubet etiam vitare adſtringentia. Itaque probantur collyria ex melle,myrrha, croco, fellibus animalium cum ſucco fœnigræci, fœniculi,fumariæ;item collyrium album de thure. Commendatur quoque radix cucumeris aſinini cum melle in cataplaſmatis formam redacta & impoſita; vt & farina fabarum cum melle ſubacta. Vtilis eſt & nux rancida cum melle trita;vt & hyſſopus & origanum. Efficax eſt etiam oleum de linteaminibus,quod & ad oculos exulceratos commendatur.

♃. *Linteum purum nouum & vitri pellucidi pulueriſati* q.ſ.F.ſ.ſ.ſ.in cucurbita ad dimidium eam replendo,& in cineribus deſtillentur. Oleum guttatim oculo inſtillandum. Idem præſtat oleum papyri, vtpote ex eadem materia factum.

♃. *Croci, aloes, myrrh.* an. Drach.i. *vini* Drach.iij. *mellis* Drach.vj.

Diſſoluatur crocus in vino, deinde cum aloë & myrrha miſceantur,tandem mel addatur,de quibus in curatione ſuffuſionis dicetur.

Vbi reſolutiua non ſuffecerint, alia præſidia tentanda. Apud Galenum eſt, *in fine 14. m.m.* quod etiam Aëtius repetit,Medicum quendam Romæ, Iuſtum,capitis concuſſione pus loco ſuo dimouere ſolitum,ne viſioni obeſſet. Aëtius acu obliquè ſiue à latere immiſſa pus per puncturam corneæ educit,poſt albumen oui inſtillat, ac deinde ouum integrum cum vino emulſo conquaſſatum, & molli lana exceptum oculo imponit. Vide Aëtium,*loco allegato.*

CAPVT

CAPVT XXV.

De Vuea procidentia.

Vuea procidentia.

POſtquam corneæ & annatæ tunicæ affectiones p.n. explicatis, iam vueæ vitia explicanda veniunt. Inter quæ primò occurrit Vueæ procidentia, quæ πρόπτωσις tunicæ ῥαγοειδὲς vocatur (Nam alia πρόπτωσις totius oculi eſt, de qua poſtea dicetur.) Eſt autem ſitus præter naturam illius tunicæ à ſoluta vnitate corneæ proueniens. Soluitur continuitas vel per vulnera, vel per vlcera vt antea dictum. Differentiæ ſiue ſpecies mali huius quatuor recenſentur ex Ægineta, prout maior vel minor vueæ portio procidit, & ruptura illa callum contraxit, vel non. Si enim parua vueæ portio procidat, μυιοκέφαλον dicitur, quod formam capitis muſcæ habeat: ſi verò maior portio excidat, vt acini vuæ figuram referat, σταφύλωμα: ſi maxima pars, & vſque ad palpebras excidat, μῆλον, id eſt, Pomum: ſi tandem calloſa facta fuerit, ἧλος, id eſt clauus, dicitur. Si vna cum vuea etiam portio quædam corneæ egrediatur, Auicennæ Orbicularis ruptura Corneæ vocatur. Eſtque ſimilis extremitati fuſi, quo fila ducuntur, cui ſpondylus ſiue armilla ſua eſt præfixa.

Signa Diagnoſtica.

Vueæ procidentia facilè viſu dignoſcitur. Quomodo verò procidentia vueæ à puſtula ſuperficiaria corneæ differat, ſupra in ſignis puſtularum oculi dictum. Nam puſtula ſuperficiaria vndique nigra cernitur, & exactè rotunda eſt, nec pupilla diuulſa apparet, vt in vueæ procidentia.

Prognoſtica.

1. Hoc malum, teſtibus Græcis & Arabibus, ægrè admodum curatur; quia non facilè eſt, vueam intrò repellere, & ruptam corneam vnire.

2. Minus periculi eſt in ea procidentia, quæ μυιοκέφαλον dicitur; quàm in ea, quæ σταφύλωμα, præſertim ſi nonnihil ſit inueterata. Cæteræ fere incurabiles ſunt.

Curatio.

Medicamenta hîc locum habent adſtringentia ſine aſperitate, qualia ſupra de Ruptura corneæ propoſita. Quæ ſpecies Procidentiæ deteriores & inueteratæ medicamentis non cedunt, eas Paulus, Aëtius, & Celſus ferro tentandas eſſe cenſent, ſaltem ad imminuendam deformitatem. Quod quomodo commodè fieri debeat, docet Paulus, *lib.6. cap.19.* Aëtius, *tetrabibl.1. ſerm.3. cap.35.* Celſus, *lib.7. cap.7. ſub titulo de σταφυλώματι oculi* Sed Auicennas metuit, ne materia ad ſanum oculum feratur, præſertim ſi ille naturâ ſit imbecillior, & exquiſito ſenſu præditus. Ideo à ferro potius abſtinendum cenſet. Vide Hieron. Fabric. ab Aquapendente, *de operat. Chirurg. tit. de ſtaphylomate.* Refert etiam Riolanus, Pater, in Practic. ſua, ſe vidiſſe intra oculum, palpitationem, quæ nullis remediis curari potuit: quæ procul dubio motus deprauatus vueæ tunicæ fuit.

CAPVT XXVI.

De Pupillæ Dilatatione.

Pupillæ dilatatio.

GAlenus, *1. de ſymptom. cauſſis, cap.2.* pupillæ, quæ foramen vueæ eſt, ſpeciebus viſibilibus tranſmittendis deſtinatum, quadruplex vitium recenſet: eius dilatationem, Imminutionem, in aliquam partem Detorſionem, & denique Ruptionem. Pupillæ dilatationem & anguſtiam quod attinet, debet pupilla ſeu foramen ita conſtitutum eſſe, vt non nimis ſit amplum, ne externum lumen nimis copioſum admittat, nec etiam nimis anguſtum, vt ſpecies viſibiles commodè admittat. Per pupillam verò nimis amplam lux peregrina, & quæ obiecta debita non vehit ingrediens, obliterat imagines, facitque, vt repræſentatio debilior fiat. Ideoque à natura ita oculi fabricati, vt pupilla dilatari & conſtringi poſſit: & contractionis quidem duplex vſus eſt; prior, vt arceatur lumen ſuperfluum ab oculi partibus interioribus, quas præſtat eſſe obſcuras, quàm nimis illuminatas. Sic enim imago rerum apparet illuſtrior. Alter, ne lux nimia oculum corrumpat, ratione illa, qua calor etiam intenſiſſimus excitari poteſt vi refractionis ob coëuntes radios ad perpendicularem refractos in vno puncto, vt optici demonſtrant. Dilatatur contrà in loco obſcuro pupilla, quia nullum adeſt lumen, quod ſpecies obliterare, vel euidentiam viſionis infringere poſſit; deinde quia ſic plures radij vnius puncti radiantis recipiuntur in oculum, qui quando in vertice coni coëunt, ſpeciem reddunt illuſtriorem, quod, vt melius, natura ſemper appetit. Hoc loco tamen obſeruandum, pupillam non ſolùm conſtringi in loco illuminato; ſed etiam in tenebricoſo, ſi ex illo lucidum valde corpus adſpiciatur. Nam, vt modò dictum, & ſpecies nimis lucidæ oculo noxiæ. Etſi verò aliter alij hac de re docent, & alij quidem foramen nimis anguſtum impedire exitum radiorum ſcribunt, ob amplum verò nimis diſpergi radios putant; tamen falſa hæc eſt opinio, quæ præſupponit, viſionem fieri radiorum emiſſione. Alij verò ſpiritu animali, qui ad oculum confluit, amplam pupillam minus commodè repleri poſſe exiſtimant. Veruntamen commodior eſt ſententia antea propoſita, quæ pupillæ dilatationem & conſtrictionem viſui obeſſe ſcribit, ob luminis externi maiorem vel minorem copiam, quæ pro anguſtiore vel ampliore pupillæ foramine maiore vel minore copia admittitur; qua de re in Inſtitut. *lib.1. cap.12. & lib.2. part.3. ſect.2. cap.3.* dictum.

Pupillæ autē dilatatio, Græcis ἀμυδρίασις peculiariter dicitur, quaſi ἀμυδρίασις, ab ἀμυδρῶς ὁρᾶν, vt etymon faciunt, hoc eſt, à viſione obſcura. Pupillæ etiam dilatatio ſemper viſui incommodat, ſiue ab ortu ſit contracta, ſiue pòſt acceſſerit. Anguſtia pupillæ non ſemper, ſed quæ naturalis eſt, potius ad acumen viſus facit. Dicitur & pupillæ αὔξησις & πλατυκορία, ab ampliatione pupillæ. Morbus eſt in vitiata conformatione, hoc eſt, in via ſiue meatu præter naturam dilatato, quando ſcilicet pupilla ſeu foramen illud, quo vuea tunica ad ſpecies viſibiles admittendas donata eſt, ita præter naturam verſus iridis circulum ampliatur, vt viſio hac de cauſſa lædatur. Fit enim tum imbecillior viſio, atque æger etiam ex mediocri interuallo obiecta non exactè cognoſcit. In clara etiam luce non ſatis acutè videt. Cuius rei cauſſam quidem, vt modò dictum, nonnulli eſſe dicunt, quòd amplius pupillæ ſpatium non ita impleatur à ſpiritu animali, prout opus erat, & quod ſpiritus animalis diſperſus radios procul emittere nequeat. Sed malè hi præſupponunt, quod viſio fiat ſpirituum emiſſione. Cauſſa verò huius rei eſt, quod externi luminis copia nimia in oculos per pupillæ foramen amplum admittitur, quæ viſioni officit; vnde etiam, qui exactè aliquid inſpicere volunt; oculis conniuent. Errat verò hic quidam, qui multo lumine externo opus eſſe putat ad perceptionem minutiſſimarum ſpecierum viſibilium. Experientia enim contrarium docet, qua conſtat, ad perceptionem ſpecierum in pariete obſcuratæ cameræ nullo planè opus eſſe externo lumine, excepto illo ſolo, quod ſpecies & colores per foramen deuehit, & in parietem ſtatuit. Lumen enim, vehiculum ſpecierum, coloréſque illuſtrati, radiant vt lux ipſa, vt ex opticis conſtat. Ergo

externum

externum lumen multum; quod diluit imagines magnas in obſcura camera, exiles imagunculas planè viſui eripiet. Errandi autem cauſſa hæc illi fuit, quod ſpecierum viſibilium ab obiecto viſibili reali radiantium repræſentationem confundit cum ſpecierum propagatarum ab obiecto, in quo intentionales & apparentes ſolùm depictæ imagines, perceptione. Nemo enim in opticis paullùm verſatus ignorat, literas in papyro exiſtentes expreſſas realibus coloribus clariùs & euidentiùs cerni multo lumine præſente, literarum autem imagines paruas in obſcurata camera in papyro albo depictas eò obſcuriùs, quò plus luminis cameram ingreditur; clariùs, quò minùs, videri.

Cauſſa.

Cauſſa dilatationis pupillæ alia natiua eſt, vbi à primo ortu contractum eſt hoc malum; alia aduentitia, atque hæc vel interna, vel externa. Interna proxima Galeno, 1. *de ſympt. cauſſis, cap.* 2. eſt tenſio vueæ tunicæ. Tenditur autem vuea vel per ſe, ob intemperiem ſiccam, citra humoris aquei conſumptionem, à vigiliis diuturnis, febribus, ac ſimilibus exiccantibus, non aliter, atque perforata coria, cum exſiccantur, patentiora foramina acquirunt; quo ſimili Auicennas rem declarat: vel per accidens, à ſubdito ſpiritu vel humore in modum vtris inflata aut diſtenta; quod & ab aqueo oculi humore ſupra modum aucto fieri poſſe docent. Auicennas etiam à tumore ſeu apoſtemate vueæ illam extendente. Aëtio ſimpliciter eſt allapſus humorum, qui aut aceruatim, aut paulatim ad oculum feruntur, & citra ſenſum vueam diſtendunt, vt pupilla dilatetur.

Externa cauſſa eſt ictus aut caſus ab alto, cuius vi vuea tunica vel tenditur, vel planè rumpitur. Ad quas etiam referri poteſt anhelitus retentio in parturientibus, vt docet Auenzoar, *libr.* 2. *tr.* 8. *cap. propr.* quia in anhelitus illâ retentione & enixu ſpiritus multi ad oculos confluunt, qui etiam humores & flatus ad oculos impellunt. Accidit hoc malum pueris magis propter tunicarum debilitatem; iis quoque, qui magnos habent oculos.

Facere etiam poteſt ad amplitudinem vel anguſtiam pupillæ diuturna in loco lucido, vel opaco mora. Si quis enim diu in loco tenebricoſo moretur, pupilla perpetuò dilatatur, & in eo ſitu permanet, vt poſtea in lumine iterum contrahi nequeat.

Verùm de ſiccitate, quam modò inter cauſſas dilatationis pupillæ retulimus, inter autores controuerſia eſt, & dubitatur, an illa pupillæ dilatationem inducere poſſit. Galenus equidem, *loco allegato*, hanc cauſſam proponit: verùm eam prætereunt Aëtius, Ægineta, Actuarius. Et Rhaſes, 2. *Contin.* Galeni opinionem reiicit: videtúrque ei ratio adſtipulari; ſiquidem ſiccitas potiùs videtur conſtringere & coarctare, quàm dilatare. Verum notandum, vueam poſſe humectari & exſiccari vel vt pars ſimilaris eſt, vel vt organica. Humectatur vt pars ſimilaris, quando per totam ſubſtantiam ipſius tunicæ diffunditur humor; vt pars verò organica, quando meatus ſaltem & foramen vueæ repletur humore. Contra exſiccatur vt pars ſimilaris, quando tota ſubſtantia vueæ exſiccatur; vt pars verò organica, quando humiditas meatibus incluſa abſumitur. Itaque ſi vuea tunica vt pars ſimilaris humectatur, fit pupilla anguſtior; quia tota vueæ ſubſtantia humectata, & in ampliorem molem extenſa coarctat foramen vueæ; ſi verò humectetur vt pars organica, ſeu potius ſi meatus ille humoribus oppletur & diſtenditur, pupilla quoque dilatatur: Sin exſiccatur vt pars organica, ſeu potius ſi humor in meatu abſumitur, ille in ſe concidit, & hinc foramen vueæ amplius redditur, ſicut coria & alia corpora exſiccata dehiſcere interdum videmus.

ſic ita uſſa di- ionis a.

Differentia.

Differentiæ huius mali ſunt, quod alia dilatatio parua eſt, non multum excedens limites naturales; alia magna, vt iridis etiam circulum contingat; alia per ἰδιοπάθειαν genita in oculo, alia per συμπάθειαν capitis ex vehementi eiuſdem dolore, aut alia affectione.

Signa Diagnoſtica.

Malum hoc oculis intuentium patet; præcipuè ſi Medicus anteà oculos ægri inſpexerit. Si verò, quæ latitudo pupillæ oculi ſani fuerit, Medico notum non eſt, videndum, an viſus ſimul cum latitudine pupillæ lædatur. Commune enim accidens eſt, quod minus acutè vident, & quòd viſibilia grandiora apparent, ſed indiſtinctè. Et ſi duo ſtatuantur in vno loco luminoſo, alter ſanus, alter oculis æger, ſani pupilla plus arctabitur, quàm ægri. Accedit, quod tales homines, cùm aliquid intueri volunt, oculos nonnihil comprimunt, & veluti conniuent. Pro magnitudine autem dilatationis viſus plus, vel minus offenditur. Præterea videndum, an vna ſaltem ſit dilatata, an vtraque. Nam ſi vna ſaltem ſit dilatata, certum eſt, eam affectionem morboſam eſſe: ſi verò vtraque pupilla ſit ampla, alterius oculi pupilla conſideranda. Si enim altero oculo clauſo altera adhuc magis dilatatur, amplitudo ea naturalis eſt; ſi verò non dilatatur, eſt præternaturalis; quia iam præter naturam pupilla ita dilatata eſt, vt amplius dilatari non poſſit.

Cauſſarum ſigna ex affectionibus præcedentibus haud difficulter cognoſcuntur.

Prognoſtica.

1. Natiua pupillæ dilatatio incurabilis, teſte Auicenna; aduentitia ægrè curatur. Nam conformationis vitium in hac parte ars corrigere non poteſt, & membranoſum vueæ tunicæ corpus ſemel tenſum induratur, vt non facilè ad naturalem ſtatum redeat, teſte Aëtio.

2. Dilatatio pupillæ ex ſiccitate orta difficulter admodum curatur; quæ verò ex humiditate, non ita difficulter. Galenus, 1. *de ſympt. cauſſis, cap.* 2.

3. Si poſt capitis dolorem vehementem magna ſequatur pupillæ vſque ad iridem dilatatio, exigua ſanationis ſpes eſt, ob immodicam materiæ copiam.

4. Quæ à percuſſione oritur, incurabilis eſt, ſi vuea ſit lacerata. Curatio verò aggredienda, vbi ſolùm vuea tenditur ab humore ſubiecto.

Indicationes.

Quoniam pupilla vltra modum naturalem dilatata eſt, indicatur remedium foramen contrahens. Si autem à cauſſa præſente fouetur malum, eáque ſit ſiccitas, humectandi oritur indicatio: ſi humor aut flatus tendens, is diuertendus & euacuandus eſt.

Curatio.

Græci & Arabes, dum malum ab humiditate eſt, & corpus plethoricum, venam ſecant in cubito; idque ideo, vt ſanguis ad oculum confluens reuellatur. Poſtea etiam venas temporum, & venas in angulis oculorum, ad cauſam proximam deriuandam. Proſunt & cucurbitulæ in occipitio, & hirudines poſt aures applicatæ; frictiones item deorſum factæ, & alia vniuerſalia, quæ in affectibus oculorum adhiberi ſolent. Inſtituatur quoque purgatio humoris peccantis, ſi opus, vt hactenus dictum. Poſtea vſurpentur materiam illam reſoluentia, & vueam leniter adſtringentia. Reſoluunt aqua marina, in quam facies apertis oculis aliquandiu immittatur, aut, ſi marina deſit, parum ſalis miſceatur aquæ, aut poſca aquoſa vſurpetur, iubente Aëtio. Leniter adſtringunt roſæ, nardus, crocus, pompholyx, ſpodium, item collyrium ex roſis, croco, corticibus thuris, acacia.

Vel

Vel ℞. *Roſar. rubr. ſiccar.* Scrup. ii. *croci, ſpicæ, cortic. thuris,* an. Scr. ß. *tut. præpar. ſpody, acacia,* an. Scr. i.

In puluerem redacta ligentur in nodulo panni linei rari, & nodulus coniiciatur in *aqua roſar.* Vnc. iij.

Tempore vſus nodulus fortiter exprimatur, & aqua iſta oculo inſtilletur.

Vel ℞. *Gummi Arab. tutiæ, ſandaracha Arab. tragacanth.* an. ʒ. ii. *boli Armen.* ℥. ß. *ſem. lini, cydonior. croci,* an. ʒ ß. *ſucci granat. è toto* ℥. iß. *aq. roſar.* ℔. ß.

Macerentur omnia in loco calido per noctem, poſtea ebulliant hora dimidia & colentur.

Si à multis ſit flatibus, vt tubicinibus nonnunquam accidit, illi diſcutiantur. Addenda adſtringentia, quæ robur parti adiiciant, vt ſi fotus fiat ex decocto ſem. fœnicul. fol. rutæ, aneth. flor. roſar. cimis rubi, fol. myrti & hyperici, quæ decoquantur in aqua roſar. vel myrti, admixtâ vini albi parte quarta.

Si malum ſit à ſiccitate, probantur humectantia, in quibus optimum eſt lac caprinum recens infuſum in vaſculum oculo excipiendo idoneum, vt oculus aliquandiu in hoc detentus molliter foueatur.

Vbi à percuſſione ortum eſt malum, eſtque læſio non magna, atque abeſt inflammatio, facilis eſt curatio cum emplaſtro de farina fabarum, fol. plantag. fl. roſar. quod in principio ad repercutiendum valet; poſtea cum emplaſtro de farina fabarum Rhaſis, quod magis reſoluit. Ratione verò materiæ, quæ fluxit, Auicennas ſanguinem turturis vel columbarum in oculum inſtillat, ac tandem ad diſſipandum collyrio è myrrha & fellibus vtitur. Si cum vulnere ſit & ruptura vueæ, non curatur. Maior tamen affluxus prohiberi poteſt venæ ſectione, materiæ deriuatione ac repulſione, & denique oculi roboratione.

CAPVT XXVII.

De Anguſtia Pupillæ.

Anguſtia Pupillæ.

DIminutio vel conſtrictio pupillæ, Græcis μύωσις, vel vt Galenus, 10. *de vſu part. c.* 5. nominat, φθίσις τῆς κόρης, (nam atrophia toti oculo tribuitur) eſt anguſtia præter naturam foraminis vueæ, qua viſio læditur.

Eſt videlicet morbus conformationis, ſcilicet in via; quia foramen illud pupillæ anguſtius eſt redditum, quàm naturaliter debebat.

Quomodò lædatur viſus in anguſtia pupillæ.

Quomodo autem viſus lædatur in pupillæ anguſtia, non ita planum eſt. Galenus, 1. *de ſymp. cauſſ. cap.* 2. ſaltem viſum aboleri ſcribit. Auenroës, 3. *Coll. cap.* 28. viſum imminui docet. Oribaſius verò, Aëtius, Paulus Ægineta, & Actuarius, etiam viſionem deprauari, & res maiores videri, quàm reuerà ſunt, ſcribunt. Quam Græcorum ſententiam plurimi etiam ex Practicis ſecuti ſunt, & in cauſſa huius ſymptomatis reddenda variè laborarunt. Viſa eſt & mihi olim probabilis. Sed experientiâ & opticis principiis edoctus iam ſentio, in pupillæ amplitudine nimia res quidem grandiores, non tamen maiores, quàm reuerà ſunt, videri; minùs tamen diſtinctas in clara luce; cùm nimia luminis copia ſimul ingrediens ſpecies nonnihil obliteret: contra in pupillæ anguſtia res quidem viſibiles diſtinctè repræſentantur, ſed minutiſſimæ, & quæ à lateribus ſita ſunt, non videntur; cùm eorum imagines per foramen anguſtum ingredi non poſſint: & contra in amplitudine pupillæ, etiam immoto capite, ea non ſolùm, quæ rectà oculis opponuntur, ſed & quæ ad latera ſunt videantur.

Cauſſa.

Cauſſa proxima eſt contractio vueæ tunicæ. Contrahitur autem illâ, vel cùm laxatur à nimia humiditate, qua ab ambitu verſus centrum contrahitur, ſicut in cribrorum & coriorum madefactorum foraminibus accidit; (vt enim tenſio vueæ tunicæ pupillam dilatat, ita laxatio anguſtiorē reddit) vel à defectu humoris aquei, ſiue ex vulnere aut vlcere, ſiue ex alimenti inopia, quo humore conſumpto indigens tunica concidit & corrugatur, ac pupilla anguſtior redditur. Paulo cauſſa eſt denſatio vueæ à ſiccitate orta, ſi videlicet exſiccatio vueæ à circumferentia ad centrum progrediatur; ſin contra, fit deſtillatio pupillæ. Aëtius dicit, contingere ex periculoſis, cuiuſmodi ab inanitione ſunt, debilitatibus, aut ex ingenti capitis dolore.

Signa Diagnoſtica.

Malum per ſe patet, præſertim ſi ad ſanum oculum fiat collatio. Quoad ſigna cauſſarum, ſi ab humiditate ſuperflua malum eſt, præceſſerunt cauſſæ humectantes: ſi à defectu humoris aquei, æger melius videbit in obſcuro; quia ſpecies viſibiles promptius occurrunt cryſtallino, qui à lucis præſentia offenditur. Commune verò huic vitio ex quacunque cauſſa eſt, quod res viſibiles quidem diſtinctè vident, ſed minutiſſimè; & quæ à lateribus ſunt, non ita vident, ac ij, qui pupillam ampliorem habent.

Prognoſtica.

1. Naturalis pupillæ anguſtia bona eſt, ob cauſſam antè dictam.

2. Morbi vitio facta mala eſt: atque inſanabilis quidem, ſi ex inſigni & irreparabili defectu fiat humoris aquei; minus noxia, ſi ex vuea humectata. Difficulter quoque ſanatur, quæ ex ſiccitate & inanitione oritur.

Curatio.

Præmiſſis vniuerſalibus, ſi vitium ſit ab vueæ humiditate, probantur ſiccantia, vt ruta, chelidon. fœnicul. collyrium ex tutia, felle, ruta, euphragia, & ſimilibus. Si à defectu humoris aquei, humectantia viuipentur, vt lac & aqua dulcis actu calida fronti & capiti admota, vt caput alimentum ab inferioribus attrahat. Commodiſſimum eſt, ſi manus calida & humida ſuper oculos detineatur. Paulus medicamentum rarefaciens & acre iubet oculis applicare; cuius ſcilicet rarefactione alimentum ab oculo ſuſcipiatur, acrimoniâ verò attrahatur. Attamen acrimonia illa morſu careat, neque nimis calida medicamenta ſint, ne, quod attractum eſt diſſipetur. Verum natura ſponte plerumque humorem aqueum reponere ſolet; qua de re poſtea, de defectu humoris aquei, dicetur.

CAPVT XXVIII.

De Suffuſione.

ὙΠόχυμα & ὑπόχυσις, Latinis Suffuſio, eſt humoris pr. natur. ſub cornea è regione pupillæ concretio, qua viſio impeditur. Vulgus cum Barbaris Cataractam appellat, tanquam aquæ ad pupillam decubitum, (Eſt enim Cataracta præceps aquæ in flumine ex loco abrupto delapſus, vt aqua ruere potius, quàm fluere videatur) Vnde etiam aquam ſimpliciter, & aquæ deſcenſum nominant. Arabes gradus augeſcentis huius mali appellationibus quibuſdam diſtinguūt. Incipiente enim ſuffuſione culices & corpuſcula quædam pilorum aut lanarum, vel araneorum texturis ſimilia oculis obuerſari videntur, pro humoris pupillæ ſuffuſi qualitate, colore, figura: atque hunc gradum appellant imaginationem, quod ſcilicet putantur res oculis obuerſari, quæ non ſunt. Augeſcente hoc malo ſymptomata inualeſcunt, & pupillæ color marinus apparet, aut pupilla ſimilis eſt vitro contaminato, vel aëri nebulis *Suffuſio.*

nebulis

nebulis repleto. Atque hunc gradum nominant Aquæ deſcenſum ſiue Guttam. Tandem, poſtquam malum perfectum eſt, ægérque amplius non cernit, & pupillæ color alius aut alterius coloris apparet, non tranſlucens amplius, Cataractam & ὑπόχυμα, ſeu Suffuſionem appellant, vbi ſcilicet externum lumen cum ſpeciebus viſibilibus humorem cryſtallinum ingredi nequit, propter interpoſitum corneæ & cryſtallino humori humorem excrementitium. Etſi enim veteres nonnulli, teſte Æginetâ, eandem affectionem eſſe putârunt ὑπόχυμα & γλαύκωμα; tamen rectè diſcernuntur; cùm γλαύκωμα non pupillæ obſtructio ſit, vt ſuffuſio, ſed cryſtallini humoris affectio, eius ſcil. præ nimia humiditate in glaucum colorem mutatio, vt, *ibidem*, ab Ægineta docetur.

in vera Eſt igitur ὑπόχυμα pupillæ ſiue vueæ foraminis obſtructio, facta ab humore præter naturam, eâ parte in oculo conſiſtente, viſionémque impediente. Morbus eſt in via; cùm ob foramen vueæ obſtructum ſpecies viſibiles in oculum admitti non poſſint. Vnde ſymptoma ſequitur initiò actionis videndi imminutio aut deprauatio, tandem, confirmato malo, penitus ablatio. Galeno, *in libr. de differ. morb. cap.* 8. eſt morbus in numero, & quidem in exceſſu; quoniam additum eſt aliquid præter naturam, ſeu adeſt oculo humor, licet alienus, in lentam & mediocriter duram σύστασιν, cuiuſdam quaſi membranæ, concretus.

in no- Atque hæc, quæ dicta ſunt, de vera ſuffuſione ſunt intelligenda, quæ καθ' ἐξοχὴν ita dicitur, quámque humor circa pupillam præter naturam collectus efficit, non vapor. Nam præter hanc, quæ legitima & vera ſuffuſio eſt, alia adhuc eſt, quæ Notha dicitur, quæ fit à vapore, & per conſenſum vel totius; vt in febrium ardentium vigore, fumis aduſtis per venas, & arterias ſimul cum ſanguine & ſpiritibus ſurſum elatis, & inſtante quoque criſi, per hæmorrhagiam narium: vel cerebri, quando ſuccis abundat aut craſſis pituitoſis, vt plerumque accidit, vnde vapores eiuſmodi ad oculos mittuntur; aut bilioſis aduſtis, vt in phreneticis, teſte Galeno, *in 4. de loc. affect. cap.* 2. vel ventriculi, è quo vapor ſurſum ad oculos effertur, ſiue ex cruditate, præſertim nidoroſa, ſiue ex bilioſi humoris in ventrem confluxu: vel vteri, aliarúmque partium inferiorum ab effumante ibidem alluuie: vel pulmonis, vt in peripneumonia, teſte Galeno, *in* 1 *Progn. aphor.* 13.

Denique fit vitio humoris aquei vel albuginei, quando is ita craſſeſcit, & concreſcit, vt craſſitie viſionem offendat. Nonnulli tamen hanc poſtremam ſuffuſionis ſpeciem ad primam illam referunt, & omnium ſuffuſionis differentiam potiſſimam ac maximè propriam eſſe ſtatuunt, vtpote, quæ non per conſenſum fiat, ſed oculo primariò affecto, & cauſsâ in ipſo oculo conſiſtente.

Subiectum & Cauſſa.

ſuffu- quiſ- De loco ſuffuſionis Autores non planè conſentire videntur. Autor *lib. de oculis* humorem, ſuffuſionis cauſſam inter humorem cryſtallinum & vueam tunicam conſtituit. Quam ſententiam Arabes plerique ſequuntur. Galenus, 10. *de vſu part. cap.* 1. ſuffuſionis locum eſſe dicit regionem, quæ interiacet inter cryſtallinum & corneam tunicam, quem Græci, Paulus Æginetа, Aetius, & Actuarius ſequuntur. Auicennas, *cap. proprio*, inter albugineum & corneam locum ſuffuſionis ſtatuit. Celſus, *lib.* 7. *cap.* 7. peculiarem ſententiam fouet, & ſuffuſionem fieri ſtatuit poſt duas tunicas, ſcilicet corneam & vueam, eâ in parte, in qua ſpatium quoddam intercedat inter aqueum humorem & corneam.

Verùm non magna eſt hæc ſententiarum diſcrepantia. In toto enim illo ſpatio, quod intercedit inter corneam & cryſtallinum, humor ille concreſcere poteſt, totúmque illud ſpatium locus ſuffuſionis eſt; etſi non ſemper in eadem ſpatij huius parte humor hic concreſcat, ſed modo in hac, modò in illa, nunc magis verſus corneam, nunc verſus cryſtallinum.

Nonnulli quidem ſtatuunt, in cryſtallino quoque, & poſt cryſtallinum, in vitreo humore, poſſe conſiſtere materiam ſuffuſionis: verùm vt non negamus, ob capacitatem & impuritatem cryſtallini quoque & vitrei humoris, etſi rariùs, viſum lædi poſſe; tamen an id vitium ſuffuſio dici poſſit, dubito.

Veræ ſuffuſionis, & quidem incipientis, cauſſa continens eſt humor tenuis intra corneam & cryſtallinum concluſus; confirmatæ, humor craſſus & lentus, eodem ſpatio pupillæ obiectus, ibidem magis ac magis craſſeſcens, ſiue ibidem genitus ſit, ſiue à capite eo depulſus. *Cauſſa ſuffuſionis.*

Humor is interdum ſincerus eſt, & vnius generis, pituitoſus ſcilicet, vnde ſuffuſio fit alba; interdum varij humores miſcentur, ita, vt varios colores pro varietate miſtionis habeat, citrina, ſi bilis miſcetur; nigricans, ſi humor melancholicus.

Colligitur verò hic humor eò loci, vel cùm ibidem paulatim cumulatur, ob nutrimentum oculi non bene concoctum & conuerſum; vel cum excrementum pituitoſum ſeu craſſum, ſeu in toto, ſeu in cerebro præcipuè cumulatum, ad oculos vel ob natiuam, vel aſcitiam debilitatem tranſmiſſum fuerit. Ad natiuam debilitatem pertinet & eminentia oculorum; quique eminentes habent oculos, facilè ſuffuſionem incurrunt. Aetius, *lib.* 6. *cap.* 9. cauſſam huius rei eſſe dicit, quod, qui habent oculos prominentes, habent craſſos ſpiritus. Vbi verò craſſus eſt ſpiritus, ob humores admixtos ſuffuſionibus gignendis facilè occaſio dari poteſt. Verùm cum magnitudo oculi ſit à conformatione, ij, qui oculos magnos & eminentes obtinent, viſum habent debiliorem, quia iam in magno ſpatio virtus diffuſa infirmior eſt, vt Ariſtoteles, 5. *de gen. anim. cap.* 1. docet. Præterea oculi iſti prominentes & magni facilè humores & vapores ſuſcipiunt, atque externis iniuriis ſunt expoſiti. Pertinet huc & viarum laxitas, quæ humoribus facilè aditum præbet. Ad humorum in oculos influentium ſuſceptionem faciliorem faciunt etiam cauſſæ externæ, vt ictus, contuſio, mora ſub Sole, balneum, auſtrina & pluuioſa cœli conſtitutio, & ſimiles, quæ oculum debilitant, & fluxionem capitis, ceu cauſſam antecedentem internam, commouent, & faciunt, vt humores p. n. ad oculos fluant, ibique ſubſiſtentes temporis diuturnitate.

Via autem, per quam materia ad oculos differtur, triplex eſſe poteſt: 1. Venæ omnium tunicarum. 2. Vuea tunica, à qua aliquid tranſſudare poteſt. 3. Nerui optici. Poteſt enim materia è venis frontis & temporum per pericranium deriuari, & ad annatam, inde ad albugineum, hinc ad corneam & vueam confluere. Eadem deriuari poteſt à dura matre ad duram tunicam, hinc ad corneam & humorem aqueum, atque ita inter corneam & vueam ſuffuſionem excitare. Poteſt eadem deriuari à pia matre, vel ſecundina & vuea, & hinc ad humorem aqueum tranſſudare, & tunc ſuffuſio inter cryſtallinum; & vueam conſiſtit. Poteſt & circumferentia vueæ ad pupillam effundi. Si verò à cerebro per neruos opticos effundatur, per retiformem & araneam tunicam ad cryſtallinum deriuatur, & materia ſuffuſionis cryſtallini ſuperficiei adhæret.

Differentia.

Differentiæ ſuffuſionis, & quidem veræ, ſumuntur, 1. à magnitudine Nam in aliâ tota pupilla craſſo humore obſidetur, vel humor aqueus ita deprauatus eſt, vt *Differentia ſuffuſionis.*

vt totus ſit opacus; atque tunc viſio planè auffertur: in alia pars pupillæ eſt obtenebrata, vnde & obiecta directo intuitu integra non cernuntur, nec vno tempore multa, cùm conus viſionis ſit factus anguſtior. Quod ſi in centro pupillæ exigua ſit ſuffuſio, ambitus verò ſit purus, omnia quaſi feneſtris pertuſa eſſe putantur. Si diuulſa craſſa corpuſcula pupillæ obiiciuntur, culicum ſpecies ante oculos verſari videbuntur; quemadmodum Galenus hæc diſtinguit, 1. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2.

2. A modo ſubſtantiæ. In alia enim materia tenuis & fluxa eſt, qualis in principio eſſe ſolet: in alia craſſa, lenta, & tenax, vt membranæ ſpeciem præ ſe ferat: in alia denique medio modo ſeſe habet, quæ & acu facilius deponi poteſt.

3. A colore, quo humor ille tinctus eſt. Materia enim ſuffuſionis alia eſt ſpecie aëris puri, margaritarum, argenti viui, gypſi, vel ex albedine tendit ad citrinum aut viridem; alia verò citrina eſt, alia viridis, alia aurei coloris, alia fuſca vel plumbea, alia nigra.

4. A ſitu materiæ. Nam quædam ſita eſt poſt vueam, inter hanc & humorem aqueum & cryſtallinum; quædam ante vueam, inter hanc & corneam, quædam corneæ vel vueæ accreſcit; quædam non. Habet & notha ſuffuſio ſuas differentias. Nam ægri videntur ſibi videre modò pulices, modò pilos, modò circa candelam circulos, modò telas, modò aliud, quod in aëre volitet. Et omnino variæ imagines oculis obuerſantur, prout figura eſt varia humoris conſiſtentis circa pupillam. Non enim, quod videtur ſuffuſis, eſt obiectum externum, ſed humor in oculo cumulatus. Galenus, 1. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. & 4. *de loc. affect. cap.* 2.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Cum ſuffuſio non ſit eiuſdem generis, vera à notha diſtinguitur, primò, quod vera alterum tantùm oculorum occupat, aut, ſi vtrumque, non tamen ſimul, nec ſimiliter. In ſpuriâ enim tenebroſum quiddam in pupilla, in vera autem coloratum apparet. Secundò in verâ ſymptomata ſunt continua, nec vlla habent interualla: in ſpuria remittunt in aëre puro, parciore & ſalubriore diæta, cibique bona coctione, & tandem purgatione per hieram picram, vel reiectione ſucci bilioſi per vomitionem, ſi morſus oris ventriculi præceſſerit. Tertiò, vera breui tempore, menſibus duobus vel tribus, aut ſex vt plurimum, nonnunquam & paucis diebus incrementum ſuſcipit: imò Fernelius refert, *lib.* 5. *pathol. cap.* 5. conſummatam ſuffuſionem vno die ſubortam. Spuria autem multos annos durat abſque viſionis inſigni noxa, quod obſeruatione peculiari confirmat Guil. Fabricius, *Cent.* 5. *obſ.* 14.

Incipientis ſuffuſionis ſigna.

Sed vt veræ ſuffuſionis ſigna diligenter contemplemur, incipiente hac affectione culices aut caliginoſa quædam, pilorum, lanarum, aut aranearum retibus ſimilia, oculis obuerſari videntur, pro humoris pupillæ ſuffuſi qualitate, colore, figura.

Augeſcentis.

Augeſcente malo hæc ſymptomata inualeſcunt, & pupillæ color marinus apparet intuentibus, aut ſimilis eſt pupilla vitro contaminato, vel aëri nebulis repleto.

Perfectæ.

Perfectâ hac æger non cernit, pupillæque color albus apparet, non lucens, aut alias præter naturam coloris differentias habet. Ex colore etiam ipſo ſigna ſumuntur, quod aëreus materiam ſub pupilla ſignificat fluidam; gypſeus craſſam, non fluidam; citrinus pituitam cum bile mixtam; niger cum humore melancholico; vergens ad colorem margaritæ pituitam nonnihil diaphanam.

Loci ſuffuſionis ſig.

Quod verò ad dignoſcendum locum ſuffuſionis attinet, reſidet illa inter vueum & corneam, primò, ſi euidentius conſpiciatur materia obtenebrata; quoniam materia magis propinqua eſt oculis intuentis, & pupilla ob humorem diſtendentem neceſſariò dilatatur. Deinde ſi à principio ita manifeſta non apparuit ſpecies volitantium ante oculos culicum; quoniam ſpatium intra corneam & vuea anguſtius eſt, in quo materia ita promptè moueri nequit. Oppoſita apparebunt, ſi materia inter cryſtallinum & vueam continetur.

Præterea ſi materia ſuffuſionis in loco profundiore ſita eſt, pupilla anguſta eſt: ſi loco minus profundo, amplior illa eſt. Nonnunquam partibus vicinis materia ſuffuſionis accreſcit, & tunc albæ vel virides fibræ aut ſtriæ ſupra iridem protenſæ conſpiciuntur. Nonnunquam per vueam corneæ adhæreſcit materia, & tum puncta quædam albicantia conſpiciuntur; ac, ſi à latere oculus inſpiciatur, alba quædam filamenta ex vuea ad corneam protenſa conſpiciuntur.

Prognoſtica.

1. Spuria ſuffuſio non ſolum periculo vacat, ſed facilè etiam euacuato ventriculo aut toto curari poteſt. Vera autem difficulter; & alia quidem medicamentis foris intráque adhibitis, alia punctione cum acu.

2. In verâ ſuffuſione quibus altero oculo conniuentibus alterius pupillam dilatari contingit, ſi punctio admittatur, recipiendi viſus ſpes eſt. Quibus non dilatatur, nemo vnquam viſum recepit, teſte Galeno, 3. *de ſympt. cauſ. cap.* 2.

3. Si æger ſuffuſione laborans lumen etiam non cernat, tum, etſi ſano oculo clauſo pupilla dilatatur, tamen punctione facta viſum non recuperabit; quia ſpiritus viſiuus turbidus plerumque & obſcurus redditus eſt, cum quo etiam cernendi facultas periit.

4. Suffuſio, quæ non ita diu cœpit, & in qua ægri obiecta communia, id eſt, magnitudines, figuras, numeros, motus adhuc diſcernunt, diſcuti poteſt; quia moderatè tenuis adhuc humor eſt. Vbi diutius conſtiterit, & craſſior aliquantum facta eſt, manûs operam requirit. Et quæ ſemel tamen punctione ſublata eſt, ſi feroſioris fuerit materiæ, non longo pòſt tempore ſpecie fecis vini reuerti ſolet, teſte Galeno, *m. m. in fine.*

5. Vt ſciatur, quæ ſuffuſio acu commodè diſponi poſſit, ſuffuſum oculum pollice premes, iterúmque aperto oculo ſuffuſionem conſiderabis. Quæ enim nondum concreta eſt, nec planè tamen adhuc tenuis atque cruda, ea ex digiti compreſſione nonnihil diffluit, ita vt aliquando latior appareat, ſtatim verò ad priſtinam magnitudinem, & figuram redeat. Id quod concreta ſuffuſio non fecit. Itaque ſi ex preſſura, quæ digito fit, nulla conſequatur figuræ humoris mutatio, porrò videndum eſt, qualis eius color appareat. Si quidem ea, quæ moderatè concreuit, colorem ferri aut cœli, vel maris aut plumbi non admodum nigri, vel nucis caſtaneæ refert. Atque hæc commodè acu deponi poteſt. Quæ autem gypſi aut grandinis ſpeciem colore præ ſe fert, ſupra modum concreuit, & punctione non ſanatur. Itaque ipſius ſuffuſionis maturitas quædam expectanda eſt chirurgo, nec punctio tentanda, donec humor peccans mediocriter concreuiſſe videatur.

6. Quæ ſuffuſio nigra eſt, & quæcunque ſplendoris nitoriſque omnis expers, nullo modo neque medicamentis, neque acu curari poteſt; quoniã ſpiritus optici deſtructio ſignificatur. Pura verò & pellucida cùm pupilla, tum ſuffuſio ſpem aliquã curationis relinquit.

Inſanabilis

Inſanabilis quoque ferè eſt viridis, obſcura, & multum citrina atque dura, & quæ hydrargyrum colore & mobilitate repræſentat, & cuius oculus multum emarcuit. Videatur Auicennas, *loc. propr.*

7. Punctio, vbi conuenit, in pleniore oculo tutior eſt.

8. Si ex febre acuta, peripneumonia, phrenitide, aut dolore capitis acerbiſſimo ſuffuſio exſtiterit, aut ſi illa ad hanc acceſſerit, malum periculoſius redditur.

9. Suffuſio in centro pupillæ conſiſtens, acu tentanda non eſt; quia periculum imminet, ne materiâ diffuſâ tota pupilla impleatur, & homo viſionem planè amittat.

10. Senilis ætas ad curationem apta non eſt, quippe quæ ſuo vitio viſum hebetem habet. Nec etiam puerilis, in qua humor nondum eſt maturus. Aptiſſima curationi eſt ætas conſiſtens.

Indicationes.

In vtraque ſuffuſione materia, quæ eius cauſſa eſt, euacuari indicat; id quod in ſpuria; quæ à ventriculo præcipuè, purgatione vel vomitu fit. Præſidiis etiam diuertentibus, & ventriculum atque caput roborantibus, ac legitimâ tandem diæta opus eſt. In vera autem euacuatio humoris pupillam obſtruentis inſtituenda, & materia illa è pupilla, quæ obſtructa eſt, tollenda: quod fit vniuerſalibus præmiſſis, vel per reſoluentia, vbi materia tenuis, fluxa, & recens eſt; vel per tranſpoſitionem, quæ acu perficitur, vbi malum conſummatum eſt, & materia ita concreuit, vt præſidium hoc commodè admittat.

Curatio.

...tio vera ...ſionis. Itaque in principio, ſi plethora adſit, & ſanguinis affluxus metuatur, vena aperienda. Verùm cum plerumque ab humore frigido & craſſo hoc malum ortum habeat, venæ ſectio tum locum non habet; quia ſanguinis ſpirituúmque euacuatione cerebrum magis refrigeratur, humórque craſſior redditur, ſed materia potius præparanda & euacuanda iis medicamentis, quæ ſupra, *part. 1. de intemperie capitis cum pituita*, ſunt propoſita. Et quidem purgatio ſtatim initio inſtituenda accuratior, eáque maximam partem phlegmagogis perficienda. In quem vſum valde vtilis eſt hiera, & electuarium diacarthamum. Et vt purgatio felicius inſtituatur, præparantia præmittenda ex ocularibus medicamentis, inprimis euphragia, calendula, betonica.

Quibus peractis ſemel atque iterum ſingulis ſeptimanis theriacæ vel Mithridatij Scr. i. vel Dra. ß. exhibere conuenit cum conſerua betonicæ, anthos, aut ſimili. Poſſunt & alia medicamenta interna ad abſumendum, & expellendum illum humorem vſurpari, vt decoctum ligni Guaiaci, ſarſæparillæ, ſaſſafras cum plantis cephalicis & ophthalmicis, vt:

♃. *China* Dra. ii. *ſarſeparill.* Dra. iij.

Infunde horis 24. in ℔. ii. aquæ puræ.

Coqu. ad medietatem. Sub finem adde *fol. euphrag. verbenæ, chelidon.* an. M. i. *ſem. coriandri preparat.* Drach. ij.

Colat. ſeruetur pro vſu. Cuius doſis ſint Vnc. vi. tempore matutino.

Caput nonnunquam lauetur lixiuio, in quo herbæ cephalicæ ebullierint, betonica, ſtœchas, maiorana, euphragia, agaricus, & alia, quæ ſupra, *part. 1.* ſunt propoſita, vt:

♃. *Euphrag. maioran.* an. M. ii. *fol. lauri, roriſmarini, meliloti,* an. M. i. *radic. aſar. valerianæ,* an. Vnc. i. *ſarſeparill.* Vnc. ii. *ſem. fœnicul.* Vnc. ſem.

Coqu. in lixiuio pro capitis lotione.

...euulſentia. Occipitio reuulſionis gratia cucurbitulæ vel veſicatorium, aut, quod efficacius eſt, ſetaceum applicetur, idque diu apertum ſeruetur, ad minimum menſes ſex. Veſicatoria verò ſæpius repetantur, & poſt aures applicentur. Pone aures enim, quod monent nonnulli, ramus à vena iugulari intrò ſubit, qui ad opticos neruos vtrinque vergit. Poſſunt etiam cauteria brachiis applicari. Atque hæc omnia fiunt, vt materia attenuetur, euacuetur, reſoluatur, & diſcutiatur.

Ad diſcutiendum verò vtilia ſunt topica, forma fomentorum & collyriorum applicata, habita ratione duritiei & mollitiei temperiei oculorum, pro hominum ætate, ſexu, & conditione. Sintque illa eiuſmodi, quæ paulatim attenuent, & leniter molliendo extergant; non quæ valenter exſiccent, ne reliquiæ indurentur.

Principiò ergo fiant fomentationes vapore decoctorum, qualia etiam antea fuerunt propoſita. Vel fiat euaporatio ex hederæ terreſtris decocto, vſque ad remanentiam quartæ partis, quæ continuetur per dies viginti aut plures.

Vel ♃. *Hederæ terreſt.* M. ii. *rad. valerian.* ℥. i. *leuiſtici, euphrag.* an. M. i. *ſem. fœnicul.* ℥. j.

Coqu. in aqua ſimpl. & vapor calidus capite vndique tecto oculis excipiatur.

Commendatur & veſicula piſcis abluta, & decocto fœniculi impleta, tepidéque admota.

Poſteà pro exterſione commendatur *mel album purum & deſpumatum; aqua è melle vel melle roſato aut ſcillitico deſtillata*, cuius gutta i. manè & veſperi oculis inſtilletur mixta cum pauco ſacchari candi. *Succus* item *rutæ, fœniculi, euphrag. & chelidoniæ maioris, verbenæ, calendulæ, marrubij*, & aquæ ex iis deſtillatæ. Fortiora ſunt *fellis genera*, vt *perdicis, galli, piſcis lupi, accipitris, hirci.* Galenus *fel vulturis* laudat cum marrubij ſucco & melle addito, *in lib. 4. de compoſ. medic. ſ. l.* Vbi etiam plura huius generis remedia exponit. Collyrium quoque ex fellibus à Rhaſe deſcribitur. Valet & aqua ex anagallide flor. cæruleo deſtillata.

Vel ♃. *Pulu. maioranæ, chelidoniæ maioris, euphragiæ, rutæ,* an. ʒ. i. *fellis hœdi ſiccati* Drach. iij.

Infundantur ſimul & macerentur in *aq. fœniculi & euphragiæ* per dies tres, poſtea per filtrum colentur, & guttæ aliquot oculo inſtillentur.

Efficax eſt & aqua, quæ ex frumento paratur hoc modo:

♃. *Frumenti viridis, ſed maturi*, Vnc. iiij. *fol. rutæ, anagallid. chelidon. maior.* an. M. ſem. *ſem. fœnicul. ſummit. eufrag.* an. Vnc. i. *cinamomi, caryophyll.* an. Drach. ii. *vini albi generoſi* q. ſ.

Infundantur in vaſe vitreo, & radiis Solis exponantur diebus 30. ſæpiúſque agitentur, poſtea deſtillentur.

Commendatur & *Aqua* quædam *Socialis* dicta, quam deſcripſit Iohan Angelicus, *in Practica ſua.* quam *Roſam Anglicam* appellat. Quia tamen omnia, è quibus componitur illa aqua, ſicca ſunt; vtile eſt, duobus vel tribus diebus antè oculos vapore decocti herbarum emollientium & humectantium fomentare. Et omnino ſi in medicamentorum vſu ſpes adhuc ſit poſita, ad fortiora confugiendum, præparatione tamen per fomentationem præmiſsâ. Hoc enim modo oculi tunicæ rareſiunt, vt medicamenta diſcutientia facilius pentrare poſſint.

Exempl. gratia:

Fomentatio oculorum. ♃. *Herb. maioran. verbenæ, maluæ, euphragiæ, chelidoniæ maioris,* an. M. i. *ſem. lini, fœnic.* an. Vnc. ß.

Bulliant *in aqu.* ℔. iii. ad dimidium.

A nonnullis commendatur etiam hæc Aqua:

♃. *Euphrag. chelidon. pentaphyll. verbenæ, ſiler. montan. capill.* ♀. *anthos, aniſi, marrubij, baccarum lauri, anagallid. flor. cœrul. pimpinell.* an. p. i. *rad. cyclamin.* N. ii.

Omnia ſimul contundantur in formam pultis. Deinde infundantur *in vini optimi & vrinæ pueri* an. ℔. iii. hor. 24. & in alembico vitreo deſtillentur.

In aqua infundantur, *thuris, maſtich. myrrha, tormentill. ſem. ruta, fœniculi, betonic. ſcarlea, ſarcoll. aloes, nucis moſchat. calami aromat.* an. Drach.ii. *hepatis hirci* ℔. i. *fellis auium rapacium, bubuli*, an. Vnc. i. *fel è gallinis duabus, roriſmarini* M. i. *mell. api.* ℔.j.

Iterum deſtillentur & vſui ſeruentur.

Vtile etiam eſt hoc Collyrium:

℞. *Aq. fœniculi* Vnc.ii. *chelidon. euphrag.* an. Vnc.iß. *pomp.h.lyg.* Drach.ß.M.

Vel ℞. *Fellis gruis, perdicis, vulturis*, an. Drach.i. *ſagapeni* Drach.i. *cinamomi, caryophyllorum*, an. Scr.i. *myrrha rubra, croci Orientalis*, an. Scr.ſem.

Puluериſentur omnia ſubtiliſſimè, & cum melle & ſucco fœniculi permiſceantur pro Collyrio.

Palmarius hoc frequenter vſus eſt:

℞. *Aq. chelidonia* Vnc.iß. *vitrioli albi, tutia prap.* an. gr.xv. *vitri* ☿ gr. ix. *ſacch. candi* Dra.ſem. Miſc.

F. Collyrium.

Commendatur valde etiam illud Collyrium, quod exſtat apud Galenum, *de medicamentis facilè parabilibus.*

℞. *Fellis galli* Vnc.ß. *ſanguinis muris* Dra.iii. Cum lacte muliebri miſceantur in formam Collyrij.

Admodum forte eſt, quod ex metallis paratur hoc modo:

℞. *Viridis aris, vitrioli, ſalis Armon, aris vſti*, an. Scr. ii. *fellis hirci* Scr.ij.

Terantur terenda in puluerem ſubtiliſſimum, & cum ſucco maioranæ aut aquæ mellis deſtillatâ.

F. Collyrium.

Dum verò validiora hæc vſurpantur ſæpius oculus inſpiciendus, & videndum, an periculum inflammationis alicuius immineat. Eo enim imminente ſtatim ad inflammationem prohibendam oculus foueatur lacte muliebri, vel aqua roſarum, & alijs ſupra, de ophthalmiâ, & dolore oculorum, propoſitis.

Suffuſio cum per chirurgiam curatio. Confirmata verò & inueterata ſuffuſio non niſi manus operâ & punctione curatur, cum ſcilicet humor pupillam obſtruens acu ab ea remouetur, & verſus angulum oculi tranſponitur. Quia verò punctio illa inter operationes Chirurgicas ſubtiliſſima eſt, vt Celſus ait, nemo facilè eam tentauerit, niſi qui alium ſæpius operantem viderit; &, cum non ſemper feliciter ſuccedat, non temerè tentanda. Modum autem operationis huius planè & perſpicuè ſatis deſcripſit Celſus, *lib.7. c.7.* Paulus Æginetа, *lib.6 c.21.* Et extat idem in Inſtitut. *lib.5. part.1. ſect.2. cap.*10. Guido, *tractat.6. doctrin.*2. alterius cuiuſdam modi meminit, punctionis ſcilicet cum acu cannulæ vel canalis modo pertuſæ, per quam ſugendo ſuffuſio extrahatur: quem tamen modum non probat, ac de eodem mentionem facit, Arculanus, *in 9. Rhaſis.* Videatur etiam Hieronym. Fabricius, *de operatione Chirurg. tit. de ſuffuſione.*

Antequam autem operatio inſtituatur, videndum, primò, an materia ſatis craſſa, & ad ſpeciem quandam membranæ concreta ſit. Nam vt nimia craſſities, ita & immoderata tenuitas tranſlationem impedit. Secundò, corpus prius conueniente modo purgandum. Tertiò, vbi de punctione tentanda initur conſilium, attendendum, ne æger diuturno aliàs capitis vel oculorum dolore laboret, ne tuſſi, aut ſternutatione, aut vomitione frequenti eo tempore affligatur, quæ omnia præſidium hoc vel planè non admittunt, vel commodam eius adminiſtrationem impediunt. Eligendus eſt quoque dies ſerenus, tempus vernum vel autumnale. Luna nec ſit plena, nec ſilens, neque etiam lumine creſcens, ſed potius diebus duobus vel tribus à plenilunio, cùm lumine decreſcit. Luna etiam ſecundum Aſtrologos non percurrat Arietem, quod ea ſignis cœleſtibus capiti præficiunt.

Si notha ſit ſuffuſio, & ea, quod plerumque fit, à ventriculo, ventriculus conuenienti modo, vt, *libro tertio*, dicetur, euacuandus, deinde roborandus, atque ea, quæ os eius hiare, & vapores ad caput adſcendere prohibent, exhibenda. Et proba victus ratio obſeruanda, nec ventriculus onerandus.

Diata.

In ſuffuſione legitima, quæ diſcutiendo ſanari poteſt, victus ratio ſit attenuans. Abſtineat ergo æger ab omnibus, quæ caput fumis crudis obnubilant, aut acribus vellicant.

Condiantur cibi iis herbis, ſeminibus, aromatibus, quæ oculis proſunt: pilulis etiam ad paſtum ex euphragia cum ſaccharo & cinamomo paretur. Panis paretur cum ſemine aniſi & fœniculi. Poſt cibum etiam ſumantur cydonium, coriandrum, & quæ ſimul coctionem adiuuant, & vaporum ad caput aſcenſum prohibent. Aluus ſemper ſit aperta. Venus vitanda.

Si ſuffuſio acu eſt deponenda, victus conuenit nonnihil incraſſans ex oryza & ſimilibus. Legumina autem & allium atque cœpe vitentur; quoniam caput ita replent, vt ſuffuſio etiam ſani oculi ſit metuenda. Vbi ad puncturam accedendum, victus talis ſit, qui inflammationem prohibeat; Ideóque æger abſtineat à vino & calidis aromatibus aliquot diebus, poſt punctionem præſertim adminiſtratam.

Abſtineat quoque æger à clamore, vitet lumen nimium, & omnia, quæ caput & oculos commouere poſſunt. Æger etiam per aliquot dies victu tenui regendus, ac in lecto, corpore ſupino, capite tamen elatiore, collocandus.

CAPVT XXIX.

De Vitiis tunica Aranea.

INter tunicas oculorum eſt & Aranea dicta, quæ humorem cryſtallinum obtegit, & ab aqueo humore ſecernit. Hæc eſt læuis & ſubtiliſſima: quæ eius natiua conſtitutio ſi vitietur, & craſſa illa fiat, vt ſpiritibus viſibilibus tranſitus ſatis non permittatur, viſus hebetatur, & quaſi per velum videnti omnia apparent. Poteſt tamen & colore alieno infici hæc tunica à vitioſis humoribus affluentibus, vnde viſio deprauatur. *Aranea tunica vitia.*

Redditur autem craſſior hæc tunica, quia humores craſſi in eam ſe inſinuant.

Cognoſcitur hoc vitium, quia homo non ſolùm obſcurè, & quaſi per velum videt, ſed & quaſi tela ante humorem cryſtallinum apparet. Præterea ſi hominis ſani oculum quis inſpiciat, imaginem ſuam in eo videt, quæ non apparet, ſi aranea tunica ſit craſſa & obſcura reddita; quod ſæpe in moribundis accidit. Vnde quamdiu in morbo aliquo huiuſmodi imago in ægri oculo apparet, nullum plerumque adhuc mortis periculum eſt. Sunt tamen nonnulli, qui non ab aranea, ſed à cornea imagines reflecti, & ſic præſentari homunculum illum, quem vocant, ſcribunt. Idque probant vitro ſpeculari pellucido, nullo opaco terminato, quod ſi ita ſtatuatur, vt vmbroſum ſpectet locum, eius latus poſterius reddit illuminatas ſpecies clarè; id quod noctu accidit, cùm in cameris illuſtratis tenebræ foris feneſtris obtenduntur. Verum ratio aliqua diuerſitatis in iſto ſimili videtur. Etenim in vitris illis tenebræ ex altera parte obtenſæ ſunt loco opaci, quod ſpeculum facere ſolet; at in luce, etiam clariſſima, quæ oculos ſatis illuminat, vt dici non poſſit, corneæ interiori lateri tenebras obtendi, nihilominus imago illa hominis apparet. An tamen forſan opacitas, quæ in pupilla eſt, iſtam reflexionem excitare poſſit, rem Lectori iudicandam relinquo.

Curatur hoc malum vniuerſalibus præmiſſis, medicamentis

camentis attenuantibus & ophthalmicis,cùm internis, tum externis;de quibus in viſione læſa dicetur.

Rumpitur etiam interdum hæc tunica, & inde confunditur humor cryſtallinus cum aqueo, & ita viſio vitiatur.

Cauſſæ autem fractionis huius ſunt percuſſiones, cõtuſiones,humores corrodentes.E quibus etiam cauſſis,ſi præceſſerint,malum hoc cognoſcitur, vt & quod humor aqueus & cryſtallinus confundi videntur.

Malum hoc nullis medicamentis curabile.

Nonnulli & corrugationem, & omnino omnia vitia, quæ cornea patitur, & huic tunicæ tribuunt.Corrugatio equidem, ſed rarò, humori cryſtallino, tabefacto ei, accidere poteſt. Quod verò omnes affectus, qui corneæ accidunt, etiam araneæ accidere poſſint, non neceſſarium eſt: quia longè alia ratio eſt corneæ tunicæ, alia araneæ. Etenim cornea tunica propria firmitudine conſiſtit, nec ſuſtentatione indiget; aranea verò ſua firmitudine non ſubſiſtit, ſed cryſtallino humori debet, quòd ſtabilis eſt. Huic enim firmiter adhæret. Secundò profunditatem notabilem habet cornea, vnde à quibuſdam anatomicis in laminas ſecatur;qua tamen, tam notabili, aranea deſtituitur.

Forſan & tunica vitreum humorem inuoluens eo modo vitiari poteſt,quo aranea.

De Retinæ tunicæ vitijs.

[R]ina tuni- [v]itia. Cùm retiformis tunica proximum viſionis organum ſit,ſuámque peculiarem ſubſtantiam,formam,figuram, ſitum,vaſa,connexionem cum reliquis partibus habeat, procul dubio etiam illa naturalis conſtitutio interdum vitiari,& viſus inde lædi poteſt.

Primò naturalis eius leuitas,quam mucoſa conſtitutio ipſi præbet,mutari poteſt,ita, vt tunica illa inæqualis & rugoſa fiat,& contrahatur,& in quibuſdam partibus emineat,in quibuſdam ſubſideat, & tum imagines obſcure,indiſtinctè,& confuſè repræſentantur.

Inæqualitas autem hæc accidere poteſt vel à cauſſis neruum opticum,cuius dilatata medulla eſt hæc tunica, nimis humectantibus, vel calidis, eundum exſiccantibus.Et procul dubio ſæpe tunicæ huius vitio viſus læſio accidit,quæ fruſtra nerui optici anguſtiæ imputatur.

Raritas quoque & denſitas huius tunicæ viſui incommodare poteſt. Inſuper quod vehemens dolor in oculis percipitur,ſi illi radios ſolis rectà excipiant, vt cæcitas inde conſequatur, vel quando ex tranſlatione oculorum è loco tenebricoſo in lucidiſſimum,& ſolaribus radiis expoſitum palpebris abſciſſis (quod tormenti genus à Tyrannis nonnullis inuentum hiſtoriæ referunt) cæcitas ſecuta eſt: illud omne propter retinam hanc tunicam fieri putandum eſt. Hæc enim terminat lucis & ſpecierum lucidarum actiones, éſtque exquiſiti ſenſus, quia ipſius nerui continuata pars, & ad concipiendum dolorem aptiſſima eſt.

Nonnulli & ſitum mutatum ei accidere, eámque à cryſtallino vel nimis diſtare, vel ei nimis vicinam eſſe poſſe exiſtimant:ſcribúntque, ratione vicinitatis nimiæ accidere,vt longinqua ſolùm videantur, quod ſenibus quibuſdam accidit;ratione remotionis verò ſolùm percipiantur conſtituta propiùs. Verùm cùm vndique aliis corporibus concluſa ſit hæc tunica,& per ſe non mobilis,non probabile eſt,ei ſitum mutatum accidere poſſe.

Tandem etiam illæ intemperies, quæ cryſtallino à nonnullis tribuuntur,rectiùs tunicæ huic tribui, & venæ ac arteriæ retinæ tunicæ ſubſtratæ omnis generis humores noxios eò deuoluere poſſunt. Verùm cùm affectûs hi nec facilè cognoſcantur, nec curentur, plura de iis non addimus.

CAPVT XXX.

De Ægilope & Fiſtula lacrymali.

POſtquam tunicarum oculi affectiones præter naturam explicauimus,antequam ad humorum vitia accedamus,priùs de angulorum oculi & carunculæ lacrymalis vitiis dicemus;quæ tamen, ſi ita libet, etiam ſtatim poſt palpebrarum vitia tractari poſſunt. Inter quæ primò tumor in magno oculi angulo, Paulo Æginetæ αἰγίλωψ & ἀγχίλωψ dictus: ἀγχίλωψ quidem,ſi nondum ſit ruptus αἰγίλωψ verò, ſi iam ruptus ſit, quòd capræ huic vitio peculiariter obnoxiæ ferantur. Auicennæ Garáb & Algarab. *Ægilops.* *Anchilops.*

Eſt videlicet tuberculum inter maiorem oculi angulum & naſi radicem ortum, plerumque cum inflammatione,nonnunquam tamen etiam ſine inflammatione, quale atheroma, meliceris & ſteatoma: & aliquando quidem tumor hic in ſuperficie ſe oſtendit, aliquando magis profundum obſidet,& non niſi tactu ac compreſſione percipitur. Tumor hic ruptus & malè curatus in vlcus abit, quod vel ſimplex remanet, à quo pus coctum plerumque exudat,vel ſerpens & malignum euadit, à quo pus crudum effluit: quod etiam non rarò ſub inferiore palpebra viam ſibi facit, & per tuberculum ibi eleuatum exulceratúmque aquoſam & purulentam materiam effundit; aut ſi abſceſſus poſt ægilopem tardius rumpatur, in ſinum ſeu vlcus ſinuoſum,& fiſtulam oculi, quæ κόλπος & σύριγξ, degenerat. Et proinde hæc ſeſe conſequuntur, Anchilops, Ægilops,Fiſtula lacrymalis, & denique ῥυάς, quæ eſt carunculæ in angulo oculi maiore conſumptio. *Fiſtula lacrymalis.*

Cauſſæ.

Cauſſa efficiens inflammationis proxima plerumque eſt ſanguis tenuis aut bilioſus,rarius pituitoſus,aut melancholicus, qui è temporum, frontis, aut faciei venis motu naturæ critico aut ſymptomatico ad angulum illũm oculi depulſus, tuberculum tale excitat, & abſceſſum gignit. Aëtio nonnunquam, vbi ſcilicet tumor eſt ſine inflammatione, cauſſa eſt lentus humor, melleus ſcilicet aut pultaceus,folliculo plerumque concluſus,vt in meliceride,atheromate,& ſteatomate fieri ſolet;vnde tumor tum ſine dolore exiſtit,qui etiam ferè non rumpitur,& ἀγχίλωψ ab eodem vocatur.

Cauſſa antecedens eſt redundantia bilioſorum & acrium humorum in maſſa ſanguinis, qui ad oculi locum hunc fluũt,ſi ex quacunque cauſſa is ſit imbecillis. Idque facilius accidit,ſi externæ cauſſæ accedant,ictus, caſus,dolor materiam attrahens.

Differentiæ.

Tuberculum ipſum aliàs maius, aliàs minus eſt, in ſuperficie eminens & viſui expoſitum,aut in profundo latens, & cum ſolutâ vnitate coniunctum in ægilope, citra hanc in anchilope. Rumpitur autem intra verſus oculum,aut extra per cutem,aut vtrinque. Interdum & os naris proximum perforat;nonnunquam cartilaginem palpebræ,ac ipſam palpebram corrumpit.

Signa Diagnoſtica.

Dignoſcitur malum, quia locus affectus obſcurè vel manifeſtè tumet, rubore in ambitu perfunditur,dolore affligitur,eóque lacinante, ſi malum ſit cõiunctum cum inflammatione. Vbi cute exulceratâ tumor rumpitur, fit abſceſſus cum vlcere; quod ſi legitimè non curetur, pus diutius coercitum cuniculos ſubtus agit, exeſáque carne ſinum parit, per quem ſanies intus collecta aut ſponte effluit, aut preſſo angulo extruditur,

tumórque nonnihil ſubſidet, donec noua illuuies colligatur; quod paucis interdum fit horis. Sæpe ſinus ad os ſubiectum penetrat, illúdque arrodit, viámque in narem proximam, vt dictum, aperit, è qua graueolens quid continenter excidit, ita, vt portionem oſſis illius cum pure craſſo & fœtido Platerus è nare procidiſſe viderit.

Quod ad ſigna differentiarum, ſi tumor ſit inflammatorius, adeſt dolor, calor, color mutatus, & tumoris ipſius immobilitas. Contrà ſi non ſit inflammatorius, (qualis atheroma, meliceris, ſteatoma) tumor ille eſt mobilis. Præterea Meliceris eſt, vbi durities eſt minor; Atheroma, vbi maior; Steatoma, vbi ſumma durities.

Prognoſtica.

1. Ægilops vitium eſt ægrè curabile, niſi maturè ei occurratur. Nam diſcutiêtibus medicamentis opus eſt, quæ, cùm pleraque calida & acria ſint, affectæ partis inflammationem augent. Præterea cum liquida medicamenta eſſe oporteat, facilè de his in oculum aliquid influit. Denique cum citra obligationem medicamenta non adhæreant, illa tam diu perferre difficile eſt. Quapropter veteres quidam Medici nulla prorſus, alij pauca ad ægilopas pharmaca præſcripſerunt, teſte Galeno, *5. de comp. med. ſec. loc. cap.* 2.

2. Difficilius autem hoc malum redditur, ſi cum magnitudine ſit coniuncta ſoluta vnitas, & ſi tumor profundas partes occupet.

3. Si ruptio ſit ad interna, peius eſt; quia metuenda ſubiectorum oſſium corruptio.

4. Si tumor non ſit inflammatorius, qualis eſt meliceris & atheroma, non tam medicamentis, quàm Chirurgiâ opus eſt.

5. Ægilopas ad cancri naturam accedentes curare periculoſum eſt; cum mors acceleretur.

6. Fiſtula recens, & quæ orificium habet extrinſecum manifeſtum, facilè curatur.

7. Fiſtula lacrymalis plerumque chronicum malum eſt, cum propter perpetuum materiæ affluxum, tum propter motum oculi continuum, tum quia ligatura vlceribus conueniens commodè ea parte fieri nequit, tum denique quia medicamenta debilia parum agunt, fortia verò lædunt oculum.

Indicationes.

Indicationes hic ſumuntur ab iiſdem, à quibus aliis in tumoribus præter naturam ſanandis peti ſolent, conſiderando vnde incitetur fluxio, quò feratur, per quas vias, quæ ſit materia fluens, quæ denique tum fluxionis, tum tumoris ipſius ſint tempora.

Curatio.

Curatur videlicet Ægilops vel vt inflammatio incipiens, vel vt abſceſſus iam ruptus, vel denique vt fiſtula; atque tum aut medicamentis, aut Chirurgiâ. Anchilops quoque ſuam peculiarem curationem habet.

Ægilopis incipientis curatio. Incipienti ergo Ægilopi poſt venæ ſectionem, ſi eâ opus ſit, aut poſt purgationem, conueniunt ἀποκρουστικὰ ad frontem, ex aqua ſeu ſucco roſarum, portulacæ, plantaginis, vitis, cum oui albumine, vel bolo Armeno. Imò eadem parti affectæ imponenda. Quibus proceſſu temporis additur ſuccus fœniculi, & aliquid thuris, myrrhæ, bdellij, galbani, aut ammoniaci in aceto diſſoluti. Conuenit gummi tacamahacæ; apparente duritie mucilago altheæ & fœnigræci. Et repellentium vſu incipientes Ægilopas, & nondum in pus mutatas, ne ad ſuppurationem prouenirent, ſe prohibuiſſe ſcribit Trallianus.

Diſcutientia Ægilops. Perſeuerante malo diſcutientia imponenda. Laudatur à Paulo Ægineta ruta ſatiua, cum lixiuio, quod ex cinere & calce confectum eſt, contrita, cocta, & impoſita. Quod medicamentum etſi in principio mordax eſt, ſtatim tamen miteſcit, & ad os vſque penetrat. Nux rancida tanquam multum diſcutiens à multis laudatur.

Si ſuppuretur, & ad abſceſſum tendat, iuuetur cum diachylo aut ſimili. Auicennas pane vtitur cum lacte muliebri & croco. Si ſponte non rumpitur, aperiatur ferro; & quidem maturè hoc fiat. Si enim apertio differatur, pus partes vicinas erodit, & fiſtulam ſæpe incurabilem gignit. *Ægilopis apertio.*

Poteſt & cauterio aperiri; quod vbi fit, applicetur fronti & oculo ſpongia aquâ roſarum madida, vel ſtuppa cum albumine oui. Dolorem ex cauterio lenit vitellus oui cum oleo roſaceo per vnum vel 3. dies appoſitus. Aetius lenticulam cum melle coctam adhibet. Ruptum vlcuſculum abſtergatur melle roſaceo, vel oxymel. ſimpl. Auicennas ad mundificationem inprimis commendat lanuginem interiorem in arundine iuxta radicem inuentam, ſi cum melle mixta imponatur. Laudatur & thus cum ſtercore recente columbino, & erui farina cum melle. Fortius eſt vnguentum Ægyptiacum. Æs viride per ſe ſolum pro ſecreto habetur.

Vel ℞. *Staphid. agr.* Drach. ii. *Ammoniac. aceto diſſolut.* Vnc. i. M. & impone.

Si fiſtula orta ſit, dilatetur eius orificium lentè ac paulatim cum tenta vel penicillo ex ſpongia, medulla ſambuci, vel radice rapi exſiccata, aut gentianæ. Sanies expurgetur & abſtergatur compreſſione, & poſtea inſtillatione mellis cum oleo roſarum. *Fiſtulæ … curatio.*

Vel ℞. *Mellis communis* Vnc. ii. *virid. aris* Vnc. ß. *aq. vitæ* Vnc. iiij.

Æs viride puluériſatur, & cum ceteris lentè coquitur ad tertiæ partis conſumptionem. Colatura tepens ſuauiter per ſyringam infunditur. Si hoc medicamentum acrius videatur; abluatur vlcus quotidie cum aqua rutæ, & deinde aliquid vnguenti Ægyptiatici imponatur. Expurgata fiſtula carne impleatur, & cicatrice obducatur cum farina erui aut fabarum, thure, aloë, myrrhâ, pompholyge, rad. irid. Illyr. ariſtoloch. cum melle aut terebinth. aut hoc Medicamento:

℞. *Thuris, ſarcocolla, aloes, ſangu. dracon. balauſt.* ☿*nij, aluminis*, an. Scr. i. *flor. aris* gr. v.

Trita ſubtiliſſimè miſceantur cum aqua rutæ ad formam collyrij liquidi.

Poteſt vlcuſculum prius elui vino, in quo tantundem mellis, & parum ariſtolochiæ bullierint. Ne cicatrix ſit indecora, Auicennas folia rutæ imponit, cum aquâ granatorum. Paulus rutam ſatiuam cum lixiuio è cinere & calce facto tritam & decoctam, vt dictum.

Priuſquam verò fiſtula conſolidetur, diligenter explorandum eſt, an in profundo callum contraxerit; id quod durities oſtendit. Præterea an os ſit corruptum; quod factum eſſe deprehenditur, ſi immiſſo ſpecillo aſperitas quædam in oſſe, aut ſonitus quidam pulſo oſſe, perioſteo abſumpto, animaduertatur. Vtrumque enim, & callus fiſtulæ, & oſſis corruptio ſolidationem impediunt. Itaque Chirurgiæ operâ tum requiritur. Atque os ipſum corruptum radatur ferro, aut tollatur cauterio actuali, munito prius, vt decet, loco affecto linteolis in aqua roſacea infuſis, aut in oui albumine, aut alio ſucco frigido. Poſtea intus ponatur oui albumen cum oleo roſaceo aut vitello oui. Superponatur verò ſieff album cum albumine oui, lacte vel aquâ roſarum, ne inflammatio ſequatur. Fronti & temporibus repercuſſoria applicentur; quibus & locus affectus muniendus eſt, vt diximus, dum cauterium adhibetur. Quod ſi æger cauterium actuale abhorreat, dilatato vlceris orificio per ſectionem vel penicillum os deſquammetur, & ſuper eo alumen rochæ

combuſtum

combuſtum, vt peucedanum, vel chalcanthum vſtum applicetur, quæ & ſquamam de oſſe tollunt, & corruptam fiſtulæ carnem abſumunt. Vide Hieronymum Fabricium, *de operat. Chirurg. titulo de Ægilope.*

In Anchilope, qui Auicennæ Halcilus eſt, Aëtius ſuperficiem diſſecare iubet, vt materia vnà cum contento folliculo funditùs eximatur. Poſtea, ne malum denuo gignatur, locum cauteriò inurit, & lenticulam cum melle applicat. Tandem vbi cruſta decidit, terebinthinâ alumine permixta cicatricem gignit.

Victus ratio ſit tenuis; & ad frigidum declinet, atque eò magis, quò ſymptomata ſunt fortiora præſertim dum Chirurgia per ferrum aut ignem adminiſtratur.

CAPVT XXXI.

De Encanthide & Carnis Lachrymalis Incremento.

chantis Carnis ·hrymalis rementū. IN oſſibus angulorum lachrymalium duo foraminula ſunt, docente Galeno, *libr. 10. de vſu part. cap. 13.* quorum & is vſus eſt, vt oculorum excrementa per ea ad nares & palatum confluant; vnde & medicamenta ocularia quandoque per nares egeri ſolent. Ne verò per angulos excrementum effluat, homoque perpetuò lachrymetur, carnoſa quædam corpuſcula, quaſi opercula, meatibus illis impoſita ſunt, quæ prohibent, ne excrementa continenter per angulos effluant, ſed ea ad foraminula illa & meatus impellantur. Caro autem illa duos morbos pati ſolet. Aliquando ſupra modum augetur, quod malum ἐγκανθὶς nominatur; aliquando contrà imminuitur vel abſumitur, vnde lachrymæ perpetuò effluunt: quod malum Græcis ῥοιὰς dicitur.

Ἐγκανθὶς videlicet eſt carnis in maiore oculi angulo excreſcentia & augmentum, atque ita morbus in magnitudine auctâ.

uſſa. Ortum habet ex ſanguinis & humorum ad hanc affluxu, & inprimis ex incuria Medici malè πτερύγια curantis.

Viſu facilè cognoſcitur.

cognoſticū. Malum hoc curationem vt plurimum ſuſcipit: ſi tamen magnum & antiquum ſit vitium, non niſi Chirurgiâ curatur; & curatio eius longa ac periculoſa eſt.

uratio. Indicatio eſt, id, quod præter naturam auctum, tollendum eſſe. Id quod præſtatur, vniuerſalibus præmiſſis; vel carnem ſupra modum auctam abſumentibus, vt vitriolo, flore æris, alumine vſto, vnguento Apoſtolorum, Ægypriaco, vel ferro, quo caro ſuperflua abſcinditur; vel cauterio, quo inuritur. In horum verò medicamentorum vſu, vt & in abſciſſione & cauterio, hoc obſeruandum, vt tota caruncula non abſumatur, ſed illud tantum, quod ſuperfluum eſt, ne affectus contrarius, ῥοιὰς inducatur. Vide Aëtium, *tetrab. 2. ſerm. 3. cap. 21. 22.*

Aliquandò etiam maiores tumores ad oculorum angulos oriuntur, qui ſcirrhoſi euadunt, & vix ſine manuali operâ remoueri poſſunt; cuius exemplum habetur apud Fabric. Hildanum, *Cent. 1. obſer. 2.*

CAPVT XXXII.

De Rhyade, ſeu Carnis lacrymalis Diminutione vel Abſumptione.

hyas & unis lacrymalis ɔ, umptio. AFfectus contrarius eſt ῥοιὰς, hoc eſt, lachrymalis carnis in maiore oculi angulo diminutio vel abſumptio, qua foramen anguli pateſcit, per quod poſtea excrementorum continuus datur effluxus, ægerque continuò lachrymatur, à quo ſymptomate nomen huic morbo datum eſt, dictuſque ῥοιὰς, ἀπὸ τοῦ ῥεῖν quod fluere ſignificat.

Imminuitur autem vel abſumitur hæc caruncula, ſi vel vngula nimis reſecetur, vel medicamenta nimis corrodentia oculo applicentur. Vnde vtplurimum malè curato encanthidi vel ægilopi aut pterygio ſuccedit. Sæpe v. etiam epiphoram humoris acerrimi ſequitur Nonnunquam & à variolis vlcera profunda relinquentibus abſumitur. Malum per ſe viſui patet. Cauſſa.

Et ſi planè fuerit exeſa caruncula, curationem non admittit. Eſt enim pars ſpermatica. Sin verò tantùm ex parte eroſa ſit, regenerari poteſt, aut potius adaugeri caro deperdita. Hinc etiam, quod ex inciſione factum malum, curari non poteſt, à corroſione verò curationem recipit. Ab inciſione enim pars tam carnoſa quam ſpermatica, quæ regenerari non poteſt, abſumitur: à corroſiuo verò medicamento pars potius carnoſa abſumitur, quàm ſpermatica & neruoſa, vnde regenerari poteſt.

Indicatio & Curatio.

Quod imminutũ vel abſumptum, inſtaurãdum: quod fit medicamentis ſarcoticis & conſolidantibus, qualia ſunt, aloë, roſæ, myrtus, & vinum, in quo roſæ & myrtus, & nuces cupreſſi ſunt decocta:

Vt ℞. *Aloes, thuris*, an. ℈. ij. *ſangu. draconis, ſumach.* an. ℈. j. Cum *aqua roſar.*

F. Collyrium.

Vel ℞. *Æris vſti*, ℥ ij, an. ʒ. iij. *croci, ſpicænardi*, an. ʒ. ij. *malabathri* ʒ. j. *roſar. recent.* ʒ. iij.

Siccata terito, deinde roſas per ſe tuſas addito. Paulus collyrio Diacrocu dicto vtitur.

CAPVT XXXIII.

De Pruritu Carunculæ lachrymalis.

NOnnunquam etiam ad carunculam lachrymalem materiæ affluxus fit, vnde pruritus excitatur. Pruritus carunculæ lachrymalis.

Ad quem tollendum Rhaſes topica quædam tradit: vnum mitius, ex recenti endiuia trita, atque in globulos paruos redacta, quos cum oleo violarum, aut quod melius eſt, roſaceo ſubactos oculo applicat. Quod medicamentum ſuâ frigiditate & modica humiditate acrimoniam obtundit humoris pruritum efficientis, & oleum roſaceum additum ſuâ adſtrictione impetum affluentis materiæ nonnihil ſiſtit. Cauendum tamen, ne quid olei in oculum incidat, quod dolores & inflammationes excitare poſſit: alterum validius, ex lentibus excorticatis, ſumach, roſis rubris, & granatorum ſucco, quæ trita, & cum ſapa aſperſa, pruriginoſo oculi angulo emplaſtri forma imponit. Mire quoque remedium eſt tutia præparata ſubtiliſſimè trita, & cum vino Maluatico, aut vino optimo antiquo & aquâ roſarum mixta, ſumendo plus aut minus de vino, prout magis vel minus exſiccare & reſoluere eſt conſilium. Inſtilletur quotidie ter vel quater in oculum.

Deinde verò, vbi hæc propter mali contumaciam non iuuant, ad maxima illa præſidia vniuerſalia, ad phlebotomiam & purgationem accedit Rhaſes; cum argumento ſit, cauſſam antecedentem in toto, vel capite adeſſe, à quâ coniuncta illa ſeu proxima in oculo fouetur. Illâ igitur demere iubet primò ſectione cephalicæ, poſtea verò frontis, ac demum venæ in angulo lacrymali. Venter quoque ducendus eſt iis inprimis, quæ acres & bilioſos humores purgãdi vim habent. Poſtea balneũ aquæ dulcis probat, quo & reliquiæ

quiæ diſſipentur, & relicta intemperies oculorum & totius emendetur. Multum & hoc valet:

℞. Sanguin. dracon. aloës hepatic. ſarcocollæ lacte nutrit. an. ℥.j. zingib. caryophyll. croci, camphor. an. ℥.j. tutiæ prapar. ℥.ß.

Terātur omnia ſubtiliſſimè, & in vini Maluatici atque aquæ roſarum an. ℔.ß. in vaſe vitreo, poſito in vaſe altero feruentis aquæ, & quidem ad conſumptionem tertiæ partis, bulliant. Poſtea vſui ſeruentur, vas vitreum ſæpe agitando. Ante vſum collyrij huius vtile fuerit, oculos fomentare decoctione aliqua emolliente, in curatione albuginis oculi deſcripta.

CAPVT XXXIV.

De Humoris aquei vitiis.

Aquei humoris vitia. HIſce oculorum vitiis hactenus explicatis proximum iam eſt, vt ad humorum morbos & vitia explicanda accedamus. Et primò quidem humorem quod attinet, is in oculo primo loco poſitus eſt, ſpatiumque illud, quod inter corneam & humorem cryſtallinum eſt, explet, præterea naturâ ſua tenuis eſt, purus ac perſpicuus. A naturali verò iſta conſtitutione variis modis recedere poteſt. Aliquando enim craſſeſcit, & quidem vel totus, vel ex parte, ac tum fit ſuffuſio. Nonnulli etiam vitium contrarium ipſi accidere, & nimis tenuem fieri poſſe putant. Verum id vix credibile eſt. Aliquando totus effunditur; aliquando imminuitur & tunc cornea concidit & corrugatur, ſpecieſque non rectè recipiuntur. Nonnnulli etiam nimis augeri poſſe ſtatuunt. Sed nec hoc credibile eſt. In qualitatibus mutatur, cùm, qui clarus & perſpicuus eſſe debebat, fit turbidus, aut alienam qualitatem induit; de quibus ordine dicendum.

Aquei humoris craſſities. Craſſeſcit primò humor aqueus ob humores vel vapores craſſos admixtos, quales ſuppeditant cibi craſſi & flatulenti, lentes, fabæ, & ſimilia; & omnino crapula & cruditas humorumque craſſorum in corpore, & præcipuè in capite, collectio, & ad oculum confluxus.

Cognoſcitur hoc vitium, quod vel imagines oculis obuerſantur, vel viſus imminuitur aut aboletur. Cognoſcitur etiam inde, quod humor non, vt ſolet, tam clarus apparet.

Quâ ratione autem curari poſſit hoc malum, ſatis ex iis, quæ de curatione ſuffuſionis dicta ſunt, & de viſu abolito & imminuto dicentur, patet.

Quantitate vbi peccat, ſiue planè effluxerit, ſiue imminutus ſit, oculi globus non ſatis diſtenditur, ſed cornea tunica nonnihil corrugatur & concidit, vnde & pupilla naturalem amplitudinem nō ſeruat, & vuea ſuper cryſtallinum concidit, ſpatiumque, quod ob defectum humoris aquei vacuum fit, breuius redditur; vnde conus viſibilis ſeu radiatura turbatur & abbreuiatur, & viſus vel abolctur, vel imminuitur, pro cauſſæ magnitudine.

Humoris aquei effuſio. Effunditur enim hic humor aliquando totus, vt in ruptura corneæ, ſiue ex vulnere, ſiue ex vlcere id fiat. Et cognoſcitur hoc malum non ſolū quod cornea tunica ſubſidet & corrugatur, ſed etiam quod vlcus præceſſit, vel vulnus oculo inflictū eſt, aqueuſq; humor affluxit.

Regignitur autem hic humor ſponte; cuius exemplū extat apud Galenum, 1. *de ſympt. cauſ. cap.* 2. Langium. *lib.* 1. *ep.* 7. Beniuenium, *de abdit. morb. cauſ. & curationibus, c.* 74. Columbum, *lib.* 1 c. *anatom.* Coiterum, *in obſeru. Anatom. & Chirurgic.* atque ipſe etiam tale exemplum vidi. Ideoque vlcus aut vulnus ſaltem curandum eſt, ægerque boni ſucci cibis nutriendus; reliqua naturæ committenda.

Imminuitur autem vel ob calorem & ſiccitatē, in febre vehementi, in febre hectica & phthiſi, vnde oculi febribus laborantium ſubſidere quaſi videntur, aut ob immodicam euacuationem, Venerem nimiam, ætatemque ſenilem.

Cognoſcitur hoc malum ex cauſſis dictis præcedentibus, ex ætate, oculorum imminutione, viſus obſcuritate.

Malum hoc curatu difficile, quia ferè cum totius corporis ſiccitate, quæ non facilè emendatur, coniungitur.

Curatur autem cibis boni ſucci & ſanguinem bonum multum generantibus, fomentis oculum humectantibus, vel decocto ex malua, althæa, meliloto, lacte. Inprimis vtile eſt, ſi à puerulo ſano halitus ore in oculum immittatur. Temperatus enim ille eſt & humectat.

Obſcuratur, & alieno colore inficitur humor aqueus ob humores alienos admiſtos, quorum colorem admittit; vnde idem naturalem pelluciditatem amittit.

Si obſcuretur humor, non appareat imago intuentis in oculo, oculus & colorem mutat, & obſcurior redditur. Et ſi colore aliquo inficiatur, eundem etiam ſpecies viſibiles repræſentant.

Curatur hoc malum humores vitioſos euacuantibus vt hactenus ſæpius dictum. Poſſuntque talia medicamenta non ſolùm exhiberi, ſed & naribus hauriri; aut ſi decoctum, vel infuſum rhabarbari oculis immittatur, obſcuritatem eorum ex bilioſo humore tollit; quod idem alia purgantia aliis humoribus peccantibus, præſtare poſſunt.

CAPVT XXXV.

De Humoris Cryſtallini vitiis.

HVmor Cryſtallinus inter principes oculi partes facilè primas obtinet, qui coloris ferè expers eſt, pellucidus, figurâ ſphæricâ, nonnihil compreſſa præditus, vt Galenus, *de vſu partium, lib.* 10. *c. vlt.* docet. Situs eius, ſi linea per medium pupillæ ad principium nerui optici ducatur, in medio eſt; reſpectu verò anterioris & poſterioris non planè in medio ſitus, ſed verſus anteriora & pupillam oculi declinat. *Humor cryſtallinus.*

Ex his igitur, quæ ad naturalem eius conſtitutionē pertinent, ſi aliquid mutetur, morbi humoris cryſtallini & inde variæ viſus læſiones oriuntur. Inter quæ primū eſt γλαύκωμα γλαύκωσις, humoris cryſtallini in glaucū colorem mutatio. Γλαυκώματος autem vocabulum à poſterioribus Græcis duplici modo accipitur: Primò impropriè, pro coloris oculi ob ſuffuſionem mutationem. Deinde pro cryſtallini humoris in glaucum colorem mutatione. Veteres equidem Græci, teſte Ruffo, γλαύκωμα & ὑπόχυμα pro eodem morbi genere habuerunt. Vnde etiam Galenus, 3. *aph.* 1. ſcribit, τὰ γλαυκώματα ἔχειν ἰδίας τῶν ὑποχυμάτων. Poſteriores tamen Græci propriè γλαύκωμα ſaltem pro humoris cryſtallini in glaucum colorem mutatione accipiunt. Quod vbi fit, viſio impeditur. Neque enim ſpecies viſibiles ob humorem cryſtallinum non ſatis pellucidum ſed obſcuratum rectè recipi, neque humor cryſtallinus glaucus redditus, & quaſi condenſatus rectè illuminari & irradiari poteſt. *Glaucoma.*

Cauſſa huius mali eſt exſiccatio, quæ fit ſeu ob ætatem, ſeu ob aliam cauſſam exſiccantem, incraſſantem, & condenſantem. Vnde Galenus, 10. *de vſu partium,* γλαυκοῦν ἐναξηρόντα καὶ πῆξει humoris cryſtallini ſcribit.

Cognoſcitur hoc malum, quod circa pupillam inſignis & profunda apparet albedo, & omnia tanquam per fumum aut nebulam videntur.

Curatu difficile hoc malum eſt, primò, quia omnes morbi humoris cryſtallini curatu difficiles ſunt; cū is in profunda oculi parte ſitus ſit, ad quē nō facilè medicamenta pertingunt. Secundò, vt in aliis partibus, ita & hic morbi ex ſiccitate orti vix corrigi poſſunt, in ſenibus præcipuè.

Nonnulli

Nonnulli etiam contrarium vitium incurrere poſſe humorem cryſtallinum, nimiſque tenuem fieri poſſe ſtatuunt, vt non ſit aptus recipere & repræſentare viſibiles ſpecies. Exemplumque afferunt ſpiritus vini & aquarum deſtillatarum quæ cũ ſint ſubtiliſſimæ & tenuiſſimæ, non ita recipiunt & repræſentant rerum imagines, vt aqua limpida. Verũ malè hîc præſupponitur, viſionem & receptionem ſpecierum fieri in cryſtallino. Non enim viſio fit per ſpecies reflexas, vt in aqua, cui ſubeſt aliquid opaci; ſed per refractas in tunicis & humoribus, tandémque in tunica retina repræſentatas. Nimia verò tenuitas cryſtallini receptionem ſpecierũ non prohibet. Si tamen nimia tenuitas cryſtallini viſioni officiat, fit hoc ideo, quia refractionis leges violantur. Non tamen video, vnde tanta tenuitas humori cryſtallino induci poſſit. Sit enim ſanguis, vnde nutritur, tenuis, nunquam tamen inde humoris cryſtallini natiua conſtitutio mutabitur, ita vt inde viſio lædi poſſit.

Nonnulli etiam maiorem & minorem fieri poſſe ſtatuunt, & à quantitate naturali degenerare. Verùm cum venæ ad eum ſenſibiliter non pertingant, ex nutritione vix hoc vitium incurrere poterit. Neque videmus, in iis, quorum corpora inſigniter augentur, tale quid humori cryſtallino accidere.

Minor ſi fiat, fit hoc in exſiccatione, præcipuè in ſenibus, aut qui ſenili ætati ex alia cauſſa ſimile quid patiuntur. Verum illud in magnitudine decrementũ vix tantum eſt, vt inde viſio lædi poſſit. Et ſi accidat viſus læſio, fit ea potius ob condenſationem & coloris mutationem, vt modò de Glaucomate dictum.

Situm mutat humor cryſtallinus, vbi latiore ſuâ parte, quæ lentis maioris inſtar compreſſa eſt, pupillæ foramini non rectà opponitur, ſed vel ſurſum declinat vel, deorſum. Et quidem ſi cryſtallinus humor ſitum mutet in vno oculo, in altero verò ſitum naturalem retineat, vel ſi ambo difformiter ſitum mutent, ita vt alter ſurſum, alter deorſum, vel ad latera vergat, res geminatæ apparent. Sin autem accidat, vt vtriuſque oculi humor cryſtallinus æqualiter ſitum mutet, ita vt ambo ſuperiora petant, vel ad inferiora demittantur, non apparent res geminatæ. Quin etiam ſi alter oculorum quoad humorem cryſtallinum rectè ſeſe habeat, alter ad latera moueatur, itidem fit geminata viſio. Mutatur enim hîc planum, vt loquuntur optici. Cauſſa autem huius rei hæc eſt, quod, quando motu muſculorum ſitus cryſtallini vitioſus corrigi poteſt, quod fit in ſtrabiſmo, res geminatæ non apparent; quando autem motu muſculorũ vitioſus ille ſitus cryſtallini non corrigitur, tum demũ res geminatæ apparent. Fit hoc nonnullis à natura, aliis à cauſſis externis, oculique percuſſione & contuſione; vitiumque hoc vix curabile eſt, niſi ſponte ſua ad ſuum locum naturalem redeat hic humor.

Poteſt & aliam in ſitu mutationem pati humor cryſtallinus, ſi videlicet à ſuo loco vel verſus anteriora, vel verſus poſteriora declinet. Quomodo autẽ hoc fiat, & qualẽ hæc ſitus mutatio in viſu mutationẽ excitet, valde obſcurũ. Quod verſus anteriora humor cryſtallinus interdum vergit, hoc accidit nonnullis à natura, & prima conformatione; ſenibus verò ideo hoc accidere putat Platerus, quod toto ætatis tempore in legendo, & rebus quibuſcunq; tandem oculis propoſitis, manibuſque tractãdis oculos dimiſerint, ideóq; cryſtallinus humor ætatis decurſu vnà cum vitreo ad interiora ſenſim prælapſus ſit. Verùm ſi cryſtallinus hoc modo verſus anteriora prolaberetur, neceſſe erit, vel aliud corpus vel humorem, in ſpatium illud ſubire, quod inter cryſtallinum & vitreum, vel inter vitreã & tunicam retiformem interiacet: quod fieri non poteſt. Potiùs in ſenibus, in quibus totum corpus exſiccatur, coarctatio quædam humorum à ſiccitate orta ſtatuenda; ob quam accidit, vt remota rectiùs, quam propinqua videant; vt ex opticis fundamentis patet.

Contrà nonnunquã cryſtallinus humor verſus originẽ nerui optici nõnihil declinat, quod vbi fit, homo remota rectè videt, propinqua minus rectè. Accidit hoc pleruṁque à natura & prima conformatione, nec vitiũ infrequẽs eſt. Vnde etiam procul dubio factũ, vt Anatomici nonnulli in talium corporum ſectionem incidentes ſitũ cryſtallini in medio oculi eſſe ſcripſerint. Vitium etiam hoc incurabile eſt, & defectus hic perſpicillis ſaltem compenſatur.

Si tandem continuitas humoris cryſtallini ſoluatur, fit, vt res diuiſæ vel geminatæ videantur. Vt enim, ſi ſpeculum in plures partes frangatur, ſingulæ partes imaginem eandem exhibent: ita idem accidit in cryſtallino. Hoc vitium equidem facilè accidere non poteſt; cũ humor cryſtallinus in parte profundiore ſitus ſit, & potius totus oculus turbetur, antequam humor cryſtallinus in duas partes diuidatur. Si tamen fieri debet, non aliunde, quam ex cauſſis externis & violentis, id accidere poteſt.

CAPVT XXXVI.

De Morbis humoris Vitrei.

Species viſibiles vbi humorem cryſtallinum tranſierũt, in vitreo recipiuntur: cuius quis vſus ſit, *in Inſtit. part. 1. c. 12.* dictum, quem vt præſtare poſſit, naturalem ſuam conſtitutionem vt habeat, neceſſe eſt. Sit nimirum pellucidus, coloris expers, ſitum ſuum habeat poſt cryſtallinum. Hæc verò naturalis cõſtitutio ſi mutetur, morbi humoris vitrei oriuntur, & viſio inde læditur. Diſputant quidem nonnulli, an vitreus humor à naturali conſtitutione deflectens poſſit immediatè viſionẽ lædere; an verò ſaltẽ quia nocet cryſtallino: & ſunt quidã in ea opinione, inter quos Mercurialis, humorẽ vitreum non poſſe immediatè viſionem lædere, ſed ſaltem quatenus cryſtallino nocet. Sed falſa eſt hæc opinio, & ex falſa hypotheſi orta. Præſupponit enim vſum vitrei eſſe nutrire cryſtallinum. Verum aberrat à vero hæc opinio, & *in Inſtitut. loco allegato*, monſtratum, vitreum humorem æquè comparatum & neceſſarium eſſe ad recipiendas ſpecies viſibiles, ac cryſtallinum. Neque enim in cryſtallino, vt in ſpeculo, ſpecies ſiſtuntur, & in eo viſio terminatur, ſed per eum tranſeunt, & in humore vitreo recipiuntur. Itaque ſi à naturali ſuã conſtitutione ille deflectat, ad ſpecies viſibiles recipiendas fit ineptus.

Id quod fit primò, ſi fiat obſcurior, & tale quid patiatur, quale cryſtallinus in glaucomate. Id quod accidit, ſi impuro alimento nutriatur.

Sed vtrum hoc vitium ſit in cryſtallino, an verò in vitreo; non facilè dignoſci poteſt. Neque etiam facilè hoc malum curarĩ poteſt; cùm loco adhuc profundiore, quàm cryſtallinus, hic humor ſitus ſit.

Situm etiam aliquando mutat vitreus. Secundum naturam poſt cryſtallinum ſitus eſt: ſi verò accidat, vt pars eius ſuã ſede mota ante cryſtallinum feratur, eique præponatur, non quidem cæcitas; (niſi forſan tanta eius pars eò ſit detruſa, vt penitus cryſtallinum obtegat, & ita tota ferè oculi ſtructura turbetur) ſed viſus aliqua hallucinatio accidit. Denſior enim eſt humore aqueo.

Cauſſa huius mali eſt ictus vel contuſio oculi, vel punctura & acus in ſuffuſione curanda nimis profundè adacta.

Cognoſcitur verò, quod ſub pupilla albuminis inſtar ipſe humor apparet, viſuſque aliqua hallucinatio deprehenditur.

Curabile verò vix eſt hoc malum; niſi humor ſua ſponte in naturalem ſuam ſedem redeat.

Vitrei humoris morbi.

CAPVT

CAPVT XXXVII.

De Neruorum Opticorum vitiis.

Opticorum neruorum vitia.

NEruorum opticorum is vſus eſt, vt ſpiritum animalem ad oculos ferant. Sunt verò aliqua vitia, ob quæ hunc vſum præſtare nequeunt; obſtructio nimirum, compreſſio ſeu coarctatio, contorſio & conuulſio, vulneratio, ruptura.

Anguſtia.

Primò ſiue intus humores pituitoſi in neruos illabatur, eoſque obſtruant, ſiue extra iidem, vel etiam ſanguis ex vaſe læſo effuſus origini neruorum opticorum incũbat, atque anguſtiam in iis efficiat, viſio aboletur; quod vitium vulgò gutta ſerena, Germanis *der ſchvvartze Staar* nominatur, quod pupilla equidem clara; ſed tamen quaſi nigricans apparet.

Tranſmittuntur enim pituitoſa & aquoſa cerebri excrementa ad baſin cerebri, vbi nerui optici è cerebro egrediuntur, & ad infundibulum; & propè neruos in nares defluunt. Et quidem materia hæc interdum ſolũ neruos opticos occupat, atque tum ſola viſio, reliquis ſenſibus integris, læditur; interdum ſimul principium neruorum, vnde etiam alij ſenſus læduntur. Nonnunquam etiam ex apoſtematibus eò loci ortis malum hoc originem ducit, & poſt cerebri inflammationẽ & phrenitidem in febribus malignis & peſtilentialibus prouenit. Nõnunquam ſubitò ex humoribus in cerebro agitatis oritur. Sic memini, hîc ante bienniũ Studioſum cùm ipſi a quodam medicamentum purgans fortius exhibitum fuiſſet, ſubitò obcœcatum fuiſſe, proculdubio humoribus in cerebro agitatis, & in principium neruorum opticorum effuſis. Interdum fœminis hoc malum accidit ob menſes ſuppreſſos, & nonnunquam quidem recedit, menſibus fluere iterum incipientibus, nonnunquam toto vitæ tempore perſiſtit.

Fœmina grauida obcæcata.

Et in ſpecie obſeruatum, fœminas quaſdam, cùm in vtero concepiſſent, obcœcatas ex neruorum opticorum anguſtia fuiſſe, malumque hoc ad menſes quatuor, quinque vel ſex duraſſe; nonnullis etiam vſque ad tempus partus.

Signa.

Cognoſcitur hoc malum, quod oculi planè clari appareãt, nihilque vitij in iis animaduertitur, niſi quod pupilla nigrior & amplior apparet. Et ſi à vitioſis humoribus à cerebro eò delatis malum originem habet: excrementorum in cerebro redundantium ſigna adſunt. Si à ſanguine in eum locum effuſo id fiat, vulnus, ictus, caſus præceſſit.

Prognoſtica.

Malum curatu difficile eſt, neque humores ſemel neruos illos obſidentes & occupantes facilè diſcutiuntur, vel loco dimouentur.

Eſt tamen aliqua curationis ſpes reliqua, ſi viſio non ſit planè abolita, & aliquid adhuc agnoſcat æger. Si verò viſus ita ablatus ſit, vt lumen amplius non videat æger, neque, an dies vel nox ſit, diſcernere poſſit, malum incurabile eſt.

In grauidis quibuſdam menſe quarto, quinto, ſexto, vel poſt puerperium, malum hoc ſponte ceſſare, modò dictum.

Curatio.

Curatur autem hoc malum, vbi adhuc ſpes aliqua curationis ſupereſt, ſi & corpus totum, & caput euacuentur, ſicut ſupra, *part. 1. de Intemperie capitis cum pituitâ*, dictum. Et ferè talis curatio inſtituenda, qualis in ſuffuſione. Nonnulli commendãt largam ſanguinis miſſionem è vena frontis. Poſſunt etiam veſicatoria ceruici imponi, vel ſetaceum, quod efficacius eſt, ceruici applicari. Hinc, vt humores pituitoſi diſcutiantur, lotiones capitis adhibeantur.

Vt ℞. *Stœchad. Arabic. betonic. euphrag.* an. M. ij *ſarſaparillæ* ℥. ij.

Coquantur in lixiuio pro lotione capitis.

Vel ℞. *Saponis Veneti* ℔. j. *rad. ireos* ℥. ij. *ſtyrac. liquid. ladani*, an. ℥. j. *olei caryophyll.* ʒ. ß. *moſchi ambræ*, an gr. iij.

Miſceantur in mortario, affuſâ aquâ roſarum paucâ, & manibus oleo de been imbutis.

F. Globuli.

In eundem finem exhibeatur hic. Potus:

℞. *Ligni Guaiaci* ℔. j. *ſarſaparill.* ℥. iij. *rad. dictamni albi* ℥. j.

Coquantur in aquæ ℔. xij, ad tertiæ partis conſumptionem. Manè & veſperi exhibeantur Vnc. vj.

Reliquis adde *euphrag.* M. ij. *granor. iuniperi, cinamomi, fœnicul.* an. ℥. j. Affunde *aqu.* ℔. xij. *vini Rhenani* ℔. iij.

Coquantur ad tertiæ partis conſumptionẽ pro Potu.

Vel ℞. *Sem. fœniculi* ʒ. iij. *ſileris montani, piper, Zingiber, cinamomi, pulegij, hyſſopi, euphragia, granorum iuniperi, flor. roriſmarini, ſaxifrag.* an. Drach. ij. *chamædryos, rad. chelidon. cinamomi, apij, aniſi, petroſelini*, an. Drach. j. Cum ſ. q. mellis.

F. Electuarium.

Contorſio neruorum opticorum.

Nonnunquam quoque accidit, vt in magnis conuulſionibus, vt epilepſia, nerui optici contorqueantur, & inflectantur, ita vt ſpiritibus animalibus tranſitus denegetur, vel, quod probabilius, vt natura excrementa, quæ ex cerebro expellit, in neruos opticos impellat, quod poſt fortiorem ſternutationem accidiſſe à Guilhel. Fabricio, *Centur. 1. obſeru. 81.* notatum, & cœcitas inde inducatur, quæ niſi intra paucos dies deſinat, & ſponte viſio redeat, immedicabile malum eſt.

Vulnera nerui optici.

Si ex vulnere, vel quacunque inſigni læſione, ad neruum opticum vſque pertingente, cœcitas introducta ſit, immedicabilis illa eſt.

CAPVT XXXVIII.

De Spirituum Opticorum vitiis.

Spirituum opticorum vitia.

ATque hi ſunt morbi & vitia, quæ ſingulæ partes oculorum incurrere poſſunt. Verùm cum ad viſionem perficiendam partes hactenus enumeratæ non ſufficiant, niſi ſpiritu animali perfundantur, atque ab illo vltimam quaſi perfectionem accipiant, & denegatis ſpiritibus viſio aboleatur, etſi reliquæ partes in oculo omnes ſaluæ ſint, vt ex anguſtia neruorum opticorum, de quâ, *præcedente capite*, dictum, patet: neceſſarium eſt ad viſionem abſoluendam, vt ſpiritus animalis oculos irradiet, & rectè ſeſe habeat; quod niſi fit, etiam viſio læditur.

Spirituum opticorum [illegible]

Cùm autem ſpiritus optici lucidi eſſe, rectà in oculos influere, & iuſtâ quidem quantitate, debeant; vitiũ patiuntur, ſi impuri ſint, non rectà in oculos ferantur, nec ſufficienter, & iuſta copia oculos irradient.

Spirituum craſſities.

Spiritus ipſi quidem per ſe non craſſeſcunt, verum ſi vapores craſſi & turbidi ipſis commiſceantur, inde viſio fit obſcura, vel ægri ea ſe videre exiſtimant, quæ reuerà non ſũnt, vt muſcas, culices, floccos &, filamenta, telas araneatum, vel alia corpora minuta: qui affectus à nonnullis Nubecula appellatur; eò, quod tali vitio affecti plerumque ſe nebeculam quoque videre arbitrantur, aut res ſimplices geminas eſſe putant, vt ebriis ſæpe accidit, vel rectas curuas, ſicut accidit militi, cuius mentionem facit Foreſtus, *lib. 11. obſeru. 39.*

Spirituum etiam nimia agitatio, quæ fit vel ob vapores commixtos ſpiritus turbantes, vel ob corporis agitationem, viſionem turbat. Motus item corporis & capitis eodem modo diu continuatus facit, vt ſpiritus eâdem ratione ſecuti agitatique eadem etiam formâ in oculum influant; de qua re in vertigine dictum.

Nonnulli tamen affectionem, quæ à ſpirituum opticorum agitatione prouenit, à vertigine diſtinguunt, & falſam viſionem cum rerum circumgyratione nominãt quâ qui afficiuntur, res, quas intuentur, etſi firmæ & ſtabiles ſint, circumagi, & in gyrum circumrotari, vel

vel aliter inclinare,& ſubuerti exiſtimant, ita, vt, licet falſam eſſe hanc imaginationem cognoſcant, tamen, cùm ex illa rerum circumuerſione viſus firmam, qua corpus ſubſiſtere poſſit, ſedem non amplius cernat,idé quoque titubet,& vacillet. Nonnunquam quoque pauimentum, cui inſiſtunt, ipſis inuerti videtur. Hinc, niſi ſuſtineantur,ſubitò integris ſenſibus in terram cadunt,prius ter quaterue pedibus, quibus ſe ſuſtinere cupiunt, terram pulſantes. Et quamuis hæc affectio cum vertigine propriè dicta magnam conuenientiam & ſimilitudinem habeat,reſque non minus in ea,quàm vera vertigine, circumgyrari videantur, ac propterea etiam δῖνος & vertigo à pleriſque vocetur:diſtat tamen à verà vertigine, quod in hac vt plurimum cerebrum cum oculis, ſeu potius ſpiritus in illis exiſtentes afficiantur, ſenſuumque interiorum operationes aliquo vſque imminuantur; in falsâ autem viſione, quæ hic deſcribitur,ſoli oculi afficiantur, cerebro eiuſque ſpiritibus nihil patientibus. Vnde fit, vt ſi in hoc affectu claudantur oculi, malum protinus ceſſet, reſque non amplius circumrotati appareat. At in vertigine cerebri vitio natâ,licet arctiſſimè etiam palpebræ occludantur, nihilominus tamen omnia adhuc, ac ſi circumuerterentur, ſenſui communi offeruntur. Præterea in falsâ viſione res adhuc oculis repræſentantur, niſi quod circumgyrari videntur:at in vertigine vera acies oculorum etiam ferè hebeſcit, & quædam viſus obtenebratio ſeu ſcotomia accedit cum aurium tinnitu, & graui auditu,nonnunquam & capitis dolore, ita vt res non diſtinctæ, ſed quaſi per nebulam vario colore tinctam oculis appareant.

Circumgyrationi ſpirituum opticorum cognata eſt illa inordinata motio ſpirituum,ob quam ſcintillæ ante oculum noctu apparent, quod fit,dum oculi fricantur, item ob ſternutationem,& poſt narium emunctionem cum vehementi ſpirituum impulſione; quod ſymptoma procul dubio ſpirituum opticorum agitatione accidit.

vitiorum ...tuum ...ictus.

Si ſpiritus etiã in oculo deficiant, vel minus copioſè influant,viſio vel aboletur, vel imminuitur.Spiritus autem in oculo deficiunt, vel quia à cerebro non tranſmittuntur; vel quia ob neruorum opticorum anguſtiam influere non poſſunt.

...ſpirituũ ...itiorũ vi... perſpicil... rum vſu ...rigi poſ...e.

An verò ob ſpirituum vitium,craſſitiem puta, & obſcuritatem,viſio lædatur;an verò ob humoris cryſtallini vel vitrei morbos, non ita facilè eſt agnoſcere Mercurialis equidem pollicetur,ſe ſignum à nemine animaduerſum propoſiturum, quod ſumatur à perſpicillis,ſtatuitque,ſi viſus læſio corrigatur perſpicillorum ope,vitium eſſe à ſpiritibus:vitium verò, quod ſit in humore cryſtallino, vitreo, albugineo,vel tunicis,beneficio perſpicillorum corrigi non poſſe. Verùm etſi planè negare nolim, ſpirituum vitium aliquo modo per ſpecillorum vſum corrigi poſſe; cùm ſi ſpiritus ſint vel pauciores, vel craſſiores, atque ita obiecta minora non rectè videamus,perſpicilla ſpecies obiectorum ampliores, & ſub forma maiore exhibere poſſint: tamen iuuamentum hoc non certum ſignum eſt,vitij ſpirituum; cùm extra dubium ſit, etiam vitium humorum & tunicarum aliqua ex parte perſpicillorum vſu corrigi poſſe. Malo quoque hic aſſentiri Platero, ſtatuenti, viſus læſiones pleraſque, quæ vulgo in ſpirituum vitia referuntur,potius,in ſitum cryſtallini vitioſum,vel alia humorum vitia referenda eſſe. Talia enim vitia, vt in Inſtitut. *lib.1.part.3.ſect.1.cap.3.* dictum,ſæpe iuuenibus accidunt,in quibus nullum ſpirituum vitium vel defectus animaduertitur; & perſpicillorum ope talia vitia corrigi poſſunt. Etenim cum cornea tunica,vt & omnes humores, ob admiſſionem & refractionem ſpirituum viſibilium facti ſint,ſi ſitu vel alio vitio peccent, refractio illa debito modo non fiet; quod perſpicillorũ ope corrigi poteſt. Sic etiam alias ſanos perſpicillorum vſu res longè diſſitas & minimas videre animaduertimus; quod fit ſaltem ob peculiares ſpecierum viſibilium refractiones; nullo verò modo ob ſpiritus, quos perſpicilla nec clariores,nec copioſiores reddere poſſunt.

Spiritus opticos confortantia.

Vitium autem ſpirituum corrigitur per medicamenta ὀφθαλμικὰ, quæ ὀξυδερκικὰ nominantur de quibus proinde agere huius loci eſt. Sunt autem illa, *fœniculum, euphragia, ruta, rad. valerian.* (de quâ Tabernæmontanus videatur) *verbena, roſmarinus, ſaluia, maiorana, betonica, radic. helenij, calendula, chelidon. maius,* & *aromata* pleraque; quæ quia cerebrum confortant, etiam ſimul faciunt, vt ſpiritus animales puri & copioſi generentur, præcipue nux moſchata, calamus aromaticus, myrobalani chebulæ:è quibus componuntur varia medicamenta. Commendatur Electuarium Humaini deſcript. Meſue *in 1. c. de agrit. ocular.*

Electuar. Humain.

℞. *Euphragia* ℥.ij. *ſem. fœniculi* ʒ.v. *macis, cubebar. cinamomi, piperis longi, caryophyll.* an. ʒ.j

Puluериſentur & cribrentur.

Poſtea.

℞. *mellis deſpumati* ℔. j. *ſucci depurati fœniculi* ℥. j. *rutæ, chelidonia maior.* an. ℥.ß.

Coqu. ſucci cum melle ad mellis fluidioris conſiſtentiam,& adde ſpecies. F. Electuarium, cuius doſis ſunt Drach. iij.

Habentur etiam medicamenta talia apud Valeſcum de Taranta, *lib. 2. cap. 30.* Electuaria duo viſum confortantia deſcripſit Langius, *lib. 3. Epiſtol.* Et occurrunt paſſim talia alia, & proponentur etiam aliqua infra, *capite* 44. Vnum atque alterum ſaltem hic addemus.

Species Occonis.

Species Occonis:

℞. *Spec. diaplir. ſem. fænicul.* an. Vnc. ß. *macis, cubebar. cinamomi, piperis long. caryophyll.* an. Scr. ij. *pulu. fol. euphrag. ſaluiæ, rutæ, verben.* an. Drach. ij. & Scr. ij.

Miſce.

Vel ℞. *Pulu. nucis moſchat. ligni aloës, ſem. ſiler, mont. maſtich. euphraſ. ſem. aniſi, fœniculi, carui prapar.* an. ʒ.j. ß. *ſacchari albi* ℥.jß.

M. pro Tragea, de qua manè & veſperi, quantum duo cuſpides cultri capiunt, ſumatur.

Vel hora decubitus ſumatur de ſequenti Electuario quantitas nucis moſchatæ:

℞. *Conſeru. fl. euphrag.* ℥.ij. *roſar.* ʒ. vj. *ſaluiæ, anthos,* an. ℥.ß. *ſuccini albi prapar.* ʒ.j. *ſpec. diarrhod.* ʒ. jß. *margarit. prapar.* ʒ. ß. *eſſentia ſalu.* ʒ. j. Cum *ſyrup. de betonic.*

F. Electuarium.

Læſio viſus ex ſpirituum nimia agitatione cognoſcitur ex vertigine coniuncta. Si ſpiritus deficiant ob cerebri vitium, etiam alij ſenſus afficiuntur. Si ob neruorũ opticorum anguſtiam, oculi partes reliquæ ſanæ ſunt, nihilque vitij etiam in cerebro animaduertitur.

In vſu tamen & delectu horum medicamentorum conſiderandum, an ſpirituum craſſities & impuritas à materia melancholica, an verò à pituitoſa proueniat. In illa enim conueniunt medicamenta tenuium partium cum immodica humectatione citra vehementem & exſiccantem calefactionem, vel exſiccationem; in hac verò calida & ſicca, quæ cerebrum frigidum & humidum corrigere apta nata ſunt.

CAPVT XXXIX.

De Muſculorum Oculos mouentium vitiis.

Muſculi cur oculis dati.

VT homo nõ ſolùm quæ rectà oculis opponuntur, ſed & quæ ad latera,& ſupra & infra ſunt, ſine capitis motione videre poſſit, dati ſunt oculis muſculi, quorũ genera deſcripta videantur apud Coiterum,

in

in tabulis, Bauhinum, Iul. Caſſerium Placentinum, Hier. Fabricium ab Aquapendente, & alios Anatomicos.

Muſculorum oculorū vitia. Horum vitia ſunt paralyſis & conuulſio, in quibus affectibus & motus oculorum, & ſitus vitiari, & ex ſitu oculorum vitiato ipſa viſio lædi poteſt. Etenim ſi omnes muſculi reſoluantur, oculus extra tendit, & prominentior fit: ſi verò illi ſolùm, qui ad exteriorem angulum mouent, reſoluantur, oculi ab oppoſitis ſanis muſculis verſus interiorem angulum trahuntur. Sed ſi conuellantur muſculi ad ſuum angulum, oculum ſecū trahunt & conuertunt. Si reſoluantur muſculi ſuperiores, oculus verſus inferiora inclinatur; ſi verò inferiores, verſus ſuperiora.

Cauſſæ ſunt eædem, quæ ſupra in conuulſione & paralyſi ſunt explicatæ.

Cognoſcitur hoc malum viſu, & ſtrabiſmus inde oritur; de quo ſuo loco dicetur.

Paralyſis curatur medicamentis caput euacuantibus, & humorem pituitoſum abſumentibus; de quibus ſupra dictum. Nonnulli ſanguinem turturis inſtillatum, vt peculiari proprietate efficacem, commendant. Si à conuulſione, relaxantia & humectantia exhibeantur, ex decocto ſeminis lini, maluæ & althéæ; de quibus etiam ſupra, *de conuulſione*, dictum.

Ἵππος in oculo. Eſt etiam muſculorum vitium, cum nimis graciles vel debiles ſunt, vt continua quaſi inter ſe lucta certantes alter oppoſitorum alterum vincere conetur, vnde inſtabiles & continuò mobiles oculi euadunt; quod vitium à Græcis ἵππος appellatum fuiſſe cenſent. Neque enim peculiaris eſt muſculus oculo motum tunicum largiens, ſed omnes ſex muſculi æqualiter cōſtructi oculum in certo ſitu detinent. Si ergo debiliores ſunt, id præſtare non poſſunt. Vitium autem hoc plurimis à natiuitate contrahitur, & incurabile eſt. Obſeruaui id in virgine quadā aliàs pulcherrima, ciuis cuiuſdā filia, cui oculorum globus planè inſtabilis erat. Vitium hoc contraxiſſe dicebatur à matre, quæ incendium domus cuiuſdam ſpectauerat, & inde territa fuerat.

Vulnera muſculorū oculorum. Ad muſculorum morbos pertinent etiā vulnera, ictus, puncturæ profundæ, quibus variè & tranſuerſim interdum ſecantur, lacerantur, & ad ſuas actiones obeundas inepti redduntur. Ita vir quidam nobilis, vt ad me perſcripſit Dn. D. Iacobus Ianus, Sereniſſ. Elect. Viduæ Lichtenburgi Medicus, equo inſidens caput ligno acuminato ita alliſit, vt ligni portio ad interiora oculi penetrans muſculum oculi ſiniſtrum attollentem rumperet. Hic conualeſcens oculum quidem habet ſaluum, ſed omnia geminata videt. Cuius rei cauſſa eſt, quòd, cùm muſculus oculum rectè regere nequeat, ſpecies viſibiles in diuerſo plano ſtatuuntur, & ſic retina tunica difformiter pingitur, & dupliciter obiectum percipitur. Vnde etiam ſi rem rectè iudicare velit, ſemper alterum oculum claudere neceſſe habet. Perinde autem eſt, ſiue claudat dextrum, ſiue ſiniſtrum. Nam ſpecies æquè in vtroque recipiuntur. Hæc ſaltem eſt differentia, quod obiecta in alto poſita oculus ille, cujus muſculus læſus eſt, non videt, niſi ſe ceruice valde ſupinet.

CAPVT XL.

De Oculi defectu.

Oculi defectus. Atque hi ſunt morbi, qui ſingulas oculi partes infeſtare ſolent. Sunt præterea quidam morbi, qui toti oculo accidunt; de quibus iam dicendum.

Et primò quidē monſtroſæ oculi conſtitutiones occurrunt & nonnullos vno, nonnullos tribus vel quatuor oculis natos fuiſſe obſeruatū eſt; vt eius rei hiſtorias Schenckius, *lib.* 1 *obſeru.* 178. collegit, quas tamen neque ars, neque natura corrigere vel tegere poteſt.

Deinde interdum oculus vnus deeſſe ſolet; id quod fit per magnas inflammationes, ob quas oculus rumpitur, vel in pus mutatur, poſt ictus, vulnera. Quod vbi accidit, nulla equidem oculi amiſſi reparandi ſpes eſt. Vt verò deformitas illa tegatur, alij linteolo ſerico locum tegere ſolent; alij in oculi deficientis locum alium factitium aureum argenteumuè pictum reponi curant qui natiuum oculum referat. Ita Iohan. Thomas Minadous, *de externis affect. lib.* 3. *c.* 14. refert, ſe Byzantij vidiſſe fœminam, quæ vno oculo deficiente factitium ex argento tectorio opere adeò expolitum & pictum inſertum habebat vt verum magnitudine, luciditate, colore æquaret. Modum etiam Paræus, *lib.* 22. *Chirurg. c.* 1. habet, quo oculus fictitius formari poſſit.

CAPVT XLI.

De Oculi Atrophia.

Oculi atrophia. Aliquando verò ſolùm imminuitur oculus, & minor, quàm naturalis conſtitutio, & ad corpus reliquum proportio requirit, redditur; cum ſcilicet omnes oculi partes imminuuntur & contabeſcunt. Vnde non ſolùm deformitas ob partium inconcinnitatem & proportionem læſam oritur, ſed & viſio læditur.

Cauſſa.

Quæ autem aliàs atrophiæ cauſſæ eſſe ſolet, eæ & in oculo locū habent, ſi partes corporis ſuperiores, & præcipuè oculum occupent, vt nimia euacuatio & exſiccatio, puta fletus continuus, humorum acrium in lippitudine diuturnus fluxus, vigiliæ diuturnæ, febris hectica, obſtructio vaſorum oculis alimentum aduehentiū.

Signa Diagnoſtica.

Ipſum malum per ſe facilè cognoſcitur: quæ verò eius cauſſæ fuerint, relatio ægri patefaciet

Prognoſticum.

Malum curatu difficile eſt. Neque enim ſiccitas in vlla corporis parte facilè curatur; &, niſi maturè ei ſuccuratur, cauſſa cæcitatis eſſe ſolet.

Curatio.

Curatur medicamentis humectantibus, lacte muliebri inprimis impoſito; vel fomentetur oculus hoc Decocto.

℞. *Rad. althéæ, maluæ, an.* ℥. j. *ſem. fœnigraci, althéæ, maluæ, an.* ℥. ß.

Coqu. in aqua, & oculus decocto foueatur, vel ex iis deſtilletur aqua, quæ oculo ſæpe inſtilletur.

CAPVT XLII.

De Oculi procidentia.

Oculi procidentia. Aliquando etiam accidit, vt oculi de naturali ſua ſede & orbita præter modum emineant, quod vitium Oculi prominentia dicitur; vel etiam excidant, & ita propendeant, vt palpebris amplius tegi nequeāt, quod malum Græcis ἐκπτωμα & ἐκπτωσις. Latinis Oculi procidentia, exitus, prolapſus & expreſſio nominatur.

Cauſſa.

Cauſſæ ad tria genera referri poſſunt. Ad primū pertinēt omnia, quæ vi quaſi oculū ex orbita ſua extrudūt, vt vehemens inflatio & vocis intentio, vehemēnſque

ſpiritus ſuppreſſio: id quod accidit in clamore nimio, tubarum inflatione, ſtrangulatione, & ſuffocatione, quocunque modo ea fiat, vomitu, tuſſi, partu laborioſo, cùm maximo conatu feces detruduntur. Spiritus enim retentus cum ſanguine & vaporibus verſus cerebrum tendit, illud inflat; vnde etiam oculi & vicinæ partes quaſi intumeſcunt, & loco ſuo pelluntur. Quò pertinet caſus ab alto, quo cerebrum valde concutitur.

Secunda cauſſa eſt reſolutio muſculorum & neruorum in oculo, quæ fit ob humores pituitoſos & aquoſos à cerebro ad oculum confertim affluentes.

Tertia cauſſa eſt vulnus annatæ tunicæ, quæ oculum orbitæ annectit, & propterea etiam coniunctiua dicitur; vel muſculorum oculi.

Quibus & quartum cauſſæ genus addi poteſt, tumor oculum ex orbita quaſi extrudens; cujus rei hiſtoriam habet Trincauellius, *libr. 4. de ratione curandi particul. corpor. human. affect. cap. 6.* de quodam Veneto, cui dexter oculus adeo prominebat, vt vniuerſam ferè faciem deformaret, quod contigerat à ſcirrhoſo tumore, qui erat in interna parte, qua membrana annata oculum oſſibus annectit.

Signa Diagnoſtica.

Malum ipſum per ſe intuentibus patet. Quænam verò ſit cauſſa, ex iis, quæ præceſſerunt, patet. Et quidem ſi reſolutio adſit, ac viſio ſit integra, muſculi ſolùm erunt reſoluti; ſi verò etiam amittatur viſio, neruus opticus.

Curatio.

Vniuerſalia primò, ſi opus ſit, præmittenda, & vel vena aperienda, vel purgandum corpus. Oculus verò ipſe, quantum fieri poteſt, in locum ſuum reponendus, & conuenienti ligatura in eo detinendus. Poſtea cucurbitulæ ceruici, ipſis verò oculis repellentia & roborantia, adhibeantur, ex decocto roſarum, balauſtiorum, myrti, nucum cupreſſi, acaciæ, hypociſtide; vel ſuccus pſyllij, polygoni, plantaginis imponendus.

Chriſtophorus à Vega, *lib. 3. cap. 12.* quendam, cui ex caſu ab alto oculi extra palpebras exciderant, ita curauit. Primò oculos, quantum potuit, ſenſim reduxit, & iiſdem linteolum duplicatum madefactum decocto roſarum & balauſtiorum, & inſperſâ acacia, impoſuit, & ſtatim ſanguinem ex cùbiti dextri externa vena miſit; decentique victu adhibito ægrum reſtituit.

Si inflammatio oculo procidenti accidat, integrum ouum cum vino & roſaceo lanâ vel hapſo lini exceptum oculis imponendum. Si procidentia ſit à reſolutione muſculorum & neruorum oculi, apophlegmatiſmi vſurpandi, humores pituitoſos euacuantes, odoramenta item eoſdem abſumentia, & oculos roborantia. Extrà cataplaſma vſurpandum eſt è farina fabarum, roſis, thure, ſpica, cum albumine oui. Et quia humores reſolutionis cauſſa ſæpe à partibus vicinis affluunt, fronti etiam adſtringentia imponenda.

Vt ℞. *Florum roſar. rubrar. balauſtior, myrtillor. acaciæ, rad. biſtortæ,* an. Drach. ii. *boli Armeni* Vnc. ſem. *cortic. thuris, croci,* an. Drach. ſem. *aceti roſacei* Vnc. j. *olei roſacei* q. ſ. F. Cataplaſma.

Si cum humiditate flatus adſint, aliqua calida, quæ ſimul adſtringunt, admiſcenda, vt ſpica, radix cyperi, caryophylli, maſtix, &c.

Vt ℞. *Fol. cupreſſ.* Vnc ſem. *flor. chamamel.* Drach. ii. *thuris, maſtich.* an. Drach. 1.

Fiat Sacculus in aqua roſarum madefactus, qui oculo imponatur. Vide Aëtium, *tetrabibl. 3. ſerm. 2. cap. 55.* Valeſc. de Taranta, *lib. 2. cap. 13.*

Si verò oculus ita prolapſus ſit, vt nulla de ejus repoſitione ſpes ſuperſit, vt deformitas illa, quæ ex eo in faciem propendente oritur, tollatur, totus oculus exſcindi poteſt. Ideóque corpore euacuato, ægro rectè collocato, inſtrumento idoneo, quale quidem apud Guil. Fabricium, *Centaur. 1. obſeru. 1.* depingitur, vel alio conueniente, quod ſe orbitæ oculi accommodet, oculus exſcindendus; ne tamen palpebra lædatur, & noua deformitas inde fiat, cauendum; poſtea vulnus, vt alia oculorum vulnera, curandum.

CAPVT XLIII.

De Strabiſmo.

AD ſitum oculi vitioſum pertinet etiam Strabiſmus, cùm pupilla rebus videndis non rectà, ſed obliquè opponitur, neque ipſa in medio oculi apparet, ſed ab eo declinat, ita vt in vna oculi parte plus albi appareat, quam in alia, & amborum vnus aſpectus eſſe nequeat. Quo morbo qui laborant, cùm res rectà intueri volunt, vt pupilla rebus rectà opponatur, oculos intorquent, tornúmque aſpectum exhibent. *Strabiſmus.*

Cauſſæ.

Hujus mali cauſſa à pleriſque in vitioſam muſculorum oculos mouentium diſpoſitionem refertur. Et primò verum eſt, interdum conuulſis & contractis aut reſolutis muſculis oculum ad vnum latus mouentibus hoc malum excitari, dum oculi ita diſtorquentur, vt pupilla objectis, quorum ſpecies recipit, non rectè opponatur. Hoc quando accidit, oculi liberum & voluntarium motum amittunt, & res objectæ geminæ apparent, vt etiam Ariſtoteles, *ſect. 31. problem. 7.* docet; niſi æquabilis forſan fiat vtriuſque oculi conuulſio, ita vt pupilla vtriuſque oculi idem planum obtineat. Sic & ſani, ac quorum oculi naturalem conſtitutionem habent, ſtudioſè muſculos contrahendo Strabiſmum quandoque imitantur. Conuulſio hæc accidere poteſt in epilepſia, in febribus malignis. Nonnullis verò à primo ortu accidit, contractis nonnihil, & in eo ſitu manentibus oculis. Quod fit, ſi mater vterum gerens moribundos, vel animalia mactata oculos conuertentia aſpiciat, vel rerum fulgentium, vt pote gladiorum, ignis vel fulguris intuitu obſtupeſcat: ſicut & ex conſuetudine idem accidere poteſt; dum nimirum muſculi oculos mouentes ad vnum latus vel ſurſum, vel deorſum continuò mouentur, vnde illi ſitui aſſueſcunt, & in eo poſtea permanent. Sicut infantibus in cunis interdum accidit, dum ſurſum verſus lucem, vel lucernam ardentem continuò oculos mouent, & quaſi fixos habent. Ita memini, puellam in Patria, quæ etſi à primo ortu nihil vitij in oculis habebat, cùm tamen nouercam metueret, & poſt fornacem ferè ſemper ſedens, limis oculis nouercæ aduentum obſeruaret, Strabiſmum contraxiſſe. Et quod ex conuulſione accidit, idem ex paralyſi muſculorum oculos mouentium fieri poteſt. Sic interdum poſt apoplexiam, aut ex affluxu humorum pituitoſorum ad oculos, hoc malum contrahitur.

Verùm ſecundò præter hanc cauſſam, quæ ex ſitu muſculorum eſt, alia adhuc Strabiſmi cauſſa eſſe poteſt: ſitus nimirum humoris cryſtallini vitioſus; cum is pupillæ non rectè opponitur, ſed ad latus alterutrum, vel ſurſum aut deorſum declinat ita, vt, qui hoc modo cryſtallinum ſitum habent, ſi rem rectà intueri volunt, oculum ad latus contorquere neceſſe habeant, donec vniformis fiat viſio.

Vitium hoc etiam à primo ortu accidere poteſt; imò conſuetudo detorto viſu aliquid contemplandi in infantibus cryſtallinum quoque humorem in ſitu naturali turbare valet.

Differentia.

Sunt autem quatuor Strabiſmi differentiæ. Aliquandò enim verſus nares, aliquando verſus tempora, aliquando ſurſum, aliquando deorſum pupilla declinat, & oculus contorquetur.

Præterea accidere poteſt, vt nunc vnus ſaltem oculus ſtrabiſmum patiatur; nunc ambo: imò, vt alter oculorum verſus nares, alter verſus tempora, ſurſum vel deorſum feratur.

Signa Diagnoſtica.

Strabiſmus facilè per ſe patet intuentibus, neque ſignis, quibus cognoſcatur, opus habet. A qua cauſſa verò pendeat, cognoſcere non ita facilè eſt: viſionis tamen modus id patefacere poteſt. Si enim res geminæ apparent, certiſſimum id ſignum eſt læſionis muſculorum adhuc durantis. Si verò res non geminatæ apparent, cauſſa eſt in cryſtallino, dum ſcilicet is ad planum retinæ, & pupillam ſeſe difformiter habet; vnde oculi ita intorquendi veniunt, vt æqualis in vtroque fiat repræſentatio ſpecierum. Si aliquis morbus præceſſit, aut cauſſa adſit, quæ reſolutionis & contractionis muſculorum indicium exhibeat, muſculis affectis Strabiſmus, pupillæ ſitus diligenter attendendus. Nam ſi à vitioſo ſitu cryſtallini ſit, pupilla non erit ad latera contracta, vt in Strabiſmo ex conuulſione. An verò ex mala aſſuetudine, vel defixo oculorum obtutu, contractus ſit Strabiſmus, parentes, vel qui infantibus inſeruierunt, docebunt.

Prognoſtica.

Strabiſmus à primo ortu & mala conformatione non curatur; nec qui à mala aſſuetudine, vel etiam conuulſione aut paralyſi, ſi ſit inueteratus, vnquam curatur. Recens verò malum interdum curationem ſuſcipit.

Curatio.

In infantibus hoc malum curatur, ſi larua aliqua vel cappa faciei obducatur, ac foramen oculis oppoſitum ita diſponatur, vt infans in partem oppoſitam ei, quo & pupilla & oculi præter naturam vergunt, oculos dirigere cogatur. Quod vt commodius fiat, ex lamina ferrea vel argentea canales inſtar infundibuli formentur, & foraminibus illis in larua vel cappa aſſuantur, vt per eam aſpectus dirigatur. Vel lucerna in partem oppoſitam, quò oculi præter naturam declinant, ponatur, vt infans fixo obtutu eam aſpiciens in contrarium oculos deflectat.

Non tamen certo rei intuitu ſolùm muſculi oculorum aliter atque aliter diſponi, ſed etiam humores oculi, puta cryſtallinus & vitreus, varias habitudines & ſituum differentias acquirere poſſunt.

Si à ſpaſmo vel paralyſi ſit ſtrabiſmus, curatur vt ſpaſmus vel paralyſis, de quibus ſupra.

CAPVT XLIV.

De Cæcitate, & viſus debilitate.

ATque ita hactenus omnes morbos, qui tum ſingulas oculi partes, tum ipſum oculum totum infeſtare poſſunt, explicauimus. Reſtat, vt de ſymptomatibus, quæ circa viſionem, & oculo accidunt, dicamus. Inter quæ cùm primo loco ſit læſa actio, primò de viſione læſa dicendum.

Læditur autem viſus tripliciter; vel quia planè auffertur; vel quia imminuitur; vel quia deprauatur.

De abolitâ & imminuta viſione hoc capite dicemus. Cùm planè aufertur viſus, cæcitas nominatur, Græcis τυφλότης, à quacunque etiam cauſſa inducatur. *Cæcitas.*

Imminuitur vero viſio plurimis modis. Primò cum res in quacunque etiam diſtantiâ non clarè videntur; quod vitium ſi citra manifeſtam oculi affectionem accidat, Græcis ἀμβλυωπία & ἀμαύρωσις nominatur, ita vt etiam ἀμβλυωπία, vt mox dicetur, per ἀμαυρότητα definiatur. Aut ſi quæ eſt inter ea differentia, mala ſunt gradibus ſolùm diſtincta. Nam ſi manifeſtum aliquod in oculo vitium appareat, vt accidit in ſuffuſione, albugine, craſſitie corneæ, & ſimilibus affectibus, peculiare nomen à cauſſa læſio illa viſûs accipit, vt ex ſuperioribus patet. *Viſus hebetudo.*

Quanquam ſæpe & iſta vitia generalibus nominibus exprimantur. Ita vbi ſenes humoribus & tunicis nonnihil exſiccatis obſcurè vident, caligo oculorum appellatur. Idem vitium ſi iuuenibus accidat, hebetudo oculorum & obſcuritas viſus nominatur.

Pertinent huc & ſymptomata, quando homo noctu, & tenebris ingruentibus, vel nihil videt, vel contra meliùs, quàm de die, videt. Imò compertum eſt, teſtantúrque id Viri doctiſſimi, quoſdam noctu in denſiſſimis tenebris vidiſſe, & literas legere potuiſſe, & Suetonius, *in vita Tiber.* & Plinius ſcribunt, Tiberium noctu expergefactum omnia primùm videre potuiſſe non alio modo, quàm in clara luce, poſtea tenebris paulatim ingruentibus. Cœlius Rhodiginus, *lib. 15. antiq. lect. cap. 2.* ſanctè affirmat, ſibi etiam quandoque obtigiſſe, vt noctu videre potuerit. Idem de ſe affirmat Cardanus, *lib. 8. de variet. rer. cap. 43.* Et ſolenne hoc etiam fuiſſe I.C. Scaligero, filius Ioſephus, *in vita eius*, tradit. Et Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de viſus organ. part. 2. cap. 4.* narrat, Piſis hominem quendam degiſſe, qui eam nactus erat oculi conſtitutionem, vt noctu probè videret. Idémque de aliis etiam narratur. Eſtque is affectus diuerſus à nyctalopia Hippocratis. Hac enim qui laborant, noctu meliùs vident, quam de die, ſed non in tenebris, ſeu de die, hoc eſt, luminoſo aëre, parum vel nihil vident, noctû verò, vel in loco obſcuro, non tamen totali luminis abſentia, melius; illi verò, de quibus dixi, etiam de die bene vident, ſed noctu quoque, & quidem in tenebris. Noctuas, nycticoraces, veſpertiliones, feles, glires, mures in tenebris videre, notiſſimum.

Ἀμβλυωπία ergo (quæ & Hippocrati, *in Prognoſticis*, ἀμβλυωγμὸς eſt; ſicut & quibus per morbos viſus hebeſcit; iidem ἀμβλυώσσειν & ἀμβλυώττειν dicuntur) vt à Paulo, *lib. 3. cap. 22.* definitur, ἀμαυρότης τοῦ ὁρᾶν ἄνευ προδήλου αἰτίας γινομένη, eſt viſus obſcuritas ſine manifeſta cauſſa oborta, ſeu hebetudo oculorum, & videndi debilitas, ſine manifeſto in oculis vitio, quomodo & Actuarius, *libr. 2. περὶ διαγνώσ. κεφ.* definit. *Ἀμβλυωπία.*

Eadem viſus obſcuritas & ἀμαύρωσις nominatur. Ita enim Gal. 2. *Prorrh.* definiutur, ἀμαυρὰ τῶν ὀργάνων αἴσθησις ἄνευ χωρὶς τῆς περὶ τὴν ἀχλὺν φαντασίας, hebeſcens & languida inſtrumentorum ſenſatio abſque vlla turbationis viſione. Vbi ἀμαυρώσεως καὶ τῆς ἀχλυώδους ὄψεως, hoc eſt, obtuſæ & caliginoſæ viſionis conſtituit diſcrimen. Nam, inquit, cùm in vtriſque obtuſus ſit aſpectus, in caliginoſa tamen viſione ægris ipſis veluti cuiuſdam caliginis ſenſatio accedit; exterius verò cernentibus nullam humidi præter naturam conſiſtentiam hebeſcens oculus habere videtur. At in eo periit lucidus oculorum fulgor, qui in acutè cernentibus ineſt; ſuntque hebeſcentes oculi mortuorum ſimiles: ac permultis morientibus & adhuc viuis ejuſmodi oculi apparent, velut etiam in extrema ſenectute. At non omnibus caliginoſi videntur, verùm iis ſolis, quibus humor, qui circa pupillam eſt, & ſanitatis tempore tum ſplendidus, tum albus erat, conturbatus cernitur.

Interdum tamen pro viſione ablatâ ἀμαύρωσις accipitur, & eſt perfectum videndi impedimentum citra manifeſtum *Ἀμαύρωσις.*

manifeſtum oculorum vitium, & purâ apparente pupilla; vnde etiam, vt ſupra dictum, gutta ſerena (*der ſchwartze Staar*) à nonnullis appellatur. Ita ἀμαύρωσις Iſagoges autori eſt, ὅταν παντελὴς παρεμποδισμὸς ᾖ τοῦ ὁρᾶν, χωρὶς φανερᾶς αἰτίας, totius viſionis impedimentum abſque vlla manifeſta cauſsâ. Sic Paulo, *lib. 3. cap. 22.* ἀμαύρωσίς ἐστι τὸ παντελὲς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦ ὁρᾶν παρεμπόδισμα, χωρὶς φανεροῦ πάθους περὶ τὸν ὀφθαλμόν: id eſt, plerumque perfectum cernendi impedimentum, citra vllam manifeſtam oculi affectionem.

Secundò cum res in debito ſpatio, & eo, quo aliàs ſani res videre ſolent, homo videre non poteſt, ſed, vt eas videat, propius oculis admouere cogitur, niſi perſpicillorum vſu hoc vitium corrigat; vnde ſæpe accidit, vt amicos & notos prætereuntes non agnoſcat. Vitium hoc nonnullis à primo ortu contrahitur. Imò ſunt ex illis, qui, niſi res minores oculis planè admoueant, &, vt vulgò dicitur, naſo attingant, & conniuentibus & clauſis nonnihil oculis videant, eas planè non agnoſcunt; quod vitium μυωπία nominatur. Contrarium nonnullis accidit, vt res nonnihil diſtantes rectius videant, quam propinquas, & proinde cum res minores exactè cognoſcere cupiunt, eas nonnihil ab oculis remouere coguntur; quod vitium ſenibus familiare eſt, & perſpicillorum idoneorum vſu quodammodo emendatur. Iiſdem plerumque accidit, vt, etſi de die ſic ſatis videant, ad lumen tamen accenſum res minores non ſatis agnoſcant; ideóque lumine copioſiore opus habent.

...alopia. Νυκταλωπία autem & νυκτάλωψ, (quanquam poſterius vocabulum & hominem ipſum ſic affectum ſignificat, quem Plinius, *lib. 28. c. 11.* Luſciosum nominat) Latinis nocturna cœcitudo, Celſo generaliori vocabulo imbecillitas oculorum, ejuſmodi affectio eſt, quâ detenti interdiu quidem ſatis, occidente v. Sole obſcurius, noctu denique nihil cernunt. Hippocrati contrà Νυκτάλωπες, *in 2. prorrhet.* dicuntur, qui noctu cernunt melius, quàm interdiu; qua ſignificatione & vocabulum in definitionibus Medicis, quæ Galeno aſcribuntur, exponitur. In *introduct.* verò ſeu *Medico* vtroque ſenſu hæc vox accipitur. Sed recentiores Græci eâ ſignificatione vocem vſurpant, quâ diximus, quam & in præſentia retinemus. Eſt igitur Νυκταλωπία ſymptoma diminutæ facultatis videndi, quâ affecti mediocribus ingruentibus tenebris, quæ oculorum ſanorum viſioni nullum impedimentum afferrent, parum aut nihil cernunt, atque ita viſus iis in nocte, vt Auicenna loquitur, hoc eſt, in obſcuro, euaneſcit.

Cauſſa.

Quia autem viſio perficitur oculo, qui pluribus partibus conſtat, & ſpirituum animalium beneficio, cauſſæ læſæ viſionis aut in cerebro, & ſpiritibus opticis, aut in neruo optico, aut in humoribus, aut in oculi tunica cornea & pupillâ, aut in muſculis quærenda eſt.

...citatis & ...us debili...a cauſſa. Et quidem cœcitas & viſus debilitas ferè cauſarum magnitudine ſaltem differunt. Etenim ſi cauſſa ſit major, cœcitas; ſi minor, viſus debilitas introducitur.

Si viſio cerebri vitio lædatur, plerumque reliqui ſenſus ſimul afficiuntur; quia ſpiritus animales in cerebro generati commune omnium ſenſuum inſtrumentum ſunt, & in omnia ſenſuum organa diffunduntur. Si autem ſenſus reliqui integri ſint, viſione læſâ, non totum cerebrum afficitur, ſed vel neruus opticus ſaltem, vel cerebrum eâ parte, quâ nerui optici prodeunt. Cerebrum autem afficitur vel intemperie ſimplici, aut cum materia; vnde ſpiritus exigui aut impuri gignuntur: vel debilitate ex nimia euacuatione, diuturno vel graui morbo, animi mœrore: vel denique anguſtia prohibente liberum tranſitum ſpirituum.

...uomodo vi...ledatur ...tio ſpiri... Si autem quæratur, quomodo ſpirituum vitio viſio lædatur, ex vulgata doctrina ſpiritus lucidus, tenuis, multus facit, vt exquiſitè & diſtinctè omnia cernantur, tam propinqua, quàm remota; lucidus, tenuis, paucus, propinqua tantum facilè agnoſcit, non perſpicit etiam res valde luminoſas; taléſque dicuntur μύωπες ſeu luſcioſi, qui tantùm conniuentibus oculis cernunt: atque hi iuuantur perſpicillis, vt vocant, minorantibus, quæ ſecundum illorum ſententiam radios illos viſiuos tenues, paucos colligunt ac coercent, ne in longiore diſtantia deficiant. Lucidus, craſſus, multus, remotiora melius cernit, craſſitie ad intuitum remotiorum continente lumen, ne diſſipetur, ad propinquiora hebetante; cùm in ipſo progreſſu largiore ſpiritus craſſus nonnihil ſubtilior & purior reddatur. Iuuari hi dicuntur perſpicillis, vt vocant, ingroſſantibus, quibus res viſa majori ſpecie offertur. Lucidus, craſſus, paucus, nec propinqua, nec remota expeditè cernit. Atque ad hanc cauſſam referunt νυκταλωπίαν. Obſcurus ſpiritus viſioni incommodus eſt, & tantò magis, quò craſſior fuerit. *...tuum optico...rum.*

Verùm vulgata illa doctrina non ſine cauſſa in quibuſdam ſuſpecta eſt. Primò enim nititur falsâ hypotheſi, viſionem fieri per emiſſionem radiorum. Spiritus equidem ad viſionem neceſſarij ſunt, ſed non eo modo, quem ipſi ſtatuunt. Deinde μυωπίας cauſſa ponitur paucitas ſpirituum: cum tamen multi hoc ſymptoma in iuuentute patiantur, in quibus nullus ſpirituum defectus animaduertitur. Ideóque ſymptomatum horum in viſu cauſſa potius ex humorum, & præcipuè cryſtallini, vitiis deducitur, vt poſtea dicetur. Hinc potius probabile eſt, eam ſolùm viſus debilitatem à ſpirituum defectu & impuritate fieri, cùm res minutæ & remotæ non videntur, atque etiam magnæ non ſatis diſtinctè percipiuntur. Atque tum proculdubio in ſenſibus etiam aliis vitium aliquod percipitur, cum cerebrum ſpiritus non ſolùm oculo, ſed & aliis ſenſuum & motus organis ſuppeditet: quod ſi abſit, proculdubio in humoris aquei, cryſtallini, vel vitrei obſcuritate & impuritate, cauſſa viſus læſi & debilis quærenda, vel etiam in neruo optico.

Neruorum opticorum. Neruus autem opticus læditur interdum ex nimia refrigeratione, ſi quis ventorum frigidorum flatum fronte & oculis minus tectis excipiat, frigore ad ea loca vſque, vbi nerui optici oculis inſeruntur, penetrante. Idem ex oxyrrhodinorum frigidorum valde nimio vſu quandoque accidiſſe, & viſum abolitum fuiſſe obſeruatum eſt.

Sed & alia neruorum opticorum vitia viſum lædunt, & quidem, vt ſupra, *cap. 35.* dictum, anguſtia, ruptura vel contorſio, quæ pluribus de cauſſis accidere poſſunt, à percuſſione, caſu vel ictu, epilepticis conuulſionibus, immoderata & violenta ſpiritus retentione, vt nonnunquam tubicinibus accidit, & fœminis in partu difficili, ex vehementi conatu; nonnunquam ſine cauſſa violenta, poſt morbos graues, peſtem, vehementes capitis dolores, & ſimiles cauſſas, &, quod frequentiſſimum eſt, ex cerebri excrementis pituitoſis, ſeu extrà neruos opticos comprimentibus & irrigantibus, ſeu intus obſtruentibus. Neque enim video, quid obſtet, cur non etiam ex ipſo cerebro humores in neruos opticos tam amplos infundi, eóſque obſtruere poſſint. Poſſunt tamen etiam vapores craſſi melancholici in neruos opticos irruentes ſpirituum influxum prohibere. Ita enim memini Studioſum ex ſcabie in febrem incidere, cui aſthma & cœcitas accidebat, ita vt nullo vitio in oculo apparente per triduum nihil videret. Is medicamentis idoneis adhibitis & vrinâ nigra reddita conualuit. Puer verò ex eadem cauſſa, ſcabie ſcilicet, in febrem & cœcitatem incidit, qui epilepſia accedente mortuus eſt. Memini etiam quendam ex affectu hypochondriaco in cœcitatem incidiſſe. Referunt quoque nõnulli inter cauſſas læſæ viſionis ſiccitatẽ nerui optici, quæ poſt febres ardẽtes relinquatur. Sed cũ credibile nõ ſit, in cerebro & loco cerebro vicino tãtã ſiccitatem induci poſſe, probabilius eſt, humorẽ aliquẽ vitioſũ ibi relinqui, qui neruos opticos ſeu obſtruat, ſeu cõprimat.

Humoris vitia.

Humorum tandem & corneæ tunicæ ac pupillæ vitio viſus ſæpe aut debilitatur, aut imminuitur. Cum enim iſtæ partes omnes ad ſpecierum ſenſibilium receptionem comparatæ ſint, ſi debito modo ſeſe non habeant, receptio illa impeditur; vnde viſus vel planè tollitur, vel impeditur, pro magnitudine cauſſæ; de quibus omnibus capitibus præcedentibus &, *Inſtit. lib. 2. part. 3. ſ. 2 c. 3* dictum.

Nyctalopia.

Vt de Nyctalopia ſaltem aliquid in ſpecie addam, Aëtius malum hoc oriri ſtatuit propter aliquam cerebri imbecillitatem, & maximè ob ſpiritus viſiui, humorúmque & tunicarum oculi craſſitudinem. Et credibile eſt, humorem & ſpiritus craſſos debiles ſpecies difficulter tranſmittere, & quaſi obſcurare. Ideóque Nyctalopes ſaltem in clara luce, & clara ſaltem, & ſufficienter illuminata objecta vident. Deinde, & præcipuè, pupillæ anguſtia nyctalopiæ cauſſa eſſe poteſt. Non, vt quidam putant, quia per anguſtam pupillam modicum lumen admittatur, quod viſum mouere nequeat. Nam, vt ſupra etiam dictum, lumen externum ad repræſentationem ſpecierum viſibilium in oculo depictarum, non eſt neceſſarium, ſed potiùs opacitas hîc requiritur. Cauſſa verò, cur anguſtia pupillæ nyctalopiam inducat, hæc eſt, quod in anguſtia pupillæ pauciores radij, qui à quolibet objecti viſibilis puncto ad quodlibet pupillæ punctum radiant, debiliter illuminati oculum ingrediuntur. Vnde accidit, vt, cùm objectum non ſit multum illuminatum, luménque deuehens ſit paucum, obſcurior ſit rei imago; quæ tamen illuſtrior fieret, ſi plures radij per amplam pupillam oculi cameram ingrederentur. Vbi & hoc notandum; animalia quædam, quæ noctu vident, pupillam non ita multum dilatare, vt homines faciunt, qui obſcuriori loco imagines venātur, quod in bubone obſeruare cuilibet promptum eſt. Nam licet illa dilatatione opus habere videatur ad plurium radiorum viſibilium debili luce radiantium perceptionem: tamen conuexitas illa, & protuberantia inſignis, inprimis etiam craſſities notabilis, corneæ tunicæ, vt mox dicetur; ita radios refringi facit; vt anguſtè coëant, coarctatíque pupillam ſubire poſſint. Nam dilatatio pupillæ in his animalibus lucidos oculos habentibus iridem contraheret; quam tamen viſionis obeundæ, & objectorum illuminandorum gratia conuenit eſſe ampliorem. Talis enim plus luminis ſpargit.

Cur quidam in tenebris videant.

Cur autem quidam etiam in tenebris & noctu videant, explicare non ita facile eſt. Vt aliorum ſententias prolixè non recenſeam, primò hoc extra controuerſiam eſſe puto, illos, qui noctu vident, talem oculi conſtitutionem habere, qualem feles, & alia ejuſmodi animalia noctu videntia, id eſt, habere lucem aliquam internam, non quidem in cryſtallino, vel aliis humoribus inſidentem, (hoc enim ſi ita eſſet, res objectæ non viderentur, ſed fulgor ſaltem quidam in oculo perciperetur) ſed in vuea tunica, & illa ejus parte, quæ iridem conſtituit. Et quidem non in parte interiore & concaua, (Nam ſic turbaretur viſio: & præſtat interiorem eſſe tenebricoſam) ſed ſaltem exteriore ſuperficie vueæ.

Qua ratione autem lumen illud vueæ inhærens ad viſionem nocturnam concurrat, non ita planum. Quidam ad quæſtionis hujus ſolutionem præſupponit falſas hypotheſes; nimirum lumen ratione objecti non requiri, & objecta viſibilia quolibet tempore perenniter ſpecies ſuas emittere, non verò opus eſſe externo lumine quod eas exſuſcitet. Verùm rationes, quibus paradoxum hoc probat, nullas habet, niſi quod de felibus, noctuis, & aliis animalibus noctu videntibus habetur. Verùm nulla hæc probatio eſt, ſed de hoc ipſo quæritur, qua ratione talia animalia noctu videant, & an objecta illuminata videāt. Et rationi, ac omnibus Philoſophis, imò ipſi experientiæ contrarium eſt, ſpecies viſibiles nulla luce excitatas; poſſe per ſe radiare, adeóque ad oculum peruenire, vt circum illum verſantes tandem illuminentur. Immotum potiùs & Phyſicorum, & Opticorum principium eſt, objecta viſibilia non niſi illuminata videri, lumenque colorum eſſe actum, & ſpecierum viſibilium vehiculum. Deinde & hoc certum eſt, vt antea etiam dictum, lucem quandam animalium quorundam vueæ tunicæ & iridi ineſſe, quæ etiam de die apparet. Ex quo concluditur, lucem iſtam ex animalium iſtorum oculis coruſcantem cauſſam eſſe, vt videant, & quidem non propter illuminationem organi neque medij, ſed objecti. Prodit enim illud lumen foràs, & objectum illuminat; illuminatum hoc radiat vi lucis, & ſpeciem oculo iterum ſiſtit, licet circumſtantes partes & objecta à latere ſita illuminata non appareant. Fidem faciunt huic rei ſpecula concaua, quorum vi lumen in diſtans proiicitur objectum, ita vt literas in remoto pariete legere liceat; cùm tamen loca ſpeculo proxima non ſint illuminata, ſed tenebricoſa. Neque ſententiæ huic obſtat, quod lumen illud, quia debile, in longum ſpatium ſeſe diffundere nequeat. Nam primò ſphæra luminis longiſſimè exporrigitur, docentibus id opticis & experientia. Deinde nondum probatum, animalia illa lucidos oculos habentia objecta longè diſtantia percipere. Licet quoque objecta ab oculis eiuſmodi lucidis illuminata ab aliis non videantur: tamen inde non ſequitur, planè non irradiari. Nam primò nyctalopes in crepuſculo nihil vident; non tamen ſequitur, crepuſculi lumen eſſe nullum, adeóque objecta planè non illuminari. Deinde quod talia objecta ab aliis non videntur, ratio eſt, quod reſpectu aliorum oculorum non ſunt ſatis illuminata, & quia alij remotius ab objecto abſunt.

Vt ergò res hæc magis manifeſta fiat, ſciendum, ad viſionem lumen requiri, quod objectum radiare faciat: hoc ſi ſit exiguum, ita, vt radiatio ſit obſcurior, quod fit tempore nocturno, vel in crepuſculo, opus eſſe, vt plures radij vi luminis radiantes, qui ab vno etiam viſibili puncto continenter profluunt, oculum ſubeant. Sic enim ex pluribus radiis coagmentatio fit repræſentatio ſpeciei illuſtrior. Duabus autē de cauſſis multitudo radiorum viſibilium debiliter radiantium ob exiguum illud, quo deuehuntur, lumen, oculi cameram poteſt ingredi. Primò cum pupilla dilatatur. Sic enim fit, vt per amplam portam vnius puncti viſibilis radij plures oculi penitiora ſubeant. Et hæc eſt vera cauſſa dilatationis pupillæ, nempe receptio plurium radiorum in oculum; non verò luminis externi admiſſio. Externum enim lumen viſionem impedit; multitudo verò radiorum viſibilis ſuo modo luminoſorum ſpeciem pingit in oculo clariſſimam. Secundò cùm propter amplitudinem tunicæ corneæ plures radij viſibiles recipiuntur, & propter ejus protuberantiam, & conuexitatem majorem ad majorem angulum refringuntur. Sic enim fit, vt radij viſibiles, licet debiles, coagmentati; & copia aucti pupillam ſubeant etiam paruam, & tandem in retiformi tunica ſatis claram rei exhibeant imaginem. Et hæc eſt vera ratio ſtructuræ oculi in bubonibus; & cur noctu videant. Habent enim bubones corneam tunicam non ſolùm amplam, ſpatioſam, inſigniter protuberantem, ſeu valde conuexam, ſed etiam ita craſſam ſeu profundam, vt vix in vllo animali, licet grandiſſimo, tam craſſa reperiatur. Vnde vnius puncti viſibilis tot radij; quot in hac tunica cornea puncta, recipiuntur, & propter ejus conuexitatem majorem maximè refringuntur; & adhuc magis, quò hæc tunica profundior; tandémque breui ſpatio arctati pupillam non admodum amplam rectè ſubeunt, ſpeciémque notabilem retinæ offerunt. Animalia enim, quæ noctu vident, pupillam in tenebris non habent multùm dilatatam: quia non opus eſt multa dilatatione; cùm ſpecies ampliſſimæ etiam cornea tunica ſuſceptæ, hujus conuexitate & profunditate multum infractæ omnes exiguam pupillam ingredi valeant.

Signa

Signa Diagnoſtica.

Cum verò à tot cauſſis viſus debilitas & cœcitas ortum habere poſſit; quibus ſignis eæ diſcerni queant, videndum: quod factu difficilimum. Et omnino certitudo adeo exacta hic nulla datur, niſi plurima inter ſe conferantur: &, vt Auicennas loquitur, cognitio iſta exiſtimatiua eſt, id eſt, coniecturalis. Etſi enim viſu diſcerni poſſit, an vitium ſit in cornea: tamen ſi in cornea vitium non ſit, an ſit in humore aqueo, cryſtallino vel vitreo, aut neruo optico, diſtinguere non ita facile eſt.

Primò ergo oculus diligenter inſpiciendus, & videndum, an in cornea aliquid vitij appareat. Si in hac nullum adſit vitium, conſiderandum, an in neruo optico cauſſa læſæ viſionis hæreat.

…i optici …i ſigna. In neruo autem optico vitium non eſſe, ex eo cognoſci poſſe putant, ſi fricando vnum oculum, & alterum comprimendo, in pupilla eius, qui fricatur, dilatatio & conſtrictio percipiatur. Cum enim liberè tranſeunt ſpiritus, neruus opticus apertus erit. Verum ſignum hoc, quod certiſſimum vulgò habetur, pro certo non habet Platerus; cum ſpiritus animales non flatus inſtar oculum diſtendant, neque oculum adimpleant, ſed in retiformi neruo perſiſtant. Ideóque ea, quæ præceſſerunt, conſideranda. Si in neruo optico vitium ſit, cauſſæ eæ præceſſerunt, quas ſupra recenſuimus. Præterea plerumque ſubitò inuadit viſus læſio, quæ à neruo optico eſt; cùm, ſi ab aliis cauſſis ſit, paulatim generetur. Deinde etiam videndum, an homo oculi, vt appellant, id eſt, imago illa & idolum adſpicientis, in pupilla ægri appareat. Si enim non appareat, videndum, an cornea vel tota, vel parte, quâ pupillam obtegit, obſcura ſit. Si enim obſcura non ſit, vel in humore aqueo, vel in aranea, quæ obtegit cryſtallinum, vel in humore cryſtallino vitium eſt. Si cauſſa in humore aqueo ſit, & initium ſuffuſionis adſit, vapores aut παχυμερῆ σώματα, craſſa quædam corpuſcula, per humorem aqueum diſperſa ſint; tanquam puſilli culices, vt ſupra dictum, & lanarum filamenta, vel aranearum telæ oculis obuerſantur. Vbi tamen conſiderandum, an continuò tales imagines appareant; an per interualla quædam. Si enim aliquando tantùm appareant, fit hoc per conſenſum partis alicuius inferioris: ſi continuò, eſt initium ſuffuſionis. Si in cornea vel pupilla vitium ſit, aſpectu illud cognóſcitur, an ſcilicet macula, vel aliud veſtigium in ea appareat. Si cauſſæ externæ præceſſerunt, ex ægri relatione cognoſcuntur.

Prognoſtica.

1. Debilitas viſus ex ſenio vix curationem ſuſcipit.

2. Similiter quæ ex cryſtallini & vitrei humoris confirmata obſcuritate vel ſiccitate ortum habet, aut ex pertinaci obſtructione nerui optici,

3. Glaucedo cryſtallini vel vitrei ab ortu contracta; vel quæ ſenibus accidit, incurabilis eſt; item quæ ab humore exiſtit poſt ſuffuſionem congelato, teſte Aëtio, & quæ à ſiccitate confirmata. Ita rectè dixit Galenus, *in 10. de vſu partium, cap. 7.* glaucedinem potiſſimum parere cœcitatem.

4. Debilitas viſus genita poſt éuacuationes nimias vel morbos diuturnos, inſtaurato rurſum corpore corrigitur.

5. Cœcitas ob fortem capitis plagam & caſum ab alto ſubitò facta interdum altero vel tertio die tollitur.

6. Quæ paulatim fit viſus obſcuratio, non admodum difficulter curationem recipit, niſi ſenibus accidat: quæ verò ſubitò fit ob fortem capitis plagam, aut cáſu ab alto, difficilius curatur; atque eò difficilius, ſi neruus opticus læſus ſit.

7. Si corneæ vitium ſit magnum; viſio in totum aboletur. Incurabile etiam eſt vitium, ſi rugoſa ſit facta, vt in ſenibus.

8. Nyctalopia, præſertim inueterata, raro curatur, cum ob humoris, plerumque cryſtallini, vitium accidat. Reliqua prognoſtica è ſuis locis ſecundum cauſſarum varietatem petantur.

Curatio.

Curatio viſus debilis & aboliti variat ſecundum cauſſarum varietatem, vt ex ſingulis capitibus patet. Vt pauca ſaltem addamus; etſi, vt dictum, vbi nullum extra in oculo vitium animaduertitur, facilè definiri non poſſit, in qua oculi parte cauſſa viſus læſi hæreat: tamen id adeo curandi rationem non facit. Siue enim in vitreo, ſiue in cryſtallino ſit, eâ ſublatâ viſus reſtituitur, modò morbus ſit curabilis. Non enim omnis viſionis læſio ex partium internarum vitio curabilis eſt. Nam quæ vt dictum, ex cryſtallini & vitrei humoris confirmata obſcuritate vel ſiccitate, incurabilis eſt. Si autem viſum recuperandi ſpes ſit, præcipuè cerebrum, quod oculo cauſſam morbi ſuppeditat, euacuandum; & purgantia talia, tum apud alios, tum apud Platerum, *lib. 1. Pract.* deſcribuntur. Nec omittenda maſticatoria, gargariſmi, apophlegmatiſmi, veſicatoria, cauteria, & ſimilia, quæ vitioſos humores è cerebro euacuant.

Tandem vſurpanda medicamenta ὀξυδερκικὰ, ſeu viſum roborantia, id eſt, quæ ſpiritus puriores reddunt, & obſcuritatem in humoribus, quantum poſſibile eſt, tollunt, oculóſque roborant.

Nonnulli hic multi ſunt in externis deſcribendis. Verum cauendum, ne acribus eiuſmodi medicamentis oculi lædantur. *Topica an viſum conferent.*

Externa talia fiunt *ex euphragia, fœniculo, chelidon. valeriana, aſtere Attico, ruta, calendula,* & ſimilibus ophthalmicis: paſſimque multa extant.

Vt ℞. *Aq. roſar. opt.* Vnc. vi. *cyani, euphrag.* ana Vnc. iß. *vini Maluat.* Vnc. i. *tutiæ præpar.* Drach. iß. *camphor.* g̃.iii. *caryophyll. craſsè inciſor.* num.viii.

Bulliant ſimul in fictili, vel vitro moderato feruore.

Fiat Colatura, in qua calente adhuc diſſolue *vitriol. alb.* g̃. vi.

℞. *Euphrag. rutæ, conſolid. reg.* an. Vnc. i. *nucis moſchat. macis,* an. Vnc. ß. *caryophyllor. zingiber,* an. Dra.i.

Contuſis affunde vini optimi ℔. iiii. vel q. ſ. Digerantur per aliquot dies, poſtea deſtillentur in balneo. Aqua quotidie manè & veſperi oculis inſtilletur.

Vel ℞. *Euphragiæ, rutæ, betonicæ, verbenæ, chelidoniæ, flor. cyani, roriſmarini, conſolidæ Regalis,* an. M. i. *thuris, aloes, myrrhæ,* an. Drach. ii. *calami aromatici, macis, caryophyll.* an. Drach. ii.

Conciſis affunde *aquæ roſarum* ℔. ii. *rutæ, vini Maluat.* an. ℔. i. *vrinæ puerorum* ℔. ß.

Macerentur per dies 8. Poſtea deſtillentur.

Vel ℞. *Euphrag. fœniculi, rutæ, chelidoniæ, verbenæ,* ana M. i. *flor. roriſmarin.* M. ß. *ſem. fœniculi, aniſi, carui, ſileris montani,* an. Vnc. ß. *rad. calami aromatici* Vnc. ß. *macis, thuris, myrrhæ,* an. Drach. i. *aqu. roſar. rutæ, vini Maluatici.* an. ℔. ii.

Macerentur per dies aliquot, poſtea deſtillentur.

Vel ℞. *Mellis deſpumati* Drach. i. *ſucci fœniculi* Vnc. i. *fellis accipitris, lucij piſcis, perdicis,* an. Drac. i. Miſce.

Vel ℞. *Radic. gentianæ minutim conciſæ* q. v.

Coqu. in aq. & vini partibus æqualibus, & colatura oculo inſpergatur.

Viſum poſt morbillos & cicatrices ab iis relictas clarificat Aq. ophthalmica, quæ Maximiliano Imperatori tribuitur.

♃. *Stercus recens anſerum iuniorum* menſe Martio vel Aprili, deſtilla aquam, quæ ter de die oculis inſtilletur.

Alia: ♃. *Tutiæ preparat.* Drach. ii. *vitrioli albi, ſarcocollæ, nihili albi, aloës lotæ*, an. Scrup. i. *camphoræ* ℈. ß. *aq. fœniculi, roſar. chelidoniæ, pimpinellæ, nymphææ*, an. ℥. ii. *oſſ. ſepiæ* Drach. i. Miſce.

F. Collyrium.

Veteres, ac inprimis Arabes, vehementer commendant hepar hircinum, cuius vel aſſati ſaniem oculis inſtillant, vel vaporem apertis oculis ſuſcipere, vel ipſum aſſum cum ſale edere iubent.

Alij hepar ipſum cum felle aſſant. Ita enim deſtillans ſanies plus virium acquirit.

Aqua de hepate hircino.

Commendatur & hæc Aqua de hepate hirci:

♃. *Succi fœniculi, chelidoniæ, rutæ, euphragiæ*, an. ℥. ii. *mell. opt.* Drach. x. *tutiæ, ſarcocollæ*, ☿ *crudi, aloes opt.* an. Vnc. ſem. *nuc. moſchat. caryophyll. croci*, an. Drach. i. *fel. caponis, gallor. gallin.* an. Vnc. ſem. *ſacch. candi de ſyrup. roſar.* Drach. vi. *hepatis hirci* Vnc. iiß. *flor. roſar. roriſmar.* an. M. ß.

Hepar fruſtillatim incidatur, reliqua contundantur omnia, Miſce, & ſ. a. deſtillentur.

Auicennas & hepar Leporis ad hunc vſum commendat. Fortius eſt & hoc, quod ſic paratur:

♃. *Piperis longi in hepate hirci non caſtrati cocti* Drach. ii. *fellis hircini* Vnc. ß. *liquoris ab hepate hirci, dum aſſatur deſtillantis* Drach. vi. M. & colentur.

Commendatur & fel animalium, ac nonnulli omnibus fel viperæ præferunt.

Aqua Sapphirica.

Agirtæ aquam Sapphiricam commendare ſolent, quæ tamen ex ſapphiro non paratur, ſed à colore ita dicitur. Paratur enim ex aqua calcis viuæ, in quâ parum ammoniaci diſſolutum eſt, quæ in peluim æneam infunditur & per noctem relinquitur, donec ſapphiri colorem acquirat.

Verùm iſta aqua, & ſimiles, propriè, vt dictum, oculos non confortant, ſed vlcera eorum ſanant, cicatrices exterunt, craſſitiem & obſcuritatem corneæ tunicæ extenuant.

Plura vide apud Aëtium, *tetrabil. 2. ſerm. 3. cap. 46.* & apud Auicennam, *ſub titulo de Nyctalopia.*

Interna ſupra, *cap. 38.* deſcripſimus, vnum & alterum ſaltem adhuc addemus.

Vinum euphragiatum hoc valde vtile eſt:

♃. *Rad. heleny* Vnc. iiii. *euphrag.* M. iiii. *ſem. fœnicul. ſileris montani.* an. Vnc. ii.

Suſpendantur in muſto, vel in hydromelite recens cocto, donec deferbuerit. De hoc æger ſingulis diebus mane & in prandio hauſtum vnum ſumat.

Commendatur etiam ſequens Vinum ophthalmicum:

♃. *Herbæ euphrag.* M. ii. *ſem fœnicul.* Vnc. ß. *cinamomi.* Drach. iii.

Conciſa ligentur in nodulo, qui ſuſpendatur in vini Rhenani menſur. ii.

Et euphragia quocunque modo ſumpta, & medicamenta ex ea parata, conſerua eſſentia & ſal, ad viſum confortandum plurimum omnino conducunt.

Sequens quoque Aqua ophthalmica efficax eſt, ſi eius cochl. ß. vel i. mane ieiuno ventriculo ſumatur.

Aqua ophthalmica ad intra.

♃. *Fol. rutæ, euphraſ. verben. fœnicul.* an. M. j. *ſummitat. roriſmar. ſaluiæ, flor. roſar.* an. P. ii. *granor. iuniperi* Vnc. i. *caſſ. lign.* Vnc. ß. *ligni aloes* Drach. ß. *ſem. fœnicul.* Drach. ii. *ſileris montani* Drach. i. *rutæ* Drac. ß.

Infunde *in vini Maluatici* ℔. vi.

Macerentur per dies quinque, Poſtea ſ. a. deſtillētur,

Aqua Ophthalmica D. Andr Dôreri.

♃. *Rad. valerian. communis, phu Pont.* an. Vnc. ii. *caryophyllat.* ℥. ß. *fol. rutæ, verben. fœnicul. euphraſ. cum flor.* ana Drach. vi. *baccar. iuniperi recent.* Vnc. i. *lauri recent.* Vnc. ß. *flor. calend. meliſſ. Turc. ſaluiæ, roriſmar. roſar. alb.* an. Drach. ii. *ſem. fœnicul.* Vnc. ß. *caryophyll. cardamomi min. cubebar.* an. Drach. i. *cinamomi ac.* Vnc. i. *ligni aloës, Rhodij*, an. Drach. i.

Præparatis ſ. a. affund. *vini Maluat.* ℔. xii. poſtea in B. deſtillentur.

Spiritus Euphragiæ compoſitus:

♃. *Spir. ceraſor. nigr.* ℔. i. *aq. hirund. compoſ. maior.* Vnc. vi. *doronici veri, caſſ. lign. veræ, amomi veri, rad. valerian. chelidon.* an. Drach. ii. *maſ... veri, fol. rutæ*, an. Drach. i. *flor. euphrag.* Vnc. iß.

Infund. per noctem in liquoribus his: mane per B. deſtillentur leni igne, deſtillatum ſeruetur.

Aqua viſum fortificans alia:

♃. *Spir. euphrag. comp.* Vnc. iij *aq. epilept. Lang. elixir. vitæ Matthioli*, ana Vnc. i. *eſſentiæ roriſmar.* Vnc. ß. *ambræ* gran. vi. *moſchi* gran. iiii. *ſyrup. de cinamomo* Vnc. i. ß. Miſce.

Vel ♃. *Succi fœniculi* Vnc. iii. *rutæ, chelidoniæ*, an. Vnc. i. *mellis* ℔. i.

Coquantur ad iuſtam ſpiſſitudinem.

Denique adde *pulu. euphrag.* Vnc. i. *ſem. fœnicul.* Vnc. ſem. *macis, cubebarum*, an. Drach. ii.

F. Electuarium.

Vel ♃. *Conſeru. euphrag.* Vnc. iii. *theriac. And.* ℨ. ii. ſem. *ſuccini albi præpar.* Drach. ſem. *margarit. præpar.* Scrup. i. *ſpec. diapæon.* Drach. ſem.

Cum *ſyrup. de roſis* F. Electuarium, quo cubitum iturus vtatur æger.

Vel ♃. *Elect. Humaim Meſ.* Vnc. iii. *conſ. euphrag.* Vnc. ii. *pulu. ſem. fœnicul.* Drach. i. ſem. *ſileris montani.* Drach. i. *extract. rad. valerian.* Scrup. i. *ſpec. Occonis.* Drach. i.

Cum *ſyrup. de ſtœchade.* Fiat Mixtura.

Vel ♃. *Conſeru. euphrag.* Vnc. i. ſem. *betonicæ, roriſmarin.* an. Vnc. i. *rad. enulæ cond.* Drach. ii. *fœnicul. cond.* Vnc. ſem. *myrobal. chebul. cond.* Drach. iii. *ol. rutæ* Scrup. ſem. *ſiler. montan.* gran. vii. *eſſent.* vel *ſpir. rad. valerian.* Drach. i.

Cum *ſyrup. de beton.* q. ſ.

F. Electuar. de quo manè & veſperi capiatur aliquid, nucis caſtaneæ magnitudine.

Vel ♃. *Cinamom. zingiber. nucis moſchat. cubebar. caryophyll. macis*, an. Drach. i. *cardamomi, cumini*, an. Drach. ſem. *ſem. aniſi, fœniculi*, an. Drach. ii.

Adde ſacchari ad pondus omnium. Fiat Electuarium.

Vel ♃. *Sem. fœniculi* Drach. i. *rad. valerian.* Vnc. ß. *ſem. aniſi, piperis, zingiberis, cumini, pulegij, flor. roriſmarini, baccar. iuniperi, galangæ, caryophyllor.* an. Drach. i. *euphrag.* Vnc. ſem.

Puluериſentur omnia ſubtiliſſimè, & cum melle deſpumato F. Electuarium.

Vel ♃. *Euphrag.* Drach. v. *maioran. cinamomi*, ana Drach. ii. *ſem. fœnicul. coriand. præpar.* ana Drach. iii. *aniſi, carui, piperis longi, caryophyll. macis, nucis moſchat. Zingiber. galang.* an. Drach. i. *ſpicæ* Drac. ſem. *ſacchari albi* Vnc. ii. F. Puluis.

Vel hic Sal cibis admiſceatur:

♃. *Fol. euphrag. maioran.* an. Vnc. ſem. *ſem. fœnic. carui*, an. Vnc. i. *piperis longi, nigri*, an. Scrup. i. *cinamomi* Drac. ß. *ſalis* Vnc. iß. F. Puluis.

Vel ♃. *Fol. rutæ, leuiſtici, flor. euphrag.* an. Vnc. ſem. *rad. valerian. cinamomi, ſem. fœnicul.* an. Drach. ii. *cubebar.* Drach. ſem. Sacchari ad pondus omnium.

F. puluis.

Vel ♃. *Fol. rutæ, euphrag. ſaluiæ*, an. M. i. *baccar. iuniperi* Vnc. ii. *caſſiæ ligneæ elect.* Vnc. ſem. *ligni aloes* Drach. i. *ſem. fœnicul.* Drach. ii. *ſileris montani* Drach. i. *rutæ* Drach ß

Infundantur in vini Maluatici ℔. vi. macerentur diebus 14. poſtea deſtillentur. Exhibeatur manè cochl. i.

CAPVT

CAPVT XLV.

De Viſus deprauatione.

…us depra-…io.

NOn ſolum autem imminuitur vel aboletur, ſed & deprauatur quandoque viſus, & quidem variis modis. Primò enim fit viſus hallucinatio, cum res vna gemina apparet; id quod ebriis ſæpe accidit. Ita Foreſtus, *lib.* 11. *obſeru.* 39. refert, militi cuidam apertis oculis ambobus, quicquid videbat, duplex apparuiſſe, ſed ſiniſtro aperto, & dextro clauſo, rectè eum omnia vidiſſe; &, *in Scholio, ex Aggregatore,* refert hiſtoriam ſacerdotis auari, qui, cùm haberet vnam candelam in manibus, credens eſſe duas propter auaritiã exſtinxit vnam, exiſtimans remanere aliam, & ita manſit in tenebris. Deinde cùm, quæ recta ſunt, curua apparent. Tertiò cùm omnia inuerſa apparent. Memorabile eſt hîc, quod Medico cuidam clariſſimo Dreſdæ accidit. Is cum forte ſcalam librum aliquem è forulis petiturus aſcenderet, oculóſque fortius ſurſum conuerteret, accidit, vt omnia ei poſtea inuerſa apparerent, & homines in platea in capite ambulare viderentur. Adhibuit varia remedia, quæ tamen nihil profuerunt, durauítque hic affectus ferè quadrantem anni. Poſtea cum forte iterum oculos ſurſum conuerteret, naturalis viſio rediit, & omnia in recto ſitu vidit. Et ne quis, contra Chriſtianam charitatem, cauſſam imprecandi habeat; vt mihi malè ſit, ſi temerariè id factum tradiderim; ter malè nuntio, ſi infideliter mihi retulerit; nomen viri exprimo, & fuiſſe eum D. Georg. Lenſchenerum, Sereniſſ. Elector. Saxon. Archiatrum, idque mihi ab iis relatum aio, qui eum familiariter nouerunt, & quidam adhuc Dreſdæ in viuis ſunt.

…m vna res …ina ap-…et. *…a recta …ua, omnia …erſa.*

Pertinet ad viſus deprauationem & ille affectus, cum res alio colore, quàm quo prȩditæ ſunt, apparent: vel cum circa candelam accenſam iris quaſi apparet: vel cum ſplendor fulguris modo, aut flammæ magnæ, oculis obuerſatur; quod vitium ex inflicta alapa interdum accidit, ita vt ignis ſcintilla quaſi ex oculis exſilire videatur. Vt plurimum autem, ſi cauſſa externa deſit, dormientes infeſtat hoc malum; vnde Latinis ſplendores oculorum nocturni, ſeu oculorum coruſcationes, Græcis μαρμαρυγαι appellantur. Vel dum res perforatæ & feneſtratæ qſ. apparent.

…iena colore …dita. *…s, ſplendo-…*

Præterea fit viſus deprauatio, cum res, quæ non adſunt, oculis obuerſari videntur; vt culices, muſcæ, filamenta lanarum, telæ aranearum, catenulæ quaſi, vel dum nubeculæ oculis obuerſantur.

…am res, quæ …n adſunt …lis obuer-…ri videtur.

Accidit viſus deprauatio etiam, cum res, quæ firmæ & ſtabiles ſunt, moueri & circumagi videntur; quod in vertigine contingit.

…inoptes.

Tandem ad viſus deprauationem pertinet miranda illa hiſtoria, quam Schenckius, *lib.* 1. *obſeru.* 320. recenſet, de Rhinopte quodam, qui ex malè curato vulnere per patentes narium meatus ſpecies viſibiles recipiebat, & proxima quæque obiecta dignoſcebat: de quo etiam *in Inſtitut. lib.* 2. *part.* 3. *ſect.* 1. *cap.* 6. &, *ibid. ſect.* 2. *cap.* 3. dictum. Deſcribit quoque illam hiſtoriam Smetius, *miſcellan. lib.* 10. *pag.* 531. &, *lib.* 5. *epiſt.* 13. vbi etiam rationem huius ſymptomatis reddit hoc modo: Cœcum, *inquit*, quendam vtroque oculo orbum, naſo pro oculis vtentem vidi, cuius beneficio obiecta omnia diſcernebat. Is dextro oculo ante annos multos, cum puer eſſet, priuatus fuerat. Tandem iuuenis factus (ruſticus erat) ex ceraſo in palum dumi ligneum faſtigiatum delapſus, vultum impegit, vt naſſum vna cum oculo ſiniſtro, gena, palpebra vtraque, & ſupercilio diſrumperet adeo fœdè, vt Chirurgus oculi globum euulſum prorſus crederet, eúmque palo inhæſiſſe. Cicatrice tandem inducta poſt annum ab accepta plaga, dum in gramine apricatur, fortè lucem atque floſculorum candorem humi animaduertere occepit per naſi cauitatem. Et iam per quinque aut ſex annos continuos viſionem eo modo exercuit, vt, quicquid offeratur, naſo oculato diſtinguat exactè, ſed deſpectando: ſuſpectando enim lucem ferre nequit. Medicorum igitur collegio, vt examinaretur, pridie Cal. Martij iuſſu Electoris exhibebatur, cum ſuo enim Chirurgo in ius vocato contendebat. Portentoſæ itaque huius viſionis modum, cauſſámque eſſe deprehendimus, quod, ſicut palpebra ſuperior abrupto muſculo attolli ampliùs non poterat, ſed conglutinata quoque cum adnata oculi tunica coaluerat, ita etiam auulſo muſculo, qui oculum verſus angulum acutum retrahere ſolebat, pupilla in angulum naſi ſe prorſus abdiderat. Et quia oſſilla naſi non fracta modo, ſed & luxata quodammodo, concinnè reſtitui non potuerunt, accidit, vt naſus preſſior, latiórque, ſiniſtra præſertim parte, euaſerit, adeóque eiuſdem naris meatum patentiorem curatio reliquerit, per quem diſtorta latitánſque pupilla videndi munus obibat, & res quaſlibet naſo obuias internoſcebat.

[¶ Mira eſt hiſtoria de Rhinopte illo, qui per nares vidit, quam modò recenſui, ſed magis mira (niſi enim omnes circunſtantiæ adderentur, ipſe eam pro fabula haberem) quam recenſet idem Henr. ab Heer, *obſeru. ead.* in hunc modum: Duo fratres nobiles inimicum, cuius vitæ inſidiabantur, quia ſorori vim vel fecerat, vel feciſſe iactauerat, in campo, quò illum ad perdicum capturam pellexerant, arbori alligant, eique alterum oculorum cultro ſectum omnino eruunt, alterum digitis expreſſum ad extremitatem naſi pendulum relinquunt, cæcum à beſtiis noctu necandum reliquiſſe rati. Ille verò, ſat commodè viſu vſus, vinculis ſe expediuit, atque ante noctem in Chirurgi domum venit, qui oculum cauitati ſuæ repoſitum obligauit, ſanúmque hominem, probéque videntem dimiſit. Affirmauit ille Henrico ab Heer, ſe eum pendulo oculo ambulantem viam quidem probè vidiſſe, ſed cum agitatione vel fluctuatione quadam, qualem in ſuperficie fluminum ventis agitatorum obſeruamus. Id quod ab oculo & neruo optico motante ſe, inquietáſque viſibilium ſpecies recipiente, prouenire putat Henr. ab Heer; qui porrò affirmat, ſe legentem ſcribentémque vidiſſe; & hominem quarto poſt anno, vtriuſque familiæ rebus aſſiduâ lite ferè attritis, ab altero fratrum ſclopeto occiſum fuiſſe.

Mira hiſtoria de quodã, qui oculo ex orbita ſua eruto, & in faciem pendulo vidit.

Quod ſi ita accidit, neceſſe eſt, vt omnia in oculo ſalua manſerint, & oculus nihil præter naturam, niſi mutationem loci, paſſus ſit, quod tamen quomodo ſine detrimento muſculorum oculi fieri potuerit, mirum. *Ratio rei.*

Addit idem adhuc aliam hiſtoriam de Viro, qui 64. annum agens affirmauerit, ſibi puero ictu regulæ excuſſum oculum vltra dimidium naſi pependiſſe, ſed eo repoſito nihil in viſu læſionis ſenſiſſe.] *Alia.*

Cauſſæ.

Primò geminatæ viſionis, cum res vna duplex apparet, cauſſa eſt, quod vnius obiecti ſpecies duobus temporibus recipitur, ſeu in vno oculo prius, quam in altero, recipitur, & ita duobus temporibus recepta duplex apparet; ſeu omnino cum duæ ſpecies rei viſibilis binis oculis receptæ non in vno loco coëunt, ſed diſtinctæ offeruntur.

Qua de cauſſa autem hoc fiat, autores inter ſe non conſentiunt. Nonnulli in neruis opticis cauſſam quærunt. Neruorum enim opticorum coniunctionem facere ſtatuunt, vt res vna, etiamſi duobus oculis videatur, non duplex, ſed vna videatur, abs qua ſi eſſet, ſingulas res duplices apparituras putant. Et quidem Antiqui quidam putarunt, neruos opticos ſeſe medios per χιασμὸν ſecare, & aduerſo oppoſiti lateris oculo vtrinque inſeri, dextrũ ſiniſtro oculo, ſiniſtrũ dextro. *Geminatæ viſionis cauſſa.*

Verum aliter ſeſe rem habere, Anatomia docet, quâ conſtat, dextrum neruum dextro oculo, ſiniſtrum ſiniſtro implantari; etſi in medio vniantur. Cuius coniunctionis quænam cauſſa ſit, alii aliter ſenſerunt, vt apud Galenum, 10. *de vſu partium* & *lib. de oculis, cap.* 4. videre eſt, Galenus præcipuam huius rei cauſſam eſſe putat, ne res vna duobus oculis aſpecta gemina appareat. Verùm vix hæc præcipua huius rei cauſſa eſt. Potior illa ratio, quam Galenus tanquam ſecundariam affert, vt ſcilicet ſpiritus, qui à cerebro ad oculum vtrinque mittitur, vno oculo clauſo, aut alia occaſione requirente, ad vnum oculum totus tranſmittatur. Idque ex eo patet, quod obſeruatum eſt, quoſdam neruos in toto ductu ſeparatos, & nullibi coniunctos habuiſſe, qui tamen eodem modo, vt alii, res omnes ſimplices, non duplices, viderunt. Cuius rei hiſtoriam habet Veſalius, *lib.* 4. *de fabr. corp. hum. in cap.* 4. Deinde etſi in vno oculo nerui optici coniungantur; tamen paulò poſt iterum ſeparantur, & ſeparati oculis & cerebro inſeruntur. Præterea etſi duo ſint nerui ἀκουςικοὶ: tamen ſonus non duplex, ſed ſimplex auditur. Itaque non in neruis opticis cauſſa geminata viſionis quærenda eſt; ſed in axium conorum oculorum humores tranſeuntium in cauæ retinæ ſuperficie conſtitutione; quæ ſi ſit vniformis, & in eodem, vel ſanè parallelo, plano ſit, vt retinæ tunicæ amborum oculorum ſimiliter & æqualiter pingantur ab imaginibus, ſpeciéſque vnius planè figuræ & magnitudinis in eodem & ſimili planè loco exiſtentes vnam rem & obiectum notent. Si verò oculi ita diſtrahantur, vt nec eadem plana obſeruentur, nec parallela, ſed alter vel ſurſum, vel deorſum feratur, vel ad dextrum, vel ad ſiniſtrum latus moueatur, gemina ſtatim fit viſio: quia tum retiformes tunicæ à ſpeciebus diſſimiliter & inæqualiter pinguntur, ita vt imago in ſiniſtra oculi tunica retiformi ad dextram vel ſiniſtram ſuperiorem vel inferiorem, & inter mediam aliquam plagam declinet; in dextra autem oculi alium locum obtineat. Huius rei documentum eſt, quòd, ſi quis digito oculum vnum ſurſum vel deorſum trudat, vt cum altero æqualem ſitum non habeat, res omnes geminæ apparent. De quo Lucretius:

Aut ſi fortè oculo manus vni ſubdita ſubter
Preſſit eum, quodam ſenſu fit, vt videantur
Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo,
Bina lucernarum florentia lumina flammis,
Bináque per totas ædes geminata ſupellex,
Et duplices hominum facies, & corpora bina.

Quod confirmat etiam hiſtoria, quam recitat Iohan. Langius, *libr.* 1. *Epiſt.* 7. de quodam, qui in cultellum cadens oculum ab inferiore palpebra ad ſupercilium vſque ad medium diſſecuit, cui vulnere ſanato omnia gemina apparebant, quia pupilla oculi ad palpebram inferiorem agglutinati depreſſior altera ſtabat, ſed tandem oculus frequenti motu ab inferiore relaxatus palpebra à geminati viſus fallacia liberabatur.

Interdum & ebriis ac furioſis euenit, vt res duplices videant de quo Virgilius 4. *Æneidos:*

Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et ſolem geminum, duplices ſe oſtendere Thebas.

Qua de cauſſa verò ebriis & furioſis tale quid eueniat, non ita planum eſt. A vaporibus equidem, qui ſpiritibus animalibus permiſcentur, hoc fieri, certum. Sed quomodo vapores illi faciant, vt res eadem gemina videatur, obſcurum. Nobis probabile videtur, id facere, quatenus muſculos mouentes afficiunt. Hi enim à vaporibus irrigati, & à ſpiritibus animalibus vaporibus turbatis inæqualiter affecti, ſuo officio non ſatisfaciunt, oculóſque firmiter ad obiecta dirigere, & in illis conſeruare nequeunt; ſicut videmus horum nec manus nec pedes ſuo officio fungi. Non enim omnes ebrii, licet caput habeant vaporibus refertiſſimum, duplicia obiecta vident; ſed illi ſolùm, qui eum ebrietatis gradum conſecuti ſunt, vt facultas loco motiua ſit labefactata, muſculíque in actione ſua deficiant. Licet verò illa diſtorſio oculorum ad ſenſum non ita manifeſtè appareat: (aliquando tamen deprehendi, & ex oculis ebriis cognoſci poſſunt) tamen leuiſſima etiam, & ſenſu non perceptibilis declinatio à plano cauſſa eſſe poteſt, vt imagines in diuerſis retinæ punctis appareant.

Quod verò Medico illi res omnes inuerſæ apparuerunt, proculdubio ex cryſtallini ſitu mutato accidit, ob quem ſpecies inibi refractæ oppoſitam plagam in tunica retiformi occupauerunt. *Res inuer- cur appar-*

Alieno colore res apparet, cum vel cornea tunica, vel humor aqueus alieno colore infectus eſt; quem dum tranſit, ſpecies viſibiles eundem colorem ſuſcipiunt. *Alieno c- re tinctas*

Iris illa, quæ nonnunquam circa candelas conſpicitur, non eſt circa candelas, ſed in oculo, quippe quæ non omnibus apparet, ſed iis ſaltem, qui oculos habent debiliores, & ophthalmiâ laborant. Præterea accedendo imminuitur, & recedendo fit maior; cum tamen contrarium fieri deberet, ſi eſſet circa candelam. Eſt quidem, qui hanc meam ſententiam reprehendit, ſed parùm æquè. Neque enim vnquam negaui, quod cuiuis notum, & quod experientia teſtatur, aliquando circa lucernam iridem apparere; verum non oculi vitio, vtpote quæ ab iis etiam, qui oculos ſanos habent, percipitur. Sed de hac iride quæſtio non eſt, ſed illa, quæ non omnibus, ſed iis ſaltem, qui oculorum vitioſam conſtitutionem habent, apparet. Et talem iridem dari experientia teſtatur. Ponatur enim lucerna in loco minimè vaporoſo, ſed aëre puro; tum ii, qui ſunt oculis ſanis, nullam iridem deprehendent, ſed ii ſolùm, qui ophthalmici ſunt, vel aliam oculi vitioſam conſtitutionem habent: quod certiſſimum argumentum eſt, iridem tum non in aëre, ſed in oculis lippientibus & ophthalmicis hærere. Accidit autem hæc Iris, quia radii lucernæ tranſeuntes humorem aqueum, qui non eſt purus, ſed ob fluxionem quaſi roſcidus, & guttulis multis conſperſus, ſeſe refringendo colores generant, qui omnes ad refractionem loca percurrentes circulum circa candelam rotundum efficere videntur; quia rotunda eſt pupilla. *Iridis cir- oculis cau-*

Et reliqua etiam ſimulachra, quæ viſioni offeruntur, ab humoris aquei vitio proueniunt, quando is vaporibus vel humoribus inquinatus eſt.

Platerus equidem vapores hoſce ad oculos poſſe penetrare negat, & neque per venas & arterias, neque per neruos opticos in ipſum oculum peruenire poſſe putat, quia venæ & arteriæ ſaltem per annatam oculi tunicam diſcurrant, & nullibi neque in corneam oculi tunicam, neque in oculi interiora perueniat; per neruos etiam ſpiritu animali plenos vapores turbidi deferri minimè queant.

Verum enim verò, etſi venæ & arteriæ ſenſibiliter ſaltem ad annatam oculi tunicam perueniant: tamen cum & reliquæ omnes oculi partes nutriantur, neceſſe eſt, vt ex vaſis illis nutrimentum ſuum hauriant, etiamſi ſanguis non rubeus, ſed immutatus ad eas perueniat. Per venas itaque, per quas nutrimenta ad ſingulas oculi partes proueniunt, & per arterias, è quibus ſpiritum vitalem accipiunt, vapores etiam illi penetrare poſſunt, & in corpore viuente omnia ſunt ξύῤῥοια καὶ ξύμπνοια; ac ſuffuſiones, quæ ex vitioſis humoribus in aqueo humore cumulatis generantur, teſtantur, tum humores, tum vapores alienos, ad interiora oculi penetrare poſſe.

Splendores & lumen, quod interdum oculis obuerſari videtur, quod attinet, contingit hoc ante ſuffuſiones, & accidere putatur ex reflexu ſpirituum animalium. Spiritus enim animales lucidi ſunt, quod Galenus, *lib.* 1. *de cauſſ. ſympt. c.* 6. & 7. *de decret. Hippocratis & Platonis*, exemplo quorundam animalium probat, *Splendoris oculis obu- ſantur cau-*

quibus

quibus lucidi ſplendidíque noctu ſunt oculi.

Verum non omnibus in tenebris oculi lucent, qui tamen perfectè vident; & ſplendor ille in tenebris non eſt à ſpiritibus, ſed à luce iridi in oculo implantata. Spiritus verò optici etſi puri & ſinceri ſunt: tamen actu lucidi non ſunt; & ſi actu lucidi eſſent, viſionem impedirent. Ideóque fit iſte ſplendor, quando ſpiritus in humore aqueo craſſo reddito & opaco repercutiuntur, & non tantùm cryſtallino & vitreo, ſed & retinæ tunicæ offeruntur. Forſan tamen & illa lux, quæ in vuea eſt, tum concurrere poteſt.

Cum ergo humor aqueus ſupra cryſtallinum condenſari incipit, ſpiritus animales repercutiuntur, & reflexi cryſtallino & vitreo offeruntur; vnde æger ſplendorem ſe videre exiſtimat. Quæ ipſa etiam cauſſa eſt, cur obcæcati ex ſuffuſione ſplendorem ac lumen ſeſe videre interdum exiſtiment. Ideóque plerumque ſplendores ejuſmodi futuræ cæcitatis, aut aliorum grauium capitis affectuum indicia ſunt; vt exemplis docet Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirabil. lib. 2. cap. 9.* Refert enim, fœminam quandam, cum triennium pupillæ dilatatione laboraſſet, & ferè excæcata eſſet, ſubitò ſplendorem inſtar radiorum Solarium ſibi offerri putaſſe: & aliam quandam, quæ dolore capitis intenſiſſimo vexabatur, & pro ejus curatione venam ſibi aperiri curabat, quendam in media capitis parte interna crepitum, ac ſi veſica diſrumperetur, perſenſiſſe, ex quo in leuem lipothymiam incidit, ac poſt non multos dies globulum igneum ſibi videri viſa eſt, qui poſtea in maximam flammam excreuit, ac deinceps morbis melancholicis & epilepticis ſymptomatibus vexata eſt. Ita Galenus, *libr. 7. de placit. Hippocratis & Platonis, cap. 4.* de obſtructione neruorum verba faciens, ſcribit: *Noui ego quendam, qui, cùm eodem malo affectus eſſet, narrabat nobis, ſe, priuſquam in eam calamitatem incidiſſet, in ſomnis patefactis repentè palpebris magnam ante oculos lucem ſolitum videre.* Et Hippocrates, *5. Epidem. Phœnicis affectio ex oculo dextro talis quadam erat, plerumque veluti fulgor elucere putabat. Cum autem non diu ipſum continuiſſet dolor, ad tempus dextrum inſtabat, & per totum caput & collum intumeſcebat, & lib. 7. Epidem.* in hiſtoria Mneſeanacti refert: *Deambulanti ipſi in foro ſplendores præ oculis obuerſabantur, & Solem non valde videbat. Cum autem parum diſceſſiſſet, extra ſenſum erat, & collum conuulſum eſt.*

perforatæ appa- ... Interdum res perforatæ & quaſi feneſtratæ apparent. Quò pertinet hiſtoria illius fœminæ, quam recenſet Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. libr. 2. cap. 9.* cui cum globulus igneus ob oculos verſaretur, & melancholicis ac epilepticis ſymptomatibus vexaretur, ſiniſtro tantum oculo videbat, verùm non niſi dimidiata, & quaſi in medium diſſecta objecta. Hujus ſymptomatis cauſſam Galenus, *1 de ſympt. cauſ. cap. 2.* his verbis reddit: *Si in pupillæ centro exigua conſiſtat ſuffuſio, partibus, quæ in circuitu ſunt, puris manentibus omnia iis, qui ita laborant, veluti feneſtras habere videntur. Nam quod in medio non videtur, exciſum putatur.* Et omnino negandum non eſt, ob corpus opacum in oculo interjectum aliquid de objecti magnitudine & figura deperire; ſed quod opacum illud non in aqueo, vbi eſt locus ſuffuſionis, conſiſtat, vel ex eo patet, quod ij, quorum pupilla albo corpore ex parte obducta eſt, nihilominus objecta integra, & propria figura vident. Ideóque credibilius, & fundamentis opticis magis conſentaneum eſt, corpus opacum, vt res perforatæ & feneſtratæ appareant, conſiſtere inter retinam & pupillam.

...aginum & ...taſmatum oculis ...erſan... caußa. Res autem, quæ oculis obuerſari videntur, & Galeno, *lib. 1. de ſymptom. cauſſ. cap. 2. & 2. de loc. affect.* viſa & phantaſmata nominantur, quod attinet, ſunt ferè duorum generum. Vel enim fixæ & immotæ ſunt; id quod accidit in ſuffuſionibus, aut vbi macula quædam in cornea eſt: vel variè moueri videntur, variósque colores referunt; quod accidit ob humores & vapores humori aqueo permiſtos. Atque hi vel à cerebro communicantur; quando illud ſuccis abundat, aut craſſis pituitoſis, quod plerumque accidit, vnde vapores ejuſmodi ad oculos mittuntur; aut bilioſis aduſtis, vt in phreneticis, teſte Galeno, *4. de loc. affect. cap. 2.* vel à venis & arteriis totius corporis; id quod in febrium ardentium vigore accidit, fumis aduſtis per venas & arterias ſimul cum ſanguine & ſpiritibus ſurſum elatis, & inſtante quoque criſi per hæmorrhagiam narium: vel à ventriculo, è quo vapores ſurſum ad oculos feruntur, ſiue ex cruditate, præſertim nidoroſâ, ſiue ex humoris bilioſi in ventriculum confluxu: vel ab vtero, aliarúmque partium inferiorum effumante ibidem humorum illuuie: vel à pulmone, vt in peripneumonia, teſte Galeno, *1. aphor. 23.*

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica quod attinet, ea proponere opus non eſt; cum ex relatione ægri cognoſci poſſit, qualem viſus deprauationem patiatur. Ex qua verò cauſſa viſus deprauatio ortum habeat, ex iis, quæ hactenus diximus, patet.

Imagines in ſpecie quod attinet, ex materia humori aqueo permiſta varia oriuntur ſymptomata. Nam primò variæ apparent, quarum aliæ muſcas, aliæ catenulas, vel capillos, vel puncta nigra referunt; aliæ ſunt nigræ, aliæ citrinæ, catenulæ quidem, quia impuritates illas aquei humoris ſibi non continuè cohærentes, ſed contiguè, radij à perpendicularibus remotiores, & obliquè incidentes, ac ſic debiliores, tranſmeare non poſſunt. Vnde loco punctorum lucidorum, quæ effingenda erãt in retiformi tunica, imagines obſcuræ apparẽt.

Lucida etiam remotiora, vt Luna, candelæ, multiplicia videntur, quia debiles radios ad oculum ſpargunt, qui ob aquei diaphani inæqualitatem inæqualiter, & quaſi interruptè refringuntur; vnde vel imago multiplex, vel ampla confuſa propter diſtractionem radiorum, qui in vertice coni coire debebant.

Res longinquæ videntur indiſtinctè, quia debiles radios ſpargunt, & propterea ob medij inæqualem pelluciditatem informibus refractionibus magis obnoxios, vnde non niſi imago confuſa efformari poteſt: vel quia objecta longè diſſita in humoribus craſſioribus magis refringuntur, quàm par erat; vnde conus breuior, qui vix attingit retiformem.

Prognoſtica.

Quid quoque de euentu cuiuſque viſus deprauationis ſperandum ſit, ex iiſdẽ ſimiliter manifeſtum eſt.

Imagines quod attinet, non ſolùm fit viſus deprauatio, ſed & debilitatio, vt res obſcurè, & præcipuè remotæ videantur; tandémque affectio hæc in ſuffuſionem degenerat, atque nunc citiùs, nunc tardiùs, nunc planè non. Humores imagines has exhibentes citius ſuffuſionem pariunt, tardius verò, vel non, vapores; & noui, qui annis viginti imo triginta tales imagines ante oculos obuerſantes habuerunt, & tamen ſuffuſionem non paſſi, nec cœci facti ſunt, etſi remotiora & minora objecta diſtinctè videre non potuerunt. Auicennas tria ſigna tradit, quibus diſcerni poſſit, quando imagines in ſuffuſiones abituræ ſint, quando non. Primò ſi per ſex menſes durauerunt eæ imagines, nec viſus offenſus ſit, nec oculus conturbatus, metus ſuffuſionis non eſt: cùm, ſi materia in ſuffuſionem abitura ſit, id hoc temporis ſpatio præſtet. Secundum eſt, ſi imagines nõ ſint conſtantes, ſed modò abeant, modò redeant, & viſio tamen integra maneat. Tertium ſignũ eſt, ſi imagines ſint ex craſſis vaporibus, & diu perdurẽt, neq; tamẽ viſũ aut oculũ offendant. Quibus quartũ addi poteſt, quòd ſcilicet quò imagines ſunt craſſiores & opaciores, eò maior ſuffuſionis metus eſt: ſi verò ſint ſubtiliores, & minus opacæ, quales ſunt quæ capillos & catenulas referũt, eò minus metuẽda eſt ſuffuſio.

Curatio

Curatio quoque pro varietate cauſſarum varia eſt, quæ etiam ex iis, quæ hactenus de morbis oculorum dicta ſunt, patet.

QVÆSTIO.

Cur Vapores & Humores intra oculum videantur.

Verum hic non ſine cauſſa quæritur, quî fiat, quod, vt Ariſtoteles, *2. de anim. text.* 106. docet, cum ſenſibilia ſupra ſenſum poſita non videantur, vapores & humores intra oculum exiſtentes videantur; appellátque Mercurialis hanc controuerſiam grauiſſimam, difficilem, magnam, & quæ diu torſerit multos Medicos. Et reuera multi Medici in ea ſoluenda valde ſe torſerunt. Verùm enim verò ſequens ſententia vero maximè ſimilis eſt. Medium viſionis eſt perſpicuum. Verum illud duplex, externum, aër, aqua, & alia corpora tranſlucida; & internum, tunica cornea, & humor aqueus, quæ eâ ipsâ de cauſsâ perſpicua, & coloris expertia eſſe debent. A qua naturali conſtitutione ſi recedat, & vel cornea maculam aliquam acquirat, vel humor aut vapor in humore aqueo colligatur; id, quod medium eſſe debebat, ea quidem parte, qua à naturali conſtitutione deſciſcit, & coloratum euadit, medium eſſe deſinit, & objecti rationem ſuſcipit, & ipſum etiam coloratum, & non amplius perſpicuum viſui offertur. Quod autem res extra oculos impoſita non videtur, corpuſcula autem illa intra oculum hærentia videntur, cauſſa diuerſitatis hæc eſt. Res coloratæ non videntur ſine lumine, ac lumen actus quaſi colorum eſt, & res viſibiles lumine non illuſtratæ non videntur. Ideóque ſi res aliqua oculis imponatur, non illuſtratur ab externo lumine, neque color ejus in actum deduci, & viſibilis actu fieri poteſt. Contrà verò corpuſcula in humore aqueo hærentia etſi intra oculum ſint, tamen à luce externâ, modò pupilla pateat, ſatis illuſtrari poſſunt; quo ſi careant, nec ipſa videntur. Cujus rei documentum eſt, quòd ſi quis oculos claudat, vel manum oculis imponat, corpuſcula talia non videt.

Nonnullis equidem hæc ſententia non probatur, & meliorem ſubſtituere conantur, ſed hypotheſi tali præſuppoſita, quæ an admitti poſſit, dubito. Nimirum, contra mentem Ariſtotelis & aliorum Philoſophorum, ſenſibile etiam poſitum ſupra ſenſorium mouere ſenſum, ſeu coloratum ſupra oculum poſitum videri, & propterea medio ad viſionem non opus eſſe, ajunt, ſeu rei viſibilis illuminationem. Equidem concedo, res oculis propius admotas videri, etſi non diſtinctè, ideò quia objecta nimis propinqua gignunt conum oblongum in oculo, cujus vertex non figitur in tunica retiformi, ſed illam tranſgreditur, vnde fit viſio confuſiſſima, quia retiformis tunica punctum concurſus radiorum viſibilium conum conſtituentium non recipit, ſed conum ſecat, & ſic confuſos & indigeſtos radios recipit.

Si tamen res oculo impoſita videri debet, licet confuſè, neceſſe eſt, vt à lateribus lumen affluat, quod objectum illuminet; ſi verò ita obiectum oculis imponatur, vt nullo lumine illuſtrari poſſit, nihil omnino videbitur, ſed meræ tenebræ oculo obuerſabuntur. Ideóque cùm maneat hoc certum, ad viſionem neceſſarium eſſe, vt objectum illuminetur, etiam procul dubio corpuſcula illa in aqueo humore lumine, ſi videri debent, vt illuſtrentur, opus habent. Quod ſi quis à lumine externo fieri non admittat, quòd corpuſculorum iſtorum ſuperficies externa ſaltem hoc modo illuminari poſſit; quæ verò introrſum ſpectant, non illuminentur: forſan à luce illa interna, licet exigua, vueæ tunicæ inhærente illuminari poſſunt, aut, cum corpuſcula illa opaca & nigra ſint, colórque niger priuationis locum & proportionem habere videatur, vt docet Scaliger, *exerc.* 325 *ſ.9.* lumen requirere non videntur. Interim phantaſia ex his corporibus varia phantaſmata format, & putat, modò muſcas, modò culices, modò alia oculis obuerſari. Ideóque talia corpuſcula opaca potius ſentiuntur per ſpecies alienas externorum viſibilium, quæ dum ab oculo recipiuntur, ſecundum naturam, id eſt, magnitudinem, figuram, & numerum corporis opaci in oculo hærentis modificantur.

Verùm hiſce hanc de læſa viſione doctrinam concludo, quam maximis difficultatibus inuolutam eſſe fateor; cùm nec antiquis Optica principia plerumque parùm attendentibus omnia non ſatis enodata, nec etiam à Recentioribus diuerſa ſæpe principia ſecutis omnia ſatis diſcuſſa. Infinitus ſapientiæ diuinæ Theſaurus in vna oculi fabrica latet, quam admirari facilius eſt, quàm inueſtigare & explicare.

CAPVT XLVI.

De Excretorum ab Oculis vitiis.

CVm autem, vt commoda fiat viſio, oculus etiam motum obtineat: in læſo oculi motu ſymptomata accidere poſſunt, Conuulſio & Paralyſis. Verùm de iis jam ſupra dictum. Reſtant tandem ſymptomata, quæ in Excretis ab oculis accidunt. Secundum naturam quidem in animi affectibus lacrymæ ex oculis effluere ſolent: verùm præter naturam & alia ex oculis interdum excernuntur, vt λῆμαι, humores lachrymarum inſtar, quorum fluxus Epiphora nominatur, lachrymæ ſanguineæ. Quandoque etiam vermes ex oculis erupiſſe obſeruatum eſt; de quibus jam ordine dicemus.

De Lemis, ſeu Oculorum ſordibus.

Interdum copioſæ ſordes, præſertim nocturno tempore, ex oculis excernuntur, quæ palpebris adhærent, eáſque quaſi conglutinant; quod vitium Græcis λήμη, ſeu lema, appellatur. Originem habet hoc malum ex humorum ad oculos, præcipuè palpebras, confluxu, ſed qui jam coctionem ſuſcipiunt & incraſſantur. Et familiare hoc ophthalmiæ malum eſt, ideóque eandem generationem & curationem habet, quam ophthalmia. Corpus nimirum euacuandum, affluxus humorum ab oculis auertendus, ſordéſque ipſæ abſtergendæ ſunt, & topica conuenientia oculis applicanda. *[illegible] ſordes.*

Vt ℞. *Flor. ſambuci, verbaſci, verbenæ, euphragiæ,* an. M.j.

Fiat Sacculus, qui aqua roſarum madidus oculis imponatur.

Vel ℞. *Euphrag. rutæ, pentaphylli, verbenæ, chelidoniæ,* an. M.ii. *flor. fabar.* M.iii.

Affunde aquæ verbaſci q.ſ. deſtillentur. Aqua manè & veſperi oculis inſtilletur.

De Epiphora.

Quanquam ἐπιφορᾶς vocabulum in genere humoris in quamcunque partem influentis impetum ſignificet, quo ſenſu Epiphoras vteri & ventris dixit Plinius: tamen de oculorum potiſſimum fluxione vox hæc à Medicis vſurpatur; & Græcis vel Epiphora, vel, cum adjectione, ἐπιφορὰ ῥευμάτων nominatur, qui vulgo affluxus lachrymalis, & oculi deſtillatio, Celſo pituitæ curſus, Plinio Illachrymationes, Auicennæ lachrymæ. Intelliguntur autem lachrymæ non illæ naturales, quæ mœſtitiam atque iram quoque comitantur, in pueris inprimis & mulieribus, de quibus videatur Iul. Caſſerius Placentinus, *tractat. de lachrymis*, ſed inuoluntariæ, quæ non ab animi affectu aliquo, ſed à cauſſa morbifica proficiſcuntur. *Epiphora.*

Eſt

Eſt igitur Epiphora tenuis humoris impetus lachrymarum ſpecie præter naturam in oculos factus, & humoris quidem aliàs frigidi aquoſi, aliàs calidi, acris, & ſalſi, è cerebro in annatam, & ad angulos potiſſimùm, delati. Comitatur hanc affectionem nonnunquam ſola moleſtia ex perpetua illa deſtillatione, aliquando dolor, morſus, ardor, rubor ex materiæ acrimonia, interdum & viſus hebetudo, præcipuè cum origo mali eſt ab internis oculi partibus; aliquando denique vlcuſculum ex palpebrarum aſperitate & duritie, aut ex carunculæ in angulo lachrymali corroſione.

Suntque inuoluntariæ iſtæ lachrymæ aliæ natiuæ, ex imbecillitate à parentibus contractæ, ſiquidem malum hoc quoque hæreditarium eſt; aliæ aduentitiæ. Et hæc ſpecies vel cauſſas externas, item morbos nonnullos, vt febres acutas, lethargum, & extremam virium imbecillitatem in morituris, vel cauſſas internas ſequitur, imbecillitatem ſcilicet retentricis & alteratricis cerebri.

Fluxionis illius ad oculum origo eſt vel, quod ſæpiſſime accidit, à ſyncipite & ſummo vertice inter cutem & cranium, vnde materia per pericranium in angulos & annatam deſtillat; vel à toto, aut parte aliqua corporis, quando materia ſeroſa, quæ vehiculum eſt ſanguinis, cum ſanguine ad extremitates venularum oculi penetrauit, vbi ob partium imbecillitatem foràs effluit.

Cauſſa itaque proxima Epiphoræ eſt humor excrementitius, tenuis ac ſeroſus, præter naturam ad angulos oculorum fluens, qui, vt diximus, aliàs frigidus & aquoſus eſt ſine dolore, ardore, rubore; aliàs calidus, acris, vel ſalſus, cum dolore aut rubore moleſtus, vnde palpebrarum exulceratio ſequi ſolet.

Remotæ cauſſæ ſunt partis affectæ, quæ oculus eſt, imbecillitas, robúrque mittentium. Imbecillitas illa vel ab intemperie oculi eſt frigida & humida; vel à mala compoſitione, ſi oculi ſubſtantia ſit rarior; vel à morbo in numero, ſi caro lachrymalis ſit abſumpta, quæ veluti operculum glanduloſum addita eſt angulo majori, vt ſeroſam è venis capitis fluxionem objectu ſuo detinet ad nares, in quas & ſanies interdum per communem oculorum ad nares meatum ex fiſtulis lachrymalibus exprimitur. Secundò ſeroſi excrementi copia, ſiue in toto, ſiue in cerebro; & quidem vel geniti in cerebro ob vitioſam nutrimenti tranſmutationem, vel aliunde per vaſa eò tranſmiſſi. Defertur à cerebro ad oculos, quia cerebrum aut non detinet illud, vel expellit, irritatum illius copia aut qualitate; ſicuti in catarrho etiam fieri conſueuit.

Differentiæ.

Differentia Epiphoræ eſt, quod in alia materia ſeroſa ſimplex & ſincera eſt; in alia cum pituitâ & exigua bile mixta. Præterea materia in alia epiphora per vaſa extra cranium affluit; in alia per vaſa intra cranium. In alia item anguli oculi affliguntur; in alia etiam tunica annata, vel totus oculus.

Quod denique alia Epiphora à cauſſis externis ortum habeat, alia ab internis, ex præcedentibus notum eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa Epiphoræ per ſe manifeſta ſunt. Et cum à cauſſis fit externis, æger de his docebit. Defectus quoque carunculæ lachrymalis intuentium oculis patet, ſiue illa ablata ſit corroſione, ſiue inciſione.

Quoad cauſſas internas, ſi punctio, roſio, ardor, & rubor affuerit, acrimoniæ aut ſalſedinis cujuſdam particeps eſt materia. Per venas denique externas, quæ à pericranio ſunt, materia affluit, ſi partes circa frontem & tempora tument, & dolent, & caput quaſi reuinctum videtur. Per internas intra cranium, quando interni dolores ſentiuntur, & ſternutationes frequentes accidunt.

Prognoſtica.

1. Infantes, qui lachrymantes habent oculos ex ſuperflua cerebri humiditate, ij progreſſu ætatis ſolâ bonâ diætâ ſanantur; niſi malum ipſis ſit natiuum. Antiqua verò epiphora, & quæ ſenibus accidit, difficulter curatur. Imò frequenter in fiſtulam lachrymalem degenerat.

2. Lachrymæ propter ablatam inciſione aut eroſione carunculam in angulo prouenientes ferè ſunt incurabiles, teſte Auicenna; cum frenum quaſi illarum ſit ſublatum. Quæ tamen à corroſione facta eſt, curatu eſt facilior. A corroſione enim potius pars carnoſa abſumitur, quàm ſpermatica & neruoſa; vnde regenerari poteſt: ab inciſione verò tam carnoſa, quàm ſpermatica, quæ regenerari non poteſt, abſumitur; vt etiam ſupra dictum.

3. Lachrymæ à vaſis intra cranium deriuatæ difficilius etiam curantur.

4. Qui in febribus, aut aliis morbis voluntariè illachrymant, abſurdum non eſt. Qui verò citra & præter voluntatem, abſurdius, teſte Hippocrate, *in 4. aphor. 51.* quoniam ſumma retentricis cerebri indicatur imbecillitas.

5. Quibus in febribus acutis atque adeò ardentibus inuoluntariè erumpunt lachrymæ, his (ſiquidem reliqua non ſunt exitialia) ſanguinis è naribus effluxio exſpectari poteſt. Qui verò malè habent, iis mortem ſignificat, *1. epidem. 2. aphor.* 80.

Indicationes.

Indicatio curatiua eſt, fluxionis cauſſam abſcindere, ſiue illa conſiſtat in cerebro, ſiue aliunde eò, & in oculos immittatur; deinde quòd influxit diſcutere; ac denique partem affectam, ipſúmque caput roborare.

Curatio.

Si fluxio augeatur, & dolor accedat, Galenus venam ſecat, *4. de compoſ. medic. ſec. loc. cap.* 8. vt inflammatio prohibeatur. Inprimis autem in curatione attendendum eſt, vtrum origo mali ſit à toto, an à capite primùm enim ſi ſit à toto, atque humor ipſe calidus ſit & acris, ille conuenienter expurgetur, & à capite reuellatur, ac ab oculis deriuetur modis ſupra propoſitis. Poſtea caput roboretur cephalicis cerebrum exſiccantibus. Applicentur etiam topica adſtringentia, ne venæ laxiores materiam recipiant, cujuſmodi ſunt roſæ, myrtilli, ſuccus plantaginis, balauſtia, hypociſtis, acacia, thus, maſtix, bolus Armenus, ſanguis draconis, quæ cum albumine oui excepta addito pauco aceto fronti & temporibus accommodantur.

Vt ℞. *Acaciæ, ſanguinis draconis*, an. Vnc. ſem. *boli Armeni prepar.* Drach. iii. *maſtich.* Drach. iii. *album. oui* num. i. *aq. plantag.* q. ſ.

Miſc. & linteo inductum fronti temporibúſque admoueatur, &, quoties exſiccatum fuerit, renouetur.

Vel ℞. *Pulu. thuris* Drach. iii. *tacamahacæ* Drach. i. ſem. *lapidis hæmatitæ* Drach. ii. *balauſtior. flor. roſar.* an. Drach. i. ſem. *album. oui* num. i. *aq. roſar.* q. ſ.

Vel ℞. *Maſtich.* Drach. ii. *gummi animæ, tacamah.* an. Drach. i. ſem. *juniper.* Drach. i.

Cum pauca terebinthina & cera fiat ſ. a. Ceratum.

Quando materia ruit per vaſa interna, nonnulli cauterium poſt aures commendant. Vtilia quoque ſunt veſicatoria. Ipſi quoque oculo conuenit pannus lineus albumine oui vel aquâ roſarum irrigatus.

In frigido humore poſt ejus præparationem & euacuationem prodeſt lana infuſa in vino adſtringente, & juxta oculos appoſita.

Aut ℞. *Gallarum immaturarum, nucum cupreſſi, ſanguin. dracon.* an. Drach. j. *croci* Scrup. i.

Excepta ſufficiente quantitate tragacanth. panno lineo proximè ſuper oculos applicentur. Ad oculos ipſos probatur tutia infuſa in decocto meliloti; vel in vino craſſo; deinde in aqua majoranæ, fœniculi, & euphragiæ, addita myrrha, croco, & aliis. Inprimis commendatur aqua virgæ aureæ, in qua thus ignitum ſit extinctum.

Aut ℞. *Thuris, maſtiches*, an. Scrup. i. *myrrhæ, aloës ſiccæ*, an. Drach. ſem. *tutiæ præpar.* Drach. i. *ſarcocollæ nutritæ* Drach. ſem.

Subtiliſſimè trita excipiantur oui albumine, aut ſucco cydoniorum. Tempore vſus diſſoluantur cum aqua fœniculi aut euphragiæ, & mane atque veſperi aliquid in oculum inſtilletur.

Ac ſummatim in quacunque epiphora, tam calida, quàm frigida, conueniunt adſtringentia, præſertim in principio: poſtea ſiccantia, quæ materiam abſumunt, ſed citra morſum; &, vbi materia calida atque acris eſt, etiam refrigerantia.

Si malum à capite ortum habeat, cerebro imbecillo vel generante in ſe materiam, vel à toto ſuſcipiente, primò, quod genitum eſt, auferatur euacuando per nares & palatum, deinde prohibeatur, ne quid amplius gignatur, corrigendo capitis intemperiem, legitimamque diætam præcipiendo. Tandem oculus roboretur leniter adſtringentibus, de quibus hactenus dictum eſt.

Lachrymæ Sanguineæ.

Lachrymæ Sanguineæ. Præter naturam etiam eſt, ſi ſanguis lachrymarum inſtar ex oculis excernatur; id quod fœminis quibuſdam accidit, quibus menſes ſubſiſtentes per oculorum angulos effluxerunt: cujus rei hiſtorias aliquot ex Braſſauola, Dodonæo, Mercato, Salomone Alberto, collegit Schenckius, *libr. 4. obſeruat. 257.*

Curantur tales venæ in talo ſectione, & aliis menſes promouentibus remediis adhibitis.

Fit etiam aliquando ſanguinis ab oculis eruptio, vt Aëtius *tetrabibl. 2. ſerm. 3. cap. 63.* docet, pueris ob aſſiduos ejulatus, apertis circa palpebras vaſis. Qui curandi ſunt poſca frigidæ, aut aquæ frigidæ perfuſione, tum ſuper angulos, tum ſuper caput factâ, infundendo etiam albumen oui per ſe, & cum aliquo collyrio ad tenues fluxiones conueniente. Vtendum etiam internarum partium deligatione, & cibo craſſefaciente.

Rarius eſt, quod Foreſtus, *l. b. 11. obſeru. 13.* annotauit, de fœmina quadam octuagenaria, cui per tres ferè ſeptimanas ſanguis ex oculis lachrymarum inſtar copioſe emanauit. Quæ cum icterica eſſet, proculdubio à bile vaſa eò loci aperta fuerunt: quæ quomodo curata ſit, videatur apud Foreſtum, *loco allegato.* Sicut & illud rarum, quod puella vndecimeſtris lachrymas ſanguineas fudit; vt refert Philipp. Hechſtetterus, *obſeru. Med. dec. 1. caſ. 1.*

Obſeruatio Zacuti Luſitani. ¶ [Zacutus Luſitanus *de Prax. Medic. admirand. lib. 1. obſeru. 50.* refert, iuuenem quendam ſingulis menſtruus vertigine graui corripi ſolitum fuiſſe, & quaſi fulmine ictum clauſis oculis in lecto pronum iacuiſſe, fatuum, torpidum, & veluti ſtupidum. Huic tandem poſt validam corporis rotationem, ſenſim ſanguinem merum per oculorum angulos, riuuli inſtar, emanâſſe, quatuor aut quinque vnc. quantitate, placidè, ſine dolore, pruritu, ardore, aut oculorum rubedine vlla; poſt cujus excretionem, ſedatâ in totum vertigine, & lenitis ſymptomatibus, quæ bidui ſpatio aliàs durabant, eum rectè vixiſſe. Medici quidam laborârunt, vt ſanguinis hunc curſum ad ſuperiora impedirent, adhibitis venæ ſectione, alterantibus, euacuatione bilioſi humoris, fonticulis in brachiis & cruribus excitatis; ſed omnibus fruſtra. Natura enim ſingulis menſibus per oculorum angulos ſanguinem euacuauit, & ita hominem à morbis immunem multis annis præſtitit. Ita natura, ſemel inuentâ viâ, per quam cum commodo ægri vitioſos humores euacuare poteſt, ab ea non facilè auerti ſe patitur.]

Vermis ex angulo oculi erumpens.

Vermem puellæ trimæ, aliàs rectè valenti, longitudinis ſemipalmaris, coloris albi, craſſitudinis tineæ, viuum, nullâ noxâ à puella perceptâ, aut foramine vllo euidente relicto, ex interno ſeu majore oculi angulo extractum fuiſſe, refert Amatus Luſitanus, *Centur. 7. curat. 63.*

LIBRI PRIMI PARTIS III.

SECTIO III.

De Aurium Morbis & Symptomatibus.

CAPUT I.

De Intemperie Aurium.

AB oculorum morbis & ſymptomatibus ad aurium affectus rectà accedimus, quarum vſum, vt Celſus loquitur, proximum à luminibus Natura nobis dedit. Atque vt viſus per ſe confert ad eruditionem & ſapientiam; quoniam res plurimas offert, quibus mens intus inſtruitur: ita auditus per accidens ad φρόνησιν conducit. Nam ſermo docentis, quem auribus haurimus: per ſe ſcientiam affert; quemadmodum hac de re docet Ariſtoteles, *l. b. de ſenſ. & ſenſ. cap. 1.*

Quæ autem aurium ſit conſtitutio, & ex quibus partibus componantur, ex Anatomicis petendum, & præcipuè è Iul. Caſſerio Placentino. Morbi autem, quibus aures infeſtantur, ſunt intemperies ſimplex, & cum materia, inflammatio, vlcus, obſtructio, ruptura tympani, vulnera.

Intemperies aurium. Frigida. Primò enim interdum aures, & præcipuè earum membranæ ac nerui, intemperie ſine materia frigida, a ventis & aëre frigido afficiuntur, quæ grauem dolorem excitare poteſt, vt experientia ſæpe teſtata eſt.

Calida. An verò ſimiliter ex intemperie nuda calida à cauſſa externa aures affici poſſint, controuerſum eſt. Græci quidem cauſſæ hujus mentionem non faciunt: Arabes tamen omnes inter cauſſas externas aëris caliditatem recenſent. Verum frigida equidem neruis inimica ſunt, non verò item calida, & calor externus vix calidior eſſe poteſt cerebro & cæteris partibus internis, & ita calor per ſe vix intemperiem, quæ inſignis alicujus læſionis cauſſa eſſe poſſit, inducere poteſt; per accidens verò id facilè præſtare poteſt: nimirum humorum ad aures confluxum concitando. Quo ſenſu & Hippocr. 3. *aph.* 2. inter æſtiuos morbos aurium calorem refert.

Frigida & humida. Frequentius verò patiuntur aures intemperiem frigidam & humidam, ſeu quæ cum pituita ſit conjuncta. Deinde etiam intemperiem calidam cum bile. Et quidem materia vel in ipſa aure colligitur, ob coctricis, retentricis, vel expultricis imbecillitatem, meatuum anguſtiam,

anguſtiam, craſſitudinem excernendorum. Aliunde verò ad aures confluit; vel à calore aut dolore attracta, vel aliunde tranſmiſſa. Solet autem materia ad aures tranſmitti nunc à toto: quod in criſibus febrium fieri ſæpe ſolet: nunc ab aliqua parte; inprimis verò à cerebro, quod, vt vicinum, excrementa ſua facilè auribus communicare poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Si intemperies ſit nuda, nulla grauitas, nulla tenſio, nullus tumor percipitur; quæ ſi adſit, intemperies eſt cum materia: quo caſu & auditus magis impeditur. Et ſi intemperies ſit frigida, æger in aëre & vento frigido, aut niue verſatus eſt; quod fit nonnunquam in longis peregrinationibus tempore hyberno: dolorque eſt citra ardorem, calidiſque lenitur. Si verò tale nihil præceſſerit, quod nudam intemperiem inducere potuerit, & caput ſit grauius, proculdubio quædam materia adeſt, ſcil. aut ſpiritus flatulentus; quod cognoſcitur ex dolore vehementi ſine pondere & grauitate, & tinnitu ac ſtrepitu manifeſto, & quod dolor non eſt continuus, ſed per interualla quædam vel intermittit, vel nonnihil imminuitur: aut humor frigidus craſſus, & tum ſigna frigiditatis adſunt: aut humor bilioſus, & tum ſigna caloris adſunt.

Curatio.

Si intemperies ſit frigida, calefacientia, vaporis, fumi, liquoris, vel aliâ formâ vſurpāda. Et propterea calida vel inſtillanda, vel per infundibulum vapor decoctorum excipiendus, vel per ſpongiam, lanam aut linteum extra applicanda. Fiat nimirum euaporatio decocti rutæ, origani, chamæmeli, abſinthij: vel decocto lana vel ſpongia imbuatur, & auri applicetur. Vel inſtilletur oleum rutaceum, de caſtoreo, amygdalarum amararum, nardinum, irinum, maioranæ. Vtilis eſt & ſuccus ceparum cum liquore aliquo conueniente mixtus. Oleum item è ſemine cannabis & vitellis ouorum. Ante omnia verò commendat Scribonius Piſſelæum, ſeu florem picis, quas vires etiam habent olea deſtillat. terebinth. ceræ, rutæ, iuniperi, & ſimilia. Si vehementior ſit frigiditas, aliquid euphorbij admiſcere licet.

Si ab intemperie calida affluxus aliquis humorum metuatur, inſtillentur auri (ſed tepidè omnia) lac muliebre, & ſuccus refrigerantium herbarum, lactucæ, ſolan. album. oui, oleum roſac. violac. de cucurbit. ſalic. Si ſpiritus flatulentus adſit, cum flatus præſupponat materiam, è quâ attollitur, primò materia illa, ſiue frigida, ſiue calida ſit, expurganda; deinde topica, quæ flatum illum diſcutiunt, vſurpanda.

Vel ℞. *Milij, furfuris, ſalis*, an. M.j. *ſem. aniſi, fœnicul. baccar. lauri* an. Drach. iij.

Calefiant in ſartagine, & ſacculo incluſa calidè auri applicentur, vel vino forti prius aſpergantur.

Vel fiat euaporatio ex ruta, betonica, maiorana, aneth. flor. chamæmel. melilot. ſem. cumini, carui, caſtoreo.

Vel ℞. *Cepam*, & impone *ol. chamæmel. rutac.* an. ʒ. ij. *pulu. ſem. cumini, aniſi, piper.* an. ℈. j.

Imponatur cepa cineribus calidis, vel ad ignem, donec oleum abſumatur. Poſtea contundatur, & ſuccus exprimatur, qui auribus inſtilletur. Et cum plerūque, vbi ſpiritus flatuoſi adſunt, ſimul humor craſſus & viſcidus eſſe ſoleat, qui aurium meatus obſtruit, ne flatibus exitus pateat, incidentibus, attenuantibus, & aperientibus vtendum, qualia modò ſunt propoſita.

Si verò ab humore aliquo ſit intemperies, purgandum eſt cerebrum, ne plus materiæ affluat; poſtea topica medicamenta adhibenda. Et quidem ſi à materia frigida ſit intemperies, humor præparetur & euacuetur iis medicamentis, quæ ſuprà *part. 1. c. 10.* ſunt propoſita.

Purgationes autem per interualla, repetantur. Corpore toto euacuato, caput euacuetur apophlegmatiſmis, gargariſmis, errhinis. Itemque calefacientia & ſiccantia medicamenta vſurpentur, interna & externa, quæ ſupra ſunt propoſita.

Vel lauetur caput lixiuio ex cineribus ſarmentorum vitis, & ligno Guaiaco, in quo maioran. beton. ſerpill. ſtœchas Arab. fol. lauri, ſena, agaricum cocta ſint. Nec veſicatoria omittenda, & primò collo, deinde poſt aures apponenda, & diu aperta ſeruanda; imò ſi malum ſit pertinacius, ſetaceum adhibendum eſt.

Tandem Topica, ſeu quæ in aurem inſtillanda ſunt, vſurpanda; & primò quidem à mitioribus incipiendum hinc ad fortiora progrediendum.

Talia ſunt oleum amygdal. amar. iuniperi, de caſtoreo, quibus admiſcere licet ſpir. vini, ſuccum rutæ, abſinth. cyclaminis, ol. nucl. Perſicor. ceraſor. fœniculi, caryophyll. cinamomi, moſchum, vrinam arietis vel capræ, tauri, anguis ſenecta puluériſata & cum aceto miſta.

Laudatur & tabula cupreſſi calida, quantum fieri poteſt, auri applicata.

Vtiles ſunt quoque euaporationes ex decocto chamæmel. origani, hyſſopi, maioranæ, fol. lauri, cyclaminis. fol. & baccarum lauri, ſem. cumini. Sed fiat decoctum potius in vino, quam in aqua; cùm aqua nimis humectet.

Vt ℞. *Fol. lauri, betonic. maioran. ſerpilli, origani, calaminthæ, ſtœchad. Arab.* an. M.j. *cepam contuſam* num. j.

Coque in vino Rhenano, vapor tepidus in aurem per infundibulum immittatur. Vide etiam Inſtit. *lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 32.*

Vel ℞. *Ol. amygdal. amar. caſtor.* an. ℥. ij. *ſucci ceparum* Drach. ſem. M. & guttæ ij. vel iij. mane & veſperi auribus inſtillentur.

Vel ℞. *Ol. amygdal. dulc.* ℥. iiij. *aq. vitæ* ℥. ij. *fol. lauri minut. inciſor.* num. vj.

Bulliant in vaſe duplici, & exprimantur.

Vel ℞. *Colocynth. hellebor. albi, aloës*, an. ʒ. j.

Miſta terantur in calido aceto, & poſtea exſiccentur. De hoc aliquid cum penicillo melli intincto auri immittatur, & per 4. aut 5. horas ibi relinquatur, vt pituita ſenſim inde extrahatur.

Crato plurimum commendat aquam cardui benedicti. Folia cardui benedicti ſicca aſpergit ſpir. vini, & poſtea affundit aquam cardui benedicti, & in vitreo vaſe per arenam deſtillat, & aquam iſtam auribus inſtillat. Efficacior eſt ſpiritus cardui benedicti.

Commendatur & hoc:

℞. *Formicas cum ouis*, affunde vinum, iiſdem adde. *rad. raphani ruſticani contuſas, & baccas lauri contuſas.*

Coquantur, & ſuccus exprimatur, aut quod conſultius eſt, aqua inde deſtilletur. In liquorem iſtum goſſypium intingatur, & auribus immittatur.

Alij olei ſinapi quotidie gutt. j. inſtillant. Efficax eſt & Balſamum Orientale.

Vel ℞. *Spir. vini* ℥. iiij. *rad. cyclam.* ℥. ß. *nucleor. Perſicor. amygdalar. amar.* an. num. v.

Stent in infuſione per dies 3. deinde fortiter exprimantur. Succi guttæ ii. manè & veſperi auri inſtillentur & goſſypio, cui gran. ii. vel iii. moſchi incluſa ſint, auris obſtruatur.

Vel ℞. *Silices fluuiatiles paruos & ignitos*, inſperge vrina & vapor aure excipiatur.

Vel ℞. *Vermiculos intra cortices ligni querni natos* n. xx. Bulliant in olei comm. ℥. ijß. Deinde excauetur *radix cyclaminis*, & cauitas impleatur *oleo iſtorum vermiculorũ, rutac. caſtor.* an. ſ. q. *pulu. pyrethr. caſtor.* an ℈. ß.

Radix hoc modo repleta aſſetur ſub cineribus, aſſa contundantur, & ſuccus exprimatur, qui quotidie auribus inſtilletur.

Vel ℞. *Fol. lauri, origani, hyſſopi, calaminth.* an. M. ß. *ariſtoloch. hederæ terreſtris, marrub. hellebor. nigri*, an. ʒ. ij.

Coqu. in vino, contundantur. Contuſis adde *fell. tauri, capræ, pingued. anſer.* an. ʒ. ij. *euphorb. galbani aceto diſſolut.* an. ʒ. j. *myrrha, aloes,* an. ʒ. ß. *piperis, nitri pulueriſati,* an. gr. v. *ſucci cepæ* Drach. j. *farina tritici* ℥. j. ß. *nuc. moſch. expreſſ. irini,* q. ſ. ad impinguandum.

F. Emplaſtrum, cuius particula linteo excepta auri inſeratur; de reliquo fiat Emplaſtrum, quod auri applicetur. Galenus inter *εὐπόριστα libr. 3, cap. 3.* habet fel leporis cum mellis portione mixtum, quod & in cepæ tunica ſeu cortice liquefactum auri immittit.

Quidam tanquam ſingulare remedium commendant oleum murinum, quod fit è muribus recens natis dum adhuc ſine pilis ſunt, in oleo maceratis. Alij aquam ex illis deſtillant, & in aurem immittunt. Efficax eſt & oleum deſtillatum è ligno Guaiaci.

CAPVT II.

De Aurium Inflammatione.

Aurii inflamatio. NOn infrequens aurium malum eſt inflammatio, quæ & ipſa ad intemperiem cum materia pertinet Quanquam enim auris fabrica præcipuè oſſibus conſtat: tamē mēbranas etiā habet, in quas exiles venæ immittuntur, per quas ſanguis tenuis & biliosus è venulis membranarum cerebri & vicinarum partium in aurem illapſus inflammationem parit. Quæ autem cauſæ affluxus ſint, ex iis, quæ in genere de inflammatione dicentur, & antea de oculi & aliarum partium inflammationibus dicta ſunt, patet.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur auris Inflammatio ex dolore continuo pulſatili vehementiſſimo cum caliditate & rubore, ad malas & tempora vſque ſeſe extendente, cum febre, interdum & cum delirio, motibus conuulſiuis, ſyncope, & extremorum frigiditate. Et prout inflammatio magis tendit ad interiora, eò pulſatio maior percipitur; quoniam arteriæ maiores comprimuntur. Dolor quoque eſt vehementior ob vicinitatem cerebri, & febris intenſior.

Prognoſtica.

1. Inflammatio aurium malum periculoſum eſt; cum delirium producere, & hominem in vitæ diſcrimen cōiicere poſſit. Hippocrates, 3. *Progn. aphor.* 13. Solet enim cerebrum in conſenſum trahi; vel etiam fluxio, quæ inflammationis cauſſa erat, ad cerebrum conuerti, vnde ægri nonnunquam ſubitò, tanquam attoniti, moriuntur. Galenus, *in Comm. in allegatum locum,* & Trallianus, *libr. 3. cap. 2.* Ideoque, monente Celſo, *lib. 6. cap. 7.* mox inter initia ſuccurrendum eſt, ne maiori periculo locus ſit.

2. Et quidem iuuenes in aurium inflammationibus magis periclitantur, qui ſeptimo die, aut citius moriūtur, antequam ſuppuratio accidat, ob biliosi humoris in iis abundantiam, & quod febribus acutis magis ſint obnoxij. Qui autem ſeptimum diem ſuperant, euadunt materia in pus conuerſa; inprimis ſi pus bonum effluxerit, & deinde æger melius habeat.

3. Senes autem in aurium inflammationibus minus periclitantur. Quanquam enim Galenus, 7. *aph.* 42. doceat, omnia mala peiora fieri propter ætatis imbecillitatem, &, 1. *Progn*ſt. 69. ex nullo morbo ſenes magis, quàm natu minores, conualeſcere, ne dum poſſe citius humorem ſuppurare: tamen hîc aliquot cauſſæ concurrunt, cur ſenes minus periclitentur, quam pueri. Primò enim humores in ſenibus ſunt frigidiores, & propterea inflammationes, quæ in iis generantur, non ſunt exquiſitæ, nec tantum dolorem excitant. Deinde pueri ob ſenſus acrimoniam minus dolorem ſuſtinere poſſunt: ſenes verò habent ſenſus hebetiores, & propterea dolores non ita ſentiunt. Atque inde accidit, vt inflammationes aurium in pueris rarò ad ſuppurationem veniant, ſed pueri ferè moriantur ob doloris vehementiam, antequam ad ſuppurationem venit inflammatio.

4. Si inflammatio aurium in partibus interioribus hæreat, cum magno periculo coniuncta eſt; cum neruus *ἀκουστικὸς* ſit affectus: vel ſi ſanetur, difficultatem auditus relinquit.

5. Abſceſſus aurium, qui criſis modo obtingit, ſi accidat ante coctionem, & die non non critico, & cum aliis ſignis malis, periculoſior eſt, & contrà.

Indicatio & Curatio.

Generalis inflammationes curandi ratio & hîc rectè applicanda eſt. Primò ergo reuellentia vſurpanda: inter quæ valde vtilis eſt venæ ſectio, & quidem venæ cephalicæ; quæ etiam, ſi inflammatio maior ſit, repetēda. Aliis quoque modis ſanguis ad aures fluens reuellendus, cucurbitulis, frictionibus. Humores etiam bilioſi, ſi admixti ſunt, expurgandi.

Repellentia hîc, niſi ingens ſit dolor, vix adhibēda ſunt, ne materia intrò conuerſa cerebrum & membranas eius inuadat; niſi forſan pauca ſit humoris quantitas, è qua nullum cerebri malū vereri oportet. Et ſint potius, quæ adhibentur, ſaltem mitigantia dolorem, & refrigerantia, quam aſtringentia; qualia ſunt, lac muliebre, ſuccus auriculæ muris, ſuccus cucurbitæ, cum modico aceti, mucilago ſem. pſyllij, cydonior. aquâ roſar. extracta.

Vbi tamen repulſione opus, tale, vel ſimile inſtilletur:

℞. *Ol. roſar.* vel *violar.* ʒ. iij. *aceti roſacei* ʒ. vj. *nitri prep.* ℈ j. Miſce.

Potius euulſionibus præmiſſis adhibeantur ea, quæ materiam concoquere, & ſimul dolorem lenire poſſunt.

Vt ℞. *Lenticul. paluſtr.* M. ij. *medull. panis in lacte muliebri infuſi* ℥. jv.

F. Cataplaſma, quod auri applicetur.

Vel ℞. *Maluæ vtriuſque, violar. lactucæ, ſalic.* an. M. j. *ſem. cydon. maluæ,* Drach. ij. *flor. chamæmel. melilot. roſar. rubrar.* an. P. ij.

Coqu. & decocto aures foueantur.

Vel ℞. *Ol. roſac. nymphea,* an. ℥. ß. *mucilag. ſem. pſyllij, cydonior.* an. ʒ. iij. *lact. muliebr. ſucci papauer.* vel *ſolani* an. Vnc. ſem.

Miſceantur, & auri applicentur, atque aliquid auri inſtilletur. Si addatur farina & puluis flor. chamæmeli, fieri poteſt Cataplaſma.

Reliquiæ tandem diſcutientibus tollendæ.

Verùm ſi perſeueret morbus, nec materia reſolui poſſit, ſed ad ſuppurationem tendat, quod ex dolore, pulſatione, & febre aucta cognoſcitur, ſuppuratio adiuuāda maturantibus adhibitis, quæ vim emplaſticam habent, leniterque calefaciunt, caloremque inducunt, & coctionem adiuuant: qualia ſunt, rad. althéæ, lilior. albor. flor. chamæmel, meliloti, ficus, farina tritici, ſem. lini, fœnigræc. & mucilagines eorundem, pinguedines animalium recentes, butyrum recens, oleum ſeſaminum cum croco.

Vel ℞. *Cepam rubram ſub cineribus aſſatam* num. j. *butyri* ʒ. ß. *ol. chamæmel.* ℥. ß. *amygdal. dulc.* ʒ. ß *croci* Scrup. j.

Miſceantur, & calefacta Cataplaſmatis modo auri applicentur.

Vel ℞. *Fol. maluæ vtriuſq; violar.* an. M. j *fl. chamæmel.* p. j. *rad. althéæ* ℥ j. ß. *lilior. albor* n. j. *caricar. pinguium* n. iij.

Coqu. in aqua ad mollitiem, & contundantur.

Contuſis

Contuſis adde *farinæ tritici* ℥. ß. *ſem. lini, fænigræc.* an. ʒ. ij. *pingued. porci, gallinæ*, an. ʒ. iij. *butyri* ʒ. ij. *ol. amygdalar. dulc.* q. ſ.

F. Cataplaſma.

Commendatur & hoc Cataplaſma:

℞. *Rad. altheæ, lilior. albor.* an. ℥. ß. *flor. chamæmel. melilot.* an. Vnc. j.

Coqu. & contundantur minutim. Contuſis adde, *farinæ ſem. lini, fænigræc.* an. ℥. ß. *bdellii aceto diſſoluti* ʒ. iij. *croci* Drach. j. *vitell. oui* j. *ol. ſeſamin. butyr. recent.* an. Drach. ij.

Fiat Cataplaſma.

ὑπόρισα ſunt ficus in lacte coctæ, & cum axungia porci tritæ, item puls auenæ.

Si maturatum ſit apoſtema, ruptio eius expectanda & procuranda, continuatis eiuſmodi medicamentis. Nonnulli inſtillant ſuccum cyclamin. aut ranunculi cum quadruplo lactis muliebris.

Vel ℞. *Succi cyclaminis* ℥. ß. *ſtercoris columbini* ʒ. j. *lactis muliebris* ℥. j. ß.

M. & in aurem guttam vnam atque alteram inſtilla, & lanâ lacte muliebri tepido madidâ auris occludatur.

Abſceſſu rupto ſanies eluenda, atque abſtergenda hydromelite, melle roſato colato, decocto lupinorum, ſucco abſinthij, marrubij, centaurij minoris cum melle, aut ſyrupo, vel melle roſaceo.

Fortius id præſtat ſuccus cyclaminis cum melle. Et tandé vlcus conſolidetur; & cicatrice occludatur; ideoque quæ maiorem exſiccandi vim habent, thus, myrrha, aloë, ſarcocolla addenda.

Verùm de vlcere aurium in ſpecie aliquid dicendum.

CAPVT III.

De Vlcere aurium.

INflammatio auris abſceſſu rupto ſæpe in vlcus degenerat, quod peculiarem curationem requirit. Non tamen ſolùm ab apoſtemate ſeu abſceſſu rupto vlcus auris gignitur, ſed etiam à cauſſis aliis. Sæpe enim acres & mordaces humores ſiue in auribus geniti, ſiue è cerebro eò effuſi, acrimoniâ ſuâ aurem exulcerant. Nonnunquam à ſordibus aurium diutius coërcitis id accidit, quarum diuturnâ coaceruatione, præſertim ſi pituitoſa ſint, accedente putredine, quemadmodum ex ſanie ſuppreſſa, vermes gigni poſſunt in auribus, quæ *ὦτα σκωληκιῶντα*, aures vermiculoſæ, nominantur. Interdum acris aliquis liquor, aut ſimile quid forinſecus in aurem illapſum mordendo vlcus efficit. Sæpiſſime ab ictu vel à caſu hoc fit, vt ſcilicet ad vulnus vlcus ſequatur.

Ex quacunque igitur cauſſa vlcus producatur, ſolutio illud eſt continui in aure cum ſanie profluente.

Interdum tamen ſanies ex auribus effluit abſque vlcere, cerebro & vicinis partibus ab excrementitia humiditate & ſordida illuuie ſeſe expurgantibus, quæ mora longa in tortuoſa illa via in eiuſmodi cœnoſum quid conuertitur, quod poſt diuturnos capitis dolores, aut poſt ictum ſeu contuſionem capitis ſine vlcere accidere ſolet. Imò etiam obſeruatum, familiis quibuſdā hæreditarium fuiſſe, vt natura ſtatis temporibus, citra vllū grauem morbum, magnam ichorum copiam è capite, imò forſan & reliquo corpore euacuarit. Ita fit, vt, quibus cerebrum valdè humidum & impurum eſt, iis ex affluxu ſemper nouæ materiæ auris diu purulenta ſanie fluat, quæ *πυῤῥοῦντα ὦτα* Græcis dicuntur. Aëtio, *tetrab. 2. ſerm. 2. c.* 81. ſunt aures abſque exulceratione humectæ, quæ veluti exſudant, & ſeroſam humiditatem excludunt, ad quas & remedia quædam ibi exponit.

Differentiæ.

Differentiæ vlcerum auris ſumuntur aliæ à particula ipſa auris, quam obſident, quæ vel externa eſt & oculis patet; vel interna, membrana ſcilicet, vel tympanum auris, neruus ipſe auditorius, interdum & oſſeus ille meatus, in quo, ſicut & in aliis oſſibus, hæc vnitatis ſolutio *τερηδὼν* propriè, ſeu caries, nuncupatur.

Aliæ ab ipſis vlceribus; qua ratione vlcus aurium vel recens, vel inueteratum eſt; mundum, vel ſanioſum, aut ſordidum: quoddam præterea putridum, virulentum, corroſiuum; aliud denique ſuperficiale; aliud verò ita profundum, vt in fiſtulam abierit.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur vlcus auriū ex ſanguine vel ſanie egrediente. Diſtinguendum tamen, vtrum ſanies illa ab aure ipſa profluat, an à cerebro: ab hoc quidem vel rupto in ipſo apoſtemate, vel citra apoſtema, ſanie è venis cerebri inprimis ad aures tranſmiſſa. Si enim ſanies ab apoſtemate eſt rupto in cerebro, illa primò ſatis magnâ copiâ exit, deinde paulatim emittitur, donec omnis ſit abſumpta; præceſſerunt etiam ſigna inflammationis cerebri, & capitis grauitas & dolor, quæ ſanie exclusâ remittunt. Ab apoſtemate verò in aure rupto dolor, qui præceſſit, in aure magis, quam in capite, perceptus fuit. Sin ſanies abſque apoſtemate cerebri in eius venis genito ad aures tranſmittatur, pruritus quidam in auribus ſentitur, & ſanies ipſa, poſtquam ſemel exhauſta eſt, denuò coaceruatur; quæ, niſi liber exitus pateat, vertiginem & alia cerebri ſymptomata affert. Sed veri vlceris auris indicia ſunt, dolor, ardor, punctio vehemens, quæ tactu exacerbatur, egreſſio ſaniei, interdum & ſanguis. Si in neruo auditorio vlcus ſit, dolor acerbiſſimus adeſt, vel præceſſit. Profundum vlcus pus copioſum & lentè emittit; mundum, bonam ſaniem; ſordidum, craſſam, copioſam; virulentum, ſaniem tenuem & citrinam; putridum, ſaniem fœtentem; corroſiuum, ſanguinem poſt ſaniem fundens: fiſtuloſum denique ex vlceris antiquitate, ſaniei virulentiâ, carnis calloſitate & duritie cognoſcitur.

Prognoſtica.

1. In Vlceribus aurium, ſicut & aliis, pus & ſanies ſpectanda ſunt, quæ vlceris bonitatem aut malitiam arguunt. Pus enim, vel ſanies alba, æqualis, mediocris ſubſtantiæ, ita, vt non ſit vna pars craſſa, altera tenuis, vna rubra, altera alba, non fœtens; vlceris non maligni nec praui indicium eſt. Ex contrariis verò de prauo vlcere ſignum capitur.

2. Inueterata & diuturna vlcera peiora ſunt; quia facilè in fiſtulam degenerant. Aliquando & ad os petroſum penetrant, quod detegunt, teſte Auicenna.

3. Sanie recēs effluente ab vlcere auris, cùm prius capitis dolor, & ſenſuum perturbatio adeſſet, ſi hæc iam remittant, bonum eſt, & vlceris curatio paulò pòſt ſperanda.

4. In vlcere humido diuturno non corrodente, ſi non reſiccetur, metuendum eſt, ne *ὑπερσάρκωμα* excreſcat, quod auditum obturet.

5. Vlcera aurium, quæ ad os cranij pertingunt, rarò, aut nunquam curantur; quemadmodum & fiſtulæ profundæ. Sæpe profunda & putrida eiuſmodi vlcera continuitate quadam ad cerebrum deſcendunt. Ideo Hippocrates, 6. *Epidem ſect.* 6. inquit. *Propter aures & ex auribus plerumque tertia die moriuntur*, hoc eſt, inflammationes, quæ circa aures ſunt, ipſarumque inflammationes, & non tantum vlcera ſerpentia, tertia die occidere ſolent.

Indicationes.

Generales indicationes ex iis, quæ in genere de vlceribus traduntur, notę ſunt: nimirum vlcus eſſe detergendum; quod amiſſum, inſtaurandum, & tandem vlcus conſolidandum.

Atque hæc de ſimplici vlcere ſufficiunt, corpore, ab humoribus prauis vacuato.

Quod verò cum intemperie aliqua, aut cum corporis impuritate, aut cum phlegmone, aut cum calore inſigni coniunctum eſt, hæc ipſa remoueri poſtulat, priuſquam curationem recipiat; de quibus *c. præcedente*, dictum eſt.

Speciatim, quia auris eſt membrum natura ſua ſiccum, (nã cartilaginibus inprimis & oſſibus conſtat) medicamenta quoque, vbi ad alienam qualitatem, ad humiditatẽ ſcilicet, lapſum eſt, ſicciora requirit, vt & naturalis temperies ipſius conſeruetur, &, quæ præter naturam acceſſit, humida conſtitutio corrigatur.

Curatio.

Vlcera autem aurium interdum per ſe ſaneſcunt, poſt puris effluxum ſedatum, plerumque verò artis auxilium expetunt. Eluatur igitur auris vino calente veteri, vel ſolo vel in quo lenticulæ aut roſæ ebullierint, repulſionis gratia, vt iubet Ægineta. Alij folia hederæ, & cortices mali Punici addunt.

Poſtea leniter detergunt hydromel, ſuccus abſinthij, apij, marrubij, betæ, agrimoniç, centaur. minor. cum melle aut ſyrupo, vel melle roſato; aut vinum, in quo betonica decocta ſit, item decoctum hordei & lupinorum.

Vt ℞. *Succi betæ* ℥. ß. *marruby* ℥. ß. *mell. opt.* ʒ. iij.

Coqu. parum poſtea admiſce *ſyrupi abſinthy* ʒ. ij. vel *extr. liquidi abſinthy* ʒ. ß. Miſce.

Poteſt etiam admiſceri fel animalium mitius, vt fel porci, veruecis, bouis caſtrati.

Fortius id præſtant ſuccus cyclaminis cum melle, vel aqua mellis, in qua radix hellebori albi prius ebullierit, additis, ſi maiore deſiccatione opus ſit, & vt putredo prohibeatur, thure, myrrha, ſarcocolla lota, gentiana, & modico ſucci betæ.

Vel ℞. *Succi cyclam.* ℥. j. *myrrh.* ʒ. j. *croci* ℈. ß. *thuris*, ℈. j. *viridis æris* ℈. j. vel Drach. ß. *vini antiqui* Vnc. jß.

Bulliant leniter ad vini conſumptionem. De liquore iſto vna atque altera gutta in aurẽ bis quotidie ad minimum inſtilletur, ac hydromelite iterum eluatur.

Efficax quoque eſt medicamentum, quod à Rhaſe in hunc vſum deſcriptum eſt:

℞. *Mellis* ʒ. v. *aceti* ℥. j.

Leniter bulliant ac deſpumentur. Quibus adde *viridis æris* Drach. iij.

Liquor auri cum goſſypio immittatur, qui præſentaneum in auris vlceribus remedium. Vlcus etiam ad curationem deducunt pompholyx, tutia, ceruſſa in vino decocta. Suffitus quoque ex maſtiche, thure, myrrha, ladano, gummi iuniperi, ſarcocolla, galbano, & ſimilibus, per infundibulum auri immiſſus vtilis eſt.

Vt ℞. *Gummi iuniperi* ʒ. ß. *thuris, myrrhæ*, an. ʒ. j. *ſarcocollæ, ladani*, an. ℈. j.

M. F. Puluis, vel cum terebinthina F. Paſtilli.

Veteres ad detergendum & exſiccandum vtebantur glaucio ex aceto, quo Paulus recentia vlcera ſanat, trochiſcis item Polyidæ, Andronis, vel Muſæ, cum ſapa, & modico aceti ſolutis. Et, quod cætera ſuperat, medicamento è ſcoria ferri cum aceto acerrimo trita vel cocta, vt docet Galenus, *9. de ſimpl. fac.* & Aëtius. Habet hoc vim maximè ſiccandi, & durioribus corporibus conuenit. Clementius redditur aliis præparãdi modis, de quibus Hollerius videatur, *Perioch. 3. ad lib. 3. Galen. de comp. med. ſec. loc. cap. de vlceribus aurium*, qui Arabes melius præparare ſcribit. Scoriam enim tritam ex aceto lauant, hinc ſiccant, ſiccatam iterum aceto terunt, ruſuſque ſiccant, & hoc ſepties repetunt. Poſtea in puluerem redigunt, coquuntque longa coctione ex aceto acerrimo; dum ad mellis ſpiſſitudinem abeant, atque ita ſiccant. Valeſcus de Taranta, *l. 2. c. 54.* ſequens ex Haly commendat, & ſcribit ſe eo presbyterum, qui aurium vlcere & ſanie 8. annos laborauerit, ſanaſſe.

℞. *Mell.* ʒ. x. *aceti* ʒ. viij.

Coquantur & deſpumentur. Deinde adde *viridis æris* Drach. j.

Miſc. & cum turunda auri impone. Poteſt & vnguentum triapharmacum vel Apoſtolorum, in aceto & hydromelite diſſolutum, inſtillari.

Iiſdem in diuturnis vlceribus aurium vti licet, abſterſione tamen prius factâ diligenter per leniora. Vbi cruſta adeſt, curandum, vt decidat, ne in molem aucta auditum impediat. Valet etiam, & efficaciſſimum eſt in vlceribus antiquis, Ægyptiacum diſſolutum cum vino vel œnomelite, vel vrina pueri impuberis. Aëtius hoc Medicamento vtitur:

℞. *Aloës, thuris, myrrhæ*, an. Drach. ij. *myſeos* Drach. j.

F. Maſſa cum aceto, quâ reſolutâ cum aceto aut roſaceo vtere.

Excreſcentem in auribus carnem citra dolorem deprimit, cicatricémque obducit, hoc aſſcriptum ab eodem Medicamentum:

℞. *Alum. ſciſſi, myſeos vſti*, an. ʒ. ij *æruginis, terræ Lemniæ, gummi Arabici*, an. Drach. j.

Tritis iis cum aceto acerrimo F. Paſtilli, qui vſus tempore cum vino vel aqua ſoluantur.

Mitius eſt, quod à Paulo in hunc vſum præſcribitur. Naſturij & nitri parum caricis excipitur, exemptis granis, & de factis paſtillis aliquid in aurem immittitur, quod poſt triduum rurſus excernitur.

Scirrhum cancroſum auribus innatum poſt abſceſſum ruptum deſcribit Guilh. Fabricius, *Centur. 3. obſeru. 1.* vbi & modum curandi cum variis inſtrumentis chirurgicis prolixè proponit.

Si vlcus fiſtuloſum ſanie perpetuâ fluat, iniiciatur per idoneum inſtrumentum, vel clyſterem auricularem, fel tauri cum vrina pueri impuberis: aut vinum, in quo decoctum ſit thus, aut helleborus albus & mel.

Ad fœtores aurium Aëtius primò malicorij & lentiſci decocto vtitur, quo aures illinit, poſtea inter alia fel vrſi liquidum inſtillat, aut, ſi aridum ſit, cum aceto & ſapa diluit. Concedit & commendat etiam Ægyptiacum cùm ad hanc, tum ad ſimiles omnes aurium affectiones. Vtilis eſt & ſuccus oliuæ cum melle, aut betonica decocta cum vino, aut dracuntij ſuccus cum melle & vrina pueri impuberis.

Ad ſordium in auribus duritiem ſoluendam idem inſpergit nitrum torrefactum, ſubtiliſſimeque tritum; poſtea acetum calidum inſtillat, & appoſitâ lanâ pernoctare ſinit, ſequenti die aquâ & oleo calefactis eluit.

Si ſanies ab aure fluat, abſque huius vlcere, ex cerebri magna impuritate, quod in pueris frequens eſſe ſolet, Aëtius miſy linteolo inuolutum, & ſub prunis crematum, vnà cum exuſto linteolo terit, & per arũdinem inflat; aut gallis tritis, linteoloque illigatis & exuſtis ſimiliter vtitur; aut alumine in teſta vſto, & cum oleo trito.

Hæc, & ſimilia topica, non niſi purgato prius corpore & capite vſurpanda eſſe, omnino attendendum.

Nonnunquam poſt ruptum abſceſſum pure etiã per aures excreto, dolor tamen permanet, quod indicium eſt, de ſanie aliquid, aut grumum ſanguinis in profundo auris relictum eſſe, eamque materiam diuturnitate prauam & rodentem qualitatem contraxiſſe; aut à capite debili excrementitiam nouam ſemper materiam affluere. Tum igitur inſtandum mundificatione auris cum oleo amygdal. amarar. aut cum mulſa adiecto felle

Vlcera aur. antiqua.

Excreſcens in auribus carnis ...

Vlcus auris ...

Fœtor auri.

felle tauri. Si ſuſpicio ſit de grumo ſanguinis, prodeſt acetum tepefactum cum melle optimo, aut cum oleo laurino, ſucco porri, addito oleo ro͂aceo.

Materia è capite in aurem fluente capitis ſimul ratio habenda erit, & materia ipſa, ſi mordax ſit, attemperabitur, ſi craſſa & viſcida, incidetur ac detergetur, præmiſſis ſemper vniuerſalibus, vacuatione nimirum, ab aure diuertentibus, gargariſmis, apophlegmatiſmis errhinis, ſternutatoriis, caputque roborantibus poſtea adhibitis.

CAPVT IV.

De Vermibus, & aliis, quæ præter naturam in Auribus hærent, extrahendis.

mes in ibus.

SOlent nonnunquam tum alia forinſecus illabi in aures, tum vermes quoque in has irrepere, præſertim dormientibus. imo etiam vermes interdum in auribus gignuntur, non ſolum ex ſanie vlcerum, ſed & ex alia humiditate putrefacta. Ita Foreſtus, *lib. 12. obſeru. 8. in ſchol.* refert, ſe vidiſſe in juuene febre acuta laborante vermes duos tresve ad formam granorum pini paulo craſſiores ex auribus expulſos, juuenémque ſanatum fuiſſe. Nam, vt Ariſtoteles, *2. de gener. animal. c. 3.* ſcribit, non ſolum in ſeminibus animalium, ſed etiam in excrementis ſpiritus quidam viuificus ineſt, elemento ſiderum analogus, à quo ζωτικὴν ἀρχὴν ea accipiunt, quæ inde producuntur.

Signa Diagnoſtica.

...a diagno...

Signa autem vermium in auribus ſunt titillatio & pruritus, dolor quidam mordicans, interdum & corroſiuus, quando vermes ad neruum auditorium irrepunt, ægri anguſtia & inquietudo, interdum & vermes ab aure egrediuntur.

Curatio.

...ratio.

Siue igitur in auribus geniti ſint vermiculi, ſiue in has irrepſerint, opera danda eſt, vt extrahantur. Nam, vt Rhaſes ait, ſi talia, ſiue vermiculi ſint, ſiue aliquid aliud, diutius in aure relinquantur, præſertim vbi malignâ aut venenatâ aliquâ qualitate prædita ſunt, acerbos dolores aut inflammationes aurium, atque hinc conuulſiones, & alia grauia πάθη concitare poſſunt.

Quâ ratione autem tum vermes, tum aliæ res præter naturam in auribus hærentes extrahendæ ſint, dictum Inſtitut. *lib. 5. part. 1. ſect. 2. cap. 10.* quæ hîc repetenda non cenſeo: pauca ſaltem addam. Galenus, ſi reliqua ad vermes illapſos necandos non conferant, ſulphur viuum & calcem melle excipit, & cum aceto in aurem inſtillat. Necant & vermes ſuccus abſinthij, centaurij min. fol. Perſicor. vermicularis, cucumeris aſinini. Nonnulli inſtillant ſuccum ſambuci, & cannabis. Alij radicem hellebori albi in vino infundunt, & liquorem auri immittunt. Alij caſtoreum in aceto decoquunt, & calide in aurem infundunt. Fumus etiam ſulphuris per infundibulum exceptus vermes occidit. Chymici ad aurium vermes occidendos & extrahendos vtuntur ol. Philoſophorum guttatim inſtillato, quemadmodum & oleo coryli cum pauxillo ☿ii dulcis miſto.

Exempl. gratia:

℞. *Pinqued. caponis* Drach. ſem. *ol. coryli* gutt. xv. ☿*ii dulcis* gr. iij. Miſce.

Vel ℞. *Colocynthid.* Scrup. ſem. *hellebori albi* Scrup. j. *aloes* Drach. ſem. Cum *ſucco perſicariæ* vel *fol. perſicor.* Miſce inſtar Linimenti.

Aqua auri-um illapſa.

Si aqua in aurem illapſa ſit, antiquum remedium eſt, oleum auri infundere, & aurem pronam ſeruare. Ariſtoteles, *ſect. 32. problem. 10.* duas hujus rei cauſſas affert, vnam, quod oleum lubricam reddat aurem; per lubricum autem facilè effluat humor aqueus, quia oleum facilè adhæret auri, propter lentorem; alteram, quia aqua facile adhæreat oleo, ideo, vbi oleum exit, ſimul aqua educitur. Verum hæc rei naturæ non videntur conſentanea. Neque enim oleum facile adhæret aquę, ſed illam maxime auerſatur. Ideoque probabilius eſt, cùm oleum in aurem infunditur, & aurium partibus adhæret, aquam, vt ſibi aduerſam, non admittere, quæ propterea promptius effluit. Hinc etiam ſolent vrinatores oleo aures implere. Præterea oleum ſuperiora petere, & aquæ ſupernatare ſolet. Ideóque aure inclinata aqua deſcendere neceſſe habet, vt oleum adſcendat: vnde aqua inferiora obtinens facilius ex aure effluit.

Eſt & alius modus aquam ex auribus extrahendi; ſi nimirum caulis cauus, vel cannula anethi vel fœniculi ſumatur longitudine quinque digitorum transuerſorum, & dimidia pars illinatur oleo, & goſſypio circumuoluatur, & in fine goſſypij apponatur circulus ferreus digitum latus, eo fine, ne ignis aurem attingat, poſtea cannula hæc, quâ parte oleo non eſt illita, & goſſypio caret auri indatur, reliqua pars accenditur, ſic calor communicatur auri, & ab eo attenuatur & diſcutitur humiditas.

Quidam cum ad liquida, tum ad arida extrahenda, cucurbitam magnam affigunt, quâ tota auris comprehendatur. Sed cum moderari ita illam tractationem non liceat tutius eſt, exſuctionem, præſertim liquidorum, fieri ore per ſyringam aut cannulam perforatam, cujus extremitas, quæ auri immittitur, goſſypio, vel, vt Ægineta præcipit, cera diligenter ſit præcincta, ne ſpiritum trahenti vlla parte foris tranſitus pateat. Plures modi videantur apud Arculanum, *in 9. Rhaſis, cap. 41.*

Interdum nonnulli poſt exempta ejuſmodi in aurem illapſa aliquandiu malè loquuntur; cujus exemplum Foreſtus, *lib. 12. obſeru. 13. in ſchol.* proponit, ſed curauit illum infuſione olei amygdalar. amarar. frequenti. Ita enim humores cum ſordibus extrahuntur. Vide Hieron. Fabricium ab Aquapendente, *de operat. Chirurg. tit. de aurium Chirurgia.*

CAPVT V.

De Vulnere aurium.

Aurium vulnera.

TAndem Vulnera aurium quod attinet, cum organum auris maxima ex parte intus reconditum lateat, auris verò externa injuriis externis pateat; vulnera magis auri externæ, quàm internæ infliguntur.

De vulneribus autem aurium præter ea, quæ aliàs in genere de vulneribus traduntur, notandum ſi cum cute cartilago ſit tranſciſſa, vulnuſque magnum ſit, ſuendum eſſe; & cum externa auris è cute & cartilagine ſit compoſita, & temperamento ſicco prædita, ſiccantia & adſtringentia requirit. Vitanda verò in aurium vulneribus omnia vnctuoſa, craſſa grauia, & emplaſtica, & ligaturæ arctiores. De quo Hippocrates, *2. de articul.* In fractura auris quodlibet vinculum inimicum eſt, neque etiam ita laxum circumdabitur; quod ſi magis adſtringatur, plurimum officit, quandoquidem integra auris ſub vinculo adſtricto dolet, pulſatione vexatur, atque inflammatione. Sed cataplaſmata, quæ oneroſa, penitus aliena ſunt, pleraque etiam noxia, & abſceſſum excitant, plurimaſque mucoſitates, ſuppurationémque infeſtam reddunt, quibus minimè opus auri comminutæ. *Et poſt*: Vbi quis aurem fregerit, abſtinere ab omni cataplaſmate debet, medérique vel medicamentis, quæ protinus cruentis vulneribus injiciuntur,

inijciuntur, vel alio, quod neque onere lædat, neque moleſtiam offerat. *Hæc Hippocrates.* Vt verò vulnerata auris in ſuo naturali ſtatu conſeruetur, inter caput & aures goſſypium ponendum, & in oppoſito latere cubandum. Rumpitur quidem interdum etiam tympanum, ſed quia malum id incurabile, nihil de eo dicemus.

CAPVT VI.

De Sonitu & Tinnitu aurium.

Sonitus & tinnitus aurium.

ATque hi ſunt morbi, qui auribus accidere ſolent. Iam ergo ſymptomata explicanda ſunt.

Et primò actionem læſam quod attinet, auditus vel deprauatur, vel imminuitur, vel aboletur. Auditus deprauati vitium eſt, quando aures citra omnem externi aëris commotionem intra ſe ipſas ſonant. Græcis ἦχος & συριγμὸς, Latinis ſonitus, ſibilus, vel tinnitus aurium appellatur. Etſi verò ſanæ quoque auri accidat, vt admotâ propius caua manu, vel concha auri appoſita leuem quendam ſuſurrum intus percipiat: tamen Medici ſonitum aurium hic intelligunt, qui etiam citra talia obſtacula externa intus ſentitur, aure malè affecta, ſiue per ſe, ſiue per conſenſum, & à quo audiendi facultas offenditur, vt operam medicam deſideret.

Sonitus, tinnitus, Sibilus aurium an differant.

Nonnulli ſpecies appellationibus diſtinguunt. Arculano Sonitus eſt generale; Tonitus grauis & fortis ſonus; Sibilus acutus; Tinnitus medius inter illos, vt pluuiæ, foliorum arborum. Fernelio Sibilus eſt ex tenui flatu leniter elabente; Tinnitus ex eiuſdem curſu interrupto; Sonitus ex craſſiore flatu plenius erumpente; Strepitus ex ejuſdem valido impulſu; Fluctuatio ex humoris inundatione: quibus tamen appellationibus Autores alij promiſcuè vti ſolent. Prouenit illa ſonorum diuerſitas à craſſitie aut tenuitate majore vel minore tum congeniti aurium aëris, tum materiæ imprimis aërem illum præter naturam impellentis; ſiue flatus ſit, ſiue humor, quemadmodum dicetur.

Tinnitus aurium quid.

Tinnitus itaque aurium eſt ſenſus ſonitus cujuſdam moleſti intra ipſas aures, etiam cum foris omnia ſilent. Etſi enim ſonitus ille internus per ſe leuis eſt & exiguus, tamen magnus eſſe putatur, quia in parte eſt cerebro admodum vicina.

Affectio ipſa eſt ſymptoma deprauatæ facultatis audiendi, quoniam facultas ſentit id, quod ſentire non debebat, & cujus cauſſa foris ſecundum naturam non offertur.

Pars affecta eſt porus ἀκουστικὸς, ea maximè ſui portione, qua neruum quinti paris expanſum ſiue dilatatum excipit, prope labyrinthum & cochleam dictas cauitates; quæ nerui expanſi portio, vel finis potius pori, vbi dilatato neruo conjungitur, præcipua auris pars eſt. Nam minus principales partes auris cenſentur membrana tympano obtenſa, oſſa, quæ meatum oſſeum, & cartilagines, quæ cartilagineum conſtituunt; tria verò oſſicula intus, etſi alij vſus ab aliis iis aſſcribantur: tamen ad firmitatem potius & tutelam membranæ, cui connexa ſunt, condita videntur.

Cauſſa.

Cauſſam ſonitus & tinnitus aurium plurimi aut in ipſam facultatem audiendi, aut objectum aliquod internum ſine materiam, à qua facultas illa, ejuſque organa moueantur, referunt.

Vitium facultatis dicunt eſſe ſenſum exquiſitum nimis, quæ Galeno eſt ἀκρίβεια τῆς ἀκουστικῆς αἰσθήσεως, leuem quoque impulſionem percipiens etiam internam. Cum enim aër congenitus intus à validiore agitatione quieſcat, (aliàs ſonum externum non agnoſceret, nec diſcerneret, ſicut cryſtallinus quoque in oculo coloris ipſe expers colorata alia percipit) ſi leuis aliqua impulſio à cauſſa ſiue interna, ſiue externa accidat, auditum acutiorem illam ſentire ſtatuunt. Aeris autem illius auditus cauſſam eſſe dicunt calorem partis modum excedentem, quo aër congenitus facilè impellatur. Fieri etiam poſſe putant, vt meatus auditorius à prima conformatione vel nimis patens ſit, vel nimis, quàm conueniebat, tortuoſus, vel membrana tympani tenuior ſit & ſiccior, vel nerui auditorij textura rarior, à quibus illud ſenſus acumen exiſtit.

Auicennas debilitatem facultatis addit, quâ facultas ob dyſcraſiam partis à qualitatibus omnibus, ſiue primis, ſiue ſecundis promptè afficiatur, atque ita leniſſimo etiam quolibet ſono cum moleſtia & offenſione percellatur: ſicut qui à morbo conualeſcunt, ob debilitatem corporis relictam facilè à frigore aut calore externo offenduntur.

An sensus ἀκρίβεια causa tinnitus aurium.

Verum vix credibile eſt, ſenſus ἀκρίβειαν ſymptomatis præter naturam cauſſam, & actionis deprauatæ principium eſſe poſſe. Sit ſanè, vt, qui ſenſum habet exquiſitiorem alio, qui eundem obtuſum habet, leuiora objecta percipiat: tamen objectum, etiamſi leue, adſit neceſſe eſt, quod ſenſui offeratur. Et cùm, qui ita docent, acrimoniam ſenſus à calore partis mediocritatem excedente deducant, facilè hinc patet, conſtitutionem illam non eſſe planè ſecundum naturam, ſed à calore excedente agitationem aliquam fieri, & objectum, quod ſenſui offertur, ab eo excitari.

Debilitas auditus an ſit cauſſa tinnitus.

Minus verò probabile eſt, quod debilitas auditus facere poſſit tinnitum. Perfectio enim auditus eſt, non debilitas, exigua & leuiora objecta percipere.

Quod verò conualeſcentibus interdum aures tinniunt, non ex debilitate auditus eſt, ſed quia in conualeſcentibus multi vapores ob calorem debilem attolluntur, qui auditui oblati tinnitus cauſſa ſunt.

Cauſſa proxima tinnitus aurium.

Igitur vnica tantum tinnitus aurium cauſſa proxima eſt, objectum nimirum, ſiue materia intra aurem hærens, & facultatem præter naturam mouens.

Objectum autem hoc, vt vulgata fert ſententia, eſt πνεῦμα φυσῶδες, id eſt, ſpiritus flatulentus, ſiue ἀτμὸς, hoc eſt, vapor craſſior, ex craſſa & frigida plerumque materia reſolutus, qui congenitum aurium aërem agitat & impellit. Spiritus ille flatulentus vel in auribus ipſis genitus eſt ex humore ibidem collecto, vel aliunde auribus communicatur. Et quidem vel à toto mittitur, vt in febribus, per initia potiſſimum paroxyſmorum, ob humorum incipientem in venis & viſceribus ebullitionem; in criſi quoque per vomitum aut per narium hæmorrhagiam futuram: vel in parte aliqua, vt à cerebro præcipuè, à quo vapores & flatus auribus per quintum par neruorum, & par venas ac arterias, ad aures deriuatas tranſmittuntur. A ventriculo item ἀτμοὶ ſurſum continenter aſcendentes tinnitum aurium efficiunt. Ita in bilioſis famem diutius tolerantibus aures ſonoræ fiunt, calore ventriculi in inopia cibi halitus ex grauis ſuccis ſoluente, imò etiam ex bonis ſuccis vapores excitante, & in ebriis quoque vaporibus ex ingurgitato potu ad caput magna copia eleuatis, qui dum exitum in anguſtiis illis quærunt, ad oſſa & membranam tympani, expanſúmque neruum, alliſi, tinnitus cauſſa exiſtunt. Ab vtero denique, hepate, liene, & viſceribus aliis malè affectis, euaporationem ſurſum fieri in corporibus cacochymicis & repletis, minimè dubium eſt.

Nonnulli ab humoris in capite inundatione hoc malum oriri putant, vnde fluctuationis cujuſdam ſenſus auribus offeratur. Et flatus proxima materia ſemper eſt humor, à quo caloris vi ille reſoluitur.

Auicennas etiam à ſaniei & puris in aure feruore & ebullitione ſonitum in auribus accidere ſtatuit.

Externæ cauſſæ ſũt, aëris nimia refrigeratio & calefactio patentibus auribus, nimia cibi repletio & crapula à vino, vnde cruditas in capite & toto corpore cumulatur,

tur, vomitus difficilis, fames, calore naturali in defectu cibi conuerſo ad humores prauos in corpore, à quibus vapores noxij eleuantur, medicinæ quædam retinentes humores & flatus in capite, pharmacum commouens humorem, ſed non educens, percuſſio in caput circa aures, fragor validus, qualis eſt tonitrui vehementis & bombardarum.

Circa hanc tamen communem, quam modò expoſuimus, de cauſſis ſonitus & tinnitus aurium ſententiam quædam monenda videntur. Et primò quidem notandum, alium eſſe continuum, qui ſæpe ſeptimanas aliquot, & interdum menſes, imò annos aliquot durat; alium verò ſubitò exoriri, & ſubitò euaneſcere, aut certè non diu durare. Deinde in ipſo ſono aliquam eſſe differentiam. Breuem illum aurium ſonitum à vapore tenui oriri, extra dubium eſt; cum ille è capite per anguſta aurium foramina erumpere conatur, qui ſonitus nunc ſtrepitus, nunc ſibili, nunc tinnitus modum refert, prout ille per anguſtiores vel latiores, rectos vel tortuoſos meatus vagatur & mouetur.

...rui ...n ſoni- ...uſa. Verùm cum ſonitus aurium ſæpe non ſolùm aliquot ſeptimanas, ſed & menſes ac annos duret, & quidem continuò, ac ſine vllo interuallo, vix à vapore exitum per auditus organum ſibi quærente is fieri poteſt; cum vaporis continua talis generatio vix dari poſſit. Ideóque continui illius ſibili cauſſa quærenda videtur in arteriola, quæ aurem ſubit, ſi illa copioſo & calidiore ſpiritu impleatur. Tunc enim pulſu validiore ſubitò in auribus ſonus talis percipitur: eodem modo, ſicut, ſi quis digitum ἀνεὐρύσματι imponit, talem ſtrepitum in arteria percipit.

...aure ...à cau- ...receptio. Poteſt forſan & alia huius rei ratio reddi, quæ pendet ex explicatione quæſtionis, cur nimirum manu caua, vel concha, vel alia re caua, auri admotâ ſonitus etiam in ſanis percipiatur. Alij rei hujus cauſſam eſſe putant, quia aër implantatus ſemper moueatur, motus verò ejus non percipiatur, niſi aure tecta. Alij verò aërem implantatum natura ſua immotum eſſe ſtatuunt, ſonitum verò illum manu caua vel chonca auribus admota fieri, quia aër, qui in anfractibus aurium continetur, ſemper natura ſua exilire conatur, & ſeſe diffundere; vnde, cum ab obſtaculo cohibetur, impingit, & hinc fit ſonitus. Et quidem vero non videtur abſimile, aures, cum ſint anfractuoſæ & cauernoſæ, in cauis ſuis ſpatiis aërem continere, qui à calore auris agitatus erumpere conatur, ac, ſi cohibeatur ab aliquo obſtaculo, repercuſſus ſonitum facit. Tamen etiam non videtur abſurdum, cùm calidum innatum auris ſit aëreum, & à ſpiritu ἀκουστικῷ eiuſdem naturæ moueatur, ſpiritus verò ille influens ſit in perpetua generatione & motu, ab aëris illius motu, ſi in obſtaculum aliquod impingat, ſonitum fieri poſſe. Et quidem non ſolum ab obſtaculo externo, puta manu caua, aut concha id fieri poteſt, verùm etiam ab humore aures obſtruente, aëriſque illius motum impediente. Atque ita inter cauſſas ſonitus etiam referenda videtur obſtructio aurium, quam alij prætereunt, ob quam ſpiritus illi ἀκουστικοί, & aëris interni liber motus impeditur, & ad obſtaculum alliſione ſonitus excitatur. Cujus rei argumentum eſt, quod plerumque cum ſibilo aurium diuturno conjuncta eſt auditus difficultas, & ſonitus aurium continuus tandem in difficultatem auditus, & ſurditatem degenerat; quæ ex obſtructione meatus auditorij ortum habet.

Differentia.

Differentiæ à forma ſunt, quod malum hoc vel ſibilus eſt, vel tinnitus, vel ſonitus, vel ſtrepitus, aut fluctuatio. Et Galeno, *in 3. de compoſ. medic. ſec. loc.* vel paulatim colligitur, vel aceruatim irruit; denique vel per interualla repetit, vel continenter affligit.

Signa Diagnoſtica.

Externæ & antecedentes quidem cauſſæ ex ægro cognoſcuntur. Et monet Galenus, *loco allegato*, adhibendum eſſe τεχνικὸν quendam στοχασμὸν, ex cauſſis procatarcticis deſumptum, quarum vi, ſicut aliæ affectiones, ita & hæ varietatem ſuam accipiunt. Si paulatim malum cœperit, & recurrat per interualla, ſonitúſque clarior fit, à flatu eſt plerumque frigido & pituitoſo; ſicut pituita inprimis flatuum materia eſſe conſueuit, præceſſit victus ratio, quæ pituitam & flatus coaceruauit, & cauſſæ aliæ caput refrigerantes & humectantes. Si continenter affligit, ab aurium affectione eſt priuata; per conſenſum verò, ſi ſubitò inuadens per interualla repetit. Et per conſenſum quidem cerebri, quando capitis dolor & grauitas adeſt, & plures ſimul ſenſus ſunt affecti: à conſenſu verò aliarum partium, vel totius quando fiat, id ſuis ſignis etiam cognoſcitur, & malum poſt inanitionem aut repletionem, poſt motum aut quietem, poſt vehementem calorem aut frigus quieſcit, turſúmque concitatur. Si à craſſis & viſcidis humoribus fiat, non repentè ſuboritur, ſed paulatim increſcit, éſtque ſonus magis confuſus, & fluctuatio atque grauitas percipitur. Præceſſerunt cruditates, balneum intempeſtiuum, & ſimilia; ægérque calidis juuatur. Si ab obſtructione aurium fiat ſonitus, eſt is diuturnus, & adeſt ſimul grauitas auditus. Si in febribus, aut harum, aliorúmque morborum criſi ſonitus aurium exiſtat, à cauſſis morbos illos excitantibus prouenit. Si fit ab apoſtemate, præceſſit dolor auris, & ſanies continenter emanat.

Signa Diagnoſtica.

1. Leuiſſimum hoc malum eſt, vbi eſt ex grauedine; pejus, vbi ex morbis, capitiſque longis doloribus incidit; peſſimum, vbi magnis morbis venientibus, maximéque comitiali, prouenit. Celſus, *lib. 6. cap. 7.*

2. Si in febre ardenti ſonitus aurium fuerit cum oculorum caligine, proueneritque è naribus grauitas; mente ex melancholia aberrat, *in 1. Prorrhetic. aph. 18. In Coacis*, addit; niſi ſanguis ex naribus effluxerit. Cauſſas Aphoriſmi Galenus, *in Comm. Prorrhetic.* exponit.

3. Si in febribus ſonitus aurium fiat ex ſpiritu vel humore frigido & craſſo, ſponte ſonitus ille ceſſare ſolet, abſque medicamentorum vſu, calore febrili materiam diſcutiente. Galenus, *in 3. de compoſ. medic. ſ. l. cap. 1. ſub titulo, de ſonitu aurium.*

4. Bombus, id eſt, tinnitus grauior in acutis & ſonitus in auribus lethale. Hippocrates, *in Coacis.* Si ſcil. in febri acuta ſonitus ille ex inflammatione cerebri, vel ex vehementius commoto habitu corporis, ab incendio interno exiſtat, & praua alia ſigna, præſertim mentis perturbatio, conjungatur.

5. Pulſationes in capite, & ſonitus aurium, hæmorrhagiam narium ſignificat. Hippocrates, *in Coacis.* Commotione enim feruentis, & ad exitum concitati ſanguinis ſuſcitantur vapores, qui anguſtis aurium anfractibus ſeſe inſinuantes ſonitum efficiunt.

6. Sonitum aurium ex ſenſus ἀμβλύτητος, præſertim inueteratum, non facilè curari etiam ſtatuitur. Galenus tamen quendam ex hac cauſſa laborantem ſe ſanaſſe, ſtupefaciente ad accommodata alia medicamento admixto, 3. *de compoſ. medic. ſ. l. loco antea allegato*, ſcribit, *cap. 1. tit. de ſonitu aurium.* Verùm quid de cauſſa hac ſentiendum, ſupra dictum. Adfuit procul dubio intemperies aliqua calida aurium, & feruor ſanguinis.

7. Si aurium tinnitus biennium, vel longius durauit, rarò curationem admittit, ſed plerumque ad ſurditatem tendere ſolet; quod ipſum, vt ſuprà in cauſſis dictum, ſatis arguit, tinnitum talem aurium diuturnum ab obſtructione aurium prouenire.

8. Sonitus aurium ex vento boreali flante poſt auſtrinum, capitis pleni ſubita calefactione, ex fame item, vel cibi repletione facilè remouetur, difficilius ex plenitudine aliqua diuturna, à nimia aliqua euacuatione.

9. Tinnitus aurium ex frequenti percuſſione in caput vel tempora non facilè curatur. Verti enim ſolet in ſurditatem, humoribus præ dolore ad organa auditus confluentibus, tranſitúmque ſpiritus auditorij impedientibus. Quod ipſum etiam confirmat, tinnitum fieri ab obſtructione aurium, ſpiritui auditorio tranſitum denegante.

10. Sicut ſurditas biliosorum dejectione finitur, 4. *aphor.* 28. ita & de tinnitu aurium pronunciari poteſt, ſi ex viſcerum repletione ortum ille habeat.

Indicationes.

Si tinnitus aurium à calore immoderato, & flatuoſo ſpiritu in arteriola proueniat, vniuerſalibus præmiſſis refrigerantia conueniunt. Galenus narcotica quædam admiſcet, vt diximus. Si flatus cauſſa ſit, ille diſcutiatur & reuellatur: ſi humor, præparetur & euacuetur: ſi ſanies, abſtergatur, & educatur: ſi obſtructio adſit, aperiatur. Externæ quoque cauſſæ, ſi quæ adſunt, remoueantur, habita ratione ſemper totius & capitis.

Curatio.

Pro varietate igitur cauſſarum, à quibus ſonitus aurium exiſtit, alio atque alio modo curatio inſtituitur. Et quidem ſi malum ſit ab intemperie calidâ, & ſanguine ac ſpiritu feruidiore, vtimur refrigerantibus & & humectantibus, vt decocto hordei, violarum, lactucæ, nymphææ, papaueris albi, pro fomento. Validiora ſunt, ſuccus portulacæ, mandragoræ, papaueris albi. Galenus, *ex Archigene*, caſtoreum & ſemen cicutæ, trita in aceto, in aurem immittit. Alij euaporationem ex ſemine cicutæ in aceto cocto excipere jubent. His non conferentibus, vtendum opio, ſed exiguâ quantitate, & cúm magna cautione opij gr. j. in olei roſacei Vnc. ß. diſſoluto. Quæ tamen poſteriora non frigefaciendo, ſed vi narcotica proſunt, ſanguinis & ſpirituum feruidorum motum ſiſtendo.

Si ex humore craſſo & viſcido affectus ortum habeat, totius corporis, aut ſaltem capitis, præmiſſa euacuatione, vt ſuprâ, *parte* 1. dictum, attenuantia & diſcutientia auribus adhibeantur. Quo in genere ſunt oleum amygdal. amarar. rutæ, caſtorei auribus inſtillatum, vel ſolum, vel cum melle miſtum, aut oleum, in quo caſtoreum, cuminum, ruta anethum, nigella, nardus decocta fuerint, quibus & parum aceti admiſcere licet, ſi attenuandum ſit. Aëtius caſtorei & ſpicænardi part. æqual. cum aceto & ol. roſac. miſcet & inſtillat. Prodeſt etiam ceparum aut porri ſuccus cum lacte muliebri vel oleo roſaceo coctus. Vel oleum oliuarum coctum ſimiliter in cortice colocynthidis.

Experimento probatum eſt, prodeſſe vaporem aceti, & aceti cum felle bubulo; item fel. capræ cum ſucco porri. Alij pani recens cocto, & ex clibano adhuc calenti, ſpiritum vini affundunt, & panem auri applicant, vt vapor in aurem recipiatur.

Montanus ſequens commendat Oleum, ejúſque gutt. j. manè & veſperi auri inſtillat, & deinde goſſypio moſchato aurem obſtruit:

℞. *Milleped.* num. xxx. Lauentur, & bulliant in *ol. amygdal.* Vnc. ii. *aceti* Vnc. iiij. ad conſumptionem aceti.

Factâ diligenti expreſſione Colatura vſui reſeruetur.

Aut ℞. *Pulpa colocynth.* Drach. ſem. *ſucci rutæ, majoran.* an. Vnc. i. *cumini, carui*, an. Drach ii.

Coquantur in vino & oleo amygdal. amar. ad vini cõſumptionem. De expreſſo & colato aliquid in aurem immittatur, auriſque bombace moſchato obturetur.

Vel ℞. *Helleb. albi* Drac. iij. *fol. lauri, rutæ, fraxini*, an. M. ſem. Coqu. in *ol. amygdalar.* & Colentur.

Vel ℞. *Sem. porri, caryophyllorum*, an. Scrup. i. *moſchi* gr. v. Cum *ſucco majoranæ & rutæ* Miſce, & auri inſtillato.

Aut ℞. *Nitri, myrrhæ*, an. Drach. j. *hellebori albi* Drach. ſem. *caſtor.* Scrup. i.

Terantur cum olei roſacei & aceti p. æ. & guttatim in aurem immittantur.

Commendatur etiam valde fel lucij piſcis, quod nonnulli ita præparant:

℞. *Fella luciorum recent.* num. iii.

Indantur vitro, quod diligenter claudatur, & fermento obducatur, ac in clibanum ponatur, & tamdiu coquatur, donec panis ſit coctus. Liquoris, qui in vitro inuenitur, veſperi & manè gutt. iij. auri inſtillentur.

Efficaciora hæc erunt, ſi prius euaporatio fiat ex ſequenti Decocto manè & veſperi:

℞. *Fol. calaminth. majoran. centaurij minor. roriſmarini*, an. M. j. *baccar. juniperi electar.* num. xv. *fol. lauri, abſinth.* an. M. ſem. *lupinorum* num. xij. *lumbricorum vino lotorum & in ſindone ligatorum* p. ß.

Coq. in ſ. q. aquæ, & duplo vini albi, ad conſumptionem tertiæ partis. Colatura pro euaporatione ſeruetur. Quâ dum æger vtitur, fabas aut piſa aliquot in ore detineat & maſticet, vt patente ita meatu auditorio fumus magis penetret.

Sacculus etiam parari poteſt ex foliis ſaluiæ, betonicæ, majoranæ, rutæ, hyſſopi, calaminth. floribus chamæmeli ſtæchad. Arabic. fol. pini & lauri, ſem. carui, aniſi, qui calefactus auri poſt euaporationem & liquoris inſtillationem imponatur.

Qualis eſt ſequens:

℞. *Fol. majoranæ, ſaluiæ*, an. M. ß. *rutæ* M. j. *abſinthij, ſummit. anethi*, an. p. ii. *baccar. lauri* Drach. i. *granor. juniperi* Drach. i. ſem. *ſem. cymini* Drach. i. *carui* Drach. ß. *fl. chamameli* p. ij.

Cõciſa indãtur ſacculis duobus ex tela linea paratis.

Proſunt quoque pulueres & tabulæ, quæ flatus diſcutiunt, à cœna ſumptæ.

Non etiam omittendum, quin lenibus clyſteribus aluus interdum eluatur, ne retentis excrementis noua in capite materia colligatur.

Ad Tinnitum aurium inueteratum, qui ſurditatem minatur, Montanus vtitur olei de pice, olei amygdal. amarar. an. Vnc. ſem. & mixta guttatim frequenter inſtillat; quo & cerebrum confortatur. Et omnino deſtillata olea ex plantis modò enumeratis efficaciſſima ſunt, vt & ſpiritûs ex iiſdem parati. Maximè etiam ſternutamenta ad tinnitum aurium curandum vtilia ſunt. Monendum autem de topicis iſtis, commodiſſimè tempore matutino, & ante cœnam adhiberi. Cubitum enim ituris caput vaporibus repletum eſt, parúmque commodi è medicamentis ejuſmodi ſperari poteſt. Reliqua ex iis, quæ capite ſequenti de auditus grauitate & ſurditate dicentur, & ſupra de intemperie aurium cum humore frigido dicta ſunt, patent.

Si in febribus tinnitus aurium fiat, aut in harum ad criſin apparatu, ſinendus eſt, nihilque adhibendum, donec morbus finitus, vel criſis abſoluta ſit; quia, vt in prognoſticis diximus, plerumque ſponte ſuâ ſedatur, præſertim poſt criſin. Si quid ſupereſt, diſcutiente remedio vtendum, quale eſt abſinthij decoctum ex aqua & pauco aceto pro fotu; aut decoctum ejuſdem ex oleo roſaceo inſtillatum. Si quæ cauſſa externa adeſt, illa quoque amouenda erit.

Si ex partis alicujus conſenſum malum oriatur, parti, quæ primò afficitur, ſuccurrendum, vt ſuprà, *parte* 1. *cap.* 6. dictum.

Diæta.

Diæta in genere medicamentis pro varietate cauſſarũ reſpõdeat. Abſtineat æger à potu liberaliore veſpertino, &

& ſub ingreſſum lecti capiat cochlear j. de ſemine carui in aceto macerato & exſiccato, vel tantundem ſeminis fœniculi, aniſi, coriandri. Vel his commixtis addatur aliquid macis, cinamomi, & cum duplo ſacchari vſurpetur. Nonnunquam parum æger Mithridat. ſumat, aut de ſpeciebus pliris Archontic. vel diomaſchi dulcis, ſi malum à frigido ortum ſit. Qui vino aſſueti ſunt, iis diluatur cum aqu ſemin. coriandri præparati. Aures æger occluſas habeat, & munitas aduerſus frigus & ventos. Cogitationes & animi nimia intentio vitanda. Frictiones extremorum ſemper commodæ ſunt, & matutinæ exercitationes. Pectinationes item capitis, corpore & capite prius euacuato. Venus in hoc malo valde noxia, illúdque inducere poteſt.

[...]ditio. Cognatum ſonitui aurium vitium eſt; quod Græci παρακοὴν, Latini Obauditionem vocant, compoſitum quaſi ex deprauato & graui auditu vitium; quo auditus confuſa percipit, non aliter atque viſus aliena cernit in ſuffuſione ex conſenſu ventriculi ortâ. Exiſtit illud ab vlcere non probè exterſo & conſolidato, quando ſpiritus per arterias impulſus auditum impetu ſuo offendit. Fit etiam in ſummo febrium ardore, vaporibus per arterias in caput ad aures effuſis. Denique ſine febri, dum è viſceribus impuris calida copioſâque euaporatio continenter in caput effertur.

CAPVT VII.

De Graui Auditu & Surditate.

Βαρυηκοΐα & δυσηκοΐα & ὑποκώφωσις, Latinis grauitas & difficultas auditus, & κώφωσις, id eſt, ſurditas, ſolùm magnitudine cauſſæ differunt; ideoque vno capite de his agemus. Si æger ſolùm ſonos magnos audiat, leues verò non percipiat, βαρυηκοΐα & δυσηκοΐα & ὑποκώφωσις nominatur. Si verò neq; magnos, neque paruos percipiat, Surditas appellatur. Eſtque Surditas miſerandum malum. Cum enim aures ſint quaſi porta mentis, per quam menti ea intromittuntur, quæ doctrina & inſtitutione traduntur ad vitam coram Deo & hominibus rectè tranſigendam: miſerum eum hominem eſſe neceſſe eſt, qui audiendi facultate deſtitutus adminiculo hoc ad ſalutem æternam, & ad præſentem incolumitatem vti nequit. Miſeriores adhuc ſunt, qui ſimul cæci ſunt. Miſerrimi, qui cæci, ſurdi, muti. Cuius rei exemplum habetur apud Platerum, *lib. 1. obſeruat.* de quodam Abbate, qui ex lue Venerea cæcus, mutus, ſurdus factus, mentem aliorum non alio pacto intelligere & percipere potuit, quàm illi ſupra brachium nudum literas ſententiam aliquam exprimentes digito vel ligno ducendo, ex quibus ſingulis ſenſu perceptis verbum, atque ex pluribus verbis ſententiam colligebat.

[...]tas. Surditas nimirum functio auditus eſt abolita; grauitas diminuta. Atque ita vtraque affectio eſt ſymptoma in genere læſarum functionum animalium, atque in his facultatis audiendi.

Cauſſa.

Quia verò ad auditum perficiendum requiruntur & ipſum audiendi inſtrumentum, auris, & ſpiritus animales, &, qui ad hunc defert, neruus ἀκουστικός: cauſſæ etiam læſionis auditus quærendæ ſunt vel in ſpiritu animali, & neruo eum deferente, vel in auditus organo.

Primò ob vitium ſpiritus læditur auditus, cum in cerebro vel non generatur, vel ab eodem non tranſmittitur, vel à neruo auditorio, qui ſpiritum illum aduehere debebat, non defertur. Cerebri vitium generale eſt, & ab eo, vt reliqui ſenſus, ita etiam auditus, læditur. Si verò è neruo ἀκουστικῷ extra cerebrum, & in eius ad aurem progreſſu, cauſſa mali hæreat, auditus non reliqui ſenſus afficiuntur. Fit hoc ſæpe in prima conformatione, dum vel ille non rectè formatus eſt; vel non rectè ductus; vnde ſurdi ab infantia fiunt: vel ab obſtructione: vel à tumore aliquo.

Oritur & grauitas auditus à ſpiritibus factis paucioribus, craſſis & impuris, ſiue ex errore victus tales gignantur, ſiue ex ambiente aëre. Hinc venti auſtrales auditui nocent.

Organum verò auditus quod attinet, quodnam illud ſit, dictum in Inſtitutionibus, quæ hîc reperenda non cenſemus. Vt rem paucis complectamur, cum inſtrumentum auditus primarium non poſſit eſſe, niſi pars corporis viuens, res eò videtur redire, vt inſtrumentum auditus primarium ſit nerui auditorij ea portio, quæ meatui interno implantatur, vel potius, vt Galenus ipſe definit, 1. *de ſympt. cauſ. cap. 3.* τὸ ἔνδον πέρας, hoc eſt, externus finis, ſiue extremitas pori ἀκουστικοῦ, vbi extremitas illa dilatati nerui auditorij portionem excipit. Cùmque eò loci ἐμφυτος aurium aër contineatur, veriſimile eſt, Galenum ipſum etiam mentione τοῦ ἔνδον πέρατος complexum eſſe. Vt enim viſus organum lucidum eſt, vt obiecto reſpódeat: ita organum auditus aëreum. Et neruus auditorius, qui, vt alij nerui, communis ſoboles eſt cerebri, ad ſonos ſpeciatim percipiendos contrahitur & determinatur beneficio proprij & peculiaris ſui organi, quod aër aurium eſt congenitus, ſeu calidum, & ſpiritus aurium inſitus, naturæ aëreæ. Auditio enim non fit, niſi illa extremi aëris commotio interno aurium aëri communicetur per tortuoſos aurium anfractus, vbi membranæ tympani alliſus aër externus qualitate ſoni affectus internum aerem ferit, qui deinceps miniſtro neruo auditorio ad cerebrum, ſentiendi principium, ſonum tranſmittit.

An altius inſtrumentum proximum.

Vitium verò nerui auditorij iam expanſi & in aurem dilatati ferè à communi cauſſa ſemper dependet. Si enim ille neruus non rectè ſit conformatus, vel non rectè auri inſeratur, ſpiritus ἀκουστικὸς in aurem tranſire non poteſt: quod etiam accidit, ſi neruus idem obſtruatur, vnde auditus læditur; & præterea implantato aëri neceſſarium alimentum & commeatus, quo foueatur, denegatur. Si verò humores vitioſi quicunque ad aurem ferantur, & obſtruere interdum meatum poſſunt, & aërem illum inquinant, craſsúmque & impurum reddunt, & ad præſtandum ſuum vſum ineptum. Materia illa plerumque eſt frigida & pituitoſa, nonnunquam & bilioſa, vt, *ex 4. aphor. 28.* patet, vbi bilioſas deiectiones ſurdis prodeſſe Hippocrates docet: interdum & ſanguinea; ſiquidem ſurditatem, quæ criſin ſcilicet comitatur, quoque fieri ex ſanguinis per aures fluxu, compertum eſt.

Nerui auditorij morbi.

Mittitur autem illa ad aurem interdum à toto corpore, vt in febribus; ſolétque talis ſurditas, vel difficultas auditus, criſin antecedere, vapore vel humore ad aures detruſo: quæ auditus læſio peracta criſi ſponte ceſſare ſolet.

Aërem quoque congenitum craſſum reddit & impurum vapor caliginoſus & craſſus ſurſum eleuatus, aëri innato ſeſe permiſcens, & non ſolùm citra hunc oberrans, & tinnitum aurium, qui auditus grauitatis & ſurditatis præludium eſt, excitans, verùm etiam eidem ſeſe permiſcens.

Si tamen ſit humor craſſus vel copioſior, nonnunquam etiam poſt criſin difficultas auditus adhuc durare ſolet. Interdum etiam ſine criſi à toto corpore ad aures materia mittitur. Aliàs materia, quæ auditum lædit, plerumque craſſa & pituitoſa eſt, atque à cerebro præcipuè prodit, alimentum ſuum probè non coquente, & excrementis abundante. Vt in alias partes, ita & in aures, è capite materia catarrhoſa fluit, & ſe in interiorem auris cauitatem per foramen, quod neruus auditorius tranſit, inſinuat: id quod ſenibus propter excrementorum pituitoſorum copiam familiare eſt. Obiecto proprio etiam, ſono ſcilicet violento & nimio, ſubitò & affatim per

per aurem ad cerebrum vſque penetrante, offenſo neruo, ſpiritibúſque diſſipatis, ſurditatem introductam fuiſſe,obſeruatum eſt.

Meatus auditorij morbi.

Reliquas auris partes quod attinet, meatus auditorius externus, vſque ad tympani membranam, nihil præter aerem continet, iſque nonnunquam obſtruitur vel totus,vel ex parte,& obſtructus potius difficilis auditûs,quam ſurditatis,cauſſa eſt. Fit verò obſtructio vel ab externis rebus, quales ſunt lapilli, nuclei, vermes, aqua,& ſimilia;vel tumore aliquo,& tuberculo in meatu illo poſt vlcus nato.Nonnunquam etiam ſordes aurium, ſeu naturalia illa aurium excrementa, ſi diu retineantur, & incraſſentur, aures obſtruunt, præcipuè ſi, quod interdum accidit, auriſcalpio ad tympanum vſque propellantur,ibique hæreant,vt non facilè excerni poſſint.

Membrana aurium morbi.

Membrana quoque tympani,quam myringam vulgò appellant,auditui obeſſe poteſt,ſi vel ab externo aëre frigido (vt frigidum omnibus neruis & membranis inimicum eſt)contrahat frigiditatem,vel narcoticorum vſu obſtupeſcat;(quæ tamen vitia,ſi actio cauſſæ vehemens ſit, etiam penitioribus partibus communicari poſſunt) vel reddatur craſſior, quod inflammatione in cerebrum conuerſa accidere ſolet; vel ab humoribus affluentibus nimium humectetur,& craſſior euadat; quæ ſatis frequens cauſſa eſt difficultatis auditus in ſenibus. Vt enim oculorum tunicæ in ſenibus craſſeſcunt, & obſcuriores fiunt; ita etiam proculdubiò ætatis progreſſu hæc membrana aliquam mutationem ſuſcipit. Eadem nonnunquam rumpitur, vel tenditur & laxatur vi externâ,vt ab auriſcalpio,vel alia re violenter immiſsâ,ſonitu tubarum,& vehementi clamore; eroditur ab vlcere.Ita etiam ſi oſſicula illa tria,quæ membranæ huic adiacent,loco dimoueantur,ictu vehementi,ſonitu,vel humoris alicuius affluxu,vel quâcunque de cauſſa,grauitas auditus,vel ſurditas ſequitur.

Signa Diagnoſtica.

Verùm iſta cauſſarum varietas ſuis ſignis diſcernenda eſt, vt curatio rectè inſtitui poſſit. Si primò vitium ſit in cerebro,epilepſia,lethargus,apoplexia, præceſſerunt,vel adſunt, & aliæ animales facultates ſimul læſæ ſunt.Si autem in ſolo neruo auditorio ſit vitium, reliqui ſenſus integri erunt.Præceſſit tamen aliqua cerebri debilitas,diuturnus capitis dolor,& ſimilia,quæ excrementitios humores in cerebro collectos, & ad neruum auditorium delapſos teſtantur.Ita quoque ſi aer impurus ſit,ſigna aderunt imbecilli & excrementis repleti cerebri,aut æger verſatus eſt diu in aëre impuro,qui ſpiritus turbidos & impuros reddit.

Vtrum verò excrementitij humores, qui neruum obruunt,& aërem implantatum inquinant,à toto,vel à cerebro tantùm prouenerint,propria ſigna teſtabuntur. Si à conſenſu ventriculi fiat malum, prout ventriculus vacuus, vel plenus eſt,augetur, vel minuitur. Præterea malum per interualla repetit. Ab aëris etiam, vel ſpiritus vitio vix omnino ſurdi euadunt,ſed ſurdaſtri,ſurdis tamen finitimi. Criticus motus in morbis latere non poteſt. Obſtructionem etiam in neruo & meatibus internis ſenſim factam eſſe, indicio eſt, ſi capitis dolor diuturnus,ſibilus,& aurium tinnitus,lethargus, apoplexia,& affectus ſimilis præceſſerit; & natura morborum præcedentium naturam humoris obſtruentis declarabit. Si calidus humor cauſſa ſit, dolor acutiſſimus accidit, adeſt febris, & calor in aure percipitur, Si verò ab humore ſit frigido,dolor abſque ſenſu caloris,& ſine febre eſt.Si obſtructio ſit in externo auris meatu,oculis id facilè cerni, & inſtrumentis explorari poteſt. Et ſi aliquid extrà immiſſum ſit, ex relatione ægri cognoſci poterit. Ita quoque facilè patet,ſi phlegmone adſit, vel ab vlcere relictum tuberculum craſſum. Si in membrana tympani ſit affectio, dolor vehemens præceſſit, vel vulnus, à quo cicatrix in membrana relicta.

Verùm cum adeò exactè ſemper cognoſci non poſſit, an in neruo auditorio extra aurem,vel in aure,& in qua parte auris vitium hæreat,viliſſimum fuerit, diſcernere,an à cauſſis internis,an externis malum pendeat. Si enim quid in aurem miſſum ſit,externum meatum obſtructum eſſe, indicio eſt. Si vulnus præceſſit, vel vehemens ſonitus, membranam tympani ruptam vel laxatam,aut oſſicula illa loco ſuo mota eſſe,argumento eſt, Si verò cauſſa externa abſit,an aliquis morbus præceſſerit,conſiderandum.Ille enim facilè humoris naturam indicabit,qui rurſum curationem præſcribit;etſi in qua auris determinata particula hæreat,non ita perſpectum eſt. Si verò nullus morbus præceſſit, an ſubitò, vel ſenſim ſurditas, vel difficultas auditus orta ſit, inquirendum. Illud enim faciliùs à calido humore, hoc à frigido accidit.

Prognoſtica.

1. Grauitas auditus non contemnendum malum eſt. Temporis enim progreſſu paulatim incrementum ſumens in perfectam ſurditatem degenerat. Galenus, *3. de compoſ. medic. ſ.l.cap.3. titulo,ad auris grauitatem.*

2. A primo ortu, aut poſt ortum, diuturna & perfecta ſurditas orta non curatur: quæ verò non perfecta eſt,ſed tamen diuturna,nec ipſa curabilis,aut difficulter admodum curatur.Paulus Ægineta, *lib.3.cap.23.*

3. Obſtructio in meatu externo facilius tollitur, difficilius in meatu interno,& meatu auditorio;præſertim ſi ſit conſummata:& difficilius ſoluitur obſtructio, quæ à pituita eſt,quam quæ eſt à bile.

4. Membrana tympani rupta,vel cicatrix ab ea relicta,aut oſſicula luxata non curantur.

5. Surditas in febribus, & vrina abſque ſedimento, in quibus craſſa quædam ſublime petunt, mentis alienationem ſignificant, 1.*Prorrhet.comm.*1.*aph.*31.

6. Surditas in acutis & malignis febribus non ſemper malum ſignum eſt, ſed ſæpe bonum; cùm ſcilicet cum bonis ſignis coniuncta eſt, & delirium ac ſymptomata remittunt: id quod ſæpe obſeruaui.Denotat enim materiam è cerebro ad exteriora propelli.

De ſurdit. in febribus ſign.

¶ [Hippocrates 4. *aphoriſm.*49.ſcribit;in febre non intermittente,ſi labrum,aut ſupercilium,aut oculus,aut naſus peruertitur, ſi non videt,ſi non audit, imbecillo iam corpore, quicquid horum acciderit, in propinquo iam mors eſt. Et 3.*prorrhet. aph.*35. poſt modicam ſanguinis euacuationem,nigrámque deiectionem, in acutis ſurditas,mala eſt.Et *in Coac. aphor.*190. *ſec. diſtinct. Foeſij*,ſurditas in acutis & turbulentis morbis mala eſt. Contrà Auicenna *lib.*3.*fen.*4.*tr.*1.*c.*3.ſcribit: *Nocumentum præterea auditus quandoque accidit ſecundum ſemitam criſium, & ſecundum ſemitam permutationis materiæ in fine ægritudinum acutarum.*Et ipſe ſæpiſſimè obſeruaui, & cuilibet obſeruare facile eſt, ſi in acutis febribus delirium adeſt, vel imminet, & ſuperuenit ſurditas, ægros conualeſcere.

Qua bo[illegible]

De qua controuerſia notandum,eam ſaltem ſurditatem eſſe bonam, quæ eſt critica, vt clarè Auicenna innuit;id eſt,cùm natura noxios humores & vapores, cerebrum occupantes & delirium excitantes,à cerebro ad aures,vt partes vicinas, minùs tamen nobiles detrudit. Quod cùm accidit,delirium remittit,& æger meliùs habere incipit.Si verò æger obſurdeſcat, & delirium non minuatur,imò ingraueſcat, & alia grauia ſymptomata accedant, malum ſignum eſt. Indicio enim eſt, tantam materiæ copiam adeſſe, vt cerebro tota contineri non poſſit,ſed in aures ſeſe diffundat.]

7. Quibus deiectiones ſunt bilioſæ, ſuperueniente ſurditate ceſſant,& contrà quibus ſurditas adeſt,bi-

lioſorum deiectione finitur, 4. *aphor.* 24. *Eodem libro, aphor.* 60. addit, ſurditatem eiuſmodi in febribus ſanguine quoque è naribus fluente ſolui. Materia enim ſurditatem efficiens vel ad aures retrahitur, vel à cerebro ad venas colli, atque hinc ad cauam, & tandem per hepat ad inteſtina deriuatur.

8. Surditas in acutis & turbulentis morbis mala, 1. *Prorrhet. comm.* 1. *t.* 32. extinctâ ſcilicet per morbi vehementiam audiendi vi, aut humoris praui copiâ cerebrum & aures occupante.

9. Et omnino melius eſt, ſi ſurditas delirium, quàm ſi delirium ſurditatem ſequatur. Melius enim eſt materiã ab internis ad externa, quàm ab externis ad interna conuerti. Et ſi mala ſymptomata, vt vomitus, vigiliæ, & ſimilia ſurditati coniungantur, delirium & morbum periculoſum ſignificant.

10. Surditas per interualla creſcens & decreſcens, vel ab humore tenui & exiguo eſt, qui interdum minuitur, vel à flatulento ſpiritu; quæ ſurditas etiam facilius curatur.

11. Surditas, quæ per idiopathiam aurium genita eſt, difficilius curatur, quàm per ſympathiam.

12. Ex ſurditate manſuetæ parotides exiſtunt, cum aliàs, tum ſi quid faſtidioſi ſuperuenit; ſed & comate ſuperueniente magis fiunt parotides. Hippocrates, *in Coacis.* Itaque ſurditas & coma commune ſignum ſunt deſipientiæ & parotidum. Nam in materia calida & acutiore magis deſipientia, in non ita acuta, & quæ cruda eſt, magis parotides accidunt; vtraque verò proprium ſignum eſt tranſlationis materiæ in caput.

13. Quibus ſurditas adeſt cum capitis grauitate, & hypochondrij tenſione, & oculi ad ſplendorem perturbatione, iis ſanguinis profluuium ſignificat. Hippocrates, *in Coacis.*

Indicationes.

Pro varietate cauſſarum etiam hîc Indicationes & cura variant. Si externus ille aurium meatus obſtructus ſit, impedimentum illud obſtructionem pariens, qualecunque etiam ſit, tollendum. Si ab humoribus vitioſis vel aër congenitus inquinetur, vel aurium meatus obſtruatur, materia excrementitia debito modo euacuanda; niſi poſt criſin ſponte ſuâ cedat. Si facultas læſa ſit ratione nerui auditorij, abſitque obſtructio, cauſſa hanc fouens ac conſeruans auferatur: ſi ratione cerebri, huic legitimâ curatione proſpiciatur.

Curatio.

Cum verò frequentiſſimè ab humore pituitoſo accidat ſurditas, ſi ſanguis ſimul abundet, vena aperiatur. Si verò venæ ſectione opus non ſit, humor mox præparetur & euacuetur iis medicamentis, quæ ſupra, *part.* 1. *cap.* 10. *de Intemperie capitis cum pituita,* fuerunt propoſita. Et purgatio per internalla repetatur. Et quidem in ſurditate medicamenta purgantia & frequentiora, & fortiora ſint, quàm in graui auditu. Corpore toto euacuato, caput etiam euacuetur apophlegmatiſmis, gargariſmis, errhinis. Idémque exſiccetur ſacculis, lotionibus, & aliis medicamentis, quæ etiam, *ibidem,* fuerunt propoſita. Ad totum corpus euacuandum, & humores, flatus, ac vapores etiam in capite diſcutiendos, valde vtiles ſunt thermæ; & quaſdam peculiari vi grauitati auditus & ſurditati conferre creditur: & inprimis ſulphureæ commendantur, in quibus æger non ſolum lauet, ſed & ſpongia ampla, vel quæ totum caput tegat, capite impoſita aquam thermarum per epiſtomium effluentem embrochæ modo excipiat. Inter particulares capitis euacuationes inprimis vtilia ſunt maſticatoria, quæ non tantum, dum excrementa cerebri euacuant, præſtant, ne materia ad aures fluat, ſed & per foramina in baſi caluariæ auditus organum ſubeuntia expurgatio humorum aures obſtruentium iis fieri poteſt.

Vtilia ſunt & errhina. Sternutatoria tamen hîc non vſque adeò tuta ſunt; cum incertum ſit, quò motus humorum ex agitatione illa vehementi concitatus vergere poſſit.

Corpore toto & capite euacuato Topica etiam auribus applicentur & inſtillentur, quæ cum ſupra, *cap.* 1. *de Intemperie aurium,* ſint propoſita, ea hîc repetere opus non eſt: vnum atque alterum ſaltem addere libet.

Aqua origani ex ſicca planta cum vino deſtillata commendatur.

Vtilis eſt & hæc Aqua:

℞. *Rad. raphani, porri,* an. Vnc. i. *cyclam.* Vnc. ß. *hellebori albi* Drach. i. *origani* Vnc. ß. *rutæ, maioran.* an. Dra. ii. *flor. lauendul. ſem. fœniculi, cumini, caſtorei,* an. Drach. i. *baccar. lauri* num. xv. *fellis tauri* Vnc. ß. *vini albi* q. ſ.

Macerentur aliquandiu & deſtillentur.

Olea deſtillata vtilia ſunt, rutæ, roriſmarini, maioranæ, ſaluiæ, ſeminis fœniculi, carui, baccarum lauri, caryophyllorum, cinamomi. Eadem medicamenta locum habent, ſi à nuda intemperie ſit auditûs grauitas. Fel etiam animalium vtile eſt, & inprimis perdicum, quod à proprietate prodeſſe dicitur, ſi inprimis cum olei ſuccini parte æquali miſceatur, & in aures immittatur. Crato valde commendat aquam carduibenedicti, cuius ſupra facta eſt mentio.

D. Brunnerus ſequenti Oleo frequenter vſus eſt;

℞. *Ol. porror. nardini,* an. Vnc. i. *caſtorei* Vnc. ß. *ſpir. vini* Vnc. iii. *fellis tauri* Drach. ii. *hellebor. nigri* Dra. ß. *nuc. moſchat. ſalis nitri,* an. Drac. i.

Ebulliant parum, & ad vſum ſeruentur. De quo oleo guttæ iii. auri inſtillentur, auriſque goſſypio maci ſuffumigato obturetur, & ſacculus ex ſale, cymino & milio paratus, vel modò dictus imponatur.

D. Næuius ſequenti Oleo feliciter vſus eſt:

℞. *Fol. rutæ, ſerpilli,* an. P. iii. *origani Cretic.* P. ii. *fellis apri in veſica ſua exſiccati* Scrup. i. *euphorbij* Drach. ß. *hellebor. albi, caſtorei,* an. Drach. i. *lumbric. terreſtr.* Dra. ß. *apum ſiccatarum* Scr. i. *pulp. colocynth.* Dra. ß. *vitriol. præparati* Scrup. i.

Inciſa & contuſa groſſo modo infundantur in *ol. amygd. amarar.* Vnc. iiß. *rutac.* Vnc. i. *aq. vitæ* Vnc. x. *ol. laurini* Drach. iiß.

Stent in loco tepido per 2. vel 3. d. dehinc bulliant ad aquæ conſumptionem; poſtea colentur, & colatura ſeruetur.

Vel ℞. *Rad. raphan. maj. porri, ceparum,* an. Vnc. ii. *cyclamin.* Vnc. i. *hellebor. alb.* Vnc. ß. *fol. origan. rutæ, maioran.* an. Vnc. ß. *flor. anthos, lauendul. ſalu.* an. Drach. ii. *ſem. fœniculi, cymini,* an. Drach. iii. *baccar. lauri* num. xxx.

Contunde omnia groſſo modo, add. *fellis vaccini* Vnc. iß.

Poſtea macerentur in *vini opt.* q. ſ. ac tandem deſtillentur.

Chymici Balſamum ſulph. laudant ſpiritu vini extractum, alij aquam è ligno fraxini deſtillatam.

Capite euacuato clamores etiam & ſoni vehementiores, vt tubarum, vtiles ſunt. Calefaciunt enim meatum auditorium, & reſiduum humorem diſcutiunt, & locis illis impactum elidunt.

Si verò ſurditas, vel auditus grauitas ſit ab vlcere aurium, eius curatio inſtituenda, vt ſupradictum. Atque hic abſtinendum ab oleis. Nam oleum eſt vlceribus inimicum, & maximè vlceribus aurium.

Si quid in aurem extra immiſſum eam obſtruat, id eximendum, vt in Inſtitut. & ſupra etiam fuit traditum, *l. d.*

Tandem ſi à materia bilioſa per febres, abſque inſigni aliqua

aliqua inſtrumenti auditus læſione, auditus grauitas vel ſurditas ortum habeat, ſpóte ferè malum ceſſat, materiâ per aluum euacuatâ, vel per nares effusâ, vt Galenus, 4. *aphor.* 60. habet, vel etiam inſenſibiliter diſcuſsâ. Si tamen malum duret, medicamenta bilem euacuantia adhibeantur, & debita victus ratio: auribus etiam inſtilletur oleum violarum, nymphea, & ſimilia, ne inflammatio excitetur.

Si verò citra febrem contigerit, bilioſo redundante ſanguine; curatio à phlebotomia inchoanda erit, venâ humerali lateris eiuſdem inciſâ; hinc humoris biliosi præparatio inſtituenda. Poſtea topica admoueantur: vbi vapor ex decoctione herbarum ſequentium per infundibulum in aurem receptus prodeſt:

℞. *Fol. ſalic. lactuc. malu. alth.* an. M. i. *flor. violar. roſar.* an. P. ii. Conciſa coqu.

Vel iniiciantur guttulæ ii, aut iii. ol. lactuc. ex ſemine expreſſi, vel olei ſalicis, nymph. aut violarum; vel lac humanum cum albumine oui permiſtum immittatur. Vel ſequens Iniectio paretur:

℞. *Succi ſedi maior. recent.* Drach. ii. *lact. mulieris* ℥. j. Miſce.

Regulæ in aurium curatione obſeruandæ. Concluſionis loco ſaltem aliquot Regulas generales, quæ in omnibus aurium morbis curandis obſeruandæ, proponemus.

1. Medicamenta, quæcunque auribus immittuntur, ſint tepida, non intensè calida vel frigida.

2. Noua medicamenta non imponantur, niſi auris à ſorde præcedentis medicamenti optimè expurgata ſit.

3. Vna vice 3. vel 4. guttas immittere ſufficit.

4. Poſt medicamenti in aurem immiſſionem æger ſuper aure ſana iaceat.

5. Eligantur autem ea, quæ auribus immittuntur, quæ non valde vnctuoſa & viſcoſa ſunt. Talia enim in aures immiſſa, & in aurium anfractus penetrantia, vix iterum rectè extrahi poſſunt; ideóque, quæ forma euaporationis & ſuffumigiorum adhibentur, ſpirituoſa medicamenta & deſtillata, commodiſſima ſunt.

6. Caput tandem in omni ſurditate & difficili auditu diligenter roborandum, cum internis, tum externis medicamentis, ſupra, *part.* 1. propoſitis.

Diæta.

Diæta medicamentis & varietati cauſſarum reſpondeat. Vt ſaltem de grauitate auditus & ſurditate dicamus, quæ ex frigida & humida materia prouenit, quæq; frequentiſſima eſt, ea diæta tunc conuenit, quæ ſupra, *part.* 1. *c.* 10. eſt propoſita. Aër ſit purus, ad ſiccitatem vergens; æger vitet ventos, & præſertim auſtrinos, & aërem frigidum & humidum, atque ab eo aures muniat, abſtineat à cibis, qui craſſos humores gignunt, & vapores multos in caput mittunt, atque inprimis allium & cæpe comeſta auditui nocent.

CAPVT VIII.

De Aurium Dolore.

Aurium dolor. INter aurium ſymptomata eſt etiam Aurium dolor, Græcis ὠταλγία, grauiſſimum & periculoſiſſimum malum; cui niſi tempeſtiuè ſuccurratur, in ſymptomata grauiſſima, ac mortem denique hominem præcipitat. Et quidem malum quàm oculorum dolor grauius; cum oculorum dolores in oculis perſiſtant, aurium verò dolores cerebrum in conſenſum trahant, vnde delirium & mors ſequi ſolet.

Cum autem dolor ſit triſtis ſenſatio à ſolutione continui partium ſentientium, membranarum puta, orta: doloris etiam in auribus ſubiectum partes ſunt membranoſæ illæ auris internæ, & neruus auditorius (quatenus ſcilicet membranoſus.) Quanquam autem partes externæ dolore quoque tentari aliquando poſſint: tamen cum dolor ille magnus non ſit, cum de dolore aurium agimus, eum præcipuè intelligimus, qui internum meatum, ac membranam & neruum auditorium occupat.

Cauſſa.

Cauſa. Subiectum, vt modò dictum eſt, vt in aliis corporis partibus, ita & hîc, ſunt membranæ, quæ auris cauitates inueſtiunt, & ſenſu exquiſito ſunt præditæ. Afficitur autem membrana vel in exterioris auris cauitate, & ſæpe affecta grauiſſimos dolores parit, qui etiam attactu externo exacerbantur: vel interiore cauitate poſt tympanum.

Cauſſa quidem proxima eſt ſolutio continui. Verùm oritur illa porrò ab aliis cauſſis. Atque hinc dolor aurium vel fit ab externis rebus immiſſis, vel à vulnere, vel ab intemperie, vel à flatibus, vel ab humoribus calidis & frigidis, vel ab inflammatione.

Quod intemperies frigida dolorem excitare queat, extra controuerſiam eſt, & experientia id ſæpe docuit. An verò intemperies ſola calida à cauſſa externa inducta dolorem inducere poſſit, controuerſum eſt. Græci quidem huius cauſſæ mentionem non faciunt: Arabes tamen omnes inter cauſſas externas aurium doloris etiam aëris caliditatem recenſent. Verùm frigida quidem neruis inimica ſunt, non verò ita calida; ac calor externus aëris vix calidior eſt cerebro, ac auris parte interna. Atque ita aer per ſe tantùm alterando vix dolorem aurium excitabit. Pruritum tamen in aure excitare valet. Per accidens verò id facilè præſtare poterit, nimirum affluxum humorum ad aures commouendo; quo ſenſu proculdubio Hippocrates, 3. *aphor.* 2. inter æſtiuos morbos aurium dolorem recenſet. *An ſola intemperies calida ſit cauſa doloris aurium.* Solentque dolores, qui ab inflammatione oriuntur, in auribus eſſe frequentiſſimi, & grauiſſimi, punctorij, pulſantes & diuellentes, cum magno plerumque ardore; eóſque plerumque febricula comitatur, ſolétque is dolor maximè intendi, cum inflammatio ad ſuppurationem tendit, & rupto abſceſſu remittere. Solet autem materia illa, quæ aurium dolorem excitat, nunc à toto, vt in criſibus febrium, vel etiam ſine criſi quandoque; nunc à cerebro aut parte alia communicari. Interdum etiam materia maligna eſt, vt in lue Venerea, quæ circa perioſtia hærens cùm diuturnos in aliis capitis partibus, tum etiam aurium dolores excitat.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Signis ad ipſam affectionem cognoſcendam opus non eſt, cum æger, qualis ſit, ſatis prodat. In infantibus autem ploratus augetur, ſi pars affecta tangatur, & præter conſuetudinem aliquid ex aure effluit, aut, quod effluxit, iam retinetur.

Signis verò, è quibus cauſſarum varietas cognoſcatur, opus eſt. Primò nimirum inquirendum, an aliquid extrà auri immiſſum ſit, quod dolorem pariat, quod facilè ex ægri relatione & auris inſpectione & exploratione cognoſcitur. Si etiam vulnus auri inflictum, vel alia externa violentia illi allata ſit; & illud ex ægri relatione patet.

Deinde, ſi ſit ab intemperie nuda, nulla grauitas, nulla tenſio, nullus tumor percipitur; quæ adſunt, ſi intemperies ſit cum materia; quo caſu & auditus magis impeditur. Et ſi intemperies ſit frigida, æger in aëre & vento frigido diu verſatus eſt, quod fit nonnunquam in longis peregrinationibus tempore hyberno, ídque ex ægri relatione cognoſcitur, dolórque eſt citra ardorem, calidiſque leuatur.

Si verò nihil tale præceſſerit, quod nudam intemperiem inducere potuerit, & caput ſit grauius, proculdubio quidem materia adeſt, aut ſpiritus turbulentus; quod cognoſcitur ex dolore vehementi ſine ardore & grauitate, ac tinnitu & ſtrepitu manifeſto, & quod dolor non eſt continuus, ſed per interualla quidem vel intermittit, vel nonnihil imminuitur: aut humor frigidus craſſus; & tum adeſt dolor leuior citra ardorem, & ſigna alia frigiditatis in capite adſunt: aut ex humore bilioſo; & dolor eſt vehemens cum calore mordaci.

Frequentiſſima autem doloris cauſſa eſt tumor calidus ſeu inflammatio, vt ſuprà dictum, quæ cognoſcitur ex dolore continuo, pulſatili, vehementiſſimo, & eodem ac rubore ad malas & tempora vſque ſeſe extendente, cum febre, interdum & cum delirio, motibus conuulſiuis, ſyncope, & extremorum frigiditate. Et prout inflammatio magis tendit ad interiora, eò pulſatio magis percipitur; quoniam arteriæ maiores comprimuntur: dolor quoque eſt vehementior, ob vicinitatem cerebri, & febris intenſior.

Si verò ab vlcere & ſanie ſit dolor, rupto abſceſſu pus ex aure effluit, cum doloris aliqua mitigatione, vlcúſque relinquitur, vnde ſanies aliqua effluere ſolet.

Si ex nerui auditorij vitio dolor oriatur, auditus ſimul læditur, & ſæpe vel caput compatitur, vel vnus aut plures ex ſenſibus internis aut externis.

Prognoſtica.

1. Maius periculum eſt in aurium, quam oculorum affectibus. Nam vitium oculorum intra ipſos ſubſiſtit; aurium verò inflammationes doloréſque interdum cerebro communicantur, & hominem ad delirium & mortem deducunt, vt, *de aurium inflammatione, Prognoſtico* 1. dictum. Ideóque monente Celſo, *c.7. lib.6.* mox inter initia ſuccurrendum eſt, ne maiori periculo locus ſit.

2. Et quidem iuuenes in vehementibus aurium doloribus magis periclitantur, & ſeptimo die, aut citius moriuntur; antequam ſcilicet inflammatio ſuppuratur: quoniam bilioſi humores in hac ætate abundant, & temperamenti conſtitutio eſt calida & ſicca, quæ febribus acutis & deliriis reddit magis obnoxios.

3. Senes verò in vehementibus aurium doloribus minus periclitantur; quia ob temperamenti frigiditatem, & pituitæ copiam, febribus acutis & deliriis ita facilè non corripiuntur, & proinde aures ipſorum facilius ſuppurantur. Recidiuæ tamen periculum magis ſuſtinent; cum ob temperamenti frigiditatem materia dolorem aurium patiens exactè concoqui non poſſit, 3. *Prognoſt. aphor.* 14. & 1. *aphor.* 14. Quia etiam ſenſus tactus in ſenibus eſt obtuſior, ideo facilius dolores illos tolerant.

4. Si dolor aurium vehemens ſit, & in profundo hæreat, mortis periculum eſt; quoniam neruus auditorius ipſe etiam eſt affectus. Aut ſi malum ſanetur, noxa tamen quædam in ſenſu auditus relinquitur.

5. In doloribus aurium hypoſtrophæ interimunt, aut valde ſunt periculoſæ. Materiam enim non integrè coctam, nec partem affectam reſtitutam eſſe ſignificant. Itaque malignior redditur materia, &, ægro magis debilitato, mortis periculum metuendum eſt.

Indicationes.

Commodiſſima quidem dolorem aurium, vt & alios dolores, curandi via eſt, ſi cauſſa, à qua pendet, tollatur. Verùm quia is ſæpe ita vrget, vt, niſi tollatur vel mitigetur, ægro periculum minetur, dolor tum mitigationem indicat.

Primò ergo ſi dolor ſit à rebus externis immiſſis, qua ratione illæ tollendæ ſint, iam antea dictum.

Sicut etiam antea explicatum, quomodo intemperies cum & ſine materia curanda ſit.

Si à ſpiritu flatulento ſit dolor, cùm flatus præſupponat materiam, à qua attollitur, ea primò, ſiue ſit calida, aut frigida, expurganda, deinde topica, quæ flatum illum diſcutiant, vſurpanda.

Frequentiſſima verò doloris cauſſa eſt inflammatio: ſed qua ratione & illa curanda ſit, antea quoque dictum.

Dolorem verò ipſum quod attinet, tollitur ille cum anodynis, tum, ſi opus ſit, narcoticis ſeu ſtupefacientibus. Conuenit igitur oleum calens amygdalar. dulcium, liliorum alborum, aut roſaceum ſiue ſolum, ſiue cum lacte muliebri aut oui albumine miſtum; quæ cum ſpecillo molli lana inuoluto tepidè in aurem immittantur. Seroſus item cruor, qui ex carnibus bubulis, dum aſſantur, deſtillat, tepidè infuſus vtilis eſt. Item ol. roſ. cum ſucco roriſmarin. vt & mucilago ſemin. pſyllij, fœnigræci. Nonnulli folia tabaci viridia, aut ſaltem aqua propria vel aqua rutæ humectata auribus applicant, & ſæpius renouant. Commendatur & oleum ſcarabæorum, quod paratur, ſcarabæos num. iii. iniiciendo in olei roſar. Vnc. iii. & coqu. ac colando.

In vehementiore dolore ſuccus portulacæ, lactucæ, hyoſcyami, coriandri vtilis eſt. Vbi denique acerbiſſimus dolor vrget, vt ſyncopes & mortis periculum immineat, ſtupefacientibus ſemel atque iterum vti licet.

Vt ℞. *Opij* gr. iii. *caſtorei, croci*, an gr. iß.

Cum lacte muliebri, vel albumine oui, vel ſapa aut vino tepidè inſtillentur. Solum opium vix conuenit, vtpote cuius vſu quendam vocem & ſenſum amiſiſſe, refert Trallianus, *lib.3. c.2.* propterea quod cerebrum neruo auditorio affecto proximum eſt. Oleum etiam è ligno coryli acerbiſſimos aurium dolores ſubitò ſanat.

Si reliqua omnia non proſint, neceſſarium eſt, vt ægro ſub ſomni horam exhibeatur Philonij Perſici ℈. ß. vel Scr. i. vel laudani opiati gr. iij.

Foris imponantur quæ dolorem leniunt, & materiam impactam concoquunt & reſoluunt; quo in genere butyrum alia ſuperat, in mollibus præcipuè corporibus.

Aut ℞. *Lenticulæ paluſtris* M. ii. *medullæ panis in lacte muliebri infuſæ* Vn. iii.

Contuſa applicentur formâ Emplaſtri. Fortius eſt paratum ex oleo dulci calente, adipe anſerino, oleo amygdalarum dulcium, chamæmelino, lacte muliebri.

Aut ℞. *Fol. maluæ vtriuſque, violariæ, lactucæ ſalicis*, an. M. i. *ſem. cydonior. maluæ*, an. Drach. ii. *flor. chamameli, meliloti, roſarum rubrarum*, an. P. ii. Fiat Decoctio, qua auris affecta tepidè lentéque foueatur.

Vtile eſt & hoc:

℞. *Ol. roſar. nymph.* an. Vnc. ß. *ſucci papauer. ſolani*, an. Drach. ij.

Miſta ponantur circa aurem; aliquid etiam immittatur. Addita farina hordei vel tritici, & puluere florum chamæmeli cum butyro recenti, Fiat emplaſtrum ad eundem vſum.

In applicatione remediorum monet Galenus, 3. *de comp. medicament. ſecundum loca*, vbi dolor valde vrget; aurem non tangendam eſſe, id eſt, neque manu, neque vllo inſtrumento durius tractandam. Augetur enim hoc modo dolor, & malum redditur deterius. Quapropter quæ extra applicantur, aurem non grauent, & leniter applicentur, & quæ inſtillantur, blandè inſtillentur.

CAPVT IX.

De Excrementis præter naturam, & Fluxu aurium.

TAndem vt etiam aliquid de ſymptomatis in Excretis dicamus, habent equidem aures ſua naturalia excrementa, ſed ea pauca. Accidit verò ſæpe, vt præter naturam multa ex auribus excernantur. Primò enim poſt

poſt inflammationes aurium, abſceſſu rupto, pus & ſanies ex auribus effluit. Deinde idem accidit in vlceribus aurium.

Interdum quoque ſanguis ex auribus effluit; quod accidit non ſolùm in capitis percuſſione, caſu ab alto, & ſimilibus cauſſis violentis, quæ venas in auribus rumpere poſſunt, ſed & criſis modo: ſicut Platerus obſeruauit, cuidam, qui frequenter narium hæmorrhagia infeſtabatur, non ſolùm è naribus, ſed & auribus ſanguinem largiter effluxiſſe; quod ex *ἀναστομώσει* venarum in auribus factum. Quandoque aquoſus humor, aut ſanici aliquid ſimile ex auribus effluit, nunc tenuius, nunc craſſius. Obſeruauitque Platerus, è cuiuſdam puellæ aure menſuras aliquot aquoſi humoris diu per vices citra vllam aliam læſionem profluxiſſe. Atque eum fluxum ex cerebro fieri non poſſe exiſtimat Platerus. Cum enim nulla alia via ſit è cerebro, quàm per foramen neruo auditorio paratum, neque ſaluo tympano, ſi humor in interiorem auris cauitatem primò effunderetur, ex aure effluere poſſet; id in hoc fluxu locum non habere putat; cum fiat citra auditus læſionem. Ideóque hunc humorem è venis meatum externum implicantibus fluere ſtatuit.

Verum per quamcunque etiam viam ſanies illa effluat, certum eſt, vt ſuprà, *cap.* 3. dictum, è cerebro etiam humido & impuro, ac vicinis partibus, ſordidam eiuſmodi illuuiem ad aures deriuari, quæ ſæpe tanta copia effluit, vt facilè colligi poſſit, in ſola aure eam non fuiſſe collectam. Refertque Schenckius è Mar. San. Barolitano, Venetiis quendam eiuſmodi auris fluxu intempeſtiuè ſuppreſſo repentè mortuum eſſe.

Tandem & vermes aliquando in aurium ſordidis vlceribus generari atque inde emergere obſeruatum.

Curatio.

Curatio. Qua ratione autem inflammatio, item vlcera aurium curari debeant, vt & vermes ex auribus tolli, ſuprà dictum eſt. Si verò natura aliquid humoris vitioſi per aures excernere tentat, ſolet is fluxus ferè ætatis progreſſu, & corpore iam ſicciore reddito, ſponte ſedari. Si verò etiam ad annos pubertatis protrahatur, danda opera, vt ſiſtatur; quod fit corpore prius, & capite diligenter purgato, & ſudoriferis etiam exhibitis, & veſicatoriis applicatis, ac fonticulis, ſi opus, excitatis, per medicamenta caput & aures ſiccantia cum interna tum externa iam antea propoſita. In quem finem adhiberi poteſt vinum, in quo alumen, gallæ, & balauſtia cocta, item ſuccus virgæ paſtoris, ariſtolochia, ſpiritus ex vrina puerorum.

Si ſanguis ex aure fluat per criſin, fluxus is, niſi ſuperfluus ſit, non compeſcendus. Si verò ex alia cauſſa, vt externa violentia, fluxus ille ſit, interdum periculo non vacat; ideóque ſiſtendus: quod fit, ſi opus ſit, venæ ſectione in contraria parte præmiſſa, adſtringentibus & roborantibus frigidis applicatis; qualia ſunt, ſuccus plantaginis, virgæ paſtoris, decoctum rubi, malorum prunorum, roſatum, maſtiche.

Vel ℞. *Acaciæ, hypociſtidis, balauſtiorum, roſarum, ſumach, maſtiches, thuris,* an. Drach. j.
Coq. in vino vel aceto, & Colatura vſurpetur. Auicennas coagulum leporis cum aceto commendat.

LIBRI PRIMI PARTIS III.

SECTIO IV.

De Narium affectibus.

CAPVT I.

De Narium vlceribus & Ozænis.

POſt morbos & ſymptomata, quæ circa auditum & eius organa contingunt, proximum eſt, vt ad olfactus organum accedamus, &, quibus morbis illud obnoxium ſit, quæque inde oriantur ſymptomata, videamus.

Odoratus organum nares eſſe, extra controuerſiam eſt: etſi quæ in iis pars primarium olfactus organum ſit, controuerſum ſit, vt in Inſtitut. dictum. Naribus tamen, vt in aliis etiam partibus fieri conſueuit, natura ſimul ad alios fines & commoditates vtitur, & ita narium plures vſus ſunt.

Primarius & præcipuus narium vſus eſt, vt dictum, odores cauitate ſuâ excipere, & iis ad præcipuum olfactus organum tranſitum concedere. Secundus vſus eſt, vt aëri, qui ad cerebrum & pulmones tranſire debet, aditus permittatur, quo modo ad perſpirationem nares neceſſariæ ſunt. Tertiò ad ſermonem rectè formandum faciunt, dum per ipſas aër ad ſermonis formationem neceſſarius ſenſim expellitur, vt ex ſermonis læſione patet, in iis, quibus nares obſtructæ ſeu eroſæ ſunt. Quartò natura hac via etiam ad ſuperfluitates & excrementa cerebri expellenda, & quandoque etiam ad hæmorrhagias criticas abutitur.

Vnâ ergo operâ de narium morbis & ſymptomatibus, quæ & in olfactu, & aliàs circa nares accidunt, dicemus; nimirum de Vlceribus narium & Ozænis, de Cancro narium, de Proceſſuum mamillarium defectu, de Polypo, de Narium obſtructionibus, de Rebus in nares immiſſis extrahendis, de læſo olfactu, de Narium graueolentia, de Sternutatione nimia, de Hæmorrhagia narium, de Coryza.

Et primò narium Vlcera quod attinet, habent ea plures differentias. Alia enim à cauſſis oriuntur externis, *Narium vlcera.* videlicet à vaporibus vel humoribus acribus aut malignis, ſiue ij ab inferioribus partibus ad nares ſurſum efferantur, vt in lue fit Venereâ; ſiue à cerebro, aut à toto corpore eò expellantur. A pituita etiam ſalſa in catarrhis nonnunquam vlcuſcula narium excitantur, quæ ſponte ſua facilè ſanantur. Poſtea vlcera in ſe conſiderata alia recentia ſunt, alia vetuſta: atque hæc etiam vel cruſtoſa ſine ſanie, vel ſordida, vel putrida ac virulenta, vel corroſiua, vel fiſtuloſa, vel cancroſa. Paulus & *γλυκέα*, id eſt, dulcia quædam vlcera nominat, fortaſſis ab humore benigno, & non ita erodente, quorum curationem etiam Auicennas tradit. Denique quod ad partem affectam, alia externa ſunt & oculis expoſita; alia interna, in intima narium parte, vel in oſſe ethmoide, vel in proceſſibus cerebri, qui neruis colore & figura ſimiles organum olfactus ſtatuuntur.

Signis verò diſcernenda ſunt narium vlcera cum inter ſe, tum ab aliis narium affectibus. *Signa vlcerum.* Recentia enim vlcera ſæpe nec dolore nec acrimoniâ ſeſe produnt. Nares tamen frequenter ichore ſanguineo madent, aut cruſta ſicca & nigra emungitur. Dum cruſtula diutius hæret, perpetuo ſub ea aliquid exeditur, quod vlcus maius efficit. Vetuſtius & putridum vlcus, quod Ozæna vocatur Græcis, fœtorem de ſe emittit, ita

vt

vt ægri cum ſibi, tum aliis tetri ſpiritus vapore moleſtus ſit. Si diutius duret, paulatim ſerpit longius, & vel alas narium, vel earum interſtitium, vel tenella oſſa exedit, paulatimque perforat, maximè ſi vel cancri ſpeciem habeat, vel à lue Venerea contractum ſit. Nam humor prauus & malignus veneni inſtar carnem & oſſea rumpit, ac ſæpe iſta prius, quam carnem. Tenuior vero illa carnem, quæ rara eſt, & foraminibus quaſi pertuſa, facile tranſit, ſine inſigni primum offenſione, os vero, quod denſitate ſua magis reſiſtit, aggreditur, atque in eo hærens eroſionem efficit. Recentibus vlceribus, non adeo prauis aut malignis, neglectis, caro plerumque enaſcitur, quę *σάρκωμα* narium appellatur. Caro illa aut mollis eſt, alba, & doloris expers, aut rubra, aut denique liuida cum dolore, quæ in cancrum degenerat. Si in eam longitudinem excreſcit, vt vel è nare foras propendeat, vel per palati foramina in fauces illabatur, Polypus dicitur; de quo poſtea.

Iam vt ſpeciatim de Ozæna dicamus, vlcus illud eſt narium putridum & graueolens, ſicut & nomen *ἀπὸ τοῦ ὄζειν* accepit.

Cauſſa proxima acris eſt humor, ſimul & putridus. Nam, vt Galenus inquit, in 3. *de ſ. m. f. cap.* 3. ſi humor ſaltem acris eſſet, ægrè curabilia vlcera produceret, non graueolentia. Cauſſa antecedens eſt cerebri intemperies humores ejuſmodi coaceruans, aut venarum in toto corpore intemperies talis; quæ capiti communicatur. Interdum occulta viſcerum & venarum eſt malignitas, vt in lue Gallica. Suffumigia etiam è ☿io & cinnabrio incaute adhibita, vlcera narium & ozænas excitare poſſunt; cujus rei quatuor hiſtorias recenſet Guilhelm. Fabricius, *Cent. 2. obſ. 23.*

Signa Diagnoſtica.

Vlcera externa oculis conſpiciuntur; interna & occulta ex effluente ſanie & cruſtis decedentibus cognoſcuntur.

Munda, ex liquidiori ſanie, ſordida, ex craſſiore, putrida, ex fœtore, corrodentia, ex ſanguinis cum ſanie effluxu, cancroſa, ex cancri ſignis cognoſcere licet. Si proceſſus ipſi cerebri affecti ſunt, olfactus impeditur.

Ozæna in ſpecie cognoſcitur ex tetro odore ex putredine contracto, qui & ipſi ægro & aſtantibus moleſtus eſt. Olfactus etiam ſæpe læditur, inſtrumento olfactus male affecto à vapore, quem ſanies putrida de ſe emittit. Et ſi malum ſit diuturnius, & cartilago narium interſepimentum erodatur, narium figura vitiatur.

Læditur & reſpiratio, quia ab vlceris cruſta nares obſtruuntur: interdum etiam narium figura diſtorquetur. Vitiatur & vox quandoque, eadem de cauſſâ, & malum palato communicatur, ſub quo tanquam ſub teſtudine fit vocis reflexio. Interdum & narium hæmorrhagia conjungitur, vaſis narium ab vlcere eroſis.

Prognoſtica.

1. Narium vlcera omnia curatu difficilia, & plerumque cacoetheſunt; ob humiditates & excrementa cerebri ad partem hanc defluentia.

2. Vlcera narium ſuſpecta ſunt, propter ſymptomata, quæ ſecum afferunt, quæ modò recenſuimus.

3. Etſi narium vlcera externa, ſuperficialia, recentia, munda, facilius curantur: occulta tamen, profunda, antiqua, immunda, cruſtoſa, fiſtuloſa, oſſibus narium, & *ἀσάρκοις* inprimis, communicata, difficulter; putrida, corrodentia, cancroſa, periculoſa plerumque exiſtunt.

4. Vlcera & ozænæ narium, ſi omnibus rectè adminiſtratis non curentur, pro deſperatis habentur: quia ſuſpicio eſt, ne talia in cancrum degenerent, quem ſatius eſt, non attingere.

5. Si ozænæ contumaciter pro ratione reſiſtunt, odoratum extinguunt vlcere ampliato, & fœtore contagioſæ putredinis ad cerebrum ſerpente.

Indicationes & Curatio.

Quæ alia vlcera indicationes ſuppeditant, eædem in narium vlceribus obſeruandæ. Propterea primò totius corporis ratio habenda, & humores ſuperflui venæ ſectione, cucurbitulis, vel purgatione euacuandi, & à capite omnibus modis auertendi, caputque ipſum, quod fons eſt fluxionis exſiccandum & roborandum. Poſtea ad partem ipſam affectam accedendum, vlcuſque detergendum, exſiccandum, & conſolidandum. Eſtque obſeruandum, quod ſemper ozænæ deſiccandæ ſunt medicamentis mixtâ facultate præditis, repellentibus, ſeu adſtringentibus & diſcutientibus. Etſi enim vlcera illa ab humoribus excitentur acribus, qui potentiâ ſicci ſunt: tamen actu iidem ſunt humidi; quam humiditatem tolli oportet. *Curatio.*

Caput itaque, vt Celſus docet, *lib. 6. c.* 8. vſque ad cutem tondeatur, aſſidueque fricetur. Deinde imponatur oleum myrtinum, puluis coralliorum & ſantalorum, roſarum rubrarum ſiccar. maſtich. manna thuris cum aceto penetrationis cauſſâ. Imponantur etiam alia medicamenta ad exſiccandum humidum caput ſuprà, *parte* 1. propoſita. Alexander Trallianus *lib.* 3. *cap.* 8. hoc vtitur:

℞. *Myrrhæ, thuris*, an. Drach. ii. *cochlear. integrar.* num. v. addita ſ. q. ceræ & albumine ouorum duorum cum linteo capiti inducantur, diebus nouem continuis.

Vel ℞. *Limacum* num. vij. *cruſtæ panis ſiliginei toſtæ* Vnc. j. Contundantur, & admiſceatur *pulu. balauſtior. roſar. rubr.* an. Drach. ſem. *gummi ſandarach.* Drach. j. *thuris, maſtiches*, an. Drach. ij. *album. ouor.* num. ii. Contundantur, & F. ſ. a. Cataplaſma.

Ad partem affectam poſtea, hoc eſt, nares ipſas quod attinet, interdum cruſta ozænæ prius auferenda eſt; quod fit aliquo pingui, vt anſerino adipe, vel butyro recenti illito, loto prius aliquoties cum aqua roſarum, vel decocto plantaginis. Celſus mel cum exiguo reſinæ aut terebinthinæ in nares inijcit, & ſpiritu ſuccum attrahere jubet, donec in ore guſtus ejus ſentiatur. Ita enim cruſtæ reſoluuntur, quæ per ſternutationem eijci debent.

Cruſtâ remotâ vlcus dimouetur eluendo cum ſaccharata aqua, aut cum vino albo, vel vino, in quo mel incoctum ſit, vel vino decoctionis verbenæ aut agrimoniæ cum melle. Illinantur poſtea, vel inſperguntur in nares, quæ adſtringendo & deſiccando glutinant. Ita Celſus puris vlceribus primò vaporem aquæ calidæ ſubjicit; deinde adhibet lycium vino dilutum, vel menthæ aut marrubij ſuccum, vel omphacium, horum cuiuis mel adjiciendo; eáque cum linimento oblongo in nares immittit, per hyemem & ver bis quotidie, per æſtatem & autumnum ter. Corpora mollia & delicata, quæ à medicamentorum acrium vſu facilè offenduntur, roſis aridis contuſis & linteis ſanantur. In diuitibus in curatione ozænarum Galenus, 3. *de compoſ. med. ſecund. loc.* hedychroum in vino generoſo ſolutum adhibet. Galenus calaminthæ ſuccum naribus infundit, vel tritam herbam inflat; aut malorum punicorum ſuccum in vaſe æneo vſque ad medietatem coctum indit.

Vel ℞. *Hordei non excortic.* M. j. *fol. lapath.* M. ii. *aq.* q. ſ. F. Decoctum, quo cruſtæ detergantur. Ablatis cruſtis

℞. *Succum granatorum*, & miſc. cum melle. Deinde add. *boli Armeni, C. C. vſti præpar.* an. Drach. j. *cortic. granator.* Drach. ſem. Miſce.

Vel ℞. *Cortic granator. nucum cupreſſ.* an. Vnc. ſem. *fol. ſcabioſ.* M. j. Coqu. in aqu. lb. j. Colaturæ adde *mellis deſpumati* Vnc. j. ſem.

Poſtea vſurpetur Vnguentum de tutia.

Vtilis eſt & aqua aluminis deſtillata, & aqua plantaginis,

taginis, in qua aliquid de ☿io dulci diſſolutum ſit. Prodeſt etiam medicamentum ex ceruſſa, thure, cadmiâ, & ſcillæ interiore parte confectum, ſi hæc omnia cum melle miſceantur, & cum ſpecillo lana inuoluto vlceribus, remotâ jam cruſta, admoueantur, & linimentum denium hincè remediis impletum in nares indatur quotidie bis aut ter.

Sequens etiam ſiccandi & conſolidandi vi præditum eſt:

℞. *Flor. roſar. rubr.* p. ii. *balauſtior.* Drach. ſem. *rad. tormentill.* Drach. i. ſem. *fol. plantagin.* p. iii. Coq. in *aqu. communi* pro Vnc. iii. in quibus colatis diſſolu. *mell. roſat.* [illegible] Vnc. ſem. [illegible] Drach. vi Miſc.

Sumatur ſpecillum, ejúſque cuſpis lana goſſypina obuoluatur, & in hunc liquorem intingatur, inunctum vlceri immittatur, quod bis vel ter in die repetendum. Deinde hoc Vnguentum illinatur;

℞. *Aloës, myrrhæ*, an. Drach. ſem. *gallar.* Scrup. j. *lithargyri, ceruſſæ*, Drach. i. ſem. *plumbi vſti & loti* Scrup. ii. Cum *olei roſac.* q. ſ. F. Vnguentum.

Fortius erit, ſi aliquid aluminis adjiciatur. Rondeletius ad exſiccandum vtitur candela ex cera rubra confectâ, cujus accenſæ fuliginem naribus excipere jubet. Ita enim profundæ etiam partes exſiccantur. Idem & hoc habet.

℞. *Ladani puri, hypocyſtidis, maſtich, myrrhæ*, an. Drach. ij. *ſtyrac. rubr.* & *calamith. cortic. thuris, ſandarachæ, auripigmenti rubr.* an. Drach. ij. Excipiantur cum terebinthina, & Fiant Trochiſci, è quibus ſuffitus fiant in cucurbitula mane & veſperi.

Vel ℞. *Gummi ſandarachæ, myrrh.* an. Drach. ſem. *olibani, maſtich.* an. Drach. i. ſem. *ladani* Drach. ſem.

C. ſ. q. *terebinthina* F. ſ. a. Trochiſci. Poſſunt & ex his trochiſcis cum cera rubra candelæ parari, & fumus ex illis ſuccenſis in loco anguſtiore collectus excipi.

Efficax inprimis eſt Aqua viridis, à Plateró, de curatione oris doloris, deſcripta, quæ hoc modo paratur:

℞. *Æruginis æris* Drach. i. *auripigmenti* Drach. j.

Terantur ſubtiliſſimè, & coquantur in *vini* Vnc. iij. ad conſumptionem mediæ partis. vbi refrixerint, adde *aqua, roſarum, ſolani*, an. Vnc. i. ſem.

Aqua ad vlcera narium & oris. Efficax eſt & hæc Aqua, quæ non ſolum in ozænis, ſed omnibus narium & oris fœtidis vlceribus vtilis eſt:

℞. *Mellis roſacei* Vnc. ij. *ſulphuris viui, aluminis crudi*, an. Vnc. i. *albi Græci, ſummitat. ſabinæ*, an. Vnc. ſem. *ſpongiar. ſambuci* Drach. j. *fol. hyperici, rutæ, roriſmarini, plantaginis, [illegible]*, an. M. [illegible]

Coquantur omnia in vini & aquæ ℔. ij. ad conſumptionem digiti tranſuerſi, ſub finem add. *æruginis æris* Vnc. j.

Et relinquantur, donec refrixerint, poſtea colentur & ſeruentur vſui.

Tempore vſus in cochleari calefiant, & penicillo aqua madido locus exulceratus illinatur, vel lana mollis, aut linteum ea madidum, naribus immittatur. Vide Guilielm. Fabricium, *loc. allegat.*

Vlceris corroſiui curatio. Si ſuſpicio ſit inflammationis, vſurpetur vnguentum de ceruſſa, cum melle, aut cum adſtringente aliquo oleo, vt myrtino vel omphacino.

Si corroſiuum ſit vlcus, validiora pro abſterſione vſurpentur, ne profundius depaſcatur, vt aqua marina, muria, aqua nitri, acetum ſalitum, vinum ſalitum, ligni Guajaci decoctum, in quibus parum vnguenti Ægyptiaci diſſolui poteſt. In vlcere antiquo valet hoc Aëtii:

℞. *Lithargyri, ceruſſæ*, an. Drach. iii. *plumbi vſti & loti* Drach. ii. *myrrhæ, aloës*, an. Drach. j. *gallarum* Drach. ß.

Vino & oleo myrtino dilutis vtere, quod ad ſedis rimas & vlcera vtile eſt.

Fortiter exſiccat & conglutinat hoc medicamentum:

℞. *Putamin. interior. mali Punici* Vnc. j. *thuris, myrrhæ*, an. Drach. j. *tragacanthæ* Scrup. ii. *gallar. oſſium* [illegible], an. Scrup. ii. *chalcanti* Drach. ſem.

Trita omnia ſubigantur in mortario fortiter tundendo, addendóque mellis & vini odorati q. [illegible] Linimenti formam acquirant.

Si dolor vlceribus narium conjungitur, [illegible]

℞. *Olei roſar. myrtini*, an. Drach. ſem. [illegible] Scrup. ſem. *ceræ albæ* q. ſ. F. Vnguentum.

In contumaciore malo corpus vſu decocti [illegible] Guajaci præparetur & mundetur.

Diæta.

In victu vitentur omnia, quæ acres & bilio[illegible] cos gignunt, cauſſæ item omnes calefacientes [illegible] & exſiccantes, vt exercitia immoderata, vigiliæ, [illegible] affectus. Hiſtoriam Ozænæ grauiſſimæ cum oſſ[illegible] palati eroſione feliciter curatæ vide apud Guil. [illegible] cium, *Cent. 2. obſeru. 22.*

CAPVT II.

De Cancro narium.

VLcera narium quandoque in can[illegible] degenerant; vt & polypus, ſi non rectè cu[illegible]. *Cancer* [illegible]

Cognoſcitur ex ſignis cancri aliàs notis; caro eſt calloſa, ſicca, malúmque ad palatum vſque ſerpit.

Morbus hic in naribus vix curabilis eſt, ſed præmiſſis vniuerſalibus, & bile atra euacuata, mitigantia ſaltem requirit. Adhibenda ergo oleum roſaceum modico camphoræ addito, ſolani ſuccus. Antiqui dracunculi ſemen tritum cum melle immittebant, vel hanc Mixturam:

℞. *Miny, chalcitidis, ſandarachæ*, an. P. i. *atramenti ſutorij* P. ii.

Vtile eſt & hoc Medicamentum:

℞. *Succi ſolani* Vnc. iiii. *pompholyg.* Drach. i. *ceruſſæ lota aq. roſar. & iterum exſiccat.* Drach. ß.

M. pauco oleo roſaceo adiecto, & cera alba liquata, in mortario plumbeo cum piſtillo plumbeo. Chymici, vt ad aliarum partium, ita etiam ad narium cancrum, commendant Liquorem Arſenici, qui ita paratur:

℞. *Arſenici albi, nitri puri*, an. q. v.

Fluant ſimul in tigillo in igne circulari poſito, cauendo fumum: (ideóque ſub dio ventum obſeruando commodiſſimè fit hæc operatio) vbi refrixerint, tantundem nitri iterum addatur, idque bis vel ter repetatur.

Arſenicum hoc modo fixum in humido loco reſoluitur in liquorem. Huius pauxillum, vt guſtu ſaltem ſapor parum percipiatur, in aqua plantaginis diſſoluatur, quâ cancer oblinatur.

Aliquando proceſſus mamillares deſunt; de quo poſtea, *cap. 6.*

CAPVT III.

De Polypo & Sarcomate.

SIcut Ozæna vlcus eſt narium, ita Polypus tumor quidam & excreſcentia cancroſa eſt in naribus. Nomen, vt Galenus, *2. meth. med.* docet, accepit, ſicut & alij nonnulli morbi, à ſimilitudine rei alicujus externæ, à carne ſcil. Polypi, quam ſubſtantiæ ſuæ proprietate refert; vt idem explicat, *3. de compoſ. medic. sec. loc. cap. 3.* Etenim mollis & lubrica hæc caro eſt coloréque, vt piſcis ille, alium atque alium habet, pro natura humorum, è quibus gignitur. Et, quod Paulus addit, *lib. 6. cap. 25.* ſicut Polypus cirrhis vel pedibus ſuis venatorum manus prehendit, ita hæc excreſcentia radice, *Polypus* tanquam

tanquam pediculo vno, vel pluribus, ſeſe ita in naribus affigit, vt ægro & reſpirationis & loquelæ vſum expeditum adimat. Naſi enim interna tunica ita humore repletur, vt enata hinc caro à tenui pediculo ſuſpenſa in latum & craſſum ſeſe extendat, & ſpeciem hanc Polypi ventre amplo, rotundo & oblongo repræſentet. Arabibus Hæmorrhois eſt narium, à ſimilitudine excreſcentiarum in ano, quas figurâ nonnihil imitatur. Eleganter Polypum ſic Celſus deſcripſit, *lib.6.cap.8. Eſt caruncula inquit, modò alba, modò ſub rubra, quæ narium oſſi inhæret, & modò ad labra pendens narem implet, modò retrò per foramen id, quo ſpiritus à naribus ad fauces deſcendit, adeò increſcit, vt poſt uuam conſpici poſſit, ſtrangulátque hominem, maximè Auſtro aut Euro flante, feréque mollis eſt, rarò dura; eóque magis ſpiritum impedit & nares dilatat, quæ ferè καρκινώδης eſt, itaque attingi non debet. Illud vlceris genus ferè quidem ferro curatur, interdum tamen medicamentis inareſcit.* Hæc Celſus. Breuiter; Polypus eſt caruncula mollis in naribus orta, ex radicibus quibuſdam tenuibus pendens, & in latum ſe pandens, & nunc è naribus propendens, vel eas certè implens, nunc etiam in palatum deſcendens.

Cæterum differt à Polypo ſarcoma, vt genus à ſpecie; figurâ item & magnitudine. Nam ſarcoma rudis quædam carnis maſſa eſt, certâ figurâ carens, & ſæpe in magnam molem excreſcit. Etiam carne à Polypo diſtat; quoniam durior eſt, & dolorem infert, ac nigreſcit aut liueſcit, ac venas circumquaque craſſo ſanguine turgidas habet, ac plerumque intus prope viciniam narium & palatum naſcitur.

Cauſſa.

Cauſſa Polypi eſt humor craſſus & viſcidus, qualis eſt pituita ſanguinis portioni permiſta, è cerebro defluens; quæ cùm acris non ſit, etiam non exulcerat. Rarius ex humore melancholico oritur, qui Polypus etiam facilius in cancrum degenerat. Quod verò ex narium nutrimento ſuperfluo in carnem quaſi luxuriantem commutato producitur, Sarcoma potius, quàm Polypus, vocatur.

Differentia.

Differentia Polypi à duritie vel mollitie, à nigredine, à figura & colore, à radicis tenuitate aut craſſitie, à ſitu in naribus, à prauitate ad cancrum tendente ſumitur.

Prognoſtica.

1. Polypus, ſi mollis fuerit & albus, & doloris expers, facilius curationem admittit; ſubrubeus difficilius. Qui autem fuſcus vel liuidus eſt, curationem penè reſpuit; præſertim ſi ſimul liuidus & fœtidus ſit: quoniam cancro eſt cognatus.

2. Quantò profundius hæret Polypus, tantò eſt periculoſior; quia propinquior eſt cerebro, & tractationi ac medicamentis minus aptus. Qui verò oculis cernitur, & foris nonnihil exiſtit, facilius tractari & curari poteſt.

3. Polypus ex humore melancholico in corporibus melancholicis *προφυλακτικῶ* magis, ne in cancrum abeat, quam *θεραπεύειν* deſiderat. Hippocrates, *6.aphor.*32. Ideo Celſus quoque illum attingi vetat.

4. Polypus inueteratus, qui cancroſi nihil habet, chirurgiam admittit. Ita Celſus hunc ferro ferè curari ait; interdum vſu medicamentorum inareſcere.

Indicationes & Curatio.

Vniuerſalis corporis euacuatio, vt in omnibus affectibus capitis, ita & hîc præmittenda, quæ cum ſæpius propoſita ſit, nihil de ea hîc amplius addimus. Hinc caput roboretur & exſiccetur admoto cataplaſmate ex cochleis, & aliis formulis ſupra enumeratis, frontalique aliquo epithemate adſtringente ad intercipiendam fluxionem applicato. Cucuphæ etiam parentur ex ſaluia, maiorana, meliſſ. lauend. betonica, ſtœchade, nuc. moſchat. caryophyll. maci, ligno aloës, thure, maſtich. & aliis jam ſæpius declaratis. Quod verò particularem Polypi curationem attinet, caro illa præter naturam in naribus genita tollenda & eradicanda. Quod fit vel ferro, vel medicamentis. Et quidem ſi Polypus ita naribus inhæreat, tenui ſcil. pediculo, vt commodè eius ſectio fieri queat, ſtatim à radice ferro exſcindatur, fronti & temporibus defenſiuo prius applicato, vlcúſque, vt pars eſt, curetur; de quibus videatur Ægineta, *lib.6. cap.* 35. Si quid poſt ſectionem remanſit, id medicamentis acutis & eſcharoticis, vel ferro etiam candente aufertur. Quidam narem diſcindunt, vt fit in equis, atque ita Polypum ferro reſecant, aut cauterio abſumunt. Sed tutius eſt, ſi fieri omnino poſſit, Polypum ligare circa radicem filo ſerico bene cerato, aut pilo caudæ equinæ. Ita enim inter ſeptem aut decem dies ſine omni negotio excidit, nutrimento deſtitutus. *[Curatio per chirurgiam.]*

Verum etſi radix Polypi loco penitiori hæreat, vt ſcalpello eximi non poſſit, alio tamen modo per chirurgiam curari poteſt, quam ſemel atque iterum feliciter tentaui. Forceps ſcilicet paretur inſtar roſtri gruini vel anſerini Chirurgicis dicti, ſed extrema parte acutus, ita tamen, vt in ſe coire & claudi poſſit, vt ſine læſione in nares immitti queat. Hic forceps clauſus in narem vſque ad polypum detrudatur, hinc aperiatur, & eo, quantum fieri poteſt, de polypo prehendatur & abſcindatur, ac poſtea medicamentum aliquod adſtringens & exſiccans, qualia poſtea proponentur, naribus indatur. Sequenti die iterum abſcindatur, iterúmque medicamentum naribus immittatur, & ita pergatur, donec polypus totus abſciſſus & abſumptus ſit.

Si verò abſciſſio fieri non poſſit, eò quod latiori baſi naribus inhæreat, medicamentis curatio eius tentanda. Sint autem illa duplicia, alia mitiora, quæ partim adſtringunt, partim extenuant & incidunt; partim exſiccant & diſcutiunt: alia erodentia & *ἐσχαρωτικά*. Quæ per pharmaca mitia fit polypi curatio, in mollibus præſertim corporibus, ſcopos habet ipſum attenuandi, incidendi, exſiccandi. Corpore itaque & capite purgato, caput tondeatur & exſiccetur, roboretúrque, vt in ozæna, & ſupra, *part.*1. dictum. *[Per medicamenta.]*

Topica, quæ naribus immittuntur, partim attenuent, partim diſcutiant, & exſiccent. Galenus itaque, 3. *de comp.med.ſec.loc.* quod & Aëtius, *tetrab.ſ.2.cap.29.* repetit, ex malis Punicis trium generum confectum medicamentum vſurpat, è quibus recentibus contuſis ſuccum exprimit, eúmque ad mediocrem conſiſtentiam coquit, naribúſque infundit, feces expreſſas conformat in peſſulos naribus indendos. Polypum citra mordacitatem abſumit, etſi longiore tempore. Confert & dracunculi ſuccus cum lana naribus impoſitus, teſte Dioſcoride: &, vt Aëtius ſcribit, puluis roſarum ſiccarum exactiſſimè tritus mirificè prodeſt; ſicut & puluis balauſtiorum. Confert & ſuccus pomorum, auſterorum quidem, ſi mollior ſit polypus; acidorum verò, ſi durior: qui in mortario æneo diligenter agitetur cum piſtillo æneo, vt acquirat craſſiorem conſiſtentiam. Sæpiſſime autem talia medicamenta repetenda ſunt, nec permittendum, vt vnquam pars affecta medicamento vacua ſit.

Si polypus aliquantulum durus eſt, nec tamen cancroſus; emollientia præmittantur fotus forma, aut linimentum fiat ex medulla vitulina & adipe anſerino, cui progreſſu temporis aliquid Ammoniaci & bdellij addi poterit. Poſtea exſiccantia illa & abſumentia vſurpentur, quæ modò propoſuimus. Rondeletius aquam parat ex aquis adſtringentibus & parum corroſiuis, vt:

℞. *Vuarum maturarum* ℔.iii. *cortic. malorum granator. balauſtior. ſumach*, an. ℔ ij.

Macerata in aceto deſtillentur, poſtea add. *aluminis* ℔.i. *vitrioli* Vnc.iij.

Iterum deſtillentur. Aqua hæc parti affectæ cum linteis applicetur.

Vel ℞. *Terebinth. lota aqua plantag.* ℥.iß. *ſucci plantag. ſolani, acetoſæ*, an. Drach.v. *ſeui hircini* Vnc.ß. *plumbi calcinati* Drach ii. *lithargyri, ceruſſæ, tutiæ*, an. Drach j. *camphoræ* Drach. iß. *olei roſacei* Vnc.i Cum ſ.q. *ceræ*, F. Emplaſtrum.

Si verò malum pertinax ſit, ad validiora & cauſtica medicamenta accedendum.

Eſcharotica medicamenta nota ſunt, quæ fiunt ex chalcantho, miſy, chalcitide, ſquamma æris cum melle; oleum item vitrioli, vel aqua fortis, vnguentum Ægypriacum. Commendatur & hic Puluis:

℞. *Pulu. roſar. rubr.* Drach. ß. *malicorij* Scrup. i. *lithargyr. alum. vſti*, an. Scrup. iß. *ærugin.* gr. v. M. pro Puluere.

℞. *Chalcitidis vſtæ* Drach. i. *nitri* Drach. ß. *ſucci veronicæ* Vnc. ß. Miſce.

Vel ℞. *vitriolum album*, & miſce cum aqua roſarum & plantaginis, & polypus eo illinatur.

Vel ℞. *Aq. ſolani, roſar.* an. Vnc. i. *plantag.* Vnc. ſem. *camphoræ* Drach. ß. *ceruſſæ* Scrup. i. *Mercurij ſublimati* gr. vi.

Miſc. Efficax ad polypum remedium eſt.

His producta eſchara ſemper demitur, & denuo medicamenta illa imponuntur, donec radix etiam polypi ſit abſumpta. Sed tentare hæc non licet, niſi in polypo, qui cancri ſuſpicione caret, & in corporibus durioribus.

Vtilis etiam ad Polypum tollendum eſt turunda ex radice gentianæ ſequenti Vnguento illita:

℞. *Pinguedinis caponis vel gallinæ, butyri recentis, ol. oliuar.* an. q. ſ. add. *ceræ* parum F. Vnguentum.

℞. *Vnguenti huius* Vnc. i. ☿*ij ſublimati*, vel *arcani corallini*, Drach. ß. vel Scrup. ii. Fiat Vnguentum, quo turunda ex radice gentianæ illinatur & naribus indatur. Aut ſi polypus totam narem replet, eo Polypus inungatur.

Tutius autem adhibentur medicamenta cauſtica per fiſtulam argenteam ita in nares inditam, vt cauſticum medicamentum in eâ incluſum ſaltem polypum attingat, partes autem naſi ſanæ à fiſtula intactæ conſeruentur. Polypus autem niger, cum ad cancrum accedat, curâ non verâ, ſed palliatiuâ tractari debet. Blandiendum igitur illi ſucco ſolani vel ſucco fol. ſalicis rec. aut aquis earundem, in quibus parum tutiæ diſſolutum ſit, nec non puluere eorum inſufflato.

CAPVT IV.

De Anguſtia narium.

Anguſtia narium. NAres naturaliter patere debent, non ſolum in meatu externo, ſed etiam intus ad os ethmoides, vt odoris transitus ad primarium olfactus organum pateat. Hi verò meatus cum interni, tum externi interdum anguſtiores redduntur. Anguſtiæ autem cauſſa eſt θλῖψις, id eſt, compreſſio à cauſſa aliqua externa, vt ab ictu ſeu contuſione; aut πύκνωσις, id eſt, conſtipatio, facta à tumore aliquo præter naturam, vt à phlegmone, ſcirrho, cancro; aut ἔμφραξις ſeu obſtructio, quæ vel à carne aliqua excreſcente fit, vt à ſarcomate, & polypo; vel ab humore craſſo & viſcido ad nares, & foramina membranæ, quæ os ethmoides intus ſubducit, deſtillante, ſeu putrido, ſeu non putrido, vt in coryza & catarrho; vel à materia purulenta, vt in ozæna; vel à vermibus è materia putrida genitis; vel à grumo ſanguinis, vt in hæmorrhagia narium accidere ſolet. Nonnunquam etiam res externæ, vt piſa, & ſimilia, ab infantibus incautè naribus intruduntur.

Curatio.

Si nares à materia è cerebro effluente obſtruantur, & catarrhus adhuc duret, is primò tollendus, & caput curandum. Capite mundato & curato meatus obſtructi attenuantibus medicamentis aperiendi, quæ forma [illegible] fimenti, liquoris, pulueris adhiberi poſſunt. [illegible] ex agarico, ſemine nigellæ & maioranæ, naribus excipiatur.

Vel ℞. *Aq. maioran.* Vnc. iii. *aceti* Vnc. [illegible] Suſpendatur in ea *pulueris nigellæ* Drach. i.

Acetum etiam, in quo caſtoreum infuſum ſit, naribus attrahere vtile eſt. Alia quoque errhina ſupra, *part.* 1. propoſita hîc locum habent. Vel olfacienda aſſiduè adhibeantur calamintha, ſerpillum, ſemen nigellæ aceto maceratum, caſtoreum.

Si ex ſarcomate vel polypo ſit obſtructio, curatio inſtituenda vt modò dictum.

Si quid extra in nares immiſſum ſit, extrahendum vt res auribus immiſſæ.

CAPVT V.

De Vulneribus narium.

SI naſus vulneratus ſit, vt aliarum partium vulnera curandus. Hoc tamen monendum, ſi pars illa anterior, quæ cartilaginea eſt, ita vulnerata ſit, vt parum naſo cohæreat, mox ſutura, ſiue ea acu, ſiue glutino fiat, prout commodius videtur, cum reliquo naſo coniungenda, ne pars abſciſſa refrigeretur & emoriatur. Cartilago tamen ipſa acu non eſt perforanda. Cauendum etiam in naſi vulneribus penetrantibus, ne excreſcentia aliqua carnis in parte interna oboriatur, quæ meatum illum anguſtiorem reddat, & ſermonem deprauet. Ideóque turunda conuenienti vnguento illita nari indenda; aut emplaſtrum in formam canalis vel fiſtulæ efformatum. Si autem externa pars naſi planè amputata ſit, reparari illa nihilominus poteſt, ſicut de curtorum Chirurgia in Inſtit. *lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 2. *c.* 15. dictum. *Narium vulnera.*

CAPVT VI.

De Læſo Olfactu.

QVantum verò ad ſymptomata, quæ naribus accidunt, & quæ ad actionem læſam pertinent, quemadmodum aliis functionibus in corpore accidit, vt à cauſſa aliqua præter naturam vel imminuantur, vel planè aboleantur, vel deprauentur: ita idem etiam odorandi facultati euenit, quoties organo aliquid accurrit, quod naturalem eius conſtitutionem peruertit, aut aliena qualitate perfundit. *Olfactus læſi.*

Quod autem Olfactus organum ſit, & quomodo olfactus fiat, in Inſtitutionibus dictum, quod hîc non repetimus. Ex illis autem facilè patet, quomodo lædi olfactum contingat; quod fit, vbi aliquid vel in meatibus externis vel oſſi ἠθμοειδεῖ, vel membranis huic oſſi, nariúmque internis anfractibus ſubſtratis, ac ipſis quoque cerebri meningibus, vel proceſſibus denique nerueis cerebri occurrit, quod impedit, quò minus odor à ſenſu olfactus percipiatur. Neque enim ad vnum morbi genus hæc læſio referri poteſt, ſed ſimilaris morbus eſt, vbi ab intemperie hoc malum naſcitur; morbus compoſitionis in via, vbi ab ictu, contuſione, vel vulnere.

Cauſſa

Cauſſa.

iti ol- cauſſa. Cauſſa aboliti olfactus eſt intẽperies, præſertim frigida & humida,cũ materia pleruſque pituitoſa coniuncta, vt in coryza & catarrho euenit. Et intẽperies quidem aut in cerebri anteriore parte,aut proceſſuum illorum neruorum,qui olfactus organum ſtatuuntur. Anguſtia verò,quæ morbus eſt inſtrumenti, eſt etiam aut cerebri, ſicut fit in apoplexia, vbi ſpiritus animales ad organa ſenſuum permeare non poſſunt; aut proceſſuum cerebri; aut naſi interni; & oſſis ἠθμοειδοῦς atque membranæ huius; aut denique naſi externi: de cuius cauſſis capite præcedente dictum. Hoc ſaltem adhuc de obſtructione narium monendum, interdum poſt catarrhos olfactum ita aboleri, vt toto vitæ tempore vix recuperari poſſit. Quod fit precipuè,cum quis coryza laborans balneum incautè ingreditur, cuius calore materia catarrhi & pituita ad foramina oſſis ἠθμοειδοῦς induratur, vt poſtea vix amoueri queat: vnde meatibus illis obſtructis permanentibus olfactus planè aboleatur. Quibus verò in extrema virium imbecillitate & mortis articulo olfactus perit, iis hoc accidit ex reſolutione ſpirituum animalium; ob quem & cæteri ſenſus omnes & vita tandem extinguitur.

Tandem etiam abolitio olfactus cauſſa eſſe poteſt defectus proceſſuum mamillarium, id quod cuidam ex nimio Nicotianæ per fumum vſu, ex obſeruatione D.Pavvij, Anatomici Leidenſis, Neander accidiſſe, *in Tabacologia* refert.

minuti ... ſa. Eædem imminuti olfactus cauſſæ ſunt,minus tamen vehementes,quibus additur partium huic ſenſui inſeruientium debilitas, ſiue natiua, ſiue ætatis decurſu acquiſita;vt in ſenibus,& mala etiam ab ortu cõformatio.

prauati ... ſa. Deprauati olfactus cauſa eſt, dum vapor putridus continenter nares ferit,ſiue in ipſis ſcaturiens, ſiue à cerebro, gingiuis, ventriculo,aliiſque partibus eò delatus;cuius ratione contingit,vt omnia ægro,etiam quę ſuauiter olent,fœtere videantur:ſicut, quibus lingua bile ſuffuſa eſt, omnia amara eſſe putant;vt Galenus declarat, 1. *de ſympt. cauſſ. cap.* 4. Poteſt & humor prauus eſſe proceſſibus nerueis impactus,qui efficit,vt fœtidis æger delectetur, aut certè ab iis non offendatur, propter aſſuetudinem,ſicut cloacarum mundatores oleta,vt & alia fœtida,non ſentiunt; quoniam organũ olfactus ſpecie fœtorum iam repletum eſt,vt noui fœtores accedentes illud immutare nequeant; cum ad perfectam αἴσθησιν organum ab aliis ſuis obiectis denudatum eſſe oporteat.

Signa Diagnoſtica.

Si olfactus læſio cauſſam habeat in cerebro ſiue intemperie affecto,ſiue à materia obſeſſo,cognoſcitur id, quia noxa etiam aliis ſenſibus communicatur.Ferè etiã aliàs guſtatus offenditur,quod in grauedine ſiue coryza manifeſtum eſt; propterea, quod ab eodem tertio neruorum cerebri pari demiſſæ propagines quædam tenuiores narium tunicam, craſſiores aliæ linguæ tunicam efformant. Et omnino aliquis olfactus & guſtus conſenſus eſt. Noui belli ducem, cui olfactus iam multis annis periit. Is tamen, ſi quid valde odoratum & fœtidum offertur,dicit,ſe guſtu quaſi odores percipere;vnde etiam expuere, & os vel faciem auertere, & quandoque nauſeam percipere ſolet. Si cauſſa eſt in proceſſibus nerueis ſolis, nulla in cerebro & cæteris ſenſibus læſio percipitur,præterea nec vox obſcura eſt, nec reſpiratio difficilis; id quod contingit,quando in oſſe ἠθμοειδεῖ, vel in ipſo naſo eſt obſtructio. Nam vt nares reſpirationi,ita voci ſimul inſeruiunt. Quæ etiã ſit materia obſtruens, dilatatis ad lucem naribus nonnunquam cerni poteſt, vtrum ſcilicet tumor præter naturam, an caro vel pus, vel cruſta, vel vermis, vel grumus ſanguinis. Si in apoſtemate narium pinnæ earundem frigidiores & ſicciores fiant, periculum eſt à cancro. Intemperies cerebri vel organi olfactus ex ſenſu caliditatis vel frigiditatis,ex cauſſis antegreſſis,ex iuuantibus & lædentibus,ex eo etiam, quod nihil per nares deſtillat, æſtimatur.Humor obſtruens ex grauitate, & ſi quid de hoc effluat,è colore,odore,conſiſtentia,ſpecie noxæ impreſſæ cognoſcitur. Si inflammatio adſit,febris ferè adeſt, dolor,tenſio,grauitas.

In deprauato à fœtida materia olfactu,ſi materia illa in cerebro,aut proceſſibus nerueis ſit intra cranium,ab ægro non percipitur:adſtantes tamen fœtorem ſentiũt. Si extra cranium materia conſiſtat,tam ægro,quàm adſtantibus ille odor moleſtus eſt.

Prognoſtica.

1. Olfactus læſio à deſtillatione humoris,vel obſtructione ſolà proueniens facilius curatur,& ferè olfactus læſio ob catarrhum catarrho ceſſante ceſſat;difficulter, quæ à confirmata organi dyſcraſiâ exiſtit. Non corrigitur, quæ à natura contracta eſt, maximè per malam narium conformationem, vt & quæ à ſenio vel alio morbo chronico prouenit olfactus abolitio.

2. Fœtor olfactum ex putredine offendens ferè argumento eſt affectionis ægrè curabilis. Nam locum à materia malignâ inſigniter eſſe affectum ſignificat.

3. Quando æger in morbis acutis odores non conſuetos ſentit, odorabili re nulla præſente, qualis eſt odor piſcium, luti,butyri, aut ſimilium, & mala ſigna adſunt,mors imminet,teſte Auicenna.

4. Olfactus læſio non negligatur,præſertim dũ cerebrum materiâ eſt oppletum, quia ſequi poteſt carus, apoplexia, epilepſia,humoribus ibidem auctis cerebrique meatus occupantibus, vt ſpirituum animalium tranſitus impediatur. Id quod maximè fit,quando æger pleno cerebro ſupinus noctu cubat.

Indicationes.

Morbi cerebri quid indicent,ex ſuperioribus clarum. Proceſſus cerebri neruei ſi intemperie laborant,indicat alterans per contraria;ſi obſtructione ex humore craſſo & lento,attenuans & detergens. In externis narium partibus,quid grauedo,aut inflammatio aut tumor aliquis præter naturam,aut polypus,aut vermis,aut grumus ſanguinis indicent,per ſe eſt notum.

Curatio.

Itaque ſi læſio olfactus ortum habeat ab intemperie cerebri,corrigitur contrariis,eo modo,ſicut ſupra, *parte* 1. dictum. Si obſtructio ſit ab humore frigido & craſſo, ſicut plerumque eſt, præmiſsâ eius præparatione & euacuatione,eaque aliquoties repetita ad particulares capitis euacuationes veniendum, vt pituita ex capite educatur;id quod fit apophlegmatiſmis, gargariſmis, errhinis & ptarmicis,vt etiã ſupra, *part.* 1. dictum. Sint autem ſoluentia illa obſtructiones moderata, ne nimia caliditate & ſiccitate organum olfactus lædant,aut inflammationem excitent in membranis narium,aut humores nimis incraſſent. Vt pauca ſaltem addamus; in pueris conuenit aqua & ſuccus maioranæ, chamæmeli abrotani, origani in nares infuſus. Narium radix inungatur butyro aut oleo amygdalar. dulcium,aut mucilagine ſem. altheæ;maluæ,cydonior,aut pinguedine gallinæ vel anſeris. In adultis ſuccus betæ,inprimis verò ſemen nigellæ quocunque modo vſurpatum vtile eſt, vt & caſtoreum,& omne fel immiſſum:inprimis maſticatio radic. papaueris rhœados prodeſt. Fortiora & efficaciora ſunt ſuccus cyclaminis, ceparum, chelidoniæ minoris iniectus: puluis elaterij, & tabaci,euphorbij, & gummi gotte inſufflatus,&c.

Inprimis Sternutatoriis vtendum, & primò quidem lenioribus, deinde fortioribus, quale hoc eſt:

℞. *Fol. tabaci* Drach.j.*radic. helleb. albi* Drach.ß. *elaterij* gr. vij, *piperis longi* gr.jx. *gummi gottæ* Scrup. j. F. Puluis.

Alij ſolam radicem cyclaminis recentem pro naſali indunt.

Nonnulli naribus olea deſtillata admouent.

Exempli gratia;

℞. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ.ß. *deſtill. ort. citri* ℈.j. *maioranæ* Scr.ß. Miſc.

Quidam nares balſamo rutæ, maioranæ, ſuccini, & caſtorei inungunt;

Intus commendatur acetum ſcillit. quotidie ieiunis trium cochleariorum menſura aſſumptum, ex Aëtio; caſtoreum item & theriaca.

Commendantur & extr. maioranæ, ſingulis diebus mane & veſperi, vt & ſal eiuſdem vel per ſe gr.vj. vel vij. pondere in vino propinatum, vel cum extracto permiſtum. Proſunt & balſamum & oleum maioranæ, gut. ij. vel iiij. pondere ſumpta. Commendantur etiam ſequentes Rotulæ;

℞. *Extract. maioran.* ʒ.ß. vel *olei* g.vj. *eſſent. pulegij* ʒ.ij. *ſacch. optim. in aqua maioranæ diſſoluendi*, Vnc. iij. ſem.

F. l. a. Conf. in Rotulis, quæ illinantur *ol. deſtill. nuc. moſch.* gutt vij.

Nonnulli, ſi malum aliis remediis non cedit, retractionem materiæ ſuadent ad frontem, illinendo fronti vnguenta calida ex ſucco chelidoniæ, ſcillæ, pyrethro, euphorbio, oleo laurino & cera: vel raſo capiti ſinapiſmum applicant, vſque ad frontem & naſum, ex Aëtio. Quæ ſi non ferat æger, ad thermas ducatur, vbi ſtillicidio ſupra ſutura coronali vtatur. Si olfactus læſio ſit ab humore aliquo præter naturam, vel à carnis excreſcentia, vel ab vlcere, illa ſuam peculiarem curam habet.

CAPVT VII.

De Fœtore narium.

Fœtor nariū. Moleſtum etiam eſt ſymptoma fœtor narium. Ille equidem ab ipſis ægris non percipitur. Cum enim odoratus organum læſum, & humore fœtido infectum & occupatum ſit, fœtorem illum non percipit. Adſtantibus verò fœtor ille moleſtus eſt: vnde ij colloquia & conuerſationem talium auerſantur.

Cauſſa.

Cauſſa proxima eſt vapor putridus. Emittitur autem vapor ille vel proximè ex ipſis naribus, cum aut humor putridus in toto aut interiore parte cerebri continetur, aut putredo eſt in oſſe ἠθμοειδεῖ, aut polypus, ozæna, aut vlcus ſordidum in naribus; vel per conſenſum aliarum partium excitatur, dum aut ex ventriculo, aut thorace fœtidus vapor releuatur, & nares tranſit.

Signa Diagnoſtica.

Fœtor narium ipſe ab aſtantibus percipitur. Quod verò materia fœtoris cauſſa contineatur in naſo, vel cerebro naribus vicino, cognoſcitur ex eo, quod æque poſt & ante cibum fœtor percipitur, &, ſi nares claudantur, fœtor talis non percipitur. An verò à polypo ſarcomate, vlcere proueniat, facile viſu poteſt diſcerni. Si verò à partibus inferioribus vapor ille proueniat, aſſumpto cibo non ita fœtor moleſtus eſt; cum vapores illi fœtidi à cibo deprimantur & temperentur. Nares quoque ſi claudantur, ex ore idem fœtor exhalat. An verò pulmones affecti ſint, aut ventriculus laboret, ſuis ſignis dignoſcitur.

Prognoſtica.

1. Fœtor, qui eſt per conſenſum inferiorum partium, facilius curatur, quam qui ex ipſis naribus aut cerebro eſt.

2. Fœtor ab oſſibus narium corruptis vix curatur.

Indicatio & Curatio.

Si fœtor ſit ab humoribus putridis, vel in cerebro & proceſſibus neruеis, vel circa os ἠθμοειδὲς, præmiſſis vniuerſalibus euacuationibus & reuulſionibus per errhina caput euacuetur, tandémque ea adhibeantur, quæ abſtergunt quicquid humoris corrupti naribus inhæret, & quæ ſuauem odorem conciliant. Abluantur ergo nares vino albo odorato, vel vino in quo myrrhæ, roſæ, cyperus, lignum aloës cocta ſint.

Vel ℞. *Myrrhæ, cinamomi*, an. ʒ. j. *roſar. ſiccar.* Drach. ſem.

Excipiantur melle deſpumato, F. Linimentum.

Vel ℞. *Spicæ, galliæ moſchatæ. caryophyllor.* an. p. æq.

Coq. in vino, quod naribus excipiatur.

Vel ℞. *Hiera picra, ſchænant.* an. ʒ.j.ß. *vini* q. ſ.

F. Glandes, & naribus immittatur.

Vel ℞. *Fl. roſar. rubr.* p.j.ß. *ſpicæ nardi* p.j. *rad. cal. aromat.* ʒ.j. *cinamomi, caryophyllor.* an. ʒ.ß. *macis nuc. moſch.* an. Scr.j.

Coqu. in vino albo odorato pro Vnc.iiij.

In colat. diſſolu. *extr. calami arom.* ℈.ß. *ligni aloës* gr. iij. Miſc.

Vel ℞. *Fol. maioran.* M. j. *rad. glycyrrh.* Drach.ij.

Ebulliant in aq. f. pro Vnc.iiij. & colentur. Ol. etiam myrtinum naribus inunctum vtile eſt. Suauem odorem conciliat vinum, in quo gallia moſchata diſſoluta, quo nares & os colluantur.

Si fœtor ſit ab vlcere aliquo narium, ſuccus foliorum hederæ naribus attrahatur.

Si ab ozæna vel polypo ſit fœtor, iis ſublatis & ipſe ceſſabit.

Si à ventriculo vel pulmonum vitio ſit fœtor, eo ablato is ceſſat. Ad fœtorem tamẽ narium, qui ſtomachi vitio fit, commendantur à nonnullis mala Perſica, item radices eryngij per ſe, vel conditæ.

CAPVT VIII.

De Hæmorrhagia narium.

Nares etſi ſint propriè odoratus gratiâ factæ: tamẽ & alios vſus habere ſuprà diximus. Et quandoque etiam natura ſanguinem vitioſum per nares effundit, vel à venis & arteriis imam cerebri ſedem perreptantibus, vel à vaſis è palato ad nares deſcendentibus, quæ inſtar obtinent venarum hæmorrhoidalium in ano & vtero.

Vocabulum autem αἱμοῤῥαγίας ſæpe apud Hippocratem ſimpliciter ſanguinis profluuium ſignificat, ex quacunque parte is fundatur, præſertim tamen copioſum & liberale. Interdum non addito partis nomine de ea vſurpatur, quæ per nares fit, ſanguinis eruptione, teſte Galeno, *in 1. Epidem comm. 1. aph. 9.* Et *in 6. Epidem. comm. 3. aph. 25.* *Hæmorrhagia.*

Eſt autem hæmorrhagia narium ſymptoma in genere immodicè excretorum, & quidem toto genere p. n. cum natura aliàs ſanguinem tanquam theſaurum vitæ diligenter aſſeruare ſtudeat. Succedit hoc ſymptoma interdum alij ſymptomati, actioni ſcilicet læſæ, quæ eſt venarum retentrix debilitata, interdum morbis, *Hæmorrhagia narium.*

quibus

quibus reſerantur, ſcinduntur, rareſiunt vaſa ſanguinem continentia.

Cauſſæ.

Quod ergo ad cauſſas hæmorrhagiæ narium attinet fit illa per vaſorum vel *ἀναστόμωσιν*, vel *διαίρεσιν*, vel *διαπήδησιν*.

Ἀναστόμωσις eſt oſculorum in vaſis paulò majoribus apertio, à cauſſis, vel externis, vt calidorum & acrium ilitu, irritatione expultricis, ac titillatione, dolore; vel internis, quæ ſunt primò vaſorum *ἀτονία*, ſiue imbecillitas & mollities: ſecundò ſanguinis aut copia, fuſi calore, ira, motu corporis immoderatiore; aut praua qualitas, hoc eſt, eiuſdem tenuitas, feruor, acrimonia, putredo in febribus ardentibus; tertiò facultatis retentricis imbecillitas, vt vaſa à modici etiam ſanguinis copia aperiantur, aut expultricis irritatio à copioſo ſanguine, vel vitioſo in cacochymia ſeu bilioſa, ſeu melancholica; denique natura criticè ac vtiliter expellente id, à quo moleſtiam ſentit; quod in acutis nonnunquam fit morbis, in quibus vitioſi humores cum ſanguine miſcentur. Ita febris ſynochus, & cauſus, & hepatis inflammatio, & morbilli ac variolæ, & phrenitis & angina, per hæmorrhagiam narium terminari ſolent. Interdum & pleuritis, rarius peripneumonia.

Διαίρεσις eſt vaſorum diuiſio, quæ fit, aut ab erodentibus per *ἀνάβρωσιν*, ſeu eroſionem, ab humore videlicet acri, à vehementi medicamento, interdum & ab hirudine naribus per natationem in paludibus attracta; aut à vulnerantibus ſecando, pungendo; aut à contundentibus, vt ab ictu, caſu; aut denique à rumpentibus, quibus vaſa nimium diſtenduntur, vt niſu vehementi, ſaltu, curſu, quo etiam pertinet ſanguis feruidus in flatus ſolutus.

Διαπήδησις ſoluta eſt vaſorum continuitas, per quam ſanguis è venis quaſi tranſcolatus, aut ſudoris modo tranſmiſſus effluit. Id quod contingit vel vaſorum tunica rarefactâ, ipſoque ſanguine attenuato, vel gracilium vaſorum ore adaperto; vbi etiam ſanguis cum impetu & copia non emanat, ſicuti in vaſorum per *ἀναστόμωσιν* apertione.

Differentiæ.

1. Hæmorrhagia narium alia eſt critica, quam natura gubernat & moderatur, expellens ea, quæ ſibi noxia & moleſta ſunt; alia ſymptomatica, quæ non naturæ, ſed morbi, aut potius cauſſæ morbificæ opus eſt, ideóque certo modo à natura non gubernatur.

2. Alia è vaſis fit ipſarum narium, alia è venis & arteriis cerebri, in ejus præſertim baſi. Non ſemper enim ſanguis ex venis capitis ad frontem tendentibus fluit, ſed ſæpe è vaſis à tertio craſſæ meningis ſinu prodeuntibus gracilioribus. His enim dehiſcentibus largæ nonnunquam & periculoſæ hæmorrhagiæ oriri ſolent, ita vt Bauhinus, *in Theatro Anatom. libr. 3. cap. 8.* ex hiſce venis apertis 24. libras ſanguinis aliquando effluxiſſe, obſeruatum eſſe ſcribat. Atque in tali narium profluuio, vt non ſine ratione idem monet, non fronti, ſed parti cranii poſteriori, occipiti nimirum, topica remedia reuulſionis cauſſa adhibere accommodatiſſimum eſt. Per ſinus enim poſteriores ſanguis adſcendit, antequam in tertium deriuetur. Hinc legimus, Hippocratem, *lib. 1. de morb. vulg. ægr. 7.* ægrotantis Metonis, cui hæmorrhagia narium ſuperueniebat, occiput aqua tepidâ fouendum iuſſiſſe, vt è naribus cruor liberalius flueret. Probè itaque videndum, vt remedia loco conuenienti applicentur. Nonnunquam in violenta tuſſi aut vomitione ſanguis ſimul per os & nares redditur; quæ tamen hæmorrhagia narium propriè non vocatur.

3. Alia hæmorrhagia narium ſalutaris eſt, vbi ſcilicet magna adeſt plethora; vel ſanguis in venis eſt acrior & feruentior, ac natura modum excretionis ſeruat; alia noxia, vbi modus exceditur, potiſſimum in corporibus frigidis & pituitoſis.

4. A cauſſa efficiente, alia ab *ἀναστομώσει*; alia à *διαιρέσει*, alia à *διαπηδήσει* vaſorum accidit.

Signa Diagnoſtica.

Quando *ἀναστόμωσις* cauſſa eſt hæmorrhagiæ narium, ſanguis copioſè effluit. Et quidem ſi à copia eſt ſanguinis, adeſt rubor in facie, atque venarum tenſio, præceſſit victus liberalior & calidior, & cauſſa aliqua externa fundens ſanguinem. Plerumque verò talibus hepar dyſcraſiâ calidâ laborat. Sin à qualitate vitioſâ ſanguinis fit hæmorrhagia, cognoſcitur id tum ex ſanguine ipſo profluente, tum ex ſignis cacochymicum corpus arguentibus. Si facultatis irritatione, ſigna quoque adſunt cacochymiæ bilioſæ aut melancholicæ, vel etiam corruptionis & putredinis ſanguinis. Si à retentricis imbecillitate, cæteræ etiam ferè facultates languent, & ſanguis per interualla exit, isque non multus, ac morbus præceſſit quo hepar inprimis & venoſum genus debilitatum fuit.

Quando *διαίρεσις* vaſorum cauſſa eſt hæmorrhagiæ, ſanguis maiore adhuc copia & impetu profluit, & præceſſit contuſio, aut alia quæpiam cauſſa violenta externa; vel ſigna adſunt cacochymiæ aut vlceris.

Quando *διαπήδησις* cauſſa eſt, ſanguis, qui exit, paucus eſt & tenuis, atque ſeroſus, qualis & in cacochymicis & hydropicis conſpicitur.

Cæterùm & alia ſigna obſeruanda ſunt. Si enim ſanguinis per nares fluxus criticus eſt, ægrum leuat: quia cum ipſo morbus prior & ſymptomata euaneſcunt. Sin ſymptomaticus, æger difficulter eum ſuſtinet, & cum pulſu languidiore vires paulatim attenuantur.

Deinde ſi ſanguis immediatè è venis narium prodit, nullus in capite dolor prægreſſus eſt. Facilè etiam iſte fluxus ſiſtitur per adſtringentium intra nares applicationem; cum via non ſit longinqua. Contrarium accidit, quando è venis cerebri mittitur.

Poſtremùm qui ab arteria ſanguis profunditur, is calidus, rubens cum claritate, & ſubtilis eſt; & cum ſpuma atque impetu exilit; craſſior & nigrior eſt, qui à vena.

Prognoſtica.

1. Hæmorrhagia narium præcognoſcitur ex humorum ad ſuperiora conuerſione, ſiue eorundem *ἀναῤῥοπῇ*, quam capitis & colli dolor, temporum grauitas, oculorum caligo vel ſplendores, lachrymæ inuoluntariæ, rubor naſi & malarum, pruritus & titillatio narium, tremor etiam nonnunquam manuum ſignificant. Præceſſit diaphragmatis tenſio, ſine tamen dolore, inde reſpiratio facta fuit difficilior, ſanguine per thoracem tranſeunte. Hippocrates, *1. prognoſt. aphoriſm. 32. & 3. prognoſt. aphor. 33. & 3. prorrhet. aphor. 43. & aliquot ſequentibus.* Galenus, *in 3. de criſibus, cap. vlt. & de præcognitione ad Poſthum. cap. 13.* *Hæmorrhagia narium futura indicia.*

2. Quibus in febribus acutis atque adeo ardētibus lachrymæ inuitæ profluūt, his ſanguinis è naribus eruptionem exſpectare oportet, ſi etiam alia pernicioſè nō habent. Nam his, qui malè habent, non ſanguinis eruptionē, ſed mortem ſignificat, *1. epid. comm. 2. aph. 80.*

3. Et largiores ſanguinis profuſiones, & eiuſdem ſuppreſſiones morbos excitant. Hæ conuulſionem, epilepſiam, carum, & ſimilia. Illæ animi deliquia, ſyncopen, cachexiam, hydropem, ſingultum, & conuulſionem quoque, *5. aph. 3. & in 3. prorrhet. aphor. 53. & ſeqq.*

4. Quibus principiò hæmorrhagiæ largæ adſunt, rigor ſuperueniens fluxionem ſiſtit. Sin larga hæmorrhagia rigori ſuperueniat, reuulſio fit, rigores verò lōgi

effi

efficiuntur, 3 *prorrhet. aph.* 58. & 59. Id Galenus ita explicat. Si hæmorrhagia narium morbum non ſedauerit, & rigor illum exceperit, tum rigor, tum morbus in longum producuntur. Nam corpus exhauſtum ſpiritibus infrigidatur. Frigus autem morbos diuturnos parit, cum materia facilè concoqui nequeat.

5. Quibus in febre ardenti (vt Galenus accipit) capitis dolores adſunt & ceruicis labor, & totius corporis cum tremore imbecillitas, ſanguis è naribus profluens morbum ſoluit, 3. *prorrhet. aph.* 60.

6. In affectibus hepatis aut lienis fluxus ſanguinis è naribus ἀντιπαλιν factus; ſiue è nare diuerſa, hoc eſt, è dextra, ſi lien laborat, è ſiniſtra, ſi hepar, malum. Non enim fit illa euacuatio κατ' ἴξιν, vel κατ' ἀντιπαθείαν, recto tramite; ideoque non motu naturæ, ſed morbi, vel materiæ. Deterius autem eſt, ſi cum ſudore thoracis aut capitis fluat, 1. *prorrhet.* 33.

7. Fluxus ſanguinis narium non tam aduerſus eſt bilioſis, quam pituitoſis & melancholicis, teſte Auicenna. Hi enim ſanguinis profuſione magis refrigerantur, & debilitantur. Ita & Hippocrates ſcribit, 7. *aphor.* 82. *Quibus in febribus quartanis ſanguis è naribus fluxerit, malum.*

8. Quibus ſanguis multus è naribus profluxit, ſi quidem immoderatæ decolorationes adſunt, (ſcilicet ob ſanguinis penuriam, humorum impuritatem, & bilis flauæ admiſtionem) iis parum confert. Qui verò pr[illegible] bus caput facilè tolerat, prodeſt; quibus verò ſecus, minimè, 6. *epid. ſ.* 6.

9. Quibus febricitantibus ſanguis multus ex quacunque parte fluxerit, iis conualeſcentibus aluus humectatur, calore natiuo debilitato, vt nec concoquere, nec in ſanguinem conuertere, nec diſtribuere alimentum rectè poſſit; vnde initia hydropis exiſtunt, 4. *aphoriſm.* 27. & *in Coacis*.

10. In febre ardente fluxio ſanguinis è naribus quarto die mala eſt; (Multitudinem enim ſanguinis in toto aut in corpore ſignificat, teſte Aëtio, *tetrabibl.* 2. *ſ.* 1. *cap.* 124.) niſi aliquid boni coinciderit. Verum quinto die minus periculoſa eſt. Hippocrates, *in Coacis*. Fortaſſis autem de ſtilla narium loquitur Hippocrates, quæ prauum ſignum eſt in febribus ardentibus, præſertim ſi quarto die accidat; quia abſoluta morbi malitia indicatur. Ita ſcribit, 1. *epid. comm.* 2. *aphor.* 63. ſanguinis è naribus largam eruptionem in febribus ardentibus multos ſeruaſſe, modicam verò occidiſſe. Nam, vt Galenus docet, nihil eorum, quæ critica ſunt, exiguè ſecerni conuenit: alioquin aut copia tanta ſi[illegible] tas naturæ tanta, vt ſuperflua, etſi conetur, excernere non valeat.

An hæmorrhagia narium in febribus acutis vtilis ſit. [illegible]

¶ [Febres acutas interdum hæmorrhagiâ narium non ſolùm criticè, ſed & ſymptomaticè, & ante humo[illegible] rum obſeruationes docent. In dubium tamen id vocat Fernelius, *lib.* 2. *meth. med. cap.* 8. *Sanguis*, inquit, *qui in acutis per nares excurrit, licet vigilias, deliria, capitis dolorem, aliaque ſymptomata demulceat, vix tamen propriam morbi eſſentiam atque radicem euellit, niſi forſan immoderatior ſuccedat profuſio, ſummâ virium diſſolutione; quæ tamen nuſquam videtur optanda. Vitioſus enim ſanguis per nares poſtremus elabitur, nec niſi cum vtilioris vis magna erit effuſa. In his igitur febribus tametſi nares multo ſtillent ſanguine, venâ tamen cubiti ſecanda: quandoquidem ſæpe deprehenſus eſt è naribus tum colore, tum ſubſtantiâ laudabilis, cum ex cubito impurus ſordidúſque detrahitur.* Hæc Fernelius.

Contrarium [illegible] *experientia.*

Verùm alij Medici, cùm Antiqui, tum recentiores [illegible] rientia, quâ conſtat, multos à grauiſſimis febribus hæmorrhagiâ narium liberatos fuiſſe, vt etiam in malignis, vtpote iis, quæ variolas & morbillos conjunctos habent, accidit. Si enim hæmorrhagia narium ipſis ſ[illegible] perueniat, febris vel ſoluitur, vel mitigatur, & variolæ vel morbilli multo pauciores erumpunt, quàm ſi nulla hæmorrhagia ſuperueniſſet.

Ratio [illegible]

Quod autem Fernelium dubium reddidit, hoc inprimis eſt, quòd ſanguis, qui è naribus effluit, plerunque floridus & rubeus eſt; cùm tamen, qui è vena in brachio ſecta emittitur, vitioſus & putridus apparet. [illegible] colatus exeat, craſſiore parte intus manente. Verùm [illegible] craſſus ac vitioſus intus maneret, non febris ſolueretur, nec cum commodo ægri efflueret; quod [illegible] cidit. Nonnulli, vt Zacutus Luſitanus, *de Pr*[illegible] *hiſt. lib.* 1. *quæſt.* 23. aliam huius rei cauſſam afferunt, ſcribuntque, quòd in ſanguine, qui è vena ſecta emittitur, & vaſcul[illegible]cipitur, ſat manifeſta fiat partium ſeparatio. Fæculentum enim & fibroſum ſubſidere, innatare quod ſummè tenue eſt, & putrefactum, bilioſum, aut ichoroſum; in medio reſidere potiſſimùm, & iuxta ſummum, ſanguineum; idque fieri, quia vnitus maneat, & calorem diu conſeruet, qui difficiles partes ſeparat. Co[illegible] tur, vt eius vi partes diuerſæ ſegregari non poſſint. Quare ita concretus & confuſus manet, & rubedinem diu ſeruat. Verùm nec hæc ratio ſufficit. Neque enim ſolùm ſanguis, qui è vena ſecta effluit, vaſculis exci[illegible] ſed & qui è naribus effluit, iiſdem colligi poteſt. Deinde in ſanguine è vena ſecta emiſſo partium ſeparatio fit non à calore reſeruato & reliquo, ſed potius, quia calor iam euanuit: vnde partes diſſimiles, quæ anteà à calore vniebantur, iam ſeceſſionem faciunt & ſeparatur.

Vera autem huius rei ratio eſt ea, quam *ſupra* attulimus, quòd nimirum ſanguis, qui in hæmorrhagia narium effluit, non ſemper è ſolis venis fluit, ſed ſæpe ſimul è venis & arteriis, puta è tertio craſſæ meningis ſinu; ſicut & è venis ac arteriis, in baſi cerebri per varias ἀναστομώσεις concurrentibus, iſta hæmorrhagia fieri poteſt. Cùm ergo ſanguis iſte non ſolùm è venis, ſed & arteriis effluat, non mirum eſt ſi ſit rubicundior, quàm is qui è venis in cubito ſectis emanat.]

11. Quibus in febribus ardentibus aures obſurduerunt, his non ſolutâ febri delirare neceſſe eſt. Soluitur autem inter alia & ſanguinis è naribus eruptio. Hippocrates, *de criſibus*.

12. Quibus febrire incipientibus ſanguis è naribus ſternutatione contingente deſtillat, & vrina ſubſidentiam albam in quarta habet, iis in ſeptima ſolutionem ſignificat Hippocrates, *in Coacis*.

1[illegible] culoſa eſt, & eroſio vix curatur; quia leui occaſione cruſta iterum decidit. Et Auicennæ eſt, quod fluxus ſanguinis narium ex miſtura venarum aut arteriarum in reti cerebri mirabili ferè incurabilis ſit. Ἀναστόμωσις, quæ à criſi, hoc eſt, à natura propriis viribus operante, ſit, bona eſt, præſertim in febre ardente, phrenitide, viſcerum inflammatione. Διαπήδησις ratione accidentis mala eſt, quia ſanguis tenuis cachexiam indicat.

14. Si ſanguine è naribus erupente ſudores exigui adſint, & perfrigeratio accidat, ſiue extremorū, ſiue totius corpor[illegible]

Stillicidium ſanguinis quid ſignificet.

15. Stillicidium ſanguinis, id eſt, exigua ſanguinis & ſtillatim è naribus fluxio, quæ ex partis, per quam fertur, denſitate accidit, vt hyeme, ob frigus, minus periculoſa eſt: ita deterior, quæ in acutis, æſtate vel autumno; quia tunc flaua bilis abundat, & aër ambiens calidior eſt; qua de cauſſa ſanguis promptius fluere debebat. Si ergo ſubſiſtit, arguit vel naturæ nimiam debilitatem, vel ſanguinis aduſti craſſitiem tantam, vt excerni

excerni commodè nequeat; teſte Galeno, 4. *in acutis aphor.* 67. Peſſimum eſt ſtillicidium, quod quarto die accidit, ſanguinis præſertim nigri & craſſi, & cum ſymptomatis malis, vt torpore & ſurditate, quæ cerebrum & facultatem animalem grauiter offenſam eſſe ſignificant. In morbis pulmonis etiam valde rubicundæ ſtillæ ſanguinis malæ ſunt. Hippocrates, *in Coacis*. Item in morbis longis paruæ fluxiones ſanguinis perniciosæ, *ibidem*.

16. Oculorum rectitudo in morbo acuto, & motus velox, & ſomnus turbulentus & vigiliæ, & quandoque ſanguinis è naribus ſtillationes, nihil boni ſignificant. Hippocrates, *in Coacis*.

17. Qui ſtatis certiſque temporibus ſanguinē profundunt, ſi ſiticuloſi ſint, difficiles & exſoluti, nec ſanguinem profuderunt, epileptici moriuntur, 3. *prorrhet. aphor.* 39. ex retentâ ſcilicet, quæ conſueta antè erat, euacuatione.

18. Ex ſanguinis fluxu delirium aut conuulſio, malū, 7. *aphor.* 9. *In Coacis*, ſingultus quoque addditur.

19. Menſibus deficientibus ſanguinis è naribus fluxio, bonum. Hippocrates. 5. *aph.* 33.

20. Sanguinis è naribus fluxio ſurditatem ex febribus ſoluit. Spinæ etiam diſtorſionem & ſpirandi difficultatem. Hippocrates, *in Coacis*. Et dolorem fortem in infernis partibus, 2. *epidem ſ.* 5. Et, *in libello de criſibus*. Præterea ab abſceſſu liberat, 4. *aph.* 47. Et vertigines ab initio ſanguinis narium fluxio ſoluit. Hippocrates, *in Coacis*.

21. Interdum ſanguis è naribus critica expulſione ad libras quatuor exit ſine virium inſigni lapſu, vbi & reprimi non debet, teſte Auicenna, *in 3. can. fen. 5. tr. 3. c. 8. Sequenti capite* addit, quandoque hominem viuere in fluxu ſanguinis narium, donec 20. circiter libræ effluxerint; mori verò, ſi vſque ad XXV. continenti ſcilicet vna affluxione, exeant. Nam copia ſanguinis maior in corpore vix contineri ſimul vna vice putatur. Recentiorum obſeruationibus compertum, ſanguinē citra vitæ iacturam profluxiſſe nōnullis ad ℔. XII. aliis ad ℔. XVIII. cuidam ſpatio quinque dierum; ad ℔. XX. alius ad totidem libras die vna & noctibus duabus; aliis denique intra ſex dies exiiſſe libras XL. teſte Amato Luſitano, inſtaurato ſemper ſanguine, & viribus reparatis, exhibitione cibi boni ſucci, ac præſertim ſorbilis. Vide Schenckium *in obſeruationibus Medicinalibus*.

22. Sanguinis fluxus immodicus plurimum nocet. Ex hoc enim in corporibus bilioſis facies citrina euadit ebulliente bile, ſanguinemque reſiduum adurente; in pituitoſis pallida & plumbea, humore pituitoſo multiplicato; melancholico fuſca, & ſæpius in omnibus mortuorum colorem producit, ſpiritibus abſumptis. Præterea extremitates refrigerantur, lypothymia & ſyncope accidit. Interdum mors ſubſequitur, inprimis dum magna ſanguinis copia breui tempore egreditur. Vbi verò multa copia pluribus diebus fluit, paulatim hepar refrigeratum debilitatur, vt cachexia & hydrops ſuccedat. Auicenna, *loco antea citato, cap.* 7.

Indicationes.

1. Ratione vaſorum, ſi ſanguis per eorundem *ἀναστόμωσιν* effluit, oſcula illorum claudere & adſtringere oportet; ſi per *ῥῆξιν*, vniendum quod quacunque ratione ſolutum eſt; ſi per *διαπήδησιν*, condenſans remedium requiritur. Cauſſæ etiam externæ remoueantur.

2. Ratione ſanguinis effluentis, ſi ille copioſus ſit, minuatur: ſi impetu ruat, coërceatur, & aliò conuertatur: ſi calidus ſit & acris, refrigeretur, & ad benignum reducatur, ac, quod prauum planè eſt, debito modo euacuetur: ſi tenuis, incraſſetur: ſi malignus, corrigatur, ſi denique hepar calidius ſit, temperetur.

3. Ratione facultatis, retentrix imbecilla roboretur; expultrix nimium incitata cohibeatur, ſanguinis vel copia adempta, vel correcta praua qualitate.

4. Si fluxus ſit criticus, non coërceatur, niſi modum excedat, naturâ ob imbecillitatem limites ſuos egrediente. Ac in his omnibus totius ſemper ratio habeatur.

Curatio.

Antequam verò curatio ſecundum indicationes has ſpeciatim tradatur, generales hoſce Canones obſeruare prodeſt:

Canones in curatione hæmorrhagiæ narium obſeruandi.

1. Siſtunt hæmorrhagiam narium phlebotomia, cucurbitulæ, ligaturæ fortes, extremorum frictiones deorſum factæ, immerſio extremorum in aquam calidam, aſperſio partis, vnde fluit, frigida, apertio menſium aut hæmorrhoidum.

2. Caput in hæmorrhagia narium non perfundendum eſt aquâ frigidâ, niſi reuulſiones præceſſerint per phlebotomiam, extremorum frictiones, oppoſitorum ligaturas, & cucurbitulas in hypochondriis, aut in ceruice, quibus ſcilicet ſanguis vel ad inferiora corporis, vel ad poſteriora capitis retrahitur; alioquin, niſi hæc præmittantur, ſanguis per refrigerantia intrò compulſus venas, quæ in alto ſūt, implebit, vt Galenus, 5. *meth. med. cap.* 6. docet. Itaque fluxus ſanguinis augebitur tum hac de cauſſa, tum quod calor per antiperiſtaſin intus collectus ſanguinis motum & impetum adiuuat. Aut, ſi ſanguis retineatur, conuulſio, apoplexia, parotis, aut, ſanguine in aſperam arteriam procumbente, dyſpnœa ſequetur. Quin & hoc ſuſpectum eſt, quod vulgus linteum frigidâ madidum toti collo mox inter initia iniicit. Etenim metus eſt, ne, viis inter cor & cerebrum præcluſis, apoplexia aut ſyncope accerſatur. Denique frigida, mammis, teſtibus, collo occipiti, & ſpinæ dorſi adhibita ſuſpecta ſunt, vbi in febribus hæmorrhagia narium exiſtit.

3. Si puluis aut liquor in nares immittendus eſt, os aquâ frigida plenum teneatur, præſertim vbi medicamentum vim cauſticam habet, ne de hoc per palatum aliquid in os incidat. Sed & aliàs æger quoque ſupinus iaceat, reclinato prius capite. Quod ſi naribus obſtructis ſanguis intus per gulam defluat, repurgatis naribus, ore frigidam etiam contineat, aut lac acidum actu frigidum.

In fluxione quæ ſpectanda.

4. Sicut in omni fluxione, ita & hîc ſpectanda ſunt, primò membrum, vt appellatur, mandans, ſiue quod ſanguinem pr. nat. & in maiori copia de ſe mittit; poſtea recipiens; mox ſanguinis erumpentis quantitas, qualitas, *οὐσία*; tandem viæ, per quas ſanguis fertur. Deinde motus ſanguinis, num criticus ſit & ſymptomaticus; atque ſi criticus, num moderatè, an cum exceſſu effluat: poſtea tempus fluxionis. In hæmorrhagia narium, quæ per ardentem fit febrem, concurrunt æſtus capitis attrahens materiam, hepar calidum, ſanguinem ſurſum mittens, ſanguis ipſe feruidus ſuâ ſpōte ſequēs. In plethorâ mandans eſt totum corpus, inprimis hepar; vtrobique recipiens eſt caput. Sanguis pro natura ſua varia alias curandi indicationes de ſe præbet quemadmodum diximus. Viæ, per quas ſanguis ab inferioribus ac caput fertur, ſunt venæ à iugularibus, tam internis quàm externis propagatæ, quarum eadē cum humerariis origo eſt, à trunco cauæ venæ aſcendente. Motus ſanguinis, ſi criticus ſit, aut conſuetus, & modum ſeruet, non ſupprimatur; niſi ſit cum viriū lapſu. Nunquam autem ſtatim in initio ſupprimatur, ac multò tardius ſiſtatur in iis, qui ætate ſunt iuuenili, & conſtitutione corporis ſanguinea, & quibus hæmorrhoides aut menſes ſubſtiterunt. Symptomaticus celeriora præſidia requirit. Denique quò longiore tempore fluxus durauit; eò maturius occurrendum eſt, ne vires tandem collabantur, quod vltra ℔. iiij. effuſionem Auicennas fieri cenſet: cum tamen idem

idem modus in omnibus ſtatui nequeat, vt diximus.

Hæmorrhagiæ curatio. Sed vt ad ſpecialia perueniamus, immoderata nariũ hæmorrhagia cohibetur præſidiis, quæ reſpiciunt vel ſanguinem, prohibendo, ne is amplius profluat; vel vaſa, claudendo illorum apertionem; vel vtrumque; quod tutiſſimum eſt. *Reuellentia.* Prohibemus ſanguinem fluere, eũ ad contraria ipſum reuellendo, tum deriuando ad vicina, vt docet Galenus, *5. meth. med. cap. 3.* *Venæ ſectio.* In præſtat inprimis venæ ſectio. Itaque ſi æger adhuc ferre poteſt, & nondum reſolutus eſt, ſecetur media aut interna brachij dextri vena, dum hepar membrum mandans eſt, & ſanguis è nare dextra profluit; ſiniſtri, dum è nare ſiniſtra; vtriuſque, dum è nare vtraque: non quidem euacuationis gratia, ſed reuulſionis, vt dictum. Fiatque foramen anguſtũ, vt ſubtilis ſanguis effluat, maneatque craſſior minus ad fluendum idoneus. Et moderatè ſanguis educatur, ad Vnc. j. vel Vnc. ij. atque iteratò poſt horæ ſpatium, vt maior fiat reuulſio, vireſque non ſimul diſſipentur. Sic enim curſus ſanguinis à naribus ad locum venę apertæ conuertitur, nec exigua hæc quantitas in plures partes diuiſa vires deiicit, Idque ideo tutius eſt, quàm ad animi deliquium ſanguinem mittere.

Si caput magis ſanguine abundare videatur, cephalica aperiatur. In magna plethora prius venam tali incidere licet, præſertim vbi ex ſuppreſſis menſibus & hæmorrhoidibus malum extiterit.

Adhibeantur & alia, de quibus diximus, reuulſoria præſidia, aut cucurbitulæ cum ſcarificatione in ſuris, ſcapulis, & ceruice; hirudines poſt aures, extremorum frictiones, ligaturæ eorũdem dolorificæ, lotiones quoque ex aqua tepida facta, vel ſinapiſmi plantis pedum applicari. Aquâ verò, aliiſque frigidis vtendum eſt in iis partibus, vnde ſanguis promanat, quãdoque non in iis ipſis planè, ſed potius circa has vt Hippocrates docet, *5. aphor. 23.* Cucurbita magna ſine ſcarificatione hypochondrio dextro, ſi è dextra nare ſanguis fluat; ſiniſtro, ſi è ſiniſtra effluat, vtrique, ſi ex vtraque, applicetur. Sed diligenter animaduertendum, qualis ſanguis profluat, ne vitioſus aut malignus ad hepar, tanquam ad fontem, retractus ibi putreſcat.

Vt verò hæmorrhagia narium præcaueatur, ſi à plethora ea proueniat, ſanguinis nimium prouentum conueniente diætâ impedire debemus, &, ſi iam adſit, venæ ſectione imminuere.

Purgatio. Et quidem ſi hæmorrhagiæ narium cauſſa eſt ſola in corpore & capite ſanguinis abundantia, ſola etiam ſanguinis reuulſio ſufficit, nec purgatione aliqua opus eſt. Vbi verò vitioſi alij humores in corpore ſanguini ſunt admixti, purgatio inſtituenda eſt, quâ ſimul humorum ad inferiora fiat reuulſio. Et quia bilis ferè peccat, vtendum tamarindis, myrobalanis citrinis vel chebulis, ſyrupo ex multiplici infuſione roſarum, & ſimilibus, quæ etiam nonnihil adſtringunt.

Reuulſionum præſidiis adminiſtratis, ad medicamẽta veniendum eſt quæ tam intrò ſumpta, quàm foris impoſita, ſanguinis fluxionem compeſcunt.

Fluxū ſanguinis ſiſtentia. Frigefacientia. Commodè hæc in quinque claſſes diſtribuuntur. Prima claſſis infrigidantia complectitur, è quibus intra corpus vſurpanda, *ſyrupi* refrigerantes *è cichorio, iulepus & ſyrupus roſarũ, ſyrupus de ſucco acetoſæ, de nymphæa, de papauere cum aquis portulacæ, lactucæ, plantaginis, ſemperuiui, ſolani*, & ſimilibus. Conſerua item, *roſarum, violarum, nymph. radices cichorij condita, caules lactucæ conditi, ſpecies diatrion ſantalon, diamargariti frigidi.*

Opiata. Ad hanc claſſem referunt etiam Opiata, vt philonium Perſicum, Romanum, requiem Nicolai, Laudanũ opiatum, Sed alibi monſtratum eſt, opium non eſſe frigidum, ſed calidum. Et quamuis in hæmorrhagiis narium exhiberi poſſit: tamen eam non ſiſtit refrigerando, ſed potius ſpirituum impetum ſiſtendo, Verũ opiatis non niſi extremâ vrgente neceſſitate vtendum & dum vires adhuc conſtant.

Inter refrigerantia Iohan. Langius, *lib. 3. epiſt. cap. 6.* hoc habet:

℞. *Syrupi papau.* ℥. ß. *aq. polygoni* Drach. iij. *philonij Perſici vel Romani* ℈ j. *lapidis hæmatitæ* ℈ ß. M. F. Hauſtus.

Topica refrigerantia. Foris tanquam topica applicentur fronti, temporibus, collo, ſcapulis, hepati, teſticulis, *aqua* vel *ſuccus roſarum, lactucæ, plantaginis, polygoni, ſemperuiui, ſolani cum aceto*, quibus aliquid *mandragoræ, hyoſcyami, opij* addere licet.

Vt ℞. *Aqu. roſarum* ℥. iiij. *aceti roſacei* ℥. j. *boli Armeni* ʒ. j.

M. & frigidum fronti applica cum intincto panno lineo, qui vbi incaluerit, denuò intinctus imponatur. Fortius adhærebit, addito albumine oui. Vtilis eſt etiã ſpongia aquâ ſimplici frigida, aut roſarum cum pauco aceto madida fronti frequenter adhibita.

Teſticulis circunligetur pannus hoc Liquore madidus:

℞. *Aq. plantag. portulacæ, burſæ paſtoris*, an. Vnc. j. *pulueris roſar. ſiccar.* ʒ. ij. *trochiſch. de camphora* ʒ j. Miſc. pro Epithemate ad hepar:

℞. *Aq. cichorij, endiuiæ, acetoſæ, lactucæ*, an. ℥. iij. *ſpec. diatrion. ſantal.* Scr. j. *diarrhod. abbatis, trochiſch. de ſpodio*, an. Scr. j. *lapidis hæmatit.* ʒ. ß. *aceti* ℥. ß. Miſce.

Aut ceratum ſantalinum, vel vnguentum roſarum Meſue hepati inungatur.

Manus quoque & pedes refrigerare vtile eſt, quod fit lotione cum aceto & aqua, præcipuè ſi volis & plantis è carpi regione, vbi arteriæ pulſant, adhibeantur. Vel ſilices, ferrum, vel alia frigida manibus teneantur, aut pedibus laminæ plumbeæ vel lapideæ ſubſternantur.

Adſtringentia. In ſecunda claſſe ſunt adſtringentia; quanquam & ex refrigerantibus, quæ attulimus, quædam eandẽ vim obtineant. Initiò verò vtilia ſunt, *pentaphyllum, plantago, polygonum, burſa paſtoris, myrtus, equiſetum, ſymphytum ſeu conſolida maior, minor, & media, fraga*, quorum aquam hæmorrhagiam ſiſtere experientia obſeruatum eſt, *bolus armenus, terra ſigillata, corallia rubra, balauſtia, acacia, hypociſtis, cortices granatorum, cornu cerui vſtum, ſanguis draconis, lapis hæmatites, alumen vſtum*, quod tamẽ foris ſolùm vſurpatur.

Seorſim intrò ſumuntur, *ſyrupus cydoniorum; myrtinus, de ſucco ribes, de limonibus, de ſucco citri, de roſis ſiccis, de agreſta, de granatis acidis, cum aquis conuenientibus, conſerua roſarum rubrarum, acetoſæ, radices conſolidæ conditæ, rob de ribes, de berberis, trochiſci de terra ſigillata, de berberis, de ſpodio, de carabe, mira cydonior. ſine ſpeciebus.*

Vel paretur tale Electuarium.

℞. *Conſeru. roſar. rubrar. antiqua, mira cydonior. ſine ſpeciebus* an. ℥. j. *trochiſc. de ſpodio, de berberis*, an. Drach. j. *corallior. rubror. præparat.* ℈. j. *C. C. vſti* Scr. ß. *ſpec. diamargar. frig.* Scr. ij. Cum *ſyrup. de roſis ſiccis* q. ſ.

F. Electuarium.

Doſis Drach. ij. vel Drach. iij. & poſtea bibantur ℥. ij. vel Vnc. iij. aquæ plantaginis.

Vel ℞. *Sem plantag. portulacæ, lactucæ*, an. ℈. iiij. *roſar. rubrar.* P. ij.

Coq. in aqua chalybeata ad Vnc. jx. in Colatura diſſolue *iulepi roſar. ſyrup. cydonior.* an. ℥. ij. *trochiſc. de carabe* ℈. iiij. M. pro tribus doſibus.

Vel *Pulu. trochiſchor. de terra ſigillata* ʒ. j. *corall. rubror. C. C. vſti*, an. ℈. j. *ſyrupi myrtillorum* ℥. j. *aqua* vel *ſucci plantag.* ℥. iij. Miſce.

Vtilis eſt & *corallinus ſyrupus*, & *tinctura coralliorum, eſſentia roſar. rubrar. tinctura lapid. hæmatit.* Item *crocus* ♂. *& extract. croci* ♂. ſi eius gutt. iiij. in aqua plantaginis exhibeantur.

Laudatur

Laudatur & ſperniolæ compoſitum apud Crollium, tanquam efficaciſſimum ad quamuis hæmorrhagiam ſiſtendam remedium, ſi quantitate auellanæ in aqua plantaginis exhibeatur. Efficacius verò fit medicamentum, ſi aliquid laudani opiati addatur.

Vt ℞. *Sperniolæ compoſiti Crollij* Drach. i. *extract. tormentillæ* Drach. ß. *laudani opiati* Scrup. ß. vel Scrup. j.

F. Pilulæ mediocres. Dentur 4. vel 5. in aqua burſæ paſtoris vel plantaginis.

Pro Frontali:

℞. *Boli Armeni*, *ſanguinis draconis*, ana Drach. iij. *maſtiches*, *farinæ volatilis*, an. Drach. ii. Cum *albumine oui*, vel *ſucco plantaginis* & *aqua roſarum* Fiat Maſſa.

Puluis ad hæmorrhagiam narium ad extra D. Caſp. Kegleri:

℞. *Lap. hæmatit.* Drach. iß. *corall. rubr.* Drach. ſem. *chalcitid. vſtæ* Drach. ii. *gummi Arab. aſſ.* Drach. ſem. *trochiſc. de ſpodio* Drach. i. *pulu. ſanguinar.* Drach. ii. *ſang. dracon.* Drach. iß.

Contuſa miſc. pro Puluere.

Alius:

℞. *Pilor. lepor. combuſtor. farinæ volatil.* an. Drach. ß. *boli Armen. præparati* Scrup. i. *ſucc. acaciæ*, *hypociſt. ſangu dracon. lapid. hæmatit.* an. Scrup. ſem. M. Fiat Puluis.

Alius, D. Andr. Dôreri:

℞. *Spongiam marinam* num. j.

Lauetur aquâ burſæ paſtoris. Imbuatur deinde aceto acerrimo. Imbuta intingatur in picem liquefactam; comburatur poſtea in vaſe fictili, & ad vſum tandem reponatur.

Vel ℞. *Myrrhæ*, *thuris*, *ſarcocollæ*, an. Drach. ii. *boli Armeni*, *terræ ſigillatæ*, an. Drach. ß. *acaciæ*, *hypociſtidis*, an. Drach. iij.

Terantur in puluerem, de quo aliquid ex aquis refrigerantibus prius enumeratis inſpergatur, ac ſpongia his immerſa ac leniter expreſſa fronti & temporibus applicetur.

Refrigerantia autem medicamenta etiam colli lateribus, vbi iugulares venæ & arteriæ aſcendunt, & ramos ad nares quoque mittunt, commodè applicantur, vt ita viæ, per quas ſanguis ad caput & nares fluit, intercludantur.

In hæmorrhagiis narium etiam commendatur aqua ſpermatis ranarum, ſi in ea addita pauca camphora & ſaccharo Saturni linteamina intingantur, & collo, vbi venæ iugulares deſcendunt, applicentur.

Non autem ſolùm epithematum forma, ſed & ex bolo & ſimilibus cum aceto & albumine oui emplaſtrum fieri, & colli lateribus vtrinque, vbi iugulares venæ adſcendunt, applicari poſſunt.

Tertia claſſis glutinantia continet, cuiuſmodi ſunt, *thus*, *aloe*, *maſtiche*, *tragacantha*, *gummi Arabicum*, *farina volatilis*, *gypſum*, *lutum figulinum*, *tela aranearum*, *pili leporis combuſti*, *lanugo arborum*, *flores & nucumenta ſalicis*, vel *populi arboris aceto macerata & iterum exſiccata*, *coryli item*, *nucis iuglandis*, *cinis chartæ ex linteo confectæ*, *ſpongia aceto macerata & cremata in vaſe fictili*, quorum pleraque vel pulueris forma naribus inflantur, vel cum aqua aliqua albuminis oui ſubacta naribus aut fronti applicantur.

Inprimis verò ad ſiſtendum ſanguinem vtilis eſt muſcus creſcens in craniis humanis, & fungus ille, quem crepitum lupi appellant. Galenus, *in euporiſtis ad Solonem, cap.* 13. & *alibi*, inter alia commendat thus maſculum & aloën, quæ in puluerem trita albumine oui excipit, & cum linteolo, aſperſis prius pilis leporis, in nares immittit.

Vel ℞. *Telæ aranearum*, *farinæ volatilis*, *pilorum leporis combuſtorum*, *aloes*, *thuris*, *ſanguinis draconis*, an. Dra. j. *ſucci plantag.* q. ſ.

Goſſypio excepta naribus imponantur.

Aut ℞. *Gummi Arab. tragacanth. pilor. leporis*, *C. C. vſti*, an. Drach. i. *aloes*, *boli Armeni*, *ſanguin. dracon. maſtiches*, *thuris*, an. Scrup. i. *ſucci burſæ paſtoris* Vnc. ij.

Subigantur cum albumine oui, naribúſque aliquid indatur.

In quarta claſſe ponuntur, quæ à proprietate valere creduntur, vt ſunt *ſuccus vrticæ*, *portulacæ*, *millefolij*, *ſuccus ocymi maioris cum camphorâ*. Quò etiam referuntur, *muſcus in craniis creſcens*, & alia ſuprà ſecunda claſſe propoſita, *ſtercus porcinum*, *aſininum*, & *ſucci ex his expreſſi cum bolo Armeno inditi*; *ranæ virides vſtæ & in puluerem tritæ*, *ſanguis*, *qui effluxit*, *toſtus & tritus*, *vt & ſanguis columbarum*, *perdicum*, *turdorum*, *turturum*, *cinis combuſtorum*, *quæ ſub hydriis reperiuntur*, *aſellorum*, quæ ſcilicet in nares ſufflentur: *radix pœoniæ ſubiecta linguæ*, *lapis* item *carpionum in ore detentus*, *radix equiſeti trita & naribus impoſita*, aut *herba trita fronti applicata*. *Radix melanthij maſticata & naribus indita*, *ac de collo ſuſpenſa*. A nonnullis plurimum commendatur radix cichorij albi circa feſtum Iacobi collecta circa meridiem, ſi dentibus teratur.

Quædam etiam collo appenſa & manibus verſata, ac cutim corporis attingentia, hæmorrhagiam narium ſiſtere creduntur; vt folia vrticæ maioris, item flores bellid. maioris in manu detenti, donec incaleſcant: vmbilicus marinus, iaſpis, quam valde ad omnem ſanguinem non ſolùm è naribus & hæmorrhoidibus, verùm etiam è vulneribus fluentem, ſiſtendum commendat Anshelmus Boëtius, *de gemmis*, *lib.* 2. *c.* 102. ſarda, ſeu carneolus, corallium corpori applicatum.

Ita commendatur bufo transfoſſus ☉le in ♌ exiſtente, exſiccatus & ſindoni illigatus, ac regioni cordis applicatus, vel brachio eiuſdem lateris. Muſcus item qui in cranio humano concreſcere fertur (vſneam humanã vocant) in ſindone rubra de collo ſuſpenſus: herba anagallid. phœnicea manibus detenta, radix cyani. *Peculiari vi ſanguinem ſiſtentia.*

Laudatur & hoc Amuletum:

℞. *Cinerem bufonis* vnius, *lapidis hæmatitæ* Drach. ß. *muſci cranij humani pulueriſati*, *vmbilici marini*, *corall. rubr. præpar.* an. Scrup. i. *rad. tormentill. biſtortæ*, an. Drach. ß. *burſæ paſtoris*, *flor. bellid. minoris*, *anagallidis rubræ*, an. P. j. Fiat Puluis, qui in ſericum rubrum includatur. F. Sacculus collo appendendus. Aëtius tanquam expertum laudat vaporem ex aceto lapidi molari ignito inſperſo, ſi naribus excipiatur. Prodeſſe etiam ferunt cochlearum carnes cum aceto tritas, aut cum thure naribus inditas; aut cochleas cum domiciliis ſuis vſtas ac tritas, ſi fronti & naribus imponantur.

Plurimum hîc nonnulli commendant ſperma ranarum vere collectum ſiccatũ, quod cum vino propinant.

Poſtremæ claſſis ſunt cauſtica, vt vitriolum & chalcitis, calx viua, alumen; quo etiam referri poteſt ſulphur accenſum, ſi extinguatur, & vapor naribus excipiatur.

Diæta.

Victus ratio in hoc malo ſit infrigidans & adſtringens, ratione vaſorum apertorum & ſanguinis feruidi atque acris; & tenuis quoque & parca, ſi ſanguis copiâ peccet. Itaque aër ad frigidum & ſiccum declinet, ſitque aliquantum obſcurus; cum lucidus aſpectus ſanguinem commoueat: ſicut & rubrorum intuitus, & calor externus immoderatior, & motus animi vehementior. Quapropter nec frequenter loquatur æger. Sit etiam parùm coopertus, præcipuè in collo & in capite. Caput non pronum teneat. Comedat pedes & capita veruecum, aliorúmque animalium, quæ ſuccum præbent lentum & glutinoſum. Vtatur in cibis amylo, cremore ptiſanæ, hordeatis, amygdalatis cum ſeminibus frigidis maioribus & ſaccharo roſato. Caueantur omnia

omnia, quæ ſanguinem multiplicant & calefaciunt, exacuunt, attenuant, fluxilémque reddunt. A vino abſtineat æger, niſi virtus deficiens plus poſſit ad indicandum, quam affectio ipſa ad prohibendum, hoc eſt, vbi ſpiritus iam deficere incipiunt, & ſyncope imminet. Tum enim vinum conceditur, ſed oligophorum & nonnihil adſtringens, & cum aqua aliqua adſtringente vel chalybeata temperatum, & quidem vinum in minima quantitate actu frigidum. Somnus ſit multus, ſed interruptus, ne ſanguis ad pulmones vel ad ventriculum confluat.

CAPVT IX.

De Sternutatione.

Sternutatio. INter ſymptomata, quæ circa nares accidunt, eſt & Sternutatio, qua natura per nares, quod anteriori cerebro & membranis naſi moleſtum eſt, excutere conatur. Quod enim tuſſis eſt in pulmone, id ſternutatio eſt in cerebro & naribus. Nam ſicut per tuſſim natura ea, quæ pectori & gutturi moleſta ſunt, eiicit: ita in ſternutatione, quæ naribus moleſta ſunt. Sternutatio tamen motus, quam tuſſis, vehementior eſt. Ad tuſſim enim ſaltem pectoris motio requiritur: ad ſternutationem & pectoris & membranarum cerebri. Vnde etiam ſternutatio pro parua epilepſia habetur. Aër enim, qui è pectore egreditur, ei, qui per nares ad cerebrum attrahitur, coniunctus, quicquid moleſtum eſt membranis narium, impetu quodam, & cum magno ſono elidit, qui generatur, quoniam aër copioſior confertim per anguſtas narium vias tranſit. *Sternutationis commoda.* Etſi verò à cauſſa præternaturali originem habeat ſternutatio naturam ſtimulante; tamen quia naturæ moleſtum expellentis fit operâ, ſæpe cum commodo accidit, & medicamentis concitatur, vnde lethargo, apoplexiæ, epilepſiæ, & ſimilibus capitis affectibus ſubuenit. Ad partum etiam facilius edendum, ad ſecundinam expellendam, ad ſingultum ſedandum vtilis eſt. *Incommoda.* Si tamen immoderatior ſit, etiam ſua habet incommoda; dolorem capitis excitat, nocétque pectoris & pulmonis morbis, vt & herniæ.

Cauſſa.

Cauſſa Sternutationis eſt, quicquid internam narium tunicam irritare poteſt; quod faciunt vel cauſſæ internæ, humores, & vapores acres à cerebro eò delabentes: vel externæ, vt acria; puluis ſcilicet piperis, ſinapi, nigellæ, pyrethri, hellebori albi, euphorbij, & alia ptarmica: vapores item è cæpis, allio, raphano agreſti, & ſimilibus exhalantes; ventus & aër frigidus; radii item Solis, & lux magna; quæ ſicut lacrymas ciere oculos vellicando ſolent: ita & per conſenſum narium tunicam ſenſibilem afficiunt.

Signa Diagnoſtica.

Affectio ipſa per ſe manifeſta eſt. Si à cauſſis externis ortum habeat, eæ ex relatione ægri innoteſcunt: quæ ſi abſint, prouenit à cauſſis internis.

Prognoſtica.

1. Sternutatio, vt antè etiam dictum, quandoque nihil nocet, ſed pro bono ſigno & omine vulgo quoque habetur, ac in ſanis illud, quod moleſtum eſt, excutit. Interdum etiam in morborum declinationibus finem illorum præſagit, validámque virtutem, & materiam attenuatam ac in halitum conuerſam indicat. Si tamen ſit immoderatior, & diu continuetur, capitis dolorem parit, & ſpiritus diſſipat.

2. Inſtantis quoque catarrhi indicium eſt quandoque, vt & in diſpoſitis quandoque epilepticæ paroxyſmi, & aliorum capitis morborum præſagium eſt.

3. Mulieri vteri ſtrangulationem patienti, aut difficulter parienti ſi ſternutatio ſuperueniat, bonum. Hippocrates, 5 *aph.* 35.

4. Sternutatio in morbis, in quibus prouocari debet, vt in apoplexiâ, prouocata non adueniens, ſignum lethale eſt. Naturam enim ſuccumbere ſignificat.

5. Sternutatio in corpore plethorico in principio morbi cum deſtillatione mala eſt.

Indicationes.

Sternutatio, quæ nimia eſt, ſiſtenda eſt & impedienda; ſicut & quæcunque in hæmorrhagia narium, quam commouet; in hernia, cum inteſtina ſuo loco depellat; in oculorum, pectoris, aliarúmque partium doloroſis affectibus, quos exaſperare ſolet. Quæ verò in declinationibus morborum, vel ante paroxyſmum epilepticum accidit, impedienda non eſt. Impeditur autem & inhibetur ſternutatio, ſi ea, quæ vim expultricem irritant, & narium ſenſilem tunicam vellicant, tollantur, & vellicatio ipſa inhibeatur.

Curatio.

Itaque ſi à capitis excrementis ſit ſternutatio, caput euacuandum. Si à cauſſis externis, illæ amouendæ. Vbi verò cauſſæ ſternutationem excitantes ſtatim tolli non poſſunt, præſertim internæ, vt illa irritatio tollatur, nares demulceantur vapore aquæ tepidæ, vel inungantur lacte, butyro, oleo violarum, roſaceo, ſalicis, amygdalarum dulcium, ſeminis cucurbitæ, papaueris; vel albumine oui, & mucilagine ſeminis cydoniorum & pſyllij. Eadem olea etiam auribus immitti poſſunt. Nonnulli os frigidâ fouent, & faciem etiam frigidâ lauant. Decoctum Baſilici exhibitum ad ſiſtendam ſternutationem vtile eſſe, nonnulli docent, vt & ſi eodem decocto caput lauetur. Aniſum etiam cum apio olfactum ſternutationem inhibere fertur.

Vt materia à naribus reuellatur & deriuetur, extrema ligentur & fricentur, aures vellicentur, oculi premantur aut fricentur, naſus trahatur, caput pectinetur, palatum digito fricetur. Spiritus retentio, vt & valida attractio, ſternutationem etiam ſedat. Et cum lux ac ſplendor ſternutationem excitent, tenebræ eam ſedant. Si verò à frigore & boreâ proueniat ſternutatio, olea calida ſine mordicatione naribus attrahere, & in nares infundere, calida item olfacere conuenit.

CAPVT X.

De Coryza.

TAndem inter excretorum per nares vitia eſt Coryza, Latinis Grauedo, ita dicta, quod in ea in capitis parte anteriore circa frontem ſenſus quidam grauitatis percipitur, humoris ſcilicet excrementitii è cerebro per nares defluxus nimius.

Verum quia Coryza catarrhi ſpecies eſt, de catarrho verò ſuprà ſatis dictum; vt in ſpecie de coryza multa dicamus, opus non eſt. Hoc ſaltem monemus, inter reliquas catarrhi ſpecies leuiſſimam eſſe, quæ fit in nares, & minus periculoſam, quam quæ fit in aſperam arteriam vel pulmones. Et plerumque, ſi vniuerſalia præſidia adhibeantur, & recta diætæ ratio inſtituatur, ſponte ceſſat. Ad compeſcendam tamen coryzam iubent Medici excipere naribus vaporem è decocto maioranæ, chamæm. meliloti, violar. ſiſymbrij, vel aq. maioranæ naribus attrahere, vel acetum roſaceum ferreæ laminæ ignitæ infundere, vel roſas cum aceto laminæ iniicere, vel fabas integras aceto madidas, & vaporem naribus

naribus excipere. In fluxione frigida etiam nigellæ & cumini vel thuris vſti odor naribus ſuſcipiatur, vel pulegium olfaciendum præbeatur. Odores enim ejuſmodi & cauſſam proximam ſiccando abſumunt, & remotam quaſi, id eſt, intemperiem cerebri frigidam corrigunt. Qui Coryza laborant, balneum ingredi non debent, ne materia ad nares fluens circa os ethmoides exſiccetur, & obſtructionem pariat; vnde olfactus tollitur. Si nares ex continuo defluxu humoris acris exaſperentur, & rubeſcere, atque exulcerari incipiant, vnguento pomadæ inunguntur.

LIBRI PRIMI PARTIS III.

SECTIO V.

De Linguæ Morbis & ſymptomatibus.

CAPVT I.

De Linguæ Aſperitate & Scabritie.

POSTQVAM Narium affectus explicauimus, & de olfactus læſione egimus: reſtat tandem, vt de morbis ac ſymptomatibus linguæ, & guſtatu læſo dicamus, atque ita tractationi de morbis & ſymptomatibus, quæ in ſenſibus externis & eorum organis accidunt, finem imponamus. Etſi verò lingua non ſolum guſtatus organum ſit, ſed & motum obtineat, vt cibum in ore regere, & tanquam manus dentibus porrigere, deglutitionem promouere, collectionem quoque & ejectionem ſaliuæ adjuuare poſſit; præcipuè verò ſermonis organum ſit; & propterea affectus, qui linguæ præter naturam accidere ſolent, non omnes hujus loci ſint, vbi de læſo guſtatu ejúſque organo præter naturam affecto agere nobis propoſitum eſt: tamen cum affectus hi magnam cognationem habeant, & vnus linguæ morbus & guſtatui & ſermoni obeſſe poſſit, ob affinitatem, & quia vni ſubjecto inſunt, de omnibus linguæ morbis & ſymptomatibus hoc loco agemus.

Et linguæ morbos quod attinet, primò quidem lingua ſæpe aſpera & ſicca euadit, ita interdum, vt etiam rimas & fiſſuras agat. Idque accidit à vaporibus calidis, acribus & putridis, linguam exſiccantibus & quaſi comburentibus; quod fieri ſolet in febribus continuis, malignis, ardentibus, in inflammatione pulmonum, pleuræ, & partium thoracis, ac cordis calidis affectibus, vt & ſi à ventriculo, hepate, liene, & partibus vicinis, vapores tales per œſophagum aſcendant.

Curatur quidem rectiſſimè hoc malum, ſi morbi, à quibus fuligines illæ acres & calidæ ſuppeditantur, tollantur: verùm quia ægri hæc ipſa etiam mala leniri cupiunt, calorem, aſperitatem & ſiccitatem linguæ, temperant collutione oris ex aqua portulacæ, roſarum, nymph. decocto hordei, cum exigua portione aceti, vel julepo roſarum aut violar. vel decocto violar. lactuc. cum ſyrupo violarum & diamor. Vel detineatur in ore ſuccus citri, radic. lactucæ, ceraſa acida, tamarindi, pulpa cucumer. cucurbitarum. Vel nodulus ex ſemine cydonior. cum pauxillo ſacchari candi, decocto hordei, vel aquâ roſarum aut violarum madidus.

Vel ℞. *Mucilag. pſyllij, ſem. cydon. aq. violar. extract.* an. Vnc. ſem. *ſyrup. violar.* Vnc. iii. *ſacchar. penid.* Vnc. ſem. Miſce.

Vel ℞. *Hordei contuſi, paſſular.* an. Vnc. i. *glycyrrh.* Drach. ii. *ſem. pſyllij, cydon.* an. Vnc. ſem. Coqu. & colentur, & addita ſacchari ſ. q. ad ſyrupi formam coquantur. Vide plura in doctrina *de Febribus, de Curatione ſymptomatum, quæ febribus accidere ſolent.*

CAPVT II.

De Linguæ Magnitudine nimia, Tumore, Calculis.

DEinde interdum lingua præter naturã augetur, & quidem non vno modo. Nonnunquã enim incrementum ſaltem quoddam linguæ eſt. Ita Galenus, *de diff. morb. c. 9.* ſcribit, ſe vidiſſe cujuſdam linguam ſupra modum abſque vllo doloris ſenſu excreuiſſe, vt neque œdema, neque ſcirrhus, neque inflammatio eſſe videretur. Neque enim prementi manui cedebat, neque omni ſenſu carebat, neque dolore infeſtabatur, ſed hoc ipſum incrementum duntaxat erat, nihil ipsâ ſubſtantiæ particulâ vitiatâ; quod accidit ob copiam vtilis alimenti in eius ſubſtantiam conuerſi. Nonnunquam verò ex affluxu humorum p. n. vitioſorum lingua tumeſcit, & quidem cum vel ſine inflammatione. Sicut Galenus, 15. *de meth. med. cap.* 8. ſcribit, ſe vidiſſe linguam ita tumefactam, vt ore contineri non poſſet: quod & Foreſtus vidit, *libr.* 14. *obſeru.* 18. Id quod accidit plerumque ex materiæ calidioris ad linguam affluxu, ob quem interdum etiam inflammatur, & quandoque inflammatio in abſceſſum degenerat. Interdum verò tumor eſt ex pituitoſæ materiæ affluxu: nonnunquam etiam à morbo Gallico, humoribus prauis & corruptis ad linguam affluentibus, vnde ita intumeſcit, vt ex ore emineat; ſicut Alexander Benedictus id annotauit, *lib.* 5. *cap.* 10. Idem interdum ex inunctione hydrargyri accidit. Nonnunquam verò & ex materia venenoſa, vt eſu fungorum venenatorum, vel alterius rei venenatæ, vel morſu beſtiæ venenatæ linguæ tumor excitatur.

Lingua magnitudo nimia.

Lingua tumor.

Signa Diagnoſtica.

Magnitudo præter naturam aucta & tumor ipſe viſui patet: cauſſæ verò ita diſcernuntur. Si magnitudo illa linguæ ſit ſaltem quaſi nimium linguæ incrementum, lingua ſecundum partes omnes æqualiter augetur, & dolor ac ſigna vitioſorum humorum abſunt.

Si verò fiat ex affluxu humorum vitioſorum, ſigna eorum, & dolor plerumque adeſt, & ferè in vna parte magis apparet, quam in alia. Et quidem ſi tumor ſit à ſanguine & materia calida, adeſt ſimul rubedo faciei & linguæ, habitus corporis eſt calidior, & manifeſta caliditas ac dolor plerumque percipitur. Si verò materia ſit pituitoſa, lingua albicat, multúmque pituitæ effluit, ſapórque eſt inſipidus. Si ex lue Venerea ſit tumor, ejus notæ etiam alibi in corpore apparent. Si ex veneno, aut re venenata ſumpta, id æger patefaciet, & alia etiam ſigna veneni aderunt.

Prognoſtica.

1. Linguæ tumor malum eſt non contemnendum. Nam lingua motu ſuo & ſermoni & maſticationi inſeruit, qui in lingua tumida læditur. Imò interdum ex nimio linguæ tumore periculũ ſuffocationis imminet.

2. Si linguæ tumor ſit durus, liuidus, & ad cancri naturam ferè tendens, incurabilis eſt.

Curatio.

Materia ad linguam confluens auertenda, euacuanda, repellenda, &, quæ influxit, diſcutienda, vel etiã ſuppuranda. Ideóque ſi ſanguis abundat, vena cephalica in brachio aperienda, & cucurbitulæ ceruici apponendæ.

Deinde etiã venæ ſectio ſub lingua inſtituenda. Humor bilioſus & pituitoſus conuenienti modo euacuandus.

Præmiſſis vniuerſalibus, & reuulſionibus ac diuerſionibus adhibitis, in tumore à ſanguine in principio vtendum medicamentis repellentibus, vt ſucco citri, limon. ribes, granatorum, acetoſæ, ſucco lactucæ; quo ſolo Galenus, 14. *m. m. cap.* 8. purgatione præmiſſa, quendam ſanauit. Nam ſucci hi & repellunt ſuâ frigiditate, & ratione aceroſitatis humiditatem cum ſaliua educunt. In augmento addatur diamorum, verſus declinationem acetum quoque admiſceatur ſcilliticum.

In materia pituitoſa in principio vtendum oxymelite ſimpl. In augmento addatur parum zingiber. aut ſalis gemmæ & Ammoniaci, vel os colluatur decocto origani, pyrethri, cum hydromelite.

Verſus declinationem frictio fiat cum ſale & aceto, vel cum cepis aut ſcilla. Frequẽter exſpuendum: quemadmodum hæc à Rhaſe peculiari capite explanatur. Pituitam quoq; ex ore efficaciter ducit hæc oris Collutio.

℞. *Malua cum toto, violar. fol. ſcabioſæ, hyſſop.* an. M. i. *rad. althææ* Vnc. ß. *flor. melilot.* P. i. *ficuum* Num. iii. *paſſular. enucleatar.* Vnc. i. *ſem fœnicul.* ℨ ii. *nid. hirund. dimid.*

Coqu. in aqua communi;

Colaturæ, ℞. ℔. i. ß, *mell. roſat. colat.* Vnc. iii. pro oris Collutione.

Si tumor pituitoſus ſit, & humorem melancholicum admiſceri ſuſpicio ſit, humor is euacuandus, & lingua aſſiduè lacte vel decocto caricarum, paſſularum maiorum, radic. althææ, glycyrrhyzæ, ſem. fœnigræci fouenda.

Lingua tumor cancroſus. Si linguæ verò tumor calloſus & cancroſus ſit, cuius mali hiſtorias aliquot recenſet Foreſtus, *lib.* 14. *obſ.* 24. *in ſchol.* malum ferè incurabile eſt, & putredine ad radicem linguæ, vel ſanguinis fluxu in venis eroſis accedente tandem ægri moriuntur.

Lingua inflammationis. Si linguæ tumor cum inflammatione coniunctus ſit, ſecetur primò cephalica, hinc venæ ſub lingua, & cucurbitulæ vſurpentur; poſtea curandum, vt abſceſſus rumpatur, colluendo os decocto tepido foliorum lactucæ, maluæ, violarum, hordei, ficuum, paſſularum maiorum, ſem. cydonior. fœnigræc. addito ſyrupo violarum, & de iuiubis ac diamoro. Ficus etiam per medium ſciſſæ, & continuò tumori impoſitæ, ſuppurationem promouent: vt & decoctum earum & vuarum in ore detentum. Furfures etiam, ſi in aqua coquantur, donec liquor lubricus fiat, & colatum decoctum in ore ſæpius detineatur, abſceſſum aut rumpit, aut diſcutit.

Si tumor ſponte non aperitur, ſcalpello aperiatur. Pure excreto decocto hordei, folior. ſcabioſæ, plantagin. agrimon. cicer. rubr. addito melle roſac. eluatur: abſterſum vlcus ferè per ſe conſolidatur; aut curatur vt oris vlcera.

Tumor linguæ. A veneno. Si ex lue Venerea ſit tumor, curatio ad eundem morbum dirigatur.

In materia venenoſa ex eſu fungorum prauorum, aut alterius rei venenatæ, vel morſu beſtiæ venenatæ, ad magnas antidotos, & propria remedia confugiendum eſt; & vitanda purgantia, quæ materiam ad centrum corporis trahunt, ac venenum intus retinent. Os verò colluendum decocto plantaginis, ſcabioſæ, ſyrupo vel melle roſaceo.

Calculi in lingua. Obſeruatum etiam, Calculum in ſpongioſa linguæ carne genitum fuiſſe, & tandem tumore, qui calculum continebat, emollito ac aperto, excidiſſe, cuius rei exemplum habet Foreſtus, *lib.* 4. *obſeru.* 16.

Vlcera verò, quæ poſt inflammationem interdum relinquuntur, curantur vt reliqua oris vlcera; vt poſtea dicetur.

CAPVT III.

De Linguæ Vulneribus.

Lingua interdum etiam vulneratur, quod plerumque dentibus accidit, in conuulſionibus & lapſu; imò interdum particula linguæ hoc modo amputatur. *Linguæ vulnera.*

Vulnera autem talia nonnulli ſuturis coniungenda docent: verùm vix commodè hîc ſutura inſtitui poteſt; ideóque ſolùm medicamenta conuenientia adhibenda. Quia verò emplaſtra adhiberi commodè non poſſunt, linctus & linimenta ex ſyrupo de roſis ſiccis, melle roſato colato, ſyrup. vel ſimilibus adhibenda. Vel paretur tale Decoctum, quo os colluatur:

℞. *Hordei mundi* M. i.

Coqu. *in aqua pura*, donec crepet, ſub finem adde *folior. myrtill. ſummit. hyperic. fol. plantag. roſar. rubrar.* an. M. ß. *bauluſtior.* P. i.

Coqu. Decocto os colluatur. Poteſt & mel roſatum addi. Si verò, quod interdum accidit, linguæ particula amputata ſit, ea non regeneratur.

Pertinent huc & faucium atque oris vlcera, quibus interdum linguæ quoque maximam partem abſumptam fuiſſe, compertum eſt. De quibus *lib.* 6. *part.* 4. *cap.* 23. dicetur. Vtilia ſunt & hæc medicamenta:

℞. *Plantaginis, caudæ equinæ*, an. M. i. *roſar. balauſtiorum, ſummitat. abſinthij, ſalicis*, an. P. i. *hordei integri* Vnc. i. *nucum cupreſſi, lenticular. ſumach.* an. Vnc. iii.

Decoquantur ſufficienter *in aq. part.* 10. & vna *aceti*; & in colatura diſſolue *mell. roſat. vin. gran. diamor.* an. Vnc. ii. Fiat Gargariſmus.

Vel ℞. *Aq. plantag. roſar. caprif.* an. Vnc. ii. *portulac. diamor.* an. Vnc. i. *rob ribes mell. roſat. omphac.* an. Drach. ß.

Miſce pro Gargariſmo.

CAPVT IV.

De Ranula ſub lingua.

Nonnunquam tumor ſub lingua in oris molli parte, qua linguæ connexa eſt, oritur, pueris familiaris, rarius inflammationis, ſæpius œdematis ſpeciem præ ſe ferens, quem à figura, quam exprimit, βάτραχον, ſiue Ranulam linguæ, Aëtius & Paulus appellant. Quanquam interdum globuli rotundi ſpeciem exhibeat. Aperto illo tumore mucus prodit, oui albumini colore & conſiſtentia ſimilis: nonnunquam tamen & colore citrino. Compertum verò eſt, & lapillos ſimul cum muco, vel ipſos ſolos ſine ſanie & ſanguine, ex apertis eiuſmodi tumoribus excretos fuiſſe. *Ranula linguæ.*

Cauſſa mali eſt ſanguis craſſus & terreſtris, ſeu, vt loquuntur, humor tartareus in venis ſub lingua coacernatus, aut pituita & humor lentus à cerebro eò delatus, partibúſque illis infixus.

Quod ad curationem attinet, poſt vniuerſalia, phlebotomiam ſcilicet, diuerſionem & purgationem, collutiones oris fiant ex incidentibus & reſoluentibus, vt ex decocto origani, mentaſtri, pyrethri cum ſale communi toſto, vel cum ſale gemmæ.

Vel hic Puluis vſurpetur:

℞. *Piperis zingiber.* an. Drach. i. *ſal. gemm. comm.* an. Scrup. ii. *origan. calaminth. rad. ireos, hermodactyl.* an Drach. ß. *maſtich.* Scrup. i.

F. Puluis, quo Ranula fricetur.

Aliqua etiam pars pulueris huius incorporetur cum albumine oui, & cum petia imponatur, ſemper renouando, poſtquam æger crebrò id exſpuerit.

Auicennas laudat origanum, cortic. granator. & ſal, quibus mixtis & puluerisatis ranulam fricare iubet.

Item tragacanthum vſtum, & hermodact. mixta cum albumine oui, & ſub lingua poſita.

Aut ℞. *Balauſt. alumin. gallar.* an. ℥nc. ß.

F. Decoctio in aqua. Colatura ſub lingua teneatur. Fortius eſt, ſi frictio fiat cum flore æris & tragacanth. Aëtius ærugin. raſæ, chalcitidis & gallæ æquas partes miſcet, & puluériſata inſpergit, cauendo, ne quid de hiſce deglutiatur. Aut cum paſſo collutionem ex iiſdem parat; aut iis vtitur, quæ ad aphthas & vlcera oris valent.

Commendat & hoc, quod

℞. *Nuc. iugland. veteres integras, vnà cum corticibus vſtas*, quibus tritis addit

Piperis ℥. xii. *thur.* ℥. iii.

Et cum melle mixta illinit.

...rgia. Si his nihil perficitur, tumor ſcalpello vtrinque aperiatur, &, vbi humoris copia effluxerit, os aliquot diebus colluatur cum poſca exiguo ſale addito, donec nihil amplius humoris in loco affecto reliquum ſit. Alii acu per tumorem transfixa vulnus poſtea cum ſcalpello dilatant; vt materia contenta effluat, quâ exhauſtâ aquam mulſam gargariſare iubent, quam & per ſiphonem in transfixum tumorem immittunt, & vlcus tandem legitimè claudunt. Sunt, inter quos Ambroſius Paræus, *lib. 7. cap. 5.* qui potius ferro ignito tumorem aperiendum cenſent, ne malum reuertatur. Nigram verò vel fuſcam & duram ranulam, quæ cancroſa eſt, ne attingas.

CAPVT V.

De Linguæ Adſtrictione.

...a ad- ...s. ACcidit etiam interdum, vt lingua freno aut vinculo ſuo arctius adſtringatur, vt veluti decurtata liberè moueri ad ſermonem formandum nequeat, ſiue id fiat à primo ortu, ſiue pôſt ab vlcere aut cicatrice. Ac tales ἀγκυλόγλωσσοι & μογιλάλοι appellantur; vitium ipſum ἀγκύλωσις.

Malum hoc oculis patet, & ſermoni impedimentum affert; infantes etiam eo laborantes lac promptè ſugere nequeunt.

Viculum ergo hoc tranſuerſim incidendum eſt, vt Aëtius docet, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 26.* Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 29.* Nimirum lingua ſenſim eleuanda eſt, & forcipe acutâ frenum, quantum opus, diſcindendum, cauendo, ne venæ ſub lingua lædantur. Vid. Inſtitut. *lib. 5. part. 1. ſect. 2. cap. 7.*

Si verò cicatrix cauſſa eſt, vncino apprehenſa extendatur, &, quicquid durum eſt, & cum naturali carne non conſentit, exſcindatur: ſectione peractâ os poſca abluatur, poſtea inſpergatur manna thuris, imponatur linteum carptum & conuulſum, & os aqua mulſa colluatur, vel mel roſatum illinatur.

Atque hæc de morbis linguæ dicta ſunt. Iam de ſymptomatibus dicendum.

CAPVT VI.

De Læſo Guſtatu.

LInguæ à natura tum motus tribûtus eſt, quo promptè in omnem partem impellatur; qua de cauſſa etiam muſculos plures accepit: tum ſenſus tactus & percipiendi ſapores. Motum habet à neruis, qui muſculis linguæ implantantur; ſenſum ab iis, qui in extremam linguæ ſuperficiem & tunicam eius ſparguntur. Ita fit, vt lingua partibus extimis ſapores dignoſcat, moueatur verò à muſculis, vt ſcribit Galenus, 8. *de vſu part. cap. 5.* Nerui motui linguæ inſeruientes ſunt à ſeptimo pari neruorum cerebri; qui guſtui inſeruiunt, à tertio pari propagantur.

Quanquam autem guſtus tactus quidam eſt, vt Ariſtoteles diſputat, 2. *de anim. cap. 10.* & vtrumque habet à neruis tertii paris: tamen aliquando accidit, vt manente ſenſu tactus in lingua guſtus pereat. Nam ad guſtum, qui ſubtilior ſenſus eſt, exquiſita admodum in organo ſentiendi facultas requiritur, quæ facilè ab aliqua præter naturam cauſſa hebetatur; hebetata tamen ſufficere poteſt ad ſenſum tactus, qui non ita facilè, vt guſtus, in eadem parte læditur & afficitur.

Sed vt pereunte tactu in lingua guſtus maneat, fieri nequit. Sæpe verò & hoc vſuvenit, vt conſtante guſtu tactúque linguæ, motus eius impediatur; cuius ratio manifeſta eſt, ex diuerſis ſenſus & motus neruis, vt diximus. Senſus igitur linguæ ineſt, tum vt tactiles qualitates percipiat, tum vt guſtabiles, qui ſunt ſapores, eorúmque diſcrimina varia. Motus ineſt, vt cibum in ore regat, & tanquam manus dentibus porrigat, & etiam deglutitioni inſeruiat, & vt collectionem & exſpuitionem quoque ſalivæ adiuuet, præcipuè verò vt ſermonis formandi ſit inſtrumentum. *Guſtus læditur ſeruato motu linguæ.*

Poſtquam igitur de morbis linguæ dictum; proximum iam eſt, vt de ſymptomatibus eius dicamus. Inter actiones læſas hic ſunt, Guſtus læſio, & Motus linguæ læſio.

Vt lingua guſtatus organum ſit, non ſolùm peculiarem ſubſtantiam, carnem ſcilicet raram, ſpongioſam ac mollem obtinet, ſed & neruos à tertio neruorum pari accepit: quæ eius naturalis conſtitutio ſi lædatur guſtatus læditur.

Læditur autem guſtatus tripliciter; vel quia imminuitur, vel aboletur, vel deprauatur. Imminuitur, cum ſaltem ſapores excellentes percipit; aboletur, cum planè nullos; deprauatur, cum obiectum alterius, quàm eſt, ſaporis eſſe iudicat. Imminuitur & aboletur iiſdem de cauſſis, quæ in imminuto guſtatu ſunt minores, in abolito grauiores.

Fit hoc, cum vel ſpiritus animalis non tranſmittitur, quia paulatim deficit; quod fit in moribundis: vel quia eius influxus impeditur ab obſtructione aut tumore pr. nat. in neruis tertii paris, & parte cerebri, vnde nerui illi originem habent: vel quia nerui tertij paris refrigerátur, aut lingua frigidâ, aut humidâ materiâ perfunditur; vt fit in catharro, aut puſtulis: vel vlcere obſidetur. *Cauſſa guſtatus læſi.*

Deprauatur verò guſtus, quia vel linguæ ſubſtantia, vel membrana illam inueſtiens, vitioſo aliquo humore imbuta eſt. Ita ſi bile lingua perfunditur, omnia, quæ guſtantur, amara eſſe putantur, in aliis affectibus ſalſedo vel acor cibis ineſſe videtur. Nam ſuccus extrinſecus à cibis accedens vitioſum linguæ ſuccum, qui prius quieuerat, excitat mouétque; guſtandi autem facultas non eum, qui iam acceſſit, ſed qui per linguam antea fuſus erat, ſentit ac percipit, atque ita quod intus exiſtit in lingua, prohibet extraneum; quemadmodum hac de re docet Galenus, 1. *de ſympt. cauſ. cap. 4.* Addit ibi Galenus, aliquando, quamquam rarius, accidere, vt lingua ob ἀκρίβειαν ſenſus guſtandi ſuccos, quos in ſe continet, prius ſentiat, quàm aliquid ore acceptũ guſtet.

Cauſſa.

Vt ergo cauſſas breuiter complectamur, imminuitur vel aboletur guſtus, neruis ſuis perfrigeratis & emollitis, vel iiſdem obſtructis, aut malè affectâ ea parte cerebri, vnde illi prodeunt: aut malè conformatis neruis, neque ad linguam pertingentibus; quod in Lazaro illo vitrivorace, qui nullo prorſus guſtu, dum viueret, præditus erat, accidit, cuius mentionem facit Columbus, *lib. 13. Anatom.*

Deprauatur vel à cauſsâ externa, vt aſſumptis quibuſdam in os, quorum ſapor non facilè è lingua eluitur; vel internis, vt ab humore vel vapore, quo lingua imbuitur. Humor ille vel vapor defertur interdum ex ventriculo, vel inteſtinis, (quorum tunica communis eſt

eſt cum linguæ & faucium tunica) item ex vtero, hepate, liene, pulmone, thorace malè affectis; interdum ex faucibus vlcere ſanioſo obſeſſis ad linguam mittitur; frequenter denique è cerebro ad fauces & linguam confluit.

Signa Diagnoſtica.

An ſapor imminutus, abolitus, vel deprauatus ſit, æger patefaciet. Qualis verò ille humor ſit, læſi guſtatus cauſsâ, ex ſapore & linguæ colore dignoſcitur.

Nam dulcedo & rubedo ſanguinis eſt; amaror & color citrinus bilis; ſalſedo & albedo pituitæ putreſcentis; acor & color ater humoris melancholici. Sapor abominabilis prauos in ore ventriculi humores hærere arguit. Puſtulæ, tumor & apoſtema linguæ, oculis cernuntur. Si lingua ſit ſana & mediocriter rubra, & guſtatus imminuatur vel aboleatur, ægritudo eſt in capite vel neruis, à quibus guſtandi facultas dependet.

Progno ſtica.

1. Guſtus læſio diu perſeuerans facultatem naturalem lædit. Neque enim homo alimenta diſcernere poteſt.

2. Guſtus læſio ab intemperie frigida & ſicca difficilius curatur, quam ab intemperie calida & humida.

Curatio.

In curatione obſeruandum primò, an vitium hæreat in ipſa lingua, an verò cerebri vel neruorum vitio, vel ventriculi, pulmonis, aliarúmque partium accidat, vt ad fontem mali, & membrum primario affectum, curatio dirigatur. Si guſtus lædatur à cauſſa calida, eáque humor ſit, is conuenienter euacuandus. Deinde diu in ore teneatur leniter gargariſando acetum, vel ſuccus malorum granatorum, item ſuccus endiuiæ, lactucæ, portulacæ, mucilaginis ſeminis pſyllii & cydoniorum cum aqua roſarum vel acetoſæ; fricetur lingua carne limonum & citriorum ad appetitum & guſtum reuocandum. Si malum ſit à cauſſa frigida, materia præparetur, & conuenienter euacuetur; deinde gargariſmus fiat ex hyſſopo, glycyrrhiza, caricis, melle, cui aliquid de rob nucum admiſceri poteſt, ad tollendum ſaporem extraneum. Si cauſſa ſit in puſtulis, vel vlcere linguæ, aut lingua per conſenſum alicuius partis afficiatur, his omnibus ſua peculiaris curatio adhibeatur.

CAPVT VII.

De lingua Motu læſo.

Linguæ motus læſus. Linguæ motus læſio oritur, affectis neruis ſeptimi paris cerebri prope ſpinalis medullæ initium, atque ita muſculis linguæ affectis, ſiue intēperie nudâ frigidâ & humidâ, ſiue coniuncta cū materia, & neruos illos ſeu irrigante, ſeu anguſtiam in iis pariente; vnde poſt apoplexiā ſæpe paralyſis linguæ accidit, ſiue ſoluta vnitate.

Interdum, vt dictum, lingua freno aut vinculo ſuo arctius aſtringitur, vt veluti decurtata liberè moueri ad ſermonem formandum nequeat; ſiue id ab ortu accidat, ſiue pòſt ab vlcere aut cicatrice. Et qui à natura tales ſunt, principiò quidem tardè in ſermonem prorumpunt; vbi verò loqui cœperunt, citra difficultatem, & ſatis feſtinanter loquuntur. Impediuntur tamen in appellatione nominum & verborum, quorum aliàs difficilior eſt pronunciatio, veluti in quibus R. & L. literæ, frequenter occurrunt, vt deſcribit Aëtius, *tetrabibl. 2, ſerm. 4. cap. 36.*

Nonnunquam tumor ſub lingua, quem Ranulam appellant, oritur, de quo, *cap. quarto*, dictum, quæ etiam motum linguæ impedit.

Læditur & linguæ motus, quando ea tota intumeſcit, vt etiam antea dictum. Ex ebrietate quoque linguæ motus impeditur, vt homo in loquendo vel titubet, vel mutus reddatur, & nonnunquam conuulſus moriatur, neruorum principio nimiâ vini potatione obruto teſte Hippocrate, *5. aphor. 5.*

Ex concuſſione quoque cerebri per ictum vel caſum linguæ motus impeditur, eodem Hippocrate teſte, *7. aphor. 39.* & Galeno, *1. de loc. affect. cap. 6.*

Tandem aliquando à vermibus in inteſtinis linguæ motus impeditur; cuius exemplum inſigne eſt apud Alexandrum Benedictum, *lib. 5. cap. 15.*

Ex his igitur cauſſis motus linguæ læditur, vt vel planè auferatur, vel imminuatur, vel deprauetur. *Motus linguæ læſi differentiæ.*

Aufertur motus linguæ, atque ita loquela ſimul, ſiue conformationis vitio, à primo ortu, aut pòſt, quando ſpiritus animalis vel non transfertur ad linguam; ſiue ob cerebri obſtructionem & neruorum anguſtiam, vt in apoplexia, caro, catoche; ſiue ob ſpirituum animalium conſumptionem, aut ad interiora retractionem, vt fit in morti proximis, in ſyncope & vteri ſuffocatione; vel non recipitur in linguā propterea, quod obſtructio vel tumor eſt in neruis ſeptimi paris cerebri. Ad hanc ergo neruorum anguſtiam, ſi perfecta ſit, ſequitur linguæ paralyſis, eáque interdum citra guſtus offenſionem; ſin leuior, ex interuallo modò loquitur homo, modò obmuteſcit ſano corpore. *Motus ablatus.*

Imminuitur autem motus linguæ vt tarda ſeu difficilis euadat loquela, vel citra vitium linguæ, dum ſpiritus animales aliò auocantur, vt in ira, terrore, nimio gaudio; vel eiuſdem vitio. Vitium autem hoc eſt vel natiuum, & tales homines non poſſunt incipere loqui, niſi prius multoties linguam mouerint, & labia, atque hinc expeditè loquuntur, aut multo tempore vnam dictionem proferunt, aut, poſtquam loqui cœperunt, non poſſunt in ſermone progredi, & ſæpe eandem ſyllabam repetunt, quod vitium Græci ἰσχνοφωνίαν, & hæſitantiam linguæ vocant; etſi hoc vocabulum exilitatem vocis potius ſignificat: vel aduentitium, à linguæ vulnere aut apoſtemate, aut vlcere, excreſcentia magna ſine apoſtemate, paralyſi ſecundum medietatem dextram & ſiniſtram. *Linguæ hæſitantia.*

Deprauatur motus linguæ, vt vna litera & ſyllaba pro altera præter voluntatem proferatur in vitio, quod τραυλότης, blæſitas, & ψελλότης balbuties nuncupatur; quarum hæc literas aut ſyllabas quaſdam inter pronunciandum abſorbet, vel quaſi ſupprimit: illa literā vnam pro altera vitioſè effert inprimis literam R. *Motus linguæ deprauatus. Blæſitas. Balbuties.*

Cauſſa primò eſt intemperies linguæ & neruorum atque muſculorum huius, eaque plerumque humidior ſiue natiua ſit; vt in pueris, qui poſt ætatis decurſum, vel febre ſuperueniente, abſumptâ humiditate ſuperuacaneâ, rectè loquuntur; ſiue aſſcititia ex humoris affluentis copiâ à cerebro humidiore, vel ab ebrietate, ob quam humiditatem imbecilliores muſculi linguæ eam non firmiter ad dentes primos ſtabilire & allidere poſſunt. Interdum verò intemperies linguæ ſiccior, ob quam lingua conuellitur & contrahitur, vt rectè extendi & dilatari nequeat. Deinde in cauſſa eſt mala conformatio, aut in nimia linguæ breuitate, longitudine, craſſitie, aut in muſculorum linguæ conformatione.

Signa Diagnoſtica.

Linguæ motus læſus ex ſermone læſo, vt & maſticatione & deglutitione percipitur.

Cauſſas quod attinet, ſi lingua lædatur per conſenſum à cerebro, noxa etiam in cæteris functionibus animalibus deprehenditur; quod non accidit, ſi vitium tantùm ſit in neruis ſeptimi paris cerebri: atque tum, ſi tenuis humiditas linguæ muſculos penetrat, ipſóſque reſoluit, paralyſis linguæ exiſtit. Conuulſio verò cognoſcitur ex linguæ contractione. Cōuulſa quoque lingua neque

neque ab ægro, neque ab aliis flecti & moueri facilè poteſt: paralytica verò per alium non difficulter mouetur. Mala conformatio ligamenti oculis patet. Sicut & tumor, qui, ex quo humore conſtet, colore aliiſque indiciis proditur. Si tumor eſt inflammatorius, durities, dolor, & febris adeſt.

Prognoſtica.

1. Grauitas & tarditas linguæ relicta poſt apoplexiam, carum, lethargum, & ſimiles affectiones, rarò, & difficulter admodum curatur.

2. Ex confirmata paralyſi omnes obmuteſcunt.

3. Dum lingua tota paralyſi afficitur, grauis metus Apoplexiæ impendet. Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 2. Scribit tamen Foreſtus *lib.* 14. *obſeru.* 31. *in Schol.* ſe non rarò obſeruaſſe linguæ paralyſin obortam, quam nulla apoplexia conſecuta eſt. Quod & ego obſeruaui in Profeſſore quodam huius Academiæ, qui ex catarrho ſubitò decidente planè mutus reddebatur, & in tabulam ſcribere opus habebat, quid mali pateretur, (ſenſus & reliquarum partium motus integer erat) qui frictionibus adhibitis, & clyſtere iniecto, paulò poſt iterum loqui cœpit, & catarrho liberatus nunquam apoplexiam paſſus eſt.

Curatio.

Si linguæ motus ſit à paralyſi, videndum, an ſanguis ſimul peccet, & tum, præmiſſa alui lenitione, mittatur à cephalica primò, deinde è venis ſub lingua; quod ſæpè præſentiſſimum huius affectionis fuit remedium. Quidam etiam cucurbitulas cum ſcarificatione ſub mento ponunt, quæ & ſcapulis applicari poſſunt. Nonnunquam etiam vſurpentur diuerſiones per clyſteres, frictiones, vincula & ſimiles.

Si à materia eſt frigida pituitoſa, præparata illa expurgetur. Vſurpentur etiam diuerſiones omnis generis, vt ſuprà, *part.* 1. *de Paralyſi*, ex hac cauſſa traditum fuit.

Topica quod attinet, vſurpentur collutiones oris, gargariſmi, apophlegmatiſmi, *ex ſtœchad. hyſſopo, origano, primula veris, ſaluia, puleg. thym. radic. cappar. calamo aromat. zingib. pyrethr. nigella, pipere*, & ſimilibus.

Lingua fricetur *pulu. ſpec. diatrion pipereon, diacalaminth. dianth. diagalang. cum conſeru. flor. ſaluiæ, ſtœchad. primul. veris, pulu. ſem. ſtaphydis agr. ſinapis, ſalis Ammoniac. cum theriac. Mithridat. aurea Alexandrin.* quæ & fabæ magnitudine in ore detineantur, donec ſenſim liqueſcant.

Aut diſſolui etiam poſſunt in ſpiritu vini, in quo aliquid caſtorei antea infuſum ſit, vel in oxymel. ſcillit. in quo calam. aromat. & hyſſop. ebullierint.

Vtile eſt & Caſtoreum ſub lingua detinere.

℞. *Nuc. moſchat.* Drach. i. *caſtor.* Drach. ii.
Cum *ſucco ſaluiæ.*

Fiant Paſtilli lupinorum formâ, qui in ore detineantur.

His & ſimilibus & antecedens in capite cauſſa, & coniuncta in lingua tolletur.

Foris probantur vnguenta & inunctiones ex oleo vulpino, nardino, coſtino, & ſimilibus. Stillicidium item ad partem poſteriorem capitis & primas colli vertebras, aſcendendo vſque ad phœnigmos aut cauteria, ad primam vel ſecundam colli vertebram, quæ diu aperta ſeruentur; vſus denique thermarum.

Si linguæ motus impeditur ob linguæ conuulſionem, ceruici medicamenta conuulſioni commoda apponantur.

Si motus linguæ ſit impeditus vitio vinculi linguæ, id tranſuerſim incidendum, vt, *cap. quinto*, dictum.

Si ob tumorem lingua moueri non poſſit, vel non rectè moueatur, is curandus vt antea etiam dictum.

DANIELIS
SENNERTI
D. ET MEDICINÆ
PROFESSORIS,
PRACTICÆ MEDICINÆ
LIBER SECVNDVS.

Illuſtriſſimo & Celſiſſimo Principi ac Dn.

D. GEORGIO,

LANDGRAVIO HASSIÆ,

COMITI CATTIMELIBOCI, DECIÆ, ZYGENHAYNÆ, ET NIDDÆ, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

Salutem & Felicitatem perpetuam P.

COR vitæ principium & caloris innati fontem eſſe, idémque primum viuere, poſtremúmque mori, & reliquas corporis partes ex eo vitam haurire, nec actiones ſuas obire, niſi vitali calore & ſpiritu per arterias ab eo transmiſſo perfundantur, ſcholis Philoſophorum & Medicorum notiſſimum eſt. Nam, vt Hippocrates, *lib. de corde*, eleganter ſcribit, αὗται πηγαὶ φύσιος ἀνθρώπου, καὶ οἱ ποταμοὶ ἐνταῦθα ἀνὰ τὸ σῶμα, τοῖσι ἀρδεύεται τὸ σκῆνος· οὗτοι δὲ καὶ ζωὴν φέρουσι τῷ ἀνθρώπῳ· κἢν αὐανθέωσιν ἀπέθανεν ἄνθρωπος. *Iſti ſunt naturæ humanæ fontes, hincque flumina excurrunt, quibus corporis noſtri tabernaculum irrigatur. Atque hæc vitam homini conferunt, & ſi exſiccata fuerint, homo perit.* Et Galen. 6. *de vſu part. cap. 7.* ἡ καρδία τῆς ἐμφύτου θερμασίας, ᾗ διοικεῖται τὸ ζῶον, οἷον ἑστία τίς ἐστι καὶ πηγή. *Cor caloris natiui, quo animal regitur, quaſi fons quidam & focus eſt.* Nimirum quod Sol eſt in maiore mundo, id cor eſt in minore. Vt enim Sol lumine ſuo vniuerſum mundum illuſtrat atque exhilarat, & calore ſuo omnia viuificat, ac fouet: ita Cor calore ſuo & vitali ſpiritu totum corpus viuum & vegetum reddit, idque fouet, conſeruat, ſpiritúſque vitales, tanquam radij quidam ætherei & viuifici, à corde in vniuerſum corpus dimanant. Et, vt Ariſtot. 3. *de part. animal. cap. 7.* ſcribit: *Cor eſt* οἷον ἑστία, ἐν ᾗ κεῖσθαι τῆς φύσεως τὸ ζωπυροῦν, *quaſi focus, quo naturæ fomites & primordia ignis natiui continentur.* Ac propterea etiam, vt, *eodem in loco*, Ariſtot. ſcriptum reliquit, locum ſuum ὥσπερ ἀκρόπολιν τοῦ σώματος, *veluti arcem corporis* occupat. Conditor enim rerum ſapientiſſimus ipſi in thorace, media corporis regione, qui maxima ex parte oſſeus eſt, locum dedit, atque antè ſternum, à tergo ſpinam dorſi quaſi munimenti loco conſtituit, quibus ex latere vtroque coſtas ſecuritatis gratia adiunxit. Imò in dorſo omoplatas ſeu ſcapulas, quas Celſus ſcoptula operta nominat, quaſi ſcuta cordis, appoſuit. Intus verò cor totum pulmonibus cinxit, quibus non ſolùm tanquam puluino incumbit, (vnde etiam Auicennas pulmones cordis culcitram vocauit) ſed qui etiam reſpirationis organa ſunt, quo calidum, quod in corde eſt, conſeruatur. Atque ſi hæ omnes corporis partes ſaluæ ſunt, œconomia etiam corporis rectè adminiſtratur, & ſicut in regno, cuius Princeps, cum iis, qui à ſecretis ipſi ſunt conſiliis & primariis adminiſtrationibus, valet & floret, omnia rectè atque ordine fiunt & adminiſtrantur: ita etiam, dum Cor in ſua regione bene ſeſe habet, calorem viuificum in omnia membra diffundit, eáque fouet; πάντα θάλλει, καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ, *omnia florent, & fulget ver Gratiarum*, vt eſt in antiquo Ariphronis Sicyonij hymno; niſi pars aliqua priuato vitio teneatur: quod ipſum tamen faciliùs toleratur, ſi cor hilaritatis auram adſpiret. Contra verò, ſicut, dum Rex ægrotat & de ſalute periclitatur, omnes ſubditi in mœrorem & ſqualorem coniiciuntur: ita etiam, corde male affecto, totius corporis ſalus ſimul in diſcrimen coniicitur; id quod non ſolùm in lipothymia & syncope, ſed & in reſpiratione læſa accidit, atque vbi illa caloris in corde ventilatio neceſſaria ceſſat, aëre, quem ſpiritu ducimus, denegato, homo in præſentiſſimum vitæ diſcrimen conicitur, vt in iis, qui angina laborant, vel quibus à re aliqua in orificium aſperæ arteriæ illapſa ſpiritus intercluditur, aut qui laqueo ſtrangulantur,

vel aqua aut carbonum fumo ſuffocantur, manifeſtum eſt.

Cùm ergo libro primo Practicæ, quem anno ſuperiore edidi, Capitis præter naturam affectionem complexus ſim, ſecundo hoc libro morbos ac ſymptomata Cordis, & reliquarum thoracis, partium, quæ gratiâ cordis inprimis factæ ſunt, complecti libet.

Vt verò Illuſtriſſimo nomini tuo, *Princeps Celſiſſime*, hoc quicquid eſt operis inſeriberem, cauſſas, vt opinor, non leues habui. Primò enim ſatis ſuperque notus eſt Illuſtriſſ. Celſit. T. erga bonas literas amor, & earum cultores incredibilis beneuolentia, quam cùm alia manifeſta faciunt, tùm id, quod inſigni & Principe digna benignitate ac liberalitate Academiam Marpurgenſem, bonarum literarum, virtutis & pietatis officinam Illuſtrem, alit, fouet ac tuetur. Eum ergo illuſtriſſ. T. Celſitudinis in bonas literas affectum etiam hâc qualicunque Dedicatione poſteris notum facere & commendare volui. Deinde quia ſcripta mea omnia iure quodam illuſtriſſimæ Domui Saxonicæ, vtpote in Electorali Saxonica Academia nata, debentur; cum ea verò Illuſtriſſimæ Domui Haſſiacæ à multis annis fœderis ſanctione contracta neceſſitudo, & Illuſtriſſ. T. Celſit. inprimis arcta intercedit cognatio & affinitas: hoc opus iure Illuſtriſſ. T. Celſitud. deberi exiſtimo.

Accipe ergo, *Princeps Illuſtriſſime*, hoc quicquid eſt operis Medici, vultu beneuolo & fronte ſerena, atque eo affectu, quo aliàs bonarum litterarum cultores, & qui quocunque modo ad Illuſtriſſimam Domum Saxonicam ſpectant, complecti ſoles, & meis conatibus faue. DEVS ter. Opt. Max. Illuſtriſſ. T. Celſ. ſaluam, incolumem, & omni ex parte beatam, felicémque præſtet, ac tueatur. VVittebergæ, Cal. Auguſti, Anno Chriſti 1629.

Illuſtriſſ. Tuæ Celſitud.

Subjectiſſimus

DANIEL SENNERTVS D. Sereniſſ. Elect. Saxon. Medicus, & Facultatis Medicæ ibid. Profeſſor ac Senior.

LIBER SECVNDVS, PARS PRIMA,

DE ORIS AC FAVCIVM ET PARTIVM IN IIS contentarum ægritudinibus.

PROOEMIVM.

INTRA cranium & pectus, os, fauces, & collum interiacent. Os Græcis Στόμα, dicitur tota illa cauitas, inter labia & buccas, ac initium gulæ & aſperæ arteriæ contenta. Et proinde ad os pertinent Labia, Lingua, Dentes, Gingiuæ, Maxillæ, Columella, Tonſillæ, Fauces, quæ ſunt illa oris extrema pars, vnde gula & aſpera arteria incipiunt. Itaque poſtquam morbos & ſymptomata, quæ Capiti & Cerebro, ac Senſuum externorum organis accidunt, explicauimus, antequam ad ægritudines Pectoris accedamus, ordo poſtulare videtur, vt de harum partium vitiis agamus.

Dicendum ergo de Labiorum tumoribus, fiſſuris, & vlceribus, de Labiis malè conformatis & curtis, de Oſcitatione, de Labiorum tremore, de eorundem conuulſione ſeu ſpaſmo cynico, de Ptyaliſmo, de Linguæ aſperitate, magnitudine nimiâ, inflammatione & tumore, de Linguæ fiſſuris, vulneribus, combuſtione, de Ranula ſub Linguâ, de Linguæ motu læſo, de Dentium corroſione & carie, vacillatione, ordine & numero vitiato, de dolore Dentium, de ſtupore, de colore eorundem vitiato, de Gingiuarum inflammatione, excreſcentiâ, cruentatione, putredine, carnis diminutione, vlceribus, de Maxillarum vitiis, de Oris vlceribus, de Oris fœtore, de Columellæ laxitate, de inflammatione eiuſdem, de vlceribus Columellæ, de abſumptione & eroſione eiuſdem, de Tonſillarum tumoribus & inflammatione, de earundem vlceribus, de iis quæ Faucibus & Gutturi præter naturam inhærent, extrahendis, de Angina, & Colli vitiis.

CAPVT I.

De Labiorum tumoribus.

LAbiorum vſus multiplex eſt. Primò enim os claudunt, vt per nares ſolùm niſi aliud neceſſitas poſtulet, fiat reſpiratio, ac ne, ſi illud perpetuò, vbi ſemel, propter cibum vel potum ſumendum, vel reſpirationem aperire neceſſe eſt, hians ac dilatatum maneret, omnis generis corpuſcula, muſcas, paleas, puluerem admittat, atque etiam dentes & gingiuæ frigore ventíſque *Labiorum vſus.*

tiſque lædantur. Præterea ad formandum ſermonem ſunt vtilia, præcipuè ad efficiendas literas Labiales, ita dictas, quod ad earu prolatione labia maximè ſunt neceſſaria. Seruiunt etiā ad potus faciliorē aſſumptionem, neque ſine iis potus cōmode aſſumi poſſet. Vtilia quoq; ſunt ad cibum in ore continendum iis, qui molaribus dentibus deſtituti, inciſoriis tantum maſticare coguntur. Faciunt etiam labia ad ſaliuam ex ore eiiciendam, vt & in ore detinendam, ne illa continuò ex ore profflueret, & inſignem turpitudinem pareret. Vtilia ſunt & ad ſonos variandos tubicinibus, infantibus item ad ſugendum. Tandem per ſe ad ornatum multum faciunt. Monſtroſus enim omnino eſſet homo, ſi detruncatis labiis rictum irati canis oſtenderet. Contra homo ſi labia lenia, rubicunda, magnitudine moderata, os debito modo claudentia obtineat, inſignis inde gratia & ornamentum ipſi conciliatur.

Atque hæc omnia præſtant labia, ſi naturalem ſuam conformationem habeant: præſtare verò non poſſunt, ſi eam amittant, & vitia aliqua contrahant: de quibus iam dicendum.

Et quidem primò de labiorum Tumoribus & Magnitudine aucta dicemus. Nam primo nonnunquam labia nimis craſſa & magna ſunt. Et quidem in quibuſdam labium ſuperius eſt magnum & craſſum, & duplo ſæpe maius; vnde non tantum deformitas oritur, verùm etiam vox & ſermo aliquantum vitiatur, aërisque efflatio quadantenus impeditur. Quibuſdam verò labium inferius eſt nimis craſſum, & quaſi pendulum. Verùm hæc vitia, cum naturalia ſint, corrigi non poſſunt.

Deinde interdum labia præter naturam intumeſcunt; quod fit ab apum, veſparum, muſcarum venenatarum ictibus. Et tum decocto altheæ cum aceto vel lacte fouenda, aut ſuccus plantaginis imponendus, vel etiam, ratione veneni, theriaca illinenda. Interdum etiam intumeſcunt poſt hauſta venena; & tum cura ad venenum dirigenda. Refert etiam Guilielmus Fabricius, *cent. 4. obſ.* 36. cuidam Doctori, cum fungos manibus tractaſſet, & iis illotis poſtea labia attigiſſet, ea ſupra modum intumuiſſe, ſed aqua Stapediana, quæ in Tract. noſtro de Febribus, *capite de Peſte*, deſcripta exſtat, appoſita conualuiſſe. Ex quo patet, in ſimili caſu & alia alexipharmaca adhiberi poſſe.

Tertiò interdum etiam inflammantur ex iiſdem cauſſis, à quibus aliæ partes; ex contuſione, & humorum affluxu. Et curatio etiam, vt in aliis partibus, inſtituenda. Talia tamen medicamenta vſurpanda, quæ in oris inflammatione adhiberi poſſunt.

Quarto vidi etiam Tumorem durum, ad modum ſteatomatis, in labio inferiore cuiuſdam Nobilis, qui cum nec diſcuti, nec ad ſuppurationem duci poſſet, ſectione feliciter curatus eſt.

Quintò quandoque & Cancer labia occupat. Qui quas cauſſas habeat, & quomodo curetur, è doctrina de Cancro in genere petendum.

Sextò Iuuenem quendam, qui ex Lue Venerea labia vlcerata, inflata, ſubnigra, tumida, carcinomatis inſtar, habuit, Foreſtus, *lib.* 14. *obſ.* 2. curauit vniuerſalibus ad morbum Venereum, & hoc decocto, panno eo imbuto labiis appoſito:

℞. *Ligni Guaiaci* P. ij.

Bulliant in *aq. ſolam*. Deinde colentur.

Add. *aluminis* Drach. j. Iterumque ſemel ebulliant & colentur.

Septimo interdum Tumores aridi labia occupant. Ita in Oeniadis Phœnici, & Andreæ, fratribus, mala altera intumuit, & labium, quod ex anteriore parte malæ & oculo reſpondet, neque quicquam intro ſpectanti comparebat, neque foris vllam puris ſignificationem edebat, ſed, arida putredine intumeſcens, marceſcebat, & mortuus eſt. Eadem quoque alteri contigerunt. Mortuus autem eſt & hic die ſeptimo, neque epotum medicamentum quicquam profuit. Phœnici verò putredo in circulum exſecta eſt, & vlcus ante mortē magna ex parte repurgatum fuit. Sed & hic mortuus, cum diu vitam traxiſſet. Hippocrates, 5. *epid. ſect.* 4 *in codice Foëſij*.

Tumores autem iſti vbi exulcerantur, ad caput de vlceribus pertinent.

CAPVT II.

De Labiorum Fiſſuris.

Fiſſura labiorum.

CVtis carni in labiis connexa eſt tanta tenuitate, tantâ ſubtilitate ac teneritate, vt, niſi labiis laceratis, cutem ab iis ſeparare non poſſimus. Ac proinde labia, cùm ſint tam tenera, mollia ac ſubtilia, facilè à cauſſis externis, ventis, frigore, vt & internis, humoribus & vaporibus, vitiantur, finduntur, & ſcinduntur, vt interdum etiam ſanguinem fundant. Et quidem nonnullis ſæpiſſime finditur labium inferius in medio, vbi duæ muſculorum extremitates deſinunt. Græci hoc vitium ῥαγάδας, Latini Fiſſuras & Sciſſuras labiorum nominant. Partis enim affect. nomen commodè additur. Aliàs enim vocabulum hoc commune eſt, & non tantùm labiis competit, ſed & cuti, ano, vtero. Eſtque morbus in ſoluta continuitate Labiorum.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa proxima eſt ſiccitas nimia. Atque ita ſciſſura labiorum eſt continuitas eorum ſoluta à nimia ſiccitate, & tenſione.

Siccitatem autem hanc inducunt vel cauſæ externæ, frigus videlicet & calor, & præcipuè ventorum, inprimiſque Boreæ, flatus; venena item, vt cātarhides, ephemerum, colchicum, vt habet Nicander. Pertinet huc & lac calidius, quod infantes ſugunt: vel internæ, vapores calidi & ſicci, ſalſi ac acres, per œſophagum, vel aſperam arteriam ex partibus inferioribus aſcendentes, vel humores à capite ad labia deſtillantes. Vapores autem illi nunc ex ventriculo, nunc ex inteſtinis, nunc ex pulmonibus, nunc ex hepate & venis, nunc ex corde aſcendunt, imò & ex vtero: & ſolet iſta ex vaporibus labiorum, præcipuè inferioris, fiſſura fœminis ſalacioribus ob vteri ſiccitatem eſſe ſimilaris. Vt enim linguæ valdè reſiccantur ex atra fuligine & vtero, vt habet Hippocrates, *6. epid. ſect. 5. t.* 13. ita & labia ob eādem cauſſam, propter communem tunicam. Tandem etiam infantibus labia interdum finduntur, ob mammarum, quas ſugunt, duritiem.

Differentia.

Differentia.

Sciſſuræ labiorum differunt nunc ratione quantitatis, & aliæ ſunt maiores, aliæ minores; aliæ plures numero, aliæ pauciores: nunc ratione ſubiecti quod aliæ ſolùm vnum, aliæ vtrumque labium occupant.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectus ipſe per ſe oculis patet. Cauſæ verò ſignis cognoſcendæ. Si externæ illæ ſunt, id ex ægri relatione cognoſcitur: quæ ſi abfuerint, cauſſarum internarum id indicium eſt.

Et quidem ſi à vapore fiſſuræ accidant, ſine pruritu, (neque enim vapores ita inhærent, vt humores) ſine ardore, ſine multa duritie ſunt, neque adeò frequentes, neque profundæ. Quæ verò ex humoribus calidis eſt fiſſura, cum pruritu eſt, & profundior. Et ſi humor à capite ad labia fluat, id etiam ſenſibus manifeſtum eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Labiorum fiſſuræ non planè negligendæ. Nam & turpitudinem quandam pariunt, &, ſi diu durent, in vlcera cruſtoſa, calloſa, & difficulter curabilia degenerant.

2. Rhagades à natiuitate contractæ non curantur reliquæ non ita difficulter; niſi ad cancroſam naturam degenerent.

Indicationes.

Indicationes. Siccitas nimia corrigenda eſt humectantibus, & labiorum ſoluta vnitas vnienda. Cauſſæ verò, à quibus ea pendent, tollendæ. Cauſſæ igitur externæ, ſi adhuc adſint, amouendæ. Si vitioſi humores adſint, euacuandi. Si vapores cauſſa ſint, illi quoque tollendi, & hepati, vtero, vel etiam toti corpori, vnde illi proueniunt, ſuccurrendum.

Curatio.

Curatio fiſſuræ à frigore. Si ergo à frigore externo ſit fiſſura, ſolo Vnguento pomato albo labia inungere ſufficit; vel paretur tale Linimentum.

℞. *Pingued. gallin.* ℥.ij. *cera alba* ʒ.ij. Abluantur ſæpe *aqua roſarum.*

F. Linimentum.

Vtile eſt & oleum ceræ ac thuris.

Auicennnas pinguedines, adipes ac medullas cum oleo roſaceo & cera miſcet, & adhibet Sint tamen pinguedines recentes. Si enim ſint vetuſtæ ac rancidæ, atque acredinem acquiſiuerint, potius nocent, quàm proſunt. Idem pelliculas ouorum & arundinum applicat.

A cauſſa calida. Si à cauſſa calida & ſicca ſint fiſſuræ, lintea tenera ſucco ſemperuiui & ſolani madida imponantur.

Vel ℞. *Amyli, ſacch. penid, Canarienſis, conſ. roſ.* an. Drach. ß. Miſc.

Vtilis eſt etiam mucilago gummi ceraſorum cum aq. roſ. extracta.

Si verò fiſſuræ altius penetrent, adeps anſerinus & caponis, aut medulla crurum bubulorum cum ſemperuiuo & terebinthinâ adhibeatur.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. cydon. Ol. maſtich.* an. ℥.j. *adipis gallinæ, medullæ pedum vituli* an. ℥.ß. *vini albi ſubdulcis* parum. Cum *cera* fiat Vnguentũ, vel Ceratũ molle.

Vel ℞. *Pulu. anther. roſar.* q. v. Cum. *mucilag. tragacanth.* F. Linimentum.

Vel ℞. *Sacch. penid. mucilag. tragacanth. aquâ roſar. extracta* q. ſ. Miſc.

Poteſt & aliquid amyli addi.

Vel ℞. *Terebinth. butyri ſine ſale*, an. q. v. *pulueris macis* parum. Miſc.

Vel ℞. *Ol. macis deſtillat.* ℈.j. *pulu. nuc. moſch.* Scr. ß. *mell. roſat.* ℥.ß. Miſc.

Vtilis eſt & tragacantha aqua roſar. diſſoluta, amylóque miſta, & illita: vel cum cera virginea, melle, & oleo communi fiat Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. roſac.* ℥. ß. *amygd. dulc.* Drach. ij. *butyri ſine ſale aqua roſ. loti* Drach. iij. *terebinth.* ʒ. ij. *pingued. capon.* Drach. j. ß. *mellis* Drach. iij. *ſuccini* ʒ.j. *ceruſſ.* ʒ. ij. *cera alba* q. ſ.

F. Vnguentum.

In omni cauſſa vtile eſt, labium introuertere, & linguâ humectare, maximè ſi maſtiche, & alia idonea medicamenta prius maſticata fuerint.

De ſeminis hyoſcyami fumo vide caput ſequens in fine, Vide & Aëtium, *tetrab. 2. ſerm. 4. cap. 18.*

CAPVT III.

De labiorum Vlceribus.

NOnnunquam & Vlcera labia occupant [illegible], ſæpe etiam manantia, quæ ortum habent ab humoribus acribus, ſiue tales ſint naturâ ſua, quales ſunt bilioſi & ſeroſi, ſiue ex aduſtione & putredine, vel acris humoris admiſtione, quo modo & humores pituitoſi & melancholici, & ſanguis, acres fieri poſſunt. *Vlcera labiorum. Cauſ*

Atque talia vlcera ſæpe per modum criſeos in febribus tertianis & acutis & malignis contingunt, & febris ſolutionem indicant. Sæpe etiam abſque criſi ab humoribus vitioſis ex reliquo corpore eò protruſis ortum habent. Sępe quoque in morbo Gallico proueniũt. Ita & in peſte nonnullis labia exulcerantur, 3, *epid. ſect.* 3. Cauſſa etiam eſſe poteſt contritio & contuſio muſculi labij. Pertinent huc & venena, vt arſenicum, & ſimilia vrentia, quæ etiam labia exulcerant.

Signa Diagnoſtica.

Et quidem talia vlcera oculis obuia ſunt: cauſſæ verò ſignis inueſtigandæ. Si per criſin accidunt, febris adeſt, Si à morbo Gallico, is etiam ſuis ſignis ſe prodit, Si & febris & morbi Gallici ſigna abſunt, è latente in corpore cacochymia proueniunt. *Signa*

Prognoſtica.

1. Vlcera labiorum, quæ in febribus accidunt, plerumque bonum ſignum ſunt, & febris vel perfectam ſolutionem, vel imminutionem ſignificant, & per ſe facilè ſanantur; ſi ſcilicet cum ſignis coctionis appareant. Hippocrates, *6. epid. ſect.* 8. *t.* 41. Alioquin, ſi cum viribus debilibus, & aliis malis ſignis, os, & labra exulcerentur, lethale; vt in Hermoptolemi vxore, *7. epid. ſect.* 13. *Progn*

2. Difficiliora curatu ſunt & peiora, quæ à morbo Gallico proueniunt,

Curatio.

Quæ in febribus fiunt, vlcera labiorum, facile per ſe ſanantur; quæ à lue Venereâ ortum habent, quomodo curanda ſint, è curatione morbi Gallici patet; & talium vlcerum curatorum exemplum habetur apud Foreſtum, *lib.* 14. *obſeru.* 2. Si ſine febre & morbo Gallico talia vlcera oriantur, vniuerſalibus præmiſſis tale adhibeatur Vnguentum. *Cura*

℞. *Lithargyr. rament. plumbi. hyoſcyami albi* an. q. v. *ol. roſac. ceræ*, an. q. ß.

Miſce in mortario plumbeo, Fiat Linimentum.

Vel ℞. *Vnguenti roſati Meſuæ* ℥.j. *linimenti ex litharg.* Vnc ß. M.

Vel ℞. *Roſar. rubrar. maſtich.* an. ʒ.j. *plumbi vſti* ʒ.ß. F. Puluis. Adde *terebinth. mellis*, an. q. ß. F. Linimentum.

Applicantur autem medicamenta commodiſſimè ſomni tempore Ita enim rectius retinentur.

Ioh. Baptiſt. Porta ſemina hyoſcyami prunis iniicit, & fumum per infundibulum papyraceum excipere iubet. Illico enim euaneſcere tumorem, ſcribit, & glutinari fiſſuras nunquam amplius redituras.

Diæta.

Vitet æger cibos ſalſos, acres, aromata, ſermonem multum. *Diæta*

Cancer.

Pertinet huc & Cancer Labiorum, cuius generatio & *Cancer*

& curatio è generali de Cancro doctrina patet. Paræus, tamen, *lib. 6. cap. 29.* peculiarem curandi rationem tradit. Cancrum ſuis vtrinque ſurſum ad deorſum labiis acu filum ducente transfigere iubet, vt fili beneficio cancrum tanquam in manu ſiniſtra regere & tenere liceat, totum manu dextra volſellis vnico ictu amputare poſſis: ita tamen, vt labri ipſius interior quædam, quæ dentes contingit, reſtet ſubſtantia, (modò non ad intima vſque cancer radices agat) quæ regenerandæ mox carni, & implendæ cauitati, pro fundamento & baſi eſſe queat. Hinc ſanguine ſufficienter effuſo, vulneris oræ, dextra & ſiniſtra, interna & externa parte ſcarificatu profundiore erunt nouacula pertundédæ, vt cùm mox ſutura ex acu filum ducente, roſtris leporinis propria, in vnum adducere vulneris oras ipſas & margines volnerimus, ipſam labri carnem magis ſequacem, & trahenti acui filoque obſequentiorem habeamus. Reliquum curationis eodem planè modo proſequendum, quo in roſtris leporinis.

CAPVT IV.

De Labiis Vulneratis, Leporinis, & Curtis.

VUlnera Labiorum ob ſermonem & locutionem, qua partes vulneratæ coniunctæ dirimuntur, & ſaliuam (de qua poſtea in quæſtione) qua humectantur, tardius curantur.

Labia ſi vulnerentur abſque carnis amiſſione, ſuenda ſi opus: vel aliàs, & diligenter coniungenda ſunt, vt deformitas omnis vitetur; & medicamenta glútinantia extra imponenda. Ab interna verò parte mel roſaceum, & ſyrupus de roſis ſiccis ſæpe illinendus.

Si autem carnis aliquid amiſſum ſit, digerendo, detergendo, carne replendo, & tandem conſolidando, vt aliarum partium vulnera, labiorum vulnera curantur.

QVÆSTIO

An ſaliua conglutinationem vulnerum labiorum remoretur.

Plerique Practici id ſtatuunt. Nicol. Glandorpius verò, *in ſpeculo Chirurg. obſ. 17.* id ſaltem concedit in homine malè temperato, vel lue Gallica affecto, vel aliquo morbo ſalſo laborante: in ſano verò id negat: in quo potius abſtergat, & mundificet vulnus ſaliua.

Cui etiam libenter aſſentimur, cùm videamus, ſcabiem, ſerpigines, & ſimilia mala, ieiuni hominis ſaluâ, ſanari, & proinde eam abſtergendi & mundificandi vim habere. Hoc tamen cauendum, ne nimium vlcus ſaluâ humectetur. Quæ enim glutinari debent, non humida, ſed ſicca eſſe debent.

Labia Leporina

Si autem labia ob vitioſam conformationem non cohæreant, Labia Leporina, nonnullis Roſtra leporina, German. *Haſenſchart*, nominantur, habentque cauſſam plerumque imaginationem matris, quæ vel leporem, vel alium hoc malo laborantem adſpexit. Aliam tamen etiam huius rei cauſſam refert Olaus Magnus, dum, *lib. 18. cap. 11.* ſcribit, vnam infelicitatem plerumque mulieres Aquilonares vterum gerédo incurrere, vt vel eſu, vel ſaltû ſuper caput leporis facto, patiant, infantulos oris leporini, inter os & nares diuiſa labra perpetuò retinentes, niſi ſtatim à principio aſſuant particulam pectoris tenerrimi pulli adhuc ſanguinolenti. Verùm ex opinione vulgi hoc ſcriptum puto.

Præcipua verò curandi ratio à Chirurgia pendet. Perficitur autem illa 1. diſſitorum & hiantium labiorum excoriatione, 2. Labiorum iam excoriatorum coniunctione & ſutura; quæ vbi facta ſunt, reliqua naturæ, vt in aliis vulneribus, committenda; ita tamen, vt aliàs fieri ſolet, vt vnguentis & emplaſtris ad vulnera conglutinanda idoneis naturæ ſuccurratur.

Labia Curta.

Curta verò labia qua ratione curanda ſint, in Inſtit. *lib. 5. p. 1. ſ. 2. c. 14.* dictum, quibus tamen vt quædam addamus, duplex curandi curta labia ratio eſt; vna fucata, altera vera. Fucatam deſcripſit Ioh. Thom. Minadous *de humani corporis turpitudinibus*, *lib. 3. c. 40.* Is, dum Damaſci in Syria eſſet, Mercatorem quendam pannorum ſericorum vidit, qui labrum ſuperius factitium habebat, quod, dum domi eſſet, vel edere vel bibere vellet, deponere, & domi cum turpitudine iſta viuere ſolebat, foris autem labrum factitium adaptabat, hoc modo: Foramina ille carni ſub naſo reliquæ, obducta iam dura cicatrice, ſibi parari curauerat, qualia nonnulli in auribus ad gemmas vel annulos geſtandos fieri curant, quibus crebris vinculis portionem laruæ ad labri deficientis magnitudinem & figuram conformatam adaptabat, cui ex humanæ barbæ pilis miſtacè gũmi tragacanthæ agglutinauerat. *Labia curta curandi ratio duplex.*

Veram autem curandi curta labia rationem Galenus *lib. 14. M.M. cap. 16. & 17.* tradit, & poſt eum Paulus Ægineta, *lib. 6. c. 26.* Cornelius Celſus, *lib. 7. cap. 9.* Diligentius tamen eam Recentiores, & imprimis Caſpar Taliacotius, *in libello de Curtorum chirurgia*, tradiderunt. Veteres equidem non aliunde propaginem in curta inſerendam petebant, ſed è proximis cuti partibus, cute exciſâ & carne auctâ. At Taliacotius non ſolùm è vicinis, ſed & remotis partibus propaginem petit, qui *allegato loco*, videatur.

CAPVT V.

De Tremore, & Peruerſione labiorum, Sanguinis fluxu ex iis, & labiis Liuidis.

PRæter enumeratos morbos etiam quædam ſymptomata labiis & ori accidunt; Labiis quidem Tremor & Peruerſio, Color eorum mutatus & Sanguinis ex iis fluxus; Ori verò Apertio læſa, Tortura, & Ptyaliſmus; ſeu crebra ſputatio; de quibus iam dicemus.

Et primò quidem Tremunt interdum labia: id quod accidit in ira & metu, interdum etiam ex neruorum debilitatione, ſicut Franciſco Viario, Veneto, labium ſemper, dum loqueretur, tremuiſſe ſcribit Alex. Benedictus, *lib. 5. c. 18.* Tremit & in nauſea labium inferius, vel ex humore mordaci, vel ex oris ſtomachi nimiâ agitatione, ob conſenſum, qui hiſce partibus per communionem membranarum intercedit. *Labiorum tremor.*

Itaque cum labium inferius tremit, niſi ab ira vel metu ſit, vomitum plerunque præſagit, teſte Galeno, *3. de Criſibus, cap. 11.*

Interdum etiam in cerebri aliquâ magnâ affectione labiorum tremor accidit. Ibi tenuior victus prodeſt; hic quæ cerebro & occipiti aliàs in neruorum affectibus adhibentur, conferunt.

Tremunt interdum etiam labia in ſummo frigore, cum dentium ſtridore; item à vermibus, vt ſeni illi *9. epid.* cui furioſum quiddam latens inerat.

Videtur interdum etiam motus quidam quaſi conuulſiuus adeſſe, vt in Cydis filio, *7. epid. ſect. 7.* de quo Hippocrates: *ſine conatu ſemiperfecta loquebatur, & os ſolutum, & maxilla ac labia ſemper in motu erant quaſi qui loqui cuperet.*

Labiorũ peruerſio. Pertinet huc & labiorum Peruerſio, de qua, Hippocrates, 4. aph. 49. *In febribus non intermittentibus ſi labium, aut palpebra, aut ſupercilium, aut oculus, aut naſus peruertatur, ſi non videat, ſi non audiat, debili iam exiſtente corpore, quicquid horum acciderit, mors in propinqua eſt.* Idem aphoriſmus habetur, *prognoſt.* 12.

Cauſſa. Cauſſa proxima huius ſymptomatis eſt affectio neruorum tertiæ coniugationis. Fit verò iſta cerebro grauiter affecto, propterea malum hoc in febribus continuis, & vbi ex peculiari organorum vitio accidit, viribuſque iam debilibus, lethale ſignum eſt. Si verò virtus valida exiſtat, eadem ſymptomata interdum ſine periculo apparent, in criticis ſcilicet perturbationibus per μετάστασιν materiæ ad caput; vnde &, 2. *Coac.* habetur, labium contractum alui bilioſæ eruptionem ſignificare.

Fluxus ſanguinis è labiis. Interdum & ſanguis è labiis effluit; quod in ſcorbuticis quandoque euenit, cùm humores acres, ſeroſi & ſalſi labia erodunt, & naturam ad excretionem ſtimulant. Idem interdum in fiſſuris labiorum accidit.

Labia liuida. Tandem etiam labiorum color mutatur, liuida plerumque fiunt; quod accidit in elephantiaſi, morbo Gallico, qui color curato illo morbo ceſſat. Interdum etiam in febribus continuis fiunt labra liuida: quod ſignum lethale eſt, 2. *Coac.* & caloris natiui extinctionem ſignificat.

CAPVT VI.

De oris Apertione læſa.

Oris apertio læſa. ATque hi ſunt morbi & ſymptomata, quæ labiis ſolis accidunt. Sunt verò & alia quędam vitia, quę iis quidem etiam contingunt, non tamen ſolis, ſed ſimul affectis vicinis partibus, inprimis muſculis maxillarum & faciei. Qualia ſunt Oris apertio vel ablata, vel imminuta, Oſcitatio, Oris tortura, Ptyaliſmus: quæ propterea ſubiungemus.

Cauſſa. Et primò quidem Oris clauſuram ſeu apertionem denegatam quod attinet, aperire homines os nequeunt ob diſtentionem ceruicis ex vulnere neruorum, quia maxillæ veluti oſſa rigeſcunt. Hippocrates, *lib. de diebus indicatoriis.* Ita Phœnici apud Hippocratem, *lib. 5. epid.* poſteriorum colli vertebrarum contentio aderat, ac circum dentes durities, quos diſtentus diducere conabatur. De eodem, 7. *epid.* inquit: Quod ſi caput commouere, aut dentes aperire conaretur, non poterat, vtpote admodum diſtentus.

Secundò, quando oris cardo, in quo gena vertitur, obrigeſcit, atque os ſtrictius conniuet, quò minus in rictu queat expandi, ſqualido terrenoque humore in iuncturam illam & huius vincula altius imbibito. Id quod ſcorbuticis interdum accidit, vt, de Scorbuto, *lib. 3. p. 5. ſ. 2. c. 4.* dicetur.

Tertiò propter maxillam inferiorem adnatam capiti. Id quod rarius eſt, quod tamen Columbus, *c. 15. de re anat.* refert, dum ſcribit, in ſummi Pontificis penu eſſe caput gigantis, in quo maxilla inferior capiti adeò adnata & coniuncta eſt, vt omni motu prorſus careat atque in viuente non potuerit.

Quartò, propter tumores circa iuncturam maxillarum: id quod ſæpe in inflammationibus maxillæ & tonſillarum accidit, ob quas os diduci non poteſt.

Signa & curatio. Signa cauſſarum, vt & curatio, patet ex ſignis & curatione morborum modò enumeratorum, ob quos os aperiri non carere non poteſt.

Oris hiatus. Contra interdum Os nimium hiat: id quod ſæpe fit in febribus ardentibus, ob vapores calidiſſimos ex inferioribus adſcendentes. Idem fit ob luxationem maxillæ inferioris, de quâ poſtea dicitur. In lethargo etiam ob læſam memoriam os claudere ægri obliuiſcuntur. Si nares etiam obſtructæ ſunt, os apertum ægri ſeruant, quò copioſiorem aërem attrahant. Idem fit in tumoribus faucium internis & angina. Nonnulli & ex malâ conſuetudine os hians perpetuò ſeruant.

Affectus autem iſte per ſe patet. Cauſſæ verò è ſignis quæ è ſuis locis petenda, cognoſcuntur.

Progn. Prognoſtica etiam inde petenda. In febribus autem acutis faucium ſine tumore dolores & puſilli & ſtrangulantes, & cum os hiat, nec promptè adduci & claudi poteſt, mentis amotionem portendi oportet, 1. *Prorrh.* 11.

Curat. Curatio pendet à cauſſarum, à quibus hoc vitium prouenit, remotione.

CAPVT VII.

De Oſcitatione.

Oſcit. PEculiaris verò oris præter naturam apertionis ſpecies eſt Oſcitatio, Gellio, *lib. 4. cap. 20.* Oſcedo. Eſt autem Oſcitatio vehemens oris diductio, ab halituoſis vaporibus, in ſpatiis muſculorum maxillæ inferioris & buccarum collectis, vel infra aſcendentibus, & copiâ potius, quàm acrimonia, naturam ad excretionem ſtimulantibus, operantibus ſimul & concurrentibus muſculis thoracis; vnde pandiculationes ſæpiſſime comites. Hinc & Hippocratis, *de priſc. Medicin.* ſcribit, ſi pranſi fuerint, quibus prandere non conducit, illi continuò graues, totoque corpore & mente ſegnes euadunt, cum oſcitatione, ſomnolentia, multaque ſiti. Cùm autem per iſtam vehementem diductionem auris meatus nonnihil comprimatur, vt aërem non ſatis admittat, hinc oſcitantes minus diſtinctè audiunt: quamuis forſan & propter neruorum compreſſionem id fieri poſſit. Videtur tamen adhuc alius eſſe oſcitationis modus, cùm nimirum aperto admodumque diducto ore aër primò affatim hauritur ruſumque efflatur cum ſono quodam; de quo Hippocrates, *in libro de flatibus,* ſcribit, quod oſcitationes febres prædicant, cum magna copia coaceruatus aër fuerit, confertimque ad ſuperiora erumpens, tanquam machinatione aliqua os diducit, quòd hâc ei facilius exitus pateat. Accidit interdum etiam oſcitatio ab imaginatione, ſi quis alios oſcitantes videat. Facilius tamen id accidit pigris, & quibus vapores aliqui in muſculis illis hærent, quàm aliis. Oſcitatio etiam crebra eſt in lethargo, ita, vt os claudere ægri obliuiſcantur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus ipſe per ſe patet, & cauſſæ eius quoque facilè innoteſcunt.

Prognoſtica.

Progno. 1. Oſcitatio ſi citra occaſionem ſit frequentior, præſagit morbos, & febrium incipientium præludium eſt. Citra verò morbos pigritiæ ſignum eſt, vel ex imaginatione proficiſcitur. Vnde puniebatur olim, ſi quis in iudicio clarè nimium & ſonorè oſcitaret, tanquam illud indicium vagi animi foret, & hallucinantis, ac fluxæ atque apertæ ſecuritatis. Gellius, *lib. 4. Noct. Attic. c. vlt.*

2. Ex nimia oſcitatione maxilla inferior luxari poteſt.

3. Oſcitatio in enixu lethale eſt; ſicut ſternuiſſe à coitu, abortiuum. Gellius, *lib. 3. Noct. Attic. c. 16.*

Curatio.

Curatio. Itaque cùm oſcitatio nihil noceat, niſi forſan ex nimia oris diductione luxatio maxillæ accidat, ſed potius iuuet, ipſa per ſe nullam curationẽ requirit, ſed potius, vt morbo, quem præſagit, occurratur, admonet.

Quia

Quia tamen ex nimia oſcitatione & oris diductione maxilla inferior luxari poteſt, reprimenda eſt nimia oris diductio, quæ aliàs etiam inciuilis habetur. Idque fit, ſi vinum cum pari portione aquæ exhibeatur, quod materiam importunè euaporantem diſcutit, modò corpus ſit purum & ſine febre, vt eſt apud Hippocratem, *7. aph. 56.* &, *3. epid. ſect. 7.* Aſſiduarum etiam oſcitationum longam ſpirationem medelam eſſe, ſcribit Hippocrates, *6. epid. ſect. 2. aph. 9.* Auicennas maſticationem aceti commendat.

CAPVT VIII.

De oris Diſtortione.

[…]iſtortio. CYnicus ſpaſmus Græcis à diſtortionis figura, quæ rictum iratorum canum exprimit, appellationem habet, Celſo, *lib. 4. c. 2.* oris diſtortio, vulgò Tortura oris dicitur, & quidem rectius. Neque enim ſemper à ſpaſmo eſt iſta oris diſtortio. Interdum & riſus Sardonius nominatur, ab herba Sardoa, quæ eſt ſpecies Ranunculi, in Sardinia proueniens, & Apium riſus dicitur, quæ veſcentibus ora ſimiliter rictu diducit, vt ridentium facie intereant.

Cauſſæ.

[…]ſa. Cauſſas iſtius affectionis Aëtius in paralyſin muſculorum *μασητήρων*, ſiue mandibularum, refert, & Galenus, *4. de loc. affect. c. 2.* à paralyſi neruorum & muſculorum faciei hoc malum exiſtere affirmat. In *3. de loc. affect. cap. 6.* etiam conuulſionis meminit, dum labra ſæpe numero conuelli ſcribit, item oculos, frontis cutem, totas mandibulas, & linguæ radicem; quod in Tortura oris etiam accidere ſolet.

Itaque Spaſmus Cynicus, vel potius Oris Tortura, eſt deprauata oris & faciei figura, orta vel à conuulſione, vel à reſolutione muſculorum faciei, vnde in obliquum diſtorquetur os, naſus, vel oculus; & in ſumma dimidia plerumque faciei pars afficitur in hoc malo, vel dextra, vel ſiniſtra, aliquibus verò omnibus ſui partibus. Etſi verò aliquando tota facies diſtorta apparet: dicitur tamen Oris diſtortio, quoniam manifeſtius deprauatio illa figuræ in ea faciei parte deprehenditur, quæ labiorum ambitu eſt circumſcripta.

[…]is tortura […]id. Si tamen accuratè rem æſtimare velimus, diſtinguendum eſſe videtur inter Oris torturam & Spaſmum Cynicum. Hinc Platerus Oris torturam appellat, quando oris parte deorſum tendente, vel ſurſum tractâ, os obliquum & intortum, vt in plorantibus apparere ſolet, redditur, ſiue id fiat ex paralyſi, ſiue conuulſione. Quod ſi verò in vtroque latere labia cum buccis ſimul contrahantur, tum os tranſuerſim diductum, veluti in ridentibus hominibus, vel in canibus, cum irati ringuntur & hiant, conſpici, idque ſpaſmum Cynicum vocari ſcribit. Petrus Salius Diuerſus, *in Annotationibus in Altimarum, cap. 15.* inter Torturam oris & ſpaſmum Cynicum etiam differentiam facit, Torturamque oris generalius accipi ſtatuit pro omni figuræ oris deprauatione, eamque à duplici cauſſa prouenire, quarum altera eſt paralyſis, altera conuulſio. Spaſmum verò Cynicum, vt ipſa vox, ſi propriè ſumatur, indicat, ſolum ex conuulſione fieri ſtatuit.

Verùm ſi has duas ſententias coniugamus, differentia inter Torturam oris & Spaſmum Cynicum rectè conſtitui poteſt. Tortura oris eſt vel à paralyſi, vel à conuulſione. Conuulſio vel vnum tantum latus occupat, vel vtrumque. Si vnum tantum, conuulſio oris ſimpliciter, vel etiam, nomine generis, Tortura oris appellatur. Si vtrumque, propriè Spaſmus Cynicus dicitur. Hæc enim conuulſio exactè irati canis rictum exprimit. Non verò quæuis conuulſio oris rictum iratorum canum exprimit. Vnde etiam vocatur riſus Sardonius. At ridentes non vnum tantùm latus diducunt, ſed vtrumque. Quæ verò à paralyſi prouenit, oris Tortura, Spaſmus Cynicus appellari non poteſt; cum paralyſis non poſſit eſſe conuulſio. Vſus tamen obtinuit, vt vocabulum ſpaſmi non ſemper hic propriè accipiatur, ſed ſæpe oris Tortura & ſpaſmus Cynicus confundantur.

Quia verò muſculi faciei, qui maxillas inferiores, pinnas narium, & labia ac buccas mouent, neruos maxima ex parte à tertia coniugatione cerebri accipiunt; muſculoſa verò latitudo illa, ſiue *μυώδες πλάτυσμα*, cuius Galenus, *de loc. aff. c. 2. in fine*, mentionem facit, quodque mandibulas, & narium pinnas, & buccam vtramque mouet, non à tertia coniugatione cerebri, ſed à primis ceruicis vertebris neruos accipit, & nonnullos etiam à quinta coniugatione cerebri: fons huius mali præcipuè quærendus eſt, vel in neruis à tertia coniugatione, vel in muſculoſa latitudine.

Cauſſæ verò remotæ Torturæ oris eædem ſunt, quæ paralyſeos & conuulſionis; cum ab alterutra hæc affectio oriri poſſit. *Tortura oris Cauſſa remota.*

Auicennæ tamen frequentius fit à conuulſione. Quando igitur Tortura oris à conuulſione exiſtit, muſculis faciei verſus ſua principia contractis, tunc pars ſana ad læſam ſiue conuulſam trahitur, & latus, in quo diſtortio cernitur, locus affectus eſt, & muſculi dextræ partis conuulſi verſus ſua principia trahuntur, ac ſiniſtræ partis muſculos ſanos ad ſe trahunt, affectioque dextram ipſam partem occupat.

In Tortura verò oris ex paralyſi, pars faciei diſtorta eſt ſana; quoniam muſculi ſani actione ſua fungentes trahunt reſolutas partes ad ſe.

Quod tamen, *lib. 1. part. 2. cap. 28.* monuimus, paralyſin & conuulſionem interdum iungi, vt per vices & alternatim affligant, ita, vt pars modò conuellatur, modò reſoluatur; id etiam hic quandoque accidere poteſt. Cuius generis affectus videtur fuiſſe, quem deſcribit Anton. Beniuenius, *de abditis morbor. cauſis & curat. c. 101.* Cum enim imperitus quidam Medicus cuidam mulierculæ è gena dextra tuberculum furunculo ſimile ſcalpello abſcidiſſet, non habitâ ratione neruorum ac venularum, illico ſubſecuta eſt inflammatio & dolor, è quo mulier in *κυνικὸν σπασμὸν* incidit, quo temerario motu peruertebatur os & facies modò in dexteriorem, modò in ſiniſteriorem partem. Cum enim facies modò in dextram, modò in ſiniſtram partem diſtorqueretur, videtur fuiſſe mixtus affectus ex paralyſi & conuulſione, vt ſcilicet alternatim os modò conuelleretur, modò reſolueretur. *Paralyſis & conuulſio iunguntur interdum.*

Reſolutio neruorum, & inde ſecuta oris peruerſio, videatur apud Hippocratem, *2. epid. ſect. 2. prope finem.* *Reſolutio neruorum.*

Præter paralyſin tamen & conuulſionem alia adhuc videtur dari cauſſa oris torturæ, cuius mentio fit ab Hippocrate, *lib. de articulis*, malè ſcilicet curata maxillæ fractura. *Si rectè quidem*, inquit, *coaptata fuerit, & vt debet, quieuerit maxilla, breui conualeſcet, ac dentes integri manent. Sin ſecus, longiore quidem tempore curatio accidit, eaque diſtorta, & dentes læduntur, ac inutiles exiſtunt.* *Maxillæ fractura oris torturæ cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Tortura oris viſui patet, quando os ægri ad alterum latus diſtorquetur, vt labiorum concinnus contactus, aut aliarum partium in facie conſenſus pereat. Præterea oculus alter ritè claudi nequit. Ac denique æger exſufflare, vel expuere iuſſus, ex altero tantum oris latere id præſtare poteſt, & ſponte etiam ſaliua oris profluit. Nonnunquam fit Tortura oris non apparentibus in facie ſignis, neque ſpaſmi, neque paralyſis. Atque tunc ægrum iubebis ridere aut pronun *Signa.*

pronunciare O literam. Hic animaduertetur, alteram oris partem liberè moueri non poſſe.

Quod ad cauſarum ſigna attinet, ſi malum hoc à conuulſione exiſtit, pars affecta dura & tenſa, trahit ſanam, & plerumque dolor partis adeſt. Si verò hoc malum à reſolutione oriatur, pars affecta laxa & mollis trahitur ad ſanam, & ſenſus in parte affectâ obtuſus eſt, & palpebra oculi inferior ea parte decidit.

Traditur & hoc ſignum, ex conuulſione malum eſſe, ſi pars diſtorta ad naturalem ſitum & figuram reſtituatur per extenſionem manibus factam; ex reſolutione verò, ſi per retractionem. In paralyſi etiam facies eſt extenſa ſine rugis, & inclinatio faciei continua eſt ad inferiora: in conuulſione rugoſa eſt cutis in parte vna, & extenſio eius in parte altera. Paucitas ſputi & ſaliuæ eſt, præceſſeruntque vel adſunt cauſſæ conuulſionis.

Cæterùm ſi cauſſa Torturæ oris hæreat in muſculo faciei, vitioſa figura ſolùm partem faciei, quæ ab illo muſculo regitur, occupabit.

Sin in neruo; & quidem ſecundùm eius principium; ita, vt cerebrum altero latere ſit affectum, dimidium etiam cùm faciei, tum totius corporis ſimul afficietur. Si ſecundùm progreſſum, & noxa ſit in tertio pari neruorum cerebri, vitioſa figura occupabit dimidium faciei ſecundum omnes partes: vbi ſcilicet ramus aliquis maior afficitur. Aliàs enim tortura tantùm aliquas partes occupat. Si etiam tertia coniugatio afficiatur, magis laborat oculus: quia tertia coniugatio aliqua ſui parte cum motoriis neruis oculorum per eadem foramina prominet.

Si in quinto pari, leuis erit noxa buccarum: quæ denique inſignis erit, ſi in primis ceruicis vertebris, illarumque neruis, cauſſa mali ſedem habebit, & minus tum laborabit oculus, niſi ſimul muſculus temporalis affectus ſit, in quem quinta coniugatio ramulum mittit. Tunc etenim per conſenſum laborat ſimul oculus: quia iuxta Columbum in quibuſdam etiã ſecunda coniugatio, quæ oculos mouet, eò ramulum quendam mittit, vnde conſenſus muſculi temporalis & oculi. Minimè laborat oculus, ſi nerui ceruicis afficiantur.

Prognoſtica.

1. Tortura oris ſuperueniens ſpaſmum aut paralyſin reliqui corporis, apoplexiam vel epilepſiam portendit.

2. Si Tortura oris fortis aduenit, per ſpaſmum præcipuè, intra quatuor dies interficit, materiâ in cerebrum tranſlatâ. Valeſcus de Taranta tamen vidit morientem die duodecimo.

3. Tortura oris, quæ vltra ſex menſes producitur, aut nunquam, aut difficulter curatur, teſte Auicenna.

4. Quæ per ſpaſmum fit Tortura oris, in febribus ardentibus, perniciosa phrenitide, & morbis aliis acutis, lethalis eſt, teſte Rhaſe.

5. In febre non intermittente, ſi labrum, aut ſupercilia, aut oculus, aut naſus peruertatur, imbecillo iam corpore, in propinquo mors eſt: 4. *aph.* 49.

6. Oris perueſiones, quæ nulli corporis parti conſentiunt, celeriter aut ſua ſponte, aut ex neceſſitate ſedantur: Hippocrates, *lib.* 2. *predict.*

Curatio.

Curatio. Sicut Tortura oris aut à ſpaſmo eſt, aut à paralyſi: ita etiam curationem requirit diuerſam. Ab vtra enim diſpoſitione malum ortum habeat, ante omnia videndum eſt. Quod ſi ergo ſanguinis copia adſit vena ſecetur primùm cubiti, ſi ſanguis in toto abundet, poſtea & quæ ſub lingua. Aut cucurbitulæ cum ſcarificatione primis vertebris, vel, quod tutius eſt, ſcapulis affigantur. Nam ſæpius appoſitæ ceruici tremores corporis afferunt, teſte Auicenna, 1. *Canon. fen.* 4. *c.* 21. *de venoſis.*

Auicennas, Paulus, Aëtius ligaturam probant, quâ tanquam capiſtro facies ad figuram naturalem reducatur; quod in Tortura oris ex paralyſi locum habet.

Alij tamen etiam vtuntur ligaturis in conuulſione, ita, vt primò tendatur cutis frontis ad inferiora, deinde ligetur cum faſcia, donec tortura ceſſauerit omnino.

Probantur & frictiones extremorum ad diuertendum, factæ manu ſicca, vel intinctâ in aqua lauendulæ.

In inueterato hoc malo, ſi alia non proſint, Auicennas cauterium applicat ſupra venam, quæ ponè aurem eſt lateris affecti; quod & in ceruice fieri poteſt. Non tamen vbi conuulſio eſt in neruis ceruicis. Ita enim augeretur malum. Niſi fortè applicetur inter primam & ſecundam vertebram. Nerui enim, qui in faciem diſtribuuntur, à tertiâ, quartâ, & quintâ vertebra originem habent.

Alij ſinapiſmo & phœnigmo, vel dropace contenti ſunt.

Medicamenta quod attinet, Auicennas vetat pergere ad fortia purgantia vel digerentia ante quartum vel ſeptimum diem, propter cruditatem materiæ; niſi metus ſit ab imminente epilepſia vel apoplexia.

Poſt vniuerſalem euacuationem proſunt 1. errhina, 2. apophlegmatiſmi & gargariſmi; & ſi ſint maſticatoria, maſticatio magis fiat in parte affecta. A principio autem, & ante errhina, gargariſmis Auicennas non vtitur, ne materia partis affectæ in faciem trahatur.

Idem crebrò maſticare iubet calamum aromaticum, nucem moſchatam, & pyrethrum. Et de nuce moſchatâ in ore tenenda Rhaſes quoque præcipit. Alij & caſtoreum ſub lingua tenere iubent: quæ omnia vim habent materiam reſoluendi, nux moſchata etiam neruos & cerebrum roborandi; ideo quoque nux moſch. cum ſpec. diapliris exhiberi poteſt.

Vel fiat gargariſmus ex ruta, lauendula, ſaluia, primula veris; & locus affectus inungatur vnguento Martiato. Fiant inunctiones partis affectæ cum oleo lumbricor. de caſtoreo, terebinth & aliis, quæ paralyſi & ſpaſmo conueniunt.

Vapores inſuper è fomentis conuenientibus in faciem recipiantur. Vel capitis inunctiones, lotiones caput exiccantes, fiant in Tortura oris ex paralyſi. Ex gr,

℞. *Lixiuium è cineribus vitis*, in eo bulliant *ſtœchas Arabica, ſaluia, fol. lauri, ruta, ſaluia*, &c.

Vel applicetur hoc Cataplaſma Bertrucij.

℞. *Rad. raphani contuſas*, & addito *oleo laurino, rutaceo, de lateribus*, & modico *aceti ac furfuris* ſ. q. F. Cataplaſma.

Auicenna ex Indorum Medicorum ſententia commendat carnes animalium ſylueſtrium, vt leporis, vulpis, cerui, hirci ſylueſtris, aſini ſylueſtris; quas elixatas parti affectæ & capiti applicat.

Poſſunt & interna medicamenta quæ ad paralyſin & conuulſionem deſcripta ſunt ſupra, *libro primo*, exhiberi; inter quas ſunt aquæ duæ à Langio, *lib.* 3. *epiſt.* 1. *cap.* 1. deſcriptæ, quæ ita habent:

Prima:

℞. *Fl. primulæ veris, roriſmarini, maioranæ, iuæ arthetica*, an. M. j. *Spec. diamoſch. amar. diapliris, diambræ*, an. ℥. ß. *confect. anacardin.* ℥. j. *cubebar. lign. aloës, nuc. moſch. caryophyll. macropiper. carpobalſam.* an. ʒ. j. *rad. acori, ireos, ariſtol. rot.* an. ℥. jß. *ſem. ſileris mont. pœonia, fœnicul.* an. ʒ. j. *aq. herbæ paralyſis, ſaluia, betonicæ*, an. ℔. j. *fl. tiliæ* ℔. j. ß. *ſerapini, opopanacis, myrrhæ, gummi iunip eri*, an. ʒ. jß.

Stent

Stent omnia ſimul mixta conquaſſatis conquaſſandis in infuſione per d.8. Poſtea extrahantur per alembicum ter in cineribus calidis, vel vapore, ſiue balneo ſicco.

Altera.

℞. *Roſar.rubr.fl.lauendul.*an.M.i.ſem.*anthos* M.j.*ſtœchad.*M.ſem.*chamæpit.ſtœchad.*M.ſem.*fl.hyperic.cum ſemin.*an.M.j.*maſtich.* Drach.iii. *caſtorei* Drach.i.ß. *benzoës* Vnc.ſem.*nuc.moſch.* Drach.ii.Scrup.ii. *gummi hedera*, an.Drach.ij.*rad. enula contuſ.*ʒ.vi. *lumbricor.terræ lotor.vin.*Vnc.i.

Macerentur per diem & noctem in ℔.ii. *vini ſublimati* trinæ deſtillationis,& ℔.i. *Maluatici*, & deſtillentur per Baln.Mar.& in alembico in ſindone ſuſpendantur *moſchi* gr.iii.*caryophyller.contuſor.*Scrup.ß.

Diæta.

[Diæ]ta. Diæta ſit,qualis in paralyſi & ſpaſmo. Auicennas & Rhaſes ægrum jubent poni in loco obſcuro,ne humores lucis præſentiâ agitati & fuſi, ad neruos concurrant. Et ſolent ipſi ægri lucem & conſpectum hominum fugere,vt deformitatem oris ab aliis tegant. Auicennas etiam vult ægrum aſſiduè intueri in ſpeculum ex chalybe factum, vt animaduerſâ oris deformitate faciem totis viribus in priſtinam naturalem figuram perducere nitatur. Valeſcus de Taranta tibiam inflare jubet.

QVÆSTIO.

An Spaſmus Cynicus ſit morbus vel ſymptoma.

[Spaſ]mus Cy[nicus] an ſit [mor]bus vel [ſymp]toma. Morbum eſſe negat Ant.Donat.ab Altomari,*de medend.hum.corp.mal.cap.* 15. Etſi enim ad eam ſequatur morbus, figura ſcilicet vitiata:tamen ipſum ſpaſmum non eſſe morbum,ſed ſymptoma facultatis motricis læſæ,ad quam ſequatur morbus figuræ.

Verum potius de nomine, quàm de re lis eſt.Spaſmus enim Cynicus ſi conſideratur vt altera torturæ oris differentia ſeu ſpecies, omnino morbus, vitiata ſcilicet figura: ſi verò conſideratur vt cauſſa huius morbi,& motus vitiatus ſeu conuulſio;ſymptoma eſt.

CAPVT IX.

De Ptyaliſmo ſeu crebra ſputatione, & ſaliuæ Defectu.

[Pty]aliſmus. Ptyaliſmus & πτυαλισμὸς Hippocrati & Galeno,eſt immoderata & frequens ſaliuæ exſpuitio. Eſt enim inter excrementa corporis noſtri etiam id, quod Græci σίαλον, & σίαλοι& πτύαλον & πτύσμα nominant, Latini ſaliuam &ſputum:vnde σιαλοχοι Hippocrati dicuntur, *2.epid.*qui multam ſaliuam ore effundunt.

[D]ifferentia ſa[liu]æ & ſputi. Diſtinguunt nonnulli inter σίαλον & πτύσμα, ſeu ſaliuam & ſputum;& σίαλον,ſeu ſaliuam,appellãt ſaltem id oris excrementum, quod ſine tuſſi & exſcreatione rejicitur:ſputum verò,quod cum exſcreatione ex thorace plerumque rejicitur,ſeu, vt etymologicum Græcum habet, πτύσμα eſt, quod κατὰ προαίρεσιν exſpuitur: σίαλον verò,quod αὐτομάτως fluit,vt ita affectio,de qua agimus,potius ſaliuatio, quàm crebra ſputatio dicenda eſſet. Verùm quia ſaliuæ propriè dictæ ſæpe ſputum,ita in ſpecie etiam dictum, permiſcetur,id, quod ore rejicitur, ab Autoribus, & ſputi & ſaliuæ nomine appellatur. Vnde etiam Autores voces has non ſemper diſtinguunt.

Quid autem ſaliua ſit,notiſſimum eſt; at quomodo generetur, & quis ejus ſit vſus,explicandum eſt. Saliuam equidem excrementum eſſe, & ex ore, tanquam inutile,rejici, extra dubium eſt, & quidem aquea iſta humiditas,quâ linguâ irroratur, & mandentibus præſto eſt,natura ſua ἄποιος eſt;neque ſapore,neque colore,neque viſciditate excedit; quantitate etiam moderata eſt.

Cæterùm cum omne excrementum coctionem aliquam præſupponat,materiam quidem huic excremento ſuppeditat partim coctio prima,quæ fit in ventriculo,partim tertia, quæ fit in cerebro,elaboratur verò in glandulis linguæ vtrinque aſſiſtentibus,quas Tonſillas vocant (vnde Galenus, *in com. in* 1. *prorrhet.* ἀδένας σιαλόχους nominat) vbi ſubſtantiæ modum ac naturam ſuam & nomen etiam accipit, conſentientibus tamen & concurrentibus linguæ,& partium in ore calore.Etſi verò ex ore & alia excrementa pituitoſa rejiciuntur, & ſæpe ſaliuæ permiſcentur,tamen ſaliua propriè tantùm illud eſt, quod in tonſillis gignitur: quod verò à thorace ejicitur, πτύσμα,ſeu ſputum eſt,ſicut, quod à cerebro defluit, μύξα & βλέννα, ſeu mucus appellatur.

Quanquam verò ſaliua excrementum eſt:natura tamen id etiam ad certos vſus deſtinauit. Primò enim ad cibi in ore maſticationem, & ad primæ coctionis præparationem vtilis eſt,quæ commodè non perficeretur,ſi os ſaliua deſtitueretur;ſicuti in febribus ſæpe apparet, cum os ſiccum eſt, neque cibus ſaliua conſpergitur. Imo in ipſo ventriculo coctio difficilior fieret,ſi abſque ſaliua eſſet,& ſi is panem & reliquos cibos aridos ab ore acciperet. Deinde locutio perfici non poſſet,ſi lingua ac labra ſaliua non conſpergerentur, quod quilibet, ſi lingua & labia ſaliuâ deſtituuntur, experitur. Terriò etiam ad guſtatum conducit ſaliua,& ſaporum quaſi vehiculum eſt,& ſi lingua ſaliua deſtituatur, nullum, vel obſcurum admodum ſaporem percipit.

Verùm hæc omnia præſtat ſaliua, ſi naturalem qualitatem,ſaporem,colorem,quantitatem obtineat.Sæpe verò à naturali conſtitutione deflectit, & pro inſipida fit ſalſa vel amara,vel dulcis, vel acida; color pro albo croceus; pro aquea, craſſa & ſpumea; & tandem pro moderata in copia,copioſa,vt opus ſit, hoc excrementum continuò ore rejici,quod Græcis πτυαλισμὸς,Latinis,crebra ſputatio vel ſaliuatio appellatur. Eſt videlicet Ptyaliſmus crebra & inuoluntaria ſine tuſſi & ſcreatu exſpuitio,à nimia ſaliuæ copiâ proueniens. Ptyaliſmus quid.

Etſi enim etiam ex mala conſuetudine quaſi nonnulli hanc exſpuitionem familiarem ſibi reddunt,dum inter loquendum & perorandum toties, quoties ſententiam abſoluerunt, exſpuunt, & ex medicamentorum ſputum prouocantium vſu quoque hoc prouenire poteſt: tamen de ea hîc non eſt ſermo, ſed de præternaturali, cum objectum præter naturam, ſeu ſaliua copioſior,ad exſpuendum inuitat.

Cauſſæ.

Fit autem ſaliua ſeu ſputum copioſius, dum pituitoſus humor à capite ad os & fauces defluens, ſaliuæ ſe commiſcet,eámque auget; atque tunc ptyaliſmi, & catarrhi eadem generatio & cauſſa eſt, & ſolet ptyaliſmus, vt catarrhus, nonnunquam epidemius eſſe: id quod An.1565.accidiſſe,refert Foreſtus, *lib.*14.*obſeru.*23. Eadem de cauſſa cum columellæ laxatione plerunque ſputatio multa conjuncta eſt.Accidit eadem etiam in inflammatione & vlceribus oris. Cauſſa.

Deinde dum ex ventriculo humidiore & pituitâ abundante ea ſurſum in os exſudat & exſurgit,ſputoq; ſe miſcet, quod manè, ſeu jejuno ventriculo accidere ſolet;idque ſæpe poſt morbos chronicos accidit, ventriculo debilitato, & non rectè concoquente. Neque tamen ſemper primariò è ventriculo aquoſa illa

pituita in os confluit, ſed nonnunquam ex inteſtinis, vt in vermibus accidit, nonnunquam ex liene, vnde lienoſi & ſcorbutici ſputatores & ſaliuatores ſunt, de qua re, *lib. 3. part. 5. ſect. 2. cap. 4.* dictum.

In pectoris quoque & pulmonis affectibus excrementa illic congeſta ſi in os propellantur, ſputum augere ſolent. Tandem etiam ex hydrargyri inunctione moleſta & continua ſputi ex ore rejectio & ſaliuatio excitari poteſt. Interdum etiam infantibus ſaliuatio ob humores vitioſos in vtero cumulatos familiaris eſt. De quo Hollerius, *com. ad aph. 29. ſect. 3.* Noſtris, *inquit*, pueris rarò accidunt aphthæ; quia Gallicanarum matrum & nutricum frigidius eſt lac & humidius: ſed aphtharum loco puſtulas habent & vlcera ſerpentia per totam faciem, per caput, poſt aures & multam præterea ſaliuationem.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Malum per ſe notum eſt, & qui hoc laborant, coguntur ſine tuſſi & exſcreatione, ob ſaliuam copioſius ad labia affluentem, exſpuere. Quænam v. copioſæ ſaliuæ cauſſa ſit, ex morbis, qui præceſſerunt, vel præſentes ſunt, cognoſcitur.

Poſt cibum ſi copioſa ſaliua excernatur, indicat ventriculum malè affici, vel ob propriam illius imbecillitatem, vel ob ciborum qualitatem, aut quantitatem. Indicat enim cibum corrumpi. Atque hæc ſaliuæ exſpuitio à Galeno, *4. de loc. aff. c.* 10. è Diocle inter affectionis hypochondriacæ ſymptomata recenſetur. De ſputatione, quæ etiam ſcorbuticis familiaris eſt, videatur *liber 3. loco alleg.*

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum, prout morbus, à quo ſaliua copioſa prouenit, ſe habet, nunc grauius, nunc leuius eſt, & facilius vel difficilius curatur.

2. Ptyaliſmus interdum à magnis morbis præſeruat, imò magnos morbos tollit, & acuta febre laborantes tandem ptyaliſmo, & copioſa ſaliuæ rejectione, ſanatos fuiſſe, obſeruatum eſt; cujus rei hiſtoriam habet Foreſtus, *lib. 14. obſ. 13.*

Curatio.

Etſi ptyaliſmus à ſaliuæ copia proueniat, & proinde ipſa abſumenda, &, quæ reſiccare & partes illas ſaliuam ſuppeditantes, tonſillas puta, roborare poſſunt, exhibenda ſint: tamen cum cauſſæ ſint plures, à quibus copioſa ſaliua prouenit, vt ſcopo huic rectius ſatisfacere poſſimus, iſtæ prius tollendæ ſunt.

Itaque ſi à Catarrho à capite labente & ſaliuam augente eſt ptyaliſmus, curatio ad catarrhum dirigenda.

Si à Ventriculi vitio ſuppeditatur, tum generatio pituitæ in ventriculo impedienda, genitáque expurganda, & ventriculus exſiccandus; quam ad rem inprimis aloë & hiera picra, & aloëticorum medicamentorum vſus facit. Vtile eſt & thus ac maſtiche cum vino ſumpta, & ſinapi cibis admixta: item diagalanga, diatrion pipereon. Vtilis etiam eſt vomitus. Æger famem toleret.

Si Lienis vitio proueniat ſaliua copioſior, illi ſuccurrendum.

Eodem modo & Pulmonum affectus, ſi ſaliuam augeant, curandi.

Si ab Hydrargyri inunctione proueniat ptyaliſmus, illi ſuccurrendum, vt de curatione luis Venereæ dicetur. Et exemplum talis Ptyaliſmi curati habet Foreſtus, *lib. 14. obſeru. 23.*

Quibus pro varietate cauſſarum expeditis & præmiſſis, tandem & ad os madidum exſiccandum, & tonſillas roborandas veniendum: decocta nimirum paranda ex fol. myrti, plantaginis, roſis rubris, ſaluiæ, nucibus cupreſſi, balauſtiis, acacia, hypociſtide, maſtiche, ligno aloës, alumine; quæ decocta in ore ſolùm ſunt detinenda, non verò gargariſmi modo vſurpanda, ne plus pituitæ ad os attrahatur. Poteſt & ſpongiæ particula in ore detineri, quæ copioſiorem ſaliuam imbibat. Si tamen critica ſit euacuatio, fluxus ille impediendus non eſt.

Saliuæ defectus.

Cauſſa eſt materiæ defectus. Deficit autem materia, quia vel non generatur, vel generata abſumitur. Non generatur ob ſiccitatem cerebri, ventriculi, linguæ, & tonſillarum. Generata abſumitur in febribus ardentibus, vt Pherecidæ, *7. epid.* oris inflammationibus, vigiliis, nimiis exercitiis, ſiti, longis ſermonibus, à cibis calidis & exſiccantibus, fumis metallicis, & ſimilibus. Saliuæ def.

Signa Diagnoſtica hìc affectus non requirit, ſed per ſe patet. Signa etiam cauſſarum è præcedentibus & præſentibus, & iis, quæ de linguæ ſiccitate, *lib. 1. part. 3. ſect. 5. cap. 1.* dicta ſunt, manifeſta ſunt. Signa.

Prognoſtica etiam inde petenda & deſumenda ſunt. Prognoſt.

Curatio vt rectè fiat, cauſſæ, à quibus pendent, tollendæ ſunt, & exſiccationi humectantibus reſiſtendum. Quod fit remediis, quæ, *ibid.* habentur. Curatio.

Lingua ipſa etiam ore continetur, verùm quæ de ejus morbis & ſymptomatibus dici poſſunt, ſupra, *lib. 1. part. 3. ſect. 5.* propoſita ſunt. Lingua

---

DE DENTIVM AFFECTIBVS.

CAPVT X.

De Dentium Morbis.

Dentes ſoli ex oſſibus quadam ſui parte extra *caruea*, ſeu alueolos ſuos prominent, vt maſticationi ciborum, quod ipſorum munus eſt, inſeruiant. Secundariò verò ſermoni & pronunciationi verborum ſuam operam præſtant. Ideo & in maſticatione atteruntur, attriti verò incrementum denuò accipiunt, & cùm toti exciderint in infantia, nonnunquam & aliis ætatibus, ſeptenariis potiſſimùm annorum, noui gignuntur, ita, vt quibuſdam ſeptuageſimo, octuageſimo anno dentes renatos fuiſſe compertum ſit. Præſens enim eſt vſque ad mortem in maxillis vis πλαστική, ſeu formatrix dentium, quæ ipſos producere poteſt ex idonea materia, peculiaribus in maxilla ſinibus recepta, quæ in oſſeam quandam duritiem excreſcit. In ipſis etiam dentibus parte internâ ſemper aliquid humidæ mollitiei ineſt, quâ nutriuntur, & fluxionibus opportuni fiunt. Ejus rei exemplum occurrit nuper Reichenbachij, in Sileſia. Scripſit n. ad me Dn. D. Georgius Titſchardus, viuere ibi honeſtam matronam ferè ſeptuagenariam, viduam, quæ ante quadriennium, poſtquam ſcilicet climactericum magnum, 63. annum ſuperaſſet, omnibus dentibus ab ortu primo amiſſis, cœpit dolere caput & gingiuas tam atrociter, vt moritura putaretur, & præ doloris immanitate inſaniam metueret, eouſque, donec, elapſis aliquot diebus, dentes, perinde vt in ætate infantili fieri conſueuit, primores protruderet, ac tum dolores mitigari, meliuſque habere & viuere cœperit. Numerati autem ſunt 20. Verùm jam olim etiam talia accidiſſe, patet ex Ariſtotele, *de hiſtor. animal. l. 2. c. 4.* Plinio, *lib. 11. c. 37.* Cardano, *de rer. variet. lib. 8. c. 43.* Alexandro Benedicto, *de curandis morb. lib. 6. cap. 1.*

Dentes verò conſiderantur quatenus vel gignuntur, vel geniti ſunt. Etſi enim dentes in ipſo vtero materno

formentur,

formentur, vt in diſſectionibus ab ortum ſæpe obſeruatum: tamen ſapientiſſimus rerum Creator extra alueolos eos ſtatim eminere noluit, ne papilla matris iis læderetur, ſed gingiuis obducti latent vſque ad quintum vel ſextum menſem, vel etiam vltrà, ac tum in infantibus cum dolore plerumque erumpunt. Dum geniti ſunt, variis morbis & ſymptomatibus affici poſſunt.

Morbos dentium quod attinet, primò magnitudo perit, ſiue à violentia externa, ſiue à defectu alimenti, dum corroduntur & perforantur: deinde interdum longiores, quàm par eſt, fiunt. Sæpe mobiles fiunt, & vacillant; interdum excidunt & deficiunt: contrà ſæpe plures numero ſunt, quàm par eſt. Nonnunquam ſitus & ordo eorum non rectè ſe habet. Interdum tophis obducuntur: de quibus jam ordine dicemus.

De Dentium Corroſione & Carie.

ntium rroſio & ries. Primò ſæpe dentes corrumpuntur & corroduntur ab acribus humoribus ad ipſos defluentibus; à quibus ſimul plerumque dolor excitatur: vnde poſt frequentem dentium dolorem tandem eorum corroſio & caries ſequitur, ita vt frangantur & fruſtillatim excidant. Faciunt tamen etiam ad dentium corroſionem, aut certè eam augent, cibi, vt Hippocrates, *lib. de affectionib.* docet, præſertim ſi dentes jam antea caui ſint, vt cibi in iis retineantur. Inprimis hoc præſtant dulcia, & præcipuè ſaccharum, vnde qui ſaccharum ſæpe guſtant, plerunque corruptos dentes habent.

Corrumpunt præterea dentes nimiùm calida aſſumpta. Vnde vulgatus verſiculus:

Pultes feruentes faciunt corrumpere dentes.

Frigida contrà idem præſtant, & præſertim poſt nimis calida paruo interuallo aſſumpta. Vnde qui circa aquas gelidas habitant, corruptos dentes habent.

Dentes etiam lædunt fuci mulierum ex hydrargyro; vnde rarò mulieres, quæ fucis ejuſmodi vtuntur, albos dentes habent.

Fiſtulæ quoque nonnunquam in dentibus oriuntur, è quibus humor corruptus, & ſanies ſenſim exſtillat. Et quidem hæc ſanies nonnunquam in os cum fœtore defluit, cujus rei exempla duo habet Foreſtus, *lib. 14. obſ. 7.* Nonnunquam verò per dentium radices & maxillæ illa foramina, per quæ vaſa in eas ſubeunt, ſenſim extrà effluit; & tubercula in malâ vel mento excitat, quæ nullo modo curantur, niſi dens extrahatur. Etſi enim, vt aliquoties obſeruaui, rumpatur illud tuberculum, & pus cellactum effluat, & tuberculum inde ſubſideat & probè curatum videatur: tamen poſt aliquod temporis interuallum, ex ſanie è dente carioſo ad eundem locum affluente aliud tuberculum excitatur, iterúmque rumpitur, & pus effundit; idque toties accidit, donec dens carioſus extractus ſit. Eo enim exempto, tuberculum ſpontè euaneſcit. Interdum etiam vlcus ſemper manet apertum, & continuò ſaniem ſtillat, nequitque claudi, donec dens carioſus extrahatur. Exſtillat autem iſta ſanies, vt dictum, non per eroſam maxillam, ſed per foramina, quæ ſunt in exteriore ſuperficie maxillæ parte anteriore, per quæ vaſa ad muſculos, labium, & cutim eò loci deferuntur. Obſeruationes hâc de re vide apud Beniuenium, *de abd. morb. & ſanat. cauſſ. cap. 21.* Guil. Fabricium, *cent. 3. obſeru. 32. & 33.*

Tandem nonnunquam vermes in dentibus generantur, qui ipſos erodunt.

Curatio.

Illud quidem, quod corroſum & carie abſumptum eſt; in dentibus relarciri & reponi non poteſt: ne verò malum longius ſerpat, influens humor omni ſtudio exſiccandus eſt, ac, dum paucus eſt iſte humor, topica ſufficiunt; ſin multus, capitis etiam prius ratio habeatur, & totius.

Poſtea humiditas putrida abſumatur, &, ne ab ea amplius dentes corrumpantur, detur opera: quod præſtat decoctum radic. cappar. pentaphylli, ciperi, tithymali, fol. ſaluiæ, menthæ, roriſmarini, ſem. nigellæ, baccar. lauri, in vino vel aceto. Aut gallia moſchata, vel ſola, vel cum cypero & maſtiche mixta, in cauum dentis indatur, ad prohibendam putrefactionem.

Aëtius ſulphur viuum lycio exceptum intrudit in cauitatem dentis, aut ſemen nigellæ torrefactum & aceto acri affuſo tritum.

Vel ſequenti Decocto os ſæpius colluatur:

℞. *Cort. rad. cappar.* Drach. vi. *rad. peucedan.* Drach. iij *pyrethri* Drach. ii. *zingib.* Drach. i. *ſem. nigell.* Drach. i. ſem. *myrrh. rubr.* Drach. ſem. *fl. roſar. rubr.* P. ii.

Decoq. *in aceti vini* q. ſ. ad tertias.

Colat. ℞. Vnc. ix. Admiſc. *ſyr. de roſis ſiccis* Vnc. i. M.

Mizaldus commendat aquam rad. pyrethri cum vino deſtillatam, quâ os collui jubet. Nonnulli dentes eroſos & carioſos camphorâ replent; alij radice peucedani, zingib. & pyrethri. Alij eaſdem radices in aceto macerant, deinde coquunt & exſiccant, & eodem modo adhibent. Marcellus cauos dentes ſanat imponendo iis cinerem muſcerdæ, quo oſſa carioſa reſtitui perhibet. Sunt, qui ſequentem Aquam ſtillatitiam parant, quâ dentem eroſum ſæpius fricant.

℞. *Alumin. ſacch.* ℔. ſem. *ſal. ammoniac. gemmæ,* an. ℔. j.

Puluériſata indantur retortæ lutatæ; & ſ. a. deſtillentur.

Arcet quoque corroſionem & cariem dentium ſequens Linimentum.

℞. *Pulu. myrrh.* Scrup. ij. *gummi juniperi* Scrup. i. *alumin.* Scrup. ſem. Cum *mellis* q. ſ.

F. Linimentum, quo quotidiè dentes putres & eroſi fricentur.

Vel ℞. *Radic. filic. quinque fol. oxylapath.* an. Vnc. i.

Coqu. in aceto, vel vino auſtero ad tertiæ partis conſumptionem.

Colaturâ os, qua parte dens carioſus eſt, colluatur, poſtea hoc Puluere, quem Galenus, *5. de comp. med. ſec. loc. cap. 9.* deſcribit, dens impleatur, qui ejus putrefactionem prohibet.

℞. *Melanth.* Vnc. i. *nitri* Vnc. ſem.

Simul torrefiant, & in aceto acerrimo extinguantur, terantur, & cauernæ dentis imponantur.

Rondeletius aquam fortem in cauitatem dentis immittit: quod tamen vix tutum puto, cum ab ea & vicinæ partes, & neruus denti inſertus facilè lædi poſſit.

Fricentur etiam dentes iis, quæ poſtea de dentium denigratione proponentur.

Et ne dentes carioſi amplius corrumpantur, vtile eſt, poſt cibum eos à cibis in iis retentis mundare; deinde os vino colluere, & denti maſtichem, thus, cyperum imponere.

Nonnulli ceram indunt. Sed monet de ea Rondeletius, ne ſola dentibus indatur; cum habeat vim emolliendi, neruos præſertim. Ideóque ſuadet, ſi ea vti velimus, vt admiſceamus alumen, vel aliud, quod ſiccat & adſtringit, vel ceram viridem, quæ vehementer ſiccat ob æruginem.

Cauteria etiam admittit Hollerius, *in perioch. 5. in librum de compoſ. medic. ſec. loca.* Verum vix eorum tutus eſt vſus, propter exquiſitum ſenſum neruorum; metuendúmque, ne partes aliæ, & cerebrum ipſum in conſenſum trahatur. Granum etiam thuris vel myrrhæ denti inſerere vtile eſt.

Sylua hujuſmodi medicamentorum reperitur apud Galenum, *5. de compoſ. medicam. ſec. loc.* Aëtium, *tetrabibl. 2. ſerm. 4. cap. 33.* Paulum Æginetam, Trallianum.

Si fœtor dentium ſimul adſit ; aliquid de myrtha, aut de folio Indo, aut radic. ireos medicamentis miſceatur.

Vt ℞. *Myrrh. maſtich. corall. rubr. roriſmarin. ireos,* an. Drach. i. *ceræ* q. ſ. pro incorporatione..

Fiat Maſſa, de qua aliquid in dentem cauum immittatur.

Vel ℞. *Pulu, maſtich.* Drach. ſem. *corallior. rubr.* Scru. j. *myrrh. rubr.* Scrup. ſem.

F. Puluis, quo cauitas dentium repleatur.

Vel ℞. *Flor. roſar. rubr.* M. i. *maſtich.* Drach. ii. *radic. ireos.* Vnc. i. *ligni cupreſſ.* Vnc. ſem.

Fiat decoctio in ſufficiente vini quantitate.

Colaturæ ℞. ℔. j. *oxymell. ſcillit.* Vnc. iij.

Miſc. & decocto dentes eluantur ; deinde repleatur cauitas maſtiche cum cerâ miſta. Dentes etiam mundat & à putredine præſeruat ſp. vitrioli.

Si vermibus dentes erodantur, necare illos ſcribunt exceptum per infundibulum fumum de ſem. hyoſcyami. Falſiſſimum tamen hoc putat Hollerius, *lib. 5. perioch. in lib. Galen. de comp. medic. ſec. loca,* ſcribitque aliquid vermiculorum ſemper de accenſo illo fumo erumpere, omni tempore in aëre etiam, quando ad dentes corruptos non pertingit. Alij fumum ex fructu halicacabi cum cera miſto, & ferro candenti injecto ore excipere jubent. Alij fumum adhibent de trochiſcis ex ſemine hyoſcyami albi, ſucco cepæ vel porri, & nitro, cum ſeuo hircino formatis; aut fiat collutio oris ex decocto radicum chelidon. Crato commendat decoctum radic. fraxini, vel vrticæ. Succus item folior. centaurij minoris, & perſicæ arboris, aloë, myrrha, C. C. & alia, quæ contra vermes vſurpantur, vtilia ſunt. Quidam os ſpiritu vini colluere jubent.

Dentium extractio. Si dens maxima ex parte carioſus ſit, & dolorem pariat, aut fiſtula inde facta ſit, vel tuberculum, aut vlcus in maxilla, de quo antea dictum, extrahatur. In extrahendo tamen dente cautio adhibeatur, & non extrahatur, niſi vacillet, vt ſine vi extrahi poſſit, aut, ſi nerui ſubjecti, ne inflammatio, & inde periculum immineat. Eraſiſtratus, qui dentes temerè non extrahendos putauit, ejus rei teſtimonium hoc adduxit, quod in templo Apollinis Ὀδοντάγρα ſeu forceps dentarius plumbeus ſuſpenderetur, quo innuebatur, non eſſe extrahendos dentes, niſi vacillarent, vt plumbeo forcipe, & ſine vlla vi extrahi poſſint. Si enim magnâ vi extrahuntur dentes, ſæpe majores dolores, & ſanguinis fluxus ſequi ſolet, vel maxillæ pars auulſa ſimul extrahi, aut alia pericula excitari poſſunt. Ita memini hîc puero incautè dentem extractum, & procul dubio in extrahendo neruum læſum fuiſſe ; vnde poſtea fungus enatus fuit, qui totum os repleuit, ac quamuis abſcinderetur, breuiſſimo tamen temporis ſpatio iterum ſuccreuit, majúſque ſemper incrementum ſumpſit, ac ægro tandem mortem attulit.

Vt autem dentes ſine violentia euelli poſſint, quædam medicamenta adhibenda, quæ paſſim in Medicorum libris occurrunt: vt ranarum viridium in arboribus degentium pinguedo & puluis, ſi dentibus affricetur; tithymali ſuccus denti inditus, aut ſi ex eo & ſale armoniaco globuli formentur, & cauitati dentis indantur, gummi hederæ impoſitum, radix cucumeris agreſtis per triduum in aceto macerata, ſemen hyoſcyami, & radix ejuſdem aſſata radici dentis calida applicata.

Alij hoc commendant:

℞. *Vrina canis, thuris, dentis canis,* an. q. ſ.

Pulueriſentur ſubtiliſſimè & cum vrina permiſceantur, & imponantur denti eximendo.

Tabernæmontanus hoc laudat:

℞. *Gummi ammoniacum diſſolutum*, & cum *ſem. hyoſcyami,* Miſce. F. Vnguentum.

Monet tamen de hiſce medicamentis Valeſcus de Taranta. 1. vt vicini dentes bene muniantur, ne & ipſi à medicamento tangantur. 2. vt os apertum ſeruetur, & ſaliua effluere permittatur. 3. ne quid deglutiatur.

Ne etiam dentes carioſi ſub forcipe frangantur, ante extractionem tenui filamento replendus eſt dens carioſus.

Valeſcus de Taranta *lib. 2. cap. 72.* non facilè admittit dentium extractionem, primò propter maſticationem : ſecundò quia dente vno euulſo ſequatur fluxio ad alterum ; & ſic continuò dentes extrahendos eſſe, donec tandem homo ad ſolas offas & pulmenta redigatur. Verùm etſi hoc ſuo modo concedi poſſit in dolore dentium à fluxione, & vbi per vaſa pluribus dentibus communia materia affluit : tamen in dentibus corruptis, & præcipuè vbi ſanies ex iis exeſis emanans in maxillâ tubercula vel vlcus excitat, nulla alia curandi ratio eſt, quàm ſi dens extrahatur. Neque tum metus eſt, ne vicinus dens corrumpatur, cùm talis corroſio non ſit à fluxione recenti, ſed quæ jam diu ſæpe præteriit.

De dentium Imminutione.

Non ſolùm dentes Imminuuntur, dum intus corroduntur, ſed etiam cum breuiores fiunt. Fit autem hoc. 1. ob externas injurias, caſum ſcilicet, percuſſionem, vbi pars aliqua dentis perditur. 2. vbi nonnunquam in dentium putredine ij non ſolum intus excauantur, ſed etiam pars aliqua decidit. In adultis vix curabile malum eſt. In pueris, quibus adhuc ſpes eſt, dentes rurſum renaſci poſſe, ſanationis ſpes eſt. *Dentium imminutio.*

De dentium Elongatione.

Dentes nonnunquam etiam iuſto Longiores & prominentiores fiunt, præcipuè anteriores. Id quod accidit, primò iis vacillantibus, vel eorum radicibus laxatis, vel percuſſione aut caſu, atque externa violentia, vt in attentatâ, ſed non perfectâ dentis extractione. Deinde etiam citra laxitatem & mobilitatem, quando nimirum augentur & longiores fiunt. Id quod plerumque fit, ſi dens oppoſitus deeſt, teſte Columbo, *de re Anatom. lib. 1. cap. 10.* *Dentium elongatio.*

Si à laxitate & vacillatione dentium fiat eorum elongatio, dentes iterum firmandi ſunt, vt poſtea dicetur ; aut ſi hoc non juuet, limâ atterendi ; quod etiam faciendum, ſi ex incremento longiores ſint. De qua re vide Aëtium, *tetrabibl. 2. ſerm. 4. cap. 30.*

De dentium Mobilitate & Vacillatione.

Sæpe etiam accidit, vt dentes vacillent : & inprimis inciſorij mobiles fiunt, quia vnâ ſaltem radice nituntur. *Dentium vacillatio & mobilitas.*

Cauſſa. Vacillatio dentium fit vel à cauſſa externa & euidente, vel interna.

Externa. Cauſa externa eſt ictus, vel caſus.

Interna. Internæ ſunt defectus alimenti, vt in ſenibus, interdum quoque conualeſcentibus, vnde alueoli dentium ampliores redduntur ; nimia humiditas laxans radices dentium, præſertim ſi peculiaris aliqua prauitas accedat : id quod in ſcorbuto, & in lue Venerea ab inunctione hydrargyri accidit ; diminutio gingiuarum ab erodente ſucco prauo, quod etiam in lue Venerea ſæpe vſuvenit. Mobiles etiam fiunt dentes eroſâ eorum radice.

Curatio à cauſſa violenta. Si ergo à caſu aut percuſſione dentes mobiles ſint redditi, adſtringentibus & firmantibus vtendum.

Vt ℞ *Rad. pentaphyll. biſtort.* an. Vnc. i. *cyperi* Drach. ii. *flor. roſar. rubr.* M. ß. *ſumach.* Vnc. ſem. Coqu. in aqua ferratâ, Colat. adde *alum.* Drach. ii. F. Oris collutio.

Vel ℞.

Vel ℞. *Corall.rubr.C.C. vſti præpar.rad.biſtor. pentaphyll.maſtich.rad.cyperi*,an.Drach.i.

F.Puluis, qui dentibus affricetur, vel cum ſyrupo de roſis ſiccis in Linimenti formam redigatur,& dentibus illinatur.

℞. *Succi naſturt.aquat.expreſſ.* Drach.iii. *ſyr.ex roſis ſiccis* Vnc.iß.

Coqu.ſ.a.ad ſpiſſitud. Add. *rad. ſymphyti* Scr.i. *nuc. moſch.cupreſſ.C.C.vſti pulu.*vel *prap.ſang.dracon*.an.Scr. j.*alum.vſti* Scr.ß.F.ſ.a.Linimentum.

defectu ...menti. Si verò malum ſit à defectu alimenti,dentium equidem tenuitati & exſiccationi nullum remedium adhiberi poteſt. Dentium tamen relaxationi opitulantur adſtringentia medicamenta, & quæ gingiuas roborant.

nimia humiditate. Si à nimia humiditate, exſiccantibus & adſtringentibus opus eſt.Vbi tamen ſeligenda ea,quæ dentes non denigrant, & quæ odorem gratum ori conciliant. Ea enim,quæ dentes denigrant,omittenda, vt cortices granatorum,balauſtior.gallæ,vitriolum,& chalcitis.

Fiat nimirum decoctum ex rad. filicis maris, pentaphyll, biſtort, lapathi, tormentillæ, cappar. fol. myrti, lentiſci,meſpil, flor. roſar. rubrar. cupulis glandium in aqua vel vino auſtero; quibus ſi alumen,vel decocto ſi ol.vitriol. vel ſulph.guttæ aliquot addantur, efficacius decoctum redditur.Ad humiditatem ſimul educendam radix pyrethri addi poteſt,& ob odorem ſuauem roſmarinus,ſaluia,cinamomum.

Pulueres etiam dentibus in eundem vſum affricentur,quales poſtea de gingiuis laxis proponentur.

Vt ℞. *Aluminis,maſtiches*,an.Drach.ſem.*corall.rubr. C.C.vſti,eboris,ſanguinis draconis,boli Armenæ,ſalis communis toſti*, an. Drach.ii. *thuris, balauſtior*, an. Drach.i. *radic.ireos, biſtortæ, nuc. cupreſſi*, an. Drach.iii. *piperis, pyrethri*, an.Drach.i.*teſtarum ſepiæ,pumicis*, an. Dra.iß. F.Puluis.

Vel ℞. *Corall.vtriuſque* an.ʒ.ii.*maſtiches,tragacanthæ, gummi Arabici*,an.Drach.i F.Puluis.

Vel ℞. *Farinæ hordei* Vnc. cxx. *folior. parietariæ viridis* q.ſ.

Contunde folia in mortario,& cum farina Miſce vt fiat Maſſa,quæ vratur in olla igne patente hor.24.maſſam exime,& adde *maſtich.* Vnc.ii. *rad.ireos* Vnc.i. *ſpicæ Indicæ,folij*,an.Vnc.ß.F.Puluis.

Vel ℞. *Oſſ. dactylor. oliuarum combuſtar. oculor. cancri vſtor.* an.Drac.ii. *ſang.dracon.alum.vſti*,an.Drâ.i. F.Puluis.

Vel ℞. *Flor.roſar.rubr. ſumach, granor. myrt. cupul. glandium*,an.Drach.iß.*cort.rad.mori* Drach.iii. *cort.rad. cappar.*Drach.iß.*radic.ireos,thuris*,an.Dra.j.

Coquant.in vino adſtringente pro Collutione oris.

Vel ℞. *Roſ.rub.*M.i.*C.C. vſti* Drac.i. *rad. ſerpentariæ* Drach.i.*tormentill.*Drach.ii.*alum.vſti* Drach.ß. *nuc. moſchat.*Scrup.ii.*cortic.caſſ.ligneæ* Drach.i.Coq.in *aq.plantag.*℔.iß.

Vel ℞. *Herb.auriculæ muris,rad.ſerpentariæ, tormentillæ*,an.q.v.

Coq.in *aqua ferrata* ad conſumptionem tertiæ partis pro Oris collutione.

Vel ℞. *Rad.pentaphyll.biſtortæ*,an.Vnc.ß. *flor.roſ.rubr.cupular.glandium* Drach. ii *ſpongiæ marin.*Dra.i.

Coq. in aquæ communis chalybeat. & roſar. part. æqual.ad tertias,& colentur.

Vel ℞. *Fol.myrtillor.ſorbor.*an. Mß. *balauſtior.ſarcocoll.aluminis*, an.Scrup.i. *aceti ſcillit.* Vnc.ii.*aquæ plantag.*Vnc vj.

Bulliant ad tertias, & colentur.

Colaturæ admiſce *ſyr.myrt.*Vnc.iß Miſc.

Efficax eſt & hoc:

℞. *Gland.*Vnc.i.*alumin.vſti* Drach.i. *acaciæ* Drac.ß. *flor.roſar.rub.*Mß.

Coqu.in *vini rubri* ℔.ij.ad tertiæ partis conſumptionem:decocto os ſæpe colluatur.

Vtilis quoque eſt ſequens Aqua deſtillata:

℞. *Fol.ſaluiæ,roriſmarini*,an.M.iiii.*menthæ,chamæpit.* an.M.ii.*ſchœnanthi* M.i.*cort.citri* Vnc.i.*ligni aloes,cyperi rot*,an.Dra.ij.

Conciſis affunde *aq.ſl.prunell.periclymeni,roſar.*an.q. ſ.*vini cydonior.*℔ß.

Stent per triduum in infuſ. deinde deſtillentur in MB.In fine adde *moſchi* Scr.ß.

Poſſunt & tali Linimento dentes mobiles fricari:

℞. *Diamori* Vnc.ſem. *dianuc.* Drach. ii.*alum. vſti* Drach.ß.Miſce.

Vel ℞. *Pulu.gummi iunip.*Drach.ß.*alum.crudi* Dra.i. *origani* Drach. ß. *mellis* Drach. vi. Cum *aceto ſcillitico*, Miſc.

Aqua pro firmandis dentibus,quæ & in dolore dentum vſurpari poteſt:

℞. *Herb.ſalu.vrtic.roriſmarin.rad.tormentill.nuc. iugland.bene lotar.& contuſ.*an.M.iii.*flor.ſalu.roriſmar.roſar.rubr.fol.prunell.plantag.ſummit.rubi,marrub.*an.M.ii. *ſem.myrtill.*℔.i.*hypociſt.* Vnc.iii.*coriand.prap.cort.citri*, an.Dra.ii.*cinamomi* Vnc.iii.*nuc.cupreſſ.* num.x. *boli Armenæ,maſtich*,an.Drach.ij.

Inciſa & contuſa infund. in ſ. q. *vini nigri auſteri*, ſtent per triduum in macerat. Poſtea exprimantur fortiter.Expreſſum indatur cucurb.vitr.e.Deſtillentur lento igne. In deſtillato ebulliant vaſe bene cooperto *aluminis* Vnc.ii.

Percolentur.Seruentur vſui.

Alia:

℞. *Rad.tormentill.ſerpent.*an.ʒ.ii.*plantag.*Vnc.i.*prunell.cort.nuc.iugland.*an.Vnc.iß.*ligni guaiac.contuſ.*ʒ.iii. *ſem.coriandr.prap.*ʒ.ß.*portulac.*ʒ.vi.*myrtill.*ʒ.ii.*fol.myrtill.*M.i.*herb.plantag.marrub.vrtic.min.prunell.*an.M.iß. *roriſmar.ſalu.min.* an.M.ii. *flor.roſar. rubr.* M.iß. *ſantali rubr.cort.citri,caſſ.lign.*an.Vnc.ß. *nuc.cupreſſ.nuc. moſch.* an.Drac.iii.*pinear.rec.*num.iiii. *boli Armen.maſtich.* an. Drach. ii. *cinamomi, myrrhæ*, an. Drach.iß. *raſur. C. C.* Vnc.iß.

Præparata ſ. a. miſc. & ſuperfund. *vini rubri antiq.* ℔.xij.

Stent per aliquot dies, poſtea per cucurb. vitr. deſtillentur.

Ab imminutione gingiuarum. Si ab imminutis & eroſis Gingiuis ſit dentium mobilitas,illæ inſtaurentur,vt ſuo loco dicetur.

Vt ℞. *Alumin.ſciſſil.vſti,flor.roſar. rubr. ſumach*, an. Drach. iß. *ligni aloes, radic. cyperi*, an. Drach. i. Fiat Puluis,qui gingiuas roborat & adſtringit.

Vel ℞. *Corall.rubr.præpar.* Drach.iß.*maſtich. radic. cyperi*,an.Drach.ſem.*ariſtoloch.rotund.caſſ.lign.*an.Scr.j. F.Puluis.

In Lue Venerea materia putrida & maligna prius abſtergatur oxymel.ſcillit. in quo maceratum ſit Guaiacum cum ſucco plantaginis, vel ol. ſulphuris aut vitrioli:poſtea adſpergatur puluis ex adſtringentibus:tandem poſt deterſionem dentes frequenter abluantur decocto ligni Guaiaci parato cum vino, maſtiche, plantagin.

Si à Scorbuto ſit dentium mobilitas,cura ad ſcorbutum dirigatur,& adhibeantur ea, quæ poſtea de gingiuis laxis & corruptis proponentur.

Ementitur ſtructuram firmam dentium alligatio, facta filo aureo. Quia verò interdum hanc alligationem ſequitur inflammatio,illa cautè inſtituenda.

Quibus dentes mobiles ſunt, non multum loquantur, nec dentes digitis vel lingua moueant, nec aërem frigidum admittant,nec res duras maſticent,ſed iuſcula ſumant, oua ſorbilia, vel alios cibos, in quibus forti maſticatione non opus eſt.

De dentium Caſu, & numero Deficiente.

Dentium caſus Dentes præterea ſæpenumero Deficiunt:quod accidit,cum vel violenter excutiuntur,vel ſponte excidunt; quod

quod malum dentium Caſus appellatur: id quod frequenter in infantibus accidit, & ſæpe in iis dentes à nouis, qui emergunt, extruduntur, ſed ſine damno aliquo; cùm paulò poſt renaſcantur. Molarium tamen appendix non decidit frequenter, quia ita cum dentibus committitur atque cohæret, vt ipſorum pars eſſe videatur, nec facilè demi poſſit. Columbus, *de re Anat. lib.* 1. *c.* 10. Molares proximos caninis nunquam decidere, vult Plinius; caninos elapſos nunquam renaſci, *lib.* 11. *cap.* 37. Negat tamen hoc Fallopius, *in librum Galeni de oſſibus*, qui maxillares dentes à ſe in puero euulſos renatos vidit. Atque omnes maxillares dentes excidunt & renaſcuntur, præter genuinos, qui ſi exciderunt, nunquam regenerantur. Adultis verò quando id euenit, rarò renaſcuntur; aliquando tamen id accidiſſe, obſeruatum eſt, vt hiſtoriæ à Schenckio, *lib.* 1. *obſer.* 48. allegatæ, & exempla ſupra, *initio capitis*, propoſita teſtantur.

Cauſſa.

Cauſſa. Et ferè cauſſas eaſdem habet hoc malum, quas vacillatio & mobilitas dentium, de qua antea diximus, ſed grauiores. Quia enim dentes alueolis ſuis affiguntur, atque alueoli dentibus aptitudine reſpondent, præterea gingiuarum carni dentes adhæreſcunt: ſi alueoli dentibus non reſpondeant, ſed ampliores fiant, aut gingiuarum carni non firmiter adhæreſcant, mobiles primò fiunt, & deinde planè excidunt, ſiue id fiat ob inopiam alimenti, ob quam & alueoli & dentes ipſi exſiccantur, ſiue ob humiditatem nimiam, radices dentium laxantem, ſiue ob humorum prauitatem: quod in ſcorbuto, & lue Venerea, & vlceribus exedentibus, cuius rei exemplum eſt in puero apud Hippocratem, *4. epid. ſect. vlt.* & inunctione cum hydrargyro euenit: ſiue ob gingiuarum carnem imminutam & abſumptam.

Signa Diagnoſtica.

Signa cauſſarum quod attinet, (vitium enim ipſum per ſe patet) ex alimenti inopia vix vnquam alicui dentes excidunt, præterquam ſenibus; & dentium caſus ex hac cauſſa ſenectuti proprius & familiaris eſt. Si ex alimento vitioſo, & humoribus prauis id accidat, ex viuendi ratione morbis, qui præceſſerunt, ex deſtillationibus acribus, dentium dolore cognoſcitur.

Si ex humiditate nimiâ, os ſaliuâ abundat, gingiuæ ſunt humidæ; lues Venerea, ſcorbutus, & vlcera etiam ſuis ſignis cognoſcuntur.

Prognoſtica.

1. Malum hoc non contemnendum eſt. Nam quia dentes maſticationi inſeruiunt, ſi dentes deſint, maſticatio non rectè perficitur, atque ita etiam coctio in ventriculo non rectè fit. Deinde & turpitudinem aliquam pariunt, quæ in loquentibus, ridentibus, & oſcitantibus apparet. Imò ſæpe inde ſermo vitiatur.

2. Dentium ab alimenti inopia vacillatio curari nequit; id quod ſenibus accidit. Quæ verò affectio phlegmonæ ſimilis eſt, ex alimenti redundantia, ea iuuenes magis corripit. Galenus, *5. de comp. medic. ſec. loca, cap.* 8.

3. Dentes in infantibus ſiue ſponte, ſiue ob violentiam aliquam excidant, modò radices remaneant, ſponte renaſcuntur. Quamobrem cauendum, ne cum pueris dentes caſu, atque aliquo ictu effringuntur, quæ reliqua eſt, portio eruatur, ſed accuratiſſimè radix ipſa, quoad eius fieri poteſt, ſeruari debet. In ea enim, veluti in ſemine quodam, ipſius dentis regenerandi ſpes reſidet, eâque radicitus euulſa dentes non amplius, vel rariſſimè renaſcuntur. Columbus, *loc. alleg.* In adultis verò etſi hoc aliquando accidat: tamen plerumque, vbi radices ſeu appendices exactè coaluerint, ſi ita cum radice excidant, non regenerantur.

Curatio.

Quæ dentium mobilitas ex humiditate nimiâ, vel humoribus prauis accidit, eodem modo curatur vt dentium vacillatio & mobilitas; cum eaſdem cauſſas habeant. Dentes verò, qui ex alimenti defectu exciderunt, etſi reparari nequeunt: tamen quia deformitas aliqua inde oritur; præſertim in anteriore oris parte, vel qui exciderunt, modò non ſint carioſi vel dentes arte fabrefacti ex ebore & in amiſſorum locum arte inſerti, deficientium numerum ſupplere poſſunt. Cautè tamen hoc præſtandum, ne ex compreſſione gingiuarum vel neruorum inde inflammatio gignatur; quod interdum accidiſſe obſeruatum eſt. — Curatio.

Obſeruatum etiam eſt, quoſdam loco dentium multorum vnum os continuum habuiſſe, vt hiſtoriæ à Schenckio, *lib.* 1. *obſ.* 412. annotatæ teſtantur.

De dentium Numero & Situ vitiato.

Præterea numerus dentium præter naturam quandoque augetur, & plures, quàm ſecundum naturam, dentes reperiuntur. Quoſdam enim, vt modò dictum, dentium loco vnicum os habuiſſe, refert Plinius, *lib.* 7. *c.* 16. Plutarchus, *in Pyrrho*, & alij, quos citat Schenckius, *lib.* 1. *obſ. de dentibus*. — Dentium & numerus vitiat.

Id obſeruatum eſt, quoſdam duplicem, vel triplicem ordinem dentium habuiſſe, quod incommodi aliquid vel deformitatis ferè non habet, ſi ſitum ſaltem ordinatium obſeruent. Cuius rei hiſtorias collegit Schenckius, *lib.* 1 *obſeru.* 413.

Interdum etiam dentium numerus imminuitur, & pauciores quidam, quàm vulgò homines ſolent, dentes habent, vt Valeſcus Taranta de ſeipſo teſtatur.

Nonnunquam verò dentes, ſiue numerum iuſtum obſeruent, ſiue eum excedant, ſitum rectum non obſeruant, ſed extra ordinem prominent, & ita quidem, vt interdum labia diducant, deformitatémque pariant, ac in maſticatione impedimento ſint. Et inprimis dentes inciſores non rarò duplices ſunt.

Quibuſdam etiam dentes in palato enati ſunt, cuius rei hiſtoria habetur apud Schenckium, 1. *obſ.* 411.

Verùm cum iſta mala omnia à conformatione vitioſa dependeant, emendari arte non poſſunt.

De Connexione dentium.

Non verò tantùm in numero & ſitu, ſed etiam in Connexione ſunt dentium vitia. Connexio præter naturam dentium fit vel ipſorum inter ſe, vel cum maxilla. — Dent. connexio

Inter ſe connexi dentes interdum ſibi cohærent, ſicut in Perſa illo, de quo Herodotus, *lib.* 9. Poſt pugnam enim ad Platæas, in qua multi Perſæ ceciderunt, cum cadauera comportarentur, inuenta eſt maxilla habens quidem diſtinctos dentes, verùm ex vno oſſe. Cuius rei hiſtoriæ plures videantur apud Schenckium, *lib.* 1. *obſer.* 412.

Connexio autem cum maxilla eſt, quando dentes maxillæ non inſerti tantùm, ſed planè adnati ſunt & cohærent, ita, vt euelli non poſſint, niſi maxillæ oſſis fruſtum ſimul auellatur; quod obſeruauit Columbus, *lib.* 15. *de re Anat.*

De Sordibus ac Tophis dentibus accretis.

Tandem etiam dentibus Sordes & Lapides ſeu Tophi, quos Græci πώρους appellant, annaſcuntur; atque obſeruatum eſt, in quibuſdam ita incrementum ſumpſiſſe, & dentes iſtâ lapideâ materiâ ita obductos fuiſſe, vt — Dentium ſordes.

vt nulla dentium diſtinctio amplius appareret, ſed vnius tantùm oſſis ſpeciem præ ſe ferrent.

Generantur autem iſti tophi ex lentis & viſcidis cibis, præcipuè caſeo, dentibus adhærentibus, & in iis, vt reliqui lapides in corpore, in hanc duritiem coagulatis. Tophi illi iam geniti ſcalpellis, vel aliis inſtrumentis è ferro, aut potius argento paratis, à dentibus ſeparandi ſunt. Ne autem iterum generentur, dentes poſt cibum diligenter mundandi ſunt; idque faciendum non ferro & acie cultri, cum dentes inde lædantur, ſed dentiſcalpiis ligneis, vel oſſe firmo ac flexili: ideóque in hunc vſum commodum lignum lentiſci, cupreſſi, iuniperi, & huius generis alia; ſpinæ item piſcium aliquæ; item oſſicula & tendines oſſei gallinarum. Poſtea os abluatur, vel aqua, vel vino, & dentes à ſordibus diligẽter abſtergantur; id quod fit commodiſſimè dentifriciis & puluebus ad dentes mundandos idoneis, qui poſtea de Nigredine dentium curanda proponentur.

CAPVT XI.

De dentium Dolore.

tium po-

ATque hi ſunt morbi, qui dentibus accidere ſolent. Symptomata dentium alia in actione læſa conſiſtunt, vt quando dolore, ſtupore, vel algore afficiuntur; alia in qualitate mutatâ, dum ſtridorem excitant & dum nigreſcunt, & ſordido lentore obducuntur, de quibus iam dicendum.

Et primò περὶ ὀδονταλγίας, quæ appellatio à parte affecta & ſymptomate ſumpta eſt, vt docet Galenus, *2. m. m. c. 2.* Dolent autem dentes, & quidem maximè molares (inciſores verò raro, vel nunquam) etſi oſſa ſunt, quia ſenſu non planè deſtituti ſunt, vt alia oſſa. Nam, vt Galenus, *16. de vſu part. c. 2.* docet, dentes mollium cerebri neruorum participes ſunt, quod extrinſecus occurrentibus calidis, frigidis, duris aliíſque nudi ſunt expoſiti. Neruulus autem ille ad radicem dentis implantatur membranulæ cauitatem dentis intus ſuccingenti: & quidem ex tertia & ſexta neruorum propagine nerui, qui dentibus implantantur, originem habent.

Galeno tamen *5. de comp. med. ſ. loc.* etiam corpus dentis ſentit ac dolet, ex affectione ſcilicet phlegmonæ ſimili in ſubſtantia dentis, vbi dolorem ex hac cauſſa ortum diſcernit à dolore inflammati nerui, qui radici dentis ſubſtratus eſt, & à dolore inflammatarum gingiuarum. Quæ omnia ſuo experimento Galenus, *ibidem*, confirmat.

Cauſſæ.

ſſa.

Cauſſa proxima doloris cum ſit ſolutio continui in parte ſentiente, etiam hic dentium dolor excitabitur, quatenus & ipſi neruum participant, huiúſque membranæ dentibus inſeruntur.

Solutionem autem continui hîc parit vel intemperies, vel humor, vt vulgò docetur.

Verùm vix ſola intemperies dolorem ciet, niſi forſan algor ſit, de quo poſtea, ſed ſemper humor coniungitur; & intemperies illa, ſi quæ adeſt, humori ineſt.

Humor autem is eſt vel frigidus & pituitoſus; vel calidus, vel ſeroſus, ſalſus & acris; id quod frequentiſſimè accidit: & qui dolores dentium à vapore à multis fieri docentur, eos potius ab humore ſeroſo prouenire veriſimile eſt. Interdum etiam illa materia in dentibus putret & corrumpitur, vnde vermes geniti doloris in dentibus cauſſa ſunt.

Confluit autem illa materia vel in membranas maxillarum & alueolorum dentium, vel ad neruulum in radice dentis, & membranam huius internam neruea̅, vel in ipſum corpus dentis, è capite. Et quidem in ſuperiorem maxillam per angulum oculi maiorem, in inferiorem per venas temporum. Et principium huius fluxionis plerumque eſt è capite, nonnunquam tamen & ex inferiore corpore materia affluit, hepate ſcil. liene, vtero Cum enim vitioſi aliqui humores, præcipuè ſeroſi, in parte aliqua geniti, in venis cumulantur, natura iis ſeſe liberare cupiens, eos cùm ad alias partes, tum ad dentes protrudit; præcipuè ſi ſint debiles. Id quod maximè accidit, cum dentes ſunt ſeroſi.

Externæ cauſſæ, quæ ſeu humores commouent, ſeu, vt facilius recipiantur, faciunt, ſunt ictus & caſus, vſus ciborum nimis frigidorum aut calidorum, maximè ſi mutuò mox ſe conſequantur, acrium item, acerborum ac dulcium frequens vſus, contactus, creber, qui fit ferro.

Signa Diagnoſtica.

Primò vt certi ſimus, an dolor ſit in dente vel gingiua, ante omnia inſpicienda eſt gingiua, vtrum inflammata ſit, tumida, corroſio ſeu putrefactio in ea appareat. *Signa.* Si nihil horum cernatur, cauſa doloris erit in dente ipſo, vel eius neruo. In dente quidem, ſi dolor non ita profundus eſt, & ſecundum latitudinem dentis extenditur, mutatio etiam quædam doloris in dente animaduertitur. Et fortaſſis dens tum carioſus eſt à verme intus obſeſſus: vbi etiam dolor interpolatus eſt ad motum ipſius vermis. In neruulo verò ſi dolor ſit, profundior & vehementior eſt, qui dente exempto nonnihil leuatur, quòd ob viam patefactam materia iam melius difflatur, dolor etiam ſecundum gingiuas ſe extendit in latitudine, aut ad aurem pertingit.

Signa cauſarum ſic diſcernuntur: Humor, qui doloris cauſſa eſt, ſuis ſignis ſe prodit, ex doloris ſpecie, ex ſapore, & habitu corporis. Sanguis cognoſcitur ex dolore pulſante, ſapore ſubdulci; pituita, dolore diſtendente, ſapore ſalſo aut inſipido, bilis dolore punctorio, ſapore amaro; humor melancholicus dolore profundo, & ſapore acido; à ſero dolor non eſt ita fixus, ſed ſæpe mutatur, ac generatim à calido humore dolor eſt acerbior, à frigido remiſſior. Habent hic locum ſigna, quæ ſupra, *lib. 1. de intemperie capitis cum materia*, ſunt expoſita.

Prognoſtica.

1. Dolor dentium maximis tormentis annumerari poteſt, teſte Celſo, *lib. 3. cap. 9.* Et, vt Galenus ſcribit, *2. de comp. med. ſec. loca, cap. 1.* nonnullis tantus fuit, vt mortem ſibi impatientiâ conſciuerint. *Prognoſtica.* Ita dolor dentium periculoſior videtur eſſe, quàm dolor capitis, ſymptomatis ſcilicet ipſius ratione, non cauſſarum; cum cauſſa dolorem capitis producens propior ſit cerebro, & proinde grauia ſymptomata, vt cæcitatem, apoplexiam, & ſimilia afferre poſſit.

2. Dolor dentium, pro cauſſarum & loci affecti diuerſitate, facilius aut difficilius curatur. Ex ſanguinis affluxu citius tollitur: quanquam, ſi inflammationem pariat, multum ſæuiat.

3. Atrociorem dolorem excitat humor tenuis acris, ſalſus & ſeroſus, ſed citius deſinit, ob materiæ illius mutationes ſubitas. Mitior dolor eſt à frigido & pituitoſo humore, etſi diuturnior.

4. Si affectus fuerit in gingiuis, dolor non remouebitur dentis euulſione; ſi in neruo, dolor exempto dente interdum ceſſat, dum materia antea concluſa exitum iam habet, tenſióque remittit, aliquando remanet, quando materia nimis craſſa & lenta neruo adhæret Auicennas, *tert. can. fen. 7. tract. 1. cap. 5.*

5. In vehementi dentis dolore ſi, nullo prius affectionis veſtigio in gingiuis apparente, tumor iam in iiſdem, aut in malis oboriatur, bonum eſt. Significatur enim, materiam ab internâ dentis cauitate ad externa

verti

uerti ac deriuari, ſiue naturæ robore, ſiue virtute medicamenti.

6. Dentium dolor cum eorundem ſtridore & febre ardente lethalis eſt: quod ſi iis accidit, quibus antea dentes ſtridere non conſueuerunt, commotionem mentis, maniam, epilepſiam, aut conuulſionem portendit. Cum enim ſtridor fiat ob conuulſos temporum muſculos, argumento eſt, cerebrum affectum eſſe; cui ſi delirium coniungatur, mali confirmati eſt indicium, atque inde mors ſequitur.

6. Quibus in dentium dolore à ſupercilio tenuia procedunt, his à pipere probè affricato poſtridiè craſſiora diſcedunt, ſi ſtupefaciens prius adhibitum dolorem non ſedauit ſed potius auxit, vt Hegeſippi exemplo docet Hippocrates, *6. epidem. ſect. 6.* Piper enim impactum à narcotico ſuccum ſoluit, vnde diſſipato eo mitigatio doloris ſequitur.

8. Dolore dentium ceſſante interdum aures pus colligunt. Sic Athenæo puero ſiniſtrâ parte dens inferior, dextrâ ſuperior doluit. Huius auris dextra pus collegit, cum non amplius doleret, Hippocrates, *4. epid. ſect. vlt.*

Indicationes.

Indicationes. Medicus in dolore dentium curando vel ad dolorem ipſum, vel ad cauſſam reſpicit. Dolor equidem, qui maximè vrget, indicat anodynum: verum ea parùm proficiunt, niſi fluxio ſit ablata. Ideò inprimis cauſſa doloris remouenda, humor ſcilicet ad dentes confluens reuellendus, euacuandus, repellendus & euacuandus; ſi tamen dolor valdè vrgeat, narcotica adhibenda.

Curatio.

Curatio. Itaque ſi plethora adſit, & dolor dentium vel gingiuarum ſit cum inflammatione, vena cephalica eiuſdem lateris, reuulſionis cauſſa, ſi materia à capite mittatur; vel baſilica aut ſaphena aperiatur, ſi ab inferioribus, aut cucurbitulæ cum ſcarificatione ſcapulis apponantur. Deriuationis gratiâ venæ ſub lingua incidantur. Quidam etiam poſt aurem, & in aurium meatu ſuperiore parte venam aperiunt. Nonnulli quoque aurium ſcarificationes adhibent. Nec aliæ reuulſiones omittantur, vt & deriuationes, per frictiones, ligaturas extremorum, lotiones crurum, veſicatoria brachiis & ceruici, vel poſt aures impoſita. Vulgus carpo etiam flammulam vel ranunculum flammeum imponit eius manus, quæ eſt è regione & latere doloris. Exempla in Inſtitutionibus & alibi ſunt propoſita.

Si verò alij humores peccent, ij conueniente modo euacuentur, prout humoris dolorem parientis natura & conditio id requirit.

Vniuerſalibus præmiſſis, ſi materia adhuc in fluxu ſit, adſtringentia fronti & temporibus applicentur, ac intus vſurpentur, quæ os ventriculi aſtringunt ac roborant, ſi ab inferioribus etiam aliquid ſurſum mittatur.

Quin & errhina naribus immitti poſſunt. Imò etiam reuulſionis gratiâ brachiis & ceruici veſicatoria applicare licet.

Temporibus quoque applicare vtile eſt emplaſtrum ex gummi tacamahaca, maſtiche, myrrha, gummi elemi. Quæ etiam dentibus ipſis topica applicantur, repellentia ſint, quamdiu aliquid influxerit.

Cautione tamen in repellentibus adhibendis opus eſt, præcipuè ſi maxillis applicentur. Nam licet, ſi materia in ipſum dentem ſaltem fluat, repellentes oris collutiones ſine periculo applicentur; tamen, ſi materia ſit copioſior, ita, vt etiam maxillam occupet, repellentia, præcipuè maxillis, non tutò applicantur; cùm materiam intrò ad fauces repellere, & ægrum ſuffocare poſſint. Ita refert Valeſcus de Taranta quendam bonum & peritum Medicum, cùm aliquando dolorem haberet dentium molarium cum inflatione maxillæ, appoſuiſſe maxillæ oleum roſaceum cum aceto, cùm ad lectum iret, vnde factus fuit fluxus materiæ ad guttur, & ægrum anginâ correptum & mortuum fuiſſe.

Fluxione ceſſante diſcutientibus vtendum, quibus tamen ſemper aliquid adſtringentium commiſceatur.

Ad ſtupefacientia non, niſi magna neceſſitate vrgente, veniendum.

In materia igitur calida pro repulſione laudatur collutio oris cum aceto, in quo decocta ſint fol. Myrt. flor. roſar. rubr. radix oxylapathi, filicis, rad. & fol. halicacabi, ſem. hyoſcyami. Vel detineatur in ore aqua roſarum cum tertia parte aceti, vel ſuccus plantaginis, ſemperuiui, vel decoctum è roſis, lactucta, plantagin. acetoſ. ſalic.

℞. *Flor. roſ. rubr. fol. malu. minor.* ana M. i. Coq. in *vino auſtero* ad tercias. Colaturæ.

℞. Vnc. VIII. Quibus admiſce *ol. ſulphur. acidi* Scr. ß. *croci* Scrup. i. M.

Vel ℞. *Fol. quercus, plantag.* ana M. i. *hederæ arbor.* M. ß. *rad. tormentill.* ʒ. ii. *vrticæ* ʒ. iii. Coq. in *vini Rhenani* q. ſ. ad tertias, & colentur.

Rulandus aquâ ſolani cum oleo vitrioli mixtâ vtitur.

Vbi verò gingiuæ ſimul ſunt affectæ, acetum, monente Aëtio, tanquam hoſtilis gladius, vitandum eſt, ob mordacitatem, quâ gingiuas erodit. Alioquin in dolore dentium, citra gingiuarum inflammationem, ſiue corpus ipſum dentis doleat, ſiue neruulus eidem ſubſtratus, Galenus in aceto medicamenta præparare iubet, tam repellentia, quàm diſcutientia, *5. de comp. med. ſec. loc. cap. 9.* Etſi enim acetum per ſe dentibus nocet: tamen repellentibus rectè admiſcetur; quoniam penetrando illorum vim auget: diſcutientibus etiam, quia præterquam quòd penetrationem adiuuat, ipſum quoque inciſoriâ vi ſuâ nonnihil ad diſcutiendum conducit.

Vel ℞. *Sem. papau. albi, hyoſcyam.* ana ʒ. ii. *rad. althææ* Vnc. ß. *flor. chamæm. roſar. rubr.* [illegible]

Coqu. in aquæ & aceti ſ. q. ad conſumptionem tertiæ partis.

Vel radices oxylapath. coq. in vino auſtero, & decoctum in ore detineatur.

Vel radices oxylapath. aceto maceratæ dentidolenti & cauernoſo indantur. Efficax eſt etiam medicamentum decoctum radic. prunorum ſylueſtrium ablato cortice exteriore.

Vel ℞. *Limaturæ ligni Guaiaci* Vnc. ii. *cortic. interior. virid. quercus, radic prun. ſylu.* ana Vnc. i.

Coq. ad remanentiam ℔. j.

Extra inungatur maxilla vnguento albaſtrino. Monet tamen Langius, vt vnguentum alabaſtrinum in materia calida miſceatur cum frigidis, ſicut in frigida cum calidis.

Vel ℞. *Pomor. dulc.* Vnc. ii. Adde *furfuris* Vnc. iii. *croci* Scrup. i. *olei roſati* Vnc. i. M. Fiat cataplaſma extrà loco dolenti apponendum.

Vel ℞. *Medullæ pomor. aſſat.* Vnc. ii. ß. *ſtercor. gallin.* Vnc. i. ß. *ol. roſati omphac.* ʒ. vi. Miſce exactè, & fiat Cataplaſma.

In materia frigida Auicennas alumen vſtum aceto extinctum cum ſalis pari portione miſcet, eóque dentes fricat, & poſtea cum vino abluit. Reſoluit ſimul vinum, in quo hyſſopus & thymus coctus eſt. Vtilis eſt & collutio ex decocto origani, ſerpilli, ſem. ſtaphidis agriæ, rad. pyrethri, acori, ligni ſancti, & ſimilibus.

Vt ℞. *Origani* M. i. *hyſſopi* M. ſem. *cort. aurantior.* Vnc. ſem. Coq. in *vin.* ℔. i. ad conſumpt. tertiæ partis, & colentur.

Vel ℞. *Fol. betonic. ſaluiæ maioran. roriſmar.* ana M. ß. *flor. ſtæchad. Arab.* P. ii. *ſem. nigellæ, rad. pyrethri*, ana ʒ. ii.

Coq. in *vino albo & aceto*, pari portione, pro Collutione oris.

Vel

Vel ℞. *Origan. roriſmar. ſaluiæ*, ana M.ſem. *roſar. rubr.* P.i. *rad. pyrethr.* Drach.iij.

Coq.in ℔.ij. *aqu.* ad dimidium. Colaturæ adde *aceti roſacei* q.ſ. ad gratam aciditatem.

Vel ℞. *Limatur. lign. Guajaci* Drach.i. *cort. inter. virid. lign. querc. rad. pyrethri, filicis*, ana Vnc.ſem.

Coq.in *aquæ puræ* ℔.j.ß. ad ℔.j. remanentiam.

Vel ℞. *Rad. pyrethri* Drach.ij. *ſarſa parillæ* Drac.iii. *raſuræ ligni Guajaci* Vnc.ſem. *pini* Drach.iii. *fl. roſ. rubr. ſerpilli, origani*, ana P.j. *gran. junip.* ℥.ß. *ſem. carni* ʒ.iii.

Inciſa & contuſa coq. in *aq.* & *vini Rhenani* Vnc. xii. ad tertias, colentur.

Colaturæ ℞. Vnc. vi. In quibus diſſolue *camph.* gr.v.M.

Vtile etiam eſt decoctum gummi juniperi cum vino paratum.

℞. *Gummi juniperi* Vnc.ſem. *vini Rhenani* Vnc.viij.

Coq. & colentur. Colatura calida in ore detineatur.

Alij camphoræ Scrup. ſem. in ſpiritus vini Vnc.ii. diſſoluunt, & eodem modo vtuntur. Iuuat & ſequens Gargariſmus.

℞. *Rad. vrtic. ardent.* M.j.

Lauetur ter in aqua, poſtea ex vino; terantur optimè in mortario cum *rad. pyreth. zingib.* ana Drach.j.

Bulliant in *vini alb. opt.* ℔.iij. ad tertias pro Gargariſmo, qui ſæpius adhibeatur. Commendatur etiam ſequens Liquor odontalgicus:

℞. *Cortic. ligni Guajaci* ℔.ij. *maſtich.* Vnc.i. *vini bis deſtillati* ℔.ii.

Digerantur in Sole per menſem bene agitando, donec rubeſcant, poſtea colentur & clarificentur. Hujus eſſentiæ gr.vj. vel vij. in ore detineantur.

Tædarum quoque & pinearum decoctum prodeſt pro collutione oris.

Ipſi etiam denti dolenti applicentur rad. oxylapath. aceto maceratæ, vt antea dictum; vel ſpongia madida decocto ſtaphydis agriæ, myrrhæ, cortic. radic. cappar.

Vel ℞. *Rad. helenij, oxylapath. pyrethr. filicis, aluminis vſti* partes æquales.

Contundantur in puluerem, & cum melle fiant Pilulæ dentibus imponendæ.

Vel ℞. *Rad. pyreth.* Drach.j. *ſerpentar. filicis, oxylapath. alumin. vſti*, an. Drach.ß. *mellis* q.ſ.

Fiant Pilulæ dentibus imponendæ.

Trochiſci de pyrethro:

℞. *Rad. pyrethri* Vnc.i. *biſtort. hyoſcyami*, ana. Vnc. ſem. *alumin. tragacanth.* ana Drach.ii. *aceti vini acerr.* q.ſ. F.l.a. Trochiſci.

Aut olei deſtillati caryophyllor. gutta vna vel altera cum goſſypio denti imponatur, cujus Drach. ſem. aliquot camphoræ gr. admiſceri poſſunt. Idem præſtant olea deſtillata ſpicæ, thymi, nuc. moſch. cinam. juniperi, ligni Guajaci, & ſimilia.

Suffitus etiam per tubulos conuenientes ore excipi poſſunt ex radic. bryon. pyrethri, cortic. radic. cappar. myrrha, thure in aceto & vino coctis.

Hodie fumum Nicotianæ ore excipere vulgatum eſt.

Vt ſæpe à me compertum, & efficax in dolore dentium à quacunque ferè cauſſa eſt remedium hæc Oris collutio.

℞. *Rad. filicis, pentaphyll.* an. Drach.iij. *biſtort.* ʒ.ii. *fol. rutæ, ſalu. betonic. flor. roſar. rubrar.* an. M.ſem.

Coq. in vini rubr. & adſtringentis & aquæ communis, an. q.ſ. ad conſumptionem tertiæ partis, pro Collutione oris.

Extra applicetur hoc Cataplaſma:

℞. *Rad. maluæ* N. xii. Coq. ad mollitiem. Adde *farinæ fœnigraci, ſem. lini, pulu. anethi, fl. chamameli*, ana Vnc.i. *farinæ hordei* Vnc.iv.

Incorporentur omnia ſimul, & in fine addatur *ol. chamamel.* vel *aneth.* F. Cataplaſma.

Si ob doloris vehementiam aliquod periculum metuendum ſit, narcotica vſurpentur.

E. g. Fiat oris collutio cum decocto rad. & fol. hyoſcyami, vt & ſem. ejuſdem; ac ſem. lactucæ, & papau. cum aceto parato, cum ℈.ß. opij. Vel fiat collutio oris ex aceto, in quo opij grana aliquot ſint diſſoluta. Poſſunt & opij grana ij. cum æquali parte croci vel caſtorei bombace excepta in dentis cauernulam indi, ſi eroſus ſit: ſin minùs, opium & crocus in pauxillo lactis vel aq. papau. aut hyoſcyami dilui, & dentis dolentis radix eo fricari poteſt.

Vel ℞. *Fl. chamam. anethi*, an. P.j. *cort. rad. mandrag.* ʒ.j. *ſem. hyoſcyami, papau.* an. ℈.ii. Coq. in *aq. ſolani, plantag. roſar.* an. Vnc.iii. Colentur, colaturæ admiſce *aceti roſac.* ℥.i. *laudani opiat.* gr.iii.M.

Vel indatur denti pilula de laudano opiato, vel pilula de cynogloſſa.

Vel ℞. *Laudani opiati* gr.iii. *ſp. vitrioli* gut.i.

M. F. Pilul. & dentibus vna indatur.

Vel theriaca recens aut Mithridatium, vel philonium Romanum, aut ſorirella parua, in Diſpenſatorio Auguſtano deſcripta, denti illinatur.

Vel ℞. *Styrac. calamit. piper. albi, coſti, opij, ſem. hyoſcyam.* an. ℈.ß.

Cum *vino* F. Pilulæ dentibus indendæ. Vel indatur Pilula vna de ſeqq.

℞. *Semp. apij, hyoſcyami*, an. gr.iiii. *opij* gr.iii.

Cum *ſyr. de papau.* fiant Pilulæ iiii. vel v.

Vel ℞. *Philon. Romani* ʒ.j. *ſpir. ligni Guajaci* ℈.i.

Vel ℞. *Rad. pyrethri, ſem. apij*, an. gr.ii. *hyoſcyami, opij*, an. gr.i. Cum *ſyr. papau.* fiant Pilulæ N.v.

Aut admoueatur cum goſſypio oleum hyoſcyami. Vel aliquid de ſequenti Mixtura cum bombace denti dolenti applicetur:

℞. *Philon. Rom.* ʒ.i. *opij* gr.vi. *ol. vitrioli* gut.v.M.

Balſamum ad dolorem dentium:

℞. *Opij Thebaic. ſpec. diambr.* an. ℈.i. *camph.* gr.iiii. *ol. nuc. moſch. expr.* ℈.ii. *caryophyll.* gutt.vii. vel q.ſ. F. Balſamum.

Decoctum Langij.

℞. *Opij Thebaici* ℈.ii. *ſucci hyoſcyami* ℈.iv. *cortic. mandragoræ* ℈.v. *fl. chamamel.* ʒ.i.ß. *pyrethri* ℈.v. *croci integri* ℈.i. Infunde in *vini* ℔.i. *aq. roſar.* Vnc.iv. *aceti opt.* Vnc. vii.

Bulliant in vaſe duplici ad tertiæ partis cõſumptionem, & cum pãno intincto dẽtibus colatura applicetur.

Cautio tamen in narcoticorum exhibitione adhibenda. Refert enim Alexand. Benedictus, *de cur. morb. l.6.c.13.* Iacobum Iuſtinianum, Patritium Venetum, in dentis dolore oleo opiato impoſito, Patauij ſopore perpetuo extinctum fuiſſe.

Dolore ſopito poſt opiatorum vſum os illicò abluatur decocto ſaluiæ, roriſmarini, majoranæ, hyſſopi, vt noxa ab opio impreſſa tollatur.

A proprietate etiam valere dicuntur ſequentia: Suffitus ex canis mortui dente, aut vſtus ille in fornace cum poſca miſceatur & imponatur; ſenecta ſerpentis in aceto cocta, aut vſta eadem & trita, atque cum melle vel oleo ad mellis ſpiſſitudinem ſubacta, impoſita; dictamni quoque radix, & radix chelidonij, præſertim ſi vermes ſint in dentibus.

Plinius plantaginis radicem in aceto coquere jubet. Decoctum etiam foliorum lappæ maioris cum ſale in aceto commendatur. De paſtinacæ etiam marinæ radio ſcribit Plinius, *l.32. cap.7.* ſi eo gingiuæ ſcarificentur, dolorem dentium ſedare.

A Recentioribus, conſentiente experientia, plurimũ commendatur oleum ligni heraclei per retortam deſtillatum, ſi gutta vna cum goſſypio denti imponatur.

Nonnulla tamen horum ad manifeſtas qualitates reduci poſſunt, cum vel repellant, vel diſcutiant, vel dolorem ſedent.

Si his nihil proficitur, dens corroſus extrahatur,

Præparatur autem ad extractionem, vt ſupra etiam dictum, imponendo in foramen lac tithymali vel ſolum, vel cum puluere radic. mori aut cappar. mixtum. Aut, quo Galenus vtitur, rad. pyrethri, 40. diebus in aceto maceratæ ac tritæ denti imponantur.

De paſtinacæ etiam marinæ radio ſcribit Plinius, ſi tritus cum helleboro albo illinatur, dentes ſine vexatione extrahi.

Facilè quoque cadit dens, ſi cum aqua ex ſale Armoniaco deſtillata tangatur.

Diæta.

Diæta pro cauſſarum diuerſitate varìet, & medicamentis reſpondeat. Inprimis tamen danda opera, vt dentes à corruptione præſeruentur. Ideóque ratio inprimis ventriculi & capitis habeatur, ne crapulâ & cruditate infeſtentur. Lactis item & dulcium, vt ficuum, mellis, ſacchari vſus frequentior cauendus. Raphanus quoque & maſticatione & euaporatione nocet, ſicut & porrum, quod à proprietate dentibus nocere, author eſt Auicennas. Vitentur quoque acerba valde & acida: præterea ſolida & dura inimica ſunt dentibus, ac ſtupefacientia ac gelida, ſicut & cæteris oſſibus. Actu quoque vehementer calida, præcipuè ſi frigida mox ſubſequantur. A cibo dentes diligenter mundentur, εὐπορικὸν eſt, vt dentes ſemper à cibo ſale fricentur, & os vino eluatur.

Præſeruantia. Quod ad remedia præſeruantia, commendatur ſal theriacale, Galeno, *in lib. theriac. ad Piſonem c.* 18. teſte. A dolore dentium etiam præſeruant collutiones oris ex iis, quæ adſtringunt; inprimis ſi medius cortex fruticis berberis aqua maceretur, & aquâ mane os colluatur. Lauentur etiam dentes bis ſingulis menſibus vino, in quo tithymali radix cocta ſit, eodem Galeno docente, 1. *de Euporiſt. cap.* 12. & 2. *cap.* 16. Quibus locis plurima hujus generis medicamenta reperiuntur. Prodeſt etiam pro collutione oris aqua ſaluiæ, vel vinum decoctionis ſaluiæ, vel acetum decoctionis origani, & mentaſtri. Dentifricia quoque adhibeantur frequenter, de quibus poſtea, *cap.* 14. dicetur.

De dolore Puerorum dentientium.

Dolor infantium dentientium. Etſi, vt ſupradictum, infantes jam, dum in lucem eduntur, dentibus præditi ſint: tamen gingiuis tum teguntur, & poſtea demum erumpunt. Infantes autem, cum dentes erumpunt, ſæpe maximus dolor affligit. Etſi enim & alia ſymptomata dentitioni infantium conjungantur: tamen de iis omnibus agere hujus loci non eſt, ſed dicendum de eo, *de morbis infantium*, vbi de Dentitione in genere agendum erit.

Adeſt autem dolor maximus, cùm canini erumpunt, vnde etiam vulgatum eſt; Parentibus non eſſe gaudendum de liberis, donec hi dentes eruperint.

Cum verò dolor ille ferè à denſitate & duritie gingiuarum exiſtat, hæ rarefaciendæ & emolliendæ ſunt. Oblinantur itaque lacte canino, aut cerebro leporino, quod nonnulli crudum aſſumunt, melliqúe permiſcent. Sed Galenus, *in* 11. *de ſimp. med. fac.* & Auicennas cocto vtuntur, toto ſcilicet capite elixo.

Valent & cerebella pullorum & auium. Aut gingiuæ pinguedine gallinæ aut anatis recent. inungantur, aut butyro recenti non ſalito; eóque vel ſolo, vel cum melle, vel cum decocto lactucæ permiſto.

Commendatur etiam ſuccus e cancris viuis contuſis cum aqua flor. cyani extractus, ſi eo gingiuæ abluantur.

Si dolor vehementior ſit, Auicennas ſuccum ſolani cum oleo roſarum calefacit & illinit. Alij malagmate vtuntur ex ſemine lini & althéæ, & aliqua pinguedine, vel, ſi febris adſit, ex ſemine lactucæ.

Vel ℞. *Sacchari & butyri ſ. ſale, ſucci althéæ*, ana Vnc. i. *vitell. oui* dimid. M.

Ambroſius Paræus, *lib.* 23. *cap.* 67. ſuadet, vt, ſi infantes ob gingiuarum duritiem de vita periclitentur, ſcalpello gingiuæ aperiantur; atque eius rei periculum cum felici ſucceſſu in aliquot ſuis liberis ſe feciſſe ſcribit.

Nonnulli & quædam periapta commendant. Aetius radic. colocynthidos ſylueſtris laudat, ſi canali argenteo includatur, & collo pueri appendatur: alij dentem viperæ maſculæ appenſum, jaſpidem item viridem, & dentem lupi dextrum, de quo Plinius, *lib.* 11. *cap.* 37. Dens dexter caninus lupi in magnis habetur operibus. Quæri tamen hîc poſſet, an dens lupi id, quod præſtat, geſtatus præſtet; an verò potius, quòd, dum eum infantes ſugunt, & gingiuis admouent, eas hoc modo rarefaciat.

CAPVT XII.

De dentium Stupore & Algore.

Dentium ſtupor. Stupor dentium, Græcis αἱμωδία, eſt moleſtia & dolor quidam dentibus accidens ab acidis & acerbis præcipuè rebus, qui ſenſu rectius percipitur, quàm verbis deſcribitur. Id malum ita occupat dentes exteriores, vt non ſolùm mandentes ex eo intoleranter doleant; verùm etiam ipſimet dentes digitis ſuis attingere præ dolore vix ſuſtineant. Quapropter non ſatis commodè ſtupor affectus ille appellatur, qui eſt abolitio ſenſus; ſed potius ad dolorem pertinet. Vnde rectè Capiuaccius, *l.* 1. *Pract. Medic. cap.* 53. hæmodiam dolorem dentibus proprium eſſe aſſerit.

Cauſa. Cauſſa eſt ſapor acidus, temperiem dentium immutans. Id quod accidit à cibis quibuſdam hujuſmodi ſapore præditis. Idem euenit ab humoribus acidis & atra bile vomitu rejectis; id quod multis affectione hypochondriaca laborantibus accidiſſe memini, qui tam acida vomitu rejecerunt, vt dentes ſtupidi iis ita inde euaſerint, vt per integrum diem vix aliquid comedere potuerint. Quod quandoque etiam præſtant vapores acidi è ventriculo ad dentes elati. De quo Hippocrates, *lib.* 2. *de morbis, ſub morbo nigro.* Aliquando & ipſis dentibus hujuſmodi materia alieno ſapore infecta innaſcitur, vel ad eos confluit.

Contingit etiam, vt ab imaginatione ſtupor eiuſmodi inducatur, quando alium res acerbas maſticantem videmus, aut ſtrepitum limarum vel ſimilium rerum audimus. Nam imaginatio occulto modo monet humores in corpore, atque eos præcipuè qui cum re, quam imaginamur, analogiam aliquam habent.

Fracaſtorius tamen, & probabiliter, *de ſympath. & antipath. cap.* 14. ad auditus organum affectum cauſſam refert, dum ſcribit: *Similiter & ſi acutus valde ſit ſonus & ſtridulus, applicatio vim patitur, quaſi in anguſto facta, tum & membrana auditus quaſi icta offenditur, vnde contrahitur repentè, ac cum ea ſimul & neruuli quidam vſque ad radices dentium, in quem locum ſubito incidens nouus aër horrorem quendam circa dentes facit.*

Curatio. Medetur huic affectioni portulaca maſticata, cujus ſuccus lentore ſuo dentibus adhærens affinitate quadam humiditatem acidam & acerbam è dentibus extrahit, vt diſputat Ariſtoteles, 1. *problem.* 38. Etſi hoc alij ad proprietatem ſubſtantiæ referunt, quâ & in apoſtematibus lienis portulaca proſit, & affrictione verrucas tollat. Rhaſes & amygdalas amaras, atque ceram maſticatam commendat, quæ temperatâ ſuâ qualitate ac vnctuoſitate illam quaſi congelationem remittunt. Salem item affricare jubet, qui materiam liquefaciendo acorem è dentibus extrudit. Alij panem calentem, vt è furno extrahitur, maſticandum exhibent, aut radices vel ſuccum glycyrrhizæ, aut pineas, auellanas, juglandes. Alij caſeum recentem commanſum,

commanſum, & calidum oui vitellum commendant. Æginera omphacinum inunctum, vt & amurcam vetuſtam in æneo vaſe coctam ad mellis craſſitudinem inunctam laudat. Confert & frequens oris collutio cum vino calido. Collutio quoque oris commoda eſt ex aqua ſaluiæ calente, vel decocto radic. ariſtolochiæ & baccar. lauri.

Cognatum ſtupori malum eſt, cuius Rhaſes meminit, *cap.* 44. quando dentes frigidi attactu inprimis offenduntur; quod malum Auicennæ eſt Ebet dentium, ac dentes tum ita afficiuntur, vt neque frigidum neque calidum, neque durum quid tolerent. Cauſſa eſt debilitas dentium ex intemperie ſiue frigida, ſiue calida, & eorundem debilitas, ſeu, vt aliis placet, nimia ſenſibilitas cum raritate texturæ. Plerumque verò ab intemperie eſt frigida. Ideò Rhaſes oleum excalefactum ore tenere iubet, & vitellum oui aſſatum calidum maſticare, aut calentem panem. Auicennas hierâ ſimpl. aut theriaca dentes fricat; vel maſticentur lauri baccæ, ariſtoloch. anetum. In calida materia Auicennas fricat dentes oleo roſaceo tepefacto, cui camphora & ſantali ſint admixti: aut mucilaginem ſem. pſyllii vel ſem. portulacæ maſticare iubet.

CAPVT XIII.

De dentium Stridore.

DEntes naturâ etſi moueantur, dum voci formandæ & maſticationi inſeruiunt: tamen motus ille fit ſine ſono. Interdum verò p. n. ſonitus accidit, qui Stridor dentium appellatur.

Cauſſa eius eſt imbecillitas muſculorum maxillæ à frigore, aut potius rigor quidam in ea accidens à frigore; vermes etiam, per conſenſum cerebro affecto vaporum multitudo, vt in paroxyſmorum principiis.

Prognoſtica.

1. Stridor dentium minatur apoplexiam vel epilepſiam. Valeſcus de Taranta.

2. In febribus dentibus ſtridere, quibus à puero minimè eſt conſuetum, inſaniam & mortem ſignificat. Quod ſi iam deliranti id accidat, admodum id exitiale eſt. Hippocrates, *in Coacis*. Poteſt tamen delirium cum dentium ſtridore dupliciter coniungi. Aut enim præceſſit ſtridor, & ſecutum eſt delirium; vel contra. Si præceſſit ſtridor, maniam & mortem prædicere poteſt Medicus; quia cerebrum ſimul afficitur. Si verò antecedat delirium, & ſequatur ſtridor, non ſemper exitiale malum denotat; quia prouenire poteſt à facultate imbecilla, non ſemper cerebro affecto.

3. Stridorem dentium etiam inter conceptionis ſigna refert Hippocrates, *de ſuperfœtatione.*

Curatio ad ipſum ſtridorem dirigenda non eſt, ſed ad cauſſas.

CAPVT XIV.

De dentibus Nigris, malè Coloratis & Sordidis, & Sanguinis è dentibus fluxu.

DEntes naturâ ſuâ albi ſunt, quæ res vt naturalem dentium conſtitutionem indicat, ita ad decorem & pulchritudinem hominis etiam facit.

Qui color ſi mutetur, quod ſæpe accidit, dum dentes à naturali ſuo candore ad flauum, liuidum, nigrum colorem deflectunt, vitium in qualitate mutatâ oritur, quod ſæpe in dentium corruptionem & grauiora vitia degenerat.

Accidit autem iſta dentium fœditas ab humoribus vitioſis in ſuperficie illorum hærentibus; à vaporibus ſurſum exhalantibus, à frequenti dulcium eſu, à maſticatione fructuum nigrorum, vt myrtillorum, mororum, à cibis in vaſis cupreis aut æneis aſſeruatis, ab inunctione argenti viui, in lue Venerea, vel ab eadem in fucis & pigmentis faciei adhibitis, vnde fæminæ, quæ ad faciem pingendam fucis ex Mercurio vtuntur, plerunque dentes malè coloratos habent. Interdum tamen etiam ab humoribus vitioſis, & alimento prauo dentibus ſeſe inſinuante color eorum mutatur.

Ad dentium autem ſordes tollendas, & colorem vitioſum emendandum, vſitatiſſima ſunt Dentifricia parata ex iis, quæ ſordes abſtergere poſſunt; vt *oſſibus ſepia, pumice*, præcipuè ſi igniatur, & vino albo bis extinguatur, ac tertia vice ignitus ſponte refrigerari ſinatur, & pulueriſetur; *cornu cerui, corall. margarit. ocul. cancri, lapid. ſpongia, alabaſt. cochl. teſtis combuſtis, radic. ariſtol. teſtis ouorum, mandibulis lucij, ſilicibus combuſtis, arena alba, maſtiche, ſale, gummi iuniperi, tartaro, alumine.* Quibus ad ſuauem anhelitum conciliandum addi poteſt *cinamomum, lignum aloes, rad. ireos, roſmarinus, flor. lauendulæ, roſarum, moſchus.* Curatio.

Vt ℞. *Alabaſtr. pumic.* an. Drach. iii *ſalis* Dach. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Oſſ. ſepia* Drach. ii. *teſt. ouor.* Drach. i. ß. *rad. ireos, corallior. albor.* an Scrup. i. *alum. roch.* Scr. ß. *maſtich. roſar. rubr.* an. g̃. v. *moſch.* g̃. i. *ſilic. alb. combuſt.* vel *aren. albiſſ. ſubtiliſſ.* ad pondus omn. F. Puluis.

Vel ℞. *Mandibul. lucij, C.C. vſti prapar. corall. prapar.* an. Vnc. ß. *aluminis vſti, radic. ireos,* an. Drach. ii *ſal. gemmei* Drach. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Oſſ. ſepia, corall. albor. margarit. prapar.* an. ℥. i. *C.C. vſti* Drach. i. ß. *pulu. rad. ireos, gummi iuniperi,* an. Drach. ß. *ariſtol. rot.* Scrup. i. *lign. aloes* Drach. ß. *moſch.* g̃. ii. F. Puluis.

Vel ℞. *C.C. vſti prapar. corall. albor.* an. Drach. ß. *margarit. prapar.* Drach. i. *maſtich. ireos,* an. Drach. i. *moſch.* g̃. iv. F. Puluis.

℞. *Corall. albor. rubr.* an. Drach. ii. *lapid. ſpong. oſſ. ſepia,* an. Drach. i. *C.C. vſti prapar. raſur. eboris,* an. ʒ. ii. *maſtich.* Drach. iii. *gummi iuniperi* Drach. i. ß. *ſal. torrefact.* Drach. ii. *moſch.* Scrup. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Pulu. cryſtalli* Drach. ii. *corall. rubr. ſcobis C.C. albiſſ. & ſubtiliſſ.* an. Drach. ii. F. Puluis.

Vel ℞. *Pulu. oſſis ſepia, lapid. ſilicis vſti, pumicis vſti,* an. Drach. i. ß. *calaminar.* Drach. ß. *C.C. vſti* Drach. i. *rad. ireos* Drach. ß. F. Puluis.

Anth. Boëtius puluerem oſteocollæ commendat. Poteſt & pulueribus ſaccharum, mel, vel oxymel admiſceri, & mixtura Electuarij inſtar parari, quâ dentes fricentur.

Vt ℞. *Pulu. corall. rubr. lap. cryſtalli,* an. Drach. i. *oſſ. ſepia, lap. calaminar. myrrha,* an. Scrup. i. *alum. vſti, ſalis toſti, C.C. vſti, lap. pumicis,* an. Drach. ß. *rad. ireos, calami odor. nuc. moſch.* an. Drach. ß. *panis albi toſti* Drac. iii. *oxymel. ſcillit.* q. ſ. M.

Hâc mixtura dentes alternatim fricentur, poſtea lauentur oxycrato vel aq. aluminoſa cum aq. communi vel roſarum.

Alij ſolo melle roſato cum oleo vel ſpiritu vitrioli mixto vtuntur h. m.

℞. *Mellis roſati col.* Vnc. i. *ſpir.* vitrioli Drac. ß. M.

Secreti loco nonnulli commendant carbones & cineres ſtipitum roriſmarini: quibus Neoterici præferunt, & pro certiſſimo experimento habent, cinerem Nicotianæ.

Cardanus aq. & ſuccum limonum ac citri commendat.

Vel ℞. *Summit. myrthi, lentiſci, oleaſtri, ſaluia, roriſmarini,* an. M. i. *corall. rubr. eboris, dent. equorum.* an. Vnc. iv.

In fictili vaſe ſimul vrantur, addendo *ſalis communis* p.j. donec omnia dealbata ſint, & reducantur in puluerem, cui adde
garyophyll, cinamomi, roriſmarini, an. Drach. iii. *moſchi* Scrup.i.

F. Puluis. Qui etiam excipi poteſt oxymel.ſcillitico, vel mucilagine gummi tragacanth.aut Arabici,& inde Styli formari.

Loco puluerum etiam Styli ad dentes mundandos fieri poſſunt;

℞. *Corall.rubr. prepar, pumic. prepar.* an. Drach. i.ß. *gallia moſch.* Scrup. i. *ſanguin. dracon. caryophyll. cinamomi, maſtich.* an. Drach. i. *moſch. ambr.* an. gran. ii.

Cum *tragacanth. in aqua roſar.diſſol.* F. Styli.

Vel ℞. *Lapid.pumic.* Vnc.ß. *corall. rubror. alb. C.C. prepar.* an. Drach. ß. *ſanguin. dracon.* Drach. ii. *gummi Arabici in aqua roſar.diſſolut.*& *album. ouor.* q.ſ.

In ſumma, ne dentes malè colorati euadant, & corrumpantur, dentes à ſordibus & cibis mundandi, verum non acumine cultri, cum dentes inde lædantur, ſed dentiſcalpiis ligneis, vel ex oſſe firmo ac flexili paratis, è ſpinis piſcium aliquorum, oſſiculis & tendinibus oſſeis gallinarum, item ligno lentiſci, myrti, lauri, iuniperi, cupre. F. Os verò poſt cibum colluatur aquâ, ſalsâ inprimis, vel vino. Commendatur ad dentes mundandos & hæc Aqua;

℞. *Sacchar.* ℔.ß. *ſal.* ℥.iii. *alumin.Roch.* ℥.i.ß.

Deſtillentur per alembicum. In aqua intingatur goſſypium,& eo dentes fricentur.

Vel ℞. *Salis ammoniaci, gemmei*, an. Vnc. i. *alum.* Vnc.i. *aq.roſar.* q.ſ. Deſtillentur.

Laudatur & ſequens Aqua;

℞. *Sacchar.* ℔. ii. *alum.rocha* ℔.i. *vini albi generoſi* ℔.i.ß. Deſtillentur ſ.a.

Deſtillato liquore dentes ſæpius fricentur & mundificentur.

Chymici oleum ſulphuris commendant, vt aquam fortem communi temperatam, cum penicillo denti appoſitam. In ea nonnulli folia ſaliuæ macerant, eiſque dentes fricant, qui poſtea, vt glabri rurſus fiant, melle roſato & ſanguine draconis inungendi óſque eluendum. Sic enim ſtatim dealbantur. Sed cautè iſta vſurpanda.

De Sanguinis è dentibus fluxu.

Nec prætereundum hoc loco, quod Balduinus Rouſſetus, *libro de hominis primordiis, & hyſtericis affectionibus*, refert. *Nos*, inquit, *quod ſupra communem hominum fidem eſt, Furnis municipio Flandriæ, mulierem nouimus, cui forte fortuna, cum eliſus eſſet dens molaris, ſoliti alioqui menſes ſupprimerentur, naturâ noxium illum feculentúmque ſanguinem propellente, ſingulis menſibus ex eliſi dentis vulnuſculo ſanguineus quidam gurges, proportione purgationi reſpondens, efflueret.* Scribit etiam Hollerius, *comm.2. in ſect.2. lib.2. aph.18. Coacar. prædictionum*, ſe vidiſſe è loculo dentis longo tempore ſanguinem profluxiſſe, qui nullis remediis ceſſit, ægrúmque tandem ſuſtulit.

CAPVT XV.

De dente Aureo pueri Sileſij.

Dens aureus pueri Sileſii. HOc loco, vbi de colore dentium mutato agitur, non videtur omittenda quæſtio, de Aureo dente pueri Sileſij. Anno enim Chriſti 1593. circa F. paſchatis rumor innotuit, puerum quendam annorum ſeptem, Chriſtophorum *Mullerum*, in pago *VVeigelsdorff*, in Sileſia, cùm ipſi dentes excidiſſent, vltimi molaris loco dentem aureum ſuccreuiſſe; cuius rei hiſtoriam pòſt anno Chriſti 1595. deſcripſit & publicè edidit D. Iacobus Horſtius, Medicinæ profeſſor in Academia Helmſtadiana, qui ipſum partim pro naturali, partim pro prodigioſo habet, & ſolatij loco Chriſtianis à Turcâ tum afflictis exhibitum eſſe ſtatuit. Eodem anno 1595. eiuſdem aurei dentis hiſtoriam edidit Martinus Rulandus, cui ſeſe oppoſuit Iohan. Ingolſteterus, anno 1597. contra quem ſuum iudicium eodem anno defendit Martinus Rulandus. De eodem aureo dente ſcribit etiam Andr. Libauius, *part. 2. Singular. diſſertat. 7.* qui diſputationes [illegible], in partem vtramque habitas, recenſet, quas vt huc afferam, operæ pretium eſſe non puto. Non entis enim nullæ ſunt affectiones, & dens ille aureus nullus fuit, ſed fucus merus, qui Vratiſlauiæ demum detectus fuit. Eius rei hiſtoriam ad me perſcripſit Dn. D. Michaël Doringius, ſicut illam ex Dn. D. Danielis Bucretii, Phyſici quondam Vratiſlauienſis, relatione accepit, quæ talis eſt: Puer ille cum Vratiſlauiam deductus fuiſſet, & omnes nouitatis iſtius miraculoſæ (vt putabatur) cognoſcendæ ac viſendæ deſiderio tenerentur, factum eſt, vt in doctorum virorum conuentum ac concionem, cui inter alios plures CL. D. Chriſtophorus Rhumbaumius, p. m. etiam interfuit, vocaretur. Acciti & admiſſi dentem ſedulò contemplati ſunt, qui ſplendore aurum Rhenanum repræſentauit. Adfuit ſimul aurifaber. Is iuſſus, affrictione lapidis lydij dentem examinauit. Linea affrictione inducta exiſtimabatur reuerà eſſe aurum Rhenanum. Aurifaber igitur, rei veritatem penitius exploraturus, ipſi illeuit pigmentum aureum. Et ecce, linea illa abſumpta diſparuit. Protinus ergo de fraude ſuſpicio concipitur. D. verò Rhumbaumius, vt erat ingenioſus & cautus, inſpectionem repetit, atque ſupernè dentem non integrum, ſed foraminulo pertuſum conſpicatur. Spatula igitur ferreâ admotâ, numquid lamina aliqua orichalcea ſolùm denti eſſet inducta, explorat. Rem ita ſe habere, certiſſimè inuenit, & reliquis ſpectatoribus oſtendit. Lamina enim illa per ſpatulam mouebatur, nihilque erat aliud, quàm medietas (& forſan inaurata) globuli, quales crumenis & marſupiis olim à fœminis in Sileſia geſtari ſolitis appendi conſueuerunt. Detraxiſſet prorſus à dente laminam iſtam D. Rhumbaumius, ni deceptor reſtitiſſet, & ſe cum puero ſubduxiſſet. Fraudis enim hæc detectio peſſimè habuit pueri iſtius circumductorem, vtpote qui nummos corradendi occaſionem ſibi ereptam eſſe videbat; atque ita cum aureo iſto dente euanuit ac diſparuit. Quæ hiſtoria omnes naturæ ſcrutatores meritò monere debet, ne cauſſas rei & τὸ διότι prius quærant, quàm τὸ ὅτι ſit manifeſtum, & de re ipſa planè conſtet. In qua re tamen non rarò peccatur, dum de non entis affectionibus & cauſſis ſæpe acriter & magno conatu diſputatur.

CAPVT XVI.

De Gingiuarum affectionibus.

GIngiuarum etiam affectiones p. n. variæ ſunt nimirum Luxuries ipſarum, dum præter naturam augentur, vt dentes propemodum integant: deinde Flacciditas, dum caro earum mollis euadit, & facile ſanguinem fundit; quod vitium ſcorbuto familiare eſt: contrà eorundem Corroſio & Abſumptio: Inflammatio ad radicem dentis, quæ παρουλὶς, Celſo παραδρτὶς, (niſi mendum in textu eſt) abſceſſus παραλίδα ſequens, qui ſi malè curetur, caruncula innaſcitur, ad intimos præcipuè molares, quæ ἐπουλὶς dicitur, & aliquando cum aduerſo buccarum muſculo coaleſcit. Nonnunquam abſceſſus in vlcera, can- *aff ction*

crum

crum & fiſtulas, degenerat; interdum & gangræna gingiuas corripit; de quibus jam dicemus.

De gingiuis Excreſcentibus, Laxis, Flaccidis, Sanguinem fundentibus.

ina ex- *ntes, &* Gingiuarum Caro ita ſæpe Luxuriat & Incrementum ſumit, vt dentes, præſertim molares, obtegat quod vitium πλαδαρὰ οὖλα, gingiuarum Luxuries, Excreſcentia, & dentium Superincarnatio nominatur. Plerumque illa caro laxa, ſordida & flaccida eſt, & cruorem, ſi paulatim attingatur de ſe fundit & graueolet; id quod ſcorbuticis familiare eſt.

Atque accidit hoc vitium à ſanguine ſeroſo, vitioſo, corrupto, copioſius ad gingiuas confluente; ad quam rem inprimis facit, caro gingiuarum ſuâ naturâ laxa, quæ humores affluentes facilè ſuſcipit.

Vt enim in vlceribus & vulneribus, vbi caro cute non tegitur, facilè luxuriat: ita etiam gingiuarum caro, quæ cute craſſa non tegitur, facilè luxuriat.

Si luxuries iſta carnis ſit leuis, & ſine putredine, facilè reprimentium & aſtringentium vſu compeſcitur, vt collutione oris cum aqua aluminoſa, cum decocto balauſt. gallar. fol. pruni, corric. mori, & aſperſione pulner. ex balauſt. radic. biſtortæ, corall. rubr. & pauco alumine.

Si verò gingiuæ putridæ ſint, & grauem odorem ſpirent, fortiora requiruntur.

Commendatur hîc peculiariter Aquilegia, & vnguentum ex Aquilegia paratum in hoc malo vtile eſt. Inprimis verò efficax eſſe ſequens Linimentum, multo vſu compertum eſt:

℞. *Pulu. fol. aquileg. ſaluia, menth. criſp. nuc. moſch.* an. Vnc. ſem. (Nonnulli etiam rutæ & myrrhæ tantundem addunt.) *aluminis vſti* Vnc. i. *mellis puriſſ.* ℥. iv. vel q. ſ. Mel leni igne deſpumetur. Deſpumato & calenti pulueres inſpergantur. F. Linimentum, quo gingiuæ inungantur.

Vel ℞. *Mellis opt.* Vnc. ij. *aceti vini* Vnc. i. *flor. aris* Drach. j. *alum.* Scrup. j Bulliant, donec rubefiant, adde *pulu. ſabina, nuc. moſch.* an. Drach. ſem. *C. C. prap.* Vnc. ß. F. Linimentum.

Præſtantiſſimum quoque hîc eſt decoctum ſummitatum rubi Idæi. Vtile eſt etiam gingiuas cruentas & defluxione tentatas ſæpius attingere ſale vſto. Idem præſtat puluis coralli rubri crudi, vt & antheræ roſarum, nec non collutiones ex vitriolo, alumine, myrrha, maſtiche & aceto ſcillitico paratæ.

Vtilis eſt & oris collutio cum aqua ſaluiæ, plantagin. prunell. & naſturt. aquat.

Vel ℞. *Radic. tormentilla, cort. rad. prunor. ſylueſtr. hyperici, ſaluia acuta,* an M j.

Inciſa coq. in *vino* ℔. i i. ad conſumptionem tertiæ partis. Colaturâ os colluatur.

Efficax eſt & hæc Aqua, & in omnibus vlceribus ſordidis gingiuarum, tonſillarum, palati, faucium, narium, & ozænis vtilis:

℞. *Mellis roſati* Vnc. ii. *ſulfuris viui, aluminis crudi.* an. Vnc. i. *alb. Græc. cimar. ſabin.* an. Vnc. ſem. *ſpong. ſambuc.* Drach. i *fol. hyperic. roriſmar. plantag. ruta, ſaluia, puleg.* an M. ſem. Coqu. in vini & aquæ ℔. ii. ad conſumptionem quartæ partis Sub finem adde *æruginis aris* Vnc. j. ſtent donec ſponte refrixerint, poſtea colentur.

In colaturâ penicillum lana vel goſſypio inuolutum intingatur, & locus affectus tangatur; vel goſſypium aut ſtupa loco affecto imponatur.

Aetius ſumit *alumin. vſti, thuris, myrrha,* p. æ. quæ cum melle miſcet & illinit, & poſtea os vino colluere jubet.

Ejuſdem eſt, quod efficaciter carnem corruptam gingiuarum abſumit & putredinem ſiſtit:

℞. *Chalcitid. cruda* Drach. iij. *cadmia* Vnc. j.

Cadmia in aceto ad æſtiuum Solem aliquot diebus conteritur, deinde adjicitur chalcitis, & ſimiliter cum ea teritur, affuſo ſæpe aceto. Poſtea ambobus exſiccatis, tritis, & cribratis vtere ſiccis, ſed cum cautione, ne quid ex pharmaco in os deglutiatur.

Vel ℞. *Alumin. ſciſſil. flor. roſar. rubr.* an. Drach. j. *ſal. foſſil.* Drach. ii. *croci* Drach. ß. Vtere ſicco, aut cum melle cocto.

Mel etiam roſatum, ſi vnciæ vni ol. vitrioli guttæ ij. addantur, vlceribus gingiuarum & oris vtile eſt.

Vel ℞. *Nuc. moſch.* N. j. *alumin. crudi* Drach. ß. *alb. Græc. ſucc. rut. mille fol. chærefol.* ana Drach. ii. *mellis* Vnc. i. Miſce.

Vtiliſſimum eſt, ſi ante & poſt cibum os colluatur aquâ, è qua ſal, excoquitur.

De Fluxu ſanguinis è gingiuis.

Interdum non ſolùm laxæ fiunt gingiuæ, ſed etiam ſanguis ex iis fluit. De quo Hippocrates, *in Coacis, lib. 2. comm. 1. ſect. 2. aphor. 14. ſec. diſtinct. Hollerij.* Τὰ ἀπὸ οὔλων αἵματα ἐπὶ κοιλίῃ ὑγρῇ, ὀλέθρια. *Sanguis de gingiuis ab aluo liquida, lethale.* Significat enim virtutis debilitatem in hepate & venoſo genere, & in ipſo ſanguine vitium, vbi ſcilicet is eſt acris & ἰχωροειδὴς; qualis in ſcorbuticis colligitur. Si ergo is per gingiuas effluat, & aluus ſymptomaticè ſoluatur, malum ſignum eſt. *Fluxus ſanguinis è gingiuis.*

Cui malo ſi curatio adhibenda ſit; medicamenta, quæ ad gingiuas laxas conueniunt, vſurpanda. Interdum tamen ejuſmodi fluxus criticus eſt, & non ſtatim ſiſtendus. Ita apud Dodonæum. *obſeru.* 14. Latomo ecthymatis laboranti ſanguis è gingiuis erupit, quo repreſſo, ad vrinarios meatus delatus, ac cruenta vrina ſubſecuta eſt, quæ cum reprimentibus talis eſſe deſiiſſet, iterum ad gingiuas ſe contulit, nec fluxus ceſſauit, donec æger ſanitati reſtitutus eſt.

Ita refert Amatus Luſitanus, *cent.* 5. *curat.* 5. quibuſdam hominibus ſanguinem è gingiuis effluxiſſe, qui, ſi fluxus non ſolito reſponderet modo, in capitis dolorem inciderint, vt eum reuocare neceſſe habuerint. Et Iulius Alexandrinus, *in annot. ad cap.* 11. *lib.* 2. *meth. med. Galeni,* ſcribit, ſocrui ſuæ per interualla quædam ſanguinem è gingiua fluxiſſe, quaſi venulâ aliqua inibi ex ἀναστομώσεως apertâ. Et Zacutus Luſitanus, *de Prax. Med. admir. lib.* 1. *obſeru.* 86. refert, aurifabro cuidam febre ardente laboranti ex venula gingiuæ inferioris per tres dies continuos ſanguinis plus quam libras quinque criticè effluxiſſe, febrémque inde ſolutam fuiſſe.

De gingiuis Carne denudatis, ſeu Carnis gingiuarum conſumptione.

Vt gingiuarum Caro aliquando Luxuriat: ita contra nonnunquam Imminuitur & Abſumitur, vt dentes nudi conſpiciantur & laxentur ac vacillent; quod accidit ex humore prauo & acri ad gingiuas confluente, eáſque erodente.

Danda igitur opera eſt, vt caro regeneretur.

Ergo ℞. *Thuris, maſtich. ſarcocoll. ſanguin. dracon.* an. Drach. j.

F. Puluis, qui gingiuis aſpergatur. Auicennas ſumit *thuris, maſtich. ariſtolochia rotunda, ſanguin. dracon. farin. orob. rad. ireos,* an. Drach. j. Pulueriſata cum melle & aceto ſcillit. ſubigit, & eo gingiuas fricat.

Poſſunt tali etiam Linimento inungi:

℞. *Syr. myrtini, mellis roſ. col.* ana Vnc. ſem. *diamori, dianuc.* ana Drach. ii. *pulu. mandibul. lucij piſc. rad. biſtort. nuc. moſchat.* ana Scrup. j. Miſce.

Vel ℞. *Mell.roſ.col.* Vnc.j.*pulu. maſtich. myrrh.thu-ris,nuc.moſch*,an.Scrup.i. Miſce.

Vel ℞. *Rad.cyperi* Drach.ii.*ariſtoloch.rotund. ſarco-coll.*an.Drach.i.ſem.*myrrh.*Drach.j.*rad.ireos,terra ſigil-lata,raſura C.C.* an.Drach.ſem. *fol. myrti, flor.roſar.ru-brar.* an.P.j. *ſantal.albor.rubr.*an.Drach.i.ſem. *alumin. vſti,balauſt.*ana Drach.ii.

F. Puluis, de quo aliquid in aqua folior. quercus ebulliat,& decocto os colluatur.

℞. *Cancros viuos* N.vi.*radic. lappæ majoris* Vnc.i.

Contundantur in mortario ad pultis conſiſtentiam. Diluantur cum *aq.ſt. cyani* Vnc xvi. Exprimantur per pannum linteum,lauentur eo dentes & gingiuæ.

De gingiuarum Inflammatione ſeu Parulide, Epulide, Vlcere, Cancro, Fiſtula.

Gingiuarum inflammatio. Præterea etiam gingiuæ quandoque inflammatione cum dolore corripiuntur,apoſtema patiuntur, quæ in vlcera,interdum cancrum,fiſtulas,gangrænam deſinunt. Inflammatione,quæ Græcis [illegible] dicitur, gingiuæ corripiuntur à ſanguine tenui,ſiue puro,ſiue cum aliis humoribus mixto, qui è capitis vaſis in eaſdem defluit. Familiaria etiam ſunt vlcera gingiuarum ſcorbuticis, de quibus, *libr. 3. Pr.part.5.ſec.2.de ſcorbuto.* dictum.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Malum ipſum per ſe viſui patet. Et quidem, ſi materia ſit calidior & acrior, gingiuæ magis rubent & calent,dolórque & punctio vehementiùs affligit. Sí verò ſanguis ſit frigidior, rubor, calor & dolor eſt remiſſior.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Inflammationes hæ, niſi ſtatim reprimantur, in apoſtemata abeunt,quæ nunc citiùs,nunc tardiùs rumpuntur, pro tumoris magnitudine & humoris natura.

2. Non contemnendum eſt hoc malum, cùm, niſi maturis præſidiis ipſi ſuccurratur,in apoſtema & vlcera diuturna,nonnunquam & in fiſtulam abeat.Sæpe & in cancrum incurabilem,vbi materia melancholica ſicca & aduſta fuerit, quandoque & in gangrænam abit.

3. Si gingiuarum inflammatio in gangrænam mutetur, inſanabile plerumque malum eſt, vt aliquot exemplis demonſtrat Guilielmus Fabricius, *cent. 1. obſeru* 30.

Curatio. 4. Æſtate in aurium inflammationibus quinto die eruptiones fiunt: ſic & quæ circa gingiuas & nares ſuppurationes contingunt. Hippocrates, *6. epid. ſect. 6. t. 24.*

Curatio.

Vniuerſalia quod attinet, eadem methodo curanda hæc inflammatio, quâ aliæ inflammationes. Vena nimirum aperiatur in brachio.Ita Meliſandro apud Hippocratem,*7.epid.ſect.vltima*, cùm magno gingiuæ dolore corriperetur, & valde intumeſceret, vena in brachio ſecta eſt. Poteſt & poſtea vena ſub lingua aperiri, & cucurbitulæ collo admoueri. Nec Topica multum diſcrepant;niſi quod gingiuæ,cum carne ſint præditæ molli, ac rara, fortia medicamenta non tolerant. Ideóque dum nondum putreſcunt nec corroſæ ſunt, conueniunt medicamenta, quæ aſperitatis & mordacitatis ſunt expertia. Nam acria inſigniter nocent, & proinde in gingiuæ dolore ab aceto abſtinendum. Et primùm quidem phlegmones generatio impedienda eſt & reprimenda inſtitutis oris collutionibus & gargariſmis ex decocto fol.quercus, nucum cupreſſi, balauſtior.roſ.rubr.aqua plantaginis,prunellæ, saniculæ, portulacæ,veronicæ,fragor.fol.quercus,cum ſucco vel rob.moro,tum in iis diſſoluto, vel rob.nucum, ribes, berberum,fragorum,ſyrupo granatorum,violarum,roſatum ſiccarum,myrtino, oxyſacchato ſimpl.melle roſato. E. g.

℞. *Aq.plantag.prunella*,an. Vnc.iij.*roſ.rubr.* Vnc.i.ß. *diamori* Drach.vi. *mellis roſati col.* Drach.iii. *ſalis nitri prep.*Drach.ſem.Miſce.

Vel ℞. *Aq.ſemperuiui, plantag. centinod.min.*an ℥. ii.ſem.*mellis roſati* Vnc.i.*nitri prep.*Drach.ſem.M.

Vel paretur tale Decoctum:

℞. *Herb. prunell. plantag.* an.M.j.*fol.roſ.rubr.*P.iij. *balauſtior.*Drach.ſem.*rad.* [illegible] Drach.i.[illegible] *exſiccat.*Drach.ii.

Conciſa & contuſa coqu.in *aq.hord.ſimpl.*pro ℥.ix.

In quibus diſſolue *rob.fragor.* Drach. vi. *ſyr.violac.* Drach.iij.*nitri prep.*Drach.j.ſem.M.

Galenus, *5.de comp.med. ſec.loc.c.9 1.* ſcribit,gingiuis ex inflammatione dolentibus optimum remedium eſſe ol. lentiſcin. temperatè calefactum in ore retentum,idque recens.Nam oleum quò vetuſtius, eò calidius. Habet illud oleum vim moderatè reprimendi & diſcutiendi. Aëtius ptiſana gingiuas colluere jubet. In cauſſa frigida aliquid de reſoluentibus calidis admiſceatur, vt de alumine vſto vel ſale.Aut decoctum fiat ex ſem.lini,fol.agrimon.cum exiguo alumine,pro Collutione oris.

Vel paretur tale Decoctum:

℞. *Hord.integri* M.j.*fl.malu.arbor.* P.iij.*roſar. rubr.* P.ij.*rad.* [illegible] Drach.iij.*jujubar.* N.vij.*caricar.* [illegible] N. iij.

Coq.in ſ.q.*aq.fluuiatil.*ad tertias.

Colentur,colaturæ ℞.Vnc. viij. In quibus diſſolue *oxymel.ſimpl.mell.roſati colat.*an.Vnc.i. *diamori* Vnc.ß. *lap.prunella* Drach.ij.

M. pro Gargariſmo. Alumen etiam vſtum & tritum parotidas comprimit,teſte Aëtio.

Si apoſtema ad maturationem tendat, gingiuæ butyro inungantur. Deinde apoſtema aperiatur decocto caricarum,lini,fœnigræci, & ſimilium.Vel caricæ per medium diſciſſæ imponantur. Si abſceſſus ſponte non aperiatur,ſcalpello aperiri poteſt.Apertus abſceſſus hydromelite, collutionis & gargariſmi inſtar adhibito, mundetur. Tandem vlcus exſiccetur & claudatur.

Interdum verò apoſtema in vlcus deſinit,& quidem nunc vlcus ſimplex eſt ſine corroſione & putrefactione, nunc verò corrodendo ſerpere incipit, vt non tantùm putreſcat caro,ſed & abſumatur, & [illegible] gingiuarum fiat; quod accidit; cùm humores ſalſi, acres aut praui affluunt.Curantes autem talia vlcera, ſi ſint ſimplicia, exſiccantibus & adſtringentibus medicamentis, collutione ſcilicet oris cum decocto agrimoniæ,roſar. balauſtior. cupular.gland. aceto ſcillit. alum. myrrh. vti debent.

Vt ℞. *Agrimon.*M.j. *balauſt.roſar.rad.ariſtoloch.rotund.*an.Drach.ij.Coquantur in vino.

Colaturæ ℞.lb.j.*acet.ſcillit.*Vnc.ij.M.

Vel ℞. *Rad. ariſtoloch. rotund. balauſt.flor. roſar. rubr.* ana Vnc. ſem. *myrrh.alumin.*ana.Drach.ij. *cinamom.ſpic.*ana Drach.j.

F. Puluis,qui diuidatur in duas partes;vna cum melle redigatur in formam Linimenti, quo dentes inungantur;Puluis verò aſpergatur vel affricetur.

Si vlcus in fiſtulã tranſeat,fortioribus vtendum, vt:

℞. *Gallar.cupul.gland. flor.roſar. balauſt.cortic.granator.*an.Vnc.j.

Coqu.in vino pro Collutione oris. Ipſis verò gingiuis hic Puluis inſpergatur:

℞. *Gallar.ſumach.gran. myrt.cupul. glandium, ſem. plantag.*an.Drach.i. *vitrioli albi, alum.ſciſſil.* an.Scrup. iiij.*anther.roſar.*Drach.ij. F. Puluis.

Vel ℞ *Maſtich.gummi juniperi, acacia, hypociſtid.* an.℈.ß.*tutiæ præpar.*Drach.ß.*vitrioli albi* ℈.ii.F.Puluis.

Vtiliſſima

Vtiliſſima verò & efficaciſſima eſt hîc aqua viridis, ſupra de gingiuarum excreſcentia & laxitate propoſita.

Si in cancrum degeneret vlcus, Gordonius hoc vtitur:

℞. *Rad. hellebor. ariſtoloch. long. tartari, aluminis vſti gallar. balauſt.* p. æ. & cum *ſucco fol. oliuar.* vel *agrimon. & melle.*

vlis. F. Vnguentum, quo gingiuæ carioſæ illinantur.

Si verò poſt inflammationem gingiuarum carnis excreſcentia quædam emergat juxta dentes molares, quam Epulida vocant, quod accidit aliquando cum febre & vehementi dolore internæ mandibulæ, vtitur Aëtius medicamentis, quæ inflammationem ſoluunt, atque os colluere hydromelite, priſana, decoct. ſemin. lini jubet, totam item mandibulam contegere cataplaſmate ex hydromelite & ſemin. lini. Poſtea ad ipſam carunculam ſiccantia medicamenta admonet, quale eſt puluis alumin. vſti aſperſus, aut qui Recipit *ſulphuris viui, piper. alumin. ſciſſil.* p. æ. Efficax hic eſt & vitriolum.

Vel ℞. *Puluer. gallar.* Drach. i. ſem. *alumin.* Drach. i. F. Puluis.

Vbi verò tardius conſumitur, exedens apponit, quale eſt ærugo per ſe, vel cum æquali parte gallarum. Æger autem in æruginis vſu monendus, ne ſaliuam deglutiat. Exeditur etiam interdum aquâ forti, aquâ regis, & oleo vitrioli.

Vtilis eſt hîc aqua viridis, cujus antea facta mentio. Si nec his tollitur epulis, forcipe correptam ferro exſcindit, & vlcus, vt par eſt, curat. Debètque os poſt ſectionem illam cum decocto myrrhæ & pauco ſale collui.

CAPVT XVII.

De Maxillarum morbis, & ſymptomatibus.

Fungi maxillarum.

illarum i. MAxillæ etiam ſuos morbos patiuntur. Inter eos autem primò ſunt Fungi dicti, qui etiam interdum è cerebro naſcuntur, vt ſupra, *lib. 1. part. 1. cap. 25.* dictum eſt, læſa procul dubio aliqua fibra neruea aut membrana. Ita memini cuidam puero dentem ore extractum, & proculdubio neruum vel membranam nerueam ſubſtratam læſam eſſe, è quâ fungus poſtea enatus eſt, qui penè totum os repleuit, & puero etiam mortem attulit.

Syderatio maxillarum.

illarum ratio. Syderantur etiam nonnunquam maxillæ poſt dentium dolorem. Ita *5. epidem.* Metrodori puero ex dentis dolore ſyderatio, & ſupercreſcens in gingiuis caro, ac moderata ſuppuratio contigit: & tum molares, tum maxilla ipſa deciderunt.

Maxillæ cum Capite connexio.

illæ cum æ conne. Maxillæ inferior pars capiti per articulationem conjungitur, vt liberè moueri poſſit. Contrarium tamen exemplum, vbi maxilla inferior capiti planè connata & conjuncta fuit, ſupra è Columbo, *anatomia lib. 15.* retulimus.

De maxillæ inferioris Iunctura ſoluta.

illæ in- ta iun- ſoluta. Aliis pleriſque animalibus maxilla inferior ex oſſibus duobus per ſymphyſin junctis conſtat, & in homine etiam in infantibus bifida eſt, & cartilagine copioſa in medio mento jungitur: in adultis tamen ita coaleſcit, vt nec coctione quidem ſeparari queat. Violentiâ tamen magnâ interdum hæc junctura ſolui, & oſſa hæc ſeparari poſſunt.

Malum periculoſum eſt, ſi in partem poſteriorem os recedat. De qua Hippocrates, *in Coacis: In neruorum diſtentionibus, & in iis, quæ in poſteriorem partem fiunt, diſſolutæ maxillæ mortem afferunt.*

Quapropter curationem etiam tradit Hippocrates, *in lib. de articulis, com. 2. t. 35. Si compago, inquit, maxillæ ad mentum diſſideat, reponere os cujuſlibet hominis eſt. Quod enim eminet, admotis digitis ab exteriore parte introrſum propellendum; quod intra inclinatur, impellis digitis repellendum extrorſum eſt. Id autem diſtentione prius adhibita, ſic, vt oſſa diſtent, faciendum.* Repoſita maxilla poſtea, vt, *ibidem*, docet, deliganda eſt. Curatio.

De maxillarum Luxatione.

Luxationem etiam patitur maxilla inferior. Quod quidem non facilè accidit, cùm ob articulationis naturam, quæ vndique oſſibus circumuallata eſt, tum ob muſculorum robur, quos plures & validos obtinet. Si tamen luxetur, tantùm in priorem partem propellitur & luxatur, vt Galenus, *comm. 2. in lib. de articul.* & Celſus, *lib. 8. cap. 12.* docent, & ex anatome patet. Ad poſteriora enim luxationem os impedit; ad dextram ſiniſtrum maxillæ caput; ad ſiniſtram dextrum caput. Et quidem luxatur vel altera tantùm parte, vel vtraque. Vt autem luxetur maxilla, neceſſe eſt, vt proceſſus roſtro ſimilis, acutus etiam dictus, qui ſubjugali oſſe inſeritur, ipſo oſſe jugali humilior fiat, & extra os jugale feratur. Fit hoc non niſi maxima oris apertione, vt in nimia oris in oſcitando dilatatione, vel ſi aliquid magnæ molis ore apprehendatur. Maxillarum luxatio.

Signa Diagnoſtica.

Si maxilla luxata ſit, os claudi nequit, maſticatio tollitur, locutio deprauatur, ſaliua ore ægro inuito profluit. Et quidem ſi maxilla ex parte vtraque ſit luxata, os magis hiat, nec lingua ad loquendum liberè moueri poteſt, vnde fit balbuties, & maxilla inferior cum ſuperiore non poteſt committi, ſed maxilla inferior tota magis prominet, etſi ordo dentium inferiorum & ſuperiorum reſpondeat, & canini ſint ſub caninis, molares ſub molaribus. Proceſſus etiam oſſis roſtrum referentis extra malas vtrinque eminens apparet, & temporales muſculi rigidi ac duri ſunt. Si verò ex vna parte tantùm luxatio facta ſit, à parte illa in anteriorem maxilla magis prominet & in aduerſum ipſa & mentum inclinatur, & os diſtorquetur, nec ordo dentium inferiorum & ſuperiorum ſibi reſpondet, ſed ſub inciſoriis ſunt canini. Signa.

Prognoſtica.

1. Periculo non vacat maxillæ luxatio, & propterea quamprimum reponenda eſt, priuſquam muſculi affecti cerebrum in conſenſum trahant propter neruorum ramos, qui à ſecundo & quinto cerebri pari orti in muſculos maxillam mouentes inſeruntur. Prognoſtica.

2. Si maxilla luxata ſuo loco non reſtituatur, periculum mortis imminet, & quidem plerumque circa diem 10. & febris continua excitatur, & dormiendi inexpugnabilis neceſſitas, & bilis ſyncera per aluum & vomitum reijcitur.

3. Si ex vtraque parte maxilla luxata ſit, difficiliùs reſtituitur, quàm ſi ex vna tantum; & propterea luxatio ex vtraque parte periculoſior eſt, & omnia ſymptomata ſunt vehementiora. Nam omnes quatuor muſculi maxillam ſurſum trahentes afficiuntur, & cum iis nerui inſerti, vnde dolor exoritur, & ex dolore inflam-

matio & febris acuta; & per conſenſum neruorum etiam os ventriculi afficitur.

4. Si poſt maxillæ reſtitutionem 12. dies elapſi ſint, periculum relapsûs non ita facilè amplius metuendum.

Curatio.

Danda ergo opera, vt quamprimum maxilla reſtituatur, antequam dolor & inflammatio accedat. Si verò jam ſpatium aliquod temporis à factâ luxatione elapſum ſit, vtendum prius medicamentis emollientibus & laxantibus, antequam reſtitutio tentetur.

Videndum verò primo, an ex vna, an verò ex parte vtraque facta ſit luxatio. Si ab vnâ ſaltem parte, æger vel in ſedili collocetur, vel reſupinetur in puluinari, & caput eius immobile à miniſtro teneatur. Poſtea Chirurgus pollices, lineis vel linteis vel faſciis ſubtilibus inuolutos, in eius os immittat & molaribus dentibus imponat, reliquâ manu extra maxillam ad mentum apprehendat, eámque deorſum trahat, deinde retrò verſus guttur compellat, poſteà ad oppoſitum latus agitet, & ſimul rurſum impellat, ægróque imperet, vt os claudat. Atque hæc omnia vno ferè momento fieri debent, vt Celſus inquit.

Si verò ex parte vtraque ſit luxata maxilla, eodem modo reſtituenda eſt, præterquam quod ad latera non eſt agitanda maxilla, ideóque primò maxilla deorſum trahenda ob muſculos, qui proceſſum acutum roſtro ſimilem trahunt, qui infra oſſis iuguli proceſſum trahi debet. Secundò retro æqualiter propellenda, quia luxatio in partem anteriorem facta. Tertiò ſurſum, & in locum ſuum compellenda. Maxillâ in ſuum locum reſtitutâ, danda opera, vt in eo retineatur, & non iterum excidat. Itaque medicamenta ex oui albuminibus & pulueribus adſtringentibus apponi debent, ac, ſi dolor adſit, muſculi oleo roſaceo inungendi. Faſcia quoque mento apponatur. Hinc ad aures adducatur, & tandem in capitis vertice colligatur, vt maxilla reſtituta in ſuo loco retineatur. Videatur Hippocrates, 2. *de articul.* & Galeni *in eum commentar.*

De maxillæ Fractura.

Maxillæ fractura. Tandem maxilla aliquando frangi poteſt ictu, caſu & ſimilibus cauſſis. Aliquando etiam in dentium extractione pars auelli poteſt. Quod malum per ſe facilè patet.

Conſolidantur autem oſſa maxillæ facilè, & quidem 21. diebus, & celeriter callus increſcit; cum ſint medulloſa & laxa; quod ſi non rectè reponantur, dentes vitiantur, atque inutiles redduntur.

Si verò quid de maxilla auulſum ſit, id reſtitui non poteſt. Quomodo autem maxilla fracta componenda ſit, docet Hippocrates, 2. *de artic.* qui ibi videatur.

De maxillæ inferioris Immobilitate.

Maxillæ inferioris immobilitas. Symptoma etiam quoddam occurrit circa maxillam inferiorem. Cum enim facta ſit mobilis propter ſermonem & maſticationem; cùm illa mobilitas tollitur, præter naturam ſeſe habet. Fit autem hoc in tumoribus circa articulum, cum deſtillationes in articulum circa auriculæ radicem fiunt, & ibi tumores atque inflammationes accidunt. Idem accidit in fracturis, luxatione, maxillæ cum capite coalitu. Pertinet huc & rigiditas illa genarum ſcorbutica, cuius, *lib. 3. Pr. part. 5. ſect. 2. de Scorbuto, c. 4.* facta eſt mentio. Non abſimilis videtur illa maxillarum rigiditas, cujus meminit Hippocrates, 5. *epid. num. 23. in cod. Foeſij*, in Eumelo Lariſſæo, cui crura, manus, maxillæ rigebant.

Signa & Curatio patent è morbis, à quibus immobilitas iſta pendet. *Signa & curatio.*

DE ORIS VITIIS.

CAPVT XVIII.

De Oris Inflammationibus & Vlceribus.

Sequuntur jam Oris vitia. E morbis ſunt oris Inflammatio & Vlcera. E ſymptomatibus, oris Fœtor; de quibus ordine decendum. *Curatio.*

Et primò quidem oris Inflammationem quod attinet, nonnunquam ex ſanguine & calidis ac bilioſis humoribus partes oris internæ, Palatum ſcilicet & Fauces inflammantur. Interdum inflammationem excitanti ſanguini etiam humores maligni conjunguntur, vt in Thaſo accidit, apud Hippocratem, 1. *epid. ſect. 1. ſtatu 1.* Inflammationi etiam cauſſam præbent inunctiones ex hydrargyro, è quibus ſæpe inflammatio, gangræna & ſphacelus excitatur, vt aliquot exemplis docet Guil. Fabricius, *cent. 3. obſeru. 92.* *Oris inflammatio.*

Malum per ſe viſui patet. Humoris etiam eam excitantis natura è ſuis ſignis cognoſcitur. *Signa.*

Eſt autem inflammatio nunc periculoſior, nunc minus periculoſa pro humoris peccantis natura. Etenim inflammationes oris, quæ ex ſolo fiunt ſanguine, ſunt mitiores; difficiliores, quæ ex ſanguine cum bile miſto generantur. Pernicioſiores etiam ſunt oris inflammationes, quæ cum febre fiunt, quàm quæ ſine eâ ſunt.

Curatio.

Vt in aliis inflammationibus; ita etiam hîc, ſi in vniuerſo corpore abundet ſanguis, vena primùm aperienda; ſi alij vitioſi humores, purgatione vtendum. Hinc ad topica veniendum.

Quod ſi neutrum horum aſſuerit, ſtatim ad topica accedendum. Requiruntur autem in principio, quæ refrigerant & repellunt atque adſtringunt; in incremento & ſtatu poſtea aliquid diſcutientium addendum.

Colluendum ergo os ſero lactis, in quo flores roſarum, ſummitates rubi vel vitis cocta ſint; aut decocto plantaginis, prunellæ, vel aquis inde deſtillatis, quibus diamorum, dianucum, ſyrup. violar. & ſimilia addenda. Ad diſcutiendum flores chamæmeli addi poſſunt.

Si tumor diſcuti non poſſit, ſed ſuppuratio expectanda ſit, adiuuanda ea & maturanda. Cui rei ſeruiunt caricæ appoſitæ. Vel coq. furfur in aqua, dum leneſcat, (commodum eſt etiam ficus addere) Colaturæ mel adde.

Eligenda autem ſemper ſunt talia medicamenta, quæ neque ſapore ingrata ſunt, neque aliquam prauam aut venenatam qualitatem obtinent, qualia medicamenta Græci *ϛοματικὰ* appellauerunt, & apud Galenum, 6. *de compoſ. med. ſec. loca*, deſcribuntur.

Reliqua ex iis, quæ iam de oris vlceribus dicentur, patebunt.

De Aphthis & oris Vlceribus.

Ἄφθαι equidem dicuntur in ſpecie ſuperficiaria oris vlcera, quæ infantibus præcipuè accidunt. Interdum tamen etiam latiùs hoc nomen ab Autoribus extenditur, & aliarum etiam partium vlceribus tribuitur. Ita Hippocrates, *lib. de natura mulieb.* & *de morb. mulierum*, *Ἄφθαι.*

mulierum, ἀφθῶν τὰ αἰδοῖα ſcribit. &, *de Coacis prænotionibus*, ἀφθώδεα ῥεύματα in orificio vteri nominat. Et, 2. *de morbis*, fiſtulam pulmonis aphthâ, id eſt, vlcere feruido laborare dicit; Galenus, 9. *de comp. med. ſec. loca*, διΰγρα καὶ ἀφθῶντας nominat. Verum, vt dixi, propriè aphthæ ſunt exulcerationes quædam in ſumma oris ſuperficie, igneæ quippiam caliditatis habentes, vt definit Galenus, 6. *de compoſ. medic. ſec. loca, cap.* 4. Hærent enim in ſumma cute, & ſerpunt in palatum, gingiuas, linguæ latera, eiúſque radicem. Interdum profundius ſeſe demittunt, & palatum carnémque linguæ exedunt, cuiuſmodi Gallicæ oris puſtulæ eſſe ſolent, præſertim ab inunctione cum argento viuo. Galenus tamen, quæ putreſcunt & exulcerantur, aphthas non amplius nominandas cenſet, ſed eroſiones potius & oris vlcera, quæ & remedia planè peculiaria poſtulant. Itaque etiam de oris Vlceribus poſtea ſeorſim agemus. Ita Auicennas Alcolas vocat, quæ oris Vlcera eſſe dicit cum expanſione & dilatatione, ſeu, vt vulgus appellat, Vlcera oris ambulantia. Mitius verò malum eidem eſt Bothor in ore, quæ puſtulæ ſunt non ſerpentes, ſed tales, quæ facilè ſuppurantur & delentur, etſi nonnunquam leuiter eas ſuppurare contingat. Eſtque Bothor generalis appellatio etiam puſtularum faciei, pulmonis, & aliarum partium; & variolæ ac morbilli etiam Bothor ab Arabibus nominantur.

Affectio ipſa, cùm exulceratio quædam oris ſit, ad ſolutam vnitatem pertinet cum intemperie. Pars affecta eſt os internâ & ſummâ ſui ſuperficie, ita, vt malum etiam gingiuas, linguam, & nonnunquam gurgulionem comprehendat.

Cauſſæ.

Ca. Gignuntur aphthæ interdum primariò in ore, dum ibi praui humores collecti ſunt, quos natura foras expellit; plerumque verò ſecundariò per conſenſum ſiue totius, ſiue alicuius partis. Totius, vt in febribus acutis & præcipuè malignis, vbi acres & feruentes halitus, per fauces, venas, arterias, & occultos corporis meatus ad os eleuantur. Vnde etiam febribus malignis malum hoc familiare eſt, atque in iis vlcera hæc potiſſimum fauces occupant, & ſæpe tam ſæua ſunt, vt depaſcentia fiant, ſimúlque cum faucibus etiam aſperam arteriam & gulam attingant. Partis, vt quando vel à capite acres, feruidi & erodentes humores in os defluunt, præſertim bilioſi, pituitoſi & ſalſi; vel à ventriculo, vt poſtea de Infantibus dicetur, pulmone, hepate, liene, vtero, eiuſmodi halitus ſurſum mittuntur, à quibus primò puſtulæ in ore excitantur, quæ ſæpe poſtea in vlcera deſinunt, pro corruptionis & materiæ in hac diuerſitate. Cum enim ſummæ oris partes carne conſtent molli & tenera, quam cuticula tenuis inueſtit, facilè ab occurſu acrium lædi poſſunt.

Non ſolùm verò ab internis hiſce cauſis aphthæ oris exiſtunt, ſed etiam ab externis, vt ab acredine eorum, quæ comeduntur aut bibuntur, aut alio modo aſſumuntur. Ita in lactentibus infantibus aphtharum cauſſa eſt aut lac nutricis nimis ſeroſum, acri ſuâ abſterſione ſummas, eáſque molles admodum in ætate illa partes exulcerans, teſte Galeno, 3. *aph.* 24. aut, vt, *in* 6. *de compoſ. med. ſec. loca*, addit, lactens ipſe, ſi lac hauſtum non probè concoquat, vnde euaporatio acris vel putrida ſurſum è ventriculo attollitur. Nam lac in ventriculis intemperatis facilè corrumpitur, vt bilioſum, acidum, vel aliter deprauatum euadat.

In vtriſque, in adultis ſcilicet & infantibus, adiuuant hanc malam affectionem conſtitutio aëris calida & humida pluuioſa, humores putridos gignens, ita vt epidemium nonnunquam hoc malum fiat. Hinc etiam in regionibus calidioribus, vt in Syria & Ægypto, frequentiora ſunt iſta vlcera; vnde etiam Ægyptiaca & Syriaca antiquitus appellata, teſte Aretæo. Cibi in ventriculo corrupti, eſus fungorum & aliorum, quæ facilè corrumpuntur ac malignitatem acquirunt.

Differentia.

Quod ad differentias aphtharum, eæ ex Galeno, 6. *de compoſ. ſec. loca cap. vlt.* &, ex 3. *epidem. comment.* 3. *aph.* 11. ſic diſcerni poſſunt. *Differentia.*

1. Tempore. Aphthæ enim aliæ incipientes ſunt, aliæ vigentes, aliæ inueteratæ, atque ita quædam leuiores, quædam deteriores.

2. Corporibus ſubiectis. Nam aliæ mollia infantium & puerorum corpora occupant, aliæ duriora adultorum.

3. Materiâ, eiúſque prauitate. Quædam enim inflammatæ ſunt, eæque calidæ & rubicundiores ex ſanguine; quædam igneæ & flauiores ex bile; quædam non inflammatæ, minúſque feruidæ, ex pituita putreſcente; quædam denique ex inueteratis atræ bilis malignitatem exurentem acquirunt. Vnde conſtat, aphthas ratione materiæ alias mitiores eſſe, alias, vt Galenus, 3. *epidem.* nominat, κακοήθεις, quæ ex putridis & malignis humoribus ortum habent.

4. A parte affecta, quæ ſumitur, diſtinctio, eſt, quod aphthæ vel in palato hærent, vel in lingua, vel in gingiuis, vel in labiis, vel in faucibus & gurgulione. Quas partes vel ſuperficie tenùs vlcerant, vel profundius erodunt, latè ſerpendo, pro malignitatis gradibus.

Poſtremò, ratione accidentium & ſymptomatum quædam cum vehementi dolore ſunt coniunctæ, quædam abſque eo ſunt; aliæ cum febre ſunt, aliæ febre carent: aliæ ſunt mundæ, aliæ ſordidæ; aliæ ſine cruſta, aliæ cum cruſta: & cruſta aliquando alba, aliquando flaua, aliquando liuida, aliquando nigra.

Signa Diagnoſtica.

Aphthæ facilè cognoſcuntur. Partes enim oris calidiores deprehenduntur, & hinc inde vlcuſcula ſeu tubercula quædam conſpiciuntur. Et puſtulæ rubicundiores ſanguinem præualere oſtendunt; flauiores, atram bilem; albeſcentes, pituitam; liueſcentes & nigreſcentes, atræ bilis ſuccum: quæ ſerpunt & vicina depaſcuntur, iis acredinem ineſſe ſignificatur, & quidem malignitatis non expertem, ſi ad nigredinem tendant; ſi fœteant, putredo adeſt. Cauſæ externæ, vt eorum, quæ eduntur & bibuntur, acrimonia, atque alia, ex ægri & adſtantium relatione cognoſcuntur. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Aphthæ recentes, præſertim in mollioribus infantium corporibus, facilè curantur, moderatè aſtringentibus, quoniam ex mitiore materia oriuntur: ægrè ſanantur, quæ diuturnæ ſunt, & progreſſu temporis putredinoſum quid acquirunt; quæ generis vocabulo νομαὶ à Græcis dicuntur Galenus, 6. *de compoſ. med. ſec. loca, cap.* 4. *Prognoſtica.*

2. Aphthæ antiquæ & exulceratæ longè periculoſiſſimæ ſunt in infantibus. Hos enim conſumunt. In adultis verò idem periculum non eſt. Pueris enim, præſertim lactentibus, imperari remedium aliquod (ad gargariſandum inprimis) nequit, quemadmodum adultioribus. Celſus, *lib.* 6. *cap.* 11. Loquitur igitur Celſus de aphthis infantium non recentibus & mitioribus, ſed de inueteratis & malignis, quæ à gingiuis incipiunt, & deinde ſerpendo palatum totúmque os occupant, & ad gurgulionem faucéſque deſcendunt. Hæ cùm validiora remedia poſtulent, quæ mollia puerorum corpora non ferunt, iiſque vti, ipſi per facultatis animalis in illa ætate imbecillitatem nequeant, malum ob has

cauſas

cauſſas ita inualeſcere neceſſe eſt, vt ægri infantes tandem ab eo conſumantur.

3. Aphthæ ex pituita minus infeſtant, quàm ex ſanguine aut bile, quæ verò ex bile atra ortum habent, vt malignitatis, ita nec periculi ſunt expertes.

4. Aphthæ, præſertim inueteratæ, ideo quoque difficulter curantur, quoniam medicamenta, vel ritè applicata, tamen à ſaliua facilè eluuntur; prætereà malum breui inualeſcit, ob loci naturam calidam & humidam; vnde putredo ſequitur & vlcus ἀνώμαλον. Pars quoque, cum valde ſenſilis ſit, facilè ab acribus medicamentis, quibus tamen vti interdum cogimur, irritatur. Ac denique metus eſt, ne quid cum periculo de medicamentis acrioribus in fauces delabatur. Galenus, *6. de compoſ. med. ſec. loca.*

5. Quæ aphthæ in pueris nigræ ſunt, & veluti cruſtæ, peſſimæ & mox lethales ſunt. Paulus *lib. 1. c. 10.*

6. Quando aphthæ adhibitis conuenientibus remediis non cedunt, ſed putreſcunt, & corrodendo profundè deſcendunt, malignæ ſunt, & fortioribus medicamentis opus habent. Si autem mala ſymptomata alia coniungantur, & æger ſit debilis, mortem nunciant.

7. Quando puſtulæ nigræ per febres acutas & peſtilentes in ore & lingua apparent, mortem breui ſecuturam ſignificant, teſte Auicenna, ob materiæ malignitatem & virtutis infirmitatem. Et Hippocrates inquit, *1. progneſt. aph. 15.* Fauces exulceratæ cum febre difficiles ſunt, quia, vt Galenus explicat, malitiam erodentis humoris indicat.

Indicationes.

Indicationes. Aphthæ ipſæ, quatenus vlcuſcula ſunt, in principio adſtringentia & repellentia requirunt. In progreſſu morbi addantur ea, quæ adſtringunt & ſimul diſcutiunt. Si ad ſuppurationem tendant, maturantibus illa adiuuanda.

Sordidæ aphthæ extergendæ & ſi putreſcere vel etiam ſerpere incipiant, fortius adſtringentia, & quæ eſcharotica ſunt, adhibenda. Et quia in ore ſapores percipiuntur, ingrata ſapore medicamenta, quantum fieri poteſt, vitanda ſunt. Deinde quia os ventriculo & pulmoni cohæret, vtendum iis, quæ ſine periculo (ſi fortè ita contingat) deglutiuntur, non cathæreticis aut ſepticis; aut ſi his vti neceſſe eſt, prouideatur, ne per gulam ab ægro demittantur. In corporibus etiam, quæ duriora & ſicciora ſunt, medicamenta valentiora conueniunt, molliora verò mollioribus, vt puerorum & fœminarum corporibus.

Curatio.

IN INFANTIBVS.

Curatio in infantibus. Si aphthæ ſint ex vitioſo nutricis lacte, id corrigatur iis, quæ acrimoniam vel ſalſedinem eius tollunt, bonúmque ſanguinem gignunt. Sin infans lac malè concoquat, parcius lactetur, & bona in ipſo concoctio procuretur. Quando verò infans ſimul lacte nutritur & alio cibo vtitur, Galenus, *6. de comp. med. ſec. loc. cap. vltim.* nutrici lentes præbet cum modico pane & medulla ceruі aut vituli, quæ nutrix manſa vel ſemimanſa infanti exhibeat, vt ore ab ipſo circumuoluta vlcuſcula contingant.

Aliis quoque cibis à nutrice infanti maſticatis admiſcet cydonia, pyra, ſorba, meſpila, corna. Quandoque & lactucæ, portulacæ, ſolani aliquid addit, ſi aphthæ inflammatæ ferueant.

Quod ſi infans mandere nondum poſſit, nutricem eiuſmodi victu alit, eique ſimul de bona concoctione proſpicit. Ipſi verò infanti linctus exhibeatur ex diamoro cum melle roſato; aut, ſi opus videatur, cum oxymelite. Aëtius ex Aſclepiade gallas contuſas aquâ decoquit, & cum decocto percolato parem portionem mellis permiſcet, rurſúmq; decoquit ad mellis craſſioris ſpiſſitudinem, idque vt maximum remedium aphthis puerorum illinit affricando, aut tomento lanæ purpureæ digito circumuoluto aphthis apprimendo.

Inprimis autem in maſticatione conſiderandus eſt color aphtharum, vt ſtomatica hæc dicta medicamenta pro varietate humoris, à quo aphthæ generantur, rectè adminiſtrari queant. Nam ſi ſubrubeant, primò moderatè adſtringentibus, deinde citra morſum diſcutientibus vtendum eſt. Qualia ſunt ſyrup. è roſis ſiccis, de portulaca, de agreſta, de ſucco granator. acetoſ. citri, diamorum, pulu. ex farina lentium, ſumach, roſis, collutiones ex decocto lentiſ. viol. rubi, vitis, roſar. plantag. balauſt. ſantal. ſumach. acaciæ, admiſto diamoro rob ribes, rob nucum, ſucc. malor. punic. vel vuæ acerb. cum melle.

Si ſubflauæ fuerint, iiſdem vtendum, & magis etiam refrigerantibus, vt ſucco vel decocto ſolani, portulacæ, acetoſæ, ſemperuiui.

Pituitoſis adſtringentia cum quâdam caliditate & diſcutientia conueniunt, vt thus, mãna thuris, maſtich. mentha, nux cupreſſi, erui farina, rad. irid. Illyr. rad. ariſtol. quæ plura ſimul, vel pauciora cum decocto fol. myrti miſceantur, iiſque aphthæ illinantur.

Si denique liuidæ aut fuſcæ fuerint, fortiora diſcutientia adhibeantur, illinendo paſſulas exacinatas & aniſum tritum cum melle, aut puluere ex flor. chamæmeli, meliloti, anethi, fœnigræci, cum melle aut melle roſato mixtum; aut cum vino eadem coquantur, adiectis ſemper nonnullis adſtringentibus, vt ſyrupo myrtino, aut diamoro.

Vel ℞. *Rob nucum.* Drach. vi. *diamori, mellis roſati,* an. Drach. ii. *aquæ plantag.* Vnc. ſem. M.

Tanquam expertum commendatur in aphthis puerorum, præſertim malignis & epidemiis, ranulam viuam admouere ori pueri, quæ ſugendo malignitatem attrahat, quâ laſſatâ & mortuâ alia apponatur, atque iterum alia, donec virus omne ſit extractum. Sed vtrum fœdum ac abominandum hoc remedium rectè admoueri poſſit, non immeritò quis dubitauerit.

In Adultis.

In aphthis adultorum ejuſdem generis remedia conueniunt, paulalum tamen fortiora, pro natura corporum. Antequam igitur ad topica veniamus, ſi ſanguinis copia adſit, vena ſecetur cephalica in cubito, aut cucurbitulæ ſcarificatæ affigantur collo vel ſcapulis. Auicennas etiam ſanguinem mittit è venis ſub mento & extremitatibus labiorum. Pro euacuatione materiæ proximæ in partibus oris venæ ſub lingua tandem aperiantur. Si vitioſus humor aliquis in toto abundat, is conuenienti modo euacuetur.

Vniuerſalibus præmiſſis ad topica veniendum. Quanquam in mollibus corporibus & in aliis, dum malum recens eſt, etiam ante vniuerſi euacuationem iis vti liceat, ad prohibendum mali incrementum. Sint autem topica & στοματικὰ illa medicamenta in principio moderatè adſtringentia & ſiccantia, cujuſmodi ſunt, quæ parantur ex roſis, ſumach, myrti foliis, cortic. granator. fol. vitis, rubi, pro collutione oris, in aqua vel vino adſtringente coctis, addito ſyrupo granat. acetoſ. vel diamoro. Fortiora ſunt collutio oris ex ſuccis vel aquis roſarum, lactucæ, plantagin. portulacæ, virgæ paſtoris, ſolani cum pauco aceto; item decoct. gallar. maturarum, balanſtior. ſantalorum, acaciæ, cum rob pyrorum, cornorum, ſorbor. de ribes.

Vt ℞. *Flor. roſar. rubr. balauſt.* ana P. j. *fol. plantag. portulac. ſolan. prunell.* an. M. i. *ſem. cydon.* Drac. i. *ſumach, cortic. granat.* an. Drach. ii. Coqu. in vini rubri adſtringentis & aquæ part. æqual. pro lb. i.

Colaturæ

Colaturæ adde *diamor.* Vnc. i. *ſucc. malor. punic. acid.* Drach. ii. Miſce pro Colutione oris.

Cortex etiam aurantiorum cum melle & alumine mixtus vtilis eſt.

Vel ♃. *Rad. tormentill.* Vnc. ſem. *fol. plantag.* M. ſemi.

Coq. in aqu. plantag. ad remanentiam ℔. j. Colaturæ adde *boli Armenæ* Scrup. i. *alum. roch.* gr. xv. Miſce.

Vel ♃. *Prunell. plantag. caud. equin. ſalu.* an. M. i. *rad. tormentill. acor. lut.* an. Drach. iii. *ſtipit. vuular.* N. iij. *flor. maluæ arboreſc. roſar.* an. M. ſem.

Coqu. in vino rubro & aqua ad remanent. ℔. j. ſem.

Colatura os colluatur.

Vel ♃. *Nucum viridium ſemimaturarum cum cortice contuſarum* q. v. adſperge aceto, deſtilla in balneo. Aqua feliciter aphthas ſanat, ſi in eâ ſpongiola madefiat, quâ aphthæ illinantur, & aquâ ſimplici, cui pars quarta vini admiſta ſit, abluantur.

In progreſſu ea miſceantur, quæ adſtringendo ſimul diſcutiant, vt cyper. nux cupreſſ. fol. oliuæ ſicca, myrrha.

In fine addatur cortex nuc. moſch. caryophyll. gallia moſchat.

Spiritus etiam vitrioli, ſi ejus gutt. ij. mellis Vnc. i. Miſceatur, vtilis eſt.

Vel ♃. *Vuarum immaturarum* ℔. ii. ſem. *cortic. mali granat. balauſtior. ſumach.* an. ℔. i.

Macerentur in *aceto* & deſtillentur. Deſtillato adde *aluminis* ℔. ſem. *vitriol.* Vnc. i. ſem. Iterum deſtillentur, & aquâ iſta locus affectus illinatur.

Si aphthæ ad ſuppurationem tendant, juuetur illa detento in ore lacte, præcipuè aſinino, vel mu[illegible] ſem. althéæ, lin. cydon. vel horum aut paſſular[illegible] cocto.

Sordidæ aphthæ abluantur aqu. ſaccharata, [illegible] rup. acetoſo.

Vtile etiam eſt decoctum hordei cum me[illegible] mixtum.

Vel ♃. *Nuc. moſch.* Drach. i. ſem. *caryophyll.* Drach. i. *radic. cyperi* Drach. ſem. *ireos, corallor. rubr.* an. Scrup. i. *boli Armen. caud. equin.* an. Scrup. ij. *mell. roſar.* q. ſ. F. Linimentum.

Fortius extergunt mel cum tartaro aut alumine mixtum, ſi ſpongiâ leniter affricentur: vel oliuæ muria conditæ maſticatæ.

Si putreſcere incipiant, vt aphthæ amplius appellari non mereantur, ſed in cruſtas & vlcera degenerent, fortiora requiruntur, & curatio, vt vlcerum, jam inſtituenda.

Vbi tamen monendum, oris vlcera non ſemper aphthas ſequi, ſed etiam poſt inflammationes & per ſe, vt in aliis partibus, ex affluxu vitioſorum humorum fieri, vt & in Gallico morbo excitari. In quibus, vt dictum, ſtomaticis vtendum, quæ adſtringant, ſiccent & roborent, quæ pro vlceris natura ſint mitiora vel fortiora, & curatio horum vlcerum ex iis, quæ poſtea de columellæ ac tonſillarum inflammationibus, vt & angina, & hinc ſequentibus vlceribus dicentur, patebit. Prodeſt ex Aëtio centaurij minor. vſti cinis illitus cum melle. Item nuc. cupreſſ. vſtæ.

Ad ſordida oris vlcera vtilis eſt etiam Aqua viridis Plateri.

♃. *Ærugin. æris* Drach. i. *alum.* Vnc. ſem. *vitrioli, miny*, ana Drach. i. Coq. in *vini albi* Vnc. iv. *aquæ vitæ.* Vnc. i. & cum penicillo loca in faucibus tangantur, cauendo, ne quid degluatiatur. Poſtea lacte caprino, in quo calx ignitus extinctus ſit, os colluatur.

Vel vſurpetur aqua viridis, ſeu gargariſmus ſupra in ozænis propoſitus. Ad ſerpentes & depaſcentes aphthas ac vlcera ſummè efficax eſt, teſte Aëtio, radix fœniculi vſta per ſe, aut cum melle illita, amurca in æneo vaſe ad mellis craſſitudinem cocta & illita, alumen ſciſſile tritum & cum gallis & oleo exceptum illitúmque. Auicennas gallar. alumin. balauſt. p. æ. ſumit, & puluериſata per ſe cum melle applicat.

Vſurpatur etiam à multis vitriolum vſtum & ærugo & ſquamma æris cum melle illita. Et vnguentum Ægyptiacum in aqu. plantag. cum pauco aceto diſſol. adjecto melle roſato. Monet tamen Guiliel. Fabricius, *cent. 3. obſ. 86.* cancroſis illud vlceribus eſſe aduerſiſſimum.

Cauendum verò, ne quid de medicamentis erodentibus in fauces illabatur.

Ardor relictus mitigetur lacte in ore retento, vel aquâ plantaginis aut ſolani ſæpius mutatâ.

In vlceribus Gallicis antiquis interdum caro putrida tota præſcindenda eſt, & eâ parte præcipitati pulvis admouendus cum goſſypio in aqua plantaginis prius infuſo.

De Aphtharum curatione plura videantur apud Aëtium, *tetrab. 2. ſerm. 4. cap. 39. 42. 43. 44.* & Oribaſium, *lib. 4. de loc. affect. curat. cap. 68.*

Ad hoc caput referenda & illa vlcera, quæ ex aqua forti incautè hauſtâ aut veneno ſumpto excitantur, quæ curantur lacte bibito, juſculis pinguibus & mucilagine ſem. cydonior. ac pſyllij, vt poſtea, *de morbis Oeſophagi* dicetur. *Aqua fortis hauſta. Venenum.*

De vlcere magno & cancroſo circa radicem linguæ videatur Guilielmus Fabricius, *centur. 4. obſeru. 20.*

Diæta.

In infantibus lac nutricis corrigatur, cibis ac potu laudabili & bona nutritio & alimenti in infante coctio procuretur. Expedit in cibis vti cydoniis, pyris, ſorbis, meſpilis, & ſi opus ſit, lactuca vel portulaca. In adultis victus ratio vt plurimum declinet ad frigidum, vitentur acria ſalſa & acida, & quæ praui ſucci ſunt & difficilis curationis.

De Oſſis Palati corruptione.

Aliquando etiam Os Palati perforatur, & corrumpitur ſeu à vulnere, ſeu ab humore corrodente: id quod accidit ſæpe in lue Venerea. Quod vbi euenit, ſermo vitiatur; cum aër, qui per os elidi debeat, ſimul per foramen illud ad nares penetret, & per eas egrediatur. *Oſſis palati corrupt.*

Si ex vulnere malum ſit, & os ſit purum, natura per carnem vel callum illud tandem, etſi tardè, claudere ſolet. Si verò os nigrum ſit, prius radendum. Antequam verò foramen illud claudatur, vel ſi etiam planè claudi non poſſit, vt vitium illud ſermonis tollatur, fabricanda eſt lamina aurea inſtar clypei, quæ in medio vmbonem ſeu eminentiam habeat, cui ſpongiola ſicca, foraminis magnitudini reſpondens, alligetur, atque ita foramini adaptetur. Vbi enim ſpongia humorem imbiberit, dilatatur, vt lamina firmiter hæreat, & foramen occludat.

Hiſtoriam talis morbi & curationis in Inſtit. *lib. 5. part. 1. ſect. 2. c. 10.* propoſui. Cum enim ſtudioſus quidam ad naſi radicem, internúmque oculi dextri angulum cultro vulneratus eſſet, & cultri fracti pars ferè digiti longitudine, vulnere extrà conſolidato, ibi remanſiſſet, accidit, vt poſt menſes quatuor cultri fracti pars illa ſponte ſuâ via facta in palato erumperet & eximeretur. Cum verò in ſuperiore parte palati foramen inde apertum fuiſſet, præter medicamenta abſtergentia, exſiccantia, laminam auream, modo antea expoſito, applicaui, quâ inſtructus etiam conciones habere potuit, ſine ſermonis impedimento. Senſim tamen illud foramen carne impleri vidi, & tandem etiam planè occluſum fuiſſe ad me relatum eſt.

Verruca

Verruca in gutture & lingua.

Verruca in gutture & lingua.

Nec prætereundæ hîc verrucæ in gutture & lingua. Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirab. lib. 3. cap. 5.* refert, quendam Iohannem Iacobum Fugacinam, ciuem Mantuanum, verrucis quam pluribus guttur, fauces, & radicem linguæ occupantibus diu vexatum fuiſſe, quæ deglutitioni maximè officiebant: vt & alterum quendam Attilium Malegnanum vniuerſam linguam eiuſmodi verrucis, ſed longè minoribus conſperſam habuiſſe. Fuiſſe autem ex illis, quas myrmecias vulgò appellant. Habentque ortum ex iiſdem cauſis, vt in aliis partibus, de quo ſuo loco dicemus.

CAPVT XIX.

De Fœtore Oris.

SYmptomata poſtea Oris quod attinet, pertinent huc Oris apertio vitiata, dolor Faucium & Fœtor oris. Primò nimirum ad hunc locum referri poſſet oris Clauſura, idque aperiendi impotentia, vt & oris p. n. Hiatus: verùm de iſtis ſupra, *cap. 6.* dictum.

Pertinet deinde huc Faucium dolor ſine tumore, de quo Hippocrates, *lib. 1. prædict.* & *in Coacis: Dolentes fauces cum labore & moleſtia abſque tumore manifeſto ac ſuffocatione præceps exitium minantur.* Et: *Faucium gracilium dolores ſuffocantes conuulſionem minantur.* Verùm quæ de his dici poſſent, è doctrina de Angina patebunt. Ideóque hîc ſolùm de Fœtore oris agemus.

Oris ſeu anhelitus & animæ fœtor moleſtum, adſtantibus præcipuè, ſymptoma eſt, cuius quidem cauſſa proxima eſt vapor, ſeu halitus fœtens ex ore egrediens. Verùm ille multis ex cauſſis ortum habere poteſt.

Primò quidem ex ventriculo, cum ſcilicet cibi fœtidi ſumpti ſunt, vt allium, cepæ, & ſimiles, quod & à vino & cereuiſia copioſius hauſto accidit. Deinde vbi quidem cibi, qui aſſumuntur, per ſe fœtidi non ſunt, ſed in ventriculo corrumpuntur, è quibus eiuſmodi vapores fœtidi exhalant. Cæterum non ſemper immediatè è ventriculo fœtidus iſte vapor exhalat, verùm etiam ex aliis partibus halitus ille fœtens communicatur, vt ex vermibus in inteſtinis, ex vlcere inteſtinorum, vel ab ipſis inteſtinorum, excrementis, cum ſcilicet orificium ventriculi inferius, quò in inteſtina ſeſe aperit, non arctè, & vt ſecundum naturam fieri debebat, clauditur. Tum enim fœtidæ excrementorum exhalationes per laxam hanc viam in ventriculum aſcendunt, & fœtore ſuo anhelitum inficiunt, qui propterea etiam ſtercoroſus percipitur; id quod præcipuè in iis euenit, qui crapulâ continuâ orificium ventriculi inferius laxum & debile reddunt. Idem accidit ex humoribus prauis in venis meſaraicis vel circa lienem contentis, ex vtero & fœtu mortuo in eo.

Secundò fœtidus ille halitus ore egreditur, cum in dentibus corroſis & cauernoſis præcipuè, gingiuis aut palato aliquid fœtidum continetur, cum ſcilicet cibi & care præcipuè in dentium interſtitiis hæret, atque ibi putredinem, & hinc prauum odorem acquirit; aut cum vlcera ſunt in ore, vt in ſcorbuticis, aut cum ſaliua fœtidis humoribus inquinatur; id quod interdum in catarrhis, febribus malignis, item lue Venerea contingit.

Tertiò idem halitus fœtidus exhalare poteſt etiam ex humore corrupto in oſſe colatorij detento, vt & ex vlceribus naſi & partium palato vicinarum.

Quartò ex pulmonibus & pectore; vt in pectoris vulneribus, vlceribus, empyemate; vnde etiam iis, qui gibboſi ſunt, plerumque os fœtet.

Signa Diagnoſtica.

Malum ab adſtantibus facilè percipitur. E qua parte verò halitus ille fœtens attollatur; & proueniat, facilè ex partium modò enumeratarum ſignis patet. Si à ventriculo ſit, fœtor maior eſt ante cibum. Si ab oſſe colatorij, ore clauſo aqua pleno etiam percipietur. *Signa.*

Prognoſticum.

Pro cauſæ ratione malum magis vel minus periculoſum eſt. Si enim anhelitus fœteat in tabidis, vt plurimum lethale ſignum eſt. *Prognoſt.*

Curatio.

Cum halitus ille fœtens ſit proxima fœtidi anhelitus cauſſa, vitium hoc aliquo modo quidem corrigi poteſt, iis adhibitis, quæ ſuauem odorem præſtant.

Detinendi nimirum ore caryophylli, nux moſchata, zedoaria, rad. angelicæ, imperatoriæ, cyperi, ireos, ligni aloës, cortic. citri, fol. lauri, roriſmarini, cinamomum, ſem. aniſi, fœniculi, coriandri, carui, myrrha, moſchus, ambra. E quibus varia parari poſſunt medicamenta, quibus vel os colluitur, vel quæ in ore detinentur pilulæ & trochiſci.

Vt ℞ *Caryophyll. nuc. moſch.* an. Drach. j. *roſar.* Dra. ij. *rad. ireos* ℥. ß. *cardamom. ligni aloës, cinamomi,* an. Scr. j. *gall. moſchat.* ℈. ß.

Cum *melle roſato* F. Pilulæ, vel cum mucilagine tragacanthæ aqu. roſar. facta Trochiſci in ore detinendi.

Sed cum hoc modo fœtor odore ſuaui ſaltem obſcuretur & cauſſa non tollatur, cauſſa etiam tollenda eſt, quæ non vna eſt, vt ſupra dictum. Si à cibis, qui grauem odorem ſpirant, ſit fœtor anhelitus, breui ſpónte euaneſcit: ſi vitioſi humores ſint in ventriculo, illi euacuandi, & vitium, vnde proueniunt, corrigendum, ventriculuſque ipſe roborandus. Inprimis hîc aloë vtilis & pilul. aloëphang. vt & abſinthium vel vinum purgans cum abſinthio.

Et ne cibi, præcipuè caro, in ventriculo putreſcat facilè, condiendi aromatibus, aceto & acetoſis. Pani ſemen fœniculi, aniſi & carui permiſceatur. In fine menſæ ſumantur, quæ ventriculum laxum claudunt, & ſuauem odorem ſpirant, vt cydonia, diacydonium, confectio ſemin. aniſi, fœniculi, coriandri & ſimilia.

Si à vermibus, vel aliis partibus fœtens vapor exhalet, partium illarum vitia corrigenda. Si dentes immundi ſint, mundandi, vt ſupra dictum. Si oris vlcera adſint, vel à cauſſa alia ſaliua inquinetur, vitium illud corrigatur. Si tandem à thorace aut pulmone proueniat fœtens anhelitus, cauſſa, quæ fœtidum anhelitum ſuppeditat, tollenda.

DE GVRGVLIONIS affectionibus.

CAPVT XX.

De Gurgulionis Laxatione.

FAuces, Græcis φάρυγξ, ea dicitur regio, quæ, vt Galenus interpretatur, ante ſtomachum & laryngem, hoc eſt, ante gulæ & aſperæ arteriæ extremitatem ſita eſt. Nonnunquam tamen φάρυγξ pro larynge, hoc eſt, ſummo aſperæ arteriæ capite, vel ipſa quoque aſpera arteria vſurpatur. *Gurg. laxat.*

Et Suidas quidem atque alij Grammatici Græci genere diſtinguunt, vt ἡ φάρυγξ propriè fauces ſignificet, ὁ φάρυγξ verò laryngem aut tracheam.

Sed Galenus indifferenter vtroque genere vocabulum φάρυγγος de ſummo tracheæ capite & de ipſa trachea accipit.

Eadem faucium regio etiam ἰσθμὸς nominatur per metaphoram, quod tanquam anguſtus terræ tractus inter duo maria veluti vtrinque poſita exporrigitur. Hinc παρίσθμια vocantur tonſillæ ſiue amygdalæ, hoc eſt, glãdulæ inſignes ad radicem linguæ in faucibus oppoſitæ, ſaliuâ, quam copioſam continent, partes vicinas humectantes.

Inter tonſillas medius dependet gurgulio, Græcis γαργαρεὼν, particula ſcil. carnoſa à palato in os propendens, ſoli hominum auiúmque nonnulli generi propria, ob vocis potiſſimùm modulationem condita, vnde & πλῆκτρον τῆς φωνῆς à Paulo Ægineta nominatur, *lib. 6. cap. 31.*

Nomen gurgulionis, vt & Græcum γαργαρεῶνος factum videtur à ſono, qui gargariſando fit ad illam oris particulam.

Atque hæc propria illius particulæ in ſummo ore appellatio eſt. Κίων verò ſiue κιονὶς & σταφυλὴ affectionum præternaturalium eiuſdem partis nomina ſunt. Quando enim gurgulio præter naturam intumeſcẽs in longum æquali craſſitudine extenditur columnæ inſtar, κίων & κιονὶς dicitur: σταφυλὴ verò, quando imâ parte in rotunditatem craſſeſcens, ſuprà, quâ dependet, gracilior efficitur, vt vuæ à pediculo ſuo pendentis ſpeciem præ ſe ferat. Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 4. c. 40.* etiam tertiam affectionem addit, quam ἱμάντα, id eſt, lorum appellat, quando ex ſuffitu, vt ſcribit, nimium ignitus gurgulio, hoc eſt, deſiccatus gracileſcit, & loro ſimilis propendet. Accidit idem, cùm ob ἀτροφίαν eius partis, tum ob paralyſin (paralyſis tamen vocem non propriè accipiendo) vt Aëtius, *ſequ. capite*, docet.

Differt igitur ἱμὰς ἀπὸ τῆς κιονίδος, quòd in hac gurgulio non extenuatus eſt, vt in loro, ſed craſſitiem ex fluxione magnam eſt adeptus. Aretæus ἱμάντα de membranarum vtrinque circa gurgulionem in latum tanquam alarum veſpertilionum explicatione, de qua mox dicetur, interpretatur, *1. de cauſſis acutor. cap. 8.* Frequentiora autem duo mala ſunt, gurgulionis laxitas & inflammatio eiuſdem. Illam τοῦ γαργαρεῶνος χάλασιν, hanc φλεγμονὴν nominant; de quibus iam dicemus.

Κίων ergo vel κιονὶς abſolutè, & cum adiectione κιονὶς χαλασμένη, eſt γαργαρεῶνος χάλασις, ſeu gurgulionis laxatio, quæ affectio vulgò caſus columellæ appellatur, *der Zapff iſt geffallen oder geſchoſſen.*

Fit autem, quando gurgulio multo humore præter naturam perfuſus citra inflammationem laxatur & elõgatur, vt radici linguæ & faucibus incumbat; ſicut in catarrhis continuis ſæpe accidit. Humor plerumque pituitoſus eſt è cerebro demiſſus, partem illam nimium humectans. Columella ſic laxata mollis eſt, albicans & concolor palato, ſine dolore & calore.

Hiſtoriam gurgulionis mirè laxati deſcribit Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 3. cap. 3.* ex Leonh. Botallo, cuiuſdam, cui repentè ex labore columella ita laxata fuerat, vt ad anteriores dentes protenderetur. Aretæus etiam *loco citato*, miræ eiuſdem columellæ laxationis meminit, vbi ſcribit, bicornem columellam reddi, geminis membranis hinc atque inde pendentibus, quæ ab vtraque parte iaceant quaſi veſpertilionum alæ.

Curatio.

Curatio eadem propemodum eſt, quæ gurgulionis inflammati, ſiue vuæ, de qua, *cap. ſeq.* dicetur. Fiant igitur per venæ ſectionem, ac cucurbitulas, præmiſsâ, ſi opus, purgatione capitis ac totius corporis, diuerſiones & euacuationes, vt decet. Capiti etiam proſpiciatur errhinis aliiſque remediis humorem pituitoſum abſumentibus, intemperiemque frigidam & humidam corrigentibus.

Topica autem initiò ſint adſtringentia & repellentia; poſtea etiam paululum diſſoluentia & exiccantia. Inprimis verò & præ cæteris prodeſt decoctum & aqua plantaginis, caprifolij, myrti, roſarum, fol. rubi, rad. caryophyllatæ, origani hyſſopi, oxycratum & acetum, quæ interdum ſola ſufficiunt. Fiat ergo Gargariſmus vel Collutio oris talis:

℞. *Aqu. plantag.* ℔. i. *diamor.* vel *dianuc.* ana Vnc. i. M. vſurpentur leni Gargariſmo.

Aut ℞. *Flor. roſar. rubr. balauſt.* ana M. ß. *fol. acetoſ. plantag.* ana M. i. *gallar. immaturar.* Dra. ii. *alum. vſt.* ʒ. ß. *ſem. cydon.* Scr. iv.

Coq. in ſ. q. aquæ ad tertias pro ℔. j.

Colaturæ adde *diamori* Vnc. i. *aceti vini* ʒ. ß. M. pro Gargariſmo.

Vel ℞. *Fol. plantag. meſpilor. caud. equ. roſar. rubr.* ana M. i. *fol. ſcabioſ.* M. ß.

Coqu. in aqu.

Colaturæ ℞ ℔ ii. adde *mell. roſ. aut diamori* Vnc. ii. *aceti roſac.* Vnc. ß. M.

Vel ℞. *Flor. malu. arboreæ, roſ. rubr. fol. prunell. veronic. ſalu. vuular.* (quam ob ſignaturam nonnulli hîc commendant.) ana M. ß. *rad. tormentill.* Dra. ii. *alumin. crudi* Drach. i. *mellis* Vnc. ij.

Coqu. omnia in aqu. ℔. iij. & aceti Vnc. VIII. ad quartæ partis conſumptionem.

Colaturâ vtere pro Gargariſmo.

Vel ℞. *Decocti ſaluiæ, hyſſopi,* ana ℔ ß. *alumin. ſacchar.* Scr. i. *diamori* ℥. i. *mell. roſ.* Vnc. ß. M.

Vel ℞. *Aq. tormentill. plantag. roſar.* ana ℥. iii. *ſyr. de roſis ſiccis. myrtini,* ana ℥. ß. *ſpir. vitriol.* Scr. i. M.

Vel ℞. *Aq. plantag. centinod.* ana ℥. ii *roſar. prunella.* an. Vnc. i. ß. *ſucci granator.* ℥. i. *rob berberum* Vnc. ß. M.

Vel ℞. *Sem. ſumach* ʒ. iii. *balauſtior.* ʒ. i. ß. *roſar. rubr.* P. i. ß. *rad. tormentill.* ʒ. i. *aq. plantag fol. quercus,* an. ℥. iiij.

Ebulliant vnica ebullitione, & colentur.

Colaturæ admiſce *ſyr. de roſ. ſiccis* ℥. ß. *diamori* ʒ. iii. *eſſent. roſar. rubr.* ʒ. i. ß. *ſpir. vitriol.* Scr. ß. M.

Vel ℞. *Rad. tormentill. & vuular.* an. q. ſ.

Coquantur in cereuiſia & cum modico melle, dulcorentur pro Gargariſmo. Commendatur & conſeruæ roſar. vitriolata. Aut fiat talis Puluis:

℞. *Roſar. ſiccar. balauſt. alum. ſciſſil.* ana ʒ. ß. *piper. zingiber. myrrh.* ana Scr. i.

Contuſa & cribrata per calamum inſufflentur, vel, vt mox dicetur, applicentur.

Galeni repellens & diſcutiens eſt ex *gallarum immaturarum, alumin. ſciſſil. & ſalis Ammoniac. partibus æqualibus.*

Vel ℞. *Alumin. vſti, & boli Armenæ* præ quibus tritis, cochleariqúe ſiue σταφυλεπάρθρῳ inſtrumento impoſitis columella contingatur.

Ad pulueres hos & ſimiles columellæ rectè applicandos vtile etiam eſt cochleare & follis Guilielmi Fabricij, quæ deſcripſit *cent. 2. obſ. 21.*

Aëtius ad valdè laxatam & tumentem columellam hunc Puluerem probat:

℞. *Piper. myrrh.* ana ʒ. i. *alumin. ſciſſil. gallar.* ana ʒ. ij.

Contritis vtere, è veſtigio enim columellam firmat & reſiccat.

Si malum diutius protrahatur, validè diſcutientia cõmiſceantur, vt pulu. piper. trium generum zingib. cinamom. macis, galang pyrethr. ſal. ammon. ſinapi, hyſſopi, pulegij, origani, praſſij, calaminthæ.

Vulgus initiò ſolo piperis longi contactu columellam ſanat, vbi ſcilicet materia pauca eſt, & caput excrementis non plenum.

Aliàs intempeſtiuus eius vſus noxius eſt. Addi poteſt aliquid aluminis & boli Armenæ, vel myrrhæ, vel myrobal. citrinatum Nonnulli piperis loco zingibere vtuntur.

Quidam ſuturæ coronali applicant emplaſtrum confectum ex acacia cum aceto aut ex gallis vſtis cum aceto, quo columella eleuatur. Alij ouum recens coctum ad duritiem per medium diſſectum & thure vel zingibere conſperſum calidè vertici imponunt. Alij folium quercinum melle inungunt, & vertici applicant. Poteſt & puluis olibani, ſuccini, & ligni aloës admoueri.

Vel ℞. thus & gallas puluerisatas & cum fari na tritici & melle virgin. in formam emplaſtri redigantur & vertici imponantur.

Quidam nuces iuglandes cum ſpiritu vini contuſas vertici imponunt. Alij fermentum vetus syncipiti imponunt, linteolo inductum, cui nonnulli admiſcent puluerem ſuccini albi. Alij matricariam recentem cum fermento contundunt & applicant, aut ſyncipiti illinunt axungiam leporinam. Ore verò excipere iubent ſuffitum ex ſuccino albo, puluere caryophyllorum, lign. aloës, maſtiches.

In non delicatis quidam vtuntur ſtercore albo canis oſſa comedentis, ſiue pulueris formâ, quo columella attollatur, addito pauco cinamomo, ſiue cocto illo in vino cum fol. rutæ formâ gargariſmi.

Vel ℞. *Pulu. cupul. glandium* Dra. i. *albi græci* Dra. ß. *pip. long. zingib.* ana Scr. i. M.

Nonnulli etiam ceruici topica imponunt.

Si defluxio ita acris & ſalſa ſit, vt columellæ eroſionem efficiat, humore contemperato & euacuato, diuerſionibúſque vſurpatis, exulcerationi ipſi extergentia, adſtringentia, & tandem ſolidantia adhibeántur.

Paretur ergo gargariſmus ex aqua & melle ſimpl. aut melle roſato & diamoro. Poſt exterſionem partes eroſæ ſæpe tangantur ſpecillo lanâ obuoluto & intincto in hoc Liquore:

℞. *Aq. roſar. plantag.* ana Vnc. iii. *mellis deſpumati* Vnc. ii. *licij* Dra. ii. Ferueant vnicâ ebullitione.

Aut ℞. *Succi moror. rubi, moror. Celſi, de cornis*, ana ℥. ß. *mellis deſpumati* Vnc. ij.

Coquantur ad iuſtam conſiſtentiam. Poſtea in eo diſſolue. *licij* Dra. iii. *alumin. ſciſſil.* Dra. i. ß.

Iterum leniter coq pro columellæ eroſæ illitione.

CAPVT XXI.

De gurgulionis Inflammatione & Exulceratione.

Gurgulionis inflammatio & exulceratio.

ALiquando etiam Inflammatur gurgulio, & græcis κιονὶς φλεγμαίνων nominatur; & quidem interdum retenta ſui naturali figurâ, mole tamen auctus; interdum alienam, vuæ ſcilicet à pediculo ſuo pendentis, figuram acquirit, & tum σταφύλη appellatur. Et quidem affectio, quæ σταφύλη ſeu vua dicitur, rarius gurgulioni accidit, frequentius verò is ita inflammatur, vt naturalem ſuam figuram magnitudine tantùm mutatâ retineat. Galenus, *6. de compoſ. med. ſec. loca, cap. 3.*

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa eſt defluxus humoris è capite ad gurgulionem; qui humor ſanguis inprimis tenuis eſt, aut pituita cum ſanguine mixta: de quo etiam Hippocrates, *2. de morb.* Arabes & à cæteris humoribus deducunt, qui colore & ſpecie doloris diſcernuntur.

Quod ſi materia acris aut ſalſa ſit, non ſolùm inflammationem, ſed & exulcerationem efficit, niſi maturè occurratur. Affectio ipſa cùm ſit inflammatio, morbus eſt intemperiei cum materia & magnitudine aucta, & ſi exulceratio ſequitur, etiam cum ſolutâ vnitate.

Signa Diagnoſtica.

Malum oculis eſt expoſitum, aperto ore & depreſſâ linguâ, adeſt tumor, dolor, ardor & rubor cum degluttiendi difficultate, & ſuffocationis quodam periculo, interdum & cum febre. *Signa.*

Et quod ſigna cauſſarum attinet, ex ſanguine magis eſt affectio partis, ſi pars ipſa rubicundior ſit, & dolor in eâ ſentiatur pulſatilis; ex bile, ſi colore ſit citrina, & dolor adſit punctiuus; atque ſic de cæteris.

Prognoſtica.

1. Quantò magis vuula eſt inflata in apoſtemate, & quantò magis elongata in relaxatione, tantò magis nocet operationibus, & tantò deterius eſt ſignum. *Prognoſt.*

2. Gurgulionem inflammatione laborantem incidere aut ſcarificare, aut vrere periculoſum eſt, præſertim, quamdiu rubicundus tumidúſque fuerit. Sequitur enim ſanguinis fluxus, qui facilè ſedari non poteſt, & à quo ſuffocationis periculum imminet ob decubitum ad pulmones. Vicinarum quoque partium inflammatio metuenda eſt, ratione doloris attrahentis. Hippocrates, *3. prognoſt. aphor. 21.* Ideò ad exciſionem non ſtatim feſtinandum eſt, ſed extrema prius remedia tentanda ſunt.

3. Contractas & rotundas vuas & ſanguinolentas aut ſubnigras chirurgiâ aggredi non decet, ſed tenues & oblongas & ſummâ parte imminutas ac reſolutas & non valde ſanguinolentas, ſed albicantes: hæ enim inflammatione carent, cùm venæ extenuatæ ſint, & ſanguine deſtitutæ. Paulus, *lib. 6. cap. 31.*

4. Quibus gurgulio totus exſcinditur vel eroditur, rarò clarè & diſtinctè loquuntur. Obſeruauit tamen Bauhinus, vt, *in theatro anatom.* refert, vt & Gulielmus Fabricius Hildanus, *Cent. 2. obſeru. 21.* aliquos, quibus columella fuit eroſa, diſtinctè & articularè locutos fuiſſe. Si etiam gurgulio totus exſcinditur, periculum à φθίσει imminet; cum particula iam deficiat, quæ impetum irruentis frigidi aëris auertere, & aliquid de cerebri deſtillationibus excipere & à pectore auertere ſolita eſt.

Curatio.

Vt in aliis inflammationibus, ita & in gurgulionis inflammatione primùm vniuerſalia præmittenda; & ſi plethora adſit, venæ ſectio, inprimis cephalicæ, inſtituenda, poſtea etiam vena ſub lingua aperienda, aut cucurbitulæ cum ſcarificatione ceruici aut ſcapulis affigendæ. Fiant etiam diuerſiones per clyſteres, frictiones & ligaturas extremorum & ſimiles. Si vitioſi humores abundent, ij euacuandi. *Curatio.*

Topica remedia initiò ſint repellentia, quæ forma gargariſmi & pulueris vſurpentur, atque vbi moderata eſt fluxio, auſtera illa ſint, vbi vehementior, acerba, quæ fortiùs adſtringunt & repellunt, docente Galeno, *6. de comp. med. ſec. loca c. 3.* His mel additur, ne exaſperando dolorem pariant, fluxionémque irritent. *Topica.*

Moderata ergo ſunt diamorum, ſuccus ex moris cum melle. Diluantur hi ſucci cum aquis aut decocto roſarum, plantaginis, prunellæ, myrtillorum, rubi, ſumach, balauſt. gallar. hordei, pro gargariſmo, vel collutione potius. Nam validâ & multâ gargariſatione plus materiæ ad locum affectum attrahi poteſt.

Vt ℞. *Diamori* ʒ. vi. *vini granat.* Vnc. ß. *decocti roſar. balauſt. ſumach.* ℔. ß. M. pro Collutione oris.

Vel ℞. *Aq. plantag. equiſeti, prunellæ*, an. ℔. i. *flor. roſar. rubr.* M. ß. *balauſtior.* p. i.

Ebulliant vnicâ ebullitione, adde *diamori* Vnc. iii.

Aut ℞. *Fol. plantag. portulac. prunell.* an. M. i. *flor. roſar. rubr. fol. myrt.* an. M. ß. *cortic. granator.* Dra. ij.

Coqu. in ſ. q. aquæ pro ℔. i. ß.

Colat.

Colat. adde *ſucc. malor. granat.* Vnc. i. *acet. roſac.* ℥. ß. *rob. nucum* Vnc. ii. ſem M. pro Gargariſmo vel Collutione oris.

Vel ℞. *Aq. fragor. prunellæ* an. Vnc. i. ß. *nymph. plantag. roſar.* an. ℥. i. *ſyr. ceraſor.* ℥. ß. *rob. ribes* ʒ. iii. *diamori* ʒ. ii. *nitri præp.* ℈. j. M. pro Gargariſmo.

In primo principio, vbi exigua eſt fluxio, ſufficit gargariſmus ex poſca vel vino granator. vel ſine gargariſatione liquor reſupinato capite in ore teneatur, immutando, quando incaleſcit.

Fortiora ſunt, rob de ribes, rob nucum viridium, ſyrup. de agreſta, ſuccus cornorum & ſorbor. acacia, hypociſt. melle etiam hæc ſubacta. Decocta item myrti & baccar. eius, fol. tenerorum quercus, meſpillor. vitis, cupular. glandium. ſumach, balauſtiorum.

Pulueris formâ conueniunt roſæ, balauſtia, cortic. granat. hypociſt. gallæ, & prius enumeratarum plantarum folia exiccata.

E. g. ℞. *Pulu. ſpong. ſambuc.* ʒ. i. *ſummit. centinod. prunellæ*, an. Scr. i. ß. *roſar. rubr.* Dra. ß. F. Puluis.

Applicantur cum cochleari aut ſpecillo concauo ſiue σκαφυλοκάρτῳ inſtrumento, vt Paulus nominat, vel inſtrumento à Guilielmo Fabricio depicto, *cent. 2. obſeru. 21.*

Æger etiam ſæpius lambat mel roſatum vel rob nucum, quod multum commendat Galenus, 6. *de comp. med. ſec. loca c. 1.* ex narratione de Hortul.

Vel ℞. *Fol. plantag. bdellij minor.* an. M. i. *prunell.* M. ß. *flor. roſar. rubr.* p. i. *paſſular. maior. cum arill. contuſar.* Vnc. i. *ſem. cydon.* Drach. j.

Coqu. in ſuffic. quant. aquæ.

Colat. ℞ ℔. i. *mell. roſat. diamori*, an. Vnc. i. ß.

Vel ℞. *Fl. roſar. rubr.* p. ii. *balauſtior. ſem. ſumach* ʒ. i. ß. *fol. plantag. prunell.* an. p. iii. *cupul. glandium* Dra. i. *alumin.* Scrup. i.

Coq. in ſ. q. aq. ſ. ad tertias, colentur.

Colat. ℞. ℥. ix. in quibus diſſolue, *rob nucum, moror. ſyr. myrtini*, an. ℥. ß. *ol.* ⊕. Scr. ß. M. pro Gargariſmo.

Vel ℞. *Fol. quercus, alchimill. plantag.* an. p. ii. *hyſſopi* p. i. *cort. granat. nuc. cupreſſ. balauſtior.* an. ʒ. i. *rad. glycyrrh* Drach. ii. *alum. rocha* Dra. ß.

Coq. in *aq. plantag.* ℔. i. ß. ad medietatem.

In colatura diſſolue, *mellis roſ. colat. ſyr. fl. cyani*, an. ℥. ſem. *de roſ. ſicc. myrtini*, an. Drac. ii. *phlegm. aluminis* ʒ. ß. M. pro Gargariſmo.

Atque hæc ferè in principio conueniunt.

Poſtea repellentibus admiſceantur nonnulla moderatè diſcutientia cuiuſmodi ſunt flor. chamæmeli, meliloti, anethi, ſem. fœnigræci, folia althéæ, maluæ, radix, iridis, cyperi, hyſſopi, ficus, thus, myrrha.

Vt ℞. *Prunell. hyſſop.* an. M. i. *fl. violar. hord.* an. M. ß. *glycyrrh.* ℥. ß. *vuar. paſſar. exacinat.* ℥. i. *caricar.* N. v.

Coqu. in aq ſimp. Colat. ℞. ℔. j. *oxymel. ſimpl. mell. roſat. diamori*, an. Vnc. j.

Vel ℞. *Rad. malu. alth.* an. ʒ. iii. *fl. violar. purp. hord. mundi*, an p. i. *ſem. malu. althéa, cydonior.* an. ʒ. i. 4. *frig. mai.* an. ʒ. ß. Coq. in aq. comm. puræ ſ. q.

Colaturæ ℞. Vnc. iii. in quibus diſſolue, *diamori* Vnc. i. *nitri. trochiſc.* Drach. M. pro Gargariſmo.

Si fluxio fuerit frigida,

℞. *Piper.* Drach. ſem. *rad. irid.* Dra. ii. *ſuc. glycyrrh.* ʒ. i. ß. *ſacchar. cand.* Vnc. ii. *mell. roſat. colat.* ℥. i. M. F. Lohoch, quod calidè æger ſumat.

Rondeletius in muliere, quæ penè ſuffocabatur, feliciter vſus eſt eclegmate Scribon. Largi ex pipere myrrha & melle, cuius vſu maximam pituitæ quantitatem, quæ circa columellam & fauces collecta erat, reiecit.

Sæpe etiam, vt monet Galenus, 6. *de comp. med. ſec. loca cap. 3.* in principio quippiam ex diſcutientibus addendum eſt, quando ſcilicet corpus ægri prauis humoribus refertum eſt, & particula affecta ſua natura debilis.

Si verò ſimul dolor vehemens fuerit, mitigantia dolorem quoque miſceantur, quale eſt contuſa glycyrrhiza cum mellis & aquæ pari menſura, cocta & gargariſata, lac gargariſatum, vel emulſio ſem. papaueris, vel ptiſana.

Quod ſi inflammatio in duritiem vertatur, (quod tamen rarius fit, quoniam locus affectus eſt calidus & humidus, & materia tenuis ac fluxilis) emollientibus vtendum, vt radicibus & fol. althéæ, mucilag ſem. lini, fœnigræci: poſtea diſcutientia addantur, vt glycyrrh. radix irid. puleg. Origan. calaminth.

Si ad ſuppurationem tendat, maturetur decocto caricarum cum aqua mulſa, aut cremore ptiſan. hord. vel auenæ cum decocto paſſul. decocto glycyrrh. aut furfur. tritic. lotura calida.

Vel ℞. *Rad. glycyrrh.* Drach. ii. *flor. malu. arboreſc.* p. ii. *furfuris tritici in petia ligati* Vnc. ß. *caricar. ping.* N. iv. *iuiubar.* N. v.

Cq. in *aq. comm.* pro Vnc. ix. In quibus diſſolue, *mellis paſſul.* ℥. i. ß. *cremor. ptiſana, auenæ* ℥. i. M. pro Gargariſmo.

Si non ſuccedat, ferro aperiatur. Poſt puris effuſionem extergentia & deſiccantia vſurpentur, vt aqua mulſa, aqua hordei cum melle roſato. Item ſuccus agrimon. aut caulium ſuccus cum melle.

Si columella putreſcere & in gangrænam tranſire incipiat, tali Gargariſmo vtendum:

℞. *Origan. hyſſop.* an. M. iij. *ſcabioſ.* M. i. *glycyrrh.* ℥. ß.

Coq. in aq. pro ℔. j.

Colat. adde *oxymel. ſ.* Vnc. iii. M.

Si vlcus vuæ putreſcat & ſerpat, chalcantho & ſimilibus metallicis vtendum eſt, Et vtilis etiam hic eſt aqua viridis ſuprà propoſita, & aqua viridis Plateri.

Ad vlcera Gallica conuenit aqua fortis bene diluta, vel aqua, in qua decoctum eſt ſublimatum, adhibitâ ſimul vniuerſali morbi Gallici curatione. Mitius eſt hoc:

℞. *Vnguenti Ægyptiaci* ℥. ß. *aluminis* ʒ. ß. *mellis roſati colati* ℥. i. ß. M. pro Linimẽto, quo vlcus contingatur.

Si remediis hiſce malum curari non poſſit, ad chirurgiam veniendum, vt Paulus monet, *lib. 6. c. 31.* ne ex aſſiduis irritationibus tuſſis & vigiliæ, aliquando & ſuffocatio ſequatur.

Itaque vuula corrupta & marcida, quæ non amplius tumet, nec rubicunda eſt, atque ita ſanguine & vita deſtituta, abſcindenda eo modo, quem monſtrat Paulus, *ibid.* & cuius Aëtius meminit, *tetrab. 2. ſerm. 4. c. 41.* qui forcipe obtorquere, & prius illaqueare vuam iubet, vt ſtupida effecta minus ſanguinis profundat. Sed hæc chirurgica operatio periculo non caret; refértque Valeſcus de Taranta, *lib. 3. cap. 3.* hiſtoriam cuiuſdam presbyteri, cui plethorico cùm vuula fuiſſet abſciſſa, ſanguinis fluxus in tanta quantitate ad pectus ſecutus eſt, vt inde maxima pectoris anguſtia, & reſpirationis difficultas oborta ægérque cùm amplius ſanguinem è pectore eiicere non poſſet, ſuffocatus ſit. Ideóque ipſe octo canones in vuulæ abſciſſione inſtituenda obſeruandos proponit. 1. eſt, vt vuulæ abſciſſio non tentetur, niſi corpore prius euacuato, vt & monet Hippocrates, 3. *prognoſt. aph. 21.* 2. ne fiat affluxu humorum adhuc durante, 3. niſi vbi alia remedia non ſatisfecerint. 4. niſi tumor ille valdè lædat & moleſtus ſit. 5. inſtituendam eſſe in aere lucido. 6. ante vuulæ abſciſſionem & poſt eam vſurpanda eſſe gargariſmata adſtringentia. 7. ne nimis rubra & tumida abſcindatur, ſed ſolùm alba & verſus radicem anguſta. 8. non abſcindatur, niſi quantum magnitudinem naturalem excedit.

Vbi etiam inciſione opus eſt, aliquid, ſi fieri poſſit, relinquatur, neceſſarij vſus gratiâ.

Ad vuulam tamen commodè & ſine periculo abſcindendam peculiare inſtrumentum inuenit Guiliel. Fabricius, idque depinxit, *cent. 2. obſer. 21.* Et ſi fluxus ſanguinis metuatur, & putrefactio aliqua adſit, cauterium

actuale commodiſſimum eſt; quod quomodo adhiberi debeat, docet Paulus, *loco alleg.* Et peculiare atque ad hanc rem idoneum inſtrumentum deſcripſit Guilielmus Fabricius, *loc. alleg.* Hieron. Fabricius ab Aquapend. *de operat. Chirurgicis, titulo de vna chirurgia,* præciſione factâ, quam forficulâ inſtituit, exiguum ferramentum in cochlearis formam factum bene calefactum non ignitum admouet.

Diæta.

Diæta. Victus ratio talis ſit, qualis in aliis inflammationibus præcipitur, inprimis quies & inedia in principio morbi competit. Vſurpentur in cibis, quæ leniter adſtringunt, vt ſuccus cydonior. granator. moror. vuarum immaturarum. Maſticet æger tenera mori vel quercus folia. Vitet laborioſas deglutitiones, reſpirationes, loquelam.

CAPVT XXII.

De Tonſillarum Inflammatione, & Vlceribus.

Tonſillarum inflammatio. Glandulæ duæ vtrinque ad radicem linguæ paulò ſupra laryngem poſitæ ſunt, quæ Latinis Tonſillæ, vulgò à figura Amygdalæ, Græcis ἀντιάδες & παρίσθμια vocantur, cùm quod inter ſe appoſitæ, tum quod circa iſthmum oris ſitæ ſint. Galeno autem, *3. de ſympt. cauſſis cap. 4. & in lib. de tumoribus p. n. cap. vlt.* ἀντιάδες ſunt illarum glandularum tumor aut inflammatio, παρίσθμια inflammatio eorum, quæ circa iſthmum ſunt locorum, hoc eſt, partium, quæ os & gulam interiacent.

Tonſillæ igitur cum conditæ ſint, vt congregata ſaliua laryngem & trachæam rigent, ſæpe humore nimio ex frigidâ deſtillatione oppletæ intumeſcunt, ſed ſine inflammatione, ita vt colorem ſuum naturalem retineant, & dolore careant.

Interdum verò eas occupat inflammatio cum rubore, ardore ac dolore & ſiti, & cum quadam deglutitionis ac reſpirationis difficultate. Quâ inflammatione in abſceſſum degenerante pus intra fauces effunditur, vnde ſæpe vlcus ſordidum & graueolens relinquitur.

Tonſillarum vlcera. Fluunt tamen ibidem vlcera citra inflammationem ex deſtillatione ſalſâ vel acri molles illas partes exedente, aut tali halitu eò aſcendente; quod lue Gallica infectis familiare eſt.

Nonnunquam maligna & ſerpentia vlcera in iis partibus oriuntur, tempore inprimis verno, & peſtilente aeris conſtitutione, teſte Aetio, *tetrabibl. 2. ſerm. 4. c. 46.* ſiue ex præcedente inflammatione efferata, ſiue ex quauis alia cauſſa, vt ex aphthis in pueris & adultis; qui prauis humoribus abundant.

Interdum etiam tonſillæ planè indurantur; vnde Mercurialis, *de morb. puceror. lib. 2. c. 12.* Paulum Æginetam ſub tonſillis etiam ſcrophulas ſeu tumores duros & ſcirrhoſos complecti, ſcribit. Vide etiam hiſtoriam tumoris eiuſmodi cancroſi apud Guiliel. Fabricium, *centur. 3. obſeru. 84.*

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſæ eædem ſunt, quæ inflammationis gurgulionis. Concitatur ſcilicet inflammatio tonſillarum ex affluxu humorum ad illas; qui cum calidi ſunt, partes illas calidas & humidas inflammant, in iis præcipuè, qui multo ſanguine abundant; cum copioſi, tumefaciunt; cum acres & ſalſi, erodunt.

Et quidem tonſillæ magis obnoxiæ ſunt inflammationi, quàm gurgulio, propter mollitiem & laxitatem ſubſtantiæ & temperamenti proprij ac loci caliditatem ac humiditatem.

Inflammatione etiam tonſillarum magis laborant, qui ſanguine magis abundant. Priuatim verò, vt Aëtius ſcribit, *lib. modò citato c. 45.* pueris hoc malum frequens eſt ob teneram corporis texturam, & ob ἀδηφαγίαν, & lactentibus è lactis vitio & praua qualitate.

Puellis quoque vſque ad menſtruæ purgationis tempora hoc malum frequens eſt, Aretæus *lib. 1. c. 9.* In adultis verò generatur hoc malum ex nimia meri potatione, ac multâ & auidiore deuoratione, ciborum maximè acrium & aſperorum. Ita ceraſa auidius comeſta facilè aciditate ſuâ tonſillarum inflammationem & gurgulionis laxitatem efficere prohibentur.

Signa Diagnoſtica.

Tonſillis tumefactis foris ſub maxillis tumor tactu viſuque deprehenditur, & intus ceu fruſtulum quoddam faucibus adhæreſcens mole ſua premit, obſtatque, ne facilis fiat deglutitio, idque ſine ſiti & ardore. *Signa.*

Inflammatis iiſdem præter deglutiendi, & quod Paulus addit, *lib. 6. c. 30.* reſpirandi difficultatem, dolor adeſt, rubor, ardor, ſitis, interdum & febres.

Maligna tonſillarum vlcera partim alba ſunt, maculis ſimilia, partim cinereo colore, aut ſimilia cruſtis, quæ ferro inuruntur. Accidit ergo ſiccitas in deglutiendo, & ſuffocatio confertim incidit, maximè cum rubor ſubit mentum, atque, vbi hæc acrimonia præterierit, τοὺς loca illa infeſtans ſuccedit, & cum hac putrefactio; vt docet Aëtius, *tetrabibl. 2. ſerm. 4. cap. 46.*

Prognoſtica.

1. Tonſillarum inflammatio morbus acutus eſt, & ſæpe ſuffocationis periculum minatur. *Prognoſt.*
2. Tumor autem vel reſoluitur, vel ſuppuratur, vel induratur.
3. Tonſillæ in febribus denigratæ & arefactæ mortem imminere portendunt.
4. Vlcera tonſillarum quædam familiaria ſunt & mitia, quæ ſcilicet ſunt munda, exigua, non altè deſcendentia, nec inflammata, nec dolorem excitantia; quædam aliena & peſtifera, quæ lata ſunt, caua, quodam concreto humore albo, aut liuido, aut nigro ſordentia, quæ aphthæ etiam nuncupantur. Quod ſi concreta illa ſordes altius deſcenderit, eſchara gignitur, quam rubor inſignis, inflãmatio & venarum dolor circumſiſtit, ſicut in carbunculo. Exigua quoque & rara exanthemata oriuntur, quibus ſuperuenientia alia in vnum vlcus coaleſcunt, latúmque vlcus efficiunt. Id ſi interius in os depaſcendo ſerpit, columellam exedit, & linguam quoque & gingiuas ac alueolos dentium occupat, vnde dentes labefactantur & nigreſcunt. In columella etiam phlegmonode erumpit, atque non multis pòſt diebus phlegmone, febri, fœtore, inediáque conſumpti intereunt.
5. At ſi in pectus per trachæam id malum inuadat, eodem illo die ſtrangulat, pulmo enim & cor neque talem odoris fœditatem, neque vlcera, neque ſeroſos humores ſuſtinent, ſed tuſſis ac ſpirandi difficultas enaſcitur. Aretæus, *lib. 1. cap. 9.*
6. Tonſillarum vlcera ſine febre ſecuriora ſunt.
7. Tonſillarum vlcera æſtate ſuborta peiora ſunt, quàm quæ aliis oriuntur tẽporibus. Citò enim ſerpunt.
8. Serpentia circa fauces vlcera, quæ magnam moleſtiam exhibent, & acuta magis ſunt, vtplurimum ſpirandi difficultatem adferunt. Videantur plura eiuſmodi prognoſtica apud Hippocratem, *lib. de dentitione.*
9. Glandulæ iſtæ facilè indurantur, & in ſcirrhum degenerant, qui nunquam aut rarò curatur.
10. Aliquando tonſillarum tumores ſuppurantur & abſceſſus extrà erumpunt, & ægri ſanantur: cuius rei exemplum eſt apud Dodonæum, *in obſeru. cap. 16.*

Curatio.

Curatio.

Si leuis ſit inflammatio, circa initia gargariſmi adhibeantur adſtringentes, cauendo, ne mel multum admiſceamus, quod ſuâ acrimoniâ malum irritaret, vt monet Aëtius, *loco citato cap.* 45.

Remittente autem inflammatione, rectè & vtiliter illud admiſcetur.

Vt ℞. *Aqu. plantag.* ℔ i. ß. *fl. roſar. rubr.* M. ß. *ſem. cydon.* ʒ. i. ß. Semel ebulliant. Colaturæ adde *diamor.* Vnc. i. ß. *dianuc.* Vnc. ß. M. pro Gargariſmo, quo tepidè interna oris colluantur. Nam inflammata neque frigus tolerant, neque multum calorem.

Aut ℞. *Fol. plantag.* M. i. *fl. roſar. rubr.* P. i. *cortic. granat.* ʒ. iii. *gallar. immatur.* N. iii. *fol. prunell.* M. i. *nuc. cupreſſ.* Dra. ii. Coq. in ſ. q. aqu. pro ℔. j.

Colat. adde *dianuc.* ℥. ii. ß. Miſc. pro Gargariſmo.

Vbi vehemens eſt inflammatio, vt periculum ſit à ſuffocatione, ſtatim cephalica ſecetur, repetitâ ſanguinis detractione in magnâ plethorâ; aut primùm baſilica, poſtea cephalica aperiatur.

Vbi venæ ſectio locum non habet, aurium ſacrificatio vtilis. Cucurbitulæ etiam venæ ſectionis vicariæ eſſe poſſunt.

Frictionem longam in carpo ruſticis familiarem eſſe, ſcribit Rondeletius, *lib.* 2. *c.* 4. Prodeſſe autem reuera ob diuerſionem.

In fœminis, vbi opus, vena tali primò incidatur. Ad euacuandam poſtea materiam coniunctam prodeſt ſecare venas ſub lingua. Si cum ſanguine vitioſi humores ſimul redundant, clyſteres & pharmaca leniter purgantia exhibeantur.

Deinde ad topica veniendum eſt, quæ primùm ſint repellentia, vt decoctum ex roſis, balauſtiis, fol. plantag. vitis, rubi, ſorbis, cornis, meſpilis, gallis, ſumach, fol. & bacc. myrti, ac ſimil. quorum formulæ antea ſunt propoſitæ. Repellentia autem Practici ferè omnes ſolùm intrà applicant. Ab iis tamen & vulgata conſuetudine diſſentit Rondeletius, qui, *allegato loco*, non vult adſtringentia ſolùm in parte interna, & relaxantia in externa applicari, ſed ea intus & extrà adhibet. Cùm enim partes laxæ ſint, non amplius eſſe laxandas cenſet, cum defluit materia, ſed cum conſiſtit fluxio, vt materia ad exteriora trahatur. In principio verò adſtringentia extrà etiam apponit in lateribus arteriæ ſub maxilla inferiore. Quod in ſeipſo expertum eſſe ſcribit, & anginam & defluxionem ad fauces prohibuiſſe, & multos à ſcrophulis incipientibus ſanaſſe. Verùm omninò hic cautione opus eſt, & videndum, quæ materiæ affluentis ſit copia. Si enim corpus adhuc plenum ſit & affluxus magnus, nulli autor fuerim, vt repellentia extrà apponat; cùm facilè fieri poſſit, vt materia ad interiora repulſa periculoſam anginam exciter. Sempérque tutius materia ad exteriora, quàm interiora fertur.

Poſt repellentia priſanæ ſuccus gargariſetur, in quo decoctæ ſint paſſullæ vel iuiubæ, aut furfur. decoctio, aut decoctum glycyrrhizæ, ficuum & hyſſopi. Lac tepidum gargariſatum acrium collutionum mordacitatem temperat.

Extrà etiam illinatur guttur oleo amygdalarum dulcium, liliorum alborum, chamæmeli, aut fomento cum ſpógiâ ex decocto chamæmeli, meliloti, altheæ maluæ, ſcabioſæ, ſem. lini, fœnigræci: aut cataplaſma ex iiſdem paratum cum farina hordei, ſem. lini, fœnigræci, althææ, hordei, ol. chamæmel. amygdalar. dulcium, butyro recenti; aut cataplaſma ex pane albo & melle apponatur, vel emplaſtrum de meliloto. Soluetur ita tumor, &, quod reliquum eſt, diſcutietur.

Poſt cataplaſmatis, de quo dictum, ablationem, partes circa mentum tegantur, circumpoſitâ lanâ molli oleo nardino irrigata, ne partibus illis refrigeratis materia introcedat.

Interdum natura ſponte ſuâ materiam ad externa conuertit; natis vtrinque in collo infra aures tumoribus, quibus vel ſponte vel ſcalpello apertis pus effluit, atque ita tonſillæ abſceſſu liberantur; ſicut & in angina fieri conſueuit, teſte Hippocrate, 6. *aphor.* 37.

Si tonſillæ inflammatæ in abſceſſum tendant, quod deprehenditur augeſcente inflammatione & exacerbationibus circa veſperam fortioribus factis cum horrore & inæqualitate, nonnunquam & cum febre, vt docet Aëtius: tunc ſuppuratio ſine mora adiuuetur gargariſmis ex aqua mulſa calente, decocto caricarum & hyſſopo cum glycyrrh. vel decocto caricarum in lacte, vel decocto paſſular. vel iuiubar. cum viol. & malua.

Vel ℞. *Farina triticea in petia ligata* Vnc. i. *caricar.* Vnc. iii. *radic. maluæ* Vnc. i. ß. *aq. communis* ℔. ij.

Coq. ad conſumptionem quintæ partis. Deinde colentur. F. Gargariſmus.

Foris cataplaſma applicetur ex farina hordei, tritic. & fœnigræc. cum decocto ex caricis, rad. althéæ, & melle, vel emplaſtrum diachylon.

Vt ℞. *Fol. maluæ, violar.* ana M. j.

Coq. ad mollitiem & per ſetaceum traiiciantur.

Adde *farinæ tritici* Vnc. i. ß. *croci* Scrup. ß. *butyri ſ. ſale* q. ſ. F. Cataplaſma.

Celſus vaporem aquæ calentis ore excipere iubet. Confecto pure, quod ex dolore & tumore remittente cognoſcitur, abſceſſus collutionibus acrioribus rumpatur, ex hyſſopo, pulegio, thymo, calamintha in ſapa aut mulſa coctis & gargariſatis; aut ferro aperiatur, eo modo, quem Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 45. & Paulus, *l.* 6. *cap.* 30. tradunt, aut deuoratis maioribus fruſtis panis. Rupto abſceſſu aqua mulſa gargariſetur primùm per ſe, poſtea admixta lenticula & roſis, vel plantagine; quibus immorandum eſt, donec vlcus ad cicatricem perducatur.

Si ex longo valde refrigerantium & repellentium vſu, vel aliàs etiam tonſillæ indureſcant, quod fieri ſolet non præmiſsâ phlebotomia vel purgatione, ante topica gargariſmi emollientes & reſoluentes conueniunt, vt:

℞. *Rad. althéæ mundat. lilior. albor.* ana. Vnc. ß. *fol. violar. maluæ,* ana M. i. *ſcabioſ. prunell.* ana M. ß. *extremit. ſambuc.* ʒ. ii. *hord.* P. i. *ficus* N. iii. *ſem. fænigræc. maluæ,* ana ʒ. i. *nidi hirund.* Drach. ß.

Coq. in ſ. q. aqu. addendo in fine, *ſem. cydon. lini,* ana Drach. ß. *aq. ſcabioſæ, caprifol.* an. ℥. ii. pro ℔. ij.

Colaturæ adde *mell. roſat. colat.* Vnc. iii. *diamor.* Vnc. i. Miſce pro Gargariſmo.

Si tonſillæ induratæ deglutitionem & reſpirationem impedientes medicamentis emolliri nequeant; Celſus & Paulus ad chirurgiam accedunt, tonſillaſque extrahere conantur. Sed chirurgia hæc neque facilis eſt, neque tuta. Qua de re videatur Hieron. Fabric. ab Aquapendente, *de operationibus Chirurgic. titulo de tonſillis.*

Ad nomas ſiue ſerpentia vlcera tonſillarum, præmiſsâ venæ ſectione, corporis euacuatione & diuerſionibus, conuenit diamorum ex aqua mulſa, inſperſo puluere flor. roſar. rubr. vel ſumach, Paulus ſuccum exprimit ex malo punico dulci cum cortice contuſo, cuius partes æquales ſex miſcet cum vna parte mellis & ad mellis ſpiſſitudinem cocta illinit. Vtilis eſt & hic gargariſmus ſuprà propoſitus, cuius hactenus aliquoties facta eſt mentio. Poſſunt etiam ariſtolochia & iris & chalcitis adhiberi cum melle, aliquando & Andronis & Muſæ paſtilli. Mirabiliter Aëtio cruſtas aufert ſtercus caninum cum melle illitum, & vſtarum hirundinum cinis cum melle; & centaurij minor. cinis cum melle.

Expertum quoque in vlceribus tonſillarum malignis linimentum ex puluere ſtercoris canini, ſi cum melle ad iuſtam ſpiſſitudinem miſceantur. Addi poteſt aliquid de puluere radicis iridis. Vide Galenum, 10. *de ſimpl.*

ſimpl.med.facult.cap.de ſtercore canino. Tabernæmontanus commendat, tanquam experimentum, decoctum radic.morſus diaboli.

Omnia autem oris vlcera vehementioribus exſiccantibus & adſtringentibus gaudent, quàm externa vlcera; cùm ne amplius ſerpant, tum quia ſemper à ſaliua fiunt humidiora, vnde & medicamentorum vis infringitur.

Poſt irritationes ab acrioribus hiſce medicamentis factas gargariſetur decoctum glycyrrhizæ, quod paratur ex vino nigro dulci, ex maſtiche, myrrha, croco, deinde etiam addito amylo, & tragacantha. Cohibito iam vlcere depaſcente, lac gargariſandum cùm terrâ Samiâ mixtum. Cruſtis ſublatis & purgato vlcere hoc conuenit.

℞. *Flor.roſar.rubr.* Vnc.ß. *croci* Drach.ii. *balauſt.myrrh.* an. Scrup.i. *nuc.pinear.* ℥.j.

Tritis & ſubactis cum melle vtere ad illitionem. Proceſſu temporis addi poſſunt *Amyli* Scrup.ii. *alumin.ſciſſil.* Scrup.j.

Vide plura huius generis apud Aëtium, *loco citato, cap.46.*

Diæta.

Diæta. Abſtinendum ab acribus, à fumo, à Solis æſtu, à vino, ab exercitio & motu corporis atque animi nimio, præſertim ab ira, balneo, & omnibus, quæ affluxum humorum augere poſſunt.

CAPVT XXIII.

De iis, quæ in Guttur vel Gulam inciderunt, eximendis.

Illorum quæ in gulam inciderunt exemptio. Accidit nonnunquam, vt ſiue dormientibus ſiue vigilantibus etiam per incuriam aliquid in guttur vel fauces illabatur, quod ſuffocationis metum & alia pericula affert. Quæ res qua ratione eximendæ ſint, dictum quidem in Inſtitut. *lib.5.part.1.ſect.2.cap.10.* Addere tamen quædam libet.

Sunt autem, quæ in guttur vel fauces incidunt, alia animata, alia inanimata. Ex animatorum genere ſunt primùm hirudines, quæ vel per natationem in ſtagnis ore imprudenter excipiuntur, vel vnà cum aquis minutiſſimæ ipſæ adhuc hauriuntur, & faucibus vel gulæ affixæ attracto ſanguine grandeſcunt. Adhærent verò vel palato verſus ſuperiorem naſi partem, & tum ſanguis ſine ſcreatu egreditur; vel gutturi, vbi ſanguis cum ſcreatu excernitur: & quidem ſi in initio ſit trachææ, tuſſis cõtinenter affligit; vel gulæ, & tum deglutitio impeditur vomitúſque concitatur; vel denique ipſi ventriculo ſunt affixæ, atque tunc nullum impedimentum in deglutitione ſentitur, adeſt verò vomitus, cum quo ſanguis reiicitur.

Hirudinum nonnullæ venenatæ ſunt, quæ & grauiora ſymptomata accerſunt, vt ſyncopen, tremorem cordis, febrem acutam, & vlcera denique maligna. Agnoſcuntur quod magna habent capita, corpore ſunt ſanguinoſo, colore nigræ aut virides, maculis vel lineis variis diſtinctæ, quemadmodum eas deſcribit Auicennas, *1.canon.fen.4.doct.5.cap.22.*

Vbicunque verò hirudo ore concepta hæret, titillationis ſenſum obſcuro ſuo motu efficit, punctio quoque ſentitur, dum ſanguinem ſugit, & ſanguis ex ore tenuis ac paucus per interualla exſpuitur, quoniam ab exilibus ſeu capillaribus venis hirudo ſanguinem allicit. De quo Hippocrates, *2. prædict. Quibus fauces ſanguine frequenter & noctu & interdiu replentur, cum neque capitis dolor prægreſſus fuerit, neque tuſſis, neque vomitus, neque febris prehenderit, neque pectoris aut dorſi dolor tenuerit: in his nares & fauces inſpicienda, numquid vlcus in eo loco aut hirudo compareat.*

Quando igitur hirudo in ore ita hæret, vt oculis conſpici queat, Chirurgus eam idoneo inſtrumento apprehendat, & caput eius fortiter ſtringat, ne ſi medio fortè corpore præſcindatur, pars eius anterior cum capite intus affixa remaneat.

Vbi verò hirudo profundius latet, vt chirurgiæ locus non ſit, medicamentis res peragenda erit. Itaque Rhaſes gargariſmos præcipit ex acerbis, & amaris, quibus offenſa hirudo ſponte ſeſe retrahat, vel quibus enecetur, qualiâ ſunt ſinapi, cum aceto gargariſata, aut ſal cum aceto, aut cepæ ſuccus. A proprietate valere creditur ſuccus ſalicis. Iubent & nigellam ac ſinapi tritum gutturi inſufflare. Enecant etiam abſinthium, abrotanum, lupini, mentaſtrum, naſturtium, ſem. ſanctum, aloë hiera, agaricus.

Amotam vel enecatam hirudinem æger ſcreatu, tuſſi vel vomitu reiicere conabitur. Si eductâ hirudine exſpuitio ſanguinis perſeueret, venulis adhuc hiantibus, vnde hirudo ſuxit non ſtatim ille ſupprimendus eſt, ſed permittendus, monente Auicenna, vt moderatè effluat, ne retentus venenoſitate ſuâ, quam ab hirudine contraxit, noceat. Eadem quoque venenoſitas corrigatur exhibita theriacâ aut Mithridatio, aut terrâ ſigillatâ cum zedoaria, dictamno, tormentilla & ſimilibus.

Poſtea ſiſtatur ſanguis gargariſmis ex decoctione cortic. mali granati, balauſtiorum & ſumach, vel puluere inſufflato ex balauſtiis, thure, ſangu. draconis, amylo.

Quod ſi hirudo ſtomacho inhæreat, medicamenta Rhaſes exhibet, quibus vermes enecantur & eiiciuntur, aut ægrum in balneum ſiccum ſiue Laconicum ducit, vbi ſiti vehementi contractâ, poſtea aquam frigidiſſimam æger ore contineat, ſemper eam permutando ſi incaluerit, vt hirudo æſtu etiam afflicta prorepat in os ad reficiendum ſeſe frigida, qua alioquin naturaliter delectatur.

Probatur & hoc:

℞. *Farin.lupinor.pulu.turbith, agarici, ſem. nigell.* ana Drach.ii.

Incorporentur cum ſucco abſinthij & fiant Trochiſci pondere Dra. i. diſſoluantúrque vnus in decoctione ſem.nigellæ, deturque vnus ieiuno ſtomacho.

Interdum animalia alia dormientibus in os irrepunt, quod de lacertis ac ſerpentibus comperrum eſt. Hæc eodem modo in balneo ſicco cum aquâ frigidâ ore retenta proliciantur, aut appoſito ad os ægri vaſe lactis calentis pleno, cuius nidore ſiti etiam vexatum animal prorepit; præſertim ſi vas illud ita diſpoſitum ſit, vt ſplendentis Solis radios excipiat. Oportet autè ægrum prono capite in ventrem incumbere. Quidam & affatim hoc bibere iubent ad vomitum vſque, vt ſimul cum lacte animal redditum, quod ingreſſum eſt, excutiatur.

Inanimata, quæ vel caſu, vel ſponte deglutita in gutture aut gulâ ſubſiſtunt, ſiue mole ſuâ inhærentia, vt bolus panis vel carnis non maſticatus, annulus, moneta grandior, nucleus pruni; ſiue acumine ſuo ſe infigentia, vt fragmenta vitri, acus, ſpina, piſcis, os acutum, & ſimilia, ſuos etiam modos habent, quibus eximantur.

Et quidem ſi craſſum quid deglutitum inhæreat, niſi immiſſo idoneo inſtrumento apprehendi & eximi queat, ægri ceruix, aliquoties pugno concutiatur, ita vt depreſſam illam teneat, humerúſque eleuatus ſit, quâ concuſſione res in gula hærens ad ventriculum delabatur; aut ſi prope fauces hæreat, tuſſi per os reiiciatur. Iuſcula etiam carnium pinguia, vel cum butyro parata, liberaliter & affatim hauriantur, vel ptiſana cum melle aut oleo amygdalarum dulcium, vt lubricâ redditâ gulâ faciliùs, quod illapſum eſt, in ventriculum deſcendat, aut vt vomitus ſaltem iſtis pinguibus prouocetur.

nocetur. Rhaſes quoque ægrum in balneum aquæ tepidæ ſe demittere iubet vſque ad mentum, vt viæ in gula emolliantur & laxentur.

Si his nihil proficitur, candela cerea mediocriter craſſa, vel ſtylus plumbeus nonnihil incuruatus ſumi poteſt, quo melle vel oleo oblito & in gulam demiſſo res ibi ſubſiſtens in ventriculum detrudatur.

Si acutum eſt, quòd infixum hæret, neque oculis ita patet, vt forcipe prehendi poſſit, tuſſis excitanda, oxymel continuò lambendo; aut ſternutatio quoque, ſi locus affectus propior ſit tracheæ arteriæ, vel ipſa etiam ſit trachea. Vehementi enim hac corporis concuſſione, ſpiritus ſimul expulſionem adiuuante, res obhærens excludetur.

Si obſeſſa eſt gula, aquâ mulsâ crebrò gargariſetur, oleum etiam & pingues ſorbitiones & albumina ouorum cruda & lubrificantia alia bibantur.

Vtilis eſt & continuus vſus eclegmatum emollientium, vt quod paratur ex mucilagin. ſemine maluæ, radic. altheæ, ficubus, paſſulis, iuiubis, ſebeſten & ſimilibus cum ſyrupo violarum. Tandem magni boli deglutiantur, vel ficus ſiccæ integræ, quo impetu id, quod ſubſiſtit, in ventriculum ſimul detrudatur.

Quod ſi his modis nihil perficitur, Rhaſes inſtrumentum commendat ex plumbo factum, quod foraminulis multis exilibus pertuſum eſt inſtar retis, quorum vſus eſt, vt, dum inſtrumentum vertitur retrahiturque, res gulæ infixa illis foraminulis implicetur, ſimulque educatur, & vt reſpiratio per illa non impediatur. Quem imitatus eſt procul dubio Guil. Fabricius in fabrica ſui inſtrumenti, quo ad res gulæ & faucibus infixas extrahendas vtitur, quodque *centur. 1. obſeru. 36.* delineauit. Qui etiam videatur, *eâdem centuriâ, obſeru. 31. 32. 33. 34. 35.*

Si nec hoc modo ſuo loco moueri res immiſſa poſſit, naturæ & tempori negotium totum committendum. Progreſſu enim temporis calor naturalis coquendo & alterando rem illam mutat (ſi eius natura talis ſit) & imminuit. Et vt maturius id fiat; natura in coctione adiuuanda medicamento ex radicibus altheæ, ficubus, farina ſem. lini, fœnigræci, hordei, aut mucilagine ex iiſdem parata, flor. caſſiæ, butyro, oleo amygdalar. dulc. chamæmeli, lilior. albor. pingued. gallin. & ſimilibus.

Quod & faciendum, ſi oſſiculum vel ſimile quid inflammationem in œſophago excitet. Hâc enim ad ſuppurationem perducta, & abſceſſu rupto, æger ab anguſtia & dolore liberatur. Exemplum de ſpina gulæ infixa habet Dodonæus, *in obſeru. cap. 17.*

Compertum eſt ab Arculano, oſſiculum acutum gulæ infixum poſt bimeſtre ſpatium per cutem in collo apertâ ſponte viâ exiiſſe. Beniuenius deuoratam acum decennio pòſt perforato ſtomacho extruſam vidit. De acubus cum vrina emiſſis meminit Iohan. Langius. *lib. 2. Epiſt. 40.* De aciculâ per aluum cum grauiſſimis ſymptomatibus deiectâ videatur Guil. Fabricius, *allegata cent. 1. obſer. 34.* Quod ſi tale quid naturam moliri videmus, ne ventriculus vel inteſtina lædantur, exhibendus cremor hordei, iuſcula pinguia, lac amygdalarum dulcium, oleum amygdal. dulcium, caſſia.

CAPVT XXIV.

De Angina.

ANgina Latinis ab angendo, quæ vox à Græco ἄγχω, id eſt, ſuffoco & ſtrangulo deducitur; Græcis Συνάγχη & Κυνάγχη, & maſculinâ terminatione, vt ab Hippocrate, *lib. de loc. in homine, & 4. de rat. vict. in acut. aphor. 50.* vſurpatur, Σύναγχος & Κύναγχος eodem etymo, à ſuffocando ſcilicet, dicitur. Etſi enim, vt poſtea in differentiis dicetur, poſteriores Græci inter Græcas voces, dum per σ Συνάγχη & per κ Κυνάγχη ſcribitur, differentiam quandam conſtituerint, & κυνάγχην quam à canibus ita appellari cenſent, ſeu quod canibus familiaris ſit, ſeu quod ægri hiante ore & exerta linguâ ſpiritum ducere cogantur, canum per æſtum ſitientium more, pro grauiori affectu habeant; Συνάγχην verò, quā dictam putant, quod ſues eâ frequenter corripiantur, pro leniore malo: tamen Galenus, *3. prognoſt. text. 18.* hanc de literis contentionem tanquam inutilem contemnit; quod & *4. de vict. rat. in acutis text. 30.* facit.

Etenim & Συνάγχη & Κυνάγχη apud Hippocratem & antiquiſſimos Medicos Græcos generale nomen eſt, quale apud Latinos angina, quod in genere ſumptum omnem faucium & gutturis affectionem, ſpirationem, nullo in thorace vel pulmone vitio exiſtente, difficiliorem reddentem, & deglutitionem impedientem, ſeu meatuum, per quos ſpiritum attrahimus, cibúmque & potum aſſumimus, anguſtiam, ſpiritum difficilem reddentem & deglutitionem impedientem ſignificat. Etſi enim per morbos thoracis, pleuritidem, peripneumoniam & alios reſpiratio læditur: tamen affectus ille angina non dicitur, cum illæſis faucibus fiat. Hippocrates tamen interdum diſtinguit inter faucium inflammationem & anginam. Ita, *6. epid. ſect. 7. t. 1.* inquit: *Quibuſdam verò faucium inflammationes aderant, aliis angina.* Vbi procul dubio anginam intelligit inflammatiotionem muſculorum laryngis, quæ reſpirationem difficilem valde reddit, & viam ſpiritus intercludit: inflammationem verò faucium, partium aliarum vicinarum, quæ ſpiritus & cibi viam non ita intercludit. Poſſunt enim & tonſillæ, & muſculi oſſis hyoidis, & muſculi in radice linguæ inflammari, vt poſtea dicetur, quæ partes omnes etiam in faucibus ſunt: quia tamen harum partium inflammatio à gutture longius diſtat, anginam per ſe non parit. Anginæ ergo in genere ita ſūptæ cauſſa erit, quicquid ſpiritus cibique & potus viā anguſtiorem reddere, & hoc modo vtriuſque meatus capite & principio quaſi occluſo reſpirationem difficiliorem reddere, & deglutitioni cibi ac potus impedimento eſſe poteſt.

Quod cum pluribus de cauſſis fieri poſſit, duplex angina ſtatuitur, vna propriè dicta & exquiſita, quæ eſt ab inflammatione ſummarum gulæ & gutturis partiū ſanguine è venarum iugularium ramis in partes illas effuſo; altera notha, quæ prouenit à frigida & pituitoſa deſtillatione, è capite in fauces & ceruicis ac colli muſculos decumbente, & tumorem οἰδηματώδη ſine febre, rubore ac dolore excitante; etſi dum primò fluxio concitatur, quidam inæqualis calor & horror ſentitur, qui tamen paulò poſt deſinit. *Differentia.*

Poſſet tamen & illa in faucibus inflammatio, quam Hippocratem ab angina deſcernere diximus, forſan angina notha appellari & ita duplex angina notha cōſtitui, vna ratione cauſſæ, altera ratione ſubiecti. Nam harum partium inflammatio ſæpe etiam reſpirationem & deglutitionem non parum lædit.

Quò etiam referri poteſt angina illa, quæ fit à luxatione vertebrarum ceruicis verſus anteriora vel latus, ſiue à cauſis externis, ſiue ab humore frigido affluente fiat, idque citra inflammationem.

Si enim inflammatio accedat, vel ab inflammatione luxatio ortum habeat, ad exquiſitam anginam pertinet, & acutiſſima angina eſt, vt poſtea de differentiis dicetur. Videatur etiam infra, *quæſtio. 1.*

De Angina exquiſita.

Angina ergo exquiſita eſt anguſtia ſummarum gulæ & gutturis partium ſeu faucium, ab inflammatione earundem ortum habens, difficilem reſpirationem reddens, deglutitionemque lædens. Seu eſt inflammatio in faucibus & ſummo gutture, anguſtiam earun- *Angina exquiſita.*

dem partium, & hinc difficultatem ſpirandi inferens, ac deglutitionem impediens. Seu, vt Galenus breuiter definit, *4. de rat. vict. in acut. text. 20. & 2. ad Glaucon. cap. 1.* eſt φλεγμονὴ τῶν κατὰ φάρυγγα μερῶν. Per fauces autem intelligitur pars, quæ gulæ & gutturi præjacet, & duo dictorum meatuum oſtiola comprehendit. Imò vt ſuprà dictum, φάρυγξ etiam pro larynge & ſummo aſperæ arteriæ capite accipitur, vt ita, dum Galenus anginam per inflammationem φάρυγγος ſeu faucium definit, non ſolùm intelligenda ſit ea pars, quæ gulæ & gutturi præiacet, ſed ipſa etiam larynx eiuſque muſculi. Et quamuis ſimul vicina complecti ſoleat inflammatio, vt glandulas vtrinque circa radicem gutturis ad latera trachææ poſitas, & muſculos oſſis hyoidis, muſculos item in radice linguæ, & glandulas, quæ tonſillæ dicuntur, & quæ ſub auribus & inferiori maxilla conſiſtunt: tamen partium harum à gutture longius diſtantium inflammatio anginam non parit, niſi malum faucibus, id eſt, parti ex gutture & gulâ conſtitutæ, communicatum reſpirandi impedimentum afferat.

Dodonæus etiam anginam ſtatuit ex inflammatione pulmonum fieri; de qua poſtea in differentiis de Cynanche dicetur.

Cauſſa.

Cauſſa. Ergo cauſſa vt aliarum inflammationum, ita & huius in angina eſt ſanguis ſeu purus, ſeu biliosus, pituitoſus aut melancholicus. Et is quidem è venarum iugularium ramis in has partes effuſus. Nam frequentiſſimè fit hoc malum per viam fluxionis, rarò per viam congeſtionis.

Affluit autem ſanguis vel per modum attractionis, ſi fauces & guttur vehementer caleant & doleant; vel per modum tranſmiſſionis, ſi loca illa imbecilla ſint laxa, & ad ſuſcipiendam fluxionem idonea, pleonexia verò humorum adſit ſiue in toto, ſiue in capite, ac inprimis circa fauces. Vbi enim ſanguis vel copioſus in corpore adeſt, vel impurus, atque is ad caput fertur, cerebrum verò robuſtum eſt, id eum non recipit, ſed maximam partem per eaſdem venas ad ſubiectas partes detrudit, vnde inflammationes earum variæ gignuntur, parotides, ophthalmiæ, anginæ & ſimiles. Hinc etiam iuuenes ſenibus anginâ crebrius corripiuntur, quòd multo bilioſoque ſanguine, qui aptiſſima huius mali materia, abundant, & qui habitu corporis ſunt craſſo ac multo ſanguine, præſertim in capite, abundant. Viros quoque frequentius quàm fœminas anginâ corripi, ex Cælio Aureliano ſtatuitur; idque videtur obſeruaſſe Hippocrates, *6. epid. ſect. 7. a. 1.* vbi epidemiam ſui temporis conſtitutionem deſcribens, quâ anginâ, tuſſis, peripneumoniæ vagabantur, pauciſſimas fœminas ægrotaſſe ſcribit. Aliam tamen cauſſam non reddit Hippocrates eo ipſo in loco, quàm quod non perinde atque viri in publicum prodibant, & ita aëris externi iniuriis ſeſe non obiiciebant. Id tamen, quod dicitur, fœminas minus ex ſua natura anginæ eſſe obnoxias, quàm viros, de vera & exquiſita angina intelligendum. Habent enim fœminæ ſanguinem frigidiorem, & pręterea laryngem minorem, ac gutturis partes & venas anguſtiores exilioreſque, quæ ſanguinem non ita facilè admittunt. Interim tonſillarum, columellæ, ac laxarũ in faucibus partium inflammationibus, quæ minus exquiſitam ſeu notham anginam, quam Hippocratem *loco allegato*, ſimpliciter faucium inflammationem appellare, & ab angina diſtinguere diximus, gignunt, ob partium laxitatem, & excrementitiorum humorũ abũdantiam magis obnoxiæ ſunt quàm viri. Ad pleonexiam etiam humorum, quæ anginam excitat, cumulandam faciunt hæmorrhoides & menſes ſuppreſſi, victus ratio multo & calido ſanguini generando apta, potus vini meracioris.

Sæpe quoque angina accidit in febribus, vbi materiæ pars ad hunc locum depellitur, vt ita febris tum potius comitata ſit, quam appellant, quàm ſymptomatica; taleſque anginæ ſunt ferè epidemiæ, quæ nonnunquã publicè graſſantur; qualis fuit illa, quæ anno 1517. multos ſuſtulit, vt annotauit Foreſtus, *lib. 6. obſ. 2. in ſchol.* atque illa, quæ anno 1544. & 1545. plurima Germaniæ inferioris loca Rhenique accolas vexauit. Sunt enim quandoque etiam anginæ, vt pleuritides, peripneumoniæ & ſimiles morbi epidemiæ. Nam etſi humores, qui morbos epidemios excitant, præcipuè ſi non peſtilentes ſunt, & inprimis à fluxionibus prouenientes à manifeſtis aëris alterationibus, frigiditatiſque & caliditatis ac humiditatis exceſſu proueniant: tamen occultæ etiam qualitates ab aſtrorum influxu pẽdentes miſcentur. Atque hinc accidit, vt nunc ad laryngem & fauces, nunc pleuram, nunc ad pulmones humores fluant, ibique ſubſiſtant, nunc ad aluum perueniant.

Externæ cauſæ ſunt, quæcunque fluxiones humorum ad iſtas partes concitare valent, quales ſunt pluuioſa anni conſtitutio & imbres aſſidui, vt eſt, *3. aphor. 16.* ἐπομβρίαι item quæcunque caloris & frigiditatis in aëre & ventorum flatibus, quorum hæc comprimendo expellit humores ad guttur & fauces, illa laxando facit, vt humores ad fauces affluant. Præterea ſubita à magno æſtu refrigeratio, hauſtus plenus potus frigidiſſimi; lotio capitis intempeſtiua pleno corpore, nimia capitis tectura vel nulla, vocis nimia intentio, denique ictus capitis, ceruicis, aut locorum prope fauces, infixæ in faucibus vel gula ſpinæ vel oſſicula, vt & vertebrarum ceruicis luxatio; ſi nimirum non ſolùm ipſa anguſtiam in locis iſtis pariat, ſed & inflammationem excitet.

Quidam etiam à cibis quibuſdam & medicamentis peculiari vi & proprietate anginam induci ſtatuunt, vt ceraſis, fungis quibuſdam, andacocha, vt habet Auicennas, quę trifolij ſpecies eſt, quę ſcilicet in ſe vel vim ſuffocandi, vel qualitatẽ aliquã laryngi & faucibus occulto modo aduerſam habent, eaſque ſanguini inflãmationem excitaturo ſuſcipiendo aptas reddunt, aut quocunque modo has partes vellicant & offendunt, & ſanguinis ad eas affluxui occaſionem præbent, ſicut cantharides veſicæ peculiari modo aduerſæ ſunt. Verùm de hoc dicetur infra, *quæſt. 4.* Nonnulli huc etiam referunt eam ſuffocationem, cuius Aretæus, *lib. 1. paſſion. acut. c. 7.* meminit, quæ accidat ex ſpiritus ad calidiſſimũ & ſicciſſimum conuerſione, quod aliqui de aëre illo craſſo, qui è carbonibus accenſis & muſto ac cereuiſia feruente attollitur, explicant. Verùm, vt poſtea, *in quæſtione 1.* dicetur, non loquitur Aretæus de cauſſa extrinſecus adueniente, ſed intrinſecus hærente, vbi vitiũ præcipuè eſt in pectore. Non tamen iſta ſuffocatio huc pertinet, ſed ad reſpirationem læſam vt poſtea dicetur. Neque enim omnis ſuffocatio angina dicenda eſt; aliàs enim & catarrhi ſuffocatiui ad anginam reducendi eſſent, ſed ea ſaltem, vbi nullo in pectore vitio exiſtente (quod tamen in ſuffocatione illa ab Aretæo deſcripta accidit) ob faucium inflammationem ſuffocationis periculum imminet. Vnde nec ardor in faucibus, qui in febribus ardentibus percipitur, & vulgò *die Breune* nominatur, cum ſcilicet fauces & lingua exſiccantur exaſperantur & denigrantur, angina nominandus eſt.

Differentia.

Differentias anginæ quatuor recentiores Græci, vt Differẽ- ex Galeno, *4. de loc. affect. cap. 3.* & Paulo Ægineta, *lib. 3. cap. 27.* & Tralliano, *lib. 4. cap. 1.* videre eſt, recenſent. Inflammantur enim ſeu φάρυγγος, id eſt, gulæ muſculi; ſeu laryngis, id eſt, gutturis ſeu capitis tracheæ arteriæ; ſæpe etiam, quæ vtramque hanc partem conne

connectunt. Has ergo differentias vt recentiores Græci etiam vocabulis diſtinguerēt, generica illa vocabula κυνάγχης & συνάγχης, cum aliàs ſpecierum nominibus deſtituerentur, certis differentiis accommodauerunt.

Prima differentia nomine generis συνάγχη, ita dicta, vt Autoribus placet, quod ſuibus ſit familiaris (quæ tamen differentia Græcæ linguæ analogiæ non reſpondet, ideoque potiùs à præpoſitione σὺν & ἄγχω nomen hoc deductum videtur) nominatur; vbi interni faucium muſculi vel ambitus faucium interior inflammatur, ceruice quoque ad linguæ radicem ſimul comprehenſo, & tumore foris ac intus apparente.

Secunda παρασυνάγχη, vbi externi faucium & colli muſculi linguam & os hyoides contingentes, & qui œſophagum firmant ac retrahunt, ſunt inflammati, tumore ſeſe nonnunquam etiam ad pectus diffundente.

Tertia κυνάγχη ita dicta, quod canes eâ frequenter corripiantur, aut quod homines eâ laborantes veluti canes ſitibundi linguam exſerant, cum inflammatio in internis laryngis ſeu gutturis muſculis deliteſcit, & neque intus neque foris in ceruice tumor apparet, vnde etiam Latens angina appellatur, tantuſque eſt dolor & ſpirandi difficultas tanta, vt æger erecta ceruice & ore hiante, ac linguâ exſertâ, canum ſitientium more, ſpiritum trahere cogatur.

Cuius generis & illa eſt angina, quam deſcribit Galenus, *4. aphor. 35.* cùm, inquit, nullo, neque ore multùm aperto in faucibus, neque extrinſecus tumore apparente, æger deglutire non poteſt. Symptoma n. perniciosum eſt ob inflammationem muſculorum gulæ ſubſtratorum, interdum verò gulæ ipſius morbum. Eſt enim partibus illis per neruos & ligamenta commune quid & ſocietas cum ſpinali medulla & membranis ipſum ambientibus, ac poſtea hiſce extrinſecus adiacentibus vertebrarum oſſibus. Cum itaque ad partes inflammatas ligamenta & nerui tenduntur, vertebras quoque vel intrò, vel ad latus trahi neceſſe eſt. Nam ſi in altero tantùm neruorum exortu tenſionem fieri contigerit, ad latus; ſi vtroque, intrò fiet vertebrarum diſtorſio.

Hoc loco facienda eſt mentio anginæ, quam deſcribit Remb. Dodonæus, *cap. 18.* quam etiam latentem appellat, in qua circa laryngem & aſperam arteriam talis dolor fit, vt nec contingi, quantumcunque leniter, citra grauiſſimum dolorem queant, ſed nec moueri ſurſum, nec attolli. Quamobrem non ſpiritus tantùm cum difficultate trahitur, ſed & cibus & potus, ægerrimè, aut non dimittitur. Inflammari autem ſtatuit Dodonæus per huiuſmodi anginam non interiores ac latentes laryngis muſculos, (id quod ſectione ſe deprehendiſſe ſcribit) ſed pulmonem.

Verùm enim verò nulla eſt angina propriè dicta ſine muſculorum circa laryngem inflammatione. Itaque morbus, quem deſcribit, vel non fuit angina, ſed peripneumonia, quæ tamen ob communem membranam laryngem & vicinas partes in conſenſum traxit, vnde reſpiratio & deglutitio fuit læſa; vel fuit angina, quæ tamen ſubitò in peripneumoniam grauiſſimam mutata eſt.

Quarta eſt παρακυνάγχη, vbi externi præcipuè gutturis muſculi inflammantur; tumor tamen intus manifeſtè conſpicitur. ore diducto & linguâ depreſsâ. Et cùm hæc quarta differentia, niſi medicamentis occurratur, facilè in κυνάγχην degeneret, & ſi affectus augeatur, etiam interni tandem muſculi inflammentur; Galenus, *4. de loc. affect. cap. 3.* in hac differentia tam externas, quàm internas gutturis partes affici ſcribit.

Verùm iſtam accuratiorem nominum diſtinctionem à poſterioribus Græcis introductam Galenus, *loco modò allegato* & *3. prognoſt. aph. 18.* non magnifacit, cùm omnis angina ſit faucium, id eſt, partis ex gutture & gula conſtitutæ, inflammatio; & Hippocrates vno κυνάγχης nomine omnes iſtas differentias complexus eſt. Non prætereundum tamen, Hippocratem, *lib. 3. de morbis*, etiam in nominibus quandam differentiam obſeruare, & duas anginæ ſpecies ponere: κυνάγχην, quæ ſit angina grauiſſima, & παρακυνάγχην, quæ mitior ſit.

Præter enumeratas iſtas quatuor anginæ differentias Galenus, *4. de loc. affect. cap. 3.* addit quintam, ex *2. epid. ſect. 2.* ex luxatione vertebrarum ceruicis, quæ tamen potius ad anginam notham referenda eſt, niſi inflammatio ipſi coniungatur. Fit autem, vbi ceruicis vertebris ad anteriora luxatis fauces comprimuntur, cauo ponè in ceruice apparente. Quod accidit vel à cauſſis externis, ictu, caſu; vel ab affluxu humoris pituitoſi vincula vertebrarum laxantis, & vertebrarum internodia lubrica reddentis, aut copia ſua vertebras ſede ſuâ deiicientis; vel à vicinis muſculis inflammatis, quibus vertebræ ad anteriora trahuntur. Atque vbi anginæ conjungitur inflammatio, vera angina eſt, dolorque etiam foris ad contactum in ceruice ſentitur. Vide Hippocratem, *2. epidem. ſect. 2.* Galenum, *4. de locis affect. cap. 3.*

Aëtius, qui quatuor illas differentias in tres contrahit, hanc vertebrarum ad anteriora luxationem quartā numerat, eamque propriè κυνάγχην à veteribus appellatam, aut quoniam, linguâ à luxata vertebra iuxta radicem ſuam à proprio loco depulsâ, æger hiante ore ac exſerta lingua ſpiritum ducere cogitur, canum per æſtum ſitientium more.

Sunt & aliæ quædam anginæ differentiæ, quod ſcilicet inflammatio alia maior, alia minor eſt; vnde etiam maius vel minus periculum expectandum; & quod alia eſt à ſanguine puro, alia à ſanguine cum aliis humoribus mixto: vt & quædam epidemia eſt & maligna, alia malignitatis expers.

Signa Diagnoſtica.

Anginam exquiſitam ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, cognoſcere non ita difficile eſt. Verùm cùm ſit morbus periculoſus & peracutus, qui celeri ſuo motu ſæpe omnem Medici diligentiam ſuperat, vtile eſt, etiā imminentis ſigna cognoſcere, vt omni modo eius incrementum præcaueatur. *Signa.*

Si quis ergo ſine manifeſta cauſa collum vix mouere & vix deglutire poteſt, ac difficulter ſpirare incipit, & dolorem ac calorem inſuetum circa fauces percipit, anginam imminere ſuſpicio eſt, præſertim ſi tempus vernum & pluuioſum ac humidum ſit, aut angina aliàs populariter graſſetur.

Præſente autem anginâ, in quacunque etiam parte ſit, adſunt inprimis duo: primò difficilis reſpiratio, citra aliquod thoracis ac pulmonis vitium, ita vt ſæpe & ſuffocationis periculum immineat; vnde Plautus, *in Moſtellaria, act. 1. 3. v. 61.*

In anginam ego nunc me velim verti, vt veneficæ illi
Fauces prehendam & enecem.

Deinde deglutitio difficilis, adeò vt nonnullis potus per nares reſiliat. Neq; enim deglutitio ſolùm œſophagi miniſterio perficitur, ſed etiam muſculi duo à larynge exorti, œſophagici dicti ac circulatores, quod ſuis fibris tranſuerſis ſemicirculum imitantibus œſophagum complectantur, cibi & potus deglutitionem atque ad inferiora detruſionem adiuuant, dum laryngem deglutitionis tempore ſurſum trahunt, vt deſcendenti cibo locum concedat: præterea etiam muſculi faucium, dum ad ſuum principium contrahuntur, cibum ad œſophagum detrudunt. Hi ergo muſculi cum in angina afficiantur, non mirum eſt deglutitionem lædi. Poſtea dolor circa guttur & fauces percipitur, rubor item & calor,

calor, plerumque & tumor, febris adeſt continua. Lingua ipſa intus tumet & rubet, quoddammodo coarctata eſt, vnde etiam eius motus impeditur.

Etſi enim in angina notha, quæ fit ab humore pituitoſo fauces occupante, febris non ſemper adeſt; in angina tamen exquiſita febris continua ſemper adeſt; ſeu vt ſymptomatica ex inflammatione generetur, ſeu ſit primaria, cui angina accedit.

Differentiæ quoque non difficulter pateſiunt. In ſynanche eſt minor reſpirationis difficultas, deglutitionis verò maxima, vt etiam liquida vix tranſire poſſint, ſed potius ferè per nares reiiciatur. In paraſynanche inter omnes differentias reſpirationis difficultas minima eſt, & rubedo foris in ceruice conſpicitur, dolorque percipitur, ſi locus contrectetur; cùm inflammatio foràs vergat. Interdum etiam pectus rubet, quia ibi prorepunt duo muſculi ad cartilaginem ſcutiformẽ. In cynanche verò neque in faucibus intus, neque extrà in ceruice, quicquam ruboris vel tumoris apparet, & tamen fauces vehementer interim dolent cum metu ſtrangulationis, ita vt æger erecta ceruice & aperto ore ſpirare cogatur, lingua eſt liuida & nigra, &, vt ſcribit Hippocrates, 4. *de rat. vict. in acut.* inflexa vel retorta, ob ſummmam venarum circa linguam repletionem; adeſt quoque febris acuta. Seu, vt Hippocrates, 3. *de morb.* deſcribit; ex angina dicta homo ſuffocatur, & fauces magis occupare videtur, vt neque ſaliuam, neque aliud quicquam deorſum trahat, oculi affecti ſunt, & velutiis, qui ſtrangulantur, prominent, & per eos contentè intuetur, neque eos conuertere poteſt, crebrò ſe iactat & exſilit, fauces & facies incendũtur, ac etiam collum. His verò, qui intuentur, nihil mali habere videtur, & viſus atque auditus hebeſcit, nihilque præ ſuffocatione intelligit, neque quid dicat, aut audiat, aut faciat, ſed iacet ore hiante ſaliuam effundens. In paracynanche reſpiratio non eſt tam difficilis, nec dolor tantus, & rubor ac tumor aliquis intus circa fauces deprehenditur. Si ex luxatione ſit angina, plerumque id accidit à cauſſis euidentibus & violentia. Poſtea etſi ſit ab inflammatione & affluxu humorum, deprehenditur ex inſpectione ceruicis. Ceruix enim circa primam & ſecundam vertebram excauatur, ob depreſſam vertebram, & difficilis redditur reſpiratio ob anguſtiam faucium ex compreſſione. Videatur etiam Hippocrates, 2. *epid. ſect.* 2. vbi incipit: ἦν δὲ τῶν κυναγχικῶν τὰ παθήματα τάδε, &c. Egregiè enim & prolixè eo loco deſcribit Hippocrates, eam anginæ ſpeciem, quæ ex vertebrarum colli λορδώσιος & σκολιώσιος, inclinatione & peruerſione oritur quem locum propterea Galenus, *lib. 4. de loc. aff. cap. 3.* dignum iudicauit, vt commentario eum explicaret. Videtur etiam *lib. 2. prorrhet. comm. 2.*

Signa cauſſarum & humorum ex aliis locis patent. Sanguis abundans ex habitu corporis aliiſque ſignis cognoſcitur, adeſt maior diſtenſio, color faciei eſt rubicundus, facieſque ruborem & calorem habet inſignẽ. Si adſit bilis, ardor & dolor maior eſt cùm ſiti, oris amaritudo, & morſus circa guttur. Si ex pituitoſo ſanguine fit, dolor minor eſt, febris exigua, tumor citra inſignẽ ruborem. Et, vt Galenus, 4. *aphor.* 34. & 4. *de rat. vict. in acut. t.* 30. docet, ſanguis biliosſus plerumque laryngis prius muſculis quàm faucium, ſeu gulæ inflammationem parit, ſicuti pituitoſus ſanguis potius faucium ſeu gulæ inflammationem, & glandularum, quàm laryngis excitat. Cum enim laryngis venæ ſint exiles, in eas non niſi ſanguis tenuis penetrat; craſſus verò, qui eas penetrare nõ poteſt, in faucibus potius & glandulis ſubſiſtit. Anginæ etiam bilioſæ maximè æſtate & autumno proueniunt: quod in æſtate bilis generatur, & in autumno retinetur, quæ æſtate genita eſt. At pituitoſa ferè fit ex pituita hyeme genita.

Prognoſtica.

1. Angina, teſte Galeno, 1. *aphor.* 12. & 2. *aphor.* 19. Tralliano, *lib. 4. cap.* 1. Celſo, *lib. 4. c.* 4. peſtiferum acutumque malum eſt, quod celeriter ad finem properat, ac periculo non caret, ægroſque laquei modo ſtrangulat & ſuffocat. Etſi enim pars abſolutè princeps non afficiatur: ea tamen pars afficitur: ſine qua cor, membrum nobiliſſimum, ſaluum eſſe non poteſt; quæ ſcilicet deſtinata eſt reſpirationi, & ſimul deglutitioni inſeruit, quorũ neutro homo carere poteſt. Adeſt ſimul febris continua, quæ & cordis & ipſius corporis vires labefactat, ideoque Galenus, 1. *aph.* 12. hoc modo laborantibus ſalutis ſpem in virium robore conſiſtere ſcribit. Et ſuffocatur plerumque æger, vel quia tumor eò vſque creuit, vel tanta facta eſt vertebrarum colli luxatio, vt faucibus coarctatus ſpiritus planè percipiatur, vel quia rupto tumore pus in pulmones ruit eoſque implet. *Prognoſtica.*

2. Et quidem quò maior eſt faucium & gutturis anguſtia, eò perículoſior eſt angina, præſertim, ſi febris & ipſa ſit acuta. Atque ita κυνάγχη à poſterioribus Græcis in ſpecie deſcripta omnium perículoſiſſima eſt & grauiſſima, quæ intra vnam diem, plerumque intra 4. iugulat: de quo Hippocrates, 4. *aphor.* 34. *Si febrem habenti ſuffocatio repentè ſuperueniat, nullo tumore in faucibus exiſtente, lethale eſt.* Et 3. *prognoſt.* 16. & *in Coacis, Anginæ grauiſſimæ ſunt, & celeriter interimunt, quæcunque nihil conſpicuum faciunt in faucibus, neque ceruice, plurimum verò dolorem inferunt atque orthopnœã. Hæ enim in eodem die, & ſecunda, tertia, & quarta ſtrangulant.* Neque enim tum paruitas mali ſignificatur, quod nihil conſpicui ſeſe prodit, ſed quia magnus dolor adeſt, & ſumma reſpirandi difficultas, ſignificatur, tumorem in internis gutturis partibus hærere, ibique concluſum ſpiritui aditum præcludere, atque ita ſubitò ſtrangulare. Aliàs ſi reſpiratio & deglutitio non valdè lædatur, neque magnus dolor adſit, paruitas mali ſignificatur. Idem tamen Hippocrates, 3. *de morb.* κυνάγχην ad nonum diem protrahi poſſe docet.

Παρακυνάγχη paulò minori cum periculo coniuncta eſt, & poteſt diutius protrahi; de quo Hippocrates, 3. *prognoſt.* 17. *Quæcunque verò dolorem alioquin alteri ſimilem inferunt, in faucibus verò tumorem & ruborem excitant, valde quidem lethales ſunt, præcedentibus verò diuturniores, ſi magnus rubor adſit:* quia tandem in cynanchen tranſit. Sic mortua quinta die Phytonis vxor, 3. *epid. ſect.* 2. *t.* 7.

4. Minus periculi autem adhuc eſt à κυνάγχη, in qua plus læditur deglutitio, quàm reſpiratio. Homo enim ſine cibo & potu aliquantiſper viuere poteſt, non verò ſine reſpiratione, præſertim cum febris coniuncta eſt, eaque acutior. Et tumor ad interna vergens euocari longius & medicamentis digeri poteſt.

5. Leuiſſima eſt, & omnium minimè perículoſa Paraſynanche; quia inflammatio longius à gutture abeſt. Hinc Hippocrates, 6. *aphor.* 37. *Anginâ correpto, ſi tumor in collo appareat, bonum. Foras enim morbus fertur.* Et, 7. *aphor.* 49. *Ab angina detento tumor & rubor in pectore ſuperueniens, bonum; quia extra morbus fertur.* Et 3. *prognoſt.* 18. *Quibus verò fauces & ceruix ſimul rubent, hæ ſunt diuturniores, & maximè ex ipſis liberantur, quibus ceruix & pectus ruborem contraxerit, niſi eryſipelas intrò recurrat.* Et, *aphoriſ.* 10. 3. *prognoſt. Securiſſimum eſt, ſi rubor quàm maximè foràs, in ceruicem ſcilicet & pectus, feruntur.* In his nimirum duabus differentiis neque dolore nimium vexatur æger, neque difficultate ſpirandi tenetur. Etenim cum partes hæ ſint glandulosæ, molles & laxæ, affluentem humorem ſine magna difficultate recipiunt, & quia laryngis muſculi non inflammantur, reſpirationis via non intercluditur. Eaſdem ſententias iiſdem ferè verbis tradit Hippocrates, *lib.*

lib. de Coac. prænot. Hiſtorias autem & euentus differentiarum, *7. epidem ſect. 7.* vbi de ſignis anginæ epidemiæ loquens, tandem concludit: *In ſumma, qui ſolùm deglutire non poterant, his valde mites, & toleratu faciles erant; peſſimè verò his, quibus vnà ſpiritus ſublimis erat.*

6. *Angina laborantes niſi celeriter cocta exſpuant, malè habent.* Hippocrates, *in Coacis.*

7. Angina biliosa periculoſior pituitosâ; quia & dolorem maiorem & febrem, & maiorem reſpirandi affert difficultatem.

8. Si in angina tumore, & rubore intus in faucibus apparente, rubor die non critico euaneſcat, remaneat verò tuberculum ſine dolore, quod nec naturæ nec artis beneficio ſuppuratur; mortem vel ruboris recidiuam minatur, ex *3. prognoſt.* 19. Mortem quidem, quia relicta foris craſſa materia tenuior & feruentior intrò ad guttur conuerſa eſt; ruboris recidiuam, quia, materia calidior ex accidente aliquo intro repulſa eſt, non autem diſcuſſa.

9. Si in angina tumore & rubore foris apparente iſta ſubitò intrò euanuerit, malum; quia materia ad interiora recurrens ſuffocationem parit, ex *6. aph.* 25. Niſi tamen criticè diſcuſſa aut aliò depulſa materia hoc fiat, atque æger melius habeat.

10. *Si febre detento repentè collum intorqueatur, ac vix deglutire queat, nullo tamen tumore intus vel foris apparente, lethale eſt, 4. aphor.* 35. ob luxationem ſcilicet vertebrarum.

11. Pueris angina ferè accidit ex vertebrarum ceruicis intrò luxatione, *3. aphor.* 26. Huius curationem Paulus Æginета, *libr. 3. cap.* 27. non aggreditur; cùm nullam, vti cenſet, illa recipiat; quod tamen intelligendum eſt non de luxatione; quæ ex crudorum humorum affluxu paulatim facta euenit, quæ antequam planè perficitur, curari poteſt; neque etiam ex crudo tuberculo, modò vertebras non planè ſuo loco deiecerit; quales fuiſſe videntur anginæ, quas Hippocrates, *2. epidem. ſect.* 2. deſcribit ex vertebrarum colli luxatione facta, quorum tamen neminem, qui tum laborarunt, mortuum fuiſſe refert: ſed quæ fit ab inflammatione, vertebras diſtendendo violenter ſuo loco dimouente. Hæc enim omnino incurabilis; cum quia ipſa inflammatio reductionem vertebrarum prohibet, tum quia reſpiratio & deglutitio valde læditur.

12. *Quibus ex angina in pulmonem mali fit conuerſio, intra ſeptimum diem moriuntur; ſi verò hos effugiant, ἔμπυοι* id eſt purulenti *euadunt. 5. aph.* 10. & *3. prognoſt.* 20. *Si angina materia in pulmonem conuertatur, deſipientiam affert, & ægri magnâ ex parte ἔμπυοι fiunt.* Ἔμπυοι enim fiunt abſceſſu rupto & in pulmonem effuſo; vapores verò calidi ſurſum exæſtuantes delirium excitant.

13. *Si ſtrangulatis & ſuffocatis, ita & angino ſis, ſpuma circa os appareat, lethale ſignum eſt, 2. aphor.* 43. Extremam enim cordis anguſtiam ſignificat, feruoremque ſummum, à quo materiam agitante ſpuma illa excitatur.

14. Quando in angina magna ſit ſpirationis anguſtia, & ſpuma iam in ore apparet, nulla ſanitatis ſpes relinquitur, niſi æger adhuc viribus valeat, & nutrimentum appetat. Quando verò infirmo ægro febris inualeſcit, & facies ægri fit viridis, & ſinus oculorum denigrantur, extremaque frigent, & lingua nigra ac craſſa cernitur, lethale eſt. Nam in forti febre multâ inſpiratione opus eſt, quam angina negat, teſte Auicenna, *capite proprio.*

15. *In anginoſis ſubarida ſputa gracilium mala.* Hippocrates, *in Coac.* Angina enim talis eſt periculoſa, ſine tumore in collo & faucibus, vti, *prognoſt. 2.* dictum, quod plerumque ægri ſuffocantur. Et licet, quod rariſſimè fit, ſuppuretur: ſi tamen ſputum ſit subaridum, febrilem calorem maximè indicat, quo ſputum glutinoſum & craſſum redditur. *Qui enim, vt, ibidem,* habet Hippocrates, *anginoſi non celeriter exſpuunt cocta, lethaliter habent.*

16. Qui in angina tumores faucium ſine vlla ratione repentè euaneſcunt, lethales ſunt, in *Coac.* Etſi enim aliquando præcedente euacuatione vel repellentium vſu tumor ſubſideat; tamen ſi ſine his, atque ita præter rationem id fiat, malum periculoſum eſt, cùm non ſoluantur morbi manentibus iis, quæ eas faciunt, cauſſis. Significatur enim materiæ ad interiora receſſus; vnde periculoſior in partibus internis morbus excitari poteſt; vel quod interdum accidit, ad partem, vnde diſceſſit, repente iterum delata ſubitò ſuffocationem inducit.

17. *In anginis ſine ſignis dolores in caput conuerſi, lethale,* in *Coac.* Etenim cùm fiat ſine criſi aut materiæ tranſlatione, & manente eadem gutturis & faucium anguſtia, ac difficili reſpiratione: malum non imminui & tolli, ſed diffundi, & cerebro cõmunicari ſignificant. Eodem modo ſi in hypochondriis vel cruribus dolor excitetur, & angina non ſoluatur, morbi augmentum & humoris vitioſi etiam alias partes occupantis redundantiam ſignificat.

18. Qui vehementer ſuffocantur, narium pinnas exſpirando contrahunt, inſpirando verò dilatant. Galenus, *3. epid. 2. comm. text.* 4. Cùm enim ob extremum ſuffocationis periculum aut caloris vehementiam membranarum reſpirationi inſeruientium motus neceſſitati ſatisfacere non poſſit, natura ad cartilagines illas diducendas ſeſe conuertit, quaſi aliquid commodi inde perceptura.

19. Soluitur autẽ angina vel tumoris διαφορήσει, cauſſa eius reuulſa, diſtracta, euacuata aut diſcuſſa, aut tumoris maturatione, & puris ex illo aperto euacuatione, aut materiæ ad aliam partem tranſlatione; quod ex doloris & tumoris ſubita ceſſatione, pulſuſque mutatione cognoſcitur. Optimum autem eſt, materiam diſcuti, vel tumoris maturatam materiam euacuari; aliò eam transferri periculoſum, vt iam dictum.

20. Transfertur autem materia vel ad cerebrum, vbi ſtatim dolor capitis grauis, deliria & phrenitis ſequitur; vel ad muſculos colli, vbi dolor & tumor, interdum & conuulſio excitatur; vel ad pulmones & pleuram, vnde dolor pectoris, tuſſis, difficilis reſpiratio oritur; vel ad cor, vnde tremor eius, ſyncope & pulſus obſcuritas excitatur.

Indicationes.

Quas aliæ inflammationes habent indicationes; eædem & angina obſeruandæ, ſaltem partis affectæ habitâ ratione. Nimirum ſanguis & materia, quæ adhuc affluit, aut affluxura eſt ad partem affectam, reuellenda, deriuanda: quæ jam affluxit, adhuc tamen in paruis venis conſiſtit, vel in parte fluctuat, ne in partem recipiatur, atque in eo conſiſtat, repellenda, & in parte affecta forâs protrudenda per adſtringentia: quæ verò extra venas effuſa eſt in partis ſpatia, & repelli non poteſt, inſenſibiliter diſcutienda eſt per digerentia, quod tutiſſimum eſt; vel ſi digerentibus non cedat, & ad maturationem tendat, maturatio adiuuanda, & diligenter ſimul cauendum, ne adſtringentibus & refrigerantibus foris quocunque tempore applicatis materia intro repellatur; ſed relaxantia potiùs extrinſecus adhibeantur, quibus materia forâs euocetur, periculumque ſuffocationis euertatur. *Indicationes.*

Curatio.

VENÆ SECTIO.

Curatio. Venæſectio.

Cum ergo angina ſit inflammatio, & quidem eius

partis,

partis, à quâ præſens periculum ſuffocationis imminet, & à ſanguine vel ſolo, vel cum alio humore mixto ortum habeat: in omni angina ſanguinis miſſione & euacuatione opus eſt. Eſtque venæ ſectio optimum præſentaneum & compendiarium in hoc morbo remedium. Ideoque vt ſanguis ad fauces ruens reuellatur & euacuetur, periculumque maximè vrgens auertatur, venæſectio ſtatim & ſine omni mora inſtituatur, præmiſſo, ſi licet, clyſtere.

Et quidem aperiatur in cubito cephalica aut mediana, aut vtraque, ſi magna adſit plethora. Hoc enim modo, & venâ in brachio apertâ, & vniuerſum corpus promptius euacuatur, & non parum ſanguinis à parte affecta auertitur. Et primò quidem mediana, hinc cephalica aperiatur, ſi vtriuſque ſectione opus. Et ſi inflammatio alteram partem magis affligat, vena in oppoſito primùm brachio reuulſionis gratia, poſtmodum in latere eodem aperienda; aut ſi ſemel ſaltem venam aperire liceat, vena in eodem latere ſecetur. Si verò nullum lateris diſcrimen ſit, aut dubitetur, vtra pars magis affligatur, ſanguis ex dextro brachio emittatur; cùm hepar ſit plerumque pars mittens.

Si menſes vel hæmorrhoides ſuppreſſæ ſint, quæ vena primò aperienda ſit, Autores diſſentiunt. Alij enim ſaphenam, alij venam in cubito primò aperiendam cenſent. Verùm diſtinctione hîc opus videtur. Etenim ſi periculum non vrgeat, ex poplite vel talo ſanguinis miſſio primùm inſtituenda, vt menſes ſuppreſſi reuocentur, & ſanguis ad partes diſtantes reuellatur: inprimis ſi purgationis tempus inſtet. Et ſi malum augeatur, mox veſperi aut ſequenti die cephalica aperienda; non tamen neglectis reuulſionibus, quæ in cruribus inſtitui poſſunt. Si verò morbus vrgeat, & periculum inſtet, quod plerumque fieri ſolet, mox vena in cubito aperienda. Periculoſum enim eſt, neglecta cephalica cum affecta parte communicante, in diſtantiſſima parte venam ſecare. Venâ autem brachij apertâ poſtea venam in poplite aut talo ſecare licet. Sic enim & vrgenti affectioni, ac celerem reuulſionem & euacuationem requirenti, & ſuppreſſæ euacuationi ſatisfit. Imò ſunt optimi Medici, qui in angina periculoſa non ſolùm in ſuppreſſis menſibus venam primò in brachio ſecandam cenſent, ſed etiam fluentibus menſibus. Et tali in caſu, dum ſanguis per venas ſuperiores euacuatur, cucurbitulas femoribus affigendas cenſent, vt minor fiat ſanguinis verſus ſuperiora retractio.

Euacuatur autem ſanguis maiore vel minore copia, pro eiuſdem abundantia, magnitudine ipſius affectus, & virium robore. Etſi verò fuerint, qui in angina etiam vſque ad ſyncopen ſanguinem euacuandum cenſuerint, perſuaſi ſententiâ Galeni, qui, 1. *aphor.* 23. ſcribit, in ardentiſſimis febribus, in maximis inflammationibus & vehementiſſimis doloribus, vſque ad animi deliquium ſanguinem detrahendum eſſe: tamen Græci, Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 47. Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 47. Trallianus, *lib.* 4. *cap.* 1. vt & Arabes plerique; item Cælius Aurelianus, *lib.* 3. *acut. cap.* 4. & poſteriores Medici plerique, ſanguinem non ſemel atque confertim, ſed ſæpius & repetitis vicibus euacuandum cenſent; ne, ſi confertim euacuetur, animi deliquio ſuperueniente, ſuffocatio, quæ antea vrget, augeatur, ægerque ſuffocetur. Quamquam enim ipſa inflammatio, ſi ſit magna, tale præſidium requirere videatur: prohibet tamen id reſpirationis difficultas, & inprimis ſuffocationis periculum. Reſpiratio enim cùm ſit actio vitæ valde neceſſaria, quâ ne exiguo tempore viuus homo carere poteſt: plus valet hîc prohibendo difficilis reſpiratio, quæ ex animi deliquio ſuccedente ad largam ſanguinis effuſionem ita augeri poſſit, vt illicò ſuffocatus æger interiret, quàm magnitudo inflammationis eam indicando. Itaque vbi minor eſt ſpirandi difficultas, copioſiùs, ſi inflammationis ratio poſtulet, ſanguinem mittere licet, vt inflammatis faucium muſculis. Si autem reſpirationis difficultas valde vrgeat, id quod accidit, inflammatis laryngis muſculis, cauendum eſt à larga ſanguinis miſſione, quæ animi deliquium inducere poſſet, ſed tum partitis vicibus, 4. vel 5. horarum internallo ſanguinem euacuare commodiùs eſt. Et repetita venæ ſectio plus reuellit, quàm vna larga ſanguinis euacuatio. Præterea cùm ſæpe accidere ſoleat, vt ad partem affectam nouus affluxus fiat, repetita venæ ſectio etiam humores iterum affluentes auertit. Videndum tamen, ne nimis parcè prima vice ſanguis euacuetur, ne, antequam alteram aut tertiam ſectionem adhibere poſſimus, æger interim moriatur.

Et quidem primò in oppoſita parte vena aperiatur, deinde in brachio lateris affecti. Et ſi malum fert inducias, manè vna vena aperiri poteſt, veſperi vel ſequenti die altera. Foramen non fiat nimis anguſtum, ne craſſior ſanguis intus remaneat, nec nimis amplum, ne ſpirituum magna copia diſſipetur.

Grauidæ etſi ſanguine emiſſo interdum abortiant, tamen in morbo tam periculoſo neceſſitas poſtulat, vt ſanguis, ſed minore copia, detrahatur. Et plurimæ grauidæ ita [illegible], vt venæ ſectionem hinc [illegible] poſſunt. Imò compertum eſt, nonnullas fœminas, niſi ſanguis iis detrahatur, abortiſſe, aut in alia mala periculoſa incidere. Fiat autem ſanguinis euacuatio ex vena cubiti.

Si phlebotomia vires non ferant, aut ſaltem repetitam ſanguinis euacuationem non tolerent, cucurbitulæ cum ſcarificatione apponantur cruribus, vel ſupra renes, poſtea etiam in brachiis, non in collo. Nam ſi ſtatim in principio cucurbitulæ parti loco affecto propinquæ applicantur, maior ad partem affectam fluxus concitabitur, malumque augebitur. Poſtea verò in loco propinquo applicari poterunt; ſicut venas ſub lingua ſecare licet, vt poſtea dicetur. Simul etiam alia adhibeantur, quæ repellere poſſunt, vt lotiones & frictiones ac ligaturæ extremorum, & cucurbitulæ in partibus remotioribus, vt modò dictum.

Purgatio.

Venæ ſectione peracta mox inſtituenda purgatio, *Purgatio* præcipuè ſi bilis in corpore abundet, vt illâ pharmaci irritatione motus humorum fiat [illegible].

Cum autem anginæ coniungatur febris; de purgatione initio anginæ inſtituenda Autores diſſentiunt, dum alii & plerique omnes Græci ac Arabes ſummum periculum attendentes, mox in principio purgandum eſſe cenſent; alij verò, inter quos præcipuus eſt Maſſarias, ad cruditatem humorum reſpicientes, purgationem in principio prohibent.

Verùm febris natura hîc attendenda. Nam, quod plerumque fieri ſolet, ſi febris vel præcedat anginam, vel ſimul cum ea inuadat, & materia peculiari motu naturæ humores vitioſos extrudere conantis ad fauces depellatur, atque ita humores turgentis materiæ conditionem referant, & errabundi quaſi à natura è venis expellantur, nondum immobiles ſint, & licet ad certam partem ferantur, vagabundi tamen adhuc quaſi ſint, & tales, qui etiam ad aliam partem mox moueri poſſint, ſicut ſæpe angina in pleuritidem & peripneumoniam mutatur; ad turgentē materiam meritò referuntur, & propterea ex conſilio Hippocratis, 1. *aph.* 22. ſtatim euacuandi ſunt. Id quod etiam à doctiſſimis Medicis hactenus cum commodo ægrotorum factum fuit, & ipſe etiam Hippocrates præcepit, *lib. de locis in hom.* & *lib.* 3. *de morb.*

Et omnino ſum in ea ſententia, etſi angina ſit inflammatio:

flammatio: (quod & de pleuritide, peripneumonia, parotidibus & ſimilibus affectionibus intelligendum) primam tamen occaſionem ei præberi à cacochymia. (niſi cauſſa externa ſanguinis affluxum excitet, vt ſpinæ vel oſſicula gulæ infixa vel vertebrarum luxatio) Natura enim irritata à prauis humoribus, eos ad partes corporis externas detrudit, ad latera, tonſillas, fauces, poſt aures, ad inguina, & alias partes. Verùm vt in hæmorrhagiis narium criticis, quæ in febribus acutis à natura ſæpe inſtituuntur, non præcipuè ſanguinis, ſed cacochymiæ cauſſa ea euacuatio à natura inſtituitur: ita & hîc natura quidem vitioſos humores expellere conatur, non tamen eos ſine ſanguine extra venas protrudit, ſed cum ſanguine permixtos extra venas in ſpatia partium effundit, vnde inflammatio excitatur. Et ipſi tales humores è venis effuſi acrimonia & prauitate ſua naturam ſtimulantes majori ſanguinis affluxui occaſionem præbent.

Si autem inflammatio præcedat, neque ea ex humoribus vitioſis à corpore protruſis ortum habeat, & poſtea febris ſequatur; non adeò multum commodi ex purgatione prouenit, niſi forſan metuatur, ex affluxu humorum vitioſorum inflammationem augeri poſſe.

Et quidem maturè ſtatim in initio inſtituenda purgatio. Narratque Alexander Trallianus, *lib. 4.* ſe eodem die ſanguinem miſiſſe & purgaſſe, his verbis: *Poſt miſſionem ſanguinis, ſi nullus laxitatis ſenſus oriatur, ſed cibi & aeris tranſitus adhuc impediatur; etiam venas linguæ ſubjectas incidere ne graueris, neque in craſtinum differre, ſed eodem die facito. Ego ſanè memini, me, cum vſus valdè vrgeret, venam manè aperuiſſe, diluculo linguæ ſubjectas ſecuiſſe, & veſperi ex cremore ptiſanæ extractum ſcammonij exhibuiſſe, atque ita laqueum ex inflammatione ortum vix potuiſſe diſſoluere. Imò alium, quendam noui me; poſtquam brachiorum duorum venas in cubito ſecuiſſem, repurgaſſe, ſequenti die non expectato.* Et omnino affectus grauitas ſæpe purgationem ita vrget, vt ſtatim inſtituenda ſit, nec tempus matutinum expectari poſſit. Etſi enim & ad venæ ſectionem, & ad purgationem horæ matutinæ ſint commodiſſimæ, tamen vtraque etiam tempore veſpertino inſtitui poteſt, ſi quid mali impediat, vel, vt venæ ſectio vel purgatio maturetur, vrgeat. Itaque ſi ſuffocationis periculum vrgeat, manè inſtituta venæſectione, veſperi exhiberi poteſt purgans. Sic non ſolùm Trallianus, vt modò diximus, veſperi purgauit, ſed & Galenus, 14. *M. M. cap.* 8. in quodam, cui lingua tumefacta erat, vt ore contineri non poſſet, purgans veſperi exhibuit.

Eligantur autem purgantia, quæ febrim non augeant, nec humores valde agitent, caſſia, manna, tamarindi, ſyrupus roſar. & violar. ſol. rhabarbarum, electuarium diaſebeſten, diacatholicum. Si humor pituitoſus admixtus ſit, fortiora vſurpare licet.

Vt ℞. *Syrup. roſar. ſolut.* Vnc. iii. vel iv. *aq. cichorij* Vnc. ii. M.

Vel ℞. *Manna* Vnc. i. ſem. vel Vnc. ii.

Diſſolue in juſculo pulli, vel decocto prunorum, iterum colentur. Exhibeatur horis duabus ante prandium.

Vel ℞. *Rhabarb. elect.* Scrup. iv. *cinamomi* Scrupul. ſem.

Infunde in *decocti communis flor. & fruct.* vel *aqu. endiu.* Vnc. iii, *vel* Vnc. iv.

In colatura diſſoluatur *manna* Vnc. i. *vel* Vnc. i. ſem.

Colatura exhibeatur, poſtea detur ſeri lactis caprini ℔. i. vel ℔. i. ſem. Ita enim purgatio ſine inſigni calefactione perficitur.

Vel ℞. *Electuar. de pſyllio* Vnc. ſem.

Diſſoluatur ſupra ignem *in decocti florum & fructuum*, vel *pectoralis*; vel *aqu. cichor.* Vnc. iii. ſem.

In colat. diſſolue *manna* Vnc. i. Iterum coletur. Adde *ſyrupi violar.* Vnc. ſem. M.

In humore pituitoſo addatur agaricus. In melancholia admixta ſena & manna exhibeatur. Sena enim & manna in actionis modo & tempore valde conueniunt.

Recentiores Chymici hic etiam vomitoria & antimonialia exhibent, ſed nulla euidenti ratione adducti. Neque ea tutò in morbo, qui aliàs ſuffocationem minatur, exhiberi poſſunt. Ita refert Trincauellius, *lib. 5. cap. 7. de ration. curand. part. corpor. hum. affect.* fœminam quandam ſumpto medicamento purgante, & quidem caſſia ſaltem, excitato vomitu, ſtatim ſtrangulatam interiiſſe.

Verùm quia facultas deglutiendi plerumque eſt impedita in angina; fruſtra ſæpe præſcribuntur purgantia, quæ æger deglutire non poteſt. Rondeletius equidem pilulas diſſoluit. Verùm vix hoc tutum eſt. Propter abominandum enim ſaporem facilè vomitus excitari poſſet, qui in hoc affectu minimè tutus. Et modò æger liquida deglutire poſſit, facilè alia purgantia concinnari poſſunt, vt pilulas diſſoluere opus non ſit. Vbi verò planè purgantia ſumere æger non poteſt, clyſteres acriores ex emollientibus, & cholagogis, & quidem, ſi febris acuta conjuncta ſit, clementioribus conſtantes iniiciendi, & iterùm atque deinceps reiterandi ſunt.

Vt ℞. *Maluæ, parietar. mercurial. centaurij minoris*, ana M. j.

Coqu. in aqu. ſimpl. Colat. ℞. ℔. j. adde *electuar. diacathol. de ſucco roſar.* an. Vnc. i. ſem. *mellis roſat. colati* Vnc i. *ol. viol.* Vnc. ii. *ſalis* Scrup. ſem. F. Clyſter.

Vel ℞. *Decocti emollient.* Vnc. ix. in quibus diſſolue, *elect. diaſebeſten.* Vnc. i. *diaphœnic.* Drach. iii. *ol. violac.* ℥. i. ſem. *ſal. gemm.* Scrup. ſem. M. F. Clyſter.

Vel ℞. *Decocti fl. & fr.* Vnc. ix. in quibus diſſolue, *elect. lenitiu.* Drach. vi. *de pſyllio* Vnc. ſem. *ſyr. roſar. ſol.* Vnc. i. *ſal. comm.* Scrup. i. M. F. Clyſter.

Repellentia.

Statim poſt primam ſanguinis miſſionem purgantia vſurpanda ſunt, ne inflammatio augeatur. Debent autem repellentia ſolùm intus in faucibus, non verò extrà adhiberi, ne materia magis ad interiora & verſus fauces repellatur. *Repellentia.*

Vſurpanda verò ſunt repellentia formâ gargariſmorum & collutionum oris, vel linctuum. Etſi enim quidam & ſuffumigij formâ talia exhibeant: tamen cùm omnia, quæ in fumum reſoluta ore & faucibus hauriuntur, guttur & fauces exaſperare, & ſuffocationem augere ſoleant, à pleriſque hic modus rejicitur. Et quidem forma gargariſmorum ſeu collutionum vtiliſſima eſt. In infantibus tamen, qui gargarizare non valent, ſæpe linctibus vtendum eſt.

In medicamentis autem inueniendis hîc non ſolum ad communem, quæ ex natura inflammationis ſumitur, indicationem reſpiciendum, ſed etiam ad partis affectæ conditionem. Nam cum, vt Galenus, *6. de comp. med. ſec. loc. cap.* 1. docet, non ſolùm rarior & mollior ſit ſuperficies tunicæ oris quàm eſt cutis, quæ totum corpus ambit, & præterea ex medicamentis aliquid facilè in ventriculum vel pulmonem defluere poſſit: ſint illa talia, quæ omnis acris & malæ qualitatis, quæ fauces lædere, vel deglutita nocere poſſunt, expertia. Et cùm diutius in ore, vbi guſtus ſedes eſt, detinenda ſint, quantum fieri poteſt, ingrato ſapore careant, ne nobis accidat, quod Medico illi ſeu imprudenti, ſeu imperito accidit, qui cum, referente, *ibidem*, Galeno, gargariſma ex atramento ſutorio conſtans adhibuiſſet, magnum cum inſuauitate nocumentum gulæ & aſperæ arteriæ extremitati ac ventriculo & pulmoni intulit.

Commendantur à Galeno, *6. de comp. med. ſec. loc. c.* 1. quatuor medicamenta; quod ex muſto, quod *Quatuor medicamenta ex Galeno.*

ex moris, quod ex rubi moris, & quod ex nucum corticibus viridibus cum melle, quod in ſuauitatem & nimiam adſtringendi vim, quæ eſt in his ſuccis, temperat, conficitur.

Primum ex muſto fit, injiciendo ad decem muſti heminas, tres heminas rhois coriariorum, aut ejus, qui obſoniis inſpergitur, vel ex vtriuſque parte æquali. Cujus quidem plures aliæ deſcriptiones ibidem leguntur. Alterum ex moris ita fit: ℞. ſucci mororum heminas vi. ad ſtrigmentitiam ſpiſſitudinem coquito. Deinde tritas croci Drach. j. myrrhæ Drach. ii. omphacij Drac. j. alumin. ſciſſ. obol. iij. mellis heminam vnam addito. Vel ℞. croci Drach. ſem. alum. Drach. iii. ſem. injiciatur, & paſſi hemina vna, & vini maris experits auſteri hemina vna. Coctura autem fit vſque ad compagem melleam. Tertium fit ex mororum rubi ſucco, eodem modo, vt ex ſucco mororum. Quartum denique fit ex nucum corticibus viridibus, ſi eorum ſuccus exprimatur, per linteum excoletur, coquatur, & tandem mel, veluti in eo, quod ex moris fit, admiſceatur. Inter hæc autem medicamenta primum eſt mitiſſimum, ſecundum fortius, tertium adhuc fortius, quartum fortiſſimum, quod etiam præcipuè à Galeno commendatur. Hoc enim vim adſtringendi cum ſubſtantiæ tenuitate habet, atque ita profundiùs penetrat, cujus rei argumentum eſt, quod ſuccus ille manibus tractatus ita altè inficit, vt facilè abſtergi non poſſit. Vario autem modo, vt Galenus, *ibidem*, docet, ad diuerſa morborum tempora ejuſmodi medicamenta parantur. Si enim in ipſis adſtringens qualitas prævaleat, principiis conueniunt; ſi verò mitigatoria & laxatoria ac concoctoria, in doloribus & vigoribus inflammationum. Imò ſi vnum ſaltem horum medicamentorum præſtò ſit, id ipſum per aquam ſimplicem ſolui & per additionem parabilium cuiuis tempori & ſcopo accommodatum reddi poteſt. Sunt autem parabilia ex adſtringentibus, roſæ, & myrti baccæ, & myrtus & lentiſcus, & rubus, & rubus caninus, & galla omphacitis appellata, & Ægyptiæ ſpinæ fructus, omniaque aluminis genera. Poſt hæc parabilia ſunt thus culinarius & coriarius, & ſuccus, qui ex Syria affertur; atque hic quidem per ſe admiſcetur, culinarius autem & coriarius thus aqua prius decocti, vtiles miſtura fiunt. Eſt autem & glaucium ex parabilibus, & omphacium, & cytini, & balauſtia. Ex diſcuſſoriis autem parabilia moderata ſunt caricarum & furfurum decoctum & aqua mulſa, in qua origanum, aut hyſſopum, aut thymus, aut calamintha, aut pulegium, aut mentha odora, quam hedyoſmum vocant, ſint incocta: fortiora autem ſunt etiam hæc, ſi diutius coquantur, amplius autem & nitri ſpuma, aut ipſum adeò nitrum vſtum: fortius verò his eſt ſulphur viuum. Vtilis eſt & ſuccus malorum citriorum, & rob cornorum ac ſorborum, ſyrupus granatorum, myrtillorum, de roſis ſiccis, diamorum, vt & decocta & aquæ prunellæ, plantaginis, polygoni, maluæ arboreæ, folior. rubi, myrti, radic. pruni ſylueſtr. ſumach, ſem. roſar, balauſt, cortic. granator. hypociſtis, acacia, Atque ex his eligantur fortiora vel mitiora, prout major vel minor fuerit inflammatio, humorúmque affluxus, & prout corporum natura ſeſe habet. Mollioribus enim & fœminarum corporibus mitiora, fortiora durioribus adhibenda. Ita etiam in Laryngis inflammatione primo mitiora adhibenda medicamenta, ne dolor & ſymptomata fortiorum vſu exaſperentur. Ideoque præcipuè illa valida adſtringentia, gallæ, balauſtia, ſumach. hypociſtis, vix ſola vſurpanda, ſed modicè ſaltem, vt i opus eſt, reliquis admiſcenda. Monendum & hoc, in angina, quæ à ſpinis vel oſſiculis, vel aliis rebus acutis gulæ inhærentibus fit, adſtringentia locum non habere. Talis enim inflammatio cito ad ſuppurationem duci poſtulat. Ab adſtringentibus vero tum dolor intenditur. Cùm enim talia corpus acutum infixum magis parti impingant, dolorem intendunt.

Attendendum & hoc, pro humoris inflammationem excitantis varietate medicamenta etiam varianda eſſe. In ſanguine enim & bile refrigerantium & repellentium vis intendenda; in pituita autem reſoluentium; in melancholia emollientium.

Succi vel illinuntur faucibus, vel diſſoluuntur in decoctis aut aquis, iisque os colluitur potius, quàm vt gargariſmus fiat, ne nimia gargariſatione affluxus augeatur. Eædem collutiones oris ex aquis deſtillatis & decoctis plantarum modò enumeratarum parantur.

In principio ergo ſequens Gargariſmus vel Oris collutio vtilis eſt:

℞. *Hord. integr.* P. ij. *fol. prunellæ, plantag.* ana M. ſem. *flor. roſar. rubr.* P. ii. *balauſtior.* Drach. ſem. [illegible] Drach. i. ſem. *ſem. acetoſ.* Drach. i.

Coq. in *aq. comm.* pro ℔. j. in qua diſſolue *ſucci cort. nuc. jugland. virid.* Vnc. j. *ſyr. granat.* Vnc. i. ſem. M.

Vel ℞. *Rad. althææ* Vnc. ſem. *fol. rubi* M. j. *alumin. vſti* Drach ii. *ſacch.* Vnc. ſem.

Coq in *aq. comm.* pro Vnc. x. In quibus diſſolue *mell. roſat. colat.* Vnc. i. ſem. *ſucci myrtill. recent.* Vnc. i. Miſce.

Vel ℞. *Aq. plantag. prunell. roſar.* ana ℔. ſem. *aceti roſacei* Vnc. ſem. *ſucci granator.* Vnc. i.

In quibus diſſoluatur *diamori, rob. nucum,* ana Vnc. j. ſem pro Oris collutione.

Vel ℞. [illegible] ℔. i. Coq. in ea *flor. maluæ arboreæ.* Colat. adde *ſyr. de ſucco cydonior.* Vnc. iii.

Vel colluatur os lacte, in quo lens paluſtris cocta ſit.

Aliàs ſi dolor non vrget, ſola repellentia vſurpanda.

Vt ℞. *Fol. plantag. prunell.* ana M. ſem. *flor. roſar. rubr. maluæ arbor.* ana P. ii. *balauſt. ſem. cydon.* an. Drach. i.

Coq. *in aqua hordei* ℔. i. ſem. ad tertiæ partis conſumptionem.

Colaturæ adde *diamori, dianuc.* an. Vnc. i. M.

Vel ℞. *Summitat. rubi* M. j. *balauſt. cortic. granator.* ana Drach. i. Coqu in *aqua ſimpl.* Colaturæ ℔. j. adde *diamori, rob nucum* an. Vnc. i. M.

Vel ℞. *Agrimoniæ, prunellæ, plantaginis,* ana M. j. *roſ. rubr. cortic. granator. ſem. acetoſæ, portulacæ,* ana Drach. ii.

Coq. in *aq. ſ.* ad ℔. i. Adde *diamor. dianuc. ſucci granator.* ana Vnc. i. ſem. F. Gargariſmus.

Vel ℞. *Aq. prunell. acetoſæ, roſ. rubr.* ana q. ſ. *diamori, rob ſambuci,* an. cochlear. i. Miſce.

Linctus etiam proſunt ex diamoro cum ſucco granatorum, vel ex ſyrupo de jujubis, myrtino, diamoro.

Si dolor ſit vehementior, admiſcenda ſunt medicamenta, quæ dolorem leniendi vim habent, & præcaueant, ne fauces exaſperentur. In quem vſum lac vtiliſſimum, poſsúntque in eo coqui ſummitates rubi, reliquis etiam addi glycyrrh. jujubæ, paſſulæ.

Recentiores hîc laudant ſal prunellæ, ſiue nitrum præparatum, in oris collutionibus.

Deinde ex Conradino, *lib. de feb. Vngar. c. 19.* hanc Aquam:

℞. *Semperuiui maj* q. v.

Contundatur ſuccúſque exprimatur, & ſingulis ℔. addatur *ſalis ammoniaci* Vnc. ſem. reponantur in loco humido, donec ſal liqueſcat. Poſtea aqua deſtilletur, quâ fauces colluantur. Si verò hæc aqua in promptu non ſit, ſumatur *aqua ſemperuiui vulgaris*, & in ejus libra vna diſſoluatur *ſalis ammoniaci* Drach. j. ac modo dicto adhibeatur.

Vel ℞. *Cancros viuos* Num. viij. *ſedi major.* M. iiij.

Contun

Contundantur, & ſuccus exprimatur, quo fauces Colluantur.

Vel ♃. *Aq. ſemperuiu. maj.* ℔. i. ß. & admiſc. ſuccum ex quatuor cancris viuis expreſſum.

Verùm iſta etſi in angina etiam ſuum locum habere poſſint; tamen ab Autoribus horum medicamentorum inuenta & vſurpata ſunt ad linguæ ardorem, ſiccitatem, & nigredinem in febribus ardentibus, quod malum vulgò *die Breune* nominatur, quod ab Angina differre, ſuprà diximus. Iſtud enim faucium & linguæ incendium & ſiccitas febrium acutarum ſymptoma eſt, neque ab eo tàm ſubitò ſuffocationis periculum, vt in angina, imminet.

Valde etiam in hoc affectu prodeſt caſſia extracta cum aq. plantag. diſſoluta, & collutionis loco adhibita, vt & decoctum cortic. ligni berberum, vel cortic. interioris coryli; vt & decoctum auenæ rubeſcens, item decoctum fol. & cymarum ceraſi arboris. Pauperiores vtantur aquâ fabrorum, vel aquâ & aceto inuicem miſtis, vel aquâ hordei.

Notandum autem hîc in vniuerſum, quæcunque in calidæ valde & ſanguineæ anginæ incremento & ſtatu imponuntur, eadem pituitoſæ initiis præſcribi poſſe. Et quæ declinantibus illis, eadem vigentibus his debent adhiberi.

Deriuantia.

…antia. Poſtquam venæſectio in cubito & purgatio eſt inſtituta, etiam venæ narium, & quæ ſub lingua ſunt, aperiantur, aut hirudines venis narium, frontis, poſt aures & ceruici applicentur. Nonnulli & ſcarificationes aurium adhibent. Trallianus, vt ſuprà dictum, eodem mox die, non expectato craſtino, venas linguæ ſubjectas incidit. Sed Galenus, neque ſine ratione, in principio anginæ venam in cubito ſecat, vt reuellat, quod influit; poſt principium autem venas ſub lingua, vt, quod in parte affecta vel locis vicinis collectum eſt, euacuetur, *in lib. de curand. ration. per ſanguin. miſſ. cap.* 9. & 4. *de ration. victus in acut. aph.* 30. Si tamen morbus admodum velox eſſet, primo die venam ſub lingua cum Tralliano ſecare liceret.

Digerentia.

…entia. Malo procedente & augeſcente, quod ſecundo & tertio die accidere ſolet, propoſitis repellentibus digerentia admiſcenda. Monéntque hic doctiſſimi Medici plerique, in angina rariſſimè ſolis repellentibus, & non, niſi cum imminet inflammatio, aut vbi primùm incepit, vtendum eſſe, & contrà ſolis diſcutientibus vix etiam vnquam vtendum eſſe, atque in eo differre curationem anginæ ab aliarum partium inflammationibus, in quibus in principio ſola repellentia vſurpantur; poſt ſtatum verò repellentia omitti poſſunt: idque ob partis affectæ naturam. Cùm enim partes, quæ in angina afficiuntur, ferè ſint laxæ & molles, citóque inflammationem admittant; etiam in principio diſcutientium aliquid addendum, ne humor, qui influxit, nimio refrigerantium vſu impactus hominem ſuffocet; in fine etiam aliquid adſtringentium addendum, vt partes roborentur, & ne ſolo diſcutientium vſu in parte laxa & molli major vel nouus humorum affluxus concitetur. Vbi ergo morbus augmentum ſumpſit, gargariſmis vtendum diſcutientibus ex decocto thymi, pulegij, calaminthæ, hyſſopi, origani, betonic. glycyrrh. flor. chamæmeli, meliloti, ſem. lini, fœnigræci, & ſimilibus.

Vel ♃. *Glycyrrh. rec.* Vnc. i. *paſſul. mundat.* Par. x. *dactyl. caricar.* ana Par. IV. *ſem. althéæ, fœnigræci*, ana Drach. ii. *hordei integri* P. i. *flor. violar. chamæmeli*, ana P. ſem. Coq. colaturæ adde *mell. roſ. col.* Vnc. ii. *ciner. hirund.* Drach. ii. *croci* Scrup. ſem. F. Gargariſmus.

Vel ♃. *Hyſſopi, puleg.* ana M. ſem. *betonic.* P. ii. *rad. glycyrrh.* Drach. iii. *paſſul. minor.* Vnc i.

Coq. in ſ. q. *aq. fluuiat.* pro Vnc. ix. In quibus diſſolue *oxymel. ſimpl.* Vnc. i. *diamori* Drach. vi. M.

Vel ♃. *Aq. althéæ* ℔. ſem. *hyſſop.* Vnc. ii. *ſyr. de betonic.* Vnc. i. ſem. M.

Vel ♃. *Fol. plantag. prunell.* an. M. ſem. *balauſt. flor. roſar. rubr. chamæmel.* ana P. j. *caricar. pingu.* N. iii. *hordei* M. ſem. *ſem. lini, fœnigræc.* ana Dra. i. Coq. in aqu. ſimpl.

Colaturæ ♃. ℔. j. Cui adde *mellis roſacei col.* Vnc. i. ſem. *dianuc.* Vnc. i. ſem. F. Gargariſmus.

Commendatur & aqua è fol. & flor. periclymeni. In ſtatu augeantur diſcutientia & emollientia. Galenus conſiſtente fluxu crocum & myrrham addit, quæ concoquere & diſcutere valent, crocúſque ſimiliter leniter adſtringit. Vt:

♃. *Fol. prunell. violar.* ana M. j. *ſcabioſ. malu. arbor.* an. M. ſem. *flor. chamæmel. melilot.* ana P. j. *glycyrrh. raſ.* Drac. iii. *ſem. fœnigræc.* Drach. ii. *caricar. pingu.* N. iii. *paſſular.* Vnc. ſem. Coqu. in aqu. hordei ſ. ad tertiæ partis conſumptionem.

Colaturæ ♃. ℔. i. In qua diſſolue *caſſia recent. extract.* Vnc. ſem. *myrrh.* Drach. j. *croc.* Drach. ſem. *mell. roſat. colat.* Vnc. i. Miſce pro Gargariſmo.

Ad dolorem leniendum valet ſuccus ex pane albo in aqua vel lacte cocto expreſſus, item cremor ex furfuribus tritici expreſſus, vt & mucilago ſemin. lini, cydonior. althéæ, ſuccus priſanæ, lac amygdalarum dulcium, & ſem. 4. frigid. major. item caſſia cum parte æquali olei amygdalarum dulcium miſtà.

Declinante tandem morbo coquitur aliquid de nido hirundinis, aut diſſoluitur in colatura cinis combuſtarum hirundinum & cochlearum combuſtarum, vel, quod nonnulli pro ſecreto habent, cancrorum combuſtorum, aut cribratum album canis, aut gallinæ. Illinire etiam licet faucibus illa ſtercora melle excepta.

Extrà adhibenda:

Exſiccantia, & reſoluentia.

Dum hæc intus faucibus adhibentur, tentandum omni modo, vt inflammatio exteriora verſus trahatur & diſcutiatur, in quem vſum multa paſſim ab Autoribus proponuntur, vt oleum dulce, amygdal. dulc. chamæmeli, anethi, lilior. alborum, quorum aliqua ſpongia vel lana ſuccida applicari poſſunt, ſuccus cucumeris ſylueſtr. melle ſubactus, & hujus generis alia. Inter quæ tamen ab initio, & vbi corpus non ſatis euacuatum fuerit, mitiora eligenda, ne humoribus attractis malum augeatur. Externa.

In principio ergò & prima ſtatim die anterior colli pars illinatur oleo chamæmelino, amygdal. dulcium, vel liliorum alborum.

Vel ♃. *Ol. lilior. alb. amygd. dulc. violac.* an. Drach. ii. *pingued. capon.* Drach. i. *empl. de meliloto* q. ſ. M. F. Linimentum.

Vel ♃. *Mucilag. gummi Arabici, tragacanth. ſem. cydonior. aq. roſ. extr.* an. Drach. ii. *butyri recentis inſulſi, pingued. porcin.* ana Drach. i. *ſtercor. hirund.* Drach. ſem. *ol. irini, chamæmel.* ana q. ſ.

MF. Linimentum.

Præſtantius eſt Vnguentum Varandæi, quod

♃. *Pulu. nidi hirund. ſtercor. canis jejunio macerati, columbini*, ana Vnc. i. *rad. ireos, flor. chamæm.* an. Drac. ß. *pingued. gallinar.* Vnc. ſem. *ol. lilior. alb.* Vnc. i. ſem. *ceræ flauæ* parum.

M. pro Vnguento, quo collum & partes tumentes inungendæ.

Vel parentur cataplaſmata ex farina vel cremore ſem. lini, fœnigræci, althéæ, maluæ, hordei, flor. chamæm. meliloti, & ſimilibus.

Vel ♃. *Farinæ hordei, pulpæ paſſul.* an. Vnc. ii. *pulu. rad. althéæ* Vnc. i. Cum *ol. amygd. dulc.* Fiat Cataplaſma.

Hoc etiam vtile eſt:

♃. *Farin. hord.* Vnc. i. *mucilag. ſem. lini & althéæ cum aq. maluæ facta*, an. Vnc. ſem. *pulu. flor. chamamel.* Drach. iii. Cum *oleo chamæmel. amygdal. dulc.* ana ſ. q. F. Cataplaſma.

Nidum etiam hirundinis cataplaſmatis modo foris applicandum admiſceri vulgatum eſt, idque cum commodo ægrorum fieri, vſu deprehenſum; de quo poſtea, *quaſt.* 4. dicetur.

Vt ♃. *Nidum hirundin.* N. i. *fol. maluæ, violar.* ana M. i. *flor. chamæmel. melilot.* ana M. ſem. *rad. althéæ* Drach. vi. *lilior. albor.* Drach. ij. *ficuum* N. iiij. Coquantur ad mollitiem. Contuſis adde *farin. ſem. lini, fœnigræc. hordei*, ana Drach. iii. *croci* Drach. ii. *butyri recent.* Vnc. ſem. *olei amygdal. dulc. chamæmel. viol.* ana q. ſ.

Fiat Cataplaſma ad anteriorem colli partem.

Vel ♃. *Nidum hirundinis*, Coq. in *decocto radic. althéæ* ad pultis conſiſtentiam. Adde *ol. amygdal. dulcium, anethi*, ana Vnc. ii. *croci* Drach. j. *caſſiæ* Vnc. i. ſem. Fiat Cataplaſma.

Vel ♃. *Farin. tritic.* Vnc. ii. *ſem. lini, fœnigræc.* ana Vnc. j. *caricar. pingu.* Vnc. ſem. *nidi hirundin. contuſi*, Vnc. i. Cum *oleo lilior. albor.* Fiat Cataplaſma.

Vel ♃. *Stercor. hirund.* Vnc. i. *farin. fabar.* Vnc. ii. *ol. chamæmel. lilior. albor.* ana q. ſ. Fiat Cataplaſma.

Paratur & tale Emplaſtrum vel Cataplaſma ex nido hirundinis:

♃. *Nidi hirundinis* Vnc. ii. *vnguenti dialthéæ, œſypi*, ana Vnc. i. ſem. *rad. iridis* Drach. ii. *ol. irini, lilior. alb.* ana Vnc. ſem. *ceræ flauæ* q. ſ. Fiat Emplaſtrum.

Cataplaſma de nido hirundinis D. Pauli Lutheri:

♃. *Pulu. nidi hirundin.* Vnc. iii. *radic. alth. chamæmeli*, an. Drach. iii. *fœnigræc.* Vnc. ſem. *mucilag. ficuum cum aq. chamæmel. expr.* Vnc. i. *ol. chamæm. lilior. alb. amygd. dulc.* ana Vnc. ſem. Fiat l. a. Cataplaſma.

Aliud Emplaſtrum ex nido hirundinis:

♃. *Nidor. hirundin.* N. j. Coq. *in aq. malu.* Vnc. vi. Poſtea colentur & exprimantur fortiter.

In colatura coq. *rad. malu. bryon. althéæ*, ana Scrup. ii. *ſem. lini* Drach. i. *nigell.* Scrup. i. *herb. violar. parietar.* an. Drach. ii. *ol. lilior. cheirini, axung. porcin.* an. Drach. iii. *ceræ* Drach. ii. F. l. a. Emplaſtrum.

Aliud ex cineribus hirundinum & albo græco paratur h. m.

♃. *Ciner. hirund. ſtercor. canis per jejunium emaciati*, ana Vnc. ſem. *pulu. croci, flor. ſpicæ*, ana Drach. i. *benzoës* Drach. ſem. *mellis* Vnc. iii. F. Cataplaſma.

Vtile eſt etiam cataplaſma ex medulla caſſiæ cum oleo chamæmeli, & vnguentum dialthéæ, & emplaſtrum de meliloto.

Vel ♃. *Sem. cymini* Vnc. j. *abſinthij viridis contuſi, farinæ hordei* an. Vnc. ſem. *albi græci* Vnc. iii.

Cum melle F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Furfuris tritici, albi græci*, ana q. v. Cum *melle* F. Cataplaſma.

Laudatur etiam epithema ex aq. ſcabioſ. ℔. j. & ſpir. vini Vnc. j. loco affecto admouendum.

Fortiora fiunt emplaſtra, ſi aliquid fermenti vel cepa ſub cineribus cocta addatur. Nonnulli etiam mel anacardinum & veſicatoria applicant. Notandum etiam, vt medicamenta iſta ſemper calida actu applicentur.

Si materia rebellis digerentibus non cedit, etiam in parte affecta vel ei vicina cucurbitulas affigere licet, ſub mento ſcilicet, ſi tumor circa fauces & maxillas exiſtat; in collo verò inter 2. & 4. vertebras, cùm affectis internis muſculis tumor foris non apparet. Et ſi materiam ad externa vergere videmus, adjuuandus eſt motus materiæ appoſitis ceruici cucurbitulis cum ſcarificatione, vt ſanguis ad circumferentiam extrahatur.

Maturantia.

Si verò malum diſcutientibus non cedit, indicio eſt, ad ſuppurationem tendere; quod plerumque quarto vel quinto die contingere ſolet. Quod ſi animaduertatur, adjuuanda eſt maturatio, tum externis, tum internis medicamentis. Intus quidem vtile eſt frequenter caſſiam extractam, ſeu medullam caſſiæ in ore tenere, vt paulatim liqueſcens in gulam deſcendat. Lenit enim, maturat & reſoluit. Gargariſmi verò & collutiones fiunt ex lacte tepido cum ſaccharo, vel ex decocto radic. althéæ, maluæ, lilior. alb. caricarum, dactylorum, jujubarum, paſſularum. *Matur.*

Vel ♃. *Fol. malu. violar.* an. M. j. *ſcabioſ. ſummitat. meliloti*, an. M. ſem. *nidi hirundin.* Vnc. ſem. *caricar. pinguium* N. v. *paſſular.* Vnc. ſem. *ſemin. lini* Drach. ii. *cydon.* Drach. i. Coq. in *aqua hord. ſimpl.* Colat. adde *ſapæ* Vnc. ii.

F. Gargariſmus.

Vel ♃. *Paſſular. exacinar.* Vnc. i. *glycyrrh.* Vnc. ſem. *caricar. pingu.* N. v. *ſem. althéæ* Drach. ii. *cydonior.* Drach. i. Coq. in *hydromel.* vel *aqua* pro Gargariſmo.

Vel ♃. *Dactylos* N. ii. *caricar. pinguium* Vnc. ſem. *chamæmel.* p. i. *ſem. lini, fœnigræci*, ana Vnc. i.

Coq. in aq. ſ. ad mediet. conſumpt.

Colat. ♃. ℔. j. in qua diſſolue *ſapæ* Vnc. ii. M. F. Gargariſmus.

Extrà verò applicari poſſunt emplaſtra maturantia, ex farina & remanentiis decocti ſem. lini & fœnigr. cum butyro non ſalito, adipe gallinæ, & oleo lilior. alborum, & quæ antea fuerunt propoſita, ex nido hirundinis.

Vt ♃. *Nidi hirund. pulu.* Vnc. ſem. *ſem. lini, fœnigræc. rad. althéæ*, ana Vnc. ſem.

Coqu. ad formam pultis, & addatur *ol. chamæmel.* Vnc. j.

Fiat Cataplaſma.

Vt autem faciliùs rumpatur abſceſſus, aliquid nitri vel cineris hirundinis vel ſtercoris canini addi poteſt.

Vel ♃. *Sem. ſinapis* Drach. i. Coq. in *hydromel.* ℔. j. Pro Gargariſmo.

Niſi ſponte abſceſſus rumpatur, æger, vt ſcreatu & leni tuſſi vel vi id præſtet, conetur. Nonnulli præcipiunt, vt æger ſpongiolam filo alligatam, aut carnem ſalſam ſemicoctam deglutiat, vt filo attracto abſceſſus rumpatur. Alij panis cruſtam deglutire jubent. Verùm cum liquidus cibus vix deglutiri poſſit, multò minus ſolida deglutientur. Commodum ergo, ceream candelam oleo amygdal. dulc. illitam in œſophagum immittere, vt ita rumpatur abſceſſus. Alij hiante ore linguam deprimunt, & cultro ligneo acuto, vel ſcalpello tumorem, ſi conſpiciatur, aperiunt. Quæ omnia tamen cautè peragenda, ne in periculum ſuffocationis æger conijciatur.

Abſceſſu rupto, ne pus in pulmones aut gulam influat, id prono capite exſpuat æger. Poſtea vlcus extergatur collutione vel gargariſmo cùm hydromelite vel aqua ſaccharata, vel decocto hordei adjuncto melle.

melle. Et ſi poſt puris euacuationem vlcus quiddam ſordidum, vel putridum præ ſe ferat, fortius detergentia & putredinem inhibentia vſurpanda, qualia ſuprà, *in vlceribus oris*, propoſita ſunt.

Vel ℞. *Fol. ſcabioſ. agrimon.* an. M.j. *nucum cupreſſi* ℥.j. *radic. ariſtoloch. longæ, iridis Florentinæ*, an. ʒ.ß. *flor. roſar. rubrar.* p.ij. *myrrhæ* ℈.j.

Coq. in *hydromelite* ad ℔.j.

Ad conſolidandum vſurpetur linctus ex bolo Armena cum ſyrupo vel melle roſato; aut puluis ex thuris, myrrhæ, roſarum, boli Armenæ æqualibus partibus. Qui ſi melle excipiatur, forma linimenti exhiberi poteſt. Interdum tamen accidit, vt angina neque reſoluatur, neque etiam intus tumor rumpatur, idque cum ſummo ægri periculo. Cùm enim, vt ſuprà etiam dictum, detur anginæ ſpecies, eaque deterrima, in qua nullus tumor, nulla rubedo, intus, vel extra apparet, ægroque tamen ſuffocationis periculum imminet, cuius Hippocrates, *in prognoſt.* Galenus, 4. *de loc. aff. cap.* 3. Aetius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 47. meminerunt, in qua aliis remediis nihil proficitur: in vltima deſperatione ſub maxillis & ſupra collum altioribus plagis ſcarificationem nonnulli inſtituerunt, & ægrum à ſuffocatione imminente liberarunt, nonnunquam pure, nonnunquam ſanguine effluente, ægróque ita leuato: vt poſtea reliquis præſidiis locus eſſet. Qua de re ſcribit Anton. Beniuenius, *de abdit. morb. cauſſ. cap.* 38. *Angina laborabat Nicolaus Rota, ſed nullus tamen rubor, aut tumor, vel intus in gula, vel extrà videbatur, & ipſe nihilominus vix ſpiritum trahens, quicquid præterea edendum ſumeret, per os ſtatim & nares reiiciebat. Quare cum areſcente corpore, pallente iam facie, ac vertentibus oculis ſpes omnis ſublata eſſet, & Medici, quibus cura demandata fuerat, ægrum non amplius adirent, me, licet iuniorem, conuocant, ægrum oſtendunt, & , quæcunque acta fuerant, exponunt. At ego cum & ægrum ipſum ad mortem tendere, & Medicos, quæcunque opportuna fuerant, præſidia adhibuiſſe intelligerem, cœpi mecum ipſe cogitare, ſatius ne eſſet, ægrum ipſum Deo, & Naturæ, vt cæteri Medici, incuratum dimittere, an aliquid, licet inſolitum, vtile tamen auxilium experiri. Verum adhortantibus his, qui ægro aſſiſtebant, conſilium capio, & locum altioribus plagis ſub ipſis maxillis, ac etiam ſupra collum incido, ex quo cum ſanies multa prorumperet, adeò morbus leuatus eſt, vt faucibus ipſis ſpiritum ſimul, & cibum capientibus facilis deinde ad bonam valetudinem ægro ipſis daretur regreſſio.*

Hoc etiam in curatione anginæ animaduertendum, ſemper vſque ad morbi declinationem aliquid detergentis medicamenti admiſcendum eſſe, ſicut in omnibus inflammationibus, quæ tenui cute teguntur, per quam ſemper aliquid reſultat; id quod in angina copioſiſſima ſæpe ſputi reiectio monſtrat. In quem finem mel commodè adhibetur.

Atque vt vſum topicorum hactenus propoſitorum in ſummam contrahamus; in principio vtendum repellentibus & nonnihil abſtergentibus; in augmento abſtergentibus & repellentibus parum digerentium admiſcendum: in augmenti fine & circa principium ſtatus abſtergentia cum æquali quantitate digerentium & adſtringentium permiſcenda; in declinatione tandem ferè ſolis digerentibus vtendum, & pauxillum ſaltem roborantium & adſtringentium admiſcendum.

Specifica medicamenta.

A proprietate prodeſſe traduntur fungus ſambucinus coctus & bibitus, & foris etiam impoſitus. Lignum quoque hederæ à proprietate valere dicitur ad apoſtema gutturis. Vnde Iohannes Marquardus, *in practica*, ſcribit, quod comedens ex cochleari de ligno hederæ, vel bibens ex vaſe hederaceo nunquam vel rarò in apoſtema gutturis vel vuulæ incidat. Commendatur & ad tumores faucium rumpendos, ſi in decocto radicum altheæ & ficuum cum momento zingiberis, addita vini quarta parte, maceretur, & decoctum diu in faucibus teneatur.

Commendant etiam tanquam expertum lupi guttur ſeu aſperam arteriam, ſi angina laborans per eam bibat. Laudatur & hirundinum puluis, ſi ſale aſperſi vnà cum pennis in fictili comburantur, & cinis melle mixtus illinatur. Galenus, 6. *de compoſ. med. ſec. loc.* Et Celſus. *lib.* 4. *c.* 4. ſcribit: *Vulgò audio, ſi quis pullum hirundinis ederet, anginâ toto anno non periclitari, ſeruatumque eum ex ſale, cum is morbus vrget, comburi, carbonemque eius contritum in aqua mulſa, quæ potui datur, infricari & prodeſſe.*

Laudant & filum ſericum purpura tinctum, quo vipera ſtrangulata ſit, collo circumligandum, Galenus, 6. *de ſimp. med. facult.* Varignana, *l.* 7. *de cur. morb. c.* 1. Commendantur & exuuiæ ſerpentis in oleo amygdal. dulc. coctæ, ſi in oleo illo linteum tingatur, colloque circumponatur. Stercus item canis oſſa comedentis, vt & cochleæ cum teſtis vſtæ, & cancri vſti. Item raſura dentis caſtorei Scrup. j. vel Drach. ſem. pondere in aqu. ſcabioſæ propinata; vel raſura dentis apri, ſi eius Scr. j. cum ol. amygdal. dulc. recent. Vnc. ſem. miſceatur, & cum ſaccharo cando albo dulcoretur ac aſſumatur.

Reiicit tamen hæc à proprietate ſubſtantiæ medicamenta Petr. Paulus Pereda ideò, quod angina eſt morbus manifeſtus, non occultus. Et non abs re eſt medicamentorum quorundam, quæ à proprietate ſubſtantiæ hîc prodeſſe creduntur, rationes reddi poſſe. Ita ſtercus hirundinis & canis, vt & cochleæ & cancri combuſti proculdubiò vi exſiccandi & diſcutiendi, quam à ſale inprimis habent, hîc proſunt. Si quæ verò ſunt medicamenta, quorum cauſſa facilè reddi non poteſt, illa proculdubio cauſſæ anginæ opponuntur, in qua aliquid maligni & occulti ineſſe poteſt. Qua ratione forſan filum purpurâ tinctum, quo vipera ſtrangulata fuit, prodeſt. Refert etiam Cardanus, *lib.* 7. *de varietate rerum, cap.* 25. quod rubeta cocta & pro emplaſtro impoſita adeò anginoſis proſit, vt quendam hoc auxilio iamjam moriturum liberarit; creditque & filum, quo rubeta ſuſpenſa interiit, conferre. Vide etiam Plinium, *lib.* 30. *cap.* 4.

ΛΑΡΥΓΓΟΤΟΜΊΑ

Si extremum ſuffocationis periculum immineat, & metuendum ſit, ne antequam materia diſcutiatur, vel maturetur homo ſuffocetur, vt æger ſeruetur, λαρυγγοτομία quæ φαρυγγοτομία à Paulo Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 33. nominatur, ſeu inciſio tracheæ ſub larynge inter duos annulos tertium & quartum & quintum tentanda. Quod antiquum iam ab Aſclepiade & Anthillo vſurpatum eſt remedium, vt ex Paulo Ægineta, *loco citato*; & Cœlio Aureliano, *lib.* 3. *acut. c.* 4. videre eſt: de quo poſtea, *quæſt.* 5. dicetur. Modus operandi in Inſtitut. *lib.* 5. *p.* 1. *ſ.* 2. *c.* 7. propoſitus eſt.

Diæta.

Aër ſit temperatus. Sedeat aut decumbat æger erecto corpore & omnino ea figurâ, quâ ſe leuari ſenſerit. Victus ſit tenuiſſimus, cremor priſanæ, & in noſtris regionibus ius pulli & carnis, ac, ſi vires requirūt, oua ſorbilia. Vtilia quoque ſunt pruna & paſſulæ cum ſaccharo decocta, & iuſcula cum lactuca, portulaca, & ſem. quatuor frig. maior. alterata. Potus ſit aqua hordei, ſyrupo violato, vel ſyrupo de ſucco citri dulcorata, vel aqua mulſa, vel cereuiſia tenuis. Vinum, & omnia quæ fluxionem humorum commouere & febrem augere poſſunt, vitentur.

Quod ſi æger planè deglutire non poſſit, nonnulli

nulli cannulam intra gulam immittere iubent, ac deinde liquidum alimentum per eam infundere, modò inflammatio ad illas partes non pertingat. Alij fistulæ bubulam veſicam alligant, ſicut in clyſteribus fieri ſolet, eámque ſucco nutriente implent, eiuſque extremitatem initio gulæ apponunt, veſicamque comprimunt, vt liquor in œſophagum deſcendat.

Quæ omnia ſi fruſtra tententur, ad clyſteres nutriētes confugere licet, de quibus in Inſtitut. dictum. Perfecta equidem nutritio inde ſperari non poteſt; juſcula tamen talia bene nutrientia & facilis coctionis, ſi in tenuiorem quandam chyli ſubſtantiam conuertantur, corpus nonnihil reficere poſſunt, donec via iterum alimentis per os aſſumendis patefiat. Nonnulli etiam odore panis & carnium vaporibus ægrum reficiendum cenſent.

De epidemia angina anni 1565. vide Dodonæum, *obſeru. cap.* 18. Et de cynanche, quæ intra 10. horas jugulauit, Antonium Braſſauolam, *in comment. aphor.* 10. *ſect.* 5. & de alia, quæ 12. horis ægrum ſuſtulit, Amatum Luſitanum, *Centur.* 7. & de alia, quæ horis 12. iugulauit, Antonium Braſſauolam, *lib.* 4. *de victus ratione in acut.* & Fernelium *lib.* 5. *patholog. cap.* 9.

De Curatione anginæ ex vertebrarum colli luxatione.

Vnica hîc indicatio eſt, vertebram è ſuo loco remotam in ſuum locum reſtituere. Ergo cucurbitula ceruicis parti, qua fouea apparet, affigenda, vt vertebra ſuo loco reſtituatur; aut quod tutius eſt, comprimatur per anteriora colli iuxta latera aſperæ arteriæ vertebra illa, atque extra & in ſedem naturalem pellatur.

De Angina notha.

Angina notha. Angina, quæ notha appellatur, oritur à pituitoſa & frigida materia è capite in fauces, aut ceruicis & colli muſculos decumbente & tumorem οἰδηματώδη efficiente. De hoc loqui videtur Hippocrates, 2. *de morbis* dum ſcribit: *Oritur autem angina, cum pituita in capite agitata deorſum confertim fluxerit, & in maxilla ac citra ceruicem conſtiterit.* Abeſtque in angina notha inflammatio, quæ anginam veram conſtituit. Itaque etſi etiam à melancholia anginam fieri poſſe, poſtea ex Heurnio dicetur: tamen ea non eſt notha angina, ſed quia melancholiæ admiſcetur ſanguis, parit veram anginam, etſi non puram.

Signa.

Cognoſcitur iſta angina, quod inflammatio, calor, rubor, febris abeſt, dolor eſt exiguus aut nullus. Atque cùm à materia in externis colli muſculis hærente excitetur, minus periculoſa eſt hæc angina. Diuturnior contrà eſt, ita vt dolores ſæpe longo tempore durent.

Curatio.

Eædem ferè indicationes hîc ſunt propoſitæ, quæ in angina vera. Nā humor qui affluit, euacuādus eſt, reuellendus, repellendus qui affluxit, diſcutiendus vel maturandus & deinde euacuandus. An ergo venæſectio vſurpanda ſit, docebit habitus corporis & plenitudo. Etſi enim humor anginam iſtam producens venæ ſectionem non requirit: tamen, ne à ſanguine affluente morbus augeatur, ſi abundet, venæ ſectione imminuendus & reuellendus eſt. Humor pituitoſus per clyſteres acres & medicamenta conuenientia euacuetur.

Vſurpentur etiam alia reuulſoria auxilia, vt vincula, frictiones, lotiones extremorum & cucurbitulæ cum ſcarificatione cruribus & dorſo ſupra renes impoſitæ.

Gargariſmus primo die talis vſurpetur:

℞. *Fol. plantag. prunell. flor. roſar. rubr.* an. M. j. *balauſtior.* ℥. j. Coqu. in *hydromelite.*

Colaturæ ℞. ℔. j. *mell. roſat. colat. rob. nucum,* an. ℥. vj. F. Gargariſmus.

Sequentibus diebus

℞. *Nucis cupreſſ.* ℥. ß. *balauſt.* ℥. ij. *maſtich.* ℥. iij. Coqu. in *hydromelite.*

Colaturæ ℞. ℔. j. Adde *rob. nucum* ℥. j. *mell. roſat.* ℥. ß *alumin* ℥. ß. *myrrhæ, croci,* an. ℈. ij F. Gargariſmus.

Malo procedente talis vſurpetur:

℞. *Paſſular.* ℥. j *caricarum* num. vj. *ſem. lini, fænigræc.* an. ℥. ß. *ſinapi, radic. pyrethri,* an. ℥. j. In colaturæ ℔. ij diſſolue *myrrhæ, croci,* an. Scr. ij.

F. Gargariſmus.

Celebre fuit apud antiquos medicamentum Diabeſala, id eſt, ex ruta ſyluestri dictum, quod deſcripſit Galenus, 6. *de comp. med. ſec. loc. c.* 1. Quod quia hirundines recipit, appellatur etiam ab Aretæo Diachelidonium.

Si dolor vrgeat citra ſtatum talis fiat Gargariſmus.

℞. *Sem. maluæ, caulis,* an. ℥. j. *ficuũ* num. iiij. Coqu. in *decoct. glycyrrh.* ℔. j. ß. Adde *butyri recent. ſine ſale* ℥. ß.

F. Gargariſmus.

Ad maturandum talis vtilis eſt:

℞. *Caricarum pinguium, dactylor.* an. num. vj. *paſſularum, iuiubar.* an. Vnc. ß. *fol. hyſſopi* M. j. *myrrhæ* ℥. j. *croci* ℥. ß.

Coqu. in *hydromelite* pro Gargariſmo. Poteſt etiam addi puluis hirundinum.

Paratur autem puluis hirundinum hoc modo:

℞. Hirundines, truncentur capite, & ſanguis ſupra plumas exſtillare permittatur, deinde pauco ſale conſpergatur, & in fictili comburantur. Puluis hic gargariſmis addi, vel etiam melli ad diſcutiendum admiſceri poteſt. *Puluis hirundinum.*

Extrà collum inungatur oleo chamæmelino, amygdal. dulcium, lilior. albor. vnguento dialtheæ. Poſtea imponatur cataplaſma ex farina hordei, ſemine lini, fænigræc. ficubus & ſimilibus

In ſtatu ℞. *Maluæ cum radicibus, althéa, meliloti,* an. M. j. Coquantur ad mollitiem. Contuſis adde *farinæ ſem. lini, fænigræc.* an. ℥. ß. *pingued. porci ſine ſale* ℥. x. *ol. amygdal. dulcium, chamæmel,* an. q. ſ.

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Nidi hirundinis* Vnc. jß. *emplaſtri de meliloto* Drach. ij. *medullæ caſſiæ* Vnc. ß. Cum ſ. q. *ſapæ.* F. Cataplaſma.

Cæterùm annon meritò adhuc alia conſtituenda ſit nothæ anginæ differentia, quæ ab humore melancholico & atro proueniat, Lectori iudicandum relinquo. Facit eius mentionem Heurnius, *de morbis pectoris.* Oritur autem ea maximè in fœminis melancholicis, quibus menſes non fluunt; & ſæpe in cancrum degenerat. Vidit talem ter Heurnius, bis in duabus puellis, & ſemel in nupta fere ſeneſcente. Nigredo quædā ad epiglottida fere apparuit. Nupta deglutiendi difficultate periit. Atque exeſus œſophagus ac muſculi ſternohyoides, ita vt cibus per interiora profflueret, ac exeſis iugularibus hæmorrhagiâ interiret vna, altera ſenſim contabeſceret. *Angina melancholica.*

QVÆSTIO I.

An omnis angina ſit ab Inflammatione.

An omnis angina ab inflammatione. Angina per Inflammationem vulgò, & quidem ex Galeni doctrina. 4. *de rat. victus in acutis, text.* 20. & 2. *ad Glaucon, cap.* 1. definiri, ſupra diximus. Galenus tamen, 4. *de loc. affect. cap.* 5. addita Hippocratis, ex 2. *epidem.* ſententia, etiam inter anginæ ſpecies recenſet eam, quæ ex vertebrarum ad interiora luxatione & pertiet

peruerſione fit. Et Aretæus, *de cauſſ. & ſign. acut. morb. lib* 1. *cap.* 7. aliam, quæ fit ſolius ſpiritus, praua conuerſione ad calidiſſimum & ſicciſſimum mutati, vitio, nulla corporis parte inflammatione laborante, addit.

Verum enim verò non omnis ſuffocatio, multò minùs reſpiratio læſa eſt angina. Equidem ſi vocabulum anginæ ſpectes, quod ab ἄγχω deducitur, omnis ſuffocatio angina dici poſſet: vſus tamen obtinuit, vt propriè & in ſpecie illa ſuffocatio ſaltem dicatur angina, quæ ſaluo thorace à faucium & gutturis & partium huc pertinentium læſione prouenit. Et quidem cùm vulgariſſimè à partium harum tumore & inflammatione accidat, angina etiam harum partium inflammatione determinatur. Luxatio verò vertebrarum ceruicis, etſi eandem ſuffocationem inducere poſſit: tamen cùm rarius accidat, & à cauſſa externa pendeat, inter anginæ quidem in genere ita dictæ differentias referri poteſt; eſt tamen alterius curationis, quàm ea, quæ ab inflammatione prouenit. Angina verò, cuius Aretæus mentionem facit, vix ad anginam commodè referri poteſt, ſed potiùs ad reſpirationem læſam, de qua, *parte ſecunda*, dicetur, pertinet: cùm, ſicut ipſe Aretæus ſcribit, in pectore vitium ſit, vbi ſpirandi initium ponitur, quóque hominem celeriter eadem die iugulet. Neque tamen, vt nonnulli exiſtimant, de ea ſuffocatione loquitur hic Aretæus, quæ ex aere craſſo & denſo, qualis è carbonibus accenſis exhalat, originem habet Expreſsè n. ſcribit Aretæus, cauſſam mali non extrinſecus aduenire, ſed intus excitari. Sed ſi ea, quæ tradit Aretæus, diligenter perpendamus, de acutiſſima aliqua pulmonis inflammatione, aut certè de æſtuoſiſſima & acutiſſima febre, qua ſpiritus calidiſſimus redditur, loqui videtur. Heurnius anginam hanc fieri exiſtimat ob inflammationem nerui, qui enatus è colli vertebris, ac per pericardium elatus, etiam diaphragmati implantatur. Videatur etiam Hippocrates, 4. *de ratione victus in acut. text.* 21. *& ſeqq.* & Galenus, *in commentario*. Et fortaſſis talis fuit angina, cuius mentionem facit Dodonæus, *in obſeruat. cap.* 18. qui in diſſectis talibus ægris demortuis pulmones purulentos fuiſſe deprehendit. Scribit autem eo loci Dodonæus, deſtillante à cerebro humore aſperæ arteriæ ramos primò repletos fuiſſe: deinde eodem ad alia vaſa tranſmiſſo, liberari quidem arteriam, pulmonis autem malè affecti partes à dolore occupari. Tale quid Polemarchi vxori 5. *epid. ſec.* 61. accidit, quæ cum primùm angina teneretur, ſanguine miſſo faucium ſuffocatio deſiit, ſed humore ad pulmones proculdubio decumbente ſeptimo mortua eſt.

QVÆSTIO II.

An humor anginam excitans à cerebro & capite defluere poſſit?

[An] humor [an]ginam ex[cit]ans à cere[bro] defluat.

Docet id expreſsè Hippocrates, dum, 4. *de rat. victus in acut. text.* 30. ſcribit, anginam fieri, dum hyeme & vere fluxio multa & viſcoſa ad iugulares defluxerit venas: id quod ex capite fieri, Galenus, *in comment.* rectè docet.

Videtur tamen huic opinioni aduerſari id, quod angina eſt tumor calidus à ſanguine ortum habens: in hyeme verò, quæ pituitæ eſt metropolis, frigidi & crudi humores cumulantur, & inde excernuntur, vt in catarrhis & coryza fieri videmus. Deinde quod excrementa cerebri per nares & palatum præcipuè euacuentur, per quas vias in ſpatia illa, in quibus angina generatur, pertingere non poſſunt.

Verùm ſciendum, excrementitios humores, qui in cerebro colliguntur, præcipuè eâ parte, vbi venæ & arteriæ primùm in eius ſubſtantiam inſeruntur, non omnes per palatum & nares euacuari; ſed in vaſa regurgitant, atque hinc, ſi poſt aures defluxerint, parotidas, ſi per iugulares ad faucium & gutturis venas, anginam excitant; vt iſtos varios defluxionum modos Hippocrates, *in lib. de locis in homine*, & *de glandulis*, explicauit. Vnde etiam iſti humores non ſoli & ſeparatim, vt dum per palatum & nares fluunt, in fauces irruunt, ſed quia per venas feruntur, ſanguinem ſeu comitem ſeu vehiculum adſciſcunt, vnde inflammatio excitatur, ſed huius vel illius humoris particeps.

QVÆSTIO III.

An vera ſit angina, quæ à Fungorum eſu, & ſimilibus venenatis rebus oriri dicitur.

An vera ſit angina à fungorum eſu, &c.

Cognata quæſtioni præcedenti eſt & iſta, an illa ſuffocationis ſpecies, quæ à fungorum eſu, & ſimilibus venenatis infertur, ſit angina. Etenim ſuprà, in cauſſis anginæ diximus, à nonnullis etiam inter cauſſas anginæ recenſeri Fungos, & ſimilia. Etenim fungi quidem pariunt quaſi ſuffocationem; id quod Pauſaniæ puellæ accidiſſe refert Hippocrates, 7. *epid.* Idem accidit ab helleboro albo & aconito; & auctor apud Harpalidem, *lib.* 7. *epid.* ex eſu medicamenti purgantis ſuffocationem quaſi incurrebat. Herba Bella donna dicta ſimilem qualitatem habet, de qua Heurnius: *ioci cauſſa*, inquit, (verùm in talibus iocus locum ita tutò non habet) *ſcrupulus de radice deraſus maceretur in vini* Vnc. iß. *horis ad ſummum duabus, & deinde percolato, ac digitis preſſo id vini recentis additur, quod poculum repleat. Totum potandum paraſitis præbetur. Fit inde, vt paulò poſt, qui biberint, nihil prorſus edere poſſint, magno ſpectantium oblectamento. Diſcutitur fucus à riſu aceto potui dato. Id enim præſentiſſimum antidotum.* Idem habet Ioh. Baptiſta Porta, *lib.* 14. *Magiæ naturalis.*

Verùm ſciendum, talia venenata, ſi ſaltem anguſtiam quandam & quaſi ſuffocationem ſine inflammatione inducant, ad cauſas anginæ referri non poſſe, patétque latiùs ſuffocatio, quàm angina. Si verò occaſionem præbeant, vt ſanguis ad fauces confluat, atque inflammationem excitet, inter cauſſas anginæ meritò referuntur.

QVÆSTIO IV.

An Nidus hirundinis aliquem in angina curanda vſum habeat?

An nidus hirundinis aliquem in angina curanda vſum habeat.

Vulgatum eſſe apud Practicos, vt Nidus hirundinis topicis medicamentis ad dirigendum & diſcutiendum in angina admiſceatur, ſuprà dictum. Aliqui tamen id improbant. Reprehendit primò vſum nidi hirundinis Mercurialis, ſcribítque, Practicos pleróſque, malè conſilium veterum intelligentes, exiſtimare, hanc vim ineſſe nido hirundinis, cùm tamen eam habeat auis. Nam hirundo ad anginam commendatur; de quo Celſus, *lib.* 4. *cap.* 4. *Vulgò audio, ſi quis pullum hirundinis ederet, anginâ toto anno non periclitari, ſeruatúmque eum ex ſale, cum is morbus vrget, comburi, carbonemque eius contritum in aquam mulſam, quæ potui datur, inſpergi, & prodeſſe.* Et puluiſculus ex hirundinibus etiam gargariſmis admiſcetur. Verùm etſi vim aliquam peculiarem ipſa auis in hoc morbo haberet: tamen vſu deprehenſum iam eſt, etiam nidum prodeſſe, atque vis illa proculdubio nido ineſt, ob excrementa pullorum hirundinum, eáque ſale multo abundantia; ſicut & vis ſtercoris canini, ſi biduo vel triduo tantùm oſſa comederit, proculdubio à ſale proficiſcitur. Deinde Petr. Paulus Pereda etiam vſum nidi hirundinis hîc improbat, quòd terra repellat. Verùm non omnes terræ æqualem vim repellendi habent, nec ipſe negare poteſt, ſtercus hirundinis digerere. Ideóque ſi quis omnino metuat vim repellendi in terrâ, ea maxima ex parte, vbi ſtercore hirundinum deſtituitur, ſeparari poteſt, vt vis reſoluendi & attrahendi, quæ eſt

eſt à ſtercore, fiat fortior. Neque enim exiſtimo, nidum hirundinis præcipuè ob terram, quæ ei ineſt, adhiberi, ſed potiùs ob ſtercus hirundunum, quod, vt Galenus, *10. de ſimpl. med. fac.* & *6. de comp. medic. ſec. loc.* docet, acre & diſcuſſorium eſt; id quod ex hiſtoria Tobiæ patet, qui ex ſtercore hirundinis calido ipſi in oculos illapſo excæcatus eſt. Quam acrimoniam cùm admixta terra temperet, accommodatiſſimum diſcutiendis tumoribus, præſertim faucium & gutturis, eſt remedium, inprimis ſi hirundini aliqua peculiaris vis contra anginam ineſt.

QVÆSTIO V.

An Laryngotomia tuta & vtilis ſit?

An laryngotomia tuta & vtilis ſit.

Equidem nonnulli Laryngotomiam planè improbant, vtpote quæ periculoſa ſit, cùm primò oſſa, & cartilagines, è quibus & trachea pulmonis arteria conſtat, coaleſcere nequeant, ex ſententia Hippocratis, *6. aphor.* 18. atque ita ægro interitus afferatur: deinde metuendum ſit, ne ſanguis è vulnere effluens in pulmones ruere, ægrúmque ſuffocare poſſit. Tertiò etiam Aretæus & Aurelianus fide experientiæ hanc operationem deſtitui exiſtimant.

Verùm vulnera tracheæ planè inſanabilia non ſunt, ſicut exemplo docet Albucaſis Chirurg. *lib. 3. c. 43.* atque aliquot etiam Schenckius, *lib. 2. obſ.* 40. collegit. Atque ipſe etiam arteriam ita vulneratam, vt vulnus in cauitatem eius penetraret, ſanatam fuiſſe bis vidi. Et quamuis ipſa cartilago non coaleſcat: tamen carnis duræ & veluti calli interuentu, & membranæ, qua iunguntur annuli aſperæ arteriæ, conglutinatur. Neque etiam de fluxione ſanguinis in pulmones metus eſt, ſi ſectio rectè inſtituatur Nullum enim inſigne vas eſt eò loci. Iis verò, qui experientiæ fidem in dubium vocant, meritò ea exempla, quæ paſſim apud Medicos occurrunt, opponenda, quæ Schenckius, *loco allegato*, collegit. Refertque etiam Anton. Muſa Braſſauolus, *in comment. in 4. Hippocrat. lib. de vict. rat. in acut.* ſe ſuis manibus, cum chirurgus quidam imperitus id non auderet, angina laboranti morti propinquo guttur diſſecuiſſe, quod & aliàs pluries cum felici ſucceſſu ſe tentaſſe ſcribit.

CAPVT XXV.

De Strumis in Collo & Bronchocele, ac hydrope Gutturis.

Struma.

TAndem inter colli vitia meritò etiam Strumæ dictæ explicandæ. Strumæ autem, quæ Græcis χοιράδες dicuntur, ſeu ἀπὸ τῶν χοιράδων, id eſt petris è mari prominentibus, ſeu ἀπὸ τῶν χοίρων, id eſt, ſcrophis, vndè & vulgò Scrophulæ dicuntur, quod ſcrophis, id eſt, ſuibus frequenter in collo oriuntur, etſi in genere pro omnibus induratis tumoribus & peculiari membrana concluſis, qui in glandulis, in collo, ſub axillis, in inguinibus, vt & mammis oriri ſolent, accipiuntur, vt ex Celſo, *lib. 5. cap.* 28. & Aëtio, *tetrab. 4. ſerm 3. cap. 5.* videre eſt: in ſpecie tamen à nonnullis Struma pro tumore in gutture accipitur, de quo agere huius loci eſt, de reliquis huius generis ſtrumis de *tumoribus in genere* dicendum.

QVÆSTIO.

An Bronchocele & ſtruma in Gutture ſit idem morbus.

An bronchocele & ſtruma in gutture ſit idem morbus?

Verùm cùm tumorum horum natura & curatio rectè explicari & tradi non poſſit, antequam hæc quæſtio expediatur, eam, quæ aliàs poſtponenda eſſet, huic capiti præmittere libet. Fecit autem huius controuerſiæ iam mentionem Ioh. Langius, *lib. 1. epiſt. 43.* vbi ſcribit, bronchocelem, ſeu herniam gutturis, longè diuerſum à ſtruma fuiſſe veteribus tumoris genus: Celſo ſcilicet, *lib. 5. cap. 28.* ſtrumam eſſe tumorem, in quo ſubter concreta quædam ex pure & ſanguine, quaſi glandulæ oriuntur; id quod in ceruice, alis, inguinibus, in lateribus & mammis quoque accidat: bronchocele verò ſit pendulus circa guttur tumor, à bocij, ventricoſi poculi ſimilitudine, bocium appellatus, inter cutem & aſperam arteriam, in quo modò caro pituitoſa, modò humor aliquis melli, adipi, aut pulti ſimilis membranulis includitur; interdum etiam pili minutulis oſſibus mixti reperiuntur. Verùm cùm conſuetudo ſit dicendi magiſtra, parum referre putat, bronchocelem & chœrades ſtrumas quoque appellari.

Verùm etſi forſan hæc ita ſeſe habeant, & ſtrumæ vocabulum pro tumore, in quo ſubter concreta quædam ex pure & ſanguine oriuntur, quæ febres mouent, atque alio tumore, quàm qui hodie hoc nomine appellantur, (ſtrumæ enim hodie notæ febrē non excitant) & forſan pro apoſtemate aliquādo ſcirrhoſo acceperint: tamen de hoc etiam adhuc quæſtio eſt, an ſtrumæ hodie notæ differant à bronchocele. Nam video & hac de re etiam inter Autores diſcrepantiam. Alij enim bronchocelem ſub ſtrumis comprehendunt, & bronchocelem ſtatuunt eſſe ſtrumam in gutture; alij verò eos tractatione ſeiungunt & ſeparant. Hieron. Fabricius ab Aquap. *de oper. chirurg.* hanc differentiam conſtituit, quòd bronchocele ſit tumor non in glandula aliqua, ſed ſupra arteriam aſperam obortus; ſtruma verò in collo ſit tumor in glandula aliqua ex iis, quæ aſperæ arteriæ adiacent, potiſſimùm in iis, quæ ſub larynge ſtatim hinc inde ad aſperæ arteriæ latera ponuntur: atque ita bronchocelem ſumit pro abſceſſu aliquo penitiori membranæ incluſo, ad βρόγχον, id eſt, aſperam arteriam enato: ſtrumas verò ſumit pro glandularum in collo tumoribus. Idem ſtatuit etiam Franciſcus Peccettius, qui, *lib. 1. chirurgia, cap. 23.* & 27. ſtrumas glandularum tumores eſſe ſcribit; bronchocelem verò tumorem ſeu abſceſſum magnum mollem & rotundum inter cutem & aſperam arteriam: & ex Guidone ſcribit, ſi huiuſmodi tumor in capite oriatur; talpariam ſeu talpam dici, in collo bocium, in teſticulis herniam (carnoſam ſcilicet.) Diſtinguit etiam ſtrumas & bronchocelem Platerus, etſi alio modo, vt poſtea dicetur. Vt ergò, quæ vtriuſque ſit natura, videamus, ſeorſim de vtroque affectu dicemus.

De ſtrumis in Gutture.

Struma in gutture.

Strumæ ergo in Gutture ſunt tumores in glandulis, quæ aſperæ arteriæ adiacent, orti è pituita lenta & craſſa, aliquando etiam peculiari carne geniti, peculiari membrana concluſi.

Hippocrates, *in Coacis lib. 2. tertia ſect. aphor. 2 ex diſtinct. Hollerij*, ab anno 14 ad 42. ſtrumas fieri docet; ab ea verò ætate ad annos tres & ſexaginta ſtrumas fieri negat. Quod procul dubio verum eſt, vbi ab interno humorum vitio ſtrumæ fiunt; cùm eâ ætate materia amplius deeſſe videatur. Interim non videtur impoſſibile, etiam poſt 42. annum ſtrumas fieri poſſe ab aquarum vitioſarum potu; quod illis accidit, qui ad Alpinos populos veniunt. Tumores enim hi quibuſdam locis endemij ſunt, ſcribitque Hieron. Fabricius ab Aquapendente, tales tumores frequentes eſſe in quadam Bergomenſis agri parte, vbi cùm viri, tum mulieres ferè omnes anteriùs in collo geſtant tumores magnos, molles, mobiles & pendulos, doloris expertes. Idem morbus & Allobrogibus & Alpinis, ac Carinthiæ & Styriæ alpinæ inhabitatoribus, & Hiſpaniæ quibuſdam locis familiaris eſt.

Tumores

Tumores hi, vt diximus, & ſtrumæ & ſcrophulæ dicuntur. Platerus tamen inter eos talem facit differentiam, & ſtrumas illos tumores in gutture appellat, qui ſunt magni & penduli, & ſæpe, cum gutturi profundè incumbunt, raucedinem vel dyſpnæam aliquam efficiunt; ſcrophulas verò eos ſaltem tumores, cum vna ſimplex glandula, vel ex duabus tribúſque nonnunquam inſtar vuæ complicata prominet, appellat. Nam etiam ſcrophis ſeu porcis tumores hi ſaltem prominent, non dependent.

Cauſſa.

Oriuntur autem ſtrumæ hæ inprimis ex humore craſſo & lento, quem vulgo pituitoſum eſſe ſtatuunt, cui interdum etiam melancholicus admiſcetur. Platerus tamen non ſine cauſſa hîc monet, non ſatis rectè vulgò ſtatui, ex ſola pituitâ aut melancholia hos glandularum tumores deduci. Ex his enim ſi ſtrumæ & eiuſmodi tumores alij ortum haberent, non tam diuturni eſſent, ſed putredini & corruptioni obnoxij, & in pus mutarentur, vt alij ex humoribus ſimpliciter excrementitiis orti tumores. Ipſe verò è ſucco nutriente hos tumores oriri ſtatuit. Cùm enim glandulæ, quàm aliæ carnes, craſſiore ſucco nutriantur, ſi is quantitate & qualitate moderatus ſit, eas in ſuo naturali ſtatu conſeruat; ſi verò qualitate, & inprimis quantitate excedat, tumores varij excitantur. Etenim ſi aliquid humorum planè excrementitiorum admiſceatur, tumores eiuſmodi citiùs in abſceſſum abeunt: ſi verò ſuccus ille nutriens ſolus ſit, ſed copioſior, quàm vt parti omnis apponi poſſit, in eiuſmodi tumores degenerat. Naturaliter enim talis humoris non plus in corpore generari debet, quàm vt partibus illis nutriẽdis ſufficiat. Si verò plus eius generetur, talium tumorum cauſſa eſt. Natura enim vt vitioſos humores alios ad alias partes protrudit, vt in ſcabie, eryſipelate, bubonibus, arthritide videre eſt; ita etiam, quod in alimento eſt ignobilius, non partibus nobilibus apponit, ſed glandulis, vnguibus, capillis. Quapropter etiam ſi talis ignobilis, feculenti, & craſſi alimenti plus generetur, natura rectè agens ad illas partes, cum quibus conuenientiam habet, glandulas ſcilicet, protrudit, ex quo proinde etiam carnem aut carni quid ſimile generare tentat. Vnde etiam Autor definitionum Medicarum ſtrumas dicit carnem ſiccam, & Aëtius, ex Leonidâ, carnem ſubalbeſcentem facilè augeſcentem. Et quidem peculiari membranæ ſtrumæ includuntur, quæ & ipſa à facultate formatrice, quæ omnibus partibus viuentibus inſita & nunquam otioſa eſt, producitur. Dum enim ab affluente humore ſuperfluo membrana diſtenditur & forſan etiam rumpitur, natura nouæ quaſi membranæ texturam aggreditur.

Platerus his cauſſis addit etiam ſemen & facultatem formatricem in vtero, & ſcrophulas has, vbi ſunt alicui loco familiariores, à parentibus in liberos propagari potiùs, quam cibi vel potus alicuius peculiari cauſſa euenire, ſtatuit. Quod vt non rarò verum eſſe exiſtimamus; ita potum & cauſſas ante propoſitas reiiciendas non cenſemus; cùm obſeruatum ſit, eos, qui ſani in talia loca peruenerunt, ſi aliquandiu ibi degant, ſtrumas tales contrahere.

Habet autem humor ille ortum è cibis crudis & craſſis, vnde etiam ætati puerili, quæ tales humores cumulat, malum hoc familiare eſſe, ex Hippocrate modò dictum eſt, inprimis ex potu aquarum crudarum & niualium: qua de cauſſa, qui Carinthiam & Styriam, & alia ibi loca alpes verſus incolunt, plerique bronchocele laborant. Langius equidem, *lib.* 1. *epiſt.* 43. & *lib.* 3. *epiſt.* 4. qui eò loci videatur, in hydrargyrum ſeu aquas ex montibus metallorum feracibus ſcaturientes & Mercurium in ſe continentes cauſſam huius rei refert. Et omnino negandum non eſt, argentum viuum peculiari modo pituitam ad fauces & glandulas ibi protrudere, ita vt etiam extra inũctus ſaliuationem excitet & dentium vacillationem pariat; quia tamen in Hungaria & Tranſſyluania, atque alibi etiam, in magna copia Mercurius prouenit, vbi tamen morbus ille epidemius eſt: malo ſimpliciter ex aquarum crudarum & ex niue liqueſcente reſolutarum potu id fieri, quas Hippocrates, *lib. de aere, aquis & locis*, ὕδατα φλεγματώδεα & βραγχώδεα nominat.

Signa Diagnoſtica.

Affectus ipſe per ſe patet. Apparet enim tumor rotundus, pendulus, propriæ membranæ incluſus, qui propterea ad tactum mobilis eſt & à cute ſeparari poteſt. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Strumæ hæ vt omnes difficulter curantur, in pueris tamen faciliùs curantur, quàm in adultis. *Prognoſtica.*
2. Liberæ ac nulli vaſi implicatæ ſtrumæ curantur faciliùs, quàm quæ vaſis implicatæ ſunt.
3. Exciſione ſine periculo vix curantur, propter neruos recurrentes eò loci latentes, qui ſi læduntur, vox perit: quod cuidam accidiſſe refert Galenus, *1. de loc. aff. cap. 5.* qui cum ſtrumas in profundo in collo incumbentes exſcinderet, & inter ſecandum quoddam vas non ſpecillo ſecaret, ſed vnguibus euelleret, imprudens ob ignorantiam ſimul neruos recurrentes diſtraxit; atque hoc pacto puerum liberauit à ſtrumis, ſed mutum reddidit. Ideóque ſtrumæ, quæ in anteriore colli parte ſunt, periculoſiores ſunt, quàm quæ in poſteriore.
4. Niſi folliculus radicitus exſcindatur, malum reuerti ſolet.

Curatio.

Materia tumoris cauſſa tollenda eſt, & ſi quæ materia affluat, ea etiam euacuanda. Quod fit, dum vel inſenſibiliter abſumitur ac diſcutitur, vel in pus mutatur, vel exſcinditur. *Curatio.*

Primò ergò, ſi adhuc vitioſi humores, præcipuè pituitoſi, qui cauſſæ antecedentis rationem habeant, in corpore abundent, ij tollendi, & corpus conuenienter euacuandum, cùm per vniuerſalia, tum per ea, quæ caput purgant.

Deinde corpore euacuato ea medicamenta exhibenda, quæ materiam ſtrumarum abſumunt, abſorbent, & exſiccant. In quo genere primò eſt radix ſcrophulariæ, quæ nomen inde habere videtur, quod ſcrophulis medeatur, item radices vrticæ mortuæ, filipendulæ, gladioli. Laudatur & radix ruſci, cuius efficaciam ſibi quoque compertam eſſe teſtatur Fallopius, ſi eius in puluerem redactæ drachma vna ſingulis diebus cum vino aſſumatur.

Vel ℞. *Rad. ruſci* Dra. j. *iridis* gr. x.

Cum vino dulci vel mulſa exhibeatur diebus 40.

Plurimùm etiam commendatur ſpongia, ac ſequens medicamentum, vt ſecretum in multis probatum, commendatur.

℞. Spongiam nouam, rudam, non lotam, quæ calculis & nodulis ſit refertiſſima. Infundatur tota in ſ. q. cereuiſiæ, ita tamen, vt aliquandiu decoctum ſufficiat. Coque cum cereuiſia, vt abſumatur quantitas duorum tranſuerſorum digitorum. De eo bibat æger veſperi, cum cubitum itur, hauſtum calidè. Sin autem aſſumi illa potio præ nauſea nequit, addi poſſunt aromata pro libitu, aut radix polypodij querni.

Arnoldus de Villanoua hunc puluerem laudat, vt pote à quo omnes infra vigeſimum quintum annum infallibiliter curentur:

℞. Cine

♃. *Cineris ſpongiæ marinæ & paleæ marinæ, oſſis ſepiæ, piperis longi & nigri, zingiberis, cinamomi, ſalis gemmæ, pyrethri, nucum cupreſſi, gallarum quercus, roſar.* ana. Vnc. ii.

F. Puluis.

De quo æger ſæpius de die & nocte in ore aliquid teneat, & paulatim deglutiat. Idem & cibis inſpergi poterit,

Idem & alios pulueres proponit. Valdè etiam commendatur hic Puluis:

♃. *Rad. ariſtoloch. rotundæ, raphani, ſpatulæ fœtidæ*, an. Drach. i. *fol. pimpinellæ, piloſellæ, rutæ maioris*, an. Drach. ii. *ſcrophulariæ, filipendulæ*, an. Vnc. ſem. *ſem. aniſi* Drach. ii. *zingiberis* Drach. i. *turbith. opt. fol. ſenæ elect.* ana Drach. ii. *ſacch. albiſſ.* Vnc. iij.

F. Puluis, de quo ſumatur ſingulis diebus cochlear vnum cum vino albo vel aqua geniſtæ.

Vel ♃. *lapidis ſpongiæ* ʒ. iii. *ſal. gemmæ* ʒ. ii. *ſalis tartari* Drach. j.

F. Puluis. Sumantur à quadra vltima quotidie ex vino Drach ß. vel Scr. ij.

Alius Puluis contra ſtrumas:

♃. *Spong. marin. pilæ marin. corall. rub. vſt.* ʒ. ij. *papyri tenuiſſ. & albiſſ. omnium combuſt.* ana Vnc. ß.

Quibus cinerib. admiſc. *rad. ſcrophular. maj.* Drach. iij. *oſſ. ſepiæ, ſal. gemm. gallar.* an. Drach. ij. *nuc. moſch. piperis long. & alb. zingib. a.* an Drach. j. *cinamomi ac.* Drach. jſem. *ſacchari* Vnc. j. ſem. M. F. Tragema.

Ex pulueribus iſtis cum ſyrupo betonicæ vel alio conueniente fieri poſſunt etiam Electuaria. Vel talis paretur Potio:

♃. *Rad. ſcrophulariæ, filipendulæ*, ana Vnc. ſem. *fol. agrimoniæ, piloſellæ, pimpinellæ*, an. M. i. *flor. betonicæ, roriſmarini*, an. P. j.

Coqu. in vino albo vaſe clauſo. Colatura dulcoretur ſaccharo, & addatur *aq. cinamom.* Drach. iß. pro duabus vel tribus doſibus.

Topica. Euacuentia & reſoluentia. Tertiò Topica vſurpanda, & primo quidem danda opera, an materia tumoris cauſſa inſenſibiliter diſcuti & abſumi poſſit. Et adhibentur ferè medicamenta, quæ ſcirrhis applicari ſolent, & primo quidem emollientibus, incidentibus & diſcutientibus vtendum, & inprimis ea eligenda, quæ ſtrumis priuatim prodeſſe comperta ſunt, vt ſcrophularia, & ſimilia: atque vt corpus mollius vel durius, tumor recentior vel antiquior fuerit, ita fortiora vel mitiora vſurpanda.

Vt ♃. *Rad altheæ* Vnc. i. *mucilag. ſem. lini. fænigraci*, ana Drach. vi. *pingued. gallin. humanæ*, an. Vnc. i. *ol. amygdal. dulc.* Vnc. ß. *croci* Drach. ß. *ceræ* q. ſ.

F. Vnguentum.

Vel ♃. *Rad. ſcrophulariæ autũno effoſſæ & purgatæ* q. v.

Contundantur cum ſ. q. butyri recentis, inque fictile operculo clauſum loco humido reponantur per dies 15. Deinde lento igne calefiant & colentur. Linimento hoc ſtrumæ illinantur.

Vel ♃. *Folia cupreſſi*, F. Puluis.

Puluis hic vino conſpergatur, & in maſſam vnam redigatur. Hoc medicamento ſtrumam illines & tertio die demum ſolues, tum locum exprimas, quem contractum inuenies. Denuo medicamentum induces atque iterum obligabis per triduum, donec ſtruma euaneſcat.

Et talia plurima paſſim à Galeno, Paulo, Celſo, Rhaſe, Auicenna, & aliis deſcribuntur, quæ omnia hîc cumulare opus non eſt; præſertim cùm plurimi diffidant huic curationi in antiquis ſtrumis. Quanquam enim Galenus & alij curandas hoc modo ſtrumas eſſe præcipiant, ac Valeſcus de Taranta in ſtrumis vnius anni talibus reſoluentibus cum felici ſucceſſu ſe vſum eſſe ſcribat; tamen ſi ſint antiquiores & perfectæ, ac membranis concluſæ, hoc modo integra curatio vix ſperari poteſt.

Itaque vbi per emollientia & reſoluentia tumor diſcuti non poteſt; ad maturationem & ſuppurationem veniendum. Suppurantia.

Vt ♃. *Rad. lilior. albor. althéæ, iridis.*

Coq. ad mollitiem.

Deinde adiecta farina triticea & oleo dulci vel liliorum alborum, ac pinguedine anſerina vel gallinacea, Fiat Cataplaſma.

Vel alia maturantia applicentur, quæ paſſim nota ſunt. Inſiſtendum autem tamdiu vſui ſuppurantium, neque locus antè aperiendus, donec tota materia intus concluſa in pus mutata fuerit. Vomicâ enim adhuc concluſâ calor etiam concluſus manet, atque reliquum etiam materiæ faciliùs in pus verti. Quod ſi vomica citiùs aperiatur, cum humoribus etiam ſpiritus & calor effunditur, quo expirante reliqua pars materiæ poſtea tardiùs & cum difficultate ſuppuratur. Cui & hoc accedit, quod pars materiæ ſuppurata facit, vt & reliquum faciliùs in pus mutetur.

Vbi verò ſtruma fuerit in pus mutata, aperienda eſt vel medicamento, vel ferro, aut cauterio. Apertâ vomicâ pus euacuandum, deinde ſinus expurgandus vnguento Apoſtolorum, medicamento de apio, vel ſimili, hinc ſinus carne implendus, & cicatrice claudendus. Inprimis verò hoc Vnguentum ad ſtrumas ſuppuratas & apertas commendatur. Apertio.

♃. *Olei laurini* Vnc. i. *ceruſſæ pulueriſatæ & cum aq. vitæ læuigatæ* itidem Vnc. i. *aluminis rochæ* Vnc. ß. *ſalis communis* Drach. ii. F. Vnguentum.

Vel applicetur emplaſtrum diachylum compoſitum.

Vel ♃. *Rad. iridis* Vnc. iij.

Coqu. in *aceti & mellis*, an. Vnc. vi. Contundantur minutim & addantur *terebinthinæ, vnguenti dialthéæ* an. Vnc. iii. *pulu. cumini, fænigraci*, an. Vnc. i. *ceræ* q. ſ. Fiat, Emplaſtrum.

Vel ♃. *Galbani, bdellij*, an. Vnc. i. *ammoniaci* Vnc. ii. *ſordis aluearıorum apum, œſypi*, an. Drach. ii. *therebinthinæ, picis liquidæ*, an. Vnc iß. *baccar. lauri, ſtaphidis agriæ, cumini, pyrethri*, an. ℥. ß. *ſtercoris caprini, ouilli, anſerini*, an. Drach. iii. *axungiæ porci, ſeui caprini, ceruici, vrſini*, an. ℥. i. *ol. chamæmel. lilior. albor. ceræ* an. q. ſ. F. Emplaſtrum quod potenter reſoluit.

Vel ♃. *Rad. bryoniæ, cyclaminis, cucumeris agreſtis, ireos*, an. Vnc. ii.

Coq. in vino albo & terantur.

Deinde adde *ammoniaci aceto diſſoluti, bdellij, opopanacis in oleo ſeſamino diſſoluti*, an. Vnc. i. *ſtercoris columbini, caprini*, an. Vnc. iß. *ladani, ſtyracis calamitæ*, an. Vnc. ß. *picis naualis* q. ſ.

F. Emplaſtrum.

Vel ♃. *Emplaſtri de meliloto* Vnc. i. *bdellij aceto ſcilliticο diſſoluti* Dra. ii. *caſtorei pinguis* Drach. iß. *pulu. radic. ireos, fol. cupreſſi*, an. ʒ. i. *ol. chamæmel. lilior. albor. amygdalar. amar.* an. q. ſ.

F. Emplaſtrum.

Quod ſi nec hoc modo curatio ſperari poteſt, extrahenda eſt ſtruma: quod quidem fit primò ſectione, quæ quomodo peragenda ſit, in Inſtit. *lib. 5. part. 1. ſect. 2. cap. 13.* dictum. Sectio.

Quod ſi æger ferrum non admittat, alius modus ſupereſt ſtrumas tollendi per medicamenta ſeu cauſtica & corrodentia, ſeu ſeptica & putrefacientia. Hâc autem in re diligenter obſeruandum, ne partes vicinæ à medicamentis his lædantur & inflammentur. Ideo muniendæ ſunt vnguento refrigerante Galeni, roſato Meſue, & ſimilibus. Perficitur autem hæc res duobus modis. Alij ſcarificationem præmittunt, & ſtrumam in minutiſſima ſcarificant, deinde inſpergunt puluerem paratum ex *morſus diaboli ſiccat. in vmbra* Vnc. i. *arſenici rubri, vitrioli, lithargyri, auri pigmenti*, an. ʒ. i. Pulueri impone emplaſtrum diachylum, quod poſt 24. horas demum Septica.

mum deme & vide, an ſtruma ſit caſtigata. Niſi fuerit, aufer ſcalpello cutem mortuam, denuóque inſperge puluerem & emplaſtrum imponito. Poſt 24. horas caſtigatæ ſcrophulæ illinatur locus butyro & vitello oui mixtis in formam linimenti. Et ita ſingulis 24. horis linimentum mutabis, donec caro mortua deciderit.

Alij ſine ſcarificatione mox medicamenta cauſtica & ſeptica adhibent; alij tamen alia. Fallopius in corporibus ruſticis vtitur trochiſcis de minio, quos deſcribit Iohan. de Vigo *lib. 8. cap. 13.* vbi & ſimilia medicamenta plura reperiuntur, pro quibus ille, vt mitiores, hos ſubſtituit.

℞. *Auripigmenti, arſenici cryſtallini*, an. q. ſ. Miſce cum paſta ex farina triticea & F. Trochiſci. Pro quibus etiam in apertam vomicam hoc medicamentum imponit:

℞. *Arſenici rubri, ſandaracha Græcorum*, an. Drach. ij. *axungia ſuilla* q. ſ.

M. fiat Vnguentum.

Et plurimi quidem cenſent, arſenicum hac in re primatum obtinere. Verùm cautione opus eſt, & non temerè admouendum. Nam ſuprà modum vehemens ac virulentum eſt, febres excitat, & plurima alia praua ſymptomata inducit, & in minima etiam quantitate multa præſtat. Ideóque vltra quantitatem dimidij grani triticei non adhibendum, & quidem in corpore robuſto, & loco à membris nobilibus remotiore. In corporibus verò mollioribus & iuxta membra nobilia minor quantitas adhuc adhibenda, ſempérque præſtat minimam quantitatem vna vice applicare, & poſtea idem medicamentum, ſi opus ſit, repetere, quàm nimia quantitate ægrum lædere. Et cùm per dies tres duret operatio eius, eo tempore æger ſemper, vt febricitans aliquis, regendus, & contra malignitatem muniendus. Itaque cum non ſine periculo arteniæ applicetur, præſtat lapide cauſtico, quo fonticuli excitari ſolent, quemque in Inſtit. *lib. 5. cap. vlt.* deſcripſimus, vti.

Quando glandula iam corrupta & abſumpta fuerit, cruſta inducta à ſana parte remouenda butyro loto cum farina triticea & axungia ſuilla. Cruſtâ dempta ſi quid adhuc vitioſi reliquum fuerit, illud etiam per medicamenta erodentia, vt vnguentum Agrippæ & ſimilia, tollendum, & tandem vlcus, vt fieri ſolet, ſanandum.

Eſt tamen adhuc alius modus ſtrumas ſanandi, quæ ab exili radice pendent. Illas enim ſerico filo, aut ſetis equinis verſus radicem conſtringere licet, & quidem indies arctiùs, donec reſiccatæ fuerint, & ſponte deciderint. Poteſt etiam medicamento exſiccante actio vinculi promoueri & adiuuari.

ſtru- à alia. Tandem de curatione ſtrumarum non prætereundum, vulgo ferri, Reges Galliæ ſolo attactu ſanandi ſtrumas vim habere. De quo etſi alij aliter ſentiant, & alij in imaginationem, alij in aëris mutationem & motum corporis cauſſam huius rei reiiciant: tamen vana hæc eſſe, facilè patet. Cùm autem hæc vis à Clodoueo primo Galliæ Rege profecta ſit, atque inde ad ſucceſſores per traducem, nullo reſpectu familiæ habito, tranſlata ſit, procul dubio donum eſt ſupernaturale diuinitus conceſſum. Nam cum dictus Clodoueus primus Galliæ Rex eſſet idolorum cultor, Clotildis vxoris monitu & precibus perſuaſus eſt, vt Chriſti nomen profiteretur. Cum ergo à Remigio, Rhemenſi Archiepiſcopo, baptiſatus & chriſmate vnctus eſſet, ab eo tempore hanc vim ſtrumas ſanandi accepit, & quaſi per traducem in omnes ſuos ſucceſſores deriuauit. Solent autem paſſim è venis & peregrinis locis quotannis ſtrumis laborantes affluere, quibus rex manum imponit, & hæc verba Gallico ſermone profert: *Le Roy te touche, & Dieu te guarit*: *Rex te tangit, & Deus te ſanat*, atque appoſito crucis ſignaculo, ab vno & trino Deo vim eam deriuari, publicè profitetur. De qua mirabili ſtrumas ſanandi vi, ſolis Galliæ Regibus Chriſtianiſſimis diuinitus conceſſa, peculiarem librum conſcripſit Andreas Laurentius, qui videatur.

De Bronchocele.

Bronchocelem verò definit Celſus, *lib. 7. c. 13.* quod ſit tumor in ceruice ſeu collo inter cutem & aſperam arteriam; qua modò caro hebes, modò humor aliquis melli aquæue ſimilis includitur; interdum etiam minutis oſſibus pili immixti. **Bronchocele.**

Quæ autem & de cauſſis eius & de curatione vulgò traduntur, parum ab iis, quæ de cauſſis & curatione ſtrumarum dicta ſunt, differunt. Ideóque ea etiam non repetemus. Hoc verò non prætereundum, Felicem Platerum aliam planè, & à vulgata opinione diuerſam, de generatione & curatione bronchoceles, ſententiam habere, quam proponere libet.

Ille autem ſtatuit, bronchocelem ſeu gutturis herniam eſſe tumorem in colli anteriore ſede ſeu gutture amplo ſpatio extuberantem, qui tenſus eſt admodum, vt, cum pulſatur, ſonum edat, & cum premitur, ſicut vter inflatus cedat, ſed mox iterum attollatur; quibus à ſtruma facilè ſecernatur.

Cauſſam autem huius mali ſtatuit eſſe flatum ſub cutem membranamque generalem cuti ſubſtratam, adnexámque in colli anterioribus irrumpentem. Collectionis autem aëris eò loci cauſſam eſſe ſtatuit laxationem ſeu auulſionem cutis, cùm membrana illa, quæ eò loci craſſior eſt & rubicundior, quàm alibi, à ſubiectis aſperæ arteriæ muſculorúmque colli anteriorum ſedibus, ſpatiúmque illic efficientis, in quod ob fugam vacui aër ſeu flatus è vicinis locis irrumpens, illud non ſolùm implendo, cutem membranamque in tumorem eleuat, ſed & continuatione diſtendens in immenſum adauget; vnde nomen rectè acceperit tumor, quòd bronchocele, quaſi ruptura ſeu hernia gutturis, appelletur.

Cauſſam autem auulſionis membranarum ſtatuit eſſe conatum vehementem, qui fit, dum ſpiritu retento excrementa vel fœtum in partu excludere nituntur, aut buccas vehementer inflant.

Verùm enim verò etſi facilè concedimus, cauſſam principalem eſſe auulſionem cutis & membranæ illius à partibus vicinis: tamen verò vix ſimile videtur, ſolum flatum, vtpote mobilem, nec facilè vno in loco hærentem, malum tam diuturnum procreare poſſe; & tangenti aliud etiam facilè deprehendere eſt. Ideóque mihi probabile videtur, in vacuum illud ſpatium, præcipuè membranis extenſis, ſuccum aliquem & nutrimentum craſſius effundi, è quo natura carni quid ſimile formet. Vnde etiam ipſe Platerus ſtatuit, niſi malo huic maturè occurratur, vix dum amplius abigi poſſe, ſed toto vitæ curriculo permanere illic, quo p. n. excreſcit, ſeſe circa vicina vaſa implicante, & iis pertinaciùs adhæreſcente.

Curatio.

Curatio ergò vt ex Plateri ſententia rectè inſtituatur, principio, ne tumor incrementum ſumat, adſtringentia ſunt applicanda, vt emplaſtrum ad rupturam, & quæ in hydrope ſolent adhiberi, vt membranarum illa contiguitas ſoluta iterum jungatur.

Idem tamen etiam interna quædam adſtringentia & ſiccantia exhibet, commendatque puluerem aluminis vſti vnc. ß. pondere exhibitum. Poſſunt & alij puluéres antea de ſtrumis propoſiti exhiberi.

Si verò tumor iam incrementum ſumpſerit, diſcutientia antea in ſtrumarum curatione propoſita etiam hîc locum habere poſſunt.

De

De hydrope gutturis.

Hydrops gutturis. Non prætereunda hîc rara affectio gutturis. Solent enim interdum partes quædam priuatæ ab aqua intumeſcere, non ſolùm internæ, vt pulmo & vterus, ſed etiam externæ. Et vidi ſemel atque iterum, & idem annotarunt alij, toto corpore ſaluo, manum tantùm intumuiſſe tumore aquoſo pertinaciſſimo. Idem in gutture factum in puella, vidit Montanus, qui etiam hydropem illam gutturis per inciſionem curauit.

LIBRI SECVNDI PARS II.

DE ASPERÆ ARTERIÆ, pulmonis, mediaſtini, diaphragmatis, thoracis, præter naturam affectionibus.

PRÆFATIO,

Summam tractandorum continens.

POSTQVAM hactenus morbos & ſymptomata, quæ partibus inter caput & thoracem intermediis accidunt, explicauimus, vt ad vitia thoracis & partium in eo contentarum accedamus, ordo poſtulat. Hâc ergo ſecundâ libri ſecundi parte dicemus de affectibus præter naturam Aſperæ arteriæ, de Pulmonis morbis, puta eius intemperie, inflammatione, ſeu peripneumoniâ, obſtructione, de grādine & calculo, de vermibus in pulmone genitis, de hydrope pulmonis, de pulmonis cum thoracis mēbranis coalitu, de ruptura & eroſione vaſorum pulmonis, de vulneribus & vlceribus pulmonis, de Mediaſtini inflāmatione, de Diaphragmatis inflammatione; de Pleuritide, ſeu inflammatione pleuræ & muſculorum thoracis, de vulneribus & fiſtulis, de empyemate, de hydrope Pectoris, de vertebrarum dorſi luxatione & gibboſitate, de fracturis Coſtarum & earum ad interiora compreſſione. Hinc dicendum de ſymptomatibus, quæ inde proueniunt, puta de Reſpiratione læſa, Aſthmate, Suffocatione, Vocis & Locutionis læſione, Tuſſi, Dolore lateris & pectoris, Sputo ſanguinis, & Grandinis ac Calculorum & Vermiculorum è pulmonibus reiectione.

CAPVT I.

De Aſpera arteria morbis.

Aſpera arteriæ morbi. Faucibus & gutturi ſuccedit Arteria[1], Græcis τραχεῖα dicta, ad differentiam earum, quæ è ſiniſtro cordis ventriculo in vniuerſum corpus diſtribuuntur: item βρόγχος, quod ex bronchiis, id eſt, annulis cartilagineis conſtet. Habet ea naturalem conſtitutionem ſuam, vt paſſim ab Anatomicis deſcribitur, à qua ſi deflectat varij morbi in ea oriuntur.

Morbi Intemperiei.

Intemperies. Et primò quidem morbis intemperiei corripitur, quam inducit inprimis aër, quem inſpiramus, vt & quem exſpiramus, qui ſi frigidior fuerit, aſperam arteri refrigerat; ſi calidior, calefacit; ſi humidior, humectat; ſi ſiccus, exſiccat. Poſſunt idem præſtare etiam cibus & potus. Hinc ab aqua frigida vel potu alio congelato aut glacie refrigerato aſpera arteria refrigeratur. Eadem tamen intemperies accidere poteſt ab humoribus & materia, quæ eam præterlabitur, ſiue à capite ad eam confluat, huc à pulmone & thorace reiciatur. Poſſunt etiam intemperies partium vicinarum tracheæ intemperiem aliquam inducere. Ita œſophagus inflammatus calidam intemperiem arteriæ aſperæ communicare poteſt.

Cognoſcuntur autem iſtæ intemperies à cauſis antecedentibus, ſcilicet vel calefacientibus, vel frigefacientibus, vel humectantibus, vel ſiccantibus, item ex vocis mutatione, oris ariditate, vel humiditate, caliditate, vel frigiditate, deglutiendi difficultate vel facilitate, vt & iuuantibus ac nocentibus.

Si verò intemperies à materia in corpore contenta inducatur, arguunt eam tuſſis, ſenſus grauitatis, dolor, anhelitus difficultas. Materia autem & humoris natura etiam intemperiei ſpeciem indicat.

Simplices autem intemperies & qualitates, ſiccitatem ſi excipias, facilè ſanantur, remotis, quæ eam induxerunt, cauſſis; & contrariis adhibitis; difficiliùs verò intemperies ſanantur, quæ à materia fouentur.

De curatione autem in genere hoc tenendum, cùm partes, è quibus aſpera arteria conſtat, ſint frigidiſſimæ & exſangues, in refrigerantium vſu cautus eſſe debet Medicus. Cum etiam pars hæc ſicca ſit, & à cerebro defluentia excrementa ſubinde recipiat, audaciùs ſiccantibus vti licet; exaſperantium tamen vſus vitandus.

Intemperies autem ſimplices ſaltem remotionem cauſſæ eam inducentis; & contraria medicamenta indicant.

Si adſit materia eam fouens, illa remouenda.

Si nimirum intemperies ſit *calida*, alteretur frigidis, *ſyrupo violarum, roſarum, cucurbita, mucilagine ſemin. pſyllij*, & ſimilibus.

Si *frigida* ſit intemperies, conueniunt *ſpecies & rotula diaireos, diacalamintha, diahyſſopi, ſyrupus de hyſſopo, de betonica*. Extrà inungatur collum *oleo irino, coſtino*, & ſimilibus.

Si intemperies ſit *humida*, vtile eſt *decoctum & aqua hyſſopi cum melle, ſpecies diaireos, diacalamintha*.

Si intemperies ſit *ſicca*, vtendum *ſyrupo violarum, iniubino, de glycyrrhiza, lacte, emulſione ſeminis papaueris, amygdal. dulc. pinearum*. Extrà collum inungendum *oleo violarum, amygdal. dulc.*

Si cum materia ſit intemperies, ea cura requiritur, quæ in catarrho ad pectus labente propoſita eſt.

Aſperitas.

Aſperi Deinde aſpera arteria patitur morbum ſuperficiei, cum ſcilicet, quæ intus & ſecundum tunicam interiorem naturaliter lænis eſſe debet, aſpera redditur & inæqualis.

Cauſſæ Quod ipſi à rebus acribus immodicè detergentibus & erodentibus, vt ſalſo & acri catarrho, rebus acidis, oleo, quod licet alias partes linire & læuigare poſſit, aſperam tamen arteriam & oculos exaſperat, præcipuè ſi ſit rancidum, vel frixione tale euaſerit, rebus item oleoſis & rancidis aliis, vt nucibus & ſimilibus, puluere item & fumo, vaporibuſque acribus, quos cum aëre inſpirando attrahimus, accidit. Longa etiam oratio & vocis intenſio aſperam arteriam reddunt; humores item maligni, vt in lue Gallica; item vapores acres in febribus malignis ex inferioribus partibus eleuati.

Aſperitas aſperæ arteriæ cognoſcitur ex cauſſis, quas modò enumerauimus, & ex vtilitate, quàm præbent lenientia, & damno, quod oritur ex acrium & acidorum vſu. Inprimis autem ex effectu cognoſcitur, nimirum ex raucedine vocis, quæ ex aſperitate arteriæ huius excitatur.

Aſperitas

Aſperitas autem aſperæ arteriæ lenientia & læuigatia remedia, & emplaſtica morſu expertia poſtulat. Cuiuſmodi ſunt *amylum, tragacantha, bolus Armena, amygdalæ dulces, nuclei pini, dactyli, ficus, lac, vinum dulce, diapenidium, diatragacanthum frigidum, ſyrupus de iuiubis, diacodium, ſyrupus de glycyrrhiza, loch de pſyllio, de papauere, ſuccus & extractum glycyrrhizæ.* Inprimis hîc proſunt hypoglottides, ac pilulæ & trochiſci ſub lingua tenendi, vt *pilulæ bechiæ, trochiſci bechij, oleum amygdal. dulc.* cum *ſaccharo cando.*

aca mẽta. Atque omnino huius loci ſunt arteriaca dicta medicamenta, quod membranæ arteriam aſperam ſuccingenti proſunt. Compoſita talia ex Antiquis multa propoſuit Galenus, 7. *de compoſit. medic. ſecund. loca.* Verùm cùm, vt idem Galenus, *ibid. cap.* 1. ait, omnium ſimplicium medicamentorum vires exquiſitè noſſe oporteat eum, qui compoſitum quoddam ſit facturus, ſimplicia arteriaca hîc proponere libet.

Eſt autem illorum triplex genus. Primum complectitur lenientia, quæ ſine omni mordicatione læuigant, qualia ſunt, *butyrum recens ſ. ſale, amylum, lac, muſtum dulce decoctum, paſſulæ, dactyli, iuiubæ, amygdalæ dulces, pinea recentes, glycyrrhiza, tragacantha, gummi Arabicum, cremor ptiſanæ hordeaceæ* & *triticeæ, mucilago ſem. pſyllij, cydoniorum, emulſio ſeminum quatuor frigidiorum maiorum.*

In ſecundo genere ſunt, quæ abſtergunt ſimul nonnihil, citra tamen roſionem. Et poſſunt etiam in hunc finem vſurpari medicamenta ex priore claſſe, ſi, quæ ſunt huius generis propria, adduntur. Sunt autem talia, *ſaccharum, mel, ſaccharum penidium, caricæ, ſyrupus violarum, iuiubinus.*

In tertio genere ſunt paulò acriora, quæ exſiccant, abſtergunt, & diſcutiunt, vt *hyſſopus, thymum, radix ireos, ſemen vrticæ, cinamomum, amygdalæ amaræ, ſpica, thus, myrrha, terebinthina, farina orobi, ſpec. diaireos Salomonis.*

Etſi verò pluribus modis talia exhiberi poſſunt, vt ſyruporum, linctuum: tamen commodiſſimè ferè in hypoglottidas, ſeu trochiſcos ſub lingua tenendos, qui paulatim liqueſcant, conformantur. Hærere enim neceſſum eſt.

Compoſita multa talia, vt dictum, apud Galenum, 7. *de compoſit. medic. ſec. loca*, exſtant. Vnum atque alterum ſaltem addemus:

℞. *Sem. cydonior. pſyllij, ſpec. tragacanthi frigidi*, an. Drach. i.

Fiat Nodulus, qui madefiat in decocto paſſularum & glycyrrhizæ.

Vel ℞. *Glycyrrhizæ rec. in taleolas ſecta* q. ſ. *paſſul. minor. cum ſ. extr. ſacch. candi ſem. cydonior.*

Ebulliant parum, & pro vſu ſeruentur.

Vel ℞. *Rad. althéæ* Vnc. i. *glycyrrh. brancæ vrſinæ*, an. Vnc. ß. *paſſul. mundat. iuiubar. ſebeſten*, ana N. x. *flor. violar. maluæ.* ana P. i. *ſem. 4. frig. maior. cydonior.* an. Drac. iii. *hordei mundat.* P. i.

Fiat decoctio. In ℔. i. diſſolu. *ſyr. violar.* Vnc. iii. *iuiubini* Vnc. i.

M. pro tribus doſibus. Vel coq. ad ſpiſſitudinem, & addatur ſaccharum penidium. F. Lohoch.

Anguſtia aſperæ arteriæ.

lia arteriæ. Tertiò patitur aſpera arteria morbos cauitatis, ſeu Anguſtiam, quæ fit à rebus extrà comprimentibus, laqueo, manu, ſimilibúſque cauſſis aſperam arteriam extrà coarctantibus; ab inflammationibus item & tumoribus aſperæ arteriæ incumbentibus; bolis item grandioribus deuoratis, vel rebus aliis duris deglutitis in œſophago ſubſiſtentibus, & arteriam, quæ à poſteriore parte gulæ adiacet, comprimentibus, luxatione vertebrarum ceruicis. Quò etiam referri poteſt natiua pectoris anguſtia, item nimia obeſitas, vnde arteriæ comprimuntur, & anguſtiores redduntur. Obſtruitur à rebus extrà in eam illapſis, humoribus craſſis & glutinoſis confertim à cerebro in eam illabentibus, vel pure ex rupto pulmonis abſceſſu, vel etiam abſceſſibus in faucibus ruptis, ſeu grumis ſanguinis vndecunque in eam illapſis; grandine item & calculis in pulmone genitis, & tandem à carne, quæ poſt vulnera vel vlcera arteriæ in eâ nata eius meatum claudit.

Aſperæ autem arteriæ anguſtiam patefaciunt cauſſæ cùm externæ, tum internæ, quæ aptæ ſunt canalem hunc comprimere vel obſtruere. Monſtrant eandem effectus, reſpirationis difficultas, & imminens ſuffocationis metus modò maior, modò minor, pro anguſtiæ, à qua prouenit ratione, tuſſis item, præſertim ſi extrà illapſa ſit cauſſa anguſtiæ. Signa.

Et quidem inter morbos aſperæ arteriæ anguſtia grauiſſimus & periculoſiſſimus eſt, qui ſuffocando & ſpiritus intercipiendo hominem iugulat, ſiue id fiat à laqueo, ſiue à catarrho confertim in pulmones illabente, ſiue à ſanguine in tracheam influente, ſiue à rebus aliis in eam illapſis. Cuius rei hiſtorias collegit Schenckius, *lib.* 2. *obſ.* 14. Pro cauſſarum etiam ratione malum nunc facilius, nunc difficilius curatur. Anguſtia enim aſperæ arteriæ, quæ ob gibbum ex aſthmate fit ante pubertatem, non curatur. Hippocrates, *6. aph.* 46. Prognoſtica.

Ad prognoſtica pertinet & hoc, quod ea, quæ in aſperam arteriam illabuntur, interdum magno conatu in ipſum pulmonem detruduntur; quæ poſtea tamen interdum tuſſi reiiciuntur, interdum vomicam ibi excitant. Ita Alex. Benedictus, *hiſt. de part. corp. hum. lib.* 3. *cap.* 18. annotauit, Lucretiæ cuidam, cum nucem Ponticam dentibus frangeret, oborto riſu, nucem in arteriam delapſam, & ancipiti conatu ad interiora propulſam, vbi ruptis venulis vomica in pectore exorta eſt, quâ tandem ſanatâ, obſeſſis meatibus, vox rauca ſemper percepta eſt. Sic anno 1620. cum hic vir quidam ceraſa comederet, nucleus cum maximo ſuffocationis periculo & tuſſi maxima in guttur, & tandem in ipſum pulmonem illapſus eſt. Vnde ſuffocationis periculo ceſſante, in eam venit opinionem, illum ſuffocationis metum non à nucleo, ſed catarrho præcipiti, cui aliàs valde erat obnoxius, proueniſſe. Verùm durauit per interualla tuſſis iſta tribus ſeptimanis, & dolorem quendam grauantem in dextra thoracis parte ſenſit. Tandem cum nocte quadam vehementer integram horam tuſſiſſet, nucleum illum pituita obductum tuſſi reiecit, & ab ea liberatus eſt.

Curatur autem anguſtia aſperæ arteriæ, cauſſæ, quæ eam excitat, ablatione. Si extrà quid arteriam comprimat, illud tollendum. Si etiam extra quid in eam illapſum ſit, tuſſi reiiciendum. Si verò cauſſa obſtruens interna ſit craſſus & viſcidus humor, is incidendus, attenuandus & extergendus, vt facilius tuſſi eiici poſſit, *ſyrupo* ſcilicet *de hyſſopo, capill. Veneris, de praſſio, glycyrrhiza, oxymelite* cum *mulſa*, vel *decocto* aut *aquis hyſſopi, capilli Veneris, praſſij, loch de pino, de ſcilla*, & ſimilibus, quæ poſtea in obſtructionibus pulmonis proponentur. Si ſuperiore parte œſophagi quid hæreat, ac aſperam arteriam etiam coarctet, tum conquaſſatis pugno dorſi vel intra ſcapulas vertebris, quibus gula adiacet, impacta in ventrem detruduntur, quò tandem larynx & dilatari, & liberius aerem admittere poſſit. Curatio.

Vulnera & Vlcera aſperæ arteriæ.

Tandem etiam morbos ſolutæ vnitatis patitur aſpera arteria, Vulnera ſcilicet, quæ præcipuè à telis, gladiis, & aliis cauſis externis inducuntur. Quandoque etiam à tuſſi violenta, & magna vocis intentione, vt in pulmone, ita in aſpera arteria vaſa rumpuntur. Cauſſa.

Exulcerationem verò inducunt acres humores & erodentes, præcipuè ſalſi & nitroſi, vt appellat Hippocrates, 4. *de rat. vict. in acut.* à cerebro defluentes, vt & humores acres & venenati in lue Venerea.

Vulnera autem externa aſperæ arteriæ ſenſui patent, & ægri vel adſtantes referunt, quæ cauſſæ ea induxerint. Et ſi dubitetur, an vulnus ad cauitatem arteriæ penetret, id facilè manu, candela, vel alia re vulneri admota, dum æger loquitur; & omnino ex aëris per vulnus egreſſu cognoſcitur. Ruptura autem vaſorum ex tuſſi nimia, vt & vocis intentione, quæ præceſſit, ac præcipuè ſanguinis ſputo, quod ſequitur, innoteſcit.

Interna autem exulceratio pateſcit è cauſſis, quæ præceſſerunt, vel adſunt; catarrhis ſalſis, medicamentis acribus, lue Venerea; vt & iis, quæ exulcerationem conſequuntur, dolore, tuſſi, ſputo ſanguinis, in principio quidem puro, hinc purulento, aut materiæ purulentæ & ſordidæ, vt & cruſtularum, quas Græci ἐσχαρίδας vocant, reiectione Interdum etiam bronchia & cartilagines aſperæ arteriæ tuſſi reiiciuntur, quod tamen ex pulmonibus frequentiùs accidit, rarò ex aſpera arteria, quæ durior eſt, quàm vt viuente homine, tantam corruptionem pati poſſit. Symptomata equidem, quæ vulneribus & vlceribus arteriæ ſuperuenire ſolent, recenſet Hippocrates, 2. *de morb.* Verùm vt mihi quidem videtur, non agit eò loci Hippocrates de aſpera arteria extra pulmones vulnerata vel exulcerata, de qua nunc nobis ſermo, ſed de eius ramis iam per pulmonis ſubſtantiam diſperſis; cùm inter cætera expreſsè ſcribat, in vulneribus eiuſmodi tandem βρόγχια pulmonis reiici.

Prognoſtica. Vulnera autem aſperæ arteriæ periculoſa ſunt; & plerumque inſanabilia, præcipuè ſi ſubſtantia ipſa cartilaginea ſint vulnerata, potiſſimum per tranſuerſum diſſecta, quæ vix coaleſcit. Interdum etiam inflammatio accedit, & hinc gangræna & ſphacelus, quæ ægrum ſubitò iugulant.

Aliquando tamen ſanantur, præſertim, ſi vulnus inter duos annulos, atque ita membranam cartilaginē connectentē incidat, cuius rei exempla collegit Schenckius, *lib.* 2. *obſ.* 40. Et ipſe bis vulnera arteriæ aſperæ penetrantia ſanata vidi. Si autem moriatur æger, iugulatur vel ſtatim, ſanguinis effuſione, qui in arteriam illapſus ægrum ſuffocat, vel lentè, quod poſt aliquot ſeptimanas factum vidi, cum aliquid carunculæ vulneri ſuccreſcit, quod ægrum tandem ſuffocat.

Vlcera, quæ internam aſperæ arteriæ partem occupant, difficilia quidem curatu ſunt, ob partium ſitum & naturam, cui difficulter & non omnis generis medicamenta applicari poſſunt. Plerumque tamen ſanantur, modò non ſint profunda, & cartilagines exedantur & putrilago accedat.

Curatio. Vulnerum aſperæ arteriæ curationem quod attinet, cutis labia diſtantia coniungenda, & deinde emplaſtris conuenientibus extrà adhibitis vulnus, vt moris, eſt, conglutinandum. In ore verò, vt & intus conglutinatio iuuetur, continuò aliquid medicamenti detinendum, quod liquatum ſenſim per viam aſperæ arteriæ delabatur; id quod faciliùs fiet, ſi æger ſupinus iaceat, vt *rotulæ diatragacanth. frigid. diacodium*, & ſimilia.

Vel ℞. *Spec. diatragac. frigid.* ʒ.j. *gummi Arabici, boli Armenæ*, an. ʒ.ß. *rad. conſolidæ ſub cineribus coctar.* ℥.i. *ſyr. myrtin.* q.ſ.

Fiat Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. rubr. rad. conſolidæ maioris*, an. ℥.i. *boli Armenæ, ſpec. diatragacanth. frigid. gumm Arabici*, an. ʒ ß. *ſyr. de roſis ſiccis* q.ſ.

F. Electuarium.

Poteſt etiam exhiberi loch ſanum & expertum.

Æger verò non multum loquatur, & omnia, quæ tuſſim excitare poſſunt, præcaueat.

Vlcera quoque curantur detergentibus, ſiccantibus, id, quod amiſſum eſt, regenerantibus, & cicatricem inducentibus. Detergunt *mulſa, mel roſatum*, cum *aqua hordei*. Siccant & glutinant *bolus Armena, thus, myrrha, radix ariſtolochia* puluериſata, & cum melle in formam eclegmatis redacta. Et ſi ab humoribus acribus & ſalſis vehementer detergentibus vlcera eiuſmodi ortum habeant, lac commodiſſimum eſt, cuius ſolius vſu humorum acrimonia temperatur, ſordes detergunter, ac, quod deeſt, reſtituitur: inprimis ſi lac debito modo præparetur, & eas, quas debet, conditiones habeat, de quo vide Galenum, 5. *meth. med. cap.* 12.

QVÆSTIO

An Vlcera aſperæ arteriæ ſint ſanabilia.

Galenus equidem, 5. *meth. med. cap.* 12. vbi ex profeſſo de curatione vlcerum aſperæ arteriæ tractat, & propterea hâc de re videri poteſt, ſcribit, ſe non paucos eorum, qui hoc morbo laborarunt, curaſſe, quod & Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 64. ſe factitaſſe teſtatur. Marcellus Donatus tamen, *de hiſtoria medica mirabili*, *lib.* 3. *cap.* 1. recenſet hiſtoriam cuiuſdam, qui omni diligentia à Medicis adhibita nihilominus hoc morbo periit. Et omnino non ſimpliciter affirmandum, eſſe ſanabilia hæc vlcera, vt etiam de vulneribus dictum Etenim cùm ſanies non niſi tuſſi reiici poſſit, facilè fit, vt iſto conatu partes vlceratæ lacerentur. Quibus accedit & hoc, quod aſpera arteria non carnoſa eſt, cuiuſmodi partium vlnera & vulcera facilè ſanantur, ſed dura & cartilaginoſa. Præterea cum membra vlcerata ſiccatione indigeant, etiam hac de cauſſa aſperæ arteriæ vlcera difficilius ſanantur, cùm continuò humiditas quædam, præcipuè è vicinis tonſillis, deſtillet; & inprimis, cùm aſpera arteria naturâ ſuâ ſicca ſit, & vehementiùs ſiccari poſtulet. *Vlcerà aſperæ arter. ſint ſanabilia.*

Et omnino iſta rationi conſentanea ſunt. Quapropter ſtatuendum, vt & Auicennas, 3. *can. fen.* 10. *tr.* 4. *cap.* 18. docet, ſi vlcus in principio ſit, & ſaltem externam ſuperficiem aſperæ arteriæ occupet, ſanabile eſſe: ſi verò vlcus penetrauerit, & ipſas cartilagines aſperæ arteriæ eroſerit, tale vlcus vel planè inſanabile eſſe, vel omnino difficulter curari.

CAPVT II.

De Pulmonis Intemperie.

Aſpera arteria in ipſum pulmonem tendit & inſeritur. Ideoque proximum eſt, vt de eius Morbis dicamus. Quæ autem naturalis ſit conſtitutio Pulmonis, ex Anatomicis petatur. A quâ cum deflectit, varios morbos patitur. Inter eos ſunt primò morbi Intemperiei, cum pulmo vel nimis calefit, vel refrigeratur, vel humectatur, vel ſiccatur; & quidem nunc ſine materia, nunc cum materia. *Pulmonis intemper.*

Cauſſa.

Morbum intemperiei ſine materia inducunt cauſſæ ſimili qualitate præditæ; inprimis aër, quem ſpiritu ducimus, quique ad pulmonem parùm alteratus defertur, præcipuè in iis, quibus columella deeſt. Quamcunque enim qualitatem aër habet, eam pulmoni imprimit. Hinc qui tempore hyberno per loca niuoſa, aut ventis frigidis expoſita iter faciunt, iis pulmones refrigerantur. Idem interdum euenit à potionibus nimis frigidis, inprimis quæ glacie refrigeratæ ſunt, quarum portio aliqua, licet exigua, per aſperam arteriam *Cauſſa.*

arteriam in pulmones defluit. Pertinent & hoc, quæ totâ ſubſtantiâ pulmonibus aduerſa ſunt. Quanquam enim talia occultis qualitatibus præcipuè pulmonibus noceant: tamen & ipſæ ſæpe vnâ qualitatum manifeſtarum exceſſus habent, quos & ipſos pulmonibus imprimere poſſunt. Extrà quoque applicata thoraci medicamenta pulmonem alterare poſſunt. Ita refert Galenus, *10. meth. med. cap. 9.* quod quidam impoſito præcordiis refrigerante medicamento, difficultate reſpirandi laborauerit, alter verò tuſſierit. Afficiuntur etiā & alterantur pulmones à vicinis quibuſdam partibus, vt corde, hepate, liene. Hæ enim partes, ſi incaleſcant præter naturam, plerumque etiam pulmonj intemperiem illam communicant.

Intemperies autem cum materia fit, vbi ea in pulmone vel ſenſim, ſeu ob facultatis concoquentis, ſeu expellentis imbecillitatem colligitur, vel aliunde confertim affluit. Inprimis autem à capite ad pulmonem materia tranſmittitur in catarrhis; ſæpe à gutture & faucibus, quarum partium inflammatio nonnunquam in pulmonem conuertitur. Frequentiſſimè autem ab ipſo hepate, imò per hepar à toto venoſo genere, ſeu multo ſanguine, ſeu vitioſis humoribus repleto tranſmittitur. Nonnunquam etiam à thorace materia, vt pus & ſanies, pulmoni communicatur; quod interdum quoque; à membrana coſtas ſuccingente, vt & à coſtarum muſculis inflammatis, accidit. Nec extra culpam ſemper eſt vterus, à quo etiam ſanguis ad thoracem conuertitur, teſte Hippocrate: niſi quis malit à venoſo genere, antequam ad vterum feratur, ad pulmonem mitti ſanguinem.

Signa Diagnoſtica.

Calida pulmonis intemperies cognoſcitur ex cauſſis, quæ præceſſerunt, ità nimia & diuturna vocis intentione, motu nimio, inſpiratione aëris calidi, medicamentis & cibis nimis calidis, intemperie vicinorum viſcerum calidâ, è rubore genarum, qui prouenit à fumis calidis aſcendētibus, ſiccitate linguæ & faucium, ſiti ingenti, quam potus non ſedat, & frigidi aëris inſpiratio, è magnitudine, celeritate & frequentia anhelitûs, vt & pulſuū differentia ſimili, languore corporis, & quod æger cauſſis, quæ calorem augendi vim habent, offenditur, iuuatur ab iis, quæ refrigerant.

Frigidæ pulmonis intemperiei ſigna ſunt cauſſæ refrigerantes, quæ præceſſerunt, inprimis mora in aëre frigido, & locis ventis borealibus expoſitis, inprimis ſi corpus, & præcipuè os, non muniatur aduerſus hanc aëris iniuriam, potus frigidus, inprimis qui glacie refrigeratus eſt, aut antea frigore congelatus fuit. Reſpiratio eſt tarda, parua & rara, pulſuſque ſimilis, exſpiratio eſt frigidior. Æger frigidorum vſu offenditur; commodum ex calidis, præſertim aere calidiore, percipit.

Signa pulmonis humidi petuntur à cauſſis humectantibus, quæ præceſſerunt, à vocis raucedine, anhelitu frequenti cum ſibilo & ſtertore, ſputo multo; & læſione ab humectantibus, & commodo ab exſiccantibus.

Sicca intemperies tandem cognoſcitur, quod cauſſæ exſiccantes præceſſerunt, motus & vocis intentio diuturna & nimia. Morbo hoc inprimis aurifabri & Chymici, ac qui circa metalla occupantur, infeſtantur, à quorum valde exſiccantibus halitibus cum aëre, quem inſpirant, attractis, pulmones exſiccantur. Morbo hoc affecti paulatim contabeſcunt, & ſi mortuorum pectus aperitur, nullum vlcus in pulmone apparet, ſed pulmones veluti fumo exſiccati conſpiciuntur. Reſpiratio eſt parua & frequens, ſitis continua, ſputum paucum. Exſiccantibus æger læditur, ex humectantibus emolumentum percipit.

Intemperies verò cum materia innoteſcit ex humorū in corpore redundantium notis, quæ alibi, & quantum pulmones ſpectat, poſtea proponentur.

Prognoſtica.

1. Intemperies ſine materia, (ſiccâ exceptâ, quæ plerumque incurabilis eſt) quàm quæ cum materia committitur, faciliùs curatur; nec ſuffocationis periculum coniunctum habet. *Prognoſtica.*

2. Perículoſior verò eſt intemperies cum materia. Nam grauiora inde excitantur ſymptomata, atque ob viſceris ſitum medicamenta difficiliùs eò penetrant, & maius & minus periculum coniunctum habet morbus pro virium robore & debilitate, & ipſius materiæ conditione, quæ coctionem vel faciliùs vel difficiliùs recipit, & facilè vel difficulter excernitur.

3. Si pulmonis intemperiei catarrhus coniunctus ſit, curari ea non poteſt, niſi catarrhus priùs tollatur & ſiſtatur.

Indicationes.

Si ſimplex intemperies ſit ſine materia, indicat contraria alterantia; ſi cum materia, etiam ea, quæ materiam à pulmone reuellunt & euacuant. In frigidis tamen adhibēdis cautè agendum, nec nimis frigida exhibenda, quorum vſu pulmo offenditur, ac tuſſis inde & alia mala interdum excitantur. *Indicationes.*

Pulmo autem euacuatur commodiſſimè per tuſſim; cùm per arterias per ipſam diſperſas quæ in vnam magnam tandem coëunt, materia rectiſſimè euacuetur. Licet autem per vrinam & aluum etiam aliquando, iſta euacuatio fiat; tamen hoc rariſſimè accidit. Etſi verò tuſſis à materia concitetur, expultrice excitatâ ad eiiciendum ea, quæ moleſta ſunt; ars tamen naturæ ſubſidio venit medicamentis, quæ bechica & tuſſim excitantia appellantur. Sunt autem ea, quæ facilè per aſperam arteriam in pulmonem deſtillant, & craſſam & viſcidam materiam incidunt atque extenuant, & ob acrimoniam aliquam, quâ prædita ſunt, naturam ad tuſſim ſtimulant. *Pulmo quomodo euacuetur.*

Medicamenta autem, quæ pulmoni adhibentur, vel interna ſunt vel externa. Interna, quæ per os ſumuntur, alia per aſperæ arteriæ latera in pulmonem ſenſim deſtillant; alia verò ſtatim in ventriculum deſcendunt, & per viſcera reliqua ad pulmones tranſeunt. Priora ita ſint comparata, & talia eligenda, quæ nec pulmonem offendunt, nec nimis liquida ſunt, vt ſtatim in ventriculum defluant, ſed talia, quæ mediocrem craſſitudinem habent, qualia ſunt eclegmata ſiue lambilia: vel ſi ſint duriora, talia tamen, vt in ore detenta ſenſim liqueſcere & in pulmonem deſtillare poſſint: Poſteriora, & quæ mox ad ventriculum perueniunt, quod attinet, cùm circuitus viaque, per quàm ad pulmones talia medicamenta perueniunt, longus ſit, & longæ ambages, medicamenta ea validiora ſint, & maiore copia, & frequentiùs exhibeantur, vt, vbi ad pulmones perueniunt, vires adhuc morbo curando ſufficientes obtineant.

Externa pectori applicantur extrà, quod cùm ſit maxima ex parte oſſeum, vt validiora ea ſint, oportet. Cauendum autem hic, ne refrigerantia, repellentia & adſtringentia valida pectori applicemus. Nam & frigus pulmoni inimicum, & vitioſos humores talia medicamenta in pulmonem ab externis partibus compellunt.

Curatio.

Calidum ergo pulmonem refrigerant medicamenta ex *violis, endiuia, papauere, hordeo, nymphæa, ſyrup. violar. decoct. hordei, loch. de pſyllio.* Extrà inungatur thorax *oleo violarum.* Vel fiat epithema ex decocto lactucæ, violar. endiuiæ. *Curatio. Pulmonē refrigerantia.*

Diæta. Diæta medicamentis reſpondeat. Aër, quem ſpiritu trahimus, ſit actu frigidus, qui niſi talis ſit naturâ, arte comparetur, vt alibi dictum. Potus ſit aqua hordei ſimplex, vel cum iulebo violarum. Æger à vino abſtineat. Cibi quoque refrigerandi vim habeant, & condiantur endiuia, lactucâ. Vigilias nimias æger vitet. Quies motui præferenda; cùm motus calorem augeat; vt & ſilentium ſermoni. Vitanda eſt ira & excandeſcentia.

Pulmones calefacientia. *Frigidam* verò pulmonis intemperiem corrigunt *hyſſopus, praſſium, capillus Veneris, helenium, thymus, calamintha, tuſſilago Nicotiana, radix ireos, crocus,* quem nonnulli pulmonis animam nominant, qui & ex ouo ſorbili vel cùm aliis medicamentis ſumi poteſt, & cum linimentis miſceri. Et ex his parata *decocta & aqua, ſyrupi* item *capill. Vener. de hyſſopo, de glycyrrhiza, de praſſio, de calamintha, ſpecies diatragacant. calid. diaireos Salomonis, diapraſſ.* vt & *ſuffitus aromatum.*

Extrà illinatur pectus *oleo irino, amygdal. amarar. rutaceo, anethino.*

Diæta. Diæta medicamentis ſit ſimilis. Aër ſit calidus, &, niſi talis ſit naturâ, vt antea comparetur. Potus ſit vinum & mulſum. Cibus ſit carnes animalium aromatibus conditæ. Vtilis eſt pulmonis & totius corporis exercitatio, quæ calorem viſcerum excitat.

Pulmones ſiccantia. *Humidam* pulmonum intemperiem corrigunt medicamenta calida modò enumerata. Habent enim eadem etiam vim ſiccandi, vt & decoctum ligni Guaiaci & ſaſſafras.

Extrà pulmonem exſiccant aquæ ſalſæ ſulphureæ, bituminoſæ, vt & ſacculi milio ac ſale pleni pectori impoſiti.

Diæta. Aër ſit ſiccus, vel ſuâ naturâ talis, qualis eſt maritimus & montanus, vel ſuffitu herbarum calidarum & ſiccarum modò enumeratarum, vt & aromatum, & lignorum calidorum ſuaueolentium, vt & ſtyracis, thuris, myrrhæ, benzoës, talis redditus. Suffitus etiam ad exſiccandum pulmonem ore excipi poteſt. Diæta medicamentis conſentiat. Potus ergo ſit vinum hyſſopo, marrubio, helenio, vel aromatibus conditum. Cibus etiam vim ſiccandi habeat, quales ſunt aues montanæ. Vtilis eſt etiam corporis, ac inprimis pulmonis exercitatio, quæ fit multo ſermone & locutione.

Pulmones humectantia. *Siccos* pulmones humectant *caſſia, glycyrrhiza, viola, iuiubæ, paſſulæ, amygdalæ dulces, ſem. melonum.*

Extrà conuenit aquæ dulcis tepidæ balneum & oleũ amygdalarum dulcium. Inprimis verò ad ſiccitatem pulmonum corrigendam vtilis eſt diæta.

Diæta. Aër ſit humidus naturâ, vel arte talis factus. Potus & ipſe vim humectandi habeat, qualis eſt vinum album dulce, decoctum hordei, emulſio ſeminis melonum & amygdal. dulc. In cibis conueniunt oua ſorbilia, carnes hædinæ, vitulinæ, pullorum gallinaceorum, piſces ſaxatiles, caro gammarorum & cancrorum ac teſtudinum; lac inprimis recens. Vtilis eſt & ſomnus, quies, & animi tranquillitas.

CAPVT III.

De pulmonis Inflammatione ſiue Peripneumonia.

Poſt intemperies pulmonis de inflãmatione eiuſdem agere libet, vt intemperie cum materia. Etſi enim & magnitudo aucta accedere poſſit: tamen magis lædit intemperies. Vlcus verò, quod interdum accedit, ad ſolutionem continui pertinet, de qua infrà.

Περιπνευμονία autem & πνευμονία, Celſo, *l.4.c.7.* morbus peripneumonicus, vulgo pulmonia, (eſt enim hic morbus ex eorum genere qui à parte affecta nomen acceperunt) eſt phlegmone pulmonum cum febre acuta, ſpirandi difficultate & tuſſi.

Morbus eſt primò intemperiei cum materia, quia ſanguinis p. n. ad pulmonem affluxit; deinde in magnitudine aucta; quia eſt tumor parenchymatis pulmonum, quibus interdum & ſoluta vnitas accedit. Pars affecta eſt pulmo, interdum ſecundum vnum vel alterum lobum, interdum totus.

Cauſſa.

Oritur autem hic morbus ex ſanguine, vt aliæ etiam inflammationes omnes, vel ſolo, vel bilioſo, vel pituitoſo. Et plerumque, (interdum enim ſolam plethoram huius inflammationis cauſſam, eſſe impoſſibile non eſt) vt etiam ſuprà dictum, in talibus inflammationibus humores vitioſi in venis cumulati prima mali occaſio ſunt, quibus cum ſe naturâ exonerare cupit, ſimul eos cum ſanguine ad partem aliquam corporis protrudit & deponit. Sanguis autem ſemper præualet, etſi motui primam occaſionem alius humor præſtare poſſit. Aliàs non eſſet inflammatio.

Infunditur autem ſanguis in pulmonem è dextro cordis ſinu per venam arterioſam. Nonnunquam aliis morbis ſuccedit peripneumonia, vt anginæ, pleuritidi, dum è faucibus & lateribus humor κατὰ μετάστασιν repentè in pulmones irruit. Etſi enim à pleura ad pulmonem nullus ſit vaſorum ductus; tamen quia pulmones cum pleura communem membranam habent, quæ omnes thoraci partes inueſtit, per eam malum hoc vicinis partibus & pulmoni communicari poteſt, de quo poſtea, *de Pleuritide*, dicetur. Accidere tamen etiam poteſt, vt humores ad fauces aut pleuram ruentes in venas recurrant, quos cum natura iterum aduerſus thoracem pellere conatur, eos per venam arterioſam in pulmones trudit, vnde tum pleuritis in peripneumoniam degenerat, cauſſâ antecedente; quæ pleuritidem auctura erat, ad pulmones conuerſâ. Poteſt enim: vt Galenus, *7. aph. 11.* docet, pleuritis in peripneumoniam mutari & degenerare, poteſt & pleuritidi peripneumonia ſuperuenire.

Degeneratio fit, cum priore ceſſante morbo alter ſuccedit; ſuperuenit verò, cum priori permanente alter accedit.

Sanguinis in pulmonem effuſi pars aliqua in arteriæ aſperæ ramos impulſa ichore primùm, hinc cruore ſputum imbuit, tandem mutatus & coctus per tuſſim copioſius eiicitur, illæsâ pulmonum ſubſtantia. Hæc enim ſi læditur, phthiſis ſuccedit.

Cauſſæ autem, quæ faciunt, vt materia ad pulmones fluat, ferè omnes ſunt, quas poſtea in pleuritide recenſebimus; vehemens ſcilicet exercitatio poſt quietem longam & corpore repleto, clamor & vocis intentio nimia. Ira etiam ſanguinem commouere poteſt, vt ad pulmonem confluat. De quo Hippocrates, *6. epid. com. 5. t. 9. Praeceps atque acerba iracundia cor & pulmonem in ſeſe, & ad caput calorem & humorem trahit.*

Aër frigidus & aquilonius, auſtralem præcipuè ſequens; aër enim frigidus pulmoni eſt inimicus, qui faciliùs pectus afficit, ſi ab aëre tepido partes thoracis laxatæ ſunt. Facit huc & aquarum lacuſtrium & ſtagnantium vſus tempore hyberno: vnde Hippocrates, *de aëre, aquis & loc.* ſcribit, in regionibus lacuſtribus & paludoſis frequenter obſeruari pulmonias. Hyeme ſcilicet. Aqua enim eiuſmodi non glaciata potiùs inferioribus partibus nocet, atque ipſe Hippocrates per æſtatem alui profluuia, inteſtinorum difficultates, lienes magnos, hydropem adeſſe ſcribit; de aqua viglaciata ſcribit *5. aph. 24. Frigida, veluti nix & glacies pectori inimica, tuſſes mouent, venarum ruptiones & deſtillationem efficiunt.* Cum enim tales aquæ non defluant, ſed aquæ pluuia noua ſemper inferatur, tempore æſtiuo, cum Sol eas vrit, corrumpuntur, hyeme verò glaciantur, & frigidæ ob niuem & glaciem euadunt.

Pertinent huc & medicamenta venenata, & præcipuè

cipuè lepus marinus, qui peculiari vi pulmones exulcerare, & hinc inflammationem eius excitare ſolet. Nonnunquam & in conſtitutionibus epidemiis talis eſt humorum malignitas, quæ peculiariter pulmones lædere apta nata eſt. Hinc obſeruatæ ſunt epidemiæ peripneumoniæ quibuſdā annis ſiue ſolæ, ſiue cum pleuritide coniunctæ, in quibus tempeſtiuè, id eſt, primo, ſecundo, aut tertio detractus ſanguis profuit, quarto aut quinto die nihil iuuit, ægro ſeptimo vel octauo die extincto; qualis fuit ea, quæ anno 1564. & 1565. inferioris Germaniæ & Rheni accolas inuaſit. Vide Dodoneum, *in obſeruat.*

Rariùs ad catarrhum & aſthma ſequitur peripneumonia. Notham tamen ſeu ſpuriam quandam eſſe volunt, quando tenuis & acris deſtillatio è cerebro confertim in pulmones illapſa, ardore p. n. accenſo febrem cum tuſſi & ſpirandi difficultate infert, quâ & ſenſim æger conficitur ſine vlcere & cruoris expuitione. A pituita tamen è capite in pulmonem delapſa in pulmone putreſcente faciliùs lædi, & tuſſi ſuperueniente pulmo concuti poteſt, vt ſanguinem inflammationis cauſſam attrahat vnde vera peripneumonia generatur: & tum catarrhus peripneumoniæ occaſio potiùs eſt, quàm cauſſa.

Cauſſa verò proxima inflammationis pulmonis eſt calor putreſcentis pituitæ, ob quem attrahitur ſanguis copioſior, & antea calidus facilè incaleſcit.

Magna autem eſt inter peripneumoniam & pleuritidem cognatio, imò ſæpiſſime coniunguntur. Differunt verò præcipuè loco affecto. Galenus equidem, 4. *de cauſſ. pulſ. cap.* 12. reſpiciens ad diuerſitatem compoſitionis vel ſtructuræ partium pulmonis & pleuræ, inter peripneumoniam & pleuritidem ſic diſcernit, quòd pleuritis à tenui & bilioſo, peripneumonia verò à pituitoſo & craſſiore ſanguine ortum habeat; cùm tenuis & bilioſus ſanguis in rara & laxa pulmonum ſubſtantia non adhæreſcat. Sed commodiſſimum erit ſaltem loco affecto hos duos morbos diſtinguere, ita vt, ſi ſoli pulmones afficiantur & pleura non ſit affecta, peripneumonia; pleuritis verò excitetur, cum pleura vel ſola, vel cum pulmonibus inflammatur. Cauſſam communem eſſe poſſe, & humorem, qui producit pleuritidem, peripneumoniam quoque gignere poſſe, & contrà, vel ex eo patet, quòd angina & pleuritis ſæpe in peripneumoniam mutantur; & cum pleurâ plerumque pulmones ſimul afficiuntur. Et ſanguis etiamſi bilioſus, nihilominus in ſubſtantia pulmonis p. n. eò effuſus hærere poteſt. Quamuis enim laxa & mollis ſit pulmonis ſubſtantia; talis tamen eſt, vt non minùs tenues in ea humores, quàm in ſpongia aqua, contineri poſſint. Imò maiorem quantitatem tenuis humoris recipere poſſe videtur pulmo, quàm craſſi. Craſſa n. poros citò oblinunt ſeu obſtruunt; tenuiora verò penitius ſeſe inſinuant. Neque ipſe Galenus alibi id negat, vbi phlegmonem hanc ἐρυσιπελατώδη eſſe ſtatuit.

Differentia.

ferentia. Dantur etiam aliquæ peripneumoniæ differentiæ. Prima eſt à parte affectâ. Afficitur enim vel totus pulmo vel eius pars, & quidem dextra vel ſiniſtra. Secunda à cauſſis. Sanguis enim, qui inflammationem pulmonis excitat, vel purus eſt, vel bilioſus. Vnde Hippocrates, *lib. de intern. affection.* etiam eryſipelate pulmonem affici poſſe ſcribit. Verum Hippocrates non ſolùm eam, quæ à bile multa admixta fit, inflammationem eryſipelas hîc appellat, ſed & illam, quæ à ſanguine; quæ verò à pituita, bile, & ſanguine permixtis, inflammationem, vt videre eſt, *lib. 2. de morb.* vbi de eryſipelate pulmonis inquit; quòd ſanguis plurimus è venis magnis trahitur; &, *lib. de intern. aff.* hanc tumorem potiſſimum è ſanguine oriri ſcribit.

Contrà de inflammatione pulmonis, *lib. 1. de morb.* inquit, hanc fieri, cum pulmo commotam & humectatam pituitam & bilem ad ſe traxerit, &, *in lib. de intern. affection.* pulmonis inflammationem fieri, cum ad ſeſe pulmo aut ſanguinem aut pituitam ſalſam traxerit; & paulo poſt morbum hunc ex pituita ſuam originem habere aſſerit.

Verùm forſan Hippocrates illam differentiam hic intelligit, quæ ex cauſſa & generationis modo diuerſo prouenit, cuius etiam ſuprà facta eſt mentio. Aliquando enim cauſſa inflammationis è venis magnis, id eſt, è vena arterioſa, è dextro ventriculo cordis affluit: qui ſanguis cùm ſit calidior, inflammationem eryſipelati ſimilem excitat; aliquando verò pituita è capite defluens inflammationi huic occaſionem præbet. Hanc enim vbi pulmo, naturâ ſuâ rarus, imbibit, atque ea calorem concipit, inflammatio excitatur. Aliquando verò ſanguis eſt pituitoſus, & melancholicus. Tertia à modo inuadendi. Accidit enim peripneumonia vel per ſe, & à principio, nullo alio morbo præcedente, vel aliis affectionibus, vt anginæ & pleuritidi, ſuperuenit.

Signa Diagnoſtica.

Etſi peripneumonia plurima ſigna cum pleuritide habeat communia, quibuſdam tamen diſtinguitur. Difficultas enim ſpirandi maior eſt, quàm in pleuritide, & cum periculo ſuffocationis, vt æger erectus ſpiritum ducere cogatur. Etſi enim ægri in ſupino decubitu libenter permanerent, vt virium debilitati convenientiori: tamen ad erectum corporis ſitum ipſos cogit reſpirationis difficultas & anguſtia. Hoc autem ſitu thorax faciliùs dilatatur, quippe qui decumbentibus in ſeſe concidit, eò quod pectoris partes ad ſpinam declinant, quâ erectâ thorax etiam ſimul fertur, non amplius ſeipſum grauans, vt Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 7. docet. Interdum nec bibere nec loqui commodè poſſunt, ob reſpirationis anguſtiam. Nam maior refrigerandi cordis neceſſitas vrget, cùm inflammatio ſit cordi vicina, quàm in pleuritide, vt pulmo inflammatus humore plenus, etſi plurimum diſtendatur, aerem, vt opus, excipere non poſſit. Itaque æger erectâ ceruice & confertim reſpirat, crebra anhelatione vexatur, intumeſcit, nares expandit, non ſecus ac equus poſt curſum, & linguam crebro exſerit, pectus ei ſonum edere videtur, & grauitas ineſſe, quam pectus capere nequit. Hippocrates, *lib. 3. de morb.* Difficilem hanc perineupmonicorum reſpirationem ſublimem vocat Hippocrates, 3. *epid. ſect. 2. ægr.* 7. ſcribens; in ea ſummum moueri thoracem ad operta ſcoptula vſque. Et quidem principio peripneumoniæ præſertim bilioſæ, reſpiratio eſt frequens & magna, quæ tamen breui, ob virium debilitatem, & inſtrumenta ſpirandi affecta in prauitatem mutatur, & frequentia augetur. Suſpiratio eſt calida, & vbi plurimum efflant, alleuiationem ſentiunt; & multum aërem frigidum attrahere cupiunt. Cordis enim calor temperatur non ſolùm refrigeratione, quam præſtat aer inſpiratus, ſed etiam expulſione fuliginum, quæ exſpiratione perficitur; quæ fuligines cùm in peripneumonia ob magnum incendium, copioſiſſimè colliguntur, ad earum ſubitam expulſionem vehementem exſpirationem æger molitur, ac ſæpe tam magnam, vt exſufflationis nomen mereatur. Signa.

Pectoris anguſtia adeſt cum dolore, doloŕque non eſt pungens, ſed grauatiuus, ſpinam attingens, vbi membranæ pleuram ambientes ſuſtentantur, iſque dolor remiſſior eſt, niſi membrana ſimul inflammata fuerit. Nam deprehenſum eſt in diſſectis peripneumoniâ mortuis, ſæpe membranam pulmones ambientem ſimul inflammari, & aliquoties, vt dictum, ſimul cum pulmone pleuram quoque inflammatione corripi;

corripi; vbi dolor acutior & punctorius eſt; vbi verò ipſæ membranæ primariò non afficiuntur, ſed viſceribus, quæ ambiunt, inflammatis extenduntur, dolor tantùm grauis excitatur.

Febris acuta eſt, & quidem acutior, quàm in pleuritide, ob cordis vicinitatem. Adeſt etiam anxietas & iactatio, vt Hippocrates, *lib.3. de morbis*, habet, ægrique ſitum & figuram decubitus ſæpe mutant; quod fit ob febris vehementiam, ſummam reſpirandi difficultatem, & virium debilitatem. Ob ſummam enim reſpirandi difficultatem & anguſtiam ægri ſeſe frequenter erigunt, & ſedere conantur, ex corporis hac erectione aliquam alleuiationem ſperantes, ob virium tamen imbecillitatem erecti diu ſedere non poſſunt, ideóque ſitum iterum mutare coguntur. Pulſus eſt magnus, ob vehementem arteriæ percuſſionem, & vſum vrgentem; languidus tamen, ob virtutis imbecillitatem.

Facies rubet ob vapores calidos ad caput exhalantes, & ſanguinem ſimul ſecum rapientes, malæ inprimis, vbi cutis eſt tenuior, & propterea ſanguinis color ibi euidentiùs effloreſcit. Eadem de cauſſa oculi & venæ temporum tument, lingua flaua eſt, vel lentore multo obducta, tandémque nigreſcit, ſæpe accidunt deliria, ſitis magna adeſt, & potus frigidi, inprimis verò aëris frigidi appetentia, ob linguæ & faucium à calidis vaporibus ex inflammato pulmone exhalantibus inductam ſiccitatem, quæ ori ventriculi ob communem tunicam communicatur; vnde pulmones etiam membrum ſiticuloſum appellantur.

Signa differentiarum quod attinet, ac primò ratione ſubiecti, quia interſepimento quodam pulmo in partem dextram & ſiniſtram diuiditur, prout hæc vel illa afficitur, ita dolor & grauitas in dextro vel ſiniſtro latere magis percipitur. Si verò vtraque pars ſit inflammata, in toto pectore is dolor ſentitur. Idem quoque ex altera clauicula vel hypochondrio condolente æſtimari poteſt. De qua re videatur Hippocrates, *in Coacis, text.*400. in codice Fœſij, vel, *comm.*1. *in lib.*5. *ſect.*2. *aph.*47. in Hollerio: *In pulmonis inflammationibus, ſi lingua tota fiat alba & aſpera, vtraque pulmonis partes inflammatione laborant: quibus verò dimidia lingua, qua parte id apparet, inflammatio affligit. Et quibus quidem ad vnam clauiculam dolor ſubit, iis vna ſuperior pulmonis ala laborat; quibus verò ad ambas clauiculas dolor extenditur, ambæ ſuperiores pulmonis alæ laborant; quibus ad mediam coſtam, media; quibus verò ad ſeptum tranſuerſum, inferior; quibus verò vna tota pars laborat, quæ ei parti reſpondent, omnia ægrotant. Si quidem igitur ſuſpenſæ vtrinque pulmonis partes aorta dicta tanta inflammatione detineantur, vt ad latus adhæreant, illa corporis parte reſolutionem patiuntur, quæ morbo reſpondet, & ad coſtam foris liuores fiunt, quos veteres* βλαῦς *ictos vel ſideratos vocabant. Quod ſi tanta non eſt inflammatio, vt adhæreant, dolor quidem totum occupat, neque tamen reſolutionem ſentiunt, neque liuores habent. Quibus verò totus pulmo vnà cum corde inflammatur, vt procidat in latus, reſoluitur totus æger, iacet frigidus & ſine ſenſu. Moritur autem ſecundo aut tertio die.* Hæc Hippocrates.

Reſolutionem autem ſeu paralyſin, quæ ex pulmonis inflammatione fit, quod attinet, triplicem eius cauſſam reddit Deſid. Iacotius, *in comment.*

Paralyſis in inflammatione pulmonis. Prima eſt, quia primi intercoſtales recipiunt à pulmone noxam & tumore premuntur. Quoniam autem ab illis ad brachia deriuantur nerui, ideò fit, vt eiuſdem lateris brachium ſenſu & motu penè deſtituatur. Deinde, quia muſculorum thoracem mouentium calor internus reſoluitur, & facultas motrix labefactatur, cuius defectus reſolutio eſt. Poſtremò quia extincto calore cordis, aut ſuffocato, morte repentina, citra ſyncopen tamen, veluti attoniti, affecti moriuntur, denegata ſubitò vi mouendi. Verùm commodiſſimum eſt, ſtatuere, fieri hoc ob conſenſum ſpinalis medullæ & arteriarum intercoſtalium. Etenim ſi pulmones tanta inflammatione laborent, vt ſanguis etiam in arteriam magnam copioſè irruat, ita vt etiam arteriæ intercoſtales repleantur & tumeant, & hinc etiam ramuli illi, qui per foramina vertebrarum thoracis in ſpinam penetrant, fit inde, vt & nerui è ſpinali medulla ibi progredientes comprimantur, atque ita paralyſis partium, in quibus nerui illi reſoluuntur, excitetur.

Tuſſis moleſta eſt, ob pulmonem primò affectum, cum qua ſputum redditur ſanie primùm tenuiore, mox cruore, alias alio colore tinctum, nonnunquam ſpumoſum. Et ipſum ſputum, & hinc ſequens ſtertor quaſi quidam, peripneumoniam à ſimilibus affectionibus diſcernit. Cuius rei exemplum eſt apud Hippocratem, *lib.*5. *epid. Lariſſa*, inquit, *Hippoſthenes pulmonis inflammatione Medicis detineri falsò tamen, videbatur. Principio quidem lucta ſe exercens, duro in loco ſupinus cecidit, ſuperincidente ei aduerſario, & lauit frigida, cœnam ſumpſit, & grauior ſibi videbatur. Poſtridie verò febris & tuſſis ſiccior, ac ſpiratio crebra tenuit. Quinto autem die cruentum paucum ſcreauit, & delirare cœpit. Cum tuſſis vrgeret, tum dolor pectus & dorſum infeſtabat. Sexto poſtquam ſternutaſſet, ſanguis ex naribus effluxit ad quatuor ferè heminas. Sub veſperam neque loquebatur, neque quid fieret, aut quid diceretur, ſentiebat. Vndecimo mortuus eſt. Quinque autem diebus quandoque bene ſentiebat, quandoque verò minimè, febre liber erat. Sputum verò nullum excernebatur, neque ſtertor detinuit, quoniam ſputum non aderat.*

Signa differentiarum ratione cauſæ quod attinet, patent ea ex notis humorum in corpore redundantium. An autem per venas ſanguis affluxerit, an verò catarrhus malo occaſionem præbuerit, etiam facilè patet. An ſuppreſſa aliqua euacuatio vel lochia retenta mali cauſſa ſint, etiam latere non poteſt. Et quæ purgationes in puerperio retentas ſequantur ſymptomata, docet Hippocrates, *de morb. mulier. lib.*1. *Signa differentiarum.*

Diuerſitatem a. humorum, inflammationem excitantium, ex ſputi colore & ſubſtantia cognoſcimus; aut, ſi æger non exſpuat, ex aliis humorum ſignis.

Prognoſtica.

1. Peripneumonia vehemens & acutum malum eſt, quod plus periculi, quam doloris habet, vt Celſus, *lib.*4. *cap.*7. ait, paucique eâ correpti euadunt. *Prognoſtica.*

2. Eſtque peripneumonia periculoſior, quàm pleuritis; quia pulmo præſtantius viſcus eſt, cordique vicinius, & ſoluta continuitas in hoc non facilè coaleſcit.

3. Cùm vna ſalus pleuriticorum & peripneumonicorum conſiſtat in virium robore, teſte Galeno, 3. *prorrhet. aph.*4. & 10. *meth. med. cap.*5. ſi magna adſit virium debilitas, valdè periculoſa peripneumonia eſt.

4. Periculoſior eſt peripneumonia, in qua nihil exſpuitur. Arguitur enim humoris contumacia & naturæ infirmitas, 3. *epid. comm.*1. *aph.*4. ac in ipſa peripneumonia, aut & pleuritide, ſæpe plus iuuat, facilè & copioſè exſpuere, quam ipſa coctio, ac plerique ex defectu exſpuitionis moriuntur.

5. Screatione flaua, & multùm permiſta ſanguine, ſi in peripneumonia inter initia excernatur, ſalutis indicium eſt; ſi ſeptimo die tardiuſvè, minùs ſecurè, Hippocrates, 2. *progneſt. aph.*50. Nam in longius tempus morbus protrahitur. Interim verò multa ægro aduerſa accidere, atque inprimis vires deiici poſſunt. Quo quidem aphoriſmo non probatur ſputum, vel quatenus flauum, vel rubrum eſt. Screatio n. flaua ſincera improbatur, 2. *progn.* 46. & rubra tanquam cruda improbatur à Galeno, 1. *aph.* 12. ſed quatenus ex flauo & rubro mixtum conſpicitur. Tunc enim aliquod coctionis ſignum exhibet, quæ ſtatim primis, tertio ſcilicet vel quarto, diebus appareat, morbum non vltra diem [redacted] duraturum ſignificat.

6. Sputum

6. Sputum quandocunque dolorem non tollit, malum; quod verò ſoluit bonum Hippocrates, *in Coacis*.

7. Si lingua initio nigreſcat, celeriores ſunt liberationes poſtea verò tardiores. Hippocrates, *lib. de dieb. indicatoriis*.

8. In pulmonis inflammatione quibus circa initium vrinæ craſſæ ſunt, deinde ante quartum diem tenues euadunt, mors impendet. Hippocrates in *coacis*.

9. Sudores circa ceruicem & caput oborti mali ſunt, niſi vrinæ multæ & craſſæ proruperint, & ſputa cocta prodierint. Hi enim ſudores mali ſunt ex ſuffocatione, impetu & violentiâ. Hippocrates, *de ratione victus in acutis*.

10. Iudicatur autem peripneumonia breuiſſimè in ſeptem aut nouem diebus, longiſſimè octodecim vel viginti diebus. Vbi æger vigeſimum diem tranſgreditur, non moritur peripneumoniâ, ſed tuſſit & pus exſpuit & pectus dolet. Empyicus enim fit, niſi in diebus criticis pulmo expurgetur. Hippocrates, 2. & 3. *de morbis, & in libro de internis affectionibus*. Etſi enim, vt *prognoſt*. 2. dictum, peripneumonia periculoſior morbus eſt, quàm pleuritis, & pauci ex ea euadunt, ac propterea etiam, vbi lethalis eſt, citius interimit, quam pleuritis: tamen quæ mitior eſt, & ſalutis ſpem præbet, longiore indiget tempore, vt integrè iudicetur. Nam vt ex iis, quæ Galenus, 7. *aph*. 31. tradit, colligi poteſt, in morbis pulmonis periculoſis morituri breui moriũtur, qui verò euadunt, nonniſi longiore tempore euadunt.

11. Si lethalis futura ſit peripneumonia, vigilia adeſt continua, aut ſomnus leuis, à quo delirium, ægérque morbi vehementiam non ſentit, frigent extrema, vngues liuidi curuantur; hi quarto, aut ad ſummum ſeptimo die moriuntur. Aetius, *tetrabib*. 2. *ſerm*. 4. *c*. 66. Si verò ad ſalutem permutetur, ſanguinis è naribus fluxus fit, aut alia perturbatio, bilioſis multis exeuntibus cum ſignis coctionis & in die critico. Vide infrà *quæſt*. 1.

12. Si inflammatio in pus conuertitur, ſi per vrinam & aluum excernitur, liberantur ægri. Per quam autem viam id fiat, dicetur, *de pleuritide*. Si autem in pulmones irruat, aut ſuffocantur ægri, aut ad tabem deducuntur. Aetius, *loco allegato*.

13. Pleuritide & peripneumonia detento diarrhæa ſuperueniente, malum, 6. *aph*. 16. quod tamẽ ſolum verum eſt, cum non ab ingeſtis ea oritur, ſed ob magnitudinem morbi etiam ventriculus & hepar afficiuntur, vt ventriculus nec cibum concoquere, nec hepar chylum attrahere poſſit. Aliàs & in mitiore peripneumonia bonum indicium eſt diarrhæa, cùm coctionis ſignis antecedentibus criticæ euacuationis loco fit. Itaque tutior & vtilior tum eſt diarrhæâ, quæ fit in morbi principio, quàm quæ fit in fine vel ſtatu. Illa enim cauſſam antecedentem vtiliter tollit; hæc verò nec antecedentem, nec coniunctam; ſed vires potiùs proſternit.

14. Quibus ex angina in peripneumoniam fit mali conuerſio, intra ſeptem dies moriuntur; ſin hos effugiunt, purulenti euadunt, 5. *aph*. 10. Membrum enim nobili ac principi inſeruiens ac vicinum materiam vitioſam talem tolerare diu non poteſt, ſed id efficit, vt morbus citò vel ad bonum, vel ad malum terminetur.

15. Qui empyi fiunt ex peripneumonia, ſi natu maiores ſint, id eſt, inter ſenes & ἀκμάζοντας medij, potiùs intereunt, quàm natu minores; cùm expultrix facultas in iis languida ſit, vt pus reiici ſatis nequeat, quo retento & pulmonem exedente, fruſtra curatio inſtituitur, 2. *prognoſt*. 69.

16. A pleuritide peripneumonia, malum, 7. *aph*. 11. quoniam tranſlatio fit ab exterioribus ad interiora, & à minùs nobilibus ad nobiliora, cordique propiora. Sed cum, in *coacis*, contrà ſcribatur, peripneumoniam, quæ poſt pleuritidem fit, mitiorem eſſe; ſciendum ex Galeno in *comm* 7. *aph*. 11. aliud eſſe, morbum alium in alium tranſmutari; aliud verò, morbo morbum ſuperuenire. Nam tranſmutatio vnius morbi in alium fit, quando priore ceſſante alius aduenit; ſuperuenit verò morbus alii, quando altero manente alter ſuperuenit. Ideóque cùm vt Galenus explicat, *loco alleg*. loquatur de peripneumonia ſuperueniente pleuritidi, omnino ea periculoſa eſt. Arguit enim humoris excitantis pleuritidem tantam copiam, vt in pleura affecta totus contineri non poſſit, ſed in pulmonem redundet. Si pleuritis in peripneumoniam ita mutetur, vt nullum pleuritidis ſignum remaneat, paucitas omnino humoris indicatur, quæ etiam peripneumoniam adeò periculoſam excitare non poteſt.

17. Contra à peripneumonia pleuritis bonum, quia ex morbo periculoſo minùs periculoſus excitatur, quamuis id rarò accidat, vt Galenus, 7. *aph*. 11. docet.

18. À peripneumonia phrenitis, malum, 7. *aph*. 12. Factâ enim materiæ calidæ à pulmonibus ad caput tranſlatione, ſi ad interiora capitis feratur, phrenitidem excitat, quæ periculoſa eſt. Aliàs etiam ad peripneumoniam delirium ſequi ſolet, non cum tanto periculo calidis vaporibus ad caput aſcendentibus, & cum ſpiritibus mixtis.

19. Quibus vrina in peripneumonia craſſa & cocta apparet, circa quartum verò attenuatur, lethale eſt. Hippocrates, in *Coac*.

20. Quibus in peripneumonia abſceſſus fiũt, ad aures, aut ad ſedes thoracis inferiores, & in longum exeunt, ſeu in fiſtulam abeunt, vt materia euacuari queat, item abſceſſus ad crura omnes vtiles ſunt: optimi verò ſunt, qui fiunt ſignis coctionis in ſputo apparentibus. Criticæ enim expulſionis huiuſmodi abſceſſus ſoboles ſunt, Hippocrates, & Galenus, 2. *progn. aph*. 64. 65. & in *coac*.

21. Grauedines & ſternutamenta per omnes morbos, qui in pulmone ſunt, præuenire & ſuperuenire, malum eſt. Hippocrates, 2. *progn*. 49. Etſi enim, vt Galenus, *in comment*. docet, per ſe grauedines peripneumonicis non officiunt, cùm humor inde ad pulmonem non deſcendat: per accidens tamen dupliciter malæ ſunt, vt ſignum ſcilicet, & vt cauſſa. Vt ſignũm, quia monſtrant adeò magnam eſſe pulmonum affectionem, vt capiti etiam communicetur, idque repleat; vt cauſſa, quia ſternutatio, quæ grauedinem comitatur, thoracem concutit, pulmonémque inflammatum lædit.

22. Peripneumonia, vt ex dictis patet, quinque modis finitur. 1. Coctione & ſputi exſcreatione; qui modus tutiſſimus eſt. 2. Criſi, quâ deriuatio & euacuatio fit materiæ per hæmorrhagiam narium, fluxum menſium, hæmorrhoides, ſudores, aluum, vrinam. 3. Abſceſſu poſt aures, vel in cruribus. 4. Suppuratione, ex qua empyema fit, aut phthiſis. Et quidem poſt ſuppurationem rupto apoſtemate duo modi ad ſalutem, duo ad mortem tendunt. Si nimirùm pus per ſputum vel vrinam, vel aluum excernatur, æger conualeſcit; ad mortem fertur ſuppuratio, ſi propter copiam puris æger vel ſuffocetur, vel phthiſis exulcerato pulmone ſequatur. 5. Morte, ægro per ſputi ſuppreſſionem ſtrangulato. Nam vbi ſpirandi difficultas adeſt magna, vt ægri ferè ſuffocari videantur, febriſque eſt vehemens, & ſputi nihil vel parum reiicitur, viréſque ſunt debiles, lethalis morbus eſt.

Indicationes & Curatio.

Cùm peripneumonia ſit inflammatio, etiam aliarum inflammationum modo indicat, vt materia, quæ ad pulmonem fertur, auertatur, quæ affluxit euacuetur, vt poſtea de pleuritide pluribus dicetur. Eſt enim eadem ferè peripneumoniæ, quæ pleuritidis, curandæ ratio. *Indicationes & curatio.*

Curatio autem peripneumoniæ omnino maturanda eſt, ob ſummum periculum, & in id omni ſtudio incum

incumbendum, vt materia reſoluatur & diſcutiatur, ac materiæ ſuppuratio præcaueatur. Aut ſi id fieri nequeat, vt ſputum & pus quàm citiſſimè educantur, ne pulmonem corrumpant.

Itaque ſi vires & alia permittant, vena baſilica eiuſdem lateris, in qua inflammatio percipitur, aut vtriuſque, ſi pulmo ſecundum vtramque partem inflammatus ſit, aperiatur. Sanguinis enim miſſione venis exinanitis ſanguis non ſolùm affluens ad vacuum implendum introcedit, ſed etiam ille, qui iam in parte affecta eſt, ſuccedit. Euacuetur autem ſanguis eâ copiâ, quam ſanguinis plenitudo indicat ac vires permittunt, & liberalius quidem, ob ſubitum, quod morbus minatur periculum. Vires tamen nullo modo liberaliore ſanguinis miſſione deiiciendæ ſunt; cùm in hoc præcipuè morbo, ob maximam reſpirationis anguſtiam, ex virium debilitate non mediocre periculum immineat. Præſtat potiùs, ſi vires id ferunt, venæ ſectionem in altero brachio repetere. Et ſi peripneumonia ſit ſanguinea, copioſiùs ſanguis educatur; ſi biliosa, parciùs; ſi pituitoſa, adhuc parciùs.

Si verò peripneumonia alteri morbo, qui iam aliquandiu durauit, ſuccedat, & vena iam antea ægro aperta ſit, videndum, quid vires ferant. Si enim vires ferunt, ſanguis moderatè adhuc euacuari poteſt. Si verò metuendum ſit, ne venæ ſectione vires deiiciantur, brachiis, & thoraci cucurbitulas ſcarificatas applicare licebit, quæ à profundo thoracis ad cutem & partes externas ſanguinem trahunt.

Primò tamen brachiorum muſculis adhiberi cucurbitulas vtile eſt, vt aliquo modo ſanguis euacuetur & à pulmonibus auertatur, poſtea & ſcapulis vel pectori, ſi id carnoſum ſit. Etſi enim locus vicinus eſſe videatur; tamen à pulmonibus aliquatenus diſtat, & ab interioribus ad exteriora trahitur. Et cum adhibentur cucurbitulæ, tum vel antea venæ ſectio præmiſſa eſt, vel vires ob debilitatem venæ ſectionem non ferunt. Ideóque non tanta plethora tum adeſſe poteſt, ob quam attractio ad partem affectam metuenda ſit. Quem in finem & ligaturæ, frictiones ac cucurbitulæ ſine ſcarificatione extremis adhibendæ.

In eundem etiam finem & clyſteres infundere decet, & medicamentis aluum mouentibus primis diebus & materiæ impetum à pectore auertere, & humores vitioſos, ſi turgeant, ac in corpore abundent, euacuare. Cauendum tamen, ne fortioribus medicamentis humores nimium agitentur, febris incendatur, viréſque deiiciantur; ſed ſufficiunt mitiora, quæ aliàs pectori amica ſunt, vt ſyrupus roſarum ſolut. violar. de caſſia cum manna, diaprun. ſimplex, quibus tamen rhabarbar. agaric. & ſimilia benigniora purgantia addere licet.

Vt ♃. *Decocti pectoral.* Vnc. iii. In iis diſſolue *manna* Vnc.i. vel Vnc.i.ß.

Colat.adde *ſyrup.roſar.ſol.* Drach.vi. M.

His peractis omni ſtudio laborandum, vt materia per ſputum è pectore eiiciatur, quod iis medicamentis fit, quæ poſtea de pleuritide proponentur. Valentiora tamen illa ſint hîc, & eorum vſus frequentior. Vtilia hîc ſunt, *carica cum hyſſopo cocta, hydromel,* in quo *hyſſopus, ſcabioſa, pulmonaria, ſaluia, radix iridis* & ſimilia ſint cocta, item *oxymel.* Pro humoris tamen peccantis ratione delectu quodam medicamentorum opus eſt. Si enim materia ſit calidior, vſurpentur *viola, intiba, ſem. 4. frigid. maior. hordei, rad. althæa, ſyrupus violar. intubinus.* In frigidiore materia conueniunt *aqua mulſa, hyſſopus, capillus ♀ris, origanum. Oxymel* in vtraque cauſſa hîc locum habet:

♃. *Rad. glycyrrhiz.* Vnc. ß, *capill. ♀ris, hyſſop.* an. M. ß. *ſcabioſ. flor. papau. errat.* an. p. ii. *intubar. ſebeſten.* an. N. 10. *ficus* N. iv. *ſem. malu. melon.* an. Drach. ii. *paſſular.* Vnc. i.

Coqu. in aqu. ſuffic. Colat. dulcoretur *ſacchar. cand.*

Vel ♃. *Sem. card. Mariæ* Drach. ii. *ſem. 4. frig. maior. excort.* Vnc. ß. *pinear. mundatar. amygdal. dulc. excort.* an. ʒ. iii. *aqu. ſcabioſ. capill. ♀ris endiu. papau. erratic.* an. Vnc. iii.

F. Emulſio, quæ dulcoretur. *ſacchar. cando,* vel *iulebo violarum.*

Vel ♃. *Spec. diatrag. frigid.* Drach. ii. *diair. ſimpl.* Drach. ß. *ſacchar. penid.* ℥. ß.

Cum *ſyrup. papau. errat. & violar.* F. Loch.

Si validioribus expectorantibus & incidentibus opus ſit, quando ſcilicet ſputum crudum & tenax eſt, oxymelite, loch de caulibus, tuſſilagine, praſſio vti licet.

Topica quoque eadem ferè, quæ in pleuritide, conueniunt, quæ ſcilicet feruorem pectoris ac pulmonis nonnihil lenire ac mollire & digerere ac diſcutere poſſunt, ſed omnia calidè applicata. Fortiora tamen hîc requiruntur, & quæ ad interiora penetrent. Iam ad rem etiam forma medicamenti aliquid facit. Nam profundius penetrat vis ceroti & emplaſtri, quàm vnguenti.

Cerotum tale fieri poteſt;

♃. *Butyri recent. adip. anſer.* an. Drach. ii. *ol. rutac. amygdal. dulc. amar.* an. Vnc. ß. *puluer. irid. Florent. hyſſopi, marrub.* an. Scrup. ii. *Ceræ* q. ſ. F. Cerotum.

Aut omiſsâ cerâ eadem excipiantur *terebinthina lota cum aceto forti*; & Emplaſtrum conficiatur.

In peripneumonia bilioſa parentur fomenta ex aqu. violar. cum modico aceti. Inunctiones fiant ex ol. viol. chamæmel. amygdal. dulc. & ſimilibus.

Diæta.

Diæta quoque eadem ferè eſt, quæ in pleuritide. *Diæta.* Cibi non ſint ſalſi neque acres, neque auſteri, neque aluum adſtringentes, ſed potiùs extenuantes. Hinc commendatur piſana cum melle. Plerique etiam dulcia commendant, de quo poſtea, *quæſt.* 2. dicetur.

Poſtquam verò ceſſante defluxione ſputum laudabile iam apparere incipit, iuſcula pinguia, monente Celſo, exhibere conuenit. Laudatur etiam decoctum hordei vel ſimplex, vel cum paſſulis & glycyrrh, hydromeli, in quo fol. hyſſopi cocta ſint, vel oxymel dilutius, vel hydroſacchar. f. ex aqua pura.

Aut tale:

♃. *Aquæ puræ* ℔. iv. *ſacch. cand.* Vnc. iv. *glycyrrhiz.* Drach. iii. *ſem. aniſi* Drach. i. *cinamomi.* Drach. ß.

Coqu. ad tertiæ partis conſumpt. Colat adde *iulebi viol.* Vnc. ii.

Omnis autem potus paulatim ſumatur, nec frigidus ſit. Abſtineat æger ab omni motu, præſertim ſermone multo, & vocis intentione & clamore.

QVÆSTIO I.

An in peripneumonia hæmorrhagia narium vtilis ſit?

Etſi Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 4. cap. 66.* ſcribat, ſi ad ſalutem perueniat morbus, hæmorrhagiâ narium copioſâ ſolui; tamen Galenus, 3. *de criſ. cap.* 3. ſcribit contingere interdum, vt per ſanguinem fluentem è naribus phrenitis ſoluatur; non tamen lethargus aut peripneumonia fluxum ſanguinis amant. Præſuppoſuit proculdubio hîc Galenus, peripneumoniam, vt & lethargum, ſimpliciter à ſanguine pituitoſo fieri. Cùm tamen vt ſuprà dictum, peripneumonia à ſanguine, & ſæpe etiam bilioſo, fieri poſſit, hæmorrhagia narium tum vtilis eſt. *An in peripneumonia hæmorrhagia narium ſit vtilis.*

QVÆSTIO

QVÆSTIO II.

An dulcia in peripneumonia conueniant.

Hippocrates; 2. *de morb.* in peripneumoniæ curatione primis diebus dulces ſorbitiones exhiberi iubet, vt, quod pulmonibus inhæret, eluatur. Et aliàs etiam dulcia pectori amica ſunt. Verùm alij dulcia improbāt, vtpote quæ calida & facilè bileſcentia febrem augent, & ad iecoris ac lienis inflammationem nocent. Et cum Hippocrates, vbi de pleuritidis curatione agit, acidas potiones exhibeat, quò ſputum faciliùs proueniat, eadem quoque peripneumoniæ competere videntur cùm eadem ferè ſit cura pleuritidis & peripneumoniæ. *...lcia ...ripneu... ...n con... ...unt.*

Verùm enim verò ſciendum; dulcia non vnius eſſe generis; alia enim ſunt calidiora, alià potiùs temperata, imò nonnulla aquoſa, è quibus poſteriora non facilè nocere poſſunt. Et quæ ſunt calidiora, non per ſe & ſola, ſed iis, quæ impediant, ne facilè bileſcant, diluta exhibentur. Et quamuis dulcia magis hepar offendere poſſunt, quàm pulmonem, cùm ad hepar integra & parum mutata perueniant; ad pulmonem verò exigua eorum portio proximè pertingat: tutius omnino eſt, dulcia minus calida eligere, & aliis permiſta exhibere. Et ſi humores, qui in pulmone continentur, craſſiores ſint, acidis admixtis vis incidendi & extenuandi intendi poteſt. Vnde oxymel medicamentis thoracis affectibus conuenientibus admixtum ad viſcidorum expulſionem accommodatiſſimum eſt remedium, 3. *de rat. vict. in acut. t.* 2.

CAPVT IV.

De Vaſorum pulmonis, & primò de Aſperarum arteriarum, Anguſtia.

Aſperæ arteriæ, quæ per pulmonem diſperguntur; cùm & aërem, qui inſpirando attrahitur, admittere & fuliginibus exitum præbere debeant, cauæ eâ de cauſsâ factæ ſunt, nullumque humorem, vel aliud quicquam in ſe continere debent. Quæ naturalis earum conſtitutio ſi lædatur, morbum in cauitate ſeu anguſtia patiuntur. *...earum ...arum ...lia.*

Cauſſæ.

Fit autem hæc anguſtia vel ab obſtructione, vel à compreſſione, vel ab exſiccatione. *...ſa.*

Obſtructionem efficiunt humores craſſi in bronchis pulmonis hærentes ſiue ibi ſint geniti (quod tamen rariùs excidit, cùm pulmones nutriantur ſanguine tenui & puro, è quo ſuccus craſſus facilè colligi non poteſt) ſiue à capite tranſmiſſi, vt & à venis & reliquo corpore. Idem præſtat crudum tuberculum, vapor craſſus, calculi & grandines in pulmonibus geniti, carunculæ item & veſiculæ, vt & vermes in pulmone procreati: ſanguis item, qui ex gutture, œſophago, ore pulmone, thorace vulnerato eò effunditur, vt & pus poſt ruptum partium vicinarum abſceſſum in pulmonem illapſum, aut è thorace in pulmonem imbibitum.

Comprimendo aſperas arterias anguſtiores reddunt eædem ferè cauſſæ, ſi in arteriis læuibus & vena arterioſa ac ſubſtantiâ pulmonis conſiſtant, aſperaſque arterias comprimant; humores nimirum craſſi vel in pulmone geniti, vel per venam arterioſam in eum effuſi, crudum item tuberculum extra arterias aſperas conſiſtens, eaſdemque comprimens, calculi, vermes Neque enim ſemper (quod de aſthmate & catarrho ſuffocatiuo notandum) materia per aſperam arteriam tantùm in pulmones defluit, & bronchia pulmonis obſtruit, ſed ſæpe etiam per venas in pulmones effunditur.

Idem accidit in hydrope pulmonis, in hydrope pectoris, in empyemate, quando humores ſeu in pulmone, ſeu in thorace conſiſtentes aſperas arterias comprimunt, in inflammationibus pulmonis, ſepti tranſuerſi, mediaſtini, in gibboſitate & luxatione vertebrarum dorſi, in lienis tumoribus, ventriculi, hepatis.

Tandem ſi aſperæ arteriæ validè exſiccentur, anguſtiores redduntur, nec ſatis dilatari poſſunt ad aërem hauriendum. Quam ſiccitatem inprimis auras & vapores metallicos inducere poſſe, atque ideò Chymicis, & aliis, qui metalla tractant, familiarem eſſe, ſuprà dictum. Ita refert Heurnius, *de morbis pectoris*, typographo cuidam adeò ſiccatos fuiſſe pulmones, vt aridum pomum retulerint.

Signa Diagnoſtica.

Anguſtia bronchiorum pulmonis in genere ex effectis cognoſcitur, reſpirandi nimirum difficultate, vt & plerumque tuſſi. *Signa.*

Hippocrates, *lib. 2. de morbis*, etiam pulmonis repleti mentionem facit, eiuſque ſymptomata deſcribit hoc modo: *Si pulmo repleatur, tuſſis, difficultas ſpirandi, quæ fit erecta ceruice, & anhelatio detinet, linguam exerit, puſtulis velut ex igne rubentibus impletur, pruritus occupat, dolor acutus pectus & ſcapulas vexat, neque ſedere, neque recumbere, neque ſtare poteſt, ſed infirmis eſt viribus. Hic quarto ferè die moritur, quem ſi ſuperauerit, ſpes plerumque ſupereſt, ſæpe tamen etiam ſeptimo die periculum ſubit, quem ſi effugerit, conualeſcit.* Verùm inflammationem potiùs quandam pulmonis & acutum malum, quàm ſimplicem obſtructionem deſcribere videtur. *Pulmo repletus.*

Cauſſas verò quod attinet, obſtructio cognoſcitur ex cauſſis, quæ præceſſerunt, nimirum catarrhis & humoribus pituitoſis è capite in pulmonem delapſis, apoſtemate aliquo partium vicinarum, è quo rupto pus in pulmonem effunditur, empyemate & pure in thorace contento pulmonis & thoracis ſubſtantiam penetrantibus, vt & partium vicinarum vulneribus, è quibus ſanguis in thoracem effunditur. Reſpiratio eſt difficilis cum ſonitu, quandoque etiam ceſſat, & remittit, vbi pituita excernitur.

Speciem materiæ, id quod tuſſi eijcitur, indicat. Si crudum tuberculum adſit, ſeu obſtruendo, ſeu comprimendo anguſtiam pariat, difficilis eſt reſpiratio & aſſidua, nec citra ſtertorem & ſtrepitum, nec vlla antè fuit deſtillatio, malum ſenſim gignitur, & æger aliàs benè habens de difficili reſpiratione conqueri incipit, quæ indies augetur, tuſſis, quæ coniungitur ſicca eſt, adeſtque maxima pulſus inæqualitas,

Si humores vitioſi in læuibus arteriis & pulmone hærentes comprimendo anguſtiam pariant, catarrhus abeſt, & vitioſorum humorum vel in hepate vel toto corpore redundantium ſigna adſunt, reſpiratio eſt difficilis, tuſſis abeſt, de quo poſtea dicetur.

Calculos & grandines in pulmone cognoſcere, difficile eſt, & vix aliter cognoſci poſſunt, niſi ex ſputo præcedente & ſymptomatibus ſequentibus. Si quis nimirum ſputum craſſum & viſcidum valde expuat, poſtea verò eiuſmodi ſputum ceſſet, & reſpiratio abſque ſonitu difficilior reddatur, ſuſpicio eſt, materiam in calculos vel grandines conuerſam eſſe.

Vermes etiam non facilè cognoſcuntur, niſi vbi tuſſi reijciuntur, & præceſſit plerumque tuſſis diuturna, quæ nullis remediis vinci potuit.

Tumores

Tumores pulmonum, diaphragmatis, mediaſtini, pus in thorace è ſuis ſignis cognoſcuntur.

Si ex pulmonis & aſperarum arteriarum exſiccatione proueniat anguſtia, cognoſcitur ex defectu ſputi, macie totius corporis, ac præceſſit cauſſa, quæ talem ſiccitatem in pulmonibus generare potuit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Anguſtia aſperarum arteriarum pulmonis nunc plus nunc minus periculi coniunctum habet, pro cauſarum, à quibus illa pendet, varietate. Quò enim cauſſa vehementior & pertinacior eſt, eò etiam plus periculi eſt metuendum. Simul tamen reſpiciendum ad reſpirationẽ læſam, tuſſim, pulſum, & alias actiones læſas, quæ magnitudinem morbi determinant. Ergo ſi obſtructio ſit à multis, craſſis, crudis & viſcidis humoribus, vel ſubitò ſuffocationis periculum imminet, vel morbus diuturnus expectandus.

2. Anguſtia, quæ fit ex humore viſcido & craſſo, vel crudo tuberculo in lęuibus arteriis conſiſtente, cum pulſus magna æqualitate, ſolet cordis palpitationem, reſpirandi difficultatem, ac tandem ſuffocationem & mortem afferre, vt Antipatri Medici caſus docet, de quo Galenus, *4. de loc. affect. cap. vlt.*

3. Anguſtia vaſorum pulmonis à ſiccitate plerumque incurabilis eſt, & tandem lenta morte hominem enecat. Reliqua ex iis, quæ de aliis pulmonum morbis dicentur, patebunt.

Indicationes.

Indicationes.

Materia, quæ anguſtiæ bronchiorum pulmonis cauſſa, ſeu obſtruendo, ſeu comprimendo, id præſtet, tollenda; quod fit, ſi materia viſcida attenuetur, detergatur, expectoretur. Crudum tuberculũ attenuãtibus, & exſiccantibus abſumatur. Grandines, calculi, vermes tuſſi eiiciantur; partes tamen materiam ad pectus mittentes ſimul euacuandæ & roborandæ ſunt. Siccitas pulmonis emendanda eſt, vt ſuprà *de intemperie ſicca pulmonum*, dictum.

Curatio.

Curatio anguſtiæ arteriarum pulmonis ab humore frigido & craſſo.

Interna.

Vt igitur materia craſſa commodè euacuari poſſit, primò præparanda eſt incidentibus & detergentibus medicamentis, è capillo ♀is, hyſſopo, praſſio, pulegio, radic. enulæ iridis, & ſimilibus, quæ poſtea proponentur.

Vt ♃. *Capill. ♀is, hyſſop. ſcabioſ. praſſij*, ana M. ß. *rad. helen. ireos*, ana Drach. ij. *ſem. aniſi, fænicul.* ana Drach. j. *paſſular. glycyrrhiz.*, ana Vnc. ſem. *ficuum* N. vj.

Coqu. in aq. ſ. ad remanentiam tertiæ partis.

Colaturæ adde

Syr. capill. ♀is, de hyſſopo, an. Vnc. j. *oxymel. ſcyllit.* ℥. ß.

M. pro duabus doſibus, & potio hæc bis vel ter iteretur.

Vel ♃. *Rad. fænicul. glycyrrh. ireos, helen.* an. Vnc. ſem. *capill. ♀. tuſſilag. ſcabioſ. hyſſop. praſſij ſatureiæ.* an. M. ſem. *iuiubar. ſebeſten.* an. N. xx. *caricar.* N. vj. *paſſular.* Vnc. ſem. *ſem. aniſi, fæniculi, maluæ*, ana Drach. j.

Coq. in ſ. q aquæ puræ.

Col. ♃. ℔. j. adde *oxymel. ſcillit. ſyr. de praſſ. de glycyrrh.* an. ℥. j ß. *aq. cinamomi* ʒ. ij.

M. pro 4. doſibus.

♃. *Syr. de praſſio, de hyſſopo, de glycyrrh.* an. ℥. j. *oxymel* ſ. ℥. j. ß. *aq. ſcabioſæ, verronicæ, hyſſopi* an. Vnc. iij.

M. pro 3. doſibus.

Præparata materia euacuetur. E. g. in decocti ſuprà ſecundo loco parati ſuff. quantitate. *agaric. trochiſcati* ℥. j. *ſem. carthami* ʒ. vj. ebulliant; ita aluum ſimul mouebit.

Vel ♃. *Pil. de agaric.* ℈. ij. *aſſaiereth.* ℈. j. *cochiar.* ℈. ß. Cum *oxymel. ſcillit.* Fiant Pilulæ xxiv.

Nonnulli frequenter ad purgandum in obſtructione pectoris ab humore craſſo vtuntur Trochiſcis de violis, à Meſue, *cap. de aſthmate*, deſcriptis; quos tamen reprehendit Alexander Maſſarias eâ de cauſſa, quod non ſit compoſitio ſatis artificioſa, nec diagrydium ſatis correctum. Verùm poteſt diagrydij loco ſumi extract. ſcammonij. Poſſunt etiam ſine ſcammonio hoc modo parari:

♃. *Flor. violar. Martiar. non nimium exſiccatarum*, ʒ. iij. *turbith. elect.* ʒ. j. ß. *agaric.* ʒ. j. *ſucci glycyrrh.* ℈. ij. ß. *manna* ʒ. j ß. Cum *ſyrupo violarum.*

Fiant Trochiſci, quorum Drach. ij. vel iij. in decocto pectorali vel liquore conueniente exhibeantur.

Vinum medicatum tale fieri poteſt:

♃. *Rad. helen. ireos.* an. ℥. ß. *turbith. electi* Drach. ij. *ſcabioſ. cardui ben.* an. P. ij. *ſem. aniſi, cinamomi galangæ*, an. ʒ. j.

Affundatur *vini menſuræ* j. vel ß.

Sumat æger manè iuſculum galli, & ſuperbibat hauſtum vini. Inprimis commendatur ius galli decrepiti purgans, in quo radix ireos & ſemen carthami coctum ſit. Vel paretur hoc modo:

♃. *Gallum antiquum euiſceratum*, in ventre eius contuſa imponantur *ſem. cartham.* ℥. j. *rad. polypod.* ʒ. vj. *paſſular.* ℥. j. ß. *ficuum* ℥. j. *ſem. aniſi, fæniculi*, an. ʒ. ij. *agarici albi* ℥. ß. *turbith. elect.* Drach. j. ß. *zingiber.* Drach. ij.

Coqu. donec caro ab oſſibus ſeparetur.

Vel ♃. *Gallum decrepitum euiſceratum*, ventremque eius ſequentibus reple:

♃. *Paſſular. ficuum*, an. ℥. j. ß. *glycyrrh. hyſſop. ſatureiæ, thymi*, an. Vnc. ß. *ſem. fæniculi* ʒ. j. *cartham.* ℥. ß. *turbith. elect.* ʒ. ij. *agarici trochiſc.* ℥. ß. *zingiberis* ʒ. j.

Coq. in aqua pura.

Decocti detur manè hauſtus, qui ſi non ſatis aluum moueat, addatur mannæ aliquid.

Quanquam autem purgantia talia humorem ſaltem in vniuerſo corpore euacuare videntur: tamen hoc modo reuellunt, & humores ad pulmones tendentes retrahere poſſunt. Ideóque nec reuellentia & deriuantia omittantur, vt vomitus, clyſteres, & diuretica. Auicennas tamen fortia diuretica improbat, quòd ſubtile extrahant, relicto craſſiore.

Corpore toto euacuato, danda opera, vt continens ſeu proxima cauſſa è pulmone tollatur. Ideóque ad materiam craſſam & viſcidam attenuandam, incidendam & detergendam adhibeantur *capillus ♀, hyſſop. praſſium, puleg. calamintha, ſcabioſa, rad. ireos, pimpinell. helenij, ſem. aniſi, fæniculi, ſcilla, ammoniacum, millepedes vſti, ſulphur, & hinc compoſita, ſyrup. capill. ♀is, de hyſſop. de praſſio, ſcabioſa, oxymel. ſ. compoſit. ſcillit. extr. ireos, helenij, ſpec. & rotulæ diaireos ſ. diair. Salomon. loch de caulibus, ſcilliticum.*

Videndum tamen, ne nimia medicamentorum caliditate humores exſiccentur, & magis craſſi ac lenti reddantur. Ideoque vtile eſt attenuantibus & incidentibus humectantia permiſcere, vt glycyrrhizam, paſſulas, caricas, iuiubas, pineas, maluam, althæam.

Vt ♃. *Paſſul.* ℥. j. ß. *ſem. fænicul.* ℥. ß. *hyſopi, ſaluiæ acutifol.* an. M. ß. *capill. ♀* P. j. *iuiubar. ſebeſten.* an. N. xii. *dactylor. ſine nucleis, ficuum*, an. N. iv. *glycyrrhiz. raſæ ſem. aniſ. cinam.* an. ʒ. ij. *rad. helenij* ʒ. ß.

Conſcindenda conſcindantur & coq. in ℔. iij. aqu. in vaſe duplici.

Colatura dulcoretur *ſacch. albi* ℥. v. Fiat potio clara.

Vtile eſt & hic ius galli decrepiti, ſi in eo thoracica medicamenta coquantur.

Vtile

Vtile eſt & oxymel, quod à Cratone, *conſ.79.* commendatur.

℞. *Herb. hyſſop. veronic. ſcabioſ. marrub. origan. pulegij, cardui benedict.* an. M.j. *rad. ireos inciſ.* ʒ.vj. *zingiber.* ʒ.ß. *agar. alb.* ℥.ß. Infunde in *aceti* ℔.j.ß. *aqu. veronic, cardui ben.* an. ℔.ß.

Stent in vaſe vitreo obturato loco calido per triduum; deinde ebulliant lento igne & colentur.

℞. Colaturæ ℔.j.ß. mellis ℔.ß.

Coq ad Syrupi formam, qui aromatizetur cinamomo, calamo aromatico; de quo ſumat æger manè cochlearia duo vel tria.

Vel ℞. *Glycyrrh. raſæ* ℥.ij. *ſem. aniſi contuſi. fœniculi,* an. ʒ.ß. *ſpir. vini* ℔.vj.

Stent in vaſe vitreo bene obturato, Macerentur dies duos.

Poſtea adde *mellis* ℔. ij. *ambræ gryſeæ* gr. xij. *moſchi* gr. x. *ſacch. alb.* ℥.ij. *ſolutionis perlarum* ʒ.j.

Stent per dies 10. quotidie agitando, poſtea clarum ſeparetur. Doſis ℥.ß. cum ℥.ij. lactis caprilli ieiuno ſtomacho.

Valdè etiam commendatur terebinthina, quæ non ſolùm pulmones abſtergit, ſed & hepar, lienem, renes, ſimulque aluum citra noxam ſoluit: vt & oleum amygdalatum dulcium recens expreſſum ad ℥. vj. cum ſaccharo ſumptum, quod pulmones & pectus relaxat, & detergendo humores viſcidos per aluum euacuat.

Inprimis hîc commendantur eclegmata, ſeu loch vulgò dicta, vt loch. de caulibus, de praſſio, de pino, paſſularum, de hyſſopo, de ſcylla, ſanum & expertum, & quod ad aſthma dicitur.

Nonnulli diabutyrum commendant, hoc modo paratum:

℞. *Caricar. pingu. dactylor. paſſular.* an. ℥.ij.

Contuſa in aqua mulſæ ℔.iij. per diem infundantur. Hinc coquantur & exprimantur.

Colaturæ expreſſæ adde butyri recentis aquâ fontanâ diligenter loti & non ſalſi ℥. iiij. Iterum coquantur & colentur.

Poſtea adde *Amygdalar. amarar. pinear. mundatar. contuſar.* an. ℥.ij.

Et omnia ſimul in mortario miſceantur addendo paulatim; *ſucci glycyrrhiz.* ℥.ß. *pulu. tragacanth. ſem. vrtic. hyſſop. ireos, thymi, ſatureiæ, praſſij*, an. ℥.ß. *cinamom. zingiberis*, *pyreth.* an. ʒ. ij. *caryophyll. galang. piperis nigri, aniſi, carui, cardamomi*, an ʒ.ß. *ligni aloes* ℈.j. *pulmon. vulpis* ℥.ij. Miſce.

Galenus, *in fine lib.7. de comp. med. ſ.l.* aliquot ex veterum ſcriptis medicamenta recenſet, atque inter ea & hoc:

℞. *Succi ſcillæ crudæ, mellis* part. æquales.

Coq. lento igne Doſis Drach. ij. ante & longè poſt cibum.

Vel ℞. *ſulphuris viui* (flores commodiores eſſent) ʒ. j. *ſem. rutæ ſylueſtr. ariſtoloch. abſinth. abrotan. ammoniac.* an. ℥.ß.

Terantur & fiant cum aceto Trochiſci magnitudine fabæ, quorum manè & veſperi tres exhibeantur cum liquore conueniente.

Cum internis medicamentis & externa coniungenda. Illinatur nimirum pectus *ol. amygdal. dulc. chamæmel. anethino, lilior. albor. cheirino*, additis, *mucilaginibus & pinguedinibus emollientibus.*

Vt ℞. *Ol. amygdal. dulc. lilior. albor. rutacei*, ana Drach. vj. *adip. gallin. anſer.* an. Vnc. ß. *mucilag. ſem. fanigræc. cum aq. ſcabioſ. facta* Drach. iij. *pulu. rad. ireos, helenij, croci*, ana Scrup. j. *ceræ* parum.

Fiat Linimentum.

Interea non omittantur diuerſiones, & ſi à catarrho malum foueatur, omnia illa, quæ ſuprà de catarrho diximus, hîc locum habent. Fonticuli etiam in brachiis excitari poſſunt, quibus materia auertitur.

Pectore expurgato danda opera, vt exſiccantibus & abſorbentibus reliquiæ in pulmone abſumantur. In quem vſum medicamenta pleraque ad humorem craſſum expectorandum hactenus propoſita adhiberi poſſunt. E quibus tamen fortiora eligenda: Vt *rad. helenij, ari, ſcillæ, ſulphur, benzoë,* & ſimilia.

Vt ℞. *Rad. ireos,* ℥. ij. *helen. ari,* ana ℥. j. *angelic. ſcill.* ana Vnc. ſem. *glycyrrh.* ℥. j. *hyſſop. ſatureiæ pulegij marrub. calaminth.* ana M. j. *ſem. fœnicul. aniſi,* an. ʒ.ij. *vrtic. erucæ*, *carthami.* ana ʒ. j. ß.

Coqu. cum *melle.*

Fiat Syrupus.

Cui ſub finem adde *croci* ʒ.ß.

Commendatur & Syrupus de Nicotiana.

℞. *Nicotianæ ſiccæ* M.iij. *capill. ♀is, ſcabioſæ,* an. M. j. *hyſſop. marrub. calaminth.* an. M. ſem. *caricar. dactylor.* an. N.x. *rad. angel. fœnicul.* an. ℥. ß. *ſem. fœnicul. aniſi,* an. ʒ.iij. *vrtic.* ℥.ß. *rad. ireos* ʒ.x.

Coqu. in aqu. ℔. iiij. & addito melle & ſaccharo.

Fiat Syrupus.

Eſt & efficax decoctum ligni Guaiaci & ſarſæparillæ, ſi pectoralia addantur.

Laudatur & ros Solis, ſi ei cum ſem. botryos, glycyrrh. & marrubij ſp. vini affundatur. Eſt & vtilis aqua cinamomi.

In ſenibus, & pituitoſo ac frigido temperamento præditis, efficaces ſunt aquæ pectorales dictæ, quæ humores craſſos coquunt, eóſque ac flatus diſſipant, vires roborant, & ſputum faciliùs reddunt.

Vt ℞. *Rad. ireos. helen. fœnicul. glycyrrh. tuſſilag.* an. ℥.ß. *morſ. diabol.* ʒ. iij. *veronic. ſcabioſ. hyſſop. ſaluiæ, marrubij, capill. ♀is*, M.ij. *cinamomi*, *granor. iuniperi*, an. ℥.ß. *fœnicul. aniſi, ſcillæ prepar.* an. ʒ.ij. *ficuum* N. x. *amygdal. amarar. pinearum* an. Vnc. ſem. *croci* Dra. ſem.

Affunde ſpir. vini optimi q.ſ.

Stent in infuſione diebus 14. poſtea deſtillentur.

Hoc loco de aquis pectoralibus einſmodi monendum, etſi multa in iis ſint, quæ deſtillato vires ſuas communicant: tamen multa etiam ſunt, quæ per alembicum non eleuantur, vt glycyrrhiza, amygdalę, pineæ, ficus, paſſulæ, & ſimilia. Quare commodius eſſet, talia in ſpiritu vini vel aquis eiuſmodi macerare, & liquorem iſtum poſtea aquæ pectoralis loco vſurpare. *Aquæ pectorales.*

Vel ℞. *Spir. vini optimi* ℥. iv. *aqu. cinamomi* ℥.ß. *vngul. caballin. ſcabioſ.* an. Drach. iij. *ſacch. candi* ℥.ij. Miſce.

Vel F. Eclegma.

℞. *Ammoniac. aceto ſcillitico diſſol.* ʒ. ij. *ſem. vrtic. maluæ,* an. ʒ.i. *flor. ſulphuris* ℈.iv. *croci* ℈. ß. Cum *melle ſcillit.* Fiat Lohoch.

Vel F. hic Puluis:

℞. *Rad. glycyrrhiz. ireos, helen.* an. ʒ.j. *ari.* ℈.ii. *cinamomi* ʒ.ii. *ſem. vrtic. naſturtij*, an. ʒ. j. *pulmon. vulpis præpar.* ʒ. ii. *croci* ℈.i. *flor. ſulphuris* ʒ. i. *benzoës* ℈. ß. *ſacch. candi* ʒ.vi.

Fiat Puluis.

℞. *Flor. ſulphuris* ʒ.i. ß. *benzoes* gr. vi. *ammoniac.* gr. iij. *croci* gr. iv. *margarit. prepar.* ℈.j. *moſch.* ℈.ß.

Fiat Puluis, de quo, quantum cuſpide cultelli capi poteſt, detur veſperi in ouo ſorbili, vel oxymelite ſcillit. vel aqua ſcabioſæ.

Pueris datur ſemen fœniculi in lacte coctum.

Vel ℞. *Flor. ſulphuris* ʒ. i.ß. *benzoes* ℈. i. *rad. helenij* ʒ. ſem. *ireos* ʒ. i. *croci* Scrup. j. *ſacc. cand.* Vnc. ſem.

Fiat Puluis.

℞. *Ammoniaci* ʒ.i.ß. *croci* ℈. ß. *flor. benzoes* gr. vi. *ſacchari candi, ſucc. glycyrrh.* an. q.ſ.

Fiant Pilulæ xxx. ſumantur vna vice vi. vel vii.

Vel

Vel ♃. *Flor. ſulphuris* ℥.j. *extract. heleny* ℈. j. *ſacch. albiſſ. in aqua ſcabioſa diſſolut.* Vnc. iij. *ol. aniſi* gutt. iv.

Fiant Rotulæ.

Vel ♃. *Spec. diaireos ſ.* ℥.i. *diatragac. calid.* ℥.ß. *balſam. ſulphur.* ℈. ß. *ſacchar. in aqua ſcabioſa diſſolut.* Vnc. iv. vel v.

Fiant Rotulæ.

Diæta.

Diæta ab humore frigido.

Aër, quem ſpirando æger attrahit, ſit calidus, ſiccus attenuans & liber. Ideoque in conclaui, in quo æger verſatur, ſuffimigia parentur ex ſtyrace, thure, myrrha, benzoë, moſcho, ambra. Vitetur aër frigidus, humidus & craſſus.

Cibus eaſdem qualitates habeat, ideóque condiatur hyſſopo, thymo, fæniculo, baccis iuniperi, cinamomo, & inprimis croco. Vtiles ſunt paſſulæ, amygdalæ, pineæ, piſtacia, & inprimis commodum eſt ius galli decrepiti cum thymo & croco. Melliti quoque cibi non inutiles ſunt, ſi æger aliàs eos ferat. Vitentur verò adſtringentes & craſſi ſucci, vt piſces, caro ſuilla, lac, & ſimiles. Potus ſit vinum tenue & ſubdulce, vel melicratum aut mulſum, in quo thoracica medicamenta cocta ſint. Poſſunt & cereuiſiæ medicatæ fieri cum ſaluia, hyſſopo, roſemarino, & ſimilibus. Vtilis eſt & potus ligni Guaiaci. Æger ſitim non ferat, ſed ſæpius, verùm moderatè, bibat; quia humectatione opus eſt, ad eam, quæ iam inciſa & deterſa eſt in pulmone, materiam tuſſi eiiciendam. Somnus ſit nocturnus, moderatus, capite & pectore nonnihil eleuato.

Curatio anguſtiæ arteriarum pulmonis à reliquis cauſſis.

Curatio anguſtiæ à reliquis cauſſis.

Si à ſpiritu aut flatu craſſo obſtructa ſunt vaſa pulmonis, is diſcutiendus, & diſſipandus eſt, medicamentis flatus diſcutientibus, quæ alibi proponuntur, è quibus thoracica eligenda, vel hæc iis admiſcenda: & danda opera, ne flatus iterum generentur.

Si tuberculum eſt cauſſa anguſtiæ, danda opera, vt attenuantibus & exſiccantibus abſumatur, qualem facultatem aromata habere, Galenus, 7. *de compoſ. med. ſ. loc. in fine* ſcribit.

Sunt etiam vtilia hîc ammoniacum, ſulphur, benzoë, theriaca, Mithridat. ſales chymici, & ſimilia enumerata.

Si à grandine & calculo ſit anguſtia, locum habent millepedes & aſelli, ſi nimirum in olla comburantur, donec albeſcant, & melle excipiantur. Potentius fit medicamentum, ſi adiiciatur ſemen milij Solis.

Si à ſanguine extra venas effuſo proueniat anguſtia fluxus ſanguinis cohibendus, vt poſtea de curatione ſputi ſanguinis, dicetur; qui verò in vaſis pulmonis, præſertim aſperis arteriis, hæret, ſi concretus ſit, per poſcam, oxymel, coagulum leporis, mumiam & ſimilia diſſoluendus, & per ſputum ac tuſſim eiiciendus.

Si à ſiccitate pulmonis proueniat anguſtia, lac amygdal. dulc. & ſeminum melon. detur, ſyrupus de pomis, violis, borrag. iuiubæ, dactyli, ficus, paſſulæ, lac, & ſimilia, vt ſuprà, *de intemperie pulmonum ſicca*, dictum.

CAPVT V.

De anguſtia Læuium pulmonis arteriarum.

Anguſtia læuiũ arteriarũ pulmonis.

ET ſi modò, vbi de cauſſis anguſtiæ aſperarum pulmonis arteriarum dictum fuit, etiam læuium arteriarum eiuſdem facta ſit mentio: quia tamen hæ etiam obſtrui & anguſtiores reddi poſſunt, vt aſperas arterias non comprimant, in ſpecie & peculiariter de læuium arteriarum in pulmone anguſtia aliquid dicendum eſt, inprimis cùm hæc tractatio doctrinæ de aſthmate non parum lucis allatura ſit, & affectus ipſe cognitu neceſſarius ſit, cùm hominem ſæpe ſubitò in vitæ periculum conіicere poſſit, etſi antè nec de difficultate reſpirationis, nec de dolore & grauitate pectoris, nec de tuſſi, conqueſtus ſit. Cuius rei memorabile exemplum recenſet Galenus 4. *de loc. aff. cap. vltimo*. Locum, quia notatu dignus eſt integrum adſcribere libet. *Ea*, inquit, *quæ Antipatro Medico acciderunt, nemo eſt, qui neſciat, vt pote qui Medicam artem publicè apud Romanos profeſſus eſt. Agebat hic ætatem ſexaginta quidem annis minorem, ſed quinquaginta iam annos exceſſerat. Is correptus aliquando febre quadam ephemera, idque ab euidenti cauſſa, declinante iam febre, vt, quid ſibi facto opus eſſet, intelligeret, pulſum ipſe ſuum tangere aggreſſus eſt. Cùm igitur omne inæqualitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus eſt, deinde verò, cùm ſeſe non febrire planè ſentiret, ilicò balneum ſubiit: quippe laboribus ac vigiliis corpus fatigauerat. Atque tenui quoque victu, donec diem tertium præteriiſſet, vſus eſt, quo, cum nulla appareret febris, ad ſolita negotia petractanda prodiit: atque arteriam in extrema brachij ſui parte tangens admiratus eſt perſeuerantem in pulſibus inæqualitatẽ. Occurrens itaque mihi, extendit manum, ridens, iuſſit que pulſum tangere. At ego ſubridens, quid inquam, portendit hoc quod proponis ænigma? ille iterum ridens obnixè orauit, vt tangerem. Igitur inter tangendum omnigenã in pulſu inueni inæqualitatem, non ſolum in multarum pulſationum cumulo quam ſyſtematicen (id eſt congregatricẽ) vocant, verùm etiam in vna arteria diſtinctione. Proinde miratus, quomodo adhuc viueret, cùm talem haberet pulſum, interrogaui, num difficilis eſſet ei reſpiratio: illo verò nullam ſe ſentire reſpondente, obſeruaui equidem, an aliquando mutaretur, quippe ſex menſium ſpatio aſſiduè arteriam tangebam. Cumque ab initio interrogaret, quanã corporis diſpoſitio mihi videretur poſſe huiuſmodi pulſum efficere, atque per quem modum, idque citra febrim: ad eam quæſtionem reſpondi, in commentariis de pulſibus iam declaraſſe me huiuſmodi inæqualitatem. Namque ob magnarũ in pulmone arteriarum anguſtiã id euenire putaui: anguſtiæ verò cauſſam eſſe dixi viſceris inflammationem. At tibi hanc ob cauſſam id nunc accidiſſe impoſſibile eſt, quippe febre fuiſſes affectus. Relinquitur ergò, vel obſtructionem ex liquidis & craſſis & viſcoſis humoribus, vel crudi cuiuſpiam tuberculi ortum in huiuſmodi te diſpoſitionem induxiſſe. Tum ille reſpondens, oportuiſſet (inquit) me ſuſpirioſa orthopnœa laborare. At ego probabilia, inquam ipſum dicere, ſed à veritate aberrare: quippe fieri nonnunquã huiuſmodi orthopnœam ob eam, quam diximus, cauſſam: id verò cùm in aſperis, non in læuibus arteriis craſſus & lentus humor cumulatur. Proinde omnem ei victus rationem, atque medicamenta quoque haud aliter, quam aſthmaticis, adhibere iuſſimus: deinde ſex (vt dixi) menſibus elapſis, leui quadam ſpirandi difficultate affectus eſt, accedente ſimul cordis palpitatione, in primis quidem ſemel, deinde bis atque ter, poſtea quater ac ſæpius quoque, auctâ ſimul ſpirandi difficultate ad quindecimum vſque diem: poſt quem difficillima derepentè obortâ ſpiratione, reſolutus ſtatim obiit, aliorum quorundam exemplo, qui cordis affectibus laborant.*

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſa autem huius anguſtiæ eſt duplex: obſtructio & compreſſio. Obſtructio fit à craſſis, viſcidis & pituitoſis humoribus, qui quidem vel in pulmone ex eius coctione vitioſa generantur, vel aliunde tranſmittuntur; id quod ſæpe fit ex hepate, cũ illud crudo & pituitoſo ſanguine ſcatet, cuius pars aliqua per venam

nam

nam arterioſam in pulmones transfunditur,& quidem ſæpe certis interuallis, vt infrà *de aſthmate*, dicetur. Non verò materia huius obſtructionis cauſſa è capite defluit. Hoc enim ſi fieret, priùs à bronchiis pulmonis reciperetur, & difficultas ſpirandi ac tuſſis excitaretur. Deinde eadem obſtructio fit à crudo tuberculo, de cuius generatione poſtea dicetur.

Comprimuntur verò hæ læues arteriæ itidem à crudo tuberculo, ſi illud in pulmone generatum extrà læuibus arteriis incumbit. Idem fit ab inflammatione pulmonis, vt etiam Galenus, *loco allegato*, innuit.

Signa Diagnoſtica.

Deprehenditur hoc malum è ſola pulſus inæqualitate, nimirum tam ſyſtematica, quàm quæ eſt in vna pulſatione, qui nunc eſt paruus, nunc magnus, celer, tardus, rarus, frequens, vehemens, atque inter pulſationes aliquæ decurtantur, aliquæ intermittunt, aliquæ intercidunt. Cùm enim natura fuligines ob anguſtiam harum arteriarum non poſſit ſatis expellere, fit lucta quædam, & natura cauſſæ morbificæ ſeſe opponens, vi, quod moleſtum eſt, expellere conatur. Vbi autem natura hunc ſuum finem aſſequi non poteſt, aut dimidia facta eſt obſtructio, ſyncopes aut ſuffocationis periculum imminet. Aliàs nihil moleſti percipitur, nec difficultas reſpirandi, nec tuſſis, nec dolor, aut grauitas. Vbi tamen malum incrementum ſumit, tandem ipſis arteriis communicatur, & tunc, quæ antea non aderat, difficultas ſpirandi ſuperuenit, tandémque etiam palpitatio cordis, ſyncope, & ſuffocationis metus.

Cauſſarum ſigna quod attinet, ſi à craſſis humoribus ſit obſtructio, pulſus eſt durus per tenſionem; ſi per tuberculum, durus per tenſionem & ſiccitatem. Si ab humore ſit obſtructio, pulſus magis variabit; ſi à tuberculo, inæqualitas magis erit informis; vtpote à cauſſa magis fixa proueniens. In obſtructione æquales plures ſimul adeſſe poſſunt: at in tuberculo plures ſunt inæquales.

Vbi tandem malo incrementum ſumente, & materiâ aſperis arteriis communicata, accidit difficilis reſpiratio, ſi malum ſit à craſſis ſiccis, difficultas reſpirandi non eſt vniformis, ſed nunc maior, nunc minor, pro cauſſæ ratione: ſi verò ſit à tuberculo, vniformis eſt difficultas reſpirandi; niſi forſan cauſſa aliqua externa accedat.

Si malum ſit ab inflammatione, ea ex febre & aliis ſignis ſuprà popoſitis cognoſcitur.

Prognoſtica.

1. Malum hoc longè periculoſum eſt, à quo homo ſæpè accedente ſyncope vel ſuffocatione ſubitò perimitur.

2. Quò in pulſus inæqualitate plures ſunt magnæ, vehementes, celeres, intercidentes & æquales pulſationes, eò minus malum eſt: quò autem plures ſunt languidæ, paruæ, decurtatæ, intermittentes & crebriores, eò maius periculum indicatur.

3. Quò minus actiones cordis læduntur, minórque eſt in ſyncopen propenſio, eò malum minus eſt; quò verò hæc maiora, eò maius periculum imminet.

4. Quæ à craſſis & viſcidis humoribus eſt obſtructio, non ita difficulter curatur, præſertim ſi recens fuerit; quę autem anguſtia prouenit à tuberculis; curatu difficillima eſt, vt poſtea, *de tuberculis pulmonis*, dicetur.

5. Quò maior cachexia coniuncta eſt, eò periculoſius eſt malum; de cuius rei cauſſa poſtea *in quæſtione* dicetur.

Indicationes.

Cauſſa anguſtiam pariens eſt tollenda. Ideóque ſi humores craſſi & viſcidi ſint, attenuandi, extergendi, & euacuandi ſunt. Crudum tuberculum, ſeu arterias has obſtruat, ſeu comprimat, attenuandum & reſiccandum. Inflammatio ſi adſit, ea debito modo curanda.

Curatio.

Craſſi autem & viſcidi humores quomodo præparandi & euacuandi ſint è pulmonibus, *cap. præcedente*, iam dictum eſt, vt ea hîc repetere opus non ſit, & dicetur de eo etiam, *in aſthmate*. Nam eius curatio ab huius cauſſæ ſublatione pendet. Vnum ſaltem hic moneo, quod etiam in curatione aſthmatis repetendum, nonnullos paroxyſmo aſthmatico ingruente vomitum præcipere. Quæ res etſi alicui à veritate aliena videri poſſet: aliquoties tamen vidi, vomitu ſponte ſuperueniente à paroxyſmo liberatos fuiſſe. Quærenda ergo huius rei cauſſa: quæ nulla alia videtur, quàm quod materia, quæ ab hepate ad pulmones ruit, ad ventriculum conuertitur. De quo poſtea, *in quæſtione*, dicetur.

Crudum tuberculum quomodo curandum ſit, dicetur poſtea, *cap*. 8.

Inflammatio pulmonis quomodo curanda ſit, iam antea, *cap*. 3. dictum.

QVÆSTIO

Quanam ſit cauſſa hydropis, quæ læuium arteriarum obſtructione laborantibus ſuperuenire ſolet.

P. Salius Diuerſus, *de affectib. partic. cap*. 21. cenſet ideò hoc fieri, quòd perſeuerante malo calor innatus, quoniam non ſufficienter euentatur, langueſcat, atque inde hepar debilitetur, cuius ratione poſtea aliqua hydropis ſpecies ſuccedat.

Verùm enim verò, cum ſæpe ſatis maturè ſeſe cachexia prodat, vbi cor adhuc ſatis bene valere deprehenditur, & hepar nihil à pulmonibus, ſed pulmones potiùs ab hepate accipiant, credibile eſt, vel à pulmonibus refrigeratis hepar refrigerari, vel, quod vero ſimilius mihi videtur, primam mali cauſſam in hepate hærere, quod, cùm ſit debile ſanguinem pituitoſum & frigidum generat, qui cùm neceſſariò ad dextrum ventriculum cordis mittatur, porrò etiam ad pulmones peruenit, & huius mali cauſſa eſt. Cùm enim vena arterioſa & arteria venoſa per totam ſubſtantiam pulmonis in minutiſſimos ramulos diuiſæ diſpergantur, & multis anaſtomoſibus coniungantur, facilè ex vena arterioſa in arteriam venoſam humores transferri poſſunt.

CAPVT VI.

De Apertione vaſorum pulmonis.

ANguſtiæ vaſorum pulmonis opponitur eorum apertio: & proinde de hac poſt illam meritò agitur, ad morbos enim pulmonis, & quidem meatuum vitia, & illi pertinent, cum vaſa ſanguinem continentia in pulmone, quæ clauſa eſſe debent, aperiuntur. Id quod, vt in aliis etiam partibus, fit quatuor modis, ἀναστομώσει ſcilicet, διαπηδήσει, ῥήξει & διαβρώσει.

Ἀναστόμωσις, ſeu oſculorum in venis vel arteriis apertio, fit primò à cauſſa externâ euidente, quæ proximè & ſola orificia vaſorum aperire poteſt, medicamentis ſcilicet abſtergentibus & orificia vaſorum aperientibus, qualia ſunt aloë & ſimilia, vel cauſſis nimis laxandi vim habentibus. Deinde à cauſſa interna, quæ vel eſt proxima, ſanguis ſcilicet vaſorum orificia aperiens; vel antecedens, ſanguis ſcilicet

licet aut copiâ peccans, aut calidus, aut acris, à quo facultas irritatur; quibus & motus ſanguinis ad ſuperiora addi poteſt. Vt enim à ſanguine orificia vaſorum in pulmone aperiantur, cauſſa non ſemper primariò in pulmone hæret, ſed ſæpe ad pulmonem ab aliis partibus tranſmittitur.

Procatarcticæ cauſſæ ſunt, quæ vel ſanguinem cumulant, vt ſuppreſſa eiuſdē conſueta per nares, hæmorrhoides, menſtrua, euacuatio, & aliæ plethoræ cauſſæ, vel calidiorem reddunt, vt corporum motus vehemens, aër, cibus, potus, medicamenta calida; vel ipſum ad pulmones & ſuperiora commouent, vt motus nimius.

Διαπήδησις. Διαπήδησις, id eſt, tranſcolatio ſiue tranſſudatio fit ob vaſorum & tunicarum in iis raritatem, cuius cauſſa eſt ſanguinis tenuitas & ſeroſitas.

Ῥῆξις à cauſſis externis. Ῥῆξις, id eſt, ruptio vaſorū fit primò à cauſſis externis euidentibus, quæ proximè vaſa in pulmonibus rumpere valent, vt lapſu ab alto, vel percuſſione & contuſione pectoris, ira cum clamore, intentione vocis ſubitâ & magna ac vehementi, non à leniore quaſi per gradus aſcendente, tuſſi nimiâ, conatu magno, graue pondus attollendi vel loco mouendi, ſaltu, inprimis poſt balneum, vbi vaſa & totum corpus rarius redditum, curſu, lucta, retentione ſpiritus in conatu excrementa excernendi, & fœtum excludendi. Hinc Hippocrates, 3. *aphor.* 29. ſcribit: Iuuenibus ſanguinis exſpuitiones, ſicut & phthiſin eſſe familiares: & 5. *aphor.* 9. eaſdem ab anno 18. ad 35. frequentius accidere. Id quod Galenus non tam ætatis ratione accidere docet, quàm propterea, quod in ea ætate conſtituti in vita & victu errores committunt. Etenim iuuenes pugnare, aliiſque exercitiis vti ſolent, ſæpe frigori nimio ſe exponunt, cibo & potu ſupra modum ſe replent. Quibus cauſſis omnibus facilè vena iis, præſertim in pectore, rumpi contingit, vnde ſputum ſanguinis primo oritur, quod niſi tempeſtiuè curetur, phthiſis ſubſequitur. Præterea ſanguinem calidum & bilioſum cumulant; qui non ſolùm rupturam, ſed & reliquas cauſas, quæ vaſa in pulmone aperiunt, inducere poteſt. Eaſdem ob cauſſas viri etiam frequentiùs apertionem vaſorum pulmonis patiuntur quàm fœminæ. Galenus, 4. *de loc. aff. c.* 5.

Iuuenibus phthiſis eur familiaris.

A cauſſis internis. Deinde rumpuntur vaſa pulmonis à cauſſâ interna, eâque vel proxima, quæ eſt ſanguis pulmonis vaſa diſtendens; vel antecedens, ſanguinis abundantia ſeu ſola, ſeu cum ſpiritu flatulento; vel procatarctica, quæ ſcilicet vel ſanguinem auget, vel ad pectus commouet; vt motus corporis nimius, animi pathemata vehementiora & ira inprimis.

Et præcipuè cauſſæ iſtæ vaſa rumpunt, cùm vaſa extenſioni reſiſtunt ob frigus externum. Tum enim illorum tunicæ frigore contractæ & induratæ ad rupturam promptæ & paratæ ſunt. Hinc Hippocrates, 6. *epidem. ſect.* 3. *aph.* 10. τὰ ψυχρὰ ἐκ φλεβῶν ῥηκτικά, quod etiam habetur 5. *aphor.* 24.

Frigus verò ipſum per ſe vas aliquod frangere non poteſt, ſed vel per motum aliquem, vel plenitudinem accedere neceſſe eſt, de quo Galenus, 4. *de loc. aff. cap.* 8. ita ſcribit: *Frigus ipſum per ſe rupturas non facit, ſed quia venarum tunicas frigiditate ſuâ duras & ad extenſionem contumaces reddens, vt rumpantur, paratiores efficit; ruptionis verò cauſſa eſt aut vehemens motus, aut humorum abundantia.*

Διάβρωσις. Διάβρωσις verò ſeu eroſio fit ab humoribus acribus & ſalſis, ſeu à capite deſtillantibus, ſeu aliunde ad pulmonem fluentibus. Quò faciunt acrium & prauorum ciborum vſus, inedia acres humores coaceruans & ſimilia.

Signa diagnoſtica.

Signa. Si ἀναστόμωσις vaſorum pulmonis fit, præceſſerunt cauſſæ vaſorum orificia aperientes, quæ modò enumeratæ ſunt. Et ſanguis è vaſorum orificiis apertis exit mediocri copiâ & ſine dolore.

Si διαπήδησις adſit, exit ſanguis ſeroſus, paucus, & ſine dolore.

Si à ῥῆξει ſeu ruptura vaſa pulmonis aperiantur, præceſſit plethora, & cauſſa aliqua rumpens antea propoſita; & ſanguis ſtatim copioſus exit.

Si fit eroſio, præceſſerunt ſalſæ è capite deſtillationes, ſanguis eſt acris, & propter humoris acris admixtionem malè coloratus apparet; percipitur ſapor ſalſus & acris, præceſſerunt cauſſæ acres humores cumulantes; & primò quidem ſanguis purus exſpuitur, progreſſu verò temporis, & eroſione auctâ, copioſior, tandémque ſputum puris ſequitur. Quæ ſigna confirmantur, ſi nulla cauſſa violenta præceſſit.

Præterea an à copia ſanguinis, quæ tam ἀναστομώσεως, quàm ruptionis cauſſa eſſe poteſt, vt ſuprà dictum, an verò ab acrimonia eiuſdem proueniat vaſorum pulmonis apertio, ex eo quoque diſcernitur; quodſi à copia ſanguinis, quæ naturæ oneri erat, ea proueniat, ſanguinis copiâ euacuatâ is ſponte ſubſiſtit, ſignaque redundantis ſanguinis adſunt; ſi verò ab acrimonia ſanguinis proueniat, ſanguis ita facilè ſiſti non poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſt. 1. Διαπήδησις minimè omnium periculoſa eſt, & adſtringentibus facilè ſanguis ſiſtitur.

2. Poſt hanc minus periculoſa eſt ἀναστόμωσις, ob quam ſi ſanguis reiicitur, is ſponte ſæpe copia nimia euacuatâ ſubſiſtit, oſculis ſponte iterum ſeſe occludentibus. Obſeruatúmque ſæpius in conſueto ſanguinis, hæmorrhagiæ narium, hæmorrhoidum, menſium fluxu ſuppreſſo ſanguinis ſuperabundantem copiam abſque vllo damno è pulmone, oſculis vaſorum recluſis, euacuatam fuiſſe: quod etiam Fernelius, *lib.* 5. *de part. morb. & ſympt. cap.* 10. annotauit. Et Ludouicus Duretus de ſeipſo ſcribit, *in comment. ſuper Coac. Hippocr. aphor.* 46. ſibi, cùm olim familiaris fuiſſet narium hæmorrhagia, & quidem cum commodo valetudinis, vſque ad annum ætatis quinquageſimum, tùm eâ ſuppreſſa, nec tamen ἀναδρομῇ ſtatis temporibus quieſcente, quaſi datâ portâ proruiſſe per ἀναστόμωσιν vaſorum pulmonis atque quidem ſæpe & multum; quæ tamen ſedata nullam pulmonis offenſionem reliquerit, præter ſummam corporis infirmitatem. Si tamen oſcula vaſorum vel nimiùm dilatata, vel motu continuo impulſa iterum conniuere nequeant, interdum ex nimiâ ſanguinis profuſione mors ſequitur. Aut ſi ſanguinis effuſi portio in pulmone retineatur, illic putreſcens pulmonem corrumpere poteſt.

3. Periculoſior eſt ruptura vaſorum. Niſi enim intra tertium & quartum diem ruptura conſolidetur, inflammatio facilè accidere poteſt, à qua, cùm tuſſi pus expuendum ſit, vulnus indies maius efficitur. Et quamuis callus vlceri obducatur: tamen leui de cauſſa, vt vocis intentione, vel riſu immoderatiore iterum rumpitur. Galenus, 5. *meth. med. cap.* 14. Celſus *l.* 4. *cap.* 4. *de Tuſſi.*

Admodum etiam periculoſa eſt vaſorum pulmonis apertio, quæ fit in vulneratione, percuſſione, & contuſione thoracis.

4. Periculoſiſſima verò eſt διάβρωσις ſeu eroſio vaſorum. Etenim vlcus ſordidum, quod tum inducitur, non facilè conſolidatur; & vt vitium humoris corrigatur, longiore tempore opus eſt.

5. Si ruptura & eroſio vaſorum pulmonis ſit recens, & antequam phlegmone accedit, non ita difficulter curatur. Si verò phlegmone accedat; exigua ſanationis ſpes ſupereſt, eâ præcipuè de cauſsâ, vt dictum, quod pus & ſaniem tuſſi è pectore expurgare oportet, quâ vlcus ſemper maius & deterius efficitur.

ficitur Hinc Galenus, 5. *meth. med. c.* 13. & 14. ſcribit; ſe omnes curaſſe, qui è pulmone ſanguinem exſpuentes mox primo die ipſius opera vſi fuerant; qui verò poſt biduum aut triduum ipſius operâ vſi eſſent; horum aliquos ſanatos eſſe, quos autem phlegmone ſic occupauit, vt iam febricitarent, eorum ſanè nullum perfectè reſtitutum fuiſſe.

6. Morbus reuerſionem faciens magis, quàm ab initio vrget. Hippocrates, *de intern. affection.*

Indicationes.

[Indi]cationes. Apertum vas, quocunque modo apertio facta fuerit, claudendum eſt. Modus verò id præſtandi varius eſt pro cauſſarum diuerſitate. Si nimirum ab *ἀναστομώσει* ſit apertum vas, orificium vaſis apertum obturandum & adſtringendum eſt. Si à *διαπηδήσει*, denſantia, & incraſſantia requiruntur. Si à ruptura, ruptum vas vniendum atque agglutinandum. Si ab eroſione, ſarcotica primùm, quibus, quod deperditum eſt regeneretur, & hinc conſolidantia requiruntur,

Præterea ſi vitium ſit à cauſſa interna, eáque adhuc duret, aut vaſorum agglutinationem impediat, ea tollenda. Sanguis nimirum ad pulmones affluens reuellendus & auertendus, copioſus imminuendus, calidus & acris refrigerandus & mitigandus, humores bilioſi & acres alterandi & euacuandi ſunt.

Curatio.

[Curat]io. Cùm à vaſe in pulmone aperto ſequatur ſanguinis effluxus & hinc ſputum ſanguinis, vas apertum claudi non poteſt, niſi prius ſanguis ſiſtatur, &, ſi forſan ſanguis concretus circa vaſa hæreat, is prius tollatur. Ideóque ſiue per *ἀναστόμωσιν*, ſiue per rupturam, ſiue per eroſionem apertum vas in pulmone fuerit, commodiſſimè inſtituitur venæ ſectio, quæ ferè pleriſque ſcopis ſatisfacit. Etſi enim, vbi cauſſa rupturæ amplius non adeſt, vt dum à contuſione, lapſu, vel clamore nimio vas apertum eſt, ſanguis ſaltem ſiſtendus ſit, & hinc vas claudendum & vniendum; vbi verò cauſſa adhuc adeſt, id quod in plethora accidit, vbi à copia ſanguinis vaſa aperiuntur, non ſolùm ſanguis ſiſtendus, & vas apertum claudendum ſit, ſed præterea etiam copia ſanguinis minuenda: tamen his quoque omnibus ſatisfacit venæ ſectio. Etenim dum ſanguinem aliò auertit, eius fluxum ſiſtit, dum verò eius copiam imminuit, cauſſam morbi tollit.

Aperienda autem eſt vena in cubito. Si tamen conſueta aliqua euacuatio ſuppreſſa ſit, vena in pede etiam aperiri poteſt, vt ad remotiora fiat reuulſio, deinde vena in cubito aperiri poteſt, vt in inflammatione pulmonis dictum. Qua in re tamen diſtinctione opus eſt; vt infrà, *part. 3. cap. vlt. in quæſtione*, dicetur. Et quidem, ſi neceſſitas id requirit, bis vel ter eodem die vel ſpatio bidui ſanguis mittendus, ſi virium lapſum timeamus. Si enim venæ apertio ſæpius repetatur, & in plures vices ſanguinis miſſio diſtribuatur, efficacior fit reuulſio, vireſque minus deiiciuntur. Et quidem conuenientius ſanguis mittendus, vbi copia ſanguinis proxima & primaria apertionis vaſorum cauſſa eſt, in plethora ſcilicet, & vbi conſueta aliqua ſanguinis euacuatio ſuppreſſa eſt, ſanguiſque eſt calidior.

Si verò à prauitate humorum, qui vel orificia vaſorum aperiunt, vel vaſa erodunt, apertio vaſorum proueniat; atque in iis, vt Galenus, 5. *meth. med. cap.* 14. ſcribit; qui parum ſanguinis habere videbuntur; ad quandam ſucci probitatem reductis humoribus, detrahere aliquid ſanguinis poteris, tum rurſum reficere, eoſdem etiam rurſum purgare, atque rurſum reficere, deníque ſi res ſuadeat, ſanguinem mittere, potiſſimum quibus veluti limus vitioſus & craſſus totus ſanguis eſt. At qui validi ſunt, multique ſanguinis, iis ſtatim ab initio ſanguis mittendus.

Quod ſi vires non ferant venæ ſectionem, cucurbitulæ cum ſcarificatione partibus inferioribus reuulſionis gratiâ applicandæ, vel etiam hepati, ſi à plethora ſit ruptura. Hirudines etiam, præſertim ſi ſanguinem antea fundere conſuetæ ſint, hæmorrhoidibus applicari poſſunt.

Et omnino danda eſt opera, vt, ſi conſueta aliqua euacuatio, vel menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſa ſit, ea reuocetur; ſed per iſta, quæ diximus, media. Nam menſtrua per medicamenta menſes mouentia hîc mouere non licet. Cùm enim ſint calida, & ſanguinem vehementer mouere, & venas aperire poſſunt.

Nec omittendæ aliæ reuulſiones, quæ fiunt cucurbitulis ſine ſcarificatione, frictionibus, ligaturis, & aliis, quæ citra euacuationem & virium deiectionem ſanguinem reuellunt. Si defluxio ſit à capite, ea reuulſio inſtituenda, quæ catarrhis debetur, vt ſuo loco dictum.

Deinde ſi ſanguini vitioſi humores permiſceantur, quæ qualitate ſua vitioſa vaſorum apertionis cauſa ſint; & qualitas illa vitioſa corrigenda, & vitioſi humores euacuandi. Ideóque & tum exhibenda alimenta boni ſucci, quæque acrimoniam ſanguinis mitigant, vt ptiſana, amylum, tragacantha, ſuccus granator. ſyrup. de portulaca, borragine, iuiubis, & ſimilia.

Ad purgationem exhibenda pulpa tamarindor. ſyrup. roſ. ſolut. myrobal. manna, rhabarbarum. Scammonio cautè vtendum. Videndum enim, ne purgantibus fortioribus exhibitis ſanguis magis agitetur, & fluxioni aptior reddatur.

Tertiò danda opera, vt grumi ſanguinis in pectore ac pulmone diſſoluantur, cùm non ſolùm glutinationem vaſorum impediant, ſed & retenti grauia ſymptomata excitent & pulmones corrumpant. *Grumos ſanguinis in pectore reſoluentia.*

Exhibendum autem oxycratum ſeu poſca, id eſt, mixtura ex aqua & aceto Vnc. VI. vel IX. menſur. Sit autem poſca, vt Galenus. 5. *meth. med. cap.* 8. tradit, ita mixta, vt potu ſit iucunda, & ne ob acetum copioſius tuſſim excitet. Ita enim & concretum ſanguinem diſſoluit, & ad glutinandum nonnihil facit. Detur autem non frigida nec calida, ſed tepida, & quidem bis vel ter de die, vel etiam trium aut quatuor horarum interuallo. Græci Recentiores, vt Paulus Ægineta, Aëtius, Oribaſius, commendant coagulum cerui, hædi, leporis inprimis, quæ vt diſſoluta coagulant, ita coagulata diſſoluunt, vt docet Dioſcorides, *l. 2. cap.* 67. Et quia acredinem non obſcuram obtinent, vix magnitudine ciceris exhibent ex aquâ calidâ adſtringente aut oxymelite. Galenus tamen, 10. *de ſimpl. med. fac. tit. Coagulum*, propter acrimoniam formidat coagulum dare ad reiectionem ſanguinis in thoracis affectu, ſcilicet adſtrictionem requirente. Poſcæ igitur vſus tutiſſimus. Foreſtus ad ſanguinem congelatum exhibuit mumiam & ſperma ceti. Donatus poſt poſcæ aſſumptionem commendat puluerem ſeq.

℞. *Rhabarb.* Dra. i. vel Scr. IV. *mumia* gr. V. vel VII. *rubia tinctor.* gr. IV.

Detur cum vino rubro, aut aqua plantaginis exiguo aceto iniecto.

Langius, *l. 2. epiſt.* 31. hunc Puluerem commendat;

℞. *Rad. angelic.* Scr. ii. *coagul. lepor.* Scr. ß. *ſuccin.* ʒ. ß. *farin. orob. rubr.* Scr ij.

Exactè contuſa cribro excernantur, ac de illius pulueris farragine Dra. i. diſſoluatur in *ſtillatitij cerefolij* aut *gingidij liquoris* Vnc. iii. ß. & *oxymel.* Dra. i.

F. Hauſtus.

De medicamentis verò grumos ſanguinis in thorace diſſoluentibus aliquid difficultatis oritur, quo ſcilicet tempore exhibenda ſint, cùm ſi iis vtamur, vaſa non claudantur, ſed potius aperiantur. In iſta autem

cem re perpendendum, an plus vrgeat ſanguinis impetus, quàm ſanguis concretus. Nam ſi ruptura ſit in pulmonis vaſis, & metus ſit, ne inflammatio excitetur, aut fluxus ſanguinis augeatur, malique aliquid afferat, ſtatim ſiſtendus eſt. Vbi autem iam ex parte aliqua impetus ſanguinis ceſſat, vt ex eo cognoſcitur, quod iam minus fluit, & colore non eſt amplius admodum florido, grumos diſſoluentibus vti, & poſtea agglutinantia exhibere licet: imò medicamenta ex vtriſque compoſita exhiberi poſſunt; exempli gratiâ, oxymel & ſyrup. de portulaca cum bolo Armena. Si verò ruptis vaſis pectoris exſpuatur ſanguis, & ex eo tantum periculum phthiſeos immineat, primò eum expurgare & diſſoluere, poſtea conglutinare licet. Idem faciendum: ſanguiſque concretus ſtatim diſſoluendus, ſi is è pulmonibus tantùm per *ἀναϐόμενον* exeat, cùm tum tantum inflammationis periculum non adſit.

Si catarrhus à capite defluens apertionis vaſorum pulmonis cauſa ſit, & vaſa aperta conglutinari non poſſint, niſi catarrhus deſinat, danda opera, vt primùm catarrhus ſiſtatur, de quo ſuprà, *lib.1.part.2.cap.vlt.de catarrho*, dictum.

His ita peractis, & omnibus, quæ conſolidationem vaſorum impedire poſſunt, remotis, danda opera, vt vas ipſum ſtatim conſolidetur, dum adhuc malum recens eſt, & præcipuè in ruptura & eroſione vaſorum, antequam phlegmone accedat, vt *prognoſt.* 5. dictum. In vaſorum autem apertorum concluſione procuranda quædam pro cauſarum diuerſitate occurrit varietas. Si enim ſit *διαπήδησις*, aſtringentibus vtendum, ſanguiſque ſi ſit tenuior, craſſo victu emendandus, modò non adſit inflammatio, vt in pleuritide, vbi adſtringentibus abſtinendum, & potiùs ſcreatus promouendus. *Ἀναϐόμενον* & rupturam curandi ratio ferè eadem eſt. Adhibenda nimirum adſtringentia, emplaſtica & glutinantia medicamenta. Aſtringentia hîc vtilia ſunt: *portulaca*, quæ quocunque modo ſumpta apertionem vaſorum pulmonis, & ſputum ſanguinis inde proueniens curat; *ſuccus* tamen eius eſt, *plantago, polygon. millefol. germina & fructus rubi cynoſbat. myrti, tenera quercus folia, roſa, rad ſymphyt. maior. ſumach, cortic. granat. balauſtia, lapid. hæmatit. corallia, crocus Martis.*

Emplaſtica ſunt *bolus Armena, terra ſigillata, ſanguinis draconis, gummi Arabic. tragacanth. thus, maſtich. amylum.*

Glutinant hîc *millefol. ſymphytum maius, lyſimachia* Et quia medicamenta pleraque plurimis prædita ſunt facultatibus, ita vt quædam adſtringant, condenſent, conglutinent, etiam Medici modò ad hanc, modò ad illam claſſem ea referunt. Et cùm talia medicamenta non facilè penetrent, ſed ſibi ipſis potius viam quaſi procludant, admiſcendum aliquid medicamentorum, quæ calore & tenuitate partium prædita *ἀνάδοσιν* ac diſtributionem cæterorum medicamentorum adiuuant. In quem vſum commodiſſima ſunt & vehiculi vicem præſtant mel & ſaccharum.

Ex his varia fiunt medicamenta, atque in vſu potiſſimum ſunt *trochiſ. de terra ſigillata, de carabe cum & ſine opio, troch. ramich. ſpec. diatrag. frigid. ſyrup. de portulaca, de ſucc. plantaginis, de roſis ſiccis, de papauere, myrtin. loch. de portulaca, conſeru. roſar. rubr. antiq. de fol. quercus, ſyrup. de coral.* vt & *opiata*, quam deſcripſit Fernelius, *conſ.*21.

℞. *Boli Armena aqu. roſar. lot.* Drach. ii. *ſem. portulac. lactuc.* ana Drach. ſem. *gummi tragacanth. Arab.* an. Scrup. ii. *amyli, ſem. naſturt. torrefact.* ana Drach. ß. *roſar. rubr. ſacch. cand. roſat. tabul.* ana Vnc. i. Cum *ſyrup. myrtillor.*

Formentur Trochiſci, qui in ore detineantur.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. antiq.* Vnc. iii. *boli Armena, terra ſigillat.* ana Drach. ii. Cum *ſyrupo de portulaca.*

F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. rubr. antiq. ſymphyt. maior.* ana Vnc. i ß. *boli Armena, terra ſigill.* an. Drach. i. *lapid. hamatit.* Scr. i v. Cum *ſyrup. de portulaca.*

F. Electuarium.

Vel ℞. *Tragacanth. gummi Arabici, ſanguin. dracon. boli Armena, amyli, ſpod.* an. Drach. i. *lapid. hamatit. ſem. papauer. hypociſt.* ana. Drach. iii. Cum *ſyrup. de ſucc. plantagin. & roſarum.*

F. Electuarium ſenſim deglutiendum.

Vel ℞. *Syr. de portulac.* Vnc. i. *iuiubin.* Vnc. ß. *boli Armena aqu. roſar. prepar. ſyr. myrtini* q. ſ.

F. Lambile.

Foreſtus in rupta vena tale præſcribit Decoctum, *lib.* 16. *obſ* 16.

℞. *Rad. conſolid. mai.* ℥. j. *burſ. paſtor. portulac. ſanicul. pyrola, polygon.* ana M. j. *ſem. endiu. acetoſ. portulaca, vrtic.* ana Dra. i.

Fiat decoctio, vt artis eſt, in *aqu. communi*, pro ℔. j.

Colaturæ addendo. *ſyrup. myrtil.* Vnc. iij.

Clarificentur pro Iulep.

Puluis, qui Iulio Cæſari Scaligero & Medicis Pariſienſibus in vſu fuit, ſed è Serapione, *cap.* 25 *tract.* 2. deſumptus eſt:

℞. *Spod. roſar. rubr. boli Armen. terra ſigill. hamatit.* ana ℥. ß. *gummi Arabici, tragacanth.* an. ʒ. ii. *ſem. papauer. portulaca, arnogloſſ. C. C. vſti, amyli torrefact.* an. Dra. iij.

F. Puluis.

Deſcriptio Pulueris huius nonnihil varians apud Hollerium, *exercit. Valetij in caput.* 27. talis habetur:

℞. *Spodij, roſ. rubr. bol. Arm. terr. ſigill. hamatitis*, an. ʒ. v. *corall. rubr. carab. margaritar. non perforat.* an. ʒ. ii. ß. *gummi Arabici, tragacanth.* an. ʒ. ii. *ſem. papau. portulaca, roſ. rubr. arnogloſſ. cornu cerui combuſti*, an. ʒ. iii. *acacia, ſucci herba hircina, glycyrrh.* an. ʒ. ii. *amyli torrefacti* ʒ. iij.

Terantur, miſceantur, F. Puluis, cuius doſis ſint ʒ. iii. Datur cum *aqua pluuiali.*

Vel ℞. *Syr. myrtin. de portulac. de roſis ſiccis*, ana ℥. ij. *boli Armena, lapid. hamatit. C. C.* ana Scrup. ii. *aqu. portulac. plantag. burſa paſtoris*, an. Vnc. iii. F. Potus pro duabus vel tribus doſibus.

Vel ℞. *Spec. diatrag. frigid.* Drach. i. *conſeru. roſar. antiq.* Vnc. iß. *rob berberis* ℥. ß. *pilul. de cynogloſſ.* Scr. ii. *ſyr. de portulac.* q. ſ.

F. Lambile.

Vel ℞. *Syr. myrtin. de portulaca*, an. Vnc. iß. *conſeru. roſar. rubrar. antiqu. fol. quercus* an. ʒ. v i. *tragacanth. amyli*, an. Scrup. ii. *rad. ſymphyt. terra ſigillata, boli Armena, lapid. hamatit.* ana Scr. j.

F. Eclegma.

Interim & poſt ſanguinis auerſiones (ante has enim topica apponere tutum non eſt, ne ab adſtringentibus ſanguis intrò compellatur, & venæ, quæ in alto ſunt, repleantur; vt & ſi ab externi aëris frigore vehementi ſanguis intrò ad pulmones pulſus ſit) nec topica omittantur, pectúſque inungatur oleo myrtino, maſtichino, roſarum, quibus addi poſſunt puluerес adſtringentes.

Vel fiat tale Cataplaſma:

℞. *Fol. plantagin. portulac. polygon.* an. M. i. *rad. ſymphyt. maior.* Vnc. i. *cortic. granator. farin. hord.* ana Vnc. ß. *cydon. ſiccor.* Drach. iij.

Coqu. in vino adſtringente ad mollitiem.

Contuſis adde *thuris, maſtich. boli Armena*, an. ʒ. iii. *corallor. rubr.* ʒ. i. *ol. roſac. & myrtin.* ana q. ſ.

F. Cataplaſma.

Si refrigeratio rupturæ vaſorum pulmonis occaſionem præbuit, Galenus, 5. *meth. med. cap.* 13. calefaciens ceratum ex thapſia pectori adhibet ad tollendam eam intemperiem. Sed ſi adhibendum eſt, diu tamen ibi non relinquendum, ne multum calefaciat, malum augeat,

augeat, ipſámque mortem inferat, cum magna Medici ignominiâ; qualem hiſtoriam recenſet Foreſtus, *lib.16. obſ.16.in ſcholio.*

Poſſent forſan etiam, vt in hæmorrhagiis, periapta, vt jaſpis, vmbilicus marinus, & ſimilia vſurpari.

Si vulnere pectoris in pulmones vſque penetrante ſit facta apertio vaſorum, vulnus curandum & conglutinandum, vt, *cap ſequenti*, dicetur.

Eroſio autem vaſorum pulmonis difficiliùs curatur, vt ſuprà dictum. Statim autem initio (vt & in anaſtomoſi ex ſanguine bilioſo) etiam bilis purganda, nec purgatio procraſtinanda; ne, dum ſtudemus acrimoniam humoris corrigere, ille acrimoniâ ſuâ maius malum inducat. Neque hîc concoctionem expectare opus eſt; cùm humor non ſit putridus ſeu crudus, & præterea tenuis, qui ductum medicamenti purgantis facilè ſequitur. Validiora tamen & calidiora purgantia vitanda, ne humorem magis agitent & acriorem reddant; vt & aloë, vtpote quæ venarum orificia aperire ſolet.

Peculiaris autem hîc offertur indicatio regenerandi partem eroſione deperditam. Id quod præſtant alimenta boni ſucci, vt ptiſana, lac, & quæ ex lacte conficiuntur, iuſcula gallinæ & carnes, & medicamenta carnem gignentia, qualia ſunt thus, maſtiche.

Si verò catarrhus adhuc adſit, qui è capite ad pulmones defluit, is primum cohibendus. Id quod triplici medicamentorum genere effectum dedit Galenus: 1. purgatione peccanti humori conueniente, 2. medicamento diaſpermato, quod ſomnum conciliat, ſenſum doloris tollit, tuſſim ſedat, & ſiccandi vim habet, cuius loco vti poſſumus theriacâ recente, pilulis de cynogloſſa, & ſimilibus. 3. cerato ex thapſia, vel ſtercore columbino capiti impoſito, vt catarrhi defluentis impetus prohibeatur, quod & alia huius generis medicamenta & cauteria præſtare poſſunt. Poſtea ægrum reficit cibis boni ſucci, frictione, inambulatione, balneo. Inprimis verò lac exhibet, quo neglecto malum vix ſanatur. Neque interim ſanguinis miſſionem negligit, ſed eam vel ſtatim, ſi abundet, vel, ſi paucior ſit, & prauus, vbi ægrũ cibis boni ſucci refecit, eam inſtituit.

Curationem hanc Galeni reprehendit quidem Trallianus, *lib.7.c.1.* verùm quid de ea ſentiendum ſit, ſuprà, *libr.1.part.2.cap.vlt.de catarrho,quaſt.1.* dictum.

Inter medicamenta autem, quæ vas eroſum claudunt, Trallianus, *allegato loco*, commendat lapidem hæmatitem, in ſubtiliſſimum puluerem tritum, quem Scr. IV. pondere circa principium, ſi magna ſit ſanguinis reiectio, in ſucco mali punici vel ſucco polygoni, ſin minor, cum ſola aqua tepida exhibet.

Vel ſuſpendatur lapis hæmatites tritus in linteolo in aqua, & nodulus exprimatur, vt aqua rubeſcat, addatúrque ſyrup. de portulaca, vel myrtinus. Exſiccat enim vlcus, & prohibet, ne pus generetur. Vtilis etiam eſt bolus Armena & terra Lemnia. Vt

℞. *Boli Armen.* Drach.ii. *ſpec.diatrag.frig.* Dra.i. *ſacchar.in aqua portulac.diſſol.* Vnc.iij.

F. Rotulæ, de quibus per interualla ſumantur ſex vel plures.

Vel ℞. *Conſeru.roſar.rubr.* ℥ ii. *rad.conſolid.maior.conditar.* vel *conſerua earum* Vnc.i. *boli Armen. maſtich.thur.* an. ʒ i. *hypociſt.* ʒ ß. Cum *ſyrupo de portulac.*

F. Electuarium.

Diæta.

Aër ſit temperatus, aut moderatè ad ſiccum & frigidum declinet. Calidus verò vt alia incommoda habet, de quo poſtea, *in quaſtione*, dicetur, ita etiam ſanguinis profuſiones inuehit. Victus ſit tenuis primis diebus, & vim adſtringendi habeat, vel emplaſticam. Vnde conueniunt ſorbitiones, ex ptiſana, pultéſque ex oryza, auenâ, farinâ hordei, tritici, & amylo cum lacte cocta, quibus ſi libet, addi poteſt conſerua roſar. antiqua. A nonnullis commendatur caro ſuilla, vt glutinoſa. Et recitat Suidas hiſtoriam Daminij Philoſophi, qui cum ſanguinis ſputo laboraret, oraculum de medicamento conſuluit, à quo reſponſum accepit, vt carne ſuilla veſceretur, quam quoties comedebat, ſanguinem non reiiciebat, vbi abſtinebat, ſanguinis fluor rediit. Lac etiam hîc optimum alimentum eſt, refértque Trallianus, ſe ſolius lactis vſu plures curaſſe. Nec inutilis eſt caſeus recens, non ſalſus. Ex oleribus conueniunt lactuca, acetoſa, & præcipuè portulaca, mala aurantia, granata. Abſtinendum verò à cibis flatulentis, ſalſis, acribus & aromatibus. Aceti quoque vſus, præſertim acris, non conuenit.

Potum quod attinet, exhibeatur aqua hordei cum melle vel ſaccharo, vbi abſtergendum, vbi verò glutinandum, aqua hordei chalybeata. Vel bibatur cereuiſia tenuior, aut lac amygdalar. dulcium, vt lac acidum ebutyratum. A vino verò abſtinendum. Æger non moueatur, ſed quieſcat, non clamet, non excandeſcat, &, quantum fieri poteſt, dormiat. In obæſioribus tamen ſomnus ſit interruptus, ne ſanguis nimius in thorace collectus dormientem ſuffocet. Videatur etiam Hippocrates, *lib.de intern.affection.mox ab initio.*

QVÆSTIO.

Qualis Aër in apertione vaſorum pulmonis ab aëre frigido conueniat?

Equidem principium eſt in methodo medendi, contraria contrariis curari, ac proinde etiam rationi conſentaneum videtur, vbi ab aëre frigido vas aliquod in pulmone ruptum eſt, aërem calidum adhibere. Contrà quia calidus aër dilatat, non tutum eſſe videtur, vaſe aliquo aperto eum adhibere. *Qualis aer in apertione vaſorum pulmonis ab aere frigido conueniat.*

Verum enim verò etſi plura in ruptura vaſorum pulmonis ſint indicantia: tamen quod maximè vrget, eſt ſanguinis fluxus; qui non ſolùm ſine vitæ detrimento largius effluere non poteſt ſed &, dum fluit, facit, vt vas claudi non poſſit, & quò diutius fluit, eo magis vas dilatat. Quapropter æger potius in aëre frigido, quàm calido, qui laxat, detineri debet. Etſi enim adhuc adſit aliqua intemperies frigida, quæ tuſſiculam aliquam excitare poſſit: tamen ſpiritus retentione facilè ſedari poteſt. Et ipſe aër frigidus, in quo æger domi concluſus degit, non eſt tam frigidus vt ad rupturam vaſis amplius aliquid facere poſſit. Et ipſe, vt ſuprà dictum, aër frigidus vaſa non rumpit; modò plenitudo ſanguinis dempta ſit, & æger ab omni motu violento ceſſet, nullum ab eo periculum eſt. Aër tamen ille moderatè ſit frigidus. Et quod in ruptura vaſorum pulmonis in principio calida non conueniant, etiam vbi ab aëre frigido eſt ruptura, exemplo etiam docuit Galenus, *5.meth.med.c.13.* in iuuene, qui ex refrigerato pectore ſanguinem exſpuebat; cui intrò nihil calidi adhibuit.

CAPVT VII.

De Grandine, Calculo & Vermibus in pulmone genitis.

Res planè alienas quandoque in pulmone generari obſeruatum eſt, Grandines, Calculos, imò Oſſa & vermes, quæ non ſolum anguſtiam vaſorum pulmonum parere poſſunt, ſed & aliis modis præter naturam ſunt, & à pleriſque ad morbos numeri referuntur: de quo iam non diſputamus; cùm ea de re dictum ſit *in Inſtitutionibus.*

Galenus, vt, *4.de loc.affect.cap.8.* refert, quendam vidit, qui grandines erui magnitudine è pulmone eiecit. Ipſe

Ipſe idem in quodam viro docto & olim Profeſſore huius Academiæ obſeruaui, qui grandines colore albo & duros è pulmone eiecit, & tandem phthiſi correptus ac mortuus eſt. Si materia illa ſit copioſior, & in maiorem molem concreſcat, calculi inde fiunt; id quod Trallianus, *lib. 5 cap. 4.* Paulus Ægineta, *lib. 3. cap. 31.* & alij Autores annotarunt, quos allegaui Inſtitut. *lib. 2. part. 2. cap. 9.*

Oſſa pulmonibus impacta vidit Columbus, vt annotauit *lib. 15. Anatomiæ.*

Caruncùlas etiam & veſiculas piſcium veſicis ſimiles interdum è pulmonibus eiici obſeruatum, vt eius rei hiſtorias collegit Schenckius, *lib. 2. obſeru. 50.*

Tandem quoque vermiculos, & quidem non vnius figuræ, è pulmonibus eiectos, obſeruatum à Medicis, vt apud eundem Schenckium, *lib. 2. obſ. 51.* videre eſt.

Cauſſa.

Cauſſa. Galenus, *loco allegato*, ex lento humore, qui antea tuſſi reiiciebatur, retento, ſiccato, induratóque grandines generari ſtatuit. Et reuera humor craſſus & viſcidus calculorum in pulmonibus eſt materia, facitque ad concretionem etiam exſiccatio & pulmonum caliditas. Vnde Fernelius, *lib. 5. de part. morb. & ſympt. c. 10.* inuenit in diſſectis grandines alios veteris caſei conſiſtentia incipientes, alios gypſeæ pituitæ duritie. Verùm etiam interna vis ad coagulandum tendens, quæ in aliarum partium calculis generandis concurrit & hîc admittenda eſt: de quo alibi diximus.

Vermium quoque cauſſa, quæ in aliarum partium vermibus concurrit, vt, 5 *in Inſtitut. loc. alleg.* diximus, etiam hîc locum habet.

Signa diagnoſtica.

Signa. Calculos & vermes in pulmonibus hærentes difficulter omnino cognoſci, diximus, *capite præcedente* 4. & vix certò cognoſcuntur, niſi tuſſi reiiciantur. Præcedit tamen plerumque hæc mala tuſſis diuturnior, quæ nullis, etiam efficaciſſimis, remediis tollitur.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Raró autem hiſce malis correpti conualeſcunt, ſed plerumque pulmones à calculis & vermibus, tum à conatu in tuſſi, quæ ad ea reiicienda requiritur, læduntur, vnde phthiſis & tandem mors ſequitur, vt ex hiſtoriis antea allegatis videre eſt.

Curatio.

Curatio grandinum & calculorum pulmonis. Res iſtæ cùm ſint toto genere præter naturam, à corpore emotionem indicant, quod quomodo fieri debeat, porrò videndum. Quomodo enim qui grandines & calculos è pulmone reiiciunt, curandi ſint, Galenus & Alexand. Trallianus diſſentiunt. Galenus, *4. de loc. affect. cap. 8.* medicamentum in potu dedit, quod aſthmaticis exhibetur, vnde æger minorem quidem grandinem exſpuit, atque in longiore, quam antea interuallo, poſt plures tandem annos mortuus eſt. Trallianus verò, *loc. allegat.* Galenum reprehendit, quod refrigerantia neglexerit, & calida adhibuerit, Mithridatium, Athanaſiam; theriacam, & ſimilia acria & extenuantia medicamenta. Verùm in eo quidem fallitur Trallianus, quod ſcribit, Galenum Mithridatium, Athanaſiam & theriacam illis, qui grandines reiecerunt, exhibuiſſe; cùm ad vlcus pulmonis ea adhibuiſſe, ad grandines verò ea, quæ aſthmaticis conueniunt, conſtet. Rem tamen ipſam quod attinet, ea, quæ ſimpliciter calefaciunt, non adeò conuenire videntur in grandine & calculo iam facto in pulmonibus, cùm exſiccando duriorem efficerent; niſi peculiarem vim calculum frangendi habeant, præſertim, ſi adhuc materia in iis contineatur, quæ calefacientium & exſiccantium vſu potiùs indurari poſſit. Sed ſolùm conueniunt materiæ grandinem & calculos facturæ; modò non iam concreſcere incipiat.

Dodonæus, vt, *obſeru. med. cap. 11.* docet, feliciter vſus eſt Syrupo hoc modo parato:

℞. *Adianti veri, adianti albi*, id eſt, *rut. murar.* an. ℥. iß, *glycyrrh.* Vnc. ii. *rad. ruſci, aſparag.* ana Vnc. i. *ſem. maluæ*, Dra. ii. *aqu. pur.* ℔. iv.

Coqu. ad remanentiam ℔. ii.

Colat. adde *ſacchari*, Vnc. xii. *mell. candidiſſ.* Vnc. iij. *aqu. hyſſop.* Vnc. iv.

Coqu. ad Syrupi conſiſtentiam.

Curatio caruncularum in pulmonibus genitarum. Vermium. Si carunculæ & veſiculæ è pulmonibus reiiciantur, exhibeatur loch ſanum & expert. de pulmon. vulpis cum flore vel lacte ſulphuris.

Ad vermes in pulmonibus genitos [illegible] ſuccus marrubij cum melle miſtus, quem æger ſæpius lambat.

Morbi pulmonis in numero Deficiente.

Pulmonis morbi in numero deficiente. Aliquando vnus pulmo deeſt, idque vel ab ortu, vt obſeruauit Columbus, *lib. 15. Anatom.* vel vbi poſt abſceſſus & vulnera corrumpitur. Verùm mala hæc incurabilia ſunt.

CAPVT VIII.

De Tuberculis pulmonis.

Tubercula pulmonis. PRæter inflammationem pulmonis, de qua ſuprà dictum, quæ fit ex materia in pulmonis ſubſtantiam imbibitâ, & in totum viſcus diſperſa, etiam tubercula in pulmone generantur ex materia collecta in vna parte, & inde extuberante; de quibus agit Hippocrates, *lib. 1 de morbis*, & hoc loco agendum videtur. Sunt autem illa tubercula alia Cruda, *Cruda* quorum, *capite 4.* etiam mentio facta eſt, quæ ex materia, quæ nunquam ſuppuratur, generantur; quorum meminit Hippocrates, *lib. 3. de artic. text. 9.* & Galenus, *in comm.* &, *4. de loc. affect. c. vlt.* in hiſtoria Antipatri, &, *6. aph. 46.* quæ nunquam ad ſuppurationem deducta & nulla febre comitante ſolâ magnitudine, cum admodum adaucta eſt, excluſis in totum ſpiritus viis, ægrum interimunt: alia quæ Suppurantur, *Suppurata* de quibus præcipuè, *alleg. modò loc.* Hippocrates agit.

Cauſſa. Generantur autem iſta dupliciter: vel per affluxionem materiæ, vel per congeſtionem: & per congeſtionem rurſum dupliciter, dum materia in vna aliqua parte ſolùm, ſed ſine veſiculâ concluſa colligitur, aut materia in ciſta peculiariter efformata coaceruatur. Materiam verò tuberculorum in pulmone Hippocrates duplicem ſtatuit, bilem & pituitam, id eſt, humores calidos & frigidos. Proueniunt verò præcipuè ab externâ aliqua violentiâ, vt Hippocrates, *lib. de ſalubri diæta*, docet his verbis: *Quibuſcunque autem dolores fiunt ex viſceribus ſiue ex exercitiis, ſiue ex aliquo alio labore, his quieſcere conducit cibis abſtinentes: potatione autem vtantur, quæ quàm pauciſſima in corpus aſſumpta plurimum vrinæ ducat, quo venæ viſceribus inſitæ non diſtendantur repletæ. Ex talibus enim tubercula oriuntur & febres.* Hæc Hippocrates. Etenim ſiue ex cauſſa internâ ſiue externâ venæ violenter diſtendantur, progerminant, & ſimul materiam loco diſtento ſubminiſtrant, ſeu ſanguinem naturalem, ſeu humores vitioſos, è quibus formantur tubercula.

Abſurdum tamen non videtur, etiam ſine externa violentia à cauſſa interna talia tubercula fieri poſſe. Si enim tumores alij maiores, in quibuſcunque corporis

partibus, nulla externâ violentiâ concurrente, excitari poſſunt; cur non etiam tubercula hæc eodem modo generari poſſunt?

Signa Diagnoſtica.

Tubercula hæc cognitu ſunt difficilia. Sic affecti tamen ſublivido ferè ſunt faciei colore, iiſque lingua lentore quodam eſt oppleta, maximè cum longè à cibo abſunt, & corporis agitatione, aut potu cibóve calidiore vrina facile tingitur, & pulſus citatur, citra tamen vllam ſpirandi difficultatem. Interdum verò poſt concitatiorem corporis motum pilulæ paruæ & globuli inſtar piſi exigui redduntur è pulmone membranula incluſi, qui contriti digitis pus reddunt interdum fœtidiſſimum. Aliàs tubercula cruda, & quæ non ſuppurantur, cognitione difficilia ſunt, & non, niſi, cum ad tantum incrementum peruenerint, vt ſpirationem lædant, cognoſcuntur. Reliqua quod attinet, ſi hæc tubercula ſint in arteriis læuibus vel in parte arterias læues comprimente, mutantur pulſus in ordine, & inæquales in magnitudine, celeritate, & frequentia fiunt; quæ inæqualitas indies pro ratione augmenti tuberculi augetur, vt quandoque pulſus intermittens intercidat. Si fiant in pulmonum ſubſtantia, tuſſim ſiccam & leuem quandam ſpirandi difficultatem excitant, quæ prout tuberculum augetur, & ipſa augetur. Si in arteriis aſperis tuberculum tale generetur, ſtatim tuſſis moleſta & ſpirandi difficultas excitatur, ac pro morbi incremento tuſſis fit grauior & ſpirandi difficultas ſæpe tanta, vt æger erecta ceruice reſpirare cogatur, & ſuffocatio impendeat, tandémque æger ſuffocetur.

Præterea ſi tubercula ſint vel in aſperis arteriis, vel in externa pulmonum ſuperficie protuberantia, dolor quidam leuis ægros continuò affligit, & inprimis, vbi vehementiùs & concitato motu mouentur, ibi ſpirandi difficultas ſimul inualeſcit.

Si autem tubercula ſint vel in arteriis læuibus, vel in pulmonis ſubſtantia, nullus dolor percipitur.

Si verò res jam eò redeat, vt ſuppuratio expectanda ſit, febris accidit, niſi materia tuberculi proprio folliculo ſit incluſa. Tum enim putridi vapores ad cor exhalare, & febrem accendere nequeunt. Inualeſcente jam putredine, omnia accidentia fiunt majora, dolores majores, tuſſis vehementior, quæ non amplius ſicca eſt, ſed humida, reſudante aliqua materiæ particulâ. Et quidem dolores ſunt vel antè vel retrò, prout tuberculum vel ad anteriorem, vel ad poſteriorem partem vergit. Nam dum tubercula iſta fiunt, & ſuppurari incipiunt, in membro ſenſum non habente dolorem non pariunt; dum verò ſuppuratione facta extrà prominent, & membranam pulmonis diſtendunt, dolorem excitant.

Pertinet huc & locus Hippocratis, *lib. 2. de morbis. Si tuberculum, inquit, in pulmone exortum fuerit, tuſſis detinet, ſpirandique difficultas, quæ non niſi erecta ceruice obitur, dolor acutus pectus & latera occupat, & ad decimum quartum diem ita afficitur. Pleriſque enim tot diebus inflammationem concipit, ſed & caput, & palpebras dolor vexat, videre nequit, corpus ſubfuluum euadit, & puſtulis velut ex igne rubentibus completur.*

Tubercula autem, quæ folliculo ſuo includuntur, cognoſcere difficile eſt; quia febris hîc nulla excitatur; cùm materia in folliculo ſuo concluſa ad cor vapores mittere non poſſit. Quo pertinet aphoriſmus Hippocratis 41. *ſect. 6. Quibus ſuppuratio in corpore abdita non innoteſcit, ob craſſitudinem vel puris vel loci ſe non prodit.* Hinc interdum nonnulli, qui nullâ febre laborarunt, diſrupto tali tuberculo, vel ſani euaſerint, pure ſalubriter rejecto, vel à pure erumpente ſtatim ſuffocati ſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Vt æger ex hoc malo conualeſcat, quinque conditiones requirit Hippocrates, *loco allegato*: 1. eſt, vt ſuppuratio citò fiat. 2. vt facta ſuppuratione pus citò erumpat. 3. vt non ad inferiora, ſed ad ſuperiora erumpat, & per tuſſim reiiciatur. 4. vt totum pus euacuetur. 5. vt venter, id eſt, cauitas illa, in qua pus continebatur, perfectè agglutinetur.

2. Si verò aliqua ex hiſce conditionibus deſit, æger non conualeſcit. Si enim pus non erumpat, æger tandem præcedentibus doloribus vehementibus, inediâ, tuſſi, febri vt plurimum interit. Si verò tardè erumpat, ægríque viribus jam deficientibus, iiſdem de cauſſis æger moritur. Si verò pus non per tuſſim reiiciatur, ſed ad inferiora conuertatur, morbus fit vel difficilis vel lethalis. Dum enim tuberculo rupto pus in pulmonem & ſupra ſeptum tranſuerſum effunditur, ſi à natura id euacuetur integrè, & locus, in quo in pulmone pus continebatur, integrè coaleſcat, euadunt quidem ægri, ſed cum difficultate. Si verò pus non ſtatim euacuetur, vel ægrum ſuffocat, vel dum ſupra ſeptum tranſuerſum moram agit, id praua qualitate inficit, & tandem corrumpit atque exulcerat, vnde mors ſequitur. De quo Hippocrates *ſ. 7. aphor. 8. A tuberculi intus eruptione exſolutio, vomitus & animi defectio fit.* Si enim tuberculum ſubitò rumpatur, vapores ex pure ſubitò ad cor penetrant, vnde fit leue animi deliquium, & hinc vomitus vel ſyncope. Vomitus quidem, ſi pus extra prorumpit & excernitur (per vomitum enim intelligit omnem per os ſubitò factam euacuationem) ſyncope autem, ſi ad interiora pus vergat, & ad cor ruat. Si verò pulmo non exactè ſanetur, & cauitas, in qua pus continebatur, non agglutinetur, vlcus paulatim inde generatur, & tandem fit phthiſis.

Curatio.

Curatio.

Cùm ſpes ſalutis vnica in hoc morbo ſita ſit in puris citâ & perfecta euacuatione & pulmonis agglutinatione; id partim fit à natura, partim ab arte. Suppuratio & puris per tuſſim rejectio quidem à natura inſtituitur; vt autem pus totum & perfectè expurgetur, naturæ ars ſuccurrere poteſt. Ita etiamſi agglutinatio pulmonis naturæ opus ſit; tamen & hîc ars naturam adiuuare poteſt, & quidem iis medicamentis, quæ poſtea, *de vlcere pulmonis*, proponentur. Vt autem pus ſurſum vel deorſum erumpat, id prouenit ex ſitu tuberculi, qua in re ars naturam nihil juuare poteſt.

CAPVT IX.

De Hydrope & Hydatidibus pulmonis.

Hydrops pulmonis.

NOnnunquam, & forſan ſæpius, quàm vulgò putatur, aqua in pulmone colligitur, quod malum Hydrops pulmonis appellatur; quod deſcripſiſſe putatur Hippocrates, 2. *de morb.* his verbis: *Febris & tuſſis tenet, & acceruatim reſpirat, & pedes tument, & vngues contrahuntur, & patiuntur talia, qualia is, qui ſuppuratus eſt, ſed debilius & diuturnius. Etſi quid infundas, aut fotum aut ſuffitum adhibeas, pus non ſequitur, atque ex hoc ſanè cognoueris, non pus, ſed aquam intus eſſe. Etſi multo tempore aure ad latera adhibitâ audire tentaueris, ebullit intus veluti acetum, & hoc quidem aliquando patitur, poſtea erumpit ad aluum, & ſtatim quidem ſanus eſſe videtur ac à morbo liberatus. Verum progreſſu temporis aluus incenditur eadémque illa patitur, & adhuc amplius. Aliqui etiam intumeſcunt, ventre, ſcroto, & facie.* In quo loco hoc notandum, etſi in editionibus omnibus legatur ὄζει, olet, & ita etiam Foeſius hunc locum vertit: quia tamen odor aure non percipitur, rectè vertit

Ian. Cornarius, bullit intus, & legendum procul dubio ζέει. Verùm pulmo vix ſolus hydropem patitur, ſed hydrops pulmonis & thoracis ferè concurrunt, atque hic ille locus Hippocratis, quem pro hydrope pulmonis allegant, potiùs de hydrope pectoris loqui videtur. Ideóque mali hujus hoc loco ſaltem mentionem facere voluimus. Poſtea verò, *de hydrope pectoris, ſeu thoracis*, plura hac de re dicentur.

Hydatides pulmonis.

Hydatides pulmonis. Cognatum hydropi malum ſunt hydatides pulmonis, veſicæ ſcilicet aquâ plenæ, quæ externam ejus ſuperficiem occupant, quæque oriuntur ex ſeroſo & tenui humore, qui raram pulmonis ſubſtantiam pertranſit, & ſub membrana ejus, quæ denſior eſt, hæret & ſubſiſtit. De quo Hippocrates, *lib. de intern. affectib. Fit enim hydrops, ſi tubercula in pulmone fuerint enata & & aqua repleta & in pectore rupta. Quod autem fiat etiam à tuberculis hydrops, teſtimonium habeo in boue & in cane & in ſue. In his quadrupedibus maximè fiunt tubercula in pulmone, quæ aquam habent. Si enim diſſecueris, citò cognoſces. Nam fluet aqua.* Hæc Hippocrates.

CAPVT X.

De pulmonum cum latere Coalitu.

Pulmonum cum latere coalitus. NOnnunquam etiam pulmones cum membranâ coſtas ſuccingente Coaleſcunt. Hippocrates, vel quicunque autor fuerit, pulmonis ad latus prolapſum appellat, & de malo hoc agit, *lib. 2. de morbis.*

Cauſſæ.

Cauſſa. Interna. Ortum habet hoc vitium à cauſſa vel interna, vel externa. A cauſſa interna interdum à primo ortu & malâ conformatione hoc accidit; interdum poſtea membranæ thoracem inueſtienti pulmo agglutinatur, cum pituita aliqua viſcida & tenax inter pulmonis lobos & thoracis membranam inhæret, partéſque has duas infarciens implicat ac veluti colligat.

Externa. A cauſſa verò externa malum ortum habet, cum confoſſo aut vulnerato thorace, aut empyemate per ſectionem curato, pulmo membranæ huic agglutinatur. Quod etiam poſt pleuritidem fieri impoſſibile non eſt. Vt enim aliæ partes vulneratæ, vel exulceratæ, ſi non rectè tractentur, coaleſcere poſſunt; ita & pulmo membranæ thoracem inueſtienti agglutinari poteſt. Hippocrates, *de locis in homine*, addit exſiccationem à ſiti, dum ſcribit: *Lateralis morbus ſiccus citra fluxionem oritur, cum ex vehementi ſiti pulmo admodum reſiccatus fuerit. Pulmo enim cùm ſiccus exiſtat, ubi ampliùs, quàm pro natura, reſiccatus fuerit gracilis euadit, & impotens redditus, ad latus præ impotentia inclinatur, ipſúmque contingit, eóque contacto cùm humidum exiſtat, ei adhæreſcit, & morbum lateralem facit.*

Signa Diagnoſtica.

Signa. *Si*, vt Hippocrates habet, *pulmo ad latus prolapſus ſit, tuſſis tenet & erectâ ceruice ſpiratio*, (nam pulmo non integer, ſed ex altera tantùm parte liberè moueri poteſt) *& ſaliua tuſſi reijcitur alba*, (nam pituita peccat, iſque humor ſolùm ad aſperas arterias reſidet) & *dolor ad pectus aut dorſum emergit, & incumbens pulmo impellit, & graue quid in pectore incumbere videtur, & dolores acuti pungunt*, (nam ex pulmonis motu eâ parte, quâ pulmo membranæ cohæret, dolor percipitur, & membrana reliqua huic membranæ conſentit, dolórque is propter membranam affectam eſt pungitiuus) *& ſanguis ſtridet veluti pellis, & ſpirationem prohibet*, (ſanguis nimirum in vaſis thoracis exiſtens commotus edit ſibilum illum, quem lora emollita & aquâ macerata excitant, ſanguiſque ad intra ex difficili reſpiratione commotus, & in anguſtias redactus, ſibilum quendam edere videtur, qui tamen non niſi ab ipſo ægro percipitur.) *Et ad affectum quidem latus decubitum ſuſtinet, non autem ad ſanum, verùm veluti graue quiddam ipſi de latere dependere videtur, & per pectus ſe tranſpirare putat.* Etenim dum æger in latere affecto decumbit, pars affecta in proprio loco quieſcit, dum autem in oppoſitum ſe conuertit, pars affecta diſtrahitur, & pulmo à latere, cui cohæret, quaſi auellitur, vnde veluti pondus quoddam ex eo latere dependere videtur.

Prognoſtica.

1. Malum hoc etſi lethale non ſit, tamen moleſtiam & dolorem non paruum exhibet. *Prognoſticum.*
2. Si à primo ortu ſit, incurabile eſt.
3. Coalitus ex ſiccitate periculoſus non eſt. Intra ſeptimum diem enim coaleſcit. Hippocrates, *de loc. in homine.*

Curatio.

In hoc affectu curando, ſi malum ab interna cauſſa, pituita ſcilicet, ortum habeat, ea præparanda & euacuanda; vt, *cap. 4.* dictum. Reliquam curationem quod attinet. Hippocrates, *loc. alleg.* tria inſtituit. 1. eſt, vt materia concoquatur & leniatur, qua de cauſſa bis de die calidâ multâ lauare jubet. 2. Pituitam & materiam, quæ pulmones cum coſtis connectit, exſiccat & abſumit, in quem finem à balneo vinum album modico melle admixto, & dauci & centaurij minor. ſeminibus tritis additis exhibet. 3. vt pulmo cohærens lateri laxetur, & à membranis thoracis ſeparetur, veſicam bubulam aquâ tepidâ ſemiplenam lateri apponit & alligat. Quia tamen idem Hippocrates, *6. epidem. ſect. 8. text. 51.* eum, cui apex hepatis complicatus erat, concuſſione corporis ſanauit: eadem & hîc, vt pulmo à latere ſeparetur, vſurpari poteſt. Alimenti verò loco ptiſanæ ſuccum tepidum & vinum aquoſum ſuprabibendum præbet. *Curatio in cauſſa interna.*

Si verò à cauſſa externa hoc malum proueniat, aut cum quis purulentus factus fuerit. Hippocrates mox duplici auxilio vtitur. Primò inter os vulneris immittit veſicam fiſtulæ alligatam, quâ per flatum immiſſum poſſint prædictæ partes ſeparari: deinde penicillum ſtanneum indit, ac vlterius propellit, quò pulmo à cohærente membranâ ſeparetur. *A cauſſa externa.*

CAPVT XI.

De Pulmonis Vulneribus.

SI thorax de cuius vulneribus poſtea dicetur, à re aliqua ſecante, vel perforante vulneretur, ita vt vulnus ad interiora penetret, ſæpe pulmo ſimul cum ſuis vaſis vulneratur. *Pulmonis vulnera.*

Signa Diagnoſtica.

Vulnerati autem pulmonis ſigna, vt Celſus, *lib. 5. cap. 26.* & Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 88.* docent, ſunt, ſi cum penetrante thoracis vulnere adſit reſpirationis difficultas, tuſſis aſſidua & ſpumans ex ore ſanguinis cum tuſſi rejectio, & ex pectore rubens ſpumanſque ſanguis ſine dolore effluat. Ceruicis venæ turgidæ ſunt, linguæ color mutatur, facies modò rubicunda, modò pallida apparet, & ſi profundum ſit vulnus, tandem pallida remanet. *Signa.*

An verò vaſa, an potiùs ſubſtantia pulmonis ſit vulnerata.

nerata, etiam ſignis quibuſdam cognoſcitur. Vaſorum vulneratorum ſigna ſunt ſanguis ſpumoſus interdum rubicundus, interdum niger effluens, perpetua tuſſis, ſicca vel humida, niſi virium imbecillitas aut pulmonum oppreſſio à ſanguine adſit, aut niſi ſuperficiarium ac leue ſit vulnus.

Cum caro pulmonum vulnerata eſt, nec cruenta exſpuitio, nec tuſſis vlla vrget, quia ſanguis in cauum thoracis deſtillat: ſed reſpiratio eſt difficilis, viciſſitudo caloris & frigoris, propter halitus è corde, qui ſtatim diſcutiuntur, crebra faciei characteris mutatio.

Poſt ſigna hîc meritò recenſeo hiſtoriam ſequentem, quæ de viis etiam, quibus materia è pectore euacuatur, cogitandi anſam præbet. Studioſus quidam anno 1623. menſe Iulio, noctu vulnus accepit in pectore, gladio non lato in dextra parte circa coſtam tertiam propè alam in pectus adacto, & è regione prope ſpinam exeunte, vt de læſo pulmone nihil dubitatum fuerit, cùm & ſpiritus cum ſono magno è vulnere exierit, & maxima ſanguinis copia è vulnere effuſa fuerit. Conquerebatur ſimul de dolore ſummo & contractione abdominis, quæ procul dubio à conuulſione partium membranoſarum abdominis erat, orta à conſenſu membranarum thoracis cum membranis abdominis, & procul dubio à tendinibus muſculi thoracis quarti læſis. Accedebat & hoc, quod thorax præcipue circa diaphragma, imò collum etiam manifeſtè intumeſcebat. Primo die ſanguis ſatis copioſus è vulnere effluxit, poſtea verò nullus: poſt octo dies tamen è vulnere in dorſo pus ſatis copioſum effluxit aliquot diebus. Tuſſiit verò nihil, neque ſanguinem per tuſſim alicujus momenti ejecit, per dies tamen aliquot ſputum album ſatis copioſum, cum ſcreatu potiùs, quàm tuſſi, vnde tumor in collo euanuit. Tumor ille, qui ad muſculos erat circa diaphragma, vbi humoris ſub cute collecti fluctuatio etiam digitis percipiebatur, ſuprà & infra diaphragma, cataplaſmatis diſcutientibus adhibitis euanuit. Primis diebus ſemel atque iterum etiam aliquid ſanguinis per aluum dejectum eſt. Ex quibus apparet, ad humorum tranſlationem non ſemper viis manifeſtis opus eſſe, ſed ſufficere etiam Hippocratis occultam ξύῤῥοιαν.

Prognoſtica.

1. Magna pulmonis vulnera, & præcipuè ſi vaſa magna & bronchia læſa ſunt (cum tum ſanguis vix ſiſti poſſit) plerumque lethalia ſunt.

2. Parua verò, & vbi inſignia vaſa non ſunt læſa, etſi ſatis periculoſa ſint, ſæpe tamen curantur, cujus rei obſeruationes paſſim extant. Et ille Studioſus, cujus modò mentionem feci, integrè ante finem menſis potionibus ex plantis vulnerariis & pectoralibus, aliiſque conuenientibus medicamentis conualuit, & nunc etiam anno 1629. bene valet.

3. Refert etiam Andr. à Cruce, *lib. 4. chirurg. tract. 2. cap. 5.* etiam pulmonum lobis, qui per thoracis vulnera prominebant, abſciſſis ægrum ſanatum fuiſſe.

4. Si pulmonis vulneri accedit inflammatio, exigua ſpes eſt de ejus curatione; quia pus, quod generatur, ſine tuſſi expurgari non poteſt, qua vulneris conglutinatio impeditur.

Indicationes & Curatio.

In pulmonis vulneribus danda opera, vt primùm ſanguinis profuſio, quæ ob inſignia pulmonis vaſa accidere ſolet, ſiſtatur, & inflammatio, cui pulmo obnoxius eſt, ſiſtatur, tandémque vulnus glutinetur, ſanguis verò, qui in cauitatem thoracis effuſus eſt, euacuetur. Itaque vt inflammatio præcaueatur, niſi antea nimia ſanguinis profuſione vires dejectæ ſint, vena aperienda. Si vulnus ſit anguſtum, vt ſanguini exitus non pateat, ſcalpello ampliandum. In operatione verò æger ſpiritum emittat, quò pulmones collabantur.

Deinde medicamenta adſtringentia & emplaſtica adhibenda, quæ & ſanguinem ſiſtunt, & inflammationem prohibent & vulnus glutinant.

Sunt autem illa medicamenta alia topica, quæ in cauitatem thoracis induntur & infunduntur; alia interna, quæ ore ſumuntur.

Topica autem eligenda talia, quæ minimè mordicant, neque malignam aliquam qualitatem obtinent. Atque ob id metallica ferè omnia & ſalinas qualitates obtinentia, etſi aliis vulneribus commoda ſint, in vulneribus pulmonis omittenda.

Commoda ergo hîc ſunt *bolus Armena, terra ſigillata, thus, maſtiche; balauſtia, acacia, tragacantha, gummi Arabicum*, & alia, quæ nullum viſceribus internis damnum inferunt.

Fiat ergò puluis ex thuris, maſtich. & boli Armenæ part. æqual. qui vulneri ſeu per cannulam infletur, ſeu vino nigro auſtero aut decocto plantag. roſar. rubrar. equiſeti dilutus immittatur. Vt verò puluis pulmoni vulnerato applicetur, jubendum, vt æger ſpiritum attrahat, quo pulmones inflentur, ſpiritúmque eo vſque contineat, quò puluere vulnus conſperſum ſit.

Eſt & hoc in pectoris vulneribus vtiliſſimum:

℞. *Rad. conſolid. major. tormentill. caryophyll.* an. Vnc. ſem. *roſar. rubr.* M. ſem. *maſtich. fol. oliua*, ana Drach. ii. *myrrh. aloës*, ana Drach. i. Coqu. in aqu. hordei.

Colat. ℞. ℔. j. *ſyr. myrtin. de roſis ſiccis*, an. Vnc. i. *mellis roſati colati* Vnc. ii. Miſce.

Interna autem, & quæ per os exhibentur, parantur ex herbis vulnerariis dictis, atque è quibus potiones vulnerariæ parari ſolent; de quibus in Inſtitut. dictum: è quibus eligantur ea, quæ ſimul thoraci, pectori & pulmoni dicata ſunt, aut hæc iis miſceantur.

Parantur nimirum ex *fragaria, veronica, ſcabioſa, alchymilla, virga aur. ſanicula*, & aliis hujuſmodi. E. g.

℞. *Fragar. ſanic. ſcabioſ. pulmonar. vtriuſque* ana M. ſem. *alchymill. flor. roſar. rubr. ſcabioſæ*. an. P. ii. *jujub.* N. x. Coqu. in ſ. q. aquæ hord. ſ.

Colaturæ ℞. ℔. j. Adde *julebi roſar.* Vnc. ii. Miſce.

Vel ℞. *Achillea, peruinca, veronica, fragar. pulmonar. Gallic. tuſſilag.* ana M. j. *fol. labri Veneris, prunell. agrimon. ſcabioſæ, aſter. Attic. ſanicul. arnogloſſ.* ana M. j. *rad. angelic.* Vnc. i. Conciſa infundantur in *vini albi, aq. ſcabioſ. tuſſilag.* ana Vnc. XXXII. *ſacch. fini* Vnc. iii. Coq. in vaſe duplici horis VI.

Colentur. Doſis Vnc. ij. manè & veſperi.

Vel hoc, quod etiam in ſclopetorum vulneribus commendatur.

℞. *Pulmonar.* M. iij. *artemiſiæ, conſolidæ acutæ*, ana M. j. Adde *ſacch. opt.* Vnc. iij.

Coqu. in *vini & aq.* ℔. ſem. in vaſe duplici.

Vel ℞. *Hordei mundi* M. i. bulliat ad crepaturam. Poſtea adde *herb. tuſſilag. veronic. ſcabioſ. pulmonar. maculoſæ & quercin.* an. M. ſem. *ſanguiſorb. conſolid. Saracenic. alchymill.* ana P. ij. *cinamomi* Drach. iii. *jujubarum* N. VI. *paſſul. vino ablut.* Vnc. ſem. Coqu. & colentur.

Commendatur in hunc vſum etiam medicamentum, quod diaſpermaton appellatur, & Galeno frequenter in vſu fuit in vulneribus pectoris, *5. meth. cap. 13. & 14.* Verùm quale illud fuerit, apud Galenum reperire non potui. Etiamſi enim apud antiquos quædam diaſpermaton deſcriptiones exſtant; tamen huic ſcopo non planè ſatisfaciunt. Quia verò Galenus id medicamentum exhibuit, vt ſomnum conciliaret, & ſenſum doloris leuaret, nonnulli ejus loco electuario diacodion vtuntur, vtpote quod, vt Galenus, *lib. 7. de compoſ. medicam. ſec. loc.* docet, in his, qui ſomno indigent, & quibus à capite in aſperam arteriam fluxiones fiunt, vtile eſt. Sed quia medicamenti diacodion variæ

variæ exſtant deſcriptiones, hanc huic affectui magis conuenire experientia comprobauit:

℞. *Capit. papauer. albi* N. x. *nigri* N. v. *jujub. ſebeſt.* an. N. v. *ſem. lactuc. malu.* an. Drach. j. *ſcariol.* Drach. ij. *cydon.* Drach. j. ſem.

Contuſa infundantur in aquæ ℔. ſem. vel q. ſ.

Hinc coqu. ad tertiæ partis conſumptionem.

Colaturæ adde *myrrh. croci, hypociſt. acaciæ*, ana Drach. ſ. in.

Atque iterum coqu. ad tertiæ partis conſumptionem.

Poſtea adde *diatragacanth. albi*, Vnc. ii.

Tandémque add. vel mellis ℔. ſem. & coqu. ad mellis conſiſtentiam ac colentur, fiatque Eclegma; vel decocto colato & ad mellis conſiſtentiam cocto add. ſacchari q. ſ. & fiat confectio in Rotulis.

Æger in latere affecto decumbat, vt ſanguis, qui in thoracem effuſus eſt, per vulnus effluat commodiùs.

Si aliqua pars pulmonis è vulnere emineat, & liueſcere ac nigreſcere incipiat, atque ita corruptionis notas exhibeat, ea ferro abſcindenda.

Diæta.

Diæta. Victus primò ſit tenuis, vt bona nutritio etiam in pulmone procuretur. Abſtineat æger ab acidis, acribus, ſalſis, pinguibus. Vtatur cibis boni ſucci, qui mediocrem vim adſtringendi & emplaſticam habent, ex ptiſana, oryza, amylo, cydoniis, amygdalis. Vinum parùm commodum eſt, niſi forſan virium debilitas id requirat. Æger tuſſim, quantum fieri poteſt, præcaueat, nec multùm loquatur, nec magnâ reſpiratione vtatur, nec rideat. Etiam ſanatus motum vehementem caueat, & propterea non ſtatim vel curru vel equo vehatur, vitet iram, clamores, Venerem.

CAPVT XII.

De Vlceribus pulmonum, & Phthiſi.

CVm poſt vaſorum pulmonis apertionem, vt vulnera pulmonis ſæpe vlcus pulmonis ſequatur, reſtat tandem, vt inter morbos pulmonis de ejus Vlceribus dicatur. Quæ autem de Vlceribus pulmonis dici poſſunt, plerique in capite de phthiſi tradere ſolent; cùm vlcera pulmonis phthiſis ferè ſequi ſoleat. Quapropter & nos hoc capite aliquam phthiſeos mentionem faciemus. Etſi enim ipſa phthiſis non pulmonis, ſed totius corporis affectio ſit, cauſſa tamen ejus à pulmone prouenit.

Phthiſis. *φθίσεως*, quam Latini Tabem appellant, vocabulum in genere pro omni totius corporis extenuatione & imminutione, quacunque de cauſſa & occaſione ortâ, accipitur, ita, vt ſub eâ comprehendatur non ſolùm ea corporis extenuatio, quæ ab vlcere pulmonis prouenit, ſed & *ἀτροφία*, in qua corpus non ſatis nutritur, ob alimenti defectum, & *σύντηξις*, hoc eſt, colliquatio totius corporis, quæ in febribus quibuſdam ardentibus, vt & hecticis diuturnis, accidit, vt & *μαρασμὸς*, ſeu immodica corporis totius ariditas & conſumptio. Imò Celſus *lib. 3. cap. 23.* ad tabem in genere dictam etiam refert cachexiam. Nam etſi in hâc corpus vniuerſum laxum & humidum conſpicitur & propterea non extenuari, ſed potius augeri videtur; tamen in ea verum augmentum non eſt, ſed potius, muſculoſarum partium ab humore aquoſo & pituitoſo repletio; partes enim ipſæ ſecundum ſuam eſſentiam alimento bono deſtituuntur. Vnde etiam vbi tandem malum in hydropem degenerat, partes ſuperiores extenuantur, etſi abdomen aqua repletum tumeat.

Verùm vſus obtinuit apud Medicos, vt in ſpecie & frequentiſſimè *φθίσεως* vocabulum de ea corporis totius extenuatione ſumatur, quæ ab vlcere pulmonis prouenit, & Græcis aliàs *ἰδίως* & propriè *φθόη* vt ex Galeno, *7. aph. 16.* & *definit. Medic.* apparet, vt & *φθόη* nominatur, vt Aretæus, *1. de cauſ. & ſign. diuturn. cap. 8.* ſcribit. Quomodo phthiſin definimus, quod ſit totius Definitio corporis extenuatio & macies, à febri putrida & lentâ, quæ ab vlcere pulmonis prouenit, ortum habens.

Occupat nimirum hoc malum totum, & phthiſis Subiectum phthiſis totum corpus ſubjectum eſt, quo modo à priuatâ quarundam partium extenuatione differt.

Extenuatio autem hæc prouenit à febre putridâ, lentâ & tandem etiam interdum hectica, quæ concoctio- Phthiſis cauſſa. nem alimenti in toto corpore impedit, & calore illo præternaturali id, quod concoctum & appoſitum eſt, abſumit. Febris autem ea ortum habet à putridis vaporibus ex vlcere pulmonis ad cor continuò exhalantibus, caloréſque præternaturalem in eo accendentibus, qui per arterias cum ſanguine & ſpiritibus in totum corpus diffuſus totum corpus calefacit. Febris hæc continua eſt, lenta & putrida, id quod cùm alia, tùm vrinæ ſatis teſtantur. Accidere tamen poteſt, vt cum lenta iſta febre aliæ febres complicentur, aliàs erraticæ, aliàs tertianæ modo inuadentes. Nam humores intra venas contenti à calore febrili à pulmonis vlcera excitato accenſi, putreſcentes ſui generis febrem ſæpe excitant, vnde etiam deliria ante mortem aliquoties obſeruauimus, & pro cacochymiæ reliquum corpus occupantis ratione, paroxyſmis quibuſdam interdum ex interuallis ſeu certis, ſeu incertis redeuntibus, phthiſicorum febres exacerbantur. Id quod etiam in epidemiis conſtitutionibus accidere poteſt, vt ex Hippocrate, *1. epidem. comm. 1.* in fine videre eſt. Febres enim, quæ tanquam populares ex cœli ſtatu, quem ibi deſcribit, ortum habuerunt, tabidos non minùs, quàm alios homines corripuerunt. Accidere tamen etiam poteſt, vt calor ille lentus tandem hecticum ſibi adſciſcat & inducat.

Cauſſa.

Vlceris verò pulmonis, de quo hîc agere præcipuè Vlceris pulmonum cauſſa. propoſitum, cauſſæ ſunt, quæcunque vel acrimonia vel putredine pulmonis ſubſtantiam erodere & corrumpere poſſunt. Præſtántque hoc cauſſæ vel proximæ vel Proxima mediatæ; internæ vel externæ. Interna & quidem pro- Interna. xima cauſſa eſt humor acris ſeu naturâ ſuâ, ſcilicet bilioſus & ſeroſus; vel ratione acquiſitæ putredinis talis, ſanguineus nimirum vel humor pituitoſus putreſcens. Etſi enim ſi pituita ſit dulcis & non nimis copioſa, in pulmone facilè non putreſcit, ſed in ſputum naturale abit: tamen ſi majore copia ad pulmonem defluat, & bronchia pulmonis obſtruat; ipſiúſque ſubſtantiam humidiorem reddat, atque ibi diutius hærens ideo non ſatis ventilari poſſit, putredinem & acredinem concipit; inprimis ſi natura jam aliquid acredinis participet.

Materia iſta vel in ipſo pulmone colligitur & gignitur, vel aliunde influit. In ipſo pulmone ortum habet, cum aut in eo humores vitium contrahunt, aut è vaſe ejus ſeu rupto, ſeu eroſo, ſeu vulnere aperto, & omnino poſt ſanguinis ſputum, ſanguis effuſus putreſcit, vnde Hippocrates, *7. aphor. 15.* ſcribit: *A ſanguinis ſputo, ſputum puris malum eſt*; aut à peripneumonia aut pulmonis vomica introrſum rupta, aut à variolis vlcus in eo relinquitur.

Interdum verò aliunde in pulmonem influit, cum ſcilicet ex vicinis partibus inflammatis, pleura, mediaſtino, diaphragmate, aſpera arteria materia eò fertur, vt & dum in empyemate pus pulmonem corrumpit; de quo Hippocrates, *5. aphor. 15.* *Qui ex pleuritide empyi fiunt, ſi à ruptione empyematis intra dies quadraginta repurgantur, liberantur, alioquin tranſeunt in tabem.*

Inprimis

Inprimis cum à capite catarrhi frequenter ad pectus defluunt, quorum materia nunc naturâ ſuâ acris eſt, nunc, cum in pulmonibus corrumpitur, acrimoniam acquirit, de quo Hippocrates, 7. *aph.* 38. *Deſtillationes in ventrem ſuperiorem ad ſuppurationes perueniunt intra dies viginti.*

Pertinet huc pulmonis à primo ortu vitioſa conſtitutio, quando pulmonis ſubſtantia vitio ſeminis parentum mollis eſt, & ad corruptionem propenſa, vt ſenſim ætatis decurſu flacceſcat & ſponte corrumpatur. Nam vt liberi parentibus ſimiles ſunt quoad externa lineamenta; ita & quoad partes internas. Vnde in quibuſdam familiis tanquam morbus hæreditarius graſſatur phthiſis, nullâ etiam humoris ad pulmones deſtillatione aut tranſmiſſione accedente. Et Galenus, 4. *de loc. affect. cap. vlt.* ſcribit, nonnullos citra manifeſtum pulmonum vlcus phthiſicorum more deceſſiſſe, qui primùm flaua quædam non acria, deinde purulenta, tandem etiam pulmonis particulas exſpuerint, ſine omni cruore, aut hoc admodum exiguo. Hos ſimili affectu laboraſſe cenſet, qualis in externis partibus aliquando conſpicitur, vbi cum putreſcente humore pars corrumpitur & pus aut ſanies ab eâ emittitur, nullo cruore mixto. Etſi enim in talibus neque vas vllum ruptum ſit, neque aliunde etiam humor in pulmonem effundatur: tamen ob innatam debilitatem acris humor colligitur in eo, qui tandem pulmonis ſubſtantiam corrumpit, & vlceri ſimile quid inducit, vnde meritò ad phthiſin hic affectus refertur. Hos Hippocrates φθινώδεις & πτερυγώδεις appellat, 3. *epidem. text.* 70. de quibus poſtea dicemus.

Inter cauſſas externas, quæ proximæ & ſolæ pulmonem corrumpere & in eo vlcus excitare poſſunt, eſt primò Contagium: vnde rectè ab Ariſtotele, 7. *problem.* 8. & à Galeno, 1. *de differ. febr. cap.* 2. phthiſis inter morbos contagioſos refertur, nec tuta ſatis cum phthiſicis conuerſatio habetur; cùm μιάσματα illa, quæ phthiſici exhalant, ab aliis cum aëre in pulmonem attracta ſimilem in eo diſpoſitionem inducant, & hinc vlcus ac phthiſin excitare valeant. Deinde Lepus marinus, & ſi quæ ſunt alia venena, quæ occultâ proprietate pulmonibus aduerſa ſunt, eóſque exulcerare poſſunt.

Reliquæ cauſſæ omnes ſiue internæ ſiue externæ, mediatæ & remotiores vlceris pulmonis cauſſæ ſunt. Inter mediatas ſeu antecedentes vlceris pulmonis cauſſas, ſunt humores vitioſi in corpore collecti, qui vbi poſtea vel à capite, vel aliunde ad pulmones confluunt, vaſa in iis aperire, pulmonéſque exulcerare valent. Pertinent huc & menſes ſuppreſſi, de quibus Hippocrates, *lib.* 1. *de morb. mulier. Nonnullis mulieribus cum menſes duorum menſium ſpatio in vteris exſtiterunt, vbi intercepti fuerint, ad pulmonem feruntur, eadémque omnia his contingunt, quæ in tabe dicta ſunt.* Quò facit corporis conſtitutio ad phthiſin procliuis, qualis eſt illorum, quos Hippocrates φθινώδεις & πτερυγώδεις appellat, 3. *epidem. comm.* 3. *text.* 70. qui, vt Galenus, *in comment.* &, 1. *epidem. comm.* 1. *text.* 18. &, 2. *de temperam. cap.* 6. explicat, adeò anguſto ſunt pectore ac reſtricto, vt à tergo in morem alarum promineant operta ſcoptula. Præſertim ſi ob ſubſtantiæ mollitiem & hæreditariam conſtitutionem vitioſam, de quâ antea diximus, plurimum in ipſis excrementi colligatur. Sunt etiam ad phthiſin procliues, quibus caput facilè impletur, quodque ad ſpiritûs organa multas deſtillationes demittit. Atque hæ duæ cauſſæ ſi in vnam coeant, thoracis ſcilicet figura & capitis imbecillitas, eò faciliùs iis, quibus obtigerunt, tabem inducunt.

Externæ ſunt aër vel nimis calidus, reſoluens materiam acrem in capite, vt ad pectus defluat; vel frigidus conſtringens & exprimens, aut vaſa pulmonis denſando & anguſtiora reddendo, ea ad rupturam aptiora efficiens, aut etiam tuſſim vehementem, quâ vaſa pulmonis rumpuntur, excitans. Inprimis verò aër autumnalis, qui ſua inæqualitate frigoris & caloris acutas & ſalſas deſtillationes mouet, & ad phthiſin propenſos inſigniter offendit. Vnde Hippocrates, 3. *aphor.* 10. ſcribit: *Autumnum tabidis noxium eſſe*, &, ibidem, *aphor.* 13. *Æſtate ſicca & aquilonia, autumno pluuioſo & auſtrali vehementes capitis dolores in hyemem & tuſſes & raucitates & grauedines, nonnullis etiam tabes expectandæ*: &, 22. *autumno æſtiuos etiam multos morbos & febres quartanas & erraticas, aquam inter cutem, phthiſin fieri.* Quò pertinent & regionum conſtitutiones, quæ frigidæ & humidæ, hujus effectus germanæ ſunt, vt Aretæus, *lib.* 1. *de ſign. & cauſ. diuturn. cap.* 8. loquitur; fumi metallorum, & mora in ſpecubus ſubterraneis. Deinde cibi potúſque acres & ſalſi, & qui caput vaporibus ejuſmodi replent, & alia omnia, ob quæ excrementa acria in capite generantur & pulmoni communicantur. Præterea cauſſæ omnes, quæ vaſa pulmonis rumpere & aperire poſſunt; thoracis contuſio, vocis nimia intentio, & ſimiles, thoracis vulnera penetrantia. Vnde Hippocrates, *lib. de aëre, aquis & loc.* tabem etiam frequenter à partu contingere ſcribit. Violentiâ enim rupturis & vulneribus prehenduntur.

Pertinent huc aphoriſmi Hippocratis, 3. *aphor.* 29. νέοισι *ſanguinis exſpuitiones, tabes, febres acutæ, epilepſia, aliique morbi, ſed præcipuè nunc dicti.* Per νέοισι autem & adoleſcentes & juuenes intelligit, vt ipſe, 5. *aphor.* 9. explicat, dum ſcribit: *Tabes iis maximè ætatibus fit, quæ ſunt à decimo octauo ad tricesimum quintum.* Non quidem, vt Galenus, *in comment.* explicat, ſecundum ætatis naturam, ſed ex accidenti ipſius quopiam, quia ſcilicet vel vulnus acceperint, vel contuſi ſint, vel ſaltauerint, vel vehementiùs & contentiùs vociferati vel refrigerati fuerint, vel humi cubauerint, vel plenitudine nimia aut ejuſmodi occaſione aliqua in ſputum ſanguinis inciderint. Ad ſanguinis verò ſputum tabes conſequitur. Quibus & hoc addi poteſt, quod hac ætate ſanguis abundat & à calore funditur, humoréſque acres cumulantur, vnde ſanguis abundans & calidus vaſa rumpere, & humores acres à capite in pulmones elapſi eos erodere poſſunt.

Differentiæ.

Differentias tabis quod attinet, eas quidem nonnulli plures recenſent: verum propriè & in ſpecie dictæ tabis, de quâ hîc nobis ſermo, tales differentiæ non ſunt, quæ omnem corporis contabeſcentiam, extenuationem & ſiccitatem, à quacunque cauſſa profectam, comprehendit. Ob curationem non prætereunda videtur differentia, quod phthiſis alia ortum habet à catarrho à cerebro ad pulmones defluente; alia citra hunc ex vaſorum pulmonis aut pleuræ inflammatione ſuppuratâ. *Differentia phthiſis.*

Signa Diagnoſtica.

Signa & notas hujus mali quod attinet, cùm vlcus pulmonis & phthiſis ſaltem in principio curationem ſuſcipiat, confirmata verò & inueterata non curetur; & incipientis & perfectæ ac deſperatæ phthiſeos notas perfectas habere vtile eſt. Incipientis autem phthiſis ſigna ſunt, tuſſis diuturna & ſputum rotundum diutius apparens; quod materiam craſſam à calore excedente in pulmone condenſari indicat, quæ temporis tractu acredine acquiſitâ pulmonem exulcerat, vt ex Galeno, 6. *epidem. comm.* 3. *t.* 36. videre eſt. Interdum aliquid cruenti rejicitur, & hoc ſubſiſtente ſordidum & purulentum aliquid. Corpus totum extenuatur, & nullum poſt cibum ſumptum corpori robur accedit, febris adeſt lenta & continua. Quæ ſigna omnia confirmantur, ſi φθινώδης illa corporis diſpoſitio, de qua ſuprà dictum, adſit, *Signa phthiſis incipientis.*

adſit, aut familia illa phthiſi obnoxia ſit, parentéſque vel fratres aut ſorores phthiſi perierint. Præceſſerunt cauſſæ, quæ pulmonem exulcerare poſſunt, ſputum ſanguinis, deſtillatio acris & ſalſa diu perſeuerans, & aliæ cauſſæ ſuprà propoſitæ.

Signa phthiſis perfectæ. Perfecta autem phthiſis ex iiſdem ſignis cognoſcitur, ſed jam euidentioribus & augmentum ſumentibus. Si quis enim vel plebeius hominem viderit pallentem, imbecillem, tuſſientem, macie confectum, hunc verâ phthoë laborare pronunciat, vt Aretæus, 1. *de ſign. & cauſ. diuturn. morb. cap.* 8. ſcribit. Cognoſcitur nimirum perfecta phthiſis ex pulmonum vlcere, febre lentâ, continuâ & hinc ſequente totius corporis macie & extenuatione, ac difficili reſpiratione.

Signum vlceris Pulmonis. Vlceris autem pulmonis ſignum eſt pus per tuſſim rejectum. Vlcere enim ſerpente ac ſordeſcente pus excernitur, ac ſputa ſordida rejiciuntur, quorum vt Aretæus, *loco allegat.* loquitur; *infinita propè ſunt ſpecies, liuidorum, atrorum, purorum ac ſincerorum, aut pallido albóque, aut albo & viridi mixtorum, latorum, rotundorum, durorum, glutinoſorum, aut rarorum diffluentium, aut odore carentium aut fœdè olentium.* Quia verò pituita craſſa & ipſa puri ſimilis eſt, imò catarrhi interdum in pectus delapſi, præſertim in juuenibus, deducuntur ad quandam conſiſtentiam puri ſimilem, vnde ob putredinem fiunt febres, & corporis macies ſequitur, phthiſis tamen reuera non eſt, cùm caro aliqua regeneretur: affectus hîc à vera phthiſi diſcernendus eſt. Vulgò docetur, pituitam à pure duobus diſcerni; primò, quòd pus vel per ſe, vel certè igni & carbonibus injectum fœtidum odorem reddat, qui in pituita non deprehendatur. Deinde quòd pus in aquam tepidam projectum deſcendat, quod pituita cruda non facilè faciat; agitatum quoque facilè diſſoluatur, quod à pituita è capite delapſa & in pectore concocta non accidat, quæ ob lentorem non facilè diſſoluitur.

Verùm Aretæus, *loco alleg.* hanc explorationem non ita neceſſariam eſſe exiſtimat, ſcribitque: *quicunque aut igne aut aquâ humiditates hîc explorat ac notat, hunc videri haud ita multùm phthoen dignoſcere.* Nam, vt addit, viſio quolibet alio ſenſu certior eſt, non modò iis, quæ rejiciuntur, intuendis, ſed & ægrotantis ſpecie conſideranda. Si quis enim, vt antea dictum, vel plebeius hominem viderit pallentem, imbecillum, tuſſientem, macie confectum, hunc reuerà phthoe laborare pronunciat. Neque, vt in aliis etiam partibus, omne pus fœtidum eſt, ſed in vlceribus ſaltem ſordidis. Ideóque Hippocrates non omni phthiſi ſputum grauiter olens tribuit, ſed lethali ſaltem ac pernicioſæ, 5. *aphor.* 11. Sunt tamen graueolentiæ quidam gradus. Rarò omnis fœtor à verâ phthiſi abeſt, quod vel anhelitus fœtidus teſtatur, ipſique ægri exſpuentes ferè grauem odorem percipiunt: major tamen eſt graueolentia in lethali phthiſi. Febris eſt continua, lenta, putrida, vt ſuprà dictum, quæ tamen noctu exacerbatur & emicat. Totum corpus abſumitur & extenuatur. Quibus accedunt & alia: tuſſis eſt moleſta, quâ, qualia memorauimus, rejiciuntur. Reſpiratio eſt difficilis, non ſolùm ob facultatis imbecillitatem, ſed & quia bronchia pulmonis obſtruuntur, tum ob puris copiam, quæ ab vlcere in ea tranſmittitur, tum ob multa excrementa, quæ in pulmone debilitato colliguntur. Quibus accedit, quod ipſum viſcus vlcere debilitatum & ſæpe magna ex parte conſumptum materiam collectam ſatis rejicere non poteſt. Pulſus inæqualiter ſeſe habent, modò ſunt languidi, modò ſunt celeres, nunc duri, nunc molles: molles quidem ob materiam humidam arterias humectantem; duri autem, vbi calor corpus exſiccauit. Sæpius etiam ſudant phthiſici, ob facultatis naturalis debilitatem, quæ & naturales humores & excrementitios retinere nequit. Malo tandem confirmato inueteratóque pus indies magis fœtidum redditur, & ſæpe putris pulmonum portio, ac bronchiorum ac vaſorum pulmonis ramenta aut cruſtulæ quædam tuſſi rejiciuntur. Fauces, vt Hippocrates, *lib. de intern. affect.* habet, ſono implentur, & veluti per arundinem ſibilum reddunt. Tandem capilli defluunt, ob alimenti corruptionem & penuriam. Vngues incuruantur, abſumptâ carne, quæ in ſummis digitis exiſtebat, vnguéſque firmabat. Malæ liueſcunt, niſi, quod poſt ſumptum cibum fit, vaporibus ſurſum eleuatis, rubeſcant. Pediculi copioſè generantur ob alimenti corruptionem. Extrema & pedes calore langueſcente intumeſcunt. Superuenit denique his omnibus diarrhœa ex retentricis ventriculi & inteſtinorum imbecillitate, imò & humorum corruptione. Nonnulli etiam ante mortem mente vacillant, ſed ſine aliqua furoris commotione. Atque ita tandem ob febrem, ſudores, alui profluuium, conſumpto toto corpore, ſputóque ob virium imbecillitatem retento, mors ſequitur.

Prognoſtica.

1. Omnis phthiſis grauis & pericoloſus morbus eſt, tum ob cauſam, vlcus ſcilicet pulmonis, quod curatu eſt difficillimum, tum ob ſymptomata & quæ id conſeſequuntur, febrem, totiuſque corporis conſumptionem. Eſt verò vlcus pulmonis curatu difficile, non tam ob pulmonum motum continuum, quàm quòd ſanies & pus in molli & ſpongioſa illa carne hærens citra tuſſim expurgari nequit, quâ pulmones indies magis læduntur. Quibus accedit, quod medicamenta integris viribus tanto interuallo ad pulmones non perueniunt. Reddit quoque febris adjuncta & hanc ſequens corporis conſumptio curationem difficilem. Febris enim & macies corporis humectantia requirunt, quæ vlceri nocent; contrà vlcus detergentia & ſiccantia poſtulat, quæ adjunctæ febri & corporis conſumptioni non conueniunt. Hinc Galenus, 5. *meth. meth. cap.* 8. concludit, quòd rupto in pulmone vaſe, niſi ſtatim, antequam phlegmone accedat, vlcus ſanetur, exigua ſanationis ſpes ſuperſit. Licet enim diligentiâ adhibitâ vlcus interdum ſiccetur, & labris ejus nonnihil induratis, & quaſi callo obductis, ſpes aliqua affulgere videatur; tamen leui occaſione callo decedente malum recrudeſcit, vt idem, 4. *de loc. affect. cap.* 5. docet. *Prognoſt.*

2. Etſi verò phthiſis, ſi vlcus ſit profundum & diuturnum, planè incurabilis, quæ verò ab vlcere paruo & non diuturno prouenit, & ipſa curatu difficilis eſt: non tamen planè incurabilis eſt, ſi maturè ei conuenientia remedia adhibeantur; & paſſim exempla curatorum phthiſicorum à Medicis annotata reperiuntur, quorum aliqua collegit Ioh. Schenkius, *lib.* 2. *obſeru.* 144. 145. 146. de quâ re infrà, *in quæſtione*, dicetur.

3. Eſt præterea phthiſis ſæpe malum diuturnum, & quod in multos annos protrahitur. Refertque Auicennas, *lib.* 3. *fen.* 10. *tract.* 5. *cap.* 18. ſe vidiſſe mulierem phthiſicam vixiſſe circiter viginti tres annos: & Matth. de Gradibus, *in* 9. *Rhaſ. cap.* 54. aliam mulierem phthiſicam, quæ citra furnum & ignem quotidiè occupabatur, plus viginti octo annis vixiſſe ſcribit. Cujus rei exempla alia apud alios Medicos occurrunt.

4. Phthiſis ex vlcere, ex eroſione in pulmone facto, ferè inſanabilis eſt. Nam longiore tempore ad hoc vitium corrigendum opus eſt, vt Galenus, 5. *meth. med. cap.* 8. & 14. docet. In tempore autem longo alterum duorum fiat neceſſe eſt. Vel enim, ſi vlcus vehementer exſiccare conamur, antequàm acrimonia humoris ſatis obtuſa ſit, id non conſequimur; vel ſi humoris acrimoniam corrigere ſtudemus, ſordidum interea fiet vlcus & incurabile.

5. Hippocrates, 2. *prorrh.* ſex ſigna proponit, quæ in

in conualituro apparere debent. Eum, inquit, qui probè liberari volet, oportet facilè ſputum per tuſſim reiicere, idque album & æquale, & eiuſdem coloris & ἀφλέγμαντον. Quod verò à capite defluit, oportet ad nares conuerti; (ne ſcilicet malum ex affluente in pectus humore augeatur) febrem autem non inuadere, (putridam ſcilicet noctu) quæ cœnam prohibeat, neque ſitim faciat. Aluus autem quotidiè deiiciat, & id, quod egerit, durum ſit, (ſeu conſiſtentia mediocre, non fluidum,) copia iis, quæ aſſumuntur, reſpondens. Hominem verò ipſum quàm minimè extenuari conuenit: pectus autem quadratum & hirſutum, cuiuſque cartilago exigua & admodum carnoſa eſt. In quo hæc omnia inueniuntur, maximè ſuperſtes erit: qui verò nihil horum habet, interitui proximus eſt.

6. Si nimirum ſputum, quod phthiſici exſpuunt, vel per ſe vel carbonibus iniectum grauiter olet, & capilli defluunt, periculoſum ſignum eſt, *5. aphor. 11.* quod magnam corruptionem in ſubſtantia pulmonis, & alimenti penuriam vel corruptionem ſignificat. Superueniente autem alui fluxione tabidi moriuntur, & in propinquo mors eſt, *ibid. aphor. 12.* quam & facies Hippocratica dicta, *1. prognoſt.* deſcripta denotat. Quod idem docet, *lib. 2. de morbis.* *Siquidem*, inquit, *autumno, jam capilli ex capite huic defluunt, caputque velut ex morbo nudatur, & ſuper prunas exſpuenti ſputum grauiter olet, hunc intra breue tempus periturum aſſeritur, & ex alui profluuio periturum. Vbi enim jam pus circa cor computruit, id prunis impoſitum nidorem exhalat, & vnà incaleſcens cerebrum ſalſuginem emittit, quæ aluum ciet; cuius rei indicium eſt, quod capilli è capite defluunt. Hunc cum ita habuerit, non curato.* Quo loco Autor fluxus alui phthiſicis ſuperuenientis vnicam cauſſam ponit humorem ſalſuginoſum è capite defluentem. Verùm frequentior huius ſymptomatis cauſſa eſt virium naturalium ſumma imbecillitas, & interdum etiam acris ſanies è pulmonibus vlceratis reſultans.

7. A puris ſputis phthiſis & fluxio, cum verò ſputum retentum fuerit, moriuntur, *7. aph. 16.* Tamdiu enim, vt Galenus, *in comment.* addit, phthiſici viuunt, quamdiu extuſſire: & per ſputa pulmonem expurgare poſſunt. Vbi verò intus ipſa remanent, reſpirationis obſtruuntur viæ, & ægri ſuffocantur.

Indicationes.

[Indic]ationes. Cum ergò phthiſis malum tam periculoſum ſit, maturè ei occurrendum. Et quamuis incurabilis plerumque videatur, tamen ægri ſine auxilio non ſunt relinquendi; cùm non ſolùm, quod Auerroës dixit, quandoque monſtra in Medicina fiant & qui deſperati videbantur, ſanitati reſtitutos fuiſſe, ſed etiam nonnullos, licet non planè conualuerint, adhibitis idoneis medicamentis, vitam diu protraxiſſe, hiſtoriæ medicæ paſſim annotatæ teſtentur.

A tribus autem hîc indicationes ſumuntur: ab vlcere pulmonis, à febre, quæ coniungitur, & à corporis totius, macie & conſumptione. Indicatio autem præcipua in phthiſi ab vlcere pulmonis, vt fonte & cauſſa huius mali, petitur, quo ſanato & febris euaneſcit, & corpus iterum incrementum ſumit. Vlcus autem abſtergendum, ſubſtantia pulmonis regeneranda tandémque vlcus conſolidandum. Febris refrigerantia & humectantia indicat. Corpus tandem exſiccatum & extenuatum humectandum & nutritione inſtaurandum. Quæ indicationes cùm ſint contrariæ, ita moderandæ, ne, dum vni attendimus, alterum negligamus. Et quidem ſi ſpes ſanandi vlceris adhuc ſuperſit, cura præcipuè ad vlcus dirigenda. Quod ſi res iam planè deplorata & nulla ſpes vlceris curandi amplius ſuperſit, humectantibus ſolùm, refrigerantibus & nutrientibus corpus extenuatum reficiendum. Sic enim vita aliquandiu protrahitur. Quo in caſu etiam medicamenta, quæ vlceri conueniunt, & corpori extenuato proſunt, ita miſceri & temperari poſſunt, vt medicamenta vna parte vlcus purgent, abſtergant & ſiccent, alterâ verò corpus reficiant.

Curatio.

Curatio. Primò ergò vlceris curationem quod attinet, etſi plerumque hunc ſcopum, vt difficiliorem, minus accuratè perſequuntur: tamen cùm reliqua curatio, febris puta & corporis extenuati inſtauratio, fieri non poſſit, niſi vlcus ſanatum fuerit, omnino de vlceris curatione diligenter diſpiciendum. Etſi autem vlceris cõſolidatio naturæ opus ſit: tamen Medicum remouere oportet impedimenta, quæ naturam in opere ſuo remorari poſſunt.

Primò nimirum humores ſiue in toto corpore, ſiue in capite conſiſtentes & ad pectus affluentes, ſunt euacuandi, & corpus à cacochymia liberandum. Si enim cacochymia in toto adſit, & humores affluentes malum augeant & foueant, febremque ipſam grauiorem reddant, tabeſque ipſa nondum confirmata ſit; lenia purgantia, quæ ſimul thoraci & vlceri prodeſſe, & fluxionem humorum auertere poſſint, exhibenda. Tale medicamentum eſt *rhabarbarum cum infuſione roſarum & ſero caprino* datum. Item *rhabarbarum cum paſſulis maioribus* ſumptum, aut *conſerua roſar. cum rhabarb.* data: *ſyrupus* item *roſar. ſolut. ius galli antiqui*, in quo *manna* diſſoluta ſit. Poteſt & *caſſia* vſurpari.

Ius galli. Ius galli antiqui ſic paratur:

℞. *Gallum antiquum*, & in ventre eius ponantur ſequentia:

℞. *Paſſular. mundat. par.* xx. *iuiub. ſebeſten.* an. N. x. *medullæ ſem. carthami* Vnc. vj,

Coq. in aqu. ℔. vi. ad conſumptionem tertiæ partis. Vtatur manè iuſculò. Poteſt & *manna* Vnc j. vel ℥. ij. addi.

Vel ℞. *Decocti ſcabioſ. tuſſilag. ſem. melonum, trium flor. cordialium*, an. ℥. iv.

In quibus diſſolue *manna* Vnc. i. ſem. *ſyr. viol.* ℥. j. Miſce.

Vel ℞. *Flor. caſſiæ* Vnc. i. *pulu. glycyrrhiz.* Scrup. j.

Cum *ſaccharo*.

Fiat Bolus.

Vtiles ſunt & clyſteres lenientes, qui excrementa non ſolùm euacuare poſſunt, ſed & corporis caliditatem & ſiccitatem emendare. Validioribus verò purgantibus medicamentis hîc nullus locus eſt, vt & ſanguinis miſſioni; cum corpus extenuatum & conſumptum, vireſque deiectæ eam non admittant. Et licèt Hippocrates, *5. epidem.* & Galenus, *6. epidem. comm. 3. text. 29.* tabidis ſeu extenuatis venam cum commodo aperuerint: phthiſici tamen ij non fuerunt, ſed graciles & extenuati, vel ob calorem ſanguinis nimium, vel ob eiuſdem euacuationem ſuppreſſam. Et licet etiam nonnulli purgantibus fortioribus, vt pilulis cochiis, & ſimilibus vtantur: id tamen potiùs imminente, & præſertim ob catarrhum, phthiſi, quàm iam præſente locum habet. Inprimis verò videndum, an malum adhuc à catarrho à capite deſtillante foueatur. *Curatio mali à catarrho.* Tum enim danda opera, vt is quamprimum ſiſtatur & à pectore auertatur. Nam fruſtra in curatione vlceris pulmonis tempus teritur, niſi fluxio prius cohibita vel aliò conuerſa fuerit. Quâ ratione autem hoc præſtandum ſit, ex doctrina de catarrho patet. Et ſi fluxio ſit diuturna, nullo tutiore inter initia remedio materia aliò auertitur, quàm fonticulo in altero vel vtroque brachio aperto. In morbi verò progreſſu æger iam imbecillior fruſtra cauteriis vel fonticulis cruciatur.

Ipſius vlceris pulmonis curatio. Deinde ipſum vlcus pulmonis quod attinet, ad eius curationem duo medicamentorum genera requiruntur; abſtergentia & conſolidantia. Primò ergò adhibeantur

beantur ea, quæ vlceris deterſioni inſeruiunt, & quod deterſum eſt, tuſſi & ſputo leniter educere valent, (expectorantia vocant) ne ſordes in pulmone ſubſiſtant, eumque amplius corrumpant. Huic vſui inſeruiunt, *aq. ſaccharata* & *aq. mulſa.* Nam mel crudum valde abſtergit. Fortiora ſunt *ſuccus caulium, tuſſilago, capill. Vener. hyſſopus, ſcabioſa, marrubium, agrimonia, radix iridis, ariſtolochia, heleny, terebinthina,* & ex his parata medicamenta.

Vt ℞. *Marrubij* M.j. *hyſſopi, ſcabioſa* an. M.ß.

Coq. *in aqu* ℔.iij. ad tertiæ partis conſumptionem. Adde *mellis* ℔. ß.

Iterum ebulliant & deſpumentur.

Vel ℞. *Butyri recent. ſ. ſale.* ℥. ij. *terebinthina abietis pellucida.* ℥ j. *mel. el.* ℥. iiij. M. F. Bolus.

Poſtquam vlcus deterſum eſt, glutinationi incumbendum. Inter glutinantia autem medicamenta facilè primas obtinent *roſe, bolus Armen. terra ſigillata.* Quibus addi poſſunt *lapis hæmatit. radix ſymphyti maior, conſolida media, plantago, ſcabioſa, pulmonaria, pulmonaria Gallica tenuifolia Tabernamontani, nonnullis herba coſta dicta, quæ ſpecies hieracij eſt, veronica, hedera terreſtris, botrys, ros Solis, ſanicula, flores hyperici:* & quibus varia medicamenta parantur, quibus etiam *pulmo vulpis* & alia peculiariter pulmoni dicata admiſceantur. Auicennas; *lib. 3. fen. 10. tr. 5. cap. 6.* miris modis commendat *conſeruam roſarum*, refertque mulieré quandam phthiſicam & morti deſtinatam eius vſu ita curatam fuiſſe, vt non ſolùm ſana; ſed & pinguis redderetur. Idem Meſueus, *cap. de phthiſi*, & alij Medici teſtantur. Vis enim abſtergendi & conſolidandi roſis ineſt, ſaccharumque etiam abſtergit ſimulque nutrit. Sunt tamen quædam conditiones in vſu conſeruæ roſarum obſeruandæ. *Prima* eſt, vt Meſues, *loco alleg.* monet, vt abſtergentia & mundificantia præmittantur, ac proinde initiò conſerua roſarum recens, quæ plùs ſucci, ac proinde vim abſtergendi maiorem habet, adhibeatur. *Secunda*, vt magna quantitate exhibeatur, & quotidiè imò cum pane & cibo ac potu ſumatur. *Tertia*, vt ſi ob eius vſum ſputum retineatur, & difficilis reſpiratio reddatur, ſyrupus de hyſſopo vel alia expectorantia per interualla exhibeantur. Vtilis eſt & *conſerua piloſella.*

Conſeruæ roſarum & alia enumerata medicamenta commodè miſcentur, vt *terra ſigillata, bolus Armena, ſyrupus* vel *puluis ſymphyti maj.*

Vt ℞. *Conſeru. roſar.* ℥. iij. *pulu. rad. conſolid.* ʒ. j. ß. *boli Armena, pulmon. vulpis*, an. ℈. ij. Cum *ſyrupo myrtino* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. roſar.* ℥. iiij. *loch. de pulmon. vulp.* ℥. j. *ſpec. diatrag. frig.* Drach. ij. *boli Armena, terr. ſigill. lap. hæmat. rad. ſymphyt.* an. Drach. j. Cum *ſyrupo myrtino.*

F. Linctus.

Vel ℞. *Radic. tormentill.* M j.

Coqu. in *vino* ad conſumptionem tertiæ partis.

Adde *conſeru. roſ. antiq.* ℥. iij.

Vel ℞. *Millefol. vulgaris* M. iiij. *millefol. purpurei* M. ij. *herbar.* & *radic. tormentill. ſanguiſorba pimpinella*, an. M. j.

Contuſis adde *conſeru. roſar. antiq.* ℥. iiij. Affunde *aq. ſymphyti, plantag.* an. ℥. XXXII. *tormentill. pimpinell.* an. ℥. XVI.

Coq. in vaſe duplici. Colentur,

Vel ℞. *Pulu. pulmonar. aurea* ℥ j. *conſeru. roſar. antiq.* ℥. iiij. Cum *ſyr. myrtino.*

F. Electuarium.

Langius aquam hederæ terreſtris cum ſacch. roſ. antiquo nouem diebus potam laudat.

Pertinent huc & aquæ, quæ ex pulmone & hepate vituli deſtillantur.

Vt ℞. *Veronica, hedera terreſtris, botryos, ſaluia, pulmonaria aurea, piloſella*, an. M. j. *radic. tuſſilagin.* Vnc. j.

Infundantur in *aq. hedera terreſtris, pimpinell. ſanguiſorba*, an. q. ſ. *vini albi* ℔. j. ß.

Horis 24. addito pulmone & hepate vituli conciſo. Poſtea deſtillentur. Poteſt & *conſeru. roſar.* addi, vel in deſtillato diſſolui.

Vel ℞. *Cancror.* N. LX.

Coq. in *lacte caprino.*

Poſtea ℞. *pulmones* & *hepar vituli.* Similiter decoquãtur in *lacte caprino* & probè contundantur, iiſque adde *fol. ſaluia minor. paſſul. minor.* ana ad pondus cancrorum & pulmonum. Miſce.

Poſtea ℞. *Glycyrrh.* ℔. ß. *fol. ſcabioſa cum flor.* quart. j. *hyſſopi* ℔. ß.

Agitentur probè & deſtillentur per alembicum. Aqua ſeruetur in vitro, cui iniice *manus Chriſti perlat.* q. v. Doſis manè, in meridie & veſperi cochlear. ij.

Mercatus hunc Syrupum commendat:

℞. *Hordei torrefacti* ℥. iij. *cancrorum fluuiatilium benè lotorum & craſſo modo contuſorum* N. XII. *capill. veneris, polytrichi*, an. M. ß. *parietaria, hyſſopi, heleny, verbena, verbaſci, fol. vrtica.* an. M. j. *baccar. lauri, ſem. papau. albi*, an. ℥. ß. *iuiubar. ſebeſten. paſſular*, an. Vnc. j. *carnis teſtudinis prius lota vino albo* ℥. ij.

Bulliant omnia ad perfectam coctionem.

Colat. ℞. ℔. iij. *ſacch. albi* ℔. ij.

F. Syrupus, de quo æger ſumat manè ℥. ij.

Inſignem quoque phthiſicorum vlcera curandi vim habet *decoctum ligni Guaiaci* & à plurimis doctiſſimis Medicis, Franciſco Arcæo, *lib. de vulneribus & febribus curandis*, Thoma Eraſto, *in conſiliis à Scholtzio collectis, conſil. 88.* atque aliis commendatur. Eſt & vtile *decoctum radicum China.* Quanquam enim iſta decocta corpus exſiccare videantur: tamen commodum, quod ex vlcere pulmonis ſanato prouenit, longè maius eſt. Cùm enim macies illa corporis ex vlcere pulmonis ortum habeat: decocta talia cauſſam extenuationis corporis tollendo, vitioſos humores abſumendo & vlcus curando, faciunt, vt corpora extenuata iterum benè nutriantur, & pinguia reddantur: id quod ipſa experientia ſæpe docuit. Febris tamen ratio habenda. Nam ſi hectica coniungatur, ab his abſtinendum. Veteres valde exſiccantibus vtebantur, quibus callus vlceri pulmonis induceretur, vt *theriaca, Mithridatio.* Galenus, *5. meth. med. cap. 6.* ad ſputum ſanguinis ex eroſione, vt materia purulenta in vlcere abſumatur, vlcuſque claudatur, *paſtillis, Paſionis, Andron. Polyida* vtitur. Dioſcorides *ſulphur viuum* exhibet. Hinc Chymici commendant contra phthiſin è ſulphure parata medicamenta, vt *ſulphuris flores, balſamum* & *lac.*

Exempl. gr.

℞. *Lactis Sulphur.* Drach. ß. *magiſter. corallor. perlar.* an. Scrup. ß. *emulſ. ſem. melon. cum aq. tuſſilag. vel veronic. facta* ℥. ij. *iuleb. roſar.* ʒ. vj. *aq. cinamomi, manus Chriſt. perl.* an. ʒ. ij. Miſce.

¶ [Crollius, *in Baſilica Chymica*, ſcribit, quòd lac ſulphuris ſit balſamum humidi radicalis, vireſque confortet naturales, hecticis & aridis peculiariter ſuâ confortatione proſit, ſi cum aqua cinnamomi miſceatur. Verùm vt in ſuis medicamentis ſæpe nimius & falſus eſt Crollius: ita etiam hîc lectorem ſuis iſtis lactis ſulphuris encomiis in errorem maximum inducere poteſt. Sit enim ſanè, vt phthiſicis & tabidis ab vlcere pulmonis prodeſſe poſſit, de quo iam non diſputo; tamen id non facit humidum radicale augendo, quod vult Crollius, ſed vlcus exſiccando; quo modo phthiſicos decoctum ligni Guaiaci curat. *De vſu lactis ſulphuris in hecticis.*

Quòd verò lac ſulphuris humidi radicalis balſamum ſit, & hecticis propriè dictis, ſeu tabidis à febre, ſine vlcere pulmonis, prodeſſe poſſit, & rationi & experientiæ repugnat. Humidum radicale nonniſi alimẽtis humectãtibus conſeruatur & inſtauratur. At ſulphur, vtpote minerale, non alit, ſed inſtar ignis cõſumit & exſiccat, & ſudores potẽter mouet; vnde tantũ abeſt,

vt

vt hecticis vtile medicamentum ſit, vt potius iis plurimum nocere poſſit.

Non ſolùm autem ad exſiccationem vlceriſque glutinationem interna medicamenta faciunt, ſed & externa vtilia ſunt, ſi ſcilicet eorum vapor & halitus vel per os vel per nares inſpiratione attrahatur. Quod vel aër docet, de quo infra in diæta dicetur. Per os vt attrahantur medicamenta idonea in vino vel liquore conueniente coqui, & eorum vapor excipi atque attrahi poteſt, vel puluis conueniens ex *thure, maſtiche, roſis, myrrha, benzoe* carbonibus aut ferro candenti inſpergi, idémque fumus ſpiritu attrahi poteſt. Dioſcorides etiam, *ſuffitu ſulphuris* vtitur.

Per nares quæ attrahuntur, ſint ſuaueolentia, quorúmque vapor inſpiratione attractus vlcus exſiccare poteſt. Talia deſcribit Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 113. 114. & 115, ad quorum imitationem & alia componere licet ex *thure, myrrha, roſis, ladano, benzoe, ſantalis, cinamomo.* Recentiores commendant ſuffitum ex *Nicotiana* ſeu *tabaco.* Habentque hæc, quæ cum aëre attracto miſcentur, ſuffumigia & odoramenta præ reliquis hanc prærogatiuam, quòd vlcus ſiccant, reliquum tamen corpus non ita afficiunt. Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 67. etiam topica applicat in phthiſi. Initiò quidem, dum materia præparatur ad eductionem per tuſſim, cataplaſma *ex althæa* & *ſem. lini contuſis* & cum *decoctione malu.* & *fænigræci* & cum *oleo* & *melle* mixtis. Dum tuſſi expurgandum eſt, epithema ex *terebinthina oleo irino, butyro, medulla cerui, adipe tauri, farina iridis, æſypo*, partibus æqualibus mixtis. Dum cicatrix inducenda eſt, *oleo roſar. myrtino* cum *acacia, malicorio, hypociſtide, alumine ſciſſili, gallis, ſumach*, additis, poſtulante vſu, quoque aliis, ſicut apud ipſum videre licet. In concoquentibus tamen & tuſſi expurgantibus ea cautio adhibeatur, ne intempeſtiuo illorum vſu exulceratus pulmo magis offendatur. Tutius κολλητικοῖς & ἐπουλωτικοῖς ſuo tempore vtimur.

Corporis extenuationem & maciem ac febrem quod attinet, illi per ea, quæ ad corpus noſtrum inſtaurandum faciunt, ſuccurrendum; hæc per refrigerantia & humectantia tollenda. Ad corpus inſtaurandum faciunt, quæ alimentum boni & multi ſucci præbent, quæ ex *pulpis carnium gallinarum, caponum, phaſianorum, perdicum, cancrorum fluuiatilium*, vel *noſtrorum gammarorum* ſumuntur, de quibus poſtea, *in diæta* dicetur. Et commodiſſima hîc ſunt iura inſtaurantia ſeu conſummata dicta. Vtiles ſunt & alij cibi, vt & medicamenta, quæ parantur ex *hordeo, amygdalis dulc. pineis, piſtaceis, ſeminib. 4. frig. maior. excorticatis, amylo, tragacantha, gummi Arabic. ſaccharo penid.* Hinc exhiberi poteſt *cremor hordei* vel *auenæ cum emulſione amygd. dulc.* cui aliquid *pulueris Haly*, de quo poſtea, *cum conſeruâ roſar.* addi poteſt.

Commodiſſima autem hîc ſunt medicamenta, quæ omnibus ſcopis ſatisfaciunt, vlcus nimirum conſolidant, corpus emaciatum inſtaurant, caloremque febrilem mitigant. Inter quæ primas facilè Lac tenet, & quo, vt Galenus, 3. *de alim. facult. cap.* 15. *de cibis boni & mali ſucci cap.* 4. 5. *meth. med. cap.* 12. 7. *meth. med. cap.* 6. docet, curandis phthiſicis vix quid præſtantius datur, vt poſtea, *de diæta*, dicetur. Et vt efficacius ſit lac, vireſque medicamentoſas, quæ expetuntur, acquirat, poteſt animal, cuius lac expetitur, in conuenientibus paſcuis nutriri, qualem ad paſcua locum deſcribit Galenus, 5. *meth. med. cap.* 12. & 10. *meth. med. cap.* 11. vel capris plantæ phthiſicis conuenientes loco pabuli præberi poſſunt. Vtile eſt & hoc:

℞. *Oxygala* ſeu *lactis, è quo butyrum ſit ſeparatum* ℔. ſem.

Stet nocte vna ſub dio, & poſtea fortiter agitetur, & ſpuma detrahatur.

Poſtea adde *conſeru. roſar.* ℥. ß. *boli Armenæ* ʒ. j. Miſce.

Commendatur à plurimis etiam puluis Haly Abbatis, *lib. 6. pract. c.* 2. deſcriptus.

℞. *Papau. alb.* Drach. x. *gummi Arabic. amyli*, an. ʒ. iij. *ſem. portulac. maluæ, altheæ*, ana Drach. v. *cucurb. cucum. citrull. cydonior.* ana Drach. vij. *ſpodij, glycyrrhiz. tragacanth.* an. ʒ. iij.

F. Puluis.

Valeſcus de Taranta addit *ſacchari penidij* ad pondus omnium. Atque iſto puluere & ſequente Electuario Valeſcus de Taranta Monachum phthiſicum iam deploratum ſe curaſſe refert.

℞. *Corall. rubr. carabe, lycij, terræ ſigill. hypociſtid. amyli, ſpodij, glycyrrhiz. & ſucci eius; ſem. 4. frig. maior. minor. gummi Arab. tragacanth. roſar. rubr.* an. Dra. j. *pinear. mundat. piſtacior. amygd. dulc.* an. ʒ. ij.

Torrefacienda torrefiant &

F. Puluis.

℞. *Pulueris huius* ℥. j. ß. *ſacchar.* q. ſ. *conſeru. capill. Vener. ſymphyt. teſtudin.* an. ℥ ß.

M. F. Electuarium.

Rondeletius Puluerem iſtum hoc modo præſtantiorem fore ſcribit:

℞ *Sem. papau. albi*, Drach. ß. *gummi tragacanth. Arabici farinæ orobi* an. Drach. j. ſem. *ſem. altheæ portulacæ, cucumer. melon. citrulli, bombac.* ana Drach. iij. ß. *cineris cancrorum fluuiatilium, corall. alb. vſt. præparat. ſucci glycyrrh.* ana. Drach. j. ß. *ſacch. roſac. tabulati* ad pondus omnium.

F. Puluis.

Dentur ʒ. ij. cum *ſyrupo de papauere* vel *iuiubino.*

Eſt & ſequens vtile:

℞. *Nuc. Indic. piſtacior. ſem. 4. frig. maior. amygdal. dulc.* an. ℥. j. *ſacch. penid.* ℥. ß. *gummi Arabici* ʒ. ij. *ſem. maluæ, lactucæ*, an. ʒ. ij. *tragac. ſem. cydonior. macis, caryophyll.* an. ʒ. ß. *aniſi* ʒ. j. *glycyrrhyzæ raſæ* ʒ. j. ß. *cinamom.* Drach. ij. *carnis teſtudinis*, vel *pulpæ phaſiani* aut *caponis*, ℥. vj. *ſacch. opt.* ℔. iij. *aq. roſ. opt.* q. ſ.

Fiant Morſuli vel panis Martius Plinius etiam, *lib.* 28. *c.* 17. medicamenta quædam ad phthiſin habet.

Nonnulli etiam balnea aquæ dulcis tepida adhibent ad corpus humectandum. Verùm id potius hecticis ſimpliciter, quàm phthiſicis, conuenit. Et in phthiſicis, etſi ad hecticam declinent, non habet locum niſi vlcus ab omnibus ſordibus repurgatum & conſolidatum ſit, corpuſque ſiccatum balneo ad alimentum rectiùs ſuſcipiendum præparandum ſit.

Diæta.

Phthiſici omnem aëris in calore & frigore exceſſum *Diæta.* nimium, ſubitaſque eius mutationes, vt & aërem pluuioſum vitent. Siccus verò aër ad vlcera pulmonis ſananda vtiliſſimus eſt, ſiue naturâ talis, ſiue arte comparatus. Antiqui hac de cauſſa ſuos phthiſicos ad Tabios mittebant, monticulum inter Surrentum & Neapolim, locum nonnihil calidum & præcipuè ſiccum ob Veſuuij montis, inſtar Ætnæ perpetuò flammam euomentis, vicinitatem, quem deſcribit Galenus 5. *meth. med. cap.* 12. Commodum quoque eſt hac de cauſſa loca piceis & ſimilibus arboribus abundantia incolere. De quo Plinius, *lib.* 14. *cap.* 16. *Conſtat*, inquit, *illum cœli aëra plus ita, quàm nauigationem Ægyptiam proficere, plus quàm lactis herbidos per montium æſtiua potus.* Poſſent ergo etiam ligna hæc reſinoſa in conclaui haberi vel incendi. Et quantum aër ſiccus in phthiſi curanda poſſit, teſtatur trita illa mulieris hiſtoria, quæ cum annis aliquot ad furnum artem piſtoriam exercens verſaretur, ſicco aëre inſpiratione attracto, & vlcere ita exſiccato, vitam diu protraxit. Quod tamen intelligendum eſt, vbi ſpes aliqua ſanitatis recuperandæ ſupereſt. Si enim de vlceris curatione deſperetur, ægerque ad extremam maciem iam ſit deductus;

aër talis vlcus non ſanabit, ægro verò mortem accelerabit. Celſus hac de cauſſa nauigationes longas præcipit, iis quidem, qui tam robuſti adhuc ſunt, vt peregrinationem ſuſcipere poſſint: cùm vt Aretæus, *de curat. morb. diuturn. lib. 1. c. 8.* ſcribit, *pulmonis vlceribus quiddam ſiccum marina ſalſedo communicet.* Eadem de cauſſa ex Italia in Ægyptum nauigare ſuadebant. Aliàs æger ab omnibus animi & corporis motibus vehementibus ſibi temperet.

Cibus. Cibi ſint boni ſucci, faciles coctu & multi nutrimẽti, cuiuſmodi parantur ex hordeo, auena, amygdalis, vt & alica, amylo & oryza. Et quidem in principio cibi abſtergẽdi vim habeãt, hinc glutinandi & conſolidandi. Parentur igitur in principio ex *hordeo*, hinc *alica*, *amylo* & *oryza*. De alica tamen, amylo, & oryza & eiuſmodi cibis notandum, quòd etſi mali ſucci non ſunt, ſuccum tamen præbent lentum & craſſum, ideóque ſola & ſine præparatione non ſunt exhibenda, ſed aliis coctu facilibus admiſtis, & quidem in forma ſorbili, & propterea cum iuſculis bonarum carnium præparanda. Quo modo & reliquis cibis vim meliùs nutriendi inprimunt, & à calore debili faciliùs concoquuntur. Id quod Galenus, *7. meth. med. cap. 6.* docet, dum ſcribit. *Nec planè quod maximè nutriat, optimum eſt iis corporibus, quæ refici magis egent, vtpote quibus concoquendi facultas non eſt, neque etiam quod facilimum concoctu eſt, cùm ſcilicet ipſum nequeat eſſe maximè nutriens. Cùm igitur hæ duæ indicationes ex aduerſo pugnent, committendum non eſt, vt dum alteri nimium ſis intentus, alterius omninò obliuiſcaris, ſed vtriuſque memor, quo ad liceat, vtrumque miſceas.*

Et quia phthiſici multo nutrimento indigent, ob caloris verò natiui debilitatem multum cibum vnâ vice concoquere non poſſunt, ideò ſæpe cibus, ſed eius parum vnâ vice præbendum.

Inter alimenta autem præcipuè, vt ſuprà etiam dictum, primùm locum Lac obtinet. Optimè enim corpus nutrit, ſanguini bonam materiam præbet, acrimoniam vitioſorum humorum temperat, parte ſeroſâ vlcus abſtergit, caſeoſâ conſolidationi inſeruit, butyraceâ humectat & corporis exſiccationi reſiſtit. Inprimis autem laudatur lac muliebre, quod naturæ corporis noſtri maximè cognatum eſt. Aſininum eſt tenuius & ſeroſius & ad vlcus abſtergendum commodius. Inter hæc medium locum habent caprinum & vaccinum. Ne autem lac in ventriculo coaguletur, aliquid ſacchari vel mellis admiſceatur. Dandum etiam vacuo ventriculo & mundato ventre: alioquin facilè aceſcit & corrumpitur. Ea etiam quantitate dandum, vt à ventriculo bene ferri, & concoqui poſſit. Ideóque à minori quantitate ad maiorem aſcendendum, & primò quotidiè ſemel, deinde bis de die dandum. Poſt lac ſumptum æger non ſtatim dormiat, nec alium cibum, præſertim vinum, capiat, ne lac in ventriculo corrumpatur. Si tamen adſit febris manifeſtè affligens, dolor capitis, vaſorum obſtructiones, & flatus; à lacte abſtinendum. Poteſt lac etiam hoc modo præparari:

℞. *Lactis caprini* vel *vaccini menſur.* iij. Adde *aq. fontan. puræ menſ.* j. *ſacch. alb.* ℥. ß.

Coq. lento igne ad aquæ conſumptionem.

Lac hoc modò præparatum vel potandum detur, vel pani albo trito affundatur, & comedatur.

A[illegible]que maximè commendatur caro cancrorum &[illegible]arum, quæ ſcilicet propter ſubſtantiæ craſſitiem vlcus conſolidare poſſit. Verum enim verò hac de re dubitatur; cùm hæc animalia ſint craſſæ & terreæ ſubſtantiæ, & proinde non niſi craſſum, terreum, & vitioſum ſuccum generent, difficilimè coquantur, & maximè excrementoſa ſint. Ideoque non niſi parcè aliis cibis admiſcenda, vt reliqui cibi cum iis permixti ſolidius alimentum præbeant. Aut potius ius eorum, quàm ſubſtantia, præbendum, & pars quædam in limacibus, quam *μήκωνα*, id eſt, papauer, Ariſtoteles, *4. de hiſtor. animal. c. 4.* nominat, quæ non difficulter coquitur. Ideóque nonnulli cancros & cochleas in lacte coquunt, & poſtea ius ſaccharo condiunt, vel etiam, farinam hordei & lac amygdal. dulc. addunt. Vide infrà, *quæſt. 2.* Vel hoc modo præparetur.

℞. Cochleas, quæ ſeparatis excrementis omnibus incidantur, & in vaſe vitreo optimè clauſo coq. in balneo. Liquorem per ſetaceum traiice, traiectum lento igni expone, vt omnis pars aquoſa reſoluatur, & remaneant partes ſolidiores, ſed in liquorem reductæ. Hic liquor pro cibo dari poterit, qui ſi alteretur cichoraceis vel ſimilibus, euadit medicamentoſus, & refrigerabit & humectabit.

Potus, vbi abſtergendum, ſit *aqua mulſa bene diluta* vel *aqua hordei cum pauco melle.* Cum glutinandum, *aqua hordei, in qua ſaccharum roſar. diſſolutum ſit. Vino* tamen etiam locus eſt, ſed ſit illud debile ac modica quantitate exhibeatur. Commodum etiam potum præbent *cereuiſia hordeacea & triticea.*

Peculiaria pulmonis vlcera, Sphacelus, & Cancer.

Facienda ſub finem huius capitis & aliorum vlcerũ, quæ phthiſin tamen non introduxerunt, & Sphaceli ac Cancri pulmonis mentio. *Peculiaria pulmonis vlcera.*

Interdum enim Apoſtemata in pulmonibus reperiuntur, quæ nullam febrem coniunctam habent, nec tuſſim. Ita refert Nicolaus Maſſa, *in Introductorio anat. f. 57.* ſe anno 1533. quendam ſecuiſſe, & in ſubſtantia pulmonis in parte ſiniſtra Vlcus magnum concauum & putridum ad quantitatem multo maiorem, quàm ſit dimidia pars corticis vnius oui gallinacei cum ſua profunditate, in qua cauitate fuit ſanies multa & praua, deprehendiſſe: cùm tamen iſte, quem bene nouerat Maſſa, nunquam conqueſtus ſit de aliquo dolore, neque tuſſiuerit. Sed procul dubio iſte tuberculum habuit, quod tandem in pus mutatum eſt.

Poſt ſanguinis ſputum pulmonis partem quandam nigricantem & Sphacelo correptam, & in ea profundum ſinum, ſine vllo pure & ſanie inuentam fuiſſe, refert Dodonæus *obſ. cap. 24.* *Sphacelus pulmonis.*

Refert etiam Iacotius, *comm. 1. in lib. 5. ſect. 2. aph. 67. Coac. Hippocr.* interdum partem ſuperiorem pulmonis in Cancrum abire, atque ad iuguli partem ſuperiorem trahi, vt ſub alis lateat, vnde compreſſa aſperâ arteria ſtertor quidam obauditur, non à puris multitudine, aut alterius humoris, ſed ab anguſtia & interceptione meatûs, in quo refractus & agitatus humor aliquis in gutture ferueerit. *Cancer pulmonis.*

QVÆSTIO I.

An Vlcera pulmonis ſint ſanabilia.

Vlcera pulmonis ſatis periculoſa eſſe, & pauciſſimos quibus pulmones exulcerati fuerint, euadere, ipſa experientia teſtatur. Imò nonnulli in ea ſententia ſunt, nullos planè è pulmonis vlceribus euadere, ea de cauſſa, quòd pulmo in perpetuo motu ſit, atque ita labra vlceris, vt & vulneris, coaleſcere non poſſint. Quam rationem etſi Galenus, *5. meth. med. cap. 8.* reprehendit, & reuera motus ille pulmonis naturalis in reſpiratione tam vehemens non ſit, vt ſanationem impediat, & vulnera pulmonis ſanari poſſe experientia teſtetur: tamen aliam cauſſam, *loco allegato*, Galenus affert, nimirum tuſſim. Cùm enim vlcus nullum poſſit ſanari, niſi à pure prius mundatum fuerit, pus verò è pulmone ſine tuſſi euacuari non poſſit; facilè hinc patet, motu illo, qui in tuſſi eſt vehementior, vlceris labia iterum lacerari. Quibus accedit & hoc *An vlcera pulmonis ſint ſanabilia.*

quod

quod idonea vlceri ſanando medicamenta adhiberi non poſſint. Nam illud, quòd rectà in pulmones ex ore deſtillat, exiguum eſt: quòd verò in ventriculum deſcendit, non niſi per longas ambages & alteratum atq; imminutum ad pulmonem peruenit. Hinc & Galenus, 5. *meth. med. cap.* 13. & 14. omnes illos, qui ſanguinem è pulmonibus exſpuentes primò die ſe curandos ei tradiderunt, quoſdam etiam poſt duos aut tres dies ſe ſanaſſe prædicat. Quotquot autem phlegmone ſic occupauit, vt iam febricitarent, horum nullum in totum perſanatum eſſe ſcribit.

Alij contrà vlcera pulmonis ſanabilia eſſe ſtatuunt, adducuntque primò autoritatem Hippocratis, qui, 6. *aph.* 18. veſicæ quidem, cerebri, cordis, diaphragmatis, inteſtinorum tenuiorum, ventriculi, hepatis vulnera mortem afferre docet, pulmonum verò vulnerum non meminit, Franciſcus Arcæus, *de febribus, cap.* 8. à vulneribus argumentum petit, & cùm pulmones transfoſſi, quod ſæpe fit, feliciter curentur, etiam vlcera pulmonis ſanari poſſe putat, idque ſe feliciſſimè præſtitiſſe affirmat, & quidem vſu decocti ligni Guajaci, quod & Philippus Ingraſſias & Thomas Eraſtus ſe factitâſſe ſcribunt. Conſeruâ etiam ſeu ſacharo roſarum phthiſicos curatos referunt Auicennas, *lib.* 3. *fen.* 10. *tract.* 5. *cap.* 6. Meſues, *capite de phthiſi*, Valeſcus de Taranta, *lib.* 3. *cap.* 11. Valeriola, *lib.* 5. *obſ.* 5. Crato, *in conſil. Mont.* 152. P. Foreſtus, *lib.* 16. *obſ.* 58.

Et omnino cùm experientia rem definiat, diſputatione multa opus non eſt. Rarò tamen hoc accidit, non quidem ob naturalem illum pulmonis motum, ſed ob ſaniem, quæ pulmones corrumpit, & non niſi tuſſi, & vix tutò eiici poteſt, vnde pulmones lacerantur; & quòd medicamenta ad pulmones viribus integra vix perueniunt, vnde ſi quid præſtare debent, continuanda, & in magnâ copia medicamenta talia vſurpanda ſunt, ſicut Montanus retulit, phthiſicum quendam Venetiis nihil ferè aliud comediſſe, quàm ſaccharum roſarum, vt pharmacopolæ Veneti id amplius ipſi vendere nollent.

...medo vl... pulmo... inſanabi... dici poſ... ...

Notandum tamen hîc, etſi ſuo modo ſanabilia pulmonis vlcera dici poſſint: ſuo modo tamen etiam rectè dici inſanabilia, dum inſanabile ſumitur pro eo, quod ad priſtinum ſtatum reduci nequit. Et ſi enim callus quidam obducatur: tamen perfecta ea ſanatio non eſt. De quo Galenus, 5. *meth. med. cap.* 14. *Sed qui poſtea,* inquit, *ſic per omnia præſidia ritè tranſierunt, vt ſiccaretur vlcus, ij tantum ſaltem lucrifecerunt, vt illud nec vltra progrederetur, nec majus fieret: ſed ſiccatum ac callo duratum longiore vitâ frui hominem ſineret,* Et 4. *de loc. affect. cap.* 5. *Quæ verò in pulmone longo tempore jam permanſerunt, quamuis aliquando curentur; relinquitur tamen in eo res quædam calloſa fiſtuloſaque, quæ tractu temporis à leui occaſione excoriatur.*

Deinde & hocij monendi ſunt, qui ſæpius ſe vlcera pulmonis & phthiſicos ſanâſſe dicunt, vt attendant, ne decipiantur, & pulmonem exulceratum putent, cum tamen thorax ſaltem laborauerit, aut catarrhus & pituita in pulmonibus in ſimilem puri ſubſtantiam, illæſis pulmonibus, mutatus ſit.

QVÆSTIO II.

An in phthiſi Cochleæ vtiles ſint?

...cochleæ ...hiſicis ...iles ſint?

Antiquiores equidem, qui de natura & facultatibus Limacum ſcripſerunt, Dioſcorides, Galenus Aëtius, P. Ægineta, Oribaſius, non meminerunt, quòd phthiſicis proſint: Recentiores tamen, & ſuperiorum ſæculorum Medici eas phthiſicis & hecticis commendarunt, adducti procul dubio autoritate Galeni, qui, 3. *de aliment. facult. cap.* 3. limacum carnem potentiſſimè nutrire affirmat.

Verùm enim verò, cùm, vt, *ibidem*, Galenus & res ipſa docet, caro cochlearum ſit difficilis coctionis, & ſuccum non adeò bonum præbeat, facilè hinc patet, cochlearum carnes phthiſicis pro cibo non conuenire. Cùm enim phthiſici febre lenta putrida laborent, & propterea vis naturalis in ventriculo, hepate, imò toto corpore ſit debilis, cibum difficilis coctionis rectè concoquere non poteſt, atque hinc multa excrementa cùm alibi, tum in pulmonibus etiam colligi neceſſe eſt; inprimis cùm ex ſe ſuccum bonum non præbeant. Ideóque, quod in vulneribus accidit, quòd nimirum, ſi ægri cibis mali ſucci vtantur, copioſior ſanies generatur, idem in pulmonis vlceribus euenire credibile. Cùm verò ob pus inprimis phthiſici periclitentur, Limacum etiam vſum iis potius nocere, quàm prodeſſe, vero conſentaneum eſt. Et quanquam iuſcula ex iis parata, & pars illa, quam Ariſtoteles, *lib.* 4. *de hiſtor. animal. c.* 4. μήκωνα id eſt, papauer appellauit, dentibus ſtatim cedens, & caſeoſæ ſubſtantiæ paulò magis duratæ, ſiue factæ nuper è fauis ceræ, non abſimilis faciliùs concoquatur: tamen ſaltem reſpectu aliarum cochleæ partium eſt facilioris coctionis: abſolutè verò & ſimpliciter facilis coctionis non eſt; ſucci verò, quàm aliæ cochlearum partes, eſt melioris, & craſſum ac melancholicum nutrimentum præbens.

CAPVT XIII.

De Mediaſtini Inflammatione.

Inflammatio mediaſtini.

Mediaſtinum ſeu ſeptum, quod pulmonis lobos diſiungit, & ipſum Inflammationem interdum patitur, oriturque ea præcipuè à ſanguine, eoque plerumque bilioſo. Ideóque cauſſæ, quæ peripneumoniam & inflammationem pulmonum excitare ſolent, & hîc locum habent. *Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Febris adeſt continua & ardens, cùm cor ob inflammationem vicinam valde incaleſcat, quam magna inquietudo ſitiſque inexhauſta comitatur. Reſpiratio eſt frequens & celer, & in thorace maximum incendium, vnde calidùm ſpiritum efflant ægri, & frigidi aëris inſpirationem deſiderant. Dolor eſt exiguus, & ſaltem moleſtia quædam in inſpirando ad ſternum percipitur. Etſi enim locus affectus ſit pars membranoſa, tamen dolor non eſt pungens, vt in pleuritide, quoniam membrana non vt pleura ita in coſtis firmatur, ſed in laxa parte thoracis conſiſtit: ad ſternum ſaltem dolor quidam percipitur, quoniam ibi alligatur hæc membrana. Tuſſis in principio in quibuſdam eſt ſicca, pòſt humida, & rubra quædam ac flaua reiiciuntur, plurima tamen flaui coloris, pauciſſima rubri, verùm non admodum copioſa, quia inter duplicem quaſi membranam materia colligitur, vnde non facilè niſi eâ eroſâ euacuatur. Pulſus qualis pleuriticorum, durus & inæqualis, non tamen æquè manifeſtâ inæqualitate, ſed aliquanto maiore.

Si in pericardio affectio fuerit, aderit æſtuatio, & phlogoſis major, ad ſyncopen laborans facilè & frequenter accedit. L. Mercatus, *lib.* 2. *de morb. int. c.* 6. *p.* 158.

Prognoſticum.

Prognoſticũ.

Plerique hoc malo correpti moriuntur. Eſtque hic morbus, quàm pleuritis, vehementior; cùm locus affectus cordi ſit vicinior. Et ſi protrahatur ægri phthiſi correpti tandem moriuntur.

Curatio.

Curatio.

Curandi ratio eadem ferè eſt, quæ inflammationis pulmonis

pulmonis & pleuræ. Sanguis nimirum & humores ad mediaſtinum fluentes euacuandi, reuellendi, repellendi, & per ſputum euacuandi. Ideóque ſtatim in principio vena aperienda, & ſanguis ſatis copioſè euacuandus, & venæſectio, ſi vires ferant, vel eadem, vel ſequenti die repetenda, cùm venæſectio non ſaltem euacuet, ſed & reuellat & refrigeret.

Venæſectione autem adhibitâ ea pectori applicanda, quæ feruorem humoris mitigant, ſanguinémque aliquo modo reprimunt, medicamenta ſcilicet, quæ frigida quidem potentiâ ſunt, ſed aſtrictione carent, vt faciliùs penetrare poſſint. Quem in vſum commodiſſimè adhibetur oleum violaceum, quo tepido totum pectus inungatur, vel panni eo imbuti pectori imponantur.

Si tempus æſtiuum ſit, & inflammatio eryſipelatodes, etiam actu frigidum adhiberi poteſt. Etſi enim frigida alias thoraci ſint inimica, & in pleuritide frigida actu non adhibeantur: tamen quia hîc incendium magnum eſt, & inflammatio eſt in penitioribus thoracis partibus, frigida non facilè ad locum affectum penetrant. Oleo violaceo admiſceri poteſt lac recens & aqua endiuiæ, vel paretur cataplaſma ex farina hordei cum ſucco endiuiæ, & lactuc. & oleo violarum.

Vbi incendium nonnihil remiſit, ol. chamæmel. admiſceatur, vt & mucilagines ſem. althéæ, malu. fœnigr. & ſimiles.

Interim etiam propinentur ad materiam alterandam & expectorandam aqua vel decoctum hordei, violar. de iuiub. de glycyrrhiz. de tuſſilag. Syrupi tamen in minore quantitate admiſceantur; cùm ſaccharum facilè bileſcat.

Externa. Tandem etiam ad reliquias materiæ diſcutiendas extrà applicetur cataplaſma ex *radic. althéæ, violar. ſcabioſ. caricis.* Quibus coctis & contuſis addatur *farina ſem. lini, fœnigræc. pulu. flor. chamæmel.* & cum *oleo chamæmelino & amygdal. dulc.* Fiat Cataplaſma.

Quod ſi materia hoc modo euacuari vel abſumi non poſſet, non planè incommodum eſſet, perforato ſterno materiam purulentam extrahere, quod etiam Columbus, *lib. 11. anat. cap. 3.* monuit.

Diæta. Diætæ ratio ſit eadem quæ in peripneumonia & Pleuritide.

CAPVT XIV.

De Diaphragmatis Tumoribus.

Diaphragma etiam interdum tumoribus corripitur, & quidem nunc calidis & inflammatoriis, nunc frigidis & diuturnis.

Diaphragmatis inflammatio. Inflammationem diaphragmatis quod attinet, fit ea à ſanguine calido & bilioſo eo modo & iis de cauſſis, vt aliarum partium inflammationes. Craſſior enim in membranam denſam ſeſe non facilè penetrat.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Coniungitur autem cum hac inflammatione febris continua & acuta non ſolùm ratione humoris calidi, qui tumorem hunc excitat, ſed & ob viciniam cordis & connexionem cum eo per arteriam magnam. Adeſt dolor & reſpirandi difficultas, ac reſpiratio eſt parua & frequens, antequam delirium accedit, vt & pulſus, vt docet Galenus, *lib. 5. de loc. affect. cap. 3.* Præcordia tenduntur, nullo tumore in hypochondriis apparente. Ad locum diaphragmatis apparet interdum quædam palpitatio vel ſaltus quaſi, vt docet Hippocrates, *3. prognoſt. t. 91.* Galenus, *in comment.* & *, 1, epid. comm. 3. t. 18.* Procedente malo, quia cerebrum à diaphragmate, quod membranoſum eſt, in conſenſum trahitur, delirium continuum excitatur; qua de cauſſa veteres etiam diaphragma φρένας appellarunt, quod eius inflammatio mentem turbet, & delirium excitet. Reſpiratio eſt inæqualis, modò parua, modò magna, modò frequens, modò rara. Solent etiam nonnunquam accedere conuulſiones, vt Galenus, *lib. de pulſibus, cap. 11. de pulſu inflammatorio*, docet. Et tum pulſus fit durus, paruus, creber.

Prognoſticum.

Inflammatio hæc pleuritide adhuc periculoſior eſt, & plerumque ægrum ad mortem deducit, ob connexionem & conſenſum, quem hæc pars habet cum corde, cerebro & hepate. Vnde acutiſſimus hic morbus eſt, & ægrum citò in ſummum vitæ diſcrimen adducit, curationémque reddit difficiliorem, quòd ægri delirant, nec facilè Medicis in ſumendis medicamentis obtemperant. *Prognoſt.*

Curatio.

Communes inflammationes curandi leges & hîc locum habent, & ferè eadem huius inflammationis curandæ eſt ratio, quæ peripneumoniæ & mediaſtini inflammationis. Itaque ſtatim in principio aluo clyſter emolliens & refrigerans iniiciatur, & hinc vena brachii dextri aperiatur, ac, ſi vires tolerent, vel eâdem, vel ſequenti die venæſectio repetatur. *Curatio.*

Extrà thoraci ad locum diaphragmatis apponantur ea, quæ feruorem humoris mitigare, ſanguinémque affluentem repellere poſſunt, potentiâ ſunt frigida, actu verò ſubcalida. Igitur inungatur locus oleo roſaceo; vel fiant epithemata ex decocto herbarum refrigerantium, violar. endiuiæ, lactucæ & ſimilium. In progreſſu morbi addatur oleo roſarum chamæmelinum, & epithematibus malua, althæa, chamæmelum, melilotus, ſem. lini, fœnigræci. Ob delirium lotiones extremorum ex refrigerantibus herbis inſtituantur, quæ actuali caliditate reuellere à capite, & potentiali frigiditate humores demulcere poſſunt. Syncipiti, temporibus & fronti etiam ea applicentur, quæ ſomnum conciliandi vim habent, ex ſuprà, *lib. 1. part. 2. cap. 1.* propoſitis. *Externa.*

De tumoribus diaphragmatis Frigidis.

Generantur hi tumores à materia cruda & tenui. Craſſa enim & viſcida non poſſunt in diaphragma ob eius denſitatem penetrare. Dántque occaſionem materiæ collectioni percuſſio vel compreſſio diaphragmatis, qualis etiam fieri poteſt, ſi quis inter ſcribendum vel legendum menſæ ſæpe pectore innitatur. *Tumores diaphragmatis frigidi.*

Signa Diagnoſtica.

Si tumor ſit frigidus in diaphragmate, malum eſt diuturnius, adeſt tenſio hypochondriorum, nullo apparente in his tumore ad tactum, & ſpirandi difficultas, pulſus eſt durus & paruus, dolor adeſt, ſed non ita magnus, abeſt febris, aut, ſi febris accidit, non eſt acuta, delirium etiam abeſt, & non niſi morte inſtante interdum accidit. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Si morbus ſit recens & adhuc in fieri, ægri interdum ſanari poſſunt. *Prognoſtica.*
2. Si verò malum ſit diuturnius, ægrum ad tabem deducit.

Curatio.

Principio ne maior materiæ fiat affluxio, materia affluens debito modo præparanda & euacuanda, vt cum materia iſta ſit pituita aquoſa & ſeroſa, medicamentis, *Curatio.*

mentis, quæ pituitoſum & ſeroſum humorem euacuāt, agarico, mechoacanna, turbith & ſimilibus vtendum. Et ſi quæ cauſſa adſit, ob quam talis materia in viſceribus generetur, ea tollenda, & viſcerum debilitas, vel obſtructio corrigenda.

Vniuerſali corporis euacuatione præmiſſa, materiam diſcutientia ſimúlque emollientia, (nam ſenſibiliter eam euacuantia hîc locum non habent) vſurpanda, vt butyrum recens, pinguedo gallinæ, anſeris, medulla vitulina, ceruina, omnes recentes. Progreſſu autem temporis validiora diſcutientia adhibenda, vt oleum chamæmel. anethin. vel ſem. lini, fœnigræci, quibus aliquid terebinth. vel ammoniac. addi poteſt. Vtile eſt & emplaſtrum de meliloto.

Vel ℞. *Malua, althéa, betonic. origan.* ana M. i. *ſem. aniſi, fœnicul. carui,* an. Drach. i. *flor. chamæmel. verbaſci,* an. M. ß.

F. Sacculi duo ex linteo albo, qui coquantur in vino, & expreſſi ac calidi alternatim pectori imponantur.

Intrò exhiberi poſſunt digerentia & diſcutientia ex rad. tuſſilag. helen. capillo ♀ marrubio, hyſſopo, ſcabioſa, ſem. vrticæ, & ſimil. Vel exhibeatur decoctum ſarſæparillæ cum pectoralibus. Non tamen nimis tardè, vbi humor iam indurari cœperit. Ita enim tenue diſcuteretur, craſſum verò magis induraretur. Senſibilis verò euacuatio, vt dictum, hîc ſperari non poteſt: cùm diaphragma à parte ſuperiore pleuræ, à parte inferiore peritonæo cingatur & inueſtiatur. Niſi forſan abſceſſu rupto in cauitatem thoracis effundatur, & inde per tuſſim eiiciatur. Quod ſi fiat, malum reliquum, vt empyema, curandum eſt.

Victus ratio ſit attenuans, non tenuis; cùm morbus ſit diuturnus. Cibus ſit boni ſucci, facilis coctionis: aluus ſit laxa, ac ſi ſubſiſtat, ſæpe clyſteres iniiciantur.

CAPVT XV.

De Vulneribus Diaphragmatis.

[...]era diaphragma.

CVm Diaphragma Vulneratum eſt, ponderis ſenſus eo loco moleſtus eſt, tuſſis & dolor eò loci percipitur, vt ſæpe delirium accedat. Riſus adeſt cum perturbatione; ilia ſurſum conuelluntur adeò, vt reſpirandi vehementia contingat. Aliquando ventriculus & inteſtina per vulnus in thoracis cauitatem rapi ſolent. Cuius rei hiſtorias duas recenſet Ambroſius Paræus, *lib. 9. chirurg. cap.* 30. Memorabile & ſingulare huius rei exemplum etiam annotauit Dominus D. Andreas Schato p. m. Socer meus quondam Academiæ huius Profeſſor. Eſt autem tale: Anno 1582. die 20. Septembr. Studioſus quidam, Heinricus Buſcherouius, Riualienſis Liuonus, cùm melancholiâ variiſque tentationibus vexatus eſſet, ante portam oppidi huius proprio gladio ſe confodit, vulnere intra quartam coſtam in thorace adacto, & ſub nona coſta in tergo gladio penetrante: quod vulnus tamen intra duos menſes ſanatum fuit, vt æger ſatis bene ſibi habere videretur. Verùm accidit, vt poſt menſes aliquot iterum abſurdis cogitationibus vexaretur, & poſtea 28. April. Anno 1583. malè habere inciperet, & ſeqq. diebus menſe Majo nigra quater, eaque magnâ copiâ vomitu reiiceret, cum ſudoribus frigidis & lipothymia, tandemque poſt vltimum vomitum expiraret. Corpore aperto deprehenſum eſt vulnus per diaphragma & pulmones penetraſſe, & quidem diaphragma transfoſſum fuit in ipſo nerueo circulo. Pulmonis ferè nihil repertum eſt in ſiniſtro latere confoſſo, cum proculdubio is corruptus cum putre eiectus fuerit. Exigua ſaltem particula aderat coſtis adnata. Ventriculus totus aſcenderat in ſiniſtrum thoracis latus, & cor cum capſula ſua depulerat in dextrum latus, vbi & viuus ille poſt acceptum vulnus iubebat obſeruare pulſum cordis. Cor aridum & tabefactum erat, copioſa autem aqua in capſula cordis. Omentum & pancre. totum ferè circa ventriculum computruerat.

[...]ia diaphragmatis vulnerati.

Habentur autem diaphragmatis vulnera ſanabilia, ſi ſaltem pars carnoſa diaphragmatis ſauciata & perfoſſa fuit, etſi tunc conglutinatio ſit difficilis ob perpetuum motū diaphragmatis. Si verò in neruoſâ eius parte vulnus ſit, inſalubre habetur. Verùm Galenus, *6. aph.* 18. docet, etiam neruoſarum partium vulnera, ſi non ſint magna, quandoque ſanari poſſe, ac proinde & diaphragmatis vulnus in parte neruoſa ſi magnum non ſit, conſolidari aliquando poteſt. *Diaphragmatis vulnera quomodo ſint ſanabilia.*

Exemplum talis vulneris eſt apud Hippocratem 5. *epid.* Cum enim Tychon in oppugnatione circa Datum catapulta vulnus in pectus accepiſſet; paulò poſt paruus riſus ei aderat cum perturbatione. Videbatur autem Medicus, cum lignum eximeret, circa ſeptum tranſuerſum haſtilis partem aliquam reliquiſſe. Primam noctem implacidè egit, ſub diluculum meliùs habere viſus eſt. Prædictum eſt conuulſione accedente celeriter periturum. Poſterâ die implacidus inſomnis egit, & ſub tertij diei exortum conuulſione tentatus tum temporis mortuus eſt.

Ratio curandi eadem eſt, quæ Pulmonis & Mediaſtini vulnerati.

CAPVT XVI.

De Pleuritide, ſeu Inflammatione Pleuræ & Muſculorum thoracis.

INflammatur ſæpe & pleura ſeu membrana coſtas ſuccingens, muſculique intercoſtales; quod malum Græcis Pleuritis dicitur, & pleuritici, qui inflammatione pleuræ laborant. Βλητοὶ etiam Antiquis dicuntur, qui ex lateris aut pulmonis inflammatione, repentè difficultate ſpirandi ſuffocati, latera liuida habent, tanquam plagâ percuſſi aut ſiderati, Hippocrates, 1. *de rat. victus in acut. aphor.* 35. & *in Coacis vltra dimidium.* In pleuriticis enim, ſi ſubitò difficultate ſpirandi ſuffocentur, vt & in peripneumoniacis, ſanguine inflammationis in cutem diffuſo, liuor fit, totumque latus, in quo fuit inflammatio, poſt mortem liueſcit; eodem modo ſicuti in apoplecticis & epilepticis idem interdum accidere videmus. *Pleuritis.*

Eſt videlicet pleuritis, eaque vera & exquiſita, (nam dari & notham, infrà de dolore lateris dicetur) inflammatio membranæ coſtas ſuccingentis, quæ quandoque pulmoni communicatur, ex affluxu ſanguinis per ramos ſeu venæ cauæ aſcendentis ſeu ἀζύγου eò impulſi ortum habens, cum febre continuâ acutâ, dolore lateris pungente, tuſſi, pulſu duro, celeri ac frequenti, & difficultate ſpirandi. An verò pleuritis etiam fieri poſſit, ſine notabili & manifeſta inflammatione pleuræ, dicetur infrà, *quæſtione* 1. Sub pleuritide rectè etiam comprehenditur inflammatio muſculorum μεσοπλεύρων, præſertim internorum, ob pleuræ ex vicinia conſenſum.

Datur deinde & notha pleuritis alia quædam, quodammodo talis, ſed & ipſa vera inflammatio, ratione ſitûs & partis affectæ ſaltem notha, quando ſanguis, per ramos venæ axillaris in extrema thoracis ſparſus, in muſculos illos externos, qui coſtis & muſculis μεσοπλεύροις extrà incumbunt, illabitur, quæ ob communitatem propaginum venarum externarum & internarum, (cùm interiorum venarum extrema foràs emergant, & externarum ora intrò ſubeant) ſæpe in pleuritidem veram permutatur.

Quæ autem pars in pleuritide afficiatur, an ſola ſcilicet pleura, an verò etiam pulmo, & Antiqui & Recentiores dubitarunt, diceturque de eo infrà, *quæſtione,* 2. vt rem hîc breuibus complectamur, ſtatuimus, *Quæ pars afficiatur in pleuritide.*

non quidem in omni pleuritide neceſſariò pulmonem affici; ſemper tamen ferè hoc accidere, vbi ſuperior pleuræ pars afficitur. Eſt enim pleuræ cum membrana pulmonis communio, & præcipuè verſus collum; & circa exortum aſperæ arteriæ per fibras multas cum pleura pulmo cohæret. Imò, vt ſuprà, *cap.* 10. dictum, ſcribit Nicolaus Maſſa, *in ſua introduct. anat. cap.* 29. ſe ferè ſemper inueniſſe adhærentiam pulmonis cum pleura, & non ſine difficultate partes ſuperiores pulmonis à pleura ſeparari. Itaque facilè fieri poteſt, vt, ſi ſanguis in pleuram præter naturam influat, etiam ſimul in pulmonem effundatur. Atque tùm ſanguis & ſputum, quod tuſſi reiicitur, non tam à pleura, quàm à pulmone ſimul affecto prouenit. Si verò inferiores pleuræ partes afficiantur, non neceſſarium eſt, pulmones ſimul affici; cùm ibi nulla pleuræ & pulmonum ſit communio.

Cauſſa.

Eſt autem inflammationis pleuræ, vt omnium aliarum inflammationum, cauſſa proxima ſanguis, ſiue ſincerus & purus ſit, ſiue humores alios admiſtos habeat, qui è vaſis thoracis loca hæc nutrientibus; ex ſurculis ſcilicet & ramis venæ cauæ aſcendentis, per ramum ſubalarem venaſque mammarias, quibus nutriuntur coſtæ quatuor ſuperiores, vel ex ἀζύγῳ ramis quibus reliquæ octo coſtæ inferiores nutriuntur, eò effunditur. Refert tamen Veſalius, *lib.* 3. *c.* 7. *de fabrica corp. humani*, ſe in quibuſdam corporibus talem conſtitutionem venæ ἀζύγῳ reperiſſe, vt omnes thoracis coſtæ ab eius ramis nutrimentum accipere potuerint. Sed & pleuritidem nonnunquam à ſanguine ex arteriis, (quibus membranam hanc deſtitui non rectè ſentit Mercatus) quæ venas haſce comitantur, in membranas effuſo excitari poſſe, à vero alienum non videtur. Frequentius tamen humores calidi, tenues, bilioſi & acres ſanguini permiſti pleuritidem pariunt, aut aliorum humorum ſunt vehiculum; cùm vaſa, quæ membranam hanc pertingunt, ſint parua, ipſaque membrana denſa. A ſola verò bile, pituita vel melancholia, pleuritis non generatur.

Bilis, pituita vel melancholia ſola pleuritidem non generat.

Eſt enim pleuritis inflammatio, cuius cauſſa proxima eſt ſanguis, & proinde ſine ſanguine reliqui humores pleuritidem non excitant; etſi ſanguini pleuritidem patienti admiſceri poſſunt, vt ita ſanguis inflammationem producens modò purus ſit, modò bilem, vel pituitam, vel melancholiam admiſtam habeat. Quanquam verò Galenus, 6. *aph.* 33. ſcribit, pleuritidem aliam cum flauis & ruffis ſputis eſſe, eamque ex bilioſis humoribus ortum habere; aliam cum ſpumeis, eamque ex pituitoſis prouenire: aliam cum nigris, eamque ex melancholia; aliam cum cruentis, eamque ex ſanguine: tamen id ſaltem accipiendum eſt de humore vitioſo ſanguini permiſto, cuius ſigna ex ſputo deprehenduntur. Poſtquam enim, vbi pleuritis coqui incipit, non ſanguis crudus, ſed alteratus & in ſubſtantiam albam redactus reiicitur: ſi ſanguis is laudabilis ſit, copiaque potiùs quàm qualitate peccet, in principio quidem ſputum tenue rubrum reiicitur, paulò poſt verò album. Si verò alius humor admiſtus ſit, quẽ natura, vt mox dicetur, præcipuè expellere nititur, non planè album, ſed flauum, vel alterius coloris, pro humoris peccantis ratione.

Cauſſa remota.

Cauſſas remotas quod attinet, aliæ materiam ſuppeditant, aliæ eam mouent, &, vt ad pectus fluat, faciunt. Antecedens cauſſa materiam ſuppeditans eſt cacochymia vel plethora ſeu in toto, ſeu in parte aliqua. Et quidem frequenter pleuritis generatur, cùm vitioſi humores in venis febres continuas accendunt, quorum pars ad thoracem effuſa pleuritidem facit. Natura enim animalis ſaluti intenta non ſolùm perfectâ coctione humores vitioſos è corpore expellit, & perfectas criſes inſtituit ſed quandoque etiam vel copiâ vel prauitate humorũ ſtimulata, initiò tales humores aggreditur.

Et quidem rectiſſimè agit, dum tales humores planè eiicit atque exterminat. Si tamen quacunque de cauſſa id præſtare nequeat, à conatu ſuo non ſtatim deſiſtit, ſed vt vaſa communia & cordi vicina, regiam quaſi corporis ſedem & vias publicas, ab humoribus vitioſis repurget, ad minores venas & partes priuatas ac remotiores eos depellit: quæ ſi ſint ignobiliores, vt glandulæ ſub cute & ipſa cutis, ea ſuum finem aſſequitur, & id in ægri commodum cedit. Si verò quacunque de cauſſa in partem aliquam nobiliorem, aut quæ nobilem in conſenſum trahere poſſit, materiam detrudat, fine ſuo fruſtratur, & febris inde non leuior, ſed grauior ac periculoſior redditur. Qua de re inſignis eſt locus apud Hippocratem, *lib.* 4. *de morbis. Quicquid,* inquit, *in morbo copiâ abundat, dum turbatio in principiis contingit, ad locum fertur, in quo plurimum ſuperat. In turbatione autem amplam capacitatem nactum ſecretum voluitur, & corpus calefacit, aut in aliqua corporis parte adhæreſcens vnà cum alio humore, qui in alio loco eſt, dolorem & calorem exhibet. Quod verò incaleſcit, reliquum etiam corpus calefacit, ex eoque febris contingit, fereque ex bile, pituita & ſanguine ortis qua calidiſſima exiſtunt. Et ſi quid horum in aliquam corporis partem incubuerit, plerumque inde morbus nominatur, & appellationem habet.*

Febres in… vitio… qualis…

Itaque etſi Antiqui febres, quæ pleuritidem, vt & anginam, peripneumoniam, & ſimiles partium internarum inflammationes coniunctas habent, pro ſymptomaticis agnouerint, vt ſymptomatum more inflammationi, vt morbo primario, ſuccreſcere crediderint, adeò quidem, vt, referente Hippocrate 4. *aph.* 73. eos, qui propter lateris aut pulmonis, aut alterius eiuſmodi partis inflammationem febricitarent, iam non febricitãtes appellauerint, ſed pleuriticos aut peripneumonicos; aut ſimilibus aliis nominibus nuncupauerint: tamen ſi quis rem diligenter perpendat, animaduertet, non febres ab hiſce inflammationibus, ſed potius inflammationes iſtas à febribus eo, quo dictum modo ſuam originem habere. Experientia enim teſtatur, quod pleuritis & eiuſmodi aliæ inflammationes non præcedant febrem, ſed febris inflammationem; aut certè febris ſimul cum inflammatione incipit, animaduertimuſque, materiam inflammationis cauſſam non in parte inflammata fixam conſiſtere, & calorem p. n. à ſe diffundendo febrem accendere, ſed ſæpe vagam & quaſi turgentem hinc inde vagari: id quod ex morborum, qui febres haſce comitantur, commutationibus patet, quod ex pleuritide & peripneumonia angina fit, ex peripneumonia phrenitis, [illegible], materiâ ex vna parte in aliam tranſlatâ, vt ex 5. *aph.* 10. & 7. *aph.* 11. & 12. videre eſt. Atque hinc ſæpe accidit, vt inflammationes tales aliarum febrium acutarum more per vniuerſales euacuationes & criſes ſoluantur, & coctionis humorum ſigna in vrina conſpiciantur.

Et tales pleuritides ſunt plerumque eæ, quæ aliorum epidemiorum morborum more plurimos corripiunt, & cum malignitate coniunctæ ſunt, & quæ à cauſſis communibus & malignis ac contagio ortum habent. Vt enim venena alia aliis partibus infeſta ſunt: ita materia maligna, quæ morbos epidemios parit, nunc huic, nunc illi parti magis infeſta eſt, & nunc pleuritidem, nunc anginam, nunc phrenitidem, nunc dyſenteriam, nunc alios morbos gignit.

Ad pleuritidem autem excitandam facere poſſunt omnes cauſſæ, quæ ad plethoram & cacochymiam generandam faciunt, vt ſuppreſſæ ſanguinis conſuetæ euacuationes, per nares, menſes, hæmorrhoides, item humorum vitioſorum, qui ad articulos depelli, vel per vlcera inueterata euacuari ſolebant, retentio, & alui fluxus intempeſtiua detentio, ſicut ex dyſenteria intempeſtiuè ſuppreſsâ pleuritidem excitatam fuiſſe,

ſæpius obſeruatum eſt. Et in ſumma ſex rerum non naturalium vſus immoderatus, qui plethoram & cacochymiam excitare valet, huc pertinet.

Vt autem ſeu ſanguis abundans, ſeu vitioſi humores ad pectus fluant, & actu pleuritidem excitent, facit pectoris debilitas, ad materiam affluentem facilè ſuſcipiendam apta, vel à primo ortu, vel à morbo aliquo contracta; calor aut dolor attrahens. Huc faciunt, quæ ſanguinis ad latus affluxum concitare valent, ictus, caſus, contuſio pectoris, vehemens exercitium, æſtus humores fundens, frigus exprimens, vini meracioris ingurgitatio, potus frigidi, præcipuè poſt exercitia, flatus aquilonij poſt auſtrinos, *3. aph.* 5. corporis poſt ſudorem in aëre frigido denudatio.

Differentiæ.

Pleuritidis differentiæ à nonnullis plures recenſentur præcipuę, & quæ ad curationem aliquid faciunt, ſunt, quæ ſumuntur à loco affecto & cauſſis. A loco affecto & doloris ſitu, ex 2. *de rat. victus in acut. t.* 10. & 11. diuiditur pleuritis in aſcendentem, cum dolor ad ſuperiora & iugulum verſus extenditur; & deſcendentem, cum verſus hypochondria vergit. Nonnunquam etiam verſus dorſum magis tendit, cuius mētionem facit Hippocrates, *lib. 3. de morb.* nunc magis verſus anteriora.

Ratione cauſſæ ſecundum ſanguinis inflammationem patientis varietatem eſt differentia. Sanguis enim modò purus eſt, modò ei bilis, quod plerumque accidit; modò pituita, modò melancholia admiſcetur.

Eſt tamen & illa differenta notatu digna, quod pleuritis alia dicitur ſicca, in qua nihil, vel parum omnino & nullius momenti exſpuitur; non ſolùm in morbi principio, ſed etiam in eius progreſſu; quod vel ob humoris cruditatem, vel eiuſdem craſſitiem & viſciditatem, vel facultatatis imbecillitatem, vel doloris vehementiam, vel propter bronchiorum obſtructionem accidere poteſt: alia verò humida, in qua ſputum mox circa principium apparere incipit, 1. *de victus ratione in acut.* 21. & 23.

Signa Diagnoſtica.

Signa pathognomonica, quæ in omni pleuritide animaduertuntur, ipſiuſque ideam complectuntur, & à Galeno, *5. de loc. affect. cap.* 3. 1. *aph.* 12. &, *de conſtit. art. med. c.* 15. recēsētur, ſunt 1. dolor lateris acutus, qualis in membranis fieri ſolet, à ſanguine in eam effuſo ortus, qui & ad vicinas partes, nunc verſus iugulum, nunc verſus hypochondria extenditur, quòd membrana hæc totam thoracis cauitatem inueſtiat. Atque doloris ratione peripneumonia à pleuritide diſcernitur, & in peripneumonia ſola lateris dolor eſt exiguus vel nullus. Quod tamen tum ſolùm verum eſſe putat Platerus, cùm pulmonis interna magis, quàm externa inflammantur. Si enim ad externa vſque extendatur inflammatio, non ſolùm fibris, quibus ſuccingenti membranæ annectuntur pulmones, contractis, ſed & inflammatione ſuccingenti membranæ communicata, dolores in latere excitari exiſtimant.

2. Febris continua acuta, ex phlegmone in loco cordi vicino accenſa, ſæpe verò ex natura ſua talis & ante phlegmonem orta, quæ tamen accedente pleuritide & inflammatione rurſum ab ea incrementum ſumit atque augetur. Atque febris hæc plerumque, tertianæ typum obſeruat, quòd frequentiſſimè pleuritides à ſanguine allioſo ortum habeant.

3. Reſpiratio difficilis, frequens, parua, quia ob inflammationem & dolorem inſtrumenta reſpirandi ſatis diſtendi nequeunt. Itaque cùm vſui magnitudine ſatisfieri non poſſit, defectum in magnitudine per celeritatē & frequentiam natura compenſare ſtudet. Et ob dolorem natura cogitur, vt ad ſecundam reſpirationem ſtatim pergat, cùm primâ, vtpote nimis parua, vſui ſatisfactum non ſit. Nam velocitas non ita dolorem parit, ſimul dilatationis magnitudo; cùm hæc motûs vehementia partem dolentem diſtendat, illa breui tempore motum efficiens ad quietem feſtinet.

4. Pulſus eſt durus, paruus & frequens, ob tenſionem arteriæ, & quia membrana dura & denſa inflammata non permittit arterias ita diſtendi, quemadmodum calor & vſus id requirit. Ideoque pulſus fit celerior & frequentior, atque ea pulſus differentia oritur, quæ à Medicis Serrina nominatur, eò quòd, dum pulſus tangitur, ſerræ dentes repræſentat, cùm alia pars attolli, alia non attolli videatur.

5. Tuſſis ægro valde moleſta eſt: quæ accidit tum ob tumorem, membranam, quæ coſtas ſuccingit, occupantem, qui cùm minus liberum ſpatium, in quod diſtendantur, ſpirandi organis permittat, natura ad expellendum, id quod impedimento eſt, inſurgit; tum quia portio aliqua materiæ pulmoni communicatur, quæ cum ſputo per tuſſim excernitur. Et quia initiò à loco inflammato parum exit, plerumque initiò tuſſis ſicca eſt, poſtea humida, materiâ copioſiore penetrante; ſputumque coloratum & cruentum apparet. Quando autem pulmones ſimul inflammantur, magna materiæ pars è pulmone prouenit. Quod autem ſputum à pleura in aſperam arteriam proueniat, & hin per tuſſim excernatur, de eo dicetur infrà, *quæſt.* 3.

Atque qui hæc ſigna pathognomonica diligenter in conſpectu habet, facilè veram pleuritidem ab aliis affectibus omnibus, qui cum ea ſimilitudinem habere videntur, diſcernet. Neque enim in vllo alio morbo omnia hæc ſimul reperiuntur. In notha quidem pleuritide, quæ fit ab inflammatione muſculorum intercoſtalium & externæ partis thoracis, febris vel nulla adeſt, vel non adeò acuta: tuſſis, niſi forſan aliquid à capite deſtillet, eſt nulla, & nihil, præſertim cruenti, excernitur. Pulſus non percipitur adeò tenſus & durus, dolor eſt mitior, iſque pulſans, non pungens, & neque ad iugulum neque ad inferiora extenditur, locuſque manu preſſus dolet; nonnunquam & dolor foris apparet, qui ſuppuratus per cutem erumpit, teſte Galeno, *5. de loc. affect. c.* 3. Quandoque tamen accidit, vt in vera pleuritide phlegmone verſus exteriores muſculos ob magnitudinem tendat, ac dolor etiam extrà percipiatur, atque ita pleuritis nothæ ſpeciem præ ſe ferat; cùm tamen internæ inflammationis ſaltem incrementum ſit. Itaque ad alia ſigna, ne fallamur, ſimul reſpiciendum. *Vera & notha pleuritidis differētia.*

Si dolor à flatibus inter muſculos intercoſtales & membranam concluſis ortum habet, etſi aliquis ſenſus punctionis adſit; nulla tamen adeſt febris, nulla tuſſis, nulla ferè reſpirandi difficultas; dolorque ferè eſt vagus, neque perpetuus, ſed per interualla recurrens, & ſæpe de vna parte in aliam tranſit.

Inflammatio verò pulmonis ſeu peripneumonia valde ſimilis eſt pleuritidi; nullus tamen, ſi ſolus pulmo inflammetur, dolor in eo percipitur, vel exiguus, & nullo modo pungens, iſque non in lateribus, ſed in medio potiùs thoracis; pulſus etiam non eſt durus, ſed laxus & vndoſus; difficultas ſpirandi maior, vt ægri ſæpe rectâ ceruice ſpirare cogantur. *Pleuritidis & peripneumonia differentia.*

Ab inflammatione diaphragmatis differt, quòd dolor in latere non vrget, ſed extrema coſtarum ad finem ſterni dolent, ventriſque pars, vbi diaphragma eſt, turget, deliriumque adeſt. *Inflāmationis diaphragmatis & pleuritidis differentia.*

In mediaſtini inflammatione dolor non ita in lateribus percipitur, neque eſt extenſus.

Inflammatio hepatis, quæ etiam habet quandam cum pleuritide ſimilitudinem, ita vt Siculus Medicus, vt refert Galenus, *5. de loc. affect. cap.* 7. dum eam experiretur, pleuriticum ſe factum exiſtimaret, à pleuritide differt loco doloris, qui perpetuò eſt in dextro latere, *Hepatis inflāmationis à pleuritide differentia.*

latere, & circa dextrum hypochondrium collectus, neque is pungens eſt, ſed grauans, tumorque infra coſtas nothas percipitur; pulſus eſt vndoſus, non tenſus, tuſſis eſt minor & ſicca, reſpirandi difficultas quoque minor; vrina eſt citrina, nigra, alui excrementa ſanguinolenta.

Signa humorũ pleuritidẽ parientiũ.

Quis autem humor pleuritidem, pariat, tum ex ſignis humorum vniuerſalibus, tum ex iis, quæ pleuritidem comitantur, & præcipuè ſputo cognoſcitur, cum quo tuſſi reiicitur pars eius humoris, qui inflammationem excitat. Si videlicet ſanguis purus pleuritidem pariat, adeſt repletio & tenſio venarum, maximè circa tempora & frontem, cum ſenſu grauitatis circa oculorum cauitates, & capitis anteriora, rubor faciei, ſputum eſt rubrum & malum mitius. Si bilis adſit, ſputum eſt ſubflauum; dolor admodum pungens, febris eſt acuta & ardens, quæ ferè typum tertianæ ſeruat, ſitis eſt vehementior, pulſus durior & velocior, vigiliæ & anxietudo maior, oris amaritudo, vrina citrina tenuior. Si pituita admiſcetur, ſputum albicat, viſcidum & glutinoſum eſt, febris eſt mitior & minùs acuta, quæ ferè typum quotidianæ obſeruat, & circa veſperam exacerbatur. Si melancholicus, ſputum ad nigrum & liuidum tendit, niſi inſignis corruptionis & pleuritidis lethalis ſit indicium, quod accidit, ſi præceſſit ſputum rubicundum, & poſtea nigrum ſequitur.

Si malignus ſit humor, ſputum plerumque eſt malè coloratum, adeſt magna virium deiectio, pulſus eſt languidus, & alia febrium malignarum ſymptomata apparent.

Tẽpora pleuritidis.

Tempora morbi huius ex ſputo præcipuè cognoſcuntur, vt docet Galenus, *lib. 1. de criſ. c. 18.* Si enim ſputum ſit nullum, vel paucum, vel crudum, & cum difficultate reiiciatur, morbus adhuc in principio eſt. Poſtea vbi ſputum copioſius nonnihil & poſt tenue craſſius exſpuitur, idque faciliùs, incremẽtum eſt. Quòd ſi ſputum iam coctum, id eſt, album, læue, æquale, conſiſtentiæ mediocris, & quod facilè reiicitur, apparet, idque copioſius expuitur, ſtatus eſt. Declinatio tandem, vbi poſt copioſius ſputum paucius reiicitur; & febris, dolor, & omnia ſymptomata remittunt. Cum verò febris, quæ pleuritidi coniuncta eſt, non rarò ſit primaria, non ſymptomatica, coctionem humorum etiam ex vrinis animaduertere licebit.

Differentia ratione ſubiecti.

Rondeletius etiam, *capite altero de pleuritide*, ſigna, quâ ratione pleuritis ratione ſubiecti differat; proponit, quæ Lectori perpendenda relinquimus: *Pleuritis, inquit, duplex eſt, altera, quæ extenditur per partem interiorem omnium coſtarum. Altera verò, quæ coſtam vndiquaque inueſtit, tanquam perioſtium coſtarum, & in vtraque membrana fit inflammatio. Diſtinguitur autem ſpecies ex decubitu. Nam ſi æger in partem affectam decumbere poteſt, & non in oppoſitam, argumento eſt, affectum eſſe in membrana extenſa, quæ hypoſicota dicitur & hoc fit, quia, cum in oppoſitam partem decumbit æger, pondere materia collecta illa membrana diſtenditur magis, & diuellitur à coſtis. Illa autem, quæ fit in perioſtio, contrario modo ſe habet. Nam in oppoſitam partem dormire poſſunt, in affectam verò minimè. Sed quia hæc nota communis eſt pleuritidi veræ & non veræ, ob id aliam notam adiungere oportet ad diſtinctionem harum. Nam ſi affectus ſit in muſculis externis, ſi digitis premantur, dolorem ſentiunt. Quod non accidit his, qui inflammationem in perioſtio habent, niſi ſupra modum comprimatur coſta. Fit etiam pleuritis in muſculis intercoſtalibus, quæ ſpecies pulſatione deprehenditur. In multa enim inflammatione coſtarum arteria comprimitur, præterquàm in inflammatione muſculorum intercoſtalium. Hac nota certiſſima deprehenditur, & in vtrumque latus dormire poſſunt. Conueniunt omnes in dolore punctorio, in pulſu duro, in difficultate anhelandi; febre verò & ſputo diſtinguuntur. Nam omnes inflammationes internæ febrẽ habent, ſed dolor lateris ſine febre, à materia frigida vel flatulenta excitari ſolet. Nulla tuſſis, nulla expuitio ſequitur, quia materia in parte externa continetur. Omnibus aliis difficultas reſpirandi eſt major, & dolor magis pungens, ſputio magis ſanguinolenta, vel flaua, vel ſpumoſa. In inflammatione membranæ internæ ſemper adeſt pauca, aut multa in morbi proceſſu. Nam in ſalubribus tantum mox apparet ſputum. Verum in inflãmatione muſculorum intercoſtalium minor fit reſudatio, ob id expuitio minor. In ea parte, quæ eſt in perioſtio, ferè nulla apparet, & reſoluitur per inſenſibilem tranſpirationem & ſudorem, modò miſſio ſanguinis prohibuerit incrementum. Nam talis inflammatio à pauca materia fit.*

Prognoſtica.

1. Euentus pleuritidis triplex eſt: vel enim ad ſalutem, vel ad mortem terminatur, vel in alium morbum commutatur. Vt autem, quis euentus futurus ſit, ſciamus, vires naturæ & morbi componere conuenit. Vires corporis ex actionibus corporis vitalibus, naturalibus & animalibus cognoſcuntur. Quò enim ipſæ actiones rectiùs ſeſe habent, eò maius naturæ robur ſignificatur. Morbi conditiones autem etſi plurima ſigna oſtendant; tamen inter ea in pleuritide ſigna coctionis & cruditatis ſputi primas obtinent.

2. Hinc crudæ pleuritides morbi diuturnitatem vel mortem; coctæ breuitatem & ſalutem oſtendunt. Salutem quidem oſtendit coctio, quatenus coctio; breuitatem verò, quatenus hoc vel illo tempore apparet. Nimirum in omni pleuritide ſalubri ſputum maturè coctionem recipere, & in colore ac ſubſtantia ſeſe bene habere; ac facilè & promptè excerni debet: & quò meliora coctionis ſigna adſunt, & quò citiùs ſputa apparent, eò citiùs morbus terminabitur. De quo Hippocrates 1. *aphor.* 12. *In pleuritide ſi ſputum ſtatim appareat in initio intra tertium diem, breuem morbum indicat: ſin verò poſterius, longum.*

3. Periculoſiſſima verò pleuritis eſt, in qua nihil exſpuitur: (niſi tamen ita leuis ſit vt inſenſibiliter vel per ſudorem diſcuti poſſit) ſecundum locum obtinet, atque ita leuior eſt, in qua ichores tenues ſaltem exſpuuntur; tertio loco eſt, in qua craſſiora apparent; quarto, in qua ſputum perfectè coctum apparet. Quod ſi circa tertium vel quartum diem contingat, morbus vltra ſeptimum non extendetur.

4. De ſputi conditione paſſim extant aphoriſmi apud Hippocratem. Flauam bilem ſputo admodum permixtã apparere intra initia, bonum eſt, ſi multò pòſt apparet, malum: quia naturam nihil aduerſus morbum rebellem tentare ſignificatur, 2. *progn. t.* 44. & 45.

5. Sputum flauum ſincerum aquoſitati multæ permixtum periculoſum eſt; album verò glutinoſum ac rotundum inutile, 2. *progn. aphor.* 46. Et, 1. *de rat. victus in acut. c.* 37. ſputum glutinoſum γλισχρὸν pleuritidis ſignum habetur; cùm ex igneo calore materiam adurente lentor & viſciditas contrahatur: idque propterea alibi ὑπεργλισχραινόμενον ἀπέπτως nominat, id eſt, admodum glutinoſum ſine coctione. Quod enim coquitur modicè glutinoſum euadit. Hoc verò ſaltem ab aduſtione lentorem contrahit.

6. Malum quoque eſt χλωρὸν, id eſt, æruginoſum, vel admodum viride, & quod ſpumoſum excernitur, 2. *progn.* 47.

7. Sputum nigrum ſincerum peſſimum eſt, 2. *prognoſt.* 48. Indicat enim & humoris prauitatem, & caloris natiui extinctionem.

8. Nimirum quò humor mitior eſt, à quo pleuritis prouenit, eò & ipſa Mitior eſt, quæ à ſanguine cum bile mixto excitatur. Contumax & diuturna eſt, quæ à pituitoſo humore. Peſſima, quæ ab humore melancholico & maligno prouenit.

9. In pleuritide, vbi exſcreatio dolorem, tuſſim ac ſpirandi

aeſpirandi difficultatem non ſedat, malum. Copia enim vel malignitas materiæ, vel expultricis debilitas ſignificatur.

10. Qui pleuritide laborant, niſi intra 14. dies ſupernè per ſputum repurgentur, iis in empyema fit trãſmutatio, 5. *aph.* 8. Aretæus tamen hic interdum vigeſimum diem terminum conſtituit: & Galenus, *in comment.* non ſolùm empyema, ſed quamlibet in pus mutationem intelligit.

11. Materiam autem ad ſuppurationem tendere dignoſcitur ex eo, quod ſputum parcius eiicitur, nec expectorandi finis eſt intra decimum quartum. Et cum fit ſuppuratio, omnia ſymptomata ingraueſcunt, dolor, febris, linguæ ſiccitas, difficultas reſpirandi; ſæpe etiam accedunt deliria.

12. Qui verò ex pleuritide empyici fiunt, ſi in 40. diebus repurgentur à die, quo ruptio facta eſt, liberantur, alioquin in tabem tranſeunt, 5. *aph.* 15.

13. Pleuritis maximâ ex parte die decimo quarto terminatur, aut ſi non hoc, ſaltem vigeſimo, & quidem ſi quarto die exſpuat æger album, læue, æquale, idque ter vel quater tuſſiendo, in ſeptimo terminabitur. Si in ſeptimo tale ſputum primum appareat concurrentibus aliis bonis ſignis, morbus vltra vndecimum & decimum quartum diem non extenditur.

14. Si tardius æger ſpuere cœperit, tardior etiam morbi ſolutio erit. Contrà quò citiùs ſigna mala apparent & ingraueſcunt, eò citiùs æger moritur.

15. Præterea ſunt & alia ſigna, quæ ad euentum huius morbi ſignificandum faciunt. Maximum indicium exitialis pleuritidis eſt, ſi pulſus ſummoperè durus ſit, & præterea etiam paruus, atque ob calorem frequentiſſimus. Pleuriticus enim cum tali pulſu nullus ſanatus fuit, vt Galenus, 4. *de præſag. ex pulſu cap.* 5. ſcribit.

16. Quicunque dolor circa thoracem & pulmonis ſedem affligens neque ſputi expurgatione, neque alui deiectione, neque ſanguinis miſſione, neque medicamentis, neque victûs ratione deſinit, eum in empyema conuerti ſciendum eſt 2. *prognoſt.* 52. ſi tamen nulla ſigna lethalia apparent; aliàs mors expectanda.

tedia ... à via ter- ... io.

17. Ad ſalutem enim terminatur pleuritis vel materiæ ἐκκρίσεως atque excretione per ſputum, quæ ratio frequentiſſima eſt & tutiſſima; vel διαφορήσεως atque diſcuſſione. Compertumque eſt, pleuritidem biliosam ſeptimo die iudicatam fuiſſe per icterum, vel euacuatione materiæ per hæmorrhagiam narium, vrinam, aluum, ſudorem; vel permutatione in epyema; vel, quod rariſſimum eſt, per μετάστασιν materiæ ad articulos & glandulas, vel parotidas, *aph.* 38. *ſ.* 2. *libr.* 5. *Coacar.*

18. Hinc fluxus ſanguinis è naribus ſignum bonum eſt in pleuritide, vt & hæmorrhoidum & menſium fluxus, Et præcipuè ſi fluxus ſanguinis in die critico fiat, & poſt ſigna coctionis accidat, bonum præſagit, nec inhibendus, niſi vires ad extremum deiiceret. Si verò in principio contingat ex multitudine materiæ à natura gubernatæ, & anhelitus difficilis inde minuatur, & febris vehementia ceſſet, vtilis quoque eſt. Si contrarium verò eueniat, & ſymptomata non alleuientur, contingit plerumque ægrum mori in quarto.

19. Diarrhœam quidem, quando ſuperuenit pleuritidi vel peripneumoniæ, malam eſſe, 6. *aph.* 16. ſcribit Hippocrates: ſed hoc intelligendum de pleuritide, in quâ inflammatio tanta eſt, vt hepate & ventriculo in conſenſum tracto, nutrimentum non bene concoquatur. Si verò pleuritis non adeò grauis ſit, nec hepar, nec ventriculus in cõſenſum trahatur ob mali grauitatem, aliquando bonum ſignum eſt, materiâ per aluum euacuata; maximè ſi coctionis ſigna adſint, nec fluxus ab alia cauſſa exiſtat, cuius rei hiſtoria habetur apud Valleriolam. *lib.* 1. *obſeru.* 4.

20. Pleuritidi ſi peripnemonia ſuperueniat, malum 7. *aphor.* 11. Fit enim tranſlatio materiæ ad membrum nobile. Pulmonis tamen inflammationes, quæ ex morbo laterali permutationem accipiunt, iis, quæ ab initio fiunt, ſecuriores eſſe, in *Coacis comm.* 1. *lib.* 5. *ſect.* 2. *aph.* 44. *apud Hollerium*, ſcribitur. Quod cur fiat, parum conſtare ſcribit Hollerius. Deſiderius Iacotius verò locum hunc corruptum, & pro ἐμπυουμένων legendum eſſe ἐπιγινομένων putat. Forſan verò hoc loco Hippocrates non inſtituit collationem pleuritidis cum peripneumonia ſed peripneumoniæ, quæ per ſe incipit, cum ea quæ pleuritidi ſuccedit. Etſi enim bonum non ſit, pulmonem inflammari ſanguine à latere ad eum delato; tamen adhuc perculoſius eſt, ſi ἐξ ἀρχῆς & per ſe peripneumonia incipiat. Tum enim toto impetu materia ad ſolos pulmones ruit. Si verò materia prius ad pectus feratur, in plures partes diffunditur, nec tanta inflammatio inde excitatur. Quãdo verò tranſit pleuritis in peripneumoniam, dolor lateris ceſſat.

21. Si pleuriticus dolor ex ſputis bilioſis abſque ratione euanuerit, ægri in delirium incidunt, 3. *prorrhet.* *t.* 5. Humor enim bilioſus ſurſum in caput trahitur, & tum vrina tenuis atque alba redditur.

22. Quando pleuritis accidit prægnantibus, periculoſum eſt, ſicut & ſenibus, cùm in his ob virium imbecillitatem & caloris naturalis inopiam materia non concoquatur, vtrique verò phlebotomiam & victum tenuem, quæ in pleuritide maximè neceſſaria ſunt, non facilè ferant.

23. Pleuritis poſt alium morbum diuturnumque plerumque lethalis eſt. Periculoſa illa, quæ in corpus cachecticum incidit.

24. Denſa & exercitationi dedita corpora citiùs ex morbo laterali & pulmonis inflammatione intereunt, quàm quæ ſine exercitatione degunt *In Coacis.*

25. Quibus morbo laterali plurimus ex ſputo ſtrepitus in pectore ſonat, & vultus demiſſus eſt, oculuſque aurigine ſuffuſus & caligine obductus, in his mors expectanda. *Ibidem.*

26. Quibus in morbo laterali lingua circa initia bilioſa eſt, hi intra ſeptimum iudicantur: quibus verò tertio aut quarto die, circa nonum.

27. Et vt ſigna reliqua etiam, quæ pleuritidi cũ aliis morbis communia ſunt, coniungamus, & quid de euentu pleuritidis ſperandum ſit, in ſummam quaſi contrahamus, ægrum conualiturum hæc ſignificant: Leniter & moderatè morbum perferre, corpus eſſe æqualiter calidum ac molle, vrinas & alui deiectiones, ſomnũque rectè ſeſe habere, ſitim eſſe mòderatam, facilè reſpirare, dolorem eſſe ſedatum, ſputum facilè ac maturè excerni, idque in ſubſtantia & colore ſeſe bene habere. Signa ſalutis.

28. Contrà mortem ſignificant, grauiter ac cum anxietate morbum perferre, corpus inæqualiter affici, vt ſi thorax & venter vratur, extrema frigeant, alui deiectiones, ſudores non bene ſeſe habere, non dormire, ſiti ardere, dolorem non ſedari, nihil aut paucum & cum maximo conatu excerni. Delirium ſi accedat, cùm ſepto affecto hoc contingere ſoleat, mortale eſt ſignum. Si vrina tenuis & ſubtilis fuerit, nec habens aliam malitiam, indicat materiam raptam eſſe ad locum inflammatum, & plerumque mortem notat. Propria tamen ſigna maioris momenti ſunt, & plus ad mortem ſignificandam vnum ſignum proprium, quàm ad ſalutem plurima communia faciunt. Signa mortis.

Indicationes.

Cum pleuritis ſit inflammatio, quæ ex affluxu ſanguinis fit, eæ, quas inflammatio ſuppeditat, indicationes & hîc dantur. Humores videlicet affluxuri & affluẽtes reuellendi; fluentes intercipiendi, repellendi, deriuãdi; quod denique afflixit, & in parte inflammata hæret, diſcutiendum, aut quoquo modo è parte tollendum. Re- Indicationes.

pellentibus

pellentibus tamen hîc & intercipientibus locus non datur; cùm per ea materia ad interiora repelli & inflãmatio augeri poſſit. Ideoque in pleuritide materia ſaltem affluxura & affluens reuellenda: & quæ quidem influxit, in venis tamen partis adhuc fluctuat, nondumque impacta eſt, deriuanda, & quod influxit diſcutiendum, aut ſi id fieri non poteſt, maturandum, concoquendum, & curandum, vt quamprimùm tuſſi ac ſputo reiciatur atque euacuetur.

Deinde dolor, ſi magnus ſit, & ad ſanguinis miſſionem non leniatur, mitigantia indicat.

Tertiò cùm febris, quæ pleuritidi coniungitur, ſæpe ſit primaria, ea non negligenda, ſed ei neceſſaria remedia adhibenda. Tandem quod in omni morbo fieri debet, virium habenda eſt ratio, & conueniens victus præſcribendus. Quæ omnia quomodo expedienda ſint, iam dicendum.

Curatio.

Curatio. Atque à quo auxiliorum genere curatio inchoanda ſit, an à fomentis diſcutientibus, an à purgatione, an à venæſectione, inter Autores non conuenit. Hippocrates quidem, 2. *de rat. victus in acut. t.* 1. ſcribit: *Lateris dolorem, ſiue is per exordia fuerit, ſiue poſtea obortus ſit, tentare medicamentis calidis diſſoluere, non abſurdum eſt.* Aliis tamen hoc tutum non videtur; cùm eiuſmodi calefacientibus auxiliis facile maior humorũ affluxus concitari, atque ita inflammatio augeri poſſit. Verũenimuerò non loquitur Hippocrates eò loci de pleuritide, ſeu inflammatione pleuræ in ſpecie, ſed in genere de lateris dolore, qui ab aliis etiam cauſſis, & quæ fomentis diſcuti poſſunt, non ſolùm ab inflammatione pleuræ ortum habere poteſt, vt infrà, *part. 3. c. 6.* dicetur. *Venæſectio.* Ideoque in vera pleuritide vix venæ ſectio, ſi vires eam ferant, differenda, & fomenta præmittenda ſunt. *Fomenta.* Niſi forſan planè, vt Galenus, *6. epid. comm. 3. text. vlt.* ſcribit, pleuritis exigua & leuis ſit, neque à magno humorũ affluxu oriatur, & fomenta ad humorẽ diſcutiendum ſufficere videantur. Tum enim leuia fomenta adhibere conuenit, præſertim ſi à cauſſa externa vt aëre frigido pectus lædente, dolor excitetur, abſque ſanguinis in reliquo corpore abundantia.

Fomentorum duplex commodum. Nam fomenta duo commoda habent, & per ea materiæ pars euacuatur, parſque affecta propterea minùs diſtenta mitiùs dolet. Ita Galenus, *loco modò allegato*, cuidam pleuritide laboranti venam non aperuit. Atque his fomentis ſi dolor mitigetur, ſignum eſt; nullam adeſſe plethoram; aut pleuritidem potiùs notham eſſe, quæ à flatibus ortum habuerit. Itaque audaciùs tunc fomentis vti licebit, quibus hoc, quod inflammationem aut dolorem parit, diſcutitur. In fomentis tamen illis adhibendis cauendum, ne nimis calida & diſcutientia ſint; ſed planè lenia adhibenda. Vnde etiam Hippocrates aquam calidam & milium applicat. Et applicamus iſta, vt & lac commodiſſimè in veſica, quæ pondere latus non grauat, vt vaſa ænea. Videndum etiam, ne, quæ calida admouentur, refrigeſcant, vnde linteis calidis fouenda. Si verò dolor augeatur atque acerbior euadat; indicio eſt, plethoram ſubeſſe; quam ad ſe trahant partes calefactæ, aut omnino, ſi ſigna adſint certi ſanguinis affluxus, tunc ſtatim à fomentis deſiſtendum, vel etiam fomenta planè omittenda, & aliqua euacuatio inſtituẽda.

Vtra præmittenda ſit in pleuritide, venæſectio, an purgatio? Vtra autem præmittenda ſit, venæſectio aut purgatio, etiam ab autoribus in controuerſiam trahitur. Quæ præcipuè orta eſt ex loco Hippocratis, 2. *de rat. victus in acut. t.* 10. & 11. vbi ita ſcribit: *Si dolor ad claviculam pertigerit, aut moleſta ſit vel brachij, vel mammæ, vel partibus ſepto tranſuerſo ſuperioribus grauitas, internam cubiti venam ſecare expedit. Si verò eas, quæ ſub ſepto tranſuerſo ſunt, partes dolor infeſtat, nullumque ad claviculam ſignum fecerit, ventrem vel nigro veratro vel peplio mollire oportet.* Præterea, vt alibi etiam dictum, pleuritidis & talium inflammationum cauſſa principalis eſt plerumque cacochymia, quam natura in principio febrium talium è corpore depellit, aut certè ad exteriora protrudere conatur.

Verùm Galeno, *in comment.* cui & Paulus Ægineta, *lib. 3. cap. 33.* Rhaſes, & alij Medici aſſentiuntur, tutius videtur in vtroque caſu ſanguinem primò mittere. Eſt enim pleuritis inflammatio cum febre acuta, in quâ ſecundum Hippocratem, 1. *aph.* 24. rarò purgandum, & quidem in initio & cum ingenti præmeditatione; cùm ſine omni periculo ſanguinem mittere liceat. Et ſi, vt in pleuritide etiam purgatione opus ſit; venæſectio tamen præmittenda, vt Hippocrates, 4. *de rat. victus in acutis t.* 21. & Galenus, 6. *epidem. comm.* 3. *text.* 6. docet. Venæ ſectione verò peractâ tutiùs medicamentum purgans exhiberi poteſt, ſi cacochymia magna ſit, & illa præſertim in prima corporis regione contineatur, aut eò vergat; quod ex vomitu, alui excrementis liquidis, anxietate, & circa ventriculum grauitate cognoſcitur. Et Hippocrates, *loco allegato*, non loqui videtur de pleuritide propriè dicta, ſed, vt modò dictum, de dolore lateris in genere, qui non ſolùm ab inflammatione pleuræ; ſed & ab aliis cauſſis ortum habet; quod etiam Rondeletius, *lib. 2. cap.* 15. animaduertit. Etenim dolor, qui ſub ſepto tranſuerſo eſt, non eſt in pleura, & intelligit proculdubio Hippocrates alium dolorem, qui prouenit ab affectu aliquo in ventre inferiore eius partis, quæ cum inteſtinis conſenſum habet. Qua de cauſſa etiam purgantia exhibet. Et Hippocratem de flatulento aliquo affectu potiùs loqui, quàm de vera pleuritide, patet ex eo, quòd daucum, ſeſeli, cuminum & aniſum veratro nigro & peplio addit.

Tutiſſimum ergo & maximè neceſſarium pleuritidis auxilium eſt venæſectio, quæ etiam ſummum ægro commodum affert, modò ſanguis per venas affluat. *Venæſectio tutiſſimum pleuritidis auxilium.* Maximas enim, vt etiam Heurnius exiſtimat, pleuritides etiam naſci ſanguine ex arteria aorta affluente vero conſentaneum eſt. Et tum non ſatis iuuat venæ ſectio. Virium tamen habenda eſt ratio, & an illæ venæſectionem ferant, videndum. Et cùm quædam ſint, quæ vires robuſtas vel debiles indicant, quæri hîc ſolet an pueris & ſenibus pleuritide laborantibus vena aperienda ſit? Item an grauidis pleuritide correptis venam aperire liceat? & an mulieri, ſi ſub ipſum menſium fluxum pleuritide corripiatur, ſanguis mittendus ſit.

Ante a. 14. ven. aperien. Et primò pueros quod attinet, etſi Auerrois referat, quod Auenzoar, maximi apud Arabes nominis Medicus filio ſuo trimo venam aperuerit, aliique idem ſexto anno & octauo feciſſe legantur; tamen non facilè id tentandum, & vix ante annum 14. vena aperienda; cùm vires eâ ætate debiles ſint, & ob mollitiem ac raritatem aliàs inſignem diſſolutionem corpus patiatur. De qua re etiam in Inſtitut. *lib. 5 part. 2. ſect. 2. cap. 17.* & de febribus, *lib. 2. cap. 5.* dictum. Si tamen morbus valde vrgeat, & puer ſit pleno corporis habitu, ac ſanguine redundet, corpuſque non ſit nimium molle, circa annum ætatis nonum vel decimum hirudines venis apponere licet. Ægyptiis hodie crurum ſcarificationem in talibus etiam in pueris in vſu eſſe, in Inſtitut. *lib. 5. part. 1. ſect. 2. cap. 7.* ex Proſpero Alpino dictum. Senibus autem, ſi adhuc validi ſint, ſanguinei carnoſique, venam aperire nihil impedit; cùm vires non annorum numero, ſed robore ac corporis habitu æſtimandæ ſint.

An verò grauidis & ſub ipſum menſium fluxum fœminis pleuritide correptis venam aperire fas ſit, de eo in Inſtit. *loco prius alleg.* dictum.

Quæ autem vena & quo in latere aperienda ſit, non ita planum eſt, ob plurimas & grauiſſimas hac de re motas controuerſias. Non enim ſolùm antiqui (puta Græci & Arabes) non planè inter ſe conſentire videntur

videntur; ſed ſuperiore etiam ſeculo hac de quæſtione variè diſputatum, atque, vt Thaddæus Dunus, *lib.2.de art.reuell.cap.4.* hac de re ſcribit, acerrimè in hac controuerſia altercatum; ac doctiores quique Medici, Itali, Galli, Hiſpani, (adde & Germani) plurimùm ſunt commoti, ita vt ad magiſtratum ea res delata fuerit, quo Principis autoritate & gladio tumultuoſæ iſtæ diſputationes ſedarentur. Qua de re infrà pluribus, *quæſt.4.* dicetur; hîc ſaltem veriorem, quam putamus, ſententiam proponemus.

...em & ...latere ...ido,

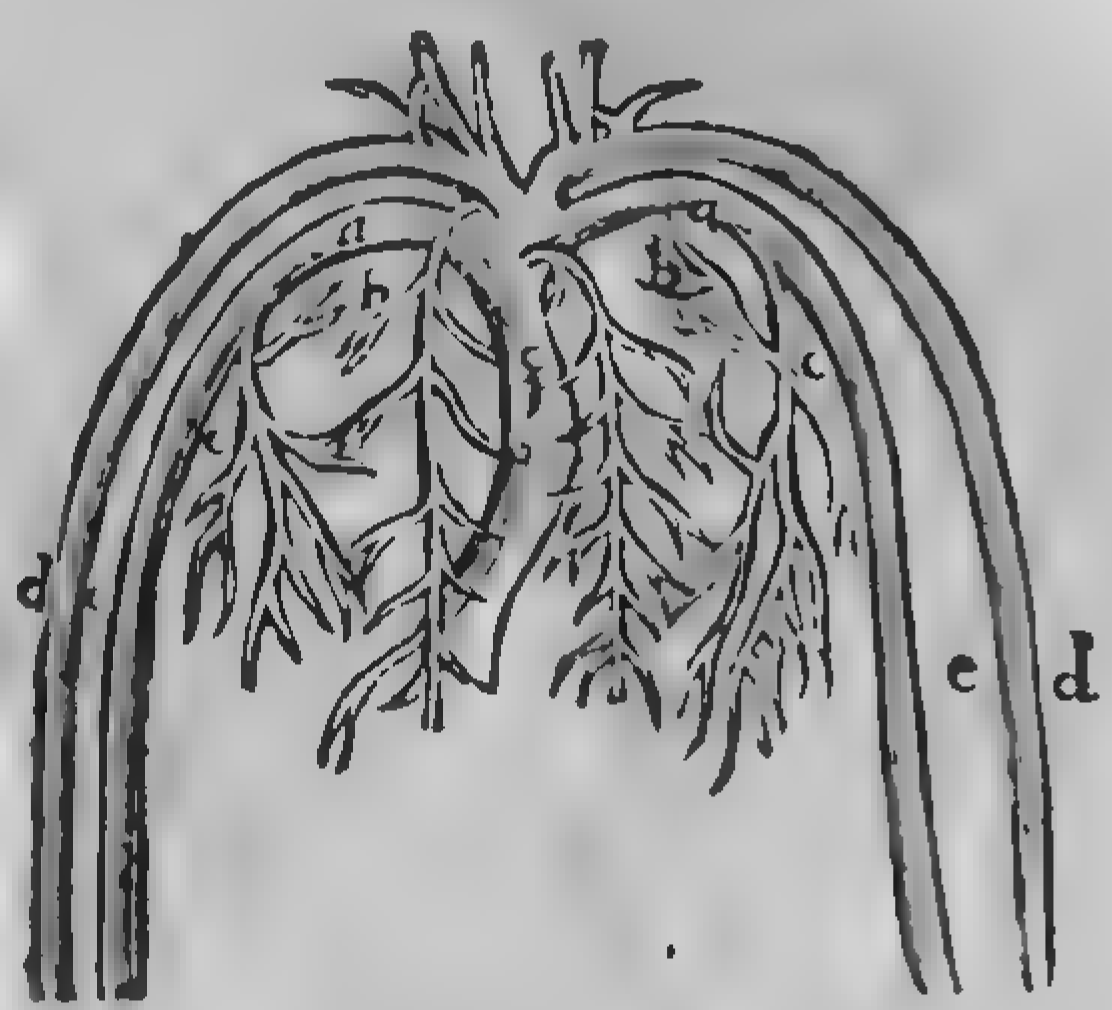
In pleuritide, vt in aliis inflammationibus, reuulſionem, quæ ſanguinem affluxurum, aut etiam, qui jam affluit, a parte inflammatâ, quantum fieri poteſt, longiſſimè auertat, atque ita incrementum inflammationis prohibeat, neceſſariam eſſe, tentandámque eam mox eſſe in principio, dum fluxio humorum adhuc durat, & inflammationis incrementum metuitur, extra controuerſiam eſt. Materiam autem, quæ ad vicinæ inflammationis loca jam influit, aut etiam in partem inflammatam jam influxit, nondum tamen in ea impacta eſt, deriuationem requirere, etiam extrà dubium eſt, ſicut & illud, reuulſionem ad contraria, deriuationem ad vicina, & vtramque τὸ κατ' ἴξιν ſeu ſecundum rectitudinem fieri debere. Hoc autem jam in controuerſia eſt, an reuulſio, vena in latere affecto aperta, fieri, & an vna & eâdem venâ apertâ ſimul reuulſio & deriuatio fieri poſſit; & an rectitudo ſaltem ſecundum latitudinem conſideranda ſit. Nihil horum concedimus, ſtatuimúſque præſente plenitudine venâ in eodem latere apertâ ſanguinem potiùs ad partem affectam attrahi, quàm ab eo reuelli, & quòd reuulſio, vbi vtroque auxilio opus eſt, tempore præcedere debeat deriuationem, neque vtraque eâdem venâ apertâ peragi poſſe, aſſerimus. Etſi hoc non negamus, quod plethora etiam in eodem latere vena aperta demi, atque ita morbus aliquando præcaueri poſſit. Veruntamen commodius eſt, ſi in latere oppoſito vena aperiatur, quâ & ſanguis minuitur, & à loco affecto reuellitur. Statuimus hinc, τὸ κατ' ἴξιν non ſolùm ſecundùm longitudinem corporis, ſed etiam ſecundum latitudinem conſiderari poſſe.

Primum quod attinet, cùm focus & fons quaſi, è quo ſanguis affluit ad partem affectam in pleuritide, non ſint venæ brachij in latere affecto, ſed truncus venæ cauæ, à quo vtriuſque brachij venæ originem habent, & plus ſanguinis ſit inter latus oppoſitum & locum affectum, quàm inter locum affectum & brachium loco affecto vicinum, ſi in principio, præſente adhuc plenitudine, vena in eodem & parti affectæ vicino brachio aperiatur, facilè fieri poteſt vt ſanguis, qui poſt venæſectionem ratione vacui ad brachium, in quo vena aperta eſt, fluere debet, ad partem inflammatam, vtpote debilem, dolentem & calentem, præter naturam ruat & trahatur, atque ita inflammatio augeatur. Præcipuè ſi fluat ſanguis per ramum ſubclauium, aut mammarium, aut thoracicum. Tum enim venâ in eodem latere ſectâ non conciliatur motus contrarius, ſed augetur influxus.

Sit enim a a. ramus ſubclauius, b b. vena mammaria, c c. thoracica, d d. cephalica, e e. baſilica, f. truncus venæ cauæ. Secetur ejuſdem lateris cephalica vel baſilica, manifeſtum eſt, motum contrarium hoc modo non conciliari. Ex fonte enim f. ſeu trunco venæ cauæ, dum venâ d. vel e. aperitur, ſimul fluit verſus a. b. c. Neque etiam, ſi per intercoſtalem venam ſanguis influat, tutò in eodem latere vena aperitur; cùm, vt Hippocrates, *de oſſibus*, docet, danda ſit opera, vt quàm maximè procul à locis, in quibus dolores fieri & ſanguis colligi ſolet, ſectiones faciamus.

Contrà verò ſi in oppoſito brachio vena aperiatur, ſanguis, qui ad affecti lateris venas & per eas in partem affectam fluxurus erat in contrarium trahitur, & ſine vllo periculo.

[Lector beneuole, cum Liber II. Pract. typis primò imprimeretur, accidit, vt ſeptimanis aliquot peregrè abeſſem, Amanuenſi ergo commiſi, vt ſchema hoc venarum ex opere Veſalij Baſileæ, anno 1555. edito insereret. Is verò cum incidiſſet in ſchema venarum, quod pag. 450. extat, non animaduertit, vitioſum in eo ſchemate venæ axillaris exortum exhiberi; ſed illud ipſum Practicæ meæ inſeri curauit; cum potius alterum, quo prius corrigitur, pag. 505. exſtans inſerere debuiſſet. De qua re Te monere, & ſchema correctum hîc exhibere volui.]

Et licet è venis ejuſdem lateris, vtpote quæ parte affectâ in pleuritide ſuperiores ſunt, ſanguis fluat; tamen venæ illæ reuera fons non ſunt, è quibus ſanguis fluit; cùm is ex internis & majoribus venæ cauæ ramis ad hos & per has ad partem affectam mittatur. Et quamuis eadem vicinitas eſt vtriuſque brachij cum vena caua, tamen, vt dictum, ſi venæ in latere affecto aperiantur, facilè fieri poſſet, vt cum majore impetu ad locum vicinum affectum fluat. Et confirmat ipſa experientia, quod rectè fiat, ſi in oppoſito brachio vena aperiatur. Per tot enim annorum ſecula quibus Arabes, & poſt hos Barbari, vt ob ſtylum nominantur, Medici in pleuritide in initio morbi in oppoſitâ parte venam aperuerunt, nihil incommodi ex eo Medici illi non imperiti perceperunt, nihilque damni ægris ex venæſectione hoc modo adminiſtrata inferri animaduerterunt. Imò Matthæus Curtius, vt poſteà, *in quæſt. 4.* dicetur, cùm ipſe pleuritide corriperetur, & à Medicis, quos in conſilium vocauerat, rogaretur, an ſecundum ſuum dogma in brachio lateris affecti, an verò in oppoſito ſecundum Arabum doctrinam venam ſibi aperiri vellet: in oppoſito latere venam ſibi ſecari maluit, procul dubio non ignarus, quod aliis etiam eadem ſine incommodo, imò cum vtilitate aperta eſſet.

Neque ex vnâ venâ apertâ ſimul reuulſio & deriuatio fieri poteſt. Cùm enim reuulſio fiat ad remota & contraria, deriuatio ad vicina; vna & eadem pars remota ac vicina eſſe non poteſt, atque eodem tempore vtramque fieri non poſſe, clarè docet Galenus, *de cur. rat. per ſanguinis miſſionem, c.19. Vt ſummatim dicam,* inquit, *incipientes inflammationes reuulſione curare oportet, quæ verò jam inueterata ſunt, ex ipſis, ſi fieri poteſt, affectis partibus. Quod ſi fieri nequeat, ſaltem ex vicinis.* Ideóque cum Hippocrates & Galenus in eodem latere venam aperire præcipiunt, id non reuulſionis, ſed deriuationis gratiâ fecerunt. Quod vel ex eo apparet, quod eo vſque ſanguinis miſſionem continuari voluerint, donec color mutaretur, qui ſanguinis è parte affecta jam affluentis ſignum eſt; reuulſio verò è parte affecta non euacuat.

Vna vena aperta reuulſioni & deriuationi inſeruire non poteſt.

Τὸ κατ' ἴξιν verò & rectitudinem quod attinet, quamuis in oppoſito latere vena aperiatur, nihilominùs ſecundum Hippocratis & Galeni præceptum fit κατ' ἴξιν καὶ εὐθυωρίαν. Neque enim τὸ κατ' ἴξιν obſeruatur ſolùm ſecundum longitudinem corporis, ſed

Τὸ κατ' ἴξιν & rectitudo quid?

ſed & ſecundum latitudinem, id quod clarè docet Galenus, *in comment. 3. ad lib. Hippocr. de fractur. t. 10.* κατ' ἴξιν, inquit, *ſemper pro ex directo ponit, aliquando per longitudinem corporis, aliquando per latitudinem.* Et idem Galenus, *2. ad Glaucon. c. 2.* vno crure laborante, ex altero ſanguinem mittere jubet. Non enim requiritur, vt vena, quæ reuulſionis gratiâ aperitur, communionem cum parte affecta habeat, id quod in deriuatione eſt neceſſarium; ſed cum parte mittente communicare debet. Nam cùm deriuatio è parte affecta, aut certè vicinis euacuare debeat, neceſſe eſt, vt per venas, quæ cum parte affecta communionem habent, fiat, & quidem vicinas. Cùm verò reuulſionis finis ſit, ſanguinem ad partem affluxurum aut jam affluentem ab ea ad contrarium auertere, neceſſarium eſt, vt per eas venas fiat, quæ cum parte mittente communionem habent, à parte verò recipiente ſeu affecta remotæ ſunt. Quod in pleuritide optimè fit in latere oppoſito. Cùm enim e trunco venæ cauæ ſanguis ad latus affectum affundatur: vena in brachio oppoſito aperta habet cum venæ cauæ trunco, vtpote à quo oritur, communionem; remotior verò eſt à loco affecto, quàm venæ ejuſdem lateris.

Quæ cùm ita ſeſe habeant & medicinæ fundamentis conſentanea ſint; ſi Medicus mox in principio ad ægrum vocetur, & plenitudo corporis inſignis adſit, & vehemens ad partem affectam affluxus, vireſque venæſectionem ferant, in oppoſito brachio vena aperienda eſt, longinquioris reuulſionis gratiâ; & ne, corpore adhuc pleno & durante humorum affluxu, ſecta in eodem latere vena affluens humorum copia ad latus inflammatum moueatur. Poſtea verò in eodem latere deriuationis gratiâ vena aperiri poteſt. Et inprimis id fieri debet in iis regionibus & hominibus, qui largam & repetitam ſanguinis miſſionem facilè ferunt.

Neque refert, quod, vbi vena in oppoſito brachio aperitur, euidens auxilium non ſtatim inde percipiatur. Etenim nemo primo die vel moritur, vel ſanatur, & ſatis eſt, ſi poſtea commodum ex iſta venæſectione percipitur, quod ſatis magnum eſt, dum à loco inflammato ſanguis qui inflammationem aucturus erat, auertitur. & ex deriuatione plus poſtea commodi percipitur, ſi reuulſio præmiſſa ſit.

Si verò, quod ſæpe fieri ſolet, Medicus non ſtatim in primo morbi principio vocetur, & ſanguinis, qui morbi vehementia, febrili calore & inedia minui ſolet, non adeò magna ſit abundantia, nec magnus etiam amplius affluxus, aut ſi pleuritis ſit mitior, ſanguiniſque nec copia magna, nec magnus affluxus, & vires etiam iteratam ſanguinis miſſionem laturæ non ſint, ſtatim in loci affecti latere venam aperire licet. Nam ſi initio pleuritis, in qua magnus humorum affluxus non eſt, ſolùm fomentis curari poteſt, cur non etiam in tali miti pleuritide, aut in qua non eſt amplius magnus humorum affluxus, ſolùm ejuſdem lateris venam aperire ſufficiat?

Mulieribus menſium ſuppreſſione laborantibus quanam vena ſecanda in pleuritide.

Cæterum & hoc in controuerſia eſt: verum mulieribus menſium aut hæmorrhoidum ſuppreſſionem patientibus & pleuritide correptis vena: in brachio an verò in poplite aut pede aperienda ſit. Arabes quidem nonnulli etiam aliàs à vena in pede ſecta fecerunt initium, & ſentiunt nonnulli, morbos à menſtruorum in fœminis & hæmorrhoidum in viris & fœminis ſuppreſſione originem trahentes venarum in crure ſectione tantùm ſanandos eſſe; id quod in morbis diuturnis, & qui dant inducias, faciendum eſſe, libenter concedimus. In morbis verò acutis, qualis eſt pleuritis, non ſemper in poplite aut pede vena aperienda eſt, ſed diſtinctio adhibenda. Nam ſi in talibus euacuationibus, quæ ſtatis temporibus fieri ſolent, repentè omninóque ſuppreſſis, ſanguinis ad ſuperiora motus & in latus affluxus manifeſtè deprehendatur, à venæ poplitis vel tali ſectione curatio omninò inchoanda eſt. Si verò ſuppreſſio jam antiqua ſit, per quam paulatim plethora vel cacochymia aliqua & humorum abundantia in ſuperioribus partibus cumulata ſit, neque etiam tempus menſium inſtet, tum à venarum brachij ſectione curatio inchoanda. Acutus enim morbus id requirit, nec moram fert, donec ii rurſum vel menſes vel hæmorrhoides prouocentur, fieri que poteſt, vt dum in menſibus vel hæmorrhoidibus prouocandis laboratur, æger vehementiâ morbi iuguletur. Menſium verò & hæmorrhoidum ſuppreſſio moram fert, eiúſque poſtea, cum acuti morbi periculo æger liberatus eſt, ratio haberi, &, vt ſanguis ſuppreſſus prouocetur, opera dari poteſt.

Nec hìc prætereundum, cùm pleuritis non rarò febrem & morbum primarium ſequatur vel comitetur, quæ ſæpe malignitatem inſignem conjunctam habet, id quod frequenter in pleuride epidemia accidere ſolet; diligenter tum malignitatis eſſe habendam rationem, & an ea venæſectionem ferat, attendendum eſſe. Mentionem facit Geſnerus, *lib. 1. epiſtolar. pag. 19.* cujuſdam epidemiæ malignæ & contagioſæ pleuritidis, quâ multi perierunt; & in qua venæſectio in brachio nihil profuit, ſectio verò ad malleolos, & in principio ſudor ab antidoto aliquo plus opis tulit. Et omninò in talibus malignis primò malignitas expugnanda, & hinc reliqua, quæ opus peragenda.

Quando …

Tempus quod attinet; cùm ſanguis vel reuulſionis vel deriuationis gratia mittatur, & reuulſio humori fluenti debeatur, fluxio autem fiat in principio, ſanguis ſtatim reuulſionis gratiâ in initio morbi, quacunque diei hora mittendus, neque venæſectio hìc diu differenda, vt poſtea deriuatio fieri poſſit. Veteres, teſte Galeno, *3. epidem. comm. 3.* non mittebant ſanguinem poſt quartum diem. Verùm certus dierum numerus hìc definiri non poteſt; ſed interdum poſt quartum diem ſanguinem mittere non licet, quandoque & octauo licet. Nam ſi quarto die jam materia concoqui, & per ſputum expelli cœpit, ne natura ab hoc ſuo opere auertatur, poſt quartum diem venam ſecare facilè non licet. Si tamen corpus ſit valde plethoricum, tutiùs id facere licet, vt natura oneris parte leuata reliquum faciliùs concoquat. Si verò tale quid non obſeruetur, etiam poſt quartum diem venam ſecare fas eſt, quod & Hippocrates, *loco allegato*, fecit, qui Anaxioni venam aperuit octauo die, vel quod citiùs non fuerat vocatus, vel quod in pleuritide crudiſſima, quæ vndecimo die vix coqui cœpit, morbus inducias tulit.

ſang. mittend.

Quantum ſanguinis mittendum ſit, ex ejus copia virium robore æſtimandum eſt. Ita etiam vires docebunt, vtrum confertim & vnâ vice, an verò partitis vicibus ſanguis mittendus ſit. Hippocrates, *2. de rat. victus in acutis text. 10.* vacuationis modum ſtatuit eſſe coloris in ſanguine mutationem, ſi ſcilicet à crudo etiam aquoſo rubicundus vel flauus fluat, aut à rubicundo vel flauo liuidus vel niger ob aduſtionem. Indicio enim eſt, ſanguinem ex ipſa phlegmone, vel vicinis huic venis alteratum, & tranſmutatum jam euacuari, qui ob calorem & aduſtionem ibi colorem mutauit. Verùm id tantùm locum habet, cum in eodem latere deriuationis gratia ſanguis mittitur, non verò, cum in oppoſito reuulſionis gratiâ.

Neque tamen, cùm in eodem latere vena aperitur, illam coloris mutationem ſemper expectare licet, ſed priùs ceſſandũ eſt, cùm ſcilicet aut vires infirmæ ſunt, ægérq; habitu corporis molli teneróque eſt, qui facilè reſoluitur, aut tẽpus anni admodũ calidũ, aut inflãmatio ita praua, vt de impacto ei sãguine nihil emittatur.

Antiqui etiã ad lypothymiã vſque ſanguinẽ mittebãt. Verùm corpora noſtra talẽ venæſectionẽ, præcipuè in pleuritide, non facilè ferunt, cùm propter dolorem, febrem, tuſſim viribus opus ſit, quæ conſtare nequeunt, ſi initiò ſtatim ſanguis tam copioſè euacuetur.

Vicariæ

bitulæ. Vicariæ phlebotomiæ in corporibus infirmis & materiæ copia non magna ſunt cucurbitulæ cum ſcarificatione infernis lumbis vel partibus inferioribus appoſitæ.

Purgatio.

Poſtquam ſanguinis miſſione impetus ejus aliquo modo conquieuit, & pars aliqua humoris inflammationem patientis euacuata eſt, ſi ex miſſi ſanguinis colore & aliis ſignis cacochymiam in corpore ſubeſſe, quæ malum foueat, augeatque, Medicus conijciat, ad purgationem accedendum eſt, inprimis ſi eam ad primam corporis regionem vergere ex ventris murmure, vomitu, excrementis alui liquidioribus, anxietate circa ventriculum cognoſcatur. Atque id maturè faciendum. Autor quidem, *lib. 4. de rat. victus in acut. aphor.* 76. diem quartum ſimpliciter purgationi determinat. Verùm rectè ſcribit Galenus, *in comment.* talia ægro ſecundum numerum dierum ſimpliciter injungi non poſſe; ſed quod Hippocrates ſtatuit, eſſe ſequendum, ideóque ſtatim initio medicandum, vel poſtea, quando ad maturitatem perducti ſunt humores; quam ob cauſſam & prima interdum die, & ſecunda & quarta & interdum quinta ſe purgans medicamentum dediſſe ſcribit. Ideóque humores, qui in communibus ductibus redundant & facilè ad partem affectam confluunt, initiò, quo tempore auerſio maximè deſideratur, purgandi; poſtea verò vbi morbus viget, & humores à natura coquuntur, melius eſt quieſcere.

Exhibenda verò talia medicamenta, qualia ſunt apta ad euacuandum eum humorem, qui in corpore abundat, & in latus jam fluere cupit, vel ſaltem ad fluxionem paratus eſt, modò illa mitia ſint & lenia, qualia ſunt tamarindi, manna, caſſia, ſyrupus roſar. & violar. ſolut. quibus & rhabarbari, mechoacannæ, fol. ſenæ, agarici vel fortiorum aliquid addi poteſt, diaprunum, diacatholicum.

A fortioribus verò purgantibus medicamentis abſtinendum, ne commoti ab his humores majori impetu in partem affectam ruant.

E. g. ♃. *Decocti fl. & fruct.* Vn. ii. In quibus diſſolu. *mannæ el.* Drach. vi. *caſſiæ extr.* Vnc. ſem. *diapruni ſimpl.* Drach. iii. *et rhabarb.* Scrup. i. *ſir. violat.* g. v. Miſce.

Nonnulli quocunque humore redundante exhibent oleum amygdal. dulc. recens, per quod facilè ſine moleſtia aluus mouetur. Cui quidam aliquid viſci querni vel dentis apri addunt. Conradus Geſnerus, *loco allegato*, in pleuritide illa epidemia oleum lini propinatum fuiſſe, & aluum copiosè mouiſſe ſcribit.

Alterantia quoque febris & humoris peccantis cauſſâ exhibenda, humórque, ſi nimis calidus, acris, tenuis, aut contrà craſſus ſit, aptis medicamentis alterandus & corrigendus. Quæ tamen etiam commodè cum illis, quæ humorem jam in latere hærentem reſpiciunt, miſceri poſſunt, vel ex alterantibus ea eligi, quæ ſimul peculiari proprietate cauſſam morbificam reſpiciunt. Et ſi conjiciamus, febrem illam, quæ pleuritidi conjungitur, eſſe malignam, qualis fermè ſemper in pleuritide epidemia, vtile, imò neceſſarium eſt, vt ſtatim initio etiam medicamenta ſudorifera exhibeantur, qualia aliàs febribus malignis dicata ſunt; quæ tamen ita parari debent, vt ſimul peculiari vi hunc morbum reſpiciant.

Vniuerſalibus euacuationibus hoc modo præmiſſis, ad ipſam continentem cauſſam & humorem inflammationem excitantem curatio dirigenda eſt. Vbi duo inprimis medicamentorum genera requiruntur. Alia proprietate & vi peculiari pleuriticis vtilia; alia expectorantia & exſpuitionem faciliorem reddentia, vel materiam inſenſibiliter diſcutientia.

Priora quod attinet, etſi inflammatio morbus notus ſit, & propterea medicamenta occultâ vi agentia requirere non videatur; tamen cauſſis, quæ eam excitant, plerumque peculiaris malignitas ineſt, quæ propterea etiam medicamenta occultâ qualitate agentia requirunt. Talia ſunt flor. papauer. errat. ſeu rhæados ſiue per ſe ſumpti, ſiue illorum ſuccus, ſiue aqua, ſiue ſyrupus. Nonnulli flores iſtos recentes in ſucco betulæ, inſperſis aliquot guttulis ſpir. ſulphuris acidi per campanam facti, ad gratam conciliandam acredinem, non ſecus, quàm roſas aut violas macerant, atque inde ter aut quater reaffuſo recentibus floribus diluto cum ſaccharo ſerapium rubicundiſſimi coloris conficiunt, quo poſtmodum proſpero ſucceſſu in pleuritide ſuo tempore vtuntur. Nam non ſolùm impetum humoris tenuis affluentis refrenat, ardorémque & ebullitionem ſanguinis compeſcit; verùm etiam acutæ febris præſens eſt auxilium. Huc referuntur carduus Mariæ & præcipuè ſemen, carduus bened. ſcabioſa, radix lappæ major. ſeu bardanæ, radix ariſtolochiæ, cortex auellanarum rubratum, oculi cancrorum, vel eorum magiſterium, dens apri, caſtoris, lign. viſci querni, mandibulæ lucij cum dentibus, oculi item lucij, & cruces in capite ejus inuentæ, lapis carpionum, percarum, priapus tauri, cerui, talus leporis, capreoli, ſperma ceti, corallia rubra, quorum ʒ. ſ. vel etiam plus cum aqua conuenienti exhiberi poteſt; millefolij item radix contuſa & cum aceto exhibita; ſuccus pimpinellæ Italicæ ſeu ſanguiſorbæ; aqua prunorum ſylueſtrium, ſal hyperici, quæ inprimis iuuant, ſi poſt eorum vſum ſudor excitetur. Ideóque Chymici & alia ſudorifera exhibent, vt bezoarticum minerale, ♂ diaphoreticum, & ſpiritum illum tartari compoſitum. Peculiariter etiam à nonnullis commendatur jus pauonum pingue.

De horum autem viribus, & quomodo pleuriticis proſint, alij aliter diſputant. Nobis probabile videtur, ea inprimis ratione pleuriticos juuare, quod vim humores diſſipandi & diſcutiendi habent, & ex iis etiam quædam malignos humores expellunt, ac cum pectore peculiarem cognationem habent. Vnde pleraque ex iis lapſis & contuſis ad ſanguinem concretum diſſoluendum exhibentur, quædam in malignis febribus vſurpantur. Sicut nimirum venena alia aliis partibus nocent; ita & humores vitioſi alij ad alias partes à natura ſeu protruduntur, ſeu ruunt, & vt cancer, eryſipelas, ſimileſque tumores non in omnibus æquè partibus excitantur, & humor, qui dyſenteriam excitat, inteſtinis peculiariter infenſus eſt; ita & humoris pleuritidem excitantis ea plerunque natura eſt, vt ad pleuram, non ad alia membra tendat. Hinc etiam, ſicut dyſenteria, ita & pleuritis nonnunquam eſt epidemia. Medicamenta ergo, quæ peculiari vi pleuritidi proſunt, occultam illam humoris vitioſi qualitatem expugnant. Quapropter etiam commodiſſimè dantur initiò, vt ſcilicet malignum illud, quod naturam ſtimulat, & hujus fluxionis cauſſa eſt, diſcutiatur.

Vt ♃. *Fl. papau. errat.* M. j. Infunde in *aq. ſcabioſæ, cardui Mariæ*, an. ℔. ſem. Colentur & cum *ſaccharo rando* dulcorentur.

F. Iulebus.

Vel ♃. *Cardui Mariæ* Scrup. ii. *flor. papau. errat. ocul. cancri*, ana Scrup. i.

F. Puluis, qui detur cum aqua endiuiæ.

Vel ♃. *Vnicornu, C. C. prep. margaritar. corallior. rubr. ocul. cancri, mandibular. lucij, lapid. percar.* ana Drach. ß.

F. Puluis.

Detur Drach. ſem. in *aq. prunor. ſylueſtrium.*

Vel ♃. *Carduiben. cort. auellanar. rubr.* ana Scrup. ii. *ocul. cancri, mandibul. lucij, corallior. alb.* ana Drac. i.

F. Puluis.

Vel ♃. *Raſura dentis aprugni* Drach. iij. ſem. *ligni viſci querc. rad. bardanæ*, ana Drach. i. ſem. F. puluis tenuiſſimus.

Vel ℞. *Sem. cardui Mar.* Drach.i.ſem. *cardui bened.* Drach,ſem. Cum *aqua cardui Mariæ* Vnc. iiii. *cardui bened.* Vnc.i.F.emulſio,cui adde *ſyr.violar.papau.errat.* an.Vnc.ſem.Miſce.

Vel ℞. *Sem.melon.* Drach. ii. *papauer. albi* Drac.i. *cardui bened.cardui Mariæ*,ana Drach.i.ſem. *aq.ſcabioſ. cardui ben.* ana Vnc. iii. *hyſſopi* Vnc.i.

F.Emulſio,in qua diſſolu. *mandibul.lucij vſtar.raſura dentis apri*,an.Scrup.i. *cryſtalli prap.* Scrup.ſem. *ſyr. de althæa* Drach.iii. *manus Chriſti perlat.cum aq. roſar.* Vnc.ſem.Miſce.

Vel ℞. *Succi ſanguiſorb. ſyr.papaueris errat.* an.Vnc. j. *aq. cardui Mar.* Vnc.ii.vel iii.Miſce.

Vel ℞. *Dent. apri* Scrup.i. *flor.papau.errat.* Scrup.ii. *ſyr.papau.errat.capill.♀*,ana Vnc.i.Miſce.

Vel ℞. *Aq.ſcabioſ.* Vnc.xvi. *pimpinellæ ſanguiſorbæ*, an.Vnc.viii. *flor.papau.errat.ſicc.* M.j. *ſacch.penid.* ℥.ii. Ebulliant in vaſe duplici clauſo & colentur.

Vel ℞. *Aq.charefol.cardui Mariæ,papau.errat.* ana Vnc.ii. *ocul. lucij* Scrup.ſem. *matris perlar. prap. ſuccini albi prap.* ana gr.xv. *extr. enulæ* gr.v. *ſyr.de hyſſopo* Vnc. ſem. *de ſucco violar.* Drach.ii. *eſſent.papau.errat.* Drach.i. M. de quo die noctúque per quatuor vices tria cochlearia calidè propinentur.

Vel ℞. *Aq.carduiben.ſcabioſæ*, an. Vnc.i.ſem. *papau. errat.* Vnc.ii. *ocul.cancri prap.C.C.prap.* ana Scrup.i. *ſyr. de ſucco violar.de iuiubis*,ana Vnc. ſem. *de althæa* Drac. ii. *ſpir.ſulphur.acidi* Scrup.ii.Miſce.

Quod verò medicamenta,quæ ad materiæ per ſputum ſenſibilem euacuationem faciunt,attinet, pro humoris & temporis morbi ratione hæc nonnihil variant. Cùm enim humores ad exſpuendum aptiſſimi ſint, vbi mediocritatem quandam obtinent inter craſſum & tenue; medicamenta ita comparata eſſe debent,vt eam humoribus inducant. Humores enim tenues, & qui pro tenuitate aëris tuſſi expulſi impetum effugiunt, ab initio incraſſantibus ad mediocritatem reducendi,& ad exſcreationem aptiores reddendi ſunt. Craſſos verò attenuare, viſcidos incidere, adhærentes abſtergere & abluere, ſimúlque vias expulſioni aptas reddere, conuenit.

Incraſſant *rad.althéæ,flor.violar.bugloſſ.jujubæ, ſebeſten,gũmi tragacanth. amylum,papauer,ſyrup.violar.jujubin.de papau.diacod. diapenid.diatragac. frig.loch de pſyllio, decoctum pectorale*,quod ex *hordeo,paſſul. jujub. glycyrrhiz.ac 4. ſem.frig.major.* conficitur. Exemp.gr.

℞. *Sacch.penid.* Vnc.i. *rotul. diaireos ſ. diatrag. frig.* an.Drach.iii. *paſſul.enucl.* Vnc.ſem. *ſem.malu.* Drach.i. *papau.* Drach.ſem.

Cum ſ.q. *ſyrup.violar.* M.in formam Linctûs.

Vel ℞. *Syr. violar. de jujubis capillorum Veneris,conſerua violar.ſacch.candi,amyli*,ana Vnc.ſem.Miſce.

Vel ℞. *Amygd. dulc. contuſar. pinear. in aqu.hordei infuſ.& contuſar.* ana Vnc.j. *ſem.melonum, cucurbitæ excortic.* ana Drach.ii. *ſacch.candi* Vnc.ſem. *ſyr.capill. ♀. jujubini*,ana q.ſ.F.Lohoh.

In craſſa verò materia conueniunt *hydromel, oxymel,hyſſopus,capillus ♀is, ſcabioſa, tuſſilago,ſyrupus capill.Veneris,de glycyrrh. de farfar.de hyſſopo, de praſſio, de ſcabioſa,loh de farfara, de pino,de praſſio, de ſcilla, diatragacanth. calid. decoctum pectorale ex paſſul. ſebeſten, jujubis, dactyl.caricis,hord.glycyrrhiza,capill.♀, hyſſopo paratum.*

Vt ℞. *Syr.capill.Vener.de glycyrrhiza*, an.Vnc.i. *de tuſſilag.oxymel.ſ.* ana Drach.vj.Miſce.

Vel ℞. *Lohoh de penid. de farfar.* an.Vnc.ſem. *ſpec. diaireos ſ.* Drach. j. Cum *ſyrupo de glycyrrhiza.* F. Lohoh.

Vel ℞. *Ol.amygd.dulc.* vel *lini* vel *vtriuſque,oxymel. ſ.* ana Vnc.ſem. *ſacch.penid.* q.ſ. F.Lohoh.

Bottonnus,Medicus Italus, ſequenti Eclegmate feliciter vſus eſt:

℞. *Ol.amygd.dulc.*℥.ii. *oxymel.ſcillit. ſacchari candi*, ana ℥.i. *ſucci cepar.* Drach.i. M.de quo ſæpius cochlear ſem. propinetur.

Verùm medicamenta, quæ ad craſſos humores temperandos adhibentur, non ſine omni diſtinctione vſurpanda; cùm craſſum ſit varium. Craſſum enim aliud naturâ ſuâ tale eſt; aliud ob coctionem. Primo conueniunt incidentia & attenuantia;craſſo ex coctione, quæ abluunt & abſtergunt; aduſtis ea quæ humectant. Si materia ſit cruda & contumax & febre remittente non cedat materiæ exſcreatio,validioribus vtendum,vt loh de caulibus,de farfara,ſano & experto, & aliis, quæ pulmonem à pituita & pure expurgare poſſunt. Atque medicamentis reliquis acetoſi aliquid interdum addere licet,ad majorem inciſionem, & vt ad tuſſim æger nonnihil ſtimuletur. Aliàs becchicis non vtendum, niſi cum facultas languida eſt, vt ſatis non expellat;cùm ipſa cauſſa naturam ſatis ad ipſam tuſſim irritet. | Craſſ. & multiplici ... [marginal note, partly cut off]

Antiquis in omni vera pleuritide in magno vſu erat oxymel,ſed dilutius,de quo Hippocrates, *1. de rat.vict. in acut.t.43.& 3.de rat.vict.in acut.t.24.*&ſeqq.videatur. Dictum etiam eſt de eo in Inſtitut. *lib. 5.part. 3. ſect.3.cap.4.*

Atque ex enumeratis hactenus plerumque parantur medicamenta, quæ plures fines reſpiciunt. Nimirum quæ ſimul vim habent febri,cujus ferè ſoboles eſt pleuritis,vt & malignitati,ſi quæ adſit,reſiſtendi, materiæ per ſputum rejectionem adiuuandi, & pleuritidi peculiariter reſiſtendi.

Vt ℞. *Lohoh de farfar.* Vnc.i. *ſpec. diair.ſ.* Vnc. ſem. *ocul.cancri* Scrup.ſem. *conſeru.violar.* Vnc.ſem.

Cum *ſyrupo papauer.errat.* F Lohoh.

Vel ℞. *Rad.fœnicul.tuſſilag.* ana Drach.iii *ſpec.decocti pector.* Drach.vi.Coqu.in ſuffic.quantit. *aqua ſimpl.*

Colaturæ ℞.℔.j.ß.Adde *ſyrup.acetoſ.ſ.papau.errat. violar.* an.℥.i.Miſce.

Vel ℞. *Scabioſ.* P.j. *cardui Mariæ* M.ſem. *jujub.* Vnc. ſem. *rad. glycyrrh.ſem.melon.card.Mariæ*, an.Drach.ii. Coq.in ſ.q. *aq.hordei.*

Colaturæ ℞. Vnc.vii. *ſyr.papau.errat.* Vnc.i. *violar.* Drach.vi Miſce.

Vel ℞. *Rad.glycyrrh.* Drach.vi. *flor.violar.papau.errat.* ana P.j *jujubar.ſebeſten*,an N.vii. *paſſul.* Vnc.j. *ficuum* N.vi. *ſem.cardui Mariæ,melon.* an.Drach.ii. Coq.in *aq. hordei.*

Colaturæ ℞.℔.ii.dulcoretur *ſacchare cando.*

Vel ℞. *Fol.farfaræ* M.ii. *fragor.violar.* an.M.j. *rad.helenij* Drach.ii. *glycyrrh.* Vnc.i. *ſem.fœnicul.* Drach.i. *caricar.* N.iv. *paſſul.* Vnc.ii. Coq.in *aq.hordei* menſur.iii. ad tertiæ partis conſumptionem.Detur manè & veſperi hauſtus.

Vel ℞. *Sem.fœnigræci* Vnc.i. *lini* Vnc.ſem. *jujubar.* N.vii. *dactylor. ficuum*, an. N. iiii. *paſſul.exacin.* Vnc. ſem. *rad.glycyrrh.* Drach.iii. Coq.in *aq.hordei ſ.* pro ℥. viii.Quibus add. *pulu.rad.bardanæ* Scrup.i *ſpec.diatrag. frig.* Drach.ſem. *liquor.viſci querc.* gr.xiii. *ſal. cardui ben.* Scrup.i. *ſyr.de jujub.de althæa*,ana Vnc.ſem.Miſce.

Ad dolorem mitigandum, materiam euacuandam, inflammationem reſoluendam, ſudorem eliciendum, vt admirabile præſidium aq.è flor.chamæmeli deſtillata commendatur,cujus Vnc.iiii.cum ſacchar.Vnc.ſem. vel Vnc.j.exhibentur.

Neque ſolùm interna medicamenta poſt vniuerſalia illa præmiſſa neceſſaria ſunt, ſed & externa quædam medicamenta adhibentur, quæ materiam inſenſibiliter reſoluunt, ſimúlque dolorem leniunt;ad materiæ concoctionem faciunt,pectúſque, vt ægri faciliùs exſpuere queant, dilatare poſſunt. Quorum alia ſunt mitiora, vt ſpongia vel linteum madefactum in aqua dulci tepida vel lacte, aut veſica his repleta: item ol. dulce,viol.amygd.dulc mucilago ſem althéæ, cydon. adeps ſuillus, gallin.butyrum, omnia recentia, vnguentum dialthéæ. Alia mediocria, quæ vim aliquam

Externa.

Mitiora.

quam

quam diſcutiendi & aperiendi habent, vt chamæmelum, anethum, hyſſopus, origanum, melilotus, ſem. lini, fœnigræci, flor. cheiri, & olea ex his compoſita. Alia fortiora, ſal, dictamnus Cretic. ruta, galbanum, lepidium, ſinapi. Et quidem mitiora in corporibus mollioribus, vt pueris & fœminis, locum habent, & initio morbi ſufficiunt, vt dolorem leniant, quo ſedato influxus ſiſtatur. Validiora viris & robuſtioribus admouenda; ſicut & thorace à materia per expectorantia maximâ ex parte expurgato ad fortiora aſcendendum. Atque ex his variæ medicamentorum formæ componuntur: fomenta, inunctiones, cataplaſmata, emplaſtra, ſacculi; ſed ſicca & arida veræ pleuritidi minus quàm nothæ conueniunt. Atque in majore dolore mollioribus, vt fomentis & illinitionibus, vtendum. Vbi verò dolor non eſt adeò vehemens, cataplaſmata, cerata, emplaſtra adhibere licet.

Vt ℞. *Mucilag. ſem. althéæ, pſylly, cydon.* an. Drach. iii. *ol. violar. amygd. dulc.* an. Vnc. ß. *ceræ* parum F. Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. amygdal. dulc. chamam. lilior. albor. vnguenti dialth.* an. Drach. iij. *pingued. gallin. butyri recent. non ſaliti*, an. Drach. i. ſem. *ceræ* parum. F. Linimentum.

Vel ℞. *Vnguenti dialth.* Vnc. ſem. *pulu. rad. ireos* Drach. ſem. *ol. amygd. dulc. medull. crur. vituli*, an. q. ſ. F. Linimentum.

Vel ℞. *Rad. alth. ad mollitiem coctar. & per ſetaceum transmiſſar.* ℔. ſem. *farin. fabar. ſem. lini, fœnigræc.* ana Vnc. ſem. *pulu. flor. chamam.* Drach. iii. *pingued. gallin. anſerin.* an. Vnc. ſem. *vitell. ouor.* duorum, *croci* Scrup. j. M. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Rad. lilior. albor. alth.* an. Vnc. i. *malu. violar. flor. hyperici, conſolid. regal.* an. M. j.

Coq. ad mollitiem, & per ſetaceum trajiciantur. Deinde adde *farin. ſem. lini, fœnigræci, pulu. flor. chamam.* an. Vnc. i. *ol. amygdal. dulc.* vel *butyri recentis ſine ſale* q. ſ. F. Cataplaſma.

Aëtius, *tetrabibl. 2. ſerm. 4. cap. 68.* poſt ſeptimum diem, ſi dolor perſiſtat, cucurbitam lateri affigere & cutim ſcarificare jubet, manifeſtiſſimámque in pleuriticis vtilitatem ex cucurbitulæ appoſitione percipi ſcribit. Vulnuſculis verò ſcarificati loci ſalem aut nitrum inſpergere, ſi ſuſtinere queant; in aliis linteolum oleo madefactum ac ſale conſperſum imponere præcipit; ſequenti deinde à ſcarificatione die rurſum cucurbitam affigere jubet, quâ ſanguis ſanioſus ex vulnuſculis extrahatur. Paul. Ægineta, *lib. 3. cap. 33.* poſt decimum quartum etiam diem vtitur cucurbitulis. Commendat Trallianus, *lib. 6. cap. 1.* hoc auxilium, vt quod cum admiratione dolorem, licet vehementiſſimum, leniat, vt neque fomentis, neque alio auxilio opus ſit. Verum enim verò validum hoc eſt auxilium, & quod vel inſigne commodum vel damnum afferre, & à paucis tolerari poteſt, præſertim ſi ad Aëtij præſcriptum adhibeatur. Quapropter vſurpandum cautè, & cauendum, ne vel nimij dolores, vel noua fluxio concitetur, tum ſcilicet, cum affectus diuturnior cauſſæ potiùs parti impactæ contumaciam, quàm multitudinem præ ſe fert, & cum venæſectione & purgatione adhibitâ dolor eodem modo intenſus non ad ſeptimum ſolùm diem, ſed ad vndecimum etiam & decimum quartum perſeuerat, & neque manifeſtè euacuantibus neque reſoluentibus cedit; nulla tamen plenitudinis & cacochymiæ in corpore relictæ ſuſpicio reliqua eſt.

Vigiliæ ſi vrgeant, hiſce ſubuenitur illis, quæ affectui quoque conuenire poſſunt, vt lacte amygdal. cum emulſione ſem. papau. & croco dato, vel ſyrupo de papauere, &c.

Tandem ſi materia non rejicitur, nec vllo modo à parte amoueri poteſt, ſed phlegmone in pus mutatur, curandum, vt quamprimum maturetur, & abſceſſus rumpatur. Ad maturationem tale habet emplaſtrum Benedict. Fauentinus, quod & Foreſtus commendat, *lib. 16. obſeru. 40.*

℞. *Fol. malu. cum radic. violar.* ana M. ij. *rad. alth. mund.* Vnc. ii. *lilior. alb.* Vnc. i. *enulæ* Vnc. ſem. *flor. chamam. meliloti*, an. M. j.

Bulliant omnia in ſ. q. aq. ad mediet. Colat. adde *farin. fœnigr. frumenti*, an. P. i. *fermenti* Drach. ii. *pingued. porci, butyri*, an. Vnc. ſem. *ol. amygdal. dulc. communis* an. q. ſ. ad impinguandum emplaſtrum, cui adde *croci* Drach. ſem.

Vt verò abſceſſus rumpatur, æger voce intenta loquatur, de latere in latus voluatur, tuſſi aut cum conatu. Rumpitur etiam abſceſſus, ſi vomitus aut ſternutatio excitetur. Ad quod etiam faciunt becchica adhibita, commendantúrque ſcabioſa, praſſium, carduus, bened. & aquæ ac ſyrupi ex his compoſiti. *Ruptio abſceſſus.*

Vel ℞. *Radic. alth. heleny*, an. Vnc. i. *jujubar. ſebeſten.* an. N. xv. *glycyrrh. paſſul.* an. Vnc. i. ſem. *dactylorum, ficuum*, an. N. vj.

Coq. in aq. ℔. ij. ad tertiæ partis conſumptionem.
Colat. adde *ſacch.* q. ſ. F. Iulebus.
Vel ℞. *Fermenti tritici* q. v.
Et F. Puluis cum *decocto ficuum* & edatur.

Vel panis bene fermentatus in aqua mulſa maceretur.

Extrà cataplaſmati adjiciatur aliquid ſtercor. columbini, & galbani.

℞. *Rad. lilior. alb. contuſar.* Vnc. iiij. *ficuum* N. x. *fimi columbini* Vnc. ii. *fermenti* Vnc. iii. *axungiæ porci, butyri*, an. Vnc. ii. F. Cataplaſma.

Quæ ſi non proſint, nonnulli partis apertionem ſuadent. Sed rarò tumor extrà vergit.

Abſceſſus ruptus detergendus hydromelite, decocto pectorali. Ad conſolidandum vtilis eſt conſerua roſar. mediæ ætatis, thus, bolus, terra ſigillata. Omnes verò intentiones complet lac chalybeatum, niſi febris ejus vſum prohibeat.

Cùm verò abſceſsûs ad interiora ruptio in pleuritide periculum faciat, & ſuffocatio vel phthiſis ex eo immineat, ſuadent nonnulli, vt extrà aperiatur abſceſſus. Neque abs re hoc fore videtur, modò locus, in quo vomica contineatur, certò & exactè cognoſci poſſit. Neque enim eo loci, quo in empyemate & pure jam in thoracis cauitate collecto ſectio fieri ſolet, de quo poſteà dicetur, ſectio tum inſtituenda, ſed ex pondere, dolore & calore diligenter locus, in quo vomica hæret, inueſtigandus, atque is intra duas coſtas aperiendus leniter & paulatim, donec pus exeat, cauendúmque ne ſimul tunica interior perforetur. Verùm niſi planè exactè locus perſpectus habeatur, ſed is incertus ſit, aut vires debiles eam non ferant, ſectio non inſtituenda. *Sectio.*

Iacobus Fontanus, *med. pract. lib. 2. cap. 3.* refert, interdum malignas & vulgares pleuritides graſſari, qualem Anno 1598. vidit, quæ generabatur ex humore tenui vireſcente, & omnibus, qui ea corripiebantur, ferè lethalis erat. In cadaueribus diſſectis ſub mammis reperiebatur vomica plena vireſcente liquido humore. Huic pleuritidi in ſectione eſt vnicum remediũ. Cùm enim in humore prauo nulla ſit coctionis & mitigationis ſpes, materia ſectione vt extrahatur, neceſſe eſt.

Si materia ad vias vrinæ vergat, diuretica exhibeatur.

Vt ℞. *Radic. aperientium in vino maceratar.* an. Vnc. i. *glycyrrh.* Vnc. i. *ſem. 4. frig. major.* an. Vnc. ſem. *adianthi* M. j. *cicerum rubr.* M. ſem. Coq. in ſ. q. *aq. pura* ad dimidiæ partis conſumptionem. Colatura ſaccharo dulcoretur. *Diuretica.*

Si ad inteſtina vergat, clyſteres abſtergentes & abluentes exhibeantur, & ne dyſenteria excitetur, etiam ſyrupi nonnihil adſtringentes propinentur. *Clyſteres.*

Diæta.

Cùm pleuritis ex acutorum morborum numero ſit, victûs *Diæta.*

victus rationem accuratam, & qualis acutis conuenit, requirit, de qua pluribus Hippocrates, 1. *de rat. vict. in acut.* vbi pleuritidem exempli loco tractat, & Galenus, *in comment.* Itaque in principio ad dies 4. ſi ægri vires ferant, tenuiſſimo victu vtendum. Veteres tenuem victum præſcribebant ex melicrato primum, poſtea ex cremore ptiſanæ hordeaceæ vſque ad ſeptimum vel nonum diem, vbi integram ptiſanam aut oua aut carnis aliquid exhibere licebat. Et omnino accurati erant Antiqui in præſcribendo pleuriticis victu, habetur que, *ibid. t.* 32. & 33. dolorem in pleuriticis augeri, ſi ægro ptiſana detur aluo retenta & non prius aperta, imo ægrum ad mortem præcipitem agi, ſi dolore non remittente ſputoque retento ptiſana præbeatur, non præmiſſa euacuatione corporis, ſiue per venæſectionem, ſiue per alui ſubductionem.

Veteres accurati in præſcribendo victu pleuriticis.

Noſtri tamen homines tenuiſſimæ illi victus rationi non ita aſſueti ſunt. Itaque ægris præbere poſſunt ſorbitiones ex cremore ptiſanæ primum ſponte colato, poſtea expreſſo. Ptiſanæ enim hordeaceæ cremor in pleuritide præſtantiſſimum alimentum eſt. Nam ejus viſcoſitas læuis, continua, jucunda, lubrica, & mediocriter humens ſitim minime infert. Et ſi quid [illegible] vel excerni debet, probe abluit, vt Hippocrates habet, 1. *de rat. vict. in acut. t.* 18. pituitam diſſoluit & abſtergit, atque per ſuperiora, quæcunque deduci poſſunt, atque dolore educit, aluumque facilem reddit, ad deglutiendum facilis eſt, dolorem & calorem mitigat, maturat & omnia emollit. Vtilis eſt & emulſio amygdal. dulc. cum aqu. hordei facta, addito ſacchar. Licet quoque amygdalas cremori ptiſanæ miſcere, bilioſis tamen cremor ptiſanæ commodius ſolus exhibetur. Addi etiam poſſunt ad refrigerationem ſem. 4. frig. majora. Morbo cedente panatella dari poteſt ex jure gallinæ cum oui luteo & jura carnium tenuia: cibi item ex amygdal. & pineis parati. Tandem ad oua, carnes coctas & alas pullorum ac gallinarum & piſces bonos tranſeundum.

Potus ſit aqu. hordei cum pauxillo cinamomi & item glycyrrhiz. item oxymel. aquoſius vel decoctum pectorale ex jujubis, paſſul. glycyrrh. & hordeo:

Vel ℞. *Aq. coct.* ℔. ii. *mellis, aceti*, an. Vnc. ſem. *ſacchari* Vnc. ii. Miſce.

Vino abſtinendum, & quanquam æger auidiſſimè id appetat, tamen ei non eſt concedendum; cùm ante morbi declinationem pleuriticis inſtar veneni ſit. Ideo ante 14. diem raro vinum concedi poteſt. Potus, qui aſſumitur, non ſit actu frigidus, ne ſputum, & quod intenſi ſiter tranſpirare deberet, retineatur. Vitentur in cibo & potu omnia acida, ſalſa, fauces exaſperantia & adſtringentia. Compertum enim, nonnullos pleuriticos a lenticularum cum aceto ac ſalſamentorum piſcium vſu & à frigidæ liberali potu extinctos fuiſſe. Aer temperatus ſit. Motus animi & corporis vehementer caueantur, ita vt æger quoque parùm loquatur. Aluus lenientibus clyſteribus aperta ſeruetur.

QVÆSTIO I.

An in omni pleuritide detur inflammatio Pleuræ?

An in omni pleuritide detur inflammatio pleuræ?

Vt hic dubitare quis poſſit, anſam præbuit Heurnius, qui, *cap. proprio*, ſcribit, hanc membranæ amentiam & dyſcraſiam oculis non ſemper in cadaueribus ſectis patere; ſe ſecuiſſe pleuriticum immani delirio abreptum cui nihil in menynge, nihil in cerebro, nihil in toto corpore *præter ſolum* notari potuit.

Verum diſtinguendum eſt inter pleuritidem ſeu inflammationem pleuræ, & dolorem lateris ſeu pleuræ. Neque enim, vt infra dicetur, omnis dolor lateris eſt ab inflammatione pleuræ, ſed etiam ab aliis cauſſis ortum habere poteſt. Et memini, in morbillis infantes quandoque acutiſſimos lateris dolores paſſos eſſe, antequam morbilli erumperent, a materia maligna & acri pleuram vellicante. Doloremque hic, vt & ipſe Heurnius, *ibid.* ait, a materia mole ſæpe non [illegible] habere poteſt. Ac proinde ille, quem mo[illegible] Heurnius, non fuit propriè pleuriticus, ſed febre [illegible] maligna laborauit, in qua pars materiæ malignæ & [illegible] bilis ad pleuram effuſa dolorem ibi excitauit, [illegible] caput elata delirium procreauit.

Atque talis procul dubio fuit ille dolor pectoris cujus Quercetanus meminit, quanquam [illegible] pro pleuritide eum habuit, qui a vermibus & malignis vaporibus ex iis aſcendentibus ortum habuit, & tales dolores ſcabioſis etiam ſæpe accidiſſe animaduerti. Talis eſt etiam, qui ſcorbuticis accidit, & proinde pleuritis vera non eſt. Si tamen talis dolor diutius durat, & affluxus humorum cauſſa ſit, pleuritis inde & quidem non notha, ſed vera excitari poteſt.

QVÆSTIO II.

An in pleuritide ſola Pleura, an verò ſimul Pulmo inflammetur?

De loco in pleuritide affecto & Antiqui & Recentiores dubitarunt, an ſcilicet in pleuritide ſola Pleura, aut muſculi intercoſtales, an vero ſimul etiam Pulmones afficiantur? Membranam equidem coſtas ſuccingentem inflammari in pleuritide, vtpote quæ a parte affecta nomen habet, dubium nullum eſt. Cum enim dolor ſit adeò vehemens, vt ægri quaſi terebra latus perforari conquerantur, neque coſtis, quæ omni ſenſu deſtituuntur, neque eidem membranæ, quæ ob nimiam tenuitatem ac venarum paucitatem atque exilitatem tantam inflammationem ſuſcipere non poteſt, neque ipſis muſculis, qui ſenſum adeo exquiſitum non habent, neque ſoli pulmoni, qui ipſe non ſentit, niſi partim ratione membranæ ambientis, is competere poteſt, ſed in membrana coſtas ſuccingente eum conſiſtere neceſſe eſt. Hoc tamen negandum non eſt, interdum muſculos intercoſtales ſimul in conſenſum trahi, cum membrana coſtas ſuccingens & hi muſculi adeo connexi ſint, vt vnum ſine altero affici vix poſſit.

De hoc verò quæſtio maxima eſt, an ſolùm membrana coſtas ſuccingens, an vero ſimul pulmones in pleuritide afficiantur. Noſtro ſeculo Felix Platerus, vir in re medica peritiſſimus, ſemper ſimul pulmones inflammari, ex ſectione pleuriticorum mortuorum ſe deprehendiſſe, ſcribit. Idem Ioh. Zecchius, *in conſil. Medic. conſ.* 16. *in appendice*, ſentit, dum ſcribit, ſemper ſe fuiſſe in ea ſententiâ, quod lateris dolor magna ex parte ad pulmones pertingat, rarò autem ad membranam coſtas ſuccingentem; cum in pluribus corporibus poſt mortem diſſectis ægrotantium, qui communiter ac certe pleuritide periiſſe judicabantur, non membranam affectam fuiſſe, ſed pulmones obſeruârit cum ſua membrana laceratos & corroſos. Deinde & experientiam & rationes pro ſua ſtatuenda ſententia adducit Platerus. Sanguinem enim, quem tam citò excreant, ab vnica ſuccingente membrana inflammatâ, tam ſubitò præſertim, ad pulmones prouenire, ejúſque vaſa ad exſputitionem permeare, nec ſuppuratione facta pus ex eo loco tranſitum ſibi per pulmones, illis non læſis & exulceratis, facere, & ſic ad excretionem vſque peruenire minimè poſſe, ſed potius, ſi inde emanaret, in thoracis cauitatem defluxuram materiam, & inde empyema facturam exiſtimat. Et licet concedat, ſuccingentem tunicam quandoque ſolam inflammari, tamen talem pleuritidem inde fieri non concedit, in qua cruenta & purulenta expuuntur; cùm ſuccingens membrana ſeſe eo exonerare non poſſit, ſed ſi inflammatio ſuppuratur, extrinſecus potius, quam intrinſecus

intrinſecus vergat, vel ſi intrò rumpatur, pus in cauitatem pectoris potiùs, quàm in pulmones effundatur.

Verùm enim verò equidem negandum non eſt, ſæpe cum pleura pulmones etiam inflammari, & vero valde conſentaneum videtur, tantam copiam ſputi ac materiæ, quæ à pleuriticis ſæpe tuſſi reiicitur, pulmonibus ſaluis vix eiici poſſe. Atque id accidit, cum ſuperior pars pleuræ afficitur. Cùm enim illa cum membranâ coſtas ſuccingente communionem habeat, & circa partem ſuperiorem pulmones cum pleura connectantur, dum ſanguis præter naturam in pleuram influit, facilè etiam ſimul in pulmones illabi poteſt. Contrà tamen etiam negandum non videtur, ſolam membranam coſtas ſuccingentem aliquando inflammari, & veram pleuritidem, quæ propterea à pleura nomen habet, inde generari poſſe; cùm membrana hæc inflammationis dapax ſit, vtpote quæ duplex eſt, interior & exterior, inter quas venæ arteriæque præterlabuntur, ac ſanguine præter naturam affluente ipſa adeò in tumorem nonnunquam attollitur, excreſcitque, vt decuplo craſſior, quàm cum ſana eſt, euadat, vt ipſemet Platerus obſeruauit, & *lib. 2. de corp. hum. ſtructura pag.* 168. annotauit. Atque id accidit, cum inferior pars pleuræ inflammatur, quæ cum pulmonibus non connectitur. Neque planè impoſſibile eſt, ſanguinem & pus è membrana ſuccingente per ſuperiora eiici: quamuis facilè concedam, id in tanta copia non exſpui, ac cùm pulmones ſimul ſunt affecti. Etſi enim antiqua dubitatio ſit, vt ex 1. *de loc. affect. cap.* 5. videre eſt, quomodo ſanguis & pus è thoracis partibus in pulmonem eiuſque aſperas arterias penetrare, & tandem tuſſi reiici poſſint: tamen id fieri poſſe, plurima experimenta oſtendunt. Si enim aqua mulſa in cauitatem thoracis, in vulneribus & vlceribus eo vſque penetrantibus, infundatur, tuſſiendo reiicitur, & æger aquæ mulſæ ſaporem deprehendit. Conglutinatis quoque extra vulneribus, antequam intus perfectè ſanantur, cruoris & ſaniei è vulnere in cauitatem thoracis effluentis notæ in ſputo apparent. Et empyicos pus tuſſi reiicere notiſſimum eſt. Quandoque tamen ſuppuratam inflammationem pleuræ empyema ſequitur, vt ex Hippocrate, 5. *aphor.* 8. & 1. *de morb. p.* 9. *in codice Fœſij*, videre eſt. De qua re mox etiam, *in quæſtione tertia*, dicetur.

QVÆSTIO III.

Per quas Vias materia in pleuritide ad aſperam arteriam proueniat, & inde tuſſi eiiciatur.

...s quas ...materia ...leuritide ...aſperam ...riam ...eniat, & ...tuſſi eii- ...ur.

Per quas Vias ſputum in pleuriticis in aſperam arteriam perueniat, & inde tuſſi eiiciatur, & excernatur, non ita planum eſt. Si pulmones ſimul afficiantur, res manifeſta eſt. Si autem ſola pleura afficiatur, res dubia eſt & obſcura, de qua prolixè agit, & contra Eraſiſtratum diſputat, Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 3. qui hac de re videatur. Galenum plerique Medici ſequuntur, & ſtatuunt, per pleuram materiam tranſſudare, aut eâ pertuſâ, eroſâ, vel quouis modo rarefactâ in thoracis cauitatem peruenire, atque inde, tuſſi thorace compreſſo & pulmone dilatato, in aſperas arterias, quarum orificia in pulmonis ambitum tenui tunicâ obducta deſinunt, cogi, primò quidem in minores, hinc maiores, donec tandem per canalem ampliſſimum tracheæ è faucibus tuſſi eiiciantur.

Verum enim verò etſi non negandum ſit, tenuius quid, quale mulſa eſt, quam exempli loco affert Galenus ad probandum, humores in cauitate thoracis contentos in pulmonem penetrare, & ſi quid tenuius è pleura tranſſudat, & illud à pulmone imbibi poſſe: tamen non credibile eſt; materiæ tantam copiam, qualis ſæpe à pleuriticis per tuſſim reiicitur, per pleuram tranſſudare, (neque enim in principio vel augmento pertuſa eſſe poteſt,) & quidem eam tam craſſam ſæpe per anguſtos illos meatus è thoracis cauitate in pulmonis ſubſtantiam penetrare poſſe. Neque etiam credibile eſt, mox in principio ſanguinem purum, qualis ſæpe à pleuriticis tuſſi eiicitur, è pleura in thoracis cauitatem effundi; cùm id in aliis inflammationibus fieri non videamus, neque denſitas membranæ id facilè admittat. Atque hoc modo etiam omnes pleuritici fierent empyici. Ideóque vbi ſputum magnâ copiâ tuſſi reiicitur, pulmonem ſimul affici, credibile eſt. Et præcipuè vero non eſt conſentaneum, ſanguinem, qui in principio pleuriticis purus planè reiicitur, per pleuram tranſſudaſſe in cauitatem thoracis, & à pulmonibus imbibitum fuiſſe, nullam tamen in iis alterationem accepiſſe: ſed vero magis conſentaneum eſt, è vaſis, quæ aſperæ arteriæ nutrimentum aduehunt, quæque partes illas, quæ in parte ſuperiore pulmones lateri annectunt, nutriunt, hiantibus ob copiam ſanguinis in pleuram vicinam ruentis, effundi.

QVÆSTIO IV.

Qua Vena in pleuritidis principio aperienda ſit?

Qua vena in pleuritidis principio aperienda? Diuerſæ Auctorum opiniones.

De vena in pleuritidis principio aperienda magna verborum contentione ſuperiore ſeculo pugnatum eſt, aliíque Græcos, alij Arabes ſecuti ſunt; alij ſuas peculiares opiniones propoſuerunt. Ideóque etiam hanc quæſtionem pleniùs explicare, & totam huius certaminis hiſtoriam & præcipuorum Medicorum ſententiam, ſecundum ordinem temporis, quo vixerunt, proponere libet. Hippocrates, 2. *de rat. victus in acut. t.* 10. in pleuritide aperire iubet cubiti venam, verùm non addit, in vtro brachio: id verò, 4. *de rat. vict. in acut. t.* 73. declarat; vbi eo in latere venam aperire præcipit, quo æger laborat. *Hippocrates.*

Archigenes vt ex Aëtio, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 68. videre eſt, ex oppoſito brachio ſanguinem mittit. *In his inquit ex Archigene Aëtius, qui acuto morbo infeſtantur ſiquidem circa mammas ac clauiculam hæret dolor, venam incidere oportet in brachio, non eo, quod rectà ab inflammato latere procedit, ſed oppoſito.* *Archigenes.*

Galenus cum Hippocrate conſentit, ſcribitque, *lib. de curand. rat. per ſang. miſſ. cap.* 16. *Pleuritis, quæ è directo lateris laborantis adhibita fuit ſanguinis miſſio, clariſſimam ſæpe vtilitatem attulit; quæ verò ex brachio oppoſito, aut omnino obſcuram, aut poſt temporis interuallum.* *Galenus.*

Galeno aſſentitur Oribaſius, dum, *lib.* 1. *ſynopſ. cap.* 10. & *lib.* 7. *collect. c.* 5. Galeni modò allegata verba recitat. Aëtius etiam *tetrabl.* 1. *ſerm.* 3. *c.* 12 in pleuriticis venam è directo lateris affecti ſecare iubet. *Oribaſius.*

Cælius Aurelianus ex alio latere, quod fuerit dolenti lateri contrarium, ſanguinem mittere iubet. *Cælius Aurelianus.*

Celſus, *lib.* 2. *cap.* 30. vſu ſe docuiſſe ſcribit ex longinqua & oppoſita ſanguinem mittendum eſſe. *Celſus.*

Si ad Arabes veniamus, Serapion, qui antiquiſſimus inter eos habetur, *tract.* 2. *c.* 21. ſecat primò & materia fluente baſilicam oppoſiti lateris, tum ſi adhuc materia fluat, in loco contrario ei ex dorſo ad longitudinem, id eſt, ſaphenam eiuſdem lateris, vt plerique interpretantur: quod ſi malum confirmatum eſt, & non ampliùs materia fluit, venam in brachio eiuſdem lateris. *Serapion.*

Rhaſes non idem ſentire videtur. Nam, 9. *ad Almanſ. cap.* 57. ſi dolor vſque ad clauiculam perueniat, ſanguinem ex axillari lateris dolentis mittere iubet, niſi forſan ſanguis in toto abundet. Tum enim in oppoſito brachio venam aperire iubet. In oppoſito verò latere *lib. diuiſ. cap.* 54. venam aperire præcipit, poſtea tertio die ex latere dolente. 5. autem *contin.* initio ex brachio *Rhaſes.*

lateris oppoſiti, tum ex ſaphena lateris affecti, tandem ex brachio lateris dolentis ſanguinem detrahit.

Auenzoar. Auenzoar etiam primò venam baſilicam oppoſiti lateris aperuit.

Haly Abbas. Haly Abbas, qui cum Iſaaco idem Autor cenſetur, *pract. lib. 6. cap. 13.* primò lateris oppoſiti baſilicam, at ſi malum proceſſerit, eiuſdem lateris venam ſecare præcipit. Idem facit Alzaharauius.

Alzaharauius. Auicennas. Auicennas, *lib. 3. fen. 10. tr. 5. cap. 1.* præcipit primò ſectionem ſaphenæ oppoſitæ ſecundum longitudinem, id eſt, eius lateris, non, vt Capiuaccius interpretatur, oppoſiti; deinde nigram, id eſt, medianam oppoſiti brachij, aut hac non apparente cephalicam; tandem & poſt aliquot dies venam brachij in latere oppoſito aperit.

Auen Rois. Auen Rois, 7. *collect.* venam in parte oppoſita aperit.

Meſues. Meſues idem facit. Si tamen magna ſit plethora, ſaphenam lateris oppoſiti, exempli gratia, ſaphenam pedis ſiniſtri, ſi dextrum latus afficiatur, primùm aperit.

Cum verò poſtea ab Arabibus ad Gallos & Italos cum aliis artibus Medicina perueniret, & iis ſeculis Græcorum de Medicina libri penè omnes in tenebris delitεſcerent, aut, quos habebant, ex Græco in Arabicum verſos legerent, & hinc Latinos redderent Medicinamque præcipuè ex Arabum libris diſcerent & docerent; Medici illi, qui poſt Arabes in Italia & Gallia de Medicina Latinè ſeu potiùs Latinobarbarè ſcripſerunt, plerique etiam Arabum opiniones ſecuti ſunt. Atque ita poſt Arabum tempora ferè ad annum Chriſti M. D. Medici omnes, Gentilis, Arnold. de villa noua, Gordonius & ipſe Gallus, & apud Monſpelienſes Medicinæ Profeſſor, Valeſcus de Taranta, Petrus Apponenſis, cognomento Conciliator, Nicolaus Florentinus, Matthæus de Gradibus Mediolanenſis, Antonius Guainetius & Gattinaria, Ticinenſes Medici, Alexand. Benedictus Veronenſis, Iohan. Arculanus & plurimi alij omnes, initio pleuritidis aut ſaphenam aut baſilicam oppoſiti lateris aperuerunt. Nemo autem inter omnes repertus, qui initio morbi in affecti lateris brachio venam aperire auderet. In morbi verò progreſſu venam eiuſdem lateris aperuerunt.

Circa tamen annum Chriſti 1500. de vena initio pleuritidis ſecanda factio quædam inter hos ipſos Medicos extitit, dum Veneti initio pleuritidis ſaphenam aperirent, Medici verò Bononienſes ac Florentini baſilicam oppoſiti lateris. Circa illa tempora bonæ literæ renaſci cœperunt; & Græcorum libri vel Græci vel in Latinum meliùs conuerſi in manus Medicorum peruenerunt, vnde nonnulla Arabum dogmata, quos antea vnanimiter ſecuti fuerant Medici, à nonnullis in dubium vocata ſunt. Atque inter ea etiam ſententia de venæſectione in pleuritide.

Matthæus Curtius. Ita Matthæus Curtius, Ticinenſis Medic. Profeſſor, in pleuritidis initio venam cubiti eiuſdem lateris aperiendam ſtatuit. Ipſe tamen pleuriticus factus contrarium in ſe fieri voluit, maluitque vitam ſibi ſeruari, quàm libri ſui, quem de venæ ſectione in pleuritide ſcripſerat, fidem.

Petrus Briſottus. Leonhardus Fuchſius. Martinus Acakias. Andreas Thurinus. Eandem opinionem ſecutus eſt Petrus Briſottus, Medicus Pariſienſis. Eandem ſententiam in Germania defendit Leonhardus Fuſchſius, etſi non ſemper eodem modo. Petri Briſotti, vt Magiſtri ſui, ſententiam ſecutus eſt Martinus Acakias. Matthæo Curtio & Pet. Briſotto ſeſe oppoſuit Andreas Thurinus, Piſcienſis, Medicus inter eos nobilis, qui tum temporis Arabum dogma ſequebantur, epiſtola ad Briſottum anno 1526. & peculiari libello, *de cur. pleurit. per ſanguinis miſſionem* ſcripto.

Leonhardus Iacchinus. Leonhardus Iacchinus, Emporienſis, etſi Medicinam Græcorum ſectaretur, & tum temporis Græcorum ſcriptis addictus eſſet, hîc tamen Arabibus aſſentiri voluit, & initio morbi ſaphenam, hinc lateris affecti venam aperire voluit.

Iohannes Manardus. Iohan. Manardus an. 1531. Curtij aduerſus Thurinum patrocinium ſuſcepit. Benedictus Fauentinus, edito hac de re [illegible] anno 1534. venæ ſectionem in pleuritidis initio in eodem latere defendit. Arabum contrà ſententiam & eorum qui in oppoſito latere venam aperire initio iubent, defendit Iulius Cæſar Scaliger, *in comm. in lib. Hipp. de inſomn. anno* 1539. *edito.* Idem fecit Victor Trincauella, qui peculiari ſcripto Curtium ac Briſottum refutat, edito Venetiis anno 1539. *Iulius C. Scalig.*

Veſalius. Andreas Veſalius, vir rei Anatomicæ periti ſſimus, peculiarem hac de re opinionem defendit. Is enim, *in epiſtola ad Nicolaum Florenatem ſcripta*; ſiue dextrum ſiue ſiniſtrum latus afficiatur, ſemper in dextro latere venam aperiendam cenſet: niſi coſtæ tres ſuperiores ſiniſtri lateris afficiantur. Tum enim in ſiniſtro latere venam aperiendam cenſet, qui hoc modo κατ' ἴξιν Hippocratis & præterea etiam fibrarum rectitudinem obſeruari ſtatuit, idque ideò, quòd vena ἄζυγος à caua exorta prope cor per latus dextrum excurrens & dextri & ſiniſtri lateris octo coſtas inferiores nutrit, vt ita, etiam ſi ſiniſtrum latus laboret, vena in dextro brachio, ad quod magis pertinet vena ἄζυγος, aperta ſanguis commodiſſimè trahi poſſit. Si tamen ſiniſtri lateris coſtæ ſuperiores inflammentur, cùm eæ non à ramis venæ ἀζύγου, ſed à ramis, qui à caua ſtatim exoriuntur, nutriantur, etiam in ſiniſtro brachio venam aperiendam eſſe ſtatuit, atque ita Græcorum doctrinam ſequi voluit. Hanc tamen ſuam ſententiam non conſtanter defendit, dum, *lib. 3. cap. 5.* & 7. nihil intereſſe ſcribit, dextrinè an ſiniſtri cubiti vena ſecetur in laterali morbo.

Fernelius. Ioannes Fernelius, *lib. 2. therapeut. c. 5.* reuulſionem quidem eſſe tractum in contrarium concedit, non tamen dextra ſiniſtris, ſiniſtra dextris aut alio modo oppoſita contraria eſſe ſtatuit, ſed fibrarum hîc ductum præcipuè attendendum exiſtimat, quarum recto curſu hîc opus ſit. Ideóque etſi, cum vnum crus laborat, in altero venam commodè aperiri poſſe ſtatuit, quia communis & directa ſit venarum ob fibras ſocietas; tamen idem in pleuritide non fieri poſſe putat, quòd hîc fibrarum communio & venarum ſocietas deſit.

Iohan. Montanus. Iohan. Baptiſta Montanus obſcurè ſatis hac de re loquitur; vt *ex commentario in fen. 4. Canonis Auicennæ, edito Venetiis anno* 1556. *p.* 247. & *comm. ad aphor.* 21. *lib.* 1. *Hippocratis ibid. anno* 1555. *edito*, patet. Diuidit enim phlebotomiam diuerſiuam vniuerſalem in ſimplicem & compoſitam. Simplicem vocat, quam ſolùm impetus nobis indicat; compoſitam, quando ſimul cum impetu plethora conſideratur. In diuerſione ſimplici conſiderandos eſſe duos terminos docet, ad quem, ſeu locum affectum, & terminum à quo, ſeu frontem, vnde materia tranſmittitur. Terminum à quo eſſe nunc totũ corpus, ſeu totũ venoſum genus, nunc partem aliquam corporis determinatã. Si igitur in dextrã ſuccingentem materia communicetur à capite, ratione vnius diametri ſanguis deorſum ruens ſurſum trahendus eſſet. Verùm quia ſupra caput nihil, & ita altera diametrus, qua ſcilicet inferna ſuperioribus reſpondent, deeſt; mittendum cenſet ſanguinem ab oppoſito latere; quia ſaltem habemus vnam diametrum, quæ eſt inter dextrum & ſiniſtrum. Ita ſi ab hepate communicetur materia, venam non in brachio aperiendam cenſet, (ita enim traheretur ad partem affectam) ſed potiùs ſaphenam aperiendam, vt ſanguis ad inferiora reuellatur. Si verò membrum mandans ſeu fons ſit totus ambitus venarum, tantùm de termino ad quem ſollicitum eſſe iubet, quia fluit à ſingulis materia; ſeruandúmque debitum ſpatium & rectitudinem non tantum reſpectu viarum, ſed & qua ſanguis commodè poteſt progredi; vnde tunc venam aperiendam in eodem, v. g. dextro latere. Nam hic quantò magis ſeruamus ductum rectæ lineæ, tantò commodiùs ſanguis euacuatur; quia in angulis ſequitur impedimentum ſanguinis. Si verò diuerſio ſit compoſita *Diuerſio ſimplex.*

poſita, i. e. cùm impetu ſimul conſideretur plenitudo, tunc ſemper ab oppoſito latere ducendus; quia ſi in eodem latere vena aperiretur, & quidem copioſè ſanguis efflueret, & vſque ad ſyncopen, homo moreretur, vel fieret peripneumonia; ſi parum, æger ſuffocaretur. Vnde Auicenna primò aperit ſaphenam ad euacuandam multitudinem, deinde in oppoſito brachio, vltimò eodem latere.

An. Mon. Marcus Antonius Montilianus Geminianenſis concluſiones de ſanguinis miſſione in morbo laterali conſcripſit, & Florentiæ anno 1556 edidit, in quibus Curtium & Thurinum ambos ſibi familiares, vt & Monardum & Briſſottum hinc indè perſtringit. Statuit autem 1. Incipientem in regione coſtarum phlegmonem, quam appellamus pleuritim, reuulſu primò curandam eſſe, niſi nos interpellet plenitudo, illa ſcilicet, quæ vaſa reſpicit. 2. Reuulſionem nihil aliud eſſe, quàm humorum in partem aliquam influentium ad ſibi oppoſitam maximéque diſtantem retractionem. 3. Oppoſita in corpore humano tria eſſe, ſuperius ſcilicet & inferius, dextrum & ſiniſtrum, antè & retrò ſiue intùs & extrà 4. Omnem reuulſionem fieri aut à ſuperioribus ad inferiora, aut contrà, fluentem (hoc eſt, vt ipſe poſteà explicat, à ſiniſtris ad dextras ſecundum modò dictas oppoſitiones) materiam reuocando. 5. Licet longitudinis, latitudinis & altitudinis extrema reuulſionem reſpiciant, non pari tamen vtilitate in hac paſſione reuellere.

Vnde Auicennam quidem non damnat, quod incipiente phlegmone in oppoſito latere venam ſecuit; vrgere enim rationes, quia ſiniſtro nihil aliud opponitur, quàm dextrum, & contrà. Pari ratione non arguendam eſſe Galenum & Hippocratem, ſi in eodem latere venam ſecuerunt. Nam ſi materia ſuperiora petit, ad inferna eſſe trahendam, quod optimè fiat ſectâ venâ in eodem brachio: maximoperè verò approbandam & præferendam hanc illi, quæ eſt in oppoſito latere; quia prior manifeſtum auxilium & ſtatim affert, altera non niſi poſt interuallum. Quia igitur conueniant cum Græcis Arabes in oppoſitorum ratione, in reuulſione, & in exacta ferè lateralis morbi curatione, ſola in oppoſitione altera diſſidentes, non inſudandum eſſe putat, inter Galenum & Auicennam hanc litem componere, vt Thurinus voluiſſe viſus eſt. Irritum enim eſſe laborem, inter illos concordiam meditari, qui conſulto volunt eſſe diſcordes.

Hollerius ex baſilica eiuſdem lateris ſanguinem mittendum ſtatuit, niſi ſuppreſſa ſit aliqua, quæ per partes inferiores fieri ſolet, euacuatio, vel adſit inſignis plenitudo, vel materia maligna, aut ea ſtatim ad caput rapiatur. Tum enim in cruribus venam aperiendam eſſe cenſet.

Rondeletius baſilicam vel medianam eiuſdem lateris aperit, & inde ſanguinem vſque ad eius mutationem & doloris mitigationem extrahit, aut ſi dolor non remittat, venæ ſectionem iterat, idque ideo facit, non quòd fibrarum ſeu villorum rectitudinem obſeruandam putet, ſed quia naturam incitandam cenſet, quæ ſolet facere ſuas excretiones ſecundum rectitudinem.

Thaddæus Dunus, Medicus Tigurinus, *libris 4. de arte repellendi, deriuandi, ſimpliciterque euacuandi per venæſectionem ſcriptis, & epiſtolica cum Leonhardo Fuchſio concertatione*, ferè Veſalij ſententiam ſequitur, & in omni pleuritide, vt *lib. 1. cap. 7.* ſcribit, & laborantibus coſtis ſeu dextri ſeu ſiniſtri lateris, ſemper internam cubiti dextri venam aperiendam cenſet. Cùm enim à vena ſine pari tam dextri quàm ſiniſtri lateris partes nutrimentum accipiant, exceptis tribus coſtis ſuperioribus; vena verò ſine pari cùm dextri cubiti venis maiorem conſenſum habeat, etiam in dextro cubito venam aperiendam putat. Venarum verò rectitudinem & conſenſum ideò ſpectandum eſſe docet, quod per rectas fibras, quæ in venis ſunt, ſanguis ab vna parte in aliam celeriter & copioſè trahatur, ſi venarum fibræ connexionem habeant, & ea vena, quæ ſecatur, & quæ membrum alit, fibris conueniant. Si tamen contingat id, quod tamen vel rarò, vel nunquam fieri ſtatuit, vt tres coſtæ ſuperiores primariâ affectione teneantur, ſiniſtram axillarem ſecare concedit. Cùm enim à vena ſine pari non nutriantur, ſed ab alio ramo paulò ſupra illius exortum enato ex ſiniſtro magnæ venæ latere; cum axillari ſiniſtra fibris ſuis multò magis proculdubio conſentire, quàm cum dextra, imò cum hac nullum prorſus habere conſenſum ſtatuit.

Atque hæ ſunt præcipuæ præcipuorum Medicorum de venæſectione in pleuritidis initio ſententiæ, quas poſtea alij Medici recentiores etiam ſecuti ſunt, & omnino omnes ſententiæ ad tres claſſes redigi poſſe videntur. *Omnes hactenus propoſita ſententiæ ad tres claſſes redigendæ.*

Alij enim Græcorum opinionem ſequuntur, qui κατ' ἴξιν venam ſecandam, atque in eodem latere aperiendam cenſuerunt. *Prima claſſis.* Nonnulla tamen hîc inter eos occurrit differentia, quod alij ſimpliciter τὸ κατ' ἴξιν ſeu εὐθυωρίαν & rectitudinem, alij etiã fibrarum rectitudinem obſeruandã cenſent. Et Mercatus hîc ſtatuit, aliud eſſe in aliarũ partium inflãmatione ſanguinẽ mittere reuulſionis gratiâ, aliud in pleuritide & mẽbrorum principalium inflammatione. Nam in aliarum partiũ affectibus ob partis naturam & ſecuritatem fieri poſſe reuulſionẽ ad partẽ oppoſitã citra vitæ periculum aut aliud damnum ſtatuit; pleuritidem verò periculoſam eſſe, atque illud omnino, quod in parte affecta colligitur, etſi paucum ſit, tantum tamen periculi minari, vt ſubitum auxilium poſtulet. Ideóque pleuritidis grauitatem omnino requirere, vt à parte affectâ fiat ſanguinis euacuatio, per quam à parte affecta & reuulſio & deriuatio fieri poſſit. Idem ferè Platerus ſentit, qui in pleuritide, quia latus dolet, à brachio eiuſdem lateris ſanguinem detrahere, quàm ex oppoſito, vtilius cenſet, non tam rectitudinis vaſorum occaſione, ſed quod in pleuritide ob dolorem dolentis lateris venæ magis, quàm ſani lateris venæ impleantur. Quo nomine ſi in dextro latere dolor ſit, in dextro brachio venam aperire multas vtilitates afferre ſcribit, ſi in ſiniſtro, propter affluxum ſanguinis à dolore concitatum ab ea parte ſanguinem reuellere conuenientius putat. Nonnulli tamen ex iis, qui in eodem late venam aperiendam cenſent, aliquos caſus excipiunt: vt ſi ſuppreſſa ſit aliqua per inferiores euacuatio; ſi adſit inſignis plenitudo; ſi materia ſit maligna, vel ad caput tendat.

Alij Arabes ſequuntur, & quidem nonnulli primò ſaphenam, alij verò ſtatim venam oppoſiti brachij reuulſionis gratiâ aperiendam cenſent, poſtea, ad deriuationem, eiuſdem lateris. *Secunda claſſis.*

Alij tandem Veſalium ſecuti ſunt, & ſemper in dextro latere in pleuritide venam ſecandam cenſent; cum, ſi fibrarum rectitudo ſpectetur, longè maior ſit inter dextram axillarem, regionémque coſtarum quamcunque conſenſus, quàm inter eundem locum affectum & ſiniſtram axillarem. *Tertia claſſis.* Cùm enim vena ſine pari à dextro cauæ latere enaſcatur, & axillaris dextræ ſimiliter, huius & illius fibræ quàmplures, quæ ſecundum longitudinem corporis ipſarum ſunt porrectæ, inuicem conſentiunt, rectóque tramite mutuò ſe reſpiciunt.

Verùm ſi iſta omnia diligenter perpendamus, & fundamenta ſuprà propoſita, vbi de venæſectione egimus, diligenter attendamus, non ita difficulter ex hac obſcura & tot annorum ſeculis agitata controuerſia nos expedire poterimus. *Diuerſio controuerſia.* Primò rationes omnes eorum, qui ſtatim venam in brachio lateris affecti ſecare iubent, ſiue id fiat ob fibrarum communionem, ſiue ſaltem ob εὐθυωρίαν & rectitudinem, quam natura in ſuis euacuationibus obſeruare ſolet, ſiue ob dolorem, qui valde vrget, eò tendunt, vt monſtrent, commodiùs per venam è directo lateris affecti apertam è loco affecto materiam euacuari,

euacuari, quàm ex oppoſito brachio. Verùm cum venæ ſectio in pleuritide reuulſionis gratiâ inſtituatur; in reuulſione autem non requiratur è parte affecta euacuatio, ſed deriuationis hoc ſit: reuulſio ſaltē prohibet, ne pars affecta amplius ſanguine repleatur, & id agit, vt ſanguinem eò, vnde fluit, retrahat eique contrarium ei, qui eſt ad partem affectam, motum verſus fontem, à quo fluit, conciliet. Atque ideo commodiſſimè in latere oppoſito in principio venam aperiri cenſemus, vtpote quæ contrarium motum ſanguini conciliat, & eum à parte affecta auertit; quod vena è directo lateris affecti aperta præſtare non poteſt. Et id rectè fieri, primò experientia confirmat, cum per aliquot annorum ſecula, quibus Arabum ſecta floruit, vena ſemper in oppoſito brachio aperta eſt; & ſi aliquid incommodi ex eo accidiſſet, id Medicos illos aliàs diligentes non latuiſſet. Ipſe etiam Iulius Cæſar Scaliger hac de re ſuas obſeruationes annotauit, vt ex eius *comment. in libr. Hippocrat. de ſomniis* videre eſt. *Finem*, inquit, *in quem intendimus, hunc eſſe par eſt, prohibere ſanguinis copiam, ne ad male affectum concurrat locum. Ergo ab oppoſita parte ſanguinis detrahendus. Nam ſi dolor in latere ſiniſtro, aperta indidem vena plus trahit à dextro in ſiniſtrum, quàm dextra inciſa in ſiniſtrum. Plus enim humoris eſt inter circumferentiam dextram, & doloris locum, quàm inter eundem locum & circumferentiam ſiniſtram. Vnum habent, quo profugiant: non prodeſſe, quoniam nulla ſit, vt appellant, colligantia. At nos dicimus non nunc agere, vt quod fluxit, detrahamus; neque enim magni momenti eſt. Neque quiſquam prima ſtatim die mortuum eſt, ſed poſt multam affluxionem, quam tollit vena contraria remota: vena autem einſdem lateris non ſolùm non tollit, ſed etiam trahit ad locum male affectum. Itaque toto poſt facto fluxu, ex eadem parte nos quoque detrahimus. Ac de ratione quidem hæc, de experientia quid dicamus, facilè in promptu eſt. Iam duodeuiginti annos nonniſi vnum vidimus, ex eadem parte inciſa vena euaſiſſe. Et ſanè corpus erat athleticum, vt etiam magis miraremur. Verùm ſcimus, multos etiam ſine phlebotomia ſanos factos. At plus octoginta redegimus in commentarium quinto ab hinc anno, qui omnes eo curandi genere ſint extincti: cum plus quingenti his duodecim annis euaſiſſent, quibus in aduerſo cubito vena aperta fuerat.* Hæc Scaliger. Et ipſe Galenus, *lib. de cur. rat. per ſanguin. miſſion. cap. 16.* nullum in pleuriticis ex vena in latere oppoſito ſecta detrimentum, ſed vtilitatem prouenire ſtatuit, etſi obſcuram & poſt temporis interuallum.

Deinde rationes ſatis firmæ idem ſuadent. Nam licet etiam venæſectio ſimpliciter euacuationis gratiâ inſtitui poſſit: tamen ea quacunque etiam venâ apertâ fieri poteſt. Neque de vena euacuationis gratiâ aperienda hîc tantùm quæſtio eſt, ſed de vena ad reuellendum & [illegible] duabus de cauſſis præterea, vt etiam in aliis inflammationibus; ſanguis in pleuritide mittitur, reuulſionis ſcilicet & deriuationis gratiâ. Illa debetur ſanguini ad locum affectum affluenti vel affluxuro; hæc ſanguini, qui in venis parti affectæ vicinis continetur. Vtraque autem hæc euacuatio, reuulſio ſcilicet & deriuatio, ita inſtitui debet, vt partium conſenſus obſeruetur, vt venâ vnius partis ſectâ altera, & quæ cum illa conſenſum habet, euacuetur, & conſequenter humor vel reuellatur vel deriuetur.

Cauſæ miſſionis ſanguinis in pleuritide.

Aliter verò omnino ſe habet hic conſenſus in reuulſione, aliter in deriuatione. In reuulſione enim cùm id agatur, vt ſanguis, qui ad partem affluit, vel affluxurus eſt, ad fluxionis initium & fontem reuocetur, vena, quæ reuulſionis gratiâ aperitur, cum fonte, vnde fluxionis initium, aut ſi venâ eò loci aperiri non poſſit, cum venis initio fluxionis vicinis conſenſum habere debet, ita vt venâ hâc apertâ ſanguis, qui ad partem affectam fluere cœpit, iam amplius eò fluere deſinat, & in contrarium trahatur. In deriuatione verò ea vena aperiri debet, quæ cum parte affecta conſenſum habet, & ab ea vel locis vicinis euacuare poſſit. Igitur quo propiùs fonti & initio fluxionis vena aperitur, eò rectiùs & propriè magis reuelli dicitur; quò verò magis à fonte fluxionis recedimus, & vena affectæ parti propinquior aperitur, eò minùs propriè reuellere dicitur.

Notandum tamen hîc, quod nonnullos turbauit & eò adduxit, vt ſtatuerent, non ſemper ad originem fluxionis eſſe reuellendum, per originem fluxionis non intelligendam eſſe cauſſam fluxionis procatarcticam, puta calorem & dolorem, qui ſæpè eſt in parte affectâ, ſed fontem & locum, à quo ſanguis ad partem affectam fluit. Ad eum enim ſanguis, quantum fieri poteſt, retrahendus. Interim non incommodum eſt, vt cauſſa illa fluxionem irritans & ſanguinem attrahens in parte affectâ mitigetur vel tollatur. Locus verò, in quo inſtituitur venæſectio reuulſionis cauſâ, nunquam vicinus eſſe poteſt, ſed remotus ſit, neceſſe eſt. Docet hoc clarè Galenus, *4. meth. med. cap. 6. Si*, inquit, *perpetuum eſt, quod ab eo didicimus, incipientem fluxionem ad contraria trahendam eſſe, fixam verò iam in laborante particulâ uacuandam eſſe, vel ab ipſâ particulâ, quæ affligitur, vel à maximè vicinâ, in promptu nob[is] [ex] ſanguinis detractione colligere eſt, quod in princip[io] [ſit] à longinquo, poſteà ab ipſis laborantibus partibus ſit [in]ſtituenda.* Quod & alibi paſſim docuit.

Itaque cùm in pleuritide fons & principium fluxionis non ſint pedes, vel caput, vel brachia, vel venoſum genus, ſeu venæ cauæ rami maiores, naturaque hoc ſeruare ſoleat, vt partes principes, quantum fieri poteſt, tueatur, & publicam corporis regionem à prauis humoribus liberare, eóſque propterea ad extremas partes protrudere ſoleat; at verò in principio pleuritidis non deriuare, ſed reuellere animus ſit; facilè hinc apparet, non venam loco affecto vicinam eligendam eſſe; cùm facilè fieri poſſit, vt in loco vicino venâ apertâ ſanguis maiore cum impetu ad partem dolentem & calentem ruat: ſed quæ à loco affecto remota ſit, & cum parte mittente conſenſum habeat, ſanguiniſque ad partem affectam ruentis impetum ſiſtere, eúmque ad contrarium reuocare poſſit; quod fit commodiſſimè venâ in brachio oppoſito apertâ. Neque enim datur vlla vena, quæ à parte affecta remotior, cum parte tamen mittente, ſeu hepate & venâ caua maiorem conſenſum habeat. Neque eſt, vt quis cum Matth. Curtio, Manardo & aliis ad imaginariam quandam oppoſitionem confugiat, quæ etiam in brachio eiuſdem lateris fieri poſſit, quando ſcribunt, dum inciditur vena eiuſdem partis, primùm adeſſe oppoſitionem intus ad extrà, quatenus ſanguis extrà emittitur, [illegible] vario brachij ſitu; ruſum oppoſitionem in longitudine, quatenus humor ſurſum trahitur, qui deorſum vergebat. Non enim ſufficit hæc imaginaria oppoſitio, ſed talis requiritur, quæ ad fontem, vnde fluit ſanguis, quantum fieri poteſt, eum retrahat. Hoc optimè præſtat vena in latere oppoſito aperta, etſi id videre non potuerit Argenterius. Hæc enim vena ex axillari ſanguinem primò euocat, hinc ex vena caua, atque ita ſanguis non amplius tam copioſè confluit. Arabes quidem nonnulli, vt ſuprà dictum, vt planè ad remota reuellerent, venam in pede primò aperuerunt; ſed locus iſte ab hepate nimis remotus eſt, neque facilè motus ſanguinis, qui per venæſectionem in pede concitatur, vſque ad ſanguinem ad latus affectum fluentem pertingere poteſt, quod venâ in brachio apertâ optimè fieri poteſt. Etſi verò menſibus & hæmorrhoidibus ſuppreſſis plethora vel cacochymia cumulata ſit, tamen ſi ſuppreſſio antiqua ſit, non ſperandum, vnicâ iſta venæ ſaphenæ ſectione eos reuocari poſſe. Interim morbus acutus non fert moram, ſed

ſubitum

bitum auxilium requirit. Atque in hac ſanguinis miſſione, quæ fit in brachio oppoſito, non opus eſt coloris mutationem expectare. Neque enim eum euacuare animus eſt, qui iam in parte affectâ mutationem accepit, ſed eum, qui ad locum affectum affluit.

Opinio Vesal. Veſalij tandem opinionem, quia peculiaris eſt, vt ſeorſim perpendamus; ſi reuulſionis gratia in dextro brachio, ſiniſtro latere affecto, inſtituitur, commodum id ſanè eſt. Verùm ſi dextrum latus laboret, in eo reuulſionis gratiâ vena aperiri non poteſt, cum facilè hac occaſione maior ad partem affectam affluxus fieri poſſit. Si verò, quod ſentire videtur, deriuationis aut euacuationis gratiâ ex parte affecta venæſectionem inſtituit, via illa nimis longa eſſet, ſi è latere, præcipuè ſiniſtro, ſanguis in venam ſine pari refluere, atque in cauam venam & dextrum brachium retrahi deberet. Imò ſunt, qui nullo modo ex vena ſine pari ad venam cauam ſanguinem refluere poſſe ſtatuunt. Scribitque Hollerius, *lib. 1. de morb. intern. cap. 26. in ſchol.* venam ſine pari ſanguinem, quem à vena caua accepit, non ampliùs ad eam remittere poſſe; valuulas enim habere, ſicut veſicam & cor; idque eo probat, quòd, ſi quis venam cauam in parte ſuperiore ſecet, & fiſtulâ immiſſa, in inferiorem partem ſufflet, tota ipſa vena caua in parte inferiori ſimul cum vena ſine pari infletur: vt ſi venam ſine pari in parte inferiore ſecemus, immiſſâque fiſtula ore ventum ſurſum impellamus, vena caua non infletur, quòd aër in vena ſine pari contentus exire non poteſt. Vnde concludit, ſi aër à vena ſine pari ad cauam non penetrat, multò minus ſanguis refluere poterit. Eadem penè omnia proponit Amatus Luſitanus *cent. 1. curat. 52. in ſchol.*

Verùm iſtam de valuulis venæ ſine pari doctrinam Gabriel Fallopius, *in obſeru. anatom.* irridet, & Thaddeus Dunus riſu & ſibilis potius explodendam, quàm refutandam cenſet; cùm nemo peritiſſimorum etiam Anatomicorum eas inuenire potuerit. Et quod experimentum illud de inflatione venæ cauæ attinet, id ita refutat Thaddæus Dunus. Venam cauam, inquit, prius ſecuit, vt ex ea ἄζυγον inflaret; poſtea ἄζυγον quoque ſecuit, vt inflaret cauam. Mirum autem non eſt, cauam non potuiſſe intumeſcere, ſiquidem diſſecta erat. Neque enim ſpiritus non penetrauit ad eam, ſed non continebatur eâ recluſâ. Vinculum igitur iniiciendum erat venæ cauæ.

Atque hæc de valuulis venæ ἀζύγε controuerſia poſtea ab Anatomicis variè agitata eſt, nec tum tamen ſatis diſcuſſa, dum alij dari aiunt, alij negant, etſi in eas diligentiſſimè inquiſiuerint. Et qui eas dari affirmant, inter quos Riolanus, *in ſua Anthropographia*, non tamen eodem modo, quo Hollerius & Amatus Luſitanus, dari ſtatuunt, ſed ita ſitas eſſe non vt recurrenti ſanguini obſiſterent, ſed potius, vt impetum affluentis ſanguinis ſuſtinerent. Neque vlla valuula eſt in venis, quæ totam cauitatem occludit, ſed ferè ſaltem dimidiam partem occupant, vbicunque ſunt, eóque fine factæ ſunt, vt ſanguinis fluxum & motum moderarentur.

Sint ergo valuulæ, vel non ſint in vena ſine pari, & ſi ſint, tales, vt ſanguinis recurſum impedire non poſſint; tamen non ideo vena dextri brachij ſemper aperienda eſt, deriuationis & euacuationis ex parte affectâ gratiâ. Via enim hæc nimis longa eſſet, & datur breuior, ſi vena lateris affecti aperiatur, vt iam dicetur.

Etſi ergo initio pleuritidis vena in brachio lateris oppoſiti commodiſſimè reuulſionis gratiâ aperiatur: tamen cum poſtea etiam deriuatio è loco vicino requiratur, poſt reuulſionem in latere oppoſito factam, vena etiam in latere eodem aperienda eſt; quod etiam faciendum, ſi tardiùs Medicus ad ægrum vocetur, morbúſque iam progreſſus ſit, & tempus reuellendi, ſanguine iam in loco inflammationis maximâ ex parte recepto, præterierit.

Etſi verò, quòd præcipuè Veſalium mouit, ſaltem ſuperiores tres coſtæ ramis è vena axillari enatis nutriantur, reliquæ coſtæ inferiores ramis venæ ἀζύγε: tamen vena in brachio lateris affecti apertâ ſanguis è latere inflammato, vbicunque etiam inflammatio conſiſtat, ſatis commodè euacuari poteſt. Et de coſtis quidem ſuperioribus tribus nullum dubium eſt. Annotauit tamen Gabriel Fallopius, & alij etiam Anatomici diligentiores, conſenſum axillaris cum vena ſine pari, docéntque, ab axillari prodire venam, cuius tres vel ad ſummum quatuor rami aliquando iungantur cum tribus aut quatuor propaginibus venæ ſine pari, videlicet inter tertiam & quartam, quartam & quintam, quintam & ſextam, & inter ſextam & ſeptimam. Imò interdum etiam in ſiniſtro latere truncus inuenitur. Et Columbus annotauit peculiarem ramum, qui à dextro trunco, dum reflecti incipit, exit, adſcendénſque ramos mittit ſuperioribus interuallis ſupremarum coſtarum alendis dicatos, neque ſolùm in dextris, ſed & in ſiniſtris.

Montani ſententiam quod attinet, rectè ille quidem monet ad fontem reſpiciendum eſſe, vt & ad ſanguinis copiam, ne ſi ſanguis ſit valde copioſus in latere affecto venam ſecemus, metu maioris affluxûs ad partem affectam. At in eo fallitur, quod vbi venoſum genus (quod vt plurimum, ſi non ſemper, accidit) fons eſt, ex eodem brachio detrahit. Nam & in oppoſito latere ſeruatur recta linea reſpectu venæ cauæ. Eſt enim eadem latitudo. Si verò rectitudinem reſpectu partis affectæ intelligit, confundit deriuationem, ſeu euacuationem potius & reuulſionem. *Montani ſententia examinatur.*

Marcus Antonius Montiſianus eodem in errore eſt, dum per venam in eodem latere reuulſionem inſtituit, cum mera ſit euacuatio, vt ſupra dictum. Magis adhuc errat, quod ſectâ venâ in eodem brachio ad inferna trahi ſcribit. *Marci Anton. Montiſiani opinio examinatur.*

Atque hæc euacuatio, cùm & ea à loco affecto ſit nonnihil remota, à Galeno quandoque etiam reuulſio appellatur, ſed minùs propriè, vt ex 2. *de rat. vict. in acut. t. 10.* & præcipuè, *6. epidem. comm. 2. t. 32.* patet, vbi diuerſionem, quæ ab oculis ad palatum fit, reuulſionem appellat.

Atque vt hæc tandem concludamus, hanc venam ſecandi rationem in pleuritide obſeruârunt, vt dictum, Hippocrates & Galenus. Quanquam enim de mente Hippocratis & Galeni nonnulli variè diſputent, & iis, quæ, *lib. de rat. victus in acutis*, habentur, vbi in eodem latere venam ſecare iubent, alia ex Galeno loca opponant, vbi in principio inflammationum in parte oppoſita venam aperire præcipit: tamen, quod Mercato & aliis etiam placere diximus, Hippocrates & Galenus in aliis quidem inflammationibus, in quibus in mora nullum periculum, in oppoſito primò latere venam aperiunt; in pleuritide verò, vbi dolor valde vrget, ſtatim in directo lateris affecti venam aperiunt, ac vnicam venæſectionem inſtituunt; quod & nos, ſi tardiùs, & poſt morbi principium ad ægrum vocemur, imitari poſſumus. Sanguinem autem largius, & ad coloris mutationem miſerunt; & vnâ venæſectione tantum ſanguinis detraxerunt, quantum Arabes geminâ. Verùm cùm non ſolùm tutius ſit ſanguinem bis euacuare, quàm ſemel copioſa ſanguinis miſſione vires deiicere, ſed etiam aliæ, quas ſuprà propoſuimus, rationes ſuadeant, commodiſſimum eſſe in principio ſanguinem in loco à parte affecta remoto euacuare, rectiſſimè primò in brachio oppoſito inſtituitur venæſectio, ita tamen, vt pòſt etiam in eodem brachio deriuationis gratiâ venâ aperiatur.

QVÆSTIO

QVÆSTIO IV.

Per quas Vias è thorace materia ad aluum & veſicam peruenire & hinc euacuari poſſit.

Per quas vias è thorace materia ad aluum & veſicam peruenire, & hinc euacuari poſſit.

Sanguinem, vt & pus, non ſolùm per tuſſim, ſed & per veſicam cum vrina ex thorace quandoque excerni, Galenus, *6. de loc. affect. cap. 4.* docet, & ſe vidiſſe teſtatur, quod & alij Medici plures, Græci, Arabes, & Latini obſeruârunt. Scripſit etiam nuper ad me amicus quidam, quendam in ſiniſtro latere thoracis vulneratum fuiſſe gladio, ſuper coſtas nothas ſurſum adacto, ita vt vulnus vnius & dimidij digiti longitudinem æquaret. Vulneratus etſi de dolore nullo conquereretur, tuſſi non affligeretur, nihilque ſanguinis exſpueret, vt inde colligi potuerit, tantùm externos thoracis muſculos fuiſſe vulneratos: tamen accidit, vt ſequenti nocte difficultate meiendi corriperetur, poſt quatriduum verò copioſum ſanguinem emingeret, partim grumoſum partim floridum, quæ ſanguinis mixtio ad duas ſeptimanas durauit, donec æger conualuit.

Per quam autem viam iſtæ euacuationes fiant, non ita planum eſt. Et cùm materia in thoracis locis conſiſtere poſſit in pulmone, in lateribus ſeu muſculis thoracis, & in cauitate thoracis, de ſingulis ſeorſim inquirendum, &, per quas vias materia è pulmone, è lateribus, è cauitate thoracis cùm per vrinam, tum per aluum euacuari poſſit, explicandum. Pulmones primò quod attinet, Galenus, *6. de loc. affect. cap. 4.* leuem arteriam pulmonis, quantum puris ex ruptâ vomicâ ſuſcepit, id ad ſiniſtrum cordis ſinum deferre ſtatuit, quod inde in magnam ipſius arteriam incidens, per renes tranſeat ad veſicam. Verùm viam hanc alij reiiciunt, & inter eos P. Andreas Matthiolus, qui, *lib. 1. Epiſt. ad Iulium Alexandrinum*, ſcribit, credibile non eſſe, vt pus, quod fœtens & corruptus ſanguis eſt; non ſolùm tranſeat per arterias, in quibus vitales ſpiritus continentur, ſed & ſiniſtrum ventriculum cordis, vbi vita humana & ſanguis ille puriſſimus cum ſpiritu vitali continetur, quin grauiſſima ſymptomata, adeoque ipſam mortem inferat, quod pluribus ibi probat. Ipſe verò putat, tranſmitti pus ad venam ſine pari, vel ad alias fortaſsè, quæ circa pulmones vel thoracem habentur, & inde in cauam, in renes & veſicam.

Iulius Alexandrinus, *in epiſt. reſponſor.* Galenum tueri conatur, ſcribitque, aliud longè eſſe, ſi quid naturaliter fit, atque quod præternaturaliter; cum à facultate quadam, atque cum ab affectu; cum pars valet atque imbecillis eſt; cum expellitur noxa, atque cum recipitur. Ideoque licet in ſyncope, tremore cordis, peſtilente aëre attracto, cor valde afficiatur: tamen ſi valida expultrice facultate vtatur, longè venientem noxam repellere. Idque tum etiam facere naturam, cum pulmonis abſceſſus ruptus eſt. Tum temporis enim robore ſuo conſtare cor, ſpiritibúſque præditum validis cum aliis vnà inſurgere ad rei noxiæ celerrimam quandam expulſionem. Deinde Matthioli ſententiam improbat, ſtatuitque longè faciliorem è pulmonibus eſſe materiæ tranſitum in aſperas leuéſque arterias, quàm vt primùm in pectoris cauitatem è pulmone effundatur, & hinc venæ ſine pari exiguis oſculis ſeſe inſinuet; quod omnino fieri debet, ſi materia è pulmone à vena ſine pari recipi debet.

Verum enim verò ſit ſanè cor validum, & quamprimum affluentem à pulmone materiam à ſe repellere conetur: tamen id ſine grauibus ſymptomatibus, palpitatione cordis, lipothymia & ſimilibus fieri non poſſet, cum videamus ſaltem flatus ex hypochondriis aſcendentes talia ſymptomata excitare, licet cor aliàs ſaluum & validum ſit. Niſi forſan quis hoc pus non confertim, ſed ſenſim ad cor deferri, neque id adeò malignum, ſed à natura ſatis elaboratum eſſe ſtatuat. Ideoque non quidem planè nego per hanc viam naturam pus quandoque euacuare; cum conſtet, eam interdum miras vias quærere; & Nicolaus Maſſa anno 153[illegible] *in introductor. anatom. fol. 56. & 57.* refert, obſer[illegible] abſceſſum in cuiuſdam dextro ventriculo cordis & auriculam ſiniſtram vlceratam totam cum ſanie manifeſtâ, qui tamen ſanus viſus fuit, & Beniuenius, *obſeru. 89.* reperit abſceſſum in ſiniſtro cordis ventriculo pituitâ redundantem in quodam, qui egregius fur fuerat. Veruntamen non puto, naturam facil[illegible] viam hanc affectare; cum tutiores habeat, vt mox dicetur.

Nonnulli ad vias nobis quidem occultas & ignotas, naturæ tamen cognitas, & illam Hippocratis, *in lib. de alimentis*, ξύῤῥοιαν & ξύμπνοιαν confugiunt. Verùm non eſt opus ad occultas vias confugere, cùm manifeſtæ dentur.

Viam autem manifeſtam, vt dictum, M[illegible] al[illegible] ſtatuunt [illegible] per venam ἄζυγον. V[illegible] tur de [illegible] Matthiolo [illegible] d[illegible] tranſitum, ſi materia p[illegible] pulmone in pectoris cauitatem deberet effundi, atque ibi empyema efficere, deinde demum ſeſe exiguis venæ ſine pari ramis inſinuare; & quidem per membranam adedenſam, quæ thoracem intus ſuccingit.

Itaque aliæ manifeſtæ viæ quærendæ, per quas etiam ex ipſis pulmonibus materia ad renes & veſicam peruenire poſſit. Viarum autem iſtarum prima eſt arteria venoſa, vt Bauhinus, *lib. 2. theatri Anatom. cap. 26.* docet, quæ per pulmones diſtribuitur, ſi per e[illegible] ad ventriculi ſiniſtri principium, non verò in ipſum ſiniſtrum ventriculum cordis deferatur, & deinde per eius ramum peculiarem & inſignem, quem, *cap. 22.* ſcribit, ad emulgentes, indéque ad renes & veſi[illegible] deferatur. Altera via in quibuſdam eſt vena pulmo[illegible]ria, quæ à venæ cauæ trunco non procul ab exortu v[illegible]narum diaphragmaticarum ad pulmonem in nonnullis corporibus mittitur. Obſeruauit hanc venam ſuperioribus annis Nicolaus Sanmichelius Nouocomenſis, vir ſuo tempore in diſſecandis corporibus exercitatiſſimus, qui in cadaueribus quibuſdam venam magnam, vbi diaphragma exceſſiſſet, priuſquam in cor ſe inſinuat, ramulum quendam rectâ ad pulmones miſiſſe obſeruauit, vt refert Iohan. Coſtæus, *in annot. in Auicen. lib. 3. fen. 10. tr. 4. cap. 1.*

[illegible] Nico[illegible] mich[illegible] ramulo caua.

Si autem in latere contineatur materia, quod in pleuritide accidere ſolet, viæ manifeſtæ ad renes ſunt; primò vena ἄζυγος, per quam ſanguis vel pus in venam cauam effunditur; & hinc in renes ad veſicam porrò tranſmittitur, & cum vrina euacuatur; obſeruatúmque eſt à Recentioribus Anatomicis, à ſiniſtro ramo venæ ἀζύγου interdum ramulum ad venam emulgentem rectà referri. Deinde materia è thorace peruenire poteſt ad renes & veſicam, ex intercoſtalibus arteriis ad arteriam magnam deducta, & hinc ad renes tranſmiſſa. Tertiò etiam materia per phrenicum venæ cauæ & ductum arteriæ à Bauhino deſcriptum ad vrinæ vias peruenire poteſt. Atque per has vias materia cùm è pulmone, tum è lateribus cum vrina euacuari poteſt.

Per aluum autem puris euacuationem quod attinet, plerique hîc ad occultas vias, quas ſibi natura quærit, confugiunt; ſed & hîc manifeſtæ dantur. Et primò quidem vias è pulmone ad aluum quod attinet, poteſt è pulmone materia euacuari per aluum primò per ramum illum arteriæ venoſæ, modò dictum, & à Bauhino deſcriptum ſiue delata in arteriæ magnæ ramum cœliacum, qui ad ventriculum effundatur, & ab hoc in inteſtina, ſiue feratur per arteriæ magnæ ramum alterum meſentericum dictum, qui ſupra emulgentes ad meſenterium & inteſtina mittitur.

Alij

Alij volunt, quod materia per venam arterioſam in dextrum ventriculum cordis, & ex hoc in truncum venæ cauæ, & inde per hepar ad ramos venæ portæ tranſmittatur, tandémque per ramum meſentericum in inteſtina perueniat. Verùm etſi per hanc viam euacuationem fieri non impoſſibile ſit, longa tamen eſt, & per ambages.

Tertiò ſi vena illa pulmonaria à Nicolao Sanmichelio obſeruata adſit, per illam etiam è pulmone ad aluum mediante vena portæ peruenire poteſt.

Puris autem in pleuritide & lateribus affectis per aluum euacuationis via manifeſta eſt primò per venam ſine pari; per quam in venam cauam, & hinc in portam tranſire poteſt. Deinde per truncum arteriæ magnæ tranſire poteſt, ſi ſcilicet materia ex ramis intercoſtalibus in aortam, & hinc ſiue per ramum cœliacum, ſiue per meſentericum ad inteſtina mittatur. Neque impoſſibile, per arterias materiam, præcipuè natura id agente, euacuari poſſe, cùm aliàs etiam arteriæ in morbis ab humoribus vitioſis non ſemper planè immunes videantur.

Si verò materia in thoracis cauitate contineatur, veriſimile eſt, eam potiùs in pulmones, quorum membrana rarior eſt, penetrare, & hinc ſeu per vrinam, ſeu per aluum per vias modò dictas euacuari, quàm per membranam denſam in latus ſeſe inſinuare. Et obſeruatum eſt, materiam interdum ſatis craſſam è cauitate thoracis in pulmonem receptam, & hinc per tuſſim reiectam fuiſſe; ſicuti hiſtoria habetur apud Guiliel. Fabricium, *cent.* 1. *obſeru.* 46. de quodam, qui cum in pectore vulneratus eſſet, duas turundas, quæ ex incuria per vulnus in cauitatem thoracis illapſæ erant, tuſſi reiecit.

CAPVT XVII.

De Thoracis Vulneribus.

[Tho]racis [vul]nera. THoracis vulnera alia ſunt non penetrantia, in quibus ſcilicet membrana ſuccingens adhuc integra eſt; alia penetrantia, in quibus non ſolùm muſculi thoracis, ſed & pleura perforatur, vt ita vulnus in ipſam thoracis cauitatem penetret. Penetrantia rurſum ſunt vel ſine partium in thorace contentarum læſione, vel cum earum læſione, puta pulmonis, mediaſtini, pericardij, cordis, venæ cauæ, arteriæ aortæ, aſperæ arteriæ, gulæ.

Vulnera thoracis non penetrantia.

[Vul]nera tho[racis] non pe[ne]trantia. Si thoracis vulnera ſint ſimplicia, neque in cauitatem eius penetrent, & nullus alius affectus coniungatur, eandem, quam alia vulnera, indicationem habent. Itaque 1. ſanguis ſiſtendus, ſi opus ſit, modo in aliis vulneribus vſitato, vulnúſque faſcia ligandum, quæ talis ſit, vt tutò contineat, nec tamen tam alta, vt premendo dolorem excitet. Et ſi vulnus paruum ſit, breui temporis ſpatio ſanari ſolet. Quod ſi amplius ſit, digeſtiuum aliquod vnguentum imponendum, quem in vſum terebinthina clara odorata præcipuè vtilis eſt. Partes vicinæ oleo chamæmel. roſac. inungendæ. Tandem vbi in vulnere coctio apparet, emplaſtrum aliquod conueniens, vt barbarum, baſilicon Meſue, aut diapalma imponatur.

Vulnera penetrantia.

[Vul]nera pe[ne]trantia.

Signa diagnoſtica.

[Sig]na. Vbi verò vulnus profundius eſt, primò diligenter inquirendum, an penetret vſque ad cauitatem thoracis, an non. Cognoſcitur autem hoc viſu in magnis vulneribus, in aliis tactu, ſpecillo ſcilicet, ſeu ſtylo exploratorio, vel candela cerea immiſſa, item auditu, dum aër per vulnus cum ſtrepitu exit. Aëris tamen per vulnus exitus, qui penetrationis ſignum eſt, aliis etiam modis explorari poteſt: ſi nimirum penna, vel lanæ floccus vulneri imponatur, vel candela accenſa admoueatur, & retento aëre inſpirato, atque ore & naribus clauſis, æger efflare conetur. Tunc enim exeunte aëre lana moueri, & flamma ventilari ac moueri ſolet. Hæc autem per aërem egredientem exploratio fallere poteſt, ſi vulnus obliquum aut tortuoſum ſit, aut coſta aliqua fracta vel depreſſa, aut muſculi intercoſtales ſitum hominis ab eo, quem habebat, dum vulnus acciperet, euarient, vulnuſque tegant, vel pars externa vulneris, quod turunda non immiſſa ſit, conglutinata ſit. Tum enim aër egredi non poteſt, imò nec ſpecillum vel ſtylus adigi. Ideóque ægrum, dum vulnus explorare volumus, eo ſitu collocare debemus, quo erat, cum vulnus acciperet. Ex inſtrumento quoque, quo vulnus inflictum eſt, aliquo modo profunditas vulneris agnoſci poteſt. Anguſtiora enim inſtrumenta penetrationis ſuſpicionem præbent, præſertim ſi vulnus extrà nonnihil latum ſit. In penetrantibus quoque & amplis thoracis vulneribus reſpiratio interdum læditur, & voce æger priuatur patente vulnere; vulnere verò clauſo reſpiratio & vox redit. Poſtea & alia ſigna accedunt, dum ſanguis aut pus in pectore cumulantur. Tuſſis eſt moleſta, ſputum fit cruentum vel purulentum, lateris dolor, grauitas ac pondus circa coſtas nothas percipitur. Febris ſæpe accedit, & vbi æger ſe in ægrum latus conuertit, fluctuatio in thorace percipitur, ſi ſanies in eo continetur.

De pulmonis & mediaſtini vulneribus iam dictum; de cordis, œſophagi vulneribus ſuo loco dicetur.

Si vena caua in thorace vulnerata ſit, magna ſanguinis craſſi copia effluit, viréſque valde deiiciuntur, facies pallet, & paulò pòſt mors ſequitur.

Si arteria magna vulnerata ſit, ſanguis clarus & tenuis, copioſus ac cum ſaltu exit, ſi ei via pateat. Pulſus tremulus adeſt, vires collabuntur, ſyncope accedit, & paulò pòſt mors.

Si aſpera arteria ſit vulnerata, parum ſanguinis effluit, dolor in dorſo percipitur, vox fit rauca & tuſſis acris.

Prognoſtica.

1. Vulnera hæc, quàm non penetrantia, longè ſunt periculoſiora; etiam vbi viſcera interna non ſunt læſa; quia aër externus per vulnus non alteratus ingreditur, internáſque partes offendit, & aëre interno & calore exſpirante virtus debilitatur. Et cum vulnus penetrare non poſſit, niſi pleura perforetur, illa verò denſa & ſenſu exquiſito prædita ſit, ac reliquis thoracis partibus communis: dolores, tuſſis, inflammationes, febres hinc excitantur. *Prognoſtica.*

2. Præterea niſi vulnera hæc diligenter curantur, facilè in empyema & fiſtulas degenerant. Quod vbi accidit, ſæpe pus fœtidum redditur, tandémque ægro mors attrahitur.

3. Interdum accidit, vt licet externum vulnus conglutinetur & conſolidetur, in ſputo tamen adhuc notæ ſanguinis appareant; quod accidit, quia partes internæ non ſunt conſolidatæ, è quibus cruoris aliquid & ſaniei in cauitatem thoracis emanat, vnde empyema generari poteſt.

4. Si ſimul quidem tum interna tum externa parte ſaneſcat, cicatrix autem intus debilis, aſpera & liuida exiſtat, quandoque refricatur, eóque modo purulentus euadit. Iterum verò etiam exulceratur, ſi quid plus iuſto laborarit & extenuatus fuerit, pituitaque & bilis ad cicatricem affigatur, & ſi morbo alio

alio detentus extenuatus fuerit. Hippocrates, *lib.* 1. *de morbis*.

5. Vulnera hæc in dorſo periculoſiora ſunt, quàm in parte anteriore; quia ibi plures & maiores nerui ac tendines ſunt, ibique tranſit vena caua, arteria magna, aſpera arteria, gula, & omnia ſpiritualia organa dorſo alligantur. Cauæ autem venæ & aortæ arteriæ vulnera lethalia ſunt, ex ſanguinis, qui vitæ theſaurus eſt, profuſione, qui eò loci ſiſti non poteſt, ſolentque varia praua ſymptomata ſuperuenire.

6. Si autem praua ſympromata non ſuperueniant, ſanitatis recuperandæ ſpes eſt. Vnde de thoracis vulneribus Albucaſis ſcripſit: Si prætereat dies tertia vulneris, & non accedat infirmo ſpaſmus vel tremor cordis malus, vel ſtructura anhelitus, & vides eius diſpoſitiones bonas, tum ſcias vulnus eſſe ſanum; & virtutem fortem, cui nihil impoſſibile.

Curatio.

Curatio. Indicationes quidem vulneris, quatenus tale, eædem ſunt, quæ vulneris non penetrantis: quia verò ſanguis in cauitatem thoracis effundi ſolet, & humores vitioſi è corpore reliquo ad vulnus affluere; danda opera, vt ſanguis ſiſtatur, humorum ad vulnus affluxus prohibeatur, & ſanguinis qui in thoracem effuſus eſt, ſaniéſque, quæ ibi colligitur, euacuetur.

Itaque 1. vt ſanguis ſiſtatur, turunda oui albumine & aliis medicamentis ſanguinem ſiſtentibus illita immittenda. Quod ſi nihil efficiat, etiam per os medicamenta ſanguinem ſiſtentia exhibenda, vt conſerua roſarum, bolus Armena, terra ſigillata, ſuccus portulacæ, trochiſci de carabe, terrâ ſigillatâ, & ſimilia, de quibus in ſputo ſanguinis dicetur.

Deinde, ſi grauia ſymptomata metuenda ſint, & ſanguis non valde effluxerit, ſanguis è latere oppoſito euacuandus, aut corpus, ſi cacochymicum, euacuandum.

Tertiò, vbi magna vaſa non ſunt vulnerata, ſanguíſque in pectus non multus effuſus, vulnus ſtatim conſolidandum, ne ab aere externo, in vulnus ſeſe inſinuante, pulmones lædantur. Aliàs etiam obſeruandum, vt vulnus, quoties opus eſt, celeriter obligetur, ne aër per vulnus patens in thoracem tranſeat. Si verò de ſanguine in thoracem copioſè effuſo ſuſpicio ſit (quod cognoſcitur, ſi Medicus anatomiæ peritus locó vulneris perſpiciat, an magnæ vel paruæ venæ vel arteriæ vulneratæ ſint) vulnus turundis apertum ſeruandum, dandáque opera vt ſanguis quamprimùm effluat, ne intus corrumpatur. Vbi notandam, vt turundæ filo alligentur ſatis longo, vt in cauitatem thoracis decidant; ſicut in obſeruat. Guilhelmi Fabricij *cent.* 1. *obſeru.* 46. habetur, cuidam duas turandas in pectus delapſas, ac poſt tres menſes tuſſi reiectas fuiſſe. Eſt & adhuc obſeruandum, ne turundæ nimis ſint longæ, ne pulmones lædant. Vt etiam faciliùs ſanguis effluat, iaceat æger ſuper latere vulnerato. Etſi ſanguis in thoracem effuſus non ſponte effluat, extrahendus inſtrumento, quod Græci πυελκὸν nominant. Et ſi vulnus nimis anguſtum ſit aut obliquum, paululùm dilatandum cute ſectâ, aut ſi æger ſectionem admittere nolit, turunda ampliãdum. Si accepto vulnere nullus ſanguis effluat, idque in pectore detineatur, æger granum vnum moſchi ſub lingua teneat. Ita enim ſtatim ſanguis fluere incipit, quod nonnulli pro ſecreto habent.

Si etiam ob materiæ copiam in thorace contentam æger malè habeat, vt materia continuò effluat, nec ibi putreſcens, febrem, anhelitûs difficultatem & tuſſim excitet, canulam plumbeam vel argenteam pluribus in locis perforatam, extra verò alis munitam, immittere decet, quæ digeſtiuo medicamento prius illinenda eſt.

Si ſanguis ſit concretus, vt exire non poſſit, attenuandus & incidendus liquore conueniente in cauitatem pectoris infuſo. In quem vſum commodum eſt melicratum, ex vna parte mellis & duabus partibus aquæ ad tertiæ partis conſumptionem coctis, vel mulſum, vel mel roſatum, in aqua hordei aut conſolidæ, aut veronicæ vel agrimoniæ diſſolutum. Et ſi materia ſit viſcida & tenax, aliquid oxymelitis addere vtile eſt. Liquor autem hîc tepidus iniiciendus; vt & topica omnia medicamenta hîc calida vſurpanda; cum frigus ſit pectori inimicum.

Extra verò applicentur medicamenta vulneri idonea, exſiccandi vi prædita; humectantia verò & oleoſa vitanda. Valde in hiſce vulneribus commendatur ſequens Vnguentum,

℞. *Reſinæ pini rec. claræ & odorat.* ℥. xij. *ol. lauri puri, terebinth.* ana ℥. ij. *gummi elemi puri* ℥. iij.

Reſina & gummi ſuper igne liqueſcant, deinde addantur olea & terebinthina, parùm bulliant, donec vnguenti craſſitiem acquirant, tandem colentur.

Et ne partes vicinæ in conſenſum trahantur & dolore afficiantur, loca vicina æſtate oleo roſaceo, hyeme chamæmelino inungenda ſunt. Interna etiam medicamenta vſurpentur thoraci dicata, quæ materiam exſiccant, eius corruptionem prohibent, &, ſi ad pulmones quid perueniat, quæ ad eius expectorationem proſunt. vt ſyrupus è iuiubis, capill. ♀. de glycyrrh. ſcabioſ. cum aqua ſcabioſ. tuſſilaginis, veronic. capill. ♀. Tandem etiam medicamenta, quæ intus conglutinationem adiuuant, vſurpanda, vt ſyrupus myrtinus, conſerua roſarum, mel roſarum, conſolida, plantago, bolus Armena & ſimilia. In tota verò curatione omnia metallica hîc omittenda; cùm valdè noceant.

Sæpe verò accidit, vt vulnus extra conglutinetur, antequam intus planè exſiccatum & conſolidatum ſit. De quo Hippocrates, *in Coac. lib.* 6. *ſect.* 2. *comm.* 1. *aph.* 5. *ſecundum Hollerij diſtinct. Quicunque vulnerati in thorace, externa vulneris parte ſanati, interna verò non, periclitantur, ne empyici fiant; at quibus internâ parte infirma cicatrix obducta, vulnus ea parte refricatur, rupta cicatrice.* Ideo, quod ſuprà etiam dictum, danda opera, vt vulnus probè mundetur & intus inſuper conſolidetur, antequam extra fiat conſolidatio. Si verò tale quid accidat, ægri vt empyici curantur. Si per vrinas materia & pus euacuetur adiuuanda vrinam mouentibus.

Diæta.

Aër ſit temperatus & potius ad calidum, quàm frigidum declinet. *Diæta.* Victus ſit initiò tenuis; donec inflammationis terminus præterierit. Cibi in principio adſtringentes vitentur, ne ſanguis concretus in cauitate thoracis detineatur. Conueniunt in cibis amygdalæ, paſſulæ, hordeum. Æger quieſcat, nec moueatur, vel multum loquatur; caueat quoque iram, & alios affectus nimios.

CAPVT XVIII.

De Fiſtulis thoracis.

NOnnunquam poſt tumores aut vulnera thoracis *Fiſtulæ thoracis.* malè curata fiſtulæ in pectore excitari ſolent, quæ difficilis ſunt curationis, præſertim ſi oſſa, ſternum, ſpina dorſi, aut coſtæ ſimul afficiantur.

Differentia.

Sunt autem fiſtulæ aliæ penetrantes, aliæ non pene- *Differentia.* trantes.

Signa diagnoſtica.

Signa. Cognoſcuntur facilè & oculis patent; & ſi penetrent, ſtylo vel aëris egreſſu cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Fiſtulæ hæ curatu ſunt difficiles; cùm partes hæ non ſolùm perpetuò moueantur, ſed etiam præcipuè ſi penetrent, multæ ſuperfluitates in iis colligi ſoleant.

2. Quæ in dorſo ſunt fiſtulæ, periculoſiores ſunt, ob maiorum neruorum copiam & ſpinalem medullam vicinam, ac rarò curantur. Quæ in muſculis ſunt circa magna vaſa, non ſatis tutò curantur.

Curatio.

Curatio. Ideóque Medicus certus ſit, quæ vaſa circa fiſtulam ducantur, ne curatione venas, arterias, neruos lædat, ægróque noceat. Ac proinde vbi dilatatio fiſtulæ requiritur, turundis illa tutius, quàm ferro peragitur.

Externa. Cæterùm medicamenta quod attinet externa, quæ in fiſtulam iniiciuntur, parantur ex hydromelite vel mulſo, decocto *rad. caryophyllat. gentianæ, ireos, ariſtolochiæ, veronicæ, valerianæ, ſaluiæ, millefolij, hyperici, roſar. caudæ equinæ, piloſellæ.* Quæ in vino coquantur & colaturæ *mel clarum* addatur. Poteſt & *thus* ac *myrrha* addi.

Vt ℞. *Hyperic. ſl. roſar. rubr. caudæ equin. centaur. minor.* an. M. i. *rad. caryophyllatæ, ariſtoloch. ireos,* an. ℥. j.

Coqu. in vino,

Colaturæ ℞. ℔. i. *mell. opt.* ℥. iii. Diſſolue *thuris, myrrh.* ana Drach. i. ß.

Decoctum hoc vel ſimile; toties in vlcus iniiciatur, donec mundum fuerit.

Poſt iniectiones tale vel ſimile medicamentum cum turunda immitti poteſt.

℞. *Terebinth.* ℥. i. *farin. lupinor.* ℥. i. *fabar.* ʒ. ii. *ſucci apij, agrimon. plantag.* ana ℥. i. *mellis* ℥. i. ß. *myrrh. maſtich. thuris,* ana ʒ. ii. Miſce ſuper igne.

F. Vnguentum.

Vlcere mundato, iniectiones & vnguenta exiccantia & conglutinantia, vt in aliis vlceribus, adhibenda ex *roſis, radicibus conſolidæ balauſtiis, ſumach, myrrhâ, thure, maſtiche, aloë, radice ireos, therebinthina* & ſimilibus.

Interna. Dum verò externa adhibentur, intus etiam vſurpentur medicamenta ex iis, è quibus potiones vulnerariæ parari ſolent, nimirum ex *agrimonia, plantagine, veronica, ſcabioſa hyperico, betonica, ſanguiſorba, hedera terreſtri, ſaluia, roſis.*

Vt ℞. *Fol. ſcabioſ.* M. ii. *agrimon. caryophyllatæ, ſaniculæ, veronicæ,* ana M. i. *tuſſilag. pulmonar. linguæ ceruinæ,* ana M. ß *rad. caryophyllatæ* ℥. i. *vince toxici* ℥. ß.

Coq. in *vini albi* & *aq. fontanæ*, ana ℔. i. in vaſe duplici.

Colatura *ſaccharo* dulcoretur.

CAPVT XIX.

De Empyemate,

Empyema. PLeuritidem, peripneumoniam, & alios thoracis affectus non rarò ſequi ſolet malum, quod Græcis ἐμπύημα appellatur, quo qui laborant, ἔμπυοι & ἐμπυικοὶ, ſuppurati & purulenti dicuntur. Etſi enim, ſi nominis proprietatem ſpectes, ἐμπύημα omnem ſuppurationem & puris collectionem ſignificat: vſus tamen obtinuit, vt in ſpecie id ſuppurationi ſeu purulentiæ in thorace tribuatur.

Eſt ergò ἐμπύημα puris in cauitate thoracis collectio. Solent quidem nonnulli empyema appellare, cum non ſolùm in cauitate pectoris, verùm etiam inter pleuram vel coſtas, aut in pulmone pus colligitur: verùm magis propriè & ſpecialiſſimè ſolet empyema nominari, cum tantùm in cauitate thoracis fit puris collectio.

Cauſſæ.

Colligitur autem pus in cauitate thoracis ex præcedente aliqua & in abſceſſum mutata ac rupta partium Cauſſa.
vicinarum inflammatione, vt pleuritide, peripneumoniâ, anginâ, interdum & rupto tuberculo ad ſpinæ partem interiorem. De quo Hippocrates, 5. *aphor.* 10. *Quibus ex angina in pulmonem mali fit conuerſio, ij intra ſeptem dies moriuntur. Si verò hos effugiunt, purulenti fiunt.*

Nonnunquam etiam ſine inflammatione pus in pectore colligitur, quod fit, quando ſanguis è vaſis ſuis in cauitatem thoracis effuſus; ibique detentus putreſcit, & in pus mutatur. Et quidem ſi poſt venam in pulmone ruptam vlcus ſequatur, quod continuo ſaniem in thoracem effundat, verum fit empyema. Si verò ſanguis copioſus effuſus in loco alieno corrumpitur, materia illa pus minus propriè dicitur. Plerique addunt deſtillationem è capite, de qua Hippocrates, 7. *aphor.* 38. *Deſtillatio in ventrem ſuperiorem ad ſuppurationem peruenit intra dies viginti.* Nonnulli tamen pituitam in pectore immutatam minus propriè pus appellari cenſent. Eſt enim hæc purulenta materia non merum pus. Nam hæc eſt ex humore excrementitio; cum merum pus ex nutritiia materia fiat.

Omnes autem modos, quibus pus in thoracem effundi poteſt, prolixa oratione deſcripſit Hippocrates, *lib. 1. de morbis*, qui hac de re videatur. Cuius ſumma hæc eſſe poteſt: Empyema verum eſſe, quando in ipſa thoracis cauitate pus continetur, idque quatuor modis fieri. 1. ex pleuritide non ſatis expurgatâ. 2. à pituita ad cauitatem thoracis à pectore defluente 3. ex vena in thorace rupta. 4. ex vena in pectore aperta. Non verum autem empyema eſſe, cùm non in cauitate pectoris, ſed in pulmone materia hæreat, idque etiam quatuor modis fieri. 1. in peripneumonia ſuppuratâ & non expurgata. 2. ex pituita è capite deſcendente & in pulmone putreſcente. 3. ex vena rupta in pulmone 4. ex varice in pulmone generato & rupto.

Differentiæ.

1. Pus interdum totam thoracis cauitatem occu- Differentia.
pat, interdum eius alteram partem, dextram vel ſiniſtram.

2. Ex differentia materiæ datur empyematis differentia, quæ nunc benigna eſt, nunc acris & fœtida.

Signa Diagnoſtica.

Signa quod attinet, quæ inflammationem aliquam Signa.
in thorace in abſceſſum, è quo poſt empyema futurum eſt, mutari ſignificant, ſi pleuritis & peripneumonia, vel alia in pectore inflammatio, remediis idoneis adhibitis non ceſſat, ac præterea rigores & febres ſubſequuntur, & grauitas: morbum in empyema mutari indicio eſt. Si enim materia intra dies quatuordecim non expurgatur, in pus mutatur. Rumpitur verò vomica circa diem vigeſimum, interdum trigeſimum aut quadrageſimum, Hippocrates, 2. *prognoſt. aphoriſm.* 57. Rigor verò fit, dum à pure genito vicina membranoſa corpora vellicantur. Ponderis verò & grauitatis ſenſus in thorace pro dolore percipitur, quod humor, qui antè in partem inflammatam diſperſus erat, in vnum locum iam totus colligitur.

Signa verò iam facti ex vomica rupta empyematis propo-

proponit Hippocrates, 2. *progn.* 60. & 61. Et quidem recentis ac nuper facti empyematis ſigna ſunt eadem, quæ inflammationis ſuppuratæ modo eſſe diximus, quibus difficilior reſpiratio accedit. Quamuis enim rupto abſceſſu dolor ſedetur, & hinc diaphragma & muſculi thoracis liberius moueri poſſint: tamen quia pulmo à circumfuſo pure grauatur, vt libere moueri non poſſit, & præterea aliqua puris pars à rara pulmonis ſubſtantia imbibitur, & hinc pulmo humidior & grauior redditur, bronchiaque eius à pure imbibito obſtruuntur, reſpiratio redditur difficilior. Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 8. addit fluctuationem. Nam, inquit, vbi quis ſubito à decubitu tranſmutatur, idque maximè ſi ab vno latere in aliud ſe conuertens defluere aliquid ſentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia coniectura eſt. Quin etiam in his fluctuatio ſæpenumero, haud obſcurè auditur. Niſi forſan puris craſſities aut copia, quæ omnem penè thoracis capacitatem implet, impediat fluctuationem illam audire.

Diuturnioris autem empyematis ſigna ſunt, quod febris quidem mitior redditur, ſed lenta, partim putrida, partim hectica, perpetuoque infeſtat, quæ de die quidem mitior, ſed circa veſperam exaſperatur, & noctu vehementior eſt. Tuſſis eſt perpetua, ſputumque tandem fit purulentum, adeſt anxietas & oris fœtiditas ex vapore putrido orta, ſudores multi ſuperueniunt, ſed inutiles & non copioſi, ſed frequentes ob virium imbecillitatem. Hi enim debiles alimentum etiam non in nimia quantitate ſumptum ſuperare & recte apponere non valent. Tandem oculi fiunt caui maximè robore contrahunt, ob vapores putridos acres calido quæ et cutim ipſam calefacientes, puſtulæ circa pectus erumpunt, ſubtiliore ac acriore puris parte ad externam cutem penetrante, pedes intumeſcunt.

Signa differentiarum quod attinet, primò locum, in quo pus continetur, ita noſſe docet Hippocrates, 2. *progn. aphor.* 59. Si empyema in altera parte tantum exiſtat, hos conuertere & diſcernere oportet, doleantne in altero latere, & an alterum altero calidius ſit, atque eos antem ſupra latus ſanum interrogare, an ſibi videatur onus aliquod deſuper ſuſpendi. Si enim ita eſt, in quodcunque latus pondus inſit, in altero ſuppuratio exiſtit. Quemadmodum ſi vtrinque calor & pondus ſentiatur, in tota thoracis cauitate pus continetur. Auicennas hoc, quod habet ex Hippocrate, *lib.* 3. *de morb.*, addit: Applicetur, inquit, lutum madidum thoraci ſecundum vtramque partem, dextram & ſiniſtram: citius enim exiccatur illud, quod ſupra partem pus continentem appoſitum eſt.

Puris verò conditio ſi teneatur, ex fœtore & aliis qualitatibus cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Prognoſtica empyematis recenſuit Hippocrates, 2. *progn.* 64.

1. Si cum abſceſſus ruptus eſt, febris eâdem die dimiſerit, id eſt, ita mitis reddita fuerit, vt ſi præcedenti vehementiæ conferatur, propemodum pro nulla habeatur. Nam plane non ceſſat, & æger citum appetat, ſiti careat, (nam vapores fœtidi ac tetri à thorace aſcendentes ad linguam ac palatum ob communem tunicam ſimul orificium ventriculi afficiunt, & hinc appetitus deiicitur, ſitiſque excitatur. Quapropter ſi breui tempore poſt eruptionem hæc ſymptomata remittant, puris exigua quantitas, idque benignius ſignificatur. Si verò hæc ſymptomata non remittant, puris ingentem copiam & prauitatem ſignificant, venter exigua & conſiſtentia deiiciat, pus læue, album ſit & æquale, & pituitâ vacans, abſque dolore, & valida tuſſi expurgetur, ægrum euaſurum ſpes eſt.

2. Si verò contrarium accidat, & horrores poſt puris eruptiones maneant, febris non deſinat, aut cum videtur deſinere, recrudeſcat, æger que ſitiat, nec cibum appetat, aluus ſit humida, ſputum ſit prauæ ſubſtantiæ, vt & coloris mali, flauum, viride, nigrum, fœtidum, pituitoſum, inæqualis ſubſtantiæ, pereunt, quibus hæc omnia adſunt. At quibus alia adſunt, alia non, horum quidam moriuntur, quidam in multo tempore euadunt.

3. Plerumque verò empyema in phthiſin tranſit & tum collum ac tempora valde extenuantur, pedes intumeſcunt, vngues curuantur. Etenim qui ſeruantur, vbi pleuritis vel peripneumonia in empyema tranſit, intra dies quadraginta pus per ſputum eijci debet, quod ſi non fiat, in phthiſin tranſit. 5 *aphor.* 15. Non quidem opus eſt, vt quadrageſimo die æger plane ab omni pure liberatus ſit, ſed ſufficit, ſi eo tempore tanta eius copia reiecta ſit, vt reliquiæ exiguæ, quæ ſuperſunt, facile poſtea euacuari poſſint, cuius euacuationis non ita certus terminus definiri poteſt. Nam vltra diem quadrageſimum mollis & rara pulmonis ſubſtantia pus ſine damno vix ſuſtinere poteſt. Ideoque opus eſt, vt intra eum terminum maxima eius pars reiiciatur.

4. Quibus in magna puris copia intra thoracem & pulmonem collecta totus thorax in reſpiratione attollitur, celeriter ſuffocantur, Galenus, 4. *de loc. affect.* *cap.* 7.

5. Malum perículoſius eſt, ſi pus totam cauitatem thoracis occupet, quam ſi in altero ſolùm latere contineatur.

6. Empyema etiam, quod vnum ſaltem latus occupat, periculoſius eſt, ſi ſiniſtrum latus occupat, quam quod dextrum, quia ſiniſter cordis ventriculus vt nobilior plura magis afficitur.

7. Quicunque empyi vruntur aut ſecantur ſi album pus effluat, euadunt, ſi vero ſubcruentum & fœtidum, pereunt. 7. *aph.* 44.

8. Quandocunque empyi vruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua vniuerſim effluxerit, certo moriuntur. Hippocrates, 6. *aph.* 27.

9. Purulentos moderatius habentes ſi ſputa grauiolentia conſequuntur, recidiua interimit. *In Coacis.*

10. Quibus ſpeculum à pure velut ab igne coloratur, ij ferè moriuntur *In Coacis.*

11. Ex ſuppurationibus quas pulmonum morbi excitarunt, ferè ſenes moriuntur, ex cæteris vero iuuenes. *Ibid.*

12. Inflammatio lateris aut pulmonis in ſuppurationem verſa, quandoque ſurſum rumpitur, id quod periculoſius eſt. Si enim pus quamcitiſſime per ſputum non reiiciatur, tabidi fiunt. Quandoque vero per aluum & veſicam euacuatur, quod per quas vias fiat, ſuprà, *cap.* 16. *quæſt.* 5. videtur, id quod cum minore periculo coniunctum eſt, Paulus Ægineta, & Aetius. Cùm enim vt æger citò à pure liberetur, euacuatio per tuſſim ac ſputum non ſufficiat; ſiquidem per eam ſenſim & lente pus euacuatur, & interea tempore à pure in thorace & pulmone moram trahente ſubſtantia pulmonis facilè corrumpitur: commodior eſt, & minore cum periculo coniuncta, per aluum vel vrinam puris euacuatio.

Curatio.

Si prohiberi à Medico nequit ſuppuratio, adiuuetur moderatè calidis & humidis cataplaſmatis & emplaſtris impoſitis, de quibus in Pleuritide dictum. Maturato abſceſſu vt maturè rumpatur, opera danda, ne pus partem amplius corrumpat, forti locutione, ſternutatione irritatâ. Curatio.

Rupto abſceſſu, vt is abſtergatur & conſolidetur, materia

teria verò euacuetur, danda opera. Euacuatur autem, materia vel ſenſibiliter, vel inſenſibiliter. Senſibiliter rectius & commodius euacuatur, & quidem frequentius ac tutius per ſputum vel thoracis perforationem, vel per aluum, vel per vrinam. Itaque conſiderandum, quò materia vergat.

Si tuſſis vrgeat, vt per ſputum expurgetur, detergunt aqua ſaccharata, hordei, hydromel & ptiſana cum melle, quæ vt alimentum medicamentoſum & medicamentum familiare in omni empyematis genere ac quouis tempore conuenit. Radix iridis cum mulſa, hyſſopus, decoctum glycyrrh. ſyrup. de praſſ. capill. ♀. Inprimis efficax eſt aqua mulſa, in qua lota ſit terebinthina, vel cremor terebinthinæ.

Vel ♃. *Succi hederæ terreſtris*, ℥.iv. *praſſij* ℥.ii. *thuris, myrrh.* an. ʒ.i. *diapenid.* ʒ.ß. F. Lohoh.

Vel ♃. *Folia braſſicæ recentis ruberrima conciſa.*

Coq. in balneo vaſe clauſo. Liquor ſaccharo dulcoretur, & manè ac veſperi bibatur.

…dicamen-
…am dele-

Materiæ tamen expectorandæ in delectu medicamentorum habeatur ratio. Si enim pus fuerit bilioſum, acre & erodens, eligenda & vſurpanda, quæ acrimoniam eius mitigant & leniant, vt *hordeum, iuiubæ, paſſulæ, ſebeſt. glycyrrh, amygdal. dulc. pineæ, viola, capillus* ♀. *ſemen maluæ, ſyrup. violar. capillorum* ♀. *rotulæ diatragacanth. frigid. diaireos ſimpl.* Si verò pus non acre, ſed craſſius ſit, attenuantia, incidentia & abſtergentia vſurpanda, vt *hyſſopus, tuſſilago, radic. helen. ſemen carthami, aniſi fœniculi, caricæ, ſyrup. de hyſſop. de glycyrrh. de tuſſilag. loh ſanum & expertum.*

Si verò pus nimium craſſum ſit & pituitoſum, validius incidentia & attenuantia vſurpanda, ſed moderatè, & cum arteriacis ac thoracicis lenientibus miſcenda; quo modo & pus craſſum incidetur & attenuabitur, & humectatione diluetur, & ad exſpuitionem aptius reddetur.

Si verò ad vias vrinæ vergat, ea, quæ extergendo vrinæ meatus purgant, vel quæ ſeroſam humiditatem ſuppeditant, medicamenta exhibeantur, vt decoct. ex *rad. aperientibus, granis Alkekengi, ciceribus rubris, capill.* ♀. *ſem. 4. frig. maior.*

Vt ♃. *Radi. aperientium maceratarum in vino albo, glycyrrh.* an. ℥.i. *ſem. 4. frigid. maj* ana. ʒ.i.ß. *adiant.* M.j. *cicerum rubror.* M. ß. Coq. ad dimidias. Aromatiſentur cum *radic. ireos* ʒ.ii. & dulcorentur *ſaccharo.*

Si verò ad inteſtina feratur, exhibeatur ius galli decrepiti, decoct. betæ, caulium, graminis, praſſ. caſſiæ, quæ thoracem lenire & aluum mouere poſſunt, vt & therebinthina: vel clyſteres abſtergentes iniiciantur. Tandem ſyrupus aliquis abſtergens & adſtringens nonnihil adhibeatur, qui inteſtinorum exulcerationem prohibeat, vt ſyrup. de roſis ſimpl. infuſ. de roſis ſiccis cum decocto plantaginis. Vel etiam ad prohibendam inteſtinorum exulcerationem clyſteres ex lacte, furfuribus & ſemine pſyllij iniiciantur.

…o &

Si verò tanta puris copia in thorace collecta ſit, vt neque tuſſi, neque per aluum aut vrinam expurgari poſſit, vel etiam natura eas euacuationes non tentat, aut ſuffocationis periculum immineat, vt maxima adſit difficultas reſpirandi, thorax aperiendus. Id quod fit non ſolùm ſectione, ſed & vſtione, vt ex Hippocrate, *6. aph. 27.* patet. Per vſtionem autem hic ab Hippocrate non talem intelligi putat Mercatus, quæ ad pus vſque penetret, ſed ſolùm efficiat exterius vlcuſcula manantia, per quæ pus ſenſim exſpiret. Verùm aliud ipſe textus Hippocratis docet, qui ita habet: *Quicunque empyici aut hydropici, vruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua, vniuerſim effluxerit, omninò moriuntur.* Si enim vſtione ſaltem talia vlcuſcula parari deberent, per quas pus ſenſim exſpiraret, nullo modo ſemel confertim euacuari & inde mortis periculum attrahi poſſet. Accuſat verò hîc Rondeletius, *lib. 2. c. 15.* timiditatem Medicorum aſſiſtentium & ægrotorum, ſcribitque ſe vſtione liberâſſe iuuenem, qui per annum pus in thorace collectum poſt pleuritin geſtarit, & multos alios quorũ nomina ſupprimat. Verùm ſectio non ſolùm tutior eſt, ſed & minore cum dolore & ægri conſternatione coniuncta.

Cautio in ſectione instituenda.

Verùm in hac re cautione opus eſt, vt primò attendatur, an vires ægri iſtam operationem ſuſtinere poſſint; deinde an aliquid commodi æger ex ſectione illa percepturus ſit. Etenim ſi pulmo reſpirationiſque organa ita corrupta ſint, vt nulla conualeſcentiæ ſpes adſit, fruſtrà æger ſectione cruciatur. Itaque maturè & ante diem 40. & priuſquam pulmones à pure corrumpantur, ſectio inſtituenda. Qua ratione autem ea fieri debeat, dictum in Inſtit. *lib. 5. part. 1. ſ. 2. c. 7. de ſectione thoracis*, & dicetur etiã de eo in fine huius capitis, *quæſt. 2.*

Columbus, *l. 11. c. 3.* etiam inter mediaſtinum, id eſt, duplicem pleuram, thoracem in duo ſecantem, materiam aliquam colligi poſſe ſtatuit, quæ perforato ſterno tutò ſatis extrahi poſſit, à diligenti chirurgo reique Anatomicæ peritiſſimo.

Pus ſenſim euacuãdum.

Thorace aperto pus non confertim, ſed ſenſim euacuandum; cum ſi confertim euacuetur, æger moriatur, vt modò ex Hippocrate dictum. Et ſufficit, ſi primò lb. j.ß. extrahatur, poſtea ſingulis diebus paulò minus.

Inſenſibiliter diſcutientia.

Si denique neque per tuſſim, neque per vrinam, neque per aluum materia euacuetur, neque etiam æger ſectionem admittat, vel tolerare poſſit, vix euadet; ſed phthiſi morietur. Nonnulli tamen ſuadent, vt materia inſenſibiliter diſcutiatur & abſumatur decocto ligni Guaiaci, ſarſæ parillæ, Chinæ & ſimilium, extrà verò impoſitis emplaſtris & fomentis diſcutientibus. Et tentari poteſt illa curatio, ſed vix ægrum liberabit. Si tamen experiri libeat, poteſt fieri tale Fomentum.

♃. *Rad. ariſtol. rotund. ireos*, an. ℥.i. *acori veri, althéæ*, an ʒ.vi. *hyſſop. origan. praſſ. ſcabioſ.* an. M.i. *flor. melil. chamæm.* an. M.ß. *agaric.* ʒ.ij.

Coqu. & decocto ſpongia imbuatur & thoraci imponatur. Poſt fomentationem pectoris regio inungatur oleo nardino, irino, anethino: Vel imponatur hoc Emplaſtrum.

♃. *Emplaſt. diachyl. magni, de melilot* an. ℥.i.ß. *ol. irini* ʒ.vi. *puln. rad. ireos, ſpicæ, puleg.* an. ʒ.i. *ceræ* q. ſ.

F. Emplaſtrum.

Vel ♃. *Corric. radic. vlmi, radic. lilior. albor*, an. ℥.iii. *maluæ, violariæ, hyperici, chamameli*, an. M.ij.

Coq. & contundantur.

Adde *fermenti ex atro pane* ℥.iii. *farin. ſem. lini, fænugræci*, an. ℥.i.ß, *ol. amygd. dulc.* vel *butyri ſ. ſale, ol. violar.* an. ℥.ii. F. Cataplaſma.

Diæta.

Curationem non parum diæta adiuuat. Sit nimirum victus ratio ſiccans, attenuans & abſtergens. Ideóque cibi condiendi hyſſopo, fœniculo. Vtiles ſunt amygdalæ, pineæ: optima eſt ptiſana cum melle, ſi ad aluum vergat materia. Vtilis eſt & beta & braſſica cum butyro cocta. Si ad renes, ius cicerum cum petroſelino. Abſtineat æger à leguminibus, fructibus. Potus conueniens eſt hydromel, præcipuè hyſſopo cõditum. Vinum oligophorum etiam concedi poteſt, niſi febris ſit magna.

QVÆSTIO I.

Qualiſnam ſit Febris, quæ empyemati cõiungitur.

Qualiſnam ſit febris, quæ empyemati coniungitur.

Febrem empyemati coniungi certum eſt. Vapores enim putridi ex pure cordi vicino communicantur, quod inde incaleſcit, calorémque p.n. in totum corpus diffundit. Verùm qualiſnam ſit febris illa, non eadem videtur eſſe omnium ſententia. Nos ſupra diximus eſſe illam lentam putridam, quæ interdiu mitior eſt, circa veſperam exaſperatur, & noctu eſt acerbior, tandémque hecticam inducere poteſt; quod iam porrò explicãdum.

Nonnulli quidem febrem iſtam ſaltem hecticam planè eſſe putant. Verùm putridæ notæ ſatis adſunt, & inter

inter reliquas etiam circa noctem exacerbatio. Galenus equidem, 1. *de differ. febr. c. 9.* empyicorum febrem etiam ad hecticas refert; quod verò interdiu minus, noctu magis infeſtat, ad alimentum aſſumptum & vaporem ex eo ad ſolida membra calentia diſtributum refert, 2. *progno/t. t. 60.* Verùm etſi non negemus, ſi febris empyicorum hecticam tandem ſibi aſciſcat, poſt ſumptum cibum ob cauſſam modò dictam exacerbari poſſe: tamen ſi illud hac ſaltem de cauſſa fieret, non ſolùm veſperi poſt cœnam, ſed etiam de die poſt prandium, & ita bis, non verò præcipuè ſub noctem, exacerbari deberet.

Alij hæc fieri dicunt, quia pus propius ad ſanguinem pituitoſum (pituita autem circa veſperam mouetur) quàm alium quemuis humorem accedat. Verùm pus ad naturam pituitæ non accedit, ſed potius à calore p. n. fit, & in thorace detentum incaleſcit. Ideóque aliqui id ob humores aduſtos & melancholicos accidere exiſtimant, qui cum veſperi & noctu moueri ſoleant, non mirum eſſe putant, etiam febris empyicorum exacerbationem veſperi incipere & noctu durare. Quod cuilibet perpendendum relinquimus; cum & alij morbi, qui non ſunt melancholici, noctu exacerbari ſoleant. Scribitque Hippocrates, *lib. 3. de morbis: In omnibus lateris morbis dolores ferè interdiu, quàm noctu, leuiores ſunt.* Cuius rei cauſſa, ſaluo cuiuſque iudicio, & hæc eſſe poſſe videtur, quod nocturno tempore pus magis elaboratur, ſecundum Hippocratem, 2. *aph. 47. Dum pus fit, dolores ac febres magis fiunt, quàm confecto.* Cum enim nocturno tempore calor & ſpiritus ad interiora vergant, natura eo tempore ad concoquendam materiam magis apta videtur. Etſi verò in empyemate pus iam confectum ſit: tamen quia natura nunquam eſt otioſa, ea materiam purulentam; quamdiu in corpore hæret, magis magíſque elaborare nititur.

QVÆSTIO II.

Quo in loco Sectio thoracis in empyicis inſtituenda ſit?

Quo in loco ſectio thoracis inſtituenda.

Quo in loco ſectio thoracis in hoc morbo ſit inſtituenda, non omnes idem docent. in Inſtit. *l. 5. p. 1. ſect. 2. cap. 7.* inter 5. & 6. coſtam ſectionem faciendam eſſe diximus, fecimúſque id autoritate Pauli Æginetæ, *lib. 6. c. 44.* & Hieron. Fabric. ab Aquapend. *de operationibus chirurgicis, cap. de thoracis ſectionibus*, qui pluribus ibi hac de re agit & conſuli poteſt. Alij tamen aliud ſentire videntur. Hippocrates, 2. *de morbis*, de ſuppuratione ex peripneumonia agens, ſi vtroque in latere pus ſit, ſiniſtrum latus eligit, quod eò loci minùs lethalis ſit operatio, propterea proculdubio, quod hepar gibbâ ſui parte diaphragma ſurſum eleuat, & vt locus magis tumidus eſt & dolet, ſectionem inſtituit; ſed locum determinatum ſeu coſtam ibi non definit. Alibi verò; *in libro de internis affectionibus*, cutem & carnem vſque ad tertiam coſtam ab vltima ſecat, & poſtea terebrâ cauâ coſtam perforat.

Guido de Cauliaco, *Chirurg. ſua doct. 2. c. 5.* apertionem thoracis fieri iubet inter 3. & 4. coſtam; ſecurius tamen inter 4. & 5. Amatus Luſitanus, *cent. 5. curat. 61.* etiam inter 3. & 4. coſtam ſectionem feliciter inſtitui docet, idque in Anatomia Ferrariæ ſe deprehendiſſe. Scribit imò; etiamſi intra 2 & 3. coſtam ſectio inſtituatur, id ſine læſione ſepti tranſuerſi fieri poſſe; alióſque, qui loco altiore ſectionem inſtituunt, reprehendit. Heinricus Smetius *Miſcellaneor. lib. 7. p. 355.* & *lib. 10. p. 533.* ſectionem inter 10. & 11. & coſtam notham, ſeu proximè & contiguè vndecimæ, hoc eſt, inter penultimam & antepenultimam coſtam à iugulo deorſum numerando, ſeu inter ſecundam & tertiam ſurſum ab vltima coſta notha numerando ſectionem feliciter, & cum ægri commodo ac ſalute inſtituiſſe refert.

Ex hoc dubio vt nos expediamus, ſciendum, duo in loci electione attendenda eſſe: primum vt operatio tutò inſtituatur, id eſt, nihil in thorace, vnde ægro aliquod periculum imminere poſſit, violetur, pericardium ſcilicet, pulmones, diaphragma, venæ item & arteriæ inſignes ac nerui: ſecundo, vt per locum, in quo ſectio inſtituitur, pus commodè euacuari poſſit. Ne ergo pericardium violetur, thorax neque in anteriore, neque in poſteriore parte perforandus eſt, ſed in latere. Ne autem violetur diaphragma, ſectio in loco non nimis humili peragenda eſt, ne diaphragma, quod pleuræ annectitur, & quod in reſpirando eleuatur. De quibus prolixius agit Hieronymus Fabricius, *loc. allegat.* Vt autem pus commodè effluere poſſit, ſectio loco non nimis alto inſtituenda, è quo pus non facilè effluere poſſit. *Duo in loci electione ſeruanda.*

Ex quibus deciſio huius quæſtionis facilè patet. Ij enim, qui inter 5. & 6. coſtam, aut certè inter 4. & 5. ſectionem inſtituunt, tutiſſimum locum eligunt. Aliàs enim ſi loco humiliore ſectio inſtituatur, metus eſt, ne ſimul diaphragma lædatur, quod non fit ſine periculo, cum pars ſit neruoſa. Quod ipſum etiam præcaueri iuſſit Hippocrates. 3. *de morbis: Quod ſi,* inquit, *præ craſſitudine humor non fluctuet, vix ſpiritum frequenter trahat, & pedes intumeſcant, & tuſſicula aliqua adſit, ne te decipiant hæc, ſed thoracem pure plenum eſſe probè noris, proinde in terra Erytriade liquida, vel trita ac tepida linteum tenue tingito, eóque thoracem circumcirca integito, & quâ parte primùm reſiccatum fuerit, eâ ſecato aut vrito, quàm proximè ad ſeptum tranſuerſum, cauendo tamen, ne hoc ipſum lædas.* Qui verò inter 3. & 4. inter 2. & 3. coſtam ſectionem inſtituunt, locum ad puris euacuationem commodiſſimum eligunt. Quo enim foramen propius eſt diaphragmati, pus faciliùs effluit, ſicut videmus, ex dolio liquorem omnem faciliùs effluere, ſi verſus fundum proximè foramen fiat. Itaque vt hæc concludamus conſultiſſimum eſt, Hippocratis conſilium, *in 3. de morbis*, ſequi, & explorare, quo loco pus maximè hæreat, & in eo ſectionem inſtituere, quàm proximè ad ſeptum tranſuerſum, cauendo tamen, ne id lædatur. Et credibile eſt, diaphragma à puris copia deprimi, vt non tantum eleuetur, quantùm in homine ſano; & proinde loco etiam humiliore ſectio ſine periculo & læſione diaphragmatis inſtitui poſſit. Si verò de hoc dubitetur, & proinde quis tutò omninò agere velit, & Paulum Æginetam & Fabricium ab Aquapend. ſequi, is ægrum poſtea ita locare debet, vt pus commodè effluere poſſit. *Deciſio quæſtionis.*

De thoracis etiam in empyemate ſectione videatur Veſalius, in *opuſculo hac de re edito*, quod allegat Schenckius, *lib. 2. ob. ſeu. 131.*

CAPVT XX.

De Hydrope pectoris.

EMpyemati cognatus affectus eſt, quem ὕδρωπα & Hydropem pulmonis ac pectoris nominant. Vt enim in empyemate pus in thoracis cauitate colligitur: ita in hydrope pectoris aqua & ſeroſi humores in cauitate thoracis colliguntur; quibus & ipſe pulmo ſæpe repletur. De quo Hippocrates, 2. *de morb.* quem locum ſupra, *cap. 9.* adſcripſimus. Et aliquot morbi huius hiſtorias ex variis Autoribus collegit Schenckius, *lib. 2. obſ. 52.* & ſeqq. Vnum etiam exemplum habet Dn. D. Gregor. Horſtius, *in epiſtol. Medic. ſect. 11. pag. 44.* annotauitque etiam ſimilem obſeruationem Dn. D. Doringij, *lib. 4. de febrib. cap. 12.*

Cum autem affectus hic, etſi forſan ſatis frequens, cognitu ſæpe ſatis ſit difficilis, ac plerumque mali cauſſa in obſtructa pulmonis vaſa ſolùm referatur; vnam atque alteram eius hiſtoriam è Caroli Piſonis *lib. de morbis ex illuuie ſeroſa*, addere libet. Primò refert, Nobilem virum

virum annos octoginta jam excedentem ſenſim graui difficultate ſpirandi opprimi cœpiſſe, & ea, quidem, quæ de nocte potiſſimum ei negotium exhiberet ſub primum ſomnum. Tum enim ſuffocationis periculum ſubitò ſomnum interrupiſſe, vt è lecto ſurgere & ad feneſtras liberiorem aërem captare cogeretur, & ſpiritum altum traheret, nullibique locorum conſiſtere placidè poſſet. Quæ anguſtia ſenſim die proueniente remittebat, & ſub noctem iterum vrgebat, in mortui cadauere repertus pulmo & præcordia in plurima aqua ſeptis thoracis interclusa innatantia.

Alius nobilis cum inueterata orthopnœâ multis annis ac febre laboraſſet, morbi vi tandem ſubitò jugulatus eſt. In ejus cadauere, præter inflammatorium in hepate tumorem repertus hydrops thoracis, ſed in vno duntaxat latere; & pulmo veſicis humore conſiſtente lentóque ac pellucido inſtar albuminis oui prægnantibus refertus.

Cauſſa.

Ta. Statuunt quidem nonnulli, etiam à cerebro per aſperam arteriam ſeroſam illam materiam deſcendere. Verùm probabile non eſt, tantam copiam à cerebro defluere; & ſi id fieret, in pulmones deſtillaret, & diuturna tuſſis præceſſiſſet, de qua tamen, qui hoc malum incurrunt, ſæpe conqueri non ſolent. Credibile magis eſt, humorem ſeroſum vel colligi primario pulmonis vitio, dum is frigidus eſt & debilis, & alimentum ſuum non bene concoquit, ſed in aquoſum humorem mutat, vel in toto corpore, vel, ac præcipuè, circa hepar & lienem in abdomine colligi, atque inde aut cum ipſo ſanguine ad pulmonem mitti, aut ex abdominis cauitate cœcis ductibus in thoracem penetrare; quod in hydropicis ſæpe animaduerſum. Hinc accidit, vt malum quandoque in thorace initium ſumat; & tandem in hydropem degeneret: & contra ſæpe euenit, vt in hydropicis humor ſeroſus ex abdomine in cauitatem thoracis penetret. Per quas vias autem humor ſeroſus in cauitatem thoracis penetret, non adeò planum, & poteſt id forſan variis modis accidere. Nam vel vaporis ſpecie humor in cauitatem thoracis penetrare poteſt, ibique rurſus condenſari: quod facilè fieri poteſt, cum membrana thoracem intus ſuccingens ſatis denſa ſit: vel etiam ſerum ſub propria forma è vaſis thoracis, in quibus abundat, vt in ventre inferiore in abdomen: & vt Hippocrates, 6. *epid.* loquitur, *ἀνευρίσκει φύσις αὐτὴ ἑαυτῇ τὰς ἐφόδους οὐκ ἐκ διανοίας. Inuenit natura etiam ſine ratione ſibi ipſi vias.*

Et plerumque in ventre inferiore cauſa mali hæret, ac nutritionis viſcera ſcirrhoſa aut veſicis aqua plenis referta deprehenduntur: vnde etiam pedes intumeſcunt, facies pallet & cachexiæ ſigna adſunt. Accedit autem hoc malum præcipuè iis, quibus thorax ac pulmo vel à primo ortu, vel ab occaſione aliqua debilis eſt; & ad recipiendos ſuperfluos humores aptus. An verò etiam à corde vel pericardio humor hic prouenire poſſit; conſiderandum Lectori relinquo. Semper enim humor aliquis in pericardio reperitur, qui præter naturam etiam augeri poteſt, cum ſanguis arterioſus admodum ſeroſus ſit; & hinc ad thoracem penetrare. Videatur etiam Columbus, *lib.* 15. *anatom.* de hydropica, in qua hepar & lien ſaluus inuentus fuit, abſceſſus verò & putredo in corde. Et Dodonæus, *in anat. cap.* 35. *obſeruat. Beniueny.*

Differentia.

erentia. Differentia præcipua eſt; quòd aliquando aqua in toto thorace continetur, aliquando in altera ſaltem ejus parte.

Signa Diagnoſtica.

Percipitur in thorace dolor grauans ob materiæ aquoſæ abundantiam, & plerumque ſonitus aquæ fluctuantis, dum æger corpus mouet, deprehenditur. Tuſſis eſt ſicca. Etſi enim materia multa in pectore abundat: tamen natura eam nec coquere, nec ob tenuitatem expellere poteſt. Reſpiratio eſt difficilis, frequens & parua, ægérque quaſi ſuffocari videtur, ob organorum reſpirationis anguſtiam, & diaphragmatis à materia incumbente compreſſione, & inprimis illa in reſpirando difficultas & crebritas ſomni primo tempore ægrum ſubitò inuadit. Sitis eſt moleſta, ob pulmonem exſiccatum. Etſi enim aqua in thorace abundat, ea tamen ſalſa eſt. Appetitus dejicitur: accidunt interdum animi deliquia & palpitatio cordis, color faciei pallidus eſt, & palpebræ ac pedes intumeſcunt: latus intrinſecus acetum olet, non tamen ſemper, ſi ſcilicet materia in thorace moram trahat & corrumpatur. Accedit interdum etiam febris, cujus quoque Hippocrates, *allegato loco*, meminit. Materia enim iſta ſeroſa in thorace moram trahens acrimoniam acquirit, tandémque putreſcit & febrem accendit. Signa.

Prognoſticum.

Malum eſt curatu difficile & rarò ſanatur. Vt Hydrops ex caloris natiui viſcerúmque debilitate prouenit, ita & hic ex eadem cauſſa ortum habet. Et licet quandoque morbus ſponte ſolui videtur, erumpente ad aluum aqua: tamen paulò poſt malum, & quidem grauius, recrudeſcit, & incrementum paulatim ſumit, tandémque in hydropem vertitur, ægérque ſuffocatur. Prognoſticū.

Indicationes & Curatio.

Materia aquoſa pectus & pulmones replens euacuanda, eiúſque generatio, vndecunque etiam proueniat, præcauenda. Et quia humor hic coctionem nullam recipit, eam etiam exſpectare opus non eſt, ſed ſtatim eum euacuare conuenit iis medicamentis, quæ aquas è corpore educere ſolent. Vt viæ tamen, per quas effluere debet, aperiantur, commodum fuerit. Hinc etiam Autor libri *de morbis, loco ſuprà, cap.* 9. *allegato*, ſcribit, ſi materia ad aluum erumpit, ægrum ſtatim ſanum & à morbo liberatum videri. Et obſeruatum, morbum hunc permutatum fuiſſe in herniam aquoſam, ſimúlque per aluum effluxiſſe aquam, & ſic euaſiſſe ægrum, & integrè reſtitutum fuiſſe. Id quod accidit, vbi non ex toto materia ad pectus fertur, nec viſcera naturalia, nec pulmones inſigniter læſi ſunt. Secus enim ſi res ſe habeat, temporis progreſſu aluus incendetur, eadémque illa, vel adhuc amplius patietur æger, vt idem Autor, *ibidem*, loquitur. Indicationes & Curatio.

Vtilia autem hîc ſunt inprimis mechoacanna, radix gialapa, gummi gotte, ſuccus radicum ſambuci ad Vnc. j. vel Vnc. i. ſem. ſumptus, ſuccus radicum ireos, elaterium ad gr. iii. exhibitum. Educenda eſt autem materia paulatim, & medicamenta purgantia repetenda ſunt. Hippocrates & antiqui etiam ſectionem thoracis inſtituebant, de quâ, *capite præcedente*, dictum. Verùm cùm ea præſentem ſolùm materiam exhauriat, futuræ autem regenerationem neutiquam prohibeat, ſi pulmones vel viſcera ſint corrupta, omnino inutilis eſt, & Medico ignominiam parit.

Poteſt tamen etiam ſerum per vrinam euacuari. Atque ab hoc auxilio Cæſar Maximilianus II. plurimum commodi ſenſit; qui cum pectoris hydrope cum cordis palpitatione ad annos viginti laboraſſet, vno interdum die ad ſex libras minxit, cúmque motus ille materiæ impeditus eſſet, ſuffocatus eſt, vt refert Diuretica vtilia ſunt.

ipſius Medicus, Ioh. Crato, *in epiſt. à Scholtzio collect. epiſt.* 136. Diuretica autem talia proponentur, *de hydrope.*

Aqua D. Doryngij. Eſt etiam vtilis aqua hæc D. Doringij:

℞. *Rad. calam. aromat. raphani marini*, ana Vnc. iii. *ruſci* Vnc. j. *cortic. & ſem. ebuli*, an. ℥. ſem. *agrimoniæ* M. j.

Inciſa & commixta cum *hepate & pulmone vituli* infundantur hor. 24. in *aq. apij, cotulæ fœtidæ*, ana ℔. iii. *vini Rhenani* ℔. ij.

Fiat ſ. a. deſtillatio ſuſpenſâ in alembico *cortic. citri ſiccor. in nodulo ligat.* Vnc. ſem.

Curatio. Verùm etſi modis his omnibus materia quandoque euacuari poſſit; tamen id ſemper tentare adeò tutum non eſt; cùm à calore medicamentorum agitata materia difficilem reſpirationem, ſuffocationémque excitare poſſit. Ideóque tutiſſimum videtur, vt materia ſenſibiliter euacuetur, aperto thorace. Et quidem maturè id faciendum, ſecundum præceptum Hippocratis, 6. *epidem. ſect.* 7. ὑδαλῶδεας ᾶτον τίμ. ν, ne ab aqua pulmones corrumpantur. Materiâ euacuatâ danda opera, vt ejus generatio prohibeatur, viſcerúmque morbi, intemperies, obſtructio, ſcirrhus, medicamentis, de quibus in doctrina de hydrope dicetur, emendetur. Et cum materia ſeroſa facilè rurſum generetur, ejus purgatio per interualla repetenda.

Cauteria. Cauteria quoque, in cruribus præcipuè, & fonticuli excitandi per quos ſemper materiæ aliquid euacuetur.

Diæta. Victus ratio ſit, qualis hydropicis præſcribitur.

CAPVT XXI.

De Vertebrarum dorſi luxatione & Gibboſitate.

Vertebrarum dorſi luxatio. Spina dorſi è multis vertebris componitur, quæ peculiari articulatione inter ſe cohærent & connectuntur, vt ad inflectendum, in anteriora præſertim, apta ſint, in quo motu ne ſedibus ſuis excidant vertebræ multis & variis ligamentis firmatæ ſunt. Quandoque tamen cauſſarum præternaturalium violentia è ſede ſua exturbantur, & quidem nunc tota, quæ Luxatio eſt; nunc ex parte ſaltem, quæ Subluxatio nominatur.

Primæ vertebræ luxatio. Et quidem primæ vertebræ caput inſidet, è qua tamen quandoque verſus poſteriora etiam excidit, quo fit, vt ſpinalis medulla comprimatur, mentumque ad pectus flectatur, vnde & eloquendi & ſpirandi potentia tollitur, homóque ſubitò jugulatur.

Ceruicis vertebrarum luxatio. Ceruicis verò vertebræ & luxantur, & ſubluxantur. Et ſi integrè luxantur, celeriter homo interit. Etenim ſpinalis medulla in prima origine & nerui ab ea oriundi comprimuntur, vnde ſpiritus animales in membra inferiora influere non poſſunt, & ipſa reſpiratio tollitur.

Subluxatio. Subluxatio verò fit in partem anteriorem, & tum collum diſtorquetur, caput moueri nequit, facies liuet, locus affectus dolet, & ſpirandi ac loquendi difficultas adeſt. Malum tamen minus periculoſum eſt, quàm luxatio. Statim verò iis occurrendum. Quod fit, ſi æger in humili ſella ſedeat; Chirurgi verò miniſter toto corpore ſcapulis & humeris ægri incumbat, Chirurgus autem caput vtrinque ad aures comprehenſum concutiat, & in omnem partem moueat, donec vertebra ſuo loco reſtituatur. Quod vbi factum, dolor ſtatim remittit, capútque iterum moueri poteſt.

Gibboſitas. Frequentiſſima verò luxatio dorſi eſt, quæ in genere Gibboſitas nominatur, & qui ea laborant, Gibbi dicuntur. Luxatio autem iſta non eſt ejuſdem generis.

Eius ſpecies. Luxantur enim vertebræ vel extra, vel intrò, vel ad latus alterutrum. Et quidem ad latera id fit frequenter; extra frequentiſſimè; intrò rariſſimè; eâ de cauſſa, quia in ſpinæ parte, quæ cauitatem thoracis ſpectat, inter vertebras eſt cartilago multa & craſſa, quæ prohibet, ne ſpina facilè verſus anteriora luxari poſſit, in reliquis verò poſitionibus nullum adeſt impedimentum.

Cum verſus exteriora vertebræ luxantur, & ſedibus ſuis excidunt, tumor in dorſo apparet, malúmque hoc propriè Græcis κύφωσις, κύβωσις & ὕβωσις, Latinis Gibboſitas nominatur. Si verò verſus anteriora fiat luxatio, cauitas in dorſo apparet, tumor verò ante & circa ſternum, & tum λόρδωσις appellatur, quod verterunt Repanditatem, Recuruitatem & Gibboſitatem ad interna. Si autem in latus alterutrum fiat luxatio, dicitur σκολίωσις, Obliquatio & Tortuoſitas. *Κύφωσις ſeu gibbitas. Λόρδωσις ſeu repanditas. Σκολίωσις ſeu obliquatio.*

Galenus, 3. *de artic. text.* 2. & 6. *aph* 46. quartum adhuc vitium vertebrarum ſpinæ dorſi adjungit, quod σεῖσιν, id eſt, Quaſſationem nominat, quando vertebrarum junctura & compages dimouetur, vertebræ tamen in ſede ſua manent. Quod malum, aut certè huic cognatum, forſan eſt illud malum, quod Germani *das Vvehethun* appellant, & quod nonnulli frequenter pati dicuntur. Conqueruntur hoc modo affecti de dolore dorſi & circa ventriculum, appetitus dejicitur, nonnulli vomunt, caput dolet, nonnullos etiam & præcipuè infantes calor quaſi febrilis corripit, imò ſæpe febris ſatis magna, quæ ob ſymptomata conjuncta malignam quandoque ſimulat. Atque hoc ſibi accidere dicunt, cum graue onus aliquod ſuſtulerunt, vel alio modo vehementer & inordinatè ſpinam dorſi mouerunt aut inflexerunt. *Σεῖσις, quaſſat. vertebrarum.*

Curatio. Curandi rationem hanc habet. In infantibus candelam ceream accenſam vmbilico applicant, & ollulam imponunt, eamque inſtar cucurbitulæ affigunt & adhærere permittunt, donec ſponte decidat. In adultioribus verò quaſi luxationem hoc malum curant, atque alij aliter. Pleríque brachia decuſſatim pectori injiciunt, manibus in tergum reflexis, quas alius à tergo ſedens, & genua ſua dorſo applicans apprehendit, ægrúmque hoc modo concutit, donec quidam ſtrepitus audiatur. Tum enim vertebris ſuam compagem reſtitutam eſſe dicunt. Exhibetur etiam cum commodo *vnguentum rubrum potabile, oculi cancrorum*, & ſimilia, quæ lapſis & percuſſis exhiberi ſolent medicamenta. Mulierculas etiam ſæpe falsò ad hoc malum præcipuè in infantibus, recurrere ſcio, & licet infantes febribus laborant, id huic malo imputant. Si quid tamen tale ſeu infantibus, ſeu adultis teuera accidit, cauſa eſt σεῖσις ſeu quaſſatio vertebrarum ex cauſa aliqua violenta, & quidem vndecimæ vel vicinæ alicujus vertebræ, vbi orificium ventriculi dorſo alligatur; è cujus & membranarum id dorſo annectentium extenſione præter naturam iſta ſymptomata oriri credibile eſt.

Curuitas decrepitorum. Nonnulli adhuc quintum genus addunt, curuitatem ſcilicet, quæ decrepitis accidit, quod tamen potius incuruitas, vt dixi, quàm gibboſitas, nominandum; cum iis, qui corpore ſunt procero, in decrepita ætate corpus in anteriora incuruetur, vertebris quidem non luxatis, ſed totâ ſpinâ incuruatâ.

Differentia.

Differentiæ. E quibus, quæ luxationis vertebrarum ſint differentiæ, patet. Addo & hoc, quod aliquando ea accidit in thorace, aliquando ſub diaphragmate.

Cauſſa.

Cauſſa. Externa. Cauſſæ à quibus vertebræ loco ſuo dimouentur, ſunt vel Externæ, vel Internæ. Externæ ſunt caſus, percuſſio, inflexio nimia, & ſimiles cauſſæ violentæ. Quò pertinet etiam nutricum imprudentia, quæ infantes faſciis nimis arctè aut inæqualiter conſtringunt, *Nutricum incuria in infantibus faſciis conſtringendis*

gunt,

gunt, aut in brachiis geſtant, antequam ſpina tam firmata eſt, vt erecti ſedere poſſint, aut ſi, dum infantes è cunis eleuant, dorſum manu alterâ non fulciunt. Huc referenda eſt & veſtium nimia conſtrictio, ob quam cauſſam puellæ gibboſæ interdum fiunt, dum matres, vt eas junceas reddant, thoracem arctius & violenter conſtringunt. Conſuetudo etiam frequenter corpus in partem anteriorem vel latera flectendi malo huic materiam præbere poteſt.

Cauſſæ Internæ ſunt, primò natiua & vitioſa in vtero conformatio; vnde etiam ſæpe hæreditarium malum eſt. Deinde humores vitioſi, qui ligamenta ſpinalis medullæ laxiora reddunt, ſiue aliunde affluant, ſicut id à capite factum eſſe annotauit Guilielmus Fabricius, *cent.* 1. *obſeru.* 45. ſiue circa ſpinam à natiua vel aſcititia earum partium imbecillitate colligantur. Quò facit maximè ligamenti neruoſi, quo vertebræ connectuntur omnes, debilitas. Id enim cum tenaci & glutinoſo humore ob motus vertebrarum commoditatem circumfuſum ſit, ei nonnunquam alius frigidus craſſus humor per catarrhos commiſcetur, vnde ligamentum hoc & nexus vertebrarum laxior redditur, vel tumor excitatur. Tertiò tumor intus ad ſpinalem medullam natus, de quo Hippocrates, 16. *aphoriſm.* 46. Talia enim tubercula, vt & muſculi adjacentes, ſi intumeſcant, vertebras loco ſuo dimouent. Trahuntur autem & dimouentur à talibus tumoribus vertebræ nunc intrò, nunc extra, pro ſitu tumoris. Si enim tumores duo obſideant ligamenta interna duarum aut plurium vertebrarum, inter quas vna, duæ aut plures interjectæ ſunt vertebræ nullo tumore occupatæ, tum vertebræ à ſuis ligamentis tumentibus trahuntur, compelluntque vertebras, quæ ſunt intermediæ, à ſuo loco dimoueri, & fit *κύφωσις*, perinde ac ramus viridis, ſi ejus duo extrema in ſe contrahantur in medio curuatur. Si verò vnus vel duo, vel plures tumores, inter quos nulla interjecta eſt vertebra, adſint, ligamenta, quæ occupant, ad ſe trahunt in partem interiorem, & ſic ſimul vertebra intrò trahitur, & fit *λόρδωσις*.

Signa Diagnoſtica.

Malum hoc viſui & tactui patet. Et quod vertebræ ſuo loco motæ ſint, & quo in loco, viſu & tactu explorari poteſt. An etiam vertebræ verſus interiora vel exteriora vel ad latera luxatæ ſint, viſu dignoſcitur. Symptomata tamen etiam prouenientia mali ejus qualitatem edocent. In *κυφώσει* vertebrarum thoracis ſpiritus difficulter & cum ſono trahitur, ſternum fit ſtrictius. In *λορδώσει* maxima adeſt ſpirandi difficultas, mouendíque in partibus inferioribus impotentia. In *σκολιώσει* plerumque excitatur paralyſis in parte luxata, & conuulſio in oppoſita. Quibus ſpina ad lumbos gibba eſt, renum & veſicæ vitia ſuperueniunt, & plerumque ſunt infœcundi. Ad paralyſin tamen partibus inducendam inprimis modus luxationis multum poteſt. Si enim luxatio fiat repentè & ſit magna, compreſſa ſpinali medullâ, & neruis inde oriundis, accidit paralyſis. Si verò ſenſim vertebræ luxentur, interim ſpinalis medulla, quæ mollis eſt, extendi poteſt, vnde nihil mali patiuntur. Qua de re videatur Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 3. Symptomata, quæ ex luxatione duarum vertebrarum lumborum ex lapſu ab arbore ſuperuenerunt, recenſet Guilielmus Fabricius, *cent.* 5. *obſeru.* 680. Poſt caſum, inquit, ſuperuenit dolor acerbiſſimus, qui longum tempus durauit, cibum indigeſtum euomuit, nihilque cibi & potus per aliquot dies retinere potuit. Febris quoque ardentiſſima, ſitis inexhauſta, vigiliæ, inquietudo, ariditas linguæ, tandémque delirium ſuppeuenit. Statimque poſt caſum inferiores partes corporis ab vmbilico paralyſi correptæ fuerunt; quapropter nec excrementa alui, nec vrinam continere potuit. Gibbis plerumque anhelitus fœtet; quia, vt Ariſtoteles docet, thorax eſt anguſtior, quàm vt pulmones ſatis dilatari poſſint, vnde humores & vapores in eo corrumpuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Morbus hic eſt curatu difficilis, præſertim ſi malum amplius non ſit recens, & ſæpe eſt incurabilis.

2. Hæreditaria, & quæ à primo ortu & conformatione obtingit, gibboſitas incurabilis eſt.

3. Quæ à cauſſa externa fit gibboſitas, ſæpe eſt ſanabilis, at quæ ab interna, vix vnquam ſanatur.

4. Si plures vertebræ ordine ſeſe conſequentes ſimul luxentur, minus periculoſum malum eſt, quàm ſi vna ſaltem luxetur. Vna enim vertebra ſi ſaltem luxetur, cum in acutum angulum deſinat, ſpinalem medullam comprimit, & eam valdè lædit. Si verò plures vertebræ ſimul luxentur, & obtuſum angulum efficiant, minus ſpinalem medullam comprimunt.

5. Luxatio integra longè periculoſior eſt, quàm ſubluxatio; quia grauiora ſymptomata infert.

6. Luxatio introrſum facta ferè habetur pro incurabili ab Hippocrate, *libr. de artic.* Paulo Ægineta, *libr.* 6. *cap.* 117. Auicenna, *libr.* 4. *fen.* 5. *tract.* 1. *cap.* 21. Quomodo enim quis ab anteriore parte per ventrem coactionem facere poſſit? Guilielmus Fabricius tamen, *cent.* 5. *obſeru.* 69. id non planè pro impoſſibili habet, & modum curandi ibi proponit, vt infra dicetur; ſed videtur difficilis, modò non ſit planè impoſſibilis.

7. Quicunque gibbi ex aſthmate vel tuſſi fiunt ante pubertatem, moriuntur. Hippocrates, 6. *aphoriſm.* 46. Calor enim circa annos pubertatis auctior majorem & liberam reſpirationem requirit; ipſa quoque viſcera in thoracis cauitate, cor & pulmo, augentur. Quia verò tuberculum in majorem molem excreſcit, & ipſe thorax non fit amplior, impedita ſpiratione calor inſitus paulatim langueſcit, tandémque ſuffocatur. Et cum ob ipſam aſthmaticam diſpoſitionem difficilis fiat reſpiratio, malum duplicatur, gibboſitate accedente, vt non ſit mirum, hominem in adoleſcentia mori.

8. Qui verò gibboſi fiunt ex aliis cauſſis, quàm humoribus frigidis, vt tuſſi, ictu, humorum defluxu, non neceſſariò tam breuis vitæ ſunt, ſed ſæpe diu viuunt.

9. Qui verò gibbi fiunt poſt pubertatem, cum in iis thorax jam naturalem magnitudinem habeat, non tam citò moriuntur.

10. Quicunque ab infantia ſtatim gibboſi ſunt, iis coſtæ vel parum, vel nihil in latum creſcunt, ſed foràs antrorſum porriguntur, vnde pectori ſua latitudo decedit, atque inde fiunt aſthmatici, pulmonibus compreſſis. Quin etiam ceruicem ad magnam vertebram in anteriorem partem recuruatam habere coguntur, vt & iis caput pronum ſit. Id igitur magnam faucibus anguſtiam exhibet, cùm intrò vergat.

Curatio.

Curatio.

Indicatio hîc vnica eſt, vertebram ſua ſede, è qua prolapſa eſt, reſtituere, id quod in tenellis corporibus fieri poteſt, in luxatione extrorſum facta, ſi ſpina dorſi, qua ad extra gibba eſt, quotidie ab axillis ad os ſacrum verſus leniter manibus intrò comprimatur. Iiſdem corporibus adhiberi poſſunt thoraces ferrei, quibus vertebræ ad ſua loca intrò comprimuntur & compelluntur; qualem depinxit Ambroſius Paræus, *lib.* 22. *cap.* 8. vel ſaltem lamina ferrea thoraci inſuitur,

inſuitur, & emplaſtra & inunctiones ex medicamentis neruos roborantibus, & conſolidantibus adhibentur; de qua vide Guilielmum Fabricium, *cent. 5. obſeru. 67.*

In adultis verò gibboſitas non niſi Chirurgiæ opera, & plerumque per peculiaria inſtrumenta, quæ depingere faciliùs, quàm deſcribere, curantur. Qua de re videatur Hippocrates, *3. de articul.* & Galenus, *in comm.* Oribaſ. *de machinis cap. 35.* Paulus Æginera, *lib. 6. cap. 117.* Cornel. Celſus, *lib. 8. cap. 14.* Paræus, *lib. 15. cap. 15. & 16.*

Luxationis verò ſpinæ dorſi ad interiora curatio ab omnibus penè habita eſt pro impoſſibili. In corporibus tamen tenellis, ſi malum ſit recens, emplaſtra fortiter adhærentia applicari poſſunt, quibus auulſis ſpina verſus exteriora retrahi poteſt; de quibus dictum, *lib. 1. p. 1. cap. 20. de cranij depreſſione*, & etiam *capite 25.* dicetur.

In adultis verò etiam aliquid tentandum cenſet Guiliel. Fabricius, *cent. 5. obſeru. 69.* primò quidem extenſione, & ſpinæ ejuſdem nunc in dextrum, nunc in ſiniſtrum latus concuſſione, & ventris in altum eleuatione, per inſtrumenta ab Oribaſio & Paræo *locis allegatis*, depicta. Deinde dorſi inciſione, vſque ad vertebram luxatam, & vertebræ, quæ poſt inciſionem tenaculis aptis in appendice deprehendenda eſt, in altum eleuatione. Verùm modus hic tutus vix videtur, & pauci tam ancipiti curationi ſeſe ſubjiciunt.

CAPVT XXII.

De Fractura Spinæ; & Vulneribus ſpinalis Medullæ.

Fractura ſpinæ. INterdum etiam accidit, vt à cauſſis externis & violentis ſpina dorſi, & ejus vertebræ frangantur & contundantur. Fractura plerumque lethale malum eſt, ob ſpinalis medullæ & neruorum læſionem. *Contuſio ſpinæ.* In contuſione hoc vſurpetur Cataplaſma:

℞. *Farin. hordei, fabar.* an. Vnc. i. *ſemin. fœnigræc.* Vnc. ſem. *pulu. flor. chamæmel. abſinth. cumini*, an. Drac. ii. *croci* Scrup. ſem. *rad. conſolid. major. minoris*, ana Vnc. j. ſem.

Radices ad mollitiem coquantur & per ſetaceum trajiciantur, poſtea adde reliqua, & fiat ſ. a. Cataplaſma.

Vulnera ſpinalis medullæ. Si ſpinalis medulla vulnerata ſit, cum ex ea partes inferiores neruos accipiant, inferiores partes omnes vel reſoluuntur, vel conuelluntur, malùmque eſt periculoſum, quia cerebrum in conſenſum trahitur, ac dolor & febris excitatur, raróque ægri, præſertim ſi vulnus ſit magnum, conualeſcunt. De quo etiam Hippocrates, *2. prædict. Si ſpinalis medulla aut ex caſu, aut aliâ quapiam cauſſa externa, aut ſuâ ſponte laborarit, & crurum impotentiam facit, vt ne tactum quidem percipiat æger, & ventris & veſicæ, adeò vt primis quidem diebus ſtercus aut vrina niſi coactè reddatur. Quod ſi morbus inualuerit, & ſtercus & vrina ægro inſcio prodit, tandémque non longo pòſt interuallo perit.*

Cum autem ſpinalis medulla quaſi cerebrum oblongatum ſit, eadem etiam medicamenta ei, quæ ſuprà, *lib. 1. part. 1. cap. 24. de vulner. cerebri* propoſuimus, adhibenda.

CAPVT XXIII.

De Tabe Dorſali.

Tabes dorſalis. FAcit etiam Hippocrates *lib. 2. de morbis*, mentionem tabis dorſalis. *Dorſalis tabes*, inquit, *ex ſpinali medulla oritur; præcipuè verò recentes ſponſos & libidinoſos corripit. Febris ſunt expertes, benè comedunt & colliquantur. Quod ſi ita affectum percontaris, aſſeret, ſibi videri ex ſuperioribus partibus à capite velut formicas in ſpinam demitti, cúmque vrinam aut ſtercus reddit, ſemen genitale copioſum & liquidum ei prodit, neque generatio fit, & inter dormiendum, cum vxore dormiat, nec ne, Veneris ludibria patitur. Cúmque aliàs, tum præcipuè per locum arduum iter fecerit aut cucurrerit, anheloſus & imbecillus euadit, caput grauatur, & aures ſonãt. Hic tẽporis progreſſu vehementibus febribus correptus perit ex lipyria febre.*

Differentiæ. Quatuor autem, vt, *in commentario*, addit Petrus Salius Diuerſus, tabis dorſalis apud Hippocratem occurrunt differentiæ. Prima eſt ex nimia Venere; altera, ex ſanguine copioſiore in ſpinalem medullam irruente, tertia, ex ejuſdem reſiccatione; quarta, ex praua deſtillatione in eandem incumbente.

Prima. Primam differentiam quod attinet, poteſt illa confirmari hiſtoriâ Satyri, *6. epid. ſect. 8. text. 52.* qui cognomento Grypalopax vocatus, annos 25. natus non ſolùm ſæpius per ſomnum genitale ſemen excreuit, ſed & per diem illi multoties promanauit. Cum autem jam annum trigeſimũ attigiſſet, tabe correptus mortuus eſt.

Cauſa. Hippocrates morbi hujus cauſſam proculdubio hanc eſſe ſtatuit, quod ſemen ex cerebro per ſpinalem medullam ad membra genitalia proueniat, vt, *ex lib. de aere, aquis & locis lib. de genitura & natura pueri*, videre eſt; quâ de re hîc non diſputo. Hoc tamen certum eſt, & totum corpus ex nimio ſeminis profluuio contabeſcere, & cerebrum inſigniter lædi, & proculdubio etiam ſpinalem medullam, quæ cerebrum oblongatum quaſi eſt; vnde ſuccedit tanta corporis impotentia, vt ex omni motu validiore, vt curſu vel in locum arduum adſcenſu difficultas ſpirandi ſequatur. Etiamſi verò in principio nulla adſit febris; temporis tamen progreſſu, & facultatibus omnibus debilitatis febris tandem putrida ſuccedit, quæ plerumque eſt è malignarum genere, in quibus interiora vruntur, exteriora frigent. Vniuerſalibus autem præmiſſis Hippocrates lac aſininum, deinde bubulum per 40. dies præbet, & poſtea cibis mollibus ipſum reficit.

Secunda. Secunda tabis dorſalis differentia eſt, cum calor ſpinalis medullæ inſitus à copioſiore ſanguine obruitur & ferè extinguitur.

Tertia. Tertia, cum occluſis meatibus, per quas nutrimentum ad eam defertur, exſiccatur.

Quarta. Quarta, cum praua deſtillatio in eam decumbit; cujus exemplum habetur apud Guilielmum Fabricium, *cent. 1. obſeru. 45.*

De iſta tabe dorſali pluribus agit Balduinus Roſſeus, *epiſtol. 32.* quæ etiam, *tract. de ſcorb. epiſt. 4.* habetur, quam hîc proponere libet. *Morbus, quem Græci κέρδωσιν, Latini Lumbaginem appellant, eſt Hollandis* *Lumbago.* *tum propter rationem victus, tum loci ipſius qualitatem vliginoſam prorſus, familiaris planè, ac propemodum indigena, quanquam & aliis locis illos ſoleat inuadere, qui immoderatiore vtuntur Venere. Nam, ſicuti,* lib. 2. de morbis, *autor eſt Hippocrates, corripit maximè ſponſos, atque Veneri deditos, proditque ipſis genitale ſemen multum ac liquidum, & genitura in vtero non manet, & in ſomnis ſemen profundunt, ſiue dormiunt cum vxore, ſiue non. Verùm hanc tabis dorſalis ſpeciem, ſicuti puto, non eſt quod metuamus: quando veriſimile magis ſit, morbum tum originem traxiſſe à materia pituitoſa ſanguinis, aut flatibus, aut melancholia mixta, per modum catarrhi à capite per venas in ſpinalem medullam defluente. Siquidem cùm ſeptem ſint catarrheumatum, aut defluxionum ſpecies, vt author eſt,* libro de glandulis, *Hippocrates, quibus cerebrum ſeſe exonerare ſolet, per nares dico, per aures, per oculos, per palatum in guttur ac gulam, ac reliqua per venas in ſpinalem medullam, & ſanguinem; neceſſum eſt, locum, in quem defluxio decumbit, variè affici; pro materia* *Catarrhi ſeptem ſunt.*

ipſius

ipſius tùm qualitate, tum quantitate. Nam ſi recrementa aut ſordes, quæ à cerebro in aliam partem defluunt, non prorſus maligna ſint, ac quantitate pauca, dolor ipſe & affectus talis erit, qui à natura facilè euinci ac diſcuti poſſit: ſin excrementa tum qualitate, tum quantitate peccant, credendum eſt, eadem grauiſſimorum ſymptomatum occaſionem præbitura. Ac proinde quoniam reliquis ſex omiſſis, de ea tantùm defluxionis ſpecie, quæ à capite per venas in ſpinalem medullam decumbit, nobis ſermo eſt: ſciendum eſt, quod quoties frigidi ac lenti humores in ſpinã defluunt, vicinas partes primùm occupare, atque afficere; quæ niſi ita robuſtæ ſint, vt conceptam materiam ſtatim euincere, ac diſſipare poſſint, eáſdem ad ſubjectas, ac maximè vicinas partes viciſſim tranſmittunt, quæ dum neruoſum genus diſtendit, grauiſſimis doloribus totum hoc corpuſculum lancinat, incipiendo à ſcapulis, & ſenſim ſerpendo ad lumbos, atque interdum etiam ad ipſum os coxendicum. Atque ita affecti vix progredi, aut ſeſe loco mouere poſſunt, quam affectionem propriè Lumbaginem, aut λόρδωσιν vocamus. Si quis tamen Neotericorum Guttam dicere malit, quod tanquam gutta à cerebro defluat humor, rectius fecerit, quam ij, qui generaliter ad omnes articulorum dolores gutta nomen accommodare voluerunt. Habet autem hoc cum quartana commune, quod omnibus anni temporibus inuadat, æſtate tamẽ ſit breuior, autumno longior, maximéque ſi hyemem attingat. Cæterùm ſi acrior ſimul, & tenacior ſit humor, qui à cerebro defluit, atque majore cum impetu feratur, jam non ſolùm in ſubjectam ſpinam decumbit, verùm etiam in acetabula oſſis coxendicis, ac tum demum tabem dorſalem, aut ſpinalem, aut oſſis ſacri dicti Hippocrati conciliat, malum tale, in quo vitam cum morte commutare pro ſolatio eſt, quando ſemper magis ac magis ingruentibus doloribus, requiei tempus nullum conceditur, ſiquidem, vt, libro de glandulis, *Hippocrates ait, oritur morbus, ex defluxione capitis per venas in ſpinalem medullam, inde autem in os ſacrum impetum facit, quò medulla ipſa fluxionem producit, & in coxendicum acetabula ſeu juncturas deponit, & ſi tabem fecerit, homo marceſcit, atque hoc modo contabeſcit; & viuere non expetit. Statim enim ſcapulæ dolent, amboque pedes & crura conſequuntur; & ſemper tandem pereunt multo tempore curati, atque ſic defloreſcit homo & moritur. Habet præter cætera cum reliquis tabidis commune, quod autumnus ei magna ex parte exitialis ſit, ver autem ad pharmaciam opportuniſſimum. Porrò quod ſpinalis medulla areſcat, atque marceſcat, in cauſſa eſt obſtructio orificiorum, ac venarum, atque vaſorum à cerebro ad ſpinam ſanguinem atque ſpiritum deferentium; quo fit, vt curandi methodus in eo conſiſtat, vt reſeratis poris materia peccans euacuetur. Quod ſi plethoricum quoque corpus ſit, primùm tundenda erit vena, aut humeraria brachij dextri, aut mediã ſiniſtri, aut etiam, ſi vſus exigat, poplitis, & ſi fortè tumeant ora illa venarum, quas hæmorrhoidas Græci appellant, conſultum erit eaſdem, aut admotis ſanguiſugis, aut alio quouis modo adaperire. Solet enim, vt ante diximus, lumbaginis cauſſa eſſe humor melancholicus, qui quamuis craſſior eſſe videatur, quàm vt commodè ad ſpinam tranſmitti poſſit: quotidiana tamen experientia ita fieri poſſe docet, quando lienoſis lumbaginem indies ſuperuenire conſpiciamus, quemadmodum in ſceletyrbe noſtra annotauimus. Et Galenus,* commento tertio in primum prorrheticon Hippocratis, *idem apertè demonſtrat, dum dicit, lumbis dolentibus exſpectandam euacuationem per hæmorrhoides, quod propter earundem retentionem non rarò doleant lumbi, magiſque ſi ejus temperatura, qui ita afficitur, melancholica ſit, aut ſi abſcedentes, vt ſic loquar, præcedentis morbi reliquiæ, ad ora illa venarum delatæ exitum non habeant.*

ratio. *Poſt ſanguinis igitur miſſionem decoctis res tentanda eſt, quæ materiam fluidam reddant: deinde medicamenta purgantia, pro humoris peccantis ratione propinanda erunt, incipiendo à clementioribus, habita ſemper ratione capitis, tanquam partis primariò affectæ. Deinde ſi res exiget, fortioribus etiam vtendum erit, in quem vſum elaterium ſuum Hippocrates ſummè commendatum habet. Ego magis probarim globulos ex agarico, cum turpethi portione aliqua maceratos, idque aut in decocto foliorum ſenæ, cui nonnihil ſeminis aut fœniculi additum ſit, aut alio quouis, prout res exigere videbitur. Poſt purgatum corpus conſultum erit fomentationibus, frictionibus, inunctionibúſque vti, quæ ſimul & euocent materiam, & dolorem mitigent, & robur addant affectæ particulæ. Poterit etiam in eundem vſum, ſi locus, tempus & ægri conſuetudo admittant, præparari balneum, aut aqua dulcis, aut quod artificiosè confectum ſit, ex verbena, roſis, ſaluia, libanotide, chamæmelo, meliloto, atque aliis id genus aqua incoctis. Quod ſi per ſe non ſatis fluxa ſit aluus, ſuadet Hippocrates, vt eandem, injecto lacte, eluamus. At ſi fortè humor tenacius inhæſerit, atque altius quodammodo impactus fuerit, ac flatus vtcunque fuerit particeps: non ſolùm jam dictis hypotheſibus exequendum erit negotium, verùm etiam medicamentorum illas cucurbitulas in vſum vocare par erit, vt videlicet humor ille, earundem attractione, foràs euocetur, cautione interim habitâ, ne copioſior ſit materia, quàm vt commodè per eaſdem educi poſſit, ſiquidem alioqui periculum eſſet, ne nouus quidam fomes morbo ſuppeditaretur. Victus ratio incidens, atque attenuans, & quæ non omnino tenuis ſit, injungenda eſt. Protenditur enim malum hoc, vt reliqui articulares morbi, ad minimum, in vigeſimum diem; vt plurimum, in quadrageſimum: quanquam non rarò metas has excedat. Potus ſit interim vinum ὀλιγοφόρον, quod nos villum dicimus, vel cereuiſia tenuis, diligenter cocta. Somnus ſit temperatus, & qui concoctioni ciborum ſufficiat. Nimius enim catarrhis obnoxium reddit cerebrum. Exercitium moderatum eſto pro virium robore, ac tolerantia ratione citra defatigationem.* Hæc Ronſſæus.

CAPVT XXIV.

De Vermibus dorſi.

VT vermes in aliis corporis partibus pluribus, ita quandoque etiam in dorſo generantur in infantibus, nonnunquam etiam in brachiis, imò quandoque & in aliis externis partibus, (cùm autem in dorſo præcipuè naſcantur, de iis hoc loco agere libet) quos nonnulli Crinones nominant, alij Dracunculos, ob ſimilitudinem cum Dracunculis, qui Ægyptiis & Indis ſunt familiares, &, vt Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 2. cap. 85.* & Paulus, *l. 4. c. 59.* teſtantur, in muſculoſis corporis partibus, brachiis, cruribus, lumbricorum formâ ſeſe exerunt; quorum capita apprehenſa ſi trahantur, vehementem dolorem excitant. De quo affectu Auicenna, *l. 4. fen. 3. tr. 23. cap. 21.* & 22. Guido de Cauliaco Paræus, *l. 7. chirurg. c. 21.* Scholtzius, *in epiſt. med. epiſt. 27.* Reuſnerus, Vvierus, *in tract. Germ. de Dracũculis.* Foreſtus, *obſeru. medic. l. 20. in fine.* Germani *Miteſſer*, quod alimentum infantium abſumant, nominant. Qui enim hoc morbo laborant infantes, contabeſcunt fere, & licet ſatis comedant, & aliàs beneualeant, non nutriuntur, & pruritum moleſtiſſimum in dorſo percipiunt. *Vermes dorſi.* *Dracunculi.* *Miteſſer.*

Generantur autem hi vermes ex materia viſcoſa in venis capillaribus, præcipuè in dorſo, concluſâ ſubter cutem, & ob cohibitam tranſpirationem in hoc vermium genus tranſmutata. *Cauſſa illorum.*

Cognoſcuntur autem hi vermes & ſui ſuſpicionem præbent, dum infantes quidem comedunt, ſed non rectè nutriuntur, & ferè contabeſcunt, & ſunt inquieti, ac pruritum ſentiunt moleſtiſſimum, & ſæpe lancinatione indeſinente admodum diuexantur, ac quaſi ſpinularum aculeis punguntur, ita, vt huc illuc ſeſe jactantes quieti manere non poſſint. Quæ res vt certius cognoſcatur, infantes in balneum & ſudatorium inferendi, & manibus fortiter fricandi. (Poteſt etiam *Curatio.*

panis

panis cum melle pro frictione adhiberi.) Ita enim quaſi capilli quidam cinericij aut nigricantes è cute prorepunt.

Curationem quod attinet, refert Andreas Dudithius, *in epiſtol. medic. à Scholtzio collect. epiſt.* 27 in Polonia in labrum aquæ calidæ, in quo pueri lauant, injici panis in micas friati manipulum, cineris item parum, lotis infantibus aquam percolari, & panem illum in maſſam compingi, quæ, vbi in diuerſas partes manibus diſtrahitur, magnam ſubtiliſſimorum pilorum vim oculis offerat primo die, poſterioribus diebus pauciores, poſtquam conualeſcunt infantes, planè nullos.

Noſtris vſitatum eſt, dorſum, vt & brachia, ſi opus ſit, linimento ex farina triticea & melle confecto inungere, & partes illas bene fricare.

Alij ℞. *Radic. bryoniæ* Vnc. ii. Coqu. in *lixiuio è cineribus quernis parato* in formam pulticulæ, quâ pueros illinunt.

Vt ſi vermiculi illi capitella ſua inſtar pilorum, vel ſeminis papaueris è poris cutis exſerunt, nouaculâ acutâ ſtatim detruncáda ſunt, ne iterū retracta ſeſe abſcondát. Alij ſtercus gallinaceum ſacculo incluſum in lixiuio per noctem macerant, & poſtero die infantem vſque ad collum eo immergunt, ac peracta ſudatione melle inungunt, tandemque nouaculam adhibent, infanti ſemen naſturtij præbent, ter illud repetendo. Atque id aliquoties interjectis aliquot diebus repetendum eſt, donec frictione illâ nihil amplius eliciatur. Mulierculæ certos dies & dierum interuallum eligunt, ſed ſuperſtitioſè.

Vertebra prima capiti adnata. *Pediculi in dorſo.* *Oua in dorſo.* *Cornua.*

Accidunt & alij morbi interdum ſpinæ ac dorſo. Ita Columbus, *lib. 15. anat.* vertebram primam occipiti planè adhærentem obſeruauit. Ex abſceſſu in dorſo pediculos erupiſſe refert Foreſtus. Fabro cuidam lignario in abſceſſu quinquaginta oua (ſeu veſiculas) tenuiſſimâ membranulâ obducta, intus limpidiſſimâ aquâ plena reperta fuiſſe, refert ex relatione Laurentij Scholtzij Schenckius, *lib. 5. obſeru. 46.* Cornua quoque in dorſo innata fuiſſe obſeruatum eſt; cujus rei exempla annotauit idem Schenckius, *loco allegato, obſeru. 50.*

CAPVT XXV.

De Luxatione & Fractura Coſtarum.

Luxatio.

Coſtarum luxatio.

COſtæ etiam interdum à percuſſione vel lapſu luxantur, nunc ſupra, nunc infra, nunc intro. Si ſupra vel infra, vel ſi in latus luxatio fit coſtæ, inæqualitas viſu & tactu deprehenditur & hinc cauitas, illinc exuberantia apparet. Si intro luxata ſit, ſaltem cauitas apparet.

Eius ſymptomata.

Sequuntur autem varia luxatas coſtas ſymptomata, difficultas ſpirandi, thoracem mouendi, & corpus erigendi, dolor pleuritidem referens, muſculoſæ carnis, quæ coſtæ ſuperjacet, inflammatio.

Curatio.

Coſta autem vt quamprimum ſedi ſuæ reſtituatur, danda opera. Si luxatio ſit in latus ſuperius, æger rectus ſuſpenſis ex januæ vel feneſtræ alicujus parte ſuperiore brachiis ſtatuatur, & coſtæ capitulum eminens comprimatur, donec in locum ſuum redeat. Si verò verſus inferiora luxata ſit coſta, æger pronus incuruetur manibus ſupra genua innixus, & coſta, quæ eminet, comprimatur, ac in locum ſuum compellatur. Si verò intrò facta ſit luxatio, manus opera nihil præſtare poteſt, ſed emplaſtrum aliquod attrahens apponendum, qualia ſupra, *lib. 1. part. 1. cap. 20. de cranij depreſſione*, ſunt propoſita. Et talia emplaſtra non ſemel ſed ſæpiùs applicanda & auellenda ſunt.

Si inflammatio carnis ſuperjacentis adſit, cataplaſma aliquod conueniens imponatur, quale etiam eſt, quod, *capite præcedente* 23. propoſitum, vel Diachylum ireatum. Vide Paræum, *lib. 15. cap. 20.*

Fractura Coſtarum.

Fractura coſtarum.

Franguntur quoque interdum coſtæ itidem ex cauſis violentis, caſu vel percuſſione.

Signa ejus rei ſunt, quòd quædam inæqualitas & cauitas tum viſu, tum tactu deprehenditur, ſtrepitus quoque quidam auditur. Quibus accedunt & alia ſymptomata. Adeſt dolor grauis, & præcipue ſi internæ coſtæ pars fracta ſit, iſque pleuriticorum dolorem æmulans, reſpiratio eſt difficilis, tuſſis moleſta, & nonnunquam etiam ſanguinis ſputum ſuperuenit, dum ex vaſis ruptis ſanguinem effluentem pulmo imbibit, febris accedit. Præcipuè verò duo mala fracturam coſtarum comitari ſolent. Primum eſt carnis ſuperjacentis coſtæ inflatio, quæ & tactu & viſu deprehenditur, & ſi manu locus comprimatur, aëris cedentis ſtrepitus auditur. Cui niſi ſuccurratur maturè, inflammatio, & febris atque abſceſſus ſuccedere ſolet. Cujus rei cauſa eſt carnis ab oſſe ſeparatio, & imbecillitas partis ictu inducta, quæ alimentum, quod doloris ratione attractum copioſiùs affluit, ſatis concoquere nequit, quod partim crudum ideò remanet, partim in vapores & flatus reſoluitur. Malum hoc interdum & coſtarum corruptio ſequi ſolet. Cùm enim caro ab oſſe abſcedit, ſuccedit in locum aër, cujus contactu os offenditur & corrumpitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Equidem per ſe vacat periculo coſtarum fractura: verùm quoniam grauia, quæ diximus ſymptomata contuſionis carnis circa coſtas accidunt, ea de cauſſa periculo non vacat, imò quandoque lethalis eſt.

2. Quo pauciora ſymptomata praua adſunt, eo malum mitius eſt; quod fit, vbi coſta ſolùm fracta, non verò intrò compreſſa eſt. Solet autem coſta per callum die vigeſimo coaleſcere & ferruminari.

Curatio.

Coſta fracta primò rectè componenda & conjungenda eſt; ſecundò ejus per callum vnitio procuranda; tertiò ſymptomata, & præcipuè carnis inflatio, auertenda.

Primò quidem videndum, an tuſſi & ſpiritus retentione, an verò manuum operâ fracta coſta in locum ſuum reſtitui poſſit. Quod niſi ſuccedat, emplaſtrum aliquod attrahens, & quod adhæret, qualia ſupra, *lib. 1. part. 1. cap. 20.* ſunt propoſita, imponendum, & cum impetu auferendum, vt coſta in locum ſuum reducatur. Conueniens huic vſui etiam eſt hoc Emplaſtrum.

℞. *Farinæ volatilis* Vnc. ii. *tragacanth. thuris pulu.* an. Drach. v. *viſci querni* (*glutinis ſcil.*) ʒ. vi. *ichthyocoll.* Drach. 1. ſem. *album. ouor.* Vnc. ii. *Aqu. roſar.* q. ſ. Miſce.

Vel Emplaſtrum ex terebinthina, reſina, pice nigra, farina hordei vel fabarum, maſtiche, aloe compoſitum. Et talia emplaſtra ſæpius applicanda & auellenda ſunt, donec æger melius ſpiret. Et memini me ante aliquot annos viatori, cui in latere dextro à pertica, quam pro dolij vinculo parando flectere volebat, reciprocante, coſta fracta & depreſſa erat, ita, vt difficulter reſpiraret, tuſſiret, nec ſe erigere valeret, tali emplaſtro impoſito coſtam in ſuum locum reduxiſſe.

Nonnulli quidem cucurbitulis coſtas fractas in locum ſuum reducere conantur: verùm improbant id plerique Medici; cùm metus ſit, ne plus humoris attrahatur, & alias caro ſupra coſtas inflari ſoleat. Si verò fragmentum coſtæ membranam pungat, atque inde acerbiſſimi dolores & alia praua ſymptomata oriantur, atque ipſa mors metuenda ſit, pars, quâ coſta

fracta

fracta eſt, incidenda, vt fragmenta purgantia vel eximere, vel præcidere liceat. Si etiam contuſio adſit, vena ſecanda, ne inflammatio accedat.

Coſtis in locum ſuum reductis natura quidem ſponte callum generat: cui, vt ſubueniatur, emplaſtrum aliquod ad fracturam oſſium conueniens imponendum, inter quæ & hoc valdè celebratur:

℞. Puln. myrtill. roſar. rubr. ana Vnc. i. *farin. hordei, orobi, lentium, fabarum, maſtich.* ana Drach. ii. *cupular. glandium, nucum cupreſſi, cortic. granat. balauſt.* ana Vnc. ſem. *hypociſtid. acacia, cortic. thuris, ſang. draconis. terra Lemnia, aloës, myrrh.* ana Drach. ii. *olei myrtin. roſac. omphacini*, ana Vnc. ix. *Ceræ* & *terebinth. claræ*, ana ℔. ſem. Fiat Emplaſtrum.

Nonnulli in morbi progreſſu faſcias aquâ roriſmarini imbuunt, quam efficaciſſimam in oſſium fractura eſſe ſcribunt.

Si caro humida & flaccida ſit, medicamenta, antea propoſita imponenda, & locus faſciis ac plagis conſtringendus, vt caro oſſi conjungatur.

Diæta.

Victus ſit in principio tenuis & talis, qualis in aliis acutis requiritur. Æger quieſcat, non tuſſiat, non ſternutet, quantum poteſt, non loquatur multum, non rideat, non iraſcatur. Vide Hippocratem, 3. *de artic. t.* 54. & ſeqq. & Galenum, *in comm.*

Sunt & alia interdum coſtarum vitia. Quandoque numerus variat, refértque Columbus, *lib.* 1. *anat. c.* 19. ſe aliquando coſtas tantùm vndecim inueniſſe, &, *lib.* 15. aliquando 25. & 26. Aliquando duas aut tres connexas idem, *lib.* 15. obſeruauit. Coſtas etiam in notatu dignum tumorem excreuiſſe vidit, *ibid.*

CAPVT XXVI.

De Mucronata cartilaginis Prolapſu.

ANtequam à morbis pectoris digrediamur, noui, & ab aliis non explicati morbi facienda mentio, nimirum Mucronatæ cartilaginis Prolapsûs, quem peculiari libello Baptiſta Codronchius deſcripſit. Ex eo ergo, quæ ad rem facere videbuntur, hoc loco afferemus.

Nomen & natura morbi huius.

Scribunt autem quod in Italia hunc morbum vulgo appellent animæ, aliqui verò officuli vel ſurculæ caſum, & linguâ materna *l' anima caduta*: ipſe autem mucronatæ ſeu xyphoidis cartilaginis prolapſum, procidentiam, depreſſionem, plicationem & flexionem appellat. Primam appellationem peritiſſimus Mercurialis in quadam epiſtola ad Codronchium miſſa improbauit, eò quod ignari homines partem hanc affectam animam appellauerint, tanquam ſit quoddam animæ domicilium, quo deſcendente ſimul anima ipſa cadat, & eo reſtituto, ſimul anima ad propriam ſedem redeat; quod ſanè eſt merum figmentum. Ipſe verò putat, vulgus ideo forſan hanc partem animam nominâſſe, quod apta ſit, animam ex corporibus eximere, ob anguſtias & ingentia mala, quæ excitare ſolet, cùm ad infernas partes labitur; vel potius vocaſſe hanc partem animam, ob ſitum aut ob ſimilitudinem. Cùm enim populares nucleos fructuum, qui in medio ipſorum ſunt, animas vocent, videntes hanc partem in corpore noſtro medium ſortitam eſſe locum, illi animæ nomen indiderunt. Vel quoniam opinati ſunt, hanc partem eſſe ſimilem aliquibus fructuum nucleis, vt amygdalis. Ipſe verò Codronchius gratia facilioris doctrinæ hunc affectum Mucronatæ cartilaginis prolapſum nominat. Galenus enim & cum eo omnes Anatomici teſtantur, à natura procreatum eſſe in pectore os quoddam, à Græcis ξίφος appellatum; pro ſtabiliendis illis coſtis, quæ orbiculatim thoracis amplitudinem efformant, & vt propugnaculi vicem gereret. Ex hujus ergo oſſis una parte exoritur cartilago quædam longa & triangularis, quæ etſi aliquando bifida, geminaque occurrat, vt plurimum tamen acuta, vt gladij mucro, ſpectatur, cui multa fuerunt impoſita nomina. Nam Græci Xyphoidem appellant, eò quod enſis imaginem referat, vt teſtatur Galenus, 7. *de vſu part. cap.* 21. Alij mucronatam cartilaginem, quod ad gladij mucronis formam accedat, & Iuniores clypealem, gladialem & enſiformem nuncupant. Quidam & malum Punicum, eò quod balauſtij formam gerere videatur. Et nonnulli epiglottalem, ab imagine operculi laryngis, huic cartilagini ſpecie non admodum abſimili, vocare voluerunt. Sed quod ad formam gladij ſeu enſis, ſi rem, vt eſt, conſiderare velimus, multò melius ac verius totum pectoris os pugionis Hiſpani ſpeciem præ ſe ferre apparet. Nam primum os, ſeu prima oſſis pars, rotundæ pugionis parti reſpondet, quam minimus digitus apprehenſione tangit, & vulgò dicitur enſis pomum. Secundum, vel ſecunda oſſis pars, reſpondet illi parti, quam tota manus complectitur, & capulum ſeu manubrium nuncupatur. Tertium os, vel tertia oſſis pars, vnà cum ipſa cartilagine reliquæ parti pugionis aſſimilatur, & ideò vniuerſam hanc oſſium ſtruem nonnulli xyphoidem ab enſis imagine vocarunt. Amatus Luſitanus, *cent.* 3. *cur.* 93. *in ſchol.* refert, in diſſectione corporum cognouiſſe cartilaginem hanc à natura perforatam eſſe, quod tamen alij Anatomici ſilentio prætereunt. ξίφος. Cartilago mucronata.

Cùm autem nulla pars ſit in homine, quæ non ſit ob aliquem vſum à natura facta; aliter enim ſuperuacanea eſſet, & potius abſcindenda, quàm optanda, teſte Galeno, *lib.* 17. *de vſu part. cap.* 1. ideo exquirendum, quem vſum, quamve actionem habeat in corpore hæc cartilago. Galenus, *lib.* 6. *de vſ. part. cap.* 3. *lib.* 7. *cap.* 21. ait, hanc cartilaginem eſſe factam, vt ſit propugnaculum oris ventriculi, & partis ſepti tranſuerſi, quæ illic eſt, vt & cordis ſimiliter. Quam tamen ſententiam Realdus Columbus, *lib.* 1. *de re anatom. cap.* 20. refellit, eo quod pars hæc in ſiniſtro latere à ventriculi regione plurimum diſtet. Et ipſe exiſtimat, hanc membranam eſſe progenitam, vt cordi præſit, & ſeptum tranſuerſum muniat. Iohannes Valuerda, *lib.* 1. *ſua anatom. cap.* 161. aliam habuit ſententiam, hanc videlicet partem eſſe munimen anterioris partis jecoris, ac ventriculi. Quidam celebris ac doctiſſimus noſtræ ætatis Anatomicus arbitratur, xyphoidem jecori tantum ſuperſtare, & à ventriculi orificio ſuperiore longiſſimè diſtare. Veſalius ſcribit, hanc cartilaginem ſubditarum illi partium eſſe propugnaculum, quæ vero partes ei ſubjiciantur non explicat. Videre tamen ſe non poſſe ſcribit Codronchius cur cartilago hæc à loco ſuo dimoueri ac ſitum mutare non poſſit. Nam quamuis dura ſit, aliis partibus collata, eſt tamen mollis præ oſſibus, ita vt flecti, ac ſedem ſuam valeat mutare, quamuis non ſine aliquo labore, vt animaduertit Columbus. Et ſicut epiglottis, quæ tota eſt cartilaginea, curuatur & inflectitur, cum eſculenta ac potulenta deglutiuntur, & illis cedit in ventriculum demiſſis: ita huic parti, cùm ſit ejuſdem naturæ ac ſubſtantiæ, non repugnat, vt ipſa quoque poſſit flecti, ac deprimi. Imò fuit ſententia Nicoli, *in ſerm.* 7. & Piccolominei, hanc cartilaginem à ſummo rerum omnium Opifice in humano corpore factam eſſe, non ſolùm ad tutelam ventriculi, verùm etiam ob motum ipſius, id eſt, vt cedat motui ac dilatationi ventriculi, qui cum copia alimentorum turgeſcit,

geſcit, jecur antrorſū, ſimulque ſurſum propellit, adeò vt ex his grauiſſimis viris pateat, membranam hanc eſſe mobilem ac flexibilem. Præterea Excellentiſſimus Flaminius Rota, Bononienſis Medicus & Anatomicus apprimè peritus, in hanc venit ſententiam, hanc cartilaginem non poſſe quidem luxari propriè dicta luxatione, ſed luxatione impropriè acceptâ, id eſt, depreſſione ad inferiora. Verùm vnuſquiſque in contrectandis hypochondriis exercitatus, ſi voluerit, & occaſio ſe obtulerit, hujus cartilaginis depreſſionem facili negotio percipere poterit extremâ ac interna digitorum parte, in qua quidem ſenſus tactus maximè viget.

Qualis ſit morbus. Morbum autem iſtum Bapt. Codronchius refert inter morbos in compoſitione ſeu mala conſtitutione ad vitiatum ſitum, ſiue etiam deprauatam figuram pertinentes. Nam cartilago compreſſa ſitum variat, & figuram, quamuis hæc morbi differentia potius ad partes inſtrumentales ac oppoſitas videatur attinere, nec morbo tantùm in compoſitione laborat iſta pars, verùm etiam intemperie compoſita cum materia affici poteſt, vt quando à frigido ac humido ſucco irrigatur, qui ſaltem eſt cauſſa antecedens, ſeu mediata ipſius depreſſionis. Nam ſic affecta ex quacunque leui occaſione ac vi illata poteſt à ſua ſede moueri. Non eſſe autem morbum in ſolutione continui, docet. Nam cum pars ſit dura, non niſi cum magna difficultate poteſt ſolui illius vnitas. Eſt enim ſubſtantia quædam media inter oſſa & ligamenta, oſſibus tantò mollior, quantò ligamentis durior, propterea nulla ratione frangi poteſt, cum vbique ſua mollitie cedat, neque adeò reſiſtat, ſicut oſſa faciunt, præterquam quod ſoluto continuo minimam læſionem ſubjectis partibus impertiret.

Cauſſa.

Cauſſa manifeſta. Cauſſæ prolapsûs ſiue depreſſionis hujus cartilaginis & obſcuræ & manifeſtæ eſſe poſſunt. Manifeſtæ ſunt illæ, quæ extrinſecus fiunt, vt ſunt caſus, ictus, violenta ac incongrua corporis extenſio, diſtorſióve aut peruerſio nimia totius corporis, vel inordinata circumuolutio, vel etiam, vt aliqui volunt, moleſta ac magna tuſſis. *Obſcura.* Obſcuræ verò cauſſæ ſunt illæ, quæ ab intrinſeco principio ortum habent, vt eſt hùmor vel tenuis, vel lentus ac craſſus circa ipſam coaceruatus, qui ipſam laxando facit, vt ex leui quapiam occaſione deprimatur, ſicut vſuvenire nouimus vertebris ſpinæ, quæ propter deſtillationes irruentes ad ipſas facilè laxantur.

Quæ partes in hoc morbo afficiantur. Ex hujus ergo cartilaginis mutatâ figurâ ſubjecta membra, ventriculum, jecur, ac ſeptum tranſuerſum, vel cor etiam, ſed mediante diaphragmate, aut ore ventriculi, premi & lædi, atque hinc aliqua ſymptomata excitari poſſe ſtatuit. Et quoniam cum Realdo Columbo nonnulli alij affirmant, ventriculum vel ventriculi partem ſuperiorem lædi non poſſe à mucronata cartilagine, eò quod pars hæc ab illa valde abſit, vt omnis (ſi fieri poteſt) remoueatur ſcrupulus, reſpondet, poſſe conſiderari ventriculum duplici reſpectu; *Ventriculus dupliciter conſideratur.* primò vt eſt pars corporis mortui, ſecundò, vt eſt pars corporis viuentis. Si priori modo conſideretur, hi viri pertiſſimi vera fatentur; ſi ſecundo, facilè hallucinari potuerunt. Nam cum partes vita & motu priuatæ concidant & contrahantur, & illæ præcipuè, quæ in viuente turgere ſolent, idque eueniat potiſſimum in hominum cadaueribus, qui vel ex longo morbo extincti ſunt, vel poſt mille tormenta & ærumnas in carceribus toleratas morte violenta perimuntur, ibi non eſt mirum, ſi eorum ventriculi tum Anatomicis videantur valde diſtare à mucronata cartilagine: qui tamen cum in ſanis ac viuentibus craſſi ſint, & cibo vt plurimùm repleti turgeant, ſuperiùs elati adhærent, vel propinqui ſunt mucronatæ cartilagini. Quare fuit rectè ſcriptum à præclariſſimis illis viris, hanc cartilaginem non ſolùm ob munimen ventriculi, verùm etiam ob motum illius procreatam eſſe, vt ſcilicet cederet motui ac dilatationi ventriculi ex alimenti copiâ turgentis. His adde illud: Quo ablato & alterum aufertur, & eo poſito alterum exiſtit, illius quidem cauſſam eſſe fateri debemus: ſed eſt obſeruatum, nonnulla ſymptomata ventriculi, potiſſimum cum deprimitur iſta cartilago, fieri, ac nullo remediorum genere poſſe profligari, & reſtituta cartilagine quamprimùm aboleri: quis ergo negare audeat, horum cauſſam eſſe hujus cartilaginis procidentiam? Addit porrò, Neque verò ex imperitia vel auaritia aliquorum hominum ſtatuere debemus, eſſe hunc morbum fictitium, & inuentum duntaxat pro extorquendis hominum pecuniis, ſed potiùs horum imperitiam ac auaritiam redarguere & Deum omnium bonorum largitorem laudare, ſummáque gratiarum actione proſequi, qui dignatus ſit, hunc fortaſsè antiquum, ſed non cognitum morbum nobis patefacere. *Error nullorum.* Codronchius quidem non ſolùm concedit, aliquando accidiſſe, & accidere etiam poſſe, vt ex nequitia, vel imperitia aliquorum, qui violenter, vel quando opus non eſt, illam partem contrectant, vbi morbi non ſunt, morbi fiant, & vbi ſunt, augeantur, potiſſimúmque, ſi ab alia cauſſa ortum habeant. Verùm etiam hanc rationem, ab Excellentiſſimo quodam viro adductam, ſuam firmare potius opinionem exiſtimat. Nam ſi hæc cartilago, cùm ſit ſenſus expers, dolore affici non poteſt, & ea malè ab iſtis tractata, vel vicinitatem jecoris, vel diaphragmatis, aut diaphragma & jecur, vel etiam os ventriculi, conſenſus ratione afficitur, & varia ſubſequuntur ſymptomata, cùm ea fieri non poſſint, niſi partes eæ vim huic cartilagini factam recipiant, & illi vicinæ ſint; videre ſe non poſſe ſcribit, cur ab aliqua externa cauſſa vel interna allata huic parti læſione, ac vi pariter earundem partium ſymptomata varia non ſubſequantur.

Symptomata ac ſigna.

Symp. ac ſigna. Symptomata verò, quæ ſequuntur prolapſum hujus cartilaginis, plura recitat. Primùm enim vbi cibus receptus, præſertim durioris ſubſtantiæ, & non admodum dentibus fractus, ad os ventriculi peruenit, ob preſſionem cartilaginis anguſtius factum, aliqualem dolorem parit, & ægrè ad ventriculum pertranſit, ſæpiúſque euomi conſueuit. Virtus enim expultrix, percipiens læſionem cartilaginis, irritata inſurgit, vt noxium expellat, in quo conatu frequenter alimentum ipſum rejicit, deinde laborantes pondus quoddam & ſæpe dolorem, circa ventriculi regionem percipiunt, potiſſimùm poſt aſſumptum cibum. Præterea cùm appetentia ſit oris ventriculi propria functio ex Galeno, *2. aph. comm.* 20. & *1. de rat. victus in acut. comm.* 18. ſi hæc pars à cartilagine mucronata prematur, ac lædatur, fit, vt appetitus ipſe imminuatur, vel ferè aboleatur: & quoniam cartilago hæc reclinata aliquam etiam vim infert diaphragmati, hinc inſurgit aliqua ſpirandi difficultas, qua ægrotantes potiſſimùm laborant, cum mouentur, vel altiora loca, vt ſcalas & montes aſcendunt. Quemadmodum enim ſeptum tranſuerſum à ventriculo & jecore, vel etiam liene, cum maximo tumore laborant, premi poteſt, & difficilem reſpirationem excitare, vt ſcriptum reliquit Galenus, *lib. 2. de difficult. reſpiration. cap.* 10. ita etiam illo à mucronata cartilagine preſſo idem ſymptoma oriri ſine dubio poteſt, quamuis id nec à Galeno, nec alio quopiam fuerit animaduerſum. Quod ſi cartilago hæc jecur ipſum comprimat, cùm ex hac compreſſione & coarctatione non poſſit bilioſus ſuccus

ad propria loca tranſmitti; per vniuerſum corpus diffunditur, ac regium morbum excitat: & cum ſæpenumero ex morbis morbi fiant, ſi inappetentia, vomitus & regius morbus diu perſeuerauerint, in atrophiam vel cachexiam incidunt; in illam ratione priuationis alimenti, in hanc verò cauſſa vitioſi alimenti. Præter enarrata mala, ſi laborantes ſurſum brachia extendant, vel in lecto ſupini jaceant, ingenti vel majore dolore circa præcordia afficiuntur, in reliquis ſunt anxij, ac loco ſtare neſciunt, vigiliiſque valdè moleſtantur. Non eſt autem neceſſarium, vt omnia commemorata ſymptomata in ſingulis hiſce ægrotantibus reperiantur; ſed alia in aliis, modò intenſiora, modò leniora, pro majori vel minori cartilaginis depreſſione ac læſione illata.

Prognoſtica.

[...]gnoſtica. Cartilago mucronata, ſicut & cæteræ cartilagines, ſi præſcindatur, non recreſcit : & ſi diſſipatur, nunquam reparatur, vel ſolideſcit auctore Ariſtotele, *lib. 3. de hiſt. animal. cap. 8.* & *lib. 2. de part. animal. cap. 9.*

Mulieres conſueuerunt magis hoc morbo laborare, quàm viri; cùm in iis mucronata cartilago ſit minus dura, habitúque ſint humidiore, & excrementis potiſſimùm frigidis abundent.

Hæc cartilago depreſſa à principio facili negotio ad propriam ſedem reſtituitur: ſin autem depreſſio negligatur, ac diu ita perſeueret, ratione duritiei partis maxima cum difficultate ad ſitum reduci poteſt.

Curatio.

Ideo operæ pretium eſt, quamprimum operam dare, vt ad naturalem ſitum extollatur; quod pluribus rationibus effici poterit. Nam ſi adeſſet in corpore humorum abundantia, vel humores ad partem affectam fluerent, antequam manus intrò adhibeantur, plenitudo auferri, vel ſaltem imminui, & fluxio aliò deflecti ac inhiberi debet.

[Ratio . . . cartilaginem re[...]endi mo[...]]

1. Igitur peritus artifex ventrem faſcia ſurſum verſus deuinciat, & ab vtroque hypochondrio ſubtus coſtas inchoando partes illas manibus comprimat, vt impulſu turgentium partium cartilago depreſſa ad locum proprium redeat: à quâ tamen curatione abſtinendum in mulieribus grauidis. Nam ſine manifeſto abortûs diſcrimine minimè adhiberi poteſt, vt contigit annis elapſis vxori cujuſdam. Equiſonis prægnanti, quæ cum febre tertianam imitante cum quibuſdam ventriculi perturbationibus afficeretur, à quodam pro reſtituenda cartilagine ad locum ſuum, poſthabita omni fœtus cuſtodia, ſupra ventrem arctiſſimè vincta altero die partum abegit, & ſequenti nocte ipſa obiit: & acceſſitus Codrochius, vt opem huic mulieri ad interitum properanti afferret, audiens ex viri hujus audacia & inſcitia fœtum mortuum excuſſum eſſe, & videns miſerrimam illam fœminam jam interemptam eſſe, non potuit non maxima animi ſui moleſtia hanc dementiſſimam temeritatem deteſtari, & ſimul cogitare & perquirere, an verum eſſet, cartilaginem hanc præter naturam deorſum prolabi poſſe, & ſi procidat, quæ ſymptomata ac mala excitare poſſet, & tandem, quænam eſſet germana ac tuta hujus procidentiæ cura, quam pluribus modis fieri poſſe poſtea cognouit, quorum vnus jam explicatus.

2. Cui ſuccedit alter, quem ægrotus ipſe propriâ induſtriâ aſſequi poterit, ſi videlicet rem aliquam grauem ac ponderoſam, quantùm ferre valet, manibus ſtrenuè capiat, tantùmque extollat, vt à terra magis diſtet, quàm capitis ipſius ſummitas, & ſic eam ſublimem ſumma vi tenens ſe hinc inde aliquantiſper, modò ad dextram, modò ad ſiniſtram vertat.

Cùm tamen non omnes, & potiſſimum mulieres, ob virium imbecillitatem id efficere poſſint, ſuccedat

3. tertia ratio curandi, & eſt, vt artifices manibus cartilaginem lapſam leniter côtrectando eleuent, & ad naturalem ſedem reducant, ad quod præſtandum inueniuntur plures mulieres peritæ, quàm viri; cuius rei hanc eſſe cauſſam ait Excellentiſſimus Maſinus, (quem vnum inuenit in tanto Medicorum numero, qui hanc fieri depreſſionem ac morbum aſſeruerit) quoniam mulieres crebriùs ab hac ægritudine capiuntur, & ob verecundiam & honeſtatem libentiùs mulierum, quàm virorum manibus ſe committunt. Hinc vſu euenit, vt mulieres ob magis frequentem operationem & vſum periciores, & magis idoneæ fiant.

Quod ſi his tribus expoſitis modis cartilago non poſſit ad naturalem ſitum reſtitui, fortaſſe non erit ſine fructu, ſuprà regionem hujus partis apponere cucurbitulam ſuperius perforatam cum leni tamen flamma. Nam cum ventoſa habeat inſignem vim ſurſum trahendi, rationi conſonum eſt, vt & hanc delapſam partem ſurſum eleuet ac trahat: cùm tamen aliquantiſper cucurbita manſerit, non vi auferatur, ſed aperto foramine permittant, vt per ſe remoueatur. Antequam verò miniſtri hujus cartilaginis reſtitutionem aggrediantur, vt facilius id conſequi poſſint, cùm ea pars, vt ſæpe dictum, ſit duriuſcula, regionem totam ſuperioris partis ventriculi illinere ſolent vel butyro ſolo, vel butyro & oleo amygdalarum dulcium, quibus aliqui parum croci adjiciunt, quod faciendum ipſe magis probat, cum prolapſus eſt factus ab aliqua cauſſa externa, quàm cum ab interna, in quo caſu magis exſiccatione egemus, quàm humectatione. Si tamen id fiat, vt faciliorem aditum manui præbeat, vt videlicet cutis muſculi huic cartilagini ſuppoſiti à linimento laxati manûs contrectationi magis cedant, id ſe non improbare aſſerit, dummodo parcè fiat. Quod ſi prolapſus ſit antiquus, & qui ſpatio temporis callo ferè obduruit, adhibenda ſunt, quæ molliant, laxent, & partem extenſioni aptam efficiant, vt eſt fotus cum decocto maluæ, althéæ, fœnigræci, atque id genus aliorum, atque ſiue fiat ſpongiâ, ſiue aliquo inſtrumento molli, parum refert.

Cartilagine in propriam ſedem repoſitâ, inſurgit alia indicatio ipſam firmandi & roborandi, ne amplius prolabatur, ſed in ſua ſede conſtanter firmitérque conſiſtat, quod facili negotio perfici poterit, ſi locus affectus aliquibus vicibus foueatur ſpongiâ aliave re ſimili madefacta in vino nigro parum auſtero, in quo maſtix, thus, abſinthium, balauſtia, roſæ rubræ, nuces cupreſſi, & id genus alia ebullierint, & poſtea admoueatur ſequens Ceratum. *Cartilaginis firmandi ratio.*

℞. *Maſtich.* Vnc. ii. *ladan.* Vnc. i. *rad. biſtort. nuc. cupreſſ. medull. interioris thur. roſ. rubr. balauſt.* an. Vnc. ſem. *corall. rub.* Scrup. i.

Miſce & cum *pice nauali* ac *terebinth. q. ſ.* f. l. a. Ceratum, quod per 6. vel 8. dies parti adhæreat. Nec laudandos cenſet illos, qui cerati vice albumen oui apponunt, quoniam nimis refrigerat, quod in parte adeò frigida vitari debet.

Atque iſta è Baptiſta Codrochio proponere libuit, quæ Lectori perpendenda & cum experientia conferenda relinquimus, atque hoc etiam conſiderandum damus, an non affectus, quem Germani *das Vvehethun* nominant, cujus ſupra, *c. 21. de luxat. vertebrarum dorſi*, mentionem fecimus, quandoque etiam ad hanc cauſſam referri poſſit.

LIBRI SECVNDI PARS III.

DE SYMPTOMATIBVS, quæ pulmonibus & thoraci accidunt.

PROOEMIVM.

POSTQVAM præcedente parte huius libri [illegible] morbos, qui pulmones & thoracem infeſtare ſolent; reſtat, vt jam Symptomata, quæ iiſdem accidunt, ſubjungamus. Et quidem primò Actiones læſas quod attinet, cùm pulmones cum aſpera arteria & thorace reſpirationis organa ſint, ſimúlque voci & ſermoni in homine formando inſeruiant; dicendum 1. de Reſpiratione læſa; quò pertinet Aſthma, & Suffocatio ac Strangulatio, 2. de Vocis & Locutionis vitiis, 3. de Tuſſi, item Conuulſione diaphragmatis, quæ ad Motus ſymptomata pertinet, 4. Dolore lateris & pectoris, qui etiam inſigne eſt in pectore in ſenſu Tactus ſymptoma.

Qualitatis mutatæ, quæ in ſenſus incurrant, ſymptomata hîc non dantur. In Excretis verò eſt Sputum, & Puris ac ſanguinis, Grandinis, Calculorum ac Vermiculorum è pectore ejectio, de quibus ordine dicemus.

CAPVT I.

De Reſpiratione læſa in genere.

Reſpiratio læſa in genere.

RESpiratio, Græcis ἀναπνοὴ, motus eſt pectoris & thoracis, quo aër attrahitur in pulmones & expellitur. Et quidem pulmones naturali vi, vbi aëris attrahendi vel expellendarum fuliginum neceſſitas percipitur, dilatantur & contrahuntur: quod vt commodè præſtare poſſint, & locum, in quo moueantur, inueniant; facultas animalis ſimul cum pulmone thoracem dilatat & contrahit, pulmoníſque & thoracis motus in vnum finem conſpirant. Ideoque etiam hic motus non planè liber eſt & voluntarius, ſed παθήμασι & neceſſitatibus corporis ſubjectus; & thoracis motus naturæ vrgenti cedit. Qui enim motus voluntarius & planè liber eſt, is nullum tempus, nullam menſuram præſcriptam habet. Cohibitum autem ſpiritum ducere iterum cogimur; cum ſuffocatio vrgeat, quam natura reformidat.

Suffocatio ſerui barbari.

Peculiare enim quiddam fuit, quod de ſeruo Barbaro refert Galenus, *2. de motu muſcul. cap. 6.* qui cohibito ſponte ſpiritu ſeipſum ſuffocauit; cum alioquin natura ſuperior tandem ad reſpirandum impellat.

Reſpiratio autem duobus motibus perficitur; inſpirationis ſcilicet & exſpirationis. In inſpiratione pulmo & pectus dilatatur, & aër attrahitur. In exſpiratione pulmo & thorax contrahitur, & aër fuliginoſus expellitur. Inter hos duos motus duæ intercidunt quietes; ſicut in pulſu inter ſyſtolen & diaſtolen. Differentia tamen hîc quædam eſt inter pulſum & reſpirationem.

Differentia inter pulſum & reſpirationem.

Quia enim pulſus planè naturalis eſt, motus ille eſt continuus & non interruptus, niſi quod duæ quietes inter ſyſtolen & diaſtolen intercedunt: quia verò ad reſpirationem etiam facultas animalis concurrit, nonnihil pro arbitrio noſtro hic motus regi, & interdum aliquandiu differri poteſt.

Tria autem ad reſpirationem naturalem concurrunt: 1. Facultas mouens. 2. Organa reſpirationi inſeruientia, quæ ſunt pulmones diaphragma, thorax variis muſculis inſtructus & agitatus, trachea, quæ via eſt, per quam aër ingreditur, & egreditur; quò pertinent & nares ac os & fauces; quæ ipſa etiam aëri tranſitum permittunt. 3. Vſus, qui eſt caloris in corde temperatio, ſpirituúmque generatio. Ideo enim fit reſpiratio, vt cordis calor ventiletur, & in ſtatu naturali conſeruetur, cordiſque actiones rectè perficiantur.

Quibus fortaſſe quartum addere licet, ipſum aërem qui inſpiratur. Is enim ita diſpoſitus ſit neceſſe eſt, vt calorem cordis ventilare & refrigerare poſſit; ſi verò is ſit craſſus, fuliginoſus, qualis eſt in quibuſdam cauernis, aut ſi nimis æſtuoſus, ad refrigerandum ineptus eſt, & quandoque ſuffocationem inducit.

Ratione autem organorum reſpirationis quædam differentia eſt, & εἰσπνοὴ alia eſt ἀβίαστος, cujus inſtrumentum eſt diaphragma; alia βιαία, quæ à muſculo fit in ſummis ſcapulis ſito, & ab interna intercoſtalium parte. Sic ἐκπνοῆς ἀβιάστου inſtrumenta ſunt muſculi circa abdomen; βιαίας autem externa intercoſtalium pars. Nerui, qui ad diaphragma pertingunt, inter 4. & 5. vertebram ceruicis prodeunt, qui ad intercoſtales muſculos & thoracis vertebras progrediuntur. Atque hæc ad naturalem inſpirationem neceſſaria ſunt, quæ ſi lædantur, reſpirationem lædi neceſſe eſt.

Eſt nimirum reſpiratio læſa pulmonis ac thoracis motus à naturali ſtatu deflectens, propter vitium aliquod in facultate mouente, organis reſpirationis, vſu mutato, vel etiam aëre, qui attrahitur, conſiſtens.

Reſpiratio quomodo lædatur.

Læditur autem reſpiratio, vel quia planè aufertur, quæ ἄπνοια dicitur, vel deprauatur, quæ δύσπνοια appellatur. Platerus tamen, nec incommodè, dyſpnœam omnem ad reſpirationis defectum ſeu diminutionem refert; deprauatam autem ſolùm reſpirationem appellat quando non rectè fit reſpiratio, vt dum eſt frequens, cita, vel interrupta; quò etiam ſuſpirium refert.

Ca[illegible] I.

Reſpiratio læditur 1. læsâ facultate; idque fit, vel cum facultas motrix per ſe læditur, vel per accidés, vbi eâ ſaluâ, ac ſpiritu animali præſente, aliundè in motu impeditur. Cum autem vis mouendi ſeu reſpirationem efficiendi & in pulmone & thorace conſiſtat, vtriuſque facultatis læſio perpendenda.

Pulmonis, præcipui reſpirationis organi, motus peculiari ejus vi perficitur, quæ ejus facultas, tam diu ſalua eſſe dicitur, quamdiu ejus temperies & calidum innatum ſaluum eſt. Ideóque læſa pulmonis facultas per ſe tantum dici poteſt, cum ejus temperamentum vitiatur, & calidum innatum deficit, id quod in phthiſicis & moribundis ſæpè accidit. Impeditur verò facultas pulmonis motrix, licet ſalua ſit, & ita per accidens læditur, & in operatione ſua impeditur, dum ſpatium, in quo liberè moueatur, non habet; id quod fit in pectoris anguſtia quacunque de cauſſa profecta, vt in gibboſitate, empyemate, hydrope pectoris, aut dum ab abdomine diaphragma comprimitur & ſurſum pellitur.

Thoracis verò motus ab animali facultate pendet, quæ per ſe equidem lædi propriè dici non poteſt; per ſe tamen lædi à Medicis dicitur, cum ſpiritus animalis, qui ad motum animalem neceſſarius eſt, deeſt, & cum ſpiritus animalis ad thoracis muſculos & diaphragma non influit. Fit autem hoc, vel quia non tranſmittitur, vel quia non recipitur, ipſiuſque influxus prohibetur. Non tranſmittitur, vel quia ſpiritus animalis deficit, vt in moribundis & in nimiis euacuationibus, & aliis cauſſis ſpiritus diſſipantibus; vel ejus influxus à cerebro non fit, vt in apoplexia & ſoporoſis affectibus. Non verò recipitur influens ſpiritus animalis propter vitium neruorum ſpiritum animalem ad muſculos thoracis & diaphragma deferentium. Etſi verò etiam ex ſexta & ſeptima conjugatione thorax neruos accipiat: tamen quia ſeptum tranſuerſum, cujus motus ad mediocrem reſpirationem ſufficit, neruos etiam à dorſali medulla inſignes vtrinque accipit, raro reſpiratio ſola & ſeorſim, citra aliarum actionum læſionem, neruorum ſextæ & ſeptimæ conjugationis vitio læditur,

læditur, ſed dorſali medulla & conjugationibus dictis ſimul læſis, quod non niſi circa exortum in cerebro fieri poteſt, vt in apoplexia, reſpiratio læditur. Nerui autem majores à dorſali medulla progreſſi, ſi ſeorſim afficiantur, id, quod in catarrhis eò decumbentibus, vt & intemperie frigida, vulneribus & tumoribus fit, reſpiratio ſeorſim læditur. Quò etiam referri poteſt ſpinalis medullæ ob luxationem, vulnera, vel alias cauſſas, vitium.

Per accidens verò læditur facultas & motus thoracis, inprimis ejus dilatatio, dum facultate integrâ, & ſpiritibus præſentibus motus impeditur, vel ob dolorem lateris & diaphragmatis, colli, abdominis, inteſtinorum, hepatis, ventriculi, aut harum partium vulnera, aut dum ob aquam, vel pus, vel ſanguinem in cauitate thoracis contentum, is liberè moueri non poteſt, & diaphragma comprimitur, vt liberè diſtendi nequeat, ab hepate vel liene tumente, aut flatibus & vaporibus in inteſtinis contentis. Vapores etiam vel flatus in abdomine collecti & circa diaphragma ſubſiſtentes illius liberum motum impediunt, & nunc reſpirationem difficilem, nunc ſuffocationis metum inducunt, quibus ſæpe & cerebri ac cordis alia mala accedunt, ob inſignem cum cerebro & corde diaphragmatis conſenſum, præſertim ſi materiæ magna ſit copia. Vapores autem hi à venis meſaraicis & hypochondriis, ventriculo, inteſtinis, interdum & vtero attolli ſolent. Viſcera quoque in abdomine circa ſeptum tranſuerſum appenſa, ſi obſtruantur valde, vel intumeſcant, pondere ſuo diaphragma infra trahendo illud liberè moueri non permittunt; id quod fit in hepatis obſtructionibus & tumoribus; quæ difficilis reſpiratio ſæpe diu hydropem præcedere ſolet. Ventriculus quoque cibo repletus eodem modo difficilem reſpirationem efficere ſolet; quod & ab ingeſtorum ciborum qualitate interdum euenit. Quod & in grauidis accidit ab vtero, qui diſtentus diaphragma comprimit, & difficilem reſpirationem efficit.

II. Ratione organorum læditur reſpiratio, dum aliquod in iis eſt vitium. Organa autem reſpirationis alia ad motum faciunt, vt pulmo, diaphragma, muſculi thoracis & abdominis; alia aëri ingreſſum & egreſſum permittunt, vt nares, os & fauces, larynx, aſpera arteria, ejúſque rami per pulmonem diſperſi, quique ad pulmonis ſubſtantiam pertinent.

Pulmonis ergo vitio reſpiratio impeditur, dum pulmonis aſperæ arteriæ anguſtiores, quàm par eſt, fiunt, nec ſatis dilatari poſſunt, dum ſcilicet obſtruuntur à catarrhis eò defluentibus, qui ſi confertim & ἀθρόως ruunt, Suffocatiui nominantur, & pituitoſo humore in iis collecto, à ſanguine eò effuſo, vt & pure, vel in pulmone collecto, vel aliunde effuſo grandinibus item, calculis & vermiculis; aut comprimuntur à pituita in læuibus arteriis & pulmonis ſubſtantia, vel tuberculis, vel aquâ in pulmone collectâ. Connexus etiam pulmonis cum concauo thoracis ſtrictior pulmonis motum liberum impedit, reſpirationémque difficilem reddit, quod nonnullis à primo ortu, aliis poſt caſum aut pleuritidem accidit. Si etiam pulmo à prima origine ſit minor, quàm par eſt, aliquod reſpirationi impedimentum affert. Faciunt etiam huc pulmonis vulnera & vlcera.

Diaphragmatis verò & muſculorum reſpirationi inſeruientium vitio fit reſpiratio læſa, dum diaphragma vel inflammatur, vel vulneratur, aut dum catarrhus, qui in muſculos intercoſtales lapſus eſt, ad diaphragma vſque etiam penetrat. Aut dum muſculi contunduntur, inflammantur, vulnerantur, vel exulcerantur, vt & muſculi abdominis, reſpirationi inſeruientes: aut ſi catarrhus in eoſdem muſculos decumbat.

Pertinet huc & coſtarum & vertebrarum vitium, dum vel franguntur, vel luxantur, ac thoracis motui obſunt.

Tandem inter thoracis vitia eſt hoc, ſi cartilagines thoracis, quæ ad motum faciliorem edendum pectoris circumferentiam conſtituunt, in oſſeam ſubſtantiam indurantur. Nam & tunc thorax ſatis dilatari nequit.

Partium autem, per quas aër tranſire debet, vitio, puta narium, oris & faucium, vt & tracheæ anguſtiâ, difficilis reſpiratio, imò ſuffocatio interdum induci poteſt. Quod fit, ſi nares vel à pituita, vel à tumore aliquo obſtruantur & obturentur, ſi tumor aliquis ſit in muſculis faucium, laryngis in tonſillis, vel columella delapſa ſit, vel ſi vertebræ ceruicis luxatæ viam hanc intercludant. Inprimis verò ſi aſpera arteria, & præcipuè ejus caput ſeu laryngis rimula vel obſtruatur vel adſtringatur & coarctetur, vel à quacunque cauſſa anguſtior reddatur. Quò pertinent & aſperæ arteriæ vulnera.

III. Ob vſum reſpirationis ſeu finem mutatũ, atque ita cordis vitio, reſpiratio læditur. Si enim ille non vrget, nulla aut quàm exigua fit reſpiratio: & quamdiu motus cordis ceſſat, tamdiu etiam ceſſat reſpiratio; quod fit in ſyncope & ſuffocatione vterina. Si verò vſus vrget, reſpiratio fit magna vel frequens & celer, id quod in febribus ardẽtibus accidit, & plurimæ reſpirationis læſæ differẽtiæ ab vſu & fine mutato proueniũt.

IV. Tandem etiam aëris, quem ſpirando attrahimus, vitio, reſpiratio lędi poteſt. Si enim is craſſus, caliginoſus, & fuliginoſus ſit, qualis eſt in quibuſdam cauernis, qualémque faciunt fumi, qui è carbonibus accenſis exhalant, vt & vapores è muſto & cereuiſia feruente, vſui non ſatis fit, adeò, vt etiam à tali aëre nonnullos ſuffocatos fuiſſe, compertum ſit. Ita in Cypro è venis chalcãthi fumus attollitur, qui hominẽ ſuffocat, teſte Galeno, *9. de ſimpl. med. facult. tit. de Chalcantho.*

Has cauſſas omnes vt in numerum redigamus, fit reſpiratio læſa. *Reſpirationis læſa.*

1. Ab inſigni intemperie & pulmonis corruptione. *Cauſſa* 1.

2. A pectoris anguſtia, quacunque de cauſſa profecta, ob quam pulmo & diaphragma liberè moueri & dilatari non poteſt. 2.

3. Ob defectum ſpiritus animalis, in moribundis, in apoplexia, & frigidis affectibus. 3.

4. Ob neruorum inſignium ad thoracis muſculos & diaphragma tendentium læſionem quamcunque, quæ ſpiritus animalis influxum prohibere poteſt. 4.

5. Ob dolorem in muſculis thoracis & aliis partibus vicinis, quæ reſpirationi quocunque modo inſeruiunt. 5.

6. A diaphragmatis motu impedito, ab aqua, pure, vel ſanguine in thoracis cauitate contento, vel à vaporibus, & flatibus ab inferioribus aſcendentibus, & circa diaphragma ſubſiſtentibus, ſeu viſcerum in abdomine obſtructione, diſtenſione & tumore. 6.

7. Pulmonis vitio, dum ſcilicet ejus arteriæ vel obſtruuntur quacunque de cauſſa, vel comprimuntur, aut dum pulmo pectori agglutinatur aut vulneratur. 7.

8. Diaphragmatis vitio, dum illud vulneratur, inflammatur, vel dum catarrhus in id decumbit. 8.

9. Muſculorum thoracem mouentium vitio, dum illi contunduntur, vulnerantur, inflammantur, exulcerantur, aut dum catarrhus in eos decumbit. 9.

10. A coſtarum & vertebrarum dorſi luxatione & fractura; vt & cartilaginum pectoris induratione. 10.

11. A muſculorum abdominis morbis, ob quos liberè moueri non poſſunt. 11.

12. A narium, oris, faucium anguſtiâ. 12.

13. A laryngis & aſperæ arteriæ obſtructione, compreſſione, vulneribus. 13.

14. Ab vſu mutato, qui varius eſt. 14.

15. Aëris quem inſpiramus, vitio, ſi is calori refrigerando & ventilando non ſit idoneus. 15.

Atque tot quidem ſunt reſpirationis læſæ cauſſæ. Verum enim verò plurimæ à morbis, quos jam explicauimus, vt & apoplexia, febribus, & ſimilibus dependent, atque ita de reſpirationis læſæ, curatione vnq in loco tractari non poteſt. Ideoque alios Medicos ſecuti, hîc

hîc ſaltem de ea reſpirationis læſæ curatione dicemus, quæ vulgò Aſthma vel Orthopnœa dicitur; deinde de Suffocatione & Strangulatione, quæ peculiares reſpirationis læſæ differentiæ ſunt.

CAPVT II.

De Aſthmate & Orthophnœa.

Aſthma. ASthma, Latinis Anhelatio, etſi interdum in genere & amplo vocis ſignificatu pro quacunque reſpiratione difficili & anheloſa quacunque de cauſſa profecta, ſiue cum febre, vel ſine febre accipiatur: ſtricta tamen vocis ſignificatione Hippocrati eſt ἆσθμα, hoc eſt frequens ſeu denſa & difficilis reſpiratio ſine febri, qualis eſt eorum, qui ex curſu & celeri exercitatione ſubſiſtunt; & quidem cum ſono, vt Celſus addit, à ſpiritu humorem in pulmone contentum diſſoluente. Quando verò malum eò vſque creuit, vt æger erecto corpore propter ſuffocationis metum reſpirare cogatur, ὀρθόπνοια appellatur. Imò, vt Galenus, *6. aphor. 46.* ſcribit, qui Hippocratem ætate ſecuti, affectionem quandam diuturnam, nonnulli ahſthma ſimpliciter, nonnulli quoque ὀρθόπνοιαν nominant, cum ſine febre æger continenter difficilem habet reſpirationem.

Vnde etiam Aſthma definitur læſa reſpiratio eáque denſa & frequens ferè, vt æger ſine anhelatione reſpirare nequeat, ſine febre plerumque ab anguſtia bronchiorum pulmonis proueniens. Quando malum (differt enim aſthma & orthopnœa ſaltem magnitudine) ita incrementum ſumpſit, vt æger non niſi erecta ceruice ſpirare poſſit, Orthopnœa nominatur.

Locus affectus eſt pulmo, & quidem ſecundum bronchia, id eſt, aſperæ arteriæ cartilaginoſas propagines per pulmones diſperſas, quæ ſpiritus via ſunt. Quanquam enim thorax & pulmo etiam ſuo modo ſatis dilatentur; tamen propter harum viarum anguſtiam ſatis aëris inſpirando attrahi non poteſt, vnde, vt quod magnitudini & ſufficientiæ deeſt, compenſetur frequentiâ & velocitate, frequens ac velox ſpiratio oritur.

Cauſſa.

Cauſſa. Etſi verò vt dictum, reſpirationis difficilis plurimæ cauſſæ ſint: aſthmatis tamen in ſpecie dicti duas tantùm ponit cauſſas Galenus, humores ſcilicet craſſos ac pituitoſos, & crudum tuberculum; quibus tamen adhuc vna atque altera addi poteſt.

Eſt nimirum proxima aſthmatis cauſſa anguſtia bronchiorum pulmonis, ſeu vſus auctus propter anguſtiam bronchiorum pulmonis. Anguſtia autem illa oritur, non à quacunque cauſâ, cum, vt dictum, aſthma ſit reſpiratio difficilis non quæuis, ſed anheloſa & diuturna ac curatu difficilis ſine febri, ab obſtructione vel compreſſione pertinaci. Vtrumque enim, obſtructionem & compreſſionem ſcilicet, efficiunt primo humores ſæpe craſſi & viſcidi, nonnunquam & tenues ac ſeroſi, ſed copioſi, deinde crudum tuberculum vel grando & calculi in pulmonibus hærentes. Quibus nonnulli & flatum craſſum addunt. Hæc enim ſiue intus bronchia pulmonum obſtruant; ſiue in ſubſtantia pulmonis; venis ejus & læuibus arteriis hærentes ea comprimant, anguſtiam efficiunt, & ita reſpirationi obſunt, vt poſtea, *quæſtione. 1.* dicetur.

Materia autem bronchia pulmonum ſeu obſtruens, ſeu comprimens, nunc in pulmonibus ſenſim colligitur, ob debilitatem & cachexiam illius viſceris, vt docet Auicennas, *3. can. fen. 14. tract. 4. cap. 3.* & bronchia obſtruit, quæ interdum etiam in calculum & grandinem induratur; nunc verò aliunde affluit. Fit hoc interdum à capite, cum catarrhi à capite lapſi in pulmonibus ſuſiſtunt; id quod vulgo frequentiſſimè fieri putatur. Verùm ego id rarius accidere puto, vt poſtea, *quæſt. 1.* dicetur, & frequentiſſimam aſthmatis cauſſam eſſe puto materiæ per venam arterioſam in pulmones effuſionem, dum ſcilicet circa hepar in venoſo genere crudi humores colliguntur, & per venam arterioſam in pulmones effunduntur, & bronchia pulmonis comprimentes reſpirationis difficilis & aſthmatis propriè dicti, mali ſcilicet diuturni & contumacis illius, cauſſa ſunt. Etſi enim in hydropicis humor ſeroſus ad thoracem penetrans reſpirationem difficilem efficere poſſit: tamen ea reſpiratio difficilis propriè aſthma non eſt, ſed ab hydrope, morbo primario, dependet. Et quidem ille humor, qui è venis per venam arterioſam in pulmones confluit, non ſemper craſſus eſt, ſed ſæpè tenuis & ſeroſus, qui in venis & arteriis collectus nũc motu corporis, nunc irâ, ſæpe verò ad aëris & tempeſtatis mutationes agitatus in pulmones irruit; vnde paroxyſmus ſæpe ſecundum Lunæ motum & quarto fere die exacerbatur. Non impoſſibile tamen videtur, vt humor etiam talis (cum arteriæ multo ſero abundent) per arteriam venoſam in pulmones infundatur. Eodem modo à crudo tuberculo oriri poteſt aſthma, non ſolùm in aſperis arteriis conſiſtente, ſed & extra eas conſtituto, eáſque comprimente. Et quidem ſi crudum tale tuberculum conſiſtat ſolùm in aſpera arteria, vel circa eam, tantum aſthma parit; ſin etiam circa leues, cor in conſenſum trahitur, & pulſus inæqualis efficitur, id quod in Antipatro factum refert Galenus, *4. de loc. affect. cap. vii.* Ideóque ſiue materia in læuibus arteriis conſiſtat, & aſperas comprimat, ſiue vtraſque pulmonis arterias obſideat; & aſthma, & inæqualitas pulſus inducitur.

Poſſunt quidem & alij tumores, qui ſuppurantur, reſpirationem difficilem efficere, vt non ſolùm Galenus, *4. de loc. affect. cap. 8.* & Aetius, *tetrab. 2. ſerm. 4. cap. 57.* docet, ſed & res ipſa loquitur; cum tum etiam bronchia pulmonis comprimantur: tamen ſi ſtrictè vocabulum aſthmatis accipimus, ea læſa reſpiratio aſthma non eſt; ſed cocto ac rupto abſceſſu ac pure per ſputum rejecto ceſſat; aſthma verò propriè dictum ſaltem ab humore craſſo & crudo tuberculo oriri docet Galenus.

Hiſce cauſſis nonnulli addunt etiam vapores ex vtero aſcendentes & flatus craſſos. Verùm etſi negandum non ſit, ab hiſce cauſſis interdum reſpirationem planè difficilem fieri: tamen quia illa ſubito inuadit, & citò ceſſat, aſthma propriè dictum non conſtituit. Ille flatus potius ad aſthma pertinet, qui ſe materiæ aſthmatis cauſſæ jungit, paroxyſmique autor eſt; cum ſcilicet humor craſſus à motu nimio vel alia cauſſa in flatum reſoluitur.

Quod autem flatui tribuitur, ſæpius rectiùs humori ſeroſo, vt modò dictum, tribuendum eſſet, cum is in ramis venæ cauæ majoribus quacunque de cauſſa feruens & motus ἀθρόως & confertim per dextrum ventriculum cordis in pulmones irruit, & aſperas arterias comprimit; quæ non infrequens paroxyſmi aſthmatici cauſſa eſt, ob quam æger difficili reſpiratione, ſæpe nulla cauſſa manifeſta præcedente, ſed imminente aëris aliqua mutatione & tempeſtate corripitur.

Affinis etiam eſt aſthmati illa difficilis reſpiratio, quæ à ſiccitate nimia pulmonis prouenit, ob quam pulmones ſatis dilatari ad aërem hauriendum non poſſunt; quam ſiccitatem inprimis metallici vapores inducunt, & propterea iis, qui metalla & mineralia tractant, familiaris eſt. Ita refert Heurnius, *de morb. pect. cap. 4.* typographo cuidam adeò ſiccatos fuiſſe pulmones, vt aridum pomum retulerint.

Differentia

Differentia.

ferentia. Aſthma aliud eſt recens, aliud inueteratum. Aliud eſt periodicum, quod per interualla redit, vbi ſcilicet materia interiecto quodam temporis interuallo vel confluit, ἀθρόως, id quod potiſſimum per venas fieri puto, vel paulatim antea in pulmonibus collecta moueri & agitari incipit. Hinc fit, vt præter cauſſas proximas antea enumeratas, etiam remotiores cognoſcendæ ſint, vt vitentur. Tales ſunt cibi flatulenti, aër craſſus ac nubiloſus, aëris caliditas aut frigiditas nimia, corporis & animi motus nimius.

Deinde aſthma aliud eſt grauius, aliud mitius. Si enim æger quidem difficulter reſpiret & anheloſus ſit, ſimpliciter aſthma appellatur. Si verò ita incrementum ſumat difficilis reſpiratio, vt æger non niſi erecta ceruice reſpirare poſſit, orthopnœa nominatur, vt antea etiam dictum.

Tertiò aſthma aliquando eſt etiam hæreditarium, habéntque nonnulli congenitam ad aſthma propenſionem, quæ ſita eſt in pulmonum laxitate quadam & debilitate ad recipiendum affluentes aliunde humores, vel etiam eos cumulandos apta.

Signa Diagnoſtica.

Imminentis aſthmatis ſigna ita tradit Aretæus, *lib.* 1. *de ſign. & cauſ. morb. diuturnor. cap.* 11. Morbi incipientis ſeu impendentis notæ ſunt huiuſmodi; grauitas pectoris, tarditas ad ſolitum opus, & aliud quodlibet agendum, in curſu & in accliui itinere difficilis & ægra ſpiratio, rauceſcunt & tuſſiunt, flatus in præcordiis atque eructationes præter rationem excitantur, vigilant, noctu parum & obſcurè incaleſcunt, nares acutas & ad ſpirationem paratas habent.

Malum autem præſens facilè ſignis ſuis pathognomicis cognoſcitur. Ægri nimirum plerumque ſine febri, de quâ poſtea, *quæſtione* 3. dicetur, & alia euidente cauſſa, quæ reſpirationem difficilem inducere poteſt, frequenter, vt ij, qui curſu velociore aut motu alio vehementi ſunt defatigati, &, ſi malum ſit vehemens, etiam erecta ceruice reſpirare coguntur. Et fit hæc reſpiratio læſa quandoque cum ſtertore & ſonitu, quandoque ſine eo, ideo quod materia quandoque hæret in bronchiis & aſperis arteriis, quæ dum ſpiritu diſploditur, ſonitus excitatur, aliquandoque extra aſperas arterias. Scribit tamen Iohannes Zechius. *Conſultat.* 18. hoc quidem vt plurimũ fieri, ſe tamen in quàm plurimis obſeruâſſe, reſpirationem, acceſſionis præſertim tempore, rarã & admodum tardam, longéque difficiliorẽ inſpirationẽ exſpiratione ipſa eſſe. Atque ipſe cauſſam huius rei hâc reddit, quod cum duo ſint reſpirationi inſeruientium inſtrumentorum genera, quorum alia aërem ſuſcipiunt, vt arteria cum pulmone, alia mouent, vt ipſe etiam pulmo cum thoracis muſculis: ſi accidat, vt non ſolum bronchia pulmonum, ſed & ipſa pulmonis ſubſtantia cum ſuis venis & læuibus arteriis afficiatur, facultáſque thoracem mouendi languida ſit, accidere, vt nec pulmones humore grauari, nec thorax facilè moueri & diſtendi poſſit. Quapropter tum natura non ſine labore & conatu maximo ac longiore temporis interuallo inſpirationem moliri poteſt; vnde etiam partes pectoris ſupernæ mouentur; quam inſpirationem ſublimem Hippocrates appellare ſolet, in qua obeunda, vt vires deiectas interpoſita quiete aliquã natura nonnihil reparare poſſit, inſpirationem alteram non admodum maturat & accelerat; & ipſa expiratio expeditior eſt inſpiratione, quoniam huius operis inſtrumenta ſine multo labore mouentur, & ferè ſponte ſua concidunt. Idẽ tamen, *conſultat.* 53. addit, reſpirationem hanc ſimul magnam eſſe. Cùm enim rara reſpiratio vſui non ſatisfaciat, ab vrgente poſtea neceſſitate coacta natura magnam pro viribus reſpirationem efficit; ita vt non ſolùm ſeptum tranſuerſum cum muſculis intercoſtalibus manifeſtè moueatur, ſed etiam muſculi ſuperiores omnes, ita vt ſublimis fiat appellata reſpiratio.

Quomodo autem aſthma à difficili reſpiratione, à virium imbecillitate, & calore magno in cordi diſcernenda ſit, docet Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 7. *Subiiciamus*, inquit, *aliquem omnes ſimul mouere muſculos, vt pectus vna cum ſcapulis manifeſtè ſubleuetur. In hoc opere ex tribus vnum aliquod conicere neceſſe eſt, aut virium imbecillitatem, aut viarum ſpiritui anguſtiam, aut vehementem in corde & pulmone calorem. Quamuis interdum duæ, ac nonnunquam (licet raro) tres quoque ex iam dictis cauſſis concurrere poſſint. Igitur vbi vires dumtaxat fuerint infirma, ad tria mouentium muſculorum genera venire, eoſque omnes ad motionem excitare ſolent, vno genere vehementer pectus mouere nequeunte, & propterea non ſolum diaphragma, ſed vniuerſi thoracis muſculi mouentur: motum tamen & ſenſum efficiunt, & propterea neque frequens omnino, neque raro omnino eorum actio exiſtit. At præterea thoracis dilatatio hautquaquam magna erit, nullaque ex ore fiet exſufflatio & ſpiritus ex ſolis naribus emitti ſolent. Quod ſi per inſpirationem narium pinnæ manifeſtè trahi videantur, id proſtrati roboris efficax indicium erit. Aucto verò in corde & pulmone calore, omnibus quidem thoracis muſculis peragitur quoque reſpiratio, ſed magna, velox, frequens vehemenſque percipitur, & præterea calidus exſufflando ſpiritus emittitur. Tandem qui ob viarum ſpiritus anguſtiam difficulter anheloſeque reſpirant, totum quidem thoracem magna ex parte & celeriter & frequenter dilatant, ſed neque exſufflare, neque calidum ſpiritum emittere conſueuerunt. Id enim acuti caloris eſt indicium.*

Cum verò anguſtia iſtã bronchiorum pulmonis quæ proxima eſt aſthmatis cauſſa, à pluribus, vt dictum, cauſſis prouenire poſſit, & eæ diſcernendæ ſunt. Vt verò de cauſſis, quæ reſpirationem difficilem in genere excitare valent, nihil dicamus, vt de pure vel ſanguine in ſpiritus vias illapſis, & aliis quæ ex ſuis locis patent: ſi à craſſis humoribus fiat aſthma, & iis quidem in pulmone collectis, ſenſim difficulter reſpirare incipit æger, eſtque difficultas ſpirandi continua. Si verò aliunde affluat materia, reſpiratio difficilis eodem modo continua non eſt, ſed per interualla infeſtat vel exacerbatur. Etſi enim aſthma, quod ob materiam in pulmone collectam excitatur, ob iram, aerem auſtrinum, & ſimiles cauſſas, exacerbari etiam poſſit: tamen in aſthmate, quod fit à materia aliunde affluente, exacerbatio illa longè manifeſtior eſt. *Signa cauſſarum.*

Exacerbatur autem hoc malum magis tempore autumnali & hyberno & noctu. Cum enim, vt Galenus, 6. *epidem. ſect.* 1. *text.* 15. docet, dies toti anno proportione reſpondeant, vt matutino tempori ver ſit ſimile, meridiei æſtas, veſperi autumnus, nocti hyems; pituita verò noctu moueri ſoleat: non etiam eſt mirum, aſthma, quod eſt morbus pituitoſus, noctu magis exacerbari. Siue enim humor aliunde affluat ad pulmonem, noctu is magis moueri ſolet, ſiue in pulmonibus congeſtus contineatur, nihilominus ibi agitatur, & proprietas qualitates intendens, vel ad maius ſpatium ſeſe extendit, vel vapores de ſe emittit, & omnino euidentia ſui exhibet indicia. Et quidem ſi materia à cerebro delapſa ſit, catarrhi ſigna adſunt: quod ſi catarrhus abſit, per venas materiam affluere indicio eſt, hepatíſque affecti ſignum tandem exhibet tumor pedum & cachexia. Ac ſi humor ille craſſus obſtructionem efficiat in bronchiis pulmonis, difficilis eſt reſpiratio cum ſonitu & tuſſi, malum quandoque etiam ceſſat vel remittit pituitã excretã; ſi verò pituita & humor in venis & pulmone hæreat, abeſt ſonitus & tuſſis & raro aliquid excernitur, ac malum pertinaciùs & diutiùs hominem exercet.

Quod ſi à crudo tuberculo ſit aſthma, æger ab initio, dum bene adhuc habere videtur, paulatim incipit difficulter ſpirare, accreſcitque deinceps quotidie anhelatio citra ſtertorem ac ſtrepitum. Quod ſi huiuſmodi tuberculum temporis diuturnitate calefactum, & tandem quandam coctionem recipiens, in abſceſſum mutetur, febris accedit, deinde rupto tuberculo pus vel puri ſimile quid exſcreatur, & pure euacuato fit reſpiratio leuior.

Grandinis, & calculorum ſigna anteà ſunt propoſita.

Si à ſiccitate pulmonis proueniat aſthma, præceſſerunt cauſſæ, quæ talem ſiccitatem inducere potuerunt, ſputum deficit, & macies totius corporis adeſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Aſthma etſi ſit morbus diuturnus, tamen paroxyſmos habet acutos, ob loci affecti nobilitatem, qui organum reſpirationis eſt, quo grauiter affecto homo diu viuere nequit; compertúmque eſt, nonnullos in platea ambulantes hoc malo ſubitò extinctos fuiſſe.

2. Iuuenes hoc malo difficulter liberantur, ſenes verò nunquam, ſed eos aſthma ferè comitatur vſque ad mortem *2. aph.* 40. Infantes autem ſuffocat, niſi maturis auxiliis ſiſtatur & auertatur.

3. Aſthma hæreditarium vix vnquam curatur.

4. Qui gibbi ex aſthmate aut tuſſi fiunt ante pubertatem, ij ſtatim moriuntur, *6. aph.* 46. Galenus, *in comm.* cauſſam refert in anguſtiam pectoris & tubercula ſpinæ intus annata, quæ ſi cruda & coctu difficilia ſint, hominem aſthmaticum diu viuere non ſinunt. Sin humida, quæ tandem ſuppurantur, tuſſi aliquando vexatos citò tandem ſuffocant & interimunt. Et quamuis aliàs calor circa pubertatem incrementũ ſumens multos morbos curare ſoleat: tamen calor hic gibboſitatem tollere non poteſt. Et quia adhuc pulmones incrementum ſumere ſolent; ſpina verò in gibbis ampliùs non creſcit, atque ita pulmoni creſcenti in anguſto pectore ſatis loci non datur; is non ſatis ventilari poteſt, calorémque natiuum ſuffocari neceſſe eſt.

5. Periculoſum valde eſt aſthma in febri acuta. Nam materia & cauſſa aſthmatis à calore febrili valde exſiccatur, & ad eiiciendum ineptior redditur. Multa quoque inſpiratione in febre ob calorẽ vehementem opus eſt, quæ ob anguſtiam pectoris, quæ eſt in aſthmate, fieri nequit. Materia præterea calore febrili agitata aſthma grauius reddit, & ſimul ob eam febris inualeſcit.

6. Aſthmate laborantibus cum tuſſi, ſi tuſſis ceſſat, difficultate reſpirationis aut perſeuerãte, aut increſcente, periculoſum eſt. Contumaciam enim materiæ, & virtutis expultricis debilitatem ſignificat.

7. Ad Aſthma inueteratum, ſi noua repentè acceſſerit influxio, quæ pulmones obruat, vt in catarrho ſuffocatiuo ſit, lethale eſt.

8. Aſthmatici ij maximè periclitantur, qui viribus ſunt infirmi. Citò enim ſuffocantur & in ſyncopen incidunt; cùm autem pulſus inæqualis admodum redditur, ægrum morti vicinum eſſe indicio eſt, & multò magis, ſi intermittat.

9. Poſtquam etiam aſthmatici difficulter reſpirant; vt omnes muſculi intercoſtales ſuperiores ſcapularum, & ipſæ ſcapulæ attollantur, periculoſum aſthma eſt. Virium enim imbecillitas, calor vehemẽs, & anguſtia partium reſpirationi inſeruientium adeſt. Ne tamen in præſagitione ex pulſu & reſpiratione Medicus decipiatur, videndum. Sæpiſſime enim, qui bonum pulſum habere videntur, ſubitò moriũtur, & ſuffocantur; & contrà, qui pulſum prauum habent, auxilio aliquo adhibito, aut flatu, vel ſeroſo humore diſcuſſo, ſubitò reſtituuntur. Idcóque ad cauſſam morbi, eius magnitudinem, aliáſque functiones attendere decet, non ad ſolam reſpirationem & pulſum reſpicere.

10. Aſthma nonnunquam in peripneumoniam mutatur, idque febre ſuperueniente cognoſcitur, nonnunquam in hydropem & cachexiam degenerat.

Indicationes.

Materia, quæ anguſtiæ bronchiorum cauſſa eſt, tollenda: quod fit euacuando eam: idque vt commodius fieri poſſit, eius craſſities, ſi adſit, attenuanda, viſciditas detergenda. Partes etiam materiam in pectus mittentes euacuandæ & roborandæ, & materia ad pectus ruens ab eo auertenda. Flatus ſi coniungantur, diſcutiendi; crudum tuberculum attenuantibus & exſiccantibus abſumendum. Pulmonis ſiccitas humectantibus emendanda. *Indica...*

Quæ tempore paroxyſmi facienda?

Et quidem tempore acceſſionis omnis danda opera, vt æger à præſenti periculo liberetur, nec ſuffocari permittatur. Hoc enim maximè vrget, & propterea ad hoc maximè reſpiciendum. Cum verò paroxyſmus è tribus cauſſis oriri poſſit, nimirum vel ex commota materia, quæ in pulmone quieta conſiſtebat, vel ex noua in pulmones affluxione, quam & flatus & vapor aliunde tranſmiſſus tertiò augere poteſt; materiam verò moueat corporis atque animi motus nimius, mora ſub radiis Solaribus, ad ignem, ſuppeditet autem & augeat ebrietas & crapula, vſus ciborum craſſorum & flatulentorum: initio perpendendum eſt, à quâ cauſſa paroxyſmus ortum habeat. Nam ſi à cauſſa ortum habeat, quæ præſentem antea materiam agitare ſolet, non ita opus eſt frictionibus, ligaturis, cucurbitulis & aliis reuulſionibus, ſed quiete potius, & iis, quæ materiam motam diſcutere poſſint. Si verò aliunde materia ad thoracem affluat, ſeu ex toto, ſeu ex aliqua parte, omni ſtudio laborandum, vt materia à pectore auerti & diſtrahi poſſit. Ergo tum æger corpore erecto, vt ſpiritui via, & dilatato pulmoni ſpatium maius detur, nullo modo ſupinus, ne conſidente ad dorſum thorace anguſtia augeatur, collocetur, pectore nudo, aut certè leuibus ſaltem veſtibus tecto, non verò onerato aut coarctato, in aëre temperato & ad frigidum declinante collocetur, & inutilium adſtantium importuna turba arceatur. Hinc magnæ frictiones, vt & ligaturæ, in partibus inferioribus inſtituantur, quæ humores ad ſuperiora ruentes reuellunt, eos verò, qui in pectore ſunt, non agitant. Si verò pectus & dorſum etiam fricare libeat, fiat id ſanè leniter, vt meatibus ſaltem dilatatis facilior fiat tranſpiratio, quæ reſpirationis defectum aliquo modo compenſare poſſit. Suppoſitoria quoque hîc indantur. *Quid tempore paroxyſmi faciendum.*

Clyſteres verò non admittit Ludouicus Septalius, cùm viribus proſtratis, & ſuffocationis periculo incumbente, commodè iniici non poſſint. Sed tamen vires nõ ſemper ita proſtratæ ſunt, vt clyſterem non admittant, qui à pectore ſatis commodè reuellit. *Clyſteres.*

Si ſanguis in corpore abundet, & virtus valida ſit, vena baſilica ſecetur, vel mediana, & tantum ſanguinis detrahitur, quantum vires & morbus ferunt. Si verò menſes vel hæmorrhoides ſubſtiterint, ſaphena aperienda. Poſſunt & cucurbitulæ & cruribus applicari reuulſionis & auerſionis gratia. *Venæ ſe...*

Si humor ſit craſſus, equidem non ſatis commodè purgantia exhibentur. Verum ſi humor ſit tenuior & mobilis, ad periculum ſuffocationis vitandum ſatis commodè purgantia exhibentur; de quo *quæſt.* 4. dicetur. *Purgans.*

Ad materiam verò diſcutiendam pectori applicanda Topica laxantia, diſcutientia, ex oleo amygdalarum dulcium, chamæmelino, liliorum alborum, irino, pinguedine gallinæ & ſimilibus. *Topica diſcutientia.*

Vt

Vt ℞. *Pulu.rad.althææ,iridis,ana.* ℥.i.ß.*farin.ſem.lini, fœnigræc.* ana Dra.ii.*ol.amygd.dulc.irini,chamæmel.an.*℥.ß.*pingued. gallin.* ʒ.ii.*ammoniaci vino diſſoluti* ʒ.ß. *ceræ* q.ſ.

F.Linimentum.

Vel ℞. *Mucilag.ſem.lini.fœnigræc.cydonior.cum aqua ſcabioſ.vel tuſſilag.extract.* an.ʒ.vi. *pulu.rad.ireos, hyſſopi,an.*ʒ.ß. *croci* ℈.i.*ol.lilior.albor.amygdal. dulc.amarar.* an.Vnc.i.ß.Cum *cera*,

F.Linimentum.

Si tamen flatus coniungantur,cauendum, ne ſubitò & confertim calefacientia medicamenta extra adhibeãtur.Si enim flatus à materia foueantur,metuendum eſt, ne his calidis medicamentis ea attenuetur & fundatur, flatúſque augeantur,atque ita reſpiratio difficilior reddatur.

Exhibeantur medicamenta interna lenientia, attenuantia, detergentia & expectorantia, qualia ſunt *amygdal. dulc.& amara,ficus, paſſulæ,ſcabioſ. capill.* ♀*is, marrubium, hyſſopus,radix ariſtoloch.rotundæ, ireos, ari, belenij, gentianæ, ſcilla, ſperma ceti, crocus, moſchus, ammoniacum ſulphur, benzoe,* & medicamenta ex his parata, vt:

℞. *Rad.ari* ℥.ß.Coqu. *in vino albo*,& cum *loh.de pino* vel *ſyrup.de hyſſopo.*

Miſce & Eclegmatis forma exhibeantur.

Vel ℞. *Aqu.cinamom.*℥.ii.*oxym.ſcillitic.*℥.i.M.aliquid ſenſim ſorbeatur.

Vel ℞. *Ammoniac.*℈.ß.*fl.ſulph.*vel *lactis eiuſdem,croci*,an.gr.v.*moſch.*gr.i.*oxymel.ſ.*ʒ.ii.*vini albi* ℥.iii.M.

Vel ℞. *Ammoniac.*ʒ.i.ß. Adde *pulu.glycyrrh.* & *ſacchar.penidij* q.ſ.

Formentur Pilul.xxv,quarum 4.vel 5.exhibeantur.

Brunnerus,*conſil.* 34.vt expertam & vſu probatam ſequentem Potiunculam commendat:

℞. *Ammoniac.* ʒ.i.ß.*aqu.hyſſop.*Vnc.iii.*vini Rhenani* Vnc.ii.M.

Maior tamen videtur Ammoniaci quantitas, quàm quæ pro vna doſi exhibẽda.Theriaca etiam vel Mithridatium in ore teneri poteſt,& ſenſim aliquid deglutiri.

Commendatur & pomum excauatum, & ʒ.i. thuris repletum & aſſatum.

Vel ℞. *Flor.ſulphuris* ʒ.i.ß.*benzoes* gr.v.*ammon.*gr.iii. *croci* gr.ii.*margaritar.præp.*℈.i.*moſchi* ℈.ß. F.Puluis,cuius,quantum cuſpide cultelli capi poteſt,cum iure pulli aut oxymelite aut aqua ſcabioſæ ſumatur.

Auicennas cuminum cum aceto, vel ſemen ſinapis alb. cum æquali portione mellis ad formam electuarij mistum exhibet.

Vel ℞. *Oxymel.ſ.*℥.i. *ſcillitic.aqu.cinam.*an.℥.ß. *ammoniaci* ℈.i *croci* gr.iii.Miſce.

Vel ℞. *Croci* ℈.i.*moſchi* gr.i.*fl.benzoar.*gr.ii.*ſucci ocymi depurati* ʒ.ii.*vini albi calefacti* ℥.iiij.M.

Commendatur & tanquam vſu probata aqua è floribus raporum deſtillata, & cum croco ac pauxillo moſchi mixta.

Vtiles etiam ſunt *Aquæ pectorales dictæ* (*Luffitvvaſſer*) Item aqua ſaluiæ,aniſi, roriſmarini.

Aqua pectoralis temperata D.Andr.Dœreri:

℞. *Rad.glycyrrh.raſ.polypod.q.mund.* ana ℥.i.ß. *tuſſilag.*℥.i.*belenij.borrag.*an.ʒ.ii.*dactylor.rec.enucl.*ʒ.*zibebar. rec.exacin.*an.℥.iii. *conſeru.viol.purp.* ℥.iß. *roſar. incarn. rec.* ℥.ß. *nuc.moſch. croci oriental. garyophyll.arom. cinamom.elect.*an.℥ i.ß.

Incidantur & contundantur, poſtea affundantur *ſeri lactis caprill.rec.& puriſſ.* ℔.ii.ß. *aq.ſcabioſ.*℔.i. *veronic. prunell.*an.℔.ß.

Relinquantur in infuſ.in loco calido vel B. per nouendium, deſtillentur deinde per organa vitrea *collecti liquoris* ℔.iiii. adde *ſacch. candi albiſſ.* ʒ.vi.

Alia aqua pectoralis à me præſcripta:

℞. *Herb.veronic.ſcabioſ.*an.M.ii.*capill.*♀. *hyſſopi,ſalviæ, marrubij*, an. M. i. *rad. ireos Florentin. glycyrrh. eryngij, belenij, fœnic.* an.Vnc. ſem. *cinæ opt. granor. iuniperi* an.Dra.iij.

Affund.*ſpir.vini opt.*q.ſ.Stent in infuſ.dies xiv. poſtea deſtillentur. Deſtillatum funde ſuper *dactylos* N.x. *iuiub.ſebeſten.* an. N.xxx.*ficuum* N.x.*paſſular.minor.maior.exacinat.*an.℥.ii.*croci* ʒ.ß.

Digerantur & filtrentur. Neque enim è dactylis,iuiubis,ſebeſten,ficubus, paſſulis, multum per alembicum eleuatur.

Commendantur & millepedæ vel aſelli, qui ſub vaſis aquariis ſtabulantur, ſi ſcilicet panno lineo excepti in vino macerentur & vinum ſine expreſſione propinetur.

Quando paroxyſmus vltra quartum diem protrahitur,veſicatoria in dorſo,è regione pulmonis, applicentur.Nonnulli ſinapiſmos in anteriore parte thoracis applicant,& veſiculas diu apertas ſeruant.

Victus interea ſit tenuiſſimus,atque vtilis eſt priſana cum croco & ſaccharo,cibique croco condiantur; cum is vtiliſſimum ſit in aſthmate remedium.

Quomodo extrà paroxyſmum æger curandus ſit?

Quando æger à paroxyſmo vehementiore & ſuffocationis periculo liberatus eſt, laborandum omnis generis præſidiis, ne malum reuertatur. Ideóque ſi plenitudinis ſigna adſunt, & vires permittant, vena aperienda baſilica, præſertim vbi vaporum calidiorum copia magna in corde & pulmone vrget. Et vbi à menſium & hæmorrhoidum fluxu ſuppreſſo malum originem habet,vel augetur,vena tali vel malleoli aperiatur.Cucurbitulæ quoque in eundem finem femoribus & cruribus adhiberi poſſunt. *Quid extra Paroxyſmum faciendum.*

Poſtea præparetur materia & euacuetur. Præparetur autem attenuantibus, incidentibus, & abſtergentibus iis,quæ thoraci dicata ſunt.Vbi tamen videndum,ne nimis calida & exſiccãtia exhibeantur,quæ partes tenues materiæ abſumere,reliquámque incraſſare,& ita malum curatu difficilius reddere poſſunt.Quapropter commodè glycyrrhiza,paſſulæ, & ſimilia medicamenta humectantia ſimul admiſcentur.

Vtilia & hæc medicamenta ſunt,*hyſſopus,ſcabioſa,capilli* ♀*is, praſſium,paſſula, calamintha, fœniculum, ſcilla, iuiuba,ficus*:& ex his compoſita,*ſyrup.capill.* ♀*is de glycyrrhiza,de iuiubis,de ſcabioſa,de hyſſopo, de calamintha, de praſſio,oxymel ſimpl.compoſ.& ſcillitic.*

Vt ℞. *Capill.*♀*is, hyſſopi,ſcabioſ.praſſij*, an.M.ß. *rad. belen.ireos*,an.ʒ.ii.*ſem.aniſi.fœnic.*an.ʒ.i.*paſſul.glycyrrh. raſæ*,an.℥.ß.*ficuum* N.vi.

Coqu.in aqua ſimpl.

Colat.℞.℥.vi. adde *ſyrup.capill.*♀*is,hyſſopi, oxymel. ſcillit.*ana ℥ ß.

Miſce pro duabus doſibus:& potus hic bis reiteretur.

Vel ℞. *Rad.ireos,glycyrrhiz.belenij,fœnicul.* an.℥.ß. *hyſſopi,capillor.* ♀*is,tuſſilag. ſcabioſ. ſatureiæ, calaminth.* ana M.ß.*iuiub.ſebeſt.*an.N.x.*caricar.*N.vi. *paſſular.*℥.ß. *ſemin.aniſi,fœniculi,maluæ*,ana ʒ.j.

Coqu.in *aqu.ſ.*

Colat.℞. ℔.i. *oxymel.ſcillit.ſyrup.de praſſio, de glycyrrhiz.*an.Vnc.iß.*aqu.cinamom.*ʒ.j.

M.pro 4.doſibus.

Vel ℞. *Aquæ veronicæ,ſcabioſæ*,an.℥.iii.*ſyrup.de praſſio,capill.*♀.an.℥.i.ß.*fl.ſulphuris* ℈.ß.M.

Vel ℞. *Syrup.de praſſio,de hyſſopo,de glycyrrh.*an.℥.i. ß.*fl.ſulph.*℈.j.*ſucci glycyrrh.inſpiſſ.* ʒ.iß. vel potius. *extract.glycyrrh.*ʒ.ß.*aqu.veron.tuſſilag.*an.℥.iii.M.

Sumat æger manè & ante cœnam cochlearia 2.vel 3.

Præparata materia euacuanda eſt, & primò per purgantia. Etſi enim materia, quæ in thorace continetur, ita facilè per aluum euacuari non poſſit: dum tamen materiam ex vniuerſo corpore purgantia euacuant, eadem à pulmone reuellunt. Imò aliquid retrahi poſſe *Purgantia.*

non

non impoſſibile eſt. Præterea cùm antea dictum ſit; vti & poſtea, *quæſtione* 2. dicetur, materiam, quæ paroxyſmos aſthmaticos cõcitat, non ſemper totam in pulmone conſiſtere, ſed ex hepate & venis affluere: commodiſſimè per purgantia ea tollitur.

Antiqui etiam fortioribus purgantibus vtebantur, vt ex Aetio, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *c.* 57. Paulo Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 29. Oribaſius *synopſ. lib.* 9. *c.* 5. imo ipſo Galeno, 7. *de compoſ. med. ſec. loc. cap.* 6. videre eſt.

Verùm tutius eſt, à mitioribus inchoare, atque ea ſæpe repetere, & ita per *ἐπικρασιν* materiam euacuare. Cum enim materia craſſa, viſcida & contumax ſit, & ſæpe ſatis copioſa, vna vice expurgari non poteſt; ideoque per interualla eam præparare & euacuare decet, medicamentis mediocribus, qualia ſunt agaricus, mechoacanna & ſimilia; quibus tamen ſtimuli loco fortiora quædam in minore quantitate addere vtile eſt.

Purgantia mutanda ſunt.

Quoniam verò purgantia medicamenta diutius continuanda, ne natura iis aſſueſcat, eorúmque vires ob longam conſuetudinem contemnat; ea mutare vtile eſt.

Itaque in *decocto præparante ſupra propoſito* infundantur, *agaric. trochiſc.* Vnc. i. *ſem. carthami* Drach. v i.

Colentur, & exhibeantur Vnc. iiij.

Vel ℞. *Pilul. de agaric.* Scrup. ii. *aſſaiereth. cochiar.* ana Scrup. ſem. *extract. panchymag.* gr. v j. Cum *oxymel. ſcillit.* F. Pilul.

Vel ℞. *Agaric.* Drach iß. *turbith.* ʒ. i. *ſemin. fænicul. zingib.* an. Scr. j.

Infundantur in *oxymel. ſ.* ℥. i. *vini albi, aqu. hyſſopi,* an. Vnc. ij.

Colat. adde *manna* Dra. v i. Iterum colentur.

F. Hauſtus.

℞. *Rad. ireos* ℥. ii. *tuſſilag.* Dra. i. ß. *pulmonar.* M. ß. *ligni Guaiaci* Dra. i. *rad. helenij, hellebor nigri,* an. ʒ. iß. *fol. ſen.* Vnc. ii. *zingib. galangæ,* an. ʒ. j.

Coqu. in ſ. q. *decocti pectoralis.*

In colat. infundantur *agar. troch.* Vnc. ß. *rhabarb.* ʒ. j. *cinamomi* ʒ. ß. Cum ſ. q. *ſacchari.*

F. Syrupus liquidior, cuius ℥. iiij. manè exhibeantur.

Nonnulli frequenter ad purgandum in aſthmate *trochiſcis de violis* vtuntur, à Meſue, *cap. de aſthmate*, deſcriptis, quos tamen reiicit Alexander Maſſarias, quòd compoſitio minus ſit artificioſa, & diagrydium non bene correctum. Verùm diagrydium facilè correctius reddi poteſt.

Vel ℞. *Polypod. q.* Vnc. ß. *mechoacann. opt.* ʒ. i. *agaric. albiſſ.* ℥. ß. *glycyrrh.* ℥. ß. *fol. ſen.* ʒ. v i. *zingiber. galangæ,* an. ʒ i. *paſſular.* ℥. i. *ſem. aniſi. fænicul.* an. ʒ. ii. *fol. tuſſilag. cap* [illegible] ♀*is*, an. M. j.

Infundantur in *vini* menſura vna. Detur manè hauſtus.

Oxymel de Nicotiana purgãns anhelosis vtile deſcripſit Quercetanus *pharmacop. dogmat. reſt. c.* 10. & ſyrup. de Nicotiana, *ibid. cap.* 12.

Ius pulli decrepiti.

Inprimis vulgò commendatur ius galli decrepiti purgans, quod tamen à Ludou. Septalio planè reiicitur, vt poſtea, *quæſt.* 5. dicitur. Paratur autem hoc modo:

℞. *Gallum decrepitum euiſceratum,* ventrémque eius ſequenti puluere reple:

℞. *Pulmon. vulpis* ℥. i. *paſſular. ficuũ,* an. ℥. i. ß. *glycyrrh.* ℥. i. *hyſſop. ſatureiæ, thymi,* an. ℥. ß. *ſem. fænic.* ʒ. i. *cartham.* ʒ. ß. *tu* [illegible] ʒ. ii. *agaric. trochiſc.* ʒ. ß. *zingib.* ʒ. j.

Poſtea coqu. in *aqua pura.*

De iure detur manè hauſtus, qui ſi non ſatis purget, diſſoluatur in eo aliquid *manna.*

Oxymel helleboratum Geſneri.

Vix verò quicquam commodiùs eſt ad pulmones expurgandos, quàm oxymel cum agarico. Efficax quoque eſt oxymel helleboratum Geſneri. Sed omitti poteſt helleborus albus & augeri pondus agarici.

Attenuantia, incidentia & detergentia.

Corpore toto euacuato danda opera, vt cauſſa continens ſeu proxima è pulmonibus tollatur, idque medicamentis tum internis, tum externis effectum dandum. Ad craſſam & viſcidam materiam attenuantia, incidentia & detergentia adhibenda, citra tamen inſignem caliditatem; ne humores exſiccati magis craſſi & lenti reddantur. Hinc Auicennas etiam diuretica fortiora improbauit, quod ſubtile extrahant, craſſiore relicto. Ideóque vtile eſt attenuantibus & incide[illegible] mectantia permiſcere, vt glycyrrh. paſſulas, [illegible] neas, mel ſaccharum, maluam, althæam. Atque [illegible] dicaméta ſuprà inter præparantia propoſita ſunt. Valde etiam laudatur terebinthina, quæ non ſolùm pulmones abſtergit, ſed & hepar, lienem, renes, ſimúlque aluum citra noxam ſoluit.

E ſupra enumeratis varia componuntur medicamenta. In vulgari vſu ſunt *loch. de caulibus, de tuſſilag. de pino, de paſſulis, de pulmone vulpis, de ſcilla,* & quod ad aſthma dicitur, *ſpecies diaireos, diaireos Salomon. diatragacanth. calid. diapenid. diahyſſop. diapraſſij, conditum rad. helenij, extract. helenij, ireos, ol. aniſi, fœnicul. oxymel. ſcillit. flores ſulphuris, lac & balſamum eiuſdem, flores benzoes.* Galenus, 7. *de comp. med. ſec. loc. in fine cap.* 6. ex veterum ſcriptis aliqua recenſet, inter quæ & hæc:

℞. *Succi ſcillæ crudæ, mellis* patt. æqu.

Coq. lento igne. Doſis Drach. ii. circiter, ante & longè poſt cibum.

Vel ℞. *Sulphur. vini, ſem. rutæ ſylu.* an. ʒ. i. *ariſtoloch. abſinth. cinamom. abrotan.* an. ʒ. ß.

Terantur cum *aceto* & F. Trochiſci, magnitude fabæ, quorum Dra. i. manè & veſperi exhibeatur cum Vnc. iii. oxymelitis.

Vtile eſt & hoc:

℞. *Ammon. aceto diſſol.* Scr. i. *eſſent. zedoar.* Scr. ii. *aqua cinamomi* ℥. ß. *veronic.* ℥. ii. *flor. chamæmel.* Vnc. iij.

Miſce pro 2. doſibus.

Medicamenta ſæpius permutanda.

Cùm autem malum ſit diuturnum & contumax, vſus medicamentorum continuandus, & medicamenta ſæpe repetenda, ſimúlque permutanda, ne materia iis aſſueſcat. Per interualla quoque theriacæ Drach. ſem. vel Scr. ii. exhibeantur. Vtiles quoque ſunt millepedæ ſeu aſelli, vt etiam ſuprà dictum, quorum & Galenus 7. *de comp. med. ſ. l. in fine* mentionem facit; ferúntque, *σωμπέσων* & vulgatum Græcæ plebeculæ hodie eſſe medicamentum ad pulmones infarctos à craſſis humoribus liberandos.

Vel ℞. *Hyſſopi, veronicæ ſcabioſæ marrub. origan. pulegij, cardui benedicti,* an. M i. *rad. ireos* Dra. v i. *zingib.* ʒ. j. ß. *agaric. albiſſ.* Vnc. ſem.

Infunde in *aceti vini* ℔. i. ß. *aqu. veronicæ, cardui bened.* an. ℔. ß.

Stent in vaſe vitreo obturato loco calido per triduum, deinde lento igne coquantur & exprimantur.

Colat. ℞. ℔. i. ß. *mell. opt.* ℔. ß.

Coq. lento igne ad ſyrupi formam, qui aromatiſetur *cinamomo, caryophyllis & calamo aromatico* in petia ligatis. Dantur manè 2. vel 3. cochlearia. Crato, *conſil.* 29.

Syrupus Augenij de helenio.

℞. *Rad. helenij, polypod. q. in vino albo macerat.* ana ℥. ii. *paſſul. Corinth.* ℥. ß. *ſebeſten.* N. xv. *farfaræ, pulmonariæ, fol. ſatureiæ, calaminth.* an. M. i. *fol. tabaci* vnum magnum, *glycyrrh.* ʒ. ii. *ſem. vrticæ, bombacis,* an. ʒ. i. ß.

Coq. in mulſa ad remanentiam ℔ i. ſem. & cum pari quantitate ſacchari F. Syrupus, cui *oleum ſulphuris* addi poteſt.

Vel ℞. *Rad. gentian. helen.* an. ʒ. v i. *ireos galangæ,* an ʒ. iii. *agaric. ſpicæ,* an. ʒ. i. ß. *ſacch. albi* ℥. ii.

F. Puluis.

Vel ℞. *Hyſſopi ſicci, ſemin. aniſi.* an. Vnc. i. *glycyrrh.* Vnc. ſem. *ſem. fænicul. cinamom.* an. Drach. ii. *cardamomi* Scrup. ii. *ireos Florent.* Drach. v. *ſacch.* ad pondus omnium.

F. Tragea vel cum *melle* Electuarium.

Laudatur

...utyrum ...Victor. ...ntini.

Laudatur & Diabutyrum Benedicti Victor. Faventini.

♃. *Butyri recent. bene lot.* Vnc.iiij. *caricar. pingu. nucleor. pini, dactylor. amygdal. amar.* an. Vnc.ii. *ſucci glycyrrh. tragacanth.* an. Vnc.i. *hyſſop. ireos, thymi, ſatureiæ, praſſi, pulegi, ſem. vrtic.* an. ℥.ß. *cinam. zinzib. pyrethri*, an. ʒ.iii. *caryophyll. galang. piperis nigri, ſem. aniſi, carui, card. amomi*, an. ʒ.ii. *ligni aloes, nucis moſchat.* an. ʒ.i. *aqu. mel.* ℔.iiij.

Caricas, paſſulas, dactylos bene contuſos in *aqua mellis* triduo infunde, poſtea lento igne coque & ſuccum fortiter exprime, cui ſucco adde *butyrum* & præterea *mellis deſpumati* ℔. vii. & iterum lento igne vnica ebullitione ebulliant, iterumque colentur. Colaturæ adde *nucleos pini & amygdalas bene contuſas* & in mortario omnia diligenter miſce: quibus reliqua omnia ſubtiliter puluerizata, vt & *pulmonis vulpis ſubtiliter puluerizat.* Vnc.ii. inſperge, & ſuper igne miſcendo. F. Electuarium de quo Vnc.ß. manè, meridiè & veſperi exhibeatur.

Vel ♃. *Conſeru. betonic. botryos*, an. Vnc.ii. *violar. loch de pino*, an. Vnc.i. *pulmon. vulpis præpar.* Dra.i.ß. *extract. glycyrrh. ireos*, an. Scrup.i. Cum *ſyrupo de hyſſop.* vel *capill. ♀is*,

F. Electuarium. Doſ. Drach.ß.

Et commodum fuerit, ſi ſuperbibatur hauſtus iuris galli decrepiti cum herbis pectoral. & ligno Guaiaco facti.

Vel ♃. *Pinear. mundat.* Drach. ii. *radic. ireos, glycyrrh.* an. Scrup.ii. *tragacanth.* Dra.ß. *ſem. aniſi, fœniculi, vrticæ*, an. Scrup.ß. *radic. angelicæ* Dra.ß. *cinam.* Scr.iv. *ſtyrac. calam.* Scrup.ſem. *ſacch. penid. candi*, an. q.ſ. Cum *aq. ſcabioſæ & fœniculi*.

F. Rotulæ vel Morſuli.

Vtile eſt & ſequens medicamentum.

♃. *Radic. irid. Florent. helenij*, an. ℥.ß. *pulpæ dactylor. & paſſular. mundatar.* ana ʒ.iii. *cortic. arantior. ſiccor. citr. ſiccor.* an. ʒ.ii. *benzoes* ʒ.i. *croci* ʒ.ſem.

Infunde bidui ſpatio in ſpiritu vini optimè rectificato. Poſtea liquor per inclinationem ſeparetur, cui adde *ſacch. candi pulu.* q.ſ. *ſpiritum vini* accende, & liquorem continuò agita, donec flamma ſponte extinctâ liquor olei ferè conſiſtentiam acquirat, cui adde *ol. ſulphuris q.ſ. ad gratam aciditatem.*

Alia etiam medicamenta, ſupra in paroxyſmo exhibenda, propoſita hîc locum habent, eorumque vſus continuari poteſt. Si verò materia aliunde, ſeu ex hypochondriis, ſeu venis communicetur, ea ex iis locis conueniente modo euacuanda & à pectore auertenda, &, ne iterum generetur, curandum.

...ua. Cum internis medicamentis externa coniungenda. Illinendum nimirum pectus oleo amygdal. dulcium, chamæmel. anethino, cheirino, liliorum alborum, rutaceo, additis mucilaginibus & pinguedinibus emollientibus & diſcutientibus:

Vt ♃. *Ol. amygdal. dulc. lilior. albor. rutac.* an. ʒ. vi. *adipis gallinæ, anſeris* an. Vnc.ß. *mucilag. ſem. fœnigræc. cum aqua tuſſilagin. extractæ* ʒ.iii. *pulu. rad. ireos, helenij, croci*, an. Scr.i. *Ceræ* parum. M.

Vel ♃. *Sem. carui*, Vnc. iii. *aniſi, ſummit. abſinth.* an. Vnc.ij.

Puluerizatis adde *micæ panis ſimilaginei* Vnc.iii. *mell. crudi* ℥.iv. *terebinth* ℥.ij.

Coq. in vino ad conſumptionem vini.

F. Emplaſtrum, applicetur calidè pectori & dorſo.

In topicorum tamen horum vſu obſeruandum, ne cutis pori occludantur: ideóque emollientibus, commodè medicamenta attenuantia ac poros aperientia, & nitri aliquid admiſcetur.

...eria ...lia Nonnulli etiam in malo inueterato & quod nullis aliis mediis cedit, cauteria actualia adhibent, ſecundum collum, pectus & dorſum, circa medium vertebrarum & coſtarum; de qua vſtione videatur Aëtius, *tetrab, 2, ſerm. 4. cap. 57.*

Si à catarrho malum ſit vel foueatur; eius ratio habenda, &, vt ſupra, *lib. 1. part. 2. c. 34. de catarrhi curatione*, diximus, in brachiis fonticulos excitare vtile eſt.

Pectore expurgato, danda opera, vt per exſiccantia & & abſorbentia reliquiæ in pulmone abſumantur: in quem vſum pleraque medicamenta humorem craſſum è pectore expurgantia adhibentur, à quibus tamen hîc fortiora & magis ſiccantia eligenda. Cum enim, vt antea dictum, in principio & præparantia & expectorantia validiùs ſiccantia non ſint ſatis commoda, quia tenui parte abſumptâ craſſior relinquitur & induratur: vbi materia per incidentia & attenuantia præparata, vt & per expectorantia conuenientia euacuata fuerit, reliquum poſtea tutius per validiùs ſiccantia abſumere licet. Qualia ſunt, *helenium, arum, ſcilla, Nicotiana, ammoniacum, ſulphur, benzoe, theriaca, Mithridatium.* Exiccantia.

Vel ♃. *Rad. ireos* ℥.ii. *heleni, ari*, ana ℥.i. *ſcillæ, angelicæ*, an. ℥.ß. *glycyrrh.* ℥.j. *hyſſop. ſatureiæ, pulegij, marrub. calaminth.* an. M.i. *ſem. fœniculi, aniſi*, a. ʒ. ii. *vrtic. erucæ, carthami*, an. ʒ.ß.

Coq. & cum *melle* vel *ſaccharo*,

Fiat Syrupus. Sub finem adde *croci* ʒ.ß. Syrupus de Nicotiana.

Vtilis eſt & Syrupus de Nicotiana:

♃. *Nicotianæ ſiccæ* M.iii. *hyſſop. marrubij, calaminth.* ana M.ſem. *capill. ♀.* *ſcabioſ.* ana M.i. *caricar. dactylor.* ana N.x. *rad. angel. fœnicul.* ana ℥. ſem. *ſem. fœnic. aniſi*, an. ʒ.iii. *vrtic.* ʒ.ß. *rad. ireos* ʒ.x. Coq. in *aq* ℔.iiij.

Et addito *melle* & *ſaccharo*,

F. Syrupus.

Vel ♃. *Rad. helenij, ariſtoloch. rotund. veræ, glycyrrhizæ* an. ℥. ſem. *ſarſaparillæ* ℥.i. *fol. hyſſopi, origani, praſſij, tuſſilaginis, ſcabioſæ* an. M.i. *ſem. fœnigræci, vrticæ*, an. Vnc. ſem. *dactylor. caricar. pingu.* an. n.x. *paſſular. exacinat.* Vnc.j.

Coq. ad remanentiam ℔. iii. adde *ſucci ſcillæ* ℥.ii. *ſacchari* q.ſ.

Coq. *ſ.q.* & addendo ſub finem *balſami Orientalis* vel *liquidambræ* ℥.ij.

Fiat Syrupus.

Laudatur & ros Solis, ſi ei cum ſemine botryos, glycyrrhiza & marrubio S.V. affundatur.

Vel fiat hoc Eclegma:

♃. *Ammoniaci aceto ſcillit. diſſoluti* ʒ ii. *ſem. naſturtij vrtic.* an. ʒ.i. *flor. ſulphur.* ʒ.ſem. *croci* ℈.i. *pulmon. vulpis, prap.* ʒ.ii. Cum *oxymel. ſcillit.*

Fiat Electuarium.

Vel hic Puluis:

♃. *Rad. ireos, glycyrrh. helenij*, an. ʒ.ii. *ari* ℈.ii. *cinam.* ʒ.ii. *ſem. vrtic. naſturt.* an. ʒ.i. *pulmon. vulp. prap.* ʒ.ii. *croci* ℈.i. *flor. ſulphur.* ʒ.i. *benzoes* ℈.ſem. *ſacch. candi* ʒ.vj.

F. Puluis.

Vel ♃. *Flor. ſulphur.* vel *lactis ſulph.* Dra. ß. *benzoes* ℈.ſem. *fecul. ari* ʒ.ß. *rad. ireos* ʒ.i. *croci* ℈.j. *ſacchar. candi* Dra.vj.

Fiat. Puluis.

Vel ♃. *Ammoniaci* ʒ.i.ß. *croci* ℈.ſem. *fl. benzoes* gr.v. *extract. glycyrrh.* q.ſ.

Fiant Pilulæ xxx. Dentur manè 5.6.7

Vel ♃. *fl. ſulphur.* Dra.i. *extract. helen.* ℈.j. *ſacchari albiſſ. in aq. tuſſilag. diſſolut.* ℥.iii. *ol. aniſi* g.iiii.

Fiant Rotulæ.

Vel ♃. *Spec. diaireos ſimpl.* Dra.i. *diatragac. calid.* ʒ. ſem. *balſam. ſulph.* ℈.ſem. *ſacchari in aqu. ſcabioſ. diſſolut.* Vnc.v. *ol. aniſi* gut.v.

F. Rotulæ.

Vel ♃. *Lact. ſulphur. fl. benzoes* gr.vi. *ammoniaci* gr.iij. *croci* ℈.ſem. *margar. præpar.* ℈.i. *magiſter. oculor.* ♋ *moſchi* an. ℈.ſem. *ſacchar. candi* Dra.ii.

Fiat Puluis, de quo, quantum cuſpide cultelli bis capi poteſt, detur in *ouo ſorbili* vel *aqua ſcabioſa*.

Eſt & efficax decoctum ligni Guaiaci, ſaſſafras, ſarſæ parillæ, ſi pectoralia addantur, non quidem ad ſudores

dores ciendos, ſed ad reliquias materiæ in pectore abſumendas.

Vt ℞. *Ligni Guaiaci* Vnc. iiii. *ſarſa parilla* vel *ligni ſaſſafras* Vnc. i. ſem.

Infundantur horis 24 in *aq.* ℔. iij.

Deinde adde *conſeru. violar. botryos*, an. Vnc. ii. *dactylor* N. x.

Coq. in balneo vaſe clauſo.

Colatura exhibeatur.

Ad eaſdem reliquias abſumendas vtiles etiam ſunt ſuffitus ex thure, myrrha, maſtiche, ſtyrace, benzoë, gummi iuniperi, Nicotiana, cinamomo & ſimilibus. Nonnulli etiam arſenicum ſuffumigiis illis admiſcendum cenſent, ſed malè, vt poſteà, *quæſt. 6.* dicetur.

Hæc tamen omnia ferè humorem craſſum & viſcidum ſpectant. Si verò ab humore tenui & ſeroſo ſit aſthma, ſæpius is euacuandus. Poſtea etiam per ſudorifera diſcutiendus.

Curatio aſthmatis à tuberculo, grandine vel calculo.

Si à tuberculo, vel grandine aut calculo in pulmonibus genito, aut ſiccitate pulmonis hoc malum proueniat, qua ratione curatio inſtituenda ſit, ex iis quæ ſuprà, *part. 2.* de morbis pectoris dicta ſunt, patet. Nam ſi tuberculum ſit ſanguineum, citò ſuppuratur & rumpitur etiam ſine medicamentorum ope, idque ex puris exſcreatione, febris & anhelationis remiſſione cognoſcitur, & tùm hydromelite, aliiſque medicamentis, quæ in pleuritide ſunt propoſita, ad exſcreationem vtendum, ne vlcus relinquatur. Si verò tuberculum crudum ſit & coctu difficile, medicamenta calefacientia, attenuantia & abſumentia, quæ ſuprà ſunt propoſita, etiam hic locum habent. Quod ſi tandem in abſceſſum mutetur tuberculum, abſtergentia requiruntur. Hinc Galenus, *4. de loc. affect. cap. vlt.* ad abſumenda talia tubercula vtitur Athanaſia, theriaca & ſimilib. valdè exiccantibus medicamentis. Vix tamen aliquis talium ægrorum ſanitati reſtituitur.

Diæta.

Diæta.

Quia aſthma plerumque à cauſſa frigida & craſſa ortum habet, victus ratio ſit calefaciens & attenuans, de quo poſteà, *quæſt. 7.* dicetur. Aër nimirum, quem inſpirat æger, ſit calidus ſiccus, attenuans, liber & perflatilis. Ideo etiam in cubiculo in quo æger degit ſuffumigia frequenter fiant ex ſtyrace, thure, myrrha, benzoe, moſcho, ambrâ. Vitetur verò aër frigidus & humidus & craſſus. Cibus eaſdem qualitates habeat; ita tamen calefacientia & attenuantia moderanda, vt humectantia quædam admiſceantur, vt materia faciliùs expectoretur. Nam ſi cibus & potus exhibeatur, qui ſolùm calefaciat, attenuet, & ſimul ſiccet, facilè fieri poteſt, vt humor maiorem craſſitiem acquirat, & tenacius aſperis pulmonis arteriis adhæreſcat. Ideóque cibi condiantur ſaluiâ, ſatureiâ, thymo, hyſſopo, fœniculo, baccis iuniperi & cinamomo, & inprimis croco. Vtiles quoque ſunt paſſulæ, amygdalæ dulces, pineæ, piſtacia, & inprimis commodum eſt ius galli decrepiti cum hyſſopo & croco, atque aliis pectoralibus. Melliti quoque cibi non inutiles ſunt, ſi æger aliàs eos ferat. Vitentur verò cibi adſtringentes omnes & craſſi ſucci, vt piſces, legumina, caro ſuilla, lac & caſeus.

Potus ſit vinum tenue, ſubdulce, vel mellicratum, in quo thoracica medicamenta cocta ſint. Poſſunt etiam cereuiſiæ fieri cum ſaluia, hyſſopo, roremarino & ſimilibus. Vtilis etiam potus eſt decoctum ligni Guaiaci. Æger ſitim non ferat, ſed largius bibat; quia humectatione indiget ad eam, quæ iam inciſa & deterſa eſt in pectore, materiam tuſſi eiiciendam, vt docet Galenus, *7. de comp. med. ſec. loc. cap. 6.* Vnica tamen vice & cum cibo potus copioſus non aſſumatur; cum repletus potu nimio ventriculus difficultatem ſpirandi parere ſoleat, ſed, ſi opus, cibo iam concocto potus aliquid ſumatur. Somnus ſit nocturnus moderatus. In paroxyſmo ſomno, quantum poteſt, æger abſtineat, aut ſi vires imbecillæ ſomnum requirant, breuis ſit & interruptus. Dormiat æger capite & pectore nonnihil eleuato. Vtilis eſt & ambulatio ante cibum, & frictio partium extremarum. Vehementia autem exercitia, quod humores commoueant, omnino intermittenda. Vitentur animi perturbationes, ira, & omnis nimius animi ac corporis motus; cum humores commouere & paroxyſmum accerſere ſoleant. A Venere etiam abſtinendum ægro.

QVÆSTIO I.

An humor aſthmatis cauſſa hæreat etiam quandoque extra bronchia pulmonum?

An humor aſthmatis cauſſa hæreat quandoque extra bronchia pulmonum.

Alexander Maſſarias Auicennam reprehendit, quod ſtatuat, humorem aſthmatis cauſſam contineri quandoque etiam extrà bronchia pulmonum in ramis læuium arteriarum, quarum propagines multæ per pulmonem diſtribuuntur, ſtatuitque, ſi in pulmonibus obſtruantur propagines læuium arteriarum, non aſperæ arteriæ, cor laborare, pulſúſque fieri inæquales, minimèque aſthma excitari, niſi bronchia pulmonum ſimul obſtruantur.

Verùm enim verò materiam aſthmatis cauſſam quandoque etiam extra bronchia pulmonum in aliis pulmonis vaſis, imò in ipſa pulmonis ſubſtantia conſiſtere, multæ Medicorum obſeruationes docent. Ita Hollerius in quodam pulmonem tanquam ſpongiam imbutum multo humore pituitoſo inuentum eſſe ſcribit. Et patet id ex eo, quod qui aſthmate laborant, non continuò cum ſtertore & ſonitu reſpirant, neque etiam ſemper tuſſiunt, aut ſi tuſſiunt, tuſſis tamen ſicca eſt; quod minimè fieri deberet, ſi materia in aſperis pulmonum arteriis ſemper conſiſteret. Nam aër materiam tranſiens & diſplodens ſonitum & ſtertorem excitat, & quicquid in aſpera arteria eiúſque ramis exiſtit, tuſſim excitare ſolet, vt poſtea, *in capite de tuſſi*, dicetur. Et licet verum ſit, leuibus arteriis affectis mutationem in pulſu fieri; tamen & reſpiratio tunc quoque affici poteſt, ſi obſtructio illa tam magna ſit, humoriſque tanta copia, vt & aſperas arterias comprimat, anguſtioréſque reddat; docéntque hoc ſatis paroxyſmi aſthmatici, qui per interualla materiâ agitatâ in vaſis excitantur. Ideoque ſiue materia in læuibus arteriis conſiſtat, & aſperas comprimat, ſiue in vtroque arteriarum genere conſiſtat, ſimul & aſthma & pulſus inæqualitatem parit. Et ipſa origo aſthmatis de qua, *quæſtione ſequenti*, dicetur, ſatis docet, cauſſam aſthmatis potius in venis & pulmonis ſubſtantia, quàm aſperis arteriis contineri.

QVÆSTIO II.

An aſthma frequentius à Catarrho, an verò ab Humore crudo è venis in pulmones effuſo excitetur?

An a[illegible] frequ[illegible] à catar[illegible] an ver[illegible] humore [illegible]do à veni[illegible] pulmones [illegible]fuſo exci[illegible]tur.

Vulgata opinio eſt, frequentiſſimè à cerebro frigido & humido atque excrementis abundante materiam pituitoſam ad pulmones deſcendere, atque ibi hærentem aſthma parere. Verùm etſi non nego, quandoque poſt catarrhos aliquid pituitæ in pulmone reſtare, eiúſque bronchia obſtruere, & aſthma excitare poſſe; tamen rarius hoc fieri exiſtimo, ſed frequentiſſime aſthma generari puto ab humoribus crudis circa hepar, imò in vniuerſo venoſo genere collectis, & per venam arterioſam in pulmones effuſis. Etenim ſi materia à cerebro deſcendens cauſſa aſthmatis eſſe debet, neceſſariò catarrhus aſthma præcedere debet, atque tuſſim adeſſe

neceſſe

neceſſe eſt; quod tamen non ſemper obſeruatum. Etenim, ſi vel leuiter ſaltem aſperæ arteriæ afficiuntur, tuſſis excitatur, vt poſteà, ex capite de tuſſi, patebit. Nonnulli quidem, vt Zecchius, *conſult.* 12. aliam huius rei cauſſam reddere conantur; ſtatuuntque, tuſſim in aſthmate quandoque non excitari ob partium ſpiritualium æqualem intemperiem, quæ cum triſtem ſenſum non inducat, etiam tuſſim non excitet. Cum enim ſpirandi organa ex longa patiendi conſuetudine in morboſum quendam habitum commutata ferè ſint, æqualique intemperie cum humore per omnem partem æqualiter diſperſo afficiantur; nouum dolorem ſeu moleſtiam non ſentire, atque ita tuſſim non excitari, niſi quando noua accedit materia, vel prior certo loco collecta & commota vias exaſperando, & aëris ingreſſum & egreſſum præpediendo nouam affert moleſtiam.

Verùm cum idem Zecchius, *conſ.* 58. cauſſam cur aſthma non ſemper cum ſtertore & ſonitu fiat, hanc reddat, quod materia non ſemper in aſperis, ſed quandoque in læuibus pulmonis arteriis conſiſtat, cauſſam eandem hic etiam multò rectius afferre potuiſſet, quàm iſtam æqualem intemperiem. Neque enim quæ tuſſim excitant, ſaltem ob intemperiem, quam inducunt, id præſtant, ſed etiam, quia aëris ingreſſum prohibent; quod ipſe confitetur; id quod materia aſthmatis, ſi in bronchiis pulmonis hæreret, perpetuò faceret, & ita perpetuò tuſſim excitaret, eodem modo, vt grandines tuſſiculam perpetuam excitãt, neque longa patiendi aſſuetudine vllus talis habitus induci poteſt. Sunt & alia, quæ idem probant. Refert idem Zecchius, *conſ.* 18. Cardinalem Paliottum, aſthmaticum ſimul vrinæ ardore & difficultate laboraſſe, & ita quidem, vt cum vrinæ ardor & difficultas vrgeret, ſpirandi difficultas interim euidenter imminueretur, & rurſum cum maiore impetu, ſtranguriâ ceſſante, repeteret. Quod certè indicio fuit à communi cauſſa hæc duo mala proueniſſe, & vitioſos & crudos humores, qui antea è venis ad pulmones ruentes aſthma faciebant, poſtea ad renes & veſicam tranſmiſſos difficultatem vrinæ excitaſſe. Et licet non omnibus aſthmaticis vrinæ difficultas & ardor adſit: tamen durante acceſſione ægri vrinas craſſas & turbidas mingunt; quia ſcilicet humorum craſſorum & crudorum in venis agitatorum pars etiam ad renes & veſicam ruit. Arguit idem & hoc; quod aſthmatici plerumque ſunt cachectici; vt de eodem Cardinale Paliotto refert Zecchius, pedeſque tandem aſthmaticis penè omnibus intumeſcunt; quod indicio eſt, cauſſam aſthmatis circa hepar potius contineri, ſiue ibi ob hepatis imbecillitatem generetur, ſiue ab vtero in fœminis, quibus menſes ſuppreſſi ſunt, ſanguis eò mittatur. Neque id ideò fit, quod pulmones hepar refrigerent, cum ſi diligenter ſigna omnia perpendamus, crudorum humorum in venis cumulatorum ſigna adſint. Inſuper idem & hoc probat quod aſthma interdum citra tuſſim deſinit, nec materia exſcreatur & è pectore eiicitur, dum ſcilicet ea vel per halitum digeritur, vel per vrinæ vias expurgatur, aut in venas recurrit. Sicut & hoc id perſuadet, quod ſuppreſſis menſibus & hæmorrhoidibus ac aliis conſuetis euacuationibus, aſthma nullo præcedente catarrho, ſuccedit. Quod tandem & hoc confirmat, quod Aretæus inter ſigna imminentis aſthmatis flatus in præcordiis, & eructationes præter rationem recenſet; quæ proculdubio à materia cruda in hypochondriis agitata proueniunt. Neque enim, vt nonnulli volunt, flatus hi proueniunt, quod ventriculus ob pulmonis conſenſum afficiatur. Nam Aretæus eos non inter ſigna aſthmatis, quod diu durauit, & in quo pulmonis temperies valdè labefactata eſt, ſed incipientis aſthmatis ſigna recenſet, vbi pulmones non ita labefactatos eſſe credibile eſt, vt ventriculum refrigerare poſſint. Materiam autem hanc, quæ è venis in pulmones effunditur, non ſemper crudam & pituitoſam, ſed quandoque etiam ſeroſam eſſe, non ſine ratione ſtatuit Carolus Piſo.

QVÆSTIO III.

An aſthma ſemper ſit ſine Febre?

VVlgata eſt opinio, aſthma ſine Febre eſſe, & differre aſthma à reſpiratione illa læſa, quæ fit in febribus, quod illa fit ob vſum auctum, hæc verò ſaltem ob vaſorum anguſtiam. *An aſthema ſemper ſit ſine febre.*

Suſpectam tamen habet hanc doctrinam Carolus Piſo, *de morbis à colluuie ſeroſa, pag.* 220. cum febris in nonnullis etiam ſenſui ſeſe prodat, etſi calor non ſit ſiccus & acer, ſed halituoſus plerumque, humidúſque & blandus. Etſi verò vrinæ ſæpe ſint copioſæ in aſthmate, ac tenues, & inſtar aquæ perſpicuæ, atque ideo diſſimiles vrinis familiaribus & propriis febrium putridarum, ſuſpicionem abſentiæ febris præbeant: tamen id familiare febribus, quæ ab humoris ſeroſi feruore fiunt, eſſe putat, idemque in arthritide, aliiſque à fluxione & feruore humoris ſeroſi morbis accidere poſſe. Idque etiam hiſtoriis aliquot adductus comprobat.

Et omnino non eſt de nihilo hæc Caroli Piſonis ſententia. Etſi n. ſæpe febris abſit, cum humor eſt craſſior, aut tuberculum aliquod adeſt: tamen vbi à ſeroſo humore aſthma originem habet, quale plerumque circa inſignes temporum mutationes in quibuſdam ei obnoxiis excitatur; tum febrem aliquam ſimul adeſſe experientia teſtatur: ſed eſt ea blanda & halituoſa, qualis etiam alios morbos à feruore & motu ſeroſi humoris ortos, vt arthritidem, catarrhos, & huiuſmodi fluxiones alias comitatur.

QVÆSTIO IV.

An Purgantia in paroxyſmo aſthmatico conueniant.

Diſſuadent id nonnulli ea primum de cauſſa, quod humor, qui aſthma excitat, craſſus ſit, viſcidus, neque euacuari facile poſſit, niſi prius præparetur, & poſtea ſenſim ac per vices euacuetur; id quod etiam in aliis morbis pituitoſis faciendum. *An purgãtia in paroxyſmo aſthmatico cõueniãt.*

Deinde ob ſuffocationis periculum, quod maximè vrget, cum metuendum ſit, ne, ſi medicamenta purgantia exhibeantur, materia à medicamento agitata non ad ventrem inferiorem, ſed potius ad locum affectum confluat, atque ita ſuffocationis periculum augeatur.

Contra verò Carolus Piſo ſtatim poſt ſanguinis detractionem purgationem auertendi gratiâ inſtituendam cenſet: cum non niſi cum periculo ſuffocationis purgatio protrahi poſſit, & humor ipſe per ſe ſatis ſit fluidus, neque magno apparatu indigeat.

Verùm diſtinctione hic opus eſt, & humoris natura conſideranda. Si enim humor ſit craſſus viſcidus, ſine fructu initiò ſtatim inſtituitur purgatio, iſque potius agitatur, quàm educitur, atque hinc paroxyſmus augetur. Si verò humor ſit tenuis & ſeroſus, atque è venis in pulmones effundatur: quod præſupponit Piſo, commodiſſimè mox initiò inſtituitur purgatio.

QVÆSTIO V.

An jus Galli decrepiti aſthmaticis conueniat?

Ius Galli decrepiti non ſolùm cum pectoralibus coctum ad alterandam & expectorandam in aſthmate materiam, ſed etiam cum purgantibus ad purgandum in omnibus *An ius galli decrepiti aſthmaticis conueniat.*

omnibus ferè Medicorum, poſt Arabum tempora, libris præſcribitur. Vnus, quod ſciam, Ludouicus Septalius, *animaduerſ. medicar. l. 6. num.* 137. id, tanquam noxium reiicit, vtpote quod experientiæ non reſpondeat, & rationi aduerſetur: ſcribitque, ſe Mediolani vbi frequenter exhibetur à Medicis præſertim ſecundum deſcriptionem Benedicti Victorij Fauentini, in Empirica, id aliquoties irrito ſucceſſu exhibuiſſe. Obeſſe autem potius, quàm prodeſſe, hiſce de cauſſis putat. In longa, inquit, ebullitione nitroſæ illæ partes, quibus maximè prodeſſe ius galli veteris creditur, tanquam terreſtres, ſubſident, atque in percolatione reiiciuntur, viſcidæ agglutinoſæ craſſæ, tum & præpingues, ex cute, pedibus alarum extremis, muſculoſis denique & neruoſis partibus prouenientes, maximè remanent. Qua de cauſſa non ſolùm non adiuuare materiæ ex pectore excretionem, ſed craſſiore & viſcidiore materia, & antecedente & coniuncta cauſſa, reddita, humorem contumaciorem magiſque rebellem ad excernendum reddere. Neque etiam quæ cum gallo coquuntur, aliquid prodeſſe putat. Quæ enim pro ſoluenda aluo adduntur, agaricus, ſena, ſem. carthami, cum pauciſſimam admittant ebullitionem, vim omnem purgandi perdere ex longa coctione, alterantia etiam, vt capill. ♀is & alia, cum vires ſuas in ſuperficie poſitas habeant, ex longa coctione eas amittere; alia, vt origanum, botryn, farfaram, ex longa coctione putrilaginoſa euadere.

Verùm enim verò hæc, quæ ex Ludouico Septalio protuli, non tanta videntur, vt ideo à communi opinione ſit recedendum. Etenim à multis hactenus Medicis obſeruatum, ius galli decrepiti in aſthmate profuiſſe. Neque refert, quod Septalius id aliquoties irrito conatu exhibuit. Incidit enim forſan in aſthmaticos deſperatos, quibus omnia, etiam efficaciſſima remedia, fruſtrà adhibentur. Rationes verò, quæ ab ipſo afferuntur, etiam quod debent, non perſuadent. Quæ vt rectius intelligantur, ius galli decrepiti Bened. Victor. Fauentini, quod allegat, prius proponendum. Ita autem habet eius deſcriptio:

℞. *Gallum antiquum* ad minimum trium annorum, quem flagellato & multùm defatigato, poſtea decollato & ſine aqua deplumato, ac viſceribus mundato, & vino forti eluito, parúmque ſalito: Deinde

℞. *ſeminis carthami, aniſi, anethi*, an. ʒ. ii. *rad. helenij, iridis, fol. hyſſop. praſſij*, an. ℥. ß. *glycyrrh. paſſul. enucleat.* an. ʒ. vi. *tartari albi*, ℥. j. *pulmon. vulpis puluer iſati* ʒ. ii.

Omnibus hiſce craſſo modo contuſis venter galli repleatur, gallúſque in *aqua* ℔. xxx. coquatur, donec caro ab oſſibus ſeparetur. Deinde factâ colaturâ cum forti expreſſione, colatura in frigido loco relinquatur, vt quod feculentum eſt, ſubſideat, pars verò clara ſeparetur & vſui reſeruetur.

Primò ergò verum quidem eſt, quod vis iuris galli decrepiti in partibus quibuſdam nitroſis & abſtergendi vi præditis conſiſtat. Hoc autem falſum, quod Septalius opinatur, illas partes nitroſas ſubſidere, & poſtea, tanquam fæculentas, abiici. Etenim terreſtres quidem, craſſæ, viſcoſæ ac feculentæ ſubſident; nitroſæ autem propriè terreſtres non ſunt, ſed ſalſæ ſuo modo quæ claro liquori permiſcentur ſalis more, non ſubſident. Deinde etſi verum ſit, coctione nimia vim tam purgantem quam alterantem diſſipari: tamen hoc facilè præcaueri poteſt, ſi in vaſe clauſo & duplici in balneo feruenti fiat decoctio; & tum minus aquæ, cum nihil abſumatur, affundendum. Aut ſi hac coctione vim omnem ex gallo extrahi non poſſe, ſed coctione in vaſe aperto opus eſſe quis exiſtimet, gallus primò ſolus coquatur, deinde in decocto in vaſe clauſo infundantur vel ebulliant medicamenta purgantia & alterantia. Pinguedo etiam facilè ſeparari poteſt.

QVÆSTIO VI.

An Arſenicum ſuffumigiis in aſthmaticis curandis rectè admiſceatur.

PLerique Medici poſt Arabes inter ſuffumigia, quæ ad exiccandas & abſumendas reliquias materiæ in aſthmaticis adhibent, etiam Arſenicum admiſcere incipiunt: ſed quàm rectè, non video. Notum enim eſt, arſenicum eſſe ſummè venenoſum. Sunt quidem nonnulli, inter quos etiam Vaſcus, qui id excuſare eo modo volunt, quod in exigua quantitate admiſceatur, aliiſque medicamentis caſtigetur, & ſuffitu eius facultas elicita non adeo corrodens, malignáque exiſtat; cum venenoſæ qualitates non in partibus tenuibus, igne reſolutis, ſed in craſſioribus ac terreſtribus inſint. *An Arſenicum ſuffumigiis in aſthmaticis curandis admiſc.*

Verùm enim verò hoc modo ſe non expediunt. Primò enim Medici non in parua quantitate arſenici puluerem admiſcent, ſed ad pondus omnium. Imò etiam in parua quantitate nocere poteſt. Deinde thus, myrrha & ſimilia, quæ admiſcentur, venenoſam arſenici vim corrigere non valent. Prætea notiſſimum eſt Chymicis, etiam fumos arſenici, dum calcinatur, eſſe ſummè noxios; nec partes heterogeneæ ſunt in arſenico, vt aliæ ſint terreſtres & craſſæ, aliæ volatiles. Nam dum arſenicum calcinatur, in fumos, vtpote totum volatile, reſoluitur, qui ſummè venenoſi & noxii ſunt. Ergo arſenicum omnino in eiuſmodi ſuffumigiis omittendum.

Error verò inde manauit, quod vocabula Sandarax Arabum, & Sandaracha Græcorum, malè confuſa ſunt. Sandarax enim Arabum, vulgò vernix gummi iuniperi eſt, vi eximia ſiccandi præditum; vnde Arabes in ſuffitibus illis, qui ad reliquias humorum in pulmone in aſthmaticis abſumendas adhibentur, illud rectè præſcripſerunt. Sandaracha verò Græcorum, arſenicum rubrum eſt. Cùm ergò, qui in Arabum ſcripta inciderunt, ſandaracen Arabum, & ſandaracham Græcorum idem eſſe putarent, malè pro gummi iuniperi, quod Arabum ſandarax eſt, arſenicum, ſeu ſandaracham Græcorum, quæ arſenici ſpecies eſt, ſubſtituerunt. Scio equidem nonnullos id probandum ſuſcipere ipſos etiam Græcos ſua ſandaracha, id eſt, arſenico in ſuffumigiis hiſce vſos fuiſſe; & ſit, vt obtineant, tamen quibus maligna arſenici qualitas non ignota eſt, non facilè eos imitabuntur.

QVÆSTIO VII.

An Victus attenuans ſimulque tenuis aſthmaticis conueniat?

MOuent nonnulli quæſtionem, an victús attenuans aſthmaticis conueniat, & in ea ſoluenda multum laborant. Nam etſi Galenus, *in principio libri de attenuante victu*, ſcripſerit, ſolâ victus ratione attenuante, ſine vllis medicamentis, difficiles reſpirationes, arthritides, epilepſias & alios morbos diuturnos ſe ſanaſſe: tamen in contrarium adducunt Hippocratem, qui, 1. *aphor.* 4. ſcribit: in morbis longis victum tenuem & exquiſitum ſemper parùm tutum eſſe. *An victus attenuans ſimulque aſthmaticis conueniat.*

Verùm res plana eſt. Aliud enim λεπτὴ δίαιτα, victus tenuis eſt, de qua Hippocrates, *aphor. allegato*, aliud λεπτύνουσα καὶ λεπτυντικὴ, victus attenuans, vel attenuandi vim habens. Nam λεπτὴ δίαιτα, victus tenuis, ſolam victus formam ac quantitatem reſpicit, cum ſcilicet ægro cibus coctu facilis, & quidem in exigua quantitate, & minus ferè, quàm poſſit concoquere, offertur: cui opponitur diæta ἁδροτέρη, plenior victus, qui ſcilicet maiore copia exhibetur: diæta verò λεπτυντικὴ ſolam qualitatem reſpicit, & victus attenuans eſt qui viſcidos & craſſos humores in corpore extenuat, cui incraſſans victus opponitur, qui craſſos

humores

humores in corpore noſtro gignit; vt docet Galenus, *loco allegato*. Et agunt de tenui diæta, cùm *alibi*, tum *lib. de victu rat. in acut.* Hippocrates & Galenus. De victu verò attenuante agit Galenus peculiari libello, de eo conſcripto; deſcribitque ibi cibos attenuantes, quod ſenſus mordeant & acres ſint, ciboſque illos, *lib. alleg.* Galenus enumerat & deſcribit. Et tales cibos aſthmaticis vtiles eſſe nullum dubium eſt; an verò victus tenuis conueniat, valde dubium eſt, cum, vt *aphor. alleg.* Hippocr. docet, in morbis longis parum tutus ſit.

Vaſcus equidem hanc, quam ipſa linguæ Græcæ proprietas ſuggerit, ſolutionem non probat; victumque attenuantem & tenuem re ipſa non differre ſtatuit; ideò quod victum attenuantem conſtituentia alimenta, cum tenuia & debilia ſint, alimentum copioſum victumque plenum præbere non poſſint, aut ſi adeò magna quantitate exhibeantur, vt copioſum nutrimentum æquare valeant, à facultate concoqui non poſſint.

Verùm enim verò diuerſa planè victus ratio eſt, tenuis & attenuans; cum, vt dictum, tenuis victus ſaltem formam & quantitatem, attenuans qualitatem reſpiciat. Et diuerſo planè fine diæta tenuis & attenuans inſtituuntur. Finis diætæ tenuis eſt, vt natura à coctione morbi ad coctionem cibi non auocetur; ideoque paulò minus cibi exibeatur, etiamſi cum aliqua virium iactura id fieri videatur. Attenuantis verò victus finis eſt, vt cibi qualitate humores craſſi attenuentur, atque ita, quod forſan medicamentis fieri non poterit, quotidiano cibi vſu præſtetur. Interim nullo modo in victu attenuante requiritur, vt de conſuetâ quantitate aliquid ſubrahatur. Etſi hoc etiam attendendum ſit, vt æger eiuſmodi cibi copiâ ſeſe non oneret, & plus aſſumat, quàm concoquere poſſit. Et omninò victus attenuans non ſemper tenuis eſt, & cibi, qui victum attenuantem conſtituunt, etiam diętam plenam præbere poſſunt, ſicut hoc ex allegato Galeni libro, *de victu attenuante*, patet, vbi, *cap.* 8. aues montanas piſces ſaxatiles, carnem gallinarum, perdicum carnes, quæ victum plenum præbere poſſunt, in attenuante victu admittit. Ideoque ſi aſthmaticis auiculæ montanæ, perdices, gallinæ ac ſimiles cibi, qui victum incraſſantem non præbent, præcipuè cum hyſſopo, ſatureia, thymo & ſimilibus, dentur, victus erit is attenuans, non tenuis.

CAPVT III.

De Suffocatione ſeu Strangulatione.

[Suffo]catio [S]trangu[lationis]

ADlæſam ſeu potiùs abolitam & interceptam reſpirationem pertinet & ſuffocatio, cuius ſpecies eſt Strangulatio, de qua aliquid in ſpecie dicendum:

Suffocatur autem homo, cum aër ventilando calori cordis neceſſarius non attrahitur, fuligineſque calidæ exſpiratione non emittuntur.

Fit hoc 1. cum viæ aëri attrahendo dicatæ occluduntur; quod fit interdum ore occluſo ſeu obſtructo, ſimulque naribus muco obturatis, vnde interdum apoplecticis periculum ſuffocationis imminet.

2. Si fauces, præſertim circa laryngem, occluduntur, id quod fit in tumoribus muſculorum faucium, laryngis, glandularum, columellæ, ſicut & in luxatione vertebrarum ceruicis.

3. Si aſperæ arteriæ caput ſeu rimula illa per quam aer ingreditur, à re quacunque obſtruatur. Etſi enim hoc facilè non fiat, ſed natura ob imminens ſummum periculum per tuſſim magno conatu omnia talia excutere conatur: tamen ſi res ita pertinaciter & fixè rimulæ illi inhæreant, ſuffocationem inducunt. Ita Hadrianum Pôtificem à muſca in fauces inuolante ſuffocatum eſſe, hiſtoriæ referunt; alioſque vuæ acinis, infantes quoſdam nummis ſeu aliis rebus deglutitis ſuffocatos eſſe, ex hiſtoriis patet. Poteſt referri huc ſuffocatio ab aqua. Quanquam Platerus ob defectum aeris eam fieri putet.

4. Ipſe quidem aſperæ arteriæ ductus non facilè obſtruitur, cum ſit ſatis patens: à vi tamen externa collo conſtricto, vt fit in ſtrangulatione, via omnis ſpiritui intercipi poteſt. Et notabilis eſt hic hiſtoria, quam in viro quodam docto obſeruaui. Is enim cum ceraſa comederet, accidit, vt ceraſi nucleus in aſperā arteriam incideret, & in pulmonem ipſum delaberetur, atque ibi etiam quandam grauitatem pectoris excitaret; poſt aliquod verò tempus accidit, vt nucleum illum pituita tenaci inuolutum cum vehementi tuſſi reiiceret. Præterea fungorum quorundam eſus, vt & alia venena ſtrangulare ſolent; quod proculdubio fit, cum ob membranam, quam œſophagus habet cum aſpera arteria & larynge communem, laryngis rima contrahitur & coarctatur. Ita ex medicamento ſurſum ac deorſum purgante ferè ſuffocatus Vnctor apud Harpalidum, *lib. 7. epidem.*

Accidit etiam in apoplexia ſuffocatio, cum motu thoracis omni & membrorum reſpirationi inſeruientium læſo nulla fit reſpiratio.

Tandem etiam in catarrho ſubitò & confertim ad pulmones ruente ſuffocatio fieri poteſt, qui catarrhus idcirco Suffocatiuus appellatur, de quo, *lib. 1. part. 2. in in fine* dictum.

Pertinet huc & aer, qui attrahitur, ventilando calori ineptus & ſuffocans, qualis eſt ille, qui è carbonibus accenſis, vt & qui ex cloacis, ſentinis & puteis exhalat; cuius rei exempla duo habet Chriſtoph. à Vega, *Artis med. lib. 3. ſ. 5. cap.* 8. & aliquot etiam Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. l. 2. c. 6.* Diſputatur quidem hac de re inter Medicos, vt etiam, *lib. 1. part. 4. cap. 7.* dictum eſt, an magis cerebrum, an verò magis pulmones & cor afficiantur. Et quidem Marcellus Donatus, *loco alleg.* cerebrum præcipuè affici ſtatuit. Et negari non poteſt, cerebrum & ſpiritus animales affici, vt exempla ab eodem allegata teſtantur. Quidam enim poſtea reſoluti ſunt, quidam delirarunt. Verùm nec hoc negandum, organa reſpirationi dicata ſimul affici. Aer enim iſtis fumis infectus calori cordis ventilando ineptus eſt: cuius rei indicium eſt, quod nonnulli periculo ſuffocationis ceſſante febri correpti ſunt.

Pertinet huc & illa ſuffocatio, cuius Aretæus, *lib. 1. c. 7. de cauſ. & ſign. acut. morb.* mentionem facit, cuius etiã ſuprà. *part. 1. c. 4. de Angina*, mentionẽ fecimus, quæ fiat ſpiritus praua conuerſione ad calidiſſimũ & ſicciſſimũ, nulla corporis parte inflãmatione laborante. Etſi verò alij aliter hac de re diſputent, & in loco illo Aretæi explicando multùm laborent, tamen cõmodiſſimè mihi explicari videtur, ſi dicamus, ſpiritum ſæpe ita eſſe inflãmatum, calidum & ſiccum, vt ei refrigerando aer externus, qui ſpiritu attrahitur, nõ ſufficiat. Cui hoc addi poteſt, quod ſpiritus ille habere poteſt prauã qualitatem & inſignem exſiccandi & conſtringendi vim, ob quã organa ſpirationis conſtringuntur & coarctantur, vt reſpiratio libera fieri non poſſit. Similem huic affectum deſcribit Hippocrates, *4. de rat. vict. in acut. text. 31. ad 35.* cum quo tamen catarrhus fuit coniunctus.

Prognoſticum.

Strangulati aut ſuffocati, non tamen mortui, ad ſe non redeunt, quorum circa os collecta ſpuma apparet, *2. aph.* 34. Non tamen hoc vniuerſaliter verum eſt, vt Galenus, *in com.* addit: Nonnulli, quibus ſtrangulatis ſpuma circa os apparuit, ſibi ſunt reſtituti, vt etiam duo exempla obſeruauit Chriſtop. à Vega, *loco alleg.* quamuis id rarò accidat. Prognoſticũ.

Curatio.

Curatio.

Cùm verò morbi plerique à quibus iſtæ ſuffocationes pendent, ſuprà cum curatione explicati ſint, ſaltem hic, quomodo ſtrangulatis & aquâ & fumo ſuffocatis ſuccurrendum ſit, dicemus.

Laqueo ſtrangulati quomodo curādi.

Qui laqueo penè ſtrangulati ſunt, iis laqueo ſoluto acetum cum pipere, aut pulegium tritum, vel ſemen vrticæ cùm vino aut mulſo, vel aromata cum vino propinanda ſunt, & collum lanâ oleo irino calente madidâ inuoluendum. Poſſunt etiam commodè exhiberi aquæ epilepticæ, vitæ, cinamomi, & reliqua, quæ ad manum ſæpe ſunt.

Ex vaporibus ſeu fumis ſuffocati.

Eadem etiam iis, qui ex vapore cloacarum, puteorum, cauernarum, ſeu fumis carbonum ſuffocantur, exhibenda, vt & ea, quæ ſuprà, *lib.* 1. *part.* 1. *cap.* 17. ſunt propoſita.

Ex ſubmerſione in aquam.

Si verò ex ſubmerſione in aquam quis ſuffocationis periculum incurrat, is aquâ ereptus moueri debet, & capite deorſum inclinato ac pedibus eleuatis, ac pennâ oleo intinctâ, vel digito ori immiſſo vomitus prouocandus; vel exhibeatur decoctum hordei, ficuum, glycyrrhizæ, adiecto butyro & ſaccharo; vel decoctum florum chamæmeli cum cereuiſia. Poſtea verò vinū meracius vel mulſa exhibenda, & etiam aliquæ aquę vitæ. Simul æger in calido conclaui ſeruandus, & ſuffumigia inſtituenda, ſorbitiones quoque decocto farinæ cicerum exhibeantur.

A fungis venenatis.

Si ſuffocatio à fungis venenatis immineat, vomitus ſtatim concitandus decocto raphani tum oxymelite, vel ſalis vitrioli ʒ. ß. cum oxymelitis ℥. iij. propinanda. Poſtea abſinthium & meliſſa in vino infundantur, & vinum exhibeatur.

Cum Pauſaniæ puellam, *lib.* 7. *epid.* ſuffocatio ex fungi eſu apprehendiſſet, ei profuit mulſa calida epota & vomitio balneúmque calidum. In balneo fungum vomitione reiecit, & cum ceſſatura eſſent ſymptomata, ſudore detenta eſt.

CAPVT IV.

De Vitiis Vocis & Sermonis.

Vitia vocis & ſermonis.

CVm in homine aër, quem ſpirando attrahimus & efflamus, non ſolùm ventilando cordis calori, ſed & voci & ſermoni formando inſeruiat, ordo poſtulare videtur, vt poſt reſpirationis vitia etiam de Vitiis Vocis & Sermonis dicamus.

Non omnis ſermo vox eſt.

Non verò omnis ſermo vox eſt, ſed qui ſolùm ab animalibus prouenit; & quidem, vt Iulius Cæſar Scaliger, *de cauſſis ling. lat. c.* 4. definit, eſt vox ſonus ex ore animalis: ſermo verò diſpoſitio vocum articulatarum, ad interpretandum animum. Et omnis vox, vt, *ibidem*, Scaliger docet, eſt ab animi affectu.

Vox animalibus cur data?

Eſt enim data animalibus ad expreſſionē voluntatis. Neque tamen omnis vox articulata eſt, ſed multæ voces ab affectu proficiſcuntur, quæ ſunt inarticulatæ, vt gemitus & ſibilus venenatorum.

Vox articulata.

Eſt autem vox articulata, quæ ſcripto excipi atque exprimi valet; inarticulata, quæ non. Et articulatas voces à brutis non excludit Scaliger; cum ouium voces adeò clarè ſcribi poſſint vt ab ipſis vocabulum apud nos ſumptum, balare. Et ſit, vt pleræque brutorum voces non ſint articulatæ; ad animi tamen affectum ſignificandum compoſitæ ſunt; de quo Lucretius, *lib.* 5.

An etiam ſit brutorū.

——————quod ſecla ferarum
Diſſimiles ſoleant voces variaſque ciere,
Cum metus, aut dolor eſt, & cùm iam gaudia gliſcunt,
Quippe etenim licet è rebus cognoſcere apertus.
Irritata canum cum primum magna moloſſum
Mollia ricta fremunt, duros nudantia dentes,
Longè alio ſonitu rabie diſtricta minantur,
Et cum iam latrant, & vocibus omnia complent.
At catulos blandè cum lingua lambere tentant,
Aut vbi eos iactant pedibus morſuque petentes,
Suſpenſos teneros nituntur dentibus hauſtus,
Longè alio pacto gannitu vocis adulant,
Et cum deſerti baubantur in ædibus, aut cum
Plorantes fugiunt ſubmiſſo corpore plagas.

Verùm de humana voce hic agere nobis propoſitum eſt. Etſi verò vox ex aëris è pectore efflatione fiat; tamen non quælibet efflatio vocem parit. Si enim ſit illa lenis, ſaltem fit exſpiratio ſine voce. Vt verò vox fiat, vehementiore efflatione opus eſt. Neque tamen omnis vehemens efflatio vox eſt: neque tuſſis propriè vox nominatur, ſed quæ fit anima & voluntate dirigente ad ſenſus animi patefaciendos.

Materia autem vocis eſt aër ſeu ſpiritus, qui exſpirando emittitur & ad organa vocis alliditur. *Materia vocis.*

Organa verò vocis & ſermonis formandi quod attinet, equidem ad aërem efflandum etiam requiritur pulmo & muſculi thoracis, vt & arteria aſpera, quæ aëri tranſitum præbet; verùm propria inſtrumenta vocis edendæ non ſunt.

Quod primò ex eo patet, quòd, ſi infra caput arteria incidatur, exſpiratio quidem fit, ſed non vox editur, quæ non fit niſi aëre per aſperæ arteriæ caput ſeu laryngem, & quidem per eius rimulam, emiſſo. Atque ita larynx proprium & primarium vocis formandæ organum eſt. Atque ideò etiam rerum opifex laryngi varios muſculos tribuit, vt pro libitu eius rimula dilatari & conſtringi poſſit. De cuius conſtitutione artificioſiſſimâ videantur Anatomici, & inter eos præcipuè Hieronymus Fabricius ab Aquapend. *lib. de larynge & vocis organis.* Etſi verò vocis organum primarium ſit rimula illa laryngis ſeu γλωττὶς, tamen ad vocem articulatam & inprimis ſermonem formandum non ſufficit illa aëris è pulmone per rimulam laryngis efflatio, ſed præterea requiritur gurgulio, qui inde plectrum vocis nominatur, lingua, palatum ſeu oris cœlum, quod appellant, dentes. Vnde videmus, ſi harum partium aliqua deſit, vel vitiata ſit, vt gurgulio præſectus ſeu eroſus, lingua præciſa ſeu alio modo vitiata, ſi palatum vlcere perforatum, ſi dentes eliſi ſint, ſeu exciderint, ex his omnibus vitiis vocem vitiari.

Differentiæ.

Differentiæ vocis, & eius vitiorum.

Sunt autem variæ vocis differentiæ. Aliæ quidem naturales voces, vt ſunt magna ſeu grandis, & parua, lenis, aſpera, acuta, grauis, de quibus non noſtri inſtituti, ſed Phyſici eſt, agere: aliæ voces præternaturales cuius etiam differentiæ multæ ab Autoribus recenſentur, & ab aliis aliter. Verùm commodiſſimè voces p. n. ſecundum differentias actionum læſarum diſtinguuntur, quod ſcilicet vox vel aufertur, vel imminuitur, vel deprauatur. Vocis defectus ἀφωνία appellatur, cum ſcilicet homo planè vocem edere non poteſt qui verò loqui non poteſt, mutus dicitur: qui difficulter verò loquuntur, μογιλάλοι nominantur. Deprauata verò vox eſt, rauca, obſcura, tremula, abrupta, clangoſa, de quibus poſtea in cauſſis dicetur. Pertinet huc & Balbuties & omne illud vitium, cum homo ſermonem non facilè, & non niſi cum magno conatu ac crebra hæſitatione, inchoare poteſt.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cum autem ad vocem & ſermonem formandum concurrant larynx, eius muſculi, &, qui iis inſeruntur nerui recurrentes, aſpera arteria; & ad aëris efflationem pulmo, & thorax cum ſuis muſculis, præterea lingua, columella, palatum, dentes neceſſarij ſint: vocis & ſermonis læſi cauſſæ in his quærendæ ſunt.

Primo

Primo ergo vocem abolitam & interceptam ac imminutam quod attinet, tollitur ſeu imminuitur vox vel principio neruorum affectò, vel vocalibus inſtrumentis, vel deficiente vocis materia. Vox & ſermo aboletur ob cerebrum, neruorum principium, affectum in apoplexia; epilepſia, cerebri concuſſione & commotione, vt & in ſyncope, & vteri ſuffocatione ac ſimilibus affectibus, ob quos ſpiritus animalis influxus prohibetur. Inprimis vero in affectu illo, qui κατ' ἐξοχὴν ἀφωνία appellatur, & neque ad apoplexiam neque ad epilepſiam commodè referri poteſt, ſed inter eos quidam affectus medius videtur. Quem etſi in praxi ſæpe obſeruauerim, vt ex hiſtoriis annotatis, quas ſuo loco proponam, patebit, deſcriptum tamen inuenire hactenus apud Autores non potui, niſi nuper apud Adrianum Spigelium, *lib. 2. de Semitert. cap. 16.* his verbis: *Eſt morbus in Germania & Pannonia frequens, quem Auſtriaci, Moravi, & Styri Tmorem appellant, inter apoplexiam & epilepſiam quodammodo ambigens. Cadunt enim velut apoplectici ſine ſenſu, non autem motu priuantur, neque tamen conuelluntur, vt epileptici: aliquando ſtertunt, nec tamen diſcuſſo morbo paralyſin alicujus membri incurrunt.* Si tamē cauſſæ magna ſit vehementia, in apoplexiam vel epilepſiam degenerare poteſt tandemque aliquos hocſmodo affectos ſubito vt apoplecticos mortuos vidi. Talis ἀφωνία etiam procul dubio eſt, quæ fit ex ebrietate, de qua Hippocrates, *5. aph. 5.* Oritur autem ferè à conſenſu partium infernarum, & vapore narcotico ſpiritus animales in cerebro ſopiente, ſeu perturbante; & propterea commodiſſime inter affectus cerebri refertur.

Inſtrumentorum verò vocalium cauſſa vox & ſermo aboletur ſeu imminuitur, cum laryngis membrana madefit, & humectatur ab humoribus à capite defluentibus.

Deinde ſi laryngis rimula anguſtior redditur ſeu occluditur à tumore, & compreſſione ſvt in angina, & luxatione vertebrarum ceruicis fieri ſolet.

Tertiò, cùm muſculi laryngem mouentes ſeu reſoluuntur, ſeu vulnerantur, ſeu contunduntur.

Quartò, vbi nerui vocales & quicunque voci edendæ inſeruientes inciduntur, diuelluntur, intercipiuntur, refrigerantur aut quocunque modo læduntur. Ita refert Galenus *1. de loc. affect. cap. 6.* cecidiſſe quendam ab alto in terram, ita vt dorſi initium affligeretur, eumque tertio die, exiguam admodum vocem edidiſſe, quarto die omnino obmutuiſſe, reſolutaque ſimul fuiſſe crura manibus illæſis, ſed neque ſpirationem amiſiſſe, neque difficulter ſpiraſſe. Cum enim tota ſub ceruice ſpinalis medulla eſſet reſoluta, accidit thoraci, vt per ſeptum tranſuerſum & muſculos ſupernos numero quidem ſex, moueretur: quippe nerui ex ſpinali medulla, quæ in ceruice eſt, ipſis adueniunt. At intercoſtalium muſculorum nerui, per quos exſufflationem fieri diximus, omnes affecti erant, Cum itaque fruſtrâ Medici negotium ſubirent circa crura quidem, vtpote reſoluta, circa guttur verò propter vocis affectum: equidem id interdixit, atque affecto duntaxat loco curationem adhibuit. Proinde finitâ tandem ſpinalis medullæ inflammatione, à ſeptima diē vox reſtituta eſt iuueni, & crura motionis facultatem recuperauerunt. *Ibidem* refert, fuiſſe quendam, qui cum ex ceruice ſtrumas in profundo exſcinderet, ac inter ſecādum quoddam vas, membranas non ſpecillo ſecaret, ſed vnguibus euelleret; imprudens ob ignorantiam ſimul neruos recurrentes diſtraxit, atque hoc pacto quidem puerum liberauit à ſtrumis, ſed mutum reddidit. Alium pariter in puero ſtrumas ſecantem, læſo altero neruo recurrente, ipſum ſemimutum feciſſe. Similem hiſtoriam recitat Amat. Luſitanus, *cent. 2. cur. 70.* Mulier Illyrica, inquit, quæ ad caput montis habitat, cùm ſtrumam à Gallica ſcabie originem ducentem in collo haberet, mendicum quidem officio Medici fungentem pro ſua valetudine acceſſiuit, qui indiſcretè cum pro ea propulſanda multis vſus eſſet medicamentis, ita ſublimatum, vt eius reſecaret radices, loco indidit, à quo alter neruorum ex pectore recurrentium, qui vocem effingunt, inibi corroſus eſt, vnde ipſa paulatim raucefacta vocem verè in totum amiſit.

Quintò, ſi aſpera arteria incidatur, etiam vox & ſermo perit; cum ſpiritus voci & ſermoni formando neceſſarius deſit: quod etiam fit, ſi aſpera arteria comprimatur; quod fit in ſtrangulatione.

Tandem ob defectum materiæ vox perit, vel imminuitur, vel, vt modò dictum, cum aſpera arteria vulneratur, aut compreſſa ſpiritui tranſitum non concedit, ſeu ob thoracis muſculos reſolutos. Eius rei exemplum habet Galenus, *3. de loc. affect. cap. 1.* de quodam, qui nullo in vocalibus inſtrumentis vitio exſiſtente, ſed muſculis intercoſtalibus ob caſum ex alto reſolutis, vocem amiſit.

Idem fieri poteſt, ſi iidem muſculi & membrana coſtas ſuccingens vulneretur & perforetur. Cùm enim tum thorax contrahi non poſſit, vocis etiam materia, ſpiritus, qui efflatur, deeſt. Non tamen ſemper ob muſculorum intercoſtalium læſionem vox tota perit, ſed ſolùm cum læſio illa magna eſt. Aliàs enim pro læſionis magnitudine vox ſaltem ex parte amittitur. Præterea pulmonis vitio idem euenit, qui ſi ſanie vel humore repletus ſit, aut aliàs debilis, vt fit in catarrhis ſuffocatiuis & tabe, vox valde imminuitur.

Accidit idem cum pauca fit efflatio, & ſpiritus deficit, vt in deliquio, ſyncope, vteri ſuffocatione. Quia verò ad ſermonem formandum etiam lingua facit, ſermo etiam ob linguæ motum impeditum læditur, de quo ſuprà, *lib. 1. part. 3. ſ. 5. c. 7.* dictum. Vnde etiam citra vocis læſionem locutio interdum aboletur; id quod fit in mutis in priuata reſolutione linguæ, qui tamen vocem quandam inarticulatam edere poſſunt; & fit hoc ob nerui, qui ad tertiam coniugationem tendit, vitium. Quod ſi magnum ſit, & præcipuè ſi vitium ſit à prima conformatione, auditus tum ferè ſimul, ob illius cum dicto neruo communicationem, læditur; vnde plerique, qui ſunt muti à natiuitate, ſimul ſurdi ſunt. Idem accidit, ſi defluxio aliqua & humor in muſculos linguam ac laryngem mouentes decumbat. Reliqua videantur, *loco allegato*, de motu linguæ inpedito.

Cauſſas vocis deprauatæ quod attinet, ſunt nonnullæ congenitæ, & à natura quibuſdam eſt vox aſpera; quæ cum propterea à nonnullis inter naturales vocis differentias numeretur; ſaltem de iis vocum differentiis p. n. agemus quæ à cauſſis p. n. proueniunt.

Et quidem frequentiſſimè accidit vox rauca, quæ fit à membrana, quæ laryngem & aſperam arteriam inueſtit, p. n. affectu, exaſperata & inæquali reddita. Cùm enim aſpera arteria læuis facta ſit, & ſi ea bene ſeſe habeat, vox lenis & moderata edatur: ſi illa naturalis læuitas & æqualitas tollatur, inæqualiter etiam aër alliſus repercutitur, atque inde vox rauca efficitur. *Vox rauca.*

Accidit hoc primo à nimia humiditate vocis hoc organum irrigante; id quod frequentiſſimè à catarrho à cerebro delabente, & in organa vocalia irruente accidit, qui in ſpecie Branchus appellatur; de quo Hippocrates, *3. aph. 13.* *Æſtate ſicca & aquilonia, autumno verò pluuioſo & auſtrali, vehementes capitis dolores in hyemem incidunt, & tuſſes & branchi ſeu raucedines, & grauedo, nonnullis etiam tabes exſpectandæ.* Deinde idem accidit à tuſſi vehementi, qua arteria ob crebram materiæ reiectionem exaſperatur; id quod in phthiſicis & thoracis ſuppuratione accidere ſolet. Idem præſtant humores & vlcera vocalium inſtrumentorum. Vnde lue Venerea laborantes vocem raucam habent. Atque hæ cauſſæ internæ ſunt. *Rauci cauſſa interna.*

Externæ cauſſæ ſunt clamor nimius & vociferatio, *Externæ.*

quæ ſimilem affectionem membranæ laryngis & aſperæ arteriæ inducunt laſſitudini inflammatoriæ in muſculis. Aër quoque frigidus inſpiratione attractus, vt & ſuccus, venenatus; & vaporibus, fumis & puluere inquinatus arteriam exaſperandi vim habet. Idem præſtat potus aquæ frigidæ, vini vel auſteri vel meracioris nimius, cibus & potus ſalſi & acres.

Vox obtuſa. Vox obtuſa ſeu tenebricoſa & turbida, vt nonnullis appellatur, fit à pituita craſſa & viſcida, quæ organis vocis adhæreſcit, vel abſciſſione columellæ.

Tremula. Vox tremula fit ex virtutis imbecillitate, cum ob defectum ſpirituum natura organa reſpirationis æqualiter mouere non poteſt; id quod in quibuſdam febribus accidit. Interdum idem euenit, vbi in muſculos laryngis ſeu linguæ & neruos his inſeruientes humor aliquis decumbit, parteſque illas relaxat quaſi; id quod ebriis accidere ſolet. Fit idem etiam ex timore, cùm calore & ſpiritibus ad cor recurrentibus, tum aliæ partes, tum etiã reſpirationi & voci edendæ inſeruientes iis deſtitutæ officio ſuo rectè fungi non poſſunt; vnde & qui valdè timent, pedibus & manibus tremunt.

Abrupta. Abruptæ vocis etiam Hippocrates, 4. *de rat. vict. in acutis, text.* 33. mentionem facit, quam *in lib. de Coacis prænotionibus*, effractam nominat. Habet autem ea ortũ ex imbecillitate facultatis mouentis, & organorum qui ſpiritus efflationi inſeruiunt. Vt n. ſi is, qui folles, quibus organa muſica inflant, mouet, ſit debilis, nec æqualiter moueat, ſed aliquandiu quieſcat, ſonus interrumpitur: ita ſi muſculi, qui aëri, qui vocis materia eſt, efflando inſeruiunt, ob imbecillitatem à mouendo aliquandiu ceſſent, fit vox interrupta.

Tarda. Vox tarda fit, cum humor in ſpinalem medullam & neruos muſculis thoracis inſeruientes effunditur. Tum enim facultas ſupprimitur, vt libere thoracem mouere non poſſit.

Clangoſa. Vox clangoſa eſt ſubrauca, ſed acuta ferè & ſonora, qualem pleraque animalia, quæ collum habent oblongum, vt grues, edunt. Habet ortum hæc vox, vt Galenus. 7. *de vſu part. cap.* 7. 1. *prorrhet. com.* 1. *text.* 3. & 17. docet, à ſiccitate nimiâ laryngis & aſperæ arteriæ, & defectu humiditatis, qua naturaliter arteria irrigatur, & quaſi læuigatur; id quod fit in febribus ardentibus & phrenitide.

Lupi conſpectus vitiatæ vocis cauſſa. Tandem referunt etiam inter cauſſas raucedinis & vocis vitiatæ lupi conſpectum, ſi is hominem obuium prior adſpiciat; quam vulgò opinionem etiam Virgilius ſecutus eſt, dum ſcribit:

Vox quoque Mœrin
Iam fugit ipſa: lupi Mœrin videre priores.

Vnde etiam habet ortum prouerbium, *Lupus in fabula*; quo vtimur, cum is, de quo ſermo, ſuperuenit, & ita præſentiâ ſuâ ſermonem interrumpit: de quo varij variè diſputant, & alij aliam huius affectus cauſſam reddere conantur. Verùm prius hic τὸ ὅτι, & an ſeſe res ita habeat, quam τὸ διότι inquirendum cenſeo.

Cauſſa ſermonis vitiati. Eaſdem ferè ob cauſſas ſermo & locutio vitiatur.

1. Quidem ob inſtrumentorum vocalium & laryngis præcipuè, vitium. Nam ſi vox ſeſe non bene habet; nec ſermo bene ſeſe habet; de cuius cauſſis modò dictum.

2. Propter motum linguæ impeditum; de quo ſuprà, *part.* 1. *huius libri, c.* 9. diximus.

3. Ob labiorum dentium, palati vitium.

Balbuties. De Balbutie & blæſitate eiuſque cauſſis, agit Galenus & alij authores *ad aph.* 32. *ſect.* 6. & docet Galenus quod ψελλίζειν & τραυλίζειν non vocis, ſed linguæ vitiũ ſit, cum ſcilicet lingua eas voces, quæ per T & R ſcribuntur, articulatè proferre non poteſt. Idque accidere, quia lingua ſit molliore ac humidiore temperaturâ ac conſtitutione; quam ob cauſſam pueri balbutiunt; cum muſculi molliores & infirmiores linguam ſatis ſtabilire non poſſint, eo modo, vt in ambulando titubant, Inde etiam ebrij balbutiunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa ſermonis vitiati. Vox & ſermo ac locutio læſa, & quodnam vitium ſit, facilè ab audientibus cognoſcitur. Cauſſæ verò ſignis cognoſcendæ. Et quidem externæ facilè ex relatione ægri atque adſtantium cognoſcuntur. Internæ etiam ſuis ſignis patefiunt. Si raucedo ſit à catarrho, is adfuit vel adhuc adeſt, qui facilè patet. Si à phthiſi ſeu pure & ſanie in pectore contentâ & tuſſi crebrius reiectâ raucedo oriatur, etiam ſigna eius aderunt. Ita etiam aliarum cauſſarum, à quibus vox ſeu aboletur, vel imminuitur, ſeu deprauatur, ſigna in morbis, à quibus illa pendent, explicantur.

Prognoſtica.

Prognoſt. 1. Raucedo orta à cauſſis externis ſeu euidentibus faciliùs curatur, quàm quæ à cauſſis internis fit.

2. Branchi & coryzæ in valde ſenibus coctionem non admittunt. 2. *aph.* 40.

3. Vocis vitium, quod fit à columellâ abſciſsâ vel eroſâ, lingua mutilatâ, dentibus eliſis vel elapſis, niſi factitij ſubſtituantur, non curatur.

4. Ita & motus linguæ inhibitus à ruptione vel contuſione nerui, non ſanatur.

5. Raucedo per annum vel duos confirmata, vix ſanatur.

6. Impeditus motus linguæ in pueris ſuperueniente adoleſcentiâ & iuuentute interdum ceſſat, abſumptis & exſiccatis ſuperfluis humiditatibus.

7. Balbi alui profluuio maximè corripiuntur, 6. *aph.* 32.

8. Raucedines, quæ ob ſuppurationem vel tabem fiunt, ferè mortem futuram indicant.

9. Cum voce tremula alui præter rationem ſolutio in morbo acuto, lethalis. Cum enim vox tremula fiat ex inſigni debilitate virium, ſi alui profluuium accedat, vires magis deiicit.

10. Voces clangoſæ malæ, & vacillatio mentis cum voce clangoſa, linguæque conuulſiones cum tremore, & voces ipſæ obmuteſcentes, mentis alienationem ſignificant. *In Coacis.*

11. Vox effracta ex hypercatharſi ob muſculorum thoracis conuulſionem, periculum portendit.

12. Ἀφωνίαι cum ſingultu peſſimæ, 1. *prorrhet. com.* 1. *text.* 23.

Plura ex voce vitiata in febribus prognoſtica videantur apud Hippocratem, *in Coacis prænot.* & *libris prorrhetic.*

Curatio Raucedinis.

Curatio raucedi. Cum vocis & abolitæ & diminutæ ac deprauatæ variæ cauſſæ ſint, etiam curatio varia pro caſſarum varietate inſtituenda. Cum autem morbi illi, à quibus vocis & ſermonis vitia pendent, iam ante explicati ſint, pauca hic dicenda reſtant.

Etenim ſi cerebri vitio malum hoc accidat, curatio ex iis, quæ, *lib.* 1. de apoplexia & paralyſi explicata ſunt, patet.

Cæterum quoque ſupra, *lib.* 1. *c.* 9. de linguæ motu impedito, eiuſque cauſſa & curatione actum. Dictum, *ibidem*, de faucium & dentium morbis: *parte* verò *ſecunda*, de aſperæ arteriæ, pulmonis & thoracis morbis, Quos qui curauerit, ſimul & vocis & ſermonis vitia, quæ ex iis morbis pendent, tollet. Ideóque ſaltem quædã de raucedinis curatione hic adiiciemus; cum vox obtuſa & ſimiles eandem ferè curationem habeant. Vox verò clangoſa, cum ferè cum febribus acutis coniungatur, ab earum curatione & huius mali curatio dependet.

Primò ergo ſi raucedo à catarrho dependeat, irrigante & inæqualia reddente vocis organa, primò danda

da opera, vt catarrhus remoueatur, quo præſente vix raucedo tolli poteſt. Qua ratione autem catarrhus curari debeat, dictum, *lib. 1. part. 2. cap. 34.*

Deinde danda opera, vt aſperitas & inæqualitas à catarrho inducta tollatur, & præcaueatur, ne, ſi catarrhus adhuc fluat, ab eo amplius vocis organa exaſperentur; quod præſtant medicamenta Arteriaca ab vſu dicta.

Si ergo catarrhus ſit frigidus & tenuis, medicamẽtis calefacientibus, ſiccantibus & lenientibus opus eſt vt diatragacantho calido, melle roſaro cum ſyrupo myrtino mixto, ſucco glycyrrhiz. amygdalis dulcibus.

Si verò materia ſit craſſa & viſcida, incidentia, abſtergentia, ſimulque lenientia & vocis inſtrumenta, læuigantia requiruntur, quæ parantur ex caricis, vuis paſſis, melle, hyſſopo, glycyrrhiza, ſucco braſſicæ cum melle mixto, thure, myrrha, croco, terebinthina, ſaccharo penidio, cubebis cum paſſulis tritis mixtis. Et ſi pituita ſit viſcida, etiam oxymel ſcilliticum admiſceri poteſt. Conuenit etiam hic lohoh ſanum & expertum de althæa, de pino, de caulibus, ſyrup. de glycyrrhiza, de hyſſopo, pilulæ ſeu trochiſci de benzoë.

Vtile etiam eſt ſequens Eclegma.

℞. *Succi praſſij bene depurati* ℥. ij. *ſacch. penid.* ℥. j. *oxymel. ſ.* vel ſi maiori inciſione opus ſit, *ſcillit.* q. ſ.

F. Lambile.

Vel ℞. Pomum, & ſeminibus exemptis repleatur myrrha, croco, thure, & aſſetur, ac manè & veſperi comedatur.

Vel ℞. *Succ. glycyrrhiz* ℥. ß. *croci* ʒ. j. *myrrh. thuris* an. ʒ. j. ß. *gummi tragacanth. Arab.* an. ʒ. iij. *carnis trium dactylorum, vini dulcis.* q. ſ.

F. Pilulæ ſub lingua tenendæ.

de eryſi- Matthias Lobelius ſyrupum de eryſimo, quod laudatiſſimum arteriacum nominat, commendat, ſcribitque ſe eius vſu iuuenculam decennali raucedine laborantem curaſſe, & alios diuturna & prope inuicta raucedine laborantes eryſimi vſu reſtitutos fuiſſe.

℞. *Eryſimi totius recentis* M. vj. *rad. helenij, tuſſilag. ſucco adhuc pregnantium, glycyrh.* an. Vnc. ij. *borrag. cichor. capill.* ♀, an. M. j. ß. *flor. cordial. anthos, ſtœch.* vel *beton.* an. M. ß. *ſem. aniſi* ʒ. vj. *paſſul. mundat.* ℥. ij.

Coquantur in. ſ. q. *aq. hordei,* & *hydromelitis*, & *ſucci eryſimi*, ℥. vj. ad ℔. ij. vel iij.

Colaturæ adde *ſacchari* q. ſ.

Fiat Syrupus.

Vel ℞. *Rad. glycyrrh. althéæ*, an. ℥. iij. *ireos. fol. eryſimi* M. iij. *tuſſilag. praſſij recentium*, an. M. ij. *ſem. pſylly. cydonior.* an. ℥. ß. *iuiub* N. xij. *paſſul. enucleat.* ℥. ij. *cubeber.* ʒ. j. ß. Coquantur, & cum ſ. q. *ſacchari,*

Fiat Syrupus.

Quod ſi catarrhus ſit calidus & tenuis, frigida incraſſantia & lenientia requiruntur, vt diatragacanth. frigid. conſerua roſar. viol. diacodium, ſyrup. & lohoh. de papauere, Syrup. roſar. violar. de iuiubis, myrtinus.

…re. Si à pure in pulmone contento raucedo ortum habeat, ad morbum quidem præcipuè cura dirigenda; ſimul tamen lenientia & læuigantia aſperam arteriam modò enumerata vſurpanda.

…ſſis ex- A cauſſis externis ſit raucedo, iiſque ſiccantibus & calefacientibus Leuiter itaque refrigerantia & lenientia vſurpanda, vt diatragacanth. frigid. conſerua roſar. viol. ſyrup. & lohoh. de papau. de iuiub. & ſimilia.

Si ab aëre, potu vel aliâ cauſſa frigidâ, calefacientia, modò in raucedine à pituita propoſita, vſurpanda.

Tandem ſi à nimia vociferatione clamore & vocis intentione ſit excitata raucedo, conueniunt hîc medicamenta Arteriaca dicta, quòd ſcilicet peculiariter aſperæ arteriæ & laryngis affectibus conueniunt. Parantur autem ex amylo, tragacantha, gummi Arabico, glycyrrh. ſacchar. cando & penidio, paſſulis, dactylis, iuiubis, ſebeſten. amygdal. dulc. mucilag. althéæ: vnde fiũt ſyr. iuiubinus, capil. ♀, de althæa de glycyrrh. & ſimilia.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. althéæ* ℥. j. ß. *conſeru. viol.* ℥. iij. *amyli* ℥. ii. *ſacch. in aqua roſar. ſolut.* q. ſ.

F. Lohoh.

Vel ℞. *Tragacanth. gummi Arabic.* an. ʒ. j. *ſyr. iuiub. violar.* an. q. ſ. *mucilag. ſem. althéæ* ʒ. ij.

F. Lohoh.

Atque hæc inprimis in principio conueniunt. Vbi raucedo iam imminuitur, vt humiditas in parte relicta abſumatur, exſiccantibus, diſcutientibus & extergentibus, ſed ſine acrimonia opus eſt. Qualia parantur ex terebinth. melle, amygdalis amaris, iride, ſtyrace, croco, myrrha.

Vt ℞. *Gummi iuniper. tragacanth.* an. ʒ. ij *ſacch. penid.* ℥. j. *ſucci glycyrrh.* ʒ ij. *thuris* ʒ. j. ß. *ſtyracis calamitæ* ʒ. j. *croci* ℈. j. Cum melle,

F. Eclegma.

Vtile etiam eſt eclegma de ſucco braſſicæ antea propoſitum.

Vel ℞. *Hord. excort. paſſ. enucl.* an. ℥. j. *glycyrrh.* ʒ. ij. *caricar. ping.* N. vj. *capill. Veneris, hyſſop.* an. M. j. *ſem. braſſic.* ʒ j. *pinearum non rancidarum* ℥. ß.

Coquantur in ſ. q. aquæ puræ.

Colaturæ pro qualibet libra adde *mellis deſpumat. ſacchari albi*, an. ʒ. vj.

Miſce, de quo ſæpius aliquid bibendum.

Plura videantur apud Galenum, 7. *de compoſ. medic. ſec. loc. cap.* 1. Aëtium, *tetrabil.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 51. &. 52.

CAPVT V.

De Tuſsi.

AD deprauatos organorum vocis reſpirationis motus Tuſſis quoque pertinet, atque inter eos motus eſt tuſſis, qui quidem à naturâ fiunt, irritata tamen & coactâ, atque à cauſſa morbificâ ſtimulata ad expellendum id, quod moleſtum eſt; cuiuſmodi motus habetur oſcitatio, pandiculatio, ſternutatio, ſingultus, vt docet Galenus, *lib. 2. de cauſſis ſympt.* *Tuſſis.*

Eſt nimirum tuſſis motus deprauatus ſeu vehemens efflatio, à veloci pulmonis & thoracis contractione edita, vt id, quod ſpirandi organis moleſtum eſt, excutiatur. Seu, vt Auicennas definit? Tuſſis eſt motus Naturæ, quo conatur expellere, quicquid lædit, è partibus pulmonis, & partibus proximis pulmonum. Sicut enim in ſternutatione cerebrum, in ſingultu & vomitu ventriculus: ita in tuſſi thorax inſurgit, & plurimo ſpiritu in pulmonem immiſſo, foraſque iterum celerrimè exploſo, atque impetu quodam id, quod moleſtum eſt, expellere conatur. Etenim aſpera arteria, & eius ramuli per pulmonem ſparſi tunica intus obducti ſunt, cui exquiſita vis ineſt ſentiendi ea, quæ moleſtiam pulmoni creant, ita vt minimum quodque in aſperam arteriam illapſum ſtatim ſentiat. Atque ita tuſſim nihil excitat, niſi quod hanc membranam, quæ intus aſperam arteriam, eiuſque ramos inueſtit, afficit. Sic igitur irritatus pulmo non ſolùm ipſe mouetur, ſed & in auxiliũ muſculos thoracis & diaphragma ſibi adſciſcit, &, quod ſibi moleſtum eſt, expellere nititur.

Cauſſæ.

Atque ita cauſſa proxima tuſſis eſt, quicquid pulmones, aſperamque arteriam, & quidem membranam, qua intus inueſtiuntur, afficere poteſt. Quæ autem id præſtant, cauſſæ ſunt variæ, vt mox dicemus. Ad duo tamen genera referri poſſunt. Vel enim hoc præſtant, quia anguſtiam in reſpirationis organis pariunt, vel quia mordicant, aſperitatemque inducunt, atque adeò quocunque modo moleſta ſunt. *Cauſſa.*

Cauſſas verò omnes tuſſis, ſeu anguſtiam pariendo, ſeu irritando quocunque modo id præſtent, in claſſes quaſdam digeremus & ordine enumerabimus.

Et 1. inter cauſſas tuſſis eſt intemperies, & quidem ſola ac ſine materia etiam tuſſim excitare poteſt, ſed leuiorem, quàm quæ eſt cum materia. Et frequentiſſimè quidem & maiorem tuſſim parit intemperies frigida, vt pote quæ pectori maximè inimica eſt, quæ excitatur ab aëre frigido, de quo Hippocrates, 3. *aph.* 23. *Hyeme morbi laterales, pulmonis inflammationes, raucedines, tuſſes fiunt;* & *ibidem, aphor.* 5. *Aquilo tuſſes mouet:* potu aquæ frigidæ, & præcipuè ex niue ſolutâ, medicamentis frigidis ſeu aſſumptis, ſeu thoraci applicatis. Excitat etiam tuſſim intemperies calida, ſed minorem, qualis eſt, quæ febribus ardentibus ſuperuenit, quæque vt eſt apud Hippocratem, 6. *epid. ſect.* 2. *text.* 24. eſt arida & parũ irritans, & quæ nõ fit, niſi quãdo loquitur, aut hiat.

Quando autem non loquuntur neque hiant, non tuſſiunt. Siccitas autem præcipuè cum frigiditate coniuncta exaſperando & irritando tracheam tuſſim excitat. Hinc, vt Hippocrates, 3. *aph.* 5. ſcribit, Aquilo tuſſes mouet fauces exaſperando, & vt Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 28. docet, in Aquilonaribus conſtitutionibus non paucæ, néque contemnendæ tuſſes fiunt. Humiditas autem, vt qualitas minimè omnium actiua, & quæ potius lenit, quam exaſperat, vix tuſſim inducit, niſi forſan inæqualiter primùm inducatur, vbi breuiter leuiſſimam quandam tuſſiculam excitare poteſt, quod tamen rarum. Et dictum eſt ſupra de cauſſis, quæ intemperiem pulmonis inducere poſſunt.

Deinde tuſſim excitat materia quæcunque in pulmonem & aſperam arteriam incidit, aut in ea præter naturam continetur. Materia autem hæc varia eſt, catarrhus nimirum à capite defluens; atque ita omnes cauſſæ quas ſupra, *lib.* 1. catarrhum excitare poſſe diximus, etiam tuſſim excitare valent: vt & humor aliquis in cerebro collectus, qui per acceſſiones febrium mouetur, & à calore febrili funditur; de quo Hippocrates, *in Coacis Qui circa acceſſiones tuſſiunt, & leniter reſudant, malignè habent. Et, ibidem; Ex inſania in raucedinem cum tuſſi fit abſceſſus.* Sicut & materia parotides excitans: de quo idem Hippocrates *eodem libro, & in prorrhet. Abſceſſus ad aures ſoluunt tuſſicula cum ſputationibus.* Idem efficit ſanguis è vaſe in pulmone rupto fluens, vel eroſâ in pulmones irruens. Item humor in pulmone collectus in phthiſi, peripneumonia, vomica pulmonis; vel aliis vicinis partibus communicatus: vt in pleuritide & hydrope pectoris fieri ſolet. Pertinent huc & grandines, calculi, ac vermiculi in pulmone geniti. Idem præſtant etiam res externæ in tracheam illapſæ.

Cùm enim ſpiritu, quem trahimus, diu carere non poſſimus, organa, per quæ ille admittitur, vacua eſſe decet. Ideóque ne aliqua ſubſtantia præter aërem in aſperam arteriam eiuſque ramos per pulmones diſperſos ingrediatur, caput aſperæ arteriæ epiglottide ſeu operculo quodam Creator ſapientiſſimus muniuit, vt ſic quidem aëri ingreſſus pateat, à cibi verò potuſque pondere depreſſum eſculentis & potulentis aditum denegat, vt Galenus, 4. *de vſu part. cap* 8. docet. Quod tamen ſi fortuitò fiat, vt interdum inter loquendum & ridendum, & infantibus inter lac ſugendum accidere ſolet, periculum ſuffocationis inde imminet, à quo vt natura ſe ſe liberet, vehementiſſimam tuſſim excitare, nec prius deſiſtere ſolet, quàm omne id quod moleſtum eſt, excuſſerit.

Tertiò inter cauſſas tuſſis eſt ſoluta vnitas vaſorum in pulmone, ſiue illa ſit vulnus, ſiue vlcus & eroſio.

Quartò excitatur tuſſis, dum in pleuritide materiæ aliquid ad pulmones mittitur, vel ob membranarum conſenſum pulmones irritantur. Pertinent huc & diaphragmatis inflammatio & tubercula in ſpina enata; quod gibbis familiare eſt, teſte Galeno, 6. *aph.* 46. Imò ipſa luxatio vertebrarum dorſi.

Ex quibus omnibus colligitur, tuſſim propemodum omnium thoracis & pulmonis morborum ſymptoma inſeparabile eſſe, vt pleuritidis, peripneumoniæ, vomicæ pulmonis, ſputi ſanguinis, phthiſis, & ſimilium.

Cauſſæ verò extra pulmonem & thoracem conſiſtentes, & quæ ita per συμπάθειαν tuſſim efficiunt, etiam variæ ſunt.

Quintò nimirum tuſſis excitatur hepate, liene, ventriculo intumeſcente aut inflammato, vt & in hydrope, ſiue id fiat, quod pulmo comprimitur, ſiue quod obſtruitur, aut moleſtatur à materia ad pulmonem redundante, ſiue quod partium vicinarum membranæ affectæ membranas organorum reſpirationis in conſenſum trahunt & vellicant, ſiue quod vapores aliqui ad organa reſpirationis tranſmittuntur, eaque ſiue obſtruunt, ſiue mordicant, id quod etiam interdum in febribus accidere ſolet.

Externæ tandem cauſſæ etiam variæ ſunt. Externæ

Sextò enim præter aëris intemperiem, vt & potus ac medicamentorum qualitatem, quæ aſperæ arteriæ intemperiem inducunt, tuſſim excitare valent cauſſæ aliæ quoque externæ, irritando & exaſperando nimirum aſperam arteriam, vt, fumus, puluis, &, vt Auenrhois, 3. *coll. cap. proprio* monet, præcipuè puluis ex lino, dũ pectinatur, & ex veteri tritico, dum cribro excutitur. Puluis item & vapor calcis, & metallorum ac mineralium. Quò pertinent auſtera, acida, adſtringentia, pinguia & rancida præcipuè, vt nuces, & oleum rancidum. Vocis item intentio nimia. Referendi huc & lumbrici ac vermes in inteſtinis, & ventriculo geniti, qui ipſi etiam tuſſim excitant, vapores, vt nonnullis placet, putridos & malignos ad pulmones mittendo, vel, quod probabilius eſt, membranam œſophagi vellicando, quæ membranam aſperam arteriam inueſtientem in conſenſum trahit. Profundior etiam ſtyli purgatorij in aures immiſſio tuſſim excitat, communicatâ ſcilicet hac irritatione tracheæ per neruulum quinti paris vtrique parti communem.

Differentiæ.

Primò eſt tuſſis differentia ſecundum magnitudinẽ. Nam datur tuſſis quædam planè exigua, aut potius ad tuſſiendum quidam impetus, & tuſſiendi initium, quod Græcis κέρχνος dicitur. Vt enim vomitum nauſea præcedit, ita tuſſim κέρχνος, vt docet Galenus, 1. *de cauſſ. ſympt. c.* 4.

Deinde tuſſis alia eſt arida & ſicca, quæ ἀπτύστους facit, nec pituitam citat, vt Celſus, *lib.* 4. *cap.* 4. habet; alia verò humida. Sicca ſeu arida eſt, in qua nihil expuitur, atque fit hoc, vel quia cauſſa, quæ tuſſim excitat non in organis reſpirationis hæret, vel, licet ibi hæreat, inepta eſt ad excretionem. Prius accidit; cum aſpera arteria vel intemperie afficitur, vel exaſperatur, vel membrana aſperam arteriam & eius ramos inueſtiens vellicatur à vaporibus ab inferioribus aſcendentibus, ſiue comprimitur, aut à vicinis membris affectis in conſenſum trahitur, vel tenuis paucuſque humor à capite deſtillat. Aut aliunde tranſſudat, vt *Galenus, 4. aphor.* 54. *docet.* Poſterius verò accidit, vbi in reſpirationis inſtrumentis humor hæret, qui eiici non poteſt, vel quia ob lentorem & craſſitiem bronchiis pulmonis nimis tenaciter adhæret; vel quia ob tenuitatem inter eiiciendum diſploditur à ſpiritu, vt & in pulmonem relabatur, vt Galenus, 1. *epid. comm.* 1. *text.* 12. docet. Humida tuſſis eſt, quando humor aliquis tuſſiendo eiicitur, atque oritur ab aliqua mediocris conſiſtentiæ materia pulmones & tracheam irritante, quæ cum ſpiritu tandem expellitur.

Tertiò tuſſis aliqua vehemens eſt, quæ ſupprimi nequit; alia mitis. Vehemens Hippocrati θηριώδης nominatur, atque oritur ab humore magna vi deſtillante, vel

vel vlcere organa reſpirationum obſidente, vel ab abſceſſu genito ibidem, vel ab empyemate.

Mitis fit ab intemperie organorum reſpirationis, vel ab aſperitate faucium & tracheæ, vel à puluere, & aliis exaſperantibus, vt & ab ambiente aëre, vt docet Galenus, *6. epid. comm. 2. aph. 24*.

Quartò tuſſis quædam frequenter moleſtat, & ferè continuò ægrum affligit; quædam per certa interualla corripit, prout cauſſa tuſſim excitans nunc ſemper præſens eſt; nunc per interualla colligitur & recurrit.

Verùm præcipuæ & ad curationem maximè cognitu neceſſariæ ſunt differentiæ, quæ à cauſſis deſumuntur. Ideóque ſecundum cauſſarum differentiam poſteà etiam curationem in certa quædam capita diſtinguemus.

Signa Diagnoſtica.

Tuſſis ipſa adeò euidens ſymptoma eſt, vt ſignis ad eius cognitionem opus non ſit. Verùm cum cauſſæ, à quibus excitatur, variæ ſint, omnino ſignis opus eſt, quibus illæ cognoſcantur, ne Empeiricorum more cum ægri damno cuilibet tuſſi quoduis remedium applicetur. Signa ergo cauſſarum, vt ſupra eas recenſuimus explicabimus.

Ab intemperie nuda primò ſi fit tuſſis, abeſt catarrhus, aliique morbi, qui materiam tuſſis cauſſam ſuppeditant, vel etiam in conſenſum pulmonem trahere poſſunt: contrà præceſſerunt cauſſæ, quæ intemperiem aliquam pulmonis inducere potuerunt, quæ ipſæ etiam *hoc capite*, & ſuprà, *part. 1. huius libri*, de intemperie pulmonis enumeratæ ſunt. Adeſt difficultas ſpirandi, tuſſis ipſa eſt ſicca, nec ita vehemens & pertinax, facilè quoque ſupprimitur.

Qualis autem intemperies ſit cauſſæ inprimis, quæ præceſſerunt, vel ad ſunt, indicabunt, iuuantia item & nocentia. Etenim ſi à frigiditate ſola ſit tuſſis, cohibito ſpiritu non ſolùm reprimitur ſed & ſanatur. Auctus enim tum in organis reſpirationis calor intemperiem illam corrigit, ægrotique aliis etiam calidis, vt potu & cibo, iuuantur; frigido offenduntur. Ideóque ægri calidum aërem amant, & linteolo manibus & ori admoto, ſpiritum trahunt, ne mox frigido aeris impulſu tuſſis irritetur; vt hac de re ſcribit Galenus, *6. epid. comm. 2. t. 24*. Sitis etiam abeſt in hac intemperie.

Contrà ſi tuſſis ſit ab intemperie calida, ſitis moleſta eſt, quæ potiùs aeris frigidi inſpiratione, quàm potu frigido ſedatur, vt docet Galenus, *art. med. c. 64*.

A catarrho tuſſis proueniens, è ſignis catarrhi ſupra, *lib. 1.* propoſitis, patet, tuſſiſque eſt vehementior & perſeuerans. Si verò abſque catarrho à materia in pectore contenta tuſſis concitetur, aderunt morbi tales, vt pleuritis, peripneumonia, empyema, phthiſis, grandines, calculi, vermes, hydrops pulmonis, & ſimiles morbi, in quibus materia tuſſim excitans colligitur, qui ſuprà *part. 1. huius libri*, explicati ſunt.

Quæ tuſſis quibuſdam interuallis, vt bis térve anno affligit, ex irruente deſtillatione proficiſcitur: quæ verò continenter, aut minimâ intermiſſione fatigat, aut vitioſam pulmonum affectionem, aut obſtructionem veterem, aut aliam ſtabilem intus cauſſam habet.

Si verò aſperitas à cauſſis externis inducta ſit, vt à fumo, pulueribus, cibis vel medicamentis exaſperantibus, illæ per ſe patent, Si tandem morbi extra thoracem, pulmones in conſenſum trahendo quocunque modo, tuſſis cauſſa ſunt, vt hydrops, ventriculi, hepatis, lienis tumores & inflammationes, affectus illi ex ſuis ſignis patent.

Prognoſtica.

1. Tuſſis frequens & diuturna plerumque ad ſanguinis ſputum perducit, teſte Auicenna, propter vehementem thoracis motum, à quo ruptura vaſorum pulmonis metuenda eſt, ac præſertim in adultis, quorum membra duriora concuſſionis violentiæ non ita cedunt. Quod ſi materia tuſſi non eiiciatur, intus putreſcens vel febrem putridam aut hecticam gignit, vel vlcus excitat. In prægnantibus talis tuſſis abortum ciere ſolet.

2. Tuſſis vehemens interdum ſuffocat, non tam re aliqua obſtruente, quàm iteratâ ſine intermiſſione, valida efflatione, & quod aer inſpiratus, priuſquam ad cor perueniat, è pulmone mox iterum eliditur.

3. Tuſſis valida pectoris pulmoniſque partes calefacit, ideoque febrem accendit & ſitim auget. Quæ verò exiguæ tuſſes ſunt, ac per longiora interualla excitantur, tantiſper membra illa concutiunt, donec ad ea humiditas aliqua irruens deferatur, quo fit, vt ægri intus ſiticuloſi reddantur. Galenus, *6. epid. Comm. 2. text. 24*.

4. Tuſſis caput nihil iuuat. Galenus, *2. de ſympt. cauſſis, cap. 4.* ac ſi violenta fuerit, ipſum replet, *6. epid. ſ. 3. text. 18*. Neque enim, vt ſternutatio, motum cerebri in expellendo iuuat, ſed ipſi potius nocet.

5. Tuſſis ex intemperie organorum reſpirationis periculoſa equidem non eſt: Negligi tamen non debet, ſicut exemplo docet Galenus adoleſcentis, qui ex tuſſi à cauſſa frigida dimidiam heminam ſanguinis reiecit, *5. meth. med. cap. 13*.

6. Tuſſis ex catarrho periculoſior eſt, quàm ab intẽperie nuda, & ſi frequens ac diuturna ſit, ad ſanguinis ſputum ſæpe deducit, teſte Auicenna, imò experientiâ, propter vehementiorem thoracis motum, à quo ruptura vaſorum pulmonis metuenda eſt, præſertim in adultis, quorum membra duriora motui violento non cedunt; aut ſi materia tuſſi non reiiciatur, intus putreſcens vel febrem, vel vlcus & hinc phthiſin generat. Periculoſa etiam eſt tuſſis, ſi materia è capite deſtillans tenuis & acris eſt. Nam ſiue retineatur in pulmone, intus putreſcens pulmonem erodit & exulcerat, ſiue eiiciatur, tuſſis violenta metum affert, ne vas aliquod rumpatur. Galenus *6. epid. com. 3. text. 18*. Ideóque diligenter eſt laborandum, vt deſtillationes tales acres à pectore auertantur, ne hominem in tabem deducant.

7. Tuſſes etiam à catarrhis in ſenibus periculoſæ ſunt, quoniam in iis non maturantur, *2. aph. 40*. & vt Galenus inde rectè colligit, eos vſque ad mortem comitantur.

8. Hydropi ſi tuſſis ſuperueniat, malum, *6. aph. 35*. Seroſa enim humiditas ita tum augetur, vt contineri tota in abdomine nequeat, ſed pars quædam in thoracem, & aſperas pulmonis arterias tranſponatur.

9. Tuſſis, quæ ex vicinarum partium conſenſu oritur, per ſe periculoſa non eſt, ſed ſublatis illis morbis earumque cauſſis tollitur.

10. Tuſſis à fumo vel alia cauſſa aſperæ arteriæ inæqualitatem & aſperitatem inducente abſque periculo eſt, & ferè cauſſa ablata ceſſat.

11. Tuſſes infantium diuturnæ & vehementes deterrimę; quoniam reſpirationem & ſomnum impediunt. Sæpe etiam ex multâ agitatione febres acutas & epilepſiam excitant. Non rarò denique herniam.

12. Qui gibbi ex aſthmate & tuſſi ante pubertatem fiunt, ij ſtatim moriuntur. *6. aph. 46*.

13. Tuſſes in febribus abſceſſus futuros ſæpe prænũciant, non quod ipſa materia ex pectore ad articulos decumbat, ſed potiùs, quod febres, quæ tales tuſſes habẽt comites, in abſceſſus terminantur; de quo vide Hippocratem, *2. epid. ſ. 2.* & Galenum, *in com.* vbi verba enarrat: *Quæ tuſſi parùm & nihil notabile reiiciebat, ei manus dextra & crus ſiniſtrum reſoluta ſunt.*

14. Tuſſes in febribus cum deſtillatione coniunctis quando exacerbantur, febriles acceſſiones inſtare indicant,

indicant, & aliquando malum ſignificant, vt Hippocrates docet, *in Coacis*, dum ſcribit: *Qui circa acceſſiones tuſsiunt ac leuiter deſudant, malignè habent*; ij ſcilicet, qui vehementer tuſſiunt, ita, vt tuſſi vehementi vires deiiciantur, ſomnuſque turbetur, vt ex fatigatione magna circa collum & frontem ſudare incipiant.

15. Febres cum tuſſi ſi ſoluantur, tuſſis verò remaneat, recidiuæ periculum minatur.

Indicationes.

Indicationes. Ad duo in omnis tuſſis curatione attendendum, primò ad cauſſam, quæ tuſſim excitat; ſecundò ad ipſam tuſſim. Cauſſæ tuſſim excitantes cùm variæ ſint, vt ex iis, quæ de cauſſis dicta ſunt, patet, quælibet etiam peculiarem indicationem ſuppeditat. Intemperies nimirum per contraria alteranda; ſi à catarrho ſit tuſſis, curatio catarrhi modo, *lib. 1.* deſcripto, inſtituenda. Si à materia citra catarrhum in pectore hærente, vt pure, grandine, vel vermibus fiat tuſſis, materia illa eiicienda. Si à cauſsâ externâ exaſperante tuſſis proueniat, cauſſa illa amouenda, & aſpera arteria læuiganda. Si à partium vicinarum morbis, & pulmonis ſeu compreſſione, ſeu irritatione fiat tuſſis, morbi illi conuenienti modo curandi.

Ipſam verò tuſſim quod attinet, etſi, vt alia ſymptomata, etiam commodiſſimè tollatur cauſâ ſublata, & propterea ſi mitis ſit tuſſis, ipſa neglecta à cauſſæ ablatione curationis initium faciendum ſit: tamen ſæpe tuſſis tam vehemens eſt, vt omnem curationem Medicique conſilium ad ſe trahat, & poſtpoſitâ cauſsâ, ipſi ſtatim ſuccurrendum ſit: id quod ſæpe accidit, cum tuſſis tam vehemens eſt, vt ne vaſa rumpantur, metuendũ ſit, aut ne à continuis vigiliis febris accendatur, aut timendum ſit, ne in grauida abortus aut in infante ruptura accidat. Tum igitur danda opera, vt tuſſis ſedetur.

Tuſsis, quatenus talis, Curatio.

Curatio tuſsis quatenus talis. Cum verò tuſſis illa vehemens ſit ab aſperitate aliqua in aſpera arteria, eiuſque ramis, & irritatione organorum reſpirationis, quæ naturam ad expulſionem ſtimulat; duobus omnino modis tuſſis mitigari poteſt, vel aſperitatem leniendo & læuigando, vel ſenſus acrimoniam obtundendo, & quaſi ſopiendo. Prius præſtant paregorica, aut lenientia dicta medicamenta, quæ lentore quodam viarum reſpirationis aſperitatẽ æqualem reddunt, qualia ſunt, lactis omne genus, amylum, ptiſana, oleum amygdalarum dulcium, tragacantha, gummi Arabic. mucilag. ſem. cydon. pſyllij, ſyrupus de iuiubis.

Senſus verò acrimoniam retundunt & tollunt papauer, & medicamenta ex papauere parata, vt ſyrup. de papau. & diacodion, vt & ex opio confecta, quæ ſomnum inducunt, & ſenſus acrimoniam obtundunt, qualia ſunt, theriaca recens, Philonium Roman. pilulæ de cynogloſſa, trochiſci de carabe, laudanum opiatum.

Curatio tuſsis ab Intemperie.

Curatio tuſsis ab intemperie. Qua ratione intemperies tracheæ & pulmonis curanda ſit, ſuprà, *part. 1. huius libri cap. 1. & 2.* dictum quæ omnia etiam in hac tuſſis ſpecie curanda locum habent. In tuſſi nimirum ab intemperie frigida aër, in quo verſatur æger ſit calidus, ſpiritus retineatur, vt ab eo pulmones incaleſcant, cibus & pus ſint calidi, atque inprimis vtile eſt vinum generoſum ſubdulce. Exhibeatur ſuccus de glycyrrh. & de hyſſopo. Topica pectori applicentur, pectuſque inungatur oleo chamæm. lilior. albor. & ſimilibus. Eodem modo intemperies reliquæ curentur, vt, *loco allegato*, dictum.

Curatio tuſsis à Catarrho.

Qua ratione catarrhus ſeu materia ad pectus ruens euacuanda, auertenda, deriuanda, intercipienda ſit, ſuprà, *lib. 1. de curatione catarrhi*, dictum. Fruſtra enim in tuſſi curandâ laboramus, niſi catarrhus, eius cauſſa, prius ſiſtatur & tollatur. Hic ergo nihil aliud reſtat, niſi vt dicamus, quid materia, quæ in pectus illapſa eſt, requirat. *A catarrho.*

Cum autem materia illa ſui euacuationem indicet, compertum quidem eſt, materiam è pectore etiam per vrinam & aluum euacuari poſſe: verùm id rariſſimè & in aliis potiùs pectoris affectibus, quàm tuſſi accidit. Ideoque nullus alius commodior modus eſt, quàm vt materia in pectus illapſa per tuſſim reiiciatur.

Medicamenta autem, quæ hoc præſtant, inæqualitatem & aſperitatem leniunt, & humectant, & humores ad expulſionem aptos reddunt, viaſque diſponunt, vt minore cum dolore reiiciantur; ſopitam item & imbecillem facultatem ad eiiciendum per tuſſim materiã ſtimulant, quæ medicamenta, ἀρτηριακὰ & βηχικὰ nominantur, quæ tamen pro diuerſitate materiæ habent aliquam varietatem.

Syrupus catarrhalis vel pectoralis D. Caſp. Kegleri.

Syrupus

℞. *Rad. polypod.* ℥. j. ß. *glycyrrh. raſæ, farfaræ*, an. ʒ. vj. *herb. ſaluiæ, hyſſop. betonic.* an. M. ij. *praſſij* M. j. ß. *ſem. 4. frig. maj. c. cort. conquaſſ.* ℥. ß. *bombac.* ʒ. iij. *paſſul. enucl.* ℥. j. ß. *ſebeſten.* ℥. ij. *iuiubar.* ℥. j. *caricar.* N. vij.

Bulliant l. a. in *aq. hord.* ad tertias.

Circa finem add. *fol. ſenæ Alex. ſ. ſt.* ℥. ij. *zingib.* ℈. ß. *agar. troch.* ʒ. iij. *turbith. gumm.* ʒ. ij.

Huius *colaturæ claræ* ℞. ℔. iij. poſtea add. *ſacch. candi* ℔. j. *croci* ℈. j.

Denuo coq. partum ad ſyr. conſiſtentiam,

Vltimò depuretur per reſident. & clarificetur.

Aqua catarrhalis.

℞. *Herb. veronic. ſcabioſ.* an. M. j. *capill.* ♀, *hyſſopi, adiant. nigr. fragar. meliſſ. marrub.* an. M. ij. *rad. ireos, angelic. eryng. glycyrrh.* an. ℥. j. *myrrhæ* ʒ. ij. *croci integr.* ℈. ij. *piperis alb.* ʒ. j. *caricar.* N. viij. *ſcillæ prep.* ʒ. ij. ℈. j. *paſſular. min.* Vnc. iiij. *ſem. lini, fœnigræci*, ana Drach. iij.

Infund. cum *ſpir. vini puriſſ.* ℔. vij. *aq. fragor. ſcabioſ.* an. ℔. j. *aceti vini* ℔. j.

Deſtillentur per M. B.

Curatio tuſsis à Materia calida, tenui & acri.

Si ergo materia ſit calida, tenuis & acris, poſt vniuerſalia illa præſidia euacuantia, reuellentia, intercipientia, & catarrhum ſiſtentia, vtendum eſt medicamentis refrigerantibus, humorem incraſſantibus, acrimoniam eius obtundentibus, atque omnino eum concoquentibus, & ad mediocrem quandam craſſitiem redigentibus, & ad excluſionem præparantibus, arteriamque aſperam lenientibus. Cum enim, vt Galenus, *3. de rat. vict. in acut. t. 2.* ait, aër tanquam manus ſit, quæ ſurſum humores è pulmonibus effert, ſputum, vt non nimis craſſum & viſcidum eſſe decet, quodque viſci inſtar organis reſpirationis adhæreſcat; ita nec nimis tenue eſſe oportet. Tenuis enim humor inter tuſſiendum ab aëre diſploditur, & non eiicitur, ſed in pulmones relabitur. Galenus, *1. de cauſſ. ſympt. cap. 4. 6. epid. ſ. 3. t. 18. 4. de loc. affect. cap. 8. 2. de criſ. cap. 10.* Talia medicamenta ſunt *ſyrupus de iuiub. de violis, de papauere, diacodion Montani, mucilago ſem. pſyllij, cydon. ſuccus glycyrrhiz.* cum *amylo, conſerua roſarum* *A materia calida tenui & acri.*

roſarum & violar. cum *bolo Armeno; emulſio ſeminis papauer. albi.*

Syrupi.

℞. *Hord.* M. ß. *ſem. 4. frigid. maior.* an. ʒ. j. *papau. albi* Drach. ii. *glycyrrh.* ʒ. i. ß. *iuiub.* N. x.

Coq. in ſ. q. *aquæ ſ.*

Colaturæ ℞. Vnc. x.

Add *ſyr. violar. de iuiubis, de papau.* an. Vnc. ij.

M. pro 4. Doſibus.

Vel ℞. *Iuiub. ſebeſten.* an. N. xv. *paſſul.* Vnc. ß. *glycyrrhiz. ſem. althéæ,* an. ʒ. ii. *cydon.* Drach. i. *rad alth.* Drach. ii.

Coq. in *aq. hord. ſ.*

Colaturæ ℞. ℔. j. *ſyr. viol. de iuiub.* an. Vnc. ij.

Miſce.

Alius ſyrupus contra tuſsim.

℞. *Rad. tuſſilagin. glycyrrh. raſæ,* an. ʒ. v. *helenij, althéæ, ireos Florent.* an. ʒ. iii. *fol. maluæ, cum radicib. capill.* ♀ *tuſſilag.* an. M. j. *violar. veronic. ſcabioſ.* an. M. ß. *hordei mundi* M. j.

Ebulliant aliquoties, add. *hyſſop.* M. j. *ſem. malu. cydonior.* an. Drach. i. *fœnic.* Drach. j. ß. *ficuum ping. dactylor.* an. N. iii. *iuiubar. ſebeſten.* an. N. v. *vuar. paſſar. ab arillis mudat.* ℥. j

Decoq. omnia cum *aq. ſ.* ad ℔. j.

Factâ colatura cum forti expreſſ. add. *ſyr. de glycyrrh. de iuiubis,* an. ℥. i. *capill.* ♀, ℥. ß. *ſacch. cand. albi* ℥. j. *penidy,* q. ſ.

Ebulliant ad conſiſtent. Syrupi.

Alius: ℞. *Rad. glycyrrh.* ℥. ß. *tuſſilag.* ʒ. iii. *althéæ, helenij,* an. ʒ. jß. *herb. capill.* ♀. *endiu. ſcabioſ.* an. M. j. *fol. tuſſilag. betonic. hyſſopi, veronic.* an. M. ß. *hordei mund.* M. j. *ficuũ, dactylor.* an. N. iij. *iuiubar. ſebeſten.* an. N. v. *paſſular. ſine arill.* ℥. ß. *flor. viol. borragin. cichorij, malu.* an. P. j. *ſem. cydonior. maluæ, cucumer.* an. Drach. j.

Coq in *aq. ſcabioſæ* & *tuſſilag.* an. q. ſ.

Colaturæ ℞. ℔. j. & ℥. ij.

Add. *ſyrup. de iuiubis, de glycyrrh.* an. Vnc. ß. *capill.* ♀ ℥. j. *ſacchar. cand. penid.* an. Vnc. j.

Coq. ad formam. Syrupi.

Rotulæ & Trochiſci ſublinguales.

...ſci ...ales. Sub lingua teneantur rotulæ diatragacanth. frigid. diapenid. trochiſci bechici albi.

Vel ℞. *Boli Armenæ præpar. ver.* Vnc. j. ß. *amyli* ʒ. j. *gummi Arabic. tragacanth.* an. Drach. ß. *ſacch. cand. penid.* an. ʒ. ij. Cum *mucilag. ſem. pſyllij aq. roſ. extract.*

F. Trochiſci ſub lingua tenendi.

Vel ℞. *Confect. diacodij Meſue cum ſacch. parat. ſpec. diatragac. frigid. ſacch. penid.* an. ʒ. ii. *boli Armenæ* ʒ. ß. Cum *ſyrupo myrtino,* aut *mucilagine tragaçanth.*

Fiant Trochiſci ſub lingua tenendi.

Vel ℞. *Spec. diatragac. frigid.* ʒ. ii. *boli Armen.* ʒ. ß. *ſacchar. in aqua roſar. ſolut.* ℥. iii.

Fiant Rotulæ.

Paſtilli vel Trochiſci contra tuſſim:

℞. *Pulu glycyrrhiz. el.* ℥. ii. ß. *ſem. 4. frig. maj.* an. Scr. ii. *aniſi, fœnic.* an. ʒ. ß. *ſpec. diapenid. diaireos,* an. Scr. j. *ſacch. penid.* ℥. i.

Cum infuſ. *tragacanth.* cum *aqu. hyſſopi.*

Fiant Trochiſci.

Eclegmata.

...ata. ℞. *Conſeru. viol. nymph.* an. ℥. ß. *ſpec. diatragath. frig. diapenid. ſ. ſpec.* an. Drach. ß. *ſucci glycyrrh.* Drach. i. *tragacanth.* ʒ. ß. Cum *ſyrup. iuiub.*

Fiat Lohoh.

Vel ℞. *Conſeru. roſ. viol.* an. ℥. i. ß. *ſpec. diatrag. frigid.* ʒ. i. ß. *boli Armenæ præpar.* ʒ. i. Cum *ſyrup. de papau.*

F. Lohoh.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. alth.* ʒ. vi. *ſem. pſylli* ʒ. ij. *amygdal. dulc. pinear. mundat.* an. ℥. ß. *ſacch. penid. amyli,* an. ʒ. ii. *ſpec. diatrag. frigid.* ʒ. i. *gummi Arab. ſucc. glycyrrhiz.* an. ʒ. ß. *ſem. 4. frigid. maior.* an. ℈. ii. *papau. alb. lactuc.* an. ℈. iiii. *cydon.* ʒ. ß.

Cum *ſyrupo violar.*

Fiat Lohoh.

Narcoticis non vtendum, niſi quando metus eſt, ne vel vas rumpatur in pectore ex vehementi illa & continuò affligente tuſſi; vel vigiliis continuis febris accerſatur, vireſque deiiciantur. Tum enim pilul. de cynogloſſ. theriac. rec. Phil. Rom. laudan. opiato vti licet.

Extra etiam inungatur thorax hoc vel ſimili Linimento.

℞. *Ol viol. amygdal. dulc.* an. ℥. ii. *mucilag. ſem. pſyllij cum aqu. roſar. extract.* an. Vnc. ß. *ceræ albæ* q. ſ.

Fiat Linimentum.

Vbi materia in pectore hærens ſatis inſpiſſata eſt, ab huiuſmodi remediis ceſſandum, ne nimio eorum vſu craſſa reddatur, & ad excernendum ineptior, ſed tum ad detergentia accedendum, vt ſyrup. de glycyrrh. capill. Veneris, & ſimilia.

Curatio tuſsis ab Humore pituitoſo.

Si à materia frigidâ & lentâ ſit tuſſis, poſt vniuerſalia illa ſuprà, *lib. 1. de catarrho.* propoſita, vtendum eſt calidis attenuantibus, incidentibus & abſtergentibus, vt *capill.* ♀. *hyſſop. fœniculo, ſcabioſa, helenio,* & aliis pectoralibus calidis, & ex iis compoſitis, *ſyrup. de capill.* ♀. *de hyſſopo, de glycyrrh, de praſſio, oxymel. ſimpl. compoſ. ſcillitico,* cum *aquis hyſſopi, capill.* ♀ *praſſ. ſcabioſæ.*

Vt ℞. *Ficuum.* N. x. *glycyrrh. raſa, paſſul.* an. Vnc. ß. *ſem. aniſi, fœnic.* an. ʒ. ii. *capill.* ♀ *. hyſſop.* ana M. i. Coq. in aq. purâ.

Decoctum melle vel ſaccharo dulcoretur. Vtile etiam eſt lohoh ſanum & expertum, & de pulmone vulpis.

Ad inueteratam tuſſim Aëtius commendat *mellis, butyri,* an. Vnc. iiii. *cumini puluerіſ.* ʒ. i. Melli deſpumato butyrum admiſceatur, ſimúlque calefactis cuminum inſpergatur, & ægro delingendum cochlear. præbeatur.

Vel ℞. *Cumini, piperis, ſem. vrtic.* an. ℥. i.

Trita ſubigantur cum mellis deſpumati ſextario, & parumper ferueſacito, reponantur ad vſum, & cochlear. delingendum offeratur.

Laudatur & hoc:

℞. *Pulegij, piper. hyſſop. calam.* an. ℥. ii. *petroſel.* ℥. i.

Mellis deſpumati ſextarium. M.

Aqua pectoralis calida Dorncreilij.

℞. *Rad. Enulæ* ℥. i. ß. *polypod. q. mundi pimpinell.* an. ℥. i. *althéæ, myrrhid.* an. ℥. ß. *ariſtolochiæ, rotund.* ʒ. iii. *pæoniæ maſculi. decreſcente Luna in ſigno piſcium collectæ. ireos Illyric.* an. ʒ. ii. ß. *zingib.* ʒ. i *aſparagi, apij,* an. ʒ. ii. *herb. capill. Vener. hyſſopi, carduiben. veronicæ, pulmonariæ maculoſ.* an. M. iii. *ſem. fœnigræc. ſeſelios* an. ʒ. ii. *aniſi* ʒ. iii. *quatuor frigid. maior. excortic.* an. Scr. iv. *carthami* Drach. iii. ß. *lini* ʒ. ii. *flor. cordial.* an. M. ß. *ficuum ping. recent.* N. vii. *paſſul. maior. enucleat.* ℥. ii. *dactylor. ping. enucleat.* N. xii. *iuiubar. ſebeſten,* an. paria ix. *ſucci glycyrrh.* ſ. q. *aqu. ſcordij diſſoluti* ℥. i. Aqua pectoralis calida Dorncreilij.

Puluerіſanda pulueriſentur ſubtiliſſimè, reliqua verò incidantur & contundantur minutim, & infundantur. *aq. ſcabioſ. marrub.* an. ℔. iiii. *fœniculi, betonic. tuſſilag. cardui Mariæ, Nicotianæ,* an. ℔. i.

Stent in infuſione in loco calido per octiduum; vaſe aliquoties

aliquoties ſingulis diebus agitato, deinde adde. *melliſ paſſul. Corinthiac.* ℔. ß. *croci Orientalis* ℨ. ß.

Miſce & deſtillentur igne lentiſſimo in B. M.

Pro vſu quotidiano in tuſſi idem Aëtius ficus ſiccas pingues in vino dulci meraco madefactas vnà cum vino exhibet. Alij ficus ad ignem parùm toſtas ſub noctem deuorare iubent.

Vtile eſt & hoc:

℞. *Succi tuſſilag.* ℔. ß. *mucil. ſem.* vel *rad. alth. extract. cum aq. hord.* ℥. ij. Cum *ſacch. penid.*

Fiat Lohoh.

Vtilis eſt & radix tuſſilaginis melle condita.

Plura huius generis vide etiam *part. 2. huius libri c. 4. de anguſtia arteriarum aſperarum pulm.* & apud Galenum, 7. *de compoſ. med. ſec. loc. c. 3. & in lib. euporiſt.*

Vt efficaciſſimum in materia craſſiſſima ſequens Electuarium commendat Mercatus.

℞. *Succi tuſſilag.* ℥. iij. *rad. pulegij* ℥. j. *apij virid.* M. j.

Infundantur in ℔. j. *mellis opt. aceti* ℔. ß.

Coq. lento igne, & facta expreſſione adde *prædictum ſuccum, & fœnigræci ſæpius antea loti decoctum pond.* ℥. x. *Mithridat.* aut *theriac.* ʒ j. ß.

Porrige ſummo mane & ante cœnam cochl. ij. quibus admiſcere potes. *ſyrup. de praſſ. de hyſſop. lohoh de pino.*

Rotulæ contra tuſsim pro pueris.

℞. *Spec. diaireos, ſ. diatrag. frig.* an. ʒ. jß. *extr. glycyrrh.* ʒ. ß. *enulæ* ℈. ß. *ſach. cand. albi*, ʒ. iij. *albi in aq. ſcabioſ. diſſolut.* ℥. vj.

Fiat conſ. in Rotulis.

Extrà pectus inungatur hoc vel ſimili Vnguento.

℞. *Mucilag. ſem. alth. fœnigræc.* an. ℥. ß. *butyri recent. axung. gall.* an. ℥ j. *bdellij, ſtyracis*, an. ʒ. ß. *croci* ℈. ß. *ol. lilior. albor. amygd. dulc.* an. ℥. ij. *ceræ* q. ſ.

Fiat Linimentum.

Tandem reliquiæ exſiccantibus & detergentibus abſumendæ, vt etiam ſupra dictum.

Detergentia tamen & exſiccantia non ſint nimis calida nec acria, ne diſſipata parte humoris tenuiore craſſior remaneat. Ideoque Auicennas monet, vt vbi ob pituitæ craſſitiem nihil exſpuitur, humectantia addantur.

Celſus ouum ſorbile præbet cum pauco ſulphure. Extat etiam deſcriptio antidoti diaſulphuris apud Serapionem *de antidot. cap.* 8. quod ad tuſſim, ſputum ſanguinis & aſthma commendat; & apud Meſuen, *de antidot. cap.* 3. Recentiores flores ſulphuris, lac ſulphuris & balſam. ſulphuris exhibent, cui & benzoën & eius flores addunt.

Exempli gratia:

℞. *Flor. ſulphur.* ʒ. ij. *ſpec. diatrag. fr.* ʒ. j. ß. *diaireos* ʒ. j. *croci* ℈. j. *ol. aniſi* gut. x i i. *ſacch. in aq. tuſſilag. & ſcabioſæ diſſol.* ℥. vj.

F. l. a. Rotulæ.

Vel ℞. *Rad. ireos Florent. helenij, tuſſilag.* an. ʒ. ß. *benzoe* ℈. ß. *flor. ſulphur.* Drach. j. *croci* gr. vij. *cort. aurantior.* ℈. ß. *ſacch. albiſſ. in aq. tuſſilag. ſolut.* ℥. iij. & Drach. ij.

Fiat conſ. in Rotulis, inſtillando *ſpir. terebinth.* gut. v.

Puluis pectoralis, ſeu pulmonicus.

℞. *Glycyrrh. raſæ* ʒ. iij. *ſem. aniſi, fœnic.* an. ʒ. ß. *ſpec. diatrag fr.* ʒ. j. *diaireos* ʒ. ß. *flor. ſulphur.* ℈. ij. *pulm. vulpis prep.* ℈. iß. *ſacch. candi albi* ℥. jß.

Fiat Puluis.

Ad tuſſim & pectus roborandum commendatur pulmones animalium, præcipuè vulpis; vnde & lohoh paratur, quod in officinis præſtat. Item ex pulmone vulpis, addita ſaluia, hyſſop. capill. ♀ & ſimilib. thoracicis aqua deſtillatur, atque ſaccharo dulcorata propinatur. Laudatur & pulmo ceruinus, ſi cum gula ſua exſiccatus in furno & puluériſatus cum melle exhibeatur.

Curatio tuſsis à reliquis cauſsis.

Si verò abſque catarrho à materia in pectore contenta tuſſis excitetur, id quod in pleuritide, peripneumonia, phthiſi calculis pulmonis fieri ſolet, curatio è ſuis locis, atque ex iis, quæ ſuprà de his affectibus dicta ſunt, petenda. Ita & reliquæ tuſſis differentiæ, quæ ab aſperitate & inæqualitate arteriæ, vel conſenſu diaphragmatis, aut irritatione pulmonis in morbis vicinorum viſcerum excitantur, qua ratione curandi ſint, ex iis, quæ ſuprà de iis dicta ſunt, & ſuo loco dicentur, patet.

Diæta.

Si tuſſis ſit, ab intemperie frigida, æger degat in aëre calido, ſeu naturâ tali, ſeu arte parato. Vtendum cibis calidis & pectoralibus calidis ac aromatibus conditis. Potus ſit vinum generoſum dulce vel mulſum. Inter bellaria vtiles ſunt pineæ & piſtacia. Si ab intemperie ſicca ſit tuſſis, humectante diæta vtendum, butyro, oleo amygd. dulc. cum ſaccharo, malua, borrag. Galenus, 7. de loc. affect. cap. 3. commendat aquæ dulcis tepidæ balneum, ſcribitque, ſe tragœdos, guttur & aſperam arteriam cantu & vocis intentione reſiccatam habentes, hoc modo humectaſſe & curaſſe. In catarrho cibi ſint dulces, lenientes, & pectus dilatantes; vitentur omnia amara, acria, ſalſa, acida, acerba. In cauſſa calida conuenit ptiſana hordeacea, malua, emulſio amygdal. dulc. & ſem. 4. frigid. maior. Lac caprinum & vaccinum, ſi febris abſit. Potus ſit aqua ſaccharata. In frigida cauſſa vtatur æger calidis vel temperatis. Panis ſit bene fermentatus, & ſemine fœniculi ac aniſi conditus Potus ſit hydromel. Æger temperanter viuat, vitet ſomnum mox à cibo, & diurnum.

QVÆSTIO I.

An tuſsis ſit ſolum ab anguſtia tracheæ arteriæ, & eius ramorum?

Plures eſſe tuſſis cauſſas, ex ſuperioribus patet. Veruntamen in eo omnes conueniunt, quod aliquam pulmonibus moleſtiam creant.

Verùm quomodo, non omnes idem ſentiunt. Nonnulli quidem omnes illas cauſſas tuſſim excitare ſtatuunt, quod anguſtiam aliquam in aſperis arteriis pulmonum creent. Verùm ſi cauſſas, quas ſupra propoſuimus, conſideremus, manifeſtum euadet: non ſolùm anguſtiam pulmonum, ſed etiam dolorem aliquem & moleſtiæ ſenſum in organis reſpirationis tuſſim parere, quo modo partes membranoſæ vicinæ affectæ, ob conſenſum, quem habent cum membrana aſperam arteriam intus inueſtiente, tuſſim excitare ſolent. Cum enim membrana hæc ſit exquiſitiſſimo ſenſu prædita, ſi vicina aliqua membrana diſtendatur, vellicetur vel quocunque modo moleſtè afficiatur, membrana hæc in conſenſum tracta & ipſa obiectum ingratum & dolorificum percipiens, illud excutere nititur, tuſſimque excitat. Atque id manifeſtè in tuſſi ab intemperie nuda patet, vbi nulla anguſtia adeſt, ſed ſenſus ſaltem moleſtus in aſpera arteria. Idem etiam ex eo manifeſtum fit, quod, vt ſuprà dictum, ſtylus purgatorius auri profundius immiſſus tuſſim ſiccam excitat, non anguſtiam pariendo, ſed ſaltem ob membranam communem aſperam arteriam irritando. Idem etiam clarum euadit ex ſimilitudine, quam habet tuſſis cum ſternutatione & ſingultu, quæ ſymptomata excitantur ſolummodò vellicando & moleſtiam pariendo partibus. Idque Galenus etiam multis in locis docet, vt, 2. *de ſympt. cauſſis, cap.* 4. *de differ. morbor. c.* 7. Et præcipuè 2. *de*

ſimpl.

ſimpl.med.facult.cap. 16. vbi tuſſim excitare poſſe docet omne, quod aſperæ arteriæ moleſtum eſt.

QVÆSTIO II.

An aliquid in pulmonem ex ore delabatur?

quid onem dela-

Solet & hoc loco hæc controuerſia moueri, an aliquid ex ore in aſperam arteriam illabatur? Nam negare id videtur Hippocrates, 4. *de morb.* & Galenus, 4. *de vſu partium cap.* 8. vbi docet, ne aliqua ſubſtantia præter aërem in tracheam ingrediatur, laryngis caput & rimulam epiglottide ſeu operculo quodam tegi, vt ſit obturatum, ſed non omnino aëri ſaltem viam concedens, ab ingredientis cibi potúſque pondere depreſſum ligula ipſa magis concluſum eſculentæ potulentæque ſubſtantiæ aditum non præbeat. Hinc etiam ſi mica panis vel potus portiuncula inter mandendum vel loquendum bibendumve ad arteriam aſperam deferatur, tuſſis continua excitatur, donec excutitur.

Contrà verò in pulmones aliquid influere, ipſa experientia docere videtur. Teſtatur enim Hippocrates, *in libell. de corde*, ſi quis ſui vel alteri pecudi aquam cœruleo colore tinctam ſitienti bibendam dederit, deinde ſtatim laryngem eius ſecuerit, colore eo infectum guttur inuenturum eſſe. Quod idem Galenus, 8. *de plac. in fine*, docet. Et videtur antiqua hæc fuiſſe ſententia; vnde illud Alcæi: *τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον ἐπιτέλλεται. Riga pulmones vino: nam canicula aſtrum exoritur.* Deinde niſi aliquid in pulmonem deſcenderet, fruſtra eclegmata, ſyrupi, trochiſci & rotulæ ſublinguales à Medicis in thoracis affectibus præſcriberentur. Tandem videmus ſæpe multa excrementa in pulmonibus ſubſiſtere, quæ tamen vt & interdum magna ſanguinis copia, ſine ſuffocationis periculo per aſperam arteriam reiiciuntur.

Verùm ſciendum, etſi rimula laryngis epiglottide claudatur, quia tamen non exactè clauditur aut nonnihil laxatur; vbi ea, quæ vtilia ſunt, admitti debent, impoſſibile non eſſe portionem aliquam potus & medicamentorum in eam fluere, quod ſi ſenſim & lentè fiat etiam tuſſim non excitat. Neque enim reſpirationis viæ tum anguſtiores redduntur; vt docet Galenus, 8. *de plac. Hippocr. & Plat. in fine*, & 4. *de ſimpl.med.fac.c.*17. Si quid verò in ipſam cauitatem, & quidem confertim irruit, tuſſis, & ſi magnum ſit, etiam ſuffocationis periculum tum maximè ſuboritur, cum laryngis rimula occluditur. Vbi verò res aſperæ arteriæ cauitatem illapſa eſt, non ita ſuffocationis periculum timendum; cum canalis ille ſatis amplus ſit; tuſſis tamen inde excitatur. Et, vt modò dictum, ſi calculi, ſi pituita craſſa, ſi pus, ſi ſanguis, & quidem ſæpe magnâ copia, è pulmone per aſperam arteriam reiici poteſt ſine ſuffocatione; etiam ſine eiuſdem periculo aliquid in illam labi poteſt. Notabilis huius rei hiſtoria eſt cuius etiam ſuprà *cap.* 3. *huius partis*, facta mentio. Anno 1620. vir quidam doctus, cum ceraſa arbore decerpta in horto comederet, atque ſubitò in ſtrangulationis & ſuffocationis periculum cum maxima tuſſi coniiceretur, nucleum ceraſi in guttur illapſum, & tuſſis & ſtrangulationis cauſam eſſe exiſtimans, chirurgum, qui illum eximeret, accerſiuit: verum cum chirurgus nullum nucleum deprehenderet, & ſuffocationis periculum ceſſaret, tuſſis verò nihilominus perſeueraret, in eam opinionem venit, nucleum nullum in guttur illapſum fuiſſe, ſed hoc ſymptoma ex catarrho ſubito & vehementi proueniſſe. Deambulauerat verò in horto tempeſtate pluuioſa, & aliàs catarrhis valde obnoxius erat. Durauit iſta tuſſis per tres ſeptimanas, & per interualla quædam ægrum valdè afflixit, quo tempore etiam dolorem quendam grauatiuum in dextra thoracis parte deprehendebat. Tandem cum noctu vehementer integram horam tuſſiuiſſet, nucleum illum pituitæ craſſæ adhæreſcentem tuſſi reiecit, atque ita tuſſi illa liberatus eſt.

Conuulſio diaphragmatis.

Ad motus deprauatos organorum reſpirationis pertinet & conuulſio diaphragmatis, quæ plorantibus infantibus accidere ſolet, cum ſcilicet ex nimio animi affectu ſpiritus in lacrymando eò effunduntur, & cum ſpiritibus aliquid materiæ, quæ neruos ad diaphragma tendentes irritat. Verùm cum cauſſa illa euidenti ſublatâ ſponte hoc ſymptoma ceſſare ſoleat, de eo nihil amplius hic addimus. *Conuulſio diaphragmatis.*

CAPVT VI.

De Dolore Pectoris.

De pleuritide equidem, quæ membranæ coſtas ſuccingentis inflammatio eſt, dolorémque inſignem coniunctum habet, diximus ſuprà. Verum cum alij adhuc dolores pectoris dentur, de iis in genere hoc loco agendum, qui tamen in genere ſæpe pleuritidis nomine veniunt. Cum enim membrana coſtas ſuccingens denſiſſima ſit, & exquiſito ſenſu prædita, non ſolùm ipſa primario afficitur, verùm etiam cùm vicinorum muſculorum membranæ vellicantur & afficiuntur, ipſa facilè in conſenſum trahitur, & inde dolor excitatur; imò membranis etiam muſculorum externorum affectis dolor oritur, vnde pleuritidis vocabulum hoc modo & in genere pro omni dolore lateris accipitur, & pleuritis alia vera, alia notha eſt. Pleuritis vera ex inflammatione membranæ coſtas ſuccingentis oritur, de qua ſuprà diximus: Notha verò varias cauſſas habet. *Dolor pectoris.* *Pleuritis duplex.*

Primo excitatur cum ſanguis per ramos venæ axillaris in externa thoracis ſpatia, & in externos muſculos thoracis illabitur; quæ tamen inflammatio ob continuitatem propaginum venarum externarum & internarum ſæpe in veram pleuritidem permutatur. *Pleuritis notha.*

Secundò, dum materia à capite per ceruicem & homoplatas in muſculos externos laterum decumbit.

Tertiò, cum ſpiritus flatulentus membranas coſtarum & muſculorum thoracis diſtendit. Atque accidit hoc faciliùs, ſi vociferatione & labore, tuſſi, vel aliis motibus muſculi pectoris diſtendantur, ac flatus eò commoueantur, & ſi pectus refrigeretur. Vnde ſæpe contingit, vt ſi pectus poſt validos motus denudetur, & frigori exponatur, ſubitò tales dolores excitentur, qui quiete & calore mitigantur.

Quartò, quando membranæ pectoris in morbis hepatis & lienis mediante diaphragmate deorſum cum dolore trahuntur. Aetius, *tetrab.* 2. *ſ.*4. *c. vlt.* affectionis cuiuſdam meminit, quæ pleuritis non ſit, ſpecie tamen pleuritis fallat, quæ ex victu crudo & craſſo oriatur, cum cumulatus in corpore humor crudus & lentus ſubitò in vacuum thoracis ſpatium, aut in pulmonem ruat, membraniſque adhærens dolorem diſtendendo inferat cum magna ſpirandi difficultate. Verùm credibilius eſt, in muſculorum membranas humores tales, & præcipuè ſeroſos & acres effundi, quàm in ipſam cauitatem thoracis. Sæpe enim accidere ſolet, vt ſeroſi, interdum etiam maligni humores ex venis in externos lateris muſculos effundantur, & grauiſſimos ſæpe dolores, non tamen diuturnos efficiant, & quidem ſine inflammatione. Ita memini infantes aliquot grauiſſimos dolores in pectore perpeſſos eſſe, antequam morbilli erumperent, qui morbillis erumpentibus poſtea ceſſarunt. Aliquoties etiam obſeruaui, ex ſcabie intempeſtiuè curata pectoris dolores & nothas pleuritides ex ſalſis & ſeroſis humoribus ſine inflammatione excitatos

excitatos fuiſſe, ſed qui non fuerunt diurni. Idem accidit ſæpe in febribus malignis, vt & in ſcorbuto. Nec ſolùm humores, ſed & vapores hos dolores excitant, vti à vermibus putreſcentibus eleuati.

Verùm, quod diligenter notandum, dolores pectoris inprimis in ſcorbuticis & hypochondriacis familiares ſunt, qui non ſolùm ex humoribus & flatibus per venas, ſed & per arterias tranſmiſſi ortum habent, & maxima ſæpe fluxionum pars in corpore noſtro per arterias perficitur. Cùm enim lien quinto plures arterias, quàm venas habeat, ſi in eo, & circa eum, vitioſi humores cumulentur, fieri non poteſt, quin in arterias maximam partem deriuentur. Cùm verò arteria à natura potens ſit, à vitioſa materia laceſſita, ad expellendum facilè ſurgit, & vt eam ad pectus detrudat, facilis via eſt per arterias intercoſtales. Hæ enim à trunco arteriæ magnæ deſcendente oriuntur, & per coſtarum ſpatia excurrunt, & cùm in membranoſa & neruoſa loca deſinant, imò propagines quaſdam per foramina neruorum ad ſpinalem medullam & ad muſculos dorſi vertebris incumbentes reſtantium tranſmittant, facilè dolores grauiſſimos in pectore, flatus & vapores per arterias eò tranſmiſſos excitare per ſe manifeſtum eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Dolor ipſe pectoris per ſe notus eſt, & ex ægrotorum querelis patefit. Cum verò dolores pectoris a variis cauſſis ortum habere poſſint, ſignis eæ diſcernendæ ſunt. Quæ pleuritidis veræ ſigna ſint, ſuprà, *de pleuritide*, dictum. Reliqui verò dolores pectoris, & nothæ pleuritides à verâ non difficulter diſcernuntur.

Nam in vera pleuritide ſigna omnia pathognomonica, quæ ſuprà recenſuimus, adeſſe neceſſe eſt, quorum ſi vnum abſit, ea pleuritis notha eſt, non vera. Deinde in notha pleuritide ſigna omnia, quæ adſunt, ſunt ferè mitiora. In notha enim pleuritide febris vel nulla adeſt, vel mitior adeſt. Reſpiratio equidem, ſi dolor ſit vehementior, parua eſt & frequens; cum per validam reſpirationem dolor irritetur: non tamen tam parua & frequens eſt, vt in vera pleuritide. Tuſſis nulla adeſt; niſi forſan aliquid à capite deſtillet: & nihil cruenti; præſertim tuſſi, excernitur. Pulſus neque tenſionem habet, neque duritiem; dolor neque ad iugulum, neque ad hypochondria ſeſe extendit. Locus manu preſſus dolet, inflammatis intercoſtalibus muſculis externis, vel muſculis coſtis incumbentibus. Nonnunquam & tumor apparet, qui ſuppuratus per cutem erumpit, teſte Galeno, *5. de loc. aff. c. 3.* Si à flatu dolor eſt, vagus eſt, neque perpetuus, ſed per interualla recurrens.

Si à catarrho dolor eſt, in ceruice & ſcapulis primùm percipitur, poſtea in latus deſcendit, vbi tactu exacerbatur, & verſus inferiora deſcendit, nec in vno loco ſubſiſtit. Dolores ab humore ſeroſo plerumque paulò acutiores ſunt, ſed febris ferè abeſt, ſuntque vagi, & ſcabies, vel ſimiles morbi præceſſerunt vel adſunt. Si è maligna materia eſt dolor, febris malignæ ſigna adſunt, ſi à ſcorbuto, & eius ſigna aderunt.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Quid in vera pleuritide præſagiendum ſit, ſuprà, de pleuritide, dictum eſt. Reliqui dolores pectoris minus periculoſi ſunt, & faciliùs curantur.

Curatio.

Curatio. Et quidem vt aliarum partium dolores commodiſſimè curantur cauſsâ ſublata: ita & pectoris dolores. Verùm quia nullum ſymptoma eſt, quod plus ægrum afficit, quàm dolor, in omni etiam pectoris dolore, ſi is vehemens ſit, danda opera, vt dolor mitigetur, quod præſtant Anodyna. Hinc Hipocrates, *2. de rat. vict. in acut.* in pleuritide fomentis ſtatim in initio vtitur, aquâ nimirum tepidâ, aut ſale & milio torrefactis & ſacculo concluſis. Hodie plura alia adhuc in vſu ſunt, vt:

℞. *Fol. malua, parietar. branc. vrſ.* an. M. i. *ſem. lini. fanigr.* ana ʒ. ii. *fl. chamam. ſambuc.* an. P. i.

Coquantur in aqua.

Colatura calida vel ſpongiâ, vel linteolo triplicato lateri dolenti applicetur.

Vulgatum eſt hodie decoctum florum chamæmeli cum lacte in veſica pectori applicatum.

Vel ℞. *Parietariam*, coq. in *oleo chamamelino*, & loco dolenti applicetur, quod efficaciſſimum eſt remedium. Vtilis eſt & ſacculus furfure plenus, ſi in decocto florum chamæmeli prius ebullierit.

Et omnino dolorem ſedare vtile. Nam dolore ſedato non tantus ſit humorum affluxus; cum dolor fluxioni occaſionem præbeat, vt Galenus, *13. meth. med. c. 3.* docet. Ideoque vbi vel pleuritis eſt parua, aut etiam ſi ſit paulò maior, ſi corpus ſit purum, & externa potius cauſſa morbo originem dederit, vel ſi ſignum aliquod deficiat, Medicúmque dubium reddat, án ſit vera pleuritis, an verò febris aliqua, cui dolor pectoris ex humore ſeroſo & acri, vel flatu coniungatur, fomentis ſtatim vti licet.

Quibus de cauſſis Hippocrates procul dubio, *loco allegato*, fomentis vti præcepit, & reipſa tentauit, *3. epid. ſ. 2.* in hiſtoria Anxionis, quod & Galenus, *ibidem*, confirmat. Nam vt ſolùm exploraret fomentis, an dolor fuerit à flatu, non eſt credibile. Nam dolorem pectoris à flatu prouenire, ex febris abſentia, pulſu & excreatione nulla agnoſcere non difficile eſt. Si verò certum ſit, pleuritidem eſſe veram, ægríque corpus ſanguine abundare, aut vitioſis humoribus refertum eſſe, ante venæ ſectionem & purgationem fomenta tutò non adhibentur. Nam, vt Galenus, *6. aphor. 31.* docet, fomenta quidem dolorem leniunt nonnihil, aliam tamen fluxionem excitant.

Quod verò cauſſas doloris pectoris attinet, dolor, qui à vera pleuritide venit, qua ratione curandus ſit etiam ſupra dictum.

Si verò pleuritis ſit notha ab inflammatione in muſculis intercoſtalibus externis, aut iis etiam, qui coſtis incumbunt, vena primò etiam ſecatur, ſi cætera conſentiunt. Poſtea fotus fiat ex violaria, parietaria, malua, flor. chamæmel. melilot. ſummit. anethi, roſis rubris. Vel vſurpetur tale Vnguentum:

℞. *Pingu. gallin. butyri recent* ana Vnc. i. *pulu. chamamell.* Drach. i. *ol. roſar. amygdal. dulc.* Vnc. ſem. *cera* q. ſ. M.

Vel ℞. *Ol. amygdal. dulc. violar. lilior. albor.* an. ℥. ii. *butyri rec.* ℥. i. *pingued. gallina* Dra. vi. *cera noua* q. ſ.

F. Vnguentum.

Interdum inflammatio in cutem erumpit, teſte Galeno, 5. *de loc. aff. c. 7. in fine*, vbi danda opera, vt tumor ſuppuretur; & ſuppuratio adiuuanda emplaſtro diachylo ſ. & aliis conuenientibus medicamentis, & niſi tumor ſpontè rumpatur, aperiendus eſt.

Qui ex deſtillatione à capite per ceruicem in pectus dolor ortum habet, is catarrho ſublato tollitur.

A flatu frigidò & craſſo ſi ſit dolor, venæ ſectio omittatur, ne materia crudior, dolórque maior reddatur, ſi ſigna ſimul plethoræ adſint. Fomentis verò ille diſcutiatur è floribus chamæmeli, fol. rutæ, ſemin cumini.

℞. *Flor. chamam. ſambuc.* ana p. i. *ſumm. anethi* vna cum *ſemine* an. Vnc. ſem. *ſem. fœniculi, cumin. ruta* an. Drach. j.

F. Sacculus interſutus, qui vino irroretur,

Efficaciora ſunt calamintha, pulegium, thymus, roſmarinus, folia lauri, ſaniculæ, alchymillæ, bacc. iuniperi, ſem. nigellæ.

Extenuatis ita flatibus, tempeſtiuum erit, quatuor aut

ſex

ſex digitis ſub loco dolente cucurbitulam magnam ſine ſcarificatione ac cum multa flamma bis aut ter affigere, vt extractus ſpiritus flatulentus diſſipetur.

Interim vniuerſalia præſidia non omittenda. In dolore ab humore ſeroſo & præcipuè maligno ea, quæ ſupra à proprietate pleuritidi prodeſſe diximus, hîc locum habent, vt *ſem. card. Mariæ, card. bened. oculi cancri, aqua cardui Mariæ, card. bened. aqua & ſyrupus papaueris erratici.*

CAPVT VII.

De Sputo Sanguinis.

...m ſan- ATque hæc ſunt ſymptomata actionum læſarum, quæ organis reſpirationis accidunt. Symptomata in excretis quod attinet, inter ea primum eſt Sputum Sanguinis. Et verò in genere ſputum ſanguinis, Græcis αἱμόπτυσις, omnem ſanguinis per os reiectionem ſignificat, atque ita eam etiam, quâ ſanguis à capite, gingiuis, palato, & faucibus, œſophago, ventriculo, liene & locis vicinis per os reiicitur: tamen propriè αἱμόπτυσις ſeu ſanguinis ſputum, de quo hîc agimus, eſt ſanguinis cum tuſſi, ex partibus reſpirationi dicatis, reiectio. Et quanquam etiam, quæ in pleuritide & peripneumonia fit ſanguinis reiectio hoc nomine appellari poſſit: tamen in ſpecie ea ſolùm ſanguinis cum tuſſi reiectio, quæ citra harum partium inflammationem accidit, ſanguinis ſputum ſeu αἱμόπτυσις appellari ſolet. Eſt nimirum ſputum cruentum ſymptoma è genere excretorum, quæ toto genere ſunt præter naturam, è pulmone & vaſis eius. Quanquam enim naturaliter in fœminis, tum viris ſanguis per hæmorrhoidas euacuari ſoleat: tamen naturaliter è pulmone euacuari non ſolet.

Cauſſæ.

Cum ſanguis præter naturam reiici non poſſit, niſi vas aliquod præter naturam pateſiat, hîc etiam niſi vas aliquod in pectore aperiatur, ſanguinis ſputum excitari non poteſt. Morbi autem, ob quos vaſa aperiuntur, ſunt ἀναστόμωσις & διαίρεσις, & quidem ῥῆξις ſ. ruptio præcipuè, ad quam etiam referri poteſt contuſio, vt & vulneratio ſeu inciſio venarum. Διάβρωσιν enim, eroſionem, ſeu exeſionem ab humoribus acribus quod attinet, à Platero, *tomo 3. pract. lib. 2. cap.* 8. hæc non recipitur. Nam cum exeſis pulmonum vaſis & pulmonum ſubſtantia ſimul erodatur, ſenſimque hoc fiat, moxque vlcus inde ſordidum potius, quàm ſanguine madens prodeat, phthiſis potius, quam hæmoptoica paſſio exoritur: cui tamen, vti in aliis vlceribus, ſanguinem interdum, cum impelluntur, exſudantibus, cruenta exſpuitio aliquando iungi poteſt. Διαπήδησιν verò vix ſputum ſanguinis inducit. Hi autem morbi à quibus cauſſis oriantur, ſupra, *hoc libro part. 2. cap. 6. de apertione vaſorum pulmonis*, dictum, vt ea hîc repetere opus non ſit.

Hoc ſaltem hic addimus, non ſemper pulmonibus primariò affectis, ſed ſæpe ſecundario quaſi, ſputum ſanguinis excitari, ſicut idem ſanguis & per vomitum hoc modo reiicitur, tranſmiſſus ſcilicet ab hepate, & vena caua, à liene, ab hæmorrhoidibus, vtero, per nares effluere conſuetus, vt ex Galeno, *de venæ ſect. aduerſ. Eraſiſtratum cap.* 5. & 6. Aretæo, *lib. 2. de cauſſ. & ſign. acut. morb. cap.* 2. Celſo, *lib. 4. cap.* 4. Auicenna, *lib. 3. fen. 10. tr. 3. cap.* 5. Aetio, *tetrabibl. 2. ſerm. 4. cap.* 59. videre eſt, & ipſa experientia teſtatur. Et quidem obſeruatum eſt, interdum per interualla quædam ſanguinem è pectore quaſi citrice ſine omni incommodo reiici, & à retentorum menſtruorum malis, atque aliis, quæ ex ſanguinis copia proueniunt, incommodis liberare. Ita refert Plinius, *lib. 11. cap.* 38. Voluſium Saturninum omnibus annis ſtato tempore ſanguinem exſpuiſſe, & nihilominus ad annum 90. vixiſſe. Et noui virum nobilem plethoricum in vicino Anhaldinatu, qui per interualla ſæpe è pulmone ſanguinem copioſum ſine omni incommodo reiiciebat, in ſenectute verò per eandem viam quotidie magnam pituitæ copiam ſine omni damno reiiciebat, qui nihilominus ad ſummam ſenectutem peruenit.

Differentiæ.

Differentiæ ſputi ſanguinis ſumuntur:

1. Ab excreto. Poteſt is ſanguis eſſe ſincerus, vel cum aliis humoribus mixtus; iſque putridus, vel non, alióque colore, ſapore, conſiſtentia præditus, copioſior vel paucior. *Differentia.*

2. A parte, vnde prodit, à vena ſcilicet vel arteria, eáque vel pulmonis vel pectoris, vt vulgò docetur. Quod tamen à venarum in conuexo pectoris reſerationibus aut læſionibus ſputum ſanguinis oriri poſſit, Cl. Platerus, *loco allegato*, non concedit, ſed ſanguinem illic ſubſiſtentem corrumpi, & vel phthiſin, vel empyema tandem inducere ſcribit. Qua de re quid ſentiendum ſit, ſuprà, *de inflammatione pleuræ*, dictum.

3. à Cauſſa efficiente, quæ eſt vaſorum vel anaſtomoſis, vel diæreſis.

Signa diagnoſtica.

Signa ſputi ſanguinis etiam ſuprà, *part. 2. cap. 6.* ſunt propoſita. Hoc loco ergo ſaltem explicanda reſtant, quibus ſanguinis ex aliis partibus effuſi per os reiectio ab è thorace aut pulmone exeuntis ſputo diſtinguitur, ne in prognoſtico vel curatione fallatur Medicus. *Signa.* Principio ergo modus reiectionis attendendus, an ſcilicet cum tuſſi, vel ſine tuſſi reiiciatur; præterea eius copia conſideranda. Etſi enim ſanguis, qui à thorace prodit, omnis tuſſi reiicitur: tamen non omnis, qui cum tuſſi reiicitur, è pectore prodit. Nam ſi ſanguis confertim è capite & naribus in fauces & gutturis partes dilabatur, etiam tuſſim excitat. Ideóque ſi ſanguis paucus cum tuſſi reiiciatur, ſignum quidem eſt, à thorace prouenire. Si verò multus cum tuſſi reiiciatur, cum tum æquè à capite & thorace prouenire poſſit, ſignis id diſcernendum eſt, quæ ſanguinem è capite fluentem indicant; quæ ſunt, ſi ſanguis ſimul è naribus fluat; vel nuper fluxerit, ſi ægro hæmorrhagia narium conſueta ſit, eáque iam ſuppreſſa, ſi ex ore & naribus ſimul ſanguis reiiciatur, (dum modò & alia ſigna adſint. Nam aliquando & ſanguis è pulmonibus erumpens adſcendit in fauces & per os ac nares reiicitur) ſi rubor, calor & dolor capitis adſit, ſi tuſſis in principio ſit vehementior, dum ſcilicet ſanguis per aſperæ arteriæ caput tranſit, quàm dum aliquid confluxit. Si ſanguis ſit nigrior, craſſior & copioſior, ac qui primò excernitur, ſpumâ omni careat, reliquus verò parum ſpumoſus ſit, qui ſcilicet arteriam ingreſſus nigreſcit, & egreſſus agitatur; ſi adſit palati titillatio; ſi ſanguinis ſputum percipitur ante tuſſim, ſi crebra adeſt ſpuitio, & omnino thoracis affecti ſigna adſunt.

Si verò hæc ſigna abſint, aut poſt caſum, percuſſionem, clamorem magnum, tuſſim vehementem, ſimiléſque cauſſas, ſputum ſanguinis ſequatur, è pectore prouenire indicio eſt. Si verò ſine tuſſi ſanguis vomitu vel ſcreatu ſolo reiiciatur, certum eſt eum à thorace non prouenire, à quocunque etiam loco prodeat; quod definire huius loci non eſt. Videatur Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 5.

Porrò ſi à partibus reſpirationi dicatis reiiciatur tuſſi ſanguis, duo amplius inquirenda ſunt; 1. à quâ parte determinata ſanguis proueniat; cum partes reſpirationi dicatæ ſint plures. 2. à qua cauſſa.

Ergo ſi leuiſſima tuſſi & ſcreatu potius quàm tuſſi, ſanguis reiiciatur, iſque paucus, & parum ſpumoſus, & cum obſcuro aliquo doloris ſenſu, ab aſpera arteria prodire indicio eſt. Si verò maiori cũ tuſſi, maiore quantitate & cum maiore ſpumæ copia ſanguis reiiciatur, à pulmone prouenire argumento eſt; cum aliter in aſperam arteriam è ſubſtantia pulmonis peruenire non poſſit. De quo Hippocrates, 5. *aphor.* 13. *Quicunque ſpumoſum ſanguinem exſpuunt, iis è pulmone eductio.* Quanquam verò ex aliis partibus ſanguis profluens ex viſcidæ & aereæ ſubſtantiæ permiſtione ſpumoſus fieri poſſit: tamen ex toto ſpumoſum eſſe, ſolius ſanguinis, qui ex pulmone prouenit, proprium eſt. Et quidem cum plurimum ſpumat, è pulmonis bronchiis erumpit: cum verò totus ferè ſpuma eſt; ſecundum partes internas & externas, non tantùm in ſuperficie ſpumas habens, è pulmonis ſubſtantia prouenit. Qui verò è pectore ſanguis reiicitur, liuidus eſt ac nigricans ac multum alteratus; cum à loco longinquo proueniat; & extra vaſa diutiùs immoratus ſit. Dolor etiam in aliqua parte thoracis percipitur. Contrà ſanguis, qui è pulmone exit, eſt tenuis, floridus, ſpumoſus, vt dictum, & citò reiicitur, ac ſine dolore. Qui è membranis exit, paucus eſt, ſputo permixtus, & cum tuſſi moleſta eſt, ac dolore pectoris.

Cauſſarum verò ſigna quod attinet, dictum eſt de iis ſuprà, *p.* 2. *c.* 6. Videatur etiam Galenus, 4. *de loc. affect. c.* 5. Aretæus, *lib.* 2. *de cauſſ. & ſign. acut. morb. c.* 2.

Hoc ſaltem addendum, diligenter inquirendum eſſe, num priuato pulmonis vitio ſanguis reiiciatur, an verò aliunde, ab hepate ſcilicet, liene, vel quod conſueta aliqua ſanguinis per vterum, hæmorrhoides, hæmorrhagiam narium, euacuatio ſuppreſſa ſit, & is ad pulmones tranſmittatur. Neque enim ea, quæ hactenus propoſita ſunt, & ab Autoribus proponi ſolent, id ſatis determinant. Nullum autem hic habetur ſignum pathognomonicum; ſed ςοχασμῷ artificioſo opus eſt, exercitatúmque id Medicum requirit, qui ex antea obſeruatis id colligere poſſit; & præcipuè per negationem & remotionem aliorum. Si enim ſigna & indicia, quæ pectus primariò affici indicant, abfuerint vel omnia, vel multa, atque alterius partis in corpore affectæ, quas modò enumerauimus, ſigna adſint, probabile eſt, ſanguinem, qui ſputo reiicitur, non ob priuatum pulmonis vitium reiici, ſed aliunde ad pulmonem tranſmitti. Quod magis confirmatur, ſi, antequam ſanguis erumpere incipiat, dolor aliqua in parte in ventre inferiore, circa hepar ſcilicet, lienem, vterum, vel alibi percipiatur.

Addendum tamen & hoc, ſi ab aliis partibus ſanguis ad pulmones mittatur, non ſolum per pulmonem eum reiici, ſed obſeruatum eſt, ſputum & vomitum ſanguinis vno tempore accidiſſe, naturâ ſuperfluum ſanguinem partim ad pulmones, partim ad ventriculum propellente.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vt ſanguis ex quacunque parte profuſus mortem afferre: ita etiam ſi è pectore multus effundatur, hominem interimere poteſt. Si tamen ſedetur ſputum ſanguinis, ſæpe in tabem tranſit.

2. Etſi verò omne ſanguinis ſputum periculo planè non vacat: tamen aliud alio periculoſius eſt. Primò quidem ratione cauſſæ, de quo ſupra, *loco modo allegato, progno*ſt. 1 1. c. 4. dictum.

3. Deinde loci affecti ratione. Nam ſputum ſanguinis, quod ex pectore prouenit, minus periculoſum eſt, quam quod ex pulmone. Et ex pectore ſanguinis reiectio triplex beneficium habet præ ea, quæ fit in pulmone, 1. quia vaſa pectoris minora ſunt. 2. ſanies in ſpatium & cauitatem pectoris effunditur. 3. quia pectus magis carnoſum eſt, quàm pulmo; ideóque vlcera pectoris faciliùs carne replentur.

4. Sanguinis ſputum principale magis periculoſum eſt, quàm non principale, quale eſt in pleuritide: quod non principale rupturam apoſtematis ſignificat, ac pus euacuari denotat.

5. Sanguinis è pulmone reiectio, quæ intra tres dies non curatur, ſuperueniente phlegmone, incurabilis redditur, Galenus, 5. *meth. med. c.* 13. & 14.

6. A ſanguinis ſputo puris ſputum malum, 7. *aphor.* 15. quod ſcilicet ab inflammato & eroſo pulmone prouenit. Id enim rarò aut nunquam curatur; cum phthiſis inde & tandem mors ſequatur, teſte Hippocrate, *ibid. aph.* 16.

Indicationes.

In ſputo ſanguinis indicatio præcipua eſt, ſanguinem ſiſtere; quod fit, ſi ſanguis ad partem non confluat, vel vas, è quo ſanguis erumpit, claudatur, vel vtrumque præſtetur. Ideoque ſi vitium ſit à cauſſa interna, ea tollenda; ſanguis nimirum copioſus, & ad partem affluens, reuellendus; calidus & acris refrigerandus & mitigandus; humores bilioſi & acres euacuandi; ipſum verò vas, è quo fluit ſanguis, occludendum. Et quidem ſi ab anaſtomoſi ſit ſputum, vas obturandum & adſtringendum. Si verò vas ſit ruptum, vnire atque agglutinare oportet. Sin eroſum, ſarcoticis ſimul opus eſt, quod deperditum regeneretur. Si à *διαπηδήσεως* prouenit, denſare, & incraſſare conuenit. Concretus etiam ſanguis in pulmone, ſi quis adſit, diſſoluendus & detergendus. *Indicat.*

Curatio.

Ideoque ad duo omnis curatio hic dirigenda, vt ſanguis fluens ſiſtatur, & vas, quod ſanguinem effundit, occludatur. Quæ quomodo præſtanda ſint, ſuprà, *loco allegato de apert. vaſor. pulmon.* explicatum, quæ hic non repetimus. Pauca ſaltem addemus. *Curatio.*

Et primò quidem generales quaſdam regulas in ſputo ſanguinis curando obſeruandas.

1. Reuulſio ſanguinis fluentis fit per phlebotomiam, frictiones, ligaturas, & cucurbitulas. Et quidem venæ ſectio plerumque fit in brachio; quandoque tamen in talo, in menſium ſuppreſſione, de quo infrà, *in quæſtione*, dicetur.

2. Mala ſanguinis qualitas corrigatur & temperetur. Si tamen ab acri ſanguine & bilioſo humore referto ſit vaſis eroſio vel apertio, purgandus eſt ab initio ſtatim bilioſus humor, ne dum eum alterare & temperare ſtudemus, malum augeat & grauius reddat. Purgantia tamen non ſint calida & fortia, ne acrimoniam humorum augeant, eóſque valde commoueant. Quâ de cauſſa aloë & ſcammonium non vſurpanda.

3. Inflammatio in ea parte, vbi ſanguis exit, omni ingenio prohibeatur.

4. Grumi ſanguinis diſſoluantur. Ad quod etſi acetum vtile ſit: ſolo tamen & ſincero eo non vtendum; cum partes exaſperet, tuſſimque excitet, & fluxionem augeat. Ideóque vel melle aut ſaccharo dulcorandum, vel aliis diluendum.

5. Vitentur, quæ ſiſtunt, aut nimium adſtringunt, ante auertentium vſum. Nam ſanguinem intrò in pulmones impellunt, vnde eius putrefactio pulmoniſque vlcera ſequuntur. Ideoque remedia ex adſtringentibus & agglutinantibus mixta ſint, ita quidem, vt in aperto per anaſtomoſin vaſe adſtringentia, in rupto glutinantia, & citra mordacitatem ſiccantia ſuperent.

6. Topica frigida valde eſſe non debent. Frigida enim non ſolùm pectori inimica ſunt, ſed & ſanguinem intrò pellunt, atque fluxionem augent.

Deinde hoc monendum, ſi reliqua, quæ, *loco allegato*, propoſita ſunt, medicamenta ad ſanguinem ſiſtendum non ſufficiant, ad opiata accedendum, & Philonium *Opiata.*

nium Romanum, requies Nicolai, pilul. de cynogloſſ. aut laudanum opiatum exhibendum, cum aqua portulacæ, vel plantag. aut horum ſyrupis, quorum vſu ſanguis ad motum torpidior redditur, ſomnúſque conciatur, ne perpetua tuſſi pulmones vehementes concutiantur. Galenus prima mox die medicamentum diaſpermatum dictum ante ſomnum exhibuit, aut theriacam recentem quatuor menſium. Referri huc poteſt aqua contra ſputum ſanguinis Dorncreilij, *in diſpenſ.* quæ non tantum ſanguinem, qui in pulmones, aut in capacitatem thoracis ſe effudit, ſiſtere, ſed etiam iam effuſum & concretum tutò diſſoluere, & blandè ac leniter expurgare perhibetur, ſi ℥.iii. doſi cum *ſyrup. de ſymphyto* Fernelij vel *ſyr. myrtin. compoſiti* Vnc.ß. ſumatur. Eſt autem talis.

℞. *Rad. ſymphyt. maioris* Vnc. ii. *plantaginis*, Dra. ii. *tormentillæ*, Drach. vi. *pimpinellæ*, Drach. i. *herb. burſæ paſtoris, prunellæ, polygoni, conſolidæ mediæ, ſaniculæ cum radicib.* an M. i.ß. *flor. roſar. rubr.* M. i. *trochiſc. de terra ſigillata* Dra. j.

Puluerizanda puluerizentur ſubtiliſſimè: herbæ verò & flores minutim incidantur & contundantur ac infundantur in *aqua ſymphyti maior. plantag. burſæ paſtor.* ana ℔ ii. *pectoral. frigid.* lib. iß. *ſcabioſ. marrub.* an. ℔ß, *oxymellis compoſ.* Vnc. iij.

Miſce & ſtent in infuſione in loco calido per octiduum, vaſe quotidie aliquoties moto; deinde deſtillentur in alembico vitreo per M. B. igne lentiſſimo.

Poſſent fortaſſe & ea hîc vſurpari, quæ occulta proprietate ſanguinem ſiſtere dicuntur, quæ ſuprà *lib.* 1. *part* 3. *ſect.* 4. *c.* 8. de hæmorrhagia narium propoſuimus, & inter ea radix nigellæ, de qua in Practica Kentmanni M S hoc habetur:

℞. Rad. nigellæ, & ſi quis habet fluxum ſanguinis narium, da ei ad maſticandum, & poſtquam maſticauerit, impone naribus, reſtinguit ſanguinem; hoc ſimiliter facere poteris in vulnere, ſed magis appropriatum naſo.

[illegible] via mu- [illegible] curata [illegible] alone.

Hiſtoriam curatæ à ſe mulieris nobilis habet Galenus, 5. *meth. med. cap.* 13. quæ ex catarrho & hinc ſequenti tuſſi vehementi ſanguinis ſputo laborare cœperat, proculdubio ob catarrhum & tuſſim vehementem vaſe rupto: quæ exemplum nobis præbere poteſt curandi ſputum ſanguinis ex catarrho ſimplici ſine pulmonum eroſione. Mulieris huius, cum ſtatim prima die Galenum conſuluiſſet, capiti, poſt vſum clyſteris acris, frictionum, & vinculorum applicauit medicamentum calidum è ſtercore columbino. Poſt horas tres medicamento illo amoto ægram in balneum deduxit, quia cum illa iam prius per inediam euacuata eſſet, timendum non erat de fluxione noua concitanda, & caput balneo incaleſcens ipſum quoque à pectore reuellebat. Poſtea fructum autumnalem auſterum dedit, poſt ſorbitionem, qua cibata fuit. Tandem dormituræ theriacam quatuor menſium exhibuit, vt fluxura per noctem ad pectus materia interciperetur & ſiſteretur. Sequentibus diebus eadem penè adminiſtrauit, niſi quod tertia die mel coctum exhibuit, quo materia in pulmone ad expectorationem ſenſim præpararetur, & pro ſorbitione cremorem ptiſanæ conceſſit. Quarto die, cæteris non mutatis, theriacam vigentis ætatis dedit, cum fluxio iam ceſſaſſet. Quinto autem die, poſtquam ægrum præcedenti tempore in quiete continuiſſet, pectus per tuſſim expurgare cœpit, dehinc rurſum capiti emplaſtrum calefaciens & ſiccans appoſuit, vt materia catarrhi planè exhauriretur.

Meminit, *ibidem*, adoleſcentis, qui non è catarrho ex capite, ſed ex refrigeratis ſpiritus inſtrumentis tuſſi cum ſanguinis reiectione laborauit. Ei primo mox die ſanguinem miſit, eum fricari & ligari iuſſit, medicamentum diaſpermaton ad veſperam exhibuit, & pro cibo ſorbitionem. Secundo die iterum bis ſanguinem detraxit, ceratum è thapſia pectori toti admouit, veſperi id auferens, diaſpermaton quoque & ſorbitionem dedit. Tertio die, poſtquam ceratum è thapſia per tres horas appoſuiſſet, hominem lauit, cremore ptiſanæ ac pleniore aliquo cibo nutriuit, ſed veſperi diaſpermaton dedit. Quarto denique die inſtrumentis reſpirationis ad temperiem iterum redactis, & euacuato toto corpore pectus tuſſi expurgare aggreſſus eſt; theriacam exhibuit vigentis ætatis, & ægrum tandem ad Tabias, prohibendo ibi lacte, miſit. V. de Galenum, 5. *meth. med. cap.* 12.

Diæta.

Diætæ ratio etiam ſuprà expoſita eſt, hoc ſaltem addamus. Cælius Aurelianus & Autor libri de re [illegible] empirica & alij prohibent aſpectum rerum rubrarum, ne, imaginatione commota, ſanguinis fluxus concitetur. Neque enim de nihilo eſt, imaginationem & ſpiritus ab aſpectu rerum externarum moueri. Nimirum & tenebræ & color niger timorem incutit, ac triſtitiam excitat; contra color albus & lucidus exhilarat; vnde etiam color ruber, cuius natura in fulgore quodam conſiſtit, ſpiritus non parum commouet, notumque eſt, elephantos, tauros, gallos Indicos rerum rubrarum aſpectu ad iram concitari. Animi pathemata, præſertim ira, quæ ſanguinem & ſpiritus commouet, ſtudioſè vitentur. *Diæta.*

QVÆSTIO.

An in Sputo cruento ſanguinis ſemper è brachio; an verò etiam è talo & cruribus, præcipuè in fœminis mittendus ſit.

Galenus equidem. 5. *meth. med. cap.* 8. in ſputo ſanguinis internam cubiti venam ſecat, eamque ſequenti die repetit. Alexander tamen Trallianus, *lib.* 7. *cap.* 1. etiam vena in talo ſectâ ſe ſanguinem miſiſſe & multò magis profuiſſe, quàm in cubito, ſcribit; cùm ſanguinem ad longinquas partes auocantia fortiorem multò reuulſionem efficiant. Meſues & Auicennas diſtinctione vti videntur, & in præſeruatione rectiùs ad inferiores partes ſanguinem retrahi, in curatione verò è cubito mitti cenſent. Nonnulli tamen ſunt, è quibus Valeſcus de Taranta, & Hieronymus Capiuaccius, qui etiam in curatione ſaphenam ſecandam exiſtimant. Videtúrque his fauere Hippocrates, 5. *aph.* 31. dum ſcribit; *Mulieri ſanguinem euomenti meſtruis erumpentibus ſolutionem fieri.* *Vnde in ſputo cruento ſanguis præcipuè mittendus?*

Verùm enim verò rectiſſimè hîc ſentire videntur Meſues & Auicenna, dictúmque eſt ſupra de pleuritide; non ſemper licere ad remotiſſima reuellere, ſed vbi ia morbis pectoris præſentaneo auxilio opus eſt; venam in brachio eſſe aperiendam. Ideóque cum vel nondum ad pectus ſanguis decubuit, ſed fluxurus metuitur, aut parum omninò affluxit, prouidentiæ & præſeruationis gratia, ad remotiſſima ſanguinem reuellere, & venam in talo aperire licet. Vbi verò materia iam affluxit, & adhuc copioſè affluit, vt inflammationis metus ſit, vena in talo ſecta nimis tardum auxilium affert; ſed tum in cubito vena aperienda, vt de pleuritide dictum.

In mulieribus verò menſium habenda eſt ratio, vtpote quorum fluxus eas à morbis multis præſeruat & liberat. Diſtinctione tamen opus eſt. Cum enim menſes ſtato tempore fluentes mulieribus proſint, alio verò tempore facilè concitari non poſſint; ſi mulieri ſputo ſanguinis, ſeu ex ſuppreſſione menſium, ſeu abſque ea, laboranti menſes iam inſtent, vena in talo aperienda eſt. Ita enim Medicus ſocias naturæ

naturæ operas præſtat, atque in ſanguinis ad vterum reuulſione natura Medico ſe coniungit. Atque hoc ſenſu accipiendus eſt allegatus aphoriſmus Hippocratis. Si verò fluxus menſium nondum inſtet, diſtinctione iterum vtendum. Nam ſi ſanguinem in fœminis circa vterum cumulatum eſſe conſtet, nondum verò manus eius ſit ad pectus fluxus, tum æque in fœminis ac in viris è talo ſanguis mittendus. Si verò ad pulmones magnus eius ſit impetus, magna tamen ex ſuppreſſione menſium etiam in vteri venis ſit eius copia, ex vtriſque venis quidem ſanguis mittendus, veruntamen ſi menſium fluxus nondum inſtet, in cubito primùm vena aperienda; cùm præſentaneum & ſubitum, quod vena in talo aperta præſtare non poteſt, auxilium requiratur.

LIBRI SECVNDI PARS IV. DE MORBIS AC SYMptomatibus Cordis.

CAPVT I.

De Morbis Pericardij.

Restant tandem in hoc ſecundo libro morbi & ſymptomata Cordis. Cùm autem cor ſit vitæ principium, caloris natiui fons, primum viuens & vltimum moriens, ac ceteræ corporis partes ex eo ſanguinem, ſpiritus ac calorem vitalem accipiant, atque actiones ſuas exercere non poſſint, niſi calore & ſpiritu à corde ſint perfuſæ; omnino cordis actiones ad vitam ſummoperè ſunt neceſſariæ. Ideoque etiam natura cor maximè ab omnibus iniuriis tuetur, & cor vitali calore copioſo præditum maximè omnibus iniuriis reſiſtit, & noxia à ſe repellit, & hinc rariùs quàm aliæ corporis partes, morbis afficitur. Súntque etiam morbi cordis difficiles cognitu, atque plerumque non niſi in mortuis anatome deprehenduntur. Et ſi cor paulò grauius præter naturam afficiatur, mortem id homini acerſere ſolet. Eſt nihilominus cor etiam multis morbis obnoxium. Et cum cor membrum tam nobile ac neceſſarium ſit, peculiari capſula tegitur, quæ pericardium vocatur. Ideòque morbi alij ipſius cordis, alij pericardij, de quibus ſeorſim dicendum. Symptomata verò præcipua ſunt palpitatio cordis: virium imbecillitas, ac lipothymia & ſyncope.

De Aqua in pericardio Aucta & Deficiente.

Aqua in pericardio aucta. Aqua quædam ſecundum naturam, vt in aliis animalibus, ita in homine repetitur in pericardio, id quod non ſolum docuit Hippocrates, *in libello de corde*, ſed & ex viuorum animalium ſectione patet.

Hanc tamen aquam interdum præter naturam Augeri, vt cor non liberè moueri, & ita palpitationis cordis cauſſa eſſe poſſit, docet Galenus, *5. de loc. aff. c. 2.*

Deficiens. Contra ſi iſta aqua præter naturam Deficiat, cauſſa maraſmi eſſe ſolet.

De Vermibus in pericardio.

Vermes in pericardio. Vermes aliquando in capſula cordis ſeu pericardio genitos fuiſſe obſeruatum eſt, annotauítque aliquot eius rei hiſtorias Schenckius.

Difficulter autem cognoſcuntur, & rarò exactè, niſi poſt mortem. Solet autem tales ægros infeſtare cordis tremor, anxietas, animi deliquium & ſyncope, ac plerumque tandem ægri ſubita morte extinguuntur. Si ergo talia ſymptomata adſint, & medicamenta cordialia exhibita nihil proficiant, vermem talem adeſſe ſuſpicari licet.

Nonnulli Lunaticæ cuiuſdam paſſionis mentionem faciunt, quæ ex vermibus in pericardio ortis pueris & infantibus accidat, vnde ij ſæpe ſemimortui appareant. *Luna. paſſio.* Verùm mihi probabilius videtur, hoc quicquid eſt ſymptomatis, quod infantibus accidit, ex vermibus prouenire in inteſtinis genitis, & in ventriculum aſcendentibus & orificium ventriculi moleſtantibus, quod etiam καρδία appellatur.

Contra vermes autem in corde commendatur allium, obſeruatúmque eſt, vermes, qui in mortuis in capſula cordis reperti ſunt, necatos fuiſſe ſucco allij, dum in circulum ex allij ſucco in menſa figuratum concluderentur. Vtile eſt & hoc:

℞. *Succum allij, raphani, & naſturtij*, & exhibeatur.

Ad Lunaticam verò illam paſſionem, quæ ex vermibus in capſula cordis ex nonnullorum opinione, aut potius ex vermibus orificium ventriculi ſeu cardiam moleſtantibus oritur, commendatur tanacetum. Ramuli eius tenues in vmbra ſiccentur & addantur ſequentis pulueris Dra. ℈ii.

℞. *Rad. gentianæ peoniæ*, an. ʒ. ii. *myrrhæ* ʒ. j.
F. Puluis.

Puluis hic aquâ humectetur, & ori infantis inungatur.

Defectus pericardij.

Defectus pericardij. Aliquando planè Deeſt pericardium. Id quod obſeruauit Columbus, qui, *lib. 15. anat.* refert, ſe diſcipulum in Romana Academia ſecuiſſe, cui pericardium deerat: itaque ſubinde in ſyncopem incidebat, & mortuo ſimilis conſpiciebatur, quo genere morbi etiam exanimatus eſt.

Tumores pericardij.

Tumores pericardij. Tumores etiam in pericardio deprehenſi ſunt. Galenus, *5. de loc. affect. cap. 2.* ſcribit, ſe ſimiam quandam quæ in dies emaciebatur, poſt mortem ſecuiſſe, &, cæteris omnibus partibus ſaluis, inueniſſe in pericardio tumorem præter naturam, qui humorem in ſe, qualem hydatides emittere ſolent, continuerit. Atque in gallo quodam ſe vidiſſe aliquando cordis tunicam ſcirrhoſo tumore affectam, perinde ac ſi plures membranæ craſſæ inuolutæ altera alteri fuiſſent. Vnde coniecturam ſumit, homines ſimilibus affectibus obnoxios eſſe poſſe. Quem ſecutus Petrus Salius Diuerſus, *de morb. rarioribus cap. 4.* colligit, idem in homine accidere poſſe. Nam ſi quis emacietur, nulla præſente deſtillatione, nec ſputo vel cruento vel purulento, nulláque naturalium partium ita læſa videatur, vt hinc macies & atrophia ſubſequi poſſet, ſuſpicari licet, poſſe hoc accidere ex pericardio malè affecto. Etſi enim membrum per ſe non ſit nobile: tamen quia cordi proximum eſt, id in conſenſum trahit & afficit. Affectus autem hic vt difficulter cognoſcitur, & non niſi coniecturâ, ita curatu eſt impoſſibilis, ſcribitque Petrus Salius Diuerſus, *loc. alleg.* ſe, etſi multa tentârit, nihil profeciſſe, omneſque tandem tabe conſumptos & emaciatos, vltimò quadam accedente leui febricula, cui ſyncope coniungebatur, interiiſſe.

Vulnera, Putredo, & Corruptio pericardij.

Vulnera putredo pericardij. Vulneratur etiam interdum pericardium, interdum exulceratur, & putreſcit. Galenus, *7. de adminiſt. anatom. cap. 13.* refert, ſe in puero quodam in palæſtra icto, & inflammationem in pectore paſſo, regione pectoris detecta & oſſe exciſo nudum cor inueniſſe, vtpote cuius inuolucrum putruerat. Ita ex Franciſco Rota, *de term. vulner. cap. 23.* refert Schenckius, in ſuppurato quodam totum ferè pericardium corruptum deprehenſum fuiſſe.

Beniue

Beniuenius, *de abdit. morb. cauſſ. c. 5.* narrat, quendam in pericardio vulneratum ſua cura conualuiſſe. Et Cardanus, *in comm. ad 18. aph. l. 6. Hippocrat.* refert, ſe partem pericardij vidiſſe ablatam, ægrúmq; tamen ſanatum, ſed ſuſpiria alta duxiſſe, nec multis annis ſuperuixiſſe.

...ria pul- ...planè ...mpti.

Notabile eſt & hoc, quod ex obſeruat. Iohan Bauhini refert Schenckius, in cadauere quodam diſſecto pulmonem repertum fuiſſe planè conſumptum, thoracis cauitatem plenam putrido & concreto ſanguine, in pericardio verò plus quàm menſuram puris albi contentam fuiſſe, totâ cordis ſuperficie abſumptâ & extenuatâ. Symptomata, quæ paſſus eſt, erant tuſſis, febricula, dolor in thorace, & in anteriore ventris parte, difficilis reſpiratio, paucis diebus ante mortem deliquium animi, mens conſtabat. Verùm quia Medici opera in his parùm præſtare poteſt, plura de iis non addimus.

CAPVT II.

De Cordis Intemperiebus.

Intemperies cordis calida.

...peries ...calida.

FRequentiſſimè cor intemperiem calidam patitur, & quidem à cauſſis externis & internis: & omnes cauſſæ, quæ febrem excitare ſolent, etiam intemperiem calidam cordis excitant, cum nulla febris excitari poſſit, niſi cor prius incaleſcat. Cauſſæ tamen, quæ intemperiem calidam cordis excitant, non verò in toto, mitiores ſunt; & quamuis cor per animi affectus & alias cauſſas etiam per ſe incaleſcere poſſit: tamen per conſenſum aliarum partium ſæpiſſimè intemperiem calidam contrahit; & præcipuè à partibus inferioribus incaleſcit, è quibus vapor calidus cordis communicatur. Ideóque de cauſſis intemperiei calidæ cordis multa hic addere opus non eſt, cùm ſatis de iis in doctrina de febribus dictum ſit.

Cognoſcitur intemperies calida cordis præcipuè ex actionibus ejus mutatis, reſpiratio fit magna, celer, frequens, pulſus ſimiliter eſt celer, frequens; magnus ſi vires ſufficiunt; adeſt propenſio ad iram, calor adeſt præter naturam, & in totum corpus diffunditur, halitus, qui ore egreditur, calidus eſt, vt ferè palatum, linguam & labia exſiccet. Præceſſerunt cauſſæ cor calefacientes; juuant frigida, nocent calida.

...oſtica.

Quò major autem exceſſus eſt caloris, eo morbus perículoſior eſt, patétque id maximè ex effectis, & virium robore vel dejectione; de quo de febribus dictum.

Curationem quod attinet, calida intemperies refrigerantia indicat. Vbi primò in genere monendum, extremè frigida vel nimis cor alterantia non vſurpanda eſſe. Cum enim cor caloris natiui fons ſit, & majorem calorem, quàm nulla pars alia corporis, obtineat, & ab eo vita hominis pendeat, calor is ſtudioſè fouendus, nec quicquam adhibendum, quod ipſum extinguere poſſit, vtpote quo extincto mors ſequitur. Deinde quia cor ſpiritus vitales generat, ſuaueolentia cordi maximè vtilia ſunt.

Medicamenta autem cor refrigerantia ſunt *acetoſa, flor. roſar. violar. nymphéa, flor. borrag. bugloſſ. ſuccus citri, limonum, granat. ceraſor. poma odorata acidiuſcula, fructus ribes. berber. rubi Idæi, citri, C.C. terra ſigillata, bolus Armena, corallia, margarita.*

Ex his parautur alia medicamenta.

Interna.

Aquæ, *roſar. violar. nymph. acetoſa, borrag. bugloſſ. fragor.*

Syrup. *acetoſit. citri, granator. acetoſ. acetoſell. de ſucco ribes, berberis, helen. nymph. borrag. ceraſorum, coralliorum.*

Conſeruæ, *roſar. borrag. nymph. viol. acetoſ. acetoſell. flor. aurantior. citri.*

Condita, *caro citri, ceraſa, ribes, berberis.*

Species *diamargarit. frigid.*

Rotulæ, & morſuli *manus Chriſti perlat. diamarg. frigid. de ſucco citri, ribes, berberis.*

Aqua cordialis.

℞, *Conſeru. bugloſſ. borrag. violar. roſar. nymph. cort. citri,* ana Vnc. ii. *ſpec. el. diamarg. frig. de gemm.* an. Drac. ii. *diambr.* Drach. i. *croci* Drach. i. ſem. *ſem. citri, oxalid. cydonior.* an. Drach. iij. *4. frig. maj. ſcariolæ* an. Scrup. i. *lactucæ* Drach. ſem. *herb. lactucæ, oxalid. portulac. endiu.* an. M. ſem. Addendo *caponem exenteratum, purgatum & inciſum, vt decet, ſucci acetoſell. citri, granator.* ana Vnc. i. ſem. *aqu. roſar. borrag. bugloſſ. meliſſ.* ana ℔. j.

Incidantur & contundantur ac miſceantur in mortario lapideo & poſtea lento B. M. calore deſtillentur.

Externa.

Externa.

Eadem pleraque extra applicari poſſunt. Vnde fiunt

Epithemata, ex *aqua roſar. nymph. aceto roſar. ſantalo, margarit. coralliis,* quibus aliquid *camphoræ* additur.

Sacculi ex *herbis, floribus, & foliis* antea enumeratis cum ſerico rubro vel albo & floccis panni coccinei.

Olea, *roſar. violar. nymphéa.*

Vnguenta, *roſar. ſantalinum.*

Talia autem Topica commodiſſimè ad ſiniſtram partem applicantur. Etſi enim cor in medio pectoris ſit ſitum; quia tamen thorax in medio planè oſſeus eſt, commodè ibi non poſſunt penetrare. Circa papillam verò ſiniſtram, quò pars inferior cordis vergit, faciliùs penetrant.

Victus ratio medicamentis reſpondeat.

Si verò cum materia calor conjungatur, & quidem ſi ſanguis abundet, is euacuandus; ſi bilis, expurganda ſyrupo roſar. ſolut. & viol. ſol. pulp. tamarind. manna triphera.

Intemperies cordis Frigida.

Intemperies cordis frigida.

Rariùs verò cor intemperie frigida laborat. Cum enim ſit calidum membrum, cauſſis frigidis fortiter reſiſtit. Aliquando tamen etiam frigida intemperie corripitur, quam inducit retentio excrementorum frigidorum, & vapores frigidi ex aliis partibus ad cor adſcendentes. Animi perturbationes, præcipuè mœror & timor, quibus calor cordis torpidior redditur, & penè ſuffocatur, immodica exercitia, otium nimium, ob quod ſpiritus torpent, & calor remittitur. Cibi & potus; vt & medicamenta frigida, aër ambiens frigidus; ſiue inſpiratione attractus, ſiue ob veſtium defectum pectore nudo extra ad cor penetrans, vt & nimia pluuiarum ad pectus appulſio. Et omnino omnes morbi, qui interitum homini afferunt, cor tandem refrigerant; cum mors ab extinctione calidi innati cordis proueniat.

Cognoſcitur intemperies cordis frigida ex cordis pulſu paruo, tardo, raro, & reſpiratione ſimili, aërque, qui exſpiratur, frigidus percipitur. Et ſi ſit exceſſus frigoris magnus, & calor cordis jam penè extinctus, corpus vniuerſum frigidum ſentitur. Præceſſerunt cauſſæ cor refrigerantes: juuant calefacientia cor, nocent refrigerantia.

Curatur autem intemperies cordis frigida calefacientibus. Sunt autem medicamenta cor calefacientia ſimplicia, *meliſſa, ocymum, roſmarinus, card. benedict.*

calamintha, rad. helen. angelic, flor. roriſmarini, tunicis, lauendul. lilij conuall. ſem. citri, grana alcherm. lignum aloës. Aromata pleraque cinamom. caryophyll. zedoar. macis, nux moſchat. ambra, moſchus.

Atque ex his varia componuntur,

Interna.

Interna. Aquæ & ſpiritus, *meliſſ. roriſmar. flor. citri, arantior. cinamom.*

Conſeru. *anthos, meliſſ. tunicis, lauendulæ, lilior. conuall.*

Syrupi, *tunicis, meliſſ. lauendulæ, cinamomi, cortic. citri.*

Condita; *cortices citri, aurantior. rad. helen. nuc. jugland.*

Olea deſtillata, *citri, meliſſ. cinamom. caryophyll. macis.*

Species & confectiones aromaticæ; *diamargarit. calid. confect. de hyacinth. ſpecies cordiales, diamoſch. diambr. diaxyloaloes, aromat. caryophyllat.* & præcipuè *confect. alcherm, theriaca* itidem & *Mithridatium.*

Externa.

Externa. Eadémque pleraque etiam extra applicantur, vt poſtea dicetur.

Ex his porrò varia compoſita fiunt:

Aquæ vitæ omnis generis, quæ paſſim extant, *aqua virtutum, aqua carbunculi dicta, elixir vitæ Matthioli.* Videantur Inſtitut. *l. 5. p. 3. ſect. 3. cap. 5.*

Vel paretur talis Aqua.

℞. *Meliſſ.* M.ii. *ocymi* M.j. *flor. anthos, cordial. tunic.* an. M.ſem. *cortic. citri* Vnc.ſem. *ſem. citri* Drach.ii. *caryophyll.* Drach.iii. *cinamom.* Vnc.i. *ligni aloës, macis, zedoariæ* an. Drach.i. *croci* Drach.ſem. *moſchi, ambr.* ana Scrup.ſem.

Affundatur *vini Maluatici* q.ſ.

Digerantur aliquandiu, poſtea deſtillentur. Detur ab Vnc.ſem. ad Vnc.i.

Rondeletij Aqua & Iulebus.

Rondeletij aqua. ℞. *Cord. porci* N.ij. *cerui* vel *bouis* N.iii. *caryophyllor. galangæ maι.* & *min. ſem. baſilici*, an. Drach.iiii. *flor. bugloſſ. borrag.* an. p.ii. *anthos* p.iij.

Macerentur in *vino maluat.* & deſtillentur in vitro. Aqua ſeruatur vſui.

Iulebus eiuſdem. ℞. *Aqua prædict.* Vnc.iii. *ſacch.* parum. F. Iulebus.

Aqua virtutis.

Aqua virtutis. ℞. *Rad. bugloſſ. Ital.* Vnc. xv. *fl. borrag. bugloſſ.* ana Vnc.ii. *roriſmar. croci*, ana Drach. i. *ſucci cydonior. malor. Borſtorff. citri cum corti. inciſ.* an. Vnc.i. ſem. *vini Rhenani albi* ℔.iij. *aqu. meliſſ. borrag. bugloſſ.* ana ℔.ß.

M. Stent in infuſione per dies 10. in loco calido, poſtea fiat deſtillatio.

Aqua cardiaca D. Georgij Leuſchneri.

Aqua cardiaca D. Leuſchneri. ℞. *Fol. baſilic. c. floribus, meliſſ.* an. M.j.ſem. *pulegij, menthæ, fl. roſarum rubr.* ana M.j. *borrag. bugloſſ. tunic. pœoniæ, violarum, betonicæ*, an. M.ſem. *ſem. meliſſ. baſilici, cubebar.* ana Drach.j. *caryophyllor.* Drach.ij. *zedoar. galangæ, enulæ, doronici.* ana Drach i.ſem. *macis* Scrup.ii. *ſantali citrini, albi*, an. Drach.i. ſem. *ligni aloës* Drach.i. *cortic. citri exſiccat. aurantior.* an. Drach ii.ſem. *cinamom. acutiſſimi* Vnc.i.

Hiſce contuſ. & conquaſſ. ſuperfund. *vini Rhenani puri* ℔.v.

Stent infuſa hor. xxxvi. ad cineres calidos, poſtea deſtillentur ſ.a. in B. adiiciantúrque tandem. *Fol. auri* N.v. (æſtate ſumantur recentia & viridia, & medietas tantum vini.)

Aqua virtutis alia.

℞. *Galang. Zingib. caryophyll. granor. Paradiſi*, ana Drach.iij. *cubebar. piperis longi*, an. Drach.i.ſem. *macis, nuc. moſch.* an. Drach.ii.ſem. *ligni aloës* Drach.iii. *cinam. el. cortic. citri*, an. Vnc.ſem. *calam. arom.* Drach.i.ſem. *roriſmarini, ſaluiæ*, an. ℥.i. *fl. lauend.* ʒ.vi. *rutæ* ʒ.ii. *roſar. rubr. borragin.* an. ℥.ß. *fol. lauri* Vnc.ſem. Contund. & infund. in *vini boni menſ.* iii. Deſtillentur. ſ.a.

Alia.

℞. *Roriſmarini, meliſſ. baſilici, pulegij, ſerpilli*, an. M.j. *cortic. citri exter.* Vnc.j. *ligni aloës, ſantali citrini, rhodij raſp.* an. ʒ.i.ſem. *caryophyll.* ʒ.ii. *croci* ℈.i. *ſpicæ, Celticæ, Indic.* an. Scrup.i. *nuc. moſch.* Drach.i.ſem. *cortic. cydonior. recent.* Vnc.j.

Conciſa infund. per dies 3. ad Solem, vel in loco calido in *aqu. roſar. ſpirit. vini opt.* an. ℔. i. ſem. *aceti roſac.* ℔.j.

Deſtillentur poſtea in M. B. In deſtillato liquore diſſolue *moſchi.* q.ſ. ad gratiſſ. odorem.

Vel ſuſpendatur *moſchus* in alembici roſtro.

Alia.

℞. *Fl. lilij conuall.* M.ii. *lauendul. cichor.* an. M.j. *cardamomi vtr. galang. cyperi rotund. macis, nuc. moſch. ligni aloës, piperis longi, nigri, maſtich. zingib.* an. Drach.i.ſem. *cinamomi* Vnc.ii. *vini ſublimat.* ℔.ix.

Infundantur per aliquot dies, poſtea deſtillentur.

Elixir vitæ.

℞. *Cinamom. elect.* Vnc.vi. *caryophyllor. cardamomi, ligni aloës opt.* an. Drach. i. ſem. *ſantali citrini* Drac.ii. *nuc. moſch. macis*, ana Drach.j.

Pulueriſatis mediocriter omnibus adde *ſpirit. vini puriſſ.* ℔.vii.ſem.

Et permiſtis omnibus in vitreo vaſe clauſo orificio ita referuentur per menſem, ſingulis diebus ter quaterve agitando & commiſcendo. Poſtremo die, vbi perfectè reſederint, percolentur, & colaturæ benè claræ add. *ſyrupi è cortic. citri* ℔.j.ſem. *moſchi ambra*, an. ℈.ſem.

Reſeruetur, in vitro bene obturato.

Aliud.

℞. *Cinamom. elect.* Vnc.ii. *Zingin.* Drach. vi. *caryophyllor. nuc. moſch.* ana Drach.ij. *gran. paradiſi* Scrup.ii. *cal. aromat.* Vnc.ſem. *galang.* Drach.j. *fl. roſar.* Vnc.j. *roriſmar.* Drach.iij. *cort. citri* Vnc.i.ſem. *ma. oran. meliſſ.* an. M.j. *ligni rhodij* Drach. iij. *ſantali citrini* Drach.ii. *rubr.* Vnc.i. *vini ſublimati* ℔.xii.

Infund. per menſem; deinde colentur, & colaturæ claræ add. *ſyr. de cort. citri, miua cydonior.* ana ℔.i.ſem. Miſce.

Electuaria.

℞. *Conſeru. borrag. bugloſſ. anthos. tunic.* ana Vnc.i. *roſ.* Vnc.ſem. *cortic. citri condit.* Drach. vi. *nucis moſch. condita* Drach.j. *pulu. caryophyll.* Scrup.ſem. Cum *ſyrup. tunic.* F. Electuar.

Rotulæ & Morſuli.

℞. *Spec. diambr. diaxyloaloës*, an. Drach.i. *ol. cinamom. citri.* an. gutt.iii. *confect. alcherm.* Scrup.i. *ſacch. in aqua roſar. ſolut.* Vnc.iij.

F. Rotulæ.

Illinantur

Illinantur *ambra in aqua roſ. diſſol.* gr.iii.

Vel ℞. *Spec. diambr. aromat. caryophyll. diamoſch. dulc.* an. Scrup.ii. *lapid. bezoar.* Scrup. ſem. *cortic. citri condit.* Drach.ii. *ſacch. albi in aqua roſar. diſſol.* Vnc.iii. F. Morſuli.

Vel ℞. *Amygd. dul. piſtacior.* an. Vnc.i. *pinear.* Drac. vi. *carn. citri cond.* Vnc.i. *nuc. moſch. in Ind. cond.* Drach. vi. *cort. citri cond.* Drach.iii. *zingib. in Ind. cond.* Vnc.ß. *macis* Drach.j. *cinamomi* Drach.i.ſem.

Fructus macerentur per noctem vnam in *aqu. roſarum*, & aromata cum eis incidantur & frangantur mediocriter. Add. *ſacch. albiſſ.* Vnc.xx. *in aqu. roſar. diſſolut.* In fine admiſce *moſch. opt.* gr.ix. *ol. cinamomi* gr. vi. F.l.a. Morſuli deaurandi.

Ex medicamentis hactenus enumeratis etiam externa varia componuntur.

Epithemata.

℞. *Aqu. flor. aurantior. meliſſ. anthos*, an. Vnc.ii. *carbunculi, virtut.* an. Vnc.i. *ſpirit. roſar.* Drach.i. *confect. alcherm.* Drach.ſem. *cortic. citri ſiccor.* Scrup.ii. *croci* Scrup. ſem. M.

Balſama & Linimenta:

℞. *Ambra liquida, olei nucis moſch. expreſſ. confect. alcherm.* an. Drach.ſem. *olei deſtil. citri, meliſſ.* an. Scrup. ſem. F. Linimentum.

Sacculus:

℞. *Flor. anthos, cordial. meliſſ. lauendul.* an. M. ſem. *cortic. citri ſiccor. caryophyll. macis* an. Drach.i. Cum ſindone rubro; F. Sacculus.

Intemperies cordis Humida.

Intemperies cordis humida fit à cauſſis, quæ aliàs totum corpus humectare poſſunt: verum non facilè eam recipit; cum ſit valde calidum & ſiccum. Præcipuè verò aër humectandi vim habet, vtpote qui per pulmones ad cor penetrat, nebuloſus ſcilicet, craſſus & humidus. Humectat etiam totius corporis intemperies humida, qualis eſt in anaſarca.

Cognoſcitur ex talibus cauſſis, quæ præceſſerunt; ex effectis item, vt pulſu molli, & toto corpore humidiore.

Curatur ſiccantibus medicamentis hæc intemperies, qualia ſunt omnia calida modò propoſita. Omnia enim talia ſiccandi vim habent.

Exſiccant præterea cor humidum, quæ frigida ſiue temperata ſunt, *margaritæ, corallia, C.C. os de corde cerui, bolus Armena, terra ſigillata, lapides pretioſi.*

Diæta medicamentis reſpondeat.

Intemperies cordis Sicca.

Cor ſiccant corporis atque animi motus nimij, curæ, mœror & ſollicitudines, vigiliæ nimiæ: vnde quibuſdam ex hiſce cauſſis mortuis cor tanquam pyrum toſtum inuentum fuiſſe hiſtoriæ teſtantur, aër calidus & ſiccus, qualis eſt in locis montanis, & ſæpe etiam maritimis, cibi & potus ſiccandi vi præditi, inprimis vini potentis vſus, medicamenta ejuſdem generis, febris bilioſæ, tumores pericardij, & aliæ cauſſæ, quæ febrem hecticam inducere valent.

Cognoſcitur ſiccitas cordis à cauſſis his, ſi præceſſerint; ſequitur verò totius corporis & inprimis pectoris extenuatio, pulſus eſt durus.

Curatur verò humectantibus, *borrag. bugloſſ. violis, ſemin. frigid. major. paſſulis, amygdalis.* Prodeſt etiam balneum aquæ dulcis tepidum, in quo malua, althæa, fœnumgræc. cocta ſint. Fomenta etiam pectoris ex iiſdem parantur, poſt quæ pectus inungatur ol. amygdal. dulc. viol. mucilag. ſemin. althéæ, maluæ.

Diæta etiam ſit humectans, & omnino curatio & diæta talis inſtituenda, qualis hecticis conuenit.

Morbi totius ſubſtantia.

Inprimis verò & frequenter cor à morbis totius ſubſtantiæ ſeu formæ, vt appellant, vel qualitatum occultarum infeſtatur. Pleraque enim venena, quocunque modo in corpus ſeſe inſinuent, cor hoc modo afficiendi vim habent; de quibus ſuo loco dicetur, & etiam *libro 2. Inſtit. part. 2. c. 12. & de peſte* dictum. *Morbi totius ſubſtantia.*

Cognoſcuntur autem hi morbi è cauſſis, quæ præceſſerunt, ad tales morbos producendos idoneis. Et ſi de cauſſis ejuſmodi non conſtet, ex effectis deprehenduntur, quæ ſupra vires cauſſarum manifeſtarum ſunt grauiora, vt anxietas & inquietudo, ſubita & ſumma virium dejectio, animi deliquium, & ſyncope, pulſus ſumma imbecillitas, & inæqualitas. Maculæ hinc inde in corpore erumpentes, & ſimilia ſymptomata, quæ peſtilentibus ac venenatis morbis ſunt propria.

Morbi autem hi longè ſunt periculoſiſſimi, & hominem inopinatò ſæpe jugulant.

Curantur autem hi morbi alexipharmacis. Et quidem cuilibet veneno ſuum alexipharmacum opponendum; de quibus in Inſtitut. *lib. 5. part. 1. ſ. 1. cap. 21. & de Peſte* dictum, ac ſuo loco, *de venenis*, dicetur. In genere, & præcipuè ſi de natura veneni non conſtet, antea enumerata vſurpanda, & inter compoſita theriaca & Mithridatium.

Elect. Bertrucij confortans cor in omni cauſſa.

℞. *Smaragd. hyacinth. ſapphir.* ana Drach.ſem. *auri & argenti puri foliati*, ana Drach.i. *margarit. perforat. & non perforat.* Drach.i.ſem. *bugloſſ. meliſſ. flor. borrag. ocymi, zedoar. been alb. & rubr. caryophyllor. ligni aloes zingiberis, cinamomi elect.* ana Vnc.ſem. *ſerici contuſi, non combuſti, cubeb. cardamom. calami aromat. ſpica, galang. moſch. camphor. oſſ. de C.C. ambr.* ana Drach.j. *corall. alb. rubr. ſantal. roſar. ſpodij, myrobalan. belliric. terr. ſigill. coriand.* ana Drach.ii.ſem. *Elect. Bertrucij.*

Terantur omnia ſubtiliter, & pro *qualibet vncia ſpecierum* ſumatur *ſacch. albiſſ.* ℔.i.

Fiat Elect. Deauretur.

Cum etiam ad calidum natiuum & naturalem corporis conſtitutionem conſeruandam ſpiritus vitales pertineant, atque hi etiam varia vitia pati poſſint, etiam de iis hoc loco dicendum eſſet. Verùm de iis poſtea de lypothymia & ſyncope dicetur.

CAPVT III.

De reliquis cordis Morbis.

PRæter morbos intemperiei & totius ſubſtantiæ, qui cor frequentiſſimè infeſtant, adhuc alij morbi cordis dantur, qui quia rariores & raro curabiles, eos vno hoc capite conjungemus. *Reliqui morbi cordis.*

Siniſtri cordis Ventriculi defectus.

Cordis ventriculum ſiniſtrum in quibuſdam defuiſſe, vel planè exiguum fuiſſe, obſeruauit Columbus, *anatom. l. 15.* vt & ſeptum, quo ventriculi cordis diſtinguuntur, cartilagineum. *Siniſtri cordis ventriculi defectus.*

Cor Hirſutum.

Quoſdam cor hirſutum habuiſſe, annotauit Plinius *l. 11. nat. hiſt. cap. 25.* Valerius Max. *l. 1. cap. 6.* *Beniuenius, de abdit. morb. & curat. cauſſ. cap. 83.* Antonius Muretus, *l. 1. variar. lect. cap. 10.* Amat. Luſitan. *cent. 6. curat.* *Cor hirſutum.*

curat.66. Omnes autem hi, qui cor hirſutum habuerunt, fuerunt audaciſſimi & famoſi latrones.

Vermes, Calculi & alia præter naturam in corde reperta.

Vermes, calculi &c. in corde reperti. Vermes aliquando in peſtilentibus febribus in ventriculis cordis fuiſſe genitos, audiuiſſe ſe ab hominibus fide dignis, qui hujuſmodi ægrotantia corpora ſecuerint, refert Vidus Vidius, *cap. de morbis cordis.* Idem etiam ſcribit, quod lapides in corde fuerint geniti, ſe neque audiuiſſe neque legiſſe. Referunt tamen id alij quamplurimi. Hollerius; *comm.1. in lib.6. ſect.2. aph. 4. Coac. prædict. Hippocr.* Scholiographus in Hollerium, *ad cap.29.* & *50. lib. 1. de morb. intern.* Iacotius, *cõm.1. l.6. ſect.2. aph.4. Coac. Hippoc.* & *comm.1. ad aph.52. l.3. ſect.2. Coac. Hippocr.* Et in Maximiliani II. Imperatoris corde inuenti ſunt tres lapides vt refert VViervs, *de præſtig. dæmon. lib.4. cap.6.* Et Eraſtus, *in conſil. & epiſt. à Scholtzio collectis.* Atque horum alij palpitationem cordis frequenter paſſi ſunt, alij vrinam purulentam per multos dies, imò menſes, ſaluis renibus & veſicâ, minxerunt.

Carnoſas quoque excreſcentias in cordis dextro ventriculo vel ſiniſtro repertas fuiſſe in iis, qui dolorem cordis & ſyncopen paſſi fuerint, & pulſum intermittentem habuerunt, refert Veſalius, *l. 1. cap.5. de hum. corp. fabric.* Beniuenius, *de abdit. & morb. & curat. cauſſ. c.35.*

Cordis Tabes.

Cordis Tabes. Cor quoque in quibuſdam contabuiſſe & exſiccatum fuiſſe, obſeruatum eſt. Idque etiam ex tumore pericardij accidiſſe, antea, *c.1. dictum.* Ad cordis verò tabem prodeſſe ſuccum raphani, ex Ægyptiorum traditione refert Plinius, *hiſt. nat. lib.19. cap.5.*

Situs cordis mutatus.

Situs cordis mutatus. Cor etiam Situm quandoque mutâſſe obſeruatum eſt, vt in Liuono illo VVitebergæ, cujus ſuprà, *lib. 2. part.2. cap.15.* mentio facta eſt.

Vulnera cordis.

Vulnera cordis. Cor etiam interdum Vulneratur & quidem vt Galenus, *5. de loc. aff. cap.1.* ſcribit, ſi ad ventrem cordis vulnus penetret, protinus magno cum ſanguinis fluore hominem mori neceſſe eſt. Idque præcipuè ſi ſiniſter ventriculus cordis fuerit vulneratus. Si verò non ad ventrem vſque pertingat, ſed in cordis ſubſtantia conſtiterit, viuere ita affectus non ſolùm ea die, ſed etiam ſequenti nocte poteſt. Vid. *lib V. part.4. cap.3.*

Corde vulnerato hominem aliquandiu viuere poſſe. ¶ [Cordis vulnera eſſe quidem lethalia, aliquandiu tamen eo vulnerato hominem viuere poſſe, hiſtoriis, *lib.5. Pr. part.4. c.3.* probauimus: quod accidit, ſi ſola cordis ſubſtantia ſit læſa, & vulnus ad ventriculos, præcipuè ſiniſtrum, non penetret. Hi enim tandiu viuere poſſunt, donec inflammatio ſuperueniat. *Hiſtoria Henr. ab Heer.* Hiſtoriis illis duæ adhuc, quas Henr. ab Heer, *obſ. m.11.* recenſet, addi poſſunt. Quidam, vt ſcribit, duobus globis in thorace vulneratus, ſeptimo poſt acceptum vulnus, die mortuus eſt. Thorace apertò, baſis cordis, eiúſque conus, cum inſigni laceratione, globulis duobus tranſuerberatus inuentus fuit. Idem, *ibid.* refert ſe vidiſſe alium, cui quatuor bombarbæ globulis medium cor traiectum fuerat ad 5. diem ſuperuixiſſe.]

Apoſtemata & Vlcera.

Apoſtemata & vlcera. Imò cor Apoſtemata & Vlcera pati poteſt, quæ tandem hominem ſubitò per ſyncopen tollunt. Quia tamen breui tempore contrahi non potuerunt, inde etiam ægri tales frequentiſſimè lipothymia fuêre obnoxij, collegitque hujus rei exempla. Schenckius, *in obſeru. med.* Refert quoque Heinricus Smetius, *miſcell. l.10.* ſe vidiſſe in Mercatoris cujuſdam diſſecto corpore dextrum cordis ſinum interiore ſui parte durum, exaſperatum vndique & quodammodo ſquamoſum, quo in loco continebatur fruſtum condenſati humoris pituitoſi, lenti, albicantis, longitudine medij digiti, craſſitie pollicis, ſanguini miſtum. Verùm quia talia non niſi poſt mortem demum deprehenduntur, nec curationem recipiunt, plura de iis non addimus.

CAPVT IV.

De cordis Palpitatione.

Cordis palpitatio. Atque hi ſunt morbi, quos cor patitur. Reſtat, vt de ſymptomatibus quæ in eius actione accidere ſolent dicamus, palpitatione ſcilicet, & animi deliquio ac ſyncope. Palpitatio Græcis παλμὸς vocabulo generaliter accepto, eſt διαστολὴ p. n. in quacunque corporis parte, quæ diſtendi & dilatari, iterúmque concidere poteſt, cujuſmodi ſunt partes molles, vt cutis & ſubjecti huic muſculi, quarum hi non obſcuras cauitates habent, inter cutem autem & muſculos etiam ſpatia quædam interjecta ſunt, in quibus materia palpitationem efficiens colligi & contineri poteſt. Cauſſa enim palpitationis ita generaliter acceptæ eſt halitus craſſus, qui in parte collectus cum exitum non reperiat, partem attollit, quæ ſuâ grauitate iterum concidit. Atque ita ad hunc motum ſeu palpitationem generaliter dictam natura præter expulſionem materiæ nihil confert, neque palpitatio hæc voluntariæ virtutis & organorum hujus actio eſt, aut motus ex voluntario & naturali mixtus, qualis in tremore, ſed ſimpliciter παρὰ φύσιν & ἄνευ προαιρέσεως à ſola cauſſa morbifica partem dilatante & attollente. De quo videatur Galenus, *in lib. de tremore palpitat. & conuulſ. cap.4.* & *5.*

Deinde tribuitur etiam eadem appellatio motui cordis præter naturam, qui παλμὸς & palpitatio cordis nominatur. Nonnulli etiam, teſte Galeno, *5. aph. 65.* per καρδιωγμὸν cordis ipſius motionem crebram & celerem, palpitationi ſimilem intellexerunt, quam alteram καρδιωγμοῦ ſpeciem Erotianus, alij notham palpitationem faciunt, verum propriè καρδιωγμὸς & καρδιαλγία oris ventriculi affectiones ſunt ortæ ab humore acri & mordace, quam partem Antiqui καρδίαν dixerunt. Παλμὸς & palpitatio cordis à nonnullis etiam tremor cordis & ſaltus cordis & formido cordis appellatur. Diſtinguunt quidem nonnulli, inter quos Mercatus, inter tremorem cordis, & palpitationem cordis, quod palpitatio à ſolo morbo fiat, tremor verò à morbo & facultate; deinde quod palpitatio in ipſius partibus proueniat, quæ dilatari poſſunt, tremor verò in iis tantùm, quæ voluntariè moueri poſſunt. Verùm errandi cauſſa pluribus iſta fuit, quod palpitationis, vt & tremoris, vocabulum vniuocè cordi & aliis partibus competere exiſtimant; quod tamen falſum. Nam ſunt plurimi in ea ſententia, cordi quoque tale quid accidere poſſe, quale in cute & muſculis fit, à ſpiritu & flatu frigido & craſſo à quo impletum iterumque euacuatum cor moueatur, inſtar vtrium, in quibus tale aliquid à liquore violenter infuſo vel ſpiritu inflato & rurſum compreſſo contingit. Verùm magna palpitationis in partibus externis, & palpitationis cordis eſt diuerſitas. Cutis enim & partes externæ nullo modo ſponte ſe dilatant, ſed ſolùm à cauſſis morbificis in altum eleuantur & attolluntur. Cur verò cum facultatem inſitam, quâ dilatetur & contrahatur, habeat, palpitatio cordis ſine motu ejus fieri non poteſt. Neque enim credibile eſt, cor, cujus motus proprius ad

vitam ſummè neceſſarius eſt, & quo ceſſante, vires omnes collabuntur, inſtar vtris vel veſicæ, à flatibus diſtendi poſſe. Hoc enim ſi fieret; cordis naturalem motum ceſſare neceſſe eſſet. Et fruſtra à nonnullis hic multa loca è Galeno congeruntur quibus probare conantur, palpitationem cordis fieri non à natura, ſed à morbo, aut potius cauſſa morbifica. Galenus enim in iis locis omnibus tantum de palpitatione in cute & partibus externis, non verò de palpitatione cordis, quæ alterius naturæ eſt, loquitur. Et ipſe Galenus, 2. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. palpitationem cordis & arteriarum ab aliarum partium palpitatione diſcernit. Atque hinc etiam accidit, vt Autores alij aliter de cordis palpitatione vel tremore ſentiant, nonnulli etiam planè falſa dogmata habeant. Alij enim in ſpecie eum ſaltem cordis motum, qui fit à cauſſa cor moleſtante, ſeu ab expultrice cordis ſtimulata ad expellendum id, quod cordi moleſtum eſt, palpitationem cordis appellant. Imò nonnulli ſpecialiſſimè cordis palpitationem ad eum ſaltem motum deprauatum reſtringunt, qui fit à materia craſſa & flatulenta cor grauante, & quidem nonnulli, vt dictum, eodem planè modo, vt in cute, in corde à flatu palpitationem fieri docent.

Alij verò omnes motus cordis deprauatos nomine palpitationis cordis comprehendunt, ſiue ſint parui & tremuli; ſiue magni & cum ſaltu quodam. Hinc nonnulli palpitationem & cordis aliam faciunt legitimam & veram, aliam notham; & legitimam eam ſaltem nominant, quæ fit à vapore craſſo: ab aliis autem cauſſis ortam notham appellant. Sed ſufficiens cauſſa nulla eſt, cur non & illa palpitatio, quam ex vulnere ortam deſcribit Foreſtus; quæ tam vehemens ac violenta fuit, vt etiam extra domum, in qua æger decumbebat, à tranſeunte, ſi feneſtræ aures admoueret, exaudiretur, & illa, quam Fernelius thoracis vicinas coſtas effregiſſe, vel de ſua ſede depuliſſe ſcribit, aut quas Hollerius recenſet, legitimæ & veræ cordis palpitationes nominari non debeant.

Ideoque definimus *palpitationem cordis motum deprauatum pulſantis cordis facultatis, ſtimulatæ & irritatæ à re moleſta, & vſu eius actionis aucto.* Quanquam enim in febribus in æſtu vehementiore & aliis cauſſis nonnunquam etiam cor vehementius mouetur: tamen niſi motus ille inſignis ſit & deprauatus, palpitatio cordis non dicitur.

Cauſſæ.

Irritatur autem facultas motrix tribus de cauſſis, nimirum à re aliena & moleſta, quam cor expellere nititur, ſpirituum vitalium defectu; & caliditate præter naturam.

Prima ergo palpitationis cauſſa eſt alienum & moleſtum quid cordi occurrens, quod à ſe amouere cupit. Et quia hæc cauſſa frequentiſſimè facit, vt cor ita moueatur, vt ejus motus deprauatus appellari poſſit, reliquæ verò duæ ſæpius vehementem aliquem motum potius, quàm deprauatum efficiant, nonnulli, vt dictum, palpitationem cordis in ſpecie appellant, quæ fit à cauſſa cor grauante, ſiue ab expultrice cordis ſtimulata ad expellendum id, quod cordi moleſtum occurrit. Dum n. cor grauatur, & in motu impeditur, fit, vt pulſans vis, dum valida eſt ad expellendum id, quod moleſtum eſt; concitetur, & ſubitò ad motum inſtigetur, vel reſarciat motus impeditos, vno majore pulſu, vel vtraque de cauſſa motum vehementiorem efficiat, aut ſi vis imbecilla ſit, pulſus paruos & crebros faciat. Neque mirum eſt, quod à corde tam vehementes motus proficiſcuntur. Cum enim cor principium vitæ ſit, vim etiam expultricem, quàm vlla alia pars, robuſtiorem habet, quæ nihil, quod cordi damnum inferre poſſit, tolerat. Ideóque quotieſcunque ipſi aliquid moleſti occurrit, contra illud vehementiſſimè inſurgit, & hinc edit motus vehementiſſimos.

Sunt autem cauſſæ, quæ cor moleſtare & expultricem ejus ſtimulare poſſunt, variæ. Primò vapores & flatus non ſolùm copia, ſed & qualitate manifeſta, vel occulta, vel vtroque modo cor moleſtantes, cordis palpitationem excitant. Vnde à venis, vt & in febribus malignis & peſtilentibus, ab humorum putredine & corruptione palpitatio cordis excitatur. Hinc quoque euenit, vt fœminis menſium ſuppreſſione laborantibus, & qui melancholia hypochondriaca laborant, cordis palpitationes familiares ſint. Per arterias enim meſaraicas, & quæ multæ per lienem diffunduntur, itémque ex vtero praui vapores cor ſubeunt, cujus vis irritata vehementiore palpitatione nititur, quod noxium eſt, expellere. Hinc etiam euenit vt in corporis motu nimio, ira, metu, triſtitia, æſtu, balneis, Venere, nimio vini potentioris potu, inedia, palpitatio cordis præcipuè in diſpoſitis excitetur. Ira enim, gaudium, timor, non ſolùm ſanguinem & ſpiritus, ſed & humores ac vapores quietos commouent; quod idem & corporis exercitia præſtant, & leue exercitium in iis, qui huic malo obnoxij ſunt, palpitationem cordis excitat.

Cauſſæ cor moleſtantes.

Deinde humores putridi, acres, calidi, vel etiam copioſi cor moleſtare & grauare poſſunt. Qualem ſanguinem in arteriis ex ſummo calore veluti retorridum bilique atræ cognatum, ſe deprehendiſſe teſtatur Fernelius. De qua etiam re videatur Platerus, *lib. 2. Pract. cap.* 11. qui prolixè hac de re agit, & palpitationem cordis, quæ virginibus menſtruorum ſuppreſſione laborantibus familiaris eſt, ad hanc cauſſam refert. Malim tamen in prauos & fœtidos vapores cauſſam referre palpitationis cordis in virginibus cauſſa ſuppreſſorum menſtruorum malum habitum acquirentibus, quàm cum Platero in copiam ſanguinis feruidi & bilioſi, qui cum cachexia, ac malò corporis habitu vix conſiſtere poteſt. Aliàs non negarem, retorridam ac inflammatam in hypochondriis, & in arterias effuſam bilem atram cordi communicari poſſe, cujus malignitate & acrimoniâ cor irritatum vehementiorem hunc motum edat. Idem tamen à prauis vaporibus ex eodem humore eleuatis fieri poteſt.

Fiunt & cordis palpitationes, dum humiditas illa in pericardio incrementum ſumit, vt cor premat & grauet. Huc pertinet ſangnis, qui interdum in vulneribus ad cor effunditur, quod accidit proculdubio juueni illi apud Foreſtum, *lib. 17. obſeru.* 1. de quo antea dictum. Moleſtant & cor tumores in pericardio excitati, ſiue illi ſint ſcirrhoſi & humoris expertes, ſiue humorem in ſe contineant. Refert Platerus; in quodam, diuturniore cordis tremore è medio ſublato, oſſeum quiddam & cartilagineum in corde deprehenſum fuiſſe. Et Schenchius, *lib. 2. obſeru.* 214. refert, in Sacerdote quodam, qui à teneris vnguiculis vſque ad annum 42. quo mortuus eſt, palpitatione cordis laborauerat, in cordis baſi carnis exceſcentiam repertam fuiſſe, quæ ſex drachmas ponderaret, & alterum corculum repræſentaret. Refert quoque Dodonæus, *in annot. ad cap. 35. obſeru. Benieuenij*, ſe callum in arteria magna loco cordi proximo obſeruâſſe. Vnde palpitatio orta eſt per multos annos durans. Huc etiam referendi vermes, quos in caſpula cordis genitos cauſſam palpitationis cordis fuiſſe referunt. Nonnunquam etiam externum quid cordi occurrere poteſt, quod illud pungat, rodat & rumpat.

Secundò, ſi ob inediam, vel morbos vehementes ſpiritus ſubitò aut nimium diſſipentur, vel animi affectus, iram, gaudium, metum, pudorem ſpiritus ſubitò hinc inde propellantur ac diſſipentur, nec vt par eſt, in totum corpus diſtribuantur, vt huic defectui cor occurrat, & quod ſui officij eſt, omnibus partibus ſpiritus neceſſarios ſuppeditet, ejus motum intendi, vehementioremque

tiorémque reddi neceſſe eſt. Hinc quibus aliàs ſpiritus deſunt, & qui debiles ac huic morbo obnoxij ſunt, iis vel leue exercitium cordis palpitationem acceſſere poteſt.

Tertiò, ſi calor præter naturam in corde augeatur, non ſolùm ſpiritus intus abſumuntur & diſſipantur, ſed & accenduntur, ac propterea motus cordis & arteriarum augetur, vt, quod abſumitur, reſtituatur, & calor refrigeretur. Fit autem hoc à cauſſis tum internis, tum externis, irâ, motu. Ita obſeruauit Platerus, juuenem quendam admodum calentem, cum in exercitio pilæ irâ corriperetur, atque ita duæ cauſſæ conjungerentur, ita palpitatione cordis affectum fuiſſe, vt cum recolligere ſe non poſſet, nec hi motus remitterent, ſubitò extingueretur.

Hæc duo tamen cauſſarum genera poſteriora valde excedere oportet, ſi cordis palpitationem excitare debent. Aliàs enim ſaltem vehementiorem aliquem, non verò deprauatum, arteriarum & cordis motum excitant. Ideóque nonnulli, vt dictum, primùm ſolùm cauſſarum genus admittunt, vtpote quod frequentiſſimè palpitationem cordis excitare ſolet.

Et omnino frequentior eſt palpitatio cordis, quæ fit per conſenſum aliarum partium, quàm quæ per primarium cordis affectum oritur. Habet enim cor cum pluribus partibus corporis conſenſum, & ab iis vapores ac flatus & humores recipere poteſt. Ab vtero quidem per arterias cùm ſpermaticas, tum hypogaſtricas, quæ à corde ad vterum deſcendunt; à liene, per arterias frequentiores per lienem diſperſas, id quod ſcorbuticis non rarò accidit; ab hepate, per arterias ad hepar tendentes, & venam inſignem dextro ventriculo cordis inſertam, à pulmone etiam per communia vaſa.

Differentia.

Differentia. Differentiæ ex hactenus dictis ferè patent & à cauſſarum varietate præcipuè petuntur. Patet ex iiſdem affici cor vel per idiopathiam, cum cauſſa morbi in ipſo corde aut ejus vaſis conſiſtit, vel κατὰ συμπάθειαν, cum aliunde communicatur ex vtero, liene & aliis partibus.

Signa Diagnoſtica.

1. 2. Malum hoc etiam ab ipſo ægroto proditur & cognoſcitur, manúque ſupra cordis regionem appoſitâ deprehenditur. Eſtque hic motus in corde aliàs debilior, aliàs validior, & nonnunquam tam validus & vehemens deprehenſus fuit, vt ab adſtantibus audiretur, vt refert Chriſt. à Vega, *art. Medic. lib. 3. cap. 8.* & quidem etiam ex interuallo; vt ex Foreſto dictum, aut vt coſtas vicinas cordi effringeret, vel ſua ſede dimoueret; aut in arteria ἀνεύρυσμα pomi magnitudine efficeret. Quiete hoc malum remittit; exaſperatur motu, æſtu, balneo, ira, crapula, vſu vini potentioris, Venere. Cauſſarum autem varietatem diſcernere non ita facile eſt. Si à vapore & flatu originem ducat cordis palpitatio, repentina fit acceſſio, & à leui corporis motu excitatur, ac facilius quoque diſcutitur; reſpiratio eſt difficilis, ſæpe accedunt tremor in genuis, oculorum tenebræ, ſonitus aurium, & non rarò circa aliquam partem dolor, qui ſponte ſtatim ceſſat, percipitur. Qualis autem flatus ſit vel vapor, ex humorum ſignis cognoſcitur, cum vapor humoris, è quo eleuatur, naturam referat & retineat. Si verò humor ſit cauſſa palpitationis, non ita ſubitò humor inuadit, & diutius durat, quàm cum à vapore palpitatio ortum habet. Qualis autem humor ſit, ex ſignis humorum abundantium facilè innoteſcit. Et omnino ſiue humor ſiue vapor ab aliis partibus communicetur, ex partium illarum affectarum ſignis cognoſcitur, & inprimis affectio hypochondriaca & menſium ſuppreſſio in fœminis latere non poſſunt. Difficiliùs aqua in pericardio abundans cognoſcitur. Malum tamen etiam eſt continuum; & ægri conqueruntur, cor in aqua quaſi detineri & ſuffocari, tandémque emaciantur, vt hecticâ correpti. Si humores ſint praui, corrupti, maligni, venenati, magna varietas in pulſu apparet, præcipue in magnitudine & paruitate. Magna enim eſt naturæ pugna. Accedit lipothymia, atque alia ſigna humorum venenatorum & malignorum adſunt. Si ab alia ſubſtantia cor grauante & premente eſt palpitatio, tum motus valde eſt præternaturalis, & inæqualiter ac præter naturam cor quaſi exilit, vt vel propulſet, quod moleſtum eſt, vel ibidem motu diaſtolin majori reſarciat. Atque tales cauſſæ facilè è ſuis ſignis patent. Si tumor ſit cauſſa palpitationis, notabilis in cordis pulſu apparet varietas, motus valdè è naturali ſtatu recedit; ferè inæqualis ac inordinatus eſt. Et ſi tumor ſit calidus, maxima in corpore erit inflammatio, ſitis magna, difficilis reſpiratio, accedit lipothymia, & tandem mors ſequitur. Si autem tumor durus ſit in pericardio, motus eſt continuus, & æger ſenſim ſine manifeſta cauſſa & euidenti contabeſcit. Si caro vel ſimile quid cordi à primo ortu adnaſcatur, palpitatio quoque à primo ortu ad mortem vſque hominem comitatur.

Si verò ex ſpirituum defectu palpitatio cordis excitetur, patefit hoc non ſolùm ex cauſſis, quæ præceſſerunt, ſpiritúſque diſſipauerunt & aſſumpſerunt, verùm etiam ex eo, quod pulſus crebrior eſt, & interdum celer, ſimúlque paruus, ob virium imbecillitatem.

Tandem ſi ob caliditatem nimiam præter naturam palpitatio cordis accidat, cognoſcitur id ex ſignis febris, aliiſque cauſſis calefacientibus: & præter frequentiam & celeritatem in pulſu magnitudo adeſt, dù vires conſtant. Præterea motus hic paulatim deprauatur, & major eſt ac vehementior in diaſtole, quàm ſiſtole.

Prognoſtica.

1. Palpitatio cordis omnis periculoſum & non contemnendum malum eſt, ob læſum cordis motum, quo vita conſeruari debet, & quæ frequenter ad ſyncopen deducit, tandémque hominem è medio tollit. Docétque Galenus, *2. aph. 41. & 5. de loc. affect. cap. 2.* omnes, qui juuenes, aut in declinante ætate ſani ſubitò, ſine vllo manifeſto ſymptomate, palpitatione cordis correpti ſunt, omnes ante ſenectutem mortuos eſſe, alios per febres acutas, alios cum ſani degenerent ſubitò ſyncope correptos, alios etiam citra ſyncopen apoplectico more. Frequens enim palpitatio ſignum erat, cor & partes vicinas debiles fuiſſe. *Prognoſtica.*

2. Palpitatio per idiopathiam cordis periculoſior eſt, quàm quæ fit per ſympathiam: quæ item ab interna cauſſa, quàm quæ ab externa; niſi magna ſit externæ cauſſæ vehementia, vt veneni & ictus violentia.

3. Malum hoc ſæpius recurrens tandem hominem jugulat, & quidem ſi à pericardio affecto proueniat, hominem lentè enecat, & ad tabem deducit.

4. Si proueniat à ſoluta vnitate vel tumore cordis, malum deſperatum & inſanabile eſt.

5. Periculoſum quoque eſt, ſi à cauſſa venenata & maligna originem ducat ægríque tales rarò euadunt, ſed citò moriuntur.

Indicationes.

Curatio autem, vbi malum curam ſuſcipit, ad duo inprimis dirigenda. Primum eſt, vt cauſſa quælibet, prout natura ejus poſtulat & indicat, tollatur. Alterum, vt cor familiaribus & calorem ejus innatum fouentibus roboretur. Nonnulli cenſent, & quidem ex Galeni, vt opinantur, ſententia, omnes palpitatione cordis laborantes adjuuari ſanguinis miſſione. Verùm & ipſa hæc ſententia à veritate aliena eſt, & falſum, Galenum hoc ſcripſiſſe. Non enim Galenus, *5. de loc. affect. cap. 2.* omnes palpitatione cordis laborantes adjutos phlebotomia ſcribit, ſed omnes, qui juuenes aut in *Indicationes.*

declinante

declinante ætate conſtituti ſani repente cordis palpitatione correpti ſunt, eos ſcilicet, qui palpitatione cordis laborabant ex ſanguine vitioſo cor opprimente, aut ex flatu craſſo vel frigido, vel cum plethora pura aut impura, quæ adiuuat impetum huius flatus ad cor, aut eius generationem per oppreſſionem diminuto calore, aut etiam impediebat ſua præſentia vſum remediorum ſanātium calidorum. Si verò palpitatio cordis ſit ex frigidis, pituitoſis, crudiſque humoribus, ſanguinis miſſio non conuenit; cum humores illi ſanguine detracto crudiores reddantur: ſic & in aliis cauſſis, quas non tollit venæſectio, ſanguinem mittere inutile eſt.

Curatio palpitationis cordis à Flatu & Vapore.

[...]io pal-[...]nis [...]à flatu [...]ore. [...]ectio. Sed vt de hiſce in ſpecie ſecundum cauſſarum varietatem dicamus, primò ſi à flatu & vapore cor molestante ſit palpitatio, ſanguiſque ſimul redundet, vena aperienda eſt. Alioquin enim calidis flatus diſcutientibus commodè vti non poſſumus, quin potiùs calidiorum vſu materiæ affluxus ad cor augeretur. Aperiatur autem vena vel in dextro vel ſiniſtro brachio, provt pulſus in hoc vel illo brachio magis inquietus eſt & pro redundantia eius ac virium robore ſanguis emittatur. Vtile quoque foret, crurum venas aperire, vt materia deorſum retrahatur, præſertim in fœminis, quibus à menſibus ſuppreſſis malum originem habet. Licet & cucurbitulas cruribus affigere.

[...]rhoi-[...]s. Hæmorrhoides, ſi prouocari poſſint, magnum in hoc malo auxilium afferunt, cum vix commodiore via ſanguinem euacuare tum liceat.

Reliqua quod attinet, cum flatus & vapores ab humore ſui generis foueantur, humores vitioſi tollendi medicamentis, non violentis, ſed lenibus ſæpe repetitis, vt materia per ἐπίκρασιν tollatur. Et cum malum hoc multorum morborum, imprimis melancholiæ hypochondriacæ & menſium ſuppreſſorum vtriuſque morborum comes ſit, curatio ad illos morbos dirigenda, cordialibus ſemper additis.

[...]tum [...]tio.

[...]a diſ-[...]tia & [...]rātia. Poſtea vapores diſcutientia & corroborantia exhibeantur, & ex iis nunc calidiora, nunc frigidiora, vt cauſſa morbi requirit. Monétque Auicennas, in omnibus morbis cordis fugienda eſſe vehementer calefacientia, quæ vires cordis diſſoluunt; vehementer refrigerantia, quæ calorem labefactant, & ſpirationem difficilem reddunt; vehementer adſtringentia, quæ fuligines & excrementa retinent. Quæ autem cor calefaciunt, quæ item refrigerant, ſuprà, *de intemperie cordis*, ſunt propoſita. Temperata ſunt, *aurum, margarita, corallia, os de C.C. lapides pretioſi bezoar, bolus Armena, terra ſigillata.*

[...]o citri [...]amale [...]efficax. Oleum citri quoque cum conſerua aliqua vel alio modo exhibita valdè efficax eſt ad flatus craſſos diſcutiendos & cor roborandum. Inſignem quoque vim habet rhaponticum verum Scr.ii. pődere exhibitum cum vino, aut vinum, in qua eadem radix macerata eſt.

[...]aria. Vel ℞. *Conſeru. meliſſ. anthos, bugloſſ.* an. Vnc.i. *cortic. citri conditi rad. cond. ſcorzonera* an. Vnc.ß. *ſpec. diamoſch. dulc. diambra*, an. Scrup.i. *confect. alcherm.* Drach.i. *Cum ſyrupo tunic.*

F. Electuarium.

Aliud: Vel ℞. *Conſeru. boraginis, tunic.* an. Vnc. ii. *confect. alcherm. theriac.* an. Drach. i. *ſpec. elect. de gemm. aromatic. roſ. lætitiæ Galeni*, an. Scrup.i.

Cum ſyrupo bugloſſ. & de cortic. citri.

F. Electuarium.

Electuarium Langij.

[...]Langij. ℞. *Conſ. roſ.* Vnc. iiii. *fl. tunic.* Vnc. i. *meliſſ.* Vnc.ß. *ſpec. diamarg. frig.* Scrup.iv. *galangæ* Scrup.i. *cinam. interior.* Scrup.iv. *caryophyll.* Scrup.ii. *doronic.* Scrup.i. *ſuccin. alb.* Drach.ß. *nuc. moſch. condit.* Drach.ii. *zinzib. condit.* Vnc.ß. *cortic. citri, pinear. prap.* an. Drac.ii. *ſem. melonum.* Drach.i. *manus Chriſti cum perlis* Vnc.ß. *marg. prep.* ℈.v. *fol. auri* N.iv. Cum *ſyr. acetoſ. citri.* F. Elect.

Vel ℞. *Confect. alcherm.* Drach.ii. *lapid. bezoar, margarit. præpar.* an. Scrup.ß. *ol. citri* gutt.iii. M. Syrupi & potiones.

Detur Scru.ß. vel vnus cum aqua vel ſyrup. borrag.

Vel ℞. *Aqu. flor. borrag. in balneo deſtillat.* ℥.vi. *flor. citri* ℥.ii. *ſyrup. flor. borrag. tunic.* an. Vnc.i. *ſpiritus roſar.* Drach. ii. *aqu. cinamomi* ℥.ß. *carbuncul.* ʒ. ii. *magiſter. perlar.* ℈.i. *confect. alcherm.* ʒ. ß. M.

Dentur cochlearia duo vel tria.

Extra quoque applicentur ſacculi è *meliſſa, flor. lauendul. roriſmar. borrag. bugloſſ.* & aliis ſuprà enumeratis cordialibus parati, ac vino albo & aqua roſar. irrorati.

Vt ℞. *Flor. roſar. roriſmar.* an. Drach.ii. *lauend.* Drac.i. *ſem. angelic. cortic. citri, caryoph. cinamom. macis*, an. ʒ.ß. *croci* Scrup.i. *moſchi, ambræ*, an. gr. vi. Cum ſindone rubra.

F. Sacculus.

Aut applicetur epithema ex *aqua roſar. meliſſæ, lauend. borrag. card. benedict. cinamomi, carfuncul.* vel meliſſa viridis contrita & aqua roſar. ac maluatico irrorata ſuper latere ignito calefacta cordi applicetur. Inungi etiam poteſt cordis regio *oleo citri, meliſſæ, caryophyll. macis, cinamomi*, vel ſolis, vel cum vnguento roſaceo miſtis.

℞. *Vnguent. roſar.* ℥.ß. *ol. citri* ℈.ß. *cinamom. caryophyll.* an. gutt. vi. *Moſch. ambræ*, an. gr.iii.

M. Fiat Liniment.

Vel ℞. *Ladani puri* ℥.ß. *ſtyrac. calamitæ, terebinth. maſtich.* an. Drach.ii. *ol. citri, caryophyll. cinamom.* ana gutt.vi. *moſch. ambr.* an. gr.iii.

Subigantur in mortario piſtillo calido addendo ſub finem *ol. nucis moſch. expreſſi* Scrup.ii.

F. Emplaſtrum.

Vid. Vidius, *lib. 7. de cur. membr. c. vlt. p. 292.* cucurbitulas ſine ſcarificatione applicare iubet, iiſque magnam in diſcutiendis ac digerendis flatuoſis ſpiritibus, qui in partibus internis incluſis continentur, ineſſe ſcribit.

Sunt & odoramenta valdè vtilia; cùm via non longa ad cor tendant, viréſque valde reficiant.

℞. *Fol. meliſſ. ocymi caryophyllati*, an. Drach.ii. *cortic. citri, ſantal. citrini, caryophyll.* an. Drac.i. *croci* ʒ.ß. *ambr.* ℈.vi. *moſch.* ℈. iiii.

Ligentur in nodulo & irrorentur *aquâ cinam.* & *roſar.* Vel Balſama ex enumeratis modò oleis olfacienda naribus illinantur.

Tandem in hac palpitationis cordis ſpecie, quæ à flatibus prouenit, opera danda, vt materia flatuum diſtrahatur, & proptereà clyſteres purgantes & reſoluentes flatus ſæpius iniiciantur.

Curatio palpitationis cordis ab Humore.

SI palpitatio cordis ab aqua in pericardio contenta originem habeat ea euacuanda & abſumenda, ac corroborandum eſt. Curatio palpitationis cordis ab humore.

Nonnulli hîc etiam venæſectionem præcipiunt, ſed malè. Tantum enim abeſt, vt venæſectio eam euacuet, vt potius ad augendam faciat, calore debilitato. Venæſectio.

Quidam purgantibus humores aquoſos vtuntur, verùm cauſſam antecedentem & humores ſeroſos in corpore, quæ aquam augere poſſunt, talia euacuant: ipſam verò aquam in capſula cordis contentam euacuare non valent. Itaque efficaciſſima hîc ſunt medicamenta aquam illam abſumentia & diſcutientia tam interna, quàm externa. Purgātia humores ſeroſos.

Inter interna ſunt *confect. alchermes, ſpec. diambræ, diamoſchi, aromat. roſati, theriaca, Mithridat.* & alia cordialia calidiora, vt, *decoct. ligni Guaiaci, ſarſeparill. ſaſſafras* cum *corticibus citri.* Aquā in pericardio diſcutientia interna.

Extra verò vtile eſt, panem calentē à furno regioni cordis Externa.

cordis applicare, item ſpongiam vel linteum triplicatum decocto vel aqua aliqua cordiali diſcutiendi & exſiccandi vim habente madidum.

℞. *Spec. aromat. roſat. diamoſch.* an. Drach. ii. *pulu. mac. caryoph. cortic. citri*, an. Drach. i. *flor. bugloſſ. citri*, an. Vnc. ß.

F. Sacculus ex ſindone rubro, qui *vino albo* irroretur, & cordis regioni applicetur. Simul odorata medicamenta cordialia naribus admoueantur & cibis admiſceantur.

Veſicatoria. Nonnulli veſicatoria cordis regioni applicant, quæ quomodo è cordis capſula per ſpatium thoracis in cauitatem, in muſculos & cutem aquam attrahere poſſint, non video.

Curatio palpitationis cordis ex humoribus aliũ. de tranſmiſſis. Quæ verò ex humoribus è ventre inferiore tranſmiſſis oritur cordis palpitatio, eandem ferè curationem habet, quàm ea, quæ ex flatibus prouenit. Et omnino ſi palpitatio cordis per conſenſum fiat, præcipua curationis ratio eſt, vt pars affecta, quæ eam communicat, diligenter curetur.

Purgatio. Itaque primò vniuerſales corporis purgationes inſtituendæ, & vel vena aperienda, vel humores vitioſi expurgandi, vel vtrumque agendum, pro humoris peccantis & membri materiam ſuppeditantis natura & ratione. Humores etiam ad cor ruentes reuellendi. Hercules Saxonia hoc Electuarium commendat, ad humorem tam pituitoſum, quàm melancholicum in hypochondriaca affectione & cordis palpitatione;

℞. *Meliſſ. ocymi, bugloſſ. borrag. betonic. agrimon. puleg.* an. M. i. *cortic. citri* Vnc. ß. *ſem. citr.* Vnc. i. *caryoph. cinamom. ligni aloes, macis*. an. Drac. i. *fol. ſem. elect.* Vnc. vi. *Epithymi, polypod. q.* an. Vnc. iiii. *mirobalan. chebul. citrin.* an. Vnc. i. *paſſul. enucleat.* ℔. i.

Indicationes. Aromata ligentur in nodulo, & omnia bulliant in ſ. q. aquæ ad dimidiæ partis conſumptionem, vel, quod commodius eſt, dimidium ſaltem aquæ, quæ aliàs ad coquendum ſumi ſolet, affundatur, & in vaſe clauſo in Balneo per triduum macerentur, exprimantur & clarificentur.

Hinc adde *pulp. prunor.* ℔. i. *cinam. el.* Vnc. ß. *ſacch. albi* q. ſ.

Coquantur ad iuſtam conſiſtentiam, vel potiùs ſaccharum ſufficienter inſpiſſatum addatur.

Cauteria & veſicatoria. Ad materiam reuellendam in diuturnis & frequentibus cordis palpitationibus cauteria & veſicatoria vel brachiis, ſi materia à capite defluat, vel cruribus, ſi palpitatio cordis ſit per eſſentiam, aut à partibus inferioribus ad cor tranſmittatur, vtilia ſunt.

Cautela. De veſicatoriis tamen hoc monet Mercurialis, ne cantharides vſurpentur; cùm vim malignam & cordi aduerſam habeant, ſed potiùs ranunculus, flammula Iouis, ſinapi & ſimilia.

Corroborandum. Hinc corroborandum medicamentis modò enumeratis, & inter ea inprimis lapide Bezoar, margaritis, lapid. pretioſis. Et quidem in materia frigida, theriacam, præſertim extra adhibitam, valdè commendat Mercurialis, narrátque, Maximilianum Imperatorem, cui palpitatio cordis familiaris erat, ſibi retuliſſe, ſe nullum remedium theriacâ melius inueniſſe.

Nonnulli quadrupedum & auium corda, vt cerui, bouis, porci, turturis commendant, & præſertim aſſa peculiari proprietate prodeſſe docent. Valeriola, *lib. 4. obſeru. 6.* ſuccum ex veruecum cordibus cum cariophyllis ſine liquore vllo in vaſe duplici paratum commendat. Qualis ſuccus & ex aliorum animalium cordibus parari, hincque hæc Aqua additis medicamentis cordialibus deſtillari poteſt:

℞. *Cor cerui* vel *bouis* N. i. *meliſſ.* M. i. *flor. cordial.* M. ß. *cortic. citri* Vnc. ß. *ſem. ocymi* Drach. i. *caryoph. cinamom. ſantal. citrin.* an. Drach. i. *croci* Drach. ſem.

Affundatur *vini* q. ſ. ac deſtillentur. Aliæ duæ deſcriptæ *exſtant in Inſtitut. lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 9.*

Efficaciores fiunt aquæ, ſi *moſchi, ambræ*, an. Scrup. ſem. in alembico ſuſpendantur.

Mercatus hanc commendat:

℞. *Corda turturum* N. ii. *ceruorum* vel *bouis* N. iii. *caryophyll. galanga*, an. Drach. ii. ſem. *macis* Drach. ii. *flor. bugloſſ. borrag.* an. p. i. *roriſmar.* p. ii.

Affundatur *vini* q. ſ. Stent per noctem, poſtea deſtillentur.

Efficax eſt & elixir cordiale in Inſtitut. *loco allegato*, propoſitum, Vt & hæc Aqua.

℞. *Flor. borrag. roriſmar. rad. bugloſſ.* an. Vnc. iij. *croci* Drach. i. *ſucci cydonior.* ℔. ß.

Vini q. ſ. Stent in infuſione per dies 14. poſtea deſtillentur. Doſis ab ℥. ß. ad ℥. i. cum ℥. ii. vini albi generoſi vel maluatici in cauſſa frigida, in cauſſa calida cum aqua borraginis. Vel propinetur hoc Vinum:

℞. *Rad. helen, Angelic. zedoar. galanga ſcorzon.* ana Drach. ii. *cortic. citri* Vnc. i. *caryophyll. cinamom.* an. ʒ. ii. *ſem. coriandr. præpar.* ʒ. ß. *flor. anthos* ʒ. ii. *meliſſ.* M.

Affundantur *vini albi* ℔. xviii. Plura talia vide apud Rondeletium, *l. 2. c. 17.* Iohan. Langium, *l. 3. epiſt.*

Curatio palpitationis cordis à reliquis cauſis.

Si à Vermibus in capſula eius palpitatio cordis fiat, vermes interficiendi, vt ſupra, *de vermibus in capſula cordis genitis*, dictum. Ad eoſdem autem euacuandos & lapis Bezoar adhibetur. *Curatio palpitationis cordis à reliquis cauſ. A vermib.*

Si à Spirituum defectu ſit palpitatio, curatur ſpiritus reficientibus & corroborantibus, inter quæ inprimis, ſi morbus id patitur, vtile eſt vinum odoratum, & aquæ ac ſpiritus cordiales, quorum hactenus facta eſt mentio. *A Spiritu. defectu.*

Quæ ex Calore nimio & in Febribus accidit cordis palpitatio, tollitur medicamentis calorem febrilem temperantibus, & iis, quæ ſupra, *de intemperie cordis calida*, propoſita ſunt. *A calore nimio febril.*

Diæta.

Victus ratio à medicamentis non diſcrepet. Aër ſit purus & alteretur cordialibus compoſitis, prout cauſſæ ratio id poſtulat. Eodem modo cibus & potus ſeſe habeat, qui cauſſæ aduerſetur, cor verò roboret. Si cauſſa ſit frigida, flatus craſſi, materia melancholica, cibo attenuante & calefaciente opus eſt; & propterea cibi condiantur aromatibus, & aliis cordialibus calidis. Vinum ſit tenue, odoratum, & ad dulcedinem vergens, vel cereuiſia clara & defecata, qui potus herbis & aromatibus conuenientibus condiri poſſunt. In cauſſa calida cibi condiantur acetoſis cordialibus, vt ſucco citri, limonum, arantiorum granatorum, acetoſæ, ribes. *Diæta.*

Potus ſit aqua hordei cum ſuccis iiſdem & eorum ſyrupis aut cereuiſia tenuis. In ſpirituum defectu nihil vtilius vino odorato, quod ſubitò ſpiritus reficit. Animi & corporis motus nimii, vigiliæ, exercitia nimia, Venus præcipuè, ira, triſtitia, aliæque animi perturbationes vitentur.

CAPVT V.

De Virium Imbecillitate.

VT in palpitatione cordis eius pulſatio deprauatur: ita quandoque accidit, vt eodem modo eius & arteriarum motus imminuatur: quod malum vulgò virium imbecillitas, Germani, *Schwachheit*, appellatur. Etſi enim virium nomine etiam aliæ functiones intelligantur: tamen præcipuè vitales actiones per eas accipiuntur; & propterea hoc loco de ea agere placet. Itaque Virium defectus & Imbecillitas dicitur, cum vires *Virium imbecillitas.*

vitales

vitales atque cordis & arteriarum præcipuè læduntur. Adeſt quidem & tum motus impotentia, ſed differt ea ab ea motus impotentia, quæ, *lib.1. part.2. cap.26*, fuit explicata, quod illa, viribus & actionibus cordis ſaluis, neruoſo genere inprimis affecto, accidit; hæc verò potiſſimum corde læſo & ſpiritibus deficientibus ortum habet, vnde labes illa etiam animali facultati communicatur, dum ſpiritus vitales animalium materia, non ſufficienter generantur, nec calidum natiuum omnium partiũ influente calore & ſpirituum vitalium influxu ſatis fouetur. Hinc in hac virium imbecillitate vniuerſum corpus actiones ſuas difficulter perficit, & ægrè etiam mouetur, partibus non reſolutis, vt in motus impotentia, ſed languidis & conquaſſatis. Arteriarum quoque motus ſeu pulſatio tunc etiam imminuitur, nec eæ, vt ſolent & debent, dilatantur, fitque pulſus vel paruus, vel languidus, vel tardus, vel rarus, vel intermittens, vel obſcurus, aut miurus, aut formicans, aut vermiculans, provt imbecillitas hæc maior, vel minor eſt. Eodem modo vt arteriarum motus, ita & cordis motus ſeſe habet. Eſtque hæc virium imbecillitas maxima paulò ante mortem in agone dicto.

Cauſſa.

Imbecillitas autem hæc ortum habet à ſpirituum & calidi innati ſeu ſubſtantiæ ſpirituoſæ, à quo vita & robur partium dependet, defectu; Spiritus autem hic inſitus cum foueatur à ſpiritu vitali, in ſiniſtro cordis ventriculo genito, & per arterias in vniuerſum corpus diffuſo, qui inde influens ſpiritus dicitur: ſi primò ſpiritus ille vitalis non ſatis copioſè & rectè à corde in partes omnes influat; inſitum etiam atque hinc omnes totius corporis vires debilitari neceſſe eſt. Qua ratione autem & quibus de cauſſis ſpiritus vitales deficere poſſint, *capite ſequenti*, dicetur, ſcilicet, quod vel non generantur, vel quod generati diſſipantur aut ſuffocantur. Quæ cauſſæ omnes etiam hic locum habere poſſunt, niſi quod in lipothymia & ſyncope ſpiritus vitales penè toti & ſubitò deficiunt, in virium verò imbecillitate pauciores, quàm debebant, partibus communicantur.

Deinde cùm ſpiritus inſitus non ſolùm influente foueri debeat, ſed etiam humido primigenio, quod appellatur, cui inſideat, tanquam pabulo indigeat, ſi humidum iſtud deficiat & imminuatur, etiam ſpiritum inſitum debilitari, & vires labefactari neceſſe eſt.

Tertiò ſi etiam ipſa ſpirituoſa partium ſubſtantia, ſeu ſpiritus inſitus vel calor innatus dictus imminuitur in toto, virium in toto corpore imbecillitas ſequitur. Accidit autem hoc ab iiſdem cauſſis, quæ ſpiritum influentem diſſipare vel ſuffocare poſſunt, quæ, *capite ſequenti*, proponentur. Fit nimirum cùm humidi primigenij, tum caloris inſiti, ſeu, vt vtrumque vno nomine complectamur, calidi inſiti imminutio à nimia Venere, ſanguinis, & aliis euacuationibus, quæ ſpiritus diſſipant; dolore nimio; animi affectibus, & præcipuè timore & mœſtitia diuturna; morbis acutis & longis, inprimis febribus, quæ & cordis & omnium corporis partium humidum primigenium exhauriunt, & calidum natiuum diſſipant, calore & æſtu externo; labore & exercitio nimio; frigore nimio; vt & otio, quo calor natiuus quaſi ſuffocatur & torpidus redditur; humoribus vitioſis, qui per totum corpus diffunduntur, & calidum natiuum opprimunt, vnde inſolita virium debilitas imminentium morborum ſignum eſſe ſolet; venenis tandem & venenatis qualitatibus, quæ cordi & calido natiuo totâ ſubſtantiâ aduerſa ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Ipſum malum per ſe patet, ægrique de virium omnium debilitate conqueruntur. Cauſſæ verò ex iis quæ præceſſerunt vel adſunt, cognoſcuntur, & *capite ſequenti*, etiam explicabuntur.

Prognoſticum.

Prognoſticũ.

Quid autem periculi portendat, id omne ex cauſſarum grauitate vel leuitate æſtimandum. Provt enim cauſſa, quæ virium debilitatem inducit, grauior vel leuior eſt: ita etiam virium imbecillitas plus vel minus periculi portendit.

Indicationes.

Indicationes.

Curatio in duobus conſiſtit, primò vt cauſſæ, ſi adhuc adſint, tollantur, nimirum ſi euacuatio aliqua nimia ſit, ſupprimatur; ſi à dolore ſpiritus diſſipentur, vt is leniatur & mitigetur; ſi ab animi affectu nimio, vt ei modus adhibeatur; ſi morbus vel febris adſit, curetur; ſi immineat, humores vitioſi expurgentur; ſi ex otio calor torpeat, corpus exerceatur; ſi à qualitate maligna calor deſtruatur, ea expugnetur. Secundò vt calidum inſitum & ſpiritus vitales influentes conſeruẽtur.

Curatio.

Curatio.

Quâ ratione autem cauſſæ iſtæ tollendæ ſint, aliunde & ex ſequenti quoque capite patet. Quapropter ſaltem hîc, qua ratione calidum inſitum & ſpiritus influentes conſeruari, inſtaurari & augeri poſſint, dicemus: etſi etiam ſuprà, *de intemperiebus & morbis cordis*, hâc de re dictum ſit, quod ibi videri, & huc transferri poteſt. In medicamentis tamen exhibendis ad cauſſas ſimul reſpiciendum, ne dum ſpiritus reficere volumus cauſſam augeamus. Ideoque in imbecillitate virium à febre acuta vel hectica calefacientia & exſiccantia non conueniunt, ſed temperata exhibenda.

Odorata ſpiritus reficiũt.

Vtilia autem hîc ſunt inprimis medicamenta cordialia ſupra propoſita, è quibus pro cauſſæ ratione conuenientia eligantur. Ideóque hic compoſita quædam ſaltem proponemus; è quibus cuilibet morbo commoda eligi poterunt. Inprimis verò gratum odorem ſpirantia ſpiritus valde recreant; præcipuè ſi aliorum odoratorum vi imprægnetur, qualia ſunt, *moſchus, ambra, cinamomum, caryophylli, macis, crocus, zedoaria, cortices citri, lignum aloes, ſantalum, ſtyrax, ladanum, roſæ, viola, lauẽdula, roſmarinus, ſpica nardi, meliſſa, ruta, ſaluia, &c.* Vtile etiam eſt acetum, præcipuè ex maluatico, & inprimis roſis, fl. lilior. conuallium, ruta, pulegio, ſucco rubi Idei imprægnatum.

Aqua odorifera cordialis, pro naturis calidioribus.

Aqua cordialis pro calidis.

℞. *Caponem*, abſcinde caput & pedes, exenteretur, & pinguedo remoueatur. Incidatur minutim & affundatur atque addatur,

Aq. bugloſſæ, cort. citri, borrag. cichorij, acetoſæ, roſar. an. canth. f. *flor. ſtœchad. Arabic. chamamel. Romani, borrag. bugloſſæ*, ana M. j. *ſpec. aromat. roſati, diatrion. ſantal. cinamom. acutiſſ.* ana Vnc. ß. *ſantali citrini odoriferi* ʒ. j. *pomor citri recent.* N. iiii.

Incidantur incidenda minutim fiatque deſtillatio ſecundum artem: datur ad placitum ſumentis ab *vncia ſemis ad vnciam vnam.*

Aqua inſtaurans dicta.

Aqua inſtaurans.

℞. *Iuris capi & cordis bouis* vel *cerui ſimul perfectè cocti menſ. j. vini maluatici, pomum arantiũ* vel *limonium* vel *aliud* vt dictum, *diſſectum in partes*, vnum *vel* duo. *rad. galangæ, fol. meliſſæ*, an. ʒ. j. *cinamomi* ʒ. ß. *caryophyll.* ʒ. ij. *ſem. coriandri, ocymi, flor. roſar. rubr. ſcabioſæ, bugloſſ.*

vtriuſque an. Drac.i. *croci* Scr.i. *raſura C.C. eboris*, an. ʒ.i.
Miſce eliciatur Aqua.
Quæ per ſe datur, vel cæteris commixta.

Aqua odorifera pretioſa:

♃. *Flor. lilior. conualli*. M.ii *roſar. rubr. opt*. M.vi. *lauendulæ* M.i. *borrag. bugloſſ*. an. M.ii. *fol. ſaluiæ, maiorana, hyſſopi, roriſmarini*, an. M.iii. *meliſſa, mentha criſpa*, an. M.i. *cinamom. acutiſſ. cubebar. ſtyrac. calamita*, an. Vnc.i. *macis, piperis long. cardamomi minor. nuc. moſch. garyophyll*. ana Vnc.ß.

Tuſis & inciſis minutim, ac repoſitis in cantharum magnum, affunde *vini maluat*. & *aq. roſar. opt*. ana cach. ii. digerantur ad triduum, quotidie ter agitādo: dehinc fiat deſtillatio igne lentiſſ. & in capitello vel roſtro ponatur *ambr. moſchi* ana Drach.ß. cum ſindone rubr. Detur imbecillo vel naturâ vel vi morbi cochleare vnum ſæpe, & humectentur in hoc deſtillato lintea pura, quæ admoueantur cordi, temporibus, pulſibus ac naribus.

Aqua vitæ odorifera pro naturis frigidioribus & adultis:

♃. *Spiritus vini rectificati* ℔.ii. *croci, caryophyll. granor. paradiſi, nuc. moſch. macis, cinam, maſtiches, cardamomi, zedoria, cubeb, roſar. rubr*. ana Drach.i.

Pulueriſentur craſſo modo, fiatque infuſio ad octiduum, dehinc fiat colatura citra expreſſionem, & adde *mina cydonior*. Vnc.vi. Miſce. Datur pro vice cochleare vnum: roborat ſtomachum, hepar, ſplenem, & cor, renibus etiam in expellenda ſeroſitate vires addit; poteſt mane, ac ſerò ſumi ante ſomnum.

Alia aqua odorifera:

♃. *Flor. roſar. opt. recent*. Vnc.vi. *ſpicæ nardi vulgar. rec. berb. roriſmar. maioran*. ana Vnc.i. *baſilici, thymi, ſatureia* ana Vnc.ß. *cortic. citri recent*. Vnc. ii. *ligni aloes odoriferi, cinam. elect*. an. Vnc.i. *garyophyll*. Vnc.ß. *rad. ireos Florent*. Drach.vi. *ſtorac. calam. aſæ dulcis* an. Vnc.ß. *vini maluatici, aq. roſar*. an. ℔.iiii. *lauendul. meliſſ*. an. ℔.i.

Viridia incidantur, arida verò in puluerem redigantur, Soliqué exponantur per 7. vel 9. dies: deinde deſtillentur lento igne in vaſe duplici. Præparanda eſt hæc aqua tempore æſtiuo: datur intra corpus vncia ſemis, extra eâ pulſus & nares humectentur: poteſt etiam manibus irrorandis ac lauandis adhiberi.

Iulebi & potiones:

♃. *Confect. Alkermes* Scr.i. *pulu. diamarg. frig*. ʒ.ß. *ſyr. de acetoſ. citri* ℥.ß. *de papauere* ʒ.iii.
Cum *aq. roſar. bugloſſ*. & *cinamomi*,
Fiat potio.
Hæc & in doloribus hominem proſternentibus vtilis, auctâ præſertim *ſyr. papauerini* quantitate.

Alia, quæ & in veneno ſumpto conueniet.

♃. *Confect. de hyacinth*. Drach.ß. *ſyr. acetoſ. citri* ℥.i. *aq. ſcabioſ. meliſſ*. an. q.ſ.
Fiat Potio.
Rotulæ manus Chriſti & diamargariti frigidi ſint in frequenti vſu, vel rotulæ & morſuli ſupra, *partis huius cap*. 2. propoſiti.
Vel paretur talis Miſtura; ♃. *Pulu. ſacch. opt*. q.v.
Humectetur probè cum *aqua cinamomi optima*, quo nonnihil fluidum reddatur ſaccharum, cui adde *aliquot guttas ſpiritus vitrioli* pro acetoſitate manifeſta; vlterius admiſce
ol. cinamomi gutt.iiii. *caryophyllorum* gutt. ii. *macis, nucis moſch. deſtillat. aniſi*, ana gutt. iii.

Probè inuicem miſcendo detur cum cochleari argenteo ad placitum.

Electuarium confortans.

♃. *Conſ. roſar. rubr. borrag. bugloſſ. tunicis, meliſſa*, ana Vnc. i. *ſpec. diaxyloales* Vnc. ß. *cortic. citri condit*. Drach.vi. *rad. condit. eryngii, ſatyrij*. ana Vnc. ß. *confect. alkermes* Drach.ii. *ſpir. roſar. eſſentia citri*, ana Drach.ß. *ol. cinamom*. gutt.vi.
Cum *ſyr. fl. borragi*.
Fiat Elect.

Plura eiuſmodi medicamenta videantur, *cap. preced. vt & ſequente*.

Externa quoque antea propoſita pulſibus, cordi & naribus applicentur.

Diæta.

Æger nutriatur alimentis, quæ bonum & multum ſuccum præbent, ac facilè concoquuntur, eáque in quantitate parua, ſed ſæpe exhibeantur, potiſſimùm ſenibus, & qui è morbo conualeſcunt, aut ex magnis euacuationibus vires perdiderunt. Et ſi vis coquendi ſit debilior, vt craſſiores cibos concoquere non poſſit, dentur iura inſtaurantia, in Inſtitut. *lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 2. propoſita*. Præcipuè vinum odoratum, quale eſt Rhenanum & Neccaricum, & panis albi mica eo madida vires valde inſtaurat; cui pro morbo exigente ſuccus citri, vel granatorum, vel ſimile quid addi poteſt. *Diæta*.

CAPVT VI.

De Lypothymia & Syncope.

QVandoque verò accidit, vt arteriarum motus ferè tollatur: quod malum, prout varios gradus minoris & maioris ratione differentes habet, ita etiam variis nominibus exprimitur. *Lypothymia & ſyncope*.

Ἔκλυσις leue eſt animi deliquium, λειποθυμία & λειποψυχία & ἀποψυχία grauius; συγκοπὴ grauiſſimum. Quæ ſi eo vſque deueniat, vt in toto corpore pulſatio aboleatur, ἀσφυξία nominatur, quæ proximus ad mortem gradus eſt. Differre autem ἔκλυσιν à λειποθυμία vel λειποψυχία, patet ex eo, quod Hippocrates, *7. aphor*. 8. ſcribit; *A tuberculi introrſum eruptione* ἔκλυσις καὶ λειποψυχία oritur. Et Ægineta, *lib. 3. cap. 34.* inter ſyncopes ſigna ἔκλυσιν & λειποψυχίαν nominat. *Ἔκλυσις à λειποθυμία & λειποψυχία differt.* Apud Hippocratem quidem & antiquos Græcos vox συγκοπὴ vſitata non fuit, qui affectum hunc λειποθυμίαν & λειποψυχίαν & ἀσφυξίαν appellarunt: paulo tamen ante Galeni tempora hæc vox inuenta, & in ſpecie tribuitur grauiori malo, quam eſt λειποθυμία & λειποψυχία. *Syncopes vox Hippocrati non in vſu fuit.* Hæc enim inter has voces genuina eſt differentia. Nam vt docet Galenus, *de art. curatiu. ad Glauc. lib. 1. cap. 14.* λειποθυμία eſt syncope imperfecta, & præterea ſyncopen ſemper præcedit, atque in λειποθυμία ſenſus nondum planè aboletur, & in ipſo paroxyſmo ægri vident, audiunt & intelligunt, quæ audiunt, licet non poſſint nutu aut ſigno demonſtrare cogitationes. Præterea, vt Aetius, *tetrab. 2. ſerm. 1. cap. 101.* docet, in λειποθυμία ægri non ſudant, in ſyncope verò ſudationes accidunt, quæ ideo etiam ſyncopticæ dicuntur. Cum enim in ſyncope vires magnoperè proſternantur, & calor ad interiora refugiat, humidum partium ſolidarum rectore deſtitutum ad exteriora defluit. Ac frigidi ſunt ii ſudores, quia calor naturalis regens partes ſolidas in ſyncope vel extinguitur, vel extinctioni proximus eſt; quod à partibus illis profluit. In lipothymia verò ſudores non exeunt, quia vires in hac non ita collabuntur.

Quidam

Quidam tamen hanc Actij ſententiam & differentiam non ſimpliciter admittũt, putántque, etiam in lipothymia aliquando aliquem ſudorem accidere poſſe, & in syncope corpus ita diſpoſitum eſſe poſſe, vt vix aliquis ſudor erumpat.

...thymia ...ncope an ...m gradi- ...differât. Sunt quidem nonnulli, qui lipothymiam & ſyncopen non ſolùm maioris & minoris ratione diſcrepare putant; & longè maiorem eſſe differentiam exiſtimat Mercatus, atque lipothymiam eſſe affectum cerebri, & in ea ſolùm & primariò cerebrum offendi, ſeu eſſe caſum ſubitum animalis potentiæ, qui fiat retrocedentibus ſpiritibus animalibus ad cerebrum ipſum, quo accidat, vt inſtrumenta ſenſuum & motus ſpiritibus deſtituantur, atque ita actiones ſuas exequi non poſſint; ſyncopen verò eſſe proprium cordis affectum, & in eo cor primùm pati, & hinc ob dependentiam, quam cum corde habent, alias actiones omnes lædi. Verùm falſa & tanto viro indigna eſt hæc opinio, & in lipothymia non tam ſpiritus animales, quàm vitales læduntur, id quod ſymptomata, quæ in lipothymia adſunt, & cauſſæ, quæ eam excitant, ac cor, non cerebrum afficiunt, ſolúmque à cauſſis ſyncopes magnitudine differunt, ſatis docent. Ideóque in omni lipothymia pulſus (quanquam Mercatus ſine ratione contra experientiam, id negat) aliquo modo læditur, nec planè ſaluus eſt. Quod verò ſimul facultas animalis afficitur, ideo fit, quia ſpiritus animales ſalui eſſe non poſſunt, ſi vitales rectè ſeſe non habent, cum illi ex his generẽtur. Quapropter lipothymia non cerebri, ſed cordis affectus eſt, in quo ſenſus & motus ideo læduntur, quod ſpiritus vitales cerebro non communicantur.

Cælius Aurelianus & Aretæus, *in inſcriptione cap. 3. lib. 2. de morbis acutis*, cardiacam in genere appellat. Quia tamen καρδία non ſolùm cor; ſed & orificium ventriculi ſignificat, in ſpecie nonnulli eam ſyncopen, quæ oris ventriculi conſenſu fit, cardiacam appellant. Alii verò & magis propriè eam ſyncopen ſimpliciter cardiacam vocari debere cenſent, quæ primario cordis affectu fit, eam verò, quæ ex oris ventriculi fit conſenſu ſtomachicam eſſe nominandam, vt docet Galenus, *5. de loc. affect. cap. 2. 12. meth. med, cap. 5. 5. de victus ratione in acutis text. 59.*

Definitio.

...nitio. Eſt ergo animi deliquium, vt Galenus, *12. meth. med. cap. 5.* definit, præceps virium lapſus, id eſt, ſubita actionum vitalium, & conſequenter animalium, imminutio, ſicut ſyncope penè earum abolitio, ob ſpirituum vitalium vitium, & denegatum in alias partes influxum.

Cauſſæ.

...ſa. Itaque pars primariò affecta eſt Cor. Cauſſa proxima eſt ſpirituum vitalium, ſine quibus cor, nec vlla alia pars in corpore ſuas actiones edere poteſt, ſubitus defectus; id quod ſubita huius mali inuaſio ſatis teſtatur. Spiritus autem vitales ad alias partes non influunt, vel quia non generantur, vel quia generati diſſipantur & diſſoluuntur aut ſuffocantur. Non generantur, vel defectu materiæ, vel generatrice eorum facultate ſeſe non rectè habente. Deficit materia in nimia ſanguinis euacuatione. Quanquam & tum ſpiritus ſimul diſſipentur. Quò etiam facere poteſt calor intenſus & perſeuerans, qui non ſolùm ſpiritus diſſipat, ſed & eorum materiam abſumere poteſt. Spiritus a. vitales ex tenuiſſima ſanguinis parte generantur, quæ à calore magno & diuturno abſumitur, idque in iis faciliùs accidit, qui humores tenues, & corpus ad διαφόρησιν aptum habent; de quo Galenus, *12. meth. med. cap. 6.* Facultatis autem generatricis cauſſa ſpiritus non generantur, cum ipſa cordis ſubſtantia, quæ ſpiritus generat, ſeſe rectè non habet; quod fit in morbis, qui temperiem cordis valde immutant, calidúmque eius natiuum abſumunt, quales ſunt febres ſyncopticæ, malignæ, peſtilentes, colliquantes, hecticæ, [illegible], item morbi compoſitionis, & ſolutæ vnitatis, qui ſi ſint paulò grauiores, à ſyncope ad vitam nullus datur regreſſus, ſed hominem iugulat.

Spiritus verò generati abſumuntur & diſſipantur ac corrumpuntur variis de cauſſis. Primò ſpiritus corrumpuntur aut certè inſigniter mutantur &, afficiuntur à maligna ac venenata cordi ac ſpiritibus vitalibus peculiariter aduerſâ materiâ, ſiue illa in corpore generetur, id quod accidit in febribus malignis, aut cum vermes in aliquo loco ſtabulantur, vel ſanguis menſtruus, aut alius humor corruptus alicubi in corpore deliteſcens putres ac malignos vapores ad cor mittit, ſiue extra adueniat, id quod fit, cum aer malignus & venenatus vel venenum admotum, vel morſu aut ictu animalium venenatorum corpori communicatur. Quò pertinent & peculiares antipathiæ, cum quidam rerum aliis non ingratarum odorem, conſpectum, vel præſentiam ferre non poſſunt, ſed eâ de cauſsâ animo deficiunt. Deinde à corde auertuntur, reſoluuntur & diſſipantur ſpiritus vitales variis de cauſſis. Nimirum calor inſignis ſpiritus ad exteriora euocat & diſſipat. Quò pertinent febres ardentes, æſtus aeris, balnei, corporis motus nimius, perturbationes animi nimiæ, ira, περιχάρεια ſeu effuſum gaudium, quo alios ſyncope correptos, alios mortuos eſſe legimus, vigiliæ, fames & inedia diuturna, Venus nimia, dolores vehementes, colici, oculorum, dentium, oris ventriculi & aliarum partium, inprimis earum, quæ magnum cum corde conſenſum habent, euacuationes nimiæ, vel ſanguinis per nares, vterum, hæmorrhoides, vulnus; phlebotomiam, vel humorum excrementitiorum, per vomitum, aluum, vrinam ſudores; quæ excretiones, inprimis ſi cum dolore coniungantur, id quod fit in dyſenteria, vires valde proſternunt; aut ſi abſceſſus ſubitò rumpatur, de quo Hippocrates, *7. aph. 8. A tuberculi intus ruptione exſolutio, vomitus & animi deliquium accidit*; aut ſi hydropicorum aquæ aut empyicorum pus ſubitò euacuatur. Et vt ſpiritus faciliùs diſſipentur, facit corporum & humorum natura in iis, qui tenues ſuccos habent, vt faciliùs exhalent, & διαφόρησιν patiantur; de quibus Galenus, *12. meth. med. cap. 6.*

Tertiò ſuffocantur & obruuntur ſpiritus vitales, vel cum ſpiritus & ſanguis ſubitò ad cor confluit, quod fit in febre ſyncopali, ex humore crudo cum oris ventriculi offenſione, de quo Galenus, *12. meth. med. cap. 3.* & conſternatione nimia & repentina, quam Græci ἔκλυσιν nominant, Galen. *12. meth. med. cap. 5.* vel in vulneribus partium vicinarum vel cum vapores craſſi à ventre inferiore attolluntur, & humores craſſi ac frigidi arterias replent, vt ſpiritus liberè moueri non poſſint, vel cum circa cor & membra vicina copioſè fuligines cumulantur, & læsâ reſpiratione non expelluntur.

Hiſce cauſſis hactenus enumeratis addit adhuc aliã Carolus Piſo; *de morbis ab illuuie ſeroſa, cap. de morbis thoracis*, ſtatuitque, etſi cauſſæ hactenus enumeratæ omnes abſint, tamen accidere poſſe ſyncopen, quæ hominem in momento ferè iugulet, ab interceptione ſeu obſtructione nerui ſexti paris cordi implantati, ab humore ſeroſo è cerebro repentè in eum defluente. Docet enim cor accepto à cerebro motus principio moueri, ideóque ſi ætate florente vel conſiſtente & in corporibus calidis & humidis & εὐσάρκοις ſeroſa in capite colluuies abundet, & in principium neruorum irruat, ac vel guttula ſaltem eius in neruum cordi inſertum aberret, ſpiritu animali non denegato, cordis motum ſubitò intercipi, hominémque inopinatò mori. Quod ante ipſum etiam docuit Piccolomineus, qui ſtatuit, neruulos illos exiles, qui à ſexta cõiugatione cordi inſeruntur,

inſeruntur, ei vim motoriam præter ſenſum tribuere.

Verùm in hac opinione illud magnum paradoxum eſt, motum cordis pendere à facultate animali, & non ſui generis ac peculiarem eſſe, qui vitalis dicitur. Et ſi ab hoc neruulo obſtructo fieret non ſolùm ſyncope, ſed & mors, accidere idem deberet, vbi in apoplexia totum neruorum principium affectum. At videmus in apoplecticis nihilominus cor moueri & pulſum durare. Et experientia etiam ſe didiciſſe ſcribit Spigelius, falſam eſſe Piccolominei ſententiam, cum plurium animalium corda exempta è corpore abſciſſo penitus neruo aliquandiu mota fuiſſe obſeruarit. Ideóque cuilibet perpendendum relinquo, annon illi, quorum, vt ſyncope ſubito extinctorum, allegat hiſtorias Carolus Piſo, apoplexia forti exſtincti fuerint, & memini aliquos iis ſimiles, quos Piſo deſcribit, habitu ſcilicet corporis carnoſo, ætate conſiſtente, ſubitò concidiſſe, & nullum verbum protuliſſe, ac poſt horas non multas mortuos fuiſſe, qui tamen reuera fuerunt apoplectici, cum motus cordis & pulſus in iis permanſerit aliquandiu, facultatis verò animalis affectæ ſigna euidentia adfuerint.

Differentiæ.

Differentia. Differentia illa, quæ ſecundum maius & minus eſt, non ita magni momenti eſt, cum curationem non ita variet. Magis illa attendenda, quæ à cauſſarum diuerſitate ſumitur, & quod alia ſit per primarium cordis affectum, alia per conſenſum vteri & lienis. Nimirum quinque, quæ curationem variant differentiæ ſunt attendendæ, quarum tamen ſingulæ rurſus aliquas particulares differentias habent.

Prima eſt, cum materia ſpiritibus generandis ſubtrahitur quocunque modo; quod præcipuè accidit in corpore raro, & quod humores tenues habet, qui facilè diſſoluuntur.

Secunda, cum ob morbum aliquem cordis œconomia eius & ſpirituum generatio læditur.

Tertia, cum maligna & venenata materia ſpiritus corrumpit, vel inſigniter mutat, ſeu in corpore genita, in febribus malignis, ſeu extra communicata; quo pertinet & opiatorum vſus.

Quarta cum ſpiritus diſſipantur & abſumuntur à calore nimio, motu corporis & animi, vigiliis, inedia, euacuationibus immodicis, abſceſſuũ eruptione, & aquarũ ſub cute euacuatione confertim facta, doloribus.

Quinta, cum ſuffocantur ſpiritus vel ab humore crudo in febri ſyncopali, aut animi conſternatione, aut à vaporibus, ſeu intra genitis, ſeu extra communicatis.

Signa Diagnoſtica.

Signa. In lypothymia, quæ ſyncopen antecedit, pulſus eſt languidus, paruus, inæqualis, facies pallore ſuffunditur, ex recurſu ſpirituum & ſanguinis ad interiora: qua de cauſſa & extrema frigent, oculis tenebræ ſuffunduntur, aut viride vel flauum quid iis obuerſari videtur. Sudor ſæpe diaphoreticus apparet, præcipuè circa frontem; quoniam partes calore deſtitutæ humiditatem continere nequeunt, & cerebrum aliqua ex parte compatitur: frigidúſque erumpit, quia per cutim ob reuocationem caloris ad interna refrigeratam tranſit. Quæ ſigna omnia diligenter attendenda ſunt, cum vtiliſſimum ſit imò ſummè neceſſarium imminentem ſyncopen præuidere, vt, quantum fieri poteſt, præcaueri poſſit. Nam ſicut Menon, filius Zoar, aut, vt refert Rabbi Moſes, *6. aphor.* qui ſyncopen non præuidit, aut præuiſam annunciauerit, hominis mortui homicida eſt.

In ſyncope verò ſymptomata hæc omnia vehementiora ſunt, pulſus quo ad ſenſum ceſſat, mentis actiones & motus ſenſúſque corporis ac vox quoque perit.

Quod ad ſigna cauſſarum, humorum tenuitas & corporis conſtitutio ad διαφόρησιν apta ſuis ſignis cognoſcitur, & tales præcipuè ſyncope corripiuntur, ſi febris accedat, vel ambientis æſtus; atque in his celeriter facies Hippocratica apparet, vt docet Galenus, *12. meth. cap. 6.* Humores maligni in corpore geniti, aut venena extrà quocunque modo communicata è ſuis ſignis patent. Cauſſæ reſoluentes à ſuffocantibus non ita difficulter diſcerni poſſunt. Si enim corpus extenuatum ſit, & cauſſæ etiam ſpiritus diſſipantes præceſſerint, ex ſpirituum reſolutione & diſſipatione, homo plus iuſto edat aut bibat, frigidorum ac crudorum humorum ſigna adſint, aut phlegmone vel obſtructio, vel dolor circa cor adſit, aut μετάστασις materiæ ſubita ad partes illas facta ſit, aut repentino timore aut terrore homo conſternatus ſit: ſuffocati ſpiritus argumento eſt.

Ex cuius autem partis vitio cor afficiatur, ex cuiuſque propriis accidentibus, quæ ſyncopen neceſſariò antecedunt, cognoſcitur. Ex vtero v. g. ſi ſyncope prodeat, vteri affecti ſigna ſunt. Ex affecto ventriculo ſi proueniat, præceſſerunt oris ventriculi dolor & morſus, & nauſea, vomitus, & eius generis ſigna alia. Et quidem ſi ob flauam bilem os ventriculi moleſtantem accidat, cognoſcitur ex maiore oris ventriculi dolore, ex vellicatione, anxietate, oris amarore, ſiccitate & ſiti. Idem de aliis partibus eſto iudicium.

Si verò nullum alicuius partis affectæ eſt indicium, nulluſque alius affectus, nec febris, nec inflammatio, nec alicuius partis affectæ ſigna adſunt, ex primario cordis affectu lipothymiam prouenire indicio eſt.

Quid autem mali cor patiatur, cognoſcitur ex ægri facie, modo, quo in ſyncopen incidit, & ex his, quæ præceſſerunt. Ex ſpirituum corruptione, aut venenatà aut maligna alteratione ſi fit ſyncope, liuida & valde frigida apparent extrema, facies pallida & plumbea eſt, nec tamen collapſa, reſpiratio non ita eſt immutata, licet ſit frigida, præceſſit ſubitus ægri lapſus, & ſi venenum ſumpſerit, vel ab animali venenato morſus vel ictus ſit æger, nec id latere poteſt.

Ex ſpirituum diſſipatione ſyncopem prouenire, vt dictum, cognoſcitur ex iis, quæ præceſſerunt, labore & exercitio nimio, dolore vehemente, vigiliis & ſimilibus cauſſis.

Ex ſpirituum ſuffocatione fieri cognoſcitur, ſi cauſſæ iſtæ non præceſſerint, æger plurimis & craſſis humoribus abundet, adſit ventriculi anxietas, & nauſea, cum præcordiorum tenſione ac dolore.

Ex quibus omnibus ſyncopen à cognatis affectibus diſcernere facile eſt. Diſtinguitur ſyncope ab epilepſia, quod licet interdum animi deliquium, aut potius quædam animi ſeu ſenſuum perturbatio epilepſiam præcedere ſoleat, nulla tamen adeſt in ſyncope conuulſio, ſicut in epilepſia. Ab apoplexia verò differt, quod in apoplexia pulſus inſigniter non mutatur, niſi morte inſtante. Ab vteri ſtrangulatu, quod in ea aufertur reſpiratio, ſed non pulſus, cum contra in ſyncope pulſus ad ſenſum penitus auferatur, reſpirationis autem difficultas tanta non adſit. Interdum tamen cum ſuffocatione vteri ſyncope coniungitur, atque tum pulſus interdum non percipitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Qui ſæpe & ſine manifeſta cauſſa animo linquuntur, ii repentè moriuntur. Hippocrates, *2. aph. 41.*

2. Omnis ſyncope mala; ſed peſſima, quæ fit in corpore debili, quæ vetuſta, quæ confirmata. Cognoſcitur autem ſyncopen eſſe confirmatam & conſummatam, quod color faciei viridis apparet, & collum, vt in ſtrangulatis, inuertitur. Auicennas, *3. canon. fen. 11. tract. 2. cap. 6.*

3. Syncope, à qua homo non reſtituitur, poſt irrorationem faciei cum aqua roſarum, poſt vini exhibitionem

bitionem poſt ptarmica etiam, lethalis eſt.

4. Cor primaria affectione laborans auxilium non admittit, puta phlegmone, eryſipelate, dyſcraſia vehementi, per febres acutiſſimas, vulnera præſertim ſiniſtri ventriculi. Per conſenſum verò affectum à cerebro, hepate, ore ventriculi, à ſubita & vehementi animi perturbatione, curationem recipit, niſi vires planè deiectæ ſint. Paulus Æginet. *lib. 3. cap. 34.*

5. Syncope ex cordis intemperie ſimplici mitior eſt, quàm quæ ex inſtrumentariis eius morbis, aut ſoluta vnitate oritur. Simplex etiam ſpirituum animalium alteratio minus offendit, quàm eorundem ſuffocatio aut reſolutio & euacuatio.

6. Syncope, quæ fit ab intemperie cordis frigida vehementi, ægerrimè curatur, Nam à nulla alia corporis parte calor naturalis cordi communicatur, ſicut cor, quod eſt caloris principium, & calorē aliis cōmunicat.

7. Qui ob magnam humorum crudorum copiam febricitantes in ſyncopen incidunt, ſi ventriculus & hepar in his inflammatum fuerit, deſperata ſalus eſt. Similiter qui ob humores tenues omninò concidunt per febres, & ventriculum aut hepar inflammatum habent, viribúſque languent, in his celeriter lethalis conſtitutio in facie apparet. Galenus, 12. *meth. med. c. 3. & 6.*

8. Non ſtatim ſalus promittenda, cum quis à ſyncope ſibi redditur. Nam ſi pulſus non redit, nec calor viuidus; & æger frigidus ſemper manet, mox in ſyncopen relabitur.

9. Syncope, quæ ex immodicis euacuationibus, timore, triſtitia, aut alia euidenti cauſſa prouenit, minus periculoſa eſt, quàm quæ ab interna orta eſt.

Indicationes & Curatio.

...tiones ...atio. Curatio autem ſyncopes in duo tempora diuiditur, vnum paroxyſmi, alterum intermiſſionis. In paroxyſmo vt æger excitetur & reuiuiſcat quaſi, primò ſpiritus conſeruandi, fouendi & inſtaurandi ſunt; ſecundò facultas animalis atque vitalis excitanda; tertiò cauſſæ, quæ ſpiritus lædunt, tollendæ ſunt, pro quarum diuerſitate diuerſa præſidia requiruntur. Si ſpiritus non generentur ob nutrimenti defectum, corpus quamprimum nutrimento reficiendum: ſi non generentur ob cordis aliquem morbum, ei, quantum poſſibile, occurrendum: ſi ſpiritus corrumpantur, vel cauſſa maligna alterentur, illæ cauſſæ per contraria tollendæ: ſi diſſipentur & reſoluantur, non ſolùm per odoramenta & alimenta ſpiritus inſtaurandi & fouendi, ſed & cauſſæ illæ, quæ ſpiritus reſoluunt, tollendæ, pori corporis, ne nimia fiat reſolutio, claudendi, euacuationes immodicæ ſiſtendæ, dolores leniendi, & reliquis etiam cauſſis occurrendum. Si à ſpirituum ſuffocatione fiat ſyncope, materia ad cor affluens reuellenda; ſi copioſa ſit, euacuanda; ſi cruda & craſſa, alteranda.

Primum ergo quod attinet, ſpiritus conſeruentur, roborentur, foueantur, & ad naturalem ſtatum reducantur cùm internis, tum externis auxiliis. Nimirum aqua roſacea, vinum, acetum, aqua cinamomi, carfunculi, moſchus, ambra & ſimilia alia cordialia admouenda, iiſque facies irroranda & tempora illinenda. In paroxyſmo tamen obſeruandum 1. vt in morbis calidis frigida vſurpentur, roſæ & earum aqua, violæ, flores citri, ſantalum, acetum. In frigidis autem morbis calida. Licet tamen in frigidis aliquid de calidis admiſcere ob ſpiritus ſubitò reficiendos. 2. in fœminis odoramenta ſuauia naribus non admoueantur, ſed potiùs graueolentia, vt caſtoreum, ruta, ne vteri ſuffocatio concitetur, atque ita periculoſius malum reddatur. Cordis quoque regioni epithemata, fomenta, ſacculi, inunctiones ex cordialibus, theriaca, Mithridatio, oleo citri, ſpiritu aliquo vel aqua cordiali admouenda. Atque hic etiam valde vtilis eſt meliſſa vino odorato vel maluatico conſperſa & in latere calente calefacta, atque cordis regioni impoſita. Exhibendum ſimul vinum generoſum vetus, aut panis eo madidus. Vix enim aliquid magis & citius vires, quàm vinum reficit. Quanquam verò aliàs & extra paroxyſmum iis, qui inflammatione viſcerum aliqua laborant aut capite dolenti vel ſimili malo infeſtantur, vinum non conueniat: tamen in ipſa ſyncope, in qua vniuerſum corpus refrigeratur, plus vrgent ſpiritus reficiendi, quam illæ cauſſæ prohibere poſſint. De delectu autem vini in ſyncope videatur Galenus, 12. *meth. med. cap. 4.* Si verò ſit cauſſa frigida, non ſolum vinum conuenit, ſed & moſchus, ambra & aromata, confectio alkermes, ſyrupus de corticibus citri, confectio diambræ, diamoſchi vſurpari poteſt; & inprimis ad ſpiritus ſubitò reficiendos plurimum poſſunt aquæ & ſpiritus cordiales paſſim deſcripti, quales liquores etiam ſuprà, *cap. 4.* & *capite præcedente* fuerunt propoſitæ. Inter eas autem facilè primum locum obtinet Aqua vitæ alba Dreſdenſis, quæ quia nimis operoſa viſa fuit, ad iſtum modum à D. Andrea Dörero correcta & contracta eſt: *Aqua vitæ alba Dreſdenſis.*

℞. *Spirituum bonorum ſeqq. lento igne ſeorſim paratorum ex vino: Spirit. vini moſchatellini, Maluatici, rub. maturi & veteris*, ana Canth. vi. *beton. meliſſ. roriſmarin. veronicæ, card. bened. menth. criſp. abſinth. vulg. hyſſopi, ſaluiæ minor. artemiſſiæ rub. è lignotamariſci, è ceraſis, fruct. punor. ſylueſtr. vuarum paſſarum, flor. ſambuci, è baccis iuniperi, cortic. aurant. citri*, ana Canth. iii. *euphraſiæ, ſcolopendr. rutæ*, ana Canth. i.

Hiſce ſpiritibus commiſtis adde *radic. enulæ pimpinell. polypodij*, ana Vnc. iiii. *meu, valerianæ*, ana Vnc. i. ß. *fol. ſaluiæ minor.* Vnc. i. *ſcolopendr. menth. criſp. pulegij, matricariæ*, an. Drac. vi. *nucl. perſic. ſ. a. præp.* ℥. ii.

Relinque in infuſione per triduum. Colat. adde *panes triticeos perfectè coctos, & è farina optima paratos*, N. x. ita, vt ſinguli pugnum æquent humanum, frangantur è clibano extracti feruentes adhuc minutim, relinquantur iterum in infuſione per triduum. Fiat poſtea deſtillatio in arena moderato igne, ita, vt tantùm, quod ſpirituoſum eſt, ſeparetur & colligatur. Reſeruetur diligentiſſimè hoc deſtillatum, ne exhalet.

℞. Præterea *caponem annoſum corpulentum, ac ſuſpendio enecatum* N. i. cum *perdicibus* duabus *bonis*, aut *phaſiano bono*, N. j. deplumentur ſine aqua, exenterentur, in fruſta diuidantur, remota pinguedine omni, ac vino Rhenano bono abluantur. Præparatis hoc modo adde

Cinamom. elect. caryophyllo. galangæ, zingiber. macis, an. Drach. vi. *nuc. moſch.* N. v. *gran. parad. piper. long. cardamom. cubebar.* an. Drach. iii. *croci* Scrup. ii. *ſem. & rad. pæon.* an. Drach. vi. *fol. maior.* Drach. ii. *amygd. dul. excort.* Vnc. ii. *paſſul. Corinth.* Vnc. iii. *zybebar.* Vnc. i. ß. *ſacch. cand.* ℥. ii. *zedoar.* ℥. ß. *manna* ʒ. x.

Affunde poſtea *vini Maluat. & Alacanth. opt.* q. ſ. ad perfectam coctionem in duplici vaſe inſtituendam. Vbi ſponte poſt coctionem ſufficientem refrixerit decoctum, incidantur minutiſſimæ carnes caponis & phaſiani & contundantur probè. Fiat deinde deſtillatio lenta in arena.

Cui deſtillationi porrò commiſce *deſtillatum de panibus triticeis*, adde inſuper *ſpirit. vini moſchatellin. opt.* Canth. iii. Adde præterea ſequentes ſpecies in duplo:

Caryophyll. Vnc. i. *nuc. moſchat. macis, piper. long. nigr.* an. Drach. vi. *rad. ariſtoloch. long. calam. aromat. diptam. alb. caryophyllat. tormentill. angelicæ, biſtortæ, leuiſtici, rhabarbar. per noctem prius ſeorſim infuſ. in vini Rhenani* q. ſ. *zinzib.* an. Vnc. ß. *ſtyrac. calam. ingran.* Drach. vj. *ſantal. alb. rub. citrin.* ana Drach. vi. *croci* Drach. ii. *ſem. aniſi. fœnicul. coriandr. præp. aquilegiæ, carui*, an. Vnc. ß. *ligni aloes, carpobalſami*, an. Vnc. i. ß. *cinamom.* Vnc. ii. *ligni roſacei* ʒ. x.

eſſ. de cord. ceru. N. vi. *pomum citrium recens* N. j. *marg. perlar. prap.* Vnc. i. ß. *fl. ſtachad. Arab.* ʒ. x. *primul. veris* Vnc. ii. *borrag. bugloſſ.* an. Drach. vi. *lil. conual. recent.* Vnc. i. ß. *paonia, anthos, tunicis plen. violar. roſar. rub. incarnatarum, ſpica, lauendula, nymph. alb. centaur. minor.* an. Vnc. i.

Adde porrò *ſpec. aromat. caryoph. Meſua, diarrhodon. abb. cum moſch. & camph. diamargarit. frigid. calid, latitia Galeni, dianthos, diacinamom.* an. Drach. ii.

Stent in infuſione per 9. dies; Fiat deinde per organa vitrea deſtillatio accurata, & poſtrema in M.B. ita, vt tantùm, quod ſpirituoſum eſt, colligatur.

Tertia pars *ſine moſcho & ambra* conficienda & reſeruanda.

Reliquis duabus partibus adde *moſchi opt. aq. roſar. bona prius ſoluti*, Vnc. ß. *ambra pari modo prius ſolut* Drach. vi.

Et ſi perfectum eſt hoc opus, reſeruetur & cuſtodiatur diligentiſſimè in organis vitreis bene munitis.

Secundò ſpiritus excitantur & ad exteriora reuocantur extremorum frictionibus, corporis concuſſione, acclamatione, nomine ægri inprimis expreſſo frictionibus linguæ & palati ore diducto cum theriaca & aqua cinamomi & ſimilibus. Si tamen à ſpirituum diſſipatione ſit ſyncope, frictiones & ligaturæ non conueniunt, ſed æger quieſcat.

Tertiò quod cauſſarum diuerſitatem attinet, de qua Galenus, 1. *ad Glaucon. cap.* 14. ſi Spiritus non generentur ob nutrimenti defectum, corpus quam primum reficiendum; quod commodiſſimè fit vino & pane vino madido exhibito, quo ſimul ſpiritus reficiantur, vt diximus.

Si ſyncope accidat, quòd humores tenues adſint, qui facilè exhalant, corporiſque habitus rarus ſit, odoramentis & cibis boni ſucci fiat inſtauratio corporis. Corporis prætereà ſumma cutis denſanda eſt oleo roſaceo, myrtino, maſtichino, cydoniorum; aërque corpus ambiens refrigerandus. Cibi ſint, qui non facilè difflantur, vt ſorbitiones ex alica & ſimilibus, de quo videatur Galenus, 2. *meth. med. c.* 6.

Si ob morbum aliquem cordis accidat ſyncope, morbo contraria, vt ſupra dictum, & cordi amica medicamenta exhibenda.

Si ex ſpirituum alteratione & corruptione fiat ſyncope, & quidem qualitas vel aura venenata ab vtero communicetur, inferiora fricentur, cucurbitæ ad coxas & pubem ponantur, peſſi ſubdantur, & alia, quæ in ſuffocatione vteri fieri ſolent, peragantur. Si fiat à materia maligna & venenata, vt in vomitu æruginoſo, ea exhibeantur, quæ materiam illam eluant, & humores temperent, poſtea cordialia medicamenta hactenus propoſita exhibeantur. Si venenum hauſtum ſit, alexipharmaca conuenientia exhibeantur. Si à morſu animalis venenati accidat, itidem alexiteria vſurpentur, & parti læſæ cucurbitulæ ſcarificatæ, atque alia venenum euocantia apponantur. Eodem modo & aliis cauſſis malignis reſiſtendum.

Si à ſpirituum reſolutione ſyncope fiat, cum id rurſum variis de cauſſis, vt dictum, accidere poſſit, ſingularum habenda ratio, & modus, quo cauſſa agit, conſiderandus, atque aduerſus illum pugnandum. Etſi enim omnes euacuationes nimiæ ſpiritus diſſipant: alio tamen modo compeſcenda euacuatio, ſi per ſudorem nimium fiat; alio, ſi ab alui fluxu; alio, ſi à vomitu; alio, ſi à ſanguinis profuſione. Calor ergo ſi ſit nimius, per contraria temperandus & alterandus. Si ab immodica euacuatione accidat ſyncope, euacuatio ſiſtenda, ægérque odoribus, cibo, potu, ſomnóque ac quiete reficiendus. Cohibetur euacuatio frictionibus, ligaturis cucurbitulis in aduerſum adminiſtratis; vt in hæmorrhagia narium fricentur, & ligentur inferiora, cucurbitulæ ſine ſcarificatione apponantur, ſuris & hypochondrio dextro, ſi à nare dextra, in ſiniſtro, ſi in ſiniſtra fluat ſanguis & adminiſtrentur alia, quæ hæmorrhagiam narium ſiſtere ſolent. Ita menſium profluuium debito modo ſiſtatur. In hypercatharſi dentur cibi & medicamenta adſtringentia, theriacæ non admodum vetuſtæ Drach. ß. vel Drach. i. cum aqua plantaginis. Concilietur ſomnus, qui omnes euacuationes ſiſtit, excepto ſudore. In ſyncope autem, quæ fit euacuationibus nimiis, corpus frigidis non conſpergendum, neque alia frigida & cutim adſtringentia adhibenda; cùm talia humores intrò pellendo fluxiones augeant.

In ſudore largo neque frictiones, neque ligaturæ locum habent, ſed ea, quæ cutim adſtringunt. Facies igitur irroretur aqua roſarum; collum, thorax, axillæ, inguina inungantur oleo roſaceo, myrtino, cydoniorum; æger quieſcat, olfaciat frigida, aſſumatur ſyrupus granatorum, citri, limonum, ribes, acetoſellæ. In ruptione ſubita apoſtematis inſtauratio fiat cibis, odoribus, quiete. Si à vehementi dolore ſyncope accidat, qui & per ſe ſpiritus reſoluit, & per accidens vigiliis immiſſis, remoueatur ille anodynis, & cauſſa doloris tollatur; & ſi à ſtomacho ſyncope oriatur, quod nauſea indicat, atque æger facilè natura ſua vomat, vomitus proderit. De quibus Galenus, 12. *meth. med. cap.* 4. 5. 7. 8.

Si tandem ex ſuffocatione ſpirituum fiat ſyncope, ad ambitum corporis ſpiritus reuocandi, frictionibus, ligaturis, cucurbitulis & aliis externis partibus adhibitis. Et quidem ſi ex plenitudine fiat Syncope, venæ ſectio primùm inſtituenda, vt ſuffocationis periculum auertatur, cùm ſanguinem euacuando, tum reuellendo, præſertim ſi ſanguis cum impetu ad vitales partes feratur. Quando enim in hoc caſu mittitur ſanguis, perinde fit; ac ſi quis exiguo igni, qui ſub ſtrue lignorum ſuffocatur, aliquid de lignis ſubtrahat, vt ignis reuiuiſcat; qua ſimilitudine Galenus vtitur, 4. *de rat. victus in acut. aph.* 121. Aperiatur autem baſilica, vt à fonte ſanguis educatur; niſi à menſibus ſuppreſſis morbus ſit, vbi vena tali aperienda, modò malum det inducias. Sanguis autem iteratis vicibus mittatur, ne vires vna vice nimium labefactentur.

Ex crudorum ſuccorum copia genita ſyncope, vbi os ventriculi ſimul affectum eſt, & habitus ac calor, qualis ferè hydropicorum eſt, apparet, nec phlebotomiam, nec purgationem ſuſtinet æger, ſed vacuatio conuenit per frictiones deorſum factas, primò crurum, deinde brachiorum & ſpinæ dorſi, quotidie aliquoties iteratas, quæ & calefaciunt & diſcutiunt. Poſt frictiones inunctio fiat cum oleo aliquo laxante, quale eſt chamæmelinum & anethinum. Mulſa primis diebus detur, aut oxymel cum decocto hyſſopi, origani & ſimilium. A cibo alio abſtineat æger, ſi vires ferant, vt per inediam humores crudi coquantur. Quia tamen pulſus ſubitò ad imbecillitatem mutatur, panis ex vino exhibeatur ad vitandum præſens periculum; poſtea ad abſtinentiam redeat æger. Aër neque calidus nimium ſit, ne liquati humores ad cor confluant, neque nimis frigidus, ne concoctio, & diſcuſſio materiæ impediatur. Epithematis cordis non vtendum, niſi materia prius concocta & diſcuſſa fuerit. Videatur etiam Galenus, 13. *meth. med. c.* 3.

Si à repentino terrore & metu ſyncope oriatur, ne ex affluxu ſanguinis obſtructio aliqua in vaſis, aut inflammatio excitetur, euacuatio debita inſtituatur ad periculum illud prohibendum.

Extra paroxyſmum curam quod attinet, danda opera, vt auferantur illæ cauſſæ, quæ iterum poſſent ſyncopen excitare, viréſque debilitatæ reficiantur, & cor roboretur. Ideóque in ſyncope, quæ ex veneno, nimiis euacuationibus, aëre calido, ſudore prouenit, illa ipſa, quæ in paroxyſmo requiruntur, etiam extra illum locum habent: neque aliquid noui ferè agendum. Si autem ex dolore fit ſyncope dolores leniendi,

&

& cauſſæ dolorem excitantes tollendæ. Stupefacientibus tamen cautius & parcius vtendum; eodem modo etiam purgantibus, ſi ea ob cauſſæ rationem neceſſaria ſunt, virium ſemper habenda ratio, & in omnibus medicamentis, quamcunque etiam cauſſam reſpiciant, admiſcenda ſunt cordialia. Si ex inflammatione oriatur, extra paroxyſmum ſeu ſyncopen ipſam, vinum non eſt dandum. Si acris tenuiſque materia ventriculum laceſſat, aloë & pilulis aloephanginis euacuari poteſt, vel de cocto tamarindarum cum manna, & ſyrupo roſarum laxatiuo. Sic enim & cauſſa morbi tollitur, & ventriculus roboratur. Ita & aliis cauſſis omnibus debito modo occurrendum per conuenientia medicamenta.

Diæta.

Aër ab omnibus inquinamentis purus ſit, atque alteratus cordialibus pro cauſſarum diuerſitate. In paroxyſmo, vel imminente hoc, aër frigidus ſit, vbi malum eſt à cauſſa reſoluente: moderatè ſit etiam frigidus, vbi à cauſſa ſuffocante, ob refrigerandi corpus neceſſitatem, ne calor extinguatur. Cibus quoque ſecundum cauſſarum diuerſitatem conueniens ordinandus. Vinum extra paroxyſmum non conuenit, vbi plethora adeſt, aut calor vehementior, & febris ardens, aut inflammatio interna alicuius viſceris, aut delirium aut dolor grauis. Galenus in ſyncope ex crudorum humorum copia, vel ex flaua bile, vel ex ſuccis tenuibus & facilè exhalantibus, vinum concedit tenue, boni odoris, & quod celeriter mutatum in corpus diſtribuatur; ſed nec tum inſigniter eum febricitare ægrum oportet, nec phlegmone internâ affligi.

In ſyncope verò à reſolutione probatur vinum odoratum, vt & iuſcula carnium conſummata, gelatinæ, & contuſa, qualia in Inſtitutionibus, *lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 2.* ſunt propoſita.

In ſyncope à ſpirituum corruptione & alteratione in febri peſtilenti, aut à cauſſa aliqua venenata, vinum vel iuſcula condiantur ſucco citri, acetoſæ, meliſſâ, terrâ ſigillata, margaritis & ſimilibus.

Somnus in ſyncope ex reſolutione & euacuatione periculoſus eſt; quia debilis calor intrò reuocatus ſyncopen auget. Et proinde per ſomnum æger aſſidentibus diligenter obſeruandus eſt, nec ſtatim poſt ſyncopes ſolutionem ad ſomnum eſt admittendus. Nocet quoque vbi ſyncope eſt ex materia venenata, rapiendo venenum ad cor. Vtilis eſt in ſyncope ex materia cruda, eam coquẽdo, quá vigiliæ temperatæ poſtea diſcutiunt.

DANIELIS

DANIELIS
SENNERTI
D. ET MEDICINÆ
PROFESSORIS,
PRACTICÆ MEDICINÆ
LIBER TERTIUS.

Magnificis, Nobiliſſimis, Ampliſſimíſque Viris,

D. CAPITANEO,

ET

RELIQVIS INCLYTÆ VRATISLAVIENSIS REIPVBLICÆ SENATORIBVS,

Dominis & Fautoribus ſuis admodum honorandis, S. P. D.

ET ſi iam ante annos ferè octo & triginta, *Viri Magnifici, Nobiliſsimi, & Ampliſsimi*, patria abij, & ſtudiorum gratia ad peregrinos me contuli, atque ita maximam ætatis meæ partem extra patriam tranſegi: non tamen vel locorum interualla, vel temporis longinquitas Eius amorem & memoriam labefactare & animo meo eripere potuerunt. Quamuis enim, vbi bene eſt, ibi Patria eſſe dicatur, & reuera VVitteberga hæc mihi altera Patria habenda ſit: tamen vt eius loci, qui me in hanc lucem prodeuntem primùm ſuſcepit, poſtea fouit, aluit, Chriſtianæ pietatis & bonarum literarum rudimenta docuit, parentum piè defunctorum corpora ad glorioſum Supremi mundi Iudicis aduentum cuſtodit, obliuiſcar, facere non poſſum. Et ſunt præter iſta priuata in me merita etiam publica Vratiſlauiæ ornamenta, quæ eius memoriam ſubinde mihi in mentem reuocant. Neque enim Vratiſlauia vilis pagus vel ignobile oppidum, cuius me pudere debeat, ſed è Splendidiſſimis & Ampliſſimis Germaniæ ciuitatibus non poſtrema eſt. In cuius laudes ſi vellem excurrere, non epiſtola, ſed liber ſcribendus eſſet; quod factum ante me ab aliis. Vnius vt hîc mentionem faciam, non præter rem & inſtitutum meum videtur; Vratiſlauiam nimirum Virorum Doctorum, & Medicorum inprimis erudiſſimorum, ſemper fuiſſe feraciſſimam. Si enim intra vnius proximè elapſi ſeculi ſpatium vel centum Medicos è noſtra Vratiſlauia prodiiſſe dixero, in numero, ſi aliquantum, non tamen multum forſan aberrauero. Vt enim eos, qui adhuc in viuis ſunt, & nunc cum laude, cùm in patria, tum alibi medicinam faciunt, præteream; neque etiam eos, qui in viuis eſſe deſierunt, omnes recenſeam, (forſan etiam omnium nomina ad memoriam noſtram non peruenerunt) ſed aliquos ſaltem, qui vel ſuis ſcriptis, vel aliorum Medicorum monumentis, vel ſuis in Rempubl. Vratiſlauienſem meritis inprimis noti ſunt, nominem, Vratiſlauiæ nati ſunt *Antonius Niger, Andreas Aurifaber, Andreas Büthnerus, Iohannes Crato, Iohannes Moibanus, Iohannes Sprembergerus, Balthaſar Scheiderus, Abrahamus Seylerus, Sigiſmundus & Iohannes VVoyſſelij, Paulus Boreck, Caſpar Backiſchius, Paulus Fridevvaldt, Paulus Heſſus, Petrus Monavius, VVenceſlaus Raphanus, Ioachimus Baudiſius, Iohannes Henneman, Iohannes Ieſſenius, Daniel Rindtſleiſch ſeu Bucretius, Georgius Rumbaum, Carolus Greuſerus, Elias Bonuinius*, &c. omnes Medicinæ Doctores Clariſſimi & Experientiſſimi. Cum ergo & me Vratiſlauiæ, anno Chriſti 1572. die 25. Nouembr. circa occaſum Solis, DEVS naſci voluerit, & Patriæ iſte genius ac tot Clariſſimorum Virorum exempla me ad Medicinam diſcendam allicerent, dedi operam, (abſit verbo jactantia) ne in ſtudio & diligentia in me quid deſiderari poſſet, aut tantâ Patriâ, tot doctiſſimis Medicis clarâ, me indignum gererem: benedixítque Deus Opt. Max. cui ſit Laus & Gloria, ita meis conatibus & laboribus, vt Sereniſſimi Electores Saxoniæ Profeſſionem Medicam in hâc Academia Illuſtriſſimâ mihi commendarent. Quod officium vbi, cum DEO, ſuſcepi, & hîc VVittebergæ ſedem fixi, mearum partium eſſe putaui, Spartam, quam na-

ctus ſum, ornare, & non ſolùm artem Medicam diſcentibus publicè fideliter tradere, ſed & tempus, quod à publicis Lectionibus & operis Practicis ſubtrahere potui, priuatis exercitiis & Scriptis quibuſdam edendis, quibus artis Medicæ Studioſis pro mea tenuitate prodeſſem, tribuere.

Inter quæ cùm iam Liber Tertius Practicæ Medicinæ in lucem prodeat, amor meus erga Patriam, ac promiſſum iam ante plures annos factum me mouit, vt Vobis, *Viri Magnifici, Nobiliſſimi & Ampliſſimi*, hoc quicquid eſt operæ offerrem, & Veſtro honoratiſſimo Nomini inſcriberem, & quod verbis teſtatus ſum, re aliquo modo declararem. A V. autem Mag. Nobil. & Amplit. maiorem in modum peto, vt quicquid hoc muneris eſt, ſerena fronte ſuſcipiatis, & meum in Patriam amorem Veſtræ beneuolentiæ aurâ foueatis. Vos verò totamque dulciſſimam Patriam Dei Optimi Max. fauori, tutelæ, & protectioni commendo, cúmque ſupplex oro, vt omnes calamitates, quæ hiſce turbulentiſſimis temporibus multas peſſundederunt Reſpublicas, à Veſtris muris, mœnibus, templis & focis Clementer & Potenter auertat atque auerruncet, & Patriam, ac Vos in ea florentes conſeruet ac tueatur. VVittebergæ, pridie Calend. Ianuar. Anno Chriſti 1631.

V. M. N. & Ampl.

Obſeruantiſſ.

DANIEL SENNERTVS, D. Medic. Profeſſor, & Sereniſſ. Elect. Saxon. Medicus.

PRACTICÆ MEDICINÆ LIBER TERTIVS.

De Morbis ac Symptomatibus infimi ventris.

PROOEMIVM.

SI rem rectà ratione penſitare velimus, equidem de morbis ventris inferioris primo loco agendum videbatur. Continet enim is organa nutritioni dicata, à quibus vt vniuerſum corpus nutrimentum ſuum accipit: ita ab iiſdem partibus reliquo corpori morborum cauſſæ ſuppeditantur, vt rari morbi ſint, qui non ab hiſce partibus primam ſuam originem habeant; cum quotidie ferè errata in diæta committi ſoleant, eáque in reliquis partibus corrigi non poſſint, atque inde in ventre inferiori multa excrementa & vitioſi humores cumulari, & hinc reliquis corporis partibus communicari ſoleant. Practicorum tamen ordinem vulgatum ſequi libet. Itaque cum morbos & ſymptomata capitis & thoracis ac partium in hiſce contentarum abſoluerimus, proximum iam eſt, vt de affectionibus p. n. ventris inferioris dicamus. Continet verò venter inferior partes plures, nutritionis ſcilicet & generationis organa. Ad nutritionem pertinent, eíque inſeruiunt OEſophagus, Ventriculus, Inteſtina, Meſenterium, Pancreas, Omentum, Lien, Hepar, veſicula fellis, Renes Vreteres, & Veſica. Ad generationem pertinent Teſtes & his inſeruientes & annexa partes; de quarum morbis & Symptomatibus iam ordine dicemus.

PARS I.

De Morbis ac Symptomatibus Oeſophagi & Ventriculi.

SECTIO PRIMA.

De morbis œſophagi & ventriculi.

CAPVT I

Morbi OEſophagi.

VEntriculus cibum potúmque corpori nutriendo vtilem & neceſſarium recipit, & in Chylum, è quo poſtea fit ſanguis, mutat. Via autem, per quam cibus & potus ex ore in ventriculum fertur, œſophagus eſt. Patitur autem is etiam ſuos morbos & ſymptomata. Morbi œſ.

Intemperies

Intemperies Oeſophagi.

Primò enim intemperie corripitur, Calidâ, frigidâ, humidâ, ſiccâ & quidem vel cum vel ſine materia. Calidâ, vt & ſiccâ, plurimùm afficitur in febribus ardentioribus, vbi à vaporibus calidis aſcendentibus incaleſcit & ſiccatur. Idem interdum accidit, vbi humores acres vomitu rejiciuntur: imò vbi in ventriculo continentur, propter continuitatem œſophagum afficere poſſunt. Vapores etiam ab vtero adſcendentes intemperiem œſophagi inducunt, reperiunturque fœminæ, quæ de perpetua ſiccitate & aſperitate œſophagi hâc de cauſſa conqueruntur. Humectatur etiam ſæpè à catarrhis hûc defluentibus, vt & in ſaliuatione. Præter cauſſas internas autem, etiam intemperiem ſuæ materiæ cognatam inducunt, cauſſæ Externæ: Aër nimirum calidus, frigidus, fumi item, fuligines & pulueres, cibi potúſque & medicamenta inſignem aliquem exceſſum qualitatum primarum habentia.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur autem intemperies œſophagi in genere ex deglutitione impedita, toto œſophago æqualiter affecto ſine vlla anguſtia & doloris ſenſu. Et quia propter vicinitatem interdum trachea ſimul afficitur, ex voce nonnunquam etiam de intemperie œſophagi judicari poteſt.

Differentiæ autem cauſſarum primò cognoſcuntur ex iis, quæ in ore & lingua apparent. Habent enim hæ partes communem tunicam, ideóque affectio, quæ in lingua apparet, ferè etiam œſophago communis eſt. In calida intemperie rubor & aſperitas in lingua percipitur: In frigida & humida humiditas. Deinde à cauſſis quæ præceſſerunt vel adſunt, quæ ſibi ſimilem diſpoſitionem œſophago imprimunt. Tertiò à juuantibus & nocentibus. Nam in calida intemperie proſunt frigida, nocent calida: Ita & in reliquis. In calida & ſicca inprimis adeſt ſitis, & ſaliua abeſt; In humida abeſt ſitis, & multa adſunt ſputamina.

Prognoſtica.

1. Per ſe autem hæ intemperies periculoſæ non ſunt, ſed ſi quod periculum habent conjunctum, id à cauſſis, à quibus proueniunt, pendet.

2. Intemperies œſophagi tandem & aſperæ arteriæ communicari poteſt.

3. Calida & ſicca intemperies ſi diu durat, tandem excoriationem excitat.

Indicationes & Curatio.

Quælibet intemperies contraria ſibi indicat, & eadem ferè medicamenta adhibentur, quæ in ventriculi intemperiebus proponentur. Intemperies calida indicat refrigerantia, & curatur julebo & ſyrupo violar. granator. mucil. ſem. pſyllij, aqua portulacæ, nymphéæ & ſimilibus refrigerantibus, quæ ſimul lentorem quendam habent, vt adhærere poſſint, & excoriationem prohibere, quæ propterea etiam ſenſim deglutienda ſunt, ne ſubitò tranſeuntia parum aut nihil alterent. Non ſolum autem potantur & deglutiuntur talia medicamenta, ſed & formâ collutionum oris ex ſuccis & aquis refrigerantibus parantur. Detinentur quoque in ore cryſtalli & alia refrigerantia. In cibis conueniunt lac acetoſum, è quo butyrum eſt ſeparatum, & alij cibi & potus refrigerantes.

In Intemperie frigida conueniunt medicamenta calida, quæ poſtea de Intemperie frigida ventriculi proponentur.

In Intemperie ſicca ſorbitiones fiât ex ptiſana, jure pulli; detur butyrum recens ſine ſale, oleum amygdal. dulcium; modò alij morbi ejuſmodi medicamenta non prohibeant. Vel parentur trochiſci ſub lingua tenendi.

℞. *Sem. malu. melon. cydonior. excortic. gummi Arabici, tragacanth.* an. Drach. j. *ſem. lactuc.* Drach. ſem. Cum *ſyrupo violar.*
F. Trochiſci ſublinguales.

In Intemperie humida adhibentur medicamenta calefacientia, quæ ſimul ſiccant.

Suffitus etiam hic vtiles ſunt, & inter alia fumus è caule leuiſtici.

Topica quoque applicari poſſunt, & quidem in lateribus colli potius, quàm in anteriore vel poſteriore colli parte.

Tumores Oeſophagi.

Aliquando etiam Oeſophagus tumore afficitur, & quidem hi tumores vel ſunt calidi vel frigidi, habéntque ortum à cauſſis, quæ in aliis etiam partibus tumores excitare ſolent: affluxúſque humorum etiam hîc ſunt cauſſæ eædem, quæ in alis partibus: inter quas cauſſæ etiam ſunt externæ, percuſſio, res duræ & aſperæ in œſophagum illapſæ eique infixæ. Dolore enim ex re infixa excitato affluxus ſanguinis concitatur, vnde inflammatio oritur. *Tumores œſophagi.*

Signa Diagnoſtica.

In genere tumor cognoſcitur ex dolore, qui in deglutiendo percipitur, & deglutitio impeditur, ità quidem, vt aliquando potus per nares refluat. Dolor quoque in parte affecta magis percipitur, quam in alia: quo loco quoque cibus & potus ſubſiſtere ſolent. Dolor etiam magis in parte poſteriore & dorſo, quam in pectore ſentitur; Ægrique erecti magis ſedere cupiunt, cum hoc modo facilius deglutiant. Et ſi pars inferior ſit affecta, cibi aliquò vſque deſcendunt, poſtea verò in tranſitu hærent, ægróque inde moleſtia conciliatur. *Signa.*

Tumorem autem calidum eſſe cognoſcitur ex dolore majore, qui etiam continuus eſt; ſiue æger deglutiat, ſiue non; ex ſiti; ex caloris etiam in lingua indiciis, adéſtque febris. Vbi materia in pus mutatur, calor, dolor & febris augetur, & cum tumor rumpitur, rigor aliquis ſuperuenit, & febris ac dolor remittunt.

Prognoſtica.

1. Gula vix patitur tumorem & abſceſſum, quin cor illi vel cerebrum vel vtrumque compatiatur. *Prognoſtica.*

2. Sunt autem hi tumores curatu non faciles, & cum magno periculo conjuncti, ægrúmque, arteriæ aſperæ viâ compreſsâ, penè ſuffocant, & in vitæ periculum conjiciunt, cujus rei hiſtoriam refert Beniuenius; *de abditis morborum ac ſanat. cauſſis cap.* 104.

Curatio.

Tumores autem œſophagi eaſdem indicationes ſuppeditant, quas aliarum partium tumores; Simul tamen partis affectæ habenda ratio. Nam cum medicamenta, quæ aſſumuntur, ad ventriculum & viſcera perueniant, talia eſſe debent, vt non modò ſapore non ſint ingrato, ſed & nullum damnum ventriculo & viſceribus inferant. Deinde repellentia; quæ extra applicantur, talia eſſe debent, ne partes vicinas ſanas conſtringendo lædant. Cauendum quoque in Tumoribus œſophagi à vomitu; niſi ad rumpendum abſceſſum neceſſarius ſit; Primò quia vomitu materia ad locum affectum mouetur; deinde ſi materia ad œſophagum mota ob tumorem ibi ſubſiſteret, & ejici non valeret, facilè ſuffocationis cauſſa eſſe poſſet. *Curatio.*

Tumores verò calidos in ſpecie quod attinet, in principio, niſi quid prohibeat, vt & in aliis tumoribus, ſanguis mittendus, & aluus etiam vel clyſteribus, vel lenientibus medicamentis euacuanda. Extra verò applicantur in principio medicamenta repellentia ex ſucco plantaginis, portulacæ, mucilag. pſyllij & ſimilibus Vt

℞. *Ol. roſac. cydonior. ſucci plantag. portulacæ part. æqual. aceti parum.* Coqu. & addita Ceræ q.ſ.

Fiat Vnguentum.

Aut imponatur Cataplaſma ex farina hordei & lentium.

Aſſumantur verò & paulatim deglutiantur. *Syrupus roſar. viol. granator. de ſucco ribes, berberis, cum ſpeciebus diatragac. frigidi.*

Cibus verò ſit ex hordeo & aliis refrigerantibus addito pauco aceto.

In augmento adduntur Reſoluentia: Topicis, nimirum. *ol. chamæmel. anethin. fœnumgræcum, bdellium, Ammoniacum.* Internis verò *glycyrrhiz. & radices ireos*, vt:

℞. *Spec. diaireos* Drach. j. *diapenid.* Drach. ſem. *Extract. glycyrrh.* Scrup. j. *Syrup. violar. vel roſarum q.ſ.*

F. Linct.

In ſtatu diſcutientia ferè ſola vſurpentur & aliquid ſaltem repellentium addatur. Ideóque conueniunt tum extra ol. chamæm. lini & Cataplaſma ex flor. chamæm. fœnugræci & ſimil. paratum. Exhibeantur verò intra *Loch de pino vel Eclegma ex ſpeciebus diaireos, diapenid. cum Syrupo de jujub. glycyrrh. vel hyſſopo.*

Si tumor ad ſuppurationem tendat, pinguia & Emplaſtica intus & extra, & internis medicamentis addantur Rad. althéæ, ficus, paſſulæ, jujubæ & ſimilia, vt

℞. *Branc. vrſin.* M. j. Coqu. ad mollitiem & contundantur.

Contuſis adde *farin. hordei, puluer. rad. althéæ* ana ℥. j. *Vnguenti dialthéa*, q.ſ.

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Rad. althéæ. lil. albor. malu. cum rad.* an. Vnc. j. *flor. chamam. verbaſci* an. M. ſ. *ficum* num. iii.

Coqu. ad mollitiem, Contuſis adde *farin. ſem. fœnugræc. lini* an. Vnc. i. *vitell. ouor.* num. ii. *ol. amygdal. dulc. q.ſ.* F. Cataplaſma.

Si materia jam in pus mutata ſit, vt tumor facilius rumpatur, addantur Rad. iridis, marrubium, ſinapi, crocus:

Vel exhibeatur hoc Eclegma.

℞. *Ficuum pinguium* num. vj. *jujub. cubebarum.* an. Vnc. i. *dactylor. ſ. oſſibus* num. viii.

Contundantur in mortario & addantur *ſpec. diapenid. diaireos* ſ. an. Drach. j. *pulu. glycyrrh.* Drach. ii. *Croci* Drach. j. *ſyrup. violar. & jujub.* an. q.ſ.

F. Looh.

Vlcus abſtergatur aqua hordei cum ſaccharo rubro & melle roſato.

Si tumor ſit frigidus, eædem quidem indicationes ſunt, & eadem medicamenta requiruntur: repellentia tamen ſint mitiora & minus frigida. Sufficit inunctio cum oleo roſac. aceto permixto, & cataplaſm. ex farina hordei cum oleo roſaceo & aceto.

Lambat etiam æger Looch ex Syrup. Iujub. & ſpeciebus Diatragacanthi frigid.

In augmento verò reſoluentia ſint fortiora.

Si non diſcutiatur tumor, maturantia adhibeantur.

℞. *Branc. vrſin. ad mollitiem cocta & contuſa* Vnc. ii. *farin. tritici, ſem. fœnugræc. lini. pulu. flor. chamameli* an. Vnc. j. *axung. porcin. q.ſ.*

F. Cataplaſma.

Exhibeatur v. Looch è ficubus, dactylis, rad. althæ. Syrup. jujubin. & de glycyrrh.

Vt rumpatur apoſtema addantur radic. iridis, hyſſopus, Sinapi.

Ruptum abſtergatur hydromel, cum melle roſaceo.

Anguſtia Oeſophagi.

Oeſophagus interdum etiam anguſtior redditur, vt cibo & potui tranſitus denegetur. Fit autem hoc primò in tumoribus Oeſophagi, vt modo dictum. Deinde ob luxationem vertebrarum ceruicis & dorſi ad interiora. Tertiò ob pituitam craſſam, lac coagulatum vomitu reiectum & in œſophago hærens. Quartò ob res externas deglutitas, vt oſſa, ſpinas, bolos ciborum magnos, nummos, hirudines, & ſimiles res duras in eo hærentes. Quintò ob vermes ex ventriculo & inteſtinis aſcendentes. Non impoſſibile videtur etiam coaleſcere poſſe, aut certè anguſtiorem reddi Oeſophagum ex vlcere vel vulnere: etſi eius rei exemplum non meminerim: cum in aliis partibus idem accidat. Ita de oris coalitu (an in labiis, an verò in principio œſophagi fuerit, dubitari poſſet) hiſtoria habetur *in Epiſtolis D. Horſtij ſect. 19.* de molitore quodam, cui os ita coaluit, vt infundibulo illum vti oportuerit, cui tandem omnino os clauſum fuit, quod per inciſionem denuo apertum, iterum clauſum, & ſecunda ſectione apertum rurſum clauſum fuit & coaluit, vt ita ægro fame pereundum fuerit.

Sextò etiam aliquando in Scorbuticis & Hypochondriacis à vaporibus & flatibus aſcendentibus, & œſophagum replentibus ac diſtendentibus, & arteriam aſperam vicinam comprimentibus, vel tale quid, quale pyra & alij fructus auſteri afferre ſolent, inferentibus, & ſibi ipſis adſtrictoriâ vi exitum quaſi præcludentibus, non ſolum deglutitionem impediri, ſed & ſuffocationem, ſi quid deglutire vellent, intentatam aliquoties obſeruaui.

Tandem inter cauſſas œſophagi anguſtiæ referenda medicamenta conſtringentia. Ita D. Philippus Hœchſtetterus, *obſeru. Dec. 3. caſu 5.* refert, Ruſtico cuidam vinum Maluaticum exhibitum fuiſſe, in quo per noctem radices ſymphyti majoris maceratæ fuerant, atque inde ei fauces ita præcluſas fuiſſe, vt maxima cum difficultate deglutiret: Sed aceto hauſto à ſtrangulationis metu liberatum fuiſſe.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur autem anguſtia Oeſophagi ex difficultate deglutiendi, & quidem cibo ac potu in certo loco ſubſiſtente. Cauſſas verò quod attinet, Tumor deprehenditur ex ſignis, quæ antea ſunt propoſita: Si verò ex re externâ illapſa anguſtia ſit, cognoſcitur id ex ægri & adſtantium relatione. Si à vermibus, ſigna vermium adſunt. Si à flatu craſſo, abeſt tumor, & nil illapſum eſt in gulam, adſunt verò ſigna hypochondriacæ affectionis, malúmque non eſt diuturnum, ſed potu aſſumpto ſedatur, ac præcipuè ventriculo vacuo accidit.

Prognoſtica.

1. Pro cauſſarum verò ratione malum nunc facilius, nunc difficilius curatur, & eſt vel periculoſius, vel minus periculoſum. Res deglutitæ pertinacius œſophago inhærentes aſperam arteriam comprimendo ſuffocationis periculum inducere poſſunt. Ita refert VVierus, *de præſtig. dæmon. l. 4. cap. 1.* quendam, dum ouum gallinaceum integrum deglutiiſſet, ſuffocatum fuiſſe, aſperâ arteriâ compreſſa.

2. Interdum verò ex dolore & longa contrectatione inflammatio excitatur, accedentéque longâ inedia & virium proſtratione homo jugulatur, quod cuidam deuorato neruoſæ carnis bolo accidiſſe refert Marcellus Donatus, *de hiſtor. Med. mirab. l. 3. cap. 8.* Refert quoque Guil. Fabritius, *cent. 5. obſ. 35.* juueni cuidam, cum inter cœnandum oſſiculum in gula remanſiſſet, totū collū vndique durū, tenſum, & ſupra modū vſque ad pectus intumuiſſe cum dolore maximo, reſpiratione

ne difficili, pulſu celeri ac debili & deglutitione læſa, vnde nono morbi die mortuus eſt. Poſt obitum inciſo collo Oeſophagum cum vicinis partibus, & eo præcipuè loco, vbi oſſiculum infixum fuerat, planè ſphacelo correptum, cum maximo fœtore inuentum, oſſiculum verò nuſpiam, imò nec in ventriculo. Putatque Fabricius ſtatim prima noctem in maximis iſtis conatibus, quos immiſſo in gulam digito ad excludendum oſſiculum excitauerat, aut per ſuperiora rejectum, aut in ventriculum vel inteſtina delapſum, malum verò immiſſis ſæpius à barbitonſoribus inſtrumentis exacerbatum fuiſſe.

3. Aliquando res deglutita in gula hærens exitum ſibi quærit per vicina loca. Ita refert Ambroſ. Paræus, *lib. 24. chirurg. cap.* 19. Studioſum quendam adoleſcentem graminis ramulum deglutiuiſſe, qui poſtea integer per intercoſtale ſpatium magno cum adoleſcentis vitæ periculo erupit. Non potuit enim eò penetrare, inquit rectè Paræus, niſi antea pulmonum, ſuccingentis membranæ & intercoſtalium muſculorum pertuſa & perrupta ſubſtantia. Superſtes tamen euaſit adoleſcens. Imò ſi in œſophagum fuit illapſus, ipſum etiam in tracheam penetraſſe oportuit. Verum non addit Paræus, an in Oeſophagum ſit illapſus. Quod ſi factum fuit, duobus modis per intercoſtale ſpatium erumpere potuit caulis ille graminis, vel pertuſo ſtatim Oeſophago, hinc ſtatim pleura atque intercoſtalibus muſculis, vel pertuſa gulâ, tracheâ & pulmonibus, quod tamen minus probabile videtur. Quod ſi ſtatim in aſperam arteriam illapſus fuit graminis caulis, confirmat me id in mea ſententia, quam ſupra, *lib.* 2. de rebus in aſperam arteriam illapſis propoſui, nimirum interdum res aliquas ſine ſuffocatione per aſperam arteriam in ipſum pulmonem delabi poſſe.

Curatio.

Quomodo tumor curandus ſit, antea dictum. Si res externa illapſa ſit, vomitu rejicienda, ſi poſſibile id ſit. Si os vel ſpina ipſi inhæreat, tollenda, ac danda opera, vt in ventriculum delabatur; Vulgus dorſum eâ de cauſſa concutere ſolet, vt res facilius in Oeſophagum deſcendat. Tuſſis etiam res in gula hærentes excutit. Quod ſi hoc modo dimoueri non poſſit res illapſa, exhibeatur lambenda fiſtul. oxymel. ol. dulce, amygdal. dulce, juſcula pinguia, & cereuiſia butyro multo condita. Extra verò cataplaſmata & olea emollientia & humectantia imponantur. Et, ſi res pertinaciter inhæreat, nonnulli candelam ceream oblongam Oeſophago immittere, eámque extrahere jubent. Alij ſpongiam nouam auellanæ magnitudine, eamque compactam, filo longo & forti alligatam & oleo amygdalarum dulcium inunctam ægro deglutiendam ſuadent, filum tenente chirurgo: Fieri enim ſic poteſt, vt deglutita ab ægro ſpongia ſecum ſimul in ventriculum depellat id, quod gutturi inhærebat, aut retracta filo eadem ſimul nonnunquam extrahatur, vomituque rejiciatur. Alij, vt globulus plumbeus filo alligatus deglutiatur, atque iterum extrahatur, ſuadent. Sed commodiſſimum eſt inſtrumentum, quod Guil. Fabric. Hildanus depingit & deſcribit, *centur.* 1 *obſ.* 36.

Eſt autem fiſtula argentea aut ænea incuruata, craſſitie pennæ oloris, longitudine verò vnius pedis cum dimidio aut circiter. Eſt & vndique perforata. In ſua extremitate verò habet ſpongiolam nouam auellanæ magnitudine firmiter alligatam. Hâc fiſtula in œſophagum immiſsâ & circumductâ, poſtea extractâ, oſſiculum, aut quicquid ſimile fuerit, extrahitur. Si enim accidit, vt foramen aliquod fiſtulæ oſſiculum aut ſpinam excipiat, tum ſimul cum fiſtula extrahitur: ſin minus, aſperitas oſſis ſpongiæ adhærebit, & ſuo loco amouebitur. Schema habetur *in fine capit.*

Quod ſi res omnino pertinaciter œſophago inhærens inflammationem excitat, danda opera, vt quamprimum inflammatio ſuppuretur. Abſceſſu verò rupto res ipſa ſimul ſuo loco mouetur.

Si à vermibus aſcendentibus fit anguſtia, exhibeantur ea, quæ eos expellunt. Si cauſſa ſit pituita craſſa, conuenienti modo euacuetur. Exhibeatur etiam ſæpe oxymel ſcilliticum lambendum, quod humores craſſos incidit, & poſtea vomitus prouocetur.

Si à vertebra vicina loco depreſſa comprimatur Oeſophagus, illâ reſtitutâ anguſtia ceſſat. Si à flatibus ſit malum, potus aſſumatur, qui eos deprimat, & poſtea materia flatuum cauſſa tollatur.

Oeſophagi Relaxatio.

Anguſtiæ Oeſophagi opponitur ejuſdem relaxatio nimia, vbi pars inferior Oeſophagi, & os ſuperius *Oeſophagi. Relaxatio.*
ventriculi ſic relaxatur & hiat, vt ventriculus non bene claudatur, cibúmque non rectè contineat, vnde vapores multi in caput adſcendunt.

Cauſſæ hujus mali ſunt intemperies humida œſo- *Cauſſa.*
phagi & ſuperioris oris ventriculi, item catharri à capite in œſophagum delabentes, vomitus item frequentiores.

Curatur adſtringentibus ſumptis & extra applica- *Curatio.*
tis. Exhibetur *caro cydoniorum, ſuccus & ſyrupus granatorum, ribes,* & omnino vtiles ſunt hîc pulueres peptici dicti, qui poſtea de intemperiebus & imbecillitate ventriculi, *cap.* 9. proponentur.

Extra etiam adhibentur *ſacculi, linimenta, emplaſtra,* quæ *ibidem* tradentur. Inter ea vtile eſt & hoc.

℞. *Cortic. malor. granator. myrtillor. ſem. coriandri* an. Drach. ij. *acaciæ, corallior. rubr.* an. Drach. j. *hypociſtid. ladani* an. Drach. ſem. *ſpicæ nardi, cyperi caryophyll.* an. Scrup. j. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* Drach. ſem. *maſtich. myrtini, ceræ* an. q. ſ. F. Linimentum.

Vulnera Oeſophagi.

Vulneratur quandoque œſophagus, cum à ſpinis & *Vulnera Oe-*
oſſiculis deglutitis, tum à telis inflictis. *ſophagi.*

Cognoſcitur verò eum eſſe vulneratum vel ex oſſiculo, aut ſpina deglutita, vel è ſitu vulneris inflicti, præcipuè ſi ſtylus immittatur & vulnus exploretur; & vomitu, qui ſequitur, & quod potus & cibi aliquid per vulnus excerni ſolet.

Quantum autem periculi oſſicula vel ſpinæ deglutitæ & œſophago infixæ afferant, paulò ante de anguſtia œſophagi dictum. Vulnus autem inflictum ſi ſit magnum, curatu eſt difficile; cum deglutitionem impediat, & hoc modo ægro mortis periculum intentet.

Curantur autem talia, vt aliarum partium vulnera; niſi quod hoc obſeruandum, medicamenta non ſolum extra applicari poſſe, ſed & deglutienda exhiberi. Medicamenta tamen talia ſint, ne, quod antea etiam monui, ſi in ventriculum delabantur, ei noceant. Talia ſunt, *ſyrupus de roſis ſiccis, myrtinus, conſolidæ, tragacantha, gummi Arabic. bolus Armenus.*

Vel detur hic potus.

℞. *Piloſellæ, caudæ equinæ alchimillæ* an. M. ſem. *radic. conſolid. major. pentaphylli, tormentillæ* an. Drach. i. *balauſt.* Drach. ſem. *ſem. coriandri* Drach. ii. *cinam.* Dra. iii. Coqu. in *aq. hordei ſ.* In colatura diſſolue *conſ. roſar. rubr.* Vnc. j. Coletur.

Quæ colatura non ſolum ægro exhiberi, ſed & per chirurgum vulneri injici poteſt.

Linimenta etiam & vnguenta, vulgo digeſtiua dicta, quæ vulneri imponuntur, talia ſint, quæ ventriculum non offendant. Vt

℞. *Syr. de roſis ſiccis* Vnc. ſem. *boli Armeni* Drach. j. *maſtich. ſang. draconis* an. Scrup. i. *vitell. oui dimidium terebinth. Cypriæ q. ſ. ad incorporandum.*

Vlcera Oeſophagi.

Vlcera Oeſophagi. Exulceratur tandem etiam Oeſophagus, id quod accidit vel poſt vulnera & res acutas illapſas eique infixas; vel poſt tumores & apoſtemata; vel ab humoribus acribus vomitu rejectis, vel è ſupernis in ipſam delabentibus, vt & vaporibus acribus adſcendentibus in febribus ardentibus; vel à rebus externis erodentibus aſſumptis, vt aqua forti, mercurio ſublimato, arſenico, & ſimilibus, quæ excoriationem œſophagi inducunt.

Etſi verò excoriatio & vlcus inter ſe nonnihil differant, quod excoriatio eſt ſummæ ſaltem partis deroſio, Vlcus verò etiam ad interiora penetrat: tamen cauſſa ſæpe eſt eadem, quæ nunc magis, nunc minus lædit, & inde nunc excoriationem ſolum nunc, vlcus etiam inducit. Excoriatio verò fit à cauſſis externis, aqua forti hauſta, vel re exaſperante aſſumpta. Interdum etiam à catarrhis, & humoribus acribus vomitu rejectis.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vlcus Oeſophagi cognoſcitur ex mordicatione & dolore: præcipuè dum degluriuntur acria, auſtera, ſalſa, acida; quo modo à tumoribus Oeſophagi diſtinguitur. Nam in tumore œſophagi, ſi res mole magna deglutiatur, accidit dolor, ſi verò res mole exigua, etſi ſit acris, deglutiatur, dolor ferè non excitatur; cujus contrarium accidit in vlcere. In vlcere enim dolor tum percipitur, cum ægri vel comedunt vel bibunt acria, ſalſa, auſtera, acida, etſi ſint mole exigua. Rejicitur interdum aliquid purulenti vel acris. Cauſſæ Externæ, vt aqua fortis hauſta, vel venenum, ex ægri relatione cognoſcuntur, quæ etiam ſapore deprehenduntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vlcera poſt vulnera ſunt periculoſa; cum deglutitio impediatur, homóque alimentis deſtitutus contabeſcat. Et aliàs œſophagi, vt partis membranoſæ, vlcera difficulter coaleſcunt, & medicamenta neceſſaria non ſatis diu in vlcere morantur; ſed in ventriculum deſcendunt.

2. Senes omnes ferè vlcere in gula excitato de vita periclitantur.

Curatio.

Curatio. Primò autem vlcus tale abſtergendum melicrato, aut aqua hordei cum ſaccharo rubro, aut decocto apij vel hyſſopi cum ſaccharo, & talia medicamenta ſæpius exhibenda ſunt. Videndum tamen, an ſimul inflammatio adſit, quæ curationi obſtet. Tum enim ſanguis, ſi opus, primum mittatur, deinde detur cremor hordei, qui refrigerat, detergit, dolorem lenit, vel decoctum ſebeſten, aut mucilaginis ſem. cydonior. & emulſio papaueris albi cum aqua roſarum facta, vel Syrupus de papauere vel diacodium.

Vel ♃. *Sem pſyllij non conquaſſati cydonior.* an. ʒ. iiij. *papau. albi* ʒ. iij.

Infundantur in *aq. roſar.* & extrahatur mucilago. Addatur *parum ſacchari* ad dulcedinem.

Vtile etiam eſt lac caprinum chalybeatum.

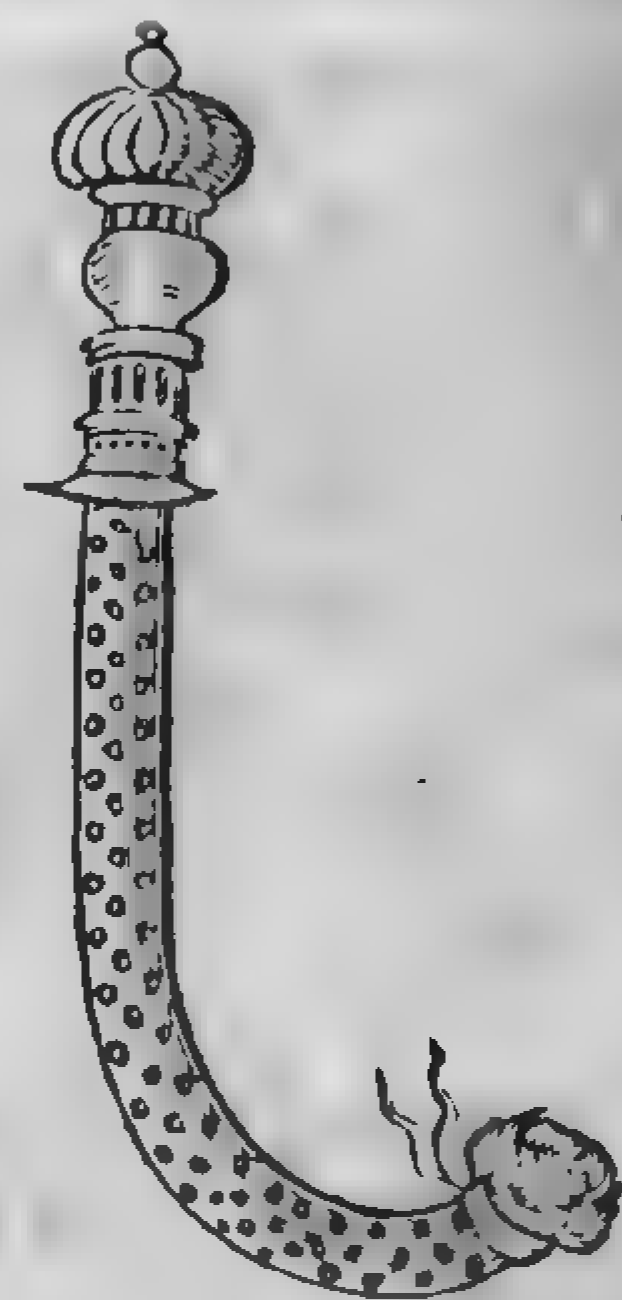
Poſtea ad conſolidationem exhibeantur ſenſim deglutienda medicamenta ex Syrupo de roſis ſiccis, myrtino, gummi Arabico, tragacantha, maſtiche, thure, coralliis, & bolo Armeno, terra ſigillata & ſimilibus.

Si verò aqua fortis vel ſimile quid rodens hauſtum ſit, exhibeatur mucilago ſem. cydonior. cum ſyrup. violar.

Si venenum ſumptum ſit, vomitu rejiciatur. Vomitorio tali exhibito, quod ſimul veneni acrimoniam obtūdat, eique contraria medicamenta opponantur, & mucilago ſem. cydoniorum, juſcula pinguia, lac & ſimilia ad prohibendam excoriationem exhibeantur. Vel hoc, quod etiam in aqua forti hauſta vel humore acri locum habet.

♃. *Paſſular.* ℥. j. *Sebeſten, iuiub. Prunor. dulc.* an. n. xx. *glycyrrhizæ raſæ* ℥. j. *tamarindorum* ℥. ij. *ſemin. cydonior. quat. frig. maior.* an. ʒ. ij.

Coqu. *in aqua ſimplici*, & de colatura aliquid ſæpe hauriatur.

CAPVT II.

De læſa Deglutitione.

Officium Oeſophagi eſt cibum potumque ab ore receptum beneficio fibrarum, quibus eius tunicæ prædiræ ſunt, in ventriculum demittere. Hæc verò eius actio interdum læditur, ita vt aliquando nihil omnino deglutiri poſſit, aliquando non niſi difficulter. Et percipitur interdum inter deglutiendum aliquis dolor, interdum verò ſine omni dolore deglutitio nihilominus impeditur. Accidit interdum etiam, vt ſolida & dura facilè, liquida verò difficulter & non ſine ſuffocationis metu deglutiantur, de quo infra *in quæſtione*. *Læſa actio.*

Cauſſa.

Læditur autem deglutitio vel læſa facultate, vel inſtrumenti deglutitionis vitio. Læditur læſa facultate, cum vel nerui ſextæ & ſeptimæ conjugationis ad faucium muſculos & Oeſophagum tendentes reſoluuntur aut conuelluntur, vel cum fibræ œſophagi reſoluuntur. Si ex vulnere fiat conuulſio hæc, ſpaſmus ad ſtomachum à Chirurgis appellatur. Etſi verò Platerus ſtatuit, non propriis fibris, ſed faucium muſculis deglutitionem peragi; tamen id ſimpliciter verum non eſt. Etſi enim hoc verum ſit, muſculis illis faucium cibum & potum è faucibus in œſophagum demitti; tamen is in œſophagum demiſſus non pondere ſolùm decidit, ſed & fibrarum ope in eum detruditur; quod in majoribus bolis deglutiendis manifeſtè interdum percipi poteſt. *Cauſſa.*

Organi ratione deglutitio impeditur in exſiccatione œſophagi in febribus ardentibus, ob ejus anguſtiã, de cujus cauſſis modò dictum. Tandē etiam Deglutitio læditur, cum œſophagus eroſus præ dolore cibū ac potum tranſire non patitur. Capiuaccius addit vitium objecti, cum res ingratæ deglutiendæ ſunt; quia deglutitionem

glutitionem appetentia præcedere debet. Sed vitium hoc ad nauſeam potius pertinere videtur.

Signa Diagnoſtica.

Affectus ipſe per ſe patet. Cauſſas quod attinet, in deglutitione impedita ob anguſtiam facilius liquida, quàm ſolida deglutiuntur. Contrarium accidit in reſolutione œſophagi, in qua res ſolidæ deglutiuntur facilius, quam liquidæ. Cauſa hujus rei eſt, quod in deglutitione ſuperiorem œſophagi partem contrahi oportet, vt cibus & potus verſus ventriculum quaſi detrudatur. At ſolida & dura hoc modo leui etiam conatu facilè detruduntur. Liquida verò quia impellenti cedunt, majori vi opus habent, vt detrudantur, quæ cum deficiat in paralyſi, & vis detrudens laboret, etiam non facilè deglutiuntur. Et ſi ſponte ſua defluant, veluti in lagenam, cum ſonitu defluunt, cum aliàs deglutitio ſenſim fieri ſoleat. Si à defluxione ortum habet, deprehenditur, ſi capitis grauitas vel tenſio colli, vel defluxio in aliquam oris partem præceſſerit. Si fiat à conuulſione, os tenetur clauſum, dolor verò mammas & vicinas partes infeſtabit.

Prognoſtica.

1. Si à reſolutione muſculorum faucium proueniat deglutitio læſa, periculoſum malum eſt, grauémque morbum ſignificat; niſi hujus tantum partis ſit Paralyſis, quæ & ipſa pertinax ſatis plerumque malum eſt, & grauius minatur.

2. Periculoſum etiam malum eſt, ſi à luxatione vertebrarum ortum habeat.

3. Difficultas quoque deglutiendi ab intemperie frigida vel conuulſione non recipit in ſenibus curationem, vel ſaltem difficilem.

4. Minus periculoſum malum eſt, ſi à defluxione aliqua humoris in œſophagum reſolutio & deglutitio læſa fiat. Si verò ob virium reſolutionem & ſpirituum defectum, quod in febribus acutis ſæpius accidere ſolet, id eueniat, peſſimum ſignum eſt, & mortis inſtantis indicium, ſi cum ſonitu quaſi in lagenam vacuam potus decidat.

5. Periculoſum etiam malum eſt, ſi in vulneratis à conuulſione fiat læſa deglutitio. Ita apud Hippocratem, *5. epid. ſect. 7.* Qui iaculo acuto in poſteriorem partem paulo infra ceruicem ſauciatus eſt, vulnus quidem accepit aſpectu minimè effatu dignum. Neque enim altè penetrabat. Non longè autem pòſt ſublato jaculo diſtendebatur in poſteriora contractus, veluti qui in ſcapulas rigeſcunt, & poſteriorum partium diſtentione tentantur, maxillæque conſtrictæ erant. Si quid etiam humidi ore contineret, & deuorare tentaret, in nares regerebatur, ac in reliquis ſtatim deterius habebat, alteraque die mortuus eſt.

Curatio.

Medicamenta, quæ aliàs in paralyſi & præcipuè linguæ vſurpari ſolent, & hîc conueniunt, ſi à paralyſi malum ſit. Ideóque ea lateribus colli, ceruici toti & ſpinæ applicanda. Vtile etiam hîc eſt ſinapi vel ſola vel cum aceto maſticata. Conueniunt & hîc Gargariſmi in paralyſi linguæ propoſiti. Vt:

℞. *Rad. acori veri* Vnc. ſem. *ireos* Drach. ii. *ſaluiæ, roriſmar.* an. M. j. *rutæ, flor. lauendul.* an. P. i. *nuc. moſch.* num. ii. *caryophyll.* Drach. j. Coq. in vaſe clauſo in ſ. q. hydromel. & vini.
Colaturæ ℞. ℔. j. ſem. *mellis anthoſat.* Vnc. ii. *aceti ſcillitic.* Drach. ii. Miſce pro Gargariſmo.

A cauſſis reliquis prouenienſ deglutitio læſa, quomodo curanda ſit, ex iis, quæ capite præcedente dicta ſunt, patet.

Si Hirudo in fauces irrepſerit, & in œſophago hæreat, (etſi id rarius accidat) qua ratione tollenda ſit, docet Rhaſes, *in 9. ad Almanſorem cap. 48.*

Ad deglutitionem vitiatam & illa pertinet, cum quidam cibum & potum deglutiunt, immotis deglutitionis organis, cujus rei exemplum habet Cardanus, *lib. 8. de rer. variet. cap. 40.* & vidi ipſe ſimile exemplum in quodam fatuo, qui integrum cochlear confectionis ſaccharatæ & poculum cereuiſiæ ſimul ſine omni motu organorum deglutitionis degluttebat.

CAPVT III.

De rebus alienis deglutitis.

Res alienæ deglutitæ.

NOnnunquam verò accidit, vt res alienæ vel ſponte ac temerè, vel caſu & inopinatò deglutiantur. Ita refert Veſalius, *lib. 5. de hum. corp. fabr. c. 3.* Hiſpanum quendam vniones grandiores 40. cum aurea cruce quinque gemmis inſtructa, & fide, qua comprehendebantur, meretrici, cujus noctem conduxerat, obdormienti de collo ſuffurata, deglutiuiſſe. Quendam vrceos vitreos, clauos ferreos, aliáque multa modica mercede conductum deuoraſſe, Cardanus, *de variet. rerum lib. 8. c. 40.* narrat. Quendam coria, teſtas, & fruſta vitri comediſſe narrat Amatus Luſitanus, *cent. 2. cur. 69. in ſchol.* Keckermannus *lib. 3. ſyſtem. Phyſici cap. 12.* ſcribit, fuiſſe Dantiſci Comitem quendam, qui in gratiam amici vitrum deuorauit, ſed poſtea tantos ſenſit dolores, vt moriendum ipſi fuiſſet, niſi Medicus arte quadam id auertiſſet. Nam coxit frumentum Sarracenicum excorticatum, eique comedendum ita craſſiuſculè dedit, vt nempè particulæ vitri ſeſe immiſcerent pulti ipſi craſſiori, & ita ſimul excernerentur. Mirum etiam illud eſt, quod de Lazaro vitriuorace Realdus Columbus, *lib. 15. anat.* hunc in modum ſcribit: Lazarum vitriuoracem vulgò dictum patricij omnes Veneti, immo Veneti omnes, omnes Ferrarienſes de facie nouerant. Hic nullo prorſus guſtu, dum viueret, præditus erat, nullam in edendo voluptatem, nihil injucundum perſentiebat: inſipida, amara, dulcia, pinguia, ſalſa, acria non diſtinguebat: vitrum, ſaxa, lapides, ligna, viua animalia, carbones, piſces è viuario extractos adhuc ſalientes vorabat. Vorabat lutum, lineos, laneoſque pannos, fœnum, ſtipulam, &, vt breui omnia complectar, quicquid homines, quicquid animantia vorant, quicquid illi edendum, ſeu deglutiendum potius offerebatur, mercede propoſita dictum ac factum ingurgitabat. Teſtis eſt inter reliquos Martinus Aromatarius Patauij ad Angeli inſigne, cui ſacculum carbone refertum, & ſaccum inſuper deuorauit. Quo viſo perſoluit, quod pollicitus fuerat, comminatus, ne ad pharmacopolium amplius accederet: veritus ne ſe cum taberna & vaſis eſitaret. Cum igitur hoc naturæ monſtrum mihi diſſecandum eſſet Patauij, cœpi hujuſce rei diligenter, quoad ejus fieri potuit, cauſſam venari, quam me tandem, Deo duce, ex particulari illiùs ſtructura aſſecutum eſſe, confido. Nam quarta neruorum conjugatio, quæ guſtus gratia in aliis hominibus producta eſt, in hoc Lazaro vitriuorace neque ad palatum, neque ad linguam reptabat, ſed ad occipitum reflectebatur. Quendam deglutiuiſſe enſis mucronem tres digitos longum, duodecimoque poſtea die per anum reddidiſſe, teſtatur Paræus, *lib. 24. cap. 19.* Puerum quendam mendicum quæſtus gratia lapides quàmplurimos, juglandis quoque magnitudine deglutiuiſſe, vt eorum mutuò ſeſe adhærentium ſonitus in ventriculo audiretur, & per aluum ſine labore ejeciſſe, ablutóſque rurſum deuoraſſe, refert Platerus. Nautam viuam anguillam deuoraſſe, integrámque & viuam alno reddidiſſe, ſcribit Geſnerus, *lib. 4. Hiſtor. animal.* Quendam mucronem cultri, alium lignum digiti craſ-

ſitie & longitudine; puerum globum plumbi, alium denique halecem cum cereuiſia deglutiuiſſe, & per aluum poſtea excreuiſſe narrat Foreſtus, *lib. 15. obſeruat. 18. in Schol.*

Quod ſi tale quid accidat, & res per œſophagum in ventriculum delapſa ad aluum tendat, aluus lubricanda decocto maluæ, althéæ, ſemin. lini, oleo, & juſculis pinguib. ac poſtea purganda, & ſi res acuta ſit, cibi exhibendi, qui lenti & viſcidi ſunt, vt cum iis quaſi inuoluta per aluum deſcendat.

Sæpè verò accidit, vt per aluum res tales antea deglutitæ non ejiciantur, ſed in corpore retentæ lõgo poſt tempore ſæpè per aliam viam, naturâ exitum moliente, expellantur. Ita refert Arculanus ſe vidiſſe, quod os acutum gutturi infixum tandem poſt duos menſes per cutim exierit. Ambroſius Paræus, *lib. 14. cap. 29.* narrat quendam à prædonibus coactum gladium ſemipedem longum cum coriacio manubrio pollicis craſſitie deglutiuiſſe, eúmque tandem poſt ſemeſtre ſpatium ſub inguine abſceſſu oborto, cum magna puris fœtidi copia extractum fuiſſe. Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanation. cauſſis cap. 10.* refert, mulierem quandam acum æneam deglutiuiſſe, quæ poſt 10. annos; & longos cruciatus terebrato ventriculo e paruo foramine prodiit. Paræus, *allegato loco*, ſcribit, ſtudioſum quẽdam graminis ramulum deglutiuiſſe, qui poſtea per intercoſtale ſpatium eruperit. Nota eſt quoque hiſtoria ruſtici, quæ noſtra adhuc memoria Pragæ accidit. Is enim cum cultrum breuem, vt aliis ludos faceret, in faucibus occultare poſſet, accidit aliquando, vt incauto culter in ventriculum delaberetur, qui poſt longum tempus per abdomen perforato ventriculo extractus eſt. Acuum deglutitarum, & longo tempore poſt per vrinam excretarum aliquot hiſtoriæ à Medicis recenſentur. Alex. Benedictus, *lib. 2. anatom. c. 9.* narrat, crinalem acum quatuor digitos longam à virgine deglutitam poſt 10. menſes per vrinam excretam fuiſſe. Ita virgo quædam in aulâ Ducis Iuliacenſis, dum ad ſpeculum ſe ornaret, & quinque acus ore teneret, ab amaſio clanculum accedente in ſcapulis percuſſa, eas perterrita deglutiuit, & poſt triduum per vrinam reddidit. Lang. *l. 2. Epiſt. 40.*

Interdum tamen accidit, vt res tales deglutitæ nullo modo ejiciantur, ſed vel in œſophago ſubſiſtentes hominem longâ inediâ jugulent, vt teſtatur Marcellus Donatus, *de hiſtor. mirabil. lib. 3. cap. 8.* vel alibi hærentes ſint in cauſſa, vt homo tandem tabe intereat. Hujus rei exempla ſunt apud Foreſtum, *lib. 15. obſ. 23. in Schol. obſeru. 17. 18.*

QVÆSTIO.

Qui fiat, quod ſolida facilè, liquida verò difficulter, & non ſine ſuffocationis metu deglutiantur.

Cur ſolida facilè, liquida difficulter deglutiãtur?

Accidit interdum, vt ſolida & dura facilè, liquida verò difficulter & non ſine ſuffocationis metu deglutiantur; quod ipſe aliquoties obſeruaui, habetque ejus rei hiſtoriam Gulielmus Fabrit. *cent. 5. obſ. 34.* de quodam viro ſexagenario, cui cum catarrhus ad ſiniſtrum latus lapſus eſſet, paralyſis ſecuta eſt, & deglutitio ita deprauata, vt liquida omnia, præſertim vinum, non ſine ſuffocationis metu deglutire poſſet, reliqua verò, quamuis ſolidiſſima, facilimè deglutiret.

Quænam autem hujus mali cauſſa ſit, non ita planum eſt. Guil. Fabrit. equidem cauſſam mali in epiglottide eſſe ſtatuit, iſtámque, & ſimul adjacentes partes cum paralyſi corriperentur, humore viſcido imbutas fuiſſe exiſtimat, atque hinc facile fieri potuiſſe putat, vt, cùm epiglottis laryngẽ aſperámque arteriam exactè obtegere nõ poſſet, liquida, & inprimis vinum, quia tenuium eſt partium, ad ipſam arteriã aſperã peruenerint, & ſuffocationis metũ excitarint; duriuſcula verò ratione craſſitiei & ponderis operculum aſperæ arteriæ depreſſiſſe, & proinde ſine difficultate ad ventriculum perueniſſe. Quam ſententiam, vt non impugno, ita [illegible] abſurdũ eſſe exiſtimo ſtatuere, cũ ſolida difficilius, liquida facilius deglutiuntur, id fieri ob fibrarum internæ œſophagi tunicæ rectarũ debilitatem: cum verò ſolida facilius, liquida difficilius [illegible]tiuntur, id accidere propter paralyſin partium de[illegible] [illegible] ciborum [illegible]. Majore enim facultas [illegible] fortioribus indigent liquida, vt comprehendantur & detrũdãtur, quàm ſolida, quæ facilius cõprehenduntur.

CAPVT IV.

De Intemperiebus ventriculi.

Et primò.

De Intemperie in genere.

VEntriculi officiũ eſt cibũ & potum deglutitum in chylum ſeu ſubſtantiam cremori priſanæ ſimilem trãſmutare, quę ſanguinis, totius corporis futuri alimẽti, eſt rudimentũ. Vnde etiã vẽtriculus, *4. de vſu part. c. 1.* χυλώσεως officina dicitur, &, *1. de cauſ. ſympt. c. 7.* publicum alimenti ταμιεῖον ſeu promptuarium appellatur. *Intem. Ventr.*

Munus autem ſuum exſequitur ventriculus vi inſita, quam ἀλλοιωτικὴν, πεπτικὴν & χυλοποιητικὴν nominant; cui facultati inſeruiunt vis retentrix & attractrix. Vis autem coctrix calore inſito vtitur, qui ab influente perficitur, & in actum quaſi deducitur. Eundem tamen etiam fouent Hepar, Diaphragma, Lien, Omentum, ac partes vicinæ calidæ ac pinguedine perfuſæ.

Hoc autem munus ſuum rectè perficit ventriculus, ſi omnia, quæ ad ejus conſtitutionem pertinent, rectè ſeſe habeant, nimirum temperies & ſimilaris conſtitutio, organica conformatio & vnitas. Si quid autem horum deſit, malè ſuum opus perficit ventriculus.

Inter morbos autem, qui ventriculi conſtitutionem lædunt, eſt primò INTEMPERIES, ventriculi ſcilicet morboſa, ſiue præternaturalis partium ſimilarium ventriculi in primis qualitatibus conſtitutio.

Cauſſa.

Cauſſa. Ortum autem habet illa vitioſa ac p. n. qualitatum primarum proportio à cauſſa alterãte, ſiue alteratio fiat per ſe, ſiue per accidens. Cauſſa autem hæc eſt vel externa, vel interna. Externa eſt cibus potúſque aliquem exceſſum in qualitatibus primis habens, ſeu inſigni vi calefaciendi, frigefaciendi humectandi, ſiccandi præditus. Medicamenta item aſſumpta, vel extra applicata ſimilem qualitatum exceſſum habentia. Aëris item intemperati ad regionem ventriculi appulſus, ſimiléſque cauſſæ externæ. Internæ verò cauſſæ ſunt membrum aliquod vicinum, vt omentum, hepar, lien, intemperatum, vel humor, vel vapor ventriculum afficiens.

Differentia.

Vt autem omnis Intemperies eſt vel ſimplex, calida, frigida, humida, ſicca; vel compoſita, calida humida, calida ſicca, frigida humida, frigida ſicca; & rurſum vel ſine materia, vel cum materia conjuncta; ita eædem Intemperies in ventriculo etiam locum habent. *Differ.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur autem in genere Intemperies ventriculi potiſſimum ex læſa alimenti coctione & appetentia, & quidẽ præcipuè ſi nullus in victu error tum præceſſerit, (alias enim à cibo & potu vẽtriculi temperies *Signa.*

mutari

mutari poteſt,)& nullus in ventriculo tumor vel vlcus vel alius morbus adſit; ſi, vt iam dictum, cibus & potus aſſumptus, qui in manifeſtis qualitatibus excedat. Ita etiam partium vicinarum morbi de ventriculi intemperie indicia præbent. Apparet etiam quædam in excrementis mutatio. Fluctuatio item ventriculi intemperiem arguit. Similiter ſæpè in ventriculo grauitas percipitur; quia cibus tardius coquitur, & adſunt alia læſæ coctionis ſymptomata.

Prognoſtica.

nostica. 1. Facilius curantur Intemperies, quæ ex caliditate & frigiditate ſunt,(modò non ſint in habitu)quia maximè actiuis contrariis curantur.

2. Difficilius curantur, quæ in humiditate & ſiccitate ſunt intemperies; quia imbecillioribus,& minus actiuis qualitatibus curatio eorum perficitur: & præcipuè cum humectandum eſt. Humida etiam intemperies facilius curatur; cum calida etiam ſiccandi vim habeant.

3. Tempus quidem caliditatis, frigiditatisque corrigendæ par quodammodo eſt; maiore tamen cautione & prudentiâ opus eſt in refrigerantibus, quam calefacientibus adhibendis. In ſicca verò intemperie tempus ad curandum longius requiritur, & ſiccitas tardius corrigitur. Quod enim in ſanis ſenium eſt, id ſicca intemperies in ægris, quæ propterea inſanabilis eſt, ſi prorſus confirmata ſit.

Indicationes.

tiones. Quæ Intemperiei corrigendæ conueniant, ex generali methodo med. patet. Intemperies enim indicat alterans per contrarium, ſimplex vel compoſitum, prout ipſa eſt talis. Cauſſæ externæ, ſi adhuc durant, remouendæ. Internæ verò quæcunque ſint, tollendæ contrariis & conuenientibus remediis. Tandem peculiaris ventriculi naturæ habenda eſt ratio, & per ſtomachica medicamẽta, habito tamen intemperiei reſpectu, fouenda; & calor eius innatus, quo tanquam proprio in actionibus ſuis inſtrumento vtitur, conſeruandus per conuenientia alimenta & adſtringentia & ventriculum roborantia medicamenta, quatenus morbus ea fert.

Curatio.

Itaque cum ventriculus ab aliis non accipiat multum, ſed potius aliis partibus nutrimentum præparet atque tranſmittat, & intemperies, quatenus talis, venæſectionem non requirat, eâ hîc opus non eſt. Si tamen aliquis affluxus ſanguinis & inflammatio ventriculi metuenda ſit, ea ſtatim inſtituenda.

Medicamenta autem quòd attinet, cum orificium ventriculi ſit admodum ſenſile, & cor facilè in conſenſum trahat; ac propterea fœtidum & ingratum ſaporem abhorreat, contra verò delectetur ſuaueolentibus & ſapore gratis, danda opera, vt omnia, quæ ventriculo laboranti exhibentur, illi grata ſint, nec nauſeam pariant. Etſi quid omninò minus grati ſaporis exhibendum, dãda opera, vt odor & ſapor à palato & naribus minus percipiatur, & proinde talia pilulis includantur, vel alio modo ſapores & odores ingrati occultãdi ſunt, quod fit, ſi ob ſaporem os prius aquâ aceto dilutâ colluatur; ob odorẽ verò poculum linteo aceto madefacto tegatur, vt non plus pateat, quam labiis admouendis opus eſt.

Danda quoque opera, vt medicamenta aliquandiu in ventriculo hæreant, nec mox ad alias partes, quæ forſan ea intemperie non laborant, penetrent, quibus de cauſis cibi medicamentoſi in alterandis intemperiebus ventriculi commodiſſimi ſunt. Sine nauſea enim à ventriculo recipiuntur, & diutius ibi retinentur. Poſteriori de cauſa medicamenta ad ventriculum forma aliqua ſolida exhiberi ſolent. Et hac ipſa de cauſſa non ſtatim à ſumptis medicamentis bibendum, ne cum potu è ventriculo elabantur. Medicamenta quoque non tepida, cum ſoluant ventriculi tonum, ſed potius frigida vel calida actu exhibenda ſunt. Vitentur quoque ſemper nimis relaxantia, vt & nimis attenuãtia, neque abſque adſtringentium admixtione vſurpentur. Vt enim per laxantium vſum vires ventriculi reſoluuntur: ita per vſum adſtringentium conſeruantur, vel labentes retinentur. Idque non ſolùm de internis, ſed & externis medicamentis obſeruandum. Vitanda quoque acria, nimium ſalſa, erodentia, ne orificium ventriculi ſuperius, quod ſenſu exquiſito præditum eſt, lædatur, vt & fortia purgantia, quæ omnia ſunt ventriculo inimica. In quacunque ventriculi intemperie commendatur corallium ad ʒß datum. In frigida tamen & ſicca intemperie calidis ac humidis medicamentis corrigatur. Auicennas etiam corallium collo appendere iubet, vt ventriculi regionẽ attingat. A nonnullis etiam Iaſpis commendatur, ſi collo eodem modo appendatur. Laudantur quoque interiores tunicæ ventriculi gallinarum, vt & aliarum auiũ, præcipuè Mergi. Galenus tamen, 11. *de ſimpl. med. facult.* ſcribit, ſe vanam hanc promiſſionem expertum eſſe. Meſue Myrobolanos Chebulas & Emblicas conditas melle vel ſaccharo commendat.

Externa medicamenta mucronatæ cartilagini verſus vmbilicum, & in dorſo ad duodecimam & decimamtertiam vertebras applicentur.

Diæta.

In quacunque ventriculi intemperie cibi & potus nimia copia vitanda, quæ ventrem grauat. Abſtinẽdum etiam ab iis, quæ ingrata ſunt ventriculo & aduerſa; à lubricantibus item, quæ tonum ventriculi laxant. Cauẽdum etiam ægro à vomitu laborioſo, ne vires ventriculi diſſoluantur. Cætera ex ſpeciali ſingularum intemperierum cura patebunt. Diæta.

CAPVT V.

De frigida intemperie ventriculi.

CVm autem intemperies ventriculi frigida ſit frequentiſſima, de ea primo loco agemus. Solent autem Autores ventriculi Intemperiem frigidam diſtinguere in poſitiuam & priuatiuam. Poſitiuam dicunt, quæ per ſe à ſimili cauſa inducta eſt; cum ſcilicet ab agente frigido frigiditas ventriculo inducitur, & calor eius debilitatur. Atque huius cauſſæ ſũt vel externæ vel Internæ. Externæ ſunt, frigidus cibus & potus, præſertim dum corpus æſtuat; medicamenta frigida, aer frigidus, inprimis, ſi quis in eo ventriculi regione non benè tectâ verſetur, aut inediam patiatur. Internæ ſunt vicinæ partes, vt hepar, lien, omentum, meſenterium & muſculi abdominis frigidiores redditi. Frigida ventriculi intemperies.

Priuatiua verò vel per accidens dicitur; vbi quidem non à cauſſa refrigerante intẽperies ventriculi inducitur, ſed cũ ea fit ex defectu calidi innati; atq; hæc nunquã ſine ſiccitate conſiſtere valet, cum prior etiã ſine ſiccitate induci poſſit. Atque talis fit ex humidi radicalis, & per conſequens calidi innati ventriculi abſumptione, quam inducere poſſunt etiam calefacientia nimium exhibita, vndè malè ſæpè ſuis rebus conſulunt, qui debilitate vẽtriculi ex hac cauſſa laborantes aromatibus fortiter exſiccantibus, ſpiritu Vitrioli & ſimilibus vtuntur. Prouenit etiam hæc intemperies ex muſculorum abdominis & omenti ſiccitate & gracilitate, itẽ ex alimenti, quod calidum & humidum eſt, defectu. Huc facit etiam nimia Hepatis caliditas, quæ humidũ illud ventriculi caliditatis natiuæ ſubiectũ diſſipat & abſumit. Atq; ideo accidit, vt qui iecur habent calidius & intẽperatum, plerumque habeant ventriculum frigidiorem & debilius coquant.

An. & cur. qui hepar calidiore, debilem ventriculum habeant.
De hepatis caliditate cũ debilitate ventriculi.

¶ [Vulgaris querela eſt apud Medicos, accuſare debilitatem ventriculi, & caliditatem hepatis. Et res non eſt de nihilo. Etſi enim calor hepatis calorem ventriculi fouere poſſit: tamen per accidens etiam eum labefactare poſſe, modò diximus, quia nimirum caliditas hepatis nimia humidum illud ventriculi, caliditatis natiuæ ſubiectum, diſſipat & abſumit. Atque iſtam rationem adhuc etiam ſuum locum habere poſſe exiſtimo. Poteſt tamen & alia addi, quam ſuppeditat Galenus, 2. *aph.* 35. dum ſcribit: *Quædam hypochondria ſunt tenuiora, quædam craſſiora, & hæc ſunt meliora: tenuiora ſunt mala, vt ſigna, & vt cauſſæ, Signa ſunt imbecillitatis in partibus aliqualis: cauſſa verò, quod coctio non bene fiat in ventre, neque ſanguificatio in hepate: quia à craſſitie hypochondriorum concalefactum vtrumque, venter & hepar iuuantur.* Nimirum coctio in ventriculo fit quidem ab innato eius calore; viſcera tamen circumiacentia illum calorem fouent, conſeruant, & augent. Idque inprimis faciunt viſcera in hypochondriis, ſi non ſint calida & ſicca, ſed calida & humida, ac multâ pinguedine prædita. Ideóque etſi hepar calidum per ſe coctionem ventriculi non lædit, ſed potiùs adiuuat: tamen quia hepar calidius pinguedinem abſumit, & hypochondria reddit tenuia, ea calorem ventriculi ita fouere non poſſunt, vt craſſiora. Habet & hoc incommodi ventriculus frigidus, & hepar calidum, quod qui ventriculum frigidum habent, tardiùs coquunt, hepar verò calidius chylum auidiùs, & ſæpe adhuc ſemicrudum, ad ſe rapit, qui poſtea in venis meſaraïcis hæret, & obſtructiones in iis parit; vnde fluctuationes, flatus, dolores inteſtinorum, exhalationes in caput, & alia incommoda ortum habent.]

E quibus patet, hanc eſſe inter frigiditatem ventriculi poſitiuam & priuatiuam differentiam, quod in priuatiua frigiditate nulla cauſſa refrigerans præcedit, quæ aliquos frigiditatis gradus ventriculo impreſſerit, ſed quia caliditas inhæret humido radicali, ſi illud abſumatur, vnà etiam calor euaneſcit: In poſitiua verò frigiditate ſalua quantitate humidi radicalis à cauſſa refrigerante gradus aliquot frigiditatis præter naturam inducuntur.

Signa diagnoſtica.

Signa.

Frigida ventriculi intemperies cognoſcitur ex ſequentibus. Sitis nulla adeſt, ardor nullus in ore ventriculi, cibi appetentia plerumque intenditur, niſi frigiditas ſit maxima, quæ actiones aboleat. Concoctio cibi vel tollitur vel imminuitur vel vitiatur pro maiore vel minore frigiditatis vehementia. Sequuntur ructus acidi, præſertim ſi cibi ingerantur frigidi. Quia tamen ructus acidi à pluribus cauſſis prouenire poſſunt, vt docet Galenus, 2. *de rat. victus in acut. text.* 22. ſcilicet & propter ventriculi frigiditatem & propter pituitam in eo contentam & propter ciborum multitudinem, & ob eorum frigiditatem, ructus acidus frigidi ventriculi certum ſignum eſt, cum neque cibi multi, neque frigidi ſunt aſſumpti, neque pituitæ in ventriculo redundantis ſigna adſunt. Saliua eſt copioſa, flatus egrediuntur, à quibus æger leuamen ſentit. Præceſſerunt cauſſæ refrigerantes, delectatur æger calidis atque ex iis commodum percipit, læditur verò frigidis. Priuatiua vero frigiditas potius ex ſignis ſiccitatis ventriculi cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Poſitiua frigiditas facilius curatur, quam priuatiua.
2. Pro cauſſarum tamen ratione, & pro vt à naturali ſtatu magis vel minus receſſit, facilius vel difficilius curatur.

Curatio.

Curatio.

Intemperies frigida calefacientia indicat. Medicamenta tamen calida non ſint valde calida, quia talia exſiccando humiditatem minuunt & priuatiuam frigiditatem inducunt. Ideoque quæ calidiora ſunt, commodè aſſumuntur cum inc... carnium & humectantibus miſcentur; iis verò, quæ foris applicantur, olea & pinguedines admiſcentur.

Calefacientia ventriculum.

Interna.

Simplicia.

Calefacientia Interna Simplicia.

Herbæ; *Mentha, abſinthium, betonica, calamintha, ſaluia, origanum, roſmarinus, ſerpillum, pulegium, baſilicum, &c.*

Flores; *roriſmarin. betonic. ſaluia, ſpica, ſchœnanthi.*

Radices, *acori, pimpin. ch. helen. cyperi.*

Semina; *Aniſi, fœniculi, carui, cumini, coriandri, ſinapi.*

Fructus; *Baccar. iuniperi, lauri.*

Ligna & cortices; *Aloes, cortic. citri, aurantiorum.*

Aromata; *Calamus aromaticus, nux moſch. caryoph. Zinzib. cinamom. galanga, cardamom. Zedoaria.*

Gummi, Balſama & cognata; *Maſtiche, aloe, thus, ſtyrax, ſuccin. ambra, balſamum.*

Ex quibus præparantur & componuntur.

Compoſita.

Aquæ & Spiritus, *Mentha, abſinthij, betonica, aniſi, roriſmar. cinamom. maſtich. ſpiritus vitrioli.*

Vinum & Cereuiſia, *Abſinthy, roriſmar. caryophyll. cinamom.*

Vina compoſita, ſeu Clareta, aquæ vitæ, Elixir.

Vt ℞. *Cinamom.* Vnc. ii. *caryophyll.* Vnc. ß. *galang. grane. paradyſi. Zinzib.* an. ʒ. ii. *piper. cardamom. nuc. moſch.* an. ℈. j.

Craſſo modo contuſa in vaſe clauſo macerentur per dies aliquot, in ſpiritus vini ℔. iiij. Poſtea ſpiritum vini tinctum per inclinationem ſepara. Huius drachmæ aliquot & ſacchar. q. v. vini menſ. j. miſceantur, & habebis vinum aromaticum vel claretum.

Vel ℞. *Cinamom.* ℥. i. *zinziber. galang.* Dra. ii. *caryoph. nuc. moſch. calam. aromat. macis piper. nigri* an. Dra. i. *ſpir. vini opt.* ℔. iiij.

Stent in infuſione vaſe clauſo per dies 4. vel plures. Poſt Spiritum tinctum ſepara.

Admiſce *Syrupi citri* ℥. ii. *mina cydon.* ℥. iiij. Miſce.

F. Aqua vitæ.

℞. *Spec. aromat. roſ.* ℥. i. *diambr.* ℥. ß. *cinamom. nuc. moſch. galang. ſem. carui* an. ʒ. iii. *cardam. ligni aloes, zinzib.* an. Dra. i. *ſpiritus vini* ℔. iiij.

Digere, pòſt cola & adde *ſyrupi cydon.* ℥. viij.

Stent in vaſe clauſo aliquot diebus & pòſt per chartam bibulam colentur.

℞. *Cinamom.* ℥. i. ß. *zinziber.* ℥. ß. *galanga cardamom. piper rotund.* an. Drach. i. ſem. *nucis moſch. macis, caryoph.* an. Drach. ii. *ſacchar. candi* ℔. ii. *vini optimi menſ.* v.

F. Claretum.

Extracta & tincturæ ſiue eſſentiæ, *calam. aromatici, galanga, abſinthij, ligni aloes, aromat. roſ. ſtomach. Quercetani, Elixir proprietatis.*

Olea deſtillata, *calami aromat. caryophyll. cinamom. nuc. moſch. macis, cortic. aurant. carui, aniſi, fœniculi.*

Conſeruæ, *abſinth. beton. anthos, mentha, ſaluia, diacydonium cum aromatibus.*

Condita, *zinziber. acorus verus, galanga, bacc. iuniperi melle condita, cortices citri.*

Syrupi, *cinamomi, abſinth. mentha, betonic. cydonior. de cortic. citri, maſtich. mel. roſ. ſcillit. rob iuniperi ſimplex & compoſitum.*

Species Aromaticæ, *aromat. roſat. caryophyllati, diacinamom. diagalang. diatrionpip. dianiſ. diaxyloaloes, roſata nouella, ſpecies Imperiales, diamoſchi.*

Trochiſci

Trochiſci, *Galliæ moſchatæ, de roſis.*

E quibus poſtea componuntur varia electuaria & antidoti viſuales vulgo noti: *Theriaca, Mithridatium, diacorum.*

Plurima quoque parantur in rem præſentem Magiſtralia.

℞. *Conſeru. roſar. vitriolat.* ℔ß. *betonic.* ℥iii. *ſpec. aromat. roſ.* ʒ.i. *caryoph. conciſ.* ʒ.i. *ambr.* g.vi. *calam. aromat. condit.* ʒ.ii. *Cum ſyrupo conſeruationis zinzib.*

Fiat Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. roſar.* ℥.iii. *diacydon.* ℥.i. *nuc. moſch. cõdit.* n.ii. *corall. rubr. prap.* ℈.i. *ſpec. aromat. roſ. caryophyll. inciſ.* an. ℥.ß. Cum *mina cydon.*

F. Electuarium.

℞. *Cinamom.* ℥ ii. *galang.* ʒ.i.ß. *caryophyll. cortic. citri, macis, corall. rubr.* an. ʒ.i. *conſeru. roſar.* ℥.iii. *ſpec. aromat. roſat.* ʒ.i. Cum *ſyrupo cydonior.*

F. Electuarium.

Electuarium Langij.

℞. *Conſerua roſar.* ℥.ii.ß. *flor. roriſmarin.* ℥.i. *flor. lauendulæ* ℥.ß. *galangæ cubebar. xyloaloës* an. Scrup. ii. *ſem. aniſi* ʒ.ß. *cinamomi* Dra. i. *calami aromat. conditi* Dra. ii. *zinzib. condit.* Vnc. ſem. *pinear. prap.* Dra. vi. Cum *ſyr. conſeruat. citri.*

F. Electuar.

Rotulæ & Morſuli.

℞. *Extract. aromat. roſat.* g. xv. *calami aromat.* Scr. ſem. *ligni aloes* g. vi. *ſacchar. albi in aqua roſar. ſoluti* ℥. iii. *ol. cinamom.* g. iii. *macis*, gr. ii. *caryophyll.* gut. i.

F. Rotulæ.

Vel ℞. *Spec. aromat. roſ.* ʒ.ii. *diaxyaloes* ʒ.i. *ſacch. in aq. menth. q. ſ. & cinamom.* ℥.ß. *diſſolut.* ℥.iii.

F. Rotulæ.

℞. *Spec. imper.* ʒ.ii. *pinear. mundat. inciſar.* ʒ.iii. *ſpec. aromat. roſat.* Dra. ß. *ſacchar. in aqua roſar. diſſolut.* ℥.v. *ol. cinamom.* g.v. *carui* g. iiij.

F. Morſuli.

Pulueres & tragea.

Tales Pulueres efficaciores ſæpe ſunt, quam rotulæ & morſuli, cum in ſaccharo calefacto ſpecierum aromaticarum & ambræ vis facilè diſſipetur.

℞. *Spec. aromat. roſ.* ʒ.iii. *ambr.* g.vi. *ſacch.* ʒ.iij.

F. Puluis.

Cuius cochlear paruum (Dra. ii. circiter) vel per ſe, vel cum pane vino madido ſumatur.

℞. *Sem. coriandr. prap. aniſi, cinamomi, macis, ſem. carui* an. ʒ.ijß. *zinzib. albi* ʒ.i. *caryophyll.* Scrup. ii. *nuc. moſch.* Drach. i.

F. Puluis.

℞. *Cinamomi* ℥. ſem. *galangæ zinzib. nuc. moſch. cubebar.* an. ℥.ii. *ſacch. ad pondus omnium.*

F. Puluis.

℞. *Confect. ſem. aniſi, fœniculi, coriandri, carui, glycyrrh. raſæ, galangæ, zingib. p. æ.*

F. Tragea.

℞. *Coriandri præparat.* ℥.i. *cinam.* Dra. ii. *Maſtich.* ℈. i. *macis* ʒ.ß. *panis albi toſti* ℥.ii. *ſacch. albi* ℥.iiii.

F. Puluis poſt cœnam ſumendus.

℞. *Cinamom.* ℥.i. *fl. roſar. rubr.* ℥.ß. *zingiberis caryoph. nuc. moſch. galang.* an. ʒ.ii. *coriandr. præpar.* ʒ.iii. *ligni aloes* ʒ.i.ß. *ſacch. ad pondus omnium.*

Externa.

Parantur ex ſpeciebus antea enumeratis & præterea, ladano, gummi tacamahaca, terebinthina, balſamo Peruuiano.

Tutius autem applicantur verſus vmbilicum & regionem ſiniſtram; quia in dextra Hepar facilè nimium calefieri poteſt.

Balſama, *nucis moſchatæ, garyophyllorum, cinamomi, aniſi macis.*

Inunctiones, Linimenta & Vnguenta.

℞. *Olei nardini* ℥.i. *maſtichini* ℥.ß. *ſpec. aromat. roſ.* ʒ.ß. *ol. deſtillat. caryoph.* gutt. vi. *cera parum.*

F. Linimentum.

Vel ℞. *Olei abſinth. nardini* an. ℥.ß. *olei deſtillati menthæ* ℈.ß. *nuc. moſch. expreſſ.* ʒ.ß. *pulu. caryoph. calam. aromat.* an. ℈.ß. *cera* q. ſ. F. Linimentum.

Oleum Stomachale, quod Cratoni in vſu fuit.

℞. *Ol. abſinth.* ℔.i. *carioph. ſantal. citrin.* an. ʒ.ii. *roſ. rubr. macis* an. ʒ.ß. *maſtich.* ʒ.ii.ß. *vini odorati* ℔ß.

Coq. ad vini conſumpt. & Soli exponantur.

Vel ℞. *Ol. roſac. completi maſtichini* an. Vnc. i. *ſpec. aromat. roſat.* Drach. i. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ.ß. *ol. deſtill. menth. abſinth.* an. gutt. iiii. *cera q. ſ.*

F. Linimentum.

Cerata & Emplaſtra.

Cerotum ſtomachale ad vſum quotidianum in officinis proſtat.

Vel ℞. *Maſtich. thuris, galang. caryoph. macis* an. ʒ.i. *calami aromat.* ℈. ii. *coriandr. prep. rad. cyperi* an. Dra. ß. *corall. vtriuſque* an. Scr. i. *gran. paradiſi* an. ʒ.ß. *ſtyrac. calamit.* ʒ ii. *ladani puriſſ.* Dra. vi.

Pulueriſa craſsè, & cum cera & pice nauali piſtillo calido F. Maſſa, quæ alutæ inducatur & tegatur ſindone.

℞. *Spec. aromat. roſ.* Dra. i. *caryoph. macis* an. ℈. i. *tacamahaca* ʒ.i. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ.ß. *ol. deſtill. caryoph. abſinth.* an. gutt. vi. *ladani, ceræ.* an. q. ſ. F. Emplaſtrum.

Fomenta.

℞. *Menth. abſinth.* an. M. ii. *ſchœnanth*, M.ß. *Rad. cyperi, galang. caryoph.* an. Dra. ii.

Coqu. in vino pro Fomento.

Poſſunt etiam fieri Embrochæ ex modo enumeratis cum aquis thermalib.

Sacculi.

℞. *Abſinthij, menth.* an. M. i. *origani, betonic.* an. M.ß. *rad. cyperi, caryoph. macis, nuc. moſch. galang.* an. ʒ.i. Cum ſindone rubra.

F. Sacculus.

℞. *Galangæ. cinamom. macis, caryoph.* an. ʒ.ii. *cyperi, calam. aromat. cortic. citri. baccar. lauri* an. ʒ. i. ß. *gummi tacamahacæ, ſtyrac. calamit.* an. Dra. i. F. Sacculus.

Cataplaſmata.

Efficax eſt Cataplaſma, quod, Rhaſes 9. *ad Almanſar.* ex ſtyrace, ſpica, abſinth, calamo aromat. maſtich. cũ vino veteri & ſucco cydon. aſperſis componit.

℞. *Spec. diarhod. abbat. aromat. roſ. corall.* an. Drach. i. *caryoph.* Dra. ſem. *carnis cydon. vino cocta* ℥.ii. *pulu. abſinthij*, p. i. Cum *vino* F. Cataplaſma.

De medicamentis ventriculum calefacientibus videatur etiam Fernelius, *lib. 5. method. medend. c. 12.*

Diæta.

Cibi præcipuè ſint carnes boni nutrimenti, non difficiles coctu, condiantur pipere, zinzibere, cinamomo, macere, caryoph. & aliis aromatibus, ſaluia item, carui, rore marino & aliis, quæ tamen ſaporem non niſi ſuauem exhibeat. Vinum ſit antiquum, vinoſum, vel etiam medicatum abſinthio, ſaluia, caryophyll. cinamomo & ſimilibus. *Diæta.*

ſimilibus,vel cereuiſia vel aqua mulſa aromatibus alterata aut œnomeli. Vitentur cucurbitæ, cucumeres,melones,perſica,atriplex,blitum,lactuca, hordeum, & alij cibi frigidi. Somnus ſit longior. Exercitia & labores corporis valde conferunt.

CAPVT VI.

De Calida Intemperie ventriculi.

Cauſſæ.

Calida ventriculi Intemperies. Eius cauſſæ.

CAlidam ventriculi Intemperiem pariunt, rerum calidarum adhæſus & occurſus, calidi cibi & præcipuè eorum condimenta,aromata,potus calidus,inprimis vini potentis & meracioris, mulſum. Calida item medicamenta aſſumpta & extra applicata. Febres quoque ardentes vt vniuerſum corpus, ita & ventriculum calefacere poſſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur Intemperies hæc à ſiti, cibi inappetentia,mala coctione,cibi aduſtione & corruptione, & inprimis cibi coctu facilis & facile corruptibilis, vnde & ructus nidoroſi & cholera ſuum originem habent. Percipitur etiam caliditas circa ventriculum,ſaliua eſt lenta,viſcida & rotunda,lingua,fauces labia,arida ſunt Prægreſſæ ſunt vel præſentes adſunt cauſſæ calefacientes enumeratæ. Frigida proſunt,calida nocent.

Prognoſticum.

Prognoſtica.

Intemperies ventriculi calida minus periculoſa eſt, quam frigida. Nam Intemperies ventriculi frigida,præſertim ſi magnus ſit à natura receſſus & caloris ventriculi quaſi extinctio,ſummoperè noxia eſt,& actionibus ventriculi valde aduerſaria, ac nonniſi longo tempore & cum maxima difficultate corrigi poteſt. Caloris verò exceſſus etſi alimenta corrumpit, & in alienam ſubſtantiam mutat: tamen alimentis & medicamentis refrigerantibus adhibitis facilè corrigitur.

Indicationes.

Indicationes.

Intemperies ventriculi calida etſi refrigerationem indicat:tamen quia vẽtriculus calore coctionẽ perficit, ideo minus refrigerandum & vix tantũ,quantũ affectus præter naturam poſtulat. Refrigerantia quoque nec maxima quantitate exhibenda, nec in eorum vſu diu perſiſtendum,ne calor innatus ventriculi, qui à calore extraneo & præternaturali diſſipatur, & ob humidi ſubſtantiæ abſumptionem paucior factus eſt, magna refrigerantium copia, & diuturno eorum vſu extinguatur. Et cum ventriculus ſit neruoſus, facilè à refrigerantibus læditur. Refert enim Beniuenius, *de abditis morb. & ſanat. cauſſis cap. 15.* Quendam ex Emplaſtro frigidiſſimo ſtomacho appoſito ſingultu correptum ac tandem mortuum fuiſſe, *& ibidem cap. 16.* Iuuenem quendam frigidiſſimæ aquæ potu intra paucas horas extinctum fuiſſe. Quanquam tum proculdubio non ſolum ventriculus, ſed & alia viſcera à potu aquæ frigidæ offenſa fuẽre.

CVRATIO.

Curatio. Medicamenta ventriculum refrigerantia. Interna, Simplicia.

Medicamenta ventriculum Refrigerantia.

Interna.

Simplicia.

Herbæ & Folia, *Acetoſa,portulaca,lactuca,endiuia.*

Flores, *roſarum,violarum.*

Radices, *Cichorij,nymphéa,acetoſe.*

Semina, *Quatuor frigid.maiora & minora,hordei,acetoſe,lactuca.*

Fructus, *Mala citria,ſuccus granator. aurantia acida, tamarindi,Perſica,fraga,ceraſa,mora,ſorba,meſpila,ribes, berberis,melones,cucumeres,pyra,poma acida,pruna acida, vaccinia nigra.*

Lignum, *Santali.*

Lapides & Gemmæ, *Corallia.*

Succi & Liquores, *Citri & aliorum fructuum frigidorum modò enumeratorum,vinum auſterum,ſerum lactis.*

Compoſita.

E quibus componuntur & parantur varia,

Aqua, *violarum,roſar.fragor.portulaca,acetoſa*,quò poſſunt etiam ſuo modo referri ſpiritus vitrioli & ſalis.

Emulſiones, *ſem.quatuor frigidor.maior.*vt.

℞. *Sem. quat. frigid. maior, excortic.* an. Dra.ii. *aqua hordei ſimplic.* lib. i. *aqu, fragor. ſine vino* Vnc. iiii. *roſ.* Vnc.j.

F.Emulſio,cui adde *iulebi violar,* ʒ.i.ß.Miſce.

Decocta.

Hordei,ſantalorum,

Vel ℞. *Rad.cichor.*ʒ.ß.*ſantal.citrin.*Dra.ii.(adde rubrum ſi placet)*tamarind.*ʒ.ß.

Coq.in aqu.hordei ſimpl.℔.j.

In colatura *conſeru.roſar.*ʒ.i.diſſolui,iterúmque colari & aliquot gutt. ſpiritus vitrioli addi poſſunt. Talia decocta duo habentur in Inſtitut.

Syrupi & Iulebi. *Roſar,violar.acetoſe,acetoſitatis citri, limonũ,granator.cydonior.de agreſta,õxyſacchar,ribes, iulebi roſar,violar;* ex híſque compoſiti, quales habentur in Inſtitut.

Conſeruæ, *Roſarum,præcipuè vitriolata,violar.cichorij, acetoſa,pulpa citri.*

Rob, *Ribes,berberis,ſorbor.agreſta,*

Condita, *Rad.Cichorij, caules lactuca,perſica, ceraſa, ribes,berber.ſorba,meſpila,cydonia.*

Species, *Diamarg. frigid. diatrion. ſantal. diarrhod. abbat.*

Hinc iterum parantur Electuaria,vt,

℞. *Conſeru.roſar.*ʒ.ii.*rob.ribes.rad condit.cichorij caules lactuca condit.*an.ʒ.ß.*corall.rubr.prep.ſpec.diamarg.frigid.ſantali citrini* an.℈.i.Cum *ſyrupo violar.*

F.Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru.violar.* Vnc.ii. *roſar.vitriolata* Vnc.j. *lactuca condita* ʒ.ß.*ſpec.diamarg.frigid.ſantal.citrin.* an. Drach.ß.Cum *ſyrupo acetoſitatis citri,*

F.Electuarium.

Rotula.

℞. *Spec.diamarg.frigidi,diarrhod.abbat.*an.℈.ii.*ſantali citrini corall.rubr.prap,*an.Scr.i.*ſacch.in aqua roſar.diſſolut.*Vnc.ii.

F.Rotulæ.

Externa.

Ex iiſdem externa medicamenta parantur, ita tamen applicari debent,ne diaphragma attingant. Exter

Inunctiones, Linimenta & Vnguenta.

Parantur *ex oleo roſaceo, violar. nymphéa, cydonior. mucilagine ſemin. pſyllij, Vnguento roſaceo; infrigid. Galeni.*vt;

℞. *Ol. roſac.violar.nymph.*an.ʒ.ß. *mucilag.ſem.pſyllij aqu.roſar.extracta* ʒ.iii.*cera parum,*

Fiat Vnguentum.

Vel

Vel ℞. *Ol.roſ.omphacini* Vnc.i. *ſantal.albi flor.roſ. rubr.* an.Scr.ß.

F.Vnguentum.

Vel ℞. *Vnguenti roſacei* ℥.i.ß. *ol.violar.*℥.i.*ſantal.albor.roſar.rubrar.*an.ʒ.ß.Miſce.

Cerata & Emplaſtra.

Santalinum.

Vel ℞. *roſar.rubr.ſantali albi, rubr.* an.Drach.ii.*balauſt.myrtillor.corallior.rubror.* an.Drach.i. *olei roſac.ceræ* an.q.ſ.

F.Emplaſtrum.

Sacculi.

℞. *Roſar.rubr.*M.j.*viol.P.*1.*ſantal.omnium* an. ʒ.i.ß *corall.rubr.*Dra.1.

Inciſa & contuſa inſuantur ſacculo ex ſindone rubra.

Fomenta & Epithemata.

Fiunt *ex decocto hordei, roſar. rubrar. lactuca,* & aliis ante enumeratis,item ex *ſuccis acetoſa,cydonior. oleo roſarum & ſimilibus.* vt

℞. *Ol.roſac.omphacini* an.℥.ii *ſucci portulac.*℥.iii. *vini auſteri,*Vnc.i.ſem.

Cum ſpongia aut linteamine.

Fiat Fomentum.

Vel ℞. *Aqu.Endiu.*℥.v.*roſar.*℥.ii.*portulac.*℥.i.*aceti roſ.*℥.ß.*ſantal.omnium* Dra.ii,

M.pro Epithemate. Vel ſacculus antea compoſitus coquatur in vino auſtero & ventriculo applicetur.

Cataplaſmata.

Fiunt *ex carne cydonior.coctâ in vino rubro,aceto,agreſta,farinâ hordei,roſis,violis cum oleo roſac.& aliis,* vt:

℞. *Succ.cydon.pomor.agreſt.*an. Vnc.ii. *panis* Vnc.iii. *farin.hordei* ℥.ß.*pulu.roſ.rubr.*ʒ.i.

Diæta.

Cibus & potus cum medicamentis conſpiret, Ideóque alimenta ſint naturæ frigidæ, & facilis diſtributionis, vt antequam adurantur, diſtribuantur, quales ſunt ptiſana hordeacea, aut hordeum cum iure carnis, præcipuè aceto condito; poma auſtera, fructúſque refrigerantes alij modò propoſiti, qui tamen non facilè corrumpuntur; Lactuca; portulaca & ſimilia, quæ in acetariis exhiberi ſolent. Cibi ſuccis acidis condiantur, contra vitentur cibi aromatibus, & aliis calidis conditi, pinguia item, ſalſa, dulcia, quæ in bilem facile mutantur, vt mel, ficus. Melones item & cucumeres, qui etſi frigidi ſint, tamen facilè corrumpuntur. Acria, vt allium, cæpe, naſturtium. Lac etiam in hac intemperie non commodum eſt, quod facilè corrumpitur; vt & oua, quæ etiam in nidoroſam cruditatem vertuntur. Potus aſſuetus ſit aqua vel acidulæ, vel decoctum hordei, quibus iulebum violar. roſar. & guttul. aliquot ſpir. vitriol. & ſulphur. addere vtile eſt, Emulſio item ſem. 4. frigid. maior. cum aqua hordei. Concedi etiam poteſt vinum ὀλιγοφόρον, vel aqua dilutum,Galen.3.*de ſimpl.med.facultat. cap.6.* oxygala ſeu lac acidum concedit. Aer ſit frigidior; Æger ſe non valdè exerceat: ſomnus humectando, vt & animus tranquillus vtilis eſt; ira verò nocet.

CAPVT VII.

De humida ventriculi intemperie.

Cauſſa.

Humidæ intemperiei cauſſæ ſunt cibi humectantes, aquæ potus,medicamenta humectantia,otium & ſomnus nimius,aer humidus. *Humida ventriculi intemperies. Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur è ſiti diminuta,fame exigua, appetentia cibi ſicci & aſſi, ſaliua copioſiore, ſenſu inflationis circa ventriculum, ructibus, fluctuatione, aluo laxiore; anteceſſerunt cauſſæ humectantes;ſicca iuuant,humida nocent. *Signa.*

Prognoſticum.

Humida intemperies ſiue ſola conſtet, ſiue cum calore aut frigiditate coniuncta ſit,omnium facillimè curatur.Galen.7.*meth.med.c.9.* *Prognoſticũ.*

Curatio.

Humida Intemperies ſiccantia indicat, & propterea ſiccantia medicamenta adhibenda, ſed citra inſignem caliditatem & frigiditatem. Calida itaque & frigida corrigenda ſunt, vt aptum & idoneum huic intemperiei ſint remedium. *Curatio.*

Interna.

Calida Exiccantia ſunt:*Betonica, mentha,abſinth.ſaluia,Radic.acori,galanga,ſem.coriand.carui,maſtich. ſcilla,tunica interiores ventriculi gallinar. Lignum Guaiacum, ſaſſafras,& alia calida antea cap.4.enumerata.* *Medicamenta Interna.*

Frigida aut certè calorem excedentem non habentia: *Roſa, ſantal. corall. bolus Armenus, terra ſigill. tormentilla.* In quibus eligendis reſpiciendum ad reliqua viſcera, an nimirum aluus ſit laxa vel adſtricta; apertione vel adſtrictione opus ſit. Pertinent huc & Thermæ, quæ ſalem & ſulphur continent. Galenus, 1. *de med. facil. parab.* Vbi nimia ſaliua vitio humidi oris ventriculi profluit, *aridam conyzam* frequenter maſticare iubet.

Ex his parantur: Aquæ *menthæ, cinamomi, cal. aromatici.*

Decoctum:*Guaiaci,ſaſſafras.*

Syrupus;*Myrthinus,de betonic.roſ.maſtichin.*

Conſeruæ,*Beton.roſ.*vitriolata inprimis,*Diacydonium cum aromatibus.*

Condita:*Nuces iuglandes cum aromatibus condita, calamus aromat.zinziber.*

Confectiones;*Sem.coriandri,carui,cinamomi, Acetum ſcilliticum.*

Olea;*Nuc.moſch.caryoph.carui,aniſi.*

Species Aromaticæ;*Aromat.roſat.diatrionpip. diagalanga,diacalamintha.*

Electuaria;*Theriacâ.Mithridat.diacorum.*

Vel ℞. *Conſeru.roſ.beton.* an.℥.ii.*ZZ. in India condit.* Vnc.ſem. *Spec.diarrhod. Abbat. aromat.roſat.corall.rubr. præpar.maſtich.* an.Dra.ß. Cum *ſyrupo cydonior.*

F.Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. roſar.* Vnc.i.ſem. *abſinth.* Vnc. ſem. *Mithridatij* ʒ.i.cum *ſyrupo roſar.*

F.Electuarium.

Pulueres.

℞. *Tunicar.intern.ventric.gallin.*ʒ.iiij.*cinamom.garyophyll.ligni aloes* an.ʒ.i.F.Puluis.

Vel

Vel ℞. *Sem. coriand. prep. aniſi, fœniculi, carui an.* ʒ.ß. *tunicar. ventriculi gallin. interior. prep.* ʒ.ii. *corall rubror. prep.* ʒ.ß. *galangæ, caryoph. macis,* an. ʒ.i. *panis albi toſti* ℥.iii. *ſacchari roſati tabulat.* Vnc. iß.

F. Puluis, cuius vſus ante & poſt paſtum eſto.

Externa.

Inunctiones & Vnguenta.

Externa.

Fiunt *ex oleo menthæ, abſinth, cydon, maſtich.* vt:

℞. *Ol. omphacin. roſ. myrtin, maſtich.* an. Vnc. ſem. *ſpec. aromat. roſat.* ℈.ii. *Ceræ q.ſ.*

F. Vnguentum.

℞. *Ol. maſtich. cydon.* an. ℥.i. *corall. caryoph.* an. ʒ.iß. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* ℈.ii. *ceræ q.ſ.*

F. Vnguentum.

Epithemata & Fomenta.

Fiunt *ex balauſtiis, betonica, & aliis calefacientibus* ſupra enumeratis, pane toſto cum vino Maluatico.

Sacculus.

℞. *Abſinth. menth.* an. M.ſ. *maioran.* Mj. *flor. roſ. rubr. M.ſ. rad. galang. cyperi, calami aromat,* an. ʒ.i. *ſem. aniſi, cumini* an. ʒ.ii. *caryoph. macis* an. ʒ.i. *maſtich.* ʒ.iij.

Cum linteo albo vel ſindone rubra, Fiat ſacculus, qui ſi libet vino maluatico irroratus ventriculo imponatur.

Emplaſtra.

Emplaſtrum de cruſta panis, cerotum ſtomachale.

Vel ℞. *Carn. cydon. maſtich.* an. ℥.ß. *caryoph. galangæ, macis* an. ʒ.ß. *roſar. rubr.* ʒ.ß.

Cum *oleo abſinth. & menthæ* piſtillo calido ſubigantur in formam Emplaſtri.

℞. *Maſtich.* ℥.ii. *thuris* ℥.i. *ſtyr. calamit.* ℥.ß. *hypociſtid. acaciæ* an. ʒ.ii. *Diſſolue in maluatico.*

Hiſce adde ſubtiliſſ. pulueriſator. *Rad. cyperi, fol. abſinth.* an. ʒ.ii. *menth. fl. roſar. rubrar. ſem. cumini* an. ʒ.iß. *aliptæ moſchatæ* ʒ.i. *caryoph. nuc. moſch.* an. ʒ.i.ß. *ſantal. omnium, ſpicanardi* an. ʒ.i. *corall. rubror.* ℥.ß. Cum *ol. maſtichin. nardin. reſinæ pini, ceræ* an. q.ſ.

F. Emplaſtrum.

Diæta.

Diæta.

Cibi & ipſi ſint exiccantes, quales ſunt auiculæ montanæ, carnes aſſæ potius, quam elixæ, panis bis coctus. Galenus, 8. *de ſ.m. fac.* palmæ fructus ſeu dactylos commendat, & per ſe & cum aliis cibis ſumptos. Condiantur cibi aceto & ſale, ſed mediocriter. Potus ſit parcior, vt & cibus. Nam, vt Hippocrates, *7. aphor. 59.* habet. *Corporibus carnes humidas habentibus famem adhibere vtile. Fames enim ex accidente ſiccat.* Potus loco, detur vinum rubrum medicatum abſinthio. Æger exercitio vtatur, quod exiccat.

CAPVT VIII.

De ſicca ventriculi intemperie.

Cauſſæ.

Sicca intemperies ventriculi. Cauſſæ.

Siccæ Intemperiei ventriculi cauſſæ ſunt, quæcunque humiditates ventriculi naturales, vtpote materiam nutritionis proximam abſumunt, de quibus Galenus 7. *meth. med. c. 6.* Tales cauſſæ ſunt hepar calidum, immoderato ſuo calore ſanguinem & humiditates inde genitas in ventriculo abſumens, fames & potus cibique inopia. Diæta ſiccans, cibi multis aromatibus conditi, potus exiccans, euacuatio nimia per vomitum aut aluum, aquæ thermales medicamenta omnia exſiccantia & calefacientia, quæ humiditates abſumunt, & per halitus reſoluunt, adſtringentia quæ eoſdem exprimunt, & meatus contrahunt, fumi metallici.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Vbi Intemperie ſicca ventriculus laborat, adeſt ſitis, appetitus cibi liquidi & eius. Cibus ſolidior difficilius coquitur, expuitio eſt pauca, contractio & extenuatio circa ventriculi regionem & ventrem: imò tandem totũ corpus gracilius euadit & contabeſcit, totiúſque corporis gracilitas inſeparabile ventriculi ſiccioris ſignum, vbi ſcilicet propria naturalis humiditas abſumitur. Etſi verò gracilitas totius inſeparabile ſignum ſit ſiccioris ventriculi, non tamen eſt proprium ſignum, cum etiam ab hepate & corde originem poſſit habere; & præterea à calido quoque & ſicco corporis temperamento. Ideóque vt gracilitas & extenuatio corporis, quæ à ventriculi ſiccitate ortum habet, à reliquis diſcernatur, propria ſigna intemperiei ventriculi, item hepatis, cordis & totius corporis diligenter perpendenda ſunt. Nam ex ſiccitate cordis citius extenuatur; Iecoris ratione minus citò; ratione ventriculi tardius. Humida in hac intemperie proſunt, ſicca nocent. Quod ſi vomitio accedat in hac intemperie, caloris innati ſumma inopia indicatur, & multa excrementa & cruditates indicat; & propterea non ſtatim, vbi magnus pituitæ prouentus eſt, credendum, adeſſe frigidam & humidam intemperiem ventriculi, quæ propterea calefacientibus & ſiccantibus (in quo à multis peccatur) corrigenda ſit, cum etiam à frigida & ſicca prouenire poſſit. Præceſſerunt cauſſæ exſiccantes, & euacuationes nimiæ.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Intemperies ſicca peſſima eſt. 7. *meth. med. c. 7.* & 10. & in ea tempus curationis longius requiritur. Quod enim ſenium eſt in ſanis, id ſicca intemperies in ægris.

2. Sicca intemperies ventriculi ſine febrili calore ducit in maraſmum, & cum febrili calore in hecticam.

Curatio.

Curatio.

Sicca Intemperies humectantia indicat. Humectatio autem hîc optimè alimentis perficitur, ac propterea maximè conuenit cibus, qui facilè coquitur, & in corpus facilè diſtribuitur. Vid. Galenus, 7. *meth. med. cap. 7.* quæ tamen potius totius corporis, quam ventriculi ſiccitati pleraque conuenire videntur. Sunt tamen & medicamenta humectantia vtilia, quæ etiamſi non replent, vt nutrimenta, tamen humectant, & meatus contractos dilatant, nutrimentúmque in vicinas partes repulſum attrahunt.

Medicamenta talia ſunt; *Malua vtraque, borrago, bugloſſ. paſſula, amygd. dulc. pinea, pruna dulcia, glycyrrhiza.* *Medicamenta. Interna.*

Syrupus; *Borraginis, bugloſſ. violar. papauer.*

Condita; *Rad. Eryngij.*

Conſeruæ, *Borraginis & bugloſſ.*

E quibus alia parantur, vt:

℞. *Conſeru. bugloſſ. borrag. violar.* an. ℥.i. *rad. condit. ſatyrij* ℥.ß. *pinear. mundatar.* ʒ.iij. *ſem. 4. frigid. maior.* an. ʒ.i. Cum *ſyrupo borrag. vel cydonior. ſine ſpeciebus.*

F. Electuar.

Externa.

Externa.

Adeps gallinæ, omentum caſtratorum, lac, oleum violar. amygdal. dulc. lilior. albor. mucilag. ſem. altheæ maluæ, vt:

℞. *Ol. amygdal. dulc.* Vnc. i. *lilior. alb. adipis gallinæ* an. Dra. ii. *ceræ parùm.*

F. Linimentum.

Vel

Vel ℞. *Carnis cydonior. bene maturorum in vino dulci coctor.* ℥. ij. *farinæ tritici* ℥. j. *Maſtich.* ʒ. ij. *ol. amygdal. dulc.* q. ſ.

F. Cataplaſma.

Diæta.

Alimenta ſint facilis coctionis, multi & boni ſucci; careant multis excrementis; & ad humiditatem vergant. Panis ſit fermentatus, non multum ſalſus: vtilis eſt cremor Ptiſanæ, oua recentia, piſces bonæ notæ, pulli gallinacei, caro vitulina, hædina, agnina & molles aliæ; non tamen ſuillæ. Amygdala, paſſulæ, pineæ, piſtacia, & ex his parati panes Martij, poma dulcia. Cibi non condiantur aromatibus multis. Inter alimenta valde vtile eſt lac, quod facilè coquitur, diſtribuitur, & multum nutrit. Eius tamen quantitas in principio exigua ſit, vt ventriculus eius vſui ſine noxa alleſcat. Poſtea augeatur, & tantum detur, quantum concoqui poſſit. Diligenter tamen attendendum, an Lac in ventriculo aceſcat aut corrumpatur, quod ex ructu & grauitate ac tenſione circa ventriculum percipitur. Quod ſi animaduertatur, minori copia exhibendum. Vtentur auſtera & adſtringentia, quæ reſiduam naturalem humiditatem abſumunt. Potus, niſi febris adſit, ſit vinum ὀλιγοφόρον, leniter adſtringens, vt calor innatus ventriculi conſeruetur: non verò auſterum, quod humidum naturale tolleret. Cibi & potus modici ſint, ne ventriculum grauent, aut tenſionem vel inflationem in eo pariant. Ter igitur de die cibetur æger; vbi paulum reſtitutus eſt, bis.

CAPVT IX.

De Intemperiebus ventriculi compoſitis.

...ita In-...s ven-...i. COmpoſitarum Intemperierum ratio facilè ex his, quæ hactenus de Intemperiebus dicta ſunt, patet. Et Compoſitarum intemperierum cauſſæ ex cauſis ſimplicium hactenus enumeratis facilè colligi poſſunt.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur eædem ex complicatione ſignorum, quæ ſimplices intemperies indicant. Præditi intemperie calida & ſicca ventriculi paucum habent ſanguinem, acutum & ineptum ad nutriendum: quoniam alimentum acquirit in tali ventriculo qualitatem, quæ ab hepate poſtea corrigi non poteſt, ſed remanet ipſum alimentum contrarium complexioni radicali membrorum. Vnde tales vt plurimum ſunt macri, habentes aluum adſtrictam, venas eminentes & aliquando ſcabiem ſiccam, propter acrimoniam humorum ſanguini permiſtorum.

Prognoſtica.

...ſtica. Calida & humida Intemperies facilè emendatur; poſt hanc frigida & humida. Prior enim dyſcraſia per refrigerantia & ſiccantia corrigitur, & ſunt in promptu medicamenta antè propoſita, quæ vtrumque præſtant.

Peſſima verò & omnium curatu difficilima eſt frigida & ſicca. Galenus 7. *meth. med. cap.* 7. *&.* 11. *& lib. de marc. cap. vlt.*

Curatio.

...o. Vt ſimplices intemperies medicamentis exceſſum contrarium primarum qualitatum habentibus curantur, ita & compoſitæ.

In calida & humida Intemperie conueniunt medicamenta refrigerantia & ſiccantia, & ſi humiditas maior calorem obtundat adſtringentia vtilia ſunt. Atque tū vtilis eſt conſerua roſar. rubrar. cum corall. rubris, ſyrupus myrtinus, cydonior. acidor. miua cydon. rob berberis.

Extra applicatur ol. roſar. myrtin. Epithemata è ſucco plantag. portulac. cum bolo Armeno. Cataplaſma ex farina hordei & lentium cum ſucco plantaginis & Nymphææ.

Diæta ſit etiam refrigerans & ſiccans. Si verò ſiccitas ſit intenſior, ea ferè curandi ratio inſtituenda, qualis febri hecticæ conuenit.

Frigida & humida Intemperies, quæ frequentior eſt, curatur medicamentis calidis & ſiccis, acribuſque miſtis cum acerbis citra manifeſtam frigiditatem. Hinc conueniunt ſpecies aromat. roſat. diatrionpip. diacalaminth. diacyminum, conſerua betonicæ, roriſmar. zingib. condit. acorus conditus, Mithridat. theriaca quibus conſeru. roſar. præſertim vitriolata addi poteſt. Item vulgare illud Electuarium dictorum, quod quidē etiam ex radicibus acori veri, quem calamum aromat. vulgo vocant, componi poſſet, & omnino diacorum Meſuæ, vt quod affectibus capitis & neruorum deſignatur, meritò ex radicibus acori veri parari debet: tamen vt hoc obiter moneam, in illa vulgari compoſitione affectibus ventriculi apud Germanos dicata, quam *Ackerman Latvverg* nominant, etiam rad. iridis luteæ ſeu pſeudo-Acori non incommodè ſumi poſſe videntur. Habet enim radix illa vim quandam exſiccandi & adſtringendi, & ſi miſcetur cum aromatibus acribus, non incommodum, imò gratum ventriculo medicamentum præbet. Vtiles ſunt & ſpiritus, Aquæ vitæ, elixir, clareta & vina medicata, vt & alia medicamenta, quæ ſupra de Intemperie ventriculi frigida curanda propoſita fuere; Cum omnia ferè ſimul cum vi calefaciendi vim etiam ſiccandi obtineant. Tutius verò mitioribus & longiori tempore, quam fortioribus, quæ humiditatem ventriculi abſumere & Hepar calefacere poſſunt, cura perficitur.

Extra etiam Medicamenta ſupra de Intemperie frigida propoſita applicentur.

Vinum conuenit antiquum & meracius, ſed in exigua quantitate: Potus enim omnis in hac intemperie ſit paucus, cibi etiam formâ ſicca præditi.

Frigida tandem & ſicca Intemperies curatur calefacientibus & humectantibus. Et quidem ſi frigiditas ſit remiſſa, conueniunt conſeru. flor. borrag. bugloſſ. addita ſextupla parte conſeru. betonic. Calida enim eiuſmodi ſint, ne modum excedant & magis exiccent. Si frigiditas intenſa ſit, vtere conſeru. meliſſæ & melle.

Extra adhibeatur ol. nardin, maſtich. Galenus, 7 *meth. med. c.* 7. picem aridam liquatam cum oleo amygdal. dulc. calide applicat. Nonnulli in eum vſum catellos pingues ventriculi regioni apponunt. Omentum quoque animalium caſtratorum oleo calente maſtich. & amygdal. dulc. madefactum & ventriculo impoſitum vtile eſt. Vt & ceratum ex parte vna Ladani, & partibus duabus ceræ compoſitum, quo nihil conuenientius & vtilius ad ventriculi calorem fouendum Crato ſe comperiſſe ſcribit, *conſilio* 191.

Vinum ſit minus aquoſum & antiquius. Cibi condiantur aromatibus, ſed moderatè. Mellis copia in lacte quod præbetur, augeatur. Imò eiuſdem deſpumati vſus, vtpote minus excrementitij, vtilis eſt per ſe in ventriculo frigido, ſicut calido noxium eſt.

Reliqua ex iis, quæ in ſimplicibus Intemperiebus dicta ſunt, facilè patent. Videatur quoque Galenus, 7. *meth. med.* *à cap.* 4. *ad* 10.

* * *

CAPVT X.

De Intemperiebus ventriculi cum materia. ET Primò in genere.

Intemperies ventriculi cum materia. INtemperies ventriculi ſine materia, vt Galenus, *6. de tuenda ſanitate cap. 2.* docet, non diu ſola conſiſtit, ſed materiam ſibi aſſciſcit, (nam vitiata coctio multa facit excrementa) & nudæ intemperies non diu durant, raróque materia ab intemperie abeſt. Materia autem hæc vel in ventriculo generatur, vel aliundè ad eum tranſmittitur. Et rurſum conſiſtit, vel in eius cauitate, vel eius tunicis impacta eſt. Et generatur pituitoſa materia in ventriculo à cauſis refrigerantibus & humectantibus; Bilioſa à calefacientibus & exiccantibus. Flatulenta vt plurimum à cauſa frigida eſt; nonnũquam etiam à cauſa calida. Dum enim bilis in ventriculo pituitoſæ & viſcidæ materiæ ſubſternitur, inde flatus reſoluuntur, qui à calidis diſcutientibus exhibitis magis cumulantur, moleſtique ſunt donec materia ex ventriculo ſit expurgata. Pituita verò in ventriculum ex capite ſæpiſſimè deſtillat. Bilis ex hepate; melancholia ex liene & locis vicinis effunditur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Intemperies cum materia, quatenus quidem Intemperies, cognoſcitur ex ſignis Intemperiei ſine materia ſeu ſimplicis ſeu compoſitæ. Materia autem coniuncta etiam ſua ſigna habet. Nimirum eam demonſtrant cauſſæ, quæ præceſſerunt, ad talem materiam generandam aptæ: Deinde quod proſunt, quæ eam euacuant, nocent, quæ eam augere poſſunt: Tandem etiam effecta, præſertim excreta, quæ per aluum aut os eiiciuntur, vt poſtea in ſpecie patebit.

An verò materia in cauitate ventriculi, an intra tunicas contineatur, diſtinguitur, quod cum in cauitate ventriculi continetur materia, fluctuationem & nauſeam parit, quam vomitus vel alui deiectio ſequitur. Si verò in tunicis impacta eſt, nauſea eſt ſine vomitu, & ſæpe ſingultus accedit.

An autem materia in ventriculo genita ſit, an aliunde affluat, cognoſcere non ita facilè eſt. Et vt id cognoſcatur, primò totum corpus perſcrutandum & conſiderandum, an alicubi excrementitij humores hæreant; an conſuetæ euacuationes ſuppreſſæ ſint; an æger à conſueto exercitio deſtiterit; aut conſuetam diætam mutarit. Conſiderandum quoque, an per periodos æger in mẽbro aliquo malè aliquid ſenſerit, idque iam ceſſet. Tum enim ſuſpicio eſt, materiam, quæ antea ad aliam partem ferebatur, iam ad ventriculum fluere. Si in toto corpore nil appareat, viſcera omnia perluſtranda ſunt, ac videndum, an in hepate, liene vel alio membro humor vitioſus cumulatus ſit. Si enim in toto, vel in parte aliqua humor vitioſus cumulatus ſit, facilè ad ventriculum mitti poteſt. Si verò & totum corpus & omnia membra ſalua ac munda inueniantur, materiam in ventriculo genitam fuiſſe colligitur.

Si quoque ſymptomata, quæ ventriculo affecto accidunt, continuò apparent, indicio eſt, in ventriculo materiam generari; Si intermittant, aliunde eam affluere. A qua parte autem in ſpecie affluat, partis illius affectæ ſigna docebunt, Vid. Galen. *1. de loc. affect. c. 4.*

Quoniam etiam nonnunquam accidit, vt in ventriculum frigidum bilis ex hepate per peculiarem meatũ fundo ventriculi inſertum; aut in calidum pituita è capite fluat, Galenus rectè monet, attẽdendum eſſe, ne decipiamur, & materiam, quæ aliunde affluit, in ventriculo genitam putemus, idque ex temperamento totius, ac ex iis, quæ per aluum excernuntur, diſtinguendum docet, *2. de Temperam.*

Prognoſtica.

Progn. 1. Materia Intemperiei coniuncta quæcunque curationem difficiliorem reddit.

2. Quod ſi materia ſuis qualitatibus intemperiei vẽtriculi contraria ſit, v. g. Si calida materia ſit in frigido, vel frigida in calido ventriculo, curationis difficultas adhuc magis augetur, & inprimis, ſi frigida materia adhuc ſit craſſa & viſcida, & ab hepate vel alia parte continuò materia tranſmittatur, foueatur & augeatur.

3. Difficilius tollitur materia tunicis ventriculi impacta, quam quæ in ſpatio & cauitate eius continetur.

4. Peſſimum verò eſt, ſi homo nec deiiciat facilè, nec facilè vomat, Galenus, *6. de tuend. ſanitat. c. 10.*

Indicationes.

Indicat. Intemperies cum materia alterans indicat, ſimulque euacuans pro natura & conditione ipſius materiæ: ſeu ratione intemperiei alterantia; ratione materiæ purgantia, ac ſi opus ſit, etiam prius præparantia pro humoris natura requiruntur.

Curatio.

Curatio A materiæ euacuatione incipiendum. Niſi enim materia prius tollatur, alterantia parum proſunt. Et quidẽ ſi humores in ventriculo fluctuẽt, & faciles ſint ad euacuationem, per vomitum eiiciendi, vel per aluum lenientibus educendi ſunt. Si materia quaſi impacta ſit, prius præparanda & poſtea euacuanda eſt.

Ad vomitum ciendum poſt cibum ſumptum oxymelitis Vnc. ij. ß cum decoct. rad. vel ſem. raphani Vnc. v. exhibendum.

Vel ℞. *Radic. raphani* ℥. j. *aſari* ℥. j. *agarici* ℈. j.
Coq. in mulſa vel oxymel. ad Vnc. vj.

Fortiora vero vomitoria, præcipuè ex mineralibus petita locum hic non habent; cum non ſolum ex reliquis corporis partibus vitioſos humores ad ventriculum commoueant; ſed & eum inſigniter offendant ac debilitent.

Simul quoque attendendum, num ab alia parte materia affluat. Id enim ſi accidat; ea euacuanda & membro mittente curato præcauendum, ne ad ventriculum amplius confluat. Materiâ ſublatâ, poſtea intemperies, non ſecus ac ſi nulla fuiſſet materia, per contraria alterantia tollenda. Cibi quoque ea (vt ſupra dictum) quantitas exhibeatur, quæ à ventriculo languido facilè concoqui poſſit. Qualitas cibi talis ſit, quæ contraria ſit humori peccanti, ita vt quam minima eius qualitas iterum colligatur. Cautè quoque medicamenta purgantia vſurpanda. Frequens enim purgantium, præſertim fortiorum, vſus ventriculi debilitatem auget, & natura tandem iis ita aſſueſcit, vt ſine fructu vſurpentur. Itaque vltra aloën, agaricum, mechoacannam, rhabarbarum, ſenam vix aſcendendum.

De Intemperie Ventriculi cum Bile.

Intemp. ventr. cum Bile. Ortum habet hæc Intemperies, quemadmodum antea dictum, à cauſſis calefacientibus & ſiccantibus, item ab vſu ciborum, qui facilè in bilem mutantur, quales ſunt dulces.

Signa. Quantum ad ſigna, quando cum intemperie bilis adeſt, præter ſigna intẽperiei calidi vẽtriculi ſupra enumerata adeſt nauſea, cibi faſtidium, oris amaritudo, roſionis cuiuſdam ſenſus & vomitus nonnunquam bilis.

Curatur

Curatur hæc intemperies refrigerantibus & humectantibus ac bilem euacuantibus. Et quidem tenuis bilis vel vomitu reiiciatur, vel euacuetur manna, caſſia, ſyrupo roſar. vel violar. ſolutiuo, tamarindis, cum decocto & aliqua aqua refrigerante. Vtilis eſt & mulſa, in qua decoctum ſit abſinthium. Nam ſcribit Auicennas, abſinthii decoctum remedium eſſe vitiis à materia, bile ſcilicet, quam deterget & ſubducit, ſi non altius fuerit impacta. Pituitam verò ventriculo inhærentem abſinthium potius affigit, niſi decoctum eius condiatur aromatibus incidentibus, calefacientibus & melle vel ſacchato, quod detergat. Eligendum verò abſinthium, quod eſt aromatici, non verò horridi ſaporis. Si verò bilis ſit craſſior aut ventriculi tunicis impacta, euacuanda aloë, rhabarbaro. Electuario lenitiuo ſimplici, diacatholico, Et quidem vbi aliquando craſſior eſt hîc humor, ac pertinacius ventriculi tunicis adhæret, vix præſtantius medicamentum haberi poteſt, quam Hiera.

Vel ℞. *Pilul. de aloe roſ.* ʒ. j. *ſtomachicar.* ℈. j.

F. Pilulæ mediocres.

Vel ℞. *Rhabarb.* ʒ. j. *cinamom.* ℈. ß. infundantur in ſ. q. *aquæ Endiuiæ. Colaturæ* ℞. ℥. iij. *mannæ.* ℥. j.

Iterum colentur atque tunc addatur *ſyrup. roſar. ſolut.* Vnc. ß. Vel ſi bilis ſit craſſior, *mellis roſ. ſolut.* Vnc. ß. Miſce.

Si aliunde affluat bilis, eodem modo, vt dictum expurganda, & partis, quæ mittit eam, habenda ratio: Simul etiam ventriculus per medicamenta adſtringentia roborandus, quorum vſu ſæpe ita confirmatur, vt affluentes aliunde humores non facilè recipiat, vel eas ad alias partes, vel quod commodius eſt, extra corpus propellat. Vtilis eſt hic conſerua roſar. item abſinthium.

Extra verò inungatur ventriculus ol. roſ. maſtich. abſinthij, foueatur decocto roſar. balauſtior. abſinthij, cum vino auſtero parato. Vel imponatur Cataplaſma ex malo cydonio cocto, roſis, balauſtiis addito oleo roſar. & maſtichino.

Purgatio valida, vbi materia aliunde affluit, omnino fugienda, ne materia ad ventriculum magis attrahatur.

Diæta.

In cibo vtilis eſt ptiſana. Cibi condiendi ſunt ſucco citri vel granator. accidor, vnde ventriculus confirmatur & præcauetur, ne ſi fortè diutius in ventriculo detineantur, corrumpantur. Vtile eſt & ius pullorum, in quo lactuca & endiuia cocta ſint. Potus ſit aqua hordei, vel cereuiſia tenuis.

De Intemperie frigida & Humida cum pituita.

Ortum habet hæc Intemperies à cauſſis refrigerantibus & humectantibus, cibiſque pituitæ generandæ aptis.

Signa quod attinet, ſi cum Intemperie frigida humor frigidus craſſus coniungatur, præter ſigna Intemperiei frigidæ ſupra recenſita, grauitatis ſenſus in ventriculo percipitur; præcipuè poſt cibum aliquot horis. Adeſt nauſea, clidones & fluctuationes ad ventriculi regionem percipiuntur. Sentitur poſt paſtum ad ſomnum propenſio; Lingua albicat, ructus accidunt & ſæpe acidi. Si pituita tenuis & aquoſus humor in ventriculo continetur, ſaliua multa effluit, & frequens eſt expuitio ſine tuſſi.

Prognoſticum.

Intemperies hæc cum coctioni maximè obſit, ſatis noxia eſt, & ſæpe difficulter curatur, præſertim ſi à partibus vicinis intemperies foueatur.

Curatio.

Curantur autem medicamentis calefacientibus & ſiccantibus ac pituitam euacuantibus. Itaque pituita vomitu primò eiicienda, pòſt aluum lenientibus vtendum. Et quidem ſi pituita ſit tenuis in ventriculo. *Curatio.*

℞. *Mellis roſat. ſolut.* ℥. ij. *mannæ* ℥. j. *decocti vel aqu. betonic.* q. ſ. F. Hauſtus.

Si pituita ſit craſſior, oxymelite vomitus prouocari poteſt, cum decocto raphani.

Si æger ad vomitum pronus non ſit, euacuetur melle roſ. ſolut. pilul. ex hiera. Ad vomitum Chymici etiã vtuntur ſale vitrioli ſcrup. ß. ad Drach. ß. vel vitriolo albo in iuſculo pingui vel cereuiſia calida cum butyro exhibitis.

Si vero pituita craſſa impacta ſit, prius præparanda & alteranda, *Syrupo de betonica, melle roſato colato, ſyrupo acetoſo ſimpl. oxymel. ſimpl. vel ſcillitico cum decoctis vel aquis betonic. menthæ, calaminth, hyſſopi,*

Vel ℞. *Mellis* ℔. j. *aquæ puræ* ℔. iiij.

Coqu. ad dimidiæ partis conſumptionem & deſpumentur. *poſt adde aqu. cinamom.* ʒ. j. ß. Miſce.

Vel ℞. *Mellis roſati* ℥. ij. *ſyrupi de betonic.* ℥. j. *ſpiritus vitrioli* gut. IX.

Miſce. Exhibeatur cochlear. j.

Poſſunt etiam talia vſurpari forma conſeruarum, electuariorum ac rotularum, quæ diutius in ventriculo morantur. Galenus in ventriculo frigido valde commendat Diatrion pipereon, diacalaminth. diaſpoliticon. Hieram picram.

Aqua, quæ ventriculo imbecilli vtilis eſt, eundemque à mucilaginoſis humoribus adhæreſcentibus purgat, ſimulque cachexiæ medetur, & vermium generationem prohibet.

℞. *Gentian. centaurij min.* an ℥. iij. *galangæ, cinamomi, macis, caryoph.* an. Vnc. j. *flor. ſalu. hyperici, roriſmarini* an. M. ß. *vini albi* ℔. iiij.

Digerantur per octiduum, poſtea deſtillentur.

Vel vſurpetur hic puluis:

℞. *Rad. acori veri, imperat. zedoariæ* an. Drach. j. *centaur. minor.* an. Drach. j. ß. *zingiber. ſem. carui* an. Drach. ß.

F. Puluis.

Vel cum ſyrupo betonicæ & oxymelite ſimpl. redigantur in formam pilularum.

Præparata materia poſtea agarico, pilul. de hiera cum agarico, aloëphang. maſtich. ſtomach. & ſimilibus expurgetur.

Vel ℞. *Aloes roſat.* ℥. ß. *caryophyll. nucis moſch.* an. ʒ. ß. *Zinzib.* ℈. j. *croci* ℈. ß. Cum *ſyrupo vel aqua menthæ,*

F. Pilulæ.

Doſis ʒ. j. horis 2. ante cibum.

Imò purgantibus præparantia admiſceri poſſunt vnâ operâ & quidem cum emolumento; cum partes, quarum functiones publicæ, continuo nouam p. n. affectæ congerant materiam, & vtile ſit materiam præparatam ſtatim euacuare.

Si pituita à capite vel aliunde ad ventriculum fluat, vt dictum, euacuanda, & curandum, ne pars illa amplius ſuggerat materiam, quod fit, ſi vitioſa illa diſpoſitio in parte ea tollatur.

Nec roborantia omittenda, dandumque diacydoniũ cum aromatibus, conſerua menthæ, beton. hyſſopi, aqua cinamomi cum vino parata, & alia ſupra in Intemperie ventriculi frigida propoſita, quibus pauca addemus.

℞. *Cinamom.* ℥. j. *zingib.* ℥. ß. *nuc. moſch. caryoph. rad. galang.* an. ʒ. j. ß. *piper. nigri* ʒ. j. *ſacchari* ℔. j. *vini menſ.* iiij. F. Claretum.

℞. *Zingib.* ℥. j. *piperis* ℥. ß. *nuc. moſch.* ʒ. ij. *cinamomi* ℥. j. *ſacchari ad pondus omnium.* F. Puluis.

 XXx 2 ℞. *Cinamomi*

℞. *Cinamomi* ℥.ß. *zingib.* ʒ.vi. *nuc. moſchat. macis, cardamom. galang. caryophyll.* an. ʒ.i. *coriandri* ʒ.i. *ſacch.* ℔.v. F. Tragea Aromatica.

℞. *Cubeb.* ʒ. ii. *zingib.* Vnc.i. *macis, calami aromatici* an. ʒ.i. *ſacch.* ℥.vi.

F. Tragea Stomachalis.

Vel talis puluis poſt paſtum ſumatur:

℞. *Semin. coriandri prapar.* ℥.ß. *nuc. moſch. macis, caryophyll. zingib.* an. ʒ.i. *ſem. carui* ʒ. ß. *cinamom.* ʒ.ii. *rad. acori veri, galangæ cortic. citri ſicc.* an. ʒ.i. *ſacch. roſ. tab.* ad pondus *omnium.*

F. Puluis.

Vel fiat tale Electuarium,

℞. *Conſeru. roſar. vitriolat.* ℥.i. *maioran. betonic. anthos*, an. ℥.i.ß. *zingib. in China conditi, cortic. citri condit. acori veri condit*, an. ℥.ß. *ſpec. arom. roſat. diagalang.* an. ʒ. ij. Cum *ſyrup. conſeru. Zinzib.* F. Electuar.

Extra verò inungatur ventriculus oleis ſupra dictis, & de intemperie frigida propoſitis.

Vel ℞. *Maſtich.* ʒ.vi. *rad. cal. aromat. galang. cyperi* an. ℥.ß. *bacc. lauri. nuc. moſch. caryophyll.* an. ʒ. ii. *menth. abſinth.* an. ʒ.i.ß. *vini maluatici* ℥.ii. *ol. maſtich.* q.ſ.

Stent in loco calido aliquandiu, poſtea colentur.

Vel ℞. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ.i. *ol. deſtill. abſinth. caryophyll. menth. cinamom.* an. gutt. vi. *gallia moſch.* ℈. ß. Miſce.

Vel ℞. *Rad. acori veri, galang. cyperi* an. ℥. ß. *caryophyll. menth. abſinth.* an. ʒ. ii. *ſpic. Indic. roſar. rubrar.* an. ʒ.i.ß. *maſtich.* ʒ.i. *thuris, ladani* an. ℥. ß. *ſtyrac. calamit. tacamahac.* an. Drach. iii. *ol. nardini, ceræ* an. q.ſ.

F. Ceratum, quod extendatur ſupra alutam & illinatur guttis aliquot olei caryophyllor.

℞. *Ladani puri* ʒ.iii. *maſtiches* ʒ. ii. *ligni aloes ſantali citrini galangæ caryophyll. nuc. moſch.* an. ℈.i. *ol. ſtomachal. ceræ* an. q.ſ. F. Scutum.

Vel ℞. *Rad. acori, cyperi* an. ℥.ß. *abſinth. menth. maior. flor. roſar. rubr.* an. M.i. *caryophyll. nuc. moſch. galang.* an. Drach. ii.

Coqu. in vino pro Fomento.

Vel ℞. *Caryophyll. nuc. moſch.* an. ʒ. ii. *cinamom.* ʒ. j. *abſinth. menth.* an. M.ß. *roſar. rubr. p.* ɩ. *thuris, maſtich.* an. ʒ. iij. *cortic. citri ſicc.* ʒ. ij. *alipta moſch.* ℈. j.

Qui inſuatur ſacculo ex ſindone rubra; qui vel ſiccus vel vino madidus aut maluatico ventriculo imponatur.

Diata.

Diata. Alimenta ſint natura calidiora, aut condiantur aromatibus, Potus ſit vinum generoſum vel mulſum. Et omnino talis ſit diæta, qualis ſupra in Intemperie ventriculi frigida & humida propoſita fuit.

De Intemperierum ventriculi curatione accuratè, & prolixè agit Galenus, 7. *meth. med.* qui ibi videatur.

De Tumoribus Ventriculi.

CAPVT XI.

De Inflatione ventriculi.

POſt Intemperies ventriculi meritò agitur de Tumoribus eiuſdem; cum intemperiei cum materia ſæpe tumores accidant. Augetur autem ventriculi magnitudo cum vel diſtenditur ſaltem, etſi ſubſtantia reuera maior non fiat, vel dum ſubſtantia eius & magnitudo ac moles ſimul augetur, id quod fit in tumoribus propriè dictis. Primò dum à flatu in eius capacitate concluſo ventriculi magnitudo augetur, dicitur Græcis Ἐμφύσημα & Ἐμπνευμάτωσις, Latinis Ventriculi Inflatio (*Ventriculi Inflatio.*) ſeu tenſio; Barbari etiam ventoſitatem ſtomachi nominant. Aliàs vocabulum Ἐμφύσημα in genere de omni ſpiritus flatulenti in ſpatiis quibuſcunque collectione vſurpatur.

Cauſſa.

Prouenit autem flatus ventriculum diſtendens ab efficiente & materia. (*Cauſſa.*) Efficiens eſt calor ventriculi debilis, item calida ventriculo applicata, vel etiam aſſumpta, quæ crudum humorem vel cibum in flatum quidem reſoluunt, ſed diſſipare non valent. Nam pura frigiditas flatus non generat, cum humores atque alimenta non attenuet nec diſcutiat. Fortis verò calor cum vi ſua humores & alimenta ſuperet, & magis, quam pro flatu generando illa attenuet, flatus non generat, niſi alimentum aut humor aliquis in ventriculo per ſe flatuoſus ſit, aut copia excedat, ita vt à calore etiam ſatis forti ſuperari non poſſit. Calor enim vel ſimpliciter, imbecillus eſt, vel non ſimpliciter, ſed vt ad materiam refertur. De quo Galenus, 3. *de ſympt. cauſſis cap.* 2.

Itaque Inflationem ventriculi generare poſſunt, quæcunque calorem ventriculi debilitant, & coctionem imbecilliorem faciunt, de quibus ſuo loco dicetur, & quæ cibos ac humores in eo in flatus diſſoluunt. Et proinde ad cauſſam efficientem etiam pertinent cibi & potus quidam, qui vim habent agendi in ſubiectam humiditatem, cuiuſmodi eſt Allium, quod quamuis ſua natura flatus diſcutiendi vim habet, tamen, ſi incidat in materiam crudam & flatulentam, illam diſſoluit & hoc modo flatus excitat. Qua ratione quandoque etiam humores ad cauſſam efficientem pertinent, vt cum bilis in pituitam vel melancholiam vicinam agit, eamque in flatus reſoluit.

Flatibus verò materiam ſuppeditant cibi & potus naturâ ſuâ flatulenti, (*Flatibus materiã præbẽtes cibi & potus.*) vt fabæ, lentes, piſa, milium dactyli virides, rapum crudum, lac, bulbi, mel crudum, caſtaneæ, muſtum & cereuiſia recens, item humores crudi & flatulenti in ventriculo geniti, humor Melancholicus ventriculi fundo ſubſtratus, aut in eum effuſus, vnde Melancholici φυσῶδεις & ad hunc morbum procliues ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Noſcitur hoc malum ex tenſione, quæ ventriculi regionem ſupra vmbilicum infeſtat, (*Signa.*) ac tumore & reſiſtẽtia tactus circa ventriculi regionem obuia, & quod vẽter percuſſus ſæpè quaſi Tympani ſonum edit. Imò & viſu ferè inflatio cognoſcitur, præcipuè cum æger ſeſe erigit; aliquando etiam accedit diſtenſio, quæ pectus & oppoſitas retrò dorſi partes occupat. Ructus eduntur, flatus per aluum non emittũtur; quibuſdam appetitus deiicitur: malum lenitur alimento ad fundum ventriculi deſcendente; & flatibus ſupra & infra excluſis.

An autem ex alimentis flatulentis malum ortum habeat, facilè ex ægri relatione cognoſcitur; an coctionis vitio id fiat, ex iis, quæ de debilitate coctionis ventriculi eiuſque cauſſa & ſignis dicentur, patebit. Et cum ex debilitate coctionis ſit inflatio, ſi dentur cibi facilis coctionis in pauca quantitate, inflatio non ita moleſta eſt. Remittit etiam inflatio, cum vſurpantur ea, quæ coctionem adiuuant. Inflatio quoque ex debilitate ventriculi diutius durat, quam quæ ex cibis; hæc enim cibis mutatis tollitur.

Vbi horum nil adfuerit, veriſimile eſt, pituitoſos humores in ventriculo contineri, qui flatibus materiam ſuppeditant, & tum alia quoque ſigna pituitæ in ventriculo aderunt, de quibus antea dictum. Quod ſi à materiâ feruida fundo ventriculi ſubſtrata, aut ab humore melancholico in ventriculum infuſo inflatio fiat, iſtorum humorum & plerumque affectionis hypochondriacæ ſigna adſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

noſtica. 1. Quando inflatio accidit in ventriculo conualeſcentis, recidiuam ſignificat.

2. Inflatio ventriculi in febribus acutis & malignis mala, ſignificatque natiuum calorem à calore præternaturali abſumi & diſſipari.

3. Inflatio ventriculi ſi diu duret, in hydropem ſiccum terminatur.

Indicationes.

ationes. Flatus, qui ventriculum diſtendunt, tollendi ac diſcutiendi ſunt. Ne verò mox iterum reuertatur inflatio, cauſſa, quæ flatus parit, tollenda. Et quidem ſi inflatio leuis eſt, ac præcipuè à cauſſa primitiua proueniens, ſola flatus diſcutientia ſufficiunt; ſi autem magna ſit inflatio, ea ſola non ſufficiunt, neque ab eorum vſu curatio inchoanda: Niſi enim materia prius euacuetur, flatus diſcutientia ſeu intra ſeu extra adhibita materiam in flatus reſoluunt, & inflationem augent.

Curatio.

tio. Ergo ſi inflatio non ſit magna, flatus diſcutientia intus & extra adhibeantur. Si verò materia multa adſit vnde flatus generantur, illa ſtatim vel vomitu, vel alui deiectione expurgetur. Si tamen craſſa & viſcida ſit, prius præparetur. Qua ratione autem materia præparanda & euacuanda ſit, ex iis quæ antea de intemperie ventriculi cum materia dicta ſunt, patet.

us diſcutia, Flatus autem diſcutiunt & diſſoluunt, cucurbitula magna ſine ſcatificatione cum flamma copioſa ventriculo appoſita, *galanga, radix Imperatoria, angelica, Zedoaria, gentiana, ſem. aniſi, fœniculi, carui, cumini, ſpecies diacymini, diagalanga, dianiſi, diacalaminthæ*; Galenus dat caſtoreum ex oxycrato ſeu poſca, 11. *de ſimpl. med. fac.*

Efficax eſt etiam ol. carui gutt. iij. vel iiij. quantitate in iuſculo vel vino exhibitum, & rotulæ ex eo paratæ.

Vtiles ſunt & aquæ vitæ ſtomachales dictæ, item clareta ſeu vina Hippocratica:

℞. *Sem. aniſi, fœniculi, carui*, an. ℥. ij, *zingiber. cinnamomi; galangæ*, an. ℥. j. *caryophyll. macis, zedoariæ, cardamom.* an. ℈. j. *ſacch. albiſſ.* ℔. ß.

F. Puluis, qui coctionem adiuuat & flatus diſſipat.

Extra inungatur ventriculus oleo communi, in quo ruta, ſem. cumini, apij, dauci, caſtoreum, baccæ lauri, cocta ſint, vel vſurpentur horum olea. Efficax eſt & oleum, quod.

Recipit *baccar. lauri, rutæ ſiccæ, ſem. cumini ammeos, nigellæ, pyrethri, coſti*, an. ℥. ij. *ladani*, ℥. ß. *ol. laur. rutac.* an. ℥. iiij. *vini maluatic.* ℥. iij.

Coqu. ad vini conſumptionem & colentur, atque oleo iſto ventriculus inungatur. Magnam etiã ad flatus diſcutiendos vim habet emplaſtrum de baccis lauri: Poſſunt & ſacculi ſicci parari è milio ſolo, vel miſto cũ furfuribus, vel baccis lauri, ſem. cumini, rutæ, flor. chamæmeli, calidéque vẽtriculo imponi. Vel Cataplaſmata fiant ex farina ſem. lini, cumino, origano, centaur. minore, ſem. anethi, fœniculi, baccis lauri cum oleo rutaceo, laurino. Vel panis à furno calens per medium ſcindatur, & medulla tota oleo communi vel rutaceo & melle calefacto, aut aquâ menthæ & rutæ perfundatur & calidus applicetur.

Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanat. cauſis* c. 40. refert, Adoleſcenti cuidam ſedecim annorum ceruicem ventriculi ſine vllo doloris ſenſu ita à flatibus eleuatam fuiſſe, vt magnitudinem pomi cydonij æquipararet, ita vt tumor ille & oſſa in altũ eleuauerit, quæ etiam talem ſitum retinuerint, nec ad priſtinum ſtatum reuerſi figuram illam impreſſam, tanquam naturalem ſeruauerint. Quod malum ille ferrea lamina, quæ ex circulo quoque ſurgebat ferreo, ſtomachum comprimente ſanauit.

Diæta.

Victus ratio ſit attenuans & flatus diſcutiens, minimè flatulenta: cibi ſint boni ſucci, coctu faciles, quantitate exigui. Inflatione ventriculi & hypochondriorum laborantibus lac valde noxium eſt. Somnus ſolito ſit longior; æger ſupra ventrem molliter interdum decumbat. Potus multus non conuenit; potuſque ſit vinum meracius, quod in parua quantitate hauſtum leuem inflammationem ſanat. Efficacia ſunt quoque Clareta & vina Hippocratica: aluus aperta ſeruetur. Diæta.

CAPVT XII.

De Inflammatione ventriculi.

CVm verò ipſum corpus ventriculi intumeſcit, duplici cauſa id fieri poteſt, ab humore ſcilicet vel calido vel frigido; atque hinc oriuntur duo ventriculi tumorum genera, inflammatio & tumores frigidi; de quibus in ſpecie agemus. Quædam tamen, quæ vtrique tumorum generi communia ſunt, præmittemus. Ventriculi Inflãmatio.

Intumeſcit autem ventriculus vel ſecundum partem interiorem vel exteriorem, ſuperiorem vel inferiorem; dextram vel ſiniſtram. Rarò verò totus ventriculus tumore corripitur.

Cognoſcitur tumor ventriculi in genere ex læſa coctione ventriculi & ſenſu tenſionis, interdum tumor tactu quoque & viſu deprehenditur. Si tumor totum ventriculum occupat, quocunque etiam ſitu æger decumbat, dolore afficitur. Si parte externa, dolor poſt cibi coctionem magis intenditur, ob fibras tranſuerſas ibi intenſas, quæ tenſæ ad inteſtina expellunt. Appetitus ſeſe melius habet, quam vbi interna tunica afficitur: ab aſſumpto cibo non ita grauatur, nil de abſceſſu vomitu eiicitur. Si interna parte, dolor fit intenſior, dum cibus aſſumitur & coquitur; quia tenduntur ea parte fibræ rectæ, quæ attractioni ventriculi inſeruiunt, & cibus ipſe contactu ſuo internæ ventriculi tunicæ grauis eſt, & ſymptomata omnia ſunt vehementiora atque abſceſſu rupto pus vomitu vel per aluum eiicitur. Vtrum dextra vel ſiniſtra ventriculi pars afficiatur, facilè ex ægri relatione cognoſcitur. Si ſuperior pars afficitur, cum exquiſito ſenſu ſit prędita, grauiſſima accidunt ſymptomata, & anguſtia maximè ſub finem deglutitionis, vbi attractio viget, percipitur. Affecta inferiore parte, dolor magis in cibi coctione intenditur: In anteriore ventriculi parte tumor tactu deprehenditur, atque æger compreſſionem eo loci non fert. Si poſteriorem ventriculi partem, & quidem externam tunicam tumor occupat, æger grauiter decumbit ſupinus; Si internam, pronus. Cuius contrarium obſeruatur in diſcernendis tunicis anteriore ventriculi parte dolente & tumente.

Cauſſæ.

Prolixè equidem hîc nonnuli de cauſis agunt: verũ ſunt pleraque illa generalia, & quidem omnibus inflãmationibus in quacunque parte conueniunt. Ideoque ſaltem, quæ huius loci propria ſunt tractabimus. Cauſſa.

Vt autem aliarum partium inflammationes; ita & vẽtriculi inflammatio oritur ex ſanguine præter naturam in ventriculi tunicas, per venas per quas alitur, è

porta deriuatas effuſo, ibique putreſcente, & quidem à ſanguine vel puro, vel cum bile, pituita aut melancholia mixto. Vnde etiam appellationes variantur. Mouetur verò & affluit, vt ex generali de inflammatione doctrina notum eſt, ſanguis præter naturam ad ventriculum, vel quia attrahitur, quod fit à calore & dolore, concitatis ſiue à cauſis internis ſiue externis, vt cibo, potu, medicamentis calidis, aut percuſſione ſuper ventriculum, fomentis & emplaſtris calidis corpore repleto adhibitis, cucurbita appoſita, vomitu: Aut tranſmittitur à partibus robuſtioribus ad ventriculũ debilem. Tranſmittitur autem vel à toto, quando illud plethora abundat, aut à parte aliqua.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur autem inflammatio ventriculi ex ſignis tumorum ventriculi in genere; Deinde in ſpecie, quod dolor eſt vehementior, adeſt æſtus, ſitis inexpleta, corporis iactatio, vigiliæ & febris ardentiſſima coniungitur. Ingeſta aut vomitu aut per aluum deiiciuntur; niſi cum forte eius orificium aut pylorus obſidetur; cum his, coarctatis nihil elabatur. Nonnunquam accedunt deliria cerebro in conſenſum tracto, vel etiam animi deliquia, corde conſentiente. Et quidem illa ſymptomata mitiora ſunt, ſi inflammatio à ſanguine puro ortum habet; vehementiora, ſi bilis admiſceatur; mitiora, ſi pituita.

Monet autem hîc Fernelius, *de part. morb. & ſympt. lib. 6. cap. 2.* Inflammationi ventriculi affinem eſſe inflammationem, quæ vel ſummum iecoris lobum, qua ventriculus obtegitur, vel incumbentem illi abdominis regionem occupat. Tumor n. prominens & circumſcriptus cum dolore in ventriculi ſitu ineſt, & febris & ſitis & aliarum notarum plurimæ, vt proinde vel experientiſſimos Medicos interdum fallat. Diſtinguitur autem ſolâ ſymptomatum vehemẽtia & pernicie: quandoquidem in ventriculum omnium ſæuiſſima incidunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Tumor omnis ventriculi, præcipuè inflammatio, morbus ſatis periculoſus eſt; cum afficiatur pars, cuius functio toti corpori neceſſaria eſt, & qua debilitata omnes totius corporis partes, alimento ſcilicet denegato, debilitari neceſſe eſt, quæque cor & cerebrum facilè in conſenſum trahit. Imò in his, quibus vires ſunt debiles, malum plerumque lethale eſt.

2. Abſceſſus, qui in ventriculum incidunt, meliores ſunt, qui in tunicam eius internam abeunt, in quam pleríque etiam ſeſe aperiunt, mali verò, qui ſub peritonæum. Galenus, *de inæq. intemp. c. 3.* Nam infuſum in cauitatem ventriculi pus facilè per inteſtina expurgatur; quod fieri non poteſt, ſi ſub-peritonæo colligatur.

3. Periculoſus eſt tumor, qui vel totum ventriculum, vel partem eius ſuperiorem occupat.

4. In inflammatione ventriculi ſi nauſea ac conturbatio ventris plurima ac frequens fiat, vomatur verò nihil vel parum, id prauum eſt, non ſolum vt ſignum, oſtendens vitioſum humorem ventriculo pertinaciter inhærere, ſed & vt cauſa continuis vellicationibus ventriculum laceſſens. Galenus, 3. *Prorrhet. t. 25.*

5. Ventriculi, vt & hepatis inflammationi, ſi non recta cura adhibeatur, ſequitur maraſmus, non tamen priùs, quàm cor in conſenſum trahatur. Galenus, *de diff. febr. cap. 9.*

Nonnulli quidem ea etiam, quæ Hippocrates, *lib. 1. Prognoſt. aph. 37. 40. & 41.* habet, de tumoribus ventriculi explicant, verum ſi quis diligenter loca inſpiciat & quæ antecedunt, diligenter perpendat, animaduertet, Hippocratem ibi non loqui de tumoribus ventriculi, ſed tumoribus ventris, qui in muſculis abdominis fiunt: ſiquidem tumores abdominis quidem, qui foras aperiuntur, boni ſunt, non verò ventriculi, quos in cauitatem eius aperiri bonum eſſe ex Galeno modò dictum.

Indicationes.

In Inflammatione ventriculi, vt in aliis partibus, materia, quæ affluit, auertenda, fluxúſque eius inhibendus; quæ affluxit, & proxima tumoris cauſa eſt, tollenda. Affluxus inhibetur reuulſione ad contraria, ac ventriculi roboratione & materiæ repercuſſione. Euacuatur materia collecta vel ſenſibiliter vel inſenſibiliter, & quidẽ, (præter repulſionem materiæ nõdum impactæ & craſſæ) vel inſenſibiliter per reſolutionem & diſſipationem impacta, & ad repercuſſionem inepta euacuatur; quæ ſi craſſior ſit, ſimul emollientia poſtulat; vel ſenſibiliter, dum in abſceſſum colligitur, eóque aperto tandem euacuatur. Quod vt facilius fiat, ſuppurantibus interdum, quando ſcilicet de diſcuſſione deſperamus, & maturantibus natura adiuuanda, apertóque tandem abſceſſu vlcus detergendum & conſolidandum. Interdum quoque accidit, vt ſi tumor in parte externa conſiſtat, & puris copia magna ſit, abſceſſus foris aperiendus ſit. Intemperies coniuncta indicat alterans per contrarium. Indicati

Curatio.

Itaque ſi vires adſint, ſtatim vena aperienda: Sed niſi adſit magna plethora, ſanguis paucus euacuandus; cum partis dignitas largam vnâ vice factam ſanguinis euacuationem non ferat. Ideóque, ſi opus, repetenda potius venæſectio. Reuulſio quoque fieri poteſt cucurbitulis ſcarificatis & non ſcarificatis cruribus appoſitis, item frictionibus. Lenes quoque clyſteres in aluum iniiciantur. Curatio. Vena ſect.

Purgatio verò ſeu per vomitum, ſeu per aluum initio (nam poſtea ad puris collecti eruptionem vtilis eſt vomitus) non conuenit; ne humores ad locum affectum attrahat, & inflammationem augeat. Quia tamen excrementa quædam ab inflammatione in ventrem reſudant (ſicut in inflammationibus, quæ membrana teguntur tenuiore, accidere ſolet) ea per clyſteres lenes aut pulpam caſſiæ cum decocto prunorum ac tamarindorum, vel ſyrup. roſar. ſolutiuo, vel ſero lactis exhibito abſtergere & educere non inutile erit. Purgatio

Statim verò poſt venæſectionem, dum materia fluit, aut dum fluctuat, & nondum impacta eſt, repellentia ſeu reprimentia vſurpanda, cum interna, tùm externa. Repell. Externa

Repellentia externa parantur *è roſis, ſantalis, balauſtiis, cortic. granator, cydoniis, myrtillis, portulaca, coralliis, bolo Armeno, ſumach, ſucco limon. ol. roſar, cydon. myrt. maſtich. cerot. ſantalino*, vt:

℞. *Carnis cydon. cocta* Vnc. ß. *pulu. roſar. rubrar, ſantali rubri, myrtill. balauſtior.* an. Drach. i. *farina hordei*, Vnc. ß. *ol. cydonior, myrtin.* an. q. ſ.

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Farin. hord.* Vnc. j. *roſar. rubr.* ℥. ß. *ſantal. rubr.* Drach. ii. *boli Armeni*, Drach. ß.

Coqu. in aqua pura & addatur *ol. roſ.* q. ſ.

F. Cataplaſma.

Ob maiorem refrigerationem & penetrationem aliquid aceti, ſucci cydonior. plantaginis, portulacæ, acetoſæ addi poteſt, vt:

℞. *Ol. cydon. roſar.* an. Drach. vj. *boli Armeni, balauſtior.* an. Drach. ß. *camphora*, g. vi.

M. Fiat linimentum.

℞. *Aqua roſar.* ℔. ß. *ſucci cydon.* ℥. iij. *ſantali rubri, albi*, an. ʒ. ij. *camph.* ℈. ß.

Fiat Epithema.

℞. *Roſar. rubr.* M. j. *balauſt.* P. j. *ſantal.* ʒ ij.

Coqu. in vino rubro auſtero pro fomento.

Interna repellentia ſaltem in primo principio conueniunt Interna.

ueniunt ; & ſunt *ſuccus aut ſyrupus cydonior. granator. ribes,ſyrup.deroſis ſiccis,ceraſorum,rob ribes, meſpilorum, ſorborum.diacydonium ſ.aromat.roſa rubra,ſantalum, corallium rubrum.*

Præſtat tamen ſuccus vel decocta harum abſque ſaccharo,quàm ſyrupos,& cum ſaccharo,aut certè ſaccharum parcius admiſcere. Et quidem in exigua quantitate dentur medicamenta,vt diutius hæreant in ventriculo,ſed ſæpius. Itáque de ſucco aliquo conuenienre Vnc.j.vel Vnc.ii. ſæpius de die dentur, præſertim ſi ventriculi pars ſuperior ſit affecta,vt:

℞. *Vini granator.ſucci ribes*,an.Vnc.i.ſem.*ſyrup.acetoſæ*, Vnc.j *aquæ plantaginis, acetoſ.*an.Vnc.iii. *roſar.* Vnc.i. Miſce.

Et quidem in tali tumore medicamenta interna actu moderatè frigida exhibeantur, vt affluxus materiæ impediatur, nec tamen calor naturalis ventriculi labefactetur.Externa verò moderatè calida.

[...]ntia. In Incremento verò morbi repellentibus pars aliqua reſoluentium addenda, *vt flor. chamamel. melilot. ſem.lini,adeps anſerin.ol.chamam.anethin.lil.alb.* In ſtatu medicamenta ex vtriſque pari portione mixtis vſurpanda,vel reſoluentium doſis augenda, ne tamen careant adſtringentibus.

Cum dolor vrget, anodyna etiam addantur. Ergo tum ventriculus inungatur adipe gallin.mixto cum ol. maſtichin.& roſar.vel cum oleo roſar.abſinth.liliorúmque albor.vel omentum caſtrati calefactum imponatur cum ol.roſar.aut pulu roſar.

Vel ℞. *Flor. roſar.* M. j. *ſem.coriandr.* Drach.j. *lini, alth.*an.Vnc.ſem. *flor. chamamel.*P.ij.*abſinth.*P.i.

Coqu.in vino rubro pro fomento.

Vel ℞.*Farin.ſem.lini*,Drach.ii.*hordei*,Vnc.ſem.*pulu. roſar.rubr.flor.chamamel.*an.Drach.ii.

Coqu.& cum ol.roſ.& chamæmel.

F. Cataplaſma,cui etiam camphor.Drach.ſem,addere licet.

Vel inungatur ventriculus ol.roſ.abſinth.& chamæmel.cum ſpica nardi & pauxillo croci.

Vel ℞.*Flor.chamamel.meliloti.roſar.rubr.*an.M.j.

Coqu.in vino pro fomento.

Vel ℞. *Farin.hord.ſem.lini*,an.Vnc.i.*roſar.*Drach.ii. *maſtich.* Drach. i. *abſinth.* Drach. ſem. *ol. maſtich. abſinthy* q.ſ.

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Farin. hord. fœnugraci ,ſem.lini*, an.Vnc.ii. *pulu.abſinth.*Vnc.i.*flor.chamam.roſar.rubr.*an.Vnc.ſem.

Cum *ſucco apij & ol.chamamel.*

F. Cataplaſma.

Hoc etiam Cataplaſma vſque ad declinationem ferè locum habet.

℞. *Pulu.rad.alth.flor.chamam.abſinthy,meliloti*, ana Vnc.i. *ſantal.alb.*Drach.ii.*croci*, Scrup.i. *ol. chamamel. roſ.* an.q.ſ.

F. Cataplaſma,vel additâ cerâ Emplaſtrum.

[...]entia. Intra corpus verò exhiberi poteſt aqua vel decoctum abſinthij cum trochiſcis de roſis. Si dolor vehementer vrget, dandus ſyrupus de papauere Vnc. j. vel Vnc.ii. pondere.

Poſt ſtatum ferè ſolis reſoluentibus vtendum, aliquibus tamen adſtringentibus ob partis præſtantiam additis, & quidem reſoluentibus lenibus, quæ ferè emollientia ſunt, & calorem tepidum habent, atque humiditatem mediocrem, quâ ratione materiam fundunt & reſoluunt inſenſibiliter. Eiuſmodi ſunt *medulla cerui,adeps gallinac. anſerinus,taurinus.*Herbæ emollientes,*malua,althéa, melilotus, fœnugræcum & ſimilia. Paſſulæ majores,carica, ſemen lini.* Gummi emollientia, vt *bdellium ; ſtyrax calamita,ammoniacum, emplaſtrum diachylon ſimplex* : Quibus tamen,ne nimia fiat relaxatio,oleum abſinth. maſtichin. vel maſtiche admiſceatur,vel ol.roſaceum,ſi calor major ſit,vt:

℞. *Medullæ crurum vituli, adip.anſer.* an.Drach.iii. *ammoniac.bdelly*,an.Scrup.ii.*mucilagin.ſem.althéa. lini*, an.Drach.j.ſem.*maſtich.* Drach.j.*ol.chamamel.*q.ſ.

F. Linimentum.

Applicentur autem hæc actu calida,vt concreta materia facilius ſudatur ac diſſipetur.

Intra corpus verò exhibeatur *decoctum caricarum, paſſular.glycyrrhiza,malua,althéa,emulſio amygd.dulc.*

Si verò (quod tamen commodius eſſet) inflammationis ſuppuratio prohiberi nequeat,id quod ex doloris intenſione,tumoris incremento, ac febris augmento cognoſcitur,adjuuanda eſt,fouendo calorem naturalem partis. Pro calore autem fouendo vtendum moderatè calidis,humidis,viſcidis, calorem naturalem intrò concludentibus. Maturantia.

Extrà applicanda medicamenta parari poſſunt *ex farina tritici ſine furfuribus* (nam furfures abſtergunt) *caricis pinguibus , dactylis , althéa, malua , ol. commun. amygdal.dulc.butyro,pingued.gallin. Porci. medull. vitulin.*& ſimilibus.

℞. *Rad.althéa ſub cineribus coctar. adipis porcin.* ana Vnc.ſem. *farina tritici*,Drach.vi.*ol.amygd.dulc.*q.ſ.

F. Cataplaſma.

Vtile etiam hic eſt emplaſtrum diachylon ſimplex.

Interna fiunt *ex amygdal.dulc.ſyrupo de glycyrrh.decocto caricarum , paſſular.* quæ ſenſim paruâ quantitate deglutienda præbeantur.

℞. *Caricar.pinguium,dactylor.*an.Vnc ſem.*Emulſion. amygdal.dulc. ſapa*,an.Drach.vi. M.doſis à Drach.ii.ad. Vnc.i.

Vel ℞. *Paſſul.major. exacinat.ſebeſten*, an. Vnc.i. *ſem.althéa,glycyrrh.* an.Drac.ii.*dactylor.*num.iv.Coqu.

Pure genito,danda opera,vt quamprimum abſceſſus rumpatur. Cognoſcitur autem maturum apoſtema ex doloris remiſſione,diminutione duritiei in loco tumido & mollitie tumoris tactui cedentis.

Exhibenda ergo tunc ſunt medicamenta, quæ attenuant & laxant quaſi abſceſſus parietes,vt egreſſus puri facilius concedatur,vt: Abſceſſum rumpentia.

℞. *Caricar. pinguium*, num.iii. *paſſul.*Vnc.ſem.*glycyrrh.raſa*,Drach.iii.*capill.veneris,malua.*an.M.j.

Coqu.in ſuffic. quant. hydromelitis, ad tertias vel Vnc.vi.

Adde *rad.ireos* Drach.ſem.*piperis*,Scrup.ſem.

Detur actu calidum.

Vtile etiam eſt lac recens mulſum exhibere, niſi alia prohibeant. Inprimis verò commendatur ſuccus ſcabioſæ vel ſolus vel cum melle datus, quæ omnia interna apoſtemata vel reſoluit,vel maturat vel rumpit.

Extra etiam applicatur cataplaſma ex ficubus,fœnugræco,& ſimilibus.

Vel ℞. *Sem.fœnugræc.*Vnc.iii.*fermenti*,Vnc.i.*ſtercoris columbini*,Vnc.ſem.*ol.chamamel.*Vnc.ii.*mellis*,Vnc.i.

F. Cataplaſma.

Poſt ſumpta verò medicamenta vt abſceſſus facilius rumpatur,fiat corporis agitatio,vel tuſſis, ſternutatio, aut vomitus etiam,ſi opus ſit,concitetur.

Rupto abſceſſu mulſa propinetur,cum ſyrupo roſar. ſolutiu. aut melle roſ. vel viol. aut decoctum hordei cum melle roſ.vel hydromel, cui aliquid mannæ thuris,addi poteſt,& quidem ſæpius paruâ, cochlearis videlicet,quantitate,vt materia purulenta abſtergatur, & per aluum expurgetur.

Tandem vlcus conſolidandum & conglutinandum eſt. Extra nimirum imponatur emplaſtrum, quod Galenus ex Heraclide, 1. *de comp.med.ſec.gen.c.*7.deſcribit. Vlcus conſolidantia.

℞. *Litharg. ceruſſ.* an. Drach.x.*cera*, Drach.iii, *reſin. arid.*Drach.vi.*gummi ammoniaci*,Drach.v.*galban.*Scru. iiii. *ol.veteris*,Vnc.ij.

Coq. F. emplaſtrum, quod calidum ventriculo imponatur.

Intus ſumatur decoctum agrimoniæ cum vino.

Vel ℞. *Thuris*, Drach. ii. *maſtich.* Vnc.ſem.*mumia, boli*

boli Armeni,rad.tormentill. cornu cerui , gummi tragacanth.ſuccini , an.℥.j.*nuc.moſch. macis*,an.ʒ. ß. *conſeru. roſar.antiquar.* ℥. 1.

Cum ſyrupo myrtino vel de roſis ſiccis

F.Electuarium.

De Intemperiei correctione nil in ſpecie addere opus eſt;cum medicamenta,quæ ad repellendam materiam adhibentur, vna operâ refrigerare calidam intemperiem poſſint.

Diæta.

Diæta. Vt in omnibus inflammationibus internis: ita quoque in ventriculi inflammatione victu vtendum tenui; modò vires ferant,& omnino in omni inflammatione ventriculi accurata diæta opus eſt ; cum ventriculi officium ſit, cibum pro toto corpore concoquere. Detur ergo ptiſana vel eius cremor, & ſi calor maior ſit, lactuca, endiuia, in aqua hordei, vel iure pullorum cocta, & in principio inflammationis iuſcula ſucco cydoniorum, aurantiorum, granatorum,citri. vuæ acerbæ condiantur. Omnis enim cibus & potus in inflammatione ventriculi quandam adſtrictionem habeat, maiorem tamen frigiditatem,& adſtrictionẽ in principio.In progreſſu verò morbi ſenſim & per gradus aliquid de frigiditate & adſtrictione remittendum. Potus ſit aqua hordei cum pauco cinamomo & vino granator. aut cydonior.atque is non actu nimium frigidus,ne inflãmatio crudior reddatur. Vnde nec aqua frigida conuenit. Abſtineat contrà etiam æger à vino: In declinatione tamen vinum clarum debile aut aquâ dilutum concedi poteſt. Mel quoque noxium eſt,quæque ex melle fiunt. Vitetur ira. Æger non loquatur multum.

Si autem phlegmone nõ ſit pura,ſed ædematodes vel ſchirrodes, qua ratione curanda ſit, mox è curatione tumorum frigidorum ventriculi patebit.

CAPVT XIII.

De Tumoribus Ventriculi Frigidis.

Tumores frigidi vẽtriculi. TVmores ventriculi frigidi ortum habent à materia frigida & craſſa, pituitoſa ſcilicet vel melancholica: quæ quidem non ſubitò,vt in inflammatione accidit, affluit, ſed paulatim congeritur, & quia humores hi ad ſuppurationem minus apti ſunt, diu in ventriculo retineri poſſunt antequam ſuppurentur,deſcribitque Foreſtus *lib.* 18.*obſeru.*32.Tumorem ventriculi frigidum, qui per integrum annum durauit, antequam ſuppuratus fuit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hic tumor in genere, quod ſcilicet plerumque circa vẽtriculi regionem tumor apparet, concoctio & nutritio læditur:in ſpecie verò ex ſenſu grauitatis,& abeſt ſitis, æſtus ac febris.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Tumores ventriculi frigidi equidem, vt dictum. diuturni ſunt,non tamen habent ſymptomata tam grauia;medicamenta etiam,quæ tumores frigidi requirunt, ventriculo ſunt conuenientiora.

2. Non tamen etiam omni periculo vacant: quia membrum,cuius functio toti corpori neceſſaria eſt,læditur.

Indicationes.

Indicationes. Cum hic tumor ſenſim per congeſtionem, non verò per affluxum ſubitò fiat, repellentibus & reuellentibus opus non eſt. Humor verò frigidus tumorum horum proxima & continens cauſſa ſui amotionem indicat, quæ fit,dum humor vel inſenſibiliter reſoluitur,vel in pus mutatur,& ſenſibiliter euacuatur.

Curatio.

Itaque venæ ſectione opus non eſt, cum ſuſpicio de abundante ſanguine nulla ſit vel exigua. Repellentia etiam, quia materiam incraſſant, vix locum habent,niſi planè in initio,vbi ſolum frigida ac diſcutientibus miſta locum habere poſſunt. *Curat.*

In principio autem conueniunt ol.roſ.cum ol.abſinth. æqu.part.mixtum vel fiat Cataplaſma,quod

℞.*Farin. hordei ſem. lini, fabar.pulu. melilot.* an.ʒ.j.*abſinth. ſchænanth.*an.ʒ.ij.*roſar.rubr.baccar.myrt.aloes* an.ʒ.ß.

Pulueriſanda pulueriſantur,& *cum oleo roſaceo ac adipe gallin.*

F. Cataplaſma.

Vel ℞.*Fol.myrti,menth.abſinth.*an.M.j.*flor.roſar.rubr.* M.ß.*ſchænanth.*ʒ.ij.

Coqu.in vino auſtero pro fomento.

Vel Fiat Sacculus *ex roſis rubris,fol.myrti, menth. abſinth.cypero & ſpica*,qui coquatur in vino rubro, & imponatur.

Vel ℞.*Ol.menth.maſtich.abſinth.* an.℥.ß.*pulu.menth. ſicca,maſtich. nuc. cupreſſ.* an. Scr. j. *ceræ q. ſ.* F. Cerotum.

Intra exhibeantur *ſyrupus de mentha, de abſinth.maſtich. mel. roſatum colatum*,aut horum decocta.Medicamenta autem tam interna, quam externa calida vſurpanda.

Poſtea ad fortius, reſoluentia quæ calida & ſicca ac tenuium partium ſunt,accedendum, cuius modi ſunt, *Reſolue-* *Origanum,calamintha,pulegium,maiorana, thymus, roſmarinus, cum aromatibus & compoſita diacalamintha, diagalanga,magna antidoti.* Auicennas ad reſoluendum *Interna* exhibet in potu caſtorei Scrup. j. vel Drach.ß.cum mellis roſati vel oxymel.ſimpl. Vnc.iij. Aëtius decoctũ polij aut calaminthæ cum pauco mellis & granis aliquot piperis.

Vel ℞.*Gummi Ammoniaci*℈.j.vel ʒ.ß.

Formentur cum mucilagine ſem.althéæ & gran.aliquot ſpec.diacalaminth.pillul.x.vel xv.quibus deglutitis decocti paſſularum aut rad.alth.℥.ij. vel ℥. iij. bibantur.

Extra applicentur ventriculo medicamenta è *foliis* *Externa* *calaminth.polij montani,rutæ,ſaluia,ol. de ſpica,irino,laurino & ſimilibus*, vt:

℞. *Ol. Chamam. nardin. anethin.*an.℥.ß. *maſtichin.* ʒ.ij *ceræ q.ſ.*

F. Vnguentum.

Vel ℞.*Ol.abſinth.chamam.* an. ℥.j.ß.*terebinth.*ʒ.iij. *maſtich.*ʒ.j.ß.*caryophyll.* ʒ.j.*mucilag.ſem.althéa, fænugraci* an.ʒ.ß.*ceræ. q.ſ.*

F. Vnguentum.

Efficax eſt & Emplaſtrum de meliloto, ſi cum maſtiche,abſinthio & ſpica adhibeatur.

Vel ℞.*Emplaſt.de meliloto* ℥.ij.*myrrhæ* ʒ.ij.*maſtich.* ʒ.j.ß.*ammoniac.*ʒ.j.*ol.abſinth.q.ſ.* M. ad lentum ignem.

F. Emplaſtrum.

Quod ſi fruſtra diſcuſſio tentetur,ſuppuratio procuranda, & reliqua, vt in inflammatione modò dictum, peragenda,vt: *Maturâ*

℞. *Rad. alth. lil. alb.* an. Vnc. ij. *branc. vrſ.* M. j.

Coqu. ad mollitiem. Contuſis & per ſetaceum traiectis adde *farinæ tritici, ſem fænugraci,lini* an. ℥.j.*croci* ʒ. ß. *pulu. chamam.* ʒ. ij. *pingu. gallin. ol. lil. alb.* an. q. ſ.

F. Cataplaſma.

Poſtea

Poſtea danda opera, vt Apoſtema maturum rumpatur, ruptum abſtergatur, & vlcus conſolidetur, vt in inflammatione dictum.

Ad hoc caput pertinet & hiſtoria illa, quam Fernelius, *lib. 6. Pathol. c. 1.* recenſet, de muliere quadam grauida, cui duro tuberculo os ventriculi obturabatur, vt quicquid indebatur, attacto oris ventriculo mox remearet, atque repelleretur. Sic aſtantium omnium iudicio, nil cibi potuſque bimeſtri vel conatu maximo vorauit. Tandem morbo febreque conſumpta diſceſſit, edito partu, quem vitæ ſuperſtitem reliquit. Vt & alia, quam refert Volcherus Cojater, *in obſeru. anatom. & chirurg.* de muliere quadam Noribergenſi, quæ toto octennio quaſi clauum vel globulum orificio ventriculi infixum ſenſit, & ſumma difficultate deglutiendi laborauit, ſimilique morbo & patrem & ſorores & alios cognatos occubuiſſe affirmauit. Quæ tandem cum nutrimento deſtituta atque ad extremam maciem deducta extincta eſſet, aperto corpore in orificio ventriculi ſcirrhus pugni magnitudinem excedens ſubſtantiæ gulæ innatus repertus eſt.

CAPVT XIV.

De Extenuatione, anguſtia, adſtrictione, & ſitu mutato ventriculi.

TVmoribus ventriculi contrarium malum eſt Extenuatio eius. Nam corpus ventriculi ſuam conuenientem craſſitiem habere debet, quæ non parum ad coctionem benè perficiendam facit. Hinc videmus animalia, quæ duriſſimos cibos concoquunt, craſſum habere ventriculum, imò auibus, quæ lapillos etiam deuorant, parenchymate craſſiore ventriculum conſtare. Habet ergo & hominis ventriculus ſibi conuenientem craſſitiem, quæ ſi mutetur, etiam coctio læditur; id quod præcipuè fit in crapula, vbi ventriculus cibo & potu nimis extenditur, eiuſque tunicæ hoc modo extenuantur, & debitam craſſitiem amittunt. Quod ſi ſæpius fit, malum immedicabile oritur, & ventriculus ſe iterum contrahere nequit, ac tunicæ eius ita diſtentæ manent, vnde debilitas coctionis & perpetua fluctuatio in ventriculo ſequitur. Sanitatis itaque ſtudioſus cauere debet, ne in iuuentute hunc morbum contrahat, qui poſtea toto vitæ tempore emendari non poſſit.

Secundò etiam ventriculus ſuam naturalem magnitudinem, conformationem & capacitatem habeat neceſſe eſt, vt cibis & potui capiendo ſufficiat; hæc ſi mutetur, morboſa eſt, & quidem anguſtia illa primò eſt naturalis aliquando, ſicut Galenus, *art. med. cap. 87.* de quodam ſcribit, qui ventriculum paruum ſimul atque rotundum, atque aduerſus ſeptum tranſuerſum habuit incumbentem, in quo magnitudo & conformatio ac ſitus erant deprauata, temperamentum quoque frigidum exiſtebat. Hic nullo artificio ad habitum naturalem transferri potuit: At, ne adeo infeſtaretur, Galenus hoc conſilij dedit. Nam quoniam repleto ventriculo ſpirandi difficultatem patiebatur, minus cibi, & magis alimento opportuni, & qui non difficulter coquebatur, ter de die aſſumebat. Similem morbum obſeruauit Foreſtus, *lib. 18. obſeru. 34.* in puella quadam Delphenſi, quæ perpetuò malè habebat in ventriculo ob naturalem eius anguſtiam; quod ex eo coniecit, quod cibo diſtentus ventriculus lædebatur, exhibito verò exiguo cibo minus offendebatur. Quod malum quia etiam incurabile fuit, Galenum ſecutus id conſilij dedit, vt parum ſemel & frequenter comederet.

Deinde interdum contrahitur ventriculi anguſtia à diuturna inedia, vbi ventriculus diu à cibo non diſtētus quaſi contractus manet, & anguſtior redditur, vt ſi poſtea paulò plus cibi ſumatur, ſtatim offendatur. Hi igitur non ſtatim ad conſuetam cibi quantitatem ſumendam poſt inediam longam tranſire debent, ſed parum cibi & ſæpius ſumere, vt ita ventriculus ſenſim iterum diſtendatur.

Adſtrictio ventriculi

Tertiò hoc loco etiam facienda eſt mentio affectus cuiuſdam, quem Petr. Sal. Diuerſus, *de affectib. particul. cap. 70.* adſtrictionem ventriculi nominat, fierique putat, quando os ventriculi ita adſtrictum eſt, vt nec flatus, nec vapores extra poſſint erumpere, nihilque etiam extra corpus ob cutis adſtrictionem vel exiccationem erumpere queat, ſolúmque Aëtium, *tetrabibl. 4. ſerm. 1. cap. 13.* hunc affectum deſcripſiſſe putat. Verùm cum mihi nil aliud videatur hic affectus, quam dolor aliquis ventriculi è cruditate ortus, quem deſcribit Galenus, *de præcognitione ad Poſthumum c. 11.* dicam de eo affectu infra, *c. de dolore ventriculi.*

Situs vētriculi mutatus.

Quartò etiam ſitus ventriculi aliquando mutatur, etſi rarius, ita vt modò dictum ex Galenò, qui *art. med. cap. 87.* cuiuſdam mentionem facit, cui ventriculus nimis, quam par erat, diaphragmati incumbebat. Notabilis verò eſt hiſtoria, quam annotauit ſocer meus, D. Andreas Schato p. m. cuiuſdam ſtudioſi, cui, cum in Melancholia diaphragma & thoracem gladio ſibi perforaſſet, ita ſitus ventriculi mutatus eſt, vt per diaphragma in ſiniſtram thoracis partem adſcenderit, & cor cū capſula ſua à ſede ſua in dextrum latus depulerit, quam *Inſtit. lib. 2. part. 2. cap. 13.* recenſui.

CAPVT XV.

De Rebus præter naturam variis in Ventriculo repertis.

Res p. n. in ventriculo reperta.

DIſputatur equidem, vt *de morbis numeri in Inſtitut.* dictum, an res præter naturam alicubi in corpore contentæ morbos numeri conſtituant; verum diſputatione illa hoc loco omiſſa hic non incommodè recenſeri poſſe videntur res variæ præter naturam in vētriculo contentæ, Nam naturaliter nil niſi cibus & potus, ac inde generatus chylus in ventriculo contineri debet: Si verò præter naturam in eo quid contineatur, præternaturalis diſpoſitio in eo inde oritur. Obſeruatū verò ſæpe multa præter naturam in eo reperiri aliquando, & ſæpe etiam vomitu reiici. Et quidem alia per os & œſophagum in ventriculum delabuntur, & extrinſecus ſubeunt; alia in eo generantur, aut quocunque modò producuntur; alia etiam in eum ex inferioribus aſcendunt.

Res deglutita & in vētriculum illapſa.

Primò enim compertum eſt, acus, nummos, globulos plumbeos, clauos, mucrones gladiorum & cultrorum, gemmas, metalla & alia deglutita fuiſſe, quorum hiſtorias varias collegit Schenckius, *lib. 3. obſeru. 2. 3. 4. & ſeqq.* quarum etiam aliquot ſupra *in fine cap. 2.* recenſuimus. Deinde quoque ſerpentes, lacertos, aliaque animacula per os incautis in ventriculum irrepſiſſe obſeruatum eſt. Idque obſeruauit Hippocrates, *lib. 5. Epidemior.* Petrus Apponenſis Conciliator dictus, *diſfert. 107.* Sauonorola, *tractat. 6. cap. 7. rubrica 4.* Cardanus *de cauſſis ſignis & locis morborum parte 3. num. 122.* Tragus de hiſtoria ſtirpium *lib. 2. c. 114.* Antonius Mizaldus, *memorabilium centur. 8. aph. 76.* Gattinaria *in nonum Rhaſis ad caput de præfocatione matricis,* & ex eo Matthiolus, *in Dioſcoridem l. 2. c. 42.* Omnibonus Ferrarius, *lib. 2. de art. med. infantium c. 9.* Muſcam etiam ore hiante in ventriculi cauitatem penetraſſe, & die ſequēti per vrinam excretam fuiſſe refert Marcellus Donatus, *de hiſtoria medicâ mirabili lib. 2. c. 12.*

Res varia p. n. in ventriculo genita.

Secundo varia & monſtroſa etiam ſæpe in ventriculo genita, aut quocunque modo producta & vomitu reiecta fuiſſe obſeruatum eſt. Fruſtum carneum magnū album, albuminis oui inſtar vomitu reiectum fuiſſe à puella moniali refert Foreſtus. *lib. 18. obſeru. 19. in ſcholia.* Idem obſeruauit. Thomas à Vega, *ad c. 5. lib. 1. Gal.*

de

de loc. affect. Globum pituitoſum carniformem, in quo vermiculus brucho ſimilis concluſus fuit reiectum fuiſſe refert Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanat. cauſſ. cap.* 88. Et Hieronymus Gabucinus, *de lumbr. c.* 18. Vermes quoque è ventriculo vomitu reiectos à plurimis Medicis etiam obſeruatum. Gabucinus *loco citato*, & Antonius Beniuenius, *c.* 77. Et Scholiographus Hollerij *ad cap.* 54. *lib.* 1. Ambroſ. Paræus vermes Erucis ſimiles vomitu reiectos vidit *lib.* 24. *cap.* 19. vt & Foreſtus, *lib.* 18. *obſ.* 19. *& in ſchol.* Præterea ranas, bufones & alia animalia vel ex hauſtis eorum ſeminibus, vel interna putredine in ventriculo genita fuiſſe, & vomitu reiecta obſeruatum, collegitque eius rei hiſtorias aliquammultas Schenckius, *lib.* 3. *obſeru.* 29. Lapidis etiam oui gallinacei magnitudine ibidem generati hiſtoriam idem habet, *eodem lib. obſeru.* 9.

Capillorũ veluti glomos vomitu reiectos fuiſſe refert Monardes, *lib.* 3. *de hiſtor. ſimpl. medicam. ex nouo orbe allator. c.* 73. *de verbena*; & Carolus Cluſius, *in annotat. in eũ locũ.* Imò pannum, claues, ferramenta vomitu reiecta ſcribit Foreſtus, *lib.* 18. *obſ.* 26. *in ſchol.* Et Iohann. Langius, *lib.* 2. *Epiſt.* 38. narrat ruſticum quendam, cum crudelibus doloribus in ventre cõficeretur, ſubitò clauũ ferreũ ſub illæſa cute manu apprehendiſſe, & licet chirurgus eũ exſcinderet, tamen dolores non ceſſaſſe, inde doloris vehementia adactum, ſibi ipſi cultro guttur abſcidiſſe. Cadauere aperto in ventriculo repertũ eſt lignũ teres & oblongum, quatuor ex chalybe cultri, partim acuti, partim inſtar ferræ dentati, ac duo ferramenta aſpera, quorum ſingula ſpithamam longitudine excedebant, & præterea globus capillorum conuolutus, vt mirandum fuerit, quomodo omnia in ventriculo contineri potuerint.

Tandem vermes, qui in ventriculo reperiuntur vel ex eo vomitu reiiciuntur, non omnes in ventriculo generantur, ſed ſæpè ex inteſtinis aſcendunt. Præterea clyſteres & glandes & alui excrementa ad ventriculum proueniſſe ac vomitu reiecta fuiſſe refert Iul. Alexandrinus, *in comment. ad cap.* 17. *lib.* 13. *Method. med. Galeni.* Antonius Gueinerius, *cap.* 2. *tr.* 5. Valleriola, *in comment. ad cap.* 2. *lib.* 6. *de cauſſis ſymptom.* Et clyſterem vomitu reiectum ipſe etiam vidi.

Res externæ deglutitæ quid periculi afferant.

Et res quidem Externæ inanimatæ in ventriculum illapſæ ſi ſint, patefit id ex ægri relatione. Eæque, ſi paruę & non acutæ ſint, facilè per aluum reiiciuntur; interdũ poſt breue, interdum poſt longum interuallum: Et quidem plerumque ſine damno. Res verò magnæ aut acutæ plus periculi coniunctum habent, & interdum perforato vẽtriculo aut inteſtinis & abdomine poſt lõga interualla ſæpe egrediuntur. Quædam cum vrina excernuntur, acuſque deglutitas per vrinam exiiſſe obſeruatum eſt. Interdum in corpore hærent, præcipuè ſi ſint metallica, quæ rubiginem contrahunt, ac lentæ tabis & tandem mortis cauſſa ſunt.

Res externæ deglutitæ quomodo è corpore euacuandæ.

Quæcunque autem ſint talia deglutita, vt facilius per aluum deſcendant, exhibenda, quæ vias lubricas reddunt, decoctum ſcilicet maluæ, althéæ, ſemin. lini, oleum commune & amygdalarum dulcium, iuſcula pinguia, cereuiſia cum multo butyro; poſtea, ſi opus, etiam purgantia.

Et vt facilius, & minus impeditè ex ventriculo per Pylorum in inteſtina res deglutitæ poſſint deſcendere, æger in dextrum latus libero ventre, non compreſſo decumbat; Vbi è ventriculo ad inteſtina rem deglutitam iam tranſiiſſe ſuſpicio eſt, æger, ſed corpore erecto & moderatè obambulet, vt facilius per inteſtina exeat.

Cultri deglutiti è ventriculo extracti hiſtoria.

Notabilis, ſed certa eſt hiſtoria, quæ Pragæ anno 1602. accidit. Ruſticus quidam Matthæus nomine, cũ cultrum nouem digitos tranſuerſos longum deglutiuiſſet, is in ventriculo ſubſiſtens maximos ei dolores concitauit; poſtea hoc conſilij inuentum; Magnes & alia attrahentia medicamenta ventriculi regioni ſunt appoſita: ita factum, vt cuſpis ventriculi circa ſuperius os ventriculi eminere cœperit, tandemque in re alias deſperatâ ad ſectionem ventum eſt, & à chirurgo culter ille, qui ſeptimanas ſeptem & duos dies in ventriculo hæſerat, & colorem, qualem ferrum poſt ignitionem acquirit, contraxerat, extractus & vulnus idoneis medicamentis conſolidatum eſt, ægerque viuus euaſit.

Acus de[g]lutitæ q[uomodo] per v[rinas] v[a]dunt?

Cum autem acus deglutitas per vrinas redditas fuiſſe interdum obſeruatum, ſit, per quam viam id factum fuerit, dubitatur. Alex. Benedict. *lib.* 2. *anat. c.* 9. *& lib.* 5. *cap.* 13. Dum refert hiſtoriam virginis Venetæ, quæ crinalem acum quatuor digitos longam per ſomnum deglutiuit, & per vrinam poſt decem menſes reddidit maximis cruciatibus; quoniam in veſica collectis mucoſis humoribus lapis oui gallinacei magnitudine circa illam concreuerat, ſtatuit, acum acie ſuâ paulatim multoque tempore inteſtina penetraſſe, viamque ſibi feciſſe in veſicam, qua parte carnoſa eſt, atque inde per vrinam redditam fuiſſe: eoſque reprehendit, qui vias patentes quærunt, & per venarum meſaraicarum orificia inter inteſtina in viuentibus plus quam in cadauere patentia ad meſaraicas & hinc ad hepar, & porrò per venam cauam ad venas emulgentes, atque inde ad renes, & tandem ad veſicam perueniſſe arbitrantur. Verum enim verò omnino certum eſt, quod orificia vaſorum in corpore viuente magis hiant, quam in cadaueribus, vt vel ex vreteribus, & veſica patet, in quibus è renibus calculi ſæpe ſatis grandes excipiuntur, per eas vias, quæ in veſica poſtea in cadauere nec oculis patent. Quod autem ad acum illam quatuor digitos longam per veſicam redditam, longitudo equidem alicui dubium mouere poſſet; contrà tamen breuitatem tempore ad veſicam perueniſſe, & ibi diu hæſiſſe illud arguit, quod calculus tã grandis circa eam concreuerit, quod breui tempore nõ factum. Et cruciatus illi, quos mulier paſſa eſt in excernendo calculo, potius ab eius magnitudine, quã ab acu prouenerunt. Aliàs verò compertum eſt, exiguo ſatis temporis ſpatio, etiam illæſis aliis partibus, acus deglutitas cum vrina redditas fuiſſe. Quod etiam illud confirmat, quod Marcellus Donatus, *de hiſtoria medica mirabil. lib.* 2. *cap.* 11. refert, cuidam muſcam magnam ore hiante ad ventriculum perueniſſe, & die ſequenti ab ingreſſu cum vrina excretam fuiſſe: quæ certè non perforatis inteſtinis, ſed per patentes vias eò deuenit. Et quidem ſi per venas meſaraicas ac venam portæ ad hepar & hinc ad venam cauam, poſtea ad emulgentes, hinc ad renes, vreteres, tandemque ad veſicam acus iſtas perueniſſe aliquis ſtatuat, cum eo non pugnabo.

Viam autem adhuc breuiorem poſſe dari mihi videtur. Videmus enim eos, qui multum bibunt, vix hauſto potu aqueam potus partem rurſum emingere; quod fieri vix poſſet, potu ad inteſtina tranſmiſſo, & à venis meſaraicis attracto, ſed probabilius eſt id fieri immediatè à ventriculo per vaſa gaſtrica, & breue inprimis, potu ad lienem attracto, & hinc per arterias, quæ in liene ſunt, ad arterias emulgentes tranſmiſſo. Itaque etiã credibile eſt, acus per eandem viam, vtpote breuiorem, ad renes & hinc ad veſicam tranſmiſſas fuiſſe.

Quapropter in tali caſu ſi non per aluum acus vel aliæ res deglutitæ exeant, naturæ totum negotium committendum eſt, quæ tandem ſibi vias idoneas quærit, interdum per vrinam, interdum per abſceſſum foràs apertum.

Animal quod in ventriculum irrepſit quomodo eliciendum.

Si viuum aliquod animal in ventriculum irrepſerit, quod cognoſcitur è morſu & motu eô loci, præſertim ante cibum, & quod homo in loco, vbi talia animalia degunt, dormiuit, ac quod lacte & ſimilibus dulcibus aſſumptis, animal quieſcit, amaris verò aſſumptis irritatur & mouetur, plerique ſuadent, vt lac tepidũ ori apponatur, vapor eius hiante ore excipiatur,

vt eius ſuauitate allecta fera egrediatur. Et quidem obſeruatum eſt hoc modo tales feras è ventriculo prolectas fuiſſe. Quia verò interdum etiam accidit, vt hoc modo allecta talia animalia per Oeſophagum ad os aſcendant, ſed non planè egrediantur, neceſſarium eſt, vt in procinctu ſtet Chirurgus idoneis inſtrumentis inſtructus, qui proſerpentem feram apprehendat & extrahat. Si verò hoc modo per os elici fera non poteſt, danda opera, vt per aluum exeat, atque hoc modo fumo ex coriis ſeu veteramentis accenſis ore per infundibulum hauſtum per aluum expulſum fuiſſe ſerpentem teſtatur Marcus Gattinaria, *ad nonum Rhaſis in cap. de præfocatione matricis*; Et Hieronymus Tragus, *de ſtirp. lib. 2. cap.* 114. Cardui benedicti aqua hauſta ſerpentem, qui dormienti per os irrepſerat, per inferiora ſeceſſiſſe. Vtile etiam eſt lac copioſè bibere & poſtea vomere.

lia in ule it ...nda. Res verò in ventriculo genitæ præter naturam difficulter & vix, niſi reiiciantur, cognoſcuntur. Et quidem bufones, ranæ, & lacertæ in ventriculo interdum generantur ex ſpermate earum cum aqua hauſto. Vermes verò eodem modo vt in inteſtinis etiam generatos fuiſſe compertum eſt. Ad talia animalia abigenda vtiliſſimum eſt dictamnum Creticum Drach. j. pondere cum aqua gentianæ ſumptum, præſertim ſi zedoaria aut citri ſemen puluerisatũ addatur. Omne enim talium vermium genus abigere compertum eſt. Decocto etiam ex centaur. minor. & carduibened. præparato hauſtô plures ranas vomitu redditas fuiſſe, obſeruatum eſt. Theriaca quoque cum ſpiritus vini quartario hauſta ſerpentem viuum longitudine vlnæ vomitu reiectum fuiſſe item obſeruatum: Vt & animal lacertæ figura antimonio ſumptô vomitu reiectum fuiſſe. Vtile eſt etiam in talibus caſibus clyſteres ex lacte ſingulis diebus pene iniicere; exhibere verò per os antidotos theriacales & interdum purgantia.

Vermes in ventriculo geniti expellendi ſunt medicamentis, quæ ſuo loco de lumbricis proponentur. Præſtant idẽ etiã pleraque ex iis, quæ modò ſunt propoſita.

in ...lo Lapides in ventriculo geniti equidem grauiſſimos dolores in ventriculo excitant, ſed vix ſigna clara, quibus ab aliis perfectè cognoſcantur, habent, niſi diuturnitatem doloris. Nonnunquam vomitu reiiciuntur: quod niſi fiat, diuturnis tandem cruciatibus hominem iugulant.

...ſtri- ...i. Pituitoſum quid concretum, imò pilos etiam in ventriculo generari non impoſſibile eſt. Solet enim natura nunquam otioſa eſſe, ſed ſemper laborare, vt in ſubiectam materiam formam aliquam, quamcunque etiam, inducat. Si verò pannus, claui, cultri, ferramenta & alia artificialia vomitu reiiciantur, cum nullâ vi naturali in ventriculo produci poſſint: meritò ad dæmonis ludibria & præſtigias talia referuntur.

Clyſteres & glandes ſi vomitu reiiciantur, fit id à motu Inteſtinorum inuerſo, de quo poſtea ſuo loco, *part. 2. ſect. 2. c.* 1. dicetur.

CAPVT XVI.

De Vulneribus ventriculi.

Signa Diagnoſtica.

...ulne- ...ricu- SI abdomen vulneratum ſit, & quidem è regione ventriculi vulnere profundiore, ventriculum etiam vulneratum eſſe ſuſpicio eſt; quæ confirmatur, ſi ſingultus & bilis vomitus inſequitur, aut cibus potuſque aſſumptus vomitu reiicitur. Ventriculus etiam vulneratus nec appetere cibum nec continere, nec coquere rectè poteſt. Interdum crudus cibus & potus; interdum chylus per vulnus emittitur; ſputum eſt ſanguineum; & dolor etiam in ventriculo percipitur. Si ſuperior pars ventriculi vulnerata ſit; & accedat inflammatio, febris, delirium, ſyncope, & alia mala accedunt.

Prognoſticum.

Si ventriculus vulneretur ac perforetur, equidem id lethale eſſe dicit Hippocrates, *6. aph.* 18. *Prognoſtica.*

Verùm non ſimpliciter & ex neceſſitate ventriculi vulnera lethalia ſunt, ſed id plerũque ita accidit. Quandoque ventriculi vulnera ſanata fuerunt, vt docet Galenus, *in dict. aph. & de loc. aff. c.* 5. & poſtea etiam dicetur. Perpondendum igitur, quale vulnus ſit, an ſcilicet totus ventriculus perforatus ſit, an verò aliqua eius tunica ſaltem; an circa fundum; an verò circa orificium ſuperius. Etenim ſi totum corpus ventriculi ſit perforatum, periculoſum & lethale plerumque malum eſt; cum ventriculus membranoſus ſit, & primæ coctionis ſummopere neceſſariæ officina: Si verò eius exterior ſaltem tunica vulnerata ſit, non deſperandum. Si etiam ventriculus in fundo vulneretur, vulnus id aliquando curatur; cum pars illa carnoſa ſit, & medicamenta eò loci ſubſiſtere poſſint. Si verò ſuperior ventriculi pars circa orificium ſuperius vulneratur, exigua ſanitatis recuperandæ ſpes eſt, cum pars ea ſit exquiſito ſenſu prædita, & medicamenta ibi non hæreant, ac præterea cibus & medicamenta tranſeuntia dolorem excitent. *An vulnera vẽ riculi ſint lethalia?*

Verùm etiam deſperata planè ventriculi vulnera aliquando præter ſpem ſanata fuiſſe obſeruatum eſt. Ita Iulius Alexandrinus, *in cap. lib. 6. therapeut. meth. Galeni*, refert, Bohemo cuidam ruſtico vulnus, & quidem latum, ac venabulo, vt Matthias Cornax narrat, in ventriculo inflictum fuiſſe, ac cœpiſſe ruſticum per id cibum reiectare, & cum vulnus, vt deſperatum, negligentius haberetur, occaluiſſe tandem vulneris labia, & per ea ſemper cibi partem exiiſſe; Ruſticumque huic vitæ conditioni relictum vulnus tandem linteis pannis texiſſe, ac faſciis obligaſſe, atque ita annos aliquot vitã produxiſſe. Et *capite præcedente* retulimus hiſtoriã alterius ruſtici Bohemi, cui culter in ventriculum per œſophagum delapſus extractus eſt, qui nihilominus vulnere cõſolidato ſuperuixit. Teſtatur ſimiliter Chriſtoph. à Vega, *ad aph. 18. lib. 6. Hippocrat.* quendam ſanatum fuiſſe, cui è ventriculo vulnerato chylus exierat, & Fallopius, *de vulneribus capitis, c.* 12. narrat, ſe ſanaſſe mulierem & virum, qui in ventriculo fuerunt vulnerati, vt chylus egrederetur. *Vulnus ventriculi relictũ viuente homine.* *Hiſtoria Ruſtici Bohemi cultri voracis.*

Curatio.

Etſi plerique cenſent, Naturæ tum negotium eſſe committendum, & reuera etiam naturæ potiſſimæ in hiſce, vt & aliis vulneribus curandis, partes ſint, quæ interdum etiam id præſtat, quod penè impoſſibile videbatur; tamen à medico hac in re quantum fieri poteſt, adiuuanda eſt. *Curatio.*

Si ergo confluxus ſanguinis ad ventriculum & inflãmatio metuatur, primò vena aperienda eſt, ſi eam vires ferant: Si verò adſit cacochymia, exhibere per os quidem purgantia non licet, ne ad locum affectum humores vitioſi trudantur, ſed clyſtere aluus eluenda eſt.

Vulnus verò ipſum quod attinet, ſi id non ſit penetrans, naturæ negotium committatur. Si verò vulnus penetret, & amplum ſit, conſuendum abdomen, inferiore tamen parte orificium relinquendum, vt pus effluere poſſit, ac turunda immittenda, quæ quidem ventriculum non ingrediatur, extra tamen eius vulnus tangat conueniente vnguento illita, quale eſt & hoc:

℞. *Ol. abietin.* Vnc. j. *maſtich.* Vnc. ij. *manna thuris*, Drach. ij. *rad. tormentill. conſolid. maioris*, an. Drach. j. *lumbricor. terreſtr.* num. v. *croci* ℈. j. *vini albi auſteri*, Vnc. ij.

Coqu.

Coqu. ad vini conſumptionem.
F. Linimentum.

Vel ex terebinthina cum oleo hyperici & vitello oui vnius miſta fiat linimentum.

Ore verò ſumenda exhibeantur *ſyrupus myrtinus, de roſis ſiccis, cum decocto equiſeti, piloſella & radic. conſolidæ*, quibus addere licet *trochiſcos de terra ſigillata, de carabe. Maſtiche* verò hîc omnibus modis ſumpta vtilis eſt.

Vel ſumat æger ſæpe aliquid *conſeru.roſar.rubrar.diacydon.ſine ſpeciebus.aut diatragacanthum frigidum.*

Extra verò abdomen inungatur ol. roſaceo & chamæmelino ac maſtichino.

Ipſi vulneri imponatur emplaſtrum Barbarum.

Diæta.

Diæta. Victus ſit tenuis, & parciſſimè æger edat,ne ventriculus cibi copia diſtendatur,ſed corrugatus maneat, & ſic faciliùs conglutinetur.Cibi verò ipſi in parua quantitate magnam alendi vim habeant: ſint boni ſucci & coctu faciles. Ab omnibus acribus & mordentibus in cibo & potu abſtinendum.

CAPVT XVII.

De Vlceribus ventriculi.

Vlcera ventriculi. TAndem etiam, ſed rarius, aliquando ventriculus vlcere laborat, quod eſt compoſitus morbus ex ſoluta vnitate, diminuta magnitudine, & ferè etiam intemperie.Excitatur verò vlcus in ventriculo,vel à cauſ- Cauſæ. ſis internis: quales ſunt humores acres, ſeu in ventriculo geniti, ſeu aliunde, præcipuè ex capite, affluentes qui aut naturâ ſuâ mordent ac rodunt, vt bilis flaua & atra, vt & pituita ſalſa, aut ratione putredinis, qua corripiuntur, ſeu ob longam in ventriculo moram;ſeu apoſtematis in ventriculo genitis ac poſtea apertis, ſeu poſt vulnera non rectè curata;vel ab externis,vt medicamentis acribus, colocynthide, euphorbio, venenis erodentibus,vt arſenico, ærugine & ſimilibus. Et quidem frequentiſſimè generantur vlcera in ventriculo poſt vulnera & rupta apoſtemata.

Pertinent huc & rupturæ venarum præcipuè ex vomitu laborioſo.

Differentia.

Differentia. Hæ primò ſumuntur ab ipſo vlcere,quod magis aut minus latum,profundum,ſordidum eſt.Deinde à parte affecta.prout ventriculi partem ſuperiorem vel inferiorem obſidet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vlcus ipſum ventriculi indicatur à dolore pungente & vlceroſo & ardore, præſertim dum aliquid acre vel calidius aut frigidius in ventriculum deſcendit,& dum cibus concoquitur ac in inteſtina tranſmittitur, & quidem dolore ſupra vmbilicum aſſiduo & fixo. Ac ſignum hoc certius eſt,ſi inflammationis ſigna ac præcipuè febris adſit. A dejectâ itidem cibi appetentia, à ructu fœtido, ex pure, vomitu vel per aluum rejecto, vt & ſanie ac ſanguine. Præceſſerunt cauſæ vlceris, & febris lenta cum pulſu frequenti laborantem conſumit.

Cauſſas autem vlceris quod attinet,ſi eæ ſint externæ, ex relatione ægri cognoſcuntur. Si verò internæ ſint,inflammatio, tumor, quæ ſuppurata ſint, neceſſe eſt,eorum ſigna præceſſiſſe.Si ab acri fluxione, aut humore putrido,eius quoque ſigna adſunt. Si à ruptura venæ,præceſſit ſanguinis vomitus.

Cuius autem formæ ſeu naturæ ſit vlcus ventriculi aliquo modo colligi poteſt ex prauis humoribus in corpore abundantibus,ex vlceris ipſius duratione,ſymptomatum magnitudine,& potiſſimum ex iis,quæ vomitu vel per aluum excernuntur.Locum & partem,quam vlcus obſidet, dolor indicat.Nam qua parte dolorem percipit æger, eâ proculdubio vlcus eſt.Quando orificium ventriculi vlcus occupat, acutiſſimos dolores gignit, cum nauſeâ & ſiti moleſtâ, præcipuè ante cibi deſcenſum in fundum, nonnunquam ſudores excitantur frigidi, & lipothymia accedit. Mitiora ſunt ſymptomata, vbi vlcus in fundo ventriculi eſt, & dolores ſunt mitiores, qui tamen coctionis & diſtributionis tempore augentur.

Prognoſtica.

1. Vlcus ventriculi morbus periculoſus eſt, & plerumque lethalis; niſi ſolum in ſuperficie ſit, & ipſum exiguum;quia non ſolum tunica ventriculi affecta eſt, quæ vt pars ſpermatica exactè refici nequit, verùm etiam quia alimentum venter ante coctionem excernit morſu lancinatus;quamuis id ex temperatis ſit, & apud ſanos moleſtare non ſoleat, & quia ventriculus vlcere debilitatus malè coquit, qua ratione & cibi non bene coquuntur,& deperdita ſubſtantia non facilè regeneratur.Præterea cum vlcus omnino abſterſione indigeat, detergentia medicamenta dolorem excitant, præſertim in orificio ventriculi, cui facilè cerebrum & cor compatitur. Exiccatione tandem opus eſt, vt vlcus cicatrice claudatur. Impeditur autem à chylo, & ingeſta alimenta vim medicamentorum infringunt. Prognoſtica.

2. Periculoſius eſt vlcus ventriculi quò maius & ſordidius eſt,& quod ſuperiores partes ventriculi occupat, quia ſuperiores partes in conſenſum trahit, vnde grauia ſymptomata oriri ſolent; & quod à materia eſt virulenta,vt in Gallico vlcere.

3. Quæ abſque inflammatione ſunt vlcera ventriculi faciliùs adſtringentium vſu curantur;quæ verò inflammationem ſimulque febrem coniunctam habent, non ſolùm curationem non admittunt, ſed nec in eadem magnitudine poſſunt permanere. Nam indies maiora & maligniora fiunt,quandiu ſcilicet durat inflammatio, Galenus,7.*aph.*37.

4. Inueteratum hoc malum linteriam affert, & ex atris & corruptis humoribus dyſenteriam.

Indicationes.

Vt in aliis vlceribus:ita & hîc vnitas ſoluta vnienda, Indicationes. ſubſtantia deperdita regeneranda, cauitas implenda, & tandem cicatrix inducenda eſt. Remouenda quoque impedimenta, quæ naturam in opere ſuo remorari poſſunt, Ergo ſi vlcus ſordidum ſit, abſtergendum & mundificandum; Si adſit intemperies, illa corrigenda, & omnia, quæ in vlceris curatione requiruntur, peragenda,de quibus Galenus,3.*meth.med.c.*3. Si quoque membrum aliquod ſit, quod humores vitioſos ad ventriculum mittat,illius habenda eſt ratio.

Curatio.

Ergo ſi ſanguis abundat,& vires ferunt,in initio ve- Curatio. na aperienda: Si autem malum diu durauit,venæ ſectio omittenda. Poſtea ſi prauus aliquis humor adſit in ventriculo,lenientibus ſaltem,vt ſyrupo roſar.ſolutiuo, aut hierâ picrâ vtendum. A fortioribus verò purgantibus abſtinendum, quod & ventriculum debilitant, & humores ad eum trahunt. Vomitus quoque planè vitandus, ne quod exulceratum eſt, magis dilaceretur.

Hinc detergentia & moderatè ſiccantia medicamenta vſurpanda, quæ niſi præmittantur, conſolidantia nil

nil vtilitatis afferunt. Et nunc lenioribus, nunc fortioribus, prout opus, vtendum, eaque omnia per os exhibenda, cum nulla alia ad ventriculum via ſit.

Detergentia ſint in ventriculo calidiore, aqua hordei ſimplex; aqua mellis, quæ & loco potus vſurpari poſſunt; Aqua ſaccharata vel hordei cum emulſione ſeminum 4. frigid. maior. conſeru. roſar. aqua hordei diſſoluta & colata.

In ventriculo frigidiore mulſâ & iure cicerum vti licet, item decocto hyſſopi ac ſchœnanthi cum melle vel ſine eo. Fortius abſtergunt farina orobi, & radix iridis cum melle, ac ſi vlcus ſit ſordidius, ad hieram ſimplicem accedere licet, quæ pondere Scrup. i. vel Scrup. ii. exhibetur, & aqua hordei vel ſerum lactis ſuperbibitur. Si vlcus ſit valde ſordidum ac virulentum, folia oleæ, rutæ & agrimoniæ coquantur in vino rubro & colaturæ mane & veſperi ante cibum hauſtus detur.

Mundato vlcere, quæ carnem generant vlcúſque cōſolidant, vſurpanda; quæ quidem & extra exhibere licet. Extra quidem ſola adhibere licet; quæ verò intrò dantur, cum quotidie nouæ aliquæ ſordes generētur, iis aliquid mediocriter abſtergentium admiſcere vtile eſt; id quod duobus modis fieri poteſt. Primò, quod commodius, vt præmittantur mundificantia, & poſtea ſubiungantur abſtergentia: Deinde, vt miſceantur adſtringentia cum abſtergentibus. Indies tamen abſtergentia minuantur, donec tandem ſolis conſolidantibus locus ſit.

Tandem vt vlcus conſolidetur & claudatur, epulotica ac cicatricem inducentia conueniunt. Exſiccant & glutinant, *thus, maſtiche, gummi Arabic. tragacātha, ſanguis draconis, C.C. vſtum ad pondus* Scr. ii. vel Dra. i. exhibita cum aqua mulſa, aut in formam paſtillorum redacta. *trochiſci de carabe; ſyrupus cydoniorum, myrtinus.*

Efficax eſt & hoc medicamentum.

℞. *Thur. Maſtich. tragacanth.* an. Dra. iii. *ſuccini*, ℨ. i. *ſang. dracon.* ℨ. ß. Cum *ſyrupo cydonior.*

Fiant Trochiſci pondere ℨ. j.

Cicatricem inducunt *acacia, balauſtia, hypociſtis, bolus Armenus, ſumach, terra ſigillata, conſerua roſarum antiqua.* Et dantur hæc & ſimilia in ventriculo calidiore cum aqua plantaginis, in frigidiore verò cum aqua mēthæ, aut vino nigro auſtero.

℞. *Tragacanth.* ℈. ii. *ſucci plantag.* ℨ. i. ß. *ſantali rubri, corall. rubror.* an. ℈. i *conſeru. roſar. antiq.* ℥. ii. *ſyr. cydon.* q. ſ.

F. Electuarium.

Vel ℞. *Thuris, ſang. dracon.* an. ℨ. ii. ß *roſar. balauſt. ſuccini, boli Armeni*, an. ℨ. j.

F. Puluis, cuius Drach. i. detur *cum ſucco vel mina cydoniorum.*

℞. *Roſar. rubr. boli Armeni, gummi Arab.* an. ℨ. i. ß. *granor. myrti, tragacanth. ſpody, balauſt. acaciæ*, an. ℈. ii. ℨ. *ſuccini, maſtich. ſangu. draconis*, an. ℨ. i. Cum aqua plantaginis.

F. Trochiſci.

Vel ℞. *ſpec. diatrag. frigid. pulueris ſumach, maſtiches, ſangu. draconis*, an. ℨ. ß. Cum *ſyrupo myrtino.*

Fiat Electuarium.

Licet & ventriculo adſtringentia extra apponere, vt cicatrix intus producatur. Vngatur ergo ventriculus oleo cydonior. maſtich. myrtino cum puluere corallior. & emplaſtrum de cruſta panis imponatur.

Vel ℞. *Boli Armeni, mumiæ aloes, myrrh. maſtiches*, an. Drach. ii.

Incorporentur cum *reſina* ℨ. vj.

F. Emplaſtrum, quod ventriculo imponatur.

Et talia externa medicamenta conſolidantia omni tempore applicari poſſunt; cum ventriculum confortent, vlceris augmentum prohibeant, & ad conglutinationem præparent.

Diæta.

Diæta.

Diæta medicamentis reſpondeat. Ideóque cum animus eſt vlcus mundificare & abſtergere, abſtergentia cum cibo & potu miſceantur, & maximè in principio cœnæ & prandij, atque abſtinendum ab adſtringentibus. Cum verò vlcus iam conſolidatum, aut cum fluxus ventris cum vlcere adeſt, admiſcenda adſtringentia, vt pani admiſceatur maſtiche; cibi reliqui condiantur ſucco granatorum vel cydoniorum. Et inprimis cibis ad conſolidandum puluerem ex fructu ſorbi maturo exiccato, plantagine, radicibus conſolidæ maioris admiſcere vtile eſt. Cibi ipſi ſint facilis coctionis ac boni ſucci, actu & poteſtate ſiccantes. Vitentur verò amara, acria, ſalſa, acida, item nimis dulcia & pinguia. Conueniunt pultes ex amylo, farina hordei, ptiſana, oryza, amygdalis, ouorum vitellis. Vitet æger motum vehementem.

LIBRI TERTII PARTIS I. SECTIO SECVNDA.

DE SYMPTOMATIBVS Ventriculi.

CAPVT I.

De Anorexia & Appetitu ventriculi Deiecto.

ATQVE hactenus abſoluimus morbos, qui ventriculo accidere ſolent; explicanda iam ſunt Symptomata, quæ ei & circa actiones eius contingunt. Et primò actiones læſas quod attinet, equidem primaria actio ventriculi eſt χύλωσις, ſeu cibi aſſumpti in chylum pro totius corporis nutritione mutatio. Verum huic primariæ actioni aliæ quaſi miniſtræ inſeruiunt, Nam primò appetitus vt aliis animalibus, ita homini etiam datus eſt, quo, vbi defectum alimenti percipit, cibum & potum deſiderat.

Deinde data eſt ventriculo vis retentrix, qua cibum & potum tamdiu retinet, & arctè amplectitur, donec à facultate coctrice in chylum mutatus ſit.

Tertiò cibus coctus & in chylum mutatus ad inteſtina tranſmittatur, vt inde ad Hepar tranſeat, & in ſanguinem totius corporis alimentum mutetur. Atque in his actionibus omnibus varia ſymptomata accidunt.

Abutitur tamen natura quandóque etiam ventriculo, qui primariò coctioni deſtinatus eſt, & per illius orificium cum ſuperius tum inferius vitioſos humores interdum expellit. Præterea quia nerui etiam ſextæ coniugationis ventriculi orificio inſeruntur, & tunicæ eius membranoſæ ſunt, in tactu quoque ſymptomata, dolores ſcilicet, ventriculo accidunt.

Atque ita agendum erit ſecundum ordinem, quo actiones hæ ſeſe conſequuntur. Primò de appetitu cibi & potus læſo, cuius plura ſunt ſymptomata. Deinde de ſymptomatibus & actionibus læſis, quæ circa retentionem accidunt, qualia ſunt palpitatio, conuulſio, tremor, vibratio ventriculi, ruminatio, cœliaca paſſio & lienteria, quæ duo tamen ſymptomata, potius vel ſimul inteſtinorum affectiones ſunt. Tertiò de Coctione læſa & imbecillitate ventriculi, ſeu coctione debili, & ἀπεψία ſeu cruditate, item ciborum corruptione. Quartò in retentricis ſymptomatibus explicanda erunt ſingultus, ructus, nauſea, vomitus, cholera. Quintò agendum erit de cardialgia, dolore & anxietate ventriculi, ardore ſtomachi, attritione ventriculi ac ſtupore eiuſdem.

Secundò accidunt etiam ventriculo ſymptomata in excretis p.n. vt cum ſanguis, menſtrua, vermes, glandes, clyſteres & alia p.n. è ventriculo reiiciuntur.

Tandem quod qualitates mutatas attinet, etiam maculæ p.n. in ventriculo repertæ ſunt: de quibus ſymptomatibus iam ordine agendum eſt.

Atque vt à læſo appetitu incipiamus, cum animalium corpora in perpetuo fluxu ſint, & diſſoluantur, ne præmatura morte obeant, continua nutritione & inſtauratione opus habent. Ideóque iis & interea etiam homini inſita eſt nutrimenti ad corpus conſeruandum neceſſarij appetentia, & ſenſus quidam, quo defectus alimenti percipitur. Qui etſi toti corpori inſit, maximè tamen viget in ventriculo, ceu penu & promptuario alimenti, in quo primò ciborum pro totius corporis nutrimento fit concoctio, & præcipuè in orificio eius, quod propterea à ſexto pari neruorum neruos ſatis grandes accepit. Et quidem, vt à Galeno, 1. *de ſymptom. cauſſis cap. 7.* recenſentur, quinque ſeſe ordine in appetitu alimenti conſequuntur.

In alimenti appetitu quinque ſeſe conſequũtur.

Primùm eſt euacuatio, & diſſipatio ſubſtantiæ corporis per continuum illum effluxum; hinc ſequitur φυσικὴ ὄρεξις, ſeu naturalis alimenti, quo corpus nutriatur & inſtauretur, appetitus: Tertiò ſuctio venarum inanitarum in toto corpore, qua venæ minores à maioribus, & hæ rurſum ab aliis partibus ſugunt, donec tandem ad ventriculum, vt cibi promptuarium, peruentum eſt: Quarto loco eſt ſenſus in orificio ventriculi, quod tactu maximè valet: Ac tandem Quintò appetitus animalis, quo animal vellicationem in orificio ventriculi percipiens ad famem & ſitim explendam quærendúmque cibum & potum ſeſe confert. Atque ita fames naturalis eſt appetitus ſecundum naturam nutrimenti, à ſenſu ſuctionis venarum ex penuria alimenti in ore ventriculi excitatus, vt abſumpti inſtauratio fiat, atque ita corpus conſeruetur.

Læditur autem appetitus variis modis, vel quia imminuitur, vel quia oboletur, vel quia deprauatur; de quibus iam ordine agemus, & primò de appetitu deiecto. Nam aliquando cibum quidem appetit homo, ſed minus, quam par eſt; aliquando planè eum auerſatur.

Appetitus diminutus eſt δυσορεξία: ablatus, ἀνορεξία, & ἀποσιτία. Donatus ab alto mari etiam ἄσην cibi faſtidium appellari cenſet 5. *aphor.* 6. Verum non ſimplex cibi faſtidium eſt ἄση, ſed morſus potius orificij ventriculi, & inde proueniens anxietas, & quaſi nauſea, & ad vomitum inclinatio ab humoribus vitioſis ad excretionem ventriculum ſtimulantibus.

Appetitus deiecti differentia.

Appetitus tamen deiecti magna eſt varietas. Primò enim interdum homo per morbum appetitum per dies aliquot ſaltem amittit, vt cibum nullum omnino deſideret; aliquando verò non ſolum per dies, ſed & menſes, imò & annos aliquot nonnullos ſine cibo vixiſſe compertum eſt. Quæ res cum ſatis mira ſit, agam de iis, qui diu ſine alimento vixerunt, *Capite ſequenti.*

Deinde aliquando cibum homo non appetit, ſine nauſea tamen vel faſtidio, non ſecus ac ſani, qui dum ſaturi ſunt, cibos aliàs etiam ſibi gratos non appetunt, ſed ſine nauſea & abominatione; aliquando verò ægri cibos non ſolum non appetunt, ſed ita quoque auerſantur, vt non ſolum ad eorum guſtum vel odoratum, verùm etiam viſum vel mentionem exhorreſcant, & nauſeam concipiant, imò quandoque ad vomitum concitentur. Vbi ergo æger cibum tantum non appetit, ſed ſine nauſea & abominatione, Inappetentia appellari poteſt. Cum verò cibum æger etiam abhorret & auerſatur, id faſtidium ciborum & nauſea dicitur. Qui affectus cum etiam cauſſis differant, ſeorſim explicandi ſunt.

Inappetentia & faſtidij ciborum differentia.

Inappetentiæ Cauſſa.

Inappetentiæ Cauſſa

Et primò inappetentiam quod attinet, cum proxima appetitus ſeu famis cauſſa ſit ſenſus ſuctionis in ventriculo, & præcipuè in eius orificio, hinc patet, deiecti appetitus cauſſam eſſe deficientem ſenſum ſuctionis in ventriculo, appetitúmque cibi non fieri, vel diminutè fieri (nam appetitus abolitus & diminutus ferè cauſſarum magnitudine ſaltem differunt) dum vel nulla, vel exigua fit ſuctio; vel ſuctio non percipitur, & ſenſus ſuctionis vel amiſſus vel diminutus eſt.

Suctio non fit, vel exigua fit, quia alimentum in corpore abũdat, & nulla ferè fit in corpore abſumptio. Hoc modo vt appetitus plane deiiciatur, vix aut certè rarius fieri poteſt, cum calor innatus, quamdiu viuit homo, aliquid continuò abſumat; quamuis nunc plus, nunc minus, prout ipſe calor eſt debilior vel fortior.

Diminui tamen non rarò appetitus poteſt hac de cauſſa, Si corpus nimis plenum eſt, & multis crudis humoribus abundat, aut aliqua conſueta euacuatio, vt menſium, vel hæmorrhidum ſuppreſſa eſt, aut conſuetum exercitium homo omiſit, ac otio & quieti nimis indulſit. Pertinet huc & cutis conſtipatio ab aëre ſeu ab aliis cauſſis, ob quas naturalis διαφόρησις impeditur.

Secundò ſuctio non fit, quia multi craſſi & lenti humores in ventriculo abundant, ſiue in eo geniti ſint, ſiue à capite affluant. Sic & cibi craſſi & pingues appetitum deiicere ſolent. Idem accidit ſi lentore illo, quo, vt lubrica eſſent, ventriculus & inteſtina naturaliter intus obducuntur, nimium ventriculus abundet. Si enim lento illo humore quaſi incruſtetur, ſenſus eius obtunditur. Poſſet tamen hæc cauſſa etiam ad ſequentem referri, nimirum cum ſuctio, ſenſu obtuſo, non percipitur.

Tertiò ſuctio non fit, ſi obſtructio aut tumor p.n. venas meſaraicas vel hepar occupet, vt chylus per eas non ſatis diſtribuatur, ſed in ventriculo immoretur. Vt enim inanitus ventriculus nouum cibum appetit: ita quando chylus in ventriculo ſubſiſtit, fames non excitatur.

Suctio verò non percipitur, vel minus percipitur, etſi fiat, primò vitio facultatis ſentiẽtis. Et primò quidem ob reſolutionem neruorum à ſexto pari prodeuntium, aut quia Spiritus animalis, proximum facultatis ſentiẽtis organum, ad os ventriculi non dimittitur, vel tranſitus eius impeditur, vt in Apoplexia & ſimilibus affectibus fieri ſolet, vel cum Spiritus deficiunt ac languent, vt in morbis grauibus, febribus inprimis acutis & malignis, accidit, aut quia facultas aliò conuertitur, vt in phreneticis, melancholicis, & forti imaginatione occupatis accidere ſolet.

Secundò ſuctio non percipitur vitio orificij ventriculi læſi à morbo, qui vel eſt Intemperies, vel mala cõpoſitio, vt tumor p.n. vel ſoluta vnitas, vt vlcus. Et quidem Intemperies eſt vel ſine materia vel cum materia, eámque excitant vel cauſſæ internæ, vt humor, aut vapor, vel à toto, vel à parte, vt vermibus in inteſtinis vel vtero immiſſus: vel externæ, vt medicamenta, aut venena, quæ tamen potius occultam diſpoſitionem p.n. quàm manifeſtam intemperiem inducunt. Pertinent huc omnia caloris ventriculi cum inſiti, tum influentis, qui temperamentum eius abſoluunt, vitia. Cum enim caloris proximũ ſit animæ inſtrumentum, ſi lædatur, actiones bene fieri non poſſunt. Hinc accidit, vt non ſolum quæ calorem naturalem lædere, ſed & quæ influentem diſſipare ac euertere poſſunt, inappetentiam excitare ſoleant. Inde ſæpe euenit, vt in febribus & aliis morbis appetitus deiiciatur, cum & influens & innatus calor corrumpatur: ita & in timore ac aliis animi affectibus, ſpiritibus turbatis, vel aliò auocatis appetitus deiicitur. Tandem huc pertinet & ſtupor ventriculi, ſenſu tactus eius labefactato; quod exhibitis

narcoticis

narcoticis fieri poteſt: ferúntque ſolanum furioſum vino infuſum appetitum deiicere.

De intemperie tamen ventriculi eſt controuerſia, & inter authores diſputatur, an tam ab intemperie calida, quàm frigida inappetentia fieri poſſit. Verùm ſciendum, intemperiem nunc eſſe magnam, nunc paruam. Si ſit inſignis, tam calida, quam frigida appetitum deiicere poteſt; cum omnis inſignis Intemperies actiones partis deſtruat. Si verò non ſit inſignis, frigida potius facit inappetentiam laxando & replendo orificium ventriculi.

Cibi faſtidij Cauſſa.

Faſtidij Cibi verò faſtidij, cum homo non ſolum cibum non appetit, ſed & auerſatur & abhorret, cauſſa eſt, potentia appetitiua imbecilla vel errans, quæ alimentum non vt iucundum, verum vt odore & ſapore ingratum odio proſequitur, quaſi naturæ eſſet ſummè noxium. Accidit hoc, cum praui ſucci, præcipuè birioſi, putridi & corrupti, aciditatis tamen & ſalſedinis expertes, orificium ventriculi occupant. Calor enim ventriculum laxat, humores in eo liquat, ac vires ventriculi deiicere ſolet, vnde in febrium principiis cibi appetitus deiicitur. Dum verò in morbi progreſſu humores putridi & corrupti ad eum confluunt, etiam alimentum abominari & abhorrere ægri incipiunt. Humores enim illi corrumpunt orificium ventriculi, & temperamentum eius euertere ſolent. Et naturalis appetitus ſibi ſimilia appetit, noxia verò auerſatur. Videmúſque in eodem agro plantas diuerſas quamlibet ſibi ſimilem ſuccum attrahere, diuerſum verò & ſibi minus conuenientem relinquere. Ita etiam accidit, vt quamuis corpus alimento indigeat, quia tamen ſuccus, qui in ventriculo eſt, corpori alendo aptus non eſt, natura eum etiam auerſatur, nec venæ eum ſugere cupiunt. Hinc poſtea euenit, vt facultas appetens cibos etiam, qui offeruntur, eodem modo quaſi noxios auerſetur; nec facilè hoc malum emendatur, niſi praui illi ſucci ſint ſublati, & venæ humores vtiles iterum ſugere incipiant. Ad quod pertinet & illud, quod ex nimio alicuius cibi vſu, aut minus dextro vſu, faſtidium eiuſdem nonnunquam oboriri ſolet. Accidit quoque, vt quibus in morbo faſtidium cibi aut potus alicuius cœpit, ij quoque à morbo liberati eum faſtidiant, nauſea illa & faſtidio impreſſo manente, de quo etiam *capite tertio.*

Signa Diagnoſtica.

Ipſe quidem appetitus deiectus vel cibi faſtidium ſignis, quibus innoteſcat, opus non habet, ægerque ipſe conqueritur, ſe nihil aut parum appetere, vel etiam cibum abhorrere. Idémque ab adſtantibus obſeruatur; modò mens ægrotantis conſtet, neque homo ſimulet affectum, qui reuera nullus eſt.

Cauſſæ verò, quæ inappetentiam ac cibi faſtidium excitant, vt cognoſcantur, ſignis opus eſt. Et quidem ſi ſuctio non fit, idque ob alimenti abundantiam, vires non proſternuntur, etſi æger aliquandiu à cibo abſtineat. Apparéntque indicia repletionis totius, aut denſitatis cutis, aut imbecillitatis caloris naturalis, aut redundantia humorum crudorum adeſt, homo vitam otioſam ſectatus eſt, atque aliæ cauſſæ repletionis totius ante enumeratæ adſunt, & ex calefacientibus, ſiccantibus, attenuantibus vtilitatem percipit æger, læditur verò à contrariis. Si verò vitio venarum meſaraicarum non fiat attractio, aluus liquidiora & humidiora excernit. Si autem ſuctio non ſentitur, vires ob alimenti defectum deiiciuntur, corpúſque gracilè euadit, atque extenuatur. Cauſſa etiam læſæ ſenſionis cognoſcitur è ſignis cerebri, vel neruorum ſexti paris læſis. Externæ quoque cauſſæ ſuis ſignis ſe produnt, atque etiam anteceſſerunt cauſſæ inſigniter refrigerantes vel ſtupefacientes, ac tum æger, ſi acria vel mordacia ſumat, nullam mordicationem percipit, nec ſingultus excitatur, adſúntque præterea, quæ calorem ventriculi debilitandi vim habent, quæ ex intemperie ventriculi, eiúſque morbis patent.

Prognoſtica.

1. Anorexia malum eſt non contemnendum; quia corpora ſiccat, ad omnes operas imbecilliora reddit, ac inſtaurationi animalis aduerſatur. Maius tamen vel minus malum portendit pro magnitudine ac paruitate cauſſæ, à qua oritur. Prognoſtica.

2. In omni morbo conſtare mente & bene ſe habere ad ea, quæ offeruntur, bonum. Contra verò habere ſe, malum, *2. Aph.* 33. Languētis enim & facultatis animalis & naturalis indicium eſt, & ſpem de recuperanda ſalute exiguam præbet. Et *3. Epidem. com. 3. aph.* 30. Galenus ait; Reſpiratio & ciborum appetentia in ægrotante magnum ad ſalutem pondus habent.

3. In morbo diuturno ἀποσιτία ſeu cibi faſtidium, & ſinceræ deiectiones, malum, *6. aph.* 6. Significatur enim extinctio facultatis appetentis in orificio ventriculi, ſeu ob maximum frigiditatis exceſſum, ſeu ob materiam inſigniter putrefactam. Cúmque diuturno morbo affecti vires aliter, quam nutrimento recuperari nequeant, ſi illud nec aſſumatur nec apponatur, viribus tandem planè conſumptis ægrum extingui neceſſe eſt.

4. Malum & facultatis appetentis collabentis ſignũ eſt, ſi æger, quos deſiderare ſe aiebat, cibos, poſtquam guſtauit, faſtidiat, nec comedat: peius tamen ij adhuc habēt, qui nil appetunt. Extrema enim facultatis appetentis deiectio ſignificatur. Galenus, *2. Epid. com. 2. text.* 3.

5. Incommodè hoc malo pueri afficiuntur, vtpotè, qui naturâ edaces ſunt, & plurimo alimento indigent. Magnus enim p.n. exceſſus ſignificatur, ſi puer anorexiâ afficiatur. Galenus, *2. aph.* 29.

6. Anorexia, ſi iuxta principium ac vigorem accidat morbi, non ita periculoſa eſt. Mediocri enim tum alimento æger opus habet, & ſi multum appetat, multúmque comedat, plus damni quàm commodi inde percipit, ac ſublato morbo ſponte appetitus redit. Si verò in declinatione totius morbi deiiciatur appetitus, ſeu ex morbi diuturnitate, ſeu virium debilitate, ſeu aliquâ immodicâ euacuatione, malum ſignum eſt, cum caloris naturalis extinctionem & virtutis naturalis deiectionem ſignificet, & medici curam id poſtulat, metúſque eſt, ne æger vel recidiuam patiatur, vel alius morbus ſequatur.

7. Proſtratio appetitus ex læſione neruorum ſextæ coniugationis à cerebro venientis difficulter curatur.

8. Si in morbo aliquo appetitus ſit proſtratus, & ſubitò poſtea plurimum cibum æger ſumpſerit, non præcedente criſi aliqua & morbi imminutione, lethale ſignum eſt; quia cerebri læſionem & virtutis ſenſitiuæ extinctionem ſignificat.

Curatio.

Cum appetitus læſus à variis cauſſis dependeat, curandi ratio etiam ſimplex eſſe non poteſt; Sed pro cauſſarum varietate variè inſtituenda, cauſſæque ſingulæ ſuo modo tollēdæ. Quapropter ſi nulla fiat ſuctio, cauſſam, quæ ſuctionem impedit, tollere & remouere oportet. Si ſucci naturales abundent, ea, quæ plenitudinem imminuunt, conueniunt, vt ſunt inedia, exercitium, frictiones validæ & multæ, frequens balneorum vſus. Quæ ſi non ſufficiunt, aut nimis tardè, quod expetitur, præſtant, ſanguinis miſſio inſtituenda. Eadem media iis competunt, qui ex intempeſtiua & immodica ciborum ingeſtione cruditatibus in ventriculo cumulatis in Curatio.

anorexiam incidunt. Si tamen in ventriculo vitioſi humores abundent,vomitu vel per aluum euacuentur, & inprimis amara eligantur, quæ ſimul abſtergunt, atque hinc aloe ventriculo amica dicitur. Fortiora verò medicamenta, vt ſcammonium & colocynthis, quæ os ventriculi, & in hoc appetentiam lædunt, non conueniunt. Si homo ex otio & exercitiis omiſſis cibum non appetit,motus imperandus. In frigida & humida corporis conſtitutione calida & ſiccantia conueniunt. Si conſtipatio & condenſatio pororum cutis adſit, laxanda cutis, quod commodiſſimè præſtat balneum aquæ dulcis. Vtiles ſunt & frictiones lenes totius corporis.

In ventriculi imbecillitate & venarum ac hepatis obſtructione vtilis eſt hic potus:

℞. Rad. petroſelini fœniculi, apij, cichorij an. ℥.ß, *abſinthij, taraxaci*, an. M.i, *flor. roſar.* M.ß, *cichorij*. p.i. *ſem. coriand. prap.* ʒ.i, *fol. ſen, elect.* ʒ.vi, *ſem. aniſi* ʒ.iii. *vuarum paſſar.* ℥.j.

Infundantur in tribus partibus aquæ & vna vini rhenani pro ℔.i.ß.

Stent in infuſione hor. 24. vaſe clauſo in loco calido.

Colaturæ expreſſæ *adde ſyrup cichorij cum rhabarb. de mentha de abſinthio* an. ℥.j.

Cum albumine oui depurentur & clarificentur. In decocto clarificato ſuſpendantur in nodulo

Rhabarb. elect. agarici trochiſcati ſpec. aromat. roſat. diarrh. abbat. an. Drach. ſem. *ſpica, ſchœnanth.* an. gr. vj.

Doſ. Cyathus vnus horis tribus ante paſtum.

Si verò ſuctio non percipitur, itidem cauſſa, quæ ſuctionis ſenſum impedit, tollenda, ſiue aliqua ſit intemperies, ſiue humor, de quo ſupra dictum. Præcipuè tamē bilis & pituita appetitus ſenſionem impedire ſolent.

Et quidem bilis, præcipuè in febribus, ventriculum affligit, quæ qua ratione tollenda ſit, ex iis, quæ ſupra *de intemperiebus ventriculi* dicta ſunt, patet. Nimirum bilis euacuanda, & ventriculus poſtea roborandus. Euacuatur commodiſſimè vomitu vel per aluum: cui rei inſeruit abſinthium, ſi eius P.i. coquatur & decocti Vnc v. vel Vnc. vi. cum Syrup. roſar. ſolutiuo exhibeantur, aut hiera, ſi bilis tenacius adhæreſcat. Qua ratione intemperies cum pituita curanda ſit, etiam ſupra dictum. Hoc ſaltem addimus; etſi pituita, vt frigida, calefacientia indicat; tamen non confertim & ſubito hoc faciendum, ne humores ſubitò fuſi flatus generent, & in vniuerſum corpus diſtribuantur, ac obſtructiones pariant. Quapropter cautè hîc agendum, & primò curandum, vt æger parcè comedat, & bibat, & victu attenuante vtatur. Poſſunt etiam in prima menſa concedi ea, quæ ſalſa ſunt, cum ſal incidendi & attenuandi vim habeat; & poſtea ea, quæ vim detergendi habent, vſurpari, quale eſt ius Braſſicæ primum non exquiſitæ coctæ. Ad extenuandam verò pituitam commodum eſt, primò oxymel exhibere cum mellis roſatum parte quarta. Poſtea medicamentum, quod Diatrionpipereon appellatur, & quidem ſimplex, quod tantum ex tribus piperum generibus conficitur. Etſi enim validius calefacit piper: tamen tenuis ſubſtantiæ eſt, & tenuium partium, quæ propterea citius diſcutiuntur, nec hepati inde calor imprimitur. Pituita hoc modo inciſa & deterſa euacuanda eſt vel vomitu vel per aluum, medicamentis ſupra propoſitis.

Tandem ventriculus roborandus, quam ad rem vtile eſt aromaticum roſatum; item abſinthium, ſiue decoctum, ſiue in vino, quod præterea etiam inſignem facultatem appetitum excitandi habet. Simul etiam appetitum excitantia vſurpanda, quæ in cauſſa calida refrigerantia eſſe oportet, ex aceto, ſucco limonum, agreſta, aurantiis acidis, granatis acidis, quibus cibi condiri poſſunt. Conuenit etiam lactuca aceto condita. E Chymicis Spiritus vitrioli & ſalis, aliáque de intemperie ventriculi calida propoſita. Contra in cauſſa frigida vſurpanda calefacientia ventriculum, itidem ſupra propoſita: quæ & coctionem adiuuant, & appetitum reparant. Hinc panem ex vino maluatico ſumere, cibos aromatibus condire vtile eſt. Conuenit etiam hîc oxymel ſcilliticum. In vtraque cauſſa oxymel ſimplex, Spiritus vitrioli & ſalis.

Quod ſi ob facultatis ſentientis vitium non fiat appetitus, curatio ad cauſas & morbos, à quibus ille prouenit, dirigenda. Si nimirum ob melancholiam vel aliud quodque delirium ægri cibum ſumere detrectant, ad morbum illum Curatio dirigenda; Interim ægro quantum fieri poteſt perſuadendum, vt cibum ſumat. Si ex humore maligno in febribus appetendi vis extinguatur, ad febrem curatio dirigenda, & interim vt æger cibum ſumat, ei perſuadendum.

Si propter læſionem nerui ſextæ coniugationis fiat appetitus proſtratus, cerebrum confortandum.

Cauſſis ſublatis etiam hîc appetitus excitandus. Danda nimirum ſalſa, acida & acria, quæ ſimilem ſuctionem illi, quæ fit à defectu alimenti efficiant. Pinguia verò vitanda. Et inprimis acetum vtile eſt, quod ſi maiore qantitate bibatur, faſtidium illud à vini potu, in quo radices ſolani furioſi maceratæ fuerint, ortum, vt & ab aliis narcoticis profectum, tollit. Eligenda tamen ea, quæ contrariam cauſſæ morbificæ diſpoſitionem inducunt. Simúlque præbenda ea, quæ guſtu & olfactu ſunt grata, vt ex quibus appetitus excitatus ſæpe in deſiderium cibi erumpit.

Cibi verò faſtidium à calore & humore corrupto os ventriculi occupante proueniens, curatur iis, quæ calidam intemperiem corrigunt, & humorem euacuant. Verum hæc appetentia, cum plerumque accidat, febricitantibus, febre eiúſque cauſſa ſublata etiam cibi faſtidium ceſſat.

Diæta.

Vitentur omnia, quæ os ventriculi laxant, vt pinguia, oleoſa, butyrum, cerebrum animalium inprimis, & omnia, quæ ingrata & nauſeabunda ſunt, ac ingratum odorem habent. Vt enim Galenus, 8. *de compoſit. medicam. ſecund. loc. cap.* 3. monet omnia, quæ bonum gratúmque odorem ſpirant, ventriculo grata ſunt, & appetitum excitant, ſicut quæ malè olent, eundem turbant & ſubuertunt. Non omnibus tamen omnia pariter grata & ingrata ſunt. Vſurpentur etiam ea, quæ vim habet ſenſum appetitus ſtimulandi, qualia ſunt ſalſa & acria. Ideoque condimenti loco ſumatur acetum, citria poma, aurantia acida, cappares, oliuæ, gingidium cum aceto, teſte Galeno, 2. *de alimentor. facultat. cap.* 34. *&* 55. *&* 3. *eiuſdem operis c.* 31. Cibus ita præparetur, ne multa maſticatione opus habeat, alioquin & ſi diu ore verſandus ſit, ingratus euadit, & appetitum euertit. Vinum in cauſſa frigida ſit ὀλιγοφόρον & ſubaſtringens. Commendatur & abſinthites, quod tamen etiam in bile in ventriculo redundante vtile eſt, modò appetitus deiectus non à calore nimio proficiſcatur. In calida cauſſa frigidus potus aſſuetis permittitur, quia conſtringendo os ventriculi appetitum excitat. Hinc Hippocrati, 6. *epid. comm.* 4. *text.* 20. Aqua vorax eſt, id eſt, cibi appetentiam efficit. In diuturna tamen ventriculi imbecillitate aquæ potus non permittendus. Sed forſan loquitur Hippocrates *loco allegato*, non de potu aquæ, ſed de mora & verſatione circa aquas. Vnde piſcatores & nautas auidè cibum appetere videmus. Diæta.

Qui cibos notæ deterioris appetunt, cibos verò boni ſucci auerſantur pertinaciter, iis cibus paꝛum deterior permittatur ex cōſenſu Hippocratis, 2. *aph.* 38. Quæ enim auidè appetuntur, & valde oblectant, modò copiâ non excedant, auidius attrahuntur, firmiter retinentur, melius concoquūtur, minúſque excrementi relinquunt.

Si à corporis conſtitutione frigida & humida deiiciatur appetitus, potus & cibi calefaciendi, ſiccandi, attrahendi vim habeant, calórque ſopitus quaſi excitandus exercitio & laboribus, exercitiúmque in iis, qui id ferre poſſunt, ſummopere vtile eſt, cum diſtributionem ciborum promouendo appetitum plurimum excitet. Hinc videmus eos, qui laboribus dediti ſunt, etſi ter vel quater de die comedant, tamen cibum auidè appetere, cum in otio degentes vix ſemel eum auidè appetant. Somnus non ſit nimius; cum diſtributio cibi per vigilias potius fiat, quam per ſomnum, eâque peractâ appetitus redeat. Hinc accidit, vt vigilantes citius eſuriamus; ſpatiúmque, quod inter prandium & cœnam eſt, breuius ſit, quã quod eſt inter cœnam & prandium, eóque elapſo non minus appetamus, quam hoc.

CAPVT II.

De longa à cibo & potu abſtinentia.

CORpus noſtrum, vt & aliorum animalium in perpetuo fluxu eſſe, continuoque eius aliquid diſſipari & abſumi, & propterea alimentis, quibus id, quod abſumitur, inſtauretur, indigere, ac niſi alimento reficiatur, tandem de vita hominem periclitari, nemini ignotum eſt. Id quod Hippocrates, *lib. περὶ ἀρχῶν*, ſeptimo die fieri ſcribit, cenſétque lethalem eſſe inediam, quæ ſeptimum diem excedit; Cuius ſententiæ ſubſcribit Macrobius, *lib. 1. in ſomn. Scipion. c. 6.* Plinius verò, *lib. 11. c. 24.* longius aſſignat ſpatium, vndecim ſcilicet dierum. Et experientia ipſa teſtatur, nonnullos vltra ſeptimum diem ſine cibo vixiſſe. Tempus tamen varium eſt. Cardanus, *lib. 11. de ſubtilitate* refert, quendam Leonhardum Pictorienſem ſe ſenſim eò traduxiſſe, vt ſemel tantum in ſeptimana cibum ſumeret. Et foſſorem quẽdam, quum puteum foderet, terræ ruina oppreſſum ſub tabulato, quod obiecerat, ſeptem dies noctéſque ſine cibo & ſomno ſolâ vrinâ epotâ vixiſſe Bartholom. Anulus, *in picta poëſi*, ſcribit. Ferunt etiam nonnulli & nunc Græcos monachos ad ſeptimum diem vſque ieiunium extendere & omni cibo abſtinere. Citeſius quoq; Medicus, *in tract. de abſtinente Conſolentanea*, narrat, Petrum Alchantaram, Monachum Hiſpanum, ſingulis menſibus octo diebus continuis ab omni cibo abſtinuiſſe. Et Iſocratem Rhetorem ab aliis 4. ab aliis 9. dies à cibo abſtinuiſſe accepit Plutarchus, refértque *in opuſculo de vita decem Rhetorum*, Auicennas *lib. 1. fen. 3. doct. 5. c. 1.* ſcribit, quendam à potu vnius libræ olei violacei, in qua cera & adeps diſſoluta fuerant, donec in Emplaſtri formã coiuiſſent, diebus 10. cibum non appetiuiſſe. Et ſæpe in morbis obſeruatum, ægros multis ſæpe diebus nullum cibum vel appetere vel aſſumere. Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanat. cauſſ. c. 108.* ſcribit, monialem quandam montis Cælij ſuffocatione vteri laborantem ad 10. diẽ ſolâ panis buccella vitam traduxiſſe, Plato, *de Republ.* Erum Pamphilium inter eos, qui in acie ceciderant, 10. dies veluti mortuum iacuiſſe, poſteáque rogo impoſitum reuixiſſe. Horatius Augen. *de ſang. miſſ. c. 15. lib. 4.* teſtatur, ſe vidiſſe ruſticam mulierem, quæ grauida & vlcere ventriculi laborans viginti diebus ſine cibo vixerit, tandémque mortua fuerit, mortuæ v. vtero aperto viuus fœtus extractus ſit. Cardanus, 11. *de ſubtil.* ſcriptũ reliquit iuuenem quẽdam Scotum ſub Clemente VII. Pontifice vndecim diebus in cuſtodia ſine cibo detentum fuiſſe, qui aliquando ad 20. aliquando ad 30. dies ſine cibo perdurauit. Et fœminam, quæ ſine cibo quandóque dies 30 tranſegerit, in Germania vixiſſe author eſt Albertus Magnus, *lib. 7. de animal. tract. 3. c. 3.* Idem *eodem in loco* regnante Friderico II. Imperatore, Coloniæ fuiſſe virum melancholicum refert, qui clauſus arcto in loco, & cuſtoditus ſaluis ſigillis ſine cibo ſeptem hebdomadas vixit, quotidie aut alternis diebus ſemel hauſtum aquæ frigidæ bibens & præterea nihil aſſumens. Auguſtinus, *Epiſt. 86. ad Caſulanum*, ſcribit, temporibus ſuis quendam 40. diebus ſine cibo vixiſſe. Ex Plutarcho, *in Sympoſiacis* & Athenæo, *in Dypnoſophiſtis* notum eſt, Timonis auiam ſiue amitam, ſiue nutricem quotannis vrſarum more bimeſtre tempus in Ciliciæ ſpelunca ſine alimento ſemianimem delituiſſe. Et Fernelius, *lib. 6. Patholog. cap. 1.* narrat, ſe vidiſſe grauidam, cui tuberculo duro & magno ita os ventriculi obturabatur, vt quicquid indebatur mox remearet, atque ſic nihil cibi potúſque bimeſtri ſpatio ſumpſerit, tandémque mortua ſit.

Hiſtoria de Lucomoriæ populis.

An verò quæ de Lucomoriæ Muſcouiæ populis narrantur recenſere debeam, cum multis proculdubio fabuloſa videri poſſint, dubito. Recenſet tamen ea Sigiſmundus L. B. in Herbeſtein, *in rerum Muſcovvitic. Comment. pag. 82.* ſcribítque, quod Lucomoriæ populos vltra Obi fluuium in montibus ſitæ, in ſingulos annos nempe 27. die Nouembris, quæ apud Ruthenos S. Gregorio ſacra eſt, mori ferant, ac vere inſequente, maximè ad 24. Aprilis, ranarum inſtar, denuo reuiuiſcere. Cum his quoque Gruſtintzij & Sperpanomotzij populi noua, & aliàs inconſueta habent commercia. Cum enim ſtatum tempus moriendi, ſeu dormiendi ipſis imminet, merces certo loco deponunt, quas Gruſtintzij & Sperpanomotzij, relictis ſuis interim æqua commutatione mercibus, auferunt: eas illi rediuiui, ſi iniquiori æſtimatione abductas eſſe viderint, rurſus repetunt, vnde lites plurimæ & bella inter eos oriuntur. Eandem hiſtoriam Franciſcus Citeſius, in *opuſculo de abſtinente Conſolentanea*, fide dignorum virorum teſtimonio confirmat. Tota autem narratio ſic ſe habet: *Id omni exceptione maius eſt, Heinrico etiam Tertio in Polonia agenti à Principibus fide digniſſimis teſtatum. Aderant quamplurimi Galliæ proceres, Senatores. Aderant & aulæ Medici, inter quos D. Iohan. Piduxius, primicerius noſter & Decanus, non artis Medicæ ſolum, ſed totius etiam naturalis hiſtoriæ ſcientia Clariſſimus, Illuſtriſſimi Principis Ludouici Gonzagæ Niuernenſis Ducis valetudinem tunc regere ſolitus, ſed & ipſi Regi conſilij copiam præbere, à quo id primum didicimus. Relatum eſt ab Alex. Guagnino Veronenſi peditum in arce Vitebska finitima Moſchouiæ Præfecto, in ſua Moſchouiæ deſcriptione. Quoſdam igitur populos, refert, Lucomoriam Vlterioris Sarmatiæ regionem incolentes, quotannis 27. Menſis Nouembris die, velut hirundines & ranas, præ intenſo brumali frigore mori (ſiue potius obrigeſcere) Poſtea redeunte vere 24. Aprilis die eos denuo reuiuiſcere. Ipſos à. hoc modò commercia cum Gruſtintziis & Sperpanomotziis populis ſibi viciniis habere. Cum iam futuram mortem imminere ſentiunt, tunc merces ſuas certis in locis deponunt, quas Gruſtintzij & Sperpanomotzij, ſuis mercibus interim æquiualentibus eodem loco relictis, auferunt. Illi autem reuiuiſcentes illas merces ſi æqua commutatione ſibi placuerint, pro ſuis accipiunt, ſin minus iuſtæ fuerint, à Gruſtintziis & Sperpanomotziis ſuas repetunt, unde lites & bella hac de cauſſa ſæpiſſimè oriri dicuntur. Cæterum per ſoporem illum non extinguitur innatus horum corporum (aliorqui huic aëri aſſuetorum, gelúque, ut loquitur Albertus Crantzius, recoctorum) calor: quia is, omnibus poris, meatibus, ductibúſque frigore conniuentibus & obſeratis, circa viſcera colligitur, atque hac veluti antiperiſtaſi ſeipſo in proximum ver auctior & vegetior efficitur. Periclitaretur inter omnes corporis partes maximè cerebrum, multis iiſque amplis foraminibus, narium præſertim patens, niſi dum rigere incipiunt, tenuis illis & aquea pituita è naribus ſtillaret, quæ (ex relatu eiuſdem D. Piduxi) non minus congelatur, quam ſputum ipſum, quod Sigiſmundus ab Heberſtein frigore concreſcere teſtatur, antequam terram attingat: Sic noua ſubinde deſcendente, ſubinde concreſcente ad terram vſque, eodem plane modo ea pituita producitur, quo apud nos per ipſam hyemem pẽdula è protectis ſtillicidia; vnde naribus obturatis cerebrum aëris inclementia*

elementia minus peruium & penetrabile eſt. Nam ſi quis aduerſus hanc aëris iniuriam tum pellium amictu tum curruum mole inſtructior, ſtyriam iſtam vi diuellere tentet, ſtatim irrumpente, qua data porta, in cerebrum aëre frigidiore, natiuus eius calor extinguitur, tacentéſque æternum pereunt Lucomori: Sin tempeſtatis ſerenioris leni aurâ detur frui, fuſa illa pituita, ſenſim calor redit oſſibus, redit ſuis membris vigor & ſenſus, idemque, qui prius inerat, functionum omnium ordo.

Atque hæc, etſi ſatis admiranda longioris abſtinentiæ exempla ſint, tamen quæ ſequentur, admirabiliora & penè miraculis ſimilia ſunt, atque ea pleraque non à remotioribus ſeculis petita, aut dubiæ fidei, ſed quæ noſtra patrúmque & auorum memoriâ acciderunt. Patauij Anno Chriſti 1598. vt hanc hiſtoriam Alexander Viguntia, ibidem Profeſſor conſignauit. Virgo ſub occaſum caniculæ febre, hinc tumore ſiniſtri brachij, atque eo ceſſante dolore in articulis, ore ventriculi ac poſtea totius abdominis correpta fuit, inſupérque motum ſiniſtri brachij amiſit, atque omnia alimenta vomitu reiecit. Hinc omnia edulia auerſari, imò ad eorum mentionem & imaginationem nauſeam concipere cœpit. Medicamenta tamen facilè ingerebat, retinebat, aluo egerebat. Atque ita dum nihil cibi caperet, omnes excretiones naturales ſubſtiterunt, aluus fuit ſuppreſſa, per veſicam lotium non reddidit, clyſteres iniecti nullas fęces eduxerunt. Et ſic vnum & alterum menſem traduxit, ad aſpectum ſana viſa fuit, color fuit viuidus, & nulla apparuit in corpore macies. Aſſumpto tum puluere, neſcio quem humorem & vermem viuum vomitu reiecit. Hinc per 3. menſes continuos quotidie vel alternis diebus ſanguinem libræ pondere per aluum reiecit, primùm floridum, mox aquoſum & nigricantem, qui demum aluo ſubſiſtente vomitu reiectus fuit, & cum circa brumam paralyſis remiſiſſet, cæca euaſit ac delirare cœpit, & ita octimeſtri ſpatio ab omni cibo abſtinuit, atque interim ſæpius catalepſi correpta fuit, hinc iterum cibum capere, vrinam reddere, atque aluum egerere cœpit. Rurſum verò 1. Auguſti vomere cœpit, atque eadem ferè, quæ prius, redierunt ſymptomata & iterum per duos menſes ſine cibo vixit.

Sedecim menſibus in Hetruria in agro Lucenſi puella 14. annorum Anno Chriſti 1603. planè contabeſcens & ſolo aquæ ſimplicis potu vtens ſine vllo cibo languida, ſomnolenta, taciturna, cruribus contractis, viuens, nulláque excrementa, præter vrinam, reddens viſa fuit, quæ tamen poſtea iterum cibum ſumpſit ac ſana euaſit.

Duobus annis quendam ieiunaſſe teſtatur Cælius Rhodiginus, *lib.* 13. *antiq. lect. cap.* 24. & Stendalienſem monialem itidem biennio ſine cibo vixiſſe, Petrus Aponenſis Conciliator dictus, *diff.* 12. & alium quendam etiam biennio ſub Pontificatu Nicolai V. Citeſius narrat.

Tres annos ſine cibo vixit puella 14. annos nata Conſolento, vrbe in Lemouicum & Pictonum confinio ad Vigennam oriunda, cuius hiſtoriam deſcripſit Franciſcus Citeſius Medicus, edito libello, quem de abſtinente Conſolentanea inſcripſit. Correpta eſt ea Anno Chriſti 1599. ætatis 11. circa 15. Calend. Martij febre, & cùm aliis ſymptomatibus, tùm vomitu conflictata fuit; Febre remittente obmutuit; & totos 24. dies ſine voce fuit. Voce reddita, quanquam deliraret, omnium infra caput partium ſenſus & motus torpere, & œſophago etiam reſoluto omnem cibum abhorrere cœpit. Poſt 6. menſes tamen artuum motus reſtitutus eſt, manente cibi faſtidio. Vniuerſum abdomen contabuit, vt ab imis coſtis ad pubē vſque nihil priſtini aqualiculi ſuperfuerit, vt omnes abdominis muſculos, inteſtina, viſcera, & reliquas ventris partes detractas putaſſes: Cæteræ corporis partes minus exhauſtæ apparuerunt. Nam pectus amplum, vbera turgidula, brachia, crura modicè toroſa, facies rotunda, ſed fuſca, labia rubra, lingua quidem contractior, expeditus tamen ſermo, caput pilis longiſſimis contectum erat, piliſque & vngues, imò totum corpus augebatur. Nulla corporis parte excrementa procedebant, non aluo feces, non veſica lotium, non vtero menſtruum, non cute ſudor aut ſordes. Vniuerſa v. corporis cutis frigida & ſicca tangentibus apparebat; vixque vllo motu incaleſcebat, etſi in rem familiarem operam ſuam conferret, obſonium è foro peteret, pauimenti ſordes euerteret, colum teneret, fuſum rotaret, atque alia huiuſmodi miniſteria obiret, nullius partis ſenſu aut motu deficiente. Hiſtoriam puellæ in Gallia Narbonenſi, quæ tres annos ſine cibo & potu vixit, recenſet Guilielm. Rondelet. 1. *lib. de piſcibus c.* 13.

Guilielm. etiam Fabricius, *cent.* 2. *obſ.* 40. refert, Anno 1595. puellam annos 14. natam è Ducatu Iuliacēſi Coloniam adductam fuiſſe, quæ tribus annis omni cibo abſtinuit; ambulauit tamen, cum æqualibus luſit, ſaltauit, & alia negotia perfecit. Puella Spirenſis, quæ quadriennium ab omni cibo abſtinuit, Anno 1552. à Ferdinādo Romanorum Rege, aliiſque Romani Imperij proceribus conſpecta eſt, cuius hiſtoriam annotauit Iohan. Langius, *lib.* 2. *epiſt.* 27.

Imò & qui longiore temporis ſpatio ab omni cibo & potu abſtinuerunt, comperti ſunt. Nicolai cuiuſdam Vnderuualdenſis Heluetij, qui quindecim annis ſine cibo vixit, cum alij, tum D. Iacobus Zuingerus, *in Epiſt. obſ.* 53. *cent.* 5. *Guilielmi Fabricij annexa*, mentionem facit. Mulieris, quæ 18. annis nihil comedit, meminit Petrus Apponenſis, *in Commentario in problem. Ariſtotelis:* Puellæ quæ viginti annis nihil comedit Rogerius Bacho & Martinus Del Rio, *lib.* 1. *diſquiſition. magicar. quæſt.* 21. Fœminæ, quæ 30. annis ab omni cibo abſtinuit. Iohan. Bocatius. Alterius, quæ 36. annis nihil cibi ſumpſit, Conciliator, *diff.* 12. Viri, ſeu [illegible], qui 4[illegible] annis Romæ [illegible] Rondeletius & Ioubertus; ſcribítque Rondeletius, *lib.* 1. *de piſc. cap.* 13. de eo, id ex Leonis Pontificis & multorum Principum cuſtodia & Hermolai Barbari hiſtoria fidéque certiſſimum eſſe. Et ſomnus diuturnus Epimenidis Philoſophi paſſim notus eſt, quem in æſtu meridiano diuerſum in ſpecum ſomnoque correptum alij 40. alij 47. alij 50. alij 77. annos dormiuiſſe ferunt, qui etiam vigilans adeo temperans fuit, vt Plutarchus, *in ſympoſiacis & lib. de facie in orbe lunæ* ſcribat, illum re ipſa oſtendiſſe, exiguo admodum fomento naturam ſuſtentare animal, ſi nutrimentum vel oliuæ quantitate ſumat. Et ex hiſtoria Eccleſiaſtica Nicephori, *lib.* 14. *cap.* 45. notum, Decio Imperante apud Epheſios ſeptem pueros corporibus iuxta ac animis fratres Chriſti fideles ob metum tyranni extra vrbem in antrum aufugiſſe, cuius aditum cum perſecutores probè extra muniuiſſent, ij in ſomnum profundum præ anxio animi mœrore delapſi ſunt, atque ita annos 373. dormiuerunt, & diuina prouidentia ita ſunt detenti, vt neque corpora neque veſtimenta eorum defluxerint vſque ad Theodoſij tempora. Et extant tales hiſtoriæ paſſim apud authores plurimæ. Vnam atque alteram ſaltem, quæ in recenti ſunt hominum memoria, & noſtro ſeculo acciderunt, addere libet.

In Palatinatu, in pago *Schmidtuneiſer* præfecturæ Cæſaro-lutteranæ puella fuit Catharina [illegible] Vi[illegible]ris ruſticani filia, quæ ſeptem annis ſine cibo & potu vixit, quam iuſſu Iohannis Caſimeri, Comitis Palatini Heinricus Smetius & Iacobus Theodorus Medici 24. Nouemb. Anno 1584. & rurſum eiuſdem Principis iuſſu Iohan. Poſtius Medicus aulicus & Valentinus Hennerus Medicinæ Doctor 14. Aprilis Anno 1588. viſitarunt, quo tempore parùm iterum edere & bibere cœpit, quorum de eius morbo & ſymptomatibus relationem Heinricus Smetius, *lib.* 10. *ſuorum miſcellaneorum* inſeruit. In qua notabile, quod nona hebdomade

intenſiſſ. ri

intenſiſſimi dolores eam vexauerunt, & quod craſſam lentámque pituitam, quantam qui gallinacei teſta dimidia capere poſſet, admiſto ſanguine euomuit, & quod intra ſex annos ſemel ſaltem octauâ horæ parte dormiuit. Genuenſes etiam Medici referunt, Anno Chriſti 1601. puellam quandam Pedemontanam, 22. circiter annos agentem, hilarem, agilem, Genuam tranſlatam fuiſſe, & cuſtodiæ traditam, deprehensúmque nihil præter aquam eam ingeſſiſſe, & ita plurium annorum jejunium toleraſſe.

Puellam Mœrſenſem vltra annos 29. ſine cibò vixiſſe, refert Guilielmus Fabricius, *cent. 5. obſ. 55.* Narratio autem hæc eſt: Anno 1612. 13. Iulij, cum dictus Guilielmus Fabricius Mœrſiam veniret, agebat puella illa, nomine Eua *Flegen*, annum 37. vixeratque jam in annum 16. ſine vllo cibo & potu, ab ineunte ætate valetudinaria fuit, & perpetuis capitis doloribus obnoxia, ſtatura fuit corporis mediocri, facie pallida, extenuata. Anno 1597. poſt F. Paſchatos, qui fuit ætatis 21. paulatim ab omni cibo & potu abhorrere cœpit, ita vt intra anni ſpatium potulenta omnia planè auerſata ſit. Primo inde quinquennio quolibet tertio die circa ortum Solis ſe ſplendido quodam lumine circumfundi, & mellita quadam ſubſtantia linguam atque os irrorari, ſeque inde refocilari ajebat. Cum etiam anno 1612. 11. Octobris in hortum ad preces fundendas deſcendiſſet, apparitiones varias habuit. Calor externarum partium erat temperatus, pulſus languidus, obſcurus & ferè nullus, interim ordinatus. Incedebat in publicum, ſed innixa baculo. Vixit adhuc ſine omni cibo ac potu Anno 1619.

Notiſſima etiam eſt Apollonia Schreieriana, puella nata in oppido Gats ditionis Bernenſis, quæ primo ſenſim panis, deinde ciborum aliorum omnium appetitum amiſit, & juſculis tantum nutrita paulatim illorum etiam vſum abhorruit, & tandem ſaltem aliquot cochlearia vini aquâ diluti aſſumens & ejus vſum poſtea reſpuit, atque ita aliquot menſes ſine cibo & potu vixit. Fama ad Senatum Bernenſem delata, juſſit is & matrem & filiam adduci & in Xenodochio vrbis cuſtodiri & obſeruari, num mater filiæ quid clanculum porrigeret. In quam rem cùm omni diligentia inquiſitum eſſet, cognitum tandem, eam ſine alimento viuere. Fuitque in Heluetia circa Annum 1606. & ſeqq. à plurimis viſa, ejúſque hiſtoriam edidit D. Paulus Lentulus. Notabile in ea, hoc, etiamſi muſcæ, quarum in hypocauſto, vbi illa jacebat, magna erat copia, per faciem aliáſque corporis partes denudatas oberrarent, illas tamen nullo modo ſe percipere, imò ne tempore hyemali ſe à frigore magnopere lædi affirmauit. In hoc ſtatu perſtitit vſque ad annum 1612. vbi circa feſtum natiuitatis Chriſti appetitus paulum redire cœpit, pedetentim coctio in ventriculo, hepate aliíſque partibus perfici, abdomen, quod antea extenuatum & induratum erat, rurſum emolliri & eleuari, excrementa per conſuetas vias iterum excreuit, muſculorum robur recuperauit, & quæ vltra 10. annos à cibo & potu abſtinens inualida fuerat, motum recuperare, ambulare, aliáque negotia perficere cœpit. Mentis tamen operationes, quæ per totum inediæ tempus integræ fuerant, deprauari cœperunt & μωρώσει quadam affecta fuit.

Tandem hiſtoriam recentiſſimam, quæ ab aliis in literas relata nondum eſt, afferre libet, puellæ Halberſtadienſis, quæ annis decem ſine cibo, non tamen ſine potu vixit. Nata ea eſt Halberſtadij, Anno 1601. 21. Nouembris, patre Matthia Bornemanno. Anno 1614. menſe Nouembri in morbum, procul dubio febrem acutam incidit, qua 14. dies grauiter laborauit, morbi tempore nihil cibi ſumpſit, atque etjam, vbi ſana rurſum euaſit, cibum auerſata eſt, ita vt de die vix plus, quam nummo emeretur, ederet. Accidit poſtea, vt ad nuptias inuitaretur, vbi cum ab æqualibus ad largius edendum cogeretur, cibúmque paulò largius ſumeret, iterum per octiduum ægrotare cœpit, vt de vita ejus deſperaretur. Hinc ad finem vſque vitæ nihil cibi aſſumpſit, ſed potus loco cereuiſiam, quæ ibi coquitur, ſingulis diebus ferè ſextarium. Si verò ipſa inſcia etiam panis in cereuiſiam injiceretur, eam non bibit. Corpus quidem ſatis incrementum ſumpſit, bonique fuit coloris: Ipſa tamen fuit debilis, vt vitam ſedentariam continuò agere cogeretur. Anno 1623. menſe Nouembri, accedente terrore & mœſtitia, ob milites inſolentes, quos mater hoſpitio excipere cogebatur, vitam finiuit.

Cauſſa longæ abſtinentia.

Verum hiſtoriarum ſatis eſt. Id jam agendum, vt in tam inſolitæ & admirandæ abſtinentiæ cauſſas inquiramus. Vbi mira opinionum occurrit varietas. Primò enim nonnulli, vt breuiter ſeſe abſoluant, & ne in cauſis inueſtigandis laborare cogantur, omnia ea, quæ hactenus narrata ſunt, pro fabuloſis habent, & multos ſimulaſſe potius, quam reuera præſtitiſſe iſtam inediam dicunt. Et quod Epimenidem in ſpecie attinet, Plinius, cujus tamen ſcripta rebus mirabilibus & fabulis ſimilimis refertiſſima ſunt, quod de illo fertur, eum puerum æſtu & itinere feſſum 57. dorminiſſe annis, rerum faciem mutationémque mirantem, veluti poſtero exporrectum die, pro vero venditare non audet, ſed magna fabuloſitate tradi ſcribit, *lib. 6. Natural. Hiſtor. cap. 52.* Et Ariſtoteles, *lib. 4. Phyſic. cap. 11.* ea, quæ de iis, qui in Sardo ad Heroas diu dormiuiſſe dicuntur, in fabulis narrari ſcribit: neque res ipſa rationi conſentanea videtur. Cum enim vita ſine calore naturali conſiſtere non poſſit, qui in humido radicali conſiſtit, calor verò hic humidum innatum depopuletur & id proinde neceſſario inſtaurandum ſit: Omnino conſequi videtur, ſine cibo vitam conſiſtere non poſſe. Verùm enim verò ſit ſanè, vt fabuloſa quædam hiſce admiſceantur, & apud Poëtas præcipuè & fabularum Scriptores talia quædam occurrant, in quorum veritatem, quia remotis longè ſeculis accidiſſe dicantur, inquirere fas non eſt: tamen & noſtra & patrum & auorum memoria plurimæ hujus rei extant hiſtoriæ, vbi ipſius magiſtratus juſſu omni diligentia & cautione adhibita in rei hujus veritatem inquiſitum eſt, eamque ità ſeſe habere certiſſimè compertum. Quapropter res multorum fide dignorum teſtimonio confirmata, in dubium non vocanda, ſed cauſſa potius quærenda, quo modo cum tàm diuturnâ inediâ calor innatus & vita conſiſtere poſſit.

An quæ longa abſtinentia habentur exempla, omnino fabuloſa ſint?

An in reddendis diuturna abſtinentia cauſſis ſtatim ad miraculū confugiendū ſit?

Secundò ſunt alij, qui etiam ſeſe breuiter expediunt, & ad miraculum confugiunt; & cum Hippocrates, *lib. de principiis* ſcribat; hominem ſi 7. diebus nihil comedat, moriturum, & Plinius id ad 11. diem extendat, exiſtimant, ſi qui vltra id tempus jejunium tolerauerint, id virtute diuina præſtitiſſe, idque probant exēplo Moſis, Eliæ Prophetæ, hiſtoria ſeptem dormientium, & Ludouici Pij Galliæ Regis, qui vltimis 40. vitæ diebus poſt ſumptum SS. Euchariſtiæ Sacramentum ab omni cibo & potu abſtinuit, vt & Nicolai Heluetij Eremitæ & aliorum quorundam vitæ ſanctimonia clarorum. Et omnino fatendum eſt jejunium illud Moſis, Eliæ, 7. dormientium miraculoſum fuiſſe, neq; negandum, Deum O.M. idem omnipotente virtute præſtare potuiſſe & poſſe: Verum in cauſſis rerum reddendis non ſtatim ad Deum cauſſam ſupremam recurrendum, neque credendum, Deum ſine cauſſa miracula edere. Ideóque in iis, qui vitæ ſanctimonia non excelluerunt, nec aliud quid diuini præ ſe tulerunt, jejunium hoc ad diuinam potentiam non referendum, neque credibile puellā illā Pedemontanā, quę Genuæ ad cytharā choreas ducere & canere conſueuerat, vt & alios plurimos, imò etiam Ethnicos, in quibus nulla miraculi cauſſa ſubfuit, diuina virtute ſine cibo cōſeruatos fuiſſe.

Deus non edit miracula ſine cauſſa.

An ad Angelos bonos in cauſſa reddenda confugiendum?

Tertiò eadem ratio eſt illorum, qui ab angelis bonis talibus hominibus clam, & aliis non animaduertentibus cibum ſuggeri aſſerunt. Etenim cum boni angeli nihil, niſi quod ipſis à Deo Opt. Max. mandatur, agant,

nondum probatum, Deum tale quid ipſis injunxiſſe. Et, vt ante dictum, inter eos, qui à diuturna abſtinentia clari ſunt & Ethnici fuerũt, & alij, in quibus nihil ſingulare & quod miraculum requirere debuiſſet, apparet.

An illa corpora, quæ diu abſtinuerũt, verè fuerint viuentia?

Quartò, ſunt nonnulli in ea opinione, ea corpora, quæ diu ab omni cibo abſtinuerunt, non fuiſſe verè viuentia, ſed cadauera à Dæmone aliquo aſſumpta & mota. Verum enim verò etſi non negemus, Diabolum cadauer aliquot diebus à putredine præſeruare poſſe, & tale cadauer etiam Louanij ex ædibus Cornelij Agrippæ in forum deduxiſſe, *de conſenſu & diſſenſu Chymicorum cum Galenicis c.* 18. dictum ſit; tamen in iis, qui diu ſine omni cibo & potu vixerunt, id factum non fuiſſe, eorum actiones ſatis teſtantur. Et inprimis, quod obſeruatum, fœminas quaſdam ex iis poſt diuturnam abſtinentiam iterum cibum ſumpſiſſe, nupſiſſe & liberos procreaſſe.

An à Dæmone fuerint obſeſſi?

Quintò, ſunt alii, qui quidem talia corpora cadauera non eſſe, ſed verè viuentia concedunt, ſed à Dæmone obſeſſa eſſe ſtatuunt, cujus ope jejunium tam diuturnum ferant, qui clanculum ipſis cibum in corpus inſinuet, etiam ipſis non animaduertentibus, & clam quoque excrementa tollat. Ita Proſper Aquitanicus, *lib. de promiſſ. & prædeſt. cap.* 5. refert, juuenem quandam Arabam, quæ Carthagine à Dæmone obſeſſa fuerat, tres ferè menſes jejunaſſe, & tandem ſumpto SS: Euchariſtiæ Sacramento liberatam fuiſſe, & retuliſſe, noctu ab aue liquorem quendam in fauces ſibi inſtillatum fuiſſe. Et quidem negandum non eſt, homines à malo ſpiritu obſeſſos diu jejunium ferre poſſe, Dæmone vel clam cibum ſubminiſtrante, vel alio modo corpus ſine cibo conſeruante: quod tamen omnes diu abſtinentes obſeſſi fuerint, nulla ejus habentur indicia, imò plurimas ex iis precibus, lectioni SS. Literarum, & aliis pietatis exercitiis deditas fuiſſe, ex ipſarum hiſtoriis patet. Et licet Dæmon, qui homines obſidet, ſæpe diu latet: tamen tandem ſeſe prodit, quod in his non factum. Et cum quædam animalia tota hyeme ſine cibo viuant, cur non etiam in hominibus diuturnæ abſtinentiæ cauſſa naturalis dari poſſit?

An peculiares cœli influxus huius abſtinentiæ cauſſa ſint?

Sextò ſunt, qui cauſſam diuturnæ abſtinentiæ ad peculiares cœli influxus referunt. Cum enim certum ſit, cœlum in hæc inferiora non ſolum lumine & motu, ſed & occulta influentia agere, & multis etiam multarum cum cœlo ſympathias eſſe, etiam hujus mirandi effectus cauſſam in cœlum referendam putant. Verum enim verò non negandum cenſemus, cœlum etiam occulto modo & influentia in hæc inferiora agere, & quidem non ſolum vt cauſſam communem hæc inferiora afficere, verùm ſingulorum etiam hominum temperamentum à cœli influxu determinari: tamen hiſce omnibus conceſſis, cœlum non eſt proxima hujus diuturnæ abſtinentiæ cauſſa, ſed ipſum corporis temperamentum & conſtitutio, quæ qualis ſit, & à quo cœli influxu ea fiat, & cur tam rari ſint, qui hanc inediam ferre poſſunt, nondum explicatum. Imò ſi hiſtorias plurimorum, vt puellæ illius in pago *Schmidtvveiler*, & Apolloniæ Schreierianæ, & puellæ Halberſtadienſis perpendamus, abſtinentia iſta non à naturali corporis conſtitutione, ſed morboſa & præternaturali prouenit.

An occultæ qualitates eius cauſſa ſint?

Septimò reperiuntur, qui ad occultas proprietates confugiunt, & quidem eas, quæ indiuiduis propriæ ſunt, qui prolixè & multis exemplis adductis probant, dari multas rerum ſympathias, quæ ad cauſſas manifeſtas reduci non poſſunt, ſed procul dubio ab occultis qualitatibus dependent, vt quod alij caſeum, alij poma, alij vinum auerſantur, alij felis præſentiam ferre non poſſunt. Et omninò verum eſt, dari tales occultas qualitates, & operam ludunt, ac deridendos ſe propinant, qui omnium, quæ in natura accidunt, cauſſas ad qualitates primas referre conantur, vt alibi plurib. probaui. Verum hoc loco ad talem indiuidualem proprietatem recurri non poſſe vel ex eo patet, quod nemo eorum, qui diu jejunarunt, toto vitæ tempore jejunauit. Ideoque potius ad cauſſam præternaturalem, quam congenitam indiuidualem proprietatem hic recurrendum. An verò in illa ipſa cauſſa præternaturali aliquid occulti ſit, poſtea dicetur.

An conſuetudo diuturnæ abſtinentiæ cauſſa eſſe poſſit?

Octauò, inueniuntur, qui iſtam diuturnam abſtinentiam in conſuetudinem referunt, quâ habitum quaſi contraxerint, quo diu abſtinentiam tolerare poſſint. Cum enim compertum ſit, medicamentis, imò veneno quoſdam ita aſſueuiſſe, vt ejus vſu nullo modo læderentur, ſicut de puella illa Napello nutrita hiſtoria narratur; & Galenus, 3. *de ſimpl. med. facult. c.* 18. refert, anum Athenienſem ab exigua portione cicutæ incipiendo magnam eius portionem poſtea ſine damno deuoraſſe: Exiſtimant etiam impoſſibile non eſſe, hominem conſuetudine eò adduci poſſe, vt diu inediam tolerare poſſit, & occurrunt exempla in hiſtoriis eorum, qui ſitim tolerare aſſueti, in tota vita poſtea amplius non biberunt. Et Cardanus refert, quendam Leonhardum Pictorienſem ſenſim eò ſe traduxiſſe, vt ſemel tantum in hebdomade cibum ſumeret; Iuuenémque Scotum aſſuetum fuiſſe vſque ad 20. vel 30. dies inediam tolerare. Verum conſuetudinis maximam quidem vim eſſe certum eſt; non tamen in omnibus locum habet, ſed certa ſaltem opera ſunt, in quæ jus habet conſuetudo. Etenim in ſenſus actiones nullam poteſtatem habet, neque quis poteſt aſſueſcere, vt non olfaciat, ſentiat, vel non reſpiret: in quo genere etiam eſt nutritio. Neque quis conſuetudine efficere poteſt, vt non nutriatur vel augeatur, & proinde etiam aſſueſcere non poteſt, vt nutrimentum corpori nutriendo & augendo neceſſarium non aſſumat & ſine vllo cibo viuat. Etſi qui parcè viuere aſſueti ſunt, diutius, quam alij voraces, famem tolerare poſſint. Aſt ſi hiſtorias eorum, qui diu ſine alimento vixerunt, perpendamus, animaduertemus, pleroſque & ferè omnes non conſuetudine inediæ tolerantiam contraxiſſe, ſed nonnullos ſubitò & repentè ab omni cibo & potu abſtinuiſſe, plurimos etiam eorum ad priſtinum edendi vſum ſine damno rediiſſe; Cum quæ longiore conſuetudine in habitum quaſi abierunt & confirmata ſint, facilè mutari non poſſint. Longè verò alia ratio eſt eorum, qui venenis ſunt aſſueti. Venena enim talia è plantis petita (nam vt metallicis illis, quæ nihil habent alimenti, homo aſſueſcat, fieri non poteſt,) cum partes quaſdam habeant admixtas, quæ corpori alendo aptæ ſunt, ſi exigua quantitate ſumantur, vincuntur à calore corporis, & portio alimentaris quidem in nutrimentum corporis abit, venenatum verò è corpore ejicitur, quæ tamen aliquantiſper corpus alterat; quæ alteratio ſæpius repetita latenter corpus pro ſuæ naturæ ratione diſponit, vt poſtea etiam in majore copia ſumptum venenum corpori amplius non noceat. At ſine alimento viuere, cum naturæ corporis planè & abſolutè repugnet, nulla conſuetudine ad id homo deduci poteſt.

Quam ob cauſſam nemo homo aſſueſcere poſſit?

An aëre nutriti ſint qui diu abſtinuerunt?

Nonò, Plurimi, iique non vulgares Philoſophi & Medici in ea ſunt ſententia, eos, qui diu ſine cibo vixerunt, aëre, quem inſpiramus, nutritos fuiſſe; etſi eo non puro, ſed cum aliis elementis mixto. Cum enim corpus noſtrum triplici ſubſtantia conſtet, ſolidis partibus, humoribus & ſpiritibus, triplici etiam alimento id egere, cibo, potu, aëre. Et ſi accidat aut vi morbi alicujus calor ita debilitetur, vt ſolam tantum aëream ſubſtantiam diſſipare poſſit tunc etiam ſolum aërem ad corpus nutriendum & reficiendum ſufficere. Atque hujus rei documentum afferunt Chamæleonem qui referente Plinio, *lib.* 8. *cap.* 33. hiante ſemper ore ſolus animalium nec cibo nec potu alatur, nec alio, quam aëris nutrimento nutriatur. Quod etiam de cane leui apud Indos ferunt, & vt apud Scaligerum, *exerc.* 228. & 229. *ſect.* 2. videre eſt, auem illam Indicam apodem, vulgò Manucodiatam, incolis etiam auem paradiſi dictam, quia

quia primum ex incompertis locis deciduum Mahumetani ſacrificuli paradiſo Molucarum Regi olim miſſam eſſe, imperitis perſuaſerunt, perpetuò in aëre viuere, nec terram vnquam niſi mortuam contingere ſcribunt. Verum etſi hoc loco de nutritionis cauſſis & alimenti neceſſitate nonnulli multa diſputant; iis tamen omiſſis, hoc, quod ab omnibus conceſſum, præſupponimus, nutritionem eſſe conuerſionem alimenti in corporis noſtri ſubſtantiam, & proinde alimentum corpori nutriendo ſimile eſſe debere, atque ita non ſolum ſpirituum refectione, quam per aërem fieri poſſe ſanè jam admittamus, corporis noſtri nutritionem abſolui poſſe, ſed ſolidiori alimento opus eſſe. Et cum ſanguis ſolus ſit totius corporis nutrimentum, aërem, ſiue vt ſimplex, ſiue vt impurus conſideretur, in ſanguinẽ mutari non poſſe, & ita ad nutritionem, qua totum corpus conſeruari debet, non ſufficere. Illa enim ſolum ad animalium corpora nutrienda apta ſunt, quæ ſunt perfectè mixta, & quidem non omnia, ſed ſolum vel partes vel fructus animatorum. Quæ verò ad iſtam ſententiam probandam de Chamæleone afferuntur, longè aliter ſeſe habent & qui diligentius in hujus animalis naturam inquiſiuerunt, animaduerterunt, vt Scaliger, *Exerc.* 196. *ſect.* 4. refert, animal hoc habere linguam ſeſquipalmum longam, exſertam & vibratam mucóque oblitam, qua locuſtas, muſcas, formicas, ſcarabæos & alia inſecta capiat ijſque alatur. Eadem ratio eſt canis leuis apud Indos, qui cum ſit animal pingue admodum ac tardiſſimi motus, non credibile eſt, ipſum aëre ali, ſed etiam inſectis, quibus aër ille eſt refertiſſimus. Ita nec Manucodiatam aëre ſolo viuere credibile eſt; nec ſufficit, quod Scaliger ſcribit, qui dedit illi aërem pro cibo, dare potuiſſe concretionem aëris ad cibum. Neque enim quid Deus poſſit, hic quæſtio eſt, ſed qua ratione Deus hanc naturam conſtituerit? Is animalibus ſua corpora dedit, eaque ſimilibus ali voluit, non puris elementis. Quapropter & apodibus Molucanis linguam dedit, quam & Braſilicas habere credibile eſt. Habent & ventriculum, qui non aëris cauſſa factus. Neque ſimpliciter ſunt Apodes.

Decimò. Cum ergo alij viderent, minus probabile eſſe, animalia aëre ſimplici ali poſſe, ſtatuerunt, iſtos, qui diu ſine cibo vixerunt, odoribus ſeu exhalationibus, quæ aëri permiſcentur, nutritos fuiſſe. Ex corporibus enim ſublunaribus perpetuò ἀπορροίας & effluuia fieri certum eſt, patetque id maximè in rebus odoratis, quæ continuè odorem ſpirant, qui plerumque cum exhalatione & corpore vaporoſo conjunctus eſt. Et quidem exhalationes eæ non ſaltem ſunt corpora imperfecta mixta, ſed exactiſſimè mixta, corporiſque ejus naturam, à quo exhalant, referentia. Imò nihil aliud ſunt ejuſdem exhalationes; quam corpora mixta, in minimas atomos ſui generis reſoluta. De quibus Lucretius;

Vſque adeo omnibus ab rebus res quaque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur vndique partes,
Nec mora nec requies inter datur vlla fluendi.

Hos ergo vapores, ſi cum aëre, quem inſpiramus, attrahantur, & ejus calor ſit analogus, in ſanguinem, è quo totum corpus nutriatur; conuerti putant. Imò exiſtimant, extra corpus humanum tales vapores in materiam corpori alendo aptam, in rorem ſcilicet, quo cicadæ nutriantur, teſte Ariſtotele, 5. *de hiſtor. animal. cap.* 30. Mannam, quæ non ſolum eſt medicamentum ſed & alimentum; mel, quod è floribus apes legunt, quodque homini optimum alimentum ſuppeditat mutari. Atque ad hujus probationem afferunt exempla canis leuis Indiæ Occidentalis, & Manucodiatæ, quorum etiam antea facta eſt mentio, & præterea Pyrauſtæ animalis pennati, paulò muſcis majoribus grandioris, quod vt Ariſtoteles, 5. *de Hiſtor. anim. cap.* 19. refert, viuit in ærariis Cypri fornacibus inter flammas; vt & Democritij Abderitæ, qui teſte Diogene Laertio, *in eius vita*, cum jam morti proximus videretur, merentem ſororem, quod ipſe in feſto Cereris moriturus impediret, ne vota Deæ exſoluere poſſet, bono animo eſſe juſſit, panéſque calidos ſibi quotidie afferri mandauit, eóſque naribus admouit, & ita toto triduo, quo feſtum Cereris durauit, vitam ſuſtentauit. Et videmus in Lipothymia ſpiritibus deficientibus nihil hominem citius reficere, quam odores. De quo Hippocrates *lib. de alimentis*; quicunque veloci refectione opus habent, his humidum ad vires reficiendas remedium optimum, quicunque adhuc velociori indigent, per olfactum.

Verum ſit ſanè, aerem iſtum, in quo viuimus, nunquam planè purum eſſe, ſed exhalationibus permixtum: tamen exhalationes illæ aëri permixtæ corpori nutriendo non ſufficiunt. Cũ enim, quod antea dictũ, totius corporis nutrimentum ſanguis ſit, ſanguis verò in hepate è chylo generetur, exhalationes autem illę in ſanguinem conuerti non poſſint, etiam corpus nutrire non valent. Et ſi cor ſufficeret ad vapores hoſce in ſanguinem mutandos, cur non vbiuis multi viuunt, qui cibis abſtinent, & ſolis iſtis vaporibus nutriuntur? Et quod odores alendi vim non habeant, pluribus ab Ariſtotele, *de ſenſu & ſenſili cap.* 5. & Interpretibus in eum locum demonſtratum eſt, quæ breuitatis ſtudio hîc non affero. Quod verò exempla illa attinet, quibus probare conantur, exhalationes illas etiam extra corpus animalium in materiam alendo corpori idoneam mutari, & primò quidem rorem, quo cicadæ alantur, ſaltem vulgi ſententiam, Ariſtoteles, 5. *Hiſt. animal. cap.* 30. refert, & Virgilius recitat, dum canit:

Dúmque thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ;

Ipſe verò Ariſtoteles, dum è ſua ſententia loquitur, 4. *de part. animal. cap.* 5. docet, cicadas habere partem in vſum tum oris tum linguæ aptiſſimè conſtitutam, qua veluti radice cibum ex humoribus trahat. Aluntur nimirum cicadæ miſturâ ex rore & excremento quodam quaſi melleo arborum conſtante. Vnde etiam Ariſtoteles, 5. *Hiſtor. animal. cap.* 30. cicadas non oriri docet, vbi arbores deſunt. Eadem ratio eſt mannæ & mellis. Nam vt de Manna, quâ Hebræi quadraginta annos in deſerto vixerunt, jam non dicam, vtpote quod non à cauſſis naturalibus, ſed ſolius DEI infinita potentia proueniſſe multa teſtantur, vulgare manna ex ſolo rore non conſtat. Etenim ros calore non concreſcit, ſed attenuatur & in auras abit; Manna verò calore coquitur, & miſtum corpus eſt ex rore & humore quodam è plantis quibuſdam exſudante. Etſi enim & ſuper lapidibus quibuſdam concreſcit: tamen in iis non immediatè generatur, ſed ex herbis & arboribus in eos decidit; imò manna ex arboribus quibuſdam reſudat, refertque Iohan. Baptiſta Porta, *in ſua Villa lib.* 6. *cap.* 5. in quibuſdam locis emanare manna fere melleum. Et in Calabria præcipuè in ornis & fraxinis colligitur, quarum frondibus adhæret. Imò ſi veſperi ornus & fraxinus linteo tegatur, ne rorem excipiant, nihilominus manna ex iis colligitur. Eodem modo ſeſe de melle res habet. Neque enim illud ex ſolo rore conſtat, ſed eſt liquor è rore & vapore ac humore è ſtirpibus & floribus exſudante miſtus, ab apibus collectus & in mel mutatus. Quanquam enim, vt Galenus, 3. *de alimen. facult. cap.* 39. hac de re pluribus ſcribit, etiam mel ſub plantarum foliis colligitur, & in monte Libano agricolæ coria ſupra terram extendunt arboréſque excutiunt, & quod ab eis defluit excipiunt, & ollas ac fictilia melle illo, quod roſcidum appellant, implent: tamen mel illud non eſt ros, ſed vapor è plantis in altum eleuatus, mellis naturæ cognatus, qui in aëre condenſatus ſuper plantarum folia decidit, & quia non purus eſt, ſed etiam aliquâ acrimonia præditus, plantarum folia corrumpit. Manucodiatas & canem leuem Indicum ſolo aëre aut vapore non ali, antea dictum.

dictum. Pyrauſtas quod attinet, etſi in flammis viuant, tamen & in iis materiam ſuo corpori alendo aptam inueniunt, ex lignis accenſis. Et ſit ſanè, animalcula quædam imperfectiora vaporibus in aëre eleuatis ali: tamen non ſequitur, etiam hominem iiſdem nutriri poſſe. Etenim homo animalium perfectiſſimum, ideóque etiam alimento maximè elaborato indiget, nec ipſi omnia, quæ aliis animalibus alimentum præbent, id præſtare poſſunt. Democritus vero Abderita licet in extrema ſenectute conſtitutus & calore naturali & ſpiritibus jam deficientibus odore panis calorem influentem jam emorientem, ſpiritúſque deficientes nonnihil refocillarit, atque ita quatriduum vitam protraxerit: tamen non ſequitur, per multos menſes & annos idem fieri poſſe. Eadem ratio eſt in Lipothymia refectionis illius ſubitæ, de qua Hippocrates, in qua vinô & aliis rebus odoratis & ſpirituoſis tum hauſtis tum naribus admotis ſpiritus deficientes recreantur: Non verò hoc modo vlla vera nutritio perficitur, qua homo in plures annos vitam protrahere poſſit.

An aqua ſimplicis potu abſtinentes vitam produxerint?

Vndecimò ſunt, qui vno ſimplicis aquæ potu abſtinentes illos, de quibus agimus, vitam produxiſſe opinantur. Atque ad id probandum vtuntur eo, quod non ſolum plantæ, ſed & animalium multa genera eâ nutriantur. De plantis enim res manifeſta eſt, quod aquâ irrigatæ creſcunt & augentur ſine terræ, in qua hærent, vt putatur, imminutione. De piſcibus etiam ſcribit Ariſtoteles, 3. *de part. animal. cap.* 8. eos aquam aſſumere, non potus, ſed cibi gratia. Et puella illa Spirenſis Ferdinandi Imperatoris tempore ſolius aquæ vſu aliquot annis vixit. Etenim aqua illa, quâ vtimur, non elementum ſimplex eſt, ſed aliorum alimentorum aliquid admixtum habet, & propterea ad alendum incommoda non videtur.

Verum enim verò etſi negandum non eſt, etiam ad corporis noſtri, vt perfectè mixti, conſtitutionem aquam requiri: tamen aqua ſimplex hoc non præſtat, ſed quæ jam pars eſt perfectè mixti. Simplex verò aqua non cedit in nutrimentum corporis, ſed inſeruit tantum ad calorem refrigerandum & eſt ὄχημα τροφῆς & vehiculum, quo alimentum commodius per vniuerſum corpus diſtribuitur. Corporis enim noſtri nutrimentum mixtum eſt corpus & in corporis noſtri ſubſtantiam, cujus forma eſt anima, mutari debet. Et propterea potentiam habeat neceſſe eſt ad induendam formam corporis viuentis; quale miſtum non eſt aqua, etiamſi impura ſit. Et omnino ſi aqua corpori alendo vtilis eſſet, impura & craſſa conuenientior eſſet; cum tamen certum ſit, quò purior aqua eſt, eò ad cibos coquendos eſſe conuenientiorem. Quod verò ea attinet, quæ ad contrarium probandum afferuntur, id non euincunt. Primò enim ſit, vt aliquis eorum, qui diu ſine alimento vixerunt, ſolam aquam biberit: tamen contrà plurimi ſunt, qui nec aquam biberunt. Et licet vna illa puella Spirenſis aquam biberit: tamen eam in alimentum ceſſiſſe nondum probatum.

Plantæ ſola aqua nō nutriuntur.

Plantæ verò ſola aqua non nutriuntur, ſed radicibus ſuccum è terra miſtum attrahunt, cui aqua tantum vehiculi loco eſt, ideóque plantæ ſine terræ imminutione non aluntur. Et propterea ſtercoratione opus eſt, quæ niſi fiat, plantæ commodè ali & conſeruari non poſſunt. Eadem ratio eſt piſcium, qui non aqua pura nutriuntur, ſed craſſo quodam ac limoſo ſucco, qui ad fundum ſubſidet, vel aquæ permiſtus eſt.

An terrâ clā ingeſtâ vitā ſubſtētarint?

Duodecimò ſunt quidam, qui tales, qui diu ſine cibo vixerunt, terrâ clam ingeſtâ vitam ſuſtentaſſe putant. Compertum enim eſt, ſæpè infantes & grauidas terram ac cretam auidè comedere; & Ariſtoteles, 8. *de hiſtor. animal.* lupos fame cruciatos terram deuorare, & propterea γεωφάγυς appellari ſcribit; & ſerpentes ac bufones terra ali vulgò fertur. Et Monardes, *lib.* 2. *de med. India Occidentalis*, refert, reperiri apud Indos animalia, nomine Armadilli & Cadart, quæ in terra veluti talpæ degentia terra nutriantur.

Verum enim verò nec hoc cum experientia conſentit. Cum enim plurimi ex iis, qui diu vixerunt ſine alimento, diligenter cuſtoditi ſint; non animaduerſum, eos vel terram ingeſſiſſe. Deinde licet compertum ſit, infantes & grauidas terram, cretam & ſimilia ingeſſiſſe: tamen ea nullo modo ceſſerunt ipſis in alimentum, aliíſque cibis nutriti ſunt. Quæ verò exempla afferuntur animalium, quæ terrâ veſci dicuntur, non ſatis clara ſunt, neque extra dubium; cum & illa animalia plantis veſcantur. Et ſit ſanè, quod animalia quædam ignobiliora terram vorent, ea tamen propterea homini alimentum eſſe non poteſt.

Eorum in ipſo ... hu[jus] cauſſam ... runt, ... tia.

Atque hi autores omnes materiam, qua ij, qui cibo & potu vulgari omni diu abſtinuerunt, nutriti ſint, extra hominem quæſiuerunt: Sunt jam alij, qui eam in ipſo corpore hominis reperiri putant.

An pi[tuita] in corp[ore red]undans [ab]ſtinent[ia] ca[uſſa] ſit?

Decimotertiò enim ſunt non pauci, qui diuturnæ hujus abſtinentiæ cauſſam, in pituitam crudúmq; ſuccum in corpore redundantem rejiciunt, ſtatúuntque, vbi in corpore calor eſt debilis, multum crudi humoris & pituitoſi ſucci generari & cumulari, qui cum à calore debili non niſi ſenſim & longo tempore abſumi poſſit, homini diu ad corpus nutriendum ſufficere, atque ita illum diu ſine aliorum ciborum vſu viuere poſſe, præſertim ſi cutis denſitas accedat, ob quam parum exſpirat, idemque ipſis accidere, quod animalibus, quæ hyeme latent, & ſine cibo menſes aliquot viuunt.

Verum enim verò nec hæc opinio veritati conſentanea eſt. Etenim non omnes, qui diu ſine cibo vixerunt, pituitoſi fuerunt, & crudo ac pituitoſo ſucco abundarunt. Cum enim qui crudo ſucco abundadant, præcordia inflata, & totum corpus tumidum habeant, in pleriſque nihil tale conſpectum eſt, ſed plerique ventrem contractum & totum corpus, emaciatum habuerunt, & plerique poſt febres acutas in hunc morbum lapſi ſunt, & potius melancholici, quam pituitoſi humoris ſigna adfuerunt; cum puellæ pleræque taciturnæ ac meticuloſæ fuerint, atque etiam delirarint. Et ſi pituitoſus humor cum calore debili cauſſa hujus mali eſſet, plerique ſenes diu ſine cibo viuere deberent, cum pituitoſo ſucco abundent, & calorem debilem habeant. Neque ex voracitate & ingluuie in hunc morbum inciderunt, ſed ex aliis cauſſis, & præcipuè morbis acutis. Neque etiam cutis eorum frigore occluſa fuit, vt animalibus nonnullis tempore hyberno accidit. Atque in cæteris etiam longè alia eſt ratio brutorum animalium, quæ tempore hyberno à cibo abſtinent. Hæc enim animalia ad menſes tres vel quatuor ad ſummum cibum non ſumunt. Et fieri poteſt, vt tantam crudorum ſuccorum copiam antea congerant, quę ad alendum ea per menſem vnum atque alterum ſufficiat, præcipuè accedente frigore hyberno, quod calorem debilitat, ne potentius in corpus animalis agat, poróſque claudit, ne multum diffluat. At longa alia eſt ratio hominum, qui pluribus annis à cibo abſtinuerunt, & nihil tale, qualia bruta quædam tempore hyberno, paſſi ſunt.

An co[lliqua]menta ... dam ... intern[arum partium] abſtin[entiæ] cauſſa?

Decimo quartò fuerunt, qui corporis nutrimentum in diu à cibo abſtinentibus in colliquamentis quibuſdam partium internarum quæſiuerunt, ſtatuerúntque, colliquari poſſe non ſolum adipem, ſeu pinguedinem, ſed & humiditates illas ſecundarias, per partium ſubſtantiam diſperſas, nondum tamen illis oppoſitas: imò ipſam partium ſubſtantiam, atque talia colliquamenta in ſanguinem, è quo primum generata ſunt, mutari, probántque id eo, quod illi, qui diu à cibo abſtinent, emaciantur, & inprimis venter eorum extenuatur, pinguedine, quæ in eo plurima eſt, planè abſumptâ.

Verum etiamſi à vero alienum non ſit, tales colliquationes

tiones in corpore humano fieri:tamen id, quod colliquatur,non in ventriculum confluit,& in chylum, atque ex hoc in ſanguinem mutatur, ſed vel per ambitum corporis & cutem, ſeu ſenſibiliter ſeu inſenſibiliter diſcutitur,vel in ventrem confluit,& per aluum excernitur. Et licet in inediâ pinguedo abſumatur;tamen hoc non ideo fit,quod in reliquarum partium ſubſtantiam mutetur:ſed quia facilis eſt diſſipatu,citiſſimè,niſi continuo per alimentum inſtauretur,abſumitur.

Decimoquintò, Alij ad humorem melancholicum abſtinentiæ cauſſam referunt, hiſtoriiſque abſtinentium ſuam ſententiam probant. Scotus enim ille, qui quadraginta diebus in turri Londinenſi clauſus ſine omni cibo viuebat,erat melancholicus & fatuus, & ex Alberto Magno referunt fuiſſe melancholicum, qui diebus pene 50. ab omni cibo abſtinuit,ſolo aquæ potu contentus.

Et vt Braſſauolus, 3. *de vict.rat.in acut.text.* 44. ſcribit, quod Philippus Riminaldus, qui per multos dies ab omni cibo potuque abſtinere conſueuerat, ſucco melancholico erat refertiſſimus;& plures puellæ, quæ ſine cibo diu vixerunt, delirârunt & Epilepſiam paſſæ ſunt; nonnullæ etiam ex metu in hoc malum conjectæ ſunt.

Verum etſi ſimpliciter in Melancholiam diuturnæ abſtinentiæ cauſſa referri non poſſit, cum multi ſint melancholici, aut qui melancholico humore abundant,nec tamen à cibo abſtinent, quin potius nonnulli voraces ſunt: tamen veri etiam aliquid hæc ſententia includit, cum certum ſit, omnes penè, qui diu à cibo abſtinuerunt,humore melancholico abundaſſe.

Verum cum affectus determinati determinata cauſſa quærenda ſit, qua ratione ad affectum hunc producendum melancholicus humor concurrere poſſit, poſtea dicemus.

Tandem præ cæteris prolixè & operoſè de hac affectione ſcripſit Fortunius Licetus, Profeſſor Patauinus clariſſimus, quatuor libris *de his,qui diu viuunt ſine alimentis*, editis. In quorum tertio, vbi ſuam ſententiam explicat, probandum ſuſcipit,in talibus omnibus, qui diu ſine alimento vixerunt, nutritionem corporis ceſſaſſe. Ceſſare autem poſſe nutritionem in corpore viuente probat,ſeminibus plantarum, quæ diu viuentia & vegetantia ſine nutritione conſeruantur; ouorum, quæ etiam diu ſine nutritione integra manent; ramorum arborum,radicum & bulborum,quæ etiam diu ſæpe integra & viuentia ſine nutritione ſeruantur; imò plantarum,quæ tota hyeme à nutritione otiantur. Præterea animalia etiam multa longo tempore nihil cibi aſſumunt, vt ſupra multis exemplis probatum, eaque non ſolum imperfectiora,ſed & perfectiora, vt Ariſtoteles habet, 8. *Hiſtor.animal.cap.* 16. Et de hirundinibus res certa eſt, plurimas non in Africam auolare, ſed aduentante hyeme in vnam congeriem quaſi colligatas,ſub aquis demerſas jacere,& à piſcatoribus ſæpe retibus earum magnam copiam pedibus, roſtris, & alis mirum in modum quaſi conglobatarum extractam fuiſſe, quæ hypocauſtis illatæ reuiuiſcere cœperunt. Teſtantur quoque Indicarum rerum ſcriptores in Braſilia auiculam eſſe, quæ roſtro ex arbore ſuſpenſa ſex integros menſes ſine pabulo viuit, & poſtea quaſi à morte ad vitam redit,vnde Incolæ Suſcitatam vocant.

Verum hæc plana ſunt, & cum experientiâ conſentiunt, neque operoſa probatione indigent. Accidúntque hæc hiſce animalibus ſecundum naturâ & ſingulis annis. Verû cùm homo nobilioris naturæ ſit,nec,dû ſecundum naturam ſe habet, vnquam comperiatur ſine alimento viuere, etiam hinc planum eſt, nutritionem in eo nunquam ceſſare poſſe.Probare quidem conatur Licetus etiam in homine nutriendi functionem aliquandiu ceſſare poſſe,neque neceſſarium eſſe putat,vt eâ etiam ad longû tẽpus ceſſante vita periclitetur;Idq; tû ratione animæ, tum ratione corporis, tum ratione totius demonſtrare conatur. Primò enim animã quod attinet,cum functio nutriendi animâ poſterior ſit,& ab anima fluat, ipſam animam, vtpote prius & non dependens, ſine functione eſſe poſſe, & ſicut homo longo tempore poteſt jacere & non ambulare;ita etiam à nutritionis actu ceſſare poſſe. Præterea cum homo à ratiocinationis & ſenſus actionibus, in quibus animæ perfectio conſiſtit,diu ceſſare poſſit,multò magis à nutrientis facultatis actionibus, quæ ignobiliores ſunt, ceſſare poſſe exiſtimat.

Verum enim verò concedimus ſanè, actiones ad eſſentiam animæ non pertinere,ſed ab ea fluere,& eâ poſteriores eſſe. Verùm nutritio non animæ,ſed compoſiti, & corporis viuentis affectio eſt, & hoc probandum eſt, quod homo ſecundum naturam ſeſe habens à nutritione vacare poſſit, vitâ, quæ, vt Scaliger, *Exerc.* 102. *ſect.* 5. habet, eſt actus animæ in corpore, ſaluâ. Longè enim alia eſt ratio actionum facultatis ratiocinantis, ſentientis & mouentis, quam nutrientis. Hæc enim ἁπλῶς & ſimpliciter ad vitam neceſſaria eſt, & homo ſine nutritione viuere non poteſt: Illæ verò ſaltem ad τὸ εὖ ζῆν, & meliorem vitam ſunt neceſſariæ, claudúſque & cœcus etiam homo eſt.

Verùm etiam ratione corporis & totius compoſiti, nutritionem non ſemper neceſſariam eſſe,ſed quandoque etiam ceſſare poſſe, porrò probare conatur Licetus. Neque enim vel ad corporis augmentum, neque ad ſubſtantiæ, quæ indies deperditur, reparationem, neque ad generationem, nutritionem ſimpliciter eſſe neceſſariam putat. Etenim homines non ſolùm in ſenectute, & poſt ætatem conſiſtentem non amplius augentur, ſed & in juuentute augmentum corporis ſæpe impediri certum eſt. Deinde etiam ſine reparatione ſubſtantiæ deperditæ homines durare poſſe, eò probare conatur, quod in ſenibus non tantum apponitur, quantum abſumitur, vnde contabeſcunt, & nihilominus multos annos viuunt,quod & iis, qui in juuenili vel virili ætate ἀτροφίᾳ laborant, accidit. Tandem etiam generatio multis annis intermitti poteſt. Et quidem primum & vltimum quod attinet, facilè concedimus, ſine augmento & generatione vitam integram diu perſiſtere poſſe. Neque enim iſtæ actiones ſimpliciter ad vitam, ſed ad meliorem & perfectiorem ſunt neceſſariæ. Et propterea etiam omnibus ætatibus non competunt. De ſubſtantiæ verò deperditæ neceſſaria inſtauratione ſententia Liceti ſimpliciter admitti non poteſt. Neque enim ſenes & ἀτροφίᾳ laborantes planè non nutriuntur, ſed minus ſaltem, quàm par eſt, vnde etiam alimentum aſſumunt, quo indies id, quod in iis abſumitur, ſi non totum, ſaltem ex parte inſtauretur. Neque enim anima, vt ab aliis actionibus, quæ liberæ ſunt, à nutritione ceſſare poteſt, cum neceſſitati naturæ hæc actio adſtricta ſit, vnde rectè dicitur: *Venter caret auribus.*

Si verò obſeruetur hominem aliquando ſine cibo præter ſolitum longo tempore viuere, aliquid præter naturam ipſi accidiſſe putandum eſt, ob quod inſtauratione nulla opus ſit. Etenim ſola appetitus dejectio non ſufficit, ſed ſi appetitus ſolùm aboleatur, & nihilominus corpus inſtauratione indigeat, nihil verò cibi aſſumatur, vires deiici, & hominem tandem de vita periclitari neceſſe eſt.

Cauſſa vera, cur nonnulli diu ſine alimento vixerint?

Quia verò hiſtoriis & exemplis multis ſupra probatum eſt, plurimos ſine vitæ diſpendio, ſine cibo tempore ſatis longo vixiſſe, eos inſtauratione opus non habuiſſe colligitur. Cujus rei quæ cauſſa ſit, jam inueſtigandum. Quod vt commodius fiat, principiò explicandum, quæ ſit neceſſitas alimenta aſſumendi.

Cur alimẽta neceſſaria ſint?

Vulgata ſententia eſt,ideo id fieri,vt quod quotidie à calore abſumitur,inſtauretur & reponatur.Fortunius

Licetus

Licetus verò aliud ſentit, ſtatuítque, alimentis ideo opus eſſe, vt calor natiuus à celeri conſumptione humidi primigenij auocetur. Verùm parum rectè. Etenim alimentum non ſaltem ideo aſſumitur, vt objectum præbeat calori natiuo, in quod agat, atque vt is ab actione in humidum primigenium auocetur, ſed reuera alimentum in locum ejus, quod abſumitur, reponitur, & in corporis ſubſtantiam mutatur: Vnde etiam augmentum fit corporis, & ex infante corporis mole paruo homo in ætate adulta in magnam ſtaturam excreſcit, & qui in morbis extenuati ſunt, iterum augentur, & ſæpe craſſiores, quàm antea fuerunt, euadunt. Si enim ſaltem calor natiuus in alimentum ageret, idque abſumeret, illud corpori non apponeretur. Ideóq; cùm alimentum eo præcipuè fine aſſumatur, vt id, quod quotidie abſumitur, inſtauretur, & non poſſibile ſit, ſi quotidie aliquid abſumatur, nihílque in ejus locum reponatur, hominem viuere poſſe, & nihilominus compertum ſit, quoſdam ſine cibo diu vixiſſe: hoc jam inueſtigandum eſt, quæ cauſſa fuerit, cur in talibus nullâ inſtauratione opus fuerit. Rectiſſimè autem hîc reſpondetur, hoc ideo factum, quia nihil abſumptum fuit, aut certè non niſi longo tempore aliquid abſumptum fuit. Atque ita primaria quæſtio in hac controuerſia hæc emergit, cur in nonnullis corporibus nihil diſcutiatur, aut abſumatur, vt nullo alimento, quo aliquid deperditum inſtauretur, opus ſit. Nonnulli quidem duas cauſſas afferunt, & nunc à calore debili, nũc à materiæ diſpoſitione id prouenire ſtatuunt. Calorem enim quandoque tàm debilem quandoque tàm debilem eſſe ſtatuunt, & tàm exiguum, vt nihil de corpore animalis deprædetur, ſed in eo ſtatu, quo id inuenit, relinquat. Verum enim verò hâc equidem de cauſſa muſcæ & ſimilia inſecta hyberno tempore quaſi mortua deliteſcunt, & hirundines in aquis, ſerpentes & glires, ac mures montani, & hujus generis alia animalia in cauernis ſuis latent, calore ipſorum ab ambiente aëre frigido valdè alterato, & ad interiora repulſo. At cùm ii, qui diu ſine cibo viuunt, non ſolùm animæ vegetantis operationes perficiant, ſed & alias animæ ſentientis & rationalis actiones expeditas habeant, ſentiant, moueantur, ratiocinentur, in iis cauſſa diuturnæ abſtinentiæ in caloris debilitatem aut tranſpirationem prohibitam referri non poteſt, ſed in materiam, quæ ita ad calorem ſeſe habeat, ſicut materia lucernarum perpetuarum. Et proinde cauſſa diuturnæ abſtinentiæ ſtatuenda eſt, humoris, qui corpus noſtrum conſeruat, ea diſpoſitio, vt à calore noſtro abſumi non poſſit. Hoc tamen interim non negamus, inter iſtam materiam ad calorem variam eſſe poſſe proportionem. Nam calor nunc fortior eſt, nunc debilior. Si calor ſit ſatis validus, materia tamen taliter diſpoſita, quæ actionem ejus ſuſtinere poſſit, hoc modo affecti integros habent ſenſus, expeditè mouentur & ſuas actiones peragunt. Si verò calor ſit debilis, tantus tamen, vt non ſolum ad actiones animæ vegetantis, ſed & ſentientis edendas, verum debiliter edendas, ſufficiat, hoc modo affecti ſunt ſomnolenti, taciturni, ad motum pigri, lecto plerúmque affixi, ſenſimque contabeſcunt, vitáque tam diu durat, quam diu calor natiuus; is verò tamdiu, quamdiu humidum ſuppetit, à quo foueatur. Atque ita diuturnæ abſtinentiæ cauſſa eſt humidi ad calorem ea proportio, vt illud ab hoc non niſi longo tempore abſumi poſſit.

Cur in nonnullis corporibus nihil diſcutiatur aut abſumatur?

Cauſſa vera diuturnæ abſtinentiæ.

Poſſe a. materiam, quæ caloris & ignis quaſi pabulum eſt, ita diſponi; vt ab eo non facilè abſumatur, ſed diu duret, nihilominúſque calor in ea, tanquam in propria materia & ſubjecto, diu hærere poſſit, teſtantur Lucernæ illæ antiquorum, quæ Romæ & in aliis plurimis Italiæ locis repertæ ſunt; quarum flammæ aliquot ſecula durauit. Notiſſima eſt illa, quæ in monumento maximi Olibij in agro Patauino reperta eſt, quæque annos 1500. arſiſſe fertur, quam deſcribit Petrus Appianus, *in Antiquitat.* Hermolaus Barbarus, *in Corollar. in Dioſcorid. lib. 5. c. 849.* Ludouicus Viues, *in lib. 21. c. 6. de Ciuit. Dei. Auguſtini,* Iohan. Langius, *lib. 2. epiſt. 52.* Sedente etiam Paulo III. inuentum fuiſſe ſepulchrum Tulliæ filiæ Ciceronis, in quo lucerna fuit etiam tum ardens, ſed admiſſo aëre extincta eſt, arſeratque annos plus minus 1550. ſcribit Guido Pancirollus. Scribit etiam Auguſtinus, *loco modo allegato*, fuiſſe quoddam Veneris Phanum, atque ibi cãdelabrum, & in eo lucernam, ſub Diuo ſic ardentẽ, vt eam nulla tempeſtas, nullus imber extingueret, vnde ſicut ille lapis, ita iſta *λύχνος ἄσβεστος*, id eſt, lucerna inextinguibilis nominata eſt. Quæ autem ratio conficiendi lucernas illas fuerit, hodiè ferè ignotum eſt: etſi olei ſiue ignis iſtius perpetui dilucidam deſcriptionem extare apud Hieronymum Roſcelli in ipſius opere, cui titulus eſt, *le impreſſe Illuſtri*, Pancirollus ſcribat. Alia tamen etiam exempla occurrunt, quæ docent, qua ratione materia aliqua aliàs exhalabilis vel inflammabilis in igne ſubſiſtere, vel tardè ab eo abſumi poſſit. Sic refert Scaliger, *Exerc. 328.* Chymicos ſcribere, è junipero factorum carbonum tantam vim eſſe, vt per annum integrum ignem teneant incorruptum. Quod non crederem, niſi ipſe expertus eſſem, carbones leui artificio adhibito accendi poſſe & ignitos diu detineri, vt tamẽ nihil ipſis decedat, ſed vbi rurſum extinguuntur, & quidem ſponte ac ſine aquæ affuſione, integri maneant. Præterea Chymici res inflãmabiles plurimas arte eò deducere poſſunt, vt non inflammentur vel non facilè inflãmentur. Et quidem quod res inflammabiles non facilè deflagrant, fit hoc vel fixatione, vt loquuntur Chymici, vel denſitate. Priori modo corpora multa, quæ ante accendebantur, & exhalabant, ac volatilia erant, vt Chymici appellant, fixa redduntur, vt in igne durare poſſint. Ita puluis Pyrius eò deduci poteſt vt non amplius, vel nõ facilè inflammetur. Ita ſulphur figi valet. Denſitas vero & raritas facit, vt magna inflammabilium ſit differentia. Etſi enim omnia inflammabilia vt inflammentur à ſulphure, vt Chymici loquuntur, habent; tamen vt facilius inflammentur, ipſis accidit à raritate. Hinc naphtha & petroleum & ſpiritus vini facilè accenduntur, quia ſunt rariſſima. Oleum, cera, pinguedines & ſimilia etſi & ipſa ſint inflammabilia: tamen quia denſa ſunt, non facilè accendũtur, ſed ellychnio addito opus eſt, in quo materia inflammabilis diffundatur & rarefiat, vt poſtea facilè accendatur. Et humorẽ in animalibus etiã ita diſponi poſſe, vt ab igne non abſumatur, Pyrauſtæ docẽt, quæ ſunt animalia humidũ ſuũ radicale habẽtia, ac nihilominus in igne durare poſſunt, & ab eo non abſumuntur.

Lucernæ Antiquorũ poſt aliquot ſecula repertæ.

Cur re- flamm- non f- deflag-

Inflam- lium a- tentia-

Si ergo etiam in homine humidum illud pingue & oleoſum, quo calor innatus, tanquam flammâ oleo, alitur, ita diſponatur, vt à calore non abſumi, vel non niſi tardè abſumi poſſit, & nihil vel parum diſſipetur, etiam nullo alimento opus eſt. Etenim partes tum non attrahunt è venis, quia ipſis nihil deeſt. Venæ etiam nihil ex hepate, & hoc nihil è ventriculo trahit, atque ita quia nulla fit attractio, nullus fit appetitus.

Quo modo autem & qua de cauſſa humidum ita diſponi poſſit, explicare difficilimum eſt. Si tamen ea, quę aliàs in natura accidunt, eóſque, qui diu à cibo abſtinuerunt, perpendam, in eam venio ſententiam, ab humore melancholico id præcipuè euenire. Nam animaduertimus, ſulphur & alia inflammabilia, vt vel non accendantur, vel tardè deflagrent, admiſtione acidorum & ſalſorum, &, vt Chymici appellãt, fixorum admiſtione, talia fieri. Eorum naturam cũ æmuletur humor melancholicus & bilis atra, quæ tàm acida ſæpe eſt, vt etiã ſtuporem dentibus inducat, ab iis alimentum corporis ita diſponi poſſe, vt actioni caloris reſiſtat, incredibile non eſt. Cum verò nõ omnes melãcholici, aut qui humore melancholico abũdant, à cibo abſtineant, peculiarem diſpoſitionem (vt aliàs hic humor ad miras diſpoſitiones & occultas qualitates recipiendas aptiſſimus eſt) induere, & alimento per minima miſceri debet.

Quâ ra- & quâ cauſſa- dum - le ita - poſſit, - hil, ve- de eo - matur.

Ab hum- melãch.

Et

Et omnino mirabilis eſt humoris melancholici natura, præcipuè ſi corrumpatur ac peculiarem & occultam aliquam diſpoſitionem acquirat, vt in melancholia, mania, ſcorbuto, aliiſque ejuſmodi morbis videre eſt. Et ſtupor, qui ſcorbuticis & aliis ſæpè accidit, rectè ad humorem melancholicum refertur. Scribit quidem Rodericus à Caſtro, *cent. 1. conſult. 17.* Chymicos non ſine ratione aſſerere, paralyſin fieri frequenter ex pituita acida, tenui, quæ & ſua frigiditate & aciditate, ſicut dentibus, ita neruis ſtuporem inducat: Verùm rectius hoc humori melancholico tribuitur, qui in ſcorbuticis & hypochondriacis abundat, vnde etiam Apollonia Schreieriana totam cutem ita ſtupidam habuit, vt etſi multæ muſcæ illi inſiderent, id non perciperet.

Talis igitur humor ſi per vniuerſum corpus diffundatur, fieri poteſt, vt alimentum fixius fiat & non facilè diſcutiatur. Monardes de Nicotiana refert, Indos Nicotianâ famem ſitimque ſolari hoc modo: Conchylia quædam cochlearum fluuiatilium vrunt, deinde terunt, calcis modo. Horum & foliorum tabaci æquas partes ſumunt, mandúntque, donec in vnam quaſi maſſam conglobentur, ex qua trochiſcos piſo majores efformant, quos in vmbra ſiccatos ſeruant vſui. Iter per deſerta facturi, in quibus nec cibus nec potus præſtò eſt, ſubjectum labiis imiſque dentibus globulum inter eundum ſugunt, liquorémque inde manantem cibi potúſque loco deglutientes in ventriculum congerunt, quo abſumpto ingerunt alium: Hâc equidem induſtria famen ſitimque per triduum tolerantes, aut quatriduum, vt ne minimam quidem virium jacturam ſentiant. Id quod fit, non, vt quidam opinantur, quod aſſidua trochiſcorum maſticatione pituitoſos humores è cerebro eliciant, eóſque in ſucci melioris penuria in ſuum nutrimentum conuertat ventriculus; (pituita enim excrementitia nutrire non poteſt) ſed quod partim ſenſus obtundatur, partim humores ita figantur & diſponantur, vt non facilè diſſipentur. Si enim ob ſenſum obtuſum ſaltem famem ſitimque non perciperent, interim corpus difflueret & alimentum diſſiparetur, fieri id ſine virium jactura non poſſet. Abundaſſe autem omnes ferè, qui à cibo abſtinuerunt, humore melancholico, hiſtoriæ teſtantur. Talis enim fuit ille Scotus, cujus ſupra mentio facta eſt. Melancholicus fuit ille ſub Friderico II. Imperatore Coloniæ: Puella illa Patauij, cujus hiſtoriam Vigontia deſcripſit, ſanguinem atrum rejecit, paralytica fuit, delirauit, catalepſin paſſa eſt. Puella Confolentanea ex febre in morbum hunc incidit, obmutuit, delirauit, corporis cutem frigidam & ſiccam habuit. Puella, quam è Ducatu Iuliacenſi Coloniam adductam vidit Guilielmus Fabricius, erat facie triſti & melancholica. Aliorum etiam hiſtorias ſi conſideremus, paucos inueniemus, in quibus non melancholicæ diſpoſitionis aliqua fuerint indicia.

Verum procul dubio humor iſte, quicunque ſit, qui diuturnæ hujus abſtinentiæ cauſſa eſt, diſpoſitionem peculiarem accipit in pleriſque ab vtero. Idque vel id perſuadet, quod pleræque fuere puellæ, & eâ ætate conſtitutæ, quâ menſes erumpere, & ſemen in ipſis generari ſolet, nimirum annorum 14. Annorum enim 14. fuit puella illa in agro Lucenſi, puella Confolentanea, Iuliacenſis illa, Halberſtadienſis, & forſan aliæ, quarum ætas non eſt expreſſa. Notiſſimum enim eſt Medicis, quàm mira ſymptomata à menſibus & ſemine retentis ac corruptis accidere ſoleant, atque inter ea etiam cibi & potûs appetitus abolitus. Scribitque Lud. Mercatus, *lib. de morb. mulier. cap. 8.* fœminam illuſtrem quandam vteri vitio potum auerſatam fuiſſe; & aliam potum nullo modo potuiſſe admittere, & hydrophobiæ ſimile quid paſſam eſſe, ita vt 60. diebus ſine potu vixerit. Cauſámque ille refert in halitum prauum ex ſemine, aut ſanguine adſcendentem. Talis igitur halitus ſi totum corpus peruadat & penetret, non impoſſibile, facultatis nutrientis hoc mirum ſymptoma in toto corpore produci poſſe.

Exitus vel euentus diuturni ieiunij triplex.

E quibus etiam de terminis diuturnæ illius abſtinentiæ aliquid ſtatuere poſſumus. Triplex autem eſt exitus & euentus iſtius jejunij. Vel enim homines iterum conualeſcunt & edere incipiunt, vel moriuntur, vel in alium morbum incidunt. Qui tamen in alium morbum incidunt, alij rurſum comedere incipiunt, alij ſimul perpetuam mediam ferunt. Qui ergo ad ſanitatem redeunt, & cibis iterum aſſueſcunt, in iis humor ille vitioſus planè abſumitur & euacuatur. Qui verò moriuntur, in iis vitioſus humor calorem natiuum tandem ſuperat, & extinguit. Qui in ægritudinem aliam incidunt, iis humor vitioſus in partem aliquam priuatam decumbit, vnde nonnullos melancholicos, alios epilepticos, alios catalepticos factos fuiſſe deprehenſum eſt. Et quidem pro humoris natura & reſiſtentia majori vel minori jejunium hoc nunc citius ſoluitur, nunc diutius durat. Quod & in aliis morbis fieri videmus, dum quartana ſæpe intra paucas ſeptimanas ſoluitur, nunc ad plures annos durat, ſicut & epilepſia ſæpe citò ſoluitur, nonnullos verò vſque ad finem vitæ comitatur.

CAPVT III.

De Certorum Ciborum faſtidio.

Certorum ciborum faſtidium.

PEculiare appetitus dejecti vitium eſt, cùm qui alios quidem cibos appetunt & comedunt, certos tamen auerſantur, etſi iidem grati aliis & jucundi ſint. Ita plurimi ſunt, qui caſeum vel butyrum auerſantur, alij qui vinum non bibunt, qui propterea abſtemij, quaſi abs temeto dicuntur. Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 6. cap. 3.* refert, quendam Stephanum Surdaſtrum Hiſpanum à piſcium eſu ita abhorruiſſe, vt ſi piſces aliis cibis clanculum commixti proponerentur, in animi anguſtias, cum vomitu alvique dejectione incideret. Et Braſſauolus, *in 2. de morb. acutis ſect. 34.* refert, Iuliam Taraconenſem, Friderici Regis Neapolitani filiam natu minorem, carnes non ediſſe, imò ne guſtaſſe, & ſi bolum ori ingereret, in lipothymiam & ſyncopen incidiſſe. Petrus Aponenſis, Conciliator dictus, lac abhorruit, referente Iohan. Matthæo de gradibus. Aliquos oua non comediſſe, Marcellus Donatus, *allegato loco*, ſcribit. Iulius Cæſar. Scaliger, *Exerc. 274.* ſcribit, ſe nouiſſe quibus mala afferrent faſtidium, (quales & ego noui, qui nec odorem pomorum ferre poſſunt) ſeipſum ad oleris Creſſonei aſpectum adeò tremere, vt horrore quaſſatus abire cogeretur. Iulius Alexandrinus, *lib. 2. ſalubrium cap. 13.* ſcribit, ſe quendam nouiſſe, qui ita allium auerſabatur, vt nunquam illud comederet, rarò admodum panem, rem tamen naturæ admodum conuenientem. Fuit, qui ſolis ouis viuens à panibus, carnibus, piſcibus, caſeis & aliis abhorrebat; muſtelæ inde nomen adeptus, vt narrat Libauius, *ſingularium parte ſecunda.* Idem refert quendam malorum aſpectu è conuiuio exactum fuiſſe.

Abſtinentia ab omnibus cibis coctis.

Felix Platerus, *in obſeruat.* refert, Antonium Poſtellum Gallum puerum, conuictorem patris ſui, nihil quod coctum, ſiue elixum, aſſum aut frixum eſſet, comediſſe, contentum ſolo pane, fructibus & lacte. Pane autem non puro, ſed furfuraceo, quali Platerus canem ſuum alere ſolebat, tantum veſcebatur, ex pura farina piſtum faſtidiebat. Fructibus æſtatis tempore, & hyemis iiſdem ſiccatis, pomis, pyris, ceraſis, nucibus, &c. vtebatur. Lacte quoque frigido tantum veſcebatur; nihil enim quod calefactum erat, attingebat. Bene habitus interim coloréque viuido. Hanc conſuetudinem viuendi, aliquot annos cum

parente ſuo degentem,vt & poſtea continuaſſe, idem Platerus narrat. VVeinrichius, *de monſtris* teſtatur, ſe quẽdam nouiſſe, qui anguillas non modò non ederet, & eorũ aſpectũ non ferre poſſet,ſed ne quidẽ in ædibus manere poſſet,in quibus anguilla viua occultabatur.

Panis faſtidium. Guilielmus Fabricius,*cent.2.obſeru.41.* refert, puellum quinque vel ſex annos natum VVerdini ad Rotem fluuium ex graui morbo liberatum incidiſſe in hoc ſymptoma,vt quotieſcunque panem videret,imò etiam intelligeret nominari,in terram mortuus quaſi proſterneretur,etiam loquela, viſu,auditu & intellectu priuatus,qui tandem quaſi ex ſopore expergefactus ſurrexit,& puerilia ſua negotia,vt antea,peragebat.

Et nemo ferè eſt,cui non talia exempla nota ſint,ac propterea plura allegare,ſuperuacaneum puto.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſas verò hujus rei, vt & aliarum ſympathiarum & antipathiarum inueſtigare difficillimum eſt, & plerúmque ad idioſyncraſian & peculiarem ventriculi cõſtitutionem,à primo ortu contractam,quæ explicari nõ poteſt,cauſſa huius faſtidij referenda eſt.Et quibus talis conſtitutio eſt, ii non ſolum cibos certos auerſantur,ſed & ſi iis clanculum offerantur, valdè læduntur, & interdum in morbos ac vitæ diſcrimen conjiciuntur. Et hæc quidem ventriculi peculiaris conſtitutio ſæpe ab imaginatione matrum prouenit,quæ dum grauidæ ſunt,certos cibos appetunt vel faſtidiunt, idémque faſtidium,vt alios corporis næuos, in ſobolem deriuant. Verum vt aliarum ſympathiarum & antipathiarum cauſſa;ita & huius facilè reddi non poteſt,& longioris atque alterius operæ eſt de ſympathia & antipathia in genere diſquirere.

Altera cauſſa eſt conſuetudo.Hæc enim cum ſit quaſi altera natura,iis maximè delectamur, quibus à teneris aſſueti ſumus,contrà eos cibos faſtidimus, quibus nunquam vel raro vſi ſumus.

Quibus accedit Imaginatio, vt qui cibi ſemel diſplicuerunt, poſtea etiam faſtidiantur. Nonnulli ranas, cochleas,carnes vrſinas, vulpinas, equinas, felinas ita faſtidiunt,vt ne guſtare ſuſtineant: Si verò inſciis præbeantur,nil mali inde ſentiunt: rurſus ſi iis etiam poſt longum temporis interuallum ſignificetur,eos tales cibos comediſſe,malè inde affectos quoſdam, imò in vitæ periculum conjectos fuiſſe paſſim hiſtoriæ teſtantur.Quod omninò ſaltem ab imaginatione accidit,quæ cibos illos vt ſummè noxios concipit. Ita noui quendam,qui cum de lepore aſſato ſatis largè comediſſet,ab alio poſtea per jocum perſuaſus, fuiſſe vulpem, mox omnem cibum vomitu rejecit. Idem accidit in iis, qui cibo aliquo immoderatè & non decenter apparato vſi ſunt, illumque ſibi noxium imaginantur, atque inde nauſeam concipiunt. Ita refert Schenckius, *lib.3. obſeru.* Cementarium quendam, cum in ſympoſio caput vitulinum ſemicrudum & cruentans adhuc menſæ illatum fuiſſet,tanta nauſea correptum fuiſſe, vt aliquot annorum ſpatio ab omnium carnium eſu abhorreret. Hanc ipſam ob cauſſam poſt febrem nonnullos poſtea ab omni carnium eſu aliquot menſes vel annos, vel etiam ſemper abſtinuiſſe,ſæpe obſeruatum eſt.

Curatio.

Curatio. Hoc autem ciborum faſtidium ſi ſit ab ortu, vix emendatur. Conſuetudo tamen multum hîc poteſt; quâ ſæpe præſtatur, vt iis, quæ antea planè faſtidiebant,ſenſim aſſueſcant, & tandem ſibi planè familiaria reddant, ſicut exempla multa habẽtur eorum,qui cum infantes caſeum auerſarentur, ei ſenſim aſſuefacti cum voluptate poſtea eum comederunt, & qui ex abſtemiis egregij potatores euaſerunt. Multò verò magis conſuetudo conſuetudine mutari poteſt, ij verò, qui ex imaginatione ſaltem cibum aliquem auerſantur,etiam ſi neceſſarium, ad cibos ſumendos cogendi ſunt: Et modò ſemel cibum capere incipiant,poſtea facilè ei aſſueſcunt.

CAPVT IV.

De ingenti Fame, canina Appetentia, & Bulimo.

Appetitui dejecto contraria affectio eſt nimia appetentia, & quidem ea præternaturalis. Nam hîc initiò monendum,non ſermonem nobis eſſe hîc de voracitate illâ nimiâ, quæ nonnullis naturalis vocatur, Reperti enim ſunt quidam ad miraculum vſque voraces ſine vllo detrimento: quorum exempla notatu digna collegit Iuſtus Lipſius,*in Epiſtolis, Centuria Miſcellanea, Epiſt. 51.* Sed de iis hîc ſermo eſt, qui aliàs non ita aſſueti comedere præter naturam in hoc malum incidunt. *...tentia.*

Appetitus autem ille nimius βούλιμος & canina appetentia dicitur. Canina appetentia interdum etiam φαγέδαινα nominatur,nomine,quod aliàs vlceribus corroſiuis & ſerpentibus conuenit,ad hunc affectum tranſlato,vt Galenus,*6.Epid.comm.3.* teſtatur, vt & author definitionum Medicarum, Plinius, *hiſt. natur.lib.26. cap.11.* Cælius Aurelianus, *libro paſſionum chronicarum cap.3.*

Quomodo autem hi affectus differant,& quas cauſſas habeant, apud autores ſatis intricatum eſt. Bulimus equidem in genere ingens fames eſt ſeu vehemens eſuritio; particula βοῦ, ſignificationem vocabuli augente & intendente. Barbaris ineptè vaccina appetentia vel fames nuncupatur, quaſi ex βοῦς componeretur qua ratione etiam caninæ appetentiæ, quæ etiam magna eſt,attribui poſſet. Vſus tamen apud pleroſque obtinuit, vt Bulimus & canina appetentia diſtinguantur; primò quidem, quod canina appetentia ſit conjuncta cum vomitu, cùm qui hoc modo laborant, continuò cibum appetant, vt vix ſaturari cibo poſſint, & primo nondum ſatis coctô nouum ſubinde appetant, ita vt, ventriculo non ferente cibi copiam,eum vomitu rejiciant, canum more, vnde & nomen accepit. Quibuſdam verò Diarrhœa potius, quam vomitus accidere ſolet, naturâ ſuperfluam illam cibi copiam per aluum detrudente,eſtque appetitus caninus perpetuus. In Bulimo vero vomitus non accidit, ſed eum Lipothymia comitatur,quæ non adeſt in canina appetentia. Sunt tamen quidam, qui inſatiabili comedendi deſiderio laborant, non tamen vomunt, ſed etiam cibum, quem ſumpſere auidè, concoquunt, & niſi mox alium ſumant, male habent.Ita noui ante aliquot annos hîc ſtudioſum, habitu corporis nigrum,qui hoc morbo laborabat, & non ſolum de die, ſed noctu etiam comedebat,cibum tamen, quem ſumebat,ſine vomitu concoquebat, imò cibis delicatis ſaturari non poterat, ſed craſſos expetebat, vnde nec panem à noſtris piſtoribus confectum, ſed à ruſticis in vicinis pagis emptum,vt ſolidiorem,comedebat. Sæpè mane tempore æſtiuo paſtinacæ ſatiuæ radices tot, quot ſex nummis emuntur, crudas ſine damno comedebat. Vt ita ſi diſtinguere hæc libet, caninus appetitus ſit continua, inordinata & ferè inexplebilis fames; Bulimus autem etiam quidem appetitus magnus, ſed non continuus, imò qui ſæpe in nauſeam deſinit cum Lipothymia & virium dejectione. *Bulimi & canina appetentia diſt...*

Cauſſa.

Pars quidem proximè affecta eſt orificium ventriculi, vtpote in quo deſiderium cibi & potus viget, & *Cauſſa.*

ſuctio

ſuctio illa famem excitans percipitur : Cauſſæ tamen plures eſſe poſſunt. Et quidem appetitum caninum quod attinet, à duabus cauſſis ille oritur, vt Galenus, *1. de cauſſ. ſympt. c. 7.* docet: vel ab humore vitioſo mordicante ventriculum, vel alimenti defectu. Id eſt, Fit appetitus etiam ſine alimenti defectu, ab humore vitioſo orificium ventriculi mordicante, & ſuctionem ſimilem illi, quæ fit ab alimenti defectu, ob quem ſuctio iſta excitatur.

Humor, qui ventriculum mordet, & ſuctionem illam efficit, eſt Melancholicus, qui ventriculi orificium corrugando talem in eo affectum excitat, qualis alias à venarum ſuctione in fame naturali oritur. Et quidem ſi humor is ventriculi orificio impactus ſit, etſi ventriculus cibo aſſumpto adhuc plenus ſit: tamen quia continuò fit ab humore iſto vellicatio, ferè etiam continua fames excitatur.

Platerus equidem ab aciditate humoris melancholici hoc Symptoma fieri negat, & putat, quod à talibus cauſſis proſternatur potius, quam augeatur appetitus, niſi occulta qualitas humori inſit. Ipſe igitur venenatæ & malignæ qualitati, quæ ex effectu potius cognoſcatur, quam deſcribi poſſit, in humoribus certo modo corruptis in ventriculum effuſis, vel etiam ex cibo in illo genitis, appetitus huius cauſſam attribuit; cum & venena quædam ſint, quæ extrinſecus illata vel aſſumpta talia accidentia excitant. Verum enim verò etſi qualitates illæ, quæ mordicationem iſtam efficiunt, ita planè determinari non poſſint, nec corruptionis modus ita exactè deſcribi: tamen aciditatem vel acrimoniam vt planè rejiciamus, & ſtatim ad occultam qualitatem confugiamus, & venenum ac malignitatem ſimul adeſſe ſtatuamus: cum ipſa aciditas ſufficiat, ad affectionem ſimilem ſuctioni naturali producendam, neque ſuctio naturalis à cauſsâ occulta fiat, neque alia venenati humoris indicia adſint. Humor autem ille melancholicus & acidus è liene & vicinis locis in ventriculum effunditur, non verò naturalitèr in ventriculo continetur, de quo infra *in quaſt.* dicetur.

Verum hæc cauſſa in iis quidem locum habet, qui plus appetunt, quam poſſint concoquere, & propterea cibum, quem auidius comedunt, euomunt. Sed cum, vt ante dictum, etiam dentur, qui cibum copioſius, quam par eſt, non ſolum appetunt, ſed & concoquunt ac digerunt, nihilque inde mali patiuntur: in iis etiam ſequens cauſſa, ſecunda ſcilicet, conjungenda videtur. Et cum Humor melancholicus aliàs quaſi fermentum ſit, poteſt etiam ad coctionem cibi maturandam aliquid efficere. Atque hæc cauſſa non ſolum in ventriculo, ſed & in aliis membris locum habere poteſt. Ob hanc primam cauſſam Famem quandoque etiam Epidemiam & in morbis quibuſdam excitatam fuiſſe, obſeruatum. Braſſauol. *in com. ad aph. 21 l. 2. Hipp.* refert, Anno 1538. Caninam Appetentiam Ferrariæ fuiſſe morbum Epidemium, & fuiſſe ex atra bile, cum plerique ex infuſione folior. ſenæ fuerint reſtituti, & plurimi in quartanam inciderint. Alex. Benedictus, *l. 22. pract. cap. 20.* ſcribit, ſe peſtilenti morbo correptum incredibili auiditate cibum ſumendi laboraſſe, dum quater de die cibum ſumere cogeretur. Et Leonellus Fauentinus, *de med. morb. c. 34.* refert, Anno 1535. Prutenos febre correptos octies cibum poſtulaſſe, ſingulis diebus, & ne ſic quidem potuiſſe exſaturari.

Secundò magna fames fit ob alimenti defectum, ob quem venæ continuò ſugunt, ſuctioque in ventriculo continua eſt. Nam ſi partes inanitæ ſupra modum attrahant, attractio tandem etiam ad ventriculum peruenit & famem p. n. in eo excitat. Accidit hoc primò, cum corporis partes inanitæ auidius & copioſius attrahunt & ſibi apponunt alimentum: quam cauſſam plerique prætermittunt. Ita refert Corn. Gemma, *Coſmocr. l. 1. c. 6.* fœminã quãdam vix ad momẽtum abſque ingeſtione cibi & potus viuere potuiſſe, idque vitium à teneris incœpiſſe, & cum ætate incrementum ſumpſiſſe. Cauſſa poſtea in mortuâ reperta fuit Hepatis conſtitutio, & præcipuè abdominis partium ἰδιοσυγκρασία, ob quam adipem copioſum generauit. Corpore enim aperto detractæ ſunt libræ propemodum 20. adipis, & hepar impensè rubrum, mole inſigni ac ſanguine turgidum.

Deinde poteſt alimentum deficere & hinc ſuctio magna fieri ob corporis raritatem, & calorem robuſtum alimentum conſumentem, & magnam διαφόρησιν efficientem. Cum enim corpus nequeat refici & inſtaurari, ſi alimentum copioſius diffluat & diſſipetur, partes inanitæ à venis ſugunt, atque hæ tandem è ventriculo.

Verum ab hiice cauſſis plerumque fames aliqua magna ſaltem, quæ adhuc naturalis dici poteſt, excitatur, qualis eſt & illa, quæ poſt exercitia vehementia, euacuationes ſanguinis, inediam, morbos diuturnos, ob corporis inanitionem excitatur, non verò præternaturalis, de qua hic ſermo eſt.

Ad cauſſas alimenti deficiẽtis pleriq; etiã Facultatis Retentricis Imbecillitatem referunt. Cum enim corpus nequeat refici & inſtaurari, niſi alimentũ tã diu retineatur, donec corpori apponatur, ſi facultas Retentrix ſit debilis, diffluit alimentum, antequã corpori apponitur, atque ita defectus fit alimenti. Verũ vix puto à læſa facultate Retentrice per ſe alimẽti defectum fieri poſſe, cum nullibi via ſit, per quã id ſponte dilabatur. Per accidens ſaltem hoc fieri poteſt, dum ſcilicet quacunque de cauſſa corpus nimium diſſoluitur, vt Retentrix Facultas, quamuis ſit fortis, id retinere nõ poſſit. Et quamvis allegetur pro Retentrice læſa locus Galeni, *6. de loc. aff. cap. 3.* tamen ibi ſaltem de celeri diſſipatione & diſcuſſione alimenti loquitur. Ita autem Galenus: *Alius interdum affectus occurrit Diabeti perquã ſimilis, & quidem à multis cibis, qui neque crudi ſunt, neque per aluum deijciũtur, neque plenitudinẽ efficiũt, neque etiã probè alere poſſunt, ſed diſſipantur diſcutiuntúrque celeriter; cuius vt crebrior eſt, quã Dipſaci euentus, ita faciliorẽ curationẽ admittit, quippe priuſquã ad ſummum peruenerit, cognitus haud ita difficulter curabitur. Nam vbi quis duplũ cõſuetorum alimentorum adſumpſerit, neque corpus ali videtur, idque citra alui fluorem, hunc affectum non ſolum priuati, ſed etiã Medici percipiunt. Cum verò triplũ ingerit, idoneis auxiliis liberari poteſt, priuſquã ſcilicet ad quadruplum vel quintuplũ perueniat. Igitur rationi conſentaneum eſt, hunc affectum & celerem diſſipationem incipere omnibus partibus Attractricẽ atque ei coniugatã Facultatem, quæ proprie Appetẽtia vocatur, ſeruãtibus.* Hæc Galenus.

Quomodo à læſa facultate retentrice alimenti defectum fieri poſſit?

Ad alimenti defectum & abſumptionem faciunt & vermes, qui alimentum in ventriculo confectum abſumunt, antequam ad hepar deferatur, vnde reliqua membra alimento deſtituta humores è ventriculo trahunt. Qua de cauſſa etiam Infantes ſæpe voraces ſunt, vt vix ſaturari queant. Huius rei annotauit exemplum Alex. Trallian, *lib. 7. cap. 14.* de quadam muliere, quæ cùm immodica cibi appetentia laboraret, poſt Hieræ vſum vermem 12. cubitos longum excreuit, & poſtea ab hoc Symptomate liberata eſt.

Rondeletius tertiam adhuc cauſſam addit, longum ſcilicet vſum alimentorum detergentium, vt ficuum, vel gari, idque in ſe ipſo ſe expertum ſcribit. Cum enim ſe vellet cogere ad vſum piſcium, vteretúrque frequentiſſimè garo parato ex Lycoctonis & oxyleo, ficus etiam Maſſilienſes ferè omnibus horis comederet, ita fuit pituita illa ventriculi & inteſtinorum deterſa, vt ſuperueniret ipſi appetentia canina; deinde bulimus.

Bulimi Cauſſa.

De Bulimi verò cauſsâ res intricatior eſt. Plerique quidem à frigidâ ventriculi Intemperie famem iſtam prouenire ſtatuunt. Et omninò res certa eſt, à frigore magno famem magnam induci. Idque Plutarchus, *in ſympoſ. lib. 5. cap. 8.* iis præcipue accidere ſcribit, qui per altam niuem iter longum faciunt. Et ſi quis in Alpibus Rhæticis iter tempore hyberno faciat, etſi in quibuſdam

quibuſdam locis ab vna radice montis ad alteram vſq; vix bina milliaria Germanica interſint:nemo tamen jejunus hyeme eas ſuperare audet. De modo tamen,quo frigus Bulimum excitet,non conſentiunt.De quo infra *quæſtione prima dicetur.*

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectio hæc facilè cognoſcitur , quod ægri aſſiduò cibum appetunt,& nunquam ferè ſatiantur: Atque ita ſeſe cibo replent , vt eum vomitu rejiciant vel per aluum excernant. In Bulimia verò in ſpecie dicta initio multa appetuntur,pòſt robore ventriculi diſſoluto cibi faſtidium ſequitur, etſi corpus alimento indigeat. Hinc imbecillitas ventriculi animi deliquia , partium externarum frigus,pulſus obſcuri.

Cauſſarum ſigna quod attinet, ſi nimia appetentia ſit ab humore acido, crudi ructus percipiuntur , & alia huius humoris abundantis ſigna adſunt.

Si fames ſit ex defectu alimenti,ægri emaciantur , & quidem ſi ea fiat caloris nimiam διαφόρησιν efficientis exceſſu, ejus in toto corpore ſigna adſunt , alui dejectiones ſunt pauciores & ſicciores , quam cibi modus poſtulat. Si verò Bulimi cauſſa externum frigus vehemens ſit,ex ægri relatione id innoteſcit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Qui caninâ appetentia laborant, ſæpe ex hoc malo in vomendi conſuetudinem delabuntur, ſæpe etiam aliis affectionibus ſunt obnoxij, Cœliacæ ſcilicet paſſioni atque hydropi, ideò quod antequam priores cibi cocti ſint,alios ingerunt,Aëtius,*tetrab. 3.ſ.1.cap.21.*

2. Fames magna , quæ fit poſt Febres & alios morbos , recidiuam minatur. Cum enim appetitu vrgente ægri ac conualeſcentes illi plus comedant, quam ventriculus morbo debilitatus concoquere poſſit, accidit, vt inde cruditates multæ cumulentur, quæ poſtea recidiuam pariunt.

3. Bulimus periculoſum malum eſt. Nam ægri repentè animo linquuntur,cum externarum partium refrigeratione : Quidam etiam auxilio deſtituti pereunt. Aëtius,*tetr.3.ſerm.1.c.6.*

4. Si vino ſumpto æger ab animi deliquio ſtatim reuocetur, bonum ſignum eſt , indicatque vires non eſſe ita proſtratas.

5. Bulimus in morbis chronicis, vt febre quartana, quotidiana,hydrope lethalis.

Curatio.

Curatio. Si canina Appetentia ſit ab humore vitioſo ventriculi orificium vellicante , is vt euacuetur opera danda. Itaque valde vtilis eſt vomitus. Et licet in Appetentiâ caninâ ſæpe ſponte vomant ægri,nihilominus in principio,antequam vomitus inualeſcit,ad materiam vitioſam educendam vomitus conuenit. Leuis quoque per aluum primò euacuatio inſtitui poteſt.

Poſtea dentur cibi & medicamenta , quæ ſenſum ſuctionis in ventriculo imminuunt. Deinde, quæ materiam alterant & præparant , vt tandem euacuari poſſit.

Famem compeſcentia. Famem compeſcunt pinguia, lenta , carnes bubulæ, caro porcina , oleum amygdal. dulc. cerebrum animalium,amylum recens, malua cum oleo vel butyro & jure pingui. Quibus tamen magis in principio locus, dum vomitum prouocare volumus ; poſtea verò dum vomitus vrget,omittenda.Simul in horum vſu cauendum , ne is ſit nimius , & æger in contrarium affectum deducatur. Proinde cum melius incipit habere æger, pinguia,& quæ concoctioni reſiſtunt,imminuenda.

Narcotica hic cautè vſurpanda. Narcotica verò , quæ famem imminuere poſſunt, cautè vſurpanda. Fortia autem vitanda ſunt,ſicut infuſio ſolani furioſi cum vino facta & bibita ſubitò omnem cibi appetentiam etiam in ſummè famelico euertit.

Vinum tamen potens,& ſpiritus vini vſurpari poſſunt,quæ Platerus etiam ad hanc claſſem refert,& non tam calefaciendo , quam ſtupefaciendo famem tollere ſcribit ; ſicut & theriacam & Mithridatium eâdem vi narcoticâ caninam appetentiam ſedare cenſet. Abſtinendum autem ab acidis & abſtringentibus.

Alterantia & Præparantia ſunt aniſum,thymum,origanum, ſatureia & ſimilia ſupra in Intemperie ventriculi frigida propoſita. Iiſdem cibi condiantur,& in robuſtioribus ac ruſticis cœpis & allio. Materiam alterant & præparant.

Vinum ſit Saluiatum vel aliud conueniens , quod ventriculum calefaciat , & acidos humores corrigat, De vino vide Hippocratem, *2. aph. 21.* & commentatores.

Materia præparata euacuanda. Commodiſſimum medicamentum eſt Hiera. Vtilis eſt & Mulſa , in qua agarici Drach. j. ß. vel Drach.ij.maceratæ ſint.

Materiâ expurgatâ ventriculus roborandus calefacientibus,cum Internis tum Externis, de quibus ſupra de Intemperie ventriculi dictum. Et ſi humor acidus è liene ad ventriculum tranſmittatur , reliqua cura ad Lienem dirigenda.

Reliqua fames,quæ à majori totius corporis euacuatione accidit,curanda cauſſis inanitionis reſiſtendo, vt cibis craſſis , viſcidis, ac multum nutrientibus. Aëtius cibos,qui tardè coquuntur, diſtribuuntur , nec tamen facilè conſumuntur, probat , cujuſmodi ſunt cochleæ, cancri , caro ſuilla , oryza & ſimiles. Foris etiam adhibeantur cutem denſantia,vt oleum omphacinum,myrtinum , roſaceum , quæ tamen omnia ita adminiſtrentur , ne obſtructio aut febris , aut aliud malum graue oriatur. Vinum attenuantia , & calida omnia vitentur, aër ſit frigidus,æger quieſcat,& diutius dormiat.

Bulimi Curatio. De Bulimo etſi in cauſſis diſcrepent autores;tamen in curatione ferè conueniunt. Quamuis enim ante animi deliquium calidum ventriculum eſſe nonnulli ſtatuant , vt ſupra dictum ; tamen conſentiunt in eo, in deliquio & poſt deliquium ventriculum eſſe imbecillum & refrigeratum , & propterea tum etiam eſſe moderatè calefaciendum.

In paroxyſmo. Curatio ergo Bulimi duplex : Vna in paroxyſmo, hoc eſt,animi deliquio, alia extra paroxyſmum. In paroxyſmo laborandum , vt æger reuocetur frictionibus, odore panis,vini,panis vino madidi,aceti , & aquarum deſtillatarum conuenientium, inter quas eſt aqua carfunculi. Commodum etiam eſt micam panis vino madidi,ſi eam deglutire poſſit æger,exhibere, vel guttam vnam atque alteram aquæ carfunculi cum vino. Et ſi æger imminere animi deliquium animaduertat, vtiliſſimum eſt,vt mox panis,præcipuè vino madidus , præbeatur.

Poſtquam ab animi deliquio reuocatus eſt æger,non ſtatim cibus exhibeatur,niſi forſan pauxillum panis vino madidi,ſed pauliſper quieſcat,donec vires nonnihil reſtituantur , poſtea præbeantur cibi , qui citò ac multum nutriunt,vt panis vino madidus,oua ſorbilia, juſcula & ſimilia , de quibus in curandâ intemperie ventriculi frigidâ & Syncope eſt dictum. Extra quoque ventriculo calefacientia moderatè applicanda,quæ ibidem ſunt propoſita.

QVÆSTIO I.

Quo modo frigus Bulimum excitet?

Quo modo frigus Bulimum excitet. Frigus quomodo Bulimum excitet,Autores non cōſentiunt.A plurimis quidē docetur,frigus comprimere, & compreſſione ſua ſucculentā ſubſtantiam à parte expellere,è cuius defectu fames oriatur. Verum probabile hoc non videtur Ludou.Mercato. Cū enim frigiditas

acta

actu tantum conſtituta vim habeat comprimendi, conſtringendi, & expellendi; Ventriculus verò Animalis viuentis tantam frigiditatem actu habere nequeat, vt condenſando comprimat: etiam hoc modò famem excitare non poſſe exiſtimat. Ipſe verò ſtatuit, frigiditatem potius mordendo & irritando appetitum excitare. Alij contrà à frigiditate ventriculi famem oriri negant, exiſtimátque Platerus, frigidum potius ſenſum obtundere, quam accendere, ac ſi accidat, vt frigiditate appetitus augeatur, id fieri, vel quod frigiditas caloré, à quo appetitus dejectus fuit, corrigat, atque ita ad naturalem temperiem reducat; vel quod frigus externum calorem ad interna repellat, atque ita, ob calorem ad interiora collectum & abundantem copioſiore alimento corpus indigeat. Atque hæc ipſa ſententia fuit Ariſtotelis, 8. *probl.* 5. & Alex. Tralliani, *l.* 1. *cap.* 4. qui cauſſam nimiæ appetentiæ ſtatuit eſſe calorem ventriculi auctum ab ambiente aëre frigido, qui calorem ad interiora pellit, vt etiam Hippocrates, 1. *aph.* 15. ventres hyeme ac vere eſſe calidiores, & propterea per ea tempora plus cibi dandum eſſe ſcribit. Ariſtotelem & Trallianum ſequitur ac defendit Hieronymus Mercurialis ac Donatus ab Alto mari & alios recentiores reprehendit, qui ſtatuunt ab inſigni refrigeratione ventriculi fieri Bulimum. Neque enim putat tantam poſſe ab externo aëre fieri refrigerationem, vt ipſe ventriculus inſigniter refrigeretur, atque alias etiam, quæ tamen non ſunt ejuſdem ponderis, rationes contra hanc ſententiam affert. Ipſe verò hac de re ita ſtatuit: Calefacto ventriculo propter frigus aëris externi intrò calorem influentem pellens fieri inanitionem & diſſipationem alimenti. Poſt hanc indigentiam fieri impotentiam, eò quod exinanito ventriculo paulatim Spiritus diſſipentur ac reſoluantur. Poſt impotentiam calorem, qui prius auctus erat, in corpore langueſcere, & introduci frigiditatem calore natiuo debilitato, quæ frigiditas non ſolum inducat inappetentiam, verum etiam cibi abominationem facit.

Quas quidem opiniones, ſi diligenter perpendamus, id quidem verum videtur, quod frigus externum calorem ventriculi internum & naturalem augendo aliquam famem excitare poſſit: quod tamen illa fames ſit præternaturalis, & talis, de qua jam agimus, vix probabile eſt. Et omninò ſæpe vocabulum Bulimi non eodem modo ab Autoribus accipitur, ſed interdum in genere pro fame magnâ; interdum verò in ſpecie de fame, quam antea deſcripſimus. Ideoque ſi cum Galeno, 2. *aph.* 21. Bulimum non ſumimus pro eo, quod nomen ſonat, ſcilicet pro ingente fame, ſed pro virtutis proſtratione ab externâ refrigeratione profectâ, quæ quidem ab eſuritione principium ſumit, ſed famem amplius non habet conjunctam, ventriculo valdè languente, ac ejus calore pene extincto, ita ſcilicet, vt mẽbra ſint famelica & nutrimento indigeant, ventriculus verò illud reſpuat: huius cauſſa ſtatuenda videtur intemperies frigida à cauſſa maximæ & ſummæ efficaciæ orta, aëre ſcilicet frigidiſſimo, in quo æger diutius moratus eſt. Etſi enim frigus externum calefaciat ex accidente, calorem influentem intro pellendo: tamen quia in diuturnâ in aëre frigidiſſimo morâ non ſolum per cutem ventriculus affici poteſt, cum os ventriculi non multa carne tectum ſit, ſed aliquid ſubinde etiam per os aëris attrahitur, poteſt hoc modo ventriculus valde refrigerari, atque ex illâ refrigeratione conſtricto ore ventriculi fames quædam ſuboriri: poſtea tamen refrigerato valde ventriculo Lipothymia & reliqua, quæ enumerauimus, ſymptomata. Si verò alicui hæc cauſſa non ſatisfacit, is perpendat, num probabilius ſtatui poſſit, ab externo aëre frigido calorem omnem ad internas corporis partes pelli, atque ab eo ibi valde aucto & concentrato quaſi alimentum abſumi, vnde accidat, vt membra valdè trahant à ventriculo; quam ſuctionem dum ſentit ventriculus, eum vehementer appetitum excitare, ſtatim verò hominem animo linqui, niſi cibo reficiatur, ac ſimul fame, ſed non longè poſt reuocato ægro ac ſenſim reuiuiſcente redire ciborum appetentiam. Sunt etiam, qui aërem talem diaphoreticum eſſe, & vim habere alimenta abſumendi & diſſipandi ſtatuunt. Quo modo referri poſſet & huc aqua, quæ, vt ſupra dictum, ab Hippocrate, 6. *Epidem. comm. text.* 20. vorax dicitur.

QVÆSTIO II.

An humor melancholicus & acidus, qui appetitum excitat, in ventriculo naturaliter contineatur.

Sunt nonnulli in ea opinione, non equidem è Liene in ventriculum eructari humorem acidum, qui appetitum excitet: eſſe tamen in ventriculo humorem acidum ingenitum & connatum, quem relicta cibi portio bene elaborata augeat & foueat, qui non ſit craſſus, ſed tenuis & ſpiritibus corroſiuis prægnans, qui grato quodam acore ventriculi corpus neruoſum afficiat, & ſua mobili virtute permeet omne ingeſtum, illúdque ſoluat in liquorem ſeu chylum, & omnino ſe habeat, vt fermentum, quo cereuiſia ferueſcit, fermentatúrque, vt craſſæ partes à tenuibus, & vtiles ab inutilibus ſeparentur. Atque hunc humorem, ſi abundet, cauſſam eſſe famis nimiæ docent. Famem etiam cibo ſumpto ſtatim ſedari, antequam alimentum diſſolutum ſit, ob hunc humorem ſtatuunt, dum nimirum à cibo ſumpto ſupprimitur, vt ita moueri, & inſtar fermenti ebullire non poſſit. Verùm enim verò hæc omnia nec experientiæ conſentiunt, nec rationibus ſatis firmis nituntur. Nam cum omnibus aliis partibus viuentibus inſita ſit vis coctiones ſibi conuenientes perficiendi, non verò ab humore aliquo ea perficiatur, vel adjuuetur; Cur ea vis integra ventriculo deneganda ſit, non video. Neque id eo probatur, quod humor acidus vomitu rejicitur. Etſi enim hoc iis accidat, qui plus comederunt vel biberunt: tamen ex cruditate acidâ id euenit, quæ tùm ob cibi & potus copiam generatur; & totus ille chylus talis eſt: non verò in ſanis hoc accidit. Ideóque præter naturam potius aliunde humorem illum in ventriculum effundi, credibile eſt.

An humor acidus in ventriculo contineatur.

CAPVT V.

De Pica & Appetitu vitioſo.

NOn ſolum Appetitus interdum dejicitur & valde augetur, ſed & nonnunquam deprauatur, quæ appetitus deprauatio Græcis *κίττα*, vulgò Pica nominatur, appetitus nimirum præter naturam praui & alieni à naturâ cibi. *Κίττα* autem ſiue Pica aliis à pica aue ita dicitur, ſiue quod in eâ pennarum, ſiue quod vocis ſit magna varietas, ſiue quod ipſa hoc affectu laboret, vt exiſtimat Paulus Ægineta, *lib.* 1. *cap.* 1. quod tamen parum aptum videtur; cum nulli picæ appetitus ſit cognitus. Alij verò, vt Aetius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 11. ab Hedera, quæ Græcis *Κιττὸς*, ita dictam putant, quod ſicut hæc variis, prout occurrunt, plantis adhæret, atque iis ſe implicat: ita mulieres hoc malo laborantes varia edulia appetunt, atque ea ſæpe contraria, quæ cum voluptatem, tum inſuauitatem guſtui exhibent. Plerique etiam Malaciam appellatam cenſent à Plinio, *lib.* 23. *cap.* 6. Sunt tamen, qui Malaciam alium à Pica affectum eſſe ſtatuũt, quod & Mercurialis fecit, ideo quod Malacia propriè ſignificet mollitiem. Mollities autem alius ſit à pica morbus, languor ſcilicet & laxitas, ob quam ventriculus nec appetere cibum, nec concoquere poſſit; Deinde quia Plinius laudat Malicorium ad malaciam, cum tamen adſtringens ſit medicamentum, quod quidem in laxitate ventriculi conuenit, ſed

Pica vel Appetitus vitioſus.

An Pica & Malacia ſint idem?

ſed non in pica. Verum enim verò malacia dicitur mollities & impotentia quaſi, quâ cibos quoſdam quaſi languentes & animo impotente appetunt. Neque Plinius ſcripſit, quod malicorium contra grauidarum malaciam expetatur, ſed ſimpliciter, experitur (ſcilicet malum Punicum) grauidarum malaciæ. Si quis tamen hæc duo vocabula diſcernere velit, appelletur Pica deprauata appetentia, quando homo vitioſos & à naturâ alienos cibos, e.g. cretam, calcem terram & ſimilia appetit. Malacia verò ea appetentia, quando prægnantes non quidem alienos à natura hominum cibos, ſed alios conſuetos appetunt, auidius tamen & cum animi quaſi impotentia, ita vt niſi eorum participes fiant, abortum patiantur, vel ſtigma aliquod infanti imprimant, ad quod præcauendum malum Punicum experi ſcribit Plinius, quoniam guſtatum mouet infantem, & periculum abortus præcauet, vt non opus ſit Plinij textum cum Mercuriali mutare & pro infante famem legere.

Vtrumque malum frequens eſt mulieribus cacochymicis, præcipuè primis duobus aut tribus menſibus. Tum enim fœtus adhuc minor eſt, parúmque alimenti & id purius ſugit, à quo relictum impurius affectionem hanc in grauidis excitat. Quarto verò menſe cum fœtus jam grandior fieri incipit, copioſiore alimento indiget, vt omne, quod in promptu eſt, attrahat. Vomitus quoque grauidis mulieribus primis menſibus familiaris eſt, quo vitioſi ſucci euacuantur, quibus euacuatis etiam hoc ſymptoma ceſſat. Appetitus autem hic varius eſt. Interdum enim mulieres, vt dictum, conſuetum aliquem cibum appetunt, ſed tam auidè, vt niſi eum nanciſcantur, cum fœtu periclitentur. Aliquando verò (id quod non ſolùm grauidis fœminis, ſed & viris quandóque accidiſſe compertum eſt) rerum à natura planè alienarum appetentia nonnullis accidit, vt cretæ, calcis, terræ &c. Noui virginem quandam nobilem, quæ annorum duodecim arenam ſcriptoriam auidè deuorabat. Viuit etiam hîc fœmina, quæ aliàs bene valet, quæ arenam & lapides molares contritos cop[illegible]oſè ingerit, & ſemper ſecum in ſinu gerit, & vna d[illegible]æpe, quantum menſura ℔.ij. capit, vt affirmet, ſe jam tantum arenæ, quantum lapidem molarem æquare poſſit, deuoraſſe. Platerus, *in obſeruat.* narrat, fœminam quandam grauidam libras aliquot zinziberis maxima voluptate ſine vllo incommodo vna vice deuoraſſe, nec, quod mirum erat, ardorem vllum in faucibus, multò minus in ventriculo ſenſiſſe. Se etiam juuenem Monſpeſſuli frequenter & aliquoties de die cochlearia aliquot theriacæ deuoraſſe, nec vllum damnum inde ſenſiſſe.

Virgo & fœmina arenam deuorantes.

Zingiber & theriaca vltra modum ingeſta.

Mira hiſtoria Viri cuiuſdam, res à cibo humano alienas deuorantis.

¶ [Anno 1632. d. 8. Decembr. Vir Clariſſ. D. Ioan. Neſterus, Medicus Rochlizenſis, amicus meus honorandus, hæc ad me perſcripſit: In vicinia noſtra, inquit, hodierno tempore quendam, nomine Claudium, natione Lotharingum, vir Nobilis ac Strenuus, Georg. Vvilh. à *Berbiſdorff in Schvveickerſheim*, pro ſeruo alit, annorum circiter 58. breuioris ſtaturæ, & rarioris texturæ hominem. Hic nihil fœtidum, nihil iniucundum abhorret: vitra, lapides, ligna, carbones, oſſa, leporinos, & aliorum animalium pedes cum pilis, lineos lanceóſque pannos, viua animalia, & piſces adhuc ſalientes, imò etiam metalla, patinas, & orbes ſtanneos dentibus confringere, & vorare ſæpiſſimè viſus eſt. Vorat præterea lutum, ſeuum, & candelas ſebaceas integras, teſtas cochlearum, animalium ſtercora, cumprimis bubulum, calidum adhuc, proùt è matre venit, potat aliorum vrinas cum vino & cereuiſia mixtas. Vorat fœnum, ſtramen, ſtipulas, & nuper duos mures viuentes adhuc deglutiuit, qui ipſius ventriculum ad ſemihoram vſque creberrimis morſibus lancinârunt, & vt breuibus complectar, quicquid illi à Nobilibus deuorandum offertur, viliſſimâ mercede propoſitâ, dictum ac factum ingurgitat, ita vt intra paucos dies integrum vitulum crudum & incoctum cum corio & pilis ſe ſaturum promiſerit. Teſtis inter alios quamplurimos ipſe ego ſum, quippe qui illum ante triennium Geringſvvaldæ, in Monaſterio, integrum caput de porco aſſatum, necnon duas candelas ſebaceas, eaſque craſſiuſculas & ardentes deuorare, oculis hiſce meis vidi, & probè adhuc memini.

Vir tamen quidam nobiliſſimus, Nobilis illius à *Berbiſdorff* cognatus, qui Claudium iſtum bene nouit, & omnia iſta ſe ita habere confirmauit, mihi retulit, Claudio huic aliquando in abdomine abſceſſum apertum fuiſſe, è quo res eiuſmodi deuoratæ eruperint, ſanitati tamen, licèt omnes de eius vita deſperarent, nullis ferè medicamentis adhibitis, reſtitutum fuiſſe.

Cùm verò annis aliquot nihil mihi de Claudio iſto ampliùs innotuiſſet, menſe Majo huius anni 1636. eundem Dn. D. Neſterum, quid de homine hoc ageretur, percontatus ſum, qui 23. Maij, epiſtolam Paſtoris, Eccleſiæ eius loci, qui ſuperiora omnia confirmat, miſit, & ad hunc modum reſpondit: Claudium Lotharingum quod attinet, cuius ante literis meis mentionem feci, eſt ille adhuc in viuis, aucupio deditus; & ob miram dexteritatem in capiendis perdicibus omnibus ibi notus. Nobilis verò eius herus, qui futuræ ſectionis ſpem non ſemel mihi fecit, ante biennium febre acutâ extinctus eſt. Vorat adhuc omnia illa, quorum in prioribus literis memini, quamuis non ita crebrò, vt anteà; cùm iam apud viduam non ſit, qui eum inſtiget, & procul dubio ei dentes ob ætatem ingraueſcentem hebetiores fiant, vt oſſa & metalla non ampliùs confringere poſſit. Inter plurimas voracitatis eius hiſtorias inprimis hæc eſt ridicula, quam Nobilis ille, dum adhuc in viuis eſſet, mihi narrauit: ſe nimirum aliquando domeſticis ſuis ob calidam & ſiccam aëris conſtitutionem diutiùs durantem, annonæ caritatem, & famem prædixiſſe, futurúmque, vt in frugum defectu homines gramine & fœno veſci neceſſe haberent. Sed quid fit? Claudius ſtatim omnium conſpectui ſe ſubtraxit, & cùm diu illum per omnes domus angulos quæſiuiſſent, tandem in conclaui quodam clauſo eum inuenerunt poſt fornacem, ad fœni quod congeſſerat, aceruum ſedentem, fœnúmque affatim comedentem. Quæſitus, quid iſthîc ageret, reſpondit: quid ſtulti quæritis? Nónne ex hero audiuiſtis, grauem annonæ caritatem ante fores, hominibúſque gramine & fœno veſcendum eſſe? Eapropter periculum feci, vt ventriculus meus nouo iſti cibo paulatim adſueſceret.

Cauſſa.

Cauſſam huius voracitatis etiam in cadauere inuenire, procul dubio erit difficillimum. Poſſet quidem ad illud, quod in cadauere Lazari vitriuoracis obſeruauit Columbus, quidam confugere, & ſtatuere, quartam illam neruorum conjugationem, quæ guſtus gratiâ in hominibus à natura producta eſt, neque ad palatum, neque ad linguam pertendere. Verùm hoc modo ſaltem guſtûs aboliti cauſſa redderetur, nondum verò cauſſa daretur, cur res tam miras aſſumere ſine ventriculi læſione, imò concoquere potuerit. Quæ procul dubio in ἰδιοσυγκρασίᾳ & peculiari conſtitutione ventriculi & inteſtinorum quærenda eſſet: quę tamen oculis inueſtigari non poteſt, ſed ſaltem ex effectu patet.]

Affici autem in hoc affectu orificium ventriculi extra controuerſiam eſt: Idque etiam teſtatur Galenus, 5. *de loc. aff. cap.* 6. cum orificium ventriculi ſedes appetentiæ ſit. Quia tamen idem Galenus, 1. *de ſympt. cauſſ. cap.* 7. in pica etiam tunicas ventriculi prauis humoribus imbutas eſſe ſcribit, ſciendum, affectus hujus ſedem propriam eſſe orificium ventriculi: cauſſam tamen & humores vitioſos præcipuè in tunicis hærere. Si enim omnes iſti humores orificium ventriculi occuparent, cardialgiam & morſum excitarent, ſed

ſatis

ſatis eſt, ſi in tunicis hæreant, è quibus vel pars aliqua eorum vel vapor ad orificium ventriculi aſcendens appetitum hunc vitioſum excitat.

Cauſſæ.

Cauſſa. Cauſſa huius appetitus eſt humor vitioſus praua qualitate præditus tunicis ventriculi inhærens,& hinc orificium ventriculi affligens. Quænam autem huius humoris natura ſit,& quænam illa qualitas, quæ hanc affectionem excitat, integrè vix explicari poteſt. Hinc Platerus venenatam & malignam qualitatem eſſe ſcribit. *An pica à cauſſa venenata oriatur?* Occultam eſſe facilè concedimus: venenata verò vt ſit, neceſſarium eſſe non putamus, neque venenati humoris indicia & effectus hic adſunt. Humor autem ille plerúmque ab vtero in grauidis & aliis mulieribus à menſibus ſuppreſſis ſuppeditatur, interdum & à liene vel aliis partibus: Quandóque in ventriculo à vitioſis alimentis & mala coctione generatur. An autem in picâ humori prauo contraria, an verò ſimilia appetantur, vide infra *in quæſtione.*

Signa diagnoſtica.

Affectus hic facilè cognoſcitur,& ex ſolâ ægrotantis relatione percipitur,qualia appetat. Adeſt præterea languor,cum ciborum ſalubrium faſtidio,interdum ventriculi morſus, anxietas, crebræ exſpuitiones, nonnunquam & vomitus, quæ materiam in ventriculo cõtentam patefaciunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Melius eſt,ſi qui hoc affectu laborant acida & acuta appetant; peius ſi res planè à naturâ alienas, teſte Auicenna, *3.Can.fen.13 tr.2.c.*20.

2. Periculo hoc malum non vacat,& ſæpe in cacochymiam, hydropem, & plurima alia mala degenerat. Quanquam enim fœminas præcipuè, quæ tali affectu laborant, ſæpe talia præter naturam ſine damno comediſſe obſeruatum ſit; tamen ſi malum diu duret, fieri non poteſt, quin praui humores inde generentur. Neque ſemper ſine omni noxa talia ab iis aſſumuntur, refértque Braſſauolus, *5.aphor.24.in Comm.*ſe nouiſſe mulierem, quæ mota deſiderio bibendi glaciem in maxima incidit mala.

Curatio.

Curatio. Humor prauus in ventriculo ſymptomatis huius cauſſa euacuandus & tollendus eſt; ventriculus verò,ſi quam intemperiem conceperit, alterandus & roborandus,ne prauos humores deinceps facilè recipiat.

Ad humores vitioſos in ventriculo euacuandos hîc commodiſſimus eſt vomitus, qui decocto raphani aqua tepidâ cum butyro moueri poteſt, etiam in prægnantibus, cum experientia doceat, prægnantes ſæpe ſponte primis menſibus ſine omni damno vomere. A fortioribus tamen vomitoriis abſtinendum in prægnantibus. Auicennas, ſi æger lutum appetat,illud in aqua diſſolutum miſcet cum medicamentis vomitoriis & ſale, & de exſiccato in Sole præbet Dr. i. cum aqua vel decocto vomitorio, vt prouocato vomitu æger à luto deinceps abſtineat. Alij eâdem intentione de carbonibus, creta & aliis, quæ appetuntur præter naturam, aliquid in ſpiritu vini diſſolutum propinant, & poſt horam vomitorium medicamentum, ſi æger ſit facilis ad vomitum; ſin minus, medicamentum aliquod purgans exhibent. *Præparantia & per aluum euacuantia.* Ita enim præſentia rei exhibitæ eius deſiderium tollit, & humor prauus illius deſiderij cauſſa ſimul è corpore euacuatur. Si humor vomitu commodè purgari non poſſit, præparandus & per aluum euacuandus eſt. Et quia humoris huius natura & peculiaris qualitas planè occulta eſt, medicamenta ita præparanda, vt omni ferè humorum generi accommodata ſint.

Vt ℞. *Meliſſ. rutæ, betonic. origan.* an. M.ß.

Coquantur in ſ.q. aquæ.

Colaturæ ℞. ℥.v. *Syr. de menth. beton. oxymel.ſ.* an. ℥. j. M. pro 2. doſibus. Deinde

℞. *El. diacathol.* ʒ.iii. *confect. hamech.* ʒ. ii. *agar. trochiſ. rhabarb. elect.* an. Scrup. i. *cinamom. macis. ſchænanth.* an. gr. vi. Cum *ſacch.*

F. Bolus.

Vel exhibeantur pilulæ polycreſtæ.

Si fœmina, quæ non ſit grauida, ab obſtructione menſium in hunc affectum inciderit, vena in malleolo, vel poplite ſecetur,& poſtea medicamenta menſes promouentia exhibeantur.

Ventriculum roborantia & humores abſumentia. Poſtea danda opera, vt humores tunicis impacti abſumantur,& ventriculus roboretur, quod fit diamoſcho, diambra, aromatico roſato, theriaca, Mithridatio.

Mercurialis vt ſingulare experimentum commendat hoc:

℞. *Sem. ſinapi,* ℈.ß. *oſſium columbar aſſatorum & in cinerem redactorum,* ʒ.ß. *ſem. portulac.* ℈.ii. *ſucci cydon.* ℥.ij. *ſacchar. albiſſ.* ℥.iij.

Miſce ad ignem lentum. Doſis Vnc.ß.

Alij hoc laudant.

℞. *Conſeru. roſar. borrag. bugloſſ.* an. ℥.i. *ſpec. diamarg. vtriuſque* an. ʒ.i. *fragm. lap. v. precioſ.* Scr.ii.

Subtiliſſimè miſceantur cum ſyrupo roſar.

F. Electuarium, cui adde, ſi libet, folia auri duo. Doſis eſt ad magnitudinem nucis moſchatæ.

Ad ventriculum roborandum commendat Aëtius ſuccum mali punici cum puluere menthæ ſiccæ, quod grauidarum malaciæ experi, ad abortum præcauendum, antea etiam è Plinio diximus. Item portulacam, quam Rabbi Moſes, *2.aph.6.* à proprietate occultâ valere contrà appetitus deprauationem ſcribit. Trotula, *de paſſ. mulier. cap.15.* Fabas laudat coctas vel conditas cum ſaccharo, quod omnes prauos appetitus in mulieribus adimant. Laudatur & ruta in hoc affectu. Item ſemen cucumeris excort. polygoni atque anethi decoctum, atque alia, quæ videantur apud Aëtium, *tetrab. 4.ſ.4.cap.11.*

Externa. Extra Aëtius formâ cataplaſmatis imponit œnanthen, balauſtia, roſas, myrtum, ſmyrnij ſuccum, ſem. fœniculi coctum cum vino; dactylorum carnes, vino coctas & tritas formâ emplaſtri, aut mala cydonia trita cum oleo roſar. ſeu nardino, cuius generis alia plura ſupra *de intemperie ventriculi* ſunt propoſita.

Diæta.

Diæta. Cibi varij & iucundi ægro offerantur, quibus à prauorum appetitu auocetur. Dulcium tamen vſus ſit moderatus, vel cum adſtringentibus miſceatur. Si æger appetat cretam, Auicennas & Aëtius amylum recens præbere iubent. Ad diſcutiendos prauos in ventriculo humores, vtile eſt, ante cibum oliuas vel cappares ſale & aceto conditas exhibere. Excitant etiam appetitum naturalem, & os ventriculi detergunt, amygdalæ amaræ cum pane exhibitæ. Item cichorij decoctum in aqua & ſale oleo & aceto conditum. Olei loco inſculum carnis ſumi poteſt. Roborat etiam ventriculi os panis in ſucco cydoniorum, granatorum, limonum, aut arantiorum acidorum maceratus. Potus ſit vinum generoſum ſubaſtringens.

An autem cibi praui & alieni à natura hominis, qui auidè ab ægris eiuſmodi appetuntur, ſint concedendi, conſideratione dignum eſt. Hiſtoriæ quidem à medicis paſſim annotatæ ſunt, quod à plurimis cibi eiuſmodi alieni à natura hominis ſine damno aſſumpti fuerint in maximâ copiâ. Obſeruatum tamen quoque eſt ab eiuſmodi prauis rebus, & à naturâ humanâ planè alienis

quoſdam læſos fuiſſe. Itaque exiſtimant nonnulli, ſi res planè abſurdæ ſint, ac præter naturam, non eſſe concedendas. Cum grauidis tamen omninò cautè & prudenter agendum; quoniam ſi planè denegentur res, quas auidius expetunt, offenduntur, vel abortum patiuntur, vel ſtigma infantibus imprimunt. Contra tamen etiam vix fieri poteſt, quin à talium rerum vſu offendantur. Itaque danda opera, vt illis blandè perſuadeatur, ne ſibi in talibus indulgeant, atque ea, quæ damni & ipſis & fœtui aliquid afferre poſſunt, non nimis auidè appetant, aut certè ſi appetitum cohibere non poſſint, parcè ſaltem deguſtent. Suadent quidem nonnulli, grauidas huiuſmodi mulieres decipiendas eſſe edulibus ex ſaccharo & amylo figuram & colorem rei, quam appetunt, referentibus: Sed rectè monet Herc. Saxonia, talia non multum poſſe conferre & vix appetitum explere; cum non colorem & figuram, nec amylum & ſaccharum, ſed ſubſtantiam certam appetant.

QVÆSTIO.

An in Pica humori prauo contraria an verò ſimilia appetantur?

An in Pica humori prauo contraria an verò ſimilia appetantur, inter autores diſceptatur. Cum Auicennâ plerique hîc ſtatuunt, naturam hîc poſcere contraria, quaſi remedia ad profliganda ea, quæ præter naturam ſunt in ventriculo. Alij contrarium ſentiunt, idque ideò, quod vomitu reiiciantur humores non contrarij, ſed ſimiles; acida nimirum appetentes nihilominus acida euomant: & ſi appetunt contraria, cauſſam non patere putant, cur non appetant contraria conſueta potiùs, quam inſueta, & à natura alieniſſima. Ipſi verò ſimilia appeti exiſtimant. In qua ſententia eſt Rondeletius, cum quo conſentit Mercatus, *de intern. corp. morb. curat. l. 3. cap. 3.* Idque ideò, quia humores ij praui quaſi connaturales & eorum temperamentum quaſi habituale factum ſit. Cum enim humores vitioſi quaſi domeſtici & familiares facti ſint, natura ad eorum quaſi ſimilium conſeruationem ſimilia appetere. Aliis nec iſta opinio placet. Si enim appetant ſimilia, iiſque fruantur, augeretur malum; cum tamen ſæpe nil tale accidiſſe compertum ſit. Videmus præterea prægnantes ſæpe vomitu reiicere humores ſalſos vel acidos, & tales tamen non appetere. Quæ etiam calci, carbonibus, crudis carnibus ac ſimilibus cum humoribus conuenientia? Ergo hîc non in qualitatibus manifeſtis acquieſcendum, cum ex iis huius ſymptomatis & appetentiæ tam mirabilis cauſſa reddi non poſſit. Ideóque etſi probabile ſit, ex ſimili potius, quàm contraria qualitate appetentiam hanc prouenire: tamen quænam illa ſit qualitas integrè explicare difficile, imò impoſſibile eſt: cum res, quæ appetuntur, nullam cum humoribus vel dulcibus, vel ſalſis vel acidis, in manifeſtis qualitatibus conuenientiam habeant.

CAPVT VI.

De Potus appetitu læſo, & primò de ſiti deficiente.

VT circa appetitum cibi quædam ſymptomata contingunt; ita etiam circa potus appetitum quædam accidunt. Et vt appetitus cibi ſeu fames nunc imminuitur, nunc aboletur, nunc intenditur, nunc deprauatur; ita quoque appetitus potus ſeu ſitis vel imminuitur, vel aufertur, vel intenditur, vel deprauatur. Verum rarius eſt, vt quis potum omninò contra naturam appetat, ideóque ſaltem de ſiti deficiente & nimiâ dicemus.

Et primò quidem interdum ſitis vel exigua vel etiam nulla percipitur, refértque Platerus, *in obſeru.* Marchionem quendam, Legatum à Rege Gallorum in Italiam miſſum, nihil penitus bibiſſe, idque à teneris ſibi conſuetum fuiſſe ipſum faſſum eſſe. Cum autem, vt famis, ita & ſitis ſedes ſit orificium ventriculi, & ſitis fiat ob defectum humidi; etiam ſitis nulla fiet, cum defectus ille humidi non adeſt vel non percipitur. Prius fit, cum intemperies ventriculi frigida & humida adeſt, aut humor frigidus dulcis multus orificio ventriculi inhæret, aut cum aër frigidus & humidus aut cibi tales id humectant. Cauſſæ denique, quæ venarum ſuctionem, & corporis euacuationem impediunt, ac exceſſus omnino humoris ac frigoris in corpore faciunt, vt ſitis nulla excitetur, de quibus in ablatâ & imminuta cibi appetentiâ dictum. *Sitis deficiës.*

Defectus autem humidi ſiue fames non percipitur ob eaſdem cauſſas, ob quam læſa facultate ſentiente ſuctionem non percipi diximus. Id accidit ſæpe in delirantibus. Ita Hippocrates, 3. *Epid. comm. 3. aph. 44.* ſcribit: quoſdam in febre ardente non ſitiiſſe, qui iidem phrenetici non ſenſerint, quicquid paterentur, impedita facultate animali ſentiente ob cerebri vitium. Conſuetudo etiam huc multum facit, videmúſque quotidie poculis aſſuetos continuò ſitire: aliàs contrà rarò & per diem, imò biduum non ſitire.

Signa Diagnoſtica.

Quod æger ſitim nullam habeat, ex eius relatione facilè cognoſcitur. Et ſi non deliret, ac facultas ſentiendi ſalua ſit, indicio eſt, ex humiditate & frigiditate ventriculi vel totius id fieri, niſi forſan conſuetus ſit rarò bibere. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Ablata vel imminuta ſitis curationem per ſe ferè non deſiderat, dommodò appetitus cibi adhuc conſtet, qui in nutriendo animali primatum obtinet. Et multos rarò & parcè omnino bibere, aliquos etiam diu à potu abſtinuiſſe compertum eſt. *Prognoſtica.*

2. Infauſtus morbi exitus metuendus eſt, vbi vel deficit ſitis, quando maximè adeſſe debebat; vel intenſa, quæ aderat, euaneſcit præter rationem, vt in febri, præſertim ardente. Tum enim vel virtutis animalis oppreſſæ, vel natiui caloris & appetentis facultatis in ventriculo extinctio ſignificatur. Galenus, 3. *Epid. comm. 3. aph. 14.*

Curatio.

Si ob humidam & frigidam intemperiem & humores in corpore abundantes ſitis non adſit, eadem curandi ratio eſt, quæ appetitus à ſimili cauſſa deiecti, & appetitus cibi reſtitutus plerúmque etiam potus appetentiam reparare ſolet. *Curatio.*

Si à Delirio ſit ſitis, & ægri à potu abſtinentia incommodi aliquid allatura ſit, ægro multis modis perſuadendum, vt bibat. Idem faciendum, ſi qui parcius bibant, & inde alui obſtructio ſequatur, vel ciborum diſtributio impediatur.

De Liquidorum auerſatione & Hydrophobia.

Interdum etiam accidit, vt æger potum non ſolum non appetat, ſed & auerſetur ita, vt ad aquæ etiam conſpectum tremat, aut conuellatur. Imò non ſolùm aquam ſed & liquida omnia quoſdam auerſatos fuiſſe ita, vt nec ſonitum eorum, nec nomen ferre potuerint, compertum *Hydrophobia.*

compertum eſt. Refértque Platerus *lib. 1. obſeru.* Mulierem quandam nec aquam, nec vinum, nec iuſcula, nec alind liquidum deglutire potuiſſe, ſed hiſce oblatis ſuffocationis periculum incurriſſe. Imò ex contactu & conſpectu rerum liquidarum, & quod mirum, vbi aërem nonnihil agitatum vel auram lenem ſenſit, idem paſſam eſſe. Plerique hunc affectum & rabiem caninam pro eodem habent. Verum vt etiam dictum, *lib. 1. pract. part. 2. cap. 16.* etſi qui rabie Caninâ laborant, omnes etiam hydrophobiâ corripiantur: tamen etiam ſine rabie ex aliis cauſſis hoc malum induci poteſt, vt hiſtoriæ ibidem allegatæ teſtantur. Nam mulier, cuius P. Salius Diuerſus, *de affect. part. cap. 19.* meminit, illa poſt febrem peſtilentem & dyſenteriam in hydrophobiam incidit, & octauo die mortua eſt. Et fœmina, cuius Platerus mentionem facit, ex terrore hoc malum contraxit. Vt ita hydrophobia latius pateat, quam rabies: cum rabies ſolum ab alio rabioſo animali communicetur: Hydrophobia verò etiam ex interno humorum vitio generari poſſit, vt hiſtoriæ allegatæ ſatis teſtantur.

...is Cani- hydro- ...a an ſit ...fectus?

Quæ autem cauſſa ſit: cur ita ægri hi aquam & omnia liquida auerſantur, de eo dictum eſt in Inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſect. 2. cap. 4.* & prolixè hac de re diſputat Iohan. Baptiſta Codronchius, *lib. 1. de hydrophob. cap. 13.* (qui tamen hydrophobiam & rabiem pro eodem affectu habet, ſed malè.) Verum operæ pretium non videtur pluribus hac de re diſputare; cum res tandem eò redeat, & omnes confiteri neceſſum habeant, malum hoc non à primis & manifeſtis qualitatibus, ſed occultis ortum habere, & peculiarem ἀντιπάθειαν huic veneno ſeu ab animali rabido communicato, ſeu in corpore genito cum omnibus liquidis habere ita, vt ſiue guſtentur, ſiue tangantur, ſiue audiantur, homo ſummè lædatur. Vt enim à tarantulâ demorſi muſicæ ſono iuuantur: ita liquidorum vſu vel aſpectu hi valde læduntur. Fruſtra verò ſe macerant, qui ex manifeſtis qualitatibus huius rei cauſſam reddere conantur.

Malum verò hoc planè periculoſum eſt, & vix aliqui euadunt, teſtantúrque hiſtoriæ è Marcello Donato, Petro Salio Diuerſo, & Platero allegatæ alios tertio, alios quinto, alios octauo die mortuos eſſe. Si quid tamen remedij adhibere licet, ea proculdubio adhibenda, quæ rabidis dantur; cum venenum hoc cum illo conuenientiam ſine dubio habeat. de quo *lib. 1. part. 2. cap. 16.* actum, vbi etiam ex Celſo dictum, ad præſeruationem ab hydrophobia remedium eſſe, non opinantem in aquam proiicere: ſcribitque hac de re etiam Lemnius, *de occultis nat. mirac. lib. 3. c. 5.* Oceani accolas, demorſos à cane rabioſo certatim ad mare rapere, etiam brutas pecudes, & ſeptenis vicibus immergere, non ſuperſtitione obſeruato iſto numero, ſed vt efficacius virus eluatur.

CAPVT VII.

De ſiti Nimia.

...mia.

FRequentiſſimum autem malum eſt ſitis nimia. Potus nimirum nimia appetentia, cum ſcilicet extra tempus cibi capiendi, quo alias naturalis ſitis oboriri ſolet, ſitis hominem vrget, vt & maiorem potus copiam & frequenter eum appetat. Et quidem plerumque cùm febribus, aliquando & ſine his Symptoma hoc hominem moleſtat.

Cauſſa.

Cauſſæ autem ſitis nimiæ rectius inueſtigari non poſſunt, quam ſi ſitis naturalis cauſſam expendamus. Hæc enim ſi nimia & vehementior reddatur, ſitim nimiam parit. Fit autem ſitis naturalis ab appetentiâ humidi, quod abſumptum eſt, ob quod ſuctio in orificio ventriculi excitatur. Ideóque cauſſæ omnes, quæ ſitim nimiam excitant, ad ſiccitatem ſeu humoris inopiam redigi poſſe videntur: Galenus tamen, *1. de ſimpl. med. facult. cap. 30.* cauſſas in duas diſpeſcit, & ſitim prouenite ſcribit vel ob humoris inopiam, vel ob caloris copiam. Vnde Mercatus ſitim nimiam duplicem conſtituit, non naturalem & præternaturalem. Illam fieri docet, ex defectu roridæ ſubſtantiæ, quam ſequitur appetitus naturalis, in cuius ſubſidium venæ vſque ad os ventriculi ſugendo ſenſum triſtem inferant, quem ſequitur ſitis, appetitus ſcilicet frigidi & humidi, qui quidem naturalis appellari poſſet, quod naturæ ordine procedat ab inanitione ad appetentiam. Quia tamen proficiſcitur à cauſis, quæ præter naturæ modum operantur, non naturalem nominat, quæ non ſolum à cauſſis præter naturam, ſed & contrario ſiti naturali modo excitatur. Incipit hæc ſitis à calore & deſinit in ſiccitatem, & primario expetit frigida, ſecundario verò humida, atque incipit non ab inanitione membrorum, ſed conſumptione roridæ ſubſtantiæ ipſius ventriculi, ac poſtea deſinit in conſumptionem reliquarum humidi partium.

Sitis duplex ſecundum Mercatum.

Excitant autem ſitim priorem & non naturalem à Mercato appellatam omnia, quæ roridam totius corporis, & conſequenter etiam ventriculi ſubſtantiam diſſipant, ſiue extrinſecus accidant, ſiue intra corpori inhæreant. Ita labor, vigiliæ, inedia, immoderata aliqua corporis euacuatio, & huius generis alia, quæ humidum abſumere poſſunt, ſitim excitant. Atque hæc ſitis non ſolum potu, ſed & alimento liquidiore ac humidiore ſedatur. Sitis verò præternaturam, quæ à calore incipit, & mox ſibi ſiccitatem acceſſit, cauſſæ poſſunt eſſe omnia, quæ humidum ventriculi nimium calefaciunt, & in eo feruorem excitant, ſiue ea Intemperies in ipſo ventriculo excitetur & conſiſtat, ſiue ob yniuerſi corporis aut partis ventriculo vicinæ vel connexionem, vel conſenſum cum ea habentis calore ea accendantur.

Ita pulmonibus calefactis & excaleſcentibus maxima ſitis excitari ſolet. Idem accidit calefacto & inflammato hepate. Item ob Renes.

Cauſſæ, quæ calorem illum, ſiue in ventriculo, ſiue in aliis partibus excitare poſſunt, ſunt aer calidus, cibi nimium ſale, pipere & aliis calidis conditi, & calidorum medicamentorum, itémque vini meracioris vſus, vt & medicamenta fortius purgantia, aut venena exiccantia, vt viperæ morſus, aut vinum, in quo vipera extincta eſt. Item motus vehemens linguæ & partium vicinarum, vt diuturna lectio & peroratio; ac omnia, quæ facilè in bilem mutari, aut calorem præter naturam vel in ventriculo, vel toto corpore, vel membro aliquo, à quo ventriculus calefieri poſſit, excitare valent.

Ego tamen malim ſitim iſtam præter naturam non ſolum à calefacientibus, ſed etiam à ſiccantibus primò deducere; cum videamus quædam non tantum primò calefaciendo, ſed & primò ſiccando, ſitim excitare. Etſi enim ad diſpoſitionem, quam ſequitur ſitis, præcipuè caloris actio multum poſſit: tamen ſine inſigni calore ſiccantia non rarò idem præſtant. Et ſi vtriuſque qualitatis exceſſus coniungatur, ſitis vehementior excitari ſolet. Hinc in febribus acutis & ardentibus vehemens ſitis ægros affligit.

Siccando autem ſitim excitant cibi ſicci: & ſæpius humores ſeroſi, atque hinc Hydropici valde ſitiunt, ob nimiam humoris ſalſi copiam.

Atque vt hæc contrahamus, ſitis nimiæ, ſiue non naturalem ſiue præternaturalē appellare libeat, cauſſæ ſunt illa omnia, quæ humiditatem ventriculi abſumunt, aut calefaciendo, aut ſiccando, aut vtroque modo: ſiue id fiat in toto corpore, ita vt ſuctio tandem vſque ad orificium ventriculi pertingat, ſiue tantum & præcipuè in ipſo

ipſo ventriculo vel gulâ, vel lingua ac palato, quæ partes communem cum ventriculo tunicam, quâ teguntur, habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. An ægri ſitiant, & quantum ſitiant, ipſi patefacere ſolent. Vt verò cauſſa rectè dignoſcatur, ſignis opus eſt. Sitis nonnaturalis, quam appellat Mercatus, cognoſcitur è cauſis, quæ præceſſerunt, neque cibi faſtidium facilè adeſt. Sitim verò, quæ ex calore & ſiccitate diſſipante & abſumente humidum ventriculi prouenit, indicat cibi faſtidium, calor & ſiccitas ventris & vicinarum partium, & ſapor aliquis præter naturam amarus, ſalſuginoſus, nitroſus; fauces ſunt aſperæ.

An verò calor & ſiccitas primò in ventriculo ſit excitatus, an verò è toto corpore, vel parte aliquâ vicina, aut cum ventriculo conſenſum habente, facilè è ſignis cognoſcitur. Febres enim ſua ſigna habent, & facilè ex iis innoteſcunt. Ita etiam patefit, an à cauſſa aliqua euidente, vt æſtu aeris, irâ, vſu ciborum calidorum vel ſalſorum vel aliorum, quæ ſupra recenſuimus, ſit excitata.

Et quidem an ſitis ſolum ex humore bilioſo vel ſalſo ventriculum obſidente, aut è primis viis vapores calidos ad os ventriculi mittente; an verò ex pulmonis & cordis æſtu excitetur, diſcernere & vtile eſt, nec difficile. Nã quæ ex pulmonis & cordis calore excitatur ſitis, cognoſcitur ex calidiſſimi ſpiritus efflatione, à quo & os aridum redditur, difficiliſque eſt ſermo propter tracheæ & laryngis ſiccitatem ſitiſque illa potu parum vel nihil ſedatur, cum parum eius ad pulmones perueniat; ſed potius frigidi aeris inſpiratione. Ita ſi hepatis vel alterius partis ventriculo vicinæ inflammatio ac æſtus adſit, ea è ſuis ſignis cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Sitis præter naturam malum non eſt contemnendum, quoniam & nutritioni corporis obeſt, & vires valde deiicit, & quia ſitientes ſæpè appetitui indulgent, & nimiam potus copiam aſſumunt, inde in cachexiam, & alios grauiſſimos morbos incidunt, imò ſæpe mortem ſibi attrahunt, vt poſtea dicetur.

2. Sitis immoderata inſignem in corpore ariditatem & exuſtionem arguit, quam non externa aliqua cauſſa, ſed acutiſſima febris attulit, & adhuc fouet, & propterea periculum arguit.

Curatio.

Curatio. Sitis illa nonnaturalis nominata, cum ob ſubſtantiæ toridæ defectum, & quidem non ſolum in ventriculo, ſed & in toto corpore oboriatur, cibo potius, quam potu ſedatur, & propterea eam potus, vt potus, non ſedat, ſed potius alimentoſæ partes, quæ in potu ſunt, qua ratione Hippocrates ſcripſit, 2. *aphor.* 11. *Facilius eſt, refici potu, quam cibo.* Ideóque hanc ſitim aqua non extinguit, licet eam aliquo modo leniat, quinimò aquæ potu ſæpe in hâc ſiti vomitus, alui fluxus & alia mala facilè excitantur. Cum enim ſitis iſta aquæ potu non ſedetur, eam copioſius ingerunt ægri, atque ita corpori nocent. Ideóque initium curationis fiat ab humectatione, cui mox ſuccedat lenis refrigeratio, & hæc ſitis ſolum humidi deperditi inſtauratione miteſcit. Ac propterea ad ſitim hanc ſedandam etiam potus vini prodeſt.

Sitis verò præternaturalis indicat humectantia & refrigerantia, & refrigerantia ac humectantia ſitim hanc quacunque de cauſſa genitam tollunt. Simul tamen ad cauſſam reſpiciendum, & an ſitis ſola, & ſine alio morbo ſuccreuerit, an verò alium morbum ſecuta ſit, conſiderandum. Si per ſe orta eſt, à cauſſa vel interna vel externâ oriri poterit. Si ab externâ, illâ remotâ, & eius prouidentia habitâ, frigidis, frigidóque potu ſedatur. Si verò à cauſſis internis ortum trahat, cauſſæ quælibet conuenienti modo tollendæ, & ad quamque cauſſam potus ratio moderanda.

Quæ enim ex ingenti calore oris ventriculi prouenit ſitis, quam humiditatis naturalis in eo excitauit efferueſcentia, frigidæ aquæ potus tollit, præſertim ſi cibi eiuſdem qualitatis ſint participes, & ſufficit tum bis terve bibere. Verum ſi ſiccitatem iam contraxerit orificium ventriculi naturali eius humiditate reſolutâ & abſumptâ, idem potus quidem requiritur, frequentius tamen & parcius dandus hic, humectantibus admiſtis, qualia ſunt: Syrupus violarum, bugloſſæ, item mucilagines, cum iuſculis ac alimentoſis potibus. Si verò ſitis cum alio morbo coniungatur, humectantia & refrigerantia eam quidem leniunt, vix tamen planè tollunt, neque ſitis integrè ceſſat, niſi affectu, cuius ſocia eſt, ſublato.

Humectantia & refrigerantia quod attinet, primò quidem oris refrigerario ſitim valde ſedat. Ergo ſæpe os colluatur aquâ frigidâ, præcipuè addito modico aceti, aquæ hordei, lactucæ, emulſionis ſem. 4. frigid. maior. papaueris. Detineantur in ore pruna acida, vuæ paſſæ, fruſtum mali citrij, melonis, perſici, grana mali punici, cydoniorum, folia acetoſæ, caules lactucæ, portulacæ, rad. glycyrrh. recentes, in frigidâ ſingula madefacta.

V e l

℞. *Glycyrrh.* Drach. vi. *ſem. cucum. ſatiui* Vnc. ß. *tragacanth.* Drach. ij.

Miſceantur & fiant Trochiſci ſublinguales.

Vel ℞. *Sem. portulaca, tragacanth.* an. ℥. ß. *ſem. 4. frig. maior. excortic. lactuca* an. ʒ. iii. *ſantali gummi Arab.* an. Drach. ß.

Terantur & cribrentur, ac cum *aq. roſar. & mucilag. ſem. pſyllij*

F. Trochiſci.

Vel ſemina pſyllij aut cydoniorum excorticata ligetur in nodulo ex linteo albo, raro, qui maceretur in aqua frigida, & ſuper lingua ponatur.

Vtiles ſunt & mucilagines ſem. pſyllij, cydoniorum, vt:

℞. *Sem. pſyllij cydonior.* an. ℥. i. *aqu. ſ.* lb. ß.

Macerentur per noctem, deinde diligenter conquaſſentur, & abiectis ſeminibus addatur *violar.* ℥. i.

Nonnulli & cryſtallum ac corallium in ore detinere iubent. Vtile eſt & Robribes, ſuccus de agreſta, de acetoſa, acetoſitatis citri, vinum granatorum, caules lactucæ conditi: de quibus etiam aliquid deglutire licet.

Optimè autem aqua actuali ſua frigiditate ſitim pellit, eaque omnibus animalibus ad ſitim ſedandam communis potus eſt; de cuius recto vſu in doctrina de febribus dictum. Cautè enim vſurpanda, cùm, ſi auidius potetur, grauiſſimorum malorum & mortis ſæpe cauſſa ſit. Ita refert Antonius Beniuenius, *de abditis morborum & ſanat. cauſſ. cap.* 6. Iuuenem quendam Febre ardente correptum, cum ſiti vrgente frigidiſſimam aquam potaſſet, intra paucas horas mortuum eſſe. *Cautio aquâ ſitim ſi praben.* Et Amatus Luſitanus, *cent.* 2. *cur.* 2. hiſtoriam iuuenis ex aquæ frigidæ potu mortui recenſet. Narrat quoque Foreſtus, *lib.* 1. *obſeru.* 15. *in ſchol.* magnæ ſpei adoleſcentem Valerium Cordum, cum in itinere Romam verſus ſiti vrgente aquam gelidam bibiſſet, febre ardentiſſimâ correptum Romæ mortuum eſſe. Eadem ratio eſt cereuiſiæ. Noui enim fœminam, quæ cum in febre vrgente ſiti cantharum ferè cereuiſiæ tenuioris exhauſiſſet, in hydropem incidit, à quo poſtea tamen idoneis medicamentis adhibitis euaſit.

Galenus acetum commendat in ſiti ex calore, quia refrigerat. Improbat verò in ſiti ex ſiccitate vel humidi inopiâ. Quod ſi ſimul coniungatur humiditas & caliditas inopiâ. Quod ſi ſimul coniungatur humiditas & calidi inopiâ, optimum medicamentum acetum eſſe ſcritas, eius ſitis optimum medicamentum acetum eſſe ſcribit. Sin ex caliditate & ſiccitate ſit affectio, vt in febribus,

bus, oxycratum ſeu poſcam, hoc eſt, aquam modico aceto miſtam probat, 1. *de ſimpl. med. fac. cap.* 30.

...us vi- ...& nitr. ...odo ſi- ...dent.

Eadem ratio eſt ſp. vitriol. & nitr. quæ aceti loco commodè admiſcentur. Vbi tamen ſciendum, non frigiditate hæc, cum ſint calidiſſima, ſitim ſedare, ſed quia inflammationem humorum calidorum & inflammabilium, qui ſitim excitant, ſiſtunt, abs quo ſi ſit, & ſolum ex ſiccitate & defectu humidi ſitis proueniat, potius nocent.

Vtiles ſunt & Emulſiones ſemin. 4. frig. maj. & Iulebi ex aqua ſimpl. vel deſtillata, & ſyrupi acidi cum aquis deſtillatis miſti, quales ſunt ſyrup. acetoſitatis citri, granator. de ribes, de agreſt, oxyſacchara.

...ra ſi- ...danda ...conuenientia.

Extrà quoque nonnulla adhibentur, lotiones præcipuè pedum & manuum, & epithemata regioni ventriculi, Hepatis & cordis applicata, quæ omnia calorem totius corporis temperando ſitim ſedant, poſſuntque regioni Hepatis applicari ſuccus cichor. Endiu. portulac. cum aceto & ſpec. diatrionſantal. quo modo, ſæpius & felicius, quam internis, ſe ſitim ſedaſſe ſcribit Hercul. Saxonia.

Cal...

In talibus tamen frigidis ipſi ventriculo adhibendis cautione opus eſt; cum facilè ventriculum, & diaphragma vicinum lædere poſſint. Refert enim Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanat. cauſſ. cap.* 15. ab emplaſtro nimium frigido ſtomacho applicato primo difficilem reſpirationem, hinc ſingultum, & poſtea mortem ſecutam fuiſſe.

Si æger abſque febre ſit, & bilis aut ſalſa pituita ſitim excitent, & adhuc foueant, humores illi per interualla purgandi ſunt pilulis de hiera, maſtichinis, agarico trochiſcato & aliis commodis medicamentis, ac poſtea intemperies corrigenda, vt ſupra dictum.

Si autem à febre ſit ſitis, in principio paroxyſmi, ægroto potus non eſt dandus, ne æſtus maior in corpore accendatur, & materia in motu ſuo impediatur; ſed fallenda ſitis iis, quæ in ore detinentur. In vigore paroxyſmi deglutienda quædam præbere & collutionibus oris refrigerantibus ac humectantibus vti conuenit. In declinatione potus conceditur, niſi æger abſtinere velit, vt excitatus huius frigiditate calor foràs erumpat, ſudoréſque promoueat. Qua de re plura de febribus dicta ſunt.

In ſiti ex pulmonum caliditate aëris frigidi attractio vtilis, & propterea is frigidis alterandus, & continuò flores roſar. violar. nymphææ olfaciendi.

Si ex Hydrope fuerit ſitis, nitroſo ſalſo ac corrupto humore ad ventriculum tranſmiſſo, non potu ea ſedanda, cum is malum augeat, ſed his, quæ vapores & humores demulcent. Ad quam rem mucilagines & pinguia proſunt.

...æta.

Quòd ad Diætam, cibus ſit refrigerans & humectans, vbi cauſſa ſitis eſt humor bilioſus, vt lactuca, ptiſana hordeacea & alij, de quibus in calida & ſicca ventriculi Intemperie dictum. Fugienda, acria, ſalſa, amara. Æger os clauſum teneat, nec multum loquatur, de conſilio Hippocratis, 6. *Epid. comm.* 3. *text.* 33. vbi os claudere & ſilere ſitim ſedare ait.

Quibus noctu bibendi eſt auiditas, iis admodum ſitientibus obdormire bonum, ſcribit idem Hippocrates, 5. *aph.* 7. Sæpe enim contingit noctu aliquem ſitire, ſiue quod parcius in cœna bibit, ſiue quod liberalius vinum hauſit, ſiue quod cibis ſalſis & acribus vſus eſt. Hic igitur, ſi ſitis leuior & ἐπιπόλαιος, vt appellat Hippocrates, 6. *Epid. comm.* 4. *text.* 23. non bibendum, ne coctio ventriculi turbetur, ſed dormiendum, vt in ſomno materia ſitis cauſſa corrigatur, ſiue illa crudus ſuccus ſit, ſiue vapores feruidi & acres, fauces ac os ventriculi exſiccantes. Per ſomnum enim intrò collectus calor naturalis & ſanguis viſcera humectant, cibique & potus acrimoniam temperant. Si verò ſitis valde vrgeat, dandus eſt potus, præſertim ſi ex humidi defectu illa orta ſit, ſed moderatius initiò, prius quam coctio abſoluta ſit. Tutius tamen ſemper eſt, noctu à potu abſtinere & ſomno indulgere.

CAPVT VIII.

De Symptomatibus, quæ in Retentione cibi & potus accidunt.

POſtquam Symptomata, quæ circa appetitum in ventriculo accidunt, abſoluimus, proximum eſt, vt iam ea, quæ circa retentionem contingunt, explicemus. Etſi enim poſt appetitum ſequitur deglutitio, & illa etiam lædi poſſit, tamen de ea ſupra inter affectiones gulæ ſeu œſophagi egimus.

Symptomata Retentionis deprauata in ventriculo.

Ventriculus equidem circa cibum & potum, quem coquendum accepit, rectè coarctari, eúmque rectè complecti debet. Verum hoc non ſemper accidit, vnde Retentionis deprauatæ ſymptomata accidunt. Sunt autem illa quatuor, Palpitatio quædam, veluti conuulſio, veluti tremor, veluti vibrans motus, vt ea Galenus, *de diff. ſymptom. cap.* 4. recenſet. *Palpitatio.* Palpitatione afficitur ventriculus, quando eleuatur & deprimitur interdum totum corpus, vt in reliquis partibus fieri ſolet, dum à flatu craſſo in eos erumpente eleuantur, & poſtea ſponte concidunt. Appellat autem Galenus non palpitationem abſolutè, ſed palpitationem quandam, cum non in ſubſtantia ventriculi, ſeu intra eius tunicas flatus attollens contineatur, ſed in ipſa ventriculi cauitate. Huius enim Symptomatis cauſſa eſt flatus in ventriculo contentus, eúmque diſtendens, ex cruditate & inprimis cibo flatulento ac potu copioſo ortum habens. Habétque hoc Symptoma eaſdem cauſſas, quas inflatio ventriculi, & propterea etiam ſigna & curationem eandem.

Conuulſio.

Deinde accidit ventriculo quædam quaſi conuulſio, cum ſcilicet ventriculus immodicè exinanitus poſtea circa cibos ſeſe conſtringit ſubitò, & cum violentia quâdam, ac quaſi ſingultu, & proinde etiam, quæ de hoc Symptomate dici poſſent, ex *capite de ſingultu* infra, & ſupra *de intemperie ventriculi ſicca* petantur.

Tremor.

Tertiò veluti tremor quidam quandoque ventriculo accidit, quem Galenus, *loco allegato*, ita deſcribit: Vbi à comedendo nec κλύδων aliquis ſeu fluctuatio cum ſonitu te infeſtat, nec inflatio, nec palpitatio vlla, nec ſingultus, ſed difficultas aliàs inſueta in ventre ſentitur, grauatúrque is ac laborat, cupitque celeriter opus vel per inferiores vel per ſuperiores partes abiicere, accidit præterea ructus quiſpiam cum diſplicentiâ alienâ, nec facilè interpretabilis in anhelitu difficultas ſequitur: exiſtimabis, ventriculum circa cibos conſtringi quidem, cæterum id veluti cum tremore fieri. Symptoma autem hoc ortum habet vel à ciborum copiâ nimiâ, vel à frigidâ intemperie, de qua ſupra dictum.

Conuulſio.

Tandem etiam conuulſio veluti quædam circa ventriculi corpus, ſicuti in febribus accidit, ægríque ſe quâdam moleſtiam in ventriculo percipere aiunt, qualis in initio intermittentium febrium fieri ſolet. Fit autem hic motus, dum ventriculi tunicæ, quo tempore ſe circa cibum conſtringunt, ab aliquâ mordaci materia irrigantur, quæ vt plurimum bilioſa exiſtit & tenuis. Cuius Symptomatis cauſſæ & curatio ex iis, quæ de Intemperie ventriculi cum bile dicta ſunt, patent.

Curatio.

Curantur autem hæc Symptomata cauſſis, à quibus pendent, ſublatis. Si nimirum cibi vel potus copia ſit maior, quam vt eam ventriculus complecti poſſit, ea minuenda. Si cibus ſit craſſus, flatulentus, durus, talis vitandus, & is eligendus, qui minimam in ventriculo extenſionem pariat, & facilè concoquatur. Si autem aliquod vitium ſit in ventriculo, corrigendum,

vt

vt ſupra de morbis ventriculi dictum. Imperfecto etiam ciborum amplexui ſuccurritur per medicamenta & cingulum aſtringens. Conſtricto enim & compreſſo peritonæo conſtringi quoque ventriculum neceſſe eſt, vnde alimenta rectius complectitur.

Ruminatio.

Ruminatio. Circa Retentricem ventriculi (etſi alij, ſed minus commodè, ad expultricem referunt) accidit interdum ratum Symptoma, Ruminatio nimirum. Equidem ruminatio quibuſdam brutis naturalis eſt, ex peculiari ventriculi conſtitutione. Verum ſi homo cibum, quem ventriculus ad coquendum aſſumpſit, antequam planè coctus ſit, in os reſumat iterúmque maſticet, id planè præter naturam eſt. Rarum verò, vt dictum, eſt hoc ſymptoma: Eius tamen duo exempla refert Hieron. Fabric. ab Aquapend. *in tractatu de varietate ventricul. Vnus,* inquit, *fuit nobilis Patauinus, qui interrogatus de ruminatione, num eſſet illi libera, reſpondit, minimè liberam eſſe, ſed coactam. Cogebatur enim ab aſſumpto cibo, circiter horam plus minuſvè in os cibum attrahere & rurſum mandere. Cogebatur autem ab inſigni oblectatione, qua ruminandi cibum tenebatur, idque ſibi eſſe perpetuum omnibus tēporibus faſſus eſt. Dicebat præterea omnem cibum, ſiue ſolidum ſiue mollem ſe ſemper ruminare, & dum aſſumebat, deglutire ſtatim abſque vllo fere dētium officio, quamuis dentes ſortitus eſſet in vtraque maxilla, vt alij homines, & os aliquando latius ac gulam, propter quam cauſſam literam S. proferre ægrè poterat: item ſibi videbatur intra os aliquid quaſi bolum continere, quod expeditam illi locutionem impediret: Ruminatióque ei & motus maxillæ ad latera longè facilior obtigerat ac cæteris. Habebatque in vſu bibendi vinum nigrum ac potens, album verò abhorrebat, præter maluaticum. Cum ægrotabat, nequaquam ruminabat, ſed ab omni ruminatione tunc temporis ceſſabat, vt boues quoque faciunt, cum ægrotant, quod tanquam ſignum certum, boues ægrotare ruſtici habent. Obiit, & aperto cadauere inuentus ventriculus eſt inſignis magnitudinis; & in interna ſuperficie valde aſper. His omnibus addendum omninò eſt, quod eius pater paulò ſupra frontem in capite corniculum duriſſimum craſſitie digiti minimi, longitudine verò oliuæ Hiſpanicæ habebat extuberans, ſubſtantia vngui perſimile. Ex quo colligi poteſt, parentis ſemen aliquam habuiſſe affinitatem cum cornigeris animalibus, neque mirum fuiſſe filium ſimile quid à parente contraxiſſe.*

Exempla ruminantium.

Alter qui ſimiliter ruminabat, fuit monachus iiſdem conditionibus affectus, qui tamen marcore obiit, propterea, quod tanta auiditate cibus regerebatur in os, vt ventriculus & conſequenter iecur cibi indigentia quaſi perpetuâ laboraret.

Tertium Exemplum, quod Clariſſ. Præuotius auditoribus ſuis Patauij recenſuit, eſt de quodam viro quinquagenario Genuenſi, eodem vitio ab ineunte ætate vſque in præſens tempus correpto, qui aliam rationem reddere nequit, niſi quod ipſe adhuc infans matre mortuâ per biennium lac ex vbere vaccæ calidum hauſerit.

Verum talia vitia vt rara ſunt, ita procul dubio à primo ortu à præternaturali aliqua ventriculi conſtitutione ortum habent, & propterea curari non poſſunt.

CAPVT IX.

De Chyloſi ſeu coctione ventriculi læſa, & Imbecillitate ventriculi.

Χυλῶσις læſa. PRimaria & propria ventriculi actio eſt Chyloſis, ſeu cibi & potus concoctio, & in ſubſtantiam cremori priſanæ ſimilem, quam chylum vocant, mutatio. In ventriculo enim cibus aſſumptus primum futuri alimenti rudimentum accipit; vnde etiam ventriculus publicum alimenti ταμιεῖον ſeu promptuarium appellatur.

Læditur autem Chyloſis & ventriculi coctio variis modis, & variis de cauſſis. Nam 1. interdum nulla cibi fit alteratio vel mutatio, quod vitium ἀπεψία ſeu cruditas nominatur. 2. Interdum longior, quam par eſt, mora in coquendo conſumitur, aut omnes cibi partes perfectam coctionem non recipiunt, & alimentum ſemicrudum relinquitur, quod vitium βραδυπεψία nominatur, tarda & imperfecta concoctio. 3. Cum cibus corrumpitur, & aliam, quam debebat, naturam accipit, δυσπεψία & τῆς πέψεως διαφθορά dicitur. Cruditas tamen ventriculi interdum generaliter accipitur, & de omni coctionis in ventriculo ἀποτυχίᾳ & fruſtratione vſurpatur. Nonnulli etiam hoc malum ventriculi Imbecillitatem & debilitatem nominant. Propriè tamen prioribus duabus tantum differentiis competit. Etſi ſint, qui in genere Imbecillitatem ventriculi nominant, cum non ſolum coctrix, ſed omnes iunctim facultates malè habent, & eâ duntaxat ratione ægrotant, vt nimirum non extinguantur vel euertantur, ſeu cum inceptum opus nequeunt perficere, & in medio quaſi actu ſubſiſtunt. Cruditas verò duplex conſtituitur; nidoroſa, cum alimentum in nidoroſam, & vſtam quaſi materiam mutatur, vt ructus vel oleum frixum vel piſces corruptos, vel ſimile quid referat, quæ accidit in bilioſis & calidis naturis. Acida verò eſt, cum cibus in acidam naturam mutatur, vnde & ructus acidi percipiuntur; quæ fit à ventriculi frigiditate. Poteſt tamen & tertia cruditatis differentia addi, cum ob calorem debilem cibus imperfectè coquitur, & in pituitoſum quid mutatur, citra tamen aciditatem.

Chyl. læſa diff.

Imbec. ventric.

Cauſſa.

Fruſtratur autem facultas ventriculi in coquendo, vel læſa facultate, vel ob errorem externum. Facultas læditur ob morbos ventriculi præcipuè ob intemperiem ventriculi, vt & ἀτονίαν eiuſdem ſeu tonum laxatum, & laxitatem præter naturam, cum ſcilicet neceſſarius iuſtúſque fibrarum coalitus laxatur. Quod vitium etſi alij aliò referant: tamen rectiſſimè ad morbos conformationis refertur. Impeditur verò facultas ventriculi à tumoribus, vulneribus, vlceribus & ſimilibus morbis ſupra enumeratis. Vt enim ventriculus bene coquat, naturalem conſtitutionem in temperie, conformatione, & vnitate habere debet. Frequentiſſimè verò læditur ventriculi coctio ob calorem eius debilem. Coctio enim ventriculi primariò per eius calorem perficitur. Conſtat autem is calor, qui coctionis autor eſt, ex calido innato & influente. & vt vterque ad coctionem neceſſarius eſt, ita etiam vtriuſque ratione coctio ventriculi lædi poteſt; ac coctio ventriculi male perficitur non ſolùm, quia calor innatus ventriculi languidus eſt, ſed & quia influens deficit & debilis eſt, id quod ægris & conualeſcentibus accidit. Atque hac de cauſſâ in affectibus animi, cum calor & ſpiritus aliò auocantur, coctio ſæpe læditur. Ideóque ad hoc genus cauſſæ pertinent non tantùm, quæ intemperiem ventriculi innatam debilitant, ſed & quæ calorem influentem vel auocant vel diſſipant. Præterea non ſolùm calor ipſius ventriculi, etſi is primaria coctionis cauſſa ſit, ſed vicinarum etiam partium aliquid ad coctionem facit. Dextra enim parte ventriculum hepar amplectitur, ſiniſtra lien, ſupra diaphragma, ante & infra omentum ac inteſtina. Hæ ergo partes, ſi calorem ventriculi non ſatis foueant, vel etiam intemperie laborent, eorum vitio calor debilitatur, & non rectè coctio perficitur. Et quæ cauſſæ ſint, quæ temperiem ventriculi euertunt, ſupra dictum.

Cauſſ. Læſ. fac.

OB

Ob errorem verò externum coctio læditur, cum nullo ventriculi vitio, ſed ob aliud quid, quod extra eius conſtitutionem eſt, coctio non rectè perficitur. Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. cap. 1.* errorem externum hic triplicem conſtituit: alium in excrementis in ventriculo hærentibus; alium in cibis; alium in tempore ſomni. Excrementa primò in ventriculo ſeu in eo genita, ſeu aliunde affluentia coctionem turbant, dum cibos, etſi boni, inquinant & corrumpunt: quæ ſi ſint frigida, faciunt, vt acida cruditas inde generetur, aut ſi in magnâ quantitate adſint, etiam ἀπεψίαν efficiunt. Si ſint calida & biliosa, nidoroſam cruditatem pariunt, quæ modò crudos vel corruptos piſces, modò oleum frixum, modò aliud quid referunt.

Ciborum verò cauſsâ coctio vitiatur, dum vel in cibi ſubſtantiâ, vel in quantitate, vel in tempore, vel in ordine ſumendi aliquis error committitur. Ob cibi ipſius ſubſtantiam coctio lædi poteſt, dum cibi vel naturâ ſua ſunt corruptioni obnoxij, vel nimis duri & craſſi ac coctu difficiles, vt à calore noſtro ſatis vinci non poſſint; vel iam corrupti, vel crudi & non rectè præparati, id quod fit, dum vel ad focum non rectè coquuntur, aut non rectè maſticantur; vel cibi natura praui, vt ſunt fungi; vel quidem ſuâ naturâ non praui, quos tamen nonnulli ex indiuiduali & peculiari proprietate auerſantur, aſſumuntur. Qui enim caſeum, vel piſces, vel aliud quid naturâ abhorrent, illud ingeſtum vel aſſumptum nunquam in bonum chylum mutant. Pertinet huc & ciborum varietas, quando cibi multiplices, & qui facultates diuerſas habent, in eodem prandio vel cœna ſumuntur. Cum enim alij alijs facilius, alij difficilius coquantur, diuerſaſque naturas habeant, turbatio inde fit in ventriculo, teſte Galeno, 3. *de vict. rat. in acut. t. 35.*

In quantitate peccatur, cum cibi nimis magnâ copia, vel praua aſſumuntur. Tantum enim cibi aſſumendum, quantum ventriculus vincere & ſatis elaborare poteſt: ſi verò nimia cibi copia ingeratur, vt a facultate vinci & coqui non poſſit, crudi humores inde oriuntur. Qui verò ventriculum ſatis robuſtum & calidum habentes cibum nimis parcè aſſumunt, iis cibus aduritur & corrumpitur.

Qualitatis error eſt, ſi cibus ſit calidior, qui facilè nidoroſæ cruditati materiam præbet, vel frigidior, qui, ſi ſit magna frigiditas, ἀπεψίας, ſi minor, aciditatis cauſa eſt.

Temporis ratione in cibo error accidit, quando alius cibus aſſumitur, antequam prior ſit concoctus. Ordinis etiam aliqua ratio eſt. Ad coctionem enim turbandam facit, ſi primo loco cibi duriores & coctu difficiliores; poſteriore verò molliores & coctu faciliores aſſumuntur.

Ob ſomnum coctio læditur, quando homo tempore conſueto non dormit, vel parum dormit. Cum enim calor a ſenſuum & reliquarum actionum miniſterio in corpore reuocetur ad interiora, ob caloris copiam coctio tunc facilius obitur, quam in vigiliis.

Sunt tamen præterea adhuc alia quædam, quæ ſi modum non ſeruent, etiam coctionem lædunt & turbant, pleraque calorem ventriculi debilitando & auocando. Si calor externus immodicus diſſipando calorem internum, coctionem debilem efficit: ita vehemens & nimius animi & corporis motus poſt cibum coctioni multum obeſt. Et quantum terror vel ira in coctione lædenda & cibo corrumpendo poſſit, notiſſimum. Ita balneum vel exercitia à cibo mox inſtituta calorem exhauriunt, & à ventriculo auocant. Pertinent huc & omnia, quæ faciunt, vt cibus in ventriculo non rectè contineatur: quando ſcilicet non debitus fit cibi amplexus, vel cibus ante iuſtum tempus, & antequam coctus eſt, à ventriculo excernitur. Quæ omnia à vitio retentricis & expultricis pendet. Nam ſine retentione cibum rectè coqui impoſſibile eſt. Si enim ventriculus non tam diu, quàm par eſt, cibum retineat, non rectè ventriculus cibum amplectatur, fit inde coctionis turbatio, rugitus, flatus, & ſimilia ſymptomata, de quibus *capite præcedenti* dictum.

χύλωσις duplici modo lædi dicitur

Nonnulli tamen cauſſas has aliter diſpeſcunt, atque fruſtrationem chyloſeos fieri docent, vel primariò & per ſe, vel ſecundariò & ex accidente. Primariò, dum ſine reliquarum ventriculi actionum (retentricis puta & expultricis) vitio non rectè coctio perficitur, ſiue id fiat læſa facultate, ſiue ob errorem externum, de quibus hactenus diximus. Secundariò verò & per accidens, dum ob retentricis vel expultricis vitium coctio læditur. Retentrix autem fruſtratur itidem vel læſa facultate, ob morbos ſcilicet ventriculi, intemperiem frigidam & humidam, aut malam compoſitionem, natiuam ſcilicet paruitatem ventriculi, ob quam iuſtam cibi copiam nec capit nec retinet, aut ſolutam vnitatem; vel ob errorem externum, qui eſt vel cauſſa interna, hoc eſt, excrementum flatulentum cibi complexum prohibens, vel externa, vt cibus flatulentus humidus, copioſus, præcipuè verò potus nimia copia, quæ fluctuationem in ventriculo efficit, & retentionem impedit.

Ob expultricem verò coctio læditur, cum ea vel aufertur, vel imminuitur, vt in Ileo, vel deprauatur, vt in ſingultu, vomitu, cholera, quod ipſum accidit vel ob morbos ventriculi, & præſertim qui fibras tranſuerſas occupant, quales ſunt intemperies, potiſſimum frigida & humida, mala compſitio, id eſt, anguſtia ſecundum orificium inferius ventriculi, obſtructio & compreſſio à tumore, ſiue in hoc, ſiue in inteſtinis; vel ob errorem externum, ſcilicet humorem peccantem ſubſtantiâ, quantitate, qualitate, quando materia aut in eo genita p. n. calida, aut tranſmiſſa cauſſa eſt expulſionis deprauatæ, frigida diminutæ. Quo pertinent & externa, vt medicamenta purgantia & ſimilia.

Atque hæ cauſſæ omnes nunc βραδυπεψίαν, nunc ἀπεψίαν, nunc δυσπεψίαν inducunt, prout vario modo ſeſe habent. Ἀπεψία, vel βραδυπεψία cauſſas eaſdem habent, quæ in ἀπεψία ſunt maiores, in βραδυπεψία minores. Calor nimirum ventriculi debilis, ciborum vitia & omnia, quæ facultatem coctricem vel debilitare, vel ei reſiſtere impedimento & eſſe poſſunt. Δυσπεψία verò calida oritur præcipuè ab intemperie ventriculi calida, quæ cibos adurit & corrumpit. Præbent ei etiam cauſſam cibi natura ſua calidi & bilioſi, facilè corruptioni obnoxij, & praui ſucci varii, humores bilioſi in ventriculo collecti vel ad eum tranſmiſſi. Corruptionis verò acidæ cauſæ ſunt intemperies nimis frigida, humorum pituitoſorum redundantia, & ipſa alimenta valde frigida.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Coctiqnis ventriculi vitium præcipuè ex effectis excrementis mutatis, ructibus & ſimilibus, quæ in coctione accidunt, ſymptomatibus ac nutritione læſa cognoſcitur.

Et quidem ἀπεψία cognoſcitur ex ructu, qui etiam poſt ſex vel ſeptem horarum ſpatium, quo aliàs in ſanis cibi ſi non perfectè coqui, tamen mutari ſolent, ciborum naturas ac qualitates refert. Si cibi incocti & non mutati vomitu reiiciantur, vel per aluum excernantur. Si præceſſerunt cauſſæ ventriculum valde refrigerantes, vel aſſumpti cibi ſint coctu difficiles, & adſint alia ſigna frigidi ventriculi: & tum æger læditur ab iis, quæ ventriculum refrigerant, & coctionem debilem reddunt. Commodum verò percipit ab iis, quæ calorem augent, vt aromatibus & ſimilibus.

Coctio debilis ex iiſdem ſignis cognoſcitur, è quibus coctio ablata, ſaltē debiliorıbs. Ructus ſunt acidi, grauitas, tenſio, & inflatio in ventriculo percipitur,

vomuntur pituitoſa, deiectiones ſunt humidæ, crudæ ac pituitoſæ, atque alimenta etiam coctu facilia vix longo tempore coquuntur.

Depravata coctio cognoſcitur ex ructibus nidoroſis, & ſapore in palato, qui ſimilem putredinem ac corruptionem referunt. Atque ita ſæpe a vaporibus eiuſmodi lingua inficitur, vt omnes cibi etiam ſuauiſſimi prauum aliquem & abominabilem ſaporem referre videantur. Atque is ſapor maxime percipitur, cum eiuſmodi cibi corrupti vomitu reiiciuntur.

Cauſæ verò cognoſcuntur hoc modo. An cibi coctu difficiles praui, maiore copia, non opportuno tempore, modo ac ordine ſint aſſumpti, facile ex ægri relatione cognoſcitur. Si verò nihil tale præceſſerit, ventriculus conſiderandus, & an ſignum aliquod morbi alicuius ventriculi ipſi [illegible] adſit ad ſuſpicandum, & inde, ob quē morbū facultas læſa ſit, [illegible].

An verò ex accidenti, & ob retentricem ac expultricem læſam coctio læſa ſit, ex his ſignis cognoſcitur. Ablata quidem retentio innoteſcit ex eo, quod alimentum ſtatim, vt ſumptum, euomitur vel deiicitur. Imminuta verò cognoſcitur ex eo, quod citius, quam par eſt, deiicitur, vnde humidiores & crudiores plerumque feces deiiciuntur, quemadmodum in lienteria accidit. Amplius vero ciborum vitiatus è fluctuatione, murmure, & rugitibus, prauiſque ventriculi motibus deprehenditur. Expulſio tandem ablata cognoſcitur ex ſicco, imminuta, e tarda [illegible], depravata, e prauis motibus tempore expulſionis, ex flatu alui cum dolore, acri morſu, ex celeri ac intempeſtiua excretione.

Cauſæ verò horum ſymptomatum e ſignis morborum ventriculi antea propoſitis cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Cruditas ad malorum ſuccorum, morborumque plurimorum generationem facit, ſiue ex boni ſeu mali ſucci cibis ſeparatur, cum errata primæ coctionis non corrigantur in ſecunda. Deterior tamen cruditas eſt à mali ſucci cibis. Atque ex hac prauorum ſuccorum varietate morbi varii oriuntur, febres, tumores, eryſipelata, tabes, nutritionis defectus vel imminutio, aut nutritio vitioſa, qualis eſt in lepra & ſimilibus malis.

2. Coctionis vitium, quod ab errore externo oritur, facilius corrigitur, quam quod ex imbecillitate facultatis accidit. Externis enim illis cauſſis ablatis, & errore in victu mutato, ſine vltra aliud auxilium ſymptomata tolluntur.

3. Facilius etiam emendatur vitium coctionis, quod fit ab humoribus aliunde in ventriculum bene valentem influentibus & cibum corrumpentibus aut coctionem impedientibus. Humoribus enim illis expurgatis, antequam morbum aliquem in ventriculo excitent, ſymptomata omnia euaneſcunt.

4. Peſſima amara bile ab influentibus cruditas eſt, citiſſime febrim accendit, in qua cibi nidoroſam qualitatem corrumpuntur. In qua vero cruditate cibi in acidam vertuntur qualitatem, ea minus nocet.

5. Minus quoque noxia eſt iis hominibus nidoroſa cruditas, quibus aluus eſt aperta, grauis autem, quibus adſtricta: quia in febres promptius incidunt, præſertim ſi ad ſolita opera redeuntur. Galenus, 7. *meth. med. c.* 7.

Curatio.

Curatio.

Vt autem vitiata coctio emendetur, a qua cauſſa illa originem habeat, primò inquirendum, & cauſſa illa remouenda. Ea enim ſublata coctio recte perficitur. Quomodo verò morbi ventriculi curari debeant, in præcedentibus iam dictum. Errores quoque in victu commiſſi ſi emendentur, & rectior diætæ modus obſeruetur, facile ſymptomata illa euaneſcunt. Ideo quae ablata vel imminuta coctio cum a frigido ventriculo veniat, cum [illegible] calefacientibus & [illegible] ventriculum, quæ ſupra in intemperie ventriculi frigida ſunt propoſita. [illegible] acida, cum & [illegible] calidis aromaticis [illegible] ventriculi [illegible] habet.

Ad ventriculum roborandum Cuminum [illegible] commendant ſpecierum vitrioli Veneris [illegible] tatem [illegible] Veneris [illegible] ventriculi [illegible] leat [illegible], vt omnia, [illegible] tur, ſiue [illegible], ſiue [illegible] condimentum ventriculumque [illegible] boret, vt omnia concoquere queat, [illegible] concoquit ac digerit. Verum [illegible] tur. Non quidem abs re eſt, cum [illegible] exhiberi. Cautione tamen non exigua opus eſt. Non enim in quouis ventriculi imbecillitate & [illegible] pandus, ſed vbi crudi, & vt loquuntur, [illegible] res in ventriculo adſint, quos [illegible] aſtringendo ventriculum roborat. Videndum tamen etiam hic, ne quid nimis, & humidum radicale ventriculi ab eo diſſipetur & abſumatur, quod [illegible] intempeſtiuo & nimio ſpiritus vitrioli vſu accidit. Vbi verò calor ventriculi languet, & humidum radicale deficit, plus obeſt, quam prodeſt [illegible].

Ad ventriculum roborandum vtilis eſt etiam [illegible] cinamomi cum ſucco [illegible] ſaccharo [illegible], vt & [illegible] hic.

22. *[illegible]* Vnc. iij. *[illegible]*, Vnc. j. *[illegible]*

Diſpergantur ac deſtillentur.

Vbi vero nidoroſa cruditas percipitur, atque ea originem habet a prauis ſuccis in ventriculo contentis, & cibos corrumpentibus, nihil vtilius eſt quam prauos ſuccos mox per aluum & vomitum expurgare. In omni cruditate præcipuum remedium eſt excrementorum alui deiectio quotidiana. Vbi vero ſolam ob caloris ventriculi exceſſum fit illa corruptio, neceſſum eſt, alimenta duriora exhibere, & cibos aceto, ſucco citri, & aliis acidis condire.

Diæta.

In omni verò coctione vitiata & cruditate, quacunque ex cauſa originem habeat, bonam diætæ rationem obſeruare neceſſarium eſt. Itaque primis ſit optimæ notæ, de quo Galenus *[illegible] cap.* 2. & 4. Reliqui etiam cibi in debili coctione ſint coctu faciles, & qui ex [illegible] debilitatis adaugentur. In iis autem, quibus biliotus humor, aut aliud excrementum prauum in ventriculo colligi ſolet, cibi faciles coctionis facile corrumpuntur: quod & iis accidit, qui calorem ventriculi non temperatum, ſed igneum [illegible]. Ideoque talibus cibi coctu paulo difficiliores [illegible]. Sunt tamen, qui e talibus cibis, qui alias coctu ſunt difficiles, conſeruantur, ſi in corpus diſtribuantur, prauam naturam retinent, vt docet Galenus, 2. *de aliment. facult. cap.* 6.

In omni etiam coctione læſa is cibus & potus fugiendus, qui ventriculo eſt ingratus, de quo Hippocrates, 2. *aph.* 38. Atque in eo reſpiciendum ad peculiarem ægri naturam, ob quam accidit, vt non [illegible] grata vel ingrata coctu facilia vel difficilia ſint, [illegible], vel illi. A cibis autem praui ſucci omnibus abſtinendum, etſi coctu ſint faciles. Nam licet principio nihil damni afferre videantur: tamen ſubinde [illegible] progreſſu temporis in venis colliguntur praui humores, & ad corpus alendum inepti, qui ex [illegible] poſtea occaſionem nacti putredinem concipiunt, atque inde febres malignæ oriuntur. Ideoque Celſi ſententia, *[illegible]* ſimpliciter a [illegible] non eſt, dum ſtatuit, qualitatis ciborum nullam habendam eſſe rationem, modo

coquan

coquantur. Nam licet exquiſitè coquantur; nunquam tamen ex iis notæ planè bonæ ſuccus generatur.

Repentina etiam ad contraria in alimentis mutatio ſanis cauenda, & multò magis ægris, vt docet Galenus, *2. de rat. vict. in acut. text. 8. & ſeqq.* Varietas quoque ciborum vitanda, vt & potus. Qui cibi pridiè ſumti in ructibus qualitates percipiunt, & quibus hypochondria eleuantur, iis ſomnus longior conuenit. Somnus enim & quies coctioni & retentioni ciborum maximè inſeruiunt. Decubitus in ſomno primò fiat ſuper latus dextrum, vt cibus ad fundum ventriculi, vbi coctio maximè viget, citius & facilius deſcendat; poſtea verò ſupra latus ſiniſtrum, vt epar ventriculo incumbens coctionem adiuuet. Auicennas tamen, vbi cibus non ſupernatat, mox ſupra ſiniſtrum latus decumbere iubet. Corpus ante ante cibum exerceatur, poſt cibum verò quieſcendum eſt. Moderata tamen à cœna ambulatio non inutilis eſt.

QVÆSTIO I.

An Chylificatio fiat à calore?

[...]ifica- [...]à ca-

COctionem ventriculi calore eiuſdem innato perfici communis ferè opinio eſt. Ab eâ tamen receſſit Ferriolus, *in tract. de debilit. ventr.* ob ſequentes, ſed non magni momenti, rationes: 1. eſt, quod chylificatio non fiat calefaciendo. 2. Quod in ſolo ventriculo fiat chylificatio; cum tamen calor per totum corpus diſperſus ſit. 3. Quia in ventriculi fundo, qui tamen membranoſus eſt, & inteſtinis frigidis adhæret, præcipuè fit chylificatio. 4. Quia, ſi calor chylificationis cauſſa eſſet, eò melior fieret chylificatio, quo calor maior eſſet; cum tamen in febribus & aromatum vſu etiam coctio ventriculi lædatur. 5. Quia chyli calor albus; cum tamen res, quæ calore generantur, potius flauæ vel rubræ ſint, vt ex vrina & bile apparet. 6. Quia chylus temperatus eſt. 7. Quia homini non minus frigida, vt potus, quam calida in victu neceſſaria ſunt; cum hæc tamen calorem alterent. 8. Quia ventriculus naturâ frigidus eſt. 9. Quia humida & aquea ſiccioribus citius concoquuntur; cum tamen hæc in calorem reagant, atque ita eum debilitando tardius coqui deberent. 10. Cancri & conchilia, quæ ſunt frigida, ea concoquunt, quæ animalia calidiſsima non poſſunt concoquere.

Verùm ad omnes has obiectiones facilis eſt reſponſio, ſi explicemus, quomodo accipiendum ſit, quando dicitur, calore ventriculi chylificationem perfici. Equidem non calor primarium agens eſt, ſed anima & forma ventriculi, quæ vi χυλοποιητικῇ inſtructa cibum & potum in chylum mutat. Calor verò ſolùm animæ inſtrumentum eſt. Cum verò anima ſit immutabilis; calor verò mutari poſſit: Medicus de hoc potius, quàm illâ ſollicitus eſt. Calorem autem quando dicimus, non quemuis intelligimus, ſed proprium ventriculi, & actioni eius conuenientem, qualis id nulla alia corporis parte eſt, ſicut nec vlla alia corporis pars eſt, quæ ſuâ ſubſtantiâ ventriculo exactè reſpondet. Neque tamen etiam hîc excludimus qualitates occultas, ſed eas etiam hîc ſimul includimus, vtpote ad hanc actionem neceſſarias.

Proinde reſpondendum 1. Calor, quatenus calor, chylum non generat, ſed quatenus animæ & formæ ventriculi, à quâ, vt agente primariò, dirigitur, inſtrumentum eſt. 2. Non quiuis calor, ſed cuilibet actioni conueniens neceſſarius eſt, alius in corde, alius in epate, alius in ventriculo. 3. Ventriculi parenchyma, etſi membranoſum videatur, ad hanc tamen actionem conueniens eſt. 4. Non quilibet calor optimum chylificationis inſtrumentum, ſed proportionatus. Cordis n. calor ad chylificationem eſſet intenſior: ſicut contra ventriculi calor ad actiones cordis eſſet debilior. 5. Chylus albedine reſpondet ſubſtantiæ ventriculi, ſicut ſanguis rubedine epati. 6. Non generatur Chylus à calore excedente, ſed temperato. 7. Potus, ſi ſit valde frigidus, non iuuat coctionem, ſed eam potius lædit. 8. Ventriculus non abſolutè frigidus eſt, ſed reſpectu ſaltem aliarum partium calidiorum ita dicitur. Accepit enim à Creatore quælibet pars tantum caloris, quantum ad ſuam actionem eſt neceſſarium. Habetque & Cerebrum & nerui & partes membroſæ ſuum calorem, & ſine calore nihil viuit, vt habet Seneca, *lib. 1. quæſt. natur. cap. 10.* Et Galenus *2. aph. 15.* calorem innatum omnium actionum naturalium cauſſam eſſe cenſet. 9. Humida & aquea, quatenus talia, in chylum non mutantur, ſed quatenus partes alimentoſas in ſe continent, quæ cum ſint humido dilutæ, non ita coctioni reſiſtunt, vt ſicca. 10. Cancri & conchylia alimentum ſibi conueniens appetunt, & coctio illa eſt ſui generis, nec vt in homine perfecta.

QVÆSTIO II.

An calor vicinarum partium etiam aliquid ad coctionem faciat?

An calor vicinarum partium aliquid ad coctionem faciat

EÌtſi calor ipſius ventriculi tum inſitus, tum influēs, & ita temperamentum hoc modo abſolutum & perfectum proxima & ſufficiens chylificationis cauſſa [...], atque ita alterius operâ indigere non videatur: ta[me]n ita ſapientiſſimus rerum Creator corpus noſtrum diſpoſuit, vt inter partes ſit amicus & mutuus conſenſus, & vnaquæque alterius actionem promoueret potius, quam impediret. Itaque & ventriculo addidit Epar, lienem, omentum, inteſtina, diaphragma, quorum calor, dum naturalis eſt, ita comparatus eſt, vt calorem ventriculi blandè foueat. Quod ſi non fiat, calor ventriculi vitiatur, & inde eius actio læditur. Hinc accidit, vt ſi Epar ſuprà modum ſit calidus, ventriculi calorem amplius amicè non foueat, ſed eum potius diſſipet, atque ita coctioni eius obſit. Contrà ſi ſit frigidum, ſcirrhoſum, calorem ventriculi extinguit. Omentum ſi ſit pinguius, calorem ventriculi etiam fouet, & hoc modo coctionem adiuuat; contra ſi nimis extenuetur, coctioni obeſt. Eadem partium reliquarum vicinarum ratio eſt, quarum calor quidem non proxima chylificationis cauſſa eſt, calorem tamen ventriculi eius cauſſam fouet.

CAPVT X.

De Singultu.

Singultus.

POſt coctionis in ventriculo ſeu chylificationis læſæ Symptomata, reſtant explicanda ſymptomata, quæ circa expultricem facultatem accidunt. Cibus in Chylum mutatus non in ventriculo retineri, nec per vomitum reiici, ſed ſuo tempore ad inteſtina tranſmitti debet. Sed tamen natura ſæpe abutitur ventriculo, & per eius orificium cum ſuperius, tum inferius, quæ ſibi moleſta ſunt, expellit.

Symptomata autem, quæ circa expulſionem læſam ventriculi accidunt, ſunt Singultus, Ructus, Nauſea, Vomitus, Cholera, Cœliaca affectio & Lienteria; quæ duo poſteriora Symptomata ad alui fluxus differemus.

An ſingultus ad deprauatam reſpirationem ſit referendus?

Inter expultricis facultatis irritatæ ſymptomata omnium penè Medicorum conſenſu Singultus, qui Græcè λύγξ, λυγμὸς & γύγγος eſt, refertur, vt miror, Platerum eum ad deprauatam reſpirationem retuliſſe. Quanquam enim in ſingultu ſonitus quidam auditur, & vocis organa in conſenſum aliquo modo trahuntur: tamen ex accidenti id euenit, & primarium malum

malum eſt ventriculi motus deprauatus ab expultrice præter naturam ſtimulatâ pendens, dum, quod ipſi moleſtum eſt, & tunicis eius infixum, elidere conatur. Galeno 4. *de rat. vict. in acut. text.* 69. & 1. *prorrhet. text.* 23. eſt σπασμώδης τις κίνησις, ἢ διάθεσις hoc eſt, conuulſoria quædam motio & affectio, & 1. *de diff. ſymptom. cap.* 4. & 3. *de cauſſ. ſymptom. cap.* 2. οἰονσπασμὸς eſt, propterea, quod vera conuulſio ſolis muſculis propriè conueniat. Alibi tamen ſimpliciter conuulſionem nominat, vt 5. *aph.* 4. & 7. *aph.* 3. & accidit ventriculo in ſingultu omnino aliquid conuulſioni ſimile, quale in Ructu, Nauſea & Vomitu non animaduertitur.

Eſt autem ſingultus Symptoma Expultricis ventriculi, quæ quod moleſtum eſt ventriculo, illo motu excutere conatur. Motus autem is ex duobus motibus compoſitus eſt. Nam vt ventriculus id, quod moleſtum eſt, excutere queat, primò ſe tunicasque dilatat, poſtea ſe veluti collectis viribus conſtringit, corporisque ſui contractione interdum aliquid è tunicis expeditum elidit, ſæpe etiam conatu ſuo fruſtratur. Secundariò & Retentrix in motu iſto læditur, ac ventriculus cibos non rectè complectitur.

Secundùm quam partem autem ventriculus afficiatur, authores diſſentire videntur. Galenus, 5. *de loc. aff. cap.* 6. & 6. *aph.* 39. Singultum proprium oris ventriculi affectum eſſe docet. Plerique alij ſingultum eſſe affectum totius ventriculi tradunt, quod & Galenus, 2. *de ſympt. cauſſ. cap.* 6. docet, eo pro loco etiam nonnulli probare volunt, ad gulam quoque ſingultum pertinere. Verum enimverò quod ſedem ſingultus attinet, eius ſedes eſt orificium ventriculi ſuperius. Illud enim exquiſito ſenſu eſt præditum, & propterea ad expulſionem moleſtorum mouetur. Si verò cauſſas huius mali ſpectes, totus ventriculus earum ſedes eſt, ac cauſſa ſingultus modò in ore ventriculi, modò in ipſo eius corpore continetur. Quod verò gulam attinet, ad eam ſingultus non pertinet, cum nullo alio, quam attractionis motu moueatur, & humores acres ipſi, cum lubrica ſit, adhærere non poſſint. Errandi verò cauſam hic quibuſdam dedit mala verſio. Non enim Galenus, 2. *de ſympt. cauſſ. cap.* 6. Singultum in gula fieri dicit, ſed in ſtomacho, id eſt, orificio ventriculi.

Plateri opinio noua de ſingultu.

Contra communem hanc omnium medicorum ſententiam, qui ſingultum ventriculo tribuunt, ſentit Platerus, qui malum hoc non ventriculo, ſed ſepto tranſuerſo attribuit. Singultum enim fieri ſtatuit primò à vaporibus malignis in febribus pernicioſis ſeptum tranſuerſum irritantibus. Secundò, Vbi ventriculi facultas expultrix primò quidem irritatur, irritatio tamen cum ſepto tranſuerſo communicatur, à quo motus ille deprauatus primariò proueniat. Cum enim ſeptum tranſuerſum non ſolùm ventriculo propinquum ſit, ſed & communem cum ventriculo ſortiatur tunicam, eoſdemque neruos in ventriculi orificium inſertos acceperit, etiam ſeptum ventriculi incommoda perſentire, & cum ventriculus, vt illa excutiat, inſurgit, ſeque aperit, ſeptum quoque motu ſuo ventriculum, vt illud rectius præſtare poſſit, impellere & concutere, adiuuantibus, ſi magna vi opus ſit, reliquis thoracis muſculis exiſtimat.

Verum enimverò etſi negandum non ſit propter communem tunicam, quam habet ſeptum tranſuerſum cum ventriculo, id in conſenſum à ventriculo ſingultiente trahi, imò & thoracis, vt & abdominis muſculos quandoque: tamen idem & in vomitu accidit, & vt facilius vomitus fiat, Diaphragma, muſculi thoracis, imò & abdominis ſuam operam conferunt; quod etiam accidit in ſternutatione. Non tamen idcirco vomitus vel ſternutatio thoracis aut abdominis muſculis primariò tribuenda eſt. Ideòque quia facultas expultrix ventriculi in ſingultu primariò irritatur, & proximè atque immediatè hunc motum efficit, meritò ventriculo, vt & vomitus aſcribitur, ſicut ſternutatio cerebro; etſi à vicinis motus iſte partibus adiuuari poſſit.

Singultus … vomitu … modo a …

Quanquam autem ſingultus ſub eodem deprauatorum ventriculi motuum genere cum vomitu contineatur: tamen inter eos quædam eſt differentia, & ex Galeno, 6. *aph.* 29. vulgo ſtatuitur, vomitum per vehementiorem motum fieri quàm ſingultum. In vomitu enim ea tantum, quæ in capacitate ventriculi continentur, eaque conatu ſæpe non adeo magno, in ſingultu verò ea, quæ in ipſius orificij tunicis potius inhærent, non niſi magna vi excutiuntur. Verum cum interdum verò nauſea & vomitus fiat a materia in capacitate ventriculi contenta, & ſingultus ſæpe vomitum antecedat, idemque vomitionis initium ſit, quia materiam, quod per ſingultum propellere nequit, per vomitum tandem, tanquam per vehementiorem motum, extrudere conatur: ratio differentiæ non ſemper in loco materiæ & vehementia motus conſiſtere videtur, … hoc modo differunt; ſed præcipuè in … & in modo, quo facultas in vtroque afficitur. In vomitu enim totus ventriculus ſimul mouetur, in ſingultu verò imprimis orificium. In ſingultu enim expellit naturali, vel potius expellere conatur motu ſimili ei, quo facultas animalis vtitur, … ventriculi quaſi concutiens, vnde ſingultus σπασμώδης conuulſiuus motus appellatur, quod ad eum ferè modum in ſingultu ventriculus moueatur, quo in conuulſionibus muſculi contrahuntur, & concutiuntur. In vomitu verò totus ventriculus ad expellendum inſurgit, & imprimis fundum eius verſus ſuperiora contrahitur, eoque motu ea, quæ in eo continentur, verſus ſuperiora excluduntur. Nam licet omnes corporis partes vim habeant moleſta a ſe expellendi: non omnes tamen concuſſione, & motu ſenſibili id præſtant, ſed eæ ſolùm, quæ fibras habent.

Hinc ventriculus in ſingultu, muſculoſæ partes in rigore, cerebri meninges in Epilepſia, concuſſione, & vibratione quadam, id, quod moleſtum eſt, expellunt: at nihil tale fit in parenchymate Hepatis, lienis, glandulis & ſimilibus.

Qui autem fiat, quod ab eadem materia nunc nauſea & vomitus, nunc ſingultus excitatur, cauſſa redditur hæc, quod in ſingultu irritatio & mordicatio tantum fit in orificio ventriculi, in vomitu autem pleræque ventriculi partes vellicantur. Hinc accidit, vt ſingultus quandoque vomitum præcedat: vbi ſcilicet ex materia vitioſa in ventriculo contenta vapor aliquis vel pars humoris aſcendens orificium ventriculi tantum vellicat: vbi verò materia poſtea totum ventriculum vellicare incipit, etiam totus ventriculus ad expeliendum inſurgit, & ita vomitus excitatur.

Cauſſa.

Vulgata equidem doctrina eſt ex Hippocrate, 6. *aph.* 39. Singultum cum ſpaſmo eandem habere cauſſam, & prouenire ab inanitione & repletione. Nonnulli verò addunt vellicationem à materia acri. Verum ſi rem diligenter perpendamus, vellicatio ſola vera & proxima huius mali cauſſa eſt. Cum enim ſingultus, quod negari non poteſt, fiat à facultate expultrice irritatâ, quid ad hanc rem opus vel repletione vel inanitione; cum ſola vellicatio ſufficiat? Et quanquam in ſingultu humores interdum copioſius ad ventriculum confluant: tamen non quatenus replent, ſingultum efficiunt, ſed quatenus ventriculum irritant & vellicant. Etſi quoque in ſingultu cauſæ ſæpe coniunguntur, quæ corpus exſiccant, quod ſæpe in magnis euacuationibus & acutis ac malignis febribus accidit: tamen ſingultus oritur à cauſſis illis, non quatenus inaniunt corpus, ſed quia cauſſæ illæ ventriculũ mordicant & vellicant, aut quia ex inanitione ſequitur ſuctio & mordicatio in ore vẽtriculi: & ſi ex inanitione & repletione vẽtriculus cõtraheretur in ſingultu, nõ poſſet

poſſet iterum extendi, neque talis vibratio fieret. Et omnino ex generatione Epilepſiæ & conuulſionis facile colligere eſt, quænam cauſſa ſingultus ſit.

Mercurialis equidem Hippocratis ſententiam excuſare & defendere conatur: ſed parum feliciter. Vt enim illud ſaltem afferam, vt acres humores ad plenitudinem referre poſſit, ſcribit, acres humores facere conuulſionem, quia plenitudinem inducunt. Nam, inquit, ſicut vaſa dicuntur inania, quoniam carent eo, quod continere debent: ſimili modo plena dici debent, quando continent id, quod non debebant. Quapropter quoniam in ventriculo ſunt humores acres, manifeſtum eſt, ibi poſſe eſſe aliquam plenitudinem. Verum appellet ſanè humorum acrium in ventriculo præſentiam plenitudinem: (quod tamen commodè ſemper fieri non poteſt; cum ſæpe etiam humores quantitate pauci ſingultum inducere poſſint) quæritur tamen, an humores tales, quatenus copia peccant, ſingultum excitent; quod certè concedi non poteſt, cum eundem a piperis vno vel altero grano oriri videamus, quæ tamen plenitudinem excitare & conſtituere nullo modo dici poſſunt.

Proxima ergo ſingultus cauſſa eſt materia ventriculum, & præcipuè eius orificium, irritans & vellicans, ſiue caliditate, ſiue frigiditate, ſiue acrimonia, ſiue praua ac maligna qualitate id præſtet, vel etiam res dura pungens & premens ventriculum vellicans. Ita obſeruamus nonnunquam ex potu frigidæ aquæ hauſto ſingultum fieri, qui vel ſola ſpiritus cohibitione curatur; Ita poſt acrium ciborum & piperis vſum ſingultus excitatur. Ita pueri, qui ſe ſupra modum cibo replent, crebrò ſingultiunt, 1. *aph* 13. Quò tamen magis exquiſito ſenſu præditum eſt os ventriculi, eò facilius ſingultum patitur.

Materia autem hæc eſt vel Alimentum, cibus nimirum aut potus caliditate vel frigiditate, vel acrimonia ventriculum vellicans, vel medicamentum acrius, quale eſt piper puluerisatum, imprimis ſi vinum ſuperbibatur, quod profundius id intro adigit; vel humor aut ichor acris & prauus; vel vapor ſimilis; vel vermes ſiue mordentes, ſiue prauos vapores ad os ventriculi mittentes. Sunt & quædam venena, quæ ſingulari proprietate ſingultum inducunt, ſicut Nicander viperam ſingultum excitare ſcribit.

Epatis etiam inflammationi ſingultus ſuperuenire ſolet, tum quod prauus vapor aut ſanies ad ventriculum mittitur, tum quia ab ipſo tumore ventriculus Epati ſubiectus comprimitur, eiuſque expultrix Facultas aſſiduè irritatur; quibus & communio neruorum à ſexto pari deſcendentium addi poteſt. Atque ab epatis & aliarum partium vicinarum, quæ ventriculum in conſenſum trahere poſſunt, inflammatione, febris oritur, quæ ſingultuoſa ſeu λυγγώδης nominatur, in qua ſcilicet Symptoma hoc diu permanet; vel etiam per totum morbum cum febre durat, non verò ſolum circa criſin accidit, & reiecto per vomitum humore acri mox ceſſat, teſte Galeno, *4. de rat. vict. in acut. text. 79.* Quæ accidit non ſolum epate inflammato, ſed & in Ileo inteſtino, item Hernioſis acuta febre febricitantibus, vt & femoris & brachij gangræna & calcis ſphacelo, vt Hippocrates docet, *2. de fract. text. 23. & 3. de fract. text. 43.*

Præter hactenus enumerata etiam res duræ ventriculum prementes vel vellicantes ſingultum excitare valent.

A recentioribus enim obſeruatum eſt, nonnullos ſingultiiſſe ex intorta & verſus ventriculum reflexa coſtæ extremitate ventriculum extrinſecus premente. Et apud Hollerium *l. 1. cap. 33. in comm.* eſt hiſtoria puellæ, quæ bubulis pulmonibus largiter vſa fuerat; quorum fruſtulum cùm in œſophago reſtitiſſet, ſingultum excitauit, qui remoto fruſtulo illo ceſſauit. Auicennas docet, ſingultum quoque à capitis percuſſione fieri.

Atque hinc patet, ſingultum aliàs per ventriculi ἰδιοπάθειαν fieri, dum materia ventriculum vellicans in eo colligitur, aliâs verò per Sympathiam, cauſſa aliunde ex epate, liene, inteſtinis, aliiſque partibus, vel etiam toto corpore communicata. Ita ex cerebro propter neruorum communionem, vt & à pulmonibus ſingultus excitari poteſt, de quo Galenus *ad locum Hippocr. 1. prorrh. text. 23. Aphonia cum ſingultu peſſima*, ſcribit, Singultum cum Aphonia non fieri ex humiditate deſcendente ad laryngem, ſed ex quodam neruorum ſextæ coniugationis conſenſu, qui eſt cerebro cum ſtomacho, vt & vicinarum partium.

Signa Diagnoſtica.

Singultus auditu ab adſtantibus percipitur, & ab ipſo ægro indicatur, vt aliis ſignis opus non habeat. Cauſſæ verò ſignis dignoſcendæ ſunt. *Signa.*

Qui vomitu ſedatur, eſt à materia ſeu copia ſeu qualitate ventriculo moleſta. Qui ſuccedit euacuationibus nimiis & in febribus acutis accidit, illum à ſiccitate prouenire vulgò ſtatuitur: malo tamen ad materiæ prauitatem illum referre. Conſiderandæ etiam ſunt cauſſæ antecedentes, & manifeſtæ, quæ malo huic originem præbere poſſunt.

Si eſt per idiopathiam eſt magis continuus, & adſunt humorum in ventriculo contentorum ſigna, ſpecieſque humorum ex oris ſapore, vomitu, ructu & ſimilibus cognoſcitur.

Qui a cerebri, lienis, epatis, inteſtinorum, vteri, aut alterius partis morbo prouenit, non eſt ſine partium illarum affectarum ſignis.

Prognoſtica.

1. Singultus, qui à cauſſa primitiua, vt frigore, cibo ac potu, aut alia ſimili, quæ nondum alium affectum induxit, oritur, leuior & minus periculoſus eſt: grauior eſt, qui alium affectum, aut eius cauſſam ſequitur. *Prognoſtica.*

2. Periculoſus eſt ſingultus, in quo fit inſignis fibrarum in ventriculo tenſio ac dilatatio, & qui ab affecto ore ventriculi oritur, & in quo lipothymia metuenda eſt.

3. Singultum patienti ſternutatio ſuperueniens ſingultum ſoluit, *6. aph. 13.* Sternutatio enim vehementi illo motu humorem ventriculum vellicantem excutit.

4. Si ſenibus ſupra modum purgatis ſingultus adueniat, non bonum eſt, *7. aph. 41.* Cum enim omnibus hominibus malum ſit ſingultum purgationi ſuperuenire, id ſenibus præcipuè malum eſt, propter virium imbecillitatem.

5. Ab Epatis inflammatione Singultus, malum. *5. aph. 58. & 7. aph. 17.* Non enim ſemper ad inflammationem Epatis Singultus ſequitur, ſed vbi illa maxima eſt, quod periculoſum.

6. A vomitu ſingultus & oculorum rubor, malum. *7. aph. 3.* Qui enim ſingultus fit ab humoribus ventriculum, præcipuè verò eius os infeſtantibus, ſi vomitione illi humores expellantur, meritò ceſſat. Quod ſi humoribus vomitu reiectis ſingultus perduret, vel cerebrum, vel ventriculum, non paruam pati inflammationem indicio eſt. Quandoque tamen ſingultus poſt vomitum periculoſus non eſt; cum ſcilicet à reliquiis humorum ſaltem prouenit: ſed tum reliqua Symptomata mitiora fiunt. Oculorum autem rubor vtriuſque partis, cerebri ſcilicet, & ventriculi inflammationem ſequitur, ſed cerebri magis.

7. In vomitibus ſinceris Singultus, malum. Mala quoque conuulſio. *In Coacis.* Omnis enim ἄκρατος, ſ. meraca purgatio Hippocrati, malum, præſertim flauæ bilis. Magnum enim aliquod incendium partium circa ventriculum ſignificatur, à quo exuſta materia ventriculo communicata eum ita lancinat.

8. Ab Ileo Singultus, malum. 7. *aphi* 11. In tali enim inteſtinorum inflammatione partem illam neruoſam, quæ cerebro conſentit, affici indicio eſt. In ſenibus tamen Singultus ob prolapſa inteſtina ſine inflammatione non ita periculoſus. Sola enim inteſtinorum repoſitione euaneſcit.

9. Aphoniæ, ſeu vocis interceptiones cum ſingultu peſſimæ. 1. *prorrhet. cap.* 13. Ob conſenſum ſcilicet organorum vocis cum cerebro & ventriculo, vt in cauſſis dictum.

10. Delirium lethale in ſpiritu ſ. difficili reſpiratione & ſingultu. Cum enim cum ſingultu delirium accidit, aut à ventriculo inflammato calor & vapores acres ad caput attolluntur, aut à cerebro inflammato malum cum neruis orificij ventriculi communicatur, quod vtrumque malum eſt.

11. Singultus in omni febre periculoſus eſt; niſi fiat ob criſin inſtantem, & ſigna coctionis materiæ in morbo manifeſtè appareant. Sic enim indicat criſin vomitu futuram.

12. Singultus in ſomno profundo, aut animi deliquio, aut tetano obortus, mortem non longe abeſſe indicat. Atque in lethali eiuſmodi ſingultu præclara remedia non ſunt exhibenda. Aetius, *tetrab.* 3 *ſerm.* 1. *c.* 5.

13. Singultus ſæpe diuturnum malum eſt, ægrumque valdè affligit, refertque Marc. Gattinaria, Iur. Doctorem Papinienſem 12. dies ſingultu laboraſſe, & Epiphan. Ferdinandus *hiſtor.* 43. curauit Auguſtinianum Theolog Prof. qui 20. dies cum mortis periculo ſingultu laborauit, & mechoacann. Vnc. ß. in vino albo infusâ & aliis purgantibus liberatus eſt: Maſſaria etiam Vicentiæ curauit tabellarium, qui 40. dies & plures ſingultu laborauit, & tandem aquis thermalibus liberatus fuit.

Indicationes.

Indicationes. Curationem quod attinet, non quilibet ſingultus Medici operam requirunt. Quidam enim ſunt ita leues, vt ſponte vel ſpiritus retentione vel tenui diæta ceſſent. Quidam verò contumaciores ſunt, vt medicamenta poſtulent.

Curatio verò ad duo dirigenda, ad ipſum ſymptoma, & ad cauſſam, à quâ pendet. Etſi enim ſingultus rectiſſimè curatur cauſsâ, à qua pendet, ſublatâ. Quia tamen nonnunquam tam grauis & moleſtus eſt, vt niſi ſedetur, metuendum ſit, ne aut ægri vires deiiciat, aut aliud periculoſum malum inducat, curationem aliquando ad ſe trahit. Atque tum remedium motum illum mitigans & ſedans eſt neceſſarium, quod ſcilicet mordicationis & vellicationis ſenſum in ventriculo obtundat.

Cauſſæ verò ipſæ ſingulæ ratione ſibi conueniente tollendæ ſunt, quæ cùm variæ ſint, de ſingulis in ſpecie dicendum.

Curatio.

Curatio. Quantum ad ipſum ſingultum, ſi ita vehemens ſit, vt curationem ad ſe trahat, ea exhibenda, quæ ſenſum ventriculi nonnihil hebetant, & doloris vehementiam obtundunt, niſi vomitu materiam reiicere liceat. Faciendum autem eſt initium à lenioribus. Aetius offert ſuccum endiuiæ vel portulacæ, ſemen excorticatum cucumeris vel lactucæ tritum, vel decoctum ſebeſten, imprimis lac recens mulſum, aut portulacam mandere iubet.

Vel detur Syrupus violarum, portulacæ, de papauere, vel decoctum florum chamæmeli & ſem. anethi. Fortiora ſunt Philonium Romanum, cuius doſis ſcrup. j. non facilè excedat, quod granis duobus croci vel cinamomi corrigi poteſt, theriaca recens ad ſcrup. j. data, Laudanum Opiatum.

Cauſſam verò ſingultus quod attinet, conſiderandum 1. An ſingultus alium morbum, qui peculiarem curationem requirit, ſequatur. In cauſſæ enim ablatione tota curatio conſiſtit. Primò ergò ſi à refrigeratione tantum ſingultus proueniat, ſpiritum cohibere conuenit. Spiritus enim retentus pulmones & partes vicinas calefacit. Deinde intus & extra medicamenta ventriculum calefacientia vſurpanda, qualia ſupra de Intemperie ventriculi frigida curanda ſunt propoſita. Exhibeatur nimirum vinum Hippocraticum, maſticetur cinamomum, vel aqua cinamomi bibatur. Galenus & Aetius laudant vſum caſtorei cùm olfaciendo tum aſſumendo.

Dorſum verò & ventriculus inungatur oleo de pipere, mentha, Balſamo & ſimilibus. Vel Cataplaſma imponatur ex vino, aqua vitæ, & pulueribus calidis. Vel

℞. *Rad cyperi iunci odorati caryophyll.* an. ſcrup j. *caſtorei* ſcrup. ß. *ſem. anethi rutæ* an. Drach. j. *fol. plantagin. menth. abſinth.* an M. ß.

Conquantur in vino, & ventriculus fomentetur.

Cibus & potus calefaciendi vi ſit præditus: ideòque aromatibus, ſeminibus & herbis odoratis condiri poteſt, vt pulegio, mentha, anetho, origano, fœniculo, aniſo, cinamomo & caryophyllis.

2 Si a flatibus fit ſingultus, eadem calefacientia conueniunt, & vinum, in quo anſium, baccæ lauri, roſmarinus, ſem. coriandri, baccæ iuniperi, caryophylli macerati ſint. Item aqua vitæ, zedoariæ, diacyminum, theriaca vetus, Mithridatium.

3. Si poſt nimiam euacuationem fiat ſingultus, ſiue hoc accidat à ſiccitate & corrugatione ventriculi, ſiue à medicamenti aut humorum ventriculum vellicantium prauitate, conueniunt, quæ humectant & refrigerant moderatè, humoreſque mulcent, vt aqua hordei cum emulſione amygdalar. dulcium, lac recens mulctum, ol. amygdal. dulcium cum aqua hordei tepida. Emulſio item ſem. quatuor frigid. maior. & papau. albi, mucilago ſem. pſyllij, cydon, iulcb. violar. ſuccus granator. ptiſanæ cremor vel per ſe, vel cum pullorum carne, iuſcula è carnibus pullorum & gallinarum contuſis & expreſſis parata: Conſerua borrag. bugloſſ. nympheæ. Ventrem quoque & dorſum inungere vtile eſt ol. violar. & ſimilibus.

4. Si ab alimentis vel medicamentis acribus ſingultus excitatus ſit, hauſto oleo amygdal, dulcium recenti, vel butyro recenti aſſumpto, vel ptiſanæ cremore ſedatur.

5. Si à corrupto cibo & repletione ortum habeat ſingultus, humorē illum aut per vomitum, aut per alui deiectionem euacuare neceſſarium eſt. Ad purgandum vtilis eſt hiera, pilulæ de aloë lota, & rhabarbarum. Poſtea exhibenda, quæ ad deterſionem & reſolutionem materiæ faciunt, vt:

℞. *Spica, zinziberis, galanga, ſem. aniſi, rutæ, dauci, cumini;* ana Drach. 1.

F. Puluis. Cuius doſis Drach. ß.

Cum melicratō aut vino.

6. Si ab humoribus calidis & acribus fiat ſingultus, ii vel per vomitum, ſi æger ad vomitum pronus ſit, vel per aluum expurgentur; prius tamen exhibitis iis, quæ humorum acrimoniam retundunt, eos temperant & detergunt. Qualia ſunt decoctum vel ptiſana hordeacea, lac caprinum, ſuccus portulacæ & endiuiæ, ſyrup. citri, acetoſæ, roſat. ſimpl. infuſionis, boraginis, bugloſſi, portulacæ. Emulſio ſem. quat. frig. maior. & papau. albi, decoct. prunor. & tamarind. decoct. ſem. anethi, portulac. papau. albi in aqua hordei vel cereuiſia tenuiore factum. Item potus aquæ calidæ, in qua diſſolutum ſit butyrum vel oleum aut lac amygdal. dulcium. Lenis purgatio fiat cum infuſione rhabarb. manna, ſyrup. roſar. ſolutiu. Vtile eſt & abſinthij decoctum cum infuſione rhabarb. Fortiora verò locum non habent.

Poſtea

Poſtea aſſuetis etiam frigida præberi poſſunt. Extra applicetur ol. roſar. cydon. violar. de nymph. cerotum ſantal. Atque ſi iſta medicamenta non iuuent, ſtupefacientia ſupra enumerata vſurpanda.

7. Si ab humore frigido ventriculo impacto fiat ſingultus, extenuandus is & incidendus, vt ſupra de intemperie ventriculi cum pituita dictum, melicrato ſcilicet, oxymelite ſimpl. & compoſ. ſcillitico, hyſſopo, pulegio, calaminthâ, ruta, dictamno, nardo Celticâ, helenio, ſem. cumini, anethi, dauci, ſeſelios, cariophyll. galanga, in mulſa vel vino decoctis, caſtoreo item Scrup. j. vel Drach. ß. pondere ſumpto, ſyrupo de duabus & quinque radicibus, de hyſſopo, de calamintha, Dianis. Diacimin. Diatrionpiper.

Peculiaris & vtilis deſcriptio oxymelitis habetur hæc apud Trallianum, *lib. 7. cap. 13.*

℞. *Scillæ partis internæ tenerioris* ℔ ij. *aceti albi acris ſextarios* xv. *piper.* Vnc. ij. *ſem. dauci Cretici, fœnicul. cumini*, an. Vnc. ß. *petroſel. Macedon.* Vnc. ij. *zinzib. pyrethri*, an. Vnc. j. *laſeris*, Vnc. ij. *nard. Celtic. liguſtici*. an. Vnc. ß. *hyſſop. puleg.* an. Drach. j. *menth. virid. apij virid.* an. M. j. *cardamom.* Drach. ij. *rutæ viridis turiones quinque mellis ſextarium, ſpodij*, Vnc. ß. *coſti*, Vnc. j. *ſapæ ſextar.* ij. *agarici, ſpicæ nardi, amomi, an.* an. Vnc. j.

Omnia hæc contuſa diligenter ſeorſim habeto, & ſcillam in aceto coniectam per dies 7. macerari ſinito, deinde eâ ſublatâ reliqua omnia contuſa vbi valde leuigaueris, & aceto indideris, alios dies ſeptem ſinito. Deinde per linteum denſum exprimito & fiat oxymel.

Vel ℞. *Pulegij, iunci odorati*, an. M. ß. *ſem. anethi, carui*, an. Drach. ij. Coquantur. Colaturæ ℞. Vnc. iiij. Adde *mellis roſat. colat.* Vnc. ij. Miſce.

Poſtea materia vel vomitu reiicienda, vel per aluum euacuanda hierâ ſimplici, mechoann. agarico, pilul. maſtich. de aloë, de agarico, cum momento turpethi, el. diaphœnico.

Si malum non ceſſet, iterum ad præparantia redeundum, & præparantia ac purgantia per vices aſſumenda.

Vt: ℞. *Galangæ*, Vnc. j. *cinamom. ſem. aneth.* an. Drach. ß. *caſtorei*, Scrup. ß.

Coquantur parum in vini albi, Vnc. vj.

Singulis diebus ſumat æger, Vnc. ß.

Vtile eſt & elixir proprietatis.

Cum internis coniungendus eſt externorum vſus. Vtilia ſunt: Olea, vnguenta, emplaſtra, cataplaſmata ſupra de intemp. ventriculi frigida propoſita, vt:

℞. *Ol. Maſtich. de caſtor. aneth.* an. Vnc. j. *ol. deſtill. rutæ*, Scrup. ß. *caryophyll.* gut. iiij. Miſce.

Vel coquantur in aceto cuminum, pulegium, calamintha & origanum, ac ſpongia aceto eo imbuta ventriculo calida imponatur.

Non etiam inutile fuerit cucurbitam cum multa flammâ ventriculo applicare, & dorſo ea parte, qua ſtomachus vertebris annectitur.

Alij ad materiam ſingultus diſcutiendam, aut certè è ventriculo, cui inhæret, excutiendam plura addunt, vt ſternutationem, vociferationem, deambulationem concitatam, geſtationem atque equitationem, vt & ſubitum terrorem, iram, gaudium, quibus cùm ſpiritus intrò ad cor, & rurſum ad ambitum corporis reuocantur, accidit, vt ventriculus vellicationem materiæ non ita ſentiat, dum agitatione caloris & ſpirituum materia antea quieta nonnihil concutitur, & loco affecto dimouetur: quæ tamen & in ſingultu ab aliis cauſis locum habere poſſunt.

8. Si materia maligna ſit, efficax eſt hoc medicamentum.

℞. *Sem. anethi, car. bened. citri*, an. Scrup. j. *meliſſæ, cortic. citri*, an. Drach. ß. *corall. rubr. galangæ, macis cinnamom.* an. Scrup. ß. *margarit. ſmaragd.* an. gr. viij. *cornu cerui, lapid. bezaar.* an. Scr. j. vel q. v.

Fiat puluis, aut cum ſacch. ſ. q.

F. Rotulæ. Vel cum ſyrup. de cortic. citri aut alio conuenente F. Electuarium.

Vel ſumatur theriaca aut aqua theriacalis, terra item ſigillata, bolus Armen. ſuccus citri. Galenus, 8. *de compoſ. med. ſec. loca cap.* 3. medicamentum ex Aſclepiade deſcribit, quod occulta proprietate contra ſingultum prodeſſe dicitur.

9. Si à vermibus ſingultus proueniat, ad vermes cura dirigenda, & reliqua etiam, quæ ſingultui conuenire poſſunt, vſurpanda.

10. Si v. aliis morbis ſingultus coniungatur, & primò quidem cum febre, materia morbi cauſſa ſingultui occaſionem præbeat, & humores ad ventriculum confluentes hoc malum excitent, conſiderandum, an ſingultus accidat in principio febris, ab excrementis primarum viarum in ventriculum effuſis. Tum n. leni pharmaco per aluum purgante, vel vomitu materia illa tollenda. An v. in ſtatu, quo tempore criſis per vomitũ futuræ ſignum eſt, ac tum nihil metuendum, ſed naturæ omne negotium permittendum; aut tandem in augmento accidat, quod ſi contingat, perpendendum, an humor vitioſus & feruidus à iecore & venoſo genere per venas meſaraicas infundatur in cauitatem ventriculi; an verò per venas, quibus ventriculus & eius orificium alitur, effundatur in ipſam vẽtriculi ſubſtantiam; id quod hoc modo diſcernere licet. Si humor ad ventriculi cauitatem confluat, ſingultus eſt rarior & leuior, & aſſumpto cibo vel potu aut leni aliquo medicamento ſedatur. Si verò in ventriculi ſubſtantiam influxerit, ſingultus eſt frequentior & grauior, ac quaſi vera conuulſio, nec ſedatur ingeſto cibo, & nonnihili in longiore temporis ſpatio quieſcit, ac præ frequentia ſingultûs æger ſuffocari videtur, cum id, quod ſingultus cauſa eſt, ventriculo infarctum ſit.

Prior ſingultus, qui fit à materia in cauitatem ventriculi effuſa, tollitur vel vomitu, vel leni purgatione. Quæ verò à materia ventriculo infarcta originem ducit, difficilius curatur. Vt a. curetur, ſi corpus antea purgatum ſit, vel ob vehemẽtiam febris purgare non liceat, ſtupefacientibus, & ſenſum obtundentibus, de quibus antea dictum, vtendum. Et ſi humor malignus ſit, etiam alexipharmaca & contra malignitatem ac venenatam qualitatem pugnantia vſurpanda, de quibus etiam antea dictum, quæ tamen ita temperata ſunt, ne febrem augeant. Si verò corpus nondum purgatum fuerit, & calor febrilis non prohibeat, aut ſtatim purgatione per infuſum rhabarb. & folior. ſenæ, manna, ſyrup. violar. roſar. ſolutiuo vtendum, aut clyſteres applicandi, & humorum acrimonia ac caliditas cremore priſanæ, emulſione amygdal. dulc. ſem. 4. frigid. maior. papau. albi cum cum aqua hordei, portulacæ, lactucæ, aut aqua lactucæ & portulacæ temperanda. Venter ſimul ob æſtum & calorem inungendus oleo roſarum & aliis, quæ intemperie ventriculi calida ſunt propoſita.

11. Si denique ſingultus accidat ab inflammatione ventriculi, epatis, cerebri, vteri, vel alterius partis, curatio ad inflammationem & morbum principalem & cauſſam huius ſymptomatis dirigenda: quâ ſublatâ & ſingultus ceſſat. Si tamen nimis vehemens eſt ſingultus, ea, quæ ſenſum nonnihil obtundunt, & ſingultum mitigant, vſurpanda, quæ ſupra fuere propoſita.

Nonnulli amuleta hîc etiam vſurpant. Caſtoreum, inquit Trallianus, alligatum citò ſingultum ſanat. Idem facit cuminum panniculo linteo inditum & carpo ſiniſtræ manus alligatum. Alyſſum commendatur à Dioſcoride & à Plutarcho, 1. *ſympoſiac. probl.* 3. Habet & Trallianus, *allegato loco*, ſed quæ ſuperſtitioſa ſunt.

Diæta.

Victus ratio ſingulis cauſſis reſpondeat, & pro varietate cauſſarum varia ſit, quæ ex iis quæ ſupra de intemperibus ventriculi curandis dicta ſunt patere poteſt. *Diæta.*

CAPVT XI.

De Ructatione.

Ructatio.

INter expultricis facultatis ventriculi ſymptomata eſt & Ructatio, quæ eſt motus depravatus ventriculi, factus à facultate expultrice concitata, quo vapores & fumi à cibo non rectè cocto per os expelluntur. Et ſoli homini hoc vitium accidit, non brutis, cum vt Ariſtoteles, 10. *probl.* 43. docet hæc ventrem ſicciorem habeant, quibus humidum ſtatim abſumitur, vt in flatum conuerti non poſſit; forſan etiam, quia in cibo & potu ſumendo ſunt temperantiora.

Soli homini accidit.

Ructus autem nunc inſignem nullam qualitatem præ ſe fert, nunc verò eſt acidus, nunc nidoroſus, nunc fœtidus, nunc cibi aſſumpti qualitatem præ ſe ferens.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Cauſſa proxima Ructationis eſt flatus in ventriculo concluſus, & per os eius ſuperius confertim, & cum ſonitu erumpens. Is autem flatus nunc generatur in ventriculo ob eius coctionem læſam, de cuius cauſſis ſupra dictum. Et prouenit nunc à cruditate nidoroſa, nunc acida, eiúſque index eſt: illa quidem ab intemperie ventriculi calida, hæc frigida. Cibi tamen etiam aſſumpti, qui facilè corrumpuntur, vel flatulenti ſunt, ad ructus generandos faciunt, quales ſunt caſtaneæ, ficus recentes, rapa, raphanus, cepæ, melones, cucumeres, portulaca, oua & piſces oleo vel butyro frixa & ſimilia. Nunc verò flatus è partibus inferioribus ad ventriculum aſcendunt ex inteſtinis, epate, vtero, inprimis liene & venis meſaraicis, ſúntque ructus hypochondriacis nonnullis familiares. Ita noui virum, qui continuâ ſputatione & ructibus ita moleſtabatur vt ſæpe intra vnam atque alteram horam vel centies ructaret. Pertinet huc & morbus ructuoſus ab Hippocrate, *lib. 2. de morbis*, deſcriptus. Dolor, inquit, corripit acutus, & dolitat vehementer, & ipſe ſeipſum iactitat, & vociferatur, & frequenter eructat, & vbi eructarit, melius ſe habere videtur. Sæpe etiam bilem reuomit modicam, populi parui menſura, & dolor corripit à à viſceribus ad imum ventrem & laterum mollitudinem: & vbi hoc factum fuerit, melius ſeſe habere videtur, & venter inflatur, & indureſcit & ſtrepit, & flatus non egreditur, neque ſtercus. Morbus hic, ſi iuuenem corripiat, tempore decedit, ſi ſeniorem, commoritur. Cuius infra etiam *de incertis præter naturam affectibus & affectione hypochondriaca mentionem faciemus*. Atque ita tres cauſſæ ſunt ructus, ventriculi intemperies, ob quam cibi non bene coquuntur; vitioſi humores in ventriculo vel aliis partibus cumulati; cibi corruptioni facilè obnoxij, & cruditati vel acidæ vel nidoroſæ materiam præbentes, vt & flatulenti. Faciunt tamen etiam ad ructum excitandum cauſſæ externæ, quæ materiam ſeu in ventriculo, ſeu aliis partibus contentam commouent, vt balnea, exercitium nimium & intempeſtiuum poſt cibum, venus immodica.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Ructus ipſe per ſe manifeſtus eſt, nec ſignis opus habet: cauſſæ verò ſignis indigent. Si quis ergo ructet, inquirendum primò, quibus cibis vſus ſit. Nam ſi quis vel raphanum, vel cœpas, vel oua frixa, vel placentam nodoroſam comederit, & ructum nidoroſum ſimilem emittat, manifeſtum eſt, è cibo ſumpto ructum eſſe, ventriculúſque tum poteſt eſſe ſaluus. Si verò qui nidoroſum talem ructum emittat, & nil tale, quod nidoroſæ cruditati materiam præbere poſſit, comederit, procul dubio à calore ventriculi nimio cibos hoc modo corrumpente erit ructus: vbi porrò inquirendum, an ipſe ventriculus intemperie calidâ laboret, an verò bilis ex epate in eum fuerit infuſa, de quo ſupra de intemperie ventriculi dictum.

Si verò ructus acidus accidat, inquirendum, an à cibis difficilis coctionis, an verò ab intemperie ventriculi frigida iſte veniat, quod cognoſcitur ex eo imprimis, quod non ſolum cibi frigidæ naturæ, ſed & calidæ, vt mel, ſaccharum, vinum, & alia eiuſmodi in cruditatem acidam abeant; an verò aliunde materia acida in ventriculum eff undatur, quod hypochondriacis familiare eſt, ac tum affectionis hypocondriacæ ſigna alia etiam adſunt.

Si verò ſine ſapore emittatur, habet originem à cibis flatulentis, vel ciborum copia. Si longo poſt cibum ſumptum tempore ructus adhuc cibi aſſumpti ſaporem & odorem referat, magnam coctricis facultatis imbecillitatem ſignificat.

Prognoſtica.

1 Ructationes multæ & frequentes malæ ſunt. Nam & cauſæ vehementiam ſignificant, & motus illæ coctionem turbat, quæ in ventriculo perficitur. Prog.

2. Ructationes acidæ, ſi diu continuentur, hydropem vel ictericiam minantur.

3. In longis inteſtinorum leuitatibus & alui fluxu, ſi ructus acidus accidat, qui prius erat, bonum. Aliquam enim iterum coctionem fieri ſignificat.

4. Ructum aſthmati ſuperuenire, bonum.

5. Ructantes acidum, non facilè pleuritici fiunt, 6. *aph.* 33. Videantur Commentatores.

6. Qui ſupra modum ructant ante cibum, diſpoſiti ſunt ad colicam: qui verò poſt cibum, ad hydropem, præcipue tympanitem.

Curatio.

Ructus ſi moderati, non cohibendi ſunt. Fit enim per eos excrementorum flatulentorum euacuatio: ſi verò ructus frequens & moleſtus ſit, diu duret, tollitur cauſſis, à quibus pendet, ſublatis. De quibus cum ſupra de Intemperie ventriculi, & ventriculi inflammatione dictum ſit, non opus eſt, vt ea hîc repetamus. Intemperies nimirum frigida vel calida alteranda, cum internis, tum externis, humores vitioſi euacuandi; flatus diſcutiendi. Cruditas parcâ diætâ & cibis boni ſucci corrigenda. Cibi corrupti vel vomitu vel alio modo euacuandi. Si lien vel aliud membrum vicinum flatus ſuppeditat, id diſcutiendum. Curatio

CAPVT XII.

De Nauſea & Vomitu.

PErtinent ad hanc ſymptomatum claſſem etiam Nauſea, Vomitus & Cholera, quæ cognata mala ſunt, ſymptomata ſcilicet facultatis expultricis ventriculi, & motus, quibus per os excernit, aut excernere conatur illa, quæ ventriculo moleſta ſunt. Et quia nauſea & vomitus eaſdem ferè cauſas habent, de iis hoc capite, ſequenti de cholera, agemus.

Nauſea quidem, Græcis ναυτία & ναυτίασις nil aliud eſt, quam inane quoddam vomendi deſiderium, in quo ventriculus quidem ad vomendum incitatur, nihil verò expellit. Vomitus verò eſt, cum ventriculus id, quod moleſtum ſibi eſt, per os reiicit. Si enim ventriculus vel copia vel qualitate materiæ laceſſatur, vireſque eius in fundo ſint robuſtæ, natura materiam illam verſus orificium ventriculi ſuperius attollit, & per os euacuare conatur; quod ſi effectum dat, vomitus, Nauſea.

tus, ſeu humoris per os reiectio, ſequitur: Si autem ſeu ob naturæ imbecillitatem, ſeu materiæ contumaciam id obtinere non poſſit, tum conatus ſaltem fit, qui nauſea dicitur, ventriculi propria affectio. Interdum tamen & aliis partibus hoc nomen tribuitur, ſicut Hipp. *in libello de fracturis*, ναυσιώσεις φλεβῶν dixit, quæ ἐκχύμωσις aliàs nominatur, quando venæ veluti nauſeabundæ ſanguinem emittunt, ſiue ob partis inflammationem, ſiue ob ſanguinis ipſius copiam aut prauitatem. Vulgo ſuggillatio nominatur Sunt etiam apud Galenum, 8. *de comp. med. ſ. loca cap.* 3. Vocabula ὑπτιασμὸς, ſupinitatis, & ἀνατροπῆς τοῦ στομάχου, quibus [illegible] ſignificantur, poſt cibum accidentes, ita vt ſi æger paulò vehementius ſeſe moueat, vomitus ſequatur.

Etſi verò naturale ſit ventriculo, vt cibos per os recipiat in ſe, & poſtea coctos per orificium inferius emittat, ac per fibras rectas œſophagus cibos attrahat, motúſque fibrarum principium ſit in parte ſuperiore, concurrentibus circularibus, qui ab œſophago in ventriculum pellunt, quorum motus etiam a parte ſuperiore incipit: tamen natura aliquando abutitur fibris rectis, & tum principium motus iſtarum fibrarum incipit à parte inferiore, & tendit verſus ſuperiora: ac tum vomitus fit; qui ratione facultatis expultricis actio quidem naturalis eſt; quia tamen fibræ non ſua ſponte tùm operantur, ſed ſtimulatæ ac impulſæ ab obiecto præter naturam, actio præternaturalis appellari poteſt. Atque ita ſymptomata hæc ſunt in genere actionum læſarum, ſi facultas expultrix, vt cauſſa efficiens ſpectetur, vt Galenus facit, 3 *de ſympt. cauſ.* c. 2. Habito verò reſpectu ad materiam, vomitus in excretorum genere præter naturam collocatur à Galeno, *in lib. de ſympt. differ. c vlt.* Quia tamen illud, quod exit, licet loco, non ſemper tamen ſubſtantià aut qualitate à naturali ſtatu mutatum eſt, rectius ad actiones deprauatas refertur.

Cauſſæ.

Cauſſæ vomitus & nauſeæ, eædem ferè ſunt, ſecundum magis & minus differentes, nimirum omnia, quæ facultatem in ventriculo expultricem ſtimulandi vim habent, quanquam & retentrix concurrere poſſit dum debilitata actionibus contrariis expultricis reſiſtere non poteſt: ſola tamen vomitum ciere non valet.

Cauſa verò vomitus eſt vel vitium aliquod ventriculi, vel materia irritans vel vtrumque. Ventriculi vitium intemperies, tuberculum, vlcus, vulnus, ob quæ etiam probus cibus, & qualitate non peccans facultati expultrici moleſtus eſſe, eamque irritare poteſt. Materia verò, quæ facultatem expultricem irritat, varia eſt, & vario modo id præſtat. Materia enim vel extra aſſumpta eſt, quales ſunt cibi, medicamenta, venena; vel intus producta; & quidem vel in ventriculo genita, quæ aut alimentalis, vt chylus coctus vel crudus, aut excrementitium quiddam, vt cibus corruptus, pituita, bilis: vel alibi genita in corpore & in ventriculum illata, eáque vel animata, vt vermes, vel inanimata, vt ſanguis, humores, pus, quæ in ventriculum mittuntur ex inteſtinis, meſenterio, epate, cerebro, toto corpore, per epatis venas. Prægnantes etiam quædam primis menſibus vomere coguntur. Cum enim menſes ſubſiſtant, materiæ pars aliqua ad ventriculum etiam transfertur, & per eum vomitu reiicitur, donec fœtus grandior factus plus alimenti ad ſe trahat, vel etiam natura humoribus illis magis adſueſcat. Materia autem quæcunque & vbicunque genita ſit, vel pondere ac grauitate, vel acrimonia, mordacitate & qualitate, ventriculo aduerſa eſt, vel alio modo ventriculum irritat & moleſtat. Atque hoc facilius accidit, ſi materia illa agitetur, vnde iis, qui curru vehuntur, ſi non aſſueti, ventriculus ſubuerti ſolet interdum, maximè verò nauigantibus. Nam & Hippocrates, 4. *aphor.* 24. motioni tribuit, quod nauigantes vomere ſolent; alij tetro odori magis, quo affectus odoratus ſtomachum agitat. Aliquando etiam vi imaginationis vomitus concitatur, quando ad conſpectum alicuius vomentis, aut obiecti iniucundi, vel odoratum expultrix ad talem motum ſtimulatur. Ductus quoque, qui bilem vehit ad inteſtina, quandoque vomitus cauſſa eſt, & facit, vt etiam, qui aliàs bilioſi non ſunt, quandoque vomant. Ductus enim ille nunc vnicus, eſt nunc duplex, & quidem ſimplex ſaltem, ad inteſtina naturaliter fertur; ſi duplex, maior ad inteſtina, minor ad fundum ventriculi tendit. Si verò hic naturalis ſitus mutetur, & vel vnus ille ductus in ventriculum, vel maior in ventriculi fundum inſeratur, homines bilis vomitu crebrò infeſtantur, qui πικρόχολοι [illegible], bilioſi ſupra nominantur. Tumores quoque & vlcera ventriculi vomitus excitant. Quibuſdam etiam natiua eſt anguſtia ventriculi, ob quam ſi paulò largius cibum ſumunt, vomunt, de qua ſupra inter morbos ventriculi actum.

Quæ vomitus cauſſæ ſunt, eaſdem etiam Nauſeæ eſſe diximus, differentes ſaltem ſecundum magis & & minus. Nã ſi materia minus copioſa minúſque acris, vel vaporoſa potius, aut tunicis magis impacta, aut tenacior ſit, nauſea fieri ſolet: contrariis materiæ conditionibus vomitus excitatur. Nonnunquam tamen etiam excitari poteſt: ſi virtus expultrix ſit debilior.

Differentiæ.

Vomitus per morbũ aliquem fit, alius citra hunc. Qui per morbum aliquem fit, alius Criticus eſt, qui, vt opus naturæ, tempeſtiuè fit, & in commodum ægri, & morbum reſoluit, totâ materiâ euacuatâ, vel eundem imminuit, parte aliquâ materiæ vel ob virtutis expultricis debilitatem, vel ob materiæ contumaciam relicta; alius Symptomaticus, qui intempeſtiuè fit, naturâ à cauſſa morbifica nimium irritata. Qui citra alium morbum fit, plerumque crapulam & ingluuiem ſequi ſolet, vt debilitatem ventriculi. Sunt & differentiæ materiæ, & aliàs ſanguis, aliàs humor bilioſus, aliàs pituitoſus, aliàs vermes, alias pus & ſanies, eiicitur. Interdum etiam crines, claui, ferramenta, ligna, fruſta carnea, & huiuſmodi alia è ventriculo vomitu reiiciuntur, vt ſupra dictum, quæ tamen omnia ſupra naturam & magicæ operationis ſunt. Interdum etiam Clyſteres vomitu reiectos & alij obſeruarunt, & ego memini: ſimiliter & glandes & excrementa alui in Ileo vomitu reiiciuntur per motum fibrarum in inteſtinis inuerſum, vt de ſcorbuto, & de Ileo dicetur. Notabilis quoque eſt hiſtoria, quam Guilielmus Fabricius Hildanus, *Cent.* 4. *obſ.* 32. refert, Monialis cuiuſdam, quæ ab anno ætatis 13. vſque ad annum 44. continuis vomitibus fuit moleſtata & ſingulis diebus ſemel vtplurimum pituitam viſcidam, nonnunquam & bilem vomitu reiecit. Vomitus huius tam diuturni cauſſam quidem Philibertus Saracenus *in reſponſione*, ad retentum ſemen refert. Verum non abfuit affectio Hypochondriaca, vt ex iis, quæ à Fabricio referuntur, & quæ de Affect. Hypochondriaca dicentur, patebit. *Differentia.*

Signa Diagnoſtica.

Nauſea & vomitus in genere per ſe manifeſta ſunt, neque ſignis, quibus innoteſcant, opus habent. Cauſſæ verò ſignis, quibus manifeſtentur, indigent. Et primò an vitio ventriculi, an verò per conſenſum fiat vomitus, cognoſcitur, quòd, ſi vitio ventriculi fiat vomitus, tam ante, quàm poſt cibum ſumptum vomit æger, & ſigna affecti ventriculi ſunt, perpetua inappetentia, grauitas, tenſio & inflatio ventriculi, & ſimilia; & ſigna debilitatis, & intemperiei humidæ, quà *Signa.*

totus

totus ventriculus laxatur, adſunt. Si verò per conſenſum fiat, nec vomitus, nec ſymptomata iſta adſunt perpetuò, ſed quandoque ægrum affligunt, quandoque & ſigna partium affectarum aliarum adſunt.

Si fiat vomitus ob meatum bilarium, vt ſupra dictum, ventriculo inſertum, homines aliàs ſatis rectè valent, nec ventriculi vel alterius partis affectæ, vel etiam bilis copioſæ ſigna adſunt; Bilis tamen vomitu reiicitur. Si ex vlcere vel tumore ventriculi vomitus fiat, id è ſuis ſignis cognoſcitur.

Si fiat vomitus ob ventriculi anguſtiam & paruitatem, vitium hoc non ſolum viſui eſt conſpicuum, vt Galenus, *art. med. cap.* 71. habet: ſed tales etiam à natiuitate parum comedunt, & ſi paulò plus comedant, vomitu id reiiciunt.

Si cibus & potus, cum vel ſine pituita, poſt ſumptum cibum reiiciatur; ſignum eſt ſuperioris oris laxati & debilitati; nonnunquam & ſignum eſt debilitatis ventriculi, qui cibum coquere non poteſt.

Vomitus, qui fit à cauſſis externis, ex iis antecedentibus cognoſcitur, iiſque ſublatis ceſſat. Vt ſi ob ictum capitis vomitus fiat, latere non poteſt.

Quod ſi ob materiam irritantem fiat vomitus, aut cibus vel potus nimia copiâ adſumptus eſt, vel venenum hauſtum, vel praua aliqua materia in ventriculo fuit genita, aut ad eum confluxit. Qualis verò ſit materia, non ſolum ex vomitu cognoſcitur, verum etiam antequam vomitu reiiciatur, ex ructu, qui nunc acidus eſt, nunc nidoroſus, nunc amarus. Et quidē iam imminentis vomitus ex bilioſo & mordaci humore ſigna ſunt oris ventriculi morſus, dolor capitis, vertigo tenebricoſa, tremor labij inferioris, ſputum multum ac tenue profluens, Galenus, 3. *de Criſibus, cap.* [illegible]. Quorum Symptomatum cauſas Galenus, 1. *Prorrh.* 1.*t.* 30. refert.

Si humor in ventriculo eſt genitus, qualiſcunque ſit, iam dudum illum affecit ac torquet, & in victus ratione peccatum fuit, ac nauſea fere eſt continua, atque appetitus non ſatis probus. Et ſi cibus in ventriculo corrumpitur ex nidoroſa aut acida cruditate eius, quod vomitu reiicitur, cognoſcitur.

Si verò aliunde affluit humor, ſigna eius partis affectæ, quæ materiam ſuppeditat, adſunt; vt ſi ex totius corporis vitio, quod nonnunquam ſe in ventriculum euacuat, vomitus accidat, ex deprauato totius corporis colore, iuxta humoris proportionem, manifeſtum euadit, præceſſit praua victus ratio.

Si ex cerebro humor mittatur, pituitæ aut ſalſi humoris in ventriculum deſtillantis ſigna adſunt, vomitus quoque ſunt ſpumoſi & nauſea eius magis moleſtat, quo tempore cibum ingerunt.

Si ex Epate bilis tranſmittitur, cognoſcitur id ex humoris per vomitum reiecti natura, ex Epatis dolore, tumore, & tum vomitus ieiunos magis moleſtat, quam poſt ſumptum cibum.

Si ex Inteſtinis eſt vomitus, adeſt dolor colicus, vel inteſtini Ilei.

Si ex vtero, vel conceptio facta fuit, vel menſes ſuppreſſi ſunt, atque alia ſigna affecti vteri adſunt.

Qua autem in parte ventriculi humores contineantur, etiam ſignis diſtinguendum eſt. Si enim in ventriculi cauitate latent, leuiſſimo conatu reiiciuntur, & ineſt in ventriculo ex alimento tenſio & anxietas, quæ non ceſſat, donec humores vomitu ſint reiecti. Quibus verò humores adhærent tunicis, iis alimenta ſine humoribus eiiciuntur. Præterea ſi in cauitate ventriculi ſunt humores, etiam ſine cibo fit vomitus, & poſt vomitum alimentum retinetur. Si verò tunicis adhærent, non vomunt niſi ingeſto cibo; citra verò cibum nauſea admodum moleſtat, & quod excutitur, pituitoſum & craſſum eſt, ac magno conatu eiicitur.

Si ſanguis vomitu reiicitur, & quidem à ventriculo, eſt qualitate exiguus & rubeus. Si aliunde infunditur in ventriculum, eſt multus & nigrior; & quidem niger, ſi ex liene, rubicundior verò, ſi ex Epate vel toto corpore.

Prognoſtica

1. Accidit nonnunquam, vt poſt mediocrem nauſeam vomitus ſequatur; nonnunquam verò contentio quædam magna & frequens fit, vomatur verò parum aut nihil. Prauum hoc eſt & vt ſignum, humorem in ventriculo contumacem inhærentem, & vt cauſa, continuâ ſcilicet iſta vellicatione vel inflammationem excitatura, vel præſentem iam auctura Galenus, 6. *Prorrhet. comm.* 3. *t.* 25.

2. In vomitionibus, quæ ſponte fiunt, ſi qualia oportet euacuentur, confert & faciliter ferunt ægri, ſi minus, contrarium fit, 1. *aph.* 2. [illegible] materia, quæ natura ſiue qualitate, ſiue quantitate, ſiue vtroque modo moleſta eſt. Ideo ſi vomitus id euacuat, quod corpus lædit, atque inde æger commodi aliquid percipit, bonum eſt; ſin autem euacuatur, ægri tamen ideò morbo non leuantur, malum eſt.

3. Quicunque ſanguinem vomunt, ſine febre quidem ſalutare eſt, verum in cum febre malum [illegible]. Viſcerum enim aliquam Inflammationem hoc ſignificat.

4. Vomitus chyli malus eſt præſertim ratione [illegible], fecum lethalis, vt in Ileos; [illegible] peſſimus, quia [illegible] adeſſe ſignificatur. Verum tam, ratione ſigni quidem malus eſt, quia putredinem magnam humorum indicat, verum ratione cauſſæ, bonus, ſi [illegible] parte expellantur, ac præſertim ſi [illegible] fiat.

5. Peior vomitus eſt atræ bilis quam pituitæ, & pituitæ putridæ rurſum peior, quam copia ſaltem peccantis. Vomitus commodiſſimus eſt ex bile & pituita maximè permiſtis, & non craſſus valde, neque multus. Sincerior enim deterior 2. *Progn. aph.* 18. [illegible] enim ſincerus bilis copiam, pituitoſus frigiditatem indicat. Præterea ſincerus humor craſſior [illegible]. [illegible] quidem frigiditate, bilioſus verò propter exuperantiam caloris, qua quaſi aſſatur. Galenus, *in tem.*

6. Si homo omnes colores vomat, valde pernicioſum eſt. Plures enim diſſimiles in corpore affectiones ſignificantur. Celerrimam mortem minatur vomitus [illegible], ſi grauiter oleat. Putredinem enim ſignificat, cum caloris natiui extinctione: & omnino ſubputidus & fœdus odor in omni vomitu malus eſt. Deterior enim [illegible] affectio redditur, ſi ei putredo accedat, Hippocrates & Galenus, 2. *Progn. aph.* 40. 41. 42.

7. Si vomitus praſinus aut liuidus aut niger fuerit, malum Hippocrates, 2. *Progn.* 19. Nam cauſam [illegible] dam vehementem hæc colorum mutatio indicat. Praſinus enim, ſeu Porraceus colorem inſignem [illegible] & magnam humorum corruptionem indicat. Si tamen ex quorundam ciborum & olerum cruditate prouenit, minus malum ſignificat. Niger interdum ſalutaris eſt, dum ſcilicet humor melancholicus criticè & cum æſt commodo euacuatur; peior verò eſt, cum alia materia eiicitur, quæ ſua natura nigra non eſt, ſed ex corruptione in corpore hunc colorem acquiſiuit.

8. Vomitus in capitis doloribus æruginoſus, cum ſurditate & vigiliis citò vehementem ſurditatem adfore pronunciat. 1. *Prorrhet. comm.* 2. *aph.* 12. Flaua enim bilis ſupra modum aſſata primò in æruginoſam, deinde in atram vertitur. Id quando in capite contingit, vigiliæ, dolores capitis & ſurditas accidit; vnde μανιώδως παραφρονεῖν oritur. Cerebro autem grauiter affecto ab humore calido, tenui, mordaci, os ventriculi per conſenſum afficitur, & vomitus excitatur, vt à plurimis hic aphoriſmus explicatur. Exemplum eſt in Philiſca, 3. *Epid. com.* 4. Putarem tamen talem vomitum, & affectiones has potius accidere, humore tali non ſolum

lum in cerebro cumulato & ventriculum in conſenſum trahente, ſed etiam, ſi bilis talis in inferioribus cumuletur & ſubitò ad caput rapiatur, talia Symptomata excitari poſſe, in ventriculo quidem vomitum, in capite ſurditatem, vigilias & delirium.

9. Quibus cerebrum vulneratum eſt, his febrem & bilis vomitum ſuper venire neceſſe eſt, *6. aph.* 22 Febris quidem ſequitur, quando ab illo eiuſque membranis vulneratis calor cordi & hinc toti corpori communicatur. Vomitus verò fit ob conſenſum cerebri cum ore ventriculi.

10. Qui pectus anguſtum habent, ac inde pulmonem compreſſum ad vomendum ineptiſſimi ſunt. Facile enim vas ex iis, quæ ſpiritioni inſeruiunt, rumpitur. Sunt & inepti ad vomitus, qui collū habent longum, & qui ad ſanguinis ſputum & tabem ſunt propenſi, & quibus tumor eſt in gula. Prægnantibus quoque vomitus commodus non exiſtimetur: is enim eſt ne abortiant.

11. Vomitiones luxuriæ cauſſa fieri non oportere, confido. Interdum valetudinis cauſſa, experimentis credo. Commoneo tamen, ne quis qui valere vult, hoc quotidianum habeat. Celſus, *lib. 1. cap.* 3.

12. Vomitus interdum malum ſatis diuturnum eſt, habetque eius rei exemplum Guil. Fabritius, *cent.* 4. *obſ.* 32 de quadam nobili religioſa, quæ ab anno 13. ætatis vſque ad 44. & ita 31. annos ſingulis diebus ſemel euomuit, vt plurimum pituitam viſcidam, nonnunquam & bilioſam materiam.

Plura de vomitionibus prognoſtica poſſent addi: verum cum illa ſolam febres ſpectent, videantur paſſim apud Hippocratem & Galenum, *in Prognoſtic. Prorrhet. & Coacis prædictionibus.*

Indicationes.

Si vomitu reiiciatur materia bona & vtilis, eaque ſit cibus vel chylus qui ob ventriculi imbecillitatem reiicitur, vomitus ille ſtatim reprimendus, ventriculum roborando & adſtringendo. Si ſanguis ſit, iſque critice reiiciatur, non ſtatim ſupprimendus eſt, niſi modum excedat. Similiter ſi conſuetus ſit ſanguinis vomitus; in Plethorica corporis diſpoſitione aut Epatis imbecillitate, aut vteri mala affectione, non mox cohibendus eſt, ſed toti corpori & affectæ parti prius proſpiciendum. Si verò humores excrementitij reiiciantur, & quidē criticus ſit vomitus vel conſuetus, moderatuſque, non ſupprimendus, ſed ſinendus. Imò etiam diminutus adiuuandus leni vomitorio. Si verò Symptomaticus ſit vel immoderatus, qui vires proſternat, cohibendus. In quo ad duo reſpiciendum, primò ad ipſum vomitū, ſeu Symptomata, ſecundò ad eius cauſſam. Si enim vomitus ſit nimius, à quacunque etiam cauſſa proficiſcatur, & plus damni ex eo, quam commodi ſperandum ſit, cohibendus eſt, quod fit roborantibus & adſtringentibus Quod ſi ſedari non poſſit, ad ſingulas cauſſas cura dirigenda Et quidem ſi parui humores copia peccant, per inferiora euacuentur, reuellendo, ſi qualitate prauâ expultricem laceſſant, attemperentur, & ad temperiem redigantur. Sed & dum vomitus diminutus eſt, per inferiora vacuare licet in morbo, qui cum vomitu non incœpit, & vbi æger ad vomitum non procliuis eſt, nec adſuetus. Si contra accidit, vomitus vomitu recte curatur. Sin quoque materia, quæ vomitur, ingrata & noxia ſit, vel acris & abradens qualis atra bilis eſt, ad inferiora reuulſa illa expurgetur.

Curatio.

Quod ergo vomitum ipſum attinet, ſi ſit nimius, curatur per reuellentia & roborantia, ac Expultricis motum nimium comprimentia. Reuellunt acres & fortes clyſteres, ac ſuppoſitoria, quæ humores ad aluum deducunt, imò etiam purgantia, quæ materiam per aluum euacuant; Calida item extremitatibus, & præſertim frigidis applicata, vt lotiones pedum ex aqua calefacta, & crurum phœnigmi ac Sinapiſmi. Ita Auicennas, 3. *Can. fen.* 13. *tr* 5. *cap.* 12. Mirabile eſſe dicit, quod calefactio extremitatum ſedat vomitum, ſcilicet deorſum trahendo Quod verò mox addit; Infrigidationem extremorum ſedare vomitum velocem calidam, id ita planum & perſpicuum non eſt; cum frigida pedibus frigidis adhibita calidos & tenues humores potius ad ſuperiora repellere videantur.

Verum videtur hic Auicennas reſpicere ad naturam humoris ipſius, qui vomitus cauſſa eſt, ob cuius caliditatē is celer eſt & continuus. Refrigeratæ enim extremitates qualitatem eandem humori communicant: atque eo modo motus humorum & vomitus nonnihil ſedatur.

Retentrix facultas roboratur remotâ Intemperie & præſertim humida, à qua debilitas retentricis ortum habet. Ergo in cauſſa calida exhibeatur Robribes, berberis, ſuccus & ſyrupus granatorum, cydoniorum, de roſis ſiccis, myrtinis. Et quidem offerantur ab vncia vnâ ad vncias duas, ſine aquis vel decocto, aut cum exigua horum quantitate, ne ab humidis maior fiat relaxatio ventriculi, & fluctuatio in eo augeatur.

Atque exhibeantur talia ante cibum. Conuenit etiam panis vino auſtero madidus, conſerua roſarum antiqua imprimis ⊖ata, Diacydonium, Syrupus corallior. ſpir. ⊖ j. Poſt cibum ſumantur cibi adſtringentes, cydonia, pyra meſpila, ſorba, Diacydonium ſimplex & alia ſupra de Intemperie ventriculi calida propoſita.

Si non ita ferueat ventriculus, Galenus, *in Euporiſtis cap.* 15. hoc medicamentum exhibet.

℞. Succi mali granati cum ſuis acinis expreſſi part. iij. *menthæ part.* j.

Coquantur in vaſe fictili aſſiduè agitando, cumque iam craſſa fiunt, ſublata reponantur in vſum. Doſis ante cibum myſtrum ſiue cochlear vnum magnum vel duo.

Extra adhibeantur fomenta ex roſis, myrtillis, ſumach. cortic. granator. & poſtea applicetur pulpa cydonior. ſub cineribus coctorū cum puluere myrtillorum, maſtiches, ſumach, boli Armeni, terræ ſigillatæ, trochiſc. de ſpodio. Vel imponatur Emplaſtrum de cruſta panis.

Aut ℞. *Carnis cydonior. ſub cineribus coctor.* Vnc. ij. *puluer. hypocyſtidis, balauſtiorum boli Armeni maſtiches,* an. ſcrup. j. *ol myrth. cydon.* an. q. ſ. F. Cataplaſ.

Aut panis toſtus aquâ roſarum vel vino adſtringente madidus, additis pulueribus modò enumeratis, ventriculo imponatur.

Vel ℞. *Cruſtæ panis in aceto horis duabus maceratæ.* Vnc. ij. *ſpodij, maſtiches menthæ. corallior. ſantal. rub. albi* an. Drach. j. *ol. maſtichini, cydonior.* an Vnc. ß. *farin. hord.* q. ſ. ab ſubigendam F. Cataplaſma.

Vel applicetur Cerotum Stomachale oleo roſaceo ſubactum.

Si cauſſa ſit frigida & materia craſſa ac viſcida, adſtringētibus attenuantia & abſtergentia miſceantur. Sumatur ergo Diacydonium compoſitum cydoniorum aromatica, Conſeru. roſarum antiqua cum puluere maſtich. menthæ. thuris, ſumendo ad ſingulas vncias conſeruæ pulueris ſcrup j vel Drach ß. quæ cum ſyrupo de mentha in liquidiorem formam redigantur: Conſerua roſarum ⊕ata, aut Spiritus Vitrioli, qui in vtraque cauſſa locum habet, theriaca antiqua, Mithridatium.

Vel ℞. *Cortic. citri ſiccor. ligni aloes, maſtiches, ſem. coriandri præpar. portulacæ. ſantali citrini* an. Drach. j.

Fiat Puluis, cuius vſus ſit in cibo.

Vel ℞. *Caryophyllor craſſiuſcule inciſor.* Drach. ij *maſtiches* Drach ß. *roſar.* P. j.

In vaſe clauſa in vini rubri ℔. ß. ebulliant parum & colentur. Colatura ante cibum exhibeatur.

Aqua

Aqua etiam cinamomi vomitum compeſcit, præſertim ſi cum ſucco cydoniorũ, deſtillatur. Et poteſt nunc ſucci, nunc cinamomi plus vel minus ſumi pro humoris peccatis natura & ventriculi conſtitutione.

Alia etiam ſupra de Intemperie frigida ventriculi propoſita hîc locum habent.

Extra adhibeantur fomenta ex abſinthio, mentha, calamo aromatico, nuce moſchata, radicibus cyperi, garyophyllis, maſtiche cum vino rubro, & apponatur emplaſtrum de cruſtâ panis cum puluere menthæ ſiccæ, maſtiches, abſinthij, cumini, caryoph yl. cum oleo abſinthij, menthæ & maſtichino.

Efficax eſt & cruſta panis vino maluatico vel aqua menthæ cũ vino deſtillata madefacta & aſperſa puluere menthæ, caryophyll. macis, cinamomi, ſpeciebus aromat. roſat. ventriculo impoſita.

Vel ℞. *Ladani* Drach. ij. *ſtyrac. calam.* Drach. iij. *thuris, maſtiches* an. Drach. j. *caryophyllor. corallior. rubr. nucis moſchat.* an. ſcrup. j.

Cum cera & reſina F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Fermenti ſecalini* ℔ß. *pulu. menth.* M. j *maſtich.* Vnc. j. ß

Terantur ſimul in mortario, & cum oleo maſtichino incorporentur. Fiat Cataplaſma quod calidum ventriculo applicetur.

Infantibus fermentum cum duorum ouorum vitellis benè ſubactum & puluere caryophyllorum admixto in tegula calente calefactum ventriculo imponatur.

In quacunque etiam cauſſa vtile eſt, odoramenta conuenientia naribus admouere. Itaque efficaciſſimus eſt panis toſtus aceto roſatum madidus, & puluere menthæ, caryophyllor. roſar. conſperſus, odor quoque mali cydonij vtilis eſt.

Cucurbita etiam magna cum modica flammâ fundo ventriculi ſine ſcarificatione appoſita prohibet, ne tam facilè is ſubuertatur, atque ea, quæ in fundo ſunt, ad ſuperiora compellantur.

Medicata ad vomitum Galeni. Plurima etiam medicamenta ad vomitum vtilia ex Aſclepiade deſcripſit Galenus, 8. *de compoſ. med. ſec. loca cap.* 3.

Opiata. Inter quæ etiam ſunt Opiata quædam. Et licet magno & vehementi vomitu, & vbi materia irritans admodum praua eſt & maligna, ac ventriculus valde debilis, Opiatis confectionibus vti, vt, Theriaca recenti, Philonio Romano & imprimis Laudano Opiato aliis conuenientibus medicamentis admixto

Si verò hoc modo vomitus ſedari non poſſit, danda opera, vt cauſſa eius tollatur.

Si ergo ex debilitate ventriculi is proueniat, curetur vomitus ventriculum roborantibus & adſtringentibus, modo & medicamentis ſupra de morbis ventriculi propoſitis cum internis, tum externis.

Si ex inferioris orificij inflammatione ortum habeat, curatur vt inflammatio ventriculi reliqua.

Si ex Ileo & inteſtinorum inflammatione, de eo ſuo loco dicetur.

Si ex anguſtia & paruitate ventriculi naturali, curari non poteſt, ſed parcius comedendum & bibendum.

Si potus aut cibi nimia copia ingeſta, vel vitioſus cibus vomitus cauſſa ſit, per mediam, quietem ac ſomnum coctio eius procuranda; aut ſi id non ſuccedat, vel etiam cibus aliquid vitij contraxerit; vomitu reijciendus eſt, quo excreto omnis moleſtia ceſſat.

Si verò ex humoribus ventriculum moleſtantibus, & quidem in eo coaceruatis fiat vomitus, humoris, ſi opus ſit, præparandus & poſtea euacuandus eſt, quæ euacuatio non ſolum per aluum, ſed & per ſuperius os ventriculi inſtitui poteſt: imprimis ſi vomitus diminutus ſit, vnde vomitus vomitu curari dicitur. Proinde ſi materia ſit pituitoſa, craſſa & viſcida, tale vomitorium conuenit.

℞. *Iuris pulli* ℔. ß. *oxymel. ſimpl. ſucci raphani* an. Vnc. j. M. pro vomitorio.

Si materia minus craſſa, minúſque viſcida ſit, Galenus, 7 *meth. med. cap.* 11. aquam multam cum aceto in cremore ptiſanæ exhibet, vt:

℞. *Aquæ* Vnc. ij *aceti* Vnc. ß. *cremoris ptiſanæ hordei* Vnc. vij. M. pro vomitorio.

Poteſt etiam ☉ album vel ſal ☉, in iuſculo pingui vel cereuiſia cum butyro vſurpari.

Fortiora verò vomitoria, quæ humores in toto corpore commouent, hîc locum non habent.

Si materia biliosa ſit,

℞. *Aquæ tepid. vel hordei.* Vnc. vi. *ſyrup. acetoſ. ſimpl.* Vnc. j. ß. Miſce

Si materia acris & mordax ſit, loco aquæ tepidæ iu[illegible] licet sare pingui.

Si materia melancholica ſit, & ſi periculoſum ſit, materiam, præſertim atrabilariam ſurſum efferri, non ea mox cohibenda, ſed vomitus aliquantiſper permittendus, vel etiam leniter adiuuandus, poſtea clyſteribus & purgantibus per inferiora educatur, de quibus ſupra de intemperie ventriculi dictum eſt. Hoc tamen monendum, ne quando ventriculus per ſe affectus, valentioribus vtamur, ſed ſufficiunt pilulæ ex aloe, maſtichinæ, manna, mel. roſat. ſolut. & ſimilia, prout natura humoris requirit.

Facilior redditur vomitus, ſi ventriculus, manus & pedes moderate calefiant. Ex Auicennæ conſilio [illegible] aſſumto vomitorio poſt cœnæ horam vtilis eſt mo[illegible] ta motio. Sumto vomitorio abſtinendũ in cibo & potu ab acerbis & acidis: ſumenda potius dulcia & pinguia.

Si cauſa vomitus venenata eſt, vel venenatum medicamentum ſumptum, vomitu vel per ſeceſſum id educatur, & dentur antidota appropriata, ac ventriculus ac nobilia membra roborentur.

Eodem modo etiam ſi a medicamento vomitorio ſumto vomitus ſupra modum continuetur, curatio vt in hypercatharſi a purgante nimis forti ſumto, inſtituenda, vt infra cap. *de cholera* dicetur. Experimenti certi & ſecreti quaſi loco nonnullis habetur, vt ab vino antimonij nimis vomenti ſpiritus vini cochlear vnum vel alterum propinent, atque in momento ſedationem inde pollicentur.

Si verò aliunde affluant humores, euacuandi, & ſi vomitus ſit nimius, ac commode per ventriculum [illegible] euacuentur, a ventriculo auertendi & per aluum euacuandi, cum hæc ſit via a natura huic rei deſtinata. Atque euacuatio hic commodiſſime fit per myrobalanos, quæ non ſolum laxant, ſed & ſtomachum confortant, & ventriculum roborant, ne humores aliunde adfluentes ita facile recipiat. Alias ſi vomitus homo [illegible] tus, cumque homo facile ferat, non ſtatim [illegible] Deinde videndum, an humores a toto vel a parte aliqua confluant. Etenim ſi adſit in toto abundantia ſanguinis, aperiatur vena in brachio Id etiam fiat, ſi affluat ſanguis ab epate vel liene. Idque in initio fiat, dum vires adhuc conſtant. In mulieribus, ſi ex menſium ſuppreſſione morbus ſit, ſaphena aperiatur Vtile eſt & cucurbitulas cum ſcarificatione cruribus apponere [illegible] materiam e ſuperioribus reuellendam. Denique ſi humor aliquis vitioſus ex aliqua parte in ventriculum mittatur, is ex mittente parte euacuandus eſt.

Præter euacuanda etiam vſurpanda quædam adſtringentia, quæ ventriculum roborant Poſſunt ergo purgantibus myrobalani addi Verum iſta omnia ex iis, quæ ſupra de Intemperie ventriculi cum materia dicta ſunt, ſatis patent.

De vomitus ſanguinis.

Sed vt de vomitu ſanguinis in ſpecie aliquid dicamus, ſi ſanguis ideo vomitu reijciatur, quo in corpore redundet poſt abſciſſionem membri alicuius grandioris, & poſt ſuppreſſam conſuetam ſanguinis euacuationem

nem per menſes, hæmorrhoides, nares, ſanguinis abundantia minuenda, ſimulque videndum, ne ſanguis in ventriculo concreſcat, & ſyncopem excitet. Propinentur ergo *mulſæ* Vnc. iij. vel Vnc. iv. aut *oxymel. ſimpl.* Vnc. ij. Et ſi iam concretus ſit, diſſoluatur oxymelite, in quo *thymus* vel *radix ebuli* cocta ſit.

Sanguis diſſolutus per aluum educatur, niſi vomitu ſponte ſuâ natura eum reiicerit.

Idem fiat, ſi vas aliquod ruptum vel apertum ſit, poſtea ſanguinis fluxum inhibentia & adſtringentia exhibeantur. Qualia ſunt *ſyrupus de roſis ſiccis, myrtinus, cydon. ribes, ſuccus plantaginis, portulaca, cydonia, meſpila, pyra auſtera*; pulueres item ex *bolo Armeno, terra ſigillata, coroll. lap. hæmatite*, cum *aqua plantaginis* vel *burſæ paſtoris*. Inter efficaciora medicamenta ſunt *trochiſci de carabe, de ſpodio, de terra ſigillata*, qui vel in pulueres vel pilulas redacti cum conuenienti liquore exhibeantur, vt:

℞. *Trochiſc. de carabe, de terra ſigillata*, an. Vnc. ß. *aqu. burſæ paſtoris, portulacæ, plantaginis*, ana Vnc. j. Miſce.

Vel ℞. *Lap. hæmatit.* Drach. j. *baccar. myrti*, Scrup. ij. *acaciæ, boli Armeni, corall. rubror.* ana Scrup. j. Fiat puluis. Doſis Drach. j. Cum *aqua plantag. & [illegible]*.

Vel ℞. *Conſeruæ [illegible] antiqu.* Vnc. j. *rad. ſymphyti maioris, [illegible]*, ana Vnc. ß. *boli Armeni*, Drach. j. *extr. tormen. [illegible] hæmatit.* ana Scrup. j. *corall. rubr.* Scrup. ß.

Cum [illegible] vel [illegible] fiat electuarium molle. Si libet, poteſt [illegible] laudani opiati [illegible].

Extra quoque applicari poſſunt adſtringentia.

℞. *[illegible] rubr. ſumach. myrti*, ana. q. v.

Coq. [illegible] *plantaginis & aceto*, ac decocto ſpongia imbuatur, eaque ventriculus foueatur. Poſtea inungatur hoc vnguento,

℞. *Ol. Myrtini, cydonior. maſtich.* ana Vnc. ß. *hypocyſtid. boli Armeni, corall. rubr. acaciæ*, ana Scrup. ij. *ceræ*, q. ſ. Miſce.

Diæta.

In vomitu victus ratio ſemper analogiam ad cauſſam & remedia habeat, & propterea alimentis nunc adſtringentibus & vomitum reprimentibus, nunc vomitum adiuuantibus, vtendum. Si vomitus ſuperfluus eſt ſiſtendus, dentur cibi abſtergendi & ventriculum roborandi vi præditi, Cydonia, pyra, carnes aſſæ. Intinctus fiat ex vino granatorum, aceto roſar. ſucco ribes; & cibi reliqui facilis ſint coctionis, ne diutius in ventriculo retenti vomitus cauſſa ſint. Si virium lapſus metuatur, ac vehementia febris id non prohibeat, vinum nonnihil adſtringens parce detur. Conuenit & abſinthites, vt & cetera eiuſmodi. Somnus, quantum fieri poteſt conciliëtur, cum quies & ſomnus non ſolum omnes enacuationes, præter ſudores, ſiſtat, ſed & ſomnus moderatus biliosos humores temperet craſſosque concoquat.

Si autem vomitus diminutus adiuuandus ſit, æger cibos varios, dulces, pingues maxime ingerat, quibus & de ficubus, raphano, & ſimilibus vomitum adiuuantibus aliquid admiſceri poteſt, vt vomitus facilius ſubſequatur. Ab adſtringentibus verò tum abſtinendum, cum ex vſu eorum humores ventriculo magis impingantur.

CAPVT XIII.

De Cholera, & primò de cholera humida.

AD expultricis facultatis ſymptomata pertinet & is affectus, quo ventriculus per vtrumque orificium materiam ſibi moleſtam expellit. Nominatur autem cholera vel cholerica paſſio, τὰ χολερικὰ, *7 epidem. t. 90. in editione Foeſij Hipp.* appellatione à cauſſa, χολὴ, id eſt, bile ſumpta; ſicut Galenus, ex ſententia Cnidiorum Medicorum docet, *2. meth. med. c. 2.* Celſus *lib. 4. cap. 11.* & Cælius Aurelianus, *lib. 3. acutorum cap. 19.* cum ex bile flaua & humore prauo bilem æmulante ſupra atque infra erumpente hoc malum oriatur. Qui morbo hoc laborant χολεριῶντες & χολερικοὶ appellantur. Quo ſenſu & vocem cholericum Plinius, *lib. 23. c. 6.* accepit, non vt vulgo fieri ſolet, vbi cholerici appellantur, qui bilioſam habent corporis conſtitutionem, etſi bilem ſupra ac infra non reiiciant. Alex. Trallianus tamen, *lib. 7 cap. 14.* aliunde hoc vocabulum deducit, licet ab inteſtinis, quæ veteribus χολάδες dicta ſunt. Diſtinguitur autem cholera ab autoribus in humidam & ſiccam. Humida appellatur, in qua humores ſupra & infra excernuntur: ſicca, in qua ſolum ſpiritus flatuoſus ſupra & infra erumpit. De vtraque in ſpecie agemus, & primò de humida, quæ etiam in ſpecie Cholera plerumque appellatur. *Cholera duplex.*

Eſt nimirum Cholera, & quidem humida, aſſidua & immoderata humoris praui per ſuperiora & inferiora reiectio, à facultate expultrice ab eodem valde irritatâ ortum habens. Neque enim ſolum ab imbecillitate ventriculi, ſed expultrice valdè irritatâ fit cholera. Et quanquam vehementior & grauior ſit hic motus, ſi facultas retentrix expultricis facultatis motui non reſiſtat: tamen ob ſolam retentricis debilitatem hîc affectus non oritur, ſed ſi facultas retentrix ſolum ſit languida, paulatim potius humores ſibi moleſtos deponit, & lienteria vel cœliaca affectio ſequitur. Sæpe tamen, vt in cauſſis poſtea dicetur, accedit ventriculi debilitas, ob quam cibi corrumpuntur, qui corrupti ac naturam prauam adepti expultricem valde irritant. Vt ita cholera ſit ſymptoma in genere actionum læſarum, & quidem facultatis expultricis, quam tamen aliæ actiones læſæ quandoque antecedunt & ſequuntur, vt poſtea dicetur. *Cholera humida.*

De ſubiecto Autores nonnihil diſſentiunt, & alij quidem ventriculi, alij inteſtinorum, alij ventriculi & inteſtinorum affectum eſſe ſtatuunt. Verû vt rectè ſentit Galenus, *3. de ſympt. cauſſ. cap. 2.* Pars primariò affecta eſt ventriculus, cuius facultas expultrix irritatur, vt per vtrumque orificium humorem moleſtum expellat; ſecundariò verò ſimul gula, & inteſtina afficiuntur.

Cauſſæ.

Cauſſa proxima huius mali eſt materia acris, praua & corrupta ventriculum vellicans, ac laceſſens, vt id, quod ſibi moleſtum eſt, ſupra & infra reiicere conetur. Ad quem vehementem motum ſæpe non ſolum humor is, qui primò in ventriculo eſt, expellitur, ſed & ex vicinis partibus, & toto corpore effluit. Materia autem iſta varia eſt, plerumque bilis, nunc chylus & cibus corruptus, nunc alius humor, & quidem vel genitus in ventriculo, vel aliunde affluens. In ventriculo generatur vitio eorum, quæ in cibo & potu aſſumuntur, quando cibi ſuâ naturâ facilè corrumpuntur & in prauam ſubſtantiam mutantur, quales ſunt barbi piſcis oua, quæ comeſta, inſtar alicuius veneni, choleram excitant, fungi, melones, cucumeres, pruna, Perſica & alij fructus fugaces, præſertim ſi ieiuno ventriculo, aut eô cibo repletô ſumantur, & affatim illis ſumtis bibatur; præterea cibi pingues dulces, acres, venena item & venenata medicamenta, vt & purgantia, quæ modum excedunt. Et quidem ex fungorum genere ſolum boletum neminem ſtrangulaſſe, choleram tamen in quibuſdam excitaſſe traditum eſt; aliorû verò vſu quoſdâ diarrhœa aut cholera correptos, aut de ſuffocatione periclitatos non procul à morte abfuiſſe, Gal. *de cibus boni & mali ſucci, cap. 4* docet. De his Hipp. *7. Epid. t. 90. in Codice Foeſii*, ita ſcribit: Choleræ morbus ex vſu carnis cô- *Cauſſæ.*

ciliatur, præſertim verò ſuillæ crudioris, ex cicere, viniique odorati veteris ebrietate, inſolatu, ex ſepiæ eſu, locuſtarum & gammarorum, olerumque, maximè porri & cæparum. Quandoque etiam ex lactucis coctis, braſſica, lapatho crudiore, ex bellariis, dulciariis, pomis, cucumere, pepone & potione, quæ ex vino & lacte mixtis conficitur, eruo, polenta recenti. Deinde generantur humores praui, cum ob maiorem copiam quæ ingeſta ſunt, cruda relinquuntur, aut corrumpuntur, aut ob ventriculi debilitatem, præſertim æſtate & autumno, ob defectum calidi innati; quo facit, & aër prauus, vt & valdè calidus & æſtuoſus. Hinc Hippocrates *loco allegato*, ſcribit æſtate poſſe choleram fieri, & autumno vere minus, minimè omnium hyeme, quia iis temporibus tales humores ob aëris intemperiem & caloris innati debilitatem magis cumulantur. Quò tamen & fructuum multorum eo tempore conſuetus vſus aliquid facere poteſt. Eſt & cholera iis familiaris, qui ætatem iuuenilem excelſerunt. Hippocrates, *aph.* 10. Ætas ea eſt *καθεστηκυῖα* & *παρακμαστικὴ*, quam Galenus cum autumno comparat. Vt enim in autumno flaua bilis æſtatis caloribus collecta magis aduritur, ita & ætas, quæ iuuentutem ſequitur, non modò bilem colligit, ſed & biliosum, qui ex iuuenili ætate reliquus eſt, humorem magis aſſat. Vnde cholera frequentius gignitur. Faciunt ad cibos in ventriculo corrumpendos etiam animi pathemata, imprimis ira & excandeſcentia, terror, libitus & mœſtitia. Cauſæ tamen hæ etiam ad ſequentem claſſem referri poſſunt, cùm ſcilicet humores praui aliò generati in ventriculum effunduntur. Cauſæ enim hæ etiam in epate & venis humores corrumpendi vim habet.

Secundò verò materia ventriculo ex aliis partibus communicatur. à venis meſaraicis potaq; antè aqua frigida, imprimis ieiuno ſtomacho, hauritur & poſtea cibus craſſus ac coctu difficilis ingeritur. Nam ob inediam chylus crudus auidè in venas meſaraicas trahitur, qui corruptus ibi talem perturbationem efficit. Aliis tamen etiam de cauſſis in meſenterio & pancreate prauus humor cumulari, atque in ventriculum transmitti & choleram excitare poteſt. Deinde ab epate communicatur, quando ob eius intemperiem humor biliosus copioſius gignitur, quod in febribus malignis ſæpe accidere ſolet. Poteſt & lien tales humores in ventriculum transmittere. Nonnunquam & ex toto corpore & ex venis omnibus bilioſus ac flauus humor in ventriculum confluit, ſoletque hoc nonnunquam in critico naturæ motu, plerumque tamen ſymptomaticè, fieri.

Vnde humorum copia in cholera proueniat? Conſideratione autem dignum eſt, vnde tanta humorum prauorum copia, qualis in cholera ſæpe vomitu & per aluum reiicitur, proueniat. Exiſtimant quidem nonnulli, in meſenterio & proximis locis eos contineri; nonnunquam etiam ex toto corpore confluere. Sed non hoc abſurdum videtur, humorem ſeu in ventriculo ſeu in vicinis locis corruptum & maligna qualitate, qualis in antimonialibus & aliis medicamentis nonnunquam eſt, præditum, humores quoque bonos corrumpere, eóſque naturâ irritata ad ventrem protrudi & confluere. Id quod in hypercatharſi etiam à medicamentis purgantibus valentioribus, vt & venenis aſſumptis, accidere ſolet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Malum ipſum facilè cognoſcitur, quia æger frequenter ſimul & vomit, & per aluum bilioſos ac prauos humores excernit, idque cum maxima difficultate & anguſtia. Dolor enim ventris & inteſtinorum vehemens adeſt, inflatio ac diſtenſio, cardialgia, ſitis, pulſus paruus, celer ac frequens eſt; quibus ſæpe externorum refrigeratio, animi deliquia ac conuulſiones accedunt.

Cauſſarum verò, quæ ob curationem [illegible] ſunt ſigna quod attinet, ſi malum ortum habet ab alimentorum prauitate vel copia, id ex ægri vel aſſtantium relatione cognoſcitur, vt & ſi ex medicamenti purgantis valentioris vſu, vel veneno ſumpto, aut ex aquæ frigidæ, vel niue aut glacie refrigeratæ potu, aut alia cauſſa externa originem traxerit.

Humoris natura ex propriis & ab [illegible] enumeratis ſignis cognoſcitur, nimirum ex ſiti, vomitu [illegible], acidis, doloris ſpecie.

Si materia in ventriculo genita ſit, adeſt nauſea, anguſtia, morſus ac dolor ventriculi, materia [illegible] nota, praſſina, viridis, ſed plerumque conuulſio & febris abeſt. Si verò in venis ſit genita, ſere febris maligna adeſt, & conuulſio accidit.

Prognoſtica.

1. Cholera acutiſſimum & [illegible] malum eſt, cum præter omnia [illegible] ventriculum infeſtare ſolent, et [illegible] concurrentibus [illegible] Neque tamen [illegible] morbo [illegible] Celſus, *lib.* 4. *cap.* 11. Contra verò [illegible] dia [illegible] altera vel certe paucis diebus [illegible] dem citius, quò frequentius [illegible] [illegible] poſtea [illegible]

2. [illegible] cunctatio per [illegible] & leuis cum [illegible] mora [illegible] anus, [illegible]

3. Cholera, quæ eſt à cauſa primitiua [illegible] periculoſa eſt, cæteris paribus, [illegible] & paucior [illegible]

4. [illegible] perturbatio ventris maior eſt, & quò ventriculus [illegible] & periculoſior [illegible] quæ à bile ortum habet [illegible] vtpote à naturali ſtatu magis recedente, & [illegible] [illegible] Et quæ in febre maligna & [illegible] accidit, & quæ ex veneno, aut materia ad hoc [illegible] habente ortum habet, periculoſa.

5. Sunt tamen quibus diarrhœa & cholera [illegible] [illegible] omnem corporis redundantiam [illegible] *Cholera* [illegible] leras, [illegible] *meth. med. cap.* 11. Sa[illegible] hæc affectio, vbi critico motu ex febre [illegible] venarum [illegible] materia euacuatur, & [illegible] aut ad [illegible] horas 20. [illegible] euacuatio [illegible] te definit, vt præſidiis medicis opus non ſit. Nonnunquam materia ad vias [illegible] ardor, cuius profligatio etiam hoc malum [illegible]

Indicationes.

Cum malum hoc ſit acutiſſimum, [illegible] da eſt. Conſiſtit autem curatio in duabus [illegible] latione, & ſymptomatum, quæ [illegible] virium conſeruatione. Cauſam quod attinet, [illegible] netur ea, vt ſupra dictum, & generatur vel in ventriculo, vel ex epate, liene meſenterio vel ex toto corpore ac venoſo genere in ventriculum ac ventrem confluit. Sex igitur ſcopi Medico in huius affectionis curatione ſunt propoſiti. Primò vomitus promouendus, ſi minus parcè prodeat, aut euacuatio per aluum ſit nimia. Secundò purgandi [illegible], cum vel naturæ in euacuatione per aluum defectus ſupplendus, vel materia ad inferiora retrahenda eſt. Tertiò humores temperandi, & eorum acrimonia & mordacitas corrigen-

da

da. Quartò partes roborandæ. Quintò, vires conſeruandæ & ſpiritus reficiendi. Sextò ſymptomata mitiganda & corrigenda.

Curatio.

Primò ergò ſi à cibo quocunque modo corrupto, aut alia materia praua in ventriculo contenta cholera excitetur, vomitus ille non ſtatim ſiſtendus, ne materiâ prauâ retenta malum grauius & periculoſius poſtea reddatur. Imò ſi natura ad exernendum non ſatis inſurgat, leniter adiuuetur, exhibendo ea, quæ ſimul prauorum humorum deiectionem adiuuant, materiamque temperant & abſtergunt. Quò enim citius materia praua ventriculum vellicans exernitur, eò citius æger ab hoc malo liberatur. Nimirum ſi euacuatio ſatis copioſa ſit, & cum ægri tolerantia, aut ſaltem virtus non valde deiiciatur, etſi aliquo modo debilitetur, fluxus neque cohibendus neque adiuuandus, ſed naturæ res permittenda, ac ſymptomatibus ſaltem occurendum. Si verò irritatio, anxietas & dolor maior ſit, quam pro euacuationis quantitate, & euacuatio abundantiæ humorum non ſatis reſpondeat, ſed parcior ſit, promouenda euacuatio. Ad vomitum igitur adiuuandum detur aqua mulſa vel hordei tepida, aut ſola aut adiecta ſacchari exigua quantitate, aut ſyrup roſat ſimpl. infuſ.

Vt: ℞. *Aq. hord. ſimpl.* Vnc. iv. *ſyr. roſar. ſimpl infuſ. vel violar.* Vnc. j.

Miſce. Aut ſerum caprinum vel vaccinum detur cum ſyrupo roſar. vel viol. A fortioribus vomitoriis omnino hic abſtinendum, quod ſunt & ventriculo inimica & morbum augent. Hippocrates quidem, 5. *epidem. t.* 10. *in Col. Foeſij*, quendam epoto elleboro cum lenticulæ ſucco ſanatum fuiſſe ſcribit. Locum tamen cum Cœl. Aurelianus, *lib. 3. acut. cap.* 2. exagitat. Verum, vt Foeſius ſcribit, valde iniquum eſt, ab iis, quæ peregrinationis procinctu temerè ſunt ac leuiter animaduerſa, exactæ curationis leges petere velle. Et multi ſæpe contra omnem ſpem conualeſcunt, quorum tamen curationem ideo pro curandi norma vniuerſali ſemper habere non licet. Si verò materia magis ad vomitum vrgeat, aut æger acria immoderatè vomat, vt metuendum ſit, è ventriculi ſymptomatibus & vomitu nimiò ægrũ periclitari poſſe, per aluum educenda eſt materia. Et quidem ſi euacuatio maior ſit, quam irritatio, vtendum iis, quæ ſimul purgant, adſtringunt & roborant, vt ſyrup. roſar. ſol. cum decocto myrobalanor. rhabarb. Verùm ſi naturæ maior ſit conatus & irritatio, quàm humorum euacuatio, abſtinendum à roborantibus & adſtringentibus, atque iis vtendum, quæ laxant, & abſtergunt. Detur ergo in ſero lactis vel iuſculo *manna* Vnc. j. *ſyrup. roſ. ſolut.* Vnc. j. ß. Atque clyſter applicetur materiam temperans atque abſtergens, ex *decocto hordei vel ſero lactis* addito *ol. viol. & ſacch. rubr. ouique vitello.* Fortioribus verò aluus non irritanda, ne difficilis aliqua diarrhœa vel dyſenteria excitetur. Et quod vomitum attinet, id, quod modò dictum, in omni cholera obſeruandum, vt non ſolum quò materia vergat, eò ducatur, verùm etiam, ſi alterutra euacuatio ſit nimia, & æger vel nimium vomat, vel per aluum copioſius excernat, atque inde vires deiiciantur, vt per contrariam partem materia reuellatur atque euacuetur. Nimirum ſi materia immoderatè per inferiora excernatur per vomitum aliquid humoris euacuetur. Contra verò ſi æger immodicè vomat, vt metuendum ſit, ægrum inde periclitari poſſe, leniter purgetur. Talibus tamen tum vtendum, quæ ſimul nonnihil roborant, quale medicamentum eſt diacatholicum cum pulpa tamarindorum. Idem ferè faciendum, ſi medicamentum malignum purgans & venenatum aſſumptum ſit: abſtergens nimirum, quod ſimul vomitum prouocat, exhibendum, ad quam rem vtilis eſt aqua hordei. Poſtea medicamenta, quæ peculiari vi malignitati & veneno illi reſiſtunt, danda.

Non alia etiam euacuatio eſt, ſi materia aliunde ad ventriculum confluat. Quæ in fluxu iam eſt materia, permittatur, vt ſponte ſua moderatè euacuetur, & potiſſimum ad partem, quò materia vergat. Imò leniter & blandè materia eò ducenda, atque euacuatio adiuuanda, ſi neceſſitas poſtulat. Verum enim & hic verum eſt, quod Hippocrates, 1. *aph.* 2. habet: *In turbationibus alui & vomitionibus, quæ ſponte fiunt, ſi qualia oportet, purgentur, confert.* Ergo ſi materia vitioſa ſit, ægerque id ferat, non ſiſtendus ſtatim eſt vomitus. Nam ſi is intempeſtiuè cohibeatur, natura cum ægri periculo aliò transfert humores vitioſos. Si verò euacuatio continuetur, & plus, quam pro humoris in corpore redundantia opus erat, & quam vires ſuſtinere poſſunt, euacuetur; motus ille nimius ſiſtendus, quod fiet, ſi venter per idonea medicamenta roboretur, vt minus facilè affluentes aliunde humores recipiat. Partis verò träſmittentis intemperies & mala conſtitutio corrigenda, ipſique humores acres & expultricem ſtimulantes temperandi, & vel ad cutim per ſudorifera, vel per vrinæ vias, ſed non per acria medicamenta, auertendi, ſimulque idonea victus ratione, & per alimenta quantitate pauca, qualitate verò refrigerantia, & aliquantum adſtringentia, ſimilium humorum generatio præcauenda. Si itaque malum hoc ingraueſcat, & euacuatio ſit nimia, ſiue ex humoribus in ventriculo corruptis ortum habens qui vellicando ſtimulant expultricem partium vicinarum, vel etiam totum corpus in conſenſum trahunt, ſiue ex humoribus aliunde affluentibus proueniat, & Symptomata grauia ac periculum minantia accedant, fluxio ſiſtenda, humores aliò reuocando, eoſdem temperando atque adſtringendo partem recipientem cum internis, tum externis.

Vt ergo Natura à doloris ſenſu & expellendi opere auocetur, & materia ad exteriora retrahatur, ligaturæ & frictiones artuum fortes inſtituantur; modò ſuperiorum, ſi materia maiori impetu per aluum ruat; modò inferiorum, ſi vehementius per os; modò vtrorumque, ſi æqualiter vtraque via præter modum exeat. Rhaſes quoque ad vehementem excretionis motum inhibendum, præſertim vomitionis, cucurbitam magnam cum multa flamma ſine ſcarificatione ventriculo affixam vi reuellit, quam ſecundò aut tertiò appoſitam, iterumque auulſam plurimum emolumenti ægro afferre affirmat.

Simul materia temperanda, parteſque recipientes roborandæ ſunt. Itaque ſi materia biliosa ſit, æger valde ſitiat & æſtuet, Intybacea vtilia ſunt, limones, mala citria, cydonia, meſpila, ſuccus & ſyrupus granator. citri, de portulaca, de agreſta, ribes, de roſis ſiccis, emulſio ſem. 4. frig. maior. panis vuæ acerbæ, vel granator. vel cydonior. ſucco madidus, Rob. ribes, berber. conſeru. roſar. rubrar. vitriola imprimis, vt *Alterantia.*

℞. *Conſeru. roſar. antiqu. acacia rob. ribes* an. Vnc. ß. *corall. rubr.* ſcrup. j. ß. *diacydon. ſine ſpeciebus vel cydon. condit.* Drach. vj. Cum *ſyrupo granator.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. vitriolata diacydon. ſine ſpeciebus* an. Vnc. ß. *ſantalor. omnium*, *boli Armeni* an. ſcrup. j. Cum *ſyrupo conſeruationis myrobalanor.* F. Electuarium.

Probatiſſimum & præſentiſſimum in cholera remedium eſt Cryſtallus, vt teſtatur Langius, *lib.* 3. *Epiſt.* 1. *cap.* 4. Cuius Drach. ß. vel per ſe exhiberi poteſt; vel etiam electuariis & aliis medicamentis admiſceri.

Si materia non ita calida fuerit, ſpecies arom. roſ. nux moſchata, ſuccus abſinth. & menthæ vel aqua eius addi poteſt.

Antiquis erat in vſu remedium, cuius etiam ſupra mentio facta eſt, quod coquitur ex ſucco granator. & ſucco menthæ. Rhaſes trochiſcos de thure exhibet, quorum etiam deſcriptionem tradit.

Foris quoque refrigerantia & adſtringentia ac roborantia adhibenda. Et ſæpe ea vtiliora ſunt, quam interna, cum citra nauſeam & ventriculi ſubuerſionem officium ſuum præſtant; aſſumpta verò facilè nauſeam pariant, & vomitu reiiciantur. Talia ſunt ſuccus endiuiæ, acetoſæ, portulacæ, plantaginis, granator. ex toto pomo extractus, ſi cum farina hordei & pane miſceatur & ventri imponatur, aut cydonia vel pyra in vino aut aceto cocta, lenteiſque inducta ventri applicentur. Vtiles etiam ſunt fomentationes & inunctiones, quales ſupra de vomitu præcipuè bilioſo traditæ ſunt. Aut panis nuper coctus vino granat. madidus applicetur, vel Emplaſtrum de cruſta panis, aut Diaphænicon.

Vel ℞. *Panis toſti* ℔ ß.
Coquatur in aceto & aqua, & addatur
mentha viridis M. ß.
Omnia contundantur & per ſetaceum reiiciatur, addaturque
Pulueris roſarum corall. cryſtalli an. Drach. j. F. Cataplaſma.

Si materia non ita ferueat, præcedentibus addi poteſt mentha, quæ ab Alexandro Tralliano, quod peculiari proprietate huic malo medeatur, commendatur; maſtiche, radix cyperi, venterque inungantur ol. maſtich. abſinth. menth. nardino.

Aut componatur Emplaſtrum, quod recipit.
Medulla panis toſti in aceto & vino cocti ℔ ß. *menth.* M. j.
Per ſetaceum traiiciantur & addatur
Pulueris caryophyllor. nucis moſch. cinam. an. Drach. j. *ſpicænardi, cyperi nucis cupreſſi* an. Drach. ß. F. Cataplaſma.

Vires quomodo reficiendæ ſint, ex Diæta patebit. Qua ratione autem Symptomatibus, quæ huic malo coniunguntur, vt conuulſioni, animi deliquio & ſyncopæ occurrendum ſit, ex peculiari de iis doctrina petendum.

Si tamen medicamenta ſupra enumerata, & quæ ſymptomatibus occurrere debent, nil proficiant, viresque proſternantur, ad narcotica confugiendum. Quo in caſu ſcrup. j. Drach. ß. Philonij Perſici aut Romani, vel Laudani Opiati g. ij. vel iij. exhibere conuenit.

Diæta.

Diæta. Aër ſit temperatus, non feruidus, ne Spirituum nimia fiat diſſipatio, qui etiam ad vires reficiendas ſuauibus odoribus inficiendus eſt; ſicut & naribus ad eaſdem inſtaurandas panis recens aquâ roſar. vel vino madibus admouendus. Malo quieſcente cibi boni ſucci & faciles coctu exhibeantur, ac proinde non probanda ſententia Tralliani, qui oſtreas commendat, quæ refrigerant quidẽ, ſed ſunt durioris coctionis. Probatur potius expreſſum carnium bonarum & præcipuè aſſatarum. Exhibeatur verò cibus ſingulis vicibus exigua quantitate, vt natura auidior reddita facilius humores complectatur. Syncope imminente panis detur imbutus ſucco granatorum & vino, vel etiam ſolo vino, ſcribitque Trallianus, ſe multos nouiſſe, qui cholera ex humorum aut ciborum prauitate laborantes ſolo vino præter ſpẽ euaſerunt: ſed febrem adeſſe oportet. Cibi condiantur aquâ roſarum, ſucco granatorum. Aſpergenturque pulueres ex margaritis, coralliis cryſtallo, macere. Panis intingatur ſucco granator. citri, cydonior. ribes, aceto roſar. Laudatur & abſinthium in potu ſumptum, quod non ſolum ventriculum roborat, ſed & prauitatem humorum corrigit. Si tamẽ hæc nil proſint, ſcribit Aretæus, *lib. 2. acutor. cap. 4.* Si omnia euomat æger, & ſtomachus nil retineat, ad calidas potiones veniendum eſſe. Calida verò calidiſſima, inquit, ſunto. Si de cauſſa huius auxilij quæratur; Auicenna ſcribit, ideo prodeſſe, quoniam calida, cum penetrent in venas, humores retrahant in ventriculum tendentes. Mercurialis verò ideo talia iuuare ſtatuit, quod diſſipent, euacuẽt & diſſlare faciant humores. Mihi probabilius videtur, calida actu vomitum ſiſtere, quod ventriculi calorem, qui in hoc affectu valde debilitatur, foueant ac roborent. Somnus in hoc affectu vtiliſſimus eſt. Reliqua victus ratio medicamentis reſpondeant, & ſit talis, qualis in vomitu curando propoſita.

CAPVT XIV.

De Cholera ſicca.

VT in cholera humida, de qua hactenus dictum, humores per ſuperiora & inferiora excernuntur: ita in ſicca nihil liquidi vel per os vel per aluum & os erumpit, venterque cum dolore laterum interdum & Spiritu illo flatuoſo diſcurrente cruciatur, ac ructus varij in vniuerſo excitantur, & partes, per quas ſpiritus tranſit, ob eius acrimoniam exaſperantur & vellicantur, vt ita cholera ſicca ſit Spiritus flatuoſi per inferiora & ſuperiora excretio, cum inflatione ventris & murmure, ac dolore laterum & lumborum.

Flatus autem ille aut Spiritus flatulentus vel ratione ventriculi vel ratione aſſumptorum generari a plerisque docetur. Ratione ventriculi, cum is [illegible] quaſi, quo præter naturam præditus eſt, calorem cibos, licet ipſi omni vitio careant, ita corrumpit, vt in nidoroſam materiam & acres vapores conuertat: ratione vero alimentorum cum cibi ipſi acres & flatuoſi ſunt, ſeu tales, vt ſint apti, vt in nidoroſam ſubſtantiam mutentur, quales cibi ſunt, raphanus, ſemen erucæ, oua frixa & ſimilia. Verum enim vero etſi hoc interdum accidere poſſit: tamen ſi malum continuetur, id quod 2. *lib. Inſt. part.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 1. diximus & de affectione Hypochondriaca monebimus, hic etiam locum habere poſſe cenſemus. Nimirum cauſam huius mali non ſolum in calorem ventriculi nimium, & alimenta praua referendum eſſe, ſed etiam in bilem atram, prauoſque humores ventriculo ſubſtratos in hypochondriis & venis Meſaraicis contentos, è quibus flatus & ſpiritus flatuoſi eiuſmodi generari poſſunt.

Quantum enim Spirituum copiam, ſales & ſpiritus ſalini cum ſpiritibus acribus permiſti ſuppeditent, ex olei vitrioli & aquarum fortium cum ſale tartari miſtione apparet. Tale ergo quid etiam in corpore humano accidere, & ex humoris ſalſi atque aduſti cum aliis ſpiritibus commixtione magnam Spiritus flatuoſi copiam excitari poſſe, incredibile non eſt.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur autem cholera ſicca ex iis, de eius natura dicta ſunt. Vt autem ſciamus, à qua cauſſa originem habeat, inquirendum, quo genere cibi vſus ſit æger. Si enim bonis cibis vſus eſt, hinc colligitur, vel ratione affectus hypochondriaci, quæ ſignis diſcernere facilè eſt, ortam eſſe. Si verò prauus cibus aſſumptus ſit, vitio choleram prouenire argumento eſt.

Prognoſticum.

Non tamen tam periculoſum hoc malum per ſe eſt, ſicut cholera humida, nec à flatibus erumpentibus tantum imminet periculum, quantum à crebra per aluũ & ventriculũ euacuatione. Si autem quid periculi metuendum eſt, id potius à primaria affectione accidit.

Curatio.

Curandi ratio in duobus conſiſtit; in ſpiritus flatuoſi eductione & contemperatione, & in cauſſæ, à qua ſpiritus ille flatuoſus ſubnaſcitur, ablatione. Hippocrates,

tes, 4. *de rat. vict. in acut. à text.* 104. *ad* 109. vbi de hoc affectu agit, hanc curandi methodum præſcribit. Primò prohibet vomitum, cũ præſupponat, materiã in inteſtinis contineri, parumque eius in ventriculo hærere, & flatum vomitu non diſcuti. Secundò iubet ventrem oleo ſubducere, vt eò retundatur acrimonia flatuum, & tum flatus tum materia eorũ per aluum educatur. Tertiò ordinat balneum & perfuſionem olei & aquæ dulcis, quod & ad coctionem & attemperatione ad diſcuſſione acrium flatuum facit. Quartò ſomnum imperat, qui coctionem promouet, & omnium cruditatũ maximum remedium eſt. Quintò vinum antiquum & meracius exhibet, quod & ad materiæ diſcuſſione & flatuum diſſipationem facit. Sextò ſi malum perſeuerat, oleum per os propinat, quod cum dulce & pingue ſit, acres flatus temperat, & aluum ſubducit. Septimò, vt coctio facilior fiat, ægrum abſtinere ab omni cibo & potu iubet. Non enim crudis cruda ſuperingerenda ſunt; & quies multum ad coctionem facit. Vltimò ſi malũ perſeueret, materiam peccantem euacuare iubet. In quem finem exhibet Lac aſini, quod cæteris omnibus medicamentis in hoc caſu præfert, cum ſimul euacuet & refrigeret. Si autem humorum corruptio talis ſit, vt ex cruditate nidoroſa febris accendatur, qua ratione ea curanda ſit, docet Galenus, 8. *meth. med. cap.* 5.

Ex quibus omnibus patet, choleram ſiccam rectiſſimè curari, ſi flatus educantur, diſcutiantur, temperentur, & cauſſa eorum tollatur. Quod fit, ſi primò iniiciatur Clyſter ex oleo dulci, vel ſem. lini recẽti vel chamæmelino, cui, pro retundenda acrimonia humorum, aliquid pinguedinis anſerinæ vel gallinæ addi poteſt. Aut ſi flatus valde moleſti ſint ac cruciẽt, decoctum ad flatus conueniens paretur, eique oleũ amygdalor. dulcium addatur. Inungatur etiam ventriculus & abdomen, ſi aſſumptorum vitio hoc malum proueniat, oleo maſtichino, abſinthij, nardino & ſimilibus. Aut ſi id ventriculi calidioris ratione fiat, oleo roſar. vel etiam omphacino, quod Galenus, 4. *de ſimpl. medic. fac. cap.* 3. & 12. ad æſtuantia hypochondria commendat; aut paretur cataplaſma e pulpa cydonior. additis roſis rubris ſiccis, hypociſtide, balauſtiis, farina hordei, quæ omnia miſceantur cum oleo roſar. & fiat Cataplaſma. Quod ſi adhuc dolor perſeueret, remedia exhibenda, quæ ſimul materiam temperare & euacuare poſſunt, quale eſt oleum dulciſſimum, aut ol. amygdal. dulc. recens, aut oleum lini recens exhibitum. Quod ſi horum vſu nondum ceſſat affectio, ad flatuum diſcuſſionem & coctionem Hippocrates, vt dictum, vinum antiquum & meracum exhibet; Galenus Diatrionpipereon, ſi ſcilicet ex aſſumptis, non ex ignea ventriculi caliditate ſit cruditas nidoroſa. His omnibus non conferentibus materia euacuanda. Ad quam rem clyſteres & alia lenientia vtilia ſunt, vt ſyrup. roſar. ſolutiuus, manna item cum oleo amygdal. dulcium in iuſculo vel vino Maluatico.

Victus medicamentis reſpondeat, & ſit talis, qui materiam temperare poſſit, vt ptiſana, ac pulli gallinacei, & eorum iuſcula, & id genus alia.

CAPVT XV.

De Dolore & anxietate ventriculi.

HActenus abſoluimus Symptomata, quæ actionibus ventriculi propriis accidunt. Reſtant adhuc Symptomata, quæ circa communem cum aliis partibus actionem ipſi conueniunt, ſenſum tactus puta, dolor ſcilicet & ſtupor ventriculi. Habet enim ventriculus neruos à ſexta coiugatione inſignes, ob quos etiã ſenſu inſigni præditus eſt, qui, ſi deprauatur, & obiectum ſit minus conueniens, dolor ventriculi oritur.

Etſi verò, ſi nomen ſpectes, ventriculi dolor omnem eius & omnium eius partium dolorem ſignificat: tamen vſus obtinuit, vt dolor ventriculi ſimpliciter ſic dictus de cuiuſcunque in hoc partis dolore accipiatur, excepto eius orificio. Huius enim dolor in ſpecie Cardialgia appellatur.

Cardialgia enim nomen accepit à Symptomate & loco affecto, id eſt, ore ventriculi. Nam καρδία Græcis Antiquis, teſte Galeno, 2. *meth. med. cap.* 2. os vẽtriculi eſt. *Cardialgia.*

Vnde appellatur Cardialgia ob grauiſſima Symptomata, quæ ex huius partis affectione oriũtur, ſimilia iis, quæ cordi accidunt, & cor ſtatim in conſenſum trahunt. De eodem dolore & καρδιωγμὸς vox vſurpatur, qua alias etiã cordis crebriorem & celerem motionem ſignificari ſupra diximus, de qua plura videantur *in Oeconomiâ Hippocratis Foeſij.*

Apud Hippocratem, 5. *aph.* 57. etiam occurrit vox ἀλύκης, & ἀλυσμὸς alibi, quam Galenus, *in comment.* de anxietate interpretatur. Deinde etiam recentiores ventriculi anxietatẽ nominant, cũ ſcilicet cum dolore tantus angor & anxietudo coniuncta eſt, vt quemadmodũ Galenus 2. *Pror. t.* 44. & 5. *de vſ. part. cap.* 5. docet, ęgri nequaquam ſe vno loco continere poſſint, ſed frequenter cogantur mutare locum & figuram, & ſitum omnem ęgrè ferant, translatione ſumptâ ab iis, vt Galenus 7. *aph.* 58. tradit, qui in negotiis ſuis adeo anxii & moroſi ſunt, vt ea, quæ præ manibus habent, ſemper quaſi faſtidiant, atque illis relictis mox ad alia tractanda ſe transferant.

Inuenitur & τῆς καρδιακῆς διαθέσεως appellatio *in definitionibus medicis*, & Cardiaci mali nomen apud Celſum, *lib.* 3. *cap.* 30. quando languente orificio ventriculi corpus immoderato ſudore digeritur, ſudórque ſupra conſuetudinem & tempore & modo ex toto thorace & ceruice, atque adeo capite prorũpit, pedibus tantum & cruribus ſiccioribus atque frigidioribus. Tralliano, *lib.* 7. *cap.* 9. ex mordicante ſimul & virulento in ore ventriculi humore fit, vbi ſi os ventriculi ſit εὐαισθητὸν, hominem repente nonnunquam ingulat malo communicato cum corde, vt ſyncope cardiaca ſiue ſtomachica accidat, de qua ſuo loco dictum.

Hercules Saxonia equidem inter Cardiacam & Cardialgiam diſtinguit hoc modo, quod Cardialgia ſit ex humoribus erodentibus ſolum, non venenatis: Cardiaca verò ex venenatis erodentibus. Verum ſine autoritate id facere videtur. Mercatus diſtinguit inter cardialgiam, ſiue dolorem oris ventriculi, & inter exſolutionem ventriculi, Cardialgiámque à ſolutione vnitatis & triſti ſenſu prouenire ſcribit, & eſſe mordicationem oris ventriculi: angorem verò ſiue exſolutionem ſubſtantiæ oris ventriculi citra vllum doloris ſenſum fieri ab intemperie ſenſim & paulatim diſſipante & diſcutiẽte ſubſtantiam, quæ ſeparatur, & comitem ſemper habere febrem malignam, cùm cardialgia plerumque febre careat, ſicut & ſudore diaphoretico, niſi in fine mali. Ad quem affectum pertinet & virium ſtomachi reſolutio à Beniuenio, *de abdit. morbor. cauſ. & curat. cap.* 66. deſcripta, quæ ab intemperie ventriculi accidit, vbi hiſtoriam Nobilis recenſet, qui cum calidiore ventriculi habitu fuiſſet affectus, eum frigidis medicamentis curauit. Verum cum huiuſmodi affectus ſint ſine dolore ventriculi, non pertinent ad hoc caput, ſed potius ad intemperies ventriculi.

Omninò verò huc pertinet affectio illa, quam Attritionem ventriculi nominant, (θλίβεσθαι enim ventriculum dicit Galenus) quam Galenus, *de præcogn. ad Poſthumum cap.* 11. deſcribit, in Imperatore Romano, qui cum ventris torminibus & profluuio tota nocte vexatus fuerat, atque Medici alii initiũ febris adeſſe dicerent, id Galenus pulſu explorato negauit, atque ventriculum atteri ab aſſumpto cibo, antequam excerneretur, exæſtuanta affirmauit, atque nardino Vnguento cum lanâ ventriculo appoſito, atque vino Sabino cum pipere eum ſanauit. Similem affectum ſibi bis tantum oblatum fuiſſe ſcribit Petrus Baiern, *lib. Pract.* 11. *cap.* 9. Primò in Nobili quodam, qui cum cœnaſſet, totus frigidus *Attritio Ventriculi.*

frigidus factus eſt, pulſus omnino contractus, ita vt vix ſentitur, cum tanta anguſtia & compreſſione anhelitus, vt ſtatim præfocari videretur, quem etiam oleô nardino calido ventriculo impoſito & piperis Drach. j. cum vino exhibita ſanauit. Deinde in pediſſequa quadam, quam eodem modo curauit. Notandum autem hîc, quod, *loco allegato* ſcribit Galenus, Imperatorem in hunc morbum incidiſſe, dum attereretur ventriculus *ὑπὸ τροφῆς φλεγματώδους πρὸ τῆς ἐκκρίσεως*, id quod vulgo vertunt, *ab aſſumpto cibo, antequam excerneretur, exæſtuante*. Et quidem verum eſt, vt ex Oeconomia Hippocratis Fœſij patet, *φλέγμα* ſæpe ab Hippocrate & Galeno ſumi pro inflammatione, & deriuata inde verba pro inflammari vſurpati: malim tamen hîc exponere, ventriculum fuiſſe attritum vel afflictum à cibo in pituitam conuerſo, id quod curatio indicare videtur: cum hoc malum calidis medicamentis, vnguento & oleo nardino ac pipere cum vino forti ſumpto & Galenus & Bajerus curauerit. Et ſimile quid nuper in nobili viro animaduerti, qui etſi bene habere videretur, dum eſſet ieiunus, tamen horis à ſumpto cibo quatuor vel quinque elapſis tantis ventriculi cruciatibus, qui ad dorſum ſe extendebant (vnde etiam à nonnullis pro calculoſo fuit curatus,) & anxietate vexabatur, vt nullo loco quieſcere poſſet, nec finis malorum erat, antequam cibus & potus vomitu reijceretur, qui maximam partem crudus adhuc erat cum multa pituita. Hoc tamen non negarim, anxietatem hanc non prouenire ſimpliciter à pituita, ſed quatenus in flatus reſoluitur, qui in ventriculo concluſi illam anxietatem pariunt.

Adſtrictio ventriculi.

Huc ergo pertinet etiam illa affectio, cuius Petrus Salius Diuerſus *affection. particular. cap. 12.* mentionem facit, quam adſtrictionem ventriculi appellat, quamque ſolum Aetium *tetrab. 3 ſerm. 1. cap. 13.* deſcribere putat, quæ, vt ipſe ſtatuit, fiat, cum & ſuperius & inferius os ventriculi ita adſtringitur, vt nec flatus nec vapores erumpere poſſint, nihilque extra corpus ob cutis adſtrictionem vel exiccationem euaporare queat, qui vapores cum accenduntur, febris ſpeciem præbeant; quæ tamen affectio perfecta coctione & deſcendente cibo ſolet quieſcere.

Verum enim verò puto hanc affectionem etiam aliis non fuiſſe incognitam, & ſub anxietate ventriculi comprehendi poſſe, & fieri à cibo in phlegma, eoque porrò in flatum conuerſo: qui cum ob ventriculi orificium ſuperius clauſum erumpere non poſſit, neque etiam inferius ei, vtpote non vtili, ſed corrupto, exitum det, in eo hærens & concluſus anguſtiæ huius cauſſa eſt. Vt verò cutis adſtrictio accedat, quod vult P. Sal. Diuerſus, opus non eſt; cum flatus non per cutem è ventriculo, ſed per eius orificia ſatis ampla erumpere ſoleant. Et quod conualeſcentibus, vt idem Salius ſcribit, hoc malum frequentius accidit, non fit ob exiccationem cutis, ſed quod conualeſcentes habent ventriculum debilem, qui cum cibo, qui ſupra modum ſæpe aſſumitur, operatur, cruditas talis accidit.

Verum cum affectus hi omnes, quocumque etiam nomine appellentur, in eo conueniant, quod ſint ſenſus tactus deprauatus in ventriculo, & à ſolutione continui in eo ortum habeant, ſeu, vt verbo dicam, ſint dolores ventriculi, de iis coniunctim agemus. Quia tamen eſt quædam differentia ſecundum locum affectum, vt & cauſſam efficientem, de eo poſtea in differentiis dicetur.

Definimus ergo dolorem ventriculi ſenſum eius triſtem ſeu moleſtum à cauſſa continuum ſoluente excitatum; qui ſi fit in orificio præcipuè, Cardialgia in ſpecie appellatur.

Eſt nimirum dolor ventriculi Symptoma ſenſus tactus ventriculi, cuius ſubiectum ſunt vel tunicæ ventriculi, quæ ſunt membranoſæ, vel orificium eius, quod neruis maioribus & pluribus à ſexta coniugatione deſcendentibus à natura donatum, vt animali per hos ſenſus alimenti deficientis inſit, quæ fames appellatur. Nam vt ex naturali ſuctione moleſtiam, ſic cauſſâ præter naturam dolorem ſentiret, [illegible] ſenſu pollere oportebat. Vtraque enim [illegible] & fames & *καρδιαλγία*, ſunt orificij ventriculi [illegible] differentia, quod fames fit à ſuctione naturali, *καρδιαλγία* à cauſſa præter naturam.

Cauſſa.

Proxima equidem & continens cauſſa doloris ventriculi eſt ſolutio vnitatis in eo, quæ à re vel [illegible] te vel mordicante oritur, mediatæ tamen cauſſæ plures eſſe poſſunt. Soluitur enim vnitas ventriculi vel propter morbos, vel propter cauſſas morbificas. Morbi ſunt vel in ipſo ventriculo, vel in vicinis partibus. Morbi in ventriculo ſunt primò intemperies frigida, quæ vt neruoſis aliis partibus, ita & ventriculo aduerſa eſt, & dolorem in eo, cum roſionis ſenſu, accedente veluti animi deliquio, excitat. [illegible] ſæpe ortum habet ab externo frigore, ſi nudo ventriculo occurrat, præcipuè in macilentis, imprimis dum calent & ſudant. Eadem à potu frigidiſſimo, aquæ præſertim, contingit poteſt, idque imprimis, vbi corpus æſtu calet. [illegible] tumores & imprimis inflammatio, quæ [illegible] dolorem excitat, de qua ſupra dictum, & [illegible] Eriſipelas: nonnunquam verò tumor durus [illegible], aut callus vel ſcirrhus in eo genitus, qui dolorem grauantem parit, imprimis aſſumpto cibo. Tertiò [illegible] vnitas & vulnera ac vlcera. A vicinis verò partibus dolore afficitur ventriculus, dum ab incumbentibus viſceribus inflatis, obſtructis, tumentibus premitur. Nonnulli etiam ab oſſe xyphode introrſum flexo ventriculum, imprimis cibo plenum & diſtentum, premi atque moleſtia & dolore affici poſſe exiſtimant, qui tamen diu durat, donec cibus coctus deſcendere, vel decubitu introrſum facto ventriculus ab oſſe hoc recedere, de quo *lib. 1. part. 2. c. 26.* dictum.

Cauſſæ verò morbificæ, quæ dolorem ventriculi excitant, ſunt vel internæ, ſeu intus genitæ, vel externæ. Internæ ſunt vel flatus vel humor. Si flatus, is ſi in ventriculi capacitate concluſus, ſimplex dolor oritur è ventriculi diſtenſione, de qua ſupra, *cap. de ventriculi inflammatione* dictum, vbi etiam cauſſæ explicatæ, à quibus flatus ventriculum diſtendentes proueniunt. Si verò acris & fœtidus halitus os ventriculi infeſtat, dolor pungens & mordax producitur. Si verò ſit humor, is vel copia ſua ventriculum grauat, vel qualitate praua & mordace, vel etiam maligna ventriculo moleſtus eſt. Et humor quidem, vt & flatus, vel in ventriculo gignitur, ab eius intemperie aliqua aut errore in victu, vel aliunde in ventriculum confluit. Et quidem ab humoribus in ventriculo genitis ortus dolor ventriculi aliàs ſumpto cibo mox ſedatur, aliàs [illegible], aliàs etiam ſumpto cibo exacerbatur & excitatur. Excitatur dolor ab aſſumpto cibo, cum humores crudi & mordaces ventriculi tunicis adhæreſcentes ſumpto cibo agitantur & incaleſcunt ad cibi coctionem, aut qui in fundo ventriculi hærent, ſumpto cibo eleuantur & aſcendunt, atque ita commoti ad orificium ventriculi accedentes dolorem in eo excitant. In aliis, cum cibus coquitur, ſaltem halitus & vapores acres & mordaces eleuantur qui os ventriculi vellicant. Sedatur verò dolor cibo aſſumpto, vel quia eſt humor melancholicus, vt Auicennas cenſet, vel quia admiſtis cibis minus acris euadit.

Humores, qui aliunde affluunt in ventriculum, vel fluunt à toto, dum illud febre correptum eſt, vt fit in paroxyſmorum principiis (quamquam & tum è vicinis locis confluere poſſint) aut citra febrem, dum corpus vel humorum copia aut qualitate vel ſymptomate aliquo p. n. aut inedia affligitur, de quibus videatur Galenus

nus, 2. *de articul. ſ.* 22. & 2. *de rat vict. in acut. ſ.* 44. & 2. *de plac. Hippoc. & Plat. c.* 8. Vel ab aliqua parte & potiſſimum ab epate, à quo bilis flaua & ichores bilioſi in ventriculum effunduntur, id quod præcipuè per inediam accidit, aut liene ac vicinis locis, vnde humor melancholicus & ater, aut à capite, vnde pituita tenuis & ſalſa in ventriculum defluit. Vermes præterea in ventriculo ſeu geniti, ſeu ab inteſtinis ad eum adſcendentes dolorem excitat. Tandem etiam lapides in ventriculo geniti dolorum ſæpe intolerabilium ventriculi ac diuturnorum cauſſa ſunt. Cuius rei hiſtorias aliquot collegit Schenckius, *lib. 3. obſeru.*

Inter cauſſas verò externas, ſiue ea, quæ extra aſſumpta dolorem ventriculi pariunt, ſunt primo cibi, vel qualitate moleſti & acres, qui in calidiori præſertim ventriculo ſingultum, roſionem & dolorem excitant. Et quod à cibo per ſe tali accidit, idem etiam à cibo aliàs non malo, ſed corruptionem paſſo & acrimoniam adepto fieri poteſt, puta à dulcibus, pinguibus, rancidis, & cibis facilè corruptioni obnoxiis. Vidi etiam, qui dolorem ventriculi grauiſſimum paſſus eſt à lacte in ventriculo coagulato, quo vomitu reiecto ſanatus eſt. Idem etiam à cibo quantitate nimia & copioſius deuorato accidere poteſt. Imò mulierem ſenem extinctam hâc de cauſsâ obſeruauit Platerus, quæ die Paſchatos carne & ouis nimium ventriculum repleuerat. Deinde idem accidere poteſt à rebus, quæ ventriculum grauare vel pungere poſſunt, vt nucleis ceraſorum vel aliis deglutitis, aut vitro, acubus, oſſibus & ſimilibus. Ita refert Guilielmus Fabricius, *cent 4. obſeru.* 35. Matronam quandam, cùm vltra duos annos de dolore ventriculi conqueſta eſſet, tandem vomitorio ſumto fruſtum corii lardi fumo exſiccati, quod ante duos annos deglutiuerat, euomuiſſe, & breui planiſſimè conualuiſſe. Sicut & dolorem ventriculi pariunt medicamenta & venena ſeptica, cauſtica atque exulcerantia. Item validiora purgantia ſine correptione maiori doſi exhibita.

Differentiæ.

Quæ ſint doloris ventriculi differentiæ, facilè ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, patet, & ſumuntur præcipuè à loco affecto & cauſſa efficiente atque hinc dependente modo & ſpecie doloris. Aliquando in ipſo ventriculo quædam compreſſio percipitur & diſtenſio, quã Germani *das Hertzdrucken oder Hertzgeſpan* nominant, qui dolor plerumque cum ventriculo proſtrato & nauſea accidit, superuenientibus etiam aliquando vomitibus & diarrhœa. Aliquando idem dolor in ventriculi ore conſiſtit, qui Cardialgia nominatur, qui etiam plerumque rodens eſt, & καρδιωγμὸς dicitur, habétque ortum ab humoribus acribus, cùm in morbis quibuſdam, tum etiam in ſanis, πικρόχολοι nominantur, quibus eiuſmodi roſiones familiares ſunt cum oris amaritudine. Dolor quoque aliquando rodens eſt, ex cauſſa modò dicta, aliquando grauans à cauſſa ventriculum diſtendente vel premente.

Signa Diagnoſtica.

Symptoma hoc ipſum per ſe facilè deprehenditur, ægérque de dolore conqueritur, locúmque affectum indicat, niſi mens ſimul læſa ſit. Neque etiam animi deliquium & ſyncopen, quæ dolorem hunc ſequuntur, deprehendere difficile eſt; cum ægri quaſi exanimati & mortui iaceant, qui paulò antè de grauiſſimo ſtomachi dolore fuerunt conqueſti.

Cauſſæ verò peculiaria ſigna, quibus innoteſcant, requirunt, quæ ex iis, quæ ſupra de morbis ventriculi dicta ſunt, patent. Nam intemperies frigida vehementior è ſuis ſignis ſupra propoſitis cognoſcitur; vt & tumores ventriculi vel partium vicinarum, & vulnera ac vlcera ventriculi. Flatus etiam deprehenduntur ex iis ſignis, quæ ſupra de inflammatione ventriculi ſunt propoſita. Si humor ſit cauſſa doloris, ex iis, quæ ſupra de intemperie ventriculi cum materia dicta ſunt, innoteſcit; præcipuè humor bilioſus; qui frequentiſſimè cardialgiam inducit, cognoſcitur è linguæ amaritudine, nauſea & inappetentia, virium deiectione, ſyncope. Si materia è primis viis aut toto corpore confluat, vt in febribus fieri ſolet, & potiſſimum in paroxyſmis earum, ac ſi humor ſit malignus, adſunt febrium malignarum ſymptomata. Venenatus & prauus vapor ab vtero ad ventriculum aſcendens cognoſcitur è propriis vteri affectibus, imprimis è ſuffocatione, in quam mulieres frequenter incidunt, ex ſeminis & menſium ſuppreſſione. Vermes, aut venena aſſumpta, acus, ſpinæ piſcium deglutitæ & ſimilia è ſuis ſignis & ægri atque adſtantium relatione innoteſcunt.

Prognoſtica.

1. Oris ventriculi dolor grauius malum eſt, quàm ſimplex vẽtriculi dolor, ob partis huius ſenſum exquiſitum, & cum corde ac cerebro conſenſum. Minus tamen periculoſus eſt ventriculi dolor, qui fit à cauſſis externis, & qui fit propter partis illius ſenſum exquiſitum; niſi cauſſa externa nimis vehemens ſit & graue aliquod malum attulerit, vlcus nimirum, putredinem aut inſignem corruptionem, aut qualitate malignâ vires deiiciat. *Prognoſtica.*

2. Deterior verò eſt ille dolor, qui à cauſſa interna, & ab acri mordaci humore excitatur. Peſſimus, ſi maligna & venenata ſit illi materia. Et omninò pro minori vel maiori materiæ, quæ cardialgiam excitat, prauitate, ſymptomatúmque, quæ cum cardialgia cõiunguntur, grauitate aut leuitate, ſalus vel mors expectanda eſt.

3. Auget nimirum ſemper periculum ſyncope, quæ grauior, frequentior & abſque cauſſa manifeſta accedit. Periculum verò minus eſt, quando leuior, minus frequens, & à cauſſa manifeſta oritur.

4. Ita & febris periculum auget, præſertim continua & acuta, in qua magnus æſtus eſt circa ventriculum, proueniens à bile tunicis ventriculi impacta, de quo Hippocrates, 5. *aph.* 65. in febribus circa ventriculum vehemens æſtus & καρδιωγμὸς malum. Magnam enim inflammationem vẽtriculi, vel copiã magnam humoris vitioſi in ore ventriculi contineri indicat; vnde febris intenditur, & malo cordi communicato ſyncope periculoſa & ſæpe lethalis ſequitur.

5. Qui Cardiaco affectu laborantes os ventriculi admodum ſenſile habent, valde periclitantur, & ſæpe ſtatim intereunt, dum immodicam humorum roſionem ſuſtinere nequeunt.

6. Frequenter quoque lumbrici ad os ventriculi adſcendentes hoc malum & ſincopen excitant, vnde nonnulli ſtatim, cum à lumbricis roduntur, intereunt. Alex. Trallianus, *lib.* 10. *cap.* 9.

7. In cardialgia ſi extrema frigent, periculoſum.

Indicationes.

Tota curandi ratio in duobus conſiſtit: in doloris, ſi vehementer vrget, mitigatione, & in cauſſæ amotione. Dolor omnis anodyna indicat; & ſi nimis exquiſitus ſit ventriculi ſenſus, obtundendus eſt. Cauſæ verò, quæ dolorem excitant, ſui amotionem indicant: quæ cum ſint diuerſæ, pro diuerſitate earum variæ indicationes oriuntur. Si dolor ortum habeat à cauſſa externa, puta alimento vel medicamento ingeſto, illud ſeu vomitu ſeu per aluum euacuandum eſt. Idem faciendum, ſi humores vitioſi in ventriculo redundent. Iidem ſi nimis acres & mordaces ſint, temperandi. Si materia maligna ſit, ſimul alexipharmacis oppugnanda. Quæ in tunicis ventriculi infixa eſt, per reſoluentia, & validè exiccantia euacuanda, vt de intemperiebus ventri- *Indicationes.*

culi cum materia dictum. Admiſcenda ſunt hîc medicamenta adſtringentia, quæ exſolutum quodammodo os ventriculi roborant, ſolutioni continui, vnde dolor eſt, reſiſtunt, diſſolutionem calidi innati prohibent, materiam prauam ab orificio ventriculi ad partes inferiores protrudunt, & ne noua affluat, cauent, exiccant & incraſſant, quæ reliquæ ſunt, ne tunicis ventriculi impingantur. Vnde Galenus, *5. de comp. med. ſec. loc. cap. 7.* inquit: Plurima horum, quæ per experientiam inuenta ſunt, ex miſta materia componuntur, ex adſtringente videlicet & calefaciente. Vbi & veteres nonnullos reprehendit, qui in affectibus oris ventriculi, epatis, lienis & ſimilibus, ac imprimis in horum inflammationibus, adſtringentium vſum magno cum ægrorum detrimento omiſerunt.

Curatio.

Curatio. Si ergo dolor vehementer vrgeat, ita vt non permittat primùm aduerſus cauſſam pugnare, exhibenda ſenſum orificii ventriculi obtundentia, anodyna, aut etiam narcotica. Hebetant ſenſum, quæ mucilaginoſa, pinguia ſunt, ac vim emplaſticam habent, qualia ſunt oleum dulciſſimum, oleum amygdal. dulc. recens, earum emulſio, emulſio ſem. papau. albi, mucilago ſem. pſyllii, cydoniorum, maluæ, amylum, lac. Dum verò malum magis vrget, ſtupefacientia & narcotica vſurpanda, vt ſyrup. de papauere, diacydon. Philon. Rom. trochiſci de carabe, pilulæ de cynogloſſa, requies Nicolai, quorum doſis rarò Scrup. j. excedit, laudanum opiatum. Poſt horum tamen vſum & dolore ſedato, calefacientibus & roborantibus calorem ventriculi horum vſu nonnihil debilitatum iterum roborabimus. Somnus quoque mirum in modum dolorem ſedat, & calorem ac ſpiritus reficit, modò ſpiritus non nimium ſint antea debilitati, & ægroti horũ medicamentorum vim ſuſtinere poſſint. Ideoque primò lenioribus & quidem externis vtendum, & per frontis ac narium illinitionem ſomnus prouocandus. Quod ſi hæc non proficiant, modò dicta narcotica adhibenda.

Quod ſi cauſſa externa, alimentum ſcilicet aut medicamentum, dolorem produxerit, per aluum aut vomitum reiicienda. Idem faciendum in venenis, quæ commodiſſime per vomitum reiiciuntur. Si dolor ſit à cauſſa interna, humore ſcilicet prauo, idem faciendum, & materia vel per aluum vel per vomitum euacuanda. Tutius tamen eſt, humores vitioſos per aluum, quàm per vomitum euacuare. Metuendum enim, ne ſi per os reiiciantur, ventriculi orificium magis offendant. Et cum humorem ob eius acrimoniam & doloris vehementiam tutò euacuare non licet, eius acrimoniam temperare conuenit, modis qui ſæpè iam expoſiti ſunt. Quæ etiam ſint medicamenta ventriculum euacuantia, ſupra de Intemperiebus ventriculi cum materia eſt expoſitum, quæ hîc repetere opus non eſt.

Poſtea os ventriculi cùm internis tùm externis adſtringentibus roboretur. Intus roborant, præſertim cum febris adeſt, rob & ſyrupus cydonior. de agreſta, de roſis ſiccis, de granatis, acetoſit. citri, conſeru. roſar. corall. margaritæ; ex quibus compoſita etiam ſupra ſunt propoſita. Galenus, *7. meth. med. cap. 11.* & alibi mulſam dat, in qua abſinthium ſit decoctum, quod medicamentum & bilem euacuat, & adſtringendo roborat. Extrinſecus, vt Aëtius docet, conueniunt folia rubi cum pane, item myrti folia & baccæ, aut pampini vitis aut folia plantaginis cum pane, aut mala cydonia cataplaſmatis modo ſtomacho impoſita.

Vtilis eſt & Fomentatio ex vino rubro cum roſis, abſinthio & maſtiche parata.

Vel ℞. *Flor. roſ. rubr. chamamel. ſummitat. abſinth.* an M. j. Coqu. in vino rubr. pro ℔. j. ß. Fiat Fomentum.

Vel ℞. *Abſinth. flor. chamam. roſ. rubr. menth.* ana M. j. Coqu. in aqua ℔. j. ß. Adde *ſpec. diarrh. abbat. aromat. roſat.* an Scrup. ij *aceti roſ.* Vnc. ij Fiat Fotus.

Quod tamen Galenus, 8. *de comp. med.* [illegible] iubet adſtringentia præmittere ante [illegible] adducit & [illegible], id quidem [illegible] ob [illegible] caloris nat[illegible] diſſipati [illegible] cope adeſt vel imminet, vt diſſolutionem [illegible] hibeat. Alias quando [illegible] aliis [illegible] antia adſtringentibus præmittenda.

[illegible] quoque alimenta optimæ ſubſtantiæ [illegible] [illegible] qualitatem [illegible] & [illegible] rat, [illegible] alimenti optimæ ſubſtantiæ.

In dolore ventriculi ex pituita Galenus [illegible] tam & porrum cũ ſinapi exhibuit; quorum [illegible] pituitam largiter is per aluum ex[illegible] tus fuit, *de alim. fac.* cap. 1. Aliàs vtile eſt [illegible] ex oxymelite cum ſucco raphani, & p[illegible] rico aut terebinthina purgare, & reliquias [illegible] tis ventriculum calefacientibus abſu[illegible].

Verum de Hiera, quam in dolor[illegible] gida materia, aut flatu ex ea genito [illegible] mendat, notandum, quod tardè o[illegible] ſcidam materiam ventriculi tunicis [illegible] halitibus inde excitatis facit, vt [illegible] dolor augeatur. Ideoque conſultum [illegible] admiſcere, quod vires Hieræ inten[illegible], & [illegible] a[illegible].

[illegible]

Si flatus [illegible], curatio [illegible], vt de [illegible] tione ventriculi [illegible]. [illegible] poſt aliquam [illegible] fomenta adhibenda, [illegible] menthæ, anethi, abſinth. cum [illegible]. Clyſteres etiam flatus diſcutientes [illegible] [illegible] ventriculo cucurbita affigitur, [illegible] dò humoris [illegible] & [illegible] copia non [illegible] ventriculo. Hic [illegible], & magnum dolorem [illegible] prius [illegible]. Vtile eſt & [illegible] medicamenta [illegible], item ol. [illegible] & [illegible] flatus [illegible] exhibere. Commendant [illegible] in hoc affectu allii eſum, ab aliis vero, vt ab [illegible] *rat. vict. in acut.* [illegible] damnatur, quod [illegible] dolorem ventriculi pariat. Sciendum autem, [illegible] copia [illegible], ab allio abſtinendum [illegible] agitatis & reſolutis plus flatuum generet: [illegible] alium ad eos diſcutiendos vtile eſt.

Si [illegible] vapor [illegible] aut vene[illegible] prã cauſſa [illegible] alexipharmaca [illegible] tur, & inter cætera etiam Theriaca, ſi [illegible] non valde vrgeat; & de hac *in libro de theriac. a [illegible] num, & de theriaca ad Piſon. c. 11.* ſcribit [illegible] diacos, dolore ventriculi iam deficientes, [illegible] ad viam reuocârit. Theriaca enim & antidot[illegible] aliæ reſoluunt, exiccant, diſſolutionem calidi in[illegible] prohibent, vim alexipharmacam habent, oris ventriculi ac cordis robur tuentur.

Si humor ex epate vel liene, vel aliunde etiam ad ventriculum effundatur, illarum partium habenda [illegible] tio, humores ad ventriculum fluentes aliò a[illegible] tendi.

In dolore ex inflammatione ventriculi lenientibus opiatorum aliquid, ſed iã minima quantitate, admiſcere interdum vtile eſt, vt ſenſum ſtupefaciant, & moleſtiam ex acrimonia humorum calidorum mitigent.

Si ſudores ſyncoptici vires deiiciant, ſiſtendi inunctionibus ol. roſar. cydonior. myrtino aut aſperſione quæ roſar. & aëris frigidi per flabellum aſpiratione, qui aër ipſe ſit frigidior naturâ, vel arte concilietur, vt

l.p.1.c.1. eum parandi ratio expoſita eſt.

Commendantur etiam quædam, quæ occultis proprietatibus contra cardialgiam prodeſſe perhibentur, vt corallia ſuſpenſa ſupra ventriculum, cochleæ marinæ in puluerem redactæ, & in vino ſumptæ, tunicæ Gallinarum ventriculi.

Nec hoc omittendum, ſi vicinarum partium, vt epatis, lienis, coli, ſepti tranſuerſi tumore ventriculus comprimatur, curationem ad partes illas dirigendam eſſe. Niſi enim hic affectus tollatur, fruſtra in dolore ſtomachi, & plerumque accedente difficili reſpiratione tollenda laboratur.

Quod ſi à cartilagine ξυφοειδεῖ introrſum flexa & ventriculum comprimente ſit dolor ſtomachi, curatio è *libr. 2. part. 2. cap. 26.* petenda. Sed plerumque incurabile eſt hoc malum, & poſt cibum ſumptum adeo graue euadit, vt ægri nullam doloris remiſſionem habeant, donec ſupini recumbant, quo modo ventriculus à cartilagine comprimente recedit, vel cibis coctis ventriculus ſubſideat.

Diæta.

Aër ſit temperatus. Cibus ſit boni ſucci, & qui non facilè corrumpitur, & qui acrimoniam humorum, ſi quæ adeſt, obtundit, ac orificium ventriculi roborat. Vtilis igitur eſt in humoribus acribus, à quibus frequentius hoc malum ortum habet, panis ſucco granatorum vel agreſtæ, vel vino tenui imbutus. Conuenit & cremor hordei cum ſucco granatorum. Trallianus primò offert cum grana mali granati, tum eius ſuccum, poma item & pyra adſtingentia, panem ex aqua frigida, vinum auſterum. Poſtea cibis vti iubet, quidem ſunt boni ſucci, difficilis tamen coctionis, ne calori illi ingenti in ventriculo cedentes corrumpantur, & qui acres humores ſimul temperent, cuiuſmodi ſunt carnes boni ſucci, auiculæ montanæ & ſimiles, ſucco citri & granatorum conditæ. Tempeſtiuè quoque æger cibandus, ne inedia grauiora mala attrahat, & vbi vires debiles ſunt, parùm vini detur, tenuis, albi, ſubadſtringentis. In cauſſâ verò frigidâ victus ſit calefaciens atque exiccans, & propterea conuenit vinum generoſum, ſi non adſit febris. In cibis vtilis tuta, ſatureia, cinamomum & ſimilia. Somnus ſit moderatus, & potius longior, quàm breuior. Quies vtilis eſt; cum hoc malum motu exaſperetur, & humores agitentur. Aluus quotidie ſuum officium faciat.

CAPVT XVI.

De Ardore Stomachi, & ventriculi reſolutione ac ſtupore.

Doloris ventriculi peculiari ſpecies eſt, quæ tamen ſimul etiam œſophagum moleſtat, quam τοῦ στομάχου καύσωνα, ardorem ſtomachi & nonulli ardorem ſtomachi ebullientem, Germani *den Sodt* nominant; quando ardens quidam dolor in ventriculo & gula percipitur, qui vrendo quaſi moleſtat. Malum hoc ſanis aliquando etiam ſæpe familiare eſt, cum cibo ſumpto, tum ieiunis; & imprimis cum eructare volunt, intercluſo quaſi flatu igneo & erumpere non valente. Nonnunquam tamen & in febribus billioſis accidit.

Cauſſæ.

Cauſſa mali eſt halitus acris, qui è bilioſo humore, aliàs flauo, aliàs porraceo, aliàs æruginoſo, aut corrupto & nidoroſo cibo eleuatur, & dum erumpere cogitur per œſophagum, ibi hærens eum & ventriculi orificiũ quaſi vrit, quo diſſipato, & malum ceſſat, ſed ſæpe mox ſimili flatu redeunte iterum affligit, donec vel coctio ſit abſoluta, vel aſſumptis cibis & medicamentis acrimonia humoris temperetur ac ſedetur. Solet enim malum hoc nunc diutius durare, nunc citius ſedari, prout materia, quæ halituum fomes eſt, nunc copioſior eſt, nunc paucior, craſſior vel tenuior.

Fit autem ebullitio hæc præcipuè, dum cibi coctio accidit, & imprimis ſi valido corporis motu ventriculus turbetur, & quæ in eo ſunt, agitentur. Tunc enim quaſi quædam ebullitio fit in eo, è qua halitus acres & flatus ſurſum ad ſtomachum & gulam eleuantur. Fit verò hoc è cibo naturâ ſuâ acri, vt cœpis, porro, allio, caſeo putri, imprimis in iis, qui ſunt πικρόχολοι & calidiore ventriculo. Idem accidit etiam ab aliis cibis, qui vel facilè corrumpuntur, vel in bilem abeunt, vt ſunt dulces, pingues, rancidi, fructus horarij.

Cæterum ſi quis ebullitionem, vel ebullientem iſtum dolorem, quem vulgo *den Sodt* nominant, & ardentem dolorem pro eodem habere velit, (ſi enim differentia inter hos conſtituenda, hæc quæ de ardente ventriculi dolore dicentur, ad caput præcedens referenda erunt) etiam bilis flaua & atra huius mali cauſſa eſſe poſſunt, ſi pertinaciter ventriculo adhæreant. Bilis autem hæc in ipſo ventriculo generatur ex aſſumptis, vt modò dictum, vel in illum per duodenum effunditur; & hũc in eo dolorem excitat, in πικροχόλοις præſertim, iiſque maximè ieiunis. Et quidem dolorem hunc diuturnum etiam fieri poſſe, docet Platerus, ſi ipſa ventriculi ſubſtantia bile quaſi imbuatur; quod interdum accidit, quando ob contactum bilis veſiculæ ventriculi regio illi incumbens & contigua afficitur, croceoque colore tingitur, maculaque crocea ad internam illius membranam quandoque penetrat, quod ſectione in illis, quibus ardor ventriculi perpetuò ferè moleſtus erat, ſeſe deprehendiſſe, teſtatur. Idque iis facilius accidere ſtatuit, quibus copioſior bilis in veſicula colligitur, eaque dilutior, vt tranſſudare poſſit, ventriculumque vicinum tingere. Quod eò facilius accidit, ſi ventriculus in crapulæ deditis cibo perpetuò diſtentus ſit, vt & in iis, qui ſcribendo, aliudve agendo corpus inflectunt, vt ventriculus bilis veſiculam comprimat, atque ex ea bilem quaſi exprimat.

Signa Diagnoſtica.

Malum ipſum per ſe manifeſtum eſt, atque ægri de quodam quaſi ardore in gula conqueruntur, & ſæpe in ore amaritudo percipitur. Sitis eſt moleſta, ructus adſunt nidoroſi, appetentia eſt deiecta. *Signa.*

Prognoſticum.

Malum ipſum per ſe quidem non periculoſum eſt; moleſtum tamen. Cauſſa verò à qua pendet, non negligenda. *Prognoſtica.*

Curatio.

Curatio duobus perficitur. Primum eſt, vt ardor ille ſedetur; alterum, vt cauſſa iſta tollatur, ne idem malum reuertatur. *Curatio.*

Prius perficitur iis; quæ feruorem illum humorum temperant, & ebullitionem tollunt. Vnde datur ſiliqua, conſerv. roſar. fructus acidi & eorum ſuccus, vt malum citriũ, granatum, berberis, vinum abſinthites, panis medulla aceto & aliis ſuccis acidis imbuta. Vel

℞. *Conſerv. vitriolat.* Vnc. ß. *cydon. condit.* Drach. ij. *rob ribes* Vnc. ß. *ſpec. diatrionſant. diarrh. abbat.* an. Drach ß. *ſyrup. cydon.* q. ſ.

F. Electuarium.

Imprimis verò vtilia ſunt, quæ iſtam ebullitionem tollunt, humorem quaſi imbibendo & præcipitando, vel vt facilius deferueat, faciendo, aut eius qualitatem tollendo. In quem finem præcipuè commendatur creta alba, quam vulgus etiam inter εὐπόριστα numerat, nux moſchata, bolus Armen, oculi cancri, cornu cerui, lapides carpionum, grana thuris.

Hinc ſequentia commendantur.

℞. Nuc.

℞. *Nuc.moſch.* Drach.j.*creta.*Drach.ij.*ſacch.*Drach.iij. F. Puluis. Doſis Drach. ß. vel Dr. j.

℞. *Nuc. moſch.macis roſar.*an.Vnc.ß.*ſacch.alb.* Vnc. j. *creta* Drach.ij.F. Puluis.

Vel ℞. *Nuc. moſch.* Drach.ß. *croci* g.ij.*cornu cerui vſti* ſcrup ij.*creta* Drach.ß. *ſacchar. in aqu. portulac. diſſoluti* q.ſ.F.Rotulæ.

Vel ℞. *Creta* Vnc. j.*boli Armeni* ſcrup. ij.*roſ.rubr. margarit.prap.*an.Drach.ß.*macis* ſcrup.j. *ſacch.alb in aqua roſar. diſſol.* q.ſ.F.Morſuli.

Vel ℞. *Conſerv. roſ. vet.* Vnc.j.*ocul.* ♋ *prepar.boli Armeni* an.Drach.ß.Cum *ſyr.conſerv.nuc.moſch.* F.Electuarium.

Ventriculi ſtupor. Hoc loco vitij,quod dolori contrarium videtur eſſe, mentio etiam facienda, quod ſtuporem ventriculi nominant, vt apud Foreſtum, *lib.*8.*obſ.*28. videre eſt,cum vis in ſtomacho attrahens læditur, ſimulque ſenſus tactus vel minuitur vel abolетur.

Verum ſenſus appetitus ineſt præcipuè orificio ventriculi & dictum de eius læſione ſupra, vbi de cibi & potus appetitu læſo actum. Vis verò attractrix præcipuè in Oeſophago viget, de cuius læſione etiam ſupra dictum de deglutitione læſa, vt plura de iis hîc addere opus non ſit.

CAPVT XVII.

De Excretis præter naturam è Ventriculo, & eius qualitatibus mutatis.

ATque fuerunt Symptomata,quæ ventriculi actionibus accidunt, reſtant adhuc duo ; excreta præter naturam, & qualitates mutatæ, de quibus pauca dicenda.

Excreta p. n. è ventriculo. Excreta quod attinet, ventriculus equidem non factus eſt, vt per eum vlla fiat excretio ; ſed Chylificationis organum eſt, quod cibum retinet, coquit, mutat, & tandem coctum & in chylum transmutatum per inferius orificium ad inteſtina tranſmittit.

Interdum tamen etiam natura eò abutitur ad humores vitioſos, qui ſeu in eo ſunt geniti, ſeu è corpore ad eum tranſmiſſi, euacuandos, quod vomitu fit. Id ergo ſi cum commodo naturæ fit, tolerari poteſt ea euacuatio, neque ita valde præter naturam eſt. Interdum tamen accidit, vt res planè præter naturam è ventriculo eiiciantur, de quibus equidem ſupra, atque etiam inter actiones ventriculi læſas, expultricem ſcilicet, facta eſt mentio. Quatenus tamen res ipſæ planè præter naturam, ſunt, earum etiam hoc loco inter excreta p. n. facienda eſt mentio.

Sanguis vomitu reiectus. Compertum verò eſt, ſæpe ſanguinem per vomitum reiectum fuiſſe,de quo ſupra etiam de ſanguinis vomitu dictum. Vt ſaltem pauca addamus,etſi ſanguinis vomitus aliàs toto genere p. n. ſit, ſtatis tamen temporiquibuſdam accidere, imò ſalutaris eſſe ſolet. Ita ſanguinis profluuium per os ſtato tempore accidiſſe Macrino Viſco Viro Prætorio, & omnibus annis Voluſio Saturnio Vrbis Præfecto, qui 90.tamen annum exceſſit, refert Plinius,*lib.*11.*cap.*58.Sic fœminam quandam, quæ 58. annum exceſſerat ; quotannis dolore, hypochondriorum corripi ſolitam,ſpontaneo ſanguinis vomitu ab eo liberatã fuiſſe,ſcribit Langius, *lib.*1. *Epiſt.*58.

Menſes vomitu reiecta. Menſes per vomitum à fœminis fuiſſe reiectos, à multis obſeruatum,refertque idem Langius, *loco allegato*, Mulierem Florentinam, quæ cum intolerabili capitis dolore affligeretur ex retentione menſium, his vomitu rejectis conualuiſſe, & ne morbus recrudeſceret,venæ ſectione ſibi cauiſſe. Similem hiſtoriam refert Braſſa vol.*ad aph.*31.*ſect.*5. Beniuentus etiam, *de abdit. morb. & ſanat.cauſſ.cap.*41. refert, Fœminam quandam acerbiſſimo capitis dolore ob menſium ſuppreſſionem laboraſſe,à quo fuit liberata menſibus vomitu reiectis; quam ſanitati reſtituit ſolã venæ, quæ ſub talo eſt, ſectione. De via ſi quæratur, plerique quidem ſtatuunt, per venam matricis, quæ à caua oritur, ſanguinem in Epar, & inde in ventriculum per venas, quæ eius orificium & fundum ambiunt,effundi. Hieronymus Reuſnerus verò, *ad caput* 31. *Iodoci Mellichij de vrinis*,ſtatuit,Venas vteri cum meſenterij venis anaſtomoſi manifeſta committi,per quam in inteſtina & ventriculum tranſponatur ſanguis menſtruus. Poſſunt tamen etiam humores ad ventriculũ ab vtero tranſmitti per arterias.

Res etiam alias præter naturam admirandas & monſtroſas per ventriculum reiectas fuiſſe obſeruatum eſt, & dictum de eo ſupra, nimirum clyſteres, glandes,alui excrementa, vermes, crines, pannos, clauos & ſimilia, de quibus omnibus videatur Schenckius,*lib.*3.*obſer.*vbi de vomitu agit. Guil Fabricius,*cent.*2.*obſ.*43.refert,adoleſcentem in pago quodam prope vrbem Metam longo & intricato morbo detentum fuiſſe, tandemque parentes, Necromanticum acceſſiſſe, cuius conſilio cum vomitoriũ hauſiſſet, aciculas,clauiculos,cuſpides cultellorum, aliaque ferramenta plurima eiecit, & breui conualuit. *Res m... per v... reiect...*

Tandem *Qualitates mutatas* quod attinet, equidem in corpore viuente percipi non poſſunt : in mortuorum tamen ventriculis reportos fuiſſe colores alienos, obſeruatum. Ita poſt intempeſtiuum vſum magiſterij perlarum tunicas ventriculi nigras repertas fuiſſe in Caſparo Logo,Epiſcopo Vratiſlauienſi, teſtatur Iohannes Crato, *in Epiſt. a Scholtz.in collectis Epiſt.* 163. Et Petrus obſeruauit in ventriculo cuiuſdam maculam nigram. Idem interdum à bilis veſiculã incumbente ventriculum flauo colore tinctum fuiſſe annotauit. *Ven... quali... muta...*

LIBRI SECVNDI PARS II.

DE INTESTINORVM Morbis ac Symptomatibus.

PRÆFATIO.

CHYLVM in ventriculo coctum inteſtina accipiunt, eumque amplius elaborant, & ſi quid in ventriculo non bene elaboratum eſt, vlteriore coctione perficiunt, & quod in eo vtile eſt ad corpus alendum, per anfractum illum longum à vaſis Meſaraicis attrahendum, & ad Epar ac lienem tranſmittendum diſtribuunt; tandemque quod inutile eſt & corpori alendo ineptum, ad aluum tranſmittunt, & per eam deiiciunt.

Ad quas actiones cum mora quadam & temporis ſpatium requiratur, vim retentricem etiam inteſtina obtinent. Neque enim feces ab vtili ſucco ſeparatas accipiunt è Ventriculo inteſtina, ſed chylum inutilibus partibus permixtum, quæ demum in Inteſtinis ſeparantur, & quod vtile eſt, à Meſaraicis vaſis attrahitur, inutile verò in feces alui mutatur.

Sunt autem Inteſtina numero ſex; tria tenuia, duodenum, ieiunum, ileum : tria craſſa, cæcum, colum & rectum, de quibus videantur Anatomici. Vt autem quæ diximus præſtent, ſuam naturalem temperiem habent, ſuam conformationem, ſuam ſedem ac locum, & alia, quæ ab Anatomicis prolixè deſcribuntur. Habent præter ea & ſenſum exquiſitum & Spiritus animales à neruis ſextæ coniugationis accipiunt. Venas etiam habent à vena porta : arterias partim à cœliaco ramo, partim ab vtroque meſenterico. Bilioſum præterea excrementum, à quo facultas inteſtinorum ad expellendum irritatur, à veſicula fellis accipiunt.

Atque hæc omnia cum bene ſe habent, chylus ad vaſa meſaraica rectè diſtribuitur, feceſque debito modo expelluntur. Multis tamen morbis præter naturam afficiuntur : Intemperie ſcilicet frigidâ, calidâ, humidâ ſiccâ, cum & ſine materia. Inflantur etiam & in maiorem molem diſtenduntur, &

contra

contrà anguſtiam patiuntur ac obſtruuntur : Lauitatem etiam præter naturalem acquirunt : Res p. n. in iis generantur. Interdum ſitum mutant & conuoluuntur, vt in hernia inteſtinali & vmbilicali : vulnerantur : Sphacelum patiuntur. In ſpecie verò Inteſtinum rectum, & quæ ſunt in eo ſphincter & hemorrhoides, patiuntur rhagades, condylomata, ficus, vlcera, fiſtulas. Anus etiam quandoque coaleſcit.

Hinc poſtea varia ſequuntur Symptomata, coctio læſa, motus Inteſtinorum inuerſus, dolor inteſtinorum, alui retentio, fluxus alui varij, fecum alui per aliena loca excretio, res aliena per aluum excreta, ventris murmura, ani paralyſis & ſenſus amiſſio, teneſmus, ani pruritus, hæmorrhoidum dolor, fluxus, ſuppreſſio, de quibus iam ordine dicendum.

SECTIO PRIMA.

De Morbis Inteſtinorum.

CAPVT I.

De Intemperie Inteſtinorum; & primò de frigida.

FRequenter ſatis inteſtina intemperie frigida laborant, quam ab iiſdem ferè cauſſis contrahunt, à quibus ventriculus refrigeratur. Quò etiam faciunt crudi ſucci, qui cum ex ventriculo, tum vicinis membris aliis in ea effunduntur, & omnino omnes cauſſæ ſeu internæ ſeu externæ, quæ ſeu per accidens ea refrigerandi eorumque calorem imminuendi vim habent.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur Intemperis Inteſtinorum frigida è doloribus & flatibus, qui in iis generantur, & imprimis excreta per aluum eorum intemperiem & coctionem læſam patefaciunt, quæ cruda ſunt & non ſatis cocta, ac pituitoſa.

Prognoſticum.

Prout maior vel minor eſt frigiditas & cauſſarum eam inducentium maior vel minor vis, ita etiam periculoſius vel minus periculoſum malum eſt.

Curatio.

In genere autem de inteſtinorum morbis curandis obſeruandum, etſi non eam dignitatem habent inteſtina, quam ventriculus, & ignobiliora videntur: tamen eorum robur etiam modicè adſtringentibus conſeruandum; cum chylum aliquandiu retinendi & concoquendi vim habeant. Vbi tamen craſſi & viſcidi humores iis inhæreſcunt, adſtringentia vtilia non ſunt; cum eos magis impingerent. Cum etiam ſenſum ſatis exquiſitum inteſtina obtineant, ea, quæ ipſa irritare poſſunt, quale eſt oxymel, vitanda.

Quæ autem adhibentur iis remedia, ſi graciliorum gratia dantur, commodiſſimè per os exhibentur; craſſiorum verò cauſſa per clyſteres iniiciuntur; etſi & per os exhiberi poſſunt, quæ tum validiora requiruntur: cum vis eorum in via infringatur. Et cum quæ per os dantur medicamenta in morbis inteſtinorum, primò à ventriculo excipiantur, videndum, ne vllo modo eum lædant. Et quæ extra applicantur, ita applicari debent, ne ventriculum tangant, niſi is ſimul eadem intemperie laboret.

In ſpecie verò Intemperiem frigidam quod attinet, intemperies frigida calida requirit.

Calefaciunt ea: *mentha, abſinthium, cuminum, piper, zingiber, bacca laur. ſem. carui, Diatrion pipereon, Dianiſum, El. de bacc. lauri, theriaca &* alia ſupra de intemperie frigida ventriculi propoſita, cum intus aſſumenda tum extra applicanda.

Paulò tamen calidiora eligi debent, vel in maiore quantitate exhiberi; cum in via vis illorum nonnihil alteretur.

Extra applicentur ſacculi *ex milio, ruta, ſale* calefactis, item *cineribus calidis*; lapides etiam ſerpentini calidi; olea: *maſtichinum, mentha, rutaceum, abſinthij, anethi*, Emplaſt. *de bacc. lauri.*

Clyſteres quoque iniiciantur *è ruta, calamintha, anetho, fl. chamameli, bacc. lauri, ſem. carui præcipuè* in vino decoctis, oleo *rutaceo, chamamel. irino, laurino* & ſimilibus, *El. de baccis lauri.* Clyſteres *item è Maluatico.*

Victus ea ratio inſtituatur, quæ in ventriculi intemperie frigida eſt propoſita. *Diæta.*

De Intemperie Inteſtinorum Calida.

Inteſtinorum intemperies calida. Rarior eſt intemperies inteſtinorum calida. Inducuntque eam cauſſæ, quæ ventriculum calefacere poſſunt, & humores calidi ex vicino meſenterio vel Epate, vel etiam venoſo genere in ea affuſis.

Signa. Et cognoſcitur maximè è fecibus: alui ſiccis & aluo tardiore.

Curatio.

Curatio. Inteſtina refrigerantia. Calida intemperies frigida requirit: qualia ſunt; *endiuia, lactuca, portulaca, hordeum, ſemina frigida maiora, viola, roſa, ribes, ceraſa.* Quæ cum ore ſumenda exhibentur, cum per clyſteres iniiciuntur; tum extra applicantur. Vtiles ſunt & acidulæ, quæ calidam inteſtinorum intemperiem corrigunt, ſimulque ea roborant.

De Intemperie Inteſtinorum Humida.

Intemperies humida. Humectant inteſtina etiam cauſſæ omnes, quæ Ventriculi intemperiem humidam inducere valent.

Signa. Cognoſcitur ex aluo fluidiore & fecibus liquidioribus.

Curatio.

Curatio. Inteſtina exiccantia. Intemperies humida ſiccantia requirit: quæ forma liquidiore commodius exhibentur, cum facilius ad Inteſtina penetrent. Talia ſunt *tormentilla, pentaphyllum, plantago, ſaluia, myrtilli; cydonia, ſumach, corallia,* quæ vino cocta aut ex vino vel aqua chalybeata forma potus exhibeantur. Vtiles etiam ſunt; *Conſerua roſar. rubr. betonica, ſaluia, condita cydonia, meſpila; ſyrupus, myrtinus; de roſis ſiccis.* Vel per clyſteres decocta ex his facta iniiciantur: vel extra applicentur forma ſacculi ex *milio, roſis, balauſtijs, myrtillis; ſale, auena*; Cataplaſmata è *carne cydoniorum, pyrorum ſylueſtrium, cornorum; ſorborum, in vino rubro coctorum; farina fabarum; lupinorum lentium*; Inunctiones ex *ol. roſac. myrtino*; Emplaſtra; vbi in vſu *Diaphænicum calidum & frigidum.*

Victus etiam ratio ſicca ſit, potuſquè paucus. *Diæta.*

De Intemperie Inteſtinorum Sicca.

Intemperies ſicca. Sæpè etiam ſiccantur Inteſtina à cauſſis, quæ ventriculum exiccare valent.

Signa. Cognoſciturque præcipue ex aluo tardiore, & fecibus ſiccioribus.

Curatio. Inteſtina humectantia. Curatur humectantibus cum aſſumtis, tum præcipuè per clyſterem iniectis; decocto ſcilicet radicum, florum & ſeminum *maluæ & altheæ, ſemine lini, lacte, butyro, ol. amygd. dulc. paſſulis*: quibus & victus ratio reſpondeat.

De

De Intemperie Inteſtinorum cum materia.

Intemperies inteſtinorum cum materia.

Verum plerumque humor aliquis & materia coniungitur. Et quidem materia illa vel in Inteſtinis ipſis cumulatur paulatim, aut ob prauam victus rationem, aut facultatis expultricis debilitatẽ, aut materiæ ipſius craſſitiem & multitudinẽ, aut viarum, per quas expelli debet, anguſtiam, & quod aluus, quæ expellere debet, non expellit; vel aliunde ad inteſtina confluit, attracta aut dolore, aut calore, aut, quod frequentius accidit, dũ natura ad inteſtina, vt partes debiliores & excrementorum euacuationi deſtinatas, & totius corporis quaſi ſentinam, humores vitioſos è locis vicinis, imò toto corpore expellit. Nonnunquam & è cerebro materia in ventriculum deſtillat, & hinc in inteſtina dimanat. Interdum & à medicamentis purgantibus attrahitur, ibique hæret.

Materia autem hæc vel biliosa eſt, vel pituitoſa, vel melanncholica, & nunc hæret in tenuibus inteſtinis, nunc in craſſis, & quidem vel in cauitate inteſtinorum, vel in eorum tunicis.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem materia ex cauſſis, quæ præceſſerunt, & ad eam generandam facere potuerunt, cibo nimirum & potu, qui nunc ad pituitoſum, nunc ad bilioſum, nunc ad melancholicum humorem generandum diſpoſitus: ex ſignis etiam, quæ hunc vel illum humorem in meſenterio, liene, epate, imò toto corpore abundare & ad inteſtina confluere monſtrant. Deinde ex affectibus, doloribus ſcilicet & tumoribus ventris, iiſque, quæ per aluum deiiciuntur, & nunc ſunt pituitoſa, nunc bilioſa, nunc melancholica.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Difficilius curatur intemperies cum materia, quam quæ eſt ſine materia. Et quidem nunc difficilius, nunc facilius, prout ipſa materia eſt magis vel minus contumax; & grauiora vel mitiora ſymptomata coniuncta habet. De quibus omnibus poſtea in ſpecie plura dicentur.

2. Facilius euacuatur materia quæ in cauitate inteſtinorum hæret, quã quæ ipſorum tunicis impacta eſt.

Indicationes & Curatio.

Curatio.

Ipſa intemperies corrigenda eſt per contraria, materia verò euacuanda, eiuſque generatio vel affluxus, niſi criticus ſit, & natura recte agente fiat, inhibendus.

Lenientia Medicamenta. Quomodo differant à purgantibus.

Medicamenta autem, quæ materiam in ventriculo, cauitate inteſtinorum & orificiis venarum meſaraicarum in inteſtina dehiſcentium præter naturam contentam euacuant, dicuntur leniẽtia, laxantia, *ἐκκοπρωτικά*. Differunt à purgantibus, quod actione ſua, niſi nimia quantitate aſſumantur, extremitates venarum meſaraicarum non tranſcendunt, neque etiam, vt electiuè purgantia, humorem certum eligunt. Eſt tamen inter ea quædam differentia.

Lenientium differentia.

Quædam enim ſimpliciter obuium quemcunque humorem educunt, vel emolliendo & lubricando, vt oleum & vnctuoſa, vel irritando, vt ſalſa, acria, nitroſa, & omnia abſtergendi vi prædita, qualia antiquis ferè in vſu fuerunt, & pleraque ſimul alimentoſa ſunt, vt oleum commune, amygdalar. dulcium, ſeminis lini, lac, præſertim aſinæ, ſerum lactis cum ſale & melle, mel, ſaccharum, ficus & caricæ, vuæ recentes & paſſæ, muſtum, pruna, braſſica, mercurialis, atriplex, beta, blitum, malua, mora matura, ceraſa, terebinthina: alia verò magis ad purgantium naturam accedunt, ac interdum, ſi copioſius exhibeantur, extremitates venarum meſaricarum tranſeunt, & licet electiuè humores non euacuent, vt verè purgantia, tamen ſine delectu non exhiberi debent, quod, licet non occulta qualitate humores certos ſeligant; ob manifeſtam tamen qualitatem huic vel illi humori euacuando magis conueniunt. Caſſia nimirum, quia non calefacit, bili accommandata eſt, non vero pituitæ; quia flatus parit; mel roſatum magis conuenit pituitæ, ſyrupus roſarum ſolutius magis bili. Cum ergo vel ſaltem feces euacuandæ ſunt, vel pituitoſi vel melancholici vel ſeroſi humores, cuilibet medicamenta conuenientia eligenda ſunt.

Fecum deiectioni leniora ſatisfaciunt, præ[illegible] per clyſteres iniecta.

Pituitæ euacuandæ ſatisfaciunt *mel ro*[illegible] *ſatum, terebinthina, hiera ſimplex, ſpeci*[illegible] *læphangina, myrobalani chebula, bellirica,* [illegible]

Bilem euacuant, *lac ſeroſum; ſerum lactis,* [illegible] *ſarum, ſyrupus roſarum ſolutiuus, caſſia, man*[illegible] *tamarindi, aloë, diaprunis lenitiuum, pilula de* [illegible] *myrobalani citrina.*

Melancholiam euacuant *fumaria, epithymum, polypodium, ſyrupus de polypodio, de epithymo; elect. lenitiuum*

Seroſos humores euacuant *manna,* quæ etiam b[illegible]em educit, *ſyrupus violarum ſolutiuus, caſſia.*

Doſes horum medicamentorum *in Inſtit.* [illegible] *part.* [illegible] *ſect. 1. cap. 5. pag.* 1248. traditæ ſunt.

Medicamenta autem hæc vel ore aſſumuntur, vel per clyſteres immittuntur, vel etiam glandis mo[illegible] adhibentur. Per os commodius aſſumuntur, quan[illegible] ſimul ex ventriculo & inteſtinis tenuibus euacuare a[illegible]mus eſt, aut cum æger clyſteres non admittit, vel anus laborat, vt in hæmorrhoidibus. Per clyſteres verò iniciuntur medicamenta, ſi laboret ventriculus, ſubita euacuatione opus ſit, ſi intentio ſit ſolas feces euacuare, aut aliud, quod in craſſis inteſtinis continetur, ſi abhorreat æger ab aſſumendis medicamentis, vel ad vomitum procliuis ſit. Plerique etiam ſunt in ea ſententia, clyſteres ſaltem ex inteſtinis euacuare: cum vero etiam è venis meſaraicis vel locis remotioribus euacuare animus eſt, clyſteres non ſufficere, ſed medicamenta ore aſſumenda eſſe. Verum ſi clyſteres è fortioribus medicamentis componantur, etiam è venis meſaraicis, imo vniuerſo corpore euacuare poſſunt, teſtaturque id experientia, qua conſtat, glandibus ex elleboro albo factis applicatis, eadem ſymptomata excitata fuiſſe, quæ iis, qui elleborum ſumſerunt, euenire ſolent, & vitri antimonij granis tribus glandi inditis non ſolum aluum copioſè motam, ſed & duos vomitus excitatos fuiſſe. Neque ratio deeſt. Cum enim colum Inteſtinum vim medicamenti ſuſcipit, per arterias humores in trunco aortæ mouet, vnde etiam accidit, vt poſt medicamenta purgantia vmbilico applicata purgatio ſequatur; quia per arterias vis medicamenti purgantis attrahitur.

Exhibentur autem talia commodiſſimè hora vna vel duabus ante cibum, non poſt cibum, & quidem vel ante prandium, vel ante cœnam.

Materiã hoc modo euacuatã danda eſt opera, ne iterum cumuletur, recta victus ratione adhibita & victu parciore exhibito, quique contrariam habeat humori peccanti qualitatem.

Si autem in ipſis inteſtinorum tunicis materia contineatur, frequentiore euacuatione indiget, & ea medicamenta vſurpanda, quæ nonnihil ad purgantium naturã accedunt; qualia commodiſſimè ex aloe parantur.

Et quidem ſi aliunde humores ad inteſtina confluant, vt in aliis partibus & fluxionibus, partis recipientis & mittentis habenda eſt ratio. Ideóque, ſi inteſtina vel propter dolorem vel calorem humores attrahant, dolor mitigandus, calor verò temperandus; ſi verò ob to[illegible] imbecillitatem fluxionibus recipiendis obnoxia ſunt inteſtina, roboranda ſunt per modicè adſtringentia, vel aſſumta ore, vel per clyſterẽ iniecta potius, quàm extra applicata, quorũ vſu facilè humores ad interiores partes

tes compelluntur. Talia ſunt, quæ parantur ex roſis, mentha, plantagine, polygono, abſinthio.

Materia verò, quæ in inteſtina confluit, ab iis auertenda. Cum autem inteſtina corporis intimum occupent, fit commodiſſimè auerſio venæ ſectione in cubito. Reuellit etiam ab inteſtinis, non tamen per purgantia fortiora inſtitutus: item frictiones brachiorum & crurum, cucurbitulæ dorſo & ſcapulis appoſitæ.

Repellentia quod attinet, ea cum intus aſſumuntur, & per clyſteres iniiciuntur, tum extra applicantur. Quanquam enim externa nonnulli ſuſpecta habeant ideo, quod ex venis partium externarum humores ad inteſtina protrudant: tamen quia humores, qui fluunt ad inteſtina, non fluunt per venas, quæ partes externas abdominis perrepant, ſed per meſaraicas, non ſine commodo applicari poſſunt.

Deriuatio fit commodiſſimè per venas hæmorrhoidales.

Illud verò materiæ, quod poſtea inteſtinis impactum relinquitur, vel ſenſibiliter euacuandum, vel inſenſibiliter diſcutiendum. Senſibilis euacuatio fit per lenientia medicamenta antea propoſita cùm ore ſumpta, tum per clyſteres infuſa. Inſenſibiliter verò diſcutiunt digerentia medicamenta, vt oleum chamæmelinum, anethinum, rutaceum, laurinum; Cataplaſmata etiam è radicibus, floribus, ſeminibus variis medicamentorum diſcutientium parata; quibus tamen admiſceri debent, quæ modicè adſtringendo inteſtinorum robur conſeruant, ne fluxionibus aliunde recipiendis fiant opportuna.

CAPVT II.

De Inflammatione Inteſtinorum.

ET ſi Inflammatio ſit morbus compoſitus, & in ea non ſolum intemperies cum materia, ſed & magnitudo aucta reperiatur, & proinde poſt ſimplices morbos demum de ea agẽdum videatur: tamen quia inprimis intemperies cum materia in ea manifeſta eſt, & maximè actiones lædit: ſtatim poſt intemperies cum materia de ea agere libet. Inflammari autem poſſunt omnia Inteſtina, frequentius tamen tenuiora inflammantur, ob venarum copiam & ſanginis abundantiam.

Cauſſæ.

Accidit autem inteſtinorum inflammatio affluente ſanguine per venas, quibus inteſtina, tenuiora præcipuè, abundat. Quod euenit, vel vbi ob tenuitatem ſponte ad inteſtina fluit, id quod in dyſenteria ſæpè accidit, & quidem autumno frequentius, 3. *aph.* 22. quia æſtate geniti humores tenues & mobiles autumni frigore inæquali in profundum corpus ad inteſtina pelluntur, vbi phlegmonem ſæpe efficiunt: vel cùm à calore, aut, quod frequentius accidit, à dolore attrahitur, id quod fit poſt vehementes inteſtinorum dolores, poſt percuſſiones & lapſus, & imprimis, cum inteſtina è ſua ſede in ſcrotum vel vmbilicum excidunt, vbi compreſſa dolorem patiuntur.

Signa Diagnoſtica.

Dolor fixus, diſtendens, ingens in parte affecta intus percipitur: in loco autem tumor nonnunquam percipitur, cuius ratione, vt Galenus, 6. *de loc. aff. cap.* 2. docet nonnulli hunc morbum χορδαψὸν appellarunt, quod in eo tenue inteſtinum tactu deprehendatur conuolutum inſtar chordæ. Febris & febrilia ſymptomata adſunt: aluus occluditur, & omnia per os reiiciuntur, qui affectus ileos appellatur, vt infra dicetur, vrina ſupprimitur, quod veſica in conſenſum trahitur, venter inflatur, reſpiratio eſt difficilis, vires omnes languent.

Vtrum autem tenuia vel craſſa inteſtina inflammentur, ita dignoſcitur. Si tenuia inteſtina affecta ſint, ſtomachi diſtenſio adeſt, & ſpiritus anguſtia, & nauſea, atque vomitus aſſidui & vehementes, ita vt nec potus contineri queat, paulò poſt & ſtercorum vomitus ſequatur: dolor & tormina magis ad ſuperiora vergunt. Si in craſſis inflammatio conſiſtat, vomitus non ita continuò durat, dolor ad hypochondria magis pertingit ac lumborum adeſt grauitas, vomitus ſtercoris tardius ſuperuenit.

Prognoſtica.

1. Inflammatio inteſtinorum periculoſum malum eſt, & præſertim tenuiorum, vt quæ Ileum & alia grauia ſymptomata inducit, & pauci hoc modo affecti euadunt. *Prognoſtica.*

2. Malum etiam acutum eſt, & citò ad ſtatũ properat.

3. Sæpe inflammatio inteſtinorum in gangrænam & ſphacelũ abit. Vidi hoc in fœmina & iuuene, quibus cum ex hernia inteſtinali inteſtina inflammata eſſent, tandem ſphacelo ea corrupta ſunt, quæ putredo ſuperiacenti peritonæo & abdominis muſculis circa inguina communicata eas ipſas partes infecit, vt ſphacelo corriperentur, ac viâ per corruptam partem facta feces alui cum ſummo fœtore per inguen excernerentur, atque ita vterq; mortẽ oppeteret. Plura vide infra *de Ileo.*

Indicationes.

Qui ſcopi & indicationes in aliarum partium inflammationibus dantur, eædem & hic locum habent. Sanguis nimirum affluens à parte affecta auertendus, eiuſdem feruor temperandus, ac id, quod influxit, diſcutiendum. Nam vt ad ſuppurationem ducatur, minus tutum eſt, & non ſine periculo id fit, ac præcipuè ſi ad interiora abſceſſus rumpatur. *Indicationes.*

Curatio.

Ideóque mox (lenem tamen clyſterem præmittere nihil prohibet) baſilica aperiatur, etiam ante topica; & ſi opus ſit, ac vires ferant, etiam repetatur venæ ſectio. Trallianus in inflammatione ita aucta, vt vrina etiam ſupprimatur, venam tali aperit, qua ratione & alui & vrinæ excretionem ſæpe ſecutam fuiſſe ait. *Curatio.* *Venaſectio.*

Sanguine euacuato ſtatim quæ repellunt, refrigerant, & dolorem mitigant, vſurpanda. Ideò inunctiones fiant ex oleo roſaceo, aut panni vel lana oleo roſaceo & vino auſtero imbuta ventri imponantur, quibus aceti aliquid addere non inutile fuerit. *Anodyna & refrigerantia.*

Cataplaſmata quoque applicentur ex plantagine, endiuia, portulacâ, & ſimilibus, è quibus contuſis exprimatur ſuccus, & oleum roſaceum addatur: vel mala cydonia in poſca dilutiore cocta oleóque roſaceo miſta applicentur, eaque omnia tepidè.

Per aluum, & præcipue vbi inteſtina inferiora inflãmata ſunt, in morbi principio iniiciantur clyſteres ex cremore priſanæ, oleo roſaceo, ſucco plantaginis, endiuiæ, portulacæ, luteis ouorum recentium.

Omnia ſimul Reulſionum genera inſtituantur, quæ materiam ab internis partibus ad externas reuocent, vt frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ ſcarificatæ & non ſcarificatæ, cruribus & artubus applicatæ, lotiones item extremorum. *Reuellentia.*

Per os exhibeantur, quæ circa adſtrictionem refrigerant, vt decoctum maluæ, lactucæ, violariæ, priſanæ.

In augmento addantur aliqua, quæ vim diſcutiendi & leniendi habent, vt oleum chamæmelinum, anethinum, cataplaſma ex ſemine lini, fœnugræci, chamæmelo, farina fabarum. Vtile eſt & emplaſtrum Alexandri, quod fit ex *vitellis ouorum ſex, farina fabarum, olei roſarei, chamelini* ana Vnc. ij. ß. *ceræ* Vnc. v. *mucilaginis ſeminis lini* q. ſ. ad faciendum emplaſtrum. *Diſcutientia & lenientia.*

Clyſteribus verò in progreſſu morbi addatur oleum chamæmelinum, ſemen fœnugræci, lini, flores chamæmeli. Clyſteres a. acres, & ſuppoſitoria acria omittenda, ne inflammationem augeant: quæ v. acria non ſunt, etiã ſi ſuperiora inteſtina inflammentur, in progreſſu morbi ad euacuandum excrementa quæ in inferioribus inteſtinis hærent, vtilia ſunt.

Purgantia prorſus omittenda. A purgantibus verò planè abſtinendum, cum & locum affectum exaſperent, & humores vitioſos verſus partem affectam deducant, quod in omni inflammatione interna, ex monitu Hippocratis, *4. de vict. rat. in acut. t. 22.* cauendum.

Et licet excrementa retenta purgationem ſuadere, & exigere videantur: tamen longè maius damnum ex inflammatione à purgantibus aucta accidit, quàm commodum ex purgatione, quæ fruſtra, renitente & obſtante inflammatione, tentatur. In delinatione tamen leuia adhibere vtile fuerit.

Dolorem lenientia. Si dolor valdè vrgeat, cum lenientia, quæ infra *in curatione colica* proponentur, vſurpanda. Itaque hic vtilis erit emulſio ſeminis papaueris albi, vel ſyrupus papaueris, diacodium, philonium, laudanum opiatum; quæ poſteriora tamen viribus iam valdè languentibus non vſurpanda, ne mors acceleretur.

Inflammatio ab Enterocele. Si malum ſit ab Enterocele, danda opera, vt inteſtina quam primum in ſuum locum reponantur. Itaque clyſter emolliens præmittatur, & poſtea fotus fiat ex oleo chamæmelino, anethino, & liliorum ſimul mixtis, quibus locus rupturæ inungatur, vel cataplaſmata emollientia eidem imponantur, & tandem inteſtina prolapſa manu ſuauiter in ſuum locum reponantur.

Ab exomphalo. Eadem curandi ratio eſt, ſi ſit Ileos ab exomphalo. Paretur ergo talis clyſter.

℞. *Rad. alth.* Vnc. ß. *maluæ, althææ, parietariæ*, ana M. j. *flor. chamæmeli*, M. ß. *Prunorũ* num. x. *Sem. aniſi* Drach. ij. Coqu. *in aq. communi, vel iure carnium.*

Colaturæ ℞. lb. j. *caſſiæ extr.* Vnc. j. ß. *ol. aneth. chamæmelini* ana Vnc. j. *ſalis* Drach. ß. F. Clyſter.

Fotus efficacior erit, ſi illa emollientia, vt radix althææ, maluæ, flores chamæmeli, meliloti coquantur in lacte, & contundantur, ac contuſa, additis oleo amygdal. dulc. chamæmelino, lini, lilior. albor. omnia in veſicam, vt dimida eius pars repleatur, coniiciantur, & venter inferior verſus pectinem & circa anum calidè cum conſtricta bene veſica foueatur.

Per os etiam iuſcula pinguia, in quibus malua cocta fuerit, ſæpius propinentur.

Inflammatio à contuſione. Eodem ferè modo procedendum, ſi inflammatio ſit à contuſione. Hoc ſaltem tum obſeruandum, vt reliquis, quæ inflammationis cauſſa adhibentur, aliquid lenientium, & aliquo modo concoquentium addatur.

Diæta.

Diæta. Victus in inflammatione Inteſtinorum ſit tenuis & refrigerans. Ideóque æger ſolâ ptiſana ſit contentus, vt inflammatio refrigeretur, & ne ob copiam alimentorum excrementa cumulentur, cui aliquid vini granatorum admiſceri poteſt. A vino planè abſtineant, & ab omnibus calefacientibus.

CAPVT III.

De Anguſtia Inteſtinorum.

Anguſtia Inteſtinorum. CVm inteſtina canales quidam ſint, per quos chylus, in ventriculo coctus diſtribuitur, aut à vaſis meſaraicis exſugitur, & quod inutile eſt, in feces alui mutatum per ea excernitur, ſi meatus hic in corpore claudatur vel anguſtior fiat, varia mala & ſymptomata excitantur.

Cauſſa.

Cauſſa. Anguſtiam autem in Inteſtinis variæ cauſſæ inducunt. Primò nonnulli à cauſſis exſiccantibus & adſtringentibus ea anguſtiora reddi poſſe ſtatuunt, vt acerbis, auſteris & ſimilibus. Verum lubricitatem potius inteſtinorum ab iis plerunque immutari & feces exſiccari credibile eſt, quam vt ipſa inteſtina ab ipſis contrahantur, præſertim cum mutata demum in chylum ad inteſtina perueniant. Niſi forſan accidat, vt cruda ad inteſtina perueniant, atque ibi hæreant, & ſimul obſtruendo anguſtiam pariant. Tale exemplum habet Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 9. Septennis puella, inquit, diarrhœa correpta cum per dies complures ſubalbidam ac putrem olidamque materiam indolenter albo redderet, diuturnitatis fluoris eiuſmodi pertæſa eius auia con*[illegible] *bibendo cum aliis mulierculis cepit. In eam rem cydoniato larga manu exhibito ſic eſt eius vſu aluus repreſſa,* [illegible] *& ſequenti nocte nil omnino reddiderit, ſed* [illegible] *mis ventris doloribus & torſionibus vſque eò* [illegible] *hydropica derepente euaſiſſe putaretur. Accitus Medicus quid rei eſſet ſuſpicatus, clyſmatis primum lenibus, dein etiã acrioribus identidem iniectis hærente aluo noxiam materiam foras euocare, fotu dolores lenire tentat; ſed id fruſtra. Inualeſcentibus quippe doloribus immanibus cum crebris animi deli*[illegible] *tandemque* [illegible] *biduum miſerabiliter extincta eſt. Aperto corpore* [illegible] *inteſtinum coanguſtatum, conſtrictumque adeo obhæreſcente, interiorem que ductum obturante cydoniato deprehenſum eſt, vt illac nullo modo prorſus quicquam poſſet peruadere: vnde accidit, vt* [illegible] *corrupta materia* [illegible] *mora* [illegible] *abdominis ſpatium patefecerit, paulo ſupra obſtructum* [illegible] *perforatoque inteſtino,* [illegible] *& cum* [illegible] *lo acto excidens abdominis totã cauitatem repleuerat. Hinc acerbiſſimi dolorum morſus, hinc diſtentio, hinc animi defectiones, obortoque fœdo vomitu crudeliſſima mors breui conſecuta.* Credibilius eſt, per longam inediam inteſtina quaſi collabi, conſtringi & anguſtiora reddi: ſicut alias videmus, animalia, quæ voraciora ſunt, habere inteſtina ampliora, quæ minus comedunt, anguſtiora.

Secundò fiunt inteſtina anguſtiora, dum inflammantur, de quo *capite præcedente* dictum.

Tertiò coaleſcunt interdum inteſtina. Ita refert Marcellus Donatus, *de hiſtor. medic. mirab. lib. 4. c. 10.* Nobiliſſimum quendam equitem Carolum Nuuolanum anno 1559. ex ſuppreſſione alui mortuum, & in diſſecti cadauere obſeruatum fuiſſe, quod inteſtinum rectum in parte ſuperiore ita per digiti tranſuerſi longitudinem coaluerit, vt vix tenuioris funiculi craſſitudinem æquaret, vtrinque in confinio inteſtini partibus in tumorem quendam veluti glanduloſum eleuatis, à quo factum, quo minus feces in ſuperioribus inteſtinis genitæ per conſuetam viam detruderentur, nec aqua thermalis partem potuerit pertranſire, ſed in monoculo congregata reperta fuerit. Sorori etiam Rondeletij inteſtina multis in locis mutuò connexa ſpatio ferè duorum digitorum, & colicorum dolorum ac mortis cauſſam fuiſſe teſtatur Ioubertus, *in vita Rondeletij.*

Interdum inteſtina & parte inferiore ſeu in ano coaleſcunt, compertumque eſt, quoſdam ano clauſó natos fuiſſe, ut teſtatur Cœlius Rhodiginus, *antiq. lect. l. 4. c. 9.* Ani clauſi exemplum & curationem etiam [illegible] Guilielmus Fabricius, *centur. 1. obſ. 43.* vbi refert, infantulum natum fuiſſe clauſo ano, qui cum talis vſque ad ſextum ætatis diem maneret, maximo angore & torminibus cruciabatur, & in vitæ periculo verſabatur. Venter enim inflatus, extentuſq; erat, lipothymiæ & ſudores frigidi aderant, anus obducta erat membranâ prædurâ, in qua nullũ ferè indicium, aut veſtigiũ ani, præter quã macula nonnihil liuida apparebat. Illic factâ paruâ inciſione, (ne ſphincter læderetur) nouaculâ linteis iuxta aciem inuolutâ deinde immiſſo ſpeculo ani, & quod reliquũ dilatato, ſtatim eiecta eſt excrementorũ colluuies. Hinc venter cóſeſtim ſubſedit, reliquaq; ſymptomata

mata remiſerunt. In anum demum immiſſa eſt, per aliquot dies, fiſtula plumbea inuncta vnguento quodam deſiccante: veluti de ceruſſa, de minio, diapompholygos, & ſimilibus. His facta cicatrice pleniſſimè conualuit. Nonnunquam verò poſt vlcera coaleſcit, vt Argent. *lib. 2. c. 16. de cauſſis morb.* Beniuenius, *de abditis ſanat. & morb. cauſſis cap. 30. & 86.* & alij, quorum obſeruationes collegit Schenckius, *lib. 2.* referunt.

Quartò comprimuntur Inteſtina, præcipue tenuia, dum conuoluuntur & contorquentur, quod fit; dum è ſua ſede & abdominis cauitate rupto peritonæo vel in ſcrotum decidunt, vel per vmbilicum elabuntur.

Quintò obſtruuntur Inteſtina interdum à fecibus induratis, quæ σκύβαλα dicuntur; quod accidit præſertim eò loci, vbi tenuia deſinunt, & in craſſa terminantur; nonnunquam & inteſtini recti fine idem accidit. Indurantur autem feces, vel quia ex materia craſſiore & ſicciore generantur, & potu minus diluuntur, vel ſiccantia multa alia miſcentur, vel quia partium vicinarum, epatis præcipue, calore, quicquid eſt humidum in iis, exſugitur, quod imprimis accidit, ſi alui feces ob longam ſeſſionem vel alias occupationes diu in Inteſtinis detinaeantur.

Præterea & alia, quàm feces, inteſtina obſtruere poſſunt. Calculos & vermes in iis generari, poſtea dicetur, quæ anguſtiam quandam pariunt, at integram obſtructionem vix excitant. Ita interdum corpora quædam dura deglutiuntur; ſed & ipſa anguſtiam quidem pariunt, verùm ſi œſophagum tranſeunt, rarò etiam inteſtina integrè obſtruere poſſunt. Interdum tamen id accidit, vt antea ex Fernelio dictum.

Quin etiam pituita craſſa & viſcida in Inteſtinis generata eadem obſtruit. Etſi vero ſæpe diu ea cùm victus, tùm debilis in Inteſtinis caloris ratione cumulata rarò integram obſtructionem parit: tamen ſi diu ibi hæreat, ita craſſeſcit, vt inteſtina prorſus obſtruat, & difficilum ſymptomatum cauſſa fiat. Ita narrat Fernelius, *de part. morb. & ſympt. lib. 6. cap. 9.* Caroli Quinti Imperatoris Legatum quendam dolore, nec non tumore, à dextro hypochondrio per ima ventriculi in ſiniſtrũ expotrecto affectum fuiſſe. Huic cum ſexennio toto remedij genus omne, tanquam emolliendo ſcirrho adhibitum fuiſſet, iniecto tandem acriori clyſtere durum ac firmum quippiam medio ductu pertuſum, pedis longitudine detractum eſt, quod ille inteſtini portionem eſſe metuebat. Sed cum repentè leuatus videretur, adhibito conſilio iterum ac tertio clyſtere perlutus eſt, rurſuſque ſimilia euulſa materia continuò priſtinæ eſt valetudini reſtitutus. Alteri verò cuidam, vt idem Fernelius *ibid.* refert, ſimilis, ſed grauior affectus aluum prorſus cohibuit, qui tandem ventre ſupra modum intumeſcente deceſſit è viuis; inuentumque eſt colum Inteſtinum vſque adeò infarctum pituita concreta, vt ſolidum prorſus cenſeretur, nihilque omnino fecis in aluum delabi ſineret. Simile quid, quod Lipſio accidit, videatur infra, *cap. 5.*

Signa Diagnoſtica.

Ipſa inteſtinorum anguſtia in genere ex eo præcipuè cognoſcitur, quod alimentum non rectè per inteſtina diſtribuitur, fæceſque alui non rectè per aluum excernuntur.

Cauſſæ autem ſuis ſignis diſcernendæ ſunt. Si à ſiccantibus & adſtringentibus aſſumtis anguſtia fiat, id ex relatione ægri & adſtantium cognoſcitur, vt & ſi inedia præceſſerit.

Inflammatio è ſignis *capite præcedente* propoſitis manifeſta fit.

Coalitus Inteſtinorum vix ſatis rectè ſignis cognoſcitur, & non niſi poſt mortem diſſectione deprehenditur. Si verò anus vel à natiuitate, vel ab vlcere clauſus ſit, tactui & viſui patet.

Si inteſtina vel in ſcrotum prolapſa, vel per vmbilicum elapſa anguſtiora ex compreſſione redduntur, nec illud vel medicum vel ægrum latere poteſt.

A fecibus induratis ſi inteſtina obſtruantur, nullus adeſt dolor, nullus tumor, & nihilominus feces alui non redduntur, & cauſſæ, quæ feces exſiccare poſſunt, præceſſerunt.

A pituita verò craſſa ea obſtrui non facilè cognoſcitur; morborum tamen diuturnorum & difficilium, vt ex hiſtoriis ſupra enumeratis patet, ea cauſa eſt, corpus languet & tabeſcit, cruditas adeſt, tarda alui deiectio, flatus, plurimi, venter friget, nonnunquam & dolore colico vexatur.

De vermium tandem & calculorum ſignis dicetur poſtea ſuo loco.

Prognoſtica.

1. Pro cauſſarum varietate etiam anguſtia inteſtinorum plus minuſve periculi & difficultatis portendit. *Prognoſtica.*

2. Ab aſſumtis adſtringentibus & exiccantibus anguſtia curatu non eſt difficilis, & adhibitis emollientibus & humectātib. remediis nō ita difficulter curatur.

3. Inflammatio inteſtinorum quid periculi portendat *capite præcedente* dictum.

4. Coalitus inteſtinorum incurabilis eſt.

5. Quantum periculi habeat Inteſtinorum compreſſio & conuolutio, infra *capite 6.* patebit.

6. Inteſtinorum obſtructio à fecibus induratis non ita difficulter curatur: quæ verò eſt à pituita craſſa viſcidaque, longorum latentiumque morborum cauſſa eſt, & magna cum difficultate tollitur; vt & quæ à vermibus vel calculis eſt.

7. Si anus clauſus ſit, & totus muſculus coluerit, malum incurabile eſt. Si verò meatus membrana tantum obductus ſit, curari poteſt.

Indicationes.

Si anguſtia ſit ab exiccantibus & adſtrigentibus aſſumtis, humectantia & emollientia requiruntur, quæ etiã neceſſaria ſunt, ſi ab inedia diuturna ſit anguſtia. Inflammatio Inteſtinorum quid indicet, & quomodo curanda ſit *capite præcedente* dictum. Si ex Inteſtinis è ſuo loco delapſis & compreſſis ſit anguſtia, inteſtina in ſuum locum reſtituenda ſunt, de quo *infra* dicetur. Si à fecibus induratis ſit obſtructio, emolliendæ ſunt feces & euacuandæ. Si à pituita craſſa & viſcida eſt, incidenda & abſtergenda eſt. Si à vermibus, vel calculis, ii tollendi. Anus clauſus aperiendus. *Indicationes.*

Curatio.

Ergo ſi ab aſtringentibus & ſiccantibus aſſumtis ſit anguſtia, humectantia & emollientia cum aſſumenta, tum per clyſterem iniicienda. Aſſumenda nimirum caro mollis vitulina, hædina elixa, pinguis & mucilaginoſa; iuſcula pinguia, butyrum, oleum, malua, atriplex, lac. E medicamentis ſumenda caſſia, ſyrupus violarum ſolutiuus, clyſteres emollientes paſſim noti iniiciantur. *Curatio.*

Si ex diuturna inedia ſit anguſtia, commodiſſimè cibis emollientibus & humectantibus modò enumeratis tollitur. Cauendũ tamen, ne poſt longam inediã corpus cibo multo oneretur, ſed ſępe & parũ comedere præſtat.

Feces induratæ emolliendæ ſunt, & per medicamenta lenientia ſupra *c. 1.* propoſita, tum clyſteres educendæ.

Vtilia autem hic ſunt *iuſcula pinguia, prunorum decocta & eorum ius, paſſula, ficus, ſpinachia, malua, beta, atriplex comeſta, oleum amygdalarum dulcium*, quod vel ſolum ſumitur, vel manna additur. vt

℞. *Manna* Vnc. j. vel Vnc. j. ß. diſſoluatur *in iuſculo gallinæ vel carnis*, adde *ol. amydalar. dulc.* Vnc. j. ß. M. Aut ſi opus ſit *ol. amygd. dulc.* Vnc. ij. addantur *diagrydij* gr. v. *vel detur caſſia, paſſula laxatiua* & alia medicamenta lenientia ſupra enumerata.

Clyſteres etiam emollientes *ex malua, althæa, parietaria, violaria, branca vrſina, mercuriali, ſem. lini, fœnugræci, ficubus, paſſulis, caſſia, elect. lenitiuo ſ. diacatholico, ol. communi, amygdal. dulcium, violarum, lilior. alborum, vitello ou.* iniiciantur.

Ex iiſdem emollientibus modò dictis cataplaſmata parari, & ventri imponi poſſunt. Vel inungatur venter olei modò enumeratis & vnguẽto Dialthææ. Emollit etiam feces duras balneum aquæ dulcis. De quibus etiam de aluo pigra dicetur.

Si pituitam craſſiorem in inteſtinis hærere ſuſpicio ſit, acrioribus clyſteribus, iiſque ſæpe repetitis opus eſt, vel medicamentis pituitam incidere, abſtergere & euacuare valentibus, de quo *de dolore colico* dicetur.

Si anus clauſis ſit, nullo alio modo, quam ſectione aperiri poteſt, quæ tamen ipſa non ſemper inſtitui poteſt. Nam ſi totus muſculus coaluerit, fruſtra & non ſine periculo inſtituitur ſectio; vt & ſi natura aliam viam, vt ad vuluam, cuius rei exemplum habet Mercurialis, *de morb. puэror. lib. 1. cap. 9.* ſibi machinata eſt.

Si verò meatus hic ſaltem membrana obductus ſit, aut extrema eius coaluerint, inſtrumento conueniente via aperienda. Cauendum tamen, ne dum perforatur anus, ſphincter lædatur.

CAPVT IV.

De læuitate Inteſtinorum, & magnitudine aucta.

RVgoſa eſt interior inteſtinorum tunica, vt chylum nonnihil remoretur, ne nimis citò per inteſtina tranſiens ſuctionem vaſorum meſaraicorum, quorum orificia internæ inteſtinorum tunicæ inſeruntur, anteuerteret.

Inteſtinorum læuitas. Contra naturam verò interdum læuia fiunt inteſtina, imprimis ex cicatrice poſt vlcera, de quo infra *de Lienteria* dicetur.

Inteſt. Magnitudo aucta. Augetur quoque præter naturam interdum inteſtinorum magnitudo, & quidem nonnunquam ſecundum totam ſubſtantiam in inflammatione, de qua *ſupra c. 2.* dictum; nonnunquam verò à flatu ſolum diſtenduntur, & in maiorem molem attolluntur. Ita refert Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap.* 10. quibuſdam flatibus cohibitis inteſtinum colum ita dilatatum fuiſſe, vt brachij amplitudinem æquaret, de quo dicetur *de dolore colico.*

CAPVT V.

De Rebus præter naturam in Inteſtinis repertis, & in ſpecie

De Vermibus.

Res p. n. in Ventriculo reperta. RES præter naturam in Inteſtinis quandoque generantur & reperiuntur, quas vulgò ad morbos in numero referunt, quod an rectè fiat, iam in controuerſiam non vocabo, cum in *Inſtit* de eo dictum ſit. Eas tamen res omnes hoc capite coniungam & complectar.

Lapides.

Lapides. Primò autem lapides quandoque in Inteſtinis reperiri compertum. Galenus equidem id nõ vidit, neque audiuit, vt *lib. 1. de loc. aff. cap. 5. & lib. 6. cap. 2.* teſtatur. Alij tamen viderunt, vt Rhaſes *lib. 10. continent. c. 2.* Gentilis, *in comment. ad cap. Auicen. lib. 4. fen. 1. tract. de feb. ſext.* Et Matthæus de Gradibus vidit à fœmina quadam colica laborante, lenientibus ſupra & infra immiſſis, inſignes tres lapides duriſſimos excretos, quorum quilibet fuit quantitatis oui gallinæ, vt teſtatur *in comm. ad 9. Rhaſis c. de colica.* Et Antonius Guainerius, *c. 1. de calculoſa paſſione* refert à quodam, qui quindecim ſæpe diebus aluũ non reddebat, non vnum, ſed plures lapides ad nucis magnitudinem eiectos fuiſſe. Idem teſtatur Sauanarola, *tract. 6. c. 16. rubr. 19.* Franciſc. Pedemontanus, *cap. 3. ſum. 1. part. 4. addit. ad Meſ.* Beniuenius, *de abditis ſanat. cauſſ. cap.* 19. Braſſauolus, *comm. ad aph. 79. lib. 4.* Hippocratis. Thomas à Vega, *comm. ad lib. 1. de loc. aff. cap. 5.* Hieron. Montuus, *li. 4. cap. 1. anaſc. morb.* Iul. Cæſar Scaliger, *exer. 108. ſect. 3.* Kentmannus, *de calculis.* Trincauellus, *li. 10. c. 6. de rat. curandi partic. corp. human. affect.* Columbus, *lib. 15. Anat.* Mercurial. *lib. 2. cap. 4. de excrement. & lib. 1. cap. 20. variarum lectionum.* Capiuaccius, *lib. 3. pract. cap.* 13. Paræus, *lib. 24. chirurg. cap.* 19. Petrus Sal. Diuerſus, *in annot. in Alt. cap. 79.* Foreſtus, *lib. 14. obſ. 26. in ſcholio.* Crato, *in epiſt. ad Thomam Iordanum* & alij.

Non autem facilè calculi & non niſi coniectura cognoſcuntur, vbi nimirum dolor diuturnior in Inteſt[illegible] cum ponderis ſenſu & ſæpè cum duritie percipitur.

Euacuantur ſæpe ſponte; ſed commodum eſt naturam adiuuare lenientibus & lubricantibus ſæpè exhibitis, ac per clyſteres iniectis.

Pituita.

Pituita etiam lenta interdum in Inteſtinis colligitur, concreſcitque, cuius rei duo exempla ex Fernelio, *lib. 6. de part. morb ac ſympt. cap. 9.* ſupra *cap.* 3. allegauimus, quæ ibi videantur. Notatu quoque dignum eſt id, quod in vita Ioh. Heurnij extat. Cum clariſſimus Lipſius tædioſiſſimo malo conflictatus fuerat febriles m[illegible] varios expertus, ſtomachus, totumque corpus ei flaccidum & marcidum: contigit quodam die, vt aſſumpto pharmaco, aluum exoneraret. Senſit autem, dum naturæ neceſſitati pareret, ingentem ſe copiam aluo effu[illegible]dere, eamque continuam & cohærentem. Intuetur quid ſit rei, videt attonitus ſe eiuſmodi maſſam effudiſſe, quæ formam & characterem inteſtinorum planè exprimeret. Conſternatur, illicoque Heurnium vocat, de vita ſua actum dicens, nam omnia ſe inteſtina effudi[illegible]. Inſpicit alui proluuiem Heurnius, & læto vultu ad Lipſium verſus, Reſpice, inquit, trophæa de tuo morbo; hîc focus & ſentina totius mali iacet. Nam erat lenta & viſcida pituita, paulatim in tota inteſtinali fiſtula coaceruata, à ſedentaria & in ſtudiis contabeſcente vita, eius figuram referens; quæ cum computruiſſet & vicinis partibus noxam ſuam communicaſſet, ſentinam malorum in totum propagauerat. Hoc morbi fomite expurgato recreatus eſt vir Clar. & ad priſtinam ſanitatem rediit.

Res etiam aliæ præter naturam in Inteſtinis inueniuntur, de quibus infra *de rebus præter naturam per aluum excretis* dicetur.

De Lumbricis.

Etſi vermes in pluribus corporis partibus generentur, vt *in Inſtitut. pag.* 138. dictum: tamen cum frequentiſſimè in inteſtinis reperiantur, hoc loco de iis agere libet. Et quidem ſæpe magna copia vermium in inteſtinis continetur, vt non ſolum ſupra centum, ſed & mille excretos fuiſſe obſeruatum ſit, de qua re videantur obſeruationes Schenckij.

Appellantur autem hi vermes Græcis *ἕλμινθες* in genere. Antiqui quoque *θηρία*, id eſt, feras, vt quæ ferocius in corpus ſæuiant, appellauerunt, vt ex Hippocrate, *6. Epidem. ſect. 7. text. 6. & 6. Epidem. ſect. 1. text. 3. & 4. de morb.* Galeno, *in libro, quem de Hippocratis antiquorum nominum interpretatione ſcripſit*, apparet. Latinis Lumbrici dicuntur. Quandoque tamen nomine lumbricorum teretes tantum ſignificantur.

Et ſi alios etiam hoc nomine accipi volunt, vocem Latini addunt. Plinio, *li. 11. cap. 33.* tæniæ quoque Lumbrici appellantur. Quanquam enim hîc tineas legant: Marcellus tamen, Virgilius & alij tænias legere malunt. Tænia enim Græcis faſcia eſt, hoſque vermes ita dici ſtatuunt, quod inſtar faſciarum ſint lati & longi, & proinde

proinde latos tantum lumbricos hoc nomine ſignificari cenſent, qui *κειρίαι*, ob ſimilitudinem, quam ad inſtitas habent, dicuntur. Ij verò Lumbrici, qui in ima ſede procreari ſolent, *ἀσκαρίδες* in ſpecie nominantur.

Lumbricorum verò tria genera Ariſtoteles, *de hiſtor. animal. lib. 5. cap. 19.* & priſci medicinæ ſcriptores ferè omnes numerant; Teretes, qui frequentiſſimi; Latos, atque Aſcarides. Hippocrates verò, *3. aph. 26.* & Celſus, *lib. 4. cap. 17.* duo tantum recenſent? Ille quidem teretes & Aſcarides, hic verò Latos & Teretes, Latuſque lumbricus ab Hippocrate omiſſus cenſetur, quod nulli determinatæ ætati conueniat, & omnino ratus ſit. Idem tamen, *4. de morb.* latorum etiam lumbricorum facit mentionem. Recentiores quidam quartam ſpeciem addunt, Cucurbitinos ſcilicet, ſed alij aliter. Quidam enim latos in duas ſpecies diſtinguunt, in longos nimirum & breues; illos Aſcarides, hos cucurbitinos nominant. Quidam cucurbitinos pro genere ſumunt, quod in diſtinctas & coniunctas veluti ſpecies diuidunt. Sunt & qui latos ad cucurbitinos referunt. Alij quoque dubitant, an reperiantur Lumbrici, qui ſint cucurbitæ ſemini ſimiles. Paulus enim, *lib. 4. cap. 58.* corpuſcula illa cucurbitæ ſeminibus perſimilia non in lumbricorum numero, ſed inter lumbrici lati notas recenſet, quod proculdubio ex *lib. 4. de morb.* deſumſit, vt mox patebit.

Verum enim verò vt quomodo ſe res habeat, & quot lumbricorum ſint genera certi ſimus, principio quid latus lumbricus ſit, diſpiciendum, de quo non exigua apud authores occurrit controuerſia, quæ omninò diſcutienda eſt, ſi de generibus lumbricorum certi eſſe velimus. Hippocrates ſeu author *lib. 4. de morbis* Lumbricos latos naſci in puero, dum adhuc in vtero eſt, ex lacte putreſcente, & aucto puero etiam augeſcere, hos lumbricos à cibis, quos aſſumit editus infans, & inteſtinis æquales fieri ſcribit. Latum verò hunc lumbricum parere, & id quod veluti cucurbitæ ſemen cum ſtercore excernitur, partum lumbrici eſſe negat. Paulus Aegineta, *lib. 4. cap. 57.* latum lumbricum mutationem internæ inteſtinorum membranæ in quoddam animatum corpus eſſe dicit, quod quandoque per partes plerumque totum ſimul excernitur incredibilem magnitudinis ſpeciem præbens. Aetius quoque *lib. 9. c. 40.* Latum lumbricum transmutationem membranæ tenuia inteſtina intus ſuccingentis in animale quoddam corpus eſſe dicit. Hieronymus Gabucinus latum lumbricum nihil aliud eſſe exiſtimat, quam abraſionem veluti inteſtinorum albam tota complectentem inteſtina, intra quam cucurbitæ ſemini ſimiles animantes procreentur: quæ quidem abraſio rariſſimè tota excernatur, frequenter per partes exeat. Atque hæc ſi excretione frangatur ſeu rumpatur, tum apparere lumbricos illos cucumeris ſemini ſimiles ſeorſim excretos, atque interdum complicatos, interdum pauciores, atque ita ſtatuit, non totum illud corpus abraſum, quod latus lumbricus appellatur, viuere, ſed ſolum cucumeris vel cucurbitæ ſemini ſimilia animalcula intra ipſum viuere. Cum enim talem latum lumbricum ſe mouere vidiſſet; diligentiſſimè eum contemplantem, tandem per eius totam cauitatem cucumeris ſemini ſimilia animalcula ſeſe mouentia ipſi motum præſtare, ſe animaduertiſſe ſcribit, quæ ex eo prodibant, interdum vnum, interdum duo ſimul complicata, plerumque quatuor plurave, atque eam abraſionis portionem, quæ vacua ab eiuſmodi cucurbitinis ſegmentis animatis erat, nullo pacto motam fuiſſe, imò ſubſediſſe. Atque hinc ſtatuit, latum lumbricum nihil aliud eſſe, quam mucum intra inteſtina genitum, vel mucoſam pituitam inteſtinorum frigiditate denſatam, loricæ modo inteſtina intus ambientem, è qua cucurbitæ ſemini ſimilia animantia conceptus more producantur. Hinc ſecundum Gabucini ſententiam latum illud inteſtinorum ſpolium lumbricus latus quidem vulgo vocatur; verum per ſe non mouetur, nec animal eſt, ſed animalculum illud cucurbitæ ſemini ſimile in eo mouetur; quod tamen per ſe peculiarem & quartam lumbricorum ſpeciem non conſtituat, nec per ſe latus lumbricus appellandus, ſed nota potius lati lumbrici ſit. Et pro ſua ſententia allegat Ariſtotelem, qui *lib. 5. hiſtor. animal. cap. 19.* ſcribit, latum ſolum lumbricum inteſtino adhærentem parere ſimile cucumeris ſemini, quo indicio id genus lumbrici ineſſe intelligunt.

Platerus duo tæniæ inteſtinorum genera conſtituit. Vnum quod faſciam quandam referat membraneam, inteſtinorum tenuiorum ſubſtantiæ ſimilem, eorum longitudinem adæquantem, minimè tamen vti illa, cauam, ſed digitum transverſum latum, quæ rectius tænia inteſtinorum, quam Lumbricus latus appelletur, cum nec viuat, nec loco moueatur, vti lumbricus, nec titillationes aut roſiones in inteſtinis efficiat. Alterum verò genus lumbricorum numerum admittit, & tæniam illam ex portionibus multis cohærentibus, & quæ abſcedere inuicem poſſint, cucurbitæque ſemina quadrata nonnihil referant, conſtitui dicit, hocque vermis genus propriè cucurbitinum nominari cenſet, quod rarius integrum, plerumque in fruſta diuiſum excernitur. Tales omnino vermes fuerunt, quos à fœmina quadam rejectos fuiſſe annotauit Antonius Beniuenius, *cap. 87. de abdit. morbor. cauſ. & curat.* quos ita inter ſe iunctos, & mordicus quaſi cohæſiſſe ſcribit, vt, cum ſua ipſi ſerie quatuor cucurbitorum longitudinem excederent, vnum tantum corpus, vnumque duntaxat vermem præ ſe ferrent.

Verum enimverò ſi haſce opiniones omnes diligenter perpendamus, & cum iis, quæ authores de hiſce lumbricis obſeruarunt & annotarunt, conferamus, primò omnino ſtatuendum videtur, contra Gabucinum & Platerum, omnino tæniam ſeu faſciam hanc eſſe animal; ideóque ab Hippocrate, Ariſtotele, Galeno & aliis Medicis antiquis rectè animal appellari, & inter lumbricos, qui ſunt animalia, referri, non verò eſſe tantum lumbricorum receptaculum. Idque apparet ex capite, quo hic vermis præditus, quod verrucoſum in eo vidit Amatus Luſitanus; Rondeletius oblongum paruum; Foreſtus in mucronem tanquam ſubulam deſiiſſe. Molliorem tamen hanc partem habet lumbricus latus, vnde punctiones illas, quales à teretibus ægri nonnunquam ſatis graues in ventre percipiunt, ij, qui laborant lato lumbrico, non experiuntur. Ideóque hinc Platerus parum firmiter concludit, quod hic vermis non viuat. Deinde ex motu, qui etſi obſcurior & tardior, quàm teretum lumbricorum, tamen aliquis eſt; vt plurimi authores obſeruarunt; viſúmque vna eius parte abruptâ reliquam in ventrem retractam fuiſſe; imò quandoque in glomum quaſi ſe totum conuoluiſſe, vbi medicamentorum vi ex ventre hominis totus propulſus fuit. Atque ad iſtum motum proculdubio comparatæ ſunt illæ inciſiones ſeu genicula & intermedia, quibus reliquorum inſectorum more per tranſuerſum diſtinguitur, quæ à nonnullis vermes cucurbitini, quòd cucurbitæ ſemina, quando abrumpuntur, ſingula referunt, ſunt nuncupati. Hæ vbi alimento ſunt repletæ, colorem fuſcum, & nigras quaſi maculas exhibent, humore verò vacuæ protſus ſunt albæ, atque cū in his internodiis motus ſit in hoc lumbrico manifeſtior, id perſuaſit Gabucino, vt crederet, non lumbricum latū moueri, ſed vermes cucurbitinos in eo, cum tamen non peculiares & ſinguli vermes ſint, ſed totius illius longi partes. Cucurbitinos enim vermes quod attinet, nihil aliud ſunt, quam partes lati lumbrici, quæ, quando abrumpuntur, ſingulæ cucurbitæ ſemen referre videntur.

Sciendum tamen hic duûm generum eſſe latos lumbricos, vnum quod communiter authores deſcribunt, quodque ſolum priſcis videtur fuiſſe notum, & quod Platerus & Gabucinus viuere negāt. Hicque lumbricus omninò lōgiſſimus eſt, de quo Plinius, *lib. 11. hiſt. natur. c. 33.* ſcribit,

Lumbricorum genera tria.

Lumbricus latus an ſit animal?

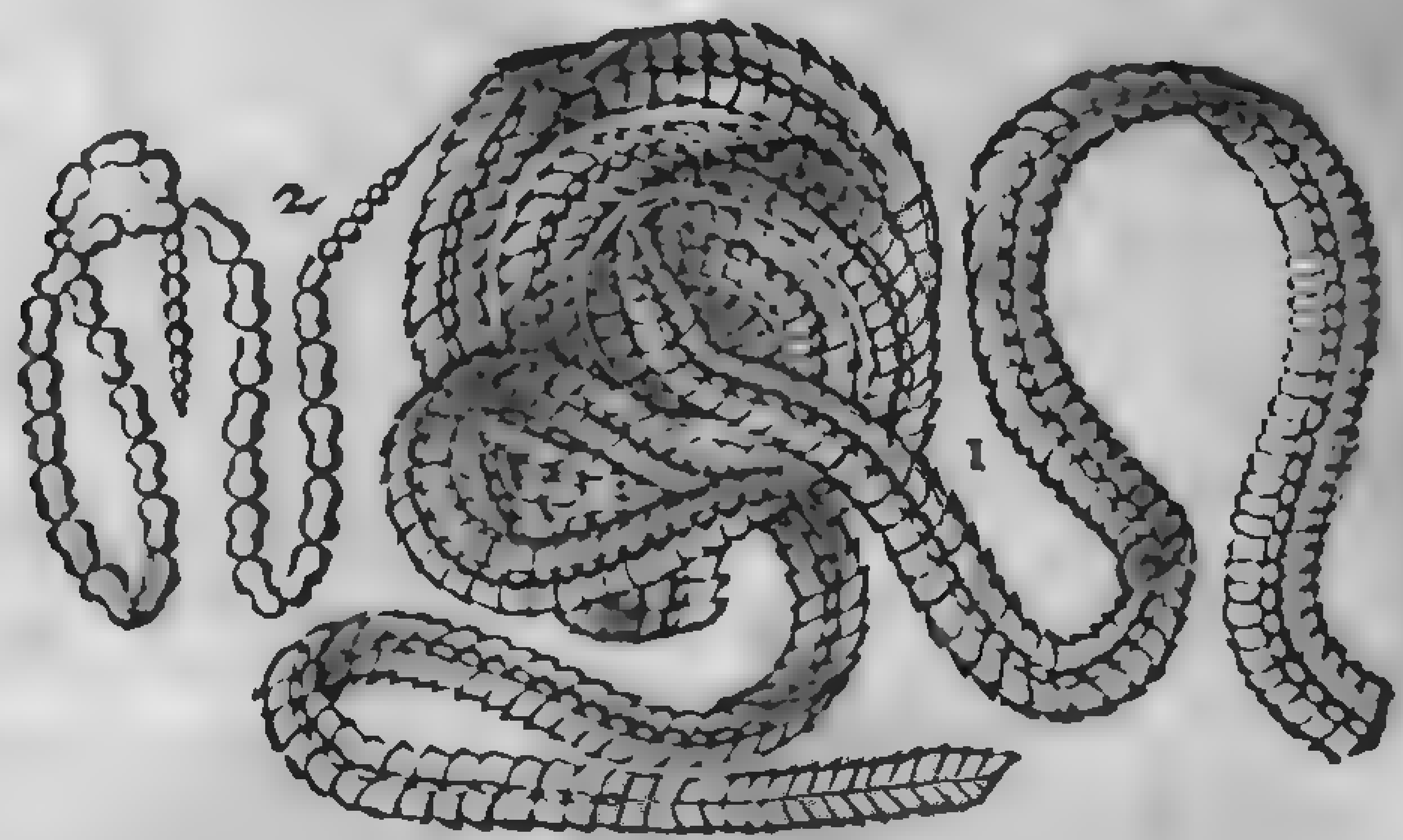
Cur nullas punctiones in corpore efficiat?

Cucurbitini vermes quid?

Lati Lumbrici duo genera.

ſcribit, quod naſcantur intra hominem tæniæ tricenum pedum, aliquando & plurium longitudine, id quod ab aliis quoque eſt obſeruatũ; & Platerus aliquot, qui quadraginta pedes longi fuerint, ſe vidiſſe ſcribit. Galenus quoque ſeu autor libri, qui Introductio, ſeu Medicus inſcribitur, nonnullos hominum vermes tam longos eſſe, vt in tota porrigantur inteſtina, ſcribit. Vnde etiam rectè ſeu faſciæ nomen antiqui iis indiderunt, cum faſcias illas ex lino & lana intexta cõſtãtes, quibus infãtes inuoluuntur, exactè referant. Hujus lumbrici partes ſeu inciſuræ non ita exactè ſemen cucurbitæ integrum referunt, ſed vbi abrumpuntur, & moram aliquandiu iam emortua vel ſemimortua in corpore trahunt, pars eius, quæ ad latera eſt tenuior, tanquam facilior ad ſuſcipiẽdum corruptionem putreſcit; qui verò in medio, veluti nodus, figuram ſeminis cucurbitæ vel cucumeris refert.

Alterum tæniæ genus rarius eſt: eius tamen partes in viuente & integro exactius & clarius, cucurbitæ ſemina referũt, quale deſcripſit ſecũdo loco Platerus & Cornelius Gemma, *in lib. de occult. naturæ characteriſmis*, quod lũbrici genus ex partibus multis, quorũ ſingulæ ſemen cucurbitæ referunt, cõſtat. Neque annotatum eſt ab autoribus in hoc genere tam longos lumbricos repertos fuiſſe, ſicut in priore. *Videatur Schema.*

Talis etiam proculdubio fuit lumbricus, quem Antonius Beniuenius, *loco allegato*, vidit, quemque vnicum corpus & vermem vnicum retuliſſe ſcribit. Et fuit reuera vnicus vermis vno corpore cõſtans, etſi ille ex multis vermibus ſibi inuicem mordicus cohærentibus connexum fuiſſe dicat. Atque has partes nonnulli partum lumbrici & vermes cucurbitinos eſſe putant, eóſque in lato lumbrico ſeu tænia generari crediderunt; cum tamen reuera vnus ſaltẽ vermis ſit ex multis nodis veluti articulis & geniculis cucurbitæ vel cucumeris ſemen referentibus compoſitus; & cum alterũ lumbrici genus parum à lato lumbrico, quem vulgò deſcribunt, diſcrepet, pro peculiari ſpecie lumbrici haberi non debet. Lati lũbrici hiſtorias quatuor recẽſet Guilielmus Fabricius, *cent. 2. obſ. 71, 72, 73.* quas hîc deſcribere non libet: conſulantur allegata loca.

Alii vermes in inteſtinis geniti.

Atque ita cum cucurbitinus vermis nullã peculiarem differentiam conſtituat, ſed lati (cuius tamen duas ſpecies eſſe diximus) ſaltem pars ſit, tres ita lumbricorum erunt differentiæ; Latus, de quo iam pluribus diximus; Rotundus ſiue teres; Aſcarides. Etſi enim vtrumque genus hoc teres ſit, tamen illi, qui longi ſunt, in ſpecie teretes dicuntur; qui verò breuiores, Aſcarides vocantur, quandoque & tineæ ventris, quod tineis quæ in lanis & veſtimentis proueniunt, ſimiles ſint.

Ab his tamen lumbricorum ſpeciebus, quæ frequentiores ſunt, non parum diſcrepãtes vermes in inteſtinis genitos & quandoque eiectos fuiſſe obſeruatũ eſt, vermes nimirum cornutos, hirſutos, quadrupedes, centipedes, multipedes, bicipites, tricipites, caudã bifurcatã præditos, de quibus videatur Schenckius, *Obſeru. 211. & ſeqq. aliquot.*

Cauſſa.

Cauſſa.

Qua ratione autem in inteſtinis vermes generentur, à multis prolixè diſputatur: quæ mea ſit ſententia, *lib. 3. Inſtitut. pag. 255. & de Chymic. cum Ariſtotel. & Galen. conſenſu & diſſenſu c. 2.* expoſui, quam iam confidentius tueor, cũ pluribus eam defendere videam Philoſophum doctiſſimum Fortunium Licetum, *in libro de ſpontaneo viuentium ortu.*

Quanquam autem melius eſſet, vermes in homine nunquam generari, & geniti grauiſſima mala, ac ſæpe ipſam mortem homini inferant: tamen in naturæ cuius vis indiuidui poteſtate non eſt eiuſmodi vitia declinare, ſed neceſſitate materiæ vniuerſalis naturæ, cuius officium eſt, eas formas ad vniuerſi perfectionem excitare, ad quas ſuſcipiendas quælibet materia apta eſt, imperio & potentiæ ſubiicitur & paret.

De materia quoque in Inſtitut. diximus: illis tamen quædam, quæ ex vſu Medico ſunt, addamus. Plerique humores excrementitios cauſſas eſſe ſtatuunt, & quidem Auicen. *16. tert. tract. 5. cap. 1.* pituitam materiam lumbricorum eſſe dicit, quando ea incaleſcit in inteſtinis ac putreſcit, ibidémque conſiſtit. Idem, *cap. 2.* eoſdem ex humiditate excremẽtitia à iecoris attractrice facultate imbecilli in excrementis relictã fieri ſtatuit. Verum ſi corporum conſtitutionem, in quibus lumbrici generantur, conſideremus, ſtatuendum videtur, non præcipuè ex humoribus pituitoſis excremẽtitiis, ſed alimentariis, & chyli portione iis admiſta vermes generari. In iis enim præcipuè vermes producuntur, à quibus cibi confertim, nullóque ordine, & priore nondum concocto, ingeruntur, vt ita cocti cum ſemicrudis ad inteſtina deſcendant, & cum omnes partes alimenti ob copiam à meſentericis vaſis non attrahantur, ſuccus ille alimentarius cum excrementis miſtus in inteſtinis hæret, & ſeu putredine, ſeu calore loci incaleſcens in animal mutatur, dum forma, quæ in materia illa deliteſcebat, verùm officio formæ non fungebatur, iam à calore illo temperato excitata in actum erumpit, & materiam illam informare incipit. Hinc cauſſa præcipua vermium eſt ἀδδηφαγία & voracitas infantium, qui ſubinde alios cibos, prioribus nondum concoctis, ingerunt, & præcipuè ſi tales cibos aſſumant, qui facilè putreſcunt, vel ad vermes producendos diſpoſitionem habent, vt ſi nimis maturè carnibus infantes veſcantur, vel fructibus fugacibus, ac aliis, quæ ſunt humidioris naturæ. Et cum ſit magna differentia ciborum, quibus homi-

homines vtuntur, non mirum etiam eſt, in vermibus aliquam apparere varietatem, & ſæpe monſtroſi quid generari, prout in cibo ad hanc vel illam animalis formam ſuſcipiendam diſpoſitio eſt. Vt enim aliqua, quæ ſponte naſcuntur animalia, teſtacea & alia quælibet determinatam materiam requirũt, neque quælibet ex qualibet generantur: ita etiam ex alia fiunt teretes, ex alia rurſum aſcarides, ex alia iterum monſtroſa alia.

An verò dulcia ad vermes generandos faciant, in dubio eſt, negatque id Gabucinus, & ſtatuit, dulcia, qua dulcia ſunt, lumbricos non generare; cum dulcia eo conſtent temperamento, vt facilè in quouis corpore in bilem vertantur. Cum enim à calore temperato dulcis fiat ſapor, & dulcia, ſi venter ea concoquere & mutare debet, ſuo calore ea alterare neceſſe habeat, vlteriore coctione ſaporem adipiſci amarum, & hinc facilè in bilem commutari, ex qua nec extra, nec intus vllum procreatur animal. Dulcia verò in corpore iam prædictos lumbricos ſaltem commouere, & ſurſum ad ventriculum ducere ſtatuit. Verum enim verò negandum, dulcia tale habere temperamentum, vt in quouis corpore in bilem facilè vertantur. In iuuenibus quidem, & calido & ſicco hoc fit; verum vt in infantibus, qui calidi & humidi ſunt, hoc fiat, non eſt neceſſum, in quibus nulla rerum dulcium amplius fit aduſtio.

Imprimis verò de generatione lati lumbrici anxiè Medici diſquirunt, modúmque generationis inquirunt, ſaltem tamen in calore hærentes ſtatuunt, mutari pituitam copioſiſſimam in membranam vermiformem magnitudinis ac formæ talis, qualis ipſe vermis cernitur, quæ ita figurata pòſt demum animetur. Putántque ſe rem habere ſicut, in ſemine & pane. Vt enim ſemen, dum in vterum peruenit, in calido loco conſtitutum extra membranam contrahit, aut panis dum coquitur, tenuis quædam pellicula in ſuperficie excitatur, quæ cruſta appellatur: ita etiam pituitam in inteſtinis copioſam, & ratione loci, & à calore putredinali putreſcentem in membranæ coriaceæ formam abire. Quod verò ſtriis quibuſdam ea membrana prædita eſt, id ex inæqualitate ſubiectæ materiæ prouenire.

Verùm enim verò & falſa eſt iſta ſententia, & falſis nititur præſuppoſitis. Non enim membrana, quâ fœtus includitur, ſaltem fit à calore ſemen exiccante; ſicut cruſta panis fit à calore fornacis, ſed, vt ipſe fœtus, à facultate formatrice. Ideóque idem etiam de lato lumbrico ſtatuendum, cum ſcilicet totum à facultate formatrice in materia illa latente à calore corporis excitata formari, & ſicut arbores, & animalia reliqua à parua mole primordia ſua habent, ita & lumbricus latus proculdubio ab exigua mole, attracto alimento prægrandis euadit. Neque compertum, vllius animalis corpus primum ea magnitudine, quam habere debet, formari, & poſtea formatum demum animari.

Atque ex his, quæ hactenus dicta ſunt, patet, quæ ætas magis generationi vermium obnoxia ſit; nimirum ea, Hippocrate, 3. *Aphor.* 26. autore, quæ media eſt inter illam, in qua pueri dentire incipiunt, atque eam, in qua ij degunt, qui pubertati proximi ſunt. Et imprimis naſcuntur tunc in iis teretes & aſcarides; quia pueri in ea ætate conſtituti ob lactis & pulmentorum frequentiorem vſum & nimiam voracitatem, magnam ſemicoctorum humorum copiam cumulant. Obſeruatum tamen etiam eſt, in ipſo matris vtero lumbricos in infantibus genitos fuiſſe, & ab editis paulò poſt excretos; quod etiam annotauit autor, *lib. 4. de morb.* In ſenibus tamen quandoque etiam generantur, ſicut à vetula annorum 80. maximum lumbricum excretum fuiſſe, vidit Hercules Saxonia.

Latus lumbricus, ſiue tænia etiam in omni ætate producitur, ſicut in puella annorum duorum, in muliere annorum 25. & in ſene annorum 80. obſeruauit Gabucinus, in matrona vidit Beniuenius, Amatus Luſitanus & Rondeletius; in viro Dodonæus, Valeriola. Atque latus lumbricus in omni ætate generatur; aſcarides in ætate, quæ eſt pubertati proxima, tum in pubertate atque adoleſcentia. Atque hi frequentius generantur; rarius aſcarides, rariſſimè lati lumbrici.

Quod temperamentum lumbricis magis obnoxium ſit?

Quod de ætate dictum, idem etiam de temperamento accipiendum. Ii nimirum lumbricis magis obnoxii ſunt, qui in vẽtre & inteſtinis crudum ſemicoctúmque humorem cumulant, calorémque blãdum habẽt. Vnde quoque accidit, vt fœminæ frequentius lumbricos generent, quam mares, vtpote quæ & maribus frigidiores ſunt, & ocio magis deditæ, pluſque talis humoris ad lumbricos generandos apti cumulant. In aliis tamen quoque temperamentis lumbricos generari nihil prohibet, ſi craſſis & lentis cibis copioſius vtantur, otio dediti ſint, & omninò victus rationem tali ſucco cumulando aptam obſeruent.

Quod anni tempus?

Quantum ad tempus anni, plerique quidem potiſſimum autumno, hinc vere, minimè verò hyeme lũbricos produci ſtatuunt. Verum ſi experientiam conſulamus, comperiemus, frequentiſſimè vere generari. Etſi enim ver ſit tempus anni ſaluberrimum, tamen hyemem cùm ſequatur, in qua multi crudi ſucci congeruntur, tempore verno, qui hyeme cumulati ſunt humores moueri ac putreſcere incipiunt, ex quorum corruptione tum etiam vermes frequentiſſimè vere generantur.

An lumbrici geniti alios rurſum generent?

Circa generationem vermium etiam hoc non prætereundum, an lumbrici geniti alios rurſum generent. Autor quidem *lib. 4. de morb.* tantũ teretes parere dixit, latos verò non. Et ſanè latos lumbricos quod attinet, etſi nonnulli cucurbitinos eorum partum eſſe exiſtiment: tamen antea iam monſtratum, quæ excernuntur ſemini cucurbitæ ſimilia, non partũ lati lumbrici, ſed eiuſdem partes abruptas eſſe. Quamquam enim alii aliis ſint craſſiores, alii tenui filo vix perſimiles, quorũ illos vulgus matres, hos partum appellat: tamen id non accidit, quod hi illorum partus ſint, cum ſæpe tenues tales tot excernantur, vt à maioribus genitos fuiſſe non credibile ſit, ſed quod ex eadem materia alii ante, alii poſt geniti ſint. Neque etiam vlla ſexus diſtinctio in iis apparet, neque vnquam lumbricus aliquis prægnans repertus eſt, quamquam alius alio ſit craſſior.

Multorum autem malorum & prauorum ſymptomatum cauſſæ lumbrici ſunt, & ſæpe tanta peſſimorum ſymptomatum congeries concurrit, vt Medicos nonnunquam de cauſſa ancipites reddat, & vix credibile videatur; tot & tanta mala à ſolis lumbricis prouenire. Obſeruatum eſt, lumbricos aliquando inteſtina & ventriculum perforaſſe & per vmbilicum atque inguina foràs erupiſſe.

An lumbrici inteſtina & ventriculum perforare poſſint?

Quod etſi negat Platerus ideò quod nec roſtro acuto, vel aperto, nec dentibus præditi eſſe conſpiciãtur, & ſugendo hoc minimè præſtare poſſint, atque ideo ſtatuit, ſi in locis iſtis vermes prodeant, eos in ſedibus eiuſmodi exterioribus in abſceſſu aliquo facto natos fuiſſe, & minimè lumbricos eſſe, ſed vermes, quales in vlceribus gignuntur, vel ſi ab inteſtinis prodeant, vulnus in his locis neceſſariò præceſſiſſe: tamẽ à communi ſententia planè deſcendendum eſſe non putamus. Etſi enim confiteamur, exempla illa, quæ à nonnullis ad probandum, vermes ex inteſtinis perforatis per cutem abdominis prodiiſſe, omnia ſatis clara non eſſe, & concedamus, ſæpe ex abſceſſibus in ventre inferiore ruptis vermes tales prodiiſſe, qui lumbrici non fuerunt: tamen ſi omnia illa, quæ Schenckius, *lib. 3. obſeru.* 205. collegit, perpendamus, interdum etiam ab inteſtinis perforatis prodiiſſe animaduertemus. Quod confirmat id, quod refert Spigelius, qui anno 1061. in mulieris cuiuſdam conſiſtentis ætatis, quæ ad tantam maciem redacta erat, vt vix cute & oſſibus hæreret, corpore quatuor lumbricos teretes ſpitamæ vnius longitudine in ipſum truncum venæ portæ ſeſe inſinuaſſe, ac toti corpori alimenti aditum obſtruxiſſe obſeruauit.

Sæpe à lumbricis vomitus, cardialgia, ſyncope,

ſingultus, tormina inteſtinorum & dolores colico affecti ſimiles, capitis dolores, ſopor grauis, deliria, mœror, triſtitia, concuſſiones per ſomnum, febres ardentes, angina, pleuritis, atque alia grauia ſymptomata excitantur, & nonnunquam ipſa mors infertur. Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. cauſſ. & curat. cap. 82.* refert, ſe curaſſe puerum, qui ex lumbricis nullo modo quieſcere poterat, ſed ſemper hinc inde temerario quodam impetu ac inordinato motu ferebatur, vt etiam ſtare volens iterum titubaret ac caderet. Gabucinus, *cap. 13.* narrat, ſe puellum curaſſe lumbricis laborantem, in quo cuncta ſymptomata ſpectabantur, quæ pleuritide correptis ſolent venire, de quibus iam plura in *ſignis* dicentur.

Differentia.

Differentia. Differentiæ iam antea enumeratæ ſunt. Alii nimirũ ſunt lumbrici teretes, lumbricis terreſtribus ſimiles, plerumque tamen longiores, frequentiſſimi & notiſſimi. Aſcarides ſunt vermiculi, iis qui in carnibus & caſeo naſcuntur, non abſimiles, & in inteſtino recto præcipuè generãtur. Lati, de quibus pluribus iam antè diximus, non ſunt aggregatum quiddam ex vermibus cohærentibus mordicus, vel etiam membranæ incluſis, ſed vnus vermis geniculis quaſi quibuſdam & nodis diſtinctus, cuius ſingulæ portiones vermes cucurbitinos, aut cucurbitæ referunt. Spigelius à Germanis etiam nominibus has differentias diſcerni ſcribit, & teretes appellari *Spulvvürme*, latum *VVaſſerkalb.* Verùm quid Belgæ poſteriore vocabulo appellent, certò quidem mihi non conſtat; ſed hoc ſcio, fœminas noſtras eo nomine non apppellare quid præter naturam ex inteſtinis excretũ, ſed ex vtero, aqueum nimirum humorem veſicæ quaſi cuidam incluſum, & molæ inſtar in vtero generatum, cui etiam iſta appellatio ſatis bene quadrat, cum lumbrico verò lato nullam conuenientiam habet, vtpote in quo nihil ferè aquei cernitur, ſed qui corpore quaſi membranaceo conſtat.

VVaſſerkalb.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Si vermes per aluum excernuntur, vel vomitu eiiciuntur, aliis ſignis opus non eſt. Verum quia ſæpe diu in ventre, antequam excernuntur, deliteſcunt, ſignis vt cognoſcantur, opus eſt. Teretes ergo, qui & frequentiores ſunt, & grauiora inducunt ſymptomata, hæc ſigna produnt. Morſus & vellicatio in abdomine, dentium ſtridor præter ſolitum, præſertim in ſomno, tuſſis aſſidua & ſicca, narium pruritus, quas propterea infantes digitis immiſſis ſæpius ſcalpunt, facies ſqualida, & malæ per interualla modò rubentes, modò liuidæ, oculi concaui, circa quos interdum inſueti ſplendores obuerſantur, labiorum & linguæ ſiccitas nonnunquam, aliis tamen os ſaliui repletur, fœtor quidam peculiaris ex ore percipitur, nauſea fermè aſſidua, in quibuſdam & vomitus, interdum inſatiabilis appetitus; ſingultus, dolor ac grauitas capitis, ad ſomnum propenſio, conuulſiones quædam & horrifica per ſomnum expergiſcentia; nonnulli in ſomno tremunt & ſurgunt, ac rurſum ſopiuntur, ventris adeſt diſtenſio, qui pulſatus tympani more reſonat; & interdũ ſupprimitur, plerumque tamen plus æquo fluit, & excrementa, quæ emittuntur, bubulum ſtercus referunt, & corrupta multa excernuntur, reliquum corpus præter rationem decreſcit, & alia ſymptomata concurrunt, quæ ſupra enumerata ſunt. Nonnulli experientiâ conſtare aiunt, lumbricos eſſe in ventre cognoſci poſſe, ſi manè ieiunis pueris ſupra hos ventriculi frigida ſpargatur. Nam in vnum congregari lumbricos. Et ſigna iſta plus ponderis habent, ſi ætas ſit ea, quæ vermibus generandis aptior eſt, ac præceſſerit ea victus ratio, quæ ad vermes generandos facit. Signa tamen hæc non omnia in omnibus, ſed quædam in his, alia in aliis apparẽt.

Teretium.

Latos lumbricos qui habent, appetentiâ cibi nimiâ & perpetuâ laborant, ac niſi cibus offeratur, dolor & morſus in ventre percipitur, corpus extenuatur & imbecillum redditur. Certiſſimum ergo ſignum eſt, quod cum alui excrementis corpuſcula quædam cucurbitæ ſeminibus ſimilia excernuntur. Non verò ita facilè iis, qui lato lumbrico laborant, accidit epilepſia, deliria, vigilia, febres ardentes & acutæ, & alia, quæ antea enumerauimus, vt iis qui teretibus moleſtantur, niſi præter latum teretes forſan acceſſerint. Eſt enim latus lũbricus ignauior quaſi, inteſtiniſque adhæreſcit, nec vt teretes ita facilè de loco in locum mouetur. Neque etiam ſigna, quibus latus lumbricus deprehenditur, ſtatim cum genitus eſt, & dum adhuc paruus exiſtit apparent, ſed tum demum, vbi incrementum ſumpſit, niſi aut mutauerit locum verſus ſtomachum propter aliquam inſolitam inediam, vel medicamentum, aut cibum, vel alia de cauſſa tormina excitet, vel per inteſtinum rectum pars prodeat, vel in ætate valde tenera generetur, vbi propter loci anguſtiam nequit diu latere. Lator.

Prognoſtica.

1. Etſi omnes lumbrici mali ſint, & grauiſſima ſymptomata, vt dictum, quandoque inferãt: tamen alii aliis deteriores ſunt. Sunt verò ex iis minus noxij aſcarides parui; quia longius abſunt à membris nobilioribus, & facilius expelli poſſunt. Si verò magni ſint, omnibus deteriores ſunt. Fiunt enim ex deteriore materia.

2. Lati lumbrici omnium peſſimi ea de cauſſa, quod difficilius curantur. Aliàs enim teretes grauiora inducunt ſymptomata.

3. Circa febrium initia geniti lumbrici ſubſiſtentiam ex ſubjecta recipiunt corruptione, circa ſtatum ex morbi malignitate, circa declinationem ex tranſmutatione ad melius, qui celeriter excernuntur, & natura eos ad exteriora, non ſecus atque excrementa, expellit. Deteriores verò ſunt maiores minoribus; multi, paucis; rubri, albis. Paulus Ægineta, *lib. 4. cap. 29.* & Aëtius, *lib. 9. cap. 39.*

4. Bonum eſt, lumbricos teretes exire ad criſin eunte morbo. Hippocrates, *lib. prænotion.*

5. Incipientibus acutis morbis, ſi lumbrici teretes viui deiiciantur, peſtilentes morbos indicant; inclinantibus autem, mortui, malum ſignum ſunt.

6. Leuinus Lemnius, *lib. 1. cap. 22. de occult. nat. mirac.* hæc ita explicat: Si in ſanis alioquin lumbrici teretes ſurſum per os vel nares egrediantur, periculo hoc vacat. Si enim homo diutius ieiunet, cum expleri cupiant. naturali inſtinctu ad partes illas, per quas alimentum in ventriculum dimitti ſolet, in ſublime feruntur, & vel per os vel per nares egrediuntur. In ægrotantibus verò hoc non abſque imminentis mali præſagio euenit. Tantã eſt in eiuſmodi corporibus humorũ putredo & malignitas, vt exitialem eorum vim perferre nequeant. Itaque erumpunt foràs morbi ſæuitiâ, non naturæ robore expulſi. Cum verò declinante morbo cum reliquis excrementis propelluntur, ſalutare id eſſe Hippocrates ſtatuit. Spontè verò nullóque naturalis facultas impulſu egredi, quod in moribundis conſpicitur, ægrotãti noxium. Sentiunt enim naturæ quodam inſtinctu corpus defecturum, ſeque alimento deſtitutum iri, ideóque ſtationem ſuam deferunt.

7. An mortui ſi excernantur viuentibus excreris deteriores ſint, in dubio eſt. Aëtius viuentes mortuis deteriores eſſe ſtatuit, *lib. 9. cap. 39.* ea procul dubio de cauſſa, quod viuentes, ſi exeant, amplius in corpore alimentum non inueniant. Rhaſes verò quem ſequitur Auicennas, ſi mortui excernuntur, deterius eſſe, quam ſi viui egrediantur, putat, quod id fiat vel propter alimenti defectum, vel materiæ malignitatem. Verùm dictinctione hîc opus eſt, & ad ſymptomata coniuncta,

tempus

tempus morbi, & medicamenta vſurpata ſimul reſpiciendum. Nam viui, dum hærent in corpore, multa maiora mala inferunt, quàm mortui; cum ipſa inteſtina quandoque perforent, & alia grauia ſymptomata, imò mortem ipſam quandoque inferant, vt ſupra dictum. Ergo ſi vel naturæ robore, vel medicamentorum vſu excernantur, bonū id eſt, neque multum refert, an viui, an mortui excernantur. Si verò in febre exeant, reliqua ſymptomata, & tempus morbi conſiderandum; vt iam antè dictum.

8. Lumbrici ſanguine conſperſi deiecti, malum. Inteſtinorum enim læſionem indicant.

9. Frequens puellorum anhelitus ac frigidus, liueſcente ad hoc corpore, lethale. Sequenti enim die mortem prænunciat.

10. Latum lumbricum in ſpecie quod attinet, ſcribit autor, *lib. 4. de morb.* habenti latum lumbricum toto tempore nihil admodum graue contingere, & ſi non curetur, ſponte exire, mortem tamen non inferre, ſed conſeneſcere. Verùm hoc tantum accipiendum eſt, ſi nulla occaſio accidat, ob quam latus lumbricus moueatur & irritetur. Nam ſi æger aut motu aut exercitio delinquat, victum lumbrico contrarium vſurpet, aut medicamenta aſſumat, aut humor aliquis in inteſtinis generetur, multa mala, imò ipſam mortem inferre poteſt. Sicut & nonnullos hydrope & atrophia ab hoc verme mortuos eſſe, experientia docuit.

Indicationes.

tes. Vermes cum toto genere ſint præter naturam, ſui è corpore remotionem indicant; quod fit ſi interficiantur, & per aluum expellantur, ac ea victus ratio inſtituatur, quæ nutritioni & generationi vermium materiam non ſuppeditet. Inprimis verò, vt interficiantur, danda opera. Quamdiu enim viuunt, occaſionem & vim nocendi habent, ac difficulter expelluntur: interfecti autem facilius excluduntur. Ideo prius interficiendi, vel certè ſtupefaciendi ac ferè exanimandi. Ita enim cum fecibus alui à natura expelluntur, vel medicamentis purgantibus educuntur. In curatione tamen videndum, an febris abſit nec ne, item an aluus ſit fluida. Nam ſi febris abſit, & homo alioquin ſit ſanus, calidiora quoque medicamenta tutò vſurpare licet. Si verò febris adſit, acria, amara, ſalſa & omnino calidiora tuta non ſunt, ſed frigidis vel temperatis opus eſt.

Si aluus non ſit fluida, ea medicamenta vſurpanda, quæ ſimul aluum mouent. Si verò aluus fluida ſit, ſatius eſt, vermes enecare; aluum verò mouere, cum vltrò fluida ſit, opus non eſt.

In vſu quoque remediorum cauti ſimus. Nam vehementioribus medicamentis ſæpe adeo irritantur, vt conuulſiones, animi deliquia extent, & ſæpe ad ipſam mortem deducant.

Curatio.

Medicamenta autem, quæ vermes interficiunt, alia amaritudine, acrimonia, ſalſedine, aciditate, alia etiam peculiari proprietate id præſtant. Inter medicaméta autem, quæ vermes enecant, facilè principatum obtinet *Corallina*, quæ præſtantiſſimorum Medicorum teſtimonio nullum magis præſentaneum contra vermes eſt remedium, quæ omnibus lumbricis necandis conuenit. Exhibetur autem commodiſſimè in puluere Drach. j. podere. In Græcia etiamnum ad omnis generis lumbricos occidendos in magno vſu eſt, eiuſque puluerem Circūforanei publicè vendunt per plateas ac vicus, clamātes; σχολαντοφοτανον corruptâ voce, quaſi σκοληκοφόνον vellent dicere. Vtile & eſt *Santonici ſemen*, vt & *ſemen tanaceti*, & *radix primulæ veris*, è quibus duobus circumforanei nonnulli puluerem ſuum contra vermes parant. Item *abſinthium*, *abrotanum*, *verbenæ ſuccus*, *marrubium*, *zedoaria*, *dictamnus Creticus & albus*, *gentiana*, *angelica*, *amygdala amara*, *ſcordium*, *ſemen citri*, *braſſica*, *ſuccus galegæ*, *farina lupinorum*, vel cum melle lincta, vel cum poſca pota, ipſi quoque lupini macerati & comeſti, vel decoctum ipſorum. Laudant nonnulli & puluerem ipſorum lumbricorum ablutorum & ſiccatorum. Verum res mihi ſuſpecta videtur. Etſi enim certum ſit, poſt talem puluerem ſumtum lumbricos plures deiici: tamen de hoc quæſtio eſt, an antea ij fuerint in corpore præſentes, an verò è puluere lumbricorum geniti. *An puluis lumbricorum tutò vſurpandus?*

[¶ In eo quod ſtatim heic, *de puluere lumbricorum, an tutò vſurpandus*, ſtatui, me confirmat Henr. ab Heer, *obſeru. Medic. oppidò rarar.* 9. dum ſcribit, ſe non probare conſilium, vel vulgi, vel Medicorum, verminoſis pueris vermes vino lotos, & in tegula ſiccatos exhibentium. Certò enim ſibi, ſe experientiâ edoctum, perſuadere, materiam illam vermium putrem putri puerorum pituitæ remixtam, à magno illorum calore iterum animari, vt videmus muſcas ſubmerſas multis diebus mortuas, ſi non premantur, ſed ſimpliciter extinguantur, Soli denuò expoſitas, nouo calore iterum vitam volatumque recuperare.]

Temperata & frigida ſunt, quæ cum febris adeſt, tutò exhibentur, *vt aqua & decoctum radicum graminis*, *auricula muris*, *cornu cerui*, *raſura eboris*, *ſuccus limonum*, *portulacæ*, *plantaginis*, *punicum malum contuſum ex tribus vini heminis decoctum ad heminam*, *decoctum radicis mori*, *endiuiæ*, *lactuca agreſtis*, *acetum acre*.

Infantibus commodiſſimè dari poteſt ad dies quatuor aqua graminis cum pauxillo aceti àc ſacchari ad Vnc. j. aut ſyrupus de limonibus, vel acetoſitatis citri, & cum moleſti ſunt, grana aliquot ſalis ori immittātur.

Ex chymicis commendatur *Spiritus ⊕li*, *oleum 🜿ris per campanam*, *elixir proprietatis*. Braſſauolus, *in exam. ſimp. med.* & Matthiolus, *lib. 5. cap.* 70. commenmendat argentum viuum, quod ſcrup. j. pondere exhibet, ſed viuum, non præcipitatum aut ſublimatum. Verum etſi viuum argentum præcipitato & ſublimato longe tutius ſit, & in caſibus deſperatis contuliſſe atque vtile fuiſſe negandum non ſit: tamen vbi neceſſitas non vrget, & alijs mitioribus medicamentis res peragi poteſt, iis vtendum, cum aliquam prauam diſpoſitionem corpori facilè imprimere poſſit, ſicut etiam contactu ſenſum ſtupefacere poteſt. *An argentum Viuum in lūbricis vſurpandum.*

Commendantur etiam quædam ad certum genus lumbricorum. Teretes, inquit Galenus, *abſinthium* interimere poteſt; Lati vehementiora præſidia poſtulant, qualis eſt *filix*, cuius radicis puluis ad Dr. ij. cum mulſa datur. Latos etiam expellunt nuces iuglandes largius aſſumptæ, & radicis mori cortex decoctus in aqua & potus, non ſolum aluum ſoluit, verum etiam latos lumbricos excutit. Et omnino curatio lati lumbrici peculiare quid requirit. Teretes quidem enecari & expelli ſine magna difficultate poſſunt; parui enim ſunt, & corpore rotundo, minuſque dearticulato, nec tam pertinaciter inteſtinis adhærent, & vires medicamentorum exhibitorum facilius admittunt, ac in aluum deuoluuntur & excluduntur. Lati verò & longiore & maiore difficultate excutiuntur. Longiſſimi enim ſunt, & corpore plano ac lato, plurimiſque inciſuris præditо, atque internæ inteſtinorum tunicæ validiſſimè adhærent, & ſub mucoſa earum interna ſuperficie ſeſe occultantes medicamentorum tranſeuntium vim non facilè percipiunt. *Lumbricos teretes necantia.* *Latos necantia.* *Teretes lumbrici facilius enecantur & expelluntur.*

Ideoque fortioribus medicamentis opus eſt, vt interficiantur. Quapropter etſi in teretibus purgantia cum interficientibus commodè admiſceantur: præſtat tamen, in latis nulla iis purgantia primùm admiſcere, cum purgantia non ſinant medicamenta vermes interficientia diu in inteſtinis herere, ſed ea citò per aluum ſecum educant. *In lato lumbrico enecando nulla purgantia admiſcenda.*

Si

Medicamenta latum lũbricum debilitantia.

Si verò priùs exhibeantur medicamenta quæ ipſum debilitant, totus rotundus factus ad pilæ figuram exit, & homo ſanus euadit, vt Autor *lib. 4. de morbis* ſcribit. Commendatur verò imprimis filix, è qua recenti aqua deſtillata datur, vel puluis Drach. ß. pondere, infantibus natu maioribus Dr. j. adultis Drach. iij. pondere, cum aqua galegæ, quæ ſine vllis moleſtiis vermem & lentè & citò, ſi velis, enecat.

Commendatur & cortex radicis mori. Et corallina duplici pondere, ad Drach. ij. ſcil. datur. Vtilis eſt & Theriaca aceto, vel ſucco limonum diſſoluta; decoctum centaurij minoris, lupinorum, ſcordij; ſicut & vſus aloës cum croco & myrrha atque vſus Hieræ cum Scammonio.

Vermibus interfectis, vel debilitatis, niſi ſpontè excernantur, ea vſurpentur, quæ aluum mouent, aut quæ vim habent & vermes interficiendi, & aluum citandi, qualia ſunt aloë, agaricus rhabarbarum, ſena, colocynthis.

Præ compoſitis omnibus ad vermes necandos Diaturbith cum rhabarbar. in rotulis commendatur. Inter temperata ſebeſten expertiſſimum medicamentum, quorum decoctum infantibus ſingulis diebus ante cibum propinari poteſt. Vtile eſt & Electuarium Diaſebeſten.

Vel ♃. *Caſſia* Drach. iij. *manna* Drach. j. ß. vel Drach. ij.

Miſce cum *Syrupo acetoſi. citri.* Vtile & gratum infantibus medicamentum eſt.

Ex his varia parantur compoſita. Vini abſinth. vſus hìc valde commendatur. Vel tale paretur vinum:

♃. *Rad. zedoar. dictamni Cretici an* Drach. ij. *corallin.* Vnc. ß. *radic. angelic.* Drach. ij. *fol. abſinth.* M. ß. vel j.

Infundantur in menſur. j. vini, de quo manè & veſperi detur hauſtus.

Vel ♃. *Lumbric. terreſtr. præpar.* Dr. j. *cornu cerui vſti præpar. corallin. dictamni Cretici, ſemin. ſantonici* an. Dr. ß. F. Puluis. Doſis à ſcup. j. ad ſcrup. ij.

Vel ♃. *Corallin. lumbric. terreſtr. C. C. vſti præpar. ſemin. tanaceti* an. Drach. j. F. Puluis.

Vel ♃. *Semin. lumbricor.* (id eſt, ſantonici) Vnc. vij. *raſur. C. C.* Vnc. iij. *flor. perſic.* Vnc. j. *aloës epatic.* Vnc. ß.

Redactis in puluerem in vitro affundatur *aqua filicis, fol. perſicor. abſinthij* an. ℔. ij ſtent per dies tres in B. M. in digeſtione, poſtea deſtillentur. Deſtillatio ter repetatur, ſemper aquam, quæ exſtillat, reſtanti materiæ affundendo. Doſis ab Vnc. ß. ad Vnc. ij.

Antidotus lumbricos interficiens præcipuè in febribus malignis talis parari poteſt.

♃. *Semin portulac. oxalidis* an. Drach. j. *coriandr. braſſic. myrrha* an. ſcrup. j. *dictamni Cretici* Drach. ß.

Coqu. in *aceto*, in colatura macerentur triduum.

Sem. ſantonici, corallinæ, ſem. apij ſylueſtr. C. C. vſti an. Drach. ij. Poſtea ſiccentur, addaturque *ſem. malor. aurantior.* Drach. iij. *citri* Drach. j. Cum *ſacchar. ſucco granat. diſſoluto* omnia excipiantur ac trochiſci parentur.

Vel ♃. *Rad. gramin.* M. j *dictamni albi, ſcordij Cretici* an. p. ij. *ſem. ſantonici, corallinæ* an. Drach. j.

Coqu. in aqua ſimpl. Colaturæ adde ſacchar. albi ℔ ß.

Coqu. ſ. a. ad ſyrupi conſiſtentiam.

Sub finem adde *aceti acerrimi* Vnc. j. F. Iulebus, de quo mane detur Vnc. ß. vel Vnc. j.

Compoſita quæ ſimul vermes interficiunt & expellunt, talia parari poſſunt.

♃. *Corallinæ ſem. plantag. C. C. vſti radic. dictamni albi* an. ſcrup. j. *rhabarb. agarici trochiſcati* an. ſcrup. ij. *ſacchar.* q. ſ. F. Rotulæ.

Vel ♃. *Corallin.* Drach. ij. *tanaceti, ſem. ſantonic. dictamni albi* an. Drach. *rhabarb. elect. agarici trochiſcati* an. Drach. j. *ſacchari in aqua graminis diſſoluti* q. ſ.

F. Morſuli, qui dentur à Drach. j. ad ij. vel iij.

Vel ♃. *Aloës* ſcrup. ij. *rhabarb.* ſcrup. j. *myrrhæ* ſcrup. ß. *trochiſc. alhandal.* gr. iij. *puln. corallin.* Drach. ß.

Cum ſucco vel extract. abſinth. F. Pilulæ xxj. Pueris ſcrup. j. ſufficit.

Efficaces quoque ſunt Pilulæ Peſtilentiales cum extracto abſinthij.

Vel ♃. *Rhabarb. elect.* Drach. ij. *ſemin. ſancti radic. dictamni* ſcrup. ij. ß. *C. C. vſti vel* ditioribus *unicornu* ſcrup. j. *ſacchari in aqua graminis diſſoluti* Vnc. vj. F. Rotulæ vel Morſuli.

Vel ♃. *Sem. ſantonici, corallinæ ſcordij zedoariæ, nigellæ* an. Drach. j. ß. *gentianæ, centaurij minoris, aloës, agarici* an. Drach. j. *C. C. vſti ſemin. acetoſ. angelic.* an. Drach. j.

Conſpergantur ſucco limonum cum aceto & aqua roſacea. Hoc fiat aliquoties, Vltimò adde

Croci Drach. ß. *moſchi, ambræ* an ſcrup. ß.

Cum ſyrupo de corticibus citri, F. Maſſa pilularum, de qua detur Drach. j. vel Drach. ij.

Vtilis eſt & ſyrupus ex foliis perſici. Infantibus dari poteſt cornu cerui cum mechoacanna.

Quia verò medicamenta infantes, qui tamen frequentiſſimè lumbricis laborant, amara præcipuè non admittunt, antiqui inſtrumentum quoddam habuerunt, quod ab ipſis *ζωμήρυσις* vocatur, quod ſupinis ipſis detentis ori immittebant & per clyſterem validum habentem *αὐλίσκον* inuitis tales liquores infundebant, vt apud Paulum Æginetam, *lib. 4. de re medic. cap. 57.* videre eſt. *Inſtrum...*

Non ſolum autem interna medicamenta ad vermes vſurpantur, ſed & externa *ex farina lupinorum, centaurio minori, foliis perſici, abſinthio, felle tauri, &c.* Vt, fiat cataplaſma ex farina lupinorum, quod efficacius eſt, ſi ſuccus abſinthij, marrubij, foliorum perſicorum addatur.

Vel ♃. *Succi abſinthij, folior. perſicor. fellis tauri* an. Vnc. ß. *ſem. coriandr. aloës* an. Drach j.

Cum modico ceræ F. Linimentum.

Vel ♃. *Olei abſinth, rutacei* an. Vnc. ß. *fellis tauri* Dr. ij. *dictamni albi* Drach. j. *petrolei* Drach. ij. *aloës, myrrhæ* an. Drach. j. *ceræ* q. ſ.

F. Vnguentum.

Vel ♃. *Olei amygdal. amarar.* Vnc. j. *rutacei petrolei* an. Vnc. ß. *fellis tauri* Drach. iij. *aloës* Drach. ij. *ceræ* q. ſ.

F. Linimentum.

Vel ♃. *Pomum aurantium aut citri paruum, excaua tantam partem, quæ capiat theriacæ* ſcrup. ij. *aloës* ſcrup. j. *croci* gr. vj. Aſſa pomum, & ſuccum exprime quo regio ventriculi & vmbilicus inungantur.

Vtilis eſt & theriaca aceto vel ſucco limonum diſſoluta illita.

Vel ♃. *Farin. lupinor.* Vnc. j. *myrrhæ, aloës* an. Drach. j. *pulpæ colocynth.* ſcrup. iiij. *croci* Drach. ß. *fellis bouis* Vnc. j. ß. *aceti* Vnc. ß. M.

An in his lum... clyſtere... ueniant.

In teretibus lumbris clyſteres non conueniunt, niſi ſint mortui. Nam dum percipiunt vim medicamenti, ſuperiora verſus repunt, & varia mala excitant. Nonnulli tamen clyſteribus vtuntur, ſed dulcia & pinguia ſatis magnâ copiâ permiſcent, quibus alliciantur & quaſi ludificentur vermes. E. G.

♃. Lac recens mulctum, eique partem alicuius hieræ addunt. Verum in latis rectius conueniunt. Non enim ita facile ij verſus ſuperiora mouentur, ſed inteſtinis pertinaciter adhærent. Fortioribus tamen clyſteribus opus eſt, iique ſæpius iniiciendi, & maiore copia.

Vt ♃. *Abſinth. ſcordij abrotani, corallin. ſummit. tanacet. dictamni Cretici* an. M. j. *ſemin. ſantonici* Vnc. ß. *centaur. minor.* M. ß. *cocynth. in petia ligati* Dr. j. ß.

Coqu. Colaturæ ♃. ℔. j.

Elect. hieræ ſimpl. Drach. ij. *mellis roſati colati* Vnc. iij.

F. Clyſter. Atque eo tempore, quo clyſter iniicitur, ſimul propinetur aliquod medicamentum vermes necans, & extra quoque ventriculo applicetur.

Aſcarides

Aſcariades quia ſunt in inteſtino recto, ſuppoſitoriis rectiſſimè educuntur, quibus admiſcentur reſinæ. His enim vermes adhærent & educuntur. Fiant quoque clyſteres, ſed exigua quantitate, ex decocto centaurij minoris, abſinthij, corallinæ, abrotani, dictamni & ſimilium cum melle roſato. Qui plura huius generis medicamenta cognoſcere cupit, ſyluam eorum apud Platerum *lib. 3. Practic.* reperiet.

Diæta.

Cùm in curatione vermium eò reſpiciendum ſit, vt non ſolum vermes tollantur, verùm etiam ipſorum generationi & augmentationi materia non ſuppeditetur, cibus ita comparatus eſſe debet, vt ad generationem vermium non faciat, ſed ei potius reſiſtat. Cibus ergo eorum, qui patiuntur lumbricos, vt Paulus Ægineta, *lib. 4. cap. 49.* tradit, ſit boni ſucci, qui facile diſtribuatur, atque ad membra tranſeat, nec cauſam foueat.

Quare vinum conceditur aquoſum, non dulce, ſi febris abſit; at ſi febris adſit, detur aqua deſtillata graminis, acetoſæ portulacæ cum oxyſacchar. ſimp. vel Syrupus acetoſitatis citri, vel cereuiſia pura. Panis non ſit ex puriſſima farina, ſed aliquid furfuris contineat, ſitque benè fermentatus, & ſale condiatur. In cibis etiã lupini, naſturtium, beta, raphani, apium conueniunt. Lac & piſces vitentur, vt & legumina. Cibi condiantur aceto, ſucco aurantior. limonum, citri, acetoſæ, lactucæ, portulacæ. Cibus exhibeatur parcè, ſed frequenter, ne morſu ſuo moleſti ſint vermes. Pueris in potu ante omnem cibum decoctum Sebeſten detur, vt antea quoque dictum.

CAPVT VI.

De Situ Inteſtinorum mutato, & de Hernia.

SItum etiam interdum inteſtina mutant. Ita Columbus, *lib. 15. Anat.* refert in Cardinali Campegio inteſtina omnia ad hypochondria retracta fuiſſe, ita vt cauitas inferior abdominis inteſtinis deſtituta eſſet, & ſpina detecta. Quammobrem medico licuiſſe abdomen Cardinalis attrectanti magnæ arteriæ motum & vnà cum illo duritiem perſentire. Illa verò durities nihil aliud erat, quam vertebrarum corpora.

Conuoluuntur etiam interdum tenuia inteſtina & contorquentur, vt via fecibus & flatibus præcludatur, quod in Ileo accidit, qui inde etiam conuoluulus & voluulus appellatur. Conuolutionis autem eſt plerumque inflammatio, interdum etiam flatus, ſi tenuia inteſtina ita impleantur, vt inſtar farciminum inflatorum diſtenta appareant, de quo in Ileo dicetur.

De Hernia.

Præcipuè verò mutant ſitum inteſtina in Hernia dictâ, quæ & ramex ac Ruptura & Græcis κήλη dicitur. Quamquam & nomen hoc non ſolum inteſtinorum, ſed & omenti procidentiæ tribuatur. Veræ herniæ enim duæ tantum dantur, nempe Inteſtinorum & omenti extra abdomen elapſus. Natura ſiquidem vt aliarum partium cauitates, ita etiam totum abdominis ſpatium intus peritonæo circumſepſit, vt nihil ex iis, quæ in abdomine continentur, excidere poſſit. Verum cum teſtibus in viris extra abdominis ſpatium locus deſtinatus ſit naturalis, atque ductibus ſeminariis neceſſariò per membranam hanc tranſeundum fuerit, natura in vtroque latere non ſimpliciter peritonæum perforauit, ne quid patentiore via in ſcrotum deſcenderet & cauitate abdominis elaberetur, ſed è membrana iſtâ veluti canalem & proceſſum quendam eduxit & produxit, per quem hæc vaſa ſine omni periculo tranſeunt. Atque in hoc ferè ſitu laxato ſeu rupto omnis Herniæ cauſſa poſita eſt. Nam hæc membrana ſi rumpatur aut laxetur, partes in abdomine deſcendere, & pondere inferiora verſus atque in ſcrotum ruere ſolent. Et quidem vbi Inteſtinum Ileum maximè excidit, hernia inteſtinalis ſeu ἐντεροκήλη dicitur; ſi verò omenti aliqua pars deſcendat, ἐπιπλοκήλη, hernia omentalis, vulgo etiam zirbalis nominatur. Alij tertiam addunt, quæ ex vtraque miſta eſt, vbi aliquid omenti & ſimul inteſtina elapſa ſunt. Porrò ſi inteſtina in ipſum vſque ſcrotum deſcendant, completam & perfectam ὀσχεοκήλην nominant, & in ſpecie, vt dictum ἐντεροκήλην & ἐπιπλοκήλην. *Hernia perfecta.* Si verò eædem partes vltra inguina non deſcendant, nec in ſcrotum delabantur; imperfectam ac incompletam herniam ac bubonocele appellant. *Imperfecta.* In fœminis verò tumor hic equidem in inguine ſuboritur: interdum tamen cutem valdè extendit & ſub eam exporrigitur, magnumque tumorem excitat. Tumor hic ſi premattur cum in viris, tum in fœminis, vel ſi homo ſupinus iaceat, plerumque euaneſcit, rurſuſque homine ambulante redit.

His deinde veris & præcipuis herniæ differentiis alij alias reddunt, quæ huius loci non ſunt, ſed ad tumores ſcroti pertinent: *Aliæ Herniæ differentiæ.* ſi nimirum ſcrotum à flatu intumeſcat, herniam flatuoſam, & πνευματοκήλην ac φυσοκήλην nominant: ſi ab ea aquea materia, aquoſam & ὑδροκήλην, quæ infantibus ſæpius accidunt, ſed propriè ramices non ſunt, cum peritonæum nec ruptum nec laxatum ſit.

Inter Hernias deinde referuntur duæ aliæ ſpecies, quæ in ipſo maximè canali increſcunt & vniuerſum ſcrotum explent; quæ videlicet ex varicibus ſeu venis implexu diuaricatis & intertextis intumeſcentibus naſcitur, varicoſus ramex ſeu κιρσοκήλη appellatur; quæ ex carnea mole ibidem ſuccreſcente oritur, σαρκοκήλη nominatur, carnoſa hernia. Sed nec hæ propriè dictæ herniæ ſunt, cum nihil in iis ex abdomine in ſcrotum deſcendat: de quibus infra, *part. 9. cap. 5.* inter morbos ſcroti dicetur.

Ad ſitum verò inteſtinorum mutatum rectè refertur ἐξόμφαλος, id eſt, vmbilici tumor ſeu prominentia, ſeu ὀμφαλοκήλη, cum luxatus vel ruptus vmbilicus, nunc nucis, nunc pomi magnitudine ſeſe exſerit, imò interdum ſacci inſtar tumor aliquando excitatur. *ἐξόμφαλος.*

Non tamen ſolum in vmbilico, ſed in vicinia etiam, ibi laxato vel rupto peritonæo præcipuè in partu, eiuſmodi tumores in fœminis quibuſdam vidi, quæ generali κήλης & herniæ nomine appellantur.

Cauſſæ.

Generatur autem hernia, ſitque prolapſus inteſtinorum in inguina & ſcrotum, proceſſu illo ex peritonæo ducto vel laxato vel rupto. *Cauſſæ.* Siue enim laxetur peritonæum, ſiue rumpatur, pondere ſuo inteſtina præcipuè, tum etiam omentum, ſolet in locum patentem, vel inguina, vel etiam ipſum ſcrotum deſcendere. Cauſſæ autem, quæ peritonæum rumpunt, ſunt motus quicunque violentus, caſus ex alto, percuſſio, ſaltus, equitatio in ſuccuſſore equo, vomitus, tuſſis, oneris grauioris eleuatio, dura aluus & quæ cum difficultate redditur, conatus in partu, flatus in inteſtinis, vocis intentio, ſpiritus retentio, & quodcunque, quod ſpiritum concitare, ſeptoque tranſuerſo & abdominis muſculi tenſis impetum in inferiorem regionem abdominis inferre poteſt. Tandem etiam vulnus in peritonæo alicubi acceptum, & quidem cute conſolidata apertum relictum cauſſa herniæ eſſe poteſt.

Eadem etiam omnia, ſi minorem vim inferant, & non violenter proceſſum illum rumpant, ſed ſenſim &

ſæpe

ſæpè illum impetant, peritonæum laxare poſſunt: quò maximè facit peritonæi & inguinum debilitas & humiditas. Partes enim debiles ac humidæ facilè laxantur, vnde pueri in herniam ſæpius incidunt. Fernelius proceſſum hunc in interiorem & exteriorem illius tunicam diſtinguit, & in enterocele & epiplocele tunicam interiorem neceſſario diſrumpi, externam vero duntaxat luxari ſcribit. Neque abſurdum eſt, hîc idem fieri poſſe, quod in aneuriſmate. Neque enim ἀνεύρυσμα fit, vtraque arteriæ tunica rupta, ſed interna ſaltem patente, externa verò dilatata.

In fœminis idem accidit, ſi in inguine peritonæum laxatur, vbi vas quoddam ex vtero per illud in inguina extrorſum fertur.

Si verò in vmbilico peritonæum laxetur, atque inteſtina vel omentum illic ſub cutem procidant, omphalocele, ſeu exomphalon & vmbilici procidentia nominatur. Si autem alibi circa vmbilicum, nomen generis, vt dictum, retinet. Si verò in conatibus magnis, præcipue in partus difficultate, vbi proceſſus ille vmbilico inſertur, qui in fœtu vaſis vmbilicalibus viam præbuit, poſteaque coaluit, peritonæum diſtendatur, vmbilicus aliquando in tumorem attollitur, qui tamen ceſſante conatu iterum recedit. Si verò rumpatur, tumor permanet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Signa herniæ Inteſtinalis ſunt quod tumor modò accreſcit, modò minuitur, interdum etiam ferè totus euaneſcit, prout maior vel minor portio inteſtini deſcendit; vel inteſtina magis vel minus replentur, vel etiam planè retrocedunt. Compreſſo enim tumore aut reſupinato ægro relabuntur Inteſtina in abdomen & quidem cum murmure. Sine dolore etiam ferè hic tumor eſt, niſi forſan feces delapſæ ſint in inteſtinum, vt repelli non poſſint. Tum n. vehemens dolor adeſt. In omentali verò hernia tumor eſt mollis, laxus & lubricus, & ferè ſemper idem, cum omentum non ita facilè reponatur, vt inteſtina. An verò in inguina ſint delapſa inteſtina vel omentum, aut in ſcrotum vſque deſcenderint, viſu dignoſcitur. Etenim in bubonocele tumor rotundus eſt in inguine, qui preſſus facilè intrò pellitur: in ſcroti verò herniâ inteſtina vel omentum in ipſo ſcroto apparent.

An autem peritonæum ruptum vel laxatum, ſi ex eo cognoſcitur, quod rupto peritonæo tumor ſubitò excitatur, qui ſubitò etiam incrementum ſumit: laxato verò ſaltem peritonæo tumor ſenſim creſcit. Laxato quoque peritonæo non deſcendit, quod delapſum eſt ad fundum vſque teſticulorum: cum rupto peritonæo ad fundum vſque teſticulorum prolabatur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnis autem hernia difficulter curatur. Neque enim membrana illa tenuis & neruoſa facilè vnitur, niſi ſit ruptura parua, recens, & in corpore puerili: aliàs nunquam perfectè curatur.

2. Præterea etiam magnum periculum in hernia coniunctum eſt. Nam etſi ſæpè ſit adeo magna ruptura, vt inteſtinorum magnus aceruus in ſcrotum deſcendere poſſit ſine magno dolore & vitæ periculo, & propter rupturæ ac loci amplitudinem feces ſine periculo ac impedimento liberè tranſire poſſint: tamen ſi feces indurentur, aut inteſtinum elapſum flatibus turgeat, vt reponi non poſſit, tum niſi maturè malo obuiam eatur, æger inteſtinis inflammatis in præſens vitæ diſcrimen conijcitur in ileum, & huic ſuperuenientia ſymptomata. Sæpè etiam accidit, vt inteſtina inflammata ſphacelo lethali corripiantur, vt infra de vlceribus inteſtinorum dicetur. Rarum eſt, quod annotauit Guilielmus Fabricius, *cent. 1. obſ. 55.* nobilem quandam fœminam ſeptendecim annis hernia laboraſſe, & circa annum ætatis 63. torminibus maximis vexatam fuiſſe, inteſtinumque in abdominis rupturam impulſum, ac inibi retentum dolores non leues, ſimul & inflammationem, aliaque grauiora ſymptomata concitaſſe. Vocatus ad curam Fabricius inuenit dextrum inguen gangræna affectum. Scarificato itaque tumore & cæteris, quæ ad gangrænæ curationem attinent, adhibitis, caro putrida & calloſitas rupturæ exciderunt: vnde ſymptomata, dolores, inflammatio, febris, tormina, lipothymia, nauſea & vomitus ſedata ſunt: ſed inteſtinorum materia, nondum penitus excrementoſa, velut ilei & cœci, per abdominis rupturam excernebatur, circiter menſes duos. Ægra tamen multum mirantibus adſtantibus, fauente numine, ſanata & à ruptura perfectè curata fuit, nullâ relictâ fiſtulâ.

Indicationes & Curatio.

Itaque prima cura hic eſſe debet, vt inteſtina reponantur; quod quidem non difficulter præſtare licet, ſi inteſtina ſint flaccida & vacua. Tū enim reſupinato ægro & cruribus eleuatis manu ſenſim repellenda & ſuperiora verſus comprimenda ſunt inteſtina. Si autem turgeat, vt reponi non poſſint, videndum eſt, an ſint flatus in inteſtino, an verò ſtercus. Flatus ex eo cognoſcuntur, ſi æger percipiat totum abdomen ferè à flatibus diſtendi, ſi flatus emittat & rugitus in inteſtinis audiantur, dolorque extendens adſit ſine grauitate. Feces verò alui ſi inteſtina diſtendāt, aluus ſupprimitur per aliquot dies, tumorque ſenſim creſcit & pondus maius, maiorque durities percipitur. A flatibus ergo ſi inteſtina repleantur, diſcutientia vſurpanda, eaque per os exhibenda, vt ſemen fœniculi, aniſi, cumini, galanga & ſimilia, atque eadem per clyſteres iniicienda, & extra ex dictis ſeminibus, item ſeminibus fœnugræci, foliis lauri, pulegij & ſimilibus fomenta applicanda, quibus, ſi dolor adſit vehemens, addere licet mitigantia dolorem, ol. roſac. chamæmelinū, amygdalarū dulcium. Quòd ſi flatus illi foueantur à cruditatibus & materia pituitoſa, difficilis curatio. Valida enim illa diſcutientia ſi adhibeantur, materiam illam pituitoſam in flatus vertunt, & tumorem ita augent. Hoc in caſu exhibent nonnulli ol. amygd. dulcium, quod lubricando materiam tollit, aut alia lenientia, quæ illam euacuant. Verùm quamuis hæc, ſi non magna ſit materiæ copia, adhiberi poſſint: tamen ſi maior ſit copia, ſuſpecta ſunt, & verendum, ne materia illa ad locum affectum præcipitetur. Quare tum dāda opera, vt materia illa ſenſim per clyſteres & glandes educatur, & pituita per incidentia attenuetur & eliquetur, non per diſcutientia in flatum vertatur: quo fine imponi poteſt oxymel cum medullâ panis vel farina triticea, aut oleo antiquo vel chamæmelino. Ipſa verò pars quantum fieri poteſt, laxanda iis, quæ iam dicentur, vt dolor minuatur. *Cura.*

Si autem feces induratæ adſint, longè periculoſiſſimum id eſt, ideoque maturè adhibenda emollientia *ex rad. althææ, librorum alb. foliis maluæ, parietariæ, ſemine lini, fœnugræci, vel farina ſeminis lini & fœnugræci, butyro recenti ſine ſale, pinguedine gallinacea, oleo liliorum, communi, amygd. dulcium, & ſimilibus,* quæ cataplaſmatis modo ſunt applicanda. Si cataplaſmata non ſufficiunt, aut non ſuffectura videntur, poteſt balneum aquæ dulcis adhiberi, in quo modo dicta emollientia coqui poſſunt, additis etiam oleis. Nonnulli in ſolius olei communis balneo ægrum per tres horas deſidere iubent. In omenti prolapſu rarò hiſce medicamentis opus eſt; cum in inguine id plerunque ſubſiſtat, & ægro reſupinato vel ſponte, vel manus opera adhibita in locum ſuum redeat. Si tamen, quod interdum accidit, in ſcrotum vſque prolabatur, eodem modo, vt de inteſtinis iam dictum, reponendum.

Cum autem ſæpè omnia hæc parum proficiant, atque

ægro præſentiſſima mors immineat; extrema etiam tentanda ſunt. Qua de cauſſa Paræus, *lib. 5. cap. 15.* ad chirurgiam accedere,& ductum illum,per quem inteſtina elapſa ſunt,ſectione dilatare ſuadet,quæ qua ratione ſit inſtituenda, ibidem docet. Sed, vt ipſe etiam monet,diligenter in tali caſu perpendendum eſt,quid ægri vires perferre poſſint,& videndum, quouſque iam malum proceſſerit. Nam ſi inflammatio inteſtina iam occupauerit, & alia extrema mala adſint, vix hoc modo quicquam perficitur. Præterea inteſtina diſtenta cutique firmiter incumbentia facile ſectione lædi poſſunt. Et licet non lædantur ſectione inteſtina: tamen nuda minus commodè, quàm cute tecta,præcipuè dolore ex ſectione accedente,tractari poſſunt,& parum eâ plerunque præſtatur,ſed ſi mors ſubſequatur,eius à medico acceleratæ ſuſpicio præbetur. Si verò in aliis abdominis partibus abdomen ruptum ſit, tutius ſectio, ſi opus ea ſit, inſtitui poteſt;cum inteſtina non adeo ibi diſtendãtur, locuſque peritonæi facilius inueniri & digito admoto inteſtina intus ſenſim protrudi poſſunt.

Vbi iam inteſtina repoſita fuerint,proximum eſt,cauere, ne iterum excidant. Qua in re maximi momenti ſunt faſciæ ſeu ſubligacula, adeo vt in iunioribus & recentioribus rupturis tota ferè curationis ſpes in hoc ſita ſit. Natura enim vel paululum arte adiuta ſanat ſæpè morbos qui inſanabiles exiſtimabantur,& experientia ſæpè obſeruatum eſt, etiam in adultioribus, modò inteſtina ſuo loco diligenter retineantur, herniam curatam fuiſſe,& ſi ruptura vniri non potuit,ſaltem circa proceſſus foramen quid generaſſe, quod inteſtinorum lapſum prohibere potuit. Et quamuis integræ ſanitatis ſpes ſæpè non ſit; tamen ad neceſſarias actiones ſine damno & periculo exercendas plurimum facit faſciæ aptæ vſus.Faſcias autem parandi commodiſſima hæc videtur ratio. Paretur cingulum ſeu faſcia ex corio,quæ molliori lineo vel goſſipino panno,atque etiam goſſipio nonnihil ſuffulto inducatur,ligulâ ſtringi poſſit. Faſcia hæc ventri infra hyponchondria ſupra coxendicem proxime inguina applicetur, ita tamen,ne partes, quæ ſunt ſupra ilia & oſſa,lædat & atterat.

Huic faſciæ ſeu cingulo alia faſcia cum ſplenio ſeu puluinari quodam ita adaptari debet, vt quantum opus eſt, conſtringi poſſit,ipſumque ſplenium rectâ loco affecto, ſeu illi parti, vbi inteſtina excidere ſolent,incũbat,atque incubitu ſuo inteſtinorum prolapſum prohibeat.Præcipua autem cura eſſe debet in concinnando & adaptando ſplenio.Hoc verò non pilæ modò rotundũ eſſe debet, ne protuberantia illa interna inguina nimis cõprimat,& faciat,vt foramẽ rupti peritonæi dehiſcat; ſed ſit triquetrum, ſolidum quidem & compactum,intus tamen nonnihil cauum, vt inguinum naturalem cauitatem aptè excipiat, & labia rupti peritonæi contineat, non laxitate nimia inteſtina protuberare permittat,nec compreſſione efficiat,vt labra dehiſcant. Splenium hoc extra obducunt nonnulli lamina argẽtea,vel duplicato aut triplicato corio:ſed idem ex panno goſſipino,goſſipio bene intertexto & ſuffulto ſatis commodè parari poteſt, vt nec premat, nec lædat, inteſtina tamen contineat. Vt autem rectius hoc præſtet, faſciæ, quæ ventrem ambit, nonnulli geminas habenas adaptant, quæ ad humeros adſcendunt & collum ambiunt.

Pro faſcia paratur etiam cingulum ferreum cum ſcuto ferreo, quod locum, vbi inteſtina procidunt, arctè tangat, & inteſtinorum prolapſum prohibeat.

Verum inſtrumenta hæc parandi ratio commodiſſimè αὐτοψία docet, & figuræ quæ habentur apud Paræum, *l. 7. c. 15.* & optimè apud Platerum, *Pract. tract. 3.* quæ ibi videri poſſunt.

In aliis abdominis partibus,vt vmbilico & vicinis locis,ſi inteſtina excidant, cingulum parari debet, quod abdomen eò loci, vbi inteſtina procidunt, ambiat, pulnoque locum affectum premat. Et ne cingulum hoc verſus inferiora procidat, vel propendeat, faſciæ,quæ humeris ſuſtententur cingulo adaptandæ, vel pectorali id allegari poteſt.

Hoc modo faſciâ adaptatâ facilè inteſtina, ne relabantur, continere poſſunt: quod vbi factum, danda opera,vt excrementa potius mollia ſint, quàm dura; & aluus non ſupprimatur; & in eiiciendis fecibus obſeruandum, vt manu inguina & ſcrotum contineantur,ne feces emittendo inteſtina extrudantur, deindè cauendum,ne flatu, qui inteſtina diſtendunt,ex cibis flatum generantibus aſſumtis producantur.Porrò etiam omnis motus vehemẽs,ſaltus,curſus,operis grauioris geſtatio, vociferatio, & alia exercitia vehementiora vitentur:& in tuſſi, ſternutatione idem obſeruandum eſt,eſt quod modò in egerendis alui fecibus obſeruandum eſſe diximus. Et ſi manu tum comprimere non liceat, crura ſaltem comprimenda, aut decuſſatim implicanda ſunt, vt ruptura contineatur & comprimatur. Frigus etiam conſtringendo prolaſum inteſtinorum promouet,& inprimis, ſi prolapſa iam ſint inteſtina,valde iis nocet,& vt intumeſcant facit.Ideoque hernioſis cauendum.

Repoſitis hoc modo inteſtinis ſi malum ſit maius & curatu difficilius, atque in corpore iam adultiore, vt felicius ac citius ſuccedat curatio æger in lecto per dies aliquot ſe contineat & ſupinus decumbat.

Medicamenta in hernia vſurpanda. Topica.

Medicamenta autem,quæ adhibentur,duplicia ſunt, alia topica, alia quæ intrò aſſumuntur. Topica ſunt glutinantia; quæ idem ſunt adſtringentia, ſed non ſolùm ſiccantia, verum etiam aliquam viſciditatem habentia. Non etiam omnia adſtringentia & vulnera conſolidãtia æquè hic prodeſſe,ſed peculiaria quædam hic commodè adhiberi, obſeruatum eſt. Inter quæ primas tenet *ſymphytum maius ſeu conſolida maior, ſanicula, iacea alba & nigra, herba Trinitatis, ſigillum Salomonis, pentaphyllum, tormentilla, nuces cupreſſi, filix præcipuè fœmina, hypogloſſum, piloſella, perfoliata, herniaria*; quibus alia etiam poſtea addantur, *galla, balauſtia, bolus Armenus, terra ſigillata, ſanguis draconis, malicorium, icthyocolla, thus, myrrha, maſtiche, bdellium, pix Græca, reſina pini, terebinthina, cera*, ex quibus compoſita varia concinnare licet.

Etſi verò peritonæum ruptũ vix conſolidari amplius poteſt:tamen horum medicamentorum vſu, præſertim ſi malum recens ſit, caro accreſcere ſolet,quæ foramen claudit. Quod vt rectius fiat, diligenter interim cauendum, ne inteſtina vllo modo procidant, exitumque quærentia foramen iterum aperiant. Itaque toto curationis tempore vel æger in lecto ſupinus decumbere; vel faſciis & ſubligaculo inteſtina, ne procidant, continere debet. Quæ omnia ſi rectè & decenter fiant, ſæpè deſperatæ herniæ curantur. Refertque Ambroſius Paræus, *lib. 7. cap. 15.* etiam quadragenarios interdum hoc modo reſtitui; & à ſe monachum quendam integrè reſtitutum fuiſſe, qui cum poſt ſexennium pleuritide mortuus,& poſt mortem apertus eſſet,inuenta eſt circa foramen proceſſus peritonæi ſubſtantia adipoſa oui magnitudine eò loci tenaciter adhærens. Primas autem inter alia tenet emplaſtrum de pelle arietina dictum Arnoldi de villa noua, quod deſcribit *Breuiarij lib. 2. cap. 44.*

Emplaſtrum de pelle Ariet. Arnoldi de Villa noua.

℞. *Lithargyr. lapid. hæmatit. ſang. draconis, boli Armeni, maſtiches, gummi ammoniaci, mumiæ, galbani, thuris, coſti, lumbricor. terreſtr.* an. Drach. ß. *rad. conſolid. maioris, mediæ, & minoris, roſarum, myrrhæ, aloës*, ana Drach. iij. *paleæ marinæ vſtæ, gallarum immaturar. ſucci hypociſtidis, balauſtiorum, ariſtoloch. rotund.* an. Drach. vj. *picis naualis, Græcæ, ceræ, albæ, rubræ*, ana Drach. j. *viſci querni, terebinthinæ*, ana Drach. ij. *ſanguinis humani* Vnc. ix.

Coquatur pellis arietina cum omnibus pilis per integrum diem, quouſque planè diſſoluatur & liquore aſsumto gluten reſtet. Eius colati ℞. ℔. j. vel q. ſ. in qua viſcum bulliat ad lentum ignem continuo agitãdo:

poſtea reliqua in puluerē redacta, cera itidem, pix, terebinthina iniicienda, & tam diu coquenda, donec gutta ſuper marmor proiecta coagulentur: ſanguis verò humanus ipſe etiam prius in furno moderato calore exiccari debet, vt poſſit in puluerem redigi & cum reliquis inſpergi.

Plura etiam alia apud Arnoldum de Villa noua *loco allegato* reperire eſt. Poteſt & tale fieri:

℞. *Nucum cuppreſſi, rad. tormentillæ*, ana. Drach. j. *balauſtiorum, cortic granatorum*, an. Drach. ß. *rad. conſolidæ, perfoliatæ, herniariæ*, ana Drach. j. ß. *maſtich. bdelly, thuris*, ana Drach. j. *boli Armeni*, Drach. ij. *ſang. draconis*, Drach. j. *picis Græcæ*. Vnc. j. *reſinæ pini, picis naualis*, ana Vnc. ß. *terebinthinæ, ceræ ol. hyperici compoſiti Solenandri*, ana q. ſ.

Fiat Emplaſtrum.

Oleum autem hyperici, quod in hoc affectu & in aliis affectibus, vbi membranæ aut neruoſum genus læſa ſunt valdè commendat Solenander, hoc modo paratur.

Oleum hyperici Solenandri.

℞. *Ol. opt.* ℔. j. ß. *ſem. & florum hyperici* Vnc. ix. *vini maluatici* Vnc. viij. *rad. tormentill.* Drach. iij. *myrrhæ, gummi elemi, ſarcocollæ, thuris, aloës epaticæ* Vnc. j. ß. *lumbricorum vino lotorum* Vnc. iij.

Conciſa & contuſa miſceantur & bulliant ad conſumtionem humidi in vaſe duplici: deinde exprimatur oleum.

Cui adde *croci* Scrup. iiij. *olei ſeu lacrymæ abietis vel terebinthinæ puræ* ℔. ß. *flor maturorum hyperici*, M. j.

Infund. per dies 8. ad Solem aut in alio loco calido; deinde expreſſis atque abiectis floribus alij recentes iniiciantur, idque quater repetatur.

Simplicius in hernia medicamentum eſt hoc.

℞. *Rad. conſolid. maioris* Vnc. j. *roſar. rubr. farinæ fabar.* ana Vnc. ß.

Omnia in puluerem redacta cum pinguedine capri miſceantur in formam linimenti, aut cera addita, vnguenti, & linteo inducta loco affecto applicentur, ſingulis diebus renouentur, & per plures dies vſurpentur. Poteſt etiam aliquid addi de pinguedine vrſi.

Sed talia paſſim plurima in lectione autorum occurrunt, & ex ſupra enumerata materia plura cuiuis componere licet. Sed antequam talia applicentur, vel etiam cum medicamentum nouum imponendum eſt, vtiliter locus affectus foueri poteſt fomentis ex ſequentibus paratis, *rad. conſolidæ, ſaniculæ, ſigillo Salomonis, roſis rubris, burſa paſtoris, plantagine, auricula muris, cauda equina, radice tormentillæ, alumine, corticibus thuris.* Poſt fotum inungi pars vel oleo hyperici Solenandri, vel oleo deſtillato terebinthinæ vel tali aut ſimili linimento poteſt.

℞. *Ol. maſtichini* Drach. vj. *myrtini* Drach. iij. *abſinth. aloës, myrrhæ* ana Drach. j. *axung. cerui* Drach. ij. *ſucci rad. conſolidæ* Vnc. j.

Bulliant ad conſumtionem ſucci, colentur, atque addatur aliquid de oleo terebinth. & hyperici.

Interna.

Interna verò medicamenta quod attinet, etſi omnia illa, quæ ad vlneratas potiones adhibentur, hîc etiam non incommodè adhiberi poſſint, tamen & hoc obſeruandum eſt, alia aliis eſſe efficaciora in hoc affectu, vt ſunt illa nuper recitata. *ſymphytum maius, herba Trinitatis, hippoglossum* cuius puluis in decocto radicum conſolidæ aſſumtus mira hîc præſtat; *piloſella*, cuius puluerem in cibis exhibitum certò etiam prodeſſe compertū eſt; *perfoliata*, quæ per ſignaturam externam, vt vulgo loquuntur, ſeu peculiarem characteriſmum in foliis, quæ caulibus media perforantur, à natura propoſita ad hunc affectum videtur, atque experientiâ teſte, quocunque modo aſſumta herniam curat. Imprimis verò ad affectum hunc commendatur *herba*, ab Hollerio in vſum ducta, idcirco *Holleriana* appellata, & ab hoc affectu *herniaria* nominata. De hac enim ſcribit *Hollerius*, quod ex ea ſuccus expreſſus vino rubro & per 9. dies potus

Herniaria aliàs Holleriana dicta.

hernias perfectè ſanat. Et Antonius Vaſetius, *in exercit. in Hollerium*, ſcribit, eius aqua ſtillata, cum alia remedia non iuuarent, curatum eſſe adoleſcentem hernioſum. Sunt & alia vtilia, vt *radix caryophyllatæ, conſolida media, & minor, Saracenica, virga aurea, plantago, ophioglosſum.*

Ex his & ſimilibus varia, quæ medicamentorum internorum loco vſurpari poſſunt, confici ſolent. V. g. puluis talis.

℞. *Herniariæ perfoliatæ, rad. conſolid maior.* an. Drach. ij. *millefol.* Drach. j.

F. Puluis.

Saporis gratioris cauſſa ſaccharum, vel ſaccharum roſ. tabulatum addi poteſt. Vel ſaccharo, additis ventriculo gratis medicamentis, fiant rotulæ.

Vel ℞. *Rad. conſolid. herniar. perfoliatæ* ana q. ſ.

Et ſucco herniariæ vel ſyrupo de roſis ſicc.

F. Pilulæ

Idem etiam puluis placentulis, iuſculis, aliiſque cibis quocunque modo admiſceri poteſt.

Vel etiam talis potus parari poteſt.

℞. *Conſolid. maioris, minoris, mediæ, fol. plantagin. perfoliatæ, herniariæ millefolij, rad. valerianæ* ana Vnc. j. *rhabarb.* Drach. ij.

Coq. in vino bono in vaſe duplici.

Doſis ſit Vnc. iij.

Vel ℞. *Rad. conſolidæ* Drach. vj. *ſigill. Salomonis* Dr. iij. *ſaniculæ, herniariæ, frigariæ* ana M. j. *ſem. aniſi, fœniculi* ana Drach. j. ß.

Coq. in ſ. q. aquæ pro ℔. j.

Colatura dulcorentur ſaccharo cando.

Vel ℞. *Rad. conſolid. maior. pimpinellæ* ana Vnc. j. *tormentill.* Vnc. ß. *biſlinguæ, herniariæ* ana Drach. v. *ſem. fœnicul. aniſi, cinamomi* ana Drach. j. *myrrhæ* Drach. ß.

Cum aqua roſarum chalybeata, vel ſyrupo roſarum ſiccarum

F. Elect. de quo aliquid manè ſumatur, & hauſtus maluatici, vel alicuius conuenientis liquoris ſuperbibatur.

Vel ℞. *Conſeru. roſ. rubr.* Vnc. ij. *ſymphyti maior. herniariæ, tormentillæ, acori paluſtris*, ana Vnc. j. *ſaluiæ*, Vnc. ß. *cinamom.* Drach. ij.

Cum *ſyr. mytillor. vel corallino.*

Fiat Electuar.

Si cui pulueres vel decocta ſumere moleſtum eſt, plantæ ſelectiores aridæ vino macerentur, & colatura inſtar clareti propinetur, quod minore cum nauſea ſumitur.

Et omnino hic danda opera, cum medicamentorum continuatione opus ſit, ne illorum vſu ventriculus lædatur. Ideoque ventriculo grata addi poſſunt.

Nonnulli hanc curam vt certiſſimam, nec ſine ratione, commendant.

1. ℞. *Rad. cichorij flore albo* (circa feſtum D. Iacobi effodi volunt) *part. ij.*

Pulſatillæ part. ij. ſem. perfoliatæ part. j.

F. Puluis, de quo in prandio & cœnâ quantum tribus digitis primoribus capi poteſt, in iure carnis capiat æger vſque dum interdum integrè reſtituatur.

2. ℞. *Rad. enulæ, ſaniculæ, diapenſiæ, conſolidæ maioris, ſolidaginis, Sarracenicæ, agrimoniæ*, ana. q. v.

F. Decoctio in vino & aqua ad conſumtionem medietatis. Hoc decocto calido petiæ madefiant, iiſque quotidie locus affectus ſæpius fomentetur & poſtea ſequenti vnguento inungatur.

3. ℞. *Ol. vitell. ouorum, pulueris tormentill.* q. ſ.

F. Vnguentum.

Refert etiam Paræus, quendam chirurgum hoc modo herniâ laborantes curaſſe. Magnetem in tenuiſſimum puluerem redigebat & in cibis exhibebat: inde verò locum rupturæ per quem deſcendebant inteſtina, melle inungebat, & ferri limaturam aſpergebat, atque id per dies 10. vſurpauit, faſcia ſimul adhibita.

At

Ac ſi aliqua fuit efficacia, proculdubio ex vi magnetis ferrum attrahentis dependebat.

Atque hæc frequentiſſima ſunt, quæ in hernia inteſtinali vel ex rupto, vel ex laxato peritonæo ortum habente, adhibentur. Verum ſi ex iis integram ſanitatem æger conſequi non poſſit, faſcia contentus erit, qui periculoſiora medicamenta tentare non cupit. Hâc n. ſola ſi recte contineantur inteſtina, omnibus vitę actionibus ſine magno impedimento vacare poterit.

Qui verò his contentus non eſt, ſectionem admittere poterit, & curationem per chirurgiam, quam deſcribit Fallopius, Paræus, Platerus, Fabricius & alij, cuius is eſt commodior modus, qui fit ſine teſtium exciſione, atque etiam ſine vaſorum ſpermaticorum læſione, quod vulgò empirici parum curant, & dum vnum morbum curant, alium fortaſsè grauiorem reponunt. Sed antequam alia tententur, omnia diligenter prius perpẽdenda ſunt, nec nimis citò ad ſectionem properandum, ſed alia prius auxilia tentanda, cum ſæpè etiam præter omnem ſpem curentur herniæ.

cu- odus us ne.

Alium tamen adhuc modum per chirurgiam, ſed ſine ſectione, hernias curandi proponit Platerus, quem Gallus quidam vſurpauit, cui feliciter medicamenti ſpectator Platerus adfuit, & ex literis teſtimonialibus cognouit, eum multos hoc modo ſanaſſe. Quæ ratio cum ſine dolore aut ſaltem exiguo fiat, citraque hæmorrhagiam, eſt commodiſſima & tutiſſima; ſiquidem vaſa ſanguine neutiquam tinguntur, ideoque melius conſpici & tractari queunt, eoque magis optanda in maſculis, quod citra teſticuli ablationem & caſtrationem perficiatur, hoc modo.

Cauterium potentiale paulò ſupra teſticuli regionem lateris rupti, vbi peritonæi proceſſus ſaccum ſubit, collocauit, eâ quantitate, vt ſemidigiti longitudine cutem mortificando eſcharam inuſſerit, quâ mox diſciſsâ, aliud cauteriũ impoſuit, donec cute integrè ablata pinguedo appareret, quam forcipe diſcidit eo vſque, vt proceſſus vaſa ſeminaria deferens pateret. Quibus biduo peractis vaſa illa digitis à proceſſu artificiosè ſeparauit, & acu curuatâ filum ſubduxit, proceſſumque leuiter ſtrinxit, nullum planè dolorem tunc inferendo. Filo poſtmodum ſucceſſu temporis ſponte elapſo, admotis vnguentis ſarcoticis, carnem calli inſtar ſenſim illic produxit, quæ eò facilius huic proceſſui, cum tunica illa elythrois rubra, carnoſa muſculoſaque ſit accreuit, & ſic premendo ac opplendo locum deperditæ ſubſtantiæ viam prolapſuris viſceribus occluſit, ſicque curam integrè & feliciter citra caſtrationem abſoluit.

Quæ hactenus de cura herniæ inteſtinalis dicta ſunt, applicari quoque poſſunt herniæ ex omenti prolapſu ortæ. Iidem etiam in eius curatione ſunt ſcopi. Primò videlicet reducendum eſt omentum, quod manuum fit opera: deinde prohibendus elapſus, quod fit faſcia & dicamentis adſtringentibus, quæ modò ẽnumerata ſunt. Quod ſi hernia non curetur, etiam per ſectionem curari poterit. Eadem etiam planè ratio eſt omphalocelen curandi.

CAPVT VII.

De Ani procidentia.

PRolabitur interdum & anus ſeu podex ac inteſtini recti pars exterior ita, vt poſt conſuetam illam, quæ in excrementis alui egerendis accidere ſolet, eminentiã, rurſum in locum ſuum & intra corpus reduci nequeat, ſed extra promineat; quod malum *Ani procidentia* nominatur.

Cauſſæ.

Accidit autem ani procidentia variis de cauſſis: primò ex magno conatu, ſi anus adeo propellatur, vt partem inteſtini recti ſecum trahat, eamque à membrana meſenterij, quę inteſtina ſuſpenſa retinet, nonnihil auellat. Etſi enim anus muſculos oppoſitos habet, qui eum naturaliter in excrementorum expulſione exſertum retrahunt, tamen ſi nimis exſeratur, aliſque vinculis non ſuſtineatur, ſoli id præſtare nequeunt. Fit autem hic conatus nimius in fecibus alui duris excernendis, item in partu difficili & laborioſo. Præterea ſæpe hoc accidit ob magnam irritationem, vnde ani procidentia ſæpe in dyſenteria & hanc ſequente teneſmo contingit. Ex inciſione etiam in Perinæo iuxta anum pro veſicæ calculi extractione & ob cruciatum illum podicem propulſum fuiſſe Platerus vidit.

Deinde accidit ani procidentia ob muſculorum, qui poſt alui egeſtionem anum propulſum retrahere ſolẽt, imbecillitatem aut reſolutionem. Atque ob hanc cauſſam prolapſus quidem anus extra remanet, verum non niſi magno conatu præcedente prolabitur. Accidit autem hæc imbecillitas muſculorum, vel quia ani procidentia frequens & diuturna accidit, vel à refrigeratione eorum ſeſſione ſuper lapide frigido aut mora in aqua frigida. Quibus nonnulli & mollitiem nimiam ac humectationem addunt, qua de cauſſa infantibus hoc malum familiaribus eſt. Reſolutio verò, de qua infra ſuo loco dicetur, à defluxione ex ſuperioribus quidem fieri non poteſt; cum impoſſibile ſit, vt humor ex ſuperioribus defluens tantùm in eos exiles neruos ſeſe inſinuet, vt non ſimul ſuperiores & vicinos afficeret. Verum ſi nerui circa oſſis ſacri aut coccygis regionem contundantur, aut valde refrigerentur, muſculos hos reſolui, & anum inde procidere poſſe, non impoſſibile eſt. Idem etiam fieri poteſt ab abſceſſu vel fiſtula circa muſculos ſphincteris; vbi tamen etiam irritatio locum habet.

Signa Diagnoſtica.

Malum ipſum per ſe patet, & viſui manifeſtum eſt. Cauſſas quod attinet, ſi magnus feces excernendi conatus, vel partus laborioſus & difficilis cauſſa ſit, id ex relatione ægri patefit. Si ex irritatione ſit, æger dolorẽ inſignem percipit. Si ex debilitate muſculorum, frequẽs fuit hoc malum, aut refrigeratio muſculorum ani præceſſit. Eadem etiam reſolutionem inducere poteſt, vt & percuſſio vel lapſus in eum locum; quod ex relatione ægri innoteſcit. Et prolapſus ani ex imbecillitate muſculorum eum retrahentium hoc habet peculiare; quod anus non procidit, niſi per conatum prius extrudatur. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Difficilius hoc malum curatur in ſenibus, quam in iuuenibus. *Prognoſtica.*
2. Si ob conatum ſolum vehementem, nulla alia cauſſa accedente, podex prolabatur, interdum ſponte in locum ſuum redit, vel manus opera facilè reducitur.
3. Si cum fluxu ventri & dyſenteria ac teneſmo fit ani procidentia, vix curatur, ni cauſſa ſublata.
4. Si ab imbecillitate aut reſolutione muſculorum originem habet & quotieſcunque aluus excernitur, procedit, vix curatur.
5. Omnium periculoſiſſima, & quæ vix curatur, ani procidentia eſt, quæ accidit ob auulſionem inteſtini recti à membranis, quibus retinetur.

Indicationes & Curatio.

Anus prolapſus intra corpus reponendus molliter manu ægri vel Chirurgi. Quod ſi intumuerit, & inde repoſitio impediatur, fouendus decocto maluæ, althææ, florum chamæmel, ſeminis fœnugræci, lini, & inungendus butyro vel oleo chamæmelino, vel æger collocandus in balneum è modo dictis paratum. *Curatio.*

Repoſitus autem anus in ſuo loco retinendus partim adſtringentibus, partim cauſſarum, quæ ani procidentiam excitauerunt, ablatione. Proinde podex repoſitus

fouendus decocto corticum granatorum, flor, roſar. rubrarum, plantaginis, balauſtiorum, burſæ paſtoris, baccarum myrti, ſumach, thuris, facto vel in aqua calida, vel in vino rubro adſtringente: poſtea locus inungendus oleo roſaceo, myrtino, & inſpergendus puluere è thure, maſtiche, ſanguine Draconis, floribus roſarum rubrarum, balauſtiis, gallis, ſumach, myrtillis.

Cauſſæ vt declinentur & auertantur, ſi conatus vehemens ob difficultatem egerendi cauſſa ſit danda opera, vt aluus laxa ſit, ac feces molliores, & ad facilè excernendum aptæ reddantur, ne tanto conatu in excernendis iis opus ſit. Si ab acrimonia humorum, quod in dyſenteria & teneſmo fieri ſolèt, ſit ani procidentia, humorum acrimonia temperanda, iique auferendi, vt de Teneſmo dicetur. Si quæ ſolutio continui facta ſit, & membranæ ac vincula illa quibus inteſtinum rectum vicinis partibus connectitur, rupta, conſolidantia exhibenda, qualia ferè in hernia vſurpari ſolent. Si ab imbecillitate vel reſolutione muſculorum, ea quæ in paralyſi vtilia ſunt quæque anum roborant ac firmant vſurpanda. Vtiles hic imprimis ſunt ſuffitus & fumi *ex thure, maſtiche, ladano, colophonia, roſis rubris, bdellio, nuce moſchata, caryophyllis, macere.* Vel foueatur anus decocto, aut immergatur balneo, quod vim neruos roborandi, & intemperiem frigidam corrigendi habet parato *è conſolida, foliis quercus, millefolio, betonica, ſaluia chamæpithy, primula veris, ſtœchade & ſimilibus.* Vel inungantur oleo nardino, laurino, coſtino & ſimilibus. Vid. Amatus Luſitanus, *centur.* 1. *cur.* 39.

Guilielmus Fabricius etiam, vt refert *cent.* 3. *obſ.* 76. Virum quinquagenarium, cui cum in via aluum exonerare vellet, inteſtinum rectum prolapſum erat, & ex aëre frigidiore dolor maximus in eo exortus, & inteſtinum rectum prolapſum ad magnitudinem ouis ſtruthij tumefactum & excrementa continuò, eaque liquida & viſcida effluebant, ſic curauit.

Primò ſequens applicuit fomentum.

℞. *Fol. & flor. verbaſci albi, flor. meliloti, chamæmeli, rad. & fol. alth.* an. M. j. *ſem. lini fœnugr.* an. Vnc. j. *aniſi* Drach. j.

Coq. *in lacte vaccino recenti*: in decocto iſto linteamina duplicata intinxit, & per horam integram calidè applicuit.

Deinde toti inteſtino ſequentem inſperſit puluerem.

Nuc. cupreſſi maſtich. thuris croci martis plumbi vſti an. Drach. j.

F. Puluis.

Tandem caput ægri in terram inclinauit, pedes verò in altum à duobus fortibus viris eleuarentur, curauit, mox indice manus dextræ linteo molli inuoluto, & decocto præſcripto intincto, ac medium inteſtini, quod prolapſum fuerat, immiſſo, id in locum ſuum feliciter reduxit; & poſtea etiam, quæ neceſſaria erant, peregit.

CAPVT VIII.

De Vulneribus Inteſtinorum.

Cauſſæ.

Inteſtinorum vulnera. Cauſſa.

INteſtina, vt alias corporis partes, à variis telorum generibus vulnerari interdum, notiſſimum eſt. Hoc verò rarum eſt, inteſtina à cauſſa interna & flatibus rumpi. Obſeruauit tamen id bis Beniuenius, vt *de abdit. ſanat. cauſſ. cap.* 67. refert, primò in muliere quadam, quæ cum intolerabili ventris dolore modò infra ritus erumperet, ſciſſo ſeu rupto tandem inteſtino vitam finiit: deinde in ruſtico, qui cum poſt longas ventris torſiones diem obiiſſet, & mortui corpus incideretur, longa in inteſtino fiſſura inuenta eſt, è quâ etiam recentes vuæ, quas paulò ante comederat proruperunt.

Inteſtinorum.

Præterea à vermibus quandoque inteſtina perforantur, vt annotarunt Paulus Ægineta, *lib.* 4 *cap.* 57. Auic. *lib.* 3. *fen.* 16. *tr.* 5. *cap.* 1. Petrus Apponenſis *differ.* 101. Nicolaus Florentinus, *ſerm.* 5. *tract.* 8. *cap.* 54. Paræus, *lib.* 19. *cap.* 13. Thomas à Vega, *ad cap.* 5. *lib.* 1. *de loc. aff. Galeni.* Trincauellius, *lib.* 9. *de rat. curandi particulas corporis humani affect. cap.* 11. Petrus Foreſtus, *lib.* 7. *obſ.* 35. *in ſchol.*

Tandem etiam obſeruatum, vt in Schenckij obſeruat. *lib.* 3. *obſ.* 266. habetur, fracta coſta ſpuria eiuſdem particulam palmæ longitudine in abdomen penetraſſe, inteſtinum rectum perforaſſe, & ſummo cum cruciatu ſeptima die per aluum excretam fuiſſe.

Signa Diagnoſtica.

Sign.

Si vulnus in abdomine acceptum in cauitatem eius vſque penetret, inteſtina vulnerata eſſe ſuſpicio eſt. Quia verò vel gracilia, vel craſſa vulnerantur, gracilia inteſtina, & præcipuè ieiunum, vulnerata eſſe cognoſcitur, quod cibus & potus per vulnus exeant, præcordia duriora reddantur, bilis vomitu reiiciatur, dolores ſunt magni, febris adſit. Si craſſa vulnerata ſint, ex ſtercoris per vulnus egreſſu, vel eius è vulnere odore cognoſcitur, aluus ſupprimitur.

Prognoſtica.

Prog.

1. Inteſtinorū tenuium vulnera habentur lethalia, vt eſt apud Hippocratem, 6. *aph.* 18. & Gal. 6. *meth. med. cap.* 2. quia eorum tunica neruoſa eſt, multis vaſis referta, bilemque recipit, ac ipſa epati propinqua ſunt. Quandoque tamen & tenuium inteſtinorum vulnera ſanata fuiſſe, obſeruationes Medicorum paſſim docent.

2. Craſſiorum verò inteſtinorum vulnera, ſi ſint parua & ſecundum eorum longitudinem, facilius curantur; cum quia pauciora & minora vaſa habent, tum quia medicamenta per clyſteres iniecta facilius penetrare ad locum affectum poſſunt. Si verò ſint magna, & per tranſuerſum, ſunt periculoſa.

3. Si ab aëre alterentur inteſtina, & liuida reddantur, malum incurabile eſt.

Indicationes & Curatio.

Cur.

De Inteſtinorum vulnerum curatione diligenter agit Galenus, 6. *meth. med. cap.* 4. Nimirum primò inteſtinum vulneratum ſi fieri poteſt, conſuendum. Secundò Medicamenta ei applicanda. Tertiò ſi prolapſum ſit, in ſuum locum reponendum. Quartò curandum, ne feces in tranſitu ipſi noceant; tandemque abdominis vulnus conſolidandum. Ne tamen affluxus humorum fiat, venæſectio, ſi opus, inſtituenda.

Primò ergo ſi vulnus amplum ſit, & inteſtinum vulneratum ſit prolapſum, ſtatim vulnus ſuendum, ſi opus ſit, & in ſuum locum reponendum. Niſi n. id ſtatim fiat, ab aëre ambiente alteratur, ac liuidum euadit, & omnis curationis ſpes præciditur. Etſi verò varij inteſtina conſuendi modi ab Autoribus tradantur: tamen commodiſſimum eſt acu ſubtili breui & rotunda & filo lineo, forti & æquali ea conſuere, eo ferè modo, quo pelliones pelles & vulgo linteamina conſuere ſolent. Sutura autē facta filum non abſcindendum eſt, ſed vtraque extremitas eius extra vulnus propendere debet, vt poſtea ſuo tempore extrahi poſſit, poſtea vino albo tepido, vel in quo roſæ, chamæmelum, abſinthium coctum ſit, abluēdum, & puluere aliquo adſtringēte & glutināte ex aloë, maſtiche, thure, ſanguine Draconis, mumia conſpergendum, ac in locum ſuum reponendum, & manibus leniter id & blandè intromittendum. Quòd ſi facilè fieri non poſſit, & inteſtina aëris ambientis frigiditate alterata inflata ſint, ac intumuerint, ſtatim fouenda ſpongiâ aqua calida madida, interimque vinum calefaciendum,

& eō

& eò ſpongia imbuta inteſtino apponenda. Quod ſi nondum ſatisfecerit, fomententur inteſtina decocto calefaciente ex floribus chamæmeli, anetho, abſinthio, baccis lauri, ſemine aniſi, fœniculi, vel columba aut gallina per medium ſecetur, & inteſtino tumenti admoueatur. Vbi iam inteſtinum detumuerit, inungatur oleo maſtichino & chamæmelino, & ſuo loco reponatur, ægro ita collocato, vt pars abdominis vulnerata ſit loco ſuperiore, & in altū attollatur. Quod ſi hoc modo inteſtinum reponi non poſſit, incidendum tantū cutis & peritonæi, quantum ad inteſtinum, quod excidit, reponendum ſatis eſt.

Inſtrumentum verò ad ſectionem hanc commodiſſimum eſt, quo ad fiſtulas incidendas chirurgi vtuntur, & ſyringotomum appellant, quod in extremitate, ne viſcus aliquod inter ſecandum lædatur, globulo ferreo vel plumbeo munitum ſit.

Sectione facta candela cerea imponenda eſt, quæ non extrahenda, donec repoſita fuerint inteſtina. Vbi repoſita fuerint, ſpleniis & faſciis munienda, ne iterum excidant, & victus recta ratio ineunda, ne flatus, qui inteſtina diſtendunt, generentur. Tandem etiam abdominis vulneri proſpiciendum: quod qua ratione fieri debeat, infra ſuo loco dicetur.

Vt verò facilius vulnus inteſtinorum conſolidetur, medicamenta conſolidantia vſurpanda, & quidem ſi vulnus ſit in Inteſtinis ſuperioribus, exhibendum decoctum florum roſarum, conſolidæ majoris, piloſellæ, equiſeti & aliarum plantarum vulnerariarum, vel diatragacanthum frigidum, vel cōſerua roſarum rubrarum, cum bolo Armeno, terra ſigillata, vel Diacydoniū cum puluere aut conſerua roſarum rubrarum. Si verò craſſa inteſtina vulnerata ſint, clyſteres ex iſtis medicamentis parati iniiciendi. Cibis quoque admiſceantur pulueres ex coralliis, bolo Armeno, roſis: in potu maſtiche diſſoluatur.

CAPVT IX.

De Vlceribus & ſphacelo Inteſtinorum.

EXulcerantur quoque ſæpè inteſtina. Id quod fit, cū ab aſſumtis medicamētis acribus, tum ob affluxum humorum acrium; id quod imprimis in dyſenteria euenire ſolet. In cuius explicatione cum ea etiam, quæ de vlceribus Inteſtinorum dici poſſunt, proponi ſoleant, hic plura de vlceribus Inteſtinorum non addimus, ſed lectorem ad caput de Dyſenteria remittimus.

Præterea quoque Inteſtina ſphacelo interdum corripiūtur. Id quod accidere ſolet in vulneribus abdominis, in quibus inteſtina extra abdomen prolapſa ab aere externo alterantur, & liuida ac nigra euadunt, & tandem putreſcere incipiūt. Imprimis verò id accidit in hernia, Ileo, & inteſtinorum Inflāmatione, quæ tādem in ſphacelum degenerare ſolet, qui incurabilis eſt, hominique mortē adfert. Imò interdum non ſolum inteſtina putreſcunt, ſed & ſuperiacentes partes abdominis putredine corripiuntur ita, vt tādem foramine aperto fæces per id egrediātur. Id quod bis vidi, primò in fæmina quadam, quæ cum hernia in dextro inguine laboraret, nec de eo quippiam ſignificaſſet, ac pondus quoddam eleuâſſet, inteſtinis eò loci prolapſis, de grauiſſimis doloribus cōqueri cœpit; ſed cū quis reuera morbus eſſet, aperire nollet, tādē inteſtina prolapſa inflāmata ſunt & ſphacelo correpta; imò partes inteſtinis incumbentes eò loci putredine corripi cœperūt, vt foramē tandē aperiretur, per quod fæcēs cū ſummo fœtore exibant. Deinde in iuuene quodam, qui cum herniâ laborans curru velociter vectus inteſtinorū prolapſum paſſus eſſet, nec in pago qui ei ſuccurret, aliquē haberet, inteſtina inflāmata, & tādē ſphacelo correpta ſunt, à quorū putredine aliquot locis muſculi & cutis abdominis putredine & ſphacelo correpta ſunt.

Tandem patiuntur interdum & cancrum inteſtina, vt infra *ſect. 2. cap. 1.* ex hiſtoria, quam Petrus Sal. Diuerſus refert, conſtabit.

CAPVT X.

De Inteſtini recti morbis in ſpecie.

IN ſpecie verò Inteſtinum rectum multis morbis, imprimis tum oribus & vlceribus corripitur; patiturque præter naturā inteſtinum rectum inflammationes, hæmorrhoides, condylomata, ficus, criſtas, rhagades, vlcera, fiſtulas. Præter naturam etiam clauditur interdum; de quo ſupra *cap. 3.* dictum.

Inflammatio ani & hæmorrhoides.

Cauſſa.

Primò anum interdum inflammatio corripit, ſanguine per venas ei inſertas in eum effuſo. Id quod accidit ex longa & dura equitatione, vel percuſſione aliiſque cauſſis violentis, item ab hæmorrhoidibus reſtrictis vel à cauteriis & medicamentis corrodentibus dolorem excitantibus, & ſanguinem eò trahentibus. *Inflammatio ani. Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur ani Inflammatio, vt aliarum partium è tumore calido, dolore acuto, qui premendo irritatur, aluus difficulter redditur, & ſæpe dies aliquot ſubſiſtit, accedit febris. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Inflammatio ani malum eſt curatu difficile & periculoſum. Afficitur enim pars acuto ſenſu prædita, quæque medicamentis acrioribus facilè irritatur. Præterea excrementa alui excernenda medicamentorum applicationem impediunt. *Prognoſtica.*
2. Ob loci caliditatem & humiditatem inflammationes facilè in vlcera degenerant.

Curatio.

Vt ſanguis à loco affecto auertatur, vena primò in cubito aperienda. Poſtea deriuationis gratia, ſi opus ſit, etiam in talo vena aperiri poteſt. *Curatio.*

Venę ſectione peracta parti affectæ repellentia applicanda, mixtis tamen anodymis. Hinc in augmento aliquid diſcutientium addendum, quæ verſus ſtatum & in ſtatu augenda. Si ſuppuratio prohiberi non poteſt, in ſtatu maturantia apponenda.

In principio ergo apponantur folia ſolani aut portulacæ, mica panis aqua roſarum madida, oleum roſaceum cum vitellis ouorū coctorum miſtum. In augmento apponatur medulla panis triticei cum oleo amygdalarum dulcium miſta. In ſtatu fiat fomentatio ex decocto maluæ, althææ, florum chamæmeli, meliloti, aut cataplaſma ex iiſdem, addita farinâ ſeminis lini. Si ad maturationem tendat, radix althææ & farina tritici addi poteſt. Et quidem ſi inflammatio ad ſuppurationem tendat, ſtatim adiuuanda & abſceſſus aperiendus, antē quam plenam mutationem aſſecutus ſit. Etenim pus diutius retentum inteſtina & vicina loca corrumpit, & vel gangrænam vel fiſtulam excitat.

Ad tumores ani etiam *Hæmorrhoides* pertinent. Quandoque enim extremitates venarum in ano intumeſcunt, quandoque etiam inflammantur & magnum dolorem coniunctum habent. Verùm eædem venæ etiam ſanguinem fundere ſæpe ſolent, atque inſigne id in multis morbis eſt ſymptoma; infra in ſymptomatibus, quæ inteſtinis accidere ſolent, explicandum. Quapropter ibidem coniunctim ea, quæ de hæmorrhoidibus à Medicis tradi ſolent, proponemus. *Hæmorrhoides.*

Condylomata, thymi, ficus, criſtæ.

Vt in aliis corporis partibus varia verrucarum genera oriri ſolent: ita etiam in ano, quæ in ſpecie condylomata, thymi, ficus & criſtæ appellari ſolent. Ideoque quæ in genere de verrucis dici poſſunt, huc non afferemus, ſed ad ſuum locum reſeruabimus; ea verò, quæ ano propria ſunt, hic ſaltem explicabimus. Condylomata tamen nonnulli ad verrucas non referunt, ſed pro peculiari tuberculi genere habent. Cum enim cutis ani ſit rugoſa, ſi ruga aliqua intumeſcat & indureſcat, condyloma appellatur, ſeu, vt Aetius *tetrab. 4. ſerm. 2. cap. 13.* ſcribit, CONDYLOMA eſt tumor quidam pelliculæ ani; tuberculum nimirum durum & obcalleſcens, ex humore melãcholico eò affluente ſenſim excreſcens. & tædio potius plerumque, quam dolore moleſtum. Interdum tamen etiã inflammationem cõiunctam habet.

Condylomata.

Thymi. THYMI verò ſunt verrucæ aſperiores, anguſtam baſin & latam ſuperficiem habentes & ad rubedinem tendentes, thymique florem referentes, quæ in ſuperiore parte facilè ſanguinem fundunt.

Ficus. Si thymi multum excreſcant, FICVS ſeu SYCOSES appellantur. Et quidem è thymis aliqui ſunt manſueti, aliqui maligni, & ex malignis aliqui cancroſi.

Criſtæ. CRISTÆ tandem ſunt carnis excreſcentiæ circa anum pullulantes, ex præpoſtera venere ortæ, ad quarum radices plerumque ſciſſuræ ſeu rhagades adſunt. In Germania noſtra, DEO gratia, rariſſimũ malum eſt, ſed pueris Romæ agentibus accidere, ſcribit Amatus Luſitanus, *centur. 2. cur. 87.* morbúmque hunc ſe Romæ & Bononiæ in Noſocomio vidiſſe refert Foreſtus, *lib. 23. obſ. 7. in ſchol.*

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumores hi facilè viſu cognoſcuntur, & ab hæmorrhoidibus diſcernuntur. In hiſce enim affectibus ſola cutis afficitur, nulla verò vena, id quod in hæmorrhoibus accidit. Hæmorrhoidides etiam ſanguine turgidæ magis nigricant.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Thymi peſſimi ſunt, & maximè vbi ſanguinem effundunt, & ſi maligni ac cancroſi ſint, praua ſymptomata inducunt, dolores ingentes, inflammationes, febres, & depaſcentia vlcera.

2. Periculoſiores hi morbi ſunt quò ſunt diuturniores; & præcipuè ſi malignitas luis venereæ cõiuncta ſit.

Curatio.

Curatio. Hæc mala quidem in principio medicamentis curantur: ſi vero jam diuturna ſint, ad manuum operam confugere oportet. Apponantur autem folia rubi viridia, vel ferrugo cum ſucco verbaſci imponatur.

Vel ℞. *Squama æris*, Drach. j. *auripigmenti*, Drach. ß *alum. ſciſſil.* Drach. ij. Et cum *ol. roſaceo* in formam vnguenti redigatur.

Vel ℞. *Spuma argenti, ceruſſæ, ammoniaci, bdellii*, ana Drach. ij. *terebinth.* Vnc. j. *ceræ*, Vnc. ß.

Arida cum ſucco ſolani conterantur & reliquis miſceantur.

Vt verò condylomata, ficus & thymi non renaſcantur,

℞. Cinerem ſarmentorum vitis & cum aceto illinatur, quod etiam exſtantes tollit, vt Aëtius ſcribit. Plura vid. apud Aëtium, *tetrab. 4. ſerm. 2. c. 4.*

Rhagades ani.

Rhagades ani. Ῥαγάδες Græcis, Latinis ſciſſuræ, fiſſuræ, rimæ, vt in aliis corporis partibus accidunt, manibus, pedibus, labris, vteri oſtio: ita etiam in ano, ac recti inteſtini extremitate, aut in ſphinctere ſeu muſculo anũ claudẽte accidere poſſunt. Suntque rhagades ſeu ſciſſuræ ani oblonga quædam in eo vlcula ſine tumore, iis ſimilia, quæ interdum in manibus à magno frigore excitantur.

Suntque alia ſuperficialia ſaltem, alia profundiora: alia ſine duritie & callo, alia calloſa latera habentia: alia humida & ſaniem fundentia, alia ſicca & cancroſa.

Fiunt autem talia vlcera vel ex affluxu humorum acrium & erodentium, & lentorẽ quendam, ob quem partibus adhærent, participantium, bilis ſcilicet, & ſalſæ pituitæ, id quod accidit ſæpè in dyſenteria & hæmorrhoidum fluxu, vel ob partiũ harũ ſiccitatẽ, ob quam anus finditur, & rimas quaſi agit. Interdum etiam intemperies ſicca acres humores coniunctos habet. Humor affluens quandoque etiam malignus eſt id quod in lue venerea accidit. Excitantur & ob condylomatum inflammationem extenſionémque. Fiunt quoque in ano iſtæ fiſſuræ ob fecum ſiccitatem & duritiem nimiam, quæ in exitu anum diſtendendo cutem ibi rumpunt. Idem præſtare poſſunt glandes acres, clyſteréſque acres iniecti, vel non rectè iniecta clyſteris, fiſtula, emplaſtra item calida & ſiccantia admota.

Signa Diagnoſtica.

Morbus hic oculis expreſſo ano patet. Si ab acribus humoribus ortæ ſint rhagades, pruritus & dolor acerrimus cum ardore anum infeſtat. Si humor ſit virulentus, ex ardore, tetro odore & ſanie praua effluente id cognoſcitur. Et vtrum ſanioſa, calloſa vel cancroſa ſint hæ vlcuſcula, etiam viſu percipitur.

Prognoſticum.

1. Importuniſſima ſunt hæc vlcerum genera; cum maximos dolores, teſmum, & ingentes moleſtias creare ſoleant.

2. Rhagades ani difficulter curantur. Primò cum ſint in parte exquiſito ſenſu prædita, & quæ acribus medicamentis facilè irritatur: ſecundò quia ab excrementorum tranſitu læduntur: tertiò quia medicamẽta debitum temporis ſpatium ad vires exſerendas non habent; cum ſæpe æger intempeſtiuè ad feces alui excernendas ſtimuletur.

3. Malum hoc, ſi recens ſit, medicamentis cedit: at ſi diuturnum ſit, labra calloſa fiunt, vlcus fit corrodens, vel in fiſtulam abit, malúmque fit pertinax, quod remediis amplius non cedit, ſed chirurgiam requirit.

Curatio.

Curatio in eo conſiſtit, vt cauſſæ mali, ſi adhuc præſentes ſint, tollantur, deinde ipſum vlcus ſanetur.

Si ergo ex ſiccitate nimia ſint rhagades, intemperies ſicca corrigenda humectantibus; vt

℞. *Medullæ crurum vituli, pinguedinis gallinæ, anatis, butyri recentis, ol. amygd. dulc. papauer, ſeſamini* an Dr. iij. *lithargyri* Drach. ß. *tragacanth.* Drach. j. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

Si ex humorum vitioſorum affluxu malum ſit, ii temperandi, alterandi & euacuandi. Fortiora tamen medicamenta vitanda, ſed lenia vſurpanda, caſſia ſcilicet, manna, ſyr. roſ. ſolutiuus, rhabarbarum, electuar. diacatholicum: & ſi ab epatis vel alterius viſceris intemperie vitioſi humoris generatio proueniat, ea temperanda & corrigenda, vt alibi dicetur.

Si quoque aliæ cauſſæ ſint, quæ vlcera hæc inducunt, tollendæ, vt ſi dyſenteria vel hæmorrhoides fluentes ea excitant, ea mala curanda. Si fæces duræ ſint, emolliendæ clyſteribus & aliis modis.

Vniuerſalibus præmiſſis topica vſurpanda, reſpectu tamen

tamen ad cauſſam habito. Si ſiccæ rimæ ſint, ſequens vnguentum vtile eſt.

℞. *Pingued. gallin. anatis, medullæ ceruin. vitulin. butyri ſ. ſale*, ana Drach. ij. *lithargyri* Drach. j. *ol. amygd. dulc.* Vnc. ß. Miſce.

Si humidæ ſint, ſanioſæ & virulentæ, fomententur ſequenti decocto.

℞. *Fol. plantag. rubi, flor. roſ. rubr.* ana M. j. *hordei non excorticati* M. ß. *alumin.* Drach. j.

Coq. in aqua pura; ſub finem adde vini albi tertiam partem.

Poſt fomentationem ſequenti vnguento illinantur.

℞. *Ceruſſæ lotæ, lithargyri, aloës, maſtiches, thuris, ſarcocollæ, boli Armeni* ana Scrup. ij.

Puluериſata ſubtiliter cum *ol. roſ.* ſ. q. miſceantur in mortario plumbeo, & addendo parum ceræ fiat vnguentum.

Vel ℞. *Ceruſſæ, plumbi vſti, lithargyri, alumin, thuris* ana Drach. j. *pingued. gallin. anat. ſuillæ non ſalſæ, ol. amygd. dulc. papau.* ana Vnc. j. ß.

Lento igne miſceantur, & cum *cera* ſ. q.

Fiat vnguentum. Habentur & apud Galenum 9. *de compoſ. med. ſ. loc. c.* 6. plurima medicamenta ad ani vitia ex antiquis deſcripta.

Si feruor adſit & cancri ſuſpicio,

℞. *Succi plantaginis, po. tulacæ, ſolani* an. Vnc. ij. *ol. roſ.* Vnc. j.

Agitentur in mortario plumbeo, & addito *cera* modico fiat vnguentum.

Vlcera ani.

Vlcera etiam ani ex affluxu humorum vario ac præcedentibus inflammationibus & abſceſſibus varia fiunt, quædam benigna & ſimplicia, alia corroſiua, putrida, calloſa ac fiſtuloſa.

Cauſſæ.

Cauſſæ horum vlcerum ſunt, inflammatio, tubercula varia, hæmorrhoides, vulnera, equitatio longa, aliæque externæ læſiones: humorum ad partem hanc affluxus varij.

Signa Diagnoſtica.

Si vlcera externa ſunt, oculis patent: quæ verò intus latent, ea ex emanante ſanie & dolore percipiuntur.

Prognoſticum.

Externa & benigna vlcera vt facilius deprehenduntur: ita etiam facilius curantur. Quæ verò maligna ſunt & occulta, difficulter curantur; cum pars hæc exquiſito ſenſu prædita ſit, & medicamentis acrioribus facilè exaſperetur, & à tranſeuntibus excrementis inquinetur. Ideoque talia vlcera, ſi magna ſunt, lethalia ſunt.

Curatio.

Medicamentis autem indigent valdè exiccantibus & adſtringentibus; quæ tamen citra mordacitatem id præſtent. Ideoque primò vlcus abſtergere & mundare oportet, vel lacte, ſi dolor ſit, vel decocto hordei, vel vino mulſo.

Exſiccantia autem parantur ex *aloe, thure, ariſtolochia rotunda, charta combuſta, pompholyge*, quibus, ſi per ſiphonem injici debent, additur ſuccus plantaginis, equiſeti, centumnodiæ.

Vel ℞. *Vng. diapompholyg. albi camphorati*, an. Vnc. j. ß. *ol. myrtini, roſacei*, ana Vnc. ß, *manna thuris, aloës*, ana j. ß. *lithargyri argenti* Drach. ß. *ſucci ſolani; verbaſci, plantagin.* ana q. ſ.

Miſceantur in mortario plumbeo, & fiat vnguentū.

Vel ℞. *Ceruſſæ, ſpumæ argenti*, ana Vnc. ß. *thuris, alum. ſciſſil.* ana Drach. iij. *aloes* Drach. j. *croci* Scrup. ij. *ceræ, ol. myrtini*, ana q. ſ. Fiat Vng.

Fiſtula ani.

Si inflammationes, tumores, & vlcera ani vel Medici negligentia, vel ægri moroſitate non rectè curentur, ex humore corrupto & ſanie intus relicta fiſtulæ excitantur. Humor enim ibi hærens cuniculos quaſi agit, vicináſque partes corrumpit. *Fiſtula ani.*

Differentia.

Fiſtulæ autem ani aliæ vnum ſinum habent, aliæ plures; & aliæ vel in inteſtinum rectum vel ad veſicam penetrant, aliæ ad vicinas partes non penetrant. *Differentia.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur vt aliæ fiſtulæ ex figura, vnde & nomen habent, quod orificium vlceris eſt anguſtum, ſinus verò intus latens, & labia eius plerunque intus ſunt calloſa. Excernitur etiam inde ſanies, (modò orificium eius non claudatur. Tum enim nihil excernitur, & vicinæ partes tumidæ fiunt) aliquando aquoſa, aliquando virulenta. *Signa.*

Notandum tamen hic, quod aliquoties obſeruaui, interdum accidere, vt ichor quidam & aqua citrina, quaſi ad nigrum declinans, ex ano per hæmorrhoides effluat, cum aluus excernitur, aut potius poſt alui excretionem, aliàs verò non. Quem fluxum à nonnullis pro fiſtula ani habitū & in explorādo eo cum damno hominis, qui fluxum hunc patiebatur, laboratum fuiſſe memini. Ego talem fluxum pro fiſtula ani habere non potui, cùm ſciam ad annos viginti eum interdum duraſſe ſine omni incommodo, neque etiam alio, quod in fiſtulis accidit, tempore, niſi dum excrementa redduntur, effluat, etſi per diem vel biduum, æger non excernat; neque quid exulceratum ſit, ſed ex hæmorrhoidibus ſaltem ichor effluat. Cum enim natura aliàs ſanguinem, eúmque ſæpè ichoroſum, per has vias expellere ſoleat, in quibuſdam etiam continuò ichorem quendam melancholicum ad has venas protrudit, qui in extremitate earum hærens, dum excernitur aluus, exprimitur. *Fluxus alui citrinus pro fiſtula habitus.*

An verò vnus per plures ſinus ſint, ſtylo immiſſo exploratur. An in inteſtina fiſtula penetret, etiā ſtylo immiſſo deprehenditur, qui digito in anum immiſſo tangi poteſt. Si tamen fiſtula ſit tortuoſa, vt ſtylus in anum facilè penetrare non poſſit, ex excrementis id deprehenditur; cum aliquando per fiſtulam feces alui reddantur, & liquor in fiſtulam injectus per anum exeat, & contra in anum infuſus per fiſtulam egrediatur. Si ad veſicam penetrat fiſtula, vrina per eam redditur. Interdum ad inteſtinum rectum & veſicam ſimul penetrat, ac tum mictione crepitus è pudendo, perinde atque podice, emittitur: deinde puris atque etiam fecis nōnihil miſtum vrinæ prorupiſſe obſeruatum. Si fiſtula eſt in muſculo ſphincterem claudente, feces alui non retinentur debito modo, ſed præter voluntatem exeunt.

Prognoſtica.

1. Ani non penetrantes fiſtulæ penetrantibus minus periculoſæ ſunt, Paulus Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 68. *Prognoſtica.*

2. Non penetrantes fiſtulæ ſi copioſo fluxu aut fœtore, aut alio modo nihil incommodi afferant, ſed potius natura ſuperfluos humores è corporibus cacochymicis & cachecticis cum ægri commodo per eas euacuet, curari non debent, ſed ſolum conuenientibus lotionibus & linteis mundandæ ſunt.

3. Penetrantes fiſtulæ omnes difficulter curantur, ſcribítque de eo Albucaſis: Quod ſi fiſtula penetrat ad veſicam, vel ad inteſtinum rectum, vel ad oſſa antharũ, vel caudæ, non curatur: quoniam curatio earum non eſt niſi labor infirmorum, & fatuitas ſtultorum Medicorum. Ideóque tùm curâ palliatiuâ, quam appellant, ſaltem vtendum.

4. Fiſtulæ, quæ quatuor digitos penetrant, & per muſculos progrediuntur, curari non debent. Curando enim fit, vt aluus excrementa retinere non poſſit.

5. Fiſtulæ antiquæ ani & calloſæ, ac quæ cancri naturam referunt, curationem non recipiunt, ſed ſeruari debent.

6. Fiſtulæ verò, quæ curantur, & ſine periculo, ſunt ſimplices, recentiores, & quæ per carnem ſaltem progrediuntur.

Curatio.

Curatio. Fiſtulas ani non ſemper curabiles eſſe modò dictum, & plerunque non ſine graui moleſtia curari. Si ergo incommodum, quod affert fiſtula, non magnum ſit, nec multum ſaniei effluat, nec fœtor adſit magnus, multi medici ſuadent, eam non attingendam eſſe vel fortibus medicamentis vel chirurgiâ, cum natura interdum ſuperfluos corporis humores per eam expellat, & vitium hæmorrhoidum ſuppleat. Mundæ tamen ſeruandæ ſunt fiſtulæ. Ideóque ſingulis diebus abluendæ decoctione agrimoniæ & fol. oliuæ, cui aliquid aluminis vſti addatur, quod per ſyringam immittatur. Si foramen etiam ſit nimis anguſtum, aperiri poteſt medullâ ſambuci aut radicis gentianæ, ne ſanies in ea retineatur, & partes vicinas corrumpat.

Si verò curari debent ac poſſunt fiſtulæ, vniuerſalibus præmiſſis, bona ſcilicet diæta inſtituta, & corpore conuenienter euacuato, danda primò opera eſt, vt callus abſumatur. Eluenda ergo fiſtula vino & Iſide medicamento, aut decocto hordei, cui myrrha, alumen & pauxillum viridis æris admiſtum ſit; & poſtea turunda cum vnguento Ægyptiaco vel ſimili imponenda. Imprimis commendatur ab Arabibus collyrium ſen ſief algarab, quod ita paratur.

℞. *Aloës, thuris, ſarcocollæ, ſanguinis draconis, balauſtiorum, antimonij, aluminis* partes æquales, *æruginis æris, quantum eſt quinta pars vnius.*

Fiat ſief, quod diſſolutum in fiſtulam mittitur.

Multum quoque prodeſt collyrium ſupra propoſitum ad fiſtulam mundandam.

Si orificium anguſtum ſit, dilatandum turunda ex radice gentianæ, brioniæ vel ariſtolochiæ. Reliqua curatio poſtea, vt in aliis vlceribus, peragenda. Si fiſtula non ſit profunda, ſed ſuperficiaria, ideóque ſine periculo incidi poſſit, ægro ſupino collocato & firmiter ligato, vt moueri non poſſit, ſpecillo immiſſo, fiſtula anguſtiſſimo gladiolo circa cuſpidem aliquantiſper incuruo incidenda, & poſtea callus conuenientibus remediis abſumendus.

Si verò fiſtula ſit antiqua, & quæ medicamentis non cedat, non tamen penetrans, & in parte carnoſa, neque proxima inteſtino recto aut veſicæ, rectiſſimè actuali cauterio nonnulli curari eam cenſent. Verum quia non abſque periculo eſt hæc operatio, ab aliis præteritur, nec à Celſo, Paulo Ægineta fit eius mentio, & à pleriſque inciſio modo propoſita magis probatur.

Fiſtula in inteſtinum rectum penetrantis curatio. Etſi vero fiſtula in inteſtinum rectum penetrans rarò, vt dictum, curatur: Hippocrates tamen duobus modis ad curandum vtitur, medicamentis & inciſione. Medicamentis, dum linteum molliſſimum vel turundam, cui filũ ſit alligatum, vt extrahi poſſit, ſucco tithymali imbutam, & flore æris vſti conſperſam in fiſtulam immittit, vt callus abſumatur. Ne verò rectum inteſtinum his medicamentis acribus offendatur, in anum corneam glandem, creta detergente illitam, immittit, atque ibi relinquit vſque in quintum diem, vel eo vſque, donec callus exedatur, quam, dum aluus excernenda eſt, detrahit, & rurſum immittit. Callo abſumpto glandem ex alumine contrito immittit, & relinquit, donec alumen madeat. Poſt alumen tandem myrrham imponit, vt citius conſolidetur.

Inciſ. modo Inciſionem quod attinet, ſi ea ſine periculo, ne ſcilicet muſculus ani lædatur, & feces præter voluntatem egrediantur, tentari poſſit, fit vel filo ſeu laqueatione vt appellant, vel ferro. Filio ita fit: Sumatur filum ex ſerico vel ſeta equina, aut aliud, quod non facilè putreſcat, id immittendum in extremitatem ſpecilli ſtannei, vel plumbei, inſtar acus perforati, & in fiſtulam intrudendi, digitóque, oleo roſaceo inuncto, in rectum inteſtinum immiſſo, filum apprehendendum, ſpecillum extrahendum & duæ extremitates eius connectendæ, & quotidie vel à chirurgo vel ab ipſo ægro arctius conſtringendæ, donec tota fiſtula inciſa ſit. Hinc callus abſumendus & vlcus curandum.

Ferro inciſio celerius hoc modo fit. In fiſtulam ſpecillum plumbeum immittendum, vſque in inteſtinum rectum penetret, & hinc inſtrumento falcato, digito in anum immiſſo, ſecundum ſtyli plumbei fiſtula incidenda, cauendo tamen, ne hæmorrhoides lædantur & hæmorrhagia excitetur. Inciſione peracta, penicillum albumine oui ac pulueribus adſtringentibus illitum immittere decet. Die ſequente Hippocrates æris flore vſto conſpergit, & fruſtulum ſpongiæ melle illitum intrudit, vt fiſtula aperta ſeruetur. Idque diebus ſeptem continuat, donec callus abſumatur. Interim ſpongia vino auſtero madida imponenda, vt humores reprimantur.

Videatur Hippocrates, *lib. de fiſtulis.* Celſus, *lib.* 7. *cap.*4. Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.*2. *cap.*10. Paulus Ægineta, *lib.*6. *cap.*78. Valeſcus de Taranta *lib.*4.*c.*36.

De Intertrigine.

Etſi intertrigo non ani vitium ſit, ſed partium vicinarum: quia tamen Practici hoc loco de ea agere ſolent, nec eam omittam. Eſt autem intertrigo partium ano vicinarum ſeu inter femora excoriatio, vel pelliculæ abraſio à motu vehementiori, præcipuè equitatione orta.

Curatur autem ſeuo inuncto; imprimis ceruino & hircino. Vulgò candela ſebaceâ vtuntur calefactâ, qua intertrigo inungitur. Vtiles ſunt & adipes anſeris, gallinæ, anatis, vt & oleum roſaceum, myrtinum, vitellorum ouorum, vel argentina herba imponatur & ſuccus eius illinatur. Confert & mucilago tragacanthæ cum aqua roſacea parata. Vtilis eſt & puluis gallarum cum oleo & vitellis ouorum mixtus. Vel vſitata vnguenta de lithargyro, de ceruſſa vſurpentur. Aetius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 1. *c.* 11. chalcitide aqua ſubacta illinit; vel plumbago cum aceto & vino vſurpetur.

Vel ℞. *Plumbagin.*
gallarum Vnc. ß.
allumin. Drach. j.
myrrhæ Drach. ij.

Fiat puluis, qui inſpergatur.

LIB.

LIBRI TERTII PARS II.

SECTIO SECVNDA DE SYMPTOMATIBVS, quæ Inteſtinis accidunt.

CAPVT I.

De Inteſtinorum actione læſa, & præcipuè de motu Inteſtinorum inuerſo & Ileo.

INteſtinis etiam varia Symptomata accidunt, & primò quidem actiones læſas quod attinet, triplex eſt inteſtinorum actio, prima chyli à ventriculo accepti vberior elaboratio & concoctio: ſecunda eiuſdem diſtributio, tertia fecum expulſio.

Primum quod attinet, habent inteſtina internam tunicam ventriculo non diſſimilem, ob quam chylum, quem à ventriculo accipiunt, amplius elaborant, vt Galenus, *4. de vſ. part. c. 17. & 18.* docet. Læditur autem hæc inteſtinorum, intemperie eorum læſa, de quo *ſuprà* dictum, & etiam *de lienteria* dicetur. Idem accidit in diarrhæa & dyſenteria, in quibus chylus etiam non bene in inteſtinis elaboratur.

De fecum expulſione, tertia Inteſtinorum actione, poſtea dicetur.

Diſtributio verò chyli equidem ab omnibus Inteſtinis perficitur, præcipuè tamen à tenuibus. Vnde etiam horum inteſtinorum tunica interna fibras obliquas habet, externa tranſuerſas. Obtinent etiam inteſtina neruos, non ſolum vt grata arripiant, ac noxia expellant, ſed etiam vt moueantur. Habent n. inteſtina tenuia obſcurum quendam motum, quo chylum à partibus ſuperioribus ad inferiora promouent, qui aptiſſimè comparatur lumbricorum terreſtrium motui, qui partes corporis ſucceſſiuè mouent. Atque hic motus ſecundũ naturam fit, à parte ſuperiore ſeu inferiore ventriculi orificio incipiendo, verſus inferiora, quo modo & chylus per vniuerſum inteſtinorum ductum diſtribuitur, & feces corpori alendo ineptæ verſus inferiora protruduntur, vt per aluum excernantur.

Motus inteſtinorum hic aliquando læditur & inuertitur, vt inteſtinorum fibræ, quæ à ſuperioribus verſus inferiora debent contrahi, verſus ſuperiora contrahantur, & ita omnia, quæ ſunt in inteſtinis, non verſus aluum, ſed verſus ventriculum protrudantur, quod malum εἰλεὸς Græcis ab εἰλεῖσθαι, id eſt, conuoluẽdo dicitur, Latinis volutlus, quod inteſtina, quæ aliàs obſcuro quodam motu mouentur, hic manifeſtè conuolui, & quidem verſus ſuperiora moueri videntur. Nominatur & χορδαψὸς ἀπὸ τοῦ ἅπτεσθαι, quod qui manum loco dolenti in ventre admouet, quaſi chordæ intenſæ & duritiet conuolutæ ſpeciem ſentiat. Hollerius, *in comm. 2. in lib. 3. Coac. Hipp. p. 365.* Pythagoricos Medicos hoc malum etiam φραγμὸν appellâſſe ſcribit, quia reuerâ oppilatio quædam, & viæ, quæ per inteſtina ducitur impedimentum ſit: nonnullos & tormentum nominâſſe. Barbari ſuperioribus ſeculis Miſerere mei, ob inſignem, & acutiſſimum dolorem, & fœdam excrementorum alui per os reiectionem nominarunt, quod ſcilicet commiſeratione dignum malum ſit.

Eſt enim ileos inteſtinorum motus inuerſus, in quo nec chylus rectè diſtribuitur, & excrementa, quæ per aluum excerni debent, retinentur, & tandem per os reiiciuntur, ob motum inteſtinorum inuerſum, ob quem etiam via inteſtinorum, per quam alui excrementa deorſum feruntur, intercipitur, ita, vt nec fæces, nec flatus vllus per aluum emittatur, ſed per vomitum primò alimenta aſſumta, & cibi mutati, ſeu corrupti, tandem procedente malo etiam alui fæces magno ægri faſtidio & tædio per os reiiciantur.

Cauſſæ.

Cauſſa Ilei. Oritur autem hoc malum ex vulgata ſententia plerumque ab inflammatione inteſtinorum, quæ vehemẽter ea comprimendo, atque vndique conſtringendo prohibet, ne fæces deorſum deſcendere valeant; & quia hoc malum plerumque in inteſtinis tenuibus conſiſtit, communicatur ipſi ventriculo, vnde cibi faſtidium, nauſea, vomitus oritur. Secundò idem vitium oriri docetur ex abſceſſu inteſtinorum tenuium, qui itidem in iis anguſtiam pariat. Tertiò ſtatuitur, malum hoc prouenire à copia fæcum, quæ adeò obduruerint, vt propterea ineptæ ſint ad motum excretionis, ſed in ductu inteſtinorum hæreant, & tandẽ ad ventriculum regurgitent, ac per os reiiciantur. Prouenit & ab hernia quandoque Ileus: ſed cauſſa iſta ad inflammationem reduci poteſt; cum non pariat Ileum, niſi inteſtina compreſſa, & dolentia inflammentur. Addunt nonnulli & venenum hauſtum: ſed & iſta cauſſa vel inflammationem vel exulcerationem inducit.

Verum ſi quis rem diligentius perpendat, in iſta vulgata doctrina deſumta ex Galeno, *6. de loc. aff. c. 2. 3. aph. 21. 3. Epidem. comm. 2 text. 6. 3. de nat. fac. c. 13.* aliquid deſiderari, eamque veritati non omnino conſentaneam eſſe animaduertit. Nam licet concedimus, ab inflammatione & retentis fæcibus duris ileum accidere poſſe, tamen cauſſa proxima, & immediata non eſt, quod vulgò ſtatuitur, magna inteſtinorum obſtructio, & coarctatio, ob quam eorum viâ occluſâ nihil deſcendere poſſit. Nam ſi inteſtina tenuia planè occluſa & coarctata ſunt (etenim in inteſtinis tenuibus vel ſemper, vel certè omnium conſenſu frequentiſſimè inflammatio Ilei cauſſa conſiſtit) quomodo fæces & ſtercora, quæ in craſſis cumulantur, per ea tranſire & vomitu reiici poſſunt? Et quomodo clyſteres & glandes vomitu reiici poſſũt, ſi inteſtinorũ via planè præcluſa eſt? *An inteſtinorum obſtructio à fecibus facta ileum pariat?*

Verior ilei cauſſa. Quapropter in ea ſum ſententia, proximã huius mali cauſſam eſſe facultatis diſtributricis chyli & expultricis motũ inuerſum ac præter naturam. Nam cum ſecũdum naturam diſtributio chyli & expulſio fiat in inteſtinis, contrahentibus ſeſe per fibras inteſtinis à ſuperiore parte deorſum, id eſt, à ventriculo verſus inteſtinũ rectum, ſi motus inuertatur, & circulares inteſtinorum fibræ à parte inferiore ſurſum verſus ventriculum contrahantur: quæ per inferiora deiici debebant, ad ventriculum adſcendunt, & per os reiiciunt. Habet enim ſe res ſicuti in ventriculo in vomitu. Nam dum fibræ oblongæ œſophagi à parte ſuperiore verſus ventriculum ſe contrahunt, fit deglutitio ciborũ. Cum verò inuerſo hoc agendi ordine à parte inferiore verſus ſuperiora ſeſe contrahunt, fit vomitus. Ita etiam dum fibræ inteſtinorum à parte ſuperiore verſus inferiora ſeſe coarctant, fit cibi diſtributio, & fecum; contrà dum verſus ſuperiora ſeſe contrahunt, malum hoc excitatur. Atque hoc non rarò fieri, & veram eſſe hanc Ilei cauſſam multa teſtantur. Clyſteres enim quandoque vomitu reiici ob motum hunc naturæ inuerſum, ſæpè obſeruatũ eſt: Imprimis notabile eſt quod Matthæus de gradib. *in pra-ctic. c. de vomitu* refert, de quadam puella annorum duodecim, quæ ileo laborans non ſolum nihil per aluum reddidit, ſed & fæces, & poſtea etiã clyſteres iniectos non multò poſt vomitu per os reiecit. Idque cum totũ triduum continuaſſet, & poſtea ſuppoſitorium longum immiſſum fuiſſet, & illud intra temporis ſpatium, quo dicitur Pater noſter & Aue Maria, vt loquitur autor, per inteſtina aſcendit ad ſtomachum & vomitu fuit reiectum. Poſtea cum ſuppoſitorium aliud filo ad coxam alligaretur, ſtatim rupto filo adſcendit ſurſum ad ſtomachum, illudque ægra cum parte fili appenſi euomuit. Et cum tertiò ſuppoſitorium aliud quatuor filis fortibus *Notabilis Ilei hiſtria in puella quadam.* *Suppoſitoria & clyſteres vomitu reiecti.*

bus alligaretur, & illud paulò poſt ruptis filis per os cũ parte filorum reiectum fuit. Tandem cum Medicus iuberet, vt mater aliud ſuppoſitorium immitteret, tanta violentia ſurſum attractum fuit, vt mater, ne ſurſum raperetur, illud extrahere cogeretur. Curata tamen fuit iſta puella iuſculis pinguibus, quæ virtutem attractricẽ laxant, exhibitis. Quæ quamuis ſæpius primò vomitu reiicerentur; accidit tamen, vt, ſecunda die iterum per aluum deiicere inciperet. Ita narrat Guainerius, *tract. 5. c. 2.* ſuppoſitorium per os reiectum fuiſſe; & Doctor

Candela ſebacea vomitu reiecta.

Iacobus Oetheus obſeruauit vxorem cuiuſdam fabri ferrarij Toldani, puerperã, partẽ candelæ ſebaceæ, quod loco ſuppoſitorij ano immiſerat, poſtera die vomitu reieciſſe. Quæ omnia ſatis teſtantur, in Ileo viam inteſtinorum non ita occluſam eſſe, vt vulgo ſtatuitur, ſed potius motum facultatis expultricis in inteſtinis inuerſum. Tenuit hãc cauſſam Galenus ſatis clarè *2. de ſympt. cauſſ. c. 3.* vt mirũ ſit, à Practicis non eſſe animaduerſum: cum tamen non ſit praui ad curationem momenti, ſed laxatis fibris, vt ex hiſtoriâ Matthæi de gradibus antea recitatâ apparet, motus hic remittat, ipſaque experientia teſtetur, euacuationes tales ſæpè per roborantia & adſtringentia augeri; contrà prohiberi per laxantia & emollientia.

Vera ilei cauſſa Galeno nota fuit.

Cauſſa motus inteſtinorum inuerſi triplex.

Cauſſas autem cur motus ille inteſtinorũ ita inuertatur, triplices agnoſco. Primò inteſtinorum inflammationem, ſiue ea per ſe accidat, ſiue ob herniam, aut inteſtinorum aliquem abſceſſum, ſeu alium tumorem. Secundò fecum retentionem, quæ vel diſtendendo, ſeu vellicando & mordendo naturam ad hanc præpoſterã excretionem irritant. Tertiò inteſtinorum exulcerationem, humoreſque acres & vellicantes, quæ irritando cauſſa ſunt, vt natura hunc deprauatum motũ inſtituat. Quò procul dubio & venena adſumta pertinent. Secũdum quam cauſſarum varietatem etiam iam de Ileo agemus. Quotieſcunque enim natura ab his cauſſis impeditur, vt deorſum pellere non poſſit, ad excernendũ tamen ſtimulatur, motus ille facultatis expultricis inuertitur. An verò in tenuibus, an verò in craſſis inteſtinis cauſſa hæc conſiſtat, alij aliter ſentiunt. Verior eſt ſententia, plerumque in tenuibus conſiſtere, quæ ob venarum copiam & ſanguinis abundantiã facilius inflammantur, & naturâ ſuâ anguſtiora ſunt. Quandoque tamen etiam craſſis affectis hoc malum generari poteſt; cum cauſſæ omnes, quæ ileum producunt, etiam in craſſis reperiri poſſunt. de quâ re prolixè agit Petr Salius Diuerſus, *de affect. partic. cap. 41.*

An Cauſſa motus inuerſi in tenuibus inteſtinis conſiſtat?

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Signa Ilei Galenus, *7. aphor. 10.* ita recenſet: *In Ileo nihil deſcendit per inferiora, atque id affectus huius propriũ eſt, & inſeparabile ſignum,* de quo tamen poſtea, in quæſtione dicetur. *Vomitus verò non ſemper adeſt, ſed cũ perniciosè ægrotãt: quod ſi diutius cũ nauſea conflictentur, ſtercus ipſum ſurſum remeat, & ſingultiunt. Quidam etiam deſipiunt, & conuelluntur, neruorum principio in o ſſicio ventriculi per conſenſum affecto.* Aetius plura addit: (& ſunt omninò plura addenda) dolorem in ventre ſeſe conuoluentem, & murmura, ructus nihil iuuantes, malo aucto omnia ſurſum remeant, accidit vomitus bilis & pituitæ, frigiditas totius corporis, dolor plurimus, ſpirandi difficultas. Morituris tandem ſudor aduenit frigidus, vrinæ difficultas, podex ita adſtrictus eſt, vt neque ſpecilli extremũ admittat, ſtercus demum per os reiicitur. Ex quibus non difficile eſt Ileum à colica diſcernere. Etſi enim magna ſit horum affectuum cognatio: tamen etiã non parum differunt. Colicæ enim natura præcipuè in dolore conſiſtit & ad colicam ſatis eſt inſignis inteſtinorum dolor, etſi alia ſymptomata non adſint: Ilei verò imprimis in defectu expulſionis per inferiora, & inuerſo naturæ ac facultatis expultricis in inteſtinis motu. Licet etiam vomitus in colica accidat; tamen non ita violentus eſt in Ileo neque omnia alimenta, multo minus excrementa, per os reiiciuntur, id quod in Ileo accidit, in quo etiam clyſteres & glandes ano immiſſi ſuperiora verſus trahuntur, & per os reiiciuntur.

Colicæ & Ilei differẽtia.

Vtrum autem tenuia vel craſſa afficiantur inteſtina, ita dignoſcitur. Si tenuia inteſtina affecta ſint, ſtomachi diſtenſio adeſt, & ſpiritus anguſtia ac nauſea, atque vomitus aſſidui & vehementes, ita vt nec potus contineri queat, paulò poſt & ſtercoris vomitus ſequatur, dolor & tormina magis ad ſuperiora vergunt.

Si in craſſis cauſſa conſiſtat, vomitus non ita continuò durat, dolor ad hypochondria magis peruenit, & lumborum adeſt grauitas; vomitus ſtercoris tardus ſuperuenit.

Prognoſtica.

1. Omnis quidem ileus periculoſus eſt: is tamen, cui etiam ſtercoris vomitus ſuccedit, exitialis, & ab eo vix vllus ſaluatur, vt docet Galenus, *7. de loc. aff. c. 2.* Aliquos tamen conualuiſſe vidit Pet. Salius Diuerſus, qui ex inteſtinorũ in ſcrotum delapſu in hoc malum inciderut. *Pro, ſ ea*

2. Iliacus dolor magis periculoſus eſt, ſi tota inteſtina afficiantur: minus, ſi ſecundum partem, & adhuc minus, ſi ſecundum partem inferiorem, à ventriculo & hepate remotiorem.

3. Iliacus affectus eſt familiaris ætati puerili. Euadunt tamen facilius, cum calidum innatum habeant robuſtius, & humores in iis minus acres, & mordaces ſint. Senibus verò non valdè eſt familiaris: ſi tamen iis accidat, ferè nunquã conualeſcunt. Aetius *tetrab. 3. ſer. 1. c. 28.*

4. Quibus in ſtranguria Ileos ſuperuenit, intra ſeptẽ dies moriuntur, niſi febre accedente copioſior vrina fluxerit. Hippocrates, *6. aphor. 44.* Non intelligitur autem hic ſtranguria, quæ ab inflammatione eſt, ſed quæ ab humore vitioſo. Et plerique quidem hic accipiunt humorem frigidum, craſſum, pituitoſum. Ita enim putant in corpore augeri pituitam, vt & in veſica illa abundet, vnde ſtrãguria excitetur, & in inteſtinis, vnde Ileos, dum ſcilicet pituita copiâ & lentore ſuo fæces per aluum deſcendere non ſinat. Febre verò ſuperueniente his morbis cum materia frigida concoquatur & per vrinam euacuetur, ſpem eſſe ſoluta illa ſtranguria Ileu quoque à natura facilius ſuperari poſſe, vt æger euadat. Verum enim verò non credibile eſt, craſſam illam pituitam, quæ in inteſtinis eſt, per vrinam & tot ambages euacuari; nec neceſſum eſt, vt ſi quid abundet in inteſtinis, ſimul etiam abundet in venis, cuius tamen euacuatio è venis id quod in inteſtinis eſt, non tollit. Itaque verò magis conſentaneum eſſe puto, talẽ Ileum, qui poſt ſtranguriam ſuperuenit, prouenire ex humoribus acribus, qui etiam ſtranguriam excitare poſſunt, quorum euacuationem & expulſionem ſi natura per vrinam tentet & non perficere poſſit, atque hinc in inteſtina tenuia mittatur, ibi non ſolum dolorem colicũ, ſed inflammationem atque ileum excitare poteſt, qui lethalis eſſe ſolet ob copiam & acrimoniam humoris ac materiæ, niſi ea rurſum ad venas regurgitet, & hinc per vrinam copioſè euacuetur, qui motus vix ſine calore aliquo febrili abſolui poteſt, vt in talibus naturæ motibus ſæpe obſeruatur.

5. Ab Ileo vomitus, aut ſingultus, aut conuulſio, aut deſipientia malum, *7. aphor. 10. & 6. de loc. affect. c. 2.* Singultus accidit, quando ſtercus ventriculum attingens motu illum fatigat, aut etiam dum orificium ventriculi à motu illo inteſtinorum peruerſo in conſenſum trahitur. Delirium verò ſuperuenit propter conſenſum oris ventriculi cum cerebro.

6. Et volulis malè olentibus cum febre acuta, hypochondrioque ſublimi, diutius perſeuerante parotides exurgentes perimunt. Hippocr. *3. prognoſt. text. 66.* Galenus ibi voluulum *[illegible]* ſeu malè olentem intelligit, in quo primò ſtercus euomitur, quod ſignum eſt maximè lethale; deinde in quo reſpiratio, ructus, flatus, & totum corpus malè olet. Vbi igitur præter hæc ad febrem

brem acutam parotides acceſſerint; lethale magis malum efficitur; quoniam indicio eſt, malum eſſe cum febre malignâ (procul dubio primariâ, quam inteſtinorum inflammatio & parotides comitantur) & caput in extremo quaſi naturæ conatu in conſenſum trahitur.

7. Ileo laborantibus vomitus & ſurditas malum. Hippocrates, *in Coac.* Intelligit autem vomitum multum, & grauiter olentem ſtercoribus ſimul excretis. Aliquando ſurditas accedit, materiâ ad caput conuerſâ, quod ferè indicio eſt febrem ſeu acutam ſeu malignam coniunctam eſſe, cui ileus coniungatur.

8. Arabes quinque gradus quaſi Ilei conſtituerunt. Periculoſiſſimus is eſt, cum ſtercus vomitur: ſecundus, ſi ſudor è toto ſit fœtidus: tertius, cum ſpiritus, qui reſpiratione emittitur, fœtidus eſt: quartus, cum ructus eſt fœtidus: quintus, cum per aluum crepitus fœtidus exit.

Indicationes.

Cum expultricis facultatis motus inuerſus ſit, danda opera, vt naturalis motus reſtituatur, & fæces rurſus per inferiora expellantur. Reliqua in ſpecie patebunt. Si dolor valdè vrgeat, ei occurrendum, vt *de dolore colico & iliaco* dicetur.

Curatio.

Itaque podex cum ſpongia in decocto aliquo emolliente imbuta foueatur, ſi naturâ adſtrictus ſit, vt glans melius ſubiici poſſit. Aetius inditam glandem fouet ſpongiâ ſucco calente cyclaminis madidâ. Ventri poſtea emollientia & humectantia adhibeantur, quæ ita comparata ſint, vt cauſſam non augeant, ſed potius tollant. Obſeruatum enim eſt, cum interdum plures clyſteres & ſatis fortes infuſi nihil profeciſſent, externas alui emollitiones per fotus, inunctiones, cataplaſmata, balnea ex humectantibus, vel ex oleo communi calente plurimum profuiſſe. Venter ergo inungatur oleo amygdalarum dulcium, chamæmelino, anethino, aut balneum fiat ex oleo communi tepido. Fotus adhibeantur ex decoctis foliis althææ, maluæ floribus chamæmeli, meliloti, ſeminis anethi, lini fœnugræci & ſimilibus. Aut contuſis iiſdem addatur farina hordei, ſeminis lini, fœnugræci, & cum oleis chamæmeli, amygdalarum dulcium fiat cataplaſma. Clyſteres etiam emollientes iniici poſſunt.

Neque inutile fuerit talia emollientia, vt oleum amygdalarum dulcium, & iuſcula pinguia, in quibus malua & althæa cocta fuerint, ore ſumenda exhibere, cum puella illa apud Matthæum de gradibus, fruſtra aliis medicamentis adhibitis, iuſculis pinguibus curata fuerit.

Et quamuis ſemel atque iterum talia vomitu reiiciantur, continuandus tamen eorum vſus. Ita enim fibris inteſtinorum laxatis peruerſus inteſtinorum motus ſedatur. Verum in genere plura de curatione ilei dici non poſſunt: reliqua in differentiis patebunt.

De Ileo ab Inflammatione.

Ileus ab inflammatione, quæ quidem frequentiſſima eius cauſſa eſt, accidit, cum per venas, quibus præcipuè inteſtina tenuia copioſioribus prædita ſunt, ſanguis in membranas inteſtinorum exit, teſte Galeno 3. *Epidem. com.* 2. *t.* 6. & 6. *de loc. aff. cap.* 2. & 6. *aph.* 44. Et autumno quidem potiſſimum Ilei generantur. 3. *aph.* 22. Quia æſtate geniti humores tenues & mobiles autumni frigore inæquali in profundum corporis ad inteſtina pelluntur, vbi phlegmonem ſæpe efficiunt, atque hinc ileum. Qua ratione autem inflammatio inteſtinorum generetur ſupra *de inflammatione inteſtinorum* dictum.

Signa Diagnoſtica.

Si ab inflammatione ſit ileus, malum eſt acutiſſimum, citò ad ſtatum properans, cum febri & vehementiſſimis fixiſque doloribus; vires omnes languent, nec cibum nec potum continere poſſunt ægri, ſingultiunt, ſudant, aliquando conuelluntur, in loco dolente nonnunquam tumor apparet, cuius ratione, vt docet Galenus, *6. de loc. aff. cap.* 2. nonnulli hoc malum χορδαψὸν appellarunt, quod in eo tenue inteſtinum tactu deprehenditur conuolutum inſtar chordæ; vrina ſupprimitur, quia veſica comprimitur, & in conſenſum trahitur, venter inflatur, reſpiratio difficilis & velox efficitur. Præceſſerunt cauſſæ calefacientes, vſus aromatum nimius, cibi acres, & cruditates nidoroſæ, vini generoſi potus nimius, item medicamenta calida, lapſus, percuſſio, inteſtinorum in ſcrotum delapſus, venena.

Prognoſticum.

Vt aliæ internæ inflammationes periculoſæ ſunt; ita & ileos ex hâc cauſſâ, vt pauci hoc modo affecti euadant. Et quantum in ſpecie ileus ex inflammatione ortus periculi coniunctum habeat, etiam Prognoſtica antea in genere propoſita docent. *Prognoſticũ.*

Indicationes & Curationes.

Eædem hîc ſunt indicationes, quæ in aliis inflammationibus internis. De quo cum ſupra *cap.* 2. de inflammatione inteſtinorum dictum ſit, non opus eſt, ea hîc repetere: videantur loco allegato. *Curatio.*

De ileo ab aliis Tumoribus, & ab exulceratione.

Non ſolum autem ab inflammatione, ſed & ab abſceſſu, aliiſque tumoribus, & ab exulceratione natura ita irritari poteſt, vt inuerſum motum in inteſtinis inſtituat, & omnia ſurſum verſus moueat, vt docet Galenus, 6. *aph.* 44. *Ileos ab aliis tumoribus, & exulceratione.*

Ilei à cancro exemplum habet Pet. Sal. Diuerſus, *de affect. particul. cap.* 11. vbi ſcribit, fabrum quendam ferrarium, qui cum in colo per plures menſes cancrum paſſus fuiſſet, ex quo in tranſitu fecum quotidie vehementi cruciabatur dolore; maximas perſentiens punctiones, perinde ac ſi acubus perforaretur, factum tandem eſſe iliacum, & præcedentibus ſtercoris vomitibus miſerè vita functum eſſe. *à cancro.*

Signa Diagnoſtica.

Si ſit ab abſceſſu aliquo, dolor adeſt, ſoletque cum ad ſuppurationem tendit, febris ſuperuenire, tumor tactu percipitur, & præceſſere ea, quæ inflammationem præcedere ſolent. Si ſit tumor ſcirrhoſus, præceſſit diuturna inteſtini durities. Neque enim à ſcirrho ſubitò hoc malum excitari poteſt, & durities illa tactu deprehendi poteſt, ſi in inteſtinis exterius ſita ſit: ſi autẽ ſit in interioribus, licet tactu ita facilè non deprehendatur, tamen ſemper grauitas percepta fuit, quâ inteſtina infra quaſi detrahi, præcipuè cum æger ſtat, videntur, & ad detrudenda excrementa æger ob inteſtinorum anguſtiam non ita promptus eſt. *Signa.*

Si cancer ſit cauſſa, durities ad tactum percipitur, punctiones & dolores ſunt continui, qui à fecibus tranſeuntibus valdè exacerbãtur, malumq; fuit diuturnũ.

Si à veneno exulcerante & erodente ſit ileos, id aſſumtum fuiſſe, æger vel adſtantes docebunt.

Prognoſtica.

1. Qui à ſcirrho, cancero vel ſimili tumore excitatur ileus, incurabilis eſt. Morbi enim hi vel ipſi incurabiles ſunt, vel ſi curationem admitterent, ea non niſi longo tempore perfici poſſet. Ileos verò malum acutum tam longam moram non fert. *Prognoſtica.*

2. Qui

2. Qui à veneno eſt ileus, periculoſus omnino eſt; cum malo aliâs periculoſo venenum coniungatur.

Curatio.

Curatio.

Qui à cancro, ſcirrho eſt ileo, vix, vt dictum, curabilis eſt. Eius, qui à veneno ortum habet, eadem ferè curandi ratio eſt, quæ Ilei ab inflammatione: niſi quod venæ ſectione opus non eſt, & medicamentis cum internis, tum externis alexipharmaca, & quæ veneno peculiari modo reſiſtunt, admiſcenda.

De Ileo à fecibus induratis.

Ileus à fecibus induratis.

Si feces induratæ inteſtina occludant & excrementa in inteſtinis tamdiu cumulentur, vt natura amplius ea ferre nequeat, hunc peruerſum motum inſtituit: id quod ab omnibus cauſſis, quæ aluum obſtruere & feces retinere poſſunt, fieri poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcit id ex eo, quod præceſſit diuturna alui obſtructio, dolor in principio non adeſt, ſed poſtea accedit, nec tamen eſt adeò acutus & vehemens, vt in inflammatione, ſed potius adeſt grauitas ventris, & abdominis tenſio, inteſtina ad tactũ ſtercore duro turgida ſunt, flatus frequenter ſupra erumpũt, febris ferè abeſt, vomunt biliosa & pituitoſa, & tandem morbo creſcente ipſas alui fæces. Præceſſerunt cauſſæ alui adſtrictæ, & fæcum diutius retentarum, de quibus infra, *cap.*4.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Minus periculoſus eſt hic ileos, quam qui ab inflammatione vel aliis tumoribus, vel inteſtinorum exulceratione prouenit.

Curatio.

Curatio.

Fæces induratæ emolliendæ ſunt, poſtea emollitæ educendæ. Et eadem curandi ratio eſt, quæ colicæ à fecibus induratis. Extra nimirum inunctiones fomenta, cataplaſmata, clyſteres, balnea ex emollientibus vſurpanda: inter quæ ab antiquis imprimis cõmendatur balneum ex oleo dulci, clyſtere emolliente præmiſſo. Poſt balnea & humectantia talia applicata acriores paulò clyſteres iniici oportet, quò irritata natura id, quod emollitũ eſt, facilius excludat. Sedes verò ſẽper foueatur ſpongia calida decocto emolliẽte imbuta.

Intrò aſſumenda iura pinguia, oleum amygdalarum dulcium, lini, ſeſaminum ad Vnc. ij. vel iij. butyrum recens, decoctum althææ, malue & ſimilium. Vel ſumatur hora vna ante cœnam vel prandium caſſiæ extractæ Vnc. j. vel Vnc. j. ß.

Hippocratis in ileo remedium.

Si his malum non cedat, ad Hippocratis remedium, quod poſtea in curatione colicæ proponetur, accedendum cenſent autores, vt ſcilicet folle inteſtina inflata à ſtercoribus ſeparentur, & poſtea clyſter ad ea diſſoluenda & extirpanda iniiciatur.

Nouum ilei genus.

Obſeruaui adhuc aliud Ilei & motus inteſtinorum inuerſi genus; quod neque ab inflammatione, neque enumeratarum cauſſarum vlla ortum habuit, ſed ſimpliciter ex *ἀναῤῥοπίᾳ* humorum in quodam viro hypochondriaco. In eo enim ita humores ſurſum ex hypochondriis vergebant, vt non ſolum epilepticus, & cæcus fieret, ſed vt etiam clyſterem vomitu reiiceret. Poſſet forſan cauſſam hic quis referre ad multitudinem crudorum & craſſorum humorum, vna cum vehementi refrigeratione, cuius Galenus, 6. *aph.* 44. mentionem facit, qui etiam ſupra *prognoſtic.*4. adductus eſt, (& abundauit ille vir multis crudis humoribus.) Non tamen facile dixero, ab iis, quatenus refrigerant, malum hoc induci, ſed potius, quatenus peculiarem aliquam corruptionem acquiſiuerunt (epilepticus enim etiam fiebat) vel acres alios humores admixtos habuerunt.

QVÆSTIO.

An in ileo nihil per aluum excernatur?

An in ileo nihil per aluum excernatur.

In ileo nihil per aluum excerni, atque id eius inſeparabile ſignum eſſe docet Galenus, 7. *aph.* 10. vt ſupra dictum. Hippocrates tamen contrarium teſtatur, *lib.* 3. *epid. ſect.* 3. *text.* 7. in hiſtoria mulieris voluuloſæ, quæ apud Taſimenum decumbebat, dicens: deiectiones tenues, crudæ, paucæ. De quo loco Petrus Sal. Diuerſus *de affect. particul. cap.* 11. *Verba hæc ſicuti Galenus in comment. neglexit, ita poſteritas conniuentibus oculis pertranſiit, & tamẽ hac in iliaca paſſione aliquid deſcendere affirmant. Ego diu locum hunc conſideraui, remque ipſam obſeruaui, tandem experientia & ratio me docuit, in ileo aliquid deſcendere poſſe. Vidi enim plures iliacos, in quibus nonnulla, licet pauca, excernebantur, hocque tantum, dum generaretur morbus, animaduerti fieri; facto autem, & completo morbo, nihil poſtea deſcendiſſe vidi. Hoc autem non ſine ratione factum iudicaui: quoniam dum fieret ileos, infra locum affectum deſcenderant excrementa, quæ vel à natura vel ab arte excludi poterant, antequam omnia inteſtina in conſenſum affecti ducta eſſent, propriamque naturam & facultatem omnem amiſiſſent. Hinc Hippocrat. lib. de morb. cap.* 3. *in ileo ex inflammatione genitos, ad extrudendas feces infra locum affectum contentas, ſuppoſitorium ex melle, taurino felle oblinitum, decem digitorum longitudine imperabat, quæ non poſt morbum factum, ſed antea in inferioribus inteſtinis congeſta erant. Cum autem oppoſitum Galenus ſcripſerit, intelligatur de morbo completo locutum eſſe, & in eo caſu, in quo omnia inteſtina in conſenſum loci affecti deducta adeo aliquando anguſta redduntur, vt nec amplius flatum, nec ſtercus, nec podex etiam ſpecilli acumen admittant.* Quæ conciliatio omnino clarior erit, ſi proximam ilei cauſſam, vt ſupra dictum, ſtatuamus non inteſtinorum obſtructionem, ſed motum inuerſum.

De Inteſtinorum doloribus.

CAPVT II.

De Colico dolore.

De colico dolore.

INteſtina quoque varia ſymptomata patiuntur, inter quæ ſatis frequens & grauis eſt dolor inteſtinorum, qui nonnunquam adeo acerbus eſt, vt nonnulli cum perferre non valentes necem ſibi ipſi intulerint, vt refert Galenus, 2. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 1. Atque is cum frequentius inteſtinum colum, vtpote in quo naturâ ſuâ longo & anfractuoſo materia dolorem excitans diutius moratur; nomen accepit, & dolor *κωλικὸς*, ac *κωλικὴ διάθεσις* appellatur, vulgo colica paſſio. Nomen huic malo inditum eſt à parte affecta, quod inteſtinum colum præcipuè hoc malo afficitur. Etſi enim negandum non ſit, quandoque etiam tenuia inteſtina affici: tamen à parte præcipuè affecta dolor ille denominatur. Et iliaca affectio non ſolùm tenuium inteſtinorum nomen eſt, ſed & peculiare malum plerunque denotat, in quo excrementa alui retinentur, & difficiles vomitiones adſunt. Celſo hoc malum, *lib.* 4. *cap.* 14. morbus inteſtini plenioris eſt.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cum aliàs dictũ ſit, ſubiectum doloris & tactus proximum eſſe membranas: etiam hîc inteſtina ſecundum mẽbranas, tàm internas, quã externas dolorẽ patiuntur.

Cauſſæ verò doloris colici etſi plurimæ ſint: tamen omnes in eo cõueniunt, atque eâ ratione dolorem excitant, quatenus continuum ſoluunt.

Cauſſæ, quæ continuum ſoluunt, faciunt id diſtendendo, rodendo & mordendo. Addunt quidem nonnulli

nolli intemperiem. Verùm enim verò tantum dolorem ab intemperie, quatenus tali, induci poſſe, credibile non eſt. Et licet pituita vitrea, ſanguis in inflammatione, ſicut & bilis, colicos dolores excitent: tamen id non præſtant ſaltem alterando, ſed diſtendendo, vt poſtea *quæſtione 2.* dicetur.

Materia autem, quæ continuum ſoluit, vel in inteſtinorum cauitate conſiſtit, atque eſt aut flatus, ſeu excrementa, quæ ibi retinentur ob anguſtiam inteſtinorum, quæ fit ab obſtructione à fecibus induratis, aut à calculo, aut à vermibus, aut ab inteſtinorum compreſſione, aut conuerſione, vt in hernia; vel conſiſtit in inteſtinorum tunicis, ſeu rodat, ſeu diſtendat, ſeu vtrumque faciat; atque id fit ab humoribus nunc frigidis vel craſſis, nunc calidis, nunc ſine, nunc inflamatione: quandoque etiam materia, quæ colicam excitat, eſt venenata & maligna, ſicut Paulus Ægineta, *lib. 3. c. 43.* refert, colicam peſtilentem in Italia exortam multas Romanorum prouiucias afflixiſſe.

Neque etiam prætereundum illud, quod Platerus obſeruauit, & *lib. 3. obſ. ſub finem* inſeruit, nimirum præfectum quendam colicis cruciatibus diu vexatū conuulſionibuſque laborantem poſt clyſmatum vſum caſei concreti induratique magnam per aluum copiam eieciſſe, quam diu in inteſtinorum anfractibus hæſiſſe & latuiſſe ex eo colligebat, quod nullum longo tempore, ob interdictum à Medicis illius vſum, caſeum comederat, prius verò antequam ægrotaret, immoderatè ſe eo ſæpe repleuerat.

Differentiæ.

Etſi doloris colici differentiæ plures, ſecundum dolorū differentias, in genere, de quibus Galenus, *lib. 2. de loc. affect.* capitibus aliquot agit, recenſeri poſſent: tamen maximi momenti ſunt illæ differentiæ, quæ ſumuntur à ſubiecto & cauſſa efficiente. Subiecti ratione dolor inteſtina afficit vel omnia, quod rarius accidit, vel aliqua eáque vel tenuia, vel craſſa. Si fit in tenuibus, propriè iliacus; ſi in colo, colicus dolor appellatur. Nonnunquam tamen & Colicæ nomen vtrique dolori tribuitur.

Deinde cauſſarum ratione, doloris colici non parua eſt differentia, quæ *ſupra* explicatæ ſunt.

Signa Diagnoſtica in genere.

Dolor generatim in abdomine circa inteſtinorū regionē percipitur, qui aliàs in vno locus fixus, maximè ſub vmbilico, pali infixi, vel terebræ perforantis ſpeciē præ ſe fert; nunc inſtabilis, & vagus; ſupra verò vmbilicum de latere in latus, vel etiam infra de loco in locum vagatur, doloremque colicum ſitus ipſe doloris oſtendit. Incipit n. cum colo à ſede dextri renis, vbi & dolor ſæpe figitur, & aſcendit ad iecoris gibbum, hincque ſecundū ventriculi fundum ad lienem, & ſiniſtrum renem quaſi zona tendit, atque ibi deorſum flectitur vſque ad inteſtinum rectū, & ita nunc iuxta ſplenem, & ſiniſtrum renem, nunc & frequentius in dextro dolor percipitur. Trahitur a. in dolore colico plerumq; in cōſenſum ventriculus, vnde appetitus deiectus, nauſea & vomitus ſæpe excitatur, quo pituitoſa, cruda, nonnunquā bilioſa, porracea & æruginoſa reiiciuntur. Plurimi inter ſigna colicæ & hoc referunt, quòd aluus ita adſtricta ſit, vt nec flatus excludatur; & ſi quid excludatur, illud eſſe durum ac cum flatibus excerni. Verum hoc ſignum non omni dolori colico competit, ſed cuidam ſaltem, & qui à fecum obſtructione ortum habet, vt poſtea dicetur.

Cum a. plures in abdomine partes contineantur, quæ dolorem pati poſſunt, accurata opus eſt diſtinctione. Et primò quidem ventriculi dolorē à colico diſtinguere, non adeo difficile eſt. Ventriculi n. dolor ſupra vmbilicum ſemper conſiſtit, & non raro ad ſpinam quoque inter ſcapulas pertingit; cum ad nonam vertebrā ventriculus ſpinæ alligetur, præterea ructibus & vomitibus leuatur, & per os aſſumptis lenitur facilè, quod in dolore colico ſimiliter nō accidit. Deinde etiam non adeo difficilè eſt dolorē, qui eſt in abdominis muſculis, aut peritonæo, ab inteſtinorū dolore diſcernere ex doloris ſublimitate & profunditate. Præterea hi dolores leniores ſunt minus periculoſi, nec hinc inde vagātur.

Doloris colici & nephritici diſcrimen.

Difficilius verò eſt, dolorem colicū à nephritico diſcernere, ita vt Galenus ipſe ſe in hoc deceptū fateatur, *2. de loc. aff. c. 5. & 6. de loc. aff. c. 2.* Cōmunia n. ſunt quædā vtrique dolori, nimirū dolor abdominis, nauſea, vomitus, alui conſtipatio, dolor dorſi, impotentia corpus flectendi; quæ tamen ipſa in vtroq; dolore differunt, & præterea ſigna quædā vtrique affectui propria ſunt. Dolor enim in inteſtinis eſt pungitiuus & intenſior: in renibus grauatiuatius & remiſſior. Deinde colicus dolor amplū ſpatiū occupat, nephriticus anguſtū. Tertiò, dolor colicus ductum inteſtini coli ſequitur, vt modò dictū. Nephriticus a. ſemper in eadem parte permanet, & qui calculo è renibus promoto accidit, à ſupernis ad inferiora deſcendit verſus pubē ſecundum ductum vreterū, & ſemper à dorſo incipit, & ad poſteriores potius partes circa ſpinam vergit, ſicut colicus magis ad anteriores, qui & in loco renibus alteriore conſiſtit. Quartò, dolor colicus cibo aſſumpto intenditur; quia ventriculus repletus colū comprimit; nephriticus verò augetur cibo ad inferiora deſcendente, inteſtinis renes prementibus. Quintò Colicus dolor non in vno loco fixus eſt, ſed vagabundus; nephriticus in vno loco ſtabilis, donec calculus ſecundum vreteris ductum in veſicam delabitur. Vomitus quoque, nauſea, alui adſtrictiò in dolore colico vehementiora ſunt, citiuſque adueniunt; in nephritide grauius affligit dolor dorſi & crurum, ac flectendi & erigendi corpus impotentia, propterea quod inteſtina magis cum ventriculo ſunt coniuncta; renes cum dorſo ac cruribus.

Propria verò nephritici doloris ſigna ſunt arenulæ & calculi excreti; vrinæ in ſubſtantia, colore & contentis mutatio, ſtupore femoris è directo affecti renis. Hæc ergo ſigna ſi abſint, dolor colicus indicatur. Deinde dolor nephriticus lenitur arenularum, calculi, vrinæ craſſæ & ſabuloſæ mictione; Colicus verò vomitu vel alui deiectione. Nephritici initio aqueas & puras vrinas reddunt, poſtea inæquale quid in iis ſubſidet, tandem arenoſum. Colici verò flatuloſum quid per aluum deiiciunt.

Vteri dolor colicæ cognatus.

Eſt etiam cognatus colico dolori vteri dolor, ſolentque mulieres à partu, vel cū menſium fluxus inſtat vel ſupprimitur, dolore torqueri colico non abſimili. Verùm is inguinibus & coxis communicatur, ac ſupra ilia non aſcendit; præceſſit etiam partus, vel inſtant menſes, aut iidem retinentur. Interdum vteri ſuffocatio accedit; quæ ſymptomata in colicis non apparēt. Dyſenteriā quoque à colica fluxus alui coniunctus facilè diſcernit.

An autem colum vel ileum afficiatur diſcernitur, quod dolor colicus magis extenſiuus & grauatiuus eſt, & rei perforantis ſpeciem exhibet, magiſque infra vmbilicū affligit, cui & membra ſuperiora minus conſentiunt, atque iis, quæ per ſedem eiiciuntur, valde lenitur. Iliacus magis pungitiuus eſt, & ſupra vmbilicū fertur in hypochondriis, & membra ſuperiora in conſenſum trahit, cum plerumque ab inflammatione ortum habeat, de cuius ſignis plura dicentur *capite ſequente.*

De loco verò in colo affecto ſciendum, quod ſi totū dolore detinetur, ille circa vtrumque ilium & infra vētriculi regionem prope vmbilicum percipitur. Cum autem pars tantùm afficitur, & quidem principium, dolor ilium dextrum occupat; ſi medium ſiniſtrum; ſi finem, vmbilici regionem à ſiniſtro proximám, vt ex coli inteſtini ſitu manifeſtum eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Dolor inteſtinorū malum non contemnendum eſt; quoniam dolor omnes vires ac ſpiritus diſſoluit ac diſ-

ſipat, & partes principes in conſenſum trahit Et quanquam plerumque ad ſalutem, & quidem breui temporis ſpatio terminatur: tamen quandoque dolor vehementiſſimus eſt, & vires valdè deiicit; atque vbi ad ſalutem malum terminatur, dolores ſunt remiſſiores, nec conſtantes, neque vno in loco pertinaciter hærent, ſed quandoque intermittunt, & excrementa non prorſus retinentur. Contra ſi malum lethale futurum ſit, dolores ſunt acerbiſſimi, vno loco fixi, perpetui & conſtantes, excrementa planè detinentur, præterea vrgent vigiliæ, ſequitur ſingultus, vomitus, extremorum refrigeratio, ſudores frigidi, ſyncope.

2. Periculoſius eſt, ſi totum colum afficiatur dolore, quàm ſi pars ſaltem; & minimum periculum eſt, ſi ſecundum vmbilicum colique finem dolor conſiſtat, quò clyſterum vis magis peruenire poteſt: maius, ſi in eius medio & in ſiniſtro ilio: adhuc maius, ſi in coli principio & in illo dextro; quoniam inde difficilior materiæ exitus patet & clyſterũ virtus huc ægrè penetrat.

3. Colica nonnunquam in dorſi dolores mutatur, materiâ, quæ in hypochondriis continebatur, fusâ & in ſpinam delatâ, nonnunquam in arthritidem, materiâ ad articulos tranſmiſsâ: ſæpiſſime in paralyſin. De via autem per quam materia ad iſta loca fertur, dictum in Inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſect. 2. c. 5.* & dicetur etiam de ſcorbuto. Atque hoc malum quandoque epidemium eſſe ſolet, vt Ægineta meminit, *lib. 3. c. 28. & 43.* Quod ſi materia illa, præſertim bilioſa & tenuis, progreſſu temporis acrimoniam & malignitatem aliquam acquiſiuerit, epilepſia gignitur. Et addit Ægineta, eos, qui ex tali colica in epileſiam delapſi fuiſſent, pleroſque periiſſe, qui in paralyſin, pleroſque ſanatos fuiſſe, critica quaſi materiæ ex alto corpore tranſlatione, & tandem diſcuſſione. Verum Prognoſticum hoc ei in ſpecie dolori colico competit, qui ab humore acri & ſcorbutico eſt, de quo infra.

4. Prauus eſt colicus & iliacus dolor, vbi vomitus crebrior adeſt, ac potus retineri nequit, & nihil vel parũ infrà excernitur, extrema refrigerantur, atque alia ſigna doloris colici lethalis antea enumerata adſint.

5. Colicus etiam dolor nonnunquã in abſceſſum coli inteſtini lethalem mutatur. Sic refert Guilielmus Fabricius, *cent. 2. obſ. 74.* fœminam quandam grauiſſimo dolore colico cum ventris cõſtipatione ac vomitu correptam fuiſſe, indeq; febrem exortã, neglectoque morbo dolorem ita auctum præcipuè in ſiniſtro latere ſub coſtis nothis, vt per octiduum nullum ſomnum capeſſere potuerit. Ventrem fuiſſe tumidum inſtar tympani extenſum, & neque flatum, neque excrementa toto octiduo eieciſſe, tandemque ruptum eſſe abſceſſum in ſiniſtro hypochondrio, ea ſcilicet coli parte, vbi eſt anguſtius, (id quod Fabricius inde cognouit, quod non parum puris per aluum excreuit) & ſuperueniente ſudore frigido ac ſyncope ægram mortuam fuiſſe.

Indicationes.

Indicationes. In colica curanda duo ſcopi Medico propoſiti ſunt; primus quidem, vt cauſſam, quæ dolorem hunc excitat, amoueat; quæ cum multiplex, quælibet pro ſuâ natura ſui amotionem indicat, vt poſtea de ſingulis in ſpecie dicetur; atque hæc curatio maximè regularis eſt. Quia verò dolor interdum ita vehemens eſt, vt ad ſe curam trahat; nonnunquam ad tempus dilata curatione, quæ cauſſæ debetur, ſi ægrum ſeruatum velit Medicus, dolori primum occurrendum eſt, qui alter in colica curanda ſcopus.

Curatio.

Curatio. Anodyna quid ſint? Ad dolorem autem vehementem tollendum opus eſt anodynis, & interdum etiam narcoticis. Anodyna ſunt, quæ temperata ſua qualitate & humiditate partes, dolore afflictas ſuauiter demulcent laxantque, de quibus in Inſtit *lib. 5. part. 1. ſect. 1. c. 7.* Narcotica verò ſunt, quæ peculiari vi ſtuporem parti inducunt, vt dolorem non ſentiat, cauſsâ doloris relictâ. Anodyna autem nunc aſſumenda exhibentur, nunc per clyſterem infunduntur nunc extra applicantur. Intus ſumitur oleum amygdalarum dulcium recens ab Vnc. iij. ad Vnc. v. cũ ſacchari albi Vnc. ß. Si calor adſit, aliquid ſyrupi violacei, aut etiam ſpecierum diarrhodi abbatis modicum addi poteſt. *Nar... quid* *Intus*

In materia frigida oleo amygdalarum dulcium dimidia pars olei amygdalarum amararum addatur; quidam & vini maluatici aliquid addunt. Decoctum quoque chamæmeli præſtantiſſimum eſt anodynum. Vtile eſt & decoctum anethi.

Si hæc æger abhorreat, clyſtere, quorum aliàs etiam ſemper in colica magnus vſus eſt, cum dolores hîc plerunque in craſſis inteſtinis conſiſtãt, ex anodynis ſeuiis, quæ calida & humida, parẽtur, *chamamelo, anetho, malua, althaa, branca vrſina, parietaria, ſemine lini, fœnugraci, caricis pinguibus, butyro recenti, adipe vitulino, gallinaceo, oleo communi dulci*, & ſimilibus, vt:

♃. *Malua. parietaria, flor. chamameli* an. Vnc. j. *ſummitat. anethi* M. ß. *ſem. lini, fœnugraci* an. Vnc. ß.
Coquantur in ſ. q. aquæ. Colaturæ ℔. j. *ol. amygdalarum dulcium recentis* Vnc. ij. *pinguedinis gallina vel anſerina* Vnc j. Fiat clyſter.

Licet & clyſteres ex oleis, puta amygdalarũ dulcium, chamæmelino, anethino iniicere, quibus & portio aliqua adipis gallinæ, vel anſeris admiſceri poteſt.

Extrà, poſt alui lenitionem, conueniunt fomenta ex iiſdem parata, quæ vel in veſica, vel ſpongia, vel lana, vel linteo applicãtur. In cauſſa frigida conueniunt *oleũ lini, amygdalarum amararum, chamamelinum, anethinum*, aut horum decocta. In calida *oleum violarum, roſaceum cum vitello oui, hydrelaum, lac bubulum, ouillum, mucilago ſeminis althaa, malua, omentum caſtrati in oleo roſaceo calefactum*, emplaſtrum *ex mucilagine ſeminis pſylli, oleo roſaceo & vitellis ouorum*. Commodus etiam vſus balnei, quod & ipſum dolores valde lenit, & vt efficacius ſit, herbæ modò enumeratæ prius in aqua coqui poſſunt. *Extr...*

Internis autem illis vtimur ſemel atque iterum pro doloris violentia: modò dolor colicus non ſit ab inflammatione. Tum enim, vt poſtea dicetur, mox adhibenda eſt phlebotomia.

Externorum vſus frequentior eſſe poteſt: ſed præcedat aliqua euacuatio. In horum tamen etiam vſu hoc notandum, ne valde calefacientia, vbi ſaltem dolorem ſopire animus, vſurpentur. Inſigniter enim calefacientia anodyna non ſunt, ſed potius cauſſam reſpiciunt, de quo ſuo loco.

Si verò anodyna nihil proficiant, & dolor vehemens admodum ſit, vt ſyncope, vel vitæ periculum immineat, ad narcotica accedendum, & vſurpantur commodius in mordaci & acri humore, non quod refrigerent, vt vulgò creditur, ſed quod humoris acrimoniam mitigandi, cum incraſſandi morſumque & motum eius inhibendi etiam vim habent. Et quamuis aliqua intemperies vel ſtupor inducatur: tamen melius eſt, intemperiem ex narcoticis relictam longiore tempore curare, quam breui deiectis viribus ægrum mori. In frigidis autem & craſſis ac lentis humoribus narcotica, & opiata ita commoda non ſunt, cum cauſſam morbificam deteriorem & curatu difficiliorem reddant. Et quamuis qui à frigidis humoribus colicam patiuntur, initio aliquid commodi è narcoticis percipere, & dolores leniri videantur: tamen poſtea maiores fiunt, humore ipſo craſſiore, & ad motum magis inepto reddito, tunicisque inteſtinorum magis addenſatis. *In q... narc... uenia...*

Sunt autem talia remedia varia, ſimplicia, vt opium, radix madragoræ, ſemen hyoſcyami & alia compoſita, theriaca & mithridatium recens, requies Nicolai, philonium Perſicum, philonium Romanum, laudanum opiatum & ſimilia. *Narc... ſimpl... Comp...*

Simpli

Simplicibus rarò vel nunquam ſolis, ob vehementiam, quam habent, vtuntur. Compoſitis tutius & frequentius, de quorum recto vſu, & compoſitione videatur Galenus, *lib.9.de compoſ.medic.ſec.loc.c.4.* Aëtius, *tetrabil.3.ſerm.1.cap.32.*& ſupra *lib.1 part.2.cap.1.*

Narcotica autem illa tribus modis vſurpari ſolent, ac vel ore aſſumuntur, vel clyſteres iniiciuntur, vel extra applicantur. Et rarius quidem ore ſumenda exhibentur; tutius per aluum infunduntur cum iure vel decocto conueniente.

Inter interna, vbi neceſſitas exigit, exhiberi poſſunt, requies magna, philonium Romanum, aut Athanaſia, Dr. j. pondere cum decoctis florum chamæmeli Vnc. iij. & ſyrupi papaueris Vnc.ß. Et quidem antiquis vſitatiſſimum & laudatiſſimum medicamentum eſt philonium. Hodie in vſu eſt laudanum opiatum, quod ij. vel iij.gr. pondere exhibetur. Hoc tamen etiam circa narcoticorum vſum, tum in hoc, tum in aliis morbis, in quibus vſurpanda, monendũ, vt, cum iis opus eſt, adhibeantur, dum vires adhuc conſtant. Nam ſi viribus iam proſtratis, & vbi ferè morti vicinus eſt æger, vſurpẽtur, non ſolum non proſunt, ſed ægro etiam interitum accelerant, & cum ſenſu vitam auferunt, dum ſpiritus iam antea languentes, aut deficientes ſopiunt quaſi & calori natiuo obſunt.

Deinde per clyſteres talia iniiciuntur cum decocto conueniente, & clyſtere infuſo æger in latus dolens recumbit. Exempli gratia paretur clyſter ex decocto hordei & capitibus papaueris.

Vel ℞. *Decocti flor.chamæmeli, vel alterius* lb.j *philon.ij Romani, aut requiei Nicolai* Vnc j.ß.*ol.amygdal.dulcium.* Fiat clyſter.

Tandem eadem extra applicantur, vt:

℞. *Fol.parietariæ, hyoſciami* ana M. j. Conquantur & contundantur Contuſis adde *Pulu.florum chamæmeli, farinæ ſeminis lini, fœnugraci* an.Vnc.ß.*croci* Drach.ß.*opii* Scrup ß.vel Scrup j.*vitellorum ouorum* num. iij. *ol. de papauer.* Vnc. ij. *chamæmel. anethini* an. Vnc.j. Fiat cataplaſma.

Cum materia dolorem excitans in cauitate inteſtinorum continetur, Rhaſes neceſſitate vrgente opiatis vtitur, addito ſcammonio in cauſsâ calida, vt bile prouocata ſimul aliquid è ventre educatur. Vel paretur talis clyſter.

℞. *Parietariæ, maluæ, althææ, flor.chamæmeli* an.M.j.*ſem. lini, fœnugraci* an. Drach. iij. Coquantur in aqua ſimplici. Colaturæ ℞. lb.j. *Benedictæ laxatiuæ* Vnc. ß. *diaphœnici* Drach. ij. *philonij Romani* Drach. j. *ol.chamæmelini, lini*, an j ß. F. clyſter.

Cõmendantur ab antiquis & à recentioribus quædã quæ occulta proprietate dolores colicos lenire creduntur. Inter ea imprimis laudatur ſtercus lupinum albũ, quod in ſpinis repertum in terram non cecidit Datur à Drach. ß ad Drach. j. cum pauco ſale, vel pipere in vino albo tenui, vel etiam aqua. Phlegmonem tamen abeſſe oportet. Imò laudatur etiam foris illibus ſuſpenſum, vt videre eſt apud Galenum, *lib.10.de ſimpl.medic. facult. cap. de ſtercoribus.*

Commendatur & inteſtinum lupi ex analogia fortaſſe membri. Galenus galeritam auem, ſeu alaudam, quæ apicem in capite geſtat in iure elixam dat. Dioſcorides aſſam probat: alij toſtæ puluerem ex aqua propinant Rhaſes, Auicennas & alij cornu cerui Drach.j. in potu exhibent. Dantur & lumbrici terreſtres, & talus ſuillus, & inteſtina gallinæ toſta & trita à Scrup. j. ad Dr. j in vino vel aqua, prout materia frigida vel calida id admittit. Lyſius quidam Medicus ſtercus gallinaceum vtiliter præbuit ex œnomelite vel aceto, vel vino aqua diluto, teſte Galeno, *lib.10.de ſimpl.med.fac. cap.* 10. Rodericus Fonſeca, *conſult.57.* remedium ſingulare, tanquam maximè ſecretum ad dolores colicos tum curandos, quàm præcauendos, & quod à proprietate totius ſubſtantiæ operetur, & in ſeipſo & in aliis multis expertus fuerit, commendat teſticulos equorum. Lauat eos vino generoſo, deinde in taleolas incidit & in furno exſiccat lento calore, atque vſui ſeruat, & cum opus Drach.j. in puluerem reducit cum Drach. ß. ſeminis aniſi, & poſt euacuationem per clyſteres, vel lene aliquod medicamentum in iure vel vino exhibet, & ægrum tribus horis à cibo & potu abſtinere iubet. Plura videantur apud Aetium, *tetrabil.3.ſerm.1.lib.3.cap.31.* & apud Trallianum, *lib. 10. cap.1. ſub titul.vlt.de amuletis*, vbi tamen & ſuperſtitioſa quædam enumerat.

An dẽtur reuera medicamẽta quæ occulta proprietate dolores colicos lenire aut tollere poſſint?

Verum enim verò cum colica ſit malum à cauſſis manifeſtis ortum (etſi cauſæ diſtendendo vel mordendo colicam excitanti malignitas etiam quandoque ineſſe poſſit) non ſine cauſſa dubitatur, an dentur medicamenta, quæ peculiari & occulta proprietate dolores colicos ſanent: & ſi ex iis quædam iuuant ſumpta (nam de extrà appenſis maior adhuc videtur eſſe dubitatio, & pleraque ex his videntur eſſe ſuperſtitioſa) effectus illius cauſſa ex qualitatibus notis reddi poteſt; qualia ſunt ſtercus lupi, gallinarum, lumbrici terreſtres, quæ facultatem attenuandi abſtergendique & nitroſi quid habent, omnemque vim ſuam à ſale obtinent. Alia verò quæ occulta omnino proprietate iuuare videntur, vt inteſtina lupi, gallinæ & ſimilia vim potius inteſtina confortandi ob ſimilitudinem, quandam habent, atque ita non immediate Colicæ proſunt; ideóque iſta medicamenta non ſine iudicio in omni colica à quacunque cauſſa ortâ adhibendæ, ſed prius diligenter diſpiciendum, an cauſſa, cur proſint talia, ſi proſint, reddi poſſit.

Diæta.

De Diæta in genere dici nihil poteſt, cum pro cauſſarum diuerſitate varia ſit.

De Colica à flatibus & excrementorum copia, in cauitate Inteſtinorum retentis, & diſtendendo dolorem excitantibus.

Colica à flatibus, & excrementis retentis.

Flatus ſæpe cum excrementorum magna copia in inteſtinis colliguntur & cumulantur, eaque diſtendunt & dolorem excitant. Quibus ſi exitus liber pateat, dolor non diu durat, ſed materia per aluum excernitur, eâque excretâ dolor ceſſat: id quod poſt purgantia medicamenta ſumpta, poſt vſum fructuum fugacium, potum muſti, cereuiſiæ recentis, cruditateſque & omnino poſt eorum vſum, quæ corrumpuntur, & quaſi fermentationem quandam in humoribus & inteſtinis excitare volent, accidit.

Vulgo cruditatis nomine iſtud in Colicis vitium nominatur; & eſt omnino in coctione quoddam vitium, ſed tale, quod non fixum aliquem & quietum humorem generat, ſed flatuoſum; & tale omninò quidem, quod aliàs à medicamentis purgantibus, muſto & ſimilibus excitari ſolet. Neque enim ſola obſtructio & fecum retentio ad colicam generandam ſufficit, ſed talis fermentatio, & vt ſic dicam, flatuoſitas humorum neceſſaria eſt. Sæpiſſimè enim accidit, vt multis diebus aluus obſtruatur, & nulla colica ſequatur, ſicut Braſſolus, *c. 6.tract.de remed.purgat.* narrat, ſe iuuenem ſæpe per ſpatium nouem dierum, imò per ſpatium duodecim dierum, nihil per aluum excreuiſſe, & tamen ſani hominis muniis perfunctum fuiſſe: qualia exempla alia etiam Schenckius, *lib.3.de alui ſuppreſſ.* annotauit.

Sola obſtructio & fæcum retentio ad generandam colicam nõ ſufficiat.

Contra verò etſi aluus pateat, imò, quod ſæpe accidit, etſi frequentius, quàm par eſt, excernat: tamen ſi crudi eiuſmodi & corrupti ac flatulenti humores adſunt, colica generatur. Id quod iis accidit, qui ventriculum & Inteſtina debilia habent. Hi enim ſi vel cereuiſiã fœculentã bibant, vel cibũ coctu difficilem aut corruptioni obnoxiam capiant, vt braſſicam, inteſtina bubula carnem porcinã, vel aliã pinguem, & cereuiſiam frigidam deinde bibant, cibus is non in chylum conuenienti modo mutatur, ſed corrumpitur, & in humorẽ ac flatulentum conuertitur, qui colicam poſtea excitat, quæ non ceſſat, niſi humore hoc vel vomitu vel per aluũ euacuato.

Multo tamen facilius hoc accidit, ſi materiæ iſti flatuoſæ & excrementis exitum quærentibus exitus denegetur & hæreant cumulenturque in inteſtinis, eaque diſtendant, obſeruauitque Fernelius & alij, à flatibus colum nonnunquam ita diſtenſum fuiſſe, vt brachij vel femoris magnitudinem æquaret, nonnunquam etiam flatuum vehementiâ & copiâ ruptum fuiſſe.

Accidit autem hoc frequentius in coli inteſtini anfractibus, & flexuillo eius, quem deſcendens in latere ſiniſtro in initio facit: quo loco ſæpe, dum excrementa exitum ad latus quærunt, quaſi perterebrari, & in tumorem, qui tactu deprehendi poteſt, eleuari videtur.

Denegatur verò flatibus & excrementis tranſitus, dum ipſa excrementa copiâ vias has coli anfractuoſas ſubitò replent & occludunt; vel ob ſiccitatem, duritiem & tenacitatem ibi ſubſiſtunt, reliquiſque, quæ indies accruantur, flatibus, & excrementis tranſitum denegant. Idem & ab aliis corporibus duris accidere poteſt, vt à nucleis copioſè comeſtis, caſeo duro pituita concreta, calculis, quæ tamen & ipſa per ſe diſtendendo dolorem parere valent, obſeruatumque eſt, lapides in inteſtinis genitos homines adeò excruciaſſe, vt breui expiraturi viderentur, niſi vel ſponte vel artis operâ excreti morbum ſoluiſſent, cuius rei exempla in obſeruat. Schenckij *lib. 3. obſeru. 145.* videantur.

Varia corpora dura & concreta in inteſtinis dolorem colicum parere poſſunt.

In tenuibus etiam inteſtinis quandoque hoc impedimentum eſt, dum ſcilicet, præcipuè in meatu illo anguſtiore ad initium inteſtinorum craſſorum, iuxta renem dextrum obſtruuntur, ibique dolor Iliacus grauiſſimus, qui tamen etiam vulgò colicus appellatur, excitatur; & circa dextrum latus fixus eſt, & propter retenta in inteſtiuis tenuibus excrementa circa vmbilicum percipitur cum alui ſuppreſſione. Fitque hæc obſtructio in inteſtinis tenuibus nonnunquam à cauſſis externis, rebuſque craſſioribus aſſumptis; ſicut Fernelius à cydoniato meatum illum iuxta cæcum obſtruente dolorem iliacum grauiſſimum & lethalem excitatum fuiſſe, feceſque in abdomen decidiſſe obſeruauit.

Præter obſtructionem etiam à contorſione & conuolutione ac compreſſione inteſtina tenuia occludi, dolorque in inteſtinis tenuibus excitari poteſt. Cuius cõuolutionis cauſſa non ſaltem eſſe poteſt inflammatio, de qua poſtea dicetur, ſed & flatus, qui vel ſoli, vel cum excrementis tenuia inteſtina adeò implent, vt inſtar farciminum inflatorum contorqueantur; quod tamen facilius accidit, ſi obſtructio aliqua præceſſit, & flatus retinentur. Eadem contorſio & conuolutio, ac hinc ſequentia reliqua Symptomata, ex ſitu inteſtinorum mutato exoritur, ſiue ab externa vi accidat, ob rupta vel tenſa eorum ligamenta, ſiue ob ruptum peritonæum, id quod in Hernia, & inteſtinorum extra abdominis cauitatem in ſcrotum delapſu non tarò accidere ſolet. Tandem & inteſtina nonnunquam coaleſcunt, de qua re ſupra, *ſect. 4. cap. 3. de anguſtia inteſtinor.* dictum.

Ab inteſtinorum contorſione, conuolutione & compreſſione etiã colica induci poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem dolor hic ex fœcum duritie, aluiſque ſuppreſſione, ex ventri tenſione, rugitu & murmure, & imprimis ſi præceſſerunt cauſſæ flatus generantes, & cibi vel potus aſſumpti ſint, qui talem fermentationem humorum, de qua antea diximus, producere apti nati ſunt, quales ſunt fructus fugaces, vuæ, muſtum, cereuiſia recens vel feculenta, & omnino cibi, qui facilè corrumpuntur; refrigeratio item ventris, vnde cruditates oriri ſolent. Ex talibus enim omnibus, ſi exitus pateat, Diarrhæa vel cholera excitari ſolet. Si verò occludatur aluus, colicus dolor.

Quæ verò cauſſa inteſtina occludat, etiam ſuis ſignis diſcernendum. Si feces alui cauſſa ſint, dolor eſt compreſſiuus, & alui adſtrictio adfuit, diuturniorque fœcum in inteſtinis mora, ſeu ægri calidioris & ſicciotis, ſeu diætæ vitio, id eſt, ciborum excrementitiorum & aridorum; adſtringentium; exercitiorum & laborum magnitudine id contingat.

Quod ſi calculus in inteſtinis contineatur, dolor eſt contuſiuus & fixus, ac diu durans, & ſigna materiæ calculum generantis adfuerunt, collectaque ibi eſt pituita vitrea, & humores alij tarei. Hernia & inflammatio etiam ſuis ſignis cognoſcuntur.

Prognoſtica.

1. Obſtructio, quæ in craſſis inteſtinis fit, facilius tollitur; colicuſque dolor inde ortus facilius [illegible], difficilius verò, ſi meatus inteſtinorum tenuium obſtructi ſint, & continuò excrementa cumulentur.

2. Lenius malum ſignificatur, ſi excrementa ſponte, & per lenes clyſteres naturâ irritatâ deiiciantur, & excrementa liquida, flatuſque multi per aluum excernantur, dolorque locum mutet. Si verò remediis non cedat malum, periculoſus morbus eſt, qui interdum in hydropem ſiccum vel ileum mutatur.

3. Calculus difficilius educitur, quam feces induratæ.

4. Si inteſtina coaluerint, malum incurabile eſt.

5. Si ab inteſtinorum in ſcrotum prolapſu dolor excitetur, niſi inteſtina reponantur, antequam inflammentur, periculoſum & ſæpe lethale malum eſt.

Indicationes.

In colica à quacunque cauſſa obſtruente orta primus ſcopus eſt, obſtructionem tollere, feces nimirum emollire, aluum laxare, humores educere, flatus diſcutere, calculum tollere, inteſtina ſuo loco mota & contorta naturali ſedi reſtituere, & quæ communis eſt omni colicæ indicatio, dolorem lenire. *Indicat.*

Curatio.

Etſi verò flatus proxima doloris cauſſa ſint & proinde in leuiori colica flatus diſcutientibus finem optatum ſæpe attingere liceat: tamen in colica grauiore tantum abeſt, vt proſint ea primò adminiſtrata, vt etiã plurimum nocere poſſint, cum pituitam in inteſtinis contentam in flatus diſſoluant, & hoc modo dolorem augeant. Itaque antequam flatus diſcutientia vſurpentur, neceſſe eſt, vias inferiores aperiri, feceſque alui induratas educi. Ac proinde rectiſſimè à clyſteribus cura plerumque inchoatur cum cauſſa mali plerumque in inteſtino colo hæreat, ad quod clyſteres facilè penetrant; parenturque illi ex emollientibus & aluum lenientibus, ac fluidam reddentibus; materiam viſcidam, ſi adſit, incidentibus & abſtergentibus, quibus interdum cum ſumma adeſt alui conſtipatio humores [illegible] tenaces in inteſtinis adhærent flatus diſcutientia ac calefacientia in cauſſa frigida adiiciuntur. Anodyna quoque iiſdem admiſcere, & clyſterem pluribus ſcopis inſeruientem parare licet. Neque protinus ſi vnus clyſter ſucceſſu careat, deſiſtendum, ſed continuandus clyſterum vſus, donec obſtructio à retentione fecum orta tollatur. vt: *Curati.*

℞. *Parietariæ, maluæ, althææ* an. M. j. *rad. althææ, lilior. albor.* an. Vnc. ß. *ficuum* num. v.

Coqu. in aqua ſimplici. *Colatura* ℞. ℔ j. *caſſiæ pro clyſteribus* Vnc. j. *olei violar. aneth.* an. Vnc. j. ß. *vitelli oui* num. j. F. Clyſter emolliens.

Vel ℞. *Radic. althææ* Vnc. j. *parietar. violar. branc. vrſin.* an. M. j. *flor. chamæmel.* M. ß. *ſem. lini, fœnugræci* an. Drach. iij.

Coquantur in aqua ſimplici. Colaturæ ℞. ℔ j *caſſiæ pro clyſteribus* Vnc. j. *olei amygdalar. dulcium chamæmelin.* an. Vnc. jß. *vitell. ouor.* num. ij.

F. Clyſter emolliens ad dolorem leniendum.

Vel ℞. *Parietariæ* M. j. *veronicæ* M. iij *flor. ſambuci* M. j.

Cola

Colaturæ ℞. ℔.j. *ſacchari* Vnc.ij. *olei amygdal.dulc.* Vnc. j. *aloes* Drach. ij.

Fiat Clyſter dolorem leniens & abſtergens.

Alius, qui emollit, dolorem lenit, ſimulque flatus diſcutit & materiam euacuat.

℞. *Mercurialis, parietaria, malua, althæa* an. M. j *ruta, flor. chamæmeli, meliloti*, an.M.ß. *ſem. anethi, carui, baccar. lauri* an. Drach. ij.

Coquantur in aqua ſimplici.

Colaturæ ℞. ℔.j. *electuar. diaphœnici, benedict. laxatiu.* an.Vnc. ß. *de baccis lauri* Drach. iij. *olei rutacei, anethini* an.Vnc.j.ß.

Fiat Clyſter.

Et ſi maxima ſit alui conſtipatio, ea, quæ magis inteſtina irritant, addenda, vt agaricus, electuarium hieræ ſimplicis, Indũ, Epiſcopi, diaphœnici, Benedictę laxatiuę.

Si autem Clyſteres, quod ſæpe accidit, nihil proficiant, & materia in ſuperioribus inteſtinis hæreat, in clyſterum vſu, diu non perſiſtendum, cum facultatem expultricem ſegniorem reddant, & inteſtinorũ temperiem ſæpe lædant; ſed ſatius eſt, leni aliquo allium laxante medicamento vti, quod tamen reliquum corpus non moueat. Obſeruatum eſt, cum æger quidam triginta clyſteres ſine fructu accepiſſet, alium Medicum mannæ Vnc.j.ß. cum olei amygdal. dulc. Vnc. ij. in iuſculo gallinæ pingui exhibuiſſe, & ægrum à dolore liberaſſe.

Vel oleum amydalarum dulcium loco butyri iuſculis admiſcetur; additur quandoque oleo amygdal. dulcium & ſperma Ceti.

Si flatus imprimis vrgeant, qui interdum ſua copiâ ſibi ipſi exitum præcludunt, duo imprimis agenda, primò ut pars tenſa laxetur, deinde vt flatus diſſipentur; quæ tamen expediri non poſſunt, niſi ſimul cauſſa, à qua flatus proueniunt, ablata fuerit. Generantur autem flatus vel ob lentam & craſſam pituitam, à quâ leui de cauſſa ſeu externa ſeu intrena, quæ materiam agitat, flatus generantur; vel ob calorem debilem, qui flatus, quos eleuat, diſcutere nequit. Primò ergo emollientibus clyſteribus vtendum, quæ tenſam partem laxant, poſtea diſcutientibus cum internis, tum externis.

Ideoque ſi flatus diſcutere imprimis animus ſit, talis paretur clyſter.

℞ *Origani rutæ, veronicæ* an.M.j. *flor.chamæmeli, meliloti* an.M.ß. *baccar.lauri, iuniperi* an. Vnc.ß.

Coqu. in aqua ſimplici.

Colaturæ ℞.℔.j. *Electuar.Hieræ picræ ſimplicis diaphænic.* an.Vnc.ß. *baccis lauri* Dr. iij. *olei anethini, rutacei* an. Vnc.j ß.

F. Clyſter.

Ad inteſtina calefacienda, flatúſque diſcutiẽdos nonnunquam vini Maluatici, vel alterius potentis aut aromatici ℔.j. vel etiam plus iniicitur. Et ſi ſimul detergere ac lenire velimus, vino olei communis, chamæmelini, anethini, amygdalar. dulcium Vnc.iij. mellis Vnc. j. adiici poſſunt.

Galenus, 2. *ad Glaucon.cap.6.* in oleo communi ebulliſſe ſinit, quæ, cum tenuitate partium, calefaciendi vim habent, vt ſemẽ cumini, apii, petroſelini, leuiſtici, ſeſeleos; & in frigida partis dolentis conſtitutione, tutam, baccas lauri, & ipſum oleum laurinum per clyſteres iniicit. Vbi verò calor coniunctus eſt, temperatis potius vtitur reſoluentibus, vt anetho & ſimilibus.

Clyſteres autem tũ flatus diſcutientes tum anodynos non ſemper ad integras libras infundere opus eſt; ſed ſufficiunt Vnc.viiij. vel Vnc.x. vt diutius ſubſiſtentes efficacius vim ſuam in inteſtina exerant, modò ea ſit liquoris menſura, vt ad locum affectum perueniat.

Vſurpantur & interna ad flatus diſcutiendos; Et ſunt cauſſa frigida ad aluum ſoluendum, & apertam ſeruandam, dolores leniendos, flatus diſcutiendos vtilia vina purgantia.

Vt ℞. *Radic. fœniculi, acori veri, helenij, imperatoriæ* an. Vnc.ß. *abſinthii* Drach. v. *calaminth. origani, roris marini, ſambuci* an. Drach. ij. *cortic. malor. aurantior. citrior.* an. Vnc.iij. *ſem. fœniculi, carui* an. Drach. ij. *baccar. lauri, iuniperi* an. Drach. iij *folior. ſenæ elect.* Vnc. j.ß. *agarici trochiſcati* Vnc.ß. *turbith.* Drach.ij.

Conquaſſatis effundatur vini q. ſ. de quo, cum aluus conſtipatur, æger bibat hauſtum.

Exhibetur quoque decoctum florum chamæmeli in cereuiſia vel vino albo tenui ad Vn.iv. quod ad dolores leniendos, & flatus in colicis diſcutiendos præſentiſſimum eſt remedium; ſicut & aqua florum chamæmeli. Decoctum tamen efficacius eſt. Vtile eſt & decoctum ſeminis cumini, ſolius, ſolius, vel cum floribus chamæmeli; vt & ius galli repleti iis, quæ flatus diſcutiendi vim habent. Caſtoreum quoque vtile eſt ſcrup. j. vel Drach.ß. pondere, diſſolutum in vino cum pauco cinamomo & croco.

Commendatur valde ad colicam etiam veronica, quæ ſimul ita à proprietate colicis vtilis à Cratone commendatur, quæ nõ ſolum decocta clyſtere iniicitur, ſed & in vino decocta cum myrrhæ ſcrup.ß. bibitur. *Veronica in colicâ commendata.*

Idem Crato commendat radicem Imperatoriæ ſeu cardopatiæ, quam in vino macerauit, & per triduum ante cœnam hauſtum propinauit. Quæ cum aliquid malignitatis, præſertim humida, habeat, poſtea Dr. ß. myrrhæ cum vino, & tantundem Theriacæ cũ extracto calami aromatici exhibuit. Idẽ tenera ceruorũ cornua in taleolas ſecat, & in puluerem redigit. Huius pulueris Vnc.ij. addit myrrhæ Dr.ij. piperis albi Dr.j. Doſis Dr.j. *Radix Imperatoriæ.*

Vtilis eſt & zedoariæ Puluis à ſcrup. j. ad Dr.j. vt & aqua eiuſdem cum veronicæ aqua deſtillata, vt & extractum calami aromatici ad ſcrup. j. cum ſyrupo conuenenienti.

Aqua contra colicam. ℞. *Cinamomi* Vnc.ß. *ſem. aniſi* ℔.ß. *dauci ſylueſtris* Drach.ij. *rad. mei* Drach.iij. *caryoph. macis, nuc. moſch.* an.Drach.j.

Macerentur per dies aliquot in ſpiritus *vini Rhenani* ℔ij. Vnc.iij. Deſtillatum dulcoretur *ſyrupo cinamomi* vel *ſaccharo.*

Rhaſes probat *confectionem de baccis lauri*; Datur cum Vnc.i. vel ij. vini calefacti.

Auicennas efficax medicamentum parat ex æqualibus partibus caſtorei, piperis & aniſi. Vtiles ſunt *& ſpecies diacumini, dianiſi, diacalaminthæ, diagalanta diatrion, piperon, theriaca, & Mithridatium antiquum, item oleum deſtillatum carui, cumini, fœniculi, aniſi, radicum angelicæ, caryophyllor.* ſi gutta vna vel altera in iure vel vino vel cereuiſia exhibetur.

Vel fiant cum ſaccharo, rotulæ; Vt:

℞. *Olei aniſi vel carui* gut. vij. vel ſcrup.ß. *ſacchari in aqua cinamomi diſſoluti* Vnc.j.ß. F. Rotulæ. Vtilis eſt & hic puluis:

℞. *Cinamomi optimi, cortic. aurantior. flau.* an. Dr. ij. *galangæ, calami aromatici* an. Dr. j. *baccarum lauri* Dr.j.ß. *ſeminis cumini* Dr.ij. *cornu cerui vſti præparati* Dr.j. ß. *ſeminis carui* Dr.ß. *aniſi, fœniculi* an. ſcrup. iiij. *caryophyllor. zedoariæ* an.Drach.j.

Puluerisatis adde *ſpec. dianiſi* Dr.j.ß.F. Puluis, de quo datur Dr.j. circiter.

Extra quoque ad flatus diſcutiendos vſurpari poſſunt ſacculi è floribus chamæmeli, ſummitatibus anethini, foliis calaminthæ, rutæ, milio, ſale leniter torrefactis parati, qui vino valente irrorati calidi ventri applicentur. Vel F. tale Emplaſtrum: *Externa medicamenta.*

℞. *Emplaſtri de baccis lauri* Vnc.iij. *de meliloto* Vnc.j.

Miſce cum oleo chamæmelino & rutaceo.

Fiat Emplaſtrum, quod abdomini imponatur.

Vel ℞. *Emplaſtri de baccis lauri* Vnc. j. ß. *vnguenti Agrippæ* Vnc.ß. Miſceantur & ventri imponantur.

Nonnulli tegulam lateritiam ad ignem calefactam, & linteo vino madefacto inuolutam ventri imponunt; alij aſſerem quernum calefactum; alij panem è furno calentem. In vulgari vſu eſt & Lapis ophites calefa-

ctus, quem vulgò ſerpentarium appellant.

Commendatur & gummi tacamahacæ & caranne vmbilico impoſita, imprimis ſi poſtea cucurbita major vmbilico, vel parti dolenti affigatur. Efficax eſt & Galbanum, quod in Maluatico diſſolutum & cum caſtoreo mixtum vmbilico imponatur. Eidem & olea addi poſſunt. vt:

℞. *Galbani in aqua vitæ diſſoluti* Drach. ij. *olei nardini rutacei* an. Vnc. j. *croci* gr. vj. Miſce. F. Linimentum.

Vel eidem oleum deſtillatum rutæ addatur.

Efficacius adhuc eſt oleum ex Galbano, vt & quod ex ſapone deſtillatur, & *in Inſtitutionibus* deſcribitur.

Non ſemper materia colicum dolorem pariẽs obſtructionem etiam inducit.

Verum non ſemper illa ipſa materia (vt & hoc doctrinæ cauſsâ addimus) quæ dolorem excitat, etiam ob ſtructionem parit, ſed quandoque alia materia eſt, quæ dolorem parit, alia quæ obſtructionem. Flatus enim copioſus cum excrementorum retentione affluens & continuum ſoluit, doloremque parit, & obſtructionẽ generat. Dum verò flatus non eſt ita copioſus; feces verò ſunt induratæ, aliud eſt quod dolorem parit, aliud quod obſtructionem excitat. Comperiunt enim eſt ſæpiſſimè aluum ad multos dies fuiſſe obſtructã, & feces retentas ſine dolore colico; accedentibus poſtea flatibus, demum colicam excitatam fuiſſe. Si ergo à fecibus alui induratis reliquis fecibus & flatibus exitum præcludentibus fiat colica, vſurpanda ſunt emollientia, & poſtea acria, expultricem irritantia. Abſtinendum verò in hoc caſu principiò ab omnibus purgantibus per ſuperiora exhibitis. Cum enim talia verſus alluum excrementa moueant; exitus verò à fecibus induratis ſit præcluſus; augebunt potius malum, quam minuent. Sed à clyſteribus emolliẽtibus & pinguibus curatio inchoanda, paratis ſcilicet ex iuribus pinguibus, oleo communi dulci, amygdalor. dulcium, butyro, mucilagine althææ, maluæ, ſeminis lini, fœnugræci, ficubus & ſimilibus. Extra ſimul eadem emollientia adhibenda, vt & vnguentum Agrippæ & ſimilia.

In colica à fecibus induratis per ſuperiora nõ exhibeantur purgantia.

Exhibenda quoque emollientia, vt ius galli decrepiti, præcipuè cum anheto, polypodio, quandoque & carthano paratũ; prunorũ, ſpinachii, violariæ, betæ, oleũ, amygdal. dulc. deglutitis prius granis iiij. diagrydii.

Poſtea ſuccedant clyſteres acriores, quibus feces diſſoluantur atque euacuentur. Quidam ægrũ in balneum collocant actu calidum ex oleo, aut ex aqua, in qua herbæ emollientes coctæ ſint, vnguẽdo prius eius ventrem oleo amygdalarum dulcium, butyro, pingdeninibus humectantibus. Deinde clyſterem mediocriter acrem iniiciũt, atque ita aluum proritant.

Argentum viuum quomodo vſurpetur in colica?

Nonnulli in malo deſperato argentum viuum exhibent, quod pondere ſuo deſcendens feces ſimul protrudat: alii plumbum in eundem finem exhibent. Narrátque Ambroſius Paræus, *lib. 16. cap.* 28. quendam, cum nullis remediis à dolore colico liberari potuiſſet, tandem hauſtis olei amygdalar. dulcium Vnc. iiij. cum vino albo, aqua parietariæ mixtis, deinde deuorata glande plumbea argento viuo illita, eademque aluo reddità, cruciatu colico mox liberatum fuiſſe.

Hippocratis in colica remedium per inteſtinorum inflammationem.

Trallianus Hippocratis remediũ vſurpat. Follis enim enim ano adaptatur, atque inteſtina adeo inflantur, vt à ſtercoribus interna ſua ſuperficie ſeparentur, poſtea clyſter immittitur, qui feces alui ſolutas vnà ſecum educit. Videatur Hippocrates *in lib. de affect.* vbi ileum extremo hoc quaſi remedio ſanari docet. Et Trallianus, *lib.* 10. *cap.* 1. *de colica ex ſtercoris duri obſtructione.*

In colica à calculo in inteſtinis concluſo lubricantia & expultricem irritantia requiruntur.

Curatio colicæ à vermibus.

Eius, quæ à vermibus curatio ad vermes necandos & eiiciendos dirigenda.

Ex inteſtinorum conuolutione & tranſpoſitione.

Dolor colicus ex inteſtinorum tranſpoſitione & conuolutione, & qui ex rupto peritonæo, & inteſtinorum in ſcrotum deſcenſu ortum habet, curationem herniæ poſtulat, de qua ſupra.

Diæta.

Diæta

Diæta in omni dolore colico ab humore frigido & craſſo ſit attenuans & parca, cibíque attenuantibus & diſcutientibus condiantur. Galenus maximè alliũ commendat, quia flatus diſcutit, & ſitim non infert, niſi in ventriculo bilioſo. Datur robuſtis crudum, cæteris coctum. Vitẽtur oua aſſa & dura, pyra, cydonia, & ſimilia. Potus ſit vinũ album, potens, tenuium partium, non adſtringens; hydromel cum pipere paratum vtile. in hoc caſu videatur apud Rhaſin. *lib. 9. ad Almanſor. cap.* 22.

De Colica à vermibus.

Colic. à vermi... Exem... in puella

Colicæ modò explicatæ non incommodè ſubiungi poteſt ea, quæ fit à vermibus, cuius mẽtionẽ facit Guilielmus Fabricius, *cent.* 1. *obſ.* 57. vbi refert puellã 12. annos natã grauiſſimis doloribus colicis vexatã fuiſſe, cũ febre, cõtinua & ſyncope. Ad quã ille vocatus enemata aliquot anodyna & flatus diſcutiẽtia adhibuit: exterius fomentationem ex floribus chamæmeli, meliloti, ſemine carui, aniſi, fœniculi, fœnugræci, foliis & radicibus bus maluæ, althææ, & ſimilibus applicauit. Sequenti die infuſionem rhabarbari ex aqua abſinthii, parumque benedictæ laxatiuæ propinauit: quibus tamen dolor non ceſſauit. Tandem exhibito clyſtere ex lacte feces multo, globulum vermium pugni magnitudine, vltra ſeptuaginta lumbricos adeo intricatos & conglomeratos complectentem, vt ſeparari vix potuerint, aluum exonerando excreuit. Quo facto dolor, reliquáque ſymptomata, quibus antea vexabatur, illico ſedata ſunt, & breui poſt tempore priſtinæ ſanitati reſtituta fuit.

De Colica ab humoribus craßis, & viſcidis in tunicis inteſtinorum hærentibus.

Colica ab humoribus craſſis & viſcidis. An ... tate ... norum ... verò inteſt. tunic. in cauſſa ... rent.

Frequenter etiam dolor colicus grauiſſimus excitatur à pituita & humoribus craſſis ac viſcidis, non, vt plurimi exiſtimant, in cauitate inteſtinorum, ſed intra coli tunicas contentis, vt teſtatur Galenus, 12. *m. m. cap.* 7. Non enim credibile eſt, dolorem, à quo perforari quaſi inteſtina videntur, excitari tantùm à pituita, intus cauitati inteſtinorum adhæreſcente, eáque refrigerante.

Et cauſſa iſta non in tenuibus, ſed craſſis inteſtinis conſiſtit. Nam tenuium inteſtinorum tunicæ rarã tenuíque ſubſtantia conſtant, vt non diu eiuſmodi cauſſas continere poſſit. Sed probabile eſt, frigidos eiuſmodi & viſcidos humores, ac flatuoſũ ſpiritũ in corpore craſſo denſóque genitũ ſed egredi nequeuntem, dolorem excitare, vehementem quidem ob maximã partis, in qua continetur tenſionem; longum verò ſeu ſtabilem, quia difficulter euacuatur ob corporis ambientis craſſitiem & denſitatem, Galenus, 6. *de loc. affect. cap.* 2.

Colligitur autem eiuſmodi pituita in iis, qui crapulæ dediti ſunt, ocioſis item, & in quibus bilis, quæ expultricis ſtimulus eſt, ad ea loca nõ defluit. Quę quidem ſatis diu hærere antequã dolorem excitet, poteſt: vbi verò ad quantitatẽ notatu dignam peruenerit, & flatus ex diminuto partis calore excitari incipiũt, vel ab externa aliqua occaſione, quæ vel calefaciat vel refrigeret, vel quocunque modo moueat, agitetur, flatuſque excitentur (hi enim in dolore colico ab hac cauſſa orto ferè præſentes ſunt) ſubitò grauiſſimi dolores dum tunicæ inteſtinorum diſtenduntur & diuelluntur, excitantur. Vnde & humore hoc euacuato, dolor ceſſat, alterantibus verò non cedit; quod fieri tamen deberet, ſi à pituita in cauitate inteſtinorum hærente, eáque refrigerante, ſolum hic dolor excitaretur.

Signa Diagnoſtica.

Sign...

Cauſſa hæc ex eo præcipue cognoſcitur, quod dolor pali infixi, vel terebræ perforãtis ſpeciem exhibeat, ob

ob tunicarum violentam eò loci, vbi pituita iſta hæret, diſtenſionem: quod à reliquis cauſſis non accidit, Licet enim dolores vtcunque graues vel acuti exiſtant, non tamen ij fixi & perforantes quaſi ſunt.

Prognoſticum.

...ſticũ. Colica à pituita & humore craſſo intra tunicas coli concluſo pertinax eſt, ob partis, in quâ humor continetur, craſſitiem & denſitatem, & humorum viſciditatem.

Indicationes.

...tiones. In colica à pituita craſſâ & lenta vtendum eſt, aluo prius aperta, pituitam attenuantibus, fundentibus, diſcutientibus, iis tamen non inſigniter calidis, ne materiâ ſubitò reſolutâ flatus multiplicentur; & materiam ad excretionem parantibus, ac denique euacuantibus.

Curatio.

...uratio. Initiò itaque clyſter paretur *ex emollientibus cum beta & ruta, ac ſemine carui, decoctus in iure carnis pingui, & diſſolutis in hoc electuarii diacatholici, hieræ ſimplicis* an. Vnc. ß *benedictæ laxatiuæ* Drach. ij. *cum oleis lenientibus & ſalis* Drach j.

Vel. ℞. *Herb. emollient.* an. M. j. *flor. chamameli, meliloti* an. M. ß. *ſem. fœnugræci* Vnc. ß. Coquantur in aqua ſimplici. Colaturæ ℞. ℔. j. Adde *olei chamem. rutacei* an. Vnc. j. Miſce. F. Clyſter.

Clyſteres verò fortiores à principio iniecti, & præcipuè ſæpiùs iterati, nocent potius, quàm proſunt, cum materiam quidem agitent, ſed, ob eius ineptitudinem, non euacuent, naturámque non parum labefactent.

Per os quoque initiò leniora exhibeantur, vt mel roſat. ſolutiuum, hiera ſimplex. Ab agarico Auicennas abſtinere iubet ob metum vomitionis; quæ in colica cum alui ſuppreſſione minimè tuta eſſet. Vtilis eſt & ſyrupus è ſpina infectoriâ, vulgo Domeſticus appellatus, deſcriptionis Matthioli, *in 1. Dioſcorid. cap. 102.*

...ia. Materiam attenuant *mel roſatum colatum, ſyrupus de duabus & quinque radicibus, de hyſſopo, oximel compoſitum & ſimilia.*

Materiâ nonnihil attenuatâ & præparatâ, ad fortiores clyſteres, qui etiam vim abſtergendi habent, aſcendendum, adjiciendo cæteris folia calaminthæ, centaurij minoris, ſemen carthami contuſum, electuarium benedictæ laxatiuæ in maiore quantitate, oleum rutaceum. Licet & theriacæ vel Mithridatij Drach. j. addere, Et ſi malum pertinax ſit, poſt horas ſex vel octo alius iniiciatur, in quo agarici albi Drach. j. ß. & pulpæ colocynthidis in nodulo ligatæ Drach. ß. coctæ ſint, & in colatura electuarij diaphœnici, hieræ ſimplicis, benedictæ laxatiuæ ana Vnc. ß. diſſoluatur.

...ia. Purgant per os ſumpta *hiera cum agarico, diaturbith cum rhabarbaro, pilulæ maſtichinæ, elect. diaphœnicum, Indum, epiſcopi, benedicta laxatiua.*

Maximè etiam confert terebinthina cum aliis purgantibus miſta.

Fortiora verò purgantia rarò in hoc affectu vſurpanda: ſi tamen mitiora non proſint, dictis medicamentis diagridij gr. iij. vel iiij. vel hieræ diacolocynthidos Scrup. j. adiicere licet. Fortior etiam eſt hiera Logadij deſcript. Aëtij, *tetrab. 1. ſerm. 3. c. 3.* Idem pomum colocynthidis excauat, ſemina eximit, pòſt vino dulci veteri replet, & per noctem relinquit, manè vinum per linteum exprimit & diligenter colat, cauendo, ne quid de medulla in vino remaneat, vinum calefactum propinat ægrumque deambulare iubet, *tetrabi. 3. ſerm. 1. cap. 31.* Idque aliqui pro ſecreto habent in colica ex pituita craſſa vitrea. Sed fortius eſt medicamentum, quàm vt omnes ferre poſſint.

...ta. Atque in hoc cauſſæ genere opiata vix conueniunt; & licet in principio iuuare videantur, tamen dolor poſtea major fit, humore ad motum ineptiore reddito; tunicíſque inteſtinorum magis addenſatis, flatuum diſcuſſione prohibitâ. Itaque ſucci iſti frigidi & craſſi intra tunicas inteſtinorum concluſi incidendi & concoquendi ſunt, & quidem eiuſmodi medicamentis calidis, quæ non plus reſoluunt, quam digerant, ſed quæ ſimul flatus diſcutiendi vi polleant; in quorum cenſu etiam Galenus *allium* habet. Etſi enim nonnulli putant flatus gignere allium: tamen rectiſſimè ſcribit Galenus, *12. meth. med. c. 8.* *Allium*, inquit, *omnium plane eduliorum flatus maximè diſcutit.* Itaque ipſe ruſticorum theriacam id appellat, Habet enim manifeſtè excedentem calorē, & qui pituitoſum humorem non gignat, ſed manifeſtè ei repugnet. Et omninò hic delectu calefacientiũ opus eſt, quæ talia ſint, vt etiam vehementer digerant, qualia ſunt attenuantia non vehementer calida. Atque, vt *loco alleg.* vbi diligenter de colico dolore ex humoribus craſſis orto tractat; Galenus ſcribit; A nullo in eiuſmodi ſuccis tam eſt metuendum, quàm à calore, qui eos liquet atque in flatum vertat; ſed digerere non valeat.

Calefacientia *Allium in colica vtitur.*

Attenuandi & diſcutiendi vi etiam valet marrubium album in vino coctum exhibitum, & ſummitates thymi in aqua ad tertias coctæ, ſi colaturæ mellis deſpumati aliquid addatur. Aëtius inter alia commendat decoctũ verbenacæ rectæ per nouem dies bibitum, decoctũ item menthæ viridis per tres dies continuatũ. Caſtorei etiam Drach. j. datur in hydromelitis optimi cyatho vel Vnc. iiij. vel Vnc. v. circiter.

Vel ℞. *Caſtorei* Drach. iij. *ſem. ammios fœniculi* ana Drach. j. Pulueriſentur; & detur Drach. j. in hydromelite.

Aut ℞. *Cumini* Vnc. ß. *piperis albi, ſummitat. thymi, fol. rutæ, nitri* an. Drach. j.

Tritis iis cum aceto fiant trochiſci pondere Drach. j. Detur vnus cum hydromelite.

Vel ℞. *Fol. abſinthii, pulegii, piperis albi, ſem. cumini, baccarum lauri* an. p. æ. Pulueriſentur. Doſis Drach. j.

Interea dum incidentia & attenuantia vſurpantur, clyſteribus, fomentis, balneis, & aliis externis vtendum; quæ partem laxant, ne extenſa doleat, & flatus facilius erumpant, ac pituita viſcida facilius & cum minore dolore ad cauitatem inteſtinorum tranſeat. Tota ergo abdominis regio inungenda *oleo amygdal. dulcium, chamælino, anethino, laurino, liliorum alborum fomenta item humida ex decocto florum chamameli, meliloti, ſemine fœnugræci, lini, ruta origano, calamintha* & ſimilibus adhibenda, quæ ſi calidiora expetantur, in vino coqui poſſunt.

Fomenta ſicca. Si dolor perſeueret, ad ſicca fomenta tranſeundem; quibus id, quod liquatum & attenuatum fuerat, exſiccetur & diſcutiatur, ſacculis nimirum ex *milio, ſale, furfure, puluere chamameli, ruta, anethi lauri*, cui vſui etiam inſeruiunt vaſa teſtacea calefacta, & pannis inuoluta vulgò, vt & familiariter vſurpatur lapis ophites, ſerpentinus vulgo dictus; de quibus antea dictum.

Externa. Extra etiam adhibeantur diſcutientia & euacuantia, vt *vnguentum de arnita, Agrippa* & alia, quæ in curatione hydropis tympanitæ proponuntur. De fomentis monet Trallianus, quod, niſi eorũ ope dolor miteſcat, non tranſeundum ſit ad fortiora: quia materiæ copia prohibeat. Eius ergo partem maximam prius euacuandam eſſe, reliquam poſtea fomentis diſſoluendam.

Diæta.

Diæta. Victus primò ſit parcior ad excrementa abſumenda, & pituitam extenuandam; poſtea cibus exhibeatur, qui ſit boni ſucci, & coctu facilis, admiſtis iis, quæ incidendi & extenuandi vim habent. In quem vſum & vinum exhibere licet.

De Colica ab humore acri, & ſcorbutico.

Colica ab humore acri & ſcorbutico.

Oritur & colica ab humore bilioſo & calido, non illo quidem in cauitate inteſtinorum hærente, vel per eam moto, ſed per tunicas & vaſa eorundem. Nam ſi in inteſtinorum cauitate redundaret, potius diarrhœam vel choleram, vel inteſtinorum tunicis adhærens, & dyſenteriam excitaret. Atque id vel ex eo quoque patet, quod ex bilioſis & acribus humoribus non ſolùm colica, ſed ſi aliò conuertantur, etiam icterus, febres, conuulſio, paralyſis & alia grauia ſymptomata oriri ſolent.

Atque ex hâc cauſſâ, humoribus nimirum non frigidis & craſſis, ſed tenuibus, acribus, quos omnes vulgò bilioſos appellare ſolent, cum tamen magna ſit eorum differentia, ortum habet colica, quæ Morauiæ, Auſtriæ, Franconiæ & aliis quibuſdam locis, vbi vina fortia, ſulphurea & tartarea in vſu ſunt, familiaris eſt, & frequenter in paralyſin, arthritidem, epilepſiam tranſit.

Colica Auſtria, Morauia & Franconia familiaris.

Siue enim cauſſas, quæ præceſſerunt, ſiue ſigna ipſorum ſpectes, vtraque humorem non pituitoſum & craſſum, ſed tenuem & acrem indicant. Nam vina quod attinet, *lib.2.Inſtit.pag.*241. dictum, quæ in terra calcaria vel lapide calcario, ſulphureo, vel ſimili aliqua materia minerali abundante creſcunt, cum partes tales multas in ſe contineant, quæ ad corpus alendum ineptæ ſunt, tandem in corpore cumulatæ variorum morborum & inter eos etiam colicæ cauſſæ ſunt. Humores enim tales cum à naturâ vt inutiles protrudantur ad inteſtina, venas & membranas eorum præter naturam diſtendunt, atque ita non ſolum doloris, ſed & alui ſuppreſſionis cauſſa ſunt. Fibræ enim ſi hoc modo diſtenduntur præter naturam, officium ſuum facere & feces protrudere non poſſunt. Atque non ſolùm obſtructionem fecum retentarum cauſſam eſſe, ſed potius inteſtinorum diſtenſionem, & fibrarum motum quaſi contrarium, vel ex eo apparet, quod omnia euomuntur. Clyſteres enim infuſi rarò aliquid educunt; & quamuis aliquid educatur: aluus tamen ſtatim iterum clauditur, & dolores perſeuerant; imò clyſteres, vt & glandes, ſurſum attrahuntur, & vomitu eiiciuntur, vt ſæpius annotatum; quod fieri non poſſet, ſi obſtructa eſſent à fecibus inteſtina.

Perpendendum tamen hîc etiam hoc relinquo, an illi humores ſalſi & teres aliquam qualitatem adſtringentem & mordicantem, qualis in vitriolo & alumine reperitur, habere poſſint, à qua ſiccitas inteſtinorum & ſuppreſſio alui originem habeant. Atque hi humores cum ſæpe ad inteſtinorum cauitatem penetrare non poſſint, & vel copia ſibi exitum præcludant, vel ob partis diſtenſionem permeare non poſſint, ad venas regurgitant, & vel ad caput ruunt, & epilepſiam vel conuulſionem excitant; vel ad extrema corporis, & paralyſin, arthritidem, alióſque dolores vagos procreant.

Signa quoque, quæ præſentem humorem arguunt, non frigidos & craſſos, ſed tenues & acres humores indicant. Appetitus enim perit, ſitis creſcit, vrinæ rubicundiores apparent, facies colore etiam citrino tingitur, vomuntur non ſolum pituitoſa, ſed & æruginoſa ac porracea, dolores vagi in toto corpore percipiuntur. Atque hoc malum quandoque epidemium eſſe ſolet atque contagioſum, vt Ænigeta, *lib.2.cap.*18.& 43.& Auicenna, *lib.3.fen.*16*.cap.*6.teſtatur, ortúmque ex humoribus acribus, malignis & contagioſis habet. Talis colica an. 1611. ineunte vere in Sileſia, in ducatu Teſchinenſi graſſata eſt, cuius hiſtoria ita ad me perſcripta. Primò morbus cum dolore capitis inuaſit; hinc dolores colici acerbiſſimi aborti ſunt; poſtea iidem dolores dorſum, pedes, & hinc omnia exteriora occupabant: Quamprimum dolor inuadebat, aluus obſtruebatur, vt nec fortibus medicamentis laxari poſſet; & licet laxaretur, ſequenti tamen die iterum obſtruebatur, appetitus deiiciebatur, & quicquid vel cibi vel potus aſſumebatur, vomitu reiiciebatur: atque hoc malum contagione in alios tranſlatum fuit, vt paucæ ædes ab hoc malo immunes eſſent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Anteceſſerunt cauſſæ humores acres & bilioſos generantes, dolor eſt acutus, adeſt ſitis, oris amaritudo, vigiliæ, vomitus & ſingultus nonnunquam, aluus ferè adſtringitur. Et licet à primo clyſtere feces eiiciantur, poſtea tamen nihil fere euacuatur, vrinæ ardor & rubor adeſt; læditur æger ab hac cauſſa colicam patiens ab iis, quæ alias in colica à flatu pituita prodeſſe ſolent, contrà proſunt refrigerantia, ſæpe coniunguntur febres tertianæ continuæ, duplices nothæ.

Prognoſtica.

Progn. 1. Dolor colicus ab hac cauſſa nonnunquam in dorſi dolores, materiâ, quæ ad inteſtina confluebat, eò delatâ, interdũ in arthritidem, materiâ ad articulos tranſmiſsâ; ſæpiſſimè in paralyſin deſinit, nonnunquam epilepſiam excitat; materiâ ad caput delatâ. Et quidem eos, qui ex tali colica in epilepſiam delapſi fuiſſent, pleroſque periiſſe Paulus Ægineta teſtatur; qui in paraliſin, pleróſque fuiſſe ſanatos, criticâ quaſi materiæ ad ambitum corporis tranſlatione, & tandem diſcuſſione.

2. Satis periculosè laborant, quibus infra nihil, vomitu verò corrupti & vitioſi humores eiiciuntur, imprimis ſi epilepſia & conuulſiones accedant.

3. Morbus etiam diuturnus eſt, & crebris recidiuis ægrum affligere ſolet, ita vt ægri ſæpè multis annis in lecto decumbant, modò cum febre, modo ſine febre doloribus ſingulis ferè menſibus, vel longiore etiam interuallo recurrentibus.

Indicationes.

Indicat. In colica ab humoribus calidis & acribus refrigerantia & humectantia requiruntur, etſi malignitas cóiuncta ſit, & illi reſiſtendum. Aluus ſi ſubſiſtat, aperienda; cum niſi aluus aperta ſit, reliqua medicaméta parum proſunt, id quod humectantibus & laxantibus rectiſſimè perficitur.

Curatio.

Curat. Trallianus frigidæ potum laudat, vbi vires robuſtæ ſint, & partes internæ non læſæ. Iniicit etiam copioſe oleum roſaceum cum adipe anſerino, aut cum vitellis ovorum, vel cremorem ptiſanæ cum oleo chamæmelino. Ægineta, *lib.3.c.*43. de Italo quodam Medico ſcribit, quod contagioſam colicam ex acribus & mordacibus humoribus curauerit victu & medicamentis frigidis, etiam aquâ frigidâ propinatâ, qui *allegato loco* cõſulatur.

Et ſecuti hoc nonnulli ex recentioribus, Amatus Luſitanus, *cent.*1 *curat.*48.*cent* 7 *cur.*21.& Foreſtus, *l.*21.*ob.*12. qui in colica ex humorib. acribus & bilioſis, calidis medicamentis non ſolum non iuuãtibus, ſed & lædẽtibus, non tantum frigidã propinarunt, ſed & lintea in frigida intincta & expreſſa vmbilico admouerũt; aut Epithematis frigidis vſi ſunt ſucceſſu non infelici. Aquã tamẽ colica affectione laboranti dare, non cuiuſuis trivialis Medici eſt, vt ſcribit, *loco allegato*, Amatus Luſitanus.

Aluo non fluente refrigerantibus euacuantia addãtur, eiuſmodi ſunt Syrupi roſarum & violarum ſolutiui, tamarindi, manna, rhabarbarum, vt:

℞. *Syrupi roſarum ſolutiui* Vnc. ij. *ſeri lactis* Vnc. iij. vel iiij. Miſce.

Et ſæpe cum felici ſucceſſu in hac colicâ vſurpaui, & alii etiam vſurparunt *ol. amygd. dulcium.* Diſſoluantur nimirum in iuris pulli, in quo flor. chamæmeli P.j. ebullierit, ſ.q. mannæ Vnc.j. vel Vnc.ß. Coletur & addatur ol. amygdal. dulciũ recenter expreſſi Vnc.j.ß. vel Vnc.ij. Vel detur ol. oliuar. recens, in quo flor. roſarum ſolutiuarum

uarum infuſi fuerint cum iure mercurialis & radic. althææ.

Si tamen in colica biliosa ventriculus bilioſus, humidus & laxus ſit, melior eſt hieræ picræ vſus, quâ mordaces humores in inteſtinis abſterguntur, cum calidioribus aliis medicamentis exhibitis dolor potiùs irritetur, ſicut exemplis aliquot docet Galenus, 12 *meth. med. c. vlt.* Ne caliditate ſua hiera noceat, cum refrigerante aliquo detur. Clyſteribus quoque Gal. 6. *epid. comm.* 6. *text.* 5. vtitur, qui mordaces humores in inteſtinis eluunt, quorum materia eſſe poteſt melicratum, & cremor priſanæ.

Vel ℞. *Decocti hordei* ℔. j. *mellis roſar. vel violar. ſacchari rubri* an. Vnc. j. *vitell. oui* num. j. F. Clyſter.

Vel ℞. *Rad. althææ* Vnc. ß. *parietariæ*, *mercurialis*, *violarum flor. chamæm.* an. M. j. *ſem. lini*, *fœnugræci* an. Drach. ij. *caricarum pinguium* num. iij.

Coq. in ſ. q. ſeri lactis.

Colat. ℞. Vnc. x.

Elect. diacathol. Vnc. j. *hieræ* ſ. Drach. ij. *melle roſ. ſolut.* Vnc. ij. *ol. violacei* Vnc. iij. *ſtercoris canini albi* Drach. ij. Miſce.

F. Clyſter.

His excretis, iniicit per ſedem, quæ melius mitigant, & quæ in inteſtinis adhærentia, eorumque tunicas aperientia eadem à mordacibus humoribus ex ſupernis in illa deſcendentibus tuentur. Cibos quoque boni ſucci, & quidem coctu faciles offert, vt ita probo alimento humorum in corpore prauitatem & acrimoniam temperet, paulatimque corrigat. In hunc finem lac calidum cum ſaccharo iniici poteſt. In 2. *de ſimpl. medic. facult. c.* 12. Si dolor inteſtinorum à bile aut ſalſa pituita ſit, clyſteres infundit ex cera liquefacta cum oleo roſaceo & adipe hircino, aut ex ſolo oleo dulci. Serum lactis quoque per ſedem iniectum mordaces humores abſtergit.

Et ſi colica talis ex humoribus tartareis ortum habeat, quæ non tam in ipſis inteſtinorum cauitatibus quàm eorum vaſis & tunicis conſiſtat, eaque diſtendat, atque motus naturæ inuerſus ſit, ita vt omnia ſurſum propellat, & inteſtina calida & ſicca intemperie laborent, fecesque retentæ exſiccentur, clyſteres humectantes, emollientes iniiciendi ſunt, qui ſimul atque vna opera, vt dolorem leniant, parari poſſunt. In quos vſus lac caprinum cum caſſia iniici, & aliquid olei communis addi poteſt.

Quandoque tamen plus proſunt & tenſa ac ſicca inteſtina magis laxant per os aſſumpta, quam in aluum infuſa, vt oleum amygdalarum dulcium, & ſimilia humectantia, non verò fortiter purgantia. Obſeruatumque quoſdam his doloribus, & alui obſtructione detentos ex magna prunorum recentium comeſtorum copia ſolutos fuiſſe, cum antea nullis etiam vehementioribus purgantibus ſolui poſſent; aliiſque idem ex vuarum recentium larga comeſtione accidiſſe. Tutius id præſtat manna cum oleo amygdal. dulc. recenti ſumta, vt antea dictum. Ad dolores verò leniendos vtile eſt decoctum fl. chamæmeli cum iure carnis vel cereuiſia ad Vnc. iiij. datum, cum ſpec. Diacymini Drach. ß. & butyri recent. vel ol. amygdal. dulc. recent. Vnc. ij.

Poſſunt & alia vſurpari, quæ ſupra de colicæ curatione in genere ſunt propoſita Et cum non ſufficiat ſemel ægrum à malo liberaſſe, ſed opus etiam ſit præcauere, ne redeat, poſtea ea medicamenta adhibenda, quæ venarum obſtructiones aperiant, humoreſque vitioſos è corpore euacuent. Vbi aluus eſt liquida, vt Dyſenteria metuenda ſit, Gal. 12. *m. m. cap.* 7. alicam in aqua additis granis mali punici coctam exhibet, aut decoctum rhois obſoniorum præbet, aut fructus auſteros.

Si dolor valde vrgeat, imprimis in hoc cauſſæ genere, ad narcotica accedendum. Extra quoque aluo laxatâ, ventrem inungere oportet oleo violarum, amygdalarũ dulcium, roſarum maluæ, althææ. Videatur etiam infra *part. 3. cap. 7.* de colica ab humore acri & ſcorbutico; vt & Adr. Spigelius de febr. ſemitert. *cap. 4. & 13.* vbi pluribus de hac colicæ ſpecie agit.

Diæta.

In colica ab humore calido vtilis eſt victus tenuis & refrigerans: inedia tamen cauenda, cum acriorem reddat materiam, & plus bilis generet, vnde omnia ſymptomata ingraueſcunt & augentur. Danda ergo priſana, cui interdum aliquid vini granatorum admiſceatur, præcipuè ſi aluus non ſit adſtricta. Cucurbitæ fructus naturali quadã proprietate colo aduerſatur, teſte Tralliano. Vinum parcè bibatur & tale, quod malum hoc exaſperare non poſſit. Videatur etiam Galenus de curatione colicæ ex humore calido acri, *loco antea allegato* 12. *meth. medend. cap.* 7. *Diæta.*

De Colico dolore ab Inflammatione Inteſtinorum.

Quandoque etiam ſanguis eo loci ſeu ob copiam, ſeu ob tenuitatem effuſus, plerumque verò ad dolorem grauem, qui præceſſit, eò attractus, aut ab alia læſione inteſtinorum eò concitatus inflammationem in colo excitat, quæ & ipſa diſtendendo, & fecibus alui ac flatibus viam præcludendo dolorem excitat. *Colica ab inflammatione inteſtinorum.*

Signa Diagnoſtica.

Dolor fixus diſtendens, pulſanſque in parte affecta intus percipitur, febriſque & febrilia Symptomata adſunt, aluus occluditur, licet adſit inane deiiciendi deſiderium. Quod ſi tenuia inteſtina inflammentur, illis occluſis & conuolutis nihil per inferiora deſcendit, ſed omnia per os, reiiciuntur & inflammationis ſigna alia ſupra propoſita adſunt. *Signa.*

Prognoſtica.

Dolor colicus ab inflammatione maximè periculoſus eſt; quia materia eſt impacta, & tranſitum in Ileum minatur. Et quanquam qui in ileo eſt, periculoſior ſit: tamen nec ille, qui in colo eſt, periculo caret, præſertim ſi inflammatio tanta ſit, vt vrina ſupprimatur. *Prognoſtica.*

Indicationes.

Qui ſcopi in aliis inflammationibus, iidem & hic ſunt propoſiti, ſanguis nimirum affluens à parte affecta auertendus, eiuſdem feruor temperandus, ac id, quod influxit, diſcutiendum. Nam vt ad ſuppurationem ducatur, minus tutum eſt, & non ſine periculo id fit, ac præcipuè ſi ad interna abſceſſus rumpatur. *Indicationes.*

Curatio.

Curatio ſupra *ſect. 1. cap. 2.* propoſita eſt, quæ ibi videatur. *Curatio.*

Præter dictam inteſtinorum inflammationem φλογώσεως cuiuſdam ſeu feruoris inteſtinorum, qui in tenuibus præcipuè inteſtinis accidat, mentionem facit Platerus, qui grauem & diu durantem dolorem inferat, atque oriatur ex bile nondum in inteſtinorum cauitate contenta, ſed in ipſorum ſubſtantiam ſeſe inſinuante, eaque vellicante ac rodente. Cum enim bilis in inteſtinis hæreat, vel continuò de nouo affluat, dolores adeo pertinaces & diuturnos generari, qui licet mitigentur, mox tamen redeant atque eò ſint ſæuiores, quò bilis, quæ illas efficit, deterior eſt, atque hanc bilem à veſicula fellis interdum prouenire docet; plerumque ex vitioſo chylo genitam, in venis meſaraicis ſanguini adhuc confuſam, nec ab eo propter illius copiam, vel obſtructiones ſufficienter in veſiculam fellis expurgatam, vnà *φλόγωσις inteſtinorum.*

coni

cum ſanguine per ramos venarum meſaraicarum inteſtina amplexantes illorum ſubſtantiæ infundi, & niſi per oſcula venarum in ſpatium illorum exſudet,& diarrhœam excitet dolorem excitare. Et cùm magna eius eſt copia, non ſolum ad inteſtina delata Colicum & Iliacum dolorem, ſed & in aliis partibus alios morbos, ſæpe etiam febres excitare ſcribit.

Verum enim verò nulla peculiaris colicæ hæc eſt ſpecies,ſed illa ipſa, quam antea à bile ac humore ſcorbutico prouenire diximus,& in iis locis,vbi vina tartarea & impura bibuntur, & familiaris, qualis quoque ſcorbutico ſæpe infeſtare ſolet. Hîc enim quod antea etiam factum eſt, iterum monendum, hunc humorem ſalſum & acrem vulgò quidem bilem nominari,non parum tamen à bile illa flaua, quæ in veſicula fellis colligitur, differe.& omnem colluuiem humorum acrium aduſtorum & ſeroſorum hoc nomine accipi.

QVÆSTIO I.

An Colica antiquis nota fuerit.

An colica antiquis nota fuerit?

De malo hoc illud primùm in controuerſiam venit, an Antiquis notum fuerit? Etſi enim cauſſæ, quæ hoc malum excitant,ſemper in corporibus humanis inuenti ſint, atque hinc probabile videatur,hoc malum ſemper homines afflixiſſe;& apud Celſum iam medicaméti colici Caſſij mentio fiat; tamen dubitandi occaſionem præbet Plinius, qui *lib.27.cap.1.* ſcribit, colicum morbum primo omnium expertum eſſe Tiberium Imperatorem,& nomen huius mali populo fuiſſe incognitum, & quod apud Hippocratem & antiquos Medicos nomen colici doloris non occurrit.

Verum enim verò, cum, vt antea dictum,cauſſa huius mali etiam apud antiquos reperta ſit,pro morbo nouo & qui Tiberij tantum tempore innotuerit, non habendus. Nomen tamen hoc antiquis vſitatum non fuit,ſed eum vel in genere doloris inteſtinorum nomine expreſſerunt, vt ex 3. *Epidem.ægrot.9.& lib. de morbis & πεττάδων* apparet,ſicut & Diocles Caryſtius apud Celſum plenioris inteſtini morbi ileum vocat. Poſtea verò mutata nominis ſignificatione, & colici & iliaci doloris nomina diſtincta ſunt, & iliaci mali nomen ſaltem inteſtinorum tenuium affectioni; coli vero dolori colicæ paſſionis nomen tribuitur. Ita enim Celſus *lib. 4. cap.13.* Diocles Caryſtius tenuioris inteſtini morbum χορδαψὸν, plenioris εἰλεὸν nominauit. A pleriſque video nunc illum priorem εἰλεὸν, hunc κωλικὸν nominari. Ideoque cum Dioclis Caryſtij tempore morbus hic notus fuerit, etſi ilei nomine appellatus, non primum Tiberij tempore innoteſcere potuit.Hoc forſan accidit Tiberij tempore, vt colica quædam peſtilens & epidemia in multis Romanæ Reipublicæ locis graſſata ſit, & ab Italiæ regionibus initium cœperit, vt ſcribit Paulus Ægineta *lib.3. cap.43.* Simul etiam dubium eſt, quem morbum intelligat Plinius,cum non colicum nominet,ſed colum.

Seqq. pertinent ad p.876. col 2. lin.64.

Dolor colicus fit plerumque in ſiniſtro latere.

Etſi vero colum inteſtinum totum huius doloris ſubiectum eſſe poteſt; tamen hic monet Guil.Fabrit. *cent. 1. obſ.58.* dolores colicos vtplurimum in ſiniſtro latere obſeruari,idque accidere propter coli in ea parte anguſtiam. Cum enim excrementa in ſuperiori & capaciſſima coli inteſtini parte in globos magnos, prout capacitas inteſtini ferebat, indurata, à flatu verſus hanc anguſtiam magna cum violentia pellantur;accidit, vt non niſi ſummo cum dolore permeare poſſint.Id quod diligenter animaduertendum, ne huiuſmodi dolores colici cum dolore ſplenico, nephriticove,ægrotantium damno confundantur.

Dolor colicus cum ſplenico & nephritico non confundendus.

QVÆSTIO II.

An ſola intemperies dolorem colicum inducere poſſit?

An ſo[la] intem[peries] [coli]cum [parere] poſſit

Qui id affirmant, primo pituitam vitream producunt, eamque acerbiſſimos dolores colicos excitare, ita vt perforari inteſtinum quaſi terebra videatur, in cauitate inteſtinorum tunicis adhæreſcentem frigiditate proximè tales dolores parere putant. Verum etiſi negandum non ſit, in corpore ex cruditate humorem frigidum craſſum & viſcidū generari poſſe, qui aliquando etiam euacuatur: tamen hoc probabile non eſt, primò humorem hunc tantam frigiditatem in corpore humano actu obtinere poſſe, vt actuali frigiditate dolorem tam acutum generet.Deinde nec hoc vero cóſentaneum eſt, eum in cauitatibus inteſtinorū ipſis adhærendo hunc dolorem,& quidem frigiditate tantum excitare.Nam ſi ſola frigiditas cauſſa doloris eſſet,non tā ſubitò inualeret, & tam ſubitò ceſſaret.Et cur tum demum doloris cauſſa eſt,& non antea etiam fuit, cū diu ibidem(ex ipſorum etiam ſententia)hæſerit & frigidus fuerit?Et ſi ſola frigiditas cauſſa eſt,calefacietibus medicamentis dolor ſedaretur, quod tamen non accidit, ſed calefacientibus ſolis adhibitis magis intenditur,& non prius ceſsat, quàm hic humor euacuetur.

Vero proinde magis conſentaneum eſt, non ſolum frigiditate dolorem à pituita vitrea excitari, cum, dum quieſcit, nullum dolorem excitet, ſed dum mouetur, diſtendendo, dum ſcilicet humor hic per venas in tunicas inteſtinorum penetrat, eaſque diſtendit, aut flatus à ſe emittit, qui itidem diſtendendo dolorem excitant. Vnde accidit, vt dum humor hic craſſus & viſcidus membranas ita diſtendit, vt dolorem quaſi infixi pali, vel terebræ perforantis ſpeciem præ ſe ferat, quod in reliquis inteſtinorum doloribus, vbi humor per ea tranſit, non euenit.

Eadem ferè inflammationis & humorum bilioſorum ratio eſt, quibus etiam nonnulli probare volunt, à ſola intemperie colicam produci poſſe. Neque enim vel ſanguis in inflammatione, vel bilis ſolum calefaciendo tantos dolores excitare valent; ſed dolor ille grauiſſimus oritur, dum in inflammationibus ſanguis tunicas inteſtinorum diſtendit,aut dum bilis non per inteſtinorum cauitatem, ſed per eorum venas & tunicas mouetur, eaſque diſtendit.

Infla[mmatio] quom[odo coli]cam

Inflammatio tamen alio etiam modo dolorem colicum excitare poteſt, dum anguſtiam pariendo excrementorum euacuationem impedit.

[Refri]geratio [in]teſtin[orum] [co]lica

Refrigerationem tandem inteſtinorum quod attinet, quæ fit ab aëre externo, vel ab aſsumptis frigidis, ſunt quidem nonnulli in ea opinione,quod & ab eâ,cum frigida partibus neruoſis & membranoſis inimica ſint, dolor colicus excitari poſſit.Verum probabile non eſt, frigus externum, & quidem ſæpe non adeo magnum, ita ad inteſtina per pinguedinem & muſculos penetrare poſse,vt tantum dolorem frigiditate ſua iis inducere valeat;ſicut nec abſumta ita inalterata ad colum deſcédunt,vt frigiditate ſua tam vehementem dolorem excitare queant.Cùm verò id negandum non ſit, à refrigeratione quandoque dolorem colicum induci, cauſſam aliam intercedere neceſse eſt.Mercurialis putat,duplici de cauſsa à frigiditate dolorem colicum induci, primū quoniam indurentur feces à frigiditate; deinde quia propter frigiditatem corrugentur inteſtina, quæ corrugata dolorem inducant.Verum non credibile eſt,frigus tantum viuente corpore induci poſse, quod contrahat inteſtina, vt inde dolor excitetur: neque frigus tam ſubitò excitare poteſt feces,ſicut ſæpè ſubitò à frigore dolorem induci videmus.

Probabilius ergo eſt,frigida,dum frigidam intemperiem inducunt, & calorem naturalem debilitant, coctioni obeſse,quâ debilitatâ,cum flatus, tum alij crudi

&

& corrupti humores generantur; qui cùm alios morbos, tum etiam dolorem colicum excitare valent.

CAPVT III.

De dolore Iliaco.

VIcinum colicæ ab inflammatione malum eſt Ileus, vtpote in quem non rarò colica ab inflamatione degenerare ſolet. Nomen autem vel à parte affecta accepit, Ileo ſcilicet, hoc eſt, inteſtino tenui, vel à ſymptomate, quod in hoc malo inteſtina εἰλεῖσθαι, id eſt, conuolui videntur. Appellatur & Iliaca paſſio. Poteſt tamen diſtingui inter Ileum & Iliacam paſſionem, vt Iliaca paſſio ſit dolor inteſtinorum tenuium, qui tamen, vt *capite præcedente* dictum, ſæpè etiam colicus dolor appellatur; cum frequentius inteſtinorum dolor in colo contingere ſoleat; ileus verò is affectus, in quo excrementa, quæ per aluum excerni debent, retinentur, & per os reiiciuntur, ob inflammationem imprimis inteſtinorum, & plerumquidem tenium, quandoque tamen & coli. Et quidem non neceſſarium eſt, vt ſemper inteſtinorum dolori motus ille inteſtinorum inuerſus coniungatur, ac feces per os reiiciantur: & tunc propriè dolor Iliacus vel Illiaca paſſio appellatur. Vbi verò motui inteſtinorum inuerſa etiam magnus dolor coniungitur, ſine diſcrimine & Ileus & Iliaca paſſio appellari poteſt. Verum cum quæ de dolore hoc Iliaco dici poſſunt, iam explicata ſint partim *cap.1.* de ileo, partim *capite præcedente* de dolore colico, nihil de eo hic amplius addimus.

Pertinet ad inteſtinorum dolorem & teneſmus. Verùm cum doloris inteſtini recti & ani proprius ſit, de eo *infra* de ani ſymptomatibus dicemus.

CAPVT IV.

De Alui retentione.

QVicquid in cibo ſuperfluum & alendo corpori ineptum eſt, idque craſſius (nam aquoſum per veſicam excernitur) per aluum eiici debet. Fitque id rectè dum omnia naturaliter ſeſe habent, & aluum homines ſani alij bis, alij ſemel ſingulis diebus deiiciunt.

Verùm multis modis hæc actio vitiatur. Aliquando enim aluus tardè & nonniſi tertio, vel quarto die redditur; aliquando plures dies planè ſupprimitur.

Et contra aluus interdum ſæpius quàm par eſt, deiicitur; id quod in variis alui fluxibus accidit. Interdum feces alui per aliena loca excernuntur: aliquando alia præter feces per aluum eiiciuntur, de quibus ordine dicemus.

Aluus primò interdum vel rarius, quàm par, vel minus, quam par eſt, vel magno cum conatu excernit. Reperiri aliquos, quibus aluus ita ſegnis eſt, vt non niſi tertio, quarto, ſeptimo, vel decimo aut duodecimo die excernant, etiamſi benè comedant, neque aliàs malè habeant, ſæpè obſeruatum. Ita refert Braſauolus *de medic in. purgantib. cap. 6.* ſe anno 1535. iter equitando feciſſe, & cum eſſet apud D. Virginem Lauretanam, ſemel excreuiſſe, poſtea Romam profectum dies duodecim in itinere conſumſiſſe, & Romæ demum iterum excreuiſſe, atque interim ſe maximè ſanum vixiſſe. Similiter ſe Ferrariâ Venetias profectum, in acceſſu & receſſu, & morâ, qua Venetiis fuit, nouem ſcilicet dierum ſpatio, nihil excreuiſſe. Idem aliis interdum accidit, eiuſque rei exempla annotata ab Alexand. Benedicto, *lib. 19. de curandi morb. rat. cap. 36.* Fernelio, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 10.* Hieronymo Triuero, *comm. ad aph. 20. lib. 2.* Petro Foreſto, *lib. 2. obſ. 34. in ſchol.* Præterea Schenckius *lib. 3. obſ.* exemplum habet Melancholicæ puellæ, quæ tribus menſibus nihil aluo excreuit, & virginis cuiuſdam nobilis, quæ annis amplius octo aluũ, vrinam, menſes & ſudores cum periculoſiſſimis ſymptomatibus ſuppreſſa habens vitam, tertio quoque die aluum clyſtere proluendo, duxit.

Mira alui ſuppreſſiones. [Henr. ab Heer, *obſeru. 29.* refert, ſe nouiſſe Illuſtriſſ. fœminas, quæ cætera ſanæ maximè, & quotannis vterum gerentes, nunquam, niſi vigeſimo, vel etiam longiore ſpatio, fæces alui deponerent, ne quicquam inde commodi, etiam puerperæ, ſentirent. Idem notum habet Sacerdotem quendam, qui à puero nunquam, niſi poſt 24. diem, alui beneficium ſenſit, & ſanus vixit, nec vnquam vllum pharmacum expertus eſt. Idem, *ibid.* refert, Geneuenſem quendam iam multos annos fæces nullas per aluum excernere, ſed, poſtquam lautè edit ac bibit circa meridiem, ſub horam primam ſurgere à menſa, pridianum prandium reuomere, retentis accuratiſſimè omnibus recens ingeſtis: poſtridie iſtum, vt heſternum, vomitu reiecturum, putridiſſimum, atque ab alui ſtercore non differentem. In vomitu, vt addit, conatus nullus, ſimul & ſemel in magna quantitate euenit. Abluto aquis odoratis ore, ad menſam redit. Ientaculo & cœnâ non vtitur, ſolo prandio contentus. Idque iam vltra vigeſimum annum continuat. *Hiſtoria Henr. ab Heer.*

Dignum omnino fuiſſet, vt mortuus ſectus, & quæ conſtitutio ventriculi & inteſtinorum apparuerit, annotatum fuiſſet.]

Cauſſæ.

Cum autem ad naturalem fecum excretionem neceſſarium ſit, primò vt adſint feces, quæ ſui copia, tum qualitate inteſtinorum expultricem irritent, eæque ad excernendum aptæ ſint; ſecundò vt irritatio ſeu ſtimulus hic ab inteſtinis percipiatur; tertiò vt facultas naturalis irritata ad expellendum inſurgat; quartò vt facultas animalis beneficio muſculorum abdominis expulſionem hanc adiuuet: Si horum aliquod deſit, fecum exercitio vel imminuitur & tardior fit, vel planè ceſſat.

Primò feces non ſtimulant, vel quia nullæ adſunt, vel paucæ adſunt, vel licet adſint, mordacitatis & acrimoniæ ſint expertes. Cum autem irritatio iſta fieri debeat in inteſtino recto, licet in reliquis inteſtinis feces adſint, tamen ſi ad inteſtinum rectum non deſcendunt, nulla fit irritatio. Ita ſi inteſtina ore reiiciantur, id quod fit in Ileo, vel per alium locum, vt infra dicetur, excernantur, vel inteſtina ſuperiora occludantur aut obſtruantur, feces ad inteſtinum rectum non deſcendunt. Idem accidit, ſi inteſtini recti pars ſuperior coaleſcat, id quod nobili cuidam Equiti Carolo Nouolano accidiſſe refert Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirabili lib. 4. cap. 10.* Huic enim cum aluus ſupprimeretur, nec aliis modis aperiri poſſet, vndecimo die mortuus eſt. Corpore aperto inteſtinum rectum ita in parte ſuperiore per digiti tranſuerſi longitudinem coiuiſſe & coaluiſſe inuentũ eſt, vt vix tenuioris funiculi craſſitiem æquaret, vtrinque in confinio inteſtini partibus in tumorem quendam veluti glanduloſum eleuatis.

Paucæ feces fiunt, dum paucus cibus aſſumitur. Secundò expertes acrimoniæ ſunt feces, vel dum frigidæ ſunt & ex cibo frigido genitæ, vel, quod frequentius accidit, dum bilis flaua, quæ ad inteſtina tranſmiſſa & excrementis admixta ea ad excretionem ſtimulat, deeſt, vel aliò fertur, id quod fit in ictericis, vel euacuata eſt. Vnde poſt purgationem ac clyſteres aluus ſubſiſtere ſæpe ad diem vnum vel alterum ſolet. Quod tamen etiam eâ de cauſsâ accidere poteſt, quod inteſtina omnibus excrementis euacuata ad excretionem non ſtimulantur, donec iterum repleta ſint.

Tertiò irritationem non ſentiunt inteſtina, dum vel fecibus quaſi aſſueſcunt, ob diuturniorem earum retentionem, vt iis accidit, qui propter forenſia vel alia negotia feces præter debitum retinent, vel quia ſtupore

laborant

laborant inteſtina, de quo infra *de ſtupore ac paralyſi ani*, dicetur.

Quartò etſi facultas irritatur, & irritationem ſentit, tamen excretio non ſequitur, vel læsâ facultate, vel ob errorem externum. Facultas vel labefactatur vel impeditur. Labefectatur ob intemperiem inteſtinorum, imprimis frigidam & ſiccam. Pertinet ad læſam facultatem & id vitium, cum muſculis abdominis opem expultrici facultati non ferunt, quia vel in ipſis, vel in vicinis abdominis partibus affectus aliquis eſt, qui dolorem parit, ob quem ipſorum motus impeditur. Facultas impeditur in excretione vel ob viarum anguſtiam, dum tumore aliquo inteſtina craſſiora aut comprimuntur, aut conſtipantur, aut conuoluuntur, aut pituitâ viſcidâ obſtruuntur; vel ob retentricis facultatis robur, quâ de cauſsâ excreméta diutius retenta ſicciora fiunt. Pendet autem retentricis robur à ſiccitate moderata, quam propterea etiam augent adſtringentia & retentricem roborantia, vt meſpila, cydonia, præſertim ſi primâ menſâ ſumuntur. Pertinet huc locus Galeni, dum Hippocratis verba, 6. *Epidem.comm.* 5.*text.*27. *Refrigeratio, quæ in ventre ſunt, durat*, ita explicat: *Refrigerationem exteriorum ſemper ventrem ſiccare cognoſcimus, interiorum autem contra humectare atque lenire, quæ cœliacos etiam, qui vocantur affectûs, id eſt, ventris profluuia interdum concitat, quo tempore ipſa quidem interiorum membrorum corpora, duriora fieri contingit, humores autem cibis non rectè concoctis neque diſtributis deſcendere. Quòd autem cum cœlum nos ambiens frigidus fuerit, quæ in ventre ſunt, diutius ibi morantur, euenit, quod imis partibus muſculi ſedem claudentes impoſiti ſunt, qui per frigus coguntur, conſtringunturque.* Hæc Galenus. Ob errorem autem externum ſeu obiecti, quod expelli debet, fecum ſcilicet ratione alui deiectio læditur, dum feces alui nimis ſunt craſſæ, viſcidæ aut duræ. Generantur autem feces craſſæ & viſcidæ è cibis craſſis & viſcidis: duræ autem fiunt, quia nimis exiccantur; quod accidit, quia aut cibi, vnde generantur, nimis ſicci ſunt, aut pauco nimis potu diluuntur, aut humiditas ipſorum in tranſitu per inteſtina omnis exhauritur, id quod fit aut propter epatis & lienis caliditatem, aut propter vehementem motum imprimis equitationem, & in curru vectionem velocem, aut propter diuturnam in inteſtinis moram, aut propter habitum corporis calidiorem, ob quem multum per ambitum corporis diſtribuitur & diſcutitur. Quò pertinet etiam inedia, quâ inteſtina & feces alui exſiccantur, & ob quam etiam poſtea, dum eam amplius non patitur æger, ſed cibum rurſum aſſumit, nihilominus feces exiccantur, dum natura famelica quicquid humoris in chylo eſt, per venas meſaraicas exugit, vnde feces exiccantur. Atque hac de cauſſa accidit, vt qui poſt morbos acutos conualeſcunt, etſi auidè comedant, nihilominus aluum ſicciorem habeant; quod & iis interdum, qui benè nutriuntur, accidit. Fecum autem hæc ſiccatio & durities, quæ alui ſuppreſſæ cauſſa eſt, præcipuè accidit in inteſtino recto, & eò loci, vbi tenuia inteſtina in craſſa deſinunt.

In hac autem cauſſarum explicatione non prætereundi Aphoriſmi Hippocratis, 20. *ſect.* 2. *Quibus iuuenibus adhuc aluus humecta eſt, iis ſeneſcentibus, exſiccatur. Quibus verò iuuenibus adhuc aluus ſicca eſt, iis ſeneſcentibus humectatur*; & 23. *eiuſd. ſect. Quicunque aluos humidas habent, melius degunt iis, qui ſiccas habent, ad ſeneſtutem verò deterius. Nam ſeneſcentibus magna ex parte exſiccatur.* Hi enim Aphoriſmi eatenus ſaltè veri ſunt, ſi eadem victus ratio ſeruetur. Si vero victûs ratio, quam quis iuuenis obſeruauit, in ſenectute mutetur, non mirum etiam, id quod Hippocrates ſcribit, non fieri. Variantur autem alui deiectiones ſecundum ætates, ob eam, quæ in illis fit, corporis diſpoſitionis mutationem. De qua re prolixè Galenus, *in comm. in aphoriſmos allegatos*, & alij interpretes.

Neque etiam inter cauſas alui tardioris prætereunda videtur pituita illa craſſior, vniuerſum inteſtinorum ductum obducens, qualem Lipſius aliquando & alij quidam excreuerunt, vt ſupra, *ſect.* 1. *cap.* 3. & 5. dictũ. Hæc enim pluribus modi alui tardioris cauſsa eſſe poteſt, dum & internam inteſtinorum tunicam oblinendo facit, vt ſtimulus fecum ab iis non percipiatur, & viſciditate ſua feces quaſi detinet, ne facilè verſus aluum moueantur.

Vt ita ſi cauſsas has omnes, quas per diuiſionem inuenimus, in numerum redigere velimus, alui retentæ ſint hæ cauſsæ. Fecum in inteſtino recto defectus, dum illæ vel ore, vel per aliam viam eiiciuntur, vel via ex ſuperioribus inteſtinis ad rectum iis non patet. Fecum paucitas; vel eæ acrimoniæ expertes, ob bilis, quæ admiſcetur aliâs, defectum: fecum diutina retentio: ſtupor ani, inteſtinorum frigitas & ſiccitas, muſculorum abdominis vitium, inteſtinorum anguſtia, facultatis retentricis robur, fecum craſſities, viſciditas vel durities.

Signa Diagnoſtica.

Cum autem cauſsæ à quibus alui retentio prouenire poteſt, plurimæ ſint, vt modò dictum, atque ob curationem eas deſcernere & vtile & neceſſarium ſit, danda opera, vt quæ mali huius cauſsa ſit, manifeſtum fiat. Primò ergò inquirẽdum, an cauſsa aliqua externa præceſserit, & an cibus, potus, aër, equitatio, vectio & ſimiles cauſsæ alui ſuppreſſioni occaſionem præbuerint. Si nihil horum præceſserit, cauſsæ internæ perpendendæ ſunt; an nimirum morbus aliquis in inteſtinis ſuperioribus adſit; feces alui per os vel aliam viam reiiciantur; an icteribus adſit, vel ani ſtupor, in muſculis abdominis vel vicinis partibus morbus aliquis dolorem patiens, vel calidioris epatis indicia ſint conſpicua, vel feces duræ & craſsæ in inteſtino recto hæreant, aut ſi quæ aliæ huiuſmodi cauſsæ adſint.

Prognoſtica.

1. Aluus tardior vel intercepta ſemper capitis ſymptomata auget. Vapore enim è fecibus retentis caput repletur, corpus ingraueſcit, ventriculi coctio læditur, atque etiam reliquæ coctiones malè ſe habent. Præſtat propterea tam in ſanis, quàm in ægris aluum quotidie ſuum officium facere, quàm adſtrictam eſſe.

2. Alui autem tarditas vel retentio nunc periculoſior, nunc minus periculoſa eſt, pro cauſsarum, quæ eam excitant, varietate. Si enim ab inteſtinorum inflammatione fiat, grauiſſimum & plerunque lethale malum eſt. Satis etiam ſæpè pertinax eſt alui obſtructio, è fecibus induratis, quæ colicos dolores diuturnos parit. Vt n. ex obſeruationibus Doctoris Oethæi refert Schenkius, *lib.* 3. etſi interdum purgantibus aluus probe euacuata videtur, & excrementa liquida egeruntur: tamen excrementa alui ſicca & dura plurima nihilominus in iis ſubſiſtunt, & nouas obſtructiones aut dolores pariunt. Excrementa enim liquidiora præterfluunt, & ſicca ac dura hærent. Ideoque in tali caſu primo clyſterem vnũ atque alterum ad feces emolliendas iniicere vtile eſt, & poſtea purgantia exhibere, quæ ſi vel operari tardius videantur, vel pauca educere, denuo clyſteres iniicere conuenit. Eadem etiam aliarum cauſsarum ratio eſt.

Indicationes.

Cauſsæ externæ omnes, occaſioneſque, quæ aluum tardiorem reddunt, tollendæ ſunt. Deinde & cauſsæ internæ; atque hæ cum variæ ſint, qualibet conuenienti modo amouenda. Si nimirum adſit inteſtinorum inflammatio, ſi icterus, ſi ani ſtupor, & ſimiles cauſsæ, tollendæ. Quod qua ratione fieri debeat, ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, & dicentur, patet. Neque enim ratione

tot

tot & tam varias cauſſas tollendi vno loco explicare conuenit. Vt pauca ex Galeno, 1. *de tuenda ſanit. cap.* 14. ſaltem afferamus, retentionis cauſſæ contrariam ſemper cauſſam admouere oportet. Si enim ciborum paucitate & ſiccitate aluus ſit reſtricta, cibi plures & humidiores exhibendi. Si ſiccitate, humidiora: ſi auſteritate & acerbitate, dulcibus & pinguibus cibandi erunt ægri. Si in ordine ciborum erratum ſit, & primò ſicca, adſtringentiaque ſumpſerint, humida, pinguia & dulcia ſecundo loco, error corrigendus. Si cum bis edendum erat, ſemel comederunt, non bis modò, ſed etiam amplius paſcendi. Eodem modo & recens contractas intéperies contrariis remediis tollere opórtet, ſcilicet, quod ſiccatum eſt, humectando, quod refrigeratum eſt, calefaciendo, & reliquos affectus ſimili ratione corrigendo. Quæ tamen ætatis mutatione remoueri poſſunt, iis vel nullum vel leue auxilium adhibeatur, vſque interim cibis lubricantibus laxa per vices ſeruetur, & omnia contraria & adſtringentia vitentur.

Tertiò ipſa aluus ad excretionem ſtimulanda aut viæ lubricæ reddendæ, ac fæces, ſeu duræ fiant, quia diutius retinentur, ſeu diutius retineantur, quia ſiccæ & duræ ſunt, emolliantur. Vbi notandum, ad hanc rem commodiores eſſe cibos, & ea, quæ cibis admiſcentur medicamenta, aut quæ paulò ante cibum ſumuntur; Medicamenta verò purgantia & præcipuè fortiora ad hanc rem inutilia eſſe; cum poſt eorum vſum aluus ſiſti & adſtringi ſoleat, ob cauſſam ſupra propoſitam.

Curatio.

Exhibendi ergo cibi aluum lubricantes, vt atriplex, malua, ſpinachia, blitum, oleo vel butyro condita, paſſulæ, ficus, oleum, butyrum, & quæ ſimul acria ac nitroſa ſunt, vt braſſicæ ſuccus, beta mercurialis. Etſi vero & fructus plurimi ſint, qui emolliant ac laxent: tamen quia facilè corrumpuntur, præſertim ſi diu in ventre retineantur, ab iis abſtinendum. Ideoque tutius eſt oleoſis & pinguibus feces emollire, & niſi ſponte exeant, per lenes planè & humectantes clyſteres educere. Peſſimum verò eſt, naturam ita aſſuefacere, vt niſi fortioribus & acribus clyſteribus ac glandibus irritata officiũ ſuum faciat. Vtile eſt & ſerum lactis cui tantum mellis, quantum ad ſuauem ſaporem citra ſtomachi ſubuerſionem ſufficit, addendum; & quia Hippocrates, 4. *aph. vlt.* ſcribit, mictio noctu plurima facta paruam deiectionẽ ſignificat, documentum nobis hoc præbet, vt iis, quibus aluus ſiccior eſt, plus potus demus, & quantum poſſibile, diſtributionem eius inhibeamus, quod fiet, ſi non niſi cibi iam bona parte ſumta bibatur.

Inter medicamenta vtiliſſima eſt aloë, & ſpecies hieræ cum octoginta partibus aloës confectæ, quæ à Dr. ß. ad Dr. j. exhibendæ horæ vna ante cœnam. Nam, vt Galenus, 2. *de compoſ. med. ſec. loc. in fine* ſcribit, inteſtina & ventriculum roborant, & eorum expulſionem ac ſenſum vegetiorem reddunt, pituitam iis ſubſtratam abſtergunt, & vim expultricem irritant. Earum tamen vſus frequens, præſertim in iis, qui inteſtina ſicciora habẽt, vitandus. Neque etiam aloë ſenibus propter ſiccitatem ſatis conuenit, ſed potius cibis mollientibus & lubricãtibus in prima menſa ſumtis aluus iis laxanda. Et præſtat in eorum vſu ſubſiſtere, etſi biduo ſaltem aluus ſoluatur, quam valentioribus, niſi neceſſitas valde vrgeat, medicamentis vti. Neque etiam lenientia hæc copioſè exhibenda. Nam ſi copioſè ſumantur, & aluus valde laxetur, ſequentibus diebus adſtringitur. Qua de cauſſa etiam acria per aluum infundenda non ſunt, ſed humectantia & pinguia ſolum ſufficiunt, quale eſt oleum. In infantibus & tenellis ventrem oleo, adipe, vel vnguento Agrippæ inungere vtile eſt.

...i alui du-... di. Rari præterea quidam alui ducendæ modi apud Autores occurrunt, qui non prætereundi. Hieronymus Thriuerus, *comm. in aph.* 10. *ſect.* 2. *Hippocratis* ſcribit, ruſticos iam dudum noſſe experientia, quod ſi nudis pedibus humi obambulent, ventrem pertinacem ſolui. Atque eius rei hiſtoriam refert Braſauolus, *c.* 6. *tract. de medicinis purgant.* dum ſcribit, Ferrarienſium Ducem Borſium in alui duritiem incidiſſe & per triduum nihil excreuiſſe, & conſultum ea de re Medicum eo tempore inſignem Michaëlem Sauonarolam ſuaſiſſe clyſterem iniici, quo nihil proficiente iuſſit pauimentum, quod erat marmoreum, frigida aqua copioſiore conſpergi, & Ducem lecto ſurgere, ac nudis pedibus ambulare. Non quinquaginta paſſus perrexerat Dux, & per ventrem dolorem ac βορβορυγμὸν ſentire cœpit, ſedem petiit, & potentiſſimè excreuit; quo facto iuſſit Sauonarola aquã; in qua herbæ calidæ eſsent decoctæ, Ducis pedes ac crura ablui, quod conſilium Dux centum aurei remunerari iuſſit. Quod proculdubio accidit ob pedum, quem cum partibus neruoſis & membranoſis, qualia etiam ſunt inteſtina, habent, conſenſum, atque ob inteſtinorum refrigerationem; ſicut aliàs etiam, ſi venter frigori exponatur, dolor colicus & alui excretio copioſior excitari ſolet. Verùm Braſauolus hoc periculoſum auxilium eſſe putat, & non tentandum; cum tormina inducere poſſit, & alui profluuium, quod alias etiam accidit, ſi ilia & partes inferiores detectæ ſint.

Nonnullis ſorbilibus ouis ſumtis ventrem ſolui refert Braſauolus, *eodem tractatu*, & Marcellus Donatus, *de Mechoacanna*; quod proculdubio euenit, cum cruditatem nidoroſam oua, quod in quibuſdam accidere ſolet, degenerant, quam natura per aluum eiicit.

Pilulis compreſſis & altera parte ſaliuâ madefactis, atque ventriculo extra appoſitis Abbatiſſam quandam ſufficienter purgari ſolitam refert Fallopius, *cap.* 2. *tract. de purgant.* Sed ſuprà iam dictum, purgantia etiam extra applicata, dum ſe per orificia venarum & arteriarum in corpus inſinuant, ventrem mouere poſse, de quare etiã in Inſtitut. *lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 11. dictum.

Nonnullis quoque ex ſolo purgantium odore aluus laxatur, cuius rei exemplum habet Alex. Benedictus, *in præf. in lib. de peſte.* Barthol. Maranta, *meth. cognoſcendi ſimplicia l.* 3. *c.* 15. & alij. Noui etiam Medicum, cui, ſi in vola manus pomum colocynthidis contineret, donec inualeſceret, aluus laxabatur.

F. Platerus, *l.* 1. *obſ.* ſcribit, ſe in quibuſdam excrementa alui, quæ ob duritiem excerni non poterant, tuſſi & ſternutatione concitata eiecisſe.

CAPVT V.

DE ALVI FLVXIBVS IN GENERE,

Et de Cœliaca affectione ac Lienteria.

VT præter naturam eſt, ſi excrementa alui longiore, quàm par eſt, tempore retineantur: ita æque præter naturam eſt, ſi citius & frequentius, imò copioſius, quàm par eſt, excernantur, quæ præter naturam excretio alui fluxus appellatur.

Differentia.

Differentia. Cum autem variæ alui fluxu ſint differentiæ, ratione materiæ, quæ excernitur; partis & loci, à quo in inteſtina materia confluit; cauſæ efficientis: atque ob differentiam hanc varia curandi ratio exigatur; prius differentiæ alui fluxuum explicandæ, & alui fluxus in ſuas ſpecies diſtinguendus.

Lienteria & fluxus Cœliacus. Materiæ ratione alui fluxus varij ſunt. Aliquando enim cibi nondũ concocti, aut imperfectè cocti per aluum deiiciuntur, qui fluxus Lienteria, & Lientericus, item Cœliacus appellatur. Aliquando chylus per aluum excernitur; aliquando humores excrementitij, bilis, pituita, melancholia per aluum excernuntur, qui fluxus cum ſine exulceratione inteſtinorum eſt, Diarrhœa

Diarrhœa. *Dyſenteria.* rhœa dicitur; ſi cum exulceratione, dyſenteria. Aliquando etiam ſanguis ſine inteſtinorum exulceratione excernitur.

Ad materiæ conſiderationem pertinet & motus eius, qui vel ſymptomaticus eſt, vel criticus. Symptomaticus eſt, cum natura à copia vel prauitate materiæ ſtimulata intempeſtiuè & præpoſterè materiam expellit. Criticus verò eſt vtilis, cum conſueto vel opportuno tempore materia euacuatur. Qua de re Galenus, *in fine libri de ſympt. different.* ſcribit, quædam etſi toto genere ſint præter naturam, vt hæmorrhagia narium, vomitus, ſanguinis per aluum deiectio, hæmorrhois, aut aliud huius generis, præter naturam ſimpliciter non ſunt, modo ἐγκαιρῶ, id eſt, tempeſtiuè fiant. Fiunt autem tēpeſtiuè, quando id, quod moleſtum eſt, expellitur. Et 7. *meth. med. cap.* 11. Sunt, inquit, quibus diarrhœa & Cholera certis interuallis omnem corporis redundantiam educit.

Ratione loci, à quo materia confluit, fluxus alius à toto eſt, qui colliquatiuus dicitur, & familiaris eſt febribus peſtilentibus, cauſo, hecticæ, phthiſi, atrophiæ nonnunquam & viſcerum inflammationibus: alius à ventriculo, epate, liene, meſenterio, cerebro, inteſtinis, vel etiam toto venoſo genere, raro à pulmone, & thoracis cauitate fluxus oritur, vt phthiſicis, & empyicis ante mortem accidere ſolet.

Tandem ratione cauſſæ efficientis fluxus differunt, quæ eſt vel interna vel externa. Internæ cauſſæ ratione fluxus differunt, quod vel inteſtina magis, quam par eſt, ſtimulantur, vel retinere nequeunt, vel paralyſi affectus eſt ſphincter.

Cauſſa externa alui fluxuum. Externæ cauſſæ ſunt omnia, quæ ad producendos humores vitioſos faciunt. Quò pertinent & venena ac fortia medicamenta purgantia adſumpta, quæ ὑγρὰ διαρροίαν excitant.

Verum commodiſſimè, & ad methodum curandi inſtituendam rectiſſimè fluxus alui ita diſtinguuntur, quod alius eſt, quando cibus nondum planè concoctus excernitur, qui Lienteria, & Lientericus appellatur, à quo Cœliacus tantum ratione minoris cruditatis differt; alius, cum humores alij quicunque ſine exulceratione inteſtinorum excernuntur, qui diarrhœa appellatur; alius, cum humores cum vētris dolore & torſione ac inteſtinorum exulceratione excernuntur, & proinde deiectiones cruentæ ſunt, qui fluxus dyſenteria nominatur; alius cum ſine dolore ac inteſtinorum exulceratione ſanguis effluit: de quibus ordine dicendum, & de cœliaco fluxu ac lienteria, de diarrhœa, de dyſenteria, de ſanguinis per aluum profluuio agendum.

Fluxus lientericus & cœliacus quomodo differant?

De Lienteria & Cœliaca affectione.

Cœliaca affectio & lienteria. Cœliaca affectio & Lienteria tantum ratione minoris & maioris differunt, eandemque curationem poſtulant. Lienteria enim dicitur, cum alimenta prorſus cruda ſtatim, vt aſſumpta fuerunt, per aluum excernuntur, vt alimenti aſſumpti genus apertè agnoſci poſſit. In cœliaca verò affectione diutius non nihil in ventriculo alimenta morantur, neque tam citò per aluum deſcendunt, & iam aliquam coctionem adepta ſunt, nondum tamen perfectam. Κοιλιακὴ autem à parte affectā; hoc eſt, ventriculo nomen accepit, tanquam peculiaris ſit ventriculi affectio. Λειεντερία verò quaſi λειότης τῶν ἐντέρων, quod qui primi hanc appellationem huic malo indiderunt, id à læuitate ſeu glabritie inteſtinorum ſuperficiei fieri exiſtimarunt, perditā illorum naturali aſperitate. Verùm Galenus id reprehendit, 6. *aph.* 1. quia inteſtina ingeſtos cibos, non aſperitate quadam retineāt, ſed amplexu ſuaui, arcto tamen, quo effluere illos inteſtina, cum naturaliter habent, prius non ſinant, quam legitimè ſint concocti, atque ita tempus complectēdi cibum cum concoquendi tempore exæquetur, vt loquitur Gal. *de ſympt. diff. cap.* 4. Attamen hanc cauſſam inter alias quoque cauſſas admittit Aëtius, vt poſtea dicetur, & λεῖον lubricum etiam ſignificat. Neque affectio ſemper nomen à propiore ſymptomate, ſed frequenter à manifeſtiore & vulgo notiore accipit. Hoc tamen verum eſt, non tantum inteſtinorum, ſed ſimul & præcipuè, ventriculi affectionem eſſe lienteriam, quorum facultas retentrix læditur, vt patet ex Galeno, 4. *aph.* 1. 6. *aph.* 1. 3. *aph.* 21.

An ob leuitatem inteſtinorum p. n. fiat lienteria.

Lie… fini… Eſt nimirum Lienteria, vt Galenus, *de different. ſympt.* c. 4. definit, celer per ventriculum ad inteſtina eſculentorum potulentorumque tranſitus, quo talia eiiciuntur, qualia fuere aſſumpta.

Cauſſæ.

Ca… Cœliacæ affectionis & Lienteriæ cauſa proxima eſt retentricis facultatis ventriculi, atque inteſtinorum læſio, ob quam cibi, antequam cocti ſunt, per inteſtina deſcendūt, atque per aluum deiiciuntur. Vt enim coctio fiat, neceſsum eſt, cibos aliquādiu in ventriculo retineri; quod ſi non fiat, cibi crudi ad inteſtina deſcendunt, & per aluum excernuntur: atque ita non quia incocti permanent cibi, ideò deiiciuntur, ſed quia citò & ante tempus debitum deiiciuntur, ideo coqui & immutari non poſſunt. Quia tamen diu homo ſine alimento viuere non poteſt, non omne alimentum, quod aſſumitur, per aluum deiicitur, ſed breui illo, quod retinetur, tempore tenuiores & ſubtiliores eſculentorum & potulentorum partes alterantur & coquuntur, quæ corpori in alimentum cedunt. Etſi verò quandoque etiam coctricis facultatis vitio cibi incocti & crudi deiiciuntur, dum vētriculus vel ob calorem debilem innatum, vel quia omentum, aut epar, aut vicinæ partes frigidæ ventriculū refrigerāt, cibos concoquere non valet: tamen tùm propriè dicta lienteria non generatur, ſi retentrix adhuc ſe bene habet. Non enim celeriter & paulò poſt, quam aſſumpta ſunt, alimenta deiiciuntur, id quod in lienteria propriè dicta accidit, ſed ſatis diu in ventriculo morantur; ob caloris tamen ventriculi debilitatem, etiam in diuturniore mora, & quæ, ſi calor ventriculi ſe rectè haberet, ad coctionem ſufficeret, coqui non poſſunt. Et quidem quandoque retentrix tam ventriculi, quam inteſtinorum læditur: quandoque tamen vel ſolius ventriculi, vel ſolorum inteſtinorum retentrix læſa cœliacæ affectionis vel lienteriæ cauſſa eſſe poteſt. Cum enim inteſtina vim habeant chylum in ventriculo genitū amplius elaborandi, ſi inteſtinorum vis retētrix læditur, etſi ventriculus bene ſeſe habeat, tamen quia non tam diu, quam par eſt, alimentum in inteſtinis retinetur, illam, quam debet, elaborationem, & perfectionem non ſuſcipit, ſed crudum quodammodo per aluum deiicitur, atque Cœliaca affectio oritur. Si vero inteſtina bene ſeſe habeant: ventriculus tamen cibum ſatis diu non retineat, præpropere ad inteſtina deſcendit, atque coctionem, quam debebat in ventriculo accipere, in ſolis inteſtinis recipere non poteſt, atque ita crudus, & intempeſtiuè per inteſtina deſcendit, lienteria oritur.

An … cocti … cult. … trics … teria … ri po

Læditur autem retentrix facultas vel per ſe, vel per accidens. Per ſe, dum vel labefactatur ab inſigni intemperie frigida & humida, quā inſtrumenta retentionis laxantur, & ad retentionem parum apta redd[…] … que aut ſola aut cum humore pituitoſo coniuncta, qui nonnunquam è cerebro in inteſtina, & vētriculum decumbit, ſicut & pinguium & lubricorum immoderato vſu mollis & laxior factus ventriculus cibum retinere non poteſt.

Hinc etiam dyſenteriæ ſuperuenit lienteria, 7. *aph.* 76. & 1. *de morb.* quia in dyſenteria inteſtina prauorum humorum trāſitu affliguntur, & calor natiuus ac tonus eorum labefactatur. Hinc quoque lienteria & hydrops ferè reliquis morbis deſinentibus ſuperueniunt, cum non queat facilè ventriculus ab accepta humiditate exſiccari. Hipp. *in lib. de aere, aquis & locis.*

Impeditur retentrix à cicatrice denſa & læui, vt

loquitur

loquitur Aëtius, quæ dyſenteriæ magnæ, & exulcerationi profundæ ſuccedere ſolet; vbi ob denſitatem cicatricis ciborum per corpus diſtributio impeditur, oſculis venarum meſaraicarum obturatis, ob læuorem verò cibus ad perfectam coctionem retineri non poteſt; ſicut idem docet, *tetrab. 3. ſerm. 1. cap. vlt.* Rarò tamen hanc ob cauſſam lienteria accidere videtur. Non enim credibile eſt, viuente homine, ita poſſe inteſtina exulcerari, vt omnia, aut maiori ex parte vaſorum oſculo obturentur. Et quamuis poſt dyſenteriam interdum linteria ſequitur; vero tamen conſentaneum eſt, & eam fieri ob inſignem ventriculi & inteſtinorum labefactationem. A pituita lienteriam fieri poſſe, magis credibile eſt, quæ cum inteſtina lubrica & laxa reddere; tum oſcula venarum meſaraicarum obturare, tum calorem obtundere poteſt.

Per accidens verò læditur retentrix, dum expultrix valdè irritata cibos nondum concoctos mox deorſum propellit. Citius enim, quam par eſt, expultricem excitari, eſt retentricem lædi. Fit hoc ab vlceroſâ ventriculi aut inteſtinorum ex acribus & mordacibus humoribus diſpoſitione, eo modo in ſuperficie illorum membrorum factâ, ſicut aphthæ in ore puerorum fieri conſueuerunt, teſte Galeno, *3. aph. 22.*

Atque hæc vlceroſa diſpoſitio, ſi longo tempore perſeueret, in dyſenteriam abit. Galenus, *6. aphor. 1.* Interdum & ab occulta alienaque qualitate ventriculum obſidente idem malum accidit, ex eſu fungorum, & fructuum putreſcentium, ex veneno, ex praua aëris conſtitutione, à quorum poſtremo epidemiæ lienteriæ originem ducunt.

Atque hæ cauſſæ præcipuè frigida & humida intemperies & pituitoſus humor, vel vlceroſa inteſtinorum diſpoſitio, ſi ſint remiſſiores, cœliacam affectionem generant, quæ eſt minus velox cibi & potus, & quidem nonnihil mutati excretio; quibus affectio cœliaca à lienteria differt.

e & Hinc Lienteria Dyſenteria autumno maxime fiunt, 14. *3. aph. 22.* Cum enim lienteria fiat, vel retentrice ven- & triculi inteſtinorum læſâ ab intemperie frigida & hu- ætate mida, vel ob eorum exulceratione ab humoribus mor- ine dacibus, hæc duo, viſcerum ſcilicet intemperies, & humorum acrimonia, autumno potiſſimum ex inæquali aëris conſtitutione gigni poſſunt. Eandem ob cauſſam in ætate conſiſtente lienteria frequentius accidit, *3. aph. 30.* Cauſſæ enim lienteriæ magis in iis, qui vltra iuuentutem ſunt prouecti, reperiuntur.

Fornelio non ſolum cibi ſemicocti, ſed chyli etiam abſoluti imperfecta eſt diſtributio, ob epatis, lienis & meſenterij obſtructionem, aut ob trahentis in hiſce partibus facultatis imbecillitatem, aut ob alimentorũ, præſertim cacochymicorum, & potus quoque copiam & corruptionem. Atque ita ipſe cœliacam à ventriculi vitio non fieri ſtatuit. Galenus tamen, *6. de loc. affect. cap. 2.* vt lienteriam, ita & cœliacam, tum ventriculi, tum inteſtinorum vitio fieri ſcribit, & *κοιλιακὴν* à parte affecta, hoc eſt, ventriculo nomen accepit, qua peculiaris ſit ventriculi affectio. Ita etiam Aëtius, *tetrab. 3. ſerm. 1. cap. 32.* ſcribit, cœliacam affectionem fieri, quando humida excrementa egeruntur ventre præ imbecillitate nequeunte digerere. Et fluxum iſtum, qui fit à chylo non diſtributo, aut alimentis corruptis, alij autores malunt ad diarrhœam, quam ad cœliacam affectionem referre.

Bauderonius adhuc vnam lienteriæ cauſſam addit, atque ex frigore & reſolutione neruorum ſextæ coniugationis lienteriam fieri poſſe, & neminem eorum, qui tempore hyemis per alpes iter faciunt, id negare ſcribit. Veruntamen hoc tarũ eſſe ait. Quod ſi accidat, ad diarrhœam potius, quàm lienteriam pertinere videtur.

Cum autem ſecundum has cauſſas curatio cœliacæ affectionis & lienteriæ variet, dicendendum erit de lienteria ob læſam retentricem ab intemperie frigida & humida, & humore pituitoſo, deinde de lienteria ab expultricis irritatione, ſeu ab vlceroſa diſpoſitione, & viſcere ventriculi: ſi prius, quæ de lienteria in genere dicenda reſtant, expediuerimus.

Signa Diagnoſtica.

Et quidem cognoſcuntur hæc mala, quod per aluum continenter cibi crudi, hoc eſt, nihil aut parum ab aſſumptorum conſiſtentia, colore, odore, aliiſque qualitatibus immutati excernuntur, & colore, imprimis ſub alba & cinerea ſunt, liquida, ſpumoſa, æger ex cibo aſſumpto non nutritur, corpus contabeſcit, adſunt rugitus, inflammationes. *Signa.*

Et quidem in cœliaca affectione poſt *6.* vel *7.* horas cibus aſſumptus deiicitur, aliquo modo quidem mutatus, ſed non perfectè coctus. Et plerumque cœliaca eſt præuia ad lienteriam diſpoſitio, eamque ſæpiſſimè antecedit. Debilitata n. aliquo modo facultate retetrice, & propterea concoctrice officium ſuum præſtare non valente, crudiora, molliora & humidiora excrementa per aluum eiici incipiũt, quæ & interdum fœtorem aliquem habent, dum pro coctione putredinis initium contrahunt, hominesque ſunt nauſeabundi, extenuantur, quæ vitia in dies magis augentur, tandem res ad Lienteriam peruenit. Quandoque tamen ſine præuia cœliaca affectione Lienteria excitari poteſt.

In Lienteria cibi, paulò poſtquam ſunt aſſumpti, tales quales ſunt aſſumpti, deiiciuntur, ita vt cibus ipſe cognoſci poſſit.

Prognoſtica.

1. Lienteria & cœliaca mala ſunt non contemnenda; quia vniuerſo corpori nutrimentum ſubtrahunt; vnde atrophia vel cachexia & hydrops, præſertim tympanites ſequuntur. Lienteria tamen periculoſius malum eſt, quàm cœliaca; ſiquidem à maiore caloris natiui proſtratione, & toni ventriculi debilitatione prouenit. *Prognoſtica.*

2. Lienteria, quæ acutis & chronicis morbis ſuperuenit, difficilem curationem admittit, ob virium deiectionem.

3. In cœliaca res ferè deſperata eſt, ſi morbus diutius duret, ægris ad conuenientem diætam pigreſcentibus. Si itaque morbus autumno incipiens ad hyemem ſe extendat, difficilius omnino curatur. Aëtius, *tetrab. 3. ſem. 1. cap. 7.*

4. Cœliaca ſi abſque manifeſta cauſſa deſiiſſe videtur, iterum inuadit, vbi ex leui errore iam denuò ſuboritur.

Curatio.

Cœliacæ & Lienteriæ curatio duobus perficitur, auferendo cauſſam, quæ curatio maximè regularis eſt; & Symptomata, quod fit celeriori, & propterea copioſiori, crudiori & humidiori deiectioni occurendo: quorum poſterius, cum omni Lienteriæ commune ſit, de eo in genere dicemus, & quomodo huic Symptomati, ſi valde vrgeat, ſit occurrendum; ſimul dicemus. Commodiſſimum tamen eſt, ſi vnâ operâ & medicamento & cauſſæ Symptomati occurri poſſit. *Curatio.*

Vt autem fluxus hîc ſiſtatur, requiruntur, quæ inteſtina & ventriculum roborant, & adſtringendo prohibẽt, ne tam citò cibus per aluum deſcendat. Itaque inter interna vtiles ſunt fructus adſtrigentes, tam per ſe ſumpti in prima menſa, quám cum aliis cibis cocti, vt *cydonia, pyra auſtera, ſorba, meſpila, corna: item Syrupus de roſis ſiccis, ribes, de mentha, de abſinthio, diacydonium, rob ribes, berberis, coriandrum, terra ſigillata, corallia, trochiſci de carabe, ſemen oxylapathi, ſpecies diarrhodi, ſp. vitrioli, ſalis;* ex cali dioribus, *aromaticum roſatum, theriaca.* *Internũ Medicamenta.*

Extra vtiles ſunt inunctiones ventris, quæ fiunt *oleo maſtichino, abſinthij, nardino;* & Vnguenta & Emplaſtra è *nuce moſchata, maſtiche, galanga, ſchœnantho, calamo aromatico, maci, abſinthio; Emplaſtrum de cruſta panis,* cui ali- *Externa.*

qua pars *Emplaſtri de baccis lauri* addi poteſt.

Vel ℞. *Abſinth. menth.* an. M. j. *roſar. rubr.* pij. *medulla panis torrefacta & macerata in vino* Vnc. ij. *cinamomi. galangæ, ligni aloës* an. Drach. j. *nucis moſchat. maſtiches, boli Armeni* an. Drach. ß. *medulla cydoniorum in vino coctorum* Vnc. ij. *vini in quo cydonia cocta fuerunt* q. ſ.

F. Cataplaſma, quod actu calidum ventriculo applicetur.

Fomenta quoque conueniunt per ſpongiam, vel pannum *vino rubro* madidum, in qua cocta fuerint *roſa rubra, mentha, abſinthium, cyperus, galanga, ſchœnanthum, &c.* Et poſtea inungatur venter oleo nardino, in quo maſtiche diſſoluta ſit, vel cerotum imponatur cum pulueribus aromaticis.

Verum cum iſta medicamenta ita moderanda ſint, vt cauſſam non augeant, & commodiſſimum ſit, talia parare, quæ ſimul & cauſſam & ſymptomata reſpiciunt, iam qua ratione cauſſis occurrendum ſit, dicendum.

De Lienteria à Retentrice labefactatâ.

Lienteria à Retentrice labefactatâ.

Lienteria & Cœliaca à retentrice labefactata fit, vt dictum, ob intemperiem frigidam & humidam, cum vel ſine materia, & omnino cum tonus fibrarum retentrici facultati ſeruientium in ventriculo & inteſtinis laxatur. Id quo fit ex errore victus, vt ſi quis longo tempore vtatur oleoſis & pinguibus, multa aqua, vel ſi pituita ventriculum laxans è cerebro in eum deſtillet, vel aliis etiam de cauſſis in eo colligatur. His cauſſis Bauderonius, vt dictum, addit reſolutionem ſexti paris neruorum à frigore.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si Retentrice labefactata Lienteria accidat, Cœliaca antecedit; quod non fit, quando per accidens expultrice irritata læditur, ſed Lienteria mox excitatur; nullus etiam dolor percipitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Difficilius curatur Lienteria, quæ ab intemperie hectica ortum habet; facilius quæ à materia pituitoſa.

2. Lienteria, quæ acutos & chronicos morbos ſequitur, difficulter curationem admittit ob virium debilitatem.

3. In diuturnis Lienteriis, ſi ructus acidus ſuperueniat, qui prius non aderat, bonum ſignum eſt. *6. aph. 1. & 2. Epid. ſect. 2.* Significatur enim, naturam antea labefactatam ad concoctionem cibi iam excitari, atque ita operis ſui reminiſci: vel, vt Aëtius loquitur, ventriculum atque inteſtina non veluti inanima cibum ſinere pertranſire, vnde paulò poſt Linteria ceſſabit. Qui verò ructus acidi inter initia mox accidunt, nullum præſagium edunt, ſed tantum indicia ſunt intemperiei frigidæ, aut etiam pituitæ frigidæ, ac imprimis acidæ ventriculum obſidentis.

Indicationes.

Indicationes.

Intemperies frigida & humida contrariis alteranda: materia, ſi adſit, præparanda & euacuanda; & laxatus ventriculus ac inteſtina roboranda & adſtringenda.

Curatio.

Curatio.

Materia ergo, ſi adſit, præparetur, *ſyrupo de betonica, de abſinthio, de mentha, melle roſato, cum aquis vel decocto foliorum betonicæ, ſaluiæ, menthæ, ſeminis fœniculi,* & ſimilium. Decoctorum tamen ſit minor quantitas, ne fluxus augeatur.

Vomitus ad materiam pituitoſam, quæ ventriculi facultatem retentricem labefactat, & tunicis ventriculi adhærens eum lubricum reddit, excludendam vtilis eſt, præſertim ſi æger ſit nauſeabundus & ad vomitum facilis.

Per aluum verò lene purgans tale paretur.

℞. *Cortic. myrobalanor. chebulor.* an. Drach. ij. *ſem. anic.* ſcrup. j. *zingiber.* ſcrup. ß. *agarici albi* Drach. j. *flor. roſar. rubr. abſinth. Romani* an. p. j.

Coqu. in ſ. q. aquæ communis.

Colaturæ expreſſæ ℞. Vnc. iij.

Syrupi vel mellis roſat. ſolutiu. Vnc. j. M.

Vel ℞. *Agarici trochiſcati* ſcrup. j. *hieræ ſimpl. pilul. alœphangin.* an. Drach. ß. F. Pilulæ.

Euacuatâ materiâ vſurpentur medicamenta interna, quæ ſimul intemperiem ventriculi corrigant, eumque adſtringendo roborent, qualia ſunt, mentha, abſinthiū, maſtiche, garyophylli, calamus aromaticus galanga, quibus tamen & alia adſtringentia ſupra propoſita, quæ non ſunt calida, admiſcere licet, modò ita temperentur, vt non frigida in hoc caſu, ſed calida potius excedant, à frigidis tamen adſtrictionem accipiant.

Ex internis eſt hoc.

℞. *Conſeru. roſar.* Vnc. iij. *theriac. opt.* Drach. ij. *ſpiritus vitrioli* gutt. viij. Cum *miua cidoniorum aromatica.*

F. Electuarium, de quo mane detur portio, quæ nucem iuglandem æquat.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. antiqu.* Vnc. j. *diacydonij cum ſpeciebus, cortic. citri condit.* an. Drach. ij. *ſpecier. aromat. roſat.* ſcrup. j. *diarrhodi abbatis, trochiſcor. de ſpodio, de carabe, corall. rubror. præpar.* an. ſcrup. ß. *tunicæ internæ ſtomachi gallinæ præparat.* ſcrup. j. Cum *ſyrupo myrtino & de mentha* F. Electuar.

Vel ℞. *Myrobalanor. emblicor. conditor. carnis cydonior. conditæ, cortic. citri* an. Vnc. j. *ſpecier. aromat. roſat. diarrhod. Abbat. corallior. rubror. præpar.* Drach. j. *zinziberis in China conditi* Vnc. ß. Cum *ſyrupo cydoniorum* F. Electuarium.

Ad ventriculum roborandum, ita tamen, vt pituita ei non impingatur, efficaces ſunt ſales, vt menthæ, abſinthij, cinamomi & ſimiles, quæ vel ſoli vel cum Zingibere, cinamomo, galanga & ſimilibus exhiberi poſſunt; vt & ſales Theriacles.

Efficax eſt & Elixir proprietatis, vt & ſpiritus vitrioli.

A proprietate prodeſſe traduntur interiores ventriculi gallinæ tunicæ, ſicut & coagulum leporis vel hædi ſiccatum & Drach. j. pondere cum liquore idoneo exhibitum.

Extra inungatur ventriculus oleo abſinthij, menthæ, nardino, quibus admiſceri poſſunt pulueres aromatici, vt:

℞. *Olei abſinth. nardini, menthæ* an. Vnc. ß. *puluer. caryophyll. maſtich. menthæ* an. ſcrup. j. *ligni aloës, corall. rubror. præpar. flor. roſarum rubr.* an. ſcrup. ß. *ceræ parum.*

F. Linimentum.

Vbi intemperies habitum contraxit, Aëtius, *capite proprio*, ad ſinapiſmos & Dropaces aſcendit, quos ventriculi regioni applicat, corpore prius expurgato & cauendo regionem Epatis.

Exempli gratiâ talis fieri poteſt.

℞. *Myrrhæ, thuris, aloës, ſchœnanth.* an. Drach. j. *maſtich.* Vnc. ß. *ammoniaci aceto diſſoluti* Dr. j. *ſinapis, euphorbij, piperis, pirethri* an. Drach. j. ß. *ceræ & picis q. ſ.*

Diæta.

Cibus ſit paucus, & æger inediam, quantum poteſt, ferat. Cibus tamen ſit boni ſucci & facilis coctionis & ſiccior. Ideoque carnes aſſæ elixis præferendæ. Vitentur omnia frigida, humida, lenta, vt & iura pinguia. Cibi condiantur nuce moſchata, zingibere, caryophyll. ſaluia. Potus ſit vinum rubrum aut cereuiſia bona. Reliqua petantur ex iis quæ ſupra, *part. 1. cap. 9.* de intemperie ventriculi frigida & humida dicta ſunt.

De

De Lienteria à facultate expultrice irritata.

A læſa expultrice fit Lienteria, cum vlceroſa adeſt diſpoſitio in ventriculo & inteſtinis, vt antea dictum, propter humores acres, cibos tales, medicamenta venenata, præſertim ſi craſſo modo contuſa fuerint. Et cum vlceroſa diſpoſitio hoc præſtare poſſit, ipſa vlcera ventriculi id non minus præſtabunt.

Signa Diagnoſtica.

Si ab vlceroſa diſpoſitione & irritata expultrice fit Lienteria, cœliaca non præceſſit, & ſenſus morſus, & dolor ventriculo ineſt.

Prognoſtica.

1. Quæ ab humoribus acribus fit Lienteria, ſi longiore tempore duret, in dyſenteriam tranſit, teſte Galeno, *6.aph.1.*

2. Lienterica vitia cum difficili ſpiritu & lateris punctura in tabem deſinunt. Hippocrates, *in Coacis.* Loquitur autem de Lienteria, quam catarrhus excitauit, ex humore acri, bilioſo, aut ſalſa pituita. Huius enim humoris parte quadam in thoracem decumbente fit ſpiratio difficilis, & lateris punctura, quæ tantum præludia ſunt phthiſeos; parte altera in ventrem influente, Lienteria exiſtit. Quod ſi non ſimul hæc tria inuadant, ſed Lienteria prioribus ſuperueniat, ſignificatur, quod interna in thorace ſuppuratio nondum rupta ſit, ichor autem quidam tenuis è parte excidat, qui in ventrem deſcendens inteſtina mordeat, vnde Lienteria ſequitur. Mala autem eiuſmodi Lienteria eſt, quia diuturna eſt, & alleuationem ægro nullam affert. Nam in Lienteriis malis Hippocrates etiam eas numerat, quæ continuæ & diuturnæ ſunt, excrementis exeuntibus crudis ac nigris aut graueolentibus. *2.Prorrhet.30.*

3. Qui in longis Lienteriis cum lumbricis torminibus & doloribus malè afficiuntur, ſolutis iis intumeſcunt, atque hic incidens rigor malus eſt. Hippocrates *in Coacis.* Particularis autem eſt hæc obſeruatio & non admodum frequens, præſertim quod lumbrici in Lienteria appareant. Ergo quidam per ἕλμια malignam aliquam cauſſam in ventre intelligunt, vel habitualem intemperiem, phlegmonem, vlcus, è quibus Lienteria exiſtit. Proinde mala eſt Lienteria, quæ diuturna eſt, ob cauſſæ efficientis pertinaciam; quæ maligna eſt, ob humorem talem, aut phlegmonem, aut exulcerationem ventriculi vel inteſtinorum; quæ cum torminibus coniuncta eſt, ob concluſos flatus, aut morſum; quæ denique cum doloribus eſt ab acri bile aut pituita ſalſa, non à frigida intemperie Solutis iis doloribus, quod videlicet calore naturali debilitato paulatim tot flatus amplius non procreantur, æger intumeſcit, hydrope imprimis ſicco & accidens tandem rigor, retracto ad interiora exiguo etiam illo calore naturali, non criticus eſt, ſed lethalis, vtpote in ægro iam debili, & viribus omnibus extinctis.

Indicationes.

Humor acris temperandus & educendus, & tandem humorum prauitate ceſſante adſtringentibus fluxus curandus.

Curatio.

Imprimis autem conſiderandum, an locus affectus ſit ventriculus vel inteſtina. Si vlceroſa diſpoſitio ſit in ventriculo, vomitoria vitentur, ne materia per locum affectum euacuetur: ſed ad aluum leniendum detur Syrupus roſarum ſolutiuus cum decocto tamarindorum, vel hordei, aut ſero lactis.

℞. *Mirobolan. citrinor.* Drach. j. *rhabarb. opt.* Drach. ß. *tamarindor.* Vnc. j. Infundantur *in decocto hordei & ſucci roſar.* an q. ſ.

Colaturæ expreſſæ adde *ſyrupi roſarum ſolutiui* Vnc. j. *vel mannæ* Vnc. ß. aut Vnc. j.

Pinguia etiam in hoc morbo non conueniunt, ne vlcus ſordidum reddatur, ſed abſtergendum, mox exſiccandum & adſtringendum.

Si in inteſtinis ſit vlceroſa diſpoſitio, vomitoria in ægro ad vomitum prono vtilia ſunt, ratione reuulſionis: quæ autem per os conueniunt, in curatione Dyſenteriæ dicetur.

Si malum diu perſeueret, rhabarbarum, præſertim aquâ roſarum præparatum, magnæ efficaciæ eſt.

Materiæ alteratio & præparatio, vbi opus eſt, perficitur hordeo, cichoraceis, & ſimilibus refrigerantibus, additis, quæ parum adſtringunt, vt cauſſa efficiens compeſcatur & frenetur. vt:

℞. *Aqua acetoſæ endiuiæ, cichorij* an. Vnc. j. *ſyrupi granator. de portulaca* an. Vnc. j. M.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. rubr.* Vnc. ij. *cichorij* Vnc. ß. *corall. rubr. præpar. ſpecier. diarrhod. abbat. boli Armeni.* an. ſcrup. j. Cum *ſyrupo cydoniorum* F. Electuarium.

Diuretica etiam vtilia ſunt, quia fluxionem deriuant;

Extra admoueantur fomenta, vnguenta Cataplaſmata & emplaſtra ex medicinis frigidis adſtringentibus compoſita. vt:

℞. *Olei myrtini roſacei* an. Vnc. ij. *maſtiches, ſemin. coriandri, ſanguinis draconis boli Armeni, abſinthij* an. ſcrup. j. *ceræ parum.* F. Vnguentum.

Si exulceratus planè ſit ventriculus, eius curatio ſupra tradita eſt. Si à veneno ſit fluxus, Alexipharmaca admiſcenda; & commendatur imprimis ſuccus dictamini cum ſyrupo acetoſitatis citri.

Diæta.

Diæta.

Aër ad temperatum frigus declinet, cibis refrigerantibus adſtringens aliquid addatur, vt pyra, cydonia, meſpila. Potus ſit vinum tenue, aquoſum, ſubaſtringens, vt lac chalybeatum, vel hydromel cum ſyrupo cydoniorum vel granatorum. Potus ſit paucus. Nam, vt Aëtius ſcribit, multus potus fluxionibus ventris infeſtiſſimus eſt. Somnus more ſolito ſit longior. Plura de hac re in doctrina *de Dyſenteria* dicentur.

Cœliaca affectio.

Cœliacæ affectionis curatio.

Eadem curandi ratio eſt Cœliacæ affectionis, vtpote quæ ſecundum maius & minus ſaltem à Lienteria, ex plerorumque medicorum ſententia, differt. Quia tamen aliter paulò ex Aretæi, *lib.2. de cauſſ. morbor. diuturn. c.7.* de Cœliaca ſentit Mercatus, & illud breuiter addendum. Ita autem Aretæus: *Cœliacus,* inquit, *morbus fit ob coquentis caloris imbecillitatem, frigúſque ventriculi, cum liqueſcit quidem à calore alimentum, ſed non concoquit calor, neque in ſuccum proprium vertit, ſemicoctum imperfectúmque relinquens, cum perfectionem aſſequi non poſſit. Id verò coctione deſtitutum ad prauum mutatur & colore & odore & conſiſtentia: Albus enim eſt bile priuatus color; olidum excernitur & lutulentum, liquidum & inconſiſtens ob profligatam coctionem ſubſtantia eſt.*

Hinc Mercatus non ſolum retentricis vitio cœliacum malum fieri docet, ſed omnibus potentiis læſis, ob frigidam cum ſordida humiditate totius ventriculi intemperiem cum innati calidi & humidi proprij imminutione. Hinc pluribus modis cœliacam à Lienteria differre ſcribit. Primò quod in Lienteria retentionis debitum tempus non obſeruetur; in cœliacis verò ſolus complexus cibi non rectè fiat; atque ita in Lienteria cibi immutati exeant, quia ſatis diu in ventriculo retenti non ſunt. In cœliaca verò licet diu ibi morati ſunt, formam tamen chyli nõ adepti ſunt, quia ventriculus non valuit eã inducere. Secundò; quia in Lienteria ſolùm ex-

Cœliacæ & Lienteriæ diſcrimen.

cernuntur alimēta immutata: in Cœliaca v. mutata, humidiora, corrupta & variis vitiis cōſpurcata. Tertiò quia in Lienteria reliquæ potentiæ actu priuentur, defectu temporis, non vitio ſui: in Cœliaca verò omnes potentiæ læſæ ſint, & propterea non faciant officium, quāuis diu moretur in vētre alimentum, ita vt etiā ventriculus impedire non poſſit, quò minus putreſcat, vitietúrque alimentum, ſed potius ob defectū diſtributionis corruptionē maiorē ſuſcipiat. Quarto, quod in liēteria ſaltē internæ tunicæ ſuperficies afficiatur; in Cœliaca verò vniuerſa vētriculi ſubſtātia. Quintò, quod Lienteria ſit fluxus cōtinuus; Cœliacus autē per interualla fiat; ſicut & diſtribuēs facultas læſa ſit, & propterea ſingulis diebus non excernat: vnde copioſa excremēta cōgregētur, quæ poſtea facultatem expultricem laceſſant, & copioſam alui deiectionem excitent.

Verum enim verò cùm alij autores Cœliacam & Lienteriam ſolùm ratione maioris & minoris differre ſtatuant, vt dictum; iſta, quæ prolixè de Cœliaca ſcribit Mercatus, potius ad Diarrhœam, quæ fit è ciborum in ventriculo corruptione, pertinere videntur.

CAPVT VI.

De Diarrhœa.

Diarrhœa. ETſi in genere omne alui profluuium Diarrhœæ nomine appellari poſſit: tamen propriè & in ſpecie Diarrhœa is alui fluxus eſt, quē immoderata humoris alicuius, præter alimentum crudum & ſanguinem, ſine exulceratione inteſtinorum per aluum excretio excitat.

Cauſſa quidē in genere Diarrhœæ eſt copia humorū, vel prauitas, quæ naturā ad expellēdū immoderatè ſtimulat. Verum humorū ad excretionē iſtā præter naturā ſtimulantium magna eſt varietas, ratione materiæ, loci, modi ac cauſæ efficientis, quæ rectè diſtinguere ad curationem magni omnino momenti eſt.

Primò ratione materiæ, aliàs chylus excernitur, qui non rectè diſtribuitur, ſed in inteſtinis hæret, aliàs humor aliquis excrementitius, nunc pituitoſus, craſſus, mucoſus, nunc bilioſus, nunc melancholicus, ater, nunc ſeroſus, nunc pinguis & oleoſus quaſi.

Secundò ratione loci, vnde profluit materia, nunc diarrhœa ortum habet à ventriculo, quando in eo corrupti & vitioſi humores cumulantur, nunc à ſplene, nunc ab epate, nunc à meſenterio, nunc à cerebro, nunc, ſed rarius, à thorace, nunc ab vtero, nunc à venis & toto corpore. Ideoque in Diarrhœa non ſolum ad ventriculum & inteſtina reſpiciendum, ſed diligenter inquirendum, vnde materia ſuppeditetur; aliàs curatio rectè inſtitui non poteſt.

Tertiò, modi & cauſſæ efficientis ratione, alia diarrhœa eſt critica, & fit naturā rectè agente, quādo ſcilicet ea de ſalute hominis ſollicita vitioſos humores, & quod ſibi moleſtum eſt, virtutis robore & hominis cōmodo expellit, & quidē ἐν καιρῷ, id eſt, tempeſtiuè, quod fit in febribus apparentibus ſignis coctionis, & in die decretorio, & quam ægri facilè tolerant, atq; inde commodum percipiunt; alia ſymptomatica, quæ contra rationem accidit, & à qua nulla vtilitas ad ægrum redit.

His ergo ita ſe habentibus, agendum erit in ſpecie: 1. de fluxu chyloſo, ſeu diarrhœa, in qua chylus excernitur; 2. de diarrhœa, quæ fit à toto, & quidē cum vel ſine febre, vbi etiam de fluxu colliquatiuò dicendum: 3. de diarrhœa à ventriculo: 4. de diarrhœa à vermibus: 5. de diarrhœa à venis meſaraicis: 6. de diarrhœa ab Epate: 7. de diarrhœa à Liene: 8. de diarrhœa ab vtero: 9. de diarrhæa, quæ accidit à catarrho ſeu fluxu cerebrali vulgo dicto: 10. de diarrhœa, quæ accidit in infantibus, dum dentes erumpunt: 11. de diarrhœa à pharmaco fortiori, item à veneno aſſumpto.

Prius tamen, quæ in genere de diarrhœa dici poſſunt, proponentur.

Cauſſa.

Cauſſam Diarrhœæ in genere diximus eſſe humorem quemcunque, & vbicunq; in corpore cumulatum, quem natura ab eo moleſtata immoderatè excernit. Ad cumulandos autem tales humores faciunt cauſſæ externæ, cibus & potus copioſus vel vitioſus, & omnino errores in victu commiſſi, aeris intemperies, omiſſa corporis exercitatio, cutis in toto corpore adſtricta. Hinc vt Hippocrates, 3. *aphor.* 17. ſcribit, quotidianæ auſtrinæ conſtitutiones tum corpora ſoluunt & laxant, tum aluum humectant.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur Diarrhœa in genere ex frequenti & copiſiore, quam pro humore & modo naturæ, alui humidā deiectione, abſque manifeſto dolore, & inteſtinorum exulceratione, & hinc ſine ſanguinis permiſtione.

Prognoſtica.

1. In turbationibus alui, & vomitibus, quæ ſponte fiunt, qualia oportet, purgentur, confert, & facilè ferunt; ſin minus, contra. 1. *aph.* 2. Etſi enim, vt ſupra dictum ex Galeno, *in fine libri de ſympt. diff.* toto genere præter naturam ſint hæmorrhagia nariū, vomitus, ſanguinis per aluum deiectio, hæmorrhois, & alia huius generis; tamen præter naturam ſimpliciter non ſunt, modo ἐν καιρῷ fiant, & id, quod moleſtum eſt, expellatur. Ita aliquibus diarrhœa & cholera certis interuallis omnem humorum redundantiam educunt. Quando autem tales euacuationes bonæ vel malæ ſint, dictum eſt in Inſtitutionibus, *lib.* 3. *part.* 3. *cap.* 10.

2. Vno die fluere aluum, ſæpe pro valetudine eſt, atque etiam pluribus, dum febris abſit, & intra ſeptimū diem id conquieſcat. Purgatur enim corpus, & quod læſurum erat, vtiliter effunditur. Verum ſpatium periculoſum eſt. Interdum enim tormina ac febriculas excitat, viréſque conſumit. Celſus, *lib.* 4. *cap.* 19.

3. Longa diarrhœa laboranti ſponte ſuperueniens vomitus, malum ſoluit, 6. *Aphor.* 15. Reuulſio enim fit materiæ ab inferioribus ad ſuperiora.

4. Ophthalmiā laborantem alui profluuio corripi, bonum. 6. *Aphor.* 17. Reuulſio enim materiæ morbi ad inferiora fit, & euacuatio: id, cum ſponte ſua aliquando faciat natura, Medicus eam imitari debet, deorſum euacuando per pharmaca & clyſteres.

5. Si Leucophlegmatiā detento fortis diarrhœa ſuperuenerit, malum ſoluit. 7. *Aphor.* 29. Nam materiæ morbum facientis à toto habitu per aluum fit euacuatio. Id autem verum eſt, ſi morbi initio & integris viribus, ac ſaluis viſceribus accidit. Aliàs profluuium alui non morbum tollit, ſed ægrum.

6. Mulieri vterum gerenti ſi aluus multum fluat, periculum eſt, ne abortiat. 5. *aph.* 34. Cum enim pauca fiat alimenti ob fluxum in corpore diſtributio, fœtus alimento ſuo defraudatur; & ob frequentes deiectiones vires magis exſoluuntur, vincula vteri crebra illa agitatione corporis laxantur, fœtus & vterus tetro vapore excrementorum continenter deiectorum, præſertim bilioſorum, offenditur. Magnam etiam cauſſam adeſſe oportet, quæ profluuium hoc in grauidis excitet; cum eæ alioquin aluo duriore eſſe ſoleant.

Indicationes.

Vt diarrhœa quæuis rectè curetur, cauſſa, à qua prouenit, ſpectanda eſt. Si enim proficiſcitur à copia vel prauitate humorum, ſiue in ventriculo & inteſtinis genitorum, ſiue aliunde affluentium, partium illarum affectibus occurrendum eſt. Externæ quoque cauſſæ remouendæ ſunt; de quibus plura in ſpecie dicentur. Deinde in omni diarrhœa motus materiæ fluentis conſide-

conſiderandus. Si enim ille eſt criticus & bonus, quo vel totum corpus, vel pars aliqua cum ægri tolerantia & vtilitate expurgatur, ſiſtendus non eſt, ne materia in aliam partem conuerſa febrim, pleuritidem, aut viſceris alicuius periculoſam inflammationem excitet: imò ſi imperfectus ſit motus, adiuuandus blandis purgantibus, ne relicta materia nouum morbum generet. Quæ n. in morbis poſt criſin relinquuntur, recidiuam facere conſueuerunt, 2. *aph.* 12. Nec ſymptomaticus tempore mox coërcendus, dum æger facilè fert; nec qui diuerſorum colorum eſt, dum vires conſtant, *ſecundum Hippocr.* 2. *aph.* 2. Si verò immodicus eſt, & diutius perſeueret, vireſque deiiciat, tranſacto primo impetu ſiſtendus & compeſcendus eſt. Ita etiam qui ex hypercatharſi ortum habet, ſiſtendus ſtatim; cum inſigniter vires debilitet: ſicut & colliquatiuus in febribus ardentibus & malignis. Videantur Inſtitutiones, *loco antea allegato, lib. 3. part. 3. cap. 10.*

Curatio.

Cohibetur autem fluxus materiam euacuando, reuellendo, & ſiſtendo fluxum.

Si aliqua ſanguinis euacuatio ſuppreſſa materiam fluxui ſuppeditet, vel aliàs ſanguis peccet, quandoque venam ſecare licet.

Purgantia medicamenta huic negotio apta ſunt, quæ ſimul adſtringunt & roborant, vt rhabarbarum, præcipuè in ſubſtantia ſumptum, myrobalani, tamarindi, ſyrupus & ſuccus roſarum.

Reuellit non ſolùm venæſectio, ſed & vomitus, frictiones, ligaturæ, euacuationes per vrinas, ſudores. Siſtunt fluxum roborantia & adſtringentia *capite præcedenti* propoſita.

Si fluxus vehemens ſit planè, & vigiliæ ac dolores vrgeant, neque aliis remediis tolli poſſint, ad narcotica veniendum, ſed cautè nec viribus valde deiectis, ne æger ſopitis ſpiritibus planè extinguatur.

De Diarrhœa in ſpecie, & primò De Fluxu Chyloſo.

Si Chyli diſtributio non fiat, & chylus à venis meſaraicis aut potius lacteis, ac epate non attrahatur, coaceruatus in inteſtinis copia ſua, & ſæpe etiã acrimonia, cum corrũpitur prauiſq; humoribus miſcetur, inteſtina ſtimulat, & per aluum eiicitur, ac diarrhœam excitat. Non diſtribuitur autem chylus, vel ob venarũ, à quibus ad epar defertur, & epatis obſtructionem, vel ob viſcerũ ſanguificationi dicatorum imbecillitatem, dum chylum ad ſe non trahunt.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hæc diarhœæ ſpecies, cũ materia liquida, aliquo modo tamen craſſa quaſi ptiſana, ſine fœtore per aluum excernitur. An autem ex venarũ obſtructione, an verò ex debilitate epatis chylum attrahere non valentis oriatur, ita diſtinguitur; quod cum à venarum obſtructione fit diarhœa, chylus excernitur albus, cum non recipiatur in venas. Cum verò in venas recipitur, ſed ab epate non attrahitur, colore ſubruffo nonnihil tinctus eſt, & ſigna etiam epatis debilis adſunt.

Prognoſticum.

Malum hoc non eſt contemnendum, ſed quam primùm curandum; cum, ſi diutius duret, ægrum ad atrophiam deducat, & ſi ob epatis imbecillitatem euenit, facilè in cachexiam & hydropem degenerare poſſit.

Curatio.

Si ab obſtructione venarum meſaicarum, ſeu lactearum & epatis etiam obſtructione, ab humore lento & pituitoſo, proueniat diarrhœa hæc, primus ſcopus ſit, obſtructiones aperire, iis imprimis medicamentis, quæ ſimul epati vtilia ſunt; aluum tamen non irritant. Vitentur & aſtringentia, tam in medicamentis, quàm cibis, niſi apertis obſtructionibus alia diarrhœa ſubſequatur.

♃. *Rad. aperientium aceto præparat.* Vnc. ij. *agrimon. endiu. capill. veneris* an. M. j. *abſinthii* M. ß. *ſem. aniſi, fœniculi* ana Drach. j. *paſſular.* Vnc. j. Coq. in aq. ſimpl.

Colaturæ ♃. ℔. j. *ſyr. de duabus radicibus, byzãtini ſimplic.* an. Vnc. ij. F. Potio, pro quatuor doſibus.

Vel ♃. *Rad. aperient.* an. Drach. ij. *cichorii* Vnc. ß. *ſem. endiu. fœniculi* an. Drach. j. *paſſular.* Vnc. ß. Coq. in aq. ſimpl.

Colaturæ ♃. Vnc. vj. *ſyr. byzantini* Vnc. ij.

Miſce pro 2. doſibus. Vtilis eſt & in hunc finem ſpiritus ſalis. Hinc fiat purgatio.

♃. *Rhabarb.* Drach. j. ß. *agarici trochiſc.* Drach. j. *cinamomi* Drach. ß. *ſpicæ, ſchœnanth.* an. Scrup. j. Cum *ſucco endiuiæ vel abſinthii* F. Pillulæ mediocres quarum doſis Drach. j.

Vel ♃. *Agarici albiſſ.* Drach. *rhabarb.* Drach. ß. *ſpicæ, ſchœnanth. cinamomi* an. Scrup. j.

Infundatur *in aqua abſinthii, agrimoniæ & enduiæ.* Colaturæ ♃. Vnc. iij. *mellis roſat. colat.* Vnc. j. Miſce. F. Hauſtus.

Vel ♃. *Rad. fœnicul. cichorii* an. Vnc. ß. *agrimoniæ, abſinthii, capillor. veneris* an. M. ß. *myrobalanorum chebularum* Drach. ij. *ſem. aniſi, fœniculi* an. Drach. j. Coq. in aq. ſimpl.

In colaturæ ſ. q. infundantur, *agarici alb.* Drach. ij. *rhabarb.* Drach. j. *zingiber* Drach. ß. *ſchœnanth.* Scrup. j. Colaturæ. ♃. Vnc. vj *ſyr. byzantini ſimpl. de cichorio cum rhabarb.* ana Vnc. j. *ſpiritus ſalis* gutt. iv. vel v.

Miſce pro duabus doſibus. Poſtea ſi opus ſit, iterum aperientia vſurpentur. vt:

♃. *Rad. fœniculi, cichorii, petroſelini, eryngii* an. Vnc. ß. *endiuiæ, capill. veneris* ana M. ß. *cicerum rubr.* P. ij. *ſem. coriand. petroſelini* ana Drach. j. Coq. in aq. ſimpl.

Colaturæ ♃. Vnc. x. *ſyr. endiu. compoſ. byzantin. ſimpl.* an. Vnc. j. ß.

F. Potus pro tribus doſibus. Vel infundatur in vino *Rad. fœniculi, eryngii, rapphontici, rubiæ* ana Vnc. j. *abſinth. agrimon. capillor. veneris* ana Vnc. ß. De quo æger bibat.

Poſt paretur tale Electuarium.

♃. *Conſeru. cichorii, capill veneris* ana Vnc. j. ß. *Rad. condit. cichor. eryngii* ana Drach. vj. *ſpec. diarrhod. abbat.* Drach. j. Cum *ſyrupo byzantino ſimpl.*

F. Electuarium.

Poſt ſumptum Electuarium, ſi libet, bibatur hauſtus aquæ fœniculi, cichorii, petroſelini, aut decocti harum radicum. Dentur etiam rotulæ diarrhod. abbatis.

Similiter quæ extra ventri adhibentur, non adſtringant, ſed aperiant.

♃. Vt *Ol. amygdal. amar. chamæmel. anethi* ana Vnc. j. ß. M.

Cum quibus ſuccus apij, vel fœniculi coqui poteſt: aut iis puluis radicum aſari, ſchœnanthi addi & cum ceræ pauca quantitate vnguentum parari. Vel applicetur emplaſtrum diachylon ſimplex cum puluere radic. aſari, ſchœnanthi & ſimilium miſtum.

Si ab obſtructione epatis, & quidem infimæ partis proueniat, remediis, quæ in venarum meſaraicarum obſtructione conueniunt; ſi gibba, diureticis vtendum, & quidem nunc temperatis, nunc frigidioribus, nunc calidioribus, prout ægri conſtitutio requirit.

Si verò ab imbecillitate epatis ortum habeat hic fluxus, roborandum epar, vel venæ meſaraicæ iis, quæ calefaciunt, ſimulque aperiunt; cum debilitas attractionis vt plurimum fiat ab obſtructione; &

epar debile facilè in obſtructiones incidat, vt ſunt ſpica ſchœnanthum, abſinthium, cinamomum, cyperus, rubia tinctorum, agrimonia, ſpec. diarrhod. abbatis, diatrion ſantalon, aromatici roſati, trochiſci de rhabarbaro, de abſinth. de roſis, de curcuma, ſyrupus byzantinus, crocus martis. A valde tamen calefacientibus abſtinendum, cum vis epatis potius in moderato, quàm nimio calore conſiſtat.

Nimium calefacientia epati noxia.

Interea etiam frictiones totius corporis fiant, quibus alimentum ad id attrahitur. Imprimis verò magnam hîc habent efficaciam, & cum minore periculo adhibentur medicamenta externa, vt emplaſtrum de farina lupinorum cum oleo nardino & ſimilibus.

Sunt & aliæ cauſſæ, quæ faciunt, vt alimentum ad epar non perueniat, ſed chylus cum aliis excrementis eiiciatur: verùm pertinet ille fluxus ad diarrhœam è cibis corruptis, de quo poſtea.

De Diarrhœa, quæ fit à toto, & primò

De ea, quæ eſt cum febre.

Diarrhœa à toto cum febre.

Sæpe in febribus Diarrhœæ accidunt, quæ tamen aliàs Criticæ, aliàs ſymptomaticæ ſunt, & propterea diligenter diſtinguendæ.

Si Criticus ſit fluxus, & naturæ opus, deiiciuntur qualia oportet, id eſt, humores peccantes iam cocti, & victi à natura, ac ſignis coctionis præcedentibus. Vnde ſequitur tolerantia & vtilitas; aut ſine inſigni virium deiectione & moleſtia, quæ vires proſternat, vitioſi humoris euacuatio perficitur, & eam ſequitur morbi, qui hominem affligit, ſolutio. Hæ verò conditiones ſi deſiderentur, aut potius contrariæ adſint, ſymptomaticam eſſe euacuationem concludendum eſt, præſertim ſi cruda admodum, humida & aquoſa, vel frequenter & paulatim, ſiue etiam multum & confertim cum ſtridore per aluum deiiciantur, & alia mala ſigna, de quibus iam dicetur, adſint.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Ex quibus, quid de futuro morbi euentu coniiciendum ſit, manifeſtum euadit.

1. In turbationibus alui, & vomitionibus, quæ ſponte fiunt, ſi, qualia oportet, purgentur, confert, & facilè ferunt; ſin minus, cõtra, vt ſæpius ex 2. *aph. ſect.* 1. dictum.

2. Humida inter initia alui deiectio, morbo ad criſin tranſeunte, craſſior duriorq; reddatur, oportet. Hippocrates & Galenus, 2. *Prognoſt. aph.* 16. Significatur enim concoctricem facultatem validiorem redditam eſſe.

3. In fluxionibus alui mutationes excrementorum, non tamen in deteriora, iuuant; quia iis mutationibus corpus exactius expurgatur, niſi colliquationis aut putredinis ſigna habeat. Mala enim eſt excrementorum mutatio, cum nimis liquida illa ſunt, albicantia, pallida, ſpumantia, nigra, exigua, glutinoſa, liuentia, rubra, pinguia & valde olida. de quibus Hippocrates, 2. *Prognoſt.*

4. In morbo diuturno cibi faſtidium, & ſinceræ deiectiones malæ, 7. *aph.* 6. ἄκρητοι autem ὑποχωρήσιες Galeno ſunt, quæ nullam humiditatẽ aquoſam permixtam habent, ſolo humore, qui euacuatur, per inteſtina tranſeunte. Nam eiuſmodi deiectiones exuſtam & conſumptam humiditatem natiuam à febrili calore indicant.

5. Deiectio alui nimia ex vſu eſt, ſi nec ſtrideat, neque crebrò, paulatim verò excernatur. Frequens enim deſidendi labor inſomnium facit. At ſi vniuerſum & ſæpe deiiciatur, periculum defectionis animi imminet. Hippocrates, 2. *Progn.* 14. Stridor enim deiectionem ſymptomaticam, & crudam vitioſorum humorum indicat, per quam epar, lien, aut totum corpus inutiliter expurgatur, præſertim ſi crebrò & confertim id fiat. Vigiliæ enim & deliquia animi ſequuntur.

6. Si craſſa admodum, aut alba, aut viridia, vel crocea aut ſpumantia deiiciuntur, hæc omnia mala ſunt. Indicant enim vel cruditatem vel impeditum fluxum bilis in inteſtina, vel copiam æruginoſæ aut flauæ bilis, aut commixti cum humore ſpiritus flatulenti. Hippocrates & Galenus, 2. *prognoſt.* 10.

7. Mala eſt deiecto pauca, glutinoſa, alba, ſubpallida, lubrica. Exitioſa verò eſt nigra, pinguis, liuida, æruginoſa, fœtida. Verſicolor quidem diuturnior eſt, ſed nihilominus exitialis. Hippocrates, 2. *prognoſt. aphor.* 21, 22, 23. Cauſſæ *ibidem.* apud Galenum videantur. De ποικίλοις ſeu varii coloris deiectionibus ait, omnes eas ſignum eſſe, quod multæ adſint affectiones malæ, quæ multum temporis ad concoctionem requirant, aut cum quibus natura tanquam cum vitiis pluribus pugnatura multum temporis conſumat.

Curatio.

Vt curatio rectè inſtituatur perpendendum eſt, an critica, an verò ſymptomatica ſit euacuatio. Si ſit critica, & de critico, apparentibus ſignis coctionis accidat, totum negotium naturæ committendum, ſecundum Hippocratem, 1. *aphor.* 20. *Quæ excernuntur, decretave ſunt iuſtè, nec mouere conuenit, nec aliud quippiam nouare, ſeu medicamentis, ſeu aliis irritationibus fiat, ſed omittere.* Nam ſi ſiſtere talem fluxum vtilem Medicus conetur, humores vitioſi, quos natura rectè expellere incepit, corpore retenti recidiuam, eryſipelata, & viſcerum inflammationes, ac alia mala excitare ſolent. Ideóque ſolum conuenientem victum Medicus ægro præſcribat; & ſi quæ adhuc ſuperſint in corpore vel humoribus intemperies, eam alterantibus, ægrumque roborantibus tollat, donec æger integram ſanitatem recuperet.

Curatio

Si verò natura opus integrè non abſoluerit, non ſolum non ſiſtendus fluxus, ſed natura etiam iuuanda, ne relicta materia recidiuam pariat, 2. *aph.* 12. In quo caſu talis inſtitui poteſt purgatio.

℞. *Tamarindor.* Vnc. ß. *radicum cichorii, ſpec. decoct. flor. & fruct.* ana Drach. iij. *myrabalanor. citrinor.* (Si adſit, pituita) *chebulor.* an. Dr. ij. *rhabarb.* Drach. j. *ſpicæ* Scrup. ß. *ſchœnanth. cinamom.* ana Scrup. j.

Coqu. in aqua ſimpl. Vnc. iij. In iis diſſolue mannæ Vnc. ß. vel Drach. vj.

Iterum colentur. Adde *ſyrupi roſarum ſolutiui* Vnc. ß. Miſce.

Si autem fluxus nimius ſit, vireſque deiiciat, humor abſtergendus, temperandus, & fluxus ſiſtendus iis medicamentis, quæ poſtea in fluxu ſymptomatico proponentur. Etſi n. natura tales motus inchoat, & rectè quidem: tamen materia mota, ſi ob copiam, ſeu prauitatem & acrimoniam effrenis quaſi reddita, à natura regi non poteſt, & reliquos humores ad fluxum concitat, vires deiicit. Nullus verò criticus fluxus, qui rectè fit, vires nimium deiicere, ſed ab ægro facilè tolerari debet, 1. *aph.* 2. Ideóque, ſi vires deiiciat, ſiſtendus.

Symptomaticum fluxum quod attinet, diſtinctione quadam opus eſt. Quidam enim tempore ſolum talis eſt, quem natura quidem à materiæ copia, vel qualitate ſtimulata ante coctionem abſolutam inſtituit, cum virtutis tamen robore, quique criticus q. eſt, criſin imitatur, ac quem ægri facilè tolerant, imò ex eo commodum percipiunt; qui fluxus non ſiſtendus eſt. Non tamen adiuuandus vel promouendus; neque etiam ſemper naturæ planè permittendus, ſed naturæ ſuccurrere oportet, materiam euacuando, reuellendo. Ideóque vt materia minuatur & reuelletur, præcipuè ſi febris id ſimul poſtulet, & vires permittant, venam aperire in tali fluxione, quæ in principio morbi accidit, non inutile fuerit.

Deinde

Deinde ne fluxus nimius fiat, abſtergentia, humores alterantia, eorumque acrimoniam temperantia exhibenda, quæ etiam clyſteribus infundi poſſunt. vt:

℞. *Decocti hordei* Vnc. jv. *ſyr. roſar. ſimpl. infuſionis vel etiam ſolutiui* Vnc. j. Miſce.

Vel ℞. *Myrobalan. citrinor.* Drach. ij. *rhabarbari elect.* Drach. j. *ſpica* Scrup. ß. *ſpec. diarrhod. Abbat.* Scrup. j. Infundantur in *aqua acetoſa, & endiuia.* Colaturæ ℞. Vnc. iij. ß. *ſyr. roſar. ſolutiui* Vnc. ß. vel j. Miſce.

Vel ℞. *Decocti hordei* ℔. j. *ſacchar. rubri, mellis roſati colati* an. Vnc. j. *ol. roſacei* Vnc. j. ß. F. Clyſter.

Poſtea detur *ſyrupus de ſucco ribes, granatorũ, acetoſæ, acetoſellæ, oxyſacchara cum aqua acetoſæ, endiuiæ, cichorij, plantaginis, tormentillæ, portulacæ.*

Vbi fluxus perſeuerauerit, magis adſtringentia vſurpare oportet, vt ſunt *conſerua roſarum rubrarum antiqua. Rob ribes, berberis; ſyrupus myrtinus, granatorum, cydoniorum.* vt:

℞. *Syr. granator. ſucci ribes, iulebi roſarum* ana Vnc. j. *aquæ plantaginis, endiuiæ, acetoſæ* ana Vnc. j. Miſce pro duabus doſibus.

Vel ℞. *Conſer. roſar. antiqu.* Vnc. j. ß. *rob ribes* Drach. vj. *boli Armeni, corallor præpar.* ana Drach. ß. Cum *ſyrupo cydoniorum* F. Electuarium.

Extra quoque venter inungatur oleo cydoniorum, myrtino, maſtichino, abſinthij; aut imponatur emplaſtrum ex ceroto ſtomachali, & ſantalino, mixtis cum oleo cydoniorum.

Si verò fluxus planè ſymptomaticus ſit, & ſaltem à facultate, à cauſſa morbifica irritata, fiat, eaque quaſi inuita, & quicquid excernitur, ſymptomatis ratione fiat, nullo cum naturæ robore, nec ægri εὐφορίᾳ aut commodo; talis fluxus omnino prauæ diſpoſitionis ſignum eſt. Ideóque nec iuuandus, neque etiam naturæ, vtpote cuius ferè in expellendo nullæ partes & vires ſunt, permittendus, ſed cohibendus.

Quare ſi ferant vires, vena aperienda eſt, vt, qui humores ad aluum confluunt, reuellantur & euacuentur, atque ita alui profluuium ſiſtatur. Non tanta tamen ſanguinis copia euacuanda, quãta, ſi abſque fluxu alui eſſet, euacuari poſſet. Aliis quoque diuerſionibus, vt frictionib. ligaturis vtendũ. Poſtea medicaméta materiã alterantia & tẽperantia, abſtergentia, fluxumq; ſiſtentia modò propoſita vſurpanda, & cùm exhibenda, tùm per clyſteres infundenda, atque extra apponenda.

De fluxu Colliquatiuo.

colli- In febribus ardentibus & malignis ac peſtilentibus, vt & febri hectica, & phthiſi, & nonnunquam in viſcerum inflammationibus, à calore vehementi non ſolum humores in venis, ſed corpus, ſeu id, quod proximum partium alimentum eſt, colliquatur; & cum tenuius eſt, vel per ἄδηλον διαπνοὴν, aut ſudorem diſcutitur, vel per renes & vrinam euacuatur; vel, præcipuè ſi id, quod liquatur, eſt craſſius, in ventrem confluit, & fluxum alui, qui συντηκτὸς id eſt, colliquatiuus vulgo dicitur, excitat, vt *lib. 4. de febribus cap.* 13. dictum. Calor autem hic nunc pinguedinẽ ſolum, nunc ipſas quoque carnes ſeu proximum partium alimentum colliquat. Et quidem in febribus malignis & peſtilentibus humores non ſolum colliquantur, ſed & corrumpuntur, & ad prauam diſpoſitionem & putredinem ac malignitatem deducuntur; vnde quæ deiiciuntur fœtorem coniunctum habent; aliiſque etiam prauis qualitatibus prædita ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hæc diarrhœa ex eo, quod id, quod eiicitur, plerùmque eſt vario colore præditum, aliquando flauum, aliquando liuidum, plerumque fœtidum, aliquando pingue & viſcoſum; adeſt febris vel ardens, vel maligna, vel hectica: corpus ſtatim præter modum extenuatur, nares fiunt acutæ, oculi concaui, tempora collabuntur, & alia, quæ in facie Hippocratica, *initio prædictionum*, enumerantur, adſunt.

Prognoſtica.

1. Periculoſus hic fluxus eſt, vt qui non ſolum corpori omnia alimenta ſubtrahit, ſed & ſpiritus diſſipat; & cum à vehementi cauſſa, quæ ita facilè expugnari non poteſt, dependeat, plerunque lethalis. Cum enim calor ille febrilis ardens, & malignitas aliàs ad hominem iugulandum ſint potentes, multò facilius id præſtabunt, ſi fluxus talis vires valde deiiciens accedat. *Prognoſtica.*

2. In Hecticis, & maraſmo fluxus Colliquatiuus plerumque lethalis.

3. Quibus phthiſicis capilli defluunt, iis Diarrhœa ſuperueniente, in propinquo mors eſt, *2. aph. 12. & 13.* Capilli enim defluunt ipſis ob alimenti defectum in partibus ſolidis. Superueniens autem fluxus non humoris morbum efficientis, ſed humoris alimentarij, ac pinguedinis partium ſolidarum præ nimia ſiccitate colliquatarum mortem in propinquo eſſe ſignificat.

Curatio.

Curationem iſtarum febrium trahit Galenus, 10. *meth. med. cap. vlt.* Et eſt opus auxiliis, quæ corporis diſpoſitionem & conſumptionem impediunt, nimirum refrigerantibus & humectantibus, & nonnihil ſimul adſtringentibus, & fluxum ſiſtentibus. Medimenta autem iſta non tam extra ſunt adhibenda, ne caloris præter naturam effluxus impediatur, quàm aſſumenda, vt partes roborentur & firmentur, ne facilè cauſſæ præter naturam cedant. Cordi tamen & epati talia adhibere nihil prohibet. Hippocrati duo imprimis auxilia in vſu fuerunt, cremor priſanæ & aqua frigida. *Curatio.*

Aqua poteſt aſſuetis dari, & vbi potius ab æſtu vehementi, quam à malignitate eſt iſte fluxus; tantamque eius neceſſitatem eſſe ſcribit Galenus, *5. meth. med. cap. 6.* vt ſine hac ægri labantur in maraſmum. Huius loco, & vbi ab aquæ potu aliquid mali metuitur, dari poteſt *aqua hordei, ſerum lactis, aqua acetoſæ, endiuiæ, cum ſyrupo de ribes, de agreſtu, granatorum; acetoſitatis citri, acetoſæ, acetoſellæ, de nymphæa, de portulaca, cydoniorum.* *Aqua in fluxu colliquatiuo ægris præbenda. Medicamẽta interna.*

Vel ℞. *Conſerv. roſar. acetoſæ* an. Vnc. 1. *diacydonij ſine ſpeciebus* Dr. iij. *rob ribium, terræ ſigillatæ, C. C. vſti præparat.* an. Scrup. ij. Cum *ſyrupo cydoniorum* F. Electuarium.

Nonnulli lac acetoſum demto butyro cum foliis acetoſæ coctum exhibent. Et cum æger nutrimento indigeat, ius gallinę vel pulli dari poteſt, quod medicamentis talibus alteratum ſit. Et quia aliquando acrimoniã excrementorum inteſtina exulcerari ſolent; clyſteres iniicere vtile fuerit, quæ refrigerant, humectant, leniunt, de quibus in capite ſequenti, *de dyſenteria*, dicitur.

Epithemata refrigerantia cordi & epati vtiliter applicantur *ex aqua roſacea, acetoſæ, boraginis & ſimilibus.* *Externa.*

Diæta.

Aer ad frigidum declinet; Cibi refrigerent, humectent, & nonnihil adſtringant. Dentur ergo hordeata, amygdalata additis ſeminibus quatuor frigidis maioribus, & ſemine papaueris, quibus & corallia & margaritas præparatas admiſcere licet. *Diæta.*

De Diarrhœa à toto corpore ſine febre.

Sæpe etiam Diarrhœæ accidunt citra febrem, cùm venter quidem ab affectu & vitio omni liber eſt, per eum tamen totum corpus expurgatur, & natura vitioſos humores è venis, & toto corpore euacuat, atque ita *Diarrhœa à toto, ſine febre.*

ſæpe certis interuallis in quibuſdam omnem corporis redundantiam per talem dirrhœam educit, vt Galenus, 7. *meth.med.cap.*11. docet.

Atque talis fluxus ab omnibus humoribus, ſeu copia ſeu qualitate prauâ naturam irritantibus, prouenire quidem poteſt: rarò tamen accidit, vt non membrum aliquod particulare, vt epar, lien, affectum ſit, & materiam vitioſam ſuppeditet, eparque bilem, lien humorem melancholicum, caput ſæpe pituitam ſuggerat. Proinde pauca de Diarrhœa à toto ſine febre dicentur, reliqua ex reliquis, quæ de fluxibus à ventriculo, epate, liene, cerebro dicentur, petenda erunt. Nonnunquam & ſeroſi humores, qui Leucophlegmatiam pariunt, per aluum euacuantur, 7. *aphor.* 29. De ſeroſo tamen humore notandum in ſpecie, ab eo non ſolum Diarrhœam in Leucophlegmatiâ accidere, ſed etiam hominibus aliâs ſanis, quibus tamen ſerum in venis plurimum redundat, tempore autumnali frequenter contingere. Frigus enim autumni nocturnum vel matutinum apertos à calore meridiano, vel tepore lecti poros offendens, & propterea altius ſeſe in corpus penetrans à vaſis exterioribus ſeroſos humores, qui facile à ſanguine ſeparantur, & ad fluxum proni ſunt, verſus interiora & in maiores venæ cauæ meatus repellit, qui tandem ad viſcera delati, & ad meſenterij ramos repentes in inteſtinorum cauitatem confluunt, atque ita præterfluentes, ſi bile abundantes eas offendant, vt ferè offendunt, bilem ſecum ad aluum rapiunt, & in inteſtinis pinguedinem, ac omnino obuios in meſenterio humores abſtergunt, & ſecum ducunt: vnde diarrhœæ tales ſeroſæ & aqueæ ſunt, maxima ex parte tamen etiam billioſæ, pituitoſæ, pingues, limoſæ.

Diarrhœa ab humore ſeroſo quomodo producatur.

Atque ita omnia, quæ cacochymiam in corpore producere poſſunt, talis Diarrhœæ cauſſa eſſe valent. Quia tamen epatis & viſcerum vitioſa conſtitutio ferè cacochymiam generat, vix citra eorum vitium talis Diarrhœa accidere poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si à toto confluunt humores, ſigna cacochymiæ in toto adſunt, quæ tradit Galenus, *in lib. de plenitud. &* 4. *de ſanit. tuend.* Præceſſit vita otioſa, aut crapulæ dedita, ſigna verò, quæ partem aliquam in ſpecie affectam ſignificent, abſunt. Et vbi à toto corpore confluit humor, rarò ſub propria forma, ſed mutatus excernitur; neque vlla etiam ſigna ſeſe offerunt, quæ à nimiis, & multis alimentis ingeſtis, & corruptis facultatem irritari teſtentur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. In turbationibus alui & vomitibus, qui ſponte fiunt, ſi qualia oportet, purgentur, confert, & facilè ferunt; ſin minus, contra, 1. *aph.* 2. Et vno die aluum fluere, pro valetudine eſt, atque etiam pluribus, dũm febris abſit, & intra diem ſeptimum id quieſcat. Purgatur enim totum corpus, & quod intus læſurum erat, vtiliter effunditur. Verum ſpatium perículoſum eſt. Interdum enim tormina & febriculas excitat, viresque conſumit, vt ſupra ex Celſi *lib.* 4. *cap.* 14. dictum.

2. Si Leucophlegmatiâ detento fortis Diarrhœa ſuperuenerit, malum ſoluit 7. *aph.* 29. Nam materiæ morbum facientis à toto habitu per aluum fit euacuatio.

Indicationes.

Indicationes.

Si fluxus conſuetus ſit, quod ſana aliâs corpora certis temporibus cum vtilitate corripiuntur, iſque ſit moderatus, non ſiſtendus, nec etiam augendus: ſi verò diminutus, blandis purgantibus adiuuandus: ſi nimius, compeſcendus. Si non conſuetus ſit, nec is ſtatim ſiſtendus. Humores enim vitioſi in corpore contenti euacuantur, & proinde talis fluxus in nondum ægrotantibus ad plurimos morbos præcauendo facit. In morbis verò à cacochymia dependentibus ad eos tollendos plurimum valet, habetque & hic locum ſæpius allegatus aphoriſmus 2. *ſect.* 1. Si verò nimius ſit, & vires proſternat, compeſcendus; quod fit, ſi humorum acrimonia obtundatur, humoreſque leni pharmaco educantur, vel etiam vena aperiatur, ſi plethora ſimul adſit. Imminutâ enim materiâ grauante, natura ad expellendum amplius non irritatur. Poſtea, ſi perſeueret fluxus, ſiſtatur, ſemper reſpectu ad peccantis humoris naturam habito. Etſi enim, vt ſupra *in ſignis* dictum, in Diarrhœa, quæ fit à toto, materia excreta nullius humoris naturam exactè referat, ſed variis modis corrupta excernatur: tamen nunc huius humoris, nunc illius naturam magis æmulatur, & alia etiam humoris peccantis ſigna apparent.

Curatio.

Euacuantia per os ſumpta lenia ſunt, & quæ roborandi ſimul vim habeant; vt in fluxu bilioſo, *tamarindi, myrobalani citrini, rhabarb. ſyrupus roſar. ſolut. Diaprun. lenitiuum ſine ſcammonio*, quæ cum ſantalis, roſis aut coralliis rubris dari poſſunt. E. G.

℞. *Pulpa tamarindor.* Vnc. j. *conſeru. roſarum recentis* Dr. iij. F. Bolus.

Vel diſſoluta in decocto vel aqua endiuiæ vel plantaginis cum coralliior. rubr. ſcrup. j. propinentur.

Rectius tamen in forma ſolida exhibentur, ne in liquida fluxum augeant. vt:

℞. *Pulpa tamarindor.* Vnc. ß. *diaprunis lenitiui* Drach. ij. *pulver. roſar. rubr.* ſcrup. j. *rhabarb.* ſcrup. ß. F. Bolus.

Si magis adſtringere & roborare animus ſit, quam euacuare.

℞. *Rhabarbar. leniter ſiccat.* Dr. j. *conſerua roſar. antiqua* Dr. ij. F. Bolus.

In materia pituitoſa conueniunt, mel roſarum ſolutiuum, cum decocto menthæ, myrobalani chebuli, agaricus.

In materia melancholica vtile eſt ſerum lactis caprinum, flores caſſiæ cum conſerua roſarum, vel diacatholicon, vel folia ſenæ, & myrobalani.

Attemperantia materiam in fluxu bilioſo ſunt roſæ, ſonchus, & cichoracea, corallia, ſmaragdus. In pituitoſa, betonica, mentha ſyrupus Byzantinus ſimplex, de lupulis, borraginis, oxyſacchara compoſita.

Quod ad reuellentia impetum fluentis materiæ, ſi ille magnus, vomitoria ex vſu erunt. Abſtinendum tamen ab oleo.

Poſtquam his ita facta reuulſio, tutius ad diuretica, quæ ab aluo deriuant, deſcenditur. Sunt hæc alia frigida, vt ſemina melonum; alia temperata, vt ceterach, aſplenium, betonica, è quibus nunc his, nunc illis pro natura humoris peccantis vtendum. Si non ſolum febris, ſed & feruor materiæ, aut calor epatis abſit, calidis potius vtendum, quæ etiam chyli diſtributionem adiuuant. Sudor etiam mouetur diuerſionis cauſâ.

Denique iis, quæ incraſſando & abſtergendo iuuant, vtendum, & quidem fortioribus, vbi magnus eſt materiæ impetus; aliâs lenioribus, ne vitioſi humores, quos natura expellere conatur, intempeſtiuè in corpore retineantur. Leniora ſunt, *roſa, ſpodium, conſerua roſarum rubr. primò recens, poſtea antiqua*, cui tandem puluis *boli Armeni, terra ſigillata, coralliior. rubror. præpar. myrti* addi poteſt, ad ſingulas vncias conſeruæ roſar. ſumendo puluerum Drach. ß. Magis etiam adſtringit conſerua roſarum vitriolata. Et poſſunt hæc miſceri cum Syrupo de roſis ſiccis, myrtino, vel cydoniorum. In frigidiore materia puluis menthæ admiſcetur, aut vſurpatur abſinthium. Validiora ſunt, *balauſtia, myrtilli, acacia, hypociſtis, rhus obſoniorum, malicorium, meſpila,* & alia, quæ

quæ videtur apud Platerum *part. 3. pag. 129. & ſeq.* & alios.

Si à ſeroſo humore frigore ambientis aeris ad interiora repulſo fiat Diarrhœa, non ſtatim ſiſtenda. Nam & ipſum ſerum, munere ſuo defunctum, in corpore vtile amplius non eſt; & humores, qui in eius defluxu ac refluxu abſterguntur, excrementitij & inutiles ſunt. Quia tamen talis etiam fluxus alimenti & chyli diſtributionem & perfectionem interturbat, danda opera, vt quamprimum talis fluxus abſoluatur, quod fiet, ſi corpus ab iniuria externi aeris vindicetur, & homo potius in tepido, quam in frigido loco ſeſe contineat. Deinde materia fluxura, id eſt, ſeroſus humor ſubtrahatur ſicca victus ratione, & ſeri per renes & veſicam deriuatione, & partium, quæ ſerum affluens recipiunt, roboratione. In quam rem vtile eſt vinum abſinthites, dilutum decocto cichorij, aut aqua chalybeata, conſerua roſarum.

Abdomen inungatur oleo chamæmelino, maſtichino, roſarum, abſinthij: vel imponatur Emplaſtrum de cruſta panis.

De diarrhœa à ventriculo & cibis corruptis.

Diarrhœa à ventriculo. In ventriculo occaſio Diarrhœæ datur, dum vel cibi, qui facilè corrumpuntur, aſſumuntur, vt, melones, cucurbitæ, fructus fugaces, lac poſt cibum ſumptum, fungi; aut in copia vel modo ſumendi aliquis error adſit, ob quem cibi non rectè coquuntur, ſed corrumpuntur; vel ob ventriculi intemperiem, dum is debilis eſt, vt cibos concoquere non poſſit, ſed ſemicoctos relinquat, qui longiore in eo mora corrumpuntur, & alienam ac prauam naturam induunt, aut dum idem alimentum adurit, aut alio modo corrumpit. Qui humores ex vitiata coctione geniti, cum non ſolum ab epate, vtpote ad alendum corpus inepti, non ſatis attrahantur, & hoc modo in inteſtinis cumulentur, ſed & acrimonia, & prauis, quibus prædíti ſunt, qualitatibus, expultricem ad expellendum ſtimulent, hoc modo Diarrhœam excitant. Itaque omnia, quæ coctionem vitiare valent, ſeu ventriculi temperiem immutent, & talem in eo diſpoſitionem inducant, vt non bonum chylum, ſed prauos ſuccos generet; ſeu cibi praui ſint, ſeu quicunque in cibis ſumendis error, ob quem coctio vitiatur, Diarrhœæ cauſſa eſſe poſſunt, dum humorem vitioſum ſuppeditant, qui facultatem inteſtinorum expultricem ad immoderatam excretionem ſtimulat.

Signa Diagnoſtica.

Vt autem de cauſſa certi ſimus, principio diſpiciendum, an humores illi in ventriculo generetur (de quo cauſſæ genere ſolum iam agimus) an verò aliunde in ventriculum confluant. Nonnunquam enim ex venis meſaraicis, vel epate, vel liene, vel ex capite materia ad ventriculum affluit, quæ vel copia vel acrimonia facultatem expultricem irritat, vt & ipſam & ſimul chylum ante tempus per aluum expellat; etſi alias in ventriculo vitium nullum ſit, neque etiam in cibis error commiſſus ſit. Itaque diligenter primò inquirendum, an aliarum partium affectarum ſigna adſint, quæ indicent, aliunde humorem in ventriculum affluere. Si enim hæc abſint, in ipſo ventriculo vitioſos humores generari, argumento eſt, quod & alia ſigna indicant.

A ciborum quidem prauitate vel errore in victu commiſſo diarrhœam oriri facilè cognoſcit Medicus, ſi inquirat, quibus cibis, & quo victus genere vſus ſit æger. Si enim cibos prauos & qui facilè corruptioni obnoxij ſunt, ſumpſerit æger, vel aliquem errorem in victu cómiſerit, argumento eſt, à ciborum copia fluxum hunc oriri, & mutato victus genere, fluxus talis non ita difficulter ceſſat.

Si verò à facultatis concoctricis vitio id fiat, ſigna intemperiei ventriculi ſupra, *part. 1. cap. 4. de intemperie ventriculi*, propoſita adſunt, & quidem ob frigiditatem excrementa alui ſunt liquida & aquoſa, non graueolentia, & potius ad album, quàm ad croceum vergentia.

Prognoſtica.

1. Si Diarrhœa à nimia ciborum ingeſtorum quantitate accidat, periculoſa non eſt; ſiquidem illâ cocta, & à natura deuicta, facilè fluxus ſedatur. *Prognoſtica.*

2. Periculoſior verò eſt, quæ ob prauos cibos accidit. Nam naturam valde irritare, & reliquos in corpore humores concitare, imò malam diſpoſitionem ventriculo & inteſtinis inducere, ac in Dyſenteriam degenerare poteſt.

Curatio.

A quacunque autem cauſsâ Diarrhœa iſta proueniat, hæc generalis curandi ratio omnibus conuenit, vt quod cauſſæ diarrhœam concitantis adhuc reſtat, tollatur & euacuetur; materiæ vitium ad excretionem ſtimulans emendetur; & ventriculus ac inteſtina roborentur, vel temperatis, vel calidis, vel frigidis, prout humoris & affectus natura id requirit. *Curatio.*

Itaque non ſtatim fluxus ſiſtendus, ſed primò ventriculus, & inteſtina ab humore vitioſo expurganda, ſed lenioribus medicamentis, ne aliunde attractâ materiâ fluxus augeatur. Ergò ſi humor ſit pituitoſus, vtendum pilulis ſtomacho vtilibus, & quæ maſtichen recipiunt, vt maſtichinis, aſſaiereth, de hira ſimplici, de hiera cum agarico: ſi bilioſus, rhabarbaro, pilulis de rahabarbaro, myrobalanis citrinis.

Et quidem ſi à cibis prauis, & errore in victu commiſſo ſit Diarrhœa, ac eorum coctio fruſtra expectetur, ſtatim eos educere conuenit.

Aptiſſima autem via eſt vomitus, quo non ſolum humores vitioſi euacuantur, ſed & materia fluxura reuellitur. Si verò homo ad vomitum aptus non ſit, per aluum eos euacuare oportet, ſed pharmaco, vt dictum, leni, & quod nullam violentiam habeat, aut Clyſtere iniecto.

Vtile ad hos humores euacuandos eſt rhababarum, cum humores hi ex cibis prauis & corruptis orti acriores plerumque ſint, & bilioſorum humorum naturam æmulentur.

Cibi quoque tales, è quibus humores corrupti orti ſunt, vitari, & ij exhiberi debent, qui qualitate & quantitate iis opponuntur.

Poſtea adſtringentibus ventriculum roborare cum internis, tum externis conuenit.

Si verò à ventriculi intemperie, & quidem à debilitate, à frigiditate & humiditate orta, proueniat Diarrhœa, ventriculus roborandus iis, quæ ſupra in Capite de intemperie ventriculi frigida & humida curanda, & de Apepſia ſunt propoſita. Si tamen à natura ſola cruditas vinci non poſſit, euacuandi humores iis, quæ ſimul ventriculum roborant, vt pilulis aleophanginis, maſtichinis, ſtomachicis; poſtea quæ coctionem adiuuant, tum interna tum externa adhibenda.

Diæta etiam talis inſtituenda, qualis ſupra de Intemperie ventriculi curanda propoſita eſt. Imprimis inedia, quiete & ſomno cruditates coquendæ. Potus quoque ſit paucus; cum à potu abſtinentia ad fluxus alui curandos multum faciat.

De Diarrhœa à vermibus.

Quandoque, ſed rarius, Diarrhœa ex vermib. excitatur, cum ſcilicet multi praui humores cum vermibus in inteſtinis cumulantur, & tandem naturam ad excretionem ſtimulant. *Diarrhœa à vermibus.*

Cognoſcitur ex ſignis vermium, cardialgia nimirum, dolore ventris, prurítu narium cum dentium ſtridore

id

in ſomno, tuſſi ſicca, & aliis, quæ in capite de vermibus traduntur.

Curatur autem remediis, quæ vermes necant, & per aluum expellunt.

De Diarrhœa ab epate, ac bilioſo Humore.

Diarrhœa ab epate & bilioſo humore. Supra quidem alui fluxum à meſenterio propoſui: verum cum ille fiat, vel quia venæ meſaraicæ obſtructæ ſunt, ob quam cauſſam chylus diſtribui non poteſt, atque de hoc fluxu, & eius cauſſis iam ſupra dictum ſit; vel quia in eo vitioſi humores cumulati à natura per aluum effunduntur; hi verò vel ab epate, vel à liene, vel à toto ad meſaraicas confluant; in ſpecie de Diarrhœa ex meſenterio agere vix opus erit; ideoque rectà ad Diarrhœam ab epate ac humore bilioſo accedimus. Nam cum bilis in epate colligatur, vnâ operâ de Diarrhœa ab epate ac bilioſo humore dicemus, vt etiam ſequenti capite de Diarrhœa à Liene & humore melancholico agemus.

Cum epar vel nimium bilis generat, vel meatus expurgandæ bili dicati obſtructi ſunt, bilis in epate retinetur, & tandem à natura ad inteſtina expellitur, vnde fit Diarrhœa bilioſa ab epate. Præcipua tamen hîc cauſſa eſt intemperies calida & ſicca epatis, ob quam calidi & acres humores generantur, qui cum naturæ moleſti ſint, quandoque per ventrem expelluntur; id quod etiam in epatis Inflammatione accidere poteſt.

Atque huc pertinet Aphoriſmus 20. *ſect. 2. Quibus in iuuentute aluus eſt humecta, iis in ſenectute ſiccatur; quibus verò adſtricta eſt iuuenibus, iis ſenibus humecta laxaque redditur.* Aluus enim laxior in iuuenibus à bilis ſtimulantis copia eſt, & ob virtutis expultricis robur, ſeneſcentibus iis aluus exſiccatur, bilis videlicet copia deficiente, & expultrice non parum labefactatâ. Contrà aluus ſicca eſt iuuenibus ob corporis & cutis raritatem, & ob calidam etiam intemperiem, & ob motum bilis ad ſuperiora; ſi iidem ſeneſcant, aluus humectatur, habitu corporis addenſato, quo humores intrò coguntur, & calore epatis diminuto motuque bilis deorſum conuerſo.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Quia verò epar, vt Galenus 2. *Prognoſt.* 13. ſcribit, non ſolum ſui ipſius excrementa, ichoreſque & humores præter naturam demittit in ventrem, ſed etiam totius corporis; & per hepar venter omnibus corporis partibus copulatur, ac per id excrementa illa partium recipit: quod ſupra de ventriculo dictum, etiam hic monendum, vt diligenter attendamus, an humor, quem epar ad inteſtina demittit, in ipſo generetur, vel aliunde affluant.

Nimirum ſi ab epate ſolum proueniat Diarrhœa, aliarum partium affectarum ſigna aberunt, epatis verò vel intemperati vel obſtructi ſigna aderunt, ob quam Intemperiem humores in eo corrumpuntur, vel ob obſtructionem bilis à ſanguine rectè ſeparari non poteſt, quæ ſigna in affectibus epatis explicabuntur, & humor, qui Diarrhœam excitat, bilioſus eſt.

Prognoſticum.

Prognoſticū. Non ſine periculo eſt Diarrhœa, quæ ad magnas & graues epatis affectiones ſequitur. Materiæ tamen conditio etiam attendenda, quæ quò peior vel mitior eſt, eò periculoſior, vel minore cum periculo coniuncta eſt Diarrhœa, vt ſupra *de Diarrhœa in genere* dictum.

Indicationes.

Indicationes. Cum cauſſa omnium primùm tollenda ſit, ideo ſi intemperies epatis calida ſit in cauſſa, illa alteranda, bilis temperanda & euacuanda, ac ad alias partes deriuanda; tandemque fluxus ſiſtendus, & epar roborandum. Et cum alteratio commodè fieri non poſſit, niſi humor prius tollatur, primò ab euacuatione inchoandum; & quidem maturè euacuatio inſtituenda, ne bilis ſuâ acrimoniâ Dyſenteriam excitet. Inflammatio quo modo ſananda ſit, ſuo loco dicetur. Si obſtructio epatis adſit, & ea aperienda.

Curatio.

Ad euacuandam bilem hîc vtile eſt rhabarbarum, myrobalani citrinæ, ſyrupus roſarum & violarum ſolutiuus, clyſteres abſtergentes cum commodo ægri iniiciuntur. *Curat.*

℞. *Decocti hordei non excorticati* ℔ j. *ſacch. rubri* Vnc. ij. *mellis roſati* Vnc. ß. *olei roſar.* Vnc. j. *vitell. ouorum* num. ij. M. F. Clyſter.

Vel ℞. *Decocti hordei, iuris pulli* an. ℔ ß. *ſacchar rubri, ſyrupi roſarum ſimplicis infuſionis* an. Vnc. j. *vitell. ouor.* ij. F. Clyſter.

Aut ℞. *Decocti hordei* Vnc. iiij. *ſyrupi roſarum ſimplicis infuſionis* Vnc. j. F. Potus abſtergens.

Contemperant bilem, *ſyrupus de cichorio, de endiuia, de ſucco acetoſæ, de agreſta, acetoſitatis citri, granatorum,* vt & horum ſimplicium decocta vel aquæ. vt:

℞. *Rad. acetoſæ, fragariæ, cichorij* an. Drach. iij. *endiuiæ* M. j. *ſem. endiuiæ* Drach. j. *portulacæ* Drach. ß. *paſſular. maior. exacinatarum* Drach. vj. Coq. *in decocto hordei.* Colaturæ ℞. ℔. j. *ſyr. de cichor. ſimpl. acetoſæ* an. Vnc. ij. Miſce. F. Potus 4. doſibus.

Vel ℞. *Aq. endiuiæ, cichorij, plantaginis,* an. Vnc. ij. *ſyr. endiuiæ ſimplicis* Vnc. j. *acetoſæ. portulacæ* ana Vnc. ß. *ſpir. vitrioli* gutt. iv. Miſce. F. Potus pro 2. doſibus.

Lene euacuans hoc eſt:

℞. *Myrobalanor. citrinar.* Drach. ij. *rhabarb.* Drach. j. *ſpicæ* Scrup. ß.

Infundantur in ſ. q. *aquæ cichorij & plantaginis.*

Colaturæ ℞. Vnc. iij. *ſyr. de cichorio ſimpl. vel roſar. ſimpl. infuſ.* Vnc. ß. M.

Aut detur rhabarbarum in ſubſtantia cum conſerua roſarum, vt ſupra dictum.

Si poſt purgationem fluxus alui perſeueret, alterantibus & adſtringentibus ei eſt reſiſtendum.

Adſtringit hoc,

℞. *Conſerv. roſarum antiqu.* Vnc. j. *pulv. coralliorum rubr.* Drach. ß. *boli Armeni, terræ ſigillatæ* ana Scrup. ß. *rob ribes* Vnc. ß. Cum *ſyrupo granatorum* F. Electuarium.

Vel ℞. *Rad. acetoſæ, tormentillæ, conſolidæ maioris, plantaginis* ana Vnc. ß. *roſar. rubr.* M. ß. *paſſularum non exacinatarum* Vnc ß. *ſem. portulacæ* Drach. j. Coqu. in aqua ſimpl. Colaturæ ℞. Vnc. x *ſyr. myrtini, ribes, granator.* ana Vnc. j. Miſce. F. Potus pro 3. doſibus.

Vel omittantur roſæ in decocto, & in colatura diſſoluantur *conſervæ roſarum rubrar. antiqu.* Vnc. ij. iterumque colentur, F. Potus.

Vel ℞. *Sem. acetoſæ, corallor. rubror. præpar. terræ ſigillatæ, ſpec. diarrhod. abb. flor. roſarum rubr.* an. Drach. ß. F. Puluis.

Vtiles ſunt & trochiſci de terra ſigillata & de ſpodio.

Pluſimi commendant caſeum antiquum præparatum. Præparatur autem, ſi comminutus ſæpius abluatur aqua aliqua refrigerante & adſtringente, vt roſarum, plantaginis, portulacæ; poſtea diligenter in ſartagine exiccetur, & in puluerem redigatur, cuius Drach. j. vel cum cibo, vel cum aqua aliqua conueniente exhiberi poteſt.

Extra quoque imponi poſſunt epithemata *ex ſucco vel aqua plantaginis, acetoſæ, portulacæ, endiuiæ, roſarum, cum ſantalis, coralliis, roſis rubris vel cerotum ſantalinum* eidem admoueri.

Neque præter rem fuerit, materiam aliò deriuare, ſiue promouendo ſudores; cum ſudores & cutis raritas aluum ſiccent, materiâ, quæ ad aluum impetum faciebat, ad ambitum corporis conuerſâ, ſiue ad renes & veſicam,

veſicam, medicamentis, quæ vrinam mouent: è quibus eligenda ſunt minimè acria & mordacia, qualia ſunt radices graminis, aſparagi, fœniculi, petroſelini recentis, ſemina melonum, capilli veneris, &c.

De Diarrhœa à liene & humore melancholico.

Quandoque humor melancholicus in liene & vicinis vaſis cumulatus à naturâ copioſius in aluum effunditur, & diarrhœam excitat. Interdum etiam deiectio adeo atra apparet, vt picem liquefactam & dilutam repræſentet, quæ tamen à ſanguine eſt ex aperto aliquo in hypochondriis vaſe in inteſtina effuſo, ibique in nigredinem illam exuſto, aut cum humore atro mixto. Nam ſanguis is non purus eſt, ſed plerumque melancholicus, in liene & vicinis vaſis præter naturam cumulatus: qui quidem rectius per hœmorrhoides euacuari ſolet, quandoque tamen à natura ad ventriculum atque inteſtina expellitur, & vomitum ac alui profluuium excitat. Vt enim in febribus, vbi natura hæmorrhagiam narium inſtituit, primariò quidem humores prauos euacuare intendit; id tamen obtinere non poteſt, quin ſimul ſanguinem bonum effundat; ita hic etiam naturæ ſcopus eſt, humorem atrum & melancholicum exturbare: cum verò id fieri non poſſit commodè, niſi ſanguis, cui permiſtus eſt, ſimul euacuetur; hunc ſanguinis atri vomitum & fluxum inſtituit.

Signa Diagnoſtica.

In hac dirrhœa præceſſerunt ſigna lienis affecti, tenſio & grauitas in ſiniſtro hypochondrio, & alia, quæ in hypochondriacis morbis apparere ſolent, deiectiones ſunt nigræ. Si eſt à ſanguine, intincta lintea rubent, & cruenta vomitio comitatur vel præceſſit.

Prognoſtica.

1. Etſi periculo hæc diarrhœa non careat, ob prauitatem humoris, & ſanguinis copioſa per aluum deiectio ad malum habitum & hydropem deducere ſoleat, & natura irritata talibus prauis & aduſtis humoribus ſæpe bonos ſimul profundat, vireſque valde deiiciat: tamen ſæpe etiam à multis morbis, ſi tantùm modum non excedat, huiuſmodi diarrhœa præſeruat.

2. Si materia, quæ excernitur, nullum fœtorem habeat, maior ſalutis ſpes eſt: ſi fœteat, & ex atro colore in viridem vergat, exigua ſalutis ſpes eſt.

Curatio.

Imprimis hîc reſpiciendum ad cauſſam, humorem ſcilicet melancholicũ & atrum, ſiue is calore epatis genitus ſit, ſiue ab obſtructione ac vitio lienis cumulatus.

Itaque, præmiſsâ tamen, ſi opus ſit, venæ ſectione, primò humor melãcholicus euacuetur *polypodio, epithymo, myrobalanis Indis, foliis ſenæ, ſyrupo roſar. ſolutiuo, diacatholico cum decocto florum & fruct.* vel alio conueniente liquore. Non verò ſtatim fluxus ſedandus, ne materia retenta deterior reddatur.

Deinde quæ humorem atrum temperent, eiuſque generationem prohibeant, vſurpanda, *ſyrupus nimirum de pomis, de borragine, de bugloſſo, de endiuia, de lupul. byzantinus ſimplex, de fumaria*: ſimulque obſtructiones in liene, ſi adſint, aperiendæ, *radicibus aperientibus, corticibus radic. capparum, tamariſci, ceterach. capillis veneris, ſemine agni caſti, ſyrupo byzantino.* Et ne inteſtina humor mordax in tranſitu exulceret, vtile eſt, ſæpius clyſteres iniicere ex iis, quæ leniter detergunt, & humoris acrimoniam temperant, vt decocto hordei, cremore priſani, iure carnis, lacte cum melle roſaceo & violaceo.

Adſtringentia tandem, ſi fluxus non ceſſat, adhibenda, conſerua roſarum, abſinthij cum terraſigillata; vel bolo Armeno, aut corallis.

Diæta quoque inſtituatur, qualis in melancholicis, & hypochondriacis affectionibus conuenit, & vitentur omnia, quæ craſſum, fœculentum & aduſtum ſanguinem generant.

Si verò diarrhœa ſit à ſanguine atro, quam vomitus ſanguinis comitatur, nec is ſtatim ſiſtendus. Nam ſi ſanguis ille ater, & præcipuè iam extra vaſa ſua elapſus & concretus ac corruptus, ſiſtatur, lipothymiam & alia grauia mala excitat. Itaque poteſt ſtatim exhiberi hic puluis:

℞. *Rhabarbari* Drach. j. *cinamomi, myrobalanor. citrinor.* an. Scrup. ß. *ſuccini albi* gr. vj. F. Puluis. Detur in *vini albi* Vnc. iij. *aquæ plantaginis* Vnc. j. *ſyr. roſarum ſimplicis infuſionis* Vnc. ß. Hinc dentur adſtrigentia, vt:

℞. *Trochiſcor. de carabe* Drach. j. ß. *lapid. hæmatit.* Drach. j. *C. C. vſti præparati, boli Armeni* ana Drach. ß. F. Puluis. Doſis Drach. j.

Poteſt exhiberi cum ſequenti liquore.

℞. *Vini granator. acidorum* Vnc. j. *ſucci citri* Vnc. ß. *iulebi roſarum* Vnc. j. *aq. plantaginis, tormentill. caudæ equinæ* an. Vnc. iv. Miſce.

℞. *Conſeru. roſar. antiq.* Vnc. j. *tormentillæ* Vnc. ß. *pulv. radicum conſolidæ maioris* Drach. ij. *philonij Perſici* Drach. j. *trochiſcor. de carabe* Drach. j. ß. Cum *ſyr. de roſis ſiccis vel cydoniorum* F. Electuarium.

Cum verò tales diarrhœæ ſtatis temporibus, vel ſingulis annis, vel ſemeſtribus recurrere ſoleant, vt illæ præcaueantur, curatio præſeruatoria, qualis affectibus hypochondriacis conuenit, inſtituenda, nimirum certis interuallis, & præſertim imminente tempore, quo vomitus & fluxus ille ſanguinis accidere ſolet, ſanguis, ſi opus, mittendus, & corpus ab humoribus vitioſis liberandum, ac ne ii in corpore cumulentur, præcauendum, obſtructioneſque in liene & venis meſaraicis aperiendæ.

Quandoque in diarrhœa ab humore melancholico vitium quoque ſcorbuticum concurrit. Ideóque in diarrhœa ab humore melancholico ſemper diligenter conſiderandum, an diſpoſitio ſcorbutica adſit, ac tum medicamenta ſcorbuto propria admiſceantur.

De Diarrhœa ab vtero.

Vt interdum ob menſes retentos, & vitioſos humores inde cumulatos vomitus fœminæ patiuntur; ita interdũ & diarrhœa excitatur in iis, humorib. per venas, quibus vterus nutritur, ad epar, & hinc ad inteſtina effuſis. *Diarrhœa ab vtero.*

Cognoſcitur hoc malum ex eo, quod ſymptomata vteri affecti adſunt, & plerumque tales alui fluxus periodos quaſdam obſeruant, & eo tempore magis affligere ſolent, quo menſes fluere conſueuerunt.

Curatur iis medicamentis, quæ venas vteri, ſi obſtructæ ſint, aperiunt, & vitioſos humores, qui in vtero, & vicinis locis cumulantur, euacuant. Niſi enim illi prius tollantur, fruſtra adſtringentia & fluxum ſiſtentia adhibentur: cum materia retenta aliò regurgitet, & mala ſæpe perículoſiora excitet; de quibus in morbis vteri, & menſiũ ſuppreſſione dicetur. Materiâ euacuatâ, ea, quæ robur ventriculo, inteſtinis & vtero addunt, vſurpanda, ne facilè affluẽtes ex aliquo corpore humores excipiãt.

De Diarrhœa à cerebro.

In alui fluxu, vt vocant, cerebrali vel catarrhali materia è cerebro imbecillo, pituitâ multâ ſeu inſipida, ſeu ſalſa abundante per fauces in ſtomachũ & inteſtina defluit, præſertim noctu, & ægro ſupino dormiente. Materia illa vel reddit lubricã ventriculi & inteſtinorũ tunicã, vnde retentrix debilitatur, vel cibũ inquinando concoctionem labefactat, vel moleſta qualitate ſua expultricem ſtimulat. Excitatur hic fluxus magis abſtinentia (nam tùm benignior ſuccus, quò humoris malitia *Diarrhœa à cerebro.*

temperatur deeſt) quàm cibo; contrà atque in lienteria fieri ſolet. Præceſſit debilitas cerebri, & ſputum multum, excrementa ſunt ſpumoſa & pituitoſa, teſte Hippocrate, 3.2.ſect. 6. *Balbi alui profluio maximè corripiuntur.* Cauſſa eſt, quod plerique ii humidius habent cerebrum, vnde excrementa humida in ventriculum decumbentia diarrhœam efficiunt, eamque diuturnam, ob hecticam quaſi illam cerebri intemperiem. Atque hanc intemperiem etiam balbuties arguit, quæ ex linguæ nimia humectatione & emollitione, vel quaſi quadam paralyſi oritur; quanquam etiam aliis de cauſſis naſci poſſit. Solet autem hic fluxus à capite deſcendens ſatis diuturnus eſſe, & longo tempore durare.

Cur balbi alui profluuio corripiantur?

Curatio inſtituatur, vt ſupra *de catarrho* traditum, præparando & euacuando materiam. Diuerſiones etiã fiant per frictiones, ligaturas, cucurbitulas in ſcapulis. Iuuant etiam errhina & ſacculi capiti impoſiti.

A maſticatoriis & gargariſmis abſtinendum, ne materia catarrhi in ſtomachum & inteſtina trahatur. Vitandus ſomnus ſupinus, nec à cœna mox dormiendum. Non ſolum autem cerebri & membri mandantis ratio habenda, ſed etiam ventriculi, vt recipientis, qui internis & externis medicamentis conſeruandus ac roborandus eſt.

Si hæc diarrhœa ſæpe recurrat, ceruici primam & ſecundam, vertebram admoueatur veſicatorium & cauterium potentiale, vel ſetaceum, vt humores catarrhum excitantes deriuentur; vel fonticulus in brachio aperiatur.

In eundem vſum, ſi ætas & alia ferant, theriaca, Mithridatium, decoctum ligni guaiaci, ſaſſafras, ſarſæparillæ per plures dies vſurpandum, vt corpus exſiccetur, & materia catarrhum generans per ſudores diſcutiatur.

De Diarrhœa, quæ accidit infantibus, dum dentes erumpunt.

Diarrhœa infantium dentientium.

Interdum etiam infantibus dirrhœa accidit, dum dentes ipſis erumpunt; quod euenit, vel pituitâ ſalsâ in ventriculum defluente, vel lacte per febrem, quæ tum temporis infantes plerumque affligere ſolet, in ventriculo corrupto.

Vtra autem cauſa locum habeat, ex iis, quæ excernuntur, facilè iudicare eſt.

Hic fluxus non ſtatim ſiſtendus, ne materia retenta peior euadat, & febré, quæ ex dolore excitatur, augeat, aut cerebrum neruoſque in conſenſum trahat, & conuulſioné exciter: ſed ſi à pituita ſalſa ſit hæc diarrhœa, ſyrupus roſarum ſolutiuus, vel mel roſatum, vel ſyrupus de cichorio cum rhabarbaro, cohlearis vnius aut alterius quantitate exhibendus. Deinde ventriculus & venter inungendus oleo maſtichino, cydoniorum, roſarum, abſinthij, vel imponendum cerotum ſtomachale, aut emplaſtrum de cruſta panis.

Si à lacte corrupto diarrhœa hæc accidat, illud, vitioſuſque humor inde genitus, è ventriculo dictis modò ſyrupis deturbandus, dandaque opera, vt nutrix bonum lac infanti ſuppeditet, quæ ideò exquiſitè, & cibis boni ſucci alanda. Infantis gingiuæ butyro cum melle mixto, vel cerebro leporis fricentur.

De Diarrhœa ab hypercatharſi & veneno ſumpto.

Diarrhœa ab hypercatharſi & veneno.

Tandem interdum etiã profluuium alui excitatur poſt nimis fortium purgantium vſum, aut venenum aſſumptum.

Vtraque enim inteſtinis inhærendo naturam continuò ad excretionem ſtimulant, & è toto corpore humores ad aluum protitant, & humores etiam bonos corrumpunt, ac vt ad aluum moueantur, faciunt.

Præceſſiſſe autem talem cauſſam, facilè ex ægri, vel adſtantium relatione cognoſcitur. In tali fluxu primò omnium abſtergens ex decocto hordei cum pauco ſaccharo conuenit, ſiue bibitũ, ſiue per clyſterem iniectũ.

Vt ℞. *Decocti hordei* Vnc. iv, *ſacchari rubri* Drach. vj. vel *ſyrupi roſarum ſimplicis infuſionis* Vnc. j. Miſce.

Dolorem lenit lac chalybeatum, itidem vel bibitum vel clyſterem infuſum, & lac coctum cum radicibus althææ, & iniectum.

Simul ligaturæ & frictiones, & fotus extremorum inſtituantur, & cucurbitulæ ſiccæ inter ſcapulas & ad hypochondria, vel inter vmbilicum & ſtomachum apponantur.

Poſtea dentur adſtringentia; vt:

℞. *Conſeru. roſarum antiqua* Vnc. j. *diacydonij ſine ſpeciebus* Vnc. ß. *Pulu. ſeminis plantaginis ſanguinariæ, ſumach. hypociſtidis, acaciæ, cornu cerui vſti* an Scrup j. *Fragmentorum lapidum pretioſorum* ℈ß. Cum ſ.q. *ſyrupi ribium, vel cydoniorum.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Succi plantaginis, decocti roſarum, meſpili, ſorbi, rad. tormentillæ* ana ℔. ß. *athanaſiæ* Vnc. ß. Fiat Clyſter.

Cui etiam *vitellum oui vnius vel alterius, ſeui hircini, ſanguinis draconis, tragacanthi, gummi arabi* an. Scrup. j. addere licet.

Si fluxus non ceſſet, ad opiata confugiendum, & propterea exhibenda theriaca recens, laudanum opiatum. Cibi & potus quoque facultatem adſtringendi habeant.

Si à veneno aſſumpto ſit fluxus, primò itidem abſtergentibus tàm ſumptis, quàm per clyſterem iniectis opus eſt. Deinde ſi venenum notum ſit, proprium alexipharmacum illi opponendum; ſi verò ignoretur, ad vniuerſalia antidota confugiendum; qualia ſunt, theriaca, mithridatium, lapis bezoar. Commendatur hîc etiam ſmaragdus, cuius grana vij. in conueniente liquore dentur, vel ſuccus dictamni cum pari vini quantitate exhibitus.

Extra quoque cordi medicamenta cordialia applicentur.

CAPVT VII.

De Dyſenteria. Nomen & Natura Dyſenteriæ.

Dyſenteria, quam Celſus, *lib.* 4.*c.*15. Tormina, & vulgo inteſtinorum difficultatem nominant, à parte affecta, inteſtinis ſcilicet, quæ Græcis ἔντερα ſunt, nomen habet, teſte Galeno, *meth. med. cap.* 2. Et quidem generale hoc nomen eſt, nihilque aliud per ſe, quam inteſtinorum difficultatem ſignificat, & hoc modo pluribus affectibus, in quibus inteſtina torquentur & affligantur, attribui poſſet. Vſus tamen obtinuit, vt vocabulum dyſenteriæ propriè & in ſpecie tantum accipiatur pro inteſtinorum exulceratione cum dolore & deiectione alui frequenti ac cruenta. Cœlio Aureliano eſt inteſtinorum ῥευματισμὸς cum vlcere: Paracelſo morbus diſſolutus: Germanis *die rote Ruhr, Darm, Blut-Ruhr, oder rote VVehe.*

Malum plerumque Epidemium eſt, in iuuenes maximè, nonnunquam tamen in ſenes etiam graſſans. Interdum & certæ temperaturæ ac conſtitutionis homines tantum inuadens; quo qui laborant, per aluum interdum copioſa, interdum pauca, eáque non naturaliter, verùm præter naturalem modum ſeſe habentia, ſæpe, ac cum frequenti conatu, cum ventris dolore ac torminibus deiiciunt, & quidem cum ſanguine, nunc pauco, nunc copioſo, permixta. Præter ſanguinem, & cum ſanguine, ac fæcibus illis præternaturalibus in morbi progreſſu etiam mucoſum quiddam excernitur, nunc copioſum, nunc paucum; quod, ſi ſanguis copia ſuperet, Germani in ſpecie *die rote Ruhr* nominant. Si verò plus muci illius albi, quàm ſanguinis eiiciatur, appellant *die vveiſſe Ruhr.* Quid

Quid autem illud mucoſum ſit, inter medicos non conuenit, vt *poſtea* dicetur. Nonnunquam & bilis, & præcipuè in principio, cum à fluxu bilioſo ferè dyſenteria incipiat, & quidem frequenter flaua, interdum & viridis ac atra admiſcetur; ſæpe & pituita.

Eſt nimirum dyſenteria *deiectio alui frequens & cruenta cum dolore ventris & inteſtinorum exulceratione; ſeu inteſtinorum exulceratio cum deiectione frequenti, cruenta & purulenta, ac ventris dolore & torminibus, à materia acri & inteſtinis peculiariter aduerſa, eaque erodente ortum habens.* Qua definitione ab omnibus aliis alui fluxibus, vt & ſanguinis per aluum excretionum differentiis diſcernitur. Equidem, vt apud Galenum, *de ſympt. cauſſ. cap. 2. & 2. de loc. affect. cap. 5.* videre eſt, apud Medicos quatuor cruentarum alui deiectionum occurrunt differentiæ, quibus omnibus nomen dyſenteriæ interdum attribuitur.

1. Cum per aluum ſanguis euacuatur, in iis, quibus membrum aliquod abſciſſum eſt, & cum ſanguis, qui in nutrimentum partis abſciſſæ abſumi debebat, ad fontem ſuum recurrit, & vt ſuperfluus à natura ad aluũ depellitur & ibi euacuatur. Quod & iis interdum accidit, qui conſueta exercitia ſubitò dimiſerunt, non imminuta interim quantitate alimentorum, qua, cum validius exercerentur, vti ſolebant: aut quibus conſueta aut familiaris hæmorrhagia narium ſupprimitur, cuius exemplũ habetur apud Foreſtum, *lib. 2. obſ. 10*: vt & mulieribus, quibus menſtrua ſupprimuntur, vt docet Galenus, *5. de loc. affect. c. vlt.* Sanguis n. per vterum euacuari ſolitus per venã cauã regurgitat, & hinc per venas meſaraicas ad inteſtina profunditur. Nonnulli & hæmorrhoides addunt; cum, iis præter naturã ſuppreſſis, ſanguis vel immediatè & ab hæmorrhoidibus internis; vel epate mediante & ab externis ad venæ portæ ramos remeare, & inde ad inteſtina effundi poſſit.

2. Cum ob epatis debilitatem aquoſus ſanguis, inſtar loturæ carnium, excernitur, qui alui fluxus epaticus nominatur; Tralliano, *lib. 13. c. 3.* eſt dyſẽteria epatica.

3. Quæ melancholica appellatur, cum ſanguis propter longiorem moram in epate vel circa lienẽ aduſtus & cum humore melancholico mixtus per venas meſaraicas ad inteſtina à natura protruditur, & niger atque ſplendẽs per aluũ, ſæpe etiam per vomitũ ſimul eiicitur.

Accidit præterea interdum, vt iis, qui ex alto deciderunt, vel in hypochondriis ac lumbis grauiter percuſſi ſunt, ſanguis, & quidem ſæpe longo tempore, retentus, poſtea per aluum excernatur, iſque nigricans, interdum & graueolens, qui proculdubio in venis loci contuſi collectus eſt & hæſit.

Verum hæ cruentæ deiectionis differentiæ impropriè dyſenteriæ dicuntur: ea verò ſanguinis deiectionis ſpecies, quam modò deſcripſimus, ſolum propriè Δυσεντερία dicitur: is ſcilicet alui fluxus, in quo cruenta cum inteſtinorum dolore ac torminibus eiiciuntur.

In dyſenteria ergo adeſt ſoluta vnitas, ſeu vlcus, plerumque & intemperies, ac mala inteſtinorum conſtitutio, & quidem cum affluxu materiæ.

Pars affecta ſunt inteſtina, nunc tenuia, nunc craſſa, nunc vtraque. An tamen omnia ſimul exulcerari poſſint, in dubium à nonnullis vocatur. Equidem impoſſibile non videtur, vt omnia inteſtina, ſi non tota, tamen ſingulorum partes exulceratio corripiat. Verum ſi hoc accidat, grauiſſimum id malum eſt, ex quo æger vix conualeſcit.

Nonnunquam tamen & vicinæ partes vt epiploon, ventriculus, thorax & pulmones in conſenſum trahuntur, cuius rei exemplũ Scholiaſtes apud Holleriũ recitat.

Symptomata, quæ hîc præcipuè vrgent, ſunt inteſtinorum læſæ functiones, alimenti ſcilicet concoctio & chyli ac fecum debita elaboratio; alimenti, cui inſeruiũt etiam ſuo modo inteſtina, diſtributio; frequens deiectio ac excretio, & quidem ſanguinis ſimul; tandemque dolor. Quibus accedunt interdum & alia, de quibus poſtea *de ſignis* dicemus.

Cauſſæ & generatio Dyſenteriæ.

Cauſſa proxima Dyſenteriæ.

Vt verò natura huius mali clarior fiat, cauſſæ & generationis modus, & quæ in illo accidunt, conſideranda ſunt. Et quidem fluxus huius præternaturalis cauſſa proxima eſt inteſtinorum irritatio, facultatiſque in iis excretricis ſtimulatio, vt continuò, quod moleſtum eſt, excernere nitatur, quam excitant acres humores, ſiue in ventriculo & inteſtinis geniti ſint; ſiue à toto, ſiue à parte aliqua ad inteſtina confluant, eaque ad excretionem ſtimulent. Nimirum bilis flaua, à qua plerumque Dyſenteria incipit: Bilis atra, quæ ferè lethalem Dyſenteriam excitat: Pituita ſalſa, quæ ſecundum Galen. *3. aph. 12.* aliquando gignitur in capite à caliditate maiore, aliquando talis efficitur putredine in ventre, vnde ad inteſtina delata, & lentore ſuo diutius iis inhærens, aſſiduè extergendo tandem illa exulcerat, quem admodum docet Galenus, *3. Epid. com. 3. aph. 70.* Sanies quoq; acris & purulenta & humores maligni ac peſtilentes. Quò etiam pertinent purgantia fortiora, vel etiam lenia inteſtina nimium vellicantia & ſtimulantia.

Humores dyſenteriam excitantes quales.

De omnibus autem humoribus, qui Dyſenteriam excitare ſolent, non ſine cauſſa hoc dubiũ mouetur, quod etiam Ludouicus Mercatus & alij animaduerterunt, qui fiat, quod humores mordaciſſimi, feruidi, æruginoſi, praſini, & omnino ſummam malignitatẽ præ ſe ferentes, Diarrhœam ſæpe ſaltem pariant, & non Dyſenteriam; & quî fiat, quod Diarrhœa etiam ab humoribus acribus ſæpe longo tempore durans in Dyſenteriã non mutetur: Contrà vero ſæpe humores minus mordaces Dyſenteriam, & quidem prauo temporis ſpatio fluxu durante, excitent. Et quidem alij aliam huius rei cauſſam reddere conantur, & eam vel à circumuolutione inteſtinorum, quæ humores detineat, petunt; Vel quòd omnibus ſimul venis meſaraicis humor communicatur, eũ detineri, putant. Verũ cum hæc omnibus aliis fluxibus communia eſſe poſſint, non ſufficiunt.

Sola acrimonia humorum dyſenteriam non facit.

Ludouicus Mercatus ad hoc dubium reſpondet, ſolam acrimoniam & mordacitatem humorum per ſe (licet ad Dyſenteriam neceſſaria ſit) ad Dyſenteriam gignendam non ſufficere, ſed inſuper requiri viſciditatẽ & lentorem, ob quem inteſtinis adhæreant, eaque continuò rodant. Atque ita proximam & adæquatam cauſſam ponit humorem acrem, lentum & viſcidum inteſtinis adhærentem, eaque abradentem & exulcerantem.

Verum etſi hæc opinio ſatis probabilis videatur: hoc tamen in ea mihi dubium adhuc videtur, quod ſæpe alui fluxus dantur; qui ab humoribus hiſce qualitatibus præditis fiunt, & tamen Dyſenteria non excitatur: imò ſæpe illa viſciditas & lentor abeſt in bilioſis & aliis humoribus, qui Dyſenteriam pariunt.

Humorum Dyſenteriam excitantium natura.

Ergo mihi probabile videtur, humores qui Dyſenteriam excitant, peculiarem & occultam qualitatem habere, quâ peculiariter inteſtinis infeſti ſunt, eaque exulcerant; ſicut pulmo marines pulmoni, & cantharides veſicæ infeſtæ ſunt, eaque, nõ verò alias partes, exulcerant: qualis quidem vis in colocynthide, cucumere aſinino, eſula, euphorbio, laureola & aliis purgantibus occurit. In quorum quibuſdam ſi acrimoniam examinemus, vel etiam viſciditatem conſideremus, longè minor eſt iis, quam in aliis multis, quæ ὑπερκάθαρσιν, tandemque alui fluxum & Dyſenteriam excitant. Imò cõpertum eſt, leniora etiam, vt mannam, caſſiam, Syrup. roſat. ſolut. in quibuſdam ὑπερκάθαρσιν excitaſſe, ob vim, quam habent, inteſtina vellicandi, & humores ad aluum commouendi.

Contagium quomodo Dyſenteriam excitet.

Atque ita rem ſe habere facilius credet, qui, qua ratione contagium Dyſenteriam inducat, & quomodò medicamenta purgantia vim ſuã exſerant, perpenderit.

Etenim cum μιάσματα, ſiuè ex fecibus & excrementis Dyſentericorum, ſiue ex corpore eorũdem exſpirantia, ſeu per cibum & pocula communia cõmunicata, ſeu per

per pulmones & inſpirationem, ſeu per œſophagum, ſeu per anum, aut quocunque modo ad admiſſa, fluxum ſimilem excitent: non video, quomodo alia ratione id præſtare poſſint, quam quâ purgantia medicamenta ſuam operationem efficiunt.

Purgãtia quâ ratione opus ſuum perficiant.

Etſi verò vulgò dicatur & doceatur, medicamenta purgantia humores ad ſe trahere: tamen id rectè explicandum eſt. Cum enim purgantia medicamenta, non ſolum ore ſumpta, ſed & vmbilico applicata, manibus tractata, imò naribus admota & olfacta, aluum mouere & purgare ſoleant: aliter ſtatuere non poſſum, quàm medicamenta iſta per vmbilicalia vaſa, vel per poros cutis & vaſorum extremitates in venas vel arterias penetrantia fermentationem quandam & agitationem in humoribus ibi excitare, quâ vitioſi humores à bonis ſeparantur, à quibus poſtea natura ſtimulata eos ad cōſuetas euacuationis vias pellit; adiuuante procul dubio vi medicamenti purgantis, quod non ad ambitum corporis tendit, ſicut ſudores mouentia, neque ad veſicam, ſicut Diuretica, verùm ſolùm ad inteſtina: ſicut & cantharides non ſolum intus ſumptæ, ſed & extra applicatæ vrinam mouere, & veſicam exulcerare feruntur.

Generationis Dyſenteriæ modus.

Eodem ergo proculdubio modo Contagium & μίασμα Dyſentericum quocunque modo & loco intra corpus admiſſum, quandam fermentationem in humoribus efficit, & ſimilem ſibi diſpoſitionem (qui omnium venenorum ſeu contagioſorum inquinamentorum mos eſt) imprimit. Humores verò moti, & peculiarem hanc malignitatem adepti vnà cum μιάσματι ad inteſtina, quibus peculiariter infenſa, ruentes, non ſolum purgantium medicamentorum more fluxum alui concitant, & naturam ad crebram excretionem ſtimulant, ſed & ea exulcerant, ac prauam diſpoſitionem iis imprimunt, & ita cùm inteſtinorum vnitatem ſoluendo, tùm naturale temperamentum & ſimiliarem conſtitutionē lædendo, concoctricem facultatem in iis lædunt; vt neque chylus affluens illam, quam debet, in inteſtinis & vaſis meſaraicis, diſpoſitionem ſeu accipiat, ſeu retineat, ſed in humorem vitioſum mutetur, neque excrementa, & feces alui naturalem elaborationem & qualitates in iis accipiant, ſed & ipſæ in præternaturale quid mutentur. Vnde frequenti fluxui materia ſuppeditatur, & natura ad frequentem excretionem ſtimulatur.

Neque mirum alicui videatur, quod hi humores peculiariter inteſtinis infenſi ſunt, cum idem in aliis morbis Epidemiis eueniat, in quibus certæ corporis partes infeſtantur. Ita quandoque anginæ, pleuritides, tuſſes & catarrhi Epidemici ac contagioſi graſſantur: Imò obſeruatum eſt, Podagram Epidemiam fuiſſe, vt apud Athenæum, *in Dypnoſoph. lib.* 1. videre eſt. Atque hoc modo cum à contagio introducatur Dyſenteria, proculdubio & reliqui humores, qui intra corpus generantur, eodem modo Dyſenteriam efficient; cum neceſſarium ſit, vt cumplura eundem effectum producunt, ad vnum & communem agendi modum reducantur.

Proxima Dyſenteriæ cauſſa.

Et ita proxima cauſſa Dyſenteriæ ſunt Humores quicunque peculiarem hanc qualitatem & vim adepti, vt inſtar medicamentorum purgantium humores in toto corpore mouere, eos ad inteſtina concitare & ipſa inteſtinà peculiariter lædere valeant. Et licet hic humor non ſemper malignus ſit: (propriè malignitatem ſumendo) tamen peculiarem qualitatem & diſpoſitionem obtinet, qua differt ab aliis humoribus bilioſis diarrhœam ſæpè longam facientibus.

Quid ſit mucoſum illud, quod in Dyſenteria excernitur.

Et hic, quem modò expoſuimus, generationis Dyſenteriæ modus eſt. Circa quem tamen hoc adhuc explicandum reſtat. Quidnam ſit illud mucoſum & album, quod ſæpe vna cum ſanguine excernitur, & non rarò ita copioſè, vt ſanguinem copia excedat, de quo *quæſtione* 1. dicetur.

Atque hæc de cauſſa proxima & generationis Dyſēteriæ modo, & de iis quæ circa eā accidunt, dicta ſint.

Cau... ced... Rem... ſæ.

Cauſſas verò Antecedentes & Remotas externas & internas quod attinet, omnes ferè humores in corpore hunc corruptionis gradum induere poſſunt, vt inteſtina exulcerent, & Dyſenteriam excitent. Frequentiſſimè tamen humor Dyſenteriam excitans eſt bilioſus, à quo etiam plerumque fluxus Dyſentericus incipit: vnde etiam æſtate magis & in principio autumni, quam hyberno tempore, graſſatur Dyſenteria. Bilioſus autem ille humor nunc in ventriculo & inteſtinis gignitur, nunc è veſica fellis, aut venis meſaraicis, nunc à toto corpore, quod in febribus ſæpè fieri ſolet, ad inteſtina effunditur, & vel venarum meſaraicarum orificia patefaciendo, vel erodendo, & inflammationem aut exulcerationem excitando, fluxus ſanguinolenti & Dyſenteriæ cauſa eſt.

A bile praſina & æruginoſa equidem Sauanarola, *tract. 6. cap.* 16. Dyſenteriam fieri poſſe negat; cum tam praua ſit, vt ſtatim à natura è corpore expellatur, vel corpus corrumpat: quod ante ipſum etiam ſtatuit Conciliator, qui *differ.* 101. ſcribit: Non reperio aliquem autorem authenticum ſcribentem ex bile praſina & æruginoſa Dyſenteriam cauſſari. Verum Aetius, *tetrab.* 1. *ſerm.* 1. *cap.* 42. Dyſenteriam à bile praſina admittit, etſi periculoſam eam eſſe ſtatuat. Et Solenander, *ſect. 4. conſil.* 9. refert, quod ipſe aliquando dyſenteria grauiter decumbens æruginoſam bilem bile vitellina, muco ſanguineque permixtam copioſè deiecerit. Et licet, quod obiicit Sauanarola, natura bilem æruginoſam, vt valde prauam, ſtatim è corpore eiicere conatur; tamen eaſdem vires etiam erga alios humores vitioſos, vt & medicamenta cathartica exſerit. Interim id non ſemper tam velociter peragere poteſt, vt nullum in tranſitu corpori damnum inferatur, præcipuè in iſta inteſtinorum cirumuolutione, quæ humores, quos natura expellere conatur, non parum remoratur. Quibus accedit & hoc, quod humores non quatenus tales, ſed quatenus peculiarem corruptionis gradum accipiunt, dyſenteriæ cauſſa ſunt, quem vbi acquiſiuerunt, ſtatim dyſenteriam inducere poſſunt.

Eodem modo & alij humores praui in corpore diutius detenti, præcipuè aliqua cauſſa externa accedente, tandem illam acrimoniam, malignitatem & dyſentericam diſpoſitionem, quam diximus, induunt, & vel ſoli vel cum bile mixti dyſenteriam excitant. Vnde ij præcipuè, qui prauis humoribus ſcatent, facilius dyſenteriam incurrunt, & ad præſeruationem à dyſenteria prauorum humorum è corpore euacuatio neceſſaria eſt. Et non rarò in febribus malignis & peſtilentibus, vitioſis eiuſmodi humoribus ad inteſtina vel vi naturæ protruſis, vel ſponte ſua ruentibus, dyſenteria eaque ſæpe Epidemia excitari ſolet.

Hinc omnia, quæ ad generationem vitioſorum humorum faciunt, vel genitis prauam illam diſpoſitionē Dyſenteriæ peculiarem imprimunt, & vt inteſtina confluant, faciunt, inter Dyſenteriæ cauſſas remotas numerantur. Inter quæ eſt 1. Ciborum & aſſumtorum natura, vt facilè in acres & mordaces eiuſmodi humores conuertantur, facileque putredini & corruptioni tali ſint obnoxij. Quo in genere recenſentur vulgo Fructus Autumnales, qui in fine æſtatis matureſcentes ὀπῶραι vocantur, auideque ingeſti facilè putreſcunt. E quorum vſu pueros frequentius Dyſenteriam incurrere vulgata ſententia eſt; præcipuè ſi non ſatis maturi comedantur: qui, vt nonnulli cenſent, non ideo ſolùm Dyſenteriæ cauſſa fiunt, quia facilè corrumpuntur, ſed etiam quia eos, qui, quod facilè corrumpuntur, ſtatim excerni debebant, in corpore adſtrictione ſua retinent. Quod vt negandum non eſt; cum Experentia doceat, multos ab eſu fructuum, vt prunorum, nucum auellanarum & ſimilium, præcipuè non ſatis maturorum in dyſenteriam incidiſſe. (Sic Cuſpinianus refert, Imperatorem Romanorum Albertum Auſtriacum, cum calore feruenti Auguſti menſis inſolito vexatus ſedare æſtum peponibus

Cibi ... Dyſen... excita...

Fructu... tumna... ſemper ...teria ſint.

nibus elaboraret, in dyſenteriam lethalem incidiſſe: Cui ſimile quod idem Cuſpinianus de Friderico III. recenſet.) Ita Diſenteriæ cauſſa non ſemper in talium fructuum eſum referenda; cum obſeruatum ſit, etiam pueros, lactenteſque infantes, & eos, qui à talibus fructibus planè abſtinuerant, nihilominus in Dyſenteriam incidiſſe. Sicut & quæ anno 1624. paſſim graſſabatur Dyſenteria Epidemia ſoli fructuum eſui adſcribenda non eſt: cum & ipſe infantes lactentes & alios, qui fructus nullos comederant, laborantes diſenteriâ curauerim; & tum menſe Majo in vicinis oppidis, antequam vlli fructus matureſcerent, graſſari cœperit dyſenteria, & demum ſub finem Autumni, cum omnes fructus maturi & in quotidiano vſu ſunt, vel miteſceret, vel ceſsaret, quæ propterea aëris conſtitutioni potius, de qua mox dicemus, quam fructibus adſcribenda eſt.

Ad hoc cauſsæ genus etiam referri poteſt vuarum eſus & muſti potus. Nam non ſolum fermentationem in humoribus excitant; verùm ſæpe etiam ex nebulis, rubigine & carbunculo, araneis, aliiſque vermibus multa inquinamenta vuis & muſto inſunt, quæ humores inficiunt & concitant, vt diarrhœæ, & hinc dyſenteriæ cauſsæ ſint, præſertim ſi corpus diſpoſitum ſit.

Exempla Dyſenteriæ ex eſu vuarum & muſti potu habentur apud Foreſtum *lib. 22. obſeru. 3.*

Non ſolum autem fructuum eſus, ſed & aliorum ciborum minus commodorum & corruptioni obnoxiorum vel inſuetorum vſus Dyſenteriam inducere poteſt. Vnde in exercitibus Dyſenteria ſæpe familiaris eſt, vt ex hiſtoriis paſſim notum, & nulla ferè in Vngaria expeditio ſuſcepta eſt, in qua non ex inſueta & incauta victus ratione plures ferè dyſenteria, quàm ferro perierint. Refert quoque Ælianus *lib. 5. varia hiſtor. cap. 1.* quod Tachus Ægyptius, donec vſus eſt vernaculo victu & frugaliter vixit, omnium hominum fuit ſaniſſimus: poſtquam verò ad Perſas venit, & in illorum luxum dilapſus, cum non poſset ferre inſolentiam ciborum, vitam dyſenteria finiuit. Et Amatus Luſitanus, *cent. 2. curat. 45. in Schol.* cur in India & Ægypto dyſenteria frequens ſit, cauſsam eſse ſcribit, quod homines eò loci carnibus veſcuntur animalium, quibus caſſia fiſtularis purgatoria pro paſtu & cibo eſt. Nutrimentum enim è carnibus eiuſmodi purgatoriam vim habentibus humorem torridum & acrem ad inteſtina deriuare & diuertere; vnde homines plerumque dyſenterici fiant, rarò phrenetici aut pleuritici.

Pertinet huc & venenatorum pharmacorum potus, colocynthidis & antimonij: vt & acetum in plumbeo vaſe aſseruatum. Imò aqua, quæ per plumbeos canales defluunt, ſuſpectæ nonnullis habentur. Experientiam tamen contrarium teſtari alij putant. Neque enim aqua pura & quæ acidi & ſalſi nihil in ſe continet, facilè aliquid à plumbo abluit. Vnde Renodæus, *Antidotarij lib. 1. ſect. 1. c. 7.* ſcribit, aquarum per plumbeos canales deductarum vſum Lutetiæ ſatis eſse frequentem, nec tamen inſalubrem. Si tamen canales plumbei ita vetuſtate iam corrupti ſint, aut aquæ ita comparatæ, vt à canalibus aquæ aliquid de ſubſtantia plumbi communicari poſſit, tales aquæ innoxiæ planè non ſunt. Vnde Aëtius, *tetrab. 3. ſerm. 1. cap. 45.* ea de cauſsa aquam illam pluuialem damnat, quæ defluxit per tecta plumbea. Baccius, *lib. 21. cap. 9.* aquas quaſuis, quæ per tegulas metallicas defluunt, vituperat; additque, ipſam aquam pluuialé, quæ per tonitrua decidit, ea de cauſsa, quod aqua hæc pluuialis acrem quandam & prauam qualitatem concipiat, ſtomacho & inteſtinis præcipuè, noxiâ. Idem Baccius, *loco allegato*, vſum aquarum medicatarum, quæ metallorum & mineralium vires obtinent, cum cibis valde damnat, & prolixè contendit, aquas illas parcius ſumptas è corpore rurſus non excerni, ſed vnà cum alimẽtis ad interna viſcera tranſire, ibique hærere, ac mora ſua vel corrumpi & in vitioſos humores tranſire, vel metallica ſua natura partium naturalium diſpoſitionem euertere: vnde poſtea praui humores generentur, & inſperatè nonnunquam dyſenteriæ periculoſæ & alij pernicioſi morbi excitentur. Verum non in omnibus aquis medicatis talem noxam metuendam eſse, cum rationibus experientiâ ſuâ & aliorum probat Ioh. Bauhinus *lib. 2. de aquis medicat. cap. 7.* Cuſpinianus etiam ex Zonara refert, Theophilum Imperatorem ex aquæ frigidiſſimæ continuato potu in dyſenteriam lapſum, & morbi illius vehementiâ mortuum fuiſse.

Referunt huc plurimi & adamantem, quem vt alias venenatum, ita quoque eius puluerem dyſenteriam excitare ſtatuunt, de quo *quæſt. 2.* dicetur.

Pertinent huc & vehementiora, vt dictum, purgantia, imò etiam mitiora maiori doſi exhibita. Et non ſolum medicamenta talia ore ſumpta, ſed hydrargyrum etiam extra illitum, teſte Nicolao Maſsa, *de lue venerea tract. 4. cap. 4.* humores ad inteſtina (quod aliàs ad fauces facere ſolet) concitare, & Dyſenteriam introducere poſse, à nonnullis ſtatuitur.

Hydrargyrum dyſenteriam excitat.

Deinde ſatis frequens cauſsa Dyſenteriæ eſt Aër, de quo Hippocrates 3. *aphor. 11. Inter anni partes, ſi hyems ſicca & Aquilonia, ver pluuioſum & Auſtrale fuerit, neceſſe eſt, æſtate febres acutas fieri & ophthalmias & Dyſenterias, mulieribus præſertim & viris naturâ humidioribus.* Quia, vt Galenus, *in comm.* habet, ambientis aëris humiditas, humores in corpore redundantes deſiccari prohibet, eâque ratione adiuuat vim putrefacientem, & materiâ putridâ in corpore manente febres fiunt; ſi eadem per ventrem euacuetur, Dyſenteriæ. Et reuera Aër humidus & calidus Vernus ad humores in corporibus noſtris corrumpendos & ad putredinem inducendam maximè diſpoſitus eſt. Non tamen ſolam verni aëris humiditatem & caliditatem, ſed etiam caliditatem & ſiccitatem ad dyſenteriam generandam facere, teſtatur ipſa experientia. Plerumque enim in fine æſtatis ac autumni initio morbus hic excitatur, & potiſſimum in regionibus calidis, vt in Ægypto, Arabia, Africa, India, in quibus torridus, acris & exſiccatus ſanguis gignitur. Teſtatur idem Dyſenteria, quæ anno 1624. populariter in multis locis graſsabatur. Ea enim caliditas & ſiccitas aëris Verni fuit, qualem vix vllus hominum hîc meminit, cum poſt vltimam niuem, quæ circa Paſchatos feſtum delapſa eſt, per menſes ferè tres ſubſequentes exigua, imò ferè nulla pluuia decideret, ſed perpetuus æſtus, qualis ſæpe vix eſt in Canicularibus, in hiſce regionibus vigeret. Cuius cauſsa proculdubio fuerunt magnæ illæ & frequentes Planetarum coniunctiones, quæ ea æſtate inciderunt, de quo eſt Aſtrologorum iudicare, qui aliàs etiam in ♄ & ♂ coniunctionem Dyſenteriæ Epidemiæ cauſsam reiiciunt.

Aër Dyſenteriæ cauſſa.

Conſtitutio anni 1624.

Cum ergo à Calido & Humido, & Calido & Sicco aëre, imò vt ex Hippocrate, 1. *Epid. com. 2. t. 1. & ſeqq.* & præcipuè 7. patet, etiam poſt frigidam & humidam aëris conſtitutionem Dyſenteria excitari poſſit: in qualitatibus primis ſolum cauſsa Dyſenteriæ quærenda non eſt; ſed in iis, quæ ab aſtrorum influxibus, adminiculantibus tamen iſtis qualitatum primarum exceſſibus, producuntur. Etſi enim, quæ de fructibus Aſtrorum Chymici quidam ſcribunt, non probemus, neque iis aſsentiamur, qui ab iis, quæ Hippocrates, 3. *Aphor.* de morbis, qui ab anni temporum mutationibus prouenire ſolent, ſcribit, qualitates primas planè excludunt: tamen hoc interim non negamus, in qualitatibus primis ſubſiſtendum non eſse, ſed etiam in aëre τὸ θεῖον, ſeu malignitatem & venenoſitatem, & omninò qualitatibus primis quid potentius in morbis producendis ponendum eſse. Neque enim in eadem aëris conſtitutione ſecundum qualitates primas iidem morbi graſsantur, ſed nunc Dyſenteria, nunc Pleuritis nunc Angina, nunc Carbunculi, nunc variolæ & Morbilli; qui diuerſi morbi proculdubio ex diuerſis & occultis ac malignis aëris conſtitutionibus ortum habent.

Aſtrorum influxus cauſſa Dyſſenteriæ.

Et Dyſenteriam Epidemiam quod attinet, oritur ea proculdubio ex aſtrorum influxu & aëris conſtitutione tali, quæ in corporibus noſtris ſeu generat ſeu iis communicat tale quid, quod cum colocynthide, eſula, helleboro, ſcammonio & ſimilibus cognatam aliquam vim obtinet. Et ita ſe hæc habere, quæ modò diximus, deprehendent ij, qui quæ quotidiè in natura fiunt, diligenter perpendunt. Vidimus anno 1624. Menſe Majo auram malignam arbores aſpiraſſe, vnde vnica die (caliditati & ſiccitati id adſcribi non poteſt, cum in æquali, vel etiam maiori æſtu ſæpius idem non fiat, nec in omnibus locis id ſimul acciderit) in quibuſdam locis, arborum & quidem non omnium folia ita exſiccata & emortua fuêre, ac ſi igne combuſta fuiſſent, vt poſtea ipſo Iulij menſe deciderent, ac arborum cortices q. flauo puluere aut Auripigmento conſperſa fuiſſe.

Rubigo. Vredo.

Vnde proculdubio rubiginis nomen, de qua Plinius, *lib.* 18. *cap.* 1. *Cœleſte frugum vineárumque malum, nullo minus noxium eſt Rubigo.* Appellatur & eadem de cauſſa Vredo ac Carbunculus, teſte eodem Plinio, *lib. eod. c.* 28.

Carbunculus.

Omnia enim hæc nomina frugum & arborum huic vitio indita ſunt, quod fruges, vites & arborum folia q. comburat. Videatur etiam Plinius *lib.* 17. *c.* 24. Diſputat quidem Plinius *lib.* 18. *c.* 8. An à Luna vel Sole hoc vitium proueniat, ſcribítque pleroſque dixiſſe, rorem inuſtum ſole acri frugibus rubiginis cauſſam eſſe & carbunculi vitibus: quod ipſe ex parte falſum arbitratur, omnémque vredinem frigore tantùm conſtare Sole innoxio ſtatuit, idque ex eo manifeſtum putat, quod non niſi noctibus & ante Solis ardorem deprehendatur. Verum & hoc falſum, atque experientia teſtatur, ſæpe circa meridiem talia aëris inquinamenta, in fruges, vites ac arbores decidere, & cauſſam eſſe Rubiginis & Vredinis. Plinius etiam ſaltem interlunio & ☽ plena decidere putat, quod an ita ſeſe habeat, experientia docebit. Nebulas etiam maligni & venenati quid ſæpe obtinere vel vulgus & ruſtici nôrunt.

Occultas qualitates cauſſa dyſenteriæ.

Ideóque malo in hiſce & aliis morbis eorúmque cauſſis ad neceſſarium illud in hac humanæ mentis caligine ignorantiæ aſylum, occultas qualitates, confugere, & cauſſas veras ſaltem nominare, ſi eas non ſatis explicare poſſum, quam falſas ac fictas afferre, quod nonnulli hodie faciunt, qui vt Antiquitatis egregij Patroni & defenſores videantur, vaniſſimo & irrito conatu omnia ad qualitates primas deducere & incerta per æquè incerta probare conantur. Non mirum ergo eſt, ſi cœleſte illud malum, quod Plinius appellat, & aëris inquinamentum in arbores, fruges, prata, fructus, aquas decidat, imo cum aëre inſpirando attrahatur, & bruta & homines infici. Hinc proculdubio factum, vt boues prata illa depaſcentes, paſſim perierint. Hinc etiam Dyſenteria iſta proculdubio ortum habet; cum homo aërem continuò reſpirando attrahat, & oleribus, fructibus, aquis ab huiuſmodi cauſſa inquinatis neceſſariò vtatur. Eiuſmodi enim inquinamenta, ſeu cum aëre attracta, ſeu cum cibo ac potu aſſumpta, cum à corpore noſtro aliena ſint, aliquandiu quidem in eo latent, & reliquos humores inficiunt, donec tandem coaceruata ita fuerit materia, vt natura ab ea ſtimulata per aluum & humores vitioſos & venenum illud eiiciat, à quibus inteſtina, quibus inimica ſunt, exulcerantur.

Cur non omnes Dyſenteria epidemia corripiantur.

Quod verò non omnes æquè Dyſenteria corripiuntur, cauſſa eſt, quod inquinamento iſto non totus aër inficitur, ſed ſparſim ſaltem & certis tractibus. Cui accedit & illud, quod corpora alia puriora, alia impuriora, & ad corruptionem hanc ſuſcipiendam magis idonea ſunt, & proinde ad reſiſtendum vel minus reſiſtendum magis vel minus diſpoſita.

Imò etiam abſque his, occulto modo, occultas illas aſtrorum influentias in corporibus noſtris humores tali modo corrumpere poſſe, patet inde, quod etiam infantes lactentes, qui aliis cibis, quàm lacte materno aut nutricis non vtuntur, & in aërem liberum nunquam venerunt, ſed in cubilibus ſuis concluſi à primo ortu manſerunt, nihilominus dyſenteria correpti fuerunt; quod & ipſe ſupra dicto anno ſemel atque iterum factum vidi.

Occultum autem hoc humorum vitium, quod dyſenteriæ cauſſa eſt, ſi quis antimoniale, vel helleborinum, vel tithymallinum, vel alio nomine appellare velit, ob cognatas vires & effectus, quos cum hiſce habet, per me licet. Eadem de cauſſa vel aloëticum vel colocynthinum non incommodè etiam appellari poſſet.

C... de ... opini...

Chymici quidē & Paracelſus ex principiis Chymicis cauſſam huius mali reddere conantur, & dyſenteriam morbum ex ſale reſoluto appellant. Et verum eſt, ſalem, dum à reliquis humoribus ſecernitur, & ſeorſim, vt Hippocrates, *de priſca Medicina* docet, conſiſtit plurimorum morborum cauſſam exiſtere, & ad fluxum etiam alui facere. Verum cum iidem omnes alui fluxus à ſale reſoluto deducant, nihil, quod dyſenteriæ proprium ſit, afferunt, neque docent, quomodo alij alui fluxus, qui etiam ab humoribus ſalſis & acribus fiunt, nec tamen dyſenteria ſunt, à dyſenteria differant; neque quomodo ſal reſolutus in dyſenteria à ſale reſoluto in aliis diarrhœis diſcernendus ſit, monſtrant.

Cont... dyſenteria

Tandem inter dyſenteriæ cauſſas meritò numeratur contagium, cum, & antea ſæpiſſimè, & in illa ipſa dyſenteria quæ anno 1624. hîc graſſabatur compertum ſit, vnum ab altero infici, & hinc totas familias dyſenteriâ corripi. Maximè verò illud communicatur per excrementa alui. Etenim hoc commune omnibus morbis contagioſis, vt excrementa eius partis, quæ maximè laborat, præcipuam vim contagium propagandi habeant, & vt illa pars maximè inficiatur, à qua excrementum contagioſum ſeparatum eſt. Ita in ophthalmia excrementa & effluuia oculorum aſpicientium oculos inficiunt, non alias partes. Et in phthiſi exulceratorum pulmonum contagioſa exſpiratio pulmones, non verò alias partes inficit. Hinc etiam dyſenteria tum maximè contrahitur, ſi quis in loco, in quo dyſentericorum excrementa iacent, aluum exoneret, & halitus ac vapores contagioſos ex iis per gutturem inferiorem admittat. Quia tamen in dyſenteria non ſolum aluus afficitur, vt in ophthalmia & phthiſi pars vna reliquis ſaluis afficitur, ſed ſæpe tota maſſa ſanguinea inquinata eſt (vnde etiam febres dyſenteriæ ſæpe coniunguntur) nec conuerſationem cum dyſentericis ſatis tutam puto, & dyſenteriam ex lecto dyſenterico communi vel communibus poculis aut patinis aut aëre inſpirato attrahi poſſe exiſtimo; cum experientia doceat, non paucos ex conuerſatione cum dyſentericis in dyſenteriam incidiſſe, qui nūquam in locum communem aluum exonerarunt.

Gradus & differentia dyſenteriæ.

Galenus, 4. *aph.* 26. & 6. *de loc. affect. cap.* 2. gradus quoſdam dyſenteriæ, ſecundum quos differentiæ eiuſdē conſtituuntur, proponit, docétque, abradi primò & excerni adipoſa quædam & pinguia corpora, exiguo cruore perfuſa, atque hunc primum dyſenteriæ gradum eſſe. Deinde ſuperficiem internam inteſtinorum tenuem, quæ membranoſorum ramentorum ſpeciem præ ſe ferat, cum excrementis excerni; ſecundúmque hunc dyſenteriæ gradum eſſe. Tandem etiam inteſtinorum ſubſtantiam, ex vtraque tunicâ conſtantem, & caruncúlas quaſi de inteſtinis; atque hunc tertium dyſenteriæ gradum eſſe, de quo Hippocrates, 4. *aph.* 26. *Si dyſenteria laboranti veluti carunculæ deiiciantur, lethale.* Illam Galenus γινομένην, Fientem dyſenteriam; hanc γεγονυῖαν & κατεσκευασμένην, Factam & conſummatam nominat. Quæ ſententia vulgata & communis omnium fere Medicorum eſt: conſideratione tamen & explicatione indiget; cum quædam in ea occurrant, quæ experientia magiſtra hodie à doctiſſimis Medicis non ſaltem pro dubiis, ſed & falſis habentur: de quo poſtea, *quæſt.* 3. in ſpecie dicemus.

Dyſen... Fien... Facta

Hoc iā vt certū habeamus, inteſtina nūc magis, nunc minus

minus exulcerari, & ita quidem interdum, etiam perfo-rentur. Imò ſcribit Auicennas, *l.3.fen.16.tr.1.c.1.* non ſo-lum inteſtina perforari interdum, ſed & mirach ſeu ven-trem è regione vlceris & foraminis ob communicatam illi putrefactionem, ita vt ſtercus per abdomen excerna-tur, & nihilominus hominem viuere poſſe. Additque etiam quamuis ſit poſſibile, eſſe tamen de poſſibilibus, quæ rarò accidunt. Matthæus de Gradibus tamen, 2. *part.pract.c.12.* ſcribit, ſe vidiſſe Papiæ quendam, cui hoc acciderit, & feces per vlcus excretæ fuerint, qui tamen annos 10. poſtea vixerit; & non eſſe impoſſibile, vt ex vlcere inteſtinorum etiam abdomen putredinem concipiat & perforetur, ex hiſtoria morbi ſupra etiam *ſect.1.c.9.* allegata, quo hîc fœmina quædam extincta eſt, patet. Laborauerat ea iam aliquot annos hernia inteſtinali; quæ cum pondus grauius eleuaſſet, & inde in inguen inteſtina prolapſa eſſent, nec rem alicui detegere vellet, inteſtina prolapſa inflammata ſunt, tandemque gangræna correpta: à qua pars abdominis ad inguinis regionem poſita & ipſa putredinem concepit, ſimilique malo correpta eſt, vt foramine ex putredine aperto ipſæ feces alui per illud cum maximo fœtore excernerentur: quo malo intra paucos dies exſtincta eſt.

Præter hanc, quæ à gradibus hiſce ſumitur, differentia alia adhuc eſt, quod inteſtina nunc craſſa, nunc tenuia, nunc vtraque afficiuntur. Interdum & ventriculus aut partes vicinæ in conſenſum trahuntur ac eodem morbo corripiuntur; cuius rei exemplum eſt in obſeru. Schenckii. Plerumq; tamen craſſa inteſtina afficiuntur. Natura enim hoc ferè obſeruat, quod diligenter notandum, vt humores, quos ex corpore per venas meſaraicas in inteſtina effundit, non per omnes æquè expellat, ſed plerumque per inferiores, & quæ in inteſtinis craſſis inſeruntur. Hinc etiam Teneſmus tam frequens dyſenteriæ comes eſt.

Sunt & aliæ dyſenteriæ differentiæ, quod nunc eſt epidemia, nunc ex morborum σποράδων numero; nunc cum febre, nunc ſine febre. Quæ epidemia eſt, plerumque maligna etiam eſt, ſeu malignitatem, vt & febrem coniunctam habet.

Signa Diagnoſtica.

dyſen-

Dyſenteria in genere cognoſcitur ex frequenti alui deiectione, dolore ventris ac torminibus, præſertim excernendi tempore, & paulò ante excretionem. Quæ excernuntur, ſunt toto ferè genere à naturali excrementorum alui conſtitutione & modo aliena, bilioſa ac varia, mucoſa ac cruenta ſimul. Quæ ſigna diligenter enumerat Galenus, *6. de loc.aff.cap.2.*

Plerumque dyſenteriæ febris iungitur. Hippocrates tamen eã interdũ ſine febre vidit. Hollerius, *comment.in aph.8.ſect.6.* Docet etiam Fernelius, *lib.6.de part.morb.& ſympt.c.10.* non omnem dyſenteriã ſtatim & neceſſario febrẽ comitari, ſed eã tantũ, cuius humor eſt acerrimus; iſque è viſceribus aut è venis magna corporis perturbatione profuſus. Annotant etiam alii, quamuis dyſenteriæ febris iungatur, non ſemper in principio id fieri, ſed vbi per aliquot dies durauit affectio, propter inquietudinem & putredinem. Quandoque tamen cum dyſenteria ſtatim febris coniungitur, vel etiam eam præcedit, vbi ſcilicet in febre natura hanc excretionem inſtituit.

Dyſenteriæ ſitus quoque, inquietudo, ſingultus, quandoque & lipothymia coniungitur, vt & interdum conuulſio. Plerũq; proſtratus appetitus, frequentiſſimè verò, Aëtio teſte, teneſmus; nõ rarò inteſtini recti procidẽtia.

Fluxus etiam hic etſi plerumq; ſit continuus, Diomedes Coronarius tamen, *conſil. 2.* obſeruauit fluxum dyſentericum periodicè redeuntem de tertio die in tertium; additque, id ſæpe fieri, ac diligenter notandum eſſe, ne decipiamus, cùm & hæ ſint veræ dyſenteriæ.

...teria ab ... cruentis ... fluxibus ...men.

Quamuis verò cruenta in aliis alui fluxibus etiam deiiciatur: tamen in eo differunt, quod in illis ſanguis ſolus, copia & qualitate peccans copioſè excernitur: in dyſenteria verò humorum reliquorum copia plerumq; maior eiicitur, ſanguis verò minus copioſus. Et licet interdum in dyſenteria etiã copioſè excernatur: tamẽ id nõ fit ſine aliis humoribus & cũ torminibus, quod non accidit in reliquis alui fluxibus. Et in fluxu epatico, qui etiã dyſenteria quãdoq; ſed impropriè dicitur, repreſſa vna vel altera die euacuatio poſtea iterũ redit. In dyſenteria v. parũ & per breuia interualla excernitur, & plerumq; aliquid puris ab inteſtinis exulceratis redditur, & quidẽ cum frequenti ac ſæpe redeunte conatu eiiciendi, cũ vetris torminibus ac torſionibus, ſanguiſq; excremẽtis & fecibus permiſtus redditur. Deinde cum ſanguine etiam mucus quidam excernitur, interdum adeò copioſè, vt plus eius quam ſanguinis reddatur, atque tum vulgò appellatur *die vveiſſe rubr*, vt ſupra dictum.

Abſceſſus in inteſtinis à dyſenteria differentia.

Cæterum abſceſſus etiam in inteſtinis aliquando oboriuntur, vt Aëtius, *tetrab.3.ſerm.1.cap.42.* docet, ad eorum eruptionem eliquationes quaſi puris conſequuntur; quo viſo ignari decipiuntur, dyſenteriam hanc affectionem eſſe putantes. Et ſanè, vt hac de re Aëtius porrò ſcribit, ſi poſt eruptionẽ diuturna ſit exulceratio & perſeuerans, eo modò, quo dyſenteria, curatur, verum in principio neutiquã. Affectiones ergo has hoc modo diſtinguere docet Aëtius. In abſceſſu ſemper præcedit dolor pulſatilis iuxta affectum locum innitens, neque morſus neque decurſus adſunt; quales in dyſenteria præcedete conſueuerunt. Deinde mutatione in ſuppuratione incipiẽte, rigores inæquales conſequũtur, febreſque circa veſperam maximè irruentes: poſtea vbi perfecta mutatio humidi fuerit facta, omnes moleſtiæ minores fiant, vehementeſque dolores remittunt, deinde eruptionis tempore accidente rurſus dolores intenduntur; aliquando autem perfecta ventris adeſt adſtrictio. Poſt eruptionẽ verò humor qualem prædiximus excernitur; cum nihil tale in dyſenteria oboriatur. Curationem *ibidem* ponit Aëtius. Et omninò licet aliquod vlcus aut abſceſſus ſit in inteſtinis, cum alui fluxu, modo materia fluxus cauſſa inteſtina non exulceret, non eſt dyſenteria, ſed diarrhœa ſoluni.

Signa cauſſarum.

Quantum ad ſigna cauſſarum, ſumuntur ea ab excrementis, quæ aliquando ſunt citrina & bilioſa, aliquando albicantia, & pituitoſa, interdum viridia, interdum nigricantia & atrabilaria, ſanioſa, cruenta, purulenta. Hiſce adiungenda ſunt ſigna abundantium in corpore humorum, ſumpta ab ætate, temperamento, tempore anni, vitæ genere.

Dyſenteriã maligna ac peſtilentis ſigna.

Imprimis verò conſiderandum & quærendum, An maligna & peſtilentialis ſit dyſenteria nec ne. Cognoſcitur autem id ex præcedenti anni temporum ſtatu. Si enim is præter ſolitum ad exceſſum aliquem deflexerit, & humores in corpore corruperit, malignam dyſenteriam id indicat. Symptomata quoque ſunt peiora & grauiora; ſæpe accedit angina, delirium, exulceratio circa anum & excrementa valde fœtent, ac varios colores habent. Plures etiam eodem tempore dyſenteria corripiuntur & moriuntur.

An tenuia an craſſa inteſtina afficiãtur.

An tenua, an verò craſſa inteſtina affecta ſint, quod ad curationem rectè inſtituendam non parum facit, etiam cognoſcendum. Plurimi quidem ſtatuunt, ſi dolor ſupra vmbilicum percipiatur, tenuia inteſtina, ſi infra, craſſa affici. Verùm cum tenuia inteſtina & ſupra & infra vmbilicum ſint, & colon etiam ſtatim ſub vmbilico ducatur, eoque illic affecto dolor quoque ſupra vmbilicum percipiatur, non ſolùm ad hoc reſpiciendum, an dolor ſupra vel infra vmbilicũ ſit, ſed totus inteſtinorũ ductus & circuitus conſiderãdus, & reliqua etiam ſigna, quæ mox dicentur, coniungenda. Plerique etiam, ſi tenuia inteſtina affecta ſint, ramenta minora & tenuiora eſſe; ſi verò craſſa, ramenta maiora ac craſſiora cum copioſiore pinguedine excerni docent, de quo quid ſentiendum, ſit, antea dictum. Hoc tamen non inficior, illud quod ex inteſtinis craſſis excernitur, differre ab eo, quod à tenuibus prouenit. Sunt enim inteſtina craſſa

carnoſa magis, quam tenuia, & extra pinguedine copioſiorum obducuntur. Ideoque iis exulceratis valde carni ſimile quid excerni poteſt, de quo Hippocrates, 4. *aph.* 26. Dyſenteria laboráti ſi veluti caruncula exeát, lethale. Poteſt n. carni ſimile quid ab inteſtinorũ craſſorũ ſubſtantia exulcerata valde excerni, aut, quod Cardanus, *in comm. huius aphoriſmi* exiſtimat, tota ſubſtantia inteſtinorum exeſa, partes meſenterii abſumuntur, & quæ extra inteſtina ſunt, & caro & corpus glanduloſum, cui colon inſidet, & pinguedo excerni poſſunt.

Tenuium inteſtinorum affectorum ſigna.

Vt ergò rectè cognoſcatur, An inteſtina craſſa, an tenuia affecta ſint, conſideranda ſunt, dolor, locus doloris, tempus exitus excrementorum, & mixtio ſanguinis ac purulentæ materiæ cum excrementis alui. Si enim tenuia affecta ſint, dolor eſt acutiſſimus, ita vt ægri q. aciculis ventrem compungi ſibi conquerantur. Inteſtina enim tenuia ſunt magis membranoſa, & ſenſu exquiſitiore prædita. Aluus non ſtatim poſt dolorem aut tormina ventris excernitur; cruor cũ ſtercoribus vniuerſis miſtus eſt. Atque eò euidentior erit cruoris & ab vlcere excrementorum mixtura, quò locus affectus altior eſt. Etenim cum via illa ab inteſtinis ſuperioribus ad anum longior ſit, ſanguis & purulenta materia antequam per aluum excernantur, diutius in ea commorantur, atque ita facilius & exactius ſtercoribus permiſcentur. Aëtius addit,blioſa & porracea ac omnino variegata eiici, ſtercore commixto, cum torminibus & virium exſolutione, ægrotumque febri & ſiti infeſtari.

Ieiunij inteſtini affecti ſigna.

Si ieiunum inteſtinum exulceratum ſit, quod raro accidit, dolor eſt maximus, excreméta crudiora apparent, ſanguinem nigriorem valde immiſtum habentia, ob longum tranſitum per vniuerſa inteſtina; bilem item abunde flauam: adeſt nauſea & cibi faſtidium, interdum & vomitus, ardor linguæ & vigiliæ; quandoque & febris acuta. Vires ita deiiciuntur, vt non procul ab interitu ægri eſſe videantur, & ſigna alia concurrunt, quæ apud Aëtium, *tetrab. 3. ſerm. 1. cap.* 43. reperiuntur.

Craſſorum inteſtinorum affectorum ſigna.

Vbi verò inteſtina craſſa afficiuntur, dolor magis infra vmbilicum percipitur, iſque non ita vehemens ac diuturnus. Inteſtina n. craſſa tenuibus ſunt magis ſuo modo carnoſa, atque ideo ſenſu minus exquiſito prædita, ſicut id ex differentia doloris in colica & iliaca paſſione videre eſt. Nam etſi in colica dolor etiam ſatis vehemens eſt: in iliaca tamen longè acerbior eſt. A torminibus & cruciatu ventris ſtatim fit excretio: Cruor & purulenta materia, alui excrementis ſupernatat, aut tantum iis extra adhæret. In maiori exulceratione veluti carunculæ excernuntur, vt modò dictum.

Vlceris in dyſenteria conſtitutio vt cognoſcatur.

Vlceris conſtitutio & tempora etiam ex deiectionibus colliguntur. Primò enim blioſa, hinc ſanguis, poſtea mucus vel etiam quaſi carunculæ excernuntur. Vbi putrida & malè olentia deiiciuntur, vlcus corroſiuum & malignum indicatur. Hoc tamen etiam hîc non prætereundum, interdum mox in principio, & cũ diarrhœæ potius, quàm dyſenteriæ nomen affectus mereretur, ſanguinem ſæpe ſatis copioſum, rarius purum, frequentius concretum & nigrum excerni, ob irritationem validam, ſicut & interdum fit in ἀναστομώσει, nondum exulceratis inteſtinis, cum id ſtatim in principio diarrhœæ accidat, ſed oſculis venarum meſaraicarũ ſaltem reſeratis. Tum ergo & alia ſigna dyſenteriæ etiam conſideranda ſunt, de quorum abſentia, & quo mox in principio alui fluxus cum excrementis reliquis ſanguis excernitur, non dyſenteriam, ſed diarrhœam ſaltem eſſe, colligi poteſt, curaturque talis fluxus longè facilius, quam vera dyſenteria. Poteſt tamen in dyſenteriam degenerare.

De ſignis omnium dyſenteriæ differentiarum ſecundum vlcerum varietatem & loca affecta agit Aretæus, *de ſign. morb. diutur. lib. 2. cap.* 9.

Signa temporum.

Quomodo gradus dyſenteriæ cognoſci poſſint, ex ſuperioribus ſatis patet. De temporibus eius cognoſcendis vt aliquid addamus, cognoſcuntur ea ex materiæ, quæ excernitur, cruditate & coctione. Principium quidem facilè cognoſcitur, cum excrementa alui ſunt fluidiora, ſanguiniſque aliquid admiſcetur. Augmentum, quando feces iam planè à naturali ſuo ſtatu recedunt, & maiora iam exulcerationis ſigna adſunt. Quæ vbi ſumma ſunt, ſtatus eſt. Declinatio tandem, quando feces alui iterum ad ſtatum naturalem redire incipiunt, nec æger toties aluum deponere cogitur, appetituſque redit.

Dyſe... ſimu... ſint.

Signis tandem ex Polybii *lib. 6. ſtratag.* addimus, Amphiretum à pyratis, vt magnum ab ipſo λύτρον extorquerent in Lemno detentum, à cibo abſtinuiſſe, & rubricam aquæ marinæ permixtam bibiſſe. Itaque cum ſanguinis fluxu eum laborare crederent, ne moreretur, à vinculis eum liberarunt, atque is fugâ elapſus eſt.

Prognoſtica.

Prog...

Vt in aliis morbis de euentu præſagium ſumitur ex naturæ robore & morbi vehementia, eorumque inter ſe collatione: ita idem in dyſenteriæ euentu præſagiendo obſeruandum. Colligitur autem magnitudo morbi & naturæ robur ex loco affecto, cauſſis, effectis & vlceris conſtitutione ac ægri natura & diſpoſitione.

Dyſe... affecti...

1. Periculoſior eſt dyſenteria, & difficilius curatur, in qua inteſtina ſuperiora afficiuntur. Grauiora enim ſymptomata accidunt ſuperioribus inteſtinis affectis, nempe faſtidium cibi vehemés, nauſea, vomitus, vigiliæ cum dolore, & virium deiectio, ſicut & vulnera inteſtinorum gracilium difficilius curantur, præſertim ieiuni, cuius vulnera lethalia ſunt, ſecundũ Hippocraté, 6. *aph.* 18. Galenum, 6. *m. m. c.* 4. cũ propter magnitudinem multitudinemque vaſorum, tum quod denique tunica eorũ neruoſa eſt, tum denique quod inteſtinum illud bilem ſincerã excipit, ac medicaméta nõ diu retinet, epatique proximum eſt. Facilius autem curantur vulnera & vlcera inteſtinorum craſſorum & inferiorum. Aëtius, *tetrab. 3. ſerm. 1. cap.* 43.

2. A ſyncera deiectione dyſenteria malum, 7. *aph.* 23. Synceras autem deiectiones Galenus interpretatur nulla aquoſa humiditate permixtas, ſolumque eum habentes purum & ſimplicem humorem, qui per inferiora deiicitur, ſiue ſit flaua bilis, ſiue atra. Per tales n. deiectiones inteſtina exulcerantur.

3. Peſſimæ ſunt dyſenteriæ, in quibus quæ excernuntur porri ſpeciem habent, ſuntque nigra, plurima, varia, graueolentia. Aëtius *tetrab. 3. ſerm. 3. c.* 43.

D... atra...

4. Dyſenteria ſi ab atra bile incipiat, exitioſa eſt. Hippocrates, 4. *aph.* 24. quod *ibidem* etiam, *aph.* 22. docet, Quia nihil differt à cancrò exulcerato, qui cum in exterioribus corporis partibus rarò curationem admittat, multò minus in intimo inteſtinorum curabitur, vt Galenus, *in comm. alleg. aph.* explicat: Qui etiam videatur *in l. de atrabile cap.* 5. Seu, vt Aëtius, *loc. alleg.* iſta proponit. Si ab acribus cibis aut flaua bile dyſenteria oborta, ferè in totum ipſam curamus. Si verò ab atra bile initium ſumat, ſiquidem ratione κρίσεως febrilium morborum bilis iſta excernatur, etiam hanc ſanare non deſperamus. Si verò ſuâ ſponte, nullo præcedente febrili morbo neque coctione bona apparente atra bilis excernatur, immedicabilis dyſenteria ea exiſtit, nihilque à cácro exulcerato differt. Nimirum bilis atra ſincera & abſque ſignis coctionis ſemper lethaliter excernitur: ſi autem præcedentibus ſignis coctionis excernatur, non pura & ſincera atra bilis erit. Hercules quoque Saxon. *panth. lib. 3. c.* 23. quendam curatũ vidit laborantem dyſenteria primò ex flauâ, poſtea ex atra bile cum ſingultu & vomitu.

5. Dyſenteria è pituita ſalſa proueniés crudeliſſima eſt quoniam bilioſus humor tranſeundo quidem affligit; hic autem cum ſit lentus, moram trahit, & cunctatione ſua amplius exulcerat. Galenus, *in cõmét. ad aph.* 22. *ſect.* 3.

6. Lienoſis dyſenteria ſuperueniens bona eſt, 6. *aph.* 48. Humores enim craſſi & meláncholici, qui lieni erant infarcti, tranſponuntur & euacuãtur. Non verò propriè dicta atra bilis intelligitur, cuius ante facta eſt mentio

mentio, ſed humor meloncholicus, à quo dyſenteria ſalutaris exiſtere poteſt, niſi dyſenteria illa diutius duret, vbi hydrope aut lienteria ſuperueniente ægri moriūtur, teſte Hippocrate, *6. aph.* 43. Itaque in dyſenteria deſcernendus eſt humor melancholicus, ſanguis item in inteſtinis concretus, qui pici ſimilis eiicitur, ab eo, qui verè atra bilis nominatur. Quoniam ab humoris melancholici & ſanguinis talis excretione multi euaſerunt, quemadmodum eius rei exempla, ſiue abſque ea ægri fuerint, Hollerius affert, *1. de internis morbis, ſcholio in 1. 43.* in cap. de dyſenteria, & nos aliquot eius rei exempla obſeruauimus.

7. A mania dyſenteria aut hydrops, aut ecſtaſis bonum. *7. aphor.* 5. Nam dyſenteria aut hydrops maniæ ſuperueniens remedio eſt, ratione tranſlationis materiæ à capite ad inferiora corporis. De proximis tamen duobus prognoſticis hoc etiam notandum, dyſenteriæ vocabulum interdum non propriè accipi, ſed diarrhœæ quoque tribui, in qua humores, qui excernuntur, ita praui ſunt, vt tormina & difficultates inteſtinorum, quod vox dyſēteriæ exprimit, inferant, licet exulceratio nulla adhuc adſit. Nam ſi exulcerata eſſent ab humore atro inteſtina, tantū abeſt, vt tali alui fluxu mala melancholica prædicta ſanarentur, vt potius inſanabile malum introduceretur. Et licet in tali dyſenteria quandoque ſanguis vnà excernatur, potius ex reſeratione venarum meſaraicarum id accidit, quam ab inteſtinorum exulceratione, quæ omnino lethalis eſſet. Per veram enim dyſenteriam ab atro humore nullus morbus feliciter ſolui poteſt.

8. In profluuiis alui mutationes excrementorum iuuant; niſi in praua commutentur. *2. aph.* 14.

9. Si dyſenteriæ ructus vel crepitus ventris ſuperueniat, bonum. Indicio enim eſt, naturam iterum in cibum iam agere & coctionem incipere.

10. Effuſio puri ſanguinis dyſenteriæ adueniens mala. Venas enim maiores eroſas indicat.

11. Conuulſiones & rationis perturbatio dyſenteriæ ſuperuenientes mortem ſignificant.

12. Quæ poſt abſceſſum eruptiones fiunt dyſenteriæ, graues ſunt, propterea quod vires deiectæ iam ſint, per coincidentes inflammationibus febres ac dolores. Graues quoque ſunt, quæ cum vehementi inflammatione oboriuntur, quæque cum febre ac amiſſo appetitu. Aëtius, *loco allegato.* Irritatur enim febris aſſiduo dolore ac vigiliis, & corporis agitatione per frequentem alui deiectionem, & propter humoris prauitatem febris mali moris ſignificatur.

13. Si dyſenteriâ laboranti veluti carunculæ deiiciuntur, lethale eſt, *4. aph.* 26. Cum enim id magnā exulcerationem ſignificet, ſubſtantia inteſtinorum neque regigni, neque cicatrix tam magna exulcerationi obduci poteſt. Perit ergo æger vel breui tempore, ſi cum acuto morbo dyſenteria coniungatur, vel longiore, cum malum aut in maraſmum deſinit, aut in vlcera profunda & ſerpentia. Et communiter interpretes, id quod Hippocrates veluti carnes appellat, interpretatur de ſecunda inteſtinorum tunica, quæ excernatur, eamque dyſenteriam inſanabilem pronunciat Hippocrates: licet Braſauolus, *in comm.* etiam eam ſanaſſe dicat. Cardanus tamen, *in comm.* id, quod ſimile eſt carni in dyſenteria, à meſenterio & vicinis partibus eroſis inteſtinis, excerni ſtatuit.

14. In longis Dyſenteriis cibi faſtidium malum, & cum febre peius, *aph.* 3. Ventriculo enim per conſenſum cum inteſtinis affecto labefactatur concoctio, vt ἀνόρεκτος æger fiat. Quod ſi febris ſimul coniungatur, vel vlceroſa aliqua in inteſtinis putredo aderit, vel inflammatio, vel febris mali moris.

15. Dyſentericis vomitus bilioſus initio malum, Hippocrates *in Coac.* Magna enim vis bilis æſtuantis indicatur, quæ ventrem ſuperiorem & inferiorē turbat. Præterea ſymptomatica eſt illa excretio; ſiquidem initio nihil bene planè euacuatur à natura, & ſemper prauum eſt, ſtomachum per ſympathiam inteſtinorum in Dyſenteria affici.

16. Periculoſa eſt Dyſenteria cum continua alui deiectione, aut ſi ceſſante deiectione cruenta nouus fluxus dilutus cruentus, inſtar epatici, aut alia fœda Diarrhœa ſubſequitur, in qua excrementa fœtida ſunt valde, & cadaueroſum humorem præ ſe ferunt. Significat enim hoc inteſtina valde exulcerata & corrupta eſſe.

17. Si Dyſenteria ſit ſymptoma febris malignæ peſtilentis & contagioſæ, periculoſa ea eſt, & plurimi ea intereunt. *Dyſenteria cum febre maligna.*

18. Dyſenteriæ, ſi cum febre inuaſerint, aut variis alui deiectionibus, aut cum epatis inflammatione, aut hypochondrij aut ventris, aut quæ doloroſæ fuerint, aut quæ cibos intercipiunt, ſitimque inducunt, hæ omnes malæ ſunt. Videantur, quæ ſequuntur *2. Prorrh. t.* 29.

19. Si Dyſenteriæ febris acceſſerit, quæ antea non non aderat, aut ſi, quæ exigua, intendatur, vel putredinem circa vlcera maiorem factam, vel inflammationem aliquam acceſſiſſe ſignificat, quorum vtrumque periculoſum eſt; & imprimis ſi ad cibi faſtidium febris acceſſerit, res deſperata eſt. *Febris Dyſenteriæ accidēs.*

20. Si quis ex morbo aliquo acuto releuatus Dyſenteriâ corripitur, vt plurimum breui moritur. Vires enim primo morbo abſumtæ morbo tam graui ſuſtinendo non ſufficiunt. *Dyſenteria poſt morbum acutum.*

21. Dyſenteriæ ſuperuenit Lienteria. *7. aph.* 76. Læſis enim tranſitu humorum vitioſorum inteſtinis, ventriculi etiam intemperies naturalis per conſenſum debilitatur, vnde chylus crudus deiicitur ipſorumque temperi à Dyſenteria læſâ chylum in ventriculo elaboratum amplius, vt par eſt, ea retinere & elaborare non poſſunt. *Lienteria dyſenteriæ ſuperueniens.*

22. Singultus Dyſenteriæ ſuperueniens plerumque lethalis eſt. In principio tamen morbi minus periculoſus eſt, quam ſi in morbi progreſſu accidat. *Singultus in dyſenteria.*

23. Circumfertur etiam paſſim hoc prognoſticum, Si in dyſenteria puſtula nigra poſt aurem appareat ſiniſtram, ſimilis orobo, cum ſiti magna, mortem in vigeſimo futuram ſignificat. Cuius tamen quæ ſit ratio, non ita planum eſt. Niſi fortaſſe ſit à malignitate, ob quam interdum parotides & tumores poſt aures erumpere ſolent. Et omnino, quò plura ſigna praua, quæ in morbis aliis acutis mortem præſagiunt, adſunt, eò dyſenteria pericloſior eſt. *Puſtula nigra poſt aurem in Dyſent.*

24. Dyſenteria, quæ in ardentibus febribus à critico naturæ motu fit, intempeſtiuius ſuppreſſa inflammationes aut abſceſſus gignit in lateribus, viſceribus & articulis, via inferiore præcluſa, & materia ad interiores partes regurgitante; quandoque etiam in hydropē & alios grauiſſimos affectus degenerat. Imò in quacunque dyſenteria, ſi intempeſtiuè ſupprimatur, talia vel ſimilia mala metuenda ſunt cum materia tam praua nunquam in corpore ſine detrimento detineri poſſit. Hippoc. *in Coac. aph.* 462. 465. *de rat. in acut. ſect.* 4. *ſec. cod. Fœſij pag.* 73. Galen. *de ven. ſect. aduer. Eraſiſt.* 6. *Dyſenteria intempeſtiuè ſuppreſſa incommoda.*

25. Mulieres, quam viri, ſenes & pueri, quàm iuuenes, & in ætatis vigore conſiſtente, difficilius curātur in dyſenteria. Aëtius, *loco allegato.* Mulieribus & pueris hoc accidit, quia ob mollitiem vires citò deiiciūtur, minuſque præceptis medicis obtemperant. Præterea ipſorum inteſtina humidiora ſunt, & propterea putredini aptiora; ſiue, vt loquitur Aetius, ad vlcera ſerpentia longe proniora. In ſenibus verò magnitudo cauſſæ ſignificatur, ob quam in corpore minus diſpoſitio tam bilioſa & acria excrementa generantur & cumulantur: cui accedit virium & caloris natiui imbecillitas, quæ cauſſæ morbificæ minus reſiſtere poteſt. Dyſenteria Infantium, quæ cum vomitu & vermibus eſt, plerumque lethalis eſt, præcipuè ſi coniungantur febris acuta. Maximam enim humorum corruptionem & putredinem, atque inteſtina ſuperiora affici ſignificat. *Mulieres pueri & ſenes cur in dyſenteria grauius decumbant.*

26. Mulie-

Grauidæ dyſenteriâ laborantes.

26. Mulieri vterum gerenti ſi aluus plurimum profluat, periculum ne abortiat; quoniam non ſolum praui humores euacuantur, ſed ſimul chylus ſucci ad alendum vtiles cum iis abripiunt & excernuntur: atque ita fœtus nutrimento ſuo defraudatur, vnde in vtero emoritur, vel etiam viuus erumpit. Et prætereà irritatio expultricis facultatis inteſtinorum in conſenſum trahit expultricem vteri.

Mulieres grauidæ poſt partum Dyſenteria liberantur.

27. Mulieres grauidæ dyſenteria laborantes poſt partum plerumque Dyſenteriâ liberantur. Ita Epicharmi vxori ante partum dyſenteria, dolor & alui deiectiones ſubcruentæ, mucoſæ fuerunt; vbi peperiſſet, ſtatim ſanata fuit. Hippocrat. *l.c.& 5. Epid.t.33.& 7. Epid. 49.* Eius rei exempla etiam duo obſeruaui in duabus fœminis nobilibus, quarum vna anno 1624. menſe Auguſto, iam partui vicina dyſenteriâ correpta fuit, quæ cum peperiſſet, ſtatim à Dyſenteria liberata fuit. Verum quod mirum, infans quem edidit, ſequenti anno, eodem menſe & ſeptimana, quo ante annum mater, dyſenteriâ correptus & mortuus fuit; cum tamen nemo in eâ familia dyſenteriâ tum ægrotaſſet. Altera verò anno 1625. menſe Auguſto, dyſenteriâ correpta, cùm à pariendi tempore adhuc abeſſet longius, abortiit & fœtum mortuũ edidit, ſed ipſa à Dyſenteriâ liberata eſt. Si verò poſt fœtus & ſecundinæ excluſionem tormina eodem die aut non multò poſt non remiſerint, puerperæ periculum denunciat, Hippoc. *2. prædict.*

28. Mors nunc citius, ſeptimana prima vel ſecunda, nunc tardius, tertia ſeptimana ſuperuenire ſolet, ſi Dyſenteria ſit lethalis. Quod ſi in vlcus ſordidum deſinat, tunc ceſſante dyſenteria ægri diu poſtea purulenta deiectione laborantes conſumuntur & tandem extinguuntur.

Indicationes.

Indicationes.

Cum in dyſenteria ſit inteſtinorum exulceratio, ſeu ſoluta vnitas, ſolutam continuitatem vniendam, & id, quod abraſum ſeu eroſum & amiſſum eſt, quantum fieri poteſt reponendum & inſtaurandum eſſe indicatur. Verum cum id feliciter expediri non poſſit, niſi prius cauſſa tollatur, humor erodens & abradens euacuandus & abſtergendus, ſimulque eius acrimonia & prauitas mitiganda ac corrigenda eſt; ſanguis & alij humores ad inteſtina confluentes reuellendi & deriuandi ſunt; fluxuſque adſtringentibus ſiſtendus. Dolor, ſi vehemens ſit, leniendus & tollendus. Et quidem in principio, & dum vires adhuc conſtant, maximè legitima dyſenteriâ curandi ratio eſt, cauſſæ primum rationem habere, poſtea vlceri & dolori prouidere. Nam ſi cauſſa in principio Dyſenteriæ negligatur, & fluxum ſiſtentia adhibeantur, vlcera & dolor magis exaſperantur, & malum incurabile redditur. Et ſi dyſenteria à maligno contagioſo humore proueniat, aut cum febre maligna coniuncta ſit, malignitatis maxima habenda ratio eſt, & alexipharmacis ei reſiſtendum. Ideoque vt hæc in pauca contrahamus, & curandi ſcopos in dyſenteria breuiter complectamur, cum id, quod primum eſt in indicatione, ſit vltimum in executione, & contrà; acres & vitioſi humores euacuandi ſunt eorumque acrimonia temperanda eſt, & ſi maligni ſimul ſint malignitas & alexipharmacis expugnanda; ab inteſtinis auocandi, fluxuſque ſiſtendus, dolores mitigandi, vlcus mundandum & conſolidandum: de quibus iam ordine dicemus.

C V R A T I O.

Vena ſectio.

Vena ſectio.

Primo autem loco diſpiciendum, an venæ ſectione in Dyſenteria opus ſit. Eſtque aliqua inter Medicos hac de re controuerſia. Sunt enim nonnulli, qui venæ ſectionẽ nec neceſſariam eſſe, nec locum habere exiſtimant: cum in Dyſenteria bilis potius, quæ purgationem, non venæ ſectionem requirit, quàm ſanguis peccet; & ad vlceris curationem nihil facere venæ ſectio, ſed vires potius aſſiduæ deiectione & vigiliis ac febribus ſæpe debilitatas deiicere videatur. Et Galen. *1. ad Glauc. c.14.& 1. de rat. victus in acutis t.16.* Aluo fluente ſanguinem detrahere prohibeat.

Verum Aëtius, Al. Trallianus & alij plurimi Medici venæ ſectionem probant: neque ſine ratione; cum & indicationes ſanguinis euacuationis, & permittens in dyſẽteriâ adeſſe poſſint. Sanguinis nimirum copia, motu aut qualitate, vel etiam hiſce modis omnibus vel pluribus peccans vireſque adhuc ſatis fortes. Si igitur magna ſanguinis adſit copia, aut humori peccanti ſanguis admiſtus ſit, aut vehemens eius ad inteſtina ſit impetus, aut magna adſit, vel metuenda ſit inflãmatio inteſtinorum, aut Dyſenteria ex Phlegmonode inteſtinorum diſpoſitione ortum habeat, dolorque ſit vehemẽs, aut febris continua ſit coniuncta, aut epar male affectũ vel valde calidum materiam fluxioni ſuppeditet, aut conſueta aliqua euacuatio ſit ſuppreſſa: omnino venæſectione opus eſt; modò vires eam permittant. Poteſt enim omnibus hiſce requiſitis & ſcopis ſatisfacere venæſectio, ſanguiniſque copiam, ſi quæ adeſt, imminuere; inflammationem, ſi adſit, tollere vel imminuere, ſi immineat, præcauere; epatis calorem temperare, febrem mitigare; dolores demulcere; ſeu vt Aetius ait etiam paucus ſanguis per vices emiſsus, inflammationes mitigat, eius impetum ad inteſtina reuellit, eiuſdemque ac epatis calorem ſuperantem ſenſim refrigerat, ſomnum affert, qui optimum dyſentericis remedium eſt. Teſtaturque experientia, venæſectionem ſæpe profuiſse in dyſenteria, annotauitque aliquot venæſectionis in dyſenteria feliciter adminiſtratæ exempla Antonius Donatus ab Alto mari, *de medend. corp. hum. mal. cap. 24.* & Iulius Cæſar Claudinus, *Reſponſ. 6.* ſcribit, ſe iuratò affirmare poſse, ſe in Dyſenteria ſui temporis Epidemia complures hoc præſidij genere ſeruaſse, & citius ſanitati reſtituiſse.

Et quamuis Galenus aluo fluente venæſectionem prohibeat, & æger duas euacuationes ſimul ſuſtinere poſse non videatur; tamen id tantum de eo fluxu intelligendum eſt, ad cuius amolitionẽ nihil conferre poteſt venæſectio, & qui vires iam valde deiecit. Cum ergo multis de cauſſis neceſſaria ſit venæſectio, vbi ea opus, non omittenda: maturè tamen, vt mox dicetur, dum vires adhuc conſtant, inſtituenda. Euacuandus autem ſanguis neque copioſè, neque confertim, ſed paulatim & potius per vices. Ita enim commodior fit reuulſio, nec vires ita deiiciuntur. Atque aperienda eſt in cubito vena Mediana, vel Epatica; & quidem anguſto foramine, vt paulatim ſanguis emittatur. Si tamen ſuppreſſa ſit aliqua ſanguinis euacuatio, vt hæmorrhoides, potius vena in talo aperiatur; niſi forſan copioſa in vniuerſo corpore ſanguinis redundantia Baſilicam aperire ſuaſerit. Et quidem mox initio & intra primos dies vena aperienda eſt, dum vires adhuc conſtãt, vt prohibeatur ſanguinis ad partem affectam affluxus, inteſtinorumque inflammatio, atque acrium humorum generatio. Si quid prohibeat venæſectionem, cucurbitulæ cum ſcarificatione ſcapuli affigendæ.

Purgatio.

Dyſentericũ fluxum non ſtatim ſupprimendum eſse, iam antea dictum. Vt enim Galenus, *de venæſectione aduerſus Eraſiſtratum cap. 6* docet, ex Dyſenteria, vt & aliis fluxibus intempeſtiuè ſuppreſſis, Melancholia, inſania, pleuritis, dolor renum, ſanguinis vomitus, epilepſia, hydrops oriri poſsunt. Et Hollerius, *comm. 1. ad aphor. 40. lib. 6. ſect. 2. Coac.* refert ex dyſenteria, materiâ ad manum conuerſâ, fœdam denſamque ſcabiem lepræ perſimilem excitatam fuiſſe. Et Hercul. Saxon. *prælect. part. 2. cap. 10. §. 8.* narrat, ſe duos curaſse, qui in ophthalmia & articulorum dolorem inciderant ex importuno remedij adſtrictorij vſu in Dyſenteria ex pituita ſalſa. Et Foeſius, *in comm. Coac. pag. 180.* refert, ſe vidiſse quendam

quendam ex ſuppreſſa dyſenteria inſanum factum; & mulieri in reliqua vita ita aluum fuiſſe adſtrictam, vt nō niſi ſeptimo quoque die egeteret.

...antia ...ida ...yſent Vt ergo Humor qui inteſtinis adhæret, eaque erodit & exulcerat, abſtergatur, & qui aliunde nonnunquam affluit, euacuetur, Purgatione opus eſt, de qua tamen cum Medici diſſentiant, de eâ *quæſtione* 4. dicetur.

pur... in dy... ...tar. Quibus autem Medicamentis purgatio inſtituenda ſit porrò diſquirendum. Neque enim eadem planè omnium hac de re videtur eſſe ſententia. Alij quidem, quādo humorum vitioſorum adeſt magna copia & ad inteſtina confluit, ſtatim, & quidem copioſiore ac ſubita euacuatione humorem vitioſum expurgandum exiſtimant, cum vt modò diximus, in ea, quæ lentè ac paulatim fit, expurgatione, longiore ac lento humorum vitioſorum per inteſtina trāſitu, ac diuturniore in iis mora maior inteſtinorū exulceratio facilè fieri poſſit. Plerique verò medicamentis lenioribus vtuntur. Inter leniora tamen laxantia non conueniunt, quia aluum iam antè laxam & lubricam offendunt, & laxiorem efficiūt; vnde Caſſia à pleriſque improbatur: ſed potius mitioribus electiuè purgātibus, & quæ ſimul adſtringendi aliquam vim habent, qualia ſunt ſyrup. Roſar. ſolutiuus, Rhabarbarum, Myrobalani & ſimilia, purgationem abſoluendam ſtatuunt: fortiora verò prohibent. Verum vtraque ſententia, ſi rectè explicetur & diſtinctio adhibeatur, admitti poteſt. Etenim hoc omnino verum eſt, fortiora medicamenta purgantia, qualia ſunt Colocynthis, Scammonium & ſimilia, hic locum non habere; cum non ſolū humores copioſius ad inteſtina moueāt, ipſoſque ferociores reddant, verum etiam ea de cauſſa hic admitti non poſſint, quod, vt ſupra de cauſſis dictū, ipſi humores dyſenteriam excitantes qualitatem quandam & diſpoſitionem hiſce medicamentis cognatam habent, quę talibus medicamentis non augenda, ſed potius infringenda eſt. Itaque ſolum mitioribus illis & lenioribus purgantibus vtendum. Imò ſi humorum prauorum pauca omnino eſt quantitas, ſatis interdum eſſe poteſt, eorum acrimoniam obtundere, & medicamenta purgantia omittere, ac naturæ opus relinquere.

...tau... ...y- Interim tamen iiſdem medicamentis mitioribus nūc copioſior nunc parcior purgatiō inſtitui poteſt, prout opus. Nam ſi humor vitioſus multus eſt in toto corpore, & ad inteſtina quaſi turgens affluit ac dyſenteriam excitare incipit, non incommodum videtur, mox in principio vna copioſiore euacuatione maiorem humoris peccantis partē euacuare. Poſtea verò ſtatim ea, quæ ſimul purgandi & adſtringēdi vim habent, ſed in minore quantitate exhibere conuenit. Si verò alia cauſſa Dyſenteriæ ſit, neque ea à Critico quaſi fluxu originē habeat, parcior purgatio inſtituenda, atque ea, quæ leniter purgant, ſimulque roborāt, ſtatim vſurpanda. Neque etiam copioſiùs purgandum, cūm humores praui, atrabilarij & maligna aliqua qualitate prædìti ſunt. Hi enim prius temperandi, & cum aliis ſuccis miſcendi ſunt, vt miteſcant, & poſtea medicamento leniore expurgandi.

Inter Purgantia autē, quæ in Dyſenteria locū habent, eſt primò Syrup. roſarū ex infuſione roſarum pallidarū paratus, cum ſimplicis tū multiplicis infuſionis. De vſu roſarum enim in Dyſenteria hoc monendum, in principio roſas pallidas ſeu Prouinciales dictas vſurpandas, quarum ſuccus aluum mouendi vim habet, non rubras, quæ magis adſtringūt, & poſtea in progreſſu morbi, vbi adſtrictione opus eſt, vſurpari poſſunt. Et quidem ſimplex, & ex vnica infuſione paratus ſyrupus mitiſſimus eſt, & ferè ſaltem abſtergit: fortior verò eſt ex multiplici. Datur autem vel ſolus vel cum palpa tamar. aut diapruno ſimpl. in decocto hordei, vel ſero lactis, aut decocto, vel aqua deſtillatā conuenienti.

Myrobalani deinde in omnibus humoribus vſurpari poſſunt, quæ non ſolum humores peccantes euacuant, ſed etiam adſtrictionem relinquunt, ac inteſtina roborant, è quibus decoctum in Dyſenteria vtiliſſimum paratur, de quo infra de potionibus.

Tamarindi Foreſto in Dyſenteria ſuſpecti ſunt: Heurnius tamen, *l.* 2. *meth. ad prax. c.* 11. eoſdem laudat. Et cum inſignem humores acres & calidos temperandi vim habeant, non ſunt reiiciendi.

Vtiliſſimum verò eſt Rhabarbarum, eoque in Dyſenteria ferè nihil præſtantius eſt. Ludouicus Septalius equidem, *in animad. Med. lib.* 7. *num.* 92. planè rhabarbari vſū improbat, quod igneas partes habeat, & quod in ſubſtantia ſumptum tunicis inteſtinorum & vlceribus adhæreſcens dolores pariat implacabiles, id quod ſæpe obſeruarit. Verum enim verò nullus vnquam Medicorum rhabarbarum ideò ſuſpectum habuit, quod inteſtinorū tunicis adhæreſcat: & partes illæ igneæ, quas metuit, ſunt in ſucculenta eius parte, quæ facilè à ſubſtantia ſeparatur, ſi inde aliquid incommodi metuatur. Atque exiſtimo, dolores illos implacabiles, quos animaduertit Septalius, potius à bilis acrimonia, quam à rhabarbaro excitatos fuiſſe: neque in hoc ipſi aſſentior, quod ſcribit rhabarbarum mediocriter torrefactum vehementius & minore doſi purgare quàm integrum; cū certum ſit, vim purgantem in ſubtili & volatili parte ſubſiſtere, quæ etiam tritura aliqua ex parte diſſipatur. Verùm cum ille experientiam teſtem citet, cuilibet eam conſulere facilè eſt.

De rhabarbaro verò, vt & myrobalanis, hîc notandū, nonnunquam in ſubſtantia dari, nonnunquam infundi, & macerari vel decoqui, vel etiam ex eo parari extractū. Cum verò Rhabarbarum duplicem habeat ſubſtantiā; vnam tenuem & ſubtilem, in qua vis eſt purgandi; alteram craſſiorem, in qua vis eſt adſtringendi: in infuſione & decocto, vt & extracto, vis purgandi præualet, adſtrictio verò pauca eſt: in ſubſtantia verò maior eſt vis aſtringendi. Ideoque infuſum vel decoctum vel extractum exhibetur, cum ferè ſolùm purgare animus eſt, quod in principio ſtatim fieri debet. Vbi verò ſimul adſtringere volumus, in ſubſtantia exhibendum. *Rhabarb. quomodo in dyſenteriam exhibendum.*

Nonnulli vt vim purgandi minuant & adſtringentē augeāt, rhabarbarum torrere iubent. Inter quos Matth. qui, *in Apologet. aduerſ. Amatum Luſitanum*, diſputat, & fusè cum experientia, & Meſues autoritate, tum etiam rationibus adductis comprobat, rhabarbarum toſtum non ſolum non nocere dyſentericis, ſed potius iis plurimum prodeſſe, additque ſe ſcire ſexcentos homines rhabarbari toſti potu fuiſſe ſeruatos. Sic etiam Foreſt. *lib.* 22. *ob.* 9. rhabarbarum parū torret, vt parte ſubtili & acri diſſoluta acrimoniam exuat. Verum toſtio cautè inſtituēda, & cum purgare volumus, ea non niſi leuis eſſe debet. Ideoque cum facilè fieri poſſit, vt toſtum omnem vim purgandi, quæ in tenuibus ac volatilibus partibus conſiſtit, amittat rhabarbarum, vel toſtione aliquam acrimoniam acquirat, vtiliſſimum eſt, imprimis in principio, cum materiam euacuare animus eſt, rhabarbarum ſine toſtione exhibere. Et ſi omnino maior aliqua adſtrictio requiritur, poſſunt myrobalani, quæ ſatis adſtringunt, in maiore quantitate admiſceri, vel rhabarbarum in aqua plantaginis, tormentillæ vel alio conueniente liquore exhiberi; vel in hiſce aquis & liquoribus rhabarbarum macerari & infundi, atque infuſione abiecta ſubſtantia cum ſyrupo vel conſerua roſarum exhiberi. Ita enim vis purgandi maxima ex parte ſeparatur & remanet adſtrictoria. Vel, quod valdè commodū eſt, rhabarbarum aqua roſar. humectatur & conſpergitur, iterūq; lento calore exſiccatur, idq; aliquoties repetitur. *Rhabarbarū an torrendū.*

Locum in Dyſenteria etiam habet Mechoacanna, quæ ob ſaporem, quem ferè nullum obtinet, infantibus, ac delicatioribus, qui rhabarbarum abhorrent, vt & aliis, exhiberi poteſt, purgatque ſine noxa, & ſeroſos humores leniter educit, atque adſtrictionem etiam quandam poſt ſe relinquit, & aluum ſiccat, quod Ioan. Crato, *cōſil.* 57. monet: *Mechoacanna vſum*, inquit, *non improbo; minus tamen frequentem eſſe volo, cum certum ſit, ex vſu frequentiore aluum plurimum ſiccari.* Pueris datur ſcrup. j. *Mechoacanā.*

adultio

adultioribus Dr.j.vel dr.jß. in hoc morbo cum iuſculo carnis commodiſſimè.

Agaricus. Dioſcorides etiam Agaricum ad Dr. j. dyſentericis exhibet.Cautè tamen exhibendus,præcipuè in ſubſtantia.Cum enim Auicenn.*lib.3.fen.16.tr.4.c.1.*agaricum in colico dolore ideò improbet, quod inteſtinis firmiter adhæreat, eaque vellicet;eandem ob cauſſam etiam in Dyſenteria adeo commodus eſſe non videtur. Et quidē myrobal.chebul emblic.mechoacan.agaric.magis locū habent, cum materia Dyſenteriæ cauſſa eſt pituita vel humor ſeroſus: ſi verò pituita ſalſa eſt, ex aduſtione & putredine ortum habens, quod ſit in febribus diuturnis & acutis nonnūquam, aut humor melācholicus vel aduſtus admiſtus eſt,myrobal.Indæ,Polypod. epithym. fol.ſenæ,etiam locum habent.

E compoſitis vſurpari poſſunt, El. lenitiu. diacath. tryphera Perſica, diaphœnicum;quod licet ſcammoniū & turbith recipit, eorum tamen vires ita à palmulis & cæteris ingredientibus infringuntur,vt illius operationes & vires iecur non aſcendant,nec aliunde attrahāt, quā ſibi propinquiſſimis particulis,vt Amatus Luſitan. *cent.2.cur. 44. in ſchol.* cenſet. Ex his variæ formulæ in rem præſentem fieri poſſunt.

Potiones.

Potiones purgantes in dyſenteria. ℞. *Aq.Hord. ſimpl.* Vnc. iv. *ſyrup roſar.ſolut.* Vnc.j. vel Vnc.ij.

M. Addi etiam poteſt pulp.tamarind.Vnc.ß.præcipuè ſi magnus humorum feruor adſit.

Vel ℞. *Tamarind.* Vnc.ß. *cortic.myrobal. citrin.* Dr.ij. *Coq.in aqu. hord. & plantag. In col.* infundantur *rhabarb.* Dr.j.ß.*ſpic.*gr.vij.Colat.℞. Vnc.iv.adde *ſyrup. roſar.ſolut.* Vnc.j.M.

Decoctum Myrobalanorum. Commendatur etiam valde à Pantaleone, *in pilular.* Decoctum myrobalanorum, quod ipſi appellatur Hippocras de myrobalanis,& pro ſecreto habetur, quo & ipſe & alij Medici hactenus feliciter vſi ſunt. Paratur autem hoc modo:

℞. *Cortic.myrobal.chebulor.* Dr.x. *citrinor.* Drach. v. *paſſul. minor.*Vnc.ij.Coq. omnia *in aq.*Vnc.xxvj.ad conſumpt. 3.part.Poſtea colentur cum aliquali expreſſione. *Colat. add. ſacchar.* Drach. x. Clarificetur *aromatiſanda* Cinamom. Drach. vj. Si phlegma admiſtum ſit.

℞. *myrobal.chebulor. emblic.* an.Drach.j.ß.*mechoacan. rhabarb.*an. Drach.j. Coq.in *aq. plantag. & hord.* Colat. ℞. Vnc.iv. *mell. roſ.* Vnc. j.M.

Vel ℞. *Rhabarb.*Drach. j.*fol.ſen.el.* Drach.ij. *ſpic.* gr. vj. Infundantur in ſ.q. *aq.plantag.* Colat. addatur *ſyrup. roſar.ſolutiu.* Vnc j.ß. M.

Si humor Melancholicus vel aduſtus admiſtus ſit,

℞. *Polyp.q.ſ.myrobal. Indor.fol.ſen.* an. Drach. iij. *epithym.*Drach. j.*ſem.aniſ.*Drach.ß.*fl.cordial.* an.P.j. Coqu. *in ſero lactis.* In col.Vnc.iij.ß. *diſſolu. el.diacathol.*Vnc.ß. Iterum coletur.F.Hauſtus.

Boli.

Boli purgātes. ℞. *Pulp.tamarind.* Vnc.ß. *rhabarb.* ſcrup. ij. *conſeru. roſar. recent.*Drach.ij. Cum *ſacchar.* F.Bolus.

Vel ℞. *rhabarb.* Drach. j. vel ſcrup. iiij. *ſp. diarrhod. abbat.vel diatrionſantal.* ſcrup.ß.*conſeru.roſar.*Vnc.ß. Cū *ſacchar*o F. Bolus.

Vel ℞. *Agaric.trochiſcat.mechoac.*an.Drach.j.*conſeru. roſar.* Vnc. ß. Cum *ſacch.* F. Bolus, ſi pituita, præcipuè ſalſa, admiſſa ſit.

Pulueres.

Pulueres purgantes. ℞.*Rhabarb.*Dr.ß.*ad* ſcrup.iiij.*vel* v.pro ratione ætatis. F. Puluis, qui vel cum vino rubro, vel aqua plantaginis, vel iuſculo aliquo exhibeatur.

Vel ℞. *Rhabarb.*Drach. j. *cort. myrobal. citrin.* Scrup. j. vel Drach. ß.F.Puluis,qui ſimiliter exhibeatur.

Vel ℞. *Rhabarb.* Drach.j. vel Syrup. iv. *myrobal.citr. ſpec. diamarg. frigid.* an. Scrup. ß. F. Puluis.

Panis Martius.

Pro infantibus & delicatioribus paratur ex mechoacanna panis martius laxatiuus talis. *Panis martius purg.*

℞. *Amygdal. dulc.excort.* Vnc.j.ß. *ſem.melon.excort.* Drach.iij. *pulu.mechoacan.*Vnc. j. *ſacch. albiſſim.* Vnc. ij. *C.C. præparat. mucilag.tragacanth. cum aq.roſar.facta* an. Drach. j.

Cum ſuff.quant. aq.roſar. F.ſ.a. Panis martius, de quo infantibus Drach. ij. iij. vel iv. adultioribus Drach. ij. iij. vel iv. adultioribus Drach.vj. vel etiam plus datur.

Syrupus.

Si humores miſti ſint, talis ſyrupus parari poteſt. *Syrupi purgantes.*

℞. *Rad. oxylapath. cichor.cort. frangul. polypod. q.*an. Vnc.ß. *fol. plantag. veronic.agrimon.* an.M.ß *myrobal.citr. Indor.* an.Vnc. j. Coqu. in *aq.* In colatura infund. *rhabarb. opt. mechoacan. albiſ.* an. Vnc.j. *fol. ſen. el.*Drach.vj. *flor.cordial. prunor.ſylueſt.*an.M.ß.*cinamom.*Drach.ij.*ſpic.* Scrup. j.

Manè ebulliant & colentur.

Colat. adde *ſacch.* q.ſ.

F. ſecundum artem ſyrupus.

Cui ſub finem adde ſyrup.vel ſucci roſar.ſolut. Vnc.j ß. De quo infantibus à Drach. ij. ad Vnc. ß. adultioribus Vnc. j. ß. vel Vnc. ij. exhibentur.

Syrupus abſterſiuus myrobalan. Efficax eſt ſyrup.Abſterſiuus,qui ſub nomine D.Caſpari Packſchij,quondam Phyſici Vratiſlauienſis,in eius Reip. officinis proſtat,ad imitationē decocti,è myrobalanis Pantaleonis antea propoſiti paratus.Cuius deſcriptionem mihi communicauit vir Clariſs. Dn. D. Michaël Doringius, eius Reip.Phyſicus, Affinis meus honorandus.

℞. *Cortic.myrobalan.chebul.* Vnc.ij. *citrinor.* Vnc. j. ß. *paſſul. minor. contuſar.* Vnc.iv.

Fiat horum omnium ſ.a.decoctio *in ſ.q.aqu.pur.ad dimidias.* Colaturæ.℞.℔.iij. ß.*ſacch.alb.* ℔. ij. ß.

Coqu. lento igne ad ſpiſſitudinem ſyrupi, qui clarificetur albumine oui, & aromatiſetur cum puluer. cinamomi elect. Vnc. j. ß.

Si verò æger omnino purgantibus vti nolit, antequam adſtringentia exhibeantur, iuſcula carni bubul. aut gallin.per dies iij.vel iv. quotidie bis vel ter exhibenda, quæ inteſtina abluunt, mundificant, dolorem mitigant, præſertim ſi vitellum oui vnius vel alterius addatur.

Purgantia autem,vt etiam Galenus, *5.meth.med.c.11.* docet,per os aſſumpta maximè quidem conueniunt inteſtinis tenuibus affectis: vtilia tamen etiam ſunt, ſi craſſa afficiantur; cum etiam ad ea pertingant, eaque tranſeant, & malum ab inteſtinis craſſioribus ſæpe ſuperioribus communicetur. Si verò tantùm inteſtina craſſa affecta ſint, clyſteres omnino neceſſarij ſunt, & purgantibus præmittendi, atque iis etiam ſubiiciendi. Clyſteres verò in maiore copia iniici debent, cum deterſione & purgatione opus eſt:cum verò & conſolidare volumus,minore quantitate adhibendi.

Clyſteres.

Vt ℞. *Decocti hord.* ℔.j. vel ℔. j. ß.*ſacch. rubr.* Vnc. ij.*ſyr.roſar.ſolut.*Vnc. j. F. Clyſter. *Clyſteres.*

Vel ℞. *Aq.hord.*℔.j.*vitell.ouor.*num ij.*ſacchar.Thom.* Vnc. ij.

F. Clyſter inteſtina à bile & mordaci muco lauans, ita præſtans, vt interdum curandæ dyſenteriæ ſufficiat, vt Amatus Luſitanus, *cent.2.curat.44.* ſcribit.

Vel ℞. *Decocti gallin.* ℔. j. *mell. roſat.* Vnc. ij. *vitell. ouor.* num.|ij.F. Clyſter.

Vel ℞. *Decocti gallin* ℔.j.Vnc.ij.*vitell.ouor.*n.ij.F.Clyſt.

Vel ℞. *Hord. mund.* M.j.*roſar. pallid. furfur.* an. M. ß. Coq. *in lacte recenti.* Colaturæ ℞. ℔. j. *vitell. ouorum.* num.ij. F. Clyſter.

Vel ℞. *Flor. verbaſc. roſar. rubr.* an. M. ß. Coq. *in aq. hord.* Colaturæ ℞. ℔. j. Add. *mell. roſat.* Vnc. j. ß. *vitell. ouor.* num. ij. F. Clyſter.

Vel ℞. *Herb. violar. malu. mercurial.* an. M. ß. *roſar. rubr.* M.j. Coq. *in aq. hord.* Colaturæ ℞. ℔. j. Add. *elect. diacathol.* Vnc.j. *ol. roſac.* Vnc. ij. *mell. roſat. colat.* Vnc.j. F. Clyſter.

Vel ℞. *Flor. verbaſc. roſar. rub.* an. M. ß. *furfur. macri* M. j. Coq. *in aq. hord.* Colaturæ ℞. ℔. j. Add. *mell. roſat. colat. ſacch. rubr.* an. Vnc.j. *vitell. ouor.* num. ij. F. Clyſter.

Habetur & alius in *Inſtitutionibus, pag.* 1475.

De Clyſteribus verò abſtergentibus idem Septalius, *ibidem num.* 97. ſcribit: medicos, qui in principio dyſenteriæ ſæpe numerò mucoſitatibus quibuſdam apparentibus ad abſtergentia confugiunt, ne adhæreſcente diutius tunicis inteſtinorum eiuſmodi humore ſalſo, vt putant, exulcerentur inteſtina, in maximo errore verſari. Mucoſitatem enim eiuſmodi non aduentitiam eſſe, neque præternaturalem, ſed naturalem, quæ à natura inteſtinis indita ſit, vt muniantur à bile, quæ cum fecibus indies euacuatur, ne inteſtinorum interna pars abradatur. Quæ cum in diarrhœa ab acribus humoribus commota & abraſa exire incipiat, ſi clyſmatibus magis abſtergatur, denudatam tunicam eo, quo munitur, facilius exulcerari poſſe putat. Ideoque diligenter curam adhibendam eſſe monet, vt mucoſi & vitioſi humores à capite aut ventriculo defluentes ad inteſtina à naturali mucoſitate diſcernantur: quod licet difficile ſit, eo tamen hanc mucoſitatē naturalem à præternaturali diſcerni putat, quod hæc frequentius cum pinguedine cōiuncta eſſe ſoleat, & cum raſura aliqua interioris tunicæ: atque tunc non ſolum eſſe abſtergendum, ſed potius incraſſandum pinguibus & viſcidioribus iniectis.

Verum enim verò quod admiſtionem pinguedinis & raſuram internæ tunicæ attinet, quid de eo ſentiendum ſit iam ſupra dictum. Cùm n. nulla intus ſit in inteſtinis pinguedo, falſum hoc eſt ſignum, quo mucoſitatem naturalem à pituita præternaturali diſcernere iubet. Et ratò mucus ille naturalis copioſius excernitur, nec ita craſſus eſt, vt pituita vel pus, quod in dyſenteria deiicitur, vt ſupra dictum. Et abſtergentes clyſteres, qui initio iniiciuntur, rarò tam acres ſunt, vt inteſtina [illegible] re, & naturalem illam mucoſitatem ab iis abſter[illegible]ſint, ſed abluendo potius inteſtina ac detergendo [illegible] præcauent, ne ab ea inteſtina abradantur.

Non inutile tamen fuerit, poſt abſtergentes clyſteres eos, qui ex emplaſticis medicamentis componuntur, quique internam inteſtinorum ſuperficiem contra affluentis humoris morſum & acrimoniam oblinunt, vſurpare: Quo modo omnia ea, quæ metuit Septalius, pericula præcauentur.

Vt ℞. *Decoct. hord.* ℔. j. *album ouor. conquaſſ.* num. ij. *gumm. Arabic.* Drach. ij. *tragacanth.* Drach. iij. *adip. caprin.* Vnc. ß. *ol. roſac.* Vnc. ij. *boli Armen.* Drach. j. F. Clyſter.

Et ne talibus clyſteribus materia mordax affluens in inteſtinis detineatur, clyſteres abſtergentes atque hos per vices iniicere vtile eſt.

Purgantia autem iſta, & clyſteres ſtatim initiò vſurpari debent antequam à cauſſa morbifica inteſtina grauius lædantur & maior exulceratio excitetur. Neque ſolum ſemel purgandum, ſed aliquoties hoc faciendum, donec humor vitioſus maxima ex parte ſublatus ſit. Et ſi tutum non videtur, vt æger continuis diebus purgetur, alternis id fieri poteſt, & interim clyſteres iniici poſſunt, quos vel vno die repetere licet. Si enim prius deſiſtatur, antequam materia euacuata ſit, ac fluxus intempeſtiuè ſiſtatur, & ſupra enumerata mala ſequuntur, & materia detenta deterior redditur, ac maiore cum impetu & periculo fluxus reddit. Et quamuis ſatis ante excernere videatur æger: tamen hoc non ſufficit. Hæret enim ſubinde aliquid de materiâ in inteſtinis; imò quicquid æger vel cibi vel potus etiam boni aſſumpſit, corrumpitur, & in vitioſam materiam conuertitur, vnde nulla excrementi naturalia redduntur.

Vomitoria.

Vomitoria quod attinet, habent illa quidem locum, quando à pharmaco maligno vel veneno dyſenteria ortū habet, & cum materiæ venenatæ portio aliqua adhuc in ventriculo hæret. Verùm ſi ab aliis cauſſis dyſenteria proueniat, cautè hîc agendum. Materiam equidem ab inteſtinis auertit vomitus, eamque, quæ ſæpe pertinaciter in vaſis meſaraicis & ſplene hæret, ac ſenſim ad inteſtina affluit, confertim educit, ipſumque fluxum ſiſtit, ſecundum Hippocratem, *6. Aph. 15. A longo alui profluuio habito ſpontaneus vomitus ſuperueniens malum ſoluit.* Verum cum dyſenteriæ alia, quam diarrhœæ ſit ratio, & perículoſius laborent, quibus ſuperiora inteſtina afficiuntur, & ventriculus in conſenſum trahitur: non facilè ſuaſerim; vt vomitoria propinentur, ne materia verſus inteſtina ſuperiora & ventriculum trahatur, iſque lædatur, & naturæ motus interuertatur, quæ per loca magis conuenientia vitioſorum humorum euacuationem inſtituere ſolet. *Vomitoria.*

Diuretica.

Poſtquam maxima materiæ pars per aluum euacuata fuerit, etiam ea, quæ reliquias ad vias vrinæ ducunt & deriuant, conueniunt, diuretica ſcilicet, parata ex decocto vel emulſione 4. frig. maior. ex ſero lact. rad. fœnic. & petroſel. in iuſculo carnis coctis, additis iis, quæ robur ventriculi tuentur. Nullo verò modo in principio & antequam corpus purgatum ſit, diuretica exhibenda, ne materia, dum ad renes tendens epar tranſit, ei aliquod damnum afferat. Monet quoque Celſus, iis tantum diuretica in hoc caſu conuenire, quibus alioquin facilè prodeſſe ſolent. Si verò effectum ſuum non facilè conſequantur, malum potius augetur. *Diuretica.*

Sudorifera.

Sudorifera quoque non inutilia ſunt in iis, qui aliàs ad ſudandum faciles ſunt, & præſertim ſi adſit malignitas. Quâ de cauſsâ æger, quantum poteſt, in lecto ſe contineat, & ab aëris externi iniuriis ſeſe defendat, vt acres vapores, qui in venis extremis continentur, liberè exſpirare poſſint, & ad intima corporis nón repellantur; & natura potius adſueſcat per aluum materiā euacuare. Ideoque, vt Sauonarola hac de re ſcribit, cum intus adminiſtratur frigida ſtiptica, extra adhibenda, quæ poros dilatant ac ſudare faciunt. Et compertum eſt, ſudore copioſiore materia euacuata, & malignitate per ſudorifera & bezoartica expugnata dyſenteriam ceſſaſſe. Ita refert Guilielmus Fabricius, *de dyſenteria cap.* 10. Principiſſam quandam, cum poſt eſum fungorum dyſenteria aliiſque ſymptomatibus tam grauiter laboraret, vt in agone verſari videretur, ſumptis lapidis bezoar gr. 40. in ſudorem calidum vniuerſalem incidiſſe, & mox ſecutum ſomnum eſſe, ipſamque intra paucos dies ſanitati fuiſſe reſtitutam. *Sudorifera.*

Alexipharmaca & acrimoniam humoris mitigantia.

Ideoq; mox in principio, & dum reliqua fiunt, attendendum diligenter, quænam ſit humoris dyſenteriā excitantis natura. Si enim is malignus ſit, qualis in epidemia dyſenteria eſſe ſolet, fruſtra laboratur in dyſenteria curanda reliquis medicamentis, niſi ſimul, & quidem ſtatim in principio alexipharmaca, malignitatem humoris expugnantia, ſimul exhibeantur. Imò interdum *Alexipharmaca.*

purgantibus omiſſis ad alexipharmaca ſtatim confugiẽdum; cum aliquando fluxus hic dyſentericus ſymptoma ſaltem ſit quaſi morbi primarii, febris ſcilicet malignæ & peſtilentis, quæ tandem etiam in veram peſtem degenerat. Habent hîc locum omnia ferè, quæ in febribus malignis & peſtilentibus contra malignitatem vſurpari ſolent, vt C.C. terra ſigillata, bolus Armenus, vnicornu, corallia, ſmaragdus, ſapphirus, qui teſte Fernelio, *5. meth. med. c. 11.* inteſtinorũ vlcerationes ſanare creditur; ſcordium, quod teſte Dioſcoride, ad inteſtinorum tormina bibitur, plantago, tormentilla, pimpinella ſanguiſorba.

Puluis bezoardi. no. Locum etiam hic habeabeant puluis noſter Bezoardicus, qui pro hoc affectu, paucis mutatis, ita parari poteſt.

℞. C.C. *ſ. vſt. præpar.* Drach. i. ß. *terr. ſigill. Sileſ. ocul. cancri præpar. bol. Armen. tormentill. ſuccin. præpar. margarit. præpar. corall. rubr. præpar.* an. Scrup. i. *oſſis de cord. cerui* Scrup. ß. *ſmaragd. præpar. ſapphir. prap. lap. bezoar. veri* an. Scrup. i. *fol. auri* num. iii. F. Puluis. Doſis Scrup. i. vel Drach. ß.

Alias D. Andreæ Doreri, qui Dreſdæ in vſu eſt.

℞. *Tormentillæ, zedoariæ, C. C. vſti prap.* an. Vnc. ß. *margarit. prep. oſſ. de cord. cerui veri* an. Dr. ii. *raſuræ cranij humani maris fœminæ* an. Scrup. ii. *fol auri* num. xiii. *ſacch. candi albiſſ.* Vnc. iii. F. Puluis.

Imò purgantibus ipſis C.C. corall. margaritæ, terra ſigill. bol. Armen. ſmarag. præpar. ſp. diamargar. frigid. el. de gemm. frigid. admiſceri poſſunt.

Epar roborantia. Epatis quoque in dyſenteria ſemper habẽda ratio eſt; ideoque poſt purgãtia & aliàs etiam ſp. diarrhod. abbat. diatrion. ſantal. & ſimilia vſurpanda. Vel tale electuarium parandum.

℞. *Conſeru. cichor. roſar.* an. Vnc. i. *ſpec. diarrhod. abbat. diatrion. ſantal. diamarg. frigid. C. C. vſt. præpar.* an. ſcru. ii. Cum *ſyrupo cydonior. vel granat.* F. Electuarium.

Acrimoniam humorum mitigantia. Si verò humor malignitate careat, & ſaltem acrimonia peccet, ea mitiganda plantagine, portulaca, endiuia, acetoſa, roſis, ſucco granatorum, ribes, berberis & aliis, quæ poſtea *de fluxu ſiſtendo* proponentur. Pleraque ex iis etiam humorum acrimoniam temperare poſſunt.

Dolorem Lenientia.

Dolorem Lenientia. Quia verò dolor ſæpe vehementer vrget, ex quo inquietudo, vigiliæ, febres, lipothymia, & alia grauia ſymptomata oriri ſolent, danda opera, vt iis ſedetur. Et ſi vero id rectiſſimè fit, ſi cauſſa auferatur, & acrimonia ac malignitas humorum temperetur: tamen quia dolor tã diu ſæpe non dat inducias, donec id fieri poſſit, dolorem mitigantia & anodyna vſurpanda, ſed non quæ ſimpliciter laxandi vim habent, verum quæ ſimul moderatè frigida & viſcida ſunt, atque acrimonia materiæ dolorẽ efficientis obtundunt. Talia ex iis, quæ aſſumuntur, ſunt lac vaccinum & caprinum coctum, de quo poſtea dicetur; modò corpus prius purgatum ſit: febricitantibus verò, vt Trallianus, *lib. 8. c. 8.* ait. lac non facilè dandum, quod in ventriculo aceſcat & corrumpatur, ac ex calore in caſeum coaleſcat, & maiores cruciatus, viſcerum tẽſiones, capitis dolorem ac cibi faſtidium excitet; Itẽ iuſcula pinguia carnium vel alia butyro recenti, vel ol. oliuar. recenti, aut quod melius eſt amygdal. dulc. recenti, aut etiam ol. roſar. omphacino non rancido condita: poſſuntque olea talia ad Vnc. iij vel iv. in iuſculis vſurpari. Vtile eſt & hoc Electuarium.

℞. *Ol. oliuar. recent.* Aut quod commodius, *ol. amygdal. dulc. recent.* nullo verò modo rancidi.

Admiſceatur *ſacchar. tantum, vt acquirat Electuarij conſiſtentiam, de quo ſæpius æger aliquid lingat.* Lenit dolores, & inteſtinorum excoriationem ſanat. Quia verò nonnulli ol. oliuar. vt & amygdal. dulc. auerſantur, poteſt ex butyro recenti ſine ſale cum ſaccharo eodem modo parari Electuarium.

Guainerius, *tract. 4. de flux. c. 3.* C.C. vſtum præparatum commendat, doloreſque internos mirabiliter ſedare ſcribit; item pſyllium vſtum, ſpodium, ac plantaginis ſemen.

Clyſteres dolorem lenientes. Per clyſteres verò dolorem leniunt iniecti adipes gallin. anſerin. imprimis hircinus, ac, qui magis oblinit & adſtringit, caprinus, ſeu de hirco caſtrato ſumptus, ſuillus denique in magno dolore cum aliquo adſtringente mixtus. Auicennas butyrum cum ſanguine draconis miſcet.

Nonnulli & vnguentum roſaceum vel infrigidans Dr. vj. vel Vnc. j. pondere infundunt.

Parantur etiam clyſteres anodyni ex ſolo lacte vaccino vel ouillo, in quo ſæpius lapides igniti extincti ſint, additis vitellis ouorum, vel mucilag. ſem. cydon. aut fœnugræci, aut pſyllij.

Fiunt quoque clyſteres ex decocto capitis veruecis aut inteſtinorum cum M. ij. hordei, additis vitellis ouor. num. ij.

Non diu tamen clyſteres tales ex pinguibus continuandi ſunt, ne vlcus ſordidum & curatu difficilius efficiant, ideoque abſtergentes interiiciendi.

℞. *Rad. & fol. althææ* an. M. j. *flor. verbaſc. melilot. chamam.* an. M. ß. *ſem. fœnugræc. lini* an. Vnc. ß. Coq. *in lacte vaccino.* Colaturæ ℞. Vnc. x. vel ℔. i. *ol. roſar. butyr. ſ. ſale* an. Vnc. i. ß. *vitell. ouor.* num. ii. F. Clyſter.

Nonnunquam vna opera leniens & abſtergens clyſter parari poteſt, vel etiam nonnihil abſtergens.

Vt ℞. *Iuris decoction. inteſtinor.* Vnc. viii. *ſeui hircini, ſacch. rubr.* an. Vnc. i. F. Clyſter.

Vel ℞. *Decocti hord.* ℔. i. *ſacch. rubr.* Vnc. i. *ol. roſac. omphacin. adipis renum capræ* an. Vnc. ii. *vitell. oui* vnius. F. Clyſter, qui lenit & ſimul abſtergit.

℞. *Lact. vaccin. in quo lapides igniti exſtincti ſunt,* Vnc. viii. *ſucc. plantag.* Vnc. iii. *ol. roſac. omphacin.* Vnc. ii. *vitellor. ouor.* num. ii.

F. Clyſter, qui ſimul abſtergendi & dolorem leniendi vim habet.

Vel ℞. *Rad. althææ, plantag.* an. Vnc. i. *flor. verbaſci, chamæmel. roſar.* an. M. ß. *ſem. fœnugræc. cydon.* an. Vnc. ß. Coqu. *in lacte vaccin. ad conſumpt. tertiæ partis.* In Col. *diſſolu. vitell. ouor.* ii. *ol. roſac. recent. butyr. ſine ſale recent.* an. Vnc. ii.

F. Clyſter, qui dolorem lenit, & nonnihil ſimul adſtringit.

E recentioribus quidam hunc clyſterem miris modis commendat & miraculoſum appellat.

Clyſter miraculoſus. ℞. *[illegible] ouinum crudum per medium diſſectum, linguaque [illegible] cum cerebro, bulliat in ſ. q. aq. donec caro ab oſſib. abſcedat. Iuri colato adde ſummit. hyperic.* M. ii. vel iii. *rad. tormentill. craſſo modo pulueriſ.* Vnc. i. vel ii.

Infundantur *per horas 4. in cineribus calidis.* Colat. ægro bis terve clyſteris loco iniiciatur.

Neque ſolum interna exhibenda vel clyſteres ad dolores leniendos iniiciendi, verum etiam externa dolores lenientia vſurpari poſſunt.

Fomenta dolorem lenient. Vt ℞. *Abſinthij, menthæ, plantaginis, ſummitatum rubi, caudæ equinæ, centumnodiæ,* an. M. i. *flor. verb. cham. melilot. roſar. rubrar.* an. M. ß. *myrtill. ſiccor.* Vnc. i. *ſem. ſumach, plantag. coriandri* an. Drach. vi. *caryophyll. nucis moſchat.* an. Vnc. ß. *furfuris.* M. ß. *ſem. cydonior. lini* an. Vnc. ß.

Coquantur *in vino rubro & aqua*, & decocto calido venter ante cibum foueatur ad dolorem leniendum & fluxum ſiſtendum.

Vel venter inungatur ol. roſaceo & cydon. & poſtea imponatur omentum veruecis in oleo roſaceo calefactum. Hippocrates, *lib. de affect.* ſi dolor in dyſenteria vrgeat, partes ſub vmbilico calida multa lauare iubet.

Narcotica. Quod ſi dolor valde vrgeat, vt animi deliquium & virium diſſolutio imminere videatur, vſurpentur ea, quæ vim quandam narcoticã habent, parata ex lactuca, nymphæa, papaueris albi ſeminibus & capitibus, aut ſucco papaueris erratico, mandragoræ, hyoſcyamo & ſolano.

Dum igitur malum eſt in inteſtinis ſuperioribus, poteſt fieri talis emulſio.

℞. *Sem.*

℞. *Sem.melonum excorticat.papau.albi* an.Vnc.ß. *amygdal. dulc.* Drach.vj.*decocti hordei* lb. j. F.Emulſio.

Vel ℞. *Aq. lactuc. nymph. plantagin.* an. Vnc. ij. *ſyr. papau. albi* Vnc.j. ß.*cydonior.* Vnc.ß.*ſpec.diamarg.frigid.* Scrup.j.ß.Miſce.

Aut paretur decoctum ex plantag.lactuc. nymphæa, in quo conſerua nymphææ diſſoluatur.

Tandem ad opiata veniendum,ad philonium, pilul. de cynogloſſa, laudan. opiat. quæ rectè exhibita ſæpe magnam vtilitatem afferunt; cum non ſolum dolorem leniant, & ſomnum prouocent, ſed& fluxum ſiſtant.

Vt ℞. *Philon.Perſic.* Drach.ß. *theriac.recent.* Scrup.j. *ſpec.diamarg.frig.* Scrup.ß.*ſyr.roſar.cydon.*an.Vnc.ß.*lap. bez.oar.vel pro pauperibus C.C.* Scrup.j. Miſce.

Vel ℞. *Laudan.opiat.* gr.iii.

Dentur cum ſyrupo cydonior. vel formentur inde pilulæ tres.

Si in craſſis inteſtinis dolor ſit,clyſteres fiant, ex lactuc. nymph.decoctis,capitibus papau.præſertim nigri, mandragor.additis opii gr.v.vel vi.

Vt ℞. *Rad.plantag.conſol.maior.*an.Vnc.i.*flor.verbaſc. melilot.* an.M.i.*roſarum rubr.*M.ß *ſem.papau. albi* Drach. vi.*hyoſcyam.*Drach.iii.Coqu. *in lacte.*Colaturæ ℞.Vnc. viii.vel x.*Philon.Roman.*Drach.i.vel Drach.i.ß.*ol.roſ.vel amygd.dulc.* Vnc.ii.

M.F. Clyſter, qui dolores lenit & ſimul conſolidat.

Commendatur etiam, vt in ſanguinis deiectione,ita in dyſenteria pro doloris lenitione & fluxus adſtrictione, paſtilli quidam Andromachi, quibus Galenus ipſe vſus eſt, & paſtilli de ſuccino, & confectio Clyſterium appellata, & quæ Paulina dicitur:quorum medicamentorum aliorumque huc facientium deſcriptio videatur 7. *de comp. med. ſecundum loca c.4.& 5.& in 9.eiuſd.operis cap.5.*

Inter narcotica etiam nonnulli commemorant ſuppoſitorium Rhaſis de lycio, quod is,*lib.9.ad Almanſar.* deſcribit. Verum monent vltra dimidiam horam in ano relinquendum non eſſe, & propterea filo alligari debere,vt ad libitum extrahi poſſit.Monet præterea etiam Guainerius,*de flux.tr.5.cap.2.* nimiam opii quantitatem in eo ſuppoſitorio eſſe.*& tr.4.de flux.cap.7.*narrat,quendam teneſmo laborantem ex vſu ſuppoſitorii opiati mortuum fuiſſe.

Poſt opiatorum vſum inteſtina vino infuſo vel decocto aliquo abluatur,vt noxa ex opio corrigatur.

Semper autem hoc notandum, opiatis non vtendum eſſe, niſi dolor valdè vrgeat, & in corpore delicato, raræ texturæ, ſenſuſque exquiſitioris.Diu tamẽ in opiatorum vſu non perſiſtendum, neque iis nimis fidendũ. Etſi enim ſomnus ab iis concilietur,fluxus ſiſtatur, dolor minuatur,& hoc modo morbus iam victus videatur: tamen niſi malignitas expugnata,vlcuſque ſanatum ſit, morbus recrudeſcit, & nouo dolore ſuperueniente noua fluxio excitatur.

Imò,quod alibi etiam monuimus, vbi virtus eſt debilis,quod ex pulſu, corporis infrigidatione & aliis cognoſcitur, nullo modo narcoticis eſt vtendum. Alia etiam quædam vtilia in exhibitione narcoticorum obſeruanda habet Guainerius, *tr.4. de fluxib. cap.7.*

Fluxum ſedantia.

Poſtquam dies quatuor aut quinque circiter elapſi ſunt, atque euacuationes neceſſariæ præceſſerunt, dolorque ex parte ſedatus eſt,febriſque, ſi adeſt, remittit, (nam quamdiu febris aut dolor adhuc vehemens eſt,ſignificatur materiam non planè euacuatam, & propterea fluxum non ſubitò,nec omnino comprimendũ eſſe) ad ea,quæ vim adſtringendi,aluumque ſiſtendi habent, accedendum,& cum pleraque ex iis,quæ modò enumerauerimus,vim malignitati reſiſtendi habeant,ea potiſſimum eligenda.Ideoque ſeqq.diebus tum exhibeantur, tum ventri iniiciantur,aut etiam ventri extra imponantur, quæ vim adſtringendi maiorem, ſimulque acrimoniam humoris temperandi & corrigendi habent.

Simplicia.

Simplicia.

Radices. *Tormentillæ*, quas plurimi & meritò, vt peculiare ſecretum commendant; *Plantaginis*, *Conſolidæ maioris*, quæ etſi vim adſtringendi manifeſtam non habent, lentore tamen ſuo ad omnem ſanguinis fluxum ſiſtẽdum vtiles ſunt; *Nymphaa exſiccata,acetoſa, alcea,filipendula, pœonia,*quas aluum ſiſtere ſcribit Galenus, 6. *de ſimp.med.facult.* quæ ſi in cereuiſia coquantur,decoctumque butyro condiatur, & manè ac veſperi bibatur, tormina ac fluxum in dyſenteria ſiſtere, non neglectis abſtergentibus, & in dyſenteria quadam Epidemia ſuperiorum annorum reliquis non iuuãtibus,multis profuiſſe amicus quidam retulit. *Caryophyll. pſeudoacori ſeu gladioli lutei, fragariæ, biſtortæ, rhapontici veri, rhapontici vulgaris,ſeu centaur.maioris,*quæ commendãtur à Fuchſio, *lib.1.comp. med. cap.* 84. Radices etiam *graminis* proſunt dyſentericis ſiccando,& per vrinam diuertendo,teſte Diomede Cornario, *conſil.* 1.

Folia; *Plantaginis*,quæ non ſolum,vt & radices, adſtringendi & ſiccãdi vim habent,verum etiam venenis reſiſtunt,& proinde ad dyſenteriam valdè proſunt,teſte Dioſcorid.*lib.2.cap.* 73. *Centumnodia, gnaphalij, acetoſa, lyſimachia*,cuius ſuccus & decoctum exhibitum ſeu clyſtere iniectum in dyſenteria prodeſt,teſte Dioſcorid.*lib. 4.cap.3. Conyza*, cuius decoctum vinumque in quo illud coctum ſit,efficax ad curandam dyſenteriam eſſe ſcribit Dioſcorid. *l.3. cap.113. Abſinthij,menthæ, quercus,pimpinella ſanguiſorba*:& pleræque plantæ vulnerariæ,*millefolium,ſanicula, virga aurea,ſolidago vtraque,pyrola,piloſella, conſolida media, ophyogloſſum, bellis maior,ophris,nummularia, pes leonis geranium batrachiodes, agrimonia, potentilla,* quam etiam Matthiolus,*lib.4.in Dioſcorid.cap.*37.recentẽ nudis pedibus applicat, *fragaria,ruta lunaria,lagopus, muſcus arboreus,acetoſella,ſalix* præſertim in clyſteribus, *artemiſia pulnis* Drach.j. pondere cum aqua propria vel alia conueniente,*verbena* puluis Drach.i.vel ii.pondere, præcipuè in Epidemia, *rubi folia.*

Flores. *Roſar.rubr.granator.ſeu balauſtia,hedera,ciſti, palma Chriſti* pulueriſati,ex aqu.chalybeata vel propria ſumpti,Matthiol. *lib.3.in Dioſcorid.c.127. Maluæ maioris, iuli item corili,*præſertim in dyſenteria alba.

Semina. *Plantaginis,acetoſæ,portulacæ,oxylapath.roſar. papau. oryzæ, alceæ, naſturtij, quod à plurimis valde commendatur;*quia tamen acre eſt, torrendum nonnihil, vel alia adiicienda, *Aquilegiæ* cum æquali parte *ſeminis plantaginis,perfoliatæ, Sanguinariæ,*quod à plurimis valdè cõmendatur, nec immeritò;alii *Sophia Chirurg.* vſurpant.

Fructus; *Cydonia mala, meſpila,* quibus ſolis dyſenteriam & alios alui fluxus, qui aliis remediis curari nõ poterant, curatos fuiſſe refert Foreſtus *lib. 22.obſeru. 1. Berberis,ſorba,*de quibus Brueynus,*lib.8.de re cibar.cap.* 22.ſcribit, ſe deſperatã dyſenteria laborantem, de anus cuiuſdam conſilio ſorba cruda largiſſimè deuoraſſe, indeque ſanitati reſtitutum fuiſſe;mala punica integra cocta,pyra,poma auſtera,quæ tamen cocta potius, quam cruda vſurpanda,cum cruda facilè corrumpantur & aluum turbent;*Corna,caſtanea, auellanæ rubra tunica inueſtitæ,*quas Lombardicas vulgò vocant,*glandium quernarum nuclei aſſi,tribuli aquatici fructus,myrtilli,mora immatura ſiccata.*

Ligna & Cortices; *Santalum rubrum,macis,cortex pulueriſatus,*Dioſcor.*l.1.c.94.*& Galen.*7.de ſimpl.med.facult. Cortices mori,interior caſtanearũ tunica,quæ albicans pulpa circumueſtitur. Spongiola item*, quæ *roſarum ſylueſtrium frutici ſolet adnaſci*, ſi pulueriſetur, & ex vino detur, in quo ſummitates quercus,vel ſimile quid coctum fuerit.

Vua quercina.

Vua *item quercina*, cuius puluere nihil præſentius in dyſenteria & omni ſanguinis fluxu eſſe,refert Martinus Rulandus,*in lexico Alchymiæ*,ſcribitque eſſe concretitiũ quiddam in forma vuæ ad radices quercuum ſub terra

tempore veris ſaporis ſtiptici, calore foris purpureo, intus candido, & quaſi lactifero, quæ in æſtate pereat, & quaſi fiat lignea, ideoque tempore verno debeat exſiccari in vmbra, & deinde pulueriſari. De eadem ſcribit Encelius, *lib.3. de lap.c.21.* citante Caſp. Bauhino, *in Pinac.theatr. Botan.p.421.* Vua quercina à me inuenta, quâ nihil præſtantius in Dyſenteria etiam deplorata. Et Schenckius, filius, *lib.5. obſ.* refert, hanc vnam experimentum eſſe contra omnes hæmorrhagias, cum primis alui profluuia, etiam cruenta, propter laxatiuum impendentia.

Svcci; *Plantaginis*, Vnc. iij. vel iiij. exhibitus, præcipuè ſi inflammatio adſit, vel per clyſteres infuſus, *Lyſimachia, hedera terreſtris*, quo plurimos à morte liberatos fuiſſe ſcribit Hollerius.

Aromata; *Nux moſchata*, quæ ob diuerſas facultates in hoc malo vtiles valdè commendantur. Terreſtri enim ſubſtantia adſtringit, roborat, vlcera exſiccat, cicatricem inducit: oleoſa ſubſtantia dolores lenit, inteſtina oblinit, ne ab humorum acrimonia lædantur. Aromatica qualitate epar & ventriculum ac eius orificium roborat, flatus diſcutit. Vbi ob febrilem calorē aliquid mali ab eius caliditate metuitur, ſtupis cannabinis inuoluta ſub cineribus calidis leniter torrenda, vel potius aſſanda; non verò, vt vulgò fieri ſolet, lamina ferri candente torrefacienda; cum non ſolum oleoſa pars hoc modo pereat, ſed aduſtione quoque acrimoniam facilè acquirere poſſit: Item *ſpicanardi, Zedoaria, Caryophylli.*

Gvmmi & Lacrimæ; *Thus, myrrha, maſtiche, gummi Arabicum, tragacanth.* Arabico tamen vti mauult Matthæus de gradibus, ſcribitque, tragacanthum etiamſi glutinet, fluxum augere, & ex mente Rhaſis non niſi toſto vtendum cenſet.

Lapides, Gemmæ, Terræ; *Bolus Armenus, Terra ſigillata, Lapis hæmatites; ſmaragdus, ſapphirus, Lapis Bezoar*, qui ſimul & malignitati reſiſtit, ſcribitque Caſpar. Bauhinus, *c.32. de lapide Bezoar*, in Dyſenteria Epidemia Lugdunenſi feliciter eo vſum eſſe Philibertum Saracenum; & ſupra ex Guilielmo Fabricio hiſtoria allata fœminæ illuſtris, quæ Dyſenteriâ lethaliter decumbens lapidis Bezoar largo vſu ſanitati breuiter reſtituta fuit; [Aloyſius Mundella equidem, *epiſt.1.* vires Smaragdi, quæ ipſi in curandis malignis febribus, epilepſia, dyſenteriaque maligna, tribuuntur, extenuare conatur rationibus quibuſdā; ſed iis non adeò magni momenti: & ipſa experientia contrarium probat. Vt de aliis eius viribus non dicam, multùm in dyſenteria maligna præſtare, teſtatur Auenzoar *lib.1. theiz.ir. tr.2. cap.5.* vbi refert, ſe ex eſu herbæ venenoſæ in dyſenteriam incidiſſe, appoſitoque ſupra ventrem ſmaragdo, & in ore detento, abſque trituratione, ſubitò fuiſſe liberatum. Et *eod. in capite, & præfat. operis.* Smaragdum ad curandam dyſenteriam venenoſam, ℥ viiij. pondere commendat. Eundem valde commendat Guainerius, *de ventris fluxu venenoſo.* Langius, *lib.2. epiſt.49.* Et Zacut. Luſitanus, *de Medicor. Princip. hiſtor. lib.1. hiſtor.22.* narrat, nobilem Luſitanum, cùm ab amaſia tria pira oblata deuoraſſet, illicò alui profluuio, cum diris cruciatibus, captum, & diu cruciatum fuiſſe: & cùm plura primò abſtergentia, poſtea adſtringentia medicamenta exhibita, & per aluum infuſa fuiſſent, ſed ſine omni fructu; febricula acceſſiſſet, vireſque deiectæ eſſent, puluerem tandem Smaragdi ſubtiliſſimum, alternis diebus, ℥. xij. pondere, exhibitum fuiſſe, & ſuperbibiſſe aquam, in qua tragacanthum coctum fuerat, quod cùm quinquies feciſſet, curatum fuiſſe.]

Smaragdi vires.

Cryſtallus itèm tenuiſſimè tritus ſeu præparatus, & in aqua conueniente Dr. ß. pondere ſumptus ſingulare eſt in dyſenteria, præſertim à porracea ex flaua bile orta, remedium. Langius *lib.3. Epiſt.1.c.4.* Si & alabaſtrum candidum in puluerem redactum, & cum lacte bibitum, ſcrup. j. pondere, dyſenteriam certo experimento ſanare, cum vehementer adſtringat, ſcribit Anshelm. Boëtius, *lib.4.c.270.* Præterea Hollerius in ouo ſorbili Dr. j. *aluminis* porrigit, quod medicamentum Aetius etiam laudat ad diuturnas dyſenterias, in quibus cruenta excernuntur, & monet poſt aſſumptum alumen aquam ſuperbibendam eſſe. Gabelkoverus & Mindererus, *medic. militar. cap.7. rubricam fabrilem factitiam*, quā *Ruttelſtein* vulgò appellant, in vino rubro præſcribunt. Ioh. Theodor. Tabernæmontanus etiam *argillam rubram fornacum combuſtam* in potione exhibet, vt poſtea de potionibus dicetur.

Animalia *& ab animalibus ſumpta. C.C. præpar. ſpodium, genitale cerui exſiccatum*, & lima aut ſcalpro raſum, *ebur vſtum, turturis in olla clauſa in furno combuſti pulvis, vt & caro*, quæ imprimis commendatur, ſi deplumatus infarciatur granorum myrti & ceræ ana Drach. ij. & coctus vel aſſus potius tribus diebus continuis comedendus detur: *Leporis combuſti pulvis, cochleæ tota cum teſtis vſtæ, interiores tunicæ ventriculi gallinarum, cera*, de qua poſtea in fine horum medicamentorum dicetur; *Lumbricorum terreſtrium decoctum: Coagula*, de quibus dantur infantibus gr.xv. cum liquore conuenienti, adultis Drach. j. hædi nimirùm & imprimis leporis, de quo Auicennas, *de cura fluxus in genere*, ſcribit, quod ſtatim ventrem ſiſtat; *ſanguis cerui hirci capræ, leporinus* imprimis exſiccatus: *Stercus canis*, de quo Galen. 10. *de ſimpl. med. facult.* ita ſcribit, *Sanè memini mirandum in modum me canini ſtercoris facultatem expertum fuiſſe, quo vti cōſueuit quidam Præceptorum noſtrorum, qui ſola oſſa cani edenda exhibebat biduum, è quibus durum, candidum ac minimè fætens ſtercus colligebatur, quod tū ille deſiccabat, vt in puluerē facilè redigi poſſit: ille autem vtebatur cum ad alia, tum ad dyſenteriam lacti illud immiſcens, in quo ferrum antea & lapides igniti extincti eſſent. Atque ille Medicus eiuſmodi medicamentum clam inyciebat, & id ſolum genero ſiorcs quoſque diſcipulos docebat.* A nonnullis etiam vſurpatur *dentes lucij, ouorum putamina & anſerinorum* cum primis, notante Galeno, *de remediis fac. cap.20. cancri vſti oſſa humana combuſta, Epar arietinum, vituli lactantis*, vel alterius animalis, quod prius in aceto coquatur, & Drach. j. pondere detur. *Epar lupi* præparatum commendat Heurnius, *lib.2. method. ad prax. cap.11.* Præparatur autem ita: dies ferè 13. aceto acerrimo maceretur, hinc in furno ſupra tegula ſiccetur.

È Chymicis commendantur, *Crocus* ♂ adſtringens & *tinctura ac magiſterium corallierum, Tinctura Smaragdi.*

De his omnibus tamen notandum, alia eſſe calida, alia frigida, aut certè caloris exceſſum nullum habentia: è quibus, nunc hæc, nunc illa eligenda, prout calor vel febris coniuncta id admittit.

Etiam medicamenta iſta, quæ ad fluxum ſedandum adhibentur, non ſunt planè eiuſdem generis. Quædam enim ſunt propriè adſtringentia, quæ ſunt frigida & ſicca, & ſubſtantiam habent craſſam, mordacitatis expertem, vnde venarum orificia, omneſque ductus anguſtiores reddunt, vt materia tenuis affluens ſiſtatur, & reprimatur. Inter quæ ſunt radices tormentillæ, biſtortæ, roſæ rubræ, balauſtia, meſpila, ſorba.

Medica... torum ſedantium ... ſeren...

Quædam ſunt Emplaſtica, quæ glutinoſa ſubſtantia partibus adhærent, humoribuſque ſeſe admiſcent, & eos ad fluxum ineptiores reddunt, vt gummi Arabic. tragacanth. maſtiche, althæa, malua, cera.

Incraſſantia ſunt, quæ ſubſtantiæ craſſitie humores tenuiores, quibus ſe permiſcent, craſſiores, & ad fluxum ineptiores reddunt, vt bolus Armenus, terra ſigillata, cornu cerui, lapis hæmatites, ſtercus caninum, oſtrearum & cancrorum teſtæ.

Sunt etiam quædam, quæ feruorem humorum mitigant & compeſcunt, vt mala cydonia, ribes, berberis.

Sunt tamen, quæ ad has claſſes, facilè non rediguntur, ſed quæ, proculdubio peculiarem vim habeant humorem dyſenteriam excitantem alterandi, & prauam qualitatem, quæ inteſtinis inimica eſt, tollendi.

De

entia yſen- conue- De poſterioribus nullum dubium eſt, quin in Dyſenteria ſine omni periculo exhiberi poſſint. De aſtringentibus verò nonnulli dubitant, & putant, eorum vſu fluxum humorum nimis ſubitò ſiſti, & ex humoribus retentis ea mala, quæ ſupra recenſuimus, ſequi, inteſtina quoque eorum vſu exſiccari, vt poſtea perpetua ferè alui adſtrictio & ſiccitas continua remaneat.

Verum enim verò iſta tantum de intempeſtiuo, præpropero & nimio adſtringentium vſu vera ſunt. Etenim, quod ſupra dictum, hoc omninò attendendum, vt ante ſeptimum diem, & priuſquam inteſtinorum vlcera probè abſtergantur, adſtringentia, præcipuè fortiora, non vſurpentur; præmiſſis verò abſtergentibus ſuo tempore etiam adſtringentia tutò vſurpari poſſunt.

i in cum m. Præterea in vſu omnium horum medicamentorum obſeruandum,

1. Vt aliàs calida, aliàs frigida eligantur, prout natura humoris id requirit, vt antea etiam dictum.

2. Vt refrigerantibus aliquid ſubinde calidorum, & quæ concoctionem iuuāt, addatur, qualia ſunt, mentha, abſinthium, nux moſchata, macis, ſpicanardi, cinamomum, maſtiche, thus & ſimilia. Nam cum aſſiduo fluxu ventriculi & inteſtinorum calor debilitetur, id quod excrementorum cruditas demonſtrat, valdè refrigerantia ſola adhibenda non ſunt, & imprimis clyſteres valdè refrigerantes & aſtringentes crebrò non iniiciendi.

3. Medicamenta iſta in parua quantitate & ſæpius exhibenda ſunt. Parum dandum, ne fluxus ſubitò ſiſtatur, & natura medicamenta facilius in actum deducere poſſit: ſæpius autem, cum ob alui fluxum frequentem medicamenta diu in inteſtinis non hæreant.

Compoſita.

Ex his parantur varia medicamenta; Pulueres, Conſeruæ, Syrupi, Rob, Potiones & Clareta, Electuaria, Aquæ, Emulſiones, Tincturæ, Extracta & alia.

Pulueres.

1. ℞. *Terræ ſigillat.* Drach.iij. *boli Armeni* Drach.j. *raſuræ C.C.C.C. vſti prepar.* an. Drach.ß. *ſem. plantag. acetoſæ, macis* an. Drach.j. *croci* gr.iv.
Fiat Puluis, etiam infantibus conueniens.

2. ℞. *Terræ ſigill.* Drach.j. *corall. rubr. prepar.* Dr.ß. *margar. prepar. boli Armen.* an. ſcrup.1. *C.C. ſine vſtione prepar.* Drach.i. *lapidis bezoar. ſmaragdi prepar.* an. ſcrup.ß.
F. Puluis.

3. ℞. *Maſtiches, thuris, corall. rubr. preparat. C. C. vſti preparat.* an. Drach. ß. *lapid. hæmatitæ preparat.* ſcrup.ii.
F. Puluis.
Doſis à ſcrup.i. ad Drach.ß.

4. ℞. *Rad. tormentill.* Vnc.i. *croci* ♂ *trochiſc. de charabe* an. ſcrup.i. *ſem. plantag acetoſ.* an. ſcrup.ii. *ſanguinar.* Drach.i. *ſantali rubri, boli Armeni, C.C. prapar.* an. Dr.ß.
F. Puluis.

5. Vel ℞. *tragacanth.* Vnc.ß. *nucis moſchat.* Drach.ß. *rad. torment.* Drach.i.
F. Puluis.

Laudatur & *puluis turturis*, quo Nicolaum de Metri, olim Sigiſmundi, Archiducis Auſtriæ Medicū & Chirurgum, multos dyſenteriâ laborantes curaſſe refert Guilhelmus Fabricius, *de Dyſenteria c.*10. qui paratur, ſi turtur cum pennis & viſceribus in furno comburatur. Huius pulueris ℞. Vnc.i. Radicum tormentill. Vnc.ß. F. Puluis, de quo ſingulis diebus mane, aliquando verò etiam veſperi Dr.i. cum aqua tormentillæ exhibeatur.

Arnoldus de Villa Noua Turturem pennis mundat, viſcera eximit, & miſtura ex puluere boli Armeni, ſanguinis Draconis, mumiæ cum aceto & vitellorum ſufficiente quantitate confecta ventrem implet, & in olla noua in fornace figulina comburit, & eius pulueris aliquid cum ſucco plantaginis vel aqua aut ſacchar rosarum exhibet.

Laudatur & leporis combuſti puluis, qui hoc modo paratur: Lepus detractâ pelle & inteſtinis exemptis in fruſta conſcinditur, & illotus in vaſe fictili bene clauſo in clibano ſiccatur, donec in puluerem redigi poſſit, cuius Drach.i. exhibetur. Nonnulli malum punicū fictili vaſe concluſum in furno combuſtum laudant. Leporis combuſti puluis.

Hercul. Saxon. *prælect. part.* 2. *c.* 20. §. 9. hunc puluerem valdè laudat, pollicetúrque, eo omnes recentes Dyſenterias, niſi fluxio admodum vrgeat, ſtatim & certò ſanari poſſe.

℞. *Oſſis ſepiæ vſta & pulueriſat.* Dr.ii. *ſpongiæ pice imbutæ & in ollula vſtæ & in puluerem redactæ, cortic. ouorum indurator. ablatâ pellicula interiore, & pulueriſator.* an. Vnc. ß. *margarit. preparat. boli Armeni* an. Drach.i.
F. Puluis: detur eiuſdem Dr.i. in liquore conueniente.
Crollius hunc puluerem commendat.

℞. *Succini ſanguinis Draconis, lapidis hæmatit. corall. rubror. preparat. ſemin. portulac. plantag. antheræ roſarum. radicum tormentill. terræ ſigill. Strigenſis* an. Vnc. ß. *balauſt.* Drach.ij. *nuc. moſch.* num.j. *cinamomi* Drach i. *croci* ♂ *talci calcinati, matris perlarum, oſſium humanorum combuſt.* an. Drach.ii. F. Puluis. Doſis à Drach.ß. ad Drach.i.ß.

Commendatur & à multis puluis ex pane & ſucco baccarum ſambuci paratus, quem tragæam granorum actes nonnulli nominant. Tragæa granorum actes.

℞. *Succi baccarum ſambuci*, ex quo & farina ſecalina conficiatur maſſa, è qua panis formetur, qui bis in fornace ad duritiem coquatur, vt in puluerem redigi poſſit. Ex puluere iſto cum ſucco baccarum ſambuci iterum formetur panis, & priori modo coquatur, idque ter repetatur, & tandem fiat puluis.

Vel ℞. Panem ſecalinum è furno calentem, cúmque ſucco baccarum ſambuci imbue, iterúmque in furno ſicca, ſiccatum rurſus ſucco ſambuci imbue, ídque quater vel quinquies repete: tandem panis hic in puluerem redigatur, cuius vel ſolius Drach.i. vel dimidia cum nucis moſchatæ æquali parte exhibeatur.

Placenta quoque, quæ poſt aq. roſat. in Balneo Mariæ deſtillatam in cacabo remanet, exſiccata in puluerem redigitur & commodè exhibetur.

Vel ℞. *Genitalis Cerui* Drach.ii. *C.C. vſti. boli Armeni, ſem. oxylapath. plantag.* an. Drach.i. F. puluis.

Vel ℞. *Radicum tormentill.* Vnc.ß. *nucis moſch.* Drach. ii. *ſem. plantag. terræ ſigill.* an. Drach.i. F. Puluis.

Conſeruæ.

Etſi ſaccharo condita, quod facilè bileſcant, Dyſenteriæ non ita conueniant: tamen quia infantibus ſæpe alia, quam ſaccharo condita & dulcia, exhiberi non poſſunt, neceſſariò interdum ad conſeruas, ſyrupos, rotulas, & ſimilia confugimus. Conſerua.

E Conſeruis vtiles ſunt, Conſeru. roſarum rubr. antiqua, imprimis verò tormentillæ, cuius componendi ratio à Tabernæmontano in Herbario traditur, Rob berberis, ribes.

Syrupi.

De Syrupis hoc notandum, quod modò de conſeruis etiam dictum, cum omnia dulcia facilè, vbi epatis caliditas adeſt, in bilem conuertantur, cautè eos, & non niſi parcè ac dilutos vſurpandos eſſe, magis verò conuenire decocta. Syrupi.

Sunt verò vtiles, *de roſis ſiccis, cydonior. de ſucco portulac. plantaginis, myrtinus, ribes, berberis & corallinus* à Quercetano deſcriptus; item *acetoſa, de agreſta.*

In fine dyſenteriæ valde confert ſuccus abſinthij & menthæ bene purificatus, & cum ſaccharo in ſyrupum redactus. Habet enim mentha cum abſinthio mixta miram vim corroborandi ventriculum & diſcutiendi flatus. Diomed. Cornat. *conſil.* 1.

Vel ℞. *conf. Alchermes de hyacintho* an. ſcrup.j. *trochiſc. de charabe.* Drach.j. *Aqu.plant.* Vnc.ij. *ſyrup.de roſis ſiccis* Vnc.j.

F.Miſtura, quæ fluxum ſiſtit, malignitati aduerſatur, dolorem lenit.

Vel ℞. *Succ.plantag.* Vnc.iij. *centumnod.pentaphyll.*an. Vnc.j. *ſacchar.* Vnc.ij.F.Syrupus.

Vel ℞. *Rad.tormentill.oxylapath.acetoſa* an.Drach.iij. *alcea* Drach. ij. *centumnod. veronic. plantag.* an. M.j. *flor. roſar.rubr.prunor.ſyluestr.balauſticorum,malua arborea.* an. M.ß.*Coq.in aq.ſ.* addatur *ſacchar.q.ſ.*F.Syrupus.

Syrupum & adſtringentem & conſolidantem deſcribit Ioh.Langius, *lib.3.epiſt.4.*

Potiones & Clareta.

Potiones & Clareta.

℞. *Fol. plantag. veron. agrimon.* an. M.j. *ſem.4. frigid. maior.* Vnc.ß. *portul.acetoſ.* an. Drach.ß. Coq.*in aq.hord. ſimpl.*

Colat. ℞. Vnc. ix. Adde *ſyrup.de ſucco portul. ribes, ydonior.* an. Vnc.j.

M. F. Potio pro tribus Doſibus.

Vel ℞. *rad.torment. plantag.* an. Drach.ij. *roſar.rubr.* M.ß.*ſumach.balauſtior.* an. Drach.ß. *ſem. oxylapath. acetoſ. plantag.* an. Drach. j. *myrtillor.* Vnc. ß. *anthera roſ.* Drach.ß.

Coqu.in Balneo vaſe clauſo *in aq. plantag.flor. acacia & torment.*an. Vn.vj.

Poſtea ſtent. in infuſione horis octo vel 10.

Colat.add. *ſucc.planta. depurat.* Vnc.ij. *ſacchar.* Vnc.ij. F.Iulebus,qui condiatur pulu.nuc.moſchat.Drach.j.

Vel ℞. *Conſolid.maior. plantag.polygon.virentium* an. M.ij.

Minutiſſimè contundantur affuſis *lact. caprin.* ℔ ij. & ſuccus exprimatur, in quo ebulliant, *ſem. plantag. myrtill.*an.Drach.ij. *rad.tormentill.*Drach.j.ß. *veronic.*M.j. Coquantur.

F. Potio clara.

Vel ℞. *Rad.tormentill.plantag.biſtort.* an. Drach. j. *agrimon.veronic.ſanicul, plantag. flor. roſar. rubr.* an. M.ß. *raſur.C.C.C.C.uſti.*an.Drach.ij.*ſantal.rubr.*Drach.ß. *nuc. moſchat.* num.ij.

Craſſo modo contuſa infundantur *in vini rubri* ℔.vj. Poſtea add.*ſacchar.*℔.ß.

Coletur & porrò addatur *ſucc. cydonior.* ℔. ß. & per manicam Hipp.traiiciantur.

Vel ℞. *Succ.cydon.* ℔.iij. In eo infundantur *conſeru. roſar. rubr.*Vnc.j. ß. vel *roſar. rubr. ſiccar.* M. ß. *cinamom.* Drach.ij.*macis* Drach.j.*conſeru.tormentill.*Vnc.j. Per manicam Hipp.traiiciantur.

Vel ℞. *Conſeru.tormentill.roſar. rubr. antiq.* an.℥ j. ß. *rad.biſtort.ſantal.rubr.*an.Drach.iij. *nuc. moſchat.* num.ij. *myrtill.ſicc.*Vnc.j.

Infundantur *in vini rubri* ℔. iv. horis 24. Hinc per manicam Hippocr. traiiciantur. Commodè etiam addere licet veronic.ſanic.alchymil.an.M.ß.

Poteſt & hîc locum habere potus, qui, vt Proſp. Alpinus, *de med.Ægypt.lib.4.cap.1.* refert, in febribus peſtilentialibus & alui fluxibus,qui hiſce febribus accidunt, Ægyptiis familiaris eſt.

℞. *Fr.Berber.*℔.j *aq.*℔.xij.Adde aliquid *ſem.fœnic.& fruſtum panis,& horis* XXIV. macerentur, deinde *ſacchar. roſar.rubr.*vel *ſyrup.acetoſi citri.*M.& colentur.

Referunt quidam in ſæuiſſima dyſenteria profuiſſe aquam, in qua ſilices extincti fuerunt,vel vinum rubellum, in quo ichthyocollæ fruſtum duabus vel tribus ebullitionibus coctum fuerit.

Tabernæmontanus, *lib.1.Theſaur.aquar.cap.74.* hanc potionem commendat.

℞. *Argilla rubra fornacum combuſta* ℔.j. *contuſ. opt. affunde menſur.iiij.aqua fontan.*Bulliant parum.

Deinde extingue *chalybem ignitum quater vel quinquies.*

Poſtquam ſubſedit, cola per pannum lineum vel manicam Hippocratis.

Bibat de iſta aqua æger ad ſitim reſtinguendam pro lubitu.

Vtile eſt etiam decoctum gnaphalij; vinum etiam, in quo illud coctum ſit, efficax ad dyſenteriam curandam eſſe, ſcribit Dioſcorides, *lib.3.cap.130.*

Aqua deſtillata.

Aquam dyſenteriacam deſcripſit Quercetanus, *in Pharmacop. reſtit. lib.1. cap.7.* quæ ſimul eſt Narcotica. Aqua deſtillata. Dorncreil.*in ſuo diſpenſat.* Poteſt & talis parari.

℞. *Rad.tormentill. acetoſ. pimpinell. biſtort. pentaphyl.* an.Vnc.j.*vincetox.zedoar.*an.Drach.ij. *fol.acetoſ.plantag. millefoll. burſ.paſtor. veronic. ſcabioſ. mentha criſp.* an.M.j. *ſem.acetoſ.oxylapath.plantag.portulac.endiu.coriand.præpar. papau.albi.* an. Drach.vj. *citri* Vnc.ß. *flor.roſar.rubr.malu. arbor. verbaſc.* an.M.j. *cort. thur. citri. macis* an.Drach.ij. *nuc.moſch.*num.iv.*ſucc.prunor.ſylueſtr.*Vnc.iij.

Pulueriſanda pulueriſentur, incidenda incidantur, & infundantur *in aqua fol. quercus, plantag. tormentill. roſar.* an. ſ. q. Stent in infuſione per aliquot dies, hinc deſtillentur. Doſ. Vnc.iv. vel per ſe, vel cum ſyrupo conueniente.

Aquam contra dyſenteriam vel reſtrictiuam D. Doringij vide infra *de Trochiſcis.*

Iohannes Theodorus Tabernæmontanus laudat aquam *deſtillatam è mica panis ſecalini* ℔.iiij.*nucis moſch.* num.viij. *quibus ſuperfundatur pyrorum ſylueſtrium ſucci q.ſ.& coſt* XXIV. *horas in balneo deſtillentur.* Doſis infanti Vnc.ß.vel Vnc.j.adultis Vnc.ii.vel iii.

Emulſiones.

℞. *Sem.papau.alb.* Vnc.i.ß. *acetoſ.*Drach.iii. *amygdal. dulc.excortic.*Vnc.i.*aq.dyſenter.*Vnc.XIV. Emulſiones.

F. Emulſio, cui adde rotulas manus Chriſti perlat. vel diamargarit.frigid.

Electuaria.

Commendatur Micleta Nicol. Drach.i. vel Drach.i. ß.pondere exhibita cum aqua plantaginis. Electuaria.

Electuarium de ſorbis Meſue, *in Antidotar. diſt.1.* cuius doſis Vnc. i. vel Vnc. ß, mane & veſperi ante cibum. Ad cuius modum etiam electuarium de meſpilis parari poteſt.

Theriaca à Galeno & aliis Medicis commendatur, præcipuè recens,cum idoneo liquore exhibita,imprimis vbi inteſtina inflammatione carent. Vim enim habent, vt Galenus, *de theriac.ad Piſon.c.12.* docet, etiam purgantium medicamentorum vim ſupprimendi. Præterea dolorem lenit & ſomnum inducit. Imprimis magno cum emolumento exhibetur in dyſenteria epidemia & maligna, teſte Valeſco de Taranta, *lib.4.cap.1.*

Vel ℞. *Conſeru.roſar.antiq.* Vnc.ii.*tormentill.*Drach.vi. *nuc.moſch.*Drach.ß.Cum *ſyrupo cydonior.*

F. Electuarium.

Si ſimul fluxum ſiſtere & dolorem lenire velimus & roborare, tale paretur.

℞. *Theriac. recent. vel media ætatis, confect. alkermes* an. Drach. ß. *trochiſch. de charab. vel terra ſigill.* Drach.i. *ſyrup.de roſis ſiccis & ribes* ana q.ſ.M.

Vel ℞. *Conſeru.roſar.* Vnc.i.ß. *citr.* Vnc.i. *tormentill. cortic.citr.condit.*an.Vnc.ß. *margarit. præparat. corall.rubr. præparat.*an.Scrup.i. *ſmaragd.præpar.*Scrup.ß. *ſem. acetoſ.* Drach.ß *boli Armen.terr.ſigill.C.C.uſti præpar.*an.Scrup. ii. Cum *ſyr.acetoſell.granat.vel cydon.*

F. Electuarium, quod fluxum ſiſtit, & ſimul malignitati aduerſatur.

Electuarium ſequens naturam viuificare, ac omnia membra, & eſſe bezoardicum fluxus dyſenterici, cóſ-

que,

que, qui iam morti deſtinati erant,ſeruare, ſcribit Sauonarola.

♃. *Pulpæ cydonior. medull. panis madefacti in aqu. vel pluuiali vel fontana, vel chalybeata, cortic. citri* an. Vnc. j. *ſapphiri, hyacinth. ſardi, granat. fœnugræci* (ego malim *ſmaragdi* legere) an. Drach. j. *zedoar.* Scrup. ij. *tragacanthæ, macis, corallor. rubror. ligni aloes, aniſi, cinamomi, raſuræ eboris, calami aromat. ſangu. draconis* an. Drach. j. ß. *ambræ* Drach. ß. *auri* Vnc. ß. *argenti* Drach. v. *moſchi* gr. ij. *myrrhæ* Drach. iij. Cum *ſacchato & aqua zedoar.*

F. Electuarium. Doſis Drach. ij.

Morſuli & rotulæ.

[Morſ]uli. ♃. *Rad. ſymphyt. ſub cineribus coctar. Morſuli, & per cribr. traiectar. pulp. turtur. vel perdic. aſſat.* an. Vnc. j. *amygdal. dulcium, ſem. papau. alb.* an. Vnc. ß. *plantag. acetoſ.* an. Drach. ij. *corall.* Drach. j. *ſpec. diamarg. frig.* Drach. ß. *ſacch. albi in aq. roſar. diſſol.* ℥. vj. F. Morſuli.

Vel ♃. *Corall. rubr. præpar. margarit. præpar.* an. Scrup. ij. *boli Armeni præpar.* Scrup. iv. *ſpec. roſat. nouell. diamarg. frigid. diarrhod. abbat.* an. D. ß. *conſeru. ſymphyt. roſar. cortic. citri condit.* an. Drach. j. *ſacch. in aq. roſ. diſſol. q. ſ.* F. Morſuli.

[Rot]ulæ. ♃. *Corall. rubr. præpar.* Drach. j. *margar. prap.* Drach. ß. *ſpec. roſ. nouell. rad. tormentill. boli Armen.* an. Scrup. ß. *ſmaragd. præpar.* gr. vj. *ſacchar. alb.* Vnc. ij. F. Rotulæ.

Pilulæ.

Pilulæ. ♃. *Trochiſc. de terra ſigill. de charabe, ſpod.* an. Scrup. ij. *gran. myrt. ſem. acetoſ.* an. Drach. ß. Cum *ſyr. cydon.* F. Pilulæ.

Vel ♃. *Gummi Arabici, maſtiches, thur. ſuccini, ſanguinis draconis, lapidis hæmat. ſem. plantaginis, coaguli leporis vel hædi* ana Drach. ß. Cum *ſyrupo de roſis.*

F. *pil. mediocres*, quarum Drach. ß. ſumat æger bis in die, horis duabus ante cibum.

Trochiſci.

[Troc]hiſci. Trochiſci *de berberis, de charabe, de ſpodio, de terra ſigillata*

♃. *Rad. tormentill.* Drach. ij. *C. C. præpar.* Drach. j. *ſem. plantag.* Drach. j. ß. *nuc. moſch.* num. j. *amyli*, Vnc. ß. *croci martis* Scrup. ij.

F. Maſſa, cui add. *boli Armen. terr. ſigill.* an. Scrup. j. F. Trochiſci Drach. ij. pondere; qui in furno vel patina calida exſiccentur, de quibus ſingulis diebus tres exhibeantur per dies ſex.

Valde etiam commendatur pulmentum paratum ex pinguedine veruecis, quæ circa renes eſt, rubro vino, ouis recentibus, farina triticea & nuce muſchata; quod & dolores valde lenit, & ſi nux moſchata addatur, fluxum ſiſtit.

Dn. D. Doringii trochiſcor., extracti & aquæ contra dyſenteriam ſeu reſtrictiuæ hæ ſunt formulæ.

♃. *Herb. centumnodiæ, ſummitat. rubi, globulor. tiliæ, vuæ quercinæ* an. Vnc. ß. *rad. tormentill. biſtort. pentaphyll. fragariæ, rhapontici veri, cortic. myrobalanor. chebulor. thuris* an. Drach ij. *nucis moſchat. opii Thebaici, ſantal. rubri flor. roſar. rubr.* an Drach. j. ß. *ſem. coriandri, aniſi, hyperici,* an. Scrup. iv. *plantaginis, acetoſæ, burſæ paſtoris, vrtic. mortuæ* an. Drach. j. *cupular. glandium. nuc. cupreſſ. ſtyracis calamit. cort. granator.* an. Scrup. ij. *aurantiorum, citri, tunicarum rubrarum auellanarum* an. Drach. ß. *croci* Scrup. j.

Inciſa minutiſſimè & conquaſſata infundantur in aquæ primorum germium quercus octies chalybeatæ & ſp. 🜍 acidulæ factę ſ. q. ita vt emineat tribus tráſuerſis digitis. Stent in loco calido ad ſaturatam tincturę extractionem, agitenturque quotidie. Vbi aqua affuſa colorari deſierit, coletur per chartã emporeticam duplicem; affundatur recens alia, & relinquatur ad perfectam tincturæ reſiduæ imbitionem. Poſtea tincturę omnes commiſceantur, & abſtrahitur humiditas in balneo Mariæ ad iuſtam extracti conſiſtemtiam. Aqua extracta ſeruetur ſeorſim in vitro pro aqua reſtrictiua: in pyxide autem terrea extractum. *Trochiſci* ſic conficiantur.

♃. *Spodij ex ebore præparati, terræ ſigill. Sileſ.* an. Vnc j. *C. C. vſti, præpar. boli Oriental. veri, corall. rubror præpar.* an. Vnc. ß. *lapidis hæmatit. præparati. croci martis per ſimplicem. reuerberationem præparati* an. Dr. ij. *gummi Arabici, tragacanth.* an. Drach. j.

Pulueriſatis ſubtiliſſimè, & commixtis diligentiſſ. affundatur tinctura præcedens vniuerſa. Stent ſimul in loco calido diebus ſeptem & agitentur quotidie. Poſtea in balneo abſtrahatur aquoſitas ad iuſtam conſiſtentiam. Maſſa relicta ſubigatur in mortario marmoreo, cum piſtillo ligneo, eouſque, donec exquiſitè & æqualiter omnia vniantur. Hinc formentur trochiſci, qui lento calore ſiccentur. Seruetur in pyxide terrea. Aquoſitas ponatur cum priore pro aqua reſtrictiua.

Extracta.

Huc pertinent & alia extracta, tàm ſimplicia, quàm compoſita, vt extractum radic. tormentillæ, pentaphylli, biſtortæ &c. Extract.

Ceræ quoque in pomo aſſo vſus multum in dyſenteria laudatur, & medicamentum hoc hodie non infrequens è Valeriol. *lib.* 3. *obſ.* 4. innotuiſſe puto. Is enim cum virum deſperatã dyſenteria laborantem, & qui iam moriturus credebatur, curaret, ac medicamenta multa fruſtra tentaret, tandem ægrum medicamento hoc à muliere ſuggeſto ſanatum fuiſſe refert. Iuſſit nimirum mulier pomum integrum excauare, & cauum cera alba vel citrina mundiſſima replere, & indito operculo prunis admoueri, donec cera liqueſceret, & pomi ſubſtantiæ admiſceretur, idque ante omnem cibum ægrum eſitare mandauit. Quod medicamentum nec Valeriola improbat, & à multis hactenus felici cum ſucceſſu vſurpatum eſt. Etſi enim Serapio, *lib. ſimpl. part.* 2. *cap.* 10. de cera ſcribat: Ceram non eſſe ex medicamentis, quæ corpus ingrediuntur, ſed tantum quæ extra imponuntur: tamen ſi moderatè ſumatur, vim habet emplaſticam, quâ agglutinare vlcera inteſtinorum, & lentore ſuo lenire poteſt. Et iam olim Dioſcorid. *lib.* 2. *cap.* 76. de cera ſcripſit, eam dyſentericis in ſorbitione dari. Et Galenus, 2. *de ſimpl. medic. fac. cap.* 12. Ceram interdum inteſtinis infundi poſſe concedit, vt humores mordaces temperet. Etſi verò putat Valeriola, vim ceræ ad inteſtina vlcerata pertingere non poſſe, quod craſſitie ſua emplaſticâ vi in primis hæreat partibus, glutinis modo ſeſe affigens: tamen quò minus id fiat, pomum aſſatum facit, cuius ſubſtantiæ per minima permiſcetur, quæ ipſi loco vehiculi eſt: quod ipſum etiam fatetur & agnoſcit Valeriola. Mauult tamen in malum cydonium ceram liquandam imponere, quam intra pomum, vt ſimul adſtrictoriam & glutinatoriam vim idem medicamentum habeat; quod facilè concedimus. Niſi forſan pomum ideo conuenientius ſit, quod aptiſſimum vehiculum eſt, ad ceram per inteſtinorum gyrum deducendam. Alij non tantum ceram ſumunt, ſed quidam gummi Arabici & ceræ alb. an. Drach. ß. vel Drach. j. pomo, pyro vel cydonio ſuperiore parte excauato includunt, & ſub cineribus pomum ſtuppa canabina inuolutum aſſant, vt molleſcat, idque manè & veſperi exhibent. Quidam ceram albam & maſtich. gr. iij. vel iv. ſumunt. Solenander, *lib.* 4. *conſ.* 9. turturem ceræ Vnc. j. infarcit, in aqua coquit, & poſtea cùm carnem edendam, tum iuſculum cum pane ſumendum porrigit. Non tamen ſtatim in principio hoc medicamentum vſurpandum, ſed in contumaci dyſenteria, vbi vlcus ſatis abſterſum eſt.

Aquæ Thermales.

Aquæ thermales. Commendantur & aquæ thermales cùm potu ſumptæ, tùm per clyſteres iniectæ; teſtanturque plures Medici Itali, multos dyſenteria laborantes, cum conſtante ætate, tùm pueros & ſenes decrepitos, qui innumera alia remedia fruſtra experti fuerant, te penè iam deſperatâ, hoc vno auxilio euaſiſſe. Commendant a. imprimis Villenſes, Calderianas, Tetuccianas, B. Virginis. Videatur Andreas Baccius, Vidus Vidius Fallopius, Hercul. Saxon. Fonſeca, *tom. 2. conſ. 91.* Refert etiam Ioh. Bauhin. ex Rulando, dyſenteriam ſanare aquas plumbarias, Cellenſes, VVerdingenſes. Idem *lib. 3. de aqu. medic. c. 44.* ex Ranzio ad dyſenteriam valde commendat fontem quendam Narbonenſem appellatum, qui totus argillaceus ſit; nec aliud, quam argillam exhibeat, & proinde huic affectioni ferè totus & vnicè dicatus ſit. Et ipſe Bauhinus, *loco citato & lib. 2. c. 21.* fontem ſuum Bollenſem, quod item argillæ ſit particeps, nec non ob bitumen, ſaltem & alia admixta purgandi nonnihil & abſtergendi vi polleat, præmiſſis præmittendis, in dyſenteria prædicat. Nec mirum thermas in dyſenteria multum præſtare; cum vna opera pluribus ſcopis ſatisfaciant, acres ſcilicet humores diluant & deturbent, ſordes vlcerum detergant, & vlcera ipſa egregiè conſolident.

Clyſteres.

Clyſteres. Si malum ſit in inteſtinis inferioribus, etiam clyſteres adſtringentes parari & iniici poſſunt.

℞. *Hord. parum torrefacti, fol. plantag. myrti, verbaſci* an. M. j. *flor. roſar. rubr.* M. ß. Coq. *in aqua ſimpl.*

Colat. ℞. ℔. j. vel Vnc. xv. Add. *ſucci plantag.* Vnc. ij. *pingued. hircini* Vnc. j. F. Clyſter.

Vel ℞. *Centumnodiæ, Plantag.* an. M. j. *verbaſci, burſ. paſtor. flor. roſar. rubr.* an. M. ß. Coq. *in aqua hordei ſimpl.*

Colat. ℞. ℔. j. *mell. roſat. colat.* Vnc. ij. F. Clyſter.

Vel ℞. *Rad. tormentill. conſol. maior.* an. Vnc. ß. *plantag. centumnodiæ* an. M. j. *roſar. rubr.* M. ß. Coq. *in lacte*, in quo *lapides igniti* extincti ſunt.

Colaturæ ℞. ℔. j. *mucilag. ſem. cydon.* Vnc. ß. *ſucci plantag.* Vnc. ß. F. Clyſter.

Operoſior eſt hîc, quem Amatus Luſitanus, *cent. 2. curat. 44.* habet, quem ideo propono; quia omnia ferè medicaměta continet, è quibus tales clyſteres parantur.

℞. *Rad. tormentill. roſar. rubr. ſiccar. fol. ſymph. plantag. polygon. verbaſc.* an. M. j. *ſumach. burſæ paſtor. cortic. granat. balauſt. gallar. oryzæ toſtæ* an. P. j. *rad. ſymphyt.* Vnc. ß. Coq. in aq. pluu. chalybeata ad conſumpt. tertiæ partis.

Colaturæ expreſſi ℞. ℔. j. *ſucc. plantag.* Vnc. j. *acaciæ, hypociſt.* an. Drach. ij. *ſang. dracon. bol. Armen. terræ Lemn.* an. Drach. ß. *ſeui hirc.* Vnc. j. *ol. roſac. myrtillor.* an. Vnc. ß. F. Clyſter.

Tales v. clyſteres ſæpius iniicere vtile eſt, ſoliſque interdum clyſteribus morbus hic curatur: & poſſunt clyſteres abſtergentes cum adſtringentibus permutari & per vices nunc hi nunc illi iniici.

Topica.

Topica an in dyſenteria vtilia. Non ſolum a. aſſumenda, vel per clyſteres iniicienda talia medicamenta, ſed & extra ventriculo & toti ventri applicanda. Sunt quidem nonnulli, qui putant topica fruſtra vſurpari; cum per cutem, muſculos abdominis, peritonæum, omentum, facilè ad inteſtina penetrare non poſſint. Imò ſunt, qui eadem nocere exiſtimant, vtpote quæ ex venis partium externarum humores exprimant, & ad inteſtina protrudant; atque citant Gal. qui 1. *ad Glauc. c. 14.* ſcribit, quod eo magis fluxus augetur, quò quis magis cutem denſauerit. Verùm rectè Aëtius, *tetrabib. 3. ſerm. 1. cap. 45.* ſcribit, ſi tormina augeſcant, ad cataplaſmata confugiendum eſſe, quæ multis non dolorum modò, verum etiam totius mali oblitterationem induxerint. Et poſtea, mirificè etiam emplaſtra, quæ cruentis vulneribus adaptata ſunt, conducere ſcribit, poſtquam quieuerint inflammationes, ventri ac lumbis totis, vſque ad dorſum impoſita; qualia ſunt Barbara appellata, & quæ ad fracturas apparantur. Vnde bene Alexand. Maſſarias illis, qui topica improbant, experientiam opponit, quæ ſæpenumerò demonſtrat, huiuſmodi externa medicamenta ad partes etiam penitiores deferri, atque indè dolorem lenitum, & inteſtina roborata fuiſſe. Neque metuendum eſt, vt maior ad inteſtina affluxus eorum vſu concilietur. Etenim humores, qui ad inteſtina feruntur, non fluunt per venas, quæ ad externas abdominis partes pertingunt, ſed per venas meſaraicas: quæ cum ab adſtringentium vſu etiam contrahantur, fluxus hoc etiam modo ſiſtitur. Galenúſque, *allegato loco*, nihil aliud docet, quam vbi ex toto corpore humores ad inteſtina confluunt, poros cutis non occludendos eſſe, ſed dandam operam, vt ij pateant, vt poſtea quoque de diæta dicetur.

De cataplaſmatis tamen & fomentis idem Aëtius, *loc. alleg.* hoc monet, ea in dyſenteria à bilis acredine, vt & in cancroſis & malignis vlceribus non conuenire; cum aquoſam partem abſumant, mordacitatem verò relinquant.

Adſtringentia quod attinet, Gentilis, *in Auicen. lib. 3. fen. 16. tr. 4.* monet, adſtringentia extra applicata in obeſis quidem non conuenire, cum penetrare non poſſint. Concedit verò in macilentis & pueris. Monent quoque plerique de adſtringentibus, iis acetum vel vinum album tenue admiſcendum eſſe, quò medicamentorum facultas facilius penetret, eáque eligenda eſſe, quæ nec actu admodum ſunt frigida.

Applicantur formâ linimentorum, vnguentorum, cataplaſmatum, emplaſtrorum, fomentorum; quò & inſeſſus pertinent.

Emplaſtra tamen maiorem habent efficaciam, quam cerota: Cerota rurſum, quam vnguenta, vt habet Sauonarola.

Linimenta & vnguenta.

Venter nimirum inungatur oleo maſtichino, cydonior. myrtino, roſaceo, abſinth. menth. & poſtea ceratum aliquod vel emplaſtrum conueniens imponatur; vt vnguentum comitiſſæ, Varignanæ, item vnguentum de corticibus caſtanearum, quod Montagnana, *Antidotar. cap. 1.* deſcribit. *Linimenta & vnguent.*

Vel ℞. *Ol. cydon. roſac. maſtich.* an. Vnc. j. *ſeui hircini* Vnc. ß. *ol. nucis moſch. expreſſ.* Drach. j. *corall. rubr. prapar.* Drach. ß.

F. Linimentum.

Vel ℞. *ol. roſac. omphac. myrtin.* an. Vnc. j. *menthæ, abſinth.* an. Drach. ij. *flor. roſar. rubr. maſtich. nuc. moſch. corall. rubr.* an. Drach. ß. Cum *modico cera*.

F. Vnguentum.

Cataplaſmata.

℞. *Panis alb.* ℔. j. *carn. cydon.* ℔. ß. *abſinth. ſicc. menth.* an. M. j. *balauſt.* Vnc. ß. *Cataplaſmata.*

Coqu. in vino rubro ad mollitiem, contundantur minutim & per ſetaceum traiiciantur, addatúrque *puln. nuc. moſchata* Drach. j. *maſtich* Drach j. ß *galang. caryoph yl.* an. Drach. ß. Cum *ol. abſinth. & maſtich.*

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Diacydon. craſſius* (*grob Quittenbrot*) Coqu. in ol. roſar. & vino rubro chalybeat. quod toti ventri imponatur.

Vel ℞. *Roſar. rubr. ſantal. omnium, myrtill.* an. Vnc. ß. *bol. Armen. ſang. dracon. aut rad. tormentill.* an. Vnc. ij. *pulueriſata miſceantur cum ſucco plantag. cydon. & pauco aceto.* F. Cataplaſma.

Laudatur

Laudatur & Cataplaſma ex Theriaca & Terra ſigillata ventri impoſitum.

Emplaſtra.

Inter reliqua præcipuè hîc celebre eſt Emplaſtrum Diaphænicum Meſue, frigidum imprimis, quo calente totus venter obtegatur.

Vel ℞. *Carnis Cydon. ſub cineribus coctor.* Vnc. 14. *radic. conſolid. maior ſimiliter coctar. contuſar. & per cribrum traiectarum hypociſtid. acacia, bol. Armen. tragacanth. maſtich.* an. Drach. j. ß. *ol. cydon. myrtin.* an. Vnc. j ß. *ſucc. cydon. plantag. acet. roſacei & paſſular.* an. Drach. vj *farin. milij q. ſ.* Addatur *cera*, & fiat Emplaſtrum, quod à Cratone commendatur.

℞. *Menth. abſinth.* an. M. j. *roſar. rubr. balauſt.* an. M. ß. *granor. & fol. myrtill.* an. Dr. j. ß. *ſumach. nucis moſchat. rad. pentaphyll. ſerpentar.* an. Drach. ij. *gallar. acacia*, an. Drach. j. ß. *hypociſt. cortic. thur. maſtich.* an. Drach. j. *lapis hæmatit.* Drach. ß. *ol. myrtin. maſtichin. reſin. cera* an. q. ſ.

F. Ceratum.

Reinerus Solinander, *ſect. 4. conſil. 9.* Emplaſtrum ſequens in omni fluxu tam hepatico, quam dyſenterico excoriatiuo, antiqua Diarrhæa & ſimilibus mirè profuiſſe ſcribit, neque ob adſtringentia formidandum eſſe, cum eadem ſint multis epaticis & roborantibus temperata.

℞. *Eupatorij, ſchœnant.* an. M. j. *ſpica Indic. pug.* ß. *maſtich. macis.* an. Vnc. ß. *ligni aloes opt.* Drach. iij. *myrobalan. Chebular. Emblicar. torrefact.* an. ℥. j. *boli Armeni terra ſigillata, lapid. hæmatita* an. Drach. vj. *coriandri præparat.* Vnc. j. ß. *ſpodij* Drach. ij. *roſar.* Vnc. j. *ſpec. diotrionſantal. ſine camphora.* Vnc. ß. *ſcoriar. ferri præpar.* Vnc. j. *farina hordei* Vnc. ij. *olei maſtich. myrt.* an. q. ſ. *ad impinguandum, cum modico aceti.*

F. Emplaſtrum, quo totus venter tegatur, à cartilagine ſcutiformi ad os pectinis.

Emplaſtra plurima deſcribuntur à Sauonarola.

Sacculi & Fomenta.

℞. *Roſar.* M. ij. *abſinth. menth.* an. M. j. *nucis moſchat. rad. cyperi, maſtich. galang.* an. Drach. j.

Cum *linteo albo* F. Sacculus iuſtæ magnitudinis, qui vel ſiccus vel in *vino* calefactus ventri imponatur.

Aut ℞. *Centumnod. verbaſc. plantag. roſarum* an. M. j. Coq. in aqua fabrorũ & vino rubro pro fotu ventris.

Aut ℞. *Abſinth. menth. plantag. fol. quercus, ſummit. rubi caud. equin. centummod.* an. M. j. *flor. chamamel.* P. ij. *roſar. rub.* M. ß. *gran. myrtill.* Vnc. j. *ſem. ſumach. plantag. coriandr.* an. Drach. vj. *nuc. moſchat* num. iij.

F. Decoctum in aqua chalybeata & vino rubro, quo venter foueatur.

Vel ℞. *Cruſta panis* patum torrefact. & affund. *acet. vini* q. ſ. atque inſpergatur puluis conueniens & ventri imponatur.

Vel ℞. *omentum veruecis calefact. in ol. hyperici*, & ventri imponatur, quod ſimul dolorem lenit, & fluxũ ſiſtit.

Vel ℞. *Emplaſtri contra rupturam, diphœnic. cerot. ſtomachal.* an. Vnc. ij. *maſtich. thur. boli Armen. ſangu. dracon.* an. Dr. j. *lap. hæmatit.* Dr. ij. *ſucci plantag.* Vnc. ij. *ol. myrtill. cydon.* an. Vnc. j. ß. *cera, terebinth.* an. q. ſ. F. Emplaſtrum.

Inſeſſus.

Nonnulli & inſeſſioné vtuntur: inter quos eſt Leonhard. Iacchinus, qui *in 9. Rhaſi, c. 59.* hanc commendat.

℞. *Tenera germina quercus, baccas cupreſſi virides, nuces pineas virides, vel pini folia & corticem. Coquantur in aqua ad inſeſſionem*, quam ſecretum maximum ad pueros eſſe dicit, & ſe primum eſſe; ac calore actuali quidem auertere nonnihil ad cutem, qualitate verò medicamentorum ſtrictiua, quæ per anum penetret vſque ad vlcus, conſtringere ſcribit.

Vtitur etiam balneo in alui fluxu, qui ex medicamento purgante ortum habet, Iohan. Anglicus, *in Practica.* Et quidem facit autoritate Auicennæ, qui in *ὑπερκαθάρσει* balneum præcipit, *lib. 1. fen. 4. doctr. 5. c. 7.* Et Galeni, qui *in 4. aphor. 5.* calida balnea purgationibus aduerſari docet. Suo etiam tempore inſeſſus in decocto florum verbaſci, fol. quercus & aliorum adſtringentium in vſu fuiſſe docet Sauonarola. *Matth.* quoque *de gradibus* inſeſſionem vſque ad vmbilicum in decocto plãtarum ſtipticarum commendat, ad fluxum ſiſtendum, membra confortanda, acrimoniam materiæ mitigandam, & dolorem leniendum.

Quamuis verò Hippocrates, *3. de vict. rat. in acut. text. 59.* fluente aluo balneum prohibeat: tamen id intelligendum eſt, vbi excrementis adhuc corpus abundat, atque aluus ſua ſponte fluit, & natura humores vitioſos eò protrudit. Tum enim balneis humores ſuperflui ad aluum fluentes non ſunt ad vniuerſum corpus reuocandi, ne vel retenti & deteriores redditi poſtea maiori cum impetu & periculo ad inteſtina ruant; vel alium morbum grauiorem excitent. Vbi verò corpus maxima ex parte euacuatũ eſt, & ex nimio fluxu periculum imminet (quod etiã in dyſẽteria accidit, in qua vtiles quoque humores ob dolorẽ & irritationẽ ad inteſtina confluere ſolent) ſine periculo humores ad inteſtina fluentes ad ambitũ corporis reuocari poſſint. Et cum Hipp. *de affect.* ſi dolor in dyſenteria vrgeat, partes ſub vmbilico calida multa lauare iubeat: triplicem vſum balneum à Iacchino propoſitum, vel aliud ſimile habere poteſt, dolorẽ lenire, humores ad ambitum corporis ab inteſtinis, calore actuali reuocare, & tandem adſtrictoria vi fluxum ſiſtere. Neque metus eſt, vt ex cutis denſatione fluxus verſus interiora augeatur. Si frigida actu adhiberetur iſta medicamenta, metuendũ quidem aliquo modo hoc eſſet; at calor aquæ actualis omnẽ iſtũ metum adimit. Et quanquam Iacchinus putet, iſta medicamenta vim ſuam ſaltem per anum exſerere: ego tamen exiſtimo, per ipſam quoque cutem penetrare; quo modo felici cum ſucceſſu ſæpè alia topica ex talibus medicamentis compoſita, & in dyſenteria & in aliis alui fluxibus ſiſtendis ventri adhibentur. Et omnino eadem ferè ratio eſt inſeſſuum, quæ fomentorum, ſacculorum, cataplaſmatum, linimentorum, vnguentorum, emplaſtrorum, quæ omnia tum ad dolores leniendos, tum ad fluxum ſedandum vſurpari ſolent, de quibus ſupra in genere de Topicis dictum.

Vſus balnei in dyſenteria.

Hoc tamen de inſeſſibus monendum, ſi fomenta, cataplaſmata & reliqua topica non ſufficere videantur, & propterea ad inſeſſus accedendum quis putet, non temerè hoc faciendum, ſed naturam dyſenteriæ & totius morbi conſtitutionem, ægri vires & alias circumſtantias diligenter conſiderandas eſſe. Si enim corpus humoribus vitioſis plenum ſit, dyſenteria ſit maligna, febremvè coniunctam habeat: quiuis facilè intelligit, ex balneo eiuſmodi tum plus damni, quàm commodi ſperandum eſſe.

Inſeſſus qua cum cautione vſurpandi.

Sauonarola & Matth. de Gradibus cum Auicenna *16. tert. de cum flux. abſolut.* expertum eſſe dicit, quod cucurbitulæ ſupra ventrem poſitæ fluxum ſiſtunt, & ipſe quidem magnam ſuper vmbilicum, & ſi fluxus fuerit vehemẽs, duas alias in lateribus ponit. Verũ forſan hoc in aliis potius fluxionibus, quã dyſenteria locũ habet.

Cucurbitula ventri applicata.

Nonnulli & ſuffumigia ano excepta commendant, & inter ea præcipuè ex anguillis vſtis, vt & corticibus pini. Benedict. Vict. Fauentinus, *in Empir.* valde commendat hoc; ſi æger per tres vel quatuor dies manè & veſperi ſedeat ſuper lamellam ignitam, cui terebinth. opt. vel reſinæ pini Vnc. j. ſit impoſita. Mirabile porrò, præſertim in dyſenteria puerorum, docet eſſe, ſi ſingulis diebus manè & veſperi ægri anus ſuffumigetur puluere ſtercoris aſini iuuenculi, in furno cautè ſiccati, ne aduratur, carbonibus ignitis inſperſo. Laudat etiam acetum ignitæ ferri laminæ inſperſum & ano exceptum.

Suffumigia ano excepta.

Poſſunt

Poſſunt quoque fomenta ipſimet ano ſubinde imponi. Quale hoc eſt, quod idem Fauentinus valde laudat.

℞. *Meliſſæ* ℔ j. *verbaſc.* M. j. *Includantur ſacculo oblongo, qui poſtea in vini rubri ſtiptici & aceti fortiſſimi* an. ſ. q. coquatur ad tertias, & poſtea calidus ano imponatur.

Nonnulli ad Dyſenteriam ſiſtendam lauant pedes ex decocto radic. & fol. tormentill. Alij iubent pedes imponere per horæ quadrantem acetum, in quo ſcoriæ ferri ſunt calefactæ.

Lotiones pedum & manuum.

Gattinaria & Benedict. Vict. Fauentinus eiuſmodi decoctis & manus & pedes lauant. Bened. Vict. Fauentinus ℞. *ſcoria ferri aceto præpar. limatur. chalybis aceto præpar.* an. ℔ j. ebullire ſinit *in* ℔. ij. *aceti fortiſſimi, ad conſumpt. medietat.* Diebus ſingulis mane & veſperi per dimidiam horam plantas pedum, & volas manuum in aceto hoc ægrum detinere iubet, ſcribitque, eſſe hoc ſecretum ad ſiſtendum fluxum dyſentericum.

Mundificantia vlcus.

Mundificantia vlcus.

Etſi verò ſæpiſſimè iſta, quæ hactenus propoſuimus ad fluxum ſiſtendum, medicamenta etiam ad vlcus ſanandum ſufficiant, ſi morbus nihil aliud mali adiunctum habeat, quam vitium humoris affluentis, & inteſtina abradentis; & propterea eo abſterſo, euacuato, eiuſque fluxu ſedato vlcus facile ſanetur: tamen ſi dyſenteria perſeueret, & vlcus ſit profūdius vel ſordidius, vel putridum, ſerpens, vel phlegmonodes, alia medicamenta porrò adhibenda; atque ea vſurpanda, quæ non ſolùm abſtergunt, ſed & mundificant vlcus, implent & agglutinant. Quamquam ex ſuperioribus multa ſint, quæ ſcopis hiſce ſatis facere poſſint, & abſtergentia antea enumerata plerumque ſufficiant. Medicamenta Mūdificantia leniora ſunt; *Decoctum hordei, furfuris, parietaria, lupinor. amygdal. amar. addito ſacchare rubro, ſerum lactis, hydromel,* quæ per os tutò exhibentur.

Valentiora ſunt; *Decoctum praſſij. gentiana, ariſtoloch. muria oliuar. vrina hominis;* atque hæc per Clyſterem iniiciuntur.

Vehementiſſima ſunt, quæ à Galeno proponuntur. 9. *de compoſ. medic. ſecundū loc. c. 5. charta combuſta, cadmia, ſandaracha, calx viua, ſquama, æris, æs vſtum, ſulphur.* Et inter compoſita *trochiſci de charta combuſta,* quorum deſcriptio ibi circa finem reperitur.

Iniiciebant hæc veteres per Clyſteres, & quidē in ſordidis & putridis inteſtinorum vlceribus ad pondus Drach. j. vel circiter, *in ſuff. quant. ſeri lactis chalybeati.*

Sed mitiora ſemper vſurpare præſtat; præſertim vbi exulceratio exigua eſt, ne fortiorum vſu humores ſua natura mordaces acriores ac deteriores reddantur, & temperies ac calidum natiuum inteſtinorum lædatur.

In exulceratione etiam magna corroſiua, quæ inteſtina ſuperiora occupauit, mediocribus; in ea, quæ inferiora, vehementioribus in minore doſi vtendum. Verum deſperata propemodum res eſt, vbi ad talia confugere neceſſitas poſtulat. De omnibus autem mundificantibus & detergentibus hoc obſeruandum, cùm eorum vſu dolor exaſperetur, reddito clyſtere, alium ex lacte iniiciendum eſſe, qui inteſtina oblinat & dolorem leniat.

Implentia cauum vlcus.

Vbi vlcus mundatum fuerit, plerique autores etiam implentia cauum vlcus, & conſolidantia præſcribunt. Non tamen malè monet Gattinaria, *de curat. ægritud. corp. cap. proprio,* medicum ſemper magis ſollicitum eſſe debere de abſterſione & mundificatione, quam conſolidatione: quia poſt abſtergentia bene adhibita Natura ex ſe poſſit incarnare, etiam non adhibitis conſolidantibus.

Implentia cauū vlcus.

Implentia cauum vlcus *Σαρκωτικὰ* dicta parantur ex ſarcocol. maſtich. tragacanth. ladan. hypociſtide, cort. thùr. ſangu. dracon. C. C. vſto, bol. Armeno, terra ſigil. Quibus & per os ſumptis pleriſque vti licet ad ſcrup. ij. vel Dr. j. cum vino, adſtringente vel conſeru. roſar. & per inferiora iniectis cum lacte chalybeat. Vnc. vij. vel viij à Drach. ij. ad Drach. iij. vel iv. E. g. Clyſter talis Fiat.

℞. *Hord. excortic. fol. plantag. burſ. paſtor. ſanguinar. equiſet.* an. M. j. *fl. roſar. rub.* M. ß. *Coq. in ſ. q. aqua vel lact. chalybeat. pro* Vnc. viij. vel x. Colat. *add. pulu. bol. Armen. ſangu. dracon. maſtich. thur. gumm. Arabic. tragacanth.* an. ſcrup. ij. *ſucc. plantag.* Vnc. j. *vitell. oui aſſati.* F. Clyſter.

Agglutinantia & Cicatricem Inducentia.

Ad agglutinandum etſi ferè ea, quæ ſupra ad fluxum ſiſtendum propoſita ſunt, ſufficere poſſint: tamen quædam repetere & iis adhuc addere libet.

Agglutinantia & Cicatricem Inducentia.

Inſeruiunt huic vſui *Spica nard. myrrh. thus, cortic. thur. iris, ariſtoloch. rad. cyperi, caryophyllat. tormentill. acetoſ. biſtort. conſolida, ſolidag. verbaſc. polygon. equiſet. ſanicula, fragar. piloſell. pyrola, potentilla, lyſimachia, virga aur. veronica.* Vt:

℞. *Rad. Conſolid. maior.* Dr. vj. *fol. plantag. alchymil. fragar. ſanic.* an. M. ij. *balauſt. myrtill.* an. Drach. ij. *roſar. rubr.* M. ß. *Coq. in aq. ſ.* ℔. j. *ad conſumpt. tertia partis,* Colat. *add. ſyrup. de roſis ſiccis. myrtill. vini cydon* an. Vnc. j.

M. pro 3. vel 4. doſibus. Clyſteribus etiam addi poteſt Drach. j. vel ij. trochiſc. de charabe. de ſp. & ſeui hircini Vnc. j. & ſimilia.

Tempore æſtiuo & cum copia eſt recentium herbarū,

℞. *Succ. plantag. polygon. equiſet. ſeui hircin.* an. Vnc. iij. Mixtis *adde boli Armen. ſangu. dracon. vel lapid. hæmatit. maſtich.* an. ſcup. ij. F. Clyſter.

Galenus, *in Εὐποριστοῖς, c.* 10. plantaginem cum oryza exactè coctam dat in cibo. Eius quoque ſuccum adiecto adipe hircino pro clyſtere iniicit, & myrti baccas cum vino coquit, vbi febris abeſt, præſente verò eâ, cum aqua.

Videantur plura *ibid & in 9. de compoſ. medicament. ſecundum loca, cap.* 5. & apud Aetium, qui diligenter hæc perſecutus eſt, *tetrabil.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 45. Lang. *l.* 3. *Epiſtolar. tr.* 3. *Pract.*

Curatio Dyſenteriæ à medicamento purgante & veneno.

Etſi qua ratione Dyſenteria à medicamento purgante vehementiore, aut veneno hauſto concitata curanda ſit, ex ſuperioribus patere poſſit: tamen vt quædā in ſpecie de iis dicamus, ſi à medicamento purgante vehementiore, vt ſcammonio, colocynthide vel ſimili ſit dyſenteria, primò abſtergentia exhibenda, vt Decoct. hordei, cum ſyrupo roſar. ſolutiuo vel ſimpl. infuſion. Deinde exhibenda Theriaca, quæ non ſolùm, quatenus vim habet narcoticam, & humoribus contrarium motum, à centro ſcilicet ad circumferentiam conciliat, prodeſt; ſed etiam, quatenus malignorum medicamentorum & venenorum eſt antidotum. Prodeſt & lactis tepidi potus. Extrà inungendus venter oleo maſtich. cydonior. abſinthij, menthæ, vel cerotum ſtomachale aut ſimile imponendum.

Dyſenteria à medicamento purga[nte] & vene[no].

Si à veneno hauſto ſit dyſenteria, primò, quod in omnibus etiam aliis venenis ore ſumptis primum eſſe debet, danda opera, vt ſtatim vomitu reiiciatur. Secundò cum pleraque ſimul acrimoniam habeant, & inteſtina vellicent, ea, quæ eam obtrudunt, exhibenda iuſcula pinguia, lac, oryza, amylum, ptiſana. Tertiò ſimul exhibenda Antidota, vt Theriaca vel alia. Imprimis hic cōmendatur Smaragidus, cuius præparati gr. vj. exhibeātur, & decem horis æger à cibo abſtineat. Sudor enim ſolet paulò poſt ſequi, quo erumpente ægri liberantur. Tinctura eiuſdem etiam hîc efficax eſt. Extra quoque ventri applicari poteſt. Atque Auenzoar, cum in itinere in Siciliam herbam quandam ignotam comediſſet, atque inde in dyſenteriam incidiſſet, ſupra ventrem Smaragdum

Dyſenteria à veneno.

Smaragdus.

tagdum appoſuit, quo modo à dyſenteria liberatus eſt. Vtilis etiam eſt Cryſtallus.

Diæta.

Medicamentis Diæta reſpondeat. Aer ſit temperatus & potius ad caliditatem, quam frigiditatem declinet. Etſi enim ſæpe cauſſa morbi calida ſit: tamen ægrum in aere frigido verſari non conuenit. Etenim cum acrimonia quædam humorum, & plerumque etiam malignitas in dyſenteria adſit: vtile eſt, corporis poros ſemper patentes ſeruare, vt maligni acres vapores exhalare poſſint; quod niſi fiat, & pori conſtringantur, humores vaporeſque magis ad interiora corporis pelluntur, malumque augent. Ideóque tempore paulò frigidiore, præcipuè in locis hiſce ſeptentrionalibus, cubiculum ægri calefacere vtile eſt, commodumque, vt æger in lecto tectus ſe contineat. Et cum alui deiiciendi gratiâ ſæpe ægrum è lecto ſurgere neceſſum ſit, cubile, in quo æger decumbit, non ſit frigidum.

Cibum & Potum quod attinet, ad frigidum is declinet, cum morbus eſt à cauſſa calida, ſimulque vim adſtringendi in morbi progreſſu, atque inteſtina & ventriculum roborandi habeat, omni verò acrimonia, ſalſedine, & nimia aciditate careat. Initio victus ſit tenuis, quantum vires permittunt, præſertim ſi febris ſit coniuncta. Non ſolùm enim ob febrem facultas animalis læditur, ſed imprimis in ventriculo & inteſtinis vis cōcoctrix & retentrix eſt labefacta. Auicenna equidem famem biduanam præcipit: cuius tamen loco hoc æuo præſtat diætam tenuiorem adhibere. Hinc Galen. *lib. 2. de med. facil. parab. cap.* 10. ait, optimum dyſenteriæ remedium eſſe cibi paucitatem.

Cibi ipſi ſint ſimplices, facilis coctionis. Ideoque iis, qui delicatè viuere conſueuerūt, nō facilè cibi duriores & coctu difficiliores exhibendi, quamuis aſtringendi vim habeant, ob facultatem coctricem ventriculi & inteſtinorum languentem, quæ tales non facilè concoquere poteſt. Qua in re vulgus ſæpe peccat, qui Dyſentericis cibos duriſſimos & difficilis coctionis exhibet, modò vim adſtringēdi habere videantur, atque ita cruditates cumulat & malum auget. Imprimis verò ij peccant, qui oua indurata aceto cocta ægris exhibent. Nam & ipſa oua indurata difficilis coctionis ſunt, ac in ventriculo debili facilè corrumpuntur; & acetum inteſtina mordicat ac vellicat. Hinc etiam lentes, fabæ, piſa, panicum, panis bis coctus ater, & caſtaneæ, non omnibus conuenire videntur; cum ſint difficilis coctionis, ſed iis tantùm, qui iis ſunt aſſueti, & ventriculum adhuc robuſtum habent. Exhibēda potius iuſcula ex hordeo & ptiſana hordeacea vel auenacea: item iuſcula ex pane albo in vino cocto addito butyro & vitellis ouorum. Nec inutiles ſunt fructus cynosbati, ceraſa acida ſiccata, myrtilli noſtri. Et inprimis ij cibi vtiles ſunt, qui viſciditatem & vim aliquam emplaſticam ac humorum acrimoniam obtūdendi habent, quales fiunt ex oryza, amylo, &c. Commendatur & lac vaccinum, ſi febris abſit & nihil aliud eius vſum prohibeat, de quo poſtea *quæſtione 5.* dicetur. Si acrior ſit fluxus, aqua vel ſimplici vel deſtillata aliqua temperari poteſt. Vtile eſt & lac mulieris boni habitus, victuſque bonam rationem ſeruantis, refertque Guiliel. Fabricius, *de Dyſenteria c. 7.* ſe cum puerum trium annorum circiter longo alui fluxu modò dyſenterico, modò lienterico curādum haberet, & medicamentis nihil proficeret, authorem fuiſſe matri, quæ denuo pepererat, vt puerum ablactatum iterum lactaret, idque feliciter ſucceſſiſſe, puerumque hôc modo bonam valetudinem & vires recuperaſſe.

Dum vlcus abſtergendum eſt, exhibeatur aqua hord. aut hydromel. vel ſerum lactis. Dūm adſtringendum & conſolidandum eſt, etiam ſimilis victus conuenit. Ideoque vſurpatur oryza vel ſola vel cum lacte cocta. Non ſolum enim nutrit, ſed & conſolidat: poteſtque vbi magis adſtringere animus eſt, C. C. vſtum, corall. terra ſigillata genitale cerui ſiccatum, tormentilla addi, vt & amylum. Vtile eſt etiam plantaginem cum oryza coquere. Conueniunt quoque cydon pyra, poma acida ſub cineribus aſſata, meſpila, lentes biſcoctæ, abiectâ priore aquâ.

Præſtans etiam in hoc morbo auxilium lac amygdal. dulc. cum aqu. plantag. vel tormentill. & roſar. paratum, & parua ſacchari quantitate adiecta.

Lumbrici terreſtres quo modo dyſentericis exhibendi

Lumbricos terreſtres lotos conciſos, & cum carne caſtratorū coctos, ſi eorum iuſculum ægro exhibeatur, mirum in modum dyſentericis prodeſſe ſæpiſſime ſe expertum eſſe ſcribit Guilielmus Fabricius: dolores enim lenire, & quæ in inteſtinis ſunt vlcera & vulnera facultate quadam ſpecificâ conſolidare; teſte etiam VViero *de Scorbut.* Sed quia ſimul vrinam potenter mouent, non niſi expurgato corpore & ante cibum tales exhibendos monet.

Carnes in hoc morbo ſecundum *Serap.* non ita vtiles ſunt: ſi tamen morbus protrahatur, iis quoque vti licet. Veſcendū autem potius animalibus ſylueſtribus, quam domeſticis, & volatilibus potius, quam quadrupedibus. Commendatur hîc caro turtur. perdic. turdor. gallin. leporis, capreoli, cerui, præcipuè epar gallin. ſplen capræ aſſatus, vt & epar veruecis in dyſenteria commendatur. Aetius carnes ebullire ſinit in poſca additis myrti baccis, quas deinde aſſat. In virium lapſu ius conſummatum conuenit, cui modo dicta adſtringentia addi poſſunt.

Pinguedo caſtratorum iuſculis admiſta dolores valde lenit, & vlcera inteſtinorum ſanat. Parantur etiam ex cydon. pomis acidis, pyris, varia edulia huic morbo conuenientia. In principio paſtus æger ſemper aliquid ſtyptici aſſumat: vt conſeru. roſar. diacydon. ſ. vel ſimile quid. Vtilis eſt & panis bis coctus albus. A iuſculis & ſorbitionibus abſtineat æger, niſi facultate adſtringendi ſint præditæ. Vitentur piſces, caro ſuilla, & omnia, quæ humectant & difficulter coquuntur, cibi item peregrini & quibus æger non eſt aſſuetus. Cibi item calidi & multis aromatibus conditi. Sacchari & mellis vſus multis noxius eſt: cum facilè in bilem mutentur, & humoribus admiſti eos acriores reddant, & ſua acrimonia inteſtina ad excretionem incitent.

De ſaccharo in ſpecie hoc notandum, non ſolum illius vſum in dyſenteria parcum eſſe debere, ſed quoque farinam ſacchari potius vſurpandam eſſe, quam ſaccharum finum dictum: cum in clarificatione & depuratione lixiuium è calce viua adhibeatur: vnde ſacchar. aliquid acrimoniæ acquirit.

Potus.

Quantum ad potum: Parcè bibere præcipuum auxilium eſt. Paulus & Aëtius aquam pluuialem præbent, in qua fructus adſtringentes ſint decocti, præſertim ſumach, acetoſ. plantag: ſed hæc non niſi aſſuetis conuenit. In noſtris regionibus vtilis eſt cereuiſia pura. Amatus Luſitanus, *cent. 2. curat.* 46. refert, Iuuenem bilioſum, cum bilioſis deiectionibus vigente æſtate dyſenteria affligi cœpiſſet, cumque Medicorum conſilio deſtitueretur, copioſiore aqua frigida vſum, atque inde ſanitati reſtitutum fuiſſe. Quod tamen non niſi in regionibus calidis, tempore calido & bile valde abundante alios imitari decet.

Vinum etiam, in quo gnaphalium coctum ſit, efficax, ad dyſenteriam curandam eſſe ſcribit Dioſcorid. *lib. 3. cap.* 115. Poſſet etiam hic locus habere potus Tabernæmontani, cuius ſupra facta eſt mentio, ex argilla fornacum: ego tamen malim ex terra, vel bolo Armeno talem potum parari.

De lacte iam antea diximus. Vbi hoc dare non licet, talis potus paretur:

℞. *Hord.* M. j. *malor. cydon. exiccat. prun. ſylu. exiccat* an. Vnc. j. *glycyrrh. paſſular.* an. Vnc. ß. *ſem. papau. albi* Dr. ij. Coq. *in aq.* ℔ vj ad remanentiam ℔ v.

Poſtea adiectis *cinamomi* Dr. vj. vaſe tecto calens adhuc

huc decoctum aliquandiu aſſeruetur, & poſtea per manicam Hippocratis traiiciatur. Vel fiat talis Emulſio.

℞. Amygdal. dulc. excortic. Vnc. j. *ſem. melon. excort. papav. albi.* an. Vnc. ß. *aq. hord. ſ.* ℔. j. ß. *frager. ſ. vine, tormentill. plantag.* an. Vnc. iij.

F. Emulſio, quæ & dolores lenit & acres humores temperat.

Vbi vires deficiunt, vinum adſtringens rubrum, aqua fontana, ſi opus ſit, in quâ chalybs vel aurum ignium exſtinctum ſit, dilutum, aut in qua plantago cocta ſit, vel macerata, commendatur.

Et cum facultas coctrix hic laboret, vini vſus ſæpe vtilis & neceſſarius eſt, eumque hâc ipsâ dyſenteria epidemia aliquot bene ceſſiſſe obſeruaui.

Imprimis vtile eſt vinum, in quo pruna ſylueſtria exſiccata infuſa ſint; addi etiam poteſt vino ſuccus vel ſyrupus mali punici, citri, ribes, berberis.

Quies maximè probatur: motus vitetur, ne magis fluxus irritetur.

Indulgeat ſomno æger ſeu noctu ſeu interdiu, quando poteſt; cum ſomnus & quies omnes fluxus ſedet, dolores ſopiat, vireſque reficiat. Ideóque ne æger ob alui deiectionem ſæpe è lecto ſeſe mouere, & proinde etiam aëri frigidiori ſeſe exponere neceſſe habeat, commodum eſt, peluim ægro in lecto ſubiicere, cuius generis aptiſſimam deſcripſit Guilielmus Fabricius, *de dyſenteria cap. 7.* Caueat immodicos affectus animi, quibus humores in corpore agitantur & perturbantur.

Excrementa ægrorum ſtatim remoueantur, ne aliis moleſta ſint, & contagio eos inficiant. Et propterea vel in profluentem abiicienda, vel defodienda & calce viua tegenda. Stragula lecti ſubinde mutentur.

QVÆSTIO I.

Quidnam illud mucoſum & album ſit, quod in dyſenteria excernitur?

Quid ſit mucoſum illud, quod in dyſenteria excernitur?

Mucoſum & album quid cum ſanguine ſæpe in magna copia in dyſenteria excerni, notiſſimum eſt. Quid autem illud ſit, dubium. Nonnulli quidem exiſtimant, eſſe pinguedinem inteſtinorum abraſam; ſed maximè falluntur, decepti eo, quod viderunt inteſtina animaliū mactatorum cocta pinguedine intus inducta; cum tamen inteſtina à laniis inuerſa ſint, & pinguedo, ſi quæ adeſt, extra inteſtinis illis obducatur, intus vero omni pinguedine inteſtina deſtituantur.

Alij mucum illum, quo inteſtina ad excrementorum faciliorem tranſitum oblinuntur, eſſe ſtatuunt. Verum tanta copia, tanta craſſitie & tamdiu, etſi ex omnibus inteſtinis abraderetur, excerni non poſſe; cuiuis hanc rem diligentius perpendenti facilè patebit. Alij pituitam eſſe putant. Verùm & id falſum; cum dyſenteria à pituita frequenter non oriatur, & ſi admiſceatur, non tamen tanta copia admiſceri poſſet, quantâ hic eiicitur. Platerus verò pus eſſe ſtatuit, quod ab vlcerata inteſtinorum ſubſtantia veniat, quæ cum membranoſa ſit, pus eiuſmodi viſcoſum, vti & in veſicæ vlcere fieri ſolet, proferat, quæ ab initio, dum recens eſt vlcus, ſanguinis notas, mox mucum illum tinctum adhuc, poſt vbi vlcus ſordeſcere incipit, album magis producat.

Quam ſententiam vt planè non improbamus, ita rectè explicandam & ampliandam cenſemus, vt nimirum per pus intelligatur id, quod non ſolū ex inteſtinorum & membranarum eorum corruptione & exulceratione, ſed etiam ex affluente humore & ſanguine prouenit. Si enim mucoſum illud ſolum pus eſſet, quod ex membranis inteſtinorū intus exulceratis proueniret, ſine omni dolore & torminibus, vt in aliis partibus, effluerct. Quia verò cum torminibus & ſummo ventris cruciatu excernitur, è venis effluere ſimul, & membranas in trāſitu diſtendendo dolorem hunc excitare indicio eſt. Habent nimirum partes quælibet non ſolum vim ſanginem & nutrimentum affluens in ſibi ſimilem ſubſtantiam mutandi, ſed & pus atque excrementa & humores præter naturam affluentes aliter atque aliter mutandi. Hinc aliud pus ex læſa carne, aliud ex læſo neruo, membrana, tendine, ligamento redditur, atque illud ſæpe ſatis copioſum, & nunc aliter atque aliter ſeſe habens, prout pars bene vel malè conſtituta eſt, & plus vel minus humoris affluit. Ita ex neruis læſis & malè ſe habētibus magna ſæpe copia ſaniei profluit, quām vulgò *das Gliedvvaſſer* nominant, quod nihil aliud eſt, quā ſanies, quæ ex partibus neruoſis læſis & calore præternaturali præditis, & affluentes humores copioſos concoquere non valentibus prouenit. Ita ex articulorum iuncturis, tendinibus & ligamentis vulneratis magnam interdum puris copiam inſtar muci vel albuminis oui promanare videmus. Sic in pleuritide & peripneumonia, qui per pulmonem & tuſſim expurgatur ſanguis, in principio quidem interdum ſub ſua forma, in progreſſu verò morbi & coctione apparente, formâ ſputi albi, tuſſi reiicitur. Idem accidit in vterino fluore, ſeu menſibus albis, cum ſanguis, qui menſtruo tempore confertim effluere ſolet, poſt tempus illud in venis iiſdem, per quas antea euacuabatur, hæret, ibique mutatur & alteratur, & in mucoſum illud, quod per vterum poſtea euacuatur, conuertitur, nunc album, nunc vireſcens, nunc inodorum, nunc fœtidum, pro natura ſanguinis & humorum ſanguini permiſtorum, ac ipſa vteri diſpoſitione & per eaſdem vias, per quas aliàs ſanguis ſolet, eiicitur. Hæc enim duo puris & excrementorum varietatem faciunt, humores ſcilicet ſeu ſanguis affluens, & ipſa partis diſpoſitio, quibus aliter atque aliter ſeſe habentibus etiam illud, quod excernitur, aliter atque aliter ſeſe habet, & nunc tenue, nunc craſſum, nunc album, nunc flauum, nunc viride, nunc varium, nunc inodorum, nunc fœtidum redditur; id quod manifeſtè etiam in dyſentericorum excretis apparet.

Si quem tamen vocabulum puris, quo Platerus vtitur, offendit, fateor & ipſe atque antea etiam monui, non ita propriè & non niſi lata quadam ſignificatione vocabulum puris excremento huic mucoſo tribui poſſe. Veri enim puris alia eſt natura, quod etiam quandoque ex inteſtinis exulceratis excernitur: mucus verò hîc ſæpe ſtatim in principio dyſenteriæ & quidem ſatis copioſè excernitur; & non tam ab inteſtinorum ſubſtantia in pus mutata, quam ex ſanguine & humoribus ad inteſtina affluentibus, & ibi ab inteſtinorum φλεγμονώδη διάθεσιν habentium, temperie euerſa originem ducit. Eandem enim originem & generationis modum, vt modò dictum, habet hic mucus, quem ſputum in pleuritide, aut peripneumonia; aut λήμη illa in ophthalmia ſæpe tam copioſè proueniens, vt ab ea palpebræ conglutinentur; vbi tamen nulla adhuc vera eſt exulceratio. Et rectè monet Fernelius, *lib. 6, de part. morb. & ſympt. cap.* 10. interdum mucoſam quandam ſordem ſubalbidam, & veluti limum fæceſque ſanguinis melācholici, podicis venas exſpuere, atque multo interdum tempore eructare, poſt diuturnos ferè morbos melancholicos, duramque & laborioſam equitationem, quæ tamen pus non ſit, nec ab inteſtinorum vlcere proueniat, multos tamen puris ſpecie fefellerit. Non tamen propriam appellationem inuenit hoc inteſtinorum malè affectorum excrementum, ſicut in aliis partibus, cum in peripneumonia & pleuritide ſputi, in opthalmia λήμη nomine appellatur. Vnde forſan ob commodioris vocabuli defectum Platus pus id appellauit.

QVÆSTIO II.

An Adamas venenum & cauſſa dyſenteriæ ſit?

An . venen & ſenter

Adamantem venenatum eſſe, pulueremque eius dyſenteriam excitare plurimi ſtatuunt. Ita Sant. Ardoyn. *li. 2. de venenis*, peculiare caput, quod ordine 23. eſt, proponit, in quo modū docet curandi dyſenteriam ab ada-

mantis

mantis ſcobe aſſumti excitatam; quin etiam opobalſamum ex Auerroë hîc præcipuè laudat. Sic Philippus Camerarius, *cent. 1. hor. ſucciſ. cap. 7.* ex Ioh. Ant. Menauij, *hiſt. Turcic. lib. 2. cap. 22.* refert, Baiazetem patrem Selimi Turcar. Imperatoris veneno ex Adamante contrito à Medico quodam Iudæo eſſe interfectum. Et Auentinus, *lib. 7.* annotat, venenum illud, quo Heinricus VII. Luztelburgius, Imperator Romanorum, à prædicatorum ordinis Monacho in Euchariſtia interfectus eſt, fuiſſe ex Adamantis polline paratum. Ita Paracelſi diſcipuli Paracelſum, cui omnes deſperatos morbos curandi peritiam tribuunt, adamantis puluere, vt inturabili veneno, ab aduerſariis necatum narrant.

Alij contra vtrumque negant. Inter quos eſt Anshelmus Boëtius, *de gemm. lib. 1. cap. 4.* qui ex Garcia ab Horto, *lib. 1. hiſtor. arom. c. 47.* refert, mancipia quædam plurima adamantes, vt furtum tegerent, deuoraſſe, quos poſtea integros, abſque iactura valetudinis, egeſſerunt: Mulierem etiam quandam marito antiqua dyſenteria laboranti adamantis ſcobem per multos dies propinaſſe, abſque vllo detrimento. Et Hieronymus Cardanus (etſi poſtea *lib. 3. de venen. c. 23.* eundem inter venena referat) *contradict. medic. lib. 2. tr. 5. contrad. 9.* ſcobem adamantis venenum eſſe negat, imò potius egregium & ſingulare cuiuſdam difficilis morbi medicamentum eſſe affirmat. Atque hanc ſuam aſſertionem duabus hiſtoriis comprobat: *Scio*, inquit, *Gemmarium quendam, qui mihi faſſus eſt, ſe pluribus vicibus cuidam adamantem, drachmæ vnius pondere, ſub forma pulueris ſeu ſcobis dediſſe, non tamen magis obfuiſſe, quam ſi panem comediſſet. Alius pariter nomine Franciſcus Todeſchinus cum inſaniret, plures acies & fruſta adamantis deuorauit, nec quicquam paſſus eſt.* Hæc Cardanus. Ioh. Ant. Saracenus, *in Comm. de peſt. cap. 7.* ſcribit, adamantem adeo Lugdunenſibus in medico vſu efficacem haberi, vt ſeu hauſtus, ſeu ſiniſtro brachio alligatus, venena omnia irrita facere, & peſtiferis cauſſis eximiè reſiſtere credatur. Imò iam olim Plinius, *lib. 37. cap. 4.* adamantem Cyprium in medicina efficaciſſimum eſſe ſcripſit. Andreas Cæſalpinus, *lib. 3. Spec. medic. cap. 32.* negat & ipſe, adamantem venenum eſſe, putatque, communem illum errorem inde exoriri, quod ea, quæ de Argyrodamante veterum, ſeu Talco dicta ſunt, vero & genuino adamanti malè tribuuntur.

Verùm cum teſte Auicenna, *lib. 2. tr. 2. cap. 693.* talcum non erodendo & dyſenteriam excitando, ſed potius ſtrangulando ſumtum noceat, & quidem in lamellis exhibitum, puluis verò vtiliter contra ſputum ſanguinis & dyſenteriam exhibeatur: nec illa vis venefica Argyrodamanti (ſi modò Talcum eſt Argyrodamas) tribui poteſt. Ideoque cum de vero adamante hîc controuerſia eſſe videatur omninò experientia amplius conſulenda eſt. Hiſtoriæ tamen, quæ adamantem venenatum non eſſe probant, & numerò plures, & euidentia facti fide digniores eſſe: quæ verò in contrarium adducuntur, non extra dubitationis aleam poſitæ videntur.

Interim tamen hoc etiam monendum eſt, rationes, quibus probare conatur Anshelmus Boëtius, adamantem nõ eſſe venenatum, non ſatis firmas eſſe. Vt de reliquis non dicam, occulta qualitate homini noxium eſſe non poſſe ideo putat, quia à calore noſtro alterari & in actum deduci non poſſit, ſicut & aurum & alij lapides. Verùm illa in actum deductio ſaltem neceſſaria eſt in iis, quæ manifeſtis qualitatibus agunt. Cum enim, vt Zabatella, *lib. 2. de miſt. gener. & inter. cap. 9.* docet, in actum deduci ſit, cũ qualitates, quæ in miſtione contrariorũ contemperatione atque amicitia quaſi abſconditæ latebant, miſtione ſoluta ſenſibiles fiunt: Id ſaltem imprimis ab his pendentibus elementorum qualitatibus neceſſarium eſt. Qualitates verò occultæ corpore, cui inſunt, etiam integro manente, nihilominus ſeſe exſerere, & in alia agere poſſunt, vt in magnete, vitro ♁nij, & ſimilibus manifeſtum. Vnde, vt hoc obiter attingam, eorum ratio firma non eſt, qui aurum nullam in corpus noſtrum habere efficaciam ſtatuunt, ideo quod à calore noſtro ſolui non poſſit.

De Adamante, ſententia Zacuti Luſitan.

De quæſtione, *An Adamas venenum, & cauſſa dyſenteriæ ſit*, abundè hactenus diximus, quibus addere libet, quæ hac de re habet Zacutus Luſitanus, *de Prax. Med. lib. 2. obſ. 16.* Is de Adamante ita ſentit, eum venenum non eſſe; cùm experientiâ conſtet, plurimos citra noxam illum furtim deuoràſſe, & deinde cum excrementis deieciſſe. Ergo ſolùm nocere putat, cũ in fruſta diſſectus, vel impolitus deuoratur. Tum enim, vitri inſtar, aſperitate ſuâ, inteſtina pungere, ferire, vulnerare, & exulcerare, & vulnera ab eo inducta eſſe lethalia. Cùm enim altiùs depaſcant & penetrent, illicò obortâ putredine, fieri vlcera ſordida. Idque probat exemplo ſerui cuiuſdam Mercatoris, qui cùm malo dolo tres adamantes impolitos deuoràſſet, in tormina poſtridie lapſus eſt, & ob inteſtina vulnerata cruenta deinceps eiecit, febricitare cœpit, & nullis remediis conualeſcere potuit, ſed vlcere magis ac magis ſordido facto, tabefactus obiit. Ex quibus patet, Adamantem potiùs vulnerando, quàm vt venenum, nocere. Verùm in hac hiſtoria hoc adhuc dubij occurrit, annon Adamantes illi politi acuti, æquè ad vulnerandum apti ſint, quàm impoliti.]

Hiſtoria.

QVÆSTIO III.

An pinguedo & ramenta inteſtinorum tanta, vt vulgò fertur, in dyſenteria excernantur?

Inteſtina intus pinguedine non obducuntur.

Vulgata quidem, vt ſupra diximus, eſt ea ſententia: non paucis tamen dubiis inuoluta. Inter quæ primò eſt, quod de pinguedine dicitur, quam in primo dyſenteriæ gradu excerni, eamque ipſam eſſe ſtatuunt, quâ interior inteſtinorum tunica oblinatur: quod tamen falſum eſt, vt iam etiam antea dictum. Etſi magni etiam viri hunc errorem errârint, & inteſtina intus pinguedine obducta eſſe crediderint; cum tamen nulla intus in inteſtinorum cauitate ſit pinguedo; ſed extra ipſis ſaltem obducatur, vt cuilibet, qui experientiam & oculos ſuos conſulere vult, cognoſcere facile eſt. Et ſi forſan initio pinguedo quædam excernitur, eſt ea procul dubio ex colliquatione pinguedinis, quæ extra inteſtinis inhæret.

Ramenta an ex inteſtinis in dyſenteria excernantur.

Deinde, quod ramenta Inteſtinorum attinet, illa in ſecundo dyſenteriæ gradu excerni vulgo dicuntur, eaque ſæpe ſatis magna, vt Medicus quidam *in obſeru. Schenck. lib. 3. obſeru. 152.* ramenta inteſtinorũ ſpithamæ longitudine in dyſenteria etiam non lethali excreta ſe vidiſſe ſcribat. Imò refert Hercules Saxonia, *lib. 3. panth. cap. 23.* Veneriis excretam fuiſſe membranam longitudine vlnæ cum maxima puris copia; item alibi portionem ſimilem. Præterea ſe ſanaſſe mulierem, quæ ab vlcerato inteſtino recto membranam itidem vlnæ longitudine excreuerit. Idem Hercules Saxonia, *part. 2. ſect. c. 10. §. 2.* narrat, ſe quatuor vidiſſe dyſentericos, qui ſingulis diebus excreuerint portiones tunicarum inteſtinorum tam magnas, vt ſæpe excederent menſurã duorum vel quatuor digitorum; è quibus duæ fœminæ ſanatæ ſunt, duo verò viri mortui. Ego quidem ea, quæ alij viderunt, in dubium non voco; cum multa fieri poſſint, quæ ego non viderim: tamen quia illud, quod modò de pinguedine dixi, & quod pleríque ſe vidiſſe affirmant, plerumque falſum eſt: fit, vt de reliquis dubitare incipiam; imprimis cum ramenta talia & membranas quas deſcribunt, hactenus videre non potuerim, neque ab iis, qui ipſi dyſenteriâ laborârunt, vel laborãtib. dyſenteriâ miniſtrârunt, viſa eſſe audire potuerim. Sicut & I. Crato, dum, *conſilio 201.* ægroti proculdubio dyſenteria laborantis hiſtoriam deſcribit, refert, ſe talia ramenta videre non potuiſſe. Præterea rationes quædã obſtare videtur. Etenim etſi plurimi internã inteſtinorũ tunicam cruſta quâdam, vt loquuntur, quam epider-

midi comparant, obduci docuerint: tamen an cruſta illa epidermidi, quæ cuti obducitur, reſpondeat, non ſatis certum. Talis enim ſi eſſet, quatuor eſſent tunicæ inteſtinorum. 1. (Si à cauitate eas incipiamus enumerare) Epidermis iſta; 2. Interior tunica, 3. Externa, & 4. quarta, quam vulgo communem vocant.

Quam verò cruſtam nonnulli vocant, eam recte deſcribit Fallopius, *Inſtitut. Anatom. cap. de Inteſt.* docetque, quod tunica interior fibris quibuſdam in profundum tendentibus contexatur, eo modo, vt in linteis ſericis villi ſpiſſi admodum tanquam ab inferiore ſuperficiei nati, exteriorem ſuperficiem efficiunt, vt in pãno ſerico villoſo videre eſt, quale quid etiam in lingua apparet. Qui villi, vel cruſta, ſi ita appellare libet, data eſt ob longiorem retentionem coctionis & diſtributionis gratia, ſeu vt Hieronymus Fabricius ab Aquap. *de inteſtinis* hac de re ſcribit, ad chylum detinendum, quò minus ocyus deorſum deſcendat & elabatur, ſed cum vaſis diutius verſari cogatur, & ita in venas aſſumatur; ſicut eundē ob finem linguæ tales villi quoque inſunt, & aſperitatem in ea afficiunt, ad retentionem perpetuam humoris, ad guſtum & ſermonem neceſſarii. Hi ergo villi abraſi cum nulla ramenta efficere poſſunt, neceſſum eſſet, vt ab ipſa interna inteſtinorum tunica decidantur, quod etiam Medici vulgò docent, vt cum ex aliis, tum ex Braſſauola, *in comm. 26. aphor. ſect. 4.* patet, dum ibi ſcribit; diu ægrotantibus, magnam inteſtinorum partem putreſcere, vt multis partis tota interna depereat tunica, etſi ægri conualeſcant. Verùm nec hoc ſatis probabile videtur. Etenim ſi vlcera aliarum partium contemplemur, videmus quidem in partibus vlceratis multa excerni, verum ſaniem & pus, in quod partis exulceratæ ſubſtantia mutatur, non verò integram partium ſubſtantiam. Et quanquam in muſculoſis partibus, in femore, crure, brachiis, in magnis abſceſſibus, membranoſæ quædam muſculorum partes, vtpote quæ putredini longius reſiſtunt, à chirurgis extrahantur, putredine à reliquis ſeparatæ: tamen inteſtinorum longè alia eſt conſtitutio, quàm vt tale quid in iis fieri poſſit. Vbi enim membrum ex carnoſa ſubſtantia, membranis, neruis, venis & arteriis conſtituitur, caro ipſa, vt mollior, facilius putreſcit, partibus reliquis ſiccioribus ſaluis adhuc manentibus, vt in gangræna interdum fieri videmus, in qua ſæpe caro ſubitò putreſcit, vt nerui, tendines & aliæ partes duriores nudæ relinquantur. Inteſtina verò cum talem partium diuerſitatem, & talem mollem carnem non habeant, ſed ipſæ tunicæ inteſtinorum ſubſtantiam conſtituant, non video, qua de cauſſa vna earum pars in pus mutari & putreſcere, alia ſalua relinqui, & inde tam longæ partes tunicarum liberari, & à reliqua earum ſubſtantia ſeparari poſſint: præſertim cum quæ narrantur, ſæpe minus credibilia ſint, vt dum Hercul. Saxonia refert, ſe vidiſſe ab exulcerato inteſtino recto membranam vlnam longam excretam fuiſſe; cum tamen inteſtinum rectum vix vlnā, ſed ſaltem, vt Bauhinus, *theatr. Anatom. lib. 1. cap. 17.* habet, palmum vnum & ſemiſſem longum ſit. Deinde, quia inteſtinorum tunica interior etiam ſuas fibras habet, quæ ſi ſemel eroſæ ſint, reſtitui non poſſunt, non video, quomodò tanta fibrarum parte eroſa & excreta, qui ex dyſenteria conualuerunt, ſatis commodè valere poſſint, cum tunica illa interior ac fibræ in ea, æquè neceſſaria ſit ac exterior. Quod vel illa hiſtoria docet, quam habet Schenckius, *lib. obſerv.* 142. ex Beniuenio, *de abdit. morbor. cauſſis cap. 95.* de quodam, qui poſtquam per 40. dies dyſenteria vexatus eſſet, ſublatis doloribus, & deiiciendi cupiditate nihilominus aluum liquidiorem ſemper habuit, ac ſæpius excreuit, quam diu vixit, nec vllis auxiliis curari potuit, ſed vbicunque eum cupiditas deiiciendi vrſit, ibidem excrementa depoſuit, eroſis villis, quibus vis retinendi fulcitur. Quanquam enim quis ſuſpicari poſſet, hoc ſphinctere ani læſo accidiſſe: tamen Beniuenius expreſsè ſcribit, eroſis villis, quibus vis retinendi fulcitur, hoc accidiſſe, nullam verò teneſmi vel læſionis ſphincteris facit mentionem. Hinc etiam lienteria poſt dyſenteriam periculoſa eſt, quod internam inteſtinorum tunicam corruptam indicat.

Ex quibus colligi poteſt, in iis, qui conualeſcunt, tantæ magnitudinis ramenta ab interna tunica abradi & excerni vix poſſe; & ſi quid tale excernatur, eſſe mucoſum illud excrementum, quod in inteſtinis hanc formam accipit. Etenim cum procul dubio humores vitioſi in inteſtina confluentes ſecum chylum omnem obuium & crudiorem ſanguinem ſecum abripiant, non neceſſe eſt, vt ipſi ſeu ſua ſeu ſanguinis forma ſemper excernantur, ſed poſſunt aliā induere; & videmus quotidie fibras ſanguinis in aquā calidam effuſas albeſcere.

Pituitoſos etiam & viſcidos humores diu in inteſtinis coaceruari & iſtorum formam æmulari & tandem per purgantia inde euacuari, vel in alui fluxibus excerni, Medicorum obſeruationes docent: vt etiam Hier. Gabucinus & Felix Platerus in eam venerint ſententiam, vt crederent, lumbricos latos, qui ita dicuntur, non viua animalia eſſe, ſed mucoſam pituitam in inteſtinorum ſubſtantia denſatam, eamque intus ambientem & inde abraſam. Illuſtre huius rei exemplum extat *in vita Ioh. Heurnij*, quod ſupra *ſectione 1. cap. 5.* propoſui.

Neque ea probatio pinguedinis ac ramentorum in excretis, quæ vulgò habetur, ſatis firma eſt, quod ſc. pinguedo, ſi in aquam proiiciatur, ei innatet, in carbones coniecta, pinguedinis aſſatæ odorem præ ſe ferat; tunicarum verò particulæ in prunas coniectæ, pelliculatum & membranarum inſtar cōtrahantur. Supernatat enim & pituita ſæpe, neque ex odore rei combuſtæ ſatis ſemper ea cognoſci poteſt, qualis ſit; & pituita etiam vel pus lentum, ſi exſiccetur, contrahitur.

Iſta tamen de ramentis inteſtinorum circa vulgatam opinionem dubia eo ſaltem fine propoſui, vt Lectori hac de re diligentius cogitandi occaſionem præberem, & monſtrarem, non ſemper tutum eſſe è libris quæcunque obuia deſcribere, ſed experientiam ſæpius conſulendam eſſe, quod niſi fiat, facilis in errorem lapſus eſt, quod iis accidit, qui experientia neglecta è libris ſua de pinguedine inteſtinorum tranſſcripſerunt.

QVÆSTIO IV.

An purgantia exhibenda ſint in Dyſenteria?

Vulgus quidem, & homines rerum medicarum imperiti mirantur non raro, in Dyſenteria a Medicis purgantia exhiberi, vel clyſteres iniici; cum aliâs plus iuſto ægri deiiciant. Nonnulli etiam Medici ex Auicen. *fen. 4. lib. 1. cap. 4.* illud allegant: *ventrem in ventris ſolutione ſoluere plenum eſt timore*: & Valleſius, *comm. 4. in 4. Epid. text. 96.* Hipp. exponens caſum Leambij ſcribit: *Purgare in Dyſenteria nihil aliud eſt, quam maiorem humorum colluuiem ad locum antea affectum & inteſtina dolentia attrahere & periculum augere.* An pur- ... exhiben-

Imprimis vero contra purgantium vſum prolixe diſputat L. Fuchſius, *l. 2. paradox. cap. 13. & l. 1. de comp. med. cap. 84.* purgationemque hodie à Medicis inſtitui & cōtra autoritatem antiquorum & contra rationem putat. Hipp. enim, *in lib. de morb.* vt Al. Trallianum, *lib. 5. c. 21.* non purgantia, ſed lac decoctum exhibuiſſe, Galenum etiam, vbi *9. de comp. med. l. 1. c. 5.* prolixè agit de curatione dyſenteriæ, nullam purgationis mentionem feciſſe. Imò *13. m. m. c. 3.* cum circa ſedem vel aliquam huic vicinam partem ſit initium inflammationis, purgationem prohibuiſſe. Errandi autem occaſionem fuiſſe Recentioribus, quod malè Rha Barbarum pro Rhe Græcorum ſeu Pontico, quod adſtringendi vi præditum, vſurpauerint.

Eodem modo Alexand. Maſſaria prolixè contra vſū purgantium in Dyſenteria diſputat, & imprimis autorita

toritatē Galeni vrget, qui cū in aliis methodi medendi locis, tum præcipuè, *3. meth. medend. c. 11.* pluribus docet, & exemplis demonſtrat, ad partem affectam non eſſe trahendum, neque per eam euacuandum. Cum ergo in Dyſenteria inteſtina cum fluxione, tum vlcere, ſæpe etiam inflammatione laborent, non licere putat, purgantia exhibere, quæ fluentes humores ad illa magis attrahant, doloremque vlceris & alia ſymptomata augeant. Neque etiam Galenum vel vllum alium probatum Medicum purgantibus in curanda Dyſenteria vsū ſtatuit. Et quanquam Galenum, Dioſcoridem & alios Medicos Rhabarbaro vſos fuiſſe legamus: tamen id non rharbarbarum, quo hodie vtimur, ſed rhaponticum fuiſſe docet, quod non ſolum nullam ducendi aluū facultatem habeat, ſed contra etiam non leuem adſtringendi vim, vt quoque exſpuentibus ſanguinem, phthiſicis, Dyſentericis conferat; reprehenditque Trincauellium, quod ſcripſerit, Medicos antiquos in curanda Dyſenteria omnes rhabarbaro vſos fuiſſe.

Verum enim vero eorum ſententia probabilior eſt, quam & experientia confirmat, qui purgantibus in Dyſenteria vtuntur. Etenim præſtat, paucioribus vicibus medicamento humorem euacuare, quam permittere, vt pluribus vicibus à natura expellatur, & diuturniore tranſitu & mora in inteſtinis ea lædat & maius damnum afferat. Præterea ſi humorum vitioſorum copia medicamento minuatur, reliquos facilius temperare & coquere poteſt & medicus & natura, vt inter exeundum poſtea minus nocere poſſint. Inſuper ſi Medicamenta humores temperantia & dolorem lenientia vſurpentur, antequam corpus purgatum ſit, corrumpuntur & parum proderunt. Atque ipſe Galenus, *2. de ſimpl. med. facult. cap. 12. & 14.* docet, non eſſe exhibenda medicamenta, quæ acrimoniam humorum mordicantium temperant, niſi prius humores medicamentis abſterſi atque euacuati fuerint. Et quamuis ipſe melle ſolum *loco allegato* ad abſtergendum vtatur, tamen proculdubio etiam rhabarbaro & myrobalanis vſus fuiſſet, ſi eo tempore cognita fuiſſent. Neque dum probauit Maſſarias, quod Antiqui Medici præclari omnes ſine purgantibus medicamentis Dyſenteriam feliciter curauerint. Etenim Hippocrates, Galenus, & Al. Trallianus abſtergentibus vſi ſunt, & inter reliqua lacte, de quo infra dicetur, & Auicennas, *3. Can. fen. 16. tr. 2. cap. 7.* purgantibus vtitur, etſi cum cautione.

Quamuis verò per locum affectum, quod in methodo medendi prohibitum, euacuari hoc modo, atque aliquid damni inteſtinis tranſitu humorum vitioſorum per ea inferri videatur: tamen damnum illud exiguum eſt; commodum verò, euacuatio ſcilicet humoris vitioſi, longè maius; cum impoſſibile ſit Dyſenteriam curare, manente, quæ eam facit & auget, cauſſâ. Et quidem ſi Medicus alias vias haberet, per quas humorem vitioſum, qui omnino euacuandus eſt, euacuare poſſet, eſſet ſanè id commodum; verùm alius commodior locus non datur. Neque enim tutò per vomitum licet omnem illam materiam euacuare, neque id fieri poteſt: neque etiam niſi purgatio præceſſerit, commodè per vrinam euacuare licet, & medicamenta diuretica fortiora caliditate & ſiccitate ſua acrimoniam humoris dyſenteriam excitantis potius augebunt. Neque in principio ſine periculo humores ad inteſtina ruentes ad alia loca ducuntur, cum incommoda, quæ ex intempeſtivè ſuppreſsâ Dyſenteria ingruere ſolent, nota ſint. Neque inſigne aliquod incommodum metuendum ex iſta ad partem affectam attractione. Tum enim humorum ad partem affectam attractio periculoſa & noxia eſt, cum humores ad partem affectam attrahuntur, ibique ſubſiſtunt; quod hîc non accidit. Neque vlcus inteſtinorum ſimpliciter à fluxione, & quatenus ea talis, ortum habet; cum ſæpe Diarrhœa fiat, & fluxio ad inteſtina, quam tamen nulla exulceratio ſequitur. Hæc enim ab eroſione ſolum prouenit, quæ accidit, ſi humores ſimul acres ſint, & in inteſtinis moram trahant. Quod cum in purgatione rectè inſtituta non fiat, ſed potius prohibeatur, incommodum etiam nullum ex ea metuendum. Mitioribus tamen, vt modò dictum, medicamentis purgatio peragenda, non fortioribus, quæ à valde remotis fortiter attrahunt. Videatur etiam Horat. Augenius, *lib. 10. epiſt. 3.*

Si tamen maligna febris coniungatur, malignitatis etiam habenda ratio eſt. Ideoque, ſi ea vrgeat, parcè vſurpatis vel etiam poſthabitis purgantibus ad medicamenta properandum, quæ humorem acrimoniam & malignitatem temperant.

QVÆSTIO V.

An lactis vſus in Dyſenteriâ conueniat?

An lactis Dyſenteria conueniat?

Lac non ſolum in diæta Dyſentericorum præſcribi, ſed & loco medicamenti vſurpari, & cum ſolum exhiberi, tum alia medicamenta in eo coqui, tum per clyſterem inijci; è libris Medicorum notiſſimum eſt. Contra tamen nō ſemper tutò exhiberi etiam certum, imò, vt Amatus Luſitanus, *centur. 2. curat. 44.* ſcribit, interdum ſi detur, inſtar veneni ſe habet, & Hipp. *5. aph. 64.* capite dolentibus, febriculoſis, & quibus hypochondria elata ſunt, ſiticuloſis, quibus item bilioſæ alui deiectiones ſunt, aut febres acutæ, lac præbere malum eſſe ſcribit. Quapropter de recto eius vſu ſpecie quædam ſubnectere libet.

Lac tribus ſubſtantiis conſtat.

Lac cum tribus ſubſtantiis conſtet, caſeoſa, quâ præcipuè nutrit, & quæ vlcerata ſunt inteſtina ſanat; pingui & butyroſa, quâ dolorem lenit, digerit, & inteſtina oblinit, quò minus ab acribus humoribus lædantur; & tandem ſeroſa, quâ abſtergit & mundificat: omnino pluribus de cauſſis in dyſenteria vtile eſt, locumq; habet non ſolum vt nutrimentum, ſed etiā vt medicamentum, aut certè vt nutrimentū medicamentoſū.

Antiqui quomodo lacte vſi ſint?

Ideoque Antiqui frequenter lacte vſi ſunt; non tamen in eundum ſemper vſum. Primò quidem cum illi lenioribus purgantibus ita inſtructi, vt hodiè ſumus, non eſſent, ad abluendos, & euacuandos humores mordaces, eoſque temperandos eo vſi ſunt; deinde etiam ad fluxum ſedandum vſurparunt, vt & ad dolorem leniendum. Patet id ex Aetio, qui, *tetrabibl. 3. ſerm. 1. c. 45.* ita ſcribit: *In principio igitur poſt tertiam diem, permittentibus febribus, lacte recens mulcto adhuc calido vtendum eſt, melle tepido ei admixto, atque in eius vſu ad tres dies perſeuerandum, quantum nutriendo corpori ſufficerit: ſequentibus deinde diebus melle adempto, & modica aqua (quarta nimirum lactis partis menſura) affuſa paulum decoquimus & exhibemus: deinde poſt alias tres ad dimidiū decoquimus, & poſt alias tres ad tertias, ſimiliter per tres dies, atque ita eis præbemus. Primum enim lac purgat ſimul ea, quæ in corpore ſunt, contemperando: poſtremum verò aluum ſiſtit.* Alexander verò Trallianus, *lib. 8. cap. 8.* ita ſcribit: *Imprimis lactis calefacti & inter coquendum ſæpius agitati cyathos tres exhibemus, & poſt horas duas tantundem rurſus potui damus, quibuſdam etiam tertiò offerimus, vt integra hemina abſumatur: & ſi eo die repletus æger videatur, cibo eum abſtinere iubemus. Hoc igitur modo bilis educitur, & humores corrupti medicè purgantur mitiganturque, &c.*

Veruntamen in eius vſu aliqua curatione opus eſt. Nam primò, quia ſerum aluum mouere ſolet; lac crudum & recens mulctum primis diebus ad aluum mouendam & bilem educendam exhibuerunt antiqui, vt ex Aetij *allegato loco* patet. Vbi verò iam fluxum ſiſtere animus eſt, præparatione opus eſt, & ſerum decoctione vel chalybis, aut, quod aliis cōmodius videtur, auri vel ſilicum in eo extinctione, maxima ex parte abſumendum, & vt lac ad aluum ſiſtendam commodus fiat, præſtandum. Nam, vt Dioſcor. *lib. 2. cap. 75.* & Aetius, *tetrab. 1. ſerm. 2. cap. 95.* habet; ſi lac coquatur, ſerumque con-

ſumatur, omninò ventrem non ſubducit. Secundò, quia Hipp. 5. *aphor.* 64. capite dolentibus, febriculoſis, & quibus hypochondria elata ſunt, ſiticuloſis, quibus item bilioſæ alui deiectiones ſunt, aut febres acutæ, lac præbere malum eſſe ſcribit; in Dyſenteria verò febres plerumque coniungũtur, & humor dyſenteriæ cauſſa ferè billioſus eſt: caute lac exhibendum, & ſi quid tale adſit, quod eius vſum prohibet, omittendum: neque ſemper, quod nonnulli faciunt, ſine vllo diſcrimine tanquam ſecuriſſimum remedium vel exhibendum; vel per clyſteres iniiciendum, de quo pluribus Amatus Luſitanus, *cent.* 2. *curat.* 44. qui lac, ſi febris adſit, tanquam præſens venenum damnat, neque in dyſentericis bilioſas deiectiones habentibus admittit.

Lactis præparãdi modi. Duo verò Lac præparãdi modi ſunt, vt docet Aetius, *loco modò allegat.* Vel enim coquitur; vel chalybs, aurum aut ſilices igniti in eo exſtinguuntur. Ita enim ſeroſa ſubſtantia abſumitur, & pingues etiam ac igneæ partes diſſipantur, ne vel aluum mouere, vel in bilem facilè verti poſſit, & caſeoſa ac incraſſans relinquitur; & præterea à lapidibus & ferro adſtringentem facultatem nanciſcitur. Etſi verò Aetius præparationem, quæ per coctionem fit, præferr, cum ob alias, tùm hanc ob cauſſam, quod cinis ex ignitis lapidibus lacti commiſceatur: tamen hoc incommodum facile euitari poteſt: neque credo ſolum ad ſeri conſumptionem hanc præparationem inſtitui, ad quam coctio non minus eſſet commoda, ſed vt aliquam adſtringendi vim à ſilicibus & chalybe accipiat, & aliquæ partes pingues abſumantur, vt modò dictum. Poteſt & ſacchar. roſat. lacti commodè addi.

Antiqui tamen, præſertim ſi febris vrgeret, neque tamen lacte facilè carere poſſent, vt eius incommoda vitarent, quartam aquæ addebant. Et omnino ſi lac chalybeatum ſit ingrati ſaporis, potius decocto vtendum. Vnde Hercules Saxon. *prælect. part.* 2. *cap.* 20. §. 7. interdũ ſine aqua coquit lac, interdũ recipit ℔. j. lactis, aquæ plantag. vel ſonchi Vnc. vj. & coquit ad conſumptionem medietatis: quo ipſo ſe non modò dolores ſuſtuliſſe, ſed & incipientes dyſenterias ſine alio auxilio ſanaſſe teſtatur.

Eſt verò inter lactis genera vaccinum conuenientiſſimum, quod craſſarum eſt partium. Mulieris tamen boni habitus & bona victus ratione vtentis naturæ humanæ adhuc conuenientius, vt poſtea *in diæta* dicetur.

QVÆSTIO VI.

An Chalybis vſus in Dyſenteria conueniat?

An Chalybis vſus in Dyſenteria conueniat? Maior verò longè difficultas occurrit, de Chalybis in dyſenteria vſu. Equidem non ſolùm in potu, ſed & in lacte & aliis medicamentis, quæ cum exhibentur, tum per clyſteres iniiciuntur, chalybem exſtinguere plerique Medici iubent. Verùm ſuſpectum hodie multis reddidit vſum chalybeatorum medicamentorum in Dyſenteria Iohan. Crato, dum, *Conſil.* 201. ſcribit: *In recta victus ratione nihil prætermittatur, nec detur potius chalybeatus, vt fieri ſolet. Non enim adſtringit, vt falsò exiſtmant Medici, ſed turbat aluum.*

Platerus etſi in Practica aquâ & vino chalybeato vtatur: tamen, *in Epiſtola ad Guiliel. Fabricium*, quam is *c.* 7. *tr. de dyſenteria*, inſeruit, Cratonis ſententiam non planè improbat. Eſt enim, quod ipſa experientia teſtatur, in chalybe vis quædam aluum turbãdi, imò ſi paulò copioſiùs ſumatur, etiam vomitum mouendi. Hoc verò incommodum vt euitetur, ipſe quidem, vt crudæ partes in aqua & ſeroſæ abſumantur, chalybem in iis extinguere commodum putat, verum non ſæpius hoc fieri vult, ne vis illa vomitum vel aluum ciendi in aquam tranſeat, & aqua ſaltem leuiter chalybeata vtendum, aut planè omittendam cenſet.

Foreſtus quoque etſi in dyſenteria chalybeatis medicamentis vtatur: tamen crocum martis probare non videtur, dum, *l.* 4. *de febr. obſer.* 4. *in ſchol.* puerum quendam nouem annorum, cum Empirici cuiuſdam conſilio crocum martis accepiſſet, poſtea nigra per ſuperiora euomuiſſet, & nihil continere potuiſſe ac mortuum eſſe ſcribit. Metallica enim eiuſmodi ventriculũ lancinare.

Ch... ſiſti... Verùm ſi in Antiquorum Medicorum ſententiam inquiramus, facultatem aluum ſiſtendi & aluum mouendi ac aperiendi chalybi & ferro tribuunt. Dioſcorid. *lib.* 5. *c.* 53. rubiginem ferri ſiſtere fœminarum profluuium, vinum & aquam, in qua candens ferrum ſit exſtinctum, potu cœliacis, dyſentericis, cholerâ laborantibus & diſſolutis ſtomachô prodeſſe ſcribit. Galenus, *lib.* 11. *de ſ. m. fac. cap. de Lacte*, Lac deſiccantem facultatem accipere, & omnes alui fluxiones ſiſtere, ſi lapides igniti aut ferrum candens in eo extinguatur. Quod ex eo repetiit Paulus Ægineta, *de re medic. lib.* 7. §. *σίδηρος & ibidẽ* §. *λεπίς*, vbi ſcribit, quod ferri ſquama magnã adſtrictionẽ habeat. Aëtius, *tetrabibl.* 3. *ſerm.* 1. *c.* 48. vinum, in quo chalybs ignitus ſit, dyſentericis exhibet. Auicennas, *lib.* 2. *tr.* 2. *cap.* 253. ferrum ſtipticum eſſe ſcribit. Antiquos ſecuti ſunt poſteriores Medici ferè omnes; Valeſcus de Taranta, Gattinaria, Fuchſius, Rondeletius, Donatus ab Alto mari, *de med. hum. corpor. malis cap. de Diarrhœa*, Amatus Luſitanus, *cent.* 6. *curat.* 2. & 11.

Plurimi tamen etiam medici ferro & chalybi non ſolum adſtringendi & fluxus alui ſiſtendi vim, ſed & aperiendi, imò etiam aluum & vomitum mouendi facultatem attribuerunt.

Cha... ſtruc... perit Aëtius, *tetr.* 3. *ſect.* 2. *c.* 11. ſcribit, Aqua, in qua chalybs extinguitur, præclarè ſplenem liquefacit, vtpote quæ conſũmendi facultatem habeat. Oribaſ. *Medic. collect. lib.* 15. & Aëtius, *tetrab.* 1. *ſect.* 2. *c.* 59 §. *λεπίς*, docent, quod omnes ſquamæ multũ mordaces ſint. Cornelius Celſus, *lib.* 4. *c.* 9. aquam à ferrario fabro, in qua candens ferrũ ſubinde extinctũ ſit, lienem coercere, & animaduerſum eſſe ſcribit, animalia, quæ apud hos fabros educata sũt, exiguos habere lienes. Auicennas, *lib.* 2. *tr.* 2. *cap.* 251. in ſcoria ferri vim ſoluentem aliquam eſſe ait, & vinum, in quo exſtinguitur ferrum, fluxum alui antiquum & dyſenteriam ſanare ſcribit. Idem Haliabbas & alij Arabes ſtatuunt. Idem ſentiunt poſteriores Medici, Iohan. Langius, *lib.* 1. *epiſt.* 48. Antonius Beniuenius, *obſer. medic. c.* 5. Iohan. Baptiſta Montanus, *conſil.* 249. Mercatus, *de morbis mulierum lib.* 2. *c.* 18. & *lib.* 2. *de indication. cap.* 7. Reinerus Solenander, *ſect.* 3. *conſil.* 6. 8. 21. 22. *ſect.* 4. *conſ.* 9. & alij plurimi. Imò chalybem etiam vomitum mouere experientia docet, annotauitque id de vino chalybeato Platerus, *lib.* 1. *obſeru. pag.* 225. Vnde Cæſalpinus, *lib.* 3. *de metall. c.* 6. rubiginem, in quam ferrum conuertitur, maleficam eſſe ſcribit, & *ibi. c.* 13. ferruginẽ in multã quantitate ſumptam vomitum prouocare & ad necẽ ducere. Vnde Auicennas, *lib.* 4. *fen.* 6. *tr.* 1. *c.* 8. ferri limaturam & ſcoriam inter venena refert.

Cum ergo tot Medici ferro & chalybi vim etiam adſtringentẽ tribuant, ac vinum & aquam, in qua chalybs extinctus eſt, cũ dyſenteriam, tùm alios alui fluxus ſanare ſcribant: nolim ego tot Medicis ſimpliciter contradicere. Quia tamen Dioſcorides & Auicennas & alij præclari Medici vim quandam aluum mouendi ferro & chalybi etiam tribuunt, atque experientia ipſa id teſtatur, & præterea ad obſtructiones viſcerum & lienis aperiendas felici cum ſucceſſu à Medicis vſurpatur, quâ ratione hæc conciliari poſſint, videndum.

Ludouicus Mercatus, *de morb. mulier. l.* 2. *c.* 18. vt hæc conciliet, ferrum & chalybem adſtrigẽdi & meatus obſtructos aperiendi, item vim purgandi habere ſcribit, eamq; obtinere ob maximam copiã 🜍tis & ☿rij, quã habeat: purgandi tamen vim non talem eſſe docet, qualis eſt in aliis medicamentis purgantibus; ſed quia liquandi, fundendi, & attenuandi maximam vim & efficaciam obtineat, accidere, vt ſi copioſius id faciat, per vomitũ & aluum purget: ſi verò partes illæ ſulphureæ

&

& mercuriales abſumantur, id quod fit igne fortius & ſæpius adhibito in croci ♂tis præparatione, medicamentum adſtringendis fluxibus idoneum parari ſcribit. His addit & hoc: Sulphur & Mercurium in ferro duobus modis contineri; Vno, quatenus iam ſunt in ferri ſubſtantiam mutata; Altero, cum veluti futura ſunt ferri alimentum. Priori modo, quatenus ſcilicet iam cocta & in ferri naturam mutata ſunt, vim purgandi habere; Poſteriore verò, vtpote crudiora & quaſi excrementitia nocere, corrumpere & pernicioſa eſſe. Hinc porrò concludit: Alio modo ferrum præparandum eſſe, vt aluum ſiſtat, alio vt obſtructiones liberet & purget. Ad aluum ſiſtendam 🜍 & ☿ium auferendum & ſeparandum eſſe, quod fiat vel igne valido, vel aqua valida, dum in crocum ♂tis dictũ mutatur. Hoc enim modo præparatum fluxus quoſvis validiſſimè ſiſtere & flaccidas partes roborare ſcribit; ſi verò meatus aperire & purgare animus ſit, partẽ illã, in qua vis illa eſt, propriè vſurpandã, ſcil. 🜍ur & ☿ium coctum ſeparata parte illa cruda excrementitia & extranea. Atque ita triplicem chalybis præparandi modum eſſe docet. Primus eſt, ſi in alio medicamento pars purgans citra aliã chalybis ſubſtantiã colligatur, chalybis limatura vel laminis cãdentibus ſæpiſſimè in aquã vel liquorem aliũ immiſſis, à quo liquor vim purgandi ſortiatur. Ideóque cum fluxum alui ſiſtere volumus, primã aquã, in qua chalybs extinctus eſt, abiicere iubet. Secundo modo, ſecundum Mercatum præparatur ſine igne chalybs, comminuta, liquata & ſeparata recrementitiã illa parte aliquã vitæ aut aceto, donec ex toto vniuerſa limaturæ ſubſtantia comminuatur. Acetum enim totum illud, quod extraneum eſt, ocyſſimè conterere ſcribit, relictã parte natiuã. Nec obſtare rubiginem, quæ acquiritur, quæ facilè igne, aqua feruentiſſima vel oleo ſeparari poſſit. Tertius eſt, cũ igne ſæpiſſimè comburente pars illa ſuperflua ſeparatur, manente puriore & vtiliore. Rodericus à Caſtro id hoc modo exprimit: cocta & vtilia principia in eius ſubſtantia inueniri, ac in eius partibus penitioribus; cruda & excrementitia naturam ad ſuperficiem truſiſſe. Et Mercatum in eo recentiores alij etiam ſequuntur, quod primam aquam, in qua chalybs ignitus ſit extinctus, abiicere iubent, vtpote quæ aluum moueat, & poſtea in noua aqua ſæpius eundem chalybem exſtingui volunt.

Verum enim verò quædam circa hanc Mercati opinionem monenda ſunt. Primò enim illud non concedi poteſt, in ſtomomate ſeu chalybe eſſe duas partes, vnam coctam & chalybi iam propriam factam, alteram crudam, alienã, & excrementitiã, quæ ſeparanda ſit. Etenim ſit ſanè, vt in ferro tale quid reperiatur: tamen chalybs ita purpuræ & homogeneæ naturæ eſt, vt tale nihil in eo reperiatur, ſed tota eius ſubſtãtia vnius naturæ eſt. Itaque effectus quicunque à chalybe proueniunt, ab ipſius ſubſtãtia proficiſcũtur. Ex quo deinde ſequitur falſũ & illud eſſe, quod putat, aqua vitæ, aut aceto, dum ab iis vniuerſa limaturæ ſubſtãtia comminuitur, illud quod extraneum & excrementitium eſt, conteri & abſumi, relictã parte natiua, & æruginem etiam, quæ relinquitur, facilè ſeparari igne aut aqua feruentiſſima. Nam aquam vitæ ſeu Sp. vini quod attinet, ille non ſufficit ad ferrum corrodendum aut ſoluendum, niſi alia calcinatio vel ſolutio præceſſerit. Acetum verò quidem hoc præſtat, ſed nihil ſeparat, ſed totam chalybis ſubſtantiam comminuit & ſoluit, imò ſal aceti ſeſe chalybi vnit, vt ita facilè ſeparari non poſſit. Rubigo quoque non alterius naturæ eſt, ſed ipſa chalybis ſubſtãtia in hanc formam redacta. An verò in chalybe duæ partes ſint, vna adſtringens, altera liquans, fundens, & attenuãs humores, aluũmque mouẽs, de eo mox dicetur. Cornelius Celſus certè, *loco allegato*, aqua fabrorum ferrariorum ad lienem coërcendum vtitur, à qua nihil abiicitur, & in qua ferrum candens non vnum, ſed varium, idque ſæpiſſimè extinguitur.

Iulius Cæſar Claudinus, *in append. lib. de integr. ad infirm. ſect. 2.* & ipſe admittit, in chalybe eſſe vim adſtringentem, ac præterea attenuantem & obſtructiones aperientem, imò aluum mouentem. Has autem diuerſas qualitates & facultates pendere à diuerſis partibus, quibus chalybs conſtet; aliis frigidis, aliis calidis; chalybem verò aluum ſoluere non trahendo, ſed irritando ſtatuit.

Chymici Recentiores etiam non vnius opinionis ſunt, ſed alij duplicem crocum ♂ ſtatuunt; vnum adſtringentem, & alui atque alios fluxus ſiſtentem, qui fiat per fortes calcinationes, & ignem reuerberij, quã vis 🜍ris & ☿rij ſeparatur: alterum aperientem, qui fit baculis ferri vel chalybis ignitis 🜍ri admotis, aut aquarum acutarũ vel ſp. ⊖li vel 🜍ri aſperſione & illitione.

Libauius verò hîc diſtinguere non videtur, *ſed comment. alchym. part. 2. lib.* 1. c. 10. crocum martis reuerberatione factum non ſolum ad hæmorrhagias, ſed & lienis morbos vtilem eſſe docet.

Ita & Crollius croci martis eſſentiam, quam deſcribit, tam ſiſtendis fluxibus, quam epatis & lienis obſtructionibus aperiendis vtilem eſſe tradit. Idem à Chymicis aliis pleriſque docetur.

Ex hac ergo difficultate & controuerſia, vt ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, patet, nondum ſatis explicatã, vt nos expediamus, & noſtram etiam ſententiam tandem ſubiungamus. Primò hoc omnino præſupponendum, quod non ſolum tot Medicorum ſcripta docent, ſed & ipſa experientia approbat, ferrum & chalybem atque ex iis parata medicamenta vim habere ſanguinis & alios fluxus ſiſtendi; præterea obſtructiones epatis, lienis & venarum meſaraicarum aperiendi, imò aluum turbandi, & nonnunquam etiam vomitum ciendi.

Secundo ſciendum, notas illas qualitates, adſtringendi, liquandi, fundendi, attenuandique vim, imo aluum turbandi & vomitum ciendi non prouenire à ferro & chalybe integro, ſed reſoluto. Ferrum enim & chalybs, vt & alia metalla, tam compactæ & ſolidæ naturæ ſunt, vt integra nullo modo notis qualitatibus aliquid in corpus noſtrum agere poſſint: Reſoluta verò id præſtant, quod præſtant, vt mox dicetur. Eſtque hoc verum non ſolum de ferro, ſed & aliis metallis; imò de ipſo auro. Fulminans etiam aurum dictum aluum mouet; quod integrum non facit.

Tertiò, An tamen occulto modo aliquid etiam integrũ, præcipuè ignitum, agere poſſit, Chymicis conſiderandum relinquo. Cum enim omnia metalla ſuam ſoliditatem & compactionem ab interno principio, ſpiritúque quodam coagulante obtineant: non planè abſurdum videtur, etiam integra, præcipuè ſi incandeſcant, occulto modo & per ſpiritum quendam coagulandi vi præditum, alia liquida compingere & coagulare, & proinde etiam fluida ſiſtere poſſe. Documenta huius rei Chymicis non pauca nota ſunt. Si plumbum liquefiat, & in liquefactum fouea aliqua imprimatur, & mercurius viuus in eam fundatur, mox ille fluiditatem amittit, & inſtar plumbi coagulatur. Talem ergo figendi, & humores fluidos ſiſtendi vim à ferro ignito, vino, aquæ, lacti, in quibus exſtinguitur, communicari poſſe, vt credam, id perſuadere videtur, quod non ſolùm chalybs, ſed & ſilices igniti, imò aurum eundem in finem vſurpetur: cum tamen certum ſit, auri ſubſtantiæ ignitione nihil decedere. Neque eſt, vt aliquis dicat, ignitionem hanc, & in lacte exſtinctionem eo fine inſtitui, vt ſeroſa pars abſumatur. Nam ſi hic ſaltem finis eſſet huius exſtinctionis, poſſet idem coctione fieri. Et quid in aqua abſumet aurum ignitum? Verùm hac de re cuique ſuum iudicium liberum eſto.

Quartò præparationem & reſolutionem chalybis quod attinet, etſi ferrum & chalybem reſoluendi plures modi ſint, ſcilicet per longum ignẽ & reuerberationem, per aquarum fortium, ſpir. vitrioli, ſulphuris, aceti affuſionem vel aſperſionem, ſulphuris, affricationem, quæ ignito adhibetur: tamen omnium harum ſolutionũ fundamentum in mutatione in vitriolum aut vitriolatam naturam conſiſtere videtur. Vt enim Chymici quidam docent

docent, vitriolum eſt proxima metallorum materia, & in eam tanquam proximam naturæ metallicæ omnia metalla recurrere poſſunt, vt in cupro & ferro notiſſimum: de quo iam non diſputo. Hoc certum eſt, ſalem quendam vitriolatum omnibus metallis ineſſe, & vt ex omnibus metallis cryſtalli, ſeu quoddam vitrioli genus: ita etiam ex omni ferro & chalybe quocumque modo calcinato vitriolum martis dictum iterum fieri poteſt. A quo crocus martis non multum differt. Ergo ſiue ſubſtãtia, quæ à chalybe ignito liquore communicatur, ſiue ſcoria ferri, ſiue ferrugo, ſiue crocus martis, ſiue chalybs præparatus ſumatur, omnis horum vis à vitriolo pendet, omniáque hæc vitriolata eſſe vel guſtus docet. Verum cum vitriolum qualitates diuerſas habeat, ſecundum diuerſas partes, quibus conſtat, aſtringit, calorem & efferueſcentiam humorum reſtinguit, calefacit, deſiccat, vlcera claudit, vomitum excitat, vomitum ſiſtit. Seu, vt Galenus, *9. de ſimpl. med. facultat.* hac de re ſcribit, *Mirari ſubit de hoc medicamento, quo pacto vehementiſſimæ adſtrictioni admixta eſt caliditas non inſtrenua. Conſtat ergo, quod maximè condire & ſeruare carnes humidas poteſt, nimirum caliditatem humiditate abſumens, atque adſtrictione ſubſtantiam contrahens & conſtipans. Hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipſius exprimit. Conſtringit verò, deſiccat, atque contrahit in ſe ſubſtantiam carnis.* Reſoluitur enim vitriolum in phlegma, ſpiritum & oleum rubicundum, colcothar, ſalem, terram, quæ vt ſingula peculiares qualitates obtinent, ita & inuicem variè miſta.

Vitrioli facultates.

Quintò & hoc monendum, chalybem & ferrum & medicamenta ex iis parata, vt & vitriolum, equidem multis morbis, etiam hauſta, vtilia eſſe: tamẽ quia omnia metalla naturam corpori noſtro aduerſam obtinent, omnino doſin certam in iis exhibendis diligenter obſeruandam, quæ ſi tranſcendatur, id quod medicamẽti loco eſſe poterat, venenum euadit. Ita, vt antea diximus, ferrum & ſcoriam ferri (maiori ſcilicet copia ſumpta) inter venena refert Auicennas, & Cæſalpinus, *lib. 3. de metall. c. 13.* ferruginem, quam iuſto pondere inter medicamenta admittit, in nimia quantitate vomitum prouocare, & ad necem ducere ſcribit. Aduerſa tamen illa noſtro corpori vis nunc magis, nunc minus ſeſe exſerit, pro vario præparandi modo. Dum enim ferrum à naturâ ſua adhuc parum receſſit, minus ſtimulat; magis verò, vbi iam ad ferruginis & vitrioli naturam tendit. Ita ſcoria ferri tutius medicamentum eſt, quam rubigo ferri, quod etiam Cæſalpinus monet, *l. 3. c. 19.*

Chalybs an dyſentericis conueniat.

Ex quibus omnibus tandem concluſionem huius quæſtionis hanc colligimus: Aquam, lac & vinum chalybeatum non planè reiicienda eſſe; cum ſeu ſpiritus aliquis coagulans & humores fluidos ſiſtens, ſeu ſcoria quædam adſtringens liquori communicetur. Extinctionem tamen hanc cum Platero moderatã eſſe volumus, neque nimis ſæpe fieri; cum certũ ſit, ſi multum de ferri ſubſtantia aſſumatur, aluum turbari, imò ſi copioſius ſumatur, vomitum quoque citari. Et omnino parcius chalybs in dyſenteria exhibendus eſt, quàm in cachexia vel viſcerum obſtructione; cùm adſtrictione ſolùm aliqua, non aliis chalybis effectibus hic opus ſit. Neque diſtinctio inter chalybem recentem & ſæpius ignitum locum habet; aut partes ferri, quæ in prima ignitione liquori communicantur, ſaltem vim aluum mouendi habent: ſed quia chalybs homogeneæ naturæ eſt, omnes eius partes eandem vim habent, & quò plus de eius ſubſtantia liquori communicatur, eò magis aluum vel vomitum mouet. Neque etiam aquam primam abiicere opus eſt: niſi forſan chalybs non purus ſit, ſed quandam rubiginem extra contraxerit. Hæc enim cùm aquæ in exſtinctione communicetur, eam abiicere non incommodum eſt.

Monendum & hoc puto, liquores illos chalybeatos recenter paratos vſurpandos eſſe, præcipuè ſi chalybs ignitus ſæpius in iis extinctus ſit. Chalybis enim ſubſtantia principio & ſtatim ab extinctione ſaltem ſcoriarum naturam retinet; ſi verò diutius in liquore illo maneat, in rubiginem quaſi mutatur, & tum vim potius aluum turbandi, vomitúmque ciendi ac humores fundendi, quam ſiſtendi habet. Cuius rei indicium præbent vina chalybeata, quæ ad obſtructiones epatis & lienis exhibentur, & ſi copioſius ſumantur, & aluum & vomitum mouent. Non enim ſtatim poſtquam chalybs in vinum iniectus eſt, exhibentur, ſed in Sole vel loco calido aliquot diebus agitantur, vt chalybs melius reſoluatur.

Si autem quæratur de croco martis & chalybe præparato in dyſenteria exhibendo, cum martis croco vſurpandum potius cenſeo, qui ſolius ignis & reuerberationis beneficio paratus eſt. Is n. nondum adeo vitriolatam naturam adeptus eſt, ſed vt eam acquirat, alia adhuc reſolutione opus habet, ideóque adſtringendi potius, quã aliã vi pollet. Reliquæ præparationes chalybis omnes, ſiue ſint chalybis præparati in vino vel alio liquore infuſiones, ſiue per aqu. fortem, ſpir. 🜍, ⊕, ⚹ um, ſolutiones, omnes iam vitriolatam naturam magis ſapiunt, & croci hoc modo præparati aliquid de liquore ſoluente participant, ſalémque aceti & aquarum fortium ſibi vniuerunt; & proinde etſi quandam adſtrictionem habeant, & propterea in cachecticis viſcerum laxorum tonum roborent: tamen quia vis aperiendi, humores fundendi & liquandi, ac ſi copioſius ſumantur, aluum turbandi & vomitum ciendi in iis præualent, in dyſenteria locum non habent, ſed potius in viſcerum obſtructionibus & cachexia. Cum enim præparationibus iſtis partes omnes, in quas aliàs vitriolum reſolui poteſt, ſeparatæ non ſint, ſed inſtar vitrioli à terra craſſiore ſeparati & parum calcinati ſeſe habeant, & propterea in iis adhuc ſpir. vitrioli cum ſale miſtus ſit, non mirum eſt, ſi & aperiant, interdum etiam vomitum ac aluum moueant; cum ſalis vitrioli maximè proprium ſit vomitum mouere. Et ſi omnino crocum martis hoc modo præparatum exhibere libeat, doſis omninò ſit minor, ne acrimoniâ, quam obtinet, inteſtina vellicet, aut vomitum cieat, ac aluum turbet, quod Empirico illi apud Foreſtum, *lib. 4. obſeru. 4. in ſcholio*, accidit. Quæ verò de chalybe, qui apertionis viſcerum gratiâ exhibetur, dici poſſent, hîc, cum huius loci non ſint, prætermittimus & in alium locum commodiorem reiicimus.

Croci in d. vſum.

Tandem vnum hoc circa vſum medicamentorum chalybeatorum monendum cenſeo, accidere plerumque & poſt vſum medicamentorum talium, ſicut & poſt potum acidularum & thermarum vitriolatarum accidere ſolet, vt nigra per aluum deiiciantur; quæ vulgus, imò & ſæpè Medici incautiores pro humore melancholico & atro, quem talia medicamenta educant, habeant; cum tamen ſæpe color ille ſaltem ſit à vitriolo, & vulgo etiam notum ſit, ex ferri rubigine atramenta & tincturas nigras fieri.

Feces nigra.

CAPVT VIII.

De fluxu alui ſanguineo & hepatico.

Fluxus ſanguinis.

QVandoque ſanguis per aluum, etiam ſine inteſtinorum exulceratione, & plerumque nullo cum dolore excernitur, cui ſanguinis fluxui à veteribus dyſenteriæ nomen quoque attribuitur; vt *cap. præcedente* dictum, vbi cruentarum alui deiectionum quatuor differentias explicauimus.

Illis tamen addi poſſe videntur & aliæ ſanguinis excretiones, vt quando ruptâ aliquâ in epate venâ ſanguis & per aluum & vomitum excernitur: item ſanguinis per hæmorrhoides euacuatio.

Cauſſa.

Cauſſa.

Emittitur autẽ ſanguis per inteſtina, quia vel expellitur ſiue à toto, ſiue ab epate per meſaraicas ob copiam aut acrimoniam, vel exit apertâ ſeu ruptâ venâ; vel non retinetur iuſto tempore in epate ob imbecillam eius facultatem. Modus, quò vaſa aperiuntur eſt, ἀναςόμωσις, nonnunquam & ruptura. Quidam & per διαπήδησιν

in

in epatis imbecillitate fieri volunt, vbi ſanguis ſeroſus ob tenuitatem in epate egreditur per rarefactas vaſorum tunicas, aut certè reſeratis exilium vaſorum oſculis. Fluxus ſanguinis, qui ab epatis imbecillitate prouenit, propriè & in ſpecie Hepaticus dici ſolet: reliqui in genere fluxus ſanguinolenti dicuntur. Qui fluxus cum cauſſis & curatione differant, ſeorſim tractandi.

De fluxu ſanguinis à copia eius.

ſan- copia Primo quidem quandoque ſanguis profluit ruptâ aut apertâ aliqua vena in epate, atque tum non ſolum per aluum, ſed & per vomitum ſanguis effunditur. Et cognoſcitur hæc cauſſa ex relatione ægri, qui an percuſſus vel lapſus fuerit, aut aliud aliquid graue onus eleuauerit, vel ſimile quid paſſus fuerit, referet. Verum pauci ab hoc profluuio ſanguinis euadunt, partim ob copioſum ſanguinis fluxum, partim quia ex concreto ſanguine in ventriculo in lipothymiam incidunt, partim in hydropem. Si quæ tamen ſalutis ſpes ſit, ea cura adhibenda, quæ ſupra in ſputo ſanguinis propoſita eſt.

Deinde ſanguinis per aluum fluxui occaſionem præbet, Primò Intemperies epatis natiua calida. Hæc enim cum naturalis ſit, alimentum attractum totum ferè in ſanguinem vertit, cuius copiam cum natura abſumere non poſſit, ſuperfluum ſæpe per hæmorrhagiam narium euacuat, quandoque ad inteſtina effundit. Secundò defectus alicuius membri. Cum enim ea pars ſanguinis, quæ membro deficienti alimentum præbere debebat, abundet, natura eam ad inteſtina ablegat. Tertiò conſuetæ alicuius euacuationis ſuppreſſio, vt ſi menſes, hæmorrhoides, hæmorrhagia narium conſueta ſubſtiterit.

Signa Diagnoſtica.

Si ſanguis à toto prodeat, & ſola quantitate peccet, repentè ille & copioſè per interualla mediocria egreditur, & profuſus ilicò concreſcit, exitque ſine notabili in ventre & inteſtinis moleſtia, & ſine virium aliqua deiectione, & ferè etiam ſine coloris in facie mutatione; & præceſſerunt cauſſæ, de quibus antea diximus. Ideoque ægrotus interrogandus, an euacuatio aliqua conſueta ſuppreſſa ſit, an membrum aliquod amiſſum ſit; quorum ſi nihil acciderit, in Epate cauſſa hæret.

Prognoſtica.

ſtica. 1. Si ſanguis ſola copia peccet, minus periculoſus eſt eius fluxus, quam ſi ſimul qualitate, tenuitate ſcilicet atq; acrimonia, quia talis lōgius à naturali ſtatu recedit.

2. Difficilius toleratur, cæteris paribus, fluxus ſanguinis, ſi materia in vias inteſtinorum ſuperiorum prodeat: quia digniora illa & diſtributioni chyli deſtinata ſunt, doloreſque ibi vehementiores exiſtunt ob conſenſum cum partibus principibus.

Curatio.

ia. Si ex ſanguinis copiâ, aut ſuppreſſa euacuatione fluxus eius accidat, non ſiſtendus eſt adſtringētibus, & iis, quæ ſanguinem condēſant; ne ſuppreſſus aliò tendat, & grauiorem aliquem affectum excitet: ſed victus parcior imperandus, & frictionibus, cucurbitulis, lauacris ad crura & brachia retrahendus & diſtrahendus, vt natura auara quaſi facta ſanguinem auidius poſtea retineat.

Eodem modo curatur fluxus, qui ex redundantia ſanguinis ob membrum aliquod amputatum ortum habet: Neque enim ille fluxus ſiſtendus, ſed ſanguis minuēdus victu parciore, & fluxus præcauēdus ſtatis temporibus bis vel ter in anno, ſanguine emiſſo, prout eius redundantia poſtulare videtur.

Si verò ſolum ex epate nimiam ſanguinis copiam generante proueniat, & æger bene toleret, non ſiſtendus fluxus; ſed ſinendus; cum ſæpe cum valetudinis commodo fiat, & ætatis progreſſu ſponte quieſcat.

Si verò immodicus ſit, venæ ſectione euacuatio & deriuatio fiat. Interim epar paulatim temperare, & victum nonnihil minuere conuenit, ne nimia ſanguinis copia generetur. Prodeſt & ſerum lactis chalybeatū, aut in quo ſemina melonum cocta ſint. Succus item aut decoctum endiuiæ vel plantaginis cum puluere roſar. rubrar. & corall. rubror. Clyſteres quoque ex ſero chalybeato cum adſtringentibus cocto vtiliter iniici poſſunt. Si ſanguini bilis, quæ dum acrem & ad fluxum promptiorem reddere ſolet, ſit admiſta, hæc prius leniter euacuetur iis, quæ ſimul adſtringendi vim quandam obtinent. vt:

℞. *Myrobalanor. citrinar.* Drach. ij. *roſar. rubr.* Scrup ß. *ſem. acetoſæ* Drach. j. Coq. *in aqua plantaginis.*

Doſis ſint Vnc. iij. quib. rhabarb. Scrup. ij. addi poſſunt.

Poſtea adſtrictio fiat cum trochiſcis de ſpodio, terra ſigillata, ſyrupo de roſis ſiccis &c.

Diæta.

Qui plethorici ſanguinem deiiciunt, iis conſulit Galenus, 4. *de articul.* vt minus comedant, quam prius, & cibos quidem pauci alimenti: frequenter aluum ducant; quantum poſſunt exerceantur, frictionibus vtantur: ante cibum ſæpe, pōſt nunquam lauentur. Diæta.

Si qui aquis vti poſſunt digerendi vim habentibus, id vel maximè faciant. Abſtineant à vino.

De fluxu hepatico.

Fluxus hepaticus ab imbecillitate epatis ſanguinem rectè generare non valentis originem habet. Vt autem virtus epatis, ſicut & aliarum partium, non cōſiſtit tantum in tēperie, ſed in calido & humido innato, ſpirituque inſito, qui eſt præcipuum inſtrumentū omnium facultatum: ita imbecillitas epatis non conſiſtit tantum in temperiei mutatione, ſed in defectu calidi innati. Calidum autem innatum extinguitur vel à cauſſa frigida, vt intemperie frigida vicinarum partium, puta meſenterij, inteſtinorum, ventriculi, aqua pota, medicamentis frigidis; vel abſumitur & diſſipatur à calore vehemēti, ſeu in epate, ſeu in partibus vicinis excitato, vt in febribus ardentibus; vel abſumitur à cauſſis ſiccantibus ex temperie ſcilicet ſicca, fluxionibus & euacuationibus immodicis: vel ſuffocatur ab humida totius corporis conſtitutione. *Virtus epatis in quo conſiſtat, & quomodo debilitetur?*

Platerus aliam adhuc cauſſam ponit, caliditatem ſcil. epatis & ſanguinis meſaraici ſummam tenuitatem, quæ oſcula venarū aperiat, de quo infra in *quæſtione* dicetur.

Vt autem cauſſæ, quæ imbecillitatem epatis inducunt, eiuſque naturalem conſtitutionem vitiant, non ſunt eiuſdem generis: ita ipſe fluxus non ſemper eſt eiuſmodi. Nam aliquando ſolum ſanguis ſeroſus crudus & ſemicoctus excernitur, qui legitimus eſt fluxus hepaticus. Fluxus enim hepaticus legitimus prouenit ab imbecillitate epatis, ob quā ſanguificatio non rectè perficitur, ſeu ab intemperie ipſam facultatem & calidum ac humidum natiuum vitiante: Spuria verò ab intemperie non lædēre facultatem, ſed corrumpente eius opus, ſanguinem ſcilicet; ita vt loco puri ſanguinis impurus & corruptus proueniat, & ob quem etiam bonus ſanguis in malum degenerat; cum in legitimo fluxu ſanguinis nūquam bonus & perfectus ſanguis in epate generetur. *Fluxus hepaticus legitimus.*

Atque hic ſpurius hepaticus fluxus fit, dum ſanguis acrimoniam & mordacitatem acquirit ob bilem flauam aut atrā permiſtā; vel dum ex diuturna in epate, & locis vicinis mora craſſus redditur, & aduritur, ſæpe etiā putreſcit; vel dū epar limoſum & feculentū ſanguinē generat lienis vitio, qui id, quod feculentū eſt, ad ſe nō trahit. *Spurius.*

Atque ita quamuis epar varias diſpoſitiones pati, & variè alterari poſſit, tamen ſola temperamenti & qualitatum in epate mutatio fluxum hepaticum propriè di-

ctum & legitimum non producit, ſed ſaltem ſpurium. Cum verò ſanguis nonniſi crudus & imperfectus generatur, id non accidit, niſi vi ſanguificatrice epatis læſa ob calidum & humidum ~~epatis læſa ob calidum & humidum epatis~~ innatum imminutum: atque hinc accidit, quod febres ardentes, immodicæ euacuationes, & aliæ cauſsæ calidum, humidumque innatum epatis abſumentes & diſsoluentes, hydropem, & hunc hepaticum fluxum excitent, reliquæ alterationes non item.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Fluxus hepaticus ab imbecillo epate, & præcipuè legitimus, facilè cognoſcitur. Id n. quod exit, dilutè rubet, vt lotura carnis animalis recens mactati, neque concreſcit & frequentius effluit, ob læſam ſimul epatis retentricem, ſine aliqua mordicatione, niſi plus bilis ſimul efferatur.

Diſtinguitúrque hic fluxus à diarrhœa, quod in diarrhœa nulla adſit imbecillitas epatis; in fluxu verò hepatico ſigna hepatis imbecillitatis manifeſta adſint. Nam cum epar eſt frigidum, color totius corporis eſt pallidus, palpebræ ſunt quaſi inflatæ, pedes tument, excrementa ſunt cruda & aquoſa, abeſt ſitis & cibi appetentia. Et cùm incipiente tali fluxu notum habere vtile ſit, à qua cauſſa originem duxerit, facilè ex antecedentibus morbis id cognoſcere licet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnis fluxus hepaticus malus. Ducit n. ad cachexiam, hydropem, tabem, & tandem mortem. Hippocrates & Galenus, *2. Prognoſt. text. 17. & ſeqq.*

2. Incipiens, & in iuuenibus difficulter curatur: inueteratus & in ſenibus ferè nunquam.

3. Quibus hepaticis ſputum cruentum ſiue ſubpallidum ſiue biliosum meracum, ſtatim lethale. Hippocrates, *6. Coac. text. 21.* Magnum n. affectum indicat, in quo neque epar per loca conuenientia expurgari poteſt, ſed partes ſupra ſeptum tranſuerſum in conſenſum trahit.

Curatio.

Curatio. In legitimo ſanguinis hepatico fluxu ab euacuantibus abſtinendum, ſed epar roborare, & calidum innatum reficere oportet, vt auctâ calidi innati ſubſtantiâ ad priſtinam conſtitutionem epar reducatur. In hunc vſum nec calefacientia, nec refrigerantia per ſe ſatisfaciunt, ſed potius ea requiruntur, quæ epatis ſubſtantiam reficiunt, ſimulque moderatè calefaciunt; vt & in atrophia & tabe, ita & in hoc affectu calidi innati ſubſtantiam potius augere, quàm in qualitatibus mutandis ſolum occupari conuenit.

Atque ita cum iſta ſeſe habeant, tutiſſimum eſt, alimenta medicamentis, & medicamenta alimentis ita temperare & miſcere, vt facilè in epatis ſubſtantiam vertantur, iecúrque maiorem caloris naturalis copiam acquirat; quo aucto poſtea alimenta facilius concoquere poſſit. Ideóque inter cibos perpetuò vnus exhibendus, qui epatis ſubſtantiæ ſit ſimillimus, iſque condiendus medicamentis, quæ intemperiem epatis corrigere valēt; qua in re etiam ad cauſſas, quæ præceſſerunt, reſpectum habere non inutile eſt. Commendatur ad hunc vſum epar & ſanguis anſeris, anatis, gallinarum, teſtudinum, pullorum teſtes, è quibus varia ciborum genera parari poſſunt, quæ aromatibus, cinamomo, caryophyllis, macere, croco & ſimilibus condire vtile eſt. Imprimis commendatur epar lupi præparatum. Ludouicus Mercatus hanc aquam commendat, eámque omnibus cibis admiſcere iubet.

℞. *Epatis lupi recentis, aqua vitæ & ſale abluti* Vnc. iv. *ſanguinis teſtudinū* Vnc. ij. *pulu. ſantal. omnium* Vnc. j. *ſchœnanth,* Drach. j. *eupatorij viridis* M. ij. *roſarum* P. j. *pulu. cinamom. caſſiæ ligneæ, nardi, iunci odorati, calami aromat. croci, myrrhæ* an. Drach. ij. *raſuræ eboris, cornu cerui* an. Drach. iij. *paſſular. Corinthiacar.* Vnc. vj. *theriacæ magnæ, Mithridatij, confectionis alchermes, diſſolutor. in ſpiritu vini* an. Vnc. ß. *terebinthinæ abietis* Vnc. j. *mellis, ſacchari* an. Vnc. v. *vini albi & rubri odorati, aquæ eupatorij* an. ℔. iij.

Macerentur per triduum & poſtea deſtillentur.

Atque ita in prima menſa ſemper aliquid cibi medicamentoſi offerendum, poſtea is, quem æger auidius appetit, modò non ſit craſſæ & prauæ ſubſtantiæ.

Exhibeatur quoque puluis epatis lupi præparati cum conſerua roſarum, cinamomo & paſſulis.

Vel ℞. *Pulpæ paſſular. Corinthiacar. cum vino veteri & generoſo extract.* ℔. ß. *cortic. citri conditor.* Vnc. ß. *ſpecier. aromatici roſati* Drach. j. *diarrhodi abbatis diatragacanthi.* an. Dr. ß. *diamargar. frigidi* ℈. ij. *puluer. corallior.* Drach. j ß. *epatis lupi præparati* Drach. iij. *ſantalorum omnium* Dr. j. M.

Vel fiat talis puluis.

℞. *Epatis lupi præparati* Drach. ij. *ſpec. diarrhod. abbat. ſine camphora aromatici roſati* an. Drach. ß. *rhabarbari* Drach. j. *corticum thuris* Drach. ß. *ſpodij, ſpicæ* an. ſcrup. ß. F. Puluis.

Poſſunt etiam hîc aquæ, aut potius decocta epatis vitulini, cum herbis epaticis, additis quibuſdam moderatè adſtringentibus, vſurpari.

Si epar ſeroſa humiditate abundare videatur, vtile fuerit rhabarbarum aqua roſarū & cinamomo præparatum in ſubſtantia ſumere vel ſolum vel cū conſerua roſarum.

Extra quoque epati roborantia adhibeantur.

Diæta.

Victus ad calidum vergat, cibíque ſint εὔχυμοι & εὔπεπτοι, paſſulæ imprimis vtiles ſunt; quoniam epar confortant, & ſi vitioſum aliquid in eo contineatur, id in benignum commutant, teſte Tralliano.

Videatur etiam infra *part. 6. ſect. 2. cap. 1. de Imbecillitate epatis.*

QVÆSTIO.

Quænam fluxus hepatici cauſſa proxima ſit?

Calidi innati defectum proximam fluxûs ſanguinei cauſſam eſſe, *ſupra* dictum. Verum à vulgata illa doctrina diſſentire videtur Platerus, qui ſanguificationis defectum ad fluxum hepaticum gignendum ſufficere non putat, ſed cauſſam aliam adhuc in epate & illi annexis venis meſaraicis, eamque inſolitam, addendam cenſet, ſtatuitque, eam eſſe ſanguinis meſaraici ſummam tenuitatē, ſeu ipſius ichorem, hoc eſt, tenuiorum partium copiam, oſculorumque venarum amplitudinem & dilatationem, cuius cauſſam eſse ſtatuit epatis caliditatem potius, quàm frigiditatem, à qua, accedente inſuper ſanguinis conſtitutione tali, venarumque ἀναστομώσει eueniat, vt ſerum ſurſum per hanc viam exiguis guttis ſanguinis tinctum in inteſtina relabatur, huncque fluxum ſeroſum & cruentum efficiat.

Verùm enim verò ſi non de ſpurio, ſed de legitimo fluxu hepatico loquitur Platerus, res ferè eodem redire videtur. De hoc enim ipſo quæſtio eſt, vnde illa tenuitas ſanguinis meſaraici ſit, quæ oſcula venarū dilatat ac aperit. Atque hæc procul dubio à peculiari epatis vitioſa conſtitutione & calidi innati in eo defectu ortum habet, quæ pro ſanguine bono, & ſuo modo craſso hunc ſeroſum generat; ſicut idem in hydrope euenit; imò & in aliis partibus euenire videtur, præcipuè in neruis & neruoſis partibus affectis; quæ, dum ſanguinem affluentem rectè mutare & ſibi aſſimilare non poſsunt, is in ſeroſam quandam naturā & ichorē quaſi degenerat, quem vulgo *das gliedevvaſſer* appellant. Atque iſta conſtitutio non ſolùm in qualitatum primarū mutatione, ſed & in calidi

calidi innati diminutione conſiſtit. Ideoque cum cauſſam huius morbi ſtatuit eſſe Platerus potius caliditatẽ, quam frigiditatem, id de incipiente potius, quam iam confirmato fluxu verum eſt. Etſi enim calor in febribus ardentibus malum hoc quandoque excitet: tamen id non fit, niſi per calorem illum calidum innatum diſſipetur, & abſumatur. Quo abſumpto epar etiam refrigerari neceſſe eſt, idque tale euadere, ex facie & aliis epatis notis apparet.

CAPVT IX.

De Fecum alui per aliena loca excretione.

...mento-...us re-...er is.

FEces alui, quæ ſecundum naturam per inteſtinum rectum & anum euacuatur, quandoque præter naturam per alia loca excernuntur. In ileo ore ea reiici ſupra dictum, quod malum plerumque lethale eſt. Sed & hoc obſeruatum, quoſdam toto vitæ tempore excrementa alui per os reddidiſſe: id quod Romæ à quodam factum narrat Mercurialis, *lib. 2. de excrem. cap. 4.* & Schenckius, *ex obſeruationibus D. VVolfij,* refert, Conſtantiæ circa annum 1530. quendam fuiſſe, qui viginti annos excrementa ſicca omnia euomuit, aluo nihil reddens, interim mediocriter ſanus & ſuo officio fungens vſque ad multam ſenectam. Et idem ex obſeruat. D. Ioh. Poſthij refert anno Domini 1579. Coloniæ puellam fuiſſe viginti annorum, quæ ferè tertio quoque die alui excrementa per os reiicere ſolebat, idque iam vltra triennium continuerat, clyſteribus & aliis medicamentis fruſtra adhibitis. Decumbebat autem illa perpetuò, quod crura habebat omnia contracta, interim ſatis benè colorata, ingenioſa admodum & facunda. Et Thomas à Vega, *com. ad cap. 2. lib. 6. Gal. de loc. aff.* refert virginem quandam ex retentione excrementi integram perpetuamque omnis excrementi & humidi & ſicci retentionem incidiſſe, & exigam alimentum ſumſiſſe, per os crebrò reieciſſe, & vixiſſe epilepticam.

Cauſſa huius grauiſſimi ſymptomatis fuit motus fibrarum inteſtinorum inuerſus. Cum enim ſecundum naturam motus & contractio incipiat à parte ſuperiore, & verſus inferiora progrediatur, donec excrementum per aluum reiicitur: ſi ex voluntaria fecum retentione vel alia de cauſſa natura ſemel atque iterum fruſtra hunc motum tentet, inuerſo ordine eum aggreditur, & ab ano inchoat, & verſus ventriculum tendit, idque ſæpe tanta vi, vt anum planè occludat & conſtringat, & quæ in eum intruduntur, vel infunduntur, verſus ſuperiora protrudat, vt ſuprà etiam *de Ileo* dictum.

Cui malo niſi maturè ſuccurratur, medicamentis lenientibus & laxantibus, vt *eodem loco* dictum, malum plerumque incurabile manet.

...umbili- Per vmbilicum poſt abſceſſum inter pectinem & vmbilicum ruptum puero cuidam Mediolanenſi octo annorum feces alui egreſſas, puerumque tamen ab hoc malo liberatum fuiſſe, refert Cardanus, *lib. 18. de ſubtil.* Et Alex. Benedictus, *Practic. lib. 20. cap. 34.* narrat, cuidam Veneto puero ex abſceſſu inteſtina perforata fuiſſe, vt per vmbilicum magnam excrementorum partem ſingulis diebus emitteret; ſano tamen ſimilem per domum ambulaſſe.

...alia loca ...rſa. Per alia etiam loca perforatis inteſtinis & excitatis fiſtulis feces alui ſæpe longo tempore excretas fuiſſe obſeruatum, vt referunt Auicen. Rhaſes, *in 11. continentis.* Matth. de gradibus, *de fluxu ventris,* Fernelius, *de part. morb. & ſympt. lib. 6. cap. 4.* Marcell. Donatus, *de hiſtor. medic. mirab. lib. 5. cap. 4.* Fallopius, *de cap. vulnerib. cap. 12.* Platerus, *lib. 3. obſeru. ſub finem.*

Refert etiam Guil. Fabricius, *cent. 1. obſeru. 51.* ſe vidiſſe adoleſcentem, duodecim annos natum, qui tumore muſculorum rectorum abdominis laborabat, quo rupto excrementa per quatuor aut quinque hebdomades per eum locum, nil verò per aluum egeſſit. Quæ in eius cadauere inuenta ſint, ibidem videantur.

Quomodo autem hoc accidat, & quomodo fiat, vt feces in cauitatem abdominis non excidant, ſi cauſſa quæratur, vero conſentaneum eſt, id fieri, ſi Inteſtinorum vulnera eo in loco incidant, vbi carneæ muſculorum abdominis portiones exiſtunt & inteſtinorum, ac muſculoſæ carnis labia mutuo conglutinantur, & ita via paratur, per quam feces extra corpus educi poſſint. *Cur feces inteſtinis perforatis non in cauitatem, abdominis excitant?*

Talia autem mala omnino incurabilia ſunt.

Refert etiam Schenckius ex obſeru. D. Iohann. Heſſi, quandam Salpinen Sueuam, cum incidiſſet in colicam, & à mulierculis applicarentur multa calida, contraxiſſe abſceſſum in inteſtinis, quo rupto materia defluxit ad partem femoris ſuperiorem pedis dextri, per quatuor digitos à peritonæo infra, & ibi fecit ſaccum, quo aperto effluxit pura ſanies, deinde per multos menſes quoties egerebat feces, tenuiores per illum locum effluebant. Curata tamen fuit perfectè, corpore purgato, & exhibitis primo decoctis ad vulnera conſolidanda vtilibus per multos dies, & impoſito emplaſtro ad rupturam, vt tamen in lecto iaceret, & tandem decocto ligni propinato. Refert etiam Guil. Fabricius, *centur. 1. obſeru. 74.* iuuenem quendam per inguen excrementa alui geſſiſſe. Cum enim ex alto in terram cecidiſſet, atque eo caſu cuſpide pali abdominis muſculos peritonæumque vulnere in cauitatem abdominis penetrante confodiſſet, inteſtina per vulnus exciderunt, quæ cum nec reponi commodè nec retineri potuiſſent, excrementa ab eo tempore nunquam per aluum, ſed per inteſtinum hoc exonerauit iuuenis, atque variorum medicorum, Chirurgorumque conſilia & medicamenta fruſtra adhibuit. Vid. *loc. alleg.*

Per penem quoque cum vrina feces euacuatas fuiſſe refert Ferrandus Senior, *libell. de nephritide.* Scribit quoque Guil. Fabricius, *centur. 1. obſ. 75.* Honeſtam quandã matronam Geneuenſem peperiſſe filium, qui clauſo ano excrementa per ductum vrinarium ſimul & vrinam excernebat. Acceerſitum fuit Chirurgorum & Medicorũ collegium, ſed nullus in ea fuit opinione, vt de ani inciſione quicquam tentaretur. Tandem cum excrementa induteſcerent, nec per ductum illum anguſtum amplius permeare poſſent, inflatus eſt venter, exorta eſt febris, aliaque ſymptomata, ita vt decimo ſeptimo ætatis die è vita diſceſſerit. Aperto cadauere, inuentum eſt inteſtinum rectum adnatum fundo veſicæ.

Obſeruatum etiam in multis diſciſſione veſicæ exempto calculo, aut alio modo vlcere contracto, læſo quoque inteſtino recto feces & vrinam per vlcus defluxiſſe, vt ſcribit Deſid. Iacotius, *comm. ad aph. 15. lib. 4. ſect. 3. Coarcar. Hippocratis.*

Tandem etiam fœminis quibuſdam per pudenda muliebria feces alui redditas fuiſſe obſeruatum & annotatum à Beniuenio, *de abditis ſanat. cauſſis cap. 86.* Dodonæo, *in annot. ad cap. 11. Beniuenij.* Amato Luſitano, *cent. 2. cur. 10.* Mercuriali, *lib. 3. de morb. pueror. cap. 9.* Marſil. Cognato, *lib. 1. cap. 1. Var. obſeru.* Schenckio, *lib. 3. ex obſeru. D. Ioh. Heſſij.*

CAPVT X.

De rebus variis, alienis & monſtroſis per aluum excretis, & ventris murmure.

VIa iſta per aluum eo fine à natura facta, vt ſuperfluæ à cibo feces per eam euacuentur. Accidit tamen aliquando, vt præter naturam res aliæ etiam, eæque non vnius generis, per eam excernantur. *Res aliena per aluum excreta.*

Nigræ deiectiones.

Accidit interdum, vt planè nigra deiiciantur per aluum. De quo quidem Hippocrates, 4. *aph. 21.* *Deiectiones* *Nigra deiectiones.*

nec nigra ſanguini atro ſimiles ſponte prodeuntes, ſine cũ febre ſiue ſine febre, peſſimæ ſunt. Petrus Salius Diuerſus tamen monet medicos, ne ſẽper nigras deiectiones, cũ ſæpiſſimè omni periculo vacent, timeant. Sed rectiſſimè addit: ſi vſtæ excretiones contingant in morbis acutis, & materia educta non ſit atra bilis, ſed verè melancholicus humor, qui eſt fex ſanguinis, quandoque eueniunt, omni carere diſcrimine, ad bonumque terminari, exonerata per his à graui materia natura ipſa. Si enim ſplen præter naturam ſeſe habeat, limoſa hæc materia plurima acumulatur circa viſcera, in veniſque illis communibus, & ſi abundantior colligitur, etiam in meſenterio & circa pancreas, quæ totius corporis veluti altera ſentina eſt, aggregatur, quæ tandem cum grauis admodum naturæ fuerit, inſurgente virtute expultrice, natura eius excretionem tentat, hincque deiectiones fiunt nigerrimæ, quibus aliquando & ſimul connectitur eiuſdem ſuperfluitatis vomitus, vt ſpecies Choleræ videatur. Supra enim & infra eandem materiam nigram excernunt ægri.

An nigræ deiectiones ſemper peſſimæ?

Deiectiones nigræ triplices.

Sunt nimirum deiectiones nigræ triplices. Prima eſt ex ſanguine, qui è venis excidens in grumos concreſcit, aterque fit, quam Hippocrates μέλαν αἷμα, Galenus μελανῶδες appellat. Secunda eſt ex humore Melancholico naturali, ſeu fece illa ſanguinis, quæ circa lienem colligitur, & fuſa liquaquataque manet, nec in grumos concreſcit. Tertia eſt ex bile atra, quæ colore nigra eſt, ſplendens, atque acris. Primi generis deiectio non ita putreſcat, atque veneni naturam induat, aut cauſſa ſit magna, vnde illa ſanguinis collectio prouenit. Secunda equidem ſæpe fit cum ægri commodo, vt dictum: lienis tamen & vaſorum ſplenicorũ debilitatem arguit. Ideoque videndum, an talis euacuatio fiat per criſin, & à naturæ robore, an verò ſymptomaticè. Tertia peſſima eſt, vtpote quæ accidit ab humore peſſimo.

Etſi vero ex ſecundi generis illa deiectione vires nonnihil languidiores reddantur: tamen materiâ euacuatâ æger in meliorem ſtatum deducitur. Medici ergo officium tunc eſt, in ipſo paroxyſmo inteſtina ſaltem clyſteribus abſtergere & munire, ne à materia trãſeunte offendantur; Abſtergentia etiam exhibere, &, ſi vomitu ſimul materia rejiciatur, eum lenioribus medicamentis faciliorem reddere; ab oxymelite verò & omnibus acidis, ac quæ acetum recipiunt, abſtinere, ſimul verò vitare ventriculum roborantia & adſtringentia, ſiue intus exhibita, ſiue extra applicata, ne materia detineatur. Poſtea autem diſpicere, an alimentorum ratione, an verò lienis vitio hoc accidat. Si alimentorum vitio id fiat, meliores præbendi. Si vitio lienis id contingat, videndum, an ob eius imbecillitatẽ vel obſtructionem id accidat, vitiumque id corrigendum, vt poſtea *de lienis præter naturã affectibus* dicetur. Si quid etiam materiæ eiuſmodi reliquum ſit, id per interualla euacuandum. Etenim ſi materia tota non euacuatur, vel etiam cauſſæ eam generantes non tollantur, recidiua fieri ſolet, ægerque tandem vel in hydropem vel malas ventriculi affectiones conjicitur, vel materia detenta acrimoniam acquirens & in atram bilem degenerans naturam ad excretionem vehementer ſtimulare, ægrumque vnica enormi euacuatione de medio tollere ſolet, quod iis præcipuè accidit, qui vina generoſiora & aromata multa in continuo vſu habent.

Pus.

Pus per aluũ eiectum.

Pus etiam interdum per aluum deiicitur. Idque ex partibus vicinis, vt cauo epatis, vel abſceſſu aliquo, in meſenterio latente facilè fieri poteſt.

Cur à partibus remotis pus per aluũ euacuetur?

Hoc verò admiratione dignum eſt, quod etiam à partibus remotis, vt artubus, materia per aluum euacuatur, id quod comiti Mansfeldiano tormento manuali ad ſiniſtri cubiti articulum vulnerato accidiſſe refert Ambroſ. Paræus, *lib. 10. cap. 12.* Ægro enim diarrhœa ſuperuenit, qua purulentam & fœtidam ſaniem à brachio & vulnere manantem reddebat. Idem aliis etiam duobus accidiſſe teſtatur, *lib. 16. cap. 49.* Neque hoc impoſſibile eſt. Si enim in febribus natura ſponte ſæpè, tum etiam medicamentis irritata in aliis membris vitioſos humores in vena caua paſſim lititantes à bonis humoribus ſeparare, eoſque per ventrem euacuare poteſt: cur non etiam ſaniem à magnis vulneribus in proximas venas ſeſe inſinuantem per aluum expellere poſſit?

Vermes.

Vermes aluũ ...

Vermes quoque per aluum aliquando euacuari notum eſt, de quo ſupra *ſect. 1. cap. 5 de vermibus* dictum. Imo etiam lacertas per aluum excretas fuiſſe refert Gẽma Coſmocriticæ *lib. 1. cap. 6.* Et anguillam viuam cubiti longitudine, quam inſtar fœtus nouem menſibus geſtarat, puellam annorum 14. per ſedem excreuiſſe idẽ *lib. 2. cap. 2.* narrat. Scarabæi genus omne cornutum per aluum excretum fuiſse ab anu pleuritica, ſcribit Geſnerus, *lib. 3. epiſtol.*

Lacertæ. Anguilla viua.

Scarabæi cornuti.

Lapides & Tophi.

La... ...

Lapidum & tophorum varia genera per aluum excreta fuiſse teſtantur Gentilis, *comm. ad Can. Auicennæ lib. 4. fen. 1. tract. de febre ſextana.* Gordonius, *part. 5. cap. 18. Pract.* Matth. de gradibus, *ad 9. Rhaſ. capit. de colica.* Sauanorola, *tr. 6. cap. 16. rubr. 17.* Gainer. *cap. 1. tract. de calculoſa paſſione.* Thom à Vega, *comm. ad cap. 5. lib. 1. de loc. aff. Galeni.* Beniuen. *de abdit. ſanat. cauſſis cap. 14.* & alij plurimi, quorum obſeruationes collegit Ioh. Schenckius, *lib. 3. obſeru.* Retulit mihi etiam vir nobilis, ſe in acidulis Egranis aliquot calculos nigros excreuiſse. Monſtrauit mihi idem aliquot magnitudine piſi, colore terræ ſigillatæ Strigenſis, ſed duriores, quos excreuerat. Globum tophaceum tunicâ inuolutum ſuberis ſubſtantia à fœmina quadam excretum fuiſse teſtatur Scholiographus, *ad cap. 56. lib. 2. Hollerij de morb. internis.* D. Iacobus Oethæus refert filium ſuum tres menſes natum, cum grauiſſimis & continuis doloribus vexaretur, poſt exhibitam tribus diebus continuis caſſiam cum beronicæ ſyrupo mixtam excreuiſſe globulos plurimos, intus putrida & ſanioſa materia refertos, extra vero membrana quadam obductos.

Oſſa.

Oſſa per aluũ excreta.

Mirum tandem hoc eſt, quod è Chriſtophori Rumbaumij Medici quondam Vratiſlauenſis obſeruationibus refert Schenckius, *lib. 3. obſeru. Anno* 1577. anum quandam Lipſiæ in ædibus D. Simonis Simonij cùm latus afflixiſset, particulam coſtæ ſpuriæ palmæ vnius lõgitudine ſatis acutam ab integra effractam per abdomis cauitatem ad inteſtinum rectum delapſam, eo perforato, per aluum eieciſſe, inteſtino breui conſolidato.

Oſſicula praua è pedibus gallinarum, quæ aliquot annis in inteſtinis hæſerant, per aluum reddita fuiſſe, refert Platerus, *in fine lib. 3. obſeruat.*

Caſeus excretus & duratus.

Caſei etiam concreti induratique & diu in inteſtinis retenti magnam copiam quendam poſt diuturnos cruciatus per aluum reddidiſse *ſupra ex Platero* dictum.

Murmura & Rugitus Ventris.

Murmura ventris & rugitus.

Tandem etiam inter ſymptomata inteſtinorum, & quidem quæ auditui occurrunt, ſunt ventris murmura & Rugitus. Qui ſanè virginibus ſunt frequentiores & moleſti etiam; aliis tamen quoque accidunt, & morborum quorundam ventriculi & inteſtinorum ſunt ſymptomata.

Cauſſa.

Habent enim ortum à flatibus in inteſtinorum cauitate concluſis, & hinc inde diſcutientibus, nec exitum inuenientibus, præcipuè verò circa ſiniſtrum hypochõdrium

drium & in colico, vt & circa vmbilicum, quòd eò loci inteſtina tenuia maximè conuoluantur. Occaſionem etiam huic malo præbent virgines interdum, dum ventrem nimis arctè conſtringunt, vt graciles ſint. Ita enim flatus in inteſtinis compreſſis retinentur.

Ipſum hoc ſymptoma nihil per ſe periculi habet; niſi quod præcipuè in virginibus, turpitudinem quandam parit. Si quid verò periculi portendit, id eſt à cauſſis, à quibus flatus pendent, de quo *ſupra* dictum.

Tolluntur autem iſta murmura cauſſis, à quibus pendent, ablatis: cruditates ſcilicet amouendæ, flatuſque diſcutiendi, cùm exhibitis tum extra applicatis medicamentis, de quibus *de imbecillitate ventriculi & colica ex flatu* dictum, quæ hic repetere opus non eſt.

DE SYMPTOMATIBVS ANI.

CAPVT XI.

De Ani Paralyſi, ſtupore & dolore.

ANus muſculo ſuo, qui ſphincter ani appellatur, clauditur, ne feces quouis tempore excidant, ſed pro arbitrio hominis, vbi ſtimulum excretionis ſentit, excernantur. Senſu etiam exquiſito anus eſt prædítus, vt ſtimulum excrementorum ſentiat, ne ea iuſto diutius retineantur. Interdum autem vtraque hæc actio læditur. Platerus equidem hoc negat, & licet in Apoplexia adſit omnium partium reſolutio, vt & ſi in alia paralyſi partes inferiores omnes reſolutæ ſint, nihilominus feces alui reiici, podicemque ſpontè retrahi poſſe putat. Verum memini aliquoties in Apoplecticis muſculum hunc ita reſolutum fuiſſe, vt anus planè hiarit; vnde etiam clyſteres iniecti retineri non potuerunt. Verum accidit hoc ſaltem in Apoplexia grauiſſima, & Apoplexiæ plerumque lethalis indicium eſt.

Interdum etiam ſenſum, quo præditus eſt, anus perdit, vt ſtimulum excrementorum non ſentiat.

Vtraque affectio ortum habet neruo ſexti paris, à quo inteſtina neruos accipiunt, affecto, & quidem quod ſpiritus animalis in eam vel non influit, idque ideo, quia aut in cerebro aut neruo ſexti paris eſt anguſtia, vt in apoplexia & paralyſi accidit; vel licet influat, non recipitur, idque aut ob intemperiem frigidam & humidam, aut etiam vim narcoticam; quod fieri poteſt, ſi quis in lapide frigido ſedeat, aut opiatum medicamentum ano ſit inditum.

Curatur autem hæc paralyſis & ſtupor eodem modo, vt aliarum partium paralyſis & ſtupor.

De ani Pruritu.

Vt anus ſenſum interdum amittit: ita contrà quandoque pruritu & dolore corripitur.

Pruritus atque ani aſſidua mordicatio ab iiſdem ferè cauſſis ortum habet, à quibus teneſmus. Primò nimirum ab humore ſalſo, viſcido & mordaci ſphincteri inhærente: deinde à fecibus acribus ibi relictis & adhærentibus: tertiò à vermibus in inteſtino recto, aſcaridibus puta: quartò ab vlcere in ano.

Curatio pro cauſſarum diuerſitate inſtituenda. Nam ſi cum teneſmo ſit coniunctus pruritus, curatio eodem modo peragenda, vt mox de teneſmo dicetur.

Si ab humore ſalſo ſit pruritus, eadẽ ferè curandi ratio eſt: humor nimirum ſalſus & acris euacuandus, podex abluendus vel fouendus decocto foliorum maluæ, violariæ, ſalicis, florum verbaſci, roſarum, vel aquâ plantaginis, cui parum aluminis ſit admixtum, vel ſucco ebuli.

Si à ſordibus & fecibus relictis, eæ abluendæ decocto verbaſci.

Si à vermibus, curatio inſtituenda, vt de aſcaridibus dictum, vermeſque expellendi clyſteribus & glandibus conuenientibus, vel goſſypio terebinthina illito extrahendi.

Si ab vlcere ſit pruritus, curatio ad vlcus dirigenda, vlcuſque mundum ſemper conſeruandum. Vtile eſt tum hoc vnguentum:

℞. *Tragacanth. ſulph. citr. litharg.* an. Drach. j.

Terantur & cum aceto atque oleo roſac. F. Linimentum.

De Ani dolore.

Interdum etiam anus inſigni dolore corripitur: id quod accidit præcipuè hæmorrhoidibus, inflammatione, eryſipelate, aliiſque tumoribus & vlceribus. Cauſſæ etiam externæ eundem dolorem excitare valent. Ita refert Platerus, *lib. 2. obſeru.* Medicinæ quendam ſtudioſum, cum chartâ, quâ capſici ſemina aſſeruârat, nates abſterſiſſet, ſubitò tantùm ardorem & dolorem ſentire cœpiſſe, vt nullibi quieſcere poſſet, & præ dolore ferè inſaniret. Idem alij cuidam, qui podicem chartâ, in quâ piper contentum erat, abſterſiſſet, accidiſſe idem refert. Idem ſcribit, ruſticum quendam talpam viuam in ſacculo lineo caligis inſuto incluſiſſe. Cum autẽ ille in menſâ apud ſodales moram traheret, talpam exitũ quærẽtem primò panem, quem tum in ſacco geſtabat, mox & ſaccum perterebraſſe, & in clunium interſtitium ſe ingerentem ad podicem vſque progreſſam pedibus anterioribus, quibus terram fodere ſolet, anum dilataſſe, & in eum irrepſiſſe, magnumque dolorem ibi excitaſſe, quam cum adſtantes extrahere niterentur, talpa contranitente, pedibuſque & acutis vnguibus inteſtino infixis ſeſe firmante, cruciatus ſummus excitatus eſt, vt ab opere deſiſtere cogeretur, donec tandem æger exagitatus dolore poſteriora ſupra ſcamnum ſæpe & validè concutiendo talpam attonitam redderet, ita vt vlterius in podicem tota ſe non ingereret, ſed viribus amiſſis extrahi poſſet.

Periculoſum malum ani dolor eſt, & quod vires valde deiicit ægroque interdum mortem affert. Curatur autẽ rectiſſimè, cauſſis, à quibus dolor pẽdet, ſublatis, de quo *ſuo loco*. Et ſi à rei alicuius externæ acris contactu dolor excitetur, locus aquâ tepidâ vel lacte abluendus, vel æger balneo aquæ dulcis tepidæ inſideat. Ad dolorem autem leniendum anodina, & ſi opus ſit, etiam narcotica, adhibenda, vt:

℞. *Pingued. gallin. recent. butyri recent.* ana Vnc. j. *vitell. oui* num. j. *mucilag. ſem. pſyll.* Drach. iij. *croci* Scrup. ß. *ceræ parum.* F. Linim.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyll.* Vnc. j. *cremor. lact.* Vnc. iij. *emulſ. ſem. 4. frig. maior.* Vnc. j. *vitell. ouor.* num ij. Miſce.

Vel ℞. *Thuris, myrrhæ, croci, opij* ana Scrup. j.

Pulueriſata excipiantur mucilagine ſem. pſyllij & vitello oui ac pomata. Fiant ſuppoſitoria mollia.

Si dolor valde vrget, etiam laudanum opiatum vel alia opiata exhiberi poſſunt.

CAPVT XII.

De teneſmo.

PEculiaris verò doloris ani ſpecies eſt Teneſmus, qui dyſenteriæ ſæpe accidit, imò à Galeno, 3. *de cauſſ. ſympt. cap. 2.* inter dyſenteriæ ſpecies refertur.

Dicitur à Græcis τεινεσμὸς (quam vocem & Latini imitati teneſmum & tenaſmum dixerunt) à tenſione; cùm in eo aſſidua & moleſta tenſio in podice percipiatur.

Eſt enim teneſmus nihil aliud quàm aſſidua per aluũ deiiciendi cupiditas cum dolore, in qua vel nihil, vel pauca mucoſa & cruenta deiiciuntur.

Cauſſæ.

Cauſa continens huius mali & proxima eſt, quicquid facultatem expultricem in inteſtini recti extremitate ſtimulare poteſt. Propria n. huius inteſtini actio eſt excretio, & præcipuè in extremitate eius vis illa viget. Hinc pars affecta in hoc malo eſt podex, ſeu extremitas

recti

recti inteſtini. Hâc enim ſolâ, non verò quauis inteſtini recti parte affectâ hoc malum excitatur. Nam fiſſuræ ani non inferunt teneſmum, niſi inſint huic parti, cui egerēdi cupiditas naturaliter inſita eſt. Quotieſcunque igitur vis illa in hac parte ſtimulatur à quacunque cauſſa, deiiciendi deſiderium, ac conatus excitatur, etſi ſæpe inanis. Sed vt hoc fiat, cauſſa illa inteſtino adhærere & quaſi affigi debet. Nam ſi facilè præterlabatur, conſuetam ſaltèm egerendi cupiditatē excitat, non verò præternaturalem. Ac hinc accidit, vt licet bilis flaua maximam ſtimulandi vim habeat; quia tamen præterlabitur facilè, & ob tenuitatem parti non adhæret, rarò teſmū excitet, & non niſi cum oſculis vaſorum ad inteſtinum hoc tendentium adhæret; id quod interdum ex nimio conatu excernendi accidit, reſeratis præter naturam oſculis.

In dyſenteria quidem vel exulceratio eiuſdem inteſtini, vel humor acris, mordax, & ſalſus inferiori inteſtini recti parti adhærens eamque vellicans hujus mali cauſſa eſt. Præter has cauſſas etiam expultricem ſtimulare valēt calculus veſicæ, præcipuè in collo veſicæ hærens, tumor partium vicinarum, vt vteri, quod grauidis ſæpe accidit; hæmorrhoidum, vaſorum ſeminaliū; vermes, vlcus muſculi veſicam claudētis. Intemperies quoque frigida, contracta ex ſeſſionē ſuper lapide frigido, aut morâ in aqua frigida. Nonnulli quidem eum teneſmum, qui citra exulcerationem fit, nothum teneſmum dicendum putant; verum ſine cauſſa. Nametſi ſecundum cauſſas, & mali grauitatem non exigua ſit differentia: tamen quia teneſmi natura & ratio in aſſiduo & ferè inani deiiciendi conatu conſiſtit; quandocunque cauſſa aliqua adeſt, quæ hoc reiiciendi deſiderium excitat, teneſmus meritò appellari poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Facilè hoc malum cognoſcitur. Aſſidua enim adeſt deiiciendi cupiditas cum dolore, etſi ſæpe nihil deiiciatur; interdum verò pauca, mucoſa & ſubcruenta. Prolabitur nonnunquam & inteſtinum rectum ex nimio excernendi conatu; & vrinæ difficultate ſtillicidium accidit, propter vicinitatem ac conſenſum harum partiū. De quo Hippocrates, *5. aph.* 58. Ad recti inteſtini & vteri inflammationem, purulentoſque renes accidit ſtranguria.

Cauſſæ diſcernuntur ex iis, quæ excernuntur, & affectibus coniunctis. Etenim ſi à dyſenteria cauſſam habet, pituitoſus & ſalſus humor viſu, & ex maiori conatu ac paucis excrementis colligitur; bilioſus ex maiori mordicatione & pruritu: reliquæ cauſſæ ex affectibus coniunctis cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Teneſmus facilè tollitur, neque vnquam per ſe iugulat. Celſus, *lib. 4. cap.* 18.

2. Quia tamē non leuia ſymptomata & mala ſæpe ſecum trahit, tum ſatis periculoſus eſt. Nam, vt Hippocrates, *7. aph.* 27. ſcribit, *Si pregnati teneſmus ſuperuenerit, abortus cauſſa eſt:* ſiquidem contentione ſeu ſollicitatione aſſidua ac moleſta cum totum corpus, tum maximè vterus laborat, vtpote recto inteſtino cognatus & affinis: vnde non mirum, ſi frequentius exurgendo deſidendoque & vehementius connitendo abortus fiat, vt Galenus, *in comment.* ait.

3. Quò cauſſa, à qua oritur, grauior, eò periculoſior teneſmus, vnde qui ab atra bile excitatur teneſmus omnino periculoſus eſt, cum quaſi cancer exulceratus ſit.

4. Sæpe neglecto teneſmo vlcus relinquitur ſordidum, idque in fiſtulam tranſit, quæ ægrè curatur.

Curatio.

Curatio. Curandi ratio varia eſt pro cauſſarum varietate. Si ab eâdem cum dyſenteria cauſſa oritur teneſmus, & dyſenteriæ ſuccedit, eadem ferè curandi ratio eſt, quæ dyſenteriæ, & propterea vniuerſales euacuationes, prout opus, inſtituendæ. Poſtea parti affectæ ſuccurrendum; humores ſtimulantes abſtergendi; vlcus, ſi adſit, ſanandum; pars roboranda, dolorque leniendus. Ideoque talis clyſter paretur.

℞. *Hordei, flor. verbaſci.* an. M. j. *roſar. rubrar.* M. ß. *lumbricor, locor. & inciſor.* Vnc. j. *ſem. pſylli, cydonior. fænugræci* an Drach. j. Coq. in *lacte recenti*. Colaturæ ℞. ℔. ß. Adde *olei roſacei* Vnc. ij. *vitellos ouorum* ij.

F. Clyſter, qui abſtergit & dolorem lenit.

Quantitas clyſteris praua ſit; cum ſaltem inteſtinum rectum abluere debeat: frequentius tamen iniiciatur.

Foueantur & viciniæ partes circa os ſacrum, & interfemineum *decocto violar. althææ, verbaſci, flor. chamæmel. meliloti, ſem. fænugræc. lini, anethi*; & inungantur *oleo roſaceo, chamamelino, anethino, lumbricorum, vel communi*, in quo *ſem. dauci, cumini, angelicæ* cocta fuerint.

Si dolor ſit vehemens, & vigiliæ ægrum vexent, aliquid laudani opiati cum ſyrupo de papauere exhibeatur.

Dolore ſedato, ſi vlcus reſtet in inteſtino recto, illud abluendum & conſolidandum, vt:

℞. *Hordei* M. j. *rad. conſolida* Vnc. ij. *plantaginis, ſanicula, roſar. rubr.* an. M. ß. Coq. *in aqua ſimpl.* Colaturæ ℞. ℔. ß. Adde *mellis roſati* Vnc. ij. *vitellos ouorum* ij. F. Clyſter.

Abluto vlcere ſemel atque iterum vel etiam ter de die talis clyſter iniiciatur.

℞. *Decocti modò parati* Vnc. v. *boli Armeni, thuris, myrrha, ſanguinis draconis* an. Drach ß. Miſce.

Commodiora adhuc ſunt ſuppoſitoria; cum ipſi loco affecto rectius & diutius adhærere poſſint, fiuntque ex ſeuo hircino cum puluere thuris, tutia & ſimilibus. Et ſi vehemens dolor adſit gr. ij. vel opij vel laudani opiati admiſceri poſſunt.

Vel paretur tale ſuffimigium:

℞. *Maſtichis* Drach. j. *thuris, ſtyracis calamita* an Dr. ß. *flor. verbaſci, roſar. rubrar.* an. Scrup. ij. F. Puluis pro ſuffimigio.

Aut paretur ſuffimigium ex pice cum ſemine rutæ, aniſi, fœniculi, thure.

Vel fiat tale Linimentum.

℞. *Mucilaginis, ſem. pſyllij cydonior. extract. cum decocto florum verbaſci, & plantaginis* an. Vnc. j. *ſeui hircini* Vnc. ß. *vitellum oui, boli Armeni* Drach. ß. *thuris* Drach. j. F. Linimentum.

Si abſque dyſenteria teneſmus accidat, cauſſa eius tollenda. Quapropter ſi abſque dyſenteria à lentis & ſalſis humoribus inteſtino adhærentibus excitetur, abſtergendi ij decocto hordei, maluæ, melle roſato.

Si à bilioſis humoribus, iidem abſtergendi decocto hordei, lacte, iure carnium, addito ſaccharo rubro.

Si à calculo, vel etiam fecibus induratis, (quam cauſſam etiam quidam ponunt) fiat teneſmus, primò clyſteres emollientes infundendi, qui feces emolliant & vias laxent, poſtea acres, qui emollitas feces & calculos educant.

Si à vermibus inteſtino recto adhærentibus, idque mordentibus accidat teneſmus; clyſteres, qui vermes necent, ex foliis perſici, abſinthio, praſſio, hyſſopo, hiera ſimplici & ſimilibus iniiciendi.

Si à refrigeratione nimia inteſtini recti oriatur, calefaciendum id eſt mentha, ſemine lini, anethi in ſacculum incluſis; coctis & ano appoſitis. Vel fomentetur anus decocto horum; vel vapor ex decocto talium ano excipiatur, vel inſeſſus ex decocto iſto paretur; vel ſedeat æger ſuper tabula ex ligno cupreſſi, vel iuglandis calefacta & ſeuo hircino illita.

Si à partium vicinarum affectibus per conſenſum excitetur teneſmus, iis ſublatis & ipſe tollitur.

CAPVT

CAPVT XIII.

De Hæmorrhoidibus.

Tandem hanc de inteſtinorum affectibus tractationem claudant hæmorrhoides, earumque præter naturam affectiones.

Αἱμοῤῥοὶς equidem quandoque pro omni ſanguinis ex quacunque parte effuſione & fluxu accipitur, & dum Hipp. 2. *Prorrh.* ſcribit, αἱμοῤῥοΐδας ἔχνει, Celſus locum exprimens, ſanguinem aliqua parte prorumpentem dixit, *lib. 2. cap.* 8. In ſpecie tamen ſaltem de ſanguine è venis ani & vteri effuſione vſurpatur, vt ex eodem Celſo, *lib. 6. c.* 18. videre eſt. Imò vſus obtinuit, vt ſpecialiſſimè pro eo ſanguinis fluxu, qui fit è venis ani, accipiatur. Nec ſolùm de ſanguinis fluxu ex hiſce venis, ſed & de iis ipſis venis vocabulum hæmorrhoidum vſurpatur.

Patiuntur autem hæ venæ varios præter naturam affectus. Aliquando enim intumeſcunt, aliquando quoque inflammantur, doloremque patiuntur, aliquando verò ſanguinem fundunt, qui fluxus hæmorrhoidum nominatur.

Vnde hæmorrhoidum variæ ſunt differentiæ. Primò enim ſunt hæmorrhoides duplices, aliæ internæ, quæ è ramo ſplenico venæ portæ oriuntur, & per meſenteriũ circa colum & inteſtinum rectum extenſæ terminantur in muſculis ani & inteſtino interiore. Eaque eſt vnica, ſociamque habet arteriam à meſenterica infra ramos producentem. Externæ verò à ramo venæ cauæ epigaſtrico oriuntur, & in externas recti inteſtini partes, ani muſculos ſcilicet diſſeminantur. Suntque duplices, vtrinque vna, & vtraque habet comitem arteriam ab hypogaſtrica deriuatam. Et hæmorrhoides à porta ortæ ſolum inteſtinum rectum nutriunt; quæ verò muſculos nutriunt, à caua vena oriuntur. Et quia partes, quæ hoc loco à caua nutriuntur, plures ſunt, quatuor ſcilicet muſculi, vnus ſphincter, qui in orbem inteſtinum rectum cingit, & alij duo inteſtinum attollentes & quartus cutaneus anum adſtringens, hinc etiam, vt modò dictum, hæmorrhoides à caua deductæ duæ ſunt, à porta verò vna tantum. Et propter hanc diuerſam hæmorrhoidum originem internæ quidem ſanguinem & humores ex vena portæ & viſceribus, ad quæ illæ pertingunt; externæ verò ſanguinem in vena caua redundantem euacuãt. Quia tamen eidem inteſtino recto inſeruntur, communionem quandam horum vaſorum eſſe, & oſculis ſibi mutuo occurrere, & ex hæmorrhoidibus internis humores vitioſos externis etiam communicari, & per eas effundi, probabile videtur. De qua re pluribus infra, *de affect. hypoch. c.* 1. dicetur. Videatur etiam Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, *de operat. chirurg. cap. de hæmorrhoidibus.*

Deinde quia ſanguis ad hæmorrhoidas affluens modo per earum orificia effluit, modo in iis ſubſiſtens eas in tumorem attollit, duplices inde hæmorrhoides conſtituuntur, cœcæ & apertæ. Cœcæ (clauſas vel dolentes rectius dici putat Platerus) illæ dicuntur, quæ tãtum tument & nihil excernunt; apertæ verò ſunt quæ ſuo tempore ſanguinem effundunt. Et cœcæ quidem ſæpè magno cum dolore intumeſcunt, dolorque, cum excrecrementa excernuntur, exacerbatur; imò interdum à dolore & ſanguine effluente, neque exitum inueniente inflammatio excitatur.

Galenus, *in lib. definit. medicar.* quinque adhuc proponit differentias, à magnitudine, numero, figura, loco cõſtitutione deſumpta. A magnitudine, quod aliæ ſunt magnæ, aliæ paruæ, aliæ mediocres; à figura, quam intumeſcentes acquirunt, & inde etiam varia nomina ſortiantur, & à verrucis, acinis vuarum, moris, ficubus, quæ repræſentant figuram, dicuntur verrucales, vueæ mora, *cariscosis* ſeu ficus, Latinis mariſcæ, vnde Martialis; *Caduntur tumida Medico ridente mariſca.* A loco, quod aliæ in ano ſunt, aliæ in ſphinctere, aliæ in inteſtino recto; A conſtitutione, quod aliæ mites ſunt, aliæ malignæ cancrodes, gangrænoſæ.

Hæmorrhoides a. quatenus tumẽt, pertinent ad morbos magnitudinis præter naturam auctæ: ſi verò ſanguinem præter naturam fundũt, pertinent, vt Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 6. ſcribit, ad ſymptomata in genere excretorum toto genere præter naturam. Neque n. omniũ hominum eſt, ſanguinem ex his venis effundere, ſed quorundam atque aliis etiam regionibus, vt meridionalibus magis ſunt familiares, alius minus, vt ſeptentrionalibus; quod illarum incolę ſanguinem calidiorem & magis aduſtum, harũ frigidiorem habent. Et quibus hoc accidit, à cauſſa præter naturã accidit. Neque enim ſolum tum præternaturales ſunt, cum præter modum fluunt, ſed etiam cum moderatè fluunt. Etenim quanquam moderatè fluunt, vtiles ſunt, & à multis morbis præſeruant: tamen humor, qui ad excretionem naturã ſtimulat, naturali modo ſe non habet, neque ſanguis vnquam, niſi in fœminis, ſecundum naturã excernitur.

Accidit autem fluxus hic præcipuè maribus, & quidẽ maximè in virili ætate conſtitutis: nonnunquam & fœminis. Et noui ipſe nobilem fœminam corporis conſtitutione ſanguineam, affectioni tamen hypochondriacæ obnoxiam, quæ ſingulis menſibus ordinariè, & quidẽ die poſt menſtruum fluxũ decimo quarto hæmorrhoides patiebatur. Rarò vero ita ordinatè ſingulis mẽſibus fluunt hæmorrhoides, vt menſtrua, ſed quibuſdam duorum vel trium menſium ſpatio, nonnullis ſingulis annis ſemel vel bis, prout humorum naturam ſtimulantium maior vel minor copia eſt.

Excitatur vero in hæmorrhoidibus cœcis dolor, non ob ipſam venam affectam, quæ ſenſu prædita non eſt, ſed ob partes neruoſas & membranoſas exquiſito ſenſu præditas, quibus intexta eſt, idque eò magis accidit, ſi inflammatio accedat. Tum enim ſanguis vt excernatur, in extremitatem venæ delatus, nec exitum inueniens extremitatem huius venæ, ſimulque partes, quibus inſerta eſt, diſtendit. Accidit hoc etiam interdum iis, quibus hæmorrhoides nunquam fluxerunt, & primum fluere incipiunt, cum oſcula venarum nondum ſatis pateant.

Hæmorrhoides ad quam rerum p. n. claſſem referenda?

Quibus regionibus fluxus hæmorrhoidum magis ſit familiaris?

Cui ſexui potiſſimum accidat fluxus hæmorrhoidum?

Qua periodo fluxant hæmorrhoides?

Cur in hæmorrhoidibus cœci dolor excitetur?

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa proxima, quam inſequitur hoc ſymptoma, eſt morbus compoſitionis, ſeu vaſorum horum apertio & ἀναστόμωσις. Fit autem iſta hæmorrhoidum apertio à ſanguine vitioſo & imprimis aduſto, vt poſtea, *quæſtione prima*, dicetur. A quibus autem cauſſis humor melãcholicus & ater atque aduſtus generetur, alibi dictum.

Mouentur verò hæmorrhoides ferè ſponte & naturæ beneficio; & quidem aliæ ſtatum tempus obſeruant, & fluunt vel ſingulis menſibus, vel ſingulis anni quadrantibus, vel alia periodo, aliæ verò ſine vllo certo ordine mouentur. Interdum verò mouentur à cauſſa aliqua externa, præcipuè fortium purgantium vſu vt colocynthidis ſcammonij, vt aloës, quæ hæmorrhoides aperiendi vim habet, vt ipſa experientia id teſtatur, quod qui negant, inter quos eſt Leonardus Fuchſius, *lib. 1. paradox. cap.* 1. experientiæ ſcutico digni ſunt, vt Iulius Cæſar Scaliger, *exerc.* 160. *ſect.* 3. loquitur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus ipſe per ſe manifeſtus eſt, ſiue fluant hæmorrhoides, ſiue non fluant, & ſaltem intumeſcant, ſiue etiam doleant. Ita enim facilè agnoſcitur, an hæmorrhoides ſint internæ. Externæ enim & tactui & viſui ſunt obuiæ. Internæ verò non patent, niſi in ani expreſſione, vel ſi anus ſpeculo ani aperiatur. Figuræ magnitudo & numerus viſu quoque deprehenditur. Quæ autem ſanguinis, qui euacuatur, qualitas & diſpoſitio ſit, è ſignis humorum *alibi* propoſitis patet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Hæmorrhoides moderatè & conuenienti tempore fluentes à multis morbis hominem præſeruant, & à præſentibus liberant, vt docet Hippocrates, dum, 6. *aph.* 11. ſcribit, *Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides ſuperuenientes bonæ ſunt,* & *ibid. aph.* 21. *Inſanis ſi varices & hæmorrhoides ſuperuenerint, morbi fit ſolutio,* & 6. *epid. com.* 3. *t.* 37. *Sanguifluis venis laborantes, neque morbo laterali, neque pulmonaria, neque phagedæna, neque inflammatiunculis, quæ dothiones vocantur, neque iis, quæ terminthi, fortaſſe verò neque lepra, fortaſſe neque aliis morbis corripiuntur.* Ex 6. *aphor.* 12. *Diuturnas curanti hæmorrhoides niſi vna aperta ſeruetur, periculum aquæ inter cutem vel tabis impendet.* Idem docet Galenus, 6. *epid. comm.* 5. *text.* 25. 3. *de naturalib. facultatib. cap.* 3. & 1. *ad Glaucon. cap.* 15. Obſeruatum quoque eſt, vt teſtatur Scholiographus, *ad cap.* 55. *lib. primi Hollerij de morb. internis*, grauidis quibuſdam quatuor menſes in vtero habentibus hæmorrhoides vtiliter fluxiſſe, iiſque ſubſiſtentibus peius habuiſſe. Habent & hoc commodi hæmorrhoides, docente id Hieronym. Fabricio ab Aquapendente, quod menſes prouocant & faciliores ad fluxum reddunt, id quod *de operat. chirurg. capite de hæmorrhoidib.* exemplis probat, & iſta ratione, quod in venis vteri ſanguinem propter copiam & craſſitiem infarctum & impactum quaſi ad ore venarum ſedis vi vacui trahunt, aut potius deriuant, vt ita vteri venas ab infarctu liberent.

2. Ex iiſdem tamen patet, hæmorrhoides corporis conſtitutionem non planè perfectam arguere, ſed talẽ, quæ vitioſos ſimul, præcipuè melancholicos & aduſtos humores, generat, quos ad corporis œconomiam in ſtatu naturali conſeruandam cum ſanguine per hæmorrhoides natura euacuare ſolet.

3. Habent contra hoc incommodi hæmorrhoides, quod ſi ſupprimantur vel immodicè fluant, ægrum in hydropem, phthiſin, & alios morbos præcipitant, de quo Galenus, 5. *de naturalib. fac. c.* 8. *Ex hæmorrhoidibus diuturnis ſuppreſſis vel immodicè profluentibus ad extremã frigiditatem deuenientes ægri ſæpe in quam inter cutem incidunt;* & 4. *aph.* 25. ſcribit, euacuationi per hæmorrhoides non eſſe naturam aſſuefaciendam, quoniam periculoſus eſt exceſſus, ſiue ſupra modum ſanguis excernatur, ſiue ex toto ſupprimatur. Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 2. *cap.* 5. inquit; *Hæc affectio malorum plurimorum hominibus cauſſa exiſtit. Nam & deformitatem & miſeram vitam hominibus inducunt; multos verò etiam vitam vita priuant. Et deformitatem quidem propter coloris totius vitiationem ex euacuatione ſuccedentem; miſeram verò vitam propter corporis debilitatem. Quandoque autem de vita periclitantur ſic affecti, cum ob excedentem euacuationem perfrigeratum epar aquam inter cutem operatur.* Idem docet Paulus Ægineta, *lib.* 3. *c.* 59. Quæ tamen omnia intelligenda ſunt, ſi affluxus modum excedat. Et vt hæc omnia paucis complectamur, ſi aperiantur hæmorrhoides, quando ſanguis in corpore vitioſus, & forſan etiam copioſus adeſt, vtiles ſunt, & corpus ſanum conſeruant. Contrarium ſi fiat, contrarium etiam accidit. Similiter ſi, cum morbus adeſt vel imminet, aperiantur, ſanitatem promittunt. Si vero tum occludantur, morbum certo ingruere, vel præſentem auctum iri ſignificant.

4. Diuturnas curanti hæmorrhoides, niſi vna quæpiam ſeruetur aperta, periculum aquæ inter cutem vel tabis imminet, 6. *aph.* 11. Non tamen tantum hydropem & tabem, ſed & alios morbos retentæ hæmorrhoides excitare poſſunt, atque interdum repentè materia & atra bile ad caput mania excitatur, vt Alcippo, 4. *Epid.* accidit. Interdum etiam dyſenteria inde oritur. Generatur autem hydrops ex ſuppreſſis hæmorrhoidibus, vitioſo & feculento ſanguine, hac via interclusa, ad epar ruente, eiuſque calorem natiuum ſuffocante. Phthiſis verò humore aduſto, ſalſo & acri ad pulmones conuerſo, eiuſque vaſa erodente, vnde ſputum ſanguinis, & tandem phthiſis oritur. Ita Amatus Luſitanus, *cur.* 3. *cent.* 5. narrat, virum quendam annos 45. ſingulis menſibus euacuationem per hæmorrhoides paſſum eſſe, quæ cum illi obſtruerentur, ſanguinem ſubflauum & rubrum & coaceruatim per os ſine febre & tuſſi eieciſſe; cui cum quatuor hirudines ilico hæmorrhoidibus apponi iuſſiſſet, & ſyrupum ex endiuia, fumaria ac lupulo earundẽ herbarum decocto dilutum exhibuiſſet, hinc purgans ex manna, rhabarbaro & particula elect. diaphænic. propinaſſet, tandemque conſeruam fumariæ ieiuno ſuperbibita aqua cichorij dediſſet, conſuetum fluxum hæmorrhoidum rediiſſe & bene valuiſſe.

5. In hæmorrhoidibus valde valentibus niſi maturè ſuccurratur, metuendum eſt, ne ratione magnæ attractionis & humorum confluxus inflammatio & apoſtema, vel vlcus, vel fiſtula, vel aliquod aliud graue malum excitetur.

6. Cæcæ hæmorrhoides internæ ſi verſus virgam tendunt, periculoſæ ſunt; quia inflammatæ plerumque vrinæ viam conſtringunt, & ſtranguriam excitant.

7. Cæcas hæmorrhoides, niſi maximè tumeant, & magnum dolorem inferant, potius naturæ committere, quàm aperire præſtat.

8. Inſignes & maiores ſanguinis effuſiones fiunt ab hæmorrhoidibus à vena caua ortis: quia maiores & plures ſunt, & propterea etiam maiori cum periculo accidunt.

Indicationes.

Hæmorrhoides cæcæ, vt fluant, opera danda; quod ſi obtineri non poſſit, ſanguis ad eas fluens aliò reuellendus & deriuandus, ac inflammatio prohibenda, & dolor mitigandus.

Si verò fluant hæmorrhoides, & quidem moderatè, naturæ totum negotium committẽdum, & fluxus nullo modo impediendus; ſi verò parcius fluant, motus naturæ promouendus; ſi nimium fluant, aut fluxus diutius, quam par eſt, duret, aut ſæpius redeat, fluxus ſiſtendus.

Curatio.

Si ergo hæmorrhoides ſaltem tumeant, non verò ſanguinem fundant, danda eſt opera, vt aperiri poſſint, frictione facta foliis mercurialis, parietariæ, borraginis, ficus, vel illitione ſucci betæ, cyclaminis, centaurij minoris & ſimilibus, quibus, ne dolor excitetur, anodyna addi poſſunt, quæ Galenus, 6. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 7. deſcribit. Curatio.

Si verò magnus adſit humorum affluxus & dolor vehemens, & inflammatio metuenda ſit, humores in contraria reuellendi; quod commodiſſimè fit ſectione in brachio, quæ niſi ſuffecerit, in poplite vel malleolo ſecare licet.

Quibus euacuationibus niſi dolor & tumor minuatur, hirudines applicari poſſunt, vt ſanguini exitus detur. Ante verò euacuationem hirudines applicandæ non ſunt ne maior humorum affluxus concitetur. Verum de hirudinum ad hæmorrhoides applicatione dicetur infra, *quæſt.* 3.

Locum autem applicandi hirudines cum ad dolorem eorum leniendum, tum ad varios morbos præcauendos & curandos quod attinet, prout euacuare ſuperfluos humores à vena caua aut porta volumus, etiam in ano locus eligẽdus eſt, aut extra & ad latera, aut intus & retro. Idcirco Hieron. Fabric. ab Aquap. in lienis vitiis tum intrinſecus tum poſterius coccygem verſus, tum nonnihil ad ſiniſtram affigere iubet. In obſtructionibus autem cum in ſima, tùm in gibba epatis parte, cum interius, tum poſterius, tum ad latera, atque vndique ad podicem applicat. In renum verò affectionibus, nec non pleuritide, peripneumonia, vt & in externis affectionibus exterius magis, tum verò & ad podicis

latera

latera hirudines applicat. In febribus cum exterius, tum interius, atque vndique affigit. In mania cum exterius, tum interius, ſi aduſti humores in toto redundent, in melancholia ſimiliter. In phrenitide exterius magis & ad latera, vt eius verbis vtar.

appli- irudi- Modum applicādi quod attinet, triplex modus excuntis ſanguinis ab ano ex hirudinibus repletis, vbi turgidæ factæ vel ex ſe deciderūt, vel ſalis momento admoto decidere coactæ ſunt. Primus eſt, vt delapſis hirudinibus ſinamus ſanguinem fluere, donec ſponte ſiſtatur: ſecundus modus eſt, vt æger ſupra balneum aquæ calidæ deſideat, cuius vapore ſanguis mouetur, vaſculo aquæ innatante, quod ſanguinem effluentem excipiat: tertius eſt, vt ſi æger non poſſit ſurgere, corniculo inſtar cucurbitæ ſanguis extrahatur.

Aluus quoque laxa & mollis ſeruanda, ne feces duræ in tranſitu dolorem augeant, id quod fiet exhibitis in iuſculo oleribus emollientibus, caſſiâ item & manna.

Ad dolorem verò leniendum, ſimulque calorem, qui plerunque adeſt, temperandum, inflammationem prohibendam refrigerantia & anodyna medicamenta applicanda, quæ vel ſaltem illinuntur, vel cum bombace aut linteo imponuntur, vel etiam, ſi ferre poſſit æger, ano per fiſtulam infundantur. Fiunt verò ex lacte, pane, oleo rutaceo & vitello oui, vel ex recenti butyro, croco & oui albumine, vel vnguentum roſaceum, refrigerans Galeni & populeum inungendum, vel oleum commune aut amygdalarum dulcium, in quo momordicæ poma, vt herbæ Paridis baccæ coctæ ſint.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyllij aq. roſ. extract.* Vnc. ß. *ol. roſac. violac.* an. Vnc. ß. Miſce.

Vel ℞. *Butyri recentis ol. roſac.* an. Vnc. j. *ceruſſæ lotæ* Vnc. ß.

Diu in mortario plumbeo agitentur. F. Linimentum.

Si dolor ſit vehemens, vſurpetur oleum expreſſum è ſemine cucurbitæ, papaueris, aut hyoſcyami.

Vel tale adhibeatur Vnguentum.

℞. *Fol. maluæ, lactucæ, violariæ, flor. verbaſci* an. M. j. *fol. mandragoræ flor. chamomillæ* an. M. ß. *ſem. lini* Vnc. ß. Fiat decoctum pro fomento.

Poſt fomentationem tale vnguentum adhibeatur.

℞. *Ol. papau.* Vnc. j. *roſ.* Vnc. ß. *ſucci ſolani* Drach. ij.

Miſceantur in plumbeo mortario. Vel apponatur hoc cataplaſma.

℞. *Fol. maluæ, violariæ,* an. M. j. *ſolani flor. verbaſ.* an. M. ß. Coq. in lactis ſ. q. Contundantur minutim, & addatur *Farina tritici, hordei* an. Drach. iij. *vitellum oui* j. *olei roſ.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Folia etiam portulacæ, ſolani & hyoſcyami recentia contuſa & parum ſub cineribus cocta, vel in patella cum oleo frixa, & in cataplaſmatis formam redacta dolorem leniunt.

Si dolor valde vrgeat, opium addi poteſt.

Vt ℞. *Vnguenti populei* Vnc. ß. *olei papau.* Vnc. j. *opij* ſcrup. j. *croci* ſcrup. ß. Miſce cum *ouo integro.*

Si verò nunquam fluere conſuetæ ſint hæmorrhoides, nec ſpes ſit eas fluxuras, danda opera, vt exiccentur, ne iterum intumeſcant, adhibitis digerentibus & ſiccantibus, citra morſum tamen, quibus & dolorem lenientia ſemper admiſcenda ſunt.

Medicamenta autem in hanc rem vtilia parantur ex *acacia, bolo Armeno, ligno Guajaco, ſulphure, alumine, item è verbaſco, ſcrophularia, plantagine, millefolio, hyperico, ſcabioſa, cynogloſſa, porri foliis,* è quibus fotus & inſeſſus fieri poſſunt, vel etiam vapor coctarum herbarum ano excipi.

Vtile eſt & vnguentum è ſcrophularia paratum, quod & à Matthiolo commendatur, & ab aliis etiam ob ſignaturam radicum laudatur.

Vel ℞. *Radic. lilior. alb. ſcrophular.* an. Vnc. j. *fl. verbaſci* M. j. *chamæmeli* M. ß. *hyperici* P. j. *dactylor.* num. vj. Coq. in aqua ad mollitiem & contundantur. Adde *farinæ ſem. lini, fœnugræci* an. Vnc. j. *myrrhæ thuris* an. Drach. ij. *croci* Drach. j. *vitell. ouor.* num. iiij. *butyri ſ. ſale* Vnc. ij. F. Cataplaſma.

Vel bulbi cæparum aut porri ſub cinerib. coquantur, vt acrimoniam amittant, & cum oleo roſac. fiat Cataplaſma, quod fortius erit, ſi radices dracunculi & ari ſimiliter coctæ addantur.

Vel ℞. *Maſtich. thuris, myrrhæ,* an. Drach. ij. *bdellij hypocyſtidis* an. Drach j. *croci* ſcrup. j. *mucilag. ſem. lini, gummi tragacanth.* an. Vnc. ß. *vitellum oui* num. j. *olei roſacei verbaſc.* an. q. ſ. F. Vnguentum.

Poſſunt eidem lithargyrum, tutia, ceruſſa addi.

Fumus etiam è lolio, verbaſco, ſcrophularia, quibus ſulphur addi poteſt, ſuper carbones vel ferrum candens proiectis, ano exceptus hæmorrhoides ſanat & abſumit. Ore quoque ſumenda quædam exhibentur ad hæmorrhoides tumentes abſumendas. Dioſcorides decoctum ononidis probat. Verbaſci etiam puluis cum lacte vel alio liquore conueniente exhibitus, ad hæmorrhoides tumentes abſumendas vtilis eſt. Ex eo cum æquali portione farinæ tritici, atque vitello oui & butyro placenta fieri poteſt, cuius portio ſingulis diebus exhibeatur, vel ſuccus verbaſci propinetur, vel ex eo cum ſaccharo fiat ſyrupus; vel cum puluere glycyrrhizæ Electuarium. Bdellium quoque cum ſucco verbaſci emollitum & in pulueris formam redactum Drach. j. pondere exhiberi poteſt.

[Si quis hæmorrhoidum cœcarum inſano dolore torqueatur, minimum quid ſcrophulariæ, vel foliorum, cum cibo aut potu capiendo, ſtatim dolore liberatur, ſiue ipſam plantæ ſubſtantiam ſiccam aut viridem, ſiue decoctum eius aſſumat.] *Remedium ad hæmorrhoidū cæcarum dolorem, ex Henric. ab Heer.*

Apertæ vero hæmorrhoides ſi minus, quam par eſt, ſanguinis fundant, & quidem cum dolore, motus naturæ iuuandus, quod fit fomentis & ſuffumigiis paratis è foliis maluæ, althææ, chamæmel. meliloti, ſemine lini fœnugræci. Aloë etiam ſumta hæmorrhoides promouet, vt & vinum generoſius hauſtum.

Si verò nimium fluant apertæ hæmorrhoides, aut fluxus diutius duret, aut frequentius redeat, fluxus is ſupprimendus & ſiſtendus. Si ergò magna adſit ſanguinis copia, vena in cubito aperienda. Et licet hæmorrhoides internæ cum venis, quæ in cutem deſinunt, per ſe nullam communionem aliquo modo euacuata ex epate, & epar è meſaraicis ſanguinem rapit, atque hoc pacto ab hæmorrhoidibus fit reuulſio. Si verò venæ ſectionem non ferant, cucurbitulæ ſcapulis, lumbis & hypochondriis affigendæ, ac partes ſuperiores fricandæ, & vinculis fortiter conſtringendæ.

Sanguinis verò acrimonia & tenuitas medicamentis refrigerantibus & incraſſantibus corrigenda, vt Syrupo portulacæ, è roſis ſiccis, cydoniorum, acetoſæ, ribes, myrtino & ſimilibus, ac aquis ex iiſdem plantis deſtillatis. Fortiora ſunt lapis hæmatites, terra ſigillata, trochiſ. de ſpodio, de carabe, & alia medicamenta de dyſenteria, ad fluxum ſanguinis ſiſtendum propoſita.

Et ſi fluxus ſit nimius, etiam opiata exhibenda, vt theriaca recens, philonium, requies Nicolai, laudanum opiatum.

Si vires ferunt, primò humores ſeroſi & acres, qui ſanguinis ſunt ventriculum & ſtimulus, vt natura hanc ſanguinis euacuationem inſtituat, euacuandi, & hoc modo ſimul deriuandi, & lenibus medicamentis humores, qui ad hæmorrhoides fluxuri erant, ad inteſtina diuertendi. Talia ſunt ſyrupus roſar. ſolutiuus, de ſpina ceruina, manna, myrobalani, triphera perſica. A fortioribus verò medicamentis planè abſtinendum, ne humores agitati ad partem affectam ruant. Ad præcautionem tamen, antequam fluxus ingruat, medicamenta bilem flauam & atram purgantia commodè exhibentur iis, qui immoderato hæmorrhoidum fluxui ſunt obnoxij, ne tales vitioſi humores cumulentur, naturamque ad excretionem ſtimulent.

Topica ſint, vim adſtringendi, venaſque claudendi habent, cuiuſmodi ſunt κολλητικὰ & quæ alias in vulneribus ad ſanguinem ſiſtendum adhibentur; ac niſi hæc ſufficiant, tandem medicamenta cauſtica, & ipſe ignis actualis, ſemper incipiendo à mitioribus, & cauendo, ne ſphincteri, qui exquiſito ſenſu eſt præditus, acria medicamenta, vt nec ignis applicetur, nè dolor & conuulſiones excitentur.

Primò ergo medicamenta è foliis plantaginis, quercus, roſis rubris, bolo Armeno, thure, ſanguine Draconis, balauſtiis, aloë & ſimilibus applicanda. Vt:

℞. *Fol. verbaſci*,

quæ peculiarem vim in fluxu & dolore hæmorrhoidum habent, M.ij. *quercus*, an. *ſolani* M j. *flor. roſ. rubr.* M.ß.

Coq. in vino rubro, & fomenti loco applicentur. vel contuſis adde ol. amygdal. d. F. Cataplaſma.

Ex vnguentis vtile eſt vnguentum Comitiſſæ.

Vel ℞. *Boli Armeni* Drach. j. ß. *radic. biſtortæ, nuc. cupreſſi, flor. roſ. rubr.* an. ſcrup. iv. *balauſtior. baccar. myrti, hypociſtides* an. Drach. j. *ſang. Draconis* Drach. ß. *corall. rubr.* Drach. j. *thuris* Drach. ij. *ol. roſac.* q. ſ. ad incorporandum, *ceræ* q. ſ. F. Vng.

Pinguedo etiam anguillæ, quæ, dum aſſatur, extillat, proprietate quadam hic prodeſſe ſcribitur, & propterea etiam vnguentis admiſceri poteſt.

Inter Emplaſtra vtile eſt Emplaſtrum contra rupturam vel ſequens,

℞. *Aloës, thuris, boli* an. Drach. ß. *ſang. draconis* Drach. ij. pulueriſata excipiantur *oui albumine vel mucilagine gummi tragacantha factâ in aq. plantag.* Emplaſtrum autem hoc antequam planè ſiccetur, amouendum eſt, cum exiccatum ſine dolore auelli non poſſit.

Vel ℞. *Thuris, colophoniæ* an. Drach. iij. *boli* Vnc. ß. *ceruſſæ, plumbi vſti* an. Drach. j. *acaciæ* Drach. ß.

Trita excipiantur oui albumine, vel tragacantha & cera, ac fiat ſuppoſitorium.

Vt verò ad ſanguinem è vulnerib. fluentem ſiſtendũ vtiliſſimus eſt fungus ille, qui crepitus lupi appellatur: ita & in podicem inditus hæmorrhoides fluentes ſiſtit.

Hæc ſi non ſufficiant, cauſtica vſurpanda, *as vſtum, chalcanthum, miſy, ſory*, quibus admiſceri poſſunt: vnguentum de Lythargyro, de Tutia & ceruſſa & glandium calice, vel alia capſula, ne vicinæ partes ſimul adurantur, hæmorrhoidibus apponi debent, deinde eſcharæ caſus modo aliâs vſitato procurandus.

Hæmorrhoidum ſectio & vſtio.

Quod ſi his omnibus nihil proficiatur, & fluxus pertinaciter perſeueret, tum etiam ſi hæmorrhoides exiccare & earum fluxum impedire animus eſset, antiqui ad manus operam deueniebant, & ægro rectè collocato ac vincto hæmorrhoides ſcalpello vel alio conuenienti inſtrumento liberabant, deinde acu filum trahente hæmorrhoides perforabant, & arctè vinciebant, tandem hæmorrhoidum caput abſcindebãt, & ferro ignito vrebant; ac poſtea eſcharæ caſum & vlceris curationem conſueto modo peragebant; vel etiam ſine inciſione eas ſtatim vrebant, de qua re pluribus agit Hippocrates, *lib. de hæmorrhoidibus*, vbi etiam ſcribit: rectum inteſtinũ & ſecans & reſecans & conſuens & vrens & putrefaciens etiamſi grauiſſima hæc ſint, nihil læſeris. Verum non ſine cauſſa ſcribit Hieron. Fabritius ab Aquap. ſe experientia non potuiſſe vnquam hæc comprobare; neque à pleriſque hæc tolerari & ſuſtineri cum pars hæc, ſi quæ alia ſit ſenſu exquiſitiſſimo prædita. Ideoque ipſe mauult hæmorrhoides tumentes medicamentis, quam chirurgiâ curari, vt inſeſſione in aquis thermalibus, & ſpongiis ex aqua thermali expreſſis & arctè ſupra anum ligatis; item radicibus porri in oleo communi vel myrtino decoctis, ſcrophulariæ radice in aqua decocta, contuſa & impoſita, ſpongia ex aqua calcis expreſſa.

An tuta ſit?

In iſta autem intentione peragenda non negligendũ monitum Hippocratis, *6. aph. 12. diuturnas curanti hæmorrhoides niſi vna quapiam aperta ſeruetur, periculum aquæ inter cutem vel tabis impendet.* Vt etiam alij Authores docent. Aëtius tamen *tetrab. 4. ſerm. 2. cap. 5.* diſſentit, ſtatuitque omnes hæmorrhoides ſanandas, nullãque apertam ſeruandam eſſe, nihilque ægro inde periculi imminere; modò æger conuenienti diæta vtatur, & venæ ſectio & purgatio ſuo tempore inſtituatur. Imò ipſe etiã Hipp. idem ſenſiſſe videtur, dum *lib. de hæmor.* omnes vrere iubet, vetatque vllam citra vſtionem relinquere. Verùm corpora, quæ ita diſpoſita ſunt, vt humores tales vitioſos, qui naturam ad hanc excretionem ſtimulent, generant, vix tam exactè diæta regi poſſunt, vt non aliquid vitioſi humoris generent, neque etiam illud omne venæ ſectione vel purgatione tolli poteſt, imò antequã ſanguinis miſſio vel purgatio inſtituatur, de improuiſo homini aliquid damni afferri poteſt. Ideoque Hippocratis conſilium allegato aphoriſmo ſequi tutius eſt. In libro vero de hæmorrhoidibus cum contrarium ſentire videatur, proculdubio loquitur de hæmorrhoidibus recentibus, non verò diuturnis.

Diæta.

Diæta.

In cæcis hæmorrhoidibus diæta ſit tenuis ad humidum declinans, & aluum laxam ſeruandi vim habens, ne feces indurentur, & induratæ in excretione dolorem excitent. Cum cibis ergo ſumi poſſunt borrago, blitum, ſpinachia, malua, paſſulæ. Caſſiam etiam fiſtularem ſumere vtile eſt. Aromata verò dulcia & acria vitentur. Potus ſit aqua hordei, vel cereuiſia conueniens, vinum dilutum, generoſa vero vina vitentur. Si feces duriores ſint, ne in excretione earum dolor excitetur, clyſtere ex iure pingui vel decocto emolliente cum oleo communi eas emollire vtile eſt.

Si nimium fluant hæmorrhoides, cibus, ſit incraſſans ex oryza, ſimilagine & ſimilibus in aqua chalybeata coctis, quibus bolus Armenus, corallia admiſceantur. Conueniunt etiam mala cydonia, pyra, & ſimilia. Vinũ ſit auſterum ſtipticum. Quies vtilis eſt; omnis vero motus animi & corporis nimius vitandus.

QVÆSTIO I.

Qualis ſit ſanguis qui per hæmorrhoides euacuatur?

Quis ſanguis per hæmorrhoides euacuetur.

Qualis ſanguis ſit, quem natura per hæmorrhoides euacuare ſolet, Authores non planè conſentiunt. Gal. *6. aph. 11. & 12.* hæmorrhoides fieri ſtatuit à ſanguine melancholico, & inſtitui hanc euacuationem à natura ſuccum melancholicum purgante. Hippocrates tamen, *6. Epid. comm. 3. aph. 37.* dum morbos recenſet, à quibus ij, qui hæmorrhoidibus laborant, immunes ſunt, eos recẽſet, qui non à ſanguine melancholico, ſed & aliis humoribus proueniunt. Et res ipſa id teſtatur. Neque enim ſemper ſanguis craſſus ac ater, ſed ſæpe etiam floribus ac rubens per hæmorrhoides excernitur. Adrianus Spigelius quoque *de humani corp. fabr. lib. 5. cap. 3.* Galenum reprehendit, quod ſolum humorem melancholicum hæmorrhoidum cauſſam eſſe ſtatuit, atque à bile & pituita hæmorrhoides quoque excitari poſſe docet, idque probare vult ratione. Autoritate quidem Hippocratis, qui *initio libri de hæmorrhoidibus*, hæmorrhoidum morbum fieri teſtatur, cum bilis aut pituita ad venas inteſtini recti decubuerit, ſanguinemque qui in venis eſt, calefacit. Ratione verò, quod inſaniæ etiam fiãt à bile & pituita, teſte Hipp. *lib. de morbo ſacro*, qui tamen *6. aph. 21.* ſcribit Hæmorrhoidibus prouenientibus inſaniam ſolui; refertque ſe in Germania vidiſſe moleſtatos à catarrho ſalſo ſanatos fuiſſe hæmorrhoidum longa fluxione.

Verum enim verò ſciendum hic per ſanguinem melãcholicum accipiendum eſſe non ſolum ſanguinem frigidum & ſiccum, aut qui melancholicum humorẽ frigidum & ſiccum admiſtum habet, ſed etiam aduſtum, & qui ſero melãcholico abundat, vnde etiam floribus, vbi excernitur,

excernitur, apparet. Et ſolent in venis meſaraicis imprimis humores aduſti & biliosi cumulari, qui febres intermittentes excitare ſolent, quos natura interdum per hæmorrhoides internas expellit. Atque iidem, ſi in cauam venam penetrent, per hæmorrhoides externas euacuari ſolent. Et omnino ij magis ſunt hæmorrhoidibus obnoxij, qui ſanguinem aduſtum habent, & qui in iuuentute fuêre ſanguinei, quibúſque in adulta ætate ſanguis aduritur, quique affectioni hypochondriacæ ſunt obnoxij.

Fallitur vero Spigelius in eo, quod à pituita etiam inſaniam fieri poſſe putat. φλέγμα enim vocabulum non ſolum humorem frigidum, ſed & calidum (quæ etiã genuina eius ſignificatio eſt) ſignificat, & Hippocrati quoque ſæpe pro humore calido & retorrido, qualis inſaniam inducit, accipitur, vt ex libro περὶ φύσιος παιδίου & aliis locis Hippocratis plurimis patet, de quibus videatur Anutius Foëſius, *in œconom. Hippocratis ad vocem φλέγμα*. Et in illo loco Hippocratis ex libro de hæmorrhoidibus à Spigelio allegato φλέγμα non ſumi pro humore frigido ex eo patet, quod ex eo ſanguinem, qui in venis eſt, calefieri Hippocrates ſcribit.

Non tamen hoc prætereundum, quod Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. c. 10.* annotauit, atque ego etiam aliquoties obſeruaui, interdum è podice ſine dolore & ſine ſanguine prodire mucoſas quaſdam & ſubalbidas ſordes, quas falsò nonnulli pro pure habent, quas ille veluti limum fecémque ſanguinis melancholici eſſe putat, quam podicis venæ eructent interdum multo tempore, poſt diuturnos ferè morbos melancholicos, durámque & laborioſam equitationem; Platerus verò fieri hoc eadem ratione ſcribit, vt in albis vterinis fluoribus, vt ſicut in illis per venas menſtruas, ſic hic per hæmorrhoidales natura ab alba illa materia, menſtruis albis tenacibus non abſimili, ſe repurgat. Et omnino non pus eſt illa materia alba, cum in iis etiam prodeat, qui nullo vlcere eo loci laborant, ſed ſanguis quidam craſſior, in materiam talem albam & viſcoſam albumini oui non abſimilem mutatus.

Quanquam verò Galenus *6. Epid. comm. 5. text. 25.* naturam etiam ſanguinis plenitudinem per hæmorrhoides euacuare ſcribat, atque id negandum non ſit: tamen hoc iis ferè accidit, qui ſimul ſanguinem calidiorem habent.

QVÆSTIO II.

An Aloë venarum ora aperiat, & hæmorrhoides cieat?

Affirmat id Serapio, *cap. 201. de med. ſimp. Meſue, lib. de ſimp. med. facult. cap. 1.* & Arabes plerique. Leonhardus Fuchſius vero Arabibus parum æquus, *lib. 1. paradoxorum c. 1.* id negat, & primò quidem autoritate Græcorum ſe tuetur, Dioſcoridis puta, qui *lib. 3. cap. 24.* Aloën δύναμιν συνακτικὴν, vim adſtringentem habere, & cum aqua frigida potam ſanguinis excretiones cohibere, & hæmorrhagias hæmorrhoidum ſiſtere ſcribit; Galeni, qui *lib. 6. de ſimpl. med. facult.* docet, aloën eſſe φάρμακον κολλητικὸν ſeu glutinare, & clarius, *lib. 5. meth. med. c. 4.* optimum, quod nouerit, ad ſanguinis, etiam membranarum cerebri, eruptiones eſſe remedium, quod paratur ex thuris parte vna & aloës parte dimidia; Plinij, qui *lib. 27. c. 4.* ſcribit, aloën ſanguinis exſcreationes, ſi modicæ ſint, drachmæ pondere ex aqua ſedare, vulnerum quoque ſanguinem, & vndecunque fluentem ſiſtere; imò ipſius Auicennæ, qui *c. 67. canon. 2.* ſcribat, aloën, quando ponitur cum vino ſupra hæmorrhoides & rimas ani, tunc ſanguinem ex iis manantem reſiſtere. Experientiam vero cum negare non poſſit, certúmque ſit, quod interdum aloës aſſumta hæmorrhoides aperiat, putat id fieri non per ſe, ſed & accidenti, quia videlicet acres humores, qui ſuâ acrimoniâ ani venas aperiunt, commouet, quod etiam Galenus docet, *6. aph. 47.*

Verum vno verbo hæc controuerſia componi poteſt, ſi dicamus, aloën extra admotam venarum orificia claudere, & ita ſanguinem vndicunque fluentem ſiſtere, intus verò ſumtam, vt in venas penetret, ſanguinem ciere. Habet enim extra admota vim quandam denſandi, adſtringendi & glutinandi. Eadem etiam quia valdè attenuat, ſanguinémque feruidiorem reddit, & quaſi fundit, illique eam quaſi qualitatem inducit, quam aliàs ſanguis obtinet in iis, qui ad hæmorrhoidum fluxum ſunt diſpoſiti, accidit, vt inde veni ani aperiantur. Fruſtra verò hanc huius controuerſiæ conciliationem impugnat Fuchſius; & quidem ſolum autoritatibus, dum ſcribit, Dioſcoridem & Plinium ſtatuere, aloën etiam in potu ſumtam ſanguinem profluentem compeſcere. Etenim & Dioſcorides & Plinius non loquuntur de hæmorrhoidibus, ſed de ſanguinis exputione, quæ fit venâ aliquâ apertâ. Tũc enim aloë hauſta externi medicamenti loco eſt, quæ orificio venæ aperto pota affluens illud claudit, nõ minus vt extra vulneri alicui applicata.

QVÆSTIO III.

An hirudines hæmorrhoidibus applicandæ ſint?

Victor Trincauellius, *de rat. cur. part. corp. hum. præt. nat. affectus lib. 9. cap. 14.* apertionem hæmorrhoidum per hirudes diſſuadere videtur, ideò quod primo ea conſuetudo licet frequens in præſentia ſit, tam Patauij & Venetiis, quam in reliquis ferè totius Italiæ ciuitatibus, nouum ſit inuentum iuniorum Medicorum, nec meminerit eius eſſe mentionem factam ab aliquo Græcorum aut Arabum Medicorum. Deinde quod Galenus, *4. aph. 25.* apertiſſimè conſulit, non eſſe aſſuefaciẽdum euacuationi per hæmorrhoides, quoniam periculo ea conſuetudo non vacet: cum ſi nigra fluat, vtilis quidem ſit ea euacuatio, ſi verò vel clarior & tenuior ſanguis, vel copioſior excernatur, eadem vtilis non ſit. Obſeruaſſe ſe vero ſcribit, quod ſanguis per hirudines detractus, præſertim quando hæmorrhoides ſponte non intumuerint, aut doluerint, effuſus clarus ſit, non niger.

Contra Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, *de operat. chirurg. cap. de hæmorrhoidibus* ſtatuit, etiam in iis, quibus nunquam ſanguis per venas ani fluxerit, neque eæ tumidæ fuerint, nihilominus per hirudines appoſitas tentari euacuationem debere in morbis curandis, vtpote in melancholia, pleuritide, peripneumonia, capitis dolore, febribus, liene affecto, renum paſſionibus, & aliis affectionibus ab Hippocrate & Galeno commemoratis. Et primo quidem id probat autoritate Galeni, qui *4. aphor. 25.* ſcribit, ſanguis ſupra, id eſt, per os excretus, qualiſcunque fuerit, malum: infra vero, id eſt, per hæmorrhoides bonum, quando hominis natura multum talem accumulauerit ſanguinem. Aliter autem non eſſe aſſuefaciendum ei, quæ fit per hæmorrhoides, euacuationi, vt quæ periculoſam habeat vtramque immoderationem, ſiue ſupra modum ſanguis excernatur, ſiue ex toto ſupprimatur. Deinde multis rationibus id probat, quarum prima eſt, quod natura, cum per hæmorrhoides ſanguinem euacuat, hominem à multis morbis liberat; ideoque naturam in hac euacuatione eſſe imitandam & adiuuandam: Secunda, quia natura in hunc vſum hæc vaſa conſtruxit, & propterea, vbi munere ſuo non fungitur, eſſe aperiendas, ſi nimirum materia noxia in corpore abundat: Tertia quia euacuationes, quæ fiunt à natura aut à Medicis, quotieſcunque adeſt materia noxia, ſunt bonæ, quia morbos tollunt: Quarta quia ſi non licet ſanguinem melancholicum per hæmorrhoides euacuare, etiam in aliis morbis nec ſecandam venam eſſe, nec purgandum: Quinta quia natura, quæ eſt morborum medicatrix, eſt imitanda, quæ raro alias, quam has venas ad ſuperfluam euacuanda aperit. Imo exiſtimat Hieronymus Fabricius ab

An hirudines hæmorrhoidibus applicandæ ſint

a ſignifi- pecta-

terdum er ha- ides tur

lie ve- ora st

ab Aquapendente, euacuationem ſanguinis ex hæmorrhoidibus à vena caua plus conferre in febribus malignis, quam venæſectionem in cubitu. Cum n. in febribus malignis putredo ſit in vena caua, hæmorrhoides ſunt viciniores venæ cauæ, vbi maximæ eſt in lumbis, quàm venæ in brachiis.

Et omnino ſatis probabiles ſunt rationes Hieronymi Fabricij ab Aquapendente, neque diſſentit ab eo Hippocrates & Galenus. Hæc ſaltem attendenda, primò, quæ hæmorrhoides aperiendæ ſint applicatis hirudinibus, deinde qui humores & vbi peccent. Quo pertinet etiam naturarum & regionum varia conſtitutio. Etenim ſi in vena caua humores peccent, externæ hæmorrhoides, etiam fluere non conſuetæ, modo tumeant, aperiri poſſunt; cum magno venæ cauæ trunco in brachiis proximæ ſint. Eædem tamen externæ etiam aperiri poſſunt, ſi tumeant, vel fluere conſuetæ ſint, vbi humores vitioſi ſunt in ramis venæ portæ, ob conſenſum & ἀναστόμωσιν hæmorrhoidum internarum & externarum, vt infra *part. 5. ſect. 1. cap. 1. de aff. hypoch.* dicetur. Si verò humores vitioſi ſint in venæ portæ ramis, internæ, modo id commodè fieri poſſit, aperiantur, ſiue turgeant, ſiue non turgeant, ob rationes ab Aquapendente adductas; externæ verò, ſi non tumeant, non debent, cum naturæ conatus tum deſit. Ipſo tamen fatente Fabricio, iſta hæmorrhoidum apertio maiore cum commodo fit in Italis & meridionalibus, vtpote qui ſanguinem magis calidum & aduſtum habent, & propterea fluxui hæmorrhoidum magis ſunt obnoxij, quam Septentrionalibus, quorum ſanguis eſt frigidior, quibúſque hæmorrhoides propterea minus ſunt familiares.

LIBRI TERTII PARS III.

DE MORBIS MESENTERII, Pancreatis, & omenti.

CAPVT I.

De Meſenterio & vaſis meſaraicis veniſque lacteis.

Meſenterium vnde dictum?

MESENTERIVM quaſi μέσον τῶν ἐντέρων, Ciceroni, *2. de nat. Deor.* & Macrobio, *in ſomn. Scipion. c. 6. circa finem*, medium inteſtinũ, id eſt, medium viſcerum & interraneorum. (Ita enim antiqui Romani nomen inteſtinorum accipiebant) dictum, nonnullis & μεσαραιον nominatum, interpretibus Latinis aliquibus lactes, ſed malè appellatum, quaſi ligamentum & vinculum quoddam inteſtina connectit, & vaſa ad inteſtina excurrentia tutò deducit.

De cuius naturali conſtitutione, figura, ſitu, magnitudine, ex variis partibus compoſitione, connexione, & ſimilibus Anatomici conſulantur, qui de eis diligenter tractant. Non tamen abs re facturi videmur, ſi de vaſis meſaraicis, vt parte meſenterij præcipuâ, & quorum gratiâ meſenterium factum, quædam, antequam morbos meſenterij explicemus, proponamus.

Vaſa meſaraica quotuplicia?

Vaſa meſaraica Antiqui, imò ad hunc vſque tempus omnes Anatomici & Medici triplicia conſtituerunt & deſcripſerunt, venas, arterias, & neruos; etſi de eorum vſu & actione non omnes idem docuerint, vt poſtea dicetur.

Lacteæ venæ, nouum eorum genus quando & à quo inuentum.

Primus hoc ſeculo nouum vaſorum meſaraicorum genus propalauit & deſcripſit Caſpar. Aſellius Cremonenſis, Anatomicus Ticinenſis, *in libro poſthumo de lactibus, ſiue lacteis venis*, quod 1622. primum inuenit. Cum enim fortè fortunâ venæ hæ lacteæ in cane, quem viuum ſecandum ſumpſerat, ipſi occurriſſent, totum ſe poſtea earum inueſtigationi dedit, vt nulla ferè hebdomada, nullus certè menſis abierit, ſine viua vna & altera ſectione non canum tantùm, ſed & brutorum aliorum plurimorum, felium, agnorum, porcorum, vaccarum, imò equorum. Ex eo ergo quædam, quæ de hoc quarto vaſorum genere ex eius libello primò percepimus, & poſtea αὐτοψίᾳ confirmauimus, proferemus.

Quomodo is ad vaſorum horum inuentionem peruenerit, *cap. 9.* docet. Eaſdem tamen venas cuiuis inuenire ac videre promptum ac facilè; ſi canem vel aliud brutum ad ſatietatem vſque paſcat, & horis 5. vel 6. pòſt ventrem eius ſtatim aperiant. Tum enim in animali adhuc viuente venæ lacteæ ita dictæ, quod colorem lacteum referant, & humorem lacteum contineant, à reliquis tribus vaſorum meſaraicorum generibus diſtinctæ, eo modo quo eas depinxit Aſellius, eæque albiſſimæ, apparebunt. in animali verò ieiuno, aut vbi chylus iam diſtributus eſt, vt & in mortuo non apparent. Appellat autem Aſellius hoc vaſorum genus albas & lacteas venas, quod, vt dictum, colore prædita ſint albo & lacteo, ac ſuccum lacti ſimilem in ſe contineant. Idem quoque lactes nominat, de quo vocabulo prolixè & eruditè, *cap. 10.* agit.

Dari autem ea, & diſpergi ramulos candentium vaſorum per omnem meſenterij ab vſque centro eius regionem, inde in inteſtina deferri, ad ipſa ſcindi in propagines penè infinitas, his propaginibus vndique inteſtina ambiri ac comprehendi, & quidem à reliquis vaſis meſaraicis diſtingui, cauitate à neruis, tenuitate tunicarum ab arteriis, à venis candore, ab omnibus ſimul ſucco, quem includunt, qui neruis nullus, in venis & arteriis colore & tota ſubſtantia diſpar eſt, ad ipſam oculorum fidem rectè prouocat. Neque hîc facilè aliquis ei contradicet, qui viſum ſuum conſuluerit & oculis ſuis fidem habere voluerit, quod in Anatomicis & operibus naturæ contemplandis omnino faciendum, vt monet Galenus, *2. de vſu part. cap. 3. in fine.*

Quod verò tam diu & ad hoc vſque tempus vaſa hæc latuerint, & ante annos paucos primum in notitiam hominum peruenerint, cauſſa proculdubio eſt hæc, quod in demortuis animalibus, in quibus venæ hæ non apparét, plerique anatomiam exercuerint. Sed quod & eos, qui etiam viua animalia ſecuerunt, & ipſum Galenum, qui tamen ſexcentas viuas ſectiones ſe adminiſtraſſe gloriatur, & plurima animalia à paſtu ſæpe ſecuit, latuerunt, prorſus ſe ignorare ſcribit Aſellius, *cap. 14.* Verum & huius rei ratio reddi poteſt. Etenim cauſa, ob quam animalia viua ſecuerunt Antiqui, eſt, vt vel motum cordis, vel diaphragmatis, vel vocis inſtrumenta, vel motum cerebri, & ſenſum membranarum eius viderent & inueſtigarent, vel, quomodo cibus in ventriculo mutaretur, agnoſcerent: quæ dum fiunt, interim animal moritur, & poſtea lacteæ venæ non apparent. Neque etiam mox à paſtu conſpiciuntur, ſed vbi chylus confectus eſt. Qui verò ob venarum lactearum inueſtigationem ſectionem viuorum primariò inſtituerit, nemo fuit ante Aſellium. Eraſiſtratum tamen eiúſque ſectatores venas iſtas vidiſſe, verum non agnouiſſe, ſed pro arteriis habuiſſe, patet è Galeni *lib. an ſanguis contineatur in arteriis c. 5. & 7. de adminiſtrat. anatom. cap. vlt.* vbi ſcribit Galenus, Eraſiſtrati aſſeclas ſtatuere, ſimul ac meſenterium denudatum fuerit, arterias aëri ſimiles apparere, poſtea lacteo ſucco repletas conſpici.

Qui autem fiat, quod moriente animali ſuccus ille lacteus mox euaneſcit, atque venæ iſtæ non amplius apparent, dicere non ita facile eſt, habétque ſuas coniecturas Aſellius. Mihi vero conſentaneum videtur, quod ex ingenti dolore, qui fit ex ſectione, ſpiritus diſſipantur, ad quarum inſtaurationem materiam nouam ex epate cor rapit, epar rurſum ex hiſce vaſis lacteum illum alimentarem ſuccum attrahit.

Habens

Habent autem hæ venæ ſuam ſtructuram & compoſitionem, vt reliquæ venæ. In qua illud admiratione dignum eſſe ſcribit Aſellius, *c.18.* quod pluribus valuulis ſiue oſtiolis inteſtinæ ſunt, quas valuulas ſæpius, euaneſcente iam chylo, inſtar minutiſſimorum veluti marſupiolorum, aut concretarũ guttularum ſtillarumve dependere ex illis, non modò quà committuntur inteſtinis, ſed etiam in reliquo ductu animaduerterit; quales etiam Columbus in extremitatibus aliarum venarum meſaraicarum conſtituit. Hanc tamen differentiam eſſe docet Aſellius, quod illæ Columbi valuulæ foris intrò ferantur, iſtæ verò contrà intus foràs ſpectent. Cuius diuerſitatis ratio eſt, quod venæ lacteæ chylum ex inteſtinis ſugunt, qui in inteſtina remeare non debet; venæ verò vulgatæ meſaraicæ ſanguinem, & interdum quoque humores excrementitios, ad inteſtina ferunt, quæ refluere non debent.

Sunt verò hæ venæ ab aliis venis & arteriis ſeiunctæ, & ſunt partes vnius trunci, vt venæ alteræ & arteriæ. Magnitudine quidem à vulgatis, ſiue truncum ſiue ramos ſpectes, ſuperantur, ſed numero illas excedunt, adeò vt iis ferè duplo plures videantur; quod ideò factum, quia plus chyli ad totius prouidentiam epati, quàm ſanguinis inteſtinis ad priuatam nutritionem debetur. Plures tamen tendunt ad inteſtina intenuia, pauciores aut ferè nullæ ad craſſa; cum inteſtina tenuia alibilem ſuccum, craſſa verò excrementa potius contineant, & illa potius chyli diſtributioni, hæc excretioni inſeruiant.

Inſertio earum in inteſtina ſatis manifeſta eſt. Vbi autem origo & principium *ῥιζώσεως*, ſeu truncus & caudex ſit, non ita planum. Quia tamen omnes inſeruntur pãcreati & in eo coëunt, & mitis anfractibus ac gyris toto eius corpore ſunt intextæ, indéque tum deorſum tum ſurſum ad epar porrigi apparent, rationi conſentaneum putat Aſellius, earum originem eſſe in pancreate. Atque ita longe nobilior vſus eſſet pancreatis, quàm vulgo creditur. Quanquam enim Aſellius ſuæ opinioni hoc obſtare putat, quod venæ lacteæ videantur iecoris gratiâ factæ, cuius manus ſint: tamen nihil obſtat, quin prius in pancreas inſerantur, atque inde chylus aliquam alterationem ſuſcipiat. Vnde quæ de vſu pancreatis reſpectu venarum portæ ſcribit Varolius, illud rectè mihi ad venas lacteas accommodari poſſe videtur. Nimirum quemadmodum ſanguis maternus, antequam epar ingreditur, ſordes ſuas ac viſcoſam humiditatem deponit in molem carneam innumeris venis & arteriis vmbilicalibus refertam, quæ Placenta dicitur: ita in natis perfectiſque corporibus, ante epatis & lienis portas pancreas factum, vt chylus per venas lacteas ſubintrans, cœnoſa humiditate repurgatus purior in epar influat. Neque enim pancreas ſolum glandula, ſed peculiare parenchyma, quod nobiliorem vſum habet, eſſe videtur, & proculdubio peculiarem aliquam chyli coctionem & alterationem præſtat, de quo etiam poſtea, *cap.7. de pancreatis morbis* dicetur.

Inſeruntur autem venæ lacteæ in omnia inteſtina, etiam duodenum, & plurimum in gracilia inteſtina, præſertim in ieiunium, nulla verò in ventriculum. Hiant verò hæ venæ in inteſtina inſtar hirudinum ſpongioſis capitibus, quæ radicum officium obtinent, quæ in ipſam inteſtinorum capacitatem ſeſe penetrant. Deſinunt autem in cruſtam, quâ interior inteſtinorum gracilium tunica oblinatur, rugoſam.

Progreſſus earum, vt eum quidem diligenter deſcripſit Aſellius, hic eſt. Ab inteſtinis per meſenterium obliquo ductu inter duas eius tunicas, partim ſeorſim à vaſis reliquis, partim cum illis vnà, modò recto ductu, modò eadem tranſcendentes & veluti decuſſantes per plures glandulas in pancreas vſque perferuntur; In pancreate variè, cancellorum in modum vel ſpeciem retium aut capreolorum, implexæ ſibi mutuò, & corpore confuſæ in plurimos eoſque inexplicabiles gyros anfractuſque hac illac intorquentur. Ab eo ſurſum maioribus iam ramis per portæ latera, quam quibuſdam locis corollæ inſtar ſiue annuli incingunt ambiuntque, miſſis quandoque etiam in cauam propaginibus, in iecoris caua ſubeunt. Inde illatæ in epar ipſum, & diſciſſæ in minutiſſimas fibras, veluti capillamenta quædam in eius carnem quaquà verſum tam diu diſſeminantur diſperguntùrque, dum prorſus obliterantur.

Actio earum.

Actio venarum harum propria (præter communem, quæ eſt nutritio) eſt chyli ad epar diſtributio, quod ex ipſo ſenſu patet, qui chylo eas ſcatere docet. Simul tamen vt reliquæ venæ ſanguinem, ita hæ chylũ conſeruandi, ne corrumpatur, vim habent. Seruiunt huic actioni & valuulæ, quas habent, quæ impediunt, ne quod ſemel attraxerunt, refluat in inteſtina; quod hic adeò exactè præſtant, vt nec digitorum compreſſu chylum ſemel hauſtum in inteſtina remeare ſinant.

Per quam viam chylus ad Epar, & ſanguis ab Epate & liene ad inteſtina feratur?

Atque his vaſis ita inuentis facilè illa controuerſia componi poteſt, quæ tot ingenia exercuit, nec tamen, ſine vaſorum horum cognitione, hactenus ita decidi potuit, vt animus veritatis auidus acquieſceret, per quam viam nimirum chylus ad epar, & ſurſus ſanguis ab Epate & Liene ad inteſtina & vicina viſcera nutrienda feratur?

Octo enim certè, niſi plures, hac de re diſcrepantes ſunt ſententiæ.

Autorum diſcrepantia.

Alij enim per ſolas ventriculi venas ad epar chylũ deferri, per meſaraicas verò nutriri inteſtina ſtatuunt.

Alij vtriſque vtrumque munus attribuunt, numero ſaltem eas diſcernunt.

Alij de meſaraicis ſaltem diſputant, & tamen quatuor ſectarum ſunt: alij ſolum chylum ferre venas meſaraicas putant. Alij & chylum & ſanguinem, ita tamen, vt aliæ venæ meſaraicæ ſint, quæ ſanguinem, aliæ, quæ chylum ferant. Alij vtrumque munus omnibus aſſignant; ſed diuerſis temporibus, nunc huic nunc illi officio vacare ſtatuunt. Alij eodem tẽpore omnes vtroque officio fungi exiſtimant. Et quidem alij præcipuè chylo deferendo, ſecundariò ſanguini deſtinatos eſſe putant. Tandem ſunt, qui diſputant, an toto venarum horum ductu vterque humor feratur, an in parte & latere vno chylus, in reliquo & dimidio ſanguis.

Deciſio.

Quæ opiniones tamen omnes maximis premuntur difficultatibus, vt videre eſt apud Mercatum, *lib. 3. part. 4. claſſ. 3. art.* 8. Laurentium, *l. 4. Hiſt. anatom. quæſt.* 5. Petrum Laurembergium, *in Proceſtr. Anatom. c.* 8. Hiſce verò vaſis inuentis controuerſia hæc facilè componi poteſt. Lacteæ enim venæ chylum vehunt, reliquæ meſaraicæ ſanguinem; id quod oculi teſtantur, qui docent, Lacteas chylum vehere, vulgares verò meſaraicas nutritioni deſtinatas eſſe, ſiue ſuccum ſpectes, quem intra ſe continent, ſiue in ipſa inteſtina inſertionem. Et quam abſurdum naturam vna parte ad operationes tam aduerſas & repugnantes vti, cuius etiam nullum aliud exemplum in toto corpore humano exſtat? Et cum natura diſtributionis opus, quod omnes confitentur, fibrarum opera perficiat, quomodo eædem fibræ motibus contrariis inſeruire poterunt.

Et ſi hæc de venis lacteis ita ſe habent, vt habere puto, & diligens inquiſitio clarius docebit, multa in Phyſicorum & Medicorum ſcriptis (quæ & me ſecutum fateor) vel mutanda vel explicanda rectius erunt. Inter quæ primò ſunt illa, quæ de venarum meſaraicarum ſanguificatrice vulgo docentur, quaſi primum rudimentum ſanguinis in venis meſaraicis chylus accipiat. Inuentis enim venis lacteis hoc docere opus non eſt, ſed quicquid eſt ſanguinis in meſaraicis, id ab epate & liene eſt.

Venarum Lactearum vtilitas indaganda ſanguinis generatione, & aliis dubiis denunciandis.

Lucem etiam harum venarum inventio affert intricatę illi quæſtioni de ſanguinis generationis, an ea ſcilicet in epate & ab epatis ſubſtantia & vi innata, an verò in venis fiat? Cum enim hæ venæ lacteæ in ipſam Epatis carnem diſſeminentur, atque in ea obliterentur, nullâque

que earum cum aliis venis communio deprehendatur, atque ita chylus in ipſam Epatis ſubſtantiam ab iis effundatur, in ipſo etiam epate ſanguine mutari, qui poſtea à venis excipiatur, vero maximè conſentaneum eſt. Sanguinis autem in epate generati craſſiorem partem à ramis venæ portæ, ſubtiliorem a cauæ radicibus excipi ſtatuit Aſellius, *cap.* 31. Et inde, *cap.* 32. Galeni de officio Lienis ſententiam defendit, nihilque è ventriculo ad Lienem proximè peruenire, *cap.* 33. ſtatuit. Verum etſi Aſellio concedatur, craſſiorem & impuriorem chyli partem à vena portæ attrahi: tamen hinc nondum concludi poteſt, Lienem nullam ſanguificationem obire, & ſolum excremento melancholico excipiendo deſtinatum eſſe, vt poſtea, *parte 4. cap.* 1. dicetur. An verò Lien ſaltem ſanguinem ad ventriculum mittat, & nihil ab ea excipiat, altioris eſt indaginis.

Dubia quædā circa vaſa lactea.

Et omninò ſunt dubia quædam, quæ adhuc circa hæc lactea occurrunt non pauca, inter quæ iſta præcipua: primum, quòd truncus venarum lactearum non apparet, vt meſaraicarum truncus vena portæ. Cum enim epati chylum omnes afferant, in truncum quendam coire eas neceſſe eſt, quem certè ſat conſpicuum eſſe oportet. Sit enim vt ſuccus ille lacteus euaneſcat: tamen quia hic truncus è vaſorum numero eſt, ſuam cauitatē, & ſuam tunicā habere oportet, quæ certè euaneſcere non poſſunt. Vt mirum ſit, quomodò tot laborioſiſſimos & exercitatiſſimos anatomicos qui omnia epatis vaſa diligēter rimati ſunt, hæc vaſa latere potuerunt. Sit enim, vt liquorem illum lacteum in eo non inuenerint, & vſum eius proptereà ignorauerint, vas ipſum tamen videre debuerunt. Quod certè adeò exile eſſe non poteſt. Cum enim venæ lacteæ tot numero ſint, certè ſi eæ in vnum truncum coeunt, is non adeò exilis erit. Alterum, quod inter venam cauam & trūcum hunc proportio eſſe debet. Cùm enim truncus venæ cauæ, qui ſanguinem confectum toti corpori diſtribuit, tā amplus ſit, certè truncum venarum lactearum, qui epati chylum, è quô ſanguis fit, aduehit, proportione ei reſpondere debet. Verum forſan dies iſta tandem etiam docebit, & in lucem protrahet.

Interim ſua laus debetur Aſellio, cuius diligentia factum, vt etiam hîc illud Comici locum habeat.

Nunquam ita quiſquam bene ſubducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, vſus ſemper aliquid apportet noui,
Aliquid moneat; vt illa, quæ te ſcire credas, neſcias,
Et quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.

DE MORBIS MESENTERII.

CAPVT II.

De Intemperie Meſenterij.

Meſenterium multis morbis eſt obnoxium.

MVltis autem morbis obnoxium eſt meſenterium, multorumque morborum & ſymptomatū cauſſæ in hoc latent. Hæc enim ſentina quaſi eſt corporis, in quam nobiliora infimi ventris membra ſua excremēta deponunt: ſuntque hæ partes ignobiliores, & habent multas glādulas, quarum ſubſtantia eſt σομφότερα & humores promptè imbibit, ac, vt Hippocrates *libro de glandulis*, docet, μείζονας ἢ ἄλλοθεν τοῦ σώματος, καὶ νέμονται αἱ ἀδένες ἐν τούτῳ ἐπὶ τοῖσιν ἐντέροισιν ἀπαντιζόμεναι τὴν ἰκμάδα, id eſt, *glandulæ verò ad inteſtina maiores ſunt quam aliæ corporis partes, & expreſſam ex inteſtinis redundantem humiditatem depaſcuntur & imbibunt.* Et præterea ſenſu nullo vel exquiſito prædicæ ſunt, vnde diu humorum colluuiem tolerare ſine moleſtiæ ſenſu aliquo poſſunt.

Meſenterium cur Medicorū dicatur nutricula.

Vnde à nonnullis non immeritò Meſenterium Medicorum nutricula appellatur, cū ab eo infiniti penè morbi oriantur, vtpote quod ſentina quaſi corporis eſt, ad quā totius corporis colluuies confluit per venas & arterias, quibus innumeris contexta eſt, vt rectè Fernelius, *6. de part. morb. ac ſympt. cap.* 7. ſcripſerit, ſe Choleræ, melancholiæ, diarrhææ, dyſenteriæ cachexiæ, atrophiæ, languoris, lentarum errantiumque febrium, latentium denique morborum, melancholiæ hypochondriacæ, vomitionum crebrarum, dolorū colicorum, tumorum, abſceſſuum cauſſas in hiſce plerumque ſedibus adinueniſſe. Commota tandem materia ſolet grauiſſimorum Symptomatū, conuulſionis, epilepſiæ, lipothymiæ ... mortis ſæpe cauſſa exiſtere. Id quod in praxi ſæpiſſime obſeruare eſt, & id ſuperiori anno in nobili quodam in vicinia accidiſſe memini, qui cum annos aliquot langueret, & non ſatis benè haberet, intemperanter tamen viueret, tandem per aluum proculdubio ex his ſedibus, nigra & fœtidiſſima magnâ copiâ eiicere cœpit & intra horam exſpirauit. Idem etiam aliis accidiſſe memini.

Vt verò morbi hi ſat frequentes ſunt; ita obſcuri & ab antiquis, ſi ferè Hippocratem excipias, ſeu incogniti, ſeu non explicati.

Intemperies Meſenterij.

Intemperies Meſenterij.

Sunt autem morbi Meſenterij varij, inter quos primò ſunt morbi Intemperiei; Et pertinet huc, αὐαντὴ τὶς ξηραντικὴ νόσος, vt exponit Galenus *in exegeſi*, morbus ſiccatorius ſeu calida & ſicca intemperies vaſorum meſaraicorum, quem morbum deſcripſit Hippocrates 2. *de morb.* quique affectionis Hypochondriacæ autor eſt, cuius proptereà eiam mentionem faciemus *infra de affect. hypochond. part.* 5. *ſect.* 1. *c.* 1.

Solet autem iſta intemperies raro eſſe ſola, ſed cum materia coniuncta, quæ tamen non facilè cognoſcitur. Et ſæpe in ſignis tanta eſt obſcuritas & confuſio, vt εὐστοχίαν Medici etiam ſolertis eludat & fallat. Et hæc ipſa cauſſa eſſe videtur, quod de hiſce morbis ab antiquis paruum aut nihil ſcriptum eſt.

Solet verò materia, quæ intemperiei & aliorum morborum meſenterij cauſſa eſt, vel in eo colligi vel aliunde eò tranſmitti. Cum enim chylus per vaſa meſaraica &, ſecundum Aſellij inuentionem, per venas lacteas ad epar mittatur. Si chylus ob errores in victu non bene ſeſe habeat, facilè tum in ipſis venis lacteis, tum in glandulis, quibus fulciuntur, vitioſi humores ſenſim colligi poſſunt.

Deinde iidem etiam ab epate & liene & venæ portæ ramis, imo & vniuerſo corpore ad vaſa meſenterii mitti poſſunt. Solet enim natura per venas meſaraicas non ſolum alimentum inteſtinis & meſenterio tranſmittere, ſed etiam vaſis abuti ad vitioſos humores euacuandos. Vnde per eaſdem venas meſaraicas humores in purgatione arte inſtituta ad inteſtina confluere ſolent.

Humores purg. arte ... per vas ... ad inteſtina fluunt.

Non ſolum autem venæ, ſed & arteriæ maſaraicæ, vt rectè Adrianus Spigelius, *lib. 6. de hum. corp. fabr. cap.* 4. monet, vbi homo à ſanitatis limite declinat, vitioſos humores & excrementa corporis ſuſcipiunt, vt ad inteſtina deponant; & multorum morborum ac ſymptomatum cauſæ in hiſce arteriis hærent. Eſt enim proculdubio arteriarum harum præcipuus vſus, vt calorem partiū per ſe imbecillium & ignobiliū atque excremētis multis ſcatentium, coctioni tamen dicatarum, foueant & augeant: vnde non ſolum ſunt tot numero, ſed etiam vt aliæ arteriæ, quæ in externas corporis partes terminantur, aerem frigidum non attrahunt. Quod ſi non præſtent, omnes illas coctiones turbari & vitiari neceſſe eſt. Fit autem hoc, cum quæ ſpiritu vitali repleri & calore abundare debent, vitioſis humoribus ſcatent, qui ſuam quam habent, intemperiem, partibus per quas diſſeminantur, imprimūt. Vnde calor natiuus partium debilitatur, eæque ad officia ſua & coctiones perficiendas ineptæ redduntur, vt multi crudi & vitioſi humores generentur: & bile quidem frequenter in continuis & intermittētibus febribus bilioſis, quarum criſis interdum per alui fluxum accidit: nonnunquā etiā pituita & melancholia,

Vſus arteriarum meſenterii.

lancholia: vnde Adr. Spigelius *lib. 6. de fabr. corp. hum. cap. 4.* ſcribit, ſplenicam arteriam, ſi duos ramos meſentericos addas, melancholiæ hypochondriacæ ſedem eſſe. Qui humores poſtea ſæpe hæmorrhoides excernuntur. Vnde etiam Hippocrates *6. Epidem.* ſcribit, qui hæmorrhoides habet, neque dolore lateris neque pulmonis inflammatione neque furunculis neque terminthis pariter neque lepra, cancro & aliis morbis corripiuntur.

Pectoriſque omnino maximus cum hæmorrhoidali arteria conſenſus eſt, quod truncus ex qua arteria oritur, à corde deſcendens in primo ſtatim exortu intercoſtales ramos propagat. Vnde accidit, vt qui Hypochondriacæ affectioni & ſcorbuto ſunt obnoxij, ſæpè de acerbiſſimis pectoris doloribus, iis tamen non diuturnis, vt & pectoris conſtrictione conquerantur, materia flatulenta, ſeroſa, tenui & acri per dictas vias in muſculos thoracis effuſa, membranaſque ibi vellicante & diſtendente. Atque has ipſas arterias eſſe ſtatuit Spigelius, per quas colici dolores in Arthritidem, & contrà Arthritis in colicam permutatur, vt eſt apud Hipp. *6. Epid. ſect. 4.* dicentem *Qui articulari morbo detentus inteſtini dolore dextra parte vexabatur, leuius habebat, vbi verò hic morbus curatus fuit, magis dolebat.* Quod ex tranſlatione materiæ fit, dum ex arteriis cruralibus in truncum & ex hoc in meſentericos ramos, & tandem ab his ad inteſtina defertur. Idem etiam cauſſam cur dolores colici in paralyſin mutentur, ex his arteriis petit, idque fieri docet materia ad meſentericas arterias tráſmiſſa ad lumbras, à quibus facilè, cùm ad ſpinalé medullam, tum porrò ad cerebrum mitti poteſt. Lumbares enim arteriæ in lumborum vertebras per communia foramina & ipſarum medullam excurrunt; quin & ad medullæ latus, dum vertebras ingreſſæ sũt, vtrinque ad cerebrum vna cum venis lumbaribus aſcendunt.

Solet autem intemperies Meſenterij hydropem ſiccum præcedere, & ſi hectica ſit, incurabilis eſt, neque vllo præſidiorum genere tolli poteſt.

Curationem quod attinet, patet ea ex iis, quæ de inteſtinorum intemperiebus dicta ſunt.

Et quia iſta intemperies vix eſt ſine materia, etiam è *capite ſequenti*, qua ratione curanda ſit, manifeſtum fiet.

Circa curationem autem horum affectuum monet idem Spigelius, per dictas arterias non ſolum primas vias, ſed & vniuerſum corpus, & quidem non tantum per purgantia ſumpta, ſed & per clyſteres infuſas euacuari poſſe. Cum enim totum colum materiam clyſteris ſuſcipiat, vis medicamenti purgantis per arterias ex trunco aortæ noxios humores trahit. Vnde etiam rationem licet reddere, cur ex helleboro albo facta ſuppoſitoria aut antimonium clyſteribus admixtum eadé inducat ſymptomata, quæ ſolent eos inuadere, qui helleborum album vel antimonium ore hauſerunt. Hinc quoque cauſſa peti poteſt cur medicamenta purgantia vmbilico applicata aluum moueant. Per arterias enim medicamenti purgantis vis attrahitur, humoreſque in iis commouet.

QVÆSTIO III.
De Meſenterij Vaſorum Anguſtia & Obſtructionibus.

Frequentiſſimus quoque Meſenterij morbus eſt vaſorum eius anguſtia, vnde multi alij morbi oriuntur. Eſt autem vel in vaſis lacteis, vnde chyli diſtributio impeditur, vel in venis meſaraicis.

Fit autem venarum lactearum anguſtia vel ab earum obſtructione vel compreſſione. Obſtruuntur venæ lacteæ à chylo craſſo, crudo, lento, viſcido è ſimilibus cibis genito. Quò facit motus intempeſtiuus vel balneum poſt cibum, quæ alimentum adhuc crudum in hæc vaſa rapiunt. Comprimuntur à glandularum tumore, vel aliis meſenterij tumoribus.

Venæ meſaraicæ etiam obſtruuntur ab humoribus craſſis & viſcidis cum ſanguine ad eas effuſis, quales ſunt pituita biliſque diu ibi hærens & incraſſata. Comprimuntur à tumoribus inteſtinorum.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur venarum lactearum anguſtia ex chyli diſtributione, quæ ipſorum officium eſt, læſa, ad quam duo ſymptomata imprimis oriri ſolent, alui fluxus chyloſus & albus, & totius atrophia. Si enim venarum harum orificia obſtruantur, planè chylum ex inteſtinis ſugere non poſſunt; ſi verò in medio canali ſit anguſtia, vi perruptis valuulis & dilatatis oſculis in inteſtina chylus refunditur. Atrophia verò ſequitur, vtili & neceſſaria ad alendum corpus materia denegata, atque chyli commeatu intercluſo, quod ob ſcirrho obſeſſas meſenterij glandulas ſæpe accidiſſe medicorum obſeruationes docent. *Signa.*

Venarum autem meſaraicarum obſtructiones ſi accidant, multa inde mala & ſymptomata accidere ſolent. Humores enim coerciti & flatus inde excitati diſtenſionis & grauitatis ſenſum excitant, vapores in caput attolluntur, vnde capitis grauitas dolorque circa dorſum excitatur, murmura ac tormina ventris concitantur, ructus & rugitus febreſque generantur, & alia mala de quibus *de affectione hypochondriaca* dicetur.

Prognoſticum.

Periculoſum autem & pertinax ſæpe hoc malum eſt, & multorum malorum fomes. Cum enim hæc pars ſenſu exquiſito deſtituatur, vitioſi humores diu ibi latere pertinaceſque obſtructiones parere poſſunt. *Prognoſticũ.*

Curatio.

Curatio perficitur cauſſarum anguſtiæ ablatione. Proinde ſi accidat obſtructio, aperientia requiruntur. Si compreſſio, tumor comprimens tollendus. Aperientia autem ſint moderata in primis qualitatibus, ne, ſi nimis calefaciant, calorem augeant, & humores acriores reddant, bilemque cumulent. *Curatio.*

Purgantia quoque non ſint fortia, ne humores vitioſos plures ad partem affectam commoueant, ſed per epicraſin purgatio fiat medicamentis lenioribus, quæ venarum meſaraicarum orificia extergunt, humoreſque leniter educunt, humoribus prius ad euacuationé præparatis & idoneis redditis. Niſi enim humores prius præparentur & ad fluxum apti reddantur, flatus excitãtur, materiaque nõ educitur, ægrique valdè affliguntur.

Ad obſtructiones aperiendas & humores attenuandos vtiles ſunt, *Aperientia & humores attenuantia.*

Radices *aperientes dictæ, Polypodij querni, cichorij, taraxaci, ari, chelidonij maioris, gentianæ.*

Cortices *rad. capparum, tamariſci.*

Folia *cichorij, fumariæ, ſcariolæ, endiuiæ, cuſcutæ, chamadryos, agrimoniæ, ceterach, centaurij minoris, cardui benedicti, abſinthij.* Flores *geniſtæ, cichorij, borraginis.*

Sem. *endiuiæ, ſcariolæ, geniſtæ, quatuor frigida maiora.* Tartarum.

Et ex his præparata & compoſita varia.

Syrupi *byzant. ſimpl. & compoſ. de duabus radicibus, de cichorio, de endiuia ſimpl. & compoſit. de cichor. cum rhabarb.*

Conſeruæ *cichorij, fumariæ, cardui ben. chamædryos.*

Eſſentia *abſinthij, chamedryos, centaurij minoris, cardui benedicti.*

Extractum *cichorij, centaurij minoris cardui bene dicti, gentianæ.*

Ex

Ex tartaro *medicamenta, cremor & cryſtalli tartari, tartarum vitriolatum.*

Spiritus *ſalis, vitrioli.* Trochiſci *de capparibus, de Rhabarbaro, de abſinth. de eupator.*

E quibus cuique morbo & humori peccanti conuenientia eligenda. Dulcia & ſaccharo multo condita hic non ſunt commoda: contra amara maximè vtilia. Quæ quia guſtui non ſunt grata, commodiſſimè in pilulas formantur. Vt tamen facilius penetrent, poſt eas aſſumtas liquor aliquis conueniens hauriri poteſt. Et vſu talium ſæpe pertinaces nothæ tertianæ tolluntur.

Vt ℞. *Trochiſc. de cappar. abſinth.* an. Drach. j. *extract. gentianæ, carduibened. centaurij minoris* an. ℈. j. F. Pilulæ.

Vel ℞. *Rad. taraxaci, graminis, cichor. fœnicul. polyped. querni* an. Vnc ß. *folior. endiuiæ, cichorij, agrimoniæ, cuſcutæ* an. M. j. *fumar. centaur. minor.* an. M. ß. *ſem. frigid. maior.* Vnc. ß. *fœniculi, geniſtæ* an. Drach. j. *flor. cichorij, bugloſſæ* an. p. j. *tartari albi* Drach. ij. *paſſul. minor.* Vnc. j.

Conciſa infundantur in vaſe clauſo in *ſeri lactis, aqu. cichor. & fumariæ* an. q. ſ. donec vis omnis extracta ſit. Hinc colitur. Colaturæ adde ſacchari quantum ſatis, & ſtent iterum in vaſe clauſo in loco calido per diem, poſtea iterum colentur. Doſis Vnc. iv.

Fortiora ſunt oxymel. compoſ. quorum formulæ paſſim extant. E. G. tale parari poteſt.

℞. *Rad. aperient.* an. Vnc. ß. *cichorij ari, cortic. fraxini, tamariſci, cappar.* an. Drac. iij. *fol. endiuiæ, fumariæ agrimoniæ, ceterach.* an. M. j. *card. benedict. centaurij minoris* an. M. ß. *flor. cichorij, hepaticæ albæ, borraginis,* an. p. ij.

Conciſa infundantur in vaſe clauſo in *aceti paſſulati & aqu. cichorij* an. q. ſ. Addito *ſpir. ſalis* ſcrup. j. per triduum in Balneo Mariæ. Colaturæ expreſſæ adde *mellis deſpumati vel ſacchari* q. ſ.

Iterum per diem in Balneo digerantur, vt fiat oxymel vel oxyſacchara.

Quibus medicamenta iſta ingrata ſunt, iis vinum vel cereuiſia medicata parari poteſt è corticibus tamariſci, abſinth. carduibened. centaur. minor. chamædry.

Hoc loco non ſine cauſſa aliquid de medicamentis ex tartaro paratis monendum. Adeo enim hodie cremor & cryſtalli tartari & tartarum vitriolatum ſunt vulgaria, vt à non paucis vix vlla medicamenta præſcribantur, quibus hæc non admiſceantur: imò à Crollio tartarum Vitriolatum vniuerſale digeſtiuum appellatur.

Et fateor ſanè, è tartaro parata medicamenta in humoribus melancholicis craſſiſque incidendis & attenuandis, ideoque obſtructionibus aperiẽdis magnam vim habere. Cum verò ſæpe accidat, vt in affectione hypochondriaca bilis atra, humoreſque ſalſi & acerbi, atque omninò acres, & qui ignis quaſi ſeminaria in ſe continent, reperiantur: talibus certè humoribus tartarum vitriolatum & huiuſmodi acria medicamenta non conueniunt, cum eorum acrimoniam non retundent, ſed ea potius vſurpanda, quæ prauas qualitates talium humorum temperent; & omninò contrariæ qualitates contrariis opponendæ.

Humoribus ita præparatis eorum euacuatio inſtituenda. Et commodum hîc omninò eſt, ſi venæ ani à natura aperiantur vel ſi natura ſit ſegnior, hirudinis appoſitis prouocentur.

Purgantia. Purgationem quod attinet, ea inſtituenda pro peccantis humoris ratione & natura. Et exſtant paſſim talia compoſita plurima, vt *Syrupus de cichorio cum Rhabarb. diaſereos, de fol. ſenæ, oxymel præpar. Geſneri, pilul. tartareæ, extracta purgantia compoſita & panchymagoga varia.*

℞. *Abſinth. ſicci* M. ß. *carduibenedict.* M. j. *centaur. minor. flor. prunor. ſilueſtr.* an. M. ß. *fol. ſenæ elect.* Vnc. ij. *agaric. albi, turbith. elect.* an. Drach. ij. *rad. hellebori nigri præparati* Dr. j. ß. *cortic. citri* Vnc. ß. *zinziberis, galangæ, caryophyll.* an. Drach. j. *ſem. aniſi fœniculi* an. Drach. ß.

Herbæ concidantur, aromata & ſemina craſſo modo contundantur, & affundatur in vitro vel vaſe fictili vini Rhenani q. ſ.

Vomitus verò planè vtilis eſt (modò nihil abſit, quod eum prohibeat, de quo alibi dictum) Solet enim humores, qui pertinaces in meſenterio obſtructiones excitant, exturbare, quos purgantia medicamenta educere non valuerunt. Materia autem vomitoriorum alibi propoſita eſt.

Reliquiæ, ſi quæ ſuperſint, continuatis aperientibus ſupra propoſitis & diureticis exhibitis extirpanda. In quem etiam finem commodè exhibetur radix & ſemen ſpatulæ fœtidæ, & radix centaurij maioris ſeu rapontici vulgaris.

Vel ℞. *Extracti abſinthij, centaurij minoris, carduibenedicti, gentianæ* an. Scrup. j. *trochiſcor. de capparibus* Dr. j. *ſpicanardi, ſchœnanthi, ſem. apij, petroſelini,* an. Scrup. j. Cum *ſucco endiuiæ*. F. Pilulæ.

Et imprimis hîc ſunt efficacia medicamenta è chalybe parata; interdum & acidulæ, de quibus plura infra *de affectione hypochondriaca*, dicentur.

De vaſorum in meſenterio obſtructione curanda dictum eſt etiam ſupra *part. 2. ſect. 2. cap. 6. de fluxu chyloſo.*

QVÆSTIO IV.
De Meſenterij Inflammatione.

Cauſſa.

Si verò humores & præcipue calidi cum ſanguine quo meſenterium & partes vicinæ nutriuntur, non ſolùm in cauitatibus venarum & arteriarum meſaraicarum ſubſiſtant, ſed & ex earum orificiis in meſenterij ſpatia effluant, φλόγωσιν vel inflammationem excitare ſolent. Non verò hoc facilè fieri poteſt, quin ſimul in inteſtina, in quæ vaſorum horum orificia dehiſcunt, excidant, & in iis ſimul inflammationem pariant. Etſi verò de inteſtinorum inflammatione, & qui hanc ſequitur dolore colico ſupra de inteſtinorum p. n. affectibus, *part. 2. ſect. 1. c. 1.* dictum ſit: tamen & hîc quædam addere libet. Neque enim tam rarus hic eſt affectus, vt nonnulli forſan opinantur, ſed ſatis frequens, &c, vt exiſtimo, non malè febrium ſemitertianarum originem hinc deduxi, *lib. 2. de febrib. c. 21.* & niſi neſcio quæ religio impediret, mortuorum cadauera ſæpius aperire, inueniremus in iis talium inflammationum veſtigia. Quibus licuit id facere, certè ſæpe inuenerunt. Inter quos eſt Adrianus Spigelius, qui *lib. 1. de ſemitertiana c. 15. & 16.* tales hiſtorias recenſet; & *lib. 4. cap. 13.* vbi de colicis doloribus ex his inflammationibus ortis agit, ita ſcribit; In omnibus, quoquot vnquam aperire potui, veram inflammationem conſpeximus, qui modo ileon vel ieiuni inteſtini partem aliquam, modò verò colon tantum occupauit. Vidi etiam, quibus omnia inteſtina & ventriculus erant inflammata cum omento, & meſenterium tantum inflammatum cum leui tenuiũ inteſtinorum inflammatione, &c. Nimirum cum natura aliâs vitioſos humores ad hanc quaſi corporis ſentinam à partibus nobilioribus depellere ſoleat, iidem nunc ſenſim cum fecibus alui excernuntur, nunc varij alij fluxus excitantur: ſi verò via illa ad inteſtina præcludatur, vt in ea vitioſi humores effundi non poſſint; hærent in meſenterio & venis meſaraicis, vnde meſenterium & plerumque etiam inteſtina, nunc hæc, nunc illa, prout per hunc vel illum ramum menſentericum humores affluunt, inflammantur.

Occluduntur autem venarum meſaraicarum orificia à cauſſis nunc internis, nunc externis. Cauſſæ internæ ſunt humores craſſi & lenti, vel etiam copioſi; qui confertim ad inteſtina ruentes exitum non inueniunt. Caſſæ externæ ſunt, potus & cibus ac medicamenta adſtringentia, vt vinum auſterũ & crudum; obſeruarumque poſt dyſenteriam intempeſtive curatam vitioſos humores detentos in meſenterio inflammationes excitâſſe. Fieri etiam poteſt, vt humores vitioſi in glandulis altius impacti externo calore accedente putreſcant, calorem

loréque concipiant, febribuſque variis, nec non abſceſſibus cauſſam præbeant. Tandem & cauſſæ externæ, vt percuſſio, lapſus, vulnera, humorum affluxum concitare valent.

Signa Diagnoſtica.

Vt autem malum hoc maturè cognoſcatur, operæ pretium eſt. Medicus enim non rarò fallit, & in fœminis pro vterinis doloribus, in viris pro dolore ventriculi, colico, & nephritico (cum nauſea & vomitus accedere ſoleant) habetur. Verum ab iis diſcernitur, quod in iis dolor modò infra vmbilicum, modò ſupra eum vel circa ipſum, vel in lateribus tãtum percipitur, modò per totum ventrem extenditur; hic verò dolent lumbi nunc ex parte vtraque, nunc in dextra, qui dolor ſe poſtea extendit ad anteriorem regionem ventris ſupra & circa ventriculum. Excrementa per aluum non redduntur, aut ægrè redduntur, & ſi clyſteres inniiciantur, poſt primas feces nihil niſi clyſter excernitur. Vrina eſt rubra bilis portione ad renes tranſmiſſa. Adeſt oris amaritudo, inappetentia, ſitis, vigiliæ, febris, ſi inteſtina ſimul occupantur, eſt continua, plerunque ſemitertiana, de quo de febrib. *l.* 2. *c.* 22. egimus. Si tamẽ profundius & circa glandulas ac loca meſenterij ignobiliora materia putreſcat, febres ſunt lentæ, ſine ſiti & grauibus ſymptomatibus, & tenſionis ac grauitatis ſaltem ſenſus infra ventriculum percipitur. Quò enim locus, qui inflammatur, & in quo materia putreſcit, eſt epati maioribuſque arteriis vicinior, eò febris eſt ardentior, & ſymptomata ſunt grauiora; quò verò ab iis eſt remotior, eò febris & ſymptomata ſunt mitiora.

Nonnullis motus conuulſiui, epilepſia, apoplexia, paralyſis accidere ſolet, humoribus vitioſis ad ſpinalem medullam & cerebrum delatis, per vias quas antea, *c.* 2. expoſuimus, & *de ſcorbuto*, poſtea explicabimus. Principiò etiam ſanies quædam rubra, deinde facto abſceſſu pus album defluit ex aluo, & quidem modò permiſtum fecibus, modò ſeorſim & ſincerum, cùm ſcilicet inflammatio eſt in inteſtinis inferioribus.

Prognoſtica.

[Progno]*ſtica.* 1. Malum hoc periculoſum, & ſæpe etiam longum. Si enim inflammatio ſit maior, febris etiam magna excitatur, & inteſtinis vel meſenterio corrupto & putreſcente æger moritur, nonnunquam in abſceſſum periculoſum inflammatio mutatur. Et ſæpe malum tunc ad quadrageſimum diem, interdum & ad octuageſimum extenditur; ſi verò febris ſit lenta, æger contabeſcit, & lenta morte enecatur.

2. Sæpe verò materia à natura aliò transuertitur, non tamen planè tollitur, vnde malum recrudeſcit, & ſæpe per multos annos, imò totum vitæ tempus durat, nunc febre redeunte, nunc eadem in colicos dolores permutata, ac ceſſante febre ſingulis menſibus, vel alio interuallo colica redeunte, & ſi non inflammatione, tamen φλογώσει excitata.

Indicationes.

[Indica]*tiones.* Vt in aliis inflammationibus, ita & in hac humorum affluxus inhibendus, iique reuellendi, repellendi, deriuandi, & expurgandi ac diſcutiendi, eorumque intemperies & acrimonia temperanda & corrigenda; dolor, ſi ſit magnus, mitigandus.

Curatio.

Principio ergo, ſi ſanguinis aliqua copia adſit, vireſque ferant, vena in cubito aperienda, ne maior humorum confluxus fiat, imprimis ſi epar vicinum ab inflammatione incaleſcat, aut ſi cauſſa externa, vt lapſus vel percuſſio malo cauſſam dederit. Si autem ex ſuppreſſione menſtruorum vel hæmorrhoidum malum originem habeat, etiam venam in talo aperire licet.

Etſi verò refrigerantia exhibere tutò non ſit, ne materia magis impingatur; ad maiorem tamen affluxum prohibendum, & calorem temperandum, refrigerantia modicè cùm ore ſumi, tùm per clyſterem inijci poſſunt, parata ex hordeo, violaria, malua, violis, roſis, ſero lactis & ſimilibus. *Refrigerantia.*

Purgantia in principio locum non habent, cum facilè plus materiæ ad locum affectum attrahere poſſint: inflammatione tamen ad coctionem tendente lenia purgantia locum habent parata ex ſyrupo roſarum ſolutiuo, manna, rhabarbaro, (quibus & ſena addi poteſt,) cum ſero lactis, vel alio conueniente liquore exhibita, myrobalani verò & tamarindi, atque alia adſtringendi vim habentia non vſurpanda, clyſteres etiam ex malua, mercuriali, parietaria, oleo violarum, roſaceo, electuario lenitiuo ſimplici & aliis vſurpari poſſunt. *Purgantia.*

Tandem declinante inflammatione, quæ reliquias materiæ abſtergant, & per vrinas educant, exhibenda, qualia *capite præcedente de obſtructione vaſorum* ſunt propoſita. *Diuretica & abſtergentia.*

Si dolor valde vrgeat, is leniendus, quod qua ratione fieri debeat, ſupra *part.* 1. *ſect.* 2. *c.* 2. de colica ex humoribus calidis dictum, & poſtea *cap.* 6. dicetur. *Dolorem lenientia.*

Diæta.

Victus ſit tenuis, & feruorem ſanguinis mitigandi vim habens, ſimulque abſtergendi & aperiendi vi pollens. Itaque conueniunt ptiſana & cremor hordei, iuſcula gallinæ cichorio vel endiuia alterata, emulſiones ſeminum quatuor frigidorum maiorum, & cibi, qui nec craſſum chylum ſuppeditant, nec calefaciunt. Potus ſit aqua hordei vel cereuiſia hordeacea tenuis, & in declinatione vinum ὀλιγοφόρον. Quies vtilis eſt, vt & ſomnus ad iuuandam coctionem. Animi παθήματα nimia vitentur. Aluus ſit laxa. *Diæta.*

CAPVT V.

De Meſenterij aliis tumoribus, abſceſſibus, ſuppuratione & corruptione.

NOn ſolum autem inflammatur menſenterium, ſed & alij tumores ex humoribus craſſis & tartareis in eo oriuntur, qui vel in ſcirrhos & tophos ac calculos degenerant, vel in abſceſſus, ſed lentè ac tardè mutantur. Si enim ex ingluuie nimia atque erratis in victu magna bilis, pituitæ crudorumque ac craſſorum & tartareorũ humorum copia proueniat, neque maturè euacuetur, ea in hiſce locis cumulatur, & laxa glandularum ſubſtantia imbibitur, vnde facilè exitum non inuenit, ſed ibi congeſta primum molles tumores excitat, poſtea humoribus ſicceſcentibus & concreſcentibus, ſcirrhi, tophi, imò lapides in eo generantur. *Meſenterii tumores alii.* *Cauſſa.*

Ita refert Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanat. cauſſis c.* 37. cuiuſdam Petri Altimarij filium octauum annum agentem incidiſſe in corruptum appetitum, & calculos ac rudera comediſſe, ac poſtea in lentam febrem incidiſſe, tandemque malo procedente, & vomitu ac fluxu alui accedente puerum è vita diſceſſiſſe, atque in eius cadauere aperto repertum callum inter venas meſaraicas. Ambroſius Paræus, *lib.* 23. *cap.* 56. narrat, (locum integrum adſcribere libet, cum plurima notatu digna contineat) Anno 1572. Lutetiæ fœminam quandam Iſabellam Rolandi è vita migraſſe, & cum ſemper in meſenterio morbi cauſſam deliteſcere medici ſuſpicati eſſent, diſſecto cadauere Doctorem Meletium meſenterium in ſuas ædes deferri iuſſiſſe, vt id cum aliis Medicis diligenter contemplaretur. Inuentum autem eſt cũ eo pancreas tumore miro, prope incredibili turgẽs, adeo vt libras decem & dimidiam penderet, ſcirrhoſum omnino extrinſecus, ſoliſque poſtica parte lumborum vertebris adhæreſcens, antica autem peritonæo ſcirrhoſo pariter ac penitus cartilaginoſo. Suberant infiniti

in

in eodem meſenterio abſceſſus ſua quique cyſti incluſi, alij quidem oleoſo, alij melleo, alij ſebaceo, alij albugineo, alij aquoſo humore & liquore differti, quorum concluſa materia pulticulæ ſimilis eſſet: denique quot fermè abſceſſus erant, tot erant materierum contentarum ſpecies & ideæ. Octauus jam annus agebatur, ex quo tumor ille inceperat ſenſim ac ſine ſenſu & dolore ad tantam magnitudinem progredi, quod meſenterium ipſum doloris fere ſit expers. Ægræ interim ipſi, perinde fere ac ſanæ, licebat naturæ, animæ, ac vitæ munera omnia obire, niſi quod duobus antequam moreretur menſibus, coacta fuit lecto ſe tradere, quod febis continua, quæ illi ad extremum vſque vitæ diem perpetua fuit, ſuperueniſſet: & quod præ tumoris pondere meſenterium ſuis velut radicibus & ſedibus diuulſum fluctuaret, non ſine moleſto oneris & doloris ſenſu. Nam, vt prædiximus, lumbaribus modo vertebris ac peritonæo adhærebat, nullatenus autem inteſtinis & aliis partibus, quibus velut connatum alligatur. Itaque ſua id mole & corpore veſicam premens & coarctans difficilem mictionem faciebat: inteſtinis verò incumbens, vt aluus pigrior eſſet, in cauſſa erat: adeo, vt, niſi deuorato laxante aut purgante medicamento, fœces nō deſcenderent. Nam quod ad clyſteres ſpectat, ſubire illi in inteſtina tumoris vias coarctantis magnitudine prohibebantur, intruſæ verò glandes nihil proficiebant. Reſpiratio ob diaphragmatis à tumore compreſſionem difficilis erat. Ita Iohannes Philippus Ingraſſias, *tract. 1. de tumor. præter naturam c. 1.* refert, Anno 1539. Panormi ſeruum quendam nigrum ob furtum ſuſpenſum diſſectum fuiſſe, in cuius meſenterio ſtrumæ circiter quadraginta inuentæ, præter quas in glandulis exiſtentes totidem ferè externæ inteſtinorum, præcipue craſſiorum, tunicæ adhærentes tumores, prope ſinguli membranula, cuiuſdam veſiculæ inſtar, conferti, & vtriuſque quidem generis tumores varia quantitate, atque inter extremos, qui ad oui gallinacei magnitudinē perueniebant, & minimi ciceris prauitatem, quamplurimi intermediæ quantitatis viſi ſunt. Continebant autem nonnulli lapideum gypſum, nonnulli vero glutinoſam, mucoſamque ſubſtantiam. In reliquis corporis partibus ſalubria omnia deprehenſa, atque ab iis, qui eum viuum cognouerant, vnanimiter relatum, ſaniſſimum donec ſuſpenderetur, extitiſſe. Quod inde procul dubio factum, quod natura ad eas partes vniuerſi corporis excrementa tranſmittendo reliquorum, maximeque naturalium viſcerum ſanitatem conſeruauit. Guilielmus Fabricius etiam *Centur. 1. obſer. 70.* refert, puellā quandam Colonienſem anno ætatis decimo paulatim in tabem incidiſſe, & quatuor ſequentibus annis penitus extabefactam fuiſſe, appetitu tamen eius vix vnquā imminuto. Nam comedebat & bibebat non parcius, quàm ſi ſana fuiſſet, & exercitia ſua puerilia vtplurimū peragebat, neque lecto decumbebat, niſi per ſex aut ſeptem hebdomadas ante obitum. Febriculā tamē & tuſſi vexabatur continuā. Cum autem anno 1600. ætatis 14. mortua eſſet, & mortuæ corpus aperiretur, meſenterium inuentum fuit refertum tumoribus duris, ſcirrhoſis atque ſteatematibus, præcipue a. circa vaſa & venas, quæ ad portam tendunt, circumcirca portam tumore ſcirrhoſi inueniebantur multi, quorum nonnulli oui gallinacei, alii nucis & caſtaneæ magnitudinem excedebāt.

Platerus etiam *lib. 3. obſerv.* refert, in Anatome in meſenterio quodam deprehenſos fuiſſe tumores glanduloſos albos, duros, nucis magnitudine hinc inde in diuerſis locis inteſtinorum mediæ ſedi adeò connatos; vt inteſtina eo in loco ſic intumuiſſe viderentur, atque indurata: quam duritiem in ventre, dum viuebat adhuc æger, prominentē tactu deprehendere potuit, præſertim quando excrementa dura & ſcuala, in ea ſede, vbi tumores hi anguſtiā in inteſtinis pariebāt, diutius ſubſiſtebant, atque inteſtina amplius in tumorem eleuabant, vnde aluus illi conſtipabatur, colicique dolores illum excruciabant, quibus tandem euictus, occubuit.

Fuit etiā in vicinia hic Quæſtor quidam à multis annis valetudinarius, qui ventrem craſſum habebat, crura inflata, & in eis ſæpe vlcera δυσεπούλωτα, cūm virium debilitate & appetitu læſo. Is etſi variis medicamentis atque inter ea etiam thermis vſu eſſet, nil tamē melius habuit, ſed res eò deuenit, vt humoribus feroſis ad crura deſcendentibus ipſe ad ambulandum planè impotens redderetur, & ſella geſtandus eſſet. Accidit tandem vt ſupra dextrum inguen in abdomine tumor emergeret, atque in vlcus gangrænoſum abiret, imò ad manus latitudinem eadem gangræna muſculos & cutem abdominis eo loci occuparet. Vnde etiam mors tandem ſecuta eſt. Cuius morbi cauſſa procul dubio fuit tumor aliquis durus & diuturnus in meſenterio: qui poſtquā tandē exulceratus fuit, putredine partes ſuperiacentes vſque ad cutē corrupit, & eā gangrænam ibi excitauit.

Imo lapides etiam in meſenterio repertos fuiſſe, Medicorum obſeruationes docent.

Quandoque tamen materia, ſed tarde ac lente, in pus mutatur, atque abſceſſus generantur in meſenterio. Anton Beniuen. *de abd. morb. & ſanat. cauſſ. c. 13.* refert, iuuenem quendam diuturnis alui torminibus vexatum, & tandem iis extinctum fuiſſe, in cuius cadauere aperto remotis inteſtinis abſceſſus magnus in meſenterio repertus eſt, quo præciſo materia multa nigra fœtenſque profluxit encauſto ſutorio ſimilis. Et ſupra retuli nobilem quendam in vicinia cum diu male habuiſſet, & neſcio de quo languore conqueſtus eſſet, tandē rupto abſceſſu, qui procul dubio in menſenterio latuerat, ſubitò per aluum nigram & fœtidiſſimam materiam magna copia eieciſſe, & intra horam exſpiraſſe. Narrat quoque Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirabili lib. 4. c. 7.* virum quendam febre valida correptum per aluum ſanguinem nigerrimum corruptum, peſſimè olentem ad quindecim librarū pondus excreuiſſe, in cuius cadauere aperto in eius eius meſenterio ea parte ſuperiore, qua inteſtino recto connectitur, vlcus ſordidum ad ſpithamæ longitudinem inuentum fuiſſe; cum tamen æger nunquam, niſi extremo vitæ die, quo illi venter intumuit, de illius partis dolore conqueſtus eſſet. Ita Volcherus Coiter, *in obſ. anat. & chirurg.* refert, in patricii cuiuſdam Noribergenſis, qui affectione, hypochondriacæ non abſimili, laborārat, & tumorem in ſiniſtro genu & abdominis parte habuerat, cadauere aperto magnam colluuiem materiæ purulentæ ac fœtidæ inter duas meſenterij tunicas, quæ maiorem inferioris ventris partem occupauerat, & epar ſua putredine infecerat, repertum fuiſſe.

Imo meſenterium gangræna vitiatum repertū fuit in Rondeletij vxore, vt refert Ioubertus, *in vita Rondeletij.*

Et procul dubio tales meſenterij abſceſſus in multis reperirentur, qui lentis ac diuturnis morbis, variiſque ſymptomatibus, quorum cauſſas reperire non facile eſt, quæque medicos ſæpe ſuſpenſos & dubios habent, exercentur, & moriuntur, ſi eorum cadauera aperire liceret. Sed obſtat plerunque præpoſtera quædā erga mortuos reuerentia, qua tamen impediri non poteſt, ne eadem cadauera putreſcant, & vermium eſca fiant, interim rei medicæ incrementum hoc modo non parum impeditur.

Signa Diagnoſtica.

Cognitu autem omnino difficiles ſunt iſti menſenterij tumores & abſceſſus, & quamuis ſuſpicionem aliquam de ſe præbeant, quales tamen ſint, vix integre, niſi poſt mortem, cognoſcuntur. Interim danda opera, vt quantum licet in eorum notitiā veniamus. Qua ratione a. cognoſci poſſint, Fernelij verbis proponere libet. Ita a. ille *l. 6. de part. morb. & ſympt c. 7.* Si ampla & vaſta mole venter totus præter naturam prominet, idque circa fluctuationē, citra alui ſuppreſſionem diutinā, citra hydropis ſuſpicionem, vnde & qua id ex cauſſa obtigerit,

rit, tactu ita quidem diſcernendum. Cum adipis copia venter prominet, quoniam cuti ſummæ is inhæreſcit, manu totus comprehendi, ſecernique poteſt à muſculis abdominis, ac præterea reliquus corporis habitus obeſior exiſtit. Cum tumor inſertus eſt muſculis abdominis, primò is contactui occurrit, & cum premitur, plerumque etiam citra eius preſſum, dolore afficit, quod pars ea ſenſu prædita ſit: inteſtina non coarctat, neque alui deiectionem remoratur. Meſenterij vero tumor, quoniam altè ſepultus eſt, non niſi preſſu animaduertitur, nullo dolore affligit, quod pars ipſa ſit doloris expers. Quin etiam ſua is mole inteſtina premens atque coarctans ſæpe efficit, vt aluus pigrior ſit, tardiuſque fœces deſcendant. Vtrum præterea tumor vniuerſum meſenterium, an partem duntaxat, & quamnam occupet, molliſne ſit an durus, tactu etiam internoſcendũ. Cæterum quiſnam in meſenterio humor exſuperet, iã non tactu, ſed iis ipſis notis, quibus in iecore aut liene proditum eſt, cognoſcitur, ſed quæ tamen tum obſcuriores, tum leuiores exiſtunt. Hæc a. obſcuritas multis fuit cauſſa ignorantiæ, cur harum partium affectus prætermiſſi fuerint, nec veterũ ſcriptis celebrati. *Hac Fernelius.* Et omnino ſæpè tàm occulti & alte ſepulti latent iſti tumores, vt nec tactu etiam deprehendi poſſint; & ſenſus adeò hebes eſt huius membri, vt nec inſigniori aliquo dolore ſeſe hi tumores prodant. Ideoque etiam alia ſymptomata perpendenda. Adeſt enim interdum nauſea & vomitus, ſine ventriculi affecti ſignis, alui cruentæ vel fœtidæ deiectiones, vigiliæ, febres lentæ inordinatæ, tuſſis, virium languor. Et quidem tumores indurati & abſceſſus deliteſcentes ob ſenſum hebetem meſenterii vix animaduertuntur, vbi vero rũpuntur, euidenter ſeſe produnt, vt poſtea *in Prognoſticis* dicetur, & pus vel ſincerum, vel fecibus permixtum, citra dolorem tamen inſignem, excernitur; id quod in ventriculi, epatis, lienis inflammatione, in quibus dolor & grauia ſymptomata vrgent, non accidit. Et ſi quis omnino ſigna inflammationis, epatis, lienis, diaphragmatis, muſculorum abdominis diligenter perpendere velit, ea in hiſce tumoribus locum non habere animaduertet, etſi vel tumor vel grauitatis ſenſus, aut dolor percipiatur, aut febris etiam adſit.

Prognoſtica.

...ſtica. 1. Affectus hi diuturni ſunt, & tandem in tabem vel hydropem ægrum præcipitant, ac vix curantur.

2. Abſceſſus ruptus per aluum plerunque euacuatur. Si verò aliò, quàm in aluum vomica rupta fuerit, neque exitum materia reperit, colicæ ſimilis dolor excitatur. Si vero in abdominis cauitatem eruperit, ſeu intermedium membranarum meſenterii ſpatium, humor putridus vicina corrumpit, & ſæpe ſphaceli author eſt.

3. Nonnulli quidem pure per aluum euacuato ſanantur: accidit tamen etiam, vt ſi materia valde praua ſit, ægri paucarum horarum ſpatio moriantur. Pro natura enim humoris & affecti loci conditione, ac viſcerum vicinorum, quæ à putrida materiâ motâ ac vaporibus inde eleuatis afficiuntur, diuerſitate & nobilitate varia oriuntur ſymptomata, ac miri naturæ in expellenda materia conatus animaduertuntur, & variæ viæ à natura in expellenda materia quæruntur. Nonnunquam enim pus per proximam venam in coli aut recti inteſtini cauitatem effunditur, nonnunquam quaſi per cuniculos per vmbilicum pus erumpit, nonnunquam etiam per renes expurgatur.

Curatio.

...io. Tumores duri, ſcirrhi & calculi in meſenterio curati vix poſſunt. Si tamen quid tentari liceat, ea medicamenta, quæ ad pertinaces obſtructiones adhibentur, & quæ etiam de affectione hypochondriaca proponentur, in hiſce affectibus vſurpari poſſunt. Vbi autem in abſceſſus mutantur, naturæ etiam primariæ partes ſunt, quæ niſi aliquid in euacuando pure tentauerit, vix æger ſeruatur. Ars tamen naturæ ſuccurrit, dum materiam detergit, & quod reliquum eſt diſcutit, tandemque vlcus conſolidat. Partes quoque, per quæ pus tranſit, & imprimis renes, muniendæ, ne à pure tranſeunte lædantur, quod diligenter præſtandum. Solent enim interdum, niſi cura rectè inſtituatur, poſtliminio quaſi reuerti. Vtilis eſt hic terebinthina cypria, quæ vel in bolum cum modico rhabarbari conformanda, vel cum vitello oui in lacteum liquorem redigenda, vt *in Inſtit. p.934.* dictum.

Exhibenda ſunt & alia exiccantia & conſolidantia, vt decoctum radicum ſarſæ parillæ cum radice fragariæ factum.

Vel hoc ℞. *Rad. ſarſæ parillæ, chinæ* an. Vnc. j. ß. *caryophyllatæ, fragariæ* an. Drach. j *fol. ſcabioſæ, alchimillæ, veronicæ, hederæ terreſtris* an. Mj. *ligni rhodij* Dr. vj. *paſſularum minorum lotarum* Drach. ij.

In vaſe clauſo bulliant *in ſ. q. iuris pulli vel ſeri lactis, vel aquæ chalybeatæ*, & poſtea per manicã Hipp. traiiciatur.

Vel ℞. *Rad. ſarſæ parillæ* ℔. ß. *chinæ, acetoſæ* an. Vnc. ij. *fragariæ* Vnc. j. *veronicæ, alchimillæ, ſcabioſæ perſicariæ* an. M. ij *ſaluiæ, flor. verbaſci, chamameli, hyperici, ſem. coriandri, fæniculi*, an. Drach. ij. *melonum* Vnc. ß.

Conciſa infundantur per triduum in *vini albi, aquæ veronicæ, flor. chamameli Romani, cardui Mariæ ana parte vna; brodij caponis partib.* iij poſteà deſtillentur. Doſis Vnc. iij. Si libet addatur aliquid *ſyrupi veronicæ, ſcabioſæ, granatorum, cinamomi, iulebi roſarum.* Vtile eſt & hoc Electuarium.

℞. *Conſ. roſ. rubr. veronicæ, cichor.* an. Vnc. ij. *ſcabioſæ* Vnc. j. *roob iuniperi* Vnc. ij. *pulu. radic. ſarſæ parillæ, chinæ, ligni aloes, rhodij* an. Drach. ij. *marg. præp. corall. rubr. præp.* an. ſcrup. ij. Cum *ſyr. de Cinamomo.* F. Electuarium.

Diæta.

Cibus ſit boni ſucci & facilis coctionis, ac temperatus, non craſſus, non viſcidus, non acidus, non dulcis, ſed potius ſine acrimonia, tamen moderatè abſtergens. Potus ſit vinum tenue vel cereuiſia tenuior. Poteſt & decoctum chinæ cum glycyrrhiza & paſſulis vſurpari, nec inutile eſt lac aſininum exhibere. *Diæta.*

CAPVT VI.

De Symptomatibus ex humoribus in meſenterio cumulatis ortis, & præcipuè dolore.

Atque hæc de morbis meſenterij. Symptomata inde orta quod attinet, ſunt ea varia. Nam etſi diu ſæpe humores in hiſce locis latent, antequam ſeſe prodant: tamen vel tandem commoti quacunque de cauſſa varia ſymptomata excitant, &, pro varia inclinatione, nunc vomitu per ſuperiora eiiciuntur, nunc deorſum tendentes per aluum euacuantur, nunc ad vicinas membranas delati dolores, eoſque pertinaces & ſæpe recurrentes excitant; vel ſuis ſedibus concluſi & coerciti & à calore partium vicinarum putredinem concipientes febres vagas & erraticas pariunt; vel glandulas implentes, & vicina vaſa aut comprimentes aut obſtruentes cachexiam, atrophiam, languorem gignunt, aut partes in tumorem attollunt, & omnia omnino ſymptomata, quæ affectione hypochondriaca & ſcorbuto laborantes experiuntur plurima, de quibus poſtea *de affect. hypoch. & ſcorbuto* dicetur, ex hiſce ſedibus ortum habent. *Menſenterij ſymptomata.*

Egregium vero ſymptoma, quod ex materia in meſenterio contenta proficiſcitur, eſt, doloris illa peculiaris ſpecies, quam ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 2.* explicauimus. Pauca ſaltem hîc addemus. *Menſenterij dolor.*

Mentionem autem mali huius facit Hippocrates & *Νεῦμα ἐρευγματῶδες*, morbus ructuoſus ab eo nominantur, & ita deſcribitur: *Dolor acutus prehendit, vehementer*

menterque dolet & ipſe ſeipſum iactat, & vociferatur, frequenter eructat, ac vbi eructauerit, melius habere videtur. Plerunque vero paucam bilem vomitione reiicit, poculi parui menſura, dolor ex viſceribus ad imum ventrem & laterum mollitiem pertingit, cumque contigerit, melius habere videtur, venter inflatur & indureſcit, ſonitum edit, neque flatus neque ſtercus dimmittitur.

Materiam autem huius doloris & reliquorum, quæ poſtea dicentur ſymptomatum cauſſam in meſenterio contineri multa docent. Solent enim hi dolores febribus diuturnis ſuccedere, cum natura humores prauos, fruſtra eorum per aluum euacuatione tentata, in membranas has detrudit. Accidunt etiam iis, qui Ictero ſunt obnoxij, & ad cachexiam diſpoſiti. Et cum meſenterium nihil fere aliud ſit, quam peritonæum ad lumbos duplicatum, iiſque affixum, aut certe oriatur à ligamentis vertebrarum lumborum, iiſque validiſſime alligetur: doloris huius, & omnium, quæ ipſi coniunguntur ſymptomatum, cauſſa rectiſſime ex meſenterio reddi poteſt.

Ob hanc enim meſenterij cum lumbis connexionem doloribus iſtis dolores lumborum perpetuo ſunt coniuncti, imo interdum in vniuerſum abdomen extenduntur. Hinc etiam, paralyſeos & Epilepſiæ cauſſa reddi poteſt, dum ſcilicet materia, ab arteriis meſentericis ad lumbares tranſmittitur.

Habent autem hi dolores originem ab humoribus calidis ſiccis & acribus in hac corporis ſentina collectis ob cauſſas, quas hactenus expoſuimus.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Signa huius doloris ſupra *part.2.cap.2.* propoſuimus. Inſtantis tamen etiam doloris, vt præcaueri poſſit, ſigna animaduertere vtile eſt. Arguit autem inſtans hoc malum ictèrica quaſi in oculis diſpoſitio & luridus faciei color, grauitas hypochondriorum, ſitis aucta, vrinæ rubicundiores, alui ſuppreſſio, in lumbis dolor.

Hinc dolor ventris & lumborum oboritur, qui in vno loco fere fixus eſt, venter niſi inflatus, ad interiora & dorſum quaſi retrahitur, medicamenta vomitu reiiciuntur, ac dolor poſtea per vniuerſum ventrem diffunditur, dolorque lumborum perpetuo eſt coniunctus, quod citra communem cauſam, qualis eſt venarum & arteriarum quæ per totum ventrem inferiorem diffunduntur, ſtructura, fieri non poteſt.

Proprium doloris Meſenterij ſignum. Habet enim hic dolor hoc proprium, quod ſubinde per interualla recurrit, & ſæpe multis annis ægrum affligit, & toties, quoties in hiſce locis noua materia collecta eſt; id quod ſine certis interuallis accidit, nonnullis poſt menſtruum ſpatium, nonnullis poſt ſemeſtre, nonnullis poſt annum, tempore tamen autumnali plerunque magis affligere ſolet. Tandem materia per inteſtina exitum non inueniente ad lumbos & hinc in caput, & artus diſtribuitur, vnde paralyſis, conuulſiones, epilepſia, deliria ſequuntur, & vbi humores praui viſcera debilitarunt, ſanguinemque per totum corpus inquinauerunt, in toto, & præcipue in brachiis ac cruribus atrophia ſequitur, quæ ſæpe vix vlla arte & non niſi longo tempore curatur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Dolores hi vt diuturni & pertinaces eſſe ſolent: ita ſæpiſſime etiam ægrum in grauiſſima mala modo enumerata, tandemque mortem ipſam præcipitant.

2. Diuturnis circa lumbos, tenue inteſtinum, ac præcordia doloribus vrgentibus ſi ægri cibos auerſentur vna cum febre his dolor intenſus ad caput progrediens repente illos occidit conuulſionū modo, Hipp. *in coacis*.

3. Quibus tormina adſunt, & circa vmbilicū cruciatus, & lumborū dolor, qui neque medicamento neque aliter ſoluuntur, in ſiccum hydropē firmantur *3.aph.11.*

4. Poſt multorum annorum tormina ſuccedit vel hectica & incurabilis intemperies, vel peritonæi ac partium vicinarum abſceſſus.

Curatio.

De curatione ſupra *part. 2. ſect. 2. cap. 2.* dictum, Vt quædam addamus, curatio in duobus conſiſtit, in cauſſæ ablatione & doloris lenitione. *Curatio*

De cauſſæ & humorum vitioſorum, qui in meſenterio colliguntur, ablatione, hactenus dictum, è quibus patet, vbi doloris huius imminentis ſigna adſunt, dandam operam, vt materia doloris cauſſa euacuetur. Ideóque clyſteres crebri iniiciendi, vt materiæ ad inteſtina tranſitus & exitus pareretur. *Clyſte* Plus tamen aliquoties vomitum ab ipſa natura prouocatum, quo acida, amara, humoréſque acres praui ad aliquot libras reiecti ſunt, profuiſſe & inde à doloribus breui temporis ſpatio ægrum liberatum fuiſſe memini. *Vomit* Neque caret res iſta ratione. Etenim cum materia iſta plerumque circa lienem & in vena portæ colligi in magna copia ſoleat, vbi per omnes vaſorum, qui in meſenterium & inteſtina diſperguntur, ramos diffunditur; grauiſſimos & diuturnos dolores excitare ſolet. Imo vbi exitum non inuenit, & natura de eâ per inteſtina euacuandâ deſperat, regurgitat, naturáque eam ad alias partes detrudit, vnde conuulſiones, paralyſis, & alia mala excitantur. Si vero natura hos humores per viam compendiariam, quæ eſt per vas breue, in ventriculum effundit, vt vomitu reiiciantur, omnes iſti dolores & reliqua mala euitantur.

Si autem natura eò non vergat, & præcipue ſi motus inteſtinorum inuerſus ſit, ac metuendum, ne vomitu concitato natura magis ac magis motui verſus ſuperiora aſſueſcat, danda opera, vt inteſtinorum fibræ tenſæ laxentur, vaſorum meſaraicorum orificia aperiantur, atque ita materiæ exitus paretur. Clyſteres ergo iniiciendi ex lacte caprino, vel decocto maluæ, altheæ, parietariæ, brancæ vrſinæ, mercurialis, florum chamæmeli, vel decocto galli cum caſſia, melle roſato & violato ſolutiuo, Syrupo de cichor. cum Rhabarb. diaſereos, oleo amygdalarum dulcium, liliorum alborum, violarum, chamæmeli, vitello oui, quibus maioris abſterſionis gratia hiera ſimplex addi poteſt.

Potandum vero exhibeatur oleum amygdalarum dulcium recens expreſſum cum manna, vt ſupra *loco allegato* dictum.

Venter extra inungatur oleo amygd. dulcium, violarum, liliorum alborum, chamæmeli, & cataplaſmata ac alia *loco allegato* propoſita applicentur. *Extern*

Atque iſta cum ſimul anodyna ſint, dolorem etiam mitigare poſſunt. Si vero is valde vrgeat, narcotica addenda. Quapropter ſemen papaueris dictis medicamentis addere vtile erit. Quod ſi non ſufficiat, ad narcotica accedendum, de quibus *loco allegato* dictum.

CAPVT VII.

De Morbis Pancreatis.

PAncreatis vſum plerique anatomici eum ſaltem eſſe ſtatuunt, vt vaſa ſaltē fulciat, ne ruptionis periculo ſint expoſita, & vt ventriculo ſubſternatur, ne repletus duritie vertebrarum lædatur. Verum cūm pancreas non ſimpliciter glandula ſit, ſed peculiare parenchyma & ſuam carnem, vnde & nomen obtinet, habeat, & præterea vt ſupra *cap.1.* dictum, venæ lacteæ omnes in pancreas tendant, atque in eo miris anfractibus diſſeminentur: nobiliorem procul dubio vſum habet, atque ideo factum, vt quicquid cænoſi in chylo eſt, ad ſe trahat, vt ita chylus purior fiat, & forſan etiam chylum aliquo modo alteret. Vnde etiam Clariſſimus Riolanus *Anthropog.lib 2.cap 16.* in morboſis & melancholicis corporibus ſecundarium lienem ſeu lienis vicarium viſcus appellat pancreas, quod ſcilicet lienis vicem ſuppleat, quādo vitiatū hoc viſcus marceſcit. Idque multis natura

ſua

ſua & corporis habitu melancholicis ſe obſeruaſſe ſcribit, in quibus, dum viuerent, lien nec tumebat, nec dolebat, ſed pancreas epatis molem æquabat. Idque confirmat etiam Illuſtriſſimi viri Auguſtini Thuani exemplo qui habitu corporis melancholico conquerebatur, per quadriennium de dolore colico circa regionem coli inteſtini cum ſenſu ponderis ad regionem ſtomachi, dum ſtaret erectus vel ambularet: hypochondria vero ei nec tumebant, nec dolebant etiam duriter attrectata vel percuſſa.

Tandem repentinâ & inopinatâ gangrænâ correptus pede dextro ad ſuprema celeriter reptante cum diris cruciatibus inter ſex horas eexſpirauit. Aperto cadauere, deprehenſum iecur induratum rotundum inſtar ſphæræ fractum & transfixum gypſea pituita ſeuum referente, pancreas vero amplitudine ſua & pondere ipſum epar æquabat, totum ſcirrhoſum multis globulis ſpecie oui columbini differtum: Lien adeo exilis erat, vt vix vnicam ponderaſſet.

…vis Habet autem pancreas, vt iam ex iis, quæ modo dicta ſunt, etiam ſuos morbos, & præcipuè tumores & abſceſſus. De tumore enim exemplum in Thuano è Riolano modo adductum eſt. Abſceſſus hiſtoriam habet Aubertus, *Progymn. ad libr. abdit. Fernel. exerc.* 44. in mercatore quodam Lugdunenſi, qui nihil dormire poterat, & cum dormire conaretur, in Lipothymiam & totius corporis frigidum ſudorem incidebat, donec tandem mortuus eſt. Corpore aperto pancreas, integro ſaluoque vitæ principio & ſtomacho, duntaxat repertum eſt abſceſſu putrefactum. Guilielmus Fabric. etiam *cent.* 1. *obſ.* 71. in fabro quodam, qui biennio variis per interualla morbis dolere cœperat, viſcerum obſtructionibus & cachexia laborauit, in mortuo inter cætera reperit tumorem ſcirrhoſum, ſuppuratum, inſtar ſteatomatis magnitudine duorum pugnorum ortum ab inferiore parte pancreatis, qui inteſtinum duodenum circumdederat, ſic vt peritonæo tectus alterum quaſi ventriculum mentiretur.

…mata. Poſſunt autem varia ex pancreate obſtructo & tumefacto oriri ſymptomata. Ventriculus enim ob vicinitatem affici poteſt, dolores & ponderis ſenſus circa regionem ventriculi, & in dorſo excitari, vt & pulſationes ob compreſſionem arteriæ cœliacæ, difficilis reſpiratio ob conſenſum diaphragmatis.

Curatio iiſdem medicamentis perficitur, quibus lienis obſtructiones & ſcirrhi curantur. Nec eſt incommodum emplaſtra illa, quæ lieni applicari ſolent, dorſo ad regionem pancreatis imponere.

CAPVT VIII.

De morbis Omenti.

…mor. OMentum tandem etiam ſuis morbis obnoxium. Cum enim vena à portæ ve na capiat, & quidem ſuperior membrana vtramque gaſtroepiploidem dextram & poſticam arterias totidem à cœliaco & meſenterico ramo; facile humores vitioſi omnis generationis in id confluere poſſunt. Et cum omentum iis tantum partibus adhæreſcat, ad quos rami ſplenici ſurculi perueniunt, facile etiam à liene humores vitioſos & feculentos ſuſcipere poteſt, & præcipue ea in parte omenti humores vitioſi multi ſæpe cumulantur, quæ eſt inter lienem, ſeptum & ventriculum, & imprimis in cauitate illa omenti in ſiniſtro hypochondrio ſub Diaphragmate ex ventriculi, omenti, coli & viſcerum connexu orta, & exitum non habens, ſed ita concluſa, vt aquam continere poſſit, quam Doctor Salomon Albertus Anteceſſor meus p. m. *de Scorbuto theſ.* 71. ſtagnare aquâ vidit, & poſtea etiam diligenter deſcripſit Hieronymus Fabricius *in hiſtoria ſeu ſtructura omenti.* De quo accipiendus aphoriſmus Hippocratis 54. *ſect.* 7. *quibus inter ventriculum & ſeptem tranſuerſum phlegma clauditur & dolorem affert, in alterutrum ventrem viam non habens, iis per renes in veſicam verſo phlegmate morbi fit ſolutio.* Et non raro accidit, vt humoribus, imo & flatibus in hiſce locis culumulatis lien fruſtra accuſetur, materiâ in omento conſiſtente & ſæpe abdomen in ſiniſtra parte verſus vmbilicum in tumorem attollente. Accidit etiam nonnullis, vt dum ventrem attollunt vel comprimunt, aut mouentur, ſonum & ſtrepitum quendam in ventre audiant; quod euenit ob humores & flatus in hac omenti cauitate concluſos; hoſque nonnulli ἐγγαστρομύθους appellari putant, de quo poſtea *de affect. hypochondr.* dicetur.

Et per hanc viam humores etiam in abdominis cauitatem irrumpere poſſunt, vt docet Hipp. 7. *aph.* 57. & *lib.* 4. *de morbis, & lib.* 1. *de morb. mulierum.* De qua re *infra de hydrope* dicetur.

Sæpe vero intumeſcit omentum ex humoribus affluentibus. Veſalius omentum quinque librarum pondus æquaſſe vidit: cum naturaliter ſeſe habens vix ſemilibræ pondus excedat. Riolanus *Anthropog. lib.* 2. *cap.* 11. in nobili adoleſcente annos 19. nato omentum vidit verſus vmbilicum ad formam orbiculi latitudine palmi conglobatum, multis glandulis differtum, quod totum illuuiem exceperat, liene penè conſumto & meſenterio ac pancreate putrefacto ex abſceſſu. Lutetiæ in corpore ſecto inuentum fuit in Epiploi ad veſicam vſque pendentis membraneo quodam veluti ſacco apoſtema, pure ibidem coaceruato diſtentum. Rouſſetus *de parte Cæſareo.* *Tumores Omenti.*

Omentum abdominis muſculis & peritonæo adnexum vidit Columbus *lib.* 15. *Anatom.*

Nonnunquam etiam locum mutat, & probabitur omentum, viditque Columbus, vt *loco allegato* refert, in ſcroto omenti libram & amplius. Et ſæpe in Hernia accidit, vt non ſolum inteſtina, ſed & omentum in ſcrotum delabatur, delapſumque ventriculum deorſum trahat, & ſingultus ac aliorum ſymptomatum cauſſa ſit. *Omentum peritonæo adnexum. Eius ſitus mutatus.*

Extra vmbilicum quoque prolapſum fuiſſe omentum, Columbus, vt *loco allego* teſtatur, obſeruauit.

Putreſcit etiam interdum omentum, vidique in ſtudioſo quodam ſcorbuto & hydrope laborante & in Noſocomio Academiæ mortuo totum ferè omentum putredine abſumtum fuiſſe. *Omenti Putredo.*

Vulneratur tandem etiam interdum, imo abſcinditur omentum. *Vulnera.*

Difficulter autem humores vitioſi in omenti venas & ſubſtantiam effuſi euacuantur. Neque enim venarum illarũ orificia in locum euacuationi conuenientem dehiſcunt, vt venæ meſaraicæ, & ſi euacuari debent, neceſſe eſt vt regurgitent ad loca, per quæ ſunt illapſa, quod raro fit, cum expultrix huius partis ſit valde debilis. Ideoque non tolluntur humores ex omento, niſi continuato thermarum vel acidularum potu.

Vulnera verò omenti non ſemper ſunt lethalia, imo etſi pars eius abſcindatur, mortem non affert. Ita refert Galenus 4. *de vſu part. cap.* 9. ſe cuidam gladiatorio vulnerato fere totum omentum abſcidiſſe, & hominem nihilominus ſanatum fuiſſe, qui tamen facile poſtea lædebatur à frigore externo, vt non ſuſtineret nudum habere ventrem, ſed lanis aſſidue eſſet obuolutus.

Si vero putreſcat vel abſceſſum patiatur, mala vix ſunt ſanabilia.

Verum de hiſce, quæ de morbis meſenterij, pancreatis & omenti dici poſſunt, etiam quædam infra *de affectione hypochondr. & de ſcorbuto* dicentur.

LIBRI TERTII PARS IV.

DE LIENIS PRÆTER naturam affectibus.

CAPVT I.

De Vſu Lienis & Natura humoris melancholici.

POSTQVAM chylus in ventriculo genitus per inteſtina & vaſa meſaraica ad Lienem tranſmittitur, inde ſanguis generatur pro partium in ventre inferiore nutritione. Etſi enim antiqui plerique ſaltem pro humoris melancholici receptaculo lienem habuerint; tamen doctiores Medici plerique hodie eum etiã ſanguificationis organum eſſe ſtatuunt, vt *in Inſtit.lib.1. cap.9.* dictum, quæ huc transferantur.

Docui nimirum ibi lienem primum ſanguificationis organum eſſe, quod partem chyli craſſiorem per ſplenicum ramum, & procul dubio etiam arteriæ Cœliacæ ſiniſtræ ſeu ſplenicam arteriam attrahit (nam duo vaſorum genera in liene per anaſtomaſes coëunt, vt humor, qui craſſior eſt, facilius coquatur) & inde ſanguinem quidem bonum, ſed reſpectu ſanguinis, qui in epate ex reliqua chyli parte puriore generatur, craſſiorem paulò generat, pro viſcerum in ventre inferiore nutritione, atque per venæ portæ ramos defertur. Quapropter etiam, cum chylus prius ad lienem, quam epar deferatur, primò de lienis morbis dicemus. Vt autem commodius id fiat, iis, quæ in Inſtitut. *loco allegato* de Vſu Lienis, & *lib.2.part.2.cap.6.* & 8. de natura humoris melancholici docuimus, & hîc repetenda non cenſemus, quædam addemus.

Lienis Vſus. Et quidem vſum lienis quod attinet, anſam aliquid adhuc addendi nobis præbent Viri doctiſſimi, Carolus Piſo *in libro de morbis à seroſa colluuie ortis*, & Caſparus Aſellius *in libro de Venis lacteis.*

Car. Piſonis ſententia. Eſt autem Carolus Piſo in ea ſententia, cor minimè eſſe officinam ſanguinis arterioſi, ſed lienem eſſe officinam ſanguinis tenuis, & calidi, qui in arteriis continetur, quem ſanguinem ex tenuiore chyli portione attracta gignat, genitumque pulſu in vniuerſum corpus diſtribuat, reſpondentem in nobis carnoſæ ſubſtantiæ; ſimulque docet, lienem eſſe principium radicationis venarum gaſtricarum, & epiploicarum, nec non radicationis arteriarum, fontemque alterum, eumque præcipuum, ſeri in corpore neceſſarij.

Lien aquoſa attrahit. Et primò quidem lienem etiam aquoſa attrahere, antiquum dogma eſt Autoris *lib.4.de morb.* & Ariſtotelis, qui *3.de part.animal.cap.7.* ſcribit: *ὁ σπλὴν ἀντισπᾷ ἐκ τῆς κοιλίας τὰς ἰκμάδας τὰς περιττάς:* vt & Hipp. qui *lib.1.de morb.mulier.* ſcribit: *αἴρεται δὲ σπλὴν ὑπὸ πόνου, καὶ μᾶλλον, ἢν ὕδωρ ἢν τὸ πολύν.* Conſentit verò id cum ipſa experientia. Nam vt quæ alibi diximus, hîc non repetamus, patet hoc primum ex eo, quod obſeruatur, eos, qui plurimum bibunt, præſertim vinum, & cereuiſiam tenuem, vix hauſto potu, primum à menſa ſurgentes aqueam potus partem mingere; quod fieri vix poteſt, potu ad inteſtina tranſmiſſo, & à meſaraicis attracto (cũ pylorus tunc clauſus ſit, & per viam tàm longam, ac perplexã tàm breui tempore potus tranſire non poſſit) ſed immediatè è ventriculo per vaſa gaſtrica, & breue imprimis fieri neceſſe eſt, potu ad lienẽ tranſmiſſo, & alimentaria eius parte in liene reſtitante, aquea ad renes tranſmiſſa. Vnde quoque accidit, vt ſpleneticis, poſtquam ſeu aquam, ſeu cereuiſiam copioſius biberũt, non ita multò poſt murmura, & rugitus circa lienem oboriantur. Deinde liquidiorem alimenti partem ſtatim ad lienem trahi, vel ipſa famis ſedatio, quæ fere ſtatim ſumto cibo, præſertim liquido, accidit, teſtatur. Nam cum fames non aliter ſedetur, niſi vbi venarum ad ventriculum pertingentium ſuctio quieſcit & ſedatur, quod euenit, cum pars alimenti à vaſis trahentibus in viſcera defertur; & ita tractioni eorum ſatisfacit: at verò tractioni venarum meſari carum, & quæ ex inteſtinis immediatè chylum alliciunt, ſtatim ſumto cibo ſatis fieri non poſſint; cum ſumto cibo orificium ventriculi inferius per pluſculas horas arctè claudatur, nihilque à ventriculo ad inteſtina ſtatim ſumto cibo deſcendat: ſequitur, famẽ, quæ ſumto cibo ſedatur ſtatim, non à ſuctione & tractione venarum meſaraicarum ortum habuiſſe, ſed à venarum, quæ ipſis ventriculo inſeruntur, tractione. Hæ autem ſunt venæ gaſtricæ, & epiploicæ, atque inprimis vas breue; ex porta ſplenica propagatæ, & ventriculo immediatè inſertæ.

Deinde craſſa etiam attrahere lienem ſatis, *lib.1.Inſtit.* monſtratum opinor. Neque ad contrarium probandũ illud ſatis efficax eſt, quo dicitur, in prima, quæ fit in ventriculo, coctione terrenas partes inutiles ita ſeparari, vt in ſecunda coctione non niſi igneas, & aqueas ſeparari neceſſe ſit: cum per vaſa anguſta chylus non niſi defæcatus, & liber prorſus à partibus craſſis diſtribui, & tranſire queat, vtpote quæ admodum ſunt anguſta, & puncti cuiuſdã inſtar exigua. Etenim ſi coctiones in corpore humano conſideremus, ſatis apparet, naturam per gradus quaſi, & pedetentim ad perfectionẽ tendere, neque in prima coctione omnia craſſa planè ſeparari: id quod vel ex eo apparet, quod lien ita facilè obſtructionibus, & ſcirrhis obnoxius eſt; quod non fieret, ſi tantũ tenues humores attraheret. Et quam craſſæ partes ſæpe ad officinas ſecundæ coctionis perueniant, vel ex vrinis ſatis apparet. Imò ipſi, qui contrariũ ſtatuunt, affirmãt, chylum eſſe mixtum quiddã ex quatuor diuerſis ſubſtantiis, totidem elementis primis reſpondẽtibus, iiſque imperfectè coaleſcentibus, ac vnitis aggregatum. Nec diffiteri poſſunt, ſed ex iis, quæ ipſi admittunt, fundamentis concedere neceſſe habent, lienẽ, quia celeriorem epate facit attractionem, & ex ipſo ventriculo chylũ ſtatim trahit, multa terrena, & lutoſa cum aquea chyli parte, per vas breue quidem, ſed amplum alioquin, attrahere; quod ſi intemperantius fiat, obſtructiones in liene excitantur. Et quamuis viæ illæ in cadaueribus ferè conniueãt, & puncti inſtar anguſtæ ſint: tamen in viuentibus longè patentiores eſſe, extra dubium eſt, vt id vel calculorum è renibus in veſicam tranſitus docet, etſi in cadaueribus viæ multò minus, quã in meſaraicis apparent. Et quam patula ſint vaſa in corporibus viuentibus, quæ in defunctis planè cõcluſa cernuntur, vel hiſtoria docere poteſt, quam Ioh. Langius, *in epiſt. de morb. nouis*, recitat, de iuuencula quadam in Principis cuiuſdã Germani gynæceo, quæ cum ſeſe ad ſpeculum adornaret, detentis in ore aliquot acubus, quibus peplum affigeret, ab amaſio à tergo clanculum accedente intra ſcapulas percuſſa, acus deglutiuit, quas poſt biduum illæſis vreteribus eminxit.

Idem & craſſa attrahit.

Acus ... tita de ... vias ...

Magnum verò valdè poſtulatum eſt, ſtatuere officinã ſanguinis arterioſi non cor eſſe, ſed lienem, eundemque principium radicationis arteriarum: cum ſenſibus ſatis manifeſtum ſit, quod ſicut circa epar, quod principium eſt radicationis venæ cauæ, maximus venæ cauæ trũcus eſt: ita etiã ad cor maximus arteriæ, à quo omnes arteriæ, quæ in lienẽ tendunt, ortum habent. Ductuſq; ipſi etiã, è quibus ſanguis ex epate ad ſiniſtrum cordis ventriculum tranſmittitur, ſatis manifeſti ſint; vt dubitare de materia (quod illi faciũt) è qua in corde poſſit ſanguis generari, nullo modo opus ſit. Ex epate n. ſanguis per venam cauam in dextrum ventriculum cordis; ex hoc per venam arterioſam in pulmones; à pulmonibus cum aëre per arteriam venoſam in ſiniſtrũ ventriculum cordis transfertur. Neque illud ſufficit ad probandum, lienẽ eſſe officinã ſanguinis arterioſi; quo fluxibilorẽ chyli partem attrahit. Ipſis n. concedentibus etiam aqueas attrahit:

Lien n... officina ... guinis ... rioſi.

attrahit: vnde & Hipp. aquæ ſedem eſſe affirmat, & hinc ſæpe in tumores aquoſos incidit. Quid v. aqua ad ſanguinis arterioſi generationẽ facere poteſt? hoc probabilius eſt, aqueas chyli partes ad lienẽ eo fine tranſire, vt craſſiores diluant, ne illæ facilè obſtructiones pariant.

Aſellij ſententia.

Caſparus Aſellius verò *de venis lacteis c. 32.* planè ſententiam Galeni defendit, & tam eos reprehendit, qui ſtatuunt, lienem melancholicam chyli portionem, antequam ad epar perueniat, per ramum ſplenicum attrahere, quàm illos, qui chyli portionem craſſiorem à ramo ſplenico attrahi & in ſanguinem in liene mutari exiſtimant, ea de cauſſa, quod nulla vel minima venarum lactearum ad lienem penetret, à qua chyli aliquam partem capere poſſit. Ipſe verò ita ſtatuit, totum chylum in epatis carnem exonerari, ibique in ſanguinis formam elaborari, vnde craſſiorem eius partem in ramos portæ, ſubtiliorem verò vtiliorémque in cauæ radices excipi, atque ita lienem craſſam & terreſtrem ſanguinis partem ad ſe rapere, eandémque in ſui alimentum mutare, & quod eius edomari non poteſt, per conſtituta ei vaſa abiicere.

Vaſa à liene prodeuntia nihil è ventriculo trahunt.

Verùm an vaſa à liene prodeuntia nihil è ventriculo trahant, quod vult Aſellius, adhuc in controuerſia eſt, ideóque, quæ ea de re cum aliis doctiſſimis Medicis docui, nondum reuocare volo: cùm venarum lactearum natura & officium nondum ſatis exploratum ſit. Interim etſi concederem hoc Aſellio, ſanguinis partem craſſiorem à liene ex epate trahi: tamen nondum hoc ſequitur, eum ſaltem pro ſui nutritione eam attrahere, & reliquam, vt excrementum, abiicere. Structura enim lienis & tot vaſa ad eum tendentia & egredientia aliud docent. Neque enim vaſa, quæ à liene ad ventriculum & vicinas partes prodeunt, excrementum melancholicum, ſed reuera ſanguinem continent.

Ideóque ſi iis, quæ de vſu lienis antea diximus, aliquid addendum eſt, hoc ſaltem; Lienem non ſolum ſanguinem venoſum (ſiue eum in epate elaboratum, ſiue à vena portæ in epar tẽdentem accipiat) ſed & arterioſum attrahere. (Habet enim lien arterias plurimas à cœliacæ ramo ſiniſtro, & quidem quintuplo plures, quàm venas.) Et ex ſanguine arterioſo & venoſo mixto (vnde etiam antequam arteria lienem ingreditur, inferior ramus cum inferiore ramo venæ inſignem anaſtomoſim facit) in liene peculiare ſanguinis genus ad partes quaſdam ventris inferioris nutriendas neceſſarium generari. Omnia enim nutritioni dicata viſcera, præter meſenterium & inteſtina nutrit ramus ſplenicus, & quidem ventriculum eius ſurculus pyloricus, gaſtricus, vtraque gaſtroepiplois & vas breue. Neque id ſine ratione factum. Cum enim viſcerum in ventre inferiore ſubſtantia ſit ignobilior iis partibus, quæ à ſanguine venæ cauæ nutriuntur, meritò etiam ſanguine craſſiore nutriri debent. At cum eædem partes membranoſæ ſint, ventriculus verò cibum & potum, qui ſæpè frigidi ingeruntur, concoquere & in chylũ mutare debeat, colum inteſtinũ craſſa excremẽta contineat, omentũ etiam craſſam illuuiem excipiat, niſi partes hæ ſanguine feruidiore & ex venoſo & arterioſo mixto nutrirentur, officio ſuo recte fungi non poſſent.

Natura humoris melancholici.

Alterum verò quod attinet, nimirum naturam humoris melancholici, diximus de eo ſatis, *lib. 2. Inſtit. p. 1. cap. 8.* Hic ſaltem quod addimus, poſſe fieri, vt quandoque craſſæ partes præcipuè abundent, qui humor tunc propriiſſimè melancholicus appellatur, id quod ſæpe in corporibus ſiccis, ſcabie ſicca & ſimilibus morbis ex humore melancholico laborantibus, accidit.

Frequenter vero multo ſero diluitur, vtpote quod ſimul à liene attrahitur; & quidem tanto maiore copia, quanto humor melancholicus craſſior eſt, & vt multum diluatur, neceſſe habet. Humor tamen ille craſſus, multa aqua, ſeu ſero dilutus etiam melancholiæ nomine appellari poteſt: ſicut & Hippocrates per aquam procul dubio humorem melancholicum intelligit.

Cacochymia ſeroſa.

Si quis verò è ſeroſo humore peculiarem, & quartam cacochymiæ ſpeciem conſtituere velit, cum eo non contendero. Etenim ſeroſi humoris abundantia etiam ſine humore craſſo reperiri poteſt, vt in hydrope, & ſimilibus morbis videre eſt. Carolo Piſoni equidem religioni eſt, plenitudinem, ſeu colluuiem ſeroſam, aut aquam cacochymiam appellare, ea de cauſſa, quod aqua pura puta, quæ non nutrit, ſucci, ſiue χυμῦ, alibilis ſcil. ſubſtantiæ, nomen ſibi vendicare non poſſit. Verùm enim verò fallitur. Neque enim ſerum pura puta aqua eſt, vt poſtea dicetur: neque chymi nomen alibili ſaltem ſubſtãtiæ competit, ſed humorem tam nutriendo corpori aptũ, quàm incommodum ſignificat: vnde & τῦ εὐχύμυ & κακοχύμυ nomina deducta, & cacochymiæ nomine vitioſi humores alendo corpori inepti veniunt.

Quid ſit ſerũ & ichor.

Quid autem ſerum ſit, rectè explicandum eſt, de quo *Inſtit. lib. 2. p. 2. c. 7.* dictum. Carolus Piſo puram putam aquam, ſeu aqueam humiditatem, ſiue cum cibo, & potu ingeſtam ſiue chyli partem aqueam ſerum eſſe dicit, idque ab ichore diſcernit, qui ſcilicet ſit cuiuſque coloris, & naturæ cum propriis humoribus. Verũ etſi quandoque Autores has voces diſcernãt, vt ἰχῶρ ſit vel ſanguis crudus & imperfectus, vel tenuior pars maſſæ sãguineæ corruptæ, & colliquatæ; ὀῤῥὸς verò ſeu ſerum ὄχημα τῆς τροφῆς: tamen ἰχῶρ ſæpè nomine ſeri, & ſerum nomine ichoris appellatur, & frequenter iſta duo vocabula ſunt ſynonyma, vt monſtrat doctiſſ. Caſpar Hoffmannus, *in Collect. de Ichorib. n. 12. & 13.* Qui idem non malè ichorem in mitem, & acrem diſtinguit, illúmque ſanguinem ab ἀπεψίᾳ dilutiorem eſſe dicit, qualis in hepaticis conſpicitur: acrem verò illud tenue, quod ex ſanguinis, & humorum ſeu colliquatione, ſeu corruptione oritur. Vt ita tria ſint, quæ nunc ſeri, nunc ichoris nomine veniũt: Primò illud aqueum, quod potui, & cibis ineſt; ſecundò ſanguis aquoſior, & dilutior; tertiò tenuis humor, ſed acrior, qui ex colliquatione, vel corruptione ſanguinis, vel etiam ex prauis cibis, & mala coctione prouenit.

An ſerum & ichor differant.

Serum quintuplex.

Verum cum ſerum illud primum, ſeu pura puta aqua in corpore ſolum vix reperiatur, neque ſymptomata, & morbi, quos Eugalenus, & Piſo recenſent, plurimi à pura puta aqua poſſint prouenire, ſed, quod ipſe Piſo, *in præfatione*, fatetur, ſerum inter decurrendũ per vaſa abſtergat, diluátque, & ſibi neceſſariò immiſceat partem aliquam ex iis ichoribus, qui in ſanguine redundant, eámque ſibi affuſam ſecum deuehat, ac tranſportet, quocunque fertur: rectiſſimè colluuiei, & abundantiæ ſeu ſeroſæ, ſeu ichoroſæ duo genera conſtituere licet, vti dictum: Vnum mite, quod eſt ſanguis aqueus, & dilutior; alterum acre, & ſalſum, quod ſuam acrimoniam ex humoribus ſeu colliquatis, ſeu corruptis, ſeu quacunque de cauſſa ſalſis, & acribus acquirit. Vt ita ſerum propriè dictum ſit aquoſus humor, ſalſedinis, & acrimoniæ particeps, vt pluribus hâc de re, *lib. 2. Inſtit. part. 2. cap. 7.* dictum.

CAPVT II.

De Intemperie Lienis.

His ita de vſu lienis & natura humoris melãcholici præmiſſis, iam ad morbos lienis accedimus. Etſi verò plurimi Medici lienis morbos quaſi neglectos reliquerint; tamẽ multi etiam ſunt, & non minora, quam in ipſo epate, mala in toto corpore hinc originem habent.

Liẽ quos morbos patiatur.

Quæ ſymptomata.

Patitur nimirum lien morbos intemperiei, anguſtiam vaſorum & obſtructionem, morbos numeri, figuræ, magnitudinis, inflammationes, ſcirrhos, vulnera, vlcera. E ſymptomatibus verò, coctionem, & expulſionem læſam, dolorem, & inſuper icteri nigri cauſſa ad eum refertur. Etſi n. icterus niger nõ lienis propriè, ſed totius corporis p. n. affectio, & coloris eius mutatio ſit; tamen quia à liene ortum habet, eius etiam hîc mentionem faciemus.

Lienis intemperies.

Primò autem morbos intemperiei lienis quod attinet, etſi raro ab autoribus explicantur: tamẽ non negligendi ſunt; cum procul dubio affectionis hypochondriacæ & plurium aliorum morborum origo ab intemperie

perie lienis pendeat. Lien autem laborat intemperie nunc calida, nunc frigida, nunc humida, nunc ſicca, & quidem cum & ſine materia; plerumque tamen cum materia. Nam etſi interdum intemperies lienis nuda etiam adeſſe poſſit; tamen vix ſeſe prodit, niſi cum materia accedit, & quidem cum lien ſanguinem craſſiorem generet, & excrementum melancholicum ibi proueniat, etiam melancholia & atra bilis plerumque in eo colligitur. Quandoque tamen etiam pituita è cruditate ventriculi genita ad eum tranſmittitur.

Cauſſa.

Cauſſa. Contrahit autem lien intemperiem à cauſſis, à quibus epar intemperiem ſuam accipit, calefacientibus nimis, frigefacientibus, & humectantibus & ſiccantibus. Imprimis à cibo & potu & medicamentis hiſce qualitatibus præditis, ſeu intus exhibitis, ſeu extra appoſitis. Et imprimis, vt modo dictum, intemperie cum humore craſſo & feculento, & melancholico atque atro corripitur, ob cibum qui chylum eiuſmodi humori generando aptum ſuppeditat; vel vaſorum obſtructionem, ob quam non debito modo euacuatur. Si enim cibus ita comparatus ſit, vt talem chylum ſuppeditet, qui plus quam par eſt, excrementi melancholici contineat, magna excrementi melancholici copia prouenit, & plus, quam per vias conſuetas euacuari poſſit. Vel etſi mediocri copia id generetur, ſi tamen viæ expurgando huic excremento dicatæ non pateant, id in liene ſubſiſtit, eique ſimilem intemperiem imprimit.

Quales autem cauſſæ ſint, quæ ad excrementi huius generationem faciunt, *de ſcorbuto c. 3.* dicemus. Hic vt paucis rem complectar, lieni nocet aër craſſus, & qui eſt circa paludes & ſtagna, & in locis ſubterraneis, cibi craſſi & feculenti, terreſtriſque ſubſtantiæ, imprimis ſale vel aceto conditi & fumo indurati; vt caro bubula vetus, hircina, ceruina, ſuilla, leporum vetulorum, anſerum, anatum, piſces paluſtres, lacuſtres, maritimi grandiores, aëre vel fumo exiccati vel ſale conditi, legumina, lentes, fabæ, piſa, mylium, panis non bene fermentatus, caſtaneæ, fructus acerbi, cibi dulces, & melle ac ſaccharo valde conditi. Muſtum item & vinum auſterum ac feculentum, vt cereuiſiæ ſimiles. Aquæ potus, & præcipuè poſt motum & laborem nimium, imprimis impuræ & non limpidæ vel valde frigidæ, niualis, & quæ tempore æſtiuo niue refrigerata eſt. Ebrietas & gula. Animi etiam pathemata, imprimis timor & mœſtitia continuata, vt & ira: quod quomodo fiat, conſideratione dignum eſt, qua de re pauca ex Hippocratis *epiſtolis* afferre libet. Cum Democritus Philoſophus ſapientiſſimus, omnium & imprimis ſui oblitus videretur, & vigilans noctu & interdiu, ſinguláque parua & magna deridens ac pro nihilo reputans vitam traheret, Senatus Populuſque Abderitanus, in huius viri ſalute ſuam vrbem periclitaturam exiſtimãs, ad Hippocratem literas dedit, eumque rogauit, vt non ſolum Democritum, quem mente captum iri metuebant, ſed & patriam ſuo conſilio ſeruaret. Venit Abderã Hippocrates, ſed, vt ad Damagetum ſcribit, Democritum offendit non delirantem, ſed omnino ſapientem & quidem iſto modo; Compoſitè admodum librum ſupra genua habebat, & alij quidem vtrâque ex parte ei adiacebant. Crebra autem animalium cadauera per totum diſſecta accumulata erant. Hic autem contemplato ſtudio interdum ſcriptioni incumbebat, interdum multum ſubſiſtens & apud ſe anxiè cogitans quieſcebat, deinde non multò pôſt his peractis exſurgens deambulabat, & animalium viſcera attentè adſpiciebat, hiſque depoſitis rurſus deſidebat. Quem cum Hippocrates allocutus eſſet, & data acceptáque ſalute quæſiuiſſet, quid ſcriberet: De inſania, reſpõdit. Hippocrates cũ rurſum rogaſſet, quid de inſania ſcriberet; quidnã verò inquit, aliud, quã quid ſit, quomodo hominibus innaſcatur, & qua ratione alleuetur. Hæc enim, inquit, quæ vides animantia

Bilis & inſaniæ ſedes à Democrito quæſita.

huius certè gratia reſeco, minimè Dei opera odio proſequens, ſed bilis naturam & ſedem inquirens. Noſti enim, quod hæc vbi redundârit, vtplurimum hominibus inſaniæ cauſſa eſt. In omni quidem natura ineſt, ſed in aliis equidem minus, in aliis copioſius. Huius autem ἀμετρία morbi exiſtunt, velut materia partim quidem bona, partim verò mala ſubiecta.

Non verò crediderim, tantum Philoſophum tanto animi ſtudio, vt etiam à ciuibus ſuis pro inſano haberetur, in bilis flauæ naturã & ſedẽ inquiſiuiſſe. Hæc enim omnibus ita obuia eſt, vt neminem facilè latere poſſit, ſed in illius naturã & ſedẽ, quæ melancholiæ & inſaniæ cauſſa eſt, humoris videlicet melancholici & atri inquiſiuit. Nam hic humor, vt ex Hippocrate modò dictum, eſt ὕλη ὑποκειμένη, ὅτε μὲν ἀγαθὴ, ὅτε μὲν φαύλη; quod tamen explicatione indiget. Etenim ſanguis melancholicus & melancholicum & atrũ excrementũ ſpecie differunt, & ab illo bona, ab hoc mala proficiſcuntur. Sanguis tamen melãcholicus facilè in atram bilem degenerat. Melancholicos n. ingenioſos eſſe, vulgatũ eſt, & omnes, qui ingenio claruerunt, vel in ſtudiis Philoſophicis vel in Republica adminiſtranda, vel in carmine fingẽdo, vel in artibus exercendis, melãcholicos omnes fuiſſe docet Ariſtoteles, *ſect. 3. problem. 1.* Quod quomodo accipiendum ſit, *lib. 2. Inſtit. par. 1. ſect. 2. c. 2.* dictum. Si verò excrementum melancholicum & humor ater præternaturaliſque abundet, multorum grauium morborũ & ſymptomatum autor eſt, & vix alius humor eſt, qui plures & deteriores morbos ac ſymptomata excitet.

Quam bilis quæſiuerit [illegible]

Melanch. ingenioſi.

Ab hoc humore, vt inſaniam, ita & iram, quæ furor breuis eſt, prouenire ſtatuimus, nõ à bile flaua, in veſicula fellis collectâ: eóque circa lienem commoto. Cum n. in animi affectibus humores in corde primum agitentur, iſque humorum motus arteriis communicetur; Lien verò arteriis plurimis abundet, veſicula fellis autem exiguam cum corde communionẽ habeat: manifeſtum eſt, illam agitationem humorum in animi affectibus magis in liene quam epate fierj, & ille ipſe humor, qui in liene quaſi fermentum eſt, quod in humoribus reliquis feruorem excitat, ſi in animi affectibus moueatur, magnam in humoribus agitationem efficit. Et rem ita ſe habere, quilibet in ſeipſo experiri poteſt, cum in ira humorum commotio in ſiniſtro latere potius circa lienem, quam in dextro percipiatur.

Iræ cauſſa

Non tamen ſolum ex rerum naturalium vſu non conueniente lien male affici poteſt, ſed & à corde & epate eius intemperies mutari, & ab iis humores vitioſi ipſi communicari poſſunt. Etenim cum lien multas arterias habeat, eáſque omnes à corde oriundas, ſi ſanguis arterioſus ſe non bene habet, lien inde afficitur, atque hinc euenit, vt modò dictum, vt animi pathemata, imprimis timor, mœror & triſtitia ac ira multorum morborum lieni cauſſa eſſe poſſint. Epar quoque ſi non bene ſe habeat, per ramos venæ portæ facilè aliquid mali Lieni communicare poteſt.

Cur animi pathemata Lieni nocent.

Signa Diagnoſtica.

Signa Lien etſi morbos multos pati poſſit; tamen cum ſenſu exiguo præditus ſit, ſæpe diu ibi latent, & demum, vbi iam incrementum ſumpſerunt, & aliæ partes afficiuntur, pateſiunt. Quapropter vtile eſt, ſigna, quibus Lienis morbi dignoſcantur, diligenter perſpecta & cognita habere. Ideóque etiam in genere aliquid de Lienis morbis cognoſcendis, dicemus.

Cognoſcuntur autem rectiſſimè, vt alij affectus, ſuis cauſſis, quas modò enumerauimus, quæ ſi præceſſerint, & imprimis ſi in victu errores, à quibus humor melãcholicus generari poteſt, cõmiſſi ſint, Lienẽ affici indicio eſt.

Deinde idem arguunt effectus, vt actiones eius læſæ, de quibus poſtea in ſpecie dicetur, vt & ea, quæ actiones eius læſas ſequi ſolent, hinc inde in corpore ſymptomata & morbi.

In ſpecie morbos intẽperiei quod attinet, ex cauſſarũ,

quæ

quæ præceſſerunt, naturâ imprimis ij pateſiunt. Si enim cauſſa calefaciens præceſſerit, ſimilem intemperiem adeſſe indicio eſt; ſi frigida frigidam. Indicant & effectus, qualis ſit Intemperies. Nam ſi Lien ſit calidior adeſt ſitis, lingua eſt ſiccior, ardoris & caloris alicuius ſenſus in ſiniſtro Hypochondrio percipitur; Lien nimis cito cibum & potū attrahit, rubor aliquis & φλόγωσις, ac calor ſubito euaneſcēs in facie, & præcipuè in maxilla ſiniſtra percipitur: cibi appetitus non eſt magnus.

Frigidam verò Intemperiem indicant multa murmura & rugitus, ructus & vomitus acidi.

Sicca Intemperies cognoſcitur ex aliqua ſiniſtri lateris duritie & vrina tenui.

Tandem à iuuantibus & nocentibus de Intemperie Lienis iudicare licet. Nam ſi calida fuerit Intemperies, à calidioribus cibis & potu, ac motu nimio læditur. Contra ſi frigida fuerit, frigida lædūt. Qui verò etiam vitioſos humores in liene cumularunt, ij ſi currant, vel vehementius exerceantur, dolorem ſiniſtri hypochondrij percipiunt. Cumulatur verò plerunque in eo excrementum melancholicum. Qui enim in Liene ſanguis craſſior generatur, & ibi prouenit excrementum melancholicum, in eo facilè cumulatur. Idque cognoſcitur ex vrina tenui, ſi in eo ſubſiſtat, craſſa verò & feculenta, ſi cum vrina excernatur. Et tandem incrementum ſumat, in totum corpus diffunditur, & multa mala generat, vt poſtea *de obſtructione Lienis* dicetur.

Prognoſtica.

1. Lienis morbi in initio facilè ſanatur: Verum ſi protrahantur, vt inde fiant obſtructiones, vel tumores duri, difficulter curantur.

2. E Lienis morbis neglectis grauiſſima ſequuntur mala, ſcabies, Melancholia, ſcorbutus, & plurima alia. Eſt enim viſcus hoc etiam publicæ coctionis officina.

3. Lienis intemperies ſine materia tarò eo deueniunt, vt homini mortem inferant; niſi ita magnæ ſint, vt eius actio plenè euertatur, quâ ablatâ vel diminutâ vel deprauatâ, humor melancholicus & feculentus cumulatur & grauia inde mala excitantur.

4. Intemperies cum materia grauior eſt tardius curatur, cum humor melancholicus, qui plerumque peccat in liene, craſſus ſit, eiuſque motus tardus, & inde pertinaces Lienis obſtructiones & ſcirrhi incurabiles excitentur.

Indicationes.

Intemperies ſi ſola ſit ſine materia indicat alterantia contraria; quæ verò cum materia eſt, ſimul humoris vitioſi euacuationem poſtulat; & cum humor Melancholicus plerumque in Liene colligatur, is præparandus & euacandus eſt.

Curatio.

In curatione autem Lienis in genere quædam obſeruanda. 1. Cum Lien publicum officium gerat, & ipſe etiam ſanguinem gignat, eius robur eſt conſeruandum, & propterea non nimis & ſolum relaxantia vſurpanda, ſed moderatè adſtringentia admiſcenda, qualia ſunt, abſynthium, nardus & ſimilia.

Valide adſtringentium vſus nimius etiam vitandus, ne humores craſſi Lieni impingantur.

2. Dulcia in morbis Lienis nec in cibo nec in potu conueniunt, & ſpleni ἀφέλιμα τὰ δριμέα καὶ τὰ πικρὰ: τὰ δὲ γλυκέα φλαβερά.

3. Nec acetum nec acida Lieni amica ſunt & vt Hippocrates, 3. *de rat. vict. in acut. t.* 30. habet, acida bilioſis potius, quam melancholicis conueniunt, & melancholia, dum ab acido fermentatur, multiplicatur. Exaltat enim Melancholiam acetum.

4. Lien exiguum ſenſum habet, eiuſque ſubſtantia eſt durior, & humor, qui in eo generatur, eſt craſſior. Quapropter etiam acria ſatis, & fortiora medicamenta fert, quam Epar.

5. Cauendum tamen, ne vicinum epar à fortioribus medicamentis aliquid damni patiatur.

6. Quia meatus & vaſa ſatis anguſta habet Lien, ne ea obſtruantur, omnia ea vitanda, quæ illa obſtruere poſſunt.

7. Euacuatur autem Lien per hæmorrhoides; de quo *de aff. hypochondriaca, part. 5. ſ. 1. cap. 1.* dicetur, vomitu, cum per vas breue ſatis commoda via in ventriculum ſit, per aluum, & per vrinas, vt *ibidem* dicetur, quæ videantur, ne idem bis repetere opus ſit.

8. Et hoc notandum, ſi Lien per conſenſum à ventriculo, epate, corde, vel toto afficitur, curationem ad iſta membra affecta præcipuè dirigendam eſſe, & materiam, quæ ad Lienem confluit, aliò auertendam, & quæ iam influxit euacuandam eſſe. Et quia interdum à toto materia ad lienem confluit, etiam ſanguis quandoque mitti poteſt. Et miratur Galenus, *libro de curandi ratione per ſangu. miſſ. cap. 16.* quod antiqui in curando liene ſanguinem mittere neglexerint; cum tamen ipſe eiuſmodi præſidium ſæpe tutiſſimum expertus fuerit.

Medicamenta ergo Lieni accommodata ſunt amara & nitroſa & aliquam acerbitatem & adſtrictionem coniunctam habentia. Qualia ſunt

Radices & cortices. *tamariſci, apparum, ſcillæ, filicis, polypodij, querni, aſari, fraxini, raphani ruſticani, cichorij, bugloſſ. ſcorzonera.* *Interna.*

Folia; *Aſplenii*, vulgò *ſcolopendrii & ceterach*, quod omnibus ferè præfertur, *chamæpithyos, chamædryos, agrimoniæ, centaur. minor, tamariſci, linguæ ceruinæ, naſturtii aquatici, cochleariæ, fumariæ, bek abūgæ, abſinthii, capill. ♀.*

Flores. *Geniſtæ, cichorii, borraginis.*

Semina. *Portulacæ, viticis, plantaginis, geniſtæ, cichorii, paſtinacæ ſyluestr. vrticæ.*

Fructus: *Cappares.*

Gummi; *Ammoniacum.*

Ex animalibus vt occulta qualitate iuuantia commendantur; *Lien aſini præparatus ad* Drach. j. *hædinus, hircinus, bubulus cum liquore conueniente datus.* Non tamen quælibet ex his cuilibet morbo Lienis conueniunt. Sed cuilibet ſua eligenda remedia, vt iam in ſpecie dicetur.

Et quidem Intemperiem Lienis contrariis emendari notiſſimum eſt: at ipſa Intemperies per ſe purgationem non indicat, & ſi interdum in nuda intemperie purgantia exhibentur, id ideo fit, ne humores vitioſi è vicinis locis confluant, molemque augeant, vel alium in liene affectum excitent. *Intemperiei lienis Curatio.*

Verum Intemperies Lienis tarò ſine materia in eo excitatur, & vix animaduertitur, antequàm aliquam materiam ſibi adſciſcat, quod vbi factum, materia præparanda & per conuenientes vias euacuanda.

Commodiſſimè autem per hæmorrhoides euacuatur, vt etiam *de aff. Hypochondriaca* dicetur, ſi natura vel ſponte eas aperiat, aut ſi hirudines illis applicentur.

Vt autem per aluum euacuetur; primò talis præparatio fieri poteſt; præcipuè ſi caliditas adſit.

♃. *Rad. cichor. polypod. querni* an. Vnc. ß. *cortic. tamariſci. rad. cappar.* an. Drach. ij. *ſcolopendr. capill.* ♀ an. M. j. *flor. geniſt. borrag. bugloſſ.* an. p j. *ſem. portulac.* Drach. j. *agni caſti* Drach ß. *paſſul.* Vnc. ß. Coq. in aqua ſimpl.

Colatura dulcoretur *pauxillo ſacchari*. Vel addatur *ſyrupi de pomis vel vini ſimplicis* an. q. ſ.

Vel ♃. *Aqua fumar. cichor.* an. Vnc. iij. *ſyr. byzant. ſ. de pomis* an. Vnc. j. *ſpiritus vitrioli* ♂ g. vj. Miſce.

Materia præparata per aluum euacuetur *foliis ſenæ, Epithym. rad. gialapæ, helleboro nigro, lapide Lazuli.*

E Compoſitis vtilia ſunt, *ſyrup. de pomis Regis Sabor. & de pomis cum helleboro, pilul. tartareæ, de ammoniaco. Syrupiè ſucco pomor. purgant.* deſcriptio Crationis hæc eſt.

 ♃. *Succi*

℞. *Succ. pomor. dulc. borrag. meliſſ.* an. ℔. ß. *flor. borrag. viol.* an. P. j. *fol. ſenæ, epithymi, helleberi nigri præpar.* an. Vnc. ß. F. ſ. a. Syrupus, qui aromatizetur. *cinamomi, caryophyll. croci, ſpecierum aromat. roſat. diamoſch. dulc.* an. ſcrup. ß.

Doſ. Vnc. iij. cum *mann.* Drach. vj. vel Vnc. j. & ſuperbibatur *iuſculum gallinæ.*

Pilulas tartareas conficiendi ratio commodior.

Pilulæ Tartareæ deſcribuntur in pharm. reſt. Quercetan. *cap.* 18. Mihi ſic commodius fieri poſſe videntur.

℞. *Polypod. querni* Vnc. ij. *cortic. tamariſc. rad. capp. rad. bugloſſ.* an. Vnc. ß. *paſſul. corinthiac. contuſar.* Vnc. j. ß. *myrobalan. indar.* Vnc. j. *flor. geniſt.* M. ß. *ſem. aquilegiæ, geniſt.* an. Drach. ij.

Infundantur in vaſe vitreo clauſo in ſuffic. quant. *aquæ fumariæ & ſcolopendr. raditâ ſalis* 🜿 j. Drach. j. Colaturæ. ℞. ℔. ij. *ſucci pomor. durat.* ℔. j.

In iis in balneo Mar. per quatriduum digerantur vaſe clauſo, *cremor.* 🜿 Vnc. j. ß. *fol. ſenæ* Vnc. ij. *follicul. ſen.* Vnc. j. *turbith. elect.* Drach. vj. *rad. gialapæ* Vnc. ß. *hellebori nigri* Vnc. j. ß. *myrrh. elect.* Vnc. j. *flor. cord.* an. P. ij. *epithym.* Drach. vj. *macis, cinam. caryophyll.* an. Vnc. ß. Poſtea colentur & exprimantur.

Calatura in B. per diem adhuc digeratur, poſtea quod clarum eſt effundatur, cui adde *aloës præparatæ* Drach. iij. M.

Et coagulentur igne lento, ſub finem adde *ſpec. diarrh. abbat. lætificant. Galeni trochiſc. de lacca de cappar.* an. ſcrup. ij. *croci* Drach. j. *Cremor.* 🜿 Vnc. ß. *ſalis folior. ſenæ, fraxini* an. Drach. ß. *ol. aniſi* g. vj. *citri* g. ij. Miſce.

F. Maſſa. Si libet poſſunt acui *extracto ſcammony.*

Plura huiuſmodi medicamenta proponentur *capite ſequente.*

Tandem danda opera, vt reliquiæ materiæ abſumantur, & quod reſtat, inſenſibiliter diſcutiatur, aut ſenſim cum vrina euacuetur.

Vtiles ſunt hîc trochiſci de cappatibus, de Lacca & ſimiles, qui vel in pilulas formari vel in puluerem redigi, & cum conueniente liquore exhiberi poſſunt.

Non ſolum autem interna medicamenta, ſed & externa applicari poſſunt. Et quidem in externis medicamentis in intemperie calida adhibendis notãdum, omnia cum poſca conficienda eſſe, vt facilius penetrent. Imò etiam in aliis Intemperiebus penetrationis gratia acetum admiſceatur.

Ad reliquias materiæ abſumendas vtilia ſunt oleum *de capparibus, nardinum, irinum, liliorum alborũ,* vnguentum, *aggrippæ, de arthanita, emplaſtrũ de Meliloto, diachylum ireatum,* de quibus *de tumoribus Lienis* dicetur. Sunt etiam nonnulli, qui ſupra ſiniſtrum Hypochondrium cucurbitam cum ſcarificatione & multâ flammâ applicant, vt de materia tenuius & flatulentum euocetur. Sed tutius eſt à tali ſcarificatione abſtinere, & digerentibus modò propoſitis rem peragere.

Diæta.

Diæta.

Diæta medicamentis reſpondeat. Et quia plerumque humor Malancholicus abundat, aër craſſus fugiendus, & puro ac claro vtendum. A cibis crudis, viſcidis, ſalſis, ſale ac fumo conditis, vt dulcibus, abſtinendum. Vinum ſit purum, tenue, clarum, ac non admodum potens, vel cereuiſia defecata. Animi affectus moderandi, & imprimis mæſtitia, timor, ac ira fugienda, de quibus *de ſcorbuto* dicetur.

CAPVT III.

De Lienis morbis organicis & præcipuè, obſtructione.

Lienis morbi Organici.

VAriis quoque morbis ex Organicorum numero Lien corripitur, & ſæpiſſimè aliqua vel in figura, vel magnitudine vel ſimilibus variatio occurrit. Interdum enim bipartitus ferè totus deprehenſus eſt Lien, vt obſeruit Riolanus. Idem, vt *lib. 2. Antropogr. cap.* 15. refert. In quodam vidit Lienem exactè quadratum trium palmorum latitidine, & æquali longitudine, craſſitie 4. digitos æquantem, & vndiquaque cartilaginoſa ſubſtantia incruſtatum. Geminos Lienes inuentos teſtatur Ariſtoteles, *lib. 4. de gen. animal. cap.* 4. & Gemma, *Coſmocrit. lib. 1. cap.* 6. Tres inuenit Fallopius, vt refert *in obſeru. Anatom.* Contra Lienem interdum planè defuiſſe obſeruauit Hollerius, *in obſeru. lib.* 5. Gibbæ lienis parti adipem inſtar candidiſſimi & clariſſimi lapidis annatam fuiſſe obſeruauit Veſalius, *lib. 15. de corpor. hum. fabr. cap.* 9. Lapides in Liene repertos fuiſſe refert Scholiographus Hollerij *ad cap. 48. lib.* 1. Fallopius *in obſeru. Anatom.* Veſicam aquâ plenam duorũ pugnorũ magnitudine ſub liene inuenit Coiter, vt refert *in lib. obſeru. Anatom. & Chirurg.* Nonnunquam ſitum commutat cum epate, ſed prodigioſæ, vt refert Ariſtoteles, *hiſtor. animal. lib. 2. cap.* 13. Ruptis ligamentis etiam viſus fuit in muliere ad hypogaſtrium prolapſus ſupra vterum, qui per biennium molæ ſpecie medicos fefellit. Tandem fato functâ ægrâ tumoris illius cauſſa patefacta fuit apetro cadauere, vt *eodem loco* Riolanus refert. In nobili viro eodem modo prolapſum Lienem ad hypogaſtrium annotauit Capreolus.

Verum cum iſti morbi partim à prima conformatione ſint; partim ita lateant, vt non niſi poſt mortem deprehendi poſſint, & omnes incurabiles ſint, ſaltem eorũ mentionem feciſſe ſufficiat. Eos verò qui & ſignis deprehendi poſſunt, & curationem aliquam ſuſcipiunt, hic explicandos ſumemus. Et primò de obſtructione Lienis agemus. Etſi enim anguſtia vaſorum in liene etiam à compreſſione, quæ fit à tumoribus, fieri poſſit: tamen de eo poſtea, vbi *de tumoribus Lienis* agemus, dicetur.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſæ autem obſtructionis vaſorum Lienis ſunt humores craſſi, terreſtres ac feculenti, & tartarei, vt hodie appellantur, & imprimis humor melancholicus. Generantur autem tales humores è cibo & potu, qualis *capite præcedenti* propoſitus eſt. Ad cumulandos hoſce vitioſos in Liene humores faciunt conſuetæ hæmorrhoidum vel menſium euacuationes ſuppreſſæ.

Vt autem facilius tales obſtructiones excitentur, facit etiam Lienis caliditas, ob quam is chylum nondum ſatis in ventriculo coctum & elaboratum; vt & potum ad ſe trahit, de quo Hippocrates, *lib. 4. de morbis:* dum Lien ægrotat, inquit, vel humores ſpontè feruntur ad ipſum, vel trahit per venas, quas habet cum epate communes, vt etiam *lib. 1. de morbis mulier.* docet. Exercitatio quoque vehemens ſtatim à cibo idem præſtat, vt & decubitus continnus in latus ſiniſtrum.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcuntur Obſtructiones Lienis è cauſſis, quæ præceſſerunt & effectis, iiſque, quæ ſequuntur. Nam ſi cauſſæ, quæ antea enumeratæ ſunt, præceſſerint, mali huius ſuſpicionem præbent, quod poſtea confirmãt ea, quæ ſequuntur. In principio quidem ſolùm grauitas quædam in ſiniſtro hypochõdrio percipitur, poſtea etiã dolor aliquis, præſertim in curſu & concitatione ac longua ambulatione, malo tandem incremẽtum ſumente, cum nec craſſior chyli pars ob vias obſtructas à liene attrahi, nec melancholicum excrementum per conuenientes vias expurgari poſſit; & chylus craſſior ac feculentus ſimul ad epar tranſit, vnde melancholicus ſanguis generatur, & excrementum melancholicũ ad epar deriuatur, atque hinc in totum corpus diffunditur: vnde totius corporis color floridus & natiuus in liuidum mutatur,

mutatur, corporis grauitas percipitur, ſpirandi difficultas excitatur, præſertim poſt exercitium vehemens, tuſſis ſicca interdum adeſt, quandoque cordis palpitatio, ſcabies, affectio hyponchondriaca, canina appetentia & ſimilia mala oriuntur.

Interdum humor ille Melancholicus ad ventriculum effunditur, vnde ructus acidi, humorumque acidorum vomitus ſequitur, interdum etiam ad aluum effunditur, vnde diarrhœa & dyſenteria excitatur, de quo Hippocrates, 6. *aph.* 43. qui Lienoſi difficultate inteſtinorum corripiuntur, iis ſuperuenientem dyſenteriam longam aqua inter cutem & inteſtinorum læuitas excipit ac moriuntur. Vrina ſæpè ſanorum ſimilis eſt, quæ ſi æger pauliſper mouetur, craſſa & obſcura redditur, & interdum quaſi ſanguinea: aluus plerumque eſt adſtrictior, & alia ſigna, quæ in hyponchriacris & ſcorbuticis adſunt, conſpiciuntur.

Prognoſtica.

uſtica.

1. Affectus hic plerumque pertinax eſt & diuturnus, ob humoris, à quo pendet, naturam.

2. In principio hoc malum curatu facilius eſt; ſi vero diutius protrahatur, difficilius curatur, & ſæpe in ſcirrhum Lienis abit.

Indicationes & Curatio.

Obſtructio apertionem indicat: aperitus autem obſtructio, ſi humor, qui eam patit, è vaſis illis amoueatur, quod fit per medicamenta attenuantia & incidentia, quibus & poſtea ſubiungenda euacuantia.

Vniuerſalibus itaque preſſis exhibeantur attenuantia & incidentia, non tamen nimium calefacientia, ne humore tenuiore diſcuſſo craſſior relinqatur, ac malum grauius & pertinacius reddatur. Vtilia hîc ſunt medicamenta *capite antecedenti* propoſita: vt & *tartarum* & ex eo parata medicamenta, *cremor* 🜿, *ſpiritus* 🜿 *ſimplex & compoſitus*, *tartarum vitriolatum*, medicamenta ex chalybe parata, vt:

♃. *Cortic. rad. cappar. tamariſci*, an. Vnc. ß. *rad. aperient.* Drach. vj. *bugloſſ.* Drach. iij. *Chamedr. ceterach*, an. M. j. *ſem. agni caſti* Drach. j. *flor. geniſtæ borrag.* an. M. ß. Infundantur in vino, vel coq. in aqua pura. Colaturæ ♃. Vnc. x. *ſyrup. borrag.* Vnc. ij. *oxymel. ſcillit.* Vnc. j. Miſce pro tribus doſibus.

Vel ♃. *Rad filicis, polypod. querni, cort. tamar.* an Vnc. ß. *chamedryos* M. j. *paſſul. minor.* Vnc. j. Coq. in aqua ſimpl. Colaturæ ♃. Vnc. x. *ſyrupi de ſcolopendr.* Vnc. iij. 🜿 ⊕ *lati* ſcrup. j. Miſce. Vel fiat talis ſyrupus.

♃. *Rad eryng. rubiæ tinctor. glycyrh. polypod. quern. cort. tamariſc. rad. cappar.* an. Vnc. ß. *rad. aſari* Drach. ij. *ceterach. chamed.* an. M. j. *flor. geniſt. borrag. bugloſſ.* an. M. ß. *cinamo. cortic. aurant.* an. Drach. ij. *paſſul. minor.* Vnc. ij.

F. ſ. a. Syrupus, cuius Vnc. ij. cum aqua fumat. vel alia conueniente vel vino abſinthij exhibeantur. Poteſt etiam oxymel ſcillitic. vel 🜿 ⊕ latus addi.

Efficaciſſimi etiam in obſtructionibus tollendis ſunt *trochiſci de capparibus*, vt & *trochiſci de ſcolopendr.* qui hoc modo parantur:

♃. *Scolopendr. ſeu ceterach, hyſſop. praſſij fructus tamariſci, cortic. rad. cap.* an. Drach. ij. *ſem. agni caſti, rutæ, gentianæ, ariſtoloch. rotund. flor. geniſtæ* an. Drach. j. ß. *ammoniaci aceto diſſoluti.* q. ſ.

F. Trochiſci. Si humores calidi admixti ſint tales fieri poſſunt.

♃. *Sem. portulac. ſcarriolæ, agni caſti, fructuum tamariſci, capill.* ♀ *ſcolopendr.* an. Drach. ij. *ſpec. diatrion. ſantal. cort. rad. cappar.* an. Drach. j. ß. Cum oxymel ſcyllitico *vel aqua tamariſci* in qua gummi aliquod diſſolutum ſit. F. Trochiſci.

Vel ♃. *Trochiſc. de capparibus* Drach. j. *croci* ♂ *pulner. vel extract. gentian.* an. ſcrup. j. *extract. abſinth.* ſcrup. ß. Cum *oxymel. ſcillit.* F. Pilulæ mediocres.

Verum cùm iſta paulò fortiora ſint, & pleraque ſimul vrinam moueant, prius corpus expurgare cōuenit. Poſt leniter ergo aperientium vſum purgatio inſtituenda eſt, vt: *Purgantia.*

♃. *Pil. tartar.* ſcup. j. *extract. ſcammon.* g. iij. F. Pilulæ mediocres.

Vel ♃. *Pil. de fumar.* 🜿 *earum* an. ſcrup. j. *de ammon.* g. vj. *extr. bellebor. nigri* g. iij. F. Pilulæ mediocres.

♃. *Radic. cichor. polypod. quern. filicis cortic. tamaſci* an. Vnc. ß. *ſcolopendr. chamædryos praſſij* an. M. j. *card. bened. centaurij minor.* an. M. ß. *ſem. geniſt. aquileg.* an. Vnc. ij. *glycyrrh.* Vnc. ß. *paſſular. min.* Vnc. ij. Coqu. in *aqua*. In colatura infunde *fol. ſenæ elect.* Vnc. ij. *follic. ſenæ* Vnc. ß. *rad. gialap. bellebor. nigr. præpar.* ana Drach. ß. *zingiber, zedoariæ, cortic. citri* an Drach. ij. *flor. cordial.* P. iij. Coq. in vaſe clauſo. Colaturæ. Adde *ſacchar.* q. ſ.

F. ſ. a. ſyrupus liquidior, qui aromatiſetur aquæ cinamomi Vnc. ß. Doſis Vnc. ij.

Poteſt etiam euacuatio per vomitum inſtitui, cum recta via ſit à liene ad ventriclum per vas breue. *Vomitus.*

Euacuatione peractâ ad extenuantium & incidentium vſum, & præcipuè trochiſcorum, redeundum, quæ reliquias abſumunt, & ſimul vrinas mouere poſſunt; cum lien etiam vtiliter per vrinas euacuetur, vt *de affect. hypochond.* dicetur.

Exhiberi quoque poteſt pro morbi ratione theriaca cum decocto vel aqua bugloſſi, quæ etiam veſicas, quæ lieni adnaſcuntur, abſumunt.

Si his omnibus morbo non ſatisfiat; acidulas vel thermas æger vſurpet, vel chalybis vſum, qui pertinaciſſimas etiam lienis obſtructiones tollit, ſeſe accingat, de quo *de affect. hypocondriaca* dicetur, quæ huc transferri poſſunt.

Tandem etiam roborantia lienem, & quæ reliquias, quæ adſunt, humorum abſumunt, vſurpanda, vt: *Roborantia.*

♃. *Scolopendr.* M. ij. *hyſſopi, chamædryos, roriſmarini, centaur. minor.* an. M. j. *cort. tamariſci, ligni ſaſſafras* an. Drach. ij. *cortic. citri.* Vnc. ß. *cinamom. maces, caryophyll.* an. Vnc. ij.

Inſuantur ſacculo ex ſerico vel linteo albo, & affund. vini menſuræ duæ.

Vel ♃. *Chamedr. centaur. minor.* an. M. ß. *cortic. tamariſci* Vnc. ß. Affunde vini q. ſ.

Vel ♃. *Conſeru. borrag. cichor. flor. geniſt.* an. Vnc. j. *rad. condit. helenij. cort. citri condit.* an. Vnc. ß. *pulu. cortic. tamariſci, cinamomi* an. Drach. j. *ſpicæ* Drach. ß. Cum *ſyrupo borrag.* F. Electuarium.

Si libet, poteſt chalybis præparati Vnc. ß. addi.

Dum hæc ita exhibentur, topica ſimul adhibenda ſunt, vt: *Topica.*

Vt ♃. *Rad. alth. cortic. tamariſci* an. Vnc. ß. *ſcolopend. marrubij, chamæpith. rutæ* an. M. j. *flor. geniſt. chamam. ſambuci* an. M. ß.

Coq. in aqua & aceto, & decoctum cum ſpongia vel linteo fomenti loco imponatur. Vel fiat ex iiſdem cataplaſma.

Laudantur & folia hyoſcyami in aceto & oleo de capparibus cocta & fomenti loco impoſita.

Poſt fomentum vnguentum vel emplaſtrum imponatur, vt:

♃. *Flor. geniſt.* M. iij.

Coq. in vaſe clauſo & contundantur. Adde *vnguenti dialth.* Vnc. iij. *ammoniac. aceto diſſolut.* Vnc. ß. Miſce.

♃. *Flor. geniſt.* Vnc. iij. *butyri ſine ſale, axung. porci* an. ℔. ß. *ceræ parum.* F. ſ. a. Vnguentum.

Vtile eſt & *oleum de capparibus, cheirinum, rutaceum, amygdal. amarar.* Inprimis lienem extenuat ammoniacum aceto diſſolutum.

Vel ♃. *Mucilag. rad. alth. ſem. lini, fœnugræc.* an. Vnc. j. *vnguent. dialth. adipis gallinæ* an. Vnc. ß. *ol. de cappar. rutacei, cheirini* an. Vnc. j. *aceti rutacei* Vnc. ij. Coq. ad aceti ſumptionem. Adde *ammoniaci aceto diſſolut.* Dr. iij. Miſce.

Diæta.

Diæta.

Diæta. Cibi omnes, qui obſtructiones lienis parere poſſũt, & ſupra enumerati ſunt, craſſi, viſcidi, terreſtres, pinguia, dulcia, ex lacte, & farina vitandi. Panis ſit bene fermentatus. Cappares in frequenti vſu ſint. Cibi condiantur hyſſopo, ſaluia, roremarino, cinamomo, croco, ſem. fœnic. & aniſi; quibus & panis condiri poteſt. Sinapi etiam vtile eſt, & beta ac raphanus, aſparagus, petroſelinum, aſparagi lupuli ſalictarij, endiuia, cichorium. Acetum ad cibos condiendos, vel pro intinctu tale parari poteſt.

℞. *Aceti ſextarios duos, ſummit. tamariſc. fœnic.* an. q. v.

Macerentur per triduum, & acetum colatum vſui ſeruetur.

Vtile etiam eſt bibere è vaſe è *tamariſco* parato. Vel ſi tale deſit, ligni tamariſci aliquid potui imponi debet.

CAPVT VI.

De Lienis Magnitudine vitioſa & inflatione.

Lienis magnitudo vitioſa. QVandoque etiam lienis magnitudo vitiatur. Et quidem interdum à prima cóformatione lien magnus eſt. Interdum poſtea ob cauſſas morbificas talis euadit. Veſalius, *lib. 5. de corpor. hum. fabr. cap. 9.* refert, ſe in quodam ſuſpenſo, quid candidiſſimam & glabram cutem habebat, & ſanus erat, adeo grandem inueniſſe lienem, vt parum epati mole cederet. Scribit etiam Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 6. cap. 8.* ſe in nobili fœmina vidiſſe lienem adeò magnum, vt vniuerſam abdominis ſpatium occuparet, quæ tamen plures liberos genuit. Columbus, vt *lib. 15. Anat.* refert, lienes adeò magnos vidit, vt viginti librar. pondus vnuſquiſque excederet. Refert quoque Schenckius, *lib. 3. obſ.* hiſtoriam lienis, qui totum fere abdomen impleuit, ponderis librarum viginti trium.

Refert etiam Guilielmus Fabricius, *cent. 2. obſ. 45.* in fœmina quadam (quæ ſibi perſuaſerat, fœtum mortuum poſt partum alterius per menſes 14. in vtero remanſiſſe, atque id eo, quòd in latere ſiniſtro duritiem oblongam, atque ex inferiore parte rotundam percipiebat, caput infanti repræſentantem, quæ ad illa vſque ſeſe extendebat, comprehendebatque ſimul regionem vmbilici vna cum dextri lateris coſtis nothis) epar tantæ magnitudinis fuiſſe repertum, vt lobus ſtomachum verſus ſub coſtis ſiniſtri lateris ſpurias tranſgrederetur. Splen quoque immenſæ magnitudinis durus & inferiori parte verſus illum rotundus, ſanguine aduſto plenus, hepatis lobo adnatus, conſpiciebatur. Venæ eius, cum arteriis meſaraicis pollicis magnitudinem excedebant. Vas vero breue exiguum & obſtructum erat.

Contra interdum planè paruus reperitur. Ita ſcribit Vidus Vidius, *lib. 10. de curat. membratim, cap. 10.* ſe vidiſſe lienem adeo exiguum, vt columbini oui magnitudinem non excederet, adeo durum & compactum vt ferè lapidis duritiem imitaretur.

Verum cum talia vitia in prima conformatione contracta emendari non poſſint, de tribus ſaltem magnitudinis auctæ vitiis, quæ curationem ſuſcipiunt, dicemus.

Lienis inflatio. De inflatione, inflammatione, & tumoribus frigidis ac ſcirrho. Et primo inflationem quod attinet, cum lien ſubſtantiæ ſit raræ & ſpongioſæ, interdum à flatu diſtenditur, & cum dolore ſine vlla grauitate in tumorem tollitur, ac cũ manu premitur, murmur intus percipitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Generantur autem illi flatus ex vſu ciborum flatulentorum, caſtanearum, fabarum, bulborum, mellis & ciborum dulcium, atque aliorum flatulentorum. Aqua quoque, præſertim frigida, pota ad malum hoc inducendum facit. Humores tamen flatibus generandis apti in primis viis cumulati, etiam ſine ciborum flatulentorum vſu, malum hoc inducere poſſunt. Intemperies præterea frigida aëris ad flatus eiuſmodi generandos facit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumor & diſtenſio quædam in ſiniſtro hypochondrio percipitur, aque inde ortus dolor aliquis, ſed ſine vlla grauitatis aut pŏderis ſenſu, ac lien compreſſus nonnihil cedit, & murmur ibi auditur. Quandoque & ructus accidunt. Si à cibis flatulentis malum ortum habeat, id ex relatione ægri cognoſcitur. Quod ſi nil tale præceſſerit, ad humores vitioſos antea cumulatos mali cauſſa referenda.

Prognoſticum.

Progno[ſt.] Cum flatus ſit loco mobilis, facilius, quam alia lienis mala, inflatione eius curatur.

Indicationes & Curatio.

Indicat. & Cur. Flatus diſcutiendus eſt, & cauſſa, à qua ille prouenit, tollenda. Euacuationes ergo, ſi opus ſit, præmittendæ, poſtea flatus diſcutienda intus & extra adhibenda. Exhiberi etiam poteſt, *decoctum flor. chamamel. veronica,* in vino generoſo, *diacyminum, diaſpoliticon, diacaminth. trochiſc. de cappar. aqua zedoarã narim.*

Vel ℞. *Sem. agni caſti, ammeos, apij, cymini, ariſtol. rot. centaur. minor. cortic. radic. cappar. tamariſci partes aquales.*

Et cum vino vel aceto in quã per noctem ammoniacum infuſum fuerit. F. Trochiſci.

Extra verò inſtituatur fomentatio, *ex cort. rad. cappar. flor. tamariſci, fol. rutæ, calaminth. flor. chamam. meliloti, ſem. agni caſti, anethi, cumini, baccis lauri* in aqua & aceto coctis.

Poſtea inſtituatur inunctio ex *oleo rutaceo, irino, laurino, nardino, de capparibus.*

Vel ℞. *Fol. rutæ, abſinth. calaminth.* an. M. ß. *rad. ariſtol. rot. gentian. iridis* an. Vnc. ß. *flor. chamamel. melilot. geniſtæ* an. M. ß. *baccar. lauri* Vnc. ß.

Coq. in vaſe duplici, in vini optimi part. ij. & ol. coſtini ac anethini p. i. ad vini conſumtionem; oleum expreſſum vſui ſeruari poteſt.

Cucurbita quoque lienis regioni appoſitã flatus in eo diſcutit.

CAPVT V.

De Lienis inflammatione.

Lienis i[n]flammat. ETſi lien, vtpote qui craſſiorem chyli partem attrahit, rarius phlemone corripitur: aliquando tamen hoc accidit, vt ex Galeno *6. de loc. affect. & 13. meth. med.* atque ipſa experientia patet. Cum enim venæ arteriæ ſatis copioſæ in liene inueniantur, ſi eæ vel obſtruantur ab humoribus calidis, vel ſi quis in regione lienis percuſſus ſit, aut ex lapſu eò loci læſus, aut hæmorrhoides vel menſes ſuppreſſi regurgitent, inflammatio inde excitari poteſt. Et eædem cauſſæ, quæ epatis inflammationem, de qua *poſtea* dicetur, excitant, ferè etiam in liene locum habent. Sanguis autem, qui inflammationẽ excitat, nunc purus eſt, nunc bilem, vel, quod plerumque fit, humorem melancholicum admiſtum habet, vt Alexand. Trallianus, *lib. 8. c. 10.* docet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cum lien inflammatur, feruor, dolor & tumor in ſiniſtro

ſiniſtro hypochondrio apparet. Etſi vero ren ſiniſter, ex dextro elatior, lieni propinquus eſt; & propterea doloris ſitus in inflammatione renis ſiniſtri, & inflammatione lienis valde ſimilis eſt: tamen lien, vbi intumeſcit, verſus anteriora magis protuberat & hominem mediũ quaſi cingit, &, vt Alex. Trallianus habet, non ſolũ ventrem & ſtomachum, ſed etiam dextram hypochondriorum partem lienis tumor interdum occupat, atque aliis etiam ſignis lienis & renis ſiniſtri inflammatio diſtinguũtur. Nam liene affecto pulſatio magis percipitur, ob arterias copioſas, quibus lien abũdat; & appoſita regioni lienis manu palpitatio quædam percipitur. Febris adeſt continua, quartanæ periodum plerumque obſeruans. Difficultas reſpirandi ſequitur ex diaphragmatis compreſſione. Pedes & genua interdum rubicunda apparent; nares autem & aures exſangues palleſcunt.

Variant autem ſigna pro humoris varietate. Nam ſi ſanguis ſolâ copiâ peccet, dolor & tenſio vehementer vrget, cum magna grauitate. Si bilis admiſta ſit, vrinæ ſunt colorationes, rubræ & acres, ſitis vrget, os eſt amarum cibri faſtidium, vigiliæ oriuntur; quandoque ægri delirant, febriſque tertio die magis affligit. Si ſit admiſta pituita, color eſt pallidus, æger non admodum ſitit, dolor eſt mitior, febriſque quotidie affligit. Si humor melancholicus (quod plerumque fit) admixtus ſit; durities maior eſt, color corporis eſt nigrior, vrina etiam nigricat; adeſtque mœſtitia, & alia humoris melancholici ſigna. Plura videantur de his apud Alexand. Trallianum, *lib. 17. cap. 16.*

Prognoſtica.

ſti.a. 1. Inflammatio lienis quidem rarior eſt: ſi tamen eueniat, diligenter curanda, cum facilè in ſcirrhum abeat, & multorum malorum cauſſa eſſe poſſit.

2. Inflammatio à ſanguine minus periculoſa eſt, quam quæ bilem, aut melancholiam admixtam habet.

3. Inflammatio, quæ totum lienem occupat, mala, & quo durior, eò peior eſt.

4. Inflammationem epatis in lienem conuerti melius eſt, quàm ſi lienis ad epar conuertatur.

5. Ex nare ſiniſtra ſanguinis profluuium vel alui fluxus ſi in die critico accidant, & ſigna coctionis præceſſerint, bonum.

6. Soluitur lienis inflammatio, vel quia diſcutitur, vel aliò transfertur, vel hæmorrhagiâ narium aut vrinæ profluuio aut alui fluxu ſanatur, vel in pus mutatur, vel indureſcit.

Indicationes.

tiones. Quæ in aliis inflammationibus indicationes dantur, & hîc locum habent. Sanguis nimirum à liene reuellendus, & auertendus, repellendus, deriuandus, quod influxit, diſcutiendum; ipſaque intemperies calida alteranda.

Curatio.

io. Statim igitur ab initio vena in ſiniſtro cubitu aperienda. Ipſa etiam vena in talo, præſertim ſi à ſuppreſſâ aliqua ſanguinis euacuatione malum ortum habeat, tandem etiam deriuationis gratiâ hæmorrhoides aperiri poſſunt.

Plurimi ſaluatellæ ſectionem in affectibus lienis, & præcipuè eius inflammatione commendant. Verum nõdum monſtratum, cur cæteris præferenda ſit, de quare *de Febribus, lib. 2. cap. 20.* dictum, quæ huc referantur.

Poſtquam vena ſecta eſt, ſtatim repellens aliquo lienis regioni apponendum, ſed non valdè frigidum & adſtringens: ne humor condenſetur, aut lieni magis impingatur & is induretur, ſed aliquid ex incidentibus admiſcendum, quale eſt acetum. Inungatur quoque & foueatur lien in principio oleo roſaceo & acetò miſtis.

Vel ℞. *Ol. roſar. cydonior.* an. Vnc. j. *vini auſteri* lb. v. *aceti* Vnc. j. Et cum lana imponatur.

Poſtea humores præparandi & euacuandi ſunt, ne à vicinis locis ad lienem confluant, de quo antea de intemperie lienis cum materia dictum.

℞. *Rad. taraxac.* Vnc. j. *cichor. polypod. querni* an. Vnc. ß. *fumar. ſcolopendr.* an. M. v. *flor. borrag. bugloſſ.* an. P. j. *paſſular.* Vnc. ß. Coq. *in aqua hordei.* Colaturæ ℞. Vnc. ix. Adde *oxyſach. ſimpl. ſyr. byzant. ſimpl.* an. Vnc. j. ß. miſce pro tribus doſibus.

Vel ℞. *Aq. fumar. cichor.* an. Vnc. iij. *ſyr. violar. oxyſach. ſimpl. fumar.* an. Drach. vj. Miſce.

Poſtea purgatio inſtituatur cum *elect. lenit. ſimpl. vel diacatholico cum ſyr. roſar. ſolutiuo.*

Vel ℞. *Rad. taraxac.* Vnc. ß. *endiuiæ, fumar. flor. cichor. borrag. violar.* an. P. j. *fol. ſenæ elect.* Vnc. ß. *rhabarb.* Drach. j. *ſpicæ* Scrup. ß. *cinamom.* Drach ß. *paſſular.* Vnc. ß. Infund. in aqua ſimpl. Colaturæ ℞. Vnc. iij. *elect. diacathol. vel de ſucco roſar.* Drach. ij. *ſyr. de cichor. cum rhabarb.* Drach. vj. *cremoris* 🜿 Scrup. ß.

Purgatio verò ſemper pro peccantis humoris natura inſtituenda, de quo *de intemperiebus lienis* dictum. A purgatione potus largior non dandus, ſed potius ſitis ferenda, ne humor ad ſubſtantiam epatis feratur.

Deinde imponatur tale cataplaſma.

℞. *Far. hord. fabar. pulu. roſar. rubr. cham æmel. abſinth.* an. Vnc. ß. Cum *oleo roſar. & exiguo croci.* F. Cataplaſma.

Et ſi caliditas maior ſit, addatur ſuccus portulacæ.

Hinc, & vbi feruor remiſit, reſoluentia repellentibus addenda.

Ol. roſac. Vnc. ij. *chamæmel. lilior. albor. de capparibus* an. Vnc. j. Miſce.

℞. *Flor. chamæm. abrotani, meliloti, lilior albor.* Coq. ad mollitiem, addatur *oleum roſarum* & fiat cataplaſma.

℞. *Farin. hord. fabar. ſem. lini, pulu. flor. chamæm. abſinth. abrotani* an. Vnc. ß. Coq. in ſ. q. aqu. & aceti. Add. *ol. de capparibus* Vnc. ij. F. Cataplaſma.

Tandem in ſtatu ac declinatione ſolis reſoluentibus vtendum, *ceterach. ſchœnanth. flor. geniſt. chamæmel. meliloti, puleg. abſinth. origano.* Cauendum autem ne nimis diſcutientibus tenuior pars diſcutiatur, & craſſior relinquatur, ac tumor induretur. Itaque ſi indurationis metus ſit, id quod cognoſcitur ex eo, quod dolor & calor remittunt, durities verò remanet, imò augetur, tale cataplaſma applicetur.

℞. *Farin. ſem. lini, fœnugræc. hord.* an. Vnc. j. *caricar. aceto macerat.* num. vj. *adip. anſer. ol. lilior. albor. de capparibus.* an. q. ſ. F. Cataplaſma.

Ad reliquias autem materiæ abſumendas medicamenta de obſtructione lienis propoſita vſurpanda.

Si tandem, quod tamen rarius accidit, ad ſuppurationem tendat inflammatio, id quod ex dolore maiori & horrore cognoſcitur, & ea præcaueri non poteſt, adiuuanda, ne plures partes putreſiant. Ergo.

℞. *Pulu. rad. alth.* Vnc. j. *farin. hord. ſem. lini fœnugræc. tritici* an. Vnc. ß. *ficuum* num. iiij. Coq. Add. *ol. lilior. albor.* Vnc. j. ß. F. Cataplaſma.

Vel imponatur emplaſtrum diachylon. Poſt vlceris apertionem id detergendum, & poſtea conſolidandum, vt de inflammatione epatis dicetur.

Diæta.

Æger in aëre temperato degat, & victu qui in aliis viſcerum inflammationibus conuenit vtatur. Abſtineat in principio à vino, in declinatione tamen aquoſum concedi poteſt. Diæta.

CAPVT

CAPVT VI.

De ſcirrho, & duris lienis tumoribus.

Schirrus lienis.

FRequenter verò lien, vtpotè qui craſſiorem ſanguinem conficit, & eo nutritur, tumore duro ſiue ſcirrho corripitur, & quid id patiuntur, σπληνικοὶ ſeu lienoſi nominantur. Etſi n. σπληνικοὶ in genere nominari poſſunt omnes, qui liene laborant: in ſpecie tamen veteres eos lienoſos appellarunt, quibus lien à copia humorum melancholicorum & craſſorum infartus eſt, & imprimis, quibus lien ex humorum infarctu induruit. Eſtque ſcirrhus lienis tumor eius durus, ab humore craſſo & indurato ortum habens.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa autem iſtius tumoris eſt craſſus humor in liene cumulatus ac retentus & induratus, plerumque melancholicus, quandoque tamen etiam pituitam admiſtá habens, &, vt chymici hodie appellant vno nomine, tartartareus. Melancholicus generatur ob prauum & craſſum, ad ſuccum melancholicum generandum aptum cibum; labores, vigilias, curas, quæ ſpirituoſam humorum partem abſumere ſolent, & craſſam relinquere, febres itē diuturnas, vel ipſius lienis vitiū, qui ob debilitatē rectè concoquere vel craſſum expellere nequit. Vnde fit, vt craſſi & excrementitij humores in liene ſubſiſtant, eum obſtruant & tandem tumorem pariant, in eoque indurentur. Pituitoſi humores cumulantur in iis, qui è frigidis & diuturnis morbis non integrè euaſerunt, qui in paluſtribus locis degunt, de quibus Hipp. *in lib. de aëre, aquis & locis:* qui aquas bibunt paluſtres & ſtabiles, iis lienes magni fiunt & pleni, ac ventres duri, quod etiam accidit iis, qui in febribus, vbi ſitis vrget, aquam auidius bibunt. Fit autem hic tumor durus, quando tenuiores humorum partes exſiccantur & abſumuntur, craſſæ verò remanent & indurantur. Mercatus quidem duobus modis duritiem hanc quaſi lapideam contrahi ſtatuit, cum ſcilicet vel tenuior humorum pars exhalat, craſſior verò relinquitur; vel dum ipſe humor craſſior fit & veluti congelatur ob frigiditatem.

Verùm non credibile eſt, in corpore humano tantam poſſe eſſe frigiditatem, quæ humorem congelare poſſit. Itaque vel prima cauſſa ſolum admittenda, quæ tantò facilius duritiem inducere valet, ſi ipſe humor natura ſua craſſior eſt, vel alterum etiam fieri poteſt, ſi in ipſo humore ad duritiem contrahendam, diſpoſitio concurrat, quæ nil aliud eſt, quam vis illa lapideſcendi humori tartareo & craſſo natiua & propria.

Differentia.

Differentia.

Differunt autem humores, primò; quia alius eſt incipiens, alius inueteratus; atque ille eſt cum ſenſu, hic ſine ſenſu. Secundò quod alius eſt in toto liene, alius in aliqua eius parte; & aliquando intumeſcit lien ſecundum longitudinem, vt teres quaſi reddatur, aliquando ſecundum altitudinem; aliquando totus ſecundum omnes dimenſiones.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

In tumore duro & ſcirrho Lienis tactu manifeſtè tumor & durities Lienis deprehenditur, ſicut & Leno ille Cappadox, *in Planti Curculione act. 2.* conqueritur:

Nunc iam quaſi zona Liene cinctus ambulo,
Geminos in ventre habere videor filios.
Nihil metuo, niſi ne medius diſrumpar miſer.

Et ſi inueteratus ſit & confirmatus tumor, nullus, etſi digitis fortius comprimatur, dolor percipitur, color in ea facie eſt liuidus & quaſi plumbeus, &, vt ex Hipp. *de locis in homine* & Galeno 2. *de nat. facult. cap. 9.* dici ſolet, quibus corpus floret, his lien diminuitur, & contra, quibus Lien magnus & tumidus eſt, iis corpus imminuitur, & cacochymicum & malè coloratum redditur. Vnde comparatio illa Lienis fiſco Regio olim à Traiano vſurpata profecta eſt, vt refert Dion, quia ſicut cum fiſco Regio creſcente ſingulorum priuatæ opes imminuuntur, ſic amplificato Liene priuatæ opes ſingularū partium corporis decreſcere dicuntur. Vbi tamen notandum, hoc magnitudine Lienis præternaturali ſolùm accipiendum eſſe. Nam vt ſupra *cap. 3.* dictum, inuentus eſt Lien ſatis magnus in quibuſdam ſanis, & qui corpore fuerūt florido. Et ſi officium ſuum ſanguinificationis rectè peragat, corpori reliquo, etſi magnus ſit, nihil dāni affert. Verum ſi præter naturam humoribus vitioſis repletus intumeſcat, officiū ſuum facere rectè non poteſt: vnde vitioſi & melācholici humores circa Lienem primò cumulantur, & deinde in totum corpus diffunduntur, vnde illud floridum & naturalem ſuum colorem amittit, & bono alimento deſtitutum contabeſcit. Adeſt præter ea quædam ſpirandi difficultas, & ſenſus ponderis iugulum ſiniſtrum quaſi infra trahentis. Si ventriculus repleatur, poto imprimis aquoſo liquore, ſtatim anguſtia circa lienem percipitur, plerumque etiam pedes inflantur, & vlcera in cruribus curatū difficilia excitantur, & alia ſæpe Symptomata accidunt, quæ *de ſcorbuto* ſunt enumerata.

Etſi verò, vt ſupra dictum, & tumor flatuoſus quandoque Lienem corripiat: tamen ex modo dictis, & ſupra *cap. 3. de inflatione Lienis* propoſitis ſignis hæc duo tumorum genera facilè diſcernuntur. Nam in ſcirrhoſo tumore maior grauitas, quā in flatuoſo. Flatuoſus quoque tumor compreſſus cedit, ſcirrhoſus non cedit: flatuoſus compreſſus murmur & ſonum edit, qualis in ſcirrhoſo non percipitur. Quamuis verò ab humore melancholico plerumque ſit hic tumor: ſi tamen Pituita admixta ſit, cognoſcitur id ex cachexia pituitoſa totius corporis.

Prognoſtica.

Progn.

1. Quidam ſplenetici nihil à pharmacorum vſu vtilitatis percipiunt, neque à reliqua curatione, quanquam gracilior ipſis ſplen euadit: ſed quæ adhibentur, à magnitudine morbi ſuperantur; progreſſu verò temporis aliquibus in hydropē morbus degenerat & intereunt; aliquibus ſplen ſuppuratur, & vſti reſtituuntur; cum quibuſdam verò conſeneſcit durus & magnus exiſtens, & diuturna eſt affectio, non tamen lethalis, Hipp. *lib. de affect. §. 20.* Omnis enim ſcirrhus confirmatus cum lienis, tum aliarum partium, eſt incurabilis. Nondum verò inueteratus, curari quidem poteſt, ſed difficulter.

2. In Lienoſis difficultas inteſtinorum ſuperueniens, bonum eſt, *6. aph. 48.*

3. Qui Lienoſi difficultate inteſtinorum corripiuntur, eos ſuperueniente longâ Dyſenteriâ aqua inter cutē ac læuitas inteſtinorum excipit, & moriuntur, *ibid. aph. 43.* Nimirum, vt Galenus explicat, quibus longo tempore lien induruit; iis ſuperueniens dyſenteria malum ſoluit ratione tranſlationis & euacuationis humorum craſſorum Melancholicorum qui in Liene infixi erant: ſi tamen immoderatior ſit dyſenteria, labefactatis prauorum humorum trāſitu inteſtinis cum vires ipſorum, tum calidi innati συμμετρία in venis & viſceribus perit, vnde Hydrops & Lienteria ſequitur.

4. Melancholicum morbum incipientem hæmorrhois plerumque prohibet, & iam effectum remouet, immoderatum etiam Lienem ſanat, Galenus, *6. Epid. com 6 aph. 8.*

In ſcirrho Lienis inueterato, ſi epar non trahatur in conſenſum, homo diutius ſupereſſe poteſt, ſcribitque Foreſtus, ſe matronam nouiſſe, quæ 30. annos dolore Lienis laborauit, & tamen conſuetas functiones ſine dolore obierat.

Indicationes

Indicationes.

Tumor hic,quia durus & frigidus eſt, poſtquam toto corpori proſpectum, emollientibus & calefacientibus curandus, vt Galenus, 2. *ad Glaucon. cap.* 4. docet ideoque adhibenda medicamenta,quæ calorem habent tepidum, humiditatemque mediocrem.

Vehementer enim calefacientia & exiccantia tenuioribus partibus diſcuſſis,id quod remanet, tanquam lapidoſam concretionem relinquunt, teſte Galeno 14. *meth. med. cap.* 4.

Curatio.

Vniuerſalibus igitur, de quibus ſupra de Intemperiebus Lienis dictum, præmiſſis,vbi curationis ſpes supereſt,emollientia,attenuantia & aperientia medicamenta paulò valentiora vſurpanda,quæ tamen citra inſignem caliditatem id præſtent, ne diſſipata tenuiore parte craſſus humor vehementius aduratur.

Talia ſunt amara præcipuè, quibus vehiculi loco & penetrationis gratia acetum & oxymel addi poteſt de quo Galenus, 13.*meth.med.cap.* 17. & 14. *meth.med. cap.* 5. & 2. *ad Glaucon.cap.*5.

Quibus adhibitis per internalla purgantia interiicienda, quæ præcipuè vtilia ſunt folia ſenæ,helleborus niger & eius extractum, extractum panchymagogum, quibus chymici ☿ium dulcem, vt & ☿ vitæ gr. aliquot admiſcere ſolent.

Conueniunt ergo hîc ea, quæ ſupra de obſtructione Lienis ſunt propoſita,quæ etiam incipientes duros Lienis tumores ſanant.

Et quidem alia ſunt calida,vt *chamedrys,chamæpithys, ceterach,thymus, epithymus,fumaria, agnus caſtus, lupulus, centaur.min, calaminth.rad. aperientes,filicis*, cuius radicis magna & peculiaris in affectibus Lienis eſt efficacia, *rad.polypod.ſem.geniſt.cortices & fructus capparum, cortices tamariſci, fraxini, ſambuci,ſcylla,ammoniacum, bdellium, galbanum.*

Alia frigida vel temperata,vt *cichoracea omnia, ſem.*4. *frigid.maior.& minor.flor.borragin.bugloſſ, capill,* ♀ *lingua ceruina.*

E quibus varia fiunt medicamenta.

E compoſitis ſunt: *ſyrup. de ſcolopendr. byzant. ſ. & compoſ.ſyrup. de fumar.cochlear.trochiſci de capparibus, de eupatorio, de ſcolopendrio.*

Extra applicentur *ol.lilior.alb.ſambucin.de cappar.amygdal. amar.rutac. nardinum, vnguent.dialth. Agrippa, de artanita,empl. diachyl. de meliloto.*

Præmiſſa ergo primarum viarum euacuatione talis potus præparetur.

℞. *Radic. aperientium aceto maceratar.* an. Drach. ij. *cichor, polypod, quern.*an. Vnc.ß. *cortic. rad.cappar. tamariſc.* an.Drach. iij. *flor.geniſt.borrag.bugl.*an.P.j.*ſem.aniſi, agni caſti, melonum* an.Drach.ij.*paſſular. maior. exacinatar.* Vnc.j. *ficuum* num.iv.

Coq. *in aq.chalybeata.* Colaturæ ℞. ℔.j. *ſyr. byzant. ſ. de ſcolopendr. oxyſacchar,compoſ.* an. Vnc. j.

F. Potus pro 4. doſibus.

Hinc paretur talis purgatio.

℞. *Rad.filicis polypod.* an. Vnc.ß. *ceterach.*M.j.*chamædryos* M.ß. *fol. ſenæ elect.* Vnc.j.ß.*hellebor.nigri præp.*Vnc. j. *galang.cortic.citri.ſemin.fœniculi* an.℈. ij.

Infundantur in ſufficiente quantitate aquæ ſimpl.

Colaturæ ℞.Vnc.x.*ſyrup.de ſcolopend. de quinque radicibus* an.℈.j.ß.

F.Potus pro 3. vel 4. doſibus.

Vel vſurpentur Pilul. ℞ eæ ſupra deſcriptæ.

Vel ℞. *Ammoniaci aceto diſſoluti & percolati* Drach.j. *aloes roſ.*Drach. ij. *pil. de tribus* Drach.j.*ſalis abſinth. fraxini* an.ſcrup. j. *ol. aniſi* gr. iiij.

F. Maſſa, detur ſcrup.i. vel ſcrup.ii.

Hinc prior aperiens potio repetatur, vel talis exhibeatur.

℞. *Decocti aperientis maioris* Vnc.iij. *oxymel. helleborat.* Vnc. ij. *ſyrupi de ſcolopend.* Vnc. j. ß. *aqu. cinamom.* Drach.ij.*ſpiritus ſalis* ſcrup. ß.*vel ſpir.* ♀ *compoſ.*ſcrup.j.

Miſce pro 3. doſibus.

Vel exhibeatur trochiſci de capparibus & ſcolopendrio ſupra propoſiti:

Foreſtus hoc arcanum ſui. Præceptoris Benedicti Fauentini eſſe ſcribit:

℞. *Rad.filic.*Vnc. j. *cuſcutæ* Drach.ij.

Coqu. in vini potentis Vnc.viij. ad tertiæ partis conſumptionem. Colatura propinetur.

Vel ℞. *Conſeru.fumar. chamæpithyos,cochlear. borrag. bugloſſ. fl.geniſtæ* an. Vnc. j. *rad.condit. pimpinell.* Vnc. ß. *trochiſc. de capparibus.* Drach.j.*ſpec.d arrh. abbat.* ſcrup.j. Cum *ſyrupo byzant.ſ.*

Fiat Electuarium,de quo mane & veſperi detur Vnc, ß.vel Dr.vj.

Efficaciſſimum etiam eſt remedium decoctum Ligni tamariſci, eo modo paratum & exhibitum, quo decoctum ligni Guaiaci parari & exhiberi ſolet.

Vt ℞. *Rad.vel ligni tamariſci* ℔.j.

Coq.ad conſumptionem dimidiæ partis, cui & alia lieni acommodata addi poſſunt.

Efficacius autem erit medicamentum,ſi in aqua chalybeata coquatur.

Eſt & valde vtilis Oxyſacchara ſcilliticâ hæc:

℞. *Cort.rad.cappar.* Drach vj. *tamariſc.* Vnc. ß.*ſpicæ, aſ.ri,ſcœnanth.* an Drach.j.*ſcolopend.ſem.aniſi, fænicul.cumini, roris marini* an.Drach.ß.

Infundantur aliquot diebus *in aceti ſcyllitici* ℔.ß. *vel ſuffic. quant.* Deinde colentur.

Colaturæ adde *ſacch. albiſſ.* q ſ.

Coqu. ad ſyrupi conſiſtentiam.

Veteres vt peculiari proprietate iuuans commendatunt ſplenem aſini ſylueſtris & equi ac epar lupi, quæ pulueriſata dentur ad Drach. j. cum liquore conuenſente.

Galenus, 9. *de comp. med. ſecundum loca cap.* 2. vt & Aëtius ex Aſclepiade, qui id primum porcello per triduum exhibuit, & diſſectum poſtea ſine liene inueniſſe dixit, hoc repetunt.

℞. *Tamariſci* Drach.ij.*piper.albi ſpic.nard.ammoniaci thymiamatis ſcolopend.* an. Drach. j.

Arida tundantur & cribrentur, ammoniacum aceto diſſoluatur, reliquiſque addatur, & trochiſci formentur, quorum doſis Drach. j. cum oxymelite vel aliquo liquore.

Et habet Galenus *allegato loco* plurima alia ex antiquis medicamenta huic affectui accommodata, quæ ibi videri poſſunt.

Vtilis eſt & ſuccus allij ſylueſtris, cum decocto aliquo ſplenetico. Radicem quoque filicis peculiari proprietate affectibus Lienis prodeſſe ſupra diximus.

Commendatur etiam ad Lienis affectus Galyopſis ſ. Lamium,cuius puluis cum cibo datur.Celſus,*lib.*4.*cap.* 9. pro minuendo Liene dat ieiuno abſynthij decoctum, poſt cibum verò aquam,in qua candens ferrum ſubinde eſt extinctum:Ita enim coërceri Lienem, quod animaduerſum ſit in animalibus quæ apud fabros ferrarios educata exiguos lienes habent. Et omnino ferrum ac chalybs in obſtructionibus & tumoribus duris Lienis magnæ efficaciæ eſt, qui ab ipſo viſcere humores craſſos potenter abſtergit. Ideoque reliquis medicamentis, quæ vim habent Melancholicos & craſſos humores purgandi, & duritiem Lienis emolliendi admiſcendus de quo *de affect. Hypochondriac.* dicetur. Exhibetur verò variis modis,vt ibidem dicetur.Poteſt v.g.eius vncia vna cum cinamomi Drach. iij. in vini ℔. j. infundi & vinum exhiberi.

Vel ℞. *Rad.polypod.quern. ficilis, cort.rad.cappar.* an. Vnc.j. ß. *ceterach, chamædryos* an.M. ß. Coq. in ſ.q. aqu. ſimpl. Colaturæ ℞. ℔.j. *Mellis vel ſacch.*Drach.iv. *chalybis præpar.* Vnc.j. F. Syrupus. Vel paretur tale Electuarium.

℞. *Cortic.tamariſc.rad.cappar.rad. glycyrrh.ſem.crucæ, agni caſti, ceterach, ſem. endiu.* an. Drach. j. *croci* Drach. ß.

Puluerſ. ſubtiliſſimè; puluerisatis adde *chalybis prap.* Vnc.ij. Cum *melle vel ſaccharo vel ſyrupo de ſcolopendr.* F. Electuarium, cuius doſis Vnc.ß.

Si libet hoc Electuarium parare vt ſimul purget;

℞. *Fol.ſenæ elect.* Vnc. iij. *epithym. polypod. quern.* an. Vnc.j. *hellebor.nigri* Vnc. ß. *cort.* [illegible] *ſem.* [illegible] *caryoph.* an.Vnc. *flor.borrag. bugloſſ.geniſt.* an.M. ß. Coqu. in ſ. q. *aquæ.* Colaturæ add. ſacch. q. ſ.

Coqu. ad ſyrupi conſiſtentiam, cui addantur *ſpecies modò dicta,* & F. Electuarium.

Electuaria etiam tria chalybeata extant apud Vid. Vidium *de curatione membratim, lib.*10. *cap.* 11. quorum præparandi ratio hæc eſt.

1. ℞. *Piſ. zinzib.* an. Drach.iiij. *cardamomi, caryophyllorum, doronicorum croci* an.Drach.ij. *tamaricu rad. capparum* an.Vnc.ß. *ſem. aniſi baſilici.* an.Drach.j. *marrubij aſplenij vtriuſque in tenuem puluerem redacti* an. Vnc. ß. *ſcobis chalybis tenuiſſima præparata ex aceto* Vnc.x. *mellis deſpumati* lib. iiij.

Miſceantur omnia ſimul, anteà diligentiſſimè contuſa, conficiatur Electuarium, cuius 4. vel 5. drachmæ per integrum menſem quolibet mane ieiuno ſtomacho aſſumendæ.

2. Huic ſimile eſt (licet adhuc validius) quod

℞. *Betonic.* Vnc.viij. *croci* Drach. iiij. *maſtiches ſcobis eboris glycyrrhizæ ſem.fœnigraci, aniſi, fœniculi cymini ſileris montani melanthij, apij, vrticæ, lactucæ, fol.capill.* ♀ *marrubij aſplenij* an. Vnc. j. *tamaricis ſem. portulacæ nuc. moſchat. cinamomi, zingib. caryophyll.* an. Vnc. ß. *ſemin. lini ammoniaci* an. Drach. j. *eupatorij* Vnc. ß. *ſpicæ nardi* Drach. ij. *ſchœnanth.* Drach. j. *ſcobis chalybis tenuiſſima prap.* ℔.j. *mell.deſpumati* q. ſ.

Terantur terenda ſubtiliſſ. & cum *melle* miſceantur, & fiat ſ. a. Electuarium, eadem ratione, qua præcedens exhibendum.

3. ℞. *Conſ.rad.apij* Vnc.j. *ſcolopend.* Vnc.ij. *trochiſc.de capparib.de agno caſto* an. Dr.j.ß. *ſpecier.diarrh. abb. diacurcuma* an Drach. ij.

Terantur diligentiſſ. quæ teri poſſunt, ac ſimul miſceantur, & cum ſerapio ex ſcolopendrio fiat Electuarium, cuius æger capiat quolibet mane quatuor horis ante cibum Drach.iij. vel iiij. & ſuperbibat aliquid *aqu. cuſcuta vel ſcolopendr. aut calaminth, vel etiam vini albi odorati,* in quo *ignita chalybis lamina* ſæpius fuerint extinctæ.

Externa medicamenta ſint mixta ex emollientibus & digerentibus, vel emollientia digerentia per vices adhibeantur, ne partibus tenuibus diſcuſſis & craſſis relictis tumor durior reddatur.

Primò nimirum adhibeantur emollientia, poſt emollientia vſurpentur digerentia, hinc iterum emollientia, poſt rurſum digerentia.

Emolliunt, *Althæa, malua, lilij radix, ſem.lini, carica.*

Digerunt hic & attenuant, *flores chamamel.melilot.geniſt. ſem. agni caſti, cortic.rad.cappar.tamariſci, rad. aſari cyclamini, folia rutæ, ceterach, ſem. ſinapi, myrrha,* &, alia huiuſmodi Lieni dicata.

Vtilia ſunt & *ammoniacum, bdellium galbanum, Emplaſtrum diachylum ſimplex, Ireatum & compoſitum de meliloto, oleum lilior.albor. de cappar.amygdal.dulc. & amarar.adipes & medulla.* vt:

℞. *Fol.& rad.althææ, rad.bryoniæ, cortic.rad.capparum, tamariſc.* an.Vnc.j. *ceterach, flor.geniſt.* an.M.j. *ſem.agni caſti* Vnc. ß.

Coqu. in q. ſ. aquæ & aceti, & decoctum calidum cum lanâ, aut ſpongia lienis regioni applicetur.

Foreſtus, *lib.*10. *obſ.*8. hoc vtitur.

℞. *Olei cappar. lil. alb. butyr. ſine ſale recentis* an. Vnc. ß. *ſucci bryon. cyclam.* an. Drach. v. Coqu. ad ſuccorum conſumptionem. Poſtea addantur *ammoniaci aceto diſſoluti* Drach. ij. ß. *pinguedinis gallinæ, medullæ crurum vituli, œſypi humida* an. Vnc. ß. *pulu.cort.rad. cappar. tamariſci, ceterach, radic.filicis* an. Drach. ß. *ſemin. geniſtæ, agni caſti* an. ſcrup. j. *ceræ parum,* F. Vnguentum.

Efficaciſſimum medicamentum paratur ex ſucco flor. ſambuci miſto cum decocto maluæ & oxycrato.

Vel ℞. *Vnguent. dialth. ſucci ſummit. ſambuci* an. Vnc. j. *ol. de cappar.* Vnc. ß. *ceræ parum.*

F. Vnguentum.

Vel ℞. *Ol.lilior. albor. amygdal. amarar. de cappar. rutæ, chamam. vini albi* an. Vnc. iij. *pulu.rad. alth. maluæ, filicis* an. Vnc. ß.

Coq. ad vini conſumptionem & colentur cum forti expreſſione.

Colaturæ adde *aceti* Vnc. j. ß. *pulu.rad. cyclam. bryoniæ, Nicotianæ,* an. Drach. ij.

Coqu. ad aceti conſumptionem, iterumque colentur & exprimantur. Tandem addatur *ammoniaci & bdellij aceto diſſoluter.* an. Drach. ij. F. Vnguentum.

Vel ℞. *chamamel.* Vnc. ß. *de cappar.* Drach. vj. *rutæ* Dr. ij. *medullæ crurum vituli* Dr. iij. *croci* ſcrup. ß. *aceti* Drach. ij. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum. Vel applicetur tale cataplaſma:

℞. *Sem. malu. alth. fœnugr.* an. Drach. j. *lini* Drach. ij. *fol. maluæ, alth. parietar.* an. M. j. *rad. cucumer. aſinini, bryoniæ.* an. Vnc. j. *betæ lilior. albor.* an. Vnc. ß. *ſcyllam* num. j.

Coqu. in aq. chalybeata cum aceti parte ſexta. F. Cataplaſma, cui ſi libet, oleum de capparibus addi poteſt.

Hieronymus Fabricius ab Aquapend. ad induratum lienem hoc cataplaſma valdè commendat, quod fit *ex duabus partibus ammoniaci aceto diſſoluti, vna ſucci Nicotianæ, dimidia reſinæ & terebinthinæ, & ſucci ebuli cum oleo de capparibus & cera ſufficiente quantitate miſtis* eoque induratos Lienes ſe curaſſe refert.

Emplaſtrum efficaciſſimum *ex cicuta & ammoniaco aceto diſſoluto* habet Heurnius, *meth. ad praxin lib.*2. *cap.* 10. quod ita paratur:

℞. *Cicutæ* M. iiij. *ammoniaci* ℔ß.

Infunde *aceto acerrimo,* dies octo: dein bulliant, dum ammoniacum ſoluatur; hinc per pannum fortem lineum validè exprimantur, iterumque expreſſus liquor ebulliat quinquies, & adiecta *cera,* cum *oleo amygd. dulc.* F. Emplaſtrum.

Idem quendam hydropicum ex Scirrho Lienis laborantem ſpongiâ aquâ calcis viuæ madida, vſuque eius continuato & hydrope & ſcirrho Lienis liberatum fuiſſe teſtatur.

Hiſtoria curati in milite quodam Lienis indurati, eſt apud Trallianum *lib.*8. *cap.*13. talis.

Cum ad eum veniret miles totam lienis regionem barbaricis ferramentis inuſtam habens duobus tribuſve diebus medicamentis per os datis ipſum peragabat, & deinde diligentem ei curam in ſingulis conuenientibus remediis offerendis adhibebat. In cibo ptiſanæ cremorem quotidie porrigebat oxymelite conditum, & piſces ſaxatiles. Ex auibus autem gallinas, perdices, aliaque concoctu facilia, boni ſucci & probè macerata. Prohibebat ei quæcunque viſcoſos & craſos humores generant; ſimiliter & carnes bouillas, ſuillas, ouillas, caprinas & hædinas: item aues, quæ in aquis paluſtribus degunt, omneſque piſces paluſtres & pelagios præſertim qui duras & craſſas, non albas carnes obtinēt: ad hæc polypos, mulos, ſepias, orphos, oſtrea, conchas, bulbos, placentas ex melle & chidro & quæcunque inflant, duraque & craſſa, vel cruda ſunt. Vinum improbatur craſſum, nigrum, & adſtringens: dandum autem eſt quale Hippocrates præcipit, quod neque craſſum, neque

neque valde frigidum, neque calidum exiſtat.

Potui verò dabat vinum, in quo capparis radicem, ſcolopedrium, & myricæ radicum corticem decoxerat: initio quidem ſingulas herbas per ſe exhibebat, deinde ex poſca, aut oxymelite, aut ſolo aceto coctas: interdũ etiam in puluerem redactas cum ſupra dictis liquoribus citra coctionem per interualla dabat, idque non plus, quàm duobus vel ternis diebus. Quin & oxymeli purũ per totam hyemem propinabat: nonnunquam cum aqua calida, in qua prædictæ herbæ decoctæ fuerant, ante & poſt cibum, die & noctu, quandocunque volebat æger, potui offerebat.

Poſtea vere primùm ineunte, cum æger multum ſe recollegiſſet, fortiora medicamenta exhibebat. Ac mox inter initia veris ſanguinem ex brachio ſiniſtro copoſe detrahebat & poſt dies viginti quinque hoc medicamento, quo ſequitur, vtebatur.

℞. *Spicanardi, cort. rad. cappar. fol. myricæ, herbæ aſpleni, ſquamæ ferri* an. Drach. xviij *myrobal.* Drach. x. *ammoniaci ſuffiminis* Drach. xviij. *polytrichi* Drach. vj. *ſtœchad.* Vnc. ß. *ſcolopend.* Drach. iij.

Ex *oxymelite* fingantur paſtilli pendentes ſinguli *drachmam vnam*, quorum vnum oxymelite dilutum potui dabat. Poſtea verò cum lien probè eſſet explicatus, medicamenta ad ciendam aluum dabat, ac otioſos humores validioribus, nempe hieræ diacolocynthidos drachmis tribus euacuabat. Inchoante iam æſtate non tres dramas, ſed quatuor exhibebat, ita vt à prædictis medicamentis nullo die cederet. Vbi ſanitati propemodum eſſet reſtitutus, cyclamini radicis drachmam ex mulſa deinceps, ſemel aut bis, poſt ſingulas potiones offerebat.

Antiqui cæteris nil iuuantibus ad vſtionem lienis accedebant; ſed eam vt crudelem non immeritò improbat Hieronymus Fabricius ab Aquapend. *de oper. chirurg. abdom.* vbi & aliam chirurgorum quorundam de liene curando opinionem recitat.

Cardanus etiam 8. *de rerum varietate cap.* 44. *& in arte parua*, mirabilem lienis duri curandi rationem habet; lieni nimirum ſcirrhoſo linteum vel chartam, & quidem in formam crucis imponit, hinc ſecurim apponit, quam ligneo malleo, vel claua ferrea vel ſeptem ictibus percutit, atque hoc modo lienem durum, cute non diuiſa ſanari exiſtimat. Verùm enim verò ſunt hæc rationi nullo modo conſona. Refertque *allegato loco* idẽ Fabricius accidiſſe ſemel, vt ſecuris acies ſub vehementi percuſſione & chartam & abdomen, & lienem vnico ictu præciderit cum morte ipſius ægri.

Diæta.

Diæta. Aër ſit purus & temperatus, non craſſus, cibi ſint boni ſucci, & vi attenuandi prædit, cuiuſmodi plerumque aeria ſunt, ideoque condiantur thymo, hyſſopo, baccis iuniperi, & ſimilibus. A carnibus duris, lacticiniis, à caſeo veteri, à placentis dulciariis & à dulcibus omnibus, quibus lien facilè intumeſcere ſolet, à piſcibus viſcidis æger abſtineat, frequenter vtatur capparibus & floribus geniſtæ aceto conditis: nec bibat muſtum, quod lienem inflat; bibat verò vinum mediocris ætatis, non auſterum; quod ſi potentius ſit, aqua chalibeata diluatur, vel paretur vinum aut cereuiſia medicata è ligno tamariſci, lingua ceruina, ceterach, abſinthio, aut bibat æger è poculis è ligno tamariſci paratis. Exerceatur & ambulet ante cibum; curas & animi mœrorem vitet.

Calculi Lienis.

Calculi lienis. Non ſolum autem lien indureſcit, ſed quandoque etiam lapides è materia tartarea in eo generantur, eodẽ modo, quo in aliis partibus, quod malum plerumque incurabile eſt, & non niſi poſt mortem ſectione deprehenditur. Si tamen lapis minus durus eſt, medicamenta hactenus propoſita attenuantia & quæ calculum frangunt, vſurpari poſſunt.

CAPVT VII.

De Lienis Vulneribus.

Vulnera lienis.

Signa Diagnoſtica.

Signa. INterdum etiam lien vulneratur, cuius equidem vulneris ſuſpicio eſt, ſi gladius vel telũ è regione lienis abdomen penetrauit. Quia tamen tela talia etſi abdomen penetrent, lienem ſemper non attingũt, ſignis aliis præterea opus eſt. Cognoſcitur autem lienem vulneratum eſſe ex eo, quod ſanguis niger è vulnere erumpit, ſæpe etiam vomitu vel per aluum eiicitur; plerumque vnâ dolet ventriculus, ſitis excitatur, & dolor ad iugulum vſque aſcendit.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Vulneribus autem iſta periculoſa, imò ſæpe lethalia ſunt, ſi non alia de cauſſa, certè ob ſanguinis effuſionẽ; cum lien multas arterias & venas habeat. Vnde de periculo vulneris iudicandum è loco, in quem vulnus inflictum. Si enim ſolùm ſubſtantia lienis & eius ſuperficies vulnerata eſt, vulnus tale nõ neceſſariò lethale eſt. Si verò ipſa lienis magna vaſa ſint vulnerata, vulnus lethale habẽdum. Plinius quidem, *lib.* 11. *nat. hiſt. cap.* 37. & ex eo alij lienem curſoribus, cum impedimentum iis afferat, eximi poſſe ſcribit: verum rectè Cœlius Aurelianus, *lib.* 3. *chronic. paſſ.* ſcribit, lienem exſcindendum vel vrendum eſſe, voce quidem dictum fuiſſe, non officio completum. Cum enim tot inſignes arterias habeat, id ſine periculo fieri non poſſe, manifeſtum eſt. *An lienis exciſio tuta ſit.*

Curatio.

Curatio. Curantur verò lienis vt aliorum viſcerum vulnera. Et quidem naturæ præcipuæ hîc partes ſunt. Vt tamen Medicus eam adiuuet, potiones vulnerarias exhibere poteſt. vt:

℞. *Rad. conſolid. maior.* Vnc. ß. *veron.* M. j. *agrimon. ceterach, hyperici* an. M. ß. *ſaniculæ, pyrolæ* an. P. j. *flor. roſar. rubr.* M. ß. *paſſul.* Vnc. j. Coq. in ſ. q. aquæ in vaſe clauſo, Colatura aromatizetur *cinamomi* Drach. iij.

Poteſt tamen prius, ne affluxus fiat, materiæ ad lienem, clyſter iniici.

Interdum in vulneribus lienis pus per vrinam expurgatur, quod ſi animaduertat Medicus, medicamenta vrinam mouentia, ex radic. fœniculi, ſem. frigid. 4. maiorib. ciceribus rubris & ſimilibus exhibere poteſt. Per quas autem vias rectè euacuatio fiat, alij aliter docent. Quidã per ramum ſplenicum ad venam portæ, hinc ad epar, & per epar ad venam cauam, & tandem ad emulgentes pus peruenire ſtatuunt. Verum via hæc nimis longa eſt, & per multas ambages. Breuior longè via eſt per cœliacam arteriam ad arteriæ magnæ truncum, & hinc ad emulgentes arterias.

CAPVT VIII.

De Vlceribus Lienis.

Vlcera lienis.

Cauſſa.

Cauſſa. POſt vulnera malè curata interdum vlcus in liene relinquitur; præcipuè verò poſt tumores & inflammationes lienis vlcera eiuſdem ſequuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Præceſſerunt vulnera tumores & inflammationes lienis, & ſedata inflammatione & ſymptomatibus, quæ ei coniunguntur, nihilominus dolor in ſiniſtro latere percipitur, præcipuè ſi homo moueatur & exerceatur, & interdum pus vel vomitu vel per aluum vel per

vrinam excernitur, nunc purum & coctum, interdum feculentum, nigrum, liuidum ac ſanioſum, quibuſdam etiam integræ lienis particulæ.

Prognoſticū,

Prognoſticum.

Si malum recens ſit, curationem ſuſcipit; ſin diuturnum, incurabile eſt, & plerumque hominem lenta morte enecat. Refertque Franciſcus Rouſett, *de partu Cæſareo ſect. 4. cap. 5.* in quibuſdam lienis parenchyma adeo abſumptum repertum fuiſſe, vt ſola membrana remanſerit, quod ſæpe in renibus accidit.

Curatio.

Curatio.

Curationis autem ratio in eo conſiſtit, vt pus expurgetur, & vlcus abſtergatur, tandemque conſolidetur. Quapropter ſi pus vomitu vel per aluum eiiciatur, hydromel exhibendum. Si per vrinam, cum eodem hydromelite emulſio ex ſeminibus quat. frigid. maior. paranda & exhibenda, & radicum aſparagi, glycyrrhizæ in hydromelite vel ſero lactis coctat. potio exhibenda. Ad conſolidandum verò exhibeatur thus, maſtiche, ſpica cum aqu. mellis, veronicæ, plantaginis, vel harum decoctum *capite præcedente* propoſitum.

CAPVT IX.

De Actione Lienis propria læſa.

Actio lienis læſa.

ATque hactenus morbos lienis abſoluimus, iam de ſymptomatibus, quæ eidem accidunt, agendum. Et quidem actiones lienis quod attinet, antiqui equidē, vt aliquoties iam dictum, lienis officium id ſaltem eſſe putarunt, vt excrementum melancholicum reciperet. Verum non ſine cauſſa, & multis rationibus moti recētiores ipſi etiam ſanguificandi munus tribuerunt, vt in Inſtitut. & ſupra *cap. 1.* id explicatum. Hæc ergo eius actio variis modis lædi poteſt.

Quot modis actio lienis lædatur.

1. Primò enim cum craſſiorem chyli partem pro ſanguine viſceribus in ventre inferiore nutriendis apto generando attrahere debeat. Hæc eius functio læditur, cum vel non attrahit, aut diminutè attrahit, vnde craſſior chyli pars ad epar tranſit & ſanguis feculentus ac minus laudabilis inde generatur; vel citius ac auidius quàm par eſt, & quidem chylum ac potum crudum ad ſe trahit, vnde obſtructiones in eo generantur. Prius accidit, primò vel ob lienis imbecillitatem ex aliqua intemperie, vel ob viarum anguſtiam, cuius cauſſa eſt vel compreſſio à tumore aliquo, vel obſtructio à craſſo humore aut calculo, de quo ſupra dictum. Poſterius euenit, lienque nimis auidè attrahit, ob calidam intemperiem præcipuè.

2. Attractus ad lienem chylus in ſanguinem ſui generis mutari debet; quod non bene fit vel læſa facultate ob eius imbecillitatem, vel ob errorem externum. Prius quod attinet; cum in omni coctione alimentum attenuari & ita præparari debeat, vt corpori alendo aptum ſit, ſi lien eſt imbecillus, hoc non rectè expeditur, ſed ſanguis feculentus & craſſus inde generatur, qui partibus ventris inferioris, quæ eo nutriuntur, non parùm incommodi affert. Ob errorem externum verò actio lienis læditur, cum ob cibos mali ſucci chylus craſſus & humori melancholico ac tartareo generando aptus ad lienem tranſmittitur, è quo ſanguinem bonum generari impoſſibile eſt. Et plerumque acida cruditas in lienis coctione accidit, & ſicut vinum in acetum degenerat; ita etiam cum chylus in liene non bene elaboratur, in acidum humorem vertitur, qui interdum magnâ copiâ in ventriculum effunditur, & hinc vomitu reiicitur, ac dentes acore ſuo ſtupidos reddit. De quod etiam dicetur, *part. 5. ſect. 1. de affect. hypochond.* & *ſect. 2. de ſcorbuto cap. 3. & ſeq.* quæ ibi videantur.

3. Cum in omni coctione quædam excrementa proueniant, in lienis quoque coctione idem euenit, & duo proueniunt, vnum tenuius, ſeroſus ſcilicet humor, alterū craſſum, & propriè melancholicum dictum, quæ per conuenientes vias, partim per aluum, partim per vrinā euacuari debent: quod interdum non fit ob vaſorum anguſtiam, cum vel tumores ea comprimunt, vel humores craſſi & viſcidi obſtruunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa

Vt autem aliæ actiones læſæ, quæ circa viſcera nutritioni dicata accidunt, non ſeipſas manifeſtant, ſed non niſi ex iis, quæ præceſſerunt, & præcipè ſequuntur, cognoſcuntur, idem etiam in lienis actionibus euenit. Primò nimirum ſi diætæ ea ratio, quam locis modò allegatis propoſuimus, præceſſerit, lienis actiones inde vitiari credibile eſt. Neque n. errata primæ coctionis corriguntur in ſecunda.

Deinde verò ſiue attractio, ſiue coctio, ſiue expulſio excrementorum in liene lædatur, varia in corpore incommoda inde percipiuntur. Etenim ſi chylus primò ille craſſior à liene non attrahatur, ad epar cum reliquo tranſmittitur, & ſanguis ex eo feculentus craſſus & vitioſus generatur. Qui in venas poſtea diffuſus & in iis putreſcens varia mala excitat. Extra verò venas protruſus, ſi aduſtus non ſit, nec erodens, icterum nigrum, aut certè corporis colorem liuidum ac plumbeum progenerat. Si verò aduſtus ſit & acris, ſcabiem, vlcera, cancrum, ſcorbutum & ſimiles affectus excitat. Si verò nimis auidè & citò cibum & potum lien ad ſe trahat, cognoſcitur id ex vrina poſt potum nimis citò reiecta, vnde obſtructiones & tumores lienis excitantur.

Si autem ſignificatio in liene non bene perficiatur, ſanguis inde craſſus atque excrementi melancholici maior copia generatur, vnde omnia viſcera in ventre inferiore malè nutriuntur & ob excrementi melancholici copiam nauſeâ & vomitus humoris acidi prouenit, vel ſi retineatur, caninam appetentiam excitat, aut æſtu ebulliens & euaporans delirium melancholicum & melancholiam hypochondriacam parit. Si in inteſtina extrudatur, colicam, & pertinaces ventris dolores, vel alui profluuium & dyſenteriam, eamque ſæpe lethalem procreat, & alia mala plurima, quæ *de ſcorbuto, & affection. hypochondr.* enumerabuntur.

Eadem ferè accidunt, cum excrementum melancholicum per conuenientes vias non euacuatur.

Curatio.

Curat.

Cum autem actiones læſæ hæ omnes vel ab errore externo vel à morbis actionem lienis lædentibus oriātur, præter ea, quæ ſupra *de morbis lienis* dicta ſunt, plura afferre, opus non eſt, ſed tota curandi ratio ex iis, quæ ibi dicta ſunt, & *de ſcorbuto & affectione hypochondriaca* dicentur, patet.

CAPVT X.

De Lienis doloribus.

Lien- res.

Cauſſa.

Cauſſa

INter actiones lienis læſas eſt etiam dolor eiuſdem, qui, vt alij dolores, oritur à ſolutione continui, & quidem membranæ, qua lien tegitur. Fit autem ſolutio continui quando membrana illa diſtenditur. Quod accidit in inflammatione lienis, eiuſdem inflatione, obſtructione, & tumoribus, vlceribus, vt & cauſſis externis, lapſu ſcilicet & percuſſione.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Dolor ipſe per ſe manifeſtus eſt, & in hypochondrio ſiniſtro percipitur. Quia tamen etiam in muſculis, lienis regio

regio

regioni incumbentibus,& peritonæo eò loci,vt & colo inteſtino,dolor eſſe poteſt, qua ratione hi dolores è dolore lienis diſcernendi ſint, dicendum. Et imprimis cauendum,ne dolores illi punctorij, qui in lateribus, plerumque verò ſiniſtro(Germani *das Miltzſtechen* nominant,quaſi à liene oriantur)percipiuntur,& à peritonæo proueniunt,pro lienis doloribus habeantur.Sæpe enim euenit, & præſertim poſt cibum ſumptum, vt ſi homo equitet, curru vehatur,vel alio modo corpus vehementius exerceat, dolor quidam punctorius in lateribus, præſertim ſiniſtro, percipiatur. Qui accidit, quod peritonæum eo loci à partibus,quarum tunicis pertinaciter adhæret, trahitur & quaſi auellitur, idque fit à flatibus vel etiam humoribus ſeroſis, qui in hæc ſpatia peritonæi & muſculorum irrumpentes membranas diſtendunt, eo ferè modo, vt in aliis partibus ſpaſmus flatulentus excitatur. Muſculorum autem dolor per tactum externum dignoſcitur,& ſi locus extra parum prematur, dolor percipitur,quod in dolore lienis non accidit, qui profundior eſt; præterea in dolore lienis alia etiam ſymptomata vt color in corpore mutatus,vrina mutata & ſimilia adſunt, quæ non conſpiciuntur muſculis vel peritonæo affectis. Eodem modo etiam in colico dolore ſigna doloris colici adſunt,& dolor,qui in colo eſt, non ſemper vno loco fixus hæret, ſed ſecundum coli ductum vagatur.

A qua cauſſa etiam dolor lienis proueniat,ex iis,quæ hactenus de lienis obſtructione, inflatione & inflammatione dicta ſunt, ſatis patet. In inflammatione enim dolor non eſt grauans, vt in obſtructione & dolore. In obſtructione & tumore exercitium & motus dolorem auget; contra in inflatione dolor motu ſedatur, flatibus à motu diſcuſſis. In inflammatione adeſt rugitus murmur & ructus,quæ non percipiuntur in obſtructione & tumoribus: præterea in inflammatione febris adeſt.

Prognoſtica.

[...]ſtica. Dolor ex ſe nihil periculi habet. Cum enim lien non ſit exquiſiti ſenſus,& exili ſaltem membranâ inueſtiatur, etiam dolorem magnum non patitur. E cauſſis verò potius,à quibus dolor pendet, periculum æſtimandum; cum aliæ ſint grauiores, aliæ leuiores.

Curatio.

[...]io. Vt in aliis partibus, ita etiam hîc dolor tollitur vel cauſſa,à qua pendet,ablata,vel anodynis aut narcoticis. Quomodo cauſſæ ablatione tolli poſſit,patet ex iis,quæ ſupra *de morbor.lienis curatione* dicta ſunt.Hoc ſaltem addendum. Si dolor ſit à cauſſa externa,vt lapſu,ictu,ſæpe neceſſarium eſt,vt venæſectio inſtituatur,vel etiam leuis primarum viarum euacuatio,ne ſcilicet ſanguis vel alij humores ad lienem dolentem magis confluant. Repellens etiam moderatum lienis regioni applicari poteſt.

Anodyna quod attinet, vtendum, vt alibi, ita etiam hîc *chamæmelo, meliloto, ſemine anethi, althea* & ſimilibus paſſim notis.Cauſſæ tamen ſemper ratio etiam habenda, ne augeatur, & propterea in cauſſa calida commodè etiam imponuntur folia ſalicis vel ſuccus eorum.

Ad narcotica aſcendere vix opus eſt; cum ſenſu adeo exquiſito lien non ſit prædîtus.

CAPVT XI.

De Ictero nigro.

[...]u niger. TAndem hîc etiam icterum nigrum explicare libet. Etſi enim is non lienis propriè, ſed totius corporis externi & cutis affectus ſit: tamen quia à liene proficiſcitur, vt vulgata ſententia eſt, eum hîc explicare placet.

Eſt autem icterus niger cutis totius corporis in nigrum mutatio.

Cauſſæ.

Niſi verò icterus à veneno prouenit,quod interdum accidit, ortum eum à liene habere vulgo ſtatuitur. Si enim à liene chylus craſſior & melancholicus non attrahitur,in totum corpus diffunditur. Non autem attrahitur vel ob lienis imbecillitatem, vel ob vaſorum, quæ à porta ad lienem tendunt,obſtructionem. *Cauſſa.*

Secundò vitium hoc generari poteſt,cum excrementum hoc per conuenientes vias non expellitur. Id quod fit,vel ob viarum obſtructionem,vel excrementi melancholici copiam,quod cumulatur ob errores in victu, & cibos ad hoc excrementum generandum aptos.

Platerus verò, *tract.3.lib.1.c.2.* aliam de ictero nigro ſententiam habet, ſtatuitque, non à liene icterum nigrum proficiſci,neque humorem melancholicum cauſſam eſſe, ſed bilem, quæ in veſicula fellis colligitur, & quidem præternaturalem, quæque in venis meſaraicis corrupta eſt, & viridem vel nigrum colorem ex corruptione acquiſiuit.Idque ea de cauſſa,quod in liene eiuſmodi bilis nullibi,nec ſinus aut veſicula aliqua, in qua recipi deberet,deprehenditur,atque inde ea prodire minimè poſſit, neque etſi adeſſet, in venam cauam deferri poſſet, quæ nullo ramo in lienem pertingit. *An icterus niger à liene proficiſcatur?*

Et omnino ſunt hæc non planè de nihilo. Etenim cum humor ater in nullo receptaculo amplo contineatur, ſed ſenſim vt generatur, ita euacuetur, ſi vt icterus flauus,ita etiam niger hominem ſubitò inuadit,omninò à veſicula fellis, & bile, quæ nigrum iſtum colorem acquiſiuit, icterum nigrum prouenire ſtatuendum eſt. Interim nec hoc negandum, ex humore etiam atro lienis vitio cumulato, totius corporis colorem mutari poſſe, etiamſi id lentè fiat & ſenſim;ac conſentiunt de eo omnes Medici, de quo etiam infra *de ſcorbut. part.5. ſect.2. cap.1.* dicetur.

Verum Antiqui,præter Hippocratem,*lib.2.de morb.*& Paul. Æginet. *lib.3. c.49.* hanc humoris nigri per totum corpus ſuffuſionem proprio nomine non appellauerunt,vt etiam Bald.Ronſſeus,*de ſcorb.c.3.*teſtatur.Si quis ergo hanc totius corporis externi in nigrum colorem mutationem,& illam,quæ fit à bile corrupta, è veſicula fellis in corpus diffuſa,nomine etiam diſtinguere velit, per me licet. Poſſent autem iſtæ opiniones ita etiam conciliari,ſi ſtatuatur, bilem atram,cum in venis meſaraicis copioſè colligitur,vbi ad epar peruenit,cum bile flaua miſceri, & in veſicula fellis colligi, biliſque flauæ colorem nigrum inde mutari,quæ niſi per conuenientes vias euacuari poſſit,in totum corpus cum ſanguine diffundatur, & icterum nigrum pariat.

Etſi enim,quod obiicit Platerus,nullus ramus à liene ad venam cauam pertingit: tamen cum chylo, qui per venam portæ ad epar fertur,etiam humores praui circa lienem cumulari ad epar peruenire, & hinc in totum corpus diffundi poſſe, manifeſtum eſt.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hoc malum ex colore nigro,quo totum corpus tingitur. *Signa.*

Cauſſas autem quod attinet,ſi venenum aliquod corpus infecit,ex relatione ægri vel adſtantium cognoſcitur. Quod ſi abſit,ab interna cauſa prouenit. Quæ an in veſicula fellis vel in liene conſiſtat, inquirendum. Si in veſicula fellis, epatis antea affecti, & bilis flauæ corruptæ indicia adſunt. Si à liene, eius quoque affecti notæ aderunt. Et quidem ſi tumor aliquis, tenſio, grauitas aut durities in ſiniſtro hypochondrio percipiatur, ob lienis obſtructiones humorem melancholicum à ſanguine ſeparari argumento eſt; ſi verò nihil tale apparet, frigida intemperies, ob quam lien non attrahit, cauſſa eſt.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Icterus niger flauo ſemper periculoſior eſt. Siue enim à veſicula fellis proueniat icterus niger, cum tum maior adſit bilis corruptio, maius etiam portenditur; ſiue ſit à liene, etiam difficilius, cæteris paribus, curatur, ob humoris contumaciam, & ſi diutius durat, nec idoneis remediis tollitur, tandem hydrops ſuccedit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Si à veſicula fellis & bile flaua corrupta proueniat hoc vitium, curandum vt icterus flauus; niſi quod medicamenta ſimul humorem melancholicum reſpicere debent.

Si verò à vitio Lienis proueniat, vel eius Intemperies corrigenda, vel obſtructio aperienda, & humor melancholicus euacuandus, vt antea dictum. Et cum viæ, quæ ad epar & Lienem pertingunt, communes ſint, nimirum venæ portæ, communis ferè curandi ratio eſt, in vtrô etiam viſcere vitium hæreat, modò ad humorem nigrum præcipuè cura dirigatur, de qua iam ſatis *de morbis Lienis* dictum. Imprimis vtilia ſunt hic medicamenta è chalybe parata antea propoſita, vt:

℞. *Chalyb. præpar.* Vnc. ij. *paſſular. minor.* Vnc. j. ß.

Infundantur per dies tres in *aqua cuſcutæ & fumariæ* an. ℔. j. in vaſe clauſo. *Aqua* inde ſeparetur & addatur *rad. oxylapath. polypod. q. cortic. rad. capp.* an. Vnc. ß. *ceterach. cuſcutæ* an. M. ß. *ſem. aqui*[illegible] an. Drach. j.

Iterum coquantur & ſub finem addatur *fol. ſenæ* Vnc. j. Colaturæ add. *ſyrup. de ſcolopendr. byzant. ſimpl.* an. Vnc. j. *ſacchar.* q. ſ.

F. Syrupus.

Tandem ſi materia, quod tamen plerumque fit, quæ in cute eſt, non ſponte euaneſcat, eâ, quæ in viſceribus & venis eſt, ſublatâ, diſcutienda eſt ſudorem prouocantibus & diaphoreticis, vt decoct. flor. chamæm. ſcordij, rad. fœniculi, cer. rub. & ſimilibus.

Vtile eſt quoque balneum aquæ dulcis, in quo ſit cocta malua, ruta, beta, parietar. flor. chamæmeli.

Commodum etiam eſt Balneum ſiccum ſeu Laconicum, & poſt balneum corpus abſtergere emulſione ſem. cannabis. Facies, quæ maximè in conſpectum venit, abluenda ſæpius decocto illarum plantarum, vel aqua florum fabarum cum vino mixta vel fabarum & lupinorum. Nonnulli tincam piſcem per dorſum diſſectum applicant abdomini; alij plantis pedum, qui humorem flauum & nigrum ad ſe trahit.

LIBRI TERTII PARS V.

DE AFFECTIONE Hypochondriaca & Scorbuto.

SECTIO PRIMA.

De Hypochondriaca affectione.

CAPVT I.

De Natura affectionis hypochondriacæ.

Natura affectionis hypochondriacæ.

CVM corpora noſtra, vt & aliorum animalium, in perpetuo fluxu ſint, alimentis, quibus in dies reficiantur, opus habent. Cum autem nullum alimentum ſit, quod totum corpori apponi poſſit, ſed omnia *excrementi* quid, & quod corpori alendo aptum non eſt, contineant, etſi alia plus, alia minus: quicquid corpori alendo aptum non eſt, excerni oportet. Fit autem iſta inutilium ſecretio in coctionibus & in ciborum in alimentum mutatione. Vt verò alimenti perfecti elaboratio vnica coctione non abſoluitur: ita & excrementa non ſtatim tota, ſed ſenſim ſeparantur. In prima enim coctione illud, quod craſſius eſt, & ſuperficialiter quaſi alimento cohæret, per aluum excernitur. Hinc chylus ab excremento hoc liberatus in venis meſaraicis primum ſanguinis rudimentum ſuſcipit. Ab iis, quod craſſius eſt, lien ad ſe trahit, & inde ſui generis ſanguinem paulò craſſiorem, vicinis tamen partibus alendis idoneum, parat, quod verò feculentum eſt in hac coctione, & nulli parti alendæ aptum, ſecretum per conuenientes vias euacuat. Ex puriore verò chyli parte reliqua epar ſanguinem nobiliorem pro totius corporis reliqui nutritione conficit, atque iterum quod excrementitium eſt in veſiculam fellis & ad renes amandatur, & hinc è corpore excernitur.

Hæc itaque omnia ſi rectè atque ordine fiunt, omnia etiam in corpore rectè ſeſe habent. Si verò quid peccatur, plurima excrementa circa primæ & ſecundæ coctionis organa colliguntur, è quibus poſtea varij morbi excitantur, adeò vt rectè Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. c. 7.* ſcripſerit; *Ego hoc affirmo & profiteor, cholera, melancholia, diarrhœa, dyſenteria, cachexia, ſtrophi, quartanoris, lentarum, errantiúmque febrium, latentium denique morborum cauſſas me his in ſedibus plerumque adinueniſſe.* Et omninò pauci morbi ſunt, qui non ex hiſce locis habeant originem, vt etiam ſuprà de morbis meſenterij & pancreatis dictum. Etenim vitioſi humores in iis cumulati non ſemper hic quieſcunt & hærent, ſed per venas & arterias cum ipſi, tum vapores ab iis eleuati, in totum corpus diſperguntur, & varios morbos & ſymptomata hinc inde excitant.

Et quidem vitioſi humores in hiſce locis cumulati aliquando, vbi putreſcere incipiunt, per febres abſumuntur, aliquando vomitu, & fluxu alui concitato euacuantur; aliquando ibi ſubſiſtentes affectionem hypochondriacam dictam excitant. Quæ etſi hoc præſertim ſeculo malè audiat, & in omnium ore & ſcriptis ſit, & pro communi quadam calamitate, & ſeminario quodam omnium penè morborum habeatur: tamen nec antiquos latuit. Diocles Caryſtius, ab Hippocrate famâ & autoritate ſecundus, & Antigoni Aſiæ Regis Medicus, affectionem hanc non obſcurè deſcripſit, vt verba eius citat Galenus, *3. de loc. aff. c. 7. Oritur*, inquit, *aliuu à ventriculo morbus, qui ab aliis melancholicus, ab aliis flatuoſus nominatur, quem ſumto cibo maximè coctu difficili & cauſtico ſputum humidum, idémque multum comitatur, item ructus acidiſſimi, flatus, æſtus, in hypochondriis fluctuatio non ilicò, ſed cum retinuerint: interdum ventriculi quoque vehementes dolores, qui nonnullis ad dorſum vſque procedunt, concoctis deinde cibis quieſcunt; mox aliis cibis ingeſtis eadem reuertuntur accidentia, quæ interdum ieiunos, interdum etiam à cœna moleſtant, atque euomunt crudos cibos & phlegmata ſubamara & calida, adeò vt dentes torpedine afficiantur.* Cauſſas verò huius mali his verbis recenſet; *Flatuoſas vocatas affectiones ſuſpicandum eſt, plus caloris, quam decet, habere in venis, quæ alimentum à ventriculo excipiũt, ſanguinémque in ipſis craſſiorem factum. Quippè conſtat, has venas obſtructas eſſe vel hoc argumento, quod alimentum corpori non diſtribuitur, ſed ventriculo manet incoctum, cum ipſum meatus prius ſuſciperent, magnámque ipſius partem in imum vẽtrem excernant, tum quod poſtero die vomitu reiiciuntur, vtpotè non digeſtis per corpus cibis, ſed quo calor id, quod ſecundum naturam eſt, excedat, facilè intelliges, tum ab æſtu, qui ipſis accidit, tum ab his, quæ ingeruntur: ſiquidem iuuari videntur à refrigerantibus cibis, qui videlicet calorem refrigerare extinguereque ſolẽt.* Quibus & aliam cauſſam addit his verbis: *Aiunt nonnulli, os ventriculi, quod inteſtinis continuatur, in huiuſmodi paſſionibus inflammari, ac ob inflammationẽ ipſum & obſtrui & prohibere, ne alimenta ſtatuto tempore ad inteſtina deſcendant. Quamobrem diutius, quàm decet, in ventriculo morantur, & tumores & æſtus ac reliqua, quæ prædicta ſunt, efficiunt.*

Etſi

Etſi verò Galenus, *loco allegato*, reprehendat Dioclem, quaſi præcipua, & quæ melancholicam & flatuoſam hypochondriacámque affectionem tanquam charactere deſignant, metum & mœſtitiam, omiſerit: tamen forſan Diocli non propoſitum fuit, melancholiam hypocondriacam in ſpecie, ſed hypochondriacam affectionem in genere deſcribere. Etenim notandum, affectionem hypochondriacam multò latiùs extendi, quam melancholiam hypochondriacam, atque experientia conſtat, plurimos hoc malo laborare, qui tamen melancholiâ non afficiuntur. Et ſunt non pauci, qui melancholiâ laborant, & tamen hypochondriacâ affectione non detinentur.

Neque hoc malum Hippocrati plane ignotum fuiſſe, ſed ſub nomine ἀναττῆς, id eſt, morbi reſiccatorij, *2. de morbis*, propoſitum, aut certè ſpecies eius aliqua deſcripta videtur: *Non inediam, inquit, nec cibum ſumtum ferre poteſt, ſed ieiuna quidem viſcera rugitum edunt, & ventriculi os mouetur, & alias varia vomit, bilem, ſaliuam & acutum, ac poſt vomitionem aliquantiſper melius habere videtur. Vbi autem cibum ſumſit, ructus ei contingunt, cum rubore inceditur, ſemper ſe copioſum alui recrementum deiecturum exiſtimat, cum verò deſederit, flatus infra demittitur, caput dolore vexatur, totum corpus huc & illuc velut acu pungi videtur, crura grauantur, debilitantur & minuuntur, debiliſque euadit.*

[Affe]ctio hypo[cho]ndriaca [vn]de dicta. Accepit autem affectio hæc nomen à loco affecto, hypochondriis ſcilicet ὑποχόνδριον verò eſt pars ea corporis, quæ ſub nothis coſtis ad ilia vſque vtrinque protenditur, non ſolum muſculos, ſed & interna viſcera complectens, ſic dicta, quod τῷ χονδρῷ ὑπόκειται, id eſt, cartilaginibus notharum coſtarum ſubiacet. Barbari Mirachialem vocant, quod Abdomen Arabibus Mirach ſit, vel potius meſenterium. Imò ſunt, qui Auicennæ Mirach nihil aliud eſſe, quam pancreas ſtatuunt. Chymici tartarum hypochondriorum appellant, de quo poſtea dicetur. Diocles, vt & Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 2. c. 9.* etiam πάθος φυσῶδες, affectum flatulentum, ſeu flatuoſum nominant.

[Def]initio affe[cti]onis hypo[cho]ndriacæ. Deſcribi verò poteſt hæc affectio, quod ſit *colluuies vitioſorum humorum, imprimis melancholicorum, ſæpe etiam pituitoſorum & bilioſorum, in vena porta, & arteria cœliaca ac meſenterica ramis, in hypochōdriis, præcipuè ſiniſtro, inter ventriculum & lienem, maximè iis locis, vbi plures maiorésque venæ portæ & arteriæ huic coniunctæ rami ſunt, præcipuè ob læſam lienis coctionem collecta, abſque putredine, è qua vapores horum naturam obtiuentes, vt & ipſius humoris aliquid ad alias partes tranſmiſſa varia ſymptomata excitant.*

CAPVT II.
De Loco affecto.

[Ca]uſſarum af[fect]ionis hy[poc]hondriac. VT autem affectionis huius natura clarior fiat, tria explicanda ſunt: 1. *Locus*, in quo vitioſi iſti humores continentur; 2. *Humorum natura & cauſſa*, à quibus generantur; 3. *Affectiones* quæ hinc inde in corpore ab iis excitantur.

[Lo]cus affectus [h]ypoch. aff. Primò locum, in quo colluuies iſta vitioſorum humorum continetur, quod attinet, cum meritò ramos venæ portæ & arteriæ cœliacæ ac meſentericæ eſſe ſtatuimus. Et quidem ſi hypochondriacæ affectionis nomen latè extendere libet, omnes morbi, qui partibus in hypochondriis ſitis accidunt, affectus hypochondriaci nominati poſſent: verum cum per hypochondriacam affectionem in ſalem πάθος accipiamus, quod Diocles & Aëtius φυσῶδες ſeu flatuoſum appellant, peculiaris etiam locus, in quo cauſſa huius mali reſideat, quærendus. Equidem, vt poſtea dicetur, etiam in meſenterio magna vitioſorum humorum colluuies, tumores, abſceſſus, vlcera; atque eadem mala etiam in pancreate reperiri poſſunt: ſtagnare etiam humoribus omentum, & flatus in eo concludi, ſupra dictum & *de ſcorbuto* dicetur. Verumtamen ſi vitia iſta ita extra vaſa conſiſtunt, vt in ea facilè effundi, & proinde in corpus hinc inde diffundi non poſſint, tot ſymptomatum, quot in affectione hypochondriacâ animaduertuntur, cauſſæ eſſe non poſſunt. Imò plerumque non niſi in mortuis cognoſcuntur, cum in partibus ignobilibus conſiſtant. Et obſeruationes Medicorum docent, plurimos, qui talia meſenterij, pancreatis, omenti mala paſſi ſunt, de affectione hypochondriaca conqueſtos non eſſe.

Itaque locus, in quo affectionis hypochondriacæ cauſſa contineatur, talis conſtituendus, è quo humores hinc inde fluere poſſint. Atque ipſum ſtatuimus eſſe ramos venæ portæ, & arteriæ cœliacæ, ac meſentericæ, qui ab Epate & Liene ad ventriculū & vicina loca tendunt: & certè ea meſenterij, omenti, & pancreatis loca, è quibus in hæc vaſa humores vitioſi facilè recurrere poſsūt.

Ex ipſo nimirum venæ portæ trunco ventriculus habet ramum vulgò Gaſtricum dictum, quem Adrianus Spigelius Pyloricum appellat. Poſtquam verò truncus in duos inſignes ramos, alterum ſiniſtrum ſplenicum dictum, alterum dextrum meſentericum nominatum diſpeſcitur; à ſplenico quidem ramo accipit Gaſtricum, à quo Coronaria naſcitur, gaſtroepiploidem ſiniſtram, & vas breue aut venoſum dictum. A ramo verò meſenterico gaſtroepiploidem dextram. Arterias autem accipit ventriculus ab arteriæ magnæ ramo cœliaco dicto, quod ad κοιλίαν, id eſt, ventriculum ramos tranſmittit, ramum pyloricum, gaſtroepiploidem ſiniſtrum, & vas breue arterioſum. Ab eadem vena portæ, & arteria cœliaca etiam vaſa accipiunt lien, epar, omentum, meſenterium, vt ita facilis inter has partes conſenſus & humorum communicatio eſſe poſſit, vt meritò in ramis portæ & arteriæ cœliacæ maioribus ſedem cauſſæ mali hypochondriaci conſiſtere ſtatuendum ſit. Cum enim vaſorum horum officium ſit ad ventriculum & vicinas partes ſanguinem, quo nutriuntur, deferre, & præterea hiſce vaſis natura abutatur quaſi ad humorum vitioſorum è toto corpore expurgationem, ſiue illa ſponte, ſiue medicamentorum operâ inſtituatur, & ad inteſtina, quæ inter loca conferentia *1. aphor. 20.* nominantur, humores vitioſi peruenire non poſſint, niſi prius hæc vaſa tranſeant, patet hinc, quicquid ſuperflui & vitioſi in liene, epate, imò toto corpore colligitur, in his locis cumulari poſſe.

Et imprimis in vaſe breui, tam venoſo, quam arterioſo, maximam ſæpe vitioſi humoris copiam contineri, & hinc maximum ventriculi & lienis conſenſum eſſe, certum eſt. Id enim ſatis amplum eſt, ac ſæpe calami ſcriptori craſſitiem habet, imò vt Iohannes Riolanus, *Anthropographiæ lib. 2. c. 7.* teſtatur, in Senatore quodam, qui reiectione ſanguinis per ſuperiora & inferiora è liene prodeuntis laborauerat, deprehenſum eſt vas breue minimi digiti magnitudine latum & in ventriculum apertum. Et iſta omninò via eſt, per quam hypochondriacis ſanguis interdum per vomitum & aluum reiicitur. Ita refert Adrian. Spigelius, *Anat. lib. 6. c. 5.* hiſtoriam Cardinalis Cibonis, qui ſanguinis vomitu extinctus erat; in cuius cadauere compreſſo ventriculo viderunt lienem turgeſcere, rurſum liene compreſſo ad ventriculum copioſum ſanguinem per vas breue effundi. Imò per eandem viam humorem inſtar atramenti nigricantem, qualis etiam in viuente adhuc vomitu reiectus fuerat, in viro nobili effundi, vidimus.

Hiſce vaſis tamen meritò addimus & omentum, quod venas amplas à vena portæ habet (ſuperior ſcilicet eius membrana vtramque Gaſtroepiploidem, dextram & ſiniſtram; inferior verò dextram epiploidem, & poſticam, arterias totidem à ramo cœliaco & meſenterico) & præcipuè in eo cauitatem illam in ſiniſtro hypochondrio ſub diaphragmate, è ventriculi, omenti, coli & viſcerum connexo ortam, & exitum non habentem ſed ita concluſam, vt aquam quoque & flatus continere poſſit. In hac enim cauitate interdum colliguntur è vici-

 nis

nis viſceribus humores pituitoſi, craſſi, limoſi, ſeroſi, aquoſi, melancholici, atri. Imò & flatus, ob quos, ſi abdomen vel manu comprimitur, vel corpus mouetur, vel diaphragma paulò vehementius attollitur, ſonitus manifeſtus percipitur. Quod qui patiuntur ἐγγαςριμύθους appellari cenſent. Verum ἐγγαςρίμυθοι dicuntur antiquis mulieres illæ Pythiæ, ſeu vaticinantes, quæ Dæmonem, ex quo reſponſa ferunt, ventre conceperūt, & tenui voce, ac ſono ex ventre edito oracula fundunt, quaſi ventriloquæ. Hinc Hippocrates 5. & 7. *Epid.* hanc vocem iis accommodauit, qui ex pectore ſimilem ſonum edunt, de quâ re videatur Scaliger, *exerc. 158. ſect. 3.* & Anut. Foeſius, *in Oeconomia Hippocratis.* Atque accidit ſæpe, vt lie, vel colon vicinum eo homine incuſetur, cum tamen iis ſaluis in hac cauitate humores vitioſi hæreant.

Nec ignota videtur fuiſſe Hippocrati hæc cauitas dum *7. aph. 54.* ſic ſcribit: *Quibus inter ventriculum & ſeptum tranſuerſum pituita intercluditur, & dolorem affert, in alterutrum ventrem viam non habens, iis per venas & veſicam verſa pituita morbi fit ſolutio.* Atque pertinaciſſimè in hac cauitate humores ſæpè hærent, & fruſtra purgationibus tentantur, ac non niſi fortioribus vomitoriis, vel thermarum, ac acidularum vſu euacuantur. Ex quâ tamen ſi quid in venas & arterias regurgitet, mali hypochondriaci id etiam cauſſa dici poteſt. Aliàs quidem homines diu ventris rugitibus moleſtari poſſunt ex hac cauſſa, qui tamen alia, qualia hypochondriaci, ſymptomata non patiuntur.

Nonnulli etiam membranæ cuiuſdam craſſioris mentionem faciunt, quæ à iecore ad lienem ſubtus ventriculum extenſa & colo inteſtino incumbens, poſt chronicas febres ac melancholicos morbos magnam prauorum humorum copiam contineat, quæ doloribus variis, inteſtinorum difficultatibus ac vomitionibus continuis cauſſam præbeat. Verum ea procul dubio nihil aliud eſt, quàm omentum, ibi humoribus repletum.

Atque ratione loci, in quo materia affectionis hypochondriacæ cauſſa continetur, differentia quædam affectionis hypochondriacæ conſtituitur. Præcipua enim differentia eſt, quod materia hæc nunc in vaſis dextri hypochondrij, nunc in ſiniſtri, quòd frequentius accidit, nunc in vtroque hypochondrio continetur. Et quidem nunc in vaſis tantum extra viſcera, nunc verò ſimul in ipſis viſceribus. Mercatus quidem tribus modis affectionem hypochondriacam fieri poſſe docet, primò obſtructis ſplenis venis ac meſaraicis à iecore in ventriculum aut à meſaræo in ſplenem, vel in vicinis partibus: Secundo propter Ventriculi frigiditatem, quæ in acorem commutat alimenta: Tertiò Ventriculi & iecoris contra operantia, cum Ventriculus frigidus eſt, & non poteſt concoquere, iecur verò calidum nimis auidè attrahit alimenta. Verùm primus modus ſaltem perfectam, & vt ipſe poſtea fatetur, legitimam & exquiſitam affectionem hypochondriacam excitat, cum in vaſis iſtis humores mali huius cauſſa continentur; etſi obſtructionem in iis eſſe non ſit neceſſarium, vt poſtea dicetur. Nam, quam ſecundo loco punit, frigiditas Ventriculi affectionem hypochondriacam non abſoluit; cum multi ſint, acida cruditate laborantes, qui tamen non ſunt hypochondriaci, ſed vt affectio hypochondriaca generetur, neceſſe eſt, crudos illos humores in venis meſaraicis prius cumulari, atque ibi aduri, vt ipſe etiam fatetur. Tertius modus à primo non eſt diuerſus, cum vtrumque viſcus & Ventriculus ac Epar ad huius mali generationem ſuam ſymbolam conferre poſſint.

Alij plures etiam affectionibus hypochondriacæ differentias conſtituunt, meſentericam, quæ fit à vaſis meſaraicis inter ventriculum & epar; ſtomachicam, quæ fit à ventriculo, pyloro, veniſque ventriculo cohærentibus; epaticam, quæ fit ab epate; ſpleneticam, quæ fit à ſplene; cardiacam, quæ fit, cum humores aduſti & atri in venis & arteriis maioribus aut pericardio cumulantur; hyſtericam ſeu vterinam, cum menſes aut quæuis vteri purgamenta ſubſiſtunt; hæmorrhoidalem, quæ fit ab hæmorroidibus ſubſiſtentibus; phantaſticam ſeu melancholicam, quæ fit ex prædictarum ſpecierum complexu, ex humorum nimirum in ſiniſtro præcipuè hypochōdrio collectione. Verum hi nomen affectionis hypochondriacæ nimis latè extendere videntur. Nam vt ab vltimâ differentiâ incipiamus, quam phantaſticâ, ſeu melancholicam nominant, non peculiaris ea eſt differentia; ſed accidit quibuſdam hoc morbo laborantibus, vt deliret; quod fit, cū vapores opaci & tenebricoſi ex hypochōdriis adſcendunt, ſpiritibuſque animalibus miſcentur, eoſque inquinant, vt *lib. 1. pract.* de melancholia hypochondriaca dictum. Hæmorrhoidalis eſt differentia à cauſâ, ob quam ſanguis melancholicus in corpore colligitur, neque tamē ſola affectio hypochondriaca, ſed & alii morbi plures inde ortum habent. Eadem ratio eſt hyſtericæ. Cardiaca verò nullo modo ad hypochondriacam affectionem pertinet; cum cor cum venis & arteriis vicinis non in hypochondriis, ſed in thorace ſitum ſit. Et melancholiæ per conſenſum, quæ ſæpè in maniam degenerat, hæc eſt differentia potius, quàm affectionis hypochōdriacæ. Reliquæ differentiæ à loco, in quo ſubſiſtūt vitioſi humores petitæ ſunt quod ſcil. nunc in vaſis dextri, nunc ſiniſtri hypochondrij ſaltē, nunc verò ſimul etiā in ipſo liene & epate cumulatur.

CAPVT III.

De Cauſſis Affectionis hypochondriacæ.

SEcūdò autem quæ ſit humoris, qui huius mali cauſſa eſt natura, & quibus de cauſſis in his locis generetur, nec id ſatis plenū eſt. Primò enim ipſum humorem huius mali cauſſam quod attinet, eſt ille nō vnius generis, ſed varius, calidus, bilioſus, amarus & aduſtus, melancholicus, pituitoſus, acidus & ponticus; & proinde tum frigidæ, tum calidæ intemperiei indicia adſunt. Ructus n. acidi, fluctuationes, flatus plurimi, coctionis tarditas, plurima ſputa, vomitus pituitoſi, arguunt humorem frigidum: cerebri verò & cordis affectiones potius ab humore aduſto proueniunt, quem & æſtus in hypochondriis arguit. Verum cum cauſſæ, quæ ad mali huius generationem faciunt, variæ ſint, vt poſtea dicetur, neque in omnibus corporibus eodem modo ſeſe habeant, non mirum eſt, etiam varios humores generari. *Cauſſa a- ctionis h- chondr.*

Chymici dum cauſſam huius mali explicare conantur, tartari nomine eas comprehendunt, atque inde tartarum hypochondriorum hoc malum nominant. Verum plerique quid ſibi tartari nomine velint, non ſatis declarant, cum diuerſiſſimis rebus id tribuant: tophis illis, qui dentibus adhærent; humoribus excrementitiis in inteſtinis, qui dolores, diarrhœas, obſtructiones, hydropem excitant; excrementis, quæ è pulmonibus, naribus eiiciuntur & per vrinam & ſudores excernuntur, imò flatibus & vaporibus, qui palpitationem cordis excitant. Quo modo, cum per tartarum nihil aliud, quam excrementum, quod in qualibet coctione ſecernitur, intelligere videantur, rem ſatis non explicant; cum diuerſarum partium diuerſa ſunt excrementa. Cautius ij loquuntur, qui tartarum generari ſtatuunt, cum in humorem mucilaginoſum & viſcoſum ſpiritus ſalis incidit, eúmque coagulat, tartarúmque appellant, mucilaginoſum excrementum cibi & potus à ſpiritu ſalis coagulatum. Sunt enim pleraque, quæ euomuntur, amara vel ſalſa. *Tartarus chymicor. quid?* *Quomodo generetur?*

Quapropter non negamus quidē partes quaſdā colluuiei huic humorū ineſſe, quas Chymici meritò tartareas appellare poſſint, craſſiores puta, feculentas, luculentas & fixiores, quæ ad mali huius diuturnitatem faciunt. Nam cum animalia ex plantis alantur; plantæ è terrâ ſuum alimentum attrahant, hæc autē in ſe materiæ ſalſuginoſæ

ſuginoſæ non parum, mineraleſque partes, aut ſpiritus in ſe contineat: facilè hinc apparet, alimenta, quibus veſcimur *ἀνεπιτήδεια, ἄκρητα καὶ ἰσχυρά*, vt appellat Hippocrates, *de priſca Medicina*, multa in ſe continere, quæ cum nullo modo in alimentum corporis abire poſſint, maturè, ac ſi fieri poſſit, mox in prima coctione ſecerni debent. Quod niſi fiat, & in primis vbi relinquatur, & ab aliis poſtea ſecreta fuerint & per ſe extiterint, non ſolum ſecundum primas qualitates homini nocêt, ſed & ſecundum *δυνάμεις, ἀκρότητας καὶ ἰσχῦς*, vt *ibid.* Hipp. nominat, quatenus ſcil. amara ſalſa, acida, aut acerba ſunt, aut ſimiles qualitates habent. Hinc frequens eſt hypochondriacis, vt amara, ſalſa acida vomant, quibus etiam dentes obſtupeſcant. Atque has ipſas qualitates ſimul acceptas volumus, cum humoris melancholici vel atri mentionem facimus. His enim eius natura abſoluitur, non ſolum qualitatibus primis.

Atque ob hos ipſos humores feculentos, aduſtos, fixos, qui mali huius præcipua cauſſa ſunt, ſi quis malū hoc tartarum hypochondriorum appellare velit, per me id ſanè licet: modò cauſſæ huius mali proximæ humoris nomen non deroget, neque hoc neget, in hac colluuie non ſolum adeſſe humores fixos, & qui ad coagulationē tendunt, ſed & vaporoſos & flatulentos, vnde tot cerebri & cordis per conſenſum affectus in hoc malo excitantur. Verum quæ humorum, qui mali huius cauſſa, diuerſitas ſit, ex iis, quæ de partibus, in quibus generantur, dicenda iam ſunt, magis patebit.

...a a ſect. ...chond.

Secundò ergo partes, in quibus generantur humores, huius mali cauſſa, & morbos ac diſpoſitiones earū, ob quam vitioſi humores generantur, quod attinet, nec de eo omnes idem docent. Diocles, vt ex loco ſupra allegato patet, præcipuam huius mali cauſſam obſtructionem venarum meſentericarum & calorem, ea de cauſſa ortum, ſtatuit; quibus ex aliorum ſententia addit, oris ventriculi inferioris inflammationem Et ſunt multi, qui in hoc & in aliis morbis nihil, niſi obſtructiones accuſant. Verùm equidem non negamus, in aliquibus vaſis humores quaſi impactos eſſe, ita quidem, vt vaſa iſta veluti varicoſa & cancroſa fieri interdum ſcribat Mercatus, *lib 1. de cur. morb int. cap.17.* Etenim ſi natura vitioſos humores in vena caua per ramos eius in certas partes depellere poteſt, vt in cruribus varices, in aliis etiā partibus venæ cancroſæ humore atro turgeant: cur non idem in ramis venæ portæ accidere poſſet? Atque id vbi accidit, malum ferè deſperatum eſt, & medicamentis facile exacerbatur. Interim tamen quod hoc ſemper fiat, non eſt neceſſarium, ſed in venis & arteriis multos prauos humores ſine obſtructione colligi poſſe, neque hic obſtructionē primariam huius mali cauſſam eſſe, etſi quandoque concurrere poſſit, vel ex eo patet, quod in hoc morbo manifeſtus ſit ex liene in ventriculum & contra commeatus. Et ipſe Galenus,

...n ab obſtructione venarum fiat affect. hypochondr.

5. de loc. affect. c.6. plures ex hypochondriacis ſplenicos eſſe, & ex hoc etiam viſcere *μοχθηρὸν ἰχῶρα* irruere ſcribit. Neque ab obſtructionibus venarum hoc malum fieri, id ſatis argumenti eſt, quod adfert Diocles, quod alimentum corpori non diſtribuitur, ſed in ventriculo maneat incoctum, & poſtero die vomitu reiiciatur. Nā hoc ſi fieret, alimentum in toto corpore deeſſet, neque corpus ita nutriri, quod tamen plerumque fit, poſſet; ſed ideò hoc euenit, quod ea cibi pars, quæ in ventriculo cruda manet, & in pituitam mutatur, à partibus aliis non attrahitur, cum vt alimentum corpori præbeat inepta ſit, vt infra dicetur.

...n ex inflāmatione circa ſtomachū?

Paulus Ægineta, *lib.3. de re medicâ cap.14* & ipſe melancholiam hypochondriacam ex inflammatione circa ſtomachum oriri ſcribit Verum ſi inflammationem nō veram, ſed *φλόγωσιν* ſeu calorem, & æſtum intelligit, facilè tolerari eius ſententia poteſt. *Φλεγμονὴ* autem propriè dicta admitti non poteſt; cum hæc ſine febre, quæ in hoc affectu rarò apparet, excitari non poſſit.

Auicennas, *lib.3. fen.13 tract.2. cap.1.* & ab epate, & à liene malo huic materiam ſubminiſtrari ſcribit. Ait enim, *eſſe quoſdam, quibus accidit dolor ſtom ubi cum comedunt, & ſedatur poſt concoctionem, & eorum plurimos eſſe melancholicos, & pati melancholiam hypochondriacam: eſſe quoſdam, quibus accidit dolor in fine ſpatij comprehenſionis cibi, vt loquitur interpres, in ſtomacho, & horum quibuſdam dolorem non ſedari, donec euomuerunt humorem aceto ſimilem, ex quo ebullit terra, quo vomitu reiecto ſedatur dolor. Alios verò eſſe, quorum dolor ſedatur cum deſcenſione cibi, non cum vomitu; & cauſſam quidem primi eſſe effuſionem melancholiæ ad ſtomachum; ſecundi vero eſſe effuſionem bilis ad ipſum ex epate: qui tamen duo humores non mox lædant, quoniam in profundum ventriculi effundantur, verum cum cibo permiſcentur, eo commouentur & adſcendunt ad os ſtomachi, illudque vellicant.* Quæ ſententia, ſi rectè explicetur ſatis commoda eſt. Etenim vt nec vnus humor, ita nec vna intemperies in hypochondriacâ affectione adeſt. Ex æſtu enim circa præcordia, ex vomitu bilioſo & æruginoſo, delectatione ex frigidis, calidam intemperiem adeſſe colligitur: contra flatus, ructus acidi, ſputum copioſum, coctionis debilitas, crudorum ſuccorum vomitus, frigidam intemperiem arguere videntur.

Rondeletius, *meth. curandi morbos c.42.* Malum hoc ab intemperie ſicca cū aliquā caliditate ſine afflaxu, ſed cū obſtructione potius à ſanguine craſſiore fieri ſtatuit. Cum Rondeletio fere conſentiunt ii, qui in hac affectione ventriculum & inteſtina calidā & ſiccā intemperie laborare putant, eaque calidiorem & ſicciorem chylum producere, venaſque etiam meſenterij intemperie ſicca & calida laborare, eamque foueri chylo craſſo & coctura calidiore. *An ab intemperie ſiccat*

Verum, vt, quid nobis hac de re videatur, dicamus, & modum generationis affectionis hypochondriacæ proponamus, primò monendum, Autores, dum in hoc obſcuro, & multis ſymptomatibus implicato affectu explicando laborarunt, alios ad alia reſpexiſſe, & alios quidem partes tantum, quarum læſione ſeſe maxime prodit, alios eas præcipue, in quibus mali quaſi ſcaturigo eſt, conſideraſſe. Ideoque diſcernendum eſſe inter partes, quæ per conſenſum in hoc malo afficiuntur, & inter locum, in quibus materia mali cauſſa primaria generatur & colligitur. Deinde ſciendum, etſi ventriculus afficiatur, adſunt vomitus & alia ventriculi malè affecti indicia: tamen ſatis multa teſtantur, iſtos humores nō omnes in ventriculo generari, ſed aliunde tranſmitti. Et licet in ventriculo generentur: tamen ſaltem ſymptomatum quæ circa ventriculum, non verò in genere affectionis hypochondriacæ cauſſam eſſe; locum verò, vt iam ante dictum, in quo continetur cauſſa huius mali, eſſe vaſa, quæ ad ventriculum à liene & epate tendunt, & præcipuè, quæ à liene, *antea* dictum. Quibus & maiores venæ portæ ramos, & quæ hos comitantur, arterias, quæ meſenterio & omento inſeruntur, addere poſſumus. *Generatio affect. hypocōdr.*

Cauſſam autem generationis horum humorū quod attinet, aliter alij hac de re ſentiunt Humores quidem illos craſſos pituitoſos, & ſæpe inſtar glutinis viſcidos, qui vomitu reiiciuntur, a ventriculi debilitate generari ſatis manifeſtū eſſe putamus; quæ ex eo præcipue ortum habet, etſi cauſſa hæc à paucis attenditur, quod ventriculus vitioſo ſanguine a liene tranſmiſſo nutriatur, vt infra in ſymptomatum explicatione dicetur. Mēbrum enim ſi vitioſo ſanguine alatur, bene ſeſe habere, & rectè ſuum officium exequi non poteſt Vaſa autē illa inter ventriculum & lienem quod attinet, hoc quidem extra controuerſiam eſt, humores huius mali cauſſam in iis contineri: ſed de hoc quæſtio eſt, an ſuā, an alterius viſceris culpa hos humores cumulent hæc vaſa. Equidem venæ ipſæ à plurimis accuſantur, quod calidā & ſiccā intemperie laborent; neque id negandum. Interim ſi omnia diligenter perpendamus, animaduertimus, vaſa hæc eam ipſam intemperiem à vitioſis, *Cauſſa generationis affect. hypochondr.*

quibus

quibus ſcatent, humoribus, & vicinis, viſceribus malè ſeſe habentibus, accipere.

Alij ventriculum caloris & ſiccitatis arguunt, vt ſupra dictum, ſimilemque chylum in eo generari ſtatuūt. Verum tantum abeſt, vt ventriculus ſit calidior & ſiccior, vt etiam à pleriſque frigidior ſtatuatur; id quod ex ſaliuæ copia, ructibus acidis, tardâ & difficili coctione, aliiſque ventriculi frigidi ſignis cognoſcitur, & cruditas nidoroſa, quod fieri deberet, ſi intemperie calidâ & ſiccâ ventriculus laboret, minus, ſed acida potius hypochondriacis familiaris eſt, ac ſi quam bilem reiiciūt, ea non in ventriculo generatur, ſed ex vicino epate effunditur. Et ipſi concedunt in hypochondriacis generari chylum craſſum & viſcoſum, qui pituitoſus potius eſt, quam melancholicus, & pituita etiam vomitu reiicitur. Neque id ventriculi calorem arguit, quod præceſſerunt febres ardentes, vel diuturnæ. Nam id non ſemper accidit; & vbi accidit, febres tales potius calorem ventriculi diſſipant, & imminuunt, quam augent. Et omnia alia, quæ pro aſſerenda ventriculi temperie calidâ, & ſiccâ afferunt, ea potius, vt etiam Diocles docet, vaſis, quæ alimentum ex ventriculo excipiunt, competunt, quam ea à vitioſis humoribus accipiunt.

Atque ita ἀντιπραξία potius eſt inter ventriculum ac venam portæ, ac lienem & epar. Et ſunt iſtæ contrariæ intemperies tàm manifeſtæ, vt plurimi Medici dubitarint, vtram huius mali cauſſam conſtituere debuerint. Et ſi quæ eſt caliditas & ſiccitas in venæ portæ ramis quam etiam Diocles agnouit, eam potius acceperunt à liene & ſanguine in eo elaborato, & mali ſi quid patiuntur ventriculus & venæ portæ rami, id acceptum ferunt lieni, qui ſanguinem incommodum pro iſtis nutriēdis elaborat, vt poſtea dicetur. Neque flatus calidam & ſiccam intemperiem ventriculi ſatis arguunt, de quorum generatione poſtea dicetur. Et quamvis in curatione mali adhibeantur, quæ primas vias detergunt, humectant, & modicè refrigerant: tamen hoc non fit ratione ipſius ventriculi, ſed ratione vaſorum, quæ ſunt inter ventriculum & lienem. Et omninò iſta ἀντιπραξία viſcerum curationem difficilem reddit, dum audacter ventriculum calefacere non licet.

Quapropter ſi rem hanc hinc inde penſitemus, & humores ipſos, à quibus affectio hypochondriaca prouenit, ac cauſſas, quæ præceſſerunt, diligenter conſideremus, commodiſſimum videtur ſtatuere, præcipuam, à qua vitioſi humores, proxima huius mali cauſſa, generantur, cauſſam eſſe lienem: etſi quandoque & epar non extra culpam ſit: Ventriculum verò, etſi quoque ad mali huius generationē facere poſſit, tamen non cauſsā proximam eſſe, ſed remotā, quatenus ſcilicet chylum prauum ſuppeditat. Cū enim lien, vt *Inſtitut.l.1.c.9.* & ſupra *par.4.c.1.* ſatis monſtratū eſt, & à doctiſſimis hodiè Medicis approbatur, etiam ſanguificandi organum ſit, & craſſiorem chyli partem ad ſe trahat (quod etiam ii concedunt, qui tenuem ſanguinem in eo elaborari ſtatunnt) ac ſanguinem craſſiorem pro alendis in ventre inferiore viſceribus, ventriculo, inteſtinis, meſenterio, omento elaboret, & ita prima ſanguificatio fiat in liene, ac quod impurum adhuc eſt, in liene, primū, ne ad epar perueniat, ſeparari debeat: non mirum, ſi vel is debilis ſit, & malè ſeſe habeat, vel erratum aliquod in prima coctione cōmiſſum ſit, quod in ſecunda hâc corrigi nō poteſt, vitioſum ſanguinem in liene generari. Vt enim alia membra coctioni & officiis publicis deſtinata, vbi in actionibus ſuis fine ſuo fruſtrantur, vitioſos humores generant: ita idem in liene fieri neceſſarium eſt Et ſicut ventriculus frigidus cruditatis acidæ, calidus nidoroſæ cauſſa eſt, epar dum ſe malè habet, nunc ſanguinē biliosūm, nunc crudum, nunc aquoſum generat: ita etiam lien malè diſpoſitus vitioſum ſanguinem generat, & præcipuè in hac affectione acidum. Atque ita in affectione hypochondriaca lien ſemper laborat. Hinc porro patet, ſi lien ſanguinem pro ſui officij ratione non bonum generet, partes modò enumeratas etiā bonū nutrimentū ab eo non accipere, & eas ipſas inde debilitari, ac multos vitioſos humores neceſſariò circa illas partes cumulari; imprimis ſi per conuenientes vias non euacuentur. Etſi enim lien natura ſua ſanguinem craſſiorem generat, atque etiam in eius coctione quædā excrementa proueniunt: tamen ea in homine ſano non ſunt plura, quàm quæ quotidiè per conuenientes vias iterū euacuari poſſint. Si verò plura ea proueniant, quā euacuari poſſint, ad mali huius generationem faciunt.

Sunt quidem nonnulli, qui lienē huius mali cauſſam eſſe negant & culpam in hac affectione in eum immerito trāsferri cenſent. Nitūtur autem ea præcipuè ratione, quod lien vt ex eius tota cōſtitutione ſatis patet, nō melancholici excrementi ſit receptaculum, ſed ſanguinis, & quidem tenuioris officina. Verum in priore equidē, quod ſcilicet non ſit humoris melancholici receptaculum lien, ipſis facilè aſſentimur. *An lien [illegible] nis hum[illegible] vitioſo[illegible] affect. [illegible] chondr.*

Deinde lienem ſanguinem quendam feruidiorem ex craſſiore chyli parte & ſanguine arterioſo mixtis generare, ſupra *part.4.cap.1.* dictum. Quod vero lien ſimpliciter tenuiorem ſanguinem generet, facilè ipſis aſſentiri non poſſumus. Neque enim credibile, inteſtina & inferioris ventris membra, nobiliore ſanguine, quā reliquas corporis partes, ali; & ipſum lienis parenchyma, quod rubore & puritate ab epatis parēchymate multū diſtat, & quodammodo nigricat, craſſiorem etiam ſanguinem in eo generari docet. Et quocunque ſe vertant ii, qui tenuem in liene ſanguinē generari ſtatuunt: hoc tamen fateri neceſſe habent, craſſiorem chyli partem ad lienem, antequam ad epar proueniat, deferri; neque mōſtrare poſſunt, inde ſanguinem in liene nobiliorem, quā in epate generari: vtpote qui, vt dictum, partibus ignobilioribus alendis dicatus eſt; & ex craſſiore materiā, quam ſanguis in epate generatus, conſtat. Sit ſanè, vt multo ſero diluatur, non ob id tamen præſtantior eſt: hoc ipſum potius eius craſſitiē arguit, quæ, vt diluatur, multo ſero opus habet. Vnde ipſe etiam Ariſtoteles nō epati prætulit lienem, ſed νόθον ἧπαρ appellauit. Sit etiā, vt hoc faceret lien; tamen rectè agens ſalem id præſtaret, vbi ſcilicet ſuccum aquoſo humore dilutum & rectè coctum ad ſe trahit: vbi verò tenue quod eſt primò ad ſe trahit, & forſan etiam reiicit, quod per vrinam fieri ipſa experientia teſtatur, antequam craſſior pars ſuccedat, non niſi vitioſum & craſſum ſanguinē, inde fieri poſſe, manifeſtum eſt. Itaque ipſi concedant neceſſe eſt, dū lien aberrat in ſuo opere, craſſum gignere ſanguinē, qui multo ſero ad motum indiget, quo ſi deſtituatur, illudque præpoſterè aliò repiatur, multorum morborū cauſſa eſſe poteſt. Nemo verò opinor eſt, qui in lienē benè ſe habentē & ſanū vel affectionis hypochōdriacæ vel alterius mali cauſsā referre velit. Quamuis verò omnia ſymptomata, quæ hypochondriacis accidunt, proximè ex ipſo liene deduci nō poſſint, ſed facilè concedamus, in vaſis & locis propoſitis materiam horum malorum cauſſam hærere: tamen hinc non ſequitur, quod liē nihil ad horum generationem faciat: ſicut non ſequitur, quod ſanguificationis organum, licet non ſit ſcabioſum, ſanguinem vitioſum non generet. Si enim lien ſeu ſuo vitio, ſeu ob errorem externum, ſanguinem excremento melancholico præter naturam ſcatentem generet, illud in locis modo dictis & in partibus, ad quas nutriendas is mittitur, cumulatur. Vnde obſeruatum eſt ſæpiſſime, lienem & vicinas lienis venas nigro humore fuiſſe oppletas & diſtentas. *Lien q[illegible] ſanguinem [illegible] neret? An lien [illegible] guinem [illegible] nuiorē [illegible] ret?*

Verum quod Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 4. c. 8.* optat, id omnibus Medicis, præſertim in Germaniā optandum eſt, vt cadauera eorum, qui hoc morbo pereunt, inſpiciendi poteſtas ſæpe detur. Ita enim multæ controuerſiæ facilè componi, & multis rectius conſuli poſſet. Sed neſcio quæ ſuperſtitio obtinuit, vt piaculum vulgus habeat, cadauera hominum, aliàs vermium eſcam, anatomiæ debitæ committere; cum tamen

men ſummorum Imperatorum, Regum, & Principum autoritati id nihil deroget.

lien ſan- … non … ret

Quod autem lien ſanguinem bonem non generat, accidit, vel ipſius, vel chyli, quem è ventriculo accipit, vitio. Lienis vitium, quod plerumque prima huius mali cauſſa eſt, principio eſt eius intemperies calidior, quam par eſt; cui ſæpe & caliditas epatis accedit. Hinc enim accidit, vt lien, ſicut & epar, ob caliditatem cibum & potum ſæpe adhuc crudum ad ſe trahant, & quidem tenuem & aquoſam chyli partem maturius, craſſam tardius, vnde poſtea craſſior vehiculo deſtituta, in meſaraicis ſubſiſtit, atque ibi hærens vlterius incraſſatur, ſæpe etiam aduritur, & poſtea ad lienem perueniens non rectè coquitur.

Reliqua quod attinet, quæ lienis ſanguificationē lædunt, & ob quæ is ſuis actionibus fruſtratur, quæ omnia erroris externi nomine veniunt, ſunt primò cibi praui ſucci, difficilis coctionis, & omnia, quæ humorem crudum, craſſum, melancholicum generare ſolent. Quales ſunt panis furfuraceus, non bene fermentatus, cruſta eius, præcipuè legumina & lacticinia, oua indurata & frixa, aues in paludibus & ſtagnis degentes, carnes ferinæ pleræque bubula, & omnes ſale & fumo induratæ, piſces paluſtres & viſcoſi exſiccati & ſale conditi, braſſica, & ſimilia, dulcia etiam omnia. Nam *τοῖς σπληνικοῖς τὰ μὲν δριμέα καὶ τὰ μὲν πικρὰ ὠφέλιμα· τὰ δὲ γλυκέα βλαβερά.*

Veruntamen intemperies illa calida non ſemper durat, ſed vbi deferbuit, vt fieri ſolet, ſiccitas plerunque relinquitur. Imò non ſolum ad qualitates has reſpiciēdum, ſed & modus ſubſtantiæ attendendus. Vt enim vbi epar ſubſtantiæ ſuæ modum integrum obtinet, & ſucculentum, rubicundum ac floridum quaſi eſt, rectè ſanguificat: ita & lien, ſi naturalem illam *διάθεσιν* & ſubſtantiæ modum habeat, rectè etiā ſui generis ſanguinē generat, ſi verò ſit ſiccior, durior, aut etiā ſcirrhoſus, officium ſuum rectè exequi nō poteſt. Hinc etiam accidit, vt non pueros vel adoleſcentes hoc malum affligat, ſed circa annum ætatis trigeſimum plerunque inuadat, vbi iam temperamentum lienis ſit ſiccius, eiuſque ſubſtantia durior, ſimulque humores, qui in iuentute à calore acriore aduruntur, poſtea, vbi calor ille deferbuit, tenuioreſque & calidiores partes exhalarunt, craſſiores & melancholici fiunt, melancholicuſque ex lienis natura tum ſanguis generatur.

pueros & … leſcētes nō … gat af- … hypochō-

Et omninò omnes diætæ errores & *τὸ ποικίλον τῆς διαίτης* huc pertinet, & ob ſolos diætæ errores, nullo ante, in ventriculo vel liene, vitio exiſtente hoc malū generari poteſt. Exiſtimantque præſtantiſſimi Medici, hanc ipſam in diæta peccandi hodie licentiam, cauſſam eſſe, cur pauci ab hoc malo immunes ſint.

Non ſolum a. cibi praui chyli vitioſi cauſa ſunt, ſed etiam ex bono cibo & potu ventriculus, ſi vel natura debilior ſit, vt diætæ errores tolerare non poſſit; vel diætæ erroribus, vel etiam à liene prauū alimentū ſubmittente debilitatus ſit, prauum chylum generat; cùm membrū, quod prauè nutritur, officium ſuum rectè exſequi non poſſit. Quas ob cauſſas omnes ventriculus plerunque cruditatis acidæ cauſſa eſt, ſi tamen calidior ſit, & cruditatem nidoroſam pariat, ea quoque, ſi ſæpius continuetur, ad hoc malum generandum facere poteſt.

Siue igitur ciborū, ſiue ventriculi vitioſus crudus & vitioſus chylus generetur, vbi ad lienem & epar tranſiturus propter craſſitiem in viā ſubſiſtit, & morā trahit, flatibus originē præbet, hypochondria diſtendit, atque vbi calorem concipit, aduritur, & vberiorem poſtea melancholico humori materiam ſuppeditat.

Deinde etiam animi affectus, ira, & præcipuè, ira, & curæ ac mœſtitiæ, malo huic cauſſam præbent; ac vulgò etiam notum eſt, maximè incommodum eſſe, ſi quis iratus, vel perterritus edat vel bibat. Et quidem duplici de cauſſa hoc accidit. Primò enim ab eiuſmodi affectibus ſpiritus, vt omnibus actionibus, ita & coctioni elaborū neceſſarij, ad alias partes auocantur. Vnde coctio in ventriculo labefactatur, cruduſque & prauus chylus inde generatur. Deinde vt in ira bilis cōmouetur aliiſque humoribus permiſcetur, eoſque corrumpit; ita etiā melancholicum, pituitoſum & atrum humorem, ſi ira & mœror coniungantur, commoueri credibile eſt; qui cum chylo non benè cocto commiſcentur, eumque amplius corrumpunt, vnde ſanguis laudabilis gigni nequit, ſed humor chylo qualitatibus reſpondens, partim bilioſus, partim melancholicus, partim ater gignitur, & hinc rurſum pro alendis viſceribus infimi ventris tranſmittitur, & in hypochondriis praui humores cumulantur. Quibus accidit & hoc, quod in animi affectibus imprimis in arteriis humores mouentur & afficiuntur: cum verò lien arteriis multis abundet, eaſque quintuplo plures, quam venas obtineat, in animi talibus affectibus, & eius actionem turbari neceſſe eſt.

Hiſce de cauſſis omnibus ob ventriculi ſcil. debilitatē & in victu errores, cum bonus chylus non generatur; vitium hoc coctionis primæ in ſecundâ non corrigitur: & quod peccatum eſt, nec in vena porta, nec in liene, nec epate emendatur; imò ſi hæc viſcera non benè ſeſe habeant, in iis amplius corrumpitur.

Deinde cum in iſta, quæ in liene fit, ſanguificatione etiam ſua excrementa generentur, ſi ea non rectè excernantur, ſed in dictis locis cumulentur, ad mali huius generationem plurimum facere poſſunt. Fit verò hoc, cum ea plura, quam par eſt, generantur, vt omnia debito modo excerni non poſſint. Faciunt huc quies & otium, ob quæ multa excrementa in corpore retinentur, imprimis ſi accedunt meditationes & lucubrationes crebriores. Vnde literati, & ii, qui vitam ſedentariam agunt, maximè huic affectui ſunt obnoxij.

Imprimis vita ſedentaria, vt in genere ad excrementa in corpore retinenda multum facit, ita in ſpecie ad accumulandos in dictis locis humores hoſce multum poteſt. Cum enim glandulę crebræ in menſenterio & pancreate hac etiam de cauſſa factæ ſint, ne à ventriculo & inteſtinis repletis, vel corporis inflexione, & abdominis cōmpreſſione ea vaſa comprimantur, & diſtributio humorum impediatur: certè in vita ſedentaria continua, vix fieri poteſt, quin vaſa iſta non aliquomodo comprimantur, vt etiam glandulæ iſtam compreſſionē ſatis prohibere non poſſint. Neque etiam neceſſarium eſt, vt in mortuis lien ſemper vel durus, vel ſcirrhoſus, vel tumidus, vel alio modo ad ſenſum malè affectus reperiatur, ſufficit, ſi vel eius temperies, vbi occultæ proprietates non ſunt excludendæ, vel ſubſtantiæ modus ſit læſus, ob quæ vitia non recta fiat in eo ſangnificatio: quæ tamen ſenſibus deprehendi non poſſunt.

Quò faciunt & ipſæ glandulæ, quæ in meſenterio plurimæ ſunt. Cum enim glandulæ non ſolum vaſis, quæ per meſenterium plurima diſſeminantur, fulcimentū & firmamentū ſint, ſed & obſtent, ne vaſorum ductus vel à repletis inteſtinis, vel alia de cauſſa comprimantur; ſi ipſæ præter modum intumeſcant, ipſa vaſa comprimunt: & imprimis hoc præſtare poteſt glandula illa inſignior in centro meſenterij, quæ primæ vaſorum diſtributioni addita eſt, & qua tumore laborante totius corporis marcorem, ob impeditam chyli diſtributionem ſecutam fuiſſe, obſeruatum eſt.

Tandem etiam ſuppreſſæ conſuetæ menſium & hæmorrhoidum euacuationes in cauſſa ſunt, vt talia excrementa in primis viis cumulentur. Nam cum per hæmorrhoides naturæ inſtituto humores melancholici, aduſti & ſalſi purgari ſoleant, ſi euacuationes iſtæ in iis, quibus conſuetæ ſunt, ſubſiſtunt, aut ſi in fœminis ſanguis. qui ad vterum deſcendere debebat, & vitioſi humores, qui cum eo ſolent excerni, ſubſiſtant, in hypochondria decumbunt, & malo huic materiam ſuppeditant. Et ſæpe in fœminis affectiones hypochondriacæ & vterinæ ita ſimiles ſunt, vt vix diſcerni poſſint, imò interdum coniungantur.

Et

Et nihil eſt omninò è rebus non naturalibus dictis, in cuius vſu ſi peccetur, vt inde vel χύλωσις vel αἱμάτωσις lædatur, quod non etiam ad huius mali generationem facere poſſit; cum quicquid vitioſum in hiſce coctionibus generatur, maximam partem in hiſce locis cumulari ſoleat.

CAPVT IV.

Signa Diagnoſtica & ſymptomata, quæ affectionem hypochondriacam comitari ſolent.

Signa Diagnoſtica & ſymptomata, quæ affectionẽ hypochõdriaca comitari ſolent.

TErtium, quod explicandum iam eſt ſunt ſymptomata, quæ in affectione hypochondriacâ occurrũt, atq; ita vna opera ſigna diagnoſtica ſimul explicabũtur. Etenim, vt de cauſſis, quæ anteceſſerunt, quæ etiam ſignorum fontem præbent, nihil amplius dicamus, cum ſupra explicatæ ſint, adſunt cruditas & ἀπεψία ventriculi, flatus, rugitus ventris, ructus acidi, ſaliua multa, aluus eſt adſtrictior, æſtus in hypochondriis, lien in quibuſdam inflatur & intumeſcit, vrina varia eſt, nunc tenuis nunc craſſa, turbida, feculenta, rubicunda; animi anxietas, arteriarum in ſiniſtro hypochondrio pulſatio, reſpiratio difficilis cordis palpitatio, pectoris dolor, laſſitudo ſpontanea, dolor crurum, vertigo & oculis obuerſans caligo, aurium ſonitus in quibuſdam metus, triſtitia, delirium, & alia. Non tamen in omnibus eadem, ſicut & in aliis plura, in aliis pauciora apparent.

Primò in pleriſque hypochondriacis ventriculus malè ſe habet, & multa circa eum apparent ſymptomata, adeo quidem vt nonnulli interdum hoc modo affecti ſaltem ventriculo ſeſe male habere putent, eumque ſolum accuſent. Neque mirum, hoc accidere. Longè enim alia eſt partium, quæ ſibi ſaltem nutriendis laborant, ratio, quàm earum, quæ toti corpori proſpiciunt. Nam licet muſculo alicui malum nutrimentum apponatur, toti corpori id parum nocet: at ſi membrum toti corpori inſeruiens non bene ſeſe habet, toti corpori damnum infertur. Res manifeſta eſt in epate, quod dum ſanguinem non bonum generat, cachexiæ, hydropis, ſcabiei, & aliorum malorum cauſſa eſt. Idem in ventriculo accidit. Nam ſi ſanguis pro nutritione ventriculi è venæ portæ ramis affluens non bene ſe habeat, ipſe etiã malè nutritus debilitatur, & malè coquit, & cibum in alienam ac vitioſam planè ſubſtantiam conuertit; imò cibos quoſdam ex peculiari vitio planè non alterat, vt licet cibi reliqui mutentur, hi tamen poſtea planè crudi vomitu reiiciantur.

Atque ita reciproca quædam malorum generatio eſt, dum lien prauum ſanguinem nutriendo ventriculo ſuppeditat, atque ab eo rurſum malum chylum accipit. Nimirũ plerique hypochondriaci malè cibos coquunt. & non in chylum bonũ, ſed in materiam nunc aqueam, acidam, acerbam, ponticã, nunc viſcidam mutant, quæ cum nec ab inteſtinis, nec vaſis meſaraicis, vtpote ingrata & corpori alendo inepta, attrahatur, atque ita in ventriculo hæreat, nunc ſurſum repit & linguam ac os ſaliuâ & humiditate aquea copioſa replet, vt continuò ægri ſaliuam & pituitam exſpuere cogantur; ſæpe etiam vomitu reiicitur. Antequam verò id fiat, maxima ſæpe præcedit in ventriculo humoris huius ebullitio & inde flatuum copia excitatur, qui non ſolum ventriculum, ſed & vicinas partes diſtendunt, & tantam circa præcordia anguſtiam atque anxietatem excitant, vt ægri in lipothymiam interdum incidant. Quæ ſymptomata non prius ceſſant, quam quod craſſius eſt vomitu reiiciatur, quod verò tenuius & vaporoſum, per poros & ἄδηλον διαπνοὴν diſcutiatur, quod interdum cum horrore febrili accidit, quem etiam calor quidam ſequitur, qui poſtea ſudore euaneſcit. Nonnulli quidẽ hæc omnia ideò accidere putant, quod craſſiores chyli partes propter obſtructionem venarum non poſſint deſcendere & diſtribui. Verùm obſtructio ſæpe nulla adeſt, & propterea nobis, vt dictum, probabilius videtur, id ideò accidere, quia cibus & potus non in chylum bonum mutatur, ſed in materiam alienam & naturæ inutilem conuertitur, vnde eam reliquæ corporis partes à ventriculo nec attrahere nec recipere cupiunt. Interim tamen hoc hîc notandum, cũ ægri cum talibus vomitibus continuis ſæpè diu viuant (ſicut monialem illam, quæ, vt refert Guil. Fabricius *cent. 4. obſeru. 32.* ab ætatis anno decimo tertio ad quadrageſimum quartum ſingulis diebus materiã pituitoſam, ac init[illegible] glutinis viſcidam euomuit, hypochondriacam fuiſſe p[illegible], vt & aliam fœminã nouimus, quæ à multis iam annis ſæpiſſimè acida & ſalſa euomit, vt etiam dentes ipſi ſtupeſcant, interim ſua munia ſat benè obit,) & excremẽta alui etiam reddant, neceſſe eſt, aliquid cibi in bonum chylũ mutari, idque etiam à natura retineri & attrahi, inde accidit, vt, quod mireris, dum ægri illam pituitoſam & aquoſam materiã, in quam cibus corruptus eſt, vel inter edendum etiam, continuò exſpuunt, vel mox poſt cibum ſumtum euomunt, nihilominus cibus modò aſſumtus non ſimul reddatur, & euomatur, vtpote ex quo natura adhuc aliquid vtilis alimenti elaborare conatur.

Monendum tamen hoc, ea quæ è ventriculo euomuntur, non omnia in eo generari, ſed interdum etiam è liene & locis vicinis tranſmitti. Ita vero tàm acida à quibuſdam euomuntur, vt etiam dentes, vt modò dixi, ab iis ſtupeſcant, quæ procul dubio in liene vitioſè coquente generantur; quæ atræ bilis nomine vulgò veniunt, etſi atrum colorem non ſemper habeant. In quibuſdam vitioſi humores per vas breue cum ſanguine in ventriculum è liene effunduntur, atque ſanguis iſte per vomitum poſtea reiicitur, in quibuſdam etiam per aluum euacuatur.

Flatus deinde huic malo ita ſunt familiares, vt iã olim etiam, teſte Diocle, flatuoſa hæc affectio ſit appellata. Cùm enim flatus duas habeant cauſſas, calorem imbecillem & materiam humidam, eæ & hic locum habent. Frigus enim nimium cum reſoluere materiam nõ poſſit, vix illum flatum excitat; ſicca etiam materia, vtpote non reſolubilis, materiam flatibus non præbet. Verùm ſciendum eſt, non ſolum eum calorem dici debilem, qui natura ſua talis eſt, & qui materiam aliâs commodam coquere, vincere & ſubigere non poſſit, ſed & eum hîc intelligendum eſſe, qui aliàs quidem ſatis fortis eſt, aut ſæpè naturali maior, non tamen tantus, vt materiã, quæ vel nimis copioſa eſt, vel viſcida, aut omnino talis; vt reſoluta multos vapores excitet, omnem diſcutere poſſit. Vtroque modo in hypochondriaca affectione flatus, & inde prouenientes ructus, rugitus & murmura generari poſſunt. Primò enim cum ventriculus & inteſtina (nam plerunque labes illis communis eſt) cibum non rectè concoquere poſſint, multi flatus inde generantur: deinde cum calor in vaſis illis, quæ ſunt inter ventriculum & lienem, viciniſque in locis ſit validior, & materia ibi flatulenta hæreat multa, & quotidie ex coctione ventriculi debili chylus crudus, craſſus & flatulentus ad venæ portæ ramos tranſmittatur, non mirum etiam eſt, multos flatus inde generari. Vnde rectiſſimè ſcripſit Fernelius, *lib. 6. de part. morb. ac ſympt. cap. 3.* tunc præſertim ructus & flatus generari, cum bilis flaua vel atra ventriculo ſubſternitur.

Flatus d[illegible] ctus qu[illegible] de genere in Affect. [illegible]pochondr[illegible]

Vbi autem flatus illi hæreant, dubium. Equidem in ventriculo & inteſtinis etiam flatus eiuſmodi hærere non negamus: verum imprimis in ſiniſtro hypochõdrio fluctuatio percipitur. Cuius rei cauſſam nonnulli conſtituunt colon inteſtinum, quod eò loci ſit arctius, vbi facilius flatus ſedem figere, quàm exire poſſint: tamen quia & inde exitus aliquomodo patet, hic locus eſſe nõ poteſt. Scribit enim Marcellus Donatus, *de hiſtoria medica, mirab. lib. 4. cap. 8.* ſe ſemper obſeruaſſe, quamuis repetitis euacuationibus cæteræ ſymptomata quieſcant, nunquam tamen fl[illegible] tolli, neq[illegible] inui etiam, idque argumento eſſe, aquoſitates eiuſmodi (ado

Vbi flatu[illegible]

do etiam flatus) aliquo loco contineri, à quo nullo pacto poſſint vel ſaltem difficile dimoueri. Ipſe verò ſtatuit, hunc locum eſſe inter binas tunicas ſeu membranas Meſenterij. Calore enim abſumta pinguedine inter binas illas membrans vacuum locum relinqui, qui poſtmodum paulatim ichoroſo humore à venis Meſenterij reſudante repleatur; qui compreſſis inteſtinis moueatur & hanc fluctuationem edat. Verùm ſi cauſſa eſſet hæc abſumptio pinguedinis in meſenterio, in omnibus eius partibus æquè hæc fluctuatio perciperetur. At verò in ſiniſtro ſaltem hypochondrio in vno loco percipitur, & noui quoſdam, qui quoties ſiniſtrum hypochondrium, & quidem vno ſaltem in loco comprimerent, ſonitus ab adſtantibus audiretur.

Vero ergo magis conſentaneum eſt, iſtos flatus contineri in illa cauitate in ſiniſtro hypochondrio ſub diaphragmate, ex ventriculi, omenti, coli & viſcerum connexu orta, & exitum non habente, ſed ita concluſa, vt aquam & flatus continere poſſit, ab Hier. Fabr. ab Aquap. in hiſtoria ſeu ſtructura omenti luculenter deſcripta, de qua *ſupra* etiam dictum.

Ventriculi quoque dolores vehementes adſunt, qui nonnullis ad dorſum vſque procedunt, vt ab ægris, imò incautis etiam Medicis, ſæpe pro Nephriticis habeantur; concoctis deinde cibis quieſcunt, mox aliis cibis ingeſtis eodem modo reuertuntur, qui interdum ieiunos, interdum etiam à cœna moleſtant, & non ceſſant, prius quam ægri euomant cibos crudos & phlegmata ſubàmara & calida & acida, ádeò vt dentes ſtupore inficiantur, vt Diocles, *loco apud Galenum antea allegato*, habet. Cum enim, vt ſupra dictum, ventriculi tunicæ prauis humoribus à liene & epate eò effuſis infectæ ſint, non mirum ſi is non bene coquat, cibuſque & potus vel crudos vel parum mutatus maximas anxietates & dolores excitet. Cum enim in chylum mutatus non ſit, ab inteſtinis nec attrahitur, nec admittitur, in ventriculo moram trahit & in flatus mutatus grauiſſimorum ſymptomatum cauſſa eſt. Ita vir quidam nobilis, horâ à cibo ſumto quartâ, vel quintâ, quotidie grauiſſimos dolores patiebatur, qui à ventriculo in dextro latere verſus dorſum & ſcapulas vſque extendebantur. Quâ de cauſſa pro Nephritico curatus fuerat, cum ſimul reddere vrinam rubram, craſſam, hypochondriacis & ſcorbuticis familiarem, quæ vbi turbabatur, ſedimẽtum rubrũ, inſtar farinæ vel pulueris laterum, copioſum deponebat, quod pro calculo reſoluto malè habitum fuerat. Non verò mirum, ventriculum malè affectum partes vicinas, imò ipſos renes in conſenſum trahere. Etenim ſi renes malè affecti ob membranæ cõmunionẽ, ventriculum in conſenſum trahere poſſunt: quidni reciproco modo ventriculus dolens renes in conſensũ trahere poſſet? Quamprimum verò Nobilis is cibum & potum, qui ita crudus adhuc erat, vt potus odor etiam poſt horam quintam perciperetur, vomitu reiiciebat, confeſtim dolore & anxietate illa liberabatur & bene ſe habebat, quaſi nihil mali paſſus eſſet. Euomebat verò ſimul pituitam viſcidam ſibi cohærentẽ ſpithamæ ſæpe longitudine; per aluum verò, quã, niſi medicamentis irritaretur, nunquã reddebat, eadem ſine fecibus etiam reiiciebatur, ſæpe vlnæ & ſeſquiulnæ longitudine ſibi cohærens, vt famulus cum eam adſpiceret, ſerpentem ab hero per aluum deiectum eſſe exclamaret. Vide etiam ſupra *p. 2. ſ. 1. c. 5.*

Aluus adſtricta eſt ob vaſorum ſæpe, in vtroque latere & vtriuſque viſceris, Lienis & Epatis, ſiccitatem, ob quam alui obſtructionem & flatus retinentur, qui hypochondria tendũt, & tandem fecibus permixti eas bubuli ſtercoris ſimiles reddũt. Accedit hiſce & hoc, quod cibus ſæpè ſaltem in pituitam quandam & humorem viſcidũ & flatuoſum mutatur, vt modò dictũ, qui cum corpori alendo ineptus ſit, in inteſtinis non promouetur, &, vt viſcidus & glutinoſus pertinacius iis adhærẽs, alui continuo adſtrictæ cauſa eſt. Neque enim facultas expultrix humorem tam viſcidum, niſi medicamentis adiuuetur, reiicere poteſt. Interdum tamen, ſi humores acriores reddantur & exaſperentur, fluxus alui excitatur, nunc bilioſum, nunc melancholicum & nigrum humorem admixtum habens.

Æſtus etiam in hypochondriis & quaſi inflammatorius quidam affectus moleſto ardore & feruore interno, nunc in vno, nunc in vtroque hypochondrio ægros affligere ſolet, ex humoribus calidis & feruidis eò loci concluſis. Et ſolet iſte calor ac æſtus ſeſe magis exſerere, vbi vel cibi aut potus caliditate vel aliâ causâ humores agitati fuerint. Solentque tunc calidis vaporibus ſurſũ aſcendentibus malæ & tota facies rubeſcere. Interdum etiam, & quando vapor ex largiore potu præcipuè, per corpus vniuerſum diſpergitur, ephemera febris quaſi excitatur, quæ vaporibus illis ſudore diſcuſſis intra paucas horas euaneſcit.

Vrina eſt nunc tenuis, cum ſcilicet humores craſſi vrinæ vias obſident, quæ ſimul paroxyſmi, ob flatuum & materiæ retentionem & caloris augmentum inſtantis, ſunt indicium. Plerunque turbida, craſſa, rubra, acris, ob materiæ admixtionẽ, imò interdum & fœtida. Quia verò plerumque cum talibus vrinis materia multa aduſta ſalis particeps, quam tartaream appellant, copioſè excernitur, accidere ſolet, vt vbi vrina turbatur, ſubſideat, vel copioſè, inſtar arenularum rubrarum, matularum parietibus vndiquaque adhæreſcat, ægriſque calculi metum, qui tamen ſæpe nullus adeſt, afferat. Etſi n. & à renum caliditate ſæpe iſta ſabuloſa materia proueniat: tamen & in epate ac venis craſſiores & tartareæ ſanguinis partes in materiam eiuſmodi coagulantur, quæ continuô per vrinam redduntur, ſine vlla calculi moleſtia.

Adeſt etiam anxietas, quæ accidit, non ſolùm dũ vapores ad cor aſcendunt, idque affligunt, ſed & dum vẽtriculus afficitur. Dum enim cibus ſemicrudus in eo moram trahit, & in flatus reſoluitur, anxietatem ventriculi parit. Si verò ad vaſa vicina intemperie calida laborantia peruenit, fit à calore igneo quaſi quædam ebullitio, parteſque chyli plurimæ in flatum abeunt; qui non ſolum ventriculum, ſed & hypochondria extendunt, & in partibus iis, quæ ſenſum à neruis ſextæ coniugationis accipiunt, anguſtiã ibi producunt atque anxietatem, cui ſæpè lipothymia accedit. Idque eò facilius accidit, quod ipſa hæc vaſa, vt & lien, intempeſtivè, quod tenuius eſt, ad ſe primò rapiunt, craſſior verò pars chyli ſeorſim relicta diutius moram in hiſce vaſis trahẽs corrumpitur, naturæque aduerſam qualitatem accipit & in excrementum potius, quam alimentum abit. Neque hæc ſymptomata prius ceſſant, quam natura quod craſſum eſt, vomitu reiecerit; quod verò tenuius eſt, per poros cutis vel ſenſibiliter formâ ſudoris, vel inſenſibiliter diſcuſſerit. Acciditque hoc ſæpe cum horrore quaſi febrili.

Affligit etiam ſæpe ægros cordis palpitatio & animi deliquium, quæ fiunt partim ob ventriculi conſenſum, partim quod ab humoribus prauis ſimiles vapores ad cor adſcendunt, quos dum cor depellere & à ſe amoliri conatur, hunc celerem, velocem & inordinatum cordis & arteriarum pulſum excitat. Atque tum plerumque ægri de via deſperare & auxilium omni modo poſtulare ſolent. Iidem vapores pulſus varij cauſſa ſunt.

Pulſatio præterea in ſiniſtro hypochondrio fit ab intemperie calida. Vt enim arteriæ temporum pulſant magis, ſi corpus vel à vini potu, vel calore Solis incaleſcat: ita etiam ſi calor maior ſit in cœliaco ramo, qui in hæc loca diſtribuitur, fit inde pulſatio; idque præcipuè poſt vehementiorem motum & iram accidit. Ad quam rem etiam faciunt glandulæ in meſenterio plurimæ, & præcipuè magna illa, quæ in centro eius primæ vaſorũ diſtributioni addita eſt. Cũ n. glandularum harum & hic vſus ſit, ne vaſorum ductus comprimantur, ſi illæ multo craſſo & melancholico humore turgeant, arte-

rias comprimunt, vnde in arteria cœliaca ſiniſtram partem perreptante maior pulſatio excitatur.

Dum autem vapores illi reſoluuntur, & per oeſophagum vel aſperam arteriam adſcendunt, palatum, linguam, & os exiccant, & ſitim leuem excitant.

Reſpiratio difficilis ſæpe redditur, & quidam dolor & conſtrictio in pectore perſentitur, cùm ob neruos muſculis pectoris dicatos affectos, vt poſtea dicetur, tùm quia per venas & arterias vapores è materia parua in hypochondriis ſtabulante in muſculorum ſpatia effunduntur, vicinaſque membras afficiunt, vt ſupra dictum. Quibus accedit & hoc, quod flatus & vapores partim ex crudis humoribus in ventriculo, partim ex prauis humoribus in hypochondriis collectis excitati diaphragma comprimunt.

Dum verò, vt dictum, lien aquoſam ac tenuem chyli partem maturius ad ſe trahit, eam in vapores tenues & acres reſoluit, qui ad caput eleuantur, illud replent, cerebrumque perturbant. Et aliâs etiam humores melancholici & aduſti in hypochondriorum venis & arteriis hærentes vapores multos de ſe emittunt, qui ad caput per venas & arterias adſcēdūt, vndè varij affectus ac ſymptomata in capite ac neruoſo genere ortum habent. Etenim dum panniculos cerebri peruadunt, illos lancinant, doloremque excitant, ita vt nonnulli cerebrum è cranio quaſi euelli ſibi conquerantur: dum cerebrum peruadunt, ſpiritus perturbant, oculis caliginem ſuffundunt, aurium tinnitum excitant. Nonnullis vertigo oboritur & caligo oculis obuerſatur; aliis aurium ſonitus, in nonnullis triſtitia, metus, falſa imaginatio & deliria Melancholica fiunt vitio ſpirituum, qui à vaporibus illis inquinantur, vt *lib. 1. Practica de Melancholia hypochondriaca* dictum. Nonnulli enim continuò ſibi ab Apoplexia, alij ab Epilepſia, alij à ſubitâ morte metuunt, alij ſe faſcinatos eſſe credunt, alij alios morbos imaginantur. Hinc nonnulli perpetuâ triſtitiâ, alij etiam fletu & eiulatu ſe macerant.

Tandem verò, ſique diu malum duret, in Melancholiā abit: ſique vapor vel humor cerebro communicatus ſit atra bile aduſta, maniam excitat. Si vapores ſunt acres, Epilepſiam quandoque pariunt. Ita memini, virum hypochondriacum Epilepticum factum, & tandem etiā cœcū euaſiſſe. Idem antea Somnambulo fuerat. Quandoque etiam malum in Apoplexiam terminatur.

Dum verò neruos vapor ille occupat, prout vim vel narcoticam vel neruos vellicandi habet, ſymptomata Paralyſi & conuulſioni ſimilia in iis excitat. Hinc ſi in neruos linguæ feratur, ſermonem difficilem reddit, aut muſculos laryngis conſtringit. Si ad neruos thoracem mouentes feratur, difficilem reſpirationem excitat vt præcordia & thorax quaſi conſtringantur. Si neruos brachiorum & crurum peruadat, membra hæc ad motū pigra reddit & laſſitudinem in iis excitat. Ad laſſitudinem tamen excitandam etiam facere poſſunt humores ſeroſi, quando cum ſanguine per venas & arterias in ambitū corporis diſtribuuntur & præcipuè ad crurum muſculos deſcendunt, eoſq; grauant, vt tendi membra & pondere quaſi appenſo grauiora putentur. Imò interdū in iiſdem partib. dolor excitatur, cùm iidem humores ſeroſi, vel etiam vapores membranis ac neruis ſeſe inſinuant, eaſq; tendunt & vellicant. Ad extremos digitos cùm manuum tùm pedum tandē delati formicationis ſenſum, vel ſtuporem in iis, nunc hoc vel illo excitant.

Vapores iidem cùm ſint calidi & ſicci ac melancholici, ſpiritus animales perturbant, cerebrū exſiccant, & ita vigilias moleſtas, aut ſomnos perturbatos, ac inſomnia terroris plena pariunt. Imprimis verò vigiliæ poſt mediam noctem pleroſque moleſtare ſolent. Etſi enim poſt cœnam ad mediam noctem aut horam primam noctis ſatis bene dormiunt: tamen poſtea euigilant, & alij quidem duabus vel tribus horis vigilant, & demum manè circa horam tertiam vel quartam iterum dormire incipiunt, alij verò planè iterum dormire non poſſunt. Quod accidit procul dubio, dum chylus diſtribuitur, & ad ſecundam coctionem ac lienem & vicina vaſa peruenit. Tum enim humores vitioſi in iis latentes agitantur, & ex agitatis vapores eleuantur, qui per venas & arterias ad caput delati vigilias excitant, quæ in nonnullis ad diem vſque durant, in quibuſdam verò, iis diſcuſſis, iterum ſomnus ſuccedit.

Non tamen iſta ſymptomata omnia in omnibus, ſed alia in aliis apparent, nunc pauciora, nunc plura pro humorum varietate, & prout hæ vel illæ partes magis læduntur. Aliquando enim, vt & antea dictum, nunc in vnius tantùm hypochondrij vaſis vitioſi humores continentur, nunc in vtriuſque; nunc etiam lien, nunc epar, nunc vtrumque viſcus ſimul ab humoribus vitioſis obſidetur. Non verò eſt de eſſentia mali hypochondriaci, vt in hypochondriis tenſio, durities, dolor, & tumor percipiatur, cùm plerumque fomes mali ſaltem in ramis venæ portæ & arteriis vicinis hæreat, & inde vapores ad cor & cerebrum tranſmittantur.

Etſi verò hypochondriaca affectione laborantes ſubinde aliquid mali, de quo conquerantur, habeant: tamen, qui eo grauiter laborant, vehementioribus interdum paroxyſmis infeſtantur. Etenim ſi quacunque de cauſſa, ſeu interna ſeu externa, Camarina illa & colluuies vitioſorum humorum in hypochondriis mouetur, vapor ille flatulentus ex materia commota excitatus nunc ad ventriculum, nunc ad cor, nunc vtrumque viſcus viam affectat. Et quidem dum ventriculum petit, eum diſtendit, ac ructus excitat, & acrimonia orificium ventriculi afficit, indéque cerebrum in conſenſum trahit, atque anxietatem lipothymiæ ſimilem circa præcordia inducit; per gulam verò porrò aſcendens neruos linguæ afficit, vnde lingua quaſi rigere & ad loquendum immobilis reddi incipit, vt de apoplexia ſibi ægri metuant. Eadem de cauſſa nonnulli de obſtructione œſophagi & ſuffocationis periculo conqueruntur, id quod præcipuè cibum ſumturis accidit, vt *de Scorbuto* poſtea, *ſect. 2. cap. 5.* dicetur; ob vapores ſtipticos & adſtringentes aſcendentes, & vel œſophagum diſtendentes ac vicinam arteriam comprimentes, vel muſculos laryngis & aſperam arteriam contrahentes & ſtrangulantes quaſi. Dum per cœliacum arteriæ ramum in arteriam magnam & hinc ad cor adſcendit, eius palpitationem & difficilem reſpirationem ac dolorem in parte pectoris anteriore excitat. Per vtramque verò viam dum ad cerebrum peruenit, ſpiritus perturbat, & oculis caliginem ſuffundit, & dum panniculos cerebri peruadit, illos lancinat, ita vt nonnulli cerebrum quaſi è cranio ſibi euelli conquerantur. Dum porrò iſti vapores è cerebro ſecundum ductum neruorum deorſum feruntur, interdum ſtupor quidam & motus formicans nunc in dextro, nunc in ſiniſtro brachio, nūc in hoc, nūc in illo digito percipitur, ac dum tandem neruos ex oſſe ſacro prodeuntes attingit, atque in iis eundem affectum excitat, ægri, ne concidant, metuunt, & locum quieti quærunt. Interim ſudore frigido madeſcunt, tandémque calore cordis ſeſe exſerente & vaporibus diſcuſſis, ægri ad ſe redeunt, nec amplius quid mali ſentiunt, niſi quod de morbo grauiore, epilepſia, apoplexia & ſubita morte ſibi metuunt, & hac triſtitia & metu ſe continuò macerant.

Atque ex his, quæ hactenus recenſuimus, ſymptomatibus ſatis malum hoc cognoſci poteſt, vt ſignis diagnoſticis aliis opus non ſit. Signa tamen partium præcipuè affectarum & cauſſarum addere vtile fuerit. Si in ipſo liene humor contineatur, tenſio & durities in regione lienis percipitur, facies eſt malè colorata. Si in epate contineatur humor, è regione eparis tenſio percipitur. Si in vaſis ſolùm inter ventriculum, lienem & epar poſt cibum, & cœnam præcipuè horis circiter 6. vel 7. flatus, rugitus, & dolores percipiuntur, nec tumor vel durities in alterutro vel vtroque latere percipitur. Si etiam ventriculus valdè laboret, è coctionis *Signa affecta*

vitio

vitio id cognoſcitur. Vterus ſi malo originem dederit, menſium ſuppreſſio adeſt, & frequens in ventre inferiori rugitus percipitur.

Et quia ἀντιπραξία viſcerum, ventriculi & epatis, in hoc affectu plerunque adeſt, & curationem difficilem reddit, eam ſignis cognitam habere vtile eſt. Iecoris autem intemperies è ſuis ſignis cognoſcitur, maxillarum rubore, manuum & pedum calore, vrinæ rubore, ac ſiti. Intemperies verò ventriculi frigida ex cruditate acida cognoſcitur; cui ſi quandoque accedit nidoroſa, fit hoc ob epatis calorem; atque hoc non accidit, niſi vtraque cauſſa adſit,& tùm adſunt flatus multi, dum calor epatis nimius in craſſiorem materiā agit.

CAPVT .V.

Prognoſtica.

:ſtica hypo- 1. DIfficilis omninò hic affectus eſt,& quo vix alius tanta ſymptomatū varietate & ægro & Medico plus negotij faceſſit. Idque cùm ipſius humoris ratione, qui contumaciſſimus eſt,tùm ob viſcerum ἀντιπραξίαν & contrariam tùm eorum, tùm humorum intemperiem. Etenim ventriculus plerumque frigidus eſt, contra humores in hypochondriis & ipſa vaſa, quibus continentur, calida.

2. Quibus accedit, quod malum hoc plerumque in habitum degenerauit. Cum enim prauum alimentum viſceribus hiſce nutriendis à liene tranſmittatur, inde illarum diſpoſitionem euerti neceſſe eſt.

3. Curationem etiam difficilem reddit, quod materia, quæ ſæpiſſimè in cauitate illa omenti continetur, non facilè exitum habet & ibi concluſa detinetur.

4. Tandem cum malum hoc ſit pertinax, & quod curatio non ſemper ex voto ſuccedit, cauſſa non minima eſt, quod ægri rarò in continuandis medicamentis obedientes ſunt, plerunque & Medicos ſæpe mutant.

5. Lenius malum eſt, cùm in dextro hypochondrio mali cauſſa hæret, & vehementiora habet ſymptomata: quæ eò ſunt grauiora, quò humor magis ad atræ bilis naturam accedit. Et ſi ſaltem in vaſis, nullo verò in viſcere humores contineantur, mitius malum eſt, cùm materia in omenti cauitate continetur; cum vix purgantibus medicamentis inde exturbari poſſit.

6. Hæmorrhoides,varices,& ſæpe in mulieribus méſes malum hypochondriacum ſoluunt. Si tamen ſint moderata;ſi verò diutius durant,periculum portendūt. Hæmorrhagia quoque naris ſiniſtræ interdum prodeſt.

7. Mares equidem,quàm fœminæ, faciliùs hoc malo corripiuntur; cum fœminæ humidiores ſint,& cum menſibus ſæpe praui humores euacuentur:ſi tamen eæ corripiuntur,difficulter vel rarò curantur,cùm & cauſſam vehementem præceſſiſſe neceſſarium fuerit,& plerumque vterini affectus ſeſe huic malo aſſocient,idque grauius reddant.

8. Vrina craſſior melior eſt in hoc morbo, quàm aquoſa & tenuis, quæ craſſos humores in corpore detineri arguit. Nigræ quoque vrinæ ſine febre ſæpe hunc morbum ſoluunt.

9. Aluum in hoc morbo laxam habere, bonum; contrarium,malum.Vomitus quoque cum εὐφορίᾳ ſæpe vtilis.

10. Vertigo & diuturnus capitis dolor in hypochondriacâ affectione in epilepſiam & conuulſiones vel cæcitatem, interdum in vtrumque abit, nonnunquam in apoplexiam mutatur.

11. Affectio hypochondriaca ſæpe quoque ſcorbutum comitem ſibi adſciſcit, interdum etiam in hydropem degenerat.

12. Hypochondriaci ſæpe nauſeabundi vomentes, aſſumta malè concoquentes, vel in febres, hecticæ non abſimiles incidentes, tabidi moriuntur.

CAPVT VI.

Indicationes & Curatio.

CVrationem quod attinet, cum cauſſa,è quâ ſymptomata & mala antea enumerata in hac affectione ortum habent, ſit colluuies illa humorū vitioſorum in hypochondriorum locis ſupra explicatis hærēs, facilè hinc patet, primariam indicationem eſſe, vt illi humores euacuentur, & vapores, qui ab iis eleuantur, & variorum ſymptomatum cauſſa ſunt, diſcutiantur. Quod vt commodè fiat, non ſolum viæ illæ, per quas euacuandi ſunt, lenientibus medicamentis expurgādi; ſed & cum humores illi craſſiores ſint,& ob ventriculi coctionem læſam pituitoſi & viſcidi humores admiſceantur, incidentibus, attenuantibus, aperientibus ac detergentibus opus eſt. Verùm cùm & humores mali huius præcipua cauſſa ſint calidi,& vaſa illa,in quibus continentur, ſint calidiora & ſicciora, quàm par eſt, & inflammatoriam quaſi diſpoſitionem habeant, non ſolum citra inſignem calefactionem hæc peragenda, ſed & moderatè refrigerantibus & humectantibus, illamque intemperiem corrigentibus opus eſt. Poſtea danda opera,ne humores hi vitioſi iterum generentur;& proinde partium,quarum vitio generati ſunt, intemperies & debilitas corrigenda, naturalis verò conſtitutio cōſeruanda & roboranda,atque ita humorum vitioſorum generatio præcauenda.Tandem partes,quæ humores & vapores illos ſuſcipiunt,atque ab eiis afficiuntur,roborandæ,& ab inſultu humorum& vaporum defendendæ, vaporeſque à partibus principibus auertendi,ac ſymptomata tollenda. *Indicationes & Curatio.*

Verùm hæc omnia expedire difficilimum eſt.Etenim cùm Indicationes dentur contrariæ, & quidem ventriculus plerunque debilis calida requirat, attenuantia etiam & incidentia, aperientia, ac detergentia medicamenta pleraque calida ſint; contrà inflammatoria illa vaſorum diſpoſitio & humorum calida intemperies refrigerantia requirat: cautè agendum, ne dum vni prodeſſe ſtudemus,alteri noceamus.

Venæ ſectionem quod attinet, cùm humores morbi cauſſa in venæ portæ ramis conſiſtant,ſi eæ eodem modo,vt venæ cauæ rami,paſſim in corpore aperiri poſſēt, cōmodiſſimè per eas cum ſanguine vitioſi humores euacuarentur. Verùm ea cōmoditas non datur,nec vllus venæ portæ ramus ad extrema corporis pertingit, niſi hæmorrhoidalis ad inteſtinum rectum pertingens. Hic ergo ſi aperiatur,affectum hunc feliciſſimè curat; cùm vitioſos humores in venæ portæ ramis collectos euacuet. Verùm hoc vix vnquam feliciter accidit, niſi natura ſpōte hæmorrhoides eas aperiat,aut certè humores eò protrudat,& per eas vitioſos humores euacuare cōſueta ſit. Hoc enim niſi fiat, & externæ hæmorrhoides arte aperiantur,tunc id,quod Riolanus monet,accidit, & ſanguis,qui peccat in vena portæ, non euacuatur,ſed bonus è vena caua,qui non peccat. Hæmorrhoides verò internæ, modò commodè id fieri poſſit, etiam in iis aperiri poſſunt,quibus nunquam fluxerunt vel tumuerunt, vt latentes in vicinia vitioſi humores per eas euacuentur,& naturā ſanguinem vitioſum per hanc viā euacuare adſueſcat, quæ ſæpe etiam ſponte per hanc viam humores vitioſos in venæ portæ ramis collectos cum ægri commodo euacuare ſolet. *Venæ ſectio.*

Cum autem hæmorrhoides duplices ſint, internæ, à venâ portæ,& externæ à venâ caua ortæ:non ſine cauſſa quæritur, an vtræque, ſeu à natura ſeu arte apertæ, idem in hypochondriaca affectione commodum præſtent. Plerique hæmorrhoides externas, cùm à ramo hypogaſtrico proueniant,parum commodi in hâc affectione afferre poſſe ſtatuunt. Etenim Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de operat.chirurg. c.de hæmorrhoidib.* in quo prolixè & diligenter ea, quæ de hæmor- *Hæmorrhoides duplices.*

rhoidibus dici poſſunt, explicat, ſtatuit (& res ita ſe habet) dari duplices hæmorrhoides, alias à vena lienis, alias à vena caua, quarum illas alij internas, has externas nominant. A magno enim venæ portæ ramo, qui ad lienem fertur, quaſi ab eius medietate oriri propaginem effatu dignam, & recta per meſenterium ad inteſtinum rectum deſcendere, eique retro magis verſus coccygem inſeri, & tandem oris ſuis in inteſtini huius finem deſinere, atque has eſſe hæmorrhoides à portæ ſeu lienis vena ſcribit. Similiter à venæ cauæ & arteriæ magnæ propaginibus, quæ in magnâ cauitate ab oſſe ſacro & coxendice efformata producuntur duos effatu dignos ramos ad anum ſeu muſculum, inteſtinum rectum cingentem, ſphinctera dictum, deſcendere, & vnũ in dextra, alterum in ſiniſtra parte, & ita retrò potius & parti poſteriori inteſtini, has verò potius ad latera inſeri docet. Atque venas illas è porta antiquis notas, has verò à caua incognitas eſſe ſcribit, ea de cauſſa quod quod cum hæmorrhoides, quæ à porta proueniunt, ſanguinem craſſum, nigrum & feculentum euacuent, quæ verò à caua, plerumque tenuiorem & ſeroſiorem, antiqui ſaltem hæmorrhoidum, quæ craſſum ſanguinem euacuant, morbiſque melancholicis & à liene ac vena portæ ortis proſunt, mentionem faciant, vt ex Galeno, *3. aph. 4. 6. aph. 11. 12. 21. 47. 48. 2. ad Glauc. 6. epid. comm. 3. & comm. 6. t. 8.* videre eſt. Hieronymum Fabricium ſequitur Ioh. Riolanus, *Anthropographia lib. 2. cap. 17.* qui ſimiliter ſtatuit, hæmorrhoidas internas prouenire à ramo venæ portæ hæmorrhoidali, externas verò ab hypogaſtrico, illaſque recti inteſtini partibus internis inſeri, has in partes externas, ani muſculos ſcilicet, diſſeminari; hæmorrhoidalem portam eſſe vnicam, ſociamque habere arteriam à meſenterica infra ramos producentem; hæmorrhoidalem verò cauæ eſſe duplicem, vtrinque vnam, & vtramque comitem habere arteriam ab hypogaſtrica deriuatam: ac proinde per illam portæ cacochymiam, per has venæ cauæ plethoram euacuari. Propterea medicos reprehendit hæmorrhoidibus addictos, quod dum externas hæmorrhoides aperiunt, purum ac tenuem ſanguinem extrahunt, craſſum & impurum intus relinquunt. Atque hoc diſcrimen itidem antiquis incognitum eſſe exiſtimat.

Verum enim verò etſi quæ de hiſtoria hæmorrhoidum diligenter à doctiſſimis hiſce Viris ſcripta ſunt, veriſſima eſſe concedimus, atque hoc etiam admittimus, externas non ſatis commodè aperiri ad humorem melancholicum euacuandum, niſi ſponte à natura aperiantur: ſunt tamen quædam, quæ in hiſce opinionibus deſideramus. Sit enim ſanè, vt originem externarum hæmorrhoidum à vena caua prodeuntium antiqui ignorauerint, quod tamen in medio relinquimus: ipſi tamen externas nullo modo ignorare potuerunt, vtpote quas oculis obuias habuerunt, quaſque ſæpe vſſerunt.

Ex quo ſequitur alterum, per hæmorrhoidas externas etiam atros & alios vitioſos humores, qui circa lienem & epar colliguntur, euacuari. Cum enim antiqui has hæmorrhoidas non ignorauerint, interim affirmẽt, vt ex locis antea allegatis apparet, per hæmorrhoidas euacuari hepatis materiam feculentam, bilem atram, hæmorrhoidas eſſe maximum melancholiæ remedium, & ab atra bile vexatis eſſe bonas, lienem induratum ſanare: facile hinc patet, experientiam ipſam eos edocuiſſe, atros & alios vitioſos humores circa lienem & epar in venæ portæ ramis collectos per eas euacuari. Idque ita ſe habere quilibet, qui volet, in praxi quotidie obſeruare poterit. Si enim in eos, qui ex hæmorrhoidibus commodũ percipiunt, inquirat, omnes ferè hypochondriacos eſſe animaduertet. Si porrò quærat, vtræ hæmorrhoides fluant, externæ vel internæ: in pleriſque externas fluere, ægriſque etiam hypochondriacis commodum afferre; internas verò rarius aperiri: & proinde per illas non ſolùm plethorã, ſed & cacochymiam & vitioſos humores euacuari intelliget. Licet verò etiam interdum tenues quidam humores & ſanguis rubicundior per eas euacuari videatur: tamen is non purus eſt, ſed ſeroſus & ſalſus, ac ichor etiam ſine ſanguine profluit. Colliguntur verò in venæ portæ ramis non ſolùm humores craſſi & nigri, ſed etiam ſæpe ſeroſi & ſalſi.

Etſi verò à diuerſis venis hæmorrohoides internæ & externæ ortum habeant: tamen quia eidem inteſtino recto inſeruntur, communicationẽ quandã horum vaſorũ eſſe, & oſculis ſibi mutuò occurrere, & ex hæmorrhoidibus internis humores vitioſos externis etiam cõmunicari, & per eas effundi, res ipſa, & quæ quotidie circa ægros accidunt, loquitur; cum videamus, affectibus hypochondriacis laborantibus hæmorrhoidas etiam externas plurimùm prodeſſe.

Cæterùm reliquos venæ cauæ ramos incidendi eſt nulla neceſſitas; niſi forſan plethora ſimul vrgeat, & magna pars materię vitioſæ venæ cauæ iam ſit communicata, & circa epar φλόγωσις aliqua adſit. Tùm enim venam in brachio aperire vtile eſt. Si verò à menſibus ſuppreſſis malum originem habeat vel augeatur, venas in pedibus aperire, vt & menſtrua prouocare, vtile eſt. Quod & in iis facere non incommodum erit, quibus hæmorrhoides ſuppreſſæ ſunt.

Purgationem quod attinet, vt primæ viæ primũ euacuentur, primò omnino lenioribus medicamentis vtẽdum: à purgantibus verò fortioribus abſtinendum; cum metuendum ſit, ne fortioribus à longinquo & toto corpore vitioſi humores verſus primas vias trahantur, & ibi cumulentur, atque à calidioribus & ſiccis medicamentis vaſorum & viſcerum intemperies augeatur. Lenien.

Vtiliſſimi ſunt hunc in finem clyſteres leniores, vt & medicamenta lenientia, ſyr. violarum ſolutiuus, mercurialis, aloë, caſſia; cui tamen, quia flatulenta eſt, ſemen aniſi vel ſpecies hieræ addendæ ſunt, polypodium, folia ſenæ, Electuarium lenitium, diacatholicum.

Nec inutile fuerit, vomitum mox in principio, ſed lenioribus medicamentis, ciere; vt ſi quid pituitoſæ & & excrementitiæ materiæ in ventriculo hæreat, reiiciatur, ne poſt aliorum medicamentorum vſum ad penitiores corporis partes deducatur. Vom.

Hinc ad præparantia accedendum. Etſi enim humores hi coctionem propriè non requirant, vtpote qui putridi non ſunt, nec ſanguini in vena caua permixti: præparatione tamen indigent, & craſſi ac viſcidi attenuandi, incidendi & detergendi atque aduſti tẽperandi. Prap

Vtiles hîc ſunt *radic. gramin. aſparagi, borraginis, bugloſſi, fœniculi, ſcorzonera, polypodij, glycyrrhiza, filicis, cichorij, endiuia, capilli veneris, ceterach, lingua ceruina, chamadrys, fumaria, agrimonia, centaurium minus, abſinthium, ſem geniſta, fœniculi, ſuccus pomorum odoratorum*, qui humori melancholico valde aduerſatur. Ex his verò nunc mitiora, nunc fortiora eligenda, pro natura humoris, & loco, in quo ſubſiſtit. Nam cum ipſi lieni humores impacti ſunt; fortioribus medicamentis opus eſt. Imprimis verò in vſu horũ medicamentorum perpendendũ, an acida, an verò nidoroſa cruditas plus ægro moleſta ſit, & ad hoc malum conferat. Etſi enim ex vtraque generari poſſit: tamen ſecundum hanc vel illam vt accidentia variant, ita etiã curandi ratio variat. Etenim in acida cruditate calidioribus vti licet. In nidoroſa verò, & vbi inſignis adeſt φλόγωσις temperatioribus vtẽdum, cichorio, borragine, quibus aliquid oxymelitis addi poteſt. De tartaro & medicamentis è tartaro paratis dictum ſupra, *part. 3. cap. 5.*

Humoribus præparatis ad purgationẽ accedendum. Purga Vbi tamen à fortioribus abſtinendum, ob cauſſam antea dictam, & ne ventriculus, qui in hypochondriacis ferè debilis eſt, fortioribus medicamentis purgantibus debilitetur. Et de hac imprimis melancholiæ ſpecie, quæ ex hypochondriis ortum habet, verum eſſe putamus, quod Crato, *conſ. 24.* ſcribit, ſe multos melancholicos curaſſe, licet verè affirmare poſſit, ſe nunquã lapi-

de

de lazuli vel ſcammonio vſum fuiſſe. Talia medicamenta ſunt, *polypodium, fumaria, epithymum, ſena, radix gialapa, myrobolani Indæ, electuarium diacatholicum. ſyrup. de polypod. de pomis Regis Sabor, de epithymo Meſue.* Quibus interdum & helleborum nigrū admiſcere licet.

Vbi tamen idem, quod de præparantibus dictum, attendendum. Nam ſi cruditas acida adſit, & humor aliquis pituitoſus ac viſcidior admiſceatur, paulò fortiora & pituitam etiam purgantia, vt agaricum, turbith, ſpec. diaturbith, epiſcopi, & ſimiles admiſcere licet: ea tamen lege, vt ægri ſumto medicamento vltra duas vel tres horas non ieiunent, ne vis fortioris medicamenti vltra epar, & lienem ad remotiores partes penetret, ſed ſolum id, quod circa ventriculum & epar ac lienem eſt, euacuet. Si vero nidoroſa cruditas præceſſerit, lenientibus vtendum, vt manna, ſyrup. roſar. vel violar. ſolutiuo, rhabarb. foliis ſenæ. Et ne calor viſcerum purgantium vſu quocunque modo augeatur, vtile eſt, poſt ſumtum purgans paulo ante cibum hauſtum bonum ſeri lactis caprini ſumere, quod & purgans abſtergit, & calorem illum in viſceribus temperat.

...ue deli- ...aliter in- ...v, & non purgan-

Simul tamen in purgantibus exhibendis ad cauſſas generantes vitioſos humores reſpiciendum. Etenim ſi crudi, frigidi humores in ventriculo generentur ex ſolo caloris innati defectu, id quod in literatis & ſtudio nimio deditis ferè accidit, (& tū ructus ac flatus, qui emittuntur, & aciditatis & nidoris expertes ſunt) à frequentibus purgationibus abſtinendum, cum ab iis calor natiuus amplius debilitetur: ſed calor natiuus augendus & fouendus, & bona diæta ordinanda. Si verò a cauſſis refrigerantibus ortum habeat malum, humoremque frigidum & acidam cruditatem comitem, frequentius purgandum, neque vna vice facile vitioſi humores euacuantur. Ita ſi ex calore viſcerum inſigniore humores aduſti generati ſint, ac ab eo adhuc foueantur, omninò à valentioribus medicamentis, quæ illam intemperiem augent, abſtinendum, & leniora potius vſurpanda. Si verò humor craſſior ſit, & viſcerum intemperies calida minor, fortiora tutius vſurpantur.

Et cum, qualiſcunque etiam ſit humor, viſcera ſiccitate non careant, à valde calefacientibus & ſiccantibus abſtinendum, contrà ſemper vtile eſt, medicamenta humectantia, & quæ alterandi vim habent, admiſcere. Vnde & medicamenta in formâ liquida commodius exhibentur. Si tamen ea pilularum formâ exhibere libet, ſi humidi quid poſtea bibatur, incommodum hoc præcauetur. Hac ipſa de cauſſa aloës frequentior vſus non ſatis commodus eſt, præſertim ſi copioſius ſumatur, ita vt ad vaſa illa, calida & ſiccâ intemperie laborantia, & epar penetrare poſſit. Interim ſi minore quantitate & paulò ante cibum ſumatur aloe & ex ea compoſita medicamenta, pituitoſos humores è ventriculo & inteſtinis abſtergere poteſt.

Et cum humor huius mali cauſſa pertinax ſit, vna vice non tollitur, ſed neceſſarium eſt, purgationem aliquoties repetere & per ἐπίκρασιν ſenſim materiam euacuare.

Vtiliſſimum quoque fuerit alterantia & præparantia purgantibus miſcere & inde idonea humori præparādo & euacuando medicamenta præparare, eáque ſæpius exhibere. Formulas propoſuimus *lib. 1. pract. p. 1. c. 11.* & extant tales paſſim plurimæ: inter quas eſt & decoctum galli veteris, cuius deſcriptio eſt in diſpenſatorio Auguſtano, & apud Quercetanum, *in pharmac. dogmat. reſtitut. cap. 8.* item pilulæ tartareæ, & de ammoniaco.

Maluæ ſemen.

Poſt omnem purgationem maluæ ſemen leuiſſimè tritum duarum drachmarum pondere exhibere iubet Aetius, *tetr. 2. ſerm. 2. cap. 10.* Humectat enim exſiccatam aluum. Ad abſtergendum etiam vias primas vtilis eſt cremor 🜿, 🜿um ⊕latum, & alia ex tartaro compoſita medicamenta.

In malo pertinaci etiam vomitus repetitus non inutilis fuerit. Sæpe enim vomitu eos humores è primis viis reiectos fuiſſe obſeruatum eſt, qui purgantibus euacuari non potuerunt. Ratio tamen hic ventriculi habenda. Si enim is ſit debilis, vix habent locum vomitoria, & ventriculo ex morbo afflicto ærumnam addere non licet, vt ſcribit Aetius, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 10.* Propterea etiam à fortioribus vomitoriis ventriculum valde debilitantibus abſtinendum.

Refrigerantia, attenuantia & aperientia.

Si poſt purgantium vſum medicamentorum reliquiæ aliquæ, vel intemperies aliqua ſuperſit, refrigerantium, attenuantium, aperientium, & detergentium vſu eæ abſumendæ & tollendæ, ac venæ & viſcera alteranda.

Huic ſcopo inſeruit inprimis ſerum lactis caprini, ſi 14. diebus vel pluribus, cum ſucco purificato cichorij, fumariæ, carduibened. veronic. chamedr. ceterach, vel horum eſſentiis, vt hodie vocant, vel extractis & conſeruis vſurpetur. Vtile eſt & abſinthium, centaur. minus & gentiana: cum, vt ſupra dictum, omnia amara lieni amica ſint, ſicut dulcia inimica. Vt autem medicamenta iſta ſine nauſea aſſumantur, extracta in pilul. redigi, conſeruæ ſeorſim vſurpari, & hinc hauſtus ſeri lactis caprini ſumi poteſt. Ac ſi flatulentia ſeri lactis caprini metuatur, ſemen coriandri, vel pauxillum ligni ſaſſafras in eo coqui poteſt. Hoc enim modo quod reſtat humoris vitioſi in vaſis hypochondriorum abſtergitur & eluitur, & frigiditate ſeri lactis caprini caliditas & ſiccitas eorundem vaſorum temperatur, atque ipſis priſtina & naturalis temperies reſtituitur.

Diuretica.

Vrinam quoque prouocare per conuenientia medicamenta, quæ tamen non nimis calefaciant & ſiccent, vtile eſt. Quamuis enim Hollerius, *in ſcholio in cap. 40.* nullam viam eſſe à liene ad renes putet, niſi multiplici tractu in venam cauam regurgitans humor eò perueniat: tamen res longè aliter ſeſe habet, & expedita ſatis, nec ita longa via eſt à liene per arteriam cœliacam ad arterias emulgentes, & ab his ad renes. Hinc etiam Galenus, *2. ad Glauc. c. 2.* renes & lienem per vrinas expurgari docet. Teſtatur id etiam experientia, ac ſæpe obſeruauimus, ab hypochondriacis & lienoſis nigerrimas vrinas, & quidem cum commodo redditas fuiſſe. Quod etiam Antonius Valerius obſeruauit, qui, *in exercit. in modo allegatum caput Hollerij*, refert, ſe nouiſſe virum religioſum, cui ter quater in anno, maximè vere aut autumno ineuntibus, intumeſcebat lien, quique dolore hypochondrij tum infeſtabatur, & ſubliuidus fiebat toto corpore, tandem verò nigricantibus vrinis atramento ſimillimis erumpentibus per quinque aut ſeptem dies priſtinam ſanitatem recuperabat.

Diuretica reiicit in Lienis affectibus Septalius.

[Prohibet Septalius, *animad. Med. lib. 7. n. 61.* in lienis affectibus per vrinas euacuare. Fruſtra, *inquit*, obſtructū, aut duritie tentatum lienem curare conantur ij qui diureticis id aggrediuntur. Cùm enim nullus ab hoc viſcere ad vias vrinæ ſit tranſitus, Galeno etiam teſte, 13. *meth. med cap. 17.* id fruſtra tentari conuciendum eſt, in quo Medicum fruſtrari fine contingit. Per ſeceſſum igitur ea materia euacuanda eſt. Quod ſi aliquando aliqui per lotium copioſum curati ſunt, vt de Bione ſcriptum eſt, *2 epid ſect. 2.* id vel tanquam rarum & per vias occultas factum recenſet Hippocrates, vel ſanè aliis adhibitis remediis emollientibus & diſſipantibus, & per aluum ſubducentibus, cùm multa fæculenta, per venas ſupereſſet materia, quâ foueri & renouari humor ille poterat, per vrinas ea ſubductâ præſeruatio potiùs, quàm curatio facta eſt, quod imitari Medicus poterit, vbi nigras, craſſas, fæculentaſque vrinas adeſſe cognouerit. Diureticis enim tū tutò vti poterit, ad antecedentem materiam per eam partē euacuandā. *Hac Septalius.*

1. Verùm errat.

Sed multis modis Vir Clariſſ. fallitur. Primò quidem, dum nullam a liene ad renes & veſicam viam manifeſtam eſſe ſtatuit. Habet enim lien arterias multas, & ferè quintuplo plures, quàm venas, quæ cùm oriantur ab arteria cœliaca, à cœliaca verò facilis ſit via ad emulgentes arterias, ex his autem per renes ad vreteres & veſicam: hinc manifeſte patet, commodiſſimè humores è liene per vrinas euacuari poſſe, Hinc ipſe Hippocrates,

lib. de intern. affect. lienoſis diuretica iubet exhibere, & *lib. de extern. affect.* bilioſis qui magnum lienem habent, & praui ac fœtidi coloris ſunt, maligna contrahunt vlcera, vrinas mouere iubet. Deinde falſum etiã eſt, quòd ſaltem præſeruationis gratiâ, & ad materiam antecedentem in venis contẽtam diuretica exhibenda cenſet; cùm ipſa experientia conſtet, humores melancholicos ex ipſo liene, & locis circa lienem, per arterias emulgentes, & hinc per vrinas, euacuari. Atque ipſe ſæpiſſimè vidi vrinis nigerrimis ab ægris in affectibus lienis emiſſis, eos conualuiſſe. de qua re etiam videtur infrà *ſect. 2. cap. 6.*]

Si etiam hæmorrhoides vel menſes ſuppreſſi ſint, danda opera, vt conuenientibus medicamentis, de quibus alibi dictum, reſerentur.

Etſi verò quandoque purgantibus & hactenus propoſitis medicamentis ſæpe repetitis malum hoc tollitur: tamen ſi paulò contumacius & diuturnius ſit, iis non ſemper cedit. Vbi ad tria efficaciſſima remedia tandem confugiendum eſt, Chalybem, acidulas, & thermas.

An chalybs in hoc Aff. vtilis ſitu.

Et primò quidem Chalybem quod attinet, ſtatuunt quidem nonnulli, chalybem eſſe temperatum, alij frigidum. Verum ſi eius reſolutionem ſpectemus, & effectus attendamus, manifeſtum euadit, eum calidum & ſicciſſimum eſſe. Quapropter à nonnullis dubium hîc mouetur, an affectioni hypochondriacæ conueniat. Cùm enim ea ab humore ſicco, & ſi ater ſit ſuccus, etiam calido proueniat, ei domando ineptus videtur chalybs. Præterea etiam vim adſtringendi & ſiſtendi aluum habet, de quo ſupra, *p. 2. cap. de Dyſenteria quæſt. 6.* dictum. Verum etſi iſta ita ſeſe habeant: tamen experientiâ diuturnâ & multâ conſtat, chalybem ad affectionem hypochondriacam, cachexiam in mulieribus ex mẽſium obſtructione, alióſque è pertinacibus lienis & venarum meſaraicarum obſtructionibus ortos morbos eſſe probatũ remedium, & meritò ob id magnificiendum. Plinius, *natural. hiſtor. l. 34. cap. 15.* inter alia de Chalybis vſu ſcribit: *Propinatur contra lienis vitia. Abſumit enim illa.* Paulus Ægineta, *de remed. lib. 3. cap. 49. Aquam, in qua extinctum candens ferrum, epotam ſpleneticis competere* ſcribit. Dioſcorides, *lib. 5. cap. 53. lienoſis auxiliari.* Aëtius, *tetrab. 3. ſerm. 2. cap. 11. Lienoſis præſtantiſſimum eſſe remedium,* ait, *aquam, vinum aut poſcam, in quibus ferrum extinctum fuerit per multos dies ſumtam.* Oribaſius, *Synop. lib. 9. cap. 24. Cœliacis, & lienoſis multum conferre* author eſt. Rhaſis *lienis tumoribus vtilem eſſe* ſcribit, quem Serapio, Auicennas, & Halyabbas ſequitur. Quæ omnia & poſteriores Medici confirmant, & omnes vno ore ferrum & chalybem lienis obſtructionibus prodeſſe teſtantur. Atque inter eos Iulius Cæſar Claudinus, *reſponſ. 29.* ſcribit, *proprium melancholiæ hypochondriacæ alexipharmacum eſſe Chalybem; quoniam continuus illius vſus ſemper felicem finem in ægris ſit aſſecutus: ſiquidem in reſerandis obſtructionibus, in quibus omnis melancholiæ curandæ cardo vertatur, nulli medicamento cedat.* Et *de ingreſſu ad infirm. in appendice ſect. 2.* ſcribit, *in curatione melancholiæ hypochondriacæ medicamenta chalybeata ſibi nullum par habere.* Mercatus etiam, *de morb. mul. l. 2. c. 6.* refert, *tantam eſſe Chalybis naturam & efficaciam, vt magnos etiam lienis & vteri ſcirrhos perſanaſſe viſum ſit.* Et *de intern. morb. curat. l. 1. cap. 17. incredibili efficacia affectioni hypochondriacæ chalybem prodeſſe, & experimento eſſe confirmatum, in omnibus ferè affectionis hypochondriacæ cauſſis vſum chalybis commodum eſſe, ſiue in fœminis ex vtero, ſiue in eis; ac viris ex ventriculo, meſenterio, iecore, aut ſplene obſtructis, aut quomodo libet humore obſeſſis, malum oriatur.*

Quomodo proſit. in hoc affectu?

Qua ratione verò in Dyſenteria commodè exhiberi queat chalybs, ſupra, *loco allegato,* dictum. De modo autem, quo ferrum & chalybs in hoc affectu proſit, ſunt variorum autorum variæ ſententiæ, dum alij pondere partes obſtructas permeare & ita ab infarctu liberare, alij abſtergendi & aperiendi, alij & purgandi vim habere ſtatuunt, quos ſuo loco relinquimus. Omnes tamen concedunt, quod verum quoque eſt, non electiuè purgando, vt alia purgantia, id, quod præſtat, præſtare nobis probabile videtur, ferrum & chalybem peculiarem cum humoribus melancholicis, & aduſtis habere cognationem; atque ideo eos ſeu attrahere, ſeu imbibere, ac cùm iis vniri. Et atram bilem, vt & ipſam melancholiam, vitriolatæ naturæ participem aut certè ei cognatam eſſe, & ferruginei quid ſapere, nemo facilè negauerit. Quique analogiam Macrocoſmi & Microcoſmi explicant, ſcribunt, quod Mars metallicus maioris mundi reſpondet Marti Microcoſmi, eiúſque ſeruitio deſtinetur, & cuſtos ſit valetudinis eius membri, cui cœlitus videtur eſſe deſtinatus.

Cum verò chalybs naturæ ſit metallicæ, & in alimentũ conuerti non poſſit, ſit etiã [illegible], quam vt in penitiores corporis partes penetrare valeat, natura eum per aluum maturè iterum exturbat, atque ita vnâ humor melancholicus cum eo euacuatur. Atque hoc ipſum eſſe videtur, quod Mercatus, *de recto præſid. vſu lib. 2. c. 7.* ſcribit, chalybem abſterſione humores abradere, ac à parte, cui adhærent, ſeparare & ſecum deferre. Cum verò Chalybs per aluum deiicitur, feces nigræ redduntur, & id niſi fiat, parum felix eſt vſus chalybis, & ab eo deſiſtendum. Ex quo patet, non ſaltem ipſum aperire, ſed ſecum etiam vitioſos humores educere. Hinc quoque Autores non ſemper chalybem ſubtiliſſimè præparatum rudiori modo & craſſiori parato præferunt, ſed monet Mercatus, *de morb. mul. lib. 2. c. 6. ex Aëtio,* chalybem craſſiori modo præparatum ſplene obſtructo, humoribus melancholicis & craſſioribus abundantibus exhibendum eſſe, proculdubio, ne penitius in corpus penetret, ſed in primis viis hærens humores illos craſſos imbibat, iterúmque facilius per aluum deſcendat. Scribitque idem Mercatus, *loco allegato,* chalybem ſi nimis exquiſitè pulueriſetur, & comminuatur, vomitum ciere, & aluum turbare: non quidem, vt ille putat, quod in argenti viui naturam abeat, ſed quod, quo magis reſoluitur, magis in vitrioli naturam abit; vt & *de Dyſenteria* demonſtratum, & maiorem vomitum ciendi & aluum turbandi vim acquirit: in craſſiore autem ſubſtantiâ ſatis quidem vitioſos humores imbibit, verum naturæ non ita moleſtus eſt, aluúmque non ita turbat. Et licet chalybs calidæ & ſiccæ naturæ ſit, atque hoc modo humorem atrum ferociorem reddere videatur: tamen non alterandi cauſſa exhibetur, ſed vt obſtructiones aperiantur, & humor ater educatur; atque commodum, quod ex eius vſu prouenit, longè maius eſt, quam incommodum, ſicut etiam rhabarbarum in euacuanda bile, elleborus niger in humore melancholico euacuando commodè exhibentur, etſi in primis qualitatibus cum hiſce humoribus aliquam conuenientiam habeant.

Extract. helleborì nigri.

Fit etiam efficaciſſimum extractum ex helleboro nigro, ſi chalybs ſpiritu vitrioli ſoluatur, ſolutioni aqua aliqua ſplenetica addatur, & liquore illo, vt moris, extractum ex radicibus hellebori nigri paretur.

Ex quo patet, vix locum habere poſſe, quod Iulius Cæſar Claudinus, *loco allegato,* ſcribit, aurum & argentum eundem vſum pro adimplendis ſcopis illis, quos adimplemus vſu chalybis, habere poſſe. Sunt enim iſta metalla diuerſæ naturæ, neque eandem cum hiſce humoribus cognationem habent.

Chalybs [illegible] modo [illegible] bendus.

Exhibetur autem chalybs variis modis. Alij enim eum ſaltem limatum ſubtiliter exhibent; alij calcinatum; alij prius præparatum, quod fit limaturâ chalybis in aceto maceratâ, hinc ſiccatâ & tritâ. Alij ex eo vina chalybeata, ſyrupos, oxymel, electuaria parant, quorum formulæ apud Mercatum, & Iulium Cæſarem Claudinum, *loco allegato,* & alios extant.

Fiunt etiam è chalybe croci & tincturæ, de quibus *de conſtitutione chymiæ cap. 19. tractatui de conſ. & diſſenſ. Chymic. cum Galenic. annexo* egimus.

Quocumque autem modo exhibeatur, cum certum ſit, vires, quas exſerit in hypochondriacis curandis, ab eius

eius ſulphure, quo abundat, præcipuè pendere, attendendum in præparando & exhibendo hîc chalybe, ne eius ſulphur perdatur, quod fit, ſi vel chalybs crudo valde igne vratur, &, vt Chymici loquuntur, reuerberetur; vel etſi alio modo ſolutus ſit, ſi reuerberatione partes eius ſulphureæ & volatiles diſſipentur, & fixæ ſalinæ relinquantur, quæ potius adſtringendi, quam aperiendi vim habent.

Datur autem in ſubſtantiâ vel in Conſeru. roſar. violar. borragin. quæ in hac affectione commodiſſima eſt, vel alia conueniente, aut cum ſyrupo aliquo, vel in pilulas cum ſyrup. aliquo, aut ſucco cichorij & agrimoniæ, redactus. Ne autem ventriculus offendatur, alij caryophyllos, alij cinamomum, alij ſpec. diarrhod. dimidiam partem, alij conſeruam roſatum, cichorij admiſcent. Poſſunt etiam cum cinamomo & ſaccharo inde rotulæ, vel orbiculi fieri; ſi ſcilicet chalybis præpar. Vnc. ß. cinamomi Drach. ij. ſacchar. albiſſ. Vnc. j. addantur.

Poſſunt & alia medicamenta ſcopo Medici inſeruientia addi: vt cortic. rad. cappar. tamariſci, fraxini, filicis, fol. chamædryos, ceterach, chamæpityos, flor. geniſtæ, & ſimilia.

Antequam verò exhibeatur, primæ viæ euacuandæ ſunt. In ſubſtantia ſi detur, mediæ ætati exhibeatur Drach. j. Doſis tamen vt Nicolaus Monardes, *dialogo de ferro*, ſcribit, neque infra binos ſcrupulos, neque ſupra drachmam cum ſemiſſe eſto. Oxymel & ſyrupus datur ad Vnc. ij. vel Vnc. iij. Vinum ad Vnc. iiij. ad Vnc. vj. Sumto chalybe in ſubſtantia hauriendum poculum vini albi, neque nimis tenuis, neque nimis generoſi. Abſtemij aquam, in quâ cinamomum coctum ſit, vel ius galli bibant.

...chalyb.

Exhibetur autem chalybs commodiſſimè vere & autumno. Hyems enim frigore, æſtas calore obſtat.

...lybs quâ... ...uſurpan...

Sumendus verò Chalybs manè, ieiuno ſtomacho, & ſumto eo æger vna atque altera hora obambulet vel exerceatur, vt facilius medicamentũ diſtribuatur, poſtea quieſcat. Si tamen vires ſint debiles, exercitium omitti poteſt; cum etiam in lecto decumbentes vſu chalybis ſanatos fuiſſe compertum ſit. Horis autem à ſumto medicamento quatuor elapſis, & cum è vẽtriculo iam medicamentum deſcendiſſe animaduertet, prandium æger ſumat. Diæta ſit frugalis, & omnino cibis boni ſucci vtendum. Initio autem ſufficit tertio quoque die chalybem ſumere: cui ſi æger poſtea aſſueuit, morbúſque id poſtulat, ſingulis diebus exhiberi debet. Quidam primis diebus eum cum multâ bile & vitioſis humoribus vomitu reiiciunt; ſed cum commoda & εὐφορίᾳ. Imò cenſet Mercatus, *de morb. mul. lib. 2. c. 6.* iis, quibus meſaræum & venæ ventriculo proximæ obſtructæ ſunt (aut vitioſis humoribus ſcatent) primis diebus chalybem admiſcendum eſſe iis, quæ vomitum quoque prouocant. Duobus vel tribus diebus elapſis, vbi chalybi adſueuerint, amplius non vomunt, nonnulli etiam planè non vomunt.

Exhibetur etiam diebus pluribus vel paucioribus, pro ægri & morbi ratione. Aliis enim dies quindecim ſufficiunt, aliis etiam 30. neceſſarij ſunt.

Videndum autem, vt chalybs deſcendat & per aluum euacuetur, quod ex fecibus nigris cognoſcitur, quod niſi fiat, quarto die, vel clyſtere iniecto, vel pilulis ex aloë roſata, vel de tribus, aluus cienda. Non inutile quoque fuerit, poſt decimum vel duodecimum diem leni purgatione vti, deinde à purgatione biduo quieſcere, & hinc ad vſum chalybis redire. Vt verò chalybs facilius deſcendat, & non retineatur, poteſt pulueris Dr. ij. addi ſpec. diarrhod. Abbat. aloës an. Dr. j. & cum ſyrup. capill. ♀ vel fumariæ pilulæ inde formari. Purgantia tamen pro humorum peccantium natura variari poſſunt. Si enim pituita admiſceatur, agaricus & ſemen carthami; ſi bilis, rhabarbarum addi poteſt; melancholia potiſſimum abundante folia ſenæ vſurpentur.

...erma & ...idulæ.

Vt chalybis, ita & acidularum & thermarum vſu ſæpe malum hypochondriacum, quod purgantibus expugnari non potuit, curatur. Quæ procul dubio eadem ratione, quâ chalybs, hoc malum tollunt, dum nimirum partes & ſpiritus minerales, quibus acidulæ & thermæ abundant, ſecum humores vitioſos è corpore rapiunt, & deferunt. Atque hinc qui acidulas & thermas bibunt, nigra per aluum deiiciunt, magna quantitate, qui color non ſemper ab humoribus atris eſt, ſed à ferro & ⊖-lo; ſicut & vulgo notũ eſt, è ⊖-lo, quod idcirco atramẽtum ſutorium appellatur, & ferri rubigine tincturas nigras fieri. Cum autẽ non cuiuslibet facultates & rationes ferant, vt quaſuis acidulas vel thermas adeat, eas quilibet in vſum trahere poteſt, quas in vicinia ad hunc affectum vtiliores eſſe, publica famâ & lõgua experiẽtia conſtat. In Germania commendantur acidulæ Schuualbacenſes, Griesbacenſes, Egranæ. E thermis Badenſes Marchionis, Carolinæ. In Italia Aponenſes in agro Patauino Sancti Caſſiani & aliæ plurimæ.

Non hic prætereundum videtur, eſſe quoſdam chymicos, qui acidularum compendium quoſdam promittunt, & ſe id, quod acidulæ magna copia potæ præſtant, ſalino quodam puluere paucorum granorum pondere exhibito, aut liquore exiguo idẽ effecturos pollicentur: & ſui inſtituti hanc rationem proferunt, quod magna aquæ copia ventriculum offendat, id quod exiguus puluis facere non poſſit. Verum errant illi, me quidẽ iudice, ſed ſaluo aliorũ iudicio, nõ parũ. Nam hæc ipſa acidularũ & thermarũ eſt prerogatiua, quod etiã in magna copia potę corpus non offendũt, ſicut alia medicamenta purgãtia, dũ mox iterũ euacuãtur; interim omnia ventris inferioris vaſa penetrant, & quicquid ibi vitioſi offendunt, abſtergunt & abluunt, quod puluis aliquis ſalinus granorum non ita multorũ pondere exhibitus præſtare non poteſt. Si perpendatur, quantus ſit vaſorum meſaraicorum numerus, nulla paucorum granorum ad ea eſt proportio, vt ille in omnia diſtribui, hærenteſque hinc inde humores educere poſſit. Vt nihil dicam de illa ſingulari miſtione à Natura facta, quam Ars imitari non poteſt; vt & de eo, quod vis thermarum & acidularum non tam in ſale quodam fixo conſiſtit, quam in Spiritu volatili, qui facilè euaneſcit.

Simul verò toto curationis tempore lieni cum externis tum internis medicamentis proſpiciendum. Cum enim, vt ſupra dictum, ab hoc præcipuè mali huius origo pendeat, & niſi is ſeſe bene habeat, nec epati pro ſanguine generando idonea materia, nec ventriculo & aliis ventris inferioris viſceribus alimentum probum ſuppeditetur: omnino danda opera, vt ſaluus conſeruetur, aut ſi à ſtatu naturali lapſus ſit, in eum reſtituatur, quod fit medicamentis, quæ terrenum ipſius humorem leniter emolliunt, attenuant, & detergunt: qualia ſupra propoſita ſunt de affectibus lienis.

Habenda quoque aliarum partium, quæ ad mali huius generationem aliquid conferunt, ratio. Ventriculus roborandus iis, quæ calorem eius fouẽt, concoctionem adiuuant, & flatus diſcutiunt, de quibus in affectionibus ventriculum dictum: quæ ita moderanda, ne nimis calidorum vſu intemperiem, quæ eſt in vicinis viſceribus, augeamus, humoreſque amplius exſiccemus & duramus.

Commodum hic eſt abſinthium, quod non ſolum ſtomacho & ventri vtile, ſed & neque flatum in ventre multum fieri permittit, neque aluum exſiccari penitus, & vrinas ciet, & coctionem probè adiuuat, vt ſcribit Aëtius, *tetrab. 1. ſerm. 1. cap. 10.* qui etiam huius ſolius vſu quoſdam à melancholia liberatos eſſe teſtatur. Nec negligendum eſt Epar. Imprimis verò vbi *ἀντιπραγία* eſt & contraria intemperies viſcerum, ventriculi ſcilicet & epatis, cautè agendum, ne dum vni ſuccurrimus, alteri noceamus. Fit autem hoc, dum vel ventriculo ſua medicamenta extra, epati intus, aut contra adhibemus; vel alternatim nunc ventriculo, nunc epati proſpicimus, prout huius vel illius affectus & ſympto-

mata magis vel minus vrgent; [illegible]dum medicamenta vtrique viſceri conuenientia miſcemus. Commodiſſimum verò ſemper fuerit, primò ventriculum vel vomitu, vel leni medicamento euacuare: interim extra epati proſpicere. Quia tamen humores ex vtriuſque viſceris intemperie generantur, tandem aduruntur, temperata medicamenta adhibere vtiliſſimum eſt, quæ ſimul aperiunt & attenuant, ex cichor. agrimon. fumar. cum oxymelite & ſero lactis.

Cæterùm quia & cordi & capiti vapores moleſti ſunt, qui ex illuuie illâ humorum in hypochondriis eleuantur, ij à capite & corde auertendi, diſſipandi, eorúmque prauitas corrigenda. Auertunt à capite & corde vapores extremorum frictiones, lotiones, ſcarificationes, fonticuli in cruribus excitati. Vapores diſcutiunt, eorúmque prauitatem corrigunt, flores borraginis, bugloſſ. betonicæ, tunicis, meliſſa, radic. helenij, ſcorzoneræ, ſem. coriandri, aniſi, zedoaria, ambra, quæ in calore natiuo etiam & ſpiritibus ac membris principalibus roborandis facilè primas tenet; margaritæ, corallia, lapid. pretioſi vſitati, bezoar; è quibus plurima medicamenta paſſim obuia parari poſſunt. Vulgaria ſunt Confectio de hyacintho, Alchermes.

Tandem, quod Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 10.* de curatione melancholiæ monet, id in genere de affectione hypochondriaca locum habere poteſt, nimirum naturæ remiſſionem interdum dandam, & à medicamentis aliquandiu abſtinendum eſt: cum in curatione videatur affligi, quiete verò inualeſcere, & ſuperare morbos iam antea attenuatos, vt obſeruatum ſit, multos ſic ægrotantes tempore curationis nihil commodi percepiſſe, dimiſſa verò curatione reſtitutos fuiſſe. Quod interdum etiam in thermarum & acidularum vſu euenit.

CAPVT VII.

Diæta.

Diæta. VLtimò Diætam quod attinet, ſi vllo alio in morbo ea exquiſita & accurata opus eſt, in hoc morbo maximè neceſſaria eſt: cum à diætæ erroribus originem habeat, & foueatur, ac ſine eâ parum medicamenta proſint: ſi verò accurata inſtituatur, non parum ad hunc morbum expugnandum momenti habeat.

Aër ergo ſit temperatus & purus: Cibi ſint boni ſucci, facilis coctionis, temperati, non calidi, non ſicci, non viſcidi, lenti, craſſi, non acres, qui intemperiem viſcerum augere, humores amplius adurere, & meatus obſtruere poſſint. *Cibi.* Conueniunt ergo carnes agninæ, vitulinæ, veruecinæ, bubulæ ſaltem iuniores & teneræ, non pingues aut frixæ: ſuillæ verò, hircinæ, caprinæ, bubulæ vetuſtiores, ceruinæ, anatum, anſerum, columbarum & ſimiles duriores noxiæ ſunt. A carnibus etiam ſale conditis, vel fumo induratis & exſiccatis planè abſtinendum. Sal cum denſandi, conſtringendi, & coagulandi vim habeat, facit, vt humores in hypochondriis facilius cumulentur & detineantur. Pedes etiam & viſcera animalium in vſum non veniant. Oua tremula non ſunt inutilia; nec iuſcula gallorum & gallinarum, carnis bubulæ, mediocri tamen quantitate ſumta; cum æſtum hypochondriorum temperare poſſint. Nimiâ verò quantitate ſumta fluctuationes pariunt. Lactis vſus non eſt commodus, vt nec caſei. Piſces ſint ſaxatiles & ex puris aquis, funduli, lupi, percæ; Carpiones verò, anguillæ, cochleæ, cancri, piſces duri, marini plerique, imprimis exſiccati, vt & alij ſale conditi, vel fumo indurati nocent. Fructus etiam plerique reiiciendi, cum vtplurimum dulces ſint, ac præterea flatulenti, & facilè corrumpantur, præter poma Borsdorffiana & ſimilia, paſſulas, amygdalas, pineas. Cappares quidem laudantur vulgò; verum rectè vſurpandi. Nam non ſolum difficilis concoctionis ſunt, ſed & acetum, quo condiuntur, humorem melancholicum fermentat & exaltat. Commodiſſimè præparantur, ſi condiantur addita tertia parte paſſulatum Corinthiacarum, ſacchari eadem quantitate & momento aceti.

De aceto Autores non conſentire videntur. Hippocrates, *5. de rat. in acut. text. 38.* ſcribit, quod ab aceto τὰ μέλανα ζυμοῦται, καὶ μετεωρίζεται, καὶ πολυπλασιάζεται: *Acetum [illegible] conueni.* Galen. *in comment.* acetum melancholicis aduerſiſſimum eſſe addit. Aëtius tamen, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 10.* & Paulus Ægineta ex Poſidonio & ex his Donatus Altimarus, *de medendis morbis, cap. 7.* ſub ingreſſum lecti melancholicis acetum acerrimum cochlearis menſuram propinant. Verum non aliter hoc admitti poteſt, niſi in melancholia, vt vapores, præcipuè ex humore aduſto ad caput tendentes, ſupprimantur: non verò ſimpliciter in affectione hypochondriaca. Alias enim Hippocratis ſententia veriſſima eſt, acetúmque humores melancholicos & lienis ac ventriculi conſtitutionem vitioſam, ob quam aliàs humores acidi generantur, auget. Si tamen ob vim incidendi cibis admiſcere libet, vt & medicamentis, parca manu id fiat; & aliis, quæ lieni proſunt, additis.

E leguminibus admitti poteſt hordeum & auena. E plantis aſparagus, cichor. endiuia, petroſelinum: reliquæ pleræque parum vtiles, imprimis braſſica muria condita. Panis ſit è frumento puro, fermentatus & & bene coctus.

Circa cibos tamen monendum, vnicè dandam eſſe operam, ne cruditas vllo modo generetur. *Circa [illegible] quid notandum.* Qua in re imprimis ad ventriculum reſpiciendum, qui in omnibus hac affectione laborantibus non ſemper eodem modo ſeſe habet; & ob vitioſum, quo nutritur, alimentum nonnullos cibos ſæpe peculiariter auerſatur. Ideóque non ſemper commodiores ſunt cibi tenuiores, & qui facilè alterantur; cum in iis, quibus cruditas nidoroſa familiaris eſt, tales cibi facilè corrumpantur, qui propterea iis non ſunt exhibendi; ſicut contra iis, qui cruditati acidæ ſunt obnoxij, cibi frigidi non conueniunt. Imprimis verò ad peculiarem cibi naturam reſpiciendum. Itaque cibi ij exhibendi, quos ægrum optimè tolerare, concoquere, & citra vllam moleſtiam diſtribuere animaduertimus. Neque enim tam refert, quàm boni cibi exhibeantur, quamquam bene coquantur: ſiquidem cibi etiam boni, ſi non bene coquantur in ventriculo, plus nocent, quam deteriores, ſi benè coquantur.

Potus. Potus ſit vinum album tenue, benè maturum, benè defecatum, non auſterum, vel quod in lapide calcario, & aliis locis materiam tartaream ſuppeditantibus creſcit. Condiri poteſt vinum flor. & radic. borraginis, vt & ex aliis plantis huic affectioni conuenientibus ſupra enumeratis. Nec inutile eſt vinum abſinthites è muſto paratum, cui, ſi libet, pars tertia rad. borrag. vel bugloſſ. addi poteſt. Cereuiſia, quæ in noſtris regionibus vſitata eſt, ſit pura & bene defecata. *Hydromeli [illegible] ſucco [illegible]* Hydromeli è ſucco pomorum deſcribit Paulus Ægineta, *lib. 7. de re med. cap. 5.* Aëtius, *tetrab. 1. ſerm. 3. cap. 158.* quod etiam pro naturarum & circunſtantiarum ratione locum habere poteſt. Quod verò de cibo monuimus, idem de potu monendum, vt videamus, quem potum ſine vlla cruditate ac incommodo æger melius ferat. Aliis enim vinum, aliis cereuiſia, & quidem hæc vel illa magis conuenit: ac ſæpè obſeruatum, nonnullos cibos in hac affectione bene retinere, quam primum verò cereuiſiam bibunt, vomere, & poſt horarum etiam aliquot interualla cereuiſiam parum alteratam reiicere. Circa cibum & potum & hoc monendum, ne nimiâ varietate peccetur, aut copiâ ventriculus obruatur, aut alij cibi aſſumantur, antequam priores concocti ſint, & in ventrem deſcenderint.

Somnus ſit mediocris & tempeſtiuus, nec ſtatim à cœna

cœna ineatur. Vigiliæ nimiæ multum hac in affectione nocent. Exercitia & motus corporis ſi moderatus, vita ſedentaria incommoda eſt. Animi nimia intentio & lucubrationes, præſertim à cœna, valdè in hoc affectu noxiæ. Præcipuè verò grauiora animi pathemata, ira & mœror, quæ vel ſola affectum hunc producere valent, præſentemque miris modis fouent & augent, vitanda.

LIBRI TERTII PARS V.

SECTIO SECVNDA.

De Scorbuto.

CAPVT I.

De Scorbuti Nominibus & Natura.

[...]buti No[...]

MOrbi huius, hoc loco meritò tractandi, vulgatum nomen apud Medicos eſt Scorbutus, ſeu Schorbutus, mutuata appellatione à Saxoniæ inferioris incolis, qui eum *Schorbock*, aut *Scorbuck*, & Hollandis, qui *Scheurbuyck*, ab effectu, cruciatibus ſcilicet, & torminibus ventris, nominant. Quia tamen non ſolum venter, ſed & aliæ partes in eo afficiuntur, ab iis alia quoque nomina accepit, & *Schurmundt* Danis etiam *Schorbeck*, ab oris vitio, vacillantibus dentibus, & laxis; ac ſæpe exulceratis gingiuis; & *Scorbein*, à languidis cruribus, & à blauis glaſtinis, ſeu puniceis maculis *Blauvſchuyt*, appellatur. Nonnulli (quod cuidam Regnereo Snoy, celebri ſui temporis Practico, tribuitur, vt apud Foreſtum, *lib.10.obſ.11.* videre eſt) à læſis gingiuis, & pedibus Gingipedij nomen (craſſa & pingui minerua, vt Clariſs. Salomon Albertus ait) finxerunt.

[...]gipediū.

[...] fuerit an[...]uis cogni[...]

Quibus nominibus antiquis fuerit appellatus hic morbus, imò an antiquis cognitus fuerit, in controuerſiam vocatur. Iunius, *in Nomenclator.* à Marcello, qui Gratiani & Theodoſij Imperator. ætate floruit, hoc malum appellari ſcribit Oſcedinem. Etſi verò nonnulli, vt Balduinus Ronſſeus, *lib. de magn. lienib. Hippocrat. cap.* 2. hoc malè fieri dicant; cum Oſcedo vitium ſit apud Gellium, *lib.4.c.20.* quo qui tenentur, ſæpius oſcitant: tamen cum remedia, quæ Marcellus, *de re Medic. cap.* 11. contra Oſcedinem proponit, non oſcitationis vitio ſed ſcorbuto, & gingiuarum exulcerationi conueniant: omnino oris vitium ſcorbuticis familiare per Oſcedinē eo loco apud Marcellum intelligi debet. Quod verò Gellius, *loc. alleg.* deſcribit vitium, ab hoc planè diuerſum eſt, & ita ſaltem nomine, nullo verò modo re oſcedo Gellij & Marcelli conueniunt.

[...] ſit Oſce[...]

[...]n Stomaca[...] & Scelo[...]rbe.

Plinius morbi cuiuſdam, quem Stomacacen, & Scelotyrben appellauit, mentionem facit, *lib.25. hiſtor. natur. c.3.* his verbis. *Non beſtiarum ſolum ad nocendum ſcelera ſunt, ſed interim aquarum quoque, & locorum. In Germania trans Rhenum caſtris à Germanico Cæſare promotis maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus, qua pota intra biennium dentes deciderent, compageſque in genibus diſſoluerentur, Stomacacen Medici vocarunt, & Scelotyrben, &c.* Atque hunc morbum plerique Medici Scorbutum eſſe exiſtimant. Quibus & ego aſſentior, & ſtomacacen, ac ſcelotyrben Plinij ipſiſſimum ſcorbutum eſſe puto; cum in iis locis, in quæ Cæſar Germanicus trans Rhenum caſtra promouit, malum hodie etiam ſit frequens, & præcipuè in caſtris, iis maximè in locis, facilè contrahi poſſit. Nomen a. hoc non à Friſiis & Germanis, qui procul dubio Medicis tùm temporis doctis, & linguarum peregrinarum peritis deſtituebantur, huic malo inditū, ſed Medici vel Græci, qui apud Romanos erant, vel Latini Græcæ linguæ periti, qui exercitum Romanum ſequebantur, & ſymptomatis, quæ maximè in ore, & tibiis apparebant, id finxerunt, & indiderunt, ac στομακάκην quaſi στόματος κάκην vel κακίαν (Barbari Stomacaxiam nominant) ab oris vitio, quod Germanis etiam *die Mundtfeule*, & σκελοτύρβην, ſeu σκελετύρβην (vtrumque n. nomen apud probatos autores occurrit: prius tamen analogiæ magis conuenit) à tibiarum ſeu crurum læſione appellarunt; aut certè antiqua nomina, & iam tùm apud Medicos obuia & vſitata iis accommodauerunt. Nam etiam, *in lib. de definit. Medicis*, qui ſub nomin. Galeni circumfertur, ſcelotyrbes fit mentio. Verum ea ſcelotyrbe Scorbutus non eſt, ſed paralyſeos quædam ſpecies, qua qui laborant, rectè incedere nequeunt, ſed nunc in læuam, nunc in dextram partem cōtorquent corpus, interdum crus poſt ſe trahunt, non ſecus, ac ad accliues locos aſcendentes faciunt. Quia ergo Græci, vel Romani, quibus primùm Scorbutus offerebatur, in eo quoque crurum quandam reſolutionem animaduertebant, atque aliud commodius nomen non habebant, propter affinitatem & ipſum ſcelotyrben nominarunt.

Quando hoc nomen acceperit.

Verum hoc nomen non primùm Scorbutus accepit in caſtris Cæſaris Germanici, quæ trans Rhenum duxerat, vt plerique exiſtimant: verum iam apud Strabonē, *circa finem lib.6. Geograph.* qui ſub Auguſto vixit, hæc nomina occurrunt, qui morbum hunc, qui in exercitu Ælij Galli, iuſſu Auguſti in Arabiam ducto, exortus eſt, ſtomacacen & ſcelotyrben nominat. Vt ita nomen hoc Medicis Romanis iam notum facilius morbo in caſtris Germanicis exorto imponi potuerit. Hic non prætereundum, in Strabone non στομακάκην, ſed στομακάκκην legi; quam lectionem ſi quis ſequi volet, deriuabitur hoc nomen à κάκκη, quod eſt merda: neque planè inconcinnè. Scorbuticis enim, qui hoc vitio oris laborant, os κάκκην olet.

στομακάκκη.

Neque hoc hîc ſilentio præterire poſſum, me dubitare, an Plinius cauſſam, quod militibus dentes deciderint, compageſque in genibus diſſoluta eſſet, in potū aquæ dulcis cuiuſdam fontis rectè retulerit. Nam cum hodie omnia illa loca trans Rhenum cognitiſſima ſint; neque tamen quiſquam de tali fonte aliquid referat; quod ego ſciam; neque Plinius id ſtatim, ſed poſt biennium demum accidiſſe ſcribat: credibilius eſt, id ſeu ex cibi praua ratione, ſeu contagio, & genio loci, cui & finitimis hoc malum endemium eſt, eos hunc morbum contraxiſſe, qui cùm Romanis ignotus, & nouus accideret, in peculiarem etiam cauſſam, & fontis illius aquam retulerunt.

An ſit icterus niger.

An verò vltra iſta tempora notus, & quo nomine expreſſus fuerit, alij aliter ſentiunt. Sunt, qui icterum nigrum antiquorum ab Æginetâ, *lib.3.cap.49.* Aretæo, *de ſig. & cauſſ. morb. diutur. lib.1.cap.15.* deſcriptum, eundem morbum cum ſcorbuto eſſe poſſe putant; alij id negant. Etſi enim icterus niger quoque à liene ortum habeat: tamen in ictero nigro totius corporis colorem ad ſnigredinem mutari, idque maximè in oculis animaduerti, nullas verò maculas hinc inde ſpargi putant; quod non accidit in Scorbuto, in quo quidem etiam color cutis aliquomodo mutatur, verum non ita inſigniter præcipuè in oculis, vt in ictero nigro, ſed potius maculæ quædam hinc inde in cruribus, dorſo, & brachiis efflorſcunt. Verum enim verò maculæ non in omnibus ſcorbuticis neceſſariò apparent: cōtra rationi conſentaneū à nigro humore, qui in totum corpus in ſcorbuticis diffunditur, totius corporis colorem in nigrum mutari poſſe non aliter ac in iis, qui aliàs ictero nigro laborāt: & experientia id confirmat. Vidi ipſe fœminam corporis colore, cum ſana eſſet, florido, cui, cum poſt quartanam ſcorbuto laboraret, totius corporis color ita in nigrum mutatus eſt, vt vix eandem eſſe cognoſceres. Itaque etiamſi omnem icterū nigrum antiquorum ſcorbutum non dixerim; tamen icterum nigrum cum ſcorbuto coniungi hodie experientia docet; & olim etiam coniungi

coniungi potuiſſe, impoſſibile non fuit.

An vitiligo nigra. Nonnulli ob colorem hunc, quo ſcorbuticorum corpus tingitur, etiam μέλανος ἀλφοῦ, ſeu vitiliginis nigræ nomen ſcorbuto, ex Galeno, 3. *de ſympt. cau*. 3. accommodant. Verum eadem huius ratio eſt quæ icteri nigri. Etſi enim ab humore melancholico hoc vitium proueniat, & cum ſcorbuto coniungi poſſit: tamen non neceſſariò ſcorbutum coniunctum habet.

An magni lienes Hippocratis. Langius, *lib. 2. epiſt.* 14. & Balduinus Ronſſeus *in lib. de magn. lien. Hippocr.* vt & alij & Medici plurimi ab Hippocrate ſcorbutum deſcriptum eſſe putant, vbi de morbis lienis, & præcipuè magnis lienibus agit, *de morb. intern. 2. prædict. 2. prognoſtic.* quorum & Celſus mẽtionem facit, *lib. 2. cap. 7. lib. 4. c. 9.* & Cælius Aurelianus, *lib. 3. Chronic. cap. 4.* Ab iis autem diſſentit VVierus, *in obſeru. de ſcorbut.* qui Hippocratem, *in fine lib. 2. prorrhetic.* dum de magnis lienibus agit, affine quidem malum ſcorbuto deſcripſiſſe, non tamen ipſum ſcorbutum putat. Hippocratem enim docere, quod eodem tempore vtrumque ſymptoma in liene magno non conſpiciatur, ſed tibiarum vlcera tum demum ubſequantur, quando humor ille melancholicus & acris non fertur ſurſum ad gingiuas, vel ſanguinis eruptione euacuatur, verũ ad tibias ſubſidet, eas exulcerat, & cicatrices nigras relinquit. In ſcorbuto verò ſimul gingiuas putreſcere, & fœtere, & tibias lituris, ac maculis liueſcere.

Verum enim verò Langio, & Ronſſeo hic aſsentire malo. Quæ enim Hippocrates de magnis lienibus habet, omnino optimè ſcorbuto quadrant. Ita enim Hippocrates *lib.* περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν, ſecundum lienis morbum deſcribit: ἡ γαστὴρ φυσᾶται. μετὰ δὲ καὶ ὁ σπλὴν οἰδέει, καὶ σκληρός ἐστι, καὶ ὀδύναι ὀξεῖαι ἐμπίπτουσιν ἐς τὸν σπλῆνα, ἡ δὲ χροιὴ τρέπεται, καὶ ὁρᾶται μέλας, ἔπωχρος, σιδιοειδής, καὶ ἐκ τοῦ στόματος (ita enim legendum, vt ex loco ſequenti & ipſa morbi natura patet) κακὸν ὄζει, καὶ τὰ οὖλα κακὸν ὄζει, καὶ τὰ ἀπὸ τῶν ὀδόντων ἀφίσταται, καὶ ἐν τῇσι κνήμῃσιν ἕλκεα ἐκρήγνυται, ὥσπερ ἐπινυκτίδες. τὰ δὲ γυῖα λεπτύνεται, καὶ ἡ κ[illegible] [illegible]. Poſtea verò etiam lien intumeſcit, & durus eſt, ac dolores acuti in ſplenem incidunt. Color etiam mutatur, & niger conſpicitur, pallidus, & qui malicorij ſpeciem referat; & ex ore malè olet, & gingiuæ malè olent, eæque dentibus diſcedunt, & in tibiis vlcera, veluti puſtulæ nocturnæ, erumpunt, membra verò extenuantur, & ſtercus per aluum non demittitur. Et in fine *lib. 2. prorrhet.* οὖλα δὲ πονηρὰ καὶ στόματα δυσώδεα, οἷσιν [illegible] μεγάλοι. [illegible] σπλῆνες μεγάλοι, [illegible], τούτων αἱ κνῆμαι ἕλκεα πονηρὰ ἴσχουσι καὶ οὐλὰς μελαίνας. *Quibus lienes magni ſunt, iis gingiuæ vitiantur & os graue olet: quibus autem lienes magni ſunt, neque ſanguinis eruptiones contingunt, neque os graue olet, iij in tibiis mala vlcera habent, & nigras cicatrices.* Quæ omnia tàm exactè ſcorbuto quadrant, vt planè ignotus ipſi fuiſſe non videatur. Et ſi in Arabia felici, vt antea dictum, & poſtea dicetur, ex victus ratione hic morbus generari potuit, cur non alicubi etiam in Græcia produci ex ſimili cauſſa, & Hippocrati innoteſcere potuerit? Etſi forſan eius natura ipſi tam nota non fuit, vt eſt hodie Medicis iis in locis, quibus ſcorbutus vernaculus eſt. Sicut & hodie quandoque Italis, & Gallis, quibus rarior eſt, offertur; nec tamẽ ſemper ſtatim agnoſcitur, vel hoc nomine deſcribitur. Exemplum huius rei nobis præbet Medicus doctiſſimus, Carolus Piſo, *in lib. de morb. ex proluuie ſeroſa*, qui *obſer.* 74. 75. Monachos quoſdam ægrotantes deſcribit, & qui paſſim curandi occurrunt ſcorbutici, conferat, vix ouum ouo tam ſimile eſt, ac morbus ille ſcorbuto: nec tamen ſcorbuti nomine à Carolo Piſone deſcribitur, procul dubio quod ſcorbuti nomen in Lotharingia non ſatis notum eſt. Neque neceſſarium eſt, quod vult VVierus, vt in magnis lienis ſemper ſtomacace cum ſceletyrbe coniuncta ſit; cum ſanguis ille impurus ſcorbuti cauſſa nonnunquam ad ſuperiora ſolùm repat, & gingiuas corrumpat; nonnunquam ad inferiora deſcendat, & maculas, ac vlcera in cruribus, ac ſcelotyrben excitet nonnunquam tanta copia coaceruetur, vt totum corpus occupet, vbi maculæ, & lituræ non ſolum in cruribus, ſed & in brachiis, ventre, ac tergo conſpiciuntur. Sunt n. vt poſtea, *cap. 5.* dicetur, mali huius quidam gradus, & pro temporis, ac loci varietate & præcipuè ſecundum cauſſæ copiam vel prauitatem, differentiæ; atque ipſa teſtatur experientia, nonnullos citra maculas, & lituras in cruribus tantum gingiuas vitiatas, & os graueolens; alios, ore & gingiuis ſaluis, crura maculis & lituris, quandoque & vlceribus fœdata habere, alios vtrumque pati.

An ileus hæmatites. Non ſolum a. ſub magnis lienibus, ſed &, *in eod.* περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν, *lib.* Hippocrates, dum εἰλεὸν αἱματίτην deſcribit, ipſum ſcorbutum egregiè delineaſſe videtur. Ita autem Hipocrates: *Morbus per Autumnum incipit, in eoque hæc accidunt. Ex ore malè olet à dentibus, & ab iis gingiua abſcedunt, & ex naribus ſanguis fluit; interdum verò in cruribus vlcera erumpunt, & alia emergunt, & color niger fit, & cutis tenuis.* Verum cum addatur, περιπατεῖν καὶ ταλαιπωρέειν πρόθυμος, quod verterunt, ad deambulandum, & laborandum, promptus, atque hæc duo ſymptomata ſcorbuticis non conueniant; cum è plurimis vix vnus ſcorbuto laborans reperiatur, qui ad deambulandum, & laborandum promptus ſit: ea de cauſſa hanc deſcriptionem ſcorbuto conuenientem negant Balduinus Ronſſeus, & VVierus.

Verum enim verò cum cætera omnia exactè ſcorbuto quadrent, id quod additur, *ad deambulandum, & laborandum promtos eſſe,* nec ſcorbuto conuenit, nec illi, quem deſcripſit Hippocrates affectui quadrare videtur. Cum enim vulnera in cruribus habeant, ad ambulandum, & laborandum prompti eſſe non poſſunt. Et cum Hippocrates dicat, conuolulum ſanguineum cætera quidem eadem, quæ prioribus contingunt, pati, de priori autem conuoluli ſpecie ſcribit; crura grauia eſſe, &, ſi deambulent, tremere, ac ſi per accliuem locum iter faciant, crebrò admodum ſpirare, & anhelare: certè deambulandum prompti eſſe non poterunt, qui laborant ileo hæmatite. Ideoque nonnulli in textu negatiuam particulam, οὐ, omiſſam eſſe, & legendum cenſent, περιπατεῖν καὶ ταλαιπωρέειν οὐ πρόθυμος, *ad deambulandum, & laborandum minimè promptus;* atque ita tota hæc deſcriptio ſcorbuticis exactiſſimè quadrat. Confirmat iſtud alter locus, *in eodem lib de intern. affect.* vbi paulò ante de morbo Regio ſecundo Hippocrates ita ſcribit: ἄπρόθυμος ἐστι πρὸς τὸ πορεύεσθαι, καὶ φοιτῆν, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῆς ἀσθενείης αὐτοῦ τὰ σκέλεα ὑποφέρεται. Ita enim legẽdum puto. Quomodo enim in hac corporis conſtitutione, ac vbi præ imbecillitate crura labaſcunt, æger ad ambulandum promptus, & alacer eſſe poteſt? Atque ita legendum eſſe etiam Celſus, qui fideliter Hippocratis ſententias vertit, docet, qui ſcribit, *lib. 4. cap. 9.* in intenta ambulatione, curſuque dolorem & quandam difficultatem accidere.

Et nomen Ilei tàm commodè affectui huic competit, quam nomen *Scharbuck*, quod tormina, ſeu rupturam ventris ſignificat. Etſi enim Ileos plerumque inteſtini tenuis affectum ſignificet: quandoque tamen etiam de doloribus, & torminibus, quæ in ventre, & ſecundum hypochondria accidunt, accipitur, vt ex Hippocrate & Galeno, *lib. 3. epid. com. 2. t. 6.* & *3. aph. 22. & de ſympt. differ. cap. 4.* videre eſt. Hæmatites verò ab αἱματόω, quod eſt cruento, vel ſanguine profluo, dicitur; quod ſcorbuticis non vno nomine competit: cum ſanguinem atrum nonnunquam copioſè vomitu, imò interdum per aluum, & os reiiciant; iiſdemque cùm ſanguis ex naribus fluere ſoleat, tùm gingiuæ ſint cruentæ; ac vlcera cruenta in tibiis excitentur. Imò quandoque è cruribus ſanguis effluat, ſicut eius rei raram quidem, ſed notatu dignam hiſtoriam ante aliquot annos in cuſtode templi ad arcem hîc ſiti obſeruaui. Ei ſcorbuto laboranti, cum delirio leni & non tumultuoſo, vena in medio

medio ferè cruræ aperta eſt, quæ ſanguinem ſatis copioſum per aliquot dies fundebat, vt à chirurgo ſiſti nõ poſſet, atque ea de cauſſa in conſilium adhibitus ſim, etſi vix veſtigium, & via manifeſta, vnde ſanguis effluerer, vſui appareret.

Galeno P. Ægineta & Auicenna non fuit incognitus.

Neque etiam aliis Græcis Medicis videtur fuiſſe planè incognitum hoc malum, quanquam forſan, vt rarius, ita exactè ipſis perſpectum non fuerit, & propterea peculiare & vnum nomen ei non indiderint. Certè à ſcorbuto non procul abfuiſſe videtur morbus, quem Galen. 2. *de natur. human. t.* 3. deſcribit: *Qui in Oeno vrgente*, inquit, *fame veſcebantur leguminibus, cruribus vacillabant; qui verò erua edebant, horum genua dolor infeſtabat.* Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 49. his, quibus lien induratur, os graueolens fieri, gingiuas corrodi, & vlcera in cruribus cicatricem non admittentia excitari ſcribit. Auicennas quoque, *lib.* 3. *fen.* 15. *tract.* 2. *cap.* 5. ſatis clarè eundem delineaſſe videtur, dum ita ſcribit: *Et quãdoque denigratur lingua ex duritie ſplenis, & ſentitur durities eius abſque rugitu, cum premitur, niſi aggregetur ei inflatio, & non eſt cum ea febris inſeparabilis, imò quandoque eſt non ſecundum ordinem: & quandoque multiplicantur cum eâ vlcera crurum, & corroduntur dentes ac gingiuæ propter groſſitudinem ſanguinis, qui deſcendit in vlcera crurum, & corruptionem vaporis, qui deſcendit in omnes partes gingiuarum, & quandoque eſt in vlceribus crurum criſis eius.* Etſi enim durities lienis in ſcorbuto neceſſario ſemper non adeſt: tamen vbi reperitur, & quidem cum accidentibus ab Auic. deſcriptis, ſcorbutus vix aberit.

Nihilque refert, quod nomen ſcorbuti apud hos authores non exſtet. Neque enim de nomine hoc, quod Septemtrionalibus hiſce regionibus ſaltem vſitatum fuiſſe, & eſſe facilè cõceditur, ſed de re, & morbo ipſo eſt quæſtio, ſub quocunque etiã nomine eum propoſuerint. Neque id ſatis firmum eſt, quo nonnulli euincere volunt, ſcorbutum antiquis planè incognitum, quod ſcil. nemo veterum maculatum mentionem fecerit, quæ ſint infallibile ſcorbuti indicium, vt quando apparent in cruribus, Medicus non dubitet de ſcorbuto. Etenim non ſemper apparent maculæ, etiam in iis regionibus, vbi ſcorbutus familiaris: & variant ſymptomata pro regionum, & corporum varietate. Neque tamen Hippocrates maculas planè præteriiſſe videtur, cum colorem crurum nigrum fieri dicit, quæ ſunt maculæ illæ nigræ.

Quibus regionibus endemius.

Eſt verò ſcorbutus ragionibus Septentrionalibus, & maris Balthici accolis, iiſque, Germanico Oceano adiacent, & Saxoniæ inferiori, Hollandiæ, Selandiæ, Flandriæ, Brabantiæ, Daniæ, Sueciæ, Noruuegiæ, Iſlandiæ, Friſiæ, VVeſtphaliæ, Pomeraniæ, & finitimis populis malum endemium, & vernaculum. Nam cum aëre, & victus ratione ea vtantur, quæ, vt mox dicetur, ad ſcorbutum generandum eſt aptiſſima, non poteſt non ipſis eſſe familiare. Germaniæ verò ſuperiori, vt & Italiæ, Galliæ, ac Hiſpaniæ ferè incognitum. Suſpicatur quidem Platerus, luem hanc, cum ſit contagioſa, potuiſſe ex procul diſſitis regionibus, qua per maria nauigantes hi populi noſtro ſeculo ad extremos terræ fines perluſtrarunt, vbi fortè familiaris eſt, contagio per nautas in loca hæc mari vicina primum peruenire, vt lues Indica ab Indis primum in maritima circa Neapolim loca tranſlata toti Europæ innotuit. Verum ſuſpicione hac opus non eſt; cùm non nuper, & ante paucos annos in hiſce locis morbus hic innotuerit, ſed iam Cæſaris Germanici tempore, & olim, vt etiam ex Olao Magno patet, in iis viguerit; & cauſſas huius mali domi habent hi populi, vt aliunde id tranſportare opus non fuerit. Neque etiam nauigationes hactenus docuerunt, morbum hunc in diſſita aliqua vltra mare regione eſſe endemium, ſicut lues Venerea in India: ſed hoc potius obſeruatum, eum à nautis ex his locis in alia quandoque tranſportatum fuiſſe.

Impoſſibile tamen non eſt, in aliis quoque regionibus eum generari, ſi ſcilicet locus ſit maritimus, & vliginoſus, vel alius, vbi rarus ſalubris aquæ potus, vel aër, aut victus ratio praua cauſſam huic malo ſuppeditant. Sicut in Arabia felici olim graſſatum fuiſſe hunc morbum refert Strabo, *in fine lib.* 16. *Geogr.* Cùm enim ſub Auguſto Cæſare in Arabiam exercitum Romanum duxiſſet Ælius Gallus, in ipſa expeditione relinquere cũ coactus eſt in albo Vico, maximo Nabathæorũ Emporio, vbi æſtatem, & hyemem tranſigere oportuit, vt reficerentur infirmi. Quandoquidem oris, & crurum vitiis, quæ στομακάκκην, & σκελοτύρβην, eiuſque loci ἐπιχώρια παθήματα nominat, exercitus tentabatur, quorum illud circa os, hoc circa crura reſolutionem quandam fuiſſe, ab aquarum & fructuum vſu prouenientem, ſcribit Strabo. Ita Roderic. à Fonſeca, *conſult.* 2. refert, Luſitanis, qui primi Orientalem Indiam nauigando inuenerunt, cùm in promontorio quodam aquam fluminis cuiuſdam bibiſſent, gingiuas ita intumuiſſe, vt os eas vix caperet. Niſi forſan Scorbutum ex victu nautico contraxerunt, qui ſe promontorio illo primò tumore gingiuarum detexit. Vt ita quocunque in loco cauſſa huic malo generando, & præcipuè victus ratio ſuppetit, ibi generari poſſit Scorbutus. Sicut & hodie non ſolum in Germania inferiore, ſed & in Miſnia, Bohemia, Morauia, Sileſia, Boruſſia, Haſſia, & locis finitimis non rarò reperitur. Imo quandoque etiam in Italia, Gallia, Lotharingia, & aliis regionibus, vt ex Eugaleno, P. Foreſto, Roderico Fonſeca, Carolo Piſone videre eſt: cum n iſdem non in diæta peccetur, & τὸ ποικίλον τῆς διαίτης, vt ille ait, ποικίλα νοσήματα pariat, & ſi ratio diætæ ſit φαύλη, καὶ φλαύρα, cum alij morbi, tum pro errati ratione etiam Scorbutus generari poſſit. De Scorbuto in Miſnia graſſante ita ſcribit Georg. Fabritius, *lib.* 2. *annot. Vrbis Miſnæ, ſub hiſtoria anni* 1486. graſſatus eſt, inquit, hoc anno nouus & inauditus in his terris morbus quẽ nautæ Saxoniæ vocant *den Scharbock*, qui eſt inflammatio (alij legunt inflatio) in membris partium carnoſarum, qui quò celerius adhibetur medicina, eo citius malum reſtinguitur. Sin mora accedit paulò tardior, ſequitur membri affecti mortificatio, quam ſiderationem, noſtri Græci σφάκελον dicunt, vltimum gangrænæ malum. Nam caro ab oſſibus defluit & continua quoque è lue corrumpuntur. Fuit idem morbus contagioſus multorum mortalium graui periculo.

Neque hic ad aliquam ſingularem regionis proprietatem ab aſtris, aut Natura impreſſam confugere opus eſt. Sufficiunt cauſæ illæ, quæ mox enumerabuntur, victus ratio, & ſimiles. Quæ cum maris Balthici accolis, & Germaniæ inferioris incolis ſint vernaculæ, & omnes in iis concurrant, mirum non eſt, quod hic morbus iis maximè eſt familiaris. Aliis verò in locis, quibus Scorbutus ignotus, etſi vna harum cauſarum competere videatur, alia tamen deeſt. Veneti quidem in ſtagnis & paludibus maris Adriatici habitant, venũ victu longè alio, quàm Saxones vtuntur. Tartari quidem, & Arabiæ montanæ incolæ, aliique multi victu prauo, & inordinato vtuntur: veruntamen non eo, quo maris Balthici, & vicinarum regionum accolæ, quibus carnes ſale, & fumo induratæ, piſces ſalſi, vel fumo aut frigore exſiccati victum familiarem præbent, neque aëre ſimili, neque aquis eiuſmodi paludoſis vtuntur.

Quandoque fit ſporadicus.

Atque ita Germanici, & Suecici Oceani, Balthicique ſinus accolis & finitimis populis Septẽtrionalibus Endemius quidem eſt & ἐπιχώριος hic morbus: aliis verò in locis, vbi rarius, & non ex communi, ſed ſua cuique, & priuata quadam victus ratione contrahitur, in numerum τῶν σποράδων referri poteſt.

Quandoque Epidemius.

Imò quandoque inter Epidemios morbos referendus; cum ſeu ex victu prauo communi, ſeu ex aëris conſtitutione humida & vliginoſa plurimos ſimul in eadem regione inuadit, aut multò frequentius, quàm aliàs conſueuit, graſſatur: id quod Rombert. Dodon. *in obſ. med. c.* 33. anno 1556. apud Brabantos accidiſſe ſcribit. Nam cum propter validã famem ſecalis corrupti ex Boruſſia

ruſſia aduecti vſus eſſet, non pauci à Scorbuto malè habere cœperunt. Idem annotauit Foreſtus, & ſimile quid anno 1562. accidiſſe refert, *lib. 10. obſ. 12.*

Morborum & ſymptomatum in Scorbuto congeries.

Etſi autem malum hoc hodie ſatis cognitum, & plurimis locis familiare quaſi eſt: tamen in quo eius natura conſiſtat, non ita planum eſt: cum maxima morborum, & ſymptomatum in eo concurrat congeries. Adeſt enim ſæpe Lienis intemperies, eiuſdem, & venarum portæ obſtructio, ſoluta vnitas, & vlcera crurum, magnitudo modò aucta, modò imminuta: ſymptomata plurima in facultatibus penè omnibus læſis, & qualitatibus mutatis; ipſiſque excretis non bene ſe habentibus. Et tanta omnino morborum, & ſymptomatum fartago in hoc affectu concurrit, vt vix alius ſit tam πολύμορφος, & qui ſub tot morborum ſpeciebus latitet, ac Medicos, etiam cum cauiſſe maximè videntur, ſæpe decipiat & deludat. Neque enim gingiuarum vlcera, & oris fœtor, dentium vacillatio, & crurum maculæ, atque vlcera, vel illa σκελοτύρβη ſtatim, ac ſemper apparent, neque vbi apparent, ſolùm conſpiciuntur, ſed & dolores in cruribus [illegible], nauſea, ac vomitus, ἀτροφία, alui nunc conſtipatio, nunc fluor; & dyſenteria, ſputum copioſum & perpetuum, dolores vagi, cardialgia, & anxietas, lipothymia febriũ varia genera, deliria, conuulſiones, paralyſis, hydrops, arthritis, pleuritis, eryſipelata, varia vlcera, & alia. Non tamen idem morborum, & ſymptomatum in omnibus concurſus, ſed in hoc iſta, in illo alia, in hoc plura, in alio pauciora apparent; quæ tamen omnia ab vna cauſſa variè diſpoſita, & ad hanc, vel illam partem ruente ortum habent. De quibus omnibus præ cæteris diligenter egit Seuerinus Eugalenus, in ſuo *de Scorbuto* tractatu, qui prolixè omnes morbos, & ſymptomata, quæ Scorbuto coniungi ſolent, deſcripſit, & Scorbutum ita depinxit, ac in lucem produxit, vt iam amplius latere facilè non poſſit. Et dicentur de hiſce plura poſtea *de ſignis*.

Scorbuti definitio.

Itaque cum ex tam multis, iiſque diuerſi generis, & diuerſas partes occupantibus morbis, & ſymptomatibus quaſi componatur Scorbutus; humoris verò, qui proxima omnium cauſſa eſt, natura planè cognita non ſit, vna, & perfecta definitione naturam eius exprimere ſi non impoſſibile, tamen difficile eſt. Ne tamen ſine definitionis luce in hoc tractatu verſemur, qualem poſſumus, afferemus, & ita commodiſſimè Scorbutum deſcribi poſſe putamus. *Scorbutus eſt praua & occulta qualitas, ſeu diſpoſitio, toti corpori, præcipuè verò viſceribus nutritioni dicatis impreſſa, ab humore melancholico craſſo, ſeroſo ſeu ichoroſo, peculiari modo corrupto orta; cum ſpontaneæ laſſitudinis, & grauitatis, in cruribus præcipuè, ſenſu, pectoris anguſtia, & reſpirationis difficultate, gingiuarum corruptione, & oris grauteolentia, ac maculis purpureis in cruribus imprimis, aliiſque morbis, ac ſymptomatibus plurimis ab eadem cauſſa pendentibus, coniuncta.* Seu, *praua quadam corporis nutritio vel cachexia, ab humore melancholico peculiari modo corrupto orta, coniunctam habens crurum debilitatem, maculas, gingiuas tumidas & ſanguinolentas, dentium laxitatem, & plura alia ſymptomata.*

CAPVT II.

De ſubiecto & cauſſa Scorbuti.

SEd vt iſta clariora fiant, & Natura Scorbuti penitius, quantum poſſibile, cognoſcatur, duo inprimis declaranda ſunt: Humoris Scorbutum producentis natura, & generationis modus; ac morbi, & ſymptomata, quæ Scorbutum comitari ſolent.

Et prius quidem vt rectè expediatur, Natura humoris Scorbutici à prima origine inquirenda.

In primis vitij colluuies vi-

E cibo in ventriculo chylus fit: chylus in ventriculo elaboratus per venam portæ dictam ad Epar, & Lienem deducitur, vt ibi in ſanguinem totius corporis alimentum conuertatur. In quibus ſanè coctionibus ſi omnia ſe rectè habeant, id ex totius corporis commodo eſt. Verùm quia plerumque cùm ob errata, quæ in victu committuntur, tum ob partium debilitatem coctiones hæ, & quæ iis coniunctæ ſunt, excrementorum ſeparationes non rectè perficiuntur, humorum vitioſorum ſæpe copia tanta cumulatur, vt a deſtinatis à Natura receptaculis tota capi non poſſit. Ac tum humores ſuperflui & vitioſi in partes vicinas, meſenterium & pancreas protruduntur. Partes enim hæ non ſolum laxiores ſunt, ſed & plurimas glandulas [illegible] & bibula obtinent & totius corporis [illegible] ſunt. Recipit eoſdem & Omentum, ac [illegible] in ſiniſtro hypochondrio ſub diaphragmate, ex ventriculi, omenti, coli & viſcerum connexu orta, & exitum non habens, ſed ita concluſa, vt [illegible] quæque & flatus continere poſſit, ab H[illegible] Fabricio de Aquapendente, *[illegible] ſeu [illegible]*, luculenter deſcripta, nec Hippocrati ignota, qui 7. *Aph.* 54 ſcribit. *[illegible]* Atque hoc in loco [illegible] morbi hypochondriaci [illegible] ſæpe hæret, ita non raro Scorbutus [illegible] morbi cauſa peccat [illegible] inde oritur. Cauitate enim [illegible] interdum [illegible] vtitur ad recipiendos ſuperfluos humores [illegible], craſſos, limoſos, ſeroſos & [illegible], flatusque etiam. Et quidem ex [illegible] cauitatem excrementa iſta [illegible], ex liene, epate, ventriculo. Ac ſæpe in Anatomia obſeruatum [illegible] & hanc [illegible] cauitatem nunc [illegible], nunc atro humore refertam fuiſſe. Flatus [illegible] extra dubium eſt, ob quos, cum abdomen comprimitur, aut venter attollitur vel deprimitur, ſonus manifeſtus percipitur. Noui que ſtudioſum, qui quoties manu ſiniſtrum hypochondrium comprimit, manifeſtus ſonus etiam ab adſtantibus percipitur. In his nimirum locis choleræ, melancholiæ, diarrhϾ, dyſenteriæ, cachexiæ, atrophiæ, languoris lentarum, errantiúmque febrium, latentium denique morborum cauſſas ſe deprehendiſſe, rectiſſimè Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. c. 7.* ſcribit. Imò ex vitioſis humoribus in hiſce locis cumulatis, præter enumerata mala, alia plurima, vtpote ſcabies, maculæ, vlcera, & tumores [illegible], arthritis, paralyſis, conuulſiones, ventris tormina, dolores varij, & vagi in corpore ortum habent, vt ferè nihil morborum in corpore ſit, quod non ab excrementis in hiſce locis cumulatis prouenire poſſit. Cùm enim ſentina iſta corporis plena eſt, pars vitioſorum humorum non pauca venæ cauæ, & arteriæ magnæ communicatur, per quarum ramos poſtea in totum corpus diſtribuitur, & prout conſtituta, ac diſpoſita eſt, ac in hanc, vel illam partem à Natura protruditur, nunc hoc, nunc illud mali ac morbi genus excitat. Atque ita rem ſe habere experientia confirmat, ac in demortuis ſæpe (cum in viuentibus cauſa mali ſatis deprehendi non potuerit) in meſenterio vlcera ſordida & abſceſsûs deprehenſi ſunt, è quibus nunc febres acutæ, cum ſanguinis nigerrimi vomitu, & per aluum excretione copioſa, cum animi deliquiis; nunc epate, liene, & inteſtinis ſaluis ventris tormina intolerabilia, & tádem mors; nunc nauſea, vomitus melancholia, cachexia, atrophia; nunc dolores Colicis ſimiles, vrinæ purulentæ; nunc perpetuæ vigiliæ, lipothymiæ, ſudores frigidi, & ſimilia mala originem habuerunt.

tio ſerum ... morum ... torum ... rum c... continet

In totum ... pus pe... & ar... diſtribu...

Facit ad iſtorum in meſenterio vitioſorum humorum coacervationem imprimis Lien, dum ſuum officium non facit; liénque generationis horum prauorum humorum plerunque præcipua cauſa eſt, meſenterium ac vicina loca receptaculum & ſedes, ac in hiſce locis morborum & ſymptomatum, quæ ſcorbutum comitantur, cauſa quærenda eſt. De quo *part. 4. cap. 5.* dictum.

Sed

Sed vt ad Scorbuti Naturam explicandam propiùs accedamus, quænam ſit humoris Scorbutum producentis natura, quo in loco, & quomodo generetur, explicandum. Primò autem hoc præſupponendum, coctiones, quibus alimentum corpori noſtro alendo idoneum elaboratur, idque ab inutilibus, & excrementitiis partibus ſecernitur, quadam quaſi fermentatione, & πνευματώσει (liceat hiſce vocabulis vti) perfici, quibus, quæ antea erant craſſa, & fixa, rareſiunt, ſpirituaſcunt, vt ſic dicam, & vt Chymicorum termino vtar, volatilia redduntur, perficiuntur, & ab excrementis ſuis liberantur, vt eò facilius corpori noſtro non ſolum aſſimilari, eique vtile, & purum alimentum ſuppeditare, ſed & ſpiritibus materiam præbere poſſint. Apparet hoc etiam in alterationibus fructuum. In maturatione enim, quæ primò erant auſtera, & acerba, ac omnino fixa, & ſpirituoſi ferè nihil obtinebant, omnia dulceſcunt, & partes illæ longè ſubtiliorem, & ſpirituoſiorem, vt ſic dicam, naturam induunt, vt ex iis ſpiritus etiam φλογιστὸς elici poſſit, qui ex immaturis non poterat. Multò verò magis apparet hoc in fermentatione ea, quæ in muſto, cereuiſia, & ſuccis è piris, & pomis, aliiſque fructibus expreſſis accidit, è quibus ante fermentationem nihil ferè ſpiritus; poſt fermentationem verò is ſatis copioſus elici poteſt. Eademque omnia ante fermentationem cruda, ac impura, ac proinde minus ſalubria ſunt, fæcibus nimirum adhuc permiſta, & in quibus calori noſtro plurimum laborandū eſt: Vbi autem fermentantur, cum excrementis ſuis quaſi pugnam ineunt, ſpirituaſcunt, μετεωρίζονται, vt Hippocrat. 3. *de vict. rat. in acut. t.* 38. loquitur, rareſiunt, & in maiorem molem attolluntur, atque exaltantur, ac finita fermentatione fæcibus ſubſidentibus longè ſubtiliora, puriora, & ſpirituoſiora redduntur. Idē in pane videre eſt, qui ſi fermentetur bene, ipſe rarior redditur, atque ad coctionem longè aptior eſt, quàm non fermentatus. Et quidem cibos, dum coquuntur, & vt alimentum corpori fiant, elaborantur, attenuari, rareſieri, & (liceat ſic loqui) ſpirituaſcere quaſi, ita euidens eſt, vt doctiſſ. Planerus in eam venerit ſententiam, *l.* 2. *meth. med. c.* 4. *p.* 72. cibum, & potum in ventriculo in halitus reſolui, qui in venas meſaraicas ſubeant & inhalent, ibique in ſpeciem ſanguinis concretione quadam mutentur; id quod diſputatione quadam peculiari ſe demonſtraſſe ſcribit.

ibi in co-... ione rare-... ... & Spi-... uaſcunt.

Neque ſolùm aliæ alimenti & potûs partes hoc modo raræ & volatiles quaſi in corpore noſtro redduntur, ſed & ipſe ſal, qui alimentis ineſt, & cum iis aſſumitur, ex fixo volatilis, ſpiritualis quaſi, & animalis redditur. Atque his quiuis, qui ſalem volatilem è cornibus, & oſſibus animalium, ex ſanguine, & vrina deſtillando elici vidit, non ita difficulter fidem habebit.

...aſſiores ...yli partes à ...ne attra-...untur.

Itaque dum omnia ſeſe rectè in corpore habent, alimenta in ventriculo reſoluuntur, parteſque ad alendū inutiles ſecernuntur, & per aluum excernuntur: quæ verò ad alendum vtiles ſunt, propria ventriculi, & inteſtinorum vi elaborantur, & naturæ humanæ conſentaneæ redduntur. Cum verò eam formam, & ſimilitudinem, quam cum corpore alendo habere debent, in ventriculo, & inteſtinis adipiſci non poſſint, ad iecur, tanquam ſanguinis officinam, amplius elaborandæ mittuntur. Vt autem ſanguis purior in Hepate elaboretur, craſſiores chyli partes, mediante ſero copioſo, quo diluuntur, & ad fluxum ac motum aptiores redduntur, à liene auertuntur, & attrahuntur; qui tamen & ipſe craſſum illum chylum pro ſanguificandi facultate qua præditus eſt, quantum poteſt, elaborat, & in ſanguinem ſibi, & vicinis partibus vtilem, & commodum mutat: quod verò planè corpori alendo inutile eſt, per deſtinatas à Natura vias expellit, vt *lib.* 1. *Inſtit. c.* 9. pluribus hac de re egimus.

...eneratio- ...à Scorbuti ...modus.

Atque hæc omnia ſi rectè, & decenter in corpore perficiantur, homo bene valet: ſi verò (vt generationis Scorbuti modum breuibus comprehendam) ob viuendi rationem incommodam, & crudum, craſſum, ac prauum victum multa alimenta ἀνεπιτήδεια, ἄχρηστα, καὶ ἰσχυρὰ, vt appellat Hippocrates, tanta copia aſſumantur, vt à corpore, aliàs etiam ſano, & forti, ac vi coctrice pro viribus in iis conficiendis laborante, omnia ſatis concoqui, & ab excrementitiis partibus liberari non poſſint, & chylus multis partibus craſſis, ac tartareis, vt à Chymicis appellantur, abundans, ad viſcera ſecundæ coctioni deſtinata perueniat, accidit, vt partes illæ craſſæ, ſalſæ, fixæ, nec omnes à liene attrahi, nec ſatis elaborari poſſint. Atque ita coctio, & πνευμάτωσις illa, qua omnia alimenta fermentari, & quaſi ſpirituaſcere debent, impeditur, & partes cibi craſſæ, ſalque eſculentus, & fixus tartareus copioſè cum cibis ingeſtus craſſam ſuam, & fixam naturam deponere, ac rareſieri, volatilis, ac animalis reddi, vt debebat, non poteſt, & partes impuræ, inutiles, ac tartareæ ab vtilibus, & puris probè ſeparari nequeunt. Vnde viſcerum coctioni ſecundæ dicatorum facultas tandem oneri & copiæ humorum iſtorum craſſorum ſuccumbit, paulatimque debilitatur, ac indies ad alimentorum coctionem, & elaborationem ineptior redditur, vt nimiam humorum craſſitiem & deficientem πνευμάτωσιν corrigere non poſſit. Quod vitium atque id, quod in rarefactione & attenuatione humorum deficit, quomodo vnica voce exprimi poſſit, non planum eſt: & proinde de nomine, modò de re conſtet, cum nemine litigabimus. Remb. Dodonæus, *in praxi Med. de mag. lien.* & cum eo Cl. Dn. D. Gr. Horſtius ὠμόλυσιν ſiue cruditatem appellat, & eam proximam huius morbi cauſſam eſſe dicit.

Sal ergo ille fixus, ac tartareus, & partes chyli craſſiores, cum omnes à liene attrahi, & elaborari, atque ab Hepate ſine incommodo attrahi non poſſint, vtpote quod ſubtiliores tantum chyli partes, tanquam ſibi familiares, & ſanguini bono generando aptiores naturaliter appetit; neque etiam ob copiam, & ineptitudinem à Natura omnes expelli poſſint; in primis viis hærent, & in venarum meſaraicarum, ac portæ ramis, adeóque ipſo meſenterio, pancreate ac omento ſubſiſtunt, ac propter cauſſæ, quæ talibus humoribus materiam ſuppeditare ſolet, continuationem, quotidie augentur, hiſque ſalſis, craſſis, & fixis humoribus alij crudi, & vitioſi humores quiuis coniunguntur, & permiſcentur; & ab iis hiſce in locis detinentur; atque ita tartareorum, vt Chymici appellant, humorum colluuies in primis viis coaceruatur.

Detenti autem hi humores in hiſce locis, & hâc quaſi corporis ſentina diutius, vlterius corrumpuntur, & variis hypochondriacis affectibus cauſſam præbent, vſque dum tandem prauam, ac contagioſam, & Scorbuto peculiarem diſpoſitionem acquirant. Humores hoc modo corrupti, & Scorbuticam diſpoſitionem adepti, etſi aliquandiu in primis viis deliteſcant, tamen vbi tandem magna eorum copia coaceruatur, adiuuante inprimis, & motum promouente ſeroſo humore, quo diluuntur; ad Hepar deferuntur, eiuſque αἱμάτωσιν ſæpe vitiant, & in venas, ac arterias effunduntur, ac cum ſanguine permiſcentur, cúmque inquinant, & cum eo in varias corporis partes, etiam in muſculos, tendines & articulos, diffunduntur, ac varios morbos, & ſymptomata, pro partium, à quibus recipiuntur, varietate excitant.

Extra enim in habitu corporis extra venas effuſi, cū neque corpori aſſimilari, & apponi, neque exire commodè queant, ibi detenti partium nutritionem impediunt, corpus grauant, ac laſſum reddunt, vel hinc inde moti dolores vagos excitant. Ad gingiuas ſalſi huius & corrupti humoris portio miſſa, mollem earum, & teneram carnem in laxum tumorem attollit, tandemque acrimonia ſua eas arrodit, vnde pruritus in gingiuis ſequitur, earúmque caro leui ſuctione

Morborum & ſymptomatū ſcorbuticorū generatio.

& attritu ſanguinem effundit, flacceſcit, exulceratur, ac putreſcens à dentibus abſcedit, & grauem odorem de ſe emittit, ipſique dentes vacillant, & ex ore excidunt. Quæ verò pars ad inferiora corporis per venæ cauæ crurales ramos à natura propellitur, per capillares venas, mediante ſero, ad ſuperficiem cutis cum ſanguine detruſa, maculas nunc rubras, nunc purpureas, aut liuentes excitat, vel ad tendines, & ligamenta, ipſoſque muſculos delata crurum grauitatem, laſſitudinem, & imbecillitatem excitat, & partes has vel laxat, vel ibi diutius hærens à ſero, quo diluebatur, deſerta, exſiccatur, & induratur, vnde tendines rigidi redduntur, cruraque motu priuantur & ambulandi impotentia, paralyſeos quandam ſpeciem mentiens, excitatur. Ad alias quoque partes delata dolores, tumores, eroſiones, & ſexcenta alia, quæ Engalenus omnia diligenter enumerat, producit, de quibus poſtea plura dicentur.

Scorbutica colluuies vbi generetur.

E quibus etſi colligere facile ſit, & quod Scorbuti ſubiectum, ſeu locus potius ſit, vel ſedes materiæ Scorbutum excitantis, & quis humor ſit, à quo Scorbutus habet originem, & quomodo generetur: tamen vt Scorbuti natura manifeſtior fiat, de ſingulis in ſpecie dicendum. Et primò quidem Scorbuti ſubiectum quod attinet, dum de ſubiecto Scorbuti agimus, non intelligimus hîc partes corporis humani; quæ ſymptomata, & morbos Scorbuticis familiares patiuntur; cum nulla ferè corporis pars ſit, quæ non mali aliquid in Scorbuto pati poſſit; etſi nunc plures, nunc pauciores afficiantur; prout malum vel recens vel antiquum eſt: ſed colluuiei illius Scorbuticæ, & humorum vitioſorum, qui ſymptomatum & morborum in Scorbuto cauſſa ſunt, fontem, & ſedem inquirimus. Atque ſubiectum duplex ſtatuimus, fontem, & locum, in quo generatur, & ſedem, in qua generata continetur.

Subiectum ſcorbuti.

Fontem primò huius colluuiei quod attinet, hanc niſi è contagio contrahatur, meſenterium, & primas corporis vias, ſeu venæ portæ ramos, quæ illas perreptant, ſedes eſſe ſtatuimus. Etſi enim rarò accidat, vt ſine lienis actione læſa Scorbutus excitetur, & plerumque humorum vicinorum prauorum, & corruptorum contactu & ipſe afficiatur, & labem contrahat: tamen quandoque ſaluus eſt; & ipſe in cadauere Scorbuto extincti aperto omentum quidem totum ferè putridum & corruptum; in liene verò nihil, quod, quantum ad ſenſum, culpari poſſet, deprehendi; & in quodam Hollandiæ Præſide, Scorbuto laborante, magis Hepar, quàm Lienem affectum fuiſſe Foreſtus *lib. 20. obſeru.* 11. annotauit. Etenim licet Lien ſanus, ac ſaluus ſit: tamen ſi chylus fæculentus ſalſis, ac tartareis excrementis, & ſuperfluitatibus ſcateat, lien omnes illas nec attrahere, nec elaborare poteſt, atque ita in agendo fine ſuo fruſtratur ob errorem externum; eodem modo ſicut actio ventriculi aliàs bene conſtituti ſæpe læditur, ſi materia concoquenda aut nimis multa, aut aliena, & vitioſis qualitatibus infecta ipſi offeratur. Si tamen Lien ipſe debilis, vel obſtructus, vel quocunque modo malè conſtitutus ſit, multò magis in agendo officio ſuo non ſatisfacit. Poteſtque vtrumque fieri, ſcilicet vel vt primò à craſſis humoribus Lien obſtruatur, eoque propterea officium ſuum non faciente, in meſenterio, & primis viis humores Melancholici cumulentur; vel vt primò in venæ portæ ramis ob alimentorum vitium tales humores cumulentur, & deinde lienem obſtruant, vel debilitent, qui obſtructus, vel debilitatus ad copiam eorum in dictis locis augendam facit, & vt humores vitioſi longè copioſius quàm antea cumulentur, in cauſſa eſt. Vt ita ſedes, & fons primus colluuiei Scorbuticæ ex victu contractæ ſit in meſenterio, omento, & primis viis, locisque inter ventriculum, Hepar & Lienem mediis, & vtrique viſceri vicinis, ſuprà, deſcriptis.

Vbi contineatur colluuies Scorbutica.

Etſi verò hiſce locis primam originem debeat colluuies Scorbutica, & in recenti morbo etiam iis ferè concludatur: tamen ſi malum iam diutius durauerit, & materia iſta vitioſa copioſior ſit, non ſolum hiſce locis coercetur, ſed per venas, & arterias in totum corpus diffunditur; vnde totum venoſum genus, tam venas portæ, quam cauæ complectens, ſedes colluuiei ſcorbuticæ dici poteſt. Et chylus, dum è ventriculo per loca huiuſmodi vitioſis humoribus repleta tranſit, inquinatur: ipſum præterea hepar & lien à vicina & effluente eiuſmodi colluuie, eiuſque vaporibus debilitatur. Iſta enim praua, & occulta diſpoſitio non intra humores ſemper ſe continet, ſed vicinis viſceribus, tum humorũ ipſorum corruptorum contactu, tum vaporibus & fumis eorum imprimitur. Ventriculus quidem ſæpe etiam afficitur, & labẽ à vicinis prauis humoribus contrahit: ſæpiſſime tamen appetitus ſatis validus, & tantum non integer permanet: & ſi quæ circa ventriculi actiones apparent ſymptomata, potius per conſenſum vicinorum viſcerum, quàm per primarium ventriculi affectum fiunt. Viſcera poſteaquam diſpoſitionem illam prauam receperunt, eam rurſum alimentis affluentibus & elaborandis imprimunt: ſicut idem in lue venerea, & elephantiaſi accidere ſolet. Atque ita cum alimentum corrumpatur, potius morbificæ cauſſæ accedit, eamque auget, quàm vt corpori alimentum præbeat; & hoc modo totum corpus cacochymia ſcorbutica inficitur. Idque ex ſanguine venâ ſectâ emiſſo apparet, qui manifeſtas corruptionis notas exhibet, & plerumque parte ſuperiore pituita, aut mucone potius flaueſcente aut vireſcente, quaſi pelle obducitur. Imò vbi per contagium extra admiſſum contrahitur ſcorbutus, primò ſanguis in vena caua corrumpitur, etſi in primis viis nullum ſit vitium.

Cauſſa ſcorbuti eſt humor melancholicus.

Secundò cauſſam ſcorbuti, & eorum, quæ ſcorbuto laborantibus p. n. accidunt, quod attinet, antecedens equidem cauſſa eſt humor melancholicus, crudus, ſimulque ichoroſus ſeu ſeroſus, cui interdum & alij humores crudi & corrupti permiſcentur, id quod vel vrinarum varietas & crebra permutatio oſtendit. Vt autem is proximæ cauſſæ naturam hîc induat, peculiarem & huic morbi propriam corruptionem induat, neceſſe eſt. Eſſe melancholicum non ſolum victus præcedens ratio, quæ ad nullum alium humorem, quàm melancholicum procreandum inclinat, tum effectus, morbi ſcilicet, & ſymptomata, quæ in ſcorbuticis apparent, pleraque humoris melancholici ſoboles, teſtantur; vt poſtea patebit. Et ineſſe talem ſuccum ſanguini, qui à liene attrahitur, Galenus ex colore, qui quàm hepatis, ipſo viſu teſte, nigricantior eſt, & ſapore acerbo, qui carni etiam elixæ eius ineſſe deprehenditur, *lib. de atra bile c. 6.* & rectè demonſtrat.

Non ſolùm aqueum.

Neque hic aſſentiri poſſumus Hieronymo Reuſnero, qui, *de Scorbuto exerc. 4* prolixè, & operoſè probare conatur, ſcorbutum nullo modo fieri à melancholico & craſſo, ſed ab aqueo ſolùm, & tenui humore. Hoc enim eius dogma nullo modo cum iis, quæ de cauſſis ſcorbuti externis habet, conſentit. Etenim ſi victus rationem, & aërem, ac omnia, quæ ad ſcorbuti generationem concurrere prolixè docet, diligenter examinemus, omnia ad humoris melancholici, & craſſi generationem faciunt.

Neq; tamen hîc per humorẽ melancholicũ glutinoſũ quid, quod ille, *pag.* 173. ipſi adſcribit, intelligimus, neque id quiſquam Medicorum doctiorum aſſerit, qui feci vini, & amurcæ illum comparant, non glutini, quod & in vrinis ſenſibus ſæpe patet. Etſi nihil prohibeat, quin, vt diximus, humores pituitoſi, & vitioſi huic colluuiei ſeſe aſſociare poſſint. Idque ſæpe accidere in ſanguine, vena aperta emiſſo, apparet, qui plerumque in ſcorbuticis quaſi glutine albo vireſcente, vel flaueſcente vt modò dictum, obducitur.

Etſi

e etiam ſſus tātū ſero di- w.

Etſi verò humor melancholicus ſcorbuti cauſſa craſſus eſſe rectè ſtatuitur: tamen non tantum craſſus eſt, ſed ſero multo dilutus. Neque enim ſolùm craſſa, ſicut veſicula fellis puram putam, bilem, lien attrahit, ſed chyli partem reſpectu illius, quæ ab hepate attrahitur, craſſiorem, quæ tamen aquoſâ,& potulentâ materiâ, vt facilius, quò debet, penetret, neque obſtructiones pariat, diluitur. Itaque vt in ſtatu naturali craſſior illa chyli pars multa aqua diluitur: ita & in præternaturali idem accidit. Atque ita humor ſcorbuti cauſſa non ſolum craſſus eſt, ſed & ichore, ac ſero multo diluitur, vt ſit inſtar lixiuij; quod ex aqua, & ſalſis, ac feculentis, & aduſtis partibus conſtat, vt, *lib. 2. Inſtit. part. 3. cap.* 8. docuimus, idque ex præcedente victus ratione, quæ talibus partibus abundat, & effectibus, doloribus vagis, gingiuarum, & crurum vlceribus, ac ſimilibus patet, quæ omnia à ſalſis, & ſeroſis humoribus proueniunt.

mor ſcorticus poiari modo ruptus eſt.

Talis cum ſit, vt multis ſeroſis partibus diluatur, & inſtar lixiuij: quod ex ſale, terrenis partibus, & aqua cõſtat, ſeſe habeat, facilè ad lienem cum chylo penetrare poteſt. Neque enim, quod modò diximus, & diligenter notandum, ſincerus, & ſolus, ſed aliis humoribus mixtus ad lienem peruenit, ideóque etiam vt ſincerus & ſolus ibi deprehendatur, opus non eſt.

Verùm cum in quartanis, hypochondriacis ac melancholicis affectibus, vbi ſimilis cauſſa adeſſe videtur, non eadem planè ſymptomata, qualia in ſcorbuto conſpiciuntur, appareant; etſi tandem hi affectus ſæpiſſimè in ſcorbutum degenerent: peculiarem ἄῤῥητον, & occultam corruptionem, ac deprauationem ſuſcipere neceſſe eſt illam humorum melancholicorum, ſeroſorum, ac tartareorum colluuiem, diutius in locis illis detentam, ſi ſcorbutum producere debet; quod cùm ex aliis ſymptomatibus, quæ ipſum comitantur, tùm & præcipuè ex contagio apparet, quò alij morbi melancholici, & hypochondriaci deſtituuntur, Scorbutus verò præditus eſt, vt facilè aliis communicari poſſit; quod euidens peculiaris corruptionis argumentum eſt. Quod & hoc euincere videtur, quod, vt in Prognoſticis dicetur, vbi humor ſcorbuticus ſimilem hepati, aut lieni, diſpoſitionem impreſſit, vix vnquam integrè curatur ſcorbutus: quod indicium eſt impreſſionis longè fortioris, quàm quæ qualitatibus primis competit, ſed talis, quæ venenorum naturam æmulatur, quorùm impreſſiones tàm fortes ſunt, vt diſpoſitiones ab iis relictæ ſæpe toto vitæ tempore aboleri nõ poſſint. Ideoque à ſplenis obſtructione, & humore melancholico, & atro tantùm; ac ſimpliciter ſcorbutus deduci non poteſt; cum multi ſplenis obſtructione laborent, & humore melancholico, vel atro abundent, nec tamen ſcorbuto afficiantur: imò iis regionibus, quibus humoris atri ex aëris, qui humores torret, feruore collectio eſt familiaris, ſcorbutus ſit planè ignotus. Maloque etiam hîc fateri, nos in communibus humano generi ignorantiæ tenebris verſari, & corruptionis huius modum non ſatis explicare; & non niſi ex affectu dignoſcere poſſe, quàm ea, quæ fundamento nullo nituntur, ad ignorantiam noſtram palliandam proferre.

omodo eratur.

Tertiò generationem huius humoris quod attinet, etſi, quæ hîc alij tradunt, me non lateat, & alios aliter ſentire ſciam: tamen paulò altius huius humoris natura inueſtiganda, & quomodo generetur, indagandum videtur, quod plurimum ad curationem rectè inſtituendam facit. Principio autem hîc non in qualitatibus primis ſubſiſtendum, ſed ad illas δυνάμεις, & ἀκρότητας humorum, ab Hippocrate, *in lib. de priſc. Medic.* propoſitas recurrendum, & ad ea, quæ Hippocrates, 3. *de vict. rat. in acut. t.* 38. de acido, amaro, ac fermentatione humorum ſalſorum in corpore noſtro tradit, reſpiciendum videtur.

Diximus a. antea, humorem hunc generari ex deficiente ſalis, qui cibis ineſt, & cum iis aſſumitur, potuſque, ac cibi craſſioris coctione & πνευματώσιος. Cũ enim natura intendat per coctionem cùm primam, tùm ſecundam alimenta aſſumpta ita attenuare, rarefacere, & omnino præparare, vt corpori noſtro affinia, & ei alendo ſint vtilia, atque ea de cauſſa in ventriculo ea primum reſoluat, ac coquat, & excrementitias partes craſſiſſimas per aluum excernat; poſtea verò chylum ad hepar, tanquam ſanguinis, qui totius corporis alimentum, officinam mittat, auerſis prius, & attractis à liene craſſioribus, & ſeroſis pleriſque chyli partibus, ad ſanguinis pro liene, & vicinarum partium nutritione generationem deſtinatis: ſi hoc non fiat, & vel in prima coctione fæculenta ac tartarea omnia, quæ debebant, non ſecernantur, & ad lienem in maiori copia affluant, quàm vt ab eo omnes attrahi, vel elaborari poſſint; vel lien ſeu debilis ſeu obſtructus partes illas chyli fæculentas, vt debet, ad ſe non attrahat: in primis viis, & circa lienem & locis antea dictis, eæ hærent, & hoc modo humor craſſus, ſalſus, fixus, & quæ omnia Chymici vno vocabulo complectuntur, tartareus, multo tamen ſero dilutus, coaceruatur, ibique diutius hærens, tandem peculiarem, ſpecificam, & ſcorbuto propriam corruptionem induit.

Atque rem ita ſe habere plura ſunt, quæ docent. Nã primò ſi conſideremus victum, qui ſcorbutum generare ſolet, omnes in eo conſentiunt, cibos ſale, & fumo induratos ſcorbuto producendo aptiſſimos eſſe, & in maritimis locis, vbi homines non ſolum aëre craſſo, marinis, ſalſis, ac paluſtribus vaporibus inquinato vtuntur, ſed aquas etiam fæculentas, & corruptas bibunt, & alimentis in tali aëre creſcentibus, ac quæ eiuſmodi aquis nutriuntur, veſcuntur, hunc morbũ familiarẽ eſſe. Cum enim cibis eiuſmodi ſiccis, putris, ſalſis, aquiſq; feculentis & corruptis, ſucci humidioris, rarioris, & ſpirituoſi, & qui corpori probum alimentum præbere poſſit, &, vt Chymici non ineptè loquuntur, volatilis, vel parũ inſit, vel quod in eo fuit, ſale, quo cõdiuntur, multo corruptũ, aut fumo abſumptũ, & exſiccatum, aut putredine corruptũ ſit, vt nihil ferè, niſi partes craſſæ, feculentæ, terreſtres, excrementitiæ, ſalſæ, & fixæ plurimæ inſint, & omnino, vt Hippocrates. *de priſc. Medic.* loquitur, ἄκρητον καὶ ἰσχυρόν τι in tali cibo abundet, id omne à natura attenuari, rarefieri, volatile, ac ſpirituoſum reddi, & elaborari, ac vinci non poteſt. Ac proinde ei reſpondens, & congener cacochymia colligitur, & craſſus, feculentus, ſalſus, ac fixus humor in primis viis coaceruatur.

Victus ſcorbuto generãdo aptus.

Deinde curandi ratio, & medicamenta, quæ hunc morbum expugnant, euidenter idem demonſtrant. Nam ſi medicamenta, quæ hunc morbum curare experientia longa docuit, conſideremus, non ſunt ea quæuis aperiẽtia, aut humori melancholico ſimpliciter oppoſita, ſed omnia ſale volatili abundant; qualia ſunt cochlearia, naſturtium, beccabunga, chelidon. minus, fumaria, raphanus ruſtic. ſinapi, ſedum minus, &c. Quæ omnia & guſtata, & trita vaporem ſubtilem, acrem, & citò euaneſcentem ſpirant, qui eſt à ſale volatili Chymicis dicto. Nam medicamenta, quæ in aliis quidem affectibus, qui maximam cum ſcorbuto cognationem habere videntur, proſunt, & aliàs aperiendi vim habent: tamen ſi ſale volatili hoc deſtituantur, in ſcorbuto curando non ſufficiunt: monetque aliquoties non præter rem Seuerinus Eugalenus. doctiſſimos alias Medicos ſcorbuticorum curam quidem ſuſcepiſſe, ſed cum illa ſolum, quæ aliàs in hypochondriacis affectibus vſurpari ſolent, medicamenta adhiberent, nullo ad ſpecificam huius humoris naturam, & corruptionem reſpectu habito, nihil profeciſſe; ſe verò poſtea idoneis, & appropriatis, vt appellant medicamentis feliciter eoſdem ſanitati reſtituiſſe.

Medicamẽta ſcorbutum curantia.

Medicamenta cõtra ſcorbutum recẽtia vſurpanda.

Imò illa ipſa medicamenta antiſcorbutica, ſi ſalem illum volatilem amittant, id quod exſiccatione, & coctura fit ſæpe, parum efficacia deprehenduntur: & longè plus virium, & efficaciæ ſuccis, & conſeruis harum plantarum, quàm exſiccatis ineſt, vtpote in quibus partes illæ volatiles ab igne diſſipantur, aut cũ humido in exſiccatione euaneſcunt. Ideóque ſali volatili harum plantarum meritò maximam vim ſcorbutum curandi adſcribimus, vtpote quo præſente & operante malum pellitur, abſente non tollitur.

Occulta vis in medicamentis ſcorbuticis.

Si quis tamen hæc medicamenta etiam occcultum quid, quod occultæ, & ſpecificæ humoris corruptioni aduerſetur, habere ſtatuat, ei non repugnamus. Et videntur inter iſta medicamenta quædam præ aliis habere peculiarem prærogatiuam. Et licet nonnulli apud exteros reperiantur, qui putant ſine cauſſa à Germanis nouum morbi genus hîc afferri, cùm iſta omnia, quæ ſcorbuticis accidere dicuntur, ſymptomata aduſtæ & ichoribus acribus contaminatæ melancholiæ adſcribi poſſint: tamen humorem illum melancholicum peculiarem habere corruptionem ex medicamentis, quibus curatur, patet. Cum enim cochlearia, bekabunda, naſturtij genera & ſinapi rectè vſurpentur, omnia acerrima, & pleraque tertium caliditatis gradum attingentia, ſi ad primas ſolum qualitates in humore melancholico reſpiciendum eſſet, ab iſtis medicamentis intemperies humoris melancholici potius augeretur quàm tolleretur.

Quia verò ſecundum Hippocratem curatio morbũ indicat, & omnis actio eſt inter contraria, & à contrariis, vt habet Ariſtoteles, *lib. de gener. c. 7. t. 50. & 51.* & agens, quatenus in patiens agit, ei contrarium eſt: ſequitur, etiam ſalem volatilem, cuius in curatione ſcorbuti primæ partes, & vires ſunt, in id, quod ſub eodem genere proximo eſt ipſi contrarium, agere. Opponitur autem inter ſales fixus volatili. Et cum omne fixum à volatili reddatur volatile, ſicut contra volatilia à fixis figuntur, & fixa redduntur, vt Chymicis notum eſt, & omnibus Phyſicis (cum ad plurimarum rerum explicationem multum faciat) meritò notũ eſſe debet, vt *de Conſenſ. Chymicor. c. 12. in fine,* dictum eſt: Fit etiam, vt à plantis, quæ ſale iſto volatili abundant, humores, qui in ſale iſto fixo abundant, attenuentur, rareſiant, &, vt vno verbo dicam, volatiles reddantur; & à natura facilius loco moueantur, & diſcutiantur.

Cruditas duplex.

Neque hæc à Galeni & antiquorum doctrina aliena ſunt, ſed potius eam explicant. Notum enim eſt ex Galeno, 8. *meth. med. c. 5.* duplicem dari cruditatem, nidoroſam & acidam. Acidam eſſe in quartana & humoribus melancholicis, extra controuerſiam eſſe puto: cum ipſe Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. non aliter fieri è vino acetum, quàm è ſanguine melancholiam docet, atque ea de cauſa Hippocrates, 3. *de vict. rat. in acut. t. 38*, melancholicis acetum noxium eſſe, & ἀνάγειν μελάνων ἕξω, id eſt, exaltare nigra acetum (ita enim vertendum; non verò, educere nigra, vt de febrib. *lib. 2. cap. 17*, docuimus) ſcribat. Iam ergò ſi quomodo acetum è vino generetur explicauerimus, non paruam ea res huic materiæ & doctrinæ de morbis hypochondriacis lucem afferet, & quid ſit illa deficiens πεπανσμοῦ, quæque ſint prima ſcorbuti initia, declarabit.

Aceti generatio.

Et ne ambagibus vtamur, acetum è vino fieri ſpiritus & ſalis volatilis, quæ in vino ſunt, fixione, vt Chymici loquuntur, putamus. Neque enim ſpiritus è vino ſeparatione fit acetum: cum è vino, à quo ſpiritus ſeparatus eſt, aut quod corruptum eſt, ſpiritumque amiſit, nullum fiat acetum, ſed quò generoſius vinum eſt, eò fortius ex eo fiat acetum: ex vino quoque ex vuis immaturis expreſſo, & quod omni ferè ſpiritu deſtituitur, nullum ſæpe fiat acetum. Neque ſolum ex vino, verùm etiam ex cereuiſia, hydromelite, & fructuum nonnullorum ſuccis, ſpiritu abundantibus, atque è quibus ſpiritus, ſpiritui vini ſimilis, deſtillãdo elici poteſt, fit acetũ: Ex aliis verò, quæ tali ſpiritu deſtituuntur, non fit. Sal enim & humor, qui eſt in talibus, quandoque eſt fixus, quandoque volatilis. In immaturis, acidis & auſteris fructibus fixus eſt: vbi verò ij maturuerunt, & dulciores fiunt, ſuccique inde expreſſi fermentantur, quæ antea cruda & fixa erant, volatilia fiunt, vt ex iis copioſius ſpiritus elici poſſit, vt id de ceraſis, baccis ſambuci, & ſimilibus notiſſimum eſt. Idem ſpiritus & ſal dum in iis rurſum figitur, ex iis fit acetum. Et quod per ſpiritus & ſalis volatilis fixionem, non verò ſeparationem, fiat acetũ ex ſequentibus ſatis patet. Primò quod poſt deſtillationem vini nihil vel parum ſalis in phlegmate deprehenditur, poſt aceti verò deſtillationẽ ſalis acerrimi plurimum relinquitur. Deinde quod in vini deſtillatione primò ſpiritus aſcendit, vtpote volatilis; phlegma verò poſt ſpiritum: in aceto verò primum phlegma deſtillat, poſt phlegma demum ſpiritus acidus, fixior ſcilicet & ad euaporandum minus aptus iam, quam ipſum phlegma. Nimirum ſpiritus & ſal, qui in vino eſt volatilis, ad lenem ignem; (quæ natura eſt volatilium Chymicis ita dictorum) euaporat, in alembicum attollitur, & à phlegmate ſeparatur: in aceto verò ſpiritus & ſal, quæ vino volatilia erant, digeſtione per lentum calorem quo acetum generatur, fixa iam reddita, non ſtatim à calore eleuantur, & aſcendunt, (quæ fixorum natura eſt) ſed vt ſpiritus aceti aſcendat & deſtillet, maiori calore opus eſt: imò magna pars ſalis acidi fixi in phlegmate relinquitur & in altum non eleuatur Tertiò ſpiritus vini eſt φλογιστὸς & facile flammam concipit; aceti verò ſpiritus nullo modo, ſed etiam, ne alia facilè accendantur, prohibet.

Fixũ ... latus

Quod ergo in generatione aceti accidit, tale quid etiam in melancholici humoris generatione fieri, & hęc eſſe prima ſcorbuti initia, ſatis probabile eſt, atq; ex iis, quæ modò dicta ſunt, patet. Et cum Chymicorum axioma ſit experientiæ reſpondens; Omne volatile figi à fixo, & contra fixum reddi volatile à volatili; cibi verò ſcorbuto generando apti ſale fixo plurimo abundent; non mirum eſt, ab iis etiam volatiles in cibo & potu partes figi, id eſt impediri, ne rareſiant & attenuentur.

Melã... ci ... generatio

Non tamen iſta cruditate, ſeu πεπανσμοῦ denegatâ ſcorbuti generatio planè abſoluitur; cum ea proculdubio aliis morbis melancholicis & hypochondriacis ſit communis: ſed humor iſte crudus porrò corrumpitur. Etenim, quod cùm ex naturæ operibus plurimis, tum operationibus Chymicis patet, calor nunquam otioſus eſt, ſed in ſubiectam materiam continuò agit eamque afficit. Ideoque poſtquam crudi iſti humores in primis viis multiplicantur & hærent, ac cum iis aliorum vitioſorum colluuies miſcetur, & corporis noſtri calor continuò in eos agit; ipſi verò ad alendum corpus inepti ſunt, nec in alimentum verti poſſunt indies magis corrumpuntur, donec tandem iſtam ſpecificam & ſcorbuto propriam corruptionem ac naturam induunt: id quod in aliorum malignorum ac venenatorum humorum in corpore generatione quoque accidere ſolet, qui, quò diutius in corpore hærent, eò deteriores redduntur.

Scorbu... ... ...

¶ [Sunt quidem nonnulli, qui principia Chymica dicta reiiciunt, atomoſque irrident; & vbicunque alicuius effectus in natura cauſſa reddenda eſt, ſtatim ad qualitates primas confugiunt. Verùm non ſecundum leges demonſtrationis, quæ ſemper cuiuſque effectus & accidentis cauſſam proximam requirit. Neque enim corpora naturalia perfecta vel generantur ex elemẽtis proximè, vel reſoluũtur in elemẽta, ſed ex mixtis aliis, ſeu primis, ſeu ſecundis, ſub vnius formæ dominio in vnam naturam redactis, conſtant, ſicut & in ea reſoluuntur. Equidem corpora talia ex elementis

De generatione & natura ... Princ. Chymica ſunt ...da.

mentis ſecundum materiam conſtant, verùm non ſunt pura elementa, ſed prætereà à Creatore ſuas formas habent, quæ ſunt rerum & elementorum vincula, & quæ diuerſa elementa vniunt, & vnita conſeruant. Id quod manifeſtè in Sale & Sulphure apparet. Salem eſſe calidum, & ignem continere, certiſſimum eſt: is tamen ignis in Sale, præter naturam ſuam ſimplicem non eſt volatilis, neque in altum tendit, ſed in ſubiecta materia fixus & ſtabilis retinetur. Etſi verò multa ſunt, quæ principiorum Chymicorum veritatem, & primorum miſtorum neceſſitatem demonſtrare poſſint: tamen eam ſaltem aceti exemplo declarare, & de aceti generatione & natura aliquid dicere libet; vbi videbitur clariſſimè, quàm miſerè ſe torqueant, & quàm fruſtra laborent, qui, neglectis principiis Chymicis, ex elementis ſimpliciter generationem aceti deducere conantur; & contrà manifeſtè apparebit, facillimum eſſe, è principiis Chymicis eam declarare.

De aceti generatione. Si vlla res eſt, quæ à Medicis hactenus nondum ſatis explicata, certè doctrina de generatione & natura aceti ea eſt. De qua vix aliquid ſolidi apud eos, qui hactenus de eo ſcripſerunt, occurrit. Etſi verò ea de re iam aliquid, & forſan primus, paulò ſuprà dixi: tamen omnino operæ pretium fuerit, rem eam paulò prolixiùs declarare.

[O]pinio Antiquorum. Vt verò Antiquorum, & vulgatas opiniones primò recenſeam, & monſtrem, quàm infeliciter hac in re laborârint multi, & doctrinam iſtam potiùs implicarint, quàm explicârint, *[Ga]leni.* Galenus 4. *de ſimpl. med. fac. cap.* 3. de vini natura, & aceti generatione ita ſcribit. Vinum, *inquit*, diximus, vnum quidem in ſe habere recrementum craſſarum partium, vnde, dum temporis ſpatio ſecernitur, fertúrque deorſum, fæx conſiſtit; aliud verò ſecundum, quod Florem vini vocant, quod dum vinum feruet, ſupernatat, ſed poſtea ad fæces ſubſidet; tertium, aqueum, quod toti vino permiſtum eſt, hócque primò potiſſimùm feruet. Quartum præter hoc, eſt ipſum reuerà vinum. Et *poſt*, *de aceti generatione* addit: Vinoſæ vini partes, dum ipſum in acetum tranſit, refrigerantur, aqueúmque excrementum putreſcens, adſcititiam caliditatem obtinet, velut cætera omnia, quæ putreſcunt. Fitque acetum quiddam ex contrariæ qualitatis partibus compoſitum, partim refrigerantibus, partim calidis. Et mox acetum lixiuio comparat, quòd aquâ conſtat, & ſalſis partibus quas ex cineribus aqua abluit, additque acetum non ſolùm acidum, vt omphacium, ſed etiam acrem habere ſaporem, qui caliditatis index eſt.

[E]xaminatur. Verùm ſit ſanè, vt fæces quædam craſſæ & ſubtiliores ſint in vino, prætereà & aqua: tamen Galenus, quid ſubſtantia vini ſit, non ſatis explicat, vt & quid (etiam fæcibus ſeparatis) aqueum excrementum ſit. Neque etiam nullam mentionem facit Galenus tartari, quod tamen à fæcibus vini, flore vini, quem appellat, & ipſa vini ſubſtantia differt, & in vino etiam iam defæcato & tranſuaſato doliorum lateribus adhæreſcit. De aceti verò generatione, vt Galeni Interpretes eam explicant; res eò redit, vt negent, acetum eſſe vinum putridum; cùm acetum à vappa, quod eſt vinum putridum, multis modis differat, ſed dicant eſſe putredinem ſaltem ſecundum partem, quâ ſaltem aquoſiores vini partes putreſcant, portio autem vinoſa non putreſcat, licèt ex putrefactione partis aquoſæ reddita ſit frigidior. Cùm autem Galenus, *alleg. loc.* manifeſtè dicat, acetum quoque vim aliquam calidam accipere & poſſidere, ſitum quendam eâ aquoſæ partis putrefactione generari ſcribunt, qui toti aceti ſubſtantiæ commiſceatur, & ipſum participem alicuius caloris faciat. Verùm hoc modo non obtinent quod volunt, nimirum acetum non eſſe vinum putrefactum. Nam etiam in putredine ſecundum partem, putredo toti attribuitur, & non ſolùm parti humidæ. Et proinde ſi vinum putreſceret ſecundum partem humidam, dum fit acetum, omnino acetum eſſet vinum putridum. Quid verò ſitus ille ſit, non explicant, nec explicare poſſunt, & merum ille figmentum eſt.

Quæ omnia cùm animaduerteret Iac. Zabarella, *de miſt. generat. & interit. lib.* 3. *Zabarel.* poſtquàm, *cap.* 6. Galeni & Interpretum eius ſententiam refutaſſet, *cap.* 7. 8. 9. 10. prolixè aceti generationem & naturam tradere conatur. Poſt longam autem deliberationem in hanc opinionẽ venit, in vino eſſe duos calores & duas humiditates, quod & Albert. Magnus *in tract. meteoror. c.* 10. & 11. ſtatuit: qui tamen calor ille duplex ſit, cum Alberto non *Albertus Magnus.* conſentit. Albertus enim dicit, in vino eſſe duos calores, vnum naturalem, alterum accidentalem, loci vbi creuit vitis, qui infuſus ſit à calore magno Solis. Verùm Zabarella ſtatuit, calorem loci non eſſe alium à calore naturali. Ipſe verò exiſtimat, in quolibet viuente eſſe duos calores, vnum animalem (etiam in genere dictum) alterum elementarem: illum extingui in morte, hunc poſt mortem remanere, & aboleri in putredine, quâ miſtum corrumpitur. De humido cum Alberto ſtatuit, in miſtis corporibus dari duplex humidum, vnum, quod dicitur continuationis, à quo partium coniunctio eſt, quod ad ipſam miſti pertinet eſſentiam: alterum aquoſum nutriens, quod ſaltem nutrimentum eſt, nondum parti ipſi aſſimilatum & appoſitum. His fundamentis poſitis, ſtatuit Zabarella, etiam in vino eſſe duos calores, hoc eſt, vnum ex duobus conflatum, alterum elementarem, ſeu temperaturæ, alterum animalem, quem vinum, licèt non ſit animatum, ab anima vitis impreſſum habeat; item duas humiditates, vinoſam ſcilicet, quâ fiat coniunctio partium; & aquoſam, quæ ex alimento contracta, & nondum in vinum conuerſa eſt; quæ aquoſa pars, dum vinum coquitur, abſumatur, manente vini ſubſtantiâ, vnde vinum dulcius reddatur. Ex his præſuppoſitis fundamentis porrò Zabarella de aceti generatione, & quomodo vinum putridum ab aceto differat, ita docet: Acetum inquit fieri per interitum caloris vitalis, manente calore elementari: putridum autem vinum fieri per corruptionem caloris temperaturæ, ſeu elementaris. Idque eo probare conatur, quòd vinum dilutum, quia habet debilem calorem, & plurimùm humidi aquei, facilè putreſcit; cùm debilis calor facilè educatur à calore ambientis: vinum autem generoſum, quia fortiorem habet calorem, & minùs aquâ humens eſt, difficiliùs putreſcit, faciliùs verò aceſcit. Atque hinc cum Galeno mauult dicere, acetum eſſe vinum mortuum, quàm putrefactum. Tandem vt Galenum aliquo modo defendat, eum cum ſua ſententia conciliare conatur, dum ſcribit, Galeni ſententiam tolerari poſſe, ſi admittatur putredo ſecundum aliquam ſimilitudinem, non propriè dicta. In putredine enim educi calorem naturalem, & fieri ſeparationem humidi, & in putredine non immediatè pati humidum à calore ambientis, ſed potiùs pati calorem natiuum, & educi, deinde caloris illius eductionem ſequi proprij humidi diſſolutionem; at in generatione aceti non fieri reſolutionem humidi ex vaporatione calidi, nec humidum ideò reſolui, quia priùs calor vitalis ſit corruptus, ſed fieri immediatè à calore ambientis. Ab eo enim & euocari immediatè calorem vitalem, & reſolui humidum aquoſum, & ſæpè etiam ſine exhalatione caloris vitalis ſolum humidum aquoſum conſumi. Quod ſi contingat, vt ſimul cum humidi aquoſi reſolutione, vel poſt illam, calor vitalis quoque exhalet, fieri ex vino acetum. Ideò inter generationem aceti, & putredinem vini hanc ponit differentiam, quòd in putredine vini priùs educatur calor naturalis, hinc fiat ſeparatio humidi; in generatione verò aceti non fiat reſolutio humidi ex eductione caloris, ſed id immediatè à calore ambientis, & ſimul calore vitali adiuuante conſumatur. Poſtquam verò vinum exſiccatum eſt per euocationem humidi quaſi nutrientis, tunc per exhalatio

halationem calidi vitalis acetum generari ſtatuit. Hinc porrò de aceti qualitatibus ita ſentit: acetum eſſe frigidum & humidum, ſed facultate exſiccatorium, quia per conſumptionem humidi alimentarij redditum ſit ſiccius, quàm vinum.

Examen argumentorum Zabarellæ.

Verùm hæc omnia, quæ prolixè & operosè *locis allegatis*, affert Zabarella, animum veritatis auidum non ſatiant, & pleraque ad libitum conficta ſunt, nec cum natura vini & aceti conſentiunt. Primò enim duplicem calorem quod attinet, equidem, vt poſtea dicetur, duo corpora calida ſunt in vino, quorum quodlibet habet ſuum calorem, ſed vnum corpus calidum, & duos calores ſtatuere, non probabile. Et vitalis calor, quem ille ponit non eſt, vbi vita non eſt. Cùm verò vinum non viuat, illi calorem vitalem tribuere non poſſumus. Humidum verò quod attinet, equidem in lignis & plantis, quæ corpora ſunt ſolida, duo ſunt humida, vnum, ex quo ſolida partis ſubſtantia conſtat, quod etiam ex lignis ſicciſſimis elici poteſt; alterum, quod alimentarium eſt, & nondum ſuit plantæ ſubſtantiæ appoſitum, quale eſt in lignis & plantis viridibus, & exſiccatione exhalat: at quod in vino, quod liquor eſt, talia duo humida dentur, nondum probatum. Et ſit ſanè, quod detur tale in vino humidum: tamen, quomodo eius abſumptio ad generationem aceti faciat, non docet. Ipſa enim humidi ſimus abſumptio ad generationem aceti non ſufficit, ſed ex eius materie etiam calor ille vitalis euocetur neceſſe eſt. Præterea videmus, ſi vinum deſtillemus, & acetum deſtillemus, non minus phlegmatis, ſeu aquei humoris prouenire ab aceto, quàm à vino.

Sententia Autoris.

Ideoque cùm ipſe Zabarella huic ſuæ opinioni diffidat, tandemque concludat, ſiquis aliquid probabilius inuenerit, ſe eius ſententiæ libenter ſubſcripturum, conabimur iam, an veriorem de origine & natura aceti ſententiam inuenire poſſimus. Principiò autem hoc obſeruandum, generari acetum non tantum è vino, ſed & cereuiſia, ſuccis pomorum, pirorum, prunorum, cerasorum, hydromelite, ſucco betularum, terebinthina, & omninò omnibus, quæ ſpiritum ardentem ſuppeditant. Quæ verò talem ſpiritum non ſuppeditant, ex iis acetum fieri non poteſt. Inſunt autem in ſpiritu vini, & aliis ſpiritibus, duæ ſubſtantiæ vtraque volatilis, vna ſulphurea, quæ facilè inflammatur, altera ſalſa, quæ ſua natura, ſi à ſulphurea parte ſeparetur, non inflammatur. Eſſe autem has duas ſubſtantias diuerſæ naturæ in vino & ſpiritu vini, è multis patet. Inflammabilitas eſt à ſulphure non ſale, qui non inflammatur, acrimonia eſt à ſale, non ſulphure. Præterea duo contrarij affectus in vino reperiuntur. Primò eſt in vino, vis narcotica, cerebro & ſpiritibus animalibus inimica, quæ tota eſt à ſulphure, vt ex aliis etiam narcoticis, opio, hyoſcyamo, & ſimilibus patet. Deinde vis narcoſin tollendi eſt in aceto quæ tota pendet à ſale vini acido. Et vim narcoticam vino ineſſe, non tantùm ex eo patet, quòd, qui nimium vini hauriunt, ebrij & torpidi fiunt, ſed etiam quòd, qui muſti, vt & cereuiſiæ, vaporem ſulphureum excipiunt naribus, apoplecticorum more concidunt. Quod accidit, quia vapor ille ſulphureus, in fermentatione à ſalſis partibus ſeparatus, in cerebrum penetrat, & ſpiritibus narcoſin inducit, & quidem potentiùs, quàm ipſe ſpiritus vini hauſtus, vtpote qui non merè ſulphureus eſt, ſed & partes ſalſas, quæ ſulphureas temperant, & frænant, continet. Licèt verò hæ duæ ſubſtantiæ ſint in ſpiritu vini; ita arctè tamen cohærent, vt non facilè ſeparentur; ſed cùm vtraque volatilis ſit, ſimul facilè calore in altum eleuatur, & ſi ſulphurea accendatur, ſimul ſal volatilis euaneſcit. Hinc accidit, vt non ſolùm omnes ſpiritus ſint inflammabiles, & habeant odorem fragrantem, qui eſt à ſulphure, ſed etiam ſaporem acrem, qui eſt è ſale volatili. Præter iſtum ſpiritum volatilem, è ſulphurea & ſalſa ſubſtantia conſtantem, in ſuccis illis è quibus fit acetum, eſt quiddam tartareum, ſeu ſal fixus, aqueo humori permixtus. Vnde etiam ex vino, poſtquàm ſpiritus vini inde eſt ſeparatus, ſal fixus, ſeu tartarus parari poteſt.

Hæc cùm ſit vini, & aliorum liquorum, è quibus acetum fit, natura, iam porrò quomodo ex iis acetum generetur, videndum; quod facilè manifeſtum fiet, ſi conſideremus, quomodo ille ſpiritus ardens, imo & ſucci è quibus ſpiritus fiunt, ab aceto differant. Spiritus nimirum tales omnes volatiles ſunt, & in deſtillando primò eleuantur; deinde facilè inflammantur & incenduntur, ac oleis ſeſe miſcent. Præterea poſt deſtillationem vini, parum ſalis in phlegmate deprehenditur; at in aceto primò phlegma deſtillat, pòſt ſpiritus acidus. Acetum non inflammatur, pinguibus & oleoſis non promptè miſcetur, ſed illa ſoluit, quæ ſpiritus vini ſoluere nequit, ferrea & lapidea corpora: tandem etiam poſt aceti deſtillationem plurimum ſalis acerrimi relinquitur.

Modus generationis aceti.

Ex his de generatione aceti ſic ſtatuendum eſt, in aceti generatione perire, ſi non ex toto, maximam tamen ex parte, vini partem ſulphuream inflammabilem, ſalem verò volatilem fieri fixum. Vt enim in ſolutionibus margaritarum, coralliorum, oculorum cancri, imo metallorum, ſpiritus ſoluentes corpora illa penetrant, in minimas atomos redigunt, & ita cum iis ſeſe vniunt, vt vnum corpus fiant, vt etiam vna per chartam bibulam colari poſſint, ſi autem ol. tartari, vel vitrioli, vel alius liquor infundatur, cum quo ſpiritus ſoluens ſeſe vniat, corpus ſolutum, à ſoluente derelictum & liberatum, ad fundum deſcendit, & præcipitatur: ita etiam, cum ſpiritus ille inflammabilis à ſale volatili ſeparatur, ſal ille volatilis, propter cognationem naturæ, tartareæ portioni, ſeu ſali tartareo fixo, qui in vino reſtat, ſeſe miſcet, & cum eo vnitus, ſuccum acidum & acrem conſtituit, non inflammabilem, nec adeo volatilem. Et ſic cùm acetum conſtat tartaro vini (eadem ratio eſt aliorum liquorum, e quibus fit acetum,) cum ſale volatili vini mixto, in aqueo humore. Cum autem ſulphur illud vini non in momento à vino aceſcente ſeparari poſſit, ſed in tempore hoc fiat, accidit etiam, vt acetum primò tam acre non ſit, poſtea tamen, quia ſe acidum ſit acetoſum, poſtquam ſulphureæ partes quæ ſalis acrimoniam occultant, indies magis ac magis exhalant. Et ſaporem acidum à ſulphure occultatum eſſe, vel ſulphur in melle docet, in quo acerrimus ſpiritus ſalinus acidus delitet, ita vt nullo ſenſu ſit perceptibilis. Vt ita acetum ſit humor acidus, ſale tartari, ac ſale volatili vini, in aqua mixtis, conſtans, per ſeparationem ſulphuris à ſale volatili genitus. Et quidem ex ſulphure vini ab eo ſeparato prouenire acetum, inde patet, quòd, vt antea dictum, inflammabilitas in aceto perit, vis calefaciendi, qualis ſulphuri competit, non ampliùs adeſt, ſulphureis non vnitur ampliùs, neque ea ſoluit. *Acetum quid.*

Cauſſæ remotiores.

Quibus autem de cauſis ſulphur illud vini (quod de vino dico, de omnibus liquoribus aceſcentibus eſt intelligendum) à vino & ſale volatili, qui in vino eſt, ſeparetur, & quæ cauſſæ remotiores ſint generationis aceti, porrò explicandum. Fit autem hoc pluribus modis, qui tamen ad duos redigi poſſunt, nimirum ſulphuris volatilis per lentum calorem euocationem, & alia ſulphur illud propriâ vi ad ſe allicientia, ac per acidorum admiſtionem. Primò nimirum calor blandus ſulphur volatile ſenſim euocat; nimius autem calor, qui vna cum ſulphure euocat etiam ſalem volatilem, acetum non generat. Euocant etiam ſulphur hoc alia omnia, quæ ob naturæ cognationem ſulphur illud ad ſe alliciunt, & ſpiritum ſuo ſulphure ita ſpoliant.

Secundò acida vino adiecta tartareis vini partibus ſeſe admiſcent & vniunt, & ita tartarum, in vino potentius redditum, ſalem vini volatilem ad ſe attrahit, &

& ſe cum eo vnit, qui à ſulphure ſeparatus facit, vt id ſibi relictum, faciliùs exhalet.

Problemata. Ex quibus duabus cauſſis varia problemata ſolui

1. poſſunt. I. Cur calor ſaltem blandus, ſeu Solis, ſeu ignis, ad generationem aceti faciat. Nimirum igneæ & ſulphureæ atomi, in aëre calido hærentes, in vinum penetrant, & blandâ actione ſulphuream illam & inflammabilem vini portionem, ob naturæ cognationem, ſibi vniunt & euocant; vnde ſalſæ reliquæ volatiles non inflammabiles, ſibi relictæ, tartaro & ſali fixo, ob naturæ cognationem, ſeſe vniunt, ſaporémque dulcem cum acido, omnibus ſalſis ſpiritibus communi, commutant.

2. II. Hinc etiam cauſſa reddi poteſt, cur vinum coctum, & in loco nimis calido aſſeruatum in acetum non mutatur, vel tardè admodum mutatur. Accidit id, quia non ſolùm ſulphur, ſed & ſal volatilis, qui inprimis naturam aceti conſtituit, maximâ ex parte ſeparatur.

3. III. Cauſſa hinc deducitur, cur vinum in vaſis ſemiplenis citiùs aceſcat, quàm in repletis. Nimirum aër, ſulphureis atomis repletus, maiorem vini partem externâ ſuperficie contingit, quàm in vaſe ad ſummum repleto, in quo aër non niſi in orificio vinum attingit; & ſic, in plures vini partes ſimul agendo, faciliùs ſulphur euocat.

4. IV. Hinc quoque cauſſa dari poteſt, cur in vaſis acetum continentibus, vel ſaltem aceto imbutis, vinum faciliùs aceſcat, inprimis ſi calor blandus accedat. Nam acetum & acetoſæ partes, in vaſe inhærentes, non ſolùm tartareas vini partes; ſed & ſalſas volatiles aliquas, vtpote cum quibus cognationem habent, ad ſe alliciunt, atque iis vniuntur; vnde ſulphureæ, præcipuè accedente calore blando, faciliùs exhalant: atque ita ſalſæ reliquæ partes cum iis promptiùs vniuntur, atque in aceti naturam commigrant.

5. V. Hinc etiam ratio reddi poteſt eius operationis, quam deſcribit Iohan. Carol. Roſenbergius, *Rhodolog. part. 2. cap. 17. Si*, inquit, *in mortario marmoreo roſarum folia contuderis, ſuccúmque expreſſum & filtratum in B. M. deſtillaueris ad medietatem vſque, præſtantiſſimam primò aquam acquires. Deinde ſi alteram reſtantem medietatem filtraueris, & vitro inditam Soli expoſueris ad aliquot ſeptimanas, acetum acquires roſaceum præſtantiſſimum, per ſe etiam. Melius tamen, addito fermento, aceſcit liquor. Nimirum quia è deſtillatione per B. ſulphureæ partes aliquæ cum aqua exſtillarunt, ſalſæ volatiles quæ remanent, cum ſale fixo vnitæ, acetum faciant. Rectiùs tamen res procedit, ſi fermentum addas. Nam illud facit, ut ſi quæ partes ſulphureæ ſunt, etiam in fermentatione ſeparentur.*

6. VI. Nam hinc etiam redditur cauſſa, cur fermentum, vel panis fermentatus, in vinum iniectus faciat, vt illud citiùs aceſcat. Nam quia fermentum acidum agit in ſalſa, & ſe cum iis vnit, vnde ſulphureæ partes à ſalſis faciliùs ſeparantur, & exhalant, ſalſæ verò volatiles fixis ſalſis vniuntur, & ita vini in acetum fit mutatio. Cæterùm quòd beneficio fermenti non ſolùm ex fructibus, ſed & omnibus penè herbis, ſpiritus ardens elicitur, fit quia fermentum ſalſas volatiles partes à reliqua maſſa ſeparat. Hinc ſulphureæ ſeorſim exiſtentes, accedente deſtillatione, facilè à partibus heterogeneis ſeparantur. Niſi tamen iuſtum tempus obſeruetur fermentationis, & deſtillatio diutiùs protrahatur, tota maſſa fermentata acida fit, & nullos ſpiritus ardentes ſuppeditat; quod cuilibet è deſtillatione ſpiritus è baccis ſambuci obſeruare promptum eſt. Accidit autem hoc, quòd acidum non ſolùm ſalſum ſeparauerit à ſulphureo, & ſibi vniuerit, ſed ſulphureæ etiam partes tractu temporis longiore exhalauerint; vnde ſalia reliqua vnita acetum conſtituunt. Huius rei etiam fundamentum eſt, quòd fœminæ noſtræ, acetum è cereuiſia facturæ, cereuiſiam recèns coctam, adhuc nonnihil calentem accipiant, eique etiam fæces cereuiſiæ addant. Tum enim ſubita fermentatio accidit, & partes ſulphureæ exhalant, ſalſæ verò volatiles cum fixis vniuntur, & acetum conſtituunt.

VII. Ex his etiam quæ hactenus dicta ſunt, cauſſa dari poteſt, cur ex muſto, nec ſpiritus vini, nec acetum fiat. Cùm enim acetum fiat, quando ſuccus aliquis, ſale & ſulphure conſtans, in ſua quaſi principia reſoluitur, ita vt ſulphureæ partes deſerant ſalem volatilem, qui cum tartaro ſe vnit, & ſic acetum conſtituit, facilè hinc licet colligere, muſtum nec ſpiritum ardentem, nec acetum præbere. Nam in muſto principia illa omnia, eo modo quo natura in vua voluit, mixta ſunt, ſulphúrque ibi confuſum, & cum reliquis principiis adhuc mixtum eſt; eiúſque præſentia aceti generationem maximè impedit: ſed ſi per fermentationem aliqua pars ſulphuris ſeparetur, reliqua, quæ cum ſale volatili eſt copulata in vino, leui de cauſſa ſeparari poteſt: cuius abſentia ſuccum relinquit acidum. Sic ex melle non paratur acetum, niſi fermentetur. Nam in melle ſulphureæ partes reliquis miſcibilibus ita perfectè vnitæ ſunt, vt nec coctio, quæ fit igne intenſo, illas ſeparare poſſit; ſed ſaltem fermentatio id præſtat. 7.

VIII. Omnes pulueres, qui vino iniiciuntur, vt acetum faciliùs & fortiùs fiat, (vt tartarum, acini vuarum vino perfuſi & iterum exſiccati, pyrethrum, & ſimilia) id præſtant vel aciditate ſalſâ & fixâ, ſalem vini volatilem ad ſe alliciendo, quo à ſulphure ſeparato id faciliùs exhalat; vel quia acredinem ſalis volatilis vini augent; vnde acetum fit acrius. 8.

Atque hæc de generatione aceti dicta ſint. Iam de qualitatibus aceti dicendum, de quibus grauis & intricata apud Medicos occurrit controuerſia. Equidé plerique acetum frigidum eſſe ſtatuunt: idque ex effectu probant; cùm non ſolùm externis inflammationibus commodè adhibeatur, ſed & febribus bilioſis & ardentibus omnibus vtile ſit. De quo Galenus, 1. *de ſimpl. med. facult. cap. 19. Nos*, inquit, *vt comperiremus aceti potentiam, nobis ipſis illiniuimus tibias multis in locis thapſiâ: vbi cùm inflammari cœpiſſent, alij parti acetum, alij roſaceum, alij alia frigida applicauimus. Comperimus verò, acetum in refrigerando eſſe efficaciſſimum.* *De Aceti natura.* *An ſit frigidum.*

Contrà acetum eſt acre, non ſolùm guſtu, ſed & odoratu nares vellicat, corallia, margaritas, oculos cancri, & lapides ſoluit, ita vt Hannibal ſaxa in Alpibus aceto ruperit: qui certè non frigiditatis, ſed caliditatis effectus ſunt. Galenus, *lib. 1. de ſimpl. med. fac. cap. 17.* etiam hanc quæſtionem mouet, & ſe ab eorum ſententia non multùm abeſſe ſcribit, qui acetum calidum eſſe ſcribunt, ſiquam machinam aut artem inuenire poſſet, ſicut in lacte, diuerſarum partium ſeparationis. Et certè Antiqui, qui acetum calidum eſſe ſtatuerunt, non leuibus, vt id crederent, adducti ſunt rationibus, quas Galenus *lib. 1. de ſimpl. med. facult. cap. 20.* recenſet. Non enim, *inquiebant*, neque acre, neque mordax, neque aſperum, neque erodens foret, niſi copioſa illi ineſſet caliditas. Nam ſicut frigidi eſt, contrahere & refrigerare, ita calidi, ſecare atque diuidere; id quod inprimis acetum efficere valet, quippe quod ſecat & erodit, non modò animalium corpora, ſed & grumos, callos, lapides, fictile, æs, ferrum, plumbum, & tantùm non, velut ignis, cuncta peruadit ac penetrat, vt nulla poſſit ſubſtantia penetrationis eius vehementiam aut ſuſtinere, aut illi reluctari ac reſiſtere. Nam ſubtile haud ſecus eſſe, atque ignem, non leui teſtimonio illi tactum eſſe, quin & guſtantibus ita videri, & per ſubtiliſſima veſtimenta promptiùs aquâ perfluere, omniáque exedere. Verùm cùm rationem & artem, diuerſas in aceto partes ſeparandi, quæ Chymicis notiſſima eſt, ignoraret Galenus, tandem ſtatuit, quòd maiore parte frigidius ſit, quàm calidiùs, acetum, eorúmque ſententiam, *alleg. loc. cap. 18.* reprehendit, qui acetum adeò calidum eſſe pronunciarent, vt cauterio ipſum *An calidum.* *Sententia Galeni.* *Antiquorũ.*

ipſum aſſimilauerint. Et *cap. 21.* ſcribit, cùm vtriuſque partis rationes ſint probabiles, tum eorum, qui acetum frigidiſſimum eſſe demonſtrant, tum eorum, qui calidiſſimum, non paruum indicium eſſe, ipſum vtriuſque eſſe particeps. Fluctuat tamen adhuc Galenus, additque admodum difficile eſſe rationi, contrariorum participationem concedere; cùm non liceat eius ſubſtantiam aut ſoluere, aut ſcindere, velut in lacte facimus. Proinde euidentius, magiſque periculo vacans principium optat aſſequi.

Tentemus ergo, an verius principium inuenire poſſimus. Non verò difficile eſſe putamus, veritatem inuenire, ei qui acetum reſoluere, eiuſque partes diuerſas ſeparare, ex Chymia didicit; quod Galeno ignotum fuit, ideóque in hac controuerſia dubium fecit. Principiò verò, etſi Galenus putat, vtriuſque partis, & eius quæ acetum frigidum, & alterius, quæ calidum eſſe ſtatuit, rationes probabiles eſſe, & propterea opinatur, ſtatuendum eſſe, acetum & caliditatis & frigiditatis particeps eſſe: tamen iſta concluſio firma non eſt, ſed vtriuſque partis rationes perpendendæ & conferendæ ſunt, & an eiuſdem ponderis ſint, inquirendum. Vt verò ſtatus controuerſiæ rectè formetur, non de hoc quæſtio eſt, an in aceto ſint partes quædam aqueæ, quas Chymici Phlegma vocant, ſuâ naturâ frigidæ; id quod nemo negat: ſed de hoc quæſtio eſt, an acetum, quatenus acetum, & propter partes ob quas dicitur acetum, & quas Chymici à phlegmate ſeparare poſſunt, refrigeret vel calefaciat. Vbi, ſi quid ſentiendum ſit, liberè dicendum, rectiùs Antiquos ſtatuiſſe cenſeo, qui acetum calidum potiùs, quàm frigidum eſſe ſtatuerunt. Equidem etſi vtriuſque partis rationes videantur probabiles: tamen cùm vtræque ab affectibus deductæ ſint, ſi eas diligenter perpendamus, inueniemus, acetum per ſe calefacere, per accidens verò refrigerare. Et cùm illi, qui acetum calidum eſſe ſtatuunt, eos effectus afferant, qui per ſe ab aceto proueniunt, eóſque calidos: hi autem, qui frigidum, effectus ſaltem per accidens; acetum per ſe potiùs calidum, quàm frigidum eſſe, ſtatuendum cenſemus. Etenim omnes iſti effectus aceti, acrimoniâ ſcilicet linguam & nares afficere, omnia potenter corrodere, caliditatis per ſe effectus ſunt, & omnes à ſale, qui calidus eſt, proueniunt. At quòd acetum refrigerat, id fit per accidens. Quod cùm Galeno & aliis Antiquis, quomodo fiat, ignotum fuerit, iam monſtrandum.

Status quæſtionis.

Vbi primò hîc præſupponendum, calida corpora poſt ignem, ceu prima miſta calida, eſſe duplicis generis. Vnum eſt ſulphureæ naturæ, quod eſt facilè inflammabile; cuius generis ſunt naphtha, ſulphur, pinguia olea, & ſpiritus ardentes; alterum eſt ſalinæ naturæ, & fixum, quod licèt ignem in ſe contineat, non tamen inflammatur, ſed ſi iis, quæ facilè inflammabilia ſunt, admiſcetur, eorum inflammabilitatem impedit. Vbi nemo miretur quod dixi, dari corpora ignea calida & fixa; cùm aliàs ignis ſit leuis & volatilis. Etenim ſal etſi ignem continet: tamen non purus ignis eſt, ſed quoddam mixtum, in quo ignis abundat, qui tamen à forma ſalis in corpore hoc fixus detinetur. Formæ enim ſunt vincula rerum. Ignis eſt in auro; quod vel aurum fulminans oſtendit; at ibi fixus eſt. Nam à forma auri ibi detinetur & regitur. Vtriuſque generis partes calidæ etſi in corpore humano ſint; tamen illæ partes inflammabiles ſuperant & abundant; vnde etiam corpus noſtrum eſt actu calidum. Sunt enim in corpore noſtro non ſolùm ſpiritus & humores, ſed & partes pingui & oleoſa ſubſtantia conſtantes: quæ omnes de ſulphurea participant ſubſtantia. Hinc ſæpe accidit, vt non ſolùm humores & ſpiritus in venis, ſed & ipſæ partes ſolidæ, calorem præternaturalem concipiant & inflammentur, & putredo excitetur, quâ mixtum in ſua principia reſoluitur; quorum primum, & quod reliquis citiùs auolat, ſulphur eſt, vel ſubſtantia ſulphurea & volatilis, quam ſatis fœtor ille grauis, qui in ſudoribus, & aliis excrementis animaduertitur, indicat. Propter quas partes ſulphureas etiam calor præternaturalis maximus, & valde moleſtus excitatur. Quod vbi accidit, danda opera vt putredo inhibeatur, calor tollatur, & partium ſulphurearum inflammatio compeſcatur & prohibeatur, id quod rectiſſime acida faciunt, quæ partibus ſulphureis miſta, eius inflammationem prohibent.

Corpora calida ſūt duplicia.

Ignis volatilis, & fixus.

Rem verò ita ſe habere, experientiâ conſtat, & docet id etiam Hippocrates, qui *3. de rat. vict. in acut. t. 30.* ſcribit, quòd acetum τὰς ἀπὸ μέλιτος βλάβας κωλύει, καὶ τὸ ἐν μέλιτι χολῶδες κολάζεται: *omnem quæ à melle prouenire poteſt, noxam impedit, & bilioſum in melle caſtigat*: & vt Galenus, in comment. explicat: ἱκανόν ἐστι τὸ χολῶδες ἐν αὐτῷ κολάζειν· τοῦτ᾽ ἐστι, καθαιρεῖν καὶ ταπεινοῦσαι: *potens eſt, bilioſum in melle caſtigare, id eſt, tollere & comprimere.* Quod verò acetum facit in melle, idem in corpore noſtro facit, & bilioſos humores caſtigat, id eſt, ne inflammentur, & ardorem concipiant, præſtat. Quomodo (per accidens ſcilicet, partium nimirum ſulphurearum inflammabilitatem tollendo) cùm acetum & externas inflammationes compeſcat, & humorum putredinem atque ardorem ſiſtat, natus inde eſt iſte error de aceti frigiditate: quaſi ſcilicet, ſicut aqua & nix ſuâ innata frigiditate aliis frigus inducunt; ita etiam hoc acetum præſtet, & ſubiectiuè ſit frigidum; cùm tamen id ſaltem per accidens faciat, & aceti affectus alij clarè indicent, id longè alias, quàm aquam frigidam & niuem, habere qualitates. Et potuiſſent errorem ſuum, quo id quod aceto per accidens competit, ei per ſe tribuunt, vel ex eo cognoſcere, quòd ſpiritus vitrioli, ſulphuris, nitri, ſalis, eoſdem effectus in bile compeſcenda, & putredine ac ardore humorum ſiſtendo, idem præſtant, quod acetum, qui tamen non frigidi ſunt, ſed planè ignei & cauſtici.

Acetum per accidens refrigerat.

Neque eſt, vt quis cum Iohan. Baptiſt. Syluatico, *controuerſ. 51.* dicat, acetum acerrimum ſi fuerit, excalefacere, quia plures habet partes excalefacientes; ſi eiuſmodi non fuerit, ſed ſimplex quodammodo, refrigerare, quia habet partes copioſas refrigerantes. Hoc enim ſaltem ſequitur, acetum acerrimum eſſe valde calidum, minùs verò acre, quia ſaltem gradu differt ab acerrimo, non eſſe frigidum, ſed remiſſiùs calidum. Nam omne acetum, etiam non acerrimum, acre eſt, vnde, (vt *ibid.* habet Syluaticus) ita concluditur: Quæcunque acria ſunt, ea calida ſunt. At omne acetum acre eſt. Ergò calidum. Idque plurimi Medici nolentes volentes confiteri coguntur. Ita Ludou. Septalius, *animadu. med. lib. 2. num. 57.* Cauendum eſſe ſcribit, ne in oxymelitis compoſitione acetum acerrimum ſumatur. Nam in acutis febribus, in quibus, præter facultatem obſtructiones tollendi, abſtergendi, & incidendi, requiritur etiam humectatio & refrigeratio, acetum potiùs ſiccare & excalefacere. Si ergo acerrimum acetum excalefacit, minùs etiam acre excalefaciet, etſi minùs. Neque enim magis & minùs variant ſpeciem.]

Obiectio & ſolutio.

Solutio.

CAPVT III.

De Cauſſis Scorbuti remotis, procatarcticis, & externis.

HÆc cùm ſint cauſſæ Scorbuti proximæ, vt & antecedentis, natura, ac generationis modus, ad eas omnes cauſſæ reliquæ remotiores, euidentes, & extrinſecus aduenientes, quocunque nomine veniat reducendæ ſunt, vtpote quæ omnes ad generationē ſcorbuticæ cacochymiæ

Cauſſæ ſcorbuti remotæ.

cacochymiæ faciunt. Cauſſæ verò hæ omnes in duas claſſes redigi poſſunt. Vel enim humor melancholicus ex diætæ vitió, & rerum non naturalium vitioſo vſu contrahitur; quo etiam faciunt febres, & viſcerum mala diſpoſitio: Vel ſanguis in corpore, etſi bonus ſit, à contagio ſcorbutico inquinatur & corrumpitur.

Cibus. Et primò quidem victus rationem quod attinet, poteſt in hoc morbo producendo plurimum cibus, qualis iis regionibus, quibus ſcorbutus domeſticus, & vernaculus eſt, ſcilicet aquilonarium regionum incolis, maris accolis, nautiſque familiaris eſt. Nimirum caro bubula, caprina, hircina, aprugna, & inprimis ſalſugine & muria aut aceto macerata, & fumo ſiccata, ac indurata, lardum rancidum, aut crudum deuoratum; piſces lacuſtres, & maritimi, & ipſi coctu difficiles, ac mali ſucci, & ſale, aut muria conditi, vel fumo, aut calore Solis, aut frigore ſiccati, induratique, quales ſunt aſelli, paſſeres, haleces, & huius generis alij; aues in aquis ſtagnantibus, & locis paludoſis degentes, & edulia ex ſanguine, carne, & atuina ſimul miſtis, ſale conditis, & fumo exſiccatis, quæ farcimina vulgò vocant, & alia ſale, atque aceto condita, qualia nautis familiaria ſunt. Vtrumque enim horum vim ſiccandi obtinet. Sal quidem cum fixus ſit, ſi copioſius aſſumatur, à natura omnis volatilis reddi facilè non poteſt, ideóque inprimis viis hæret, & ſcorbuticæ materiæ congerendæ occaſionem præbet. Acetum verò, vt choleræ mors, ita melancholiæ vita eſt; ſeu, vt Hippocrates, *3. in acut. de vict. rat. t. 38.* habet: *Αἱ ἀπ' ὀξέος ὀξύτητες πικροχόλοισι μᾶλλον ἢ μελαγχολικοῖσι ξυμφέρουσι. Τὰ μὲν γὰρ πικρὰ διαλύεται, καὶ ἐκφλεγματοῦται μετεωριζόμενα ὑπ' αὐτέου. Τὰ δὲ μέλανα ζυμοῦται, καὶ μετεωρίζεται, καὶ πολλαπλασιοῦται: ἀναγωγὸν γὰρ μελάνων ὄξος*; quorum ſenſus hîc eſt: *Acida bilioſis potius, quam melancholicis conueniunt. Amara n. dum ab acidis fermentantur, quaſi diſſoluuntur, & in aqueum humorem conuertuntur. Melancholia verò, dum ab acido fermentatur, multiplicatur. Exaltat n. melancholiam acetum.* Faciunt quoque ad mali huius generationem frumentum corruptum, tempore pluuiæ collectum, & non probè aſſeruatum; panis biſcoctus, ſubmucidus, vel ad perennitatem infumatus, nauticus, & præcipuè è frumento corrupto paratus; braſſica, cæpe, lentes, fabæ, & legumina alia, de quibus Galenus, *1. de alim. facult. cap. 16. & 18. 2. de facult. aliment. cap. 44. & in lib. de cibis bon. & mal. ſucci c. 1.* præſertim negligentius recondita, & corrupta. Obſeruauitque Hippocrates, *6. epid. ſect. 4. t. 11.* quod in Aeno, qui continenter leguminibus veſcebantur, crurum impotentia afflicti fuerint, in eaque perſeuerauerint; & qui eruo in cibum vtebantur, ex genuum dolore laborauerint. Caſeus item antiquus. Omnia n. hæc vt pauci ſunt alimenti, ita excrementitio humore craſſo plurimum abundant. Et in ſumma omnia huc pertinent, quæ humorem craſſum, ſiccum, & melancholicum generare poſſunt, quorum longum catalogum recenſet Galenus, *3. de loc. affect. cap. 7.* Quod ij ipſi, qui à liene ſolum tenues, & aquoſos humores attrahi, & hinc ſcorbutum generari ſtatuunt, inuiti concedere, & fateri coguntur. Debet verò inter cauſſas externas & internas eſſe quædam analogia; & internæ ab externis, præcipuè cibis, habent ſuam originem.

Cibi ſcorbuto generãdo apti.

Quanquam verò non ſemper à cibis craſſis, & melancholicis generetur ſcorbutus; tamen ſi talis victus ratio continuetur diu: taleſque humores diu in corpore hæreant, & aër, ac aliæ cauſſæ accedant, tandem corruptionem ſcorbuto propriam & ſpecificam induunt.

Talis verò victus ratio cum nautis, iiſque, qui mare Balthicum accolunt, vel ei vicini ſunt, familiaris ſit, non mirum eſt, tot ſcorbuticos ibi reperiri. Nam vt hac de re Balduinus Ronſſeus, qui iis in locis vixit, & Medicum egit, *de ſcorbuto cap. 5.* ſcribit, ſatis ſuperque notum eſt, eos cibis nimis quam Melancholici ſucci veſci. Nam præter aquaticas volucres, quarum apud illos quotidianus vſus eſt, etiam fumum, ſi dicere liceat, deglutiunt, dum bubulas carnes ſale prius conditas fumo exponunt, atque eaſdem, vſu exigente comedunt, ferculum ſi quod aliud, melancholico ſucco materiam ſuppeditans. Nam etiamſi quàm maximè boni ſucci ſit, quod fumo aſſeruatur, per infumationem tamen alienam quandam naturam induit, atque innato ſucco orbum atri humoris cauſſa efficitur. Aliis tamen quoque in locis ſcorbutus quandoque generatur, vbi vel annonæ caritate homines ad prauum victum adiguntur, vel etiam quacunque de cauſſa cruditati vel cacochymiæ tali cauſſam præbent.

Post cibum proximum locum obtinet potus, & primò aquæ corruptæ, & ſæpe verminoſæ, quarum in nauibus in dulcium & puratum defectu ſæpe neceſſarius vſus eſt, præſertim in aëre calido, à quo facilius corrumpuntur; item aquæ craſſæ, crudæ, impuræ graues, ſubſalſæ, & quæ ex fontibus, qui ex locis abſtruſis, & concluſis, non perſpirabilibus, & liberiori aëri, & radiis inacceſſis ſcaturiunt, de quibus Hippocr. *lib. de aer. aq. & loc cap. 3.* ſiue eæ bibantur, ſiue cibi in iis coquantur, ſiue cereuiſia, aut iuſcula ex iis parentur. Referendum huc & vinum, ſi non probè in vētriculo coquatur, ſed aceſcat, inprimis vbi pendulum ſit: & corumpi incipit. Cereuiſia item feculenta, ex aquis modo dictis, vel corruptis parata, & quæ vitium aquarum retinet, & præcipuè pauco lupulo condita, & minus rectè cocta eſt. De tali n. cereuiſia, verum eſt, quod Dioſcorid. *lib. 2. cap. 80.* ſcribit inflationem parere, & vitioſum ſuccum creare: lupulus verò admiſtus hoc vitium corrigit, dum abſtergit, obſtructiones aperit, ſanguinem mundat, & craſſa venarum renumque excrementa educit. Malti (*Maltz*) quoque præparatio, qua, vt Hippocratis vocabulo vtar, frumentum *ζυμοῦται, καὶ μετεωρίζεται*, non parum ad digeſtionem in corpore facilius peragendam diſponit, & præparat, dum partes flatulentæ ſeparantur, & partes nutrientes rariores, ac ſpirituoſiores redduntur, & ab excrementitiis partibus aliquo modo liberari incipiunt. Plurimum verò poſtea in recta cereuiſiæ fermentatione ſitum eſt, quia ipſa non ſolum ſpirituoſa redditur, ſed & defecatur, & ab excrementis purgatur: quod niſi fiat, non ſolum coctu difficilior, & flatulentior cereuiſia redditur, ſed & facilè obſtructiones parit, & feculenta, ac tartarea excrementa multa ſuppeditat.

Potus. Aqua.

Vinum.

Cereuiſia.

Tota nimirum, quam modò enumerauimus, victus ratio, ac ciborum & potus materia ita comparata eſt, vt feculentis, craſſis, melancholicis, ac tartareis humoribus in corpore materiam præbeat, & illam, quæ in coctione alimenti fieri debet, *ζύμωσιν*, & *μετεωρισμὸν*, aut *ποιμάλωσιν*, ſi ita appellare libet, impediat. Ex qua quomodo ſaltem aquoſam, ichoroſam, & tenuem cacochymiam deducere poſſit Reuſnerus, ipſe viderit.

Aër. Poſt cibum, & potum ad ſcorbutum generandum multum facit Aër, cæli ſtatus, regionum ſitus, & locorum conſtitutio humida, frigida, craſſa, & ſalſuginoſa, ac impura. Qualis Aër eſt Aquilonius, frigidus, humidus, craſſus, ſalſuginoſus, maris vaporibus, & exhalationibus, quæ ab inquinamentis, ab æſtu maris & fluminum inundatione relictis, aut ex locis vliginoſis, paluſtribus, & lacuſtribus attolluntur, inquinatur, qui inſpirando attractus, & per poros cutis intra corpus admiſſus, ſanguinem & ſpiritus inficit ac inquinat, calorem natiuum obruit & ſuffocat, & ad cruditates generandas facit. Augetur hæc conſtitutio aëris auſtrino & pluuioſo cœlo. Et ipſa experientia

rientia teſtatur, locis paludoſis, vliginoſis, lacuſtribus, maritimis, Scorbutum maximè familiarem eſſe, aridis ignotum. Et ea ipſa de cauſsâ accidit, vt in Belgio, & Germania inferiore, vbi eadem omnes victus ratione vtuntur, in quibuſdam tamen locis, quàm aliis frequentior, & grauior ſit Scorbutus, quæ ſcilicet magis paludoſa, & paluſtria ſunt. Ita Ronſſeus, vt *in epiſtola ad Hadr. Iunium* teſtatur; obſeruauit, in Hollandia multò periculoſius & frequentius ſcorbuto affici illos, qui Alcmariam, Amſterodamum & vicina loca inhabitant; minus verò & rarius qui Goudam & Roterodamum incolunt, quamuis eodem victu vtantur. Et Clariſſ. Dn. D. Greg. Horſtius, *in tract. de Scorbut.* annotauit in Saxonia veterique Marchia Brandeburgenſi in aliis locis malum hoc rarius & leuius, in aliis verò frequentius & periculoſius eſſe, iis ſcilicet, quæ ſunt paluſtria & vliginoſa, quorumque incolæ cereuiſiâ minus pura & defecata vtuntur. Excitatur quoque, & fouetur Scorbutus à domiciliis humectis & ſitu obſitis, ſubterraneis, frigida & humida murorum exhalatione; atque ea de cauſſa in carceribus vliginoſis detenti ſæpe Scorbuto corripiuntur: quò tamen victus ratio praua, & motus priuatio facere poteſt. Et Olaus Magnus, *in ſept. gent. hiſtor. lib. 16. cap. 51.* ſcribit, frigida murorum exhalatione morbum hunc foueri, intra tabulata miteſcere.

Vere etiam, & Autumno magis affligit, & grauius infeſtat Scorbutus. Vere quidem, quod humores vitioſi tẽpore hyberno collecti tùm fundi, & agitari incipiunt: Autumno verò, quod aëris inæqualitas, & iam incipiens frigiditas humori melancholico generando ſit aptiſſima.

Pulmones in ſcorbuto non primò afficiuntur.

Atque aeris hãc conſtitutionem nonnulli inter cauſſas remotas, vel ſolam vel præcipuam ponunt, ſtatuuntque, Spiritus ſalinos, & vapores à ſulphure ſuo deſtitutos iuxta mare ab aſtris eleuatos, ſed non percoctos, à maritimis & nauigantium turba inſpirando attrahi, qui attracti pulmonem primò inficiant, indè ipſum Hepar & venam portæ, tandemque lienem, quæ partes tales tartareas impuritates eò deriuatas quaſi ſibi cognatas ad ſe recipiunt. Verum, vt aërem talem ad Scorbutum facere non negamus, ſed adiuuantem cauſſam eſſe modò diximus: ita ſeu vnicam, ſeu præcipuã cauſam eſſe inficiamur, nec iſtum generationis Scorbuti modum admittere poſſumus. Neque enim in Scorbuto, qui frequentiſſimè ex victu contrahitur, primò pulmones inficiuntur, ſed in primis viis humor Scorbuticus primùm cumulatur. Ac multis locis Scorbutus ſatis familiaris eſt, qui à mari ſalſo ſatis diſtant; & contra multis in locis maritimis Scorbutus planè incognitus eſt.

Vitæ genus, ætas, ſexus.

Vitæ genus etiam ad Scorbutum generandum conferre poteſt, nimirum otium, & vitæ genus deſes, atque iners, exercitium, & motus intermiſſus; vnde calor, quo coctio omnis perficitur, debilitatur, & ſuffocatur, & coctiones, excrementorumque ſecretiones, & euacuationes non rectè perficiuntur. Hinc ij, qui in otio viuunt, magis Scorbuto obnoxij ſunt, quam qui laboribus exercentur, fœminæ, viris; vrbani, agricolis.

Euacuationum ſuppreſſio. Somnus & vigiliæ.

Vt & euacuationum conſuetarum, puta menſium, & hæmorrhoidum præcipue, ſuppreſſio.

Somnus itidem, ac vigiliæ; ille quidem crudos in corpore ſuccos augendo, teſte Galeno, *11. meth. med. c. 3.* hæ autem cruditates augendo, & calidum natiuum abſumendo.

Animi pathemata.

Inter animi motus, vt aliàs ad humorem melancholicum generandum multum facit triſtitia: ita & hic eundem cumulare, & Scorbuto materiam præbere poteſt adeò, vt ſcribat Seuerin. Eugalenus, *p. 3.* quos cum craſſiore victus ratione diuturnior mœſtitia exercuit, de his ægrotantibus ſe conſtanter ſemper prædicere auſum fuiſſe, eos à ſcorbuto morbo vel ſolo, vel aliis permixto teneri.

Febres,

Faciunt ad Scorbuti generationem ſæpe etiam febres; cum per eas humor Melancholicus facilè cumuletur, vt Galenus, *de loc. affect. lib. 3. cap. 7.* ſcribit. Nam humores calore febrili aduruntur, & quod debile quodammodo reſtinctum eſt, in atrum humorem vertitur; id quod maximè accidit circa ſtatus finem, vbi & continuæ, & intermittentes febres biliosæ in quartanas, & hinc in Scorbutum degenerant. Et præcipuè quartana in ſcorbutum degenerare ſolet: nonnunquam tamen & tertianæ diuturnæ. Febres etiam tertianæ, quæ tempore verno incipiunt, & poſt ſeptimum paroxyſmum quotidie infeſtant, maxima ex parte ſunt diuturnæ, & tandem in ſcorbutum abeunt.

Viſcerũ diſpoſitio.

Verum cauſſæ iſtæ omnes eò facilius, & promptius malum hoc excitant, ſi viſcerum, & inprimis lienis, intemperies, debilitas, vel obſtructio adſit, ſiue natiua, & primigenia, ſiue ex colluuie, & contactu vitioſorum humorum contracta, ob quam humores affluentes, & melancholicam redundantiam ſequeſtrare, elaborare, atque excrementa excludere non poteſt. Et inprimis magni momenti hic eſt ἰδιοσυγκρασία, & peculiaris cuique corpori natura, venarum item in viſceribus hiſce anguſtia, ob quam craſſi, & feculenti humores facilius in iis hærent.

Etſi verò etiam abſit viſcerum natiua conſtitutio non recta: tamen ſi actio vitioſorum humorum diuturnior ſit & continua, à violentia eorum viſcera diu ſe defendere non poſſunt, ſed humores praui, propriam & peculiarem huic malo corruptionis formam adepti, adiacentia & vicina viſcera vel ſua ſubſtantia & contactu, vel fumis deprauant, eorumque naturalem temperiem, & conſtitutionem corrumpunt, donec eandem labem ſuſcipiant, & infecta, & debilitata alimentis ingeſtis ſimilem corruptionis formam imprimant, eaque inquinent, & corrumpant.

Contagium.

Quibus cauſſis omnibus tandem meritò Contagiũ, alterum cauſſarum genus, addimus, quod etiam abſentibus cauſſis modò enumeratis, ad ſcorbutum excitandũ ſatis efficax eſt, quo vel à patre, vel matre vel vtroque parente malo infecto in ſobolem per ſemen & ſanguinem maternum, generationis principia impura & inquinata deriuari, & ita malum hæreditarium, ſiue σύμφυλον, & συγγενὲς excitari, vel è matre, aut nutrice cum lacte inſtillari, vel alio modo per contactum, & conuerſationem pocula ſcilicet, ægrotantium vſu, in bibendo præcipuè, inquinata, oſcula etiam, vt nonnullis placet, aut aërem exhalationibus, exſpirationibus, & fœtidis halitibus ægrorum infectum inſpiratione attractum communicari, poteſt. Quæ ipſa cauſſa non parum facit, quod in Saxonia inferiore Scorbutus tam frequens ſit. Nam cum rarò fiat, vt inter conuictores plures vnius menſæ omnes à ſcorbuto immunes ſint: nihilominus mos in pleriſque locis inualuit, vt pocula ſint communia, eáque ſatis magna, & capacia, in quæ inter bibendum ſępius ab iis, qui gingiuas laxas, cruentas, & os graueolens habent contagium deponitur, & commenſalibus facilè communicatur. Cenſent etiam nonnulli per Venerem communicari poſſe ſcorbutum, ſi ſcilicet vir cum fæmina ſcorbutica, fluxu albo laborante, concumbat.

Ex halitibus quoque & fœtore cadauerum ſcorbuto exſtinctorum ſcorbutus contrahi poteſt. Cuius rei notabile exemplum obſeruaui in viro illo, cuius ſupra, *c. 1.* memini, & *c. ſeq.* mentio fiet.

Quomodo per contagium ſcorbutus communicetur.

Qua ratione autem per contagium malum hoc communicetur, equidem non ita planum eſt. Videtur tamen eadem eſſe ratio, quæ in lue Venerea. Vt enim illud contagium quidem per diuerſas partes corporis admitti

admitti poteſt: in corpus tamen admiſſum ſenſim in vniuerſum ſeſe penetrat, & non ſolum ſpiritus, ac humores inquinat, ſed & ſimilem diſpoſitionem partibus ſolidis inprimit: Ita & contagium Scorbuticum ſiue per ſaliuam ſiue per halitum, ſiue per lac, ſiue per cutem in corpus admiſſum ſanguinem inficit, ac inquinat, & viſceribus nutritioni dicatis ſimilem diſpoſitionem imprimit, & ea debilitat, vt & ipſa poſtea non ſanguinem probum, ſed vitioſum, & ſcorbuticum generent. Et quamuis vnum μίασμα per varias corporis partes admitti poteſt: tamen non omnibus æquè aduerſum eſt, ſed vt omnia venena ac contagij ſeminaria determinatis in corpore partibus aduerſa ſunt, alia cordi, alia pulmoni, alia aliis partibus ac præcipuè iis, in quibus generata ſunt, atque ex oculis effluentia μιάσματα tantum ὀφθαλμίαν inducunt, non phthiſin; contra halitus contagioſi phthiſicorum pulmoni, non oculis nocent: ita etiam in ſcorbuto ſeſe res habet. Cum enim illud contagioſum in eo circa lienem generatum ſit, ac prauam diſpoſitionem ibi acquiſiuerit, facultati etiam naturali in liene & vicinis partibus maximè aduerſatur.

CAPVT IV.

De Signis Scorbuti, ac de morbis, & Symptomatibus, quæ Scorbutum comitantur.

[S]corbutus [f]arrago [m]orborum [sy]mptomatū. MAgnam in Scorbuto eſſe morborum, & ſymptomatum συνδρομήν, & farraginem, ſuprà diximus quæ hic, vt eius effectus, ex quibus cognoſcitur, perpendenda. Neque enim, quod non ſolum è vulgo homines, ſed & Medici interdum, quibus hic morbus parum cognitus eſt, facere ſolent, ij ſaltem Scorbuto laborare dicendi ſunt, quibus crura maculis pinguntur, gingiuæ corrumpuntur, dentes vacillant: Sunt enim hæc iam ingraueſcentis tantum mali ſigna, & homo malum hoc diu circumferre poteſt, etſi nihil tale appareat. Et non rarò accidit, vt homo prius hoc morbo è medio tollatur, quam ipſi gingiuæ exulcerentur, aut maculæ in cruribus emergant. Neque eadem, vt ſupra, *cap.* 1. dictum, in omnibus apparent ſymptomata. Nonnullis dentes & gingiuæ tantum afficiuntur, partibus inferioribus ſaluis: aliis contrarium euenit. In aliquibus nullæ erumpunt maculæ, aliis tota crura colore violaceo pinguntur, vt tibialia eius coloris ſuperinducta iurares.

[S]corbutus in [pri]ncipio diff[ic]ulter co[gn]oſcitur. Sunt verò morbi huius quidam quaſi gradus. Et quidem vbi adoleuit, facilis cognitu eſt: in principio verò, quod ſatis longum plerumque, difficilius cognoſcitur; cum ſigna eius, vt corporis totius grauitas, & ſpontanea laſſitudo, cum aliis morbis ſint communia. Artificioſam tamen coniecturam ſi Medicus adhibeat, ita planè latere non poterit, quin agnoſcatur. Si nimirum non ad vnum, vel alterum ſymptoma tantum reſpiciat Medicus, ſed totam ſymptomatum & ſignorum συνδρομήν vno intuitu diligentius conſideret. Pathognomonicum enim vnum ſignum aliquod, quod ſoli, & omni competat, non reperitur, præſertim in initio. Et licet vbi iam incrementum ſumpſit, latere non poſſit, ſi diligenter in eius naturam inquiratur: tamen ſæpiſſimè alios morbos ſimulat, incautóſque decipit; cum nullus ferè morbus ſit, ſub quo non latere, aut cui non aſſociari Scorbutus poſſit, vt ex ſequentibus patebit.

[Di]æta ſcor[bu]ti genera[ti]ua. Principio igitur conſiderandum, ſi de ſcorbuto ſuſpicio incidat, an in ea regione viuat æger, cui ſcorbutus aliàs eſt familiaris, & omnino an diæta Scorbuto generando apta vſus ſit. Vnde Eugalenus ſcribit, ſi quos cum craſſiore victus ratione diuturnior mœſtitia exercuit, de iis ægrotantibus ſe conſtanter ſemper prædicare auſum fuiſſe, eos ſcorbuto vel ſolo, vel aliis morbis permiſto laborare. An parentes habuerit Scorbuticos, an ſit ſplenicus, & morbo aliquo melancholico, & hypochondriaco, quem ſequi Scorbutus ſolet, antea laborauerit, ex quo non ſatis reſtitutus fuerit.

Hinc ipſa ſymptomata præſentia, quæ mox exponentur, conſideranda. In quibus & hoc notandum, quod per quaſdam periodos, & circuitum recurrunt, aliàs tertianum, aliàs quartanum, aliàs quintanum, aliàs ſeptenarium; aliquos etiam quotidie, pro humoris ipſius qualitate, & conditione, infeſtent. Et ſi in regione aliqua, cui ſcorbutus familiaris eſt, occurrat aliquis morbus rarus, aut qui cum deſcriptione & ſignis quæ in antiquorum libris exſtant, non ſatis congruit, Scorbutum ſub ſchemate & ſpecie alterius morbi latere, ſuſpicandum, ideóque in eum diligenter inquirendum, & ex cauſſis, quæ præceſſerunt, vrina, pulſu, & ſymptomatibus, an ſcorbutus adſit, indagandum.

Perpendenda etiam iuuantia. Etenim ſi medicamenta, quæ aliàs videntur commoda, Scorbuto verò in ſpecie non aduerſantur, parum proſint; contrà ex vſu medicamentorum huic morbo accommodatorum æger melius ſeſe habeat: & illud ſcorbuti indicium eſt; ideoque in illorum medicamentorum vſu perſiſtendum, nec ad alia tranſeundum, de conſilio Hippocratis. 2. *aph.* 52.

Pertinet huc & iſtud, quod interdum vomitus, & alui deiiectiones copioſæ, & frequentes accidunt, è quibus tamen nihil leuaminis, vel commodi æger percipit, & anxietas, & ſymptomata non remittunt.

Incipientem autem ſcorbutum, eiuſque prima quaſi rudimenta, ac principia, produnt, laſſitudo ſpontanea in abdomine & cruribus grauitatis ſenſus, crurum debilitas, ac dolor obtuſus, pectoris anguſtia, ac reſpiratio difficilis, & anhelatio, quæ tamen à minus attentis non animaduertitur, niſi à validiore corporis motu: homo plerumque præter ſolitum fit corpulentior, & quaſi pinguior, cum viuidi corporis coloris ad liuidum mutatione. *Incipientis ſcorbuti ſigna.*

Hinc paulò poſt ſubſequitur rubedo, & pruritus quidam in gingiuis, facies fit pallida, & ex violaceo nonnihil liueſcens; vrina ſæpe tenuis eſt, nunc turbida. Pulſus eſt paruus, debilis, & inæqualis, ac ſæpe vermicularis; vel magnus, & durus abſque inflammatione. Quæ ſi adſint, non leuem de Scorbuto ſuſpicionē faciunt; quæ magis confirmatur, ſi, vti modò dictum, victus ratio ſcorbuto generando apta, vel alia cauſſa ſcorbutum generans præceſſerit. *Augmentū ſumentis ſigna.*

Malo incrementum ſumente ſymptomata modò dicta augentur, & grauiora redduntur, & alia accidunt, vt iam de Scorbuto amplius dubitare opus non ſit. Anhelitus difficultas ſæpe ita augetur, vt dum ſe mouent, & erigunt ægri, aut aliquamdiu erecti ſedere conantur, animi deliquio tententur, decumbentes rurſus reficiantur, & reſpirent liberius, ac ſe melius habere, ac ſanos eſſe dicant. Ventris tormina, ac torſiones accidunt; gingiuæ intumeſcunt, & laxæ ac flaccidæ redduntur, & ad attactum ſanguinem ſeroſum effundunt, graueolent, & corrumpuntur, & caro ad dentium radices abſumitur, dentes vacillant, vt abſque negotio & dolore ex alueolis ſuis eximi poſſint. Crura ad ambulandum, & corporis onus portandum impotentia fiunt, & quaſi Paralyſin quandam patiuntur: Maculæ, ac lituræ variæ, rubræ, purpureæ, fuſcæ, non ſolum in cruribus, ſed & in dorſo, ac lumbis effloreſcunt, & tota crura interdum eiuſmodi colore pinguntur. Crura ſæpe etiam ἀτροφίᾳ laborant; ſæpe intumeſcunt; & ſæpe ita exulcerantur, vt Elephantiaſin Arabum æmulentur, cuius rei exemplum *Ingraueſcentis ſigna.*

ante

ante paucos annos & hîc vidi. Varices etiam ſub lingua (quæ venæ aliàs caninæ dicuntur) & inferioribus labiis viſuntur.

Quibus mala alia ſæpe accedunt, ſenſuſque grauitatis, dum malum augetur, incrementum ſumit, percipiturque in pluribus quarto, in aliquibus tertio, & quibuſdam, ſed rarius, ſingulis diebus. Et quidem plerumque ſine febri, quandoque tamen etiam cum febre. Febres autem, quæ ſcorbutum comitantur, non vnius generis, ſed variæ omnino ſunt, & nonnunquam intermittentium, inordinatarum, quotidianarum, tertianarum, quartanarum, quinto, vel ſexto die redeuntium, nonnunquam continuarum, imò & malignarum naturam æmulantur. Quibuſdam aluus toto morbi tempore eſt adſtricta, alij contra ventris fluxu laborant, qui nonnunquam in periculoſam, & ſæpe lethalem dyſenteriam mutatur: ſæpe accidit vomitus, vel inanis vomendi conatus, paralyſis, motus conuulſiui, epilepſia, deliria, carus, lethargus, lipothymia, dolores vagi, dentium dolor, pleuritis, dolor articulorum, eryſipelata, hydrops, ἀτροφία, gangræna; vt iſta omnia annotauit, & hiſtoriis illuſtrauit Eugalenus, vti antea diximus.

Rara & noua de ſcorbuto obſeruationes.

Imò plura adhuc ex eodem humore mala excitari poſſe, obſeruare in praxi promptum eſt. Et inprimis ſcabiei ſæpe coniungitur Scorbutus, & tùm ex humorum vitioſorum ad interiora recurſu grauiſſima ſymptomata excitantur. Memini Anno Christi 1615. ſtudioſum quendam Sueuum, cum humores tales adustos multos cumulaſſet & Natura eos ad ambitum corporis protruſiſſet, ſcabieſque inde excitata fuiſſet, iiſdem ad interiora recurrentibus ſubitò cæcum euaſiſſe, & per triduum nihil vidiſſe, nullo extra in oculis apparente vitio, & reliquis ſenſibus integris. Idem de ſumma pectoris anguſtia, & difficili reſpiratione conquerebatur; vrinæ nigræ reddebantur, turbidæ, ac ſubruffæ, quæ cum quieſcerent, ſuperiore parte claræ nonnihil euadebant, nigro ſedimento ſubſidente. Per aluum idoneis, & leuibus medicamentis purgatus, ac iis adhibitis, quæ humori huic contraria ſunt, ſimulque per vrinas expellunt, (quò natura vergebat) fumaria, cochlearia, & ſimilibus, intra quatriduum viſum recuperauit, & paulò poſt ſanitati restitutus eſt. Idem quadriennio pòſt eodem ferè morbo correptus eſt: conquerebatur de pectoris anguſtia, & difficili reſpiratione, ac tenebras ſæpe oculis offundi referebat. Viſu tamen tunc priuatus non eſt, ſed ſemel circa veſperam Epilepſia correptus, à qua tamen clyſtere, & aliis medicamentis idoneis adhibitis liberatus eſt, & paulò poſt conualuit, atque etiamnum viuit.

Eodem ferè morbo ante paucos annos corripiebatur puer annor. 12. ex intempeſtiua contra ſcabiem iunctione, qui vrinas reddebat nigras, viſu priuabatur, & accedente, accedente, ac recurrente ſæpe Epilepſia extinguebatur.

Dolores, ac punctiones pectoris, ac nothas pleuritides ex iiſdem humoribus, & ſcabie intempeſtiuè curata ſæpius obſeruaui; vt & febres tertianas, quartanas, quæ ſcabie erumpente ceſſarent facilè, eadem euaneſcente redirent. Obſeruaui & hæmorrhagias narium frequentes, & copioſas in Scorbuticis; cruentas alui deiectiones copioſas; ſanguinis è vena in cruribus ſponte aperta effuſionem, Icterum cum cardialgia, de quibus omnibus poſtea in ſpecie dicetur.

Obſeruauit etiam notatu digna, & rariora in Scorbuticis vir Cl. Dn. D. Döringius, Medicus Vratiſlauienſis, affinis meus honorandus, Icterum ſcilicet, cui ſucceſſit hydrops Aſcites; Aſthma; Fauum, qui non tantum vniuerſum caput, ſed & totam frontem occupauit; Herpetem brachij ſiniſtri; Gangrænam in indice digito; Hæmorrhagias narium frequentes; Hæmorrhagias è labiis non conſpicuo venæ oſtio; palpitationem cordis; ardorem, & dolorem intolerabilem in plantis pedum cum maculis ſubliuidis in cruribus; putridæ, & putidæ materiæ ex vtero effluxum. Ita Clariſſ. Dn. D. Timotheus Vlricus, Medicus Magdeburgenſis, amicus meus honorandus, præter genua retracta ad faciem, totumque corpus quaſi contractum, obſeruauit, carnem in oculis ſub palpebris luxuriantem & creſcentem, ſanguinis colore, oculi albo icteri faciem, palpebris verò iridis colorem referentibus, ex cæruleo, punico, & flauo mixtum; in aliquibus, ſed rarius, ad quoſuis articulorum motus & inflexiones ſonitus exactiſſimos & manifeſtos, ac ſi digiti comprimerentur fortius, vel quales ex confractis oſſibus aut nucibus euenire ſolent: Cuidam hydropicæ habitæ, dentes vna nocte omnes vacillare cœpiſſe, vt vniuerſorum caſum metueret, qui tamen altero die firmiter alueolis ſuis hærebant: Nobili cuidam nullas maculas, etiam medicamentorum ope, erupiſſe, ſed ſudoriferis adhibitis ſparſim muſculoſas brachiorum partes ardore correptas fuiſſe, ſenſu guttularum feruentiſſimarum aquæ adurentis aſperſarum; nullo interim externo apparente veſtigio: Viduam quandam in febre continua toto corpore maculis nigris, violis obſcurioribus, ſatis magnis fœdatam fuiſſe, raro aſpectu: cui tota facies (albis tantum circa oculos & naſum circulis ac lineis puerilis digiti craſſitie remanentibus,) eum colorem contraxit, quem exactè ſuilli petaſonis fumo indurati & cocti corium repræſentat; puſtulæ inſuper claræ & atræ magnitudinem fabæ æquantes in malis ſequentes aderant, ſanguinem merum aliquatenus nigrum ac ſeroſum effundentes.

Et omninò tanta eſt morborum, ac ſymptomatum varietas in ſcorbuto, vt non ſolum è vulgo homines, ſed & Medici, quibus hic morbus cognitus non eſt, eam vix ſatis mirari queant, & ſæpe in eam opinionem veniant, ægros veneno infectos eſſe.

Multitudinis morb. & ſymptomatum ſcorbuti cauſſa.

Neque verò quis miretur, tantam malorum farraginem ab vna cauſſa prouenire poſſe. Nam etſi primò circa lienem præcipuè, & intermediis inter hepar, lienem, & ventriculum ſpatiis hic humor cumuletur: tamen vbi magna huius copia coaceruatur, tandem ad hepar redundat, & in venam cauam, vt & arterias ſeſe penetrat, ac ſanguini in iis vaſis permiſcetur, eumque inquinat & per hæc vaſa nunc in hanc, nunc in illam partem, nunc etiam in totum corpus diſtribuitur & varios affectus in variis partibus excitat. Ad quod non parum facit propria illa, & peculiaris humorum corruptio multifariam nocere prompta.

Seroſus humor ad varia mala excitanda aptus.

Inprimis verò ad iſtam varietatem malorum producendam apta eſt natura humoris ſeroſi, & ſalſi, qui plures alterationes, mutationes ſuſcipere aptus natus eſt, vt nunc formam aquæ, nunc vaporis ſubtilis, & leuis, nunc lapidis ſiccitatem, craſſitiem, & duritiem referat; atque hinc inde facilè in omnes corporis partes penetrat, & moueri aptus eſt. Etenim cum in venis, & arteriis ſuam ſedem habeat, ex eorum vaſis maioribus in minora, quorum extremitates in ſingula membra tàm interna, quàm externa propagantur, deriuatur, & huc illuc moueri, & in vniuerſas corporis, cuius ob hanc vaſorum communionem ξύῤῥοια & ξύμπνοια eſt, partes fluere, atque ab internis ad externas, ab externis ad internas, è ſupernis ad infernas, ab infernis ad ſupernas, à latere ad latus variè moueri poteſt; id quod ſæpe in doloribus corporis vagis animaduertitur. Ad quam motus procliuitatem & illud facit, quod ſalſi, & ſeroſi hi humores non perfectè cum ſanguine permiſcentur, ſed ab eo facilè ſeparantur, & reliquo ſanguine ita non commoto, quotieſcunque efferueſcunt, vel aliam ad motum occaſionem accipiunt,

hinc

hinc inde mouentur, & præcipuè ſi totus ſanguis efferueſcat, ipſi fluxibilitatem præſtant. Quò tandem facit & hoc, quod hic humor peculiari modo neruis, & neruoſo generi infeſtus eſt, vnde non tantum conuulſio, paralyſis, ſed & tot dolores in membranoſis partibus oriri ſolent.

...mor ſcorbuticus neruoſo generi infeſtus.

Caput ad ſeroſi humoris diſtributionem facit.

Multum etiam ad ſeroſi huius humoris in plurima membra diſtributionem, & deriuationem caput facit. Cum enim caput cùm intra, tùm extra craniũ innumerabiles venæ, & arteriæ percurrant, & ſanguis quidẽ, qui in iis eſt, ad nutritionem capitis abſumatur. Serum autẽ, quod cum ſanguine in hiſce vaſis continetur, alendis illis partibus aptum non ſit, neque tamen per iter, vnde affluxit, facilè refluere, neque per cranij denſitatem, vt in aliis partibus, excidere ſenſibiliter, neque etiã inſenſibiliter, ob loci teporem & calorem remiſſiorem, diſcuti poſſit: cumulatur, & cùm loco decliui contineri nequeat, è capite ſecundum ductum membranarum & neruorum interna membra deſtillat.

Verùm vt hæc clariora fiant, de ſingulis in ſpecie dicemus; cum multa de plurimorum morborum, ac ſymptomatum generatione vtilia cogitanda ſuppeditent. Etſi verò non multum referat, quo ordine iſta ſymptomata, & morbi proponantur: ea tamen primo loco ponemus, quæ huic malo magis familiaria ſunt, nimirum laſſitudinem ſpontaneam, grauitatem in cruribus, pectoris anguſtiam, reſpirationis difficultatem, gingiuarum corruptionem, & oris graueolentiam, maculas in cruribus purpureas, vrinas, pulſum: Quibus reliqua poſtea ſubiungemus.

Laſſitudo ſpontanea & grauitas corporis.

Laſſitudo primum ſpontanea, & grauitas corporis, præcipuè crurum, κόπος αὐτόματος Galeno, *3. de ſanit. tuend cap. 5. & 2. aph. 5.* cum tendi membra, & ponderε quaſi appenſo grauiora videntur, excitatur, cum humores ſeroſi, & vitioſi cum ſanguine per venas in ambitum corporis diſtribuuntur, & ad muſculos ipſos penetrant. Quia verò vt corpus nutriant, eique aſſimilentur, inepti ſunt, ibi hærent, & vires grauant, ac hanc laſſitudinem excitant, ita, vt ægri in principio huius mali ſe languere magis, quam ægrotare conquerantur, cum vix ſenſibili virium decremento, & circa aliquem euidentem morbum. Sentitur etiam hic grauitatis ſenſus in abdomine, cum ibi, & in primis viis materia primò colligatur.

Difficilis reſpiratio & pectoris anguſtia.

Difficilis reſpiratio, & pectoris anguſtia frequens huius mali ſymptoma eſt, quæ plerumque quidem excitatur, cum vapores maligni, & praui in ventre inferiore, præcipuè circa lienem, excitati in ventriculo, & circa ſeptum tranſuerſum procul dubio etiam in cauitate illa omenti ſupra, *cap. 2. num. 1.* deſcripta, collecti hærent aliquandiu, illiúſque liberum motum, qui in reſpiratione neceſſarius eſt, impediunt, aut ipſi etiam humores vitioſi, lienem, & vicinas partes diſtendentes, diaphragma comprimunt; eodem modo, quo hydropici aut vterum geſtantes, aut alia de cauſſa ventrem turgidum habentes difficilius reſpirant. Vndè etiam ægri nihil de thorace conqueruntur, ſed locum affectum, vbi grauitatem ſentiunt & cuius cauſſa cum difficultate reſpirare coguntur, ſub diaphragmate ad ventriculi regionem monſtrant, teſte Eugaleno, *p. 10.* & ipsâ experientiâ. Quo ſigno etiam hæc ſcorbuticis familiaris difficilis reſpiratio à reſpirationis difficultate, quæ cauſſam primariam in thorace habet, facilè diſcernitur. Conqueruntur etiam ægri magis de anguſtia (*es ſey ihnen bange, vñ angſt*) quàm reſpirationis difficultate, eamquè tolli vnicè petunt; quæ anguſtia interdum adeò augetur, vt lipothymiam minetur, & caligo oculis offundatur, ac niſi tollatur, ægri ſtatim animam reddituri videantur. His accedit, quod reſpirationis hæc difficultas, ſeu potius anguſtia non eſt perpetua, neque eadem vehementiâ moleſtat, ſed breuibus interuallis vel ceſſat, vel remittit, ac poſtea recurrit, vel augetur. Nulla tamen in hac reſpirationis difficultate, ſicut in thoracis affectibus adeſt tuſſis, ſtertor, ſibilus, orthopnœa, & ſimilia. Non crediderim tamen impoſſibile eſſe, vapores iſtos prauos, ac malignos etiam per venas, & arterias pulmoni, & cordi communicari, atque hinc iſtam anguſtiam excitare poſſe; quod vel ex eo patet, quod non ſolum per interualla vaporibus ſurſum adſcendentibus oculi obſcurantur, & caligant, vt ægri adſtantes agnoſcere non poſſint, ſed etiam lipothymia ſæpe accedit. Inprimis verò poſt validum exercitium, & vehementiorem corporis motum malum hoc augetur, humoribus in hypochondriis commotis, & aliquomodo excalefactis, & vaporibus inde, quaſi camarina mota, excitatis. Huius anguſtiæ meminit Seuerinus Eugalenus, *obſ. 6. 7. 8. 11. 18. 19. 20. 37. 40. 48. 69.*

Gingiuarum oris & dentium vitia.

Porrò cum natura adhuc cauſſam morbi ſuperat, quàm longiſſimè humorem vitioſum à partibus nobilioribus amouere conatur, partim verſus ſuperiora, & in gingiuas, partim in pedes; vnde gingiuarum rubor, pruritus, ac putrefactio, & crurum maculæ exoriuntur, quæ ſigna vbi apparent, tam certò ſcorbutum indicant, vt lippi etiam ſcorbutum indè agnoſcere poſſint. Primò enim ex materiæ parte acriore & ſubtiliore, quæ vel à natura ſurſum mouetur, vel à calore eò attollitur, rubor, pruritus & eroſio ac putrefactio gingiuarum excitatur. Etenim cum caro gingiuarum ſit mollior, tenera, & laxa, facilius à ſalſis, & ſeroſis eiuſmodi humoribus afficitur, quàm aliæ partes, quarum caro durior eſt, & ſolidior. Hinc primum in gingiuis rubor, & pruritus excitatur, caro earum intumeſcit, & contrectata ſanguinem ichoroſum fundit, poſtea flacceſcit, intumeſcit, putreſcit, & odorem fœtidiſſimum de ſe exſpirat. Inde, carne, qua dentes regantur, abſcedente, prauóque humore alueolos, & partes, quibus dentes in locis ſuis continentur, occupante, omnibúſque hiſce partibus laxis redditis, dentium compages ſoluitur, vt vacillare incipiant, nullóque negotio ex alueolis ſuis eximi poſſint. Et quidem vt iſta dentium vacillatio ſæpe ſubitò accidit, ita ſubitò etiam euaneſcit, obſeruatúmque, vt ſupra dictum, ægris vna nocte dentes omnes vacillare cœpiſſe, vt vniuerſorum caſus metueretur, altero verò ſtatim die rurſum firmiter in alueolis ſuis hæſiſſe. Quod procul dubio ob varium affluxum & refluxum ſeroſi & ſcorbutici humoris accidit. Dentes ipſi ſæpe nigreſcunt, & quaſi ſiderationem patiuntur, ſola tamen ſuperficies tali colore tincta eſt. Quanquam verò ſimili vitio interdum in lue Venerea os afficiatur: tamen à ſcorbuto id facilè diſcernitur, cum aliis ſignis hi morbi multum diſſideant; ac præterea oris hoc vitium lui Venereæ non ſit perpetuum, ſed poſt vſum hydrargyri accidat, cuius vi dum venenatus humor ſeroſus per ſaliuationem expurgatur, facies, & os ſimul afficiuntur.

Maculæ.

Quod autem craſſum & grauius eſt, ad crura decumbit, ibique maculas varias excitat, quæ in principio rubicundæ, illis, quæ à pulicum morſibus relinquuntur, non abſimiles, hinc purpureæ, & ſubliuidæ erumpunt, tandémque ad nigrum colorem inclinant. Nonnunquam tibiæ magno ſpatio, vel etiam vndique liuidæ, vel cum nigrore, aut liuore purpureæ euadunt. Vnde nonnulli maculas ſcorbuticas diſtinguunt in amplas, & maiores (Germani *Flecke* appellant) & minores pulicum morſibus ſimiles. Videntúrque hæ maculæ non multum differre ab iis, quas Paracelſus, *lib. 4. chirurg. von offenen Schaden, cap. 16.* ſub nomine Cancrenæ deſcribit. Vbi hoc notandum, quod ſcribit, maculas iſtas ſine exulceratione ad annum 30. vel 40. durare: cui experientia reſpondet. Noui enim in vicinia virum hypochondriacum, & arthritidi obnoxium, qui iam ab annis 30. crura eiuſmodi maculis colorata habet, de dolore tamen inſigni non conqueritur. Cum enim

ſeroſæ, & ichoroſæ in ſanguine partes ad corpus alendum inutiles ſint, extra venas in cutem a natura protruduntur, & per ἐκχύμωμα, & *ταυμώματος* ἐκβολὴν, vt Hippocrates, *lib. de fractur. comm.* 2. loquitur, ibi has maculas excitant. Et quidem frequentius hoc accidit in cruribus; cum natura vitioſos humores ſoleat ad partes ignobiliores, & remotas depellere: quandoque tamen, & vbi maior eſt eorum copia, & dorſo, & in brachiis huiuſmodi maculæ conſpiciuntur, eaque non ſolum minores, ſed & maiores, de quibus infra. Imo interdum etiam circa pectus, & in collo, & facie efflorescunt, modo euanescentes, modo iterum erumpentes, vt obſeruauit Eugalenus, *obſeru.* 59. Vidi nuper puerum nobilem biennem, cui primum in præpatio hæ maculæ apparuerunt, poſt menſes vero aliquot in toto corpore, imo etiam facie efflorverunt. Hæ ſtitutæ nonnunquam in quaſdam quaſi ſquamas reſoluuntur, quæ a reliqua cute non ſecus, ac in eryſipelate ſeparantur. Salomon Alberti. *theſ.* 119. Quandoque mortiò ante mortem maculæ euaneſcunt, & rurſum poſt mortem eſſlo erumpunt, aut quæ paucæ & ſparſim apparebant, copioſe erumpunt, & continuo liuore tota ferè crura pinguntur.

Vrina ſcorbuticorum. Vrinæ quoque non paruam ad demonſtrandum ſcorbutum vim habent, & quandoque ſolæ ad patefaciendum eum ſufficiunt. Sunt autem ex non vnius generis, ſed pro ægri corporis conſtitutione, & humorum natura varia variæ. In initio quidem, & cum humorum corruptio nondum magna eſt, vrinæ nunc tenues, & citrinæ, materia tartarea in vris ſubſidente, nunc craſſæ, & albæ conſpiciuntur, ex quibus, vtpote cum aliis morbis, in quibus cruditas humorum adeſt, communibus certi nihil prædici poteſt. Si vero corruptione humorum incrementum ſumente, vrinæ ſint quidem claræ, verum rubræ, & intenſæ rubedinis, & ad fuſcum declinantis, & cum ſplendore quodam inſtar lixiuij claræ appareant, ſimiles iis, quæ in febribus ardentibus, vel quartanis a ſudore redduntur, non leue ſcorbuti argumentum ſunt. Et ſæpe in talibus vrinis multæ ru[illegible] arenulæ parietibus matulæ adhærent, cum quibus ſi nulla, aut nullius momenti ſitis, putrefactionis, quas vrina exhibet, notis non reſpondens adfuerit, certiſſimum ſcorbuti ſunt indicium, & ab humoribus ſalſis multis admiſtis originem habent, maxime verò ſi ab obambulantibus, & omnia vitæ munia ſine offenſione adminiſtrantibus tales reddantur. Vt enim lixiuij colorem eo magis ad quandam rubedinem vergere videmus, quò plures ſalſæ, & aduſtæ partes eluuntur: ita etiam quo plus ſalſi, & aduſti humoris vrinis admiſcetur, eo colorem rubicundiorem acquirunt.

Nonnunquam vero, & frequenter apparent craſſæ, rubræ, & vel turbidæ minguntur, vel ſtatim turbantur, quæ aut tales permanent, aut craſſum, & rubrum ſedimentum, quod farinam laterum refert, ad fundum deponunt, & clareſcunt; ſæpe etiam multa cruda, & pituitoſa excrementa ſupra illud ſedimentum quaſi ſuſpenſa hærent, eidem tamen non permiſcentur, atque ita totam vrinæ partem ſuperiorem turbidam reddunt. Et cum hæ vrinæ colore aquæ, vel ignis iterum claræ redduntur: color tamen ex fuſco rubeſcens eſt, atque inſtar lixiuij ſeſe habent hæ vrinæ. Atque iſtæ vrinæ certum ſcorbuti ſignum ſunt, ſi ſitis, & oris ſiccitas adſit modica aut nulla, & quæ modica liquidi aſſumptione ſedetur, febris non adſit, aut nullum typum obſeruet, adſit totius corporis languor, & æger paulatim ſine euidenti cauſa contabeſcat. Et, vt Galenus ſcribit, in quorum vrinis maiora putrefactionis indicia adſunt, quam quæ foris ex calore, & ſiti apparent, morbo lento exiſtente, & ad nullum veteribus cognitæ febris typum accedente, de his certo tecum ſtatuere potes, ac debes, à ſcorbuto tales detineri. Cauſſamque huius rei hanc reddit; quod humor melancholicus huius mali cauſſa putrefactus & accenſus ſuæ quidem putrefactionis notas in vrina exhibeat, ſæpe febribus ardentibus pares, aut non multo diſſimiles, ſed quia craſſus, frigidus, ac terreus ſit, neque facile accendatur, neque accenſus, vt cæteri humores, vrat, inde etiam labiorum, oriſque ſiccitatem inducere poſſit, non tamen idem ſemper bibendi deſiderium afferat, neque tantam inquietudinem, ac moleſtiam excitet, ac febris continua, & ardens, vtpote qui fumoſis ſuis vaporibus magis, quam igneo calore, cor ferit. Aliquando cruda, & alba eſt vrina, quæ ſtatim conturbatur, & licet ſæpe plura corpora rotunda & alba, arenarum inſtar, vel fractæ polentæ ſimilia ſubſideant, quæ a fundo matulæ nonniſi fortiore matulæ motu eleuantur tamen clarior vrina non fit, ſed turbida permanet ſubſtantia ſuâ craſsâ matulæ parietibus adhærens, Eugalenus, *pag.* 54. & nec à cathartticis, nec attenuantibus clareſcit, & attenuatur, ſed magis conturbatur. Eorum, qui intemperantius vixerunt, & craſſiore victu vſi ſunt, ac curis anguntur, vrinæ, vt Eugalenus docet, ſunt craſſæ, nigræ, turbidæ, quæ vel tales permanent, vel turbidum, ac nigrum ſedimentum in fundum deponunt. Cum his vrinis plerumque ſitis grauior, & oris ac labiorum ſiccitas moleſta coniungitur, quæ tamen modica liquidi aſſumptione facile ſedatur, ſed non ita multo poſt recurrit.

Mihique hic aſſentiri Eugaleno, qui iis in locis, vbi familiariſſimus eſt ſcorbutus, Medicinam fecit, præſertim cum experientia idem me edoceat, quam Hieronymo Reuſnero, qui iis in locis vixit, vbi ſcorbutus non adeo familiaris, negandi, vrinam in ſcorbuto eſſe turbidam, rubicundam, craſſam, feculentam, ad modum vini rubri ... qualis feruente quartana, potiſſimum à ſudore, ſolet apparere, aut certe rarius hoc euenire concedenti, contra vero aſſirmanti, ſæpius in ſcorbuto venas tenues, aquoſas, ſubſpiceas, ſubpallidas, ſine ſedimento, carnis recentis loturæ colore, vel aquæ bilis mediocri infuſione dilutæ ſimiles mingi. Falſæ enim hypotheſi iſta omnia ſuperſtruit, nimirum ab aquoſo, & tenui humore tantum oriri ſcorbutum. Contrarium enim experientia docet, &, vt diximus, initio quidem tales vrinæ minguntur: tamen vix aliquod certum ſignum ſcorbuti exhibent. Et ipſe concedit vrinam ſcorbuticorum frequentiſſime putere, & fœtere, quod certe vrinis craſſis, & turbidis magis, quam tenuibus, aquoſis, ſubſpiceis, ipſa experientia teſte, conuenit.

Obſeruatum quoque eſt, præcipuè in iis, quibus hæmorrhoides ſuppreſſæ malo huic originem dederunt, materiam tartaream, vt appellant, quandoque cum vrina, quæ cum ſumma dolore, & ardore plerumque guttatim emittitur, copioſe euacuari, eamque turbidam mingi: quæ vbi ſubſidet ſæpe tertia, vel quarta pars matulæ materia eiuſmodi tartarea, mucoſa, ſalſa, nonnunquam nigricante repletur, quæ incautioribus vel calculi, vel exulceratæ veſicæ ſuſpicionem mouet. Soletque iſta materiæ euacuatio inuadere cum horrore quodam, quem calor præter naturam, ſub noctem præcipuè, ſequitur. *Vrina ...*

Sæpiſſime variant vrinæ, & in eodem ægro ſine cauſſa aliqua euidenti permutantur, & hodie turbidæ ac craſſæ, poſtridie aqueæ, & tenues, hinc rurſum citrinæ, aureæ, rubeæ, vel craſſæ redduntur, ſæpe etiam ſanorum ſimiles ſunt, quod variorum humorum permiſtorum, & plurium affectionum, quæ nec eandem curationem, neque ſolutionem & finem habent, indicium eſt: Solentque tales vrinæ tenues ſumptis medicamentis antiſcorbuticis poſtridie in craſſas mutari, craſſo ſedimento ſubſidente.

Pulſus. Pulſus eſt varius, nunc debilis, & inæqualis, ac ſæpe vermicularis, vt ſæpe magis, quam pulſare videatur, vt Italum Medicum harum rerum ignarum miraturum ſcribat Eugalenus, *obſeru.* 35. cum tali pulſu hominem non ſolum viuere, ſed & obambulare,

&

& domi ſua officia obire poſſe; nunc magnus, & durus abſque inflammatione. In pulſu etiam hoc notatu dignum in ſcorbuto accidit, quod in animi deliquio imminente, & ſummis illis anguſtiis pulſus maior, ac fortior eſt; fortiúſque ferit digitos, quàm reliquo morbi tempore, aut vbi deliquium ceſſat. Cum enim reliquo morbi tempore pulſus ſit paruus, & inæqualis, vbi deliquium animi, & illa anxietas ad præcordia infeſtat, quæ ſæpe tanta eſt, vt æger ſtatim exſpiraturus videatur, pulſus fortior eſt, & magis, quàm antè percipitur: proculdubio propter ſummam eius neceſſitatem, & quod cor vapores prauos, quibus moleſtatur, expellere conatur. Eſt verò huius exemplum apud Eugalenum, *obſeru. 69*, quale, & ſimile planè nuper etiam mihi in ægro quodam occurrit.

Præter hæc ſymptomata adhuc alia multa, vt & morbi quidam ſcorbuto coniungi ſolent, alia tamen in his, alia in illis; de quibus etiam dicendum. Et primò quidem actiones læſas quod attinet, varia dolorum genera ſcorbuticos infeſtare ſolent: Inter quæ eſt ſatis frequens dolor crurum obtuſus, aliquando tenſiuus, plerumque ὀστοκόπ@, quod ſcilicet in profundo, & circa os afficiuntur ægri, qualis etiam in quartanis, & morbo Gallico deprehenditur, & præcipuè ſub noctem affligit, ac adeò ingraueſcit aliquando, vt ne horam in lecto ægri quieſcere poſſint, & crura ſibi quaſi malleo contundi conquerantur. Excitatur autem, cum ſeroſi humores, vel etiam vapores à capite via decliui deſcendentes circa oſſium membranas hærent, vel etiam è ſede colluuiei ſcorbuticæ per venæ cauæ ramos crurales extra venas effunduntur, & crurum muſculis, membranis, ac neruis ſeſe inſinuant. Suntque ideò hi dolores non continui, ſed per interualla affligunt, præcipuè, vti dictum, ſub noctem, quod eo tempore humor melancholicus moueri ſoleat.

...lores ...rij. *...rum.*

Alij de ſurarum dolore conqueruntur, præcipuè inter eundum, cuius exempla ſunt apud Eugalenum, *obſeru. 41. 59.*

Circa talos & plantas pedum. Non rarò dolor excitatur circa talos, & iuncturas, & plantas pedum, qui etiam ſcorbuti prodromus eſt, eúmque ſequuntur maculæ, & gingiuarum corruptio. Dolor mordicans eſt; & ob tenuitatem materiæ quaſi penetrare videtur partes, *eſcheuſt, vnd ſticht drinnen.* *Nachtgrieff.* Poſt triduum ſequuntur maculæ, quas vocant *die Nachtgrieff*, propter veſtigia digitorum, quibus quaſi prehenſi videntur. *Albflecke.* Sileſij *Albfleck* nominant. Augeſcente malo augetur cruciatus iſte intolerabilis, nec ceſſat, priuſquam maculę, quæ ſæpe dimidium femur occupát, maxima autem ex parte amplitudinem vnius manus æquant, prorumpunt.

Quoſdam dolor vexat circa manuum, & digitorum extrema, qui ſub noctem, vt & crurum dolor ſolet, grauior eſt: aliis poſt veſperam aduenit, alios poſt mediam noctem affligit, ſpeciem morbi Gallici præ ſe ferens. Eugalenus, *p. 18.* Detegit tamen hunc pulſus paruus, & inæqualis, de quo Eugalenus, *obſ. 41.*

Quidam continuis, & grauibus coxendicis doloribus infeſtantur. Eugalenus, *pag. 141. obſ. 13. 14. 15.* Nonnullis genua dolent. Eugalenus, *obſ. 41.*

Quidam etiam, Eugaleno, *pag. 82*, teſte, grauiſſimis nuchæ doloribus, iiſque tenſiuis, & prementibus affic iuntur.

Nonnulli variarum corporis partium vellicationem, & lancinationem percipiunt, & carnes ſibi quaſi diuelli, & dilacerari conqueruntur, alij tales dolores ſe percipere dicunt, ac ſi digitis carnes euellerentur, alij de pungentibus doloribus conqueruntur; alij ne quidem eos explicare poſſunt. Qui tamen omnes accidunt, cum membranæ partium à ſeroſis humoribus, & acribus vaporibus vellicantur. Iidem dolores varias corporis partes, brachia, dorſum, genua interdum occupant; interdum vagi ſunt, & modò hanc, modò illam corporis partem affligunt. De quo Eugalenus, *pag. 14. obſ. 45.*

Ventris dolor. Eſt & ventris dolor huic malo familiaris, vt etiam ab eo nomen acceperit, & *Scorbuck*, quaſi ventris ruptura nominetur. Tanta verò in ſcorbuticis ventris tormina, & lancinationes adſunt, vt diuelli ſibi, & dilacerari omnia exclament ægri, & præ doloris vehementia, quò ſe vertant, neſciant, vt hac de re ſcribit Eugalenus, *obſeru. 69.* Imò vt quandoque diſtentionibus iſtis & cruciatibus in peritonæi rupturam incidant, vt idem Eugalenus, *pag. 86.* annotauit. Sed vexant hi dolores non continuò, ſed per interualla quædam; eſtque pulſus plerumque paruus, & inæqualis, ac vrina, qualem in ſcorbuticis eſſe ſuprà diximus, atque aliæ notæ ſcorbuti adſunt.

Carol. Piſonis obſeruationes ad ſcorbutum referendæ. Atque cum hiſce doloribus ſcorbuticis cùm planè conuenire videantur ea, quæ Carolus Piſo *in lib. de morb. à colluuie ſeroſa ortis*, habet, & de doloribus ventris inferioris, ac de rebus vtilibus cogitandi & diſſerendi anſam præbeant: ea nullo modo ſicco pede hîc prætereunda videntur. Nam cruciatus illi abdominis, quibus, *obſeru. 74. 75. & ſeq.* Monachos quoſdam torqueri vidit, planè cum iis, vt ſuprà dictum, quæ Eugalenus paſſim de ſcorbuto tradidit, conueniunt; & euincunt, Septentrionalibus quibuſdam locis, ſcorbutum eſſe familiariſſimum; alibi tamen etiam, vbicunque eadem ſcilicet cauſſa datur, generari poſſe. Refert enim, dolores illos cum tali alui ſtupore coniunctos fuiſſe, vt nihil prorſus emitterent infernè, atque cum crebris vomitibus, ructibúſque, & id genus aliis ſymptomatibus, & præterea cum febre, eaque mediocri quidem, ſed pertinaci coniunctos fuiſſe. Alios autem hiſce ventris doloribus iam liberatos fuiſſe, ſed quoſdam ex iis inueterata paralyſi emortua penè brachia quaſi inutile pondus traxiſſe; quoſdam epilepſiæ inſultibus ex interuallo vehementer concuſſos; nonnullos lethargo, & ineuitabili ſopore oppreſſos. Ægros autem illos fuiſſe fuſco corporis colore, ſqualido, ſtrigoſóque corporis habitu, ad calidam, ſiccam, & atrabilariam conſtitutionem declinante; vſos fuiſſe pleno victu, & in otio vixiſſe; ædeſque ſyluis vndique cinctas, & in loco vliginoſo ſitas inhabitaſſe. His addit, dolores hos plerumque febribus, modò tertianis, modò quartanis, modò ſeptenarium circuitum habentibus, modò continuis ſucceſſiſſe, quales etiam Eugalenus deſcribit: hiſque paralyſin ſæpius ſuperueniſſe; quibuſdam quoque aluum longo tempore fluidam fuiſſe; vrinas varias mutationes ſuſcepiſſe ex breuibus interuallis, & ex claris in turbidas, & ex turbidis in perſpicuas fuiſſe mutatas.

Doloris ventris ſcorbutici à Colico differentia. Dolores autem hi etſi cognationem aliquam cum dolore Colico, qui à flatibus inteſtina diſtendentibus ortum habent, obtinent: tamen multis ab eo differunt. Ille enim non ita pertinax eſt, & diuturnus, ſed ſoluta aluo, & flatibus exeuntibus, breui euaneſcere ſolet, doloréſque illi ſitu inteſtini coli circumſcribuntur, ventérque ſolet intumeſcere, & attolli: Hi verò dolores ſæpe ſatis diuturni ſunt, & quandoque ad 40. diem, & vltrà extenduntur, dolorque non ſolum Coli ductu circumſcribitur, ſed modò illæ abdominis partes, imò ſæpe vniuerſum abdomen dolore corripitur, ventérque non attollitur, ſed deprimitur potius, & cum vmbilico introrſum reuellitur, vt vmbilicus lumbis quaſi videatur eſſe annexus, ventérque excauatus quaſi. Diſtenſio etiam potius ſecundum longitudinem, quàm latitudinem percipitur; inteſtinumque rectum reuellitur ſurſum, vt non ſolum exitum fecibus intercludat, ſed & aditu glandes, ac clyſteres prohibeat, vt nonniſi vi intus adigi poſſint. Tandem dolores ventris à flatu non in tam grauia ſymptomata, & mala commutantur, ſicut dolor ventris ſcorbuticus.

De ortu doloris ventris ſcorbutici. Qua ratione autem dolores hi generentur, conſideratione omnino dignum eſt. Nam ab inteſtinorum non

non ſecundum latitudinem, ſed potius longitudinem diſtenſione fieri, ex iis, quæ iam diximus, patere videtur. Quomodo autem iſta conuulſio, & contractio fiat, porrò inquirendum. Duobus autem modis eam fieri poſſe putamus.

Primus eſt, quem *in Inſt. lib. 2. part. 3. ſ. 2. c. 5.* propoſuimus, quando nimirum materia iſta acris, & corrupta per venas meſaraicas, quæ inter duas inteſtinorum tunicas feruntur, & ad inteſtinorum cauitates non hiant, mouetur, & inter duas iſtas inteſtinorum tunicas effunditur, eáſque diſtendit, vellicat, & ſæpe etiam conuulſionem, & motum περισταλτικὸν excitat, vel etiam in membranas effunditur, eâſque diſtendit: vbi cum exitum non inueniat, non mirum eſt, dolores hos eſſe diuturnos, & breuibus interuallis redire tandémque in venas regurgitantem materiam in alias partes effundi, & ſæpe Paralyſin excitare.

Alterum modum proponit Carolus Piſo, qui putat, materiam hanc non per venas meſaraicas effundi, ſed à capite deſcendere, hóſque dolores fieri non tam ob diuulſionem inteſtinorum propriam, ſed partis alicuius communis inteſtinis cum cæteris omnibus membranis in ventre inferiore contentis, peritonæi puta, quod in meſenterium propagatum omnium omnino viſcerum, & partium in ventre inferiore contentarum eſt commune vinculum, imò communis membrana, quæ eas inueſtit, inuoluitque vndiquaque & deinde nerui ſextæ coniugationis è thorace egreſſi, omnibus omnino partibus inferioris ventris ſeſe communicantis, & ad omnes propagines mittentis. Contractis enim, & conuulſis ramis ſexti paris, vel peritonæo, adnatas iis partes neceſſariò conuelli, contrahíque cenſet.

Quod vt non negamus, & fieri poſſe concedimus: ita illud, quod ipſe etiam vltrò fatetur, omnino addendum cenſemus, dolores huiuſmodi ventris non ſolum à conuulſione, & diſtractione peritonæi, vel ramis nerui ſextæ coniugationis fieri poſſe: ſed quaſcunque partes in ventre inferiore membranoſas affectas in ſui conſenſum reliquas in abdomine partes trahere. Id quod in doloribus nephriticis apparet, in quibus & vniuerſum peritonæum, cæteræque ei colligatæ partes in conſenſum trahuntur, & teſticulus affecto vreteri directè reſpondens ita retrahitur, vt in abdomen totus recondatur; & in ani affectibus, & doloribus veſica in conſenſum & contra trahitur. Itaque materia iſta ſiue ad inteſtina, ſiue ad quaſcunque membranas in ventre inferiore detrudatur, graues dolores excitat; ſicut & ſi ad membranam coſtas ſuccingentem effundatur, dolores acerbiſſimos, pleuritidem æmulantes, abſque earum tamen partium inflammatione, excitare ſolet, vt teſtatur Eugalenus, & ipſa experientia. Sicut verò dolores illos pleuritidi ſimiles non ſolum quantitas, ſeu copia humorum, ſed potius acrimonia excitat: ita & humor, qui dolores hoſce in ventre inferiore parit, non pura puta aqua eſt, ſed ſalſus & acris, vt antea docuimus.

Per quas vias humores hi ad ventrem ferantur.

Per quas autem vias humor hic ad hæc loca feratur, & quomodo dolor hic in Paralyſin degeneret, non ita planum eſt. Per venas id fieri *l. 2. in Inſtit. p. 3. ſ. 2. c. 5.* [illegible]imus atque puto rem ſatis manifeſtam eſſe, & frequentiſſimè id accidere. Ex colo tamen etiam per meſentericas arterias humor iſte regredi poteſt, & in arteriæ magnæ truncum transferri, atque inde ad lumbales arterias peruenire, quæ non ſolum ſanguine turgeſcentes vicinos comprimere neruos, ſed & aliquid ſeroſi humoris ad eos affundere poſſunt. Carolus Piſo à capite, tanquam ſeri receptaculo, humorem hunc in inferiora deſcendere ſtatuit, docétque ſerum, quod vi caloris febrilis, aut vitalis, ſed ab externo, ſiue ambiente per mutationem conſtitutionis eius commoti ebulliens ſub ſudoris, vel vrinæ forma confertim eruptum erat, in caput eleuatum per vaſa ſoporaria ex eorum finibus extremis exſudare, & efferueſcere, & partim quidem extrorſum, partim introrſum ferri: ac extrorſum quidem circa membranas, aut inter eas effuſum, irruere, ac impetere vel principium neruorum ſpinalis medullæ, vel principium ſexti, ſeptimivè parium, atque alterutrum implere, ac diſtendere copiâ, & feruore, & ſecum tum neruos appendices, tùm verò pariter membranas adnatas; aut feruore depoſito deſcendens, & decurrens ſiſti in lumbis, atque neruos inferioris ventris, & maximè originem meſenterij, & peritonei opplere, corrugare, & ſecum reuellere, & diſtrahere, quæ finibus adnaſcuntur membra, id eſt, in quibus terminantur, & implantantur, inteſtina ſcilicet, & reliqua in aluo contenta, eáque violenta contractione dolorem in iis excitari.

Verum enim verò vt hæc pleraque ita fieri quandoque non negamus, & præcipuè dolores illos vagos, qui in brachiis, lumbis, & aliis externis partibus percipiuntur, ex ſero à capite, nocturno præſertim tempore, deſcendente originem habere concedimus: ita hoſce dolores in ventre inferiore ſemper hoc modo excitari neceſſarium non putamus. Nam cum hi dolores præcipuè febribus ſuperueniant, vt ipſe teſtatur Carolus Piſo, quarum focus in viſcerum, partiúmque vicinarum vaſis hæret: certè ex iis vaſis longè propior via eſt ad inteſtina, & membranas vicinas. Præterea cum dolores hos non præcedant affectus capitis, Epilepſia, Lethargus, paralyſis, ſed ſequantur eos: credibile eſt, non ex capite materiam ad ventrem inferiorem deſcendere, ſed potius, ſi in ventre inferiore exitum non inueniat, ad ſuperiora regurgitare.

Multò minus credibile videtur, quod idem Piſo ſtatuit, ſerum adhuc neruorum principium obſidens per eorum corrugationem longè diſſitas, ſed tamen adnatas partes conuellere. Quomodo enim probabile ſit, extremos neruos conuelli, vt medij non conuellantur? probabilius mihi videtur, ſecundum ductum neruorum illam materiam in capite collectam deſcendere, & vel eos madefaciendo, emolliendo, aut ſtupefaciendo Paralyſin, vel vellicando dolorem, & conuulſionem excitare. Neque obſtat, aut Caroli Piſonis opinionem ſatis confirmat, quod & capitis affecti ſigna cum dolore ventris in viuentibus animaduertuntur, & in cadaueribus ſero caput ac principium neruorum obſeſſum deprehenſum eſt. Etenim idem ſerum in corpore abundans diuerſa loca corporis occupare poteſt. Neque ſequitur, ſi ſeri in capite abundantis adſint indicia, vel in cadauere id reperiatur, quod etiam dolor colicus, qui cum capitis & neruoſi generis ſymptomatibus coniunctus fuerat, ab illo ipſo ſero prouenerit. Sed facilè ſerum in ventre inferiore ſimul abundans ibi quoque dolores excitare poteſt. Præterea ſerum eſt mobile, & nunc verſus inferiora, nunc verſus ſuperiora facile mouetur. Quid enim prohibet, vt eiuſdem Caroli Piſonis verbis vtar, ſeri in vaſis ebullientis vnam partem quidem rapi in caput, & ibi dolores vel alia ſymptomata excitare, reliquam ad renes vel etiam ad inteſtina, & ibi vias, per quas labitur, diſtendendo, & membranas vicinas in conſenſum trahendo dolorem excitare?

Dolor hypochondriorum.

Quandoque & hypochondriorum nunc vnum, nunc alterum dolore obſcuro afficitur à deliteſcentibus intus flatibus, & exitum non habentibus; qui dolor non vno loco circumſcriptus hæret, ſed modò in lumbos, & inferiora corporis, modò per vniuerſum corpus oberrat.

Lumborum.

Excitatur & in lumbis ſæpe dolor à ſanguine vitioſo in venis eò loci contento. Vt enim ex nimia ſanguinis abundantia, vel humoribus prauis in vena magna lumbari contentis ante variolarum & morbillorum exortum, in fœminis in ſuppreſſione menſium, &

ante

ante menſium fluxum, in viris in hæmorrhoidum ſuppreſſione, dolores in lumbis excitari ſolent: ita & in hoc malo ſanguine vitioſo in eadem vena hærente dolores in lumbis excitantur, & homines quaſi elumbes redduntur. Quod malum, quia eo affecti vix progredi, & ſe de loco mouere poſſunt, Græcis λορδώσεις, Latinis Lumbago appellatur. Poteſt tamen & originem habere hoc malum per modum catarrhi à capite per venas in ſpinalem medullam deſcendentis, & proinde ſæpe à ſcapulis incipit, & ſenſim ad lumbos ſerpit, & interdum etiam ad os coxendicis deſcendit. Dolórque hic æſtate, vt quartana, eſt breuior; Autumno longior, & præcipuè ſi vſque ad hyemem extendatur. Et ſi humor acrior ſit, qui à capite defluit non ſolum in ſpinam, verum etiam in acetabula oſſis coxendicis, tabem dorſalem, & grauiſſimos dolores, qui nullum requiei tempus concedunt, excitat, ægérque marceſcit, & contabeſcit, lentaque morte enecatur.

Lumbago.

Dolores Nephritici.

Dolores quoque Nephritici ſimiles Scorbuticos quandoque infeſtant, dum materia Scorbutica, circa lienem & vicina loca hærens, per arterias emulgentes confertim ad renes & vias vrinæ tendit; aut dum ſerum ſcorbuticum in corpore quacunque de cauſſa congeſtum, accedente inprimis cauſſa aliqua externa, vt aquilonis flatu, ad maiora vaſa, & hinc ἀθρόως ad renes confluit, & quicquid ibi vel in viis, fabuloſæ, arenoſæ & tartareæ vel etiam calculoſæ materiæ reperit, ſecum ad eaſdem vias rapit. Quæ materia dum in tranſitu vaſa & meatus vrinæ euacuandæ deſtinatos diſtendit & vellicat, dolores è regione pubis, circa os ſacrum, lumbos, vel etiam vmbilicum ſentiuntur, partibus hiſce ob communem è peritonæo membranam in conſenſum tractis. Et tum plerúmque vrinæ impensè rubræ aut potius atræ eminguntur, quæque, niſi diligenter conſiderentur, pro cruentis habentur, & è renibus à calculo præſente læſis prouenire creduntur: cum tamen tales vrinæ turbidæ & ex rubro nigricantes, ac multam tartaream materiam ſecum vehentes, reddi poſſint, calculo non præſente, & ſine renum vulnere vel vlcere. Quanquam hoc negandum non ſit, ſi materia talis ſæpius ad renes confluat, ibíque eius aliquid ſubſiſtat, tandem calculum inde generari poſſe.

Dolor Capitis.

Nonnullos etiam, atque eos præcipuè, qui ex hæmorrhoidum ſuppreſſione hoc malum contraxerunt, circa veſperam dolor, & calor in capite infeſtat, ex vaporibus illis ad caput adſcendentibus, & tota poſtea nocte calor quidam præter naturam, inſtar febrilis, in toto corpore percipitur, qui ſudationibus matutinis euaneſcit.

Dentium.

Dentium præterea dolor frequens, & præter rationem recurrens, nonnunquam & continuus, hoc malum ſæpe comitatur, & non rarò Scorbuti præludium eſt, qui non eodem loco perſiſtit, ſed vagus eſt, interdum dentem nunc hunc, nunc illum relaxat, qui ruſus ſponte firmantur, dolore, & tumore diſcuſſis, vt obſeruauit Eugalenus, *obſ.* 40.

Pleuritis.

Affligit & Scorbuticos interdum Pleuritis quædam falſa, à vera Pleuritide non parum differens. Etſi enim dolor non minus grauis ſit, quàm in vera Pleuritide, vt æger, quò ſe vertat, neſciat, & ne momentum in loco eodem quieſcere poſſit: tamen dolores hi ſunt ſine omni inflammatione, ortúmque habent ſaltem à vapore acri, vel ſeroſo humore ad membranas externas effuſo. Ideóque ægri neque tuſſiunt, neque quid expuunt: niſi quid a capite deſtillet; dolor quoque non eſt continuus, ſed per interualla recurrit: pulſus non, vt in vera pleuritide, durus, ſed paruus, mollis, & inæqualis eſt; vrinæ ſcorbuticorum propriæ; febris etiã, ſi coniungatur, non acuta eſt, vt in vera Pleuritide, ſed lenta; cum in vera Pleuritide ſit magna, & acuta. Reſpiratio inſuper non admodum læditur.

Arthritis.

Eodem modo & Arthritis quædam Scorbutum ſæpe comitatur; quæ tamen & ipſa non in vno loco ad morbi ſolutionem ſubſiſtit, ſed vaga eſt, & ſubinde in aliũ atque alium eiuſdem, vel etiam oppoſiti lateris locum tranſit, præcipuè ſi topica frigida, vel repellentia adhibeantur; ita quidem, vt qui iam integrè ſanitati reſtitutus, & dolore omni liber videbatur, præter ſpem & improuiſo iterum dolore, cum &, ſine tumore, corripiatur: cum Arthritis ab antiquis deſcripta locum rarò mutet, ſed ad ſolutionem vſque membrum, quod primò apprehendit, obſideat. Eſt etiam huic Arthritidi hoc peculiare, quod plerumque cum leui Paralyſi coniuncta eſt, ob quam membrum affectum loco mouere non poſſunt, quæ cum dolore ceſſat, & cum dolore redit, & in eandem partem, in quam dolor, migrat. Adſunt præterea alia ſigna & ſymptomata ſcorbuto propria. Ortum autem habet ab humoribus ſeroſis, tenuibus, & acribus ad motum promptis, & ad locum mutandum aptis. Exempla ſunt apud Eugalenum *obſ.* 10. 11. 12.

Multa etiam ſymptomata in capite & neruoſo genere accidunt, dum materia ſeroſa ebulliens in caput ruit, aut vapores ex materia praua agitata in caput aſcendunt, vel neruos & neruoſum genus quocunque modo occupant. Hinc enim palalyſis, tremor, conuulſiones & conuulſiui motus, apoplexia, ſopor profundus, deliria accidunt. Et præcipuè hoc euenit in principio paroxyſmorum in febribus, cum à calore febrili ſerum efferueſcit, & vapores multi è materia agitata in totum corpus diſtribuuntur, præcipuè verò in caput eleuantur; atque hinc etiam ceſſante febre ſymptomata iſta vel mitigantur vel terminantur.

Stupor & paralyſis.

Primò ſæpe crura ad motum impotentia, inepta, ac reſoluta redduntur, imò nonnunquam alterutrum latus totum reſolui, & ſubitò quaſi Paralyſi affici videtur. Sanguis enim ille ichoroſus & vitioſus cum & naturaliter deorſum vergat, & à natura ad extrema ac ignobiles corporis partes amandetur, ac præterea ligamenta & tendines ac oſſa naturali quadam inclinatione craſſiorem ſanguinem ad ſe trahant: accidit, vt ligamenta, tendines, & muſculorum ſubſtantia tali ichoroſo ſanguine imbuantur, atque inde crura debilia & ad ambulandum imbecillia reddantur, ac malo procedente & ingraueſcente tandem reſoluantur, & ad motum impotentia fiant: quod malum σκελοτύρβη dicitur; quæ ſpecies quædam παραλύσεως eſt, aut, vt Langius, *lib. 1. epiſt.* 42. nominat crurum eneruatio. Differt tamen non parum hæc reſolutio à Paralyſi vera ab antiquis deſcripta. Nam primò etſi, vt Eugalenus hac de re ſcribit, vt in veterum Paralyſi, pedes transferendi, figendique robur, ac firmitas pereat: in pleriſque tamen decumbentibus aliquis motus remanet, quo reſoluta membra mouere, & ad muſculorum capita leuiter ea attrahere conſpiciuntur; id quod in Paralyſi antiquorum non accidit. Deinde à Paralyſi antiquorum differt, quod ea permanens, ac continuus affectus eſt, neque interuallum habet: in Paralyſi verò ſcorbutica ſæpe accidit, vt qui pridiè pedem vix loco mouere poterat, cruribus inſiſtat, & leui adminiculo nixus ambulet, paulò poſt verò omni motu iterum priuetur. Sicut & eo à reliqua Paralyſi differt, quod illa ferè ſubitò inuadit; hæc paulatim verò prius tentat, antequam ſedem figit, & nunc partem apprehendit, nunc remittit. Sicut & nonnunquam & momentaneus ſtupor, ac leuis poſt ſomnum reſolutio, hanc Paralyſin antecedere ſolet. Atque in eo quidem cum antiquorum Paralyſi conuenit, quod ſtuporem imminentis mali quaſi initium habet: in eo verò differt, quod ſtupor hic non ita fixus, & diuturnus eſt, ſicut ille, qui Paralyſin à veteribus deſcriptam antecedit, ſed momentaneus, nunc remittens, nunc ſubitò apprehendens. Accidit huic Paralyſi quandoque etiam Arthritis, & dolor, qui omnis ab anti

antiquorum Paralyſi abeſſe ſolet. Tandem etiam longè facilius, adhibitis idoneis medicamentis, & ſæpe intra paucos dies hæc reſolutio crurum curatur; cum antiquorum Paralyſis pertinaciſſimus morbus ſit.

Paralyſis ex Colica ſcorbutica. Solet autem Colica quandoque, & dolores ventris grauiſſimi hoc malum præcedere, qui vbi deſinunt, Paralyſis iſta ſuccedit, de quo Eugalen. *p.* 114. Quas ob cauſſas omnes affectionem hanc non tam Paralyſin, quàm paralyticam paſſionem nominandam cenſent. Eugalen. *p.* 98.

Cauſſa autem huius rei eſt, quod in antiquorum Paralyſi cauſſa mali in ipſis neruis fixius hæret, & pertinacior eſt; hæc autem à vapore potius, qui ab humoribus corruptis attollitur, aut certè ab humore tenui, ac ichoroſo ortum habet. Atque hæc Paralyſis, vt diximus, non vni tantum membro quandoque accidit, ſed ſæpe alterutrum latus totum reſoluitur. Vbi tamen ante perfectam eius inuaſionem aliud atque aliud membrum prius tremor, & ſtupor tentat, ſed is non conſtans, verum qui ægrum ſubitò apprehendit, & ſubitò remittit: & poſt apprehenſionem, ac vbi æger iam decumbit, aliæ partes ſponte conualeſcunt, aliæ reſolutæ manent, & indies magis reſoluuntur, vel etiam ad conuulſionem diſponuntur, & partes quædam, in quarum neruos vaporoſa, vel ichoroſa materia decubuit, iis contractis, conuelluntur. Quæ omnia magis confirmat antegreſſa victus ratio, & vrina, ac pulſus Scorbuto propria. Quandóque & totum neruoſum genus ita debilitatur, &, ſi curatio vel negligitur, vel non rectè inſtituitur, adeo ad omnem motum impotentes ægri redduntur, vt nec manus admouere ori poſſint, ſed ab aliis cibum ingeſtum ſumere neceſſe habeant, & toto vitæ tempore domi claudi deſideant.

Paralyſin hanc antecedere quandoque ſolent, vt poſtea etiam dicetur, tumores quauis parte erumpentes, qui eadem facilitate, qua oriuntur, euaneſcunt, & cum ortus ſui principio parti affectæ leuem & momentaneam Paralyſin inferunt, vt teſtatur Eugalen. *pag.* 109.

Qua ratione autem paralyſis ſcorbutica excitetur, & præcipuè quomodo dolor ventris ſcorbuticus in paralyſin mutetur, variè ab autoribus diſputatur. Hoc quidem verum eſt, & facilè concedimus, paralyſin in Scorbuto à materia ad cerebrum, atque inde ad neruoſum genus tranſmiſſa, vt & tremores, conuulſiones ac conuulſiuos motus excitari poſſe. Verùm ſi de paralyſi, quæ dolores illos ventris in ſcorbuto ſequi ſolet, quæratur, non neceſſarium eſſe ſemper, vt materia primùm ex inteſtinis ad cerebrum, & hinc in neruos feratur, ſed propiores vias eſſe putamus, vt *in Inſtitut. lib. 2. part. 3. ſect. 2. cap. 5.* dictum. Hoc ſaltem his addimus, aliam adhuc viam, per quam materia iſta ad ſpinalem medullam deferri, & paralyſin efficere poſſit, monſtrare recentiores Anatomicos, nimirum ramum quendam, qui ab arteria aorta, non longè à ramo meſenterico porrigatur, & ſerpat in ſpinam, eiuſque vertebras. Ab inteſtinis enim per arteriam meſentericam in arteriam aortam, tandémque per ramum hunc in ſpinalem medullam materia transferri, Paralyſinque efficere poteſt.

Neque ab iſta ſententia nos illud dimouet, quod cerebrum motus omnis animalis eſt principium, quódque, ſi per venas vel arterias materia tranſportetur, in totum corporis habitum æquabiliter, non tantum ad artuum muſculos diffundi deberet; quódque humores iſti neruis communicari non poſſe videntur. Etenim ſolum cerebrum ad motum non ſufficit, ſed nerui & muſculi etiam requiruntur. Deinde etſi materia iſta ſæpe ad varias partes pellitur, tamen a natura ad ignobiliores ſolet depelli, & peculiariter neruoſo generi eam infeſtam eſſe, antea diximus. Sicut & hoc dictum, quod paralyſis iſta non eſt tam contumax, vt vera paralyſis, & proinde vt ipſis neruis inhæreat opus non eſt, ſed ſufficit, ſi tali ichore ſcorbutico ligamenta, tendines & muſculorum ſubſtantia imbuatur, & partes neruoſæ ad motum ineptæ reddantur. Videatur Eugal. *obſeru.* 17. 22. 23. 24. 25. 26. 28. 29. 30. 42. 50.

Tremorem etiam paralyſin quandoque antecedere modò dictum, & aliàs quoque quàm plurimis ſcorbuto laborantibus familiarem eſſe ſcribit Eugalenus *p.* 119. *Tremor.*

Conuulſio. Conuulſiui motus, Epilepſia. Conuulſiones præterea ſæpe totius corporis, aut potius conuulſiui motus, & Epilepſia huic malo accidunt, vaporoſa aut ſeroſa materia, quæ ab humore maligno, aut peculiari modo, & ſpecificè corrupto attollitur, ad caput eleuata; quæ diſcuſſa ſæpe quaſdam inducias concedit, paulò poſt tamen iterum collecta & in caput eleuata idem malum excitat. Et hi conuulſiui motus plerumque cum febre coniuncti ſunt, & eadem facilitate, qua prehendunt, remittunt, iterúmque recurrunt. Et ſolent iſtas conuulſiones præcedere vel totius corporis concuſſio, vel tremor, vel paralyſis, vel brachia & manus obrigeſcunt quaſi, ſed breui tempore, & ſæpe præter omnem rationem ſubitò in alium morbum, cataphoram, paralyſin, modò euaneſcentem, modò præter expectationem redeuntem tranſeunt. Quæ ſigna, in primis verò vrinæ turbidæ, & craſſæ huic malo propriæ, hanc conuulſionem à conuulſione ab antiquis deſcripta diſcernunt, Eugalen. *obſeru.* 50. 54. 63. 69.

Nonnunquam tamen particulares conuulſiones excitantur, vapore iſto prauo peculiarem aliquem muſculum, vel neruum occupante, eúmque vel acrimonia, vel peculiari proprietate vellicante. Particulares autem iſtæ conuulſiones nonnunquam abſque febre ſunt, nonnunquam cum febris indiciis, & nonnunquam poſt grauiſſimos dolores. Accidit interdum & triſtis membrorum omnium iactatio, & concuſſio cum leui reſolutione coniuncta. Pulſus in hac aliquando eſt magnus, quandoque durus, & rurſum paulò poſt mollis, ſemper verò in vno, ac pluribus pulſibus inæqualis, vrinæ inconſtantes, vti obſeruauit Eugalenus, *obſeru.* 58.

Quandoque membrorum ad mouendum impotentia ita, & quidem paulatim, incrementa ſumit, vt crura planè rigida euadant, tendinibus ad crus mouendum deſtinatis rigidis planè, & duris in poplite euadentibus. Quandoque malum ita inualeſcit, vt ægri nullum amplius membrum, vel articulum habeant, quem extendere poſſint, & quaſi in orbem, vel globum contrahantur: quo morbo nautas ex longis, & moleſtis peregrinationibus redeuntes affectos, & contractos (hoc enim nomine potius tùm, quam conuulſi, appellari ſolent) vidit Eugalenus, atque iſtud ſæpe ſatis diuturnum fuiſſe teſtatur. Idem etiam tali ad poplitem retractionem obſeruauit, *pag.* 94. *obſeru.* 13. 16. Non credibile verò eſt, illud à vapore ſolum, vel totum neruoſi generis principium, vel partialem aliquem neruum occupante, ſed potius à rigiditate tendinum prouenire. Cum enim, vt ſuprà diximus, tartareus ille, qui ſero dilutus, humor etiam neruos, & tendines occupare ſoleat, ſi aqueus ille humor abſumatur, & diſcutiatur, ac craſſas partes deſerat, eæ ibi relictæ exſiccantur; vnde tendines indurantur, & rigidi redduntur; quod præcipuè in cruribus, & tendinibus crus contrahentibus in ſcorbuto laborantibus vel tactu deprehendi poteſt. *Contractio membrorum.*

Genarum rigiditas. His reſolutionibus, conuulſionibus, & contractionibus accedit quandoque ſymptoma, rarius quidem, ſed quod obſeruauit ſemel atque iterum D. Salomon Albertus, & deſcripſit, *theſ.* 112. *de Scorbut.* quod ſcilicet nonnullis cardo oris, in quo gena inferior ſub via audiendi vertitur, non aliter, atque compago genuum obrigeſcit, iiſdémque os ſtrictius conniuet, quo minus in rectum queat diſpandi; ſqualido, terrenóque humore

humore in juncturam illam, & huius vincula, quibus maxilla inferior aurium radicibus affirmata eſt, quæque motum liberum, & expeditum cardinis modo maxillæ largitur, altius imbibito, atque infarcto. Idque non ſine ſenſu doloris fieri docet, quem ipſa *τάσις* in articulo, & neruaceis corporibus ipſum circumdantibus excitat, quique inter manducandum, & oſcitandum exacerbatur.

Apoplexia. Apoplexia quandoque etiam, materia ad caput & cerebrum adſcendente, excitatur. Quam apoplexiam etſi ſe nunquam vidiſſe ſcribat Eugalenus, *pag.* 123. teſtatur tamen ab amicis obſeruatam fuiſſe. Et ipſe memini, virum illum Nobilem, de quo infrà dicetur, cujus gangræna ſcorbutica digitos pedum apprehenderat, apoplexia iſta extinctum fuiſſe, quod euenturum prædixeram. Videantur etiam de his, quæ *in inſtit. lib. 2. part. 3. ſ. 2. cap. 5.* habentur.

Cæcitas ſubitanea. Cæcitatem ſubitaneam, cæteris ſenſibus integris, vapore proculdubio craſſo aut humore ſeroſo principium neruorum opticorum occupante, in ſtudioſo quodam excitatam fuiſſe, ſuprà dixi. Neque enim credibile eſt, humorem aliquem craſſum iſtam obſtructionem parere potuiſſe. Aliàs tàm facilè, & citò cæcitas illa non remiſiſſet.

Sopor profundus & vigilia. Sopor quoque profundus nonnullos occupat, plerumque cum febre lenta continua, nonnunquam etiam intermittente, à vaporibus ad caput exhalantibus excitatus: ſed qui continuus non eſt, verum cum paroxyſmo aduenit, eodémque recedente & ipſe ceſſat. Alij contrà ob ſalſos, & acres vapores ad caput adſcendentes vigiliis infeſtantur, & ſi dormiunt, terrentur.

Triſtitia. Ægri ſæpe ſunt triſtes, ob defectum ſpirituum purorum, ac lucidorum, & abundantiam vaporum melancholicorum, quibus ſpiritus inquinantur.

Deliria. Ex iiſdem vaporibus ad caput eleuatis non rarò deliria excitantur, quæ vt inopinatò inuadunt, ita ſæpe facilè remittunt: quæ non à calidis vaporibus, vt in morbis acutis accidit, ortum habent, ſed à vaporibus melancholicis, & malignis, ſpiritus turbantibus, ideóque non cum morbis acutis, ſed lentis conjunguntur: quibus ſignis ab aliis deliriis diſcernuntur, vt & vrinis ſcorbuto propriis, craſſis, rubris, abſque multa ſiti, pulſu item & victu, quo vſus eſt æger. Quale delirium & hîc aliquando vidi in ſcorbuto cum paralyſi conjuncto, quod fœda crurum ſcabies, & vlcera præceſſerant: vt & in altero, cui venam in crure apertam ſanguinem copioſum fudiſſe, ſuprà *cap.* 1. dixi; cui & in dorſo maculæ effloreſcebant, quique malum hoc ex fœtore cadaueris ſcorbuto extincti contraxerat.

Memoria læſa. Quod de deliriis dictum, idem de læſa memoria accipiendum. Læditur enim illa quandoque in ſcorbuto, & iiſdem ſignis cognoſcitur.

Cordis palpitatio. Neque cor ab hoc malo ſemper immune eſt. Primò enim palpitatio cordis per interualla recurrens à vaporibus hiſce prauis & malignis ad cor exhalantibus interdum excitatur; vti id in quadam fœmina obſeruauit Eugalenus, *obſeru.* 3. & ipſe aliquoties annotaui.

Lipothymia. Lipothymia deinde ſæpe hoc malum comitatur, qua nonnulli, teſte Eugaleno, *pag.* 321. ſubitò exſtincti fuerunt, vaporibus hiſce ad cor exhalantibus. Vnde lipothymiam pro certo ſigno habet Eugalenus, adeò, vt ſcribat, *pag.* 321. Qui in paruo, quantum ad ſenſum, morbo, ac febre, à qua decumbentes parum, aut nihil pati videntur, ſubitò, ac præter rationem animo linquuntur, aut ad animi deliquium proni ſunt, hos ſcorbuto laborare, certò tibi perſuadere debes. Solet autem lipothymia hæc maximè ægros corripere, cum in lecto ſe erigunt, vel è lecto ſurgunt; motu procul dubio prauis illis & malignis vaporibus commotis. Eſtque illa interdum tanta, vt ægri ſubitò & inopinatò exſtinguantur; cuius rei notabilia exempla habet Eugalenus. *obſeru.* 38.

Strangulationis metus. Pluribus quoque accidit; vt de obſtructione ventriculi ad os vſque inſtar pali totum œſophagi meatum obſerante, & ſuffocationem minante, grauiter conquerantur, vti refert Eugalenus, *obſeru.* 11. 41. Et id inprimis cibum ſumpturis accidit, qui cum primum bolum deglutituri ſunt, in præſentiſſimo ſuffocationis periculo verſantur; vti id ipſe in duobus viris obſeruaui, quorum alter hoc malo ita periculosè affligebatur, vt ſæpe affirmaret, ſe cibum ſumpturum non minus metuere, quam eos, quibus carnifex laqueo ad ſuffocandum paratus adſtat. Neque idem liberè, & abſque ſuffocationis periculo cibum capere poterat, antequam dimidium cereuiſiæ cantharum exhauſiſſet. Is plerumque, vt ſuffocationis periculo ſeſe liberaret, januæ parte ſuperiore manibus prehenſa, pedibus pendulis totum corpus concutere neceſſe habebat. Quod proculdubio accidit, vaporibus adſtringentibus, & ſtipticis adſcendentibus, & vel œſophagum diſtendentibus, & vicinam tracheam comprimentibus, vel tale quid inferentibus, quale pyra, & alij fructus auſteri ſolent. Vidi alium, cui loquendi potentia auferretur, nonnullis apoplecticum quid eſſe exiſtimantibus; cum potius partium linguam mouentium à vapore, vel ſeroſo humore contractio, & quaſi quædam conuulſio eſſet; cùm æger ipſe poſtea referret, ſe eò loci dolorem, & contractionem quandam ſenſiſſe.

Appetitus dejectio. Appetitus quidem etiam ſæpe in ſcorbuto deiici ſolet. Sed habet hoc cum aliis morbis commune, neque ipſe peculiare aliquod indicium exhibet. Non rarò tamen etiam appetitus integer eſt: quod accidit pro diuerſa humoris ex hepate, liene ac vicinis partibus in ventriculum confluentis conditione.

Sitis. Sitis verò hoc peculiare habet, quod ſit nulla, aut nullius momenti, inſignis verò corruptionis notas vrinæ exhibeant, præcipuè ſi ab obambulantibus, & omnia vitæ munia ſine offenſione adminiſtrantibus tales reddantur, certiſſimum ſignum ſcorbuti ſit, vt hac de re Eugalenus, *pag.* 33. ſcribit.

Ructus. Ructus perpetui quandoque hoc malum comitantur, vt Eugalenus, *obſeru.* 2. docet. Et noui virum, qui hypochondriaca cum non leuibus ſcorbuti ſuſpicionibus laborabat, qui continua ſputatione, & ructibus ita moleſtabatur, vt ſæpe intra horam vnam atque alteram vel centies ructaret.

Vomitus & vomendi conatus. Quandoque cum hoc morbo conjungitur vomitus, imò humores ſæpe, vt in cholera, ſuprà, & infra dejiciuntur, cum ventris doloribus, & torminibus: quandoquè tamen nihil conatu illo dignum rejicitur, ſed potius eſt inanis vomendi conatus. Talis autem vomitus ab aliis vomitibus dignoſcitur, quod, præter alia ſcorbuti ſigna, nulla ventriculi grauitas, dolor, intemperies, aut aliud quid eorum, quæ vomitum præcedere ſolent, anteceſſit; quódque æger etiam difficilis coctionis cibos & auidè appetiuerit, & facilè concoxerit: ac vomitus interdum præter rationem, & ſpem remittit, rurſum tamen, atque ex improuiſo recurrit: neque ventriculum roborantia medicamenta aliquid auxilij afferunt; cum vi adſtringendi materiam circa præcordia detineant, eámque altius imprimant. Et notat hoc etiam Eugalenus, *pag.* 22. *& ſeqq.* vbi pluribus de hoc ſymptomate agit, quod à lacte, & lacticiniis, à quibus aliàs in ſimili affectione læduntur ægri, ſæpe melius hic habeant, quàm ab omnibus ventriculum corroborantibus medicamentis; proculdubio, quod à lacte acrimonia & prauitas humoris ventriculum vellicantis demulceatur, & mitigetur. Eugalenus, *obſeru.* 33. 35. 39. 43. 44. 45. 46 49.

Sputatio continua & ſalivatio. Eſt & ſcorbuticis familiaris copioſa, & continua ſaliuæ & ſputi rejectio; quod generatur cùm ex vaporibus, qui ex humoribus in locis ventriculo vicinis hærentibus ad os eleuantur; tùm ex cibis maxima ſui parte in ventriculo corruptis, & in eandem ſubſtãtiam mutatis, & ſecundum ductum membranæ œſophagum

inueſtientis in os euectis; vnde etiam corpus ob alimenti defectum paulatim extenuatur. Inprimis verò ſaliuationis huius copioſæ cauſſa eſt, quod ſerum & aqua illa, quæ partibus craſſis vehiculum præbebat, è liene ad ventriculum effunditur, præcipuè quidem per vas breue, ſed & alia vicina vaſa. Vnde & alij quidam melancholici ſcreatores & ſaliuatores ſunt. Et hæc illa eſt pituita, quam nonnulli in melancholicis ponunt. Etſi enim fieri poſſit quandoque, vt in morbi progreſſu,ac ventriculo jam valde debilitato,pituita aliqua generetur in ventriculo: tamen illud, quod à plurimis pro pituita habetur in melancholicis, eſt illa aquoſa humoris melancholici pars, quæ è liene in ventriculum effunditur. Annotauit tales ſputationis copioſæ hiſtorias Eugalenus, 41. *p.* 205. *obſeru.* 68. Idémque obſeruaui in viro, cujus antea mentionem feci, qui inter edendum continuò, & copioſiſſimè exſpuebat, & frequentiſſimè ructabat.

Alui fluxus.

Nonnunquam alui fluor, & diarrhœa quædam in ſcorbuto infeſtat, qua feces nunc quidem compactæ, ſed copia ingeſtum cibum excedentes, coloris varij, nũc herbacei, nunc cineritij excernuntur; nunc liquidæ confertim, & magna copia ejiciuntur. Differt hîc fluxus à lienteria, quod in lienteria cibus crudus, & inconcoctus dejicitur; à diarrhœa verò vulgari, quod in ea dejiciuntur humores liquidi copioſi, & varij coloris, hic verò vel feces compactæ ſunt, ſed copia cibum ingeſtum excedunt, coloris nunc herbacei, nunc cineritij, aut ſi ſint liquidæ, majori quantitate, & magis confertim, quàm in diarrhœa, fluunt, & nocturno ac diuturno pariter tempore durant; cum in diarrhœa dejectiones interdiu magis fieri ſoleant, ſicut in viſcerum obſtructionibus veſperi, & noctu.

Fluxus autem huius cauſſa plerumque eſt debilitas hepatis, & venarum, quæ alimentum, vti debent, non attrahunt, quod in primis viis relictum corrumpitur, & cum aliis humoribus miſcetur, atque ita per aluum excernitur. Deinde ipſe etiam lien ſæpiſſimè cauſſa eſt hujus fluxus, ſeu, vt Ariſtoteles, 3. *de part. animal. cap.* 7. loquitur (ſicut hunc locum corrigit Cl. D. Hofmannus, *de vſu lienis cap.* 14.) *διὰ τὴν ἐνταῦθα παλίρροιαν τῆς ὑγρότητος, πολλοῖς καὶ κοιλίαι ὑγραὶ γίνονται τοῖς σπληνιῶσιν, ὥσπερ σκληραὶ τοῖς λίαν οὐρητικοῖς, διὰ τὸ ἀντιπερισπᾶσθαι τὰς ὑγρότητας*: id eſt, ob humoris, qui ab inteſtinis ad lienem iuit, ad inteſtina refluxum, quibuſdam aluus humida eſt. Cum enim lien plurimum aquæ attrahat, eandem ad aluum quandoque remittit, vnde fit aluus fluidior. Quod docet etiam Hippocrates, 6. *aph.* 43. 48. & 1. *de morbis, de leucophlegmatia loquens.*

Poteſt tamen etiam huc facere ſeroſi humoris copia, ſi accedat aliqua cauſſa externa eum commouens, qualis eſt conſtitutio aëris autumnalis. Frigus enim cum poros cutis denſet, facit, vt ſerum per eos, ſeu ſudoris ſeu halitus forma, amplius euadere nequeat, & proinde ad inteſtina, quaſi corporis ſentinam, confluat. Imò frigus per corporis poros, qui adhuc à conſtitutione æſtiua & calore meridiano ac tepore lecti patent, altius ſeſe inſinuat, & è vaſis extremis ſerum, quod ſanguini exactè commiſtum non eſt, verſus majora vaſa repellit. Quod dum per vias, quibus in ambitum corporis fluxit, refluit, & viſcera ac ramos meſeraicos & gaſtricos perfluit, quicquid ibi bilis & aliorum excrementorum inuenit, abſtergit, ad inteſtina ſecum rapit; vnde dejectiones aquoſæ & ex parte bilioſæ vel limoſæ fiunt.

Nec à vero abſonum, eoſdem alui fluxus prouenire poſſe à febre, dum ſcilicet à calore febrili ſeroſus humor efferueſcit, neque tamen per poros cutis clauſos exhalare vel exſudare poteſt, vnde ad inteſtina confluit.

Quacunque autem de cauſſa, & quocunque modo generetur fluxus alui in ſcorbuto, hoc peculiare habet, quod adſtringentia medicamenta planè noxia in eo ſunt & ſummam anguſtiam, ſpirandi difficultatem, ac animi deliquij & ſuffocationis periculum inducunt; cum materiam vitioſam in venis detineant, & in viſcera magis impingant.

Alui fluxu ſanguinolentus.

Sæpe quoque fluxus alui ſanguinolenti accedunt, dyſenteriam æmulantes, qui accidunt, cum ſanguis craſſus, & feculentus in venis abundans per extremitates earum in inteſtina deſinentes in ea effunditur, & hinc per aluum non excrementis permixtus, ſed ab his ſeparatim, & ferè plerumque ſine omni dolore, ac torminibus excernitur: qua ratione à dyſenteria differt, & alia etiam ſcorbuti ſigna, anguſtiam, difficilem reſpirationem &c. conjuncta habet. Cuius rei notabile exemplum ſuperiore anno in ſtudioſo quodam hîc obſeruaui, qui cùm febre continua, & malignam æmulante laboraret, non tamen obſcura ſcorbuti ſigna haberet, & victus ratione ſcorbuto generando apta vſus eſſet, vrinas ſcorbuticas, pulſum paruum, ac debilem, ſummam anguſtiam, febrem lentam, & malignã longè diuturniorem, ſitim ferè nullam, etſi lingua fiſſuras etiam contraheret, haberet: in morbi progreſſu copioſiſſima ſanguinis ſinceri per aluum dejectio ſecuta eſt; quæ procul dubio accidit, quod cum natura humorem vitioſum per aluum dejicere conaretur, orificiis venarum apertis ſimul ſanguis effluxit, ſicut ſæpe in hæmorrhagiis narium criticis natura vitioſos humores ſine ſanguine euacuare non poteſt. Poſt hunc ſanguinis fluxum indies quidem melius habere cœpit, ſed longè tardius, quàm poſt criſes, quæ in acutis, & malignis febribus contingunt, accidere ſolet. Tandem febre ceſſante ipſa ſtomacace ſcorbutum apertiſſimè prodidit, quæ febrem hanc cum inſignioris fœtore ſecuta eſt grauiſſima; quæ tamen & ipſa tandem idoneis remediis adhibitis ceſſauit.

Alui adſtrictio.

Aluus contrà in ſcorbuticis ſæpe adſtringitur, vt annotauit Eugalenus, *pag.* 20. & Foreſtus, *lib.* 20. *obſeru.* 12. vt etiam in aliis melancholicis & hypochondriacis fieri ſolet, qui plerumque ſunt alui ſicciſſimæ, vt vix poſt tertium aut quartum diem ſemel dejiciant. Cuius rei cauſſa eſt, quod aquea illa humiditas, quibus feces dilui debent, aliò, ad lienem ſcilicet & renes, transfertur: & melancholici illi ac ſcorbutici, quibus aluus ſiccior eſt, aut plurimum mingunt, aut plurimum ſudant, quod aliàs etiam fieri conſueuit, vt ex 4. *aphor.* 83. patet. Quandoque tamen aluum illam pertinacem, & quæ ſæpe nullis medicamentis cedit, adſtrictionem prouenire putamus ab inteſtinorum reuulſione, & retractione ſurſum facta, de qua ſuprà, *de dolore inteſtinorum*, diximus. Quod vel ex eo patet, quod nullum præſentius hujus doloris, & alui adſtrictæ eſt remedium, quam diuulſionem, & retractionem membranoſi generis relaxare, & potenter humectare.

Sudor copioſus.

Vt in quartanarum declinatione ſudores copioſiſſimi ſunt: ita & in ſcorbuto ſæpe ſudores copioſiſſimi fluunt, qui etiam media hyeme ſub leuiſſimis tegumentis erumpunt. Aquoſus enim humor, quem lien copioſius attrahit, non ſolum per vrinam, ſed & per ſudores ſæpiſſime euacuatur: cùm ſit eadem ſudoris & vrinæ materia. Et cum illæ anxietates plurimos affligere ſoleant, non ceſſant, niſi vapores illi praui per ſudores diſcutiantur. Sequiturque plerumque ſudores iſtos copioſos *ἀπορία*.

Hæmorrhagia narium.

Hæmorrhagiæ quandoque etiam in ſcorbuto accidunt, procul dubio ſanguine ſeroſo, & ſalſo, imò prauo, & corrupto naturam ad excretionem ſtimulante. Et quidem narium hæmorrhagia frequentior eſſe ſolet, & ſæpe ſcorbuticos affligere. Rarius eſt, quod à me obſeruatum, ſuprà etiam relatum, venam in crure apertam copioſius ſanguinem per aliquot dies fudiſſe, etſi vix orificij veſtigium appareret. Idem in labiis accidiſſe, obſeruauit Clariſſ. Dn. D. Döringius, vt ſuprà dictum.

Menſes albi, ſemen aquoſum. Fœminis menſes ſubſiſtunt, & pro menſtruis fluxu albo, ſalſo, & acri laborant, quo viri facilè inficiuntur. Viri etiam ad generandum inepti redduntur; cum ſemen aquoſum, & vitioſum in iis generetur.

Color faciei. Facies fit pallida, & liuida quaſi, aut ex pallido in fuſcum vergit, & maximè interdum labia, & palpebræ, atteſtante id Eugaleno, *obſeru.* 8. 18. 19. Etenim cum quales ſunt humores in corpore, talis ſit color in cute, ſanguiſque in ſcorbuticis non purus ſit, ſed nigris, & ichoroſis humoribus inquinatus: talem colorem in facie excitari, mirum non eſt. Nonnunquam tamen, & per interualla quædam, facies rubore, & colore quodam, ſed ſubitò iterum euaneſcente perfunditur: Germani appellant, *ein fliegende Hitze*, ex vaporibus calidis è colluuie humorum, qui in hypochondriis, præcipuè circa hepar, hærent, eleuatis.

Icterus. Quandoque icterus ſcorbuto conjungitur. Anno ſuperiore oblata eſt mihi fœmina curanda, quæ febri cõtinua cum ictero, & grauiſſima cardialgia laborabat, cujus corporis conſtitutionem cum diligenter perpenderem, ſubeſſe ex vrina & anguſtia pectoris ſcorbutum ſuſpicatus ſum. Neque fefellit me opinio. Paulò poſt enim maculæ copioſæ in tibiis & pedibus eruperũt. Habuit ille icterus ortum non ex obſtructione veſiculæ fellis, ſed ex flauo humore in hepate, à colluuie ſcorbutica læſo, copioſius genito, & in totum corpus effuſo. Quæ facilè, atque intra paucos dies curata eſt, medicamentis antiſcorbuticis cum hepaticis moderatè frigidis miſtis. Curaui & aliam fœminam, quæ cum quartana laboraſſet, & ſcorbuti non leuia indicia haberet, faciei, & corporis totius color, qui in ſana erat floridus, in liuidum, & nigrum mutatus eſt, & non abſimilis nigro ictero euaſit.

Odor corporis anhelitus. Solet interdum totum corpus odorem grauem, præcipuè ſudantibus, ſpirare. Et halitus oris ferè omnibus ſcorbuticis fœtet, vt adſtantes eum vix ferre poſſint, & nares auertere cogantur, vt qui ſæpius cum ſcorbuticis conuerſatus eſt, non leue hinc ſcorbuti indicium capere queat.

Horrores. Horrores præterea frequentes, quos nullus, aut quam minimus calor ſequi ſolet, interdum ſcorbuticos inuadunt, & eodem die interdum bis, vel etiam ſæpius inuadunt. Eugalenus, *obſeru.* 1. 48.

Calor nocturnus. Accidit etiam interdum calor p. n. febri non abſimilis, qui nocturno tempore plerumque inuadit ſine vllo horrore, frigore, vel rigore, durátque vſque ad tempus matutinum, & plerúmque ſudore ſuperueniente diſcutitur. Diſtinguitúrque à febrili calore, tùm quod ſine rigore, aut frigore inuadit, tùm quod certa interualla more quotidianæ obſeruat, nec tamen proprietates quotidianæ habet. Acciditque procul dubio, cum vapores, & ſeroſæ humoris melancholici partes nocturno tempore commouentur. Et frequentiſſimè accidit, cum chylus in ventriculo elaboratus ad lienem & vicinas meſaraicas defertur.

Febres. Non rarò, & fortaſſe frequentius, quam multi opinantur, febres ſcorbuto conjunguntur; ſicut & quandoque in ſcorbutum degenerant. Plurimæ enim febres, quæ hic ægros infeſtant, omnes notas febrium, à Græcis & Arabibus deſcriptas non obtinent, & proinde ſuſpicionem non leuem de latente ſcorbuto, vel diſpoſitione ad ſcorbutum ſæpe præbent. Sunt autem febres eæ varij generis. Quandoque enim ſunt lentæ, & continuæ; quandoque intermittentes, ſed quæ ſignis & notis intermittentium febrium ab antiquis deſcriptarum deſtituuntur, niſi quod typum quendam quotidianæ, vel tertianæ, vel quartanæ referunt. Quandoque etiam nullum typum obſeruant, & interdum bis de die, aliquando ter, quaterve inuadunt; interdum poſt 3. 4. 5. 6. 7. diem frigore, & horripilationibus quibuſdam, vt appellant, ægrum moleſtant, nullo ferè calore ſubſequente, vt annotauit Eugalenus, *obſeru.* 1. 48. 49. Interdum tamen, eodem teſte, *pag.* 42. æſtuans calor ſubſequitur, cum multa ad præcordia anxietate conjunctus, non infido mali hujus ſymptomate. Ideóque omnia febrium ſigna & ſymptomata diligenter perpendenda, & cum ſignis febrium ab antiquis deſcriptarum conferenda; neque febres iſtæ dierum numero & acceſſionibus, ſed ſignorum proprietate æſtimandæ ſunt. Tum enim in frigoris ſenſu, & duratione, caloris qualitate, & duratione, & ſuperuenientibus raris, ac à veteribus non enumeratis malis & ſymptomatibus, magna inter has febres, & à veteribus deſcriptas intermittentes apparebit differentia. *Febriũ ſcorbuticarũ ab aliis differẽtia.*

Nam primò frigoris ſenſus, præter aliarum febrium morem, ſatis diu ſæpe ad ſex vel ſeptem horas extenditur, antequam calor febrilis erumpat.

Deinde pulſus præter rationem febris eſt tardus, debilis, & inæqualis, in declinatione præcipuè, aliàs circa vigorem magnus, & durus eſt: vrina, qualem in ſcorbuto eſſe diximus. Ideóque ſi in loco, vbi aliàs ſcorbutus non rarus eſt, vel præcedentibus cauſſis ſcorbutum generare aptis, quis cum vrinis craſſis, rubris, & fuſcis febricitare cœperit, pluribus ſubſidentiis in fundo apparentibus, à quibus tamen vrina ſuper eminens nihilo clarior redditur, ſed craſſa, turbida, & ſubalbida vel rubra manet, non leuem ſcorbuti ſuſpicionem ſuggerit; & non vnius, ſed plurium humorum ſimul corruptorum talis vrina indicium eſt. Mutationes etiam vrinarum variæ latentem ſcorbutum denotant. Sæpe enim in febribus hiſce vrinæ variæ ſunt, modò tenues, & citrinæ, modò craſſæ, turbidæ, aliquandò rubræ, & pòſt iterum tenues, iterumque craſſæ, & conturbatæ. De quibus Galenus, 4. *de rat. vict. in acut.* docet; variam, & facilem vrinarum permutationem plures affectiones denotare, quæ nec eandem curationem, nec idem ſolutionis tempus habent. Cum talibus ergo vrinis ſi pulſus paruus, debilis, & inæqualis, vel magnus, durus, & ſerratilis, abſque membranæ alicuius oſſibus adhærentis inflammatione, percipiatur, non leue etiam ſcorbuticæ febris indicium eſt.

Præterea initio acceſſionum plerumque tantæ ſunt membranarum, crurum, aliarúmque partium vellicationes, vt diuelli, & dilacerari carnes ſibi conquerantur. Eugalenus, *p.* 214. *obſeru.* 45. Dolores iſti ſi in pedibus abſunt, adſunt tamen in dorſo. Ita in quibuſdam frigoris ſenſum, ac ſi frigida intus ad ſpinalem medullam effunderetur; in quodam retrò ad dorſum ſenſum caloris, in anteriore corporis parte ſenſum frigoris obſeruauit Eugalenus, *pag.* 43.

Rara quoque, & à febribus ab antiquis deſcriptis, & quæ in locis, vbi ſcorbutus notus non eſt, conſpiciuntur, planè aliena ſymptomata in febribus hiſce ſcorbuticis animaduertuntur, motus nimirum conuulſiui, lethargus, varij & vagi dolores, & febrium harum in alios morbos præter rationem mutationes.

Frequentiſſimè autem cum ſcorbuto conjunguntur febres tertianæ; quæ licèt nothæ ſint: tamen ſigna tertianarum ab antiquis deſcriptarum non habent omnia, ſed iſtis, quibus diximus modò, notis ab iis diſcrepant; tùm etiam hoc, quod ſiue alternis, ſiue ſingulis diebus inuadant, tertianarum ſimplicium, aut duplicium modo, nullus vel horror, vel rigor, imò ſæpe nec frigus vllum in iis ſentitur. Inprimis verò vrinis ab aliis tertianis facilè differunt; quod in veris tertianis febribus vrinæ in initio ſunt tenues, citrinæ, & ad monſtrandam jam incipientem humorum coctionem nonnunquam nubecula ſufficit: in febribus verò hiſce ſcorbuticis vrina craſſa eſt, & diuerſarum partium. Et quamuis in tertiana notha etiam vrinæ craſſeſcant, & craſſum ſedimentum tandem ſubſideat: tamen id fit in febris declinatione, & coctionem ſignificat; cum in ſcorbuticis hiſce febribus tales vrinæ craſſæ in principio appareant, & extremam humorum cruditatem ſignificent. Ita etiam Hippocrates, 2. *prognoſt.* 27. *Febres tertianæ.*

&

& Galenus, 4. *aphor.* 71. cum vrinas rubras cum rubro ſedimento ad fundum matulæ ſubſidente longiores quidem morbos deſignare, ſed ſine periculo eſſe dicit; id ſaltem de vrinis intelligendum, cum ſedimento ſubſidente vrina planè clara, & pellucida euadit, & propterea coctionem, & naturæ contra materiam morbificam victoriam ſignificat: in hiſce ſcorbuticis vrinis etſi quid ſubſideat; rubræ tamen partes crudæ, & inconcoctæ ſupereminentes vrinam turbidam reddunt; Idque ſummam cruditatem indicat, & morbum, qui non abſque periculo eſt, eiúſque incrementum ſignificat: obſeruatúmque, plures cum talibus vrinis ſcorbuto laborantes præter medicorum exſpectationem extinctos fuiſſe. Tertianæ ſcorbuticæ exempla ſunt apud Eugalen. *obſeru.* 51. 52. 53. 54. Neque ab hiſce febribus diſcrepare videntur eæ, quas deſcribit Carol. Piſo, *de morb. à colluuie seroſa, obſeru.* 66, 67, 68, 69. Et tales febres ſcorbuti ſuſpicionem conjunctam habentes ſunt plerumque tertianæ, quæ ſub tempus vernum inuadunt, & poſt ſeptimum paroxyſmum quotidie affligunt: id quod ex pulſu & vrina apparet.

Quartanæ vt aliquando in ſcorbutum degenerare ſolent: ita ſæpe cum eo conjunguntur. Quæ etſi typum quartanarum obſeruant: ſignis tamen aliis plurimis ab iis diſcrepant. Neque horrore, atque calore quartanæ reſpondent; ſicut nec pulſu, qui etiam in ipſo paroxyſmi vigore paruitatem, ac inæqualitatem retinet. Et ipſæ vrinæ tales, quales ſcorbuto propriæ, apparent. Vide Eugalen. *obſeru.* 56. & Carol. Piſonem, *de morb. è collun. ſeroſa obſeru.* 91. 92. 93. Neque enim febres hæ à Piſone deſcriptæ Scorbuticis diſſimiles ſunt.

Quotidiana. Occurrunt quandoque quotidianæ febres, quæ tamen neque tertianæ duplicis, neque quotidianæ ab antiquis deſcriptæ notas & ſymptomata habent. Frigus enim plerumque eſt lentum, & longum, ad ſex, ſeptem, vel plures horas durans, in vigore ſitis magna, vrinæ variæ, pulſus paruus & inæqualis in acceſſionis initio & extra acceſſionem, in vigore magnus & durus. Adeſt procliuitas ad lipothymiam, quoties ſe æger mouet, anguſtia ad præcordia, & alia ſcorbuti ſigna. De quibus Eugalen. *obſeru.* 57.

Continua. Cum verò materia ſcorbuti cauſſa non ſemper primis viis coërceatur, & includatur, ſed non rarò in venam cauam, & arteriam magnam effundatur, atque ibi corrumpatur, ac putreſcat; id quod ſæpe ex ſanguine, venæ ſectione emiſſo, apparet, qui liuidus, & viridis quaſi conſpicitur: etiam febres continuæ excitantur, & ſcorbuto conjunguntur, quæ tamen & ipſæ ab aliis continuis non parum differunt. Nam febres hæ continuæ ſcorbuticæ mitiorem calorem habent, & minori cum ſiti, ac inquietudine ſunt conjunctæ; aut ſi hæc ſint grauiora, tamen anxietas per interualla recurrens, & ad præcordia moleſta, & pulſus tardus, ac inæqualis febres has facilè ab aliis febribus continuis diſcernit. Quibus ſi accedant vrinæ craſſæ & ſubrubræ, cum craſſo ſubrubro, ac graui, & inæquali ſedimento, & ſitis minor ſit, quam pro putredinis magnitudine, ſignum hoc multò firmius eſt. Vid. Eugalen. *obſeru.* 61. 63.

Frequentiſſima autem ferè eſt febris ex continuæ & tertianæ intermittentis typo miſta. Neque enim tales febres, etiam hic locorum ſatis frequentes, tertianæ intermittentes vel puræ vel nothæ ſunt; vtpote quæ ad puram ἀπυρεξίαν nunquam deueniunt; neque etiam tertianæ continuæ; cum hæ ſine omni frigore, rigore aut horrore exacerbentur; in iſtis verò vel ſingulis vel alternis diebus frigus percipiatur, aliáque ſymptomata conſpiciantur, quæ modò enarrauimus, & neque in continuis neque in intermittentibus tertianis apparere ſolent.

Peſtilentes. Imò interdum & peſtilentiales, & malignas febres hæ ſcorbuticæ æmulantur, & maculæ illæ purpureæ, & nigræ, ſicut & tumores in inguinibus erumpentes, incautis imponunt. Verum qui cauſſas, quæ præceſſerunt, & omnia ſymptomata diligenter conſiderat, has febres à peſtilentibus, & malignis diſcernet. Nam & ſymptomata ſunt mitiora, & facilè vrina, & pulſus antè deſcripti à peſtilentibus febribus eas diſcernunt; & ſunt diuturniores hæ febres, quam veræ peſtilentes, atque accedunt alia ſigna, quæ ſcorbuto magis propria ſunt, quam peſti, vt neruorum reſolutio, & anxietas ſumma circa præcordia. Quæ etſi in peſtilentibus febribus quandoque etiam animaduertatur: tamen non ita, vt in peſte, illa eſt continua, ſed interrupta, ob vapores non continuò adſcendentes ex hypochondriis. Atque hæ febres quoque non ſunt Epidemiæ, ſed Sporades, & longius, quam peſtilentes, extenduntur. Neque mirum eſt, quod febres ſcorbuticæ peſtilentes æmulentur. Humor enim Melancholicus, præcipuè ſi putreſcat, eſt peſſimus, & varia, pro humorum admiſtione, ſymptomata & morbos inducere ſolet. De quibus Eugalenus.

De Febrium malignarum & Scorbuti cõplicatione. Morbi duo Castris familiares: Febres peſtilentes, Scorbutum. ¶ Duo morborum genera caſtris familiariſſima ſunt, febres malignæ, peſtilentes, & ipſa peſtis, & Scorbutus. Et quidem de peſte ac febribus malignis nullum dubium eſt: faciúntque plurimorum hiſtoricorum libri eius rei mentionem; & nomen morborum Caſtrenſium inde ſæpe malignæ febres ſortitæ ſunt: interdum & à loco nomen acceperunt; vnde morbus Vngaricus dictus, qui nihil aliud fuit, quàm morbus Caſtrenſis; & febris maligna ac peſtilens, in Vngaria in caſtris orta, & inde per totam Europam penè diſſeminata. Et in bello iſto Bohemico-Germanico vix exercitus fuit, in quo non malignæ & peſtilentes febres, imò ipſa peſtis graſſata fuerit, quæ non modò tot millia militum, ſed & ruſticorum ac ciuium trucidauit, & pagos ac vrbes incolis ſpoliauit. Et quid hoc mirum; cùm in fame, quæ plerunque caſtra premit; cibos quoſque obuios milites comedant, potu ſalubri deſtituantur, cæli & aëris iniurias ſuſtinere neceſſe habeant. Hinc enim humores corrumpuntur, vnde primò malignæ, deinde peſtilentes febres, & tandem ipſa peſtis exoritur.

Scorbutum. Scorbuti verò, etſi qui morbos Caſtrenſes deſcripſerunt, plerunque mentionem non faciant: tamen procul dubio non rarus eſt inter milites: id quod diæta militum ad ſcorbutum generandum aptiſſima ſatis docet: quanquam non ſemper agnoſcitur. Sic & apud Antiquos hoc nomine non obuius, reipſa tamen non ignotus fuit; vt *in Tract. de Scorb.* diximus. Atque in hac ſententia me confirmauit Frider. Vander Mile, *In tract. de morb. Bredan.* qui in ea obſidione duos præcipuè morbos graſſatos fuiſſe ſcribit, Peſtilentiam, & Scorbutum: & anno 1625. 20. Martij, 1068. Scorbuto laborantes milites præſidiarios Bredæ inuentos eſſe refert. Verùm peſtilentiam illam & ſcorbutum, vt morbos diſtinctos, deſcribit. *Sæpiſſimè hi morbi cõjunguntur.* Ego verò febres malignas & peſtilentes cum Scorbuto conjungi poſſe exiſtimo; atque id me experientia cùm aliàs, tum hoc anno 1636. docuit. Id quod ab aliis annotatum non memini, niſi quòd Seuerinus Eugalenus, *de Scorbuto titul. de febribus peſtil.* talium febrium mentionem facit, quas tamen potiùs ad Scorbutum, quàm peſtem referre videtur. Ego verò vtrumque morbum coniungi poſſe puto, neque ſine ratione; cùm vterque ex eadem ferè cauſſa proueniat, prauis nimirum cibis, & aliis, quæ bellum ſecum fert, incommodis; quibus deinde & contagium accedit; quòd cùm peſti & ſcorbuto commune ſit, vterque morbus per id diſſeminatur: id quod hoc ipſo anno, menſe Ianuar. & ſeqq. hîc & in vicinis locis accidit. Cùm enim miles fame, & frigore, & aëris iniuriis pænè enectus, in hoc oppidum & vicina loca in hyberna deduceretur, & magna militum pars ægrotaret, non ſolùm alij milites, ſed

ſed & ciues, eorúmque liberi & familiæ, eodem morbo corripi cœperunt, vt vix domus eſſet, in qua milites erant, in qua non ægri aliquot decumberent, & plurimi etiam morerentur.

Morbi ſpecies eſt febris continua. Morbi ſpeciem quod attinet, erat ea febris continua, ſine frigore plerunque, ſed ſaltem cum laſſitudine inuadens. Quæ etſi plurimos enecaret, plerumque tamen terminum acutorum excedebat, & nonnulli circa finem tertiæ ſeptimanæ moriebantur; eorum verò, qui conualeſcebant, vix quiſquam ante finem tertiæ ſeptimanæ euadebat: multi etiam ad ſextam ſeptimanam decumbebant. Et quod mirum, nonnulli ter, quater, imò pluribus vicibus, cùm iam ſibi bene valere viderentur, recidiuam patiebantur. Vrinæ vix in vllo turbabantur, ſed erant rubræ, craſſæ. Plurimi vigilabant, & delirabant, è quibus pauci euadebant. Indicia ſcorbuti etiam ſatis clara erant. *Signa Scorbuti.* Erumpebant enim maculæ, non petechiæ, ſed verè ſcorbuticæ, nonnullis etiam tertiâ demum ſeptimanâ. Sudores nonnullis erant fœtidiſſimi, vt fœtor ab adſtantibus vix tolerari potuerit. Et quidem multi ſudabant, ſed tamen inde non conualeſcebant; quod non fit in ſimpliciter acutis. Quidam etiam iuuenis hæmorrhagiam narium patiebatur, & ſanguis (quod nunquam aliàs obſeruaui, nec à quoquam obſeruatum memini) qui è naribus ſtillabat, erat tam fœtidus, vt adſtantes odorem vix ferre poſſent. Et alia etiam apud nonnullos ſeptimâ ſeptimanâ ſcorbuti apparebant indicia, vt circa ventriculum & cor anguſtia, & multæ aquoſæ materiæ ſine tuſſi exſpuitio.

Cauſſa complicationis morborum. Neque mirum eſt, talia accidere poſſe. Non parum enim intereſt, quomodo corpus, quod febre malignâ, per contagium præcipuè corripitur, ſit diſpoſitum. Nam ſi corpus antè ſit bonæ conſtitutionis, & humoribus prauis vacet, atque è contagio ſaltem febrem contrahat, longè alia febris idea erit, quàm ſi corpus anteà iam diſpoſitionem ſcorbuticam habens, eâdem corripiatur. Cùm enim à putredine febrili illi ipſi humores ad ſcorbutum diſpoſiti exaſperentur, accidit vt poſtea ſymptomata febris malignæ & ſcorbuti miſceantur, & febre iam maximâ ex parte victâ, ſcorbutus remaneat, aut ſcorbutus etiam febrem prolonget, & vt extra terminum acutarum conſuetum protrahatur, faciat.

Iungitur Scorbutus febribus intermittentibus. Non ſolùm autem febribus continuis, ſed & intermittentibus, ſcorbutus quandoque miſcetur. Anno 1634. M. Iulio, frequentes ſatis fuerunt febres tertianæ epidemiæ, inprimis nothæ, ſed mali, præ quàm aliæ eſſe ſolent, moris, pertinaces, comitatæ variis ſymptomatibus. Erant enim per eas hæmorrhagiæ narium frequentes & copioſæ, anguſtia pectoris, & ſumma reſpirationis, ſine vllis affecti thoracis ſignis, difficultas, vlcera ichorem fœtidum fundentia, tubercula pruriginoſa alba per totum corpus ſubitò protrumpentia, iterúmque diſparentia. Vrinæ erant variæ, modò tenues, modò craſſæ, modò cum laudabili enæoremate, plerumque cum ſedimento pulueri laterum ſimillimo copioſiſſimo; omnes rubræ. Curaui etiam aliquando Studioſum, febre tertianâ intermittente laborantem, cui omnia, quæ febri tertianæ debentur, medicamenta adhibui, ſed fruſtra. Tandem maculæ nigræ in cruribus apparebant, quod cùm viderem, medicamenta antiſcorbutica admiſcui, & febris paulo pòſt ceſſauit.

Itaque quotieſcunque febres ſeu continuæ, ſeu intermittentes, ſymptomata febri illi non propria habent, & curatio ex voto, etiamſi omnia exactè fiant, non ſuccedit, diligenter perpendendum, an cauſſæ ſcorbutum generantes præceſſerint, ægérque ad ſcorbutum diſpoſitus fuerit. Symptomata quoque omnia diligenter conſideranda, & an ſcorbutici aliquid lateat, inueſtigandum. Tale enim quid ſi animaduertatur, antiſcorbutica medicamen ta medicamentis ad febres deſtinatis admiſcenda, putà ſuccus, conſerua, aqua, ſpiritus, eſſentia cochleariæ, & aliorum antiſcorbuticorum medicamentorum, abſinthium, miſtura ſimplex. Neque etiam è fraxino medicamenta inutilia ſunt.]

Tumores faciei. Variæ quoque tumorum differentiæ, materia ad ambitum corporis protruſa, vel ruente excitari ſolent. Quandoque enim facies intumeſcere, & inflari ſubitò ſolet; qui tamen tumor itidem facilè euaneſcit.

Pedum. Sæpe impetu quodam ſeroſa materia deorſum ruit, quæ cum à calore partium illarum, vtpote à fonte caloris remotiorum, debiliore diſcuti non poſſit, pedes intumeſcunt, & tumore œdematoſo corripiuntur. Quibus humore craſſo hypochondria repleta ſunt, in iis limoſæ ac craſſæ humoris huius partes in hiſce locis tumorem durum & renitentem efficiunt.

In inguine & glandulis, in muſculis. Ruſticis, & nautis, ac qui ſimili iis victus ratione vtuntur, tubercula dura in toto corpore erumpunt, nonnunquam & tumores magni, & profundi cùm in inguine, & glanduloſis corporis partibus, tùm alibi, & in mediis muſculorum ſpatiis, doloris quidem, dũ ægri quieſcunt, aut crus ſuper ſcamno, vel puluinari reponũt, expertia, inter eundum verò, & cruribus pendentibus grauiter ægros excruciantia, tumores Gallicos æmulantia, quæ à materia melancholica, & tartarea, vt Chymici appellant, in ambitum corporis à Natura detruſa, & iis in locis hærente, & indurata proueniunt. Ortum enim habent hi tumores ex humoribus ſcorbuticis corruptis, dum tenuior pars humorum, à natura ad ambitum corporis depulſorum, diſcutitur, vel à calore febrili abſumitur, craſſa verò relinquitur. *Eorũ à Gallicis tumoribus differentia.* Diſcernuntur autem à Gallicis tumoribus, quod in his apertis materia pinguis lardo ſimilis reperitur; quale nihil in tumoribus Scorbuticis apparet: præterea tumores ſcorbutici ſequuntur vitam triſtem, & calamitoſam; Gallici luxurioſam, vt hac de re ſcribit Eugalen. *pag.* 91. *num.* 18. *obſeru.* 20. Nonnunquam hinc inde ſubitò in corpore tumores erumpunt, qui eadem facilitate & promptitudine, qua orti ſunt, euaneſcunt, & cum ortus ſui principio parti affectæ leuem & momentaneam reſolutionem inferunt, Paralyſinque antecedere ſolent. Eugalen. *pag.* 109. Imo interdum tumores renitentes, duri, ſubrubri vel nigri & cruſtoſi in inguine & cruribus erumpunt, bubonibus peſtilentibus non abſimiles, verùm ſignis ſcorbuti ab iis diſſidentes.

Eryſipelas die Roſe. Eſt & ſcorbuto laborantibus, vel ad ſcorbutum diſpoſitis ſatis familiaris illa phlegmones ſpecies, quæ, quod rubeo, roſeoque colore cutem tingit, vulgo *die Roſe* appellatur, quæque ſanguineos non ſolum, & plethoricos, ſed & ab hac conſtitutione longiſſimè remotos infeſtat, & nonnullos ſingulis ferè ſeptimanis, alios ſingulis menſibus, aliòs longiore interuallo, pro cauſſarum, cum internarum tùm externarum atque adjuuantium, magnitudine & varietate, cum horrore, magno languore & anxietate, nonnunquam leuibus animi deliquiis, inuadit, & nunc hanc, nunc illam partem, pro vt hæc vel illa imbecillis eſt, apprehendit; quod indicium eſt, potius ab humoribus ichoroſis peculiari modo corruptis, aut vaporibus ab ejuſmodi humoribus corruptis reſolutis, quam ſanguinis copia prouenire; præſertim cum alia ſigna; quæ ex vrina, & pulſu, ac morbi hujus motu, & quod facilè de loco in locum, ſicut de arthritide diximus, migrat, conſentiunt: ſicut etiam horrores aliquot diebus ejus eruptionem præcedere quandoque ſolent. Eugalen. *obſeru.* 49.

Hydrops. Interdum non ſolum crura, ſed &, ſi morbus protrahatur, venter intumeſcit, vbi ſimul Hepar, & Lien plerumque humoribus craſſis ita infarciuntur, vt tumor manifeſtus, & tenſio in iis appareat. Id quod non mirum. Nam cum colluuies humoris ſcorbutici præcipuè circa Hepar, & Lienem hæreat, cùm à ſubſtãtia, tùm à vaporibus eius facultas horum viſcerum debilitatur, & praua inde in iis diſpoſitio contrahitur, quam

iterum

iterum alimentis elaborandis imprimunt; vnde vitioſorum humorum, præcipuè ſeroſorum, colluuies cumulatur, & tandem ad crura deſcendit; ſi materia ſit copioſior, vt tota ab iis recipi non poſſit, quod reliquum eſt, intra viſcera hæret, & tùm naturæ robore in abdomen protruditur, tùm pondere ſuo eò ruit, & ventrem in tumorem attollit. Laborant autem hydropici, iſti longe majore reſpirandi difficultate, quàm aliàs in hydrope fieri ſolet, nondum ſcilicet valde tumore diaphragma premente, & plerique horum reſpirationem ſibi præcludi, & de anguſtia circa orificium ventriculi conqueruntur. Quæ cum à craſſis vaporibus, & flatibus proueniat, vt ſuprà dictum, iis diſcuſſis hæc reſpirandi difficultas, & anxietas remittit, quod aliàs in hydrope fieri non ſolet, & rurſum iis collectis redit; ac præcipuè poſt purgantium vſum difficultas reſpirandi, & anguſtia augetur. Et ſi in corporibus plethoricis hoc malum excitetur, facies ſtatim liuida apparet, peccantiſque humoris indicium exhibet; tumor quoque multò durior, & tenſior eſt, quam aliàs in hydropicis fieri ſolet, ideóque neque altè, neque facilè digitorum impreſſionem admittit, vt aliàs in hydrope fieri conſueuit, & impreſſus digitus in aliquibus nullum, in aliquibus exiguum veſtigium relinquit.

Veſica in toto corpore. Præter hanc hydropis ſpeciem alia adhuc occurrit, quam à veſicarum toto corpore, & qualibet ejus parte extuberantium forma, Belgica lingua *Bouckvvater*, appellant. Cognoſcitur, quod iis præcipuè accidit, qui victu minus melancholico vſi ſunt, humoréſque tenues, & aquoſos cum multis flatibus cumularunt, & quod antequam ſedem figit certam, aliam atque aliam corporis partem momentaneo tumore ac inflatione hic morbus attollit & diſtendit. Quibus verò humores minus mobiles ſunt, pedes primùm, poſtea totum corpus duro & inæquali tumore paulatim aſſurgit, variis tuberibus, ſua ſubinde quaſi cute circumſcriptis, extra reliquum tumorem exſtantibus; præcipuè quidem in inguine, & ſcroto, quandoque tamen etiam in brachiis, ſcapulis, dorſo, reliquiſque corporis partibus. Accidit pulſus huic malo proprius, vrinæ modò craſſæ, rubræ, & liuidæ, modò variæ, & inconſtantes, procedente tamen morbo crudæ, & tenues; præceſſerúntque plerumque alia ſymptomata, nauſea, alui dejectiones, languor, oris ſiccitas perpetua, & alia. Eugalen. *p.* 152. *obſeru.* 10.

Vlcera crurū. Quandoque non ſolum maculæ in cruribus apparent, ſed & vlcera in iis excitantur, ſicca ferè, & neque pus neque ſaniem ex ſe fundentia, vt rectè Eugalenus ſcribit, à cujus partibus magis eſt experientia, quam Hieronymi Reuſneri, qui vlcera ſcorbutica tenui ſanie perpetuò madere ſcribit. Vlcera autem hæc eos magis infeſtant, qui temperamento bilioſo ſunt. De quo Hippocrates, *lib. de intern. affect. Quicunque*, inquit, *ſplenem habent magnum, ſiquidem bilioſi ſunt, hi mali coloris ſunt, & malis vlceribus ſcatent.* *Vlcera Telephia.* Vlcera hæc cum maligna ſint, ea ad Telephia commodiſſimè referri cenſet Balduin. Ronſſeus, *de ſcorb. cap.* 7. Cum enim Telephia dicantur ea vlcera, quod in tali vlcere Telephus Myſiæ rex conſenuerit, Æginéta, *lib.* 4. *cap.* 46. nomen hoc ſcorbuticis vlceribus non immeritò tribui putat. Cum enim Telephus omnem operam impenderit, vt pro diuturno vlcere aliquod medicamentum reperiret: tandem ſenio confectus reperit herbam, quam ſibi cognominem eſſe voluit, & ea ſanitatem recuperauit: *Telephium.* cenſentque viri quidam docti, Telephium eſſe plantam vulgò cochleariam dictam: alij tamen fabariam eſſe cenſent, & ſatis multis probat VVierus, telephium non eſſe cochleariam. Verum non multum refert, ſiue Telephia, ſiue alio nomine appellentur hæc vlcera: hoc certum eſt, maligna, & curatu difficilia eſſe ob humorem Melancholicum, & prauum. Sine cauſſa verò hoc loco inuehitur in Rõſſeum Reuſnerus, qui hæc vlcera maligna eſſe ſtatuit, quòd ab atra bile proueniant. Ipſe enim nititur falſa hypotheſi, quod ſaltem ab humore aquoſo ortum habeant. Etſi enim hoc verum ſit, quod Melancholia, quæ, vt ſuprà dixi, in ſcorbuto etiam concurrit, non tàm aduſta ſit, vt ea, quæ cancrum excitat: tamen humor Melancholicus quicunque contumax eſt, neque facilè curationi cedit, & in ſcorbuto peculiarem corruptionem ac prauitatem ſortitus eſt. Ipſe tamen diffiteri non poteſt, humorem ſalſum Scorbuticis vlceribus ineſſe. Vlcera hæc interdum ita gangrænoſa ſunt, vt ne quidem ferrum inflictum, vel admotum pyroticum ſentiant. Imò ex tali vlcere cruſtoſo ſæpe mortificatio totius cruris aduenire poteſt, niſi maturè cruſta à reliquo vlcere ſeparetur. Eugalen. *p.* 406. *obſeru.* 8.

Neque ſolum crura, ſed & alias corporis partes vlcera hæc interdum occupant. Ita obſeruauit Eugalenus vlcus ſcorbuticum, quod cum tumore ingenti ad Elephantiaſin accedente præter dimidiam faciem, & magnam ceruicis partem, naſum, & labia occupabat. Præter dictam faciei inflationem naſus liuidus erat, labia prætumida, & nigra, oculi prominentes, & fuſco colore palpebræ tinctæ, & variis puſtulis variegatæ: hæ ſerpendo quotidie labiis per totam ferè faciem diſpergebantur, ſubjectas carnes exedentes, & circa tempora in vlcus nigrum, tetrum, malignum, & glomeroſum, quod Carcinoma Græci vocant, deſinentes.

Refert idem Eugalenus, *pag.* 221. *num.* 48. penem quandoque exulcerari, cum praua iſta materia, dum per penem cum ſeroſa ſanguinis ſubſtantia defertur, inter tranſeundum malignitate & acrimonia ſua teneram penis carnem erodit. *Penis.*

Imò non ſolum vlcera ſcorbuticos corripiunt, ſed & grauiſſimum, etſi vulgo non ſatis cognitum & rarius, malum ſcorbuto quandoque accedit, mortificatio ſcilicet, & gangræna vel vnius, vel plurium corporis partium, præcipuè digitorum pedum. *Gangræna ſcorbuti.* Incipit hoc malum plerumque circa pedis extremum cum nigris, & purpureis maculis, & lituris quaſi, & hinc paulò poſt vlcus cruſtoſum, & gangrænoſum, ſiccum, neque ſaniem, neque pus reddens apparet, digitúſque vnus vel alter pedis emori incipit, & lineæ rubræ, ac purpureæ lituræ ſupra juncturam pedis ſecundum tibiæ longitudinem apparent. Id quod Eugalenus etiam annotauit, atque ego ipſemet exempla ejus rei duo vidi, vnum in viro quodam Nobiliſſimo, alterum in Pædagogo. Eſt verò hujus gangrænæ, ac Sphaceli à gangræna & Sphacelo vulgò deſcriptis magna differentia. Etſi enim in vtraque gangræna pars emoriatur, ac ſenſum omnem amittat, ac malum indies latius ſerpat: tamen non paucis diſcrepant. Gangræna enim illa vulgò nota ferè ex cauſſis manifeſtis & notis ortum habet, & in membro tali Sphacelo emortuo fœtidus, ac aquoſus humor effluit, membrum molle, ac putridum redditur, & grauem, ac cadaueroſum de ſe fœtorem emittit, multúmque breui tempore ſerpit, & plerumque hominem citò jugulat. Gangræna verò ſcorbutica ferè ſine cauſſa manifeſta inuadit, & lentè, ac tardè ſerpit; ac non niſi longo tempore hominem jugulat. Nobilis enim ille, cujus modò mentionem feci, vltra menſes tres; pædagogus verò vltrà ſex menſes cum malo hoc vitam protraxit; ſicut Eugalenus ad duodecimam hebdomadam malum hoc protractum fuiſſe teſtatur. Pars planè ſicca eſt, nihilquè effluit, & cum corrupta ferro aufertur, licet caro rubra offeratur, color tamen ille ruber paulò nigrior eſt, & ſequenti die & ipſa planè emortua deprehenditur, nullus quoque fœtor percipitur. Præterea vbi primò malum vnum ſaltem pedem apprehendit, poſtea, abſque omni cauſſa manifeſta, in altero etiam crure, & pede maculæ, ac lituræ rubræ, vel purpureæ apparere incipiunt, & paulò etiam pòſt illius pedis digitus vnus, vel alter liuidus redditur, & planè emoritur; tandémque homo plerumque

plerúmque Apoplexia, quod Nobili illi accidit, vel epilepſia accedente moritur.

Atrophia. Tandem etiam Atrophia hoc malum interdum ſequitur. Quibuſdam crura atrophia laborant, & ita gracilia redduntur, vt vix oſſibus hærere videantur: Interdum & totum corpus ita emaciatur, vt vix cute, & oſſibus homines hæreant, & ſceleti formam referant. Quod accidit, quod partes vel etiam totum corpus bono alimento deſtituitur, & à vitioſis humoribus, qui affluunt, calor natiuus & vis nutrix partium ita debilitatur, vt nutritionem rectè promouere non poſſint. Et in principio quidem atrophia accidit, quod ob vitioſum nutrimentum facultas in nutritione fruſtratur ob errorem externum: vbi verò temporis progreſſu ipſis partibus ab humoribus continuò affluentibus vitioſa diſpoſitio imprimitur, non aliter ac in leucophlegmatia & ſcabie praua, læſa etiam facultate nutritio læditur. Et licet à variis etiam cauſſis aliis ἀτροφία generari poſſit, vt ab vlcere pulmonis, aut alicuius alterius viſceris abſceſſu, à febribus, præcipuè hectica: tamen hîc hæ cauſſæ omnes, earumque propria ſigna abſunt; contrà pulſus, vrina, aliaque, cùm quæ præceſſerunt, tùm quæ adſunt, Scorbutum arguunt, quæ hactenus ſæpius ſunt enumerata, nec toties repetere opus eſt: agitque de iis Eugalen. *num.* 33. *p.* 159. *& ſeqq. obſ.* 35. 36. 40. 46. Cor tamen à vaporibus putridis continuò afflictum etiam calorem & ſiccitatem præter naturam contrahere poteſt, atque inde tabes & atrophia in toto corpore excitari.

Atque ita morbos, & ſymptomata, quæ Scorbutum comitari ſolent, pleraque recenſuimus, ductu inprimis Seuerini Eugaleni, qui de hiſce omnibus accuratè & prolixè egit, & ſi curationem ſcorbuti eadem ratione adieciſſet, omnibus, qui de ſcorbuto ſcripſerunt, palmam præripuiſſet, & de arte Medica optimè mereri potuiſſet. Etſi autem ex his ſignis omnia apud nos non ita ſemper ſunt euidentia, vt iis in locis quibus ſcorbutus quaſi patrius & vernaculus eſt: tamen qui ea, quæ circa ægros etiam in his & vicinis locis fiunt, diligenter conſiderauerit, iſtis ſignis ſatis ſæpe manifeſtis latentem ſub aliis morbis ſcorbutum, aut certè eius initia deprehendere poterit. Si quis verò eſt, qui putet, me nimium in recenſendis morbis & ſymptomatibus ſcorbuticis fuiſſe, is ſciat, me equidem cum iis non facere, quibus nullus ferè morbus offertur, quem non ad ſcorbutum reducere conentur: interim qui experientiam diligenter conſulet, animaduertet & hæc quæ enumerata ſunt, & forſan plura cum ſcorbuto mala coniungi poſſe.

CAPVT V.

Prognoſtica.

1. IN Prognoſtico inſtituendo Medicus cautus ſit, & omnes facultates principes earumque læſiones diligenter perpendat. Etſi enim pulſus plerumque in hoc morbo valde debilis, languidus & paruus ſit, ita quidem, vt medicis morbi huius ignaris mirum videri poſſit, cum tali pulſu hominem viuere poſſe: tamen inde mortem præſagire non licet; cum non morbi lethalis, ſed morbi peculiari modo facultati vitali aduerſantis ſignum ſit. Etenim vitali cordis facultati, vt & neruoſo generi, aduerſam qualitatem habet colluuies ſcorbutica. Vnde illæ cordis anxietates, conuulſi motus, paralyſis, varij dolores, & ſimiles affectus ſcorbuto tam familiares ſunt.

2. Malum hoc in principio ferè curatu facile eſt, & idoneis medicamentis adhibitis facilè cedit; cum vitium ſaltem in humoribus conſiſtat, nec praua aliqua diſpoſitio viſceribus communicata ſit, & ſæpe ſola diæta, ac præcipuè aëris mutatio ad curationem ſufficiat.

3. Si verò radices agat, diuturnum malum eſt, & quod multa curatione indiget, & vix vnquam radicitus tollitur. Nam & humor melancholicus, à quo hic morbus ortum habet, natura ſua contumax eſt ac tardè mouetur, & morbos pertinaces ac diuturnos parit; & poſtquam humor ſcorbuticus ſemel ſimilem Hepati, & Lieni diſpoſitionem impreſſit, vix ea planè extirpari poteſt; atque ob eam vel ſingulis annis, vel longiore interuallo, pro victus ratione, & aliis circumſtantiis, malum recurrit, nunc iiſdem, nunc aliis ſtipatum ſymptomatibus: virique cum eo ſæpè in annum nonum, decimum, vel plures; fæminæ in vigeſimum vel plures vitam protrahunt; proculdubio ea de cauſſa, quod in fæminis per menſes vitioſæ colluuiei pars aliqua euacuetur: donec tandem perpetuo languore contabeſcunt, ægrique, aliis atq; aliis ſymptomatibus ſubinde ſuperuenientibus, grauiter affecti, & diu afflicti tandem ſæpe improuiſo moriuntur. Sicut in Iſlandia menſæ aſſidentes, aut aliud quid agentes repentè concidere, & mori quandoque hoc morbo laborantes ſe ex oculatis, & fide dignis teſtibus audiuiſſe, refert Dodonæus, *in prax. Medic.* Humor enim contumax eſt, & vt non niſi longo tempore in corpore coaceruatur, ita etiam non niſi longo tempore tollitur, & optimis etiam remediis reſiſtit.

4. Qui diætæ ſe adſtringi non patiuntur, quique in aſſumendis medicamentis difficiles & moroſi ſunt, rarò integrè ab hoc morbo liberantur; ideoque etſi quandoque ſymptomata demulceantur, & ſcorbutus aliquomodo deuictus videatur: tamen ſi æger ab vſu medicamentorum deſiſtat, paulò poſt eadem vehementia morbus recrudeſcere ſolet, interdum cum iiſdem, interdum cum aliis, ſed æquè grauibus ſymptomatibus.

5. Plerumque ſcorbutus in cachexiam vel hydropem, nonnunquam & in dyſenteriam, ſæpiſſimè verò in tabem & atrophiam tranſit, & hominem lenta morte iugulat. Cum enim, vt ſupra dictum, humores Scorbutici prauam & ſimilem diſpoſitionem viſceribus, inprimis lieni & Hepati, imprimant, fit, vt læſa horum viſcerum facultate ſanguificatio lædatur, & feroſorum humorum ac flatuum copia producatur. Cum verò vitioſi humoris colluuies ad ventrem protruditur, diarrhœam diuturnam, tandemque hydropem inducit. Cum etiam humores praui circa viſcera & inprimis viis collecti cum ſanguine miſceantur & cum eo in totum corpus diſtribuantur: eum ad corpus nutriendum ineptum efficiunt: vitioſique humores cùm ſua ſubſtantia, tùm prauis exhalationibus omnibus corporis partibus ſimilaribus vitioſam diſpoſitionem imprimunt; facultatemque nutrientem lædunt: cor etiã à vaporibus putridis continuò afflictum intemperiem calidam & ſiccam contrahit, atque inde tabes & atrophia in toto corpore excitatur.

6. Reſpiratio difficilis, & pectoris anguſtia periculoſum malum eſt, ob quam, ſi & Medicus, & adſtantes ſuum officium non faciunt, ſæpe ægri ſyncope præter expectationem pereunt. Si verò Natura fortior morbum diutius tolerare poſſit, plerumque in hydropem ægri incidunt, præcipuè ii, qui catharticis fortioribus ſæpe vtuntur.

7. Crurum maculæ quò magis ad liuidum, & atrum colorem tendunt, eò peiores ſunt; & ſi in vlcera aperta abeant, difficulter ea ſanantur. Indicat enim talis color latentem humorem atrum, & malignum, à quo excitata vlcera periculoſa ſunt, & difficulter curantur.

8. Scorbutus hæreditarius, & à parentibus propagatus, vt & qui à pueris quaſi adoleuit, difficulter admodum curatur, & vix vnquam exſtirpatur, & ferè ſemper aliquæ eius reliquiæ remanent, quæ facili de cauſſa repullulant. Habent enim tales ſecum congenitam ſcorbuti cauſſam, & natiuam lienis imbecillitatem, quæ

quæ ope medicamentorum vix vnquam tollitur.

9. Pueris στομακάκη crebrius, σκελοτύρβη rarius accidit.

10. Periculoſius ſenes iuuenibus, & mulieres viris laborant, ſi ſcorbuto afficiantur. Senes enim calorem debilem habent, & cruditatibus obnoxij ſunt; ideóque morbi malitiam facilè ſuperare non poſſunt. Eadem de cauſſa & fœminæ magis periclitantur, præſertim eo tempore, quo fluxus menſium ceſſat; aut ante tempus ſubſiſtit; ſanguinis motu ad viſcera nutritionis conuerſo, humoribúſque vitioſis, qui cum menſibus euacuari ſolebant, in corpore retentis, & viſcera debilitantibus.

11. Quibus tormina ventris, & circum vmbilicum contorſiones continuæ adſunt, raro euadunt.

12. Tumores in variis corporis partibus ſubitò erumpentes, iterúmque euaneſcentes, paralyſin præſagiunt.

13. Poſt paralyſin curatam nerui quidam, in quos ſeroſa, vel vaporoſa materia decumbit, contrahuntur, & conuulſionem illorum excitant.

14. Conuulſio ſcorbutica ſæpe ſubitò in paralyſin, cataphoram, vel tumorem, nunc euaneſcentem, nunc rurſum emergentem tranſit, prout materia ſcorbutica nunc huc, nunc illuc mouetur.

15. Gingiuarum tumor, atque eroſio, niſi maturè ſanetur, carnem ad oſſa vſque abſumit, & os tandem dentibus priuat. Quandoque liuor partem oris ſuperiorem, & palati partes penitiores apprehendit, & ſuperuenit putredo palati ac faucium inſignis, quod ſymptoma aliquibus impoſuit, vt ſcorbutum pro lue Venerea haberent; vtpote in qua nihil frequentius accidit, quàm oris fauciúmque corruptio, quod malum & plerúmque lethale ſignum eſt, & caloris natiui exſtinctionem ſignificat.

16. Vlcera crurum curatu difficilia ſunt, & periculo non vacant; cum ab iis totum crus interdum gangræna corripiatur, quam tandem ſphacelus ſubſequitur, vnde totum corpus in periculum adducitur.

17. Vomitus, & humorum vitioſorum ſuprà & infrà rejectio parum ægris prodeſt, ſed potius ventris, & inteſtinorum doloribus plurimos longiore mora conficit.

18. Febres cum ſcorbuto non curantur integrè, ſi ſcorbuti curatio negligatur. Imò ſi indicationes, quas febris ſuppeditat, ſolùm attendantur, æger ſæpe non parum læditur. Quæ res ipſa facit, vt febres hodie ſæpe tam diuturnæ ſint, quod latens ſubiis ſcorbutus non ſemper attenditur & cognoſcitur. Febréſque tales diuturniores vires ſæpe deiiciunt, ægrúmque interficiunt, aut alium grauiorem morbum accerſunt.

19. In febribus ſcorbuticis intermittentibus quandoque conuulſiui motus, vel carus in ſingulorum paroxyſmorum initio accidunt, qui tamen ſponte remittunt.

20. Febres continuæ ſcorbuticæ, ſi purgantibus medicamentis initio fortioribus, aut craſſo potu aut medicamentorum calidorum vſu exaſperentur, plurimos ſubito animi deliquio ac ſuffocatione enecant atque occidunt.

21. Tumores crurum œdematoſi in hoc morbo diuturniores eſſe ſolent, minúſque promptè diſcutiuntur; cum & ſanguis craſſior ſitus ratione ad hæc loca tendat, & ob caloris in hiſce partibus à fonte caloris vitalis longè diſtantibus debilitatem diſcuti non poſſit.

22. In magnis lienibus ſanguis è dextra nare fluens, malum.

23. Cum etiam quandoque liuidæ maculæ in cruribus deliteſcere, quandoque confertim effloreſcere ſoleant, dubiam hoc naturæ cum morbo pugnam indicat, & vbi morbus iam incrementum ſumpſit, vtrúmque iam mortis inſtantis indicium eſt. Euaneſcunt maculæ, cum calor natiuus exſtinguitur, & qui reſtat exiguus, ad ſuum fontem refugit, & cum eo ſanguis partes exteriores deſerit. Cum verò in morientibus vbertim hæ maculæ effloreſcunt, materiæ prauitatis, & copiæ argumentum eſt, quæ calore natiuo iam ſuccumbente, neque amplius humores regente, iugo quaſi excuſſo, liberè diffunditur.

CAPVT VI.

De Curatione Scorbuti in genere.

Indicationes.

Indicatio

CVm omnia, quæ Scorbuticos infeſtant, mala & ſymptomata ab humore melancholico, crudo, ſeroſo, ſalſo, & peculiari modo corrupto originem habeant: danda opera, vt illa eius cruditas & prauitas emendetur medicamentis cùm manifeſta, tùm occulta qualitate eum corrigere valentibus; ipſe ex primis viis, vbi præcipua eius ſedes, vt & toto corpore, tollatur; obſtructiones, in liene inprimis, & vicinis venis, aperiantur; praua diſpoſitio viſcerum, lienis maximè, emendetur, & defectus ille in coctione & ἀσυμμετρία ſalis, & humorum craſſorum corrigatur; ac ſcorbuticorum eiuſmodi humorum craſſorum generatio, remouendo cauſſas ad eorum generationem facientes, præcaueatur. Seu, vt Foreſtus hac de re loquitur, quatuor intentiones ſunt curandi ſcorbutum; apertio, euacuatio, alteratio, & confortatio. Niſi enim plenitudo ſit amota obſtructio aperta, & intemperies ablata, ac lien roboratus, æger nunquam curabitur; & quatuor iſtis adhibitis infinitos ſcorbuticos ſe curaſſe refert Foreſtus. Quod verum eſſe vt facilè credimus: ita curationis ab eo inſtitutæ hiſtoriæ docent, eum ſemper talia elegiſſe vel admiſcuiſſe medicamenta, quæ peculiari vi ſcorbuto aduerſantur. Diæta etiam ſit ita comparata, vt ad generationem, & augmentum humoris ſcorbutici non ſolùm non conferat, ſed etiam ei ſit contraria.

Curatio.

Sanguinis euacuatio. Per hæmorrhoides.

Et primò quidem ſanguinis euacuationem quod attinet; ſi natura eius per hæmorrhoides euacuationem ſponte tentaret, id aptiſſimum eſſet. Et ſi per hanc viam natura aliàs vitioſos humores euacuare conſueuit, danda eſt opera omnibus modis, vt hæmorrhoides prouocentur.

Per venæ ſectionem.

Quod ſi de hæmorrhoidum fluxu nulla ſpes ſit, & ſanguinis ſit aliqua abundantia, præſertim ſi febris coniungatur, primis viis vel clyſtere, vel leni aliquo medicamento prius euacuatis, vena, ſi vires id permittunt, aperienda, vt ita vitioſi humores ſimul euacuentur, & natura reliquos facilius ſuperare poſſit; ſanguiſque ventiletur: cum videamus, naturæ ipſius ductu non rarò in principio huius morbi ſanguinem è naribus effundi.

Quæ vena aperienda.

Aperienda autem vena, vbi opus, in cubito, ſeu mediana, ſeu baſilica, & quidem lato ſcalpello, vt monet VVierus, vt non ſolum tenues ſanguinis, ſed & craſſiores partes euacuentur. Si tamen vires aliquo modo iam ſint debiles, latam ſectionem diſſuadet Foreſtus, ne multum ſpirituum exhalet, & vires amplius debilitentur. Plerique ſectionem in ſiniſtro brachio inſtituendam cenſent. Equidem, vt *lib. 5. Inſtit. part. 2. ſ. 1. cap. 17.* dictum, venæ brachii ſiniſtri maiorem aliquam cùm liene cognationem non habent, quàm venæ brachii dextri: τὸ κατ᾽ ἕξιν tamen, ob ξύρροιαν, & ξύμπνοιαν illam occultam, & conſenſum partium dextrarum cum dextris, ſiniſtrarum cum ſiniſtris, etiam hîc obſeruare forſan non inutile fuerit. Foreſtus etiam ſaluatellæ in ſiniſtra manu apertionem in ſcorbuto prodeſſe ſe experientia didiciſſe ſcribit: qua de re experientia conſulenda. Nam ratio eius rei nulla reddi poteſt. Poſtea, & præcipuè ſi melancholicus ſanguis ad inferiora defluxerit, vt non ſine cauſſa ſuadet Ronſſeus,

vena

vena poplitis, aut malleoli aperiatur, vt materia ibi fixa quoque euacuetur. Et omnino commodum eſt, vt ſanguis peccans non ſemel, & vna vice detrahatur, nec vna tantum in vna parte vena aperiatur, ſed aliquoties id fiat, interiectis interuallis. Ita enim qui per varia corporis loca ſparſus eſt ſanguis vitioſus, commodius euacuari poteſt.

Quantũ ſanguinis euacuandum. Parcius autem ſanguis euacuetur; cùm largiorem ſanguinis miſſionem hic morbus reſpuat, vt Eugalenus ſcribit.

Si v. morbus iam radices egerit, & ſanguinis iam adſit magna corruptio, ac cacochymia cum nulla ſanguinis abundantia, eaque ita totum corpus occupauerit, vt iam maculæ eﬄoreſcant, & alia externa ſigna in corpore hinc inde appareant, vix venæ ſectio tentanda, ne puriore, & ſubtiliore ſanguine eﬄuente, & craſſiore illo, ac viſcido in venis ſubſiſtente, vires ægri debilitentur: ſed tùm potius ad cacochymiæ ſcorbuticæ præparationem, & euacuationem, primis viis tamen & ventre prius euacuatis, accedendum.

Præparatio humorum. Præparationem ergo, & purgationem quod attinet, cum ſcorbutus fortia purgantia non ferat, ſed iis exaſperetur potius, vt aliquoties monet Seuerinus Eugalenus, omnéſque eruditi Medici ipſa experientia edocti teſtantur; neque vna vice humores vitioſi euacuari poſſint: purgatio per ἐπίκρασιν rectiſſime inſtituitur, ita ſcilicet, vt materia primum præparetur, & coquatur, & corruptio, ac putrefactio humorum ſuperetur, & cohibeatur, deinde purgatio lenis inſtituatur; & cum materia ſcorbutica non ſit eiuſdem ſubſtantiæ, ſed ex diuerſis humoribus miſta, iterum ad præparationem accedatur, & hinc, ſi opus ſit, medicamentis idoneis humores præparati rurſum euacuentur. Quod niſi obſeruetur, & materiâ adhuc crudâ, & ſpecificâ humorum corruptione nondum ſuperatâ, purgantia exhibeantur, materia mota & conturbata anxietates multas parit. Imò obſeruatum, non paucos citra purgantium vſum conualuiſſe, vſurpatis medicamentis attenuantibus, incidentibus & peculiari vi ſcorbuto aduerſantibus.

…aperantia ſcorbuto …aua. Itaque primò, vt experientiſſimi medici Salomonis Alberti, anteceſſoris olim mei, verbis vtar, ea vſurpanda medicamenta, quæ terreum, & feculentum humorem colliquent, attenuent, incidant, diſſipandoque abſtergant, vt ſoluta obſtructione, quod craſſius eſt, facilius in aluum, corporiſque ſentinam excidat; quod tenuius, & ſeroſius, ad vias vrinæ deriuetur, & vtrumque adeo, quò vergit natura, per conferentia loca euacuetur. Nam & craſſiores ſæpe huius humoris partes cum vrina excernuntur, & cum ægri commodo vrinæ ferè nigræ, & turbidæ, quæque nigrum ſedimentum deponunt, emittuntur.

…gula generales in …paratione …morũ obſeruanda. Monendum tamen de iſtis; Primò ad vniuerſalem methodum ſemper hic reſpiciendum, & naturam humoris, ac corporis conſtitutionem conſiderandam eſſe. Vbi enim frigidi, & craſſi humoris ſunt, & in iis, qui in frigido, humido, ac craſſo aëre viuunt, attenuantibus, & incidentibus fortioribus vtendum: in aliis mitiora adhibenda.

Deinde ſi morbus radices altius egerit, & diu iam durauerit, fortioribus remediis, & magis attenuantibus, & internis, quàm externis, ſudoriferis, balneis, ac aliis. Tutiſſimum tamen eſt, ſemper à mitioribus incipere, & paulatim ad fortiora progredi. Et ſi morbus curationi non cedat, & cum laudabilibus vrinis incrementum ſumat, ſignum eſt, medicamenta debiliora eſſe, quàm morbi, & cauſſæ magnitudo requirit, & propterea ad fortiora progrediendum.

Tertiò aperientibus & attenuantibus medicamentis quæ in aliis morbis vſurpantur, ſolis fidendum non eſſe, ſed ea addenda, quæ peculiari proprietate huic morbo aduerſantur. Non enim eſt de nihilo, quod aliquoties monet Eugalenus, Medicos aliàs doctos fruſtrà in hoc morbo, quem non rectè cognitum habuerant, curando laboraſſe; qui proculdubio & aperientia ac euacuantia, & alterantia, atque confortantia vſurparunt; ſed fruſtra: cùm cacochymiam ſcorbuticam cognitam non haberent. Neque enim quælibet aperientia, vel humorem melancholicum alterantia hic ſufficiunt, ſed ſemper ea vſurpanda, & admiſcenda, quæ humoris huius naturam reſpiciunt. Ideóque etſi quæ obſtructiones hepatis, lienis, ac vicinorum vaſorum aperiunt, & intemperies eorum corrigunt, quæque in aliis melancholicis affectibus vtilia ſunt, & hic locum habeant, vt radices *aperientes, ſcorzonera, caryophyllata, helenij, cichorij, polypodij, gentianæ, rhapontici, ariſtolochiæ rotundæ, ſcillæ;* cortices *tamariſci, capparum;* folia *chamædryos, chamæpithyos, cuſcutæ, agrimoniæ, fumariæ, hyſſopi, lupuli, ceterach, ſcolopendrij, betonicæ, origani; flores geniſtæ, cichorij; è fructibus amygdalæ amaræ, baccæ lauri, iuniperi,* & ſimilia: ea tamen quæ huius humoris proprium vitium peculiari vi corrigere poſſunt, ſemper addenda.

Poterit ergo primò talis potio parari,

℞. *Rad. cichor. fœniculi, polypod. q.* an. ℥. j. *cort. tamariſc. rad. cappar.* an. ℥. ß. *cochlear. becabung. fumariæ, omnium recent,* an. M. j. *ceterach. chamædryos, hyſſop. capill. veneris, linguæ ceruinæ* an. M. ß. *paſſular.* ℥. j. Coq. ſ. a.

Colaturæ clarificatæ ℞. ℥. xx. dulcoretur *ſacchar. cando,* & add. *cinamom.* ʒ. ii.

F. potio pro 4. vel 5. doſibus: vel addatur *ſacchar.* q. ſ. & fiat *ſyrupus,* cuius ℥. j. ß. detur, cum *aq. ſcolopendr. fumar. cochlear. naſturt. aquatic. becabungæ.*

Vel ℞. *Aq. ſcholopendr. fumar. chamædr.* an. Vnc. iij. *ſyr. de ſcolopendr. de fumar. byzantin.* ſ. an. ℥. j. *ſpir. vitrioli* ℈. ß.

Fiat potio pro 3. doſibus.

D. Salomon Albertus hoc digeſtiuum præſcribit.

℞. *Paſſular. minor. ſucc. acetoſæ imbutar.* ℥. j. ß. *rad. polypod. quern.* ℥. ß. *aſari* ʒ. ij. *biſtort.* ʒ. iij. *glycyrryz. oxylapathi* an. Drach. ii. *cort. rad. cappar.* ʒ. iij. *tamariſci, ſem. aniſi, fœniculi* an. ʒ. j. ß. *agni caſti* ʒ. j. *urticæ* ℈. iiij. *herb. cuſcutæ, acetoſæ, capill. veneris. lichen. petræi, ceterach, linguæ ceruinæ* an. M. ß. *thymi, epithymi* an. P. ij. *flor. borrag. bugloſſ. violar.* an. P. j. *cinamom.* ʒ. ij.

Coq. in *aq. pura ad* ℔. j.

In colatura clarificata diſſolue *ſacchar.* q. ſ.

Coq. ad ſyrupi conſiſtentiam.

Cuius ℥ j. ß. detur quotidie cum *aq. ſcolopendr. capill. Veneris, lupuli* an. ℥. j.

Poterit & ſpiritus ſalis, cremor tartari, tartarum vitriolatum vel ſpiritus tartari compoſitus, quem vulgo miſturam ſimplicem nominant, in iuſculo carnis vel alio conuenienti liquore exhiberi.

Materia hiſce vel ſimilibus medicamentis præparata, & viis apertis, ad purgantia accedendum. Licet etiam præparantibus quædam purgantia admiſcere, vt aluus nonnihil laxetur, & humores ad aluum ſenſim deducantur. Eligantur autem, vt etiam ſupra dictum, leniora purgantia; cum fortiorum & vehementiorum purgantium vſu, ipſa experientia teſte, ægri in hoc morbo in præſentiſſimum diſcrimen adducantur & vitæ periculum ſæpe coniiciantur. Ideóque confectionem Hamech plerique docti abhorrent. Si tamen infundatur vel coquatur, mitior fit.

Vt ℞. *Decoct. fol. ſenæ ſec. Auguſt.* ℥. iv. *confect. Hamech.* ʒ. i. ß. *el. diaphœnic. roſat. Meſ.* an. ʒ. ß.

Bulliant ſemel atque iterum, & colentur,

Colaturæ add. *mannæ* ℥. ß. Iterum colentur.

F. hauſtus.

Vel. *Rad. polypod. q.* ℥. ß. *cort. rad. cappar. fraxini* an. ʒ. ij. *abſinth. centaur. min. chamædr. ceterach.* an. M. ß. *thymi, epithymi* an. P. j. *ſem. aniſi, fœniculi* an. ℥. ß. *hellebor. nigr. prep. fol. ſenæ el.* an. ʒ. iij. *rhabarb.* ʒ. ij. *cinamom.* ʒ. ß. *conſeru. fumar. cochlear. borrag.* an. ℥. j. ß.

Contundenda contundantur, & affundantur *aq. vel vini, vel ſeri lactis* ℔. iij. ac in vaſe duplici coq. in baln. per horas ij. Colaturæ exhibeantur ℥. ij. manè, & horis duabus ante cœnam.

Vtile eſt etiam hoc medicamentum.

℞. *Paſſular. polypod. q.* an. ℥. ß, *iniubar. ſebeſten.* an. num. vj. Coq. in aq.

Colatur. ℞. ℥. viij. In iis infund. *fol. ſenæ el.* ℥. ß. *epithym. Cret.* ʒ. ij. *turbith. elect. helleb. nigr. præpar.* an. ℈. ß. *zingib. caryophyll.* an. ℈. j.

In colatura diſſoluatur mannæ ℥. ß.

Iterum coletur.

F. hauſtus.

Vel paretur talis potio.

℞. *Rad. polypod. q.* ʒ. vj. *aſari, cort. tamariſc. rad. cappar.* an. ʒ. ij. *chamædr. capill. vener.* an. M. j. *epithym.* ℥. ß. *flor. borrag. bugloſſ. cichor.* an. ʒ. ij. *fol. ſenæ el.* ℥. j. *ſem. aniſi, fœniculi* an. ʒ. j. *paſſular. exacinatar.* ʒ. vj.

Infund. in *ſ. q. ſeri lactis.*

In colatur. ℥. vj. diſſolu. *el. Indi, vel roſat. Meſue,* prout humoris natura poſtulat, ℥. ß.

Iterum colentur.

Add. *ſyr. de fumar. compoſ. vel de cichor. cum rhabarb.* ʒ. vj. Miſce.

F. potio purgans pro 2. doſibus.

℞. *Rad. polypod. q. ſcorzoneræ* an. ℥. ß. *fumariæ, cochlear.* an. M. ß. *ſem. endiuiæ, aniſi, fœniculi, carui* an. Drach. j. *cort. rad. capparum* Drach. ij. *ceterach. capill. vener. borraginis* an. M. ß. *fol. ſenæ* ℥. j. *agar. trochiſcati* ʒ. ij. *rhabarb.* ʒ. j. *flor. cordialium* P. j. *ſpicæ Indicæ, cinamom.* an. ℈. j. *ſchœnanthi* ℈. ij.

Coquantur *in ſero lactis.*

Colaturæ ℞. ℔. j. Adde *ſyr. de cichor. cum rhabarb. roſ. ſol.* an. ℥. j. *ſucci cochleariæ vel ſceletyrbici alicuius* ℥. j. ß. Miſce.

Pro duabus vel tribus doſibus.

Vel ℞. *Rad. cichor. petroſelini, polypod. q.* an. ℥. ß. *cort. tamariſc. rad. cappar.* an. Drach. ij. *helleb. nigr. præp.* ʒ. j. ß. *cochlear. naſturt. aq. becabung.* an. M. j. *ceterach. agrimon.* an. M. ß. *ſem. aniſi, fœniculi, agni caſti* an. ʒ. j. *paſſular.* ℥. j.

Coq. *in ſ. q. ſeri lactis caprini.*

In colatur. infund. *fol. ſenæ el.* ℥. j. *rhabarb. elect.* ʒ. j. *flor. borrag. bugloſſ. geniſtæ* an. P. j. *cinamom. caryophyll.* an. ʒ. ß.

Colaturæ ℞. ℥. ix. *ſyr. de fol. ſenæ* ℥. j. *fumar. comp.* ʒ. vj. *cremor. tartari* ℈. j. M.

F. potio pro 3. doſibus.

Vel ℞. *Electuar. diacatholic.* ℥. j. *confect. Hamech.* Drach. iii.

Infund. *in decocto, vel aq. becabung. & cochlear.* ℥. iii.

Poſtea colentur: add. *ſyr. de fol. ſenæ* ℥. ß.

Pilulæ.

℞. *Pilular. tartarear. Quercetan.* ʒ. j.

F. Pilulæ mediocres.

Vel ℞. *Pilular. aggregat.* ℈. ii. *tartarear.* ℈. j. *Extract. hellebor. nigr.* gr. vj.

Fiant pilulæ xxi.

Vel ℞. *Pulu. rad. gialapæ* ʒ. ß. *pilular. tartarear.* ʒ. i. *tartari vitriolati, pulu. ſem. ſinapi, naſturtij,* an. Scrup. ſem.

Cum *ſucco abſinthij, vel fumar. vel. oxymel. ſcillit.*

F. pilulæ, quarum Drach. ß, ſæpius ante cœnam exhiberi poteſt.

Puluéres.

℞. *Fol. ſenæ* ℥. ß. *epithymi, cremor. tartari* an. ʒ. ii. *cinamom. caryophyll. galangæ, ſem. aniſi* an. ℈. i. *diagryd.* ʒ. ß.

F. puluis; Doſis ʒ. i.

Vel infundantur Vnc. ſem. in ſero lactis.

Nec incommodè exhibetur puluis ſenæ noſtræ deſcriptionis.

℞. *Fol. ſenæ el.* Vnc. i. ſem. *cremor. tartari* ʒ. vi. *cinamom.* ʒ. iii. *caryophyll. galang.* an. ʒ. ß. *diagryd.* Drach. i.

Poſſunt quoque huius pulueris Dra. ii. vel iii. pro ratione virium, in ſ. q. ſeri lactis per noctem infundi, & colatura manè exhiberi.

Commendatur etiam ad ſcorbutum extirpandum hic puluis.

℞. *Aloes, croci oriental.* an. ʒ. ii. *myrrhæ* ʒ. i. *Electuar. de ſucco roſar. in tabul.* ℥. ß.

Fiat puluis, cuius Dra. i. exhibeatur mane, & iterum Dra. i. horis duabus ante cœnam, in lacte caprino aut ſero lactis caprini, aut in lacte, in quo naſturtium aquaticum coctum ſit. Si propter aloës amaritiem pulnis hic alicui minus arridet, pro tabulis de ſucco roſar. ipſum electuar. ſumatur, & F. pilulæ.

Vel ℞. *Fol. ſenæ* ℥. ß. *epithymi, polypod. q. cremor. tartari, rad. rhabarb. monach.* an. ʒ. ß. *ſem. aniſi, fœniculi* an. ℈. ii. F. puluis.

Laudatur & hic puluis, cum pituitoſus humor admiſtus eſt.

℞. *Fol. ſenæ, agarici trochiſc. croci, epithymi* an. ℥. ij.

F. puluis. Doſis ʒ. i. vel ii.

Paſſulæ purgantes.

Vel parentur hæ paſſulæ purgantes.

℞. *Fol. ſenæ elect.* ℥ i. *mechoacann. albiſſ. polypod. q* an. ʒ. vi. *flor. cordial.* an. P. i. *cinam.* ʒ. ß. *ſem. fœniculi* ʒ. i. *glycyrrh. raſæ* ʒ. i. ß.

Ebulliant in ſ. q. *aq. vel vini,* & macerentur per noctem in infuſione.

Colaturæ leniter expreſſæ. ℞ ℔. i. cui adde *ſacch. alb.* ℥. ii. *mannæ* ℥. iii.

Coquantur ad ſpiſſitudinem Iulebi *cui ſub finem adde ſucci cochlear.* ℥. ii.

Rurſum ſemel atque iterum ebulliant.

Tandem add. crem. tartari, ʒ. vi. *paſſular. minor. lotar.* ℥. x. M.

Et maneant paſſulæ in infuſione, de quibus datur ℥. ß. vel i vel Vnc. i. ß. pro ætatis & virium ratione. Si opus eſt, poſſunt, dum ſumuntur, gr. i. vel ii extract. ſcammonii acui.

Bolus.

Vel ℞. *Electuar. diacatholic.* ℥. ß. *confect. Hamech.* ʒ. ß. *pulu. fol. ſenæ, crem. tartari* an. ℈. ß. vel ℈. i.

Cum *ſacchare*

F. Bolus.

Corpore hoc modo euacuato ad fortiora aperientia, & ea inprimis, quæ morbo huic propria eſſe diximus, accedendum, & medicamenta, quæ ſale volatili abundant, ac humorum cruditatem, & deficientem coctionem, ac fermentationem corrigere, &, vt VVierus loquitur, craſſos & crudos humores penetrare, eoſque ſubtiles, & tenues reddere, obſtructiones aperire, & vitioſos humores hinc inde per corpus diſperſos diſcutere, vel per vrinas educere, & peculiarem illam humorum corruptionem impedire poſſunt, vſurpanda. *Antiſcorbutica Medicamenta.*

Cum enim, vt ſuprà diximus, humor hic ex deficiente coctione & *ἀπεψίᾳ* ſalis, ac ciborum craſſorum primam originem habeat, ea ſemper medicamenta, quæ defectum illum ſupplent, & quæ ſale volatili abundant, ac humorem iſtum craſſum & fixum, volatilem reddere, & craſſis, ſpirituoſam quaſi raritatem inducere, ea ſuo loco mouere, vt ab vtilibus facilius ſeparari, & ex corpore per conuenientes vias euacuari poſſint, apta reddere valent, quæque occultũ illud

illud vitium, & peculiarem huius humoris corruptionem corrigere valent, vſurpanda.

Medicamenta autem, quæ hæc præſtant, ſale volatili abundant, & acrimoniam quandam cum amaritie coniunctam habent; atque inſuper longa experientia ad hoc malum profligandum plurimum poſſe, comprobata ſunt qualia ſunt: *Cochlearia*, quæ facilè primas inter iſta medicamenta tenet, & malo huic peculiariter aduerſatur, vt longa experientia docuit, ſiue cruda comedatur, ſiue cum ſaccharo in conſeruam redigatur, ſiue ſuccus eius exhibeatur, vel etiam aqua inde deſtilletur. Sale enim volatili acri, cum amaritudine quadam coniuncto, abundat: vnde aperit, penetrat, crudos illos ac craſſos humores volatiles reddit, vt Chymici loquuntur, diſcutit, per vrinam & ſudores expurgat, viſcera roborat. Nonnullis Britannica dicta putatur, quod in littore Britanniæ oppoſito copioſè proueniat, vt & in aliis regionibus, quibus hic morbus Endemius. Creatoris enim optimi ſapientia factum, vt, vbi ob loci naturam morbi aliqui quaſi vernaculi ſunt, domeſtica etiam remedia copioſius creſcant. Britanicam primò à Friſiis Romanis militibus monſtratam fuiſſe, refert Plinius. *Naſturtium eiuſque ſpecies omnes*, & inprimis aquaticum, quod ad hunc morbum inter cætera vtilius eſt. *Becabunga*, cuius vſum quidem nonnulli, ſi ſola vſurpetur, improbant, metuúntque, ne ſua humiditate excreſcentiæ lienis potius materiam ſuppeditet. Verùm etſi hoc ita facillimè metuendum non ſit, & ſale volatili, quem obtinet, eodem modo, vt alia antiſcorbutica medicamenta, in hoc malo efficax ſit: tamen hoc etiam fatendum, ſalem illum volatilem in cochlearia longè eſſe copioſiorem, quam in becabunga, & becabungam plus humoris aquei obtinere, ideóque ex his duabus plantis miſtis optimum, experientia teſte, emergit remedium, & cum becabunga minus ſit calida, quàm reliquæ illæ plantæ, commodiſſimè non ſolùm ad ipſum ſcorbutum, ſed etiam vbi febris, ac calor præter naturam adeſt, exhiberi, eiuſque dimidia pars reliquis addi poteſt. *Raphanus ruſticanus*, nonnullis Armoracia, *chelidonium minus*, quod à Germanis peculiari nomine *Scorbuyck kreutlein* appellatur; *ſedum minus*, quod illecebram vocant, ſed cum acrius ſit, minus tutum pleriſque putatur. Scripſit tamen ad me nuper vir Excell. Dn. D. Ioh. Dieterus, Illuſtriſſ. Elect. Brandeburg. Viduæ & Berolinenſis Medicus, in Suecia ſereniſſ. Sueciæ Regis Chirurgum ſibi retuliſſe, ſe in promptu habere pro copiis naualibus in maxima copia Aquam ſtillatitiam craſſulæ minoris, quæ ibi vberrimè in ſuperficie rupium ſerpit, à cuius vſu ægrotantes, qui ſcorbuto, vrgentur, initio valde languerent, tandem tamen mirè conualeſcerent, & tantam morbi vim potione hac ſimplici ſe leuaturum largè promiſiſſe. *Numularia*, *ſinapi*, vnde vſus obtinuit, & commodè fit, vt ſalſis, ac fumo exſiccatis carnibus, & piſcibus condimenti loco ſinapi apponatur, *raphanus*, *trifolium aquaticum*, *arum*. Ferunt etiam in Norvvegia, prope Bergas, celebre ob piſces venales Emporium, terram quandam rubram, ſigillatæ ſimilem effodi, quæ ſit certum, & efficax huius morbi remedium.

learia. — *itanica.* — *ſturtium* — *cabunga.* — *phanus ſticanus, elidonium nus. lũ minus* — *chamærubi ctus.*

Alij referunt in eadem Norvvegia ad hunc morbum profligandum feliciſſimè vſurpari fructum chamærubi cuiuſdam, qui ſub nomine Chamæmori Norvvegicæ à Carolo Cluſio, *in hiſtoria plantar. rarior. lib. 1. cap. 5.* deſcribitur. Cum autem quæ hac de re notatu digna ſunt, ex epiſtola D. Heinrici Hojeri Medici recenſeat, ea hic inſerere libet: *Ex ipſo fructu*, inquit, *Electuarium, rudi Minerua, conficiunt quotannis Norvvegij, atque Finmarchij, in hunc ferme modum. Baccas in fictili aut aheno per ſe ad mediocrem conſiſtentiam coquunt, nullo alio addito liquore: cum enim ſucci plenæ ſint, molles, alieno humore irrigari non expetunt: quanquam in delicatioribus ſunt nonnulli, qui melicrati Fionenſis (quo ſummè delectantur Septentrionales iſti) aliquid affundunt. Hanc confectionem idoneis vaſis exceptam, & ne corrumpatur ab ambiente aere, butyro diſſoluto obductam, vſui ſtudioſiſſimè reſeruant: nobile ſanè, & probatiſſimum illis aduerſus ſcorbutum remedium. Etenim non facilè credas, quæ miracula iſta gens ſola hac medicina faciat quotidie: vt omnino fatendum ſit, nihil ad hanc eſſe vel cochleariam illam, tot encomiis hactenus celebratam, vel becabungam, vel ſiſymbrium cardaminen & id genus alia, quibus Germani ſeſe efferunt. Et meritò admiranda ſingularis Dei benignitas, quod Nordlandiæ longius ad ſeptentrionem remotæ, & fœdiſſimis morbis ob cæli ſolique inclementiam miſerabiliter ſcatenti, indigenis remediis proſpicere voluerit. Enim verò morborum crudorum, putridorum, melancholicorum mira hic vbique ſeges. Idcirco neceſſitas miſeros ruſticanos varia auxilia edocuit; vt nunc vel in grauiſſimis caſibus pauperculus aliquis accommodatè ſibi ſuiſque mederi ſciat. Ita nonnulli ſcorbuticos, quamuis ridiculè, tamen bene, atque vtiliter hunc in modum curant: In vicinam aliquam inſulam moris abundantem exponunt, ibidémque ſolos relictos domum non transferunt, priuſquam ſanitati ſunt reſtituti. Tunc enim illi, quaſi ab omni humanitate excluſi, vitæ tamen (quod credibile eſt) cupidi, moris veſci coguntur; ſiue vt extremo remedio promiſſam ſanitatem recuperare tentent, ſiue, vt ſitim, qua vt plurimum torquentur, extinguant. Dumque hoc ad ſatietatem agunt, ſine dubio intra paucos dies oppidò conualeſcunt. Hyeme verò, quando id non licet, electuario ſuo non minùs feliciter vtuntur, ſine certa doſi aut cuſtodia. Alioqui toto curationis tempore nullo alio alimento vtuntur.* Hactenus Hojerus.

Idem Dn. Doctor Iohan. Dieterus ad me perſcripſit, in Finlandia ad morbum hunc ſiue debellandum ſiue præcauendum in vſu eſſe Rangiferorum ſanguinem, quem, dum mactantur, manu exceptum hauriunt: An quia hoc animal abundanti paſtione chamæmori, cuius fertilis, vt fertur, eſt iſta regio, qualitatem huic morbo aduerſam ſibi conciliat. *Rangiferorum ſanguis.*

Sunt prætereà & alia quædam, quæ, etſi cum prioribus æqualem efficaciam non habent, & ipſa tamen ad hoc malum ſatis vtilia ſunt; vt *fumaria*, *abſinthium*, *idque vulgare potius, quam Romanum, ſeu Ponticum*; cum non ſolum aperiat, & detergat, ſed & roboret, *cardu[illegible] capillus ♀is, chamædrys, betonica, agrimonia, polypod. quernum, bugloſſum, borrago, radices heleny, oxylapathi, aſari, cortic. tamariſci, capparum, flores & ſemen geniſtæ, flores ſambuci, ſem. agni caſti, epithymum*: &, vbi febris ac calor adeſt, *cichorium, endiuia, acetoſa, acetoſella, ſuccus citri, limonum, aurantiorum*. Quorum loco etiam *Spiritus* ⊖lis, ⊕li, *ſulphuris* exhiberi poſſunt.

Hoc enim hic omnino etiam notandum, cautione quadam in exhibendis illis antiſcorbuticis medicamentis, quæ omnia ferè ſunt calida, & acria, opus eſſe. Nam cum iſti humori crudo, & craſſo varij alij humores in corpore abundantes admiſceri poſſint, iique ſæpe bilioſi & calidi, ac humores in hypochondriis detenti efferueſcant quaſi, & calorem quendam concipiant, cauendum, ne medicamentis nimium calidis malum exaſperetur. Itaque non incommodè cum ſero lactis talia medicamenta exhibentur. *Admonitio de medicamentis antiſcorbuticis.*

Rectè autem de medicamentis ſcorbuto propriis monent authores, in ſuccis maiorem efficaciam eſſe, quam in decoctis; & teſtatur id experientia. Cuius rei cauſſa eſt, quod maximam efficaciam habeant hæc medicamenta à ſale volatili, qui coctione diſſipatur, vt & in exſiccatione plerumque euaneſcit: in ſuccis verò, vt & in conſeruis, ferè integer manet. Ideo raphanus ruſticanus in conueniente liquore macerandus; ex cochlearia, naſturtio, becabunga ſuccus exprimendus, vel conſerua paranda.

Multò minus hic locum habent, aut aliis præferenda ſunt, extracta cochleariæ, naſturtij, quæ quidam ne *Extracta in ſcorbuto non vſurpanda.*

non chymici eſſe videantur, præ aliis commendant. Etſi enim è quibuſdam plantis vtilia ad ſcorbutum extracta parari poſſe, non negem; tamen ex iſtis plantis, quarum vis maximè in ſale volatili conſtat, hoc fieri non poteſt; cùm ſal iſte volatilis cum ſpiritu vini, vel quocunque alio, qui ad extrahendum adhibetur, liquore ſeſe vniat, & auolet, & corpus ita ſale hoc deſtitutum maxima ex parte inefficax ad hunc morbum curandum relinquatur.

Ex his varia compoſita parantur, quorum aliqua recenſere libet.

Decocta & potiones.

Pauperibus propinari poteſt cereuiſia, in qua naſturt. aquat, cochlearia & becabunga cocta ſint. Vel eadem in lacte coquantur.

Paratu facile, & nullibi ferè deficiens medicamentum eſt hoc;

℞. *Naſturtij aquat.* M.iii, *& cum haberi poteſt, acetoſæ minoris in agris naſcentis cum toto* M.ii.

Concidantur craſſo modo, & per noctem macerentur in *lactis caprini* ℔. viii. *Poſtea coquantur ad* ℔. ii. *conſumptionem, & colentur.* Colaturæ Vnc.vi. bibat æger mane, & horis duabus ante cœnam, & medicamenti huius vſum continuet, donec melius ſe habere animaduertat.

Vel coquatur cochlearia, & becabunga in lacte dulci, ſi febris abſit; vel ſi febris adſit, in lactis ſero, & decoctum exhibeatur; quo ſolo multos ſcorbuticos ſe curaſſe teſtatur Eugalenus.

Verum cum, vt ſuprà dictum, plantæ iſtæ coctionem fortem non ferant, in vaſe duplici, & clauſo coquendæ, aut infundendæ potius, ne ſal volatilis, à quo omnis vis, diſſipetur, aut, quod commodius videtur, detur ſuccus harum plantarum in lacte, vel ſero lactis. Quo modo hiſce medicamentis vulgus in Friſia, Hollandia, & aliis locis lacti aſſuetum, quo acrimonia eorum nonnihil obtunditur, vti ſolet. Serum tamen lacte commodius eſt; cum ab eo caſeoſæ partes, quæ obſtructiones parere poſſunt, ſeparatæ ſint. Et teſtatur Eugalenus, imò ipſa experientia, longè maiorem efficaciam eſſe in ſuccis, quam in decoctis. Ne verò ſucci valdè ventriculum offendant, aliquid ſacchari, & pulueris cinamomi, ac aniſi addi poteſt, atque ea ipſa de cauſſa etiam conſeruarum cochleariæ, & ſimilium plantarum vſus commodiſſimus eſt.

Vel ℞. *Cochlear. naſturt. aquat. part. aq. bekabung. dimid. part.*

Contundantur in mortario lapideo, *& in lacte caprino, vel ſero coquantur.* Succus tamen præſtat, & ob id non magna liquoris copia affundenda.

Commendatur & decoctum abſinthii, atque hoc plurimos, qui paralyſi ſcorbutica citra febrem laborarunt, ſe ſanaſſe, teſtatur Eugalenus.

Et omnino πολύχρηστον, & longo vſu probatum eſt medicamentum, quod fit *è ſucco cochlear. naſturt. aquat. ſiſymbrii cardamin. & becabungæ* Exprimitur ex his plantis ſuccus vel per ſe, vel affuſo lacte, & ſero lactis, & Vnc.iiii, vel Vnc.vi. exhibentur. Poteſt etiam aliquid aquæ cinamomi & ſacchari albiſſimi adiici.

Vel ℞. *Succor. expreſſor.* Vnc. ii. *ſeri lactis caprini* Vnc. iii.

Si adſit calor, addatur ſuccus acetoſæ.

Vel ℞. *Becabung. cochlear. naſturt. aq.* an. M.i.

Contundantur, & infundantur in vino Rhenano; poſtea colentur cum expreſſione.

In colatura infundatur nodulus ſequens.

℞. *Sem. naſturt.* Vnc.ß. *cinamom. garyophyll. macis.* an. Drach.i.

Detur quotidie hauſtus.

Vel ℞. *Rad. raphani agr.* Vnc. i. *cochlear. naſturt. aq. becabung.* an. M.i. *fumariæ* M.ß.

Contuſis in mortario marmoreo affunde *lactis, vel ſeri lactis caprini* ℔.i.ß.

Stent in loco calido hor. 12. poſtea colentur.

Colaturæ add. *croci* ſcrup.i. *cinamom.* Drach. i. ſem. *vel aqua cinamom.* Drach.ß. Miſc.

Vel paretur hoc decoctum.

℞. *Rad. cichor. fænicul. raphani ruſtic.* an. Vnc.i. *ari prepar.* Drach.ß. *cochlear. naſturt. aq. bekabung.* an. M.ii. *cardui benedict. fumar. centaur. minor. abſinth.* an. M.ß.

In vaſe clauſo coquantur in *ſeri lactis caprini vel vini Rhenani* ℔.iiii.

Vel ℞. *Naſturt. aq. cochlear.* an M ii *radic raphan. agreſt.* Vnc ß. *galangæ, cinamom.* an Drach ii.

Conquaſſ. omnia in mortario lapideo, & affuſa *ſ. q. ſeri lactis* ſtent in loco calido per noctem, mane colentur.

Et de talibus potionibus mane, & horis duabus ante cœnam hauſtus exhibeatur; commodúmque eſt, ſi æger poſt hauſtum matutinum ſumptum in lecto ſudare poſſit.

Vel ℞. *ſucci herb. cochlear. naſturt. aquat.* an. *cochlear.* ij. *chelid minor. acetoſ. an. cochlear* ... *cochl. ſ.*

Miſce cum hauſtu ſeri lactis, *Aq. cinamomi parum.*

Vtatur æger quotidiè manè ſuperſudando per horam, vel quantum vires ferunt.

Vel ℞. *Cochlear.* M.i.ß. *acetoſ. recent.* M.j. *ſeri lactis caprini vel vaccini q. ſ.*

Efferueant in vaſe duplici clauſo, & ſtent infuſa, donec refrigerentur.

Colaturæ

℞. *Pro ſingulis doſibus* Vnc. iiii. *ſyr. è ſucco cochlear.* Vnc.j. *aq. cinamomi* Drach.ii.

Miſce.

Pro vnica doſi, & ſic ſingulis diebus, quamdiu opus erit.

Vel ℞. *Succi ſedi medij ſeu vermicularis, becabungæ. naſturtij aqu. cochlear.* an. Vnc.ß. *ſeri lactis caprill.* ℥.ii. *croci, macis, cardamomi* an. ſcrup. ß. *aq. cinamomi.* Drach.i.

Miſce pro hauſtu.

Vel ℞. *Becabungæ, naſturt. aquat. cochlear.* ana M. iii.

Contuſis adde *ſeminis Erucæ, rad. Iridis noſtratis hortenſis,* an. Vnc.ß. *zingiber. garyophyll.* an. Drach.j.

Coq. *Cum vini rubri* ℔.ii.

Colaturæ per aliquot dies mane detur, cyathus vnus, ægérque ad ſudorem ſe componat.

In iis, qui frigidioris ſunt conſtitutionis.

℞. *Becabungæ, naſturtij, cochlear.* an. M. i. *cinamom. galangæ, croci* an. ſcrup.ii. *ſpicæ Indicæ* Drach.ß.

Macerentur in vini albi ſextariis ij. Factaque leni ebullitione colentur.

Colaturæ manè & veſperi hauſtus ſumatur.

Vel ℞. *Cochlear. becabung. naſturt. aquat.* an. M. j. *radic. raphan. agreſt.* Vnc.iß.

Contundantur in mortario marmoreo, & affund. *lactis caprini q. ſ.* & bene miſceantur. Stent in infuſione horis xii. poſtea Coq. horæ ſemiſſe in vaſe duplici.

Coletur, & exhibeatur, Doſis Vnc.vi. mane, & horis duabus ante cœnam.

Si ventriculus ſit debilis, aliquid cinamom. vel zinziber. addi poteſt. Et ſi corpus ſit frigidius & œdematoſum, maceratio & coctio in Vino Rhenano fieri poteſt.

Semen erucæ contuſum, & in nodulo ligatum, ac in vino maceratum etiam ad curandum ſcorbutum vtile eſt.

Vel ℞. *Radic. polypod. q. cichorij* an. Vnc. j. *rhapontici, raphani ruſtican.* an. Vnc.ß. *radic. ari prepar.* ʒ. ii. *naſturt. aquat. fumar. abſinth, ceterach.* an. M.i.

Coq. in ſero lactis in vaſe duplici, & Colatura ſaccharo, ſi placet, dulcoretur.

Vel ℞. *ſem. erucæ* Drach. ii. *naſturtij aq. abſinth.* ana

an. Drach. i. *ceterach*, M. ii. *lingua ceruina* M. ß. *croci* ſcr. i. *cinamom.* Drach. i.

Affundatur vini q. ſ.

Nonnulli & cortices radicis iuglandis cum naſturtio copioſiore coctas commendant.

Recenſet VVierus & alij quædam medicamenta, quæ iis in locis, vbi Scorbutus familiaris eſt, vulgò vſurpari ſolent. Hoc remedio infinitos curatos ſcribit:

℞. *Abſinth. vulgaris, granor. iuniper. contuſor.* an. M. i. *lactis caprini menſur.* i. vel ℔. iiii.

Coq. ad tertiæ vel quartæ partis conſumptionem, pòſt colentur cum forti expreſſione.

Colatura add. croci Drach. ß. vel Drach. i. & ſemel, atque iterum rurſum ebulliant, & denuò colentur. Decocti huius hauſtus tepidus ter de die propinetur, manè, hora 3. pomeridiana, & cubitum ituro.

Alij hoc vſurpant:

℞. *Becabung. naſturt. aq.* an. M. iii.

Contuſis adde *ſemin. erucæ. radic. iridis cæleſtis* ana Vnc. ß. *zingiber.* Drach. ii. *piper longi* Drach. i.

Poſtea affunde *menſur. dimid. vini* rubr. & Colentur. De quo mane detur hauſtus, ægérque in lecto rectus ſudet, idque continuetur 9. diebus.

Idem VVierus in Friſia Orientali hunc potum ingratum, & abominabilem in vſu eſſe dicit:

℞. *Vini Rhen. menſur.* vi. *deinde* ℞. *rad. raphani agr.* Vnc. iii.

Quæ contundantur, & contuſis affundatur *pars vini, & hora j. macerentur, poſtea colentur, & Colatura cum vino reliquo miſceatur. In huius vini parte aliqua diſſolue ſtercoris taurini, & anſerini (pro quibus malim ouillum ſubſtituere, quo in ſero lactis diſſoluto, & colato febres iis in locis, proculdubio ſcorbuticas, à quibuſdam curari audio) ana partem, quæ tres nuces iuglandes æquet: diſſolutum coletur cum forti expreſſione, & Colatura cum reliquo vino miſceatur, in qua ſuſpendatur in nodulo hor. 24. pulueris nucis moſchat. & garyophyll.* an. Drac. ii. Hunc potum, quoties ſitit, ægro exhibent, & nullum alium potum præbent. Vbi febris & calor coniunctus eſt, lac ebutyratum, vt appellant, in quo cochlearia & bekabunga cocta ſint, vel cum ſucco earum exhibeatur.

Syrupi.

Syrupus ſceletyrbicus Foreſti hic eſt. *Recipe ſucci cochleariæ, becabungæ* ana ℔. iii. *ſacchar. optimi* ℔. ii. *Coquantur ſimul, & ſ. a.*

F. Syrupus.

Syrupus cochleariæ compoſitus, Vratiſlauiæ vſitatus, & olim à Reipub. illius Medico ordinario, D. Caſparo Packiſchio præſcriptus.

℞. *Herb. cochlear. naſturt. aq. agrimoniæ, Sij aquat. aſplenij, hemionitid. ſaluiæ, capill.* ♀ *chamædryos, praſſij, fumariæ, veronicæ, pentaphylli, fol. ebuli*, an. M. i. *ſem. aniſi, fœniculi, naſturtij, apij, petroſelini, pulpæ ſem. bruſci, aſparagi*, an. Drach. i. *melon.* Drach. ii. *rad. filicis œnanthæ, aſparagi, pimpinellæ, borraginis, bugloſſ. polypod. tuſſilaginis, glycyrrh. taraxaci, cortic. radic. cappar.* an. Dr. i. ß. *flor. hepaticæ, borraginis* an. M. ß.

F. Horum omnium *ſ. a. decoctio in ſ. q. Aq. naſturt. aquat. ad remanentiam*, Vnc. xl.

Stent in decoctione vſque ad infrigidationem.

Colentur cum forti expreſſione.

Colaturæ adde *ſacch. rub. opt.* ℔. iii.

Bulliant lentiſſimo igne ad ſpiſſitudinem Syrupi. Clarificentur & aromatizentur cum ſubſcripto nodulo, qui

℞. *Pulu. rhabarb.* Drach. iii. *cinam.* Drach. i. *garyophyll. macis.* an. ſcrup. ii.

Aqua deſtillatæ.

Quibus decocta non arrident, iis aqua deſtillata cochleariæ, naſturtij aquat. vel aquæ compoſitæ Scorbuticæ exhibeantur. Et ſemper danda eſt opera, vt ad talia medicamenta æger ſudet.

Aqua ſcorbutica à Quercetano, *cap. 7. Pharmacop.* deſcripta hæc eſt.

℞. *Cort. Capparum, fraxini, tamariſci, rad. polypodij querni* an. Vnc. ii. *herb. cochleariæ, naſturtij aquatici, ſummitatum meliſſæ, eupatorij Meſuæ, ceterach, chamædr. chamæpit.* an. M. ii. *ſem. fœniculi, aniſi, cardui benedict.* an. Drach. i. ſem. *flor. geniſtæ, centaurij minoris, hyperici, ſambuci, epithymi* ana P. ii.

Omnia macerentur per tres dies, in *aq. fumariæ, ſeri lactis* an. ℔. iii. *vini albi generoſi*, ℔. iv. *oxymelitis ſcillitici*, ℔. i.

Dein colentur & exprimantur: expreſſioni adde *trochiſcorum de cappáribus, dialaccæ* Drach. vi.

Poſtea deſtillentur per cineres ad ſiccitatem. Doſis Vnc. ii. mane tribus horis ante cibum, continuando per aliquot dies ſecundum morbi magnitudinem.

Aqua ſcorbutica Tobiæ Dorncreilii hæc eſt.

℞. *Rad. raphani ſylueſtris acerrimi* ℔. iiii. *polypod. querni mundi* Vnc. i. ß. *cort. rad. cappar.* Vnc. ß. *ſem. fœniculi* Vnc. i. *cardamomi* Vnc. ii. *croci Orientalis* ʒ. i.

Radices raphani incidantur in orbiculos tenuiſſimos; reliqua verò pulueri zentur ſubtiliſſimè, & ſimul infundantur in *vini Rhenani albi* ℔. xvi. & ſtent in infuſione in loco calido per octiduum, vaſe quotidie ſemel atque iterum agitato.

Deinde adde *aquæ cochleariæ, becabungæ, naſturtij aquatici* an. ℔. i. ß. *chamædryos veræ, fumariæ compoſit.* an. ℔. i. *ſeri lactis caprini* ℔. i. ß.

Miſce & deſtillentur in balneo Mariæ igne lentiſſimo.

Noſtræ aquæ ſcorbuticæ hæc eſt deſcriptio.

℞. *Cortic. tamariſci, fraxini, rad. cappar. rad. polypod. q. aperient.* ana Vnc. i. *gentianæ* ʒ. vi. *helenij, ari, cortic. citri*, an. ℥. ß. *chamædryos, chamæpityos, cardui benedicti* an. M. i. *trochiſc. de abſinthio, de cappáribus* an. Vnc. i. *ſem. erucæ* ℥. ß.

Contundantur. Contuſis Adde

Rad. raphan. ſylueſtr. acerr. ℔. i. ſem. *naſturtij aquat. cochlear. becabung. fumar.* an. ℔. iii.

Et cum prioribus contundendo miſceantur, & ſ. a. digerantur, & affuſâ *vini Rhenan, aq. cuſcut. cardui benedict.* an. *ſ. q.*

Deſtillentur.

Aqua antiſcorbutica Dn. D. Michaelis Dôringii Phyſici Vratiſlauienſis.

℞. *Herb. cochleariæ, naſturtij aq. becabungæ nummulariæ, chelidonij minor.* (vel in defectu rad. eius) *barbareæ ſiue accipitr.* an. M. i. *flor. cordial.* ana Drach. ii. *calend.* ℥. ß. *rad. gentianæ* ℥. i. ſem. *calami arom.* ʒ. vi. *helenij, ari* an. Vnc. ſem. *cortic. citri ſiccor. aurant. ſicc.* ana Drach. iii. *trochiſc. de eupator.* Drach. vi. *ſem. cuſcut.* Vnc. ſem. *cochleariæ, naſturtij aq. aniſi, fœniculi* ana Drach. ii.

Infundantur per triduum in *aq. fumariæ, cuſcutæ, cardui bened.* an. ℔. iii. *vini albi generoſi* ℔. ii. *aq. noſtræ meliſſæ comp.* ℔. ß.

F. ſ. a. in vaſis vitreis per B. M. deſtillatio, ſuſpendendo in alembico nodulum *ſpecier. diambr.* ʒ. ii.

Aqua meliſſæ compoſita, qua potiſſimùm apud fœminas, ad cor & vterum roborandum, flatus diſpellendos, & id genus affectus vtitur, hæc eſt.

℞. *Herbæ meliſſæ veræ* M. vi. *cardui bened. flor. calendulæ* an. M. i. ß. *cortic. citri ſiccor.* Drach. vi. *cinamom. acutiſſ.* ℥. ß. *rad. angelicæ, calam. aromat. pimpinellæ* ana Drach. ii. *croci integri* ʒ. i.

Infundantur in *vini Vngarici opt.* quart. iii. *vini deſtillati rectificati* ℥. iii.

Stent in infuſione per di[illegible] quatuor, quotidie agitando. Poſtea deſtillentur p[illegible] M. in vaſe vitreo.

Alia eiuſdem.

♃. *Herba cochlearia, becabunga, naſturtij aq. fumaria, verbena, chamæpit.* an. M. i. *florgeniſtæ, hyperic. borrag. bugloſſ.* an. M. ß. *rad. helenij, chelidonij major.* (de quo ſe verè affirmare poſſe teſtatur, ſe eius ſolius ſucco expreſſo cum vino vel cereuiſia exhibito apud pauperes ſemel atque iterum lienem tumentem ac dolentem perſanaſſe) an. Drach. vi. *cortic. citri* ℥. ß. *trochiſc. de rhabarb.* Drach. v. *ſem. cuſcutæ* ℥. i. *aniſi, fœniculi* an. Vnc. ſem. *galangæ* Drach. vi.

Infundantur per triduum in *aq. fumar. cuſcutæ, cardui benedict. vini albi generoſi, maluatici* ana ℔. i. ß.

F. ſ. a. in vaſis vitreis deſtillatio, ſuſpendendo in alembico nodulum ex ſpecierum diambræ ʒ. ii.

Vel ♃. *Succi ſedi med.* ℔. i. ſem. *cochlear.* ℔. i. *Vermicularis ſeu ſedi min.* ℥. iii. *anagallid. aquat. ſeu becabung. naſturtij aquat.* an. ℔. ß. *nummulariæ* ℥. iii.

Succi hi optimi depurentur per digeſtionem in balneo roris, deinde digerantur cum *rad. acori vulg.* ℥. iv. benè inciſ. per duos dies naturales, poſtea exprimantur. Colentur optimè. Adde ſacchari parum vel q. ſ. Deſtillentur in balneo vaporoſo, vaſis bene occluſis, ad conſiſtentiam mellis. Aqua per ſe ſeruetur, ſeorſim etiam extractum. Ex capite mortuo ſeu herbis reſiduis ſal arte extractus, & ipſe ſeruetur.

Vel ♃. *Rad. ſcorzoneræ, ſarſæ parillæ* an. ℥. ii. *cort. tamariſci, fraxini* an. ℥. i. ß. *cochlear. recentis, naſturtij aqu. becabungæ, nummulariæ, agerati, chamædryos, chamæpityos, ceterach, meliſſæ* an. M. ii. *ſem. cardui Mar. aquileg. carduib.* an. Vnc. ſem. *fœnic.* Scrup. ii. *flor. geniſtæ, hyperici, ſambuci, centaur. minor.* an. M. i.

Infundantur in *ſeri lactis, aq. fumariæ vel naſturtij aquat. vini albi* an. ℔. iv. Deſtillentur per cineres. Liquoris mane Vnc. ß. exhibeantur.

Vel ♃. *Cochlear. naſturt. aquat. becabung.* an. M. iv. *nummulariæ, abſinth. fumar. ſcordij, perſicariæ, meliſſ. chamadr. chamæpit.* M. i. *ſarſæ parillæ, ligni guaiaci* ana ℥. iii. *aq. naſturtij aquat. agrimon. vini albi* ana *quantum ſatis.*

Deſtillentur.

Vel ♃. *naſturt. aquat. cochlear.* an. M. iii. *abſinth. ſedi minoris* an. M. ii. *rad. raphani agreſt. in orbiculos conciſ.* ℔. iv. *ſcorzoneræ* ℥. i. *cort. rad. cappar. tamariſci* ana Drach. iij. *ſem. fœnic.* Drach. vi. *granor. paradiſ. cardamomi, croci* an. Drach. i.

Affunde *Rhenani vini* ℔. xvi. *aq. cochl. fumar.* an. ℔. i. *ſeri caprini* ℔. ii.

Stent in balneo tepido per diem, poſtea deſtillentur. Detur deſtillatum continuis diebus ad Vnc. iii.

Vel ♃. *Cochlear. becabung. naſturt. aquat. perſicar. nummular.* ana M. i. *chamædryos, chamæpit. ſcordij* an. M. ſem. *rad. helenij, filicis, ireos, aſari, ſcorzoneræ, ſarſæ parillæ* ana Vnc. i. *cort. tamariſci, cappar. fraxini* an. Drach. ii. *flor. ſambuci, borrag.* an. M. ſ. *gran. iuniperi contuſor.* ʒ. iii. *cort. citri, cinamom.* an. Drach. iii. *croci, ſpicæ Indicæ* an. Drach. ii. *ſem. erucæ, vrticæ, fœnic.* an. Drac. i. ß.

Affunde *aq. bugloſſ. meliſſæ, naſturtij aq.* an. part. iii. *ſucci limonum, aceti tunic. ſambuci* an. part. i.

Digerantur diebus aliquot in vaſe clauſo. Poſtea exprimatur ſuccus: Expreſſus in B. ad ſapæ conſiſtentiam deſtilletur.

Remanentiæ affundatur aqua deſtillata, *oxymel. ſcillit.* ℔. i. *vini* ℔. iii.

Diebus aliquot digerantur, iterumque deſtillentur.

Spiritus.

Spiritus. Efficacior eſt ſpiritus harum plantarum, id eſt, liquor ex viridi planta exſtillans, per crebram deſtillationem ab humore aqueo maxima ex parte ſeparatus, qui totam ferè vim, quæ in magna mole eſt plantæ, huic affectui conueniens, complectitur. Poteſt enim ex cochlearia, naſturtio, centaur. minor. aliiſque plantis æquè ardens ſpiritus ac ex vino elici, quod qui non expertus eſt, vix credit. Totum autem artificium in fermentatione & digeſtione conſiſtit.

Extracta liquida, ſeu eſſentia.

Commendat Ronſſeus *abſinthij, cochleariæ, fumariæ, chamadr. tincturam*, aut eſſentiam, eamque in morbis melancholicis, & qui iam radices multos annos fixerant, plurimum potuiſſe; ſe compertum habere ſcribit; & Nobilem quendam, qui multos annos flatibus hypochondriacis laboraſſet, ac vere, & autumno variis, multiſque pharmacis ſe maceraſſet, tandem ſola fumariæ, & chamædryos quinta eſſentia, vt appellat, minimo negotio reſtitutum fuiſſe, & hoc ceu domeſtico, ac familiari medicamento ad annos plus minus [illegible] ad morbi præcautionem felici ſucceſſu vſum [illegible], refert. Extracta liquida & eſſentia.

Paratur autem hæc tinctura, vt & lib. 5 [illegible] part. 3. ſ. 3. cap. 9. docuimus, ſi ſpiritu vini optimo herbæ in[illegible]cerentur, donec tinctura [illegible] viriditatem herbarum imbibat, deinde rejectis iis herbis, nouiſque additis infuſio repetatur, idque ter, vel quater, donec ſpiritus vini tinctura, & eſſentia plantarum ſaturatus ſit, cuius tincturæ ægro mane parum cochleare propinetur.

Hiis tincturis cognati ſunt liquores, quos nonnulli eſſentias nominant. Ex plantis conuenientibus, cochlearia, fumaria & ſimilibus exprimitur ſuccus, qui in Baln. digeritur, donec ſedimentum craſſum ſubſideat, & reliquus ſuccus clareſcere & rubeſcere incipiat. Tum quod clarum eſt per inclinationem a fecibus ſeparatur, atque iterum digeritur donec fæces nullæ amplius ſubſideant. Vt diutius aſſeruari poſſit hic liquor, eius lib. i. ſacch. Vnc. iii. addi, & Baln. calore ad ſyrupi liquidi conſiſtentiam coqui poſſunt.

Mixtura.

Poteſt & ad hoc malum debellandum mixtura talis parari.

♃. *Spirit. tartari compoſ.* quem vulg. miſturam ſimp. nominant, Vnc. ii. *extr. gran. iuniper.* Drac. ii. *pimpinell. calam. arom.* an. Drach. ſem. *croci* Scrup. ß. *eſſentiæ, ſpiritus*, vel in defectu, *ſucci vel ſyr. cochleariæ, naſturtij aq.* an. Drach. ii. *ſyr. cinamom.* Vnc. ſem. *fumariæ, acetoſ. citri* an. Vnc. i.

Miſceantur omnia exactè, digerantur, colentur. Doſis à Drach. i. ad Drach. iii.

Electuaria.

Vel ♃. *Conſeru. cochleariæ* Drach. ii. *chamadr. acetoſæ, cichorij, rad. condit. helenij* an. Vnc. ſem. Cum *ſyr. acetoſ. citri, & endiuiæ, vel byzant.*

F. Electuarium.

Vel ♃. *Conſeru. fumar. cochlear.* an. Vnc. i. *abſinth. borrag. rad. condit. pimpinellæ, cichorij* ana Vnc. ſem. *ſpec. diarrhod. abbat. diapliris.* an. Drach. ſem.

Cum ſyrup. acetoſit. citri F. Electuarium.

Vel ♃. *Conſeru. cochleariæ* ℥. iii. *fumar. flor. geniſtæ, borragin. meliſſ.* ana Vnc. i. ſem. *cortic. citri condit. nucis Indic. condit.* an. ℥. i. *extr. gran. iuniperi* ʒ. ii. *confect. alcherm.* ʒ. i. Cum *ſyr. cochlear. vel ſceletyrb.*

Fiat Electuarium.

Pulueres.

In corporibus frigidioribus hic puluis vſurpari poteſt.

♃. *Cubebar. macis, granor. paradiſi.* ana Drach. ſem. *ſem. erucæ*, ʒ. iv. *croci* ʒ. ii. F. puluis.

Doſis Drach. i. cum *lact. caprini* Vnc. iv. mane & veſperi.

Laudatur & hic puluis.

♃. Cina

℞. *Cinamomi opt. nuc. moſch. ſem. naſturt.* an. ʒ. ij. *croci* Scr. ij.

F. Puluis.

Doſis ʒ. j. cum *aq. cochlear. vel fumariæ*, dulcoratis *ſyr. fumar. vel cochlear.*

Non ſine fructu etiam in ſcorbuto exhibetur puluis ille D. Birckmanni, quem, eiuſque vires Quercetan. *pharmacop. dogm. reſt. lib.* 1. *c.* 20. deſcripſit, qui, ſi libet, additione ſalis naſturt. cochleariæ, ſem. erucæ, croco & aliis huic morbo accommodatior reddi poteſt. Paratur autem hoc modo.

℞. *Rad. ari præparat.* vt Quercetanus ibi docet Vnc. ij. *acori vulg.* (forſan acori veri, vulgò calami aromatici dicti) *pimpinellæ* an. ℥. i. *oculor. cancri prap.* ℥. ß. *cinamom.* ʒ. iii. *ſalis abſinthij, iuniperi* an. ʒ. j. *ſacch. roſ. q. ſ.*

F. Puluis.

Vel ℞. *Rad. ari præpar.* ʒ. ij. *pimpinellæ, calami arom. ligni rhodij* an. ʒ. ß. *nummular. flor. geniſtæ, ſem. naſturt. erucæ, fœnic. carui* an. ℈. ii. *caryophyll. cubeb. zingib.* an. ℈. i. *cinam.* ℈. ii. *ſalis fraxini, tamariſci abſinthij* an. ℈. ß.

Rotulæ diarrhod. vel diapliris ad pondus omnium.

F. Puluis.

Rotulæ & morſuli.

Rotulæ & morſuli. Poſſunt ex pulueribus rotulæ & morſuli formari, additis ſpeciebus diapliris, diarrhod. diatrionſantal. confect. de hyacintho, cordial. temper. trochiſc. de capparibus.

Poſtquam aliquoties hæc medicamenta vſurpata fuerint, vtile eſt, ſi morbus non cedat, purgationes ſuprà præſcriptas repetere; præcipuè ſi aluus officium non facit, & deinde iterum ad horum medicamentorum vſum redire, quæ tum inſenſibiliter, tùm ſenſibiliter per vrinas, & ſudores vitioſorum humorum reliquias euacuare, & diſcutere valent; qua in re quò natura vergat, videndum, eiuſque conatui à Medico ſuccurrendum, vt mox dicetur.

Acidulæ. Non etiam incommodus eſt vſus acidularum, cum & illarum potus materiam ſcorbuticam euacuare, & abſumere poſſit, præcipuè ferratarum, cum aliàs chalybs in obſtructionibus lienis ſummum ſit remedium; de qua re videatur Epiſtola Ronſſei, quam de quæſtione, An acidulæ ſcorbuto conueniant, ſcripſit. Si verò fontium acidulorum copia non detur, chalybs præparatus, & crocus martis aperiens illorum loco vſurpari

Chalybs præparatus. poſſunt. Vim enim & obſtructiones viſcerum, præcipuè lienis aperiendi, & aluum mouendi in chalybe eſſe, non ſolum recentiores, Fallopius, Crato, Plater9, Guilielmus Fabricius, & alij deprehenderunt, ſed & iam olim Dioſcorides, *lib.* 5. *cap.* 50. vim aluum mouendi ſquamæ ſtomomatis ineſſe annotauit.

Vrinam cientia. Vt reliquiæ è corpore exterminentur, videndum, quò natura vergat. Quæ circa primas vias & lienem eſt materia, ſæpe ſatis commodè per vrinas, quæ craſſæ & nigræ tum redduntur, euacuatur. Itaque ſi materiam ad vias vrinæ vergere videmus, idoneis medicamentis ea adiuuanda, quem in vſum pleraque medicamenta contra ſcorbutum pugnantia, vtilia ſunt, & inter ea fumaria. Et omnino diuretica, præcipuè ex ſcorbuticis illis, habent magnam vim hunc morbum curandi. Vnde Hippocrates, *de internis affect.* lienoſis diuretica dare præcipit. Et Galenus, 1. *ad Glauc. cap.* 11. in omni quartana iubet vti diureticis, & 2. *ad Glauc.* 11. lienem per vrinas purgat, & 7. *de ſimpl. med. fac.* cappares lienem per vrinas purgare ſcribit. De via vt ſoliciti & anxii ſimus, opus non eſt. Eſt ea ſatis manifeſta & compendioſa per arterias. Habet enim lien illas copioſas, per quas breui via ad vias vrinarias ſuperflua è liene euacuari poſſunt. Valletius, *ad Holleriumlib.* 1. *cap.* 40. recitat hiſtoriam religioſi cuiuſdam, cui ter, aut quater in anno intumeſcebat lien, cum dolore eius lateris totiuſque abdominis tumore incipiente. Hic tandem nigris erumpentibus vrinis, atramento ſimilibus per quinque aut ſeptem dies continuantibus, priſtinam recipere ſolitus eſt incolumitatem.

Præter alia autem hîc etiam vtilia ſunt, ſem. quatuor frigida maiora, eruca, rad. valerianæ, cortic. radic. cappar. & tamariſci, leuiſtic. baccæ iuniperi.

Quæ verò in ambitu corporis hærent reliquiæ, eæ cùm ſenſibiliter tùm inſenſibiliter diſcutiendæ ſunt. *Sudorifera & balnea.* Ad eas ſenſibiliter diſcutiendas balneum & Laconicũ inſtitui poteſt; in aqua autem balnei coquantur folia & radices maluæ, brancæ vrſinæ, becabungæ, naſturt. aquat. artemiſia, flores meliloti, chamæmeli, betonica, abſinth. grana iuniperi, ſemen lini, baccæ lauri; ægerque in balneum, vel laconicum deſcenſurus ſumat decoctum, vel ſuccum vel aq. acetoſæ, becabungæ, naſturtii, cochleariæ, fumariæ cum vino, cui ſalis abſinthii, vel cardui benedict. Scr. i. addere commodum eſt: vel ſumat rob. ſambuci ʒ. iii. ſalis abſinthii vel carduiben. ℈. i. cum aqua fumariæ, cochleariæ, naſturtii, carduiben. pimpinellæ; vel pulueris pimpinell. Dra. i cum aq. fumariæ; vel etiam aliquid theriacæ, aut Mithridatii. Poſtea decocto herbarum modò enumeratarum totum corpus abluatur ac herbis ipſis coctis fricetur. Eadem etiam extra balneum, vt æger in lecto ſudet, exhiberi poſſunt, atque eum in finem vſurpari etiam decoctum guaiac. ſarſæ parillæ, chinæ, ♄ diaphoret. bezoarticum minerale.

Salomon Albertus ad ſudorem ciendum hoc pharmacum exhibet.

℞. *Gentianæ* ℈. i. *rad. aſari* ʒ. ß. *cinamom.* ℈. i. *piperis, zingiber.* an. ℈. ß. *myrrhæ* ℈. i. *croci* gr. iii.

Cuius pars vna detur in balneum ſe demittenti, altera è balneo exeunti cum ℥. iii. huius potiunculæ.

℞. *Acetoſell. becabung. fumariæ, naſturt. aq.* an. M. ſem.

Contuſa in mortario marmoreo macerentur *in vini albi* ℔. i. Exprimatur ſuccus.

℞. *Gentianæ* ʒ. ii. *calami aromatic. piperis, zingib.* an. ʒ. iß. *myrrh. rubræ* ʒ. ß. *croci* gr. xv.

Detur ʒ. i. ingredienti balneum, & tantundem egredienti cum liquoris ſequentis ℥. iii.

℞. *Becabung. ſiſymbrij cardamines, fumariæ, acetoſæ* an. M. i.

Contundantur in mortario lapideo, & cum vini Rhenani ℔. j. exprimatur ſuccus.

Ad ſudorem etiam miſtura ſimpl. exhiberi poteſt, vel aq. theriacalis.

Vel vice Laconici aut balnei in lecto æger ſtragulis opertus ſudet, iiſdem vel hac potione aſſumpta.

℞. *Naſturt. aq. becabung. cochlear.* an. M. i.

Contundantur in mortario marmoreo, & ſuccus exprimatur.

Adde *piperis longi, zingiber. ſem. erucæ, ſinapis* an. ʒ. ß.

Affundatur *vini ſextarius, vel paulò plus. Succi* expreſſi calefacti exhibeantur ℥. v. mane per dies aliquot. Et plerumque plus ſudationibus, quam purgationibus, ac venæ ſectione perficitur.

Si venter, & crura intumuerunt, tale decoctum ad ſudandum parari poteſt.

℞. *Abſinth. rutæ, matricariæ, chelidonij min. leuiſtici cum toto* an. M. ii. *flor. chamæmel.* M. i. *ſem. erucæ* M. i. ß. *ſulphuris* ℥. i.

Coq. in ſ. q. vini, quo lapides igniti perfundantur, vel fumus membris tumidis excipiatur.

Aut ſi æger ob debilitatem balneum tolerare non poſſit,

poſſit, paretur hoc decoctum, quo linteamina imbuantur, iiſque calidis corpus ſæpius abſtergatur.

℞. *Ligni guaiaci, cort. berber. ſambuci ſem. erucæ* an. ℔.ß. *matricariæ* ℔.ij. *nitri, aluminis* an. ℥.iij. *vini q.ſ.*

Tandem cum à colluuie prauorum humorum eorumque vaporibus viſcera, inprimis lien, hepar, ventriculus, & vt cor, pulmones, cerebrum labefactari, iiſque praua diſpoſitio imprimi ſoleat, neceſſarium eſt, vt contra has iniurias viſcera roborentur, licet prauitas humorum deuicta ſit, humoreſque praui è corpore exturbati, membris, quæ labefactata & à naturali conſtitutione deiecta ſunt, ſuccurratur iis remediis, quæ labem impreſſam eluere, ſpiritus inſtaurare, viſcerumque tonum reſtituere valent.

Roborantia. In hoc vero negotio expediendo obſeruandum, quæ pars præcipuè in conſenſum trahatur, quamque inprimis humores vitioſi occuparint; ideoque ex antiſcorbuticis medicamentis ea eligenda, vel iis admiſcenda, quæ viſcera, & coctioni publicæ dicatas partes roborare valent. *Ventriculum.* Itaque ne nauſea aliqua à medicamentorum vſu concilietur, & ventriculus à vitioſis humoribus, quos in eum Lien, & vicinæ partes eructant, & flatibus, ac vaporibus, qui ex aluo, & vicinis locis in eum aſcendunt, flacceſcat, & in ſuo officio deficiat, roborandus *abſinthio*, cuius vel ſummitates in potu macerandæ, vel conſerua exhibẽda, *conſerua roſar. ſ. vel vitriol. myrobal. chebulis condit. zingiber & cortic. citri conditis nuce Indica condita, ſyr. de cinamomo, rob iuniperi, ſpec. aromat. roſat. diambra, elixir proprietat.*

Neque externa negligenda, cerotum ſtomachale, ol. menthæ, maſtiches, macis, caryophyll. abſinthij, balſamum Indicum, ſacculi ſtomachales & ſimilia.

Hepar. Ad hepar roborandum vſurpari poſſunt, *agrimonia, ageratum, chamædrys, hepatica, ſpica nardi, abſinthium, ſpec. diaplirís. electuar. de vino Holleriy, diapaſſulatũ eiuſdem, Aqua hepatica & ex hepate vituli deſtillata,* & vbi aliquis calor coniungitur, *cichorium, ſpec. diarhod. diatrionſantal.*

Extra etiam fomenta, linimenta, emplaſtra applicentur, quæ hepar roborant, eiuſque tonum conſeruant.

Lienem. Ad lienem *ceterach, lingua ceruina, chamæpitys, cortic. cappar. tamariſci, ſyr. de pomis, de fumaria, de ſcolopend, crocus & tinctura ♂, extractũ ſplenetic. Quercetan. Aq. ſplenetic. compoſ. aqua ſchœnanthi Tabernamontani, trochiſci de cappar. puluis diacappar. Rondeletij, oxymel. ſplenetic. eiuſdem, el. de chalybe,*

Extra etiam conuenientia medicamenta vſurpentur.

Cor. Ad cor roborandum *confectio alchermes, conſerua borraginis, bugloſſ. fl. tunicis, meliſſa, cortic. citri condit. fl. citri condit, nux Indic. condita, ſyr. de cortic. citri, tunicis, de cinamom. ſpec. cordial. temper. confect. de hyacintho. el. de gemm. diamarg.* quibus omnibus admiſceatur cochlearia.

Foris, *ol. citri, cortic. aurant, benzoes, macis, garyophyll. cinamom. balſamum Indic. & idonea vnguenta, linimenta, ac ſacculi.*

Pulmones. Ad pulmones, *Hyſſopus, capill. ♀, radic. heleny, conſerua roſ. veronica, fl. iridis, radic. condit. heleny, ſpec. diaireos, rob. iuniperi, aqua & extract. pectoralia,*

Ex. gr. ad Hepar, & Lienem paretur hoc electuarium.

℞. *Conſerua cochleariæ* ℥.j.ß. *chamædryos ſcordij, cichory* an. ℥.j. *rad. condit. heleny* ℥.ß. *ſpec. diarrhod. abb. diaplirís* an ʒ.ß.

Cum ſyrup. acetoſell. F. Electuarium.

Vel hæ rotulæ parentur;

℞. *Spec. diarrhod. abbat.* ℈.iiij. *diatrion ſantal. trochiſcor. de cappar.* an. ℈.j. *ſacchari in aq. naſturt. & agrimon. diſſolut.* ℥.ij. F. Rotulæ.

Lien fomentetur decocto *flor. geniſtæ, tamariſc. rutæ, vrtica. naſturt. aq. & ſimilium* Poſtea inungatur tali, vel ſimili vnguento.

℞. *Ol. de cappar. rutac. amygdal. amarar. ſambucin.* an. ℥.ß. *ſucci bryoniæ, filicis, Nicotianæ veræ* an. ʒ.vj.

Coq. ad ſuccorum conſumption.

Add. *pulu. ſubtilis radic. aſari, cyclamin. cort. rad. cappar. ſem. agni caſti* an. ℈.ij. *ceræ q.ſ.*

F. Linimentum.

Vel paretur cataplaſma ex radice bryoniæ cocta in vino ad mollitiem, contuſa, & cum farina lupinorum, & hordei, ac oleo de cappar. in formam cataplaſmatis miſta.

Et ſi tumor, ac durities aliqua Lienis adſit, debito modo curetur.

CAPVT VII.

De Curatione ſpeciali aliquot affectuum, qui Scorbuto coniunguntur.

ETſi verò plerumque ſi legitima, & modò iam præſcripto curatio inſtituatur, ſymptomata, ac morbi, qui ſcorbutum comitantur, euaneſcere ſoleant ſponte, idque maximè in ſcorbuto nondum inueterato accidat: ſi tamen malum radices iam egerit, & humores vitioſi partem aliquam altius obſederint, peculiaribus interdum, ad aliquos morbos, ac ſymptomata profliganda remediis opus eſt. Ideóque aliquid de quorundam affectuum, qui cum ſcorbuto conjungi ſolent, curatione addemus.

Et quidem generalis lex curandi hoſce morbos eſt, vt adhibeantur medicamenta, quæ aliàs morbi iſti vel ſymptomata, quando vrgent, poſtulant: his verò admiſceantur, quæ peculiari vi huic morbo aduerſantur. Nullus enim morbus, qui cum ſcorbuto conjungitur, integrè curatur, niſi ſimul ſcorbutus curetur, & medicamenta ſcorbutica admiſceantur, teſtaturque experientia, medicos ſæpe in tertianis, quartanis, hydrope, ictero & aliis morbis, qui latentem ſcorbutum coniunctum habent, curandis fruſtra laborare iis ſolum medicamentis, quibus aliàs ij morbi tolli ſolent, niſi ſimul antiſcorbutica exhibeantur. Hæc autem cum capite præcedente propoſuerimus, illa paſſim è practicorum libris pateant, & plura ſint, quam vt hic recenſeri vel poſſint vel debeant, paucis hæc tractabimus. *Regula generalis curandi affectus ſcorbuticos.*

De Curanda difficili reſpiratione & pectoris angustia.

Difficilem primò reſpirationem, & anguſtiam illam quod attinet, non tollitur illa ſolum thoracicis, ſed adhibenda ſunt, quæ ſcorbuto inprimis reſiſtunt, & inprimis cochlearia. Et cum plerumque febres, ac obſtructiones cum ea conjungantur, admiſcenda, quæ febrilem calorem temperant; de quibus poſtea: aperientia item, capill. ♀, cuſcuta, ceterach, carduus benedict. fumaria, betonica. Eugalenus ſpecies pliris archontic. commendat. Vtilis etiam eſt confectio alchermes, crocus & alia cordialia. *Difficilis reſpirationis & anguſtia curatio.*

De gingiuarum corruptione, dentium & oris vitiis.

Gingiuarum laxitas, putredo & fœtor, quod vitium Plinius, & Strabo vno nomine Stomacacen nominant, curatur medicamentis abſtergentibus, putredinem inhibentibus, partim adſtringentibus, & ſiccantibus, qualia ſunt *aquilegia*, quæ commune nomen cum hoc malo, quod Germanis *Ageley* dicitur, habet, *ſaluia, roſmarinus, hyſſopus, biſtorta, balauſtia, nux moſchata, roſa rubra, equiſetum, fol. quercus, cortic. granator.* *Gingiuarum dentium & oris vitiorũ.*

cortic.

cortic. prunor. ſylueſtr. oxyacantha, berber. ſumach. rad. ariſtoloch. biſtorta, myrrha, alumen, vitriolum, mel roſatum, diamorum, mel & oxymel. ſcilliticum, & qui efficaciſſimus hic, *Spiritus vitrioli*: quibus & ex iis aliqua addenda, quæ contra ſcorbutum peculiarem vim habent, vt *cochlear. naſturt. aquat. numularia.*

Collutiones oris.

Poſſunt ergò tales plantæ in vino auſtero, vel aqua coqui, & decocto mel roſatum, & alumen addi, eoque gingiuæ frequenter ablui.

Vt ℞. *Tormentilla, biſtorta cum radicib.* ana M. i. *malicorij.* Vnc. i. *ſumach.* Vnc. ß.

Coq. *in aq.* ℔. ii. *ad* ℔. i. *remanentiam.*

Colaturæ *add. aluminis* Drach. ii. *mellis optim.* ℥. ii. Miſce.

Vel ℞. *Cortic. radic. prunor. ſylueſtr. fol. & cortic. berber.* an. Vnc. i. *fol. rubi* M. i. *rad. pyrethr. ariſtoloch. rot. filicis, pentaphyll.* an. Vnc. ß. *thuris* Drach. i.

Coq. *in vino, & Aqua: decocto add. mel. roſ. & diamori* an. Vnc. i.

Eóque ſæpius os colluatur.

Commendatur etiam hæc, vt vſu probata, oris collutio;

℞. *Fol. naſturt. aq. mentha, ſatureia, roſ. rubr immatur.* an. M. ß. *ſem. aquileg.* Drach. ii. *balauſt.* Drach. ß.

Coq. *in aqua ferrata.*

Colatur. ℞. Vnc. viii. *adde alumin.* ſcrup. ii. *mell. roſ. col.* Vnc. ß. F. Collutio oris.

Vel ℞. *Cochlearia, ſiſymbr. cardamin. naſturt. aq. roſar. rubr.* an. M. i.

Coq. *in aqua ferrata.*

Colat. ℞. Vnc. x. *add. mell. crudi* ʒ. vi. *alumin.* ʒ. i.

F. oris collutio.

Vel ℞. *Cortic. prunor. ſylueſtr.* Vnc. i. *cochlear. naſturt. aq.* an. M. i. *roſar. rubr.* M. ß. *balauſtior.* ʒ. ii.

Coq. *in ſ. q. aqua chalybeata.*

Colaturæ *adde aliquid aluminis, mell. roſat. colati, & diamori.* Miſce.

Vel ℞. *Cortic. interior. prunor. ſylueſtr. oxyacantha, roſarum rubr.* an. M. i.

Coq. *in aq.* ℔. iii. *ad* ℔. i. ß.

Colatura vſurpetur pro oris collutione.

Vel ℞. *Aq. plantagin. prunell.* an. Vnc. iiii. *ſaluia mellis roſat. colat.* an. Vnc. i. *ſpiritus vitrioli* ſcrup. ſem.

M. pro oris collutione.

Rel ℞. *Saluia* M. ß. *ariſtolochia, pyrethri. aluminis* an. Drach. ii. *camphora* Drach. ß.

Coq. *in vini* ℔. i. ß. Colentur.

Vel ℞. *Salis, alumin.* an. Drach. ii. *Aqua* ℔. i.

Coq. parum.

Vel ℞. *Balauſtior. ſumach. roſar. rubr.* ana Vnc. ß.

Coq. *in aq.* ℔. iiii. *ad* ℔. ii. *add. mellis roſati* Vnc. ii. *alumin.* Drach. ii. Miſce.

Vel ℞. *Plantaginis cum radic. fol. peruinc. aquilegia, cimarum rubi, ſambuci* an. M. i. *fl. roſar. rubr. balauſt.* an. Vnc. ſem.

Coq. *in aq. & vini rubri adſtringent.* an. ℔. i. ß. *ad dimid. part. abſumptionem.*

Col. *adde mell. roſ.* Vnc. iii. M.

Aquæ deſtillatæ.

Sæpe ſola cochleariæ, aut becabungæ, naſturtij vel Nicotianæ aqua ſufficere poteſt, ſi iis os colluatur.

Vel ℞. *Fol. ſaluia, betonica, aquilegia* an. M. ii. *ruta, flor. roſar. rubr.* an. M. ii. *rad. biſtorta, pyrethri, ſarſa parilla* an. Vnc. ſem. *ireos Fl.* Drach. vi. *ligni Rhodij* Vnc. ß. *nucis moſch. cinam. myrrh. maſtiches, cortic. citri* an. ʒ. ii. *camphora* ſcrup. ſem. *vini Rhenan.* ℔. iii. *ſucci cochlear. naſturtij aq.* an. lib. ſem.

Stent per dies 7. in infuſione in vaſe bene clauſo, quotidie agitentur, hinc deſtillentur.

Vtile eſt & plantas quaſdam, vt ſaluiam, cochleariam, naſturtium, numulariam frequenter maſticare, vel iis gingiuas fricare, vel cortices citri ſucculentos frequenter gingiuis affricare.

Linimenta.

Vel ℞. *Mellis roſat. col.* Vnc. j. *oxymel. ſcillit.* Vnc. ß. *alumin vſti* Drach. ſem.

Miſce pro Linimento.

Vel ℞. *mel. roſ. col.* Vnc. i. *ſyr. de roſ. ſiccis* Vnc. ß. *ſpir. vitriol. q. ſ. ad gratam aciditatem.*

Miſc. & miſtis bis de die gingiuæ illinantur.

Vel ℞. *alumin. vſti* ʒ. ß. *nuc. moſch.* num. ii. *mell.* Vnc. ſem.

Miſce ſuper igne.

Vel ℞. *Mellis ſcillit.* Vnc. i. *ſpiritus vitrioli q. ſ. ad aciditatem conciliandam.*

Vel ℞. *pulu. rad. biſtorta* Vnc. ß. *fol. aquileg.* Drac. ii. *ſalis* ſcrup. i.

Cum *diamoro* redigantur in formam linimenti.

Efficax eſt hoc linimentum.

℞. *fl. malua arbor. fol. ſaluia min. aquileg.* an. Drach. ß. *myrrha, nucis moſchat. theriac.* an. Drach. i. *aluminis vſti* ſcrup. ij.

Pulueriſata ſubigantur *cum melle.*

F. Linimentum.

Fortius eſt hoc, & cõueniens gingiuis putreſcẽtibus:

℞. *Mellis* Vnc. ii. *aceti vini* Vnc. i. *fl. aris* Drach. i. *alumin.* ſcrup. i.

Coquantur, donec rubeſiant. Deinde adde *pulu. ſaluia, nucis moſchat. C C. prapar.* an. Drach. ſem.

F. Linimentum.

Poteſt etiam addi *pulu. ſauina.*

Vel fricentur ſingulis diebus manè, ac veſperi gingiuæ ſale & aceto, donec ſanguis ex gingiuis profluat: aut colluatur os decocto ſedi minoris, ſeu vermicularis.

Vſu longo expertum eſt hoc Linimentum:

℞. *Pulu. fol. aquileg. mentha criſpa, ſaluia, nuc. moſc. myrrha* (quam tamen quidam omittunt) an. Drach. ii. *aluminis vſti* Vnc. ß. (alii Drac. x.) *mellis virginei* Vnc. iiii. ß. *vel. q. ſ.*

Mel calefiat ad ignem & deſpumetur, deinde calenti pulueres ſenſim inſpergantur & Miſc. F. Linimentum. Alii mellis virginei loco mel roſatum, vel ſcilliticum, vel etiam oxymel ſcilliticum ſumunt, vel aliquid de melle, vel oxymelite addunt ſcillitico. Hoc linimento gingiuæ bis, vel ter quotidie illinantur; deinde abluantur vino rubro, vel ſimplici, vel in quo cochlearia, aut naſturtium infuſum fuerit, vel decocto ſummitatum rubi, vel aqua prunellæ, plantagin. roſar. quæ efficaciores erunt, ſi aliquot guttæ ſpiritus vitrioli, quot nimirum ad aliquam aceroſitatem ſufficiunt, admiſceantur, quod medicamentum valde efficax eſt in hoc genere.

Alii ouum coquunt ad duritiem, per medium diſſecant, vitellúmque eximunt, & locum puluere vitrioli replent, ouumque iterum coagmentant, & in loco ſubterraneo in vitro ſepeliunt, vel in vitro ſuſpendunt, vt vitriolum in liquorem per deliquium ſoluatur. Quo liquore ſi ſpongiola imbuatur, eáque laxæ, & cruentæ gingiuæ fricentur, magnam is ad ſanandas eas vim habet.

Vel ℞. *Pulu. abrotani, cauda equin. ſaluia, hyſſopi, ruta, boli Armen. alumin vſti, aquilegia,* an. ſcrup. ii. *mellis* Vnc. ii.

F. Linimentum.

Vel ℞. *Macis, nucis moſchat.* an. Drach. ii. *myrrha, fol. aquileg. ſaluia, ruta* ana Vnc. ſem. *alumin. vſti* Drach. ii. ſem.

Miſceantur cum ſ. q. mellis feruentis, miſta & refrigerata

gerata vſui ſeruentur. Vngantur hoc linimento bis de die gingiuæ, & poſtea aqua prunellæ vel plantagin. abluantur.

Vel ℞. *Theriac.* ℥.ß. *mellis crudi* ℥.j. *oxymelit. ſimpl.* ʒ.ij. *aluminis vſti* ʒ.ß.

Coquantur, & Miſceantur.

Pulueres & dentifricia.

℞. *Salis torrefact. alumin. vſti, teſtar. cochlear. crematar. cineris ſarmentor. vitis. roſar. rubr. radic. biſtortæ. fol. aquileg. ſaluiæ.* an. q.ſ.

F. Puluis, quo dentes fricentur.

Vel ℞. *Alumin. vſti* ʒ. ij. *ſalis torrefacti* ʒ.j. *balauſtior. C.C. vſti prapar.* an. ʒ.ij. *macis* ʒ.j. *fol. ſaluiæ* num. iij.

F. Puluis, quo dentes fricentur.

F. cum ſucco cochlear. aut naſturt. aquat. aut melle an. q.ſ. F. Miſtura.

Aut paretur talis puluis, quo gingiuæ flaccidæ, & ſanguinolentæ fricentur.

℞. *Salis vſti* ℥.ß. *balauſtior.* ℥.j.ß.

F. Puluis.

Vel ℞. *Cineris ſarmentor. vitis, teſtarum oſtrear. vſtarum. part. æq.* F. Puluis.

In iſtorum verò medicamentorum vſu obſeruandum, vt id, quod ex laxis, & ſanguinolentis gingiuis effluit, & in ore colligitur, continuò exſpuatur, & exſcreetur, & non diu in ore retineatur, multò minus deglutiatur.

Si putredo ſit vehemens, talis oris collutio parari poteſt:

℞. *Roſar. rubr. plantagin.* an. M. i. *rutæ, ſaluiæ* an. M.ß. *viridis æris* ʒ. j. *thuris, maſtiches* an. Dra. i. ß. *alumin.* ʒ.j.

Conciſa & contuſa *Coquant. in Aq. aceti* an. ℔.ij. *ad dimidiæ partis conſumptionem.*

Colaturæ *addatur mell. roſ.* ℥.i.M.

F. Collutio oris.

Nonnulli in magna carnis gingiuarum corruptione & putredine manuum opera vtuntur, & carnem corruptam præcidunt. Verum rarò hoc facto opus, cum medicamenta enumerata, præcipuè, quibus alumen & oleum vitrioli adduntur, tàm efficacia ſint, vt etiam ſatis fœdam Stomacacen emendare poſſint. In quem vſum etiam inſeruit vnguentum Ægyptiacum, magna neceſſitate id poſtulante. In extremis caſibus, & ſumma corruptione efficax eſt hoc medicamentum.

℞. *Mercurij ſublimati* Scrup. ii. *Aluminis vſti* ʒ. ij. ß.

Pulueriſata coquantur in aqua plantaginis ℔. j. *in vitro, in vaſe duplici. In aqua iſta ſpongiola intingatur, & ea gingiua putrida ac laxa* illinantur. Vbi omnino monendum videtur, cum in Germanico libello VVieri de ſcorbuto in hoc mediamento abſolutè legatur *Sublimatum*, qua voce ſine additione poſita Chymici ☿ ſublimatum intelligunt, non rectè in libellum eius Latinum irrepſiſſe Arſenicum ſublimatum, quod ex libello Latino VVieri in ſua ſcripta alij tranſtulerunt. Ad vlcera n. maligna & putrida vſurpari cum commodo à Chirurgis ☿ ſublimatum notum eſt: Arſenicum verò ſublimatum, præcipuè in vlceribus oris, longè maiore cum periculo vſurpari, extra dubium, eſt licet Dioſcorid. *Euporiſt. lib. 1. cap.* 82. & 83. Arſenico cum charta combuſta ad ſerpentia oris vlcera vtatur.

Quia verò poſtquam caro putredine abſumpta eſt, dentes carne nudari ſolent, vt id, quod abeſt, reſtituatur, opera danda. Etſi verò carnem amiſſam reparare ſolius Naturæ opus ſit: tamen ars Naturæ ſubſidio venire poteſt. In quem vſum hoc habet Sal. Albertus:

℞. *Sem. roſar.* Drach. j. *calam. aromatic.* Drach. ſem.

F. Puluis, qui dentibus aſpergatur.

Vel ℞. *Farina erui. fl. roſar.* an. Drach. ß. *calami aromatic.* ʒ. ij. ß. *aluminis ſciſſilis, mannæ thuris, cyperi* an. ℈.ß.

F. Puluis, qui dentibus inſpergatur, vel cum melle miſceatur, & iis illinatur.

Faucium exulcerationis.

Si fauces ex vicinæ putredinis contagio lædantur, collutiones parentur ex Aq. cochleariæ, naſturtii, nummulariæ, Nicotianæ, &c. *Faucium exulcerat.*

Vt ℞. *Aq. prunellæ, plantaginis, cochleariæ* an. ℥. iii. *Nicotianæ* ℥. ii. *ſpir. vitriol.* ℈ j. *mell. roſ. col.* ℥.j.ß.M.

Eadem medicamenta cum vitioſos ſuccos, quibus dentium radices laxantur, abſumant & abſtergant, dentes vacillantes firmare, & carnem gingiuarum roborare valent.

De maculis.

Crurum, vel etiam aliarum partium *maculæ* ſponte euaneſcere ſolent, modò internis proſpiciatur. Si tamen & earum cauſſa medicamenta adhibere placet, ad eas tollendas ex reſoluentibus, diſcutientibus, & emollientibus fomenta, & balnea vſurpentur, *ex baccis iuniperi, naſturtio, cochlearia, chamamelo, artemiſia, abſinthio, roremarino, hyſſopo, lauendula, perſicaria, &c. vel aqua cochlearia* crura lauentur. *Maculæ.*

Vt ℞. *Baccar. iuniper. contuſar. ſiſymbr. cardamin. naſturtij aquat. cochlear.* an. M.ij. *fl. chamamel.* M.iij. *artemiſiæ, betonic. abſinthij, roriſmarin. maioran. thymi, hyſſop.* an. M.i.

Coq. *in Aq. ſ.* & vapore decocti calidi crura foueantur; Vel decocto ſpongia madefiat, & calida tibiis applicetur.

Vel fiat tale Vnguentum.

℞. *Butyri majalis* ℥. ij. ß. *baccar. iuniper. contuſar.* ʒ. vj. *vini* ℥. ii.

Coq. ad vini conſumptionem, & colentur. Vel coquatur in lacte naſturtium aq. abſinth. & bacc. iuniper. contuſæ, & cum lactis illius flore crura, inungantur.

Salom. Albertus hoc parat:

℞. *Naſturt. vtriuſque, cochlear.* an. M.ii. *chamamel. melilot. alb.* an. M. ſem. *thymi, ſaturciæ, pulegij* an. M. j. *roriſmar.* M. ß. *rad. dauci* ℥. ß. *fol. lauri* M. i. *baccar. iuniper. contuſar.* ℥.j.ß.

Coq. ad conſumptionem tertiæ partis, & vapore decocti calidi crura foueantur, vel linteamina, aut ſpongia decocto calido madida cruribus imponatur.

Nonnulli decocto vimineatum geniſtæ virgarum vtuntur.

Poſt fomentationem partes maculoſæ conuenienti aliquo linimento inungantur.

Vt ℞. *naſturtij aquat. becabungæ, ſiſymbrij cardamin. baccar. iuniperi contuſar. abſinthij* an. M.j. *Aq. becabungæ, chamameli, melilot. naſturt. aq.* an. ℥. iiij. *fl. lactis & butyr. recent. inſulſi q.ſ.*

Coq. in Balneo & exprimantur, ac pinguedo linimenti loco vſurpetur.

Vel coquatur naſturt. aq. in lacte, & contundatur, ac ſubigatur in mortario, contuſo addatur adeps ſuillus.

Vel ℞. *Butyri majalis inſulſi* ℥. i. *comarum. abſinth.* M.j. *Vermicularis* P.ii. *baccar. iuniperi contuſar.* ℥.ß. *vini* Vnc.iii.

Coq. ad vini conſumptionem, & colentur, ac pinguedo vnguenti loco vſurpetur.

Vtile quoque fuerit crura ſæpius panno, vel linteo calente fricare, vt ſpiracula cutis aperiantur, & vitioſi humores diſcutiantur.

De

De Doloribus.

lorum in ribus. Dolores interdum etiam, præcipuè in cruribus, ægros cruciant, vt ad eos tollendos Medici operam maximè requirant. Vſurpentur autem ad illos tollendos, præter interna ad ſcorbutum medicamenta, anodyna, & reſoluentia, ac diſcutientia per ſudorem.

Adhibeatur ergo fomentatio, *ex decocto althéæ, fumar. abrotani, cochlear. becabung. naſturt. pulegij, hyſſopi, ſaluiæ, artemiſiæ, flor. chamæmel. bacc. juniperi.* Herbæ iſtæ decoquantur, & vapor à decocto partibus dolentibus excipiatur, donec ſudor erumpat, vel crura linteis duplicatis decocto hoc calido imbutis inuoluantur. Quo modo dolor mitigatur. Nonnunquam tamen ſolet dolor recrudeſcere, quod partes frigidæ & craſſæ nõn planè ſint diſcuſſæ. Ideóque ſpongiâ decocto calido madidâ partes dolentes fouendæ, vel cataplaſma ex enumeratis modò herbis paratum imponendum. Aut paretur cataplaſma ex lacte coagulato (*Quarck*) flor. chamæmel. naſturt. aq. & baccis juniperi in lacte coctis, quod in hiſce doloribus mitigandis, ac tollendis efficaciſſimum eſt.

A pinguibus verò ante macularum eruptionem abſtinendum; cum ab iis dolor exaſperari ſoleat.

Quandoque dolor in plantis pedum, & extremitatibus digitorum excitatur; qui hoc medicamento tollendus:

℞. *Flor. ſambuci* M.ii.

Coq. in vino, additis ſaponis ℥. ii. quo pannus imbuatur, & loco dolenti applicetur.

ntris. Dolorem ventris quod attinet, qui ventriculum & inteſtina ac totum ſæpe abdomen affligit, regia quidem eum curandi via eſt, cauſſam ejus tollere, quod qua ratione fieri debeat, hactenus ſatis dictum: rectéque id fit medicamentis ſcorbuto aduerſantibus; quæ ſi febris abſit, cum vino, vel cum ſero lactis, ſi febris & calor adſit, exhibeantur. In doloribus ventriculi etiam commodè vſurpatur elixir proprietatis dictum.

Quia autem ſæpe dolor vrget, is mitigandus: quod commodiſſimè fit, ſi laxantibus conuulſioni & tenſioni, quæ proxima ejus cauſſa, hic occurratur.

Itaque clyſteres emollientes injiciendi ex iis, qui humectant cum moderato calore. Et cum ob motum περισταλτικὸν & conuulſionem ſæpe nihil infra excernatur, ſed omnia ſurſum tendant, non quæ ſenſum obtundunt, admiſcenda, ſed potius quæ excretionem nonnihil ſtimulant. Ex decocto ſcilicet anethi, chamæmeli, althéæ, fœnugræci cum ol. communi, amygdal. dulc. lini anethino, chamæmel melle roſaceo, fiant clyſteres. Extra etiam adhibeantur linimenta ex iiſdem oleis, & pinguedinibus, aut cataplaſmata ex herbis emollientibus, & flor. chamæmeli cum iiſdem oleis, aut omentum veruecis iiſdem oleis imbutum applicetur. Vtilis eſt inſeſſus ſeu balneum ex aqua, in qua herbæ modò enumeratæ coctæ ſint.

De Arthritide.

rthritidis. De Arthritidis ſcorbuticæ curatione refert Eugalenus, *pag.* 142. ſe obſeruatione competiſſe, nonnullos in prima morbi inuaſione ſolo abſinthio in vino, ſeu cereuiſia ſuſpenſo, feliciter in quotidiano potu vſos fuiſſe, per ſemeſtris vnius ſpatium vſum eius continuantes. Et quidem ſolo illius decocto in vino, vel cereuiſia, vel aqua facto feliciter ſe vſum ſcribit. Si verò cum febre, ſiti, & obſtructionibus manifeſtis conjuncta fuerit, neque tùm ſe eius vſum abhorruiſſe, niſi quod febrem mitigantia, obſtructiones fortius aperientia, & quæ ſcorbuto peculiari proprietate aduerſantur, admiſcuerit, puta cucuſcutam, ſcolopendrium, ceterach, betonicam, hyſſopum, & ſi febris patiatur, carduum benedict. raphani, & helenij radices, cochleariam, naſturtium.

Extra cùm alia topica in arthritide vſitata adhibentur, tùm etiam *radix raphani agreſtis* comminuta & cocta vtiliter apponitur.

De ſtupore, tremore, paralyſi, & conuulſione.

Stupor, tremor, paralyſis, conuulſio, membrorum jactatio eandem fere curandi rationem obtinent. Scelotyrbe quidem cum ortum habeat ex vitioſis humoribus, qui ſeſe in tendines, & muſculos inſinuarunt, quorúmque pars craſſa, poſtquàm tenuior exhalauit, tendines duros reddit, emollientia, reſoluentia & diſcutientia requirit; quibus ea ſemper admiſceantur, quæ humori, ſcorbuti cauſſæ, peculiari vi reſiſtunt, quæque ſuo ſale volatili, quod craſſum & fixum, volatile reddere, attenuare, & ad diſcuſſionem aptum reddere valent. Stuporis, tremoris, conuulſionis.

Eadem verò etiam, vt aſſumantur, exhibenda. Et quidem ſi recens ſit, quæ à ſeroſo humore ſaltem ſeſe in muſculos inſinuante, ortum habet, tendinibus non induratis, internis adhibitis medicamentis breui, ſæpe intra dies 4. vel 5. ſine omni topicorum vſu non ſolum crurum, ſed & brachiorum, ac manuum paralyſis curatur, vt teſtatur Eugalenus. Idque ita ſe habere ipſe compertum habeo, cum non paucos tali paralyſi ſcorbutica laborantes, plerúmque cum ſicca ſcabie, corpore ſemel, atque iterum leniter purgato, cochleariæ, & fumariæ inprimis vſu paucis diebus reſtituerim.

Si verò malum ſit diuturnius, vt tendines duri, & rigidi quaſi redditi ſint, topicis etiam opus eſt.

In paralyſis ergo initiis non admodum grauibus ſequens profuiſſe teſtatur Seuerinus Eugalenus, *pag.* 70.

℞. *Betonic.* M. i v. *granor. juniper. contuſor.*

Coq. in aq. ℔. viii. ad pultis modum.

Colentur, & exprimantur, & addantur *ſacchari* ℔. ij. iterúmque coquantur ad ſyrupi conſiſtentiam, cui ab igne remoto addantur *zingiber.* Vnc. ii. *macis*, *calam. aromatic. cubebar. fol. ſenæ* an. Vnc. ſem.

F. Electuarium, cujus ante, & poſt cibum cochlear. j. quotidie ſemel, aut bis ſumatur.

Quod ſi grauius, & pertinacius malum ſit propter viſcerum obſtructiones concurrentes, hæc non ſufficiunt, ſed aperientia, & peculiari vi contra hunc morbum pugnantia admiſcenda.

Extrà verò adhibeantur fomentationes & lotiones ex aqua ſiue ſimplici, ſiue ſalſa, in qua cocta ſint *fol. ſaluiæ, betonic. artemiſiæ, ſerpilli, roriſmarin. flores ſambuci, chamæmel. meliloti, baccæ juniperi.* Nimirum vapore harum herbarum decoctarum crura rigida, vel ſingulis, vel alternis diebus fomententur, donec bene ſudent. Vbi ſatis ſudauerint, ipſo decocto pedes, & crura lauentur, ipſiſque herbis pedes, crura, ac tendines, & ligamenta rigida fricentur, & poſtea conueniente vnguento illinantur.

Si tamen adſit durior tumor, emollientia præmittantur, vel admiſceantur.

Salomon Albertus tale parat:

℞. *Pulu. flor. chamæmel. comarum abſinth.* an. Drac. iii. *rad. bryoniæ, conſolid. major.* an. Vnc. ſem. *farinæ tritici, fabarum, orobi* an. Drach. iii. *medull. panis ſiliginei ex lacte cocti* ℔. j.

F. Cataplaſma, quod tumori applicetur.

De contractione & rigiditate membrorum.

Si genua vel alia membra ſunt rigida, & ad motum impotentia, non neglectis medicamentis internis eadẽ emollientia & diſcutientia per vices vſurpãda. Foueatur nimirũ pars affecta decocto *lilior. albor. althéæ,* Rigiditatis & cõtractionis mẽbrorũ.

malua,violaria,branca urſina,ſem.lini,fœnigraci, chamamel.ficuum aridarum, quibus naſturtium, & becabunga addantur.

Vt ♃. *Rad.althéa*, *malua* an.Vnc.j. *iridis* Vnc.ſem. *ſem.lini,fœnugrac*.an.Vnc.i. *violaria,flor,chamamel. melilot.* an.M.j.*abſinth.cochlear.becabung,naſturt.aq*.an.M. ſem.Coq.pro fomento.

Vel ♃. *Rad.althéa*, Vnc.iii. *parietar.cochlear.becabung.naſturt.aq.abſinth. flor.chamamel.melilot.* an.M.ii. *ſem.lini,fœnugrac*.an.Drach.xi.

Coq.in aqua,cujus vapor calidus crure excipiatur.

Vel ♃. *Flor.chamamel.melilot.ſem.aniſi,fœniculi, cumini* an.Vnc.i. *farina,ſem.lini,fœnugrac*.an.Drach.ii.

Cum decocto *fol.ebuli,artemiſia,cochlear,*

F. Cataplaſma,cui poteſt addi butyrum recens.

Vel ♃. *Rad.althéa,lilior.albor.hermodactylor.* an.℥.ß.*caricar.pinguium* num.vii.*flor.meliloti,chamamel. parietar.*an M.j.ß,*fol.althéa* M.j. *roſar.rubr.*ʒ.iii. *vermium terreſtri prapar.* ʒ.ii,ß, *farina tritici* ʒ. ii, *farin. hordei.* Vnc.i.*ſem.orobi,lentium,fabar*.an.Vnc.ſem. *medulla panis tritici* Vnc.j.

Terantur terenda,& Coq.in aq.ad formam pultis.

Add. *ol.lilior. albor. chamamel. anethin. roſac.* an.℥.i. *caſſia* ℥.ß.*medulla crurum bubul.*ʒ.iii. *adipis gallinac.* ʒ.ii ß. *ſuilli* ℥.ß.*boli Armeni* ʒ.i.*croci* Drach.ß.

F. Cataplaſma.

Poſt fomenta adhibenda olea, & vnguenta emollientia,*ex adipe ſuillo,humano,pinguedine gallina, butyro recenti,medulla cerui, mucilagin.ſem.althea, cydonior. lini, fœnigraci,vnguento dialthéa; quibus ſucci cochlear. naſturt. aquat. & aliarum contra ſcorbutum plantarum, ac grana juniperi admiſceri poſſunt.*

Vt ♃. *Vnguent. dialthéa* Vnc.ſem. *ol. chamamel. lilior.albor.aneth*.an.ʒ.ii.*granor.juniper.cōtuſor.*ʒ.i. Miſc.

F. Vnguentum.

Efficax eſt hoc vnguentum;

♃. *Rad. beleni contuſar.*ʒ.ii.*lumbricor.terreſtr.*Vnc. ſem. (*alij* Vnc. i. ſem. vel ℥.ij.) Coq.*in vino maluatico,* Deinde add. *Ol. lilior.albor. coſtini* an.℥.i. *hyperici* ℥.ß. *terebinth.*ʒ.ii.*vnguent.de bdell.*ʒ.iii.*medull.crurum vituli,cerui* an.Drach.ii.*cera q.ſ.*

F. Vnguentum.

Salomon Albertus hoc quoque vtitur;

♃. *Rad bryonia.cucumer.aſini*.an.℥.i.*lumbricor.terreſtr. praparat.*Drach.iii.

Coq.*in hydrelao* ad mollitiem,& ſuccus torculari exprimatur, Cui add.*ol.liliol.albor.*Vnc.ſem.*lini, chamamelin*.an.℥.i. *terebinthina* ʒ.v. *vnguent.de bdellio* ʒ.iii. *ſucci cochlear.* Vnc.i. Colliquentur ad ignem, & cum *cera ſ. q.* F. Vnguentum.

Seuerinus Eugalenus commendat vnguentum Valeriolæ,quod habetur,*lib 4.obſeru.4.*

♃. *Fol.Saluia,majoran.lauri,betonic. roriſmarin. primula veris*, an.M.j.*rad.acori veri,ireos recent*.an.Vnc.iii. *ol.vulpini,de nuce Indica,rutac*.an.℔.j.*terebinthin.*℔.ß, *vini potentiſſimi* ℔.j.*aq.vita* ℔.ß.

Coqu. ad vini conſumptionem,& colentur.

Colaturæ adde *Sagapeni,opopanac.bdellij* an.Drach.ii. *caſtorei* ℥.ß.*macis, nucis moſchat.ſtyrac.calamit.benzoës* an.ʒ.iii.*piperis longi,pyrethr*.an.ʒ.i.*axungia cati,ſerpentis,anſer*.an.Vnc.i.*medul.cruris vaccin.*Vnc.ii.*ſucci ebuli,ſaluia,meliſſa* an.Vnc.v. *cera propoleos* Vnc.ii.

Miſce & cum *cera in oleis recenſitis liquatâ ſ.q.*

F. Vnguentum mediocris conſiſtentiæ.

Eſt & hoc Salomnois Alberti efficax.

♃. *Vnguenti dialthéa* ℥.i.*pinguedin. anſerin. porci* an.Vnc.ſem.*medull.crurum vituli* Drach.ii.*cerui* Dra.iii. *butyri inſulſi,ol.lini* an.Vnc.i.*flor.lactis agitati in mortario marmoreo* Vnc.i.ſem. Cum *ſucco naſturt. coq.in vaſe duplici,addatur cera noua q.ſ.* F. Linimentum.

Vel ♃. *Ol. ſeſamin. amygdalar. dulc*.an.℥.i.*medulla crurum bouis,ſeui caſtrati,pinguedin.anſer.gallin*.an.Vnc. ſem.*vnguent.de bdellio* Drach.iii.*vitell.ouor.*ii. *croci* ℈.ii.

F. Linimentum *cum modico ammoniaci in aceto diſſoluti.*

Eadem medicamenta, quæ modò ad duritiem & rigiditatem genuum ſunt propoſita,etiam ad rigiditatem genarum & maxillarum vſurpari poſſunt , ſcilicet *althéa,malua, violaria, radic.lilior.alb.ſem.lini,fœnugrac. flor.chamameli,ficus. E quibus fomenta,cataplaſmata,olea parari poſſunt,additis cochlearia & naſturtio.* *Rigiditas genarum.*

De ſomno nimio.

Cū carus & ſomnus nimius in hoc morbo plerūque febrē lentam conjunctā habeat,tollitur iis, quæ putredini huic morbo propriæ,febrique aduerſantur. Præ cæteris efficax ſe cōperiſſe naſturtium aquaticū, quod in claris & limpidis aquis prouenit,ſcribit Eugalen.*p.20.* *Somni ni[mii].*

De lipothymia.

In iis,quos lipothymia, & anxietates infeſtant,hoc inprimis obſeruandū,ne loco ſæpe moueantur,aut e lecto ſurgant;cum ſæpe deliquia animi,quamprimum in lecto ſeſe erigunt,eos tentare ſoleant. Deinde cum vaporibus diſcuſſis deliquium quidem ceſſare,ſed ſæpe finitā medicamenti operatione,aut à cauſſa morbo ſuperata,poſt tres vel quatuor horas,eadem vehementia anxietas illa,& metus deliquij redire ſoleat:ſæpius eadem die, & vel ſexies, vel octies medicamenta iſta contra animi deliquia,admiſtis antiſcorbuticis,exhibenda. *Lipothym[ia].*

De fœtore anhelitus.

Fœtor anhelitus emendatur putredinem ſiſtentibus, & halitus putridos diſcutientibus:*conſerua* nimirū *ſaluia,ruta, anthos, caryophyllis,cinamom.gallia moſchata, cortic. citri, ligno aloes,rhodio, baccis juniperi.* E quibus electuaria,pilulæ,rotulæ,trochiſci formari poſſunt. Vel vſurpetur *elixir proprietatis*,aut maſticentur *radic.ireos Flor.bacca juniperi.* Aut colluatur os *aq ſalnia,roriſmarini,mentha cum aceto ſcillitico.* *Fœtor a[n]helitus.*

De Vomitu.

De vomitu ſcorbutico annotauit Eugalenus , *pag.* 24.quod vomentes à lacte & lacticiniis, à quibus aliàs ægri, ventriculi & viſcerum affectionibus laborantes, læduntur,melius habent,quam à ventriculum roborantibus & adſtringentibus. Adſtringentia enim humorem vitioſum altius ventriculo inprimunt:lac verò lenit, & humoris prauitatem demulcet. *Vomitus.*

De ſputatione nimia.

In ſputatione continua monet hoc Eugalenus, *pag.* 206. cauendum , ne acribus , & calidis medicamentis fluxus materiæ irritetur,& nimia vaporū, fumorūmque in cerebrum delatione ac eorundem ibidem concretione,atque ad pectus defluxione malū grauius reddatur. *Sputatio nimia.*

De alui fluxu.

In alui fluxu hoc ab adſtringentibus abſtinendum, quorum vſu ægri in ſummas anguſtias & maximam reſpirandi difficultatem , imò in animi deliquium & ſuffocationis periculum conjiciuntur,ac tandem in hydropem vel atrophiam incidunt. Cum enim viſcera conſtringant, venáſque conſtipent , materiam prauam detinent & augent , è qua vapores praui adſcendentes ac ſuperiora petentes enumerata ſymptomata excitant , & ipſa circa viſcera , ac membra nutritioni dicata hærens hepar & lienem debilitat. Sed vſurpanda potius medicamenta , quæ peculiari vi humori vitioſo aduerſantur : atque vtile eſt hic etiam abſinthium. Nec incommodus eſt ad diuerſionem ſudoriferorum *Alui fluxus.*

riſerorum vſus, ſi iis cochlearia admiſceatur.

Et ſi autumnalis aëris frigiditas huic fluxui occaſionem dederit, ab ejus injuria corpus muniatur; ægérque in loco calido quieſcat: deinde materia fluens ſubtrahatur victus ratione ſicca, & ad vias vrinæ deriuetur; & partes ſuſcipientes roborentur. Quibus vſibus inſeruit vinum abſinthites dilutum decocto cichorij. Extra quoque abdomen inungatur ol. roſaceo, maſtichino, abſinthij; vel imponatur emplaſtrum de cruſta panis.

Si à calore ſerum fundente in principio febrium talis fluxus accidat, etſi ſymptomaticus ſit, tamen cum materiam morbificam imminuat, non ſtatim ſiſtendus, præſertim ſi natura eum facilè ferat: ſed ea exhibenda, quæ ſerum cum bile abſtergere, ſimúlque roborare poſſunt, qualia ſunt ſyr. roſ. ſolut. ſyr. de cichorio cum rhabarb. ipſumque rhabarbarum; & exhibendum ſimul cichorium & cichoracea.

De calore nocturno.

Caloris nocturni. Quos calor ille nocturnus ſupra deſcriptus moleſtat, iis becabunga in majore doſi exhibenda; contra calefacientium doſis minuenda. Prodeſt & lac ebutyratum recens. Nonnulli polypodium & grana juniperi contundunt & in aqua coquunt, & colaturam ſaccharo dulcoratam bis de die exhibent. Illinatur etiam dextrum & ſiniſtrum hypochondrium medicamentis aperientibus.

De Febribus.

Febrium. In febribus ſcorbuticis, vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis, medicamenta ſcorbutica cum iis, quæ febris, ejúſque cauſſa requirunt, miſcenda, corporíſque conſtitutionis, anni temporis, & aliorum, quæ ex generali methodo medendi patent, ratio habenda. Itaque præbenda ſcorbutica medicamenta moderatè calida, & humorem melancholicum incidentia, ac digerentia, *cuſcuta, capill. vener. ceterach, polypod. q.* & pro craſſorum humorum inciſione, *hyſſopus, betonica*, & pro calore febrili temperando, *cichorium, endiuia, acetoſa*, ac cum his miſcenda ſcorbutica medicamenta, prout præſens ægri conſtitutio id poſtulat, & nunc de his, nunc de illis plus ſumendum. Nam ſi corpus ſit bilioſum & bile abundet, pluréſque febris tertianæ notæ adſint, pauciores ſcorbuti, major eorum copia, quæ bilem temperant, & humectandi ac refrigerandi vi prædita ſunt, ſumenda; minore verò quantitate ea, quæ ſcorbutum ſpectant, & ex his minus calida eligenda. Itaque tum conueniunt becabunga, & acetoſa; & inprimis earum ſuccus, quibus aliquid cochleariæ addi poteſt. Si humores ſint craſſiores, cum vrinis crudis vel craſſis, ſitis magna non adſit, corpuſque ipſum ſit craſſius & melancholico craſſo ſucco abundet, cochlearia vſurpanda, & ea admiſcenda, quæ fortius attenuant, & incidunt, vt carduus benedictus, abſinth. radic. helenij.

Si etiam aër, in quo æger degit, ſit tenuis ac ſubtilis, mitioribus & minus incidentibus ac attenuantibus vtendum: Fortioribus verò in aëre craſſo & humido.

Si anguſtiæ illæ ad præcordia grauius & frequentius infeſtent, in ipſo quoque paroxyſmo medicamenta contra ſcorbutum & febrem facientia exhibenda.

Si morbus ſit diuturnior, & ob acceſſionum inordinatum recurſum cibandi neceſſitas medicamentorum exhibitionem impediat, liberiori aëri, præſertim tempore verno, æger committendus, aluúſque interdum leniter ſubducenda. Sæpe enim aëris mutatione, præter ſpem, tales febres euanuiſſe, obſeruatum.

De Tumoribus duris.

Tumorum durorum. Ad tumores duros fiat cataplaſma *ex radic. conſolida major. althéa, bryonia, abſinthio, chelidon. maj. farina fabarum aut lupinorum*, & *medulla panis albi in lacte coctis.*

Ad tumorem crurum œdematoſum conueniunt fomenta *ex ſaluia, foliis & flor. ſambuci, roremarino, ſerpillo, becabunga, naſturtio aquat. baccis juniperi.*

Si quid de frigido & terreno humore quaſi concretum ſit, emollientia & diſcutientia vſurpanda, quæ ſupra propoſita ſunt.

Vt ℞. *Pulu. rad. bryoniæ, althéæ* an. Vnc. ſem. *flor. chamamel. fumar. abſinthij* an. Drach. iii. *farinæ fabar. orobi* an. Vnc. ſem. *medullæ panis tritic. ſiligin.* an. ℔. ſem. Cum *lacte caprino.*

F. Cataplaſma.

De Eryſipelate.

Eryſipelatis. Eryſipelatis curationem de tumoribus propoſuimus: eam vt hic paucis attingamus, naturæ conatus in expellendo humore vitioſo promouendus & adjuuandus. Ad quam rem vulgus apud nos, & quidem non infeliciter, aqua flor. ſambuci vtitur. Poteſt & rob ſambuci vſurpari, vel aqua cardui benedicti aut ſcabioſæ, iiſque addi electuar. vel puluis aliquis bezoarticus, aut terra ſigillata, aut grana vj. bezoartici mineralis, & ſudor prouocari.

Parti affectæ applicetur pannus lineus imbutus lacte, quod vocant aureo, (quod paratur ex lixiuio communi & oleo ſambuci vel roſaceo bene ſimul agitatis, vt lactis colorem acquirant,) iterúmque expreſſus & nonnihil exſiccatus, vel aqua flor. ſambuci madefactus & expreſſus. Pinguia verò & repellentia, & quæ poros cutis obſtruunt, ac materiam detinere poſſunt, vitentur.

Ne malum recurrat, ea vſurpanda, quæ ſeroſi iſtius humoris generationem & corruptionem ac ebullitionem præcauent.

De Hydrope.

Hydropis. Hydrops ſcorbuticus purgationes fortes, maximè à principio, non fert, ſed medicamentis incidendi, attenuandique vi præditis curatur, quibus admiſcenda ea, quæ peculiari vi contra ſcorbutum valent: quo curationis modo ſe plures ſanaſſe citra purgantium opem, refert Eugalenus. Sublatis enim obſtructionibus, veniſque reſeratis, & vitio humorum Scorbutico propriis medicamentis emendato, ſæpe præter opinionem hic tumor euaneſcit. Quod ſi non fiat, curato maxima ex parte Scorbuto, tùm demum medicamentis purgantibus vtendum, & iis præcipuè, quæ humorem Melancholicum purgant. Semper tamen admiſcenda ea, quæ peculiari vi huic morbo aduerſantur. Si craſſior ſanguis in venis redundet, aut conſueta euacuatio ſuppreſſa ſit, ſanguis pro eius copia, & viribus ægri mittendus. Multum verò prodeſt hæmorrhoidum apertio, quæ ſponte facta, nigro ſanguine profuſo, quoſdam ab hoc malo liberauit. Si ſponte non aperiuntur, hirudines iis apponi, vel in talo vena aperiri poteſt. A larga tamen ſanguinis miſſione, præcipuè in locis frigidis, cauendum, vt ſupra in genere dictum.

Hydrops veſicalis, vt prior hydrops curatur. Quod ſi præter interna etiam externis opus ſit, iis, quæ diſcutiendi, diſſoluendique vim habent, vtendum, *abſinthio, ruta, chamæmelo, farina lupinorum, fabarum cum oxymelite in cataplaſma redactis.*

Tumorum peſtilentibus ſimilium. Ad tumores peſtilentibus ſimiles Eugalenus, pag. 190. hoc experimentum habet.

℞. *Pulu. abſinthij comm.* q. ſ. qui cum ouis recentibus eadem die excluſis cum albumine vitello & teſtis contuſis ad pultis conſiſtentiam miſceatur & frigidè tumoribus applicetur. Idem pag. 408. Cataplaſma

parat ex chamæmelo, meliloto, parietaria, malua, althéa, mercuriali ad mollitiem coctis, additis farinæ ſem. lini, fœnigræci, hordei, cum mell. roſac. & ol. roſac. ſ. q.

Atque ſi accidat, vt vlcus illud erodatur, & nigrum fiat, quod non ſine periculo accidit, cum integram crurum corruptionem & gangrænam inferre poſſit, ſtatim quod corruptum eſt, à reliqua cute & carne ſana ſeparandum, & vlcus mundandum, conſolidandum, more conſueto.

De Vlceribus.

De Vlceribus.

Si humores praui, & acres crura etiam exulcerent, primò videndum, an aliqua adhuc intemperies parti exulceratæ coniuncta ſit, aut humorum vitioſorum affluxus vlcus foueat. Tum enim primò humores vitioſi, qui affluunt, è corpore euacuandi, & intemperies partis emendanda. Attendendum quoque hic conſilium Hippocratis, cum, *initio lib. de vlcerib.* ſuadet, vt ab inueteratis vlceribus crebrò ſanguis effluat, prout oportunum videbitur, tàm ab ipſis vlceribus, quàm à circumſtantibus vlcus partibus, tùm præcipuè ſi in crure, aut pedis, vel manus digito vlcus ſit, magis, quàm in alia corporis parte. Nam exhauſto ſanguinis affluxu, ſicciora, & mitiora euadunt. Eiuſmodi enim vlcera præcipuè quidem ſaneſcere prohibet, tùm verò reliqua etiam omnia, ſanguinis putredo, & quod ex ſanguinis mutatione eſt ortum.

Primò ergò vniuerſi corporis ratio habenda eſt, illúdque euacuandum, & partis intemperies poſtea corrigenda, ac medicamenta, quæ facultatem digerendi habent, ac nonnihil adſtringendi, exſiccandi, & extergendi, vſurpanda: non verò aſperius tractanda hæc vlcera, ſed citra vllam mordicationem, & dolorem ſananda. Ideóque quod in aliorum vlcerum curatione obſeruatur, & hic obſeruandum, vt poſtquam primum vlcus ſolutum fuerit, conſideretur, quantum humiditatum primum pharmacum ab vlcere deſiccarit, aut ſi ſordidum fuerit, quantum ſordium deterſerit; idque tertiùm, aut quartùm experiendum eſt, donec purum vlcus, & ſiccum fuerit. Quod vbi animaduertitur, eligendum quidem medicamentum aliud eiuſdem generis, ſed debilius priore vſurpandum.

Ronſſeus ex Auicenna, *lib. 4. fen. 4. tract. 3. cap.* 10. & Tagautio, *libr. 3. cap.* 15. hoc commendat.

♃. *Cadmiæ, alumin. chryſocollæ ſingulor. part.* viii. *æris floris, viridis æris ſingulor. part.* j. *gummi cupreſſi part.* iiii. *ceræ, & olei roſac.* an. q. ſ.

E. Vnguentum.

Sed & vtile eſt medicamenta ſcorbutica admiſcere.

Fiat ergò vnguentum *ex ſucco cochleariæ, abſinth. apij cum melle coctis, addito puluere ariſtolochiæ, & aluminis.*

In vlceribus minus prauis ſatis efficax eſt *vnguentum diapompholygos*, quo ſæpiſſime feliciter vſus ſum. Vnguentum è Nicotiana, ſaccharum ♄, & cum eo parata linimenta. Nec inutile eſt emplaſtrum diapalma. Bæcabungâ ſolâ in cereuiſia cocta & bis de die appoſita vlcus ingens cruris totam ferè tibiam occupans & ad os vſque profundum, à quodam curatum fuiſſe, obſeruatum eſt.

Vel paretur *vnguentum de apio* dictum:

♃. *Succ. apij, meliſſophyll. cochleariæ* an. Vnc. ſem. *chelidoniæ* Drach. v. *mellis crudi q. ſ.*

Coq. ad juſtam conſiſtentiam, *Addatur aliquid thuris, aloes, myrrhæ.*

Vel fiat vnguentum *ex reſinâ, thure, & oleo roſac.*

Commendatur & hoc:

♃. *Aq. piloſell. menſe Septembri deſtillat.* ℔. i. *mellis roſati* ℥. ii. *myrrhæ, lithargyri* an. ℥. i. ß. *camphoræ parum.*

In Sole, vel calido loco per triduum ſeruentur. Colaturâ crura abluantur.

Vel abluantur vlcera decocto ſedi minoris.

Efficacius erit medicamentum, ſi aliquid cochlear. vel naſturt. addatur. Ita & linimenta efficaciora ſunt, ſi ſaccharum ♄ni addatur.

Eſt & vtile vnguentum Montagnanæ de plumbo:

♃. *Plumbi vſti* Vnc. i. *ceruſſæ lotæ* Drac. ii. *vitell. ouor.* n. *lithargyri* ℥. ſem. *olei roſac.* ℥. i. ſem. *myrrhæ* Drach. ii. *ceræ q. ſ.*

F. Linimentum, quo vlcera prius vino, in quo ariſtolochia rotunda cocta ſit, abluta perungantur.

Si putredo magna ſit, aliquid ☿ præcipitati, vel olei vitrioli addatur, vel vſurpetur aqua illa ex ☿rio ſublimato & alumine, ac aqua plantagin. parata, & ſupra in Stomacace propoſita.

Ad conſolidationem tandem vſurpandum *Emplaſtrum diacalcith. de minio, de tutia.*

De Atrophia.

A...

Cum membrum non tantum riget, ſed etiam contabeſcit, vnguento reſumptiuo inungendum eſt. In vniuerſali verò atrophia, vt in ſcorbuto reliqua curatio inſtituenda, & bona diæta vtendum. Commendatur hic lac caprinum, inprimis ſi capra herbis contra ſcorbutum pugnantibus alatur, aut lacti pauxillum croci, & aliquid mellis, vel ſacchari addatur, & vinum Gallicum rubrum, quod plus nutrit, quam Rhenanum.

Summa, vt hæc concludamus, & quidem cum eo, quo cœpimus, generalis lex curandi Scorbutum cum aliis morbis, & ſymptomatibus copulatum hæc eſt: vt miſceamus cum medicamentis contra morbum illum, vel ſymptoma directis medicamenta peculiari vi contra ſcorbutum pugnantia, & quidem ea ratione, vt nunc horum, nunc illorum plus ſumamus, prout magis vel ſcorbutus, vel morbus ille ſcorbuto conjunctus præualet.

CAPVT VIII.

Diæta.

MVltum verò momenti ad ſcorbutum curandum in diætæ ratione ſitum eſt. Reſpondeat autem ea medicamẽtis, & cacochymiæ ſcorbuticæ aduerſetur, ita vt non ſolum nihil ad ſcorbuticæ cacochymiæ generationem faciat, ſed etiã vitium humorum corrigat; quod alimenta medicamentoſa commodiſſimè præſtant. *Diæta*

Aër ergo frigidus humidus & impurus, qualem venti Aquilonares & occidentales, ac loca ſubterranea, cõcluſa & ventilationi nulli expoſita, ſuppeditant, & qui paludum, ſtagnantium aquarum, cloacarum aut aliarum rerum putridarum halitibus infectus eſt, ac proinde humores ac ſpiritus inquinare, iiſque vitioſã, quã obtinet, diſpoſitionem imprimere ſolet, vitetur. Contrà moderatè calidus, ſiccus, tenuis, purus, patens ac liber eligatur; aut ſi talis natura non detur, arte concilietur, accenſo ligno juniperi, roriſmarino, & fumo ex baccis juniperi, lauri, thure, ſuccino, trochiſcis, & candelis pro fumo, & ſimilibus. *Aër.*

In cibo, & potu vitentur omnia, quæ humorem Melãcholicum, craſſum, & tartareum præbere poſſunt; carnes nimirum ſuillæ, & aliæ ſale, ac fumo exſiccatæ; craſſa, viſcida, dura, difficilis coctionis, vetuſtate exſucca, rancida, lardum rancidum, piſces ſale conditi, & fumo exſiccati, ac omnes cibi, quos ſupra ad ſcorbutum generandum aptos eſſe diximus. Contrà verò in vſu quotidiano ſint cibi boni ſucci, facilis coctionis, attenuandi, incidendi, aperiẽdi, detergendique vi præditi, & qui ad coctionem bonam & fermentationem, ac *ἀναδόσιν* faciunt, nullo verò modo eam impediunt, & cibos reliquos incraſſant. Itaque exhibeatur priſana, juſcula gallinarum, & carnis bubulæ, animalium carnes, & piſces, qui bonum ſuccum præbent, & facilè coquuntur; vuæ item paſſæ. Inprimis commendatur lac caprinum, quod boni ſucci eſt, & *Cibus & potus.*

facilè

facilè coquitur, aluum quoque nonnihil laxat, & ad benignum hepatis ſuccum vi morbi abſumptum inſtaurandum, viſcerúmque robur conſeruandum aptiſſimum. Ac multi largo ſolius lactis vſu, in quo naſturt. aq. cochlearia, becabunga cocta fuere, conualuerunt: atque inprimis iis id vtile eſt, qui atrophia laborant, neque euacuationes facilè ferunt. Cum enim vnicè danda opera ſit, vt pro vitioſo bonus ſanguis ſubſtituatur: lac & bonum ſanguinem ſuppeditat, & ſi admiſceantur medicamenta ſcorbutica, praua qualitas ſimul abolétur. Vtilia quoque ſunt poma aurantia, refertque Balduinus Ronſſeus, *epiſt.* 2. ſe nouiſſe nonnullos, qui ſolo eorum vna cum corticibus vſu ſanitatem recuperarunt. Cibi condiantur hyſſopo, roremarino, thymo, ſatureia, croco, cinamomo, macere: Embammata fiant è cochlearia, naſturtio, radic. raphani agreſt. capparibus ſine ſale vel à ſale ablutis, limonib. malo citrio, acetoſa, flor. borraginis, ſinapi, quâ in longinquis nauigationibus magno cum ſanitatis commodo nautæ ſeſe tanquàm præſentiſſimo prophylactico aduerſus hunc morbum muniunt. Sali admiſceantur, vel ſalis loco cum cibis vſurpetur puluis ex ſale juniperi, radic. ari, ſpeciebus diapliris archont. aromatici roſati. Grauidarum tamen hâc in re etiam habenda eſt ratio, ne fœtui aliquod damnum attrahatur. In febribus vtilis eſt acetoſa, acetoſella, trifolium acetoſum, quibus aliquid cochleariæ vel naſturtij addi poteſt. Acida verò, quatenus talia, & inprimis acetum ſimplex, fugiendum; cum coctionem, & rarefactionem alimentorum impediat; humores figat, melancholiam augeat, &, vt Hippocr. 3. *de rat. vict. in acut. t.* 38. loquitur, ſit ἀναγωγὸν μελάνων. Condire tamen interdum acidiuſculis cibos licet, vt & dejecta appetentia excitetur, & putredo humorum inhibeatur, ac calor & feruor humorum temperetur. Dulcium, & ſacchari vſus parcus ſit; cum glutinoſum quiddam, & obſtructiones pariendi vim habeat. Et de ſplenicis verum eſt illud antiquum: Τοῖς σπληνικοῖς τὰ μὲν δριμέα, καὶ τὰ πυρὰ ὠφέλιμα, τὰ δὲ γλυκέα βλαβερά. Semper quoque ſimplicitas ciborum varietati eſt præferenda; inprimis vbi diuerſi cibi diuerſas obtinent ſubſtantias: & τὸ ποικίλον τῇ διαίτῃ ποικίλα νοσήματα parere ſupra diximus.

Potus ſit vinum bonum, Rhenanum inprimis, vel cereuiſia tenuior, & bene defecata, ac lupulo ſatis condita; & quidem cùm vinum tùm cereuiſia, vel ſimplex vel abſinthio, chamædr. lingua ceruina, carduo benedict. hyſſopo, veronica, roremarino medicata. Vel paretur tale vinum.

℞. *Radic. ſarſa parilla, China, ligni ſaſſafras* an. ℥.ii. *radic. rhodia, garyophyllata, ſcorzonera* an. Vnc.i. *lingua ceruina, chamadryos, cochlearia, abſinthij* an. M.ii. *cinam. opt.* Drach. vi. *paſſular. contuſar.* ℔ j.

Affundantur vini, *vel quod commodius, muſti amphora dimidia.* F. vinum medicatum.

Aut paretur hæc aqua ad vinum diluendum.

℞. *Cochlearia rec.* M. vj. *naſturtij aquat. lingua ceruina* an. M.ii. *ſarſa parilla* Vnc.iii. *paſſul. contuſar.* ℔ ſ. *ſem. ſucci becabung.* ℔ vi. *acetoſa* ℔ iii.

Deſtillentur in B. ad vinum diluendum.

Hydropotæ vtantur aqua, in qua ferrum, vel chalybs ignitus aliquoties extinctus ſit. Si acidularum copia datur, eæ in frequenti vſu ſint. Caprini etiam lactis, aut ſi deſit, vaccini potus admittitur; cum benè nutriat; & emaciatis vtile ſit: vel potetur ſerum lactis, præcipuè caprini. Commodior tamen & lactis, & ſeri vſus eſt, ſi naſturtij, vel cochleariæ aliquid in iis coctum, vel conſeruæ earum diſſolutæ ſint.

Corpus moderatè exerceatur, ante cibum: Ambulare enim, vt apud Plautum, *in Curculion. act.* 2. lieni optimum eſt; & exercitium concoquentem calorem exſuſcitat: contrà otium, & quies hoc malum augent.

Somnus, & vigiliæ ſint moderatæ. Et ſomnus quidem ita ſe habeat, vt ad caloris natiui inſtaurationem ac tutelam, humorúmque crudorum coctionem ſufficiat. Sit quoque nocturnus: meridianus tamen iis, qui ob vehementiam dolorum, animi affectus & melancholicas cogitationes noctes inſomnes tranſegerunt, concedi poteſt. Vigiliæ verò calorem & ſpiritus excitent, non abſumant, aut corpus exſiccent, & tabefaciant.

Conſuetæ euacuationes non ſupprimantur. Balneum aquæ dulcis, cum poros cutis laxet, reliquias humorum diſcutiat, & ſordes in ambitu corporis hærentes diſſipet, ſi moderatè, & ſuo tempore vſurpetur, vtile eſt.

Abſit tandem triſtitia, & mœror.

CAPVT IX.

De Præſeruatione.

EAdem, quæ modò propoſita eſt, victus ratione obſeruata, qui proni ad ſcorbutum ſunt, vt & alij, eundem præcauere poſſunt. Nimirum, qui à ſcorbuto ſibi metuunt, victus rationem corporis naturali conſtitutioni conuenientem, ſcorbuto verò contrariam, quális modo deſcripta eſt, obſeruent. *Præſeruatio.*

In eo ſaltem eſt differentia, quod eorum, qui ſcorbuto jam laborant, diæta ita comparata eſſe debet, vt ſcorbuto manifeſtè ſit contraria. In præſeruatione verò ſatis eſt, ſi corpori noſtro ſit ſimilis, & cauſſæ præternaturali moderatè aduerſetur.

Et quia omnes errores diætæ ſemper præcaueri non poſſunt, ſi quid humorum vitioſorum cumulatum eſt, verno & autumnali tempore euacuandum. Et quidem inprimis autumno multo majore cura opus, vtpote qui ad morbos melancholicos generandos aptiſſimus eſt. Ideoque humor melancholicus & bilis aduſta per æſtatem tali vel ſimili medicamento educenda.

℞. *Radic. polypod. q.* Vnc.i. *bugloſſa, cic. cichorij* an. ℥. ß. *ceterach, fumaria, cuſcuta, capill.* ℥, *chamadryos* an. M j. *ſem. frigid. major.* an. Drach. i. *flor. borragin. bugloſſ. geniſta* an. M.ß. *fol. ſena* Vnc.ii. *ſem. rhabarbar.* Drac. i. *ſem. aniſi, fœnicul.* an. Scrup. ii. *paſſul. exac.* Vnc.i. Coquat. *in Aqua pura. Colatura adde ſyr. roſar. ſol.* Vnc.ii. *byzant. ſyr. de pomis, de epithymo* an. Vnc.i.

Dentur pro Doſi Vnc.iiii.

In primis verò, qui à ſcorbuto liber eſſe cupit, omnes modos, quibus contagij ſcorbutici ſeminaria communicari poſſunt, caueat, pocula cum ægris communia, halitum ex ore fœtentem, oſcula & ſimilia. Et omnino vapores ex corporibus Scorbuto infectis, ſeu viuentibus, ſeu mortuis vitandi ſunt, cum noxij ſint, & idem malum inducere poſſint. Curaui circa finem Anni 1629. nobilem quendam, qui diu affectione Hypochondriaca laborauerat, tùm quartana continua, verè tamen Scorbutica laborantem: cui cum jam quarta morbi ſeptimana ſyrupus laxatiuus eſſet exhibitus, aluum cum tanto fœtore dejecit, vt alter famulorum in terram concideret, atque ibi per integram horam quaſi Apoplecticus jaceret, alter ſæuiſſimo capitis dolore cum horrore corriperetur. Feci quoque ſupra, *cap.* 1. *&* 4. mentionem viri cuiuſdam, cui ſcorbutô correpto inter cætera ſymptomata ſuaue delirium acceſſit, & hæmorrhagia è crure, nullo veſtigio poſt fluxum apparente. Is malum hoc ita contraxerat. Vir quidam, cuius etiam ſupra facta mentio eſt, ſcorbuto extinctus fuerat, cuius cadauer cum è loculo tetrum vaporem exhalaret, rimas loculi obſtruendi ei datum erat negotium, in quo expediendo ſemimortuus concidit, & morbum hunc cum ſymptomatibus antea enumeratis contraxit.

Aërem quoque vliginoſum, cibos, & alia, quæ ſupra inter Cauſſas ſcorbuti recenſuimus, vitet, qui à ſcorbuto liber eſſe cupit.

***

LIBRI TERTII PARS VI.

De Hepatis Morbis ac Symptomatibus.

SECTIO PRIMA.

De Morbis Hepatis.

PROOEMIVM.

RECTE' *Hippocrates*, lib. de alim. Τροφὴ καὶ τροφῆς εἶδος, μία καὶ πολλαί. Alimentum & alimenti ſpecies vnum & multæ. *Qui locus non ſaltem eum ſenſum habere poteſt, vt ſanguinem, qui vnus eſt, totius corporis eſſe alimentum, ex eo verò quamlibet partem, quod ſibi conueniens eſt, neruos, venas, arterias, muſculos, membranam, carnem, cerebrum & reliquas, vt ibid. habet Hippocrates, attrahere dicatur; Verum etiam, vt ibid. ſubiungit* [illegible] τὸ [illegible] τροφὴ [illegible], καὶ τὸ μέλλον τροφή. In alimentorum genere id quod alit, alimentum eſt, & quod alimento proximum, & quod alimentum futurum eſt. *Ac proinde etſi vnus eſt ſanguis, quo corporis noſtri partes aluntur: tamen cibi, è quibus fit ſanguis, planè multi & varij ſunt. Et cum id, quod corporis alimentum futurum eſt, à corporis noſtri ſubſtantia multum diſtet, variis mutationibus opus eſt, vt in corporis noſtri alimentum, & hinc eius ſubſtantiam abeat. Hæc autem mutatio in vna coctione fieri non poteſt, ſed variis opus eſt. In ventriculo nimirum fit prima cibi coctio ſeu digeſtio, quâ cibus, qui etiam homogeneus videbatur, ita reſoluitur, vt in heterogeneas partes ſeparari poſſit. Hinc quod corpori alendo inutile & craſſius eſt, mox in Inteſtinis ſeparatur, & per aluum eijcitur. Chylus poſtea reliquus à vaſis meſaraicis ad Hepar transfertur, vt inde purior ſanguis totius corporis futurum alimentum gigni poſſit. Id vt commodius fiat, lien chyli craſſiorem partem ad ſe trahit, & inde ſanguinem alendis partibus in ventre inferiore idoneum generat; ex reliqua verò chyli parte puriore ſanguis optimus in hepate generatur. Cum autem iſtæ cibi mutationes, & diſtributiones, quæ fiunt in ventriculo, inteſtinis, meſenterio & liene, maximæ & operoſiſſimæ ſint, & plerunque in cibo tantum ſit partium inutilium & excrementitiarum, imò etiam plus, quam ſanguini bono generando aptarum, facilè fieri poteſt, vt in primis hiſce coctionibus & viis aliquid excrementi colligatur, quod in hâc corporis quaſi ſentina cumulatum variorum poſtea morborum cauſſa exiſtit, quos hactenus explicauimus. Actum enim non ſolum de morbis & ſymptomatibus, quæ ventriculo, inteſtinis, meſenterio, pancreati, omento & lieni accidunt, verùm etiam, quia ex eodem fonte & humoribus in hiſce partibus genitis & cumulatis affectio Hypochondriaca & Scorbutus originem habent, de iiſdem quoque dictum. Proximum eſt, vt jam Hepatis, in quo chylus in hiſce partibus generatus, & ab excrementis maximam partem liberatus in ſanguinem mutatur, morbos, & ſymptomata, quæ circa ſanguificationem accidunt, explicemus. Dicendum ergo erit de hepatis intemperie, obſtructione, & eius vaſorum apertione, inflatione, inflammatione, & aliis hepatis tumoribus, calculis, vermibus & hydatidibus in eo genitis, vulneribus, vlceribus & ſphacelo. De veſicula fellis morbis. Item de ſanguificatione læſa & cachexia, de hydrope & eius ſpeciebus, de dolore hepatis & ictero: Quæ jam ordine proponemus.*

CAPVT I.

De Intemperie Hepatis.

De Intemperie in genere.

Affici autem poteſt hepar omnis generis intemperie, & ſimplici & compoſita, & ſine materia ac cum materia. Plerumque verò Intemperies Hepatis cum materia eſt coniuncta; quia breui tempore intemperies calida calidos ac biliosos humores cumulat; frigida crudos, craſſos, pituitoſos; ſicca terreſtres; humida tenues & aquoſos. *Intemp. hepat.*

Cauſſa.

Intemperierum autem cauſſæ ſunt cibus & potus, medicamenta & res non naturales dictæ, humores in corpore à naturali temperie & mediocritate recedentes, intemperies inſignes partium, quibus per vaſa connectitur, aut quibus aliàs vicinum eſt. Ita in febribus, vbi caloris fons præcipuè in corde eſt, hepar quoque incaleſcit. Eodem modo ob frigidam intemperiem ventriculi, lienis, pulmonis, renum, diaphragmatis, meſenterij, inteſtinorum ſimilem intemperiem contrahere poteſt. Intemperies autem hepatis cum materia excitatur, cum ea in hepate vel ob chyli prauitatem generatur, vel ob expultricis facultatis imbecillitatem aut vaſorum anguſtiam cumulatur, vel ab aliis partibus tranſmittitur, id quod accidit nunc à toto corpore, nunc à certis partibus. *Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Intemperies hepatis præcipuè ex actionis ejus læſione cognoſcitur. Quæ autem intemperiei cujuſque ſigna ſint, in ſpecie dicetur. *Signa.*

Prognoſtica.

Grauior eſt intemperies hepatis, quàm ventriculi; quia hepar præſtantius eſt ventriculo, & majora ex ejus læſione proueniunt incommoda. Remedia quoque propter ſitum ejus remotiorem ita integris viribus ad ipſum non perueniunt, quemadmodum ad ventriculum. Deinde quia ſæpe remedia, quæ ipſi intemperiei profligandæ ſunt vtilia, à contraria intemperie ventriculi prohibentur, quibus de cauſſis curatio difficilior redditur. *Prognoſt.*

Indicationes.

In intemperie hepatis curanda indicatio communis eſt, alterandum eſſe per contraria. Remedia tamen interna, quia hepar loco profundiore ſitum eſt, quàm ventriculus, efficaciora hîc eſſe debent. Quia etiam membrum principale & nobilius eſt hepar, ejus craſin & proprietatem naturalem per ſimilia, calorem verò naturalem, ne diſſoluatur, per adſtringentia mediocria conſeruare oportet.* *Indicati.*

Remedia.

Quæ autem medicamenta alterent hepar in ſpecie poſtea proponentur. Hîc ſaltem ea recenſebimus, quæ hepati totâ ſubſtantia & peculiari proprietate conferunt. *Medicam. hepati [illegible] pca.*

E cibis talia ſunt:

Hepata animalium, vituli, gallinarum, [illegible] in primis hepar lupi præparatum, cujus pulu[illegible] & aliis medicamentis admiſcendus. [illegible] ſunt & [illegible]læ, hepatique valde gratæ. E medicamentis, [illegible] intemperiei indicia adſint, peculiari vi hepati proſunt,

Cichoracea,

Cichoracea, roſæ, ſantali ſpecies: Si frigidæ, agrimonia, abſinthium.

Adſtringentia autem ſint moderata, cum hepar obſtructionib. facilè obnoxium ſit.

De Intemperie calida.

Intemperies hepatis calida. Calidam intemperiem contrahit hepar primò à partium vicinarum caliditate, ſicut in febribus ardentibus hepar à calore cordis & ipſum incaleſcit, quod & à vicinarum partium eryſipelate & inflammatione accidere poteſt.

Deinde è rebus non naturalibus aſſumenda, retinenda, expellenda & foris incidentia, quæ calefaciendi vim habent, hepar calefaciunt. Inter ea autem præcipuè alimenta & medicamenta vi calefaciendi prædita hepar calefaciunt, vt nimius vini generoſi & aromatum vſus.

Signa diagnoſtica.

Signa. Calidam intemperiem hepatis indicant 1. Cauſſæ, quæ præceſſerunt. 2. Effectus, vt cibi & potiſſimum carnis inappetentia, deiectiones bilioſæ, vomitus bilis, vrina flaua, febris, quæ ſæpe coniungitur, pulſus velox & frequens, mordax in toto, & præcipuè in volis manuum & plantis pedum, calor, color faciei citrinus, corporis totius gracilitas, linguæ aſperitas. Iuuant frigida, nocent calida, quemadmodum hæc pleraque explicat Galenus, *6. de loc. aff. c. 7. & 8. de comp. med. ſec. loc. cap. 6.* Quod ſi intemperies hepatis calida plurimum exceſſerit, ſequuntur excretiones bilioſæ, fœtidæ, ſanguinolentæ, & tandem τῆς οὐσίας hepatis διαφθορά (corruptio ſubſtantiæ hepatis) & carnis hepatis quaſi colliquatio, & per cruentam deiectionem excretio.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Exceſſus caloris, niſi ſummus ſit, non ita periculoſus eſt; cum hepatis conſtitutioni non ita repugnet. Non tamen ita facilè curatur, præſertim, vt plerumque contingit, ſi ventriculus ſimul ſit frigidus, & flatus vel in eo, vel in inteſtinis adſit. Cum enim quæ ad hepar refrigerandum faciunt medicamenta, prius recipi debeant in ventriculo, hunc prius offendunt, eiúſque frigus intendunt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio. Hepatis intemperies calida refrigerantia indicat, quam ſi contraxit à vicinis partibus calidis, eæ inprimis alterandæ. Earum enim intemperie ſublata facilè quoque calor hepatis euaneſcit. Quod etiam faciendum, ſi intemperiem à calidis humoribus contraxerit.

Si ergo ſanguis abundet & calidior ſit, & vires, ætas ac cætera permittant, vena aperienda, quæ & ſanguinem abundantem euacuat & ſimul refrigerat.

Medicamenta hepar refrigerantia. Medicamenta vero hepar refrigerantia ſunt;

Radices; *Cichor. taraxac. fragar. acetoſa.*

Folia: *Cichorij, endiuia, ſcariola, acetoſ. ſonchi, lactuca.*

Flores: *Roſarum. violarum, nymphea.*

Semina: *Frigida maiora (ſcilicet melon. cucumer. cucurbit. citrulli) minora (lactuca, endiuia, ſcariola, portulaca) hordei.*

Fructus; *Fraga, ceraſa, ribes, cucumeres, cucurbita & ſimiles.*

Ligna: *Santali ſpecies.*

Succi: *Citri, ribes, granator. ceraſorum, ſerum lactis.*

Et inprimis *cichoracea & intybacea* omnia hîc valde proſunt, & hepar roborant, & ob amaritudinem abſtergunt & aperiunt; nec ventriculum frigidum lædunt.

Vt ℞. *Rad. cichor.* ℥.ß. *fol. endiu. cichor.* an. M.i. *ſem. melon. endiu.* an. ʒ.ii. *paſſular. mundat.* ℥.j.

Coq. in aq. hord. ſimpl.

Colaturæ ℞. ℔.i. adde *ſyr. endiuia ſimpl.* ℥.ii. *acetoſ. ſ.* ℥.iß. Miſce pro 3. vel 4 doſibus.

Vel ℞. *Aq. hord. cum ſacchar. & cinamom.* ℔.ß. *fragor. ſine vino, endiuia* an. ℥.iii. *ſem. 4. frigid. maior. excort.* an. Drach. ij.

F. Emulſio, cui adde *iulebi roſacei* ℥.i. Miſce.

Vel ℞. *Aq. pura* ℔iß. *ſacch. candi* ʒ.vj.

Bulliant leniter & colentur.

Colaturæ adhuc calidæ adde *ſantal. rubr.* Drach. ii. *citrin.* Drach. i ſem. *flor. roſar. rubr.* Drach. i. *ſpir. vitrioli* Scrup. ß.

Stent in infuſione tecta hor. vj.

Colentur. Adde *iulebi violar. ſyrupi ribes, ſucci citri* an. ʒ.vi. *ſpir. vitriol. q. ſ.* ad aliquam acetoſitatem.

F. Iulebus.

Si libet, poſſunt *aqua cinamomi aliquot gutta* addi.

Vt ℞. *Conſeru. cichor. roſar. violar.* an. ℥.i. *rad. condit. cichorij* Vnc. ſem. *ſpec. diarrhod. Abb.* Drach. ſem. Cum *oxyſacchar. ſ.*

F. Electuarium.

Extra verò vſurpanda ſunt *Vnguentum roſarum, refrigerans Galeni, cerotum ſantalinum, ſucci & aqua herbarum hepaticar. frigidarum, vt roſarum, violarum, endiuia, cichorij, ſcariola, lactuca,* item *ſuccus cucumeris & cucurbita.*

E.g. Paretur tale epithema.

℞. *Succi vel aq. endiu. lactuc. ſcariola* an. ℥.iii. *roſar.* ℥.iß. *ſpec. diatrion. ſantalon. puluer. ſantali citrini* an. ʒ.ß. *trochiſc. de ſpodio* Scrup. i. *ſpica Indica* Scrup. ß. *aceti roſarum* ℥.ß. Miſce.

Vel ℞. *Vnguenti refrigerantis Galeni, roſati Meſua* an. ℥ß. *puluer. roſar. rubr. ſantali citrini* an. Scrup. i. *camphora* gr. x. *ol. roſ. parum.*

F. Vnguentum.

Diæta.

Aër ad frigidum vergat, Cibi refrigerent, ſed non obſtruant. Vtilis eſt inprimis ptiſana & eius cremor, quæ magis refrigerat, ſi ſemina frigida maiora addantur. Vſurpentur etiam lactuca, acetoſa, cichorium, intybum. Cibi condiantur ſucco citri, limon. granat. ribes, ceraſor. acetoſorum. Potus ſit cereuiſia tenuis, vel vinũ aqua dilutum, vel aqua hordei aut ſimpl. aut cum iulebo roſar. aut ſerum lactis. Acidulæ quoque magnam calorem hepatis temperandi vim habent. Vitet æger irã, & corporis exercitationem nimiam. *Diæta.*

De Hepatis intemperie frigida.

Cauſſa.

Intemperiem hepatis frigidam pariunt vicinorum viſcerum frigiditas, vt ſupra dictum, res non naturales refrigerandi vim habentes, inprimis vſus rerum frigidarum, vt frigidæ potus, & medicamenta nimis frigida, ſanguinis item nimia euacuatio. *Hepatis intemperies frigida. Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Præceſſerunt cauſſæ modò dictæ. Plerumque ſic ſatis appetunt cibum ægri; ſitis adeſt nulla, pulſus eſt paruus, tardus, rarus, totius corporis frigiditas & albedo, excrementa pituitoſa, cruda, ſæpe liquidiora, non mordicantia; vrinæ albæ, aliàs tenues, aliàs craſſæ. Sanguis generatur aquoſus & crudus. Quæ refrigerant, nocent; quæ calefaciunt, proſunt. *Signa.*

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Hepatis frigiditas multò periculoſior eſt, quam caliditas eiuſdem; cum naturæ viſceris magis repugnet, & functioni eius, quæ in calore conſiſtit, aduertetur. Ideóque quò maior eſt frigiditas, eò periculoſior eſt, & præcipuè ſi eò vſque progreſſa ſit, vt ſanguificationem lædat, & iam cachexiam inducat. Niſi enim maturè ei occurratur, ad hydropem deducit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Intemperies frigida indicat curationem per calida; quæ vt tutò adhiberi queat, ſi ſanguinis aliqua copia adſit, ex ſuppreſſione menſium, vena ſaphenæ primùm aperienda, aut ſi hæmorrhoides ſuppreſſæ ſint, ipſæ prouocandæ.

Medicamenta hepar calefacientia. Medicamenta autem hepar calefacientia ſunt:

Radices, *fœniculi, petroſelini, apij, pimpinellæ, acori veri.*

Folia, *Agrimoniæ, agerati, cuſcutæ, abſinthij, lupuli, chamædryos, betonicæ, fumariæ, ſabinæ, capillorum veneris.*

Flores, *ſchœnanthi, ſambuci.*

Semen, *fœniculi, apij.*

Aromata, *cinamomum, ſpica Indica.*

Cortices, *citri, aurantiorum.*

Et quæ ex his fiunt.

Conſeruæ, *flor. betonic. ſalu. fumariæ, chamæpithyos, ſambuci, abſinthij.*

Syrupi, *de eupatorio, byzantinus, de duabus & quinque radicibus.*

Species, *dialacca, diacurcuma, diacinamomi.*

Trochiſci, *de rhabarbaro, de abſinthio, de eupatorio, de Lacca.*

Vel ℞. *Rad. fœnicul. petroſelini* an. ʒ. ß. *agrimon. chamædrios, capillor. vener.* an. M. i. *ſummitatum lupuli, fumariæ* an. M. ß. *ſem. fœniculi, aniſi* an. ʒ j. Coq. in aq. ſ.

Colaturæ ℞. ℥. x. *ſyr. de duabus radicibus* ℥. ii. *de eupatorio, oxymelis ſ.* an. ℥. ß.

M. pro tribus doſibus.

Vel ℞. *Aq. fœnic. petroſelin. agrimon.* an. ℥. iii. *ſyr. de duabus vel quinque radicib. byzant compoſ.* an. ℥. ß.

M. Aromatiſentur ſpeciebus diacinamomi vel aromat. roſat.

Vel ℞. *Rad. fœnic. petroſelin. aſparagi* an. ℥. ß. *agrimoniæ, capill. vener. marrubij* an. M. ß. *centaur. minor.* P. i. *ſchœnanthi, rad. cyperi* an. ʒ. ii.

Coq. in *aq. ſimpl.*

Colaturæ ℞. ℔. ß. *ſyr. de duabus radicibus, byzant. de eupatorio* an. ℥. i.

F. Potus pro tribus doſibus.

Galenus, 8. *de comp. medic. ſec. loc.* c. 8. ex Archigene hoc refert.

℞. *Sem. aniſi, apij, fol. aſar. abſinth. amygdal. amarar.* an. Drach. ij.

Reducantur in paſtillos, quos ipſe amaros nominat, Doſis ʒ. i. cum vini diluti ℥. i v. ſi febris abſit; febricitantibus cum melicrato. Moderatè calefaciunt & abſtergunt ac meatus aperiunt. Nam cum intemperie, præſertim frigida, ſemper ferè obſtructiones à materia cruda factæ coniunguntur.

Vel ℞. *Conſeru. anthos, beton, cort. citri condit.* an. ℥. ß. *hepatis lupi preparati ſpec. aromat. roſat. diamarg. calid.* an. ℈. i. Cum *ſyr. betonic. uel de eupatorio.*

F. Electuarium.

Vel ℞. *Pulpa paſſul.* ℥. i. *myrobalan. chebulor. conditor.* Dra. ii. *ſpec. arom. roſat.* ʒ. i. *ſchœnanthi, puluer. hepatis lupi prap.* an. ʒ. ß. Cum *melle anthoſata.*

F. Electuarium.

Extra inunctiones fiant vel fotus ex oleo abſinthij, nardino, maſtiche, macis, caryophyll. ligno aloës, ſpica, & plantis antè enumeratis, vt.

℞. *Ol. abſinth. nardin.* an. ℥. ß. *amygdal. amarar. maſtich.* an. Drach. ii. *fol. agerati, abſinth. ſcænanth.* an. Scr. i. *ſem. apij, petroſelini* an. ℈. ß. *ceraq. ſ.*

F. Vnguentum.

Vel tale epithema paretur.

℞. *Agrimon.* M. i. *radic. cyperi* Dra. i. *ſem. fœnicul. aniſi, ſchœnanth* an. ʒ. ß.

Coq. in aqua, ſub finem affunde *vini* Drach. iii. *aceti* Vnc. ſem.

Colentur pro epithemate.

Vel ℞. *Aq. agrimon. abſinth.* an. ℔ß. *vini Cretici* Vnc. iii. *ſpec. aromat. roſat. dialacca* an. ʒ. i.

F. Epithema.

Diata.

Aër ſit calidior. Cibi boni ſucci & natura ſua calidi, condiantúrque aromatibus. Potus ſit vinum vetus, inprimis Creticum, vt & Hiſpanicum, ac quod aromatibus conditur & Hippocraticum vocatur. Corpus moderatè exerceatur. *Diata.*

De Hepatis Intemperie humida.

Cauſſa.

Cauſſæ præcipuè ſunt alimenta admodum humida, medicamenta humectantia, & aquæ dulcis balneum ſæpe vſurpatum. *Intemperies hepatis humida. Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Præceſſerunt cauſſæ modò dictæ; nulla adeſt ſitis; pulſus eſt mollis; ſanguis multus & aquoſus, excrementa multa liquida, vrina ſpicea. Iuuant ſicca, lædunt humida. *Signa.*

Prognoſticum.

Humida intemperies hepatis minus periculoſa eſt; cum hepatis naturali conſtitutioni minus ſit contraria, & curationi minus reſiſtat, modò ea non ſit ſumma, & cum viſceris corruptione, aut alia praua qualitate, vel cum ſummo frigoris exceſſu. *Prognoſticũ.*

Curatio.

Humida intemperies indicat ſiccantia, vtitúrque Galenus in humida hepatis intemperie adſtringentibus cum miſtura calefacientium, ſi frigida qualitas prædominetur; refrigerantium, ſi calida. Ideóque ex calefacientibus hîc conueniunt, abſinth. agrimon. maſtiche. Ex frigidis roſæ, ſantalum, ſpec. diatrionſantalon, diarrhod. Abbat. Atque iiſdem etiam extra vti licet. *Curatio.*

De Intemperie Hepatis ſicca.

Cauſſa.

Cauſſæ ſunt res omnes non naturales, quæ vim exiccandi habent, præcipuè cibus, potus & medicamenta ſiccantia, vt & inedia. *Intemperies hepatis ſicca. Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Præceſſerunt cauſſæ iam dictæ, adeſt naturalis ad eam propenſio, habitus corporis eſt gracilis, ſiccus, durus, venæ ſunt duriores, ſitis adeſt aſſidua; ſanguis eſt paucus, deiectiones alui ſunt ſiccæ & duræ, Iuuant humectantia, nocent ſiccantia. *Signa.*

Prognoſtica.

Prognoſtica.

[Pro]gnoſtica. 1. Sicca intemperies hepatis facilè in tabem & maraſmum totius corporis tranſit; cùm vniuerſum corpus alimento defraudet.

2. Eadem ſatis periculoſa eſt; cùm temperamento hepatis multum repugnet.

3. Si calida intemperies ſiccitatem coniunctam habeat, difficulter curatur; cum humectantia debilia ſint, & ſiccitas remediis valdè reſiſtat.

Curatio.

[Curat]io. Sicca intemperies hepatis humectantia indicat. Quapropter proſunt ſyrupi & conſeruæ *borrag. bugloſſ. violar. amygdalæ dulces, ſemina melonum, & eorum emulſio, paſſulæ, ſuccus carnium, vitelli ouorum*, aliáque, quæ in intemperie ventriculi ſicca ſunt propoſita,

Extra applicanda ſunt *ol. amygdal. dulc. violar. vnguentum dialth. & ſimilia.*

De Intemperie Hepatis compoſita.

Cauſſa.

[Inte]mperies [compoſ]itio com[poſi]ta. Intemperies compoſitæ cauſſas habent compoſitas modò enumeratas.

Signa Diagnoſtica.

Eædem ex ſignis complicatis cognoſcuntur, vt excrementa loturæ carnis ſimilia humiditatem cum frigiditate vel caliditate coniunctam indicant. Si frigiditas coniuncta ſit, refrigerantia alimenta & medicamenta, vel aliæ cauſſæ refrigerantes præceſſerunt; proſunt ægris calida, deiectiones humidæ ſunt, ſine mordacitatis ſenſu, ſequitur ferè cachexia & hydrops. Si verò caliditas ſit coniuncta, præceſſerunt cauſſæ calefacientes; proſunt frigida, in excrementis mordacitas & acrimonia percipitur; Progreſſu morbi deiectiones fiunt biliosæ & fœtentes, & tandem atrabilariæ redduntur. Quando ſicca intemperies cum actiuis qualitatibus copulatur, excrementa craſſiora & ſicciora ſunt, humida iuuant, ac qualitates actiuæ hanc vel illam paſſiuam frequenter adſciſcere ſolent. Intemperies enim calida paulò poſt ſibi adiungit ſiccam, frigida humidam.

Curatio.

[Curat]io. Compoſita intemperies compoſitam & duplicem vim habentibus remediis curatur: Calida humida, frigidis ſiccis; calida ſicca, frigidis humectantibus; frigida humida, calefacientibus & ſiccantibus; frigida ſicca, calidis humectantibus, tàm in victus ratione, quàm medicamentorum loco, ſeu intus ſeu extra adhibitis.

Ideóque quando caliditati iungitur humiditas, conueniunt roſæ, ſantali ſpecies, ſuccus ribes, diatrionſantalon, diamargar. frigidum, conſeru. roſar. cichorij, quibus C.C. bolus Armenus, terra ſigillata addi poteſt.

Si ſiccitas coniungatur caliditati, cum ſero caprino fiat emulſio amygdalar. dulc. Vtile eſt; ſi decoctis & aquis refrigerantibus addantur nuclei pini, amylum, tragacantha.

De Intemperie Hepatis cum materia.

[Intemp]eries cum [materia]. Rarò autem Hepatis Intemperies ſola diu durat, ſed humorem ſibi adſciſcit, vel bilem, vel pituitam, vel melancholiam; ſæpe & ſanguis abundat. Continetur autem humor vel in ſubſtantia ſeu parenchymate Hepatis: quod ſi diſtendat, tumor excitatur; ſin erodat, vlcus; vel in vaſis, vbi obſtructionem ſeu morbum in via plerumque parit, *de quibus poſtea* dicetur. Calida autem Intemperies calidos humores, ſanguinem & bilem; frigida crudos, craſſos, pituitoſos; ſicca terreſtres; humida aquoſos cumulat.

Cauſſa.

Intemperies Hepatis cum materia, vt in aliis quoque partibus, gignitur, quod vel in ipſo paulatim humor cumulatur, ſeu ob expultricis facultatis debilitatem, ſeu ob vaſorum anguſtiam, ſeu quod veſicula fellis ſanguinem ab humorebilioſo non expurgat, vel ab aliis partibus ſeu toto corpore ad Hepar tranſmittitur; vel tertiò, quod humor in ipſo Hepate ob eius intemperiem aut errata in victu cumulatur, vt totus ab expultrice facultate, etiam robuſtâ, expelli non poſſit. Cauſſa.

Signa diagnoſtica.

Intemperies cum materia cognoſcitur & ipſa è ſignis Intemperierum antè enumeratis, quibus ea coniunguntur, quæ materiam præſentem arguunt, ex antecedentibus, præſentibus ac effectis petita. Calidi humoris in Hepate præſentis indicia ſunt cauſſæ calidos humores generare valentes, quæ præceſſerunt, bilis vomitu vel per aluum reddita, primò tenuis, & pallida, deinde craſſa, flaua & fœtida, oris amaror, cibi faſtidium, ſitis vehemens & ſæpe febris; iuuant frigida, nocent calida. Signa.

Frigidi humoris contraria ſunt indicia, præceſſerunt cauſſæ, quæ humores frigidos cumulare ſolent, faciei & totius corporis color eſt albus, & habitus corporis euadit mollis & humidus, deiectiones ſunt pituitoſæ, febris nulla adeſt, niſi ex obſtructione humores putreſcant, atque tùm grauitas in dextro hypochondrio percipitur.

Prognoſticon.

Intemperies cum materia citius curatur, quam intemperies nuda & ſine materia, & quò plus ſubſtantiam hepatis labefactat humor, eò morbus periculoſior eſt. Prognoſticon.

Indicationes & Curatio.

Perpendendum autem, an materia aliunde affluat, aut in ipſo hepate colligatur. Si aliunde affluit, reuellenda, repellenda, & Hepar, ne eam recipiat, roborandum. Materia autem cum intemperie peccans & præſens in hepate cõueniente modo euacuanda, &, ſi opus, alteranda, & quidem euacuanda leni medicamento, & per interualla iterato, ob partis affectæ officium & dignitatem. Ipſa verò intemperies alteranda, vt modò dictum. Conſiderandum autem, quæ præcipuè Hepatis pars laboret, & humorem vitioſum contineat. Nam cauum Hepatis commodius per aluum euacuatur; gibbum per vrinam. Si tamen etiam in gibba hepatis parte magna humorum copia adſit, prius per aluum purgatio inſtituenda. Itaque ſi materia aliunde affluat, ſiue à toto, ſiue à parte auertenda eſt ab hepate; quod fit, ſi ſanguis affluat, commodiſſimè venâ in brachio ſectâ: purgationes verò hîc parum commodæ ſunt; cum verſus Hepar è reliquo corpore humores trahant. Potius cùm ſi materia ſit acris & calida, & naturam ad expulſionem irritet, temperanda ea & alteranda iis medicamentis, quæ antea ſunt propoſita. Reuellunt etiam ab hepate frictiones brachiorum & crurum & cucurbitulæ ſcapulis cum ſcarificatione appoſitæ. Hepar verò roborant, ne affluentem materiam recipiat, & quodammodo repellunt, inunctio regionis Hepatis facta *oleo maſtichino, roſaceo, myrtino, abſinthij, emplaſtrum diaphœnicum frigidum, cerotum ſantalinum*, cataplaſmata & epithemata *ex refrigerantibus & adſtringentibus antea propoſitis applicata.*

Indicationes & curatio. Purgatio non ſit commoda. Reuellentia. Hepar roborantia.

Ad

Deriuatio. Ad Deriuationem autem commodum eſt venam internam in brachio ſecare, quæ quidem venæ ſectio à principio inſtituta ab Hepate reuellit, ſi autem repetatur, etiam deriuat. Poſſunt etiam hirudines hæmorrhoidibus applicari.

Vbi autem materiæ influxus iam prohibitus eſt, vel in ipſo hepate ob cauſſas ſupra dictas materia cumulata eſt, ad ipſius materiæ euacuationem curatio dirigenda. Fit autem illa materiæ euacuatio vel ſenſibiliter, vel inſenſibiliter. Senſibiliter euacuant, quæ vel aluum vel vrinam mouent.

Euacuantia. Ideóque ſi calidi, acres & bilioſi humores adſint, venæſectione præmiſſâ, ij euacuandi ſunt *ſyrupo roſarum ſolutiuo, tamarindis, manna, rhabarb, electuario de ſucco roſar. roſato Meſue, de pſyllio.* Frigidi verò humores euacuãdi ſunt *melleroſato ſolutiuo, agarico, electuario diaphanico, Indo & ſimilibus.*

Diuretica. Vrinam mouent in cauſſa calida; *ſem. 4. frigid. maiora, cum ſero lactis, vt & radices graminis.* Fortiora ſunt; *Radices aſparagi, fœniculi, petroſelini, bruſci, ſchœnanth, aſarum,* quæ in cauſſa frigida locum habent.

Inſenſibiliter diſcutientia. Inſenſibiliter verò diſcutiunt & reliquias abſumunt; *linimenta, vnguenta, cataplaſmata & emplaſtra* è diſcutientibus parata, de quibus poſtea *de obſtructione & tumoribus hepatis* dicetur: Quibus tamen ſemper aliquid adſtringentium addendum, ne tonus hepatis laxetur.

Ne verò noua materia cumuletur, præſtatur, ſi prohibeatur primò, ne noua coaceruetur, quod fit, ſi ea victus ratio inſtituatur, quæ ad humoris, qui peccat, generationem non facit. Deinde ſi adſit aliqua Intemperies, ob quam vitioſi humores generantur, vel non rectè expelluntur, ſi illa tollatur, & tandem ſi obſtructiones adſint, ſi eæ aperiantur.

Aliquot morborum Hepatis ab humoribus facit mẽtionem Hippocrates *libro de internis affectionibus.*

CAPVT II.

De Obſtructione Hepatis & vaſorum eius præter naturam apertione.

Obſtructio hepatis. ORganicos verò morbos Hepatis quod attinet, ſunt inter eos primò morbi meatuum. Cum enim hepar per ramos venæ portæ, qui in eius ſubſtantiam diſperguntur, chylum recipere, & ſanguinem genitum per venam cauam in totum corpus diſtribuere debeat, pateant, quantum ſatis, hi meatus neceſſe eſt. Quod ſi non fiat, morbi meatuum oriuntur, qui hîc duplices ſunt, obſtructio nimirum vaſorum in hepate, & nimia eorundum apertio.

Et primò obſtructio hepatis ſatis familiare malum eſt, teſte Galeno, *de cauſſ. morbor. c. 7. & de diff. morbor. cap. 7.* Nam venæ à porta exporrectæ tranſmiſſis quibuſdam oſculis cauæ ramis committuntur in ipſa hepatis ſubſtantia, vel in ipſam hepatis ſubſtantiam terminantur, per quas cum alimentum traduci & diſportari oporteat, obſtructiones facilè accidere poſſunt; cùm ob meatuum illorum anguſtiam, tùm ob materiæ tranſeuntis craſſitiem & lentorem; interdum & copiam.

Itaque Hepatis obſtructio eſt anguſtia vaſorum in Hepate alimenti diſtributionem impediens à materia ipſorum cauitatem implente, producta.

Subiectum eſt totum Hepar, quod tanquam organum generationis & diſtributionis ſanguinis afficitur: ſiquidem actio, quæ læditur, totius Hepatis eſt, vt membri organici. Etſi enim obſtructio quæ in venulis, aut arteriis per Hepar diſperſis eſt, ſit notiſſima, & vulgò in Medicorum ſcriptis celebrata: tamen quia & ipſa hepatis ſubſtantia ſuos poros ac meatus habet, non minus ac maſculoſa in habitu corporis ſubſtantia, & illi à craſſiore, feculenta & limoſa ſanguinis parte continuò præterlabente obſtrui & occludi poſſunt, quibus occluſis nec hepatis calor natiuus ventilari, nec halituoſa & tenuiora excrementa euacuari poſſunt. Atque materia iſta per ſubſtantiam Hepatis diffuſa niſi maturè tollatur, tandem induratur & ſcirrhum Hepatis generat.

Cauſſa.

Cauſſa efficiens proxima eſt materia cauitatem vaſorum vel etiam ipſam hepatis ſubſtantiam implens. Eſtque materia hæc interdum humor, interdum flatus, aliquando vtrumque mixtum; interdum & calculus. *Cau.*

Peccat autem humor vel copia vel qualitate, vt ſi craſſus ſit, qualis melancholia, pituita & ſanguis, item bilis interdum craſſa; aut viſcidus, vt pituita, quæ lentorem acquiſiuit.

Nonnunquam materia toto genere præter naturam, eſt, vt ſanguis corruptus & putridus. Craſſus igitur humor cùm calidus, tùm frigidus eſſe poteſt. Nam & bilis flaua interdum diutius in Hepate hærens craſſeſcit, & pernicioſas obſtructiones in eo gignit: Imò in calculum interdum degenerat.

Facilius verò generatur obſtructio in Hepate à materia etiam non admodum craſſa & copioſa, cum vaſa eius aut à primo ortu anguſtiora ſunt, aut à ſtipticorum vſu diuturno talia affecta ſunt.

Materia hæc, vt *cap. praeced. de Intemp. Hepatis cum materia* dictum, vel in Hepate generatur; vel aliunde ad id confluit. Generatur in Hepate vel eius facultate & actione læſa ob Intemperiem præcipuè, vel ob errorem externum, dum etiam Hepati bene conſtituto chylus vitioſus offertur, è quo bonum ſanguinem generare nequit.

Confluunt aliunde humores ad Hepar, vel à toto, dum illud copioſâ vel craſâ & viſcidâ materia repletum eſt; vel à parte aliqua, vt à ventriculo, liene, vtero, vel etiam à capite. Vt autem materia ad Hepar feratur, fit hoc, quia vel ob imbecillitatem materiam facilè ſuſcipit, vel ob anguſtiam vaſorum facilè retinet, vel vi caloris attrahit, vel dum medicamenta aperientia & diuretica exhibentur ventriculo crudis humoribus repleto.

Externæ cauſſæ ſunt errores in victu, vt ſi quis cibos copioſos aut craſſos, frigidos, adſtringentes frequenter ingerat, aut vino dulci craſſo, vel ſaccharo frequentius vtatur. Eiuſmodi cibos Hepar facilè obſtruentes Galenus enumerat, *1. de med. facult. cap. 4. 5. 6. & 3. eiuſdem operis cap. 15.* Accidit hoc quoque, quando quis mox à ſumpto cibo exercetur vehementius, aut balneum ingreditur. Tunc enim crudus chylus in exiles hepatis venas rapitur & impellitur.

Differentia.

Obſtructio Hepatis alia maior & pertinacior eſt, alia minor & mitior. Inueterata item alia, alia recens. Quædã etiam cum Intemperie eſt, quæ humorem obſtruentem produxit aut fouet. Occupat tandem obſtructio partem vel gibbam vel cauam. *Differentia.*

Signa Diagnoſtica.

Æger quandam grauitatem ſentit circa Hepatis regionem cum obtuſo dolore quodam, præſertim ſi paulò vehementius reſpirat, aut mox à cibo corpus exerceat, vt ex Galeno colligitur, *2. de loc. affect. cap. 8. & 7. aph. 52.* In accliui aſcenſu inſueta quadam difficultate ſpirandi premitur. Totus corporis color, inprimis faciei, mutatur, quia nec generatio nec diſtributio ſanguinis recta fit, ob id & alui deiectiones & liquidiores & copioſiores fiunt: Vrinæ imminuuntur, tenuéſque excernuntur *Signa.*

nuntur. Facilè quoque in obſtructione Hepatis febres putridæ accenduntur.

Si obſtructio cauam Hepar obſideat, tactu foris nihil percipitur; quia pars in profundo latet; & ventriculus magis in conſenſum trahitur, vnde cibi faſtidium & ſitis inſueta exiſtit, alui excrementa liquida ſunt, quia chylus Hepar non permeat. Si gibbum ſit obſtructum, abdomen ea regione preſſum reſiſtit, & partes reſpirationi dicatæ magis læduntur, inprimis diaphragma. Quæ per aluum excernuntur ſæpe ſanguinolenta apparent ex rudi mutatione chyli in ſanguinem.

Quod ad cauſſarum ſigna, ſi obſtructio ob vaſorum anguſtiam fiat; facilè & frequenter homo in hoc vitium illabitur, præſertim cum anguſtia eſt natiua: Quomodo autem anguſtia & latitudo venarum exploranda ſit, docet Galenus, 5. *de ſanit. tuend. cap. 7.* Aſcititia anguſtia eſt, quæ ex ſtipticorum longo ac frequenti vſu contracta eſt. Vbi anguſtiæ vaſorum ſigna non adſunt, vitio materiæ obſtructio inducitur, & quod obſtruit, humor eſt, ſi ponderis ſenſus magis circa Hepatis regionem percipitur; vapor & flatus, ſi tenſio magis affligit.

Si humor ſola quantitate peccat, exſuperantis eius indicia apparebunt. Si viſcidus ſit, adſunt ſigna pituitæ, frigidi ventriculi, catarrhi. Si craſſus ſeu calidus & bilioſus, cum grauitate quidam dolor punctorius quaſi coniungitur, qui in frigido humore non animaduertitur. Si materia ſit putrida, febrem ſociam habet. Si denique nullus error externus præceſſerit, ob vitium internum genita eſt obſtructio, quod quale ſit, ex iis quæ *cap. præced.* dicta ſunt dignoſcere licet.

Prognoſtica.

…gnoſtica. 1. Obſtructio Hepatis malum eſt non contemnendum, quia plures morbos minatur, potiſſimum febrem, Hepatis inflammationem, icterum, ſcirrhum, hydropem, vt Auicen. rectè dixerit, obſtructionem matrem eſſe omnium ægritudinum Hepatis. Si tamen tempeſtiuè & rectè curetur, citra difficultatem tollitur, dummodò non magna ſit & inueterata. Quæ enim inueterata eſt, non tantum in Hepate ſed & in omni membro putrefactionem excitat, febrémque accendit, teſte Aetio, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 2.* & Galenus ſcribit 8. *de comp. med. ſec. loc. cap. 6.* Obſtructionem Hepatis à vitioſis humoribus putrefactio ſequitur in calidis intemperaturis breui, in frigidis non citò ſed temporis progreſſu.

2. Hepatis obſtructionem comitatur diſtributionis alimenti impedimentum & plenitudinis collectio in meſaræi ſimæque viſceris partis venis, vnde periculum aut inflammationis earum partium, aut putredinis redundantium humorum. Galenus, *de ſucc. bon. & viſ. c. 1.*

3. Obſtructio in parte ſima ſeu caua hepatis facilius curatur; quia medicamentorum vis expeditius eò penetrat, & materia obſtruens per latiorem & commodiorem viam euacuatur.

4. Peior eſt obſtructio, quæ ab humore eſt, quàm quæ à flatu. Quoniam hic propriè diſcutitur. Periculoſa etiam, quæ à materia putrida, ſi quidem febris coniungitur, quæ vires magis affligit. Minus praua eſt, quæ ortum habet à materia ſolùm qualitate peccante, quàm ſimul etiam qualitate, hoc eſt, vt craſſa & lenta ſit, quam non rarò ſcirrhus ſequi ſolet.

Indicationes.

…dicationes. Obſtructio apertionem indicat. Et cum obſtructio ex eorum numero morborum ſit, qui cauſſam continentem & plerumque ſimul fouentem habent, & partim facta ſit, partim fiat, id quod obſtructionis factum eſt, ſanare oportet per ea, quæ obſtructiones liberant; quod verò adhuc fit, per illa, quæ materiam obſtructionem fouentem tollunt. Prius præſtant medicamenta, quæ proximam obſtructionis cauſſam tollunt, imminuentia ſcilicet, dum copioſa materia obſtructionem excitat, vel incidentia & detergentia, dum viſcida eſt, vel attenuantia, dum craſſa, ſintque omnia illa hepatica, aut his permixta, vt promptius ad hepar penetrent, idque ſuâ vi roborent. Poſterius faciunt euacuantia & reuellentia & quæ cauſſis tum generantibus nouam materiam, tùm impellentibus ad Hepar obſiſtunt & aduerſantur. Semper autem totius ratio habeatur & maximè primarum ad hepar viarum, quæ à materia replete liberæ eſſe debent, ne materia illa vnà cum medicamentis obſtructionem ſoluentibus ad hepar deducatur, atque obſtructio augeatur.

Curatio.

Si ergo ſanguinis abundantiæ indicia adſint, & cætera conſentiunt, dextra baſilica aperiatur, aut ſi malum ſit à ſuppreſſis menſibus, ſaphæna, vt ſanguis deorſum ab hepate ad vterum trahatur, & vt tutior ſit aperientium vſus, quæ pleraque calida ſunt ſanguinémque fundendi vim habent. Curatio.

Medicamenta autem aluum lenientia nota ſunt, ſicut & medicamenta quemlibet humorem præparantia, eumque è corpore euacuantia & *cap. præced.* etiam propoſita.

Corpore purgato exhibeantur, quæ ſoluendi obſtructiones vim habent. Talia ſunt, ſi obſtructio hepatis ſit à frigida, craſſa, & viſcida materia; Radices *fœnicul. petroſelini, apij, aſparagi, bruſci, rubiæ tinctorum, aſari, gentianæ, ſcillæ.*

Folia. *Capill.* ♀ *cuſcutæ, agrimon. agerati, lupuli, origani, marrub. alb. chamadr. abſinth. card. benedict.*

Semen. *fœniculi, ammios, dauci, aquilegiæ, cicer. rubr. amygdalæ amaræ.*

E quibus decocta parari poſſunt, additis paſſulis & cinamomo, vel ſpica, interdum etiam pauco aceto.

Vtiles ſunt ſyrupi *capill.* ♀ *de duabus & quinque radicibus, oxymelitis genera,* exhibita cum conuenientibus decoctis vel aquis; *trochiſc. de rhabarbar. de abſinth. de eupator. de lacca. Species, diacurcum. dialacca.*

Si à cauſſa calida fiat obſtructio, conueniunt Rad. graminis; rad. & fol. cichor. endiuiæ, taraxaci, ſcariolæ, ſonchi, lactucæ, acetoſæ, ſem. 4. frigid. maior. & minor. ſyrup. de cichor. ſimpl. & cum rhabarb. de endiu. ſimpl. & compoſ. acetoſ. ſimpl. & compoſ. diarrhod. trochiſci de camphora, ſpecies diarrhod. abbat. diatrion. ſantal.

Vbi mixti humores malo huic cauſſam præbent, etiam medicamenta miſcenda ſunt. In ſumma Galenus medicamenta Ἐκφρακτικὰ & Ἐκκαθαρτικὰ, hoc eſt, obſtructionem aperientia & meatus expurgantia vult eſſe calida & tenuium partium, amara ſcilic. quibus adſtrictio quædam coniuncta eſt.

Qua de cauſſa abſinthium vulgare valde prodeſt, vt & Ponticum & abrotanum ac amygdalæ amaræ.

In cauſſa autem frigida tale decoctum paretur.

℞. *Rad. 5. aperient. vino maceratar.* ℥.i. *aſari* ʒ.ii. *capill.* ♀ *cichor. agrimoniæ* an. M.i. *chamædryos, ſummitat. lupuli* an. Mß. *ſem. aniſi, fœniculi, ammios* an. ʒ.ii. *aquilegiæ* ʒ.i. *cicer. rubr.* ℥.ß. *ſchœnanth.* ℈.iiii. *paſſul. mundat.* ʒ.vi. *glycyrrh.* ʒ.iii. *bacc. iuniperi* num. xij.

Coq. in aq. ſimpl. ad tert. partis conſumpt. pro ℔j.

Colatur. adde *ſyrup. de 5. radic. byzantin. compoſ. oxymel. ſimpl.* an. ℥.j.

Aromatiſetur cum ſpecieb. diatrion. ſantal. Drach. j.

F. Potus pro tribus vel quatuor doſibus. Si in his *mechoacan.* Vnc. ß. *rhabarb. elect.* Drach. ii. *ſpic.* gr. xi. *cinam.* Drach. ß. infuſa fuerint; moderatè ſimul aliquid per aluum educitur.

Syrupus

Syrupus aperiens noſter.

℞. *Rad. aperient.* ℥.i. *cichor. pimpinell. ari* an. ℥.ß. *cortic. frangulæ ſambuci* an. ʒ.v. *herbar. cuſcutæ, capill.* ♀, *agerati, agrimoniæ* an. Mi. *linariæ. cardui bened. chamædr. centaur. minor. flor. geniſt.* an. Mß. *ſem. carthami, geniſtæ, aquileg.* an. Vnc. ß.

Inciſa & conquaſſata infundantur in vaſe arctè clauſo in *ſ. q. aq. ſ.* & *aceti ſcillitici* ℔j. per dies tres in P. M. Poſtea colentur & addatur *ſucci endiuiæ fumar.* an. ℔ß.

Et iterum *addito albumine oui* per dies 3. digerantur & colentur. Tandem adde *ſacchari clarificati*, *& ad iuſtam conſiſtentiam cocti q. ſ.*

Fiat Syrupus.

Syrupus de cuſcuta D. Scholtzij.

℞. *Herb. cuſcutæ nodor.* M.ii. *fumariæ, ſcolopendr. ceterach, hepaticæ capill.* ♀ an. M.ß.

Rad. fœnic. aſparagi, taraxaci an. ʒ.iii. *cichor.* ℥.i. *ſem. cuſcutæ* ʒ.vi. *fœnic.* ʒ.ii.

Coq. lento igne *in ſ. q. aq.* ad conſumptionem medietaris. Poſt horas duas F. fortis expreſſio.

Cui adde *ſucci endiuiæ fumariæ lupuli* an. ℥.ß. *rhabarb. el.* ʒ.ii. *cin. am. el.* ʒ.ß. Coq. ſ. a. cum *ſ. q. ſacch.*

F. Syrupus.

Galenus *in Euporiſt. cap.* 16.

℞. *Sem. aniſi apij, rad. aſari, amygdal. amarar. fol. abſinth.* an. Vnc. ß.

Formátque trochiſcos Dra. i. pondere, exhibétque febricitantibus cum hydromelite, non febricitantibus cum vino diluto.

Vel ℞. *amygdal. amarar. mundat.* ʒ.iß. *ſem. cumin. apij* an. ʒ.ß.

Detur cochlear vnum ex vino.

Vel ℞. *Baccar. iuniperi* Vnc. i. ß. *ſemin. erucæ* Vnc. i. *praſſij* ʒ.ß.

Excipiantur melle crudo, detur cochlear vnum.

In 8. *de Comp. medic. ſec. loc. cap.* 8. paſtillis Hepaticis amaris Aſclepiadis vtitur. Videantur vtrobique plura. Vtilis eſt & iſta aqua aperiens.

℞. *Rad. dulc. amar.* ℥.iii. *ſummit. lupuli, eupator.* an. M. ii. *cuſcut. hepatic. cichor. cum toto* an. M. i. ß.

Infundantur in ſero lactis ad prominentiam 4. digitor. per dies 3. Hinc deſtillentur. Dentur Vnc. iii. cum ſyrup. de quinque rad. Vnc. ii. Galenus ad magnas obſtructiones Hepatis ex materia admodum craſſa vtitur corticibus rad. cappar. tamariſc. ſcolopendrio. Et ſi obſtructio pertinacior ſit, etiam ea, quæ ad lienem aliàs vtilia ſunt, vſurpari poſſunt. Vbi de duritie Lienis ſuſpicio eſt, addatur paſſulæ, caricæ, glycyrrh. bugloſſ. malu. amygdal. dulc.

In calida cauſſa.

℞. *Rad. cichor. graminis* an. ℥.ß. *fol. endiuiæ. cichor. ſcariol. cuſcutæ*, an. Mi. *agrimon. abſinth.* an. p. i. *ſem. endiu. cichor. melon.* an. ʒ.ii. *ſebeſten. al. ebengen* n. vii. *paſſul. mund.* ℥.ß. Coq. in ſ. q. aquæ ad 3. part. conſumpt. pro. ℔i.

Colaturæ adde *ſyr. cichor. ſimpl. de duabus radicibus, acetoſi ſimpl.* an. ℥.j.

Aromatiſentur ſpec. diatrion. ſantal.

F. Potus pro 3. doſibus.

Vtilis eſt & hîc quoque conſerua radic. cichor. recentium coctarum & minutim contuſarum, cum ſ. q. ſacch. parata.

Si obſtructio pertinacior ſit, etiam hîc ea, quæ ad humores frigidos vtilia ſunt, vſurpari poſſunt. Poſt illorum tamen vſum decoctum cichorij ſumendum.

In cauſſa tam calida quàm frigida vtilia ſunt medicamenta è tartaro parata, & tartar. vitriolat. vt & aqua illa è vitriolo & tartaro, quæ deſcripta eſt *in Inſt. p.* 1366. In cauſſa frigida vtilis eſt ſpiritus vini tartariſat. ſeu eſſentia tartari.

In omnibus quoque hepatis obſtructionibus, præcipuè ab humore frigido, vtilia ſunt medicamenta à chalybe parata, de quibus *de obſtructione lienis* dictum.

Inter reliqua etiam puluis cachecticus dictus.

℞. *Chalyb. præpar. part.* j. *caſſiæ lign. part.* ii. *ſacchar. albiſſ. part.* iv.

F. Puluis, cuius mane & veſperi Scr. i. detur.

Vel ℞. *Chalyb. præpar.* ℥.i. *ſacch. albiſſ. in aqua agrimon. diſſolut.* ℔.ß.

F. ſ. a. Rotulæ, quibus ſub finem addatur guttula vna atque altera olei cinamom. vel caryophyl.

Vel ℞. *limaturæ chalyb.* q. v. *irroretur aqua abſinthij, fraxini.*

In quibus *proprij ſales* diſſoluti ſint. Relinque tamdiu, donec contrahat rubiginem.

℞. *Huius croci* ℥.iii. *fecul. ari* ʒ.ii. *magiſt. perlar. corallor.* an. ʒ.i *cinamom.* Scr. iiii. *ſacch. q. ſ. ad dulcedinem.*

Fiat puluis. Doſis Dra. j.

Vel ℞. *fecul. ari, ocul. cancr. præp. cryſtall. tartar.* an. Drach. i. *croci mart. reſolub.* Drach. ſem. *ſalis abſinth. cichorij, tartari vitriolati* an. Scr. i. *cinamom. ſpec. diatrionſantal.* an. Dra. ß.

F. Puluis.

Inter alias autem chalybis præparationes hæc vtilis eſt.

℞. *Limatur. chalyb. ſulphur. part. æqual.*

Ponantur in crucibulo in ignem circularem donec ſulphur exhalet. Iterum ſulphuris partem æqualem adde, quæ in igne planè exhalet, ne ſulphuris odor amplius percipiatur. Chalybem hunc poſtea inde ſartagini ferreæ & affunde acetum acerrimum ad eminentiam digiti vnius & ponantur ſuper ignem carbonum; ſemperque agitentur, donec acetum exhalet, quod vbi factum, nouum acetum affundatur, iterúmque igni admoueatur, qui fortiſſimus adhibeatur, donec materia rubeat, quæ refrigerata ſubtiliſſimè pulueriſetur.

Diligenter autem attendendum, vt ſemper iis, quæ obſtructiones ſoluunt & attenuant, nonnulla adſtringentia admiſceantur, ſubſtantia viſceris roboretur, & aperientia diutius hîc detenta efficacius agant. Eiuſmodi ſunt inter calida abſinthium, mentha, inter frigida, roſa, cichor. endiu. Compertum verò eſt ex nimio & diuturno vſu aperientium medicamentorum hepar non parùm læſum fuiſſe.

Poſt vſum aperientium horum æger per dimidiam horam in dextrum latus decumbat, vt promptius ad venas meſaraicas & hepar ferantur.

Extra autem in obſtructione à cauſſa frigida vtilis eſt ſuccus vel decoctum abſinthij, fumariæ, rad. filicis, ſem. ſecuridacæ, cum pauco aceto, ſi epithematis forma regioni hepatis calefacta imponantur.

Aut ℞. *Fol. abſinth. abrotan. agrimon. cuſcutæ* an. M. i. *rad. cyperi* Vnc. ß. *flor. chamæmel.* M. ß. *cinamom. ſpicæ* an. Dra. i. *cumini* Drach. ii.

Coq. in ſ. q. vini albi ad tertiæ part. conſumptionem. Colatura vſurpetur pro epithemate.

Si eadem medicamenta ad mollitiem coquantur & contundantur, & olei amygdal. amarar. ſufficiens quãtitas addatur, cataplaſma formari poteſt.

Vel paretur tale vnguentum.

℞. *Ol. nard. amygdal. amar.* ana ℥.ß. *ſpic. Indic. Celtic. ſchœnanth.* an. ℈.i. *cyper. ſem. apij* an. Scr. ß. *ceræ q. ſ.*

F. Vnguentum.

In obſtructione à cauſſa calida.

℞. *Aq. cichor. endiu. abſinth.* an. ℥.iii. *aceti vini* ℥.ß. *ſpec. diarrhod. Abbat. ditrion ſantal* an. ℈.ii. *ſpicæ* ℈.i. M.

F. Epithema.

Expeditis obſtructionibus intemperies hepatis emendanda eſt iis medicamentis, quæ cap. præced. ſunt propoſita, ipſúmque hepar roborandum. Vt ſi obſtructio fuerit à cauſſa frigida, tale paretur Electuarium.

℞. *Conſ. capill. vener. beton. abſinth.* an. ℥.i. *trochiſc. de rhabarb.* Scrup. ii. *hepatis lupi præpar.* Dra. ii. *ſpec. diaxylaloes*

lo aloes ʒ.i. *cinamom* ℈.i. *ſchœnanth.* ℈.ß. Cum *ſyr de eupator.*

F. Electuarium.

Vel ℞. *Hepat. lupi præpar.* ℥.ß. *Mithridat.* ʒ.ii. *conſeru. abſinth. agrimon.* an. ℥.i. Cum *ſyr de eupator.*

F. Electuarium.

Si obſtructio ſit à cauſſa calida.

℞. *Conſeru. flor. vel rad. cichor.* ℥.i. ß. *roſ.* ʒ. vi. *ſpec. diarrhod. Abbat. diatrionſantal.* an. ʒ. ß. Cum *ſyr. de cichor. ſimpl.*

F. Electuarium.

Diæta.

Victus ratio ſit attenuans, vt præcipit Galenus, *in art. med. cap.* 87. *&* 6. *de tuend. ſan. c.* 7. Et ſi obſtructio ſit à craſſa & viſcida materia, non tantum attenuans victus ſit, ſed & abſtergens. Inter abſtergentia probatur priſana hordeacea, 1. *de rat. vict. in acut. t.* 18. quæ diſtributionem à cauo in gibbum hepatis adiuuat. Condiantur cibi, ſi febris vel calida intemperies adſit, aceto, aliàs aromatibus, ſed modicè, aut baccis iuniperi. Proſunt quoque cappares aceto conditi. Piſtacia quoque hepar aperiunt & roborant. Vitentur in cibis omnia craſſa, lenta, adſtringentia, & edulia è tritico, farina & lacte, ac caſeus, præſertim vetus, caro ſuilla & duræ carnes, ac difficilis coctionis. Item anguillæ, aliaque, quæ Galenus enumerat, 5. *de tuend. ſanit. c.* 7. *de ſuccor. bonit. & vitior. c.* 4. Nocet quoque vehemens à cibo exercitatio & balneum, & cibi aſſumptio corpore adhuc ab exercitio præcedente calente. Vbi verò quis poſt exercitium à cibo dolorē & tenſionem hepatis ſentit, quieſcat, & in potu ſumat aliquid, quod vrinam cieat, & hepar obſtructione liberet, ſicut conſulit Galenus, *in lib. de ſalubr. diæta aph.* 12. & 32. In iuſculis quoque coq. radic. fœniculi, petroſelini, aſparagi. Copia ferculorum vitetur, & cibus ſumatur priore iam concocto. In potu improbantur vina dulcia, craſſa, auſtera & cereuiſia craſſa. Detur verò priſana hordeacea diluta & hydromel dilutum, vel cereuiſia tenuis & bene defecata. Vbi vinum locum habet, ſit illud tenue ac vetus.

De apertione vaſorum hepatis.

[Apertio vaſorum hepa-] Contrarium obſtructionis hepatis vitium eſt vaſorū eius nimia apertio. Aperiuntur a. hepatis vaſa vel à caloris aut humiditatis exceſſu, à qua præcipuè laxatur; vel ab humoribus acribus, & quibus orificia vaſorū patefiunt, aut etiam ipſa vaſa eroduntur, vel etiam à ſanguinis copia. Pertinent huc & cauſſæ externæ, quæ violentia ſua vaſa rumpunt & vulnerant.

Cognoſcitur autem hoc malum à cauſſis, quæ præceſſerunt, inprimis verò ex effectis, inter quos præcipuè eſt cruenta alui deiectio, quæ accidit, cum vaſa in hepate præter naturā aperta ſanguinem continere non valēt.

Apertio autem vaſorum occluſionē eorundē indicat. Præſtatur hoc vel obſtruendo, vel adſtringēdo. ad quam rē vtilia ſunt, plantago, burſa paſtoris, polygonū, tormētilla, roſæ, myrtus, ribes, berberis, abſinthium, cydonia, maſtiche, terra ſigillata, bolus Armenus, ſpodium, corallia, ſyrupus de roſis ſiccis, myrtinus, de ribes, de mentha, de coralliis, trochiſci de ſpodio, de terra ſigillata, aquæ ferratæ.

Extra etiam dextro hypochondrio applicentur eadē adſtringentia & cataplaſmata è pulpa cydoniorum, roſ. tubr. abſinth, balauſt. & baccis myrti. Fomenta ex iiſdem in vino auſtero coctis, & linimenta & vnguenta ex ol. maſtich. myrtin. abſinth. cum pulueribus adſtringentibus. Emplaſtrum de maſtiche, diaphœnic. frigid. & ſimilia.

Ad hunc locum nonnulli etiam referunt apertionem venarum & illum ſanguinis fluxum, qui cuidam, venā è regione hepatis aperta accidit, & reſtitante ſanguine veſtigium fluxûs non apparuit, vt refert Hollerius, *inter rara* num. 3. vt & alterius cuiuſdam hiſtoriam, quam recenſet Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanat. cauſſ. cap.* 4. Hominis nimirum robuſti admodum, qui agens annum 36. ætatis conquerebatur ſæpenumerò de ſanguinis fluxu, quo ſingulo quoque menſe grauiter affligebatur, & rogatus, qua parte ſanguis flueret, id ſe neſcire reſpondebat. Depoſito tamen pallio ilia dextra monſtrauit. Verùm cum in his nullum veſtigium nec cicatrix appareret, & Beniuenius ſe decipi ſuſpicaretur, ille, cum fluxus iſte rediret, locum digito contegebat, eoque, accerſito Beniuenio amoto ſanguinem fluere permittebat, qui non ſecus, ac ſi inciſa vena eſſet, emanabat, nec prius ille fluor ceſſabat, quam ſanguinis libra emitteretur. Quo euacuato nullus diſpicere potuit, vnde euacuatio facta ſit. Curauit a. iſtum hominem Beniuenius ſola ſanguinis miſſione ex vena hepatica ſingulis menſibus inſtitutā & idonea victus ratione.

Verum hæc venarum apertio propriè huius loci non eſt, neque venæ iſtæ, quæ apertæ fuerunt, fuerunt ex hepate immediatè, ſed ex iis, quæ in cutem diſperguntur. Idem, ſed in aliis partibus bis obſeruaui; Primò in ſcorbutico, cui in crure vena per interualla aperiebatur, & ſatis largiter ſanguis effluebat, nullo poſtea apparente veſtigio. Deinde in fœmina quadam, cui, cùm primum eſſet grauida, ſæpius in occipite vena proræ aperiebatur, & ſanguis cum maximo impetu interdum ad libram vnam effluebat. Cum verò ſanguis is non flueret, circa ventriculum & diaphragma dolorem percipiebat, vbi etiam poſtea tumor obortus eſt, qui cùm ad ſuppurationem perueniſſet, neceſſario aperiendus fuit. Ipſa verò conualuit.

CAPVT III.

De Inflatione Hepatis.

[*Inflatio hepatis.*] SVnt & alij morbi, qui hepati, quatenus membrum organicum & certo modo conformatum eſt, accidunt. Hepar aliquando planè defuiſſe in Matthia Ortelio, Mercatore Antuerpienſi, refert Schenckius, *obſeru. lib.* 3. *ſect.* 2.

[*Obſeruatio Schenckij.*] ¶ [Vbi refertur, quod anno Chriſti 1564. d. 11. Septembr. mortuus ſit Matthæus Ortelius, Mercator Antuerpienſis, eiuſque corpore aperto nec hepar, nec lien inuentus ſit; at ſubſtantia inteſtinorum carnoſa prorſus fuerit, & multò ſolidior, quàm ipſa muſculorum caro, vt ſoliditate cordis carni ferè reſponderet, & vena caua ex ipſis inteſtinis ſuam originem ſumpſerit, eo ferè modo, quo vena portæ in ipſis inteſtinis ſolet implantari. Laborauit hic Vir aliquot annis antè hydrope, & ſæpe inflammatione & abſceſſibus inteſtinorum.

[*Zacutus Luſitanus.*] Similem hiſtoriam refert Zacutus Luſitanus de *Pr. Med. Adm. lib.* 2. *obſeru.* 38. de fœmina quadam, quæ cùm ex menſium obſtructione tympanite laboraſſet, & obiiſſet, corpore aperto hepar nullum inuentum eſt ſed loco eius maſſa carnea ab hepatis regione vſque ad vmbilicum extenſa, quæ 36. libras pendebat.]

Contrà, vt Schenckius ex *Gemma* refert, hepar duplex inuentum; aliquando repertum globoſum & iuſto minus, & vnà cum diaphragmate ad mammillam vſque dextram aſcendens; aliquando peritonæo annatum vt Columbus, *lib.* 15. annotauit. Sed hæc rara ſunt, & plerumque à primo ortu contracta, ac vix curationem admittunt. Eos ergo ſaltem morbos, qui frequentiores ſunt, & curationem admittunt, explicabimus, quales ſunt magnitudo aucta & tumores hepatis. Inter quos primò eſt Inflatio, cum ſub tunica craſſus flatus concluditur, qui hepar inflat, & dolorem in eo excitat.

Cauſſa.

Cauſſa. Flatus is interdum à membris vicinis, vel etiam vniuerſo corpore & venoſo genere in febribus pituitoſis & malignis tranſmittitur; vel à cibis flatulentis, pituitoſis & melancholicis ſuppeditatur; vel ab hepatis imbecillitate generatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hoc malum ex tumore dextri hypochondrij, qui eſt ſine grauitate, ſed cum magno dolore qui tamen non eſt continuus, ſed nunc intenditur, nunc remittit; & ſi locus digitis prematur, tumor cedit nullum tamen murmur percipitur, nec vomicæ latentis ſuſpicionem præbet; Corporis & faciei color, vt in aliis hepatis tumoribus, non mutatur: Vrina, ſi febris abſit, quod plerumque fit, eſt alba & ſpiſſa.

Verùm de hoc hepatis tumore notandum, etſi non impoſſibile flatum ſub tunicam hepar ambiente concludi poſſe, cum aqua etiam ibi ſæpe colligatur; tamen cauendum eſſe, ne, quod de liene etiam dictum, dolores, qui ex diſtenſione peritonæi & membranarum vicinarum oriuntur, pro doloribus hepatis habeantur Sæpe enim accidit, præcipuè in motu & exercitio vehementi; & in corporibus, qui non ſæpe exercentur, vel diu ab exercitiis quieuerunt, vt flatus vel humores ſeroſi agitati in peritonæi & muſculorum ipſi connexorum ſpatia irrumpant, doloremque in eo punctorium excitent, qui pleuritidem quandoque ſimulat.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Tumor hic ſæpe ſatis difficulter curatur; cum flatus hîc loci non facilè diſcutiatur.

Curatio.

Curatio. Malum hoc flatus diſcutientibus curatur, & eos ab hepate repellentibus. Vtilia proinde hic ſunt omnia, quæ in obſtructione hepatis ex cauſſa frigida ſunt propoſita. Præcipuè diſcutientia & digerentia, vt diacyminũ, diagalanga. Si pituita adſit craſſior, quę malũ foueat, præparanda ea & euacuanda, vt *c.* 1. *&* 2. dictum.

Extra etiam fomenta flatus diſcutientia vtilia ſunt, & inter ea etiam milium, vt:

℞. *Flor. chamamel. meliloti* an. M.j. *abſinth.* M.ß. *ſem. aniſi, fœnugraci, lini* an. ℥.ß.

Coq. pro fomento.

Poſtea inungatur locus ol. amygdal. amarar. nardin. chamæm. de abſinth. de ſpica.

Diæta.

Diæta. Cibus ſit attenuans, non flatulentus. Vinum bibatur meracius & vetus.

CAPVT IV.

De Hepatis inflammatione.

Hepatis inflammatio. CVm hepar ob venarum anguſtiam obſtructioni ſit obnoxium, facilè inflammatione tentari ſolet, ſanguine in ipſam hepatis ſubſtantiam ſeu parenchyma effuſo, vnde id intumeſcere & ſanguinem putredinem concipere atque incaleſcere contingit.

Eſtque materia tumores hepatis excitans interdum ſanguis ſincerus, qui inflammationem puram gignit; interdum bilioſus, pituitoſus, melancholicus humor admiſcetur. E quibus tumores præter naturam ſui generis exſiſtunt. Influit autem ſanguis in ſubſtantiam hepatis per modum vel attractionis, ob calorem, vel tranſmiſſionis, ſiue à toto, ſiue à parte aliquâ. Suſcipit, hepar ob imbecillitatem vel congenitam vel ab aliis cauſſis acceſſitam.

Et quidem ad ſanguinis attractionem facit medicamentorum calidorum externorum applicatio. Ita refert Guilielmus Fabricius, *cent.* 2. *obſ.* 46. cuidam intemperie frigida ventriculi laboranti emplaſtrum & vnguēta calida è pipere, cardamomo, oleo caryophyllorum, cinamomi & ſimilibus admota fuiſſe, atque inde inflammationem hepatis excitatam. Caua enim ſui parte à dextra in ſiniſtram vniuerſam ferè anteriorem ventriculi regionem integit, ita vt medicamenta calida, quæ corroborandi gratia ventriculo frigidiori admouentur, ſubſtantiam hepatis priùs attingant antequam ad ventriculum vſque perueniant. Idem præſtare poſſunt cucurbitulæ regioni hepatis applicatæ. Cuius rei exemplum habet idem Guilielmus Fabricius, *cent.* 2. *obſ.* 47. Cùm enim cuidam hæmorrhagiâ narium laboranti cucurbitulæ magnæ ad regionem hepatis applicatæ fuiſſent, ſanguis quidem ſubſtitit, ſed inflammatio hepatis ſecuta eſt. Cum enim in magnis hæmorrhagiis ſanguis efferueſcat, cucurbitulis affixis facilè quidem ad hepar attrahitur, ſed ibi retentus inflammationem parit. Ideoque tutius eſt frigida medicamenta, quæ ſanguinem condenſant, craſſioremque & minus fluidum reddunt, hepati & lieni applicare. *Cauſſe tract ſ[anguinis].*

Afficitur autem hepar ſecundum partem vel gibbam vel cauam; ob vicinitatem tamen partium alteram in conſenſum facilè trahit.

Signa Diagnoſtica.

Inflammatio hepatis ab aliis tumoribus, affectionibuſque eiuſdem his ſignis diſcernenda. Senſus grauitatis circa hepatis regionem in dextro hypochondrio percipitur à membranis, quibus hepar in nonnullis ad coſtas nothas annectitur: ſimul mox febris adeſt, non ſequitur, vt in obſtructionibus & ſcirrho; non tamen ſtatim acuta vel ardens febris eſt, niſi inflammatio maior fiat. Nam perpetuò inflammationis magnitudinem febris vehementia ἀναλόγως comitatur. Etſi autem Aëtius docet, febrem adeſſe acutam, inæqualem quæ plerumque ſub noctem exacerbatur: tamen id intelligendum de ea febre, quæ ad incaleſcentem phlegmonem hepatis accidit. Tuſſis per interualla affligit arida, ob vapores, qui ab hepate inflammato ad pulmones eleuantur, & quod feruor hepatis diaphragma comprimit, quam moleſtiam natura ab organis reſpirationis propellere nititur. Difficultas autem ſpirandi adeſt; cùm ob tumorem hepatis, tùm ob febrem quæ maiorem refrigerandi neceſſitatem affert. Decubitus difficilior eſt cùm in latere dextro, hepate à ſubiecto ventriculo & inteſtinis compreſſo, tùm in ſiniſtro, hepate pondere ſuo ſuſpenſo & membranis eius tenſis. Facilior eſt decubitus ſupinus. Pulſus, teſte Galeno, 4. *de cauſſis pulſ. c.* 4. celerior, frequentior, inæqualis eſt, ob auctam in affectu calido refrigerandi pulſus neceſſitatem, durus, vibrans. *Signa.*

Ad enumerata ſigna accedunt, ſitis magna ægrum fatigans, & anorexia; Lingua quoque ſcabra & rubicunda, tandem nigra fit cum quodam lentore. Calor mordax ſentitur in toto, ratione febris; quæ ſi maligna ſit, extrema frigeſcunt. Color totius ad flauum declinat: aluus adſtringitur, niſi coniuncta ſit ἀτονία hepatis. Ita Galenus ſcribit, 4. *de rat. vict. in acut. text.* 17. Quibus hepar phlegmone obſidetur, iis αἰγατώδη, hoc eſt, caprarum ſtercori ſimilia excernuntur, quando ſcilicet viſcus hoc duntaxat phlegmone afficitur: ſin cum phlegmone affuerit ἀτονία; ſeu debilitas hepatis, liquida deiiciuntur, viſcere alimentum ad ſe attrahente. *Hæc Galenus.*

Illa verò liquida aliàs bilioſa ſunt, aliàs, vbi aliqua ab hepate fit chyli attractio, loturæ carnis ſimilia, quod crudus chylus in ſanguinem perfectè nō eſt conuerſus. Vrinæ craſſæ, rubicundæ, turbidæ, paucæ ſunt, ob feruorem & æſtum hepatis. Vomitus bilis eſt flauæ & vitellinæ, quæ poſtea æruginis colorem aliquando refert. Interdum ſingultus ſequitur.

Cæterùm diſcernenda eſt inflammatio hepatis à vicinarum partium inflammatione. Ac primò ſi meſenterium inflammatum ſit, non apparet coloris in facie & reliquo corpore mutatio; ſymptomata ſunt mitiora, deiectiones alui liquidæ, in quibus primò tenuis & cruda quædam ſanies apparet: poſtea materia quædam magis concocta ad ſimilitudinem puris, præſertim vbi inflammatio ſalubris eſt.

Si muſculi abdominis inflammati ſint, corporis color etiā non mutatur, tumor ad tactū ſenſim deliteſcit, ad figuram muſculorū extenſus, nec rotundus eſt, inſtar figuræ gibbi hepatis. Rectorum muſculorū tumores oblongi ſunt & per totum ventrem extenſi, etiā vmbilicū comprehendunt. Cæterorum, vtpote profundiorū, tumores difficilius diſcernuntur. Cutis ſupra tumorē non ſine dolore contrectatur; apprehenſa quoque digitis, vt attrahatur, minimè ſequitur ob tenſionem: Interdum rubicunda apparet, præſertim ſi affectio in externis muſculis hæreat. Quocunque denique æger decumbat, eadem tumoris magnitudo manet; maior verò apparet, vbi hepate affecto decubitus fit in latus ſiniſtrum, minor, corpore in dextrum reclinato, hepate ſcilicet ſub coſtas nothas cedente. Si tranſuerſalis muſculus inflāmetur, magis læduntur partes profundæ, dolor eſt vehementior, quàm in aliis muſculis: quia ille muſculus eſt membranoſus circa finem, & neruos plures molliores que obtinet, & cū peritonæo aponeuroſi cōiūgitur.

Et omnino opus eſt, vt diligenter inflammatio muſculorum abdominis ab inflammatione hepatis diſcernatur, cum incautis ea res non rarò imponat, vt inflammationem muſculorum abdominis in dextra parte pro hepatis inflammatione habeant. Exemplum videatur, 5. *de loc. aff. cap.* 7. de Steſiano: Hunc alij Medici curârunt tanquam abſceſſum habentem in hepate. Galenus, verò negauit abſceſſum eſſe in hepate & monſtrauit eum inter muſculos tranſuerſos & obliquè aſcendentes eſſe. Simile exemplum eſt apud Franciſc. Valeriolam, *lib.* 4. *obſ.* 5.

Cauendum tamen etiam hîc, ne fallamur, & hepar non inflammatum putemus, ſi tumor in medio ventre apparet. Quibuſdam enim hepar ad medium ventrem extenditur.

Tertio: Si inflammatio pleuram, qua parte nothas coſtas dextri hypochondrij illa ſpectat, prehenderit, dolor vehementior erit, à ſuperioribus quaſi ſuſpenſus & cum punctionis ſenſu coniunctus: Difficulterque reſpirabit, nulla coloris faciei aut corporis fit mutatio, tuſſis vehementior, moleſtiorque eſt, ſed non planè ſicca. Verùm cum ſputo colorato ſaltem procedente malo pulſus euidenter durus & ſerrinus apparet. Si hepar inflammatum ſit, dolor eſt mitior cum ſenſu grauitatis, qui tamen exacerbatur, niſi æger ſupinus iaceat. Color corporis ad flauum accedit, tuſſicula adeſt arida, pulſus minus durus, tumor denique aliquis in dextro hypochondrio apparet.

Quod ad ſigna differentiarum inflammationis hepatis, quando magna illa eſt, dolor percipitur iuguli quaſi ad inferiora tracti, præſertim dum vehementius æger inſpirat. Dum enim hepar inflammatum pondere ſuo diaphragma cui alligatum eſt deorſum trahit, tenſum diaphragma membranam coſtas ſuccingentem, cui etiam obnaſcitur, tendit. Vnde dolor tractionis in iugulo ſentitur. Galenus etiam fieri putat ob tenſionem venæ cauæ ſurſum ab hepate aſcendentis, 2. *de loc. aff. cap.* 7. Tumor tactui, & vbi abdomen gracile eſt, etiam viſui eſt expoſitus: Symptomata omnia ſunt vehementiora; contrarium accidit, vbi malum eſt mitius.

Quæ pars hepatis affecta ſit, ſic dignoſcitur. In gibba hepatis parte conſiſtit inflammatio, quando decubitus in dextrum latus eſt difficilior, & dolor preſſu exacerbatur, tumorque manifeſtius apparet, præſertim muſculis abdominis emaciatis; partes ad iugulum dextrum deorſum trahi videntur; ſymptomata denique omnia ad partes thoracis eminentia grauiora ſunt, quàm ad inteſtina & ventriculum. Contrarium fit cauo hepatis inflammato, vbi & anorexia maior erit, & ſitis aderit & vomitus materiæ bilioſæ.

Qui humor inflammationis in hepate cauſſa ſit, ex ſymptomatum intenſione & remiſſione æſtimandū, & inprimis ex febris acceſſionibus vel exacerbationibus. Etſi enim omnis inflammatio, vt in aliis partibus, ita etiam in hepate fit à ſanguine: tamen ſanguis is interdum purus eſt, interdum bilem vel melancholiam admixtam habet, & quidem à ſanguine & bile Symptomata vehementiora ſunt, & febris plerumque ardens cum ſiti maxima; ex ſucco melācholico remiſſiora ſunt, & febris licet ſit continua, quaſdam tamen pro natura humoris exacerbationes habet. Quanquam & hoc tradit Galenus, 4. *de praſag. pulſ. cap.* 4. hepar nunquam ferè pituitoſam fluxionem admittere, propterea quod compactius ſit, & propterea congenita facultate pituitam alteret & immutet.

Prognoſtica.

1. Hepatis inflammatio malum periculoſum & plerūque lethale eſt: quia pars princeps afficitur, cuius occaſione ſanguinis generatio & diſtributio læditur, & hydrops imminet, aut atrophia, vnde in hoc malo vnica ſalutis ſpes eſt virium robur, ſicut Galenus, 10. *meth. med. cap.* 5. docet. Ideoque viribus imbecilli aut ſenes, aut graciles vel bilioſi peribunt, vel in maraſmum tranſibunt, præſertim ſi ex eryſipelate laborant. *Prognoſtica.*

2. Quæ in ſimis aut cauis hepatis partibus Inflammationes accidunt, magis inappetentiam, nauſeam, vomitum bilioſum, ſitim ingentem afferunt; quæ in gibba, maiore inter ſpirandum dolore laborantem afficiunt magiſque tuſſim excitant, & dolor vſque ad dextræ partis iugulum, adeo vt deorſum trahi videatur, extenditur. Auicennas, 3. *can. fen.* 14. *tract.* 3. *cap.* 1. ſimpliciter pronunciare videtur, Apoſtema in gibbo hepatis deterius eſſe, quam in cauo: ſed explicandum hoc ex Galeno, quod partes thoracis, ideoque nobiliores, in gibbo hepatis patiuntur, vnde difficultas ſpirandi, tuſſis & dolor ad iugulum aſcendens ſequitur. Et per ſe hepatis gibba pars eſt nobilior, vbi generatio ſanguinis. & huius in totum corpus ἀνάδοσις perficitur. Quæ autem caui hepatis inflammationem comitantur ſymptomata, vt nauſea, vomitus, ſingultus ad ventriculum & inteſtina magis ſpectant. Sic Galenus ſcribit, *6. epid. comm.* 2. *t.* 14. Hepatis conuexum ſeu gibbum concauo longè periculoſius eſt; quoniam inter ſuperiores & proinde nobiliores corporis partes reponitur.

3. Tumor in hypochondrio durus & dolens; hoc eſt, phlegmone ſeu inflammatio, vt Galenus interpretatur, peſſimus eſt, ſi vtrumque hypochondrium occupet. Si verò alterum, minus periculoſus eſt in ſiniſtro. Hippocrates, 1. *progn. aph.* 29. Nam propter hepar periculoſa eſt inflammatio in dextro hypochondrio. Addit Galenus; *in aph. ſeq.* talem tumorem initio mox periculum mortis citò affuturæ ſignificare Hippocrati, ſi ſcilicet intimum quid, hoc eſt, hepar, item ventriculus aut Lien afficiatur. Muſculi hypochondriorum inflammati mortem non inferunt, niſi aut inſignis ſit inflammatio, aut virium debilitas, (morbus enim hic diu ſæpe protrahitur & vires valde deiicit) aut medicus vel æger errorem aliquem committat. Videatur & 6. *aph.* 7. de doloribus ventris profundis.

4. Inflammatio à ſincero ſanguine minus periculoſa eſt; deterior à ſucco billioſo: quia febris ardens accedit, teſte Galeno 5. *de loc. affect. cap.* 7. quæ maraſmum minatur; poſtea à ſucco melancholico, qui facilè in ſcirrhum migrat, vbi res deſperata eſt.

5. Hepate inflammatione laborante ſuperuenit ſingultus, 5. *aph.* 58. Et in inflammatione Hepatis ſingultus malum, 7. *aph.* 17. Cauſſa eſt neruorum hepatis & ventriculi *κοινωνία*, ob quam hepar inflammatione laborans os ventriculi in conſenſu trahit. Singultus autem tantum fit, vbi Hepar ad maximam inflammationem peruenit, aliàs minimè, vt Galenus *ibidem* docet. Fieri & ſingultus tum poteſt, quando per magnã hepatis inflammationem aliquid bilis in principium inteſtinorum confluit, quod in ventriculum infuſum eum laceſſit & ſingultum excitat. Quibuſdam, teſte Galeno, ſingultus ille accidit ob inflammationis magnitudinem, quo ventriculi os premitur.

6. Hypochondriorum inflammationes ſi diem vigeſimum primum excedunt, & febris perdurat, tumore nõ ſubſidente, in ſuppurationem vertuntur; præſertim ſi facultas non eſt imbecilla. Si ceſſante febre, pars materiæ craſſa & lenta in hepate impingatur, tenuiore conſumpta & attenuatâ, ſcirrhus excitatur.

7. Quibus hepar aut lien inflammatus eſt; iis plerumque hæmorrhagia narium accidit, (præſertim ſi 25. annis minores ſunt) primis ſeptem diebus, paucis nono & vndecimo, rariſſimis decimoquinto; & confert illa hæmorrhagia, ſi è directo fiat. Hippocrates & Galenus, 1. *progn. ab aph.* 31. *vſque ad* 34.

8. In Inflãmatione hepatis, renum, veſicæ, de criſi maximè indicium ſumitur ex vrinis, quæ coctionem materiæ oſtendunt. Leues autem hepatis inflammationes, quæ febres acutas coniunctas habent, ſoluit etiam ſanguinis profluuium, ſicut & alias in Hypochondriis calidas & acutas inflammationes. Oportet autem per directum fluere ſanguinem, ex dextra quidem nare, hepate patiente vel locis in dextro hypochondrio ſitis; ex ſiniſtra verò, liene & locis vicinis laborantibus. Præterea ſudor *χρηστὸς* ſeu bonus & vtilis, id eſt, concocta iam materia emanans, omnes, quæ in hypochondriis ſunt, inflammationes calidas & acutas iuuat. Cæterũ conuexæ hepatis partes inflammationem patientes tribus præcipuè excretionis modis ſoluuntur: hæmorrhagiis è nare dextra, ſudoribus bonis & vrinis copioſis, Cauæ autem partes excrementis alui biliofis & ſudoribus; nonnunquam etiam vomitionibus. Galenus, 3. *de criſibus c.* 3.

9. Scias, quod cum apoſtemati hepatis aſſociatur ventris ſolutio, eſt mortale, Auicenn. 3. *canon. fen.* 14. *tr.* 3. *cap.* 2. *in fine.* Ratio eſt, quia Symptomatica fit excretio materiæ prauæ adhuc crudæ & à virtute imbecilla, quæ materiam regere nequit.

10. Peſſima ſigna inflammationis hepatis ſunt, febris ardens, ſitis inexhauſta, lingua ſcabra, refrigeratio extremorum: cum medium corpus vritur, & ægri pedes ſubinde nudãt; Vomitus item niger vel porraceus; quia magna aduſtio ſignificatur. Morti proximis venter intumeſcit, rupto abſceſſu, & frigidum ſudant circa collum, & faciem; atque animo linquuntur.

11. Cum inflammationem febris ardens & continua comitatur, malum eſt; quia vehementer inflammatum iſtud viſcus eſſe ſignificatur: Sicut è contrario, exigua febris de exigua etiam inflammatione iudicium facit. Nam, vt Galenus, 2. *prorrhet. aph.* 31. ſcribit, Inflammationis magnitudinem perpetuò febris ex proportione conſequitur.

12. Quando permutatur apoſtema calidum ex hepate ad ſplenem, bonum eſt; quando verò ex ſplene ad hepar, malum, Auicenn. 3. *can. fen.* 13. *tr.* 3. *c.* 1. Nam vomica xepatis nunquam ferè ſanatur, aut ſi apoſtema diutius durat, hydropem acceſſit.

13. Quibus hepar ſuppuratum vritur, ſi purum pus & album effluxerit, euadunt. In tunica enim hepatis pus continetur; ſin qualis amurca, intereunt. 7. *aph.* 45. Nam quibus, vt Galenus *in comm.* addit, in tunica pus eſt, illæsâ iecoris ſubſtantiâ, omnes ſeruãtur: quibus verò in carnem vſque iecoris corruptio penetrat, ii bona ratione moriuntur. Illud humorem tenuiorem, à quo hepar minus periclitatur; hoc deteriorem indicat.

Indicationes.

Quæ hîc agenda ſint, facilè ex generali de phlegmone curanda doctrina patet; modò ſimul partis affectæ habeatur ratio. Inprimis autem in principio videndũ, ne inflammatio augeatur. Inhibetur verò vacuando & auertendo ſanguinem affluentem in aliam partem & adſtringendo partem affectam, ne recipiat. Materia ergo fluens & fluxura reuellatur & repellatur. Et quidem ſi fluxio per modum attractionis fiat, vel dolor mitigetur, vel calor tẽperetur, prout vſus requirit. Si per modum tranſmiſſionis, hepar roboretur, ne materiam ſuſcipiat, & mandanti quoque conſulatur, ac ſanguis affluens aliò reuellatur, quod verò influxit, reſoluatur. Tutiſſimumque eſt, vt ſine ſuppuratione inflammatio curetur: ſi tamen ſuppuratio præcaueri non poſſit, danda opera, vt quàm citiſſimè perficiatur, & quantum fieri poteſt curetur. *Indicatio*

Curatio.

Cum ergo phlegmone hepatis ortum habeat à ſanguine, phlebotomia, præmiſſo clyſtere, conuenit, euacuationis & diuerſionis gratia, & mox quidem inter initia; vt repellentia tutius adhiberi queant, abſque ſcirrhi metu, & poſtea etiam diſcutientia, ne horum vſu inflãmatio augeatur. Itaque Aëtius, *tetrab. l.* 2. *ſerm.* 2. *c.* 3. primò & ſecundo die venam ſecari iubet, ſed & ſeptimo, ſi dolores ex inflammatione vrgeant, vireſque ferant. Aperitur autem Baſilica lateris dextri, & ſanguis pro habitu & viribus ægri vna vice extrahitur; aut ſi vires non admittant, partito. Galenus in maxima inflammatione etiam ad lipothymiam ſanguinem educit. In ſuppreſſis menſibus vena in talo etiam aperiatur. Si vires imbecilles ſint, hirudines dextræ baſilicæ admoueantur; Hæmorrhoides quoque aperire ſummopere vtile eſt. Cucurbitulis quoque cum ſcarificatione vti licet, poſt euacuationem totius applicando eas coxis & cruribus reuulſionis cauſſa. Videatur quoque Galenus, 13. *meth. med. c.* 11. & 19. *Curatio*

Quod ad pharmaca, eáque primum aluum lenientia, ſi gibbum hepatis laboret, aluus lenienda ſyrup. roſar. & viol. ſolutiuo, manna, item caſſia, tamarind. quæ tutò mox à phlebotomia exhibentur. *Lenientia*

Nam ſi accidat etiam, vt hæc lenientia ad portas hepatis perueniant, tamen locus inflammationis non irritatur, quia in ſuperiore vel gibba hepatis parte conſiſtit. Sin caua hepatis pars afficiatur, ſaltem clyſteres lenientes vſurpentur, non verò purgantia exhibeantur, ne purgante medicamento per os exhibito materia per locum affectæ parti proximum, hoc eſt, per meſaraicas affectæ parti proximas ducatur. Talis clyſter eſt:

℞. *Aqu. hord. recent.* ℔. j. *ſacch. rubri.* ℥. j. *ol. viol. roſac.* an. ℥. jß. *ſyr. roſ. ſol.* ℥. ii. *vitellum oui vnius.* M.

F. Clyſter.

Vbi opus eſt, caſſiæ pro clyſteribus extractæ, vel Electuar. lenit. ſimp. ℥. ß. adiicitur. Cum inflammatio feruidior eſt, cichorium, lactuca, borrago in aqua hordei coqui poſſunt.

Deinde præparantia in feruidiori inflammatione ſint Cichoracea, &c. quæ ad curandam Intemperiem calidam hepatis ſunt propoſita. In minus feruida, capilli ♀ & agrimonia addantur. Potius autem huius generis medicamenta decoctorum vel aquarum forma parẽtur, aut certè ſyrupi ita temperentur, ne admodum dulces ſint. *Præparantia*

ſint. Nam dulcibus hepar inflammatum in maiorem molem attollitur, vt rectè Trallianus monet, *lib. 5. c. 1.*

Euacuantia. Poſtea vbi materia præparata & concocta eſt, euacuanda, & quidem ſi gibba hepatis pars inflammata ſit, magis conueniunt, quæ vrinas ducunt. Cathartica enim hic inutilia ſunt, quia aluus locus eſt euacuationi adeo non conueniens, vt fruſtrato naturæ opere, inflammatio magis augeretur. Lenientia tamen dari poſſunt etiam paulò validiora, præſertim ſi natura euacuationem per aluum tentaret, ſed diminutè. Tunc enim apparentibus ſignis concoctionis natura adiuuanda eſſet. Eiuſmodi diuretica ſunt ſem. 4. frigid. maior. cuſcut. capill. ♀ rad. aſparag. graminis, betonic. fragar. gran. halicacabi.

Concocta iam materia & phlegmone declinante fortiora addantur, vt ſem. apii, fœnicul. petroſel. dauci, rad. valerian. & alia diuretica alibi expoſita. Locum etiam hic habet ſyrup. de endiu. compoſ. byzant. ſimpl. & compoſ. de duabus & quinque radicibus cum decocto plantar. modò enumeratur. Vt:

℞. *Rad. aſparag. fænic.* an. Vnc. ß. *petroſel. cichoriј* an. Drach. ii. *capill.* ♀ *agrimon.* ana M. i. *cicer rubr.* Mß. *ſem. 4. frig. maior.* an. Drac. ii. *paſſul.* Vnc. i.

Coq. in aq. pura ad ℔. i.

Colaturæ adde *ſyrup. de 2. radic.* Vnc. ii.

In ſimi vel caui hepatis inflammatione cathartica ſeu euacuantia per aluum vſurpentur. Galenus, 13. *meth. med. cap. 15.* vtitur vrtica & mercuriali, epithymo & polypodio, aliiſque aluum modicè deiicientibus, atque tum his, tum etiam valentioribus audacius vtitur in phlegmones remiſſione, partim in ptiſana coctis, partim pulueris forma ex ptiſana vel aqua propinatis. Etiam clyſtere ægrum euacuat, inter initia leniore, circa declinationem poſtea, potiſſimum ſi quid ſcirrhoſum relictum ſit, valentiori, ex hyſſopo origan. centaurio minor. colocyntide. Nam in principio, cum materia adhuc fluit, purgatio valida exhibita fluxionem magis irritat, & quam diu morbus eſt crudus, de praua materia nihil educitur; partes autem cauæ valentiori pharmaco colliqueſcunt. Hodie cum inflammatio bilioſa ingens ſit, vti poſſumus ſyrup. roſar. ſolut. manna, caſſia, rhabarbar. electuar. diaprunis ſeu diacatholico; ſi pituitoſa, ſem. cartham. agaric. mechoacanna; ſi melancholica, fol. ſenæ. epithymo, polypodio querno, helleboro etiam nigr. ad ſcirrhum hepatis prohibendum. Atque hæc doſi parciore vel maiore exhibentur, prout inflammatio & febris poſtulat, nobilitáſque & præſtantia partis affectæ permittit.

Topica quod attinet, ſtatim poſt venæ ſectionem ad ea confugiendum eſt, non pleno adhuc corpore, vbi copia materiæ phlegmonem magis contumacem redderet. Primò igitur repellentia conueniunt, quibus quod & adhuc influit aut iam influxit, nondum tamen impactum eſt, retro pellitur, ne phlegmone augeatur; pars etiam inflammata iiſdem refrigeratur & roboratur. Præſtant id medicamenta hæc vi adſtringendi, qua meatibus & vaſis anguſtioribus redditis, materiam, quæ in ipſis continetur, exprimunt, & in vicina deponunt. Et quidem alia frigiditate ſua adſtringunt & repellunt, nec, vt plus materiæ affluat, admittunt, vt ol. cydoniorum, myrtin. roſac. ſucc. & caro cydon. omphac. acetum ſantal. ſumach. myrti & rubi vitiſque ſylueſtris gemmæ, lactuca, endiuia, portulaca, plantago, ſolanum, albumen oui, cerat. ſantal. vnguent. roſat. Meſues: alia citra refrigerationem id faciunt & adſtringunt, vt abſinth. nardus, maſtiche, & ex his parata olea, nux cupreſſi, vin. auſter. ſtipticum, ſchœnanthum, rad. cyperi. His vtendum eſt in inflammatione pituitoſa & melancholica, ne ſcirrhus generetur; illis in feruente & bilioſa.

Non autem actu frigida applicentur, niſi ſit eryſipelas & feruor inſignis, nec ſolis repellentibus etiam inter initia vtendum eſt, niſi in eryſipelate.

In inflammatione verò pituitoſa & melancholica opus eſt admiſcere quædam calida relaxantia & reſoluentia, quæ viam frigidis ad profundiora hepatis aperiunt, præſertim cum parenchyma hepatis ſit craſſius & compactius, quam pulmonis aut cerebri. Itaque oleum de capparibus vtile eſt, & oleum amygdal. amararum, pòſt & maſtichinum & chamæmelinum & anethinum cum paucò aceto & vino albo.

Vt ℞. *Ol. roſar. cydon.* an. Vnc. ß. *chamæm. aneth. vel abſinth.* an. ʒ. ii. *ſantal. rubr. pulueriſ.* ʒß. *aceti* ʒ ii. *ceræ q. ſ.*

F. Linimentum pro hepatis regione.

Pòſt etiam tale epithema paretur.

℞. *Fol. cichor. endiu* an. M. i. *flor. roſar. rubr.* M. ß. *chamæmel. melilot. abſinth. aneth.* an. P. i. *ſantal. rubr.* ſcr. iiii. *ſpica, ſchœnanth.* an. ſcrup. i.

Coq. in ſ. q. aq. ad conſumpt. tertiæ part. pro ℔. i.

Colaturæ adde *aceti* Vnc. i.

Vtere pro epithemate.

Vel ℞. *ſummit. abſinth. abrotan. agrimon. fol. cichor.* an. M. ß. *paſſular. non enucleatar.* Vnc. iii.

Coq. in vino auſtero ad mollitiem.

Contuſis adde *farin. ſem. lini, fænugræc.* an. ℥. i. *puluer. rad. ireos* ʒ. ii. *ol. chamæmel. roſ.* an. q. ſ. F. Cataplaſma.

Vſurpanda verò adſtringentia toto curationis tempore etiam in phlegmonis declinatione, non quidem vt repellant, ſed vt tonum hepatis conſeruent & roborent. Ac tantum ſemper reſoluentium vires adſtringentia ſuperare debent, quãtum phlegmone ipſa à principio recedit. Galenus, 13. *meth. med. c. 15.* ſcribit; Theagonem Cynicum Philoſophum hepatis inflammatione laborantem necatum fuiſſe ab Attalo Medico Theſſalio, qui ei cataplaſmata adhibuit ex ſolis relaxantibus & diſſoluentibus confecta, nullis adſtringentibus admixtis.

Veruntamen inflammatione augeſcente reſoluentia ſeu diaphoretica maiori quantitate reprimentibus miſceantur: cuiuſmodi mitiora ſunt, chamæmelum, anethum, ſem. lini, fœnigræci; Valentiora, ol. commune vetus, irinum, decoctum calaminthæ, hyſſopi, pulegij & ſimilia; iiſdem, ſi inflammatio ſit melancholica, adipes, medullæ & alia emollientia addantur ad præcauendum ſcirrhum.

Ideo autem medicamenta mixtæ facultatis eſſe oportet; quia duæ indicationes concurrunt, vna ab ipſa phlegmone ſumpta, in qua illo tempore multus ſanguis continetur, iſque ſubinde craſſior & vehementer impactus; altera ab affecta ipſa parte, id eſt, hepate, quod mole materiæ tunc magis preſſum διαφόρησιν ex ſe moliri nequit, niſi ab adſtringentibus roboratum adiuuetur, vt docet Galenus, 13. *meth. med. cap. 16.*

Porrò ſi inflammatio inualeſcat, vt eius ſuppuratio (quod omni ſtudio præcauendum eſt, ne vlcus ferè immedicabile ſequatur) prohiberi nequeat, natura mollientibus & maturantibus adiuuanda eſt. Talia ſunt; oleum commune, adipes, gallin. anſeris, porci, vituli, farin. tritici, butyrum, malu. althéa. E Compoſitis hydrelæum, folia maluæ cocta contuſa & cum pingued. porci mixta paribus portionibus; medicamẽtum ex hydrelæo, farina tritici & pane albo modicè coctis paratum, diachylon emollitum cum adipe porci vel gallinæ.

Vel *Rad. alth.* Vnc. i. ß. *fol. malu. flor. chamæm. farin. hord.* an. M. i. *ſem lini* Vnc. ß.

Coctis iis & contuſis adde *pingued. gallin. q. ſ.* ad conficiendum cataplaſma. Addi etiam poſſunt caricæ pingues, ſem. fœnigræci, rad. cyperi, ſchœnanth. ol. amygdal. dulc. vitell. ouorum, crocus ad hepatis tonum conſeruandum, comæ vel ſummitates abſinthij.

Signa inflammationis ſuppurantis ſunt dolor, febris, aliáque ſymptomata ingraueſcentia, rigores nullo ordine inuadentes, quos caloris exacerbatio ſequitur. Confecto pure omnia illa miteſcunt, vires tamen debiliores relinquuntur. Pulſus frequens eſt, languidus, & crebra animi defectio tetro vapore puris cor obruente.

Abſceſſus denique diſruptio ſi ad inteſtina fiat, vt ſolet, dum cauum hepatis afficitur, & materia purulenta perfectè euacuetur, nihil innouandum eſt, ſed ſolis attemperantibus puris acrimoniam vtendum, ne dyſenteria excitetur. Si non perfecta fiat euacuatio, ea adiuuetur clyſtere è cremore hordei cum ſacchar. & dum vrget neceſſitas ad decoctum furfurum & mel roſatum confugiendum. Per os hydromel exhibere licet.

Si rupto ad renes abſceſſu (dum ſcilicet gibbum hepatis laborat) pus perfectè ea via euacuetur, mitigantia acrimoniam puris ſufficiunt; vt ſeri caprini ℔.j. cum emulſione ſem. melonum Vnc.j. ſi diminutè, mitiora diuretica & acrimoniæ expertia vſurpentur, vt hydromel cum emulſione ſem. 4. frigid. maior. Aut ſi calor remiſſior ſit, decoct. rad. aſparagi vel apii in hydromel. factum. Vtile etiam eſt decoct. hordei non excorticati cum ſem. maluæ & ſaccharo.

Si materia purulenta ad ventriculum regurgitet & æger facilè vomat, natura adiuuanda & materia attemperanda iure pingui vel aqua hordei tepida, mitioribúſque aliis. Si ad vomendum ſit difficilis, clyſteres vſurpandi, vel hydromel detur aut mel roſat. ſolut.

Interdum fiſſâ & exeſâ hepatis ſubſtantia, membranáque hepar ambiente, pus in abdominis cauitatem excidit; atque tum cùm aliis præſidiis diſcuti aut exhauriri nequeat, veteres ad vſtionem & inciſionem abdominis acceſſerunt, ne intentatum quid etiam in hoc periculoſiſſimo malo relinqueretur, quemadmodum ex 7. *aphor.* 45. patet. Hercules Saxonia etiam cuidam deſperato abſceſſu hepatis laboranti abdomen è iecoris regione nouaculâ aperuit, quo loco tumor eminebat; & magnâ saniei copiâ eductâ hominem, etſi longiori temporis ſpatio, ſanauit. Plerumque tamen æger non euadit, quod pus ſua virulentia vicina membra, peritonæum, omentum, inteſtina corrumpat.

Compertum etiam eſt in hoc caſu pus in abdominis cauitatem effuſum, & ab inteſtinorum ſubſtantia imbibitum, ac per aluum euacuatum fuiſſe. Obſeruauit quoque Eraſtus Bononiæ hepatis abſceſſu rupto pus tuſſi fuiſſe reiectum, de quo *lib.* 2. dictum. Scribit etiam Deſiderius Iacotius, *ad Hippocratis Coacas prædict.* ſe bis terve obſeruaſſe poſt Hepatis inflammationem pus per venas ad ſuras effuſum fuiſſe, atque ibi magnum dolorem excitaſſe. Quod etiam Hollerius obſeruauit, vt idem refert. Bauhinus etiam refert, Lutetiæ virum quendam cum abſceſſu hepatis laboraſſet, mortuum eſſe, & corpore aperto repertas venas vſque ad tibiam pure refertas, & ſiniſtrum teſticulum putridum.

Sæpe etiam ex inflammationis magnitudine gangræna ſubſequitur, quæ ferè incurabilis. Euaſiſſe tamen quendam, Ioh. Matth. de Gradibus meminit, *comm. in* 9. *Rhaſis cap. de dolor. hepatis*, vbi ſigna apoſtematis hepatis recenſet.

Cæterum relictum vlcus difficulter ſanatur, aut nullo modo poteſt ſanari, quoniam ob αἱμάτωσιν deficientem æger tandem contabeſcit, cum ſanioſis & putridis alui deiectionibus, in quibus ſubſtantia hepatis corrupti & purulenti nonnunquam apparet.

De abſceſſu etiam hepatis quædam infra *de vlcere Hepatis* dicentur.

Diæta.

Diæta.

Victu hîc tenui & exquiſito opus eſt, ob nobilitatem partis affectæ, cuius vſus toti animali neceſſarius eſt; ita tenui tamen, vt virium ſimul ratio habeatur. Abſtinendum etiam à lentis & craſſis cibis, qui materiam in hepate retinent; vtendum verò abſtergentibus, ſed ſine acrimonia & dulcedine: obeſt igitur mulſa. Conuenit autem ptiſana colata, oxymel item cum aqua mixtũ. Virtute debili ptiſana cum iure pulli paretur, vel carnes contuſæ præbeantur. Vbi inflammatio eſt feruidior, cibis addi poteſt endiuia, cichorium, lactuca, ſem. 4. frigid. maior. cibique aceto condiantur. Aromata & vinum nocent. Potus ſit aqua hordei, quæ refrigerat, abſtergit, obſtructionéſque minuit.

CAPVT V.

De Scirrho Hepatis & aliis hepatis tumoribus.

INflammatio hepatis nonnunquam in ſcirrhum degenerat, quando tenuibus partibus diſcuſſis ſanguis craſſeſcens humoris melancholici naturam induit, aut quando humores nimiùm refrigerantium vſu craſſeſcunt, & innatus partis calor debilitatur. Frequentius verò obſtructionibus hepatis ſuperuenit ſcirrhus, præſertim contumacibus ac diuturnis. Nam humor primùm hepatis venas implet, auctus deinde in omnem viſceris ſubſtantiam redundat, & temporis ſucceſſu ſicceſcit, & vi caloris parte tenui diſſipata, reliquum indureſcit, verúſque ſcirrhus generatur. Idque facilius accidit, vbi materia illa ad concreſcendum vim inſitam habet. S[c]irrhus [he]patis.

Eſt igitur ſcirrhus hepatis tumor in hoc frigidus, durus, indolens, à materia craſſa vel viſcida, vel vtraque mixta ſimul procreatus: Atque ita morbus magnitudinis præter naturam auctæ, & intemperiei frigidæ.

Cauſſa.

Generatur ſcirrhus hepatis à materia craſſa vel viſcida, vel vtraque mixta, ſiue collecta ſit paulatim in hepate, ſiue à liene tranſmiſſa. Et propterea non ſolùm ex humore melancholico, qui craſſus eſt, ſed & pituita, ſi viſcida craſſa & lenta eſt, producitur; nonnunquam & à bilioſo craſſo humore, qui ſcirrhus ictero ſuccedit; quandoque & à ſanguine, vt modò dictum, cum vel tenuiores eius partes diſſipantur, & craſſiores relinquuntur, vel dum à nimio refrigerantium & adſtringentium vſu ſanguis incraſſatur, & partis calor natiuus debilitatur. Cauſſa.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hic affectus à ſenſu grauitatis maiore, quàm in obſtructione, ſine febre tamen. Eſt autem ſenſus ille in membrana hepar inueſtiente. Dolor etiam obſcurus ſentitur; quia partes vicinæ ſenſu præditæ à tumore hepatis comprimuntur, eorúmque vnitas quodammodo ſoluitur. Tumor ille in hepatis regione manifeſtè durus percipitur, ob duriorem ſcirrhi, quàm phlegmones molem, præſertim cum æger vel erectus manet, vel in latus ſiniſtrum decumbit. Progreſſu temporis tandem aqua intercus, quæ ſcirrhum hepatis neceſſariò ſequitur, ſuperuenit. Sine febre eſſe dicitur, ad differentiam inflammationis, à qua febris non abeſt. Vrina parcior emittitur. Color corporis mutatur in virideſcentem maximè pallorem, quod floridus ſanguis in hepate malè affecto non generatur. Corpus quoque emaciatur, quia nec αἱμάτωσις, nec ſanguinis ἀνάδοσις rectè perficitur. Succedit cachexia, &, niſi maturè occurratur, tandem hydrops & mors. Æger melius in dextrum latus decumbit; quoniam ipſo in ſiniſtrum latus reclinato, ſcirrhoſum hepar ventriculum comprimit, tanquam moles quædam ei incumbens, vnde ratione ponderis dolor ventriculi contuſiuus exiſtit. Signa.

Differt tumor ſcirrhoſus ab hepatis inflatione, de qua ſupra dictum, & ſimplici tumore, qui ὄγκος ἄνευ σκίρρου eſt, vt *in fine capitis* dicetur. Hepatis [sim]plex tum[or] ſine ſcirr[ho].

Prognoſtica.

1. Scirrhus hepatis ab initio curari poteſt; confirmatus & exquiſitus nunquam. Omnes enim ſic affectos Prognoſt.

ex

ex neceſſitate hydrops inuadit. Pereunt autem quamplurimi tempore longo; quidam etiam breui; quibus aluus non deiicit, 2. *ad Glaucon. cap.* 5.

2. Qui ſcirrhi ad ſuppurationem perducuntur, facilè in cancrum abeunt, nullámque curationem ſuſcipiunt.

Indicationes.

[Ind]icationes. Cum hepar intemperie frigida laboret cum humore craſſo & indurato magnitudinem viſceris vitiante, ipſum calefacere, materiámque impactam euacuare oportet. Materia verò cum craſſa ſit & dura, & nonnunquam ſimul viſcida, attenuanda eſt & emollienda, interdum quoque detergenda. Sin ſolis calefacientibus, exiccantibus, & quidem quæ impenſius id faciunt, vtamur, neglectis μαλακτικοῖς ſeu emollientibus, tunc abſumptis humiditatibus incurabilis durities ex nimia reſiccatione oritur. Emollientia autem addita vtrumque eodem tempore præſtant, vt quod concretum eſt, & fundant ſuo moderato calore, & ſenſim per halitum digerant, quemadmodum de his Galenus, 8. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 8. & 14. *meth. med. cap.* 5. & 5. *de ſimpl. med. fac. cap.* 5. docet.

Curatio.

[Cu]ratio. Lenientia aluum, vt & præparantia & purgantia humores in hepate ex iis, quæ hactenus, præcipuè de obſtructione hepatis, dicta ſunt, parent. Quod cætera medicamenta ipſum ſcirrhum ſoluentia attinet, emollientia illa & incidentia, attenuantia, & moderatè quoque diſcutientia eſſe oportet; mixtis tamen, ob hepatis robur ſeruandum, nonnullis adſtringentibus. Nam ex ſolo emollientium vſu putredinis & cancri; ex ſolo diſcutientium, indurationis maioris periculum imminet.

Et quidem ſi ſcirrhus hepatis in gibba eius parte conſiſtat, externis potiſſimum vti conuenit, cuiuſmodi Galeno, 2. *ad Glauc. cap.* 5. ſunt abſinthium, nardus Indica & Celtica, crocus, maſtiche, vnguentum nardinum, anethinum, gummi ammoniacum, medullæ & adipes.

[E]mollientia & diſcutientia. Emolliunt igitur & diſcutiunt medulla cerui, vituli, adeps gallinæ, anſeris, bdellium, ammoniac. rad. & fol. althææ, cucumer. agreſtis, ſem. lini, fœnigræci, ol. amygdal. dulc. lil. albor. chamæmel. emplaſtrum diachyl. de meliloto. Attenuant calamintha, origanum, ſerpillum, aromata, myrrha. Roborant abſinthium, myrobalani, maſtiche. Ideóque emplaſtro de meliloto & diachylo, aliiſque emollientibus, ol. de abſinth. vel maſtichinum rectè permiſcetur. Laudatur & lutum thermarum quarundam molliens, digerens & roborans.

[A]ttenuantia.

Vt ℞. *Rad. althææ* Vnc. iii. *ſcrophul.* an. Vnc. ii. *cucumer. aſinin.* ℥ i. *filicis* ℥. ß. *fol. agrimon. althææ, abſinth. flor. chamæm. ſumit. anethi* an. M. ß. *ſem. fœnugræc.* Vnc. ß.

Coq. in aqua & aceto pro fomento.

Vel ℞. *Rad. alth.* Vnc. i. *ireos. cortic. intern. virid. ſambuc.* an. Vnc. ß. *flor. chamæm. melilot. ſambuc.* an. P. i. *fol. abſinth.* M. ß. *ſpica vtriuſque* an. Drach. i. ß.

Coq. in decocto inteſtinorum veruecis & vini part. æqual.

Non tamen fotus ſunt diu continuandi, ne tonus hepatis laxetur.

Vel ℞. *Emplaſt. diachyli ſ.* Vnc. ii. *ammoniaci, bdellij aceto diſſolut.* an. Drach. ii. *pingued. anſeris, medull. crurum vituli* an. Vnc. ii.

Cum *cera ſ. q.*

Fiat Ceratum.

Vel ℞. *Ammoniaci aceto diſſol.* Vnc. ß. *bdellij* ʒ. iii. *puluer. rad. filicis, cortic. fraxini* an. Drach. i. *caricar. pinguium.* ii. *lumbric. vino lotor.* ʒ. vi. *mucilag. rad. alth. ſem. lini* an. Vnc. ſem. *ol. lil. alb.* Drach. vi.

Coq. ad mucilaginis conſumptionem.

Adde *terebinth. reſina pini* an. Drach. ii. *emplaſt. de melilot. diachyli ſimpl.* an. Drac. iii. *ceræ* ℥. ß.

F. Ceratum.

Vtilia ſunt folia hyoſcyami aceto decocta addito ol. amygdal. amarar. cataplaſmatis forma impoſita.

Circa externa medicamenta hoc notandum, poſt vſum emollientium prodeſſe vaporem ex aceto forti, & aqua vitæ ſuper lapidem molarem aut laterem candentem effuſis, vt materia emollita attenuetur & ſoluatur; poſt cuius vſum iterum ad emollientia & hinc rurſus ad reſoluentia tranſeundum eſt, donec malum, ſi fieri poſſit, extirpetur, vt monet Galenus, 14. *meth. med. c.* 15. Stercus quoque caprinum ad diſcutiendos tumores ſcirrhoſos valde vtile & efficax eſt.

Si ſimum hepatis ſit ſcirrho obſeſſum, malúmque externis remediis non cedat, interna remedia adiungenda ſunt. Aëtius igitur ſuccum anagallidis, quæ cæruleum florem habet, exiccatum pondere Drach. i. propinat ex hydromelite; eodem modo & pondere ſem. vrticæ torrefacto vtitur. Accipit etiam picis ſiccæ, coſti, piperis part. æqual. quibus tuſis & cribratis cochlear. i. præbet. Idem ex Galeno, 8. *de med. ſec. loc. cap.* 8. medicamenta quædam Aſclepiadis, Paſionis & aliorum affert ad inueteratas hepatis affectiones, quæ & tumoribus ſcirrhoſis conueniunt, quæ ibi videantur. Deſperatis ammoniaci in puluer. tenuiſſimè triti cochl. i. & maſtich. gr. x. præbet ex hydromelite.

Vel ℞. *Ammoniaci* part. i. *rutæ* part. ß.

Cum *ſyr. de eupatorio.*

Fiant pilulæ, quarum doſis eſt ʒ. i. vel ℈. iiii.

Videatur & apud eundem Aëtium aliud Aſclepiadis, quo Philagrius vſus eſt ad hepatis ſcirrhum induratum, quod recipit gentianam, chamæpithyn, marrubium, petroſel. ſcolopendr. & alia, quæ ibi videantur.

Sciendum autem vſum horum medicamentorum per plures dies continuandum eſſe; quoniam malum diuturnum & contumax eſt, quod non facilè expugnari poteſt. Hodie etiam parant decoctum ſarſæ parillæ cum rad. filicis maior. agrimon. ceterach, cichor. aliiſque hepaticis, additis, emolliendi gratiâ, rad. altheæ & fol. borraginis. Chalybs etiam, vinum chalybeatum, & alia è chalybe præparata medicamenta vtilia ſunt, de quibus in *affectibus hypochondriacis & ſcirrho lienis* dictum.

Diæta.

Victus ratio ſit attenuans, vt in obſtructione hepatis. Cibi tamen non nimis parcè præbeantur: Siquidem vires ad diturnum malum tolerandum conſiſtere oportet, vimque habeant nonnihil incidendi & detergendi, cum modico calore & humiditate; craſſa verò omnia & viſcida vitanda ſunt, vt & dulcium frequentior vſus, à quibus aliàs hepar intumeſcere ſolet. Vinum ſit tenue, odoratum, clarum, vel cereuiſia pura tenuis. Vtiles ſunt in condimentis ciborum cappares. Aëtius amygdalas & piper in cibis interdum concedit. Diæta.

Tumor hepatis ſimplex ſeu ὄγκος ἄνευ σκίῤῥ.

Eſt & alius hepatis tumor, qui ſimplex & ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου nominatur, qui à ſcirrho non parum differt. Hic enim breui tempore naſcitur, minus renititur, & ferè tantum ambientem membranam hepatis occupat, plerúnque & totum hypochondrium dextrum replet, nulla hepatis circumſcripta figura apparente, & digiti manus ſub extrema coſtarum infigi nequeunt. Oritur tumor hic ſimplex interdum à flatu, interdum à cruditate tenui, quam vel immoderatus frigidæ potus, vel intempeſtiuus fructuum vſus, vel crapula ſatietáſque nimia peperit, & ſenſum infert non grauitatis, ſed teſionis, interdum à craſſo & viſcido eſt humore, Tumor hepatis ſimplex ſine ſcirrho.

humore, quem hepar validum à ſe excludens in membranam ſuam depoſuit, quod ſæpe poſt febres diuturnas accidit. Videtúrque hic tumor mihi eſſe affectus, quem mulieres in Sileſia & alibi *den Riedtkuchen*, rectiùs *den Riebenkuchen* nominât, quod digiti manuum ſub extrema coſtarum infigi nequeant. Ioh. Langius, *lib. 1. epiſt. 39. den Fieberkuchen* appellat, qui accidat, ſi alterantibus frigidis citra euacuationem æger vſus fuerit, quæ materiam incraſſant.

Curatur autem medicamentis aperientibus, & humores craſſos incidentibus, purgantibus, & flatus diſcutientibus, & ferè vt ſcirrhus incipiens.

CAPVT VI.

De calculis, vermibus, & hydatidibus in hepate natis.

Calculi hepatis. NOn ſolum autem humores in hepate indurantur, ſed & quandoque in lapides planè mutantur, & calculi in diſſectorum cadaueribus inuenti ſunt, vt teſtatur Fallopius, Columbus, & alii. Ita refert Kentmanus, *in libello de calculis*, in iuuenis cuiuſdam Nobilis hepate tres lapides repertos fuiſſe, quorum vnus magnitudine dimidium ouum columbinum æquaret. Antonius etiam Beniuenius, vt *de abdit. morb. & ſanat. cauſſ. cap. 3.* refert, in muliere quadam nobili in hepatis membrana parte decliuiore plurimos lapides, magnitudine & colore differentes, inuenit. Et Veſalius, *in epiſtola de China ad Ioachimum Rolands*, refert ſe nonnullorum, qui ictero laborauerant, & ab ictero in aſcitem delapſi erant, iecinora vidiſſe adeo dura, & lapillis vndiquaque plena, vt nouaculâ præſcindi non potuerint: Et quendam Belloarmatum Senenſem hepar prorſus candicans ſuperficie habuiſſe, non læue, ſed admodum inæquale, & leuibus tuberculis aſperatum, anteriorem verò eius partem & vniuerſam ſiniſtram ad modum lapidis fuiſſe induratam. Cælius Rhodiginus, *lib. 4. antiq. lect. cap. 17*, & Cardanus, *de rerum varietate, lib. 8. cap 14.* ſcribunt, Venetiis in Auguſtini Ducis ex Barbadica gente corpore aperto lapidem prope ciſtam fellis, magnitudine grandioris oliuæ, coloris ſerpentini in nigredinem tendentis inuentum. Lapidem abſceſſu hepatis redditum vidit Rondeletius, vt refert, *cap. 44. meth. curand. morb.* Lapidem amygdalæ nucis magnitudine in virginis cuiuſdam hepate repertum fuiſſe, ſcribit Matthiolus, *in Epiſtola ad Iacobum Camenicenum.* Gabriel Fallopius Patauii in iuuene ſuſpenſo quinque lapides ciceris magnitudine inuenit, vt refert Dominicus Leonus. Arenulas etiam copioſas, calculos & tophos aliquoties in hepate reperit Felix Platerus.

Cauſſa autem & modus generationis idem, qui in aliis partibus, præcipuè in renibus, de quo *ſuo loco* dicetur.

Cognoſcuntur autem calculi in hepate difficulter & rarò perfectè, niſi poſt mortem in ſectione cadauerum. Súntque ferè ſigna cum ſcirrho hepatis communia. Dolor tamen maior eſt, ſi calculus verſus membranam tendat, eámque premat & vellicet, iſque diuturnus.

Curatu etiam eſt difficilis calculus in hepate, & ſi quæ curationis ſpes ſupereſt, ea medicamenta, quæ in ſchirrho hepatis & calculo renum vſurpantur, exhiberi poſſunt.

Vermes.

Vermes in hepate geniti. VVierus, *de præſtigiis dæmonum lib. 4. cap. 16.* ſcribit, filium ſuum Galenum Monſpeſſuli in cadauere hydropicæ puellæ inueniſſe duos vermes ſpithamæ longitudine; quorum vnus meatum fellis duodeni inuaſerat, occupabátque, alter in ipſo hepate gibbum eius obſidebat, capite ambientem viſceris membranam attingente, quem eo progreſſum putat, ob alimenti defectum. D. Caſpar Bauhinus, vt Schenckius, *in obſeru.* refert, vidit Æmilium Campolongum, Profeſſorem Patauinum, puerum 10. annorum, qui variolis extinctus erat, aperire, aperto cadauere inuenti ſunt vermes plurimi in ipſis venæ portæ ramis, & quidem in ipſius hepatis ramis, alii quidem viuentes adhuc, alii verò mortui, qui rubri, & pro ratione loci, in quo continebantur, oblongi erant, ſatis item magni.

De *Cauſſis* & generationis modo tres Medicorum recentium fuerunt opiniones. Alii enim exiſtimabant, eos in inteſtinis genitos fuiſſe, & ex his per venas meſaraicas in portam, & ex hac in hepatis venas penetraſſe. Alii vero putabant, genitos quidem fuiſſe in hepate, non tamen viuo puero, ſed in hepate pueri mortui. Alii tandem in ipſo viuentis pueri hepate generatos exiſtimabant, è ſanguine pituitæ permixto. Et quidem vltima opinio maximè rationi conſentanea videtur; cum aliàs etiam ex humoribus prauis & corruptis, præcipuè vbi humiditas multa accedit, qualis eſt in variolis, facilè vermes generentur, præſertim ſi vermes loco, in quo hærent, reſpondeant figura & magnitudine; Si verò vermes maiores ſint, non impoſſibile videtur, eos ex inteſtinis huc erepſiſſe. Solent enim vermes ſui generis humoribus delectari, alios verò auerſari, & ſi aduerſi quid ipſis obueniat, locum mutare, & per os vel aluum erumpere, aut aliò repere. Obſeruaui hoc anno 1619. quo variolæ hic populariter graſſantur, & multos infantes è medio tollunt, nonnullis quidem infantibus ante variolarum eruptionem; aliis verò poſtquam eruperunt, & iam ſuppuratæ fuerunt, vermes ſpithamæ longitudine, & longiores ex inteſtinis ſponte prorupiſſe, qui infantes omnes mortui ſunt.

Verum vermes hi non facilè cognoſcuntur in viuentibus vllis certis ſignis. Ideóque de eorum curatione aliquid tradere opus non eſt. Dicetur verò de vermium curatione ſuo loco.

Hydatides Hepatis.

Veſicas quaſdam aqua plenas pellucidas hepatis ſubſtantiæ, membranâ eius ab humore aquoſo diſtentâ, annatas fuiſſe, nunc maiores, pugni ſc. magnitudine, nunc minores; nunc plures, nunc pauciores, ſæpe obſeruatum eſt, non ſolum in homine, ſed & in brutis. Hæ ſi rumpantur & aqua ex iis in cauitatem abdominis influat, hydropem generari, à plurimis traditur, de quo ſuo loco dicetur. *Hydatides.*

Originem habent hæ veſicæ ab humore aquoſo & ſeroſo, ſanguificatione hepatis læsâ generato, & ex hepatis ſubſtantia protruſo, & ſub membrana eius, quæ denſior eſt, coaceruato. Fernelius quidem *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 8.* veſicas has generari ſtatuit, cum hepatis ſubſtantiâ diffinditur, ambiens autem & cingens id membrana integra manet. Verum fiſſurâ hâc opus non eſt, ſed etiam ſubſtantiâ hepatis integrâ manente per eam humor aquoſus & ſeroſus exſudare poteſt, vt in brutis mactatis ſæpe animaduertitur. Quæ autem generationis humoris cauſſa ſit, poſtea de ſanguificatione læſa dicetur.

In viuis vix integrè cognoſcuntur hæ veſicæ, niſi forſan interdum ex tuſſi ſicca continua, diaphragmate vicino vellicato. Etſi n. hydrops adſit: tamen incertum, an per has veſicas, an per alias vias aqua in abdomen exſtillârit.

Curatio ex iis, quæ *de hydrope* dicentur, patebit.

CAPVT VII.

De Vulneribus Hepatis.

PAtitur tandem etiam hepar interdum morbos ſolutæ vnitatis, & primò quidem ſine cauſſa violẽta & *Vulnera hepatis.*

externa

externa ſola humiditatis priuatione rumpi & viſceris ſubſtantiam ſiccitate humoriſque penuria rimis quibuſdam dehiſcere, ſcribit Fernelius, *lib.6. de part. morb. & ſympt. cap.* 8. Verùm probabile hoc vix eſt. Etſi enim hepar valde exſiccatum fuiſſe, animaduerſum ſit: tamen quia ſenſim & lentè id fit, ſine ruptura accidit, & corpus ſatis humidum, quale hepar eſt, ita exſiccari, vt dehiſcat, in corpore viuente, credibile non eſt. A cauſſis autem violentis & externis hepar interdum rumpitur & vulneratur.

Sunt autem ſolutæ vnitatis hepatis variæ differentiæ. Aliquando enim hepar telo acuto vulneratur: Aliquando pars aliqua & extremitas hepatis planè abſcinditur; Aliquando re obtuſa contunditur potius, quàm ſcinditur: aliquando vulnus eſt ſuperficiarium tantùm: aliquando ad profundum penetrat: aliquando ſaltem ſubſtantia hepatis, interdum etiam vaſa ſcinduntur vel rumpuntur; aliquando gibbum, aliquando cauum vulneratur.

Signa Diagnoſtica.

na, Cognoſcitur autem vulnus aut contuſio primò è cauſſis externis & violentis, quæ præceſſerunt, quæ corpus è regione hepatis læſerunt, ſiue eæ ſcindendo cutem abdominis vſque ad hepar penetrârint, ſiue contundêdo ſaltem id læſerint, Deinde ex conſequentibus & effectis. Multis ſub dextro hypochondrio ſanguis profuſus apparet: Ad ſpinam reducta hypochondria: punctio doloreſque vſque ad iugulum & ſcapulam dextram: in ventrem cubandi procliuitas; Interdum vomitus bilioſus. Contuſô autem hepate vomitus cruentus, vel ſanguinis per aluum aut vrinam excretio ſequitur; Interdum & hæmorrhagia narium, Dolor in regione hepatis & partibus vicinis percipitur.

Prognoſtica.

gnoſtica. 1. Hepatis vulnera lethalia eſſe, ſcribit equidem Hippocrates, *6. aph.* 18. Vulnerato tamen hepate & abſciſſa aliqua eius parte hominem ſeruari, tradit Ægineta, *lib. 6. cap.* 28. Et Hiſpanum iuuenem, cui magna hepatis portiuncula per ilei dextri vulnus erumpebat, ſanatum fuiſſe, refert Gemma Coſmocritic, *lib. 1. cap.* 6. Et nobilem poſt inflictum circá hepatis regionem vulnus, & particulâ ex eius ſubſtantia abſciſſa & extracta ſanum euaſiſſe, ſcribit Beſtinus, *lib. 13. medic. cap.* 7. Idem etiam alij obſeruârunt. Ij tamen ſaltem conualeſcunt, quibus ſuperficies ſaltem aut ſubſtantia hepatis ſine magnorum vaſorum læſione vulnerata eſt. Si enim vas aliquod maius vulneratum ſit, æger non euadit, & ob largam ſanguinis effuſionem homo, antequam vulnus glutinetur, moritur. Et alii quidem vitam nonnihil protrahunt: alij breui interuallo moriuntur. Nam vt refert Hippocrates, *5. epid.* Cuidam iaculo percuſſo in hepar ſtatim color cadauerum ſeſe ſparſit, oculi intro ceſſerunt, difficultas ferendi ac æſtuatio conſecuta eſt, & eadem die vitam cum morte commutauit. Alter puer à mulo in hepate percuſſus quarto die mortuus eſt, ſpiritum denſum habebat, nec quicquam intelligebat, & febre tenebatur.

2. Contuſio hepatis periculoſior eſt, quàm vulnus, & ſæpe in abſceſſum degenerat.

3. In corpore ſenili vel cachectico periculoſiora ſunt hepatis vulnera, quam in iuuenili, ſano & robuſto.

Curatio.

Curatio. Si in vulnere hepatis ſanguinis profluuium metuatur, ſecanda ſtatim vena, &, niſi æger ſingulis vel alternis diebus laxam ſemper aluum habeat, iniiciatur clyſter è decocto cichorij, plantag. hyperici, roſar. addito oleo myrtino & roſaceo & melle roſ. ſolut. Rhabarbarum etiam in ſubſtantia ad ℈. ij. vel ʒ. i. exhiberi poteſt.

Statim verò adſtringentia & glutinantia exhibeantur, qualia de ſanguinis ſputo ſunt propoſita. Præcipuè hic vtiles ſunt roſæ rubræ ſiccæ, ʒ. ij. pondere exhibitæ, balauſtia, bolus Armenus; item trochiſci de ſpodio, de roſis, rhabarb. cum decocto cynogloſſ. vel pentaphyll. aut plantaginis.

Vel ℞ *Conſ. roſar. rubr.* ℥. ii. *flor. cichor.* ℥. j. *veronic.* ℥. ß. *corall. rubr. præpar. margarit. præpar. boli Armeni* an. Scrup. j.

Cum ſyrupo myrtino vel cichorij fiat Electuarium.

Quæ autem intus exhibentur medicamenta, ſubtiliſſimè trita eſſe debent, vt faciliùs penetrent, quibus aliquid aromatum, vt ſpica & ſimilia addantur, ad viſcus roborandum & vrinam mouendam,

Vt ℞. *Spec. diarrh. abb. diamarg. frig. arom. roſ.* an. ʒ. ß. *dialacca* ℈. j. *margar. præpar.* ℈. ß. *corall. rubr. præp.* ℈. j. *ſacch. in aq. roſ. diſſoluti* ℥. ii. ß.

F. rotulæ.

Extra adhibeantur emplaſtra adſtringentia & glutinantia. Hepati etiam, ſi vulnus pateat, hic puluis inſpergi poteſt.

℞. *Boli Armeni, terræ ſigillatæ* an. ʒ. i. *flor. roſ. rubr.* ℈. j. *farinæ volatilis* ʒ. iii. *lapid. hæmatit.* ℈. i.

F. Puluis.

Imponatur etiam aliquod conueniens vnguentum ex terebinth. bolo Armeno & mumia. Poſtea etiam ex maſtiche & thure. Partes verò vicinæ oleo roſaceo & maſtichino inungantur.

Vel hepati imponatur tale cataplaſma.

℞. *Violar. cichor. endiu. rec.* an. P. iii. *agrimoniæ, ſummit. anethi, hyperici* an. P. ii. *pulu. flor. chamæmel. melilot. roſ. rubr.* an. P. i. *farin. hord. fabar.* an. ℥. iß.

Cum *vini rubri ſ. q.*

F. Cataplaſma.

Adde ſub finem *ol. roſac.* ℥. iß.

In contuſione hepatis ea cura ferè inſtituenda, quæ ſupra de vaſorum hepatis apertione propoſita eſt. Primò nimirum, vt ſanguinis profuſio ſiſtatur, vena in cubito aperienda, & potiones ex adſtringentibus exhiberi & ſimilia Cataplaſmata vel Emplaſtra imponi debent.

Vt ℞. *Succini albi, boli Armeni, balauſt. ſangu. dracon. lacca, flor. roſ. rubr.*

F. Puluis, cuius ʒ. i. exhibeatur cum aqua plantag. in qua tragacanth. Drac. ß. infuſa fuerit.

Cum ſanguinis profluuium ſubſtiterit, ſanguinem concretum diſſoluentia exhibenda, qualia aliàs etiam lapſis ab alto & percuſſis exhiberi ſolent, vbi ſanguinis concreti ſuſpicio adeſt. Talia ſunt rhabarbarum, rhaponticum, ſperma ceti, laca, mumia, ſanguis draconis, oculi cancri, ſuccinum, vermes terreſtres, ſchœnanth. ſpica, bolus Armenus, terra ſigillata, radices rubiæ tinctor. tormentillæ, chærefolium, quæ & ſanguinis profluuium ſiſtunt, & ſanguinem concretum diſſoluunt, ac ſimul glutinant. Exhibentúrque ex vino, aceto, vel aqua chærefolij ac tormentillæ aut plantaginis, vt:

℞. *Rhabarb.* Drach. i. ß. *ſpicæ, ſchœnanth.* an. gran. xv. *mumiæ* Drach. ß.

F. Puluis. Doſis Drac. i.

Vel ℞. *Rhapontic.* Drach. ß, *myrrh. mumiæ, ſpermat. ceti, radic. tormentill. oculor. cancri* an. ſcrup. ß.

F. Puluis. Detur in aceto aut aqua chærefolij.

Vel ℞. *Rhabarb.* ℈. ii. *mumiæ* ℈. ß. *laccæ, ſpermat. ceti* an. ʒ. i. *boli Armeni* ʒ. iii.

F. Puluis. Doſ. ʒ. i. vel ʒ. i. ß.

Vel ℞. *Rhapontic. rhabarb.* an. ℈. ii. *mumiæ, ſpermat. ceti, rad. tormentill. caryophyll.* an. g. xii.

F. Puluis pro 2. doſibus.

Vel ℞. *Mumiæ* ʒ. iii. *ſpermat. ceti, ſangu. dracon.* an. ʒ. ß. *Rhabarb. oculor.* ♋ an. ʒ. i. *croci* ʒ. ß. *boli Armeni* ʒ. i.

Fiat

F. Puluis, Doſis Drach. j.

Extra verò poſtea adhibeantur diſcutientia & ſimul nonnihil roborantia, vt nardus, ſchœnanthum, abſinthium, crocus, thus, myrrha & ſimilia.

Diæta.

Diæta. Victus ſit tenuis, ne ſanguinis multitudo generetur, & ij cibi vſurpentur, qui glutinandi vim habent. Oryza, hordeum in iure pedum hædi, aut detur panatella dicta cum tali iure.

Vinum vitetur, bibatur verò aqua, in qua iuiubæ aut ſemen coriandri coctum ſit, addito ſaccharo roſatum vel cereuiſia pura.

CAPVT VIII.

De Vlceribus & Sphacelo Hepatis.

Cauſſa.

Vlcera Hepatis. Cauſſa. VLcus Hepatis inflammationi potiſſimum ſuccedit, ſi illa ad ſuppurationem perducatur, pure ſcilicet ſubſtantiam hepatis exedente. Actius colliquationem hepatis appellari ait; Sed & ab alio ſucco acri & erodente vlcus hepatis excitari ſolet, præſertim bilioſo per hepar diffuſo, qui ſenſim putreſcens malignus & virulentus redditus Parenchyma hepatis corrumpit. Talis ſuccus prauus & erodens alimentorum vitio contrahi poteſt: quando illa corrupta ſunt, aut erodente vi pollent. Sæpe ex lue venerea talis virulenta materia in hepate colligitur, Vinum etiam generoſum meraciuſque diu & liberalius ſumptum in hoc malum præcipitat, putridam & lentam quandam ſaniem in colliquato quaſi hepate congregans. Deprehenſum etiam eſt, vlcus Hepatis eò malignitatis proceſſiſſe, vt in gangrænam abiret, vnde diſruptâ membranâ puris magna copia ex hepate in abdominis capacitatem effuſum fuit, valde fœtens, quo & omentum & peritonæum, ſæpe etiam inteſtina corrupta fuerunt. Interdum vomica hepatis exiſtit membranâ ambiente illæsâ, quâ poſt mortem inciſa, corrupta & putrida hepatis ſubſtantia effluxit, nullo etiam antea tumore apparente.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Quæ ſigna ſint Inflammationis hepatis in abſceſſum abeuntis & mutati, ſupra *de inflammatione hepatis* dictum. Cum verò nonnunquam etiam ſine præcedente inflammatione hepar exulceretur, vlcus id non ita facilè cognoſcitur. Habet tamen & id ſua ſigna: Tuſſis & vlceroſus dolor in dextro hypochondrio percipitur; æger ſenſim contabeſcit & ἀτροφίᾳ conſumitur. Quando vlcus eſt in cauo hepatis, deiectiones alui purulentæ ſunt; Interdum & cruenti quid excernitur, cum dolore inteſtinorum, ob materiæ acrimoniam, vt dyſenteria eſſe putetur; cùm tamen ſenſus grauitatis & punctionis circa hepar hæreat; Imò interdum iecori portiunculas per aluum excretas fuiſſe obſeruatum, vt teſtatur Nicol. Florentinus, *ſerm.* 5. *cap.* 6. Matth. de grad. *in comm. ad c.* 7. *part.* 1. *lib.* 9. *Rhaſis.* Iulius Alexandrinus, *ad cap.* 6. *lib.* 8. *Galeni de comp. med. ſec. loc.* & alij.

An Hepatis & Lienis parenchyma fruſtillatim per aluum excerni poſſit. De hepate. Matth. de Gradib. ¶ [Extant paſſim Medicorũ obſeruationes, quibus traditur, hepatis particulas aliquando per aluum excretas fuiſſe. Ita Matth. de Gradibus, *ad lib.* 9. *Rhaſ. part.* 1. *cap.* 7. ſcribit, ſe vidiſſe in ſcholari Alemanno, poſt vlcus hepatis, multam quantitatem carnoſitatis hepatis fuiſſe excretam, de qua experientiam fecerit, quòd vera hepatis ſubſtantia fuerit. Cùm enim in aqua calida exagitaret virgulâ, remanſiſſe carnoſitatem hepatis, cum venulis diſperſis per eam, & nihilominus curatum fuiſſe.

N. Florentinus. Nicolaus Florentinus, *ſerm.* 5. *cap.* 6. refert, ſe vidiſſe in Andrea de VVechio fruſta, ad magnitudinem auellanæ, circiter centum numero, carnoſa, in ſimilitudinem carnis hepatis, & quoad viſum, & quoad tactum, in fluxu ventris egreſſa, & mortuum fuiſſe tertiâ die fluxus, arbitraturque cauſſam eius rei fuiſſe vlcera in hepate, quibus hepatis aliquot venæ fuerint corroſæ; & per orificia venarum corroſarum hepatis ſubſtantiam ad aluum penetraſſe.

I. Alexandrinus. Iul. Alexandrinus, *in comment. ad cap.* 6. *lib.* 8. *de compoſ. med. ſec. loc. Galeni*, teſtatur, viſas ſibi cum aliis Medicis aliquando fruſtillatim eiectas per aluum minutas quaſdam particulas hepatis.

Hercules Saxonia. Hercules Saxonia quoque duas eiuſmodi hiſtorias retulit, vnam virginis, annorum quindecim, quæ inflammatione iecoris maximâ vexata, pridie quàm obierit, pus, ſanguinem, & iecoris ſubſtantiam eiecerit; alteram Tiberij, adoleſcentis nobilis Patauini, qui & ipſe iecoris ſubſtantiam per aluum reiecerit, ſeruatus tamen fuerit.

De liene. Aretæus. Lienis verò integras partes quibuſdam excretas fuiſſe, Aretæus *lib.* 3. *de cauſſ. & ſign. acutor. cap.* 14. tradit. Quod confirmare videntur duæ ſequentes hiſtoriæ, quarum vnam ad me perſcripſit Dn D. Ioan. Neſterus, Medicus Rochlizenſis, de quodam Verbi diuini miniſtro, annorum ſexaginta, qui ob ſuppreſſas hæmorrhoïdes incidit in vlcus ſiue fiſtulam prope anum, quæ cùm intempeſtiuè & imprudenter à Chirurgo conſolidata eſſet, ſtatim vnâ atque alterâ hebdomade elapſa, in acutiſſimum dolorem ventris inferioris incidit, vt inteſtina cum alui viſceribus è ventre euelli ſibi putarit; inſequente poſteà alui fluxu copioſo & frequenti, apparentibus inter excreta fruſtulis quibuſdam caſtaneis maioribus ferè, iiſque nigricantibus, quas æger corrupti lienis particulas eſſe ſibi perſuadebat, propterea quòd dolores illos in ſiniſtro potiùs, quàm dextro hypochondrio ſenſerit.

Martin. VVeiſſius. Alteram autem hiſtoriam ad me perſcripſit Dn. D. Martinus VVeiſſius. Medicus Berolinenſis, hoc modo; Vir quidam Conſultiſſimus quinquagenarius, aliquot ſeptimanis conqueſtus eſt de appetitu cibi & potus planè proſtrato, & doloribus ſiniſtri hypochondrij: cui cùm clyſter emolliens iniectus eſſet, excreuit primò cum excrementis, poſtea etiam ſine iis, magnam ſanguinis atri copiam, & multa fruſta carniformia ſolida caſtaneæ vel iuglandis magnitudine, nullâ aquâ ſolubilia, & tam multa, vt tres vel quatuor lienes ex iis potuerint componi. Durauit ea excretio totâ eâ die, ſecundâ & tertiâ planè ſubſtitit; quartâ iterum clyſter emolliens, & leniter abſtergens applicatus, à quo iterum ter fæculentum ſanguinem & aduſtos humores deiecit; ſequentibus diebus excrementa planè naturalia fuerunt. Mortuus eſt 15. morbi die. Corpore aperto repertus eſt lien primâ facie integer & ſaluus: diſſectâ autem ipſius membranâ, quæ integra erat, tota lienis ſubſtantia effluxit inſtar amurcæ, & fæcis ſanguineæ, paululum fœtens, & adeò totaliter corruptâ, vt ne fibræ quidem viſceris apparerent. Præter hæc ſub liene conſpiciebatur corpus quoddam glanduloſum, inſtar farciminis tenuioris, oblongum, lieni, ventriculo, & duodeno annatum, quaſi videas pancreas dilatatum & extenſum, pluribus vaſis & ductibus donatum, durum & ſolidum, non molle. Ipſum verò pancreas nihilominus aderat, dorſo firmiter annexum, & vaſis magnis ſubſtratum, vt ſolet.

Quidam de hepate concedunt, lienis negant. Verùm à nonnullis iſta in dubium vocantur. Et quidem nonnulli hepatis particulas reiici per aluum poſſe, concedunt; cùm manifeſtiores ex hepate ad aluum, per venam portæ ſcilicet, viæ ſint; de liene verò id negant: alij vtrumque negant. Et vt de liene credere tale non poſſint, nonnullos hoc mouet, quòd nulli dentur meatus & viæ, per quas tranſire, & à liene

à liene ad aluum deſcendere tales particulæ poſſint. Nam præter ramum ſplenicum, qui portæ ramus eſt, & vas breue, alij ad lienem ductûs nulli ſunt; quorum ille, antequam ad lienem ingreditur, aliquot ſurculos de ſe mittit, qui venæ gaſtricæ, & gaſtrepiploïcæ dicuntur: ſed vbi iam lienis ſubſtantiam attingit, in plurimos diſpergitur ramulos, non quidem, vt in hepate, conſpicuos, ſed adeò tenues & exiles, paucis exceptis, vt iam non vaſa, ſed fibræ potius videri poſſint. Impoſſibile ergo eſt, fruſta tam magna, vt referuntur excreta, per tam anguſtas vias penetrare poſſe. Vas verò breue etſi interdum ſatis amplum eſt, & nonnunquam aliquid rerum p. n. in ſe recipit: tamen rarum hoc eſt, & hic potiùs eius vſus eſt, vt aliquid è ventriculo in lienem deferatur. Et ſit, vt aliquæ lienis particulæ per vas breue, ad ventriculum perueniant, cur non ſtatim per vomitum è ventriculo reiiciuntur, ſed per tã longas ambages demum per aluum excernuntur: ſicut interdum ſanguis niger è liene per hanc viam in ventriculum effuſus vomitu reiicitur. Neque etiam per venas hæmorrhoidales iſtæ carneæ quaſi particulæ è liene euacuari potuerunt. Venæ enim iſtæ ad lienem non pertingunt, ſed hæmorrhoïdes internæ à meſenterica ſiniſtra, non à ſplene prodeunt, & ad recti inteſtini extremitatem deſcendunt, ſanguinemque fæculentum & craſſum ex venis meſenterij accipiunt; hæmorrhoides verò externæ à vena caua prodeunt.

...um me- ...de vtro- ...dubita- Mihi poſterior ſententia veriſimilior videtur; nimirum neque hepatis, neque lienis ſubſtantiam fruſtillatim per aluum excerni poſſe, quod viæ ſufficientes non dentur à liene ad aluum, vt modò dictum, Et licèt darentur; tamen fruſta illa ex liene non fuiſſe ex eo patet, quòd in Iureconſulto illo Berolinenſi tam multa fuerunt, vt tres vel quatuor lienes ex iis componi potuiſſent. Præterea lienis ſubſtantia carnoſa in ſaniem, quaſi amurca, mutata, in ſuâ tunicâ inuenta eſt.

Ex hepate verò etſi facilior ſit ad aluum tranſitus, & ex hepate per aluum multa excerni negandum non ſit: tamen cùm hepatis, vt & lienis parenchyma extrà quaſi vaſis affuſum ſit, non video, quomodo corpora tam magna & craſſa in exilia vaſa penetrare potuerint. Et ſit ſanè, quòd viæ dentur ab hepate & liene per aluum, & quòd ab hepatis & lienis ſubſtantiâ aliquid in eas penetrare poſſit: tamen non video, quomodo ſiue hepatis, ſiue lienis ſubſtantia ita reſolui potuerit. Dum enim hepatis vel lienis ſubſtãtia corrũpitur, non in talia fruſta diſcerpitur, ſed in pus mutatur. Neque vnquam obſeruatum, partem aliquam corporis in tales partes reſolutam fuiſſe. Sunt quidem nonnulli in ea ſententia, præter illam, quâ hepatis & lienis ſuſtantia in pus mutatur, aliàs corruptionis dari formas, ex. gr. ſi diſſoluatur, vt intritum, *vvie ein zerfahrnes:* atque hoc modo lienis ſubſtantiam, cùm mollis, rara, & ſpongioſa ſit, interdum, viuente adhuc homine abſque omni inflammatione (ſine quâ nulla in pus mutatio ſit, nec fieri poteſt abſque febre) corrumpi poſſe. Verùm quidem affirmantur hæc, ſed non probantur vel ratione, vel experientiâ. Neque vnquam obſeruatum eſt, tali modo, quem ipſi aſſerunt, partes corporis corruptas fuiſſe; ſed ſi pars corrumpitur, in pus vel ſaniẽ mutatur. Neque ſolùm in inflammationibus, ſed & in cancro, œdemate, & vlceribus variis, ſanies generatur, etiam ſine febre. Et interdum in viſcerũ putredine febris lenta eſt, vt vix percipiatur. At, quod anteà dictum, longè plures fuerunt illæ particulæ, quàm vt vnus lien ipſis materiam dare potuerit.

...tentia ...toris. Sum ergò in ea ſententia, fruſta illa quaſi carnea ab hæmorrhoïdibus internis vel meſaraïcis fuiſſe excreta, & fuiſſe ſanguinem incraſſatum & condenſatum in illis vaſis. Quòd verò in aqua diſſolui non potuerint, cauſſa etiam dari poteſt. Cùm enim parenchymata illa procul dubio ſint vaſorum opera, & natura nunquam otioſa ſit, ſi ſubſtantia hepatis vel lienis corrumpatur, non mirum eſt, ex ſanguine, qui ad illorum parenchymatum nutritionem affluere debebat, intra vaſa cumulato, aliquid conforme, & quod parenchymatis illis aliquo modo ſimile ſit, formari potuiſſe, & tandem per aluum excerni.]

Quando verò in gibbo vlcus conſiſtit, vrina purulenta apparet, abſque ſignis exulcerationis in veſica & renibus.

Malum, præcipuè ſi ſit à ſuccis acribus, ſenſim ſerpit viribus ita conſtantibus, vt æger conſueta munia obire poſſit. Febris in progreſſu morbi lenta oritur, typum non ſeruans, quæ tandem in Hecticam deſinit. Sitis non acrius vrget, quod calor iam deferbuit, præſertim in hepatis inflammatione. In facie color apparet icteritius, nonnunquam puſtulæ paruæ ex humorum aduſtione in eadem effloreſcunt. Ciborum omnium, maximeque carnis, magnum faſtidium adeſt; halitus ex ore teter exſpirat; tandem frequens animi deliquium accedit.

Loca affecta quod attinet, ſi vlcus ſit in gibba parte, difficilis ſanè eſt reſpiratio, & dolor ſepti tranſuerſi, atque affecti hepatis ſigna in vrinis apparent Si in ſima, inappetentia magis affligit, nauſea, vomitus, oris amaritudo adeſt, & plerumque, vt dictum, fluxus alui ſanguinolentus. Vlcus hepatis & ſymptomata, quæ illi accidêrunt, deſcribit Dodonæus *obſ.* 28.

Prognoſtica.

1. Vlcus Hepatis, ni exiguum ſit & ſuperficiale, & inter initia curetur, exitiale eſt. Nam pars princeps abſumpta eſt: quæ non poteſt regenerari; & continenti alimentorum alluuione ſordeſcens vlcus non facilè ſaneſcit. *Prognoſtica.*

2. Vlcera hepatis non, ſicut pulmonis, febrem, ſed potius hydropem inducere ſolent.

3. Perculoſiores ſunt illi abſceſſus & exulcerationes hepatis, quæ ſequuntur inflammationes, quàm qui ſine iis incipiunt. Præcipuè verò illæ ſunt periculoſæ, in quibus continetur materia in ſubſtantia Hepatis.

4. Qui hepatis abſceſſu laborantes colorem habent icteritium, febrem continuam, inappetentiam, & nauſeam, lethaliter decumbunt.

5. Si ex purgatio puris fiat per tuſſim, ægri febre moriuntur: Si per vomitum, vrinam vel aluum, minus eſt periculum; ſicut & ſi materia ad articulos decumbat.

Curatio.

Vlcus hoc, vt alia, abſterſionem, repletionem & conſolidationem indicat. Itaque ſi inflammatio præceſſit, vena aperienda non eſt, quia virium imbecillitas eam prohibet: vbi verò ab erodente humore eſt, ſi ſanguinis abundantis indicia adſint, vena ſecari poteſt, vt vlcus ab inflammatione immune ſeruetur, aliàs euacuatione per cathartica vtendum eſt. *Curatio.*

Vlcus autem ipſum quod attinet, remedia ex iis parentur, quæ *de curatione vlceris ventriculi* tradita ſunt; niſi quod maiore doſi illa ſunt exhibenda, ob ſitum hepatis profundiorem & quod hepatica hic admiſcenda ſunt exſiccandi vi prædita. Ad mundificationem ergo vlceris valet ptiſana hordeacea, ſerum lactis caprini cum mulſa vel ſaccharo, &c, dum vires admittunt, etiam decoctum Chinæ vel ſarſæ parillæ. Poſt abſtergentia conueniunt ſiccantia, quæ aliàs internis vlceribus & vulneribus vtilia ſunt, vt Ariſtolochia rotunda, ſcabioſa veronica, ſaluia, radix ireos, ſpica, ſchœnanthum, abſinthium Aëtius, *tetrab.* 3. *ſerm.* 2. *cap.* 5. laudat trochiſcos cyphoides ad Drach. j.

Vtiles ſunt & hi Morſuli,

℞. *Spec. arom. roſ. diarrh. abb. de gemm. frig.* an. ℈. j. *nuc.*

unc. moſch. maceris, corall. rubr. ſpodij an. ʒ *j. ſacch. candi cryſtall.* ℥ *iij.* ♁ *diaphoret.* ℈ *j. conſeru. roſar. rubr.* ℥ *j. bugloſſ.* Vnc. ß. *ſacch. albiſſ. in aq. roſar. diſſolut*i Vnc. iiij. F. Morſuli.

Sphacelus Hepatis.

Sphacelus Hepatis. Non prætereundus hîc eſt Sphacelus hepatis; cuius exemplum refert Dodonæus, *c. 3. obſ. medic.* vbi ſcribit; Nobilem quendam virum ex animi mœrore in melancholiam incidiſſe. Qui cum monachis quibuſdam commiſſus eſſet, atque apud eos annos 20. in eodem ſtatu vixiſſet, tandem de virium debilitate conqueri cœpit, atque cibum & potum auerſari. Nulla aderat febris, ſitis nulla, vniuerſum corpus frigere videbatur, pedes proceſſu temporis œdematoſi facti ſunt; Vrina rubicunda erat, veluti ſi febris ardens aut hepatis inflãmatio affuiſſet, quæ, qualis reddebatur, permanebat, nec ab aëre aut frigore perturbabatur. Malo tandem ingraueſcente ad alium cibum ſumendum, præter exiguam ſorbitionem, adduci non potuit. Ita tandem deficiente naturali facultate, inediâ quodammodo conſumptus è vitâ migrauit. Huius hepar colore vndiquaque nigrius, quàm ſecundum naturam, apparuit, ſed tamen minus nigricans, quàm pulmonis ſphacelo corrupti ſubſtantia, impreſſorum digitorum veſtigia ferè retinebat.

CAPVT IX.

De Veſicula fellis morbis.

Veſicula fellis morbi. QVia ipſi hepati inſeritur veſicula fellis, antequàm à morbis hepatis abeamus, & ad ſymptomata, quæ hepati accidunt, progrediamur, prius de veſiculæ fellis morbis hoc capite agemus.

Veſiculam fellis in quibuſdam geminam repertam fuiſſe obſeruatum eſt. Nec etiam ductus eius ſemper ſunt iidem numero, nec iiſdem partibus inſeruntur, ſed ſæpe aliqua hîc occurrit varietas.

Eundem folliculum bile omnino exhauſtum repertum fuiſſe, refert Fernelius, *lib. 6. pathol. cap. 5.* Contrà Veſalius, *in examine obſeruationum Fallopij,* bilis veſiculæ molem duorum pugnorum ob contentam bilem tumidam inuentam fuiſſe, teſtatur. Idem, *eodem in loco,* varia, præter naturam in eodem folliculo reperta obſeruauit, & ſe in eo materiam, inſtar atramenti atram, nunc albicantem, aut fluidam, aut luti modo, aut vnguenti cuiuſdam ex farina & melle ac terebinthina parati ritu conſiſtentis ſubſtantiam repeliſſe refert.

Calculi inprimis frequenter in veſicula fellis reperiuntur, cuius rei hiſtorias recenſent, Fernelius, *lib. 1. Phyſ. cap. 6. lib. 6. Pathol. cap. 5.* Ioh. Langius, *lib. 2. epiſt. 57.* Kentmann. *lib. de calcul.* Coiter, *in obſeru. anatom. & chirurg.* Beniuenius, *de abdit. ſanat. cauſſ. c. 94.* Cardanus, *lib. 7. de ſubtil. & in arte ſua parua.* Scholiographus, *ad c. 48. lib. 1. Hollerij* Fallopius, *in obſeruat. & tract. de foſſil. lib. c. 7.* Gemma Coſmoc. *lib. 5. c. 6.* Foreſtus, *lib. 14. obſ. 56 in ſchol.* vt & alij plurimi. Imò obſeruatum in Georgio Bœmiæ rege totam veſiculam felleã lapide hæmatitæ ſimili repletam fuiſſe, vt refert Iacobus Camenicenus, *in epiſt. ad Matthiol.*

Atque calculi hi inter morbos in numero referuntur, de quo, quid ſit ſentiendum, in *inſtit.* dictum.

Iidem, vt & bilis craſſa & alia materia, obſtructionem & morbos in via in veſicula fellis patiunt; vnde Icterus ortum habet.

Cognoſcuntur autem non facilè calculi in veſicula fellis, & nihilominus varia & ſæpe grauia inducũt ſymptomata: ita vt etiam peritiſſimi Medici ſæpe dubitent, vnde ea proueniant. Adſunt ſæpe dolores dextri hypochondrij, nauſea, vomitus, alui adſtrictio, ictetus.

Qua ratione autem obſtructio veſiculæ fellis curari debeat; etſi huius loci eſſet dicere: tamen quia inprimis ab ea Icterus oritur, poſtea de icteri curatione ea de re agemus.

Obſeruatum tandem quandoque veſiculam fellis ruptam fuiſſe, id quod in nobili quodam, qui diuturno bilis vomitu vexatus eſſet, accidiſſe, & rupturam fellis veſiculæ vomitus cauſſam fuiſſe, in ſectione poſt obitum deprehenſum fuiſſe, ſcribit Georgius Bertinus, *Medic. lib. 12. cap. 1.*

LIBRI TERTII PARS VI.

SECTIO SECVNDA.

DE SYMPTOMATIBVS, quæ Hepati accidunt.

CAPVT I.

De Sanguificatione læſa in genere & Hepatis Imbecillitate.

CVm hactenus morbos, qui hepar infeſtare ſolent, explicauerimus, ſymptomata, quæ eidem accidunt, iam explicanda ſunt & primũ ſymptomatum actiones læſas quod attinet, cum propria hepatis actio ſit *αἱμάτωσις*, ſeu ſanguificatio, de ſanguificatione læſa primò loco dicendum, & primò quidem in genere.

Cum vero ſanguificatio læſa proueniat ab imbecillitate hepatis, & ſanguificationem læſam ſequatur cachexia & Hydrops, ita vt hi affectus ſine ſanguificatione læſa commodè explicari non poſſint, eos hoc loco coniungemus. Etſi enim Hydrops propriè ſit tumor abdominis ab humore ſeroſo in abdomine collecto, & abdomen in tumorem attollente, iſque non ſolum hepatis, ſed & aliarum partium vitio generari poſſit, vt ſuo loco dicetur, tamen quia is hydrops, qui à ſanguificatione prouenit, & præcipuè hydrops appellatur, ſine ſanguificationis læſæ cauſſis explicari non poteſt, commodiſſimè hoc loco explicatur. Si quæ tamen ſunt aliæ etiam cauſſæ, à quibus abdomen intumeſcere poteſt, de iis ſuo loco dicetur.

Appellat autem Galenus, 8. *de comp. med. ſec. loc. c. 6.* hepatis imbecillitatem *ἡπατικὸν πάθος*, ex recentiorum tùm Medicorum ſententia, cum veteribus *ἡπατικοὶ* dicerentur, qui hepatis inflammatione laborant, ſicut qui pleuræ & pulmonis inflãmmatione, Pleuritici & Peripneumonici. In 5. *de loc. affect. cap. 7.* *ἀτονίαν* Hepatis vocat, quæ per ſe & ſine phlegmone exiſtit, & *ἀφλεγμάντωτον* affectus vel vitium eſt. Et quanquam actiones hepatis læſæ ab aliis quoque intemperiebus prouenire poſſint: tamen inprimis à frigida *ἀτονία* dicta ortum habet; cuius ratione vel attractrix hepatis labefactatur, vel alteratrix, quæ *αἱματωτικὴ* appellatur, Quod tamen dictum eſt, imbecillitatem & *ἀτονίαν* hepatis ab intemperie eius frigida prouenire, rectè explicandum eſt. Per intemperiem enim hepatis frigidam hîc non quæcunque frigida diſpoſitio ſed calidi natiui defectus intelligendus eſt, ſiue à calore aut euacuatione id diſſipante, ſiue ab extinguente frigiditate proueniat. Hic enim calidi natiui defectus proxima imbecillitatis hepatis cauſſa eſt, & proinde imbecillitas hepatis ab intemperie eiuſdem differt. Imbecillitas enim, vt dictum, propriè prouenit à defectu calidi innati, ob quem ſanguificationis munus vel aboletur vel imminuitur. Intemperies verò exceſſum qualitatum ſignificat, quibus præter naturam

auctis & excedentibus non quidem ſanguificatio tollitur aut imminuitur, ſed ſanguis non bonus, verum ei qualitati, quæ excedit, reſpondens, generatur, calidus nimirum, frigidus, humidus aut ſiccus.

...uſa. Sanguificationis autem læſæ in genere plures cauſſæ eſſe poſſunt. Læditur enim ſanguificatio vel primariò vel ſecundariò. Primario læditur vel læſa facultate vel ob errorem externum. Facultas læditur ob morbos intemperiei, & quidem ab omnibus intemperiebus ſanguificatio lædi poteſt, neque ſolum à frigore, ſed etiam à calore. Nam ſi adſit calida & ſicca intemperies, aduritur quaſi chylus & generatur ſanguis calidus, ſiccus, bilioſus. De intemperiebus verò hepatis ſupra dictum.

Erroris verò externi vel obiecti vitio læditur ſanguificatio, primò, cum chylus in ventriculo non rectè elaboratur. Nam error, qui in prima coctione, quæ fit in ventriculo, committitur, non corrigitur in ſecunda, quæ in hepate peragitur. Deinde licet bonus chylus in ventriculo generetur; ſi tamen vitioſi aliquid ei permiſcetur, chylus hoc modo inquinatus bonam ſanguini materiam præbere non poteſt, id quod ſæpe accidit, dum in viis, per quas chylus tranſire debet vitioſi humores ſtabulantur.

Secundariò verò læditur ſanguificatio, ſi attractio, retentio vel expulſio læditur; Attractio læditur ob morbos hepatis, & venarum meſaraicarum obſtructiones. Retentio læditur inprimis ab intemperie Hepatis humida; Item ob vaſorum eroſionem. Expultrix læditur præſertim ob hepatis frigiditatem & gibbæ hepatis partis obſtructionem. Cauſſas autem harum intemperierum ſupra propoſuimus.

Signa Diagnoſtica.

...vna. Malè affecti & imbecillis hepatis indicia generatim ſumuntur ex vrinarum, & excrementorum alui, & coloris in toto conſideratione, ita tamen vt ventriculus interea rectè habeat, nec error aliquis in eo commiſſus ſit. Ita efficaciſſimum laborantis hepatis ſignum Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 7. alui excrementa, aut carnis recens mactatæ loturæ, aut feci ſanguinis ſimilia; Quorum prius ob hepatis frigiditat. ſanguinem crudum nec perfectè elaboratum relinqui, poſterius eundem ob exceſſum caloris ſuperaſſari indicat. Vtrumque enim facultatis αἱματοποιητικῆς in hepate vitium eſt, & quando deiectiones illæ ſunt frequentes, etiam retentricis. Sicut autem ſubcruentæ illæ deiectiones alui à frigida hepatis intemperie, præſertim inchoante, & non planè confirmata ortum ſumunt; ita à calida eiuſmodi inchoante exiſtere aliquando poſſunt. Nam calidius hepar crudum à ventriculo chylum attrahit, venæque auidè optimam ſanguinis partem rapiunt, inde crudius in hepate relictum per aluum expellitur. Sed præter intemperiem in actiuis qualitatibus hepar humiditate & laxitate venarum laborare oportet, præſertim caua parte, qua inteſtina & meſenterium ſpectat, ob quam laxitatem cruda & ſubcruenta illa non retinentur. Quando verò frigiditas aut caliditas hepatis intenditur, deiectiones illæ ceſſant, materia illa vel non tanta copia amplius attracta, vel eadem magna ex parte conſumpta; materia etiam per vniuerſum corpus diſtributâ, cachexia vel cutaneus ex aduſtis humoribus morbus prouenit.

Attamen & hoc monendum, non omnes hepatis affectiones malas à crudis & ſubcruentis illis deiectionibus initium capere, & proinde alia quoque ſigna addi poſſe.

Vrina ergo etiam conſideranda, eáque quod euidens teſtimonium perhibeat de iis, quæ in hepate & venoſo genere fiunt aut continentur, extra omnem controuerſiam poſitum eſt apud Medicos. Coloris denique in toto corpore mutatio inſignis & diutius permanens malè affecti hepatis indicium eſt. Quia enim in hepate maſſa ſanguinea inuenitur, quæ toti corpori alimentum præbet, illa à bonitate naturæ ſuæ deficiente coloris etiam integritatem perdi neceſſe eſt, quod ventriculo laborante non facile accidit. Et is color eſt quaſi citrinus vel viridis, ſicut piſtacia. Signumque hoc ſæpe tam certum eſt, vt aliis opus non ſit.

Cauſſæ quoque, quæ præceſſerunt, conſiderari poſſunt, quæ calidum natiuum diſſipare vel extinguere valent, calidorum ſcilicet, vt vini meracioris, vel ſpiritus vini vſus nimius, febris ardens, magnæ ſanguinis euacuationes, vſus & potus medicamentorum refrigerantium, & ſimiles.

Signa autem Intemperierum & cauſſarum ſupra ſunt propoſita.

Prognoſtica.

1. Etiam hepate malè affecto hominem mori contingit, ſed ferè longiori temporis ſpatio, atrophiâ ſcilicet. Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 1. *Prognoſtica.*

2. Si imbecillitas hepatis ex frigore maior ſit, hydrops ſequitur, niſi maturè occurratur. Sæpe corrupto in hepate ſanguine febris excitari ſolet, etiam frigida hepatis intemperie. Interdum ſanguis ille vltro è naribus profluit, aut ex vtero, aut ex hæmorrhoidibus, natura illum eò ablegante.

3. Quando in hepatis imbecillitate alui excrementa in ſuccum quidem commutata liquida tamen euacuantur, ἀναδόσεως ad hepar imperfecta, vel non omnino contingente, ſi venter malè affectus non eſt, attractricem facultatem hepati debilem eſſe opinandum eſt. Si verò loturæ carnis recens mactatæ ſimilia excernuntur, alteratrix & ſanguificatrix imbecilla erit.

4. Quibus hepaticis ſputum cruentum ſiue ſubputridum ſiue bilioſum meracum, ſtatim lethale. Hippocrates, *lib. 6. Coac.* Quod accidit vel ob venarum imbecillitatem, vel quia ſanguis acrior redditur, & prauam qualitatem acquirit, ob quam calidi innati ſubſtantiam auget, & poſtea facilè venarum orificia aperit, aut etiam erumpit & erodit.

Indicationes & Curatio.

Qua ratione intemperies hepatis & hinc pendens læſa ſanguificatio curari poſſit, ſupra ſatis dictum. In imbecillitate verò hepatis ex calidi natiui defectu maximè hepar roborandum, nec tamen immoderatè calefaciendum, etſi affectio ſit frigida; ſicut nec refrigerandũ, etſi à calore principium mali ſit, ſed ea vſurpanda, quæ modicè ſaltem calefaciunt. Itaque alimenta medicamentis, & medicamenta alimentis ita miſceri & temperari oportet, vt citius in ſubſtantiam hepatis conuertantur. Itaque ea eligenda, quæ ſubſtantiæ hepatis ſunt ſimilia, quibus aliquid admiſcendum eorum, quæ intemperiei contractæ ſint contraria. Quapropter hepata animalium hîc ſunt vtilia, lupi, vituli, gallinarum, anſerum, teſticuli gallorum, cochleæ, paſſulæ, quæ aromatibus, præcipuè cinamomo, condiri poſſunt. Proinde in prima menſa tale aliquid ſemper dari oportet, poſtea ea, quæ æger auidius appetit; modò non ſint prauæ ſubſtantiæ. Videatur Galenus, 8. *de comp. med. sec. loc. cap.* 8. Etſi verò in omni imbecillitate hepatis calidi natiui ſit defectus: videndum tamen à qua cauſſa ille ortum habeat. Ergo ſi à calida, vtilia ſunt cichoracea omnia, roſæ, item ſantala; & licet ventriculus ſit frigidus, tutus tamen vſus eſt cichorij ob amaritudinem. In frigida proſunt, agrimonia, abſinthium, quod bilioſos humores in hepate abſtergit, ſimúlque id moderatè roborat. Nam adſtringentia moderata eſſe debent; cum hepar obſtructionibus facilè ſit obnoxium. Vtile eſt & rhabarbarum, quod etiam bilioſos humores abſtergit & moderatè hepar roborat. *Indicationes & curatio.*

E.g. ℞. *Nardi celtic.* Drach. vi. *abſinth.* Drach. ii. *cinamom.* Drach. ß.

F. Puluis. Et ſi libet, addito *melle*.

F. Electuarium.

Vtile eſt & Electuar. diarrhod. Abbatis, duplicato rhabarbaro.

Efficax eſt & hoc Electuarium:

℞. *Paſſul. Corinth. mundat.* ℔. ß.

Coq. in vini veteris ſ.q. & per ſetaceum traiiciantur.

Poſtea adde *cortic. citri condit.* ℥. i. *ſpec. aromat. roſat.* Dra. i. *diamargar. frigid.* ℈. ii. *pulu. corall.* Dra. i. *conſeru. roſar.* ℥. i. *pulu. jecoris lupi prepar.* Drach. iii. *ſantal. omnium* Scrup. ij.

Fiat Electuarium, cuius Vnc. ſem. ſumat æger cum vino.

Vel ℞. *Paſſul. mundat.* ℥. iii. *Croci* ʒ. ß. *calami aromat.* ʒ. ii. *bdellij* ʒ. i. *ſpic. Celt.* ʒ. ii. *terebinth.* ℥. i. *ſchœnanth.* ʒ. iii. *mellis* ʒ. ii. *vini q.ſ.*

F. Electuarium.

Vtile eſt & medicamentum è ſucco malorum cydoniorum apud Galenum, *6. de tuend. ſanit. in fine.*

Vel ℞. *Hepar vituli* nuper mactati vnum vel duo, conciſo adde *agrimonia* M. ii. *ſaluia, hepatica nobilis* an. M. i. *veronic* M. ii *cinamom.* ℥. i.

Affunde *aqua agrimon. & cichorij q.ſ.*

Deſtilla per veſicam. Aut, quod commodius eſt, in vaſe clauſo ebulliant, & poſtea liquor percolatus præbeatur.

Peculiaris cuiuſdam imbecillitatis hepatis ex calida & humida intemperie, quæ quibuſdam locis ſit vernacula & vſu ligni cotonei curetur, facit mentionem *Ioh. Schenckius lib. 3. obſ. 14.* è Cyriaco Lucio *de ligni cotonei natura, viribus & vſu.*

CAPVT II.

DE CACHEXIA.

Cachexia. CVm hepatis imbecillitas & intemperies frigida ſi augeatur, in cachexiam & hydropem degenerare ſoleat, hoc loco de iis agere placet. Et primò quidem cachexiam, ſiue malum corporis habitum quod attinet, quæ via quaſi eſt ad hydropem ſeu eius initium, vt Paulus Æginera, *lib. 3. cap. 47.* ſcribit; Eſt ea muſculoſæ carnis & cutis in nutritione vitium, quando partes hæ à naturali temperamento deficiunt, tertiam coctionem malè perficiunt, alimentúmque omne aquoſum & corruptum eſt, vnde corporis naturalis color mutatur, qui ex albo palleſcit, ſeu vireſcit, & liuidus ac plumbeus euadit, ipsúmque corpus molle, laxum & ſub tumidum redditur, & præcipuè palpebræ oculorum & facies inflatur, ac pedes intumeſcunt. Aëtio, *tetrab. 3. ſerm. 2. & 9.* fit, cum corporis habitus in aquoſitatem diffunditur, & vniuerſi corporis moles laxior fit & mollior. Celſus, *lib. 3. cap. 23.* inter tabis ſpecies recenſet, quod in hoc affectu vitioſus & improbus ſanguis ab hepate refrigerato gignitur, qui ſanguis corpus vtiliter nutrire nequit.

Pars affecta eſt totus corporis habitus, quo nomine partes inprimis intelliguntur, quæ primò oculis incurrunt, vt cutis & muſculi, etſi & internæ non planè excludantur.

Affectus ipſe eſt, cùm intemperies corporis frigida & humida, tùm ſymptoma in qualitate mutata ob coloris vitium, & molem corporis mollem ac nonnihil tumentem, à quibus equidem actiones corporis aliæ ferè non læduntur in initio, in morbi tamen progreſſu actiones plurimæ offenduntur, accidítque nauſea, cibi faſtidium, & anhelitus fit difficilis.

Cauſſa.

Cauſſa huius mali eſt corruptus & vitioſus ſanguis, *Cauſa.* pituitoſus, plerumque crudus & ſeroſus, cui nonnunquam aliquid bilis aut humoris melancholici permiſtum eſt, vnde diuerſi colores præter naturam, liuidi, aut cum virore albicantes, aut ſimpliciter albi vel pallidi, fœtidi, oriuntur. Sanguis enim ille quanquam apponi & quadantenus partibus agglutinari poteſt: tamen ob nimiam cruditatem iis perfectè non aſſimilatur, & præterea nutritio partium non fit pura & legitima, ſed malum ſi diutius protrahatur, in hydropem anaſarcam terminatur. Procreatur ille ſanguis maximâ ex parte vitio hepatis aut lienis, nonnunquam & ventriculi, aut etiam cerebri, vt nonnullis videtur. Dum n. hepar aut imbecillitate laborat ex intemperie frigida & humida; aut obſtructione continua; aut ſcirrho; aut impuritate ex humoris corrupti affuſione, quo hepatis ſubſtantia facilè labefactatur, vitioſum & impurum ſanguinem gigni neceſſe eſt, qui pro diſſipata vtili corporis ſubſtantia inutiliter reponitur. Idem & frigidam & humidam, quâ præditus eſt, intemperiem toti corpori imprimit, vnde eius nutritionem vitiari neceſſe eſt.

Ad huius vitioſi ſanguinis in hepate generationem facit ventriculus, ſi imbecillis ſit, aut prauis alimentis & humoribus refertus. Dum n. vitiata his de cauſſis prima coctio non corrigitur in ſecunda, etiam praua in toto corpore fit nutritio.

Cerebri etiam vitio idem accidere ſtatuitur, quando materia frigida pituitoſa extra cranium inter cutem & muſculos deſcendens in ſubcutaneis partibus collecta tumorem mollem producit, vel è venis capitis & cerebri in totius ambitum defluit. Verùm etſi tales catarrhi à cerebro defluentes variorum dolorum in ambitu corporis cauſſa eſſe, & particulares in partibus externis tumores excitare poſſunt: tamen quod totum corporis habitum occupare poſſint, non eſt credibile. Ergo potius ex viſceribus nutritioni dicatis malum ortum trahit.

Obſeruatione tamen dignum eſt, cachexiam etiam originem habuiſſe ex renum vlcere in calculoſis, quando purulenta materia propter vreterum obſtructionem in renes regurgitans & ſanguinem inficiens totum habitum corporis inquinauit.

Hinc ad cachexiam inducendam faciunt omnia, quæcunque hepar inprimis, & habitum corporis refrigerare & humectare poſſunt, & in cauſſa ſunt, vt pro ſanguine probo frigidus, impurus, & multis excrementis, præcipuè ſero, abundans generetur, ſiue eæ cauſſæ ſint internæ, ſiue externæ. Pertinent huc morbi diuturni, & inprimis qui hepar & lienem lædunt, vt febres diuturnæ, hepatis & lienis obſtructiones pertinaces, tumores duri, ſcirrhoſi, ſuppreſſæ euacuationes menſium & hæmorrhoidum, nimia ſanguinis per vulnera, menſes, hæmorrhoides, nares; vel alterius materiæ, vt in diarrhœa, dyſenteria, ac colica affectione; longa euacuatio, vnde caloris natiui magna fit in corpore diſſipatio: carceres & loca ſubterranea, ſi quis diu in eis viuere cogatur.

Corripiuntur maximè hoc malo ſenes ob imbecillitatem caloris natiui, & mulieres ob retentionem menſium, ſicut & pueri, ob facultatis vitalis imbecillitatem & ingluuiem ac voracitatem, qua de cauſſa facilè in obſtructiones hepatis & lienis incidant. Qui verò in vigore ſunt ætatis, minimè in cache- *Lues venerea cachexiam inducit.* xiam incidunt, niſi magna ſit cauſſæ vehementia, vel lue venerea afficiantur, quæ & ipſa inter cauſſas cachexiæ numerari poteſt.

Signa diagnoſtica.

Cognoſcitur hoc malum ex colore naturali corporis, *Signa.* vt

vt antea diximus, mutato in album, palleſcentem, liuidum, & plumbeum, & corporis habitu ſubtumido & molli, qui tumor & inflatio quaſi præcipuè circa oculos in facie & genis ac pedibus & manibus conſpicitur. Humores enim aquoſi & ſeroſi illi grauitate ſua ad pedes deſcendunt, pedéſque ac manus à caloris fonte remotiores ſunt; facies verò & genæ, ac inprimis palpebræ & circa oculos partes laxiores ſunt, & humores ſeroſos facilius recipiunt. Scrotum etiam interdum atque inguina intumeſcere incipiunt, & tum hydrops in principio eſt. Æger ad omnes cum corporis tum animi motus lentus ac tardus eſt, minus quoque expeditè reſpirat. Et in principio quidem coctiones cibi impediuntur, manente tamen appetitu; poſtea verò ἀνορεξία accedit, teſte Aëtio, corpúſque ita imbecillum redditur, vt crura inter eundum vacillent.

Quod ad ſigna cauſſarum, ſi vitio hepatis, lienis aut ventriculi hoc malum accidat, præceſſerunt cauſſæ, à quibus partes illæ labefactatæ fuerunt; ſin minus, à prauitate alimentorum habent, ob victus rationem prauam, quæ & ipſum ventriculum, hepar & viſcera corrumpere ſolet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Cachexia malum non contemnendum eſt, cum ſi diutius duret, teſte Aëtio, *tetrab. 3. ſerm. 2. c. 29.* imò ipſa experientia teſte, in hydropem, qui Anaſarca dicitur, degeneret; ideóque cura maturanda.

2. Curationem tamen admittit, niſi ſit à pulmonis hydrope, aut morbo aliquo acuto, aut à præſtantioris alicuius viſceris apoſtemate, aut ſcirrho confirmato, aut alio morbo incurabili.

Indicationes.

Indicationes. Materia vitioſa euacuanda eſt. Cauſſa, quæ humorem illum vitioſum & ſeroſum generat, tollenda, ideóque hepar aut viſcus aliud materiam generans & ſuppeditans ab intemperie frigida & humida vindicetur, roboretúrque. Si à tumore duro viſceris alicuius fiat, is curetur. Si ex ſuppreſſione alicuius euacuationis, illa prouocetur. Si ex nimia euacuatione, calidum natiuum conſeruetur, & quod diſſipatum eſt, inſtauretur. Habitus verò corporis curatur calefaciendo & exiccando, ne materia intrò conuerſa, viſcera & partes nobiliores lædat. Cauſſæ externæ & inprimis habitatio in locis frigidis & humidis, aut ſubterraneis, tollantur & mutentur.

Curatio.

Curatio. Ideóque ſi hepar refrigeratū ſit, ex caloris natiui diſſipatione, phlebotomia non opus eſt, cum corpus magis refrigeret. *Venæſectio.* Si verò ex caloris natiui ſuffocatione, ob ſuppreſſam aliquam ſanguinis euacuationem, ſeu menſium, ſeu hæmorrhoidum, ſanguis mittendus, vt docet Auicennas, *3. Can. fen. 14. tr. 4. cap. 10.* & Paulus Ægineta, *lib. 3. c. 47.* ſed parcè & per vices ad tertium vel quartum diem. Nonnulli quidem in brachiis potius venas aperiendas cenſent; quod, vbi adhuc alicuius plethoræ notæ adſunt, vt non planè improbamus: ita eidem indicationi & ſcopo per venarum in cruribus ſectionem ſatisfieri poſſe putamus, cum ſubitâ & confertim factâ ſanguinis euacuatione hic opus non ſit, & venæ hæ apertæ eandem etiam præſtare poſſint, & ſanguini ſuppreſſo conſuetum motum iterum concilient.

Medicamenta verò hîc conueniunt, quæ ſupra *de intemperie hepatis frigida & humida* propoſita ſunt, & deinceps *de Hydrope Anaſarca* tradentur, cum quibus affectibus cachexia cognationem habet. Praui tamen humores, qui in corpore redundant, prius euacuandi ſunt, poſtquam, ſi opus eſt, fuerint præparati. *Purgatio.* Verum non vſurpanda fortia purgantia, ne imbecillæ corporis vires amplius proſternantur, & calidum natiuum debilitetur, ſed lenia adhiberi debent & per vices humores expurgari. Et quia inprimis ſeroſi humores hîc redundant, euacuari illi & educi debent, tam per aluum, quàm per vrinam ac ſudorem, iis medicamentis, quæ poſtea *de Hydrope* proponentur. *Vomitus.* Vomitus etiam ſæpe ad antecedentis cauſſæ ſublationem multum poteſt.

Roborantia & laxantia. Corpore euacuato ad ventriculum & hepar roborandum & humores abſtergendos vtiliſſimum eſt abſinthium, quocunque modo ſumptum.

Vtiles ſunt & hæ pilulæ, quæ ſimul laxant:

℞. *Spec. dialacca vel diacurcum.* Scr. iiii. *Rhabarb. elect. mechoacan.* an. Dra. i. *ſpec. diarrhod. Abbat. galang.* an. Scr. i. Cum *ſ. q. ſyrupi de abſinth.*

F. Pilulæ è Dra. i. xxx. de quibus quarto quoque die 24. ſumantur mane ieiuno ſtomacho.

Vel ℞. *Spec. dialacca, diacurcum.* an. ʒ. iß. *Diarrh. abb.* ℈. i. Cum *extract. abſinth.*

F. Pilulæ.

Proſunt quoque *trochiſci de abſinthio, de rhabarb. de lacca*, addito *puluer. rhabarb.* & *agaric.* & pauxillo: *ſpec. diarrhod. Abbat.* qui cum *ſyrupo byzantino* vel *de eupatorio* exhibeantur; aut ex iis fiant pilulæ cum *extract. vel ſucco abſinthij*; De quibus ſingulis diebus mane quatuor vel quinque ſumantur.

Vtiles etiam ſunt *ſpecies dialacca & diacurcum.*

Commendant nonnulli & hunc puluerem, cuius cochlear i. paulò ante cibum ſumatur.

℞. *Inteſtin. gallinar. cum interna ventriculi tunicâ à carne ſeparatorum & vino albo ablutorum* ℥. iii.

Comburantur in furno & *vino albo* & *aqua abſinthij* extinguantur.

Deinde addatur cuilibet Vnciæ cineris, *galangæ, cinamom.* an. ʒ. i. *croci* ℈. i. *caryoph.* ʒ. ß. *hepatis lupi prep. & in puluerem redacti* ʒ. vi. *ſacchar. roſat. tabulat.* ℥. i.

F. Puluis.

Eſt & hic puluis ſatis efficax, & inde cachecticus dicitur.

℞. *Limatura chalybis q. ſ.*

Puluis cachecticus. Irroretur *aqu. abſinth.* vel *fraxini* in quibus *eorundem ſales* diſſoluti ſint; Relinquatur tamdiu, donec rubiginem contrahat.

℞. *Huius croci* ℥. iii. *C. C. vſti prap.* ℥. ß. *magiſterij corall. perlar.* an. ʒ. iß. *cinamom.* ʒ. ß. *cryſtall. tartari* ʒ. i. *ſacchar. q. ſ. ad dulcedinem.*

F. Puluis, cuius doſis ʒ. i.

Laudatur & hic minus operoſus puluis.

℞. *Chalyb. præpar.* part. i. *caſſia lign.* part. ii. *ſacchar. alb.* part. iiij.

F. Puluis, cuius ℈. i. bis quotidie detur.

Efficax eſt & hoc vinum chalybeatum, præcipuè in pertinaci viſcerum obſtructione & menſium ſuppreſſione, vnde cachexia ortum habet.

℞. *Limatur. chalyb.* ℥. iiiß. *vini albi* ℔ iiij.

Infundantur ad dies 8. in vitreo vaſe bene clauſo ad ſolem vel locum calidum, quotidie aliquoties agitando *Huius vini* Dentur Vnc. vi. vel Vnc. viii. 4. horis ante prandium, ſumptóque eo æger ambulet horas duas, ſi vires ferant, greſſu concitatiore. Detur 15. vel 20. diebus. Cum exhibetur, neceſſe eſt vas nonnihil agitare, vt ſubſtantia ipſius chalybis vino permiſceatur. Quoties cyathus vnus effunditur, toties tantundem vini affundatur, donec medietas chalybis aſſumpta videatur. Pòſt nihil amplius addatur.

Cauteria. Si vitium ſit in partibus nutritioni inſeruientibus, cauteria, præſeruationis ab hydrope gratiâ, in cruribus vtiliter affiguntur, priuſquam inſigniter ea intumeſcant.

Si autem à ſuppreſſa aliqua conſueta euacuatione cachexia ortum habeat, ea omni modo promouenda,

uenda ſimúlque medicamenta cachexiæ inſeruientia vſurpanda. Itaque hîc valde vtiles ſunt *pilulæ primo loco propoſitæ*.

Quando cachexia ab immodica aliqua euacuatione contingit, corpus reficiendum bono alimento, partes refrigeratæ calefaciendæ, & habitus corporis paulatim exſiccandus, heparque inprimis roborandum. Si à lue venerea originem trahat, ei morbo primò occurrendum.

Diæta.

Diæta. Aër eligatur ad calidum & ſiccum vergens; vitetur humidus, paluſtris. Cibus, quantum vires ferunt, tenuis ſit, (cùm abſtinentia hîc multum proſit) ac exiccandi vi præditus, boni ſucci, facilis concoctionis, qui condiatur *cinamomo, caryophyll. croco & ſimilibus.* Minus lautè viuentes homines porro, alliis, ſinapi, & omnibus, quæ attenuandi vim habent, vtantur. Ab omnibus verò frigidis, craſſis, lentis, & qui ſunt difficilis concoctionis, æger abſtineat, inprimis verò ea vitet, quæ multum aquoſi humoris continent, ac propterea aquoſum & ſeroſum ſanguinem gignunt. Galenus, *1. de aliment. facult. cap. 18.* ſcribit, quibus aqua in carnibus cachexia eſt, iis lens in cibo vtiliter præbetur. Temperata enim eſt in caliditate & frigiditate, inſigniter autem adſtringit, & in ſecundo ordine exiccat. Cæterum aridis & ſqualentibus, eodem Galeno teſte, admodum damnoſè exhibetur. Vinum ſit album, tenue, odoratum; aquæ verò potus planè vitandus. Aluus ſit aperta. Corpus tempeſtiuè & moderatè exerceatur. Mœror animi vitetur. Somnus non ſit nimium longus, nec diuturnus: Venus damnatur. Frictiones ſiccæ fiant cum linteis crudis. Paulus vſum aquarum aluminoſarum magíſque nitroſarum & ſulphureatum laudat.

CAPVT III.

De Hydrope à ſanguificatione læſa, in genere, & De Aſcite.

Hydrops. AFfectus, qui Græcis ὕδρωψ & ὕδερος nominatur, & inde Celſo, *lib. 3. c. 21.* morbus hydropicus, Latinis aqua intercus, & aqua inter cutem, Germanis; *die VVaſſerſucht*, ab aqua nomen accepit, & in genere aquoſi & ſeroſi humoris abundantiam & collectionem ſignificat, ob quam corpus vel pars eius præter naturam intumeſcit. Nomen autem hoc vſurpatur vel κατὰ προσθήκην, nomine partis addito, vt hydrops capitis, qui vulgo hydrocephalus nominatur, de quo *lib. 1. part. 1. c. 28.* actum; Hydrops pulmonis & pectoris, de quo *lib. 2.* dictum; gutturis, cuius itidem *lib. 2.* mentio facta; Vteri, de quo Hippocrat. 4. *de morb. & lib.* περὶ γυναικείων. Aëtius, *lib. vlt. c. 97.* Auicennas, 14. *tert. tr. 4. c. 25.* Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. c. 15.* Guilielmus Fabricius, *cent. 2. obſeru. 563.* brachij, de quo D. Horſtius, *lib. 7. de hiſt. mirab.* Manus, cuius exempla in duobus iuuenibus vidi; Vel abſolutè & ſimpliciter, & totius corporis, aut certè abdominis tumorem ab humore aquoſo ſignificat. Verùm de particularibus iſtis aquæ intra partem collectionibus ſuis locis diximus & dicemus; hoc loco de eo ſaltem hydrope agemus, cum vel totum abdomen, vel vniuerſum corpus à materia ſeroſa & aquoſa intumeſcit.

Hydrops dupliciter conſideratur. Hydrops autem hoc modo ſumptus dupliciter conſideratur, vel vt tumor abdominis aut totius corporis, & morbus in mala compoſitione & magnitudine aucta, vel vt ſymptoma, quod læſam ſanguificationem ſequitur, qua ratione etiam hoc loco præcipuè *de hydrope* agemus Cum vere & alij ſint abdominis tumores, quibus etiam nomen hydropis tribui ſolet, de iis infra *ſuo loco* dicemus.

Hydr... differen... Eſt autem hydropis huius differentia quædam. Hippocrates, *4. de rat. vict. in acut. t. 3.* duas hydropis ſpecies recenſet, vnâ, quam ὑποσαρκίδιον, alteram quam μετ' ἐμφυσημάτων nominat. Verum Galenus hanc diſtinctionem, vt inſufficientem, ibi reprobans, triplicem hydropem ſtatuit; vnum ἀσκίτην, in quo totus venter inferior liquore aquoſo & ſeroſo impletur, vt inſtar ἀσκοῦ ſeu vtris pleni turgeat; alterum τυμπανίτην dictum, in quo locus ille flatu craſſo inprimis turgidus redditur, manúque percuſſus tympani ſonum edit, qui Hippocrati ξηρὸς ὕδρωψ; tertium ἀνασάρκαν, ὑποσαρκίδιον aut λευκοφλεγματίαν, in quo vniuerſa corporis moles per carnem & ſub carne humore albo & pituitoſo ſuffuſo tumida apparet. Aretæus quidem, *lib. 2. de cauſſ. morb. diut. cap. 1.* inter ἀνασάρκαν λευκοφλεγματίαν diſtinguit; quod hic ex alba pituita, craſſa, & frigida in hepate genita, ille ex carnium in humorem ſanguineum, aquoſum, & tenuem re olutione oritur. Verùm ab aliis hi affectus non diſcernuntur, neque etiam neceſſaria aliqua, cur id fieri debeat, cauſſa ſuppetit. Ferè a. hæ materiæ miſcentur, vt rarò ſit aqua ſine flatu, & flatus ſine aqua in abdomine; atque iſtâ de cauſâ forſan Hippocrates vel autor *lib. 4. de rat. vict. in acut.* ſub Tympanite Aſciten complexus eſt. Ex eo tamen, quod abundat, appellatio ſumitur, & cum parum flatuum eſt, Aſcites appellatur; cum v. copioſus flatus cum aqua exigua, tympanites. Plerúmque tamen aqua abundat. Ideóque ſi accuratè rem æſtimare velimus, rectè ſcripſit L. Iacchinus *in 9. Rhaſis c. 21.* præcipuè hydropẽ dici Aſciten, cæteras verò ſpecies per huius ſimilitudinem. Et proinde cum ſi quis abſolutè hydropicus appellatur, Aſcite laborare intelligatur, cum Aſcites præcipua ſit Hydropis ſpecies, & dum ſcriptores abſolutè Hydropem nominant, hunc ferè intelligant, de eo primo loco dicemus, & quæ in genere de Hydrope dici poſſunt, in illius tractatione proponemus; poſtea verò etiam differentias reliquas addemus. *A... p... cies ... dropis ...*

De Hydropis Aſcitæ natura & cauſſis.

Hydropis ... natura. Eſt autem Aſcites tumor abdominis, cui & femorum ac pedum, nonnunquam & ſcroti tumor accedit, ab humore aquoſo & ſeroſo in abdominis capacitate collecto ortum habens.

Subiectum huius tumoris eſt abdomen præcipuè, qua ratione ab aliarum partium, quibus hydropes particulares accidere poſſunt, tumoribus, eiuſmodi tumor differt. Et quidem materia Aſcitæ colligitur in illo ſpatio, quod eſt inter peritonæum, omentum & inteſtina, ſeu, vt breuiter dicam, in abdominis cauitate, & quidem tantâ copiâ, vt non ſolum abdomen valde extendat, ſed & diaphragma comprimat, imò in thoracis cauitatem transſudet, vnde difficultas ſpirandi, ac aſſidua tuſſicula exiſtit, pars etiam aliqua ad crura & pedes deſcendit, pars ſcrotum occupat, vnde & hæ partes intumeſcunt. *Materia Aſcitæ vbi colligatur.*

Cauſſa. Proxima tumoris huius cauſſa eſt humor, maximam quidem partem aquoſus, & hinc ſuâ naturâ frigidus, qui tamen multas partes ſalſas continet, vnde calorem quoque participat, quem etiam contrahit è viſcerum vicinia, imò temporis diuturnitate putreſcit, quod febris inſequens & ſitis, à vaporibus ſalſis ac putridis os ventriculi petentibus excitata, oſtendit.

Accidit tamen, quod hîc non prætereundum, vt interdum aqua non in cauitate abdominis, ſed veſicis quibuſdam, partibus ventris inferioris intus adnatis, includatur. Cuius rei hiſtoriam recenſet Mauritius Cordæus *comm. 5. in lib. 1. de mulier.* vbi ſcribit, Anno 1567. 8. Martij mulierem quandam hydropicam Lutetiæ mortuam eſſe, in cuius euiſcerato cadauere nulla capacitas, id eſt, nihil cauum deprehenſum fuit, in quo non veſica pendebat loco illi exactè æqualis & conformis, qui ſuo ambitu ipſam contineret. Locos *Cadauer hydropicum veſicis intus oppletum.*

autem

autem cauos dicit fuiſſe, non veſicam tantum, renes, vterum, ſed & ventriculum, inteſtina, cor, pericardium & id genus reliqua, è quibus, prout tam intus, quàm foris cuique locus obtigiſſet, cyſtes pendulæ conſpiciebantur aqua citrina oppletæ, & ſine omni fœtore, etiam poſt 20. diem. Nec partes ſupernas exceptas fuiſſe ad iugulum vſque, ſicut neque hepar, neque lienem. Et ſiquis vniuerſas in numerum redegiſſet, 800. numero ſuperaſſe ſcribit. Harum porrò fabrica fuit huiuſmodi, vt binæ eas membranæ conficerent, vna candicans interior, altera fuit tunicæ ventriculi ſimilior, tenuior aliquantū, ſed ei concolor. non abſimilem hiſtoriam recenſet Schenckius, *lib. 3. obſ.* ex communicatione D. I. Eichholtzij. Anno 1581. fœmina quædam plebeia annorum circiter 40. pro hydropica habita mortua eſt. Eius cadauer cum aperiretur, aqua nulla in cauitate abdominis reperta eſt; vt nec flatus vllus, ſed inteſtina vnà cum reliquis viſceribus anguſto ſpatio contenta apparuerunt. Ipſum verò abdomen à cute ad peritonæum quaſi alba pinguedo duntaxat contextum videbatur, nullâ muſculorum carneâ ſubſtantia interpoſita, ſed veſiculis crebris maioribus minoribúſque aquâ limpidâ refertis inuicem cohærentibus. Cætera à naturali conſtitutione haud multum variarunt. Omentum tamen perexiguum vix inteſtina contegebat. Hepar albicans forinſecus magnitudine & mollitie ſua competenti erat. Quæ proculdubio acciderunt, ſeroſo humore cum ſanguine ad capillares venas, quæ viſceribus & partibus ventris inferioris inſeruntur, delato, ibique exitum quærente, quem cùm ob denſitatem membranarum non inueniret, veſiculæ hæ fuerunt excitatæ.

Sed hæc rariora ſunt; cùm verò frequentiſſimè aqua in abdominis cauitate contineatur, de cauſſis, loco & modo, quo generatur, & viis, quibus in abdominis cauitatem penetrat, dicendum.

…ua Hy-…picorū vbi …eretur.

Locus vbi generatur, eſt officina ſanguificationis, aut, vt clarius dicam, locus inter ventriculum & renes, per quos aliàs naturaliter ſerum euacuari ſolet. Ibi enim vitioſus ſanguis generatur, & ſeroſus humor colligitur, vbi bonus generatur, & ſerum nondum à ſanguine ſeparatum eſt. Officina autem primæ ſanguificationis eſt hepar, & proinde plerique in hepate primò aquam illam hydropicorum generari ſtatuunt. Et omnino hoc credo eſſe verum de hydrope Anaſaca. In ea enim hydropis ſpecie ſanguis frigidior & aquoſior generatur, & per omnes venæ cauæ ramos diſtributus, facit, vt tertia coctione fruſtrata corpus totum tumidum & aqua quaſi ſuffuſum reddatur. De hydrope verò Aſcite, vt & Tympanite, aliter ſentiendum puto. Etſi enim & in his hydropis ſpeciebus hepar tandem afficiatur: tamen non tam ipſum humorem ſeroſum generat, quàm à vicinis partibus accipit, & à circumfuſo humore læditur. Quin potius plurimum ad hydropem contrahendum Lienem facere puto qui ſuo modo etiam ſanguinem generat, vt & venas meſaraicas, quæ chylum ad Lienem & hepar deuehunt, & ſanguinis coctioni ſuo modo inſeruiunt. Et in hydropicis poſt mortem hepar ſaluum repertum fuiſſe, Medicorum obſeruationes docent, ſicut ex iiſdem conſtat, lienem malè affectum & ſcirrho laborantem hydropi originem dediſſe. Docet id expreſsè Hippocrates *lib. 1. & 4. de morb. mulier.* Imò meſaraicas etiam non rectè ſuum officium facientes hydropi cauſam dare, multa docent, atque inde fit, vt poſt quartanas & alias febres diuturnas interdum hydrops ſequatur. Atque inde procul dubio factum, quod Hippocrates, *2. prorrhet.* hydropem diuiſit in eum, qui eſt ab hepate, & qui ab Ilibus ſeu inanibus locis: Incipit, inquit, plerumque hydrops, ab inani parte ſeu Ilibus, vel ab hepate. Per κενεῶνα intelligit illas partes, quæ extremis coſtis thoracis ſubiacent, & tamen ab hepate differunt. Et proculdubio per hydropē ab hepate intellexit Anaſarcam; per hydropem ab Ilibus

…o in Hepate?

Aſciten & tympaniten. Verùm ea de re infra plura, *queſt. 1.* dicentur, & patebunt etiam ex iis, quæ iam de cauſſis collectionis humoris ſeroſi tradentur.

Cauſſa collectionis humoris ſeroſi in hydrope.

Iam enim porrò quærendum, ob quam cauſſam hiſce in locis humor ſeroſus colligatur: Nos hoc loco eam, quam maximè probabilem putamus, ſententiam proponemus, plura poſtea, *quæſtione 2.* addemus.

Primò autem hoc certum eſt, ſi ſerum per renes euacuatur, hydrops non generatur. Nam videmus multos, qui magnam aquæ, cereuiſiæ vel vini copiam ingurgitant, & ſæpe vno die plus exhauriunt, quam aliquot diebus ab hydropicis bibitur, & tamen nihil mali pati, dummodò aqua per vrinam, vt fieri ſolet, vel etiam per aluum liquidiorem excernatur. Contrà videmus hydropicos omnes vrinas reddere paucas, &, ſi paulò liberalius bibant, maximè offenduntur. Quod autem ad renes in hydropicis vrina non peruenit, cauſſa non eſt ſola anguſtia venarum ab hepate ad renes, quæ Eraſiſtrati opinio fuit, quam Galenus, *5. de loc. affect. cap. 7.* non immeritò reiecit. Nam ſi ſanguis, qui craſſior eſt, quàm ſerum, hepar tranſit, & in venam cauam ac proinde in totum corpus ad eius nutritionem diſtribuitur, certè ſerum, quod tenuius eſt, vnà etiam penetrare poſſet.

Neque etiam, quæ vulgaris opinio eſt, ad ſanguificationem læſam, ob quam pro bono ſanguine in hepate aquoſus generetur, in Aſcite & Tympanite recurrere licet. Neque enim ſemper Hepar afficitur, vt dictum antea, & poſtea, *queſt. 1.* dicetur, ſed ſæpe in hydropicis ſaluum reperitur, etſi morbi progreſſu ab aqua circumfuſa lædi poſſit. Et ſi hepar ſanguinem aquoſum generaret, non tantum abdomen & partes ventris inferioris intumeſcerent, ſed ſanguis ille aquoſus in vniuerſum corpus diſtribueretur, id quod in Anaſarca fieri concedimus.

Quia ergo neque ex ſanguificatione læſa, neque ex viarum, quæ ab hepate ad renes ſunt, anguſtia collectionis humoris cauſſam petere licet, & nihilominus hydropici parum mingunt, & id, quod ad renes tranſire debebat, in abdomine ſubſiſtit, cauſſa inter ventriculum, hepar ac lienem quærenda videtur, & res ipſa ſæpe docuit, aquâ hoc in loco ſubſiſtente, vbi auidius pota fuit, hydropem excitatum fuiſſe.

Hydrops à largiore hauſtu aqua & cereuiſia.

Ita refert Carolus Piſo, adoleſcentem, cum in tertianâ intemperantius bibiſſet aquam, ſub eius declinationem in Aſciten incidiſſe, ſed illum vnius tabulæ Diacarthami vſu, aquâ in abdomine reſtitante per aluum confertim redditâ, breui ſanitati reſtitutum fuiſſe. Memini ipſe quoque puellam, cùm in febri tertiana vehementer ſitiret, integram menſuram cereuiſiæ ſecundariæ vno hauſtu ebibiſſe, & inde in hydropem incidiſſe, quæ tamen gummi guttæ & aliorum ſeroſos humores euacuantium vſu, aquâ ſingulis diebus per aluum eductâ, ſanata fuit, nullo in hepate vitio remanente, quæ nunc etiam aliquot liberorum mater bene valet. Et ſæpe meſſores, ac ij, qui in æſtu aquam & cereuiſiam ſecundariam auidius bibunt, in hydropem incidunt, aquâ in abdomine reſtitante. Itaque in talibus non euacuatur aqua & ſerum per renes, quia ad renes non peruenit, ſed in ventre & vaſis meſaraicis ſubſiſtit. Si autem porrò quæramus, vbi & qua de cauſſa ſubſiſtat, ea quæ de vſu lienis, *in Inſtitut.* & ſupra *part. 4. cap. 1.* dicta ſunt, repetenda. Nimirum, vt Hippocrates, *lib. 4. de morb.* ſcribit; ſplen aquam ad ſe trahit ex ventriculo, & ſi plus traxerit, quam oportet, homo ſtatim affligitur, &, vt apertè & clariſſimè hanc rem explicat Ariſtoteles, *lib. 3. de part. animal. cap. 7.* Lien humiditates ſuperfluas diuertit & attrahit è ventriculo, & concoquere eas poteſt, vt qui ſanguineus eſt. Quod ſi plus excrementi fit, parúmque caloris habeat lien, corpus præ alimento immodico langueſcit, & propter confluuium hoc humoris ſæpe accidit, vt lienoſis ventres præduri

Cur ſerum in ventre ſubſiſtat?

Serum non omne ad hepar & venas emulgentes defertur.

præduri efficiantur. Etenim ſerum & aquoſi humores omnes, vt *locis allegatis* dictum, non ad inteſtina & hinc per meſaraicas via longa ad hepar perueniunt, hincque ad venas emulgentes, ſed minor eorum pars; maxima verò pars è ventriculo per vas breue à liene attrahitur, & hinc per arteriam ſplenicam in cœliacam, mox à trunco aortæ arteriæ per emulgentes arterias ad renes deriuatur. Patet id ex eo, quod qui largius bibunt, aquoſum quod eſt in potu, mox iterum emingunt, & qui acidulas vel aquas thermales ſæpe ad 9. libras ebibunt, eas mox intra tres horas per vrinam reddunt. Fieri tamen etiam poteſt, vt pars aliqua humoris ſeroſi in ramo meſenterico & ad portas ſubſiſtat. Ideóque hîc hepar & lienem non planè excludimus. Nam ſi viſcera hæc, præcipuè in parte caua, & quà rami portæ ad eam pertingunt, obſtruantur, vel ſcirrhoſa reddantur, ſerum non admittunt, quod ſubſiſtens ibi cumulatur & in vaſa reſtagnat. Vnde ſcribit Carolus Piſo: qui diſſectioni demortuorum hydropicorum attenderit, fatebitur vltrò, tumorem aliquem viſceris alterutrius ferè vnam, certè frequentiſſimam Aſcitæ cauſſam eſſe. Addo præcipuè in hydrope lethali: Sunt enim hi hydropes periculoſiſſimi & ferè incurabiles, cùm, vt ſcribit Hippocrates, 2. *prorrhet.* eum, qui ab hydrope conualiturus eſt, εὔσπλαγχνον eſſe oportet, quod fit, ſi hepate & liene ſaluo, vitium ſaltem eſt in vaſis meſaraicis. Atque ita quod per renes ſerum non euacuatur in Aſcite, cauſſa eſt, quod in venæ ſplenicæ præcipuè, vt & meſaraicæ, & forſan etiam in arteriæ ſplenicæ ramis ſubſiſtit, vt & in radicibus earum venarum circa caua viſcerum, & ad gibba viſcerum non penetrat, nec ad renes peruenire poteſt.

Cur ſerum in Aſcite per renes non euacuatur?

Quænam autem cauſſa ſit, quod his in locis ſubſiſtit ſerum, porrò inquirendum. Cauſſa autem præcipua eſt, quod à viſceribus, inprimis liene, qui, vt ex Ariſtotele dictum, humiditates ſuperfluas à ventriculo attrahit, non omne attrahitur. Non attrahit autem lien, vel quia viæ non patent, vel quia facultas attractrix in eo labefactata eſt, vel quia obruitur nimia humoris attrahendi copia, vel quia plus attrahit, quàm iterum euacuare poſſit. Prima nimirum & ferè frequentiſſima hydropis cauſſa eſt obſtructio vaſorum ad lienem & hepar è ventre inferiore tendentium à craſſis & multis humoribus, vel etiam iis induratis, quod in alterutrius viſceris ſcirrho accidit. Quo modo ſæpe febribus diuturnis ſuccedit hydrops. Deinde læſa attractrice facultate colliguntur humores ſeroſi in hiſce locis, quia vel ipſa attractrix labefactata eſt, calore innato debilitato, ſiue per contraria alterantia, id eſt, inſignem refrigerationem à potu aut medicamento frigido, ſiue humido primigenio, quod caloris natiui fundamentum eſt, abſumpto, ſiue ſpiritu à calore influente denegato; (Vnde hydropem inducunt aquæ frigidæ, & potûs alterius refrigerantis nimius vſus. Diſſipato calore & humido radicali abſumpto inducunt hydropem febres ardentes & diuturnæ, potus nimius vini potentis, aut ſpiritûs vini, & morbi alij, qui viſcerum calorem debilitant & abſumunt. Inſignes verò ſanguinis euacuationes hydropem inducunt, quod ſpiritus confertim exhauriunt) vel quia plus potûs aſſumitur, quam attrahi poſſit, id quod euenit, cum quis, præcipuè corpore prius calefacto, potum, & inprimis aquam, auidius ingurgitat, vnde accidit, vt aqua, cum tota attrahi à liene non poſſit, in vaſis ad eum tendentibus ſubſiſtat. Quò tandem & ipſum calorem viſcerum nimium referre poſſumus, ob quem ea, & præcipuè lien, plus, quàm iterum euacuare & ad renes diſtribuere poſſunt, attrahunt.

Hydropis Cauſſa.

Cauſſarum harum mentionem facit Hippocrates *lib. 1. de morb. mulier.* vbi docet; ſi febris hominem detineat, ſitiſque valida corripuerit & biberit, Lienem, aquam ad ſe trahere & intumeſcere. Deinde etiam ſine febre id accidit, ſi καῦμα ſeu incendium in ventre adfuerit, & in ſiti ſi homo non temperet. Et *lib. 4. de morb. in fine* ſcribit Hippocrates, ſi lien ægrotans (procul dubio intemperie calida laborans) potum ex ventriculo ad ſe trahit, hydropem ſequi, & in venis inferioris ventris aquam coaceruari.

Quæ omnia ſunt longè probabiliora, quàm ſi ſtatuamus, ſolùm ſanguificatione in hepate læſa tantum ſeri generari. Equidem in Anaſarca libenter admitto, chylum in crudiorem, & pituitoſum ſanguinem mutari; at in aquam totus mutari non poteſt. Neque enim cibus ſolidior in aquam mutari poteſt; Neque ſerum, quod per vrinas naturaliter excernitur, & in hydropicis præter naturam detinetur, in hepate vel Liene primum generatur, ſed è ventriculo tranſmittitur & attrahitur, eſtque ille humor, qui bibitur & cibis admiſcetur. Vnde etiam obſeruatum, quoſdam hydropicos omnimoda à potu abſtinentia ſanitati reſtitutos fuiſſe. Et experientia atque ipſa corporis nutritio, & ſanguis, qui in venis etiam in hydropicis continetur, docet, chylum non in aquam, ſed in ſanguinem in aſcite mutari, & in hydropicis etiam, quicquid alimentarij eſt in chylo, ab hepate attrahi & in ſanguinem mutari, ſeroſum verò & aqueum in primis viis ſubſiſtere. Etſi enim viæ illæ, per quas ſerum ad lienem tranſit, non pateant: venæ tamen meſaraicæ patere poſſunt, vt chylus ad hepar transferatur. Temporis tamen progreſſu ab aqua circumfuſa hepar corrumpi, & ſanguificationem lædi, facilè concedo; quod etiam accidit, ſi hepar ſcirrho detineatur. Vnde etiam tandem ſuperiores corporis partes contabeſcunt.

Chylus ... aquam ... totus non po-

His ita poſitis, non difficile eſt, vias quoque inuenire, per quas ſerum in abdominis cauitatem perueniat, de quibus tamen non leuis eſt apud autores controuerſia, vt *quæſt.* 3. dicetur. Breuiter enim ſtatuimus, ſi ſerum copioſius in vaſis, quæ inter ventriculum, lienem ac hepar ſunt, colligatur, id, vaſis ſeu per διαπήδησιν, ſeu per ἀναστόμωσιν, ſeu per exeſionem & eroſionem apertis; in abdomen deſtillare, ibíque colligi ac cumulari poſſe. Quæ viæ etſi in cadaueribus non pateant: tamen in viuentibus ſatis patulæ ſunt, naturáque iis, quoties libet, in ἀναστομώσει & ἐκκρίσει humorum feliciter vtitur, & ob eas corpus vniuerſum ξύῤῥουν καὶ ξύμπνουν eſt.

Quæ autem viæ illæ ſint, apud autores non ſatis planum eſt. Hippocrates, 7. *aph.* 55. earum mentionem facit, dum ſcribit; Quibus hepar aqua refertum in omentum eruperit, his venter aqua repletur, ac moriuntur. Quem aphoriſmum Galenus quidem ita explicat; Maximè, inquit, hepar obnoxium generandis in ea tunica, quæ ipſum extrinſecus ambit, veſiculis aqua plenis quas ὑδατίδας appellant Græci ſiquidem in iugulatis animalibus apparet interdum talibus veſicis refertum. Si quando igitur acciderit, vt tales ὑδατίδες rumpantur in eam peritonæi regionem, aqua effunditur; quæ eſt ſecundum ἐπιγάστριον. Verum etſi negari non poſſit, tales veſiculas aquâ plenas in hepate ac liene non rarò inueniri, ſero, quo abundant, membranam hepar ambientem diſtendente: tamen nec in omnibus hydropicis tales veſicæ apparent, & in quibus ſunt, rarò rumpuntur, neque tanta aquæ copia, qualis in hydropicis colligitur, per eas exſtillare poteſt. Neque etiam verbis Hippocratis conſentanea eſt Galeni explicatio; cum Hippocrates non ex hepate in abdominis cauitatem, ſed in omentum aquam erumpere ſcribit. Res verò per ſe plana eſt, & ipſe Hippocrates, 1. *de morb. mul. loco ſæpe allegato,* lucem huic rei affert, dum ſcribit: Lienem, ſi ab aqua intumeſcit, diſtribuere eam per venas corpori, & maxime in omentum, & loca circa ventrem & crura. Etenim ſi Hepar aqua repletum fuerit, illa in omnes venæ portæ ramos,

quorum inter ſe continuata eſt communicatio & confluxus mutuus, redundat; atque ita facilè in epiploi ſeu omenti venas per eum ramum, qui gaſtroepiploicus à recentioribus appellatur, fluere poteſt, vel etiam à Liene attrahi & in omentum per vtrumque ramum epiploicum erumpere. Atque ita viæ per quas aquæ hydropicorum in venæ portæ ramis & viſceribus vicinis collectæ in abdominis cauitate perueniunt, ſunt rami Epiploici & Gaſtroepiploici. Hi enim ſi tantopere humore aquoſo & ſeroſo replentur, vt illorum extrema præ copia dehiſcant, vel quocunque modo aperiantur, ex apertis & dehiſcentibus venarum omenti orificiis guttatim aqua deſtillat in abdominis cauitatem, atque ibi collecta ventrem in tumorem attollit, & hydropem Aſciten generat.

Alij adhuc alias vias addunt. Fernelius equidem, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 4.* ſerum in abdomen effundi ſtatuit, parenchymatis horum viſcerum continuitate ſoluta & fiſſa, exeſâ, apertâ, rupta ac dehiſcente eorum ſubſtantiâ. Adrianus Spigelius, *lib. 8. de corp. hum. fabrica* viam antiquis & recentioribus adhuc ignotam addit, lobum ſcilicet exiguum in caua hepatis parte juxta portas vocatas ſitum, qui in ipſam omenti cauitatem totus recondatur, & longè tenuiore membrana, quàm reliquum hepar, tegatur, vt credibile ſit, à leui injuria eum facile pertundi: inprimis cum ipſa ſubſtantia molliſſima ſit, & hoc loco complures venæ cauæ propagines & ipſe venæ portæ truncus ſitus ſit, in quibus major ſeroſi humoris copia, quàm in aliis hepatis partibus coaceruari poteſt.

Platerus aliter quoque hepate malè affecto hydropem excitatum fuiſſe obſeruauit, in puella quadam, nimirum tumore fungoſo hepati annato, è quo humor ſeroſus emanare potuit. Inſuper hepate ac liene vlcerato adeo, vt ad ejus ſuperficiem vlcera poſt inflammationes ſuppuratas vel tumores in abſceſſus deſinentes aperta, relictaque ibi diu, ſæpe purulentas dejectiones mouentia, tandem hydropem effeciſſe ſcribit. Refert quoque huc læſiones externas, & præſertim contuſiones, & duos ab equo in dextrum latus lapſos præcedentibus aliquandiu hepatis & lienis ſymptomatibus quibuſdam, tandem hydrope correptos ac extinctos fuiſſe, ſcribit; idémque à vulnere vlcus relictum & corruptiones ac putredines horum viſcerum efficere poſſe exiſtimat. Et omnino à vaſorum, viſcera in ventre inferiore, meſenterium ſcilicet, renes, vterum perreptantium, ſoluta continuitate, iiſque ſeu per διαπήδησιν, ſeu per ἀναςόμωσιν ſeu per διαίρεσιν apertis, ſerum in abdominis cauitatem fundentibus, hydropem generari poſſe, ſupra dictum, & infra, *quæſt. 3.* dicetur.

Verum frequentiſſima cauſſa proculdubio eſt primo loco poſita. Nam ſi ſerum in venæ portæ propaginibus per meſenterium & omentum ſparſis copioſius cumuletur, niſi ad inteſtina defluat, & alui fluxum excitet, ex his venis in abdominis cauitatem deſtillat. Cum enim vaſa iſta, quæ in omentum & vicina loca excurrunt, raræ texturæ ſint, ac peritonæo tantùm veſtiantur, facilè hinc per eorum orificia in ventrem aqua exſudat & exſtillat. Habet enim omentum ſe peræ inſtar, quæ portæ caudicem excipit, & in homine pro corporis proportione maximum eſt, ac venas innumeras è vena portæ accipit, vt & arterias ex ramo cœliaco & meſenterico. Cumulatur autem ibi, vt ſupra dictum, ſi tranſitus illi è venis ſplenicis & meſaraicis ad Lienem impediatur. Quod fit præcipuè ob attractionem viſcerum læſam, fruſtratam vel impeditam, ob quam ſerum, quod partim chylo permiſtum, partim ab eo ſeparatum continuò à potu has vias pertranſit, ad ſe, vt par eſt & naturaliter fieri debet ac ſolet, non allicit, vnde ad renes peruenire non poteſt. Quod præterea etiam accidit ab obſtructione, quæ vel eſt in ipſis vaſis, vel etiam in viſcerum ſubſtantia, quod in ſcirrho hepatis & lienis præcipuè euenit.

Vt ergo iſta, quæ hactenus prolixius de cauſſis hydropis Aſcitæ diximus, in pauca contrahamus & cauſſas etiam mediatas & remotas addamus, vbi ſerum copioſum in ramis venæ portæ ſubſiſtit, in omentum tranſit, per venas perid diſperſas, quarum orificiis apertis in cauitatem abdominis deſtillat. Colligitur autem ibi, quia vel à liene non attrahitur, vel quia via non patet.

Hinc cauſſæ mediatæ, & remotæ hydropis ſunt, quęcunque vel attractionem ſeri in viſceribus lædunt, aut calidum innatum extinguendo, aut ſuffocando, aut diſſipando, vel obſtructionem in vaſis & viis illis, per quas tranſire ſerum debet, pariunt, vel faciunt, vt viſcera ſerum intempeſtiuè & nimium ad ſe trahant. Calidum innatum extinguunt Lienis & hepatis refrigeratio à cauſſis externis & internis, vt nimius aquæ vel vini aut cereuiſiæ glacie refrigeratæ, præcipuè poſt æſtum & corporis motum, è quo corpus incaleſcit, potus, alimenta frigida nimiâ copiâ ſumpta, qualia ſunt lactuca, cucumeres, melones, perſica & ſimilia, & quæ à Pythagora damnata eſt Atriplex, quod hunc affectum facere putetur, vt Plinius, *lib. 20. nat. hiſtor. cap. 30.* ſcribit. Partes etiam vicinæ refrigeratæ & malè diſpoſitæ affectionem ſuam hepati ac lieni communicare poſſunt.

Suffocant & corrumpunt calorem natiuum conſuetæ per hæmorrhoides & menſes euacuationes ſuppreſſæ, de quô Hippoc. 6. *aph. 12. diuturnas curanti hæmorrhoidas, niſi vna quæpiam ſeruetur aperta, periculum aquæ intercutem vel tabis impendet.* Sanguis enim ille feculentus & impurus circa hepar & lienem ſubſiſtens, aut tumorem in iis excitat, aut copiæ prauitate calorem natiuum eius extinguit & corrumpit. Calorem diſſipant & abſumunt euacuationes ſanguinis nimiæ per hæmorrhoides, menſes & hæmorrhagiam narium; quanquam Galenus in mulieribus ob menſes nihil tale euenire ſcribat, quia ipſis conſuetæ ſunt, *de curand. rat. per ven. ſect. cap. 19.* febres ardentes, diuturnæ, inprimis quartana, lentæ, longæ, hecticæ, καῦμα item & æſtus in venis meſaraicis, vt & dyſenteria & diarrhœa, item podagra, & dolor coxendicum longus; vini generoſioris & aromatici, vel Spiritûs vini vſus, medicamenta item calida & fortia, inprimis purgantia.

Obſtructionem pariunt, quæcunque craſſos, & viſcidos humores ſuppeditant; quò pertinent quartanæ longæ, quæ non ſolum calorem innatum debilitando, ſed & periculoſas viſcerum obſtructiones relinquendo, imò ſcirrhos viſcerum, hydropem inducunt. Quò referri poteſt & nimius aquæ confertim hauſtæ potus, vt totus à liene attrahi non poſſit; ſed neceſſariò in primis viis ſubſiſtat, & cùm ſibi, tùm quotidie affluenti humori ſeroſo aditum ad viſcera intercludat.

Tandem ad hydropem excitandam facit καῦμα illud & æſtus in venis illis circa lienem, ob quem ille auidius plus attrahit, quam vt iterum euacuare poſſit, qui ſimul ſitim excitat, in qua ſi à bibendo æger ſibi non temperet, facilè plus bibi quam euacuari poteſt.

Paracelſicorum de generatione hydropis opinio.

Paracelſicorum de hydropis generatione opinionem quod attinet, ſalem illi reſolutum cauſſam hydropis ſtatuunt; Verùm negandum quidem non eſt, humorem illum, qui in hydrope abundat, eſſe ſalſum: Verùm hoc falſum eſt, quod in corpore antea coagulatum illud ſal fuerit & poſtea reſolutum. Etenim humor aquoſus hic, vt dictum cum cibo & potu ab homine hauritur, & in primis viis cumulatur, ob cauſſas modò dictas, & ſemper liquidam naturam habuit, nunquam verò in corpore concretus fuit, vt ſal reſolutus meritò appellari poſſit.

Abdomen rarò à ſolâ aquâ diſtenditur.

Circa cauſſas tandem & hoc notandum, quod abdomen in Aſcite ratò à ſola aqua diſtenditur, ſed plerumque flatûs aliquid illi admiſcetur. Qua ratione autem flatus generentur, dicetur poſtea *de hydrope tympanite.*

Differentiæ.

Differentia. Ex his, quæ hactenus de cauſſis hydropis Aſcitæ dicta ſunt, apparet, non vnam ejus eſſe differentiam. Etenim non ſemper lienis nec hepatis, nec vaſorum, quæ chylum ad hepar & lienem vehunt, vitio hydropem produci diximus, ſed ſæpe his omnibus partibus ſaluis, in aliis partibus, vt in renibus, vreteribus, veſica, teſtibus muliebribus, in abdomine vaſe alicubi aperto, è quo ſeroſus humor in abdominis cauitatem deſtillare poteſt, hydrops generatur, vt antea dictum.

Cauſſæ continentis etiam quædam eſt varietas. Plerúnque enim aqua illa eſt pallida & citrina; & vrinam refert, vnde etiam *das gelbe Waſſer* nominant. Carolus Piſo tamen & Marcellus Donatus, *de hiſtor. medic. mirab. lib. 4. c. 11.* luteam & viridem obſeruarunt, & Chriſtophorus Guarinonius, *conſult. 194.* flauam in nigrum vergentem; Gulielmus Fabricius, *cent. 2 obſeru. 57.* loturæ carnium recens mactatarum ſimilem, Scholiographus, *ad cap. 39. lib. 1. de intern. morbis Hoderi* planè cruentam, & loturæ carnium ſaturatæ ſanguine ſimilem. Præterea aqua hæc nunc majore, nunc minore quantitate abundat, vnde abdomen nunc plus, nunc minus intumeſcit.

Eſt etiam hydrops à colliquatione ſeu ſubitaneus ille hydropis flatus, cujus Galenus, *3. de ſympt. cauſſ. cap. 2.* & Petrus Salius Diuerſus, *de affect. part. cap. 9.* mentionem fecerunt. Quæ duæ differentiæ poſtremæ etſi primariæ non ſint, & propterea plurimi nomine hydropis non dignentur; tamen ob particulares, quas habent, cauſſas, & curandi rationem a primaria illa ſpecie, de qua hic agimus, diſcernendæ ſunt. Sunt & accidentales differentiæ, vt quod nunc venter tantum, nunc cum ventre ſcrotum intumeſcit; nunc aquâ ſaltem venter repletur, nunc ſimul flatus adeſt, vnde hydrops Aſcites alius eſt exquiſitus, alius minus exquiſitus; item alius eſt cum febre, alius ſine febre; alius recens, alius inueteratus, alius per ſe incipit, alius alteri morbo ſuccedit.

Signa Diagnoſtica Hydropis in genere.

Signa hydropis in genere. Communis eſt omni hydropi pedum tumor, teſte Hippocrate & Galeno, *1 prognoſt. 2. & 3* quia aquoſus humor pondere ſuo deorſum vergit, & pedes loco decliui ſiti ſunt, ac longiſſime a corde diſtant, & ſuapte naturâ ſunt frigidi, oſſibusque multis, neruis ac cartilaginibus, pauca vero carne conſtant. Maxime autem veſperi pedes tument, & a corporis exercitatione. Adeſt & ſpirandi difficultas, & vitioſus faciei color. De tumore tamen pedum notandum, in conualeſcentibus ſæpe cùm ex acutis, tum ex diuturnis morbis pedes intumeſcere ſine vllo inſigni periculo, modo naturæ ſuccurratur. Accidit enim hoc fere a ciborum copia, aut aliqua cauſſa externa. Nam calor natiuus cùm in ventriculo tum in hepate languens, & antecedente morbo labefactatus tantum conficere non poteſt, quantum æger appetit ac aſſumit, aut etiam quantum corpori alendo opus eſt. Ideoque in concoctione illa imperfecta vapores craſſi excitantur, & crudi ac ſeroſi quid gignitur, quod ad pedes deſcendit, principio quidem ſine inſigni periculo, modo victus ratio recte præſcribatur, & calor debilis roboretur: alias ſi nimio cibo viſcera continuo onerentur, ac multa cruda ac ſeroſa excrementa cumulentur, hydrops inde generatur.

Prognoſtica Hydropis in genere.

Prognoſtica hydropis in genere. 1. Hydrops quidem non ſemper difficilis curatu eſt, temporis vero progreſſu augetur vt cauſſarum & ſymptomatum in ſingulis hujus mali differentiis. Quæ vero ſpecies periculoſior ſit, de eo autores alij aliter ſentiunt. Nos breuiter cenſemus, anataſcam minus eſſe periculoſam, cum in eo, vt poſtea dicetur, virtus minus a naturali ſtatu, quam in aliis hydropis ſpeciebus, recedat, humorque eius continens cauſſa propius ad ſanguinis naturam accedat, quam aquoſus humor in Aſcite & flatus in Tympanite. Præterea Anaſarca fit plerumque a crapula, & cibo nimis craſſo, vt pueris quandoque accidit, atque exercitio corporis intermiſſo, quæ cauſſæ minus rebelles ſunt. Atque has rationes experientia confirmat, recteque ſcribit Leonhard. Iacchinus, *in 9 Rhaſis*: Ego a juuentute perpetuò euentus ægrotorum omnes obſeruaui, vidique, cæteris paribus, ætate & robore, hydropes, qui Anaſarcæ dicuntur, facilius curari. Neque id multum refert, quod plures in Anaſarca partes afficiuntur, modo cauſſa ſit talis, vt facile tolli poſſit. Falſum ergo eſt, quod ſcribit Ludouicus Mercatus, Anaſarcam & Aſciten ab æquali hepatis vitio prouenire, cum, vt antea dictum, & poſtea *quæſt. 1.* dicetur, ab alia cauſſa aſcites, quam anaſarca prouenıat. De Tympanite & Aſcite res intricatior eſt. Verum ſi rem ipſam & cauſſas vtriuſque hydropis conſideremus, tympanitem aſcite periculoſiorem eſſe merito ſtatuimus. Grauiorem enim cauſſam habet tympanites, quam aſcites, vt *poſtea* dicetur. Alias pro varia circumſtantiarum ratione fieri poteſt, vt aſcites tympanite ſit grauior. E. g. Si ſcirrhus conjunctus ſit cum hydrope, quicunque etiam ſit, curatu non ſolum eſt difficilis, ſed impoſſibilis. Ideoque ne fallamur, comparatio ſemper inter ſimilia facienda, & omnes circumſtantiæ perpendendæ.

2. Omnis inueteratus hydrops, & qui ſcirrhum hepatis jam corrupit, eſt periculoſus, teſte Aetio, vt & qui a ſcirrho hepatis exiſtit. Facilius curatur, qui ab obſtructione & a cibi multitudine, vel a ſuppreſſis menſibus ortum habet, & qui a profluuio ſanguinis, niſi extrema acceſſerit refrigeratio.

3 Hydrops a duro lienis tumore minus periculoſus eſt, quam a duritie hepatis, teſte Auicennâ.

4 Difficilior hydrops eſt, ſi ex alio morbo corpus labefactatum comprehendat. Breui enim homo moritur alio morbo diu afflictus. At vbi etiam aluus fluida fuerit, citiſſime moriuntur, & ſentientes & loquentes. Hippocrates, *4. de morb. in fine.*

Signa Hydropis Aſcitæ.

In Aſcite abdomen paulatim intumeſcit, hinc & pedes & ſcrotum: interdum tamen ab inferioribus tumor incipit, æger de latere in latus conuerſus murmur & fluctuationem quaſi aquæ ſentit, tumorque latus, in quod decumbit, ſequitur. Magnitudo abdominis major eſt; Superiora vero gracilia redduntur & contabeſcunt, niſi quod ad extremum manus interdum inflantur, cordis & corporis calore paulatim labefactato. *Signa hydropis Aſcitæ.* Vrina pauca & fere craſſa eſt; quia ſeri parum ad vias vrinæ tranſit, & paucum illud diutius ibi ſubſiſtit. Pulſus, ſecundum Galenum, *4. de cauſſ. pulſuum cap. 24* eſt paruus, crebrior, ſubdurus, cum quadam tenſione.

Malo creſcente dyſpnœa plerumque accedit inſignis, & tanta, vt ægroti erecti ſedere cogantur, ob aquæ copiam diaphragmati incumbentem, præcipue cum æger decumbit: Sitis plerumque ægrum male cruciat, & quo plus ſunt potæ plus ſitiuntur aquæ, quod accidit a ſeroſi & ſalſi humoris in abdomine copia, à quo & febris ſæpe excitatur continua & lenta. Seroſus enim ille humor diutius in abdomine contentus ſalſedine & acrimonia ſua, quam partim ex natura ſua habet, partim ex aliorum humorum admiſtione & corruptione, ob diuturnam in abdomine moram acquirit, viſcera, hepar, lienem, renes, inteſtina, omentum, meſenterium, quæ omnia in aqua illa fœtidâ & cadaueroſum quaſi odorem ſpirante natant, corrumpit ſenſim, & putrefacit, vnde in actionibus naturalibus varia ſymptomata & lentæ febres originem habent.

Cauſſa

Cauſſarum verò ſigna quod attinet, omninò diligenter conſiderandum, vnde malum originem habeat, non ſolùm prognoſtici ergò, ſed & curationis gratiâ, quæ omninò partem affectam reſpicere debet. Fruſtra enim ſoli hepati adhibentur medicamenta, cum ab alia parte affecta principium ducit hydrops. Hippocrates, 2. *prognoſt. aph.* 2. *&* 3. *& in Coacis lib.* 6. *ſ.* 2. *aph.* 27. *&* 28. *ſec. diſtinct. Hollerij*, qua ratione hydrops ab hepate & liene diſcerni poſſit, docet. Loquitur tamen ibi ſolùm de hydrope, qui morbos acutos & febres ardentes ſequitur. *Quibus*, inquit, *ex ilibus ortum habet hydrops, iis pedes intumeſcunt, & diuturna alui profluuia comitantur, quæ neque ventrem inaniunt, nec dolores ſoluunt. At quibus ex hepate, tuſſis facilè fit, pedes tument, aluus dura reddit, & ea vi, tumores circa ventrem fiunt, modo ſiniſtra parte, iique rurſum quieſcunt.* Tumor quidem pedum omni hydropi communis eſt; alui verò ſiccitas, vt & tuſſis arida, ſeparat hydropem ab hepate, ab altero, qui eſt ab ilibus. Nam proprium & peculiare hydropis ex inflammatione & æſtu venarum & partium in ilibus eſt alui profluuium pertinax, quod dolores non ſoluit, ſuccreſcente noua cacochymia ob cauſſam pertinacem. Prouenit autem hoc ob imbecillitatem venarum, quæ alimentum ad ſe trahunt; deinde ob alimenti corruptionem & continuam biliosi excrementi euacuationem, cùm à putredine, tùm æſtu inteſtini jejuni & meſenterij. Quibus accedere poteſt obſtructio ab humoribus putridis vel inflammatione, ob quam diſtributio alimenti impeditur. A profluuio tamen nec tumor ventris, nec dolor imminuitur; cum internus calor & intemperies hectica permaneat, quæ medicamentis purgantibus nimis exhibitis non ſolùm imminuitur, ſed eorum vſu mors ægro ſæpe acceleratur. Et quia diaphragma pars affecta comprimit, tuſſis illa arida adeſt.

Si autem hepar calida diſpoſitione affectum hydropis cauſſa ſit, tuſſiendi cupiditas adeſt, vel hepate diaphragma propter tumorem comprimente vel detrahente propter grauitatem. Alligatur enim hepar fibris quibuſdam diaphragmati, quibus deorſum reuulſis vnà diaphragma detrahitur, vnde difficultas ſpirandi & tuſſicula inanis excitatur. Aliàs etiam tuſſis in hydrope excitari poteſt, cum deſperato hydropi ea ſuperuenit, materia præ copiâ è ventre inferiore per occultos meatus in cauitatem ~~abdominis~~ pectoris penetrante. Deinde excrementa ſunt pauca & ſicca. Venter enim, vt in prognoſticis dictum, nihil dejicit, niſi dura quædam; & coactus neceſſitate, &, vt *in Coacis lib.* 7. *ſect.* 2. *aph.* 6. ait, *quibus à morbo aliquo hydrops ſuperuenit, iis alui ſicca, & ſtercori caprino ſimilia egerunt, cum colliquatione mucoſa & vrina non bona.* Nam eorum, qui in hoc affectu diu morantur in aluo, pars ſeroſa in abdomen mittitur, reliqua à caliditate hepatis exuritur & induratur. Talia verò excrementa non facilè locomouentur & excernuntur, niſi medico aliquid moliente & clyſtere vellicante.

Verum tutiſſimum eſt, in hydrope cauſſas, quæ præceſſerunt, omnes diligenter conſiderare, ſiue ſint externæ, ſiue ſint morbi & eorum cauſſæ. Etenim ſi quis aquam frigidam vel alium potum auidius exhauſerit, eam in primis viis ſubſiſtere & hydropis cauſſam eſſe credendum. Ita ſi quis quartana laborauit diuturna, in liene vitium eſſe, credibile. Scirrhi etiam viſcerum ſuis ſignis cognoſcuntur: ſed maturè explorandi, antequam venter valde intumeſcat, & tumor impediat, ne hypochondria tactu explorare poſſimus. Ita ſi quis alios etiam morbos perpendit, quos æger, antequam in hydropem incidit, perpeſſus eſt, facilè etiam agnoſcet primariam hydropis cauſſam.

Et vt reliquarum cauſſarum & hinc dependentium hydropum (quos tamen aliàs hîc explicare propoſitum non eſt) ſigna addamus, ſi à vaſe viſceris alicuius rupto proueniat hydrops, excretio ſanguinolenta, vel vomitus ſanguinis præceſſit; Si à rene exulcerato ſit hydrops, in vrina aliquid puris interdum apparet, mictio, quàm in cæteris cauſſis, longè parcior eſt, & ſæpe parciſſima, præſertim ſi vterque ren exulceratus ſit, cum maxima vrinæ pars in abdomen deſtillet, minima ad vreteres perueniat.

Si ab vretere rupto ſit hydrops, vt in calculi à renibus exturbatione, dolor inſignis ea parte perceptus fuit, & malum hoc tum ſubitò oritur.

Si ab alia parte in abdomine affecta & ſerum in ejus cauitatem fundente ſit hydrops, ſigna ejus partis affectæ adſunt.

Prognoſtica Aſcitæ.

1. Iuuenes & robuſti facilius ſanantur, quàm ſenes & qui sũt debiliores, quibúſq; facultas naturalis lãguet. *Prognoſtica Aſcitæ.*

2. Hydrops facilius curatur in ſeruis, quam in liberis; quia cum deſideret famem, ſitim & multa alia tædia, longámque patientiam, promptius ſuccurritur his, qui facilè coguntur, quam quibus inutilis libertas eſt. Sed ne hi quidem, qui ſub alio ſunt, ſi ex toto ſibi temperare non poſſint, ad ſalutem perducuntur. Celſus, *lib.* 3. *cap.* 21.

3. Omnis hydrops à duritie lienis minus periculoſus eſt, quam à duritie hepatis, teſte Auicenna, vt ante etiam dictum; quia lien minus princeps membrum eſt, quàm hepar.

4. Omnis hydrops ſi ex acuto morbo exiſtit, malus eſt. Non enim ſedat febrem, ſed dolorem admodum infert, ac mortem. Hippocrates, 2. *progn. aph.* 1. Id quod accidit, quia viſcera abſumpto humido radicali frigidam & hecticam intemperiem, quæ corrigi non poteſt, contrahunt.

5. Omnis hydrops grauis eſt & curatu difficilis, eóque difficilior, quò magis inueteratus.

6. Quibus hepar aqua refertum erumpit in omentum, iis venter aqua impletur & moriuntur. 7. *aph.* 55. Quo modo id fiat, ſupra dictum, & *quæſt.* 3. dicetur. Cumque pars hæc imbecillior ſit & ignobilior, facilè corrumpi poteſt à ſeroſa illa humiditate. Itaque mors ſequitur, accedente ad priorem calamitatem hepatis diu & inſigniter affecti nouâ illâ, omenti ſcilicet corruptione.

7. Neque huic aphoriſmo contrarius eſt alius, 14. *ſect.* 6. vbi ſcribit Hippocrates: Ab aqua inter cutem habito, ſi aqua, quæ in venis eſt, in ventrem confluxerit, morbi fit ſolutio: quæ ſententia etiam *in Coacis* repetitur, *aphor.* 457. *in Codice Foëſij, ſeu in l.* 6. *ſect.* 2. *aph.* 31. *in Hollerio*, dum ſcribit; incipiente hydrope alui profluuium ſine ὠμῇ ίᾳ ſeu cruditate proueniens morbum ſoluit, & *ibidem aph.* 61. (*Foeſij*) *ſeu* 77. (*Hollerij.*) His, qui hydropem circa venas collegerunt, erumpente aquâ in ventrem ſoluitur. In illo enim aphoriſmo per ventrem intelligitur abdominis cauitas & capacitas, in qua ſi aqua retineatur, mors ſequitur, etſi non ſemper, plerumque tamen, præcipuè ſi omentum corrumpatur. In iſto verò per ventrem accipitur aluus & inteſtina, per quæ ſi aqua euacuetur, bonum. Spontanea enim, ideóque vtilis eſt hæc euacuatio, dummodo nullum vitium in viſceribus relinquatur, vt ſcirrhus, ſubſtantiæ corruptio, ob quam aqua de integro colligitur. Euacuatio enim quæcunque ſiue eam ars, ſiue natura molitur, fieri debet ſaluis viſceribus, & antequàm viſcera grauius læſa ſint, & vires morbi diuturnitate fracti, ſeu, vt idem *in prorrhet.* ait, εὐσπλαγχνυς eſſe oportet, qui ab hydrope ſeruari debent; aliàs ſi cum ſcirrho vel hepatis corruptione adſit alui fluxus, citiſſimè moriuntur Aſcitici, ſecundum Auicennam, & Galenum, 2. *ad Glau. c.* 5. Et idem Auicenn. ſcribit, conſtrictio anhelitus & ſolutio vẽtris in tribus diebus mortẽ ſignificat.

Vias autem, per quas hydropicorum aquæ ad aluum feruntur, quod attinet, confluit aqua ad aluum, vel quia ſalſa humiditas venis adhuc incluſa per aluum ita purgatur,

purgatur, vel aqua in medio peritonæi & inteſtinorum aut omento collecta exugitur à venis meſaraicis.

8. Qui lienoſi Dyſenteria corripiuntur, iis dyſenteria diutius durante hydrops aut lienteria ſuperuenit, & moriuntur *6. aph. 43.* Lienoſi autem vocantur, quibus lien longo tempore infarctus copiâ humoris melanchólici & flatuum tumet ſine ſcirrho. His enim ſi dyſentia moderatè accidat, affectio lienis tollitur, materiæ *μεταστάσει* & per inteſtina euacuatione. Vbi verò dyſenteria diutius durat & praui humoris tranſitu caloris innati *συμμετρία* in inteſtinis & viſceribus perierit, accedentibus nouis morbis moriuntur, & quidem aut hydrope, ab hepatis, lienis & vicinarum partium cum inteſtinis conſenſu; aut lienteria, ob labefactata inteſtina, atque ita fractis diuturnitate plurium morborum viribus mors ſequitur.

9. Quantò lotij minus redditur, tantò deterior eſt hydrops; quia ſerum in ventrem confluit & ferè nihil ejus ad renes penetrat. Hinc etiam Hippocrates, *in Coacis aph. 456. ſec. diſtinct. Foëſij, ſeu lib. 6. ſ. 2. aph. 22. Holler. Hydropico febriculoſo vrina pauca turbatáque lethale.* Et tum demum ſecundæ valetudinis ſpes eſt, inquit Celſus, *lib. 3. cap. 21.* cum plus humoris per vrinam, (quam ideò, vt & potum metiri oportet) excernitur, quàm aſſumitur. Ideóque an venter aſſumptis quibuſcunque medicamentis decreſcat, cum quotidie lino metiri, & qua comprehendit aluum notam imprimere præcipit, poſtero die videre, ſi plenius corpus ſit, an extenuetur. Id enim quod tenuatur, medicamentum ſentit; quod ſi contrarium eueniat, paribus cæteris, inter mala ſigna numeratur.

10. Hydropi ſi tuſſis ſuperueniat, malum *6. aph. 35. & 7. aph. 47.* Cum a. triplici de cauſsâ tuſſis hydropicis accidere poſſit, vel ex catarrho, vel ex compreſſione aut detractione diaphragmatis, vel ex aqua in thoracem penetrante, de vltima hâc cauſſa aphoriſmus hic accipiendus. Vbi enim aquoſa humiditas in tantum creuit, vt in thoracem penetret, & aſperas arterias jam occupet, & inde tuſſis ſuperueniat, periculum eſt, ne haud ita multò pòſt homo ſuffocetur.

11. Abſceſſus vel maculæ in cruribus erumpentes lethales. Ita Hippocrates, *7. epid.* ſcribit: *Bion, cum multo tempore aquâ inter cutem laboraſſet, multis diebus cibum auerſabatur, & vrina ſtillicidio vexabatur. Ad genu ſiniſtrum oborto abſceſſu & ſuppuratione factâ mortuus eſt. Cteſiphon poſt magnam febrem ardentem aquâ inter cutem correptus eſt, & antea cùm hydrope & lienis tumore laboraſſet, valdè oppletum eſt ſcrotum, crura & abdomen. Sub finem tuſſis & ſuffocationes ad noctem contingebant, ex pulmonis magis, velut pulmonis vitio laborantibus. Tribus aut quatuor ante mortem diebus rigor, febris corripuerunt, ad femur dextrum parte internâ juxta venam mediam, quæ ab inguine fertur, collectio velut ex igne agreſti oborta eſt, cum rubore aliquantulum liuido. Ad noctem oris ventriculi dolor, neque multò pòſt vox defecit, ſuffocatio cum ſtertore & mortuus eſt.*

12. Hydrops, qui leuatus remediis integrè renaſcitur, deſperatus eſt, *in Coacis aph. 460. ſ. 36. loco antea allegato.* Cum enim ille tantum hydrops curabilis ſit, qui fit ſine ſcirrho viſcerum, ſine ſubſtantiæ eorundem corruptione, ſine maraſmo & hectica intemperie viſcerum, ſi tale vitium adſit, fruſtra vel aqua euacuatur vel flatus diſcutiuntur Etſi verò venter detumeſcat, & melius æger per aliquod tempus habere videatur, cauſsâ tamen mali durante, recrudeſcit malum. Et vt multa paucis cõplectamur, ſi æger *εὔσπλαγχνος* ſit & bonis viſceribus ac conſtantibus viribus, cibum libenter aſſumat, facilè concoquat, nec ab eo ingeſto affligetur, benè ſpiret, non doleat, tuſſis abſit & ſitis, (ſi non planè, tamen magna ex parte) lingua, ne à ſomno quidem, quod aliàs fieri ſolet, inareſcat, aluus medicamentis celeriter moueatur, extra hanc cauſſam non admodum cita ſit, & naturaliter excernat, vrina pro victus ratione mutationem ſubeat, laſſitudinis expers ſit: Si hæc omnia adſint, bene ſe habet: Si plurima, aliqua conualeſcentiæ ſpes eſt: ſi nulla, res deſperata eſt.

13. Et vt de reliquis cauſſis quædam addamus, ſi à renum & vreterum vel venarum meſaraicarum, vel veſicæ læſione, diſruptione, exeſione, exulceratione ſit hydrops, plerunque lethalis eſt.

14. Hydrops à colliquatione difficulter curatur. Cum enim vires omnes exſoluantur, corpúſque langueſcat, à tam magno morbo ægrum ſeruare difficile eſt.

Indicationes.

Ex his cum pateat, non omnes hydropicos poſſe ſanitati reſtitui, ſed eos ſaltem, qui ſunt *εὔσπλαγχνοι*, cumque tantum hydropem poſſe curari, qui à cauſſa, quã tollere in Medici poteſtate eſt, originẽ habet, Medici eſt, non omni hydropico ſalutem promittere. Quis enim humidum natiuum abſumptum, calorémque extinctum vel diſſipatum reſtituet, vel partem ſcirrho inueterato obſeſſam, vel corruptam ſanitati reddet, vel pertinaces & inueteratas obſtructiones liberabit? Ideóque curatio maturè inſtituenda, & dum adhuc viſcera integra ſunt, ægrique *εὔσπλαγχνοι*, & quamprimum ſigna hydropem minantia apparent, tenſio nimirum hypochondriorum ſentitur, vrina potus quantitati non reſpondet, ſed parcior, quàm par eſt, redditur, dyſpnœa aliqua percipitur & pedes intumeſcere & cachexia aliqua ſe prodere incipit. Verùm hanc in partem non tàm Medicorum, quàm ægrorum culpâ peccatur, qui non niſi vbi malum jam incrementum ſumpſit, Medici opem implorant. Cum verò nec hi deſerendi ſint, indicationes, ad quas in curando Medicus reſpectum habere debet, in promptu ſint. *Indicat.*

Cum ergo hydropis Aſcitæ cauſſa continens & proxima ſit ſerum in abdominis cauitate collectum, danda opera, vt id omnibus, quibus fieri poteſt, modis euacuetur: idque quod adhuc in abdomen confluit, aliò auertatur, ſimúlque euacuetur. Deinde vt cauſſa, ob quam aqua colligitur, tollatur. Quæ quidem indicatio in curatione facilè principem locum obtinet. Fruſtra enim aqua euacuatur, cum cauſſa, ob quam ſtatim noua colligitur, perſiſtit: Compertúmque ſæpe eſt, aquas hydropicorum ferè euacuatas fuiſſe, morbum tamen de integro rediiſſe ob cauſſam reliquam.

Atque hæc eſt maxima cauſſa, quod pauci hydropici ſanitati reſtituuntur; cum plurimi ſaltem de aqua tollenda ſint ſolliciti, & medicamentis illis fortioribus viſcera ſaltem debilitent. Quæ verò cauſſa ſit, ob quam aqua colligatur, non ſatis diligenter inquirant, neque illi, vt par eſt, obuiam eant. Quamuis autem in curatione cauſſæ eo ordine ſint tollendæ, quò ſeſe in generatione mutuò conſequuntur, atque ita à cauſſæ, ob quam aqua colligitur, ablatione curatio inchoanda videatur, idque omninò imminente hydrope faciendum ſit: tamen ſi hydrops jam confirmatus ſit, medicamenta pro cauſſis tollendis neceſſaria fruſtrà & ſine fructu exhibentur, ſi aqua in abdomine adhuc remaneat, & aqua in abdomine reſtitans hepar & viſcera in dies magis debilitet & corrumpat. Ideo vt aqua collecta primò tollatur, danda opera, niſi, vt dictum, hydrops planè recens aut potius incipiens ſit. Tum enim, modò cauſſæ ſuccurratur, natura vitioſos humores abſumere & diſcutere ſolet. Virium quoque habenda eſt ratio, vt idoneo victu illæ conſeruentur & roborentur. *Cur pauci hydropici ſanitati reſtituantur.*

Et quidem cauſſam conjunctam quod attinet, eadem illam tollendi in omni Aſcite eſt ratio. Cauſſæ v. ob quam ea colligitur, cum variæ ſint, & ſeri pronentus & collectio à variis cauſſis proueniat, ſingulis etiam idonea remedia opponenda. Si ab hepate valdè intemperato malum hoc proueniat, quod, vbi calido natiuo deſtituitur, vt non bene ſanguificat, ita ſeroſum quod eſt

in chylo etiam non attrahit, commune hoc eſt, vt eius calidum natiuum conſeruetur & inſtauretur; cauſſis verò, quæ illud quocunque modo abſumunt, obuiam eatur: quæ cum diuerſæ eſſe poſſint, diuerſa etiam hîc remedia requiruntur. Etenim ſi hepar, à quacunque etiam cauſſa, nimis refrigeratum ſit, calefaciendum. Si verò à caliditate ejus humidum abſumatur & calor diſſipetur, calefacientia & ſiccantia non tuta ſunt, ſed moderatè refrigerantia, aut temperata potius, & omnino calidum natiuum abſumptum inſtaurantia adhibenda. Si verò obſtructio in caua hepatis parte adſit, ea aperienda. Eadem ratio eſt, ſi ob lienis & vaſorum ad lienem tendentium, quod frequentiſſimè fieri puto, vitio hydrops accidat. Nam ſi conſtitutio harum partium, earúmque temperies & calor deſtructa ſit, ob quam ſerum, vt debent, ad ſe non trahunt, naturalis conſtitutio & temperies hiſce partibus reddenda, & ſi à refrigerantibus calor extinctus ſit, calefacientia vſurpanda; ſi verò ab intemperie calida diſſipetur, & incendium aut καῦμα aliquod ſit in primis viis, refrigerantia moderatè & humores vitioſos abſtergentia adhibenda. Si verò obſtructiones adſint, eæ aperiendæ.

Curatio.

[Cur]atio. Qua ratione autem iſta omnia perfici poſſint, jam dicendum. Prius tamen in genere monendum eſt. 1. Cum chronicus hic ſit morbus, longiore tempore vſurpanda eſſe remedia, neque ab eorum vſu ſtatim deſiſtendum. 2. Varianda tamen eſſe remedia, ne natura vni aſſueſcat. 3. Interdum etiam temporis ſpatium aliquod interponendum & à medicamentis ceſſandum, vt vires, & morbi & medicamentorum multitudine labefactatæ, præſertim circa ſeri euacuationem, recolligantur, vt poſtea fortius contra morbum pugnare poſſint. 4. Ad fortiora medicamenta non deueniendum eſſe, niſi mitiora non profuerint. 5. In forma medicamentorum etiam hoc obſeruandum, ne vllo modo ijs quantitatem aquoſi humoris augeamus. Ideóque ſi euacuantia, præcipuè diuretica, exhibeantur formâ potulentâ, neque tamen inde copia vrinæ augeatur, à potulentorum vſu deſiſtendum eſſe, & forma ſolida potius medicamenta exhibenda.

Cauſſæ ergo continentis ſeu humoris aquoſi in abdomine collecti, & id diſtendentis euacuationem quod attinet, fit ea vel ſenſibiliter, inprimis per cathartica & abdominis apertionem, ſeu παρακέντησιν, vel inſenſibiliter per ἄδηλον διαπνοήν. Quanquam enim etiam per vrinas & ſudores ſenſibiliter materia euacuetur: tamen iis modis potius aqua, quæ in ventrem confluxura eſt, quam quæ in abdomine continetur, euacuatur. Cathartica cùm vel per ſuperiora, vel per inferiora educant, præſtat hîc aquam per aluum, quam vomitum euacuare; quædam tamen, quæ vtrumque præſtant, non incommoda ſunt, quæ poſtea purgantibus inſeremus.

Materiæ verò euacuandæ coctionem expectare vel moliri opus non eſt, vtpote quæ nullam coctionem recipit, & per ſe ſatis tenuis & ad fluendum apta eſt; & propterea potionibus multis coctionem procurantibus exhibitis ventriculus debilitatur, venter repletur & aqua augetur. Si quæ tamen craſſior materia circa primas vias hæreat, illa abſtergenda & incidenda ac præparata euacuanda: In quem finem exhibita medicamenta aliàs in Hydrope vtilia ſunt.

[P]ræparantia. Præparant; *Radices Graminis, petroſelini, aſparagi, abſinthium, eupatorium, cuſcuta, capill. ♀ praſſium*, & ex his compoſita. E Chymicis, acidum, cremor & cryſtalli tartari, tartarum vitriolatum.

[Pr]ognoſtica. Purgant; Pilulæ de rhabarb. diacarthamum, diaphœnicum & ſimilia.

[S]implicia. Quæ autem humorem aquoſum purgant; alia ſimplicia ſunt, alia compoſita, & ſimplicia quidem alia mitiora, alia vehementiora.

Mitiora Mechoacanna. Mitiora ſunt *Mechoacanna*, quæ à Drach. j. ad Drach. ii. exhibetur, & interdum vno atque altero grano diagrydij acui poteſt. Datur commodiſſimè in puluere cum aliquot granis zingib. Paratur etiam ex ea extractum.

Gialapa. Fortior verò eſt, & in hydrope efficaciſſima radix *Gialapa vel galapium* dicta, quæ pro Mechoacanna nigra habetur, & extra nigricat, intus ruffeſcit, guſtu non eſt injucunda, fortius tamen & potentius, quàm alba, ſeroſos humores purgat. Datur à Scrupul. i. ad Scrupul. ii.

Sambucus. Ebulus. Efficax eſt *& Sambucus & Ebulus*, præſertim ſuccus eorum: fortior tamen eſt ebulus.

Datur ſuccus Ebuli è radice vel mediano cortice contuſo, & cum aqua hordei vel decocto paſſularum cum momento cinamomi vel nuc. moſchat. ne ventriculo noceat, expreſſus, non coctus, (coctione enim vis purgandi minuitur, vt rectè Fernelius, *lib. 5. meth. med. cap. 12.* docet) ab Vnc. i. ad Vnc. ſem.

Oleũ è baccis ſambuci expreſſum. Exprimitur quoque *ex acinis baccarum ſambuci oleum*, vt ex ſemine lini vel aliis, quod Drach. j. pondere exhibitum potenter purgat.

Extr. ebuli. Paratur etiam è *granis ebuli*, probè maturis & in vmbra exſiccatis, *extractum*, quod in Hydrope vtile eſt.

Flores Perſicorum. *Flores* quoque *Perſicorum ſicci* & in juſculo cocti, vel M. i. eorum in vino per noctem maceratus aquam educunt. Sic & *conſerua* eorum & *ſyrupus*, quorum hic ad Vnc. ii. illa ad Vnc. i. homini robuſto exhibetur.

Gummi Gotte. Pertinet huc & *Gummi* illud *Gotte, ſeu chittagemu*, dictum, quod nonnulli etiam gummi de Peru appellant, cum tamen non ex Peru afferatur, ſed Sinatum regione. Gummi quidem vocatur, ſed minus propriè; cum potius ſuccus concretus & inſpiſſatus ſit plantæ cuiuſdam peregrinæ. Nonnulli putant eſſe ſuccum, cuius mentionem facit Carol. Cluſius, *lib. 4. exot. cap. 8. num. xj.* Alij arbitrantur eſſe ſuccum è floribus Ricini Indici expreſſum atque exiccatum, cujus aliàs etiam in hydropicorum aquis educendis inſignis vſus eſt. Educit autem egregiè aquas hydropicorum. Vomitum tamen quandoque etiam mouet, verum non ſemper, præcipuè ſi macis vel ejus oleum; vel ſpec. aromat. roſat. aliqiud addatur, aut ſi in marmore cum ſpiritu ſalis vel vitrioli teratur & præparetur. Doſis eſt à gr. v. ad gr. xij.

Exhibetur verò variis modis, vel cum ſyrupo cinamomi Drach. ii. aut Drac. iii. vel cum conſeru. roſar. viol. tunicis Vnc. ſem. addita gutta j. olei cinamom. vel cum cremore tartar. Scrup. j. in juſculo carnis, vel cum ſpec. diambr. aut aromat. roſat. gr. iiii. cum ſyrupo cinamomi in pilulas formatum.

Grana Tilli. *Ricini* etiam illius *Indici granis*, ſeu ſemine vno aut altero excorticato nonnulli hîc pro hydragogo hodie vtuntur, quæ quidem *grana Tilli* appellant. Paratur etiam inde extractum.

An Rhabarbarum in hydrope conueniat? *De Rhabarbaro* controuerſia eſt apud authores, an in hydrope conueniat, de quâ poſtea *quæſtione* 4. dicetur. Et verum eſt, id non tam ſeroſos humores euacuandi vim habere, quàm alia medicamenta hydragoga. Reliquis tamen non ſine commodo admiſcetur, cum inſignem hepar roborandi vim habeat, & inprimis vſurpandum, cum biliosa colluuies in hepate hærens ejus ſubſtantiam labefactat, vel etiam in primis viis cumulata eſt. Quod fit ſæpe poſt icterum diuturnum, & febres longiores, atque alias cauſſas bilem in hepate & venis meſaraicis cumulantes.

Soldanella. *Braſſica marina, Soldanella* vocata robuſtioribus paulò exhiberi poteſt, quam aquam ducere ſalubriter Fernelius, citra moleſtiam purgare; & prætetea hepar roborare Paſchalius, aquam ducere copioſè & facilè, Maſſarias ſcribunt. Verùm adeo ventri aduerſum eſſe medicamentum tradit Mercatus, vt minus damnum ipſi videatur, carere iſto præſidio, quam frui eius malefico effectu; cum & ventrem ſubuertat, & dyſenteriam nonnunquam excitet. Si tamen alia admiſceantur, quæ viſcera

viſcera roborant, ſine inſigni violentia aquas educit. Cujus ſuccus datur à Drach.j.ad Drach.i ſem. in decocto ad Vnc.i.ſem.

Quia verò, vt dictum, ventriculo noxia eſt, addenda neceſſariò corrigentia; ſemina odorata, aniſi, fœniculi, ſpica, ſpec. aromat. roſati & ſimilia, vt;

℞. *Soldanellæ* Vnc.ſem. *ſemin. aniſi* Drach. ſem. *ſpicæ* Scrup.ſem. Coquantur.

Colaturæ ℞. Vnc.v.

Dulcoretur ſaccharo.

Scammonium. Poteſt & locum ſuum habere *Scammonium*, quod etiamſi bilem purgat, ſatis tamen copioſè etiam ſeroſos humores educit. Præparatur variis modis, vt paſſim notum. Commodiſſimum eſt extractum ſeu reſina Scammonij, in Inſtitut. *pag.* 1590. propoſita.

Fortiora. Iridis ſuccus. Fortiora verò ſunt ſuccus *Iridis caleſtis*, ſeu noſtratis, qui potenter & copioſè ſeroſos humores euacuat. Datur ſuccus è radice recens expreſſus ad Vnc.ii. vel iii. vt Inſtit. *lib.* 5. *part.* 3. *ſect.* 1. *cap.* 5. dictum, cum manna, melle, decocto paſſularum, & aliis mucilaginoſis, vt & tragacantha. Nam per ſe nimis acris eſt, & fauces vrit ac vellicat. Eraſtus quoque cum vitello oui exhibet, & aperto ouo in parte acutiore albumen euocat, replétque locum ſucco iridis, & cum vitello oui miſcet ac calefactum exhibet. Scribit idem Eraſtus, ſe curaſſe aliquando pauperem cum incredibili ventris, pudendorum & pedum tumore, alterna ſucci iridis & abſinthij exhibitione, pedum ſcarificatione, & ſudorem prouocantibus balneis, præter ſuam & aliorum expectationem.

Conſerua. Paratur etiam ex radice Conſerua efficaciſſima, cum ſ.q. mellis. Vtilis eſt & aqua è floribus purpureis Iridis data pondere Drach. vj. vel Vnc.i. cum ſpec. diatrion ſantal. Scrup. j. cinamom. gr. vij. vt & fecula radicis Iridis.

Eſula. *Eſula*, cujus & radicis cortex à gr.v. ad gr.x. & lac à g. ij. ad g.vj. exhibetur. Sed præſtat ejus Extractum, de quo in Inſtitut. *lib.* 5. *part.* 3. *ſect.* 3. *cap.* 5. & Quercetanus, *in pharmac. reſtit. cap.* 14.

Gratiola. *Gratiola* & ipſa aquoſos humores educit, ſed non ſine corporis perturbatione & vomitu. Quapropter, vt ferocia ejus corrigatur, cinamom. ſem. aniſi, fœniculi & ſimilia addenda. Datur in puluere Scrup. j. in decocto ab Vnc. ſem. ad Vnc. j. ſed extractum omnia commodius præſtat.

Elaterium. *Elaterium ſeu ſuccus cucumeris aſinini* tàm feliciter aquam quæ in abdominis cauitatem affluxit, quam vix aliud medicamentum, euacuat. Neque cum tanta moleſtia & labore, vt plurimi exiſtimant, ſicut hâc de re ſcribit Maſſarias, qui hoc medicamento ſupra 30. annos feliciter & frequenter vſus eſt. Quia tamen aliquid vehementiæ habet, cautè vſurpandum, & in doſi ſupra gr. vj. non exhibendum. Corrigendúmque tragacantha, bdellio, pſyllio, cinamomo. Vel miſcendum pilulis mitioribus, vt maſtichinis, aloephanginis, de rhabarbaro.

Mezerei folia. *Mezerei folia* macerata aceto vel cydon. ſucco dantur formâ pulueris à g.v. ad x. cum maſtiche & ſpica. Infunduntur à Drach. ſem. ad Drach. j. Coqu. à Scrup. j. ad Scrupul. ii. in pingui jure, addito ſaccharo & cinamomo.

Euphorbium & Sagapenū. Tandem huc pertinent *Euphorbium & Sagapenum*. Illius doſis eſt à g. iij. ad x. Hujus à Drach. ſem. ad Drac. j. non neglectis corrigentibus; cum aliàs vehementiora ſint & viſceribus inimica.

Squama æris. Æs vſtum. Sunt & ex mineralibus & Chymicè parata medicamenta, quæ aquas Hydropicorum educunt: Vt ſunt. *Squama æris & æs vſtum*, quod jam olim quidam vſurparunt, ac Baëldorpius Carolo V. Hydropico exhibuit, vt refert etiam Foreſtus, *lib.* 19. *obſeru.* 37. *in Schol.* Fiunt inde cum caryophyllis & cinamomo ac melle pilulæ, quæ dantur à Drach. j. ad Drach. j. ſem.

Antimonij oleum. Flores, pil. Crocus metall. ☿. dulc. & vitæ. *Oleum Antimon. Flores* ♁, pilulæ ex iiſdem, de quibus in *Inſtitut. Crocus metallorum*, ☿ *dulcis*, ☿ *vitæ præparatus & longa digeſtione fixior* redditus, quo in iis, qui fuerint *ἀπεγνωσμένοι* hydropem curatum fuiſſe ſcio cum aliàs, ſi non ritè præparatus ſit, & incidat in viſcera debilia, ☿ mortis eſſe ſoleat, cujusque rei exempla non ignota ſunt.

Arcanum Corallinum Parac. turbith. minerale ☉ vitæ. *Arcanum corallinum* Parac. *turbith. minerale Aurum Kegleri*: quæ omnia cautè vſurpanda. Et licet pleraque aluum & vomitum moueant, in hydropicis tamen minus vomitum cient, ſed ferè tantum per aluum purgant; ideo proculdubio, quod in tanta aquoſi humoris copia ipſæ partes ſolidæ à medicamentis iſtis non ita vellicari poſſint, & quod ſalſa aqua volatilitatem figit, ſicut aliàs videmus, ſi aliquandiu talia cum ſale vel ſpiritu ⊖is vel aqua ſalis digerantur, vim vomitoriam amittere.

Compoſita. Compoſita autem ſunt *ſpec. diacarth. diaturbith. c. rhab. & hiera picra*, quibus duobus junctis (ſp. diacarth. & hieræ picræ) ab hydropis rudimentis plurimos ſe vindicaſſe ſcribit Heurnius, *lib.* 2. *med. prax. cap.* 26. *Hydragogum ejuſdem ibid. Hydragogum minus Fernelij*, quod mitius eſt, & propterea tutius exhibetur; *Majus*, quod fortius eſt: *Hydragogum Renodæi*, quod habet *lib.* 2. *antidot. ſ.* 1. *cap.* 12. *Puluis ex Soldanella*, in Diſp. Norimberg. *puluis Magiſtralis Stockſtaldy* in Auguſt. *puluis contra Hydropem Eraſti*, in Diſp. Norimb. *puluis Hydragogus*, in Pharm. Quercetani *cap.* 17. *puluis Hydragogus Heurnij*, loco alleg. *pilula de Mezereo Meſue, de Elaterio. pilula ex Eſula Fernelij. pilula de Mechoacan. Renod. lib.* 2. *antid. ſ.* 4. *cap.* 18. *pilula Hydragoga Quercetan.* in Pharm. Quercet. *cap.* 14. *Hydragoga Heurnij & Dorncreilij.*

Hollerius ſequens medicamentum, quod ex Valeſco de Taranta & Gordonio habet, commendat.

℞. *Succi cucumeris aſinini & rad. ejuſdem laureol. ires caleſtis, abſinthij & eupator.* an. Vnc.iii.

Subſideant, & aqua quæ ſupernatat, abijciatur, craſſiori verò parti relictæ inſpergatur *rhabarb. agaric.* an. Vnc.ſem. *ſpica nardi, ſem. aniſi, ſcariola, portulacæ, maſtich. tragacanth. ſalis gemmæ* an. Drach.j. *mellis q.ſ.*

In vaſe vitreo agitentur in Sole, vt fiat maſſa inſtar Electuarij. Doſis Drach.j.

Electuarium de Soldanella:

Elect. de Soldanella. ℞. *Succi ireos noſtratis* Vnc. xiij. *galangæ, Zedoariæ* an. Vnc.i. *garyophyll. nuc. moſchat.* an. Vnc. ſem. *ſoldanellæ* Vnc.iiii. *mellis q.ſ.*

F. Electuarium.

Aliud ℞. *Gummi amoniaci aceto diſſoluti* Vnc.i. *ſucci glycyrrhiz.* Scrup.iiii. *pulu. ſoldanellæ* Drach.i. *caryoph. cinamom.* an. Drach.ſem. *ſpec. diacurcum. dialacc.* an. Scru. ſem. *diarrhod. abbat.* Scrup.i. *trochiſc. de roſis, de eupatorio* an. Scrup.ſem. Cum *ſyrup. de cortic. citri q.ſ.*

F. Electuarium.

Electuarium de Soldanella D. Nauij.

℞. *Cinam. morſu acuti, ſem. aniſi, fœniculi, ſchœnanth.* an. Drach.ſem.

Coqu. *in aqua agrimoniæ & cuſcutæ* Vnc.iij. vel aqu. *& vini part. æqual.* in vaſe duplici clauſo.

Colaturæ adde *ſacchar. canar.* ℥.iiii.

Pulu. Soldanellæ recentis ſubtiliter triti, & cribrati Vnc.ſem.

F. Electuarium. Doſis Drach.vj.

Vina Medicata. Vtilia ſunt & vina Medicata. Thomas Eraſtus, *part.* 4. *Diſp. contra Paracelſ.* incredibilem aquæ copiam ſe aliquando euacuaſſe ſcribit ſolius vini chalybeati, & radicum aſari vſu in iis, quos compertum habebat ex diuturna ſplenis obſtructione hydropem contraxiſſe. Idem & hoc vinum commendat; quod multorum annorum periclitatione cùm in ſeipſo tùm in aliis præſtantiſſimum comperit doctiſſimus Medicus Muraltus.

℞. *Rad.*

℞. *Rad. quinque aperient. glycyrrh. raſa cortic. rad. cappar. mediani fraxini* an. Vnc. i. *rad. irid. recent. calami aromat. cinamomi elect.* an. Vnc. ſem. *capill. ♀. ceterach, folior. tamariſci, flor. cordial.* an. M. j. *abſinthij Pontici, cardui benedicti, hyſſopi, praſſij* an. M. ſem. *ligni guajaci in ſcobem redacti* ℔. j. *ſacchar. albiſſ.* ℔. ij. *vini generoſi libras ciuiles* xl.

Conijciantur omnia in vaſculum, & vinum calefactum affundatur, vaſe accuratiſſimè obturato maneant per diem vnum atque alterum.

Ipſe verò Eraſtus tale parat:

℞. *Abſinth. card. benedict. agrimon. aſpleny, erica, verbena, rad. irid. Florent. cort. rad. cappar. rad. polypod. cichor. apij, fœniculi*, an. Vnc. ſem. *fol. ſena elect.* Vnc. i. ſem. *ſoldanella* M. ij. vel M. iii. *rad. irid. cærul.* Vnc. ii. *turpethi* Drach. v.

Quibus affunde vini generoſi ℔. xij. & vaſe clauſo per tridui ſpatium macerentur.

De tali vino alternis diebus vel tertio quoque die poculum vnum mane exhibet, corpore prius valido aliquo medicamento elaterium accipiente purgato. Diebus intermediis Vnc. ii. vel Vnc. iii. ſucci abſinthij cum ſaccharo miſti, quoties obſtructiones viſcerum ſuſpectæ ſunt, exhibet. Vel abſinthij comas præbet.

Platerus tale vinum parat:

℞. *Rad. irid.* Vnc. i. ſem. *cortic. rad. ſambuc. & ebuli* an. Vnc. i. *abſinth. ſicci* Drach. ii. *fol. ſena elect.* Vnc. i. *ſem. carui* Drach. j. *vini* menſur. i.

Coqu. lento igne in vaſe duplici. Bibat æger quotidie hauſtum.

Vel ℞. *Rad. quinque aperient.* an. Vnc. ſem. *irid.* Vnc. i. *aſari* Drach. ii. *cort. rad. ſambuc. ebuli, dulc. amar.* an. Vnc. i. *abſinth. ſicci* ʒ. iii. *fol. viſci querni* Drach. ii. *flor. geniſta* Drach. i. *ſem. fœnic.* Drach. ii. *petroſel.* Drac. j. *ebuli* Drach. i. ſem. *hedera* Dra. ii. *fol. ſena elect.* Vnc. ii. *ſoldanell.* Vnc. ſem. *rhabarb. elect.* Drach. iii. *ſpica, ſchœnanth.* an. Drach. ſem. Affund. *vini* ℔. viii.

Bibat de eo æger mane ſingulis vel alternis diebus.

Bauhinus hoc habet.

℞. *Summit. abſinth. cardui bened.* an. P. ß. *agrimon. chamadr.* an P. i. *braſſica marina* P. ſem. *fol. ſena* Vnc. ii. *rad. ireos* Vnc. i. *aſari, mechoacan. ononidis* an. Vnc. ſem. *calami aromat.* Drach. ii. *ſem. aniſi, fœniculi* an. Drac. ſem. *vini albi* ℔. viii.

Aliud.

℞. *Rad. iridis flor. purpur.* Vnc. i. ſem. *helenij, imperad.* an. Vnc. ſem. *gentiana. ariſtol. rot. dulc. amar. aſari* ana Drach. ii. *cort. inter. ſambuc. ebuli* an. Vnc. ſem. *chamadr. chamapith.* an. Drach. iii. *ſoldanella* Vnc. i. *fol. ſena* Vnc. i. ſem. *mechoac.* Vnc. ſem. *rhabarb.* Drach. iii. *cinam. elect. cortic. citri* an. Drach. iii. *abſinth. Pontic. vulgar.* an. M. ß. — *Spiritus vitæ aureus Rulandi.*

Omnia conciſa & comminuta indantur ſacculo lineo & affundatur *vini Rhenani optimi q. ſ.*

Spiritus Aureus Rulandi.

Commendatur & Spiritus vitæ aureus Rulandi, qui pleriſque nihil aliud eſt, quàm eſſentia trochiſci Alhandal.

Commodior hoc loco videtur hæc eſſe ejus præparatio.

℞. *Rad. eſula prep.* ℔. j. *epithymi* Vnc. vi. *rad. polypod.* Vnc. iiii. *zedoaria, Zingib. caryophyll. maſtich.* an. Vnc. i. *cinamomi* ℥. ß. *paſſularum min.* ℥. i. *ſacch. alb.* ℔. j. ſem.

Trita infundantur in vaſe vitreato, *in vini alb. Rhen. & vini Malu.* an ℔ iii. ſem. add. *ſp. vitrioli* Drac. i. Stent per dies 14. in infuſ. quotidie agitando, poſtea deſtillentur, deſtillatum fecibus reaffundatur, & denuò deſtilletur idque tertia vice repetatur.

Spiritus vini Catharticus alius.

℞. *medull. ſem. carthami* ʒ. i. *turpethi, diagrydij* an. ʒ. ii. *cinam. zingiber. ſpec. diamarg. fr.* an. ℈ .. *cort. citri ſicc. carnis cydon.* an. gr. xv. vel ℈. i. *ſacch. candi albi* ℥. ii.

Infund. hor. 24. *in ſp.* vini *opt. p. ſ.* (*ex g.* ℔. j) in vaſe vitreo, circulentur aliquandiu, poſtea filtrentur per chartham emporeticam & ſeruentur ad vſum. Doſis cochl. j. vel Vnc. j. ante paſtum aliquot horis.

Iulebus roſatus hydragogus. — *Iulebus Roſatus hydrag.*

℞. *Cort. rad. eſula, mechoacan. turbith. elect. ſcammon.* an. Vnc. ſem.

F. Cum ſpiritu vini ſ. a. Extractio.

Deinde cum *ſacch. albi in aqua roſar. aliquoties decocti* ℔. j. F. Iulapium. Poſſunt & aliquot guttæ olei cinamomi & citri addi. Doſis ab Vnc. ſem. ad Vnc. i.

Pilulæ de Mechoacanna D. Andreæ Dôreri. — *Pilula de Mechoac.*

℞. *Mechoacan.* ℥. ß. *turbith. opt.* ʒ. iii. *gummi gotte, ſem. ebuli vel ſambuci, agarici recent. trochiſc.* an. ʒ. ii. *radic. eſula prepar. granor. maſtich.* an. Drach. i. ſem. *cinamom. acuti, macis, ſalis gemma* an. Scrup. ii.

Puluериſentur, & cum vino albo Rhenano fiat maſſa, quæ ſiccata teratur & ſucco radic. iridis denuo coagmentetur, arida ruſum teratur, & cum ſyrupi de ſpina ceruina q. ſ. fiat maſſa vſui reponenda, & addendo olei aniſi parum.

Pilulæ de Eſula D. Georgij Leuſchneri. — *De Eſula.*

℞. *Trochiſc de eſula* ℥. ß. *aloës* ʒ. vi. *maſtich.* Drach. i.

Puluериſata excipiantur *melle roſaceo*, additis *olei deſtillati garyophyll.* gr. vj. F. Maſſa.

Trochiſci autem de Eſula ſic parantur: — *Trochiſci de Eſula.*

℞. *Rad. Eſul. minor. recent.* q. v. purgentur à ſordibus & fibris diligenter, & abluantur aqua ſimplici, poſtea macerentur in lacte caprino hor. 24. in loco calido. Lacte remoto affundatur acetum vini acerrimum, in quo per noctem ſemen aniſi craſsè contuſum maceratum eſt. Stent ita infuſa per biduum. Tandem aceto effuſo exſiccentur & ſubtiliſſimè puluериſentur. Puluis incorporetur cum vino & pauxillo tragacanth. è quo cum guttis aliquot olei aniſi formentur ſecundum artem trochiſci.

Extractum Hydragogum Rulandi.

℞. *Rad. cucumer. aſinini, curcum. ireos, abſinth. Pontici, ſoldanell. eupator.* an. Vnc. i. ſem. — *Extract. Hydrag. Ruland.*

Eliciatur cum conueniente menſtruo tinctura, Cui adde *extract. rhabarb. mechoacan.* an. ℥. i. *eſſentia eſula* ℥. ß. *ſpec. aromat. roſat. diarrhod. Abbat. diacurcum.* an. ℥. iii. (puto legendum ʒ. iii.) *magiſterij tartari* ℥. ſem.

F. ſ. a. extractum. Doſis à Drach. ſem. ad Scrup. iiii.

Efficax eſt & hic puluis.

℞. *Rad. gialapa* Vnc. ſem. *mechoacan. braſſic. marin. ſem. ebuli* an. ℈. iiii. *gummi gotte* ℈. ij. *ſem. aniſi, cinamomi* an. ʒ. i. F. Puluis. Doſis Drach. j. cum vino, Vt iſte:

℞. *Hermodactyl.* ʒ. vi. *ſoldanell.* ʒ. iii. *ſchœnanth.* ʒ. i. *lacca* ℈. iiii. *cinamom.* ℈. v. *ſem. apij* ℈. i. F. Puluis.

Morſuli de Mechoacanna.

℞. *Pulu. mechoacann.* ℥. i. *ſpec. diacitri ſolut.* ʒ. v. *caryophyll.* ℈. ſem. *ſacch. in aqu. conueniente diſſoluti* ℥. viii. F. Morſuli. Doſis Drach. iii. vel Vnc. ſem. — *Morſuli de Mechoac.*

Chymicorum medicamentorum ſupra facta eſt mentio. A Tentzelio valde commendatur, *Exeg. chymiat. part.* 3. *ſect.* 1. Magiſterium Lunæ dejectorium, ſeu, Luna purgans hydragoga, quæ ita paratur. — *Chymica.* — *Luna purgãs Hydrag.*

Fiat primò menſtruum tale.

℞. *Vitrioli albificati* lib. ij. *ſalis nitri reſinati* ℔. j.

Deſtillentur in aquam fortem. Poſtea.

℞. *Luna per Saturnum purgata & laminata* Vnc. i. *aqua fortis predicta q. ſ.*

Soluatur in cineribus, & liquor euadet cæruleus. Tunc adde *Salis nitri fixi abſque additione preparati vnciam dimid. vel integram.* (Sic enim ſpiritus nitrales melius refiguntur, & in priſtinum corpus redeunt.) — *Coagulatio ſpirituum mẽſtrui cum Luna.*

Digere in fimo equino vel balneo per menſem Philoſophicum. Poſtea phlegma in B. M. ſepara, vt vix tertia pars remaneat. Vtrumque ſerua diligenter.

Tertiam illam partem reſiduam per cucurbitam latam humiliorem in arena igne ſecundi gradus deſtilla, per horas tres quatuorve, (melius id ſuccedit per euaporationem in aperto vaſe ad notas perfectionis diſcernendas. Quando enim pars baculo exempta albicans fuerit, deſiſtendum eſt.) Refrigerato & fracto vitro inuenies lunā inſtar alabaſtriali, aliquādo totam nigerrimam, aliquando ſupernè candidam ſtellatámque. Lunam hanc in fruſtula fractam in ſuo phlegmate antè abſtracto per horas 5. vel 6. in B. M. vel arena infunde, ſolue, purum ab impuro ſepara, & in loco frigido cryſtallos collige. De menſtruo reliquo extrahe parum aquæ, iterúmque in cellam colloca, & totum illud in cryſtallos conficies. Cryſtallos lentè exſicca & benè ſerua.

Circa vſum tamen horum medicamentorum, vt ſupra quoque monui, obſeruandum talium medicamentorum vſum non nimis frequentem eſſe debere; cum viſceribus noceant, & facultatem naturalem debilitent. Ideóque Trallianus, *lib. 9. cap. 2.* ait: Satius eſt paulatim & tutò euacuare, quàm feſtinando perturbandóque vnà cum morbo ægrum è medio tollere. Quapropter quamuis prædicti Authores præcipiant talia ſingulis vel alternis diebus eſſe vſurpanda; tamen diligenter perpēdendum, quid vires ferre poſſint, & num poſt eorum vſum *εὐφορία* aliqua appareat, & niſi vires talem medicamentorum vſum ferant, per longiora interualla ea exhibenda.

Clyſteres. Præter interna medicamenta etiam clyſteres vſurpare commodum eſt, ex mercuriali, beta, parietaria, foliis ebuli, ſoldanella, centaurio minore, ſem. carthami, fœniculi, cumini, baccis lauri & ſimilibus, vt:

℞. *Fol. mercurialis, betæ, ſoldanellæ, flor. chamæmel.* an. M j. *centaur. minor.* M ß. *ſem. cartham.* ℥. ß. *fœniculi, cumini,* an. ʒ. ii. *baccar. lauri* ℥. ß.

Coqu. in aqua ſimpl. pro ℔. j.

Colaturæ ℞. ℔. j. *Elect. hydragog. Fernelij vel alterius* ℥. i. *ol. ſambuc. rutac.* an. Vnc. i.

F. Clyſter.

Valeriola, *lib. 1. obſeru. 2.* in vrina pueri impuberis modicum fermenti coquere jubet cum aniſi, anethi & marathri ſeminibus, adjecta mellis deſpumati ℥. j. pro clyſtere, quem valde laudat.

Vel ℞. *Rad. ebuli* ℥. i. *cyclam.* ʒ. ii. *herb. ſoldanell. mercurialis, eupatorij Auicennæ* an. M. j. *abſinthij, pulegij, flor. chamæm. ſambuci, geniſtæ,* an. M ß. *ſem. aniſi, anethi, carui, geniſtæ, fœniculi* an. ʒ. i. ſem.

Coqu. in aqua ad Vnc. x.

In quibus diſſolue *electuar. diaturbith. cum rhabarb. bened. laxat.* an. ℥. ſem. *ol. rutac. anethini* an. ℥. i. *ſalis* ʒ. i.

F. Clyſter.

Purgantia externa. Præterea etiam externa ventri impoſita eum laxare & ſeroſos humores educere poſſunt, quæ tamen præcipuè vſurpantur, cum vel propter vires, vel propter ætatem, vel alias cauſſas aut non poſſunt aut nolunt ægri purgantia medicamenta aſſumere. Componuntúrque talia ex *ſucco rad. iridis, ſambuci, cyclaminis, ebuli & ſimilibus.* Radices quoque & cortices ebuli contuſi & ventri impoſiti aquam copioſè educunt; item oleum ebuli è ſemine expreſſum, quod ita paratur.

℞. *Sem. ebuli purgati q. v.*

Contundatur in mortario inſtar paſtæ. Deinde in aqua pluuiali per triduum in loco calido maceretur, tùm aquā frigidā affuſā coquatur, & calidum in ſacculum linteum indatur, & oleum prælo exprimatur, quo vmbilicus illinatur.

Compoſita vſitata ſunt; Vnguentum Agrippæ, de Arthanita & Fernelij de lathyride.

Vnguentum vmbilicale Andernaci.

℞. *Succi cucumer. aſinini, ebuli* an. Vnc. iii. *ol. ſeſam. irini* an. Vnc. ii. *ceræ parum.* F. Vnguentum.

Aliud Varandæi.

℞. *Cucum. agreſt. bryon.* an. Vnc. j.

Coqu. in oleo communi.

Poſtea adde *pulp. colocynth. agaric. trochiſcat.* an. Drac. ij. *ſem. ebuli, ſcammon.* an. Drach. j. *ellebori nigri, antimon.* an. Scrup. j. *ceræ parum.* Miſce.

Habetur & tale in Inſtit. *lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 37.*

Cataplaſma laxatiuum.

℞. *Colocynth. ſem. cataputij minor. tithymali* an. Dr. v. *ſucci cucum. aſinini, pulu. hellebori nigri* an. ʒ. vi. *cort. rad. ſambuci, ſucci rad. ebuli* an. Drach. vi. *ſcammon.* Drach. v. *terebinth.* Vnc. iii. Cum *mellis ſ. q.*

F. Cataplaſma.

Senſibiliter deinde euacuant materiam ſeroſam diuretica, eam tamen potius, quæ ad ventrem conſiſtura eſt, & quæ in viis, quæ ad renes ſunt, hæret, quàm quæ in ventre continetur. *Diuretica.*

Parantur talia ex *petroſelino, fœniculo, dauco, aſparago, ſeſeli, pulegio, linaria,* quæ inſigniter aquas per vrinam ducit, *radic. vincetoxici, pimpinell. valerian. ſem. hyperici, alkekengi, baccis iuniperi, ſale geniſtæ, abſinth. fœnic. gratiol. iuniperi.* Inprimis vtile eſt *lignum ſaſſafras,* quod præ reliquis diureticis hanc vim à natura obtinuit, vt etiam ventriculi vires conſeruet, calidum innatum augeat ac roboret, moderatéque exiccet.

Laudantur & *vermes terreſtres* in puluerem redacti Drach. j. pondere, vel decocti cum radic. aſparagi, fœniculi aut petroſelini, quod decoctum ſupra fidem aquas hydropicorum pellere ſcribit Smetius, *lib. 4. miſcellan.* Et oleum, quod ex iis paratur, *lib. 5. Inſt. int.* deſcriptum.

E compoſitis verò ſunt *ſpecies diacurcumæ, dilaccæ,* quæ tamen cùm valde calefaciant, vbi conueniant, ex cauſsâ morbi diſcendum. *Trochiſci de lacca, de rhabarbaro, de capparibus;* qui dari poſſunt à Drach. ſem. ad Dra. ii. cum liquore conueniente. Vt:

℞. *Rad. fœniculi, petroſelini, aſparag.* an. Drach. iii. *ebuli, ireos, pimpinell.* an. ʒ. ii. *fol. beton. cuſcut. praſſ. alb.* an. M. j. Coqu. *in aqua ſimplici pro* ℔. j.

Colaturæ adde *ſyr. de 5. rad.* ℥. ii. *oxymel. ſimpl.* ℥. i.

M. pro tribus doſibus.

Vel ℞. *Ligni ſaſſafras* ℔. *ſem. agrimon. beton. chamædryos, ceterach.* an. M. *ſem. corticis rad. fraxini* Vnc. i.

Infund. p. diem in ſ. q. aquæ petroſel.

Poſtea in vaſe clauſo ebulliant & colentur.

Colaturæ adde aquæ cinamomi & ſpirit. vitrioli q. ſ.

Vel ℞. *Schœnanth. cinamom. aſari, maſtich. abſinth. ſem. fœniculi* an. Drach. iii. *ſpicæ, ariſtoloch. long. petroſelin.* an. ʒ. ii. *rhabarb.* ʒ. i. ſem. *caryophyll. calam. arom.* an. ʒ. i. *mellis q. ſ.*

F. Electuarium, cuius doſis Dra. ii. cum aqua graminis vel petroſelini.

Vel ℞. *Dauci Cretici,* ℈. ii. *cinamom. ſpicæ,* an. Scrupul. ſem. F. Puluis.

Efficaciter & hoc vrinam promouet.

℞. *Straminis fabar.* M. vj. *ſummit. iuniperi, geniſt.* an. M. ii. *ſem. matriſylu.* M. i. ſem.

Comburantur in cinerem, per quem vinum bis tervè coletur, cuius ℥. v. calidè exhibeantur.

Commendatur & hoc lixiuium Leuiathan Rabbi, quod deſcripſit Heurnius, *lib. 2. meth. med. cap. 6.*

℞. *Ciner. geniſtæ, ſtipitum fabar. vitis albæ vuas ferentis* an. M. j. *vini Rhenani* ℔. iiii.

Ter cola per cineres. F. Lixiuium.

Adde *nucem moſchat.* j. & ad pondus eius *cinamomum, baccas lauri* num. vi. *cumini* Drach. ii. *aniſi, fœniculi tantundem. ſacchar.* Vnc. iv. Miſce.

Commendatur & lixiuium è cineribus frondium junip. cum vino albo factum, impoſitis aromatibus & ſaccharo.

℞. *Aq. petroſel. halicacabi* an. ℥. v. *flor. ſambuci* ℥. iii. *ſpiritus ſalis q. ſ.* Miſce.

Sæpius

Sæpius autem exhibenda ſunt diuretica, non ſolum vt materiam ſeroſam antecedentem cauſſam per vrinam euacuent, ſed & viſcera ab obſtructionibus liberent. Cum enim, vt ſupra dictum, ſeroſa materia in primis viis ſubſiſtens ob obſtructionem eorum prima hujus mali cauſſa ſit, omnino danda opera, vt viæ illæ aperiantur, quibus apertis natura ſponte per vrinas ſeroſos humores expellit.

Cantharides. In caſu deſperato nonnulli etiam cantharides exhibent, & quidem aliqui integras, cum alas & pedes ventris malignitatem corrigere ſtatuant. Michael Paſchalius verò, *lib.1.meth.med.morb.cap.44.* capita & pedes abſcindere jubet, non alas, & quidem autoritate Hippocratis & Plinij. Verum Hippocrates, *de rat. vict. in acut. circa finem*, in hydrope cantharides tres ablato cujuſque capite pedibúſq; & alis, ex tribus aquæ cyathis exhibet. Quod etiam facit, *lib.1.de int.affect.* Et Capiuaccius deſperatos cantharidum vſu reſtitutos fuiſſe ſcribit, atque è Dioſcoridis, *lib.2.cap.54.* & Galeni, *2.de antidot. cap. 7.& 11.de ſimpl.med.fac.* ſententia vnam exhibet cum puluere rutæ, fœniculi aut ſimilis medicamenti Drach. j. & ſuperbibere jubet juris pinguis pulli Vnc.jv.vel Vnc.v.

Commendat idem medicamentum Michaël Paſchalius ex Valeſco de Taranta, idque hoc modo exhibet.

℞. *Cantharid. j. abſque cap.& ped.4.ſem. frigid.major.mund.* an. Vnc.ſem. *ſacch.candi violati* Vnc.ii. *gummi ceraſ.aut tragacanth.* Drach.vi.

F. Puluis. Doſis Vnc.i.

Sudorifera. Sudoribus quoque aqua euacuatur; Illa tamen potius, quæ carnoſis partibus ineſt, quam quæ in abdomine continetur. Ideóque Platerus, *tr.3.Pract.* monet, in Aſcite per vim ſudores elicere incommodum nonnunquam, imò noxium eſſe, cum ſine delectu hoc fiat, ex ſiccis medicamentis ſudoriferis, actualique adhibito calore, ægrique decubitum ob diſpnœam citra ſuffocationis periculum diutius ferre nequeant; & ſi in ſtuffa tentetur, admodum debilitetur atque incendatur æger. Quapropter niſi ſponte erumpant ſudores, & in declinatione morbi crurum tumoris cauſſâ vſurpentur, non temerè ad ſudores ægri ſunt adigendi; cum ſeroſus humor, non vt in anaſarca per ſuperficiem corporis diffuſus ſit, ſed in abdomine contineatur, vnde ſudorifera non ſine magno labore aliquid euacuant, timendúmque ſit, ne dum ægrum diu balneis immorari oportet, antequam ſudor erumpat, vires eius deiiciantur. Ideóque hoc auxilium non niſi in iis, qui robuſti ſunt, vſurpandum.

Interna. Sunt autem hydrotica vel Interna, vel Externa. In numero internorum ſunt pleráque Diuretica, quibus addi poſſunt flor.ſambuci & ebuli, & ex his parati ſpiritus, vt & ſal ebuli & vincetoxici, decoctum ligni guajaci & ſaſſafras. Decoctum ſudoriferum ſpecificum deſcribit. Quercetanus, *cap.8.Pharm.reſt.*

Vtilis eſt & hæc aqua.

℞. *Scobis ligni guajaci* ℔.ii. *rad.helenij* Vnc.ii. *perſonatæ, ireos Florent.* an. Vnc.i. *flor.chamæm. Roman.* M.j.ß. *ſucci baccar.ebuli* Vnc.iiii. ſem. *theriacæ diateſſaron.* Vnc. ii. ſem. *rob ſambuci* ℔.ii. *aq.cinamom.* Vnc. i. ſem. *vini Rhenani antiqui* Menſ.ii.

Digerantur hor.24.in loco calido.

Poſtea deſtillentur in cineribus. Doſis Vnc.iv.

Externa. Externa, quæ ad ciendos ſudores vſurpantur, ſunt ſiccum balneum, Laconicum dictum, cujus ſtructuram, docet Vitruuius, *lib.5.architect.cap.5.* Celſus, *lib.2.cap.17.* de ſudore per ſiccum calorem eliciendo ſic ſcribit: Siccus calor eſt & arenæ calidæ, & Laconici & clibani, & quarūdam naturalium ſudationū, vbi è terra calidus diffuſus vapor ædificio includitur, Sicut ſupra Baias in Myrtilletis habemus: Præter hoc Sole quoque & exercitatione ſudor mouetur. Hæc Celſus. Galenus, *de vſu reſpir. cap. 4.* & doliarij vaporarij meminit, quod antiqui, & præſertim Chryſippus Cnidius, in curando hydrope in vſu habuerint, quod multò magis, quàm balnea aqueum humorem diſſipat, ægrum tamen non ita ſuffocat, cùm frigidum aërem intrò attrahere poſſit. Commodius tamen eſt illud vaporarium, quod ex aſſeribus & tabulis ligneis conficitur, per quod æger caput exerit. Decoctum autem, quod ſilicibus vel ſcorijs ferri ignitis infunditur per tritorium, paratur ex radicibus & foliis ebuli, ſambuci, abſinth. rutæ, lauri foliis, flor. chamæm. ſambuci & ſimilibus.

παρακέντησις. Maximum autem ad euacuandam aquam hydropis præſidium eſt παρακέντησις, ſeu apertio abdominis ferro facta ad educendas aquas hydropicorum, cuius & Hippocrates, *libr.* περὶ παθῶν & lib. περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν meminit, quæ quomodo fieri debeat, Albucaſis docet, *lib.2. chirurg.c.54.* dictūq; eadē re eſt *lib.5.Inſt.p.1.ſ.2.c.7.*

Vbi locū habeat? Locum autem hæc habet tantùm in Aſcite, quando breui tempore ad inſignem magnitudinem peruenit, & hydragoga aliáque auxilia non juuant, viréſque adhuc conſtant; Ideóque etiam Hippocrates, *6.epid.ſ.6.* ἀνατιτρᾶν, ſtatim ſecare jubet, in eo ſcilicet, qui ſine febre eſt, ſine pulmonis vlcere, ſine fluxu alui, corpore non emaciato, ætate florente, & omnino, qui, vt Hippocrates, *in Prorrhetic.* habet, eſt adhuc εὔσπλαγχνος. Nam ſi hydrops jam longo tempore ſit congeſtus, vires jam conciderint, & viſcera ſint debilitata, ſicut & in Aſcite, qui à ſcirrho hepatis aut lienis, aut morbo aliquo acuto extitit, qui per ſe lethalis eſſe ſolet, fruſtra hoc præſidium tentatur, & anima cum aqua educitur: Sicut id obſeruauit Capiuaccius, *lib.3.Pract.cap.15.* Ambroſius Paræus, *lib.7.chirurg.cap.11.* Henricus Smetius & alij, & ipſe etiam.

An vna vice aqua educenda? Etſi autem cōpertum eſt, ſanatos fuiſſe quoſdā, quibus aut ſectione ab empiricis factâ, aut caſu vulnerato abdomine, vniuerſa aqua ſimul abſque vitæ diſcrimine effluxit: tamē tutius eſt, de conſilio veterū, ſenſim aquā illā educere, ſingulis diebus Vnc. vi. Vnc.viii, vel Vnc. x. pro viriū ratione & tolerātia. Nā aquæ innatantia in abdomine viſcera aquâ ſubitò euacuatâ ſubitò collabūtur, quæ tractis deorſum ſuperioribus & diaphragmate vires antea debilitatas nō parùm labefactār, præſertim ſi ſcirrhus viſceris ab aquoſa materia ſuſtētatus jā pōdere ſuo ſubſideat, non ſine inſigni moleſtia, ſolétque in tali ſubita euacuatione etiam aliquid caloris exſpirare.

Quo in loco fieri debeat? De loco, in quo ſectio fieri debeat, diximus *allegato loco in Inſtitut.* quæ videantur; & commodiſſimè, ſi natura eò inclinet, fit ſectio in vmbilico, & natura plerūque ipſa hunc locū eligit, dū vmbilicum in amplam & pellucidā veſicā diſtendit, quæ ſi vel ſcalpello vel ſpōte aperiatur, aqua magno impetu, ſi permittatur, effluit. Qui modus cum ita expeditus ſit, & à natura ipſa mōſtretur, ſi arte procurari poſſet, magnā curationi ſpē afferret. Ferunt Sanctorium Medicum Patauinum id tentaſſe & certo enchiremate & artificio vaſa vmbilicalia ita dilatare poſſe, vt inſtrumēto ſi phūculi formam habente tantū, quātum libet, quotidie ſine ægri incōmodo & virium dejectione educere poſſit. Inſtrumenta ea depinxit, *in comm.in 1.fen.Auic.tr.4.c.1.text.12. quaeſt.71.* *(Sanctorij aquā extrahendi modus.)*

Plateri. Platerus cucurbita vmbilico ſæpe admota eum intumeſcere poſſe ſperat. In votis etiam videtur habuiſſe hunc modum Guilielmus Fabricius, *cent.1. obſeru.47.* *(Guil.Fabr.)* eò inprimis adductus, quod in hydropico demortuo vmbilicalem venam adeò dilatatam inuenit, vt facilè penna anſerina immitti potuerit. Ex eo enim paparet, viam hanc euacuandi aquam hydropicorum eſſe commodiſſimam, vtpote quam natura non ſolum ipſa quærit, ſed quandoque etiam aperit. Nam etſi vaſa vmbilicalia, fœtu in lucem edito, officio ſuo defuncta coaleſcant, exiccentur, & in ligamentum quaſi abeant: tamen naturalem ſuam conformationem non planè amittere, ſed ex iis venam vmbilicalem & vrachum interdum vel non planè coaleſcere, vel rurſum aperiri, & vrinam ſeroſóſque alios humores per ea

euacuari, Medicorum obſeruationes docent. Aquam hydropicorum per vmbilicum quandoque ſponte euacuari certum eſt, & habent huius rei exempla tum alij, tum Guilielmus Fabricius, *loc. alleg.* Volcherus Coiter, in *obſeru.* refert, in virgine quadam Norinbergenſi diſſecta inuentam venam vmbilicalem ſanguinis copiâ turgidam atque extenſam. Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirab. lib. 4. c. 26.* narrat, in vrbe Tridentina, quo tempore Concilium ibi celebrabatur, fuiſſe mulierem, cui ſingulis menſibus menſtrua ex vmbilico profluebant, & præterea viui lumbrici inde erumpebant. Fernelius, *l. 6. de part. morb. & ſympt. c. 13.* refert, cuidam annum 30. agenti obſtructa veſicæ ceruice vrinam affatim, tanquam emictione ex vmbilico in multos menſes profluxiſſe, idque citra tumorem, citra vllam in abdomine collectionem. Ipſe etiam vidi nobilem quendam Danum, cui ſeroſus quidam humor per anni quadrantem, & interdum ſatis copioſè, ſine tamen vlla valetudinis offenſione (niſi quod interdum de doloribus ventris & præcipuè circa vmbilicum conquereretur) per vmbilicum effluebat, quod procul dubio contingebat, vt ex aliis ſignis cognoſcere licebat, ob diſpoſitionem & inclinationem quandam ad hydropem, & ſeroſi humoris in ventre abundantiam, quo vt natura ſe liberaret, hanc viam euacuandi ſeri quæſiuit, quod niſi factũ, proculdubio in cachexiam vel hydropẽ incidiſſet.

Scroti apertio.

Aperiuntur & aliæ partes ad ſerum euacuandum. Platerus ſcrotum eligit; cum quo conſentit Maſſarias, qui crurum & ventris ſcarificationi & abdominis perforationi ſcroti perforationem præfert, vtpote quæ fiat ſine vlla moleſtia & periculo, ſummo tamen cum ægri emolumento, cujus beneficio in mercatore quodam trium dierum ſpatio quadraginta quinque libras aquæ cum ſalute ægri eduxit. Et licet aliquid incommodi accideret, minus tamen eſſet periculoſum, quàm in aliis locis. Ita refert Guilielmus Fabricius, *cent. 1. obſeru. 48.* cuidam hydropico adeo copioſè in ſcrotum delapſum eſſe humorem ſeroſum, & excitata gangræna inde effluxiſſe, vt à morbo liberatus ſit & diu ſuperuixerit ſanus, atque liberos aliquot procreârit. Teſtes autem natura obduxerat calloſâ quadam ſubſtantiâ, quæ eos vice ſcroti obtegebat, & ab externis iniuriis vindicabat. Cum autem ſcrotum vel vnico ſaltem vulnere, vel pluribus ſcarificationibus, vel ſetaceo infixo aperiri poſſit, Platerus præfert vnicum vulnus ſatis amplum, cui cannam argenteam imponit, ſi nimirum ſcrotum tumidum ſit, & natura eò loci aquam detruſerit. Aliàs enim ſcroto vacuo & natura non adminiculante fruſtra tentatur ſcroti apertio.

Hydrops per pudenda euacuatus.

Crurum ſcarificatio.

Nonnulli ſcarificationem crurum ſuadent, cujus quoque Galenus, *lib. 9. de comp. med. ſec. loc. cap. 3.* meminit & Aëtius *tetrab. 3 ſerm. 2. cap. 30.* ex Aſclepiade, Leonide, Hippocrate & Archigene modum adminiſtrandi prolixè proponit, quem etiam Inſtit. *loco alleg.* inſeruimus. Verum etiam hîc cautione & judicio opus eſt. Neque enim ea ſemper bene cedit, ſed ob humoris ſalſi affluxum non rarò inflammatio & grauiſſimi dolores, vt aliquoties obſeruaui, imò quandoque etiam gangræna accedit.

Ex veſicat. tibiis hydrop. appoſ. gãgræna & mors.

Ideóque vt hîc etiam calumniam vitet Medicus, id quod accidere poteſt ob prauitatẽ affluentis humoris, prædicere debet, & ſcarificationẽ ita inſtituere ac moderari, vt quantũ licet, illa ſymptomata & mala vitẽtur.

Nimirum in parte carnoſa crurum circa ſuras ſcarificationem leniter inſtituere debet; cum & cuticulâ ſolum ruptâ aqua effluere ſoleat, vulneráque infligere ſatis diſtantia, ſerúmque, quod exſudat, linteolo molli citra omnem frictionem abſtergére, & vnguento albo locis conuenientibus partes munire, & inflammationem prohibere, faſciáſque ſæpiſſimè permutare.

Alij cauteria & veſicatoria cum in abdomine, tum in cruribus paulò ſupra talos applicant. Sed nec hoc ſatis tutum, & omnino cautione & hîc opus eſt, vt id fiat corpore adhuc vegeto, & calore partium nondum deſtructo, ne vlcera inſanabilia, *6. aphor. 8.* vel gangræna oboriatur. Scribitque Ludouicus Septalius *animadu. medic. lib. 7. num. 56.* quamuis duos hydrope laborantes ſanatos viderit, veſicis in cruribus per ſe excitatis & diruptis, ac multa aqua per eã partem euacuata, exhibitis poſtea multis hepar roborãtibus: nullũ tamẽ vnquam totis 40. annis, quibus Mediolani Medicinam fecit, curatum ſe vidiſſe, cui à medicis veſicatoria cruribus admota fuere, ſed ferè ſemper gangrænas ſecutas fuiſſe curatu impoſſibiles. Cuius rei exemplum habet Guil. Fabricius, *cent. 1. obſ. 49.* de vidua quadam ſexagenaria, aſcite laborante, cui cum imperitus Medicus veſicatoria tibiis impoſuiſſet, tantum iiſdem aquæ attraxit, vt inde natiuus calor extinctus ſit, & paucis pòſt diebus mulier deceſſerit.

Cauteria veſicator. abdom. & crurib. applicata

Inſenſibiliter aquam euacuantia Interna.

Inſenſibiliter aquam Hydropicorum euacuant & diſcutiunt. 1. Interna quædam, ſudorifera videlicet & medicamenta diſcutientia, vt decoctum ſaſſafras, ligni guaiaci, ſal abſinthij, ſales the..ac..les, antidoti magnæ, theriaca, Mithridatium, quæ totum corpus mirabiliter penetrant. Maximè verò commendat Mercatus confectionem cyphoidem Andromachi à Galeno, *8. de comp. med. ſec. loc. cap. 7.* deſcriptam, cuius Drac. j. cum liquore conueniente exhibetur.

Externa.

Verum talia potius conueniunt, vbi humor in ambitu corporis hæret, quàm cum in cauitate abdominis continetur. Vtiliora ſunt, quæ foris applicantur, vt ſacculi ex furfuribus, milio, panico, cumino in vino coctis; oleum juniperi, ſambucinum, anethinum, vnguentum de arthanita, Agrippæ, Martiatum, emplaſtrum Heræ apud Galenum, *2. de comp. med. ſec. loc. cap. 19.* deſcriptum.

Vel ♃. *Vngu. de arthanita, Agripp.* an. Vnc. i. *rad. ebuli, aſari, bryoniæ, ireos* an. Drach ij. *ſulphur vini, ſtercor. columbini* an. Drach. iij. *olei ſcorpion.* Drach. vj. *vrina pueri impubet is, mellis* an. q. ſ.

Fiat cataplaſma pro toto ventre, ita tamen, ne ventriculum & hepatis regionem attingat.

Vel ♃. *Farin. placenter. ſem. lini & cannab is* an. Vnc. ij. *ſtercor. columbini* Vnc. i.

Coq. in lixiuio ad pultis cõſiſtentiã ſæpius agitãdo.

Deinde adde *pulu. ſulph. vini* Drach. v. *alumin.* Vnc. ſem. *ſalis comm.* Drach. v. *farina lupin. fœnugrac. p ulu. ſem. cumini, aniſi, baccar. lauri* an. Vnc. ſem. *olei laurini, anethini q. ſ.* F. Cataplaſma.

Emplaſtrum Italis Medicis vſitatum deſcribitur in Diſpenſ. Auguſt.

Commendatur & hoc.

♃. *Colophon.* Vnc. iij. *cera noua* Vnc. ij. *gummi elem. tacamahac.* an. Vnc. i. *ſalis nitri* Vnc. i. ß. *ſulphur. vini* ʒ. vj. *pulu. ſantal. rubr. myrrha rubr. maſtich. thuris* an. ℥. ß. *ol. laurini* Drach. vj *balſami Indici* Drach. ij.

Infund. ſantal. rubr. in ſpit. vini horis aliquot. Poſtea addatur cæteris, & fiat Emplaſtrum.

Mercatus hoc laudat.

♃. *Terebinth.* ℔. j. *thuris, maſtich. myrrh.* an. ʒ. vj. *ladani, nuc. moſch. garyophyll. galang. zedoar. cubeb.* an. Vnc. ii.

Pulueriſanda puluerisentur. F. Vnguentum, quo venter inungatur.

Vel ♃. *flor. fol. & cortic. ebuli, ſabina* an. M. j. *rad. ireos* Vnc. i. *ſcylla* Vnc. ii. Coqu. *in olei laurini* ℔. iii.

Vini ℔. j. & cum forti expreſſione colentur.

In colatura diſſolue *ſaponis* Vnc. iii. F. Linimentum.

Galenus, *11. de ſimp. med. facult.* cochleas non vſtas terit, & vna cum teſtis ventri hydropicorum impònit.

Antiqui etiam lutum Minerale circa thermas tanquâ cataplaſma loco fomenti applicabant. Vtile eſt hoc.

♃. *Cera, picis arida* an. Vnc. iii. *alumin. ſulph. vini, manna thuris, nitri* an. ℥. j. ß. *reſina frixa* ℔. ß. *olei veteris* Vnc. i. *aceti q. ſ. ad diſſoluendum arida.* M. pro linimẽto.

Celebre & probatum eſt hoc.

♃. *Stercoris*

℞. *Stercoris columbini in aceto macerati* ℔.j. *ſulph.vivi* Vnc.i. *nitri* Vnc.ſem. *pulu.rad.helenij*, *baccar.lauri, anethi,flor.chamæm.*an.Drach.vi.*ſem.naſturtij* ʒ.ii.

Coqu.omnia in vino ad iuſtam craſſitiem.

Poſtea adde *mellis* Vnc.ii.*terebinth.* Vnc.i.ſem. *ſucci ebuli* Vnc.ij.*irid.*Vnc.i.ſem.*ſoldanell.*Vnc.i.*farin.fabar.* Vnc.ii. Miſce.

F. Cataplaſma.

Huius generis plura videantur apud Galenum,Mercatum,Platerum,& paſſim alios Practicos.

Aduerſus tumorem ſcroti vtilis eſt euaporatio per ſellam facta ex decocto flor.chamæmel.ſambuci, meliloti,abſinthij,roriſmarini,rutæ & ſimilibus; vel addendo farinam fabarum & puluerem cumini & ſimilium, Fiat Cataplaſma.

Crura tumida & inflata lauentur aqua marina vel ſalſa,in qua cocta ſint folia ſambuci,baccæ lauri, juniperi, vel lixiuio ex cineribus vitis, in quo ebulus aut ſambucus cocta ſint. Aut ſpongia eiuſmodi decocto vel lixiuio vel aqua maceretur,iterúmque exſiccetur,& fortiter cum faſciis circa crura ligetur,donec paulùlum detumeant.

Galenus, 2.*ad Glaucon. cap.*3. Tumorem pedum in Hydropicis, phthiſicis, cachecticis tollit frictione ex oxyrrhodino, aut ſale & oleo,aut ex ſale iniecto oxyrrhodino.

Foreſtus hoc Cataplaſma commendat.

℞. *Rad.ebuli recent.*M.vi.*bryon.*℔.j.*cortic.exter.ſambuc.*M.iii.*fol.cucum.aſinini* M.ij.*caul.rubr.*M.vi.*fol.maluæ* M.ij.*alth.exiccat.*M.iii.Coqu.in aqua communi.

Contundantur addendo *Vnguenti Agrippæ* Vnc. iii. *farin.hordei* ℔.ſem.

F. Cataplaſma, quo crura vſque ad genua inuoluantur.

Verum enim verò intemperie viſcerum & cauſſis collectionis ſeri ſublatis; & aquâ ex abdomine euacuatâ, ſponte ſua tumor hic in cruribus & ſcroto plerumque euaneſcit. Vbi exulceratis cruribus de gangræna metus eſt,lauentur illa cum vino decoctionis flor. vngulæ caballinæ,quibus aliquid maſtich.thuris,myrrhæ, lithargyr.additum ſit.

Alterãtia & aperientia. Interim dum hæc fiunt, non negligenda, ſed diligenter diebus,quibus purgantia non exhibentur,alterantia & viſcerum calorem natiuum inſtaurantia obſtructionéſque aperientia vſurpanda. Si enim hæc vel omittantur, vel negligentius vſurpentur, fruſtra ſola euacuantia exhibentur. Remanente enim cauſſa collectionis ſeroſi humoris breui is colligitur.

Commendatur in hos vſus *abſinthium*, & quæ parantur ex eo medicamenta; *hepar lupi*,*extractum hepatis vituli,aqua ex hepate vituli,agrimonia, aliiſque plantis hepaticis deſtillata*, *dialacca,diacurcuma,trochiſci de lacca,de rhabarb. de abſinth.de eupator.confectio cyphoides* à Galeno 8.*de comp.med.ſec.loc.*deſcripta.Iohan.Anglicus, *in Practica ſua*, quæ Roſa Anglica inſcribitur, *Electuarium cubebarum dictum* commendat, tanquam ſingulare arcanum,& nemini niſi accepto pretio communicandum,cujus hæc eſt deſcriptio:

℞. *Santal.omnium* an. Drach.j. *ſpodij,raſur ebor.* ana Drach.i. *ſem.ocymi,cubebar.* an. Vnc.ſem. vel Drach.iii. *ſem.4.frig.major.*an.Drach.ii.*endiu.portulac.* an.Drac.ß. *ligni aloës,nuc.moſchat.*an.Vnc.ſem.*ſacch.*℔.j.

Cum decocto *vel aqua endiuiæ* F.Electuarium.

Non multum ab hoc differt compoſitio Diacubebe dicta, quæ nomine Paracelſi circumfertur; quam procul dubio ab Antiquis Medicis mutuatus eſt.

℞. *Cubebar.* (quos tamen myrtillos *Heydelbeer* nominat) *ocymi caryophyll.*an. Vnc.ſem. *ſantal. omnium* an.Vnc.ſem.*raſur.eboris,carabe citrinæ* an.Drac.iii. *ſem.4.frigid.major.mundat.*ana Drach.j.*ligni aloës, nuc.moſchat.*an.Drach.iii.Cum *ſyrup.granator.* F.Electuarium.

Ferunt huius ſolius vſu,præmiſſis præmittendis,niſi viſcerum ſubſtantia planè ſit corrupta,hydropem tolli. Vtile eſt & hoc.

℞. *Trochiſc.de abſinth.de eupator.*an.ʒ.i. *de rhabarb. de lacca* an.ʒ.i.*hepat.lupi præpar.* ʒ.ß. *ſpec.diarrhod.abbatis,aromat. roſat.* an.ʒ.i.*conſeru.flor. ſambuci* ʒ.i.*Mithridat.*ʒ.ii.Cum *ſyrupo de eupatorio* F.Electuarium.

Vel ℞.*Roob ſambuci* ʒ.ß *Mithridatij* ʒ.ii. *ſpec.diarrhod.abbat.*ʒ.ß.*magiſt.perlar.oculor.cancri* an.℈.i. Cum *ſyrupo de eupatorio* F. Electuarium.

Plurimum etiam hîc, præſertim vbi obſtructiones adſunt, cùm à Galenicis, tùm à Chymicis laudatur, & multum etiam præſtat Chalybs rectè præparatus,cuius ſupra iam aliquoties facta eſt mentio. *Chalybs.*

Verùm hæc omnia notatu dignâ ſententiâ Alexandri Tralliani,qui *lib.9.cap.3.* ita ſcribit, concludere libet:Omnia,& quæ præceſſerunt,mala,& quæ nunc adſunt, obſeruanda puto,ac vbi præſentem intemperiem noueris,ita ad curationem audacter accedas,non autem vulgarem opionem ſequaris, nempe aqua inter cutem laborantes,quouis modo calefaciendos eſſe.

De Aſcite à colliquatione.

Aſcites à Colliquatione. Cum etiam ſupra hydropis à colliquatione facta ſit mentio, de eo etiam aliquid hîc addere libet. Hydrops autem hic ſubitò generatur, & conjunctus eſt cum febre ardente. Periculoſus verò omnino eſt;cùm iſta colliquatione corpus langueſcat,& omnes vires collabantur,quibus proſtratis ægrum ſanare difficillimum eſt.

Duo autem in tali hydrope agenda.Calor immoderatus & colliquans alterandus & refrigerandus, & materia aquoſa cumulata euacuanda. Et primò quidem omni conatu Medico opera danda, vt colliquationem inhibeat,& cauſſam eius tollat,refrigerantibus ſcilicet, cùm in victu,tùm in medicamẽtis exhibitis,tũ extra cataplaſmatis,epithematis,inunctionibus refrigerantibus thoraci & hepati applicatis; & omnino ea curatio hîc inſtituenda,quæ febribus colliquãtibus debetur. Aqua verò è colliquatione cumulata euacuanda vel ſenſibiliter per aluum & vrinam, vel inſenſibiliter diſcutienda; quod tamen non tentandum, niſi calore febrili prius ſublato; cùm ex iſtorum remediorum vſu calor febrilis facilè augeri poſſit.

Diæta.

Diæta. Quantum bona victûs ratio ad curandum Hydropem faciat,præter quotidianam experientiam Celſus, *lib.2. cap.22.*oſtendit. Qui itaque ex toto ſibi temperare nequeunt,ad ſalutem non perducũtur. Ideóque nõ ignobilis Medicus, Chryſippi diſcipulus,apud Antiochum Regem amicum quendam ejus, notæ intemperantiæ mediocriter eo morbo implicatũ negauit poſſe ſanari, cúmque alter Medicus Epirotes Philippus ipſum ſe ſanaturum polliceretur,reſpondit,illum ad morbum ægri reſpicere,ſe ad animũ.Neque enim res fefellit.Ille enim cum ſummâ diligentiâ non Medici tantum, ſed & Regis cuſtodiretur: tamen malagmata ſua deuorando bibendóque ſuam vrinam in exitium ſe præcipitauit. Diæta tamen non ſit tenuis,ſed mediocris & toto morbi decurſu æqualis.

In tota victus ratione ab humido abſtinendum. Aër igitur eligatur ad calidũ vergẽs & à naturâ ſuâ ſalubris; Vitetur humidus, craſſus. Somnus ſit moderatus, aut paulò breuior cõſueto. Multũ cõducit motus corporis, ſi modò ab ægro vllo modo iniri poſſit. Cibus aridior ſit,coctu tamen & diſtributu facilis,non viſcidus & humidus qui in aquoſitatẽ maxima ex parte tranſit Ideóque juſcula parcè offeratur,ea tamẽ nutriẽtia, nõ multum aquæ ſuppeditãtia,ex jure pulli,caponis, carnium, ciceribus rubris, auena. Panis ſit bene fermentatus, à furfuribus tamen non planè repurgatus; ita enim aperit magis & abſtergit.Condiatur ſemine aniſi, fœniculi, carui, cumini, coriandri. Biſcoctum Hippocrates præfert, *lib. de int. affect.* modò ægri concoquere valeant.

valeant. Ex auibus laudantur ſyluestres, & præcipuè montanæ. Alaudarum eſu & vſu quendam reſtitutum ſe vidiſſe, teſtatur Nicolaus Florentinus. Quadrupedum carnes non pingues ſint, & aſſæ potius, quàm elixæ præbeantur. Iecur animalium, præſertim gallinarum, quaſi tota ſubſtantia vtile, plurimi commendant. Condiantur carnes cinamomo, caryophyllis aniſo, fœniculo, petroſelino, thymo, baccis juniperi, ruſticis etiam allio.

Hydrops haleçe curatur.

[¶ A Fide digno Medico mihi relatum eſt, Canonicum quendam, ex hydrope periculosè decumbentem, à Medico ſuo petiiſſe, vt halecis eſum ſibi indulgeret. Annuit Medicus, ſed hac conditione, ne intra duarum horarum ſpatium quicquam potulenti poſt eſum halecis aſſumeret, & integrum halecem, ſi poſſet, abſumeret. Ægrotus paret. Quid fit? Æger tandem ad vrinæ emiſſionem ſtimulatus, tam largè ipſam profudit, vt per horæ ferè quadrantem nulla mictionis quies interueniret, ipſúmque abdomen ſenſibiliter magis magíſque ſubſidere deprehenderetur.]

A leguminibus prorſus abſtineat æger, olera etiam pleraque, cum mali ſucci ſunt, non conueniunt, vt & fructus crudi. Condimenti tamen loco vſurpari poſſunt aſparagi, ſummit. lupuli, naſturtium aquat. ſinapi, cochlearia, chærefolium, gemmæ ex floribus immaturis, geniſtæ aceto conditæ. E fructibus conueniunt paſſulæ, amygdalæ amaræ, piſtacia, pineæ, cappares, oliuæ, In potu aqua vitetur.

Vinum ſit album, tenue & diureticum, vel cereuiſia bona lupulo condita, & abſinthio, agrimon. roremarino, ſaluia, medicata. De quibus tamen non plus bibendum, quàm quantum ad ſitim aliquomodo & vitam ſuſtentandum ſufficiat. VVierus ſe ægris ſuis vltra ℔. ß. vini qualibet die non permittere ſtricta lege ſcribit. Et vt minori moleſtia hîc obedire queant ægri, commodum eſſe, ſi ex vitro anguſti oris bibant. Humectatur enim ſæpius vini ſtillantis momento lingua, promptius fallitur ſitis, nec ejus copia venter grauatur. In eundem vſum paſſulæ & glycyrrhiza viridis maſticantur. Imò ſi æger tolerare poteſt, commodum eſt; planè à potu abſtinere; cum experientia teſtetur, ſanatos fuiſſe quoſdam, qui ab omni potu menſes aliquot, imò integrum annum abſtinuerunt, vt teſtatur Iacchinus, *in 9. Rhaſis cap. 22.* Beniuenius, *de abdit. ſanat. cauſ. cap. 13.* (Anaſarcam tamen fuiſſe exiſtimat. Dodonæus) Alexander Maſſarias, *libr. 3. cap. 16.* Si tamen ſitis valde cruciet, aceto aqua chalybeata diluto os colluere vtile eſt. Celſus, *loco allegato*, refert; quod Epicuri diſcipulus quidam Hydropicus, cum non poſſet æquo animo ſitim ferre, vbi diu abſtinuit, bibere ſolitus eſt, deinde euomuit. Retentio alui noxia eſt. Ideoque ſi ea ſegnior ſit, ſtimulanda vel cibis laxantibus vel clyſteribus. Animi Affectus moderati ſint.

QVÆSTIO I.

An Hydrops Aſcites ſolo hepate læſo generetur?

An hydrops Aſcites ſolo hepate læſo generetur.

Vulgata equidem & antiqua in ſcholis Medicorum eſt ſententia, omnem hydropem accidere hepate primario affecto, & proximam ac præcipuam omnis hydropis cauſſam eſſe αἴτιον. Hepatis læſam, & quidem ab intemperie ejus frigida. Docuit id Galenus, *lib. 5. de loc. aff. cap. 7. ibid. lib. 7. cap. 1. 6. aph. 12. & 42. 2. Progn. t. 1. & 2. 4. de præſag. pulſ. cap. 9.* Galenum ſequitur Auicennas, *lib. 3. fen. 14. tr. 4. cap. 4.* & alij Medici plerique, & adducti ſunt in eam ſententiam, quod cum hepar officina ſanguificationis ſit, ibi ſanguinem vitioſum generari probabile ſit, vbi bonus generatur. Et quia calor innatus hepatis præcipuum ſanguificationis inſtrumentum eſt, eo læſo & hepate refrigerato ſanguinē ſeroſum generari, & tādem hydropem induci crediderūt.

Reperti tamen ſunt, præcipuè noſtro ſeculo, non pauci Medici, qui à communi iſta opinione diſceſſerunt, & quidem primò ea de cauſſa, quod in ſectione hydropicorum ſæpe hepar ſaluum inuentum ſit. De quo Mauric. Cordæus, *comm. 5. in lib. 1. Hippocr. de mulieb.* ſcribit: In hac, inquit, Pariſienſi Aſclepiadarum familia percelebri magnus & frequens eſt numerus; Medicorum cateruæ vbique ſunt multæ atque conuentus; vix verò inter eos vllum reperies, cui non contigerit Hydropicum cadauer aliquod euiſcerare. Quid verò in illis commento ſuperiori ſimile reperies? Integrum eſt in multis hepar ex omni parte, quibus exortus eſt hydrops ab aquoſo Liene.

Refert quóque Schenckius, *lib. 3. obſeru.* ex obſeruation. D. Franciſci Tidicæi, quæ hiſtoria integrè infra de Tympanite recenſebitur, Virum quendam ſexagenarium, cùm diu à flatibus & anhelandi difficultate moleſtatus eſſet, tandem in Aſciten incidiſſe, eôque mortuum eſſe, In cujus cadauere aperto hepar nihil ferè à ſana hepatis conſtitutione diſſentire viſum eſt, neque quicquam in eo vel alio viſcere vitij oculis notari potuit.

Quæ confirmare videtur id, quod Ioh. Paſchalius, *de med. morb. lib. 1. cap. 34.* refert; Mulierem quandam annos 50. natam laboraſſe Aſcite ſex annos, & ex caſu in lapidem ventrem eius fuiſſe vulneratum, per quod vulnus cum ſubitò omnis aquoſitas euacuata fuerit, incidiſſe quidem illam in animi deliquium, ſed poſtea in Xenodochio Patauino bonis alimentis aſſumptis priſtinam recuperaſſe ſanitatem. Nam ſi in muliere quinquagenaria hepar refrigeratum fuiſſet, vt Aſcitem generauerit, certè œconomia illius ita turbata fuiſſet, vt poſt aquæ euacuationem tam ſubitò ſanitatem recuperare non potuiſſet. Quibus accedit & illud, quod Beniuenius, Dodonæus & Langius narrant, quoſdam aquæ potu largiſſimo ab hydrope ſanatos fuiſſe aperto vmbilico. Nam ſi hepar tàm valde refrigeratum fuiſſet, non tam facilè ſanitati aqua euacuata reſtituti fuiſſent, præcipuè poſt aquæ potum largiſſimum. Neque in eo effugium patet, quod nonnulli dicunt, hydropem prouenire ab Intemperie hepatis frigida, quæ oculis videri non poſſit. Etenim hydrops, ſi ab intemperie hepatis proueniat, non à leui aliqua eius alteratione oritur, ſed à calidi natiui ejus extinctione vel abſumptione, quàm caloris & qualitatum hepatis talis mutatio ſequitur, vt hepar malè affectum fuiſſe etiam oculis pateat, quale tamen nihil in hydropicis demortuis ſæpe inuenitur. Deinde hepar ſaluum eſſe poſſe, & nihilominus hominem in hydropem incidere, eo probatur, quod non ſolum hepar, ſed & lien ſanguificationis organum ſit, & propterea eo læſo etiam hydrops oriri poſſit.

Quod præter experientiam confirmatur autoritate Hippocratis, qui *lib. περὶ παθῶν* ſcribit: γίνεται ὕδρωψ καὶ ἀπὸ σπληνὸς, ὅταν νοσήσῃ: generatur hydrops etiam à ſplene, cum ægrotauerit. Et *lib. 1. de morb. mulier.* docet, ſplenem humorem aquoſum ad ſe trahere, vt qui rarus & ſpongioſus eſt, & ſecundum ventriculum ſitus, generationémque hydropis ex ſplene eò loci integrè deſcribit. Idem docet, *lib. 4. de morb.*

Neque eſt, vt quis ad id confugiat, dicatque per conſenſum lienis hepar malè affici, atque ita hepate affecto tantum hydropem generari. Præſtantiſſimi enim Medici & inter eos Veſalius, *cap. de liene*, in hydrope lienem vitioſum hepate planè ſaluo deprehenſum fuiſſe teſtantur; atque ipſe etiam in hydropico quodam & ſimul, ſcorbutico, omentum corruptum, liénemque prauè diſpoſitum hepate ſaluo vidi. Præterea Hippocrates etiam 2. *Progn.* docet; Hydropem aliquando ab hepate, aliquando ab Ilibus oriri, de quo *quæſtione* 2. dicetur. Allegari etiam hîc ſolet locus Hippocratis, qui 2. *Prorrhet.* ſcribit; eum qui ab hydrope conualiturus eſt, εὔσπλαγχνον eſſe oportere: cum εὔσπλαγχνος videatur non eſſe is, cui hepar malè affe-

ctum

εὔσπλαγχνον quid?

ctum eſt. Verum argumentum parum firmum præbere videtur hic locus. Etenim ſi per τὸ εὔσπλαγχνον intelligatur omnimoda ſanitas viſcerum, nullus hydropicus affecto hepate vel liene euaderet; cum tamen experientia contrarium teſtetur, & fruſtrà ab Hippocrate aliiſque Medicis tot præſcriberentur medicamenta. Τὸ εὔσπλαγχνον igitur hîc vel ad naturalem ſtatum refertur, quaſi dicat Hippocrates, eum qui ab hydrope liberari debet, neceſſariò robuſta viſcera habere debere, quæ grauiori morbo non ſuccumbant; vel ſi de ſtatu morboſo id accipiendum, εὔσπλαγχνοι ſunt, quorum viſcera morbo quidem ſunt correpta, nondum tamen ſcirrhoſa, putrida & corrupta, ſed talia, vt ad ſtatum naturalem redire poſſint.

Hydrops ex Inteſtinis ortus.

Imò ex aliis quoque partibus hydropem originem ducere poſſe, nonnulli exiſtimant. Nimirum ex inteſtinis, ſi illa perforentur, & homo non ſtatim moriatur, ſed humor aquoſus in abdominis cauitatem ex iis exſtillet, & ventrem in tumorem attollat.

Ex renibus.

Deinde ex renibus, ſi nimirum propter obſtructionem vel maximam imbecillitatem ſerum ad ſe non trahant. Tùm enim in corpore retentum facilè in ventrem confluere poteſt. Idem accidit, ſi renes exulcerentur; obſeruauítque Platerus, vt *lib. 3. obſeru.* habet, in quodam Aſcitico vtrumque renem multis vlceribus perforatum fuiſſe, adnatis hinc inde veſiculis partim ruptis, partim integris, exteriori ſuperficiei hinc inde adhæreſcentibus, vnde ſanies & ſerum in abdominis cauitatem liberè exſtillauit. Idem etiam poſt calculi veſicæ inciſionem & è veſica extractionem fieri poteſt.

Ex veſica.

Si enim vulnus non rectè conſolidetur, ſed cuti cicatrix obducatur, interno vulnere adhuc hiante, per id vrina exit & in abdomine cumulatur. Ita ſi calculus vreteres tranſiens magnus & aſper eorum membranas diſrumpat, tum vrina per viam apertam in cauitatem ventris fluens breui tempore, hepate ſaluo, hydropem excitare poteſt.

Hydrops ex vtero hepate ſaluo.

Ex vtero etiam fieri poteſt hydrops ſaluo hepate, refertúrque paſſim hiſtoria ex Iohan. Heintzio, Medico olim in valle Ioachimica, de ancilla quadam, quæ ob errores in victu commiſſos in menſium ſuppreſſionem incidit, & tandem in tumorem ventris, vt ea de cauſa malè audiret. Bene autem ſibi conſcia cum de vita deſperaſſet; vt mortuæ corpus ſecaretur, pro innocentiæ teſtimonio petiit. Secto cadauere & emiſſa plurima aquæ copiâ viſcera omnia ſalua reperta ſunt. Iecur optimè affectum, lien laudandus. Pulmones verò ob aquam, quæ in thorace penetrauerat, dimidia ex parte corrupti, itémque omentum & teſtes. Hi enim ab vtrâque parte non ſolum tumidi ad magnitudinem capitis recens nati infantis, ſed & liuidi, fungoſi, plurimis veſicis aquoſis, quæ maiore ex parte ruptæ fuerant, & in vlcera degenerauerant, reperti ſunt, vt proculdubio à teſtibus, non verò ab hepate aquæ illa copia in abdomen effuſa fuerit.

Hydrops à colliquatione

Tandem à colliquatione quandoque fit hydrops, hepate non præcipuè affecto, multo minus refrigerato. Eius mentionem facit Hippocrates, qui *lib. 1. epid. ſ. 2. t. 35. & 36.* ἐκ κακῆς συντήξιος, ex mala colliquatione, viguiſſe præter dyſenteriam, lienteriam, diarrhæam, etiam hydropem ſcribit. De eodem Galenus, *3. de ſympt. cauſſ. cap. 2.* Fit interdum quædam ἀναστοιχείωσις colliquatio ſeu reſolutio ſeu diſſolutio, ſiue quocunque nomine alio appellare libet, aliquando totius corporis, aliquando ſuccorum, qui in venis ſunt, duntaxat. Quod autem ex ea colliquatione prouenit, aliàs ad ventrem confluit, aliàs ad vrinam, aliàs ad ſudores pellitur. Ac ſuccis quidem, qui in venis habentur, in ſeroſam ſaniem ſolutis, renes, qui ad excrementum id contrahendum ſunt nati, cum ſani ſunt, ſerum quidem à venis expurgant, fluxionem autem ad veſicam quotidie mittunt. Vbi autem renes trahere non valent, venæ eiuſmodi ſerum in ventrem mittunt, aut toti corpori id partientes ſubitaneos hydropum ſtatus inducunt. Facit & huius hydropis mentionem Pereda, *in Schol. in Michaël Paſchal. meth. med. de hydrope*, & Petrus Salius Diuerſus, *de affect. partic. cap. 9.* qui refert, ſe obſeruaſſe in febribus hac de cauſſa ventrem vno atque altero die ita intumuiſſe, ac ſi per menſes plures Aſcite ægri tales laboraſſent. Ipſe autem diſtinctione hac controuerſiam componi putat; ſtatuítque, tres eſſe hydropis ſpecies, ratione materiæ diſtinctas; Anaſarcam à materia pituitoſa & cruda; Aſcitem ab aqua; Tympanitem à flatu. Háſque hydropis ſpecies omnes fieri ex vitio hepatis immediatè ex intemperie malè affecti, ſiue id fiat primariò per propriam paſſionem, ſiue per conſenſum & ſecundariò. Háſque omnes non ſubitò, ſed ſenſim fieri. Etſi verò præterea tumor ventris quandóque ab aqua accidat, cuius Galenus, *ſympt. cauſſ. t. 2.* meminit, qui ab intemperie calida & corporis colliquatione fiat, cum colliquato ſanguine & ſuccis, qui in venis ſunt, renibus non attrahentibus, ſubitanei hydropum ſtatus fiunt, quales ipſe etiam obſeruauit: tamen hydropis ſpeciem eſſe negat ideo, quia non tam generetur vitio hepatis, quàm ex mala totius intemperie. Deinde quia materia, quæ vi colliquationis gignitur, potius eſt calida, quam frigida; cum in hoc hydrope omnis materia, quæ vitio hepatis generatur, ſit frigida. Tertiò, quia verus hydrops ſenſim generatur; hîc verò tumor ſubitò. Verum principium hîc petit, cum ideo hunc tumorem verum hydropem eſſe negat, quia hepatis vitio non generetur: cum hoc ipſum in quæſtione ſit, an omnis hydrops ex hepate generetur?

Carolus Piſo, *in lib. de morb. ab illuuie ſeroſa natis*, Seroſi humoris in abdomine collectionis, atque ita hydropis Aſcitæ cauſſam ſtatuit expurgationem per renes fieri ſolitam deficientem & ſuppreſſam. Quod autem ſeroſus humor, per renes conſueto modo non euacuetur; cauſſam eſſe dicit, quia aut ſerum ex prima officina non diſtribuitur ad ſecunda viſcera, hepar & lienem, ſed in meſaraicis reſtitat, gaſtricis, epiploicis, aut certè portis, radicibúſque earum, & conuexa viſcerum non peruadit; aut vbi tranſgreſſus eſt viſcera, hæret in ſtipitibus cauæ ſiue arteriæ ſiue venæ ſplenicæ, & hinc inde tam in radicibus eorundem vaſorum, quam in ramis emulgentibus, & per corpus renum diſperſis, ibique ſubſiſtens renes euadere non poteſt, de qua ſententia poſtea, *quæſt. 2.* plura dicemus.

Cum ergo in re tam ſeria & tanti momenti Medici diſcrepent, omnino operæ pretium eſt, diligenter in veritatis inueſtigationem hîc incumbere, & rem ipſam omni autoritate ſepoſitâ perpendere. Vt verò ab eo, quod apud omnes in confeſſo eſt, incipiamus, aquam ſeu humorem ſeroſum in abdominis cauitate plerúmque collectum, idque diſtendentem proximam & continentem hydropis Aſcitæ cauſſam eſſe, omnes concedunt. Cuius autem partis vitio aqua colligatur, de eo, vt ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, patet, non omnes conſentiunt. Plerique euidem hepatis vitio, quod pro ſanguine bono & laudabili ſeroſum generet, id fieri ſtatuunt. Verùm ſi non ſolùm autoritates attendamus, ſed quid in ægris quotidie fiat, obſeruemus, omninò concedendum eſt, quandoque ſaluo hepate aquam in abdominis cauitate ita colligi poſſe, vt inde intumeſcat, vt ſupra ſatis probatum eſt. Lienem certè ſaluo hepate malè interdum affici in hydropicis & autoritas Hippocratis, *lib. περὶ παθῶν & lib. 1. de mulíebribus*, ſupra allegata & obſeruationes doctiſſimorum Medicorum, teſtantur.

Neque venæ meſaraicæ, quæ chylum à ventriculo ad hepar & lienem tranſmittunt, extra culpam ſemper ſunt, vt ſupra dictum, & quæſtione ſequenti etiam probabitur. Neque etiam hoc negari poteſt, renum, vreterum, veſicæ & aliarum partium in ventre inferiore vitio aquam in abdomine colligi poſſe.

Ideóque vt hæc concludamus, hydrops, qui non à priuatæ alicuius partis, renum, vreterum, veſicæ vitio generatur, ſed ex iis partibus, quæ ſecundæ coctioni inſeruiunt, in ſpecie & καθ' ἐξοχὴν hydrops appellatur, cũ is frequentiſſimè accidat. Eſt enim vſitatum, vt de omnibus dicamus, quod frequentius accidit.

Interim non eſt negandum, etiam aliis de cauſſis, nec organis ſecundæ coctionis læſis, humorem aquoſum & ſeroſum in abdominis capacitate colligi, & inde ventrem intumeſcere poſſe, ſcilicet ex inteſtinis, renibus exulceratis, vt obſeruauit Platerus; item vreteribus à calculis tranſeuntibus, vel ruptis, vel ita extenuatis, vt ſerum tranſſudare poſſit, vt & veſica vel rupta vel vulnerata, & vulnere malè curato Nam hæc vaſa & receptacula ſunt ſero è corpore euacuando deſtinata. Si verò alicubi in iis via aperitur, per illa ſerum & vrinam in abdomen deſtillare poſſe, extra controuerſiam eſt. Nonnunquam & à cauſſa aliqua externa & vi illata, venarum meſaraicarum, quæ omentum & meſenterium perreptant, aliqua rumpi & aperiri poteſt, è qua primò ſanguis in ventrem confluit. Si verò vulnus in vlcus conuertatur, ſerum continuò ex eo in abdominis cauitatem deſtillare & hydropem excitare poteſt, quam etiam cruenta deiectio & vomitio aliquando præcedit & purulenta ſequitur. Idem à teſtibus in mulieribus accidit e [illegible], ſatis docet hiſtoria illa & obſeruatio Iohan. Heintzij, ſupra allegata de ancilla hydropica, in qua hepar & lien ſalui reperti ſunt, teſtes verò valde tumidi & veſicis aqua repletis turgidi aquam in abdomen effuderunt: & notum eſt, quantum vulnera, quæ articulis & neruoſis partibus infliguntur, ſi non rectè tractentur, ichoris & ſeroſi humoris effundant, parte vulnerata nutrimentum affluens non bene coquente & aſſimulante, ac humoribus vitioſis è corpore ad locum affectum confluentibus. Idem ergo ſi accidat in parte aliqua in abdominis cauitate, magnam aquæ & ſaniei copiam in abdomine colligi poſſe, manifeſtum eſt.

Hi ergo tumores omnes cum etiam ab aqua in abdomine contenta ortum habeant, ſi rẽ ipſam ſpectes, aquæ inter cutem & hydropis nomen merentur: quia tamen hi tumores abdominis rariores ſunt, nec etiam ab antiquis annotati, atque aliam etiam cauſſam & curandi rationem, quam vulgatus hydrops habet, plerique hydropis nomine eos non dignantur. Verùm de nomine hîc non litigandum, ſed illud potius diſpiciendum, à qua cauſſa humoris aquoſi in abdomine collectio fiat, vt curatio poſtea rectè inſtitui poſſit.

Eadem ratio eſt hydropis, qui ex colliquatione ſanguinis & ſuccorum in venis prouenit. Petrus Salius Diuerſus equidem veram hydropis ſpeciem eſſe negat: ipſe tamen caput, in quo de eo tractat, inſcripſit, *de hydrope ex colliquatione*: & licet Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. c. 2.* non hydropem, ſed ὑδερώδεις [illegible] nominat: tamen ipſe hydropem ὑδερικὴν παρέγχυσιν nominat. Et 2. *ad Glaucon. c. 3.* διάθεσιν ὑδερικὴν & ipſe Hippocrates, 1. *epid. comm. 2. t. 36.* hydropis nomen tumori ἐκ κενῆς συντήξεως tribuit.

Hercules Saxonia equidem *lib. 3. Pract. c. 22.* adhuc aliam, præter hactenus enumeratas, cauſſam addit; & hydropem etiam à ſanguine fieri aſſerit, ſcribitque fuiſſe quendam religioſum ad Spiritum Sanctum, qui patiebatur herniam, & cùm ſemel factus eſſet inteſtinorum prolapſus, repentè factum eſſe hydropicum, & eodem etiam die tabidum. Cùm verò poſt 14. dies mortuus eſſet, inuentas fuiſſe in ventre 10. vel 14. libras ſanguinis: quibus euacuatis venter ita detumuit, vt nulla amplius moles conſiſteret. Verum enim verò tumor equidem ventris fuit ex ſanguine per venam aliquam effuſo ortus, ſed non hydrops, qui, vt nomen ipſum indicat, tumor eſt ab aquâ ortum habens; patétque tumor ventris latius, quàm hydrops.

QVÆSTIO II.

Qua cauſſa prima ſit collectionis humoris ſeroſi in Aſcite?

Qua cauſſa prima ſit collectionis humoris ſeroſi Aſcites.

Sepoſito autem illo hydrope & tumore abdominis, aut quomodocunque appellare libeat, qui ex renibus, vreteribus, veſica, vtero ortum habet, de eo ſaltem hîc quærimus, qui hactenus ab hepate ſolum prouenire creditus eſt, & qui καθ' ἐξοχὴν hydrops appellatur, ac frequentior eſt, quænam ſit prima collectionis aquæ in eo cauſſa. De quo Autores etiam non parùm diſcrepant. Plerique ſtatuunt, ſanguificatione in hepate læſa id euenire. Etenim vt in ventriculo accidit, vt is ſe non rectè habens vel cibos crudos relinquat, vel eos vario modo corrumpat, vnde etiam vomitus & fluxus alui ſæpe ſequuntur: ita in hepate idem fieri putant. Dum enim ſeſe rectè non habeat, chylum vel imperfectè elaborari, & crudum ac aquoſum ſanguinem gigni, ſtatuunt, id quod fit in cachexia & Anaſarca, vel corrumpi, id quod fiat in Aſcite. Etenim generari pro ſanguine bono ſanguinem prauum, & qui boni ſanguinis partem exiguam, multas verò ſeroſas & ſalſuginoſas partes contineat.

Qualis hepatis diſpoſitio, ob quam [illegible] ſanguis generatur?

Quæ verò ſit diſpoſitio vitioſa in hepate, ob quam ſanguis hîc vitioſus generatur, itidem non eadem omnium eſt ſententia. Vulgata ſententia eſt, fieri id ab intemperie hepatis frigida. Alij tamen etiam ab intemperie calida id fieri poſſe, exiſtimant. Scribitque Alexand. Trallianus, *lib. 9. cap. 3.* non omnes aqua inter cutem laborantes quouis modo calefaciendos eſſe, & quoſdam etiam à refrigeratione adiutos eſſe. Si nimirum hepar ob caliditatem præter naturam ſanguinem bonum non generet. Auicennas etiam, *lib. 3. fen. 14. tr. 4. cap. 13.* ſcribit, non attendendum illud eſſe, quod dicitur, omnem hydropem curari medicamentis calidis. Hoc enim tantùm vt plurimum verum eſſe, & experientia ſibi conſtare, curatum eſſe hydropem ab intemperie calidâ refrigerantibus.

Sec. Trallianum.

Cardanum.

Cardanus quoque, 1. *prognoſt. 2. & in 12. aph. Hippocrat. ſect. 1.* Hydropem Aſciten & Tympaniten oriri ſtatuit ex intemperie hepatis calida & ſicca, idque ideo, quia in hydrope adeſt ſitis, quæ eſt indicium caliditatis & ſiccitatis & non tollitur, niſi refrigerantibus & humectantibus, & quod in magna frigiditate hepatis homo non deducitur ad hydropem, ſed ad fluxum vrinæ, ad inappetentiam, malum calorem & morbos frigidos alios, & quod è magnis ſanguinis effuſionibus, quæ contingunt per vulnera, nemo fiat hydropicus, cum tamen ibi fiat ſumma refrigeratio hepatis. Sed potius in fluxu hæmorrhoidum & menſium ob corruptionem ſanguinis. Inſuper addit, ſi adeſſet frigiditas hepatis in hydrope, medicamentis calidis iuuarentur ægri. Experientiam tamen contrarium teſtari ſtatuit; cum ab aromatibus omnes lædantur, à malis verò punicis iuuentur, cùm corruptioni maximè reſiſtunt, etſi neque vrinam neque aluum moueant. Quapropter ille hydropis curationem inſtituit per refrigerantia hepar, & ipſum ac renes confortantia & vrinam prouocantia, atque indicium rectæ curationis eſſe ſcribit vrinæ attenuationem.

Fernelium.

Fernelius, *lib. 7. de part. morb. & ſympt. cap. 8.* cauſſam proximam ſtatuit hepatis ſiccitatem vehementem, ob quam ceu rimis, ſicut in terra ſicca accidit, dehiſcat & diffindatur, vt ſerum amplius continere non poſſit, atque inde cauſſas omnes, quæ hepar vehementer exiccant, hydropem inducere poſſe ſtatuit.

Platerum.

Eadem Plateri eſt ſententia, qui ſimul docet, ſiccitatis huius cauſſam eſſe intemperiem potius calidam, quàm frigidam; id quod ſumma ſitis hydropicorum & vrinarum rubedo, aliáque potius caloris, quàm frigoris

indicia

indicia demonſtrant, & quod cauſſæ, quæ hydropem inducunt, potius ſint calida, quàm frigida, aromatum & calidorum nimius vſus, vini generoſi continuatus potus, calida medicamenta, morbi calidi, vt febres ardentes, diuturnæ & ſimiles.

uarinoniū. Chriſtophorus Guarinonius, *Conſil.* 573. Leucophlegmatiam quidem fieri ſtatuit à ſanguine imperfecto, & ſanguinem tùm eſſe crudiorem ac imperfectum, & pituitæ quaſi ſpeciem habere aſſerit: at in Aſcite & Tympanite hoc fieri negat, ac tum non ſanguinem perfectum & pituitoſum abundare, ſed aquam aut ſerum flauum exiſtimat, eúmque humorem ſeroſum non prouenire ab imperfecta coctione, cùm omnis coctio afferat craſſitiem & imperfecta imperfectam, nunquam verò tenuitatem: ideóque aquam illam potius à calore colliquante & reſoluente fieri ſtatuit, materiæ in vapores conuerſione, qui poſtea in aquam concreſcant. Docet nimirum, chylum, qui in ventriculo è cibis elaboratus eſt, dum ſub venarum torrefaciente calore verſatur, in vaporem primum, deinde in aquam mutari, & calidam illam intemperiem non ſolum eſſe in hepate, ſed etiam in reliquis partibus, per quas tranſit, quæ chylum in vaporem reſoluant, atque ſub ſpecie vaporis in abdominis cauitatem excludant, vbi calore amiſſo in aquam reſoluatur: ideóque etiam hydropicis ſemper iecur ſiccius & denſius eſt, numquàm mollius, & præterea atro colore præditum, quod malæ nutritionis indicium eſt, quod cum ſit durus, etiam calorem intenſiorem retinet, & fortius, quàm par eſt, in chylum agit, eúmque ſicut tenes, in vapores reſoluit & per membranam extrudit. Atque hac de cauſſa etiam aſcite laborantes parum vrinæ, eámque valde coloratam excernere ſcribit, cum parùm ſeroſæ materiæ ad renes perueniat, bilis verò multum in hepate generetur. Idque huius rei argumentum eſſe putat, quod à febribus ardentibus ſæpe fiat hydrops, ſicut in pituitoſis leucophlegmatia & tumores artuum. Et ſi ab hepatis frigiditate proueniret aqua, cur non potius inde crudus chylus & leucophlegmatia proueniret, quam Aſcites & Tympanites. Ac ſi à frigiditate hepatis talis ſanguis generatur, cur non ille à venis ſuperioribus attrahitur & inde anaſarca generatur; cum aliàs ſanguis vitioſus in hepate genitus in venam cauam diſtribui ſoleat? Nam obſtructio venarum, quam nonnulli volunt, in cauſſa eſſe non poteſt. Etenim ſi ſanguis multò craſſior, quàm ſerum, hydropis cauſſa, ad alias partes nutriendas tranſire poteſt, cur non ſerum tenuius eaſdem etiam penetraret? Et ſi in hepate generaretur, cur non potius per proximas & patentes vias euacuaretur, & vel per vrinam, vel per aluum excerneretur, quam in abdomen deſtillaret? Cur autem halitus, inter peritonæum & inteſtina expreſſus nunc in aquam, nunc in flatus mutetur, id ex materiæ & efficientis ratione prouenire docet. In Aſcite enim & efficientis ſeu caloris, & materiæ, quæ nimis terreſtris eſt, ratione chylum in vaporem conuerti, qui in aquam mutetur. In Tympanite verò ob calorem magis aſſantem, & materiam magis terreſtrem in fumum, qui in flatus abeat, mutari. Addit is & hoc, ſi vulgata ſententia vera eſt, nimirum ab hepate refrigerato hydropem fieri, & aſcitem ab hepate magis refrigerato, tympanitem à minus refrigerato, ſequeretur, quod Aſcites eſſet curatu difficilior, quam tympanites; cum tamen contrarium quotidiana experientia demonſtret, idque ideò fieri ſtatuit, quoniam morbi ex humore melancholico contracti ſint pertinaciores.

Tandem ſunt quidam, qui quidem ipſi cauſſam generationis humoris ſeroſi in hepate quærunt, & vitiatam *αἱμάτωσιν* ob frigiditatem eam eſſe ſtatuunt, atque in eorum ſententiam inclinant, qui à frigiditate vel potius caloris defectu eam prouenire exiſtimant, ſanguificationem tamen non à nuda intemperie deducunt, ſed à calidi natiui & humidi radicalis peculiari in hepate defectu & penuria non facilè explicabili, & quod non niſi ex effectu deprehendatur vitio, vnde etiam hepar eorum, qui hydrope perierunt, minus rubicundum, ſed albicans & iuſto ſiccius apparere, atque calidi natiui hunc defectum tàm à cauſſis frigidis id extinguentibus, vel ſuffocantibus, quam calidis id diſſipantibus & abſumentibus, atque in hydropem à cauſſis tam calidis quàm frigidis generari poſſe ſtatuunt.

Cum ergo in re tam vtili & cognitu neceſſaria Medici ita opinionibus diſcrepent, omnino in veritatem diligenter inquirere, operæ pretium eſt; cum niſi de vera cauſſa & modo collectionis humoris ſeroſi in abdomine conſtet, curatio rectè inſtitui non poſſit. Ideóque meam ſententiam, etſi in Medicorum ſcholis minus tritam, candidè proponere libet, idque eo libentius, quod eandem ſententiam maxima ex parte fouere iam videam Carolum Piſonem, Medicum clariſſimum, & in morborum cauſſis inueſtigandis diligentiſſimum. *Authorem.*

Primò ergò illud tenendum, autores pleróſque hîc mox à ianua aberrare, dum in ſolo hepate cauſam collectionis ſeroſi quærunt. Monſtratum enim eſt, *quæſtione præcedente*, ſæpe hepate ſaluo hydropem generari. Et quidem de iis aquæ in abdomine collectionibus, quæ ex inteſtinis, renibus, vreteribus, veſica læſis, ex iis hinc aquæ in abdominis cauitatem deſtillationibus oriuntur, res manifeſta eſt, ſed tamen de eo hydrope, qui frequentior eſt, & citra harum partium vitium, accidit, idem etiam verum eſt, obſeruatúmque, ſæpe hydropicis, qui ſanguificationis vitio in hunc morbum lapſi crediti ſunt, hepar poſt mortem ſaluum repertum fuiſſe, & rationes hoc ipſum ſuadent. Nam ſi in hepate ſerum illud generaretur, cur non à venis attraheretur, & in totum corpus diſtribueretur, vt in anaſarca fieri ſolet? aut cur non per patentes vias, præcipuè vrinam, excerneretur; cum nullum in renibus vitium ſæpe deprehendatur in hydropicis? Neque coctione, ſiue bonâ ſiue malâ, plus humoris & aquæ ex chylo fieri poteſt, quàm quantum eius in eo ineſt, & illa ipſa aqua, quæ ſanguini permiſcetur, in chylo iam fuit ex cibo potuque relicta, vt eſſet *ὄχημα τροφῆς* & diſtributioni alimenti inſeruiret. Vt verò ex chylo corpore compoſito & heterogeneo aqua ſaltem fieret, impoſſibile eſt: neque in venæſectione, ſi in hydropicis ea inſtituatur, aqua mera, ſed ſanguis, & ſæpe pauco ſero dilutus emittitur: & aquam illam hydropicorum non in hepate ex læſa ſanguificatione fieri, ſed ex cibo & potu aſſumpto colligi, etiam illud docet, quod quidam à potu omnino abſtinentes ab hydrope liberati ſunt. Ita refert Plinius, *natural. hiſtor. lib.* 7. *cap.* 18. Iulium Viatorem, equitem Romanum, voluntate ſitim viciſſe, cum aquæ ſubter cutem fuſæ morbo laboraret; Et Beniuenius, *de abdit. ſanat. & morb. cauſſ. cap.* 13. refert, ſe ruſtico cuidam, quem aqua intercus malè habebat, conſulenti reſpondiſſe, ſanari eum non poſſe, cum morbus iam inueteraſſet, niſi vltrà non bibat, quàm vt vitam ſuſtineat. Ruſticum dicto obtemperaſſe, & per annum nihil bibiſſe ac ſanatum fuiſſe. Quæ omnia cum ita ſeſe habeant, vero conſentaneum non videtur, in ipſo hepate ſerum, proximam hydropis cauſſam generari, ſed citra hepar colligi, & aquam in hydropicis cumulari, quòd quicquid eius cibo & potui permiſtum eſt, ad conuenientes euacuationis vias non peruenit, & neque per lienem, neque hepar, ad renes penetrare poteſt, ſed in venis meſaraicis gaſtricíſque & epiploicis citra hepar ſubſiſtit. Nam quod Guaritonius non in primis viis hanc aquam colligi, ſed chylum in vapores reſolui, qui in cauitate abdominis in vapores concreſcant, vero conſentaneum non eſt. Diſſectis enim hydropicis ipſa viſcera aquâ turgida reperta fuerunt, quæ poſtea in ventris cauitatem fluxit. Neque etiam ſemper adeſt calor torrefaciens. Verùm de loco collectionis dicentur plura ob materiæ connexionem *quæſtione ſeq.* *Hydrops ſæpè hepate ſaluo generatur.*

Cauſſæ

Cur ſerum in primis viis ſubſiſtat? Cauſſæ autem, cur in primis viis aqua & ſerum, quod cibo & potui permiſtum eſt, ſubſiſtit, ſupra explicatæ ſunt. Nimirum non ipſe chylus, atque ſerum in eo ſponte vel ad lienem, vel ad hepar & hinc ad renes ruit, ſed à partibus iſtis attrahitur, inſeruiúntque *ἀναδόσει* & diſtributioni chyli, ac ſeri, quod in eo eſt, duo viſcera, hepar & lien, quæ ſerum in chylo etiam ad ſe trahunt, & porrò ad renes amandant. Maiorem tamen partem ſeri & aquæ, & quidem per vias propiores è ventriculo lien ad ſe trahit, & τὰς ἰκμάδας περιττάς, humiditates ſuperfluas, vt Ariſtoteles docet, ad ſe trahit, vt pluribus *in tractatu de Scorbuto* monſtratum eſt: reliquum, & quod diſtributioni chyli ad hepar ſatis eſt, cum eo ſimul ad hepar tranſit, & officio ſuo functum, è vena cauâ ab emulgentibus venis attrahitur, & per renes ad veſicam è corpore euacuatur. Ex quo patet, cauſſam hydropis non minus in liene, quàm hepate, imò forſan ſæpius, quàm in hepate hærere.

Diſtributio ſeri quomodo impediatur? Diſtributio autem iſta ſeri læditur facultate attractrice (imò etiam expultrice) vel læſa, vel impedita, vel ob errorem externum fruſtratâ. Carolus Piſo quidem in ea eſt ſententia, ſerum ideo in corpus diſtribui, quia ſit confuſum ſanguini, & per neceſſariam concomitantiam trahatur. Trahi autem ſanguinem propter indigentiam habitu corporis inanito; non verò trahi, vbi nulla eſt eius indigentia. Ideóque inter hydropis cauſſam etiam refert Plethoram, ſeu plenitudinem in toto, ob quam & indigentiam nullam attractio in toto & conſequenter in viſceribus ceſſet: inprimis tamen hic eam ſaltem plethoram admittit, quæ fit ex menſtrua purgatione & hæmorrhoidum fluxu ſuppreſſo: eam verò plethoram, quæ ab aliis cauſſis fit ſanguinem non ſeroſum, ſed potius craſſum gignere exiſtimat. Serum autem in plethora ea plurimum abundans à reliquo ſecretum per ſe exſudare in cauitatem abdominis ſcribit.

Verùm abundantiam ſanguinis in toto vix hydropis cauſſam conſtituendam puto. Etenim etſi facilè concedam, illud ſerum, quod venæ cauæ ineſt, per neceſſariam cum ſanguine concomitantiam in totum corpus diſtribui; tamen alio modo ſeſe res habet in prima coctione & chylo, habétque lien facultatem aquoſa attrahendi, etiam ſine chylo, quod & Hippocrates & Ariſtoteles docent, & experientia teſtatur, cùm poſt vinum, vel cereuiſiam, vel alium potum largius hauſtum, paulò pòſt aqua, quæ in eo eſt, eâdem ferè quantitate, quod etiam in thermis & acidulis accidit, per vrinas excernatur, quod per lienem fieri plerique doctiores Medici concedunt. Ideóque collectio aquæ & ſeri potius in organis, quæ diſtributioni chyli inſeruiũt, quàm in venâ cauâ quærenda eſt. Et ſi collectio ſeri in vena caua ideo facta, quod attractio in habitu corporis ceſſet, fieret, facilè vel per ſudores vel per vrinam & conſuetam viam euacuari poſſet, vt non opus ſit, eam in abdomen regurgitare & penetrare. Quapropter quod diſtributio ſeri debito modo non fit, læſa facultate attractrice fit, ideo quod in viſceribus, hepate & liene inprimis, calor natiuus actionum omnium inſtrumentum deeſt. Deeſt autem calor in viſceribus, vel quia extinguitur à nimio refrigerantium vſu, quæcunque illa ſint, ſeu aſſumpta ſeu extra applicata; vel ſuffocatur, quod fit in plethora, præcipuè ex menſium & hæmorrhoidum ſuppreſſione, vtpote in qua ſeroſi humores vnà cumulantur, & viſcerum horum calorem ſuffocant; vel diſſipatur, quod fit ab omnibus, quæ calorem viſcerum diſſipant & humidum primigenium eorum abſumunt & exſiccant, vt febres ardentes, vini potentis vſus continuus, medicamenta nimis calida.

Secundò impeditur ſeri diſtributio propter vaſorum anguſtiam. Etſi enim attractrix ſalua eſſe poſſit, & per ſe non lædatur; tamen ſi anguſtia aliqua ſit in vaſis, per quæ tranſit ſerum, nulla fit attractio, quia non affluit id, quod attrahi debet. Anguſtia autem hæc fit plerumque ab obſtructione à multis craſſis viſcidíſque humoribus, vnde diuturnas & præcipuè quartanas febres ſæpe ſequi ſolet hydrops. Si quis etiam anguſtiam à compreſſione vaſorum in ſcirrho viſcerum & aliis tumoribus addere velit, cum eo equidem non multum pugnauerim; hoc tamen certum eſt, in ſcirrho etiam ſimul obſtructionem adeſſe, neque humores illos induratos ſaltem extra vaſa, ſed etiam in vaſis hærere.

Tertiò ob errorem externum ſeri & aquæ diſtributio non fit, cùm ad lienem præcipuè plus eius confluit, quam vel attrahi, vel iterum euacuari poſſit. Fit hoc, cùm lien ipſe calidior plus, quam debebat, & auidius humorem aquoſum attrahit, vel cum in ſiti nimia potus nimius hauritur. Ita memini puellam in febre tertiana, cum intenſius ſitiret, & integrum cantharum cereuiſiæ ſecundariæ vno hauſtu ebibiſſet, in hydropem incidiſſe, quæ tamen aquæ per aluum eductione, inprimis Mechoacannæ vſu, iterum conualuit. Sic refert etiam Carolus Piſo, adoleſcentem quendam cum in tertiana aquam intemperantius bibiſſet, ſub eius declinatione in Aſcitem incidiſſe, ſed illum vnius tabulæ Diacarthami vſu, aquâ in abdomine reſtitante per aluum affatim redditâ, breui reſtitutum fuiſſe.

Ca[illegible] Quanquam verò hîc quidam obiiciunt, non ſolum ſeri in primis viis retentionem, ſed ſanguificationem læſam cauſſam hydropis eſſe ideo, quod pauci hydropici, etſi aqua ſemel ſit euacuata, ſeruentur, ſed in idem malum recidant, quod indicium ſit, ſanguificationis læſæ, quæ, etſi aqua ſemel euacuata ſit, iterum eam generet: tamen id noſtræ ſententiæ non officit. Equidem cõcedimus, paucos hydropicos ſeruari, & quidem ob calidum natiuum & humidum radicale in viſceribus abſumptum, quæ reſtituere impoſſibile eſt. Fit tamen tùm Hydrops non tàm ob ſanguificationem, quàm attractionem læſam.

Quod etiã accidit, ſi lien vel hepar inueterato ſcirrho laborent, vt nec rectè attrahere poſſint, nec humoribus tranſitum præbere. Cum verò iſta mala inueterata curare impoſſibile ſit, etiam hydrops inde ortus curari non poteſt. Præterea læditur quidem ſanguificatio, vnde etiam tandem atrophia partium inferiorum ſequitur: ſed læſa illa ſanguificatio non eſt cauſſa hydropis, ſed potiùs ab hydrope ortum habet, cum ſcilicet aqua hepati & viſceribus omnibus in abdomine circumfuſa, ea corrumpit.

Atque ex his omnibus, quæ hactenus dicta ſunt, patet, vera quidem eſſe pleraque quæ antiqui de cauſſis hydropis protulerunt, ſed iis potius vt cauſſis remotis, quam proximis. Et licet concedatur, ab intemperie viſcerum frigida, aut potius calidi natiui & humidi radicalis in iis defectu peculiari, ſcirrho item & diuturnis obſtructionibus ac ſubſtantiæ viſcerum corruptione hydropem oriri, ſicut nec negatur, ab hiſce vitiis etiam ſanguificationem lædi, quia tamen non ſolum alteratrix facultas viſcerum, ſed & attractrix ab iiſdem cauſſis læditur, hoc iam in quæſtione eſt; an ſerum & aqua, quæ in hydropicis colligitur, alteratricis, ſeu ſanguificationis vitio generetur, an verò potius attractricis culpâ cumuletur, dum illud, quod aquoſum eſt in potu & cibo, non attrahitur, & per conuenientes vias euacuatur, ſed mox in primis viis reſtitat: quorum hoc probabilius eſſe, hactenus monſtratum eſt.

An hydrops fit à ſale reſoluto. Et vt tandem in hac de cauſſis hydropicis diſceptatione ſuperioribus aliquid adhuc de Paracelſi & eius ſectatorum ſententia addamus, eos à ſale reſoluto hydropem deducere, ſupra dictum, & quidem plerique proximam hydropis cauſſam ſtatuunt ſal aluminoſum, quod alij etiam tartarum aluminoſum appellant. Reſolui autem ſal illud aluminoſum & liqueſcere à variis cauſſis ſtatuunt. 1. ab influentia interni cœli microcoſmici, ſeu ſtellæ hydropicæ & aquoſæ, à qua pluuia interna moueatur, quæ ſalem attingens illum liquefaciat. 2. à propria

propria natura ſalis, qui natura ſua in reſolutionem abire aptus natus eſt. 3. à Diæta aquoſa & cibis humectantibus & potu minus conueniente. 4. à ſimilibus morbis, qui ſalem reſoluere poſſint, de qua re Paracelſus *in duobus tractat. de Hydrope, lib. 2. de tartaro tract. 2. c. 6.* Scheunemannus, *in medicin. reformat.* Petrus Seuerinus, *in Idea Medicin.*

Verùm enim verò Primò etſi aqua Hydropicorum ſalſa ſit tamen ex reſolutione ſalis coagulati vel aluminoſi eam factam, nunquam probatum. Nam quæ de pluuia illa interna dicuntur, allegorica ſunt, & magis Rhetorum, quam Phyſicorum & Medicorum Scholis apta, in quibus allegoriis ludere non decet. Deinde omnino falſum eſt, aquam illam ex viſcerum ſale reſoluto factam eſſe; cum partes eæ in hydrope ſæpe integræ ſint. Et ſi ſal eorum reſolueretur: tamen tanta copia aquæ inde colligi non poſſet. Præterea notum eſt, ſalem non liqueſcere & reſolui, niſi à partibus oleoſis terreniſque, quibus admixtus eſt, ſeparetur, quod in hydropicis non accidit. Vnde quæ de cauſſis reſolutionis ab iis dicuntur, fruſtra afferuntur, & partim aliena, partim falſa ſunt. Si ſal purus alicubi eſſet in corpore in magna copia, à cibo & potu ſimilibúſque cauſſis forſan liqueſcere poſſet; verum cum talis non detur, fruſtrà iſta afferuntur.

QVÆSTIO III.

Per quas vias aqua Hydropicorum in cauitatem abdominis perueniat?

Poſtquam hactenus dictum, quomodo aqua in hydropicis primò circum viſcera colligatur, iam porrò quæritur, per quas vias collecta in abdominis cauitatem perueniat, de qua re inter autores variè diſputatur. Hippocrates hac de re aphoriſmum habet, 7. *ſect. 55. Quibus*, inquit, *iecur aqua refertum in omentum eruperit, his venter aqua repletur, atque moriuntur.* Quem aphoriſmum ita Galenus explicat: *Maximè*, ait, *epar obnoxium, generandis in ea tunica, quæ extrinſecus ipſum ambit, veſiculis aquâ plenis vulgò dictis hydatidibus. Siquidem in iugulatis animalibus apparet, interdum talibus veſiculis refertum. Si ergo acciderit, vt tales veſiculæ rumpantur, in eam peritonæi regionem aqua effunditur, quæ eſt ſecundum hypogaſtrium.* Verum cum dicat Hippocrates, aquam non in abdomen, ſed in omentum erumpere, omentum verò ſolidum ſit, ſibíque vndique conſtans & denſum, vt nihil in ſe ex parte alia introlabi & erumpere ſinat, præterquam ex liene, illíſque partibus, vnde naſcitur, aut exedi putat Galenus peritonæum parte illius dextra, quâ iecori propinquat, aut illud, *in omentum erumpit*, in omenti locum explicandum exiſtimat. Verum verbis Hippocratis vix conſentanea eſt illa Galeni explicatio. Expreſsè enim Hippocrates loquitur non de aquæ in abdomen, ſed in omentum eruptione.

undum pocratem.

Alij, vt Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 8.* eos turpiter hallucinari putant, qui exiſtimant per anguſtos cæcóſque poros ſeroſum humorem transferri in capacitatem abdominis. Nam, *inquit*, hac ratione peræquè omnes inuaderet & diſtribuendis humoribus videretur natura inutiliter vias ductúſque tam multos deſtinâſſe. Adde, quod in iis, quos ex vrina per dies 20. ſuppreſſa extinctos nouimus, aquæ nihil deprehenſum eſt per cæcos illos ductus in abdominis ſpatium defluxiſſe, quoniam integra nec pertuſa ſanguinis ſeríque receptacula. Ipſe verò putat, viſceris ſubſtantiam ſiccitate & humoris penuria, ceu rimis quibuſdam dehiſcere, eorúmque ambientem membranam diffringi, vt non amplius ſerum tenue continere poſſit, ſed id renum more elabi ſinat, atque ſenſim, quaſi ex fiſſa olla ſtillare in vacuum abdominis ſpatium.

elium.

Verùm enim verò præſupponit hîc Fernelius in omni hydrope hepar affici, quod tamen cum experientia non conſentit, & ſæpe hepate ſaluo & rimis talibus non apparentibus, atque integra hepar ambiente membrana hydrope quoſdam mortuos eſſe compertum eſt. Neque etiam credibile eſt, in corpore viuente tantam ſiccitatem induci poſſe, vt ſubſtantia partis præ ea rumpatur & dehiſcat: & licet verum ſit, cauſſas calidas, vt vini calidioris nimium potum, calidorum medicamentorum frequentem vſum, & morbos calidos hydropem inducere poſſe: tamen de eo adhuc quæſtio eſt, quomodo calida iſta hydropem inducant, An ſiccando hepar, vt rumpatur & dehiſcat; An verò potius eius calidum natiuum diſſipando & humidum inſitum abſumendo; quod poſterius probabilius eſt. Et ſi à dehiſcente hepatis ſubſtantia hydrops oriretur, omnis hydrops eſſet incurabilis. Licet enim aqua vel per παρακέντησιν, vel per purgationem educeretur: tamen tantundem quotidie iterum influeret. Veſicas illas ſeu hydatides hepatis quod attinet, licet illæ procul dubio etiam in brutis, & aliis animalibus dentur: tamen nec ex illis tantum ſeri fluere poteſt, quantum ad hydropem conſtituendum neceſſarium eſt. Et licet in ouibus & aliis brutis frequenter hæ veſicæ conſpiciantur: nemo tamen propter eas illa hydrope laboraſſe deprehendit. Neque quæ contra cæcos illos meatus affert, ſatis firma ſunt. Neque enim ſi iis apertis hydrops fiat, omnes in hydropem incidere neceſſe eſt, cum id non fiat, niſi adſit magna ſeroſi humoris quantitas, qui vel copia vel acrimonia vaſorum orificia aperit. Quod verò quidam, qui ex vrina diu ſuppreſſa extincti ſunt in hydropem non inciderunt, cauſſa eſt, quod ſerum iam vltra hepar penetrauerat, non in primis viis, quod in hydropis generatione fieri ſolet, ſubſtitit. In eo tamen aſſentimur Fernelio, quod non ſimpliciter ad occultos meatus confugiendū ſit. Ipſi enim illi manifeſti ductus venarum, quibus ſanguis & chylus, ac ſerum, quod in illis eſt, defertur, ſufficiunt: Si nimirum eorum orificia aperiantur, & humorem aquoſum exſtillare ſinant.

Cum Fernelio conſentit Platerus, qui cauſſas, ob quas hepar exiccari & dehiſcere poſſit, recenſet. Idem tamen alias etiam plures cauſſas addit, & in abdominis cauitatem ſerum defluere poſſe putat, ex hepate & liene exulcerato vel contuſo & vulnerato; à renibus item ſi eorum continuitas ſoluatur; à venarum omentum & meſenterium perreptantium, vt & aliarum partium in ventre inferiore, vreterum puta & veſicæ continuitate ſoluta. Platerum.

Verum hepatis & lienis vulnera, contuſionem & exulcerationem quod attinet, æger prius ex his morbis moreretur, quàm tantum ſeri per ea efflueret, quantum ad hydropem neceſſarium eſt. Reliquas cauſſas quod attinet, omnes ad ſeri in abdomine collectionem facere poſſe putamus, ſed raræ ſunt hæ hydropis ſpecies, & propterea eas Medici hydropis Aſcitæ nomine non comprehendunt, & aliam etiam curādi rationem, quàm vulgaris hydrops, requirunt.

Adrianus Spigelius, *de corp. hum. fabr. lib. 8. c. 6.* tres vias agnoſcit. Prima eſt illa Fernelij per membranam hepatis ruptam. Addit tamen, hanc Fernelij opinionem haudquaquam ſemper veram eſſe; cùm ex iecore aqua etiam ſine manifeſta continui ſolutione ſiue tunicæ & membranæ exterioris, ſiue etiam ipſius ſubſtantiæ effluere poſſit. Alteram viam ponit venas, quæ per omentum diſſeminantur, quarum tunicas vel copia dilatat, vel acrimonia exedit.

Tertiam viam aliis ignotam addit, lobum exiguum in caua hepatis parte iuxta portas, qui in ipſam omenti cauitatem totus reconditur, & ſubſtantia eſt molliſſimâ, ac tenera membranâ obtegitur, quæ facilè rumpi poteſt.

Verùm,

Verùm, vt dictum, ipſe Spigelius agnoſcit, primam viam non ſemper locum habere. Eadem & ratio eſt tertiæ viæ. Neque enim per lobum illum exſudare poteſt aqua, niſi vbi in hepate copioſa continetur, quod non ſemper accidit. Neque experientiâ probatum, ſeroſam illam materiam tantum ad lobum illum confluxiſſe, id quod probandum erat: ſiquidem in morborum cauſſis inueſtigandis videndum quid fiat, non quid forſan fieri poſſit. Et ſi aliquando contingat: tamen ex iſto lobo in omentum defluit, & hinc in abdominis cauitatem deſtillat.

Itaque verbotenus Hippocratis ſententiam retinemus, qui in omentum aquam erumpere dixit, & eorum ſententiam probabiliorem putamus, qui è venæ portæ propaginibus per omentum ſparſis, & præcipuè ramo, qui Gaſtroepiploicus dicitur Recentioribus, in omentum aquam in venæ portæ ramis ſubſiſtentem fluere, & hinc vel tunicis earum rarefactis per *διαπήδησιν* aut oſculis illarum patefactis per *ἀναστόμωσιν* aquam in abdominis cauitatem influere ſtatuunt. Si enim, vt *quæſt. præced.* dictum, aqua illa, quæ cum cibo & potu hauritur, in primis viis ſubſiſtat, eáque neque ad lienem neque ad hepar trahatur, atque hinc ad renes peruenire non poſſit, cumulatur in illis viis, & niſi ad ventrem effluat, in omenti, vt partis laxæ, venas ruit, eáſque aperit. Aut licet ad lienem perueniat, vel ad cauum hepatis pertingat, inde tamen ad omentum facilè peruenit. Et docet idem *alibi* etiam Hippocrates, *libro 4. de morb.* Nam ita ſcribit: *In ventriculum autem etiam potus fertur, quò cum expletus fuerit, ab eo lien recipit, & ad venas & omentum transmittit.* Et *lib. 1. de morb. mulierum:* Cum febris vehemens hominem detinuerit, neque dimiſerit, ſitique valdè corripuerit, & biberit, quod ad veſicam defertur, per vrinam redditur; Lien verò quod reliquum eſt, ex ventre ad ſe raptum ſuſcipit, cum ſit rarus & ſpongiæ tumlis & prope ventrem ſitus. His ita ſe habentibus, ſi neque exſudauit, neque in ventrem dimittatur, ex eo ſplen attollitur, idque magis, ſi aqua epota fuerit. At ſi quis ipſum attrectet, mollis eſt, veluti lanæ tomentum, interdum etiam durus ac renitens. In tumorem autem ſublatus & oppletus per venas aquam in corpus transmittit, præcipuéque in omentum & partes ventriculum ambientes. Idem in meſenterio accidere, & humores ſeroſi ibidem ſubſiſtere poſſunt, quod Hippocrates etiam concedere videtur, *lib. 4. de morb. mulierum.*

Autoritatibus hiſce ſubſcribit ipſa ratio. Cùm enim non rarò ex ſubita potus repletione hydrops fiat, lien verò potulentæ materiæ maximam partem attrahat, in omentum procul dubio ex liene defertur, & deinde in ventrem deſtillat. Poteſt tamen idem etiam fieri, ſi in meſenterio ſubſiſtat. In corpore enim vbi in vnaquaque parte plus, quàm par ſit, aut quàm continere poſſit, humoris cumulatum eſt, altera ad alteram tranſmittit, vt loquitur Hippocrates, *lib. 1. de morb. mulier.* Nulla verò vicinior, & magis commoda pars eſt, in quam lien, vt & meſenterium ſeſe exonerare poſſit; quàm omentum, vtpote quod venas à ſolâ venâ portæ habet, & ſuperior quidem membrana vtramque gaſtroepiploidem dextram & ſiniſtram inferior autem epiploiden dextram, & poſticam; Arterias totidem à cœliaco & meſenterico ramo. Præterea ſi febrium intermittentium & aliorum morborum latentium hic focus eſt, vt vult Fernelius: credibile etiam, hîc cauſſam hydropis inprimis quærendam eſſe, vt qui febres diuturnas, obſtructiones pertinaces, cachexiam & alios huiuſmodi morbos ſequitur. Rationi denique ſubſcribit experientia, quod in diſſectis hydropicis omentum plerunque vitiatum deprehenditur. Ita in ancilla illa hydropica, de quâ Heintzius, omentum corruptum repertum eſt, liene & hepate ſaluo. Columbus autem, *lib. 15. anatomiæ*, lienem & hepar ſaluum reperit in hydropica, in omento verò refertiſſimum abſceſſum. Ego quoque in ſtudioſo quodam in Noſocomio Academiæ Hydrope & Scorbuto mortuo hepar & lienem ſaluum reperi, omentum verò totum penè putredine abſumptum. Et talia procul dubio quotidie obſeruare eſt.

Non tamen excludendum hîc eſt Pancreas. Cum enim in ſiniſtra parte prope lienem ſitum ſit, & in medio ſplenicam venam ad lienem tranſeuntem, ſimul & cœliacæ arteriæ ſiniſtrum ramum habeat, facilè etiam in eo ſeroſi humores colligi poſſunt. Scribitque Rondeletius, *cap. 35. Pract. Id annotatione dignum eſt, quod ex frequenti corporum diſſectione obſeruaui, omnes hydropicos glandulas meſenterij induratas habere* & pancreas ſimiliter.

Etſi verò quis hìc obiicere poſſet, quod Hippocrates, *allegato aphoriſmo 7. ſect. 55.* ſcribat, quod quibus hepar aquâ plenum in omentum eruperit, illis ventrē aquâ repleri & mori; cùm tamen non omnes hydropici moriantur, atque ita non ex omento aqua deſtillaſſe videatur: tamen ſciendum, non ſemper aquam ex hepate in omentum deponi, ſed etiam ex liene. Deinde non ſemper, vbi hepar aqua plenum eam in omentum deponit, ægri moriuntur, ſed vbi in omentum eruperit. Vox enim *ῥαγῇ* apud Hippocratem, vt etiam Foeſius, *in Oeconomia*, monet, ſemper violentam & periculoſam eruptionem ſignificat, vt hoc loco Hepar valde corruptum ſupponatur, & eruptio iſta vltimus naturæ conatus ſit.

QVÆSTIO IV.

An Rhabarbari vſus in curatione Hydropis vtilis ſit?

De Rhabarbari vſu in hydrope Medici diſſentiunt. Plurimi equidem id valde commendant, ſcribitque Guilielmus Placentinus, *c. 120.* Indubitanter credat omnis homo, quod ſolum cum exhibitione Drach. ii. rhabarbari pulueriſati & cribellati exhibiti in aurora mixti cum Vnc. ii. oxymel. compoſ. & Vnc. iii. vel iiii. decoct. lactucarum, ſcariolæ & radic. fœnicul. multos curauimus. Exhibet autem de tertio in tertium pro virium ratione. Aliis verò diebus, quibus non datur rhabarbarum, exhibet ante prandium & cœnam Vnc. i. ß. oxymel. ſcillit. vel compoſ. in aqua decoct. lactucæ, ſcariol. & rad. fœnicul. Quod remedium etiam probat Eraſtus, quanquam omnes ſumptus rhabarbari ferre non poſſint.

An Rhabarbari vſu Hydropem conueniat? Sententia Placentini

Alexander Maſſaria v. rhabarbari vſum in hydrope improbat, ideo quod Galenus ſcribit, *in libello de med. purg. fac. cap. 2.* medicamenta, quæ flauam & nigram bilem purgant, dare in hydropicis inutile eſſe: Et quod Rhabarbarum præcipuè bilem purgat, quæ aquoſum humorem quodammodo coercet. Maſſariam ſequitur Ludouicus Septalius, *med. obſeru. lib. 7. num. 54.* eaſdem ob cauſſas. Verùm hîc ad hydropis cauſſam reſpiciendum. Etenim ſi hydrops originem habeat à bile, quæ per venas meſaraicas ipſúmque hepar diſperſa calorem natiuū viſcerum corrumpit, & ſæpe etiam, ſi ſit craſſior, pertinaces obſtructiones parit, imò in calculos quandoque degenerat, quod fit ſæpe poſt icterum longum & diuturnam febrem, tunc non incommodè rhabarbarum vſurpatur, quod humorem bilioſum euacuandi viſceráque roborandi vim habet.

Maſſaria

Lud. Septalius Autoritas

Et cum abſinthium, quod in hydrope plurimum prodeſſe omnes concedunt, non paruam cognationem (etſi vis aperiendi in abſinthio minor ſit) habet. Et ratio illa Maſſariæ de bile, aquam quodammodo temperante, ſaltem locum habet, vbi in vena caua illa conſiſtit. Serum verùm in abdomine contentum temperare non poteſt. In aliis verò cauſſis non ſine diſcrimine vſurpandum, ſed magis hydragogis ſupra enumeratis fiden

fidendum; etſi rhabarbarum roborandi viſcera gratiâ addi poſſit.

CAPVT IV.

De Tympanite.

[T]ympanites.

SEcunda Hydropis ſpecies eſt Tympanites, cui nomen à tympano inditum, cuius ſonum refert venter flatibus extenſus, ſi manu percutiatur. Antiquiores vt ipſum ab Aſcite ſeu aquoſo hydrope diſtinguerent, ſiccum hydropem nominare conſueuerunt, 4.*aph.*11.

Cauſſa.

[Ca]uſſa.

Cauſſa proxima & continens eſt flatus in abdominis cauitate & ſæpe etiam inteſtinis incluſus. Obſeruauit enim Platerus, flatus non ſolum in abdominis cauitate, ſed & inteſtinis retentos hunc tumorem excitaſſe, deprehenditque, in quibuſdam, qui tympanitici putabantur, poſt mortem ſectis nullum flatum è ventris cauo erupiſſe, nec ventrem ſubſediſſe, ſed inteſtina, præſertim tenuiora, adeò flatibus diſtenta & conuoluta proſiliiſſe, vt in eundem ventrem amplius reponi nequirent, mirumque fuerit, quo pacto in ventre adhuc clauſo contineri potuerint. Simile quid obſeruauit, Smetius, vt *miſcell. lib.* 7. *ep.* 4. refert, Antuerpiæ in puerpera quadam, quæ durante puerperio, ex animi ægritudine mortua eſt, in cuius diſſecto corpore intra peritonæum extra inteſtina ne guttula quidem aquæ, nec flatûs quicquam inuentum, verum vniuerſa inteſtinorum volumina, imò vnà ventriculus ipſe, flatibus diſtenta & pellucida & tantum non omnis excrementi vacua viſa fuerunt.

[T]ympanites [ra]rò à ſolo [fl]atu fit.

Rarò tamen ſolus flatus reperitur, ſed plerumque aquæ permixtus: prædominatur tamen in tympanite flatus, ſicut in aſcite aqua, & ab alterutro denominationem tumor accipit. Ita tamen interdum miſcentur, vt vtrum ad aſcitem, an verò tympanitem hydrops referendus ſit, ambigas. Interdum etiam aſciten flatus præcedunt, ſicut & tormina circa vmbilicum, proculdubio ex flatibus orta, 4.*aph.*11. Refertque Schenckius *lib.* 3.*obſeru.*126, ex obſeru. D. Franciſci Tidicæi, virum quendã ſexagenarium ſatis alioquin corpulentum aliquot menſes antequam ipſi per aquæ accumulationem in manifeſtum tumorem attolleretur venter, hoc ſymptomate infeſtatum fuiſſe, quod quotieſcunque aſſidens menſæ cibum ſumpturus & iam mandere cibum aggrediens, tanta corripiebatur anhelandi difficultate, vt pro crebritate reſpirandi ſuffocationis periculum præ ſe ferret, vt ex eo cibum ſemimanſum ex ore reiicere ſubinde cogeretur. Idem in hoc ſymptoma incurrebat, quotieſcunque ſe ad ſomnum componens iam obdormiſcere inciperet. Ipſe verò affirmabat, ſe eo tempore percipere circa hypochondria palpitationem quandam, atque omnino tale quid, ac ſi præcordiis aliquid viui animalis ſubeſſet. Hic vir tandem aſcite periit; Cuius hepar cum aperiretur, illius abdomen, quantum externam eius faciem attinet ... iò diſſectum, nihil ferè à ſana hepatis conſtitutione differre viſum fuit, neque quicquam in eo vitij, ſicut nec in alio viſcere, oculis notari potuit.

[T]umoris totius corporis hiſtoria dua.

Cuius ſymptomatis cauſſa procul dubio fuit flatus in hypochondrio generatus, qui variis modis, vt de ſcorbuto dictum, reſpirationem lædere poteſt, qui poſtea aſcitem tympanitæ mixtum produxit.

Rarum verò eſt illud, quod idem Smetius, *loco allegato*, recenſet de Tympanite, quem appellat vniuerſali, aut potius ſarcite flatuoſo in iuuene quodam robuſtiſſimo Leodicenſi, qui cum in conflictu ſub ter axilla dextra ad inſertionem muſculi brachium adducentis vulnus accepiſſet, quod punctim factum, inter tertiam & quartam coſtam, quod in pectoris cauitatem penetrauit, poſtridiè vulneris accepti toto corpore poſt vnicam noctem manè turgidus apparebat, non ſolum pectore, ſed & dorſo, ventre, lumbis, imò ſcroto quoque, præterea & brachiis, humeris, collo, vultuque, vt ne palpebras quidem deducere poſſet; quin etiam in vertice ipſo, cute vbique diſtenta & tumefacta: tumor erat tenſus, & cum dolore non paruo, qui tamen linimentis diſſoluentibus corpore inuncto paulò poſt euanuit. Simile quid, etſi in partibus ſaltem quibuſdam anno 1623. menſe Iulio obſeruaui hic in ſtudioſo quodam, qui vulnus accepit noctu in pectore gladio anguſto in dextra parte circa tertiam coſtam prope alam antè in pectus adacto & in dorſo proximè ſpinam exeunte, vt de læſo pulmone nihil dubitandum fuerit, cum etiam ſpiritus cum ſono maximo è vulnere exiret. Huic latus dextrum vſque ad diaphragma & collum etiam circumquaque intumeſcebat; qui tumor tamen poſtea diſcutientibus cataplaſmatis adhibitis euanuit.

Cauſſam vniuerſalis illius tumoris (proculdubio eadem & particularis illius, quem modò recenſui, fuit,) refert Smetius in ſufflationem pectoris per vulnus axillare obligatũ ſubter cute nota nocte illa factũ, quomodo veſicam recentem & flaccidam inſerto calamo à pueris inflari videmus. Cui, modò iſta opinio rectè explicetur, aſſentimur. Etenim pulmo reſpirationis organum eſt, per quem & fuligines è corde expelluntur, & aër attrahitur; Quæ actio, pulmonis ſubſtantiâ integra & vaſis omnibus ſaluis rectè perficitur; & aëris ille commeatus eſt ad cor, & fuliginum à corde. Si verò pulmo vulneretur, & ſimul inter muſculos duos vel muſculos & cutem aëri via pateat, quod in vtroque vulnere factum, aër, vt debebat, non rectà per os & pulmones ad cor tranſit, neque ſurſum fuligines è corde rectà ad os, ſed aër è vulnere, quaſi è folle, in ſpatiũ inter cutem & muſculos inflatur, & hinc porrò in vicina penetrat. Etſi catarrhi ac ſeroſi humores à capite ſub cute totũ muſculoſum genus peruadere, & per collum ac dorſum ad crura vſque & pedes penetrare poſſunt, cur non & aër ac ſpiritus flatulentus idem facere poſſit? Ac videmus cutem etiam in multis animalibus, vt columbis, dum pro eſca parantur, inflari poſſe. Morbus tamen hic Tympanites, ad quem eum refert Smetius, non eſt; ſed in ſtudioſo ille vulnerato fuit dextri lateris inflatio, in altero totius corporis.

Quomodo autem hi flatus in Tympanite generentur, non ita planum eſt, & alij aliter ea de re ſentiunt de quo poſtea *quæſt.* 1. dicetur. Nos hoc loco breuiter ſtatuimus, flatum craſſum huius hydropis cauſſam eſſe, qui quomodo generetur, in Inſtit, *lib.* 2.*p.*2.*c.*7. dictum. Nimirum duo ad flatus generandos requiruntur Primò materia craſſa, & quidem plerumque bilis atra. Cum enim ij, quibus atra bilis ventriculo ſubſtrata eſt, flatibus abundent, & ructus plurimos interdum edant, imò ſæpe maxima pars ciborum in flatus commutetur ſi illi flatus retineantur, abdomen diſtendunt, & hanc hydropis ſpeciem producere poſſunt. Neque enim in hepate ſolum huius morbi cauſſa quærenda eſt, ſed ſæpe inprimis vaſis; vnde rectè Hippocrates, 4.*aph.*11. *Quibus tormina adſunt, & circa vmbilicum cruciatus ac lumborum dolor, qui neque medicamento, neque aliter ſoluuntur, in ſiccum hydropem firmantur.*

Quomodo flatus in Tympanite generentur?

Deinde cauſſam efficientem quod attinet, equidem, vt in Inſtitut. *loco allegato* dictum, calor debilis dicitur cauſſa flatuum, ſed non ſimpliciter talis, verùm ratione materiæ, vtpote quam vincere & diſcutere non valet; imò ſæpe præternaturalis & ſatis magnus eſt, ac in materiam totam ſubitò & violenter agit, eâque agitat, quod in tympanite plerumque fieri exiſtimamus

Quomodo calor debilis ſit cauſſa flatuum.

mamus. Etenim ſi calor planè debilitatus & infirmus eſſet, in materiam non ageret, neque flatus excitarentur. Chylus enim, ſi ſub calore blando verſatur in venis meſaraicis, primum ſanguinis rudimentum accipit, ſerumque, quod in eo eſt, cum chylo relinquitur, donec nimirum ſuo tempore per conuenientes vias euacuetur. Si verò nimius & torrefaciens quaſi calor ille ſit, quod ſubtile & reſolutioni aptum eſt, ſtatim in vapores & flatus reſoluit, qui in abdomen diſtribuuntur. Hepatis tamen & lienis intemperiem non planè excludimus præcipuè in ſima hepatis parte, vbi vena portæ ei inſeritur. Nam ſi & illa ſua caliditate & ſiccitate affluentem chylum non blando calore in ſanguinem laudabilem mutet, ſed eum torreat quaſi, quod in eo ſubtile & reſolutioni aptum eſt, in flatus reſoluitur. Atque ita Aſcites & Tympanites differunt ratione materiæ & efficientis. Materia enim in Tympanite eſt melancholica magis; calor verò torrefaciens & adurens; vnde etiam interdum ad remedia frigefacientia confugiendum eſt, ſcribitque Mercatus, ſi hæc omnia præſidia (calefacientia ſcilicet) non proſint, vtendum eſſe Hippocratis conſilio & prudentia, qui cum multis diebus vſus fuiſſet in hiſce doloribus, calefacientibus & nihil commodi inde percepiſſet, tranſiit ad frigida magnâ cum vtilitate.

Per quam viam flatus in abdominis cauitatem perueniant? Per quam autem viam flatus in abdominis cauitatē perueniant, & vbi hæreant, etiam non ita expeditum eſt, de quo *quæſt. 2.* dicetur. Nos breuiter ſtatuimus, partem chyli tenuem & ſeroſam in venis meſaraicis in flatus mutatam vel per orificia venarum meſaraicarum in ipſam inteſtinorum cauitatem ſeſe inſinuare, vel in meſenterium penetrare, atque inter tunicas illas coërcitos eos tandem permeare & in abdomen penetrare, vel etiam aliquam humoris ſeroſi partem à calore viſcerum circumjacentium in vapores reſolui, qui cum exitum non inueniant, in abdomine cumulantur, idque diſtendunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. In Tympanite venter digitis percuſſus ſonum inſtar tympani edit, & moles abdominis minus grauis, quam in aſcite, ſentitur. Præceſſerunt rugitus ventris & tormina diuturna circa vmbilicum, & lumborum dolor: ægro ſupino iacenti venter diſtentus ac durus manet, extrema non adeo tument.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Tympanites inter omnes hydropis ſpecies periculoſiſſima eſt, quia plures partes intemperie, eâque ſicca & habituali affectæ ſunt, & plerumque etiam contrariæ intemperies concurrunt; & quo magis inueteratus eſt, eò periculoſior eſt.

2. Tympanites, qui fit ab atra bile multa in ventre redundante, ferè lethalis eſt, & fruſtra ægro medicamenta adhibentur.

3. In ſicco hydrope ſtillicidium vrinæ malum eſt, Hippocrates, *in Coac. lib. 2. aph. 19.*

Indicationes & Curatio.

Indicationes. Materia, vnde flatus eleuantur, euacuanda, & cauſſa, quæ eos attollit, remouenda. Flatus verò, qui iam ventrem diſtendunt, diſcutiendi & diſſipandi.

Ideoque ſi pituita adſit, ſimulque aqua, phlegmagoga & hydragoga exhibenda, ferè vt in Aſcite; cum rarò tympanites ſit ſine aqua. Quia tamen flatus præualent in Tympanite, minus euacuandum, flatus verò diſcutientia ſemper præualere debent. Quapropter pro materiæ antecedentis, è qua flatus generantur, euacuatione, vſurpanda ea, quæ ad hepatis obſtructiones, vt lienis & venarum meſaraicarum, ſunt vtilia, & ad inflammationem ventriculi vſurpantur, vt pilulæ de hiera cum agarico, ſtomachicæ, aggregatiuæ, de rhabarb. & ſimiles.

Vel ℞. *Maſſ. pilul. de hiera cum agarico, turbith. electi, rhabarb.* an. ℈. ii. *fol. ſoldanellæ* ʒ. ß. *rad. aſari* ℈. j. *trochiſc. alhandal. elaterij, nucis moſchat. galangæ, cinamom. piperis, cubebar.* an. ℈. ß.

Puluerisanda puluerisentur & excipiantur omnia *ſucco iridis*, & fiat maſſa, cuius doſis Scrup. ii. vel Drach. j.

Cum *oxymel. ſcillit.*

F. Pilulæ mediocres. Plura huius generis purgantia *cap. præced.* ſunt propoſita.

Flatus diſcutien. Simplicia. Ad flatus diſcutiendos conueniunt *calamintha, pulegium, hyſſopus, thymus, ſaluia, roſmarinus, fœniculum, aniſum, cuminum, bacca lauri, & huius generis alia.*

Composita. E compoſitis: *Species dianiſ. diacalaminth.*

Electuar. *de baccis lauri.*

Vtile eſt & hic puluis, qui ſimul concoctionem adiuuat.

℞. *Galang. cinam.* an. ʒ. j. ß. *piper.* ℈. j. *cort. citri ſiccor.* ʒ. j. *ſem. aniſi, carui* an. ʒ. ii. *ligni aloes, nucis moſch.* an. ʒ. j. *ſacch. roſ. tabul. ad pondus omnium.*

F. Puluis.

Vtiles quoque ſunt *clyſteres* ad diſcutiendos flatus parati *è floribus chamamel. anethi, origani, calaminthæ, rutæ, pulegio, radic. Imperat. helenij, ſem. aniſi, rutæ, cumini, carui, baccis lauri, elect. de baccis lauri, oleo chamamel. anethino, rutaceo, laurino, melle anthoſato,* quibus & purgantia addi poſſunt, vt:

℞. *Fol. rutæ, flor. chamamel. ſambuci, ſummit. anethi* an. M. j. *ſem. aniſi, fœniculi, cumin., carui,* an. ℥. ß.

Coqu. in aqua ſimpl.

Colaturæ ℞. ℔. j. *vini maluatici* ℥. iij. *benedict. laxatiu.* ℥. j. *baccis lauri* ℥. ß. *ol. rutacei, laurini* an. ℥. i.

F. Clyſter.

Externa. Extra cucurbitulæ plures ſine ſcarificatione toti ventri, aut vnâ magna cum multa flamma ſine ſcarificatione abdomini poſt totius euacuationem affigantur.

Efficax eſt & *emplaſtrum de baccis lauri.*

Vtilis quoque frictio cum *ſucco allij*, vel manibus *oleo rutaceo* aut *laurino* inunctis facta, aut *allium in vino generoſo decoctum* ac contuſum abdomini applicetur. Quidam vas terreum recens amplum cinere calente replent, & *ſemen dauci, fœniculi, cumini* inſpergunt, & panno lineo coopertum inuerſumque ita calidum abdomini imponunt, vt ab ægro perferri poteſt.

Vtiles quoque ſunt ſacculi *ex milio & ſale ac furfure torrefactis, & ex ſemine aniſi, dauci, cumini, fœniculi, rutæ, lauri, pulegij, galangæ confecti.*

Vt ℞. *Summitat. anethi, fol. rutæ, abſinthij, fl. ſambuci* an. M. j *ſem. cumini, carui* an. ʒ. ij.

Coq. in ſ. q. vini ad mollitiem.

Contuſis adde *emplaſtri de baccis lauri, vnguenti Agrippæ* an. ℥. ß. *ol. anethi, rutacei* an. q. ſ.

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Stercoris vaccini, caprini* an. ℥ iii. *pul. rutæ, ſem. cumini* an. ℥. ß.

Cum vrina pueri incorporentur additis *ſulphur.* Vnc. iii.

F. Cataplaſma.

Vel paretur hoc emplaſtrum, quod cuti pertinacius adhæret, & ſatis efficax eſt.

℞. *Rutæ, chamameli, meliloti, calaminthæ* an. ℥. ii. *ſem. carui, fœniculi, cumini* an. Vnc. j.

Coqu. omnia in vino & oleo rutaceo vel anethino. Contundantur minutim.

Addatur *gummi caranna, cera,* an. q. ſ.

F. Emplaſtrum.

Cum autem ſæpe in hoc affectu coniungatur viſcerū intem

intemperies calida, quæ intenditur vſu calidorum medicamentorum flatus diſcutientium, vtendum, tùm minus calidis, & hepati ſuccurrendum per medicamenta externa, quæ illius calorem temperant. Quam ipſam ob cauſſam, vt etiam vt ſupra dictum, circa curationem Tympanitis hoc curare iubet Mercatus, ſi hæc omnia præſidia prodeſſe non videantur, & ex calidorum vſu æger nil commodi percipiat, vt tranſeatur ad frigida.

Diæta.

iæta.

Victûs ratio omnino flatûs ſit expers. Potûs parſimoniâ adeò exquiſita non eſt opus. Talis tamen ſit potus, qui flatus potius diſcutiat, quam augeat, & propterea conuenit vinum dilutum ligno ſaſſafras, cortic. citri & ſimilibus.

QVÆSTIO I.

Quomodò flatus in Tympanite generentur?

...omodo ...tus in ...mpanite ...enerentur?

Quomodo flatus in Tympanite generentur, ob Autorum diſſidentes ſententias non ita expeditum eſt. In hoc equidem omnes conſentiunt, humorem craſſum è primæ coctionis vitio flatibus materiam ſuppeditare, qui humor vel pituita, acida præſertim vel bilis atra eſſe poteſt, quæ in locis ventriculo vicinis collecta humores omnes ferè & cibos in flatus conuertit.

Verum vbi, & à qua cauſſa materia hæc in flatus vertatur, Autores diſſentiunt. Qui omnem hydropem hepate affecto fieri ſtatuunt, etiam hic in hepate humorem illum ſeu chylum non in ſanguinem, ſed in flatus mutari ſtatuunt. Verùm hactenus ſæpius dictum, hydropem non ſemper hepate affecto, ſed quandoque eo ſaluo fieri. Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt.* c. 8. cauſſam huius tumoris ſtatuit eſſe flatum ex imbecilla coctione & cruditate genitum, in ventriculo aut inteſtinis cumulatum, quod iam antea docuit Galenus, qui, 3. *de ſympt. cauſſ. c.* 1. ſcribit, quod vltimus coctionis ventriculi lapſus in lienteriam vel tympanitem finiatur. Fernelium ſequitur Platerus, qui docet, cum non alia ſint viſcera in ventre inferiore, in quibus flatus tam copioſè congeri poſſint, à ventriculo & inteſtinis eos prodire.

...n in ven... ...iculo & ...teſtinis?

Verumenimuerò rectè opinio iſta explicanda eſt. Neque enim ſolum ventriculus & inteſtina flatuum horum qui vſque in abdomen penetrant, cauſſa ſunt. Etenim, ſi in ventriculo generarentur, per ructus facilè excludi poſſent. Neque enim, qui in inteſtinis generantur, per anguſtas vias in abdominis cauitatem penetrant; cum ſatis patens via ſit, vt per aluum excludantur. Ideoque quid à Galeno per primæ coctionis vitium intelligendum ſit, inquirendum. Prælucet autem nobis hic facem Hippocrates, cum 6. *aphor.* 11. ſcribit; *Quibus tormina & circa vmbilicum labores & lumborum dolor, qui neque medicamētis, neque aliter ſoluūtur, in hydropem ſiccum firmantur.* Etenim ſi cauſſa huius doloris eſſent flatus in inteſtinorum cauitate, non ſolùm circa vmbilicum hærerent, ſed per inteſtina vagarentur; neque dolor lumborum eſſet tantus, neque etiam tàm pertinax, vt nullis medicamentis cederet. Ideoque vero magis conſentaneum eſt, ſtatuere eos, inter meſenterij & inteſtinorum tunicas primò generari plerumque, (etſi in cauitate inteſtinorum etiam aliqui eſſe poſſint.) Cum enim meſenterium antè inteſtinis tenuibus, in dorſo verò lumborum vertebris à quibus naſcitur, tanquam in ſuo centro validiſſimè annectatur, & torminum circà vmbilicum & dolorum in lumbis, qui hydropem ſiccum præcedere ſolent cauſſam reddere facilè eſt. Nimirum cum in primis viis id eſt, in vaſis à ventriculo ad cauum hepatis vſque materia cruda & craſſa continetur, & præcipuè ſi viæ illæ non ſatis liberæ ſint, calor in eos agens flatus multos excitat.

...n interme... ...nterij & ...teſtinorum ...unicas?

A quâ intēperie generentur.

Quinam autem ille calor ſit, & quænam intemperies ac diſpoſitio vitioſa, ob quam chylus ille & materia craſſa in flatus mutetur, Autores etiam diſſentiunt. Plerique intemperiem frigidam eſſe ſtatuunt, alij calidam eſſe putant, & hanc ob cauſſam Tympanitem ab aſcite differre, & tàm difficilis curationis eſſe, cum cauſſarum contrarietas hîc occurrat, & neque ſine primæ coctionis vitio, neque ſine calore præter naturam hepatis tympanitem fieri exiſtimant. Nam licet ventriculus & inteſtina ac partes vicinæ frigidæ ſint, modò hepar adhuc bene conſtitutum & ſanum ſit; non bene quidem coquere hepar ſtatuunt, cum vitioſus chylus in bonum ſanguinem mutari non poſſit, & flatum generare, ſed pauciſſimum, & qui facilè diſcutiatur. Si verò hepatis calor natiuus debilis ſit ob intemperiem præter naturam calidam; plures flatus, qui diſcuti non poſſunt, eleuari exiſtimant.

Verùm quod hîc de calore præter naturam dicitur, id negandum hîc planè non puto, & quod ſupra è Chriſtophoro Guarinonio, *conſil. 563.* de Aſcite protuli, id & hic locum habet, nimirum calorem in tympanite torrefacientem potius eſſe, quam debilem, qui in chylum non blandè agat, eumque quaſi foueat, ſed ſubtiliores eius partes in vaporem & flatum reſoluat. Concedimus & hoc, calorem illum in hepate, & præcipuè eius parte caua, quà venam portæ excipit, conſiſtere poſſe, heparque ea parte eſſe ſiccius ac denſius, nō molle, vt in ſanguineis, εὐσάρκοις & pinguibus eſſe ſolet. Tamen nec meſaraicas venas nec meſenterium excludendum eſſe puto. Etenim ſi eæ partes præter naturam ſint calidiores & ſicciores, chylum, præcipuè crudum & craſſum, in flatus facilè mutabunt. Quod verò à nonnullis hîc prolixè diſputatur, an flatus à calore debili vel excedente fiant, ad id reſpondendum primò, non ſolum ad agens eſſe reſpiciendum, ſed etiam ad materiam, quæ vt in flatus tranſire poſſit, apta eſſe debet. Deinde calorem eundem poſſe dici debilem reſpectu materiæ, quam totam reſoluere non poſſit; nimium verò reſpectu partis affectæ, cuius temperiem naturalem excedit.

QVÆSTIO II.

Per quam viam flatus in abdominis cauitatem perueniant?

Per quā viā flatus in abdominis cauitatem perueniant? Secundum Fernelium.

Per quam viam in Tympanite flatus in cauitatem abdominis perueniant, Autores quoque diſcrepant, & vt quiſque de generatione flatuum ſentit, ita ſuam etiā de via in abdominis cauitatem habet ſententiam. Fernelius flatum hunc ex imbecilla coctione & cruditate genitum, cum multus in ventriculo & inteſtinis cumuletur; & exitum naturalem non reperiat, impetu viam ſibi inuenire & per cæcos tenueſque ductus inter abdominis membranas magnis cruciatibus ſeſe inferre, ac demum vario impulſu in ipſum abdominis ſpatium penetrare ac deuolui, ſcribit. Per quas vias & tenues meatus, ſi eos intelligit, qui in ventriculi & inteſtinorum tunicis ſunt: negat id Platerus; cum etiam tenuiſſimis membranis facilè coerceantur, & humor tenuis faciliùs tranſſudet, quàm flatus erumpat. Ipſe verò in oſtiola venarū meſaraicarum flatus in inteſtinis & ventriculo ſeſe inſinuare, atque ex venis meſaraicis, eodem modo ſicut ſeroſum humorem, in ventris ſpatium peruenire ſtatuit, cum is flatibus in Tympanite plerumque permiſtus ſit. Flatus tamen etiam per inteſtinorum tunicam interiorem in exteriorem penetrando illic meſenterium, vbi illi connaſcitur,

ſeſe ingerere, atque inter illas tunicas coërcitos eas tandem permeare & in abdomen penetrare poſſe non negat. Præter hanc tamen cauſſam collectionis flatuum in abdomine aliam adhuc addit Platerus, nimirum eorundem generationem in ipſa ventris cauitate, quando nimirum humor aquoſus in abdominis cauitatem transſudans vel deſtillans, atque ibi collectus in flatus reſoluitur, quod fit ob calorem viſcerum internum. Atque in hac ſententiâ Plateri nihil deſidero niſi quod putat, ex ſpatio inteſtinorum flatus per oſtiola venarum meſaraicarum in inteſtina ſeſe inſinuare, atque hinc ex venis meſaraicis in cauitatem abdominis penetrare. Neque enim hoc neceſſarium eſt, cum flatus in ipſis venis meſaraicis & circa hepar & alibi generari poſſint.

CAPVT V.

De Anaſarca.

Anaſarca. ANaſarca quam & ὑποσαρκίδιον & λευκοφλεγματίαν nominant, ita dicitur, quod vniuerſa corporis moles per carnem & ſub cute humore pituitoſo plena tumida & alba appareat. Aretæus tamen, *in 2. diutur. cap.* 1. inter anaſarcam & λευκοφλεγματίαν diſtinguit, quod hic ex alba pituita, craſſa & frigida in hepate genita, ille ex carnis in humorem aquoſum & tenuem reſolutione oriatur. Verum alij autores diſtinctionem hanc non attendunt; neque credibile eſt, ex carnium reſolutione, quæ proculdubio à cauſſa calida fieri debet, hanc frigidam morbi ſpeciem prouenire poſſe. Maioris momenti eſt illa diſtinctio, quâ vocabulum leucophlegmatiæ ſumitur nonnunquã pro morbo nimirum de tumore totius corporis ab humore pituitoſo, aliquando verò de diſpoſitione, quæ hunc morbum producere ſolent, & læſa ſanguificatione (quo modo de ea hoc loco præcipuè agimus,) in qua ob pituitam, quæ in toto corpore cumulari incipit, totum corpus albidum redditur.

An à λευκοφλεγματία differat?

Eſt enim Anaſarca ſeu Leucophlegmatia affectus cachexiæ affinis, differens ab eo ſolùm magnitudine; quoniam frigiditas hepatis & venarum, ſiue primariò ſiue aliunde acquiſita, hic maior eſt, & materia cruda in venis & habitu corporis copioſior, moleſque tota corporis humidior. Præterea, Auicenna teſte, alimentum in cachexia agglutinatur quidem, ſed non aſſimilatur; in anaſarca verò neque agglutinatur, neque aſſimilatur. Etſi enim apponatur alimentum: tamen diſſimile eſt, neque aſſimilari poteſt, & ita quædã falſa nutritio accidit, nutritioque fruſtratur ob errorem externũ. Nam partium, quæ in ambitu corporis ſunt, temperies ex affluente pituitoſo & frigido alimento non aliter refrigeratur, atque ex aëre circumfuſo iis accidere poteſt, qui in locis paluſtribus aut carceribus degunt, atque deinde aut cachectici aut hydropici fiunt, malo cum hepate communicato.

Generatur autem pituitoſus ille humor & crudus ſanguis primò omnium conſenſu hepatis vitio & intemperie frigida ob quam pro bono ſanguine pituitoſus & crudus generatur & copia pituitoſi humoris coaceruatur, quem cum facultas nutrix non ſuperare poſſit, fit praua nutritio.

Frigiditas autem illa prouenit vel à ſanguinis copia, quâ grauata facultate naturali & calore oppreſſo bonus ſanguis generari non poteſt, ſed pituitoſus & crudus producitur; vel à pituita & crudorum humorum redundantia; qui à cauſſis refrigerantibus internis & externis ortum habent.

Et omnino, vt dictum, eaſdem cauſſas habet leucophlegmatia, quam cachexia, ſaltem magnitudine differentes; & ſæpe fœminis ex retentione menſium, vt & grauidis, præcipuè ſi fœtus ſit debilior, & alimentum non ſatis attrahat, accidit. Exemplum habet Hippocrates, 7. *epid.* in Harpalidæ ſorore, *cui quatuor aut quinque menſium vterum geſtanti pedum tumores aquoſi exorti ſunt, & oculi in orbem intumeſcebant, totumque corpus, veluti pituitâ albâ ſuffuſis, in tumorem ſublenabatur. Tuſſis ſicca, erecta ceruicis ſpiratio, eiuſmodique anhelatio, interdumque à ſpiritu ſuffocabatur, adeo vt perpetuò ſedere in lecto cogeretur, neque decumbere poſſet, ſed ſi qua ſomni incideret opinio, eum deſidendo caperet.* Interdum ex nimio menſium vel hæmorrhoidum fluxu oritur.

Deinde nonnulli ſtatuunt etiam citra hepatis refrigerationem corporis vniuerſi habitum ita refrigerari poſſe; vt bonum quoque alimentum affluens aſſimilare non poſſit, ſed id potius corrumpat. Externas enim cauſſas in partes externas aliquam intemperiem inducere poſſe, vt bonum quoque nutrimentum perficere nequeant. Et poſſe interdum hanc intemperiem frigidam ab vna parte originem ſumere, nimirum à pedibus. Hi enim, vt à fonte caloris remotiores, ſi refrigerentur, & multam pituitam cumulent, idque malum ſenſim auctum aſcendat, tandem corpus totum refrigerari & in conſenſum trahi poſſe. Verum ſi toti corpori talis cauſſa occurrat externa, vt antea etiam dictum, tale quid accidere & bonum alimentum affluens in habitu corporis refrigerato & nimis humectato corrumpi poſſe concedimus. Vt autem idem ab vna parte ſaltem refrigerata accidat, non probabile putamus.

Qui Aretæi ſententiam retinent, interdum humorem hunc ab inſigni caliditate corpus ac humores liquefaciente prouenire ſtatuunt, ſi materia propter craſſitiem neque in abdomen penetrare, neque per vias vrinę expelli poſſit, ſed ad partes cutaneas feratur. Verùm enimuerò, vt ſupra dictum, vero conſentaneum hoc nõ eſt. Si quid enim liqueſcit, vel per aluum vel per vrinas expurgatur, vel per ſudores aut inſenſibilem tranſpirationem diſcutitur, neque compertum eſt, quenquam ex cauſa calida in anaſarcam incidiſſe.

Signa Diagnoſtica.

In Anaſarca totum corpus æqualiter quaſi intumeſcit, maximè tamen in pedibus & tibiis ſub noctem, & ſi corpus digito prematur, veſtigium relinquitur, & non detumeſcit corpus noctu, vt in cachexia, ſed tumor plerumque fit maior. Venter non ita inflatur, vt in Aſcite, carnes emortuorum ſimiles habet æger, quæ molles, laxæ & pallidæ ſunt; vrinæ ſunt tenues & albæ; reſpiratio eſt difficilis. Febris lenta ſæpe accedit. Signa.

Prognoſtica.

1. Anaſarca inter omnes ſpecies hydropis minus periculoſus eſt. Etſi enim vitium cum pluribus partibus communicetur: tamen minus habet hoc periculi. Nam humor pituitoſus, quo vniuerſa corporis moles abundat, initium aliquod coctionis ſuſcepit, propiuſque ad ſanguinis naturam accedit, quàm ſeroſus & aquoſus humor in Aſcite. Præterea plerumque Anaſarca è crapula, atque corporis exercitatione intermiſſa oritur, quæ cauſſa minus rebellis eſt, ideoque facilius coctionem admittit per ea, quæ talem humorem abſumunt & exſiccant. Prognoſtica.

2. Si Leucophlegmatia detento fortior Diarrhœa ſuperuenit, morbum ſoluit. 7. *aphor.* 29. Oportet autem criticam eſſe euacuationem, & quæ mobo incipiente fiat, viribuſque adhuc integris, & vt copia excreti humoris morbo non impar ſit. Si verò ægro debili & viribus inſigniter affectis profluuium alui ſequatur, & cætera deſint, non morbum Diarrhœa tollit, ſed ægrum.

3. Hydrope

3. Hydrope detento ſi aqua è venis in ventrem confluxerit, ſoluitur morbus, *6. aph. 14.*

Indicationes & Curatio.

cationes ratio. In curatione Anaſarcæ Medicis duo ſcopi ſunt propoſiti; Primus, vt aquoſa materia per carnes ſparſa euacuetur & abſumatur; Alter, ne noua generetur & affluat; quod fiet, ſi quæ circa viſcera hæret cruda materia euacuetur, & epati ſua temperies reſtituatur & robur. Primò itaque ſolus anaſarca inter hydropis ſpecies, vt Galenus, 4. *de ration. victus in acutis text.* 11. habet, cum incipit, interdum ſanguinis detractione eget, quando ſcilicet ex retentione hæmorrhagiæ vel menſium vel ex alia aliqua cauſſa plethorica ortum habet: Idque ideo, ne frigidioris etiam ſanguinis copia calor obruatur & extinguatur, hepatiſque intemperies augeatur. Euacuata enim aliqua parte crudorum ſuccorum, qui cum ſanguine in venis redundant, & inſtar viridium lignorum debilem calorem membrorum ſuffocant, natura eiuſmodi onere leuata facilius reliquos humores concoquere poteſt. Euacuatio iſta ſanguinis ſtatim in principio inſtituenda, antequam vniuerſus corporis habitus valde inficiatur, & ſanguis paucus euacuandus.

a ſectio. Aperiatur autem vena in brachio, ſi ſanguis in toto corpore ſit copioſior ſine priuatæ alicuius partis vitio. At ſi à menſium vel hæmorrhoid. ſuppreſſione malum ortum habeat, primo quidem in brachio vena aperienda pro copiæ ſanguinis imminutione; hinc in crure venâ apertâ fluxus iterum concitandus ſi maior ſit ſanguinis abundantia; aliàs ſtatim in crure vena aperienda.

Si verò ex alia cauſſa non coniuncta cum ſanguinis copia ortum habeat anaſarca, omittenda venæ ſectio, ne ſanguinis detractione corpus vniuerſum refrigeretur, & in ſtatum deteriorem coniiciatur.

uacuantia. Sanguine, ſi opus ſit euacuato, materia antecedens euacuanda phlegmagogis, per vomitum & alui deiectiones, vt & diureticis. Et quidem cum in anaſarca plerumque crudi humores in ventre, & in primis viis abundent, ſingulis ſeptimanis bis vomitum medicamento mediocri inſtituere vtile eſt.

Primis viis hoc modo euacuatis, purgantibus à maioribus venis crudos humores educere conuenit, præmiſſis præparantibus ex oxymel. ſimpl. compoſit. & ſcillitico, ſyrup. de duab. & quinque rad. byzantino, de hyſſop. de calamintha cum decocto radic. aperient. hyſſopi, carduibenedict. betonicæ, vel aquis ſimilibus.

Ad purgandum vtilis eſt Ebulus, mechoacanna, agaricum, turbith, diacarthamum, diaturbith cum rhabarb. elect. Indum, benedicta laxatiu. pilul. de hermodact. &c. Miſceatur autem eiuſmodi medicamentis aliquid rhabarb. vt vna hepar roboretur. Et ſola per aluum purgatione, ſi in principio & antequam viſcera habitualem intemperiem contraxerint, inſtituatur, multi ſanitati reſtituuntur; cum cauſſa antecedente ſublatâ natura coniunctam interdum ſola ſuperet.

Medicamenta autem, quæ menſes mouent, ſi ij ſuppreſſi ſint, eadem & anaſarcæ conueniunt, paranturque ex radicibus aperientibus, cuſcuta, capill. ♀. eupatorio, chamædry, ſambuco, ſchœnantho, cinamomo & ſimilibus. Si verò à nimiô menſium aut hæmorrhoidum fluxu hoc malum accidat, ob quem ſpiritus diſſipantur, & hepar refrigeratur, cautione opus eſt. Nam quæ ſiſtendis menſibus aut hæmorrhoidibus vtilia ſunt, anaſarcæ nocent: Quæ verò Anaſarcæ conueniunt, ſanguinis fluxum augent. Videndum igitur, ex vtro affectu plus damni impendeat. Vtendum proinde aperientibus propter Anaſarcam; mediocriter verò adſtringendi vi præditis propter fluxum ſanguinis.

Vtilia hîc proinde ſunt *abſinthium*, *betonica*, *ſpica nardi*.

Materiæ coniunctæ in habitu corporis ratione, vtendum valida frictione cum linteis aſperis, aut fricentur partes ſpongia, aqua ſalſa, cui ſulphuris aliquid additum ſit, macerata & expreſſa. Inprimis verò vtiles ſunt thermæ ſulphureæ, bituminoſæ, vnde Galenus, 1. *de ſimp. med. fac. cap.* 7. ſcribit; Hydropicis aduerſus eſt & potus & lauacrum aquæ dulcis, ſalſæ verò ac nitroſæ, ſulphureæ, bituminoſæque omnes ſanè perutiles. Sudores prouocentur per Laconicum. Antiqui per arenam à Sole vel igne calefactam, fluuiatilem, præſertim autem marinam, ſudorem prouocârunt, in quo ægrum ſepeliebant capite exſerto & velato, & ſudorem è facie ſemper detergebant. Verum Laconicis idem ferè præſtari poteſt. Probatur & lutum thermarum, præſertim ſulphurearum. Sic Galenus, *9. de ſimpl. med. fac. cap. de thermar. differ.* vidit Alexandriæ quoſdam Hydropicos Ægyptiæ terræ luto vtentes plurimum adiutos fuiſſe. *Frictiones.* *Thermæ.* *Laconicum.*

Vtilis eſt & Cataplaſmatum applicatio, quale Aëtij ex ſtercore bubulo reſiccato cum poſca aut oxymelite fit, adiecta quarta parte ſulphuris, aut ex cochleis tritis impoſitis. Commoda quoque ſunt veſtimenta ſuffulta medicamentorum exſiccantium puluere, vt flor. chamæmel. rutæ, aneth. & ſimilibus. Fermentum quoque multo ſale permixtum nonnulli adhibent, aut panem cum pulv. hyſſop. aut farina fabar. aqua marina vel alia ſalſa & melle coctor. cum pari pondere abſinthij; Cuius generis plurima apud Aëtium leguntur. Omnia autem impinguantia & reſinoſa, cum cerata tum malagmata, vitare iubet, vt quæ inflandi, tumoreſque intendendi vim habent. *Cataplaſmata.* *Veſtimenta medicamentis ſuffulta.*

Aſſiduè autem crura, manus, aliâſque tumefactas partes, in Sole aut ad ignem inungat hoc medicamento.

℞. Sulph. viui, thuris, alum. ſciſſil. part. æq.
Contere cum aceto & vtere.

Vetula quædam capiebat ranas viuas, quas in olla noua coquebat, ſuperfuſo oleo oliuarum, & oleo ventrem inungebat calidè verſus inferiora manus ducendò, à ſtomacho verſus inguina; die ſecundo tumor deſcendit, vt pedes intumeſcerent vehementer, tertio die penitus liberata fuit. Foreſtus, *lib. 9. obſeru. 31. in ſchol.*

Matth. de gradibus etiam ranas viuas mirabiliter aquas ad ſe trahere ſcribit.

Extrahit tandem materiam ſeroſam crurum ſcarificatio, idque ſenſim, & ſine virium deiectione præſtat. *Crurum Scarificatio.*

Sunt quoque interna quædam, quæ materiam aquoſam & ſeroſam abſumunt. Erinacei terreſtris caro ſiccata commendatur ad abſumendum humores aquoſos. Adhuc efficaciores ſunt ſales theriacales. *Interna Medicamenta humores aquoſos abſumentia.*

Non negligenda ſimul ſunt hepar roborantia, quæ plerunque etiam vnâ operâ humores per vrinas euacuare poſſunt, vt decoctum & vinum abſinthij & radic. helenij. Hoc enim vinum & crudos humores concoquit, eoſque per vrinas purgat, & viſcera egregiè roborat. Quod etiam faciunt Dialacca, Diacurcum, trochiſci de rhabarb. de abſinthio.

Diæta.

Victus ratio ſit exſiccans, calefaciens & attenuans. Ideoque tenuior victus talibus præſcribendus; cum inedia humores abſumat: & eiuſmodi corpora, quæ crudis humoribus abundant, facilè inediam tolerare poſſunt. Et ita victûs quantitas moderanda, ne vel copia facultatem grauet, & cauſſam morbi augeat, vel paucitate vires deiiciat, quæ in morbo diuturno diu durare debent. Carnes aſſæ potius ſint, quam elixæ. Et fere talis victûs ratio hic vtilis eſt, qualis præſcribitur illis, qui decoctum ligni bibunt. Imò deco- *Diæta.*

decoctum ligni Guaiaci vel ſaſſafras in potu præbere vtile eſt. Et omnino parciſſimè bibendum, vt ſingulæ partes ſuperfluum ſuccum liquent & abſumant.

CAPVT VI.

De Dolore Hepatis.

Dolor Hepatis. DOlore quoque interdum hepar infeſtatur; Cuius duæ ſunt cauſſæ, inflammatio & flatus. De Inflammatione ſupra dictum, vt hic addere aliquid opus non ſit. Interdum etiam vſu venit, vt dolor tenſiuus circa hepatis regionem ſentiatur ex materia craſſa & flatulenta inter membranam hepatis & eius ſubſtantiam incluſa, vt de inflammatione hepatis dictum; ab inflammatione tamen hepatis diſcernitur, quod inflammationem hepatis ſtatim febris comitatur, quæ in hoc dolore ferè abeſt. Dolor in gibbo ad pectus diſtenditur, in cauo ad ventrem & inteſtina, & interualla quædam habet, nec color corporis & faciei, vt in inflammatione fieri conſueuit, immutatur. Febris ſi accedat, flatulentam illam materiam ſæpe reſoluit & diſcutit.

Curatio.

Curatio. Vbi igitur dolor inſignis fuerit, baſilica dextri lateris aperiri debet, aut diuerſionis cauſſa partibus infra hepar cucurbitulæ affigantur. Materia etiam, quæ flatus gignit & fouet, præparata purgantibus euacuetur conuenientibus. Pòſt topicis materia diſcutiatur, vt;

℞. *Chamameli, ſummit. anethi, fol. rutæ* ana M. i. *flor. roſar. rubr.* M. *ſem. ſem. aniſi, fœniculi* an. Drach. iii. *ſchœnanth.* Drac. ii.

Coqu. in aqu. ſimpl. ad tertias.

Colatura pro fotu vſurpetur. Hinc inunctio fiat oleo de abſinthio, amygdalis amaris, rutaceo, oleo de ſpica.

Simul etiam interna diſcutientia vſurpanda, vt diagalang. diacinamom. cum ſpeciebus diarrhod. abbatis mixta, & quæ huius generis ſunt alia, non omiſſis, quæ à proprietate hepati conducunt.

Diæta. In Diæta vitentur omnia, quæ flatus generandi vim habent.

Inter hæc Symptomata recenſeri quoque poſſet Fluxus Hepaticus: verum etſi cauſſa eius ſit in hepate; tamen quia materia per aluum euacuatur, de eo inter alui fluxus actum.

CAPVT VII.

De Ictero.

Icterus. TAndem etiam Practici vulgo hîc de Ictero agunt. Etſi verò Icterus ſit color totius corporis mutatus, atque ita inter Symptomata corporis ſuperficiei pertineat; tamen cum originem à veſicula fellis habeat, eos imitari, ac hoc loco de Ictero agere libet.

Vnde dictus. Icterus Græcis nomen accepit ſiue ἀπὸ τῆς ἰκτίδος, id eſt, viuerra, quæ ſylueſtris muſtelæ ſpecies, cuius oculi eiuſmodi colore tincti cernuntur, vt Aretæus, *lib. 1. diuturn. cap.* 15. *&* Aëtius, *tetrab.* 3. *ſerm.* 2. *cap.* 17. habet: Siue ab Ictero, aue eius coloris, quæ & Galbulus nominatur, & ſi ſpectetur ab Icterico mori ægro ſanato dicitur, vt Plinius, *lib.* 30. *hiſtor. natural. cap.* 3. habet. Latinis Regius morbus nominatur, *Molliter hic quoniam celſa curatur in aula*, vt Q. Serenus canit. Quæ ratio tamen parum apta videtur. Malim ergo ita ab auro, metallo regio dictum, ſtatuere, ſicut & aurigo ab auri colore dicitur. Nominatur & fellis ſuffuſio.

Quid ſit. Eſt autem color præter naturam totius corporis flauus, viridescens aut nigricans, ab excrementitij & vitioſi humoris eiuſdem coloris in cutem effuſione ortus, atque ita ſymptoma in viſibili qualitate mutatâ.

Eius ſubiectum. Cauſa. Subiectum eius eſt totius corporis cutis. Cauſſa proxima humor concolor. Talis enim eſt totius corporis & partium color, quales humores in eas influunt.

Humor autem, à quo hîc color prouenit, nec vnicus eſt, nec vnicam cauſam habet. Vnde rectè Galenus, *lib.* 9. *de comp. medic. ſec. loca* initio eos Medicos rectè facere ſcribit, qui in deſcribendis medicamentis contra Icterum diſtinctè explicant, quibuſnam ægris ſingula conueniant; contra verò eos non leuiter errare, qui ſine diſcrimine remedia proferunt; quaſi illa ictero laborantibus conueniant ſimpliciter, cum certum ſit, variis Icteri differentiis varia medicamenta conuenire, & quæ vni proſunt alteri nocere.

Signa diagnoſtica.

Signa. Icterus in genere facilè cognoſcitur, præſertim ſi album oculi inſpiciatur, & internus maximè angulus, vbi venæ maiuſculæ ſunt. Ea enim in parte euidens coloris mutatio apparet.

Differentia.

Differentiæ. Vt verò diſtinctè de Ictero agatur, primò differentiæ proponendæ ſunt, & ſingularum cauſſæ, ſigna, curatio poſtea ſeorſim proponendæ. Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 7. cauſſas icteri quatuor recenſet. 1. Hepatis διάθεσιν præter naturam, ſiue ea ſit temperies mutata, ſiue inflammatio, ſiue obſtructio, ſiue ſcirrhus. 2. Ferarum morſum, ob quem ſanguis in talem humorem flauum mutatur. 3. Κρίσιν, qua bilis è viſceribus in cutem effunditur. 4. In fine capitis addit veſiculæ fellis repletionem tantam, vt proſtrata eius virtute expultrice, excerni bilis ex hac in inteſtina nequeat.

Nos differentias, quæ curationem variant, hoc modo proponemus.

1. Eſt Icterus flauus, qui fit ab obſtructione veſiculæ fellis, vel anguſtia eius à calculis.

2. A bilis copia; qui tamen icterus non vnius generis rurſum eſt, ſed vel ab hepatis intemperie calida cum vel ſine febri, vel ab inflammatione oritur, cum tanta bilis copia eſt, vt veſicula fellis totam capere nequeat.

3. Eſt Icterus, qui fit à ferarum venenatarum morſu, vel veneno hauſto, cum flauus, tum niger.

4. Niger, qui tribuitur vitio Lienis.

Ratio differentiarum flaui hæc eſt. Cum ideo flauus icterus accidat, quia plus flauæ bilis eſt in corpore, quam par eſt, euenit hoc, vel quia maiore, quam æquum eſt, copia generatur bilis & humor flauus in hepate, ob intemperiem eius calidam, aut ſine inflammatione aut cum inflammatione, aut cum, aut ſine febre: Vel quia, quæ quidem iuſta quantitate genita eſt, debito modo non euacuatur. Quod fit vel ob anguſtiam meatuum fellis ſiue exporrectorum in hepar, per quos bilis in veſiculam fellis attrahitur, ſiue ad duodenum tendentium, vnde per aluum expurgatur: vel ob anguſtiam veſiculæ fellis, quæ ſuſcipere bilem non poteſt, quia lapides in ea contenti eam anguſtiorem reddunt.

Addunt quidem alii quoque alias cauſſas, nimirum attrahentis expellentiſque facultatis in veſicula fellis imbecillitatem, quæ ab intemperie aliqua, præſertim frigida, ortum habeat. Verum non immeritò dubitatur, an tanta frigiditas in veſicula fellis, quæ Hepati membro calido adhæret, & humorem calidum in ſe continet, eſſe poſſit, vt ob eam ad extrahendum & expellendum inepta reddi poſſit. Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 7. hanc etiam cauſſam addit, quod

quod veſicula fellis aliquando copiâ bilis ita repleatur, vt proſtrata vi expultrice ex ea inteſtina euacuari nequeant. Verùm in veſica vrinaria, ſi vltra modum & tempus vrina retineatur, hoc quidem accidere ſolet, an autem in veſicula fellis idem poſſit accidere, dubitamus. Nam in veſica vrinaria id præcipuè accidit, cum voluntariè vltra debitum tempus & modum vrina retinetur, quod fit beneficio muſculi, qui orificio eius præfectus eſt, & copioſius ex largiore potu vrina affluit; quæ retentio in veſicula fellis locum non habet, cum quod in ea per vnum meatum attrahitur, per alterum, niſi obſtructus ſit, euacuetur. Atque hæ cum ſint Icteri differentiæ, de ſingulis ſeorſim dicendum.

De Ictero flauo ab obſtructione veſiculæ fellis.

[Icterus flauus ab obſtructio-ne veſiculæ fellis.] Cum flaua bilis in veſicula fellis ex hepate colligatur, & ſubinde eius aliquid ad duodenum inteſtinum mittatur: ſi meatus ſiue ex porrecti in hepar, per quos in veſicam fellis bilis allicitur, ſiue ad duodenum tendentes, per quos in aluum expurgatur, anguſtiores reddantur aut claudantur, bilis in hepate reſtitat, & hinc cum ſanguine in venam cauam diſtribuitur, & in totum corpus diſpergitur, cutémque colore flauo tingit.

Hæc autem meatuum anguſtia prouenit vel ab obſtructione, quæ accidit interdum à craſſa pituita, interdum à bile craſſa & copioſa, interdum à calculis, qui ſæpe magno numero in diſſectis corporibus in veſicula fellis reperti ſunt, vt obſeruationes Medicorum docent, quarum aliquas collegit Schenckius, *lib. 3. obſeru. 37.* vel à circumſtantium partium compreſſione, vt ſcirrho, inflammatione. Nonnunquam etiam veſicula fellis ita lapidibus repletur, vt bilem capere non poſſit.

Signa Diagnoſtica.

[Signa.] Cognoſcitur hæc Icteri ſpecies non ſolùm ex eo, quod reliquarum cauſſarum ſigna abſunt, ſed inprimis, quod feces alui à conſueto colore deflectunt & albicant, bilis tranſitu in inteſtina præcluſo, à quo feces alui tingi ſolent.

Porrò autem deſpiciendum, an vitio Hepatis vel veſiculæ fellis id accidat. Si hepatis vitio id euenit, procul dubio ſigna affecti Hepatis aderunt, & aliqua tenſio aut pondus in dextro hypochondrio percipitur. Si verò abs hoc fuerit, in veſicula fellis cauſſa hæret, & Icterus plerumque repentè inuadit, aluus ferè pigrior eſt, vrina craſſeſcit, & ex flauo & rubro ferè nigricat, ſine virium tamen iactura, modò febris planè abſit. Nam febrem etiam interdum tali ictero coniungi, non planè impoſſibile eſt. Etſi icterus tum diuturnus ſit, ac medicamenta ſatis efficacia & rectè exhibita nihil proficiant, à calculo anguſtiam veſiculæ fellis prouenire, argumento eſt.

Prognoſtica.

[Prognoſtica.] 1. Facilior eſt, ſi cætera conſentiant, Icteri flaui curatio, quàm nigri, cuius cauſſa validius reſiſtit. Et quidem inter icteri flaui ſpecies facilius curatur Icterus ab obſtructione veſiculæ fellis natus, vt cui interdum vnicum Cholagogum exhibitum ſatis fuit; quoniam meatus bilis à veſica illa in inteſtina porrecti inteſtinis propiores ſunt. Vbi tamen obſtructio illa à calculis eſt, vix curationem admittit.

2. Ictero laborantibus ſi iecur durum fiat, malum, *6. aphor. 42.* Et ſi obſtructiones ſint pertinaces, & in ſcirrhum hepatis deſinant, hydropis prænuncius eſt Icterus.

Indicationes.

[Indicationes.] Obſtructio ſiue in Hepate, ſiue in veſicula fellis ſit, aperienda, humórque bilioſus in corpore hærens euacuandus; ſolutæque obſtructionis ſignum eſt, quando feces alui iterum colore flauo tinguntur, & vrinæ illa intenſa flauedo ad nigrum vergens remittit. Tandem, ſi color ſponte non euaneſcat, humor eius cauſſa in cute hærens diſcutiendus.

Curatio.

[Curatio.] Expediuntur autem hæc per medicamenta aperientia, quibus & victus reſpondeat, deinde per euacuantia; quæ commodiſſimè per vices exhibentur, ac ſi malum ſit contumacius, à leuioribus progrediendum ad fortiora. Et cum aperientia tutò exhiberi non poſſint, niſi primæ viæ euacuatæ ſint, ab earum euacuatione incipiendum: Vtiles quoque hic ſunt clyſteres, qui non ſolum excrementa alui ſubducunt, ſed & naturam ſtimulant.

Aperientia hîc conueniunt, *Rad. cichorij, quinque aperientes dictæ, chelidon. maior. curcuma, aſari, anchuſa aruenſis colore rubro, endiu. cuſcut.* quâ vix quicquam hic præſtantius, *agrimon. marrubium, centaur. minus, chamadrys, abſinthium, trochiſci de eupator. de lacca; ſyrupus endiuiæ ſimpl. & compoſ. de duabus & quinque radicibus, byzantinus acetoſ. diarrhod. ſyrup. de cichor. cum rhabarb. de eupator. lapis flauus in felle tauri repertus, lumbric. terreſt.* ad ℨ.i. cum *ſucco cichorij* aut *melicrato* exhibiti.

[Quâ vi lumbrici icterum tollant.] Aëtius coctos & cum myrrha tritos fabæ magnitudine exhibet ex paſſo aut vino mulſo, & ita poſtero die per vrinam icterum profligari ſcribit. Et plerique à proprietate occulta lumbricos hoc præſtare putant: Verùm inſignis vis aperiendi, quæ iis ineſt, ad icterum tollendum ſufficere videtur. Quidam pro ſummo remedio *aſphodeli aſparagum* ictero laborantibus præbent, teſte Galeno, *2. de aliment. facult. cap. 6.*

[Chymica.] E Chymicis medicamentis vtilia ſunt: *Tartarum vitriolatum, cremor tartari vino chalybeato dilutus, ſpiritus ſalis.*

Pueris conuenit præcipuè *decoctum fragariæ cum paſſulis.* Efficacius eſt, ſi *marrubij* M. ß. addatur. Conradus Geſnerus ad icterum contumacem commendat *radices vrticæ.*

℞. *Earum* ℔.i. *croci* Drach. ß.

Contundit diligenter in mortario, & cum *vino albo* ſuccum extrahit, *cuius* Vnc. iv. diebus 4. vel 5. continuis exhibuit, ægro in lecto decumbente, ſtragulis cooperto, vt ſudet.

[Aperientium vtilitas.] Præſtántque aperientia & hoc commodi, quod pleraque ſimul vrinam mouent, materiámque ad vias vrinæ deducunt.

[Purgantia.] Purgantia fiant ex *manna, rhabarb. ſcammon. electuar. diacatholic. de ſucco roſarum, de pſyllio, hiera picra,* niſi febris adſit, *pilul. de rhabarb. aggregatiu.* Vtilia ſunt & *vomitoria*, quibus & corpus euacuatur, & materia commouetur, & ab hypochondiis reuellitur. Exempli gratia.

℞. *Rhabarb. elect.* Scrup. iiii. *cinamom.* Scrup. i.
Infund. in *ſ. q. aqu. cuſcut.* & *gramin.*
Colaturæ expreſſ.
℞. Vnc. iiii. Adde *marrub.* Vnc. i. vel *elect. de ſucco roſar.* ℨ. ii. *de pſyllio* ℨ. i. *ſyr. byzant. ſimpl.* ℨ. ß.
Hinc ℞. *Rad. aperient.* Drach. iii. *cichor.* Vnc. ß. *ſem. melon. excortic.* Drach. iii. *cicer. rubr.* Vnc. ſem. *cuſcut. agrimon.* an. M. i. *marrub. albi* M. ß. *paſſul.* ℥. vi. *baccar. iuniper.* num. xx.
Coquantur in *aq. ſimpl.*
Colaturæ ℞. ℔. j.
Adde *ſyr. byzant. ſimpl.* Vnc. iv.
Miſce pro 3. doſibus.
Vel ℞. *ſem. aquileg.* Drac. i. ß. *croci* Scr. ß.

F. Puluis, detur in *vino*.

Vel ♃. *Sem. aquileg.* Drach.ß. *pulu.lumbr. terreſtr.* Scrup.i.*croci* Scrup.ß.

F. Puluis.

Atque iſta medicamenta per interualla continuentur, ſi malum contumacius, progrediendo ſemper à lenioribus ad fortiora; cuius generis multa recenſet Galenus, *9. de compoſ. medic. ſec. loca cap.*1.& *in Euporiſt.cap.*16.

Capiuaccius commendat *infuſionem limaturæ chalybis in vino facta*.

Poſſunt & purgantia atque aperientia miſceri.

♃. *Marrubij, cuſcutæ, capill.vener.* ana M. i. *cicer. rubr.* Vnc.ii.*rad.petroſelin.fragar.*ana Vnc.ß. *aſari* ʒ.ii. *paſſular.* Vnc.ii.

Coq. *in aqua ſimpl.*

In colatura infunde *fol. ſenæ elect.* Vnc. ii. *agarici albi* Vnc.ß. *rhabarb.* Drach. iii. *ſem. aniſi, fœniculi, geniſtæ* ana Drach.ii.

In colatura diſſolue *manna* Vnc.i.ß.

F. Potus pro aliquot doſibus, vel addatur *ſacchari q.ſ.* F. Syrupus.

Diæta.

Diæta. Victus in hac icteri ſpecie ſit attenuans. Vtiles ſunt in cibo *amygdala amara*, quas Galenus ieiunis præbet. Potus ſit *vinum dilutum aquâ gramin.aſparagi aut petroſelini.*

Vel ♃. *Cicer.rubr.*℔i.ß. *rad. aſparag.* M.i. *aq.*℔.ix.

Coqu. ad tertiæ partis conſumptionem pro potu, qui, ſi febris adſit, detur mixtus cum *vino*.

De Ictero ab hepatis caliditate ſine febri.

Icterus ab hepatis caliditate ſine febri. Nonnunquam ſine obſtructione veſicæ fellis ob ſolam bilis copiam icterus accidit, etiam ſine febri, vbi ob ſanguificationis vitium plus bilis in hepate generatur, quam vt naturaliter per conſuetas vias excerni poſſit, cùm ob hepatis intemperiem, tùm ob errores in diæta, vt nimium calidiorum ciborum, & præſertim eorum, qui in bilem facilè corrumpuntur, vſum.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hic icterus ex eo, quod non ſolùm vrinæ, ſed & feces alui croceo colore tinctæ ſunt, febriſque adeſt, pedes & manus calent, & talia calidæ intemperiei hepatis ſigna adſunt.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Minus periculoſus eſt hic icterus, quam qui cum inflammatione & febri coniunctus eſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Bilis, quæ abundat, & non ſufficienter euacuatur, per conſuetam viam euacuanda & ad inteſtina reuocanda. Si tamen aliqua ſanguinis copia adſit, venæſectione ea prius tollenda. Et ne ab hepate calido plus bilis generetur, eius intemperies alteranda, ipſúmque roborandum. In alterantibus autem hoc obſeruandum, vt non adſtringentia adhibeantur. Cum enim probabile ſit, in anguſtis & exilibus venis remanere aliquid bilis, ſi per fortiter adſtringentia ibi impingatur, & non per aperientia abſtergatur, facilè ibi hærens obſtructiones vel inflammationem excitare poteſt. Conueniunt igitur præcipuè cichoracea & intybacea, quæ ex ſuperioribus patent, & calidæ intemperiei hepatis debentur.

De Ictero in febribus acutis critico.

Icterus in febribus acutis criticus. Sæpe etiam accidit, vt à naturâ in febribus bilioſis acutis, ſæpe etiam malignis, poſt concoctionem bilioſum humorem ad ambitum corporis protrudat, vnde color cutis croceus apparet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Id quod cognoſcitur ex eo, quod febris acuta adeſt, & ſigna coctionis præceſſerunt, & in die critico id accidit, ſine hypochondrij duritie. Ac tum & vrina & feces alui naturalem colorem obtinent. Bilioſus enim humor ad ambitum corporis à natura protruſus eſt.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Icterus hic nihil periculi portendit, ſed potius morbum ſoluit, cum fiat naturâ vitioſos humores à viſceribus & partibus interioribus ad externas & ignobiliores expellente.

Indicationes.

Indicationes. Ideóque hîc medicamentis vix aliquid agendum, cum, ſecundum Hippocratem, *1.aphor. 20.* τὰ κρινόμενα καὶ τὰ κεκριμένα ἀρτίως ἐᾶν deceat. Aut ſi opus ſit, promouenda expulſio frictionibus, ſudoriferis & aſpectu rerum citrinarum. Febre verò ſolutâ nullo auxilio opus eſt, quam quod reliquos humores in cute diſcutiat, niſi ſponte euaneſcant, de quo poſtea dicetur.

De Ictero in febribus ſymptomatico.

Icterus in febribus ſymptomaticus. Aliquando verò natura ante coctionem materiæ vel copiâ vel acrimoniâ, aut malignitate ſtimulata talem expulſionem tentat.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur talis Icterus ſymptomaticus, quod quidem in febre acuta accidit, ſed antequam ſigna coctionis appareant, & die non critico, & feces alui ac vrina naturalem colorem non planè recuperârunt. Neque enim natura ſatis feliciter talem expulſionẽ tentat.

Prognoſtica.

Prognoſtica. De Ictero hoc eſt Aphoriſmus Hippocratis 62. *ſect.*4. *Quibus per febres Icterus ſuperuenit ante 7. diem, malum.* Controuertitur tamen à Medicis, An icterus ante 7. diem in febribus acutis ſemper malus ſit? De quo ſciendum, Hippocratis aphoriſmum, ſi rectè accipiatur, quidem verum eſſe. Etſi enim talis Icterus non ſemper lethalis ſit, (quod nec Hippocrates dicit) tamen ſuo modo ſemper malus & periculoſus eſt. Nam quia ante ſeptimum diem accidit ſymptomatica illa expulſio, quæ quamuis, vt alibi dictum, interdum ad ſalutem ægri tendat: tamen per ſe tam bona non eſt, quam quæ 7. diebus vel alio critico contingit, cum fiat non ſimpliciter à robore naturæ, ſed à natura ab humoribus vitioſis incitata, & coctione nondum abſoluta. Non tamen criſis ita ſtrictè ad 7. diem adſtringenda, nec criſes tàm dierum numero, quam coctione æſtimandæ. Itaque ſi maturè coctionis ſigna appareant, licet ante 7. diem icterus accidat, pro critico & proinde bono habendus eſt. Hippocratéſque hoc aphoriſmo ſaltem critici icteri exemplum proponere voluit, & quidem ſub die 7. quod is inter omnes criticos principatum obtineat. Contrà ſi poſt ſeptimo accidit icterus, ac nulla coctionis ſigna præceſſerint, icterus non bonus eſt, quod etiam docet Galenus, *3.epid. comm.*1. *aph.*5. dum ait; Ante coctionem materiæ nullum abſceſſum,

An icterus ante ſeptimũ diem in febribus acutis malus?

ne

ne dum auriginoſum vtilem eſſe; ſiquidem ſignificat impediri bilem, quo minus ex viſcere expurgetur & euacuetur per ventrem, vel propter obſtructionem, vel propter inflammationem. Si tamen ea, quæ euacuari debent, euacuentur, & vires ferant, euacuatiſque humoribus vel planè tollatur morbus, vel imminuatur, etſi ſymptomaticus ſit icterus, ſuo modo pro bono habendus. Sicut nec icterus, qui die critico accidit, ſemper bonus eſt. Atque ipſe Hippocrates *aphoriſmo allegato* excipit icterum cum hypochondrij duritie. Et 6. *aphoriſ.* 42. ſcribit: *Ictero laborantibus hepar durum fieri, malum.* Ideo in ictero, qui in febribus accidit, ſemper videndum, an criticus ſit, morbumque tollat, vel leniat; aut ſi ſymptomaticus ſit, an critici bonitatem æmuletur. Hippocrates tales icteros, qui in febribus ſymptomaticis accidunt, rigore diſcernit, 4. *de rat. vict. in acut. aph.* 81. *In febre,* inquit, *biliosa icterus cum rigore ante* 7. *diem eueniens, morbum ſoluit; Si verò abſque rigore intempeſtiuè ſuperueniat; peſtiferum eſt.* Soluit enim talis icterus morbum euacuatione & depulſione materiæ febrilis ſufficiente è viſceribus & venis ad cutem, quod rigor indicat. Sin abſque rigore fiat, à debilitate naturæ vel ab inflammatione hepatis icterum extitiſſe, ſuſpicandum eſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes. Icterus hic nullam peculiarem curationem requirit, ſed cura ad febrim dirigenda, quâ ablata & ipſe tollitur. Ad hepar tamen, quod bilem generat, inprimis reſpiciendum, biliſque ſuo tempore, niſi ſymptomatica euacuatio, quæ criſis naturam æmuletur, accedat, per conuenientes vias euacuanda, & per aluum, & per vrinas.

De Ictero ab inflammatione hepatis.

Icterus ab inflammatione hepatis. Si Icterus ab inflammatione hepatis proueniat, & cauſſæ & ſigna inflammati hepatis adſunt, & curatio tota ad inflammationem dirigenda, quâ ſublatâ, & bilis nimiâ generatione prohibitâ, poſtea facilè icterus ceſſat.

De Ictero à morſu venenatorum animalium & venenis.

Icterus à morſu venenatorum & venenis. Tandem quandoque Icterus à morſu venenatorum animalium, vel veneno hauſto, quod habet vim ſanguinem in humorem flauum corrumpendi, prouenit. Ita Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 7. refert, cuidam ſeruorum Imperialium, cum à vipera eſſet morſus, vniuerſum corporis colorem ita mutatum fuiſſe, vt porri colorem referret. Et Marcellus Donatus, *de hiſtor. medic. mirab. cap.* 9. ex Auenzoare refert; Azym filium Haly ex potu rei venenatæ ictericum euaſiſſe, vt corporis color eſſet, ſicut cortex citri, ſimulque appetitum planè amiſiſſe.

Quo modo venena icterum inducunt? De modo autem, quo venena icterum inducunt, Autores diſcrepant. Galenus *loco allegato* à veneno ſanguinem corrumpi ſtatuit, & in bilem ſeu flauum humorem talem verti. Alij putant, malam qualitatem hepati inprimi, ita vt plurimam bilem generet, quæ poſtea per vniuerſum corpus diſpergatur & icterum excitet. Marcellus Donatus, *loco allegato*, non omnes à morſu animalium venenatorum, aut hauſto veneno ictericos fieri ſtatuit, ſed eos ſolùm, qui plurimâ bile abundant. Inſurgere enim facultatem expultricem ad veneni expulſionem, & ita ſimul bilem, quæ in corpore redundat, expelli, cuius colore ſuperficies corporis tingatur.

Verùm conſentanea magis vero eſt ſententia Galeni. Eſt enim proprium venenorum homines corrumpere, & minima portio veneni corpori communicata inſtar fermenti totam maſſam ſanguinis penetrat, eamque corrumpit, quâ corruptâ, nunc hic, nunc alius color inducitur pro natura veneni. Neque neceſſarium eſt vt prius bilis ſemper abundet, quæ ſtimulata expultrice moueatur. Neque etiam credibile, malam qualitatem illam ſolùm hepati imprimi, vt multa bilis inde generetur, cum mutatio illa in toto corpore ſubitò fiat, & humor ille flauus vel viridis non propriè bilis ſit, ſed venenoſus & malignus. Non tamē negamus, pro diſpoſitione ſanguinis & humorum in corpore corruptionem aliquo modo variari. Neque etiam quod quibuſdam videtur, humores flaueſcentes, virideſcentes aut nigricantes, qui icteri huius cauſſæ ſunt, ſolùm ex bile excrementitia naturali corrupta, verùm etiam ex aliis humoribus corruptis ortum habent. Imò credibile eſt, iſtum humorem, qui à veneno prouenit, non bilem eſſe, ſed ex humorum cum bonorum, tum excrementitiorum corruptione ortum.

Signa Diagnoſtica.

Inquirendum ergò initiò, ſi æger ſubitò toto corpore colore ſeu flauo, ſeu vireſcente, ſeu nigro (omnes enim hi colores pro venenorum varietate à venenatis cauſſis prouenire poſſunt) tingatur, an à venenato aliquo animali, quod vim habet ſanguinem in talem humorem mutandi, morſus ſit; aut venenum aliquod ſimilem vim habens ſumpſerit, id quod vel æger vel adſtantes manifeſtabunt. Et ſi omninò id lateat, tamen venenum aliis ſignis, vt ſubitâ virium deiectione, lipothymia, syncope, & aliis, quæ venena prodere ſolent ſignis ſeſe manifeſtabit. *Signa.*

Prognoſticum.

Periculoſus eſt hic Icterus, ob cauſſæ, à qua inductus eſt, potentiam & malignitatem; cum omnes affectus à venenis inducti periculoſi ſint. Et quò venenum nocētius eſt, à quo prouenit, eò & periculoſior Icterus. *Prognoſticū.*

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Venenum mox è corpore expellendum & extrahendum, eique per alexipharmaca reſiſtendum. Itaque ſi æger venenum hauſerit, illudque adhuc in primis viis hæreat, vomitu quamprimum reiiciendum. Deinde alexipharmaca exhibenda; & quidem ſi venenum cognitum habeatur, veneni naturæ ſpeciatim oppoſitum alexipharmacum exhibendum: ſi verò incognitum ſit, commune aliquod, vt venenum vincatur & expellatur, vt *theriaca, Mithridatium, bezoar, & ſimilia.* Si tamen aliqua manifeſta intemperies calida ſimul à veneno inducta ſit, & illi occurrendum, *ſucco citri, pomor. acetoſorum, granatorum, ſucco & aqua endiuiæ, acetoſa, portulaca, & mucilag. ſem. pſyllij.* Si autem foris immiſſum ſit per ictum vel morſum animalis venenati, extra ad partem affectam adhibitis remediis extrahendum ſimulque alexipharmaca exhibenda, & curatio omnino, qualis eiuſmodi virulentis vulneribus debetur, inſtituenda. Ita cum Galenus, *loco allegato*, ſeruo Imperiali theriacam exhibuiſſet, quam celerrimè color ſec. naturam ei reſtitutus eſt. Abinzoar filio Haly bezoar exhibuit cum aqua cucurbitæ. Bezoar quidem ad expellendum venenum, aquam verò cucurbitæ ad reprimendum caliditatem, præter naturam adiunctam, ad quam Rhaſes aqu. granatorum, Alzaharauius & Haly Abbas *poma acida & mucilag. pſyllij, & trochiſcos de camphora* exhibent.

De Ictero nigro.

Actum ſupra de eo, *part.* 4. *cap.* 11.

LIBRI

LIBRI TERTII PARS VII.

DE RENVM ET VRETERUM præter naturam affectionibus.

PROOEMIVM.

VT Chylus & inde elaboratus ſanguis per anguſtiſſimos venarum meatus in hepate penetrare poſſit, natura vehiculum, ὄχημα τροφῆς, vt appellat Hippocrates, addidit, aquoſum ſerum. Illud cùm alendo corpori ineptum ſit, vt vbi ſuo officio functum eſt, è corpore euacuetur; Natura renes conſtituit, à quibus attrahitur, & hinc per vreteres ad veſicam amandatur, & è corpore per vrinarium meatum tandem euacuatur. Ordo ergo tractationis poſtulat, vt de renum, vreterum & veſicæ vrinariæ affectibus præter naturam iam dicamus. Ideoque in hac parte agemus de renum morbis; intemperie puta; numero mutato; vaſorum in renibus anguſtia & contrà apertione, de renum calculo, vermibus, & aliis in iis genitis; de renum inflammatione aliiſque tumoribus, tabe, vulneribus, & vlceribus; de vreterum morbis: ſymptomatibus item: quæ iis accidunt, renum puta imbecillitate & vrinæ ſecretione in iis læſâ, de diabete, & dolore nephritico.

SECTIO PRIMA.

De Renum & vreterum Morbis.

CAPVT I.

Paradoxum de renum vſu.

QVAMOBREM interdum à veterum opinionibus diſcedendum ſit præclarè explicat Ariſtoteles, *lib.* 1. *Ethic. cap.* 4. vbi Platonicam rejecturus ſententiam: Præſtat, inquit, atque adeo oportet etiam ita nos veritati addictos eſſe, vt præ illâ vel noſtra ipſorummet decreta euertere non dubitemus. Atque mox addit: Ἀμφοῖν ὄντοιν φίλοιν ὅσιον προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν. *Cùm vtraque cara ſunt, tum pium eſt, antiquiorem habere veritatem.* Ideoque veritatis inueſtigatio ſemper culpâ caruit. Immò. vt Galen. *lib. de Vſ. Reſpirat. cap.* 1. habet: τολμητέον τε καὶ ζητητέον τὸ ἀληθές. εἰ γὰρ καὶ μὴ τύχοιμεν αὐτοῦ πάντως, ἀλλὰ πλησιέστερον, ἢ νῦν ἐσμὲν ἀφιξόμεθα. *Audendum eſt, & veritas indaganda, quam etſi non ſemper aſſequamur, omnino tamen propiùs, quàm nunc ſumus, perueniamus.* Vnde minimè nobis vitio verti poterit, ſi Renum morbos explicaturi aliquid præter vulgatam Medicorum doctrinam, & quidem ſaltem Paradoxi loco propoſuerimus. Neque enim animus eſt, antiquis temerè obloqui, ſed veritatem eruere, inquirendo: Num ei, quam ſacræ literæ de Vſu Renum, ſententiam ſuggerere videntur, conſentanea inueniri in Medicinâ poſſit?

Renum vſus ſecundum pleroſque. Phyſici ac Medici plerique in eâ hodie ſunt ſententiâ, Renum nullum alium & in homine, & in aliis animalibus vſum eſſe, quàm vt peculiari vi ſeroſum humorem à maſſa ſanguinea per vaſa emulgentia attrahant, atque ita ſanguinem à ſero purgent.

Secundum ſacras literas. Verùm, ſi ea, quæ paſſim in ſacris literis exſtant, perpendamus, alius prætereà vſus renibus omnino aſſignandus videtur. Pſalmo 7. *v.* 11. *Pſalm.* 26. *v.* 2. *Ier. c.* 11. *v.* 20. *c.* 17. *v.* 10. *c.* 20. *v.* 12. *Apoc. c.* 2. *v.* 20. Deus corda & renes ſcrutari dicitur. In quibus locis per Renes prauas concupiſcentias & cupidinem rei Venereæ intelligi, non pauci Theologi cenſent. Ita enim Nicol. de Lyr. loca Ierem. *cap.* 17. & Apocal. *cap.* 2. Quia ego ſum ſcrutans renes & corda, explicat: Examinans & puniens concupiſcentias & malas cogitationes. Et ad locum Nahum *cap.* 2. *v.* 10. Et dolor ſeu defectio in cunctis renibus, Gloſſa habet: & deficiunt omnes voluptates carnis. Et ad locum Ierem. *cap.* 12. *v.* 2. Et longè abes à renibus eorum, addit: quoniam erât adulteri. Et ad pſalmum 16. *v.* 7. vt etiam renes mei me noctu caſtigent, annotat Sebaſt. Caſtellio: Vt meæ nocturnæ coerceantur libidines. Et ad Leuit. *c.* 3. vbi Deus mandat, vt renes ac omnis pinguedo ipſi offeratur, & ne ſacerdotes iſta comedant, interpretes annotant: Sacerdotes ita curare debere ſuum corpus, ne laſciuiant, quaſi renes occultâ vi pruritum amoris excitent. Et ad vocem *Renes* ſcribit ex Rabbi Dauid Santes Pagninus, *in Lexico Hebræo*, eos apud Hebræos nominari כְּלָיוֹת à כָּלַהּ, quod eſt deſiderare, quòd ibidem ſit deſiderium coitûs. Et Flacius, *in Claue Scripturæ*, Renes tum vrinæ expurgandæ, tùm etiam genitali ſemini ac generationi ſeruire affirmat. Vnde, vt idem Flacius, *eod. loco*, annotat, Scriptura lumbis generationem tribuit, vt 1. Reg. *cap.* 8. *v.* 19. *& ad* Hebr. *cap.* 7. *v.* 5. *&* 10. videre eſt. Et vetus verſio aliquoties pro lumbis Renum vocem vſurpat.

Neque ſolùm Hebræorum iſta fuit ſententia; Sed & Varro, vt Iſidorus *lib.* 11. *Orig.* habet; Renes dictos putauit, quod riui ab his obſcæni humoris naſcantur: & lumbos, ob libidinis laſciuiam.

An Renes præter ſeri expurgationem alium adhuc vſum habeant? Quæ omnia cum occaſionem nobis præbeant de Vſu Renum diligentiùs cogitandi, operæ pretium eſſe putamus, renum naturam penitius intueri, & de illo inprimis diſquirere: Num præter ſeri expurgationem aliũ adhuc vſum habeant, ſanguinis nimirum ad ſemen generandum præparationem?

Renes habent peculiare parenchyma. Et primò quidem, cùm Renes peculiare, vt reliqua viſcera, parenchyma, & quidem, vt rectè Galenus ſentit, non multum à cordis ſubſtantiâ differens habeant; reliquorumque viſcerum carnibus concoquendi peculiaris vis, & quidem ſingulis propria, tribuatur: cauſſa non eſt, cur ea Renum parenchymati deneganda ſit.

Neq; videmus, quomodo Galeni ratio concludat, 6. *de decret. Hippocratis & Plat. cap.* 8. hepati vim ſanguificandi & cordi ſanguinem arterioſum generandi tribuẽtis, eâ de cauſsâ, quod hepar peculiare itidem cor, & hepatis quidem parenchyma colore ſanguini venoſo, cordis verò ſanguini arterioſo reſpondeat: niſi etiam peculiaris vis ſanguinem ſuo modo elaborandi Renum parenchymati tribuatur.

Vena emulgens plus ſanguinis ad renes vehit, quam pro ſui nutritione indigent. Deinde cum vena emulgens tàm magna; & omnium à cauâ prodeuntium ampliſſima ſit, multum etiam, ſanguinis ad renes vehit; & quanto pro ſui nutritione Renes non indigent. Reliquum ergo cum ſanguine arterioſo miſtum, & ſero defecatum, vt in alium vſum cedat, neceſſe eſt.

Renes ad expurgandum humorem ſeroſum tàm amplâ arteriâ non opus habuiſſent. Tertiò, Arteriâ tàm amplâ, ſi tantùm ſeroſum humorem expurgarent renes, opus non fuiſſet: ſed id potiùs officium habent arteriæ, vt ſanguis arterioſus ſanguini venoſo confuſus & miſtus, atque à ſero maximè repurgatus, in renibus aliquo modo mutetur atque elaboretur, quem venæ & arteriæ ſpermaticæ, quæ ſtatim ſub renibus & ad renes ſanguinem hauriunt, ad ſeminis generationem in teſtes deferant.

Arteriæ emulgentes cur factæ? Nam quod vulgò docetur, arteriàs emulgentes, vt arterioſum expurgent ſanguinem, ſerumque in arteriis copioſiſſimum in renes effundant, factas eſſe, difficul-

tate

tate non caret. Qui enim ex Gal. 5. *de Vſ. part. c.* 5. ideo ſerum in arterijs contineri probare conantur, quod arteriæ renibus datæ ſunt, ij principium petunt,& incertum per æquè incertum probant. Nam ſi venæ emulgentes datæ ſunt, vt ſanguinem à ſeroſo humore purgent; atque ex venâ cauâ optima ſanguinis portio ad dextrum cordis ventriculum fertur,& ex eo demum in ſiniſtro cordis ventriculo ſanguis arterioſus elaboratur: Vnde in arteriâ magnâ, quæ ex ſiniſtro ventriculo Cordis non ita longo à renibus interuallo exoritur, copioſiſſimum illud ſerum ortum habet?

Et proinde Galeno, *loco allegato*, quærenti; ſi non ſanguinis in ipſis contenti à ſero purgandi gratiâ renibus arteriæ immittantur, quænàm alia cauſſa fuerit, cur eâ magnitudine Natura eas effecerit, ad cauitatémque renum diuiſas ipſas, haud ſecus ac venas, produxerit? reſponderi poteſt: factas eſſe, vt ſanguinem arterioſum ad renes ferant, qui in eorum ſubſtantia cum ſanguine venoſo miſtus & alteratus ſemini generando materiam præbeat.

Rurſus quî fit, quod ſapor ac odor ille, qui quidem in animalibus plurimis non caſtratis per vniuerſum corpus diffunditur, maximè tamen in renibus percipiatur,& præcipuè in adultis; In nouellorum autem ac teneriorum quadrupedum Renibus, cum nondum fœminas ineunt, non ita percipiatur?

Oribaſius quoque, *lib.* 6. *Collect. cap.* 38. ex ſuppreſſione ac retentione ſeminis renes malè affectos fuiſſe deprehendit.

Inſuper in Gonorrhœâ medicamenta lumbis ad ſemen imminuendum atque alterandum applicantur, vt ex Aretæo, *lib.* 2. *morb. Chronic. cap.* 7. Traillan. *lib.* 9. *cap.* 9. & aliis paſſim videre eſt.

Inter ſigna etiam renum calidorum Medici recenſent propenſionem ad libidinem, ſomnia libidinoſa & nocturnas pollutiones; contra frigidorum ad venerem ſegnitiem. Et ſeminis qualitates Practici paſſim ex renum conſtitutione deducunt, atque ſi illud calidius, ac acrius ſit, etiam ex renum calore fieri docent.

Tandem vaſorum, præparantium dictorum, origo idem perſuadere videtur. Etenim ſi ſimpliciter ſaltem ſanguinem è vena caua & arteria aorta ad teſticulos deferre deberent, poſſent deduci è propiore loco, non verò per tam longas ambages, partim ex ipſis emulgentibus, partim propè emulgentes originem ſortiri, quod indicio eſt, vaſa iſta non ſimpliciter ex vena caua & arteria, ſed in ipſis renibus elaboratum aliquid accipere,& ad teſticulos deferre.

Atque hæ potiſſimùm rationes ſunt, quibus quis adduci poſſe videtur, vt de vulgatâ ſententiâ de Vſu Renum dubitet. Ἔςι δὲ, vt habet Ariſtoteles, *Metaph. B. cap.* 1. τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις πρoύργου τὸ διαπορῆσαι καλῶς. *Eſt operæ pretium aliquid facultatis & cognitionis habere volentibus bene dubitare.*

CAPVT II.

De Renum Intemperie: & primò de calida & ſicca.

Cauſſæ.

INter morbos autem renum ſunt primò intemperies & quidem frequentiſſima calida & ſicca, quæ contrahitur à cauſſis calefacientibus. E talibus cauſſis internæ ſunt, vicinarum partium, inprimis hepatis, & venæ atque arteriæ magnæ præter naturam caliditas, materia calida & ſicca, ſiue in renibus ſenſim cumulata, ſiue aliunde, præſertim ab hepate & vena caua atque arteriis, affluens; quam eò facilius admittunt renes, cum ob cauſſam aliquam facti ſunt imbecilliores, & ſi præterea doleant & incaleſcant, facilius humores à vicinis partibus attrahunt.

Externæ cauſſæ ſunt alimenta, potus & medicamenta calida & ſicca, quæ reliquas partes calefaciendi vim habent; inprimis tamen, quæ vim diureticam obtinent decubitus ſupinus ſupra lectum & ſtratum calidum, præcipuè plumeum, & veſtimenta circa renes calida; balnei calidi frequens vſus; præcipuè verò motus violentior & magnus ſpinæ, ac vicinorũ muſculorum, qualis fit in equitatione, vſus etiam & geſtatio longa armaturæ & thoracis ferrei.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur autem Renum calida intemperies ex cauſſis calefacientibus, cum internis, tum externis, quæ modò enumeratæ ſunt, ſi præceſſerint; ex caloris ſenſu circa Renes, ex vrina, quæ excernitur copioſa, tenuis, ſæpe calida & acris, cui pinguedinis aliquid ſupernatat, ſæpe etiam arenulæ & rubrum ſabulum in vrinis apparet. Adeſt propenſio ad libidinem, atque accidunt nocturnæ pollutiones,& inſomnia libidinoſa; corpus extenuatur. Nocent calefacientia, iuuant refrigerantia.

Prognoſticum.

Si intemperies iſta non ſit magna nec inueterata, nõ adeo difficulter curatur, Si verò magna ſit & diu durauerit, ac ſiccitas caliditati coniuncta ſit, difficulter curatur.

Indicationes & Curatio.

Calida intemperies indicat refrigerantia ſicca humectantia. Refrigerant autem renes *viola, roſa, cichorium, endiuia, lactuca, portulaca, ſemperuiuum, nymphæa, ſuccus citri, limonum, granatorum, fraga, fructus rubi Idæi, hordeum, melones, cucumeres, ſemina 4. frigida maiora, ſcariola, ſerum lactis, acetum, acidulæ.*

E quibus varia parantur medicamenta cum interna tum externa.

Interna.

Conſeruæ, ſyrupi, aquæ, emulſiones ex ſupra dictis plantis.

Vt ♃. *Aq. fragor. ſine vino violar.* an. ℥ iii. *ſyrupi violar. acetoſi citri* an. ℥ j. *ſpiritus vitrioli.* gr. iiii.

Miſce.

Vel ♃. *Sem. 4. frig. maior.* an. ʒ j. ß. *aq. hordei ſ. fragor. ſine vino* an. ℥ iiii.

F. Emulſio.

Adde *iulebi roſar. violar.* an. ℥ j. Miſce.

Externa.

Epithemata ex aquis & ſuccis lactucæ, portulacæ, nymphéæ, ſemperuiui.

Oleum, roſar. violar. nymphéæ.

Vnguentum, roſaceum, refrigerans, Galeni.

Vel ♃. *Mucilag. ſem. pſyll.* ℥ ß. *ol. violar. vngu. refrig. Galeni* an. ʒ vj. *ſacch.* ħni ℈ j. *ceræ parum.*

F. Linimentum.

Cerotum Santalinum

Folia vitis, lactucæ, nymphéæ, ſalicis, linteis ſtratis ſuppoſita.

Lamina plumbea dorſo è regione renum alligata; inprimis verò aquæ dulcis balneum diu continuatum.

Plura de Inflammatione Renum proponentur.

Diæta.

In cibis conuenientiſſima eſt ptiſana hordeacea, ſemina 4. frigida maiora, lactuca, endiuia, cichorium, fraga. Cibi condiantur ſucco citri, granatorum, ribes.

Potus ſit aqua hordei, vel tenuior cereuiſia.

Si

Margin notes: *...ur ſerum arteriis ...tineatur?* — *...r arteriæ ...ibus im...ttantur.* — *...um In...eries. ...i & ...* — *Signa.* — *Prognoſticũ.* — *Indicationes & Curatio. Hepar Refrigerantia.* — *Interna.* — *Externa.* — *Diæta.*

Si adſit ſimul bilis, purgetur ea caſſia, diapruno ſimplici, electuario de pſyllio, de ſucco roſarum.

De Intemperie Renum frigida.

Cauſſa.

Renum Intemperies frigida Cauſſa.

Refrigerant Renes vicinarum partium, vt inteſtinorum, hepatis, lienis, refrigeratio; humorum frigidorum præſentia; Cibi, potus, medicamenta frigida; Aër, venti, imbres, niues, ſi dorſo occurrant; balnea frigida & renum denudatio.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur Intemperies Renum frigida è cauſſis refrigerantibus, quæ præceſſerunt; vrina redditur pauca & tenuis, ac cruda. Appetitus veneris minuitur. Iuuant calida, nocent frigida. Si pituita ſimul adſit, vrinæ ſunt turbidæ & craſſæ, in quibus filamenta quaſi alba ſubſident.

Prognoſticum.

Prognoſticon.

Si Intemperies Renum ſit tanta, vt actio inde debilitetur, atque ſeri ſecretio impediatur, periculo non vacat. Ex ſeroſo enim humore in renibus retento ſanguis corrumpitur, & homo ad cachexiam & hydropem diſponitur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Renes calefacientia.

Intemperies frigida calefacientia indicat, vt in aliis partibus.

Calefaciunt verò Renes. Radices *fœniculi, bruſci, aſparagi, petroſelini, pimpinellæ, eryngij, ſatyrij.*

Folia: *betonicæ, agrimoniæ, calaminthæ, menthæ, ſaluiæ, roriſmarini,* flores *lauendulæ, betonicæ,* Semina *erucæ, naſturtij, petroſelini, fœniculi: baccæ iuniperi, amygdalæ amaræ, nuclei perſicorum, cicer, aromata;* Atque ex his parata varia medicamenta.

Extra inungitur renum regio *oleo nardino, coſtino, irino, menthæ,* quibus *ſpica nardi, caryophylli, macis* addi poſſunt: *Vnguento Martiato.*

Diæta.

Diæta.

Victus ratio medicamentis reſpondeat. Quapropter *betonica, ſaluia, roremarino, fœniculo, aromatibus* cibi & potus condiantur. Si ſimul adſit pituita, purgetur *agarico,* vel *caſſia* cum *terebinthina, benedicta laxatiua, elect. Indo.*

Intemperies humida Renum, quæ actiones lædat, rarò datur.

CAPVT III.

De Numero Renum mutato, & aliis quibuſdam eorum morbis.

Renum numerus mutatus.

RENes homo, vt & alia animalia, ſecundum naturam duos habet. Interdum tamen vnus defecit, vt habet Ariſtoteles, 4. *de hiſtor. animal. c.* 4. Fernelius. *lib.* 4. *de part. morbis & ſymp. cap.* 7. Andernacus, *lib.* 1. *Inſtitut. Anat.* Veſalius, *de corp. hum. fabr. lib.* 5. *cap.* 10. Euſtachius, *cap.* 10. *lib. de conſtit. Renum,* Columbus, *lib.* 15. *Anatom.*

Contrà renes tres vidit Euſtachius, *cap.* 10. *lib. de Renum ſtructura:* Quatuor Gemma, *lib.* 2. *Artis cyclognomicæ, & lib.* 1. *coſmocritic. c.* 6.

Renū color mutatus.

Mutatur & aliis modis ſæpe Renum conſtitutio, ſcribitque Euſtachius, *alleg. libello,* ſe Renes interdum ſubnigros, ſubalbidos, ſubſtantia modò fragili, & quaſi putri, modò denſa, dura & arida inueniſſe, ſuperficiem verrucoſam & innumeris tuberculis ſcatentem ſæpius vidiſſe; quin & ſub eorum membrana tantum flatuum collectum, vt videretur à ſubiecta carne prorſus ſeparata, adeoque turgida & diſtenta, vt magni tumoris ſpeciem referret.

Subſtantia.

Renum aſ morbi.

In vaſis quoque emulgentibus ſæpe magna accidit varietas. Ambroſ. Paræus, *lib.* 2. *cap.* 25. ſeptem vidit emulgentes venas, totidemque arterias, quatuor à ſiniſtro latere diuerſis locis prodeuntes, quarum vltima ab Iliaca manebat, tres à dextro diuerſis pariter locis. Columbus, *vt lib.* 15. *Anat.* refert, in eodem latere duas, tres, quatuorque & plures emulgentes deprehendit. Geminas emulgentes venas & arterias vidit Andreas Laurentius & alij. Et omnino ſæpe in venis emulgentibus & vreteribus magna occurrit differentia: eam tamen à naturali conſtitutione diſcernere promptum eſt.

Verùm talia in viuis rarò agnoſcuntur, neque curari poſſunt. Quapropter ad alios Renum morbos progredimur.

CAPVT IV.

De Vaſorum in Renibus Anguſtia.

Vaſorum Renibus anguſtia.

CVm per vaſa Renum humores ſeroſi ab emulgentibus attracti ad vreteres tranſmitti debeant, læditur hæc actio, ſi vaſa hæc non ſatis pateant.

Quod fit vel compreſſione, vel obſtructione. Comprimuntur vaſa ab eorum tumoribus, phlegmone, ſcirrho, vt & à nimia ſiccitate, dum ſcilicet ipſa Renum ſubſtantia contrahitur & corrugatur, vnde vaſa comprimuntur.

Frequentiſſimè verò renes obſtruuntur ab humoribus craſſis, viſcidis, interdum à materia purulenta per renes euacuari ſolita; à ſanguinis grumis, calculis, qui interdum renes obſtruunt, vt nullus humor ad vreteres & hinc ad veſicam deſcendat.

Generantur autem iſti craſſi & viſcidi humores ex ciborum ſimilium frequenti vſu, præſertim in iis qui frigidiorem habent ventriculum, & vitam otioſam ac ſedentariam agunt, elapſo.

Grumi ſanguinis in ipſis Renibus concreſcunt à ſanguine extra vaſa ſua, vel ex contuſione vel vlcere aperta.

Pus vel in ipſis renibus generatur ob vlcus & abſceſſum in iis genitum, vel aliunde ad eos confluit, vt ex hepate aut pectore, è quo interdum materia purulenta per renes euacuari ſolet.

Calculi quomodo generentur, *cap. ſeq.*

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Anguſtia vaſorum in renibus ex vrinæ ſuppreſſione, vel paucitate cognoſcitur, ita tamen, vt nullum vitium in veſica vel vreteribus adſit, & obſtructio ſit in vtroque Rene. Nam ſi alteruter ſit ſaluus, is reliqui vices ſupplere poteſt. Vrina retenta tenſionis & grauitatis ſenſus circa lumbos oritur, in vno vel vtroque latere, prout vnus vel vterque Ren obſtructus eſt, hypochondria inflantur, & intumeſcunt, & alia accidunt quæ infra de vrinæ ſuppreſſione enumerabuntur.

Quando id, quod obſtruit, circa caput vreteris eſt, dolor per vreteris longitudinem verſus veſicam ſe extendit. Et ſi aliquid cum vrina emittitur, notas eius, quod obſtruit, exhibet.

Cauſſæ verò ſuis ſignis diſcernendæ ſunt. Si inflammatio vel tumor aliquis adſit, latere non poteſt, ſed ſuis ſignis ſe prodit.

Obſtructio, & quidem à craſſis & viſcidis humoribus cogno-

cognoſcitur è craſſorum, crudorum & viſcidorum humorum redundantia, neque adeſt dolor, vt in calculo, neque febris, vt in inflammatione, & ſentitur in renibus & lumbis quædam grauitas.

Sanguinis grumum cauſſam eſſe obſtructionis Renum cognoſcitur à præcedente ſanguinis è vaſis renum effuſione, & tum plerumque ſanguinis mictio præceſſit, & præceſſerunt apertionis vaſorum cauſſæ, lapſus, percuſſio, equitatio, & aliæ apertionis vaſorum cauſſæ & ſigna.

Pus cauſſam eſſe, colligitur è ſignis vlceris vel abſceſſus in renibus, hepate vel pulmone; ſoletque tum plerumque puris aliqua pars cum vrina excerni.

Calculi in renibus ſigna capite ſequenti proponentur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. I. Si ab inflammatione vel alio tumore ſit vaſorum in renibus anguſtia, mali magnitudo ex ipſo tumore æſtimanda. Eò enim ſublato, vaſorum anguſtia ceſſat, durante durat.

II. Obſtructio, quæ fit ab humore craſſo & crudo, vel grumo ſanguinis, vel pure, nō ita difficulter curatur.

III. At quæ fit à calculo, plus difficultatis & periculi habet, & plerunque eſt incurabilis. Licet enim calculus ſemel loco moueatur, vel tollatur: tamen vel iterum in vaſa incidit, & obſtructionem parit, vel manente illa diſpoſitione λιθοποιητικῇ nouus calculus generatur, vt *cap.ſeq.* dicetur.

Curatio.

Curatio. Curatio pro cauſſarum diuerſitate varia eſt. Nam ſi adſit inflammatio, vel alius tumor, curatio inſtituenda eo modo, quo poſtea, *c.8.& 9.* dicetur.

Si obſtructio ſit à pituita cruda & craſſa, primò ſtatim ea leni medicamento euacuanda. Vtilia ſunt tum etiam vomitoria, quæ crudos humores euacuant, & à renibus reuellunt, & parantur ex raphano, floribus geniſtæ, foliis & radicib. aſari. Poſtea exhibeantur ea, quæ pituitam incidere, detergere, & vrinam mouere poſſunt. In quem vſum commodiſſimæ ſunt aquæ deſtillatæ è petroſelino, ononide, aſparago, alkekengi, capillis ♀, & ſimilibus; ſyrupus de duab. & quinque radicib. byzantinus, ſimplex & compoſitus, de raphano Fernelij, quæ infra de vrinæ ſuppreſſione, *part.8.ſect.2.cap.2.* proponentur. Vtilis eſt & ſpiritus ſalis & vitrioli in liquore aliquo conuenienti vel iuſculo galli, in quo radices diureticæ coctæ ſint, exhibitus.

Si à grumo ſanguinis ſit obſtructio, exhibeantur ea, quæ grumos ſanguinis diſſoluere poſſunt, inprimis oxymel ſcilliticum cum decocto vel aquis chærefolij, artemiſiæ, capillorum veneris, radicum aſparagi, exhibitum, mumia item, myrrha, coagulum leporis, oculi cancri & eorum magiſterium. Si à pure craſſiore, pus abſtergentia exhibeantur.

Si à calculo, inſtituatur curatio, vt *cap.ſeq.* dicetur.

CAPVT V.

De Apertione vaſorum in Renibus.

Vaſorum in renibus apertio. CONtra interdum vaſa in renibus, venæ ſcilicet & arteriæ, præter naturam aperiuntur. Accidit hoc ab intemperie renum calida & humida, quæ laxat & rarefacit vaſorum tunicas; Interdum verò à ſanguine calidiore & tenuiore, humoribus acribus, qui vaſorum orificia aperiunt & erodūt: à motu itē magno, quo dorſum & renes incaleſcunt tandē etiā hoc accidit à calculis, aſperitate ſua orificia vaſorū aperientibus, & aliis cauſſis vnitatē renū ſoluentibus, vt lapſu, percuſſione, & ſimilibus.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur vaſorum in renibus apertio ex vrina, quæ cruenta redditur. Et quidem ſi parua ſaltem quantitate ſanguis cum vrina reddatur, vas aliquod ſaltem dilatatum & rarefactum eſt, è quo ſanguis tranſſudat: Si verò maiori copia excernatur, vas aliquod magnum ruptum eſſe, manifeſtum eſt. *Signa.*

Quæ autem cauſſa apertionis vaſorum ſit, cognoſcitur ex iis, quæ præceſſerunt, & ex humorum in corpore abundantia.

Prognoſticum.

Quantum verò periculi portendat hoc malum, cauſſæ, à qua pendet vaſorum apertio, magnitudine æſtimandum. *Prognoſtică.*

Curatio.

Curatur autem apertio vaſorum iis, quæ vel adſtringunt, vel conſolidant, pro cauſſarum ratione. Itaque vtilia ſunt *plantago, burſa paſtoris, conſolida, tormentilla, tragacanthum, bolus Armenus, terra ſigillata, corallium, mumia, lapis hæmatites.* *Curatio.*

CAPVT VI.

De Calculo Renum.

ET ſi in omnibus ferè corporis partibus calculi quandoque generantur, vt alibi dictum: tamen nullibi frequentius, quàm in renibus & veſica gignuntur: atque ibi geniti variorum morborum ac ſymptomatum cauſſæ exiſtunt. Corpus quidem iſtud durum, quod cùm in renibus, tùm in veſica generatur, propriè calculus nominatur & cauſſa morbifica eſt, morbúmque in numero aucto ſecundum Galenum, *lib. de differ. morb. cap.8.* morbum item in via ſeu, anguſtiam & ſæpe ſolutam vnitatem parit, atque etiam grauiſſimos dolores & vrinæ ſuppreſſionem excitat. Mala tamen hæc omnia quandoque etiam nomine lapidis vel calculi, qui Græcis λίθος eſt, comprehenduntur; & ipſa διάθεσις præter naturam, quam calculus parit, Græcis λίθιασις dicitur. Ideóque fruſtrà laborant illi, qui anxiè diſputant, an calculus ſit morbus, cauſſa vel ſymptoma, & ad vnum tantum genus eum referre conantur; cum plures res, quæ ſingulæ diuerſas definitiones requirunt, hoc nomine comprehendantur, vt modò dictum, & diuerſo reſpectu variè definiri poſſit. In renibus appellatione à parte affecta petita, nominatur Nephritis. Cum autem renum & veſicæ calculi eodem modo generentur, & multa communia habeant, ea etiam & præcipuè quà generationem, coniunctim proponemus. *Calculus Renum.*

Hoc ergo primum maximè dignum inquiſitione eſt, quomodo cùm in renibus, tùm in veſica generentur calculi, ſeu quæ ſit eorum & materia & cauſſa efficiens. Diximus autem ea de re pluribus, *lib.1.Inſtitut.part.2. cap.9.* & *in tract. de conſ. & diſſ. Chymic. cum Galen. c. 11.* atque in ſententia ibi propoſita adhuc perſiſtimus, ipſa rerum experientia perſuaſi, quæ in rebus naturalibus inueſtigandis ſemper maximi momenti habenda eſt. Docent autem rerum naturalium hiſtoriæ, non ſolùm in thermis lapides & tophos canalibus, per quas aquæ labuntur, accreſcere, ſed & fontes & fluuios paſſim reperiri, de quibus verum eſt, quod de Ciconibus Ouidius ſcribit, *Cauſſa.*

Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit.
Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.

Imò quod magis admirandum, dari ſpiritus eiuſmodi lapidificos qui obuia quæque in ſaxa & lapides conuertunt. Ita refert Auentinus, *hiſtor. Bauaric.lib.7. Anno 1348.* ex terræ motu plures, quam 40. ruſticos, item

 mulgentes

mulgentes cum vaccis extinctos obriguiſſe, & corpora à ſpiritu terreno in ſalarias ſtatuas redacta apud Charinos fuiſſe, quæ quidem ſimulacra ſibi & Cancellario Auſtriaco conſpecta fuerint. Et Philippus Camerarius, *in deſcript. Ptolem. augment. centur. 2. cap. 70.* ex Cornelio VVitſlidio narrat de aura meridionali certis anni temporibus flante in montanis prouinciæ Chilenſis in Americæ, cuius quidem afflatu integræ equitum turmæ velut in ſtatuas lapideas repentè obriguerint, ſteterintque in via eo aciei ordine, quo ante metamorphoſin adhuc viuæ iter fecerant. Similem huic hiſtoriam refert Ortelius, *in deſcript. Ruſſiæ*, de pecudum gregibus & armentis illicò petrefactis. Nimirum ſicut in thermis & aquis quibuſdam ex materiæ interna diſpoſitione, ſeu ſucco lapideſcente, ſeu forma, cui hoc Scaliger, *exer. 115.* tribuit, præcipuè vbi ea à reliqua aqua maximam partem ſeparatur, & corpus, cui adhæret, nanciſcitur, lapides generantur: ita & in corpore noſtro ac præcipuè in renibus & veſica ex ſimili feculenta terrea & ſalſa materia, vbi ſubiectum idoneum nacta eſt, calculos generari, & materiam illam feculentam ac tartaream interna vi ad coagulationem tendere & in lapidem concreſcere, vero maximè conſentaneum eſt. De nomine huius materiæ cum nemine litigabimus. Appelletur humor tartareus, terreus, feculentus, ſalſus, pituitoſus, vel nobilis etiam Praxagoræ pituita, quam Scaliger, *exercit. 108. ſect. 3.* dum emingeretur, albuminis mollitie emiſſam vitri duritie & ſplendore, & in lapidem vitreum mutatam vidit. Neque enim ſemper materia hæc, ex qua calculi in corpore noſtro generantur, eiuſdem planè naturæ eſt, neque eandem formam externam habet, & vt lapides non omnes ſunt duri, ſed & friabiles; ita omnium non planè vna materia eſt. Hoc modò concedatur, nec pituitam ſimpliciter, nec feculentum, nec terreum, aut ſimile quid ad lapidis productionem ſufficere; cum talia in multis corporibus reperiantur copioſè, qui tamen calculo non laborant, & in veſicula fellis calculi generentur non ex pituita, ſed ex ipſa potius bile, quod lapidum illorum color & natura demonſtrat, ſed præcipuè vim lapidificam & concreſcendi in ipſa materia requiri, quod etiam illa ipſa obſeruatio Scaligeri manifeſtè docet; cum pituita illa vitrea neque calore, neque frigore neque ſiccitate veſicæ coagulata fuerit, ſed emiſſa & excreta ſponte in vitream duritiem concreuerit. Agnouit hoc proculdubio manifeſtè Platerus, qui pituitam ſolam adeo terreſtrem illam materiam, vt in lapidem mutetur, conglutinare, aut calorem renum pituitam adeo exſiccare poſſe, vt in lapidem concreſcat, negat, ſed expreſſè ſtatuit, acrem & ſalſum, qui terreſtreitati in ſero & vrina permiſcetur, atque ineſt, ſuccum compingere & veluti ferruminare illam materiam.

Interim non negamus, præter innatam illam lapideſcendi vim, quæ ipſi ineſt materiæ, alia etiam quædam, ſine quibus concretio illa non fit, vel non facilè fit, requiri. Vnde nonnulli efficientium cauſſarum numerum hîc cumulant, & plures generandorum calculorum modos conſtituunt. Verùm cum Philoſophis hic diſtinguendum eſt inter principale agens, quod nomine generis in ſpecie αἴτιον dicitur, & συναίτιον. Αἴτιον enim hic eſt vis lapidifica, à qua principaliter concretio pendet. Συναίτια verò ſunt, vel ſine quibus primarium agens finem ſuum non aſſequitur, vel quæ aliquid ad faciliorem concretionem faciunt, quorum plura eſſe facilè concedimus. Et illi ipſi, qui plures cauſſas concretionis lapidum ponunt, & plures concretionis modos, eóſque quaſi diuerſos, tandem tamen non omnes eſſe eiuſdem generis confiteri neceſſe habent, dum rectè ſtatuunt, aquas illas, in quibus lapides concreſcunt, materiam vliginoſam, limoſam, lentam, cænoſam, terream, glareoſam, quandoque ſalſam, acidam, aut alio fecum genere infectam ſecum ferre, quæ feces locis potiſſimum ſiccioribus adhæreſcant, quod ſiccitas ſine omni calore quandoque ſufficiat ad materiam, quæ præterfluxura erat, retinendam: Potiſſimam verò concretionis cauſſam exſiſtere materiæ, ex qua fit lapis, qualitatem (à Scaligero formam nominari diximus) quæ ſuapte natura, vel nullo extrinſecus accedente calore aut frigore, ad concretionem ipſa ſibi abunde ſufficiat: etſi promptius concreſcat (adiuuantes enim ſolum cauſſæ ſunt calor & frigus) ſi calor externus aut frigus acceſſerit. Atque ita vnicum, quantum ad cauſſam principem, generationis calculorum modum ſtatuendum eſſe cenſemus; neque adiuuantes cauſſas & συναίτια pro principalibus habendas. Itáque etſi multæ aliæ aquæ ſint, quæ æquè, imò etiam ſæpe magis impuræ ſunt, quàm illæ, in quibus calculi generantur: tamen non in omnibus lapides concreſcunt, ſed in iis ſaltem, in quibus iſte ſuccus lapideſcens eſt. Συναίτια tamen & adiuuantes cauſſæ etiam cognoſcendæ propter curationem. Nam in omni vrina materia ad calculum generandum apta eſt; id quod vel ex matulis vrinariis, in quibus eiuſmodi materia, niſi ſæpius mundentur, concreſcit, & ſale, qui ex vrina conficitur, apparet: non in omnibus tamen materia illa in calculum coagulatur, ſed emingitur & excernitur. Ita etiam videmus, plurimos impunè caſeo & aliis, qui ad calculum generandum faciunt, cibis veſci, alios verò ab iiſdem maximè lædi. Cuius rei cauſſam non tàm in materia calculi, quàm in corporis diſpoſitione, quam Fernelius arenoſam, calculoſámque renum conſtitutionem appellat, conſiſtere non negamus. Noui enim virum doctum, qui cum à calculo planè liber eſſet, poſt quartanam in calculum incidit, tali conſtitutione renibus inducta. Et hinc multi, qui in iuuentute calculo non laborârunt, progreſſu ætatis calculo renum obnoxij fiunt. Si quis tamen hîc ſtatuere velit, etiam in prima & ſecunda coctione hîc errorem aliquando concurrere, vt ſcilicet vbi partes tartareæ ac feculentæ non diligenter & exactè, vt par eſt, ſeparentur, quæ verò poſtea ad renes & veſicam prouenerint, atque ibi quacunque de cauſſa ſubſtiterint, in lapidem coagulentur, id non planè reiiciendum putamus. Cum enim, vt poſtea etiam dicetur, ſtranguria etiā fieri poſſit ob errores in victu, & primæ aut ſecundæ coctionis vitium: ad calculi quoque generationem aliquid facere, & calculo materiam ſuppeditare poſſe, abſurdum non eſt: cum prioris coctionis vitium non corrigatur in ſecunda.

Quæ autem cauſſæ ſint, quæ calculorum generationem adiuuent, alij aliter ſentiunt. Fernelius in genere arenoſam, calculoſámque renum conſtitutionem appellat, quæ tamen illa ſit, non explicat. Platerus ſiccitatem ſolam ponit. Alij plures addunt, etſi eas pro primariis efficientibus ponunt. Primò autem ad calculum generandum facere ſtatuunt plerique calorem exſiccantem renum, cuius etiam nonnulli aliquot gradus conſtituunt, & declarant hoc exemplo lixiuij, è quo, abſumptâ per calorem aquâ, ſal coquitur, & aquæ marinæ, quæ etiam calore Solis & ignis in ſalem coagulatur. Verum exemplum hoc rectè declarandum eſt. Neque n. quod in ſalis artificioſa præparatione fit, hoc omne etiam in renibus accidit, nec calore aquea pars planè abſumi poteſt, craſſa relicta; cum continuo è corpore ſeroſa materia ad renes deriuetur: multò minus per aſſationem calculum in renibus gigni credendum eſt, ſicut ex terra lapides coquuntur. Neque enim tantus in corpore noſtro calor eſt, neque ita humidum omne, vt in laterum coctione, in renibus abſumi poteſt. Neque etiam aquæ abſumptio principalis coagulationis cauſſa eſt in ſalibus (etſi ad faciliorem coagulationem faciat) cum in ipſa aqua ſalem concreſcere videamus. Sed cum natura nunquā ſit otioſa,

verùm

verùm excrementa non cruda, ſed certo modo elaborata, vt in fecibus alui apparet, è corpore emittat: idem in vrina fieri credendum eſt, humoremque ſeroſum, antequam è corpore excernatur, in renibus ſuo quoque modo alterari & elaborari credendum eſt. Quod ſi non rectè fiat, ſed quæ coniunctim & mixta excerni debebant, partes tartareæ & feculentæ ab aqueis ſeparentur, & aqueæ per vrinas excernantur, tartareæ v. & feculentæ hæreant & ſubſiſtant in renibus, ob inſitam vim lapideſcendi in calculum mutantur. Cauſſam verò, ob quam hoc fit, ſiue quis conſtitutionem arenoſam calculoſámque renum cum Fernelio, ſiue ſiccitatem cum Platero, ſiue calorem exſiccantem appellare velit, per me licet. Plus tamen hîc cum Platero malim tribuere ſiccitati, quam calori; cum ſenes, in quibus calor minor eſt, quàm in iuuenibus, calculo renum magis ſint obnoxij, quàm iuuenes, in quibus calor renum maior, & calculi quandoque in iis partibus coagulentur, in quibus calor præter naturam inſignis eſſe non poteſt, vt in vmbilico & alibi. Sufficit ſiccitas, non vt cauſſa princeps, ſed vt adiuuans, vt modò dictum, & idoneum coagulationis ſubiectum. Si enim materia concretioni apta ſubiectum idoneum nanciſcitur, ei ſeſe agglutinat, & indies incrementum ſumit. Qua de cauſſa in aluminis & vitrioli officinis arundines & baculi lignei lixiuio imponuntur, vt facilius concreſcant; & tophacea & tartarea materia in ore dentibus adhæreſcit; & lapidis bezoar primum rudimentum eſt circa paleam vel ſimile quid. Et Foreſtus, *lib. 24. in Schol. obſeru. 22.* ex Alexandro Benedicto refert, virginem quandam è veſica lapidem oui gallinacei magnitudine eieciſſe, in cuius diffracti medio acus crinalis reperta fuit, quam olim deglutiuerat. Hâc ipſa de cauſſa accidit, vt diuretica & calculos frangentia, vehementius ſiccantia non ſolum non præſeruent à calculo, ſed potius diſpoſitionem illam ad calculum generandum aptam in renibus augeant, renes exſiccando. Et qui hanc naturalem ad calculum generandum diſpoſitionem, quocunque modo nominetur, à parentibus eſt nactus, calculi cauſſam ſecum circumfert, & vix illa diligentia morbum hunc effugit.

Atque hæc quidem calculorum materia proxima eſt & generationis modus: Cauſſæ mediatæ & remotæ aliæ ad materiam calculi generandam faciunt, aliæ ad diſpoſitionem renum & veſicæ, ob quam calculi facilius concreſcunt. Materiam diximus eſſe tartaream, limoſam, feculentam, ſalſam, ſeroſam, pituitoſam, atque aliis etiam nominibus appellari. Huius etſi in omni vrina aliquid reperiatur, vt id in matulis vrinariis apparet: tamen in aliis corporibus plus, in aliis minus cumulatur. Ideóque de cauſſa antecedente calculorum, & cauſſis quæ eam ſuppeditant, dicendum.

Facit primò huc, vt antea dictum, vitioſa in ventriculo coctio. Nam ſi in hoc cibus non bene coquatur, & excrementa non probè ſegregentur & excernantur, ſanguis inde feculentus generatur; cum coctionis primæ vitium non corrigatur in ſecunda, ſerúmque etiam impurum ad renes peruenire neceſſe eſt. Poteſt huc & aliquid conferre hepar, ſi munus ſuum non probè obeat, & quæ homogenea ſunt, non congreget, nec heterogenea ſeparet.

Victus verò inprimis ratio ad calculum generandum plurimum facit. Primò crapula & cruditates, ac cibi, qui craſſum ac lentum ſuccum præbent, acuti item & ſalſi. Pertinet huc panis non bene fermentatus aut malè coctus & pultis, ac placentæ ex tritico, legumina ferè omnia, exceptis ciceribus rubris, lac & lacticinia omnia, caſeus, de quibus Galenus, *3. de aliment. facult. cap. 15. 16. 17.* Piſces omnes grandiores, anguilla item, murenæ, aliique ſquammis carentes, etiam viſcoſi, cancri, oſtreæ & conchylia: Carnes item animalium craſſum & viſcidum ſuccum præbentes, vt ſuilla, bubula & inprimis carnes ſale ac fumo induratæ, vt & piſces ſale conditi vel ſiccati; è partibus animalium ventriculus, cerebrum, cor, pulmones, ſplen, inteſtina. Aues lacuſtres, anas, anſer, oua dura, fructus immaturi, auſteri, acerbi, & meſpila, pyra, cydonia, caſtaneæ, fungi item ac tubera; vinum immaturum, auſterum, nigrum, craſſum, dulce, inprimis miſtum, & id vini genus, quod in locis argilloſa tartareâ & calculoſa materia abundantibus creſcit. Cereuiſia recens, feculenta, craſſa, aquæ craſſæ, paluſtres, ex niue liquatæ, & quæ materiam lapideſcentem permiſtam habent.

bi ad calculum generandum apti.

Calculoſam verò renum conſtitutionem augent & inducunt, quæ renes exſiccant & debilitant. Hinc accidit, vt omnes, qui cibis modò enumeratis veſcuntur, calculo laborent; de quo Galenus, *lib. 3. de alim. fac. cap. 17.* ait; Vbi ſuccorum craſſities cum calore ardente iungitur, calculi generantur. Et *ibidem cap. 16.* Calculos ſolent gignere edulia craſſa & craſſi ſucci, maximè cum homines calidiores iuſto fuerint, ſeu ob naturalem intemperiem, ſeu ob quendam alium affectum ipſis poſtea innatum, non tamen pro caloris ratione meatuum tranſitus latos habeant. Nimirum opus eſt, vt Platerus ait, vt acris & ſalſus humor cum terreſtri iungatur, & renum ſiccitas præter naturam viarúmque anguſtia adſit. Referendus etiam hûc intempeſtiuus purgantium & diureticorum medicamentorum vſus, quæ renes exſiccant & calculoſam conſtitutionem iis inducere poſſunt. Non etiam nihil ad calculi generationem facit immoderatus & intempeſtiuus mox à cibo ſumpto corporis motus, item equitatio, venus, motúſque omnes, qui dorſum præcipuè & renes calefaciunt atque exſiccant.

Aſtrologi hîc etiam è cœlo cauſſas petunt & ſcribunt, Saturno cum Mercurio in domo octaua in natiuitate diurna ſignificare, quod natus erit calculoſus, aut veſicæ morbum patietur.

Pertinet huc & hæreditaria ad calculum generandum diſpoſitio, quam Hercules Saxon. ſaltem prauam aliquam renum conformationem eſſe ſtatuit, intemperiem verò eſſe negat, ea de cauſſa, quod ſi intemperies eſſet, ratio nulla dari poſſit, cur non potius incideret in calculum ætas iuuenilis, quam ſenilis. Verùm ratio hæc ſufficiens non eſt. Dantur enim multæ diſpoſitiones hæreditariæ ſimilarium partium, quæ non mox in infantia & iuuentute, ſed progreſſu ætatis ſeſe exſerunt, vbi certis de cauſſis augmentum ſumunt, eúmque gradum, qui ad morbum aliquem producendum neceſſarius eſt, acquirunt; id quod in arthritide manifeſtum eſt.

Atque hic cauſſa explicanda eſt, cur pueri magis calculo veſicæ, adulti verò calculo renum ſint obnoxij? Etſi enim pueri etiam quandoque calculo renum corripiantur: tamen id rariſſimum eſt, vt id non niſi ſemel ſe vidiſſe, Cardanus ſcribat, *in comm. aph. 26. ſect. 3.* Cauſſarum huius rei Galenus, *6. epidem. comm. 3. t. 15.* in vrinæ craſſitiem refert: Craſſitudo, inquit, multa in veſica collecta & in vnum coacervata, ſi diu ibidem remanſerit, concreſcendi, coagmentandique initium capit. Hippocrates in lac præcipuè cauſſam refert. Verum cùm & pueri ferè omnes tandem viuendi rationem obtineant, & tàm in pueris, quàm infantibus multis mingantur vrinæ craſſæ, & tamen calculo veſicæ non laborent, cauſſa huius rei inquirenda eſt, ſicut & illius, cur in pueris in renibus calculus non concreſcat. Poſterioris quidem cauſſa eſt procuidubio, quod puerorum renes ſunt humidiores, & ad detinendam materiam calculi minus apti, atque expultrix vis in iis eſt fortior: Ob quod accidit, vt materia illa ſtatim per renes tranſeat, ibique non coaguletur. Ad veſicam verò delata materia cum à

à calore eius, vt partis exſanguis, debili regi non poſſit, non exactè craſſum aquoſo permiſcetur, ſed aquoſum excernitur, craſſum remanet, & in lapidem compingitur. Contra in adultis ob renum ſiccitatem & diſpoſitionem ſtatim in renibus in calculum concreſcit. Prioris verò cauſſa quærenda eſt, tum in materiæ tùm in veſicæ diſpoſitione diuerſa. In materia quidem, quod materia craſſa non ſemper eſt eiuſdem generis. Neque enim craſſities ſola ad lapidum conſtitutionem ſufficit, ſed requiritur in ea vis lapidifica, ſeu vt Platerus loquitur, ſuccus ſalſus, qui vim compingendi terreſtreitatem habet. Ideóque quod omnes pueri calculo veſicæ non laborant, cauſſa non eſt calor exſiccans, vt Mercatus exiſtimat. Neque n. in veſica membranoſa & frigida, & quæ ſemper humore affluente è renibus abundat, tantus calor eſſe poteſt, qui humidum abſumat, vt lapis inſtar eorum, quæ à calore humidum abſumente indureſcunt, concreſcere queat. Verùm probabilius eſt, id ideo fieri, quod vrinæ craſſiores infantium aliæ plus, aliæ minus illius ſalſi & lapideſcentis ſucci in ſe continent, ſeu ex victus ratione, ſeu ob ventriculi, hepatis, vel renum in coquendo & ſeparando vitium, ob quod materiam ſibi ſubiectam non rectè elaborant. Hinc etiam in pueris omnibus vrina craſſa ardorem vrinæ non excitat, non ideo, vt Mercatus vult, quia in aliquibus ſaltem maior calor adſit, ſed quia, vt rectè Platerus ait, in illa materia terreſtri plus eſt ſucci acris & ſalſi. Imò potius frigiditatem veſicæ ad calculum generandum facere, credibile eſt. Cum enim vrina debito modo attrahi non poteſt, craſſum aqueo non permiſcetur, ſed ad fundum ſubſidet & veſicæ adhæreſcit & in lapidem compingitur. Et quamuis caliditatis indicia quædam adſint in vrinis puerorum, qui calculo veſicæ obnoxij ſunt: tamen ea potius in vrina eſt, quàm in veſica. Qua de cauſſa Hippocrates, *in lib. de aër. aqu. & loc.* interdicit infantibus lac bilioſum & feruidum ac vinum. Et *in 4. de morbis* ſcribit; Si puer à nutrice lac non purum ſuxerit, ſed bilioſum, morboſus fit ac tenuis. Quamprimum autem in veſica rudimentum aliquod calculi cogitur, circa id poſtea materia noua indies conglobatur, & vt Scaliger, *exerc.* 115. ait; Quæ forma priorem concretionem generat, eadem adgenerat etiam appendicem ex eadem materia, quam exinde nacta eſt. Et ita ex multis quaſi lamellis ſæpe lapides coagmentantur.

Differentia.

Differentia. Etſi aliquot differentiæ ſint calculorum, deſumptæ à figura, quod ſunt rotundi, oblongi, leues, aſperi, angulares; à colore, quod alij ſunt rubri, alij flaui alij cinerei, nigricantes; à duritie, quod alij ſunt duri, alij friabiles; à magnitudine, quod alij ſunt parui, alij magni; à numero quod modò eſt vnus, modò plures: tamen præcipua differentia eſt, quod alius eſt renum, alius veſicæ. De illius ſignis & curatione *hoc capite* agemus, de huius *ſuo loco* acturi.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Etſi Iohan. Baptiſta Syluaticus, *controuerſ.* 32. prolixè diſputat, an calculus in veſica & renibus concretus, certum aliquod, quo cognoſcatur, habeat ſignum, atque pathognomonicum ſignum habere negat, imò nec Syndromen ſymptomatum pro certo ſigno admittit: tamen ſi omnia ſymptomata diligenter perpendantur, & non ex vno ſaltem, ſed ex omnibus de affectu iudicetur, non impoſſibile eſſe putamus, in calculi cognitionem venire, doloréſque nephriticos ab aliis diſcernere.

Hippocrates, *in lib. de extern. affect.* ſigna calculi renum ita proponit. Quatuor morbi in renibus ſunt; à calculo ſequentia patiuntur ægri. Et dolor acutus incidit in renem, & in lumbos, & in teſtem ſecundum rectũ ſitum, & frequenter mingit, & adſtringitur paulatim, & ſupprimitur vrina, cum vrina procedit arena, & vbi per vrinæ meatum exit arena, dolorem fortem in meatu exhibet. *Libro* verò *6. epidem. comm.* 1. *t. 6.* alia addit; In Rene inquit, dolor grauis, cum cibo implêtur, vomúntque pituitam, cum verò abundauerint, æruginoſa, & leuiores quidem euadunt, liberantur verò, cum cibi euacuati ſunt, arenulæque ruffæ ſubſident, & cruenta mingunt, ſtupor femoris è regione poſiti.

Primum quidem ſignum dolor ſuppeditat, qui in lumbis percipitur, modò in rene dextro, modò in ſiniſtro, modò in vtroque, prout in vno rene vel vtroque calculus fuerit. Atque is infert ſenſum ponderis grauatis; quia ſubſtantia renum ſenſus expers, & ſentiendi vis tantum membranæ ineſt. Vbi verò ex renibus in vreteres deſcendunt calculi, dolores augentur; quia diſtenduntur & lancinantur vreteres, qui denſa & craſſa mẽbrana conſtant. Sicut & dolores concitantur, cum calculus in ſubſtantia renum genitus è carne in cauitatem renum mouetur, duruſque & anguloſus lapis partes, per quas tranſit, lancinat. Nonnunquam calculus ex vreteris, in quem deſcendere cœpit, anguſta via in cauitatem renis relabitur, & tum dolor aliquando mitigatur, qui poſtea, vbi in vreteris caput remeat, redit.

Alterum calculi ſignum plerumque eſt vrina cruenta; quia calculus cum nunquam ferè planè leuis ſit, partes per quas tranſit, vulnerat. Vrinæ præterea circa initium obſtructionis paucæ, aquoſæ minguntur, poſtea verò eius ſuppreſſio ſequitur. Vbi verò calculus è renibus fuerit remotus, vrina multa turbulenta plerumque prouenit, arenoſum ſedimentum habens. Si tamen in renum ſubſtantia calculus hæreat, neque vrinam ſupprimi, neque arenas emingi neceſſe eſt. Obſeruatúmque eſt in multis diſſectis calculos repertos fuiſſe, qui neque arenam minxerunt, neque vrinæ ſuppreſſionem paſſi ſunt. Et arenulæ quidem, vbi calculus in cauitate renum eſt, apparent, verum non contra, vbi arenulæ apparent, ibi calculum adeſſe pronunciandum. Ideóque hîc videndum, ne ex arenis ſolum calculoſos eos pronunciemus, qui à calculo planè immunes ſunt. Sæpe enim multum materiæ arenoſæ mingitur, & ſæpe mox à pueritia ab iis, qui nunquam calculo renum laborârunt, quibúſque calculus non facilè timendus, qui prouenit ex aduſtione humorum potius in venis ac hepate & aliis locis, quàm à renibus & veſicâ. Accidit quoque hoc ſæpe in declinatione febrium cùm acutarum, tùm diuturnarum. Non difficile eſt autem arenulas iſtas ab iis, quæ calculi ſigna ſunt, diſcernere. Nam arenulæ illæ, quæ calculi ſigna ſunt, non ſubſtantiæ vrinæ permiſcentur exactè, ſed in vrina ſubſident, & ſi digitis comprimantur, non facilè comminuuntur; Illæ verò, quæ abſque calculo aduſtorum & tartareorum humorum in venis indicium ſunt, non ſubſident, aut certè minima ex parte ſubſident, ſed ſubſtantiæ vrinæ permiſcentur, & poſtea matulæ vrinariæ adhæreſcunt, inſtar pulueris etiam ipſi vrinæ innatant, & digitis compreſſæ facilè comminuuntur. Certius longè ſignum eſt calculi, & calculoſæ in renibus diſpoſitionis, ſi calculus è renibus cum vrina excernatur.

Stupor crurum etiam eſt in dolore Nephritico è regione renis affecti, qui in Colico abeſt, non, vt Galenus, *6. Epidem. com.* 1. *aph. 6.* ſcribit, ob compreſſionem venarum, cum ſtupor non venarum, ſed neruorum affectio ſit, neque in Nephritide ita venæ & arteriæ repleãtur, vt muſculos premãt: Sed quia vel neruus, qui in crurum muſculos diſtribuitur, à duritie & pondere calculi comprimitur, vel quia muſculus, cui ren incumbit, quíque cruri flectendo dicatus eſt, & in cruris partem interiorem inſeritur, comprimitur. Hercules Saxonia equidem & ipſe agnoſcit à venarum compreſſio-

ne

ne ſtuporem hunc fieri non poſſe, & cauſſam refert in compreſſionem nerui, quem renum tunica à ſexta coniugatione accipit. Verum minus probabilis hæc cauſſa videtur, cum neruus ille cum cruribus nullum conſenſum habeat.

Teſticulus præterea eius lateris, in quo dolor eſt, retrahitur. Cum enim calculus renes & eius membranam diſtendat, facilè fieri poteſt, vt etiam vicina vaſa, quæ ad teſtes tendunt, iiſque inſeruntur, retrahantur.

Adeſt quoque nauſea & vomitus, ob connexionem renum cum ventriculo, mediante peritonæo, cuius mẽbranam vtrumque viſcus participat; deinde quia bini nerui ſextæ coniugationis à ſtomacho orti in internam renum tunicam implantantur. Ideóque poſtquam vellicantur & lancinantur nerui & membranæ in ventriculo, per quas cum renibus conſenſum habet, ad expellendum, quod moleſtum eſt, ſtimulatur, & ita is ad vomendum prouocatur.

Confirmant hæc omnia, quæ etiam malum præſagire poſſunt, cauſſæ, quæ ad generationem calculi faciunt, ſi præceſſerint, vt victus ratio, qualem ſupra deſcripſimus & materiam calculo ſuppeditare diximus. Inprimis verò ſi parentes eidem morbo obnoxij fuerint. Adultis quoque & qui in declinante ſunt ætate, magis hic morbus accidit, ſicut veſicæ calculus pueris frequentior eſt. Si quoque vrina craſſa, turbida eſt, & diu citra criſin excernatur, & ſi æger in victus ratione nihil peccet, & poſtea ex craſſa tenuis fiat, calculi futuri præſagium eſt. Craſſa enim vrina, quæ excernitur, materiæ calculo gignendo aptæ præſentiam indicat, tenuis verò poſt craſſam illam retineri & coagulari argumento eſt; id quod magis confirmatur, ſi dolor aliquis in renibus ſeſe prodat.

Quia verò dolor Colicus non paruam ſæpe cum Nephritico cognationem habet, qua ratione ab eo diſcerni poſſit, docendum. Nam interdum dolores colici vel à pituita vitrea, vel ab humore acri, vel ab inflammatione orti, ea coli parte, qua iuxta renes voluitur, fixi & ſtabiles ſunt, maximè in latere ſiniſtro, vbi inteſtinum hoc anguſtius eſt, vt tùm dolorem colicum à nephritico diſcernere non ita facile ſit. Deinde tam in colico, quam in nephritico dolore vomitus infeſtat, quo primùm pituitoſa, hinc bilioſa reijciuntur. Ideóque qua ratione dolores, diſcerni poſſint, videndum. Prolixè autem id docet Galenus, 1. *de loc. affect. cap.* 2. & 3.

Doloris colici & nephritici Differentia.

Duo verò præcipuè ſigna dolorem colicum & nephriticum diſcernunt, Doloris conditio, & ſitus loci dolentis. Primùm dolor in renibus non ita grauis eſt, vt colicus: Deinde ſi dolor ſit ſupra regionem renum, non eſt nephriticus, ſed colicus. Dolor præterea colicus amplior eſt, & latius extenditur, prout ipſum colon omnium inteſtinorum ampliſſimum per regionem abdominis circumuoluitur, & ſæpius ſitum mutat, vagúſque eſt; Nephriticus verò fixus eſt, renúmque regione circumſcribitur, & eo loco, in quo calculus hæret, qui vbi mouetur ad veſicam, vreterum ductum rectè ſequitur. In colicis etiam doloribus murmura & rugitus in inteſtinis ferè percipiuntur, qui abſunt in nephritide. Vrinæ in nephritide propter obſtructionem primò ſunt tenues & crudæ, mox cum arenulis vel calculis aut ſanguine excernuntur: In dolore verò colico, cum ſeu bilis ob viam ad inteſtina interclusam ad renes fertur, ſeu veſicula fellis quaſi conuellitur, vrina in initio rubens & craſſa excernitur, aluus ferè obſtruitur, & quæ excernuntur, flatuoſa ſunt, & tandem reliqua etiam ſigna nephritidis, vt ſtupor cruris è regione loci affecti, in colica abſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Calculus renum morbus periculoſus eſt; cum mala grauiſſima inferat, inflammationem & exulcerationem renum, dolores acerbiſſimos, cum in vreteres delabitur, vnde vigiliæ, virium deiectio, vrinæ retentio, febris ſæpe, & alia mala ortum habent.

2. Calculus quò maior & aſperior eſt, eò acutiores dolores infert, & ſi tantæ ſit magnitudinis, vt vreterem pertranſire nequeat, incurabilis plerumque eſt. Parui verò, rotundi ac leues facilius excernuntur.

3 Si malum hæreditarium ſit, difficulter, imò vix vnquam curatur.

4. Vitia renum & veſicæ in ſenibus difficulter curantur. *6. aph. 6.*

5. Si dolor nephriticus nullis medicamentis ſedetur, mortẽ minatur, quæ iam in propinquo eſt, vbi extremitates frigidæ ſunt, ſudor frigidus faciem occupat.

6. Bonum eſt, ſi vrina primum craſſa, deinde tenuis & rurſus craſſa mingatur, ac in fundo arenæ reſideant. Lapidem enim reſolui indicio eſt.

7. Calculus renum cum vlcere renum non curatur. Nam quæ lapidem frangunt, vlceri nocent.

8. Arena, quæ difficilius comminuitur, peior eſt, cum à duriore materia fiat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Triplex, vt in omni calculo, ita & in renum calculo ſcopus propoſitus eſt Medico. Primus, vt lapidis, qui generatur, generationem & augmentum inhibeat. Secundus, vt iam genitum è corpore tollat. Tertius, vt doloris vehementiam mitiget.

Primus curationis Scopus.

Primum quod attinet, perficitur hic itidem tribus; materiam calculo generando aptam ſubtrahendo; Si quid lapidis iam concreſcat, illud abſtergendo, comminuendo & expellendo, & tandem renum conſtitutionẽ ad calculum generandum aptam emendando.

Ad primum aſſequendum rurſum duo ſunt neceſſaria: Primum eſt, vt victus ratio ea inſtituatur, quæ calculo materiam non ſuppeditat. Alterum, vt ſi quæ materia ſubinde colligatur, è corpore, ne in calculum concreſcat, euacuetur. Ideóque & vt primum rectè præſtetur, cibi omnes vitandi ſunt, quos ſupra in cauſſis ad calculi generationem facere diximus, vt & cruditates ac crapula ac ciborum varietas. Quamuis verò nonnulli cibos craſſos ad calculi generationem facere negant: tamen ratio, vt & experientia, contrarium teſtatur.

Contra cibis vtendum, qui facilis ſunt coctionis, parum excrementi ſuppeditant, attenuandi & incidendi vim habent, præſertim in frigidioribus & obeſis. Nam in gracilibus, & aduſtos humores in corpore habentibus extenuantium vſus tutus non eſt, ſed humectans victus potius requiritur. Vtilis ergo eſt caro veruecina, vitulina, vitelli ouorum, panis bene coctus & fermentatus, furfuris non planè expers, piſces ſint ſaxatiles, lucius & ſimiles.

E fructibus conueniunt amygdalæ amaræ, piſtacia, pineæ, nuclei perſicorum, ceraſorum, ficus, cicera rubra. Inter herbas conuenit atriplex, malua, cichoriũ, petroſelinum, aſparagus, cuius prima germina in prima menſa ſumpta renes ab arenoſis impuritatibus egregiè mũdant, & inprimis chærefolium ſingulare calculi remedium. Cõmendantur & fructus Cynosbati, quos non ſolum hodie Pharmacopolæ ſaccharo conditos aſſeruãt, & ex iis Rob parant, ſed & matresfamilias ſiccant, & è ſiccatis edulium calculoſis commodum cum ſaccharo & cinamomo parant. De herbis verò & oleribus, vt & omnibus cibis diureticam vim habentibus, tenendum, ne vſurpentur, cum primæ viæ impuritatibus ſcatent, neque etiam cum cibis miſceantur, ne cibus crudus, vel eorum excrementa ſecum deducant, ſed ſolis & ieiuno ventriculo iis vtendum.

Deinde neceſſarium eſt, vt ſubinde materia, quæ etiã in bona diæta quãdoq; colligitur, & calculo generando apta eſt, maturè euacuetur, antequã ad renes deducatur.

Poteſt hoc fieri vomitu bis terve ſingulis menſibus inſtituto in iis, qui facilè vomunt, vel per purgationem bimeſtri vel trimeſtri ſpatio inſtitutam, vt materia è primis viis euacuetur. Non autem hîc fortia medicamenta vſurpanda, ſed leniora, ſyrup. roſar. ſolut. caſſia, manna, rhabarbarum, terebinthina, præparantibus etiam ad euacuationem neceſſariis præmiſſis. In vtriſque verò non ſolum ad pituitam, ſed ad quoſuis humores abundantes, & inprimis ſeroſos, ſalſos reſpiciendum, vt:

♃. *Hydromel.* Vnc. viii. *aqu. aſparag.* Vnc. ii. *ſyr. de cichor. cum rhabarb.* Vnc. i. *cryſtal. tartar.* ʒ. ii. *vel tartari vitriolat.* ℈. ii.

Miſce pro 2. doſibus.

Et cum ſubinde in diſpoſitis ad calculum aliquid materiæ in renibus hæreat, ne diu in iis moretur, abſtergendum id eſt, poteſtque vna opera medicamentum & primas vias euacuare & renes abſtergere. Ad quam rem inprimis vtilis eſt terebinthina in ſubſtantia ſumpta, & in bolo vel pilulis, vel in liquore, modo in Inſtitut. *l. 5. p. 1. ſ. 3. c. 2.* deſcripto, exhibita; cum eadem & vim purgandi habeat primas vias & materiam calculo generando aptam ſubtrahat ac renes abſtergat. Et vt vis eius intendatur, alia purgantia admiſceri poſſunt, vt:

♃. *Caſſia* ℥. ß. *terebinth.* ʒ. iii. Cum *puluere glycyrrhiz. vel cum pulu. glycyrrh. & ſacchare*

F. Bolus.

Vel ♃. *Terebinth.* ℥. ß. *rhabarb.* ʒ. i. *cinamom.* ℈. i. *pulu. ſuccini, glycyrrh. ceterach.* an. ℈. ß.

F. Pilulæ, de quibus ſingulis ſeptimanis Dra. i. vel ʒ. ii. aſſumantur.

Vel ♃. *Flor. caſſia* ℥. i. *elect. de ſucco roſar.* ʒ. i. *pulu. glycyrrh.* ℈. j. Cum *ſacchare*

F. Bolus.

Vel ♃. *Rad. althéa glycyrrh. polyped. q.* an. Vnc. ß. *petroſelin.* ʒ. ii. *capillor.* ♀. *veronica* an. M. i. *ſem. carthami, fœnicul.* an. ʒ. i.

Coqu. in aqua ſimpl.

In Colatura infund. *fol. ſena elect.* Vnc. i. *rhabarbar.* Drach. ii. *agaric. trochiſc.* Drach. i. *ſem. cinamom.* Scrup. ij.

Colaturæ ♃. lbi. quæ diuidatur in partes tres, & cuilibet addantur ſyrupi violar. ſolut. ʒ. vi. vel ℥. j.

Vel ♃. *Aloes.* ʒ. i. *rhabarb. elect. agaric. trochiſc.* an. ʒ. iß. *extract. ſcammon.* gr. xii. *cinam ſpica, maſtich.* an. ℈ ß.

Cum terebinth. F. Pilulæ è ʒ. i. xx. quæ conſpergantur puluere glycyrrhizæ.

Si ſanguis abũdat, & is apertâ baſilica imminuendus.

Poſtea (nam niſi euacuationes generales præceſſerint, diuretica & ſimilia medicamenta tutò non adhibentur) accedendum ad ea, quæ lapidem, ſi fortè eius aliquid concreuit, comminuendi & abſtergendi, & omnino generationem eius imminuendi vim habent.

Calculum comminuentia. Sunt huius generis multa. Radices *ſaxifragia, pimpinella, petroſelini, fœnicul. lappa maior. filipendul. raphani, cappar.*

Folia *betonic. capill.* ♀. *hedera terreſt. ceterach, charefol. pariet. veronica.*

Flor. *geniſta.*

Sem. *milij* ☉*lis, petroſelin. bacca hedera, cicera rubra, amygdal. amar. nuclei perſicor. mālor. Armeniac. fructus cynoſbati, alk ekengi.*

Terebinth. ſuccinum.

Succus citri, limonum.

Cryſtalli tartar. ſpir. ſalis, vitrioli.

Sales plantarum ſupra enumeratarum.

Terebinthina. De Terebinthina refert Amatus Luſitanus, *cent. 2. curat.* 68. monachum quendam, cum articulari morbo ſimul & nephritico corripi ſoleret, & nullo remediorum genere, fruſtráque multis tentatis conualeſceret, tandem monitu Amati aſſiduo terebinthinæ vſu intra 6. menſes liberum à dictis morbis euaſiſſe. Deglutiebat autem ſingulis diebus terebinthinæ particulam nucis magnitudine ſaccharo admiſtam.

Alij valde commendant Decoctum ligni cuiuſdam, quod nephriticum dicitur, cuius manè Vnc. v. exhibentur. *Lignum nephriticum.*

Ex enumeratis ad calculum præcauendum valde etiam efficax eſt Hedera terreſtris quocunque modo ſumpta. *Hedera.*

Multum etiam ad præcauendum calculum facit, ſi ſingulis vel alternis diebus manè amygdal. amaræ, nuclei perſicor. vel grana iuniperi matura x. vel xij. comedantur, aut ſpiritus ⊖lis guttæ aliquot in iuſculo vel alio liquore ſumantur. Vinum quoque ex fructibus cynoſbati paratum calculoſis vtile eſt. Crato valde commẽdat ſuccum & ſyrupum de veronica cum aqua eiuſdem exhibitum, vel pilul. ex puluere & ſucco paratas. Hinc & ad dolores minuendos & materiam abſtergendam in familiari vſu habuit hoc medicamentum.

♃. *Althéa* ʒ. ii. *paſſular. maior. exacinat.* ʒ. iii. *veronica, heder. terreſtr.* an. p. j.

Coq. in aqua ſimpl.

Detur hauſtus cum ſaccharo.

Plura huius generis inuenientur inter ea, quæ infra de medicamentis calculum frangentibus dicentur. Leniora enim ex iis ad rudimenta calculi comminuenda & abſtergenda etiam vtilia ſunt.

Tandem danda opera, vt renes ad naturalem ſtatum reducantur. Ideóque ſi hepatis calor in renibus intemperiem calidam & ſiccam excitauerit, vel ſanguinis copia aut ſuppreſſio adſit, ſanguis debito modo euacuandus. Hinc renum caliditas & ſiccitas, tum externis, tum internis medicamentis temperanda. Vtendum nimirum balneo aquæ dulcis, inungenda regio renum oleo violarum, roſarum, vnguento roſaceo, refrigerante, quibus addantur mucilago ſem. pſyllij, camphora, vel fouendi renes lacte, ſucco cucurbitæ, portulacæ, plantaginis vel aquis eiuſmodi.

Exhibenda verò aqua fragorum, violar. portulacæ, decoctum hordei, emulſio quatuor ſem. frigid. maior. ſyr. violarum, ſerum lactis caprini cum ſaccharo, vel ſyrupus violarum, & alia, quæ renes refrigerant & humectant. Vtile eſt & Medicamentum Cratonis, quod fit ex ſucco portulacæ.

♃. *Succi portulaca inſpiſſ.* ʒ. i. *gummi Arabici* ʒ. ß. F. Pilulæ: aſſumantur hora dimidia ante cœnam corpore prius euacuato.

Si verò calculus genitus ſit, vt is tollatur, danda opera. Quod fiet, ſi viæ per quas tranſire debet, laxentur, calculus ipſe loco moueatur, ac ſi integer expelli non poſſit, comminuatur, & frangatur. *Secundus Curationis ſcopus.*

Vt iſta autem commodius fieri poſſint, & prius primæ viæ ſemper mundandæ ſunt, & ſanguis quoque ſi abundet, ac vires ferant, euacuandus, ne renum inflammatio vel febris ſuperueniat. Vnde Hippocrates, *6. epidem. com. 1. aphor. 6.* iubet non repleri, iuuenes veratro purgare, poplitem incidere. Neque enim, in quo ſæpius à multis peccatur, ſtatim ad diuretica & lithontriba veniendum, quæ vitioſos humores inprimis viis hærentes ad renes deducunt, ipsúmque calculum in anguſtas vrinæ vias præcipitant, detrudunt & impingunt; ſed impuritates è primis viis primum tollendæ, & viæ, per quas calculo tranſeundum, laxiores & lubricæ primum reddendæ ſunt.

Ad euacuationem verò ſufficiunt leniora, & abſtinendum à fortioribus, quæ humores in toto corpore agitare, & ad vias vrinæ deducere poſſint. Ideóque clyſteres ex emollientibus, laxantibus, & anodynis paratos ſemper initio iniicere vtile eſt, & ab iis cura calculi meritò inchoanda; cum pluribus ſcopis ſatisfaciant, primas vias euacuent, vias vrinarias laxent, & dolores ſedent. *Euacuantia.*

Quod ſi æger clyſterem admittere nolit, purgans lene aliquod exhibeatur.

Vt ♃. *Caſſia* ʒ. vi. *rhabarb.* ℈. ii. *turbith. elect.* ℈. ß. *puluer. glycyrrhiz.* ℈. i. Cum *ſaccharo.* F. Bolus.

Vel ℞. *Rad. althéa* Drach. ii. *eryng.* Vnc. ſem. *glycyrrhiz.* Drac. j. *flor. chamamel. veronica* an. p. i. *paſſular.* ℥. ß.
Coqu. in aqu. ſimpl.
In Colatura infunde *fol. ſena* Drach. iij. *rhabar.* Scru. i. *turbith. elect.* Scrup. ſem. *cinamom. ſchœnanth. ſem. fœniculi* an. Scrup. ſem.
Colaturæ, ℞. Vnc. iii. vel Vnc. iiii.
Adde *ſyrup. roſar. vel violar. ſolut* Vnc. i. Miſce.

Sanguinis verò euacuationem quod attinet, ſi in principio plenitudo ſit in corpore toto, vena brachij aperienda. At ſi plenitudo jam ad partem affectam decubuerit, in poplite vel malleolo deriuationis gratiâ vena aperienda.

His præmiſſis vias laxant, patentiores & lubricas reddunt, vt calculus cum minore difficultate & dolore excerni poſſit, tùm externa tùm interna medicamenta. Inter Externa ſunt clyſteres, fomenta, linimenta, vnguenta, cataplaſmata, emplaſtra, balnea. E.G.

℞. *Rad. althéa* ℥. i. *violar. malua, branca vrſin. parietaria* an. M. j. *ſummitat. anethi* M. ſem. *flor. chamamel.* p. i. *ſem. fœnugræc.* Vnc. ſem. Coqu. *in aq. ſimpl.*
Colaturæ ℞. ℔. j. vel ℥. x. *ol. violar.* ℥. ij. *caſſia* ℥. j. M.
F. Clyſter.

Vel foueatur locus veſicâ aqua dulci calida ſemiplenâ, aut lacte, vel decocto rad. althéæ, maluæ, violariæ, parietariæ, chamæmel. anethi, ſem. lini, fœnigræci, vel oleo chamæmel. in quo flores geniſtæ macerati fuerint.

Inungantur Renes oleo amygdalar. dulc. violar. lilior. albor. pinguedine gallinæ, anſeris, butyro recenti, mucilag. ſem. althéæ, fœnigræci, vnguento Dialthéæ.

Inſignis etiam efficaciæ eſt, cataplaſma ex parietaria & malua coctis & contuſis, additis mucilagine ſem. fœnigræci, lini, & althéæ. Oleum quoque amygdal. dulc. & vnguentum dialthéæ cum oleo ſcorpionum vias laxant.

Efficaciſſimum verò ad vias laxandas remedium eſt aquæ dulcis balneum cum herbis, quæ laxandi & emolliendi vim habent, paratum, vt althéa, malua, parietaria, chærefolio, quibus etiam quædam, quæ calculum mouere ſolent, addere licet, vt apium, petroſelinum cum toto, ſtramen fabarum & ſimilia.

Inter interna ſunt caſſia, oleum amygdal. dulc. recens, glycyrrhiza, paſſulæ, & inprimis radic. althéæ, quę ad calculum rectè commendantur, non quod calculum frangant & comminuant, ſed quod vias, per quas calculo tranſeundum, laxent & lubricas faciant, vt facilius, & ſine minore dolore calculus tranſire poſſit. Eum in finem etiam ſyrupum ſuum de althéa compoſuit Fernelius, qui vias lubricat & laxat, ſimúlque renes abſtergit. Vt:

℞. *Rad. althéa* ℥. ß. Coqu. *in aqua ſimpl.*
Colaturæ ℞. ℥. iii. vel iiii. Adde *mellis, butyri recentis* ana Vnc. ſem. Miſce.
Commodum eſt & hoc Foreſti decoctum:
℞. *Sem. malua, althéa* an. Drach. iii. *cicer. rubr.* Vnc. iii. *ſem. 4. frigid. major.* an. Drach. ii. *hordei* Vnc. ii. *caricar pingu* viiii. *ſebeſten* num. vii. *glycyrrhiz. raſ.* Dra. vj.
Coqu. in aquæ ℔. iii. ad dimidiæ partis conſumpt.

[¶ Ioan. Zecchius, *conſult.* 17. ſcribit, aquæ limpidæ coctæ tepidæ ſex vel ſeptem vncias ante omnem cibũ, bis, vel ſaltem ſemel in die potas, ad calculum curandum vtiliſſimas eſſe. Nihil enim renes adeò à recremẽtis vacuos & temperatos reddere, & igneum ipſorum calorem exſtinguere. Et omnino verum eſt, vim illam lapidificam renum non parum adiuuare calorem renum nimium. Verùm cùm & ſiccitas concurrat, & videamus tophos in thermis lignis accreſcere, malim nõ ſimplicem aquam ſumere, quæ forſan etiam ventriculum offendere poſſet, ſed aliquid etiam, quod renes alterare à ſubſtantia poſſet: id quod ipſe etiam habet, *conſult.* 13. dum ſcribit: Illud nunquam è memoria excidat, nihil præſtantius pro arcendis renum calculis eſſe, quàm aq. tepidam, vel ius pulli gallinacei, aut vituli, vel veruecinæ carnis, quinque vel ſex vnciarum menſurâ, manè & veſperi ante cibum modicè calidum potatum. Liceret tamen eiuſmodi iuſcula alterare rad. petroſel. recentibus, & althéæ, cicer. rubr. maluæ,]

Lapidis motum adjuuant ea, quæ vrinam mouent, cùm calida, quæ propriè dicuntur diuretica, vt fœniculum, ſaxifragia, ononis, petroſelinum, betonica, baccæ junineperi: tùm frigida, vt ſemen 4. frigid. majora, fraga; tum temperata, vt capill. Vener.

℞. *Sem. fœnicul.* Drach. ſem. *terebinth.* Drach. ii. *puluer. glycyrrhiz.* q. ſ.
F. Bolus.

Vel fiant ex modò enumeratis *decocta*, aut exhibeantur *aqua fœniculi, petroſelini, ſaxifrag. & ſimiles.*

Extra vſurpetur oleum Scorpionum. Cucurbitæ quoque ſub loco calculi in vreteribus hærentis appoſitæ, ita vt ſecundum ductum vreteris vna poſt alteram deorſum verſus applicetur, calculum paulatim ad veſicam trahunt. Motus quoque huc facit. Balneum verò aquæ dulcis omne momentum habet. Nam & dolorem lenit, & vias laxat, & calculi motum accelerat. Et facilius totum negotium procedit, ſi ægro in balneum deſcenſuro puluis aliquis vel aqua, quæ vrinam & lapidem mouere ſolet, exhibeatur.

Quod ſi his medicamentis exhibitis calculus loco moueri non poſſit, quod vel impactus vel infixus ſit renibus, vel maior, quàm vt in vreteres penetrare poſſit, vt comminuatur & frangatur, danda opera, ſimulque viæ laxiores reddendæ ſunt.

Commendantur ad lapidis comminutionem præter ſupra enumerata, inter ſimplicia *lapis Iudaicus, lapis ſpongia, lyncis, nephriticus, oculi cancri*, & eorum ſolutiones, quæ magiſteria vulgo appellantur, *lapides in veſica apri vel bouis reperti, lapides percarum, mandibula lucij, ſanguinis hirci, lumbrici terreſtres, ſemen petroſelini, milij.* Spir. ſalis vitrioli, liquor cryſtalli.

Inprimis commendatur lapis nephriticus, qui non ſolum exhibitus calculum comminuendi & pellendi vim habet, ſed etiam extra corpori applicatus, vt cutem contingat, idem præſtare dicitur.

De priore quidem minus dubij eſt, an verò extra appenſus eas, quæ ei attribuuntur, vires habeat, nonnulli dubitant. Videatur ea de re Vnzerus, *lib.* 1. *cap.* 24. *de Nephritide.* & Anshelmus Boëtius, *de gemmis, p.* 126. & 136. & oleum ex oculis cancri *ibidem* deſcriptum.

Inter compoſita commendantur præcipuè ſpecies lithontribi, quarum Drach. j. cum conueniente liquore præbeatur; item Electuarium Iuſtini vulgo dictum.

Hercules Saxonia aquam & puluerem ſequentem commendat.

℞. *Aqua aſparag. crithmi marini, ſem. fœnicul. ſylueſtr. ſaxifrag. fœnicul. comm. parietar. flor. ſambuci* an. ℔. ſem. *ſucci limon.* Vnc. iii. *nucleor. ceraſorum, amygdalar. amarar. nucleor. Perſicor.* an. Vnc. i. ſem.

Infundantur nuclei in vino Maluatico per diem naturalem, poſtea miſceantur & in alembico vitreo deſtillentur. Doſis Vnc. vi. cum ſequenti puluere.

℞. *Pulu. cortic. auellanar.* Vnc. j. *lapid. ſpongia, Iudaici, ſem. milij Solis* an. Drach. j. *bacc. heder.* Drach. ſem. *mandibul. lucij* Drach. i. ſem.
F. Puluis, cuius doſis Drach. j.

Plura huius generis medicamenta ex medicis penè omnibus deſcripta cùm ſimplicia tùm compoſita collegit Vntzerus, *lib.* 2. *de Nephritide*, quæ ibi videantur.

Felicius autem officium ſuum exſequuntur iſta medicamenta, ſi exhibeantur ægro in balneo ſedenti. Balneo enim viæ laxantur, vt medicamento calculus facilius cedat.

Vnde autem vires horum medicamentorum proueniant, alij aliter ſentiunt. Nõnulli ad occultas qualita-

Margin notes: Venæſectio. — Contra calculum remedium. — Calculum mouentia. — Calculum frangentia. — Lapis nephriticus.

tes confugiunt, alij in calore & vi attenuandi ſubſiſtunt. Verùm vt ad concretionem maximè facit ſpiritus ſalinus: ita & eundem ac ſalem volatilem præcipuè maximam vim in calculo frangendo habere exiſtimo, qui in ſpiritu vitrioli, fragor. ceraſor. nucleis perſic. malor. Armeniac. amygdal. amar. manifeſtè deprehenditur, nec etiam lapidibus calculum frangentibus deeſt.

Tertius curationis ſcopus. Dolor ſi valde vrgeat, is etiam leniendus, quod ferè vna opera præſtant ea, quæ vias laxant, vt ol. amygdal. dulc. mucilag. ſem. alth. pſyllij, vnguent. dialth. emplaſtrum diachylon ſimplex cum oleo ſcorpionis. Clyſteres quoque vtiles ſunt, & fomenta ex decocto parietariæ, maluæ, flor. chamæmel. ſem. lini. Prodeſtque niſi dolor remittat, clyſterum vſus ſæpius repetitus. Liquoris verò non ſit magna copia; ne inteſtina diſtendantur, ac renes comprimantur, atque ita dolores augeantur, & vt clyſter diutius retineatur.

Applicantur & cataplaſmata & fomenta ex medulla panis cum lacte, mucilag. ſem. pſyllij, altheæ, lini cum oleo amygdal. dulc.

Cratoni hoc familiare fuit:

℞. *Cancros* x.

Incidantur per medium & coquantur in lacte. Deinde ſuccus fortiter exprimatur, quo imbuantur *medullæ panis albi* Vnc. iiii.

Et addantur *vitelli ouorum* num. iij. *butyri recentis, ol. chamæmel.* an. Vnc. i. *croci* gr. v.

Miſce in mortario.

F. Cataplaſma ad renes.

Addit aliquando etiam oleum amygdal. dulc. & ſcorpion. an. q. ſ.

In vſu etiam ei fuit cataplaſma de parietaria.

℞. *Parietariæ* M. iv.

Coqu. *in ſ. q. olei amygdal. dulc. vel lactis.* Addantur *cepæ ſub cineribus coctæ* num. iii. *ol. ſcorpion.* Vnc. ſem.

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Vng. dialthéæ* Vnc. ß. *ol. lilior. albor. ſcorpion.* an. Drach. ii. *croc.* Scrup. ſem. Miſce.

Lenit quoque dolorem balneum aquæ dulcis, præcipuè ſi herbæ dolorem lenientes & emollientes in eâ coquantur.

Nonnunquam etiam flatuum non parua copia generatorum ex agitatione humorum in nephritide adeſt; ideóque tum flatus diſcutientia clyſteribus addenda. Vt:

℞. *Rad. alth.* Vnc. i. *parietar.* M. ij. *maluæ, branc. vrſin. flor. chamæmel. melilot.* an. M. j. *ſem. fœnugræc.* Vnc. ſem. *fœniculi* Drach. ij. *caricar. pingu.* num. vi.

Coq. Colaturæ ℞. Vnc. x. *caſſiæ* ℥. i. *ol. rutacei, cheirini* an. Vnc. ſem.

F. Clyſter.

Exhibentur verò ad dolorem leniendum *ſyr. papaueris, ol. amygdal. dulcium recent.* Vnc. ii. in juſculo vel vino calido.

Vel ℞. *Rad. alth.* Vnc. ſem. *petroſelini, eryngij* an. Drach. ii. *veronicæ* P. j. *paſſular. exacinat.* Drach. vj.

Coqu. in aqua ſimplici.

Colaturæ ℞. Vnc. vi.

Add. *ol. amygdal. dulc. vel butyri recent.* Vnc. i.

Vel detur Drach. ſem. pulueris radic. altheæ cum vino aut liquore conueniente. Quæ medicamenta etiamſi videantur leuiora, tamen ſæpe plus præſtant, quàm operoſa calida & ſiccantia.

Si dolor valde vrgeat, etiam Opiata exhibenda, vt theriacæ recent. vel Philonij Drach. ſem. aut laudani opiati gr. iii. Non tamen niſi neceſſitate valdè vrgente, & cum reliqua nihil proficiunt, & cum calculus è renibus nondum eſt emotus. Nam vbi calculus jam in vreteribus hæret, nullum aut momentaneum ſaltem auxilium præſtant opiata. Vt omnino cautè, vt in aliis morbis, ita etiam in hoc in opiatis exhibendis agendum. Nam cum acerbiſſimis doloribus vires dejiciantur valde, fieri facilè poteſt, vt temerario opiatorum vſu ſpiritus antea valde diſſipati ſopiantur, & pro ſomno mors ægro concilietur.

QVÆSTIO.

An cibi craſſi, vt & lac, ad calculi generationem faciant?

An cibi craſſi calculum generent. Sunt quidem à recentioribus nonnulli, qui vulgatam Medicorum ſententiam, alimentorum craſſorum viſcidorum ac glutinoſorum, & inprimis lactis & caſei, vſum improbantium, reprehendunt eâ de causâ, quod materia calculi non quærenda ſit in humore lento ac viſcido, ſed potius in ſeroſo & ſalſuginoſo, qui parcè ejuſmodi cibis inſit: & quod lac etiam renes humectare & refrigerare poſſit, & butyrum vias laxet & dilatet. Verùm enimuerò etſi craſſum, quatenus tale ſolùm ad lapidis generationem non ſufficit, ſed vis lapidifica præterea requiritur: tamen ipſa experientia teſtatur, non parùm facere ad calculum ejuſmodi viſcidos cibos. Serum enim per ſe lapidem non facit, ſed ſi vis lapidifica in craſſam & viſcidam materiam incidat, ſubiectum idoneum nacta, id in lapidem coagulat. Neque omnibus ejuſmodi craſſis cibis ſalſus ſuccus & vis lapideſcendi deeſt; etſi materiæ craſſæ plurimæ permiſtus ſuccus ſalſus non deprehendatur. Et quamuis lac per partem butyroſam humectet & molliet, per aqueam humectet & refrigeret; tamen in lacte eſt caſeoſa pars multò maxima. Et caſeum qui ad calculi generationem eſſe aptiſſimum negat, eius naturam parùm perfectam habet, cùm vulgò etiam notum ſit, glutinum tenaciſſimum, lapidis æmulum ex caſeo fieri poſſe, præſertim antiquo, in quo ſalſuginoſus ille & acris ſuccus vel guſtu ſatis deprehenditur. Et quamuis nonnulli caſeo & ſimilibus impunè veſcantur, nec nephritide corripiantur: tamen hoc fit vel ob robur ventriculi, & calorem corporis vegetum, qui laboribus continuis ſuſcitatur, vel quod renes minus ſiccos, & ampliores meatus habent. A quorum exemplo immunitatem ſibi nullo modo polliceri poſſunt illi, qui ventriculum debilem habent, aut renes ad calculum generandum diſpoſitos, aut vitam minus negotioſam agunt.

CAPVT VII.

De aliis rebus præter naturam in renibus genitis.

Vermes.

Vermes in renibus geniti. PRæter calculos & aliæ res præter naturam in renibus quandoque generantur. Et primo quidem vermes. Ita refert Gentilis, *lib. 3. fen. 1. tract. 2. cap. 3. Canon. Auicennæ*, Nobilem quendam, qui paſſus eſt quotidianam, cum dolore renum per octo menſes, in conualeſcentia emiſiſſe cum vrina vermes paruos & latos, ac ceſſauiſſe dolorem. Idemque accidiſſe, teſtatur Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 10.* Idem vidit Scholiographus Hollerii, vt ſcribit, *ad cap. 50. lib. 1. de morbis internis.* Idem etiam, *ibidem ad cap. 54.* narrat, in quodam longos vermes, præcedente magno dolore renum, per vrinam rejectos fuiſſe. Vidus Vidius, *de Cur. membratim lib. 10. cap. 14.* ſcribit, quendam poſt longos dolores renum exiguum vermem cum vrina excreuiſſe, præditum capite acuto, corniculato, ventre & dorſo latiore, teſtulâque ſubdurâ indutum inſtar teſtudinis, nigrum ac rubentem tantum circa ventrem. Ipſe in cane vidi totam vnius renis ſubſtantiam fuiſſe abſumptam ſuperſtite tantum tunica eam ambiente, quæ tota vermibus

mibus longis inſtar lumbricorum repleta fuit.

Vix autem certò cognoſci poſſunt vermes in renibus latentes, niſi ſimul cum vrina prodeant. Conjecturam tamen & ſuſpicionem aliquam de iis præbent dolor continuus & diuturnus in renibus ac veſicario.

Tolluntur a. medicamentis ad lumbricos necandos & expellendos idoneis.

Pili & filamenta.

Pili & filamenta. Capillos quoque & filamenta quædam in renibus generari obſeruatum. Fecit jam eorum mentionem Hippocrates, dum. 4. *aph.* 76. ſcribit; Quibus cum vrina craſſa exiguæ carunculæ, aut veluti pili exeunt, his à renibus excernuntur; atque hanc affectionem τριχίασιν nominant. Galenus, vt *in comm.* ſcribit, refert, ſe vidiſſe talia corpora cum vrina excreta, vt dimidium cubitum æquarent. Idem viderunt Braſauolus & Cardanus, vt, *in comm. ad dictum aphoriſmum*, referunt. Et Ioubertus, *de vrinis cap.* 20. narrat, ruſticum quendam ejuſmodi filamenta circiter viginti quinque intra paucos dies eminxiſſe, quorum nonnulli palmæ longitudinem æquabant. Rarius eſt, quod VVierus, *lib.* 3. *de præſtig. Dæmon. cap.* 19. annotauit, vbi refert, nobilem quandam fœminam, quæ cum longo tempore renum calculo afflicta fuiſſet, poſt aliquot annos primò quidem aliquandiu lanam tenuem, nonnunquam inuolutam, interdum fila longa, alba, duplicata, &, quod fidem ſuperat, ſæpe cum nodo, ac ſi ad vſum conſuendi aptata fuiſſent, per vrinam excreuiſſe. Deinde aliquandiu arctius compactam, veluti ochrâ commixtam non tàm lanam, quàm membranam lanoſam, quali integunt ſe Bombyces cum lotio reddidiſſe. Poſtremò non rarò præter reliqua pilos longitudine vnius digiti, partim vtrinque albos, in medio nigros, partim contra, principio nigros, cætera albos, præterea acutos in vna parte tanquam extremitate, obtuſiores in altera, &c.

Vbi generentur? De loco tamen generationis non omnes idem ſentiunt. Galenus equidem, *allegato loco*, in renibus generari ſcribit: Idem tamen, 6. *de loc. aff. cap.* 3. cùm viderit talia planè exigua excerni, miratur, quomodo in renibus potuerint conſiſtere, & proinde probabilius putat, in venis generari. Actuarius, *lib.* 1. *de cauſſ. vrinarum cap.* 21. ea, quæ capillis ſunt ſimilia, in iis vaſis, quæ à Renibus ad veſicam deſcendunt, generari docet, ac quanta eſt longitudo vaſorum illorum, tantam quoque horum corporum eſſe longitudinem. Quæ ſententia quamuis abſurda non videtur: tamen etiam in renibus generari non impoſſibile eſt, cùm etiam ibi materia adeſſe poſſit, vbi plures eminguntur, aut longiore tempore, ſicut Scholiographus Hollerij, *ad cap.* 50. *lib.* 1. *de morb. internis*, refert, quendam annos pluſquam viginti tales vrinas cum capillis eminxiſſe. Fernelius, *lib.* 3. *de part. morb. ac ſympt. cap.* 16. talia filamenta in vaſis ſpermaticis, quæ Paraſtatæ dicuntur, generari ſtatuit, & quidem ex ſeminis materia, quæ vi morbi ſenſim defluens calore craſſeſcat, & apparere in iis plurimis, qui fœda gonorrhæa correpti ſunt, & in mulieribus, quibus alba menſtrua profluunt. Sed hæc non ſunt hujus loci.

Generantur autem hi pili ab humore craſſo in renibus vel vreteribus ſiccato, qui producitur ex cibo craſſi ſucci. Scribit Galenus, *in comm. ad aph.* 76. *lib.* 4. Eum, qui pilos minxerat, toto ferè anno præterito frequentiſſimè fabam freſam vel caſeum tenerum & ſiccum comediſſe, alióſque omnes, quibus talia mejere contigit, craſſi ſucci cibis vſos fuiſſe. Etſi enim Scholiographus Hollerij, *loco allegato*, quendam plus quàm viginti annis tales capillos cum vrinis ruffis, mediocris conſiſtentiæ, non craſſis minxiſſe ſcribit: tamen & in iis procul dubio tartarea quædam & concretioni apta materia fuit.

Curatur autem τριχίασις iſta, vt Galenus, *loc. alleg.* docet, medicamentorum attenuantium & incidentium vſu, ſimúlque cum reliqua curatione victu humectante.

CAPVT VIII.

De Renum Inflammatione.

Cauſſa.

INflammationem etiam quandoque renes patiuntur: atque ex iiſdem cauſſis, è quibus in aliis partibus illa oritur. Nimirum ex ſanguinis copioſo affluxu, qui vel à vicinis membris, præcipuè hepate, ſanguine abundantibus eò tranſmittitur, vel à renum calore vel dolore aliiſque externis injuriis attrahitur, vt lapſu, ictu ſupra dorſum & loca renibus vicina, motus etiam partium renibus vicinarum nimius, qualis fit in violenta equitatione & labore vehementi. Sanguinem etiam ad renes commouent medicamenta diuretica corpore pleno exhibita. *Renum inflammatio. Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

In lumbis in renum regione calor, interdum etiam rubedo percipitur, dolórque: & is, ſi in carnoſa renum parte ſit inflammatio, magis grauis. Si verò partes, in quas arteriæ terminantur, obſidet, pulſans. Atque dolor ſæpe ob conſenſum membranarum ſecundum ductum vreterum ad veſicam, dorſum, & ſurſum etiam verſus coſtas nothas extenditur, & ægri neque ſe erigere, neque incedere poſſunt; & ſi ſternutatio, vel alia corporis commotio accidat, dolor vehementer exaſperatur. Stupor cruris è regione renis inflammati percipitur ob nerui, qui ibi ad crus tendit, compreſſionem. Externa frigent, & præcipuè pedes. Vrinæ difficultas adeſt, & ſæpè mingere cupiunt, vrináque in principio eſt tenuis, in qua nihil ſubſidet, inflammatione verò augmentum ſumente fit rubicundior & craſſior. Febris eſt vehemens ob viciniam venæ cauæ. Nonnunquam accidit vomitus bilis ob ventriculum affectum, qui ob communionem membranarum in conſenſum trahitur. Etſi verò inteſtinum colum, ſi eo loco inflammetur, quo renibus ab vtroque latere connectitur, ſigna renum inflammationi ſimilia habet: tamen ſitus renum diuerſus has duas affectiones diſcernit, cùm renum dolor ad poſteriora & dorſum, vt & veſicam & coſtas nothas verſus ſeſe extendat, coli verò inflammatio & dolor magis verſus ventrem. Apparet præterea in coli inflammatione magis mutatio in fecibus alui, quàm in vrina. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Eſt a. periculoſum malum renum inflammatio, & in corporibus macilentis, ac quibus vires deſunt, lethale. *Prognoſtica.*

2. Renum inflammatio cum febre & delirio lethalis.

3. In renum inflãmatione vrina alba, tenuis, aut purulenta abſque febris & ſymptomatum remiſſione, & crurum ac femorum extenuatione mortem portendit.

4. In renum inflammatione ſi hæmorrhoides ſuperueniant, bonum.

5. Melius eſt inflammationem renum inſenſibiliter diſcuti quàm ſuppurari.

6. Inflammatio renum, quæ ſuppuratur, ſi abſceſſu rupto per vias vrinæ pus euacuetur, ſalutis ſpem præbet; Si verò per emulgentes ad hepar & inteſtina viam moliatur, periculo non vacat.

Indi-

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio. Vt in aliis inflammationibus, ita & hîc ſanguis ad renes p.n.affluens reuellendus, repellendus, ad vicina deriuandus, diſcutiendus; ac ſi ſuppuratio prohiberi non poſſit,ea promouenda, & hinc puris eruptio procuranda,vlcuſque curandum.

Venaſect. Principio ergo reuulſionis gratia vena in cubito aperienda. In morbi vero progreſſu venæ, quæ in poplite ſunt,aut malleolis,aperiri poſſunt.

Cucurbitulæ. Pro venæſectione etiam cucurbitulæ coxis & natibus affixæ è regione renis inflammati venæ ſectionis vicariæ ſunt. Si hæmorrhoïdes ſponte aperirentur,valde commodum eſſet,quod niſi fiat,hirudines iis applicari poſſunt. Simul frictiones & ligaturæ extremorum inſtituendæ.

Si bilis in ventriculo vel in meſaraicis hæreat,ne ad renes rapiatur,euacuanda ſyrupo roſarum vel violarum ſoluto, manna,tamarindis,caſſia,rhabarbaro, electuario lenitiuo,diaprunis,diacatholico,triphera Perſica.

Vel iniiciatur clyſter,qui ſimul dolorem leniendi,& nonnihil refrigerandi vim habeat, ex violaria, malua, althéa,ſem lini,fœnugræci,& quatuor frigidis,majoribus,hordeo,electuario lenitiuo,diacarthamo. Minore autem quantitate clyſteres iniiciendi,ne renes comprimant,vt diutius retineri poſſint.

Vt ♃. *Parietaria, Malua* an.M.j.*flor.roſarum rubrar.* M.ſem.*ſem.lini* Drach ij.*flor.chamameli* P.i. Coq.*in aq. hord.ſimpl.*

Colaturæ ♃.Vnc.ix.*flor.caſſia* Vnc.ſem.*ſyr.roſar.ſolutiui* Vnc.ii.*ol.violarum* Vnc.i.ſem. *vitellum oui vnius.*

F. Clyſter.

Simul exhibenda,quæ feruorem ſanguinis mitigant, ejúſque ad renes motum & affluxum impediunt. Vrinam verò mouentia planè vitanda.

Commodæ hic ſunt emulſiones ſeminum 4. frigidor.major.aquæ, decocta, ſyrupi & conſeruæ è violis, roſis,portulaca,lactuca,acetoſa,halicacabo.

Extra quoque applicentur, ad dolorem leniendum, calorem temperandum & humorum affluxum prohibendum epithemata *è ſuccis vel aquis roſarum, lactuca, portulaca,nymphea,ſemperuiui,plantaginis,cucurbita* aut cataplaſmata ex iiſdem & *farina hordei*; aut illinatur *oleum roſaceum,nymphéa,violarum*; additis ſuccis refrigerantibus modo dictis.

Vt ♃.*Aq.roſar.* Vnc.iv.*lactuca, plantag.nymphéa* an.Vnc.ii.*aceti roſac.*Vnc.i.ſem.*ol.roſac.* Vnc.ii. *ſantali rubri* Vnc.i. M.pro Epithemate.

Vel ♃. *Ol.roſar. violar. nymphéa* an.Vnc.j. *Succ.polygoni,ſemperuiui,aceti roſac.*an.Vnc.i.

Coqu.ad ſuccorum conſumptionem,Sub finem adde *ſantal.rubri pulueriſati* Drach.j. *cera parum.*

In incremento morbi malua,althéa,ſem.lini, fœnigræci,farina fabarum addatur.

In ſtatu eadem vſurpari, & aliquid florum chamæmeli addi poteſt.

Tandem in declinatione reſoluentium major pars, minor repellentium & refrigerantium adhibeatur.

Interna Med. Interna quoque medicamenta morbo ad declinationem vergente vſurpari poſſunt ex diureticis mitioribus, quæ humores in renibus ad vias vrinæ deducunt, *quales ſunt ſyrupus byzantinus ſimplex, de duabus & quinque radicibus,capillorum Veneris, cum aqua parietaria,capillorum Veneris,fragorum,vel cum decocto radicum aſparagi,graminis,fœniculi.*

Si tumor diſcuti non poſſit, ſed ad ſuppurationem tendat,id quod cognoſcitur,quod febris minuitur, tumor tamen & grauitas manet, neque materia per vrinam expurgatur,adjuuanda eſt maturatio exhibito *decocto hordei,ſeminis althéa,cucumeris,glycyrrhiza,malua, parietaria,* item *conſerua florum malua*: Extra verò impoſito cataplaſmate *ex malua,parietaria, althéa,radicibus althéa,liliorum alborum,fœnigraci,ficubus,* coctis in lacte: vel decoctum ex iis paratum loco clyſteris iniiciatur.

Quod ſi ſuppuratio facta ſit, id quod cognoſcitur ex febris & doloris remiſſione,manente ſenſu grauitatis & tumore, nec tamen abſceſſus rumpatur, in potu exhibenda ſunt,quæ abſceſſum rumpere, & pus per vrinam euacuare poſſunt; *decoctum* ſcilicet *radicum fœniculi,apij, glycyrrhiza, iridis, capillorum Veneris, origani, pulegij,in aqua mulſa factum.*

Abſceſſu rupto ea exhibenda, quæ pus abſtergere,& vlcus conſolidare poſſunt, vt poſtea capite *de vlcere veterum* dicetur.

Diæta.

Diæta. Victus ſit tenuis, talis tamen, ne renes ex eo incaleſcant,& vrina acrior reddita renes mordeat. Cibus ſit refrigerans & humectans. Propterea vtilis eſt ptiſana hordeacea, panis cum iuſculo gallinæ, in quo lactucæ, endiuiæ,vel acetoſæ folia ebullierint. Potus ſit ptiſana hordeacea,aqua hordei,in qua glycyrrhiza ebulliat,dulcorata iulepo roſarum vel violarum, vel cereuiſia tenuis. Abſtinendum à diureticis, præſertim in initio inflammationis, ne materia ad renes rapiatur. Motus vitandus, ac quieti indulgendum, clyſteribus aluus emollienda.

CAPVT IX.

De Reliquis Renum tumoribus,& eorundem tabe.

Reliqui tumores renum. Abſceſſus. PRæter inflammationes & alij tumores in renibus oriuntur. Compertum enim eſt,in quibuſdam,qui calculo renum laborârunt, renem alterutrum totum in pus mutatum, & membrana incluſum fuiſſe. Aliquando etiam tumores frigidi in renibus oriuntur,qui quidem tardè ſuppurantur, tandem tamen in pus mutantur,ſicut Iohannes Bauhinus in quodam, qui circiter nouem menſes affectu Renis ſiniſtri laborauerat,& totus extenuatus fuerat,renem totum conſumptum & in pus mutatum fuiſſe vidit.

Cognoſcitur autem hoc malum ex dolore renum & plerunque diuturno; puris aliquid cum vrina redditur,& accidit mingendi difficultas. Interdum etiam, ſi æger in ventrem decumbat, tumor in dorſo tactu deprehenditur,fluctuatio quædam puris percipitur, ægri etiam plerunque contabeſcunt, cum vlcus iſtud conuenientibus remediis ſanari non poſſit.

Inciſio tumoris renum. Petrus Bajerus tamen, *Practica lib.* 20.*cap.*4. ſectionem ſe feliciter tentaſſe ſcribit. Cum enim in fœmina quadam tali tumore laborante chirurgus maturantia vellet applicare,vt in cupum,vt appellat,ſeu tumorem apoſtema eleuaretur, ipſe ægrum prius moriturum reſpondit,quàm in cupum apoſtema eleuaretur;cum amplam in interioribus cauitatem habeat, vt dilatetur. Tandem chirurgus inciſionem profundam raſorio,incidendo totum Mirach, fecit,atque inciſo panniculo reperta eſt magna quantitas materiæ, quam paulatim exire permittens curâ diligenti adhibitâ, gratia DEI, ægrum ſanitati reſtituit.

Scirrhus renum. Scirrho quandoque etiam renes corripiuntur & tumoribus duris, id quod plerunque poſt inflammationem malè curatam accidit, cum partibus tenuibus diſcuſſis craſſæ relinquuntur: & tum, etiam inflammatione ceſſante, nihilominus grauitas & pondus, ſine dolore tamen ferè, percipitur. Interdum & ex humore craſſo in ſubſtantiam renis ſeſe inſinuante talis tumor generatur.

Vrina in ſcirrho renum redditur pauca, tenuis & aquoſa: cùm ob virtutis attractricis imbecillitatem renes munere ſuo fungi non poſſint,& ob meatuum renum anguſtiã tenuiores tantũ partes excernãtur, craſſiores verò relinquantur, quæ ſanguinem inquinant, vnde

vnde etiam cachexia excitatur. Stupor etiam quidam in coxis & cruribus percipitur.

Eſt autem ſcirrhus renum malum plerunque inſanabile, quod hominem in cachexiam aut hydropem conijcere poteſt.

Si tamen quædam ſanationis ſpes ſuperſit, emollientia & leniter digerentia adhibenda. Exhibenda ergo iuſcula pinguia, decoctum maluæ, althææ, polypodij, ſeminis fœnigræci, lini; vel in pollinem redacta cum iuſculo pingui vel aqua maluæ & althææ exhibenda. Poteſt etiam aliquid bdellij vel ammoniaci exhiberi.

Extra inungantur renes oleo amygdalar. dulcium, lilior. albor. chamæmeli, lini: vel imponatur cataplaſma ex farina ſem. lini, fœnugræci, radicib. althææ, floribus chamæmeli cum pinguedine anſeris, anatis & ſimilibus. Commodè etiam hiſce medicamentis admiſcetur bdellium & ammoniacum aceto diſſolutum.

Tabes Renum.

[...]enum tabes. Tabes contra interdum renes corripit, quæ præcipuè ex calida & ſicca eius intemperie à cauſſis calefacientibus ac ſiccantibus prouenit.

In principio equidem malum non facile deprehenditur; vbi verò augetur & incrementum ſumit, cognoſcitur ex læſa renum actione, (quamuis enim ren durior euadat, tamen id tactu non facile deprehenditur) Renes enim ſerum minus alliciunt: id tamen ſtatim in veſicam deſcendit, & frequenter per vrinam excernitur. Vrina eſt alba, tenuis, & cruda. Appetitus veneris minuitur, ac totum corpus contabeſcit.

Periculoſum autem hoc & difficile malum eſt, & vix curatur, ac hominem lenta morte enecat.

Si quid tamen tentandum eſt, humectantia neceſſaria ſunt, & commodiſſima ſunt alimenta boni ſucci & humectantia, & inprimis lactis vſus continuatus. Vtile etiam eſt balneum aquæ dulcis tepidum, & alia, quæ hecticis præſcribi ſolent.

CAPVT X.

De Vulneribus Renum.

[...]lnera [...]num. VVlnerantur interdum & Renes. Cognoſcunturque vulnera renum, è loco, cui vulnus inflictum eſt: Vrina ſupprimitur, vel difficulter redditur, eſtque cruenta; dolor è regione renum percipitur, qui ad inguina vſque extenditur, & ſi vulnus ſit magnum, ſanguis aquoſus è vulnere egreditur. An verò vulnus tantum ſuperficiem renum attingat, an verò in parte carnoſa ſit, an verò in ipſam cauitatem renum penetrauerit, hoc modo cognoſcitur. Si ſanguis multus & vrina non egreditur, indicio eſt, tantum ſuperficiem vel carnoſam partis ſubſtantiam eſſe vulneratam. Si verò ſanguis multus, & aqua ſimul è vulnere egrediantur, vulnus ad cauitatem renum penetrare, argumento eſt.

Sunt autem renum vulnera periculoſa & ſæpe lethalia, difficultérque ſanantur, & non niſi longo tempore, cum continuus humoris, qui per eos tranſit, affluxus curationem impedire ſoleat. Minus tamen periculoſa ſunt renum, quam veſicæ vulnera.

Curationem quod attinet, vniuerſalibus præmiſſis, ſi vulnus non ſit profundum, fortiora glutinantia vſurpari poſſunt, & olea deſtillata eiuſmodi vulneribus accommodata inſtillari & Emplaſtrum aliquod glutinans imponi debet. Si verò vulnus in cauitatem renum penetret, vinum auſterum infundendum, in quo radix conſolidæ majoris, & polygonum & glycyrrhiza cocta ſint, vel imponendum cataplaſma ex dactylis, pane ſiligineo, acacia, hypociſtide, in vino auſtero decoctis, & poſtea, quando ſanguis non amplius ſtillat, glutinantia dicta infundenda, extra verò Emplaſtra glutinantia imponenda. Inprimis verò in renum, vt & thoracis aliiſque internis vulneribus vtile eſt vnguentum Sanctum ab inſigni effectu ita appellatum Iohannis Andreæ à Cruce, quod, *chirurgiæ lib. 4. tract. 2. in 13. Indicatione*; deſcripſit, eſtque tale:

℞. *Reſinæ pini recentis claræ & odoratæ* Vnc. xij. *ol. laurini puri, terebinth. opt. an.* Vnc. ii. *gummi elemi puri* Vnc. ix. Vng. ſanctum.

Primò reſina & gummi ſuper lento igne diſſoluantur, deinde addatur oleum laurinum & terebinthina, atque ita ebulliant, donec juſtam craſſitiem acquirant, & percolentur.

Exhibenda verò ſimul primis diebus trochiſci de halicacabo, de carabe cum aqua vel decocto plantaginis, equiſeti, polygoni, & poſtea cùm conſolidatione opus, gummi tragacanthæ, Arabicum, terra ſigillata, terebinthina.

Cum verò ſæpe in hoc affectu ob ſanguinis grumos veſicæ meatus obſtruatur, pecten inungatur oleo ſcorpionum, amygdalar. amararum, vel applicetur Cataplaſma ex parietaria, malua, ſaxifragia.

Diæta.

Cibus ſit boni ſucci, exhibeatúrque emulſio ſem. 4. frig. major. cum amylo, ptiſana, juſcula ex pane albo, oua ſorbilia, oryza, juſcula ex auena. Cum potu detur ſuccus Cydoniorum. Vtile eſt & ſerum lactis caprinum & aqua hordei, in qua glycyrrhiza, jujubæ, ſebeſten, ſemina 4. frig. majora cocta ſint. Potus tamen ſit paucus, ne multum humoris ad renes affluat. Æger quieſcat; ſi aluus ſit tardior, clyſter ex malua & equiſeto cum melle roſato infundendus. Diæta.

CAPVT XI.

De Vlceribus Renum.

EXulcerantur quoque interdum Renes, & quidem non ſuperficialiter ſolum, ſed ita toti interdum, vt tota ipſorum ſubſtantia abſumatur, & nihil amplius de iis, quam membrana ipſos ambiens, relinquatur. Imo & illa ipſa membrana interdum eroditur & perforatur. Quod Platerus vidit in nobili quodam, qui cum hydrope aſcite ſeptem menſium ſpatio laboraſſet, & poſt mortem apertus eſſet, viſceráque omnia ventris inferioris ſalua deprehenderentur, vterque ren multis vlceribus fiſtuloſis perforatus fuit adeò amplis, vt digitum ſingula facilè reciperent, adnatis inſuper hinc inde renum corpori veſiculis aqua plenis, quæ ex illis ſciſſis profluebat, eroſâ ſimul vndique renum exteriori tunica. Vlcera Renum.

Cauſſæ.

Exulcerantur autem renes poſt abſceſſus non rectè curatos, item poſt vulnera non rectè curata, aut cum pus vel ſanies acris aliunde, vt pulmone vel hepate, per renes fluit, eóſque erodit, quod & humores ab aliis partibus affluentes præſtare poſſunt, ſeu natura ſua acres, ſeu ex putredine & corruptione acrimoniam acquiſiuerint. Idem præſtant calculi, præſertim aſperiores, qui renes atterunt, inprimis dum homo ambulat & mouetur, vel dum ſponte & naturæ impetu moueri incipiunt. Externæ verò cauſſæ ſunt, quæcunque vel contundendo vel rodendo, aut quocunque modo renum continuitatem ſoluunt, vt caſus, percuſſio, vehemens equitatio, medicamenta acria & ſimilia. Cauſſæ.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur Renum exulceratio ex dolore in lūbis Signa.

cum

cum grauitate. Vrina tamen ſine impedimento redditur; quod non fit in vlceribus veſicæ. Pus vrinæ permiſtum emittitur, de quo Hippocrates, 4. *aph.* 75. Si quis ſanguinem aut pus mejat, renum aut veſicæ exulceratio ſignificatur. Sæpe etiam particulæ quædam carneæ ſeu carunculæ excernuntur, de quo Hippocrates 4. *aph.* 76. Quibus cum vrina craſſa exiguæ carunculæ, ac veluti pili exeunt, iis à renibus excernitur. Quod etſi Galenus, *in comm.* ſe vidiſſe negat, alij tamen obſeruârunt.

Imò obſeruauit Hercules Saxonia vniuerſam dextri renis carnem ex propria membrana in veſicam ſeceſſiſſe.

Si ab inflammatione præcedente abſceſſu excitatum fuit vlcus, ejus ſigna præceſſerunt.

Si ab acri & erodente humore fiat vlcus, ex ardore vrinæ id cognoſcitur; ſi à calculo aliquo, ejus ſigna præceſſerunt vel adſunt. Si à cauſſis externis, è relatione ægri pateſiunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

I. Etſi renum vlcera minus periculoſa ſunt, quam veſicæ: tamen & ipſa periculoſa ſunt, & difficulter curantur, cum continuus humorum excrementitiorum per renes fluxus fiat.

II. Periculoſiora ſunt renum vlcera, quæ ab eroſione ſunt, quàm quæ ab aliis cauſſis.

III. Recentia renum vlcera curationem aliquando recipiunt; inueterata verò nunquam, ideóque curatio maturanda.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Quæ in reliquarum partium vlceribus dantur Indicationes, eæ & hîc inueniuntur. Et quidem tota curatio ad duo dirigenda, quorum primum & primo loco agendum eſt, ne vlcus ab affluentibus humoribus foueatur, vel augeatur, & deterius reddatur. Deinde vt ipſum vlcus curetur.

Primum quod attinet, principio idonea victus ratione, de qua poſtea, cauendum, ne vitioſi humores in corpore generentur, qui ad renes affectos confluere, malúmque augere poſſint.

Deinde ſi metus ſit, ne ob copiam ſanguinis aliquis ad renes confluxus fiat & hinc inflammatio vlceri renum accedat, venæ ſectio in brachio inſtituenda, & ſi omnino inflammatio accedat, curanda vt antea, *cap.* 8. dictum.

Humores acres temperantia.

Tertiò ſi humores aliqui vitioſi cumulati ſint, mitigandi, temperandi & euacuandi. Temperantur humores acres vſu remediorum paratorum è violis, malua, nymphéa, ſeminibus quatuor frigidis majoribus, hordeo, ſemine papaueris, roſis, glycyrrhiza, paſſulis & ſimilibus. E quibus ſyrupi, conſeruæ, aquæ, decocta parari poſſunt.

Purgantia.

Purgantia fortiora hic locum non habent, ſed lenientia ſolum, qualia ſunt ſyrupus roſarum & violarum ſolutiuus, caſſia cum puluere glycyrrhizæ, electuarium lenitiuum, Diacatholicum. Inprimis verò vtilis eſt Terebinthina cum vitello oui in liquorem redacta, vel cum puluere glycyrrhizæ in bolum formata; cùm non ſolum aluum laxet, ſed & vlcus renum abſtergat ac ſanet.

Vlcus detergentia.

Vniuerſalibus præmiſſis ad ipſam vlceris curationem accedendum, idque primò detergendum potu mulſæ, decocto hordei, cicerum, capillorum veneris, hyſſopi, agrimoniæ, glycyrrhizæ, ptiſana cum melle, ſero lactis caprini, præcipuè ſi cum eo emulſio è ſeminibus melonum facta ſit: lac aſininum & caprinum inprimis vtile eſt, cùm parte ſeroſa abſtergat, caſeoſa conglutinet, pingui dolorem leniat, bonúmque ſanguinem, ſi rectè coquatur, præbeat.

Tandem vbi vlcus jam ſatis deterſum & mundatum fuerit, quod cognoſcitur, quia cum vrinâ pus minore quantitate excernitur, idque album, conſiſtentia æquale, non ſordidum, ea, quæ exſiccant, adſtringunt, glutinant & conſolidant, exhibenda, qualia ſunt bolus Armenus, terra ſigillata, corallium, radices tormentillæ, plantago, polygonum, equiſetum, conſolida, ſpodium, burſa paſtoris, trochiſci de alkekengi, de ſpodio, de carabe, de terra ſigillata & ſimilia.

Inprimis vtilis eſt hic puluis.

℞. *Rad. tormentil.* Drach. i. ſem. *granor. alkekengi* Dra. ii. *ſpodij* Drach. i. *corallor. rubror. equiſeti* an. Drac. ii. *maſtich. ſang. Draconis* an. Drach. i. ſem. *ſacch. roſati tabulati* Vnc. i. ſem.

F. puluis qui exhibeatur in aq. plantaginis, equiſeti & ſimilibus. Poteſt & cibis miſceri.

Vel ℞. *Terra ſigillat. boli Armeni, rad. tormentilla*, an. Drach. i. *maſtiches, tragacanth. ſpodij* an. Drach. i. *ſang. Dracon.* Drach. ſem. *ſacch. roſ. tabulat.* Vnc. ſem.

F. Puluis. Doſis Drach. ii.

Vtilis eſt & ſpiritus terebinth.

Vel ℞. *Rad. conſolida, tormentilla* an. Vnc. ſem. *alchimilla equiſeti* an. M. ſem. *flor. roſar. rubr.* P. j.

Coq. in aq. pura; Colatura dulcoretur ſaccharo.

Vel ℞. *Rad. China, ligni ſaſſafras, rad. tormentilla* an. Vnc. ſem. *flor. roſar. rubr. malua arborea* an. M. ſem. *radicum althéa, glycyrrhiza* an. Vnc. ſem. *granorum alkekengi* M. ſem.

Coqu. in decocto cicerum rubrorum. In decocto calido diſſolue conſ. roſar. Vnc. ii. Coletur.

Vtile eſt & decoctum ligni guaiaci, præſertim ſi vlcus ex lue Venerea contractum ſit.

Vel ℞. *Conſ. roſ. rubr.* Vnc. iii. *veronica, tormentilla* an. Vnc. i. *ſem. portulaca, plantaginis, granor. myrti, boli Armeni, terra ſigillata, ſang. Draconis* an. Drach. i. *raſur. eboris, trochiſc. alkekengi* an. Drach. ſem.

Cum *ſyr. de roſis ſiccis*. F. Elect.

Diæta.

Diæta.

Cibi ſint boni ſucci, facilis coctionis, & qui non facile corrumpuntur, ægróque ſalſa, acria, acetoſa, amara, nimis dulcia, pinguia & omnia quæ facile corrumpuntur, ſunt vitanda. Conueniunt propterea cremor ptiſanæ, auenæ, ſorbitiones ex hordeo, amylo. Vtilis eſt & oryza carnes item gallinarum, auicularum montanarum, agninæ, hædinæ, amygdalæ dulces, non rancidæ, Commodus etiam eſt vſus lactis. Vinum ſit tenue, vel cereuiſia pura. Potus non ſit nimius. Omnis motus vehemens, præſertim qui dorſum concutit, vt equitatio, eſt vitandus. Venus etiam huic morbo inimica eſt.

CAPVT XII.

De Vreterum Morbis.

Vreterum morbi.

VReteres quoque ſuos morbos & ſymptomata patiuntur: nimirum exiccantur, contabeſcunt, morbos in numero & ſitu patiuntur, anguſtiores reddũtur & obſtruuntur, vulnerantur & dolorem patiuntur.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſæ autem, à quibus iſti morbi & ſymptomata proficiſcuntur, ferè à renibus proueniunt, & ſi renes male afficiantur, vreteres in conſenſum trahunt. Etenim ſi renes exiccantur & contabeſcunt, vreteres ferè etiam in conſenſum trahuntur.

Putant nonnulli in febribus ardentibus ita eos exiccari poſſe, vt inde mictus impediatur. Verum mihi credibile non videtur, in corpore viuente tantam exiccationem fieri poſſe.

Nonnunquam

Nonnunquam alter deeſt, vel alter alieno loco inſeritur: id quod in Anatomicis ſæpe deprehenditur. Contorquentur etiam nonnunquam vreteres.

Obſtructio Vreterum.

Obſtructio vreterum. Frequentiſſimum verò malum eſt eorum anguſtia, quæ etiam ex contuſione vel incumbente tumore fieri poteſt, ſed ſæpiſſime accidit ab obſtructione, quæ, fit vel à calculo è renibus in eos delapſo, vel pituitâ craſſa & viſcida, vel grumo ſanguinis, vel pure.

Cognoſcitur autem hoc malum è ſignis renum male affectorum. Si enim materia, quæ renes antè afflixit & obſtruxit, è renibus in vreteres deſcendat, renes liberantur, & vreteres afficiuntur. Atque tum grauitas & dolor, qui in renibus percipiebatur, mitigatur, & contrà dolor in vreteribus augetur, & ſeſe verſus inguina extendit.

Curandi ratio eadem eſt, quæ renum obſtructorum. Medicamenta n. vbi renes penetrârunt, ad vreteres perueniunt, eoſque obſtructione liberant.

Poſſunt etiam externa medicamenta, quæ vias iſtas laxant, ſecundum vreterum ductum applicari; ac fomenta ex parietaria, malua, althéæ, ſemine lini, oleo amygdal. dulcium, lilior. albor. vnguento Dialthéæ, cum oleo ſcorpionum parari; balneum item aquæ dulcis è modo dictis plantis vſurpari.

Peculiare verò remedij genus eſt, quo ex vreteribus calculus verſus veſicam promoueri poteſt, nimirũ cucurbitulæ ſine ſcarificatione. Hæ enim paulò infra locũ dolentem vbi calculus hæret, applicantur, atque ſecundum ductum vreterum infra deſcendendo affiguntur. Ita enim calculus in veſicam deducitur. Non autem applicandæ ſunt cucurbitulæ, dum adhuc in renibus calculus hæret, ſed vbi iam vreterem ingreſſus eſt, ibique hærens dolorem parit.

Vulnera & Vlcera Vreterum.

Vulnera & vlcera. Vreteres non ſolum vt alia viſcera interna vulnerari poſſunt telis externis, ſed & à calculo tranſeunte. Imò etiam planè rumpi vreteres, non impoſſibile eſt. Licet enim obſeruatum, vt Fernel. *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 10.* ſcribat, iis, qui nephriticis doloribus ſunt aſſueti vſque adeo dilatatum fuiſſe vreterem, vt in eum maior digiti pars immitti poſſet, & Euſtachius, *cap. 55. libelli de renibus*, teſtatur, vreterem ſtatim ab egreſſu de renibus latiorem redditum, inſtarque ventriculi ſeu peræ paſtoralis recuruatum magnam lapillorum copiam cõgregâſſe, quos poſtea natura cum vrinis expulerit: tamẽ impoſſibile non eſt, ſi calculus maior & aſperior è renibus in vreterem excidat, eum planè rumpi poſſe.

Exulcerantur tandem vreteres, niſi vulnera à lapide mox ſanentur, quod tamen etiam à pure & ſanie acriore fieri poteſt.

Signa ſunt eadem, quæ renum vulneratorum & exulceratorum, niſi quod dolor ſecundum ductum vreterum verſus veſicam ſe extendat.

Curatio etiam eadem eſt.

Vreterũ ſymptomata. Vt verò ob renum morbos vrinæ excretio læditur, & quædam ſymptomata circa eam excitantur: ita idem etiam vreteribus læſis fieri poteſt: Si enim vreteres obſtruuntur, vrina ſupprimitur, & præcipuè ſi vterque obſtruatur. Si vulnerentur, vrina per vulnus in cauitatem abdominis exſtillat; ſi exulcerentur, dolor in tranſitu vrinæ excitatur.

Verùm ſymptomatum horum ablatio pendet à morborum, quos modò propoſuimus, curatione, & ex iis etiam, quæ ſupra *de ſymptomatibus renum* dicta ſunt, quid agendum ſit, patet.

LIBRI TERTII PARS VII.

SECTIO SECVNDA.

De Symptomatibus Renum.

CAPVT I.

De Renum imbecillitate, & ſeri ſecretione læſâ.

Renum imbecillitas & actio læſa. SVNT & aliqua ſymptomata, quę renibus accidũt, & quidẽ actiones læſas quod attinet, cùm renum actio propria ſit, ſerum ex ſanguine attrahere, & hinc ad vreteres tranſmittere, ſi actio hæc lædatur, vrina nulla vel pauca redditur, & retenta ſæpe grauiſſimorum ſymptomatum, imò mortis cauſſa eſt, nullo tamen vitio in veſica exiſtente, ſed vaſorum emulgentium & renum attractrice læsâ.

Cauſſa.

Cauſſa. Habet autem actio hæc læſa originem à vaſorum emulgentium & renum facultate vel læſa, vel impedita. Facultas læditur ob imbecillitatem vaſorum emulgentium vel renum, quæ pendet ab intemperie, inprimis frigida. Impeditur facultas ab obſtructione, quæ inprimis fit à calculo: nonnunquam & à pituita craſſiore, aut pure craſſiore, aut ſanguinis grumo.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Ipſa autem cauſſa mali ſemper non facilè agnoſcitur. Ideoque diligenter conſiderandum & inquirendum, an in vreteribus vel veſica aliquod vitium ſit. Quod ſi nullum deprehendatur, argumento eſt, in renibus hærere. Quod confirmatur, ſi grauitas aliqua, vel dolor in lumbis deprehenditur, & vrina in venis relicta & ad ſuperiora regurgitans variorum ſymptomatum cauſſa eſt, de quibus mox in Prognoſticis dicetur.

Si ab intemperie renum frigida ſit imbecillitas eorũ, apparebunt ſigna intemperiei renum ſupra, *c. 2.* propoſita: & ab hac cauſſa non ſubitò ſupprimitur vrina; cùm intemperies ſubitò induci non poſſit: ſed paulatim vrina ſupprimitur.

Si ab obſtructione fiat, ſigna ſuprà propoſita de obſtructione renum, perpendenda, & à quibus cauſſis ea proueniat, inquirendum, de quo ſupra *c. 4.* dictum.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum hoc omnino periculoſum eſt, & ſæpe lethale. Si enim diutius ſeroſus humor intra venas retineatur, & ſanguini commiſceatur, humores corrumpuntur, & putreſcunt, ac prauæ febres accenduntur.

2. Et quidem ſi æger ante ſeptimum iterum mejere incipiat, ſeruari poteſt. Quod ſi vltra hoc ſpatium retineatur; etſi vrina reddatur, plerunque tamen æger moritur.

3. Retentum in venis ſerum ſæpe per totum corpus diſtribuitur, & prout in hanc vel illam partem ruit, varia ſymptomata excitat. Iacobus Carpus, in *Iſagoge Anatomica*, quendam ab vrina hoc modo retenta ſuffocatum eſſe teſtatur, cui cùm cucurbitulas ſine ſcarificatione diuertendi cauſſa appoſuiſſet, eas per poros cutis aquoſo humore repletas fuiſſe, ſcribit. Et Iacotius, *comm. 1. ad lib. 7. ſect. 2. aph. 16. Coacar. Hippocr.* refert, ſenem quendam ex humore iſto cerebrum in cõſortium trahente in ſomnum & torporem lethalem

 incidiſſe.

incidiſſe. Extat etiam *in obſeruationibus Schenckij,lib.3. de Renibus*, Epiſtola Georgij Tanſtetteri Medici Regij,qui refert,Illuſtriſſimi Saxoniæ Ducis Henrici Filiū Seuerinum, annos 12.agentem, poſt balneum vomitu correptum fuiſſe,cum dolore vreteris ſiniſtri hypochōdrij, vrinas verò ſubinde pauciores reddidiſſe. Poſtea ſubtus vmbilicum ad dextram verſum pectinem dolere cœpiſſe,vomitionibus crebris accedentibus,detento lotio,cuius vix vltra ſex octo ve guttulas reddebat. Hinc doloribus nihil remittentibus, de præcordiorū quoque dolore conqueſtum fuiſſe,& lumbricum trium palmorum longitudine vomitu reieciſſe. Tandem & cibos ſumptos euomuiſſe, vrina ſurſum regurgitante, & ſex octove horis, ante mortem vrinam meram colore & odore cuiuis adſtanti agnitam euomuiſſe & poſtea exſpiraſſe. Corpore aperto meatus vrinarij fuerunt ſalui, nihilque, quod eos obſtrueret,compertum; veſica fuit vacua & corrugata, omniſque humoris expers; corporis verò cutis quaqua verſum diſſecta è veſtigio aqueum humorem odore & colore exactiſſimè vrinam referentem, veluti in hydropicis,ex ſe mittebat.E quibus omnibus rectè concluſum fuit, omnium horum ſymptomatum, & tandem mortis etiam Illuſtriſſimi Principis cauſſam fuiſſe imbecillitatem & intemperiem vaſorum emulgentium, & renum, quorum attractrix labefactata ſeroſum humorem ex reliquo ſanguine attrahere non potuit. Vnde factum,vt nihil aquei humoris ad veſicam tranſmitteretur, eiuſdemque pars ad ventriculum tranſmiſſa vomitiones excitaret, pars in habitum corporis diſpergeretur. Marcellus Donatus etiam,*lib.4. hiſtor.med.mirab.c.*38.refert,Priorem quēdam Mantuæ vrinæ ſuppreſſione laboraſſe, eadem procul dubio de cauſſa,cùm nihil mali in renum,vreterum vel veſicæ regione perciperetur,tandemque corpus vniuerſum intumeſcere cœpiſſe, cute pellucida apparente mollique, ita vt vrinam ſub ea contineri facilè videri poſſet,qui tandem leui continuaque febricula accedente,mortuus eſt.

Curatio.

Curatio. Curatio cauſſæ ablatione perficitur.Ideoque quænā ea ſit,diligenter inueſtigandum. Si ſuppreſſio vrinæ ſit ab inflammatione,qua ratione ea curanda ſit,iam antea dictum,ſi à calculo,vel craſſa pituita, vel grumo ſanguinis,vel pure,itidem qua ratione hæc obſtructio tollenda ſit, antea monſtratum.Si ex imbecillitate renum à frigida intemperie contractâ, curatio inſtituenda, vt ſupra,*c.*1.dictum. Iniiciendi nimirum clyſteres calefacientes; exhibendæ confectiones aromaticæ: Extra quoque olea,vnguenta & emplaſtra calefacientia adhibenda.

Vbi tamen ſerum ob renum imbecillitatem non ſecernitur,naturæ ſuccurrendum, & medicamentorum ope id à craſſioribus ſuccis ſeparandum, vt tenuius factum & aliquo modo erga renes concitatum facilius à renibus, etiam imbecillibus,attrahi poſſit. Faciunt huc medicamenta diuretica in Inſtitut, *lib.*5 *part.* 1. *ſect.* 1. *c.* 13. propoſita, è quibus poſtea varia alia medicamenta parantur. Vtile eſt & vinum,in quo radices raphani ruſticani vel ononidis, vel amygdalæ amaræ contuſæ,aut nuclei Perſicorum contuſi macerati fuerint. Vtiles etiam ſunt emulſiones ſeminum quatuor frigidorum maiorum cum nucleis Perſicorum, malorum Armeniacorum,ceraſorum & amygdalar.amarar. Vtiles quoque ſunt aquæ diureticæ, quæ paſſim extant, vt & acidulæ.

Diuretica quando exhibenda. De diureticis tamen hoc ſemel monuiſſe ſufficiat,ea non cum cibo, ſed hora vna atque altera ante cibum exhibenda eſſe, cùm,ſi cibis miſceantur, chylum crudum è ventriculo ad vias vrinæ ſecum rapiant,vnde nec ipſum vinum,quod cum cibo bibitur, acidulis diluendum, narrátque Guilielmus Fabricius, *cent.* 3. *obſ.* 72. hiſtoriam cuiuſdam,qui cùm acidulas biberet, & confectione ſeminis aniſi,vt vocant,ſimul ad flatus diſcutiēdos vteretur, ipſum ſemē aniſi cum vrina excreuit;& alterius cuiuſdam, qui cùm in vrinæ retentione gammaros contuſos & grana alkekengi contuſa ex vino albo ſumpſiſſet,vrina ita commota fuit, vt acini granorum alkekengi cum vrinâ excernerentur. Etſi verò diuretica medicamenta non tantam vim, vt acidulæ, habent, ſimile tamen quid præſtare poſſunt.

Vbi vero facultas impeditur in excernenda vrina ob vaſorum anguſtiam,curatio inſtituenda, vt ſupra *ſect.*1. *cap.*4.*de vaſorum in renibus anguſtia* diximus.

CAPVT II.

De Diabete.

Diabetes. Etſi Diabetes commodè etiam inter ſymptomata, quæ in mictione accidunt,referri poſſit,tamen quia ab Autoribus pleriſque inter renum affectûs explicari ſolet, eum etiam hoc loco proponere libet, inprimis cùm hîc nullum in veſica ſit vitium,ſed ſymptoma hoc vel à renibus,vel aliis partibus ſuperioribus, per quas ſerum tranſit,proficiſcatur.

Vnde dicatur? Διαβήτης à διαβαίνω,id eſt,tranſeo, quod ſcilicet vrina citò tranſeat,nomen habet. Alij ὕδρωπα εἰς ἀμίδα, hydropem ad matulam, alij vrinæ profluuium, alij διάῤῥοιαν εἰς οὖρα,alii δίψακον ἀπὸ τῆς δίψης,à ſiti vehementi,quam patiuntur ægri,nominant.

Affectus ſanè rarus eſt, quem Galenus bis tantùm vidit,vt *6.de loc.affect.c.3.*refert, ſcribit etiā Rabbi Moſes *part.8.aphoriſ.*quod non viderit diabeten in occidēte,neque audiuerit à ſuis Doctoribus, quod eam viderint.Plurimi etiam alii Medici eam non viderunt. Solet autem vrina in hoc affectu copioſiſſimè profluere, viditque Scholiographus Hollerii quendam quotidie ſex pintas Lutetianas eminxiſſe. Dodonæus, vt *cap.*42. *obſeru.medicinal.* refert: quendam vidit, qui vno die amplius, quàm quadraginta libras vrinæ reddebat.

Admiranda vrina ſtillicidio excretum. Notabilis etiam eſt hiſtoria, quam Marcus Gattinaria, *in 9. Rhaſ.cap. de cura inuoluntarij exitus vrinæ*, & Cardanus, *lib.8.cap.44.de rerum varietate* referunt,de quadam puella annorum 18. quæ anno Chriſti 1481. paſſa eſt ſuperfluum vrinæ profluuium adeò vt ſingulis diebus vrinæ libras circiter 36. emingeret, cum ex potu & cibo non plus ſeptem libris aſſumeret. Cumq; hoc 60. diebus perſeueraret, emiſit vltra cibi & potus quantitatem libras 1740. quod pondus longe excedebat pondus puellæ,etſi tota in vrinam fuiſſet reſoluta; cum puella non potuerit excedere pondus 255. librarum, imò nec 150.attingeret. Sanata autem eſt poſt duos illos menſes à Medico Franciſco Buſto. Cauſſam huius ſymptomatis ſtatuerunt Medici fuiſſe aërem, qui in arteriis vbique continebatur,qui in aquam conuerſus fuerit, cui alius aër ſucceſſerit. Cardanus addit frigidam & humidam aëris intemperiem.

Potus etiam parùm vel nihil mutatus redditur.Vnde cum linteria, quæ magnam appetentiam coniunctam habet,diabeten comparant, vt ſicut in lienteria illa cibi auidè expetuntur,ſtatimque per aluum deiiciuntur:ita renes trahant ab hepate potulenta,& iterum ad veſicam demittant.Verum cum de hoc aliquid dubii occurrat, dicetur de eò infra *quaſt.*1.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſam verò huius affectionis reddere difficilimum,& pauci Autores inueniuntur, qui in ea reddendâ inter ſe conueniunt. Nos in re obſcurâ,ſaluo cuiuſque iudicio,ſtatuimus, proximam huius mali cauſsā eſſe facultatem renum retentricem læſam,& quidem ab

vrinæ vel copia, vel qualitate. Vrinæ v. copiæ cauſſam eſſe calorem viſcerum, præcipuè hepatis & lienis, quæ cùm potum copioſius attrahunt, tùm humores in venis colliquant. Quanquam verò interdum etiam in hydropicis vel in febribus humor ſeroſus copioſius per vrinam euacuatur: tamen diabetes mictio illa copioſa non eſt, ſed critica potius humoris ſeroſi expulſio, quę poſtea ſponte ceſſat. Verum de hac controuerſia poſtea prolixius, *quæſtione ſecundâ*, dicemus.

Signa Diagnoſtica.

Affectus hic primò paulatim & inſenſibiliter creſcit, neque æger multùm curat, etſi plus mingat, quàm conſueuit, & ad potum vel aliam cauſſam externam id refert. Sæpe etiam accidit, vt copioſior vrinæ excretio naturæ opus ſit, quæ abundantes humores per vrinam expellit. Vt ergo diabeten incipientem ab hiſce vrinæ profluuiis diſcernamus, videndum primò, an cauſſa aliqua externa, vt potus vel ſimilis præceſſerit, quæ vrinam copioſam præbere poterat. Si verò naturæ opus ſit copioſa mictio, paulo pòſt illa mictio ceſſat, ægérque inde magnam vtilitatem percipit, morbúſque, quo æger laborabat, ſoluitur, vel imminuitur. Si vero tale nil adſit, profluuium vrinæ id ſymptomaticum eſſe, indicio eſt, ægérque tum ſenſim ac paulatim ſemper majorem vrinæ copiam incipit reddere, ita vt tandem longè potus quantitatem vrinæ quantitas ſuperet. Vrina eſt tenuis, aquoſa, cruda, ſine ſedimento, in qua progreſſu temporis tenuia quædam ſupernatant: adeſt aſſidua oris ſiccitas & ſitis, quæ tum à calore præternaturali, tum ab humiditatis nimia euacuatione ortum habent: corpus tandem extenuatur & contabeſcit: in viſceribus æſtus & ardor percipitur, & ſi vrinam aliquandiu contineant ægri, lumbi, coxæ, teſtes, cum grauitate intumeſcunt.

Prognoſtica.

1. Malum hoc plerunque lethale eſt, inprimis ſi non mox in principio cognoſcatur, eique idoneis remedijs occurratur, hominémque ad tabem & mortem tandem deducit.

2. Et præcipuè in ſenibus vix vnquam curatur.

3. Diabetes etiam poſt immodicum laborem, poſt nimium Veneris vſum, poſt febres chronicas plerúnque incurabilis eſt.

Curatio.

Vt verò in cauſſis explicandis magna occurrit apud Autores diſſenſio: ita in curatione inſtituenda magna occurrit varietas & difficultas. Eò tamen res redit, vt ille caloris exceſſus, qui humores liquat, viſcerúmque intemperies, quæ facit, vt ſerum auidius attrahatur, corrigatur, & retentricis robur tàm in viſceribus, quàm in renibus, tum in toto venoſo genere confirmetur & augeatur.

Itaque etſi nonnulli hic venæ ſectionem ſuadent: tamen quia vires jam ante dejectæ ſunt, & plerunque alius morbus præceſſit, huic remedio vix locus eſt Eadem ratio eſt purgantium, & vomitûs, quos morbus coniunctus & vires dejectæ vix admittunt. Multo minus ſudorifera, quæ nonnulli, vt humores à centro ad ambitum corporis auertantur, adhibenda cenſent, tuta ſunt, cum ſudorifera cum medicamentis diureticis cognationem habeant, viſcerúmque calorem & acrimoniam augeant. Tutius ergò, his omiſſis, ea ſaltem, quæ indicationes poſtulant, adhibere, quæ etiam ſaltem proponemus, cum illa generalia, ſi iis opus ſit, aliunde nota ſint. Parantur autem illa ex adſtringentibus & roborantibus, vt roſis rubris, plantagine, burſa paſtoris, conſolida, portulaca, coralliis, ſpodio & ſimilibus. Vt:

℞. *Rad. conſolid. major. plantag.* an. Vnc. i. *fol. plantag.* M. j. *flor. roſ. rubr.* M. ſem. *balauſt.* Drach. ii. *myrob. citrin.* Drach. iii. *ſem. plantag. acetoſ. portulac.* an. Drac. j.

Coq. *in vini rubr.* ℔. i v. vaſe clauſo.

Colaturæ Adde *Miua Cydon.* Vnc. iii.

Vel ℞. *Sem. coriandr. plantag. portulac. flor. roſ. rubr.* an. Vnc. i. *corall. rubr. boli Armeni, marg. prep. rad. tormentill.* an. Drach. i. *nuc. moſch.* Scrup. i.

F. Puluis.

Vel ℞. *Conſ. roſ. rubr.* Vnc. ii. *C. C. vſti prep. boli Armeni, corall. rubr. prep.* an. Drach. j.

Cum *miua Cydonior.*

F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſ. roſ. rubr. antiq.* Vnc. iii. *ſpodij, corall. rubr. C. C. vſti* an. Drach. i. *ſem. plantag. portulacæ* an. Dra. ſem. *mucilag. ſem. Cydonior.* Vnc. ſem. *ſyr. Cydonior. q. ſ.*

Fiat Electuar.

Poſſunt etiam exhiberi opiata, vt theriaca recens, Philonium Perſicum, requies Nicolai, laudanum opiatum.

Extra hypochondriis, renibus, hepati, lieni, lumbis adhibeantur epithemata, linimenta, vnguenta, cataplaſmata refrigerantia & adſtringentia ex ſucco vel aqua plantaginis, portulacæ, lactucæ, ſemperuiui, vmbilici veneris, ceratum ſantalinum, vnguentum refrigerans Galeni, Comitiſſæ.

Vel ℞. *Ol. roſ. myrtini* an. Vnc. i. *ſantali albi, rubri, flor. roſ. rubr. corall.* an. Drach. i. *ſucci plantag.* Vnc. 1. *ceræ q. ſ.*

F. Vnguentum.

Vel ℞. *Aq. vel ſucci plantag. acetoſæ, roſar. nympheæ* an. Vnc. iii. *aceti roſ.* Vnc. i. *ſpec. ceroti ſantal.* Drach. ii. *ſpodij, corall. rubr.* an. Drach. j. *ſem. roſ. rubr. acetoſ. plantag.* an. Drach. ſem. Miſce.

Fiat Epithema.

QVÆSTIO I.

An potus immutatus planè per vrinam in diabete reddatur?

Galenus, *6. de loc. aff. cap.* 3. & *de criſib. cap.* 12. in diabete celeriter id, quod bibitur, per vrinam reddi, & quidem tale, quale bibitur reddi, docet. Idem tradit Alex. Trallianus, *lib.* 9. *cap.* 8. Aëtius, *tetrab.* 3. *ſerm.* 3. *cap.* 2. Aliique Medici plures, ſicut in lienteria cibus immutatus ſtatim deijcitur: ita in diabete potum immutatum mox excerni tradunt. Amatus Luſitanus etiam, *centur.* 2. *curat.* 94. refert, Romanum quendam, qui vini meracioris potui indulgebat, & fœniculi marini dicti, ſeu Cretami muria conditi largiore victu vſus erat, in diabetem lapſum eſſe, & quicquid bibebat, ſtatim & quale ſumebat, per vrinam reddidiſſe. Trincauellius etiam, *lib.* 10. *cap.* 11. *de rat. cur. part. hum. corp. aff.* ſcribit, quendam, febre maligna laborantem, cum nil biberet, niſi aquam gelidam, in diabetem incidiſſe, vt potus omnino immutatus redderetur, ſeruans eundem colorem, conſiſtentiam, ſaporem, atque odorē.

Alij tamen etiam potum mutari ſcribunt. Ita Dodoneus, *obſ. cap.* 42. *in Schol.* ſcribit, potū, qui aſſumitur, nō omnino talē reddi, qualis aſſumitur, ſed in hepate mutationē nōnullā accipere. Iohannes Baptiſta Syluaticus, *controu.* 29. in diabete potum non ſemper ſtatim, ſæpe etiam mutatum, perpetuò tamen auctum, & in maiore quātitate, reddi docet, ſcribitq; interdū potus quātitatē eſſe vncias 25. vrinā autē emitti ad vncias centum.

Cum ergo alij viderent pro vtraque ſententia experientiam pugnare, diſtinxerunt inter diabeten & vrinæ profluuium: ſed ſine ratione & exēplo; cùm alij Medici ſine diſcrimine hæc vocabula vſurpent. Ideóque in diabete non ſolum ad potum, ſed etiam alia reſpiciendum. Sunt enim primò diabetæ quidā gradus. In principio enim, cùm vires nondum dejectæ ſunt, & vis altetratrix

patrix nondum extremè laborat, non mirum eſt, ſi potus aliquomodo mutetur; temporis verò progreſſu, vbi vis alteratrix magis labefactatur, potus planè immutatus excernitur. Deinde potus etiam alius mutatur facilius, alius difficilius. Aquam, cum parum mutari poſſit, non mirum eſt, eodem colore & reliquis accidentibus non mutatis, excerni; alij verò potus, qui magis compoſiti ſunt, non ita facilè tranſeunt, quin aliquam mutationem accipiant. Præterea id, quod in diabete excernitur, non ſaltem potus eſt, ſed ſæpe etiam accedit corporis colliquatio; vnde plus vrinæ emittitur, quàm potûs aſſumptum eſt.

QVÆSTIO. II.

Quænam Diabetæ cauſſa ſit?

Quænam diabetæ cauſſa ſit?

Cauſſam Diabetæ reddere omnino difficile eſt; ob affectus raritatem, & Medicorum de eius cauſſa diſſenſum. Vulgata quidem, & quam plerique ſequuntur, ſententia eſt, proximam huius mali cauſſam eſſe renum intemperiem calidam, ob quam illi ſerum copioſius è venis attrahant, quod cum ob imbecillitatem & copiam retinere non poſſint, venas rurſum à jecore, hoc ex inteſtinis & ventriculo trahere, vnde orificium ventriculi vellicetur, ac ſitis excitetur, qui aſſumptus mox à venis & renibus attrahatur, atque iterum ad veſicam mittatur.

Verum rectè ſcribit hîc Fernelius, *de part. morb. & ſympt. lib. 6. cap. 13.* vix aliquem deprehenſum eſſe, qui copioſæ huius mictionis non aliam intus cauſſam haberet. Etenim calidâ intemperie multi laborant, neque tamen diabetem patiuntur. Neque præterea credibile videtur, renum attractricem facultatem tantam eſſe poſſe; vt ea etiam ad ventriculum vſque ſeſe extendat, atque inde crudum potum attrahat. Trincauellius, *de rat. curand. part. hum. corp. aff. lib. 10. c. 11.* in renum imbecillitatem à frigore contractam cauſſam rejicit, probat atque id exemplo Nobiliſſimi cuiuſdam Viri, qui cum febre maligna laboraret, atque ſitis eſſet impatiens, aquámque gelidam & in puteo refrigeratam biberet, renes tantam imbecillitatem ex refrigeratione contraxerint, vt potum omnino immutatum redderent. Verùm ſi tale vitium in renibus fuit, quam ob cauſſam tam ſubitò ad renes potus peruenit? Si enim ij refrigerati atque imbecilles redditi fuerunt, attrahere præter modum non potuerunt.

Hæc omnia cum alij Medici docti animaduerterent, & in ſolis renibus cauſſam huius mali inuenire non poſſent, alias cauſſas, ſed diuerſi diuerſas aſſignârunt. Felix Platerus ſtatuit diabetæ cauſſam eſſe ſeroſi humoris aut cauſſæ morbi cum ſero ſubitam & profuſam quaſi euacuationem, vt vniuerſum quaſi ſerum è corpore effluat, atque verum diabetem, in quo ſubita corporis colliquatio cum calore & ſiti intolerabili excitata, febri ardenti atque colliquatiuæ accidere, & proinde vt febris hæc rara eſt, ita rarum & periculoſum ſymptoma ipſi copulatum eſſe exiſtimat. Si quis tamen etiam citra febrem diabetem fieri ſtatuere velit, ob copiam potûs in venis meſaraicis diu retenti & coaceruati, poſteàque vi naturæ ſubitò ad renes propulſi potius, quàm attracti, & id admittit. Euſtach. Rhudius, *lib. 2. Pract. cap. 39.* præter renum calidiorem intemperiem ſe experientiâ edoctum aliam cauſſam inueniſſe ſcribit, nimirum jecoris caliditatem atque ventriculi retentionem læſam, atque in teſtimonium affert exemplum cuiuſdam, in quo quæ mingebantur, non ſolum odore & conſiſtentia aſſumptæ potioni ſimilia erant, verùm etiam feces alui multo vino, quod copioſiſſimè ingurgitauerat, perfuſæ erant, cúmque non admodum emaciatum fuiſſe, & auxiliis refrigerantibus potiſſimùm & corroborantibus non multò pòſt tempore à Diabete fuiſſe vindicatum.

Plateri ſententia.

Ioh. Baptiſta Syluaticus, *controu. 31.* nouum quid, quod à nemine in hunc vſque diem animaduerſum ſit, ſe allaturum promittit: poſtea tamen ipſe Galenum, *6. de loc. affect. cap. 1. 3. de cauſſ. ſympt. cap. 2.* Aretæum, *lib. 2. de cauſſ. diuturn. affect. cap. 2.* Actuarium, *lib. 1. meth. cap. 11.* idem docuiſſe refert. Statuit verò inſignem calidam intemperiem in hepate & toto venoſo genere ſuccenſam ſanguinem fundere, ejúſque portionem aliquam in ſerum mutare. Serum autem hoc ab eximia renum caliditate ſeparari à ſanguine & attrahi, quam deinde multitudinem cum illi ferre non poſſint, ad veſicam quod ruat, impetuosè permittere, quæ pariter cum tantam ſeri multitudinem ferre non poſſit, ad eam expellendam inſurgere.

Atque his Autoribus poſterioribus aſſentimur in eo, quod non tàm in renibus, quàm aliis partibus cauſſa diabetes quærenda ſit. Sit enim, de quo tamen, vt ex ſuperioribus patet, non immeritò dubitatur, quod renes fortiter attrahant: tamen niſi ſerum adſit, id attrahere non poſſunt, & renum fortis attractio ſeri ſeu vrinæ copiam jam præſupponit. Sicut enim, etſi à veſica vrina proximè profluit; cauſſa tamen in veſica non reſidet, ac niſi vrina copioſa à renibus ad veſicam mitteretur, copioſa emingi non poſſet; ita etſi à renibus tranſmittatur vrina, tamen cur copioſa ſit, cauſſa non tàm in renibus, quàm in aliis partibus quærenda videtur.

Cauſſa autem huius ſymptomatis, ſi in re obſcura aliquid decernendum eſt, vt Galenus, *3. de cauſſ. ſympt. cap. 2.* Platerus, Ioh. Baptiſta Syluaticus dicunt, *ἀνασυχείωσις*, reſolutio & colliquatio quædam eſt, quæ in venis fit, in toto corpore, ab inſigni hepatis & venoſi generis caliditate orta. Vnde Rabbi Moſes, *part. 8. aphoriſ.* in Ægypto tales ægros intra decem annos, plus quàm viginti ſe vidiſſe ſcribit, in Occidente verò nullos. Et plerumque febribus ardentibus & malignis malum hoc accidit, atque eâ de cauſsâ etiam plerique in diabete refrigerationem & humectationem corporis commendarunt. Quia tamen ipſe potus ſtatim, & immutatus plerunque per veſicam in diabete redditur, ſecundum non abſurdè conjungi poſſe puto imbecillitatem & laxitatem, non quidem ventriculi ſolum, vt ſtatuit Rhudius, ſed partium illarum, quæ aquoſum humorem è ventriculo & inteſtinis ad hepar & lienem ferunt. Hæ enim debito tempore cum cibo, vt ejus ſit *ὄχημα* & vehiculum, ſerum continere debent; quod ſi non faciant, ſubitò ad renes ruit; atque imbecillitatem hanc à nimio aquæ frigidæ potu partes illæ contrahere poſſunt, ſicut & illi nobili viro, cuius mentionem facit Trincauellius, accidit. Poteſt tamen etiam hepatis & lienis calor ad ſubitam iſtam ſeri attractionem aliquid facere. Adeſſe a. talem laxitatem in meatibus, per quos ſerum è corpore elabitur, vel illud teſtatur, quod Iulius Alexandrinus, *in annot. ad c. 14. libell. de ſubſtantia facultatum naturali* ſcribit, ſe duóſque alios Medicos in nobiliſſimi cuiuſdã viri Curatione, affectu Diabetæ ſimilimo laborantis, vidiſſe rejecta cum vrina apij radicum fruſtula, quadrantis magnitudine nonnulla, quas ille radices Medicis inſciis juſculis incoquendas curauerat. Semen etiam Aniſi ac grana alkekengi cum vrina excreta fuiſſe, *præcedenti capite* dictum, & *infra cap. 9.* dicetur.

CAPVT III.

De Dolore Nephritico.

Dolor Nephriticus.

Dolor tandem quandoque renes vehementiſſimè affligit, & acerbus ac dilacerans quaſi in lumbis è regione renis alterutrius, rarò vtriúſque percipitur.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa. Plerique ſtatuunt dolorem hunc tantum ortum habere vel ab arena & ſabulo in renibus collecto, vel à calculo renum ſubſtantiam atterente, vel, abſumptâ ſubſtantiâ Renis, quod interdum accidit, membranam renes ambientem vellicante. Et quidem verum eſt, à grumo ſanguinis, vel pituita craſſiore dolorem potius grauantem, quàm vehementem, qui nephriticus appellari ſolet, excitari; obſeruatum tamen etiam eſt ab acri ſanie, vel ſero, & omnino humorum acrium confluxu vehementiſſimos in renibus dolores excitatos fuiſſe. Ita ſcribit Deſiderius Iacotius, *ad Aph.*47. *lib.6.ſect.2.Coacar. Hippocratis*, in multis poſt mortem diſſectis Renes integros inuentos fuiſſe, qui tamen, dum in viuis eſſent de renum dolore pertinaci conquerebantur; vel ex venis aut pulmonibus eò confluente acri ſanie, vel ſero renum vaſa diſtendente: & Hollerius, *comm. ad aph.*11, *lib.* 6. refert, ſe vidiſſe quendam, qui intolerabili renum cruciatu affligebatur, qui nec phlebotomia, nec purgatione, nec aliis remediis mitigari potuit, niſi hæmorrhoidibus apertis. Simul enim, atque per eas aperta eſt via, dolor quieuit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hic dolor è ſitu & loco. Etſi enim dolor colicus cum nephritico magnam habeat cognationem: tamen renum dolor fixus eſt, vno loco è regione renis, & ſi extendatur, ſecundum vreteris ductum verſus veſicam & inguina extenditur: dolor verò colicus verſus ventrem vagatur. Vomitus etiam plerunque moleſtus eſt, quo omnia, quæ in ventriculo continentur, & tandem etiam bilis, reiicitur, ob membranarum quæ haſce partes coniungunt, communionem. Reſpiratio eſt parua & cita. Vrina in principio cum difficultate aliqua redditur, & eſt aquea & cruda; Hinc fit turbida, & aliquando etiam cruenta. Arenulæ interdum in vrina apparent, nunc flauæ nunc rubræ. Decubitus in partem affectam dolorem minuit, in contrariam exaſperat.

Prognoſticum.

Prognoſticū. Vt omnes dolores: ita & hi vires deiiciunt. Quid autem de curatione ſperandum ſit, ex iis, quæ ſupra de calculo Renum, eorúmque exulceratione dicta ſunt, patet.

Curatio.

Curatio. In curatione ad duo reſpiciendum, ad cauſſam ipſam doloris, & ad dolorem. Qua ratione calculus, qui plerunque doloris nephritici cauſſa eſt, tolli poſſit, ſupra, *capite* 6. dictum. Hoc tamen etiam obſeruandum, ſi dolor ſit vehementiſſimus, & corpus plethoricum, ac metuendum ſit, ne ex ſanguinis ad renes affluxu renum inflammatio excitetur, venam in cubito aperiendam eſſe.

Si à ſanie vel ſero aut alio humore acri dolor excitetur, is temperandus. In quem vſum commodè exhibetur emulſio ſeminum quatuor frigidorum maiorum cum aqua hordei, fragorum, maluæ, decocto glycyrrhizæ & ſimilibus.

Ad dolorem leniendum anodyna & quæ vias laxant, vt calculus loco ſuo moueatur, & in veſicam deſcendat, vnde omnis dolor ſubito ceſſat, vſurpanda. Clyſteres emollientes hîc vtiliſſimi ſunt; qui dolorem mitigant, vias laxant, ſimúlque flatus, qui inteſtina diſtendendo, renéſque ac vreteres comprimendo, dolorem augere ſolent, tollunt.

Vt ℞. *Radic. althéæ* Vnc. i. *parietar. violar. althéæ, brancæ vrſinæ* ana M. i. *flor. chamæmel. ſummit. anethi* ana P. ii. *ſem. lini, fænugr.* an. Vnc. ß. *caricas* num. v. Coq. *in aq. vel lacte.*

Colatur. ℞. Vnc. x. *caſſiæ extractæ* Vnc. i. *olei amygd. dulc. lilior. albor.* an. Vnc. i. ß. *vitellos oui* num. ii.

F. Clyſter.

Propinetur etiam decoctum radicum althéæ, glycyrrhizæ, maluæ, parietariæ, & paſſularum; item emulſio quatuor ſeminum frigidor. maior. & papaueris.

Extra applicentur fotus ex decocto radic. althéæ, lilior. alborum, maluæ, parietariæ, brancæ vrſinæ, floribus chamæmeli, meliloti, ſemine lini, fænugræci; linimenta ex oleo dulci, amygdalar. dulcium, lilior. albor. vnguento althéæ, pinguedine gallinæ, anſeris, anatis.

Si iſta non ſatisfaciant, vtiliſſimum eſt aquæ dulcis balneum, ex herbis modò enumeratis paratum; idque, ſi opus, aliquoties repetatur.

Cum verò dolor ſtatim tollatur, ſi calculus in veſicam deſcendat, ad id promouendum cucurbitulæ ſecundum vreterum ductum applicatæ faciunt, de quo ſupra *cap.6.* dictum & *ſeq.* dicetur.

Reliqua, quæ hac de re dici poſſunt, ſupra *capite 6. de calculo Renum* videantur.

Sunt præterea alia ſymptomata, quæ à Renibus originem habent, vt vrinæ cruentæ, purulentæ. Verùm quia eadem in mictione, quæ veſicæ propria eſt, animaduertantur, poſtea *de affectibus veſicæ* de iiſdem agemus.

LIBRI TERTII PARS VIII.

De Veſicæ præter naturam affectibus.

PROOEMIVM.

Eroſus humor equidem poſtquam à ſanguine in renibus ſeparatus eſt, vſum amplius nullum habet, ſed è corpore, vt inutilis, excernendus eſt. Si tamen id continuò fieret, vt in iis, qui vrinæ incontinentia laborant, magnâ cum moleſtia & incommodo id coniunctum foret. Quapropter rerum Creator ſapientiſſimus receptaculum condidit, in quo vrina colligatur, vt collecta poſtea ſimul excernatur; quod veſica vrinaria dicitur. Quæ, vt plurimum caperet, & rotunda eſt, & eam ſubſtantiam habet, vt extendi & contrahi poſſit; & ne vrina continuò effueret, orificio eius muſculum addidit Sphincterem, quô contractô vrina pro noſtrô arbitriô retinetur, laxato per meatum vrinarum effluit, ſicut iſta ab Anatomicis pluribus deſcribuntur. Et cum partes omnes benè ſe habent, & ſecundum naturam conſtituta ſunt, etiam vrinæ excretio rectè fit, ſi verò quid mutatur, ea læditur.

Poſtquàm ergò de Renum & vreterum præter naturam affectionibus diximus, proximum iam eſt, vt de Veſica præter naturam affectionibus dicamus. Agendum ergò erit hâc in parte huius libri de Veſica intemperie, numero mutato, calculo vermibus, & aliis rebus præter naturam in ea repertis, diſtentione, inflammatione, ſitu mutato, vulneribus, ſcabie, & vlceribus, morbis meatûs vrinarij: Symptomatibus item, quæ veſicæ & in vrinæ excretione accidunt: puta de dolore veſicæ, eiúſque ſtupore & reſolutione, de vrinæ ſuppreſſione, & imminutâ excretione, ſtranguriâ, vrinæ ardore, mictione inuoluntaria, & vrinæ incontinentiâ, de vrinæ colore mutato, & rebus alienis cum vrinâ excretis, ac vrina per aliena loca excretione.

Sectio Prima.
De Veſicæ Morbis.

Caput I.

De Intemperie & anguſtia Veſicæ & numero mutato.

Intemperies veſicæ. ET primò morbos intemperiei quod attinet, vt aliæ corporis partes omnes eos, quos continent, humores, atque adeo ipſa excrementa, alterandi vim habent; ita etiam procul dubio veſica quem à renibus accipit humorem ſeroſum non ſolùm aliquandiu continet, ſed & alterat; idque innatâ ſuâ temperie perficit. Mutatur verò ea interdum præter naturam, & plerunque intemperies hæc eſt frigida, (Calida enim ſine humorum affluxu, qui fit in inflammatione, vix datur.) Excitant autem eam cauſſæ vim refrigerandi habentes, cum internæ tum externæ.

Intemperies frigida cognoſcitur ex vrina alba, viſcoſa, furfuracea, quæ guttatim ſtillat; atque ex cauſſis, quæ veſicam refrigerandi vim habent, ſi præceſſerint.

Curatur autem medicamentis veſicam calefacientibus, nuce moſchata, macere, betonica glycyrrhiza, baccis iuniperi; Extra illinatur regio veſicæ oleo nardino, anethino, & ſimilibus.

Veſica Anguſtia.

Veſica Anguſtia. Veſica etiam præter modum naturalem interdum anguſtior eſt, facitque eius mentionem Galenus, *art. med. cap.* 72. dum ſcribit: cuidam veſicam contigiſſe ita expoſitam ac paruam, vt ſi quando vrinam tardius excerneret, tumor quidam circumſcriptus manifeſtè cerneretur. Verum talia vitia ab ortu contracta vix arte emendantur.

Numeri Vitium.

Numerus veſicæ mutatus. Numeri etiam vitium quandoque in veſica deprehenſum eſt, & Volcherus Coiter, *in obſ. Anat. in* virgine quadam inuenit duas veſicas vrinarias, alteram naturali & ſua ſede collocatam, alteram ex matricis colli dextro latere prognatam, naturali veſica duplo quaſi maiorem, lotii pleniſſimam.

Caput II.

De Calculo veſicæ.

Calculus veſicæ. CAlculus verò frequentiſſimum veſicæ malum eſt. Qua ratione autem calculus generetur, in genere ſupra *cap. de calculo Renum* dictum, quæ etiam hic locum habent, atque omnino ſtatuimus, vim quandam lapidificam exiſtere in materia, ob quam ea ſuapte natura ad concretionem tendit, calorem verò & frigus ad hanc concretionem non ſufficere. *Cauſſa.* Calorem enim quod attinet, non eſt credibile, tantum in veſica calorem eſſe, qui, vt in renibus, aliquid ad calculum generandum facere poſſit, ac tanta ſemper aquæ in veſica copia eſt, vt exiccationis illa exempla, quæ afferuntur, huc nullo modo quadrent. Alii igitur à frigore veſicæ, ſeu calore nimis debili hoc fieri ſtatuunt. Quam ſententiam vt ſuo modo non reiicimus: in eo tamen probare non poſſumus, quod frigus hîc primaria concretionis calculorum cauſſa ſit. Neque enim tantum vnquam frigus in veſica dari poteſt, quod externo frigori congelanti reſpondeat. Hoc magis credibile eſt, vrinam in veſica etiam, vt de renibus dixi, aliquam alterationem (neque enim natura vnquàm otioſa eſt) ſuſcipere. Si ergo temperies veſicæ non rectè ſeſe habeat, fieri poſſe putamus, vt quæ vrina clara fieri debebat, partibus omnibus eius exactè mixtis turbida maneat, ac craſſiores & tartareæ partes aquoſis non exactè permiſtæ ad fundum veſicæ ſubſideant, atque ibi vi inſitâ ad coagulationem tendente concreſcant & lapideſcant. Et omninò hic ſimile aliquid fieri exiſtimamus, quale ſæpe in ſtranguria accidit, vbi vrina non ſatis cocta & elaborata turbida eſt, acrimoniam obtinet, naturámque ad excernendum ſtimulat. Hoc tamen hîc etiam perpendendum, an ſolius veſicæ vitio hoc fiat, & an talis cruda vrina non etiam renum, imò & hepatis vitio fieri & ad veſicam tranſmitti poſſit. Debet enim ſeroſus humor, qui ad veſicam tranſmittitur, ita diſpoſitus eſſe, vt partes terreæ ac tartareæ cum aquoſis exactè permiſceantur, & vna è corpore excernantur. Quod ſi non fiat, & aquoſa pars ſeorſim excernatur, craſſa vero ſubſideat & ſubſiſtat, calculus inde generatur. Non negari tamen poteſt, ad calculi generationem etiam plurimum facere poſſe veſicæ ſiccitatem, quæ idoneum calculo ſubiectum præbet. Neque Galenus frigiditati ſimpliciter cauſſam concretionis tribuit, ſed hoc ſaltem ſcribit, *in Epidem. comm.* 3. *aph.* 15. vrinæ craſſitudinem multam in veſica collectam, ſi diutius intus permanſerit, coagmentandi, concreſcendique initium capere, & poſtea quicquid iterum craſſum in veſicam delabitur, primo agglutinare, & non frigiditatem cauſſam proximam calculi ſtatuit, ſed vrinæ craſſitudinem calculorum primam potiſſimámque cauſſam eſſe dicit. Et ideo pueros calculis magis eſſe obnoxios, quia vrinas craſſiſſimas reddunt. Concretionis verò modum eum eſſe docet, qui lapidum eſt in aquis calidis naſcentium ſponte, cauſſámque concretionis præcipuam non temperamentum veſicæ, ſed materiæ, è qua fit lapis, qualitatem eſſe dicit. Cur autem pueri magis calculo veſicæ, adulti verò calculo renum ſint obnoxii, ſupra *allegato loco de calculo renum* dictum.

Signa Diagnoſtica.

Hippocrates, 4. *de morb.* quinque ſigna calculi veſicæ ponit; vbi, *inquit*, calculus in veſica adeſt, æger, vbi meiere vult, dolore affligitur, & vrina paulatim fluit, ſicut in vrinæ ſtillicidio, & veſicæ inflammatio adeſt, & vrinam ſubcruentam, & nonnunquam arenoſam emingunt, nonnunquam & lapides paruos cum vrina excernunt. *Signa.* Quibus, *in lib. de aer. aq. & loc.* addit & hæc, quod pueri calculo laborantes fricant & vellicant pudenda, adeſt præterea penis tenſio & ponderis ſenſus in veſica percipitur, & ægri nullo modo quieſcere poſſunt, ſed crebro mouentur & crura alternatim mouent. Anus quoque in conſenſum trahitur, & teneſmo ægri laborant ſæpe. Præterea ſi calculus grandior ſit, explorari poteſt, immiſſo in anum digito vel cathetere aut candela cerea in veſicam immiſſa. Qui tamen poſterior modus explorandi ſemper certus non eſt, vbi nimirum calculus pituita & corpore q. quodam lubrico inuolutus eſt, cuius rei hiſtorias vide apud Schenckium, *lib.* 3. *obſeru.* 269. Poteſt & iſto modo explorari calculus, ſi vbi vrina ſupprimitur, æger ſupinus locetur & cruribus eleuatis concutiatur. Si enim vrinam tunc reddat, ſignum eſt, orificium veſicæ à calculo obſtructum fuiſſe, qui eo motu ex eo excuſſus eſt.

Extat de arenulis aphoriſmus Hippocratis, 79. *ſect.* 4. *Quibus in vrinis arenoſa ſubſident, his veſica calculo laborat.* Qui valde interpretes torſit. Nam & renibus laborantibus arenoſa ſubſident, & citra calculum ſeu renum ſeu veſicæ arenoſa ſæpe minguntur, quæ in iecore & venis, aliquando in ſanis, aliquando in febrium declinatione generata cum vrinis excernuntur, vt de calculo renum dictum eſt, ſcribitque de ſe Cardanus, *in comment. in alleg. aphor.* qui ibi de calculo

videatur,

videatur, ſibi iam ab annis 30. primo ruffas, poſtea etiam albas arenas quotidie & copioſè, citra tamen omnem calculi & renum & veſicæ ſuſpicionem, prodiiſſe, additque vix è decem vnum eſſe, qui ab hoc vitio (mingendi arenas) immunis ſit; cùm tamen rari ſint, qui renum calculo laborent, rariores qui veſicæ, & contra multi calculo veſicæ laborent, qui nullas arenas emingunt.

Verùm ſi ea, quæ ſupra diximus, diligenter perpendamus, non difficile erit, ſabuloſum illud in calculo laborantibus diſcernere ab eo, quod illi, qui calculo non laborant, emingunt, & aphoriſmo ſua veritas maxima ex parte conſtare poterit. Dicit enim Hippocrates, quod in calculoſis ἐκ τοῦ οὔρου ψαμμώδεα ὑφίςαται, arenoſa ſubſident, in iis verò, & qui calculo non laborant, ſabuloſa & arenoſa illa non ſubſident, ſed vel matulæ parietibus adhæreſcunt, vel ſedimento vel etiam ſuperficiei vrinæ innatant. Neque etiam propriè ſunt ψαμμώδεα, id eſt, lapidum fruſtilla & particulæ, illæ, quæ in iis, qui calculo non laborant, eminguntur, ſed friabilia corpuſcula tartarea, ſalis naturam q. referentia.

Rubra etiam plerumque ſunt; cum quæ calculi ſunt partes plerumque ſint albi vel cinerei vel alterius coloris. Præterea in calculo laborantibus vrinæ quandóque craſſæ, quandóque tenues & aqueæ quaſi eminguntur, quod in reliquis non accidit. Arenulæ etiam verè ita dictæ ſolius veſicæ laborantis indicia non ſunt, cum ex calculis renum imminutis vel contritis quoque excerni poſſint. Ideóque qua ratione diſcerni poſſint, videndum. Nonnulli quidem albas ex veſica, rubras ex renibus prodire dicunt. Sed fallax hoc ſignum. Quapropter alia ſigna coniungenda. Etenim ſi ex renibus proueniant, proculdubio ſigna nephritici morbi aderunt. Si ex veſica ſolum, illa non aderunt, vixque aberit frequens mingendi deſiderium, cum vt ab vrina copioſâ natura ad excernendum ſtimulari ſolet, ita à calculo præſente continuò ſtimulatur. Cardanus, *loco allegato*, eum, qui certus eſſe velit, an calculo veſicæ laboret, equitare iubet, ſaltare exercereque paulo vehementius, aut aſſumere lapidem comminuentia medicamenta, & hinc vrinam inſpicere. Nam ſi tribus aut quatuor diebus puluis appareat, lapis eſt durus; ſi lapidum fruſta & quaſi arena, tophus eſt; Si nihil horum appareat, lapis procul dubio non eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Calculus veſicæ malum eſt, quod non facilè curatur, & niſi curetur, periculo non vacat, atque ipſa curatio ſæpe periculo non caret.

2. Cum enim duo ſint auxilia calculi grandioris, & qui per vrinarium meatum expelli nequit, tollendi, eius per medicamenta comminutio, vel ſectione veſicæ facta, extractio; prius raro aut nunquam profuiſſe cenſet Mercatus, etiam Capiuaccius ſcribit; fateor me neſcire, quæ calculum in veſica frangere queant. Et Eraſtus, *conſil. 26.* perſuaſum, inquit, habeo, lapidem veſicæ frangi remediis intra corpus aſſumptis non poſſe. Experientia tamen teſtatur, aliquando lapides in veſica medicamentis comminutos fuiſſe, vt poſtea dicetur. Et non eſſe nulla remedia, quæ calculum frangant, patet ex Monarde qui *lib. 3. de ſimpl. med. ex nouo orbe allat. capite de Cochos* ſcribit, Cochos apud Indos eſſe magnæ æſtimationis, cùm calculos non ſolùm in renibus ſed etiam in veſica comminuat. Idémque refert, adoleſcentem quendam calculo veſicæ laborantem, cum eum ad fontem de Petra cognominatum ablegaſſet, ibique duos menſes ſubſtitiſſet, à calculo liberum rediiſſe, & omne lutum, quod paulatim eiecerat, denuo in lapideam figuram concretum ſecum in charta detuliſſe. Videantur huius generis plura apud Schenckium. *lib. 3. obſeru. 218.* Verum tamen hoc nonnulli eſſe exiſtimant tantùm de eo lapide, qui à renibus in veſicam deſcenderit, & ibi augmentum ſumpſerit. Verùm rationem diuerſitatis & cauſſam nullam video, cur ſi hic poſſit medicamentis comminui, ille qui in veſica concreuit, non poſſit.

3. Lapidis per ſectionem extractio etſi lapidem tollat; nonnunquam tamen mortem accelerat, quod periculum veritus Hippocrates, iuramento ſuos diſcipulos obſtrinxit, ne laborantes lapide ſecarent, ſed expertis huius artis hoc negotium permitterent.

4. Et quidem lapides grandiores non ſine periculo extrahuntur, cum extractio conuulſionem acceſſat, quâ plerique moriuntur. Minores verò vel non apprehenduntur, vel apprehenſi effugiunt aut franguntur; Mediocres verò tutius extrahuntur.

5. Nonnunquam calculus veſicæ adhæret, qui ferè incurabilis eſt, cum etiam ſectione ſine veſicæ laceratione extrahi non poſſit.

6. Facilius eiiciuntur & extrahuntur calculi è veſica in mulieribus; quia breuem & amplum habent vrinæ meatum.

Indicationes & Curatio.

Quæ de calculo renum dicta ſunt, etiam hîc locum habent. Danda nimirum opera Medico, vt calculi, qui gignitur, generatio & augmentum prohibeatur, calculus iam genitus tollatur, & dolor ſedetur. *Indicationes & Curatio.*

Prohibetur generatio calculi, ſi gignendo materia non ſuppeditetur, victu ſcilicet recto inſtituto & euacuationibus neceſſariis adhibitis, & ſi quid concreſcat, abſtergatur, comminuatur, & expellatur.

Generatus verò eſt comminuendus medicamentis, vt particulatim excernatur, vel opera chirurgica extrahendus.

Victus quidem ratio eadem ſit, quæ *in calculo renum* eſt propoſita. Cauſſa quoque antecedens eodem modo tollenda, vt *ibidem* dictum.

Vt verò calculus, qui generari incipit, maturè tollatur, antequam in lapideam duritiem vel maiorem molem concreſcat, danda opera. Quapropter, ſi ex ardore vrinæ cum pituitoſis excretis agnoſcatur, lapidis rudimenta in veſica eſſe, ad calculi comminutionem ſtatim confugiendum. Et primò quidem incipiendum à mitioribus & hinc ad fortiora adſcendendum. Mercatus quatuor claſſes horum medicamentorum conſtituit, & in tertia claſſe recenſet ea, quæ impropriè lapidem frangere putat, & abſtergendo tantum atterendóque ſuperficiem hîc prodeſſe dicit. Et talia docet eſſe omnia, quæ ſua aſperitate abſtergunt & veluti atterunt. Duo enim corpora aſpera ſimul colliſa atteruntur. Atque in hanc claſſem refert etiam *lapidem ſpongiæ, lyncis, cinerem corticum ouorum, lapid. in veſica hominis vel apri, vel veſica fellis bouis repertum* & ſimilia. Verùm parum probabilis eſt hæc opinio. Talia enim non integra exhibentur, vt aſperitate ſuâ lapidem in veſica atterere poſſint, ſed in ſubtilem puluerem comminuta, imò ſoluta & in magiſteria, quæ appellant redacta, vbi non minus efficacia ſunt. Vero magis conſentaneum à ſpiritu ſalino; qui in iis eſt, ſeſe in lapidem inſinuante, atque ita in minima eum ſoluente, hoc fieri; eodem modo, quo ab aquis fortibus metalla & mineralia; ab aceto corallia, margaritæ & ſimilia ſoluuntur.

Calculũ cõminuentia.

An medicamenta quadam aſperitate ſuâ calculum frangant?

Quæ autem hic medicamenta idonea ſint, antea *de calculo renum* dictum, & plura etiam poſtea recenſebuntur.

Calculum vero fractum quod attinet, etſi, vt *in prognoſticis* dictum, medicamentis, quæ cum frangere dicuntur, pauci aliquid tribuunt, & Mercatus etiam ſcribat, ſe multis annis experimento fidiſſimè obſeruaſſe, & à veteribus ac probatiſſimis huius temporis Medicis obſeruatum accepiſſe, nullum eorum auxiliorum, *An calculus veſica per medicamẽta calculũ frãgentia tolli poſſit?*

liorum,

liorum, quæ ad calculum frangendum commendantur, adminiculo ſanitati fuiſſe reſtitutum, & certum ſit, calculum veſicæ longè difficilius comminui & frangi, quàm calculum renum, & eos, qui in magnam duritiem concreuerunt, vix vllo modo comminui poſſe: tamen eos, qui ita duri non ſunt, medicamentis quandoque reſolui, vt luti vel arenularum formâ excernantur, experientia teſtatur.

Hiſtorias huius rei ab Vnzero, *lib. 1. de Nephritide cap. 19.* collectas; ex Conrado Geſnero in principio Euonymi, Scaliger. *exercit.* 344. *ſect.* 8. Monard. *lib.* 1. *ſimpl. medic. ex nouo orbe allatar. cap. de Cochos*, Libau. *tom.* 1. *ſyntagm. lib.* 2. *cap.* 29. Horat. Augen. *tom.* 2. *lib.* 9. *epiſt.* 8. hîc repetere nolo. Illud ſaltem referre libet, quid *VVilhelmo Laurembergio, Profeſſori Roſtochienſi* acciderit. Is, vt ipſe de ſe refert, prouecta iam ætate calculo veſicæ obnoxius factus eſt; eo tamen, Iehouæ auxilio, vi medicamentorum admirabili, & labore moleſtiſſimo quidem, attamen indefeſſo, rurſum liberatus eſt. Cum enim acerbiſſimum dolorem Nephriticum paſſus eſſet, animaduertit, calculum per vreterem ſiniſtrum in veſicam deſcendere, & cum grandiuſculus eſſet, in veſica integrum ſubſtitiſſe, illicque affluentium ſordium copiâ paulatim adauctum fuiſſe, ſpatio 36. ſeptimanarum. Qui cum varias moleſtias exhiberet, & nucem Ponticam æquare deprehenderetur, ac citra ſectionem exire non poſſe putaretur; ipſe vero periculoſiſſimo huic auxilio ſeſe ſubiicere nollet, de aliis remediis cogitare cœpit. Primò ergo liquorem illum Nephriticum celeberrimum, magnoque apud principes in pretio & vſu habitum expertus eſt, qui ita paratur.

Hiſtoria Vvilhelmi Laurembergi à calculo veſicæ liberati.

Liquor Nephriticus.

℞. *Salis tartari albi* Vnc. i.
Affund. *aq. petroſelini* ℔. i.

Miſce, & per chartam bibulam tranſcoletur & liquori color croceus *corticibus aurantiorum* concilietur. Vſurpauit etiam gemmam illam Indicam, Igiada Hiſpanis dictam, ad calculum frangendum celeberrimam. Sed vtriuſque remedii nullam vim deprehendit. Ergo inter reliqua, quæ ad calculum comminuendum commendantur, pharmacum ex aſellis experiri voluit, quo duos adoleſcentes veſicæ calculo laborantes feliciter ſanatos eſſe Horat. Augen. profitetur, *tom. 2. Epiſt. Med. lib. 9.* his verbis: *Ego bis in hunc diem vſus calculum veſicæ fractum vidi, primo caſu, mox deliberatione, atque matura conſultatione addita. Caſus fuit, filium Ianethi Pontificij Typographi Romæ expurgandum ſuſceperamus, vt poſtea tutior ad ipſam ſectionem accederet. Tentauerat enim antè omnia remediorum genera, tum à Medicis Venetis, tum Florentinis præſcripta. Cum verò nullam vtilitatem ſubſequi deprehenderet, ſecari cupidus Sacerdotem iuſſit accerſere, vt ſi ex ſectione moreretur, animæ fuiſſet conſultum. Requiſitus fuit ex Societate Ieſu, qui audita confeſſione ab ægroto, & cognito morbi genere proponit illi pharmacum, vt dicebat, magni vſus, de quo & in ſeipſo & in aliis periculum feciſſet. Experiri placuit, neque facti pœnituit. Nam qui proximè incidi debebat, liber ab omni calculo nono die fuit. Pharmacum à Ieſuita ei datum hoc erat:*

...curationis calculi veſicæ hiſtoriæ duæ.

Pharmacum ex aſellis.

℞. *Pulu. millepedum prapar.* Drach. i. ad *ſummum* Scrup. iv. *aquæ vitæ* Vnc. ß.
Iuris cicer. rubr. Vnc. ix. vel x.
Capiat horis ante prandium quinque.

Ego verò iuuenem annorum 18. calidi & ſicci temperamenti totius corporis curaturus duxi imminuendam quantitatem aquæ vitæ, & vbi ſingulis diebus datum alteri fuit antidotum; huic alternis dari iuſſi; & pro refrigeratione totius corporis aquæ fabarum & fragorum an. Vnc. v. propinari intermedio die, cum gutt. vi. *olei de chalcanth. &* Vnc. i. *iulebi violati. Hoc autem modo pharmacum præbebam.*

℞. *Pulu. aſell. prapar.* Drach. i. *aquæ vitæ* Drach. ii. *decoctionis cicer. rubr.* Vnc. viii.
Miſce.
Capiat horis ſex ante cibum.
Hactenus Augenius.

Ad imitationem ergo Augenij, præmiſſis vniuerſalibus, & exquiſita victus ratione inſtituta accepit.

Aſellor. prapar. Drach. i. *ſpiritus iuniperi* Drach. ii. *iuris cicer. rubr.* Vnc. x.

Quo mane aſſumpto prima & ſecunda vice à ſumpto medicamento tribus aut quatuor horis quandam pectoris compreſſionem percepit, & quaſi imminens animi deliquium, vt neceſſe haberet theriacæ Scrup. i. potioni admiſcere. Atque ita remedio hoc totos 15. dies vſus eſt. Sed toto hoc ſpatio ne minimum quidem ſabuli expurgati reperit. Itaque alia addenda ratus ſequenti medicamento vſus eſt, quod

℞. *Aſell. præparat.* Vnc. ii. *lepor. præpar. ſanguin. hirci præpar. ſpongiæ roſar. ſylueſtr. ſem. violar. purpurear.* an ʒ. i. *ſpec. lithontribi* Drach. ii. Miſce.
F. antidotum.

Huius antidoti accepit Drac. ii. *decocti diuretici* ℥. x. *ſpir. iuniperi* Drach. ii.

Quod medicamentum vbi mane hora quinta hauſiſſet, ſecunda vice poſt horas plus minus quatuor, ſub pubis oſſe ad regionem oſtii veſicæ magnos ſentire cœpit dolores. Paulò poſt parum vrinæ profluebat, & cum ea lamellæ exiguæ inſtar ſquamæ piſcis ſubrubræ, quæ licet aliquam viſciditatem habere viderentur, ad tactum tamen in ſabulum reſoluebantur, ita vt manifeſtò appareret, tunicam vel cruſtam eſſe à maiore calculo ſolutam. Cuius medicamenti vſum cùm continuaret, interdum tertio, interdum quarto, nonnunquam quinto die, huiuſmodi lamellæ craſſiores, & fragmenta ſæpe grandiuſcula profluxerunt, & præſertim vbi lauacro aquæ dulcis vteretur. Cum verò & à calculo & ab eius fragmentis orificium veſicæ eſſet ſauciatum, ad leniendum dolorem medicamentis vſus eſt. Atque ita horum medicamentorum vſu 17. ſeptimanarum ſpatio à calculo iſto liberatus eſt.

Decoctum diureticum hoc fuit:

℞. *Rad. glycyrrh.* Drach. vi. *alth. gramin. ononid.* an. Vnc. ß. *baccar. halicacabi* num. xx. *cicer. rubr.* Vnc. iiii. *vuar. paſſ.* Vnc. i. *ſem. 4. frig. maior. an.* ʒ. j. *hordei* M. ii.
Coq. in *aq. alkekengi, ononid. fragor. flor. fabar.* an. ℔. j. ß.

Decoctum diureticum.

Colaturæ adde *ſyr. de althæa* Vnc. iii.

Millepedes ita præparantur. ℞. Aſellor. viuor. ℔. ii. aut circiter, diligenter abluantur aqua ononidis & à ſordibus purgentur. Deinde vino Hiſpanico Petroſimeno dicto inebrientur, eoque ſenſim effuſo coniiciantur in ollas vitreatas, quantò plures tantò melius, cùm in vnam ollam coniecti citra combuſtionem vel putrefactionem difficulter exiccari poſſint. Hæ ollæ luto diligenter occluſæ in furnum à panis coctione calentem collocentur, vt moderato calore exſiccentur, & in puluerem redigi poſſint.

Millepedum præparatio.

Huic pulueri rurſum infunditur ſenſim vinum Hiſpanicum, quantum imbibere poteſt, & rurſum exſiccatur, iſtáque imbibitio & exſiccatio tertiò repetatur, quarta vice hoc liquore irroretur, qui,

℞. *Aq. fragor* ℥ iii. *ſpir. vitrioli* ʒ. j. ß.

Iterum puluis exſiccetur, & tenuiſſimè contritus in vitro vſui ſeruetur.

Recenſet & alia ad calculum frangendum medicamenta Guilielmus Laurembergius, quæ in *epiſtola* hac de re ab ipſo ſcripta videantur.

Sunt quidam etiam in ea opinione, quæ à ratione aliena non videtur, aquis per catheterem in veſicam immiſſis lapidem frangi poſſe. Nam cum iſtæ aquæ nihil alterentur, & virium nihil amittant in tranſitu, ſicut medicamenta, quæ aſſumuntur, ſed rectà in veſicam ad calculum penetrent, vim ſuam in eum integrè exſerere poſſunt: licéreque extra corpus humanum in lapidibus

Aqua per catheterem immiſſa in veſicam an calculū frangere poſſint?

lapidibus è veſica extractis vel excretis, vel aliis diſſoluendis prius harum aquarum vires experiri. Cardanus has conditiones in his aquis requirit, vt lapidem atterant, & vt veſicæ ſint innoxiæ. Commendatque ille aquam ex cinere ſcorpionum, petroſelini radice, lapidibus cancri, ſtercore columbino, parietaria, mauultque talem aquam parari ex plurimis ſimul miſtis, quàm ex vno ſimplici.

Conditiones earum aquarum.

Sectio veſicæ.

Quod ſi nullis remediis calculus frangi poſſit, vel ægro moleſtia illa & dolores ſuſtinendi, tandémque tamen de vita periclitandum; vel ſectâ veſicâ calculus eximendus, quæ ipſa tamen operatio non ſine periculo inſtituitur.

Calculi extractio è veſicâ.

Qua ratione autem calculus è veſica extrahi poſſit, dictum *lib. 5 Inſtitut. part. 1. ſect. 2. cap. 13.* quæ hic non repetimus. Hoc ſaltem addimus, alterius adhuc calculum extrahendi modi mentionem facere Franciſcum Rouſſetum, *de part. Cæſar. ſect. 3. c. 6. 8. 9.* quo contra veterum ſententiam non per perinæum, ſed per hypogaſtrium & membranoſam veſicæ partem ſectio inſtituitur, quam à Francone quodam, qui eam primus vſurpauit, Franconianam appellat.

Franciſci Rouſſeti modus extrahendi calculi è veſica.

Paræi ſecandi ratio in fœminis.

Deinde etiã peculiaris adhuc ſecandi rationis in fœminis mentionem facere Paræum *lib. 16. c. 47.* Imò cum à natura ſæpe ad extremitatem meatus vrinarij calculi protrudantur, & quidem ſæpe ſatis grandes, vnde vel artis opera extrahi poſſunt, vel etiam ſponte excidunt, ſectione illa in fœminis ſemper opus non eſt. Sic anno 1621. hîc ab anu quadam lapidem ferè oui gallinacei magnitudine, è veſica ſponte excretum vidi. Cum enim meatus vrinarius in fœminis amplior ſit & breuis, facilius, quàm in viris, per eum expelli vel extrahi poteſt calculus.

Lapis oui gallinacei magnitudine è fœmina excretus.

Verum qui plura de calculo veſicæ extrahendo cognoſcere cupit, legat eruditum & abſolutum tractatum *de lithotomia veſicæ* Guilielmi Fabritij Hildani, in quo omnia ad hanc operationem neceſſaria inueniet.

Calculi ab orificio veſicæ amotio.

Si calculus, cum in veſica hæret, orificium veſicæ obſtruat, & retentionis vrinæ cauſſa ſit, æger vel ſupinus collocandus, & cruribus ſublatis concutiendus, vt lapis in cauitatem veſicæ recidat, vel cathetere dextrè adhibito à loco illo amoliendus.

Calculi ex meatu vrinario extractio.

Quandoque à natura calculus in meatum vrinarium protruditur, vbi ille ob magnitudinem ſubſiſtit & hæret; qui qua ratione extrahendus ſit, diximus in Inſtitutionibus, *loco antea allegato.*

CAPVT III.

De vermibus & aliis præter naturam in veſica natis.

Vermes in veſicâ nati.

NOn ſolum autem calculi; ſed & vermes in veſica generantur. Ita Aloyſius Mundanella, *Dialog. 4.* ſcribit, fœminam quandam, quæ interdum maximam vrinæ difficultatem patiebatur, & dolorem, dum mingeret, vehementem, nullo alio morbo aut ſymptomate affectam tandem vermes ſex digitos longos, viuos & rubentes eminxiſſe, quos ex humore pituitoſo in veſica exiſtente generatos fuiſſe ſtatuit. Sic refert Dodonæus, *in annot. ad cap. 77. Benineuj medicinal. obſeruat.* viro cuidam vermem in veſica exiſtentem multis modis moleſtum fuiſſe, quandoque etiam ſanguinis mictu prouocato, donec tandem per penis meatum ſponte egreſſus finem doloribus imponeret. Idem ab aliis etiã obſeruatum. Cognoſcuntur autem tales vermes vix certò, niſi ſimul cum vrinâ excernantur.

Tolluntur verò diureticis, quæ pituitam & craſſos humores abſtergunt, de quibus antea *de renibus* dictum, admiſtis medicamentis vermes necantibus.

Cum calculis etiam & arenulis duos vermiculos capite acuto corniculato, ventre & dorſo teſtula inductis excretos fuiſſe cum vrina, refert Scholiographus, *ad c. 50. libri primi Hollerij de morb. intern.* Se quoque minxiſſe vermiculos plures, albos, breues, tenuiſſimos, qui nec pediculi dimidium æquabãt, diúque viuebant, ſcribit Cardanus *comm. ad aph. 76. ſect. 4. Hippocratis.* Capillares vermes cum vrina excluſos vidit Rondeletius, vt narrat, *in hiſtor. Aquatilium, capit. de cancro fluuiatili.* Argenterius, *de cognoſcendis morbis,* refert ſe vidiſſe draconem alatum cum vrina redditum. Ambroſius Paræus, *lib. 19. c. 3.* ſcribit, Ludouicum Duretum excreuiſſe cum vrina poſt longum morbum animal viuum, colore rubrum, cætera millepedi ſimile.

Draco alatus è veſicâ excretus. Animal millepedi ſimile.

Generantur & alia varia corpora in veſica, & tandem cum vrina excernuntur. Pituitam viſcoſam & longam, vt inteſtinum quoddam referret, concionatorem quendam per vrinæ canalem reddidiſſe, ſcribit Andernacus, *dialog. de baln.* & Cardanus, *in com. ad aph. 79. lib. 9.* refert, Monachum quendam tantum pituitæ lentæ in matulâ ſimul concretæ, vt oui anſeris magnitudinem ſuperaret, ſibi oſtendiſſe, & tamen nunquam calculo laboraſſe. Hollerius, *inter rara, numero ſecundo,* ſcribit, quendam minxiſſe multa ſimilia liquidis margaritis, admodum pellucida, alia craſſiora, mediocriter cocto albumini oui ſimilia. Iohannes Schenckius tandem, *in obſ. ſuis,* ſcribit, ſe domi aſſeruare faſciculum variorum pilorum, ſubflauorum, tenerrimorum, digiti longitudine, quibus hinc inde accreuit calculoſa materia, qualis matulis vrinariis aliàs adhæteſcere ſolet, colore & odore propemodum ſulphuris, in veſica cuiuſdam mulieris Argentinæ natorum & cum intenſiſſimis doloribus excretorum. Scribit etiam Alexander Benedictus, *l. 2. cap. 22. Anatomiæ,* aliquibus quædam in veſica concreſcere, quæ nihil à conchyliis ſpecie differant. Candelam etiam ceream per vrinarium meatum ad calculum amouendum immiſſam, nec filo alligatam in ipſam veſicæ cauitatem incidiſſe, refert Amatus Luſitanus, *centur. cur. 20.* Fuit in ea extrahenda variè laboratum, ex argento ſubtiles forcipes immiſſi ad roſtri gruini figuram parati, catheteres etiam varij: Verum nihil profectum, donec tandem chirurgus per anum digitum immitteret, ac paulatim ex veſica candelam ceream comprimendo extra mitteret, eo more, quo lapides ex veſica detrudi ſolent. Hoc enim adiumento candela cerea inter tractandum liquefacta eſt, vt ea & ellychnium liberè cum vrina exierit.

Alia corpora in veſicâ nata & inde excreta.

Candela in veſicã illapſa.

CAPVT IV.

De diſtentione & inflammatione veſicæ ac ſitu eiuſdem mutato.

Diſtentio veſicæ.

Diſtentio veſicæ.

VEſica equidem excipiendæ vrinæ dicata eſt, habétque eius orificium ſphincterem, quo clauditur, ne vrina effluat continuò, ſed tùm demum, vbi copia eius cumulata naturam ad excretionem irritat. Interdum tamen accidit, vt dum vel obſtructo meatu vrinario, vel etiam, dum ob negotia aut pudorem & verecundiam ob adſtantes, loco ad vrinam idoneam deſtitutus homo vrinam diutius retinet, ſupra modum veſicam ea diſtendat, vnde non ſolum dolor & moleſtia in ima ventris ſede excitatur, ſed & mictio planè impeditur, quod euenit, quia fibræ veſicæ, quas Hieronymus ab Aquapend. inter muſculos refert, quarumque officium eſt, ſe contrahendo veſicam conſtringere & vrinam ex ea expellere, nimium diſtenduntur, vt poſtmodum ſe contrahere non poſſint.

Malúmque hoc ſæpè ſatis periculoſum eſt, & inflammatio veſicæ interdum inde excitatur, tandémque mors ſequitur. Atque hâc de cauſſa vir quidam nobilis, Mathematicus celebris cum in conuiuio inter fœminas ſederet,

ſederet, nec præ pudore vrinæ reddendæ gratia ſurgere vellet, eique veſica ita diſtenderetur, vt poſtea vrinam non ſolum reddere non poſſet, ſed & inflammaretur, breui inde mortuus eſt.

Si quid autem auxilij adhuc afferri poteſt, id in duobus conſiſtit, primò vt emollientibus & laxantibus extra appoſitis veſica nimis diſtenta laxetur; deinde, vt ſi hoc modo vrina prouocari non poſſit, cathetere immiſſo vrina extrahatur. Quod ſi tentare neceſſarium eſt, maturè fiat, antequam inflammatio accedat. Si enim inflammatio iam acceſſerit, iſta operatio nec ſatis tuta eſt, neque etiam à periculo omni ægrum liberat.

Veſicæ Inflammatio.

Cauſſa.

Veſicæ inflammatio. Cauſſa. Vt aliæ corporis partes: ita veſica quandoque etiam inflammatione corripitur. Quod fit, ſanguine præter modum ad eam confluente. Accidit autem hoc, & ſanguis ad veſicam concitatur vel à cauſſis internis, vt percuſſione, lapſu, equitatione longa & vehementi, vulnere, & cùm lapis veſicam lancinat. Internæ verò cauſſæ ſunt vel ſanguis, vel aliorum humorum abundantia in toto, vel parte aliqua vicina, vt renibus, vtero, quos natura vel ſponte, vel dolore ex calculo, aut cauſſa aliqua externa violenta genito, irritata, verſus veſicam mittere ſolet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hoc malum ex tenſione, duritie, ardore & dolore, in regione veſicæ & pube; quibus accedit, vrinam reddendi impotentia, egerendi conatus ac teneſmus, ano in conſenſum tracto, aliquando etiam alui ſuppreſſio, inteſtino recto à veſica inflammatâ compreſſo. Adeſt præterea febris, vigiliæ, delirium, ſitis, extremarum partium frigiditas.

Prognoſtica.

Prognoſtica. I. Inter omnes veſicæ morbos periculoſiſſimus eſt inflammatio, ac plerunque lethalis, & quidem ferè circa ſeptimum diem, quia febris continua accedit, cum vrinæ & alui retentione: atque quò grauior eſt febris, eò malum ipſum eſt periculoſius, præſertim ſi accedunt praua ſymptomata & inflammatio in gangrænam mutetur.

II. Leuior autem veſicæ inflammatio cum hypoſtaſi in vrina alba & æquali morbum ſalutarem indicat.

III. Inflammatio, quæ eſt circa veſicæ collum, quod ſæpiſſimè accidit, ſuppuratur; & ſi abſceſſus intus rumpatur, melius eſt, cùm pus cum vrinâ euacuari poſſit.

IV. In pus autem inflammationem mutatam eſſe indicat febris & doloris remiſſio: abſceſſum autem ruptum eſſe, & quidem intrò, oſtendit pus cum vrina mixtum.

V. Inflammatio veſicæ ſæpe ſolet repentè ſolui, eryſipelate iuxta cutis ſuperficiem oborto, & vrina copioſa emiſsâ.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Vt in aliis inflammationibus ſanguis ad veſicam fluens, reuellendus, repellendus, deriuandus, diſcutiendus, dolórque leniendus, & quia vrina plerunque ſupprimitur, ea promouenda.

Interna. Itaq; ſtatim ſanguis, ſi opus ſit, mittendus eſt, venâ in cubito aperta, & pro eius copia & virium ratione euacuandus. Deinde deriuationis gratia vena in poplite, vel talo aperienda, aut cucurbitulæ cum ſcarificatione coxis applicandæ. Si verò non adſit magna ſanguinis copia, ſtatim vena in poplite vel talo aperiri poteſt.

Venâ ſectâ refrigerantia & repellentia applicanda. De iis tamen monendum, non diu in eorum vſu inſiſtendum eſſe. Cum enim veſica membranoſa ſit, frigidis, quæ neruis & membranis inimica, facilè offenditur, & veſica conſtringitur, atque vrina, quod aliàs in hoc affectu accidit, ſupprimitur, humorúmque diſcuſſio prohibetur. Ideóque ad moderatè calida, dolorem lenientia & laxantia maturè accedendum.

Quapropter talis clyſter iniici poteſt.

℞. *Malua, violar, parietar, lactuc.* an. Mi. *ſem.* 4. *frig. maior.* an. Dra. ii. *lini* Dra. iii.
Coq. *in ſ. q. aq. hordei.*
Colat. ℞. ℥. x. *caſſia extracta* ℥. i. *ol. violar.* ℥. ii.
F. Clyſter.

Aut ſi dolor ſit maior.

℞. *lactis recent.* ℔ j. *ſucci lactuca vel ſolani, olei violar.* an. ℥. ii. M.
F. Clyſter.

Extra ex iiſdem fomenta & cataplaſmata applicentur.

Et ad dolorem leniendum talis poteſt fieri fomentatio.

℞. *Rad. alth.* ℥. i. *parietar, malua, alth.* an. Mi. *flor. chamameli* Mß. *granor. halicacabi* ℥. ß.
Coq. in aq. pro fomento.

Poſt fomentationem locus inungatur ſequenti vnguento.

℞. *Ol. amygd. dulc. violar.* an. ℥ i. *mucilag. ſem. alth. fœnigraci, lini* an. Drach. vi. *granor. alkekengi contuſor.* ℥. iß. *cera parum.*
F. Vnguentum molle.

Simul exhibeantur, quæ feruorem humorum mitigant, & vrinæ ardorem tollunt, *decoctum hordei cum emulſione ſem. quatuor frigidor. maiorum, papaueris, tragacantha, ſyrupus violar, nymphéa, de papauere,* cum *aqua lactuca, portulaca, ſolani, conſerua violarum, borraginis, malua, ſpecies diatrag. frigidi.*

Hinc magis diſcutientia adhibenda, & pubes inungenda *oleo roſar. amygd. dulc. chamamelino*, & reliquis etiam *flores chamameli & ſemen lini* addenda.

Si tumor ad ſuppurationem tendat, adhibenda eius maturationem promouentia ex *ſemine lini, fœnigraci, caricis, adipe gallinacea.* Poſtea danda opera, vt abſceſſus rumpatur.

Si inflammatio in tumorem ſcirrhoſum conuerſa fuerit, emollienda *caſſiâ extractâ* cum *oleo amygd. dulcium*, & adhibeatur *decoctum althéa, malua, florum chamameli.*

Si vrina nullo modo prouocari poſſit, catheteris vſu educenda, qui quidem affectum non tollit, quia tamen vrinam extrahit, ne malum augeatur, præcauet, id quod in fœminis ſine periculo fieri poteſt; in viris vero cautè agendum, ne dum ægrum à periculo liberare conamur, eum in maius coniiciamus.

Veſica ſitus mutatus.

Præterea etiam veſica naturalem ſitum quandoque mutat. Id quod rarò quidem accidit; obſeruauit tamen Platerus in Piſcatore quodam, cui factâ rupturâ in inguine veſica in ſcrotum deſcenderat, & ibi diſtenta latebat, vt vrina nec cathetere immiſſo reddi poſſet, donec chirurgus inſcius veſicam eſſe, dum ſectionem tentat, veſicâ vulneratâ vrinam profudit, ægérque ſtatim leuamen, ſed ſummum periculum percepit; à quo tamen liberatus fiſtulâ illic relictâ per eam poſtea ſemper vrinam reddidit. *Veſica ſitus mutatus.*

CAPVT

CAPVT V.

De Veſica Vulneribus.

ſica vulnera.

SI Veſica vulnerata ſit, cognoſcitur id è loco, cui vulnus inflictum eſt. & dolore circa pubem; vrina ſupprimitur, vel cum vrina ſanguis mingitur, aut ex ipſo vulnere vrina effluit, ventriculus in conſenſum trahitur, vnde bilis vomitus, aut ſingultus ſequitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

I. Si veſicæ corpus, & pars, quæ neruoſa eſt, vulneratur, inſanabile ferè malum eſt, & inflammatio ac conuulſio ſuperuenit. Obſeruatum tamen eſt, etiam veſicam in fundo vulneratam ſanatam fuiſſe, cuius rei exempla habentur in obſeruat. Schenckij. Neque enim veſica tota neruea eſt, ſed exterior eius membrana carnoſior eſt, vnde Hieron. Fabricius ab Aquap. & Spigelius eam pro muſculo veſicæ conſtrictorio habent. Rarò tamen integrè ſanatur tale vulnus veſicæ, etſi æger non moriatur, ſed callo inducto fiſtula manet, per quam vrina excernitur.

II. In collo verò veſicæ, quæ pars carnoſior eſt, vulnera lethalia non ſunt; id quod calculorum per ſectionem extractio ſatis docet.

Curatio.

Curatio.

Vulnerum autem veſicæ curatio maturanda, ne in fiſtulam degenerent. Ideoque in vulnus glutinantia medicamenta imponenda, circum circa verò locus inungendus *oleo roſac. lilior. albor. maſtichino*. Poſſunt etiam in vulnus iniectiones fieri ex *roſis, radicibus conſolidæ, foliis myrti*, in *vino* coctis, quibus *mel roſatum* addatur. Æger pauco potu vtatur.

CAPVT VI.

De Veſicæ Scabie & vlceribus.

Scabies veſicæ.

Scabies Veſicæ.

SCabies veſicæ ex humoribus acribus & ſalſis eius ſuperficiem internam quaſi erodentibus oritur.

Quod vbi accidit, pruritus in pectine percipitur, vrina graue olet, & furfuraceum ſedimentum in fundo reſidet, æger ſæpe mingit; & ſi maius malum ſit, interdum etiam cruenta.

Malum, ſi diutius duret, in vlcus mutatur, & in ſenibus plerumque incurabile eſt.

Curatur autem euacuatione humorum acrium & ſalſorum factâ ſyrupo & melle roſatum ſolutiuo, manna, caſſia.

Deinde medicamentis humores temperantibus ex *violis, lactuca, ſeminibus quatuor frigidis majoribus, papaueris. Fragorum etiam ſuccus* cum *melle* exhiberi poteſt, item *ſuccus baccarum myrti cum vino*.

Eadem etiam in veſicam iniicere licet. Extra quoque applicentur medicamenta refrigerandi & conſolidandi vi prædita.

Vlcera Veſicæ.

Cauſſæ.

Vlcera Veſicæ. Cauſſæ.

Vlcera verò veſicæ quod attinet, in quæ etiam ſcabiē veſicæ degenerare diximus, fiunt ab humoribus acribus vel pure è locis ſuperioribus tranſeunte, & medicamētis veſicam exulcerandi vim habentibus, inter quæ ſunt præcipuè cantharides hauſtæ. Vulgo equidem ſtatuitur cantharides non ſolum hauſtas, ſed & extra capiti, brachiis, genibus & cruribus applicatas, imò in pera geſtatas ſanguinis mictionem excitare, cuius rei hiſtorias ex Montagnanâ, Paſchalio, Occone & aliis colligit Schenckius, *lib. 3. obſeru.* Verum etſi centies & ſæpius ceruici, poſt aures, brachiis cantharides ægris applicârim, nunquam tamen tale quid obſeruare potui. Poſt inflammationem etiam & abſceſſum veſicæ malè curatum vlcus relinqui ſolet. Excitātur quoque veſicæ vlcera à calculo aſpero veſicam lædente, vt & à vaſorum ruptione & læſione, à percuſſione, lapſu, & ſimili violentia. Conſiſtit autem vlcus vel in fundo veſicæ vel in eius collo.

An cantharides ſemper veſicam exulcerent?

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem vlcus veſicæ è ſquamulis, quæ Græcis ἐφελκίδες, & pure, quæ cum vrina eminguntur, ac graui vrinæ odore, ſi vlcus ſit ſordidum: dolor adeſt grauis in pectine & pube, quoties ægri mingunt; nōnunquam etiam, & cum vlcus ſerpit, ſubcruenta & ſanioſa eminguntur. Vrinæ quoque difficultas accedit, ſæpè & teneſmus & egerendi appetitus, ac membri virilis erectio.

Cum autem etiam in meatu vrinario & pene vlcus eſſe poſſit, diſtinguitur id ex eo, quod ſi vlcus in pene eſt, pus, & ſanies, quæ excernitur, vrinam præuenit, aut ſtatim in primo exitu apparet, aut etiam ſine vrinâ effluit: quæ autem à veſica exulcerata excernuntur, cum vrina mixta ſunt. Statim tamen ſeu ramenta, ſeu pus, quod cum vrina in veſicæ vulneribus excernitur, vbi reddita eſt vrina, ſubſidet. Præterea in meatûs vrinarij vlceribus inter mejendum dolor percipitur, id quod in vrinæ vlceribus non accidit, niſi iuxta collum eius vlcus conſiſtat. Tum enim mictionis tantum tempore, & vbi mingere cœpit, vel ceſſauit, dolor percipitur. Præterea ſitus doloris diſcernit, an vlcus ſit in collo veſicæ, aut in meatu vrinario.

Veſicæ quoque & renum vlcera doloris ſitus facile diſtinguit. Ita etiam ſi pus ex liene, hepate, thorace & aliis ſuperioribus partibus deſcendat, dolor vel alia ſigna eius loci affecti adſunt.

An autem in fundo veſicæ vlcus conſiſtat, an iuxta vrinarium meatum, eo diſcernitur, quod ſi in fundo veſicæ fuerit, dolor circa pubem percipitur; ſi autem iuxta meatum vrinarium, tempore mictionis magis deprehenditur, vt modò dictum, & inprimis vbi mingere incipiunt & deſinunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

I. Vlcera veſicæ plerumque incurabilia ſunt; quia in parte ſunt membranoſa, & vrina, quæ mordax eſt, continuò illo tranſitu vellicat, & conſolidationem impedit.

II. Perículoſiora autem ſunt, quæ ex eroſione ſunt orta, quàm quæ ex aliis cauſſis.

III. In ſenibus etiam, quàm iuuenibus difficiliùs & rarò curantur veſicæ vlcera.

IV. Vlcus, quod eſt à calculo, non curatur, niſi calculus prius extrahatur.

V. Continuus autem, qui adeſt, dolor vires deiicit, vigilias parit, corpus conſumit, homóque tandem ad cachexiam vel atrophiam deducitur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Vt alia vlcera, ita & veſicæ abſterſionem & conſolidationem requirunt, ſimulque præcauendum, ne vlcus irritetur, latiuſque ſerpat: Dolor quoque, qui vrgere ſolet, leniatur, vt & vrinæ ardor ac difficultas.

Ideoque danda opera, ne vrina acris generetur, ſed humorum acrimonia temperetur, id quod præſtant

violæ,

viola, *radices althéæ, iuiuba, ſebeſten. ſyrupus violar. de nymphéa, cum aqua lactuca & endiuia, emulſio amygdalarum dulcium cum ſeminibus frigidis maioribus & papauere.*

Humores etiam à veſica & renibus diuertendi, & ad aluum deriuandi, medicamentis, quæ ſupra *de renum vlceribus* ſunt propoſita; inprimis *caſſia & terebinthina* vtilis eſt.

Commodum eſt & hoc electuarium.

℞. *Rad. glycyrrhizæ, polypod.* q. an. ℥. ß. *ſem. 4. frigid. maior.* an. ʒ. iii. *flor. violar. borrag.* an. M. ß. *iuiubar.* num. xij. *prunor. Damaſcenorum* num. xv. *paſſular. minor.* ℥. j. *fol. ſenæ elect.* ℥. j ß.

Infundantur in aq. hordei, mane ebulliant & colẽtur.

Colaturæ adde *manna* in ſ. q. *decocti* ſolutæ & colatæ ℥. ii. *caſſia extractæ* ℥. iii.

Coq. ad Electuarij conſiſtentiam. Doſis ℥. i.

Ad abſtergendum vlcus aqua hordei, mellis vel ſacchari, in quibus radices fœniculi aut graminis coctæ ſint, dentur.

Vel ℞. *Spicæ* ʒ. ß. *ſeminis apij* ʒ. iij.

Coq. in aqua, cum colatura fiat *è nucleis pi... xx. ſem. quatuor. frigid. maior.* ℥. ß. *emulſio.*

Vel ℞. *Terebinth. Cypriæ aquâ equiſeti lota* ʒ. ii. *glycyrrhizæ* ℈. ij. *trochiſc. alkekengi* ℈. j.

Fiant pilulæ inſtar cicerum. Dentur tres, & poſtea bibatur liquor conueniens.

Poſſunt etiam per catheterem abſtergentia in veſicam inijci.

Tandem conſolidantia vſurpentur, & quidem exhibeantur medicamenta ex *ſymphyto majore, plantagine, prunella, equiſeto, baccis myrti, bolo Armeno, terra ſigillata, thure, gummi Arabico, coralliis, ſanguine Draconis, maſtiche, mumia, trochiſcis alkekengi.*

Vt ℞. *Succi plantag. conſolida majoris* an. ℔. ß. *aq. roſar.* ℥. iij. *ſacchari* ℔. j.

Coq. ad iulebi conſiſtentiam.

Vel ℞. *Radicum alth. conſolid. major.* an. ℥. ß. *auriculæ muris, equiſeti* an. M. j. *alchimillæ, ſymphyti, flor. roſ. rubr.* an. M. ß. *granorum halicacabi, glycyrrhizæ, paſſularum* an. ℥. ß. Coq. *in aq. ſ.* pro ℔. ij.

Colatura dulcoretur ſaccharo, & aromatiſetur *cinamomi* ʒ. j.

Vel ℞. *conſ. roſar.* ℥. j. *boli Armeni, terræ ſigill. maſtiches* an. ʒ. i. *amyli* ʒ. ii. *ſyrupi de conſolida* q. ſ.

F. Electuar.

Vel ℞. *Equiſeti* ʒ. ii. *ſem. plantag. maſtich.* an. ʒ. j. *ſacch. roſ. tabul.* ℥. ß.

F. Puluis. Vel *ſuccus equiſeti* cum vino exhibeatur.

Vel ℞. *Terebinth. Cypriæ aq. plantag. lota*, ʒ. j. *boli Armen. trochiſc. alkekengi ſine opio* an. ʒ. ß. *ſucci glycyrrhizæ* ℈. ii. *gummi tragacanth.* ℈. j.

Cum *ſucco equiſeti* fiant pilulæ inſtar cicerum.

In veſicam verò infundatur per catheterem *lac recens mulſum* cum *mumiâ*, vel *mel roſatum*, vel *ſuccus equiſeti & ſymphyti maioris.*

Trochiſci Gordonij. Trochiſci Gordonij, quorum hæc eſt deſcriptio, pluribus ſcopis inſeruiunt. Vlcus enim mundant, dolorem ſedant, & vrinæ ardorem mitigant, ſimulque conglutinant.

℞. *Sem. 4. frig. maj. papau. albi, maluæ, berberis, portulacæ, cydoniorum, myrtillorum, tragacanthæ, gummi Arabici, pinearum mundatarum, piſtaciorum, ſacch. candi, penidij, glycyrrhizæ, hordei mundi, mucilag. pſyllij, amygdal. dulc.* an. ʒ. ii *boli Armeni, ſang. Draconis ſpodij, roſarum, myrrhæ.* an. ℥. j.

Cum *hydromelite* fiant Trochiſci pondere ʒ. ii. quibus cum vti volueris, diſſoluatur vnus in lacte.

Atque hîc etiam, quæ per catheterem iniiciuntur, plus proſunt, quàm ore ſumpta, cum longa à ventriculo ad veſicam via ſit, in qua vires medicamenti non parum alterantur.

Extra talis fiat inunctio.

℞. *Olei maſtichini, myrtini, cydoniorum* an. ℥. j. *ſtyracis liquida, ceræ* an. ʒ. i. *boli Armen.* ℈. ii. Miſce.

Hinc tale imponatur cataplaſma.

℞. *Maſtich. thuris, terræ ſigillatæ, boli Armeni, hypociſtid. myrti* an. ℥. ij. *farinæ ſiliginis* ℥. j ß. *ol. roſac. myrtini* an. q. ſ. F. Cataplaſma.

Vlcus, quod eſt à calculo, non curatur, niſi calculus tollatur, vt ſupra *Progn. 4.* dictum: quem tamen extrahere periculoſum eſt propter vlcus. Ideoque ſi vlcus ſit profundum, tutius eſt ſaltem emplaſticis quibuſdam & viſcoſis vti, vt lapidi quædam lęuitas inducatur & vulnus mitigetur, quod fit vſu lactis cum amylo & aliorum viſcoſorum.

Si vlcus ſit à cathari dibus, atque id recens, lac copioſè exhibendum, vel emulſio ſem. 4. frig. maior. & papaueris. Poſtea conſolidandum cum tragacantha, bolo Armeno, terra ſigillata, corallis. Si iam antiquum ſit, vt alia vlcera curandum.

Plura medicamenta ad veſicæ vlcera ex antiquis collecta videantur apud Aëtium, *tetrab. 3. ſerm. 3. cap. 29.* vt & Rondeletium.

Inſignem vlceris veſicæ, & quidem curati habet hiſtoriam Guilh. Fabricius, *cent. 3. obſ. 69.* Fœmina quædam bimeſtri à partûs tempore continuis ac maximis doloribus è regione veſicæ, & ſtillicidio vrinæ laborabat, & vrina quoque & quicquid ſiphone in veſicam infundebatur, per collum vteri ſtatim inuoluntariè effluebat. E quibus fundum veſicæ ad matricis vſque collum exulceratum fuiſſe, rectè colligebat Fabricius. Pro dolore ergo leniendo iniecit ſequens medicamentum.

℞. *Sem. cydoniorum, fœnigræci* an. ʒ. j.

Macerentur per horam in ℔. j. ß. *decocti hordei*, poſtea per linteum exprimantur, fiatque mucilago ſatis liquida, cui add. *ol. amygdal. dulc.* ℥. ij. *mel. roſac. colati* ℥. j. M.

Fiat iniectio. De quâ ſingulis horis parùm tùm in veſicam, tùm in os vteri ſiphone tepidè iniiciebat.

Et quia aluus non ſatis lubrica erat, ſequens præſcripſit Enema.

℞. *Decocti capitis vitul. & lumbricor. terreſt.* ℥. x. *vitell. ouor.* num. ij. *ol. anethini & chamamel.* an. ℥. i.

Miſce fiat Enema.

Pectini verò hunc fotum applicuit.

℞. *Radic. althéæ* ℥. j. *flor. chamamel. fol. maluæ. violar.* an. M. j. *sem. cydonior. fœnigræci* an. ʒ. ij. *amyli, farinæ tor.* ʒ. j.

Coq. *in aqua*, in quâ madefactum linteum reduplicatum (ſpongia enim propter ſalſedinem non conuenit) calidè applicetur.

Deinde ſequenti linimento ventrem, coxas, & genitalia inungi curauit.

℞. *Ol. amygdal. dulcium, de vitell. ouor. axung. humana* an. ℥. ß. *ol. lumbricor. aneth.* an. ℥. i. Miſce.

F. Linimentum.

Renes verò ſæpiſſimè hoc vnguento inungebantur.

℞. *Ol. roſar. nymph. violacei* an. ℥. j. *caphuræ* ℈. j.

Cum *albumine oui*, paucoque *aceto roſato*, mixtis ſimul in mortario plumbeo. F. Vnguentum.

Pro cœna ſequens amygdalatum exhibuit.

℞. *Amygdal. dulc. ſem. 4. frigid. major. papau. albi* an. ℥. ij. *decocti hordei aq. nymph. roſac.* an. ℥. i.

F. Emulſio ſ. a. Adde *aquæ cinam. cum vino, bugloſſ. & borrag.* ℥. i. *ſacch. perlati* ℥. j ß. Miſce.

F. Amygdalatum.

His remediis adhibitis, dolor paulatim remiſit, ita vt ea nocte melius quieuerit, quàm antea. Sed quod mirandum, per vlcus, quod in fundo veſicæ erat, infinitos lapillos, contuſi pumicis inſtar, filamentis & membranulis colligatos ac inuolutos in collum matricis excreuit.

Dolore ſedato per multos dies ſequens decoctum ſyphone in veſicam & collum matricis iniecit.

℞. *Rad. conſolid. maior.* ℥. i. *hordei integri* M. i. *herb. agrimon. veronicæ, ſcordij, alchymillæ, ſanicula*, an. M. ß.

Coq. *in aqua.*

In

In ℔i. *colaturæ* diſſolue *mell. roſat.* ℥.ij.
Miſce.
Fiatque iniectio.

Quâ in veſicam iniectâ, per collum matricis vnà cum vrinâ ſtatim effluebat. Poſt iniectionem turundam longitudine quatuor digitorum tranſuerſorum, ſed craſſam ſatis, ex ſtupis & goſſypio concinnatam, inque ſequenti collyrio madefactam matricis collo infigi curauit.

℞. *Mucilag. ſem. cydonior. cum aquâ plantag. extracta* Vnc. iiii. *cornu cerui vſti, lapidis calaminar. tutia preparata* an. ʒ. ß. *radic. conſolidæ maior. ſubtiliſſ. pulueriſat.* Dra. i. Miſce.

His breui ſic conualuit, vt domeſticis negotiis paulatim vacare potuerit. Vrina tamen continuò per collum vteri magnâ ſui moleſtiâ effluebat. Etſi verò talia vlcera, quæ fundum ipſius veſicæ & collum matricis penetrant, vt plurimùm incurabilia ſint ex ſententiâ Hippocratis: ſuaſit tamen Fabritius, vt optimâ victûs ratione vteretur, & ab omnibus iis, quæ vrinam reddunt acrem, abſtineret, deinde vt per vices corpus expurgaret, quin etiam vt ſingulis matutinis medicamenta conglutinantia, qualia ſunt potiones vulnerariæ, aſſumeret. Hæc cùm religioſè & indefeſsè (magna enim in ea erat ſanitatis recuperandæ auiditas) per menſes aliquot obſeruâſſet, ſtillicidium vrinæ per collum vteri paulatim imminutum eſt, adeò vt partim per collum veſicæ, partim verò per collum vteri efflueret. Illa autem continuò vſa medicamentis conglutinantibus, & per interualla etiam purgantibus, intra menſes octo, non ſine admiratione omnium eorum, quibus res cognita, planè curata fuit, adeo vt poſthac Dei Opt. Max. gratiâ ne guttula quidem vrinæ inuoluntariè effluxerit, ſed à veſicâ collecta, retenta, & excreta fuerit, non aliter, ac ſi anteà nunquàm malè affecta fuiſſet.

Diæta.

Diæta. Æger fugiat aërem calidum & auſtrinum, vitet in cibis dulcia, quæ facilè bileſcunt, amara, ſalſa, acria, aromatibus condita, acetum acre, non multum edat, & parcè omninò bibat. Cibi ſint boni ſucci, facilis coctionis & glutinantes: & inprimis vtile eſt lac, quod & cibi loco eſt, &, ex Aëtij ſententia, nulli remedio poſtponendum: cum & aſperitatem leniat, partes exulceratas eluat, alióſque affectus extergat. Vtile eſt & hordeum, oryza lacte cocta, panis ſiligineus. Et omnino cibi tales ſint, qui vrinæ acrimoniam mitigant. Æger in lecto decumbat, aut ſaltem quietum ſe contineat.

Fiſtulæ veſicæ.

Fiſtula veſicæ. Vulnera & vlcera veſicæ interdum in fiſtulas abeunt quæ quomodo curari poſſint, ex ſequentibus duobus exemplis, quæ ex Iohannis Langii, *lib. 3. epiſt. 5.* breuiter hîc contrahere & proponere libet, patere poteſt. Curationem autem ille inſtituit hoc modo.

Primò corpus purgauit hoc medicamento.

℞. *Medull. caſſiæ aquâ maluæ extracta* ℥. ß. *diaphenici* Scr. v. *rhabarb.* ℈. ß. *cinam.* gr. v.

Miſceantur & conſpergantur momento *ſeminis aniſi*, F. Bolus.

Loco affecto applicauit emplaſtrum ex *diachyli cum gummi* ℥. ii. ß. *diachyl. mollis*, quod ibid. deſcribitur ℥. i & *croci* Scr. j.

Apertionem poſtea apoſtematis in loco decliuiori κατ' ἴξιν maturauit; in vulnus verò licinium, ex filamentis contortum, ac mixturâ ex oui albumine & vitello, oleóque roſarum delibutum inſeruit, ne labra vulneris conglutinarentur, & aliquatenus ad ichoris effluuium paterent, eandémque mixturam ad doloris ex inciſione mitigationem applicauit, & emplaſtrum diachylum ſuum ſuppuratiuum obduxit. Cùm ergo pus bonum efflueret, & dolor omnis euanuiſſet, ac ſaltem ardor vrinæ reliquus eſſet, & vrinæ ſtillicidium ſuperueniret, ſalſos cibos omnes, & vinum ægro prohibuit, & decocto ex *hordei* M. ii. ß. *glycyrrh. raſ.* Drach. i. *ſem. aniſi* ʒ iiß. *dactylis inciſis* num. v. *ſebeſten* num xv in *aq. font.* ℔ x i i. parato propinauit, ſimúlque ter quaterve ſingulo triduo *terebinth. Cypria aquâ maluæ lota* ℈. v. in bolo exhibuit, & tertiâ poſt horâ *cyathũ decocti cicerum* exhauriendum dedit. Sequenti triduo manè & veſpere ſeſquicochlear *ſyr. capill. vener.* ℥. iii. ß. *glycyrrh.* ℥. iß. *miſtorum* exhibuit. Quarto die ad *terebinthinæ* vſum rediit, cuius vſu effectum, vt ægrotus non amplius ardorem iuxta penis glandem perciperet: vlcus verò ſua ſponte ſolo ex lithargyro diachylo conſolidatum eſt.

Alteram etiam hiſtoriam, *eadem epiſtolâ*, recenſet curatæ fiſtulæ in peritonæo, per quam vrina effluebat.

Vniuerſali corporis euacuatione præmiſsâ, ad humoris ſeroſi & vrinæ acrimoniam mitigandam paſtillos vel potius morſulos parauit, & eorum quolibet die binos, vnum manè, alterum veſperi exhibuit.

℞. *Pinear. aquâ roſar lotar.* Drach. ii. *ſem. melon.* Scrup. iv. *gummi Arabici, tragacanthæ* an. Scrup. i. *ceraſor. rad. glycyrrh.* an. Drach. ß. *cinamom.* Drach. i. *ſacch. penid.* ℥. i. *ſacch. in aq. roſ. & maluæ* an. ſ. q. *diſſolut.* ℥. i v. ß. Fiant morſuli, pondere Drach. iß.

Quarto verò quouis die hauſtum *decocti ligni guaiaci* Vnc. v. ad ſudorem eliciendum, & ſerum expurgandum exhibuit.

Fiſtulæ, ad callum fiſtulæ exterendum, *ſurculos rad. ellebori nigri* inſeruit, qui callum extererent, quos tertia die amouit, & penicilla ſeu turundas ex *æruginis* ʒ. x i i. *armoniaci* ʒ. i v. *aceto acri* exceptis, & in figuram oblongam formatis, vt callus arroderetur indidit. Et vt ſuppuratione callus colliqueſceret, ex *terebinthina & glutino piſcium* addito ☿ *præcipitato*, turundas formabat, quas fiſtulæ indebat, quibus callus 20. horar. ſpatio liqueſcebat, & cum ſanie fruſtulatim profluebat. Ne verò oſcula fiſtulæ nimis citò coirent, ſpongiæ fruſtula oblonga fili ligatura coarctata fiſtulæ impoſuit, & ſinus vlceris ſubcutaneos forcipe incidit.

Quibus peractis, vt vlcus abſtergeretur, ſequens linimentum, linamentis diſcerptis exceptum, manè & veſperi, vlcere prius diligenter abſterſo, indidit.

℞. *Mel. roſ.* ℥. i. *terebinth.* ʒ. v. *rad. ariſtoloch. rotund.* Scr. i. *ireos, myrrh. rubræ* an. ʒ. ß. *æruginis* ℈. i. gr. v. *ſeui hircini* Dra. iii. Miſce.

Et cum ſub ſordium lentore caro mollis ſuccreuiſſet quam iſtud vnguentum abolere non potuit, vlcus ☿ præcipitato conſperſit, & emplaſtrum diachylum impoſuit. Poſt horas 40. emplaſtro & puluere ſublato cum vlcus purum reperiret, & caro bona ſponte pullularet, epuloticum ſequens, ob id Langij dictum, impoſuit.

Epuloticum Langij. ℞. *Terebinthinæ, ceruſſæ, lithargyri, lapidis calaminaris preparati, ol. maſtichini* an. ℥. i. *picis, colophoniæ, ceræ* an. Drach. ß.

Coq. igne lento ad viſcedinis lentorem. Deinde inſperge *maſtiches, olibani* an Scr. i v. *corall. rubr.* ʒ. i. ß. *thuris* ʒ. i. *camphoræ* ℈. ii. ß.

Cum piſtillo calido exactè coadunentur, & fiat emplaſtrum.

Atque hoc modo vlcus conſolidatum fuit.

CAPVT VII.

De Morbis meatus vrinarij. & primò De ſphincteris veſicæ refrigeratione, & duplici meatu Vrinario.

Sphincteris veſicæ refrigeratio. Atque hi morbi totam veſicam vel eius orificium infeſtare ſolent. Sunt & alij, qui meatus vrinarij proprij

proprij ſunt. Inter quos eſt primò ſphincteris veſicæ refrigeratio, quæ inducitur à cauſſis externis refrigerantibus, vt aëre frigidiore, ſeſſione ſuper lapide frigido, aquæ frigidæ balneo.

Et cognoſcitur ex eo, quod actio ſphincteris læditur & vrina contineri non poteſt: Et cauſſæ, quæ ſphinctere veſicæ refrigerare poſſunt, præceſſerunt.

Curatur verò, vt aliarum partium paralyſis à frigore facta, dicetúrque de eo etiam aliquid infra *de vrina incontinentia.*

Duplex meatus vrinarius. Eſt etiam ſecundum naturam vnus meatus vrinarius. Gulielmus Fabricius tamen, vt *cent.* 1 *obſeru.* 76. refert, vidit puerum 12. annos natum Coloniæ Agrippinæ, cui natura duplicem vrinarium ductum dederat, quique per vtrumque vrinam ſine vlla difficultate emittebat. Erant 2. in loco ſolito alter ſuper altero ſiti, tenuiſſimáque membrana & interſtitio diſtincti: ſed interior aliquantulum incuruabatur, ita vt ex eo lotium non rectà, ſed nonnihil deorſum fluitaret.

CAPVT VIII.

De meatus vrinarij anguſtia.

Meatus vrinarij anguſtia. CVm tanta vrinæ copia in veſica collecta eſt, vt naturam ad excretionem ſtimulet, laxato ſphinctere per meatum vrinarium ea emittitur. Impeditur autem hoc ſæpe ob meatus vrinarij anguſtiam.

Cauſſa.

Cauſſa. Anguſtia hæc fit vel in meatus vrinarij orificio, vel in ipſo meatu. Vtrumque verò accidit vel ab obſtructione, vel à compreſſione, vel à conſtipatione meatus vrinarij. Obſtructio ſæpiſſimè fit à calculo, qui ſi magnus ſit, in orificium meatus vrinarij prolapſus illud obſtruit, vel ſi paruus ſit, in ipſum meatum vrinarium penetrat, eúmque obſtruit. Idem aliquando præſtant ſanguinis grumi, pus craſſum & viſcidum, vt & pituita craſſa, viſcida, & lenta.

Comprimitur autem nunc à re externa, vt ſeſſione ſuper re dura; vel interna, vt inteſtino recto fecibus aut flatibus turgido, partibúſque aliis vicinis inflammatis aut turgeſcentibus, aut cum ipſe penis & collum veſicæ intumeſcit, vel cum veſicæ ceruix contorquetur, vt interdum, dum veſica in ſcrotum delabitur, accidit, cuius exemplum habet Platerus.

Conſtipatur, dum caruncula vel callus, aut verruca in meatu vrinario generatur & excreſcit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Meatus vrinarij anguſtia in genere ex vrinæ ſuppreſſione cognoſcitur. Quæ autem cauſſa anguſtiæ ſit, aliis ſignis diſcernendum. Si obſtructio ſit à calculo, eius ſigna antea tradita ſunt. Si à grumo ſanguinis, vulnus vel ruptura vaſis præceſſit, ſanguíſque antea cum vrina effuſus fuit. Pus vrinarium meatum obſtruere, colligitur ex eo, quod in veſica vel renibus vlcus fuit, & pus collectum eſt, vel in parte aliqua ſuperiore, abſceſſus ruptus, & pus ad veſicam tranſlatum eſt. Si à pituita craſſa & viſcida ſit obſtructio, etiam antea per vrinam euacuata eſt, eiúſque redundantis in corpore ſigna adſunt. Compreſſio à cauſſis externis ex ægri relatione cognoſcitur. Si verò à tumore aliquo partium vicinarum meatus vrinarius comprimatur, & eius notæ latere non poſſunt. Veſicæ ceruicem contortam eſſe, è veſicæ ex ſede ſua prolapſu cognoſcitur. Conſtipatio à caruncula, callo aut verruca in meatu vrinario enata deprehenditur ex præcedentibus vlceris notis, & cathetere in meatum vrinarium immiſſo exploratur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum ipſum, ſi pertinax ſit, & perfecta adſit meatus vrinarij anguſtia, ſatis periculoſum eſt; cum vrina diutius in veſica detenta, & cumulata grauia ſymptomata inducere ſoleat.

2. Curatur autem nunc facilius, nunc difficilius pro cauſſarum anguſtiam hanc inducentium varietate, quorum aliæ facilius, aliæ difficilius tolluntur.

Curatio.

Curatio. Curatio ad cauſſas dirigenda eſt, quæ proinde pro cauſſarum varietate variè inſtituenda. Si nimirum à calculo magno orificium veſicæ obſtruatur, calculus loco illo amouendus. Ideóque æger ſupinus collocatus, cruribus eleuatis concutiendus, vel cathetere immiſſo calculus ab orificio veſicæ amouendus. Si verò calculus paruus aliquoúſque in meatum vrinarium progreſſus ſit, digitis eum parte inferiore comprimere, & calculum vſque ad extremum meatus vrinarij deducere & per eum exprimere oportet. Licet etiam ſpecillum, quod in cochlearis formam in extremo excauatum ſit, in meatum vrinarium immittere, ita vt lapidem prætereat & ſuperet, ipſúmque ſuo cauo comprehendat, atque hoc modo comprehenſum lapidem ex meatu vrinario extrahat.

Quod ſi forte ita calculus hæreat, vt digitis loco non moueri nec extrahi poſſit, partem laxantibus fouere oportet, in ipſum verò meatum calculum frangentia infundere. Quod ſi nec hoc modo loco moueri poſſit, ipſum penem ſecare & meatum vrinarium aperire, ac calculum extrahere neceſſarium eſt: Quod quâ ratione fieri debeat, in Inſtitut. *lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 14. *pag.* 1060. monſtratum.

Si à grumis ſanguinis meatus vrinarius obſtruatur, grumus diſſoluendus medicamentis cùm internis, cùm externis. Exhibendum nimirum *oxymel ſimplex* vel *ſcilliticum* cum *decocto thymi & origani*, vel *amaranthi coma cum mulſa, vel lixiuium cum ſyrupo de capillis Veneris*. Eadem etiam in meatum vrinarium inſtillari poſſunt. Extra verò foueatur meatus vrinarius lixiuio, vel etiam immittatur candela cerea medicamento grumos ſanguinis diſſoluente madida.

Si obſtructio ſit à pure vel pituita craſſa, vſurpanda ſunt attenuantia & incidentia. Extra etiam vtendum fomentis & inſeſſionibus ex *decocto origani, thymi, centaurij minoris*, cum *oleo rutaceo*. Quod ſi non ſufficiat, *oleum de ſcorpionibus, vel rutaceum aut nardinum* in ipſum meatum vrinarium iniiciendum. Quæ ſi nec ipſa ſatisfaciant, catheter immittendus, & vrinæ exitus promouendus, ac poſtea attenuantia & incidentia continuanda.

Si anguſtia ſit à compreſſione, & quidem à cauſſa externa, ea tollenda. Si à tumore interno, is curandus: ſi ex veſicæ in ſcrotū delapſu, ea in ſuum locū reſtituēda.

Si caruncula, callus, vel verruca in meatu vrinario excreuerit, tollenda, vt cap. ſeq. dicetur.

CAPVT IX.

De Caruncula, callo, & verrucis in meatu vrinario enatis, vt & meatus vrinarij vlceribus.

Caruncula, callus & verruca meatus vrinarij. ALiquando etiam caruncula, callus carnoſus, verruca, aut omnino carnoſa excreſcentia in meatu vrinario naſcitur. Idque plerunque iis accidit; qui gonorrhæa ex morbo venereo & hinc orto vlcere in meatu vrinario laborant. Talia enim vlcera niſi maturè curentur, caro ſpongioſa in iis excreſcit.

Signa

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vbi caruncula in vrinario meatu eſt, nec vrina liberè excernitur, ſed difficulter & guttatim, nec ſemen emittitur, grauiſſimi dolores coniunguntur. Exploratur quoque caruncula cathetere vel candela cerea in meatum vrinarium immiſſo. Cum verò etiam à calculo meatus vrinarius obſtrui, & vrinæ exitus impediri poſſit, id hoc modo diſcernitur. In ſuppreſſione vrinæ à caruncula vrina ſimiliter ſemper profluit; à calculo verò non eodem ſemper modo, ſed aliquando liberè & copioſè redditur, aliquando repentè ſupprimitur, cùm ex fundo veſicæ calculus in eius orificium incidit. Cathetere etiam immiſſo tactu caruncula à calculo diſcerni poteſt. Dolor quoque in obſtructione à calculo ad veſicæ radicem magis vrget.

Ab obſtructione etiam à viſcidis & craſſis humoribus hæc à carunculâ anguſtia diſcernitur, quod obſtructio à craſſis & viſcidis humoribus maior plerunque eſt, adeo vt vrina ex toto ſupprimatur.

Prognoſticum.

Prognoſticū. Malum plerunque ſatis periculoſum & diuturnum eſt.

Curatio.

Curatio. Curatio autem carnem abſumentibus & vlcus conſolidantibus perficitur, de qua re pluribus agit Amatus Luſitanus, *centur. 4. curat.* 19. refertque Lacunam Romæ edidiſſe libellū, in quo diuinas penè laudes huic extirpandæ carunculæ inuento tribuit, & Autorem eius Philippum quendam facit. Amatus verò hunc id à ſe accepiſſe ſcribit.

Vniuerſalia nimirum præmittenda, & corpus euacuandum, atque radicis Chinæ & ſarſæ parillæ decoctum exhibendum. Hinc ad topica veniendum. Collyrium autem Philippi illius, cuius mentionem facit Amatus, hoc eſt:

Collyrium Philippi. ℞. *Centaur. minor. apij, caudæ equinæ* an. M. ß. *hordei contuſi* ℥.j.

Coq. in *aq.* ℔.ii. ad conſumptionem partis dimidiæ.

Decocto colato adde *mellis roſati, vel mellis centaurij* ℥.ij, & per ſiphonem iniicito.

Vbi hoc medicamento ſex vel octo dierum ſpatio abſumpta caruncula fuerit, ſequentibus ſex diebus tantū candela ſicca immittenda, tandemque vlcus cicatrico claudendum, quod ille Philippus hoc medicamento præſtare tentauit.

℞. *Aq. plantag. roſar.* an. ℥.iv. *ſeri lactis caprin.* ℥.ij. *ceruſſ.* ℥.vj. (forſan ʒ.vj.) *aloes, myrrhæ, marmoris candidiſſimi, ſpodij, cryſtalli* an. ʒ.jß. *camphor.* ℈.ß.

Arida terantur ſubtiliſſimè, cribróque excuſſa humidis miſceantur.

Verum periculoſum hoc medicamentum putat eſſe Amatus, vt quod ex lapidum puluere fiat, qui in veſicā immiſſi difficulter egrediantur, imò grauia ſymptomata pariant, ut ipſe experientia obſeruauit, & Mercatorem quendam ex vſu hujus medicamenti mortuum eſſe refert, & propterea monet, ne quid calculoſi, arenoſi aut lapidoſi in fiſtulam vrinariam immittatur.

Amatus his medicamentis vſus eſt in viro Nobili:

Emplaſtrum, quod huius Lernæi & Herculei morbi clauam nominat, quod hymnis multis & laudibus variis decantari mereatur; nec ſolùm huic morbo prodeſſe ſcribit, ſed varios alios arcere & explodere, polypos videlicet vnicè curare; & exuberantes carnes in aurium meatibus & aliis locis repertas vnicè extirpare & reſecare.

℞. *Virid. æris, auripigment. vitriol. alumin. rochæ* an. Vnc.ij.

Omnia hæc aceto acerrimo perfuſa inter duos porphyrites lapides quàm accuratiſſimè ducantur, in leuoréque tenuiſſimum reddantur, & Soli æſtiuali exponantur: hæc rurſus ſic exſiccata aceto affuſo ducenda ſunt & læuiganda, Solique exponenda, quouſque puluis ſubtiliſſimus euadat, & à medicamentis iis omnis prorſus acrimonia extincta ſit, quod opus octo dierum ſpatio conficies.

Hoc confecto & parato puluere

℞. *Ol. roſacei* ℥.iv. *litharg.* ℥.ij.

Ad ignem fiat coctura, quouſque emplaſtri modo corpulenti acquirat conſiſtentiam: tunc ab igne depoſito adde *prædicti pulueris* Vnc.ii. & rudicula vel ſpatula miſce, & ad ignem omnia tractato, quouſque medicamentum duriuſculum euadat, ita vt ſi candelæ cereæ, vel plumbeæ virgulæ hæreat, non diffluat, etiamſi digitis tractetur. Præter emplaſtrum hoc cereas candelas numero viginti quoque in promptu habuit, quæ ex alba cera, pauculâ reſinâ terebinthinâ adiectâ, paratæ fuerunt, longitudinis duodecim digitorum tranſuerſorum, craſſitudinis verò prout meatus vrinarius ferre videbatur: necminus ex plūbo tres vel quatuor virgulas habuit, eiuſdem longitudinis & craſſitudinis, quæ vſurpari poſſunt candelarum loco, quando carunculæ refractariæ ſunt. Candelam nimirum ceream vnam emplaſtro inunctam in vrinarium meatum immiſit, per ſex vel octo dies ſingulis diebus candela innouata & meiendi tempore extracta, donec ex candelæ penetratione, carunculaꝛum & humoris putridi excretione, atque vrinæ libera emiſſione carunculas exſtirpatas eſſe, deprehendit. Carunculis abſumptis per octo dies nihil, niſi candelam craſſiuſculam ſiccam abſque vllius rei inunctione immiſit. Quo tempore elapſo ad abſtergendum per ſiphonem immiſit ſequens medicamentum.

℞. *Hord. non excort.* P.ii. *rad. ariſtoloch. rot.* ℥.jß. *plantag.* P.ii.

Coq. in aq. ad dimidias.

Colaturæ adde *mellis roſ. colat.* ℥.ii. M.

Quod medicamentum bis terve de die ſex continuis diebus per ſiphonem iniiciatur. Quod ſi fortioribus opus fuerit, Lanfranci *aqua viridi ſequenti* vſus eſt.

℞. *Alum. roch. virid. æris* an. ℥.ß. *auripigm.* ʒ.j.

Coq. in ℔.ii. *aq. fontanæ* vel *plantag.* ad ℔.ß. abſumptionem & colentur, Colatura *camphorâ* alteratā per ſiphonem in meatum vrinarium iniiciatur.

Tandem hoc cicatricem inducente medicamento vſus eſt.

℞. *Ceruſſæ* ℥.i. *alum. roch. litharg.* an. ʒ.ii.

Coq. in *aq. caud. equin.* ad dimidias, & colentur.

Atque hoc modo intra menſis ſpatium æger iſte perfectè ſanatus eſt.

Curationem etiam carunculæ talis feliciter peractam habet Foreſtus, *lib.* 25. *obſ.* 10. eamque prolixè & accuratè deſcribit, quæ cùm à Lectore ibi videri poſſit, operæ pretium eſſe non puto, eam hîc tranſcribere.

Vlcera meatus vrinarij.

Aliquando etiam exulceratur meatus vrinarius: verùm cum vlcera iſta non ſolum meatum vrinarium, ſed & alias penis partes plerunque occupare ſoleant, vna opera de iis poſtea inter morbos *partium genitalium in viris* agemus. *Vlcera meatus vrinarij.*

***

LIBRI TERTII PARS VIII.

SECTIO SECVNDA.

De Symptomatibus Veſicæ.

CAPVT I.

De Dolore Veſicæ, & ſtupore ac reſolutione ſphincteris veſicæ.

Veſicæ ſymptomata. HACTENVS hi ſunt morbi veſicæ. Symptomata quod attinet, & primò actiones læſas, actio equidem veſicæ propria eſt, vrinam à renibus acceptam aliquādiu continere, & poſtea per vrinarium meatum emittere; *Cur de dolore ſtupore ac reſolutione primò hic agatur?* Senſus verò tactûs ipſi cum aliis partibus cōmunis eſt, & ſtupor ac paralyſis veſicæ cum aliis partibus cōmune ſymptoma, & proinde de illa actione læſa prius agēdū videbatur; quia tamen dolor, ſtupor & paralyſis inter cauſſas illius actionis læſæ numeratur, de his prius agere libet. Deinde dicemus de vrinæ ſuppreſſione, vrinæ imminutione, ſtranguria, difficultate mictionis & ardore vrinæ, vrinę præter voluntatē effluuio & incōtinentia, profluuio nimio & diabete, vrina rubra, cruenta, nigra, purulenta, ſabuloſa, de rebus alienis cum vrina excretis, de vrinæ per aluum & alia loca inconuenienti excretione.

Veſicæ dolor. Et primò quidem dolorem veſicæ quod attinet, occupat is vel totam veſicam, vel eius collum & meatum vrinarium. Tota veſica dolet, cùm nimium diſtenditur, ob vrinam in ea præter naturam retentam & cumulatam, de cuius cauſſis poſtea dicetur. Dolet etiam veſica cum inflammatur, vulneratur, exulceratur, de quibus affectibus ſupra inter morbos veſicæ dictum.

Cauſſa. Ceruicis autem & meatus vrinarij dolor à cauſſis plurimis ortum habet, à calculo nimirum in orificio veſicæ vel in meatu vrinario hærente, ab vlcere, ab vrina acri, de quibus poſtea de mictione cum dolore, & ardore vrinæ dicetur. Ideoque hîc de doloris veſicæ cauſſis, ſignis & curatione plura afferre opus non eſt. Petantur ea è locis allegatis.

Sphincteris veſicæ ſtupor. Cùm verò veſicæ muſculus, qui Sphincter appellatur, præpoſitus ſit, ne vrina continuò effluat, ſed pro arbitrio hominis retineatur, & excernatur, ſolet hæc eius actio interdum lædi, & ſphincter interdum ſtupore & paralyſi affici, vt ſtimulum illum non ſentiat, & vrinam non rectè contineat, ſed profluere ſinat. Id quod accidit, neruis, qui partim à ſexta coniugatione, partim ab illis tranſmittuntur, qui poſtremi à ſpinali medulla oſſis originem trahunt, affectis, iiſque vel refrigeratis, vel obſtructis aut compreſſis, vt alias de cauſſis ſtuporis & paralyſis diximus.

Curatur etiam, vt aliarum partium ſtupor & paralyſis, fomentis, oleis, vnguentis, emplaſtris contra paralyſin vſitatis, regioni veſicæ admotis.

CAPVT II.

De Vrinæ ſuppreſſione ſeu Iſchuria, & vrinæ imminutione ſeu Dyſuria.

VRinæ emiſſio ſeu mictio multis modis vitiatur. Vel enim planè ſupprimitur, quod fit in iſchuria; vel parcius, quàm par eſt, redditur, quod fit in Dyſuria, quæ mictionis ablatæ aut imminutæ ſunt ſymptomata vel etiam deprauatur, de quo *poſtea*.

Et primò vrinæ ſuppreſſionem, quæ Græcis *ἰσχουρία*, quod attinet, duplici de cauſſa vrina non redditur, vel *Vrina ſuppreſſio.* quia nulla eſt in veſica, vel licet adſit, reddi non poteſt, qui affectus propriè *ἰσχουρία* appellatur, alter verò impropriè. *Duplex.* Sunt enim, vt vrinæ excretio rectè fiat, quatuor neceſſaria, primò vt vrina adſit, quæ naturam ad excretionem ſtimulet; *Ad vrinæ excretionem quatuor neceſſaria.* ſecundo vt ſtimulus iſte à facultate ſentiente, quam obtinet per ſextæ coniugationis & alios ſpinalis medullæ inferioris neruos, percipiatur; tertiò vt facultas irritata ad expellendum inſurgat, ad quam rem etiam muſculi abdominis concurrunt. Tandem vt muſculus ceruicis veſicæ aperiatur, & orificium veſicæ pateat.

Primò ergo ſi nulla adſit in veſicâ vrina, etiam nulla fit eius excretio, cuius rei exēpla aliquot collegit Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirab. lib. 3. cap. 28.* Fit autem hoc, cum vrina nulla à renibus & vreteribus ad veſicam peruenit. Id verò multis de cauſſis accidit, nimirum vel venarum & arteriarum emulgentium, vel renum, vel vreterum vitio. Venarum emulgentium, vitio hoc accidit, cum obſtruuntur à pituita craſſa, vel cum ipſorū facultas attractrix labefactata eſt; Renum vitio, cum obſtruuntur, inprimis à calculo: vreterum, cum obſtruuntur vel à calculo, vel pituita viſcida, vel grumo ſanguinis, vel pure. De cauſſis verò harū affectionum ſupra de renum & vreterum morbis dictum, ideoque reſtat, vt ſaltem de ea vrinæ ſuppreſſione agamus, cum, vrina in veſica præſente, eius ſuppreſſionis cauſſa in veſica conſiſtit.

Cauſſa.

Cauſſa. Supprimitur autem vrina vel læſa facultate, vel impeditâ eâ propter morbos veſicæ. Læditur facultas vel ſentiens, vel expultrix. Sentiens læditur, dum veſica ſtimulum vrinæ non percipit; quod fit, dum nerui, à quibus veſica ſenſum habet, afficiuntur: id quod accidit lapſu, ictu, vertebrarum eò loci luxatione, vt Galenus, 1. *de loc. affect. cap. 1.* docet, vulneribus ſpinalis medullæ, tumoribus, qui neruos ea parte afficiunt. Expultrix læditur, quando vel fibræ tranſuerſæ veſicæ expulſioni dicatæ læduntur, quod fit, aut ob intemperiem frigidam & humidam, aut dum nimium extenduntur, vt ſuum tonum & robur amittant, vt poſtea amplius contrahi non poſſint, id quod accidit, cùm vrgentibus negotiis, vt in concionibus, vel ſenatu, vel conuiuio vrina nimis diu retinetur & cumulatur, atque inde veſica nimis diſtenditur, vel dum muſculi abdominis, qui veſicæ in expellenda vrina ſubſidio veniunt, quocunque modo afficiuntur, vt rectè contrahi non poſſint. Impeditur autem expultrix ob morbos veſicæ & meatus vrinarij, de quibus ſuprà dictum, cum ſcilicet veſica vel inflammatur, aut orificium eius comprimitur, vel obſtruitur à calculo, grumo ſanguinis, pituita, pure, vel conſtipatur; aut dum meatus vrinarius iiſdem de cauſſis non patet. Galenus equidem, 1. *de loc. affect. cap. 1. & 3. de ſympt. cauſſ. cap. 2.* ſaltem conſtipationis & obſtructionis ceruicis veſicæ ac meatus vrinarij mentionem facit, dum ſi corpus ipſius ceruicis veſicæ in tantum tumorem attollitur, vt meatus inde occupetur, aut aliquid præter naturam, vt caruncula vel callus naſcitur, aut re quapiam, vt calculo, grumo ſanguinis, pituita, pure obſtruitur. Datur tamen adhuc vna cauſſa, compreſſio, dum ſcilicet tumor extra veſicæ ceruicem ſubſiſtens eam comprimit, id quod fit, dum aut vterus, aut inteſtina, aut aliæ vicinæ partes præter naturam intumeſcunt, vel dum veſicæ è ſuo loco prolapſæ ceruix contorquetur & comprimitur. Nonnulli & ſubſidentiam addunt, dum ſcilicet ceruicis veſicæ muſculus quaſi conniueat, ex immodica ſiccitate & inanitione in febribus ardentibus. Verum vix credibile eſt, in corpore viuente tantam, & præcipuè loco iſto

humi

humiditate perpetua ſcatente, ſiccitatem induci poſſe. Potius, ſi quid tale in febribus ardentibus accidat, ad facultatem expultricem læſam & imbecillam referendum eſt. Pertinent huc & vulnera ac fiſtulæ veſicæ & meatus vrinarij, dum nimirum vrina, quæ per meatum vrinarium egredi debebat, per viam alibi patefactam effluit.

Signa Diagnoſtica.

gno. Ipſum Symptoma per ſe patet: diſtinguendum verò primò, an vrina ſupprimatur vitio renum & vreterum, & ita non excernatur, quia nulla in veſica adſit; vel vitio veſicæ, dum ſcilicet vrina, etſi in veſica præſens eſt, non excernitur. Etenim ſi vitio renum & vreterum hoc accidat, & nulla in veſica vrina adſit, nulla grauitas, nulla tenſio, nullus dolor circa pubem percipitur, adſuntque potius renum vel vreterum affectorum ſigna ſupra propoſita. Contra ſi cauſſa in veſicâ hæreat, atque ea vrina repleta ſit, quam excernere poſſit, tumor & tenſio circa veſicam percipitur, ægerque conqueritur, quod etiamſi vrinæ reddendæ deſiderio teneatur, tamen id præſtare non poſſit, & Medicus etiam, ſi regionem veſicæ contrectet, & comprimat, tumidam & repletam eam deprehendet, quorum nihil percipitur, ſi veſica vacua ſit.

Quænam autem cauſſa ſuppreſſionis ſit, porrò ſic diſcernitur. Si veſicæ ſenſus deſit, nullus ſenſus vrinæ aut dolor percipitur, etſi veſica plena & tumida ſit, ac vrinæ copia valde diſtendatur. Si fibræ veſicæ refrigeratæ & humectatæ ſint, cognoſcitur id ex cauſſis refrigerantibus & humectantibus, quæ præceſſerunt, & adſunt ſigna paralyſis vel totius corporis, vel ſpinalis medullæ, vel aliæ ſtuporem neruis inducentes cauſſæ. Si eædem fibræ nimis extenſæ ſint, vrina præter voluntatem ob pudorem vel aliam cauſſam nimis diu retenta fuit. Si vitium ſit in muſculis abdominis, æger ventrem inferiorem contrahere & comprimere non poteſt. Morbi verò veſicæ & meatus vrinarij ex ſignis ſupra de harum partium morbis propoſitis cognoſcũtur. Præterea vbi meatus vrinarius ſaluus eſt & patet, vitiumque ſolum eſt in veſica, ſi veſica manu comprimatur, homóque ita collocetur, vt decliuis ſit veſicæ poſitus, vrina redditur, & catheter ſine difficultate immittitur. Si verò vitium ſit in meatu vrinario, veſicæ compreſſione vrina non redditur, & catheter non ſine difficultate immittitur, & Chirurgus in immiſſione aliquam reſiſtentiam ſentit. Quæ autem meatus anguſtiæ cauſſa ſit, Galenus ita diſcernere docet, *1. de loc. affect. cap. 1. Nullâ calculi* inquit, *notâ præcedente vrinam retentam, ſi ſanguis effluxerit, par eſt, vt grumus fiſtulam vrinæ obturet. At fieri poteſt, vbi vlcerata eſt veſica, vt paulatim vt ipſa grumus concreſcat, vel non præcedente ſanguinis fluore. Accidit etiam, vt ſanguis ex renibus per vreteres in veſicam defluens, grumum efficiat. Atque in huiuſmodi conjecturis magnus eſt anea fiſtula vſus: haud ſecus, ac cum vel pus, vel craſſum lentúmque humorem meatum obſtruxiſſe ſuſpicamur. In huiuſmodi vero conjecturam ex præcedentium notitia hoc pacto inducemur. Etenim, ſiue veſica, ſiue renes antea affectu aliquo laborauerint, per quem tale, tantúmque pus colligi potuerit, vt par ſit, ab ipſo obſtructum fuiſſe meatum: probabiliter conjicies hanc ob cauſſam vrinam ſupprimi: aut ſi etiam in parte aliqua renibus ſuperiore fuerit abſceſſus, quo erupto haud abſurdè pus in renes tranſſumptum eſſe putaueris. Quòd ſi nihil huiuſmodi præceſſerit, victus rationem inquirere oportet, an in otio educatus, vel multis cibis craſſos viſcoſoſque humores generare potentibus fuerit vſus. Sic etiam, vbi ob carunculam aliquam ab vlcere innatam veſicæ ceruicem obſtructam eſſe putamus, & ex præcedentibus vlceris notis, & ex eo, quod demiſſa anea fiſtula vrina vacuatur, intelligere poſſumus.*

Prognoſtica.

I. Vrinæ ſuppreſſio ſatis periculoſum malum eſt. Prognoſtica. Neque poteſt homo cum vrina diu ſuppreſſa viuere. Et quidem ſi non deſcendit per renes ad veſicam vrina, jecur opprimit, ſanguinem inficit & inquinat, ac in totum corpus regurgitat, habitúmque corporis aqua, vt in anaſarca fieri ſolet, replet, ſuffocationis periculum inducit, nonnunquam & cerebro in conſenſum tracto torporem inducit. Interdum quoque ſanguis corrumpitur, & humores putreſcunt, vnde febres accenduntur, & niſi ante ſeptimum diem mingant, pereunt. Etſi enim poſtea vrina profluat, tamen ob febrẽ moriuntur. Eodem etiam modo ſi veſicæ vitio vrina ſupprimatur, magnus dolor in veſica excitatur & vrinâ ad ſuperiora regurgitante varia mala inducuntur. Nonnunquam vrina ad ſuperiora regurgitans per vmbilicum excernitur. Refert etiam Euſtachius Rudius, *lib. 2. cap. 53.* Monachum quendam ordinis Eremitarum, cui poſt iſchuriam veſica rupta fuit, non multis diebus pòſt per inguina vrinam emiſiſſe, & deinde per femora, nates, vicinaque loca, & ita miſeram vitam multis annis protraxiſſe.

II. Qualis tamen ſit futurus mali euentus, è cauſſis quæ id induxerunt, æſtimandum. Prout enim cauſſæ vrinæ ſuppreſſionis facile vel difficulter amoueri poſſunt: ita etiam de morbo ſalutari vel lethali præſagiendum. Qui autem cuiuſlibet morbi, qui ſuppreſſionis vrinæ cauſſa eſt, ſit futurus exitus, è ſuperioribus patet.

III. Grauiſſima nimirum & periculoſiſſima eſt renum & vreterum, & quidem vtriuſque, quod tamen rarum, obſtructio, quam grandiores calculi, pariunt. Paucis enim diebus in hoc modo affectis vrina in totum corpus regurgitat, idque inquinat.

IV. Periculoſa etiam eſt vrinæ ſuppreſſio, quæ ob vertebrarum luxationem, aut ictum, aut lapſum, aut vulnus ſpinalis medullæ accidit; cum plerunque alia grauia ſymptomata conjuncta habeat, & eiuſmodi morbos curare ſit difficile. Et omnino periculoſa eſt iſchuria, quæ à paralyſi & affectione neruorum, qui veſicæ inſeruntur, prouenit.

V. Iſchuria à grumoſo ſanguine proueniens periculoſa eſt. Nam putreſcentem ſanguinem grauia ſymptomata ſequi ſolent.

VI. Peſſima eſt vrinæ ſuppreſſio, quæ à caloris natiui extinctione in acutis morbis accidit.

Indicationes & Curatio.

Curandi ratio dirigenda vel ad cauſſas ſuppreſſionis Indicationes & Curatio. vrinæ, vel ad ad ipſam vrinæ ſuppreſſionem. Quod cauſſarum amotionem attinet, patet ea ex iis, quæ antea de morbis renum, vreterum, & veſicæ dicta ſunt. Hoc ſaltem addimus, ſi à veſicæ imbecillitate & ſtupore ſit vrinæ ſuppreſſio, calor eius fouendus & ſenſus excitandus. Quapropter & glandes acriores & clyſteres ano iniiciendi, qui ob vicinitatem & membranarum communionem, quam habet inteſtinum rectum cum veſica, ſenſum veſicæ ſtupidum ad protrudendam vrinam excitat.

Ipſam verò vrinæ ſuppreſſionem quod attinet, etſi cauſſa ſtatim tolli non poſſit, tamen danda opera, vt vrina prouocetur. Nonnunquam tamen vnâ operâ ſimul cauſſa tollitur, ſi non planè ex veſica, à meatu tamen vrinario amouetur. Itaque manu veſicam muſculoſque abdominis comprimere oportet, atque interea anhelitum ſupprimere, vt etiam diaphragmatis ope veſica comprimatur, & vrina, quæ ſubſiſtit, exprimatur. Quo modo niſi vrina exeat, ad catheterem tamquã ſacram anchoram confugiendum, qui in meatum vrinarium immittendus, quo & ea, quæ orificium veſicæ obſtruunt, remoueantur & vrina extrahatur. Dum tamen vrina propter inflammationem

ſupprimitur, omnino vitandus catheter, ne dolore excitato inflammatio augeatur. Imò præſtat prius candelam ceream oleo amygdalarum dulcium illitam immittere. Inſuper vtile fuerit, candelam ceream tenuiſſimam melle roſaceo illitam in meatum vrinarium immittere; aut per ſyringam liquorem aliquem conuenientem, oxymelite ſcillitico dilutum, vel aquam mulſam, in qua pulegium, calamintha, ruta, caſtoreum cocta ſint, infundere. Extra verò veſicæ regio fouenda decocto earundem plantarum, & *abrotani, anethi, chamameli*, vel etiam dimidiæ horæ ſpatio æger in balneo ex decocto harum plantarum parato vmbilicotenus deſideat. Poſt fotum pecten, pubes & perinæum inungenda *oleo ſcorpionum, irino, coſtino, nardino, rutaceo.* In tali etiam vrinæ ſuppreſſione non multum bibendum, & vitanda omnia, quæ vrinam mouent, ne copia eius augeatur, & veſica nimium diſtendatur. Vbi à nimia veſicæ extenſione vrinæ ſuppreſſio orta eſt, pubes & pærineum fouenda *decocto parietariæ, anethi, florum chamameli, meliloti, ſem. lini, fænigræci.*

Vel ℞. *Vnguenti dialth. ol. ſcorpion, amygd. amarar.* an. ℥. j. *terebinth. butyri recentis* an. ℥. ß. *croci* ℈. j.
Miſce.
F. Linimentum.

CAPVT III.

De Diminuta Vrinæ excretione.

Diminuta vrinæ excretio.

VRinæ excretio diminuta fit duobus modis, vel cũ paucior, quam par eſt, & in minori quantitate vrina excernitur, vel quia per longiora, quàm fieri ſolet, interualla emittitur. De priore prius.

Cauſſa.

Cauſſa. Equidem vrina, quàm pro ratione potus paucior, interdum redditur, vbi natura per criſin humores ſeroſos ad ambitum corporis mittit, & ſudore excitato per cutem euacuat, vel etiam dum aluus eſt liquidior & ſeroſi & aquei humoris aliquid per aluum ſimul euacuatur. Verum iſta vrinæ paucitas adhoc ſymptomatum genus, de quo hoc capite agimus, non referendum, cum poſt breue temporis ſpatium homo ad conſuetum vrinæ modum redire ſoleat. Sed de ea ſolum vrinæ imminutione agemus, quæ renum vel veſicæ vitio accidit. Cauſſæ autem vrinæ imminutæ ſunt eædem, quæ modo capite præcedente *de vrinæ ſuppreſſione* ſunt propoſitæ, ſaltem minus validæ & imbecilliores; quæ etiam iiſdem ſignis innoteſcunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. I. Vrinæ difficultas minus periculoſum malum eſt, quàm integra eius ſuppreſſio. Cum enim pars aliqua vrinæ reddatur, non tàm grauia inducit ſymptomata. Cauſſæ quoque quia non ſunt potentes, facilius tolluntur.

II. Vrinæ difficultas, quæ ſine dolore, vel cum minori dolore eſt, minus eſt periculoſa, quàm quæ cum dolore, aut magno dolore coniuncta eſt.

III. Vrinæ difficultas in febribus ardentibus & malignis ſuperueniens mala eſt; quia non ſolum veſicam, ſed totum neruoſum genus affici, indicio eſt.

Curatio.

Curatio. Tollitur hoc malum cauſſis, à quibus pendent, ſublatis: quæ quomodo tolli debeant, è cap. præcedente patet. Ad ſymptoma tamen mitigandum fomentis, cataplaſmatis, vnguentiſque laxantibus vtendum ex mentha, chamæmelo, malua, parietariæ, violis, ſemine fænigræci.

Tarditas Vrinæ.

Quod vrina tardius redditur, cauſſa eſt vel quia in minori copia in veſica colligitur, vel quia veſicæ ſenſus hebes & obtuſus eſt, vt niſi ab vrina vel acri vel copioſa, ad quam colligendam, longius tempus requiritur, irritetur, ſtimulum non ſentiat. *Tarditas Vrinæ.*

Malum ipſum per ſe patefit, quia homo longiore, quàm alias fieri ſolet in homine ſano, temporis ſpatio vrinam non reddit. Cauſſæ verò ex iis, quæ cap. præcedente dicta ſunt, manifeſtæ fiunt.

Qualem etiam euentum malum ſit habiturum, ex iiſdem patet, & non ita difficulter curatur; modò non in perfectam vrinæ ſupppreſſionem tranſeat.

Curatur verò cauſſis, à quibus pendet, ſublatis; quod quomodo fieri debeat, etiam è capite præcedenti innoteſcit. Si vrinæ minor copia ad veſicam mittatur, per medicamenta diuretica mitiora ad veſicam concitanda. Si ſenſus hebes ſit, expultrix ſtimulanda, & cauſſa ſenſus ſtupidi tollenda, vt antea dictum.

CAPVT IV.

De Stranguria.

PRæter hactenus enumerata circa vrinæ emiſſionem ſymptomata, mictionem ſcilicet ablatam & imminutam, alia adhuc contingunt ſymptomata, quæ ad actionem deprauatam commodè referuntur, funtque ea varia, & deprauatur vrinæ excretio vel ratione modi excretionis, vel quantitatis, vel ſubſtantiæ, vel loci, de quibus ordine agendum, & ita de *ſtranguria, ardore vrinæ, & cum dolore eius excretione, de inuoluntaria vrinæ excretione; de vrina rubra, cruenta, nigra, & rebus alienis cum vrina excretis, de vrina per aliena loca excretione* dicendum. *Stranguria.*

Et primò Stranguria, ἀπὸ τῆς σράγγος, hoc eſt gutta dicta, ſeu vrinæ ſtillicidium eſt talis vrinæ reddendæ deprauatio, cum vrina guttatim ſaltem redditur, & nihilominus continua ad mingendum eſt ſtimulatio cum dolore.

Cauſſa.

Cauſſa proxima ſtranguriæ eſt vrinæ acrimonia, quæ naturam quidem continuò ad excretionem ſtimulat, quia tamen natura dolorem percipiens in excernendo ſubſiſtit, vrina guttatim & ſtillatim redditur. Eſt autem vrina acris vel per ſe, quæ etiam veſicam optimè & naturaliter conſtitutam vellicare poteſt, vel per accidens. Non tamen quæuis acrimonia cum per ſe vrina talis eſt, id præſtat, ſed peculiaris quædam, cum ſcilicet vrina cruda & nondum cocta ad veſicam peruenit. Habetque ſtranguria quandam ſimilitudinem cum lienteria. Nam ſicut ibi alimenta nondum probè cocta per aluum ſtatim deiiciuntur: ita etiam potulenta materia nondum ſatis alterata citius, quam par eſt, ad veſicam detruditur. Hinc ſæpe illi, qui poſt balneum potum frigidum bibunt, ſtranguriâ corripiuntur. Alia tamen etiam vrinæ admixta eam acriorem reddere poſſunt. Deinde vrina per ſe quidem non eſt acrior, quam par eſt: reſpectu tamen veſicæ eſt talis, cum ſcilicet ea præter naturam in affecta eſt, vt ab vrina facilè irritari poſſit. Accidit autem hoc, cum veſica excoriata vel exulcerata eſt. Tum enim à miti etiam vrina (quæ tamen omnis ob ſalſi humoris admiſtionem aliquam acrimoniam habet) irritari poteſt. A ſola vero veſicæ *Cauſſa.*

imbecillitate

imbecillitate ſtranguriam excitari poſſe, vix crediderim, vt poſtea in quæſtione dicetur. Eſtque ſtranguria teneſmo ſimilis, & ſicut magnus & continuus in teneſmo excernendi conatus eſt, parum tamen per aluum excernitur: ita in ſtranguria facultas expultrix veſicæ ad crebram mictionem ſtimulatur, non tamen multa vrina, ſed guttatim excernitur; & procul dubio vt in teneſmo ſphincter ani afficitur, ita etiam in ſtranguria ſphincterem veſicæ affici neceſſe eſt à re aliqua moleſta eam ſtimulante, & ſicut teneſmus accidit, dum cauſſa ſtimulans pertinaciter ſphincteri ani adhæret, quæ vel eſt humor pertinaciter inteſtini recti extremitati adhærens, vel vicinæ alicuius partis affectus, ſphincterem ani continuo vellicans; ita procul dubio etiam ſtranguriæ proxima cauſſa eſt, vel humor fixè & pertinaciter ſphincteri veſicæ adhærens, eámque vellicans, vel etiam calculus aut partium vicinarum affectus, & tumores, qui veſicæ orificium in conſenſum trahere, & vellicare poſſunt, de quo Hippocrates, *5. aphor.* 58. Ad recti inteſtini & vteri inflammationem, purulentóſque renes vrinæ ſtillicidium prouenit. Quod de vtero idem Hippocrates etiam habet, *1. de morb. muliebr. & de natur. mulier.* inquit, In procidentia vteri τὸ οὖρον στάζει, καὶ ὀλίγον, καὶ δάκνει. Ideóque non quiuis humor acris ſtranguriam parit, ſed talis, qui lentorem quendam habet, ob quem pertinaciter veſicæ orificio adhæret. Deinde calculus eodem modo circa orificium veſicam ſtimulans. Tertiò partium vicinarum affectus, vt & inteſtini recti vterique inflammationes. Humores autem hi plerúnque aliunde ad veſicam tranſmittuntur: ſicut & pus à renibus ad veſicam tranſmiſſum eam ſtimulare poteſt. Hinc frequens ſtranguriæ apud nos cauſſa eſt cereuiſia cruda & non defecata hauſta, quæ cum commodè coqui non poſſit, & præterea vim humores fermentandi aluúmque laxandi habeat, ſi ad renes citò deferatur, cruda ita ad veſicam fertur, atque eam ſtimulat, & præcipuè hoc iis accidit, qui uinum ſaltem bibere aſſueti ſunt. Idem accidit humoribus acribus & ſalſis è venis ad renes tranſmiſſis, quos & ventriculus & cerebrum ac totum corpus ſuppeditare poteſt. Ita refert Dodonæus, *obſeru.* 48. quendam ſenem octuagenarium, cum vinum Rhenanum etiam in exigua quantitate biberet, ſtatim ſtranguriam paſſum fuiſſe, ab aliis verò vinis, vt Gallico & Hiſpanico non fuiſſe læſum. Cui profuit ex ouorum teſtis in cinerē redactis, & vino Rhenano permixtis, lixiuium. Iſtud enim vinum, cum ſit tenuium partium, citiſſimè ad veſicam deſcendit & facilè crudos viſcidóſque humores ſecum ducit, quales in viis vrinariis hærentes ſtillicidij vrinæ cauſſæ eſſe potuerunt; quibus deinde per lixiuium inciſis, & expurgatis liberior factus eſt vrinæ tranſitus.

Qua ratione autem intemperies frigida ſtranguriam pariat, nondum explicatum. Exiſtimo autem ab ea non proximè, ſed mediatè, & quatenus ad vrinam talem generandam facit, ſtranguriam parere. Etenim cùm veſica etiam vim habeat vrinam, quam continet, in ſuo ſtatu naturali conſeruandi, ſi præter naturam frigidior reddatur, vrina in ea quaſi corrumpitur, atque ita hanc qualitatem, qua orificium veſicæ ſtimulare poſſit, induit.

Signa diagnoſtica.

Signa. Malum ipſum per ſe facilè cognoſcitur. Conqueruntur enim ægri, ſe continuò ferè ad mingendum irritari, & parum mingere, doloremque aſſiduò moleſtum eſſe, etiamſi non mingant.

Quæ autem cauſſa ſtillicidij vrinæ ſit, ſignis diſcernendum. Quærendum nimirum, an cauſſa ſit in vrina, an in veſica. In vrina cauſſam hærere, cognoſcitur ex eo, quod nulla ſigna adſunt, quæ veſicam vel per ſe affici, vel à vicina aliqua parte in conſenſum trahi indicant: Contra adſunt ſigna humorum acrium, præceſſeruntque vſus alimentorum vel medicamentorum acrium, ſalſorum. Inprimis ſi hauſta ſit cereuiſia recens & non defecata: Si adſit viſcerum intemperies calida, ob quam acres & ſalſi humores generantur, aut febris putrida, vel hepatis aut renum abſceſſus, ac vrinæ etiam humorum talium acrium, vel puris ſpeciem præ ſe ferunt: & ægri ex iis, quæ lenia & dulcia ſunt, acréſque humores temperant, alleuiationem percipiunt, contra à calidis & acribus offenduntur. Si veſicæ vitio ſtranguria fiat, cognoſcitur id è ſignis veſicæ affectæ, quod ſcilicet vel calculus vel excoriatio, vel vlcus adſit. Si ob frigidam intemperiem accidat ſtranguria, vrina ferè cruda & alba mingitur. Si verò partis alicuius vicinæ conſenſu veſica afficiatur, ejus affectæ ſigna adſunt.

Prognoſtica.

1. Malum equidem hoc per ſe periculoſum non eſt: moleſtiam tamen, & ſæpe diuturnam, & quæ ægros, præcipuè ſenes, ad mortem vſque comitatur, excitat. *Prognoſtica.*

2. Si humor acris, qui ſtranguriam parit, diu in veſica retineatur, aut ſæpe per eam tranſeat, eam interdum exulcerat.

3. Stranguria, quæ eſt ab vrinæ vitio, facilius curatur, quàm quæ eſt à veſicæ morbo, præcipuè in ſenibus.

4. Quod à partium vicinarum conſenſu oritur vrinæ ſtillicidium, non diu durare ſolet. Si tamen ſit ab vlcere partis alicuius vicinæ, rarò curari ſolet.

5. Quibus ex ſtranguria ileos ſuperuenit, hi ſeptem diebus moriuntur, niſi febre ſuperueniente vrina ſatis fluxerit. *6. aph.* 44. Qui aphoriſmus etiam in Coacis extat. Non autem intelligendus eſt ileus, qui eſt ab inflammatione. Febris enim talem ileum, qui antè eſt cum febre, non ſoluit, ſed exaſperat: ſed per ileum (quem etiam, *2. epid. ſect.* 6. χαλαρὸν, mollem appellat, & in eo vinum frigidum meracum multum exhibere jubet) intelligit hîc obſtructionem inteſtini tenuis à crudis & craſſis humoribus prouenientem. Si enim ſtranguria non ſit à phlegmone & vlcere veſicæ, ſed craſſo & viſcido humore, collo veſicæ adhærente, ſi pars ejus humoris ad inteſtina tenuia etiam effundatur, & ea vel obſtruendo, vel flatus pariendo, excrementis tranſitum prohibeat, ſi ſuperueniens febris humores attenuet, vt per meatum vrinarium liberè & copioſè effluere poſſint, ſoluitur & ſtranguria & ileos ille.

Curatio.

Curatio pro cauſſarum ratione inſtituenda. Itaque ſi ab vrina mordaci & humoribus acribus ſit ſtranguria, vniuerſales purgationes lenes inſtituendæ, *ſyrupo roſ. ſolut. manna, rhabarb. elect. diaprunis, diaſebeſten, leniriuo ſimplici, diacatholico.* Inprimis verò vtilis eſt hîc *caſſia*; vt & Galenus, *5. de tuend. ſanit. cap.* 9. teſtatur, *terebinthina*, quæ non ſolum aluum ſoluit, atque acres humores à viis vrinariis auertit, verum etiam renes & veſicam abſtergit. *Curatio.*

Deinde humores acres temperandi ſunt *ſyrupo roſarum, violarum, de nymphéa, de papauere, de endiuia, de jujubis, de glycyrrhiza, cum decocto hordei, jujubarum, paſſularum, glycyrrhizæ, vel aquis endiuiæ, lactucæ, violarum, nymphéæ, aut ſero lactis, cum emulſione ſem. 4. frig. ma.o.um.*

Vel ℞. *Rad. maluæ, glycyrrh. raſæ* an. Vnc. ſem. *ſem. 4. frig. major.* an. Drach. iii. *papau. albi* Drach. ii.

Coq. in ſ. q. *aq. hord.*

Colaturæ adde *ſyr. violar. de glycyrrhiza, jujubini* an. Vnc. ſem. *trochiſc. alkekengi ſine opio* ℈. j.

Miſce.

Foreſtus, *lib. 25. obſeru.* 3. refert, quendam pharmacopæum, cum aliquando ſtranguriam pateretur, ex largiori potu vini, ſumpſiſſe aquam roſaceam cum albumine oui conquaſſato miſtam, & ad medium ſcutellæ

ebibiſſe, quo ſeipſum, tum alios curauit; Senem verò quendam ſtranguria laborantem flores chamæmeli in lacte bubulo coxiſſe, & decocto feliciter vſum eſſe. Ipſe Foreſtus, cum ſtranguria tribus integris ſeptimanis laboraſſet, vt *ibidem obſeru.* 4. refert, & fruſtra multa, cum à ſe, tum ab aliis præſcripta medicamenta vſurpaſſet, tandem ſolo decocto folior. maluæ cum ſyrupo violar. vſus eſt, eóque à ſtranguria liberatus, quo modo & poſtea alios curauit. Præterea etiam habenda eſt ratio viſcerum, ob quorum intemperiem humores acres generantur, puta ventriculi, hepatis, renum. Ideóque ſi ea ſit calidior & ſiccior, corrigenda modo ſupra propoſito.

Vtiles hîc ſunt & acidulæ, quæ non ſolum humores acres per aluum, vrinam, & ſudores educunt, ſed & intemperiem viſcerum temperant.

Extra verò ad temperandum humorum acrimoniam & viſcerum calorem multum prodeſt balneum aquæ dulcis manè ante prandium vſurpatum, & inſeſſus in decocto violarum, nymphéæ, lactucæ, maluæ, ſolani, ac linimenta & vnguenta ſupra *de intemperie* renum calida & ſicca propoſita, renum, pubis & perinæi regioni illita.

Licet & per ſiphonem emulſionem quatuor ſeminum frigidorum majorum, vel decoctum ſeminis maluæ cum aqua violarum, nymphéæ aut ſimili, acrimoniam humorum temperante in veſicam iniicere.

Eadem fere curandi ratio eſt, ſi pituita ſalſa vrinæ admiſceatur, eámque acriorem reddat. Pituita enim ejuſmodi ſæpius per purgantia, ſed mitia euacuanda, ad quam rem inprimis vtilis eſt terebinthina. Temperat etiam acrimoniam humoris ſerum lactis caprinum cum ſyrupo roſarum & violarum propinatum.

Danda ſimul opera, vt ſi ab vrinæ acrimonia ſtranguria ortum habeat, æger ſubinde mingat, ne ſi diutius vrina in veſica contineatur, eam exulceret, in quem finem aqua dulcis calida butyro recenti parum ſalſo condita exhiberi poteſt.

Si pus ab hepate vel renibus, vel aliunde ad veſicam tranſmiſſum ſtranguriæ cauſſa ſit, detergentia medicamenta vſurpanda, vt ſerum lactis cum ſaccharo roſarum & alia, quæ ad vlcera illarum partium ſupra ſunt propoſita.

Si à cereuiſia recenti & non ſatis defecata ſit ſtranguria, nonnulli ſolum ſeuum candelæ vmbilico inungunt. Commoda eſt & nux moſchata ſumpta. Alij cochlear oxymelitis exhibent. Alij decoctum foliorum ribes nigræ. Vtilis eſt & potus vini Hiſpanici vel maluatici.

Si verò non vrinæ cauſſa, ſed ob veſicæ morbos accidat ſtranguria, curatio ad eos morbos dirigéda, & vlcus modo ſupra propoſito curandum, lapis remouendus, aliaque veſicæ vitia conuenienti modo corrigéda.

Si à veſicæ refrigeratione ortum habet ſtranguria, calefacientia adhibenda, diagalanga, theriaca, Mithridatium, aurea Alexandrina. Extra verò pecten inungendus oleo rutaceo, vel emplaſtrum ex maſtiche, thure, caryophyllis, cinamomo, ruta, abſinthio, mentha, ac ſtyrace calamita imponendum.

Si per conſenſum vicinarum partium excitetur ſtranguria, illarum partium morbi conueniente modo curandi; & inprimis hîc ſunt vtilia fomenta, inſeſſus, & alia topica, quæ ſimul dolorem mitigant.

Diæta.

Diæta. Inprimis verò in ſtranguria curanda multum valet diætæ ratio. Et quidem ſi ab vrinæ acrimonia fiat ſtranguria, plus fere poteſt in ea mitigandâ diæta, quàm medicamenta, ſi nimirum exhibeantur alimenta, quæ nullo modo ad generationem acrium & ſalſorum humorum faciunt, ſed eos potius temperant, ac mitigant. Vtilis inprimis hic eſt ptiſana hordeacea & lac; modò corpus ita ſit diſpoſitum, ne in ventriculo corrumpatur; vt & cremor & cibi ex amygdalis dulcibus non rancidis parati, oua item recentia, carnes boni ſucci & facilis coctionis. Potus ſit vinum album, dulce, non tamen potens, vel decoctum hordei, glycyrrhizæ, paſſularum. Vitanda inedia. Res quoque reliquæ non naturales ita ſint comparatæ, vt acrimoniam humorum temperent, & ad earum collectionem non faciant. Ideóque aluus ſemper aperta ſeruanda. Ita & animi affectus nimij vitandi: Vt & laborioſa exercitatio, vigiliæ nimiæ, & omnia, quæ acrimoniam humorum intendere poſſunt. Si ab aliis cauſſis ſtranguria proueniat, diæta medicamentis ſupra propoſitis reſpondeat.

QVÆSTIO.

An ſtranguria etiam à frigiditate & imbecillitate veſicæ excitetur?

Plurimi quidem etiam inter ſtranguriæ cauſſas referunt veſicæ imbecillitatem, ob quam etiam ab exigua vrinæ copia moleſtiam percipiat, & vt ſe ea liberet, frequêtem ejus expulſionem tentet. Eámque imbecillitatem ab intemperie frigida deducunt, in quam facilè delabantur ſenes, quibus propterea etiam iſta affectio ſit familiaris, ſæpe tamen vno vini hauſtu curetur. Verum enim verò facilè quidem concedo, ab intemperie frigida ſtranguriam excitari poſſe, & ſenibus eſſe familiarem. Verum hoc in quæſtione eſt, qua ratione frigiditas ſtranguriam inducat, an imbecillitatem veſicæ inducendo, & retentionem lædendo, an vero alio modo. Ab imbecillitate veſicæ fieri ſtranguriam credibile non eſt. Fieret inde potius vrinæ profluuium, non verò vrina guttatim, & quidem cum dolore, emitteretur. Euſtachius Rhudius equidem, vt doloris etiam hîc cauſſam reddat, ſtatuit, inæqualem intemperiem, & quidem non ſolum frigidam, ſed & alias, duplici modo ad ſtranguriam inducendam concurrere, primò vt inæqualem, eáque ratione eſſe dolorificam, cum veſica membranoſa ſit; deinde quatenus veſicam imbecillem reddat; & ita naturam ad crebram excretionem ſtimulet. Verum ſi ab intemperie eſſet iſte dolor, in totâ veſica perciperetur, quod non accidit in ſtranguria. Magis vero conſentaneum eſt, cum omnes partes, etiam quæ excrementa continent, peculiarem vim ea ſuo modo alterandi habeant, etiam veſicam vrinam aliquo modo alterare calore ſuo inſito: qui, ſi debilitetur à frigore, vrina vitioſam qualitatem induit, quæ veſicam poſtea ſtimulat, & dolorem in ea excitat.

An ſtranguria à frigiditate veſicæ excitetur?

CAPVT V.

De Dyſuria & vrinæ ardore.

Ardor vrinæ. Cognatus affectus ſtranguriæ eſt Dyſuria, vrinæ difficultas, ſeu mictio cum dolore: & quidem ita cognatus, vt qua ratione mictio cum dolore, ſeu vrinæ difficultas à ſtranguriâ & cognatis affectibus differat, pauci ſatis clarè explicent. Equidem vrinæ difficultas, ſeu dyſuria etiam ſæpe ſumitur pro mictione imminuta, de quâ ſupra egimus, cùm vrina vel parcior, vel tardius, quàm par eſt, redditur: verum illa neceſſariò non habet dolorem conjunctum. Ideóque hîc ſaltem dyſuriam pro actione deprauata ſumimus, & mictione cum dolore: Atque ita clariſſimè hæc diſtingui poſſe putamus, ſi mictio imminuta à deprauata diſtinguatur; etſi interdum vtraque conjungatur. Primo enim interdum vrina paucior, quàm par eſt, redditur, quæ mictio imminuta eſt, poteſtque eſſe cum dolore, vel ſine dolore. Stranguria verò duobus modis vitioſa eſt, quod ſcilicet vrina continuò, ſed guttatim ſaltem redditur, & quod ſimul dolor adeſt. Difficultas verò

verò vrinæ, de qua hoc capite agimus, & à mictione imminuta & à ſtranguria differt: à mictione imminuta quod ea in eo conſiſtit, quod vrina paucior, quã par eſt, redditur, dolorem verò neceſſario coniunctum non habet. In vrinæ vero difficultate non neceſſario pauca fluit vrina, dolor verò ſemper eſt coniunctus. A ſtranguria verò, quod quidem etiam dolor adeſt, ſed vrina non guttatim fluit, verùm ſine interruptione & ſæpe in debita quantitate. Atque hoc vitium Medici poſteriores plurimi etiam ardorem vrinæ vocant, cùm inter mingendum tantus dolor percipiatur, ac ſi res ardens vel ignis per meatum vrinæ tranſiret, ſiue vrina copioſè fluat, ſiue non copioſè. Si verò ſaltem cum difficultate vrina reddatur, ſine dolore, ad *caput* 3. & mictionem imminutam pertinet. Si quis tamen ardorem vrinæ & dyſuriam ſeu difficultatem vrinæ diſcernere velit, erit differentia ſaltem ſecundum magis & minus, quod ſcilicet in ardore vrinæ dolor eſt magnus, vt ardere quaſi æger videatur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſæ autem dyſuriæ & ardoris vrinæ ſunt omnes, quæcunque continuitatem colli veſicæ aut meatus vrinarij ſoluere, ſeu dolorem inter mingendum excitare poſſunt. Accidit hoc cùm vrina acris eſt per ſe vel per humorum acrium admixtionem. Inprimis verò hoc euenit, ſi ipſe meatus vrinarius ſit exulceratus. Tùm enim vrina etiam non admodum acris dolorem & ardorem in eo excitare poteſt. Hinc ardor vrinæ accidit, cum bilis vel pituita ſalſa vel humores aduſti, vel pus vrinæ admiſcetur, vel cum cibi acres, vel medicamenta, inprimis purgantia ſunt aſſumpta, vt & venena, quæ veſicam exulcerandi vim habent, inter quæ præcipuè ſunt canthárides; quæ peculiarem veſicam lædendi poteſtatem obtinent. Idem quoque Mercurius præcipitatus præſtare poteſt, de quo hiſtoriam habet Foreſtus, *lib.* 25. *obſeru.* 37. Sæpe etiam materia alba & lactea quaſi cum vrina copioſè emittitur, & mictionem ardentem, & quidem ſæpe tanta copia excernitur, vt vbi ſubſidet, dimidia pars matulæ repleatur; & talis vrinæ mictio ſæpe ſatis diu continuatur. *Materia alba & lactea ardorem vrinæ excitans.*

Quomodo generetur? an ſit pus? De eius generatione alios aliter ſentire noui; ac ſcio, quoſdam eam pro pure in renibus genito habuiſſe. Verùm ſi toti renes in pus reſoluerentur, non poſſet tanta eius copia, quanta interdum aliquot ſeptimanas ſingulis diebus excernitur, inde ſuppeditari.

Autoris ſententia. Ego in ea ſum ſententia, prouenire illam materiam à cruditate & vitiata concoctione primo quidem ventriculi, deinde etiam, cum error coctionis primæ non poſſit corrigi in ſecunda, hepatis, qua chylus, & poſtea etiam ſanguis crudus relinquitur, neque à partibus ſalſis & tartareis, quæ in prima coctione ſeparari debent, mundatur, quæ poſtea à renibus attractæ, & ad veſicam tranſmiſſæ dolorem inter mingendum pariunt; & præcipuè in fine mictionis, dum aliquid eius materiæ collo veſicæ & extremitati meatus vrinarij adhæreſcit, pertinacius. Atque in eã ſententiam eo ſum adductus, quòd vir quidam Doctus, qui per aliquot ſeptimanas ardore vrinæ laborabat, & vrinam quidem, ſatis copioſam, ſed tali materia alba ita refertam, vt dimidium vrinalis occuparet, emingebat cum maximo dolore, & variis adhibitis remediis nihil leuaminis ſentiebat, tandem ſolius vini maluatici potu curatus fuit.

Calculus quoque in veſica latens vbi inter mingendum ceruici veſicæ alliditur, dolorem inter mejendum excitat.

Tandem etiam à ſemine in maſculis ardor vrinæ excitari poteſt, cum illud vel loco, in quo continetur, motum, verùm non eiaculatum, ſed in ductu, per quem eiici debet, hærens, acrimoniam acquirit, meatumque nonnihil arrodit, vel cum corrumpitur & malignam qualitatem acquirit, id quod in lue venerea accidit.

Verum hic inquirendum, quod ab Autoribus præteriri video, quî fiat, quod vrina, quę cum dolore emittitur, nunc copioſè, nunc parcè & ſtillatim, quod fit in ſtranguria, ſaltem emittitur, & quæ ardoris vrinæ & ſtranguriæ, ratione cauſſæ ſit differentia. Memini enim non ſolum virum illum, cuius modo mentionem feci, ſed & alios quoſdam vrinam ſatis copioſè cum ſummo dolore emiſiſſe. *Ardoris vrinæ & ſtranguriæ differentia ratione cauſſæ?*

Ego in ea ſum ſententia, differentiam eſſe præcipuã in loco affecto, atque in ſtranguria, & cum vrina ſtillatim excernitur, ſphincterem præcipuè affici, qui ab acrimonia vrinæ ſtimulatus, ſeſe quidem aperit, vt vrina emittatur, moleſtiam tamen & dolorem inter meiendum percipiens, vt eam effugiat, ſeſe conſtringit, continuo tamen iterum laceſſitus iterum laxatur, atque ita vrina ſæpe, ſed guttatim exſtillat. Vbi verò cauſſa hæret in meatu vrinario, vrina quidem liberè tranſit, & ſatis copioſè redditur, ſed cum dolore.

Pertinet ad cauſſas mictionis cum dolore coniunctæ & inflammatio partium veſicæ. quæ licet continuum dolorem coniunctum habet, is tamen exacerbatur, vbi veſica ad vrinam emittendam contrahitur, & ab vrina exitum quærente inflammatio comprimitur. *Partiũ veſicæ inflãmatio.*

Signa Diagnoſtica.

Ipſe dolor ab ægro facilè percipitur, qui etiam de eo conqueritur. Cauſſæ vero ſignis diſcernendæ ſunt. Patent autem ferè ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, & inflammationis veſicæ, vlcerum, calculi ſigna antea ſunt propoſita, & vrinæ prauæ qualitates, vt & pus vel ſemen corruptum facilè innoteſcunt. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Ipſum malum quidem per ſe non lethale eſt, cum moleſtia tamen coniunctum, & pro diuerſitate cauſſarum nunc facilius nunc difficilius curatur. *Prognoſtica.*

2. Ardor vrinæ ſi diu durat, veſicam tandem, eiuſque collum exulcerat.

3. In ſenibus decrepitis difficulter curatur.

4. Si accidat, quod ſæpe fit, ſimul vrinæ ſuppreſſio, malum redditur periculoſius.

5. Qui à veneno eſt vrinæ ardor, raro curatur.

Curatio.

Tota autem huius mali curatio in cauſſæ amotione conſiſtit, quæ qua ratione inſtitui debeat, ex antecedentibus patet. Ad materiæ euacuationem etiam hæc potiuncula commoda eſt. *Curatio.*

℞. *Sebeſten, iuiubar* an. num. x. *fol. maluæ* M. ß.
Coq. in aq. hordei ſimplici.
In colatur. ſ. q. diſſolue *caſſiæ extractæ* ℥. x.
Adde *ſyr. violarum* ℥. ß. M.

Ipſum tamen ſymptoma quod attinet, ſi dolor ſit vehemens & vires deiiciat, dolorem lenientia ſunt vſurpanda, & quidem quæ exhibentur, ſimul cauſſæ reſiſtere plerunque poſſunt, vt *ſyrupus violarum, decoctum maluæ, althéa, iuiubarum, ſebeſten, glycyrrhizæ, ſeminum 4. frigid. maiorum, amygdalar. dulcium, & harum emulſiones*, quibus, ſi ardor ſit vehementior, *ſemina papau. albi, hyoſcyami, grana & trochiſcos alkekengi* addere licet.

Vt ℞. *Sem. pſyllij* ℨ. vi. *cydonior.* ℨ. iii. *quatuor frigidor.* an. ℨ. ii. *papau. albi* ℨ. i. ß.

Conquaſſentur, & cum *aqua maluæ* extrahatur mucilago, quæ cum *aqua hordei* exhibeatur, vel etiam in meatum vrinarium iniiciatur.

Vel ℞. *Sem. quatuor frig. maior. mundat.* an. ℥. ß. *gũmi Arabici, tragacanth.* an. ℨ. j. ß. *ſem. portulacæ, papau. albi*

albi an. ℥.iij. *ſantali rubri* ℥.jß. *ſem.hyoſcyami albi* ℥.j.

Cum *mucilagine ſem. pſyllij* fiant trochiſci drachmæ vnius pondere. Datur vnus mane & ante cœnam.

Vel ℞. *Grana ſebeſten.* num.x.

Infundantur in *aq. deſtillata ſolani* & mane exhibeantur. Vtilis eſt & contra ardorem vrinæ *aqua florum fabarum* ℥.viij.menſurâ hauſta.

Extra vero vſurpanda *oleum amygdalar. dulcium, violarum, nymphéa, papaueris*, quibus pubes & perinæum inungenda. Vel fiat fotus & inſeſſus ex *decocto malua, althéa, parietaria, florum chamæmeli, capitum papaueris*, vel etiam ex hiſce medicamentis parati clyſteres in anũ iniiciantur. In meatum vrinarium etiam infundatur *lac recens mulctum* vel *oleum ex amygdalis dulcibus recens expreſſum, vt & emulſio ſeminum melonum, papaueris*. Si dolor valde vrgeat, etiam ad narcotica, vt *theriacam recentem*, & *Laudanum Opiatum* accedere licet.

Si à veneno ſumpto ſit ardor vrinæ, ſicut Monachis illis apud Leonellum Fauentinum, *Practic. Medicinal. cap.70.* accidit, qui ranas comederant, exhibeatur *caſſia extracta* ℥.j.in *aqua malua* diſſoluta. Poſtea exhibeantur *aqua malua* ℥.x.cum *iulebi violarum* ℥.iij. Verùm periculoſum hoc malum eſt, ideoque ſimul alexipharmaca exhibenda.

Si à cantharidibus ſit ardor vrinæ, *lac* exhibendum, *mucilagines ſem. malua, althéa, cydonior. pſyllij, emulſiones ſem. papau. lactuca, & frigidor. maior. grana halicacabi, gummi Arabicũ, tragacantha, ſyr. violar. nymphéa, papaueris.*

CAPVT VI.

De Mictione Inuoluntaria & vrina incontinentia.

Mictio inuoluntaria. AD deprauatam mictionem pertinet & ea vrinæ excretio, cum homini præter voluntatem non opportuno loco & tempore expectato vrina effluit: id quod dupliciter fieri poteſt, *Duplex.* vel vigilantibus, cum præter voluntatem, & facultate expultrice ferè non, aut parum concurrente, vrina ſponte effluit, vt homo id ferè non animaduertat, id quod apoplecticis, paralyticis & aliis quibuſdam accidit; vel dormientibus in quibus etſi quoque neſcientibus vrina profluat, tamẽ tùm deſiderium mingendi concurrit, & proculdubio imaginationi offertur ſtimulus ille vrinæ; in hoc ſaltem vitium eſt, quod homo tum in ſomno ita ſeſe moderari & facultati motrici imperare non poteſt, vt vrinam loco & tempori magis conuenienti retineat. Qui duo affectus vt ſunt diſtincti: ita etiam diſtinctas quaſdã cauſſas habent.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa nimirum inuoluntarij vrinæ profluj, quod & vigilantibus & dormientibus accidit, eſt vitium ſphincteris veſicæ, qui relaxatus & imbecillis redditus eſt, vt ſeſe contrahere nequeat, & orificium veſicæ claudere, vnde vrinæ exitus ferè ſemper patet, & inuitis etiam ac neſcientibus effluit. Neque enim aliam vrinam retinendi facultatem habet veſica, quam hunc orificio præpoſitum muſculum, qui id claudit, & vrinam retinet, donec ex arbitrio hominis laxetur.

Quænam autem ſit cauſſa imbecillitatis & reſolutionis ſphincteris veſicæ ſupra *cap. primo* dictum. Solet tamen etiam vrina interdum præter voluntatem reddi, cum abdominis muſculi valde conuelluntur, vt vrina ob eorum conſtrictionem, ventriſque compreſſionem ex veſica quaſi propellatur. Ob eandem ferè cauſſam etiam interdum grauidis in vltimis menſibus vrinæ incontinentia accidit, vt & iis, qui tumorem habent ſupra veſicam, idque ideo procul dubio, quia muſculus veſicæ ab vtero fœtu diſtento, vel tumore comprimitur & vellicatur.

Vbi hoc occurrit dubium, quomodo ex eadem cauſſa & vrinæ incontinentia & ſuppreſſio fieri poſſit. *Quomodo vrina incontinentia & ſuppreſſio ex eadem cauſſa fiat?* Scribit enim Hippocrates, *in Coacis*: quibus incogitanter vrina procidit, & pudenda retrahuntur, de ſpe depoſiti ſunt. Et ibidem; ex refrigeratione interceptio vrinæ peſſima. Verùm ſciendum, dum vrina ex refrigeratione ſupprimitur, ſolum facultatem ſentientem affici, ita vt, vrinæ ſtimulum non percipiat: ſi verò non ſolùm ſenſus afficitur, ſed & facultas motrix ita impeditur, vt muſculum contrahere non poſſit, fit inuoluntarium vrinæ profluuium.

Si verò per ſomnum ſaltem hoc fiat, per vigilias verò nil tale obſeruetur, equidem & tum in muſculo illo veſicæ orificium claudentis aliqua eſt imbecillitas à frigida & humida intemperie proueniens, ſed non tanta vt homo, ſi velit, vrinam continere non poſſit: ideoque ad imbecillitatem ſomnus profundior accedat, neceſſe eſt, & quaſi quædam negligentia, & homo per ſomnum ab vrina ſtimulatus non cogitet, lectum vrinæ reddendæ commodum locum non eſſe. Vbi enim vrinæ ea copia in veſica collecta eſt quæ hominem ſeu copia ſeu qualitate ſtimulare ad excernendum poſſit, ſi homo profundius dormiat, & ad imaginationem irritationis ſenſus perueniat, facultas expultrix, niſi à ratione expulſio impediatur, ad expellendum inſurgit, & præcipuè ſi ſphincter ſit debilis, vrina profluit. Quò multum etiam facit conſuetudo, ob quam cauſam infantes noctu ſæpius lectum commingendo huic intempeſtiuæ mictioni quaſi aſſueſcunt, vt poſtea etiam adultis familiaris maneat.

Nonnulli non ſolum labefactatam facultatem cauſſam incontinentiæ vrinæ ponunt, ſed & coactam, dum ſcilicet vrina ſui copia vel impetu in muſculum veſicæ agat, eumque comprimat ſua grauitate, & ad apertionem quaſi cogat, quamuis voluntas non vocet ad illam. Verum hæc cauſſa commodius refertur ad objectum & nimiam ſtimulationem. Vrina enim copioſa ideo ſtatim excernitur, quia facultatem expultricem irritat, neque accidit hoc ſine voluntatis imperio.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus hic ipſe per ſe ſatis notus eſt: cauſſæ verò ex ægri relatione, & iis quæ præceſſerunt, facilè innoteſcunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. I. Vrinæ præter voluntatem profluuium, quod accidit vigilantibus, nunc facilius, nunc difficilius curatur pro cauſſarum, à quibus illud pendet, grauitate. Etenim quod à muſculo veſicæ ab externa cauſſa refrigerato accidit, non ita difficulter curatur. Et omnino ſi cerebro & ſpinali medulla ſeſe recte habente accidit vrinæ profluuium, de ſalute & reſtitutione non deſperandum. Quod vero ſpinali medulla affecta vel veſicæ muſculo vulnerato accidit, difficilius curatur, imo plerunque incurabile eſt.

II. Vrinæ verò incontinentia, quæ infantibus & pueris accidit, plerunque etiam ſine medicamentis ætatis progreſſu corrigitur; cùm non ſolum corpus ſiccius euadat, & muſculi robuſtiores fiant, ſed etiam verecundiæ & pudoris magis rationem habeant. Et propterea inter dormiendum magis cauti & ſolliciti ſint.

III. Nonnullos tamen, etiam adultos, ac inprimis ſi poculis dediti ſunt, hoc vitium ad mortem vſque comitatur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Curatio in eo potiſſimũ conſiſtit, vt morbus & cauſſa, ob

ob quam ſphincter læditur, tollatur. Quapropter ſi muſculus ceruicis veſicæ reſolutus ſit, ei malo occurrendum, vt ſuprà *capite primo* dictum, & qualitas, quæ reſolutionis cauſſa eſt, per contraria medicamenta corrigenda.

Inter alia autem remedia commendatur Diacyminum, thus è vino potum, calamintha & mentha cum vino ante cœnam pota, guttur galli, gallinæ, vel caponis toſtum cum aqua vel vino, de quo Solenander, *ſectione 4. conſil.* 11. proponit medicamentum paratu facile, quo ipſe in artis operibus feliciſſimum Virum cum iuramento proſperè in hoc affectu Romæ vſum obſeruauit Doctorem Gisbertum Hollandum Medicum. Is accipiebat guttur galli, vrebat, vt non conſumptum, ſed toſtum exiccatumque teri poſſet, exhibebat puluiſculum ſub noctem ante cœnam cum vino rubello adſtringente, aut hauſtu dilutiſſimæ poſcæ, idque aliquot diebus reiterabat. Quod remedium, ſiue manifeſta ſiue occulta qualitate id præſtet, procul dubio huic malo ſuccurrit muſculum veſicæ roborando. Laudantur & teſticuli leporis combuſti.

Vel ℞. *Thuris, maſtich. corallior. rubr. ſpodij* an. Drac. ii. *cubebar. caryophill. macis, cardamomi, cyperi, piperis longi, zingib. guttur. gallinac.* an. Drach. i.

F. Puluis, qui vel ſolus ſumatur, vel ex eo cum mi- ua cydon. fiat Electuarium, aut cum *ſacch. albo* Rotulæ.

Vel ℞. *guttur. gallinac. toſti* Vnc. ſem. *cineris erinacei* Drach. iii. *agrimon.* Vnc. ſem. *thur.* Drach. ii.

F. Puluis, cuius Drach. i. exhibeatur hora vna ante cibum cum vino albo vel jure gallinæ.

Vel ℞. *Ocul. cancri, nucleor. perſicor. flor. hyperici, veſic. apri* an. Drach. ii.

F. Puluis.

Vel ℞. *Veſicæ apri toſti & pulueriſati, guttur. gallinac. gummi Arabici* an. Drach. j. *rad. pimpinellæ macis* an. Drach. ſem.

F. Puluis.

Extra vero pecten & perinæum foueatur ſpongiâ imbutâ decocto folior. menthæ, abſinthij, roſar. rubrar. balauſtior. in vino parato, aut fiat ex his plantis balneum. Vtiles etiam ſunt thermæ ſulphureæ & aluminoſæ, vel inungatur locus oleo abſinthij, maſtichino, menthæ, nardino, aut applicetur cataplaſma è plantis modo enumeratis paratum. Vel imponatur hoc cerotum.

℞. *Thuris* Vnc. i. *ladani maſtiches, ſpodij cupular. glandium* an. Drach. iii. *ligni aloes, cinamomi* an. Dra. i. *ſtyrac. calamit.* Drach. ii. *ſucci menthæ* Vnc. iv. *ceræ* q. ſ.

F. ſ. a. Emplaſtrum.

Curatio verrucarum & vrinæ incontinentia, Henr. ab Heer.

¶ [Iuuencula quædam, vt refert Henr. ab Heer, *obſ.* 14. cui in primo partu obſtetrix inepta veſicam lacerauerat, in vrinæ incontinentiam incidit. E cujus continuâ deſtillatione labia pudendi & nates exulceratæ ſunt, tótque ibi verrucæ natæ, vt vix duabus manibus capi potuiſſent. Verrucas iſtas curauit & abſtulit magmate illo ex antimonio crudo & mercurio ſublimato, æqualibus partibus mixtis, è quo butyrum antimonij deſtillari ſolet. Ne verò effluxus vrinæ continuus curationi obſtaret, ſiphonem argenteum veſicæ immiſit, & parti quatuor digitis latis exſtanti lagenam, quæ vrinam exciperet, alligauit. Mulier hæc iterum grauida feliciter peperit. Tandem etiam ab vrinæ incontinentiâ liberata eſt conſilio Cingari, ſacculo collo appenſo, in quo erat puluis bufonis viui in noua olla vſti. Expertus eſt idem remedium Henr. ab Heer, in quodam Mercatore Leodienſi, qui ob malè extractum calculum veſicæ etiam vrinæ incontinentiâ laborabat, & res feliciter ſucceſſit, & hic quoque ab vrinæ incontinentiâ liberatus eſt. Cuilibet illud medicamentum experiri licet, vt ex pluribus obſeruationibus de veritate conſtet.]

In ſpecie autem ij, qui noctu in lectum mingunt, veſperi parùm bibant, & imprimis à vino diuretico abſtineant, vt & omnibus aliis cibis, potu, & medicamentis, quæ vrinam ad veſicam facilè mouent, ne facultas expultrix irritetur.

Etſi verò inter ſymptomata iſta, quæ circa mictionem accidunt, rarus ille affectus Diabetes dictus referri poſſit: tamen cum à pleriſque Medicis inter affectus renum recenſeri ſoleat, neque etiam veſica quicquam mali in eo patiatur, ſupra inter affectus renum *part. 7. ſect. 2. cap. 2.* eum explicauimus. *Diabetes.*

CAPVT VII.

De Vrina rubra, cruenta & nigra.

Emingitur etiam ſæpè vrina colore præter naturali prædita. De coloribus autem iſtis ex profeſſo *de Vrinis* Medici tractant, quos & ego ſecutus in Inſtitut. *lib. 3. part. 1. ſect. 3. cap. 2. &* 5. de iis egi. *Vrina colorata p.n.*

Vrina Rubra.

Vt autem ea, quæ de vrina rubra in *inſtit.* dixi hîc non repetam, ſaltem de eâ vrinâ rubrâ hîc aliquid addendum, quæ à cruditate fit, de qua pauci ſcripſerunt. Facit autem ejus mentionem Galenus, 1. *ad Glauc. cap.* 7. dum ſigna quotidianæ febris recenſet, vrinaſque in quotidianis vel albas & tenues, vel craſſas & turbulentas, vel rubras eſſe ſcribit. Notatu verò dignũ eſt, quod de vrina rubra monet Dodonæus, in *obſ. medic. cap.* 31. vbi docet, vrinas rubras mingi non ſolùm in morbis calidis, vt febribus ardentibus, & tertianis, partiúmque internarum inflammationibus, ſed non rarò jecinore ac ventriculo per diuturnos & longos morbos cum refrigeratione debilitatis. Referétque hiſtoriam viri quinquagenarij, qui à Quartanâ, quâ menſes quatuor aut quinque laborauerat, in Lienteriam incidit, & cruda dejecit, ac nullo febrili calore reſtante vrina admodum rubebat: ſe verò nulla harum habitâ ratione, ſed ad cruditatem reſpicientem, vt conſuleret ventriculo & jecinori, per præſentem quartanam debilitato, victus rationem calefacientem & reſiccantem inſtituiſſe, vinúmque exhibuiſſe generoſiſſimum ac potens, quale Hiſpanum. E medicamentis vero diagalanges, diatrion pipereon, & ejus generis ſimilia, quibus tantum profecit, vt concocta apparerent excrementa, & vrinæ color remitteretur, ac ſimilis ſanorum redderetur. Cum verò æger jam ſanum ſe eſſe exiſtimans ſecretò cereuiſiam bibiſſet, mox vrinæ color iterum in ruborem multum intenſus, manifeſtè oſtendit, ex ventriculi cruditate & refrigeratione vrinam quandoque tingi, ac valde rubicundam reddi. Cum ergo à cereuiſia abſtineret, vrinæ mox iterum ſanorum ſimiles euaſerunt. *Rubra.*

De hoc etſi pauci Medici aliquid monuerint; tamen in praxi ſæpe id obſeruare in promptu eſt, in iis, qui ex quartanis conualeſcunt, & præcipuè qui ad ſcorbutum diſpoſiti ſunt. Quamprimum enim piſces, vel alium cibum crudiorem & coctu difficilem ſumunt, mox vrinæ rubræ & quaſi ſplendentes apparent, victûs verò ratione in meliorem mutata, ad naturalem colorem redeũt.

Quænam verò cauſſa huius coloris ſit, rationem reddere difficile eſt. Neque enim eſt cruentus color, ſed talis, qualis in febribus ardentibus apparere ſolet. Neque tamen à bile, quæ tunc non abundat, ſed potius à craſſo & crudo humore prouenit. Si quod mihi videtur, dicendum, puto id, quod in Inſtit. *loc. alleg.* dictum, etiam hîc locum habere poſſe; nimirum non ſolum à bile vrinam tingi colore aureo, ſed & à ſale ruffo, ſicut lixiuium à ſale impuro tingi videmus; vt coloris ruffi appareat. Et, vt Chymicorum vocabulis & ſtylo hâc de re loquar, ſi vẽtriculus ipſe bene ſeſe habeat, nec error aliquis externus objecti ratione accidat, partes ſulphureæ & tartareæ craſſiores in vẽtriculo & inteſtinis

ſepa

ſeparantur,& per alvum excernuntur, vnde chylus fit purior, vt poſtea in hepate partes eiuſmodi tartareas & ſulphureas, quæ vrinam tingere poſſunt, ſeparari opus non ſit. Si verò ventriculus ſit debilis, & inprimis ſi ventriculo debili talis cibus offeratur, quem lactis coquere & elaborare non poſſit, non rectè fit partium excrementitiarum in ventriculo ſeparatio, ſed chylus impurus & feculentus generatur, qui ad hepar delatus, multa talia excrementa ſuppeditat, quæ vbi à ſanguine ſeparantur, & ad renes feruntur, vrinam tali colore ruffo tingunt. Imò in ſcorbuticis vrina ſæpe non ſolùm rubra eſt & ſplendet, verum etiam, vbi turbatur, rubrum ſedimentum, & pulueri laterum ſimile quid ſubſidet.

Tale ergo ſi quid in vrinis appareat, non ſtatim calor hepatis, vel febris aliqua accuſanda, ſed diligenter omnia perpendenda. Et ſi nulla caloris vel febris adſint indicia, ad ventriculum reſpiciendum, & an is ſit debilis, vel cibus coctu difficilis aſſumptus ſit, conſiderandum. Ac ſi tale quid animaduertatur, ventriculus calefaciendus, cibúſque & potus frigidus cum calido permutandus, & pro cereuiſia vinum bibendum, vt ſupra ex Beniuenio dictum.

Vrina Cruenta.

Cruenta. Vrina cruenta fit à ſanguinis è vaſis ſuis elapſi admiſtione. Verùm cauſſæ, ob quas è vaſis ſuis ſanguis effluit, multæ ſunt; neque etiam ſemper ex vno loco effluit. Poteſt enim è renibus effluere; poteſt à partibus aliis, vt hepate, ad renes mitti; poteſt etiã è vaſis infra renes, vreteribus ſcilicet, veſica, membríſque genitalibus effluere.

Primò enim in renibus poteſt aliqua vena aperiri, vaſe aliquo à vehementi corporis motu, vt equitatione, caſu, ſaltu, aut ponderis grauioris eleuatione aut geſtatione rupto; vel oſculis vaſorum in renibus laxioribus, ipſiſque renibus debilioribus redditis. Imò nonnunquam natura ſanguinem in corpore abundantem per hæc loca expellit. Ita refert Aretæus, *lib. 2. morb. diuturn. cap. 3.* nonnullos per circuitus quoſdam ſanguinẽ mingere, & ſi nihil ſanguinis effluxerit, capitis dolore vexari, oculorum aciem hebetari, tenebras iis obuerſari, vertiginem pati: inde alios in comitialem morbum incidere, alios aquæ inter cutem ſimile quid pati, alios morbo atræ bilis aut neruorum reſolutione tentari. Ab acrium etiam ciborum vſu renum vaſa interdum aperiuntur, ſicut Matthæus de gradibus, *ad nonum Rhaſ. lib. 2. cap. 18.* refert, iuuenem quendam poſt allij eſum largum, multum ſanguinis eminxiſſe.

Secundò ſanguis iſte, qui emingitur, non proximè à renibus prouenit, ſed ab hepate, eóque vel imbecillo, vt ſanguinem retinere, ſibique aſſimilare nequeat, vel etiam ſanguine grauato, vel vaſe ejus aliquo quacunque de cauſſa aperto.

Tertiò idem accidere poteſt, ſi vreteres à calculis tranſeuntibus vulnerentur, ſeu veſica & pudendæ partes vulnerẽtur, exulcerẽtur, vel corũ vaſa laxentur, ſicut poſt nimiã Venerẽ interdũ vrina cruenta emingi ſolet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Si à ſanguine tingatur vrina, non ſplendet, habétque colorem, qualis aqua ferè, in qua recens mactatorum animalium caro abluitur.

Cuius autem partis, renumne, aut alterius vas apertum ſit, & qua de cauſſa, ſignis diſcernendum, idque facilè cognoſcitur, ſi ſymptomata præſentia, & cauſſas, quæ præceſſerunt, conſideremus. Si enim nulla renum affectorum ſigna adſint, contrà in aliis partibus dolor, grauitas, vel alia ſymptomata percipiantur, iis affectis vrinam cruentam reddi indicio eſt, & contra ſi partes omnes reliquæ ſint ſaluæ & in renibus aliquis morbus deprehendatur, ab iis prouenire vrinam cruentam, colligendum. Vas ruptum eſſe, ex eo colligitur, quod ſanguis copioſus, isque purus & floridus redditur, & quod equitatio diuturna ac vehemens, vel alius motus violentus, ictus, lapſus ab alto, ſaltus, ponderis grauis eleuatio, aut geſtatio, vel vulnus præceſſit, percipitúrque dolor in parte affectâ. Idem accidit, ſanguisque floridus excernitur, ſi ab humore acri vas aliquod eroſum eſt. Diſcernitur tamen à priori cauſſa, quod ſanguis minore copia excernitur, & præſertim in initio, vbi planè exigua copia emingitur, poſtea verò aucta eroſione majore copia. Quod ſi à διαπήδησιν & rarefactis ſaltem venarum tunicis ſanguis emingitur, vrina leuiter colore rubro tincta eſt. Reliqua ſigna ex iis, quæquæ ſupra de renum morbis dicta ſunt, patent.

Prognoſtica.

I. Si vrina cruenta per διαπήδησιν & rarefactionem venarum in renibus emingitur, malum minus periculoſum eſt, & adſtringentibus medicamentis adhibitis facilè curatur, præcipuè ſi malum adhuc recens ſit. Sicut & ea, quæ ab eroſione mictio accidit, periculo vacat, ſi ſit recens. *Prognoſtica.*

II. Si verò malum jam inueteratum ſit, metuendum, ne æger contabeſcat, vel hepatis calore debilitato æger in cachexiam vel hydropem incidat.

III. Si copioſè ſanguis emingatur, metuendum eſt, ne in veſica ſubſiſtens periculoſam vrinæ ſuppreſſionem, vel putreſcens & prauam qualitatem induens alia praua ſymptomata excitet.

IV. Si ex pudendis ſanguis effluat, minore cum periculo coniunctum eſt.

V. Si ex veſica vulnerata ſanguis profluat, periculoſum malum eſt, vt ſupra dictum.

Curatio.

Curatio ad cauſſam, à qua ſymptoma hoc pendet, dirigenda. Nimirum ſi vaſa ſint laxata, adſtringenda; ſi eroſa, occludenda; ſi rupta, conſolidanda, ſiue id factum ſit in renibus, ſiue in aliis partibus. Si ſanguinis copia malo originem dederit, ſanguis detrahendus. *Curatio.*

Principio ergo ſi vel à ſanguinis copia malum ortum habeat, vel vas aliquod amplum ruptum vel eroſum eſt, vena in cubito aperienda.

Medicamenta quod attinet, ea cùm in relaxatione tùm in eroſione vel ruptione vaſorum ſint adſtringentia, vimque condenſandi, obturandi, & conſolidandi habentia. Exhibeantur ergo medicamenta è roſis rubris, myrto, plantagine, conſolida, burſa paſtoris, equiſeto, polygono, acacia, hypociſtide, millefolio flore albo, quod hic vtiliſſimum eſt; Terrâ ſigillatâ, bolo Armeno, lapide hæmatite, coralliis, trochiſcis de ſpodio, terrâ ſigillatâ, trochiſcis Gordonij.

Extra applicetur Vnguentum Comitiſſæ, Emplaſtrum Diaphœnicum frigidum, contra rupturam, atque alia è modò dictis medicamentis parata.

Si à veſica ſanguis excernatur, vel pudendis, eadem medicamẽta exhibentur, ſimulq; in veſicã iniiciuntur.

Ad ſanguinem autem concretum in veſica diſſoluendum exhibeatur oxymel cum decocto radic. rubiæ tinctor. aſparagi, vel mumia in iis diſſolutâ. Eadem in veſicam iniiciantur.

Diæta.

Cibi ſint boni ſucci & adſtringentibus mixti & conditi, vel etiam viſcidi & glutinoſi. Vinum ſit rubrum, auſterum, aquâ chalybeatâ temperatum. Abſtineat verò æger à cibo & potu ac medicamentis acribus, diureticis, aperientibus. Venus vitetur, motus item nimius corporis, & in quiete æger detineatur. *Diæta.*

Vrina

Vrina nigra.

Nigra.

Vrinæ nigræ in Inſtit. *loco allegato* tres cauſſas eſſe diximus, nimirum humorem melancholicum vrinæ admixtum, bilem atram, & caloris natiui in venis extinctionem. Ad primam cauſſam referri etiam poſſunt medicamenta humorem melancholicum in liene mouentia, & per vrinam euacuantia, cuius exemplum habet Actuarius, *de iudiciis vrinarum, lib. 2. cap. 20.* Et Crato, *in Conſil. medic. à Scholtzio collectis, Conſil.* 174. ſcribit, ſe dediſſe laboranti ictero nigro lapidem bezoar, ægrumque minxiſſe tam nigra, quam atramentum eſt, meliusque habuiſſe. Ipſe etiam ſæpe ab ægris ſcabie, hypochondriacâ affectione & aliis melancholicis morbis laborantibus vrinam nigram ſine damno, imò cum commodo emiſſam vidi. Et notatu dignum eſt, quod Antonius Valletius, *in exercitat. ad cap. 40. Hollerij de morbis internis,* ſcribit de quodam Viro religioſo, cui ter aut quater in anno, maximè vere & autumno ineuntibus, lien intumeſcebat, cum dolore hypochondrij ſiniſtri, ac ſubliuidus toto corpore fiebat, ſenſimque deterius habebat, ſed tandem vrinis nigricantibus emiſſis per quinque aut ſeptem dies priſtinam ſanitatem recuperabat, idque ipſi per annos vndecim aut quindecim accidiſſe ſcribit. Ita etiam refert Valeriola, *in comm. ad lib. de conſtit. artis med. Galeni,* quendam cum lienis apoſtemate laboraret, planeque moribundus haberetur, criſi ſub vigeſimum diem factâ, admirandam vrinarum nigrarum, attamenti inſtar, copiam ad libras 12. excreuiſſe. Idemque in Quartâ etiam ſæpius obſeruauit; quod & ab aliis factum.

Itaque ſi ex humoris nigri admiſtione vrina nigra fiat, euacuatio humoris nigri promouenda; quam ad rem imprimis vtilis eſt fumaria, & alia diuretica ſimul humori melancholico dicata.

Quod verò Hippocrates vrinas nigras lethalis morbi indicium eſſe ſcribit, eæ intelligendæ ſunt, quæ à caloris natiui *νεκρώσει* & extinctione proueniunt.

CAPVT IX.

De Rebus alienis per veſicam excretis.

[Res] aliena [per] veſicam [excre]ta.

VEſica equidem vrinæ excernendæ ſaltem dicata eſt. Interdum tamen accidit, vt etiam res aliæ præter naturam ex ea excernantur. De ſabulo, & calculo iam antea dictum eſt. Vermiculos etiam & alia animalcula ex ea eiecta fuiſſe, ſupra è Cardano, *comm. ad aph. 76. lib. 4.* Scoliographo, *ad cap. 50. lib. 1. Hollerij de morb. internis,* Montuo, *lib. 4. cap. 10. Anaſceues morborum,* Paræo, *lib. 19. cap. 3.* dictum. Membranulas nerueas multiformes ab vrinæ detentione cum ſanie ſine fœtore & febre emictas vidit Fumanellus, vt refert, *cap. 4. tract. de morb. in viis vrinæ.* Andernacus *Dial. primo de balneis & aquis medicat.* ſcribit, concionatorem quendam pituitam quandam adeò viſcoſam & longam, vt inteſtinum quoddam videretur, per veſicæ canalem reddidiſſe, antea miris doloribus excruciatum. Piſcium veſiculis ſimilia corpuſcula cum vrina excreta fuiſſe, vidit Marcellus Donatus, vt *de hiſt. med. mirab. lib. 4. c. 29.* refert, & quendam incredibili quantitate multis menſibus pituitam lentam corruptam eminxiſſe, aliúmque cum intolerabili cruciatu aliquot diebus pituitæ partes, veluti cryſtalli aut gelatinæ globulos, pellucidas eminxiſſe, Scholiographus, *ad cap. 50. lib. 1. Hollerij de morbis internis* refert. Fruſtula etiam radicum apij, ſemina item aniſi & alkekengi cum vrina ejecta fuiſſe, ſupra *de Diabete* dictum. Fungi fruſtula per veſicam reiecta ſcribit Nicolaus Florentinus, *ſerm. 4. tract. 4. cap. 29.* & Alex Benedictus, *lib. 3. Anat. cap. 13.* Pilos quoque cum vrina reiectos fuiſſe, ſupra dictum.

Et rei huius etiam notabilem hiſtoriam refert Guil. Fabritio, quam Cl. Dn. D. Gregorius Hoſtius, *ſectioni quintæ Epiſtolar. Medicarum* inſeruit. Fuit nimirum fœmina quædam Bernenſis, quæ octennium dolore ventris & lumborum correptâ vrinam nunc ſanguinolentam, nunc purulentam & turbidam, pilis plurimis rufis & oblongis refertam non ſine dolore maximo quotidie excernebat. Quæ curata fuit ab eodem Fabritio clyſtere ſequente iniecto tertio vel quarto quoque die.

℞. *Rad. alth. malvæ* an. Vnc. ij. *meliſſæ, artemiſ. origani, malvæ, althææ,* an. M. ij. *flor. ſambuci, meliloti, chamæmeli,* an. M. j. *ſem. aniſi, carvi, ſeſelios* an. Drach. ij. *fœnugræci, lini* an. Vnc. j.

Incidantur & manipuli duo coquantur in aq. ℔ ij. ad remanentiam ℔ j. in quâ diſſolue.

Bened. laxat. Drach. iij. *olei aneth. chamæmel.* an. Vnc. j. *butyri recent.* Vnc. j. ß. *vitellos ouor.* ij. F. Clyſter.

Corpus per interualla euacuauit ſequenti potiunculâ:

℞. *Rad. fœnicul. cichor. polypod.* an. Drach. ij. *herbar. ſcabioſæ, meliſſæ* an. P j. *cuſcutæ, flor. cordial. geniſtæ Hiſpanicæ* an. P ß *ſem. ſeſel. fol. ſenæ* an. Drach. j. ß.

Coq. ad *remanentiam* Vnc. ij.

In quibus diſſolue *bened. laxat.* Drach. j. ß. *diacarthami* Drach. j. *ſyr. laxatiui compoſiti cum rhabarb. agarico & ſena* Vnc. ß. *aq. cinamom.* Drach. iij.

Miſce.

Fiat Potio.

Renes ſequenti linimento inunxit.

℞. *Vng. roſar.* Vnc. ij. *ol. amygd. dulc. lilior. albor.* an. Vnc. j. Miſce.

Ex prædictis radicibus, herbis, floribus & ſeminibus pro Enemate præſcriptis etiam ſacculos parauit, quos aquâ coctos ventri & perinæo applicandos curauit. Plura hâc de re vide in eadem Epiſtolar. D. Horſtij ſectione.

Guilielmus Fabricius, *cent. 4. obſ. 53.* refert, grauidam quandam corpus quoddam membranoſum ex veſica ad pugni magnitudinem, molle tamen & lubricum, & quod in maximas & tenuiſſimas membranas extendi poterat, excreuiſſe.

Quod ſi tale quid accidat, ad morbos & cauſſam, à quibus generantur, reſpiciendum, & corporis euacuatione præmiſsâ ea exhibenda, quæ humores vitioſos & ſimilia in veſica abſtergunt, & vrinam mouent.

Fernelius quoque, *lib. 6. patholog. c. 11.* ſcribit, abſceſſum ani etiam viſum eſſe, interdum in veſicâ penetrat, ac tùm micturo crepitum è pudendo, perinde, atque è podice, atque etiam fecis nonnihil vrinæ permiſtum prorupiſſe. Cuius rei etiam alia duo exempla recenſet Schenckius, *lib. 4. obſeru. 21.* Quidam enim cùm laboraſſet vlcere fiſtuloſo ani, eòque admodum calloſo, & vlcere penis ſanioſo ſimul teneretur, ex eodem penè crepitum veluti ventris cum fœtore emittebat. Alij verò tubicini ob virulentam ex lue Venerea ſtranguriam intempeſtiuè ſuppreſſam exulceratio ſuborta eſt, & eóuſque progreſſa, vt, vitiatis circumſitis partibus, tandem etiam anum & veſicam eroſerit, quô factum, vt ventris crepitus per penem etiam emiſerit. Sicut & *obſeru. ſeq.* aliquot exempla eorum, qui clauſo ano nati per penem excrementa alui eiecerunt, recenſet. Ita etiam refert Guilielmus Fabricius, *cent. 1. obſ. 73.* fœminam quandam Geneuenſem filium peperiſſe, qui, clauſo ano, excrementa per ductum vrinarium, ſimul & vrinam excernebat. Verùm cum tandem excrementa indureſcerent, nec per ductum illum anguſtum amplius permeare poſſent, inflatus eſt venter, exorta eſt febris, aliáque ſymptomata, ita vt decimo ſeptimo ætatis die è vita diſceſſerit. Aperto cadauere inuentum eſt inteſtinum rectum ad natum fundo veſicæ.

Crepitus per veſicam excreti.

Feces.

CAPVT X.

De vrina per aliena loca excretione.

Vrinæ excretio per aliena loca. TAndem ad ſymptomata, quæ circa vrinæ emiſſionem contingunt, pertinet vrinæ per aliena loca excretio. Infantem annos duos natum vidit Amatus Luſitanus, *vt cent. 2. cur. 21.* refert, cui ab ortu glans perforata non fuit, nec veſtigium aliquod in ea, vbi foramen eſſe debebat, apparebat, qui tamen ad radicem penis prope teſticulos foramen habuit, per quod lotium non guttatim fluebat, ſed directè emanabat. Platerus, *in obſ. pag. 792.* refert nobilem quendam Capitaneum præter foramen in glandis media anteriore ſede ſecundum naturam formatum aliud quoque ſubtus, circa glandis radicem & præputij exortum ab ortu habuiſſe, per quod micturo vrina deorſum ferebatur, ita vt, niſi caueret, ſe commacularet, & ſemẽ quoque per idem emittebat. Puellã quoque, ex loco, qui eſt infra pectinẽ, paulum ſupra vuluam vrinam reddidiſſe, nullis interim apparentibus ſignis atque indicijs, vnde illa naturaliter profluere deberet, ſcribit Antonius Beniuenius, *cap. 90. de abd. morb. & ſanat. cauſſ.* & *cap. 7.* refert cuiuſdam Pauli Bonini filium, qui glande colis clauſa natus, paulò in eam meatu patefacto vrinam reddidiſſe. Cuidam obſtructa veſicæ ceruice vrinã affatim, tanquam emiſſione, ex vmbilico in multos menſes profluxit: idque circa tumorem, citra vllam aquæ in abdomine collectionẽ, & citra valetudinis offenſam, vt ſcribit Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſymptom. cap. 13.* Cauſſa huius rei fuit, quod recens in lucem edito malè vinctus vmbilicus nunquam coaluit, atque hinc ſemper nonnihil ſtillauit. Puellam etiam quandam, cui cùm ſuppreſſa fuiſſet vrina per multos dies, tandem eam per vmbilicum profudiſſe, Bartholomæus Cabrolius vidit. Veſicæ abſceſſum per perinæum erupiſſe, è quo vrina reddebatur, ſcribit Fernelius, *loco allegato.* Dodonæus, *vt ad cap. 78. Beniuenij de abd. ſanat. & morb. cauſſ.* refert, vidit per foramen in perinæo ab vlcere ceruicis veſicæ nato vrinam excerni. Vrinæ per ſiniſtræ natis vlcus tranſudantis hiſtoriam ex D. Iacobo Sutero refert Schenckius, *in obſeru.* Militem per femur, veſica ea in parte ſclopeto vulnerata, vrinam emiſiſſe, ſcribit Fallopius, *de vulneribus capitis, cap. 12.* Puerum quendam duodecimum annum agentem, cùm vrinam ſeptimo iam die non redderet, propterea quòd concretum quid ex pituita & ſanguine vrinæ ipſius canaliculos obſtruxerat, eam tandem ex ano euacuaſſe, Antonius Beniuenius, *de abd. morb. cauſſ. & ſanat. cap. 7.* narrat. Vrinam per vulnus circa ſedem inflictum excretam fuiſſe ſcribit Galenus, *de loc. affect. cap. 1.* Et talia exempla alia plurima paſſim occurrunt. Illud verò præ cæteris notabile eſt, quod annotauit Platerus, *lib. 3. obſ. pag. 735.* Puellæ cuidam annos natæ tredecim, cùm aliquandiu copioſè minxiſſet, vrinam ſubitò ſuppreſſam eſſe, atque tunc aquam ſeroſam ex aure dextra adeo affatim cœpiſſe effluere, vt vna vice menſuræ duæ ſæpe emanarint, idque dies aliquot. Huic Medicus quidam diuretica exhibuit, atque ſimul etiam terebinthinam, poſt cuius vſum plus quàm quaterdecies minxit, ſed ſubitò iterum vrina reſtricta aquaque illa ex aure denuo fluere cœpit, vt ſpatio 24. horarum menſuras aliquot excreuerit. Puella interim, vt ſcribit, bene habita, de nullo alio affectu conquerebatur. Cum capiti applicarentur oxyrrhodina ad repulſionem, & lotiones fierent pedum, ac iterum terebinthinam ſumpſiſſet, denuò vrinam reddidit, primò magna copia, remittente aurium hoc fluxu, poſtmodum verò naturaliter, nec quicquam mali inde paſſa eſt.

Verùm talia ſymptomata cum vel morbos à primo ortu contractos, vel alios incurabiles ſequantur, de ratione ea tollẽdi dicere aliquid opus nõ eſt. Quã ratione tamen Iohannes Langius fiſtulam in perinæo, per quam vrina reddita fuit, curauerit, ſupra *de fiſtulis veſicæ* dictum.

LIBRI TERTII PARS IX.

DE MEMBRORVM GENITALIVM in viris præter naturam affectionibus.

PROOEMIVM.

CVM homo ſit mortalis, neque indiuidua perpetuò durent; & nihilominus rerum Conditor ſapientiſſimus ſpecies conſeruari & perpetuas eſſe iuſſerit, ita vt in locum vnius decedentis alius ſuccedat: per generationem, vt alia animalia, ita etiam hominem conſeruari voluit, & propterea ipſi peculiaria organa dedit, in quibus ſemen, futuri fœtus materia, generetur, conſeruetur, ac retineatur, tandemque cum appetitu & voluptate maximâ in actu venereo emittatur, & à fœmina vtero ſuſcipiatur, & in eo ex ſemine vtriuſque parentis mixto fœtus formetur, ac ſuo tempore in lucem edatur. Organa autem generationis ſua habet vir & fœmina. De fœminarũ generationis organis, & morbis ac ſymptomatibus quæ iis accidunt, agemus de morbis mulierum. *Hoc loco ſaltem de affectionibus præter naturam, quæ membris genitalibus in maſculis accidunt, agemus. Sunt autem generationis organa in viris duorum generum, vnum genus ad ſeminis generationem & conſeruatinem facit, alterum ad eius eiectionem. In priori genere ſunt teſtes, & ipſis adiecta partes, in altero penis ſeu membrum virile. Vaſa generationi & conſeruationi ſeminis dicata ſunt vaſa præparantia, venæ ſcilicet duæ & totidem arteriæ, Paraſtatæ dictæ, vaſa teſtibus incumbentia, teſtes, vaſa deferentia, veſiculæ ſeminales, & proſtata ſeu glandula ſeminales. An verò teſtes, an alia vaſa ſemen generent, nonnulli in dubium vocant, & contra vulgatam opinionem teſtibus vim ſeminis generandi derogant, quod Phyſicis diſcutiendum relinquimus. Hoc ſaltem non prætereundum cenſemus, Recentiores, qui teſtes ſemen generare negant, eã etiam ratione vti, quod in teſtibus ſemen non reperiatur. Verùm ratio hæc non magni momenti eſt. Neque enim omnia, quæ in viuente ſunt, etiam in cadauere remanent, vt conſpici poſſint. In viuentium verò teſtibus ſemen contineri, obſeruauit Dodonæus, vt cap. 39.* Obſeru. Medic. *refert: Cum enim cuidam teſticulus eximeretur, & calens adhuc medius diuideretur, ex ipſius dentro ſemen erupit. Cum verò teſtes vel intemperie, vel aliis morbis vix affici poſſint, quin paraſtatæ, & vicinæ partes ſimul afficiantur, de morbis membrorum genitalium in viris ſeminis generationi inſeruientium acturi, partes eas communi teſtium nomine complectemur: Cum etiam medicamenta hiſce partibus non ſeparatim adhiberi poſſint, ſed ob vicinitatem & connexionem omnes ſimul ab iis afficiantur. Si qui tamen proprij morbi hic occurrent, eorum etiam in ſpecie mentionem faciemus. Habent enim & hæ corporis partes ſuam naturalem conſtitutionem, & non minora ſapientiæ & omnipotentiæ Diuinæ in his partibus, quàm aliis, apparent indicia. Nam licet pudendæ hæ partes dicantur, & tanquam obſcœnæ tegantur: tamen, vt rectè B. Ignatius,* ad Philippenſes, *ſcribit, tunc demum aliquid eſt obſcœnum, cum per ſcelus illud polluimus: cùm verò omne abeſt peccatum, nihil turpe cenſendum eſt, nihil mali eorum, quæ facta ſunt, ſed omnia valde bona. Et Auguſtinus hac de re* contra Iulianum capite 16. *ſcribit, Genitalia*

nitalia membra à Deo condita eſſe honeſta & decora, ſed per peccatum facta eſſe inhoneſta, adeo vt iam tegantur. Ideóque ea hîc non vt peccatis contaminata, ſed vt a Creatore ſapientiſſimo artificioſiſſimè condita conſiderabimus, & quot modis à naturali illa conſtitutione deflectant, videbimus. Ac primò agemus de morbis teſtium, & ſeroti, deinde de morbis penis ſeu membri genitalis, tandem de ſymptomatibus, quæ circa generationem, & membris genitalibus accidunt.

Sectio Prima.

De Morbis partium genitalium in viris, & primo de teſtium morbis.

CAPVT I.

De Teſtium intemperie.

Teſtium intemperies. Teſtes in Viris variis morbis corripiuntur, intemperiei, interdum deficiunt, interdum abundant, interdum calculi in illis reperiuntur, interdum peccant magnitudine, patiuntúrque inflammationem, & tumoribus ac apoſtematibus corripiuntur; retrahuntur verſus abdomen, vulnerantur, exulcerantur, cancro corripiuntur, de quibus ordine dicemus.

Cauſſa.

Et primò quidem teſtes ſæpe morbis intemperiei laborant, & potiſſimum frigida, atque eadem ſimul etiam vaſa præparantia corripiuntur. Internæ cauſſæ ſunt partium internarum, vt cordis, hepatis, renum intemperies. Partes enim hæ cum ſanguinem & humores ad vaſa genitalia & teſtes mittant, ſi intemperie aliquâ laborant, facilè eam teſtibus communicant. Externæ cauſſæ ſunt aër, imprimis frigidus, qui teſtes facilè afficere poteſt. Cibus etiam & potus, vt & medicamenta, quæ exceſſum aliquem qualitatum habent. Vaſa etiam ſpermatica alterat, & præcipuè calefacit, decubitus ſupinus, præſertim in lecto plurimis referto, equitatio nimia, geſtatio onerum.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur autem intemperies teſtium primò à cauſſis, quæ præceſſerunt, ſeu calefaciendi, ſeu refrigerandi, ſeu ſiccandi, ſeu humectandi vim habentibus. Qualis enim cauſſa præceſſit, talem intemperiem inductam eſſe veriſimile eſt. Poſtea ex effectis. Si enim teſtes & vaſa ſeminalia ſunt *calida*, adeſt propenſio in venerem, & ſemen multum ac calidum generatur, teſtes ipſi ſunt calidi, & venæ circa eos multo ſanguine refertæ.

Si teſtes & vaſa ſpermatica ſunt *frigida*, exigua adeſt propenſio in venerem, ac ſi intemperies ſit magna, etiam nulla; adeſt corporis quædam inertia, teſtes ſunt frigidi, ſemen eſt paucum, aquoſum & crudum, & cum exiguâ vel nulla voluptate emittitur. Præceſſerunt cauſſæ refrigerantes, vel etiam immodica & intempeſtiua Venus. Hinc qui ætate nondum maturâ veneri indulgent, eorum calor natiuus exhauritur, & partes genitales frigidiores redduntur, vt poſtea in prima ſenectute ſtatim ſteriles reddantur.

Si *Humida* teſtium ſit intemperies, laxitas in iis apparet, & ſemen nimis celeriter emittunt, à coitu tamen minus læduntur, quam qui ſiccam intemperiem eorum habent.

In *ſicca* enim intemperie teſtium hæc omnia ſunt contraria.

Et quia ad intemperiem teſtium cognoſcendam maximè facit naturalis teſtium intemperies; cum partes eâ intemperie facilè corripiantur; ad quam naturalem inclinationem habent: ſigna intemperiei teſtium è Galeno ſubiungere libet. Ita autem ille, *Artis medic. cap. 45. & ſeqq.* Temperaturarum verò, ait, teſticulorum calida quidem ad venerem procliuis, & maſculorum generatrix, & fœcunda, celeriterque genitales partes obſepit pilis; ſimul autem circumiacentes attingit partes. Frigidior verò contraria efficit. Et humida quidem multo & humido ſemine abundat; ſicca paucum, & modicè craſſum generat ſemen; calidior verò & ſiccior, & craſſiſſimum ſemen habet, & fœcundiſſima, ac celerrimè ab initio protinus ad coitum animal excitat, & his genitales partes citiſſimè hiſpidæ fiunt, atque omnes, quæ circumſtant, ſupra quidem vſque ad regiones, quæ ad vmbilicum ſunt, infra vero vſque ad media femora. Petulca igitur eſt & ad libidinem prona huiuſmodi temperatura, ſtatim verò ſatiatur & offenditur. Si autem humiditas caliditati coniungatur, hirſuti quidem tales minus, plus verò ſemine abundant, non tamen plus cæteris appetunt, ſed minori detrimento præter modum venereis indulgent. Quod ſi ſatis excreuerint & caliditas & humiditas, non ſine detrimento à venereis abſtinent. Si verò frigidiorem & humidiorem temperiem teſticuli habuerint, partes circumpoſitæ glabræ ſunt, & tardè rem veneream exercere incipiunt, neque proni ad actum huiuſmodi ſunt, aquoſum verò & tenue ipſis ſemen, & parum fœcundum, & fœminarum generatiuum, vel omnino non generans. Frigidior verò & ſiccior temperatura ſimilis quidem in reliquis eſt ante dictæ, craſſius verò in ipſa ſemen exiſtit, atque omnino paucum.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Intemperies equidem teſtium ex ſe mortem non inferunt; cum etiam citra hominis interitum exſcindi poſſint: ad generationem tamen multum faciunt, & alia incommoda afferunt. Frigiditas enim & ſiccitas teſtium ſterilitatis cauſſa eſt, caliditas verò cum ad venerem nimis ſtimulet, à bonis meditationibus animum abſtrahit, & vel infelicis vitæ, vel intempeſtiuæ ſenectutis cauſa eſt.

2. Corrigitur autem facilius caloris exceſſus, quàm frigoris, qui & plus damni affert, & caloris natiui defectus difficulter curatur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. *Intemperies calida* teſtium medicamentis refrigerantibus curatur, cùm internis tum externis. Exhibenda medicamenta è *lactucâ, violis, roſis, nymphæa, endiuia, portulacâ, papauere, ſem. frig. maj.* ſyrupi ſcilicet conſeruæ aquæ, emulſiones ex his paratæ.

Extra ſcrotum & partes vicinæ foueantur *aqua vel ſucco lactuca, endiu. violar. vmbil. Ven. portulacæ* vel inungantur *ol. roſar. violar. nymphæa, vng. roſac.* vel imponantur *folia recentia violar. nymph. viticis & vitis.*

Diæta medicamentis reſpondeat. Aër ſit frigidior; cibus ac potus frigidus, ptiſana nimirum, & alij cibi condiantur lactucâ, endiu. cichor. aceto, ſucco citri, limon. granat. Abſtinendum à vino aut nonniſi ὀλιγοφόρον vel aquâ dilutum bibendum.

Frigida intemperies teſtium curatur calidis internis & externis. Interna ſunt *Betonica, calamintha, maiorana, leuiſticum, ſaluia, radices aſparagi, eryngij, petroſelini, fœniculi, dauci, ſem. aniſ. fœnic. eruca, napi, vrtica, cicer. rub. piſtacia, nuclei pini, nox moſch. Indica, caryophylli, cinamomum, piper, cubeba*

cubeba & ex his parata medicamenta. Inter quæ ſunt *ſpec. aromat. roſat. caryophyllat. diaſatyr. diambra, diamoſchum dulce.*

Externa medicamenta ex iiſdem parantur, & propter ea teſtes fouendi ſunt decocto modò enumeratarum plantarum facto in vino generoſo vel Hippocratico, vel inungendi *ol. nard. coſtin. nuc. moſch. caryophyll. macis, cinam. de piper. de formic. ex piſtaceis, moſcho, ambra, zibetho,* quod & ſolum illitum teſtes potenter calefacit.

Victus ratio ſit calida, Aër ſit calidus, teſtéſque à frigore externo pannis, pellibus, aliiſque tegumentis defendantur. Cibi ſint boni ſucci & multi nutrimenti, moderatè calidi & humidi, oua ſorbilia, carnes boni ſucci. Si ſint medicamentoſi, teſtibus familiares & amici ſint, quales ſunt fœnic. anethum, apium, cicer rubri, bulbi, cepæ, rad. napi; & quidem herbæ commodius virides adhuc vſurpantur; ſiccæ enim plus quàm oportet calefaciunt & ſiccant. In ſecundâ menſâ dentur pineæ, piſtacia, auellanæ. Corpus moderatè exerceatur.

Si *humida vel ſicca* intemperies in teſtibus deprehendatur, corrigitur ea medicamentis humectantibus & ſiccantibus, qualia è calefacientibus & frigefacientibus modò propoſitis facilè eligi poſſunt.

CAPVT II.

De Teſtium numero vitioſo, & calculis in iis repertis.

Teſtium numerus vitiatus. TEſtes numero duo ſunt ſecundum naturam, vnde etiam *δίδυμοι* dicuntur. Aliquando tamen nulli, aliquando pauciores, aliquando plures reperiuntur. Qui teſticulis carent, Eunuchi dicuntur: quorum alij ita nati ſunt, alij exciſione teſtium tales facti, & quidem alij in pueritia ſtatim, alij grandiores iam facti.

Aliqui vnum ſaltem teſticulum habent, & quidem alij ita nati ſunt, aliis alter exciſione ademptus eſt, id quod interdum in hernia fieri ſolet.

Contra compertum, quoſdam tres teſticulos habuiſſe, idque nonnullis familiis proprium eſt, & ſingularis libidinis argumentum. Agathocles, Siciliæ Tyrannus, à Timæo *τριόρχης* dictus eſt, vt refert Cæl. Rhodigin. *antiq. lect. lib. 24. cap. 4.* Idem ſcribit, *ibidem,* Bergomi in familia illuſtri Coleonum multos habere tres teſticulos, & Franc. Philelpho totidem fuiſſe; & Fernelius, *lib. 1. patholog. cap. 8.* refert, ſe nouiſſe tertium teſticulum omnibus quibuſdam familiis ſuperabundaſſe. Tertium etiam teſticulum in quodam libidinis immoderatæ obſeruauit Montuus, vt *cap. 37. tom. 4. Anaſceu. morbor.* ſcribit: & in puero Typographi cuiuſdam tertium teſticulum ſe vidiſſe refert Scholiographus, *ad cap. 62. lib. 1. de morb. intern. Hollerij;* & Foreſtus, vt *lib. 27. obſ. 15 in ſcholio* refert, nouit ciuem Antuerpianum, qui tres teſticulos habebat & valde luxurioſus erat.

Talia autem vitia ipſis ſenſibus patent. Et quidem teſtium defectus virilitatem maſculis adimit: vnum tamen teſtem habentes generâſſe, compertum; qui verò tres teſticulos habent, libidinoſi ſunt. Et cum vitia hæc vel ab ipſa natura proueniant, vel arte inducta ſint, curationem non ſuſcipiunt, aut ea non neceſſaria eſt.

Lapides in teſtibus.

Lapides in teſtibus. Tophos in teſticulis interdum reperiri ſcribit Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 63.* Et Monſpelij in cadaueris cuiuſdam diſſectione teſticulos lapillis plenos inuentos fuiſſe Geſnerus, *de foſſil lib. cap. 11.* ſcribit. Reperit quoque Fel. Platerus lapidem in teſtibus, vt alij quidam, quorum obſeruationes collegit Schenckius, *lib. 4. obſeruationum.* Generantur autem tales calculi procul dubio, cum ſerum impurum, & calculo generando aptum ſanguini, qui ſeminis materia futurus eſt, permiſcetur, & cum eo ad teſtes defertur, ibique in lapidem coagulatur.

CAPVT III.

De Teſtium magnitudine vitioſa, inflammatione & tumoribus aliis.

TEſticulos & mammas aliis vtroſque, aliis alterutrum duntaxat immodicè increuiſſe refert Galenus, *lib. de diff. morb. cap. 9.* Quod vitium ſi naturale ſit, corrigi vix poteſt. Si tamen teſtium nimis increſcentium magnitudine minuere velimus, epithemata imponantur ex ſucco vel aqua plantaginis, roſar. ſemperuiui, cydoniorum, aceto roſac. *Teſtium magnitudo vitiata.*

Contra interdum præter naturam teſtes planè contabeſcunt, cuius rei exemplum affert Vidus Vidius, *lib. 11. de curat. membrat. cap. 2.* de monacho quodam in agro Barcinonenſi, cuius teſtes, etſi in adoleſcentia moderatam magnitudinem à natura eſſent adepti, nihilominus proceſſu temporis, ob votum caſtitatis inuiolabiliter ab eo multis annis obſeruatum ferè penitus contabuerant, vaſáque ſpermatica eiuſdem adeo exaruerant, vt cum eius cadauer poſt mortem ſecaretur, exſiccatorum neruorum ſeu durorum ligamentorum potius imaginem præſeferent. *Teſtium tab.*

Inflammatio teſtium.

Præter naturam verò teſtes variis modis intumeſcunt; inflammantur enim: & aliis tumoribus corripiuntur. *Inflammat. teſtium.*

Cauſſa.

Et primò inflammationem quod attinet, teſtes, vt aliæ corporis partes, interdum inflammantur, ſanguine ad eos præter naturam confluente: id quod accidit, vel ſponte eò ruente ſanguine, vel ex percuſſione aut colliſione, equitatione dura, aut ab alia cauſſâ externâ ſanguinem attrahere potente eò attracto. Et quidem teſtes nunc ſoli inflammantur, nunc ſimul ſerotum, de cuius inflammatione poſtea dicetur. *Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur autem inflammatio teſtium, quod teſtis, quam ſecundum naturam, eſt tumidior & durior, dolor in eo percipitur, & præcipuè ſi digitis prematur, adeſt rubor atque calor. Quæ omnino, ſi ſcrotum ſimul inflammatur, ſunt manifeſtiora. Febris etiam plerumque adeſt. *Signa.*

Prognoſticum.

Malum hoc eſt non contemnendum; cum teſtes non ad ſpeciei conſeruationem ſint neceſſarij, iiſque valde læſis facultas generatrix lædi ſoleat, ſed etiam interdum gangræna ſuccedere ſoleat. Plerumque tamen ea ſcrotum facilius, quàm teſtes corripit. *Prognoſtic.*

Indicationes & Curatio.

Teſtium inflammatio ſecundum communes aliarum partium inflammationis curandi leges & ipſa curanda. Nimirum ſanguis, qui ad ipſos præter naturam fluit, repellendus, intercipiendus, reuellendus; deinde qui influxit diſcutiendus, aut ſi ſuppuratio prohiberi non poſſit, ea promouenda. *Indicationes & Curatio.*

Principio ergo ſtatim ſanguinis vena in cubito ſectâ

reuel

reuellendus. Poſtea etiam venæ, quæ in poplite vel malleolo eſt partis affectæ, aperienda.

Licet quoque poſt venæſectionem altero die cucurbitulas cum ſcarificatione coxis ad deriuationem imponere.

Si etiam alij humores, præcipuè bilioſi, in corpore peccant, qui forſan fluxui ſanguinis occaſionem præbent, & ij euacuandi.

Simul ſtatim repellentia adhibenda, teſtéſque inuoluendi cataplaſmate, ex farina hordei, fabar. pulu. roſar. rubr. mirtyll. balauſt. coctis in vino rubro vel aq. chalyb. addito ol. roſ. & myrtillorum.

Vel epithema imponatur ex ſucco vel aqua roſar. plantaginis, mucilag. ſem. pſylij, cydonior. cum aqua roſar. extractâ, cum ol. roſac. & ceruſſa mixtis.

Quæcumque autem medicamenta teſtibus applicentur, ligatura ſemper verſus ſuperiora tendat, vt teſtes minus dependeant. Ita enim fluxus ad locum affectum minus fiet.

Ad intercipiendum verò ſanguinis fluxum ad latus pubis, vbi venæ & arteriæ ex abdomine ad teſtes & ſcrotum tendunt, intercipiens & defenſiuum medicamentum imponendum, ex far. hord. roſar. rubr. bolo maſtiche cum aqua roſar. & albumine oui; vel vnguentum Comitiſſæ, vel emplaſtrum ad herniam.

Temporis progreſſu repellentibus ad dolorem leniendum admiſceantur digerentia, fiántque linimenta ex ol. roſac. vnguento popul. dialthæa, & ol. chamæmelino.

Tandem ad digerendam materiam vſurpetur ſem. lini, fœnigræc. flor. chamæmeli, meliloti, vt ex aliarum inflammationum curatione notum eſt.

Ad teſtium inflammationes etiam commendatur verbena recta in ol. cocta, vini particula adiecta. Laudatur & cataplaſma ex fabâ Ægyptia decorticata cocta & cum melle mixta. Vt alterum ex pane cum ol. & aqua, interdum etiam cum mulſa paratum. Vtile etiam eſt diachylum cum ol. roſ. ſubactum.

Aëtius hoc ceratum commendat.

♃. *Ceræ, reſinæ pini, ol. aneth. narciſci* an. Vnc. x. *Cymini, fimi aſini pilas* iij.

Fimum aſini torrefactum cribrato cyminúmque admiſceto, deinde cera liquefacta & alia admiſceantur.

Si dolor valde vrgeat, leniendus refrigerantibus & laxantibus.

Vt ♃. *Malu. violariæ, ſolani* an. M. j. *furfur.* pug. ij.

Coquantur & parti applicentur.

Vel ♃. *far. hord.* Vnc. ij. *ſem. lini, fœnigraci* an. Vnc. j. *maluæ, biſmlau. ad mollitiem coctar.* an. M. ß. *pingued. porci, ol. viol.* an. q. ſ.

F. Cataplaſma.

Si hæc non ſufficiant, cataplaſmate ex foliis hyoſcyami coctis & contuſis vtendum.

Si inflammatio in ſuppurationem conuertatur, ea adiuuanda, & abſceſſus maturus manus operâ aperiendus, tandémque mundandus ac conſolidandus aliorum tumorum more.

Inflatio teſtium.

[Inflatio teſtium.] Teſtes etiam aliquando intumeſcunt, & inflantur ſine febre, flatibus craſſis eos diſtendentibus.

Curatur autem inflatio teſtium per medicamenta flatus diſcutientia. Applicetur ergo teſtibus fimus columbinus cum far. fabar. & axung. porcina cum vino mixtis. Nonnulli folia hyoſcyami ad inflationem teſtium & ſimul dolorem ſedandum commendant. Alij origanum in aceto vel vino coctum & contuſum, vel decoctum eius fomenti loco vſurpant.

Vel ♃. *Pulu. rad. althææ*, Vnc. ß. *far. fab. ſem. lini, fœnigraci* an. Vnc. j. *cumini* Vnc. ß.

Coq. in vino & addito *ol. aneth.*

F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Pulu. flor. chamæmel. meliloti, far. fab.* an. Dr. vj. *ſtercor. caprini. bacc. laur.* an. Vnc. ß.

Cum *vino & ol. aneth.*

Miſce.

F. Cataplaſma.

Vel ♃. *furfur. tritici cribrati* M. ij. *far. fabar.* Vnc. j ß. *pulu. ſem. cumini.* Vnc. ß.

Cum *vino dulci & ol. aneth.*

F. Cataplaſma.

Tumores duri, frigidi & ſcirrhi teſtium.

Non ſolùm autem inflammantur & inflantur teſtes, ſed & aliis tumoribus corripiuntur, iiſque etiam ſæpe ſcirrhoſis. Quod accidit, vbi humores in inflammatione non diſcutiuntur, neque etiam in pus mutantur, ſed in teſtibus hærent, atque ibi indurantur; aut etiam aliàs frigidi & craſſi humores ad teſtes fluunt, ibique indurantur. [Tumores teſtium duri, frigidi, & ſcirrhi.]

Cognoſcitur hic tumor & viſu & tactu, éſtque ſine dolore, vel cum exiguo, ac ſine calore & febre.

Teſtium autem tales tumores difficulter curantur. Pars enim hæc laxa eſt, & facilè excrementa ſuſcipit, & recepta retinet in inuolucris illis, quibus teſtes teguntur.

Curantur verò, vniuerſalibus præmiſſis, hi duri teſtium tumores emollientibus & diſcutientibus. Talia ſunt, *rad. althææ, farina ſem. lini, tritici, paſſulæ.* Commendatur & rad. lactucæ ex mulſo cocta, aut cum farin. hord. & ſem. lini ac fœnugræci miſta. Vtile eſt etiam ol. amygd. amarar. irinum, anethinum, vng. dialthææ, Martiatum, emplaſt. diachyl. ſimpl. & comp.

Vel ♃. *far. fabar.* Vnc. j. *ſem. lini* Drach. ij. *empl. diachyl. ſimpl.* Vnc. j. *ol. melilot.* Vnc. j. ß. *aneth. chamæmel, hyoſcyam;* an. Vnc. j. *ſem. cumini* Drach. j.

Coq. ad conſiſt. ceroti mollior.

Vel ♃. *fol. caulium. hyoſcyami* an. M. j. *ficus* num. v.

Coq. ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur, quibus adde

Far. fabar. ſem. lini, fœnigraci, pulu. flor. chamæmel. chamæmel an. Vnc. ß. *adipis renum capræ q. ſ.*

F. Cataplaſma.

Vel ♃. *rad. mandrag. recent.* ℔ ß. *hyoſcyam. & alkekengi* an. M. j.

Coq. in ſapa ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur, quibus adde *opopanacis* Vnc. j *ceræ parum.*

Miſce ad formam emplaſtri.

Vel ♃. *Emplaſt. diachyl. ſimpl. & cum gummi* an. Vnc. j. *ammoniaci vel bdelly* Vnc. ß.

Quibus addere licet quoque ſemen & folia hyoſcyami. Efficaciſſimum eſt hoc.

♃. *rad. Althææ, hyoſchyami, halikacabi* an. M. j. *rad. mandrag. recent.* ℔ ß.

Coq. in ſ. q. ſapæ & contundantur ac per cribrum traiiciantur.

Poſtea adde *opopanacis, bdellij, ammoniaci in vino liquator.* an. Drach. vj. *ſtyracis* Drach. iij.

Atque addito *ol. melino* F. Cataplaſma, aut *cera*, emplaſtrum; quo medicamento, niſi ſcirrhus teſtium emolliatur & diſcutiatur, fruſtra alia tentantur.

Si in pus talis tumor mutetur, pus non diu in teſte relinquendum, ne eius ſubſtantiam corrumpat & vlcus inſanabile vel gangrænam excitet. Ideóque commodiſſimum eſt, teſtem tum exſcindere.

Sunt & alij teſtium tumores, de quibus poſtea, *cap.* 7. inter herniæ ſpecies dicetur.

CAPVT IV.

De Situ teſtium mutato.

TEſtes etiam ſitum quandoque quaſi mutant, & nimis penduli fiunt: quod fit interdum ex nimia equitatione, interdū ex natatione in aquâ frigida, interdum ex [Situs teſtium mutatus.]

ex materiâ frigida ligamenta, à quibus pendent, ſeu cremaſteres laxante; quod accidit in morbis grauioribus & virium debilitate; ac teſtes penduli virium debilium ſunt indicium.

Corpus, ſi opus ſit, conueniente modo purgandum, & poſtea exſiccantia calida, ſi ab humoribus frigidis ſit laxatio, non ſolum teſtibus & pubi, ſed & oſſi ſacro imponenda, ex ſaluia, betonica, maiorana, primula veris & ſimilibus.

Interdum contra teſtes verſus abdomen retrahuntur, vt bubonocelen quaſi mentiantur. Interdum etiam planè in abdomine reconditi ſunt. Idque nonnullis naturale eſt & nullo modo curari poteſt.

Interdum quoque accidit hoc ab inflamatione ligamentorum aut diſtentione neruorum. quod vbi euenit, emollientia & laxantia vſurpentur.

CAPVT V.

De Vulneribus, Vlceribus, Cancro & gangræna teſtium.

Vulnera teſtium.

Teſtium vulnera. VVlnerantur interdum teſtes: quod ſanè periculo non vacat ob grauia, quæ ſubſequi ſolent, ſymptomata. Ita refert Matthæus Glandorpius, *in ſpeculo chirurgico, obſeru.37.* Iuueni cuidam dextrum teſticulum frameâ tranſactum fuiſſe, vt in maximam auctus fuerit molem, & dolor ac deliria ſucceſſerint.

Eaſdem curandi Indicationes & leges habent teſtium, vt aliarum partium, vulnera.

Iuuenis cuius modò facta eſt mentio, curatus fuit, vena tali inciſâ (poteſt etiam primum in brachio, ſi opus ſit, vena aperiri) & clyſtere iniecto, teſticulus etiam, vt & totum ſcrotum cum pene & pectine, inunctus fuit oleo roſaceo, & impoſitum cataplaſma digerens ac roborans, adhibitúmque emplaſtrum diapalma.

Vlcera teſtium.

Teſtium vlcera. Interdum poſt inflammationem relinquitur vlcus in teſtibus: nonnunquam & ſcroti vlcera teſtibus communicantur.

Sunt autem hæc vlcera valde periculoſa, vtpote in loco humido, & ſæpe in cancrum abeunt, aut in gangrænam terminantur.

Vt verò, ſi poſſibile ſit, rectè curentur, primò corpus conuenienti modo purgandum: deinde vlcus mundandum vnguento Apoſtolorum, adiecto vnguento Ægyptiaco. Lauandum etiam vlcus decocto roſar. balauſtior. myrtillor. cum modico thuris in aq. plantag. & vino rubr. facto.

Deinde ℞. *Tutiæ prapar. minij, plumbi vſti, antimonij* an. Drach.ij.

Cum *ol. myrtin. & cera*

Fiat Vnguentum.

Vel vſurpetur iſtud Gordonij.

℞. *Litharg. ceruſſ. cadmiæ, acacia, cortic. granat. ſang. dracon, tutia* an. Drach.ij. *aloës, ſarcocolla, thuris, aluminis* an. Drach.j.

Pulueriſatis adde *cera & ol. q.ſ.*

Fiat vnguentum.

Vt poſtea vlcus carne claudatur,

℞. *Aloes hepatica, ſarcocolla, anethi combuſti, thuris, lap. hamatitæ* an. Drach. ij. *alumin. vſti, flor. æris* an. Drach ß.

Cum *ol. roſar.*

F. Vnguentum.

Cicatrix tandem inducatur vnguento de minio, vel alio conueniente emplaſtro.

Cancer teſtium.

Vlcera teſtium in cancerum ſæpe abeunt. Habet eius rei hiſtoriam VVierus, *in obſeruat.* talem. Iuuenis quidam Nobiliſſimus cùm ex intempeſtiua Venere & aſſiduâ equitatione teſtium debilitatem contraxiſſet, & præterea lue Venerea laboraſſet, in herniam varicoſam & ſiniſtri ſcroti tumorem incidit. *Cancer.* Quam cùm chirurgi emollientibus curare tentarent, paucorum menſium ſpatio ſupra teſtem leue tuberculum, rubore aliquo tinctum, apparere cœpit. quo aperto nihil effluxit, nec vllum latentis in eo humoris indicium apparuit. In medicamentis ergo, quæ emollirent, putrefacerent ac pus generarent, perſeueratum eſt, donec ſe oſtentaret latens cancer, qui breui tanto furore efferbuit, vt ater teterrimo cum fœtore & frequenti ſanguinis fluxu tumoris multam partem depaſceretur atque excederet, ægróque tandem mortem afferret. Qui ante mortem valde deplorauit, quod VVieri conſilio non eſſet obſecutus, qui ſuaſerat, vt ab emollientibus, quibus cancer exaſperatur, abſtineret, & potius per leniter refrigerantia & exſiccantia incrementum mali prohiberet.

Gangrana teſtium.

Tandem etiam teſtes ex inflammatione & vlceribus planè corrumpuntur, & gangrænam contrahunt: quod malum ferè lethale eſt, eiúſque rei exemplum habet Foreſtus, *lib.17.obſ.6.* *Gangræna.*

CAPVT VI.

De Scroti morbis.

SCrotum, quod eſt teſtium receptaculum & externum tegumentum, & ipſum aliquos morbos patitur; præcipuè verò inflammatur, vulneratur, excoriatur & exulceratur, ac gangrænâ corripitur. *Scroti morbi.*

Inflammatio Scroti.

Inflammatione interdum corripitur ſcrotum, & quidem nunc ſolùm, teſtibus ſaluis, ſæpiſſime teſtibus ſimul inflammatis. *Inflammatio.*

Cauſſæ inflammationis ſunt eædem, quæ in teſticulorum inflammatione ſunt propoſitæ. Nonnunquam tamen etiam in febribus, & præcipuè malignis, inflammatio teſtium ſuccedit, naturâ vitioſos humores eò detrudente.

Inflammatio autem hæc facilè patet. Scrotum in tumorem attollitur, adeſt durities, rubor & calor, dolor lancinans, qui leui contactu exaſperatur, febris plerumque comes eſt.

Inflammatio ſcroti periculo non vacat. Cum enim ſit in loco humido, facilè in gangrænam mutatur, vt poſtea dicetur.

Curandi ratio eſt eadem, quæ teſtium inflammatorum.

Vulnera Scroti.

Vulneratur etiam ſcrotum. Et ſi ſolum, teſtibus ſaluis, vulneretur, facilè, vt alia vulnera, curatur. Si verò teſtes ſimul lædantur, curandum vulnus, vt *cap. præcedente* dictum. *Vulnera.*

Excoriatio Scroti.

Excoriatur interdum ſcrotum epidormide eroſâ, quod infantibus ſæpe accidit à lotio. Idem tamen & adultis ex eadem cauſſa euenit, ſi vrinam in lectum emittant. *Excoriatio.*

Curatur

Curatur in infantibus pompholygis ſeu nihili albi aſperſione & linteis mundis ac ſiccis ſæpe appoſitis.

Vel ♃. *Vng. de ceruſſ.* Vnc. ß. *litharg.* Drach. j. *ol. roſac. parum.*

F. Vnguentum.

Vel myrtus arida ſubtiliſſimè trita & cribrata, adiecto thure vel myrrha aut lapid. calaminari, aſpergatur.

Vlcera Scroti.

...cera. Exulceratur quoque ſcrotum, ab affluxu humorum acrium, vel poſt inflammationem; & quidem vel ſolum, vel cum teſticulis.

Curatur autem iiſdem remediis, quibus teſtium vlcera.

Gangræna Scroti.

...ngrena. Poſt inflammationem quoque interdum gangrænâ corripitur ſcrotum. Ita memini anno 1601. hîc ciui cuidam, qui febre maligna laborabat, ſubitò materiam ad ſcrotum detruſam fuiſſe, atque hinc eius inflammationem excitatam, eamque vnica die in gangrænam mutatam, totumque ſcrotum vſque ad abdomen eâ correptum fuiſſe: quod cum Cheirurgus ſectione demeret, teſticuli nudi conſpiciebantur: qui tamen idoneis medicamentis adhibitis & gangræna ſedata, carne à vicino abdomine ſuccreſcente obducebantur, vt teſticulus vterque vna carne obductus pomi figuram referret. Vir hic diu vixit & ſenex euaſit. Similem hiſtoriam ex D. Petro Holzheimio refert Glandorpius, *in Speculo Cheirurg. obſerv.* 38.

Gangræna hæc non ita periculoſa eſt, vt aliarum partium. Idoneis enim, quæ ad grangrænam ſolent, adhibitis medicamentis, natura ipſa circa abdomen putridum à ſano ſeparat, & quod corruptum eſt, facilè à cheirurgo demi poteſt.

CAPVT VII.

De Hernia & Scroti tumoribus.

Hernia ſcroti. INſignis verò ſcroti morbus eſt, qui ab inteſtinis omentoque ex abdomine in ſcrotum delapſo, vel flatu aut aqua in eo collecta, vel etiam carnea quaſi maſſa in eo genita excitatur, ſcrotumque inde in tumorem attollitur. Tumores hos pro diuerſitate cauſſarum, Græci, vt poſtea dicetur, nominibus diſtinguunt. Latini autem indecoro, ſed communi herniæ nomine appellant, vt ſcribit Celſus, *lib. 7. cap.* 19. Herniæ enim Sabinorum lingua Saxa dicuntur: quod nomen proculdubio ideo hiſce tumoribus ſcroti tribuitur, quod inſtar ſaxi duri ſint. Etſi verò de Hernia propriè dicta ſupra, *part. 2. cap. 6.* vbi de ſitu inteſtinorum mutato tractauimus, egerimus: tamen hîc de eâdem, vt morbus & tumor eſt ſcroti proprius, etiam agendum. Ea tamen, quæ loco allegato dicta ſunt, hic non repetemus. Equidem herniæ propriæ dictæ nomen præcipue ἐντεροκήλη, & ἐπιπλοκήλη, de quibus *loco allegato* actum, competit. Verumtamen aliis etiam ſcroti tumoribus idem tribuitur, & herniæ nomine etiam comprehenditur πνευματοκήλη, hernia ventoſa, ὑδροκήλη, hernia aquoſa, σαρκοκήλη, hernia carnoſa, κιρσοκήλη, hernia varicoſa. Etſi enim κήλη apud Veteres omnis tumor, quacunque parte eſſet, diceretur: poſtea tamen in ſpecie vſurpari cœpit de ſcroti tumoribus modò dictis. Cum autem, vt dictum, de enterocele & epiplocele ſupra actum ſit: reſtat iam, vt hic agamus de hernia ventoſa, aquoſa, carnoſa & varicoſa.

De πνευματοκήλη ſeu hernia ventoſa.

Pneumatocele. Πνευματοκήλη ſeu hernia ventoſa aut flatuoſa eſt tumor flatulentus in ſcroto; & ſolet aliquando cum hydrocele, aliquando etiam ſine eâ inuadere.

Cauſſa.

Cauſſa eius continens ſunt flatus; qui vel à vicinis inteſtinis & abdomine tranſmittuntur, vel ob debilem partis calorem in eo colliguntur; & omnia quæ ad flatus generandos faciunt, quæ alibi ſunt explicata, etiam hic locum habent. Eſtque hoc malum pueris ſatis familiare. Cauſſa.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur pneumatocele, quod ſcrotum, & interdum etiam vnà teſtes, valdè diſtenduntur ſine pondere & grauitate, flatuſque, ſi manibus ſcrotum premitur, deprehenditur, & de loco in locum mouetur cum ſono. Signa.

Prognoſticum.

Leuiſſima autem & curatu facilima eſt inter reliquas hæc herniæ ſpecies; cum flatus facilius, quàm aliorum tumorum in ſcroto cauſſæ, tollantur. Prognoſticũ.

Indicationes & Curatio.

Curatur verò, vniuerſalibus præmiſſis, & materia vnde flatus generantur, euacuatâ, flatus diſcutientibus remediis, iiſdemque, quibus in colicâ à flatu vtimur, nim. flor. chamæmel, meliloti, ruta ſem. cymini, carui, anethi, milij, bacc. lauri. Indicationes & Curatio.

Corpore ergo euacuato talis clyſter iniiciatur, præcipuè ſi flatus ex abdomine ſuppeditantur.

♃. *Ruta* M. ß. *flor. chamæmel. melilot. ſem. anethi* an. M. ß. *carv. cumini, lini* an. Drach. ij.

Coq. Colat. ♃. ℔j. *electuar. bened. laxat.* Drach. j. *de bacc. laur.* Vnc. ß. *ol. rutac. aneth.* an. Vnc. jß.

F. Clyſter.

Deinde ventri toti imponatur ſacculus ex floribus chamæmeli, meliloti, ſem. milii, cymini, carui, anethi.

Exhibeantur etiam flatus diſcutientia, galanga, cyminum, caryophylli, theriaca, Mithridatium, aqua zedoariæ, flor. chamæmeli & alia, quæ in colica flatulenta exhiberi ſolent.

Ipſi verò ſcroto talis fotus adhibeatur.

♃. *Origani, calaminth. ruta, flor. chamæmel. melilot.* an. M. j. *ſem. carui, cumin. anethi* an. Drach. ij.

Coquantur in vino pro fotu.

Poſtea inungatur ſcrotum *ol. ruta, chamæmel. anethino, cheirino, laurino, coſtino, ſambucino.*

Vel imponatur cataplaſma ex farina fabarum, lupinorum, ſem. cumini carui, flor. chamæmel. meliloti.

Vel ♃. *Fimi vaccini* ℔ij. *ſulph. viui, ſem. cumini* an. Vnc. ij.

Miſce & cum ſ. q. *melli & ol. anethin.*

Fiat cataplaſma.

Vel imponatur emplaſt. è bacc. lauri vel meliloti.

In pueris autem & tenellis corporibus olea dicta ſufficiunt cum aliquot guttis, aquæ vitæ; vel emplaſtra in olei diſſoluantur.

Abſtinendum à cibis omnibus, è quibus flatus generantur.

De Hydrocele, ſeu hernia aquoſa.

Hydrocele eſt tumor ſcroti ab aqua in eo collecta; & accidit hîc tumor frequentius cum hydrope Aſcite, aliquando etiam ſine eo. Colligitur autem aqua vel inter erythroidem tunicam, & darton dictam tunicam, vel extra ipſam, inter eam & pelliculas adiacentes, vel in propria pellicula continetur, atque hoc genus herniam in tunica ſuperagnata vocamus. Aliquando verò Hydrocele.

duplex hernia oboritur, cum materia aquoſa & intra tunicam darton dictam, & in ſuperagnata conſiſtit, vt Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 2. cap. 22.* ſcribit. Et quidem aliquando ſolùm aquâ ſcrotum diſtenditur, aliquando etiam flatus coniunguntur, vt in hydrope quoque fieri ſolet. Interdum etiam carnoſa quædam ſubſtantia circa vaſa ſpermatica concreta aquâ tecta latet, quæ, ſcroto aperto, paulò poſt in cancrum malignum degenerat, cuius rei duo exempla recenſet Guilielmus Fabricius, *cent. 4. obſeru. 65. & 67.* Vbi enim ſeroſus humor acris eſt, venas capillares membranaſque leuiter erodit, hinc pars illa ſanguinis, quæ paulatim exſudat, in carnem concreſcit, reliquum verò, quo ſeroſum eſt, ſcrotum ita extendit, vt caro tactu explorari non poſſit. Idem etiam, *obſeru. 65.* refert, iuuenem ſibi oblatum fuiſſe, quem cùm ipſe, & alij Medici ac chirurgi ſolum aquoſa hernia laborare putarent, nihilominus cùm cauſtico ſcrotum aperuiſſet, præter aquam etiam carnem quandam & induratam materiam circa vaſa ſpermatica inuenta fuiſſe. Etſi verò metueret, ne cancer ſuboriretur, tamen cum perpenderet ætatem iuuenilem, conſtitutionem corporis aliàs optimam & ſanam, leniter emollientia & diſcutientia applicauit, è quorum vſu cùm malum non ingraueſcere, ſed potius duritiem decreſcere videret, ad fortiora peruenit, & ità malum curauit.

Cauſſæ.

Cauſſa. Aqua autem hæc raro in ipſo ſcroto generatur, ſed ex abdomine affluit, in quo iis de cauſſis, quæ in hydrope ſunt expoſitæ, colligitur. Et licet interdum nondum hydrops adſit: tamen aliquid aquæ in abdominis cauitate colligitur, quæ ſenſim in ſcrotum deſcendit; etſi tanta eius copia nondum ſit, vt ventrem totum in tumorem attollere poſſit. Nonnulli quidem ſtatuunt, ſi hydrops nondum coniungatur, deſtillare ſeroſum eiuſmodi excrementum in ſcrotum è vaſis vrinariis illud ad veſicam deferentibus, ſi in earum tunicis raritas aliqua, vel à naturæ primordiis facta ſit, vel proceſſu temporis ob vim acrioris vrinæ ſuperuenerit, ob quam aliquæ eius guttæ aſſiduè transſudent, quæ facilè ſibi aditum parare poſſint ob ſuam tenuitatem & loci propinquitatem ad teſtes & ſcrotum. Verum tunicæ illorum vaſorum ſatis ſunt denſæ; vt non ſit credibile, vrinam per illas transſudare poſſe.

Verò magis conſentaneum eſt, ſi accidat hydrocele ſine hydrope, aliquid humoris aquoſi in abdomine cumulari, & hinc ad ſcrotum mitti, vel etiam à rene, vt mox dicetur, deſcendere, vel in ipſo ſcroto ob partium imbecillitatem, imprimis accedente cauſſa externa, vt percuſſione vel compreſſione, humorem aquoſum colligi, præcipuè ſi ſanguis ille, qui per vaſa ſpermatica ad teſtes defertur, ſit aquoſior.

Tumor autem nunc totum ſcrotum, nunc dextram vel ſiniſtram eius partem occupat. Et quidem cum ſcrotum vno ſaltem latere intumeſcit, citra externam cauſam, humor non eſt in ſcroto, ſed in membrana erythroide teſten continente. Et tunc nunquam dexter teſtis intumeſcit, ſed ſaltem ſiniſter, idque ob renem ſiniſtrum malè affectum accidit. Cum enim ſiniſtræ partis ſeminalis vena non ex caua, veluti dextra, oriatur, ſed ab emulgente ſiniſtri renis procedat; ſi ren ſiniſter malè affectus ſit, nec officio ſuo rectè fungantur, pars vrinæ cum per renem malè affectum deſcendere non poſſit, per ſeminalem venam in tunicam erythroidem delabitur, & tantus tumor interdum excitatur, qui etiam caput humanum ſæpe æquat.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumor ipſe oculis patet. Eſſe a. eum ab aqua, à fluctuatione, quæ, dum tumor premitur, animaduertitur, cognoſcitur. Præterea ſcrotum lucidum quaſi apparet & præcipuè ſi candela ei opponatur, ægerque de pondere & grauitate conqueritur: neque etiam tumor per compreſſionem in abdomen recedit, vt in hernia ab inteſtinorum prolapſu fieri ſolet, ſed ſemper ferè eiuſdem magnitudinis apparet. Vbi teſtes ſoli intumeſcunt, ſcrotum adhuc rugoſum aliquo modo apparet; quod non accidit, vbi aqua inter ſcrotum præcipuè continetur.

Quo in loco verò, & inter quam tunicam humor aquoſus contineatur, ſic cognoſcitur. Si inter erythroidem tunicam contineatur, tumor erit rotundus, paulò longior, oui inſtar, teſticuluſque ibi viſui & tactui occultatur, ſcrotumque ipſum albidius eſt, & nihil aut parùm intenditur. Si extra erythroidem tunicam ſub darto lateat humor, teſticulus tactui occurrit, ſcrotum magis intenditur. Si verò in ſuperagnata tunica humor hæreat, tumor vndique conglobatus alterius teſticuli imaginem refert.

Prognoſtica.

1. Malum hoc pro cauſſarum varietate nunc magis nunc minus periculoſum eſt. Quæ enim cum hydrope coniungitur hydrocele, non curatur, niſi hydrope prius curatâ, & eius cauſſa ablata. Nam licet aqua ſemel vel diſcutiatur, vel ſcroti apertione euacuetur: tamen noua rurſum affluit. Si verò cauſſa aquam generans minus grauis ſit, facilius curatur. Prognoſtica.

2. Qui à cauſſa externa eſt ſcroti tumor, non ita difficulter curatur.

3. Is, qui eſt in ſiniſtro teſte à ſiniſtri renis vitio ortus, difficulter curatur, & nonniſi rene curato, quod ſæpe impoſſibile eſt: & temporis progreſſu ab acrimonia humoris ſubſtantia teſtis corrumpitur, & immedicabile vlcus excitatur. Licet etiam teſtis ſectione auferri poſſit, & ita tumor tolli: tamen poſtea humor, qui antea in teſtem deſcendebat, in corpore hæret & alia mala excitat. Ita refert Dodonæus, *obſ. c. 39.* Anglum quendam in grauiſſimum teſtis ſiniſtri dolorem incidiſſe, qui nullis remediis leuari poterat. Cum verò vltimum remedium videretur ſectio & teſtis ablatio, ea Antuerpiæ inſtituta eſt, quæ cum perageretur, hydrocelem latuiſſe deprehenſum, cum copioſa in ſecantis faciem aqua exſiliret. Curatus verò & ſanatus à vulnere paulò poſt de lumborum dolore & grauitate conqueri cœpit, in pube etiam circa cicatricem dolor cum tumore ſucceſſit, & aliis accedentibus ſymptomatibus mors ſecuta. Corpore aperto deprehenſus ren ſiniſter admodum, ac iuſta quantitate maior, & ſubſtantia interiore haud parenchymatis colorem referens, ſed candida, concreto ac indurato puri ſimilis. E quâ obſeruatione apparet, cauſſam tumoris aquoſi teſticuli ſiniſtri fuiſſe renem ſigniſtrum malè affectum; Symptomatum verò ſuperuenientium & mortis ſubſequentis teſtis exſectionem. Cum enim teſte ablato ſeroſus ille humor ad teſtem confluere amplius non poſſet, in corpore retentus ſymptomatum variorum & mortis cauſſa fuit.

Indicationes & Curatio.

Curatio duobus perficitur, primò vt aquoſi humoris generatio, & affluxus prohibeatur; deinde is, qui iam præſens eſt, in ſcroto euacuetur. Indicationes & Curatio.

Quapropter ſi ſimul hydrops coniunctus eſt, curatio ad eum præcipuè dirigenda, & aquoſi humoris generatio prohibenda: quod etiam faciendum, ſi ſine hydrope, aqua in abdomine colligatur. Si verò ſiniſtri teſtis vitium, ſine hydrope tumoris cauſſa ſit, ad ſiniſtrum renem curatio eſt imprimis dirigenda. Et omnino cautè agendum, ſi hernia ſit in ſiniſtro teſte, ne malo curato grauiora eueniant ſymptomata. Itaque ſi vitium aliquod inſigne ſit in rene, vel planè à curatio-

ne abſtinendum, vel ſcrotum tantùm in inferiori parte incidendum, vt ſeroſus ille humor effluat. Imò interdum ſingulis annis id facere opus eſt. Ita refert Gulielmus Fabricius, *cent*. 4. *obſ*. 66. Ioh Griffonium Chirurgum Viro cuidam ſexagenario propter herniam aquoſam ſingulis annis ſcrotum parte inferiore perforâſſe, & ſeroſum humorem euacuâſſe, ac poſtea vlcus ad cicatricem perduxiſſe, atque hominem iſtum ad ſummam ſenectutem perueniſſe. Si verò in rene vitium non fuerit, & defluxum planè impedire libuerit, inciſio in ſuperiore parte ſcroti propè inguina facienda; vt non ſolum ſeroſus humor euacuetur, ſed prohibeatur etiam, ne rurſus noua aqua in ſcrotum defluat, quod cicatrix in erythroide facta impedit. Cuius curationis exemplum *ibidem* habet Fabricius. Cum n. Vir quidam quadragenarius herniâ aquoſâ in parte ſiniſtra laboraret, corpore prius purgatô, egroque in ſellâ collocato, ſcrotum in ſuperiore parte vſque ad tunicam erythroidem incidit, ipſumque ex anteriore parte ab ipſa membranâ aliquantum ſeparauit, & acu incuruatâ ac filo reduplicato vniuerſam hanc tunicam (præter vaſa ſeminalia) apprehendit, & mediocriter conſtrinxit atque ligauit. Poſtea ex inferiore parte ligaturæ membranam iam antè dictam ſecundum longitudinem incidit, & aquæ libras aliquot, ſed paulatim, extraxit, deinde turundam ſatis longam albumine oui madefactam ad latus teſticuli & inferiorem partem ſcroti verſus infixit, & inguina ac ventrem infimum oleo roſaceo inunxit, & hapſum cannabis, vitello atque albumine oui cum paucâ aquâ roſaceâ conquaſſato madefactum applicuit.

Poſtero die hoc digeſtiuum appoſuit.

♃. *Terebinth. lotæ* Drach. ij. *ceræ nouæ* Vnc. ß. *gummi elemi* Drach. j. *ol. roſac. amygd. dulc.* an. Vnc. ß. *de vitellis euor.* Drach. ij.

Diſſoluatur *gummi* leniſſimo igne cum *oleis*, *terebinthina*, & *cera* ſeparatim cum *pauxillo olei* liquefactis & additis, fiat vnguentem: tum admiſce *vitellum oui vnius, croci* Scrup. ß.

Neque proceſſum hunc, antequam vulnus probè eſſet digeſtum, mutauit. Tunc puluerem mundificatiuum vlceri & turundis quotidie inſperſit, & vlcus per duos menſes apertum tenuit, & corpus per interualla purgauit; vulnuſque cicatrice obduxit. Ab eo tempo vir ille benè valuit, optimam tamen victus rationem obſeruauit, & ſingulis annis aliquoties corpus purgauit.

Ipſam vero aquam in ſcroto contentam quod attinet, euacuatur ea vel inſenſibiliter, vel ſenſibiliter ſcroti apertione. Inſenſibiliter euacuatur per diſcutientia, de herniâ flatulentâ propoſita, quæ tamen hic potentiora eſſe debent.

Qualia ſunt, *farina fabarum, baccæ lauri, flores chamameli, meliloti, ſem. dauci, fœnigræci, agni caſti, cumini, carui, pulegium, calamintha, ruta, origanum, ſulphur, nitrum, ammoniacum.*

E quibus fiunt *fomenta, cataplaſmata, inunctiones, emplaſtra.*

Vel ♃. *Calaminthæ, origani, rutæ, flor. chamamel. meliloti* an. Mj. *ſem. dauci, carui cumini, viticis* an. Vnc. ß.

Contuſa craſſo modo coq. in *aqua ſ. q.* ad tertiæ partis conſumtionem.

Vel ♃. *ſem. cumini* Vnc. iij. *bacc. laur.* Vnc. ij. *ſalis* Vnc. jß. *ſulph.* Drach. j.

Coq. *in lixiuio ad tert. part. conſumpt.*

Colatura ſpongia imbuatur, qua ſcrotum foueatur: Poſt fotum imponatur hoc cataplaſma.

♃. *far. fabar.* Vnc. iij. *ſem. lini fœnugræc. pulv. flor. chamam. melilot.* an. Vnc. j. *cumini* Vnc. ß.

F. Cataplaſma, cui, ſi libet, ol. chamæmel. & rutac. addatur.

Vel ♃. *Cochlear. cum teſtis contuſar.* ℥iv. *bacc. laur. ſulph.* an. Vnc. ij. Cum *ſ. q. lixiuij.*

F. Cataplaſma.

Vel ♃. *far. fabar.* Vnc. iij. *pulv. flor. chamameli* Vnc. jß. *ſem. cumini, ſulph.* an. Vnc. j. *ſterc. caprini* ℔ß.

Cum lixiuio fiat cataplaſma.

Vel ♃. *Olivini, rutac. laurini* an. Vnc. iß. *bdellij vino ſoluti* Vnc. ß. *ſulph. viui* Drach. ij. *ſterc. caprini. q. ſ.*

F. Linimentum.

Vtile eſt etiam vnguentum Agrippæ & Arregon.

Vel fiat tale emplaſtrum.

♃. *ceræ* ℔j. *terebinth.* Vnc. iiß. *bdellij, ammoniaci* an. Vnc. ij. Miſce.

F. Emplaſtrum.

Quod ſi inſenſibiliter aqua diſcuti non poſſit, ſenſibiliter euacuanda ſcroto aperto. Aperitur autem ſcrotum ſcalpello: quod quidem præſidium, ſi intra ſcrotum ſaltem aqua contineatur, ſatis tutum & efficax eſt: ſi verò intra proprias teſtium tunicas deliteſcat, minus tutum & efficax. Chirurgiam autem hanc integrè deſcribit Paulus Ægineta, *lib.* 6. *c.* 61. Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 3. *cap.* 22. Celſus, *lib.* 7. *cap* 18. qui ibi videantur.

Poteſt etiam ſcrotum cauterio ſeu actuali ſeu potentiali aperiri.

Si cum hernia aquoſa caro aliqua circa teſticulum concreuit, cautè curatio inſtituenda; cum facilè malum in cancrum abire ſoleat. Cuius rei exemplum habet Dodonæus, *in obſerv. cap.* 40. Vir enim quidam generoſus, cum hydrocele parte ſiniſtra aliquoties laborâſſet, aperiri ſcalpello tumorem ſibi permiſit. Effluxit citò omnis humor, tumor quoque ſubſedit. Sed cum teſtis ipſe omninò eſſet corruptus, vicinas partes facile infecit. Subſecuta mox ſcroti vniuerſi, ac etiam penis, cum tumore & ingenti dolore, gangræna, & tandem mors. Ideoque conſultiſſimum eſt, ſcrotum incidere, ac teſticulum & quicquid circa ipſum concretum eſt, ſeparare atque exſcindere, dummodò id fieri radicitus poſſit. Si enim ſcirrhoſa illa materia proceſſum iam occupat, & abdomini adhæret, fruſtra curatio inſtituitur. Si verò materia maligna non ſit, vt curari poſſit, emollientibus id præſtandum; vt ſupra ex Guil. Fabricio, *cent.* 4. *obſ.* 66. dictum.

Ita etiam ſi teſticulus ex aqua corruptus ſit, quod ex fœtore & prauo colore aquæ cognoſcitur, teſtis extrahendus eſt, vt in hernia fieri ſolet.

Hernia humoralis. Recentiores hic adhuc vnam herniæ ſpeciem addunt, quam humoralem vocant, eamque ab omnibus humoribus, excepta bile, prouenire ſtatuunt. Verum ſi à ſanguine ſit hic tumor, & quidem cum inflammatione, pertinet ad inflammationem ſcroti & teſtium, de qua ſuprà dictum: aut ſi ex eo caro quædam concreſcat, pertinet ad ſarcocelem, de qua mox dicetur: ſi ab aqua eſt, eſt hydrocele: ſi ab humore aliquo craſſo, & indurato, ad tumores frigidos & ſcirrhum teſtium pertinet, de quibus ſupra diximus.

De Sarcocele ſeu hernia carnoſa.

Sarcocele. Aliquando etiam quiddam carnoſum in ſcroto naſcitur, teſtibuſque adnaſcitur, & ſcrotum in tumorem attollit, qui ſarcocele ſeu hernia carnoſa appellatur.

Cauſſæ.

Cauſſa. Generatur autem hæc hernia ex ſanguine impuriore ad teſtes & ſcrotum copioſius affluente, ibique in ſubſtantiam carni ſimilem mutato. Huic autem ſanguinis affluxui occaſionem præbent, hernia inteſtinalis, ictus, percuſſio, lapſus, ſectio ramicis non rectè inſtituta. Vt enim in arteribus, ſi cortex externus vulneretur vel contundatur, ex affluente alimento nodi fieri ſolent: ita etiam ſi membranæ vaſorum rumpantur, vel contundantur, vt quidem ſanguis non copioſius effluat, ſed alimentum affluens ſenſim exſtillet, ex eo talis caro à natura, quæ nunquam otioſa eſt, produci ſolet: Vbi tamen ipſa natura ſæpe ſimul data via cum bono alimento

alimento vitioſos aliquos humores extrudit, eoſque in talem luxuriantem carnem conuertit. Aliquando etiam materia hæc planè induratur & in ſcirrhum conuer titur.

Cur hernia carnoſa plerunque in dextro teſticulo fiat; & aquoſa in ſiniſtro. Quæritur autem hic non ſine cauſſa, cur hernia carnoſa plerunque in dextro teſticulo fiat, ſicut aquoſa in ſiniſtro. Scribit enim Guil. Fabritius, *cent.* 4.*obſerv.* 64. ſe vnicum tantum herniâ carnoſâ ex ſiniſtra parte laborantem vidiſſe, reliquas omnes in dextra parte fuiſſe. Cauſſa huius rei mihi videtur hæc, quod vas præparans ſeu vena ſeminalis dextri teſticuli ab ipſa vena caua, ſiniſtra verò ab emulgente oritur. Etenim ſi ſanguinem natura ad teſtes depellere velit, rectiſſime id fit per dextram venam ſeminalem, quæ ab ipſa vena caua oritur, ſicut contra ſeroſi humores facilius ad ſiniſtrum teſtem detruduntur per venam ſeminalem ab emulgente oriundam.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumor in ſcroto eſt durus, ſine inguinis tumore, ſenſim auctus; quo modo ab hernia inteſtinali differt, quæ mollior & ſubitò oboritur. Si tumor ſit durus & ſcirrhoſus, nec dolor nec calor adeſt; ſi verò tumor ſit malignus, dolor punctorius percipitur.

Videndum tamen diligenter, ne hydrocele vel alius teſticuli tumor pro carnoſâ hernia habeatur, quod interdum accidit, ſi aqua profundius lateat, & extra, etſi candela adhibeatur, nulla ſui ſigna exhibeat. Tale exemplum habet Foreſtus, *lib.* 27. *obſ.* 25. *in Scholio*, de quodam viro, qui teſtem vnà cum ſcroto in modum ſcirrhi paulatim in maiorem modum auctum, & durum per quinque annos habebat, vt omnes ſarcocelem eſſe putarent. Poſtea tamen cum emollientia & maturantia applicarentur, tumor mollior euaſit, & facto abſceſſu magna aquæ copia, quæ intus latuerat, cum impetu quodam erupit, vnde ſcrotum & teſticulus detumuit, ægerque ſanus euaſit.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Difficulter hic tumor curatur, præcipuè ſi ſit inueteratus, & plerunque non niſi chirurgiâ, qua vna teſtis tollitur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Vniuerſalibus præmiſſis, curandi via duplex eſt, nimirum vt vel per reprimentia tumoris incrementum inhibeatur, & per exſiccantia tumor abſumatur; vel, ſi hæc non proſunt, chirurgiâ caro illa, quæ præter naturam excreuit, tollatur. Nonnulli quidem etiam hic maturantia adhibere iubent. Verum cum non ſcirrhus ſit, ſed caro, quod excreuit, emolliri non poteſt; & ſi emollientia adhibeantur, caro magis excreſcit.

Poſſunt tamen etiam interna medicamenta, ad abſumendam ſarcocelem vſurpari. Ita ſcribit Matthiolus, *in Dioſcoridem, lib.* 3. *cap.* 18. ſe nouiſſe quendam, qui ononidis radicis puluere duntaxat pluribus menſibus ſumpto, carnoſum ramicem abſumpſit, & ſanatus eſt; licet à Medicis nullo alio medicamento, quàm ſola ſectione vſtioneque hunc curari poſſe, ſtatutum eſſet.

Externa. Externa medicamenta quod attinet, ſequentia à Medicis tribus Delphenſibus pro Doctore Iohanne Heutero, anno 1529. præſcripta fuiſſe, ſcribit Foreſtus, *lib.* 27. *obſerv.* 23. *in ſcholio.*

℞. *Maluarum, parietariæ, flor. chamæmeli, meliloti* an. Mj. *extremitat. abſinthij* p. j.

Coq. *in aqua* ad mollitiem, exprimantur & contundantur contuſis, adde *far. fabar. orobi* an. Vnc. iiij. *ſem. lini, pulv. cumini* an. Vnc. j. *vini Rhenani ſucc. caulium, mellis* an. q ſ.

Co quantur ad formam cataplaſmatis.

Item ℞. *roſar. cum capitibus, myrtill. ſumach, balauſtiorum, cortic. granator. nucum cupreſſi* an. Drach. ij. *acaciæ, aluminis* an. Drach. j.

Coq. in aqua fabrorum, pro ℔ iß. Adde *aceti* Vnc. ij.

Item ℞. *Praſſij, rutæ, flor. chamæmel. meliloti* an. M. j. *maluar. parietar.* an. Mſ. *vſneæ extremitat. abſinthij* an. pug. j.

Coq. in aq. ad mollitiem, & contundantur optimè,

Adde *farinæ fabar. orobi* ana. Vnc. ij. *pulv. cumini, nucum cupreſſi* an. Vnc. jß. *ſtercor. ouilli* ℔ ß. *lixiuij comm. ſucci caulium, mellis q. ſ.*

Coq. ad formam cataplaſmatis.

Alia etiam medicamenta, quibus Hiſpanum quendam ſeptuagenarium ab hernia quadam carnoſa magnitudine capitis infantis liberatum ſcribit, *ibidem* videantur.

Si verò medicamentis malum curari non poſſit, & moles tumoris ægro moleſta ſit, ſectione tollendus, & cute in inguine aperta euulſiſque vaſis ſeminariis cum illius loci teſte, ligatiſque ſimul vaſis ſub ligatura, caro amputanda. Minus periculi eſt ſi non in inguine, ſed ſcroti latere tumente ſectio fiat, & teſtis cum carne illi adnata per vulnus extrahatur.

Cirſocele, ſeu Hernia Varicoſa.

Si verò vaſa, quæ teſticulos nutriunt, varicum more dilatentur, & tumorem in ſcroto efficiant, Cirſocele, ſeu Hernia varioſa nominatur. *Cirſocele.*

Cauſſa.

Cauſſa huius tumoris ferè eſt humor melancholicus ad ſcrotum, & imprimis vaſa, quæ teſtes nutriunt, effuſus; quod accidit interdum in fine morborum ab humore melancholico ortorum: & aliàs etiam humor melancholicus in corpore cumulatus ad hæc loca tranſponi interdum ſolet. *Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hoc malum, quod tumor eſt minor, & quidem circa ea vaſa, quæ teſticulo alimentum præbent, ac cum pars affecta tangitur, apprehenduntur illa vaſa quaſi funiculi, tumorque eſt aliquantum obliquus, & racematim ac vuæ in modum quaſi conglomeratus, cum teſticuli relaxatione. Certis quoque temporibus, & præſertim vere ac autumno, ac cum inteſtina à flatibus diſtenduntur, aut pedes refrigerantur, dolor comitatur hanc Herniam, cum ſcilicet vaſa illa diſtenduntur. *Signa.*

Prognoſticum.

Malum hoc, vt alij ab humore melancholico orti tumores, curatu ſat difficile eſt. *Prognoſtici*

Curatio.

Vniuerſalibus præmiſſis, & humore melancholico expurgato, Curatio, vt in tumoribus melancholicis, inſtituenda. Et quidem nonnulli hanc Herniam ſectione curant. Verùm hæc cura quædam incommoda & pericula coniuncta habet. Nam ſine teſtis læſione vix fieri poteſt. Quapropter præſtat prius medicamenta exiccantia experiri, ſimulque teſtes ſemper in faſcia & ſubligaculo ſuſpenſos geſtare. Medicamenta autem illa ſint balauſtia, cortices granatorum, roſæ rubræ, bolus Armenus, nuces cupreſſi & ſimilia. Teſtaturque Fallopius, quendam eô ſolum curatum fuiſſe, quod teſtes per duos menſes in faſcia ſuſpenſos geſtarit, & ſingulis diebus aquam è nucibus cupreſſi in vaſe duplici deſtillatam adhibuerit, eâque ſcrotum humectârit, atque per ſe exiccari permiſerit. *Curatio.*

Alij emollientibus & diſcutientibus curam moliuntur,

tur, & propterea vſurpant balneum ſemicupium ex decocto rad. alth. ſem. lini, ſeſami & ſimilium; ac poſtea inungunt locum oleo ſeſamino, amygd. dulcium cum bdellio, idque diebus octo continuant. Deinde adhibent balneum ex lixiuio, in quo cocti ſint *flores chamameli & ſemen fœnigraci*. Tandem applicant hoc cataplaſma.

℞. *Rad. ſcrophul. bryon.* an ℔ß.

Coq ad mollitiem.

Contuſis adde *pulu. flor. chamamel. meliloti, ſem. anethi* an. Vnc. j. *farinæ orobi* Vnc. ij. *furfuris* Vnc. iij. *croci* Dr. ß. *ol. amygd. dulc. & lilior. albor.* an. q. ſ.

F. Cataplaſma.

Lapides in ſcroto.

Lapides ſcroti. Tandem inter morbos ſcroti non prætereundi lapides, qui aliquando, etſi rarò, in ſcroto reperiuntur. Ita Iacobus Moccius refert, citante Schenckio, *lib. 4. obſeru.* Monſpelij quendam ſcrotum prætumidum habuiſſe, tandemque ex putredine ruptum apertumque fuiſſe, lapidemque inde in quinque partes diffractum excidiſſe. Qui lapis proculdubio in ſcroto primariò generatus fuit. Aliquando verò in eo ex veſicæ ſectione & calculi ex ea extractione minus rectè inſtituta generantur, cuius exemplum ex obſ. D. Ioachimi Camerarij, *ibidem*, recenſet Schenckius. Cum enim iuueni cuidam lapis ex veſica ſectione extractus eſſet, & lithotomus minus peritus tantùm reſpexiſſet ad externum vulnus, neglecto altero ad collum veſicæ, id in fiſtulam degenerauit. Ex ſordibus ergo & ſabuloſa materia circa collum veſicæ, & in ipſo ſcroto collecta, tandem lapilli plurimi concreuerunt, ac ſcrotum intumuit, vt pro hernioſo illum omnes haberent. Natura tandem exitum quærente fiſtula ſuppurata aperta fuit & lapides paulatim protruſi ad viginti tres circiter. At cum tumor & dolor non decreſcerent, ſed & iſchuria periculoſiſſima ſuperueniret, ſectio inſtituta fuit, atque exempti lapilli centum & quinquaginta duo, quorum duo grandiores lupinos referebant magnitudine & figura. Fiſtula deinde mundata fuit, & topicis conuenientibus magna diligentia adhibitis ſpatio vnius menſis æger ille valetudinem ſatis tolerabilem eſt aſſecutus.

CAPVT VIII.

De Penis morbis.

Et primò de Meatus in pene vitiis, de penis diſtortione, inflatione, & inflammatione.

Penis morbi. PEnis ſeu membri virilis præcipuus vſus eſt, vt per id vrina euacuetur, & ſemen virile in vterum fœminæ iniiciatur. Quos vſus vt rectè præſtare poſſit, ſuam naturalem conſtitutionem habet, ab Anatomicis de- *Meatus vitia.* ſcriptam, quæ tamen variis modis læditur. De meatus huius, quatenus vrinæ emittendæ inſeruit, anguſtiâ ſupra, *part. 8. ſect. 1. cap. 7. 8.* dictum. De glande verò imperforata in ſpecie poſtea *cap. 10.* dicemus.

Contrà obſeruatum à Veſalio, *lib. 5. de corp. hum. fabric. cap. 14.* quendam in glandis apice (& procul dubio etiam in toto pene) duos obtinuiſſe meatus, vnum ſemini, alterum vrinæ paratum. Platerus etiam, vt *lib. 3. obſ.* refert, obſeruauit Nobilem quendam, præter foramen in media glandis ſede aliud quoque ſubtus circa glandis radicem & præputij exortum ab ortu habuiſſe, per quod & vrina & ſemen quoque emittebatur. Tale vitium etſi ſit ab ortu, ſpes tamen curationis ſupereſt, ſi foraminis labia vtrinque abradantur, & vulnus poſtea curetur, vt foramen hoc claudatur.

Numerum poſteà quod attinet, Penem quendam duplicem habuiſſe, Doctor Ioh. Iacob. VVeckerus Bononiæ in Anatomia publica vidit, vt Schenckius, *lib. 4. obſ. 8.* refert. Quoſdam etiam mēbrum virile nimis breue habuiſſe obſeruatum eſt, vt & quoſdam ſine membro virili natos. Quidam etiam id ſectione amiſerunt. *Numerus vitiatus.*

Præterea diſtorquetur nonnunquam & inflatur penis, interdum quoque inflammatur, tubercula meatus anguſtiam patitur, vulneratur, exulceratur, fiſtulis corripitur, gangrænam patitur: præputium interdum clauditur, interdum retrahitur, vt reduci non poſſit, interdum planè deeſt, de quibus iam agendum. Hoc prius in genere monendum, his morbis, qui poſt ortum contrahuntur, magis iuuenes, quàm ſenes eſſe obnoxios; ſunt enim iuuenes ſalaciores & ad venerem procliuiores, & hinc ſæpe varios morbos contrahunt. Humores etiam ſunt in iuuenibus calidiores & acriores, qui ſi ad membra genitalia commoueantur; varios morbos procreant.

Diſtortio membri virilis.

De numero mutato & breuitate vt aliquid amplius; præter ea, quæ modo dicta ſunt, addatur, opus non eſt, cum vitia iſta ſint incurabilia. Diſtorqueri verò interdum penem, vt generationi minus aptus ſit, compertum. Ita ſcribit Hollerius, *comm. ad aph. 63. lib. 5.* Vidimus, inquit, qui membro ita obtorto non poterat gignere, quod ſemen ſemper hæſitaret in ceruice vteri. Huic paratus eſt canaliculus plumbeus, vel argenteus accommodatus craſſitudini ipſius penis, in quem immiſſo, pene circumpoſitæ & alligatæ ſunt ciſtellæ, ita vt tandem figuram membri ſi naturalem recuperarit, & genuerit. Et peculiaris penis diſtortionis mentionem facit Iulius Cæſar Arantius, *de tumoribus præter naturam cap. 50.* de qua ipſius verba referre libet. *Veneri nimium addictis rarum affectionis genus, antiquis ignotum, quod ſpeciei propagandæ aduerſatur, interdum accidit. Etenim genitale diſtentum, ac ſpiritu turgens triſti cum doloris ſenſu diſtorquetur, quò fit, vt ſemen in vterum rectâ eiaculari nequeat. De hoc morbi genere neminem reperio, qui ita pertractarit, vt veram affectus cauſſam nouiſſe videatur: appellant tamen nodum penis. Nam etſi demiſſo & flaccido genitali nihil percipiatur incommodi, particulam tamē pertractanti paruulus quidam tumor fabæ vel glandulæ ſpeciem referens percipitur. Huic affectui pleroſque vidi, cauſſa ignaros, emollientia adhibuiſſe, quòd arbitrarentur, ſe duriuſculam illam ſubſtantiam quaſi humore affluxo imbutam, diſcutere poſſe. Sed tantum abfuit; vt id præſtarent quod etiam quotidie in deterius lapſi fuerint: nam arietini cornu in modum, in illud latus, quo tuberculum eſt, mentula reflectitur. Sed age cauſſam patefaciamus: primum tamen in memoriam euocare oportet, genitale viri nihil aliud eſſe, quàm duo ligamenta à pubis eſſe exorta, rotunda; atque intus arundinis in modum caua, fungoſa tamen; & rarâ ſubſtantiâ prædita, qua ſpiritu influente turgent. Qui verò Veneri nimis indulgent, frequenterque & diu, in mulierculis placeant, diſtento ſunt genitali; in hoc malum incidunt. Etenim ſpiritus ille incluſus in aliquam alterius ligamenti conucaui partem impetum faciens; eius particulam ita impellit, vt eam relaxet, ac protuberare faciat, quò fit; vt quantum latitudini affecta particula adiicitur, tantum longitudini detrahatur. Quod verò protuberat mentula, id ex propria natura ligamētali, non autem ob noui humoris affluxum accidit; vt morbus in figura, non in magnitudine cenſendus ſit. Satis igitur ex iam dictis conſtare videtur; quod emollientia adhibentes à ratione recedant, & affectum quotidie augeant, cum laxatum compingi & roborari poſtulet. Conueniunt igitur, quæ procidenti vmbilico atque hernis deſcripta ſunt; fotus præterea ex vino auſtero, nigro in quo gallæ; abſinthium, myrtilli; balauſtia; ſumach & eius generis efferbuerint. Commonefaciendi ſunt interim ægri, vt à venereis abſtineant; vel parcè vtantur; vſquequò affecta particula confirmetur.* *Diſtortio penis.* *Nodus penis.*

confirmetur. Sed hæc ad noui affectus cognitionem & curationem dicta ſint ſatis, ſi mihi ad hunc vſum probata medicamenta adiecero.

℞. *Aq.nucum pini, nucum cupreſſi, omphacij, aqua myrtill.*an.Vnc.iij.M.

Et ex his tepidis lintea madefiant, genitaléque obuoluatur.

Aliud.

℞. *Cort. myrobalanor. citrinor. myrobal. chebul.* an. Vnc.ß. *nuc.cupreſſi* num.xv. *pini* num.iv. *roſ.rubr.*p.j. *abſinth. Pontici* M.j. *gallarum, granorum myrti, ſem.ſumach.* an.Vnc.j.

Contundantur, incidantur, macerentúrque omnia in vino nigro auſtero & aquâ nucum pini, ac deſtillentur per balneum, egredietúrque aqua magna virtutis ad conſtringendum. Hac decoctione tepida madentia lintea adhibeantur: prædicto enim affectui curando aptiſſima eſt, admirabilique ad præcauendum à lue Venerea facultate pollet, ſi quis imbuta lintea inter glandem & præputium contineat, & eadem aqua interdum mentulam lauerit. Eſt enim quaſi antidotus, quâ prohibetur, ne ob infecta mulieris congreſſum, quod longo vſu compertum eſt, venenoſa morbi malitia concipiatur. Hæc ille.

Inflatio penis.

Inflatio penis. Inflatur & intumeſcit interdum penis, & quidem nonnunquam à flatulento ſpiritu, de quo infra *de priapiſmo* dicemus: nonnunquam ab humore calido, de quo mox, *de inflammatione penis* agemus: nonnunquam à flatu frigido, vel etiam humore aquoſo, id quod hydropicis accidit.

Malum hoc viſui patet. Cauſſæ verò ex iis, quæ præceſſerunt, & ſymptomatibus, quæ adſunt, facilè cognoſcuntur.

Quid autem periculi habeat colis inflatio, in priapiſmo, & inflammatione penis ſuo loco poſtea dicetur. Quæ autem fit ab humore aquoſo in hydropicis, impedit quidem aliquomodo vrinæ excretionem aliàs per ſe nihil periculi affert.

Curatur medicamentis exiccantibus & diſcutientibus, qualia in pneumatocele & hydrocele & inflatione teſtium propoſuimus. Fouendus nimirum penis menthâ, chamæmelo, abſinthio, anetho, ſemine lini, fœniculi, rutæ, & ſimilibus, quæ vel in aqua coquantur, & duplicatis pannis imponantur, vel in cataplaſmatis formam redigantur & applicentur. Gordonius *abſinthium, furfur & pedem columbinum* coquit in vino, & contrita imponit. Bertrutius adhibet hoc cataplaſma.

℞. *Stercoris columbini, flor.chamam. rutæ viridis, ſem. lini, anethi* an.P.j. *fermenti* P.ß. *nitri vel ſaponis* quartam partem.

Si tamen dolor, calor vel inflammatio adſit, eiuſmodi calida non conueniunt.

Inflammatio penis.

Inflammatio penis. Inflammatur quandoque penis, ſanguine præter naturam & modum ad eum confluente. Qui ſanguinis affluxus, ſed rarius, interdum accidit, natura vitioſos humores cum ſanguine eò protrudente; plerumque verò à cauſſis externis, nimia Venere, concubitu cum muliere, cuius vterus eſt immundus & acribus humoribus repletus, à caſu, percuſſione, vulnere.

Malum ipſum per ſe patet: adeſt tumor, rubor, ardor, dolor, ſæpe etiam febris.

Eſtque malum hoc ſatis periculoſum; cum membrum hoc ſit exquiſito ſenſu præditum, & ad id propterea humores facilè confluant.

Curatur verò, vt aliæ inflammationes curari ſolent. In principio ergo inſtituenda venæſectio, & ſi opus ſit, etiam purgatio. Simul ſtatim in principio repellentia applicentur; in augmento addantur reſoluentia, quæ in ſtatu augeantur, & tandem ſola applicentur. Poſſunt nimirum in principio applicari farina hordei, roſæ rubræ, folia hyoſcyami vel epithematis, vel cataplaſmatis formâ. In augmento addantur folia althææ, maluæ, flores chamæmeli: in ſtatu iidem flores & ſemen fœnugræci ac lini, oleum commune, chamæmelinum, lilior.alborum.

CAPVT IX.

De Tuberculis & verrucis penis.

Tubercula & verrucæ penis. VAria etiam tubercula in pene & præcipuè in meatu eius oriuntur, de quibus ſuprà, *p.8. ſect.1. cap.9.* dictum. Faciunt autem hîc nonnulli peculiaris tumoris mentionem, ganglij ſcilicet, tractatque de eo Foreſtus, *lib.26. obſ.* qui fuerit in quodam Harlemenſi, duritie ſcilicet quaſi ſcirrhoſâ, non ſolum glandem occupans, verùm etiam neruum ipſius dorſi priapi. Verùm cùm ganglium definiat Paulus Ægineta, *lib.4.cap.16.* & *lib.6.cap.39.* Aëtius, *tetrab.2.ſerm.3. cap.83.* quòd ſit nerui nodoſa concretio, ac tumor ex ictu aut labore proueniens, ſcribatque ganglium accidere partibus motui dicatis, præcipuè manuum iuncturis ac talo, vero conſentaneum non videtur, verum ganglium fuiſſe illum tumorem à Foreſto deſcriptum, ſed potius aliam carnoſam excreſcétiam. Et proinde cùm ipſe Foreſtus malum illud pro incurabili habeat, & quæ in genere de ganglio proponi ſolent, in doctrina de tumoribus explicanda ſint, hîc de ganglio nihil addimus. Et ſi quæ talia tubercula curandi ſpes eſt, iis medicamentis, quæ ſuprà *loco allegato* propoſita ſunt, inſtituatur curatio.

Verruca penis. Excreſcentiæ etiam quædam carneæ, molles, & fungoſæ, ab aliquibus myrmeciarum & tymorum nomine indigitatæ circa glandis carnem, & ſub ipſo præputio extuberant, continuò madent, malè olent, ac indies augentur atque adeo ſæpè excreſcunt, vt glandem tegere præputium nequeat, iiſque, qui morbo Gallico laborant, familiares.

Hæ vt tollantur, filo ſerico ſingulæ circa baſin comprehendendæ & vinciendæ ſunt, donec baſi conſtricta, & alimento denegato tandem decidant. Carunculâ delapsâ alumine locus inſpergendus, & linteum aquâ roſaceâ, cui aliquid tutiæ præparatæ admixtum ſit, madidum ſuperponendum. Forfice etiam caruncula abſcindi poteſt.

Verruca ſummo balani, quæ tandem in fungum cancroſum degenerauit, hiſtoriam notatu dignam habet Guilhelmus Fabricius, *cent.3. obſeru.* 88. quæ talis eſt. Faber quidam ferrarius à teneris annis verrucam in ſummitate glandis habuit, lentis magnitudinem vix excedentem, ex quâ ante coniugium nihil doloris ſenſit, in matrimonio verò in coitu ſummum dolorem percepit, ita vt per tredecim annos ab vxore abſtinuerit, progreſſu temporis verruca in monſtroſum cancrum, magnitudine infantis recenter nati capiti nihil cedentem degenerauit, & penis in maſſam carnis inæqualem, liuidam transformatus fuit, fœtor talis adfuit, vt familiares & amici conſortium ipſius ferre nequiuerint. Vlcera etiam non pauca, è quibus vrina hinc inde effluebat, hunc fungum cancroſum ambiebant. Morbi tamen pene deſperati curam ſuſcepit Guilielmus Fabricius. Corpore conuenienter euacuato (formulæ *allegato loco* videatur) & venæſectione prius inſtitutâ, membrum virile vſque abdomen præſcidit, & mox puluerem ſuum ad ſanguinem ſiſtendum ſtuppis albumine oui madefactis applicauit, ac linteis duplicatis, & oxycrato imbutis inguina & ſcrotum inuoluit, faſciiſque colligauit, miniſtroſque conſtituit, qui per vices manu oxycrato madefactâ ſtuppas cum puluere continuò continerent, ne ſanguis erumperet.

erumperet. Cauterium enim actuale in hoc caſu periculoſum putat, cùm quod meatum vrinarium obſtruat, tùm etiam viſcerum & vicinarum partium inflammationem pariat. Et omnino in abſciſſione membri virilis, vbi eâ opus, danda opera ne nimia fiat ſanguinis profuſio, ac inde æger de vitâ periclitetur, cuius rei duo exempla, *ibidem obſeru.* 89. refert idem Fabricius. Sequenti die digeſtiuum impoſuit, ac ventrem circumiacenteſque partes oleo roſarum & myrtillorum inuxit; idemque defenſiuum imo ventri applicauit, vulnuſque more ſolito curauit, vt æger pleniſſimè conualuerit. Pro pene autem & vrinæ canali ipſi inſtrumentum peni ſimile aplicauit, cuius figura *ibidem* videatur.

entula monſtroſa. Mentulæ quoque monſtroſæ hiſtoriam habet Philippus Honchſtetterus, *obſeru. medic. Decad. 6. caſu* 8. hác. Conſiſtentis Vir ætatis, habitus craſſi, ſed cacochymici, ruber facie monſtrauit in Noſocomio monſtroſam mentulam, verrucis prægnantem innumeris, acinos botrys adglomeratione æmulantes. Pars quædam tumida, renitens, cuti concolor, inſtar globi rotunda abdomini adhærebat; quæ capiti modò nati infantis magnitudine reſpondebat, hæc carebat verrucis. Coles ad ſtuporem magnus, tumidus, lo gitudinis cum ſcroto circiter vlnæ Auguſtanæ. Præputium retroactum circa glandis radicem, neſcio quem tumorem criſtæ dedit, qui copioſis, ſubfuſcis verrucis luxurians glandem inſtar collaris moderni, quod ex multiplici panño ad fimbriam flocculis ornato, conficitur, ambiuit. Glans tuberoſa, & veſicam quaſi ſublata palmâ fuit longior, & pugno maior, ob ligamentum aliquo modo tetracta, quam verrucæ obtegabat copioſiſſimæ, quales in collo gallorum Indicorum conſpiciuntur, cum furor eos agitat. Reliqua *ibid.* videantur.

CAPVT X.

De Glande imperforata.

lans imperforata. ACcidit etiam interdum, vt meatus ille per ſemen eiici debet, non pateat, vel anguſtior reddatur; compertum enim, quoſdam glande non perforata genitos fuiſſe, quos Græci ὑποσπαδίαιος appellant, de quibus etiam Paulus Ægineta, *lib. 6. cap.* 54. agit, eiuſque exempla aliquot collegit Schenckius, *lib. 5. obſeru.* Quia verò hæc affectio hoc incommodi affert, vt neque mingere in partem anteriorem poſſint, niſi valdè ad pectinem membrum reflexerint, neque liberos generare; cum ſemen ipſos in directum eiaculari in vterum non contingat; curatione opus eſt Et quidem iſta glandis clauſura ita plerumque comparata eſt, vt negotio non ita difficili aperiri poſſit, de quâ agit Ægineta, *loco allegato*: interdum verò ita facta, vt veſtigium nullum appareat, vbi foramen eſſe debebat, & propterea nec arte aperiri poſſit. Quod vbi accidit, natura plerunque viam ſibi aperit, ſicut id paulò infra glandem cuidam factum ſcribit Beniuenius, *de abd. ſan. & morb. cauſſ. c.* 7. & Amatus Luſitanus, *cent.* 1. *curat.* 23. refert, infanti cuidam, cui nec foraminis veſtigium in glande apparebat, ad radicem penis prope teſticulos foramen fuiſſe, per quod vrina non guttatim fluebat, ſed directò emanabat.

Si verò foraminis veſtigium appareat, id clauſum aperiri debet hoc modo. Locus, vbi foramen eſſe debet, ferro acuto incidatur ad quantitatem foraminis naturalis, donec ad apertum virgæ canalem perueniatur. Nonnulli quidem perforationem ferro candente fieri volunt, ſed periculo id non vacat, & per ferrum acutum apertio tutior eſt. Foramine facto canula plumbea, vel argentea indenda eſt, quæ primò oleo roſaceo, hinc linimento cicatricem inducente illinatur, eaque tam diu vtendum, donec cuticula vrinæ viæ inducatur.

CAPVT XI.

De vulneribus, vlceribus, fiſtulis & gangræna penis.

VVlnerari interdum etiam penem contingit. Quod ſi fiat, id periculo non vacat, cùm inſignis hæmorrhagia, inflammatio, dolor, ac alia periculoſa ſymptomata, imò interdum mors ſubſequi ſoleat. *De vulneribus, fiſtulis & gangræna penis.*

Curatio autem hîc, vt in aliis vulneribus, præcipuè partium membranoſarum, inſtituenda. Vtile eſt hîc medicamentum, quo componitur ex lithargyro, ceruſſa lota, myrrha, ſarcocolla, tutia præparata, tragacantha. E quibus vel fiat puluis, qui vulneri tepido vino eloto, & deſiccato aſpergatur, vel cum oleo roſaceo vnguentum fiat, quod imponatur.

Vlcera, fiſtula, & gangræna penis.

Exulceratur interdum quoque penis; idque accidit plerunque, dum inflammatio & apoſtema in vlcus tranſit. Nonnunquam tamen eiuſmodi vlcera etiã fiunt à cauſſa primitiua, vulnere nimirum male curato, percuſſione, attritu, Venere cum immunda fœminâ, ac contagio. Interdum quoque quandoque ex cauſſa antecedente, ac materia ſpermatica corrupta, & inter caput virgæ ac præputium retenta, vt & aliis prauis humoribus ibidem collectis. Atque iſta vlcera interdum in cancrum degenerant, interdum in ſphacelum, vt vel tota virga, vel eius pars perdatur. *Vlcera penis.*

Sunt autem iſta vlcera varia, alia externa, alia interna. Atque alia ſunt in ipſa virga, alia in glande, alia in præputio. Alia etiam penetrant, vt tam externæ, quàm internæ partes exulcerentur, & vlcus ab externa parte vſque ad vrinarium meatum penetret. Alia ſunt recentia, alia antiqua, ſordida & maligna. *Differentia.*

Signa Diagnoſtica.

Si vlcera externa ſint, viſui patent; ſi interna, ex dolore, dum vrina tranſit, & pure ante vrinam exeunte cognoſcuntur. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Vlcera penis periculoſa ſunt, vtpote in loco calido & humido, & facilè putrefactioni obnoxio, vnde ſerpunt, & difficulter curantur, cùm vrina per meatum penis effluens curationem impediat. Præterea pars ipſa ſenſu exquiſito prædita eſt. *Prognoſtica.*

2. Et ſunt illa deteriora, quæ ſunt in radice virgæ; cùm ſint in loco humidiore.

3. Vlcera, quæ à lue venerea in his partibus excitantur, non curantur, niſi morbo illo prius curato; cùm ab eius malignitate foueantur.

4. Aliquando hæc vlcera in cancrum abeunt, vel etiam gangrænam inducunt, vt totum membrum virile abſcindere opus ſit, cuius rei exempla habet Valeſcus de Taranta, Guilhelmus Fabricius, & alij etiam autores.

Curatio.

Vt omnium partium vlcera abſterſione & exiccatione indigent, ita etiam hæc, & quidem vehementer exiccantibus, vt Paulus Ægineta *lib.* 3. *c.* 59. docet. In recentibus vlceribus aloë commoda eſt, ſi arida in puluerem redacta applicetur. Mitiſſima eſt, efficax tamen, pompholyx. Fortiora ſunt, charta combuſta, anethum vſtum, cucurbita vſta. Plura talia medicamenta habet Aëtius, *Curatio.*

Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 2. *cap.* 16. 17. & 18.

Si glandis regio exulcerata ſit, nullum medicamentum emolliens locum habet, ſed omnia ſiccantia ſint, ſint oportet. In principio ergo mundetur vlcus aquâ roſarum & plantaginis, vel hydromelite, vel aquâ, in quâ alumen diſſolutum ſit: deinde vino, in quo folia rubri, myrti, plantaginis, nuces cupreſſi, balauſtia, alumen cocta ſint, quô panni linei imbuti glandi imponantur, & præputium ſemper mundetur. Hinc vſurpandum vnguentum album camphoratum, diapompholygos, tutia, & alia ex aloë, lythargyro, ceruſſa, corticibus pini, & ſimilibus compoſita medicamenta. Vtile eſt & ſaccharum Saturni.

Vt ℞. *Litharg.* Vnc. ß. *plumbi vſti loti* Drach. iij. *tutia prap.* Drach. ij. *aloës* Drach. jß. *cortic. pini ſiccator.* Scrup. iv. *lapid. hamat.* Drach. j. *ſem. anethi combuſti, cucurbita ſicca vſta* an. Scrup. ij. *ol. roſacei* Drach. iij. *cera q. ſ.*

Fiat vnguentum.

Si verò vlcera antiqua, ſordida, & putrida ſint, abluantur hydromelite cum alumine. Poteſt etiam aliquid ſpiritus vini, qui à putredine valde præſeruat, addi.

Vel ℞. *Vini albi* Vnc. vj. *aq. plantag. roſar.* an. Vnc. ij. *flor. aris* Drach. ß. *aluminis vſti* Drach. j.

Miſce & parum ebulliant.

Vtile etiam vnguentum Ægyptiacum & Apoſtolorum, vt & aqua in Inſtitut. *lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 13.

Vel raſura telæ veteris melle roſaceo illinatur, & puluis ariſtolochiæ rotundæ inſpergatur atque imponatur.

Gangrana penis.

Si vlcera ſint virulenta, præcipitato cum alimento conueniente mixto vtendum; non tamen in eius vſu diu perſiſtendum, ſed quando quod calloſum & virulentum abſumtum eſt, fouenda pars decocto maluæ, althææ, ſem. lini, & medicamentum digeſtiuum idoneum vlceri imponendum, donec, quod corruptum eſt, ſeparetur, de qua re plura *de curat. luis Venerea* dicenda.

Interdum accidit, vt vlcus ſit circa glandem & inter præputium ac propter penis tumorem videri non poſſit. Tunc vinum melle roſaceo mixtum vel aqua viridis ſupra propoſita iniiciatur. Si verò penis & præputium ita intumuerint, vt nihil iniici poſſit, cataplaſma hoc vel ſimile imponatur.

℞. *Flor. chamam. melilot. roſar. farina ſem. fænugrac.* an. q. v.

Coq. in aq. & lixiuio.

F. Cataplaſma.

Quod ſi nec hoc modo pars exulcerata detumeſcat, & dolor perſeueret, & vlcus ſerpat, præputium ſecundum longitudinem incidendum, vt vlcus mundari, & conuenienti modo curari poſſit.

Si gangrænæ periculum immineat, circa vlcus & penem defenſiuum imponendum, & affecta pars ſcarificanda, atque alia pro gangrænæ curatione neceſſaria medicamenta applicanda quorum antea facta eſt mentio, vt vnguentum Ægyptiacum, Apoſtolorum, viridis, vel etiam hoc.

℞. *Terebinth. in aqua tragopogi lota* Drach. vi. *mellis roſati colati, ſyr. de roſ. ſiccis* an. Drach. ij. *ſang. Dracon.* Drach. ß. *myrrh.* Scrup. j. *vnguenti Ægyptiaci* Scrup. ij.

Miſce.

Si gangræna & ſphacelus penem corruperit, tutiſſimum eſt, id, quod corruptum eſt, vel etiam, ſi opus ſit, totum penem abſcindere, & medicamenta poſtea, quæ in aliarum partium gangræna & ſpacelo adhibentur, vſurpare. Exemplum huius rei habet Foreſtus, *lib.* 26. *obſeru.* 6. de quodam, cui penis poſt inflammationem ita puputrefactus fuit, vt cataplaſmati adhærens exciderit, & putrefactio etiam ſcrotum occuparit, ægro nihilominus idoneis medicamentis, quæ vlcus ſanarint, adhibitis, teſtibuſque noua carne obductis, viuo manente, & ex ventre per foramen ſaltem vrinam emittente: & ſimile exemplum etiam antea è Guilhelm. Fabric. *cent.* 3. *obſ.* 88. retulimus.

Vlcus in meatu penis.

Vlcus in meatu penis.

Interdum verò vlcera in ipſo meatu penis generantur, & quidem ex tuberculo ſeu apoſtemate intus oborto, vel ex ſemine acri & virulento vt in gonorrhæa virulenta accidere ſolet, vel ex vrina acri, vel ex calculis aſperis & anguloſis, qui in tranſitu meatum hunc lædunt.

Cognoſcuntur autem talia vlcera præcipuè è dolore, qui inter meiendum percipitur, & ex pure, quod ante vrinam excernitur. Penis interdum tenſus & tumidus eſt. Diſcernitur verò hoc vlcus ab vlceribus veſicæ, quod in veſicæ vlceribus pus vrinæ miſcetur, & ſquamulæ quædam cum vrina excernuntur, ac ipſa vrina fœtet.

Curantur autem talia vlcera facilius in iuuenibus. Verùm curatio maturanda. Niſi enim maturè curentur, carunculæ in meatu vrinario gignuntur, quæ vrinæ emiſſionem impediunt. In ſenibus verò rarò aut nunquam talia vlcera curationem ſuſcipiunt.

Curatio vt rectè peragatur, victûs ratio ea inſtituenda, quæ humorum acrimoniam obtundat, & propterea vtilis eſt ptiſana hordeacea cum amygdalis dulcibus, & ſeminibus frigidis maioribus. Vitanda vero acria, ſalſa, acetoſa, diuretica.

Deinde corpus à vitioſis humoribus mundandum, humoreſque acres temperandi.

Topica.

Topica quod attinet, vlcus abſtergentia & glutinantia per ſiphonem iniicienda, nimirum aqua plantag. equiſeti, myrtillorum, vel ſucci harum plantarum, vel trochiſci alkekengi cum aq. roſar. equiſeti.

Vnguentum Petri Bajeri, quo quidam habens penem cancroſum ſanatus fuit, eſt hoc.

℞. *Succi extremitatum rubi, ſucci extremitatum fruticis roſar. aceti* an. Vnc. ij. *thuris maſtiches* an. Drach. iij. *lithargyr. aur.* Vnc. j. *vini Maluat.* Vnc. vj. *ſucci ſempervivi* Vnc. iij. *aqua vita* Vnc. iv. *virid. aris* Drach. ijß. *vitrioli, alum. vſti* an. Drach. iß. *camphor.* Drach j. *ol. roſ.* Vnc. vj.

Pulueriſatis pulueriſandis ſubtiliſſimè, & cribratis coq. omnia lento igne, exceptâ camphorâ, quæ in fine addatur, vſque ad conſumtionem ſuccorum, Addatur cera & fiat Vnguentum.

Vel ℞. *Vini albi* ℔. j. *aq. roſar. plantag.* an. Vnc. iij. *alum. vſti* Drach. iiß. *virid. aris* Drach. j. *camphor.* Scrup. j.

Miſce.

Vel ℞. *Spuma argenti, ceruſſ. tutia prap.* an. Drach. j *ſacch. candi* Vnc. ß. *camphor.* Scrup. ß. *aq. roſar. plantag.* an. Vnc. iv. Miſce.

Fortius eſt, ſi addatur *aluminis* Drach. j.

Ad cicatricem tandem inducendam vtile eſt hoc.

℞. *Aq. plantag. roſar.* an. Vnc. iv. *trochiſc. albor. Rhaſis* Vnc. ß. *boli Armen.* Drach. ß. Miſce.

CAPVT XII.

De Præputij morbis.

Phimoſis

Præputij morbi.
Phimoſis.

PRæter penis morbos hactenus enumeratos etiam quidam peculiares præputij morbi ſunt, inter quæ primò φίμωσις, eaque, vt Paulus Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 55. docet, duplex. Quandoque enim præputium ita integit glandem, vt rurſum detrahi, & glans detegi non poſſit, vnde ſeminis eiaculatio interdum impeditur, & viri ſteriles efficiuntur, quod vitium in ſpecie φίμωσις appellatur. Quandoque verò abductum amplius induci non poteſt, quæ ſpecies propriè παραφίμωσις nominatur. Prima differentia, vt *ibidem* docet Ægineta, fit vel à primà conformatione & natiuitate, vel ab vlcere malè curato, & cicatricem, vel ob carnis accretionem: ſecunda verò à Venere nimia, vt & in pudendorum inflammationibus, aut quando aliàs

violenter

violenter præputium retrahitur, vt intumeſcat, vnde reduci non poteſt. Primam φίμωσιν Ægineta per chirurgiam curat, vt *allegato loco* videre eſt; modúſque operandi hic eſt: Vniuerſali corporis euacuatione præmiſsâ, linea recta per ſuperiorem mediumque præputij partem atramento ita notanda eſt, vt vaſa grandiora vitentur. Hinc curuo inſtrumento inter glandem & præputium inſinuato cutis ſecundum rectam lineam vno ductu diſcindenda, ita vt interna & externa cutis ſibi reſpondeant, & par ſit vtriuſque ſectio, neque minor, quàm ex vſu ſit. Sectione factâ ſanguinis fluxus ſiccis linimentis comprimatur, hinc linteum oui albumine & aqua roſaceâ madidum imponatur, ægérque per triduum quieſcat, & curatio, vt in vulneribus ſolet, perficiatur.

Si calloſum ſit præputium, vt non amplius detegi poſſit glans, Fallopius, *de morbo Gallico, cap.* 84. ſine ſectione malum curat hoc modo. Sumit fiſtulam paruam ex plumbo, & imponit in foramen, vt æger per eam mingat; interim præputium oleo amygdal. dulcium, vel pinguedine gallinæ inungit. Secundo die imponit paulò maiorem fiſtulam. Tertio adhuc maiorem, & hoc modo progreditur deinceps, donec poſſit glans detegi & callus emolliatur.

De præputio à natiuitate prægrandi obſeruationem à D. Caſparo VVolffio communicatam habet Schenckius, *lib.* 5. *obſ.* Refert etiam Guilhelmus Fabricius, *cent.* 4. *obſeru.* 81. iuueni cuidam 22. annorum ætatis ab ipſa natiuitate præputium præter modum propendiſſe. Ita enim verſus anteriorem partem contortum erat, vt effluente vrinâ ipſa ſurſum verſus abdomen efflueret: Hinc veſicam commodè, & ſine madefactione veſtimentorum nunquam exonerare potuit, niſi ſolutis ligulis ad latrinas ſe conferret. Quod vitium quomodo curatum fuerit, *ibid.* videatur.

Idem, *cent.* 5. *obſ.* 55. quadragenarium quendam curauit, qui laborauerat à multis annis defluxione quadam humorum ad penem & præputium per certa interualla cum febre, & aliis ſymptomatibus.

In initio etſi malum corpore purgato & applicato medicamento diſcutiente facile cederet: progreſſu tamen temporis morbus contumacior factus frequentius ipſum inuaſit, & difficilius curari potuit. Nonnunquam enim talis durities in pene, & præcipuè in præputio remanſit, vt ſpatio duorum menſium illud retrò glandem retrahi non poſſet. Tandem vbi corpore expurgato & emollientibus ac reſoluentibus adhibitis tumor omnis euanuiſſet, ſuaſit, vt ſemel in menſe, aut ſingulis ſex ſeptimanis ſemel infuſum ſex granorum croci metallorum in vino ſumeret. Loco affecto ſacculum adſtringentem & roborantem ex radicibus tormentillæ, biſtortæ, plantag. balauſtiis, nucibus cupreſſi, roſis & ſimilibus in aquâ coctum, primò quidem per integrum menſem manè & veſperi applicuit, poſtea verò ter aut quater in hebdomade. Atque hâc methodo ſanatus eſt.

Altera differentia non ita difficulter curatur, ſi ſtatim membrum in lac tepidum immittatur, deinde cataplaſma ex emollientibus & leniter diſcutientibus imponatur: quibus ſi non cedat, fortius emollientia adhibenda ex ammoniaco, bdellio, & ſimilibus. Si verò malum inueteratum fuerit, & præputium quaſi occaluerit, incurabile euadit.

De παραφιμώσει hiſtoriam, eiúſque curationem etiam habet Guil. Fabricius, *cent.* 5. *obſeru.* 56. Sponſo cuidam iuueni, qui antea venerem nunquam exercuerat, ex nimia violẽtia frænum abruptum, & præputium retrorſum fuit detruſum, vt maximus dolor, & tumor totius membri virilis inde ſequeretur. Victus ratione tenui & refrigerante præſcriptâ, corpus cholagogis medicamentis expurgauit, & venam in brachio aperuit, regionémque renum vnguento refrigerante bis de die inungere iuſſit, loco verò affecto ſequens cataplaſma applicauit.

℞. *farin. hord.* Vnc. iiij. *pulu. roſar. myrtill.* an. Drach. ij. *balauſt. nuc. cupreſſ.* an. Drach. j.

Coq. *in aq. plantag. & roſarum,* ac *pauco aceto,* fiat cataplaſma, addendo vitell. oui vnius.

Cùm autem appetitus veneris curationi obeſſet, corpus iterum cholagogis purgauit, & lumbos ſeqq. oleis inunxit.

℞. *olei violac. nymph. roſar.* an. Vnc. j. *olei hyoſcyami per expreſſ.* Drach. ij. *camphoræ diſſolutæ in aceto roſar.* ſcrup. ij.

Miſce.

Cubitum verò ituro doſin laudani opiati exhibuit. Quæ medicamenta cùm aliquandiu continuaſſet, malum curatum eſt.

Si verò Phimoſis aut Paraphimoſis ſit ex impuro congreſſu; repellentibus & refrigerantibus locus non eſt. Materia enim maligna ad viſcera repelleretur. Quomodo autem phimoſis & paraphimoſis ex impuro coitu contracta curanda ſit, docet ibidem Fabricius, *obſ.* 57. prolixè, qui ibidem videatur.

Nonnunquam ipſos etiam infantes, imò lactentes hoc malum corripit, vt etiam idem Fabricius, *obſ. ſeq.* 58. docet, dum ex prauâ victûs ratione nutricis humor acris ad genitalia decumbit, ibique pruritum excitat, vnde affluxus humorum excitatur in præputium, vt mirum in modum extendatur, nonnunquam etiam inflammetur. Quod ſi accidat, victus tenuis & refrigerans nutrici præſcribendus, corpus eius conuenienti modo euacuandum. Si verò infans ablactatus fuerit, ipſe ſyrupo roſarum ſolutiuo purgandus. Hinc applicandum hoc cataplaſma.

℞. *Medull. panis albi* Vnc. iij. *pulu. roſar. rubr. balauſtior.* an. Vnc. ij. *croci* ſcrup. j. *butyri recentis* Vnc. j.

Coq. in *lacte vaccino, & addito vitello oui vnius*

F. Cataplaſma.

Si verò malum contumacius fuerit, applicetur ſequens cataplaſma.

℞. *farin. fabar.* Vnc. ij. *pulu. ſummit. abſinth. flor. chamam. ſambuci* an. Drach. iij. *pulu. far. ſem. fœnigræci* Drach. ij. *cumini* Drach. iiij.

Coq. in *vino rubro auſtero* in formam cataplaſmatis.

Pertinet & huc membranulæ freni dictæ cum glande coalitus, ſi nimirum inferiori glandis parti iuxta foramen frenum arctè & longiori, quàm par eſt, ſpatio connectatur; vnde erecto genitali eius extremitas diſtorquetur, vt rectè ſemen eiici nequeat; acciditque hoc vel à prima conformatione & natiuitate, vel ab vlcere malè curato. *Freni coalitus.*

Quod ſi accidat, inuertendum præputium &, frænum incidendum, diligentérque præcauendum, ne venæ vel arteriæ lædantur. Hinc extendendum præputium quouſque eſt neceſſarium, & linteum albumine oui madefactum, hinc digeſtiuum, & emplaſtrum aliquod ſiccans inter præputium & glandem imponendum, ne iterum conglutinentur.

Coalitus tamen præputij & glandis non ſolùm circa frænum, ſed & alibi fieri poteſt.

Siue autem ſolum frænum, ſiue præputium glandi connectatur; in diſſectione danda opera, vt ſolum frænum, aut caro, quâ coaluerunt, ſecetur, non verò glans aut præputium ſecando lædatur; præcipuè ſi coalitus hic ſit in infima parte balani. Si enim glans eò loci lædatur, meatus vrinarius perfoditur, atque inde facilè fiſtula fieri poteſt, è quâ poſtea vrina, vt & ſemen effluere poteſt. Si tamen aliter fieri non poſſit, potius aliquid de præputio, quàm de glande abſcindendum; cùm licet præputium diſſecetur, non adeo magnum incommodum inde oriatur. Etſi verò Paulus Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 56. contrarium ſtatuat, & potius aliquid de glande, quàm de præputio abſcindendum doceat; tamen id intelligendum eſt, quando coalitus præputij & glandis eſt vel in parte ſuperiore vel ad latera, non verò ad frænum in parte inferiore,

vbi ductus vrinatius tenui membranâ inueſtitur.

Præputium curtum.

Præputium curtum.

Quandoque etiam præputium curtum eſt, vt glandem totam tegere nequeat. Aliqui ad cutis huius elongationem duplicem chirurgiæ modum excogitarunt. Verum cùm iſtud vitium neque alicui actioni officiat, neque decorem vitiet, vix operæ pretium eſt, vt huius chirurgiæ tormentum ea de cauſâ quis ſuſtineat, vt Paulus Ægineta, *lib.6.cap.*53. ſcribit.

De Circumcidendis.

Circumcidendi.

Facit circumciſionis mentionem idem Paulus Ægineta, *lib.6.cap.*57. non verò eius, quæ religionis more fit, ſed eius quando ex pudendi affectione præputium nigreſcit. Oportet itaque totum id, quod denigratum eſt in ægris, in orbem diuidere: poſtea verò ſquama æris cum melle vtendum eſt, aut etiam malicorio & eruo, ad modum eorum, quæ linamentis excepta induntur. Si verò ſanguis eruperit, lunatis cauteriis vtendum eſt ad vtramque rem conferentibus, ipſam inquam ſanguinis eruptionem, & vulnus depaſcendo proſerpens: ſi verò tota glans aliquando fuerit conſumpta, plumbeo canali in meatum indito, vrinam per ipſum reddere iubebimus.

Fiſſura Præputij.

Fiſſura Præputij.

Finditur tandem etiam, & quaſi rimas agit, præputium: quod ſi accidat, *reſina frixa cum oleo roſaceo* miſcenda ad vnguenti conſiſtentiam, addito *vitello oui*, idque imponendum.

Vel ℞. *Olei roſac.* Vnc.j.ß. *amyli*, *thuris* an. Vnc.ß. Miſce.

CAPVT XIII.

De Hermaphroditis & ſexus mutatione.

Hermaphrodita.

HOc loco non prætereunda videntur, quæ de Hermaphroditis, quibus à Mercurio & Venere nomen inditum (Mercurius enim Hermes eſt, Venus Aphrodite) ſeu Androgynis, & ſexus apud Autores occurrunt. Etſi enim vitia iſta à prima conformatione contracta incurabilia ferè ſint: tamen Medico cognita eſſe ea, conuenit.

Inuentos autem fuiſſe Hermaphroditas, id eſt, homines, qui vtrumque ſexum virilem & muliebrem præ ſe tulerunt paſſim ex hiſtoriis patet, quarum plurimas collegerunt Iulius Obſequens & Lycoſthenes, aliique, qui de prodigiis & monſtris ſcripſerunt. Digerunt autem Autores Hermaphroditas in quaſdam claſſes, eorumque quatuor conſtituunt differentias. Prima eſt, cùm virilis ſexus præualet, & perfectus eſt, in perinæo autem exciſa tantum in vuluæ formam rima eſt, ea tamen minimè peruia, & ex qua neque vrina, neque ſemen prodit. Secunda eſt, cum muliebre membrum integrum & perfectum eſt, ſupra verò ad os pectinis carnea quædam ſubſtantia penis ſimilitudinem habens adnata eſt, vrinam tamen aut ſemen non fundens, ſcroto etiam & teſtibus carens. Tertia eſt, cum vtriuſque quidem ſexus expreſſa adeſt imago, inefficax tamen ad generationem, & alterutrâ ſaltem mictioni inſeruiente. Quarta eorum, qui vtroque ſexu valent, & maris ac fœminæ munus obeunt, & vtriuſque ſexus genitalia perfecta habent.

Verùm rectè hîc Ariſtoteles, 4. *de gener. animal. cap.* ſcribit: quibus gemina habere genitalia accidit, alterum fœminæ, iis ſemper alterum ratum, alterum irritum redditur, cum per alimentum ſubinde deliteſcat, quoniam præter naturam eſt. Neque hiſtoriæ facilè aliud docent. Vnde etiam ſcribit Conſtantius Varolius, *lib.* 4. *Anat. cap.* 4. impoſſibile eſſe, vtrumque ſexum reuera in vno indiuiduo reperiri. Et ſi inueniantur, mulieres, quæ vtrumque ſexum habere putentur, eſſe nympham in eam molem auctam, vt membrum virile referat, eſſe tamen imperforatam. Si verò genitalia interna ſpectentur, eſſe muliebria, & nihil monſtroſum intus reperiri, id quod ſæpè annotarit. Si verò inuenti ſint, qui muliebra etiam habere putati ſint, fuiſſe tantùm aliquam in pudendo fiſſuram, quæ tamen non penetrauerit, nec membrum virile admiſerit; quale quid quoque habet Columbus, *lib.* 15. Scribit etiam Hieronymus Fabritius ab Aquap. *de Operat. Chirurg. cap. de Hermaphroditis*, ſe obſeruaſſe in viro inter anum & teſtes ſtatim ſub teſtibus præter ſua genitalia membra conformata quoq; fuiſſe labia vuluæ, ſine tamẽ aliqua cauitate. In mulieribus verò obſeruâſſe nympham productam fuiſſe nunc ad duos, nunc ad tres digitos; quæ tamen fuerit flaccida, neque erigebatur; plura ſe non obſeruâſſe. Et ſi inuentæ fuerint fœminæ, quæ in vtroque coitu, & cum fœmina & cum maſculo voluptatem perciperent, hoc ſaltem factum putat Varolius vi ſeminis ad vterum emiſſi, quatenus fœminæ fuit. Si qui verò ſunt reperti, qui vtrumque ſexum habere viſi ſunt, vtrumque habuerunt imperfectum, qualia exempla refert Columbus, *lib.*15. *Anatom.* Primum eſt de fæminâ Æthiopica, quam viuentem vidit, cui vterque ſexus imperfectus contigerat, peniſque minimi digiti longitudinem craſſitiemque non excedebat, vuluæ autem foramen adeo anguſtum erat, vt minimi digiti apicem vix intromitteret. Alterum cuiuſdam, quam mortuam ſecuit. Cum enim in Anatomia generationis vaſa accuratè peruestigaret, & vaſa ſeminaria, teſteſque conſideraret, tandem hoc comperit, vaſa quidem præparantia ab aliarum fæminarum præparantibus vaſis non differre, ſed deferentia differre. Non bipartita erant, & ex binis quaterna natura genuerat, ex quibus duo, quæ etiam maiora erant, ad matricis concauum deſtinabantur, reliqua duo ad penis radicem, qui glandularum paraſtatarum expers erat. Vterus, nec non vteri ceruix à cæterarum fæminarum matrice colloque nihil diſtaret. Peni ſcrotum contiguum non erat, imo ferè ſcroto prorſus carebat, & duobus muſculis præditus erat huius fæminæ penis, non quatuor, præterea tenui pelle integebatur, nullumque aderat præputium. Et habentur exempla etiam alia apud Autores, in quibus vterque ſexus conſpicuus quidem, imperfectus tamen fuit.

Ob quam autem cauſſam naſcantur Hermaphroditæ, ſanè obſcurum, atque alij, vt Aſtrologi, in cœlum, & ſtellæ Mercurij ac Veneris, certum coitum, cauſſam referunt; ſed minus rectè, cum ſub eodem poſitu, quo Hermaphroditæ naſcuntur, alij etiam naſcãtur, qui Hermaphroditæ non ſunt; alii in vtericellas, quæ Antiquorum quorumdam, ſed falſa fuit opinio: alij in tempus conceptionis, qui gigni Hermaphroditas ſtatuũt, ſi conceptio fiat, fluentibus adhuc menſibus; quæ ſi cauſſa eſſet, multò procul dubio frequentiores generarentur Hermaphroditæ. Alij id ſemini adſcribunt, qui putant, cum pro ſeminis qualitate & quantitate nunc viri, nunc fæminæ gignantur, ſi in ſeminibus diſſimilitudo fuerit, & alterum maxima ex parte forte fuerit, alterum verò maxima ex parte debile, quantitate tamen pari, Hermaphroditas fieri, qui tamen ob alterius ſemen, vel fæminæ, vel viri naturam expreſſius imitentur.

Verùm enim verò cum partium corporis noſtri delineatio & formatio facultati formatrici primò attribuenda ſit, & tales enormes ac monſtroſæ quaſi in corpore mutationes errori formatricis adſcribantur, & hîc ad eam meritò recurrendam cenſemus. Ideoque probabile eſſe puto, ſtatuere, ſi facultas formatrix

maſculum

maſculum formare intendat & propoſitum habeat; atque fortè tum aliquid obiiciatur, quod imaginationi membri genitalis fæmini ſpeciem fortius imprimat, facultatem formatricem in opere ſuo quaſi turbari, & ſexum maſculinum nonnihil obliterari, ipſique aliquid, quod fœminæ genitale membrum referat, addi; contrariumque accidere, ſi facultas formatrix fœminam formare intendat, imaginationique tum fortiter virilis membri imago imprimatur.

xu muta- Ex quibus facilè iudicare eſt, quid de iis iudicandum ſit, qui ſexum mutaſſe perhibentur. Non enim eſt de nihilo, quoſdam Viros euaſiſſe, qui à primo ortu fœminæ habitæ fuerunt, teſtanturque id hiſtoriæ multæ antiquiores & recentiores. Viros verò in fœminas mutatas fuiſſe, certò compertum non habetur. Neque id facile fieri poteſt, ob cauſſas, quæ poſteà proponentur. Plinius, *lib.7.nat.hiſtor.cap.4.* ſcribit; Ex fœminis mutari in mares, non eſt fabuloſum. Inuenimus in Annalibus P. Licinio Craſſo & C. Caſſio Magno Coſſ. Caſſinij puerum factum ex virgine. Idem, *ibidem*: Licinius Mucianus prodidit viſum à ſe Argis Areſcuntem, cui nomen Areſcuſæ fuiſſet, nupſiſſe etiam, mox barbam & virilitatem proueniſſe, vxoremque duxiſſe. Eiuſdemque ſortis & Smirnæ puerum à ſe viſum, & in Africâ ſe viſum, & in Africâ ſe vidiſſe mutatum in marem nuptiarum die L. Coſſitium Diſtritanum. Liuius etiam, *l. 4. ſecundi Belli Punici* narrat, Quinto Fabio Maximo, & Marco Claudio Marcello Coſs. virum ex muliere Spoleti factum. Refert quoque Amatus Luſitanus, in oppido Eſqueria in Luſitania puellam quandam nobilem, cùm ad ætatem perueniſſet, in qua mulieres menſtrua primùm emittere ſolent, vice menſium priapum eieciſſe, & ſic ex fœmina factùm eſſe maſculum, qui etiam poſtea vxorem duxerit. Et tales hiſtorias plures collegit Schenckius, *lib. 4. obſ.* & Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib.6. cap.2.*

Cauſſam huius rei quod attinet, prolixè ea de re agit Marcellus Donatus, *loco allegato*. Vt breuiter hâc de re aliquid dicamus, cùm in Hermaphroditis ſexus vterque perfectus eſſe nō poſſit, ſed vnus ſuperet, vel vterque ſit imperfectus, ſequitur hinc, maſculos omnes illos fuiſſe, qui pro fœminis habiti ſunt, & in viros abiiſſe dicuntur. Et licet aliquam fiſſuram habuerint, quâ etiam virile membrum aliquomodo admittere potuerint, vterum tamen non habuiſſe, ſed virilia genitalia intus latuiſſe, & poſtea vel naturæ conatu, vel accedente aliquo motu violento prodiiſſe; ſicut etiam dentes quoſdam quibuſdam iam adulta ætate prodiiſſe, obſeruatum eſt. Docet id etiam Cardanus, *de rerum Variet. lib.8.* Naſcuntur, inquit, pueri, contracto genitali membro, obductaque membrana, quaſi ſinu quodam, atque in eo foramine anguſto, ob quod puellam exiſtimant, qui non attrectauerint. Aliis autem ſponte, vbi penis erigitur, adoleſcentiæ initio, fracta membranâ penis erumpit: pluribus in conatu viri, dum cum ſponſa rem habēre ſe putat, fractâ membranâ & attritu erecto pene maſculus prodit. Idque confirmare videtur hiſtoria, quam refert Albertus, *lib.18. de anim. tract.2. cap.3.* In quodam, inquit, noſtri temporis nato teſticuli intra pellem contenti erant ſuperius, ita quod prominentiæ eorum repræſentabant duo labia vuluæ, & fiſsura videbatur eſſe in medio clauſa per pellem, habilitaretur ad coitum. Inciſione factâ proſilierunt teſticuli, & virga, & poſtea duxit vxorem, ex qua plures genuit filios.

Id verò omnem fidem ſuperat, quod Iouianus Pontanus, *lib.10. de rebus cæleſtib.* & alij referunt, mulierem, cum prius filium peperiſſet, virilem ſexum adeptam fuiſſe. Forſan enim, vt ſupra ex Varolio diximus, ſolùm nympha in tantum aucta fuit, vt membrum virile referret.

LIBRI TERTII PARS IX.

SECTIO SECVNDA.

DE SYMPTOMATIBVS, quæ genitalibus & circa generationem in Viris accidunt.

CAPVT I.

De Læſa generatione, ſeu ſterilitate in viris; & primò de Læſa ſeminis generatione.

AD generationem hominis marem & fœminam cōcurrere, nec ſolum marem, nec ſolam fœminam generare, notiſſimum eſt. Vnde etiā Ariſtoteles ex Empedoce ſcribit, *1. de gener. Animal. cap.18.* maris ac fœminæ quaſi ſymbolum eſſe; totum verò à neutro proficiſci. Maris autem in generādo partes conſiſtunt in fœcundi ſeminis generatione, eiuſque in vterū fœmininū conueniente modo in actu venereo immiſſione. Hæc ergo ſi rectè ſe habeant, & ſemen fœcundum in Viro in organis ſeminis generationi dicatis generetur, idque in vterum rectè immittatur, fœtus inde generatur; modò etiam in fœminâ omnia rectè ſeſe habeant. Nam etſi Virile ſemen fœcundum ſit, & rectè in vterum immittatur: tamen ſi vterus ſeſe, & quæ in fœminâ ad generationem neceſſaria ſunt, non rectè ſeſe habeant, generatio nulla perficitur; & fœminæ ſteriles ſunt. *Læſa ſeminis generatio.*

Cauſſa.

Si verò, quæ in viro ad generationem requiruntur, non rectè ſeſe habeant, & generatio non fit, & ſterilitas ratione Viri accidit. Cum autem vt modò dictum, duo in Viro ad generationem requirantur, ſeminis fœcundi generatio, ac eiuſdem in vterum fœminæ in actu venereo immiſſio; ſterilitatis etiam cauſſæ in Viris in hiſce duobus quærendæ, quæ iam explicabimus. *Cauſſa.*

Semen fœcundum, hominis materia futurum, eſt id, quod idoneum eſt, vt cum eo anima propagetur. Vnde ab Epicuro, vt eſt apud Plutarchum, *de placit. Philoſ. lib.5. cap.3.* ψυχῆς καὶ σώματος ἀπόσπασμα, aliquid à corpore & anima deciſum nominatur.

Semen autem (fœcundum intelligo; cùm quod infœcundum eſt, ſaltem æquiuocè dicatur ſemen) vt generentur, duo requiruntur, materia & cauſſa efficiens: Materia eſt optima ſanguinis, præcipuè arterioſi pars, & ſpiritus vitalis, quæ duo in vaſis ſeminis generationi dicatis miſcentur, & in ſeminis formam mutantur & elaborantur. Vnde accidit, vt cum id, quod optimum in homine eſt, in ſemen abſumatur & in actu venereo euacuetur, Vir maximè ex venere, & præcipuè nimia, & intempeſtiuâ, debilitetur. Et cum anima in corde radicetur, vt Philoſophi loquuntur, & ſpiritus vitalis, quo calor inſitus omnium partium fouetur, in corde generetur, hinc à toto ſemen defluere dicitur; etſi alij etiam aliter id explicent.

Cauſſa autem efficiens eſt facultas inſita partibus genitalibus (teſtes ne an paraſtatæ primas partes hîc habeant, non diſputo, cum id ad curationem inſtituendā non multum faciat) vaſis nimirum præparantibus, teſtibus & paraſtatis, ſanguinem & ſpiritus in ſubſtantiam hanc, quæ ſemen dicitur, mutandi, & ob id σπερματοποιητικὴ nominatur, quæ officium hoc partiū illarum calore innato perficit. Atque vis ea & calor innatus

natus tantus eſt in partibus genitalibus, & præcipuè teſtibus, vt vim quandam in totum corpus diffundat, idque ita alteret vt carnes, imò excreta quandam qualitatem hiſce partibus reſpondentem accipiant; vnde etiam, quando ſemen in maſculis generari incipit, fit vocis mutatio in homine,& carnes animalium odorem quendam grauem & ſaporem inde accipiunt, qui in caſtratis aut veneri nondum idoneis non apparet. Ac ſi teſtes in caſtratione exſcindantur, non ſolum vis ſemen generandi,ſed & virilitas planè tollitur,ac in toto corpore inſignis fit mutatio, atque omne corporis robur imminuitur,caſtratique glabri non modò mento,ſed & toto corpore euadunt, paruas, vt fœminæ, venas habent, nullâ libidine amplius tentantur.Ex quibus apparet,inſignem teſtibus vim inſitam eſse, quâ non ſolum ſanguinem & ſpiritus in ſemen mutant, ſed & totum corpus afficiunt, quâ de cauſsâ etiam à Medicis inter corporis partes principes numerantur.

Vt ergo ſemen fœcundum generatur,cum & materia, è quâ producitur, conueniens eſt, & calor inſitus partium genitalium rectè ſeſe habet: ita contrà ſemen infœcundum fit, dum alterum horum non bene conſtitutum eſt, & malè ſe habet: atque ita, quod ſemen infœcundum generatur, cauſsa vel in materia, vel in calore inſito, & temperamento teſtium ac partium genitalium vitiato quærenda eſt,læditurque ſeminis generatio vel ob errorem externum, ſeu vitium obiecti & materiæ, vel ob læſam teſtium & partium ſemini generando dicatarum facultatem.

Materiæ, vnde ſemen generari debet, ſeu obiecti vitium eſt vel in quantitate, vel in qualitate.In quantitate,cùm ſanguis & ſpiritus, è quibus ſemen generatur, deficiunt, vel non in iuſta quantitate ſuppetunt. Vt verò de ſtatu naturali, in quo & in pueris & in ſenibus materia iſta idonea deficit,nihil dicamus,ſed ſaltem de iis, quibus præter naturam ſeminis materia deeſt, deficit materia ſeminis primò vel ob res præternaturales, vt poſt magnos morbos, totum corpus vel partes principes exiccantes, & horum alimentum abſumentes, vt ſunt febres, atrophia, & ſimiles: vel ob res non naturales,vt ieiunium & inediam, vigilias, cibos pauci alimenti, nimia exercitia & motus corporis; quò & ſemen extinguentia medicamenta referri poſſunt.Deinde etſi materia ſeminis non planè deficit, tamen ſemen non generatur, ſi ad teſtes non mittatur, ſed ab aliis partibus attrahatur, id quod non ſolum accidit in puerili ætate,in quâ totum alimentum in corporis augmẽtum abſumitur, ſed etiam in pinguibus & obeſis, in quibus omne alimentum in ſubſtantiam corporis mutatur, & in pinguedinem abit, vnde etiam Ariſtoteles,1. *de gen.anim.cap.* 18. carnoſos & obeſos minus ſemen emittere, & tam veneream minus expetere, ſcribit. Et Plinius, *nat.hiſt.lib.xi.cap.*37. Steriliora, inquit, cuncta pinguia, & in maribus,& in feminis. Sic quidem caſtrata animalia pinguia ſunt, quia materia ſeminis in pinguedinem abit.Imprimis verò cordis,quod ſpiritus vitales, præcipuam ſeminis materiam, ſuppeditat, morbi, & præcipuè eius frigiditas & ſiccitas ſeminis generationi obſunt;vnde qui frigidum & ſiccum cor habent, ſteriles ſunt, & qui mœrore diuturno afficiuntur, ſemen fœcundum non generant.

Vitium verò materiæ, è qua ſemen generatur, in qualitate eſt, cum materia quidem ſemini generando ſuppeditatur, ſed ea minus commoda, & conueniens ad ſemen fœcundum generandum, dum ſcilicet ea vel nimis calida,frigida, humida & ſicca eſt, vel alio modo ſeſe minus rectè habet, id quod accidit, dum partes corporis præcipuæ intemperatæ ſunt, aut dum vitioſi humores qualeſcunque etiam ſanguini permiſcentur, eumque inquinant,id quod in variis morbis, & omnis generis cacheriâ euenire ſolet. Vnde molæ,abortus,fœtus languidi, non ſolum ab vteri & fœminarum vitio fiunt, ſed & ob ſemen virile vitioſum.

Læſa autem facultate teſtium & partium genitalium ſeminis fœcundi generatio impeditur, dum vis partium genitalium, alteratrix præcipuè, ſeu coctrix, læditur ab intemperie frigida & humida. Calor enim teſtibus & genitalibus inſitus præcipuum facultatis σπερματοποιητικῆς inſtrumentum eſt.Hic ergo ſi ſe rectè non habeat, ſemen fœcundum non generatur. Eſt autem iſta intemperies vel natiua, vel à cauſſis p.n. inducta, vt cauſſis externis,tumoribus teſtium, præcipuè aquoſis,teſtium & ſcroti abſceſſibus, quæ teſtes refrigerant, eorumque calidum innatum debilitant. Teſtes etiam debiles,& hinc homines ſteriles fiunt, ſi à prima iuuentute nimis libidini ſeſe dedat, aut cum valetudinariâ congrediantur, aut à magnis exercitiis vel ſanguinis miſſione, aut purgatione Veneri indulgeant. Nonnulli quidem teſtium caliditatem & ſiccitatem ſterilitatis cauſsam ſtatuunt, vtpote à qua ſemen quaſi aduratur, & ariditate concreſcat. Verùm credibile non eſt, tãtum in teſtibus extra corpus pendulis calorem eſſe poſſe.Vnguenta etiam mercurialia genitalibus illita Venerem tollunt,ſicut eius rei hiſtoriam ex *obſeruat.D. Iacobi Oethei* Schenckius, *lib.4.obſeru.*habet, cuiuſdam, qui pudenda ad pediculos eius loci necãdos vnguento, ex argento viuo confecto, aliquoties illeuiſſet, ſenſit membrum virile frigidum ac torpidum,& ad Venerem planè ineptum.Verùm poſtea ſpicæ oleo ad illinendum vſus, & pediculos illos fugauit,& genitalem vim breui tempore recepit.

Pertinet huc & conformationis quoddam vitium, quando ſcilicet vaſa ſemen vel deferentia, vel generantia deficiunt, aut non rectè & conueniente loco inſeruntur, præſertim in vtroque latere,quod interdum in Anatomia deprehenſum.

Incantamentis etiam & maleficiis virilitatem extingui non fabuloſum eſt,vt rectè Fernelius, *lib.6. de part. morb.& ſympt.cap.*13.Alexander Benedictus,*lib.*24.*de medendis cap.* 14. aliique docent. Hoc mirum eſt, quod ſcribit Baptiſta Codronchius, *lib.*3.*cap.*6.*de morb.venefic. & veneficiis*, veneficio mutone hominem priuari poſſe, ex multi hiſtoriis patere, & rectè ſtatuit, non reuera Dæmonem vel veneficos virile membrum auferrre poſſe, ſed præſtigiis Dæmonum id ita apparere.

Multo verò magis ſteriles redduntur homines,ſi ipſis teſtes exſcindantur.Etſi enim libidine aliquâ tententur, tamen vel ſemen non effundunt, vel ſterile, vt *quaſt.* 2. dicetur.

Signa Diagnoſtica.

Ipſum vitium ex relatione ægri patet.Cauſſæ autem ex modò dictis innoteſcunt,quæ cùm variæ ſint, ſignis diſcernendæ.Et quidem vt de morbis & vitiis vel totius corporis vel partium præcipuarum,ob quæ idonea ſemini materia non communicatur,vel etſi ea ſuppetat, in alios vſus, vt corporis nutritionem, abſumatur,iam non dicamus, cùm ea è ſuis locis pateant, ſaltem de ſignis, quibus teſtium, & partium ſeminis generationi dicatarum morbi cognoſcuntur, agemus. Si vitium aliquod ſit à primo ortu, id in omni ætate fuit obſeruatum, ſi poſtea contractum, aliquando id vitium non fuit deprehenſum.Si adſit teſtium intemperies, ea è ſignis intemperierum teſtium ſupra enumeratis, patet. Nimirum in frigidâ intemperie vel nullus vel exiguus Veneris appetitus, & libido percipitur, pulſus eſt paruus, corporis quædam grauitas adeſt & pigrities, & totius quoque corporis, ac præcipuarum partium intemperies ad frigidum declinat, & dum ſemen emittunt, exiguam vel nullam voluptatem percipiunt, ſemenque ipſis eſt crudum, aquoſum & liquidum. Præceſſerunt cauſſæ refrigerantes, vel etiam nimius & intempeſtiuus coitus.Qui enim nondum Signa.

ætate matura ſe Veneri dedunt, cùm calorem innatum intempeſtiuè exhauriant, teſtes ac partes principes refrigerantur, inde poſtea ætate adulta nimis maturè ad Venerem inepti redduntur. Et ſi accedat humida intemperies, ſemen ad leuem mulieris attrectationem emittunt, & poſtea amplius coire non poſſunt; cùm partes, quibus ſemen continetur, omnes laxæ ſunt. Reliqua ſupra videantur *de intemperie teſtium.*

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Etſi ſterilitas & læſa ſeminis generatio potius ſpeciei propagationi obeſſe, quàm indiuiduo nocere videatur: tamen & indiuiduo non rarò aliquid incommodi affert; cùm ſæpe gonorrhœa hinc excitetur, quæ corporis extenuationem & tabem inducit.

2. Cauſſam ipſam quod attinet, quid intemperies teſtium & alij morbi periculi portendant, ex iis, quæ ſupra *de intemperie teſtium* dicta ſunt, patet. Quæ mala etſi per ſe vitæ periculum non minantur: cùm teſtes etiam ſine vitæ periculo exſcindi poſſint: quia tamen alia praua ſymptomata inducere valent, ſecundæ valetudini obeſse poſsunt.

3. Ab ipſo ortu Eunuchi & impotentes arte Medicâ curari non poſſunt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Curatio tota ad cauſſas dirigenda. Itaque ſi vitio aliquo totius corporis, vel membri alicuius principalis ſemen non generetur, illud curandum; ſi intemperies, vel alius morbus teſtium adſit, corrigendus per medicamenta ſupra *ſ. 1. cap. 1. & ſeqq.* propoſita, & quæ ſimul peculiari proprietate teſtibus amica ſunt: & imprimis hîc ea eligenda & exhibenda, quæ ſemen copioſum generant, ſimplicia & compoſita.

Semen generantia medicamenta.

Simplicia. Satyrium.

Simplicia ſunt: Radices *ſatyrij* & imprimis *maioris*, ſeu *teſticuli canini maioris*, qui *cynoſorchis* appellatur, & quidem teſticulus maior, non verò minor, qui tantùm abeſt, vt Venerem excitet, vt potius eam reprimat; *cinaro, bulbique* alij etiam: radices *eryngij, aſparagi, napi, paſtinacæ, rapæ, allij, cæpæ.*

Semen *erucæ, fraxini, lini, ciceris, fabæ.*

Fructus, *amygdalæ dulces, nuces pineæ, piſtacia, caſtaneæ, dactyli.*

Aromata, *cubebæ*, quarum maximum ad Venerem excitandam apud Indos vſum eſse, Garcias ab Horto refert, *caryophylli, galanga, zingiber viride, vel recens conditũ.*

Carnes *ſcinci*, præcipuè circa renes, *teſtes vulpis ſicci triti, cerui pudendum exiccatum.*

Ex animalibus *oſtrea & conchæ.*

Compoſita.

Compoſita.

Diaſatyrion, diambra, diamoſchum, dulce.

Vel ℞. *Rad. condit. ſatyrij* Vnc. ij. *eryngij* Vnc. j. *amygdal. dulc. pinear. piſtacior.* an. Vnc. ß. *ſem. erucæ, piperis, Cinamomi, raſuræ priapi cerui* an. Drach. ij. *ſpecier. diambr.* Drach. j. *ſacch. q. ſ.*

Fiant Morſuli.

Vel cum *ſyrupo conſeruat. zingib. in china conditi* Elect.

Vel ℞. *Teſtium gallor. exiccat.* Vnc. j. *galang. cubebar.* an. Drach. j. ß. *ſacch. ad pondus omnium.*

F. Puluis, cuius detur Drach. j.

Cum *vino dulci.*

Vel ℞. *ſem. erucæ, raſuræ priapi cerui, teſticulor. galli* an. Drach. j. *galang. pip. longi* an. Drach. ß. *zingib. cinam.* an. Scrup. j.

Fiat puluis, cuius Drach. ß. vel Drach. j. cubitum ituro detur cum *ouo ſorbili & vino dulci.*

Vel ℞. *Rad. condit. ſatyrij. eryngij* an. Vnc. j. *nucleor. pini, piſtacior. auellanar. torrefactar.* an. ℥. iij. *pulpæ dactylor.* ℔. ß. *ſem. erucæ, fraxini* an. Drach. ij. *pip. longi, albi, cardamom. galangæ* an. Vnc. j. *medull. nucis Indicæ* Vnc. ß.

Cum *ſacch.* fiant Morſuli.

Vel ℞. *Sem. erucæ* Drach. j. *vrticæ, aniſi, fœniculi, fraxini* an. Drach. ß. *nucleor. pini, amygd. dulc.* an. Vnc. ß. *cubebar. cardamomi* an. Drach. ß. *raſuræ genitalis cerui, rad. condit. ſatyrij* an. Vnc. ß. *ſpecier. diamoſch. diambr.* an ʒ ß. *ſacch. in aq. meliſſ. q. ſ.* diſſoluti.

Fiant Morſuli.

Vel ℞. *Pinear. piſtacior.* an. Vnc. ß. *zingiberis in Chinâ conditi, rad. ſatyrij* an. Drach. ij. *carnis ſcinci marini* Drach. ij. *moſchi* gran. iij. *ambræ* gr. j. *ſacch. q. ſ.*

Fiant Morſuli.

Vel ℞. *Nuc. moſch. cubebar.* an. Drach. j. *zingib.* Dr. ß. *ſem. naſturtij hortenſis, erucæ, aniſi* an. Dr. jß. *rad. condit. ſatyr.* Vnc. ß. *pinear. piſtacior. amygd. dulc.* an. Drach. iij. *diaſatyr.* Vnc. ß.

Cum *ſyrupo de corticibus citri & conſeruationis zingib.*

Fiat Electuarium, de quo ſumantur Drach. ij.

Vel ℞. *Rad. ſatyrij* Vnc. iij. *nucleor. pini, piſtacior.* an. Vnc. ij. *amygd. dulcium* Vnc. j. *teſticul. galli* num. x. *teſticulum arietis dextrum exiccatum* num. j. *limatur. priapi cerui* Vnc. ß. *ſem. erucæ, paſtinacæ, ſileris montani* an. Drach. ij. *ſpec. diamoſchi dulcis, diagalangæ, cubebar, caryophyllor. cinamom.* an. Drach. j.

Cum *ſyr. Conſeruat. calami aromat. & rad. eryngij.*

Ad augendã Venerem Mumia Satyrion.

Ad Venerem augendam Henric. ab Heer, *obſeru. Medic. oppidò rarar. 9.* hoc habet: Ineunte vere, vel medio autumno, aut exeunte, hoc eſt, floribus, foliiſque vel nondum natis, vel deciduis, radices ſatyrij collectas aquæ puræ iniice, duobus, quibus conſtant, orbiculis diuulſis; quotquot aquæ innatauerint, vt inutiles abiice; quæ fundum petierint, contunde in mortario marmoreo, pilo ligneo, ſenſim micam panis albiſſimi & recentiſſimi addendo; & propter lentoris dilutionem affunde ſpirit. vini Maluatic. irrorando paulatim ſuauiſſimè. Poſtea optimè mixta pone in cucurbita cum alembico cœco, clausáque digere in balneo per ſex ſeptimanas. Tum prælo exprime. Expreſſum iterum per menſem digere in cucurbita. Innatabit liquor rubini æmulus. Hunc inclinando cautè collige, abiectíſque fœcibus, cuique libræ dimid. adde magiſter. margarit. ℥ ß. ol. nuc. moſchat. ainſi, cinamomi, an. ʒ ß. Doſ. ad xx. gut. in vino, iuſculo, vel conſerua cor roborante.]

Plura videantur apud Aëtium, *tetrab. 3. ſerm. 3. cap. 35.* Auicennam, *fen. 23. cap. 16. & ſeqq.*

Extra etiam teſtes, perinæum & lumbi conuenientibus medicamentis inungantur, vt *oleo lilior. albor. maſtichino*, aut cui *radices narciſſi, pyrethrum, ſemen vrticæ, piper, & ſimilia* miſta ſint.

Vel ℞. *Ol. de piperib. nuc. moſchat.* an. Vnc. ij. *euphorbij* Vnc. j. Miſce.

Vel ℞. *Ol. nuc moſch. axpreſſ.* Vnc. ß. *de piperib.* Drach. ij. *ſpicæ, caryophyll.* an. Scrup. ß. *moſch.* gr. iv.

Miſce.

Diæta.

Diæta.

Diæta medicamentis reſpondeat. Aër ſit temperatus. Panis ſit ex optimo frumento, & imprimis tritico. Cibi etiam alij, qui ad ſemen copioſum generandum faciunt, vt oryza, amygdalæ, pineæ, oua ſorbilia; & quidam non ſine cauſſa vitellum oui recentis cum vino & pauco oleo amygdal. dulciorum recenti hauſtum ad Venerem augendam valdè commendant, vtiliſque etiam eſt cibus ex ouis, & vino paratus ac cinamomo, croco, & ſaccharo conditus. Carnes vitulinæ, hœdinæ, veruecinæ, gallinarum, perdicum, phaſianorum, pullorum columbarum, & imprimis gallorum & paſſerum teſticuli. Et quantus ad Venerem impetus ac ſalacitas ex eſu teſticulorum gallorum cum melle & aromatibus excitata fuerit in nobili quodam, docet Amatus Luſitanus, *cent. 2. cur. 81. in Schol.* Ex piſcibus edantur optimæ notæ, aromatibus ac vino conditi, oſtreæ item & teſtudines. Nec inutiles ſunt, ficus, piſa, fabæ, cicer es, caſtaneæ, nuces auellanæ, dactyli, allium,

cæpe, radices aſparagi, paſtinacæ, carottæ, cinaræ capita. Cibi etiam condiantur aromatibus, fœniculo, ſatureia.

Vel paretur hic intinctus, præcipuè ad piſces.

℞. *Galangæ, piperis longi, cinamomi, maceris, zingiberis, cardamomi, nuc. moſch.* an. Drach. ij. *croci* ſcrup. j. *nucleor. pini, piſtacior. auellanar.* an. Drach. iij.

Cum *vino vel ſapa*. F. intinctus.

Somnus ſit longior, & in mollibus lectis. Vita ſit hi-lar[illegible] dedita. Curæ verò & triſtitia remoueantur. Ebrietas vitetur, vt & cibi refrigerantes, lactuca, papauer, balnei vſus nimius, frequens Venus, ſanguinis miſſio larga & ſæpe repetita, purgationes frequentes.

QVÆSTIO I.

Quæ cauſſa ſit, cur Scythæ ſteriles fiant?

Cur Scythæ ſteriles fiant?

Immodicam ſanguinis euacuationem ad ſterilitatem facere vero conſentaneum eſt: vnde hoc loco diſputant Autores de cauſſa, cur Scythæ ſteriles fiant. De iis enim ſcribit Hippocrates, *lib. de aëre, aquis & locis. Quâ in re*, inquit, *medicantur ſibiipſis hoc modo. A principio morbi vtrinque venam retrò aures incidunt: ſanguine multo promanante ſomnus eos corripit præ imbecillitate.* Et paulò poſt: *At mihi ſanè videntur, eâ medicatione ſeipſos perdere. Venæ enim retrò aures ſunt, quas ſi quis ſecet, ſterilitatem infert iis, quibus ſecantur.* Et lib. de genitura: *Quibuſcumque venæ poſt aures ſectæ ſunt, hi coëunt quidem, & genituram emittunt, verùm modicam, debilem & infœcundam. Maxima ſiquidem pars ſeminis è capite ſecundum aures in ſpinalem medullam fertur. Ipſe autem meatus ſectioni cicatrice inducta conſolidatus eſt.*

An materia ſeminis è cerebro communicetur teſtibus?

Verum enim verò nullus manifeſtus ductus eſt, è quo materia ſeminis è cerebro teſtibus communicetur. Et proinde Hippocrates quidem excuſandus, quod veram cauſſam ſterilitatis Scytharum non attigit, dum ſemen à capite iuxta aures in ſpinalē medullam defluere, ipſique tranſitum cicatrice vulneri inductâ denegari putat, quod eius tempore Anatomia non ſatis exculta fuit. Interim hoc non negandum, cerebrum cum partibus genitalibus magnam habere cognationem; atque ipſe Ariſtoteles etiam ſcribit, 2. *de gen. anim. cap.* 7. quod ſemen habeat quippiam cum cerebro commune. *Sedes enim*, inquit, *oculorum maximè omnium capitis locorum ſeminalis eſt; quod ſola ipſa per coitum Venereum maximè immutetur, & vſu immodico rei Venereæ oculi aperti langueant & ſubſideant.* Ideóque etſi iis me non oppono, qui ſtatuunt, præcipuam ſterilitatis cauſſam in Scythis pendere ab ingenti frigiditate & impotentia, quâ totum corpus ex copioſa ſanguinis profuſione afficitur, (ſcribit enim Hippocrates, eos ex venis poſt aures inciſis tantum ſanguinis extrahere, donec eos ſomnus præ imbecillitate corripiat) atque in rei huius probationem & id afferunt, quod ij ad Venerem impotentes & ſteriles reddantur, qui vſtiones plurimas & fonticulos diu manantes habent, vel diuturnum in aliqua parte ex morboſa occaſione fluxum ſortiuntur; quam cauſſam etiam Hippocrates attingit, dum Scythas etiam eâ de cauſâ ſteriles eſſe ſcribit, quod humorum detractiones ex peruſtione cauteriorum ſemper habent: tamen cum ſanguis ex quacumque etiam parte detrahi poſſit, neque omnes, qui fonticulos habent, ſteriles ſint; Hippocrates autem expreſsè ſcribat, quod venæ poſt aures ſectæ ſterilitatem inferant iis, quibus ſecantur: ſi res ita ſeſe habet, alia cauſſa quærenda eſt. Hippocratis equidem ratio, quâ ſtatuit id fieri ob tranſitum ſemini denegatum, locum non habet, ſed verior petenda ex cerebri cum partibus genitalibus conſenſu. Eſt enim procul dubio magnus cerebri cum partibus genitalibus conſenſus, vt modò ex Ariſtotele dictum, & res ipſa probat, vix aliquam partem magis lædi à nimia Venere, quàm cerebrum. Conſenſus autem procul dubio fit per neruos, quorum duos magnitudine eximios habent ab oſſis ſacri medullâ prognatos; quorum qui maior eſt, ab oſſibus pubis ad penis radicem per mediam bifurcationem aſcendens inde ad muſculos, totum penis corpus & glandem differuntur, atque ipſe penis conſtat duobus neruoſis corporibus intus raris & ſpongiæ ſimilibus, ex minimarum arteriarum, venarumque & procul dubio etiam neruorum ſurculis quàm tenuiſſimis inter ſe complicatis. Quæ ſubſtantia rara & ſpongioſa cùm ad Venerem homo ſtimulatur, ſpiritibus non ſolum vitalibus inflatur & intumeſcit, vt penis rigidus planè fiat, ſed procul dubio ſpiritus animales copioſè eò effunduntur, vnde ille Veneris appetitus eſt, & in coitu voluptas inſignis, & ſenſus exquiſitiſſimus, quem Iulius Cæſar Scaliger, *exerc.* 286. ſextum ſenſum conſtituit, & *ibid.* docet, ſpiritum ipſum facere ſenſum illius delectationis, quam etiam, qui multum coiere ita, vt non amplius emittant ſemen, percipiunt irrito coitu. Titillari verò etiam à ſpiritu ſolo, ait Ariſtoteles, 30. *ſect. problem.* Ideoque etſi cerebrum ſemen teſtibus non communicat: Spiritus tamen partibus genitalibus tribuit, & proinde poteſt ad cerebri debilitatem etiam facere aliquid ſpirituum vitalium cum ſemine euacuatio. Cum n. ſpiritibus animalibus generandis vitales vt materia, neceſſarij ſint, ſi cum ſemine diffundantur, in cerebro deficiunt.

Quæ cùm ita ſeſe habeant, ſi Hippocratis hypotheſis vera eſt, quod ſcilicet ex venarum poſt aures ſectione Scythæ ſteriles fiant, id accidit ex immodicâ cerebri à nimiâ ſanguinis effuſione, refrigeratione.

QVÆSTIO II.

An Eunuchi generent?

An Eunuchi generent? An te[illegible] habeant?

Sunt quidam è recentioribus, inter quos Bartholomæus Cabrolius, & Adrianus Spigelius, qui teſtibus vim *σπερματοποιητικὴν* denegant, atque pro ſuæ ſententiæ probatione & id afferunt, quod Eunuchi, & qui teſtibus deſtituuntur, nihilominus coëant, & generent. Refert n. Cabrolius, quendam, cum vim Virgini feciſſet, atque ea de cauſſa ſuſpenſus eſſet, cum ſecaretur, ſine teſtibus tam exterius quàm interius inuentum fuiſſe. Deinde quod iuuenis quidam annos 22. natus inteſtabilis ſeu ſine teſtibus natus matrimonium inierit, & filios generauerit. Præterea Smetius refert, *in Miſcellaneis pag.* 515. quendam Maniacum, qui ambos teſticulos ſibi ipſi extraxiſſet, vbi menti ſanæ reſtitutus fuit, vxori maritale debitum cum ſeminis profuſione ſoluiſſe. Eunuchos etiam coire, etiam coire, certum eſt, vt Iulius Cæſar Scalig. *exerc.* 144. *ſect.* 8. 172. *ſect.* 2. & 175. *ſect.* 3. docet.

Verum enim verò equidem quæſtionem illam, an ſemen in teſtibus generetur, hîc perfectè diſcutiendam non ſuſcipio. Hoc tamen certum eſſe puto, ea, quæ ex Cabrolio & aliis pro ſententia negante antea allata ſunt, id non ſatis probare. Sit enim, vt Eunuchi coëant: tamen non generant, & vel ſemen nullum emittunt, id non fœcundum eſt. Cùm enim reliqua vaſa ſpermatica in iis relinqui potuerint, humor quidam ſeminalis, qui partes genitales titillet, ſed non fœcundus, in iis generari potuit. Scortator verò ille ſuſpenſus apud Cabrolium etſi teſtes non habuit; analogum tamen quid habere potuit. Solet enim natura ſæpe vnius partis defectum aliàs compenſare, ſicut & epar quibuſdam, aliis alias partes defuiſſe, obſeruatum. Neque etiam probat Cabrolius, quod ſemen fœcundum habuerit, etſi coiuerit, quod & Eunuchi, vt dictum, faciant. Iuuenem verò illum, qui ſine teſtibus, vxore ductâ, liberos procreauit, quod attinet, etſi foris pendentes teſtes non habuit: intus tamen latentes habere potuit.

CAPVT II.

De læsâ penis erectione & Seminis eiaculatione.

[L]æſa penis [er]ectio, & [se]minis eia[cu]latio.

ALterum, quod generationem impedit, eſt, ſi ſeminis eiectio & immiſſio in vterum fœminæ non rectè fiat; quod multis de cauſſis accidit. Cùm enim ad rectam ſeminis in vterum eiaculationem requiratur, vt penis erigatur, & diſtendatur, ac ſufficiente temporis ſpatio talis maneat; vt meatus, per quem ſemen emittitur, pateat; vt penis rectè conformatus ſit, & ſit neque nimis longus, neque nimis breuis; ſit rectus, non curuus, aut tortuoſus; & præterea etiam hoc neceſſarium ſit, vt ſemen virile & fœmininum eodem tempore emittatur: ſi quid in his deſit, aut vitii ſit, ſeminis in vterum immiſſio, & quæ hinc fit, conceptio, impeditur.

Primò enim cum neceſſarium ſit, vt ſi ſemen virile in vterum muliebrem mitti debet, membrum virile rigidum ſit; neque tamen commodum fuiſſet, ſi membrum hoc perpetuò rigidum eſſet, Creator Sapientiſſimus id ita formauit, vt flaccidum quidem maxima ex parte eſſet, cùm tamen opus eſt, rigidum fieri poſſet. Quapropter eius ſubſtantiam ſpongioſam, raram, & poroſam effecit, vt influente ſpiritu diſtendi poſſet. Dum enim obiectum fœmininum pulchrum ſenſibus offertur, imagine eius phantaſiæ oblata appetitus, concupiſcentia & libido excitatur, & à corde ſpiritus vitales copioſè ad membrum genitale mittuntur per arterias inſignes, quæ radici penis inſeruntur, & per totam eius ſubſtantiam vſque ad glandem extremam propagantur, vnde qui flaccidus antea erit penis ſubitò intumeſcit & rigeſcit. Galenus equidem, *6. de loc. affect. cap. vlt.* pluribus hâc de re diſputat, & ſtatuit; poſtquam penis fuerit extenſus, ſequi ex arteriis ſpiritum, vt pulmo thoracem, ob eam, quam habet ad ipſius motum ſequelam. Verùm vtrumque falſum. Pulmonem non dilatari, vt repleatur, ſed repleri, vt dilatetur, *in Inſtitut. lib. 1. cap. 11.* probatum. Eadem ratio eſt ſpongioſæ penis ſubſtantia, quæ diſtenditur, quia ſpirituoſa ſubſtantia per ſeipſam influente intumeſcit vtris inſtar, non verò repletur, quia dilatatur, Inſtar follium. Neque enim cauſſa, quâ dilatetur, datur. Deinde mauult Galenus hanc actionem ad neruos, quam ad arterias referre. Verùm vt non negamus, aliquid etiam ſpiritus animalis influere, cum tanta ſit in venere delectatio; diſtenſionem tamen illam penis à ſpiritu flatuoſo & vitali potius, quàm animali prouenire, probabilius eſt; cum nullibi videamus, vllam partem à ſpiritu animali ita diſtendi; contrà animaduertamus, membrum virile erectum & rigidum, ſi timor & terror alicuis improuisò ſuperueniat, ſtatim flacceſſere, ſpiritibus vitalibus ad cor reuocatis. Neque etiam datur contraria facultas penem conſtringendi, ſed ob ſolam ſpirituũ diſſipationẽ ſubſidet. Neque abſurdum eſt, quod Galenus putat, arterias haſce peni inſertas aliam habere facultatem præter eam, quam alibi in toto corpore habent. Obtinent enim arteriæ penis peculiarem conformationem, & mirificè per totam penis ſubſtantiam ſunt diſperſæ, vt ita à dextra ad ſiniſtram, & à ſiniſtra in dextram partem diffundantur; ac præterea eà in parte, qua penis radici ſunt inſertæ, quamplurimis foraminibus ſunt pertuſæ. Et videmus etiam in aliis partibus, vbi incaluerint, venas & arterias intumeſcere. Muſculos tamen etiam penis habet, qui quidem non ad diſtenſionem, ſed ad erectionem eius faciunt. Iſta autem erectio pluribus modis læditur. Vel enim erectio membri virilis planè aufertur, vel imminuitur, vel deprauatur, aut intenditur, dum homini inuito erigitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Priores duæ læſiones, quæ ſecundum magis & minus differunt, ac de quibus *hoc capite* agendum, impotentiæ virilis nomine veniunt. Pertinet quidem huc etiam vitium, quando membrum virile vel deeſt, ſiue à primo ortu, ſiue poſtea amputatum ſit, vel mutilatum, & aliquâ parte abſciſſum eſt, vt ad coitum ſit inutile. Verùm quia vitia iſta incurabilia ſunt, de reliquis dicemus.

Habet autem præter dicta virilis impotentia triplicem cauſſam, excitatúrque vel quia ſemen deficit, vel quia penis ſpiritibus deſtituitur, vel quia muſculi penem attollentes paralyſi afficiuntur.

Semen primò quod attinet, ſi illud deſit, vel nimis paucum ſit, vel etiam crudum, naturam ad excretionem non ſtimulat, vnde etiam nullus ſpiritus vitalis fit confluxus, neque virilis membri erectio. Atque ita ſeminis ita virium duplici ratione generationi obeſt, & ſterilitatem efficit in Viris; cùm quia deeſt idonea fætui generando materia, tum quia ad venerem ſtimulus deeſt. De ſeminis autem defectu *cap. præcedente* dictum. Et ſi omnino deſit ſemen, fit ablata eius emiſſio; ſi ex parte, imminuta. Dum autem ſemen planè deficit non vitio ætatis, ſed vitio aliquo præter naturam, etiam penis erectio ferè ablata eſt. Aliquando tamen accidit, vt penis erigatur, ſemen tamen non emittatur. Ita refert Foreſtus, *lib. 26. obſeru. 18. in Schol.* iuuenem quendam rarioris & ſiccioris temperaturæ, cum nuper duxiſſet viduam; ſibi conqueſtum eſſe (vt & alios non paucos) ſe cum coitu vteretur, pene licet optimè extento & rigido, ſemen tamen emittere non poſſe.

Spiritûs autem, qui membrum virile inflat, defectus, etiam in cauſſa eſt, vt membrum virile non erigatur. Creditum quidem hactenus à multis, à flatu membrum virile erigi, ſed malè; cum ſpiritus vitalis id potius præſtet. Poſtquam enim ſemen in vaſis ſuis turgere, atque moueri & exitum quærere incipit, & à natura ad excretionem ſtimulatur, ea ſpiritum vitalem ad membrum genitale mittit, vnde fungoſa & poroſa penis ſubſtantia repletur, & diſtenditur. Spiritus autem hic deficit, vel quia paucus in corpore generatur, vel quia alio auocatur, vel quia à penis ſubſtantia non recipitur. Non generatur ſpiritus ſatis copioſus præcipuè ob cordis frigiditatem & ſiccitatem, vnde iuris conſulti eos, qui ad Venerem impotentes ſunt, Frigidos appellant. Aliò auocatur in diuturnis & aſſiduis meditationibus; in timore & terrore, vnde ſcortatores & adulteri ſæpe ſemen profundere non poſſunt, quia aliorum aduentum timent. Imò ſi in ipſa Venere rei alicuius triſtis, horrendæ atque abominabilis cogitatio Viro incidat, animo deiicitur, & appetitus rei venereæ concidit. Idem verecundia præſtare poteſt, vt & nimia lætitia.

Influxus autem ſpirituum impeditur, ſi membrum refrigeratum ſit, aut inſenſile & ſtupidum factum iis de cauſis, quæ ſtuporem inducere ſolent, aut incantamentis etiam tale redditum, vt nec titillationem, nec ſtimulum ſeminis ſentiat.

Paralyſis in pene excitatur iis de cauſis quæ de Paralyſi alibi ſunt expoſitæ.

Poſſunt huc referri etiam incantationes & maleficia. Reliquorum vitiorum, quæ in actu venereo contingunt, cauſſas quod attinet, cum non ſolum neceſſarium ſit, vt penis rigeat, ac diſtendatur, ſed etiam, vt talis ad conſummationem actus Venerei permaneat; vitij huius eædem cauſæ in ſpiritibus, de quibus modò dictum, quærendæ, acciditque id, cum ſpiritus, qui penem diſtendunt, ob paucitatem ante conſummationem actus venerei deficiunt.

Præterea requiritur, vt penis ad ſeminis intromiſſionem ſit rectè conformatus & diſpoſitus, non nimis breuis, neque nimis exilis, neque etiam nimis craſſus. Si penis

penis nimis ſit breuis, ſemen etiam non eo vſque, quò debet, eiicitur, in vterum ſcilicet, qui eſt ſeminis receptaculum, ſed in collum vteri ſaltem, vbi corrumpitur, & effluit, atque ita conceptio impeditur. Si ſit nimis craſſus, à fœmina non admitti, vel non ſine dolore admitti poteſt. Tale ſi quid accidat, coitus impeditur. Habent autem iſta vitia à primâ conformatione ſuam originem.

Inſuper neceſſarium eſt, vt ipſum ſemen ſeſe rectè habeat, ac debito tempore, & ſimul cum muliebre ſemine emittatur. Seminis autem emiſſio non penis, ſed teſtium & vaſorum genitalium propria eſt; penis verò ſolùm viam præbet. Recto autem tempore ſemen excernitur, ſi non nimis tenue vel aqueum eſt. Tale enim ſi ſit, antequàm expultrix id expellat, excidere & effluere ſolet. Quod etiam accidit, ſi vaſa, quibus continetur, nimis laxa ſint.

Viæ quoque, per quas ſemen excernitur, rectè ſeſe habere debent, & neceſſarium eſt, vt nulla neque in ſeminatiis viis, quæ à teſtibus vſque ad penis radicem feruntur, neque in ipſo pene adſit anguſtia. Hæc enim ſi adſit, ſeminis emiſſio impeditur.

Si anguſtia ſit in vaſis deferentibus, ſit ea ab obſtructione propter craſſam & viſcidam materiam, propter tubercula, vlcera; & tunc ſeminis emiſſio aufertur potius, quàm imminuitur: ſi verò anguſtia aliqua ſit in pene, eiectio ſeminis potius imminuitur, quàm aufertur, & ſemen cum difficultate ac paulatim exit. Accidit autem hæc anguſtia propter tuberculum potiſſimum in meatu penis enatum.

Pertinet huc & conformationis quodam vitium, cum ſcilicet in pene, præter foramen in glande, aliud adhuc foramen vel à natura patefactum eſt, cuius exemplum habet Platerus, *lib. 6. obſ. pag. 782.* vel per fiſtulam illic genitam excitatur; per quod ſemen ad latera penis effluit, & non in vterum eiicitur.

Si penis obliquus & tortuoſus ſit, tardè ſemen, & non rectà intrò eiicitur. Tortuoſitas autem penis eſt vel natiua; quæ fit propter ligamenti, ſeu fræni breuitatem, quod, dum præputium glandi nimis connectitur, accidit, vt ſi penis extendatur, curuus maneat. Atque hic, vt Galenus, *de morbi diff. cap. 7.* ſcribit, immodicus pudendorum nexus impedit, quò minus procul & directo tramite in mulieris vterum ſemen immittatur, ob meatus inuerſionem; vel adſcititia, quæ fit propter tumorem, quem penis nodum appellant, in quo quamuis pene flaccido nihil incommodi percipit æger, cum tamen prementi paruus quidam tumor glandulæ ſpeciem referens percipitur. Generatur autem, cùm homo nimis Veneri indulget. Tunc enim ſpiritus ille inclusus in diu diſtento pene in aliquam eius partem impetum faciens eam ita diſtendit & laxat, vt aliquid eius protuberet, eodem modo, vt in aneuriſmate. Tandem etiam circa vaſa generationi ſeminis dicata interdum error qui à natura committitur, dum ſcilicet vaſa vel ſemen generantia, vel deferentia deficiunt, aut non recto loco inſeruntur, id quod interdum factum eſſe, in Anatomia compertum eſt.

Quod verò inuoluntariam ſeminis emiſſionem attinet, de eâ poſtea *de gonorrhœa* dicetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vitium ipſum ægri, vel, quod ſæpe accidit, vxores patefaciunt. Quæ autem cauſſa ſit, à Medico ſignis inueſtigandum. Si ob ſeminis inopiam id accidat, è ſignis *capit. præced.* propoſitis id patefit, & homo nullo fere Veneris ſtimulo, vel libidine tentatur. Et ſi ex teſtium & vaſorum genitalium frigiditate malum hoc fiat, ſemen quidem eiicitur, ſed fluidum nimis hoc eſt, & aqueum, & interdum ſponte exit ſine voluptatis ſenſu. Si etiam cauſſa aliqua præceſſerit, quæ quocunque etiam modo membra genitalia lædere poſſit, vt ſi æger in aëre frigido verſatus fuerit, & per loca frigida iter fecerit, ſi fuerit lapſus, vulneratus, & ab ea læſione ad Venerem impotentiam ſenſerit, id ex ægri relatione patefit. Si ſpiritus vitalis deficit, è cordis & reliqui corporis conſtitutione id patet, & membrum vix ac cum maximâ difficultate erigitur. Si verò ad genitalia non ferantur ſpiritus, propter intentas & continuas meditationes, aut alias externas vel euidentes cauſſas, id ex relatione ægri innoteſcit. Si paralyſis membri genitalis adſit, id flaccidum manet, neque vllo modo, etſi veneris deſiderium adſit, erigitur, & ſemen quandoque per ſomnum ſine veneris cupeditate effluit.

Qui verò ſemen in vaſis genitalibus habent, ſed propter vaſorum anguſtiam eiicere non poſſunt, libidine & Veneris ſtimulo quidem tentantur; ſed ſemen non emittunt, aut niſi cum maxima difficultate emittunt. Quænam autem cauſſa ſit anguſtiæ, ex iis, quæ præceſſerunt, vel adſunt, cognoſcitur. Si tumor aliquis circa vaſa genitalia percipitur, ab illo conſtipari hæc vaſa indicio eſt. Si vlcus fuit in radice penis, poſt cicatricem obductam vaſa hæc coaluiſſe argumento eſt. Si penis incuruus ſit, ex relatione & inſpectione cognoſcitur. Vitia conformationis, vbi ſcilicet vaſa vel ſemen generantia, vel deferentia deficiunt aut non recto loco inſeruntur, id in viuentibus vix certò cognoſcitur: ſi tamen genitalia aliâs ſunt perfecta, & nulla alia cauſſa nota præceſſerit, interim æger ad venerem ineptus ſit, talem aliquam vitioſam conformationem adeſſe ſuſpicari licet. Si ab incantatione vel maleficiis malum hoc ortum habeat, homo antea ad venerem ſatis aptus fuit, neque vlla cauſſa manifeſta præceſſit, quæ id ipſi, & præcipuè ſubito inducere potuerit.

Prognoſtica.

1. Læſa penis erectio iis, qui in coniugio viuunt, liberoſque generare cupiunt, valde moleſtum eſt, & fœminis etiam plerunque maximè exoſum. Prognoſtica.

2. Si ex læſa ſeminis generatione proueniat membri genitalis ignauia, quid prædicendum ſit, è *capit. præcedent.* patet. Penis autem intemperies, quæ ab ætate ſenili eſt, curari vix poteſt. Ætati tamen huic vitium hoc non incommodum eſt. Nulli enim ætati magis, quàm ſenili, Venus nocet. Quæ verò ab aliis cauſſis originem habet intemperies, curari poteſt.

3. Si ſeminis eiaculatio ab aliis morbis impeditur, ex morbo, vnde illud vitium pendet, malum æſtimandum. Exempli gratia ſi penis ſit breuis vel naturâ, vel amputatus, ſeu ex toto, ſeu ex parte, malum incurabile eſt. Si ſit incuruus ob fræni nexum arctiorem, malum curabile eſt. Ita etiam de aliis ſtatuendum. Si adhuc aliud præter illud naturale in pene foramen ſit, ad actum venereum quidem obeundum nihil impedimenti affert, ſed conceptioni obeſt; cum ſemen non per naturale foramen in vterum, ſed per præternaturale aliò effluat.

Indicationes & Curatio.

Læſam penis erectionem quod attinet, ſi à ſemine deficiente, vel intemperie membri genitalis proueniat, intemperies illa frigida calidis medicatis curanda. Medicamenta autem ad hanc rem vtilia ſupra, *ſect. 1. cap. 1. & cap. præcedente* ſunt propoſita. Extra quoque teſtes & membrum virile inungantur oleis & vnguentis ibi propoſitis, vt oleo, in quo radix narciſci, ſemen vrticæ, pyrethrum & ſimilia cocta ſint. Indicationes & Curatio.

℞. *Olei coſtini, de nuce Indica* an. Vnc. j. *euphorbij* Drach. ij. *moſch.* ſcrup. j. *alipta moſch.* Drach. iß. *ceræ* q. ſ.
F. Vnguentum.

Si ſemen rectà in vteri foramen non poſſit immitti, ob fræni breuitatem, vel connexionem, vel præputium clauſum, quomodo vitia illa corrigi poſſint, ſuprà dictum.

Si nodus in pene ſit, neque emollientibus, neque diſcutientibus vtendum; cùm ab his medicamentis via illa & cauitas magis dilatetur, ſed potius adſtringentibus vtendum. Ideoque fomento è vino nigro, in quo abſinthium, myrtilli, balauſtia, & ſimilia adſtringentia cocta ſint, vtendum.

Vel ℞. *Aq. nucum pini, nuc. cupreſſi, myrtillorum* an. Vnc. ij.

Miſceantur, & linteamine aquâ hac madefacto genitale obuoluatur.

Vel ℞. *Cortic. myrob. citrin. chebul.* an. Vnc. ß. *cupreſſ.* num. xv. *pini* num. iiij. *roſ. rubr.* p. j. *abſinth. Pontici* M. j. *granor. myrti, gallarum, ſem. ſumach.* an. Vnc. j.

Contundantur & affuſa *aqua nuc. pini* deſtillentur.

Si aliud, præter illud naturale, quod in glande eſt, foramen ſit in pene, per quod ſemen effluat, foraminis illius præternaturalis labia abradenda, & poſtea, tanquam nouum vulnus foret, illud curandum & occludendum, vt ſemen per naturale foramen eiiciatur.

Si ſemen nimis citò effundatur ob viarum laxitatem, balneis & fomentis ſiccantibus vtendum, vbi imprimis vtiles ſunt thermæ ſulphureæ.

Si ſemen nimis ſit aquoſum & tenue, incraſſandum, partium genitalium calor augendus, vt *ſupra* dictum.

CAPVT III.

De Salacitate, Satyriaſi & Priapiſmo.

[...]itas. CONtrarium impotentiæ ad rem veneream vitium eſt Salacitas, ſeu nimia in Venerem propenſio, & admodum vehemens veneris deſiderium, quod interdũ eò vſque progreditur, vt in furorem quaſi abeat, de quo ſupra, *lib. 1. part. 2. cap. 10.* dictum.

[...]iaſis & [...]iſmus. Pertinet huc & Satyriaſis & Priapiſmus. Satyriaſis nimirum, à Satyris nominata, qui ſemper ad libidinem proni dicuntur, & pene erecto pinguntur, perpetua in libidinem propenſio eſt, & coeundi appetitus cũ penis erectione. Priapiſmus verò dictus à Priapo, qui Gentilibus hortorum & agrorum cuſtos erat, & pudendo ſemper exporrecto ſculpebatur (vnde etiam membrum virile priapi nomen accepit) eſt membri virilis in longum & latum extenſio. Hæc tamen eſt inter Satyriaſin & Priapiſmum differentia, quod in Satyriaſi adeſt maxima rei venereæ appetentia; in Priapiſmo verò citra rei Venereæ appetentiam fit in vita penis erectio, pudendumque conuulſionis ac tetani modo diſtenditur, vnde dolor quoque coniunctus eſt: & in Satyriaſi re venereâ peractâ penis detumeſcit, in Priapiſmo verò poſt coitum etiam penis erectus & tenſus manet.

Cauſſa.

Cauſſæ autem ſalacitatis eſt vel nimiæ ſeminis copia, vel eius acrimonia, vel commotio. Semen copioſius generatur ob ſanguinis abundantiam, & imprimis vaſorum ſemini generando dicatorum calorem nimium, ob quem & ſanguinem copioſius attrahunt, & in ſemen mutant.

Si vero ad ſeminis copiam accedat eiuſdam caliditas, & acrimonia, maior adhuc fit ſalacitas, & homines valdè libidinoſi redduntur. Poteſt tamen etiã ſemen non copioſum acre fieri. Fit vero ſemen calidius & acrius à cibis calidis & aromatibus nimium conditis, vt & à medicamentis & cibis acribus, ac ad Venerem accendendam vtilibus. Humores etiam acres ſemini permixti id acrius reddunt. Huc pertinet & medicamentorum purgantium vſus, qui interdum venerem ſtimulat, præſertim ſi iis aromata multa miſceantur. Ita refert Platerus, *obſ. lib. 1.* Virum quendam multos annos viduum & continentiſſimum, cùm eum leuiter purgare vellet, ac pilulas aromaticas ei exhibuiſſet, ſequenti mane ad ſe veniſſe, ac ſecum expoſtulaſſe, quod eum decipere voluerit; cum nullam ab illis ſenſerit, per aluum euacuationem, ſed pruritum & ſtimulum ſolùm Venereum, à quo tota nocte fuerit diuexatus. Idemque alij etiam cuidam accidiſſe refert: ac præterea narrat, alium quendam, ſumto cathartico, cum illud adhuc operatur, ita ad venerem ſtimulatum fuiſſe, vt vxorem adſtantem compreſſerit, atque inde valde debilitatus fuerit.

Tandem etiam ſemen in ſuis veſiculis motum, veluti agitatum, atque exitum quærens pruritum excitat.

Satyriaſis verò & Priapiſmi cauſſas quod attinet, excitantur iſta vitia à ſpiritu vitali ac flatuoſo, penis corpus implente & diſtendente. Sed quia Satyriaſis fit, cum veneris appetitus; Priapiſmus verò etiam ſine eo; differentia hæc procul dubio eſt, quod in Satyriaſi ſemẽ turgidum & acre hunc ſpiritus vitalis affluxum excitat, aut ſpiritus vitalis affluens ſimul ſemen commouet. Id quod accidit, cum arteriarum ora nimium patent vel cum lumbi & renes incaleſcunt, ex decubitu ſupino in culcitris plumbeis vel aliis de cauſſis, vt cinctura lumborum diuturna in iis, qui ei non ſunt aſſueti, iis item, qui diu à venere abſtinuerunt, interim ſanguine abundant, nec exercitiis eum imminuunt; vt & iis, qui medicamentis venerem irritantibus vſi ſunt. Galenus quidem, *6. de loc. aff. cap. vlt.* & alij addunt flatuoſum ſpiritum, in ſubſtantia penis ſpongioſa ortum, & generatum ab humore viſcido & craſſo cum debili calore. Sed probabilius eſt, aliunde illum ſpiritum flatuoſum affluere. Si verò ſine ſeminis commotione à dolore vel alia de cauſſa ſpiritus vitalis vel flatus in ſubſtantiam penis irrumpat, & penis præter naturam intumeſcat, fit inde Priapiſmus.

Signa Diagnoſtica.

Ipſa ſalacitas per ſe patet, & ex ægri relatione cognoſcitur: quamuis rarò id homines patefaciant. Satyriaſis verò & Priapiſmus, quia ipſi ægro moleſta, & ſæpe cum dolore coniuncta ſunt, Medicis aperiri ſolent. Quæ ſi ab externa cauſſa originem habeant, vt à decubitu ſupino & lumborum calefactione, à Venere intermiſſa, vel nimia, à cibis vel medicamentis venerem irritantibus, id ex ægri relatione Medico patefiet. Quæ ſi ſint, à cauſſa interna, vt plurimo ſemine, ſanguine copioſo & craſſo id accidere, probabile eſt, quorum etiam ſigna apparebunt. Soletque vbi craſſus flatus adeſt, etiam palpitatio quædam in pene percipi. Si dilatio arteriarum ſit in cauſſa, vel ſeminis copioſi & calidi adſunt indicia, vel calidiorum renum, vel Venus nimia præceſſit. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Salacitas non ſolùm totum corpus eneruat & debilitat, ſed etiam, vt Seneca, *de breuitate vitæ*, ſcribit, in Venerem & libidinem proiectorum inhoneſta labes eſt; & nulli turpius occupati ſunt, niſi qui nulli rei, niſi vino & libidini, vacant. *Prognoſtica.*

2. Priapiſmus & Satyriaſis ſæpe dolorem inferre ſolent, qualem patiuntur, qui tetano corripiuntur, aut aliis membris conuelluntur. Vnde perſeuerans aut apoſtema aut ſpaſmum, aut mortem ſuperueniente indicat. Et quidam conuulſi celeriter intereunt, ac morituris venter inflatur, & frigidum ſudorem emittunt.

Indicationes & Curatio.

Salacitas, quæ in coniugio viuentibus & multo magis, non coniugatis noxia eſt, curatur, ſi nimius ſeminis prouentus prohibeatur, illiuſque, vt & ſanguinis calor temperetur. Itaque ſi nimia adſit ſanguinis copia, is venâ ſectâ imminuendus. *Indicationes & Curatio.*

Si

Si humores acres adſint, qui ſemini permiſti id acre reddunt, ij temperandi & euacuandi.

Semen abſumentia. Ne autem ſeminis nimia copia generetur, atque feruor eius extinguatur, exhibenda refrigerantia & ſemen abſumentia. Talia ſunt : *vitex*, inde *agnus caſtus* dictus, cuius folia, flores & ſemen vſurpantur, *lactuca, nymphæa portulaca, plantago, vmbilicus Veneris, ſuccus mali citri, mentha*, quæ peculari proprietate ſemen extinguit, vt ſupra *lib. 1. p. 2. cap. 1.* dictum. *Semen cannabis, anethum, corallia, cryſtallus.* E quibus nunc calida, nunc frigida, pro corporis & humorum diſpoſitione eligenda. Camphoram etiam plerique Venerem extinguere putant, quia ſit frigida & ſicca. Verum monendum, eam non eſſe frigidam & ſiccam, ſed calidam, quod vel ſapor eius & inflammabilitas teſtantur; & Venerem extinguere Iulius Cæſar Scaliger, exerc. 102. ſ. 8. negat. Et ſi quid hîc præſtat, non frigiditate præſtat, ſed quia valde ſiccat.

Vt ℞. *Conſeru. menthæ, flor. nymphææ* an. Vnc. ʒß. *caul. lactuc. conditor.* Vnc. j. *ſem. viticis* Drach. ij. *corallior.* Dr. j.

Cum *ſyrupo nymphææ*

F. Electuarium.

Vel ℞. *folior. menth.* Drach. ij. *flor. nymph. ſiccat.* Dr. j. *ſem. viticis* Drach. jß. *cannabis, cryſtalli prap. corallior. rubr. præp.* an. Drach. ß. F. Puluis.

Vel cum *ſacchare* Rotulæ.

Vel ℞. *ſucci lactucæ, portulacæ*, an. Vnc. ij. *menthæ* Vnc. j. *aq. roſar.* Vnc. jß. *ſacch.* q. ſ.

Coq. ad ſyrupi conſiſtentiam.

Aqua caſtitatis & alia in hunc vſum medicamenta ſupra *lib. 1 loco allegato* deſcripta ſunt. Et plura etiam infra *cap. 5. de pollutione nocturna*, proponentur.

Extra eadem, & præterea folia ſalicis, viticis, plantag. ſemperuiui adhibentur genitalibus, lumbis, imo & pedibus. Nimirum ex dictis plantis fiant fomenta vel lotiones, quibus & acetum addi poteſt, vel aquæ deſtillatæ & ſucci harum plantarum iſtis partibus applicentur.

Vel ℞. *ol. nymph.* Vnc. ij. *ſucci lactucæ* Vnc. jß. *ſem. viticis* Drach. ij.

Coq. ad ſucci conſumtionem & colentur, & addito momento *ceræ* F. Vnguentum.

Vel Vnguentum refrigerans Galeni, aut Ceratum ſantalinum, aut alia eiuſmodi lumbis apponantur, aut lamina plumbea perforata è regione geſtetur.

Caſtratio. Vltimum verò ſalacitatis remedium eſt caſtratio, & quoſdam ob caſtitatis zelum ſeipſos caſtraſſe, imò colem cum teſtibus abſcidiſſe, compertum eſt. Cuius rei hiſtoriam de quodam Monacho habet Beniuenius, *de abd. ſanat. & morb. cauſſ. cap. 68.* qui, vt loquitur, ob zelum caſtitatis, ſed indiſcretum, ac minimè ſecundum Dei rationabile obſequium, colem ſibi, & quidem pubetenus prorſus abſciderat, cum tamen Deus, *Deut. 23.* mandauerit, ne eunuchus attritis vel amputatis teſticulis Eccleſiam Dei ingrediatur. Turcæ etiam iam olim & hodie iis, quos Gynæceis præficiunt, non ſolum teſticulos exſcindunt, ſed & interdum totum membrum virile abſcindunt.

Diæta.

Diæta. Ieiunium ſalacitatem compeſcit, & abſtinentia ab aromatibus, cibis calidioribus & acribus, item vino. Legitimum coniugium quoque ad libidinem vitandam certum & à Deo conceſſum remedium eſt, & ex conſilio Apoſtoli melius eſt nubere, quàm vri. Æger non cubet in mollibus è plumis ſtratis, verùm ſubſternat folia ſalicis, & imprimis viticis ſeu agni caſti. Hinc mulieres Athenis in Theſmophoris ſeu Sacris Cereris, hæc folia ſibi ſubſternebant, vt ſacrorum tempore caſtæ manerent. Supinus etiam decubitus eſt noxius; cùm inde vaſa in dorſo incaleſcant, & ſanguis ac ſpiritus copioſus ad pudenda feratur.

Eadem ferè *Satyriaſis & Priapiſmi curandi ratio* eſt. Nimirum à venæſectione & purgatione curatio inchoanda, & imprimis, ſi ſanguis abundet, propter dolorem & inflammationem prohibendam vena in cubito ſecanda. Exhibenda quoque Veneri reſiſtentia modò propoſita.

Poſtea ad topica accedendum, & parti affectæ refrigerantia medicamenta imponenda, quæ & cauſſam mali tollunt, & arteriarum ora conſtringunt, ac flatuum materiam reprimere ac repellere poſſunt. Eadem & lumbis applicanda. Imponatur nimirum ceratum ex roſaceo aqua frigida imbutum. *Topica.*

Vel ℞. *Ol. roſar.* Vnc. j. ß. *ſucci ſolani, ſemperuiui, portulacæ* an. Drach. ß. *ſpuma argenti, ceruſſæ* an. Drach. ij. *aceti parum. ceræ q. ſ.*

Fiat Vnguentum.

Poſtea aliquid chamæmeli addi poteſt.

Si ab abſtinentia Veneris malum ſit, legitimo coitu vtendum ſemel, poſtea verò à Venere, imaginationibus Venereis, & quæ libidinem excitare valẽt, abſtinendum.

CAPVT IV.

De Gonorrhœa & Seminis profluuio.

Gonorrhæa equidem omne ſeminis profluuium ſignificat, cuius variæ ſunt differentiæ. Vſus tamen obtinuit, vt pro eo ſaltem ſeminis effluxu accipiatur, qui inuitis accidit, & ſine membri virilis tenſione, ac tentigine, &, vt Celſus, *lib. 4 cap. 31.* habet, ſine Venere, ſine nocturnis imaginationibus. *Gonorrhæa.*

Cauſſa.

Cùm autem retentricis officium ſit, ſemen tamdiu retinere, donec in actu Venereo in vterum fœminæ iniiciatur, ſi id intempeſtiuè & præter naturam contingat, facultate retentrice læſa id accidit. Læditur autem facultas, vel quia ipſa labefactatur, & languida redditur, vel quia obiecti vitio turbatur. Labefactatur propter intemperiem humidam & frigidam, quæ ex ſimilium humorum affluxu, vel cauſſis externis vi humectandi & laxandi præditis contrahitur, quales ſunt largus vſus piſcium, fructuum crudorum, balnei frequens vſus, natatio in aqua frigida, ſeſſio ſuper lapide frigido. Quò facit etiam intempeſtiua & nimia Venus, ob quam partes hæ debilitantur, vt poſtea affluentes humores facilè ſuſcipiant. Ad imbecillitatem hanc pertinet & laxitas vaſorum ſeminalium, quando ſcilicet folliculi ſemen continentes, vaſáque illud deferentia nimium ampliata & laxata ſunt. Quæ laxitas cùm ab humoribus, tum à nimia Venere ortum habet, per quam veſiculæ ſeminis toties inanitæ, iterúmque repletæ iſtam laxitatem acquirunt. Obiecti vitio læditur retentio, dum illud rectè ſeſe non habet, vel in quantitate, vel in qualitate. In quantitate vitium eſt, dum ſemen copioſius eſt, vel ex intermiſſâ Venere, vel ex ciborum bene nutrientium nimio vſu. In qualitate vitium eſt in ea vel manifeſta, vel occulta. Manifeſta eſt, dum ſemen eſt vel calidius, vel mordacius, ex ſanguine ſimili, & ob epar ac renes calidos, ac cibos tales genitum, vel frigidius & crudum, atque aquoſius, ob teſtium frigiditatem, aut ſimilem epatis intemperiem, aut etiam aſſumtorum humiditatem & frigiditatem, & cùm vitioſi humores in corpore abundantes ipſi ſemini admiſcentur. Occulta qualitas eſt, dum ſemen corrumpitur, & malignâ aliquâ qualitate inficitur. In hiſce tamen ſeminis vitiis, ob quam retẽtrix læditur, hæc differentia eſt, quod, dum ſemen eſt aquoſius & frigidius, retentrix primò & per ſe læditur, etſi expultrix non irritatur: in reliquis vitiis, dum ſemen vel quantitate, vel caliditate & acrimonia, vel malignitate & virulentiâ peccat, expultrix primariò læditur, ſecundariò verò retẽtrix. Dum enim expultrix facultas vitio obiecti *Cauſa.*

irritata

irritata ad expulſionem inſurgit, retentrix ei cedere cogitur: de quo Galenus, 6. *de loc. aff. cap. vlt.*

Aliquando etiam ex conuulſione gonorrhœa accidit, quod epilepticis ſæpe euenit, qui in paroxyſmo ſemen effundunt, quæ cauſſa proculdubio ad retentionem læſam ob expultricem irritatam referri debet. In violenta enim iſta corporis totius concuſſione vaſa ſpermatica ſimul concuſſa ſemen, præſertim ſi abundet, excutiunt. Atque hac ratione potius vt ſemen conuulſis interdum profluat, accidere putat Platerus, quàm muſculorum occaſione, qui vaſis ſpermaticis præficiuntur. Nam etſi hi muſculi in ipſo actu Venereo leuiter vaſa deferentia dilatando pleniorem eius excretionem adiuuant: hoc tamen non prius, quàm ſemen iam è vaſculis ſuis excidens per hoſce ductus fertur, facere docet. Et eâ de cauſsâ conuulſos etiam hos muſculos ad excretionem hanc nihil facere, ſed motum illum inordinatum ſemen è ſuis receptaculis propellere ſtatuit.

An autem omnes, quæ hactenus propoſitæ ſunt cauſſæ, gonorrhœam propriè dictam conſtituant, & an omne, quod per meatum ſeminis, & è locis, in quibus ſemen generatur ac continetur, effluit, ſeminis nomine dignandum, de eo poſtea *in quæſtione* dicetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Gonorrhœa ipſa per ſe patet, & ex relatione ægri cognoſcitur. Accedunt tamen quædam alia ſymptomata. Quibuſdam enim vniuerſum corpus, ac præcipuè circa lumbos graciteſcit, ægrique toto corpore debiles, graciles, ac pallidi fiunt, oculique caui euadunt.

Cauſſarum ſigna quod attinet, ſi ex læſa facultate gonorrhœa accidat, cauſſæ refrigerantes & humectantes, teſteſque ac vaſa ſeminalia debilitantes præceſſerunt. Si vitium ſit in obiecto, atque ſemen ſit nimis aquoſum & crudum, viſuique id patet, exitque id ſine ſenſu & delectatione, & ſigna cruditatis in teſtibus vel epate ac renibus adſunt, & ſemen ſæpe ad mulieris contactum ſaltem exit, ſine aliqua, vel ſaltem exigua voluptate ægri, vt antea in genere dictum, colorem viuidum amittunt, ac languidi fiunt, & corpus ſenſim contabeſcit, doloremque circa lumbos percipiunt. Si ſemen ſit acre, priapiſmus ferè coniungitur, vel dolor, & adſunt ſigna teſtium, epatis vel renum calidiorum, æger que calidis cibis, potu, medicamentis vſus eſt. Si ſemen ſit virulentum & malignum, lues Venerea, vel elephantiaſis adeſt, quæ ſuis ſignis cognoſcuntur, ſemenque eſt fœtidum & cum dolore excernitur. Et quidem in gonorrhœa Gallica initio id, quod exit, album ac ſubcitrinum eſt, & ſine ſenſu vigilanti & dormienti effluit. Temporis verò progreſſu fit liuidum, fœtidum, acre, quod meatum penis exulcerat, vnde dolor, & dyſuria ſequitur, & ſæpe, dum vrina exit, rigor quidam percipitur, & in vicinis dolor.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Gonorrhœa non ſolum turpe, ſed & periculoſum malum eſt; cum non ſolùm ſæpe generationem impediat, ſed &, ſi diu duret, homo contabeſcat, ac tandem moriatur.

2. Gonorrhœa, quæ fit à facultate retentrice labefactata, facilius curatur, modò ſit recens. Si enim malum ſit inueteratum, curatio difficilior redditur.

3. Gonorrhœa, quæ fit à ſemine crudo & aquoſo, non ita facilè curatur, cùm intemperiem illam in partibus genitalibus frigidam tollere non ita facilè ſit.

4. Quæ à lue venerea eſt gonorrhœa, ſenibus non niſi cum morte terminatur. In iuuenibus verò difficulter, & non niſi longiore temporis ſpatio curatur.

5. Quæ ab Elephantiaſi eſt gonorrhœa, curatu impoſſibilis.

Indicationes.

Si gonorrhœa ſit à facultatis retentricis imbecillitate, ſiccantibus & adſtringentibus vtendum: quæ pro cauſsarum ratione nunc ſint calefacientia, nunc refrigerantia. Vbi attendendum, ſi ex longa iam ſeminis euacuatione corpus ſit refrigeratum, humorque multus aquoſus & frigidus genitus, etſi à cauſsâ calefaciente & laxante malum initium traxerit, calefacientibus & ſiccantibus cum aliquâ adſtrictione vtendum eſſe, & curationem ferè inſtituendam, qualis mulierum albo fluxui conuenit. Si ſemen ſit tenue & aquoſū, coctio ſeminis medicamentis calefaciétibus, ſimulque adſtringentibus adiuuanda. Si ſit calidum & acre, refrigerandum & temperandum. Si ſit virulentum, alexipharmacis morbo illi contrarius curatio peragenda. Atque hîc hoc diligenter attendendum, ne prius adſtringentibus medicamentis vtamur, antequam malignitas morbi venerei extincta ſit. Solet enim natura cum virulento ſemine materiam vitioſam & malignam euacuare, & quamdiu hoc accidit, grauiſſima ſymptomata præcauentur. Si verò adſtringentibus, antequam malignitas victa ſit, humor vitioſus intempeſtivè in corpore detineatur, dolores artuum, vlcera varia, & alia praua ſymptomata ſuboriri ſolent. Vbi verò morbus cauſſa mali princeps victus fuerit, tùm adſtringentibus vtendum, quæ potius calefacientia, quàm frigefacientia eſſe debent, cum diuturno fluxu partes genitales valde refrigeratæ & debilitatæ ſint.

Curatio.

Curatio. Vniuerſalibus, quibus opus, præmiſſis, ſi gonorrhœa fiat ob imbecillitatem facultatis retentricis, medicamenta vſurpanda, quæ humiditatem abſumunt, & laxitatem adſtringunt. Et quidem ſi coniungatur caliditas, paranda medicamenta è *roſis, coralliis, C. C. ſumach. balauſtiis, hypociſtide, corticibus granator. terra ſigillata & ſimilibus.* E quibus interna & externa medicamenta parantur.

Exhibeatur ergo hoc Electuarium.

℞. *Conſ. roſ. rubr.* Vnc. ij. *corall. rub. prep. C.C. prap.* an. Scrup. j. *balauſtior.* Scrup. ij.

Miſce.

Extra verò vſurpetur hoc vnguentum.

℞. *Ol. roſar. maſtichin. myrtini* an. Vnc. j. *pulu. balauſt.* Drach. ß. *ceræ parum.*

Fiat Vnguentum.

Si verò frigiditas coniungatur, medicamenta è *maſtiche, thure, menthâ, ſpicâ,* & ſimilibus parentur, & genitalia inungantur *oleo menthæ, maſtichino, abſinthij.*

Vt ℞. *Ol. Maſtich. lentiſcini* an. Vnc. j. ß. *ſucci menthæ* Drach. v. *ſpicæ* Drach. ß. *ceræ q. ſ.* F. Vnguentum.

Imprimis verò hîc vtiles ſunt thermæ adſtringendi vi præditæ, vel balnea artificialia, quæ harum vim æmulantur.

Si ſemen ſit calidum & acre, vniuerſalia præmittantur, & ſanguis, ſi opus ſit, minuatur, ac humores bilioſi euacuentur *rhabarbaro, myrobalanis,* biliſque temperetur. Hinc intus & extra vtendum medicamentis refrigerantibus, paratis è *roſis, lactuca, cichorio & ſimilibus.*

Vt ℞. *Sem. 4. frig. maior.* Drach. iij. *portulacæ, lactucæ* an. Drach. j. *flor. roſ. rubr.* Drach. j. ß. *nymphææ* Drach. ß. *gummi tragacanthæ* Drach. j.

Fiat Puluis.

Extra verò non ſolum partes genitales, ſed etiam ſpina & lumbi inungantur vnguentis refrigerantibus, aut applicentur Cerota refrigerantia.

Vt ℞. *Ceroti ſantali, ol. nymph. vng. Comitiſſ. ſucci ſolani* an. Vnc. j. *camphor.* Scrup. ß.

Miſce.

Vel ℞. *Ol. roſac. myrtini* an. Vnc j. *mucilag ſem ſpylly, cydonior. aquâ roſac. extracta* an. Drach. ij. *pulu. ſantal. albi, rubri, acacia* an. Drach. ß. *camphor.* Scrup. ß.

Miſce.

Si ſemen ſit tenue & aquoſum, ſiccantibus roborantibus vtendum, quæ vim coctricem teſtium & partium genitalium adiuuant, aquoſitatem ſeminis corrigunt, & ſimul exiccant, *vt ſpeciebus aromatici roſati, ſyrupo menthæ.*

Vt ℞. *Menthæ, abſinth.* Rom. an. M. j. *ſem. agni caſti, baccar. myrti, flor. roſ. rubr.* an. Drach. ij.

Coq. in vino rubro & dulcorentur ſaccharo.

Vel. ℞. *Conſ. roſ. antiq.* Vnc. jß. *ſuccini, corall. rubr. prap.* an. Drach. j. *caryoph. macis, thuris* an. Scrup. j.

Cum *ſyrupo myrtino.*

Fiat Electuarium.

Vel ℞. *Maſtich. thuris* an. Drach. j. *ſuccini* Drach. ß. *ſem. coriandri* Drach. ij. *viticis fol. ment.* an. Drach. ß. *ſaccharoſ. tab.* Vnc. j. F. Puluis.

Victus etiam ratio conueniens obſeruetur, & æger frequenter comedat oryzam cum lacte coctam.

An ſemper verum ſemen effluat in gonorrhœa?

Circa curationem autem gonorrhœa; quæ ex ſemine aquoſo & tenui fieri dicitur, diligenter obſeruandum, an verum ſit ſemen, quod effluit, etſi aquoſius, dilutius & crudius; an verò, quod Langius monet, vt poſtea, *in quaſt.* dicetur, humores corrupti & vitioſi, qui in corpore cumulati ad partes genitales confluant, & per meatum; per quem aliàs ſemen eiicitur, excernantur, ſicut interdum vitioſi humores in corpore cumulati per vterum & menſes albos dictos euacuari ſolent. Si enim ſit ſemen naturale, aquoſius ſolum, omninò, vt modò dictum, iis vtendum, quæ ſemen incraſſant, ſtabile reddunt, & detinent. Si verò vitioſorum humorum colluuiés per penem euacuatur, nullo modo incraſſantibus & adſtringentibus vtendum, ſed euacuantibus & cacochymiam corrigentibus, & bonâ diætâ. Scribitque Langius, *loco allegato*: Auſim deierare, ſolis purgationibus, ac ſobriâ victus ratione plures ſanitati reſtitui. Et omnino ita ſe ſe res habet cum affectus non tollatur, niſi cauſsâ ſublatâ. Scribitque etiam Rondeletius, *meth. curand. morb. cap.* 57. gonorrhœa difficulter curatur, niſi cauſſa cognoſcatur, additque, ſe nouiſſe nobilem quendam, qui ab abſceſſu frigido renum diu hoc morbo laborauerat, & multò ſemper habuerat deterius, cum ſemen extinguentibus frigidis vel calidis vteretur; ſe verò inſtituiſſe contrariam victus rationem, & iuſſiſſe, vt biberet vinum generoſum, & veſceretur alimentis optimis exiccantibus, & non flatulentis, quo modo curatus eſt. Et omnino non ſemper cauſſa gonorrhœæ huiuſmodi in membris genitalibus hæret, ſed interdum etiam in aliis partibus vel toto corpore; vnde, *loco allegato*, Rondeletius ea quoque exhibere iubet, quæ ventriculi cruditatem corrigant.

Si ſemen in ipſo actu Venereo nimis citò eiiciatur, atque inde, quod fieri ſolet, conceptus impediatur; cùm id à ſemine nimis fluido, partibuſque ſemen continentibus nimis laxis fieri ſoleat, curatio eodem modo inſtituenda, vt iam de curatione gonorrhœæ è partium genitalium imbecillitate, & ſemine nimis fluido, dictum.

Si ſemen ſit corruptum & virulentum, adſtringentibus omnino abſtinendum. Si enim retineatur, partes erodit & exulcerat. Sed ſiccantibus, quæ ſimul putredini reſiſtunt, vtendum, acetoſa, theriaca, Mithridatio, & præcipuè ad morbum illum, à quo illa virulentia pendet, reſpiciendum, & curatio ad eum dirigenda.

Imprimis verò vitioſi humores expurgandi. Habetq; exemplum Foreſtus, *lib.* 26. *obſeru.* 16. de quodam iuuene, gonorrhœâ & teſticuli ac genu inflatione non ſine ſuſpicione luis Venereæ laborante, quem purgantibus hiſce curauit, vt ad decoctum ligni accedere opus non fuerit.

℞. *Rad heleny, fœniculi, apy, cichory, bugloſſ.* an. Vnc. j. *fumar.* M. ij. *borrag. violar. ſcolopend. capill. Vener. ſummit. lupuli, herba paralyſ.* an. P. j. *chamapithyos, chamadryos, ſtæchad.* an. Vnc. ß. *ſem. fœniculi* Drach. iij. *citri* Drach. ij.

Omnia infund. per diem & noctem *in ſ. q. aqua pluuialis & fumaria.*

Quibus poſtea addantur *myrobal chebul. Indor. citrinor.* an. Vnc. ß. *follicul. ſena, epithymi, polypod. q. ſ. glycyrrhiza* an. Vnc. j. *cortic. hellebori nigri* Drach. ij. *rhabarb.* Drach. ß. *ſchœnanthi* Scrup. j.

Poſtea coquantur & colentur.

Fiat potus longus pro ℔. ij. Addendo *ſyr. infuſion. roſar.* Vnc. j. *de fumar.* Vnc. ß. *ſacch. q. ſ.* ad dulcedinem.

Si tamen iſta purgantia ſola non iuuant, ad decoctum ligni & alia huic morbo propria medicamenta accedendum.

Gonorrhœam ſiſtentia.

Vniuerſalibus præmiſſis exhibeatur hic puluis.

℞. *Succini albi, teſtar. ouor. pullis excluſis, pellicular. interior ventriculi gall nar. prap. ſem. granator.* an Drach. iij. *Corall rub. prap. C. C. vſti prap.* an. Vnc. j. *cinam.* Drach. ij. *manus Chriſti perlat.* ad pondus omnium.

Fiat puluis.

Vel ℞. *Gummi Arabici, tragacantha, ſuccini mumia, boli Armeni, mandibular. lucij, pellicul. intern. ventric. gallinar. criſtar. galli, teſtar. ouor.* an. Drach. ß. *ſem. lactuca* Dr. j.

Cum *ſyrupo de roſ. ſiccis.*

Fiant pilulæ, de quibus per multos dies Scrup. j. vel Drach. ß. ſumatur.

Nonnulli etiam ſcribunt, gonorrhœam hanc virulentam multos curaſſe *lixiuio è caulibus fabarum in cineres redactis parato* ad Vnc. iv. ſingulis diebus exhibito.

Acidula.

Fontis etiam quidam & acidulæ gonorrhœam hanc leniunt. Ita ſcribit Dodonæus, *obſ. cap.* 41. Generoſum quendam Virum cum decem & octo annis huiuſmodi ſeminis profluuio laboraſſet, nec vllum medicamentorum præſcriptorum vſufructum conſequeretur, ad fontem haud procul Leodio, qui creditur eſſe, quem Plinius, *nat. hiſt. l.* 31. *c.* 11. in Tongris eſſe ſcribit, profectus eſt, quo vbi aliquot diebus vſus eſſet, dolores valde remiſſi ſunt. Malum tamen non perfectè curatum eſt, ſed domum reuerſus omnino peius habuit, & tandem vitam cum morte commutauit, vt *ibid.* docet Dodonæus.

QVÆSTIO.

An nomen Gonorrhœa omnibus, qua vulgò recenſentur, differentiis, aquè propriè competat?

An nomen gonorrhœa omnibus differentiis competat?

De Differentiis Gonorrhœæ occurrit aliqua controuerſia, & à vulgata ſententia nonnihil diſſentit Ioh. Langius, *lib. 2. epiſt.* 5. Statit enim gonorrhœam ita dictam aliud, quam ſeminis & nominis etymologia declarat, eſſe profluuium, & non parùm à vero naturalis ac prolifici ſeminis effluuio quaſdam gonorrhœæ differentias diſſidere. Ideoque triplicem differentiam ſtatui, quam nec Galeno, nec aliis noſtri ſeculi Medicis ſatis perſpectam putat. Primò enim docet eſſe homines, qui renum epatis, ac vaſorum ſeminalium calore, corpore plerunque hirſuto ac ſuccipleno, ſemen genitale copioſum ac calidum coaceruant, quos non rarò per nocturna inſomnia, cùm renes ac lumbi ſupino decubitu incaleſcunt, aut illis decora amicæ facies interdiu viſa noctu obuerſatur, vel attenta rei Venereæ cogitatio ad ſeminis excretionem laceſſit & proritat, quod plerique tam confertim effundunt, vt etiam ſtragula polluant. Atque hanc primam gonorrhœæ ſpeciē ἀπὸ τοῦ γόνου, id eſt, ſemine, & ῥέω fluo, & ob inſomnia ὀνειρωγμὸν rectè appellari docet.

Triplex gonorrhœa differentia.

Secundam gonorrhœæ ſpeciem produci ſcribit ex putrilagine phlegmatis vel ſalſi, vel etiam crudi copia, quæ non rarò cum momento genituræ permiſceatur, ac

præcipuè

præcipuè à cerebro per ſpinam dorſi, lumbos,& renes, & etiam ab epate per venas & neruos ad genitalia tendentes deferatur, è quibus per penem non ſine eius excoriatione ſenſim deſtillet. Huiúſque gonorrhœæ fomentum eſſe ſtatuit ſanguinem crudum, ac impuris humoribus permixtum,quorum colluuies non,vt alij cenſent,ad veſicam, ſed ad pudenda defluat, ac per meatum ſpermatis in penem excernatur. Atque hoc profluuium etiam mulieribus accidere & menſtrua pituitoſa appellari ſcribit. Non enim eſſe humorem,qui in hac gonorrhœæ ſpecie excernitur, verum ſemen; idque vel ex eo patere putat, quod ex tantilli ſeminis excretione tanta virium & ſpirituum copia diſſipatur,& vniuerſi corporis robur labefactatur, cùm contra huius humoris excretio annum, imò quinquennium illæſo vitali robore durare poſſit. Præterea geniture ſemen excretum [illegible] frigore liqueſcit;at iſtud vt viſcus lenteſcit,veſtibúſque tenaciter adhæret,ac non raro;vt putridum,malè olet.

Tertiam gonorrhœæ ſpeciem ponit eam, quæ eſt ex lue Venerea, quæ ob id fœda & virulenta appellatur,in quâ principio vigilandi pariter ac dormiendi virus album,aut ſubcitrinium è vaſis ſeminalibus ſine ſenſu deſtillat, ac non rarò penis canalem exeſt,atque id, quod effluit, malè olet, ardorémque Dyſuriæ ſimilem in mictione & vlcera in pene excitat.

Atque has gonorrhœæ differentias etiam curatione differre ſtatuit, in primâ enim, quæ refrigerant, adſtringunt, & ſperma exiccant, ſunt ſalutaria: quæ in ſecunda differentiâ planè ſunt noxia & pernicioſa, vtpote quæ non adſtrictoria & incraſſantia requirit, ſed humorem corruptum euacuantia, & ſobriam diætam, per quam meliores humores generantur; in tertia verò differentia curationem lui Venereæ propriam requiri per decoctum ligni & Mercurium.

Et omnino verum eſt, quod à Langio monetur, gonorrhœæ nomen omnibus, quæ vulgò recenſentur, differentiis non æquè competere. Prima enim illa differentia, quæ ex ſeminis calidi copia prouenit, & vulgò pollutio nocturna appellatur, de quâ *cap. ſeq.* dicetur, propriè gonorrhœa appellatur. In hac enim gonorrhœa ſemen propriè dictum & fœcundum effluit.

De ſecunda verò differentia, quam ponit Langius, controuerſia eſt, & non ſine cauſſa quæritur, an non & in hac differentia quod effluit, ſemen appellari poſſit, aut an non aliquam differentiam omiſerit. Primò enim omiſiſſe videtur illam ſpeciem, quæ ab imbecillitate vaſorum ſpermaticorum eſt, quæ tamen nullo modo omittenda videtur. Si enim vaſa ſeminalia ſint debilia, & ipſum ſemen non bene coquatur, crudum manet, nec bene retinetur, ſed cùm ob facultatis retentricis debilitatem, tum quia ipſum tenue & crudum eſt, facilè excidit, nulla etiam vel exigua præcedente irritatione, ſicut Fernelius, *6. de part. morb. & ſympt. cap.* 14. quendam ſola clyſteris perfuſione atque in anum immiſſione ſemen emiſiſſe, ſcribit. Deinde in eo, quod aquoſitatem ſeminis ab excrementis pituitoſis & ſeroſis permixtis prouenire ſtatuit, plane à Langio diſſentit Platerus, qui ſtatuit, licet ſanguis crudus & pituitoſus in corpore abundet, ſemper tamen eius puriorem partem ad ſeminis generationem attrahi.

Verum enim verò ſi quod mihi videtur, dicendum, nec vaſorum imbecillitas omittenda, quod à Langio factum, nec humores ſeroſi & vitioſi cum ſemine permiſtio neganda videtur, quod facit Platerus. Etenim cum aliæ corporis partes imbecillæ non ſolum alimentum ſuum non bene coquant, ſed etiam, ſi publicum munus habent, id non benè perficiant, vt in ventriculo & epate videre eſt: cur idem etiam in teſtibus non accidere poſſit? Deinde nec hoc negandum videtur, ſi ſanguis in corpore ſit impurus, etiam ſemen impurum in corpore inde generari. Etſi enim verum ſit, teſtes, vt & mammas, puriorem ſanguinem ad ſe trahere: tamen ſi magna ſit cacochymia, fieri vix poteſt, vt non aliquid etiam ad teſtes deriuetur. Sicut videmus, fœminas morbo aliquo laborantes etiam impurum lac in mammis generare. Præterea natura ſæpe aſſueſcit humores vitioſos ad aliquam partem, præcipuè debilem, mittere, idque etiam in teſtibus fieri, impoſſibile non eſt, imò fieri experientia teſtatur. Habent etiam humores vitioſi interdum ad peculiares partes ſuam inclinationem, quod & hîc accidere poteſt, & præcipuè in gonorrhœa ex lue Venerea, virus iſtud partibus genitalibus infeſtum eſt.

CAPVT V.

De Pollutione nocturnâ.

IMprimis verò Gonorrhœæ nomen ei propriè competit ſeminis profluuio, quod noctu dormientibus accidit, & propterea Pollutio nocturna appellatur, cum homo noctu dormiens inſcius ſemen emittit, & vt Horatius ait, *nocturnam veſtem maculat, ventrémque ſupinum.* Accidit tamen idem etiam interdum de die. Ita refert Leonellus, ſe noniſſe ruſticum quendam iuuenem, qui ex ſola inſpectione mulieris incurrebat pollutionem etiam de die. Et quidem plerumque cum penis tenſione & imaginatione quadam in ſomno ſemen profunditur. Nonnullis tamen etiam nullâ imaginatione præcedente citra ſenſum ſemen profluit. *Pollutio nocturna.*

Cauſſæ.

Cauſſa proxima huius mali eſt irritatio facultatis expultricis. Irritatur autem à ſemine, quod plerumque copioſius eſt. Semen autem copioſius generant cibi potúſque multi alimenti nimia copia, & hinc genita boni & multi ſanguinis in corpore redundantia, otium venus intermiſſa. Mouetur verò ſemen imaginatione de rebus Venereis, & cum imaginatio in ſomno à ratione non ita gubernetur, vt in vigiliis, facultatem expultricem facile ſtimulat. *Cauſſa.*

Deinde etiam ſemen mouet decubitus ſupinus, ob quem renes & vaſa in dorſo incaleſcunt. Hinc accidit, vt pollutio nocturna adoleſcentibus maximè accidat. Habent enim calorem vegetum, ſpiritus mobiles, poros laxiores, & de rebus venereis frequentem & intentam imaginationem, & errores in diæta, quibus etiam ſemen agitatur, & ſtimuli ad libidinem coaceruantur, committunt. Refert etiam Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 4.* quendam ſolâ clyſteris perfuſione ſemen emittere conſueuiſſe.

Signa Diagnoſtica.

Malum ipſum ex relatione ægri cognoſci poteſt. Et differt nocturna pollutio à gonorrhœa, *cap. præced.* propoſita, quod in eâ etiam de die ſemen effluit, id quod in pollutione nocturna ferè ſaltem noctu euenit. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Malus corporis habitus eſt, vt ſcribit Aëtius, eorum, qui ſemen multum ac calidum generant, quod eos ad excretionem ſtimulat. Si enim ſæpius id accidat, exſolutionem oris ventriculi, & totius corporis patiuntur, debileſque fiunt, & graciles ac pallidi, oculóſque côcauos habent. Quod ſi à Venere abſtineant, propterea quod ita afficiuntur, capite diſcruciantur, itémque ſtomacho, & æſtu, faſtidioque anguntur, nihilque magnopere ex continentia iuuantur. Contingit enim iis per ſomnum ſemen profundentibus ſimilia perpeti incommoda, qualia coëundo perpeſſi fuiſſent; & imprimis, ſi frequenti coitu id malum contraxerint. Ita refert Platerus, *lib. 3. obſ.* quendam ex frequenti ſupra modum veneris *Prognoſtica.*

veneris vſu eò redactum fuiſſe, vt cum poſtea ſibi temperaret, pollutionibus nocturnis diurniſque vexaretur, admodúmque debilitaretur.

2. Pollutio nocturna, quæ in principio morbi accidit, materiæ copiam & morbum diuturnum ſignificat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Cum vitium hoc à ſeminis copia nimia, & eius per ſomnum agitatione accidat, danda opera, ne nimia ſeminis copia generetur, atque id per ſomnum non moueatur.

Non generatur ſeminis nimia copia, ſi æger abſtineat à cibis ſemen copioſum generantibus, quales ſunt: *nuclei pini, bulbi, piſtacia, faba, cicer, rapa, eruca*: vt & à *vino*, præſertim generoſo. Vtatur contra cibis refrigerantibus & adſtringentibus. Si etiam corpus ſit plethoricum, ſanguis venæſectione detrahi poteſt.

Vt ſemen non commoueatur, vitentur de die imaginationes de rebus venereis; & abſtineat homo à cibis, quæ ſemen irritant. Scribit enim Bruerynus, *lib. 8. de re cibar. cap. 43.* ſe nouiſſe quendam, qui cum ſiſymbrio liberaliter veſceretur, genituram per ſomnum effundebat. Cubet æger ſuper foliis ſalicis, viticis, lactucæ, floribus nymphææ, roſar. violarum. Decubitum verò in ſomno ſupinum vitet.

Medicamenta ſem. minuentia. Medicamenta vim ſiccandi, adſtringendi & ſemen minuendi habeant; qualia ſupra, *cap. 3. de ſalacitate*, ſunt propoſita. De quibus Galenus *5. de ſimpl. med. fac. cap. 23*, *Quæ refrigerare apta ſunt nata, tum edulia, tum medicamenta, ſemen cogentia, incraſſantia & ſtabile reddentia, vim habent ipſum ſupprimentem, non autem corrumpentem, nempe lactuca, lilium, atriplex, cucurbita, morâ, melopepones, cucumeres: porrò quæ reſiccant, prorſus ne eſſe quidem ſemen permittunt, ſi calidæ ſint natura, veluti ruta; ſi autem non calefaciunt, multò minus, aut nymphæa.*

Vt ℞. *ſem. portulacæ, agni caſti* an. Drach. ß. *plantag. rutæ* an. Drach. j. *conſ. roſ. rubr.* Vnc. ij.

Cum *ſyrupo myrtino.*

F. Electuarium.

Vel ℞. *ſem. agni caſti, coriandri præp.* an. Dr. ij. *plantag. rutæ, folior. menthæ* an. Dr. j. *ſuccini, corallior.* an. Drach. ß. *maſtiches* ſcrup. ij.

Fiat puluis, cuius doſis Drach. j.

Addi poteſt, ſi libet, *ſaccharum roſatum tabulatum.*

Syrupus Donati ab Alto mari. Syrupus Donati ab Alto mari talis eſt:

℞. *Sanguinariæ, acetoſellæ, plantag.* an. M. j. *portulacæ, capreolorum vitis, vmbilici veneris, ſummitat. rubi* an. M. j. ß. *myrtillorum, ſem. coriandri præp. papau. albi* an. Vnc. ß. *fol. lactucæ, flor. nymphææ, violar.* an. M. ß. *folior. rutæ, viticis, menthæ, calaminthæ ſiccorum* ana Drach. iij.

Coq. in *aqua* ſ. q.

Colaturæ ℞. ℔. iij. *ſucci roſar. rubr. granatorum, pomorum acidorum* an. ℔. ß. *aceti parum, ſacch.* q. ſ.

F. Syrupus, de quo exhibeantur ſingulis diebus Vnc. ij. vel Vnc. iij.

Vel fiant tales trochiſci.

℞. *ſem. rutæ, agni caſti, portulacæ, plantag. papau. albi* an. ſcrup. j. *cannabis, coriandr. præp. corall. rubr. præp. menthæ* an. ſcrup. ß. *ſacch. in aq. roſ. diſſoluti* q. ſ.

F. Rotulæ.

Extra verò ſequentia applicentur.

℞. *farin. gland.* q. v. *oui album. in aq. roſ. conquaſſat.* q. ſ.

Fiat Cataplaſma pectini & lumbis imponendum.

Vel *ſuccus ſemperuiui, nymphææ, ſolani, vmbilici veneris, polygoni, portulacæ*, genitalibus imponatur. Lumbis quoque applicetur lamina plumbea perforata.

Vel ℞. *olei roſar. nymph. myrtini* an. Vnc. j. *mucilag. ſem. pſyllij, cydonior. aquâ roſarum extractæ* an. Vnc. ß. *puluer. folior. rutæ, agni caſti, menthæ* an. Dr. ß. *corallior. ſantali rubri* an. Dr. j. *ſucci plantag. portulacæ, ſemperuiui* an. Vnc. j. ß. *ceræ* q. ſ.

F. Vnguentum.

Si rigido pene fiat ſeminis profluuium, ea, quæ *de priapiſmo* ſunt propoſita, vſurpanda, & imprimis ſi à flatuoſo ſpiritu affectio originem habeat, *lentium decoctum* vtile eſt, quod præter id, quod ſemen extinguit, etiam membri tentiginem remittere valet.

CAPVT VI.

De Symptomatibus quibuſdam in coitu & ſeminis emiſſione accidentibus.

Symptomata in coitu. Rata etiam & admiranda quædam ſymptomata in coitu accidunt, qualia recenſet Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 4. cap. 18.* Refert enim, Franciſcum Valerium, Medicum ſibi retuliſſe; iuuenem quendam in venereo congreſſu cum muliere ſemen emittere non potuiſſe, quamuis in ſomno id aliàs excerneret. Idque & alteri cuidam Viro accidiſſe, ſe teſtari poſſe, ſcribit. Cuius ſymptomatis cauſſam reddere non ita facile eſt. Quamuis enim Valerius in verecundiam, vel fortem quandam imaginationem cauſſam reiiciebat: neutrum tamen ſibi ſatisfacere, & rectè ſcribit Donatus. Nam qui verecundantur, vel timent, ij potius à penis erectione prohibentur, quàm à ſeminis excretione. Fortis verò imaginatio etiam nimis remota cauſa videtur. Vero magis conſentanea eſt cauſa, quam affert Aëtius, *tetrab. 3. ſerm. 3. cap. vlt.* dum ſimilem hiſtoriam è Rufo recenſet. Adoleſcens, inquit, miniſter domeſticus, confeſſus eſt, ſe quando cum muliere rem haberet, ſemen effundere non poſſe, cùm verò dormiret, plurimum ei ſemen prodire. Viſum itaque mihi eſt, vaſa eius ſeminatia propter multam cum frigiditate humiditatem calefieri non poſſe, propterea, quod caliditas in coëundo ad corporis ſuperficiem diffunderetur, in ſomnis verò amplius calefieret. Quare hunc ipſum infernas partes exercere iuſſi, atque id maximè per equitationem. Caſtoreum etiam præbui, & diætam omnem calidam & ſiccam inſtitui. Aliam etiam non minus admiratione dignam, ſed & ridiculam hiſtoriam, *ibid.* recenſet idem Aëtius: Adoleſcens, inquit, nos acceſſit, & ſe vehementer coitum appetere confeſſus eſt. Verum vbi commiſceretur, ſemen emittere non poſſe, ſed flatus plurimos ſibi per ſedem erumpere. In hoc itaque coniecturam feci, ſeminarium vaſorum ſiccitatem adeſſe, quod ipſa etiam adepta ſanitas demonſtrauit. Nam poſtquam ipſe humida & bona diætâ vſus eſt, ſemen emiſit. Similem hiſtoriam habet Amatus Luſitanus *cent. 9. cur. 95.* iuuenis cuiuſdam Dalmatæ, quem mœſtum & triſtem ad ſe veniſſe ſcribit, & retuliſſe, cum coiret cum muliere, nullum emittere ſemen, ſed potius ventris crepitum. Ipſe autem Amatus cùm vitij huius cauſſam putaret multam pituitam craſſam in inteſtino inferiore hærentem, cuius præſentiâ vaſa ſeminalia frigida & coarctata eſſent, ipſa verò motu & caliditate diſſoluta in flatus verteretur, curationem hoc modo inſtituit. Ordinatâ victus ratione calidâ ex cibis multi & boni ſucci, ac potu vini generoſi, humores pituitoſos præparauit & purgauit. Poſtea vt imum ventrem & inguina, ac inter anum & pudendum hoc vnguento illiniret, iuſſit.

℞. *pip. alb. nigri, longi* an. Drach. j. ß. *ſem. erucæ, vrticæ, nigellæ* an. Drach. ß. *pyrethri* ſcrup. j.

Ol. liliorum, In quo iniectæ ſint *erucæ herbarum* aut *pinus vermes tres vel quatuor*, Vnc. ij. *olei de caſtor.* Vnc. ß. *ceræ* q. ſ.

Mane verò & horâ coitus Vnc. ß. vel Drach. vj. *ſequentis Electuarij* exhibuit, & vt poſt hauſtum *vini maluatici* ſumeret, iuſſit.

℞. *Diaſatyr.* Vnc. ij. *diagalang.* Drach. ij. *ſpec. diambr. diamoſchi* an. ſcrup. ij. *raſuræ pudendi cerui aridi* Drach. ß. *nuc. pinear. piſtacior. amygd. dulc.* an. Vnc. ß. *carnis ſcinci* Drach. ij. *ſem. erucæ, vrticæ, naſturtij* an. ſcrup. j. *pectuſculi capi cocti* Vnc. iij.

Terenda terantur, & cum *melle optimo* F. Electuarium, Quibus

Quibus medicamentis intra menſem conualuit.

Accidit præterea & aliud in coitu vitium, cuius Matthæus de gradibus, *conſil.* 3. mentionem facit, de quodam, qui cum volebat coire, illi membrum non erigebatur, ſed ſemen emittebat. Quod vitium procul dubio ex nimia vaſorum ſemen continentium laxitate prouenit, contracta ex nimio Veneris vſu, aut diuturna gonorrhœa. Statim enim ac ſe tales ad coitum accingunt, & imaginatio excitatur, ſemen emittitur, nec tamen membrum virile erigitur, ob paucitatem ſpirituum nimia Venere aut diuturna gonorrhœa diſſipatorum.

Tandem etiam aliud adhuc vitium recenſet Auicennas, *fen.*20. *tert. tract.*1. *cap.* 20. cuius exemplum habet Alexander Benedictus, *lib.*24. *part.*29. *cap.*27. quod iis accidit, qui corpore ſunt molliore, & habitu corporis reſolubili, multúmque in coitus actu delectantur. Hi enim ſi coëant frequenter, accidit quandoque, vt vnà cum ſemine feces per aluum emittant. Nam cum multi ſpiritus excernantur, corpúſque inde reſoluatur, fit, vt partes vicinæ ſpiritibus deſtituantur, ſícque laxato muſculo inteſtini recti feces emittantur.

CAPVT VII.

De Rebus alienis per penem excretis.

alia per *em excre-*

DVo meatus in pene ſunt vſus; vnus eſt, vt per eum vrina ex veſicâ euacuetur, alter, vt per eundem ſemen excernatur. Accidit tamen, vt præter naturam etiam aliæ res per eum excernantur. De rebus alienis è veſica per eum excretis dictum eſt ſupra, *part.*7. *ſect.*2. *cap.*9. De iis, quæ è vaſis genitalibus & aliunde, quàm è veſica, per eum excernuntur, *hoc capite* agemus.

guis.

Primò ſanguis interdum per penem excernitur, non tamen ex veſica. Ita refert Fernelius, *lib.* 6. *patuol. cap.*14. ſe quendam vidiſſe, qui longa Gonorrhœæ conſuetudine per inſomnia, atque etiam cogitatione ſolâ purum ſanguinem, non minore voluptate, quàm ſemen, effuderit. Et aliàs etiam obſeruatum, in coitu, præſertim nimio, ſanguinem loco ſeminis eiectum fuiſſe, refértque Scholiographus *ad cap.* 52. *lib.* 1. *de morb. int. Hollerij*, ſe vidiſſe, qui à coitu multum ſanguinem effuderit, quíque non facile reprimeretur, laxatis nimium vaſis, & imbecillioribus redditis. Et Hollerius, *ad aphor.*78. *lib.*4. ſcribit, ſe vidiſſe duos adoleſcentes, qui per immoderatam Venerem purum ſanguinem per penem reddebant.

Cauſſa huius mali eſt apertio oſculorum venarum ſpermaticarum, quæ ſemen ex ſanguine elaborant. Si enim breui temporis ſpatio coitus ſæpius repetatur, vaſa ſemen elaboratum continentia ita exhauriuntur, vt per venarum ſpermaticarum oſcula ſuctione hac dilatata ſemen ex ipſis adhuc imperfectum, vel ſanguinem etiam ipſum attrahant, & in coitu effundant.

Curatur hoc malum rectiſſimè abſtinentia à Venere, & adſtringentibus, quæ laxitatem vaſorum ſpermaticorum corrigunt, *cap.*5. propoſitis, adhibitis.

Ephebum quendam Athenis ſerpentem puſillum, piloſum, & pluribus pedibus ſtatim ambulantem, multo cum ſemine eieciſſe, Plutarchus, *lib.*8. *Sympoſ. probl.*9. refert.

CAPVT VIII.

De Teſtium & penis dolore, ac Scroti & præputij pruritu.

Teſtium Dolor.

ſtium do-

TEſtes quandoque dolore corripiuntur: id quod accidit præcipuè in inflammatione: interdum tamen

etiam à frigiditate, & aëre frigido: interdum ab vlcere, interdum à cauſſa externa, aut contuſione, & vulnere.

Quæ autem inter has cauſſas locum habeat, ex iis, quæ præceſſerunt, & adſunt, facilè cognoſcitur.

Curatio pro diuerſitate cauſſarum diuerſo modo inſtituenda. Si inflammatio adſit, curanda, vt ſupra dictum. Si adſit intemperies frigida, vel inflatio, etiam curanda, vt ſupra *ſect.*1. *cap.*1. *de teſtium intemp. frig. & inflatione* dictum. Si percuſſi ſint teſtes, ſtatim, ſi vehemens ſit dolor, ſanguinem mittere oportet: imponenda verò, quæ affluxum humorum prohibent, vt *viola, roſa, nymphæa* & ſimilia. Deinde quæ diſcutiunt & dolorem leniunt, vt *anethum, chamæmelum, folia hyoſcyami* cum *farinâ fabarum* in *lacte* cocta.

Penis dolor.

Penis dolor.

Penis verò dolor ex iiſdem ferè cauſſis excitatur, nimirum ex inflatione, percuſſione, vulnere, vlcere, venere nimiâ.

Curatio ex iis, quæ ſupra de penis inflatione, inflammatione, vulnere, vlcere dicta ſunt, patet.

Ad dolorem autem leniendum vtile eſt fomentum ex *decocto maluæ, althææ, ſem. lini, anethi, florib. chamæmeli, meliloti*, vel *cataplaſma* ex iiſdem paratum. Vel *medulla panis albi* in *lacte* coquatur, & adiectis *vitellis ouorum* atque *oleo roſaceo, croci* atque *opij*, ſi dolor ſit vehementior, exigua quantitate F. Cataplaſma.

Vel *folia hyoſcyami foliis caulium inuoluta* coquantur ſub cineribus, & *caulium foliis* abiectis imponantur.

Pruritus Scroti & præputij.

Pruritus ſcroti & præputij.

Tandem etiam interdum ſcabies & pruritus ſcroto accidit, cùm humores acres ad ſuperficiem eius feruntur, eámque vel exulcerant, vel rodunt, & ſquamulas quaſdam gignunt.

Vniuerſalibus præmiſſis, ea, quæ in aliarum partium pruritu ſunt vtilia, etiam hîc locum habent. Nimirum quæ abſtergunt ſuperficiem ſcroti, ſimúlque dolorem mitigant. Præſtant hoc *farina fabarum Ægyptiacarum*; item *erui farina & ſeſami cum melle ſubacta*. Vel foueatur ſcrutum *decocto folior. ebuli*; vel *folia cocta* imponantur aut abluatur *decocto folior. ſaliuæ*.

Vnguentum Bayri.

Vnguentum Bayri, quod hic commendatur, hoc eſt.

℞. *Ceruſſæ* Drach. vj. *ſulphur. citrini* Dr. ij. *opij* Dr. j.
Terantur in *aceto, & aqua*, & locus eo inungatur.

Foreſti hoc eſt.

Foreſti.

℞. *albi camphorat.* Vnc. j. *diapompholyg.* Vnc. ß. *litharg. auri, argenti* an. Drach. ß. *terræ ſigillatæ* Drach. j. *cretæ albæ* ſcrup. iij. ß. ☿ *ſublimati* ſcrup. j.
Miſc. diligenter in mortario plumbeo, piſtillo plumbeo in formam vnguenti.

Extremum remedium eſt *ſal ammoniacus* cum *aceto* miſtus.

Præputij pruritum tollit *lentis decoctum cum corticibus mali granati*.

LIBRI TERTII
PARS X. & VLTIMA.
DE VMBILICI ET abdominis p.n. affectionibus.

PROOEMIVM.

POSTQVAM hactenus affectus p.n. qui partibus in abdomine contentis accidunt, abſoluimus; reſtat, vt quoſdam affectus, qui externis abdominis partibus, ac toti abdomini contingunt, proponamus. Atque ita in hac vltima huius libri parte agendum

erit de vmbilici apertione, & rerum variarum per eum excretione, de eius prominentiâ, procidentiâ, excreſcentiâ, tumoribus, inflammatione, abſceſſu, vulnere, vermibus & lapidibus in eo natis; de laxatione & ruptura peritonæi; de muſculorum abdominis inflammatione; de ſpaſmo & tumore abdominis.

CAPVT I.

De Vmbilici apertione, & per eum variarum rerum excretione.

Vmbilici apertio.

VAſa vmbilicalia, fœtu in lucem edito, cum eum vſum, quem fœtu adhuc in vtero latente habent, de quo de fœtûs formatione dicitur, amplius non habeant, flacceſcunt, & in ligamenta ac funiculos quaſi abeunt, & locus, vbi coëunt, vmbilicus vocatur, centrum totius corporis. Solent autem vmbilicus & iſta vaſa ſuos morbos pati, & ex vmbilici & vaſorum vmbilicalium in adultis morbis graues affectûs oriri, non quidem ob ipſa vaſa, quæ vix aliquem ſenſum habent, ſed ob viſcera nutritioni dicata, quibus ſuos affectus communicant. Hinc etiam ἐπομφάλια medicamenta ad purgandum vmbilico apponuntur, & flatus diſcutientia cauo vmbilici applicantur; cum per hanc partem celerrimè eorum vis inteſtinis & viſceribus communicetur. Scribit etiam Clariſſimus Riolanus, *lib.1. Antropogr. cap.12.* inter tormenta, quibus veritas reis extorquetur, illud ſolemne eſſe, frigidam vmbilico affundere, quo nullum grauius excogitari poſſit ſupplicium.

Frigida vmbilico affuſa, tormentum grauiſſimum.

Primò interdum infantibus vmbilicus, niſi rectè ligetur, ſanguinem fundit. Ita Philippus Hechſtetterus, *Decad.2.obſ.Med.caſu 9.* refert hiſtoriam pueri ſanguinem ob non ritè ligatum vmbilicum copioſè fundentis. Verùm procul dubio ligaturæ minus conuenienti copia & acrimonia ſanguinis acceſſit, cùm puer hic, poſtquam adoleuit, mox ab ætatis anno nono copioſæ & enormi hæmorrhagiæ fuerit obnoxius. Danda ergo obſtetricibus opera, vt vmbilicus rectè ligetur; cùm niſi id fiat, magna incommoda, imò mortem interdum afferre ſoleant. Sic Guilhelmus Fabricius, *cent.1. obſeru. 52.* ſcribit, duobus infantulis Coloniæ id accidiſſe, quorum vires naturales, vitaléſque ex eiuſmodi hæmorrhagia adeo fuerunt exhauſtæ, vt nullo modo refici potuerint, donec tandem languidi è vitâ deceſſerint.

Sanguinem fundens vmbilicus.

Etſi verò in adultis omnem cauitatem amiſiſſe, & planè in funiculum coaluiſſe videantur hæc vaſa: conformationem tamen ſuam non planè amiſiſſe, patet non ſolùm ex eo, quod, vt modò dictum, extrà applicatorum vis viſceribus per vmbilicum facilè communicatur, verùm etiam ex eo, quòd interdum iterum & præcipuè venæ vmbilicales aperiuntur, & varias res effundunt. Ita Philippus Hechſtetterus, *ibid. caſu 8.* refert, puellam nobilem 12. annorum ab incunabulis habuiſſe vmbilicum, qui ſanguinis guttâ leuiter induſium ſeu linteum proximum commaculârit, ſine vllâ aliâ noxâ; niſi quòd color ei pallidus fuit. Sanguinis verò eam paucitatem fuiſſe, vt non tranſſudârit ſuperſtratum etiam tenue linteum. Præter ſuccum autem & folia plantaginis vmbilico nihil admouit, ſed naturæ rem commiſit, cùm temporis tractu omnia in corpore robuſtiora fiant, & ſolideſcant; quod & factum.

Refert quoque Guilhelmus Fabricius, *cent. 3. obſeru.37.* Danieli Schertlego, Pharmacopæo Solodurenſi, homini pituitoſo, obeſo, 36. annum ætatis agenti, cùm æſtate ſupra modum incaluiſſet, apertum fuiſſe vmbilicum, ita vt ad ℔ j.ß. ſanguinis effunderet, qui tamen per ſe, & nullo adhibito remedio ſubſtitit. Medici vocati medicamenta, quæ ſanguinis feruorem compeſcunt, exhibuerunt, & extra applicauerunt, ſed ſine fructu. Altero enim die & ſubſequentibus vſque ad vndecimum ex vmbilico quotidie bis ſanguis, non quidem guttatim, neque in parua quantitate, ſed cum impetu & copioſè erupit. Foramen adeò erat anguſtum, vt vix lentem excipere poſſet: certis autem horis, nimirum præciſè inter ſeptimam & octauam matutinam, & inter ſecundam ac tertiam pomeridianam hæmorrhagia illa accidebat, vt plurimum quoque hoc tempore ſingulis diebus ſemel hæmorrhagiam narium patiebatur. Etſi verò Chirurgi & Medici plurima tentârint, ſanguinem tamen ſiſtere nunquam potuerunt, ſed ſponte ac per ſe ſubſiſtit, & iſto vndecim dierum ſpatio ad libras vſque 27. ſanguinis emanauit. Elapſa vndecimâ die vlcus vmbilici accreuit, ex quo, loco ſanguinis, materia purulenta, per menſes aliquot exſtillauit, paulatim tamen iterum coaluit. Conſtitutio corporis fuit phlegmatica cum obſtructionibus viſcerum per aliquot annos, humoréſque ſeroſi venam vmbilicalem paulatim dilatârunt, tandémque vna cum ſanguine per vmbilicum eruperunt. Sequenti æſtate iterum aliquoties hæmorrhagiam vmbilici paſſus eſt, poſteà acidulis Griesbacenſibus vſus eſt cum maximo fructu.

Non verò tantùm ſanguis, ſed & aqua ac ſerum interdum via hoc loco patefacta per vmbilicum effluit. Ita refert Antonius Beniuenius, *de abd. ſanat. & morb. cauſſ. cap.12.* puerum quendam hydropicum Medicorum auxilio deſtitutum temerariam ac fortuitam libertatem vendicâſſe: liberaliore quippe, & quantum poterat, aquâ epotâ, in vltimum ſe mortis diſcrimen præcipitauit. Verùm repente ſoluta vmbilici vnitate tanto impetu aqua inde profluere cœpit, vt ſupra ventrem tres cubitos aſcenderet, quo ſanè vitam finiuiſſet, niſi circumſtantes oppoſita manu aquam fluere non permiſiſſent. Hinc Medico accerſito, & aqua paulatim educta, ac curioſo victu, & cæteris, quæ ad rem faciunt, iniunctis, breui tempore in priſtinam reductus eſt ſanitatem. Andreas Laurentius etiam, *lib.6. Anat. quæſt.9.* ſcribit, ſe vidiſſe Monſpelij Hydropicum, cui noctu nil tale opinanti ſponte ſolutus eſt vmbilicus, & maxima aquæ copia effluxit. Et Guilhelmus Fabricius, *cent.1. obſeru.47.* refert, Virum quendam quadragenarium ex febre tertianâ, eâque diuturnâ curatum in Aſciten incidiſſe, tandémque vmbilicum, qui ad oui anſerini magnitudinem aquæ plenus propendebat, ſponte ſua ruptam eſſe, atque inde per trimeſtre maximam copiam ſeroſi humoris effluxiſſe. Dedit autem operam Fabricius, vt humor paulatim flueret, impoſito vmbilico linteamine duplicato, & faſcia inuoluto, ne ex intempeſtiua euacuatione aquæ vires ægro antea debiles labefactarentur, & proſternerentur. Sic diuino fauore venter paulatim ſubſedit, vt tandem pleniſſimè conualuerit, & per annos aliquot ſanus vixerit. Verùm cum poſtea pleuritide correptus obiiſſet, & cadauer eius aperiret Fabricius, inuenit venam vmbilicalem adeo dilatatam, vt facilè penna anſeris per eam immitti potuiſſet.

Aqua & ſerum per vmbilicum excreta.

Idem *Cent. 2. obſeru.58.* meminit puellæ tres menſes natæ, cui, cum per multos dies malè habuiſſet, ac dies noctéſque grauiter eiulaſſet, tandem venter intumuit, cum manifeſtâ duritie circa vmbilici ac epatis regionem. Cui cùm primò cataplaſma anodynum, ſimúlque ſyrupum aperientem lambendum exhibuiſſet, ac tandem, cum tumor ac tenſio circa vmbilici epatiſque regionem accreſceret, & pus ſubeſse manifeſtò appareret, cataplaſma ſequens *è farinæ tritici* Vnc. j. *ſem. lini, fœnigraci* an. Drach. j. *fermenti, axung. porci, vng. baſilici* an. Vnc. ß. *ficuum* Vnc. j. ß.

Cum *decocto radicum altheæ* paratum applicuiſset per aliquot dies, vmbilicus paulatim in tumorem eleuatus eſt, eóque rupto multum humoris ſeroſi ac puris ſpatio quatuor hebdomadum continuò exſtillauit, ſympto

ſymptomata remiſerunt, ac puella continuato *ſyrupo*, & matre per interualla *ſyrupo roſ. ſolutiuo compoſitò* cum *rhabarb. agarico & ſenâ*, expurgato conualuit. Quæ obſeruatio docet, aquam iſtam in vmbilici apertione non ſolùm ex cauitate abdominis, ſed & ex ipſo epate per venam vmbilicalem effluxiſſe.

Atque ex relatione Doctoris Abelis Roſcij *ibidem* refert, puellam annos decem natam Aſcite laborantem, & penè deſparatam ſolam à parentibus & domeſticis domi relictam, ſitis acerbiſſimæ impatientem, ſe è lectulo in ſolum deieciſſe, & fontem, qui non procul diſtabat, pedibus manibuſque repentem petiiſſe, ac aquâ putiſſima gelidaque iteratis vicibus ſitim ſuam explere tentâſſe. Cùm verò aquâ ad anhelitus ferè ſuppreſſionem repleta domum repetere non valeret, ilico iuxta fontem decumbenti vmbilicus ruptus eſt, & ſponte ex eo copioſa aqua prorupit. Puella tandem à parentibus ſemianimis domum & in lectum deportata paulò poſt leuibus adhibitis remediis conualuit.

Tandem etiam feces alui per vmbilicum erupiſſe compertum eſt. Refert enim Cardanus, *lib. 18. de ſubtilitat.* puero cuidam octo annorum, cum inter pectinem & vmbilicum abſceſſu laborâſſet, & is ad maximum vlcus perueniſſet, etiam feces per vmbilicum excreuiſſe, ſeruatum tamen miſerè vixiſſe. Et Alexander Benedictus, *pract. lib. 20. cap. 54.* narrat, puero cuidam Veneto ex inteſtino ventris abſceſſu, cum febre acutiſſimâ, inteſtina perforata fuiſſe, vt per vmbilicum magna excrementorum pars ſingulis diebus emitteretur, puerúque nihilominus ſano ſimilem per domum ambulâſſe. Et Guilhelmus Fabricius, *cent. 1. obſ. 51.* refert, adoleſcentem duodecim annos natum tumore inſigni duro ac dolorifico muſculorum rectorum abdominis ad vmbilicum laborâſſe, ruptoque tumore excrementa per quatuor aut quinque hebdomadas per hanc viam, nihil verò per inteſtina excretum, tandemque puerum mortuum fuiſſe.

CAPVT II.

De Hernia vmbilicali.

Hernia vmbilicalis. VAria deinde tumorum genera patitur vmbilicus, & ſæpè ſupra modum prominet, qui tumores, etſi à variis cauſſis ortum habent, vt mox dicetur, omnes tamen herniæ vmbilicalis, & vmbilici procidentiæ à Græcis ἐξομφάλου & ὀμφαλοκήλης nomine appellari ſolét.

Cauſſæ.

Cauſſa. Cauſſa verò, ob quam vmbilicus prominentior redditur, eſt vel humor emolliens & laxans, vel pondus grauans & diſtendens, vel etiam rumpens. Cum *n.* ab his ligamentis firmetur vmbilicus, ſi rumpantur, quod interdum accidit, vmbilicus partium incumbentium pondere grauatus cedit & laxatur.

Cauſſæ autem, quæ vmbilicum in tumorem attollunt, ſunt variæ. Primò enim fit vmbilici prominentia ab inteſtini vel omenti procidentia; ſecundò à flatu vmbilicum extendente; tertiò ab aquâ; quartò à carne ibi excreſcente: qui tumores etiam diuerſis nominibus ab Autoribus appellantur. Qui enim ab inteſtinis tumor eſt, eum ἐντερόμφαλον appellant: qui ab omento ἐπιπλόμφαλον: qui ab aqua, ὑδρόμφαλον: qui à flatu, πνευματόμφαλον: qui à carne σαρκόμφαλον.

Inteſtinorum & omenti in vmbilicum procidentia.

Inteſtinor. & omenti in Primo interdum inteſtina vel omentum è ſua ſede elapſa vmbilicum in tumorem attollunt. Quod accidit, cum peritonæum eò loci vel laxatur, vel rumpitur; idquè multis de cauſſis, vel ob percuſſionem, caſum, ſaltum, ponderis grauis eleuationem, partum difficilem, equitationem, flatus in abdomine contentos, vociferationem & cantum, ploratum in infantibus, riſum. *vmbilicum procidentia.*

Solent a. tumores hi præter modum interdum increſcere, refertquè Foreſtus, *lib. 27. obſ. 30.* mulierem quandã ſeptuagenariam vltra annos viginti ruptura vmbilici affectam omphalocelem duo capita humana fere excedentem habuiſſe. Scribit etiam Guilhelmus Fabricius, *cent. 3. obſerv. 61.* fœminam quandam quinquagenariam robuſtam & obeſam in difficili partu relaxationẽ vmbilici protraxiſſe, è qua procidente omento tantus tumor exortus, vt magnitudine vterum, qui fœtum maturum geſtat, æquaret, ventre nihilominus ſuam ſeruante proportionem. Extuberantia verò illa vmbilici, veluti ingens ſaccus propendebat, vt manum ferè inter ventrem & ſaccum iſtum facilè imponere poſſet, interim ſua negotia domeſtica, vt ſana adminiſtrabat.

Signa Diagnoſtica.

Si tumor hic ſit ab inteſtinis, non admodum durus eſt, neque etiam mollis planè, & retento ſpiritu increſcit, vbi æger ſupinus decumbit, inteſtina plerunquè cum ſtrepitu & rugitu in ſuum locum regrediuntur, atque ita tumore ſubſidet. *Signa.*

Si ab omento ſit tumore, eadem ferè ſigna habet, quæ tumor ab inteſtinis. Hoc tamen ipſi proprium eſt, quod tumor ab vna parte eſt mollior, & ad baſin latus, in verticem anguſtus. Adeſt omnis dolor. Et cum tumor digitis premitur, omentum in ſuum locum redit, & tumor ſubſidet.

Si tumor ab inteſtinis & omento ſimul ſit, ſigna mixta adſunt. Et in tumoribus ab hiſce cauſſis excitatis, vt & in eo, qui à flatu excitatur, tumor totius corporis cuti concolor eſt.

Prognoſtica.

1. Tumor vmbilici ab inteſtino vel omento elapſo quò recentior eſt, & minor, ac in molliore corpore, eò faciliùs curatur: quò antiquior, maior, & in corpore duriore, eò perículoſior, & curatu difficilior eſt. Et propterea in pueris ob corporis mollitiem tumores hi, qui à peritonæi ruptura fiunt, facilius, & medicamentis curantur; in adultis verò non niſi manus operâ: cùm peritonæum ſciſſum & ruptum in his non coaleſcat. *Prognoſtica.*

2. Malum tamen hoc non eſt contemnendum. Quandoque enim ileos lethalis illi ſuperuenire ſolet. Sic narrat Foreſtus, *lib. 27. obſeru. 30.* duas mulieres, quæ ex omphalo laborant, in ileum incidiſſe, vt ſtercora per os reiicerent, atque ideo etiam obiiſſe.

Indicationes.

Si tumor vmbilici ſit ab inteſtinis vel omento, ob peritonæi rupturam vel laxationem, inteſtinum vel omentum primò in locum ſuum reponendum; deinde ſi peritonæum ſit laxatum, illud adſtringendum, ſi ruptum, conſolidandum. Atque vt vtrumque facilius fiat, omnes cauſſæ, quæ laxationem vel rupturam peritonæi excitare poſſunt, & ſupra ſunt propoſitæ, vitandæ. *Indicationes.*

Curatio.

Corpore purgato medicamenta adſtringentia & conſolidantia exhibenda, quæ ſupra *de hernia inteſtinorum part. 2. ſect. 1. cap. 6.* ſunt propoſita, ex *ſanicula, conſolida, ophioglosso, perfoliata, herniaria, roſis, caudâ equinâ, polygono, plantagine, myrto & ſimilibus*, quæ in vino *Curatio.*

rubra coquenda ſunt, & colatura *ſaccharo* dulcoranda, atque ſingulis diebus mane Vnc. ij. vel ℥ iij. exhibendæ.

Vel ♃. *Pulv. rad. conſolidæ maioris, ſaniculæ, ophioglosſi*, an. Drach. jß. *maſtiches, corall. rubr. boli Armeni* an. Drach. j. *conſ. roſ. rubr. antiq.* Vnc. j. *cinam.* Drach. ß.

Cum *ſyrupo myrtino* Fiat Electuar.

Topica. Topica ſimul conuenientia parti affectæ, inteſtinis vel omento prius in locum ſuum repoſitis, imponenda.

Ex omphal. cura Foreſti. In recenti exomphalo infantium nuper natorum Foreſtus quatuor rotulas ad formam ſtufari ſeu nummi parui rotundos è corio rubro conficit, oxycroceo obductas, easque ſindone rubro cooperit, vel etiam ſine ſindone vtitur. Vnam autem rotulam per quatuor pluresve dies, antequam eam amoueret, affixam manere permiſit. Deinde aliam appoſuit. Magiſtrum vero Iohannem Tiengium Medicum percelebrem Amſtelodamenſem accepiſſe ſcribit petias tres ex panno lineo, primam magnitudinis denarij, ſecundam ad magnitudinem quadrantis, & tertiam ad magnitudinem medij ſtufari, inungendo primò *oleo ouorum*, & ita rotulam vnam ponendo ſuper aliam, & vltimò imponendo emplaſtrum glutinans, quale ibi deſcribitur, alutæ inductum. Inungebat autem ſingulis tribus diebus ſemel, poſtea ſex dierum ſpatio, & vmbilicum diligenter ligabat, ne exire poſſet, idque continuauit ad perfectam curationem.

Vel ♃. *Picis naualis, maſtiches* an. Vnc. ß. *ſarcocollæ, hypociſtidis, ſang. Dracon. aloës, thuris* an. Drach. ij *pulv. rad. conſolid. maior.* Drach. iij. *viſci querni* Drach. ij *terebinthinæ, ceræ* ana q. ſ.

Fiat emplaſtrum.

Vel ♃. *Pulv. rad. conſolid. ſang Draconis* an. Vnc. ß. *maſtich.* Vnc. j. *thuris, boli Armeni, nucum cupreſſi* an. Vnc. ß. *picis naualis* Vnc. vj. *terebinth. q. ſ.*

Terebinthina & *pix naualis* liquefiant, & ab igne remotis pulueres inſpergantur, & bene miſceantur. Fiat emplaſtrum.

Diæta. Simul diætæ recta ratio obſeruanda. Aëris frigida intemperies, & ventus vitandi. A cibi flatulentis abſtinendum, aluus lubrica ſeruanda. Vociferatio, cantus, fletus, ponderum grauium eleuatio & omnis motus nimius vitandus.

Chirurgia. Si hoc modo ruptura non conſolidetur, ad inciſionem & chirurgiam confugiebant Antiqui, quæ tamen, vt Celſus ait, non infantibus competit, ſed adultioribus, & iis, qui bono corporis habitu ſunt præditi. Quâ ratione a. iſta operatio fieri debeat, Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 51.* & Celſus, *lib. 7. c. 14.* tradunt.

Verùm rectè cenſet hîc Hieronymus Fabritius ab Aquapend. *de operat. chirurg.* Chirurgiam hanc non ita tutam eſſe. Ideoque ille medicamentis & vinculo vti mauult, quibus ſi non planè ſanatur malum, in meliorem tamen ſtatum adducitur. Parat nimium cingulum ex linteo, quo abdomen cingat ſtringatque, & ea parte, qua vmbilicus eſt, puluinar duriuſculum obtineat, in cuius centro ſit globulus ex adſtricto linteo, qui in vmbilici dilatationem ſeſe inſinuet, & intret ita, ne omentum vel inteſtina exire permittat. Prius verò vmbilico apponit ſequens ceratum.

♃. *Boli Armeni, ſang. draconis, maſtiches, ſarcocollæ* an. Drach. j. *biſlinguæ, tegulæ pulueris* an. Drach. iij. *reſinæ pini* Vnc. jß. *oui albuminis, ceræ* an. q. ſ.

Fiat Ceratum.

Si verò nullo modo prolapſa inteſtina vel omentum reponi poſſint, & nihilominus ægro, dum propter pondus ſuperiores partes deorſum trahunt, magnam moleſtiam creant, faſciâ continenda eſt pars prolapſa, qualem deſcribit & depingit Guilhelmus Fabricius, *cent. 3. obſeru. 64.* Parandus nimirum ex tela triplici thorax, ita tamen, vt vltra coſtas nothas non deſcendat, Thoraci iſti in dorſo è regione homoplatarũ ex vtroque latere faſcia duos digitos tranſuerſos lata vndique perforata annectenda eſt; iſtis præterea faſciis paruis faſciæ magna ſacculata beneficio lororum annectenda eſt, quæ eleuari, & laxari ſecundum neceſſitatem & voluntatem ægri beneficio lororum & foraminum poteſt.

De Hernia vmbicali Aquoſa.

Hernia vmbilici aquoſa. Interdum verò vmbilicus ab aqua in tumorem attollitur, qui Græcis ὑδρόμφαλος appellatur.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa huius tumoris eſt vmbilici relaxatio. Fit autem illa ab humore aquoſo in abdomine, præcipuè inter peritonæum & abdominis cutem collecto, nonnunquam etiam per venam vmbilicalem laxatam affluente.

Cauſſæ autem collectionis humoris poſſunt eſſe omnes eæ, quæ in hydrope ſunt explicatæ. In infantibus verò cauſſa interdum eſt lac nimis ſeroſum.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumor hic laxus eſt, & ſi prematur, quædam aquæ fluctuatio percipitur, & ad digitorum compreſſionem nec minuitur, neque augetur, & candela appoſita limpidus & perſpicuus apparet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. In infantibus tumor talis eſt ſine periculo, & facilè curatur, atque bona Diæta nutricis plerumque emendatur. In adultis verò, & cum aliis morbis, vt hydrope, coniunctus, periculo non caret.

Indicationes & Curatio.

Indicatio & Curatio. Aquoſi humoris prouentus præcauendus, & quæ in vmbilico collecta eſt aqua tollenda. Ideoque ſi in infante hoc accidat, nutrici talis diæta imperanda, quæ lac minus ſeroſum generet; ſi adultis, etiam collectio ſeroſi humoris præcauenda, & ſi quis collectus ſit, conueniente modo euacuandus, vt in hydrope dictum.

Topica quod attinet, ea vſurpanda, quæ aquam exſiccandi, & diſcutiendi vim habent, qualia in hernia aquoſa ſunt propoſita, & ab Aetio, *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 76.* deſcripta. In pueris vtile eſt cataplaſma ex arnogloſſo, & lentibus ſimul coctis paratum.

In alijs ♃. *farina lupin.* Vnc. j. *pulv. roſ. rubr. flor. chamem.* an. Vnc. ß. *boli Arm.* Drach. ij.

Cum *vino* F. Cataplaſm.

Si medicamentis tumor non ceſſet, ſectio inſtituenda, vt Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 51.* tradit. Nimirum lunata ſectio facienda, & aqua paulatim extrahenda: poſtea pars deliganda, carne replenda, & cicatrix inducenda, & pars ſequenti vel ſimilia decocto calefaciente & adſtringente roboranda.

Vt ♃. *origani, pulegij, betonicæ, ſaluiæ, anethi, flor. chamameli, roſ. rubr. balauſtior. baccar. myrti, nuc. cupreſſi* q. ſ.

Coq. in *vino auſtero*, & ſpongia decocto iſto imbuta vmbilicus foueatur.

Plura videantur *de Hernia aquoſa.*

De Hernia Vmbilici Flatulenta.

Cauſſa.

Hernia Vmbilici flatulentia. Cauſſa. Hernia vmbilicalis flatulenta fit, quando flatus vmbilicum diſtendunt. Accidit autem hoc, cum flatus multi in abdomine collecti vmbilicum extra pellunt; id quod euenit aliquando in tympanite.

Signa

Signa Diagnoſtica.

gna. Tumor hic mollis eſt, & digitis cedit, ſed ſtatim redit, ac percuſſus ſonitum quaſi edit, ac ægro ſupino iacente eadem figura manet.

Prognoſticum.

ognoſticū. Tumor flatulentus vmbilici difficulter ſanatur: imò, vt Celſus, *lib. 7. cap. 14.* ſcribit, quod ex ſpiritu vitium eſt, medicamentum non admittit: quia cauſſam plerunque in viſceribus latentem & fouentem habet. Interdum tamen diſcutientibus tollitur; & ſæpe infantibus accidit, in quibus non difficulter curatur, cum nullum viſcerum inſigne vitium intus lateat.

Indicationes & Curatio.

dicationes Curatio. Flatus tumoris cauſſa diſcutiendus eſt iis medicamẽtis, quæ in hernia flatulenta ſunt propoſita, decoctis, fomentis vel ſacculis è floribus chamæmeli, ruta, calamintha, ſemine milij, cumini, fœniculi, aniſi, carui, ammeos, furfure.

Si tamen interdum aliquod viſcerum vitium ſit, quod flatus ſuppeditat, illud prius curandum.

Hernia Vmbilici carnoſa.

ernia Vmlici carno- Denique interdum caro excreſcens vmbilicum in tumorem attollit. Eaſdem autem generationis cauſſas habet, quæ in Sarcocele ſunt expoſitæ.

Cognoſcitur autem hic tumor, quod ſit durior, & prementi digito non cedit, & ſiue æger ſupinus iaceat, ſiue ſtet, ſiue ambulet, ſemper idem apparet.

Caro hæc vel medicamento cauſtico vel ferro auferenda, & vulnus poſtea curandum: ſi tamen caro ſit cancroſa. Nam ſi in cancrum degeneret, malum ferè incurabile eſt.

Exemplum talis curationis habet Beniuenius, *de abd. ſanat. & morb. cauſſ. cap. 6.* Puero cuidam octimeſtri vmbilicus digitis quatuor excreuerat ad penis ſimilitudinem. Hunc cum plures Medici inuiſiſſent, ex his alij inteſtinum eò erupiſſe iudicabant, alij omentum, alij humorem, Beniuenius verò carnem in loco increuiſſe dicebat: cui ſententiæ cum pater inhæſiſſet, puerum curandum ſuſcepit Beniuenius, & carnem vincire cœpit, & ſingulis diebus arctius deligare, nec prius deſiſtere, quàm ea ipſa præmortua penitus exciderit, ac puer ſubinde integram valetudinem recuperauerit. Similem hiſtoriam habet Guil. Fabricius, *cent. 5. obſerv. 61.* Patritius quidam Bernenſis, Vir robuſtus 25. annorum ætatis excreſcentiam fungoſam vmbilici, quæ ſex menſium ſpatio paulatim ex ipſo vmbilico ſine vlla externa cauſſa prouenerat, habuit, quæ, cum eam primùm vidit Fabritius, magnitudine nucem iuglandem ſuperabat, & colore erat liuido ac fuſco inſtar cancri, ſubſtantiâ mediocriter dura & carnea; atque inſtar caſei putridi fœtente, in principio ſine vllo dolore. Venâ ſecta & corpore conuenienter purgato, fungo huic ſequens medicamentum applicauit.

℞. *Aq. roſar. plantag. carduibened.* an. Vnc. j. *ranar.* Vnc. ij. *ſem cydon. contuſi* Vnc ß.

Infundantur & poſtea exprimantur, addanturque *tutia prap. plumbi Fernelij prap. C. C. vſti, lapid. calaminaris, cinerum ranarum, gammarorum* ana ſcrup. ij.

Miſceantur, & linteis mollibus bis terve de die tepidè applicentur.

Quod medicamentum cum bona victus ratione cum per menſes fere duos vſurpaſſet, & omnia ad votum ſuccedere videret, conſtituit excreſcentiam illam filo aquâ Mercurij inſuccato ligare, ſed quia propter obeſitatem ægri fungus ille inter muſculos veluti abſconditus iacebat, inſtrumentum quod eâ de cauſſa ſpeculum vmbilici appellat, excogitauit, cuius figura ibidem depicta extat; cuius beneficio muſculi deprimerentur, vt totus fungus in conſpectum veniret. Inſtrumentum hoc fuit ex catillo ſtanneo, cuius fundum excidit, & ex vtraque parte faſciam oblongam alligauit, eamque in dorſo tam ſtricte ligauit, vt catillus muſculos reprimere poſſet, imò etiam miniſtro præcepit, vt ſpeculum introrſum ambabus manibus intruderet. Hoc modo cum totus fungus in conſpectum veniſſet, animaduertit, non vnum, quemadmodum primò intuitu apparebat, ſed tres diſtinctos eſſe fungos. Hoc modo, & huius inſtrumenti beneficio fungi radici filum iniecit, illumque quantum fieri potuit conſtrinxit. Quia autem propter ingentes dolores, imo lipothymias, quæ protinus ex arcta ligatura ſuperueniebant, primâ die radicem fungi non ſatis arctè ligare poſſet, ſequentibus diebus tertio quoque die filum nonnihil, prout æger ferre potuit, conſtrinxit. Interim quæ dolorem leniunt, fungo appoſuit, linteum quin etiam reduplicatum decocto herbarum adſtringentium, veluti plantag. geranei, equiſeti, roſarum, ſcrophulariæ, & huiuſmodi cum pauco aceto madefactum applicuit. Et cum propter dolorem & lipothymiam omnes ſimul ligare non poſſet, primâ vice duos tantum filo prehendit, quibus ablatis tertium quoque eodem modo aggreſſus eſt. Poſt caſum fungorum puluerem ex topico ſupra propoſito cum pauxillo *alum. vſti* inſperſit, & idem illud medicamentum applicuit. Atque hoc modo æger ſanatus eſt. Monet autem hîc Fabricius, vt tria ſunt vaſa vmbilicalia, ita etiam tres fuiſſe fungos, eoſque ſeparatos, & tam ex corde, quàm ex epate originem habuiſſe.

CAPVT III.

De Vmbilici inflammatione, abſceſſu, & vlcere.

Inflammatio.

NOn ſolum autem tumores modò propoſitos vmbilicus patitur, ſed etiam quandoque inflammatur, à calido ſanguine eò confluente: id quod accidit, vel à percuſſione, aut lapſu, aut ſectione, ob quam venæ & arteriæ in vmbilico rumpuntur, aut laxantur, vt ſanguinem effundant, vel cum is à dolore attrahitur. Et accidit ſæpe inflammatio vmbilici infantibus, cùm is præciditur, aut perperam ligatur. Cui quoque occaſionem præbet ploratus & eiulatus infantium. Sæpe etiam iſtud accidit propter affluxum materiæ ſeroſæ ad hunc locum. Cum enim natura, fœtu in vtero exiſtente, humorem ſeroſum in hunc locum mittere ſolebat, eiuſmodi operis nondum oblita interdum eundem humorem ad hunc locum mittit, vnde dolor excitatur, & inflammatio. *Vmbilici Inflammatio.*

Tumor hic eſt durus, rubeus, calorque & pulſus in loco affecto percipitur, abſuntque ſigna inteſtini vel omenti prolapſi, vel flatus, vel aquæ, vel carnis excreſcentiæ.

Inflammatio autem hæc ſæpe periculoſa eſt. Si enim in abſceſſum abeat, atque hic rumpatur, inteſtina procidunt, & infantes moriuntur.

Vt autem curetur, imprimis danda opera, vt dolor leniatur; deinde vt affluxus humorum præcaueatur; tertiò vt quod influxit, diſcutiatur & digeratur.

Medicamenta ex aliarum partium inflammationibus nota ſunt. Auicennas hoc vtitur.

℞. *Spica Celtica* Vnc. ß. *terebinth.* Vnc. iij.

Miſce & cum *oleo ſeſamino* vel *amygd. dulcium* in formam Vnguenti redigantur atque imponantur.

Poteſt

Poteſt etiam *Ceruſſa & lithargyrum* cum *oleo ſeſamino & terebinthina* in formam Vnguenti redigi & imponi.

Alia quoque medicamenta, quæ teſtium & mammarum inflammationibus vtilia ſunt, hic locum habent.

Abſceſſus & Vlcera.

Vmbilici abſceſſus & Vlcera. Ex Inflammatione Vmbilici ſæpe abſceſſus fiunt, qui, vt iam dictum, in infantibus ſatis periculoſi ſunt. Si in adultis, quod interdum accidit, tales abſceſſus generentur, aperiendi ſunt, & vt alia vlcera curandi. Plerunque autem talia vlcera lethalia ſunt; cùm in abdomen penetrent, & vicina inteſtina tenuia putredine inficiant & corrumpant.

CAPVT IV.

De Vermibus & lapidibus in vmbilico genitis.

Vermes in Vmbilico.

VErmes in vmbilico generari, quos *den Nabelvvurm, oder Geitzvvurm* appellant, à multis equidẽ pro fabuloſo habetur: à plurimis tamẽ refertur, confirmatque id *αὐτόπτης* & oculatus teſtis D. Ioh. Georgius Brenggerus, Medicus Cauffbyrenſis, in *Epiſtola obſ. D. Philippi Hœchſtetteri Decadi 6. annexa,* dum ſcribit, fuiſſe puellam ſemeſtrem, quæ hoc affectu laborabat, quæ valdè inquieta erat, cum febriculâ quâdam inordinatâ. In quâ cum pharmaca parum proficerent, mater eius nobilis fœmina, ſuſpicata eſſe vermem in vmbilico, ei impoſuit vnum è piſciculis, quos fundulos vulgò vocant, viuum, faſciiſque alligauit quotidie ſemel, & per horas 24. ita relinquebat. Vermis autem ita depaſcebatur piſciculum ſemper relictis oſſiculis, ac mox ſubducebat ſe iterum in venam illam. Accidit autem poſt 8. vel 10. dies, vt faſciæ prædictæ laxatæ nonnihil deorſum delatæ ab vmbilico recedentes piſciculum ſecum traherent: hinc vermis eſcam inſecutus ex vmbilico totus excidit, & regreſſum in vas vmbilicale inuenire non potuit, & ſic extra corpus per ventrem infantis extenſus mortuus repertus fuit, ſemipedali longitudine, figura terete, latiuſcula, pellicula non tenui ac leui, qualis lumbricorum eſſe ſolet, ſed duriuſcula, ſeu ſubcruſtaceâ, colore pallido ex luteo albicante.

Similem planè hiſtoriam recenſet Vir Clariſſimus, Dn. Doct. Rupertus Sultzbergerus, Medicinæ in Academia Lipſienſi Profeſſor, amicus meus honorandus, *in diſput. de vermibus in homine*, in hunc modum: Infans Nobiliſſimi & ſtrenui Viri Dn. Georgij Erneſti à VVeiſſenbach filiolus ſemeſtris aliquot dies noctesque totus inquietus & vagiens, oſculo quaſi purpuraſcente, capitulum huc illuc miſere iactabat, deiectiones erant virides vel cineritiæ, inſtar pulmenti è carne conciſâ craſſæ: fruſtra tentis quibuſdam remediis fundulus ad vmbilicum infantis applicatur, qui elapſis duabus horis conſpicitur in latere illo, quo vmbilico alligabatur, foramine piſi magnitudine excauatus. Eo abiecto alter apponitur fundulus, qui per noctem integram ad vmbilicum ita relictus mane parte illâ, qua cutem infantis contingebat, totus conſumtus viſitur, eique nihil præter *σκέλετον* supereſſe. His cognitis putamen nucis auellanæ dimidiatæ maſſula quadã ex puluere vitri cum melle ſubactâ, addito tantillo herbæ ſabinæ repletur, & infantis vmbilico applicatur per noctem. Manè iterum bona ipſius quantitas conſumta conſpicitur: repletur denuò & apponitur, donec tertia vice ab vmbilico remotum integrum, nihilque exeſum conſpicitur: tunc exhibito per ſuperiora cornu ceruino cum aquâ tanaceti, atque exploratis ſedulò viſiſque alui excrementis ſummè tunc fœtentibus reperitur vermis in faſciis vel potius exuuiæ eius ſpithamæ ferè longitudine, capitulo abrupto, quantitate lentis minoris, forma ferè maioris muſcæ, duriuſculo tamen & iuxta vtrumque oculum proboſcide ſatis conſpicua ornatum, quod reſeruatum adhuc monſtratur. Verme hoc excluſo omnia ſymptomata remiſerunt, & infans pleniſſimè conualuit.

Hinc vulgò & noſtris fœminis vſitatum eſt, ſi infantes inquieti ſint, plorent, labia purpuraſcant, caput hinc inde iactent, nec alterius morbi adſint indicia, vermem in vmbilico latere ſuſpicantur, idque vt explorent, fundulum viuum vmbilico applicant, qui ſi arrodatur, vermem reuera latitare exiſtimant, quem vt necent, puluere vitri Venetiani ſubtiliſſimo cum pane & melle mixto (alij etiam puluerem ſabinæ addunt) putamen dimidium nucis iuglandis replent, idque vmbilico ad necandum vermem imponunt.

Lapides in Vmbilico.

Lapides in Vmbilico repertos fuiſſe, obſeruatum eſt, teſtaturque id Autor definitionum Medicarum, & hunc affectum *ὀμφαλόλιθον* appellari ſcribit, ac Columbus, *lib. 5. Anat.* idem confirmat, vt & Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirab. lib. 4. cap. 30.* *Lapides Vmbilici.*

CAPVT V.

De Vulneribus vmbilici & vaſorum eius abruptione.

TAndem etiam vulneratur quandoque vmbilicus, cuius vulnera ſatis lethalia ſunt, cùm inteſtina vicina & ventriculus facilè ſimul vulnerari poſſit, & inteſtina facilè procidere. Et refert Guilh. Fabritius, *cent. 1. obſ. 53.* adoleſcentem quendam poſt vulnus exiguum inter vmbilicum & coſtas mendoſas acie gladij ipſi inflictum, mox humi procubuiſſe, & quamprimum expiraſſe. Cadauere diſſecto interiora omnia illæſa inuenta ſunt, præter vmbilicalem venam, quæ plane abſciſſa fuit, cauſſamque mortis ſubitæ fuiſſe putat Fabritius, quod ligamento hoc, in quod vena vmbilicalis abit, Hepar ab vmbilico alligatur, quo abſciſſo epar ſurſum retrahatur, & diaphragma adeò comprimat, vt homo neque exſpirare neque inſpirare poſſit, imò ſuffocetur illico. Hinc Scaliger *exerc. 246. ſect. 2.* ſcribit, apud Ægyptios Graſſatores & Rebelles pro ſupplicio viuos exſui corio. Eos ita demum magno cum cruciatu viuere, ſi carnifex vmbilicum ferro non attingat, eo tacto illico exſpirare. Ioh. Riolanus tamen *Anthropog. lib. 2. cap. 12.* non putat, tantam eorum eſſe neceſſitatem, vt vno rupto, vel omnibus inciſis hominem interiri neceſſe ſit, aut deterius viuere, dyſpnœâ fatigatum. Nam venæ vmbilicalis defectum ſupplere ligamentum illud xyphoidi affixum. Scribitque ſe vidiſſe in Æthiopica muliere ſaltatrice agiliſſima venam vmbilicalem abruptam, & inter epatis fiſſuram reuulſam, atque arefactam, quæ ſine vllo vitæ incommodo, aut reſpirationis impedicamento viuebat. Quin etiam in pluribus mulieribus, quæ ſæpius vtero geſtarunt, vaſa tria vmbilicalia inferiora deprehendi abrupta, nec ad vmbilicam peruenientia, quorum adminiculo carere poteſt veſica duplicato peritonæo in homine ſolo ſuſpenſa & incluſa. *Vulnera Vmbilici.*

CAP.

CAPVT VI.

De Peritonæi Morbis.

[...]tonæi [...]bi.

PEritonæum quoque aliquos morbos patitur, & interdum præter naturam laxatur, rumpitur, vulneratur. De eius laxatione & ruptura, quæ in inguinibus ſcroto, vt & vmbilico accidit, ſuis locis iam dictum. Et Antiqui quidem varias hîc Chirurgias proponunt, vt apud Celſum videre eſt: verùm quia illæ admodū difficiles ſunt, malunt plerique ægri, & tutius etiam eſt, affectus eiuſmodi geſtare, & faſciis lenire, quam eiuſmodi chirurgiæ ſe ſubiicere. Interdum tamen & in aliis præter inguina, & vmbilicum locis laxatur & rumpitur. Ita refert Marcellus Donatus *hiſtor. med mirab. lib.* 4. *cap.*3. Perilluſtrem fæminam, cum diſrupto peritonæo ſupra vmbilicum in violento partu per multos annos nulla deligatione aliove præſidio adhibito rupturam tuliſſet, eam indies ita dilatatam fuiſſe, vt inteſtina, præſertim gracilia, laborentur, ita vt cibariorum in ventriculo confectorum diſtributio per illa minime fieri poſſet, ſed natura grauata, tertio, quarto vel quinto quoque die prout magis vel minus cibū ingerebat, per vomitum eſculenta & potulenta ſemi cocta reieciſſe. Noctu tamen, cum cubaret, vt plurimùm ex ſitu adiuta inteſtina retroceſſiſſe, tandemque ſubortis doloribus, & materia plurimâ, flatibus tumentibus inteſtinis per rupturam elapſis ſuborta inflammatione, diſruptaque tunica inteſtinali, nec non & ventris cute, prolabente pure biduo, vitam cum morte commutaſſe. Vidi ipſe etiam fœminam, quæ ex peritonæi ruptura tumorem quatuor ab vmbilico digitis in latere habebat, & Platerus *lib* 3. *obſ.* narrat, Mercatori cuidam, cui taurus, impetu facto, cornibus abdomen in latere circa vmbilicum perfoderat, poſt conualeſcentiam, exiguum tumorem rupto illic peritonæo remanſiſſe: quem cùm negligeret, tandem ſenſim è peritonæi cauitate emergentibus inteſtinis tumorem in immenſum excreuiſſe, ipſumque & febre acuta, & ſtercoris euomitione adeo periculosè & extremè laborare cœpiſſe, vt de illius ſalute pene deſperaretur. Ad ſectionem tamen, reponendaque inteſtina, tanquam extremum remedium confugit Platerus, quâ in cute illius loci tentatâ, & foramine peritonæi rupti, licet difficulter digito inueſtigato & inuento ſenſim intruſit inteſtina, vt æger mox ſanitati reſtitutus fuerit, qui tamen tumorem poſtea vinculis coërcuit.

Nodus autem curandi idem eſt, qui in cura Herniæ vmbilicalis propoſitus eſt. Antiqui quidem, vt apud Celſum videre eſt, & modò dictum, varias chirurgias inſtituebant: verùm quia plerunque ægri eiuſmodi chirurgiis iiſque ſatis moleſtis & operoſis raro ſe committunt, ſua ſorte contenti faſciis commodis adhibitis vitam prodeant, oportet. Et quia huiuſmodi procidentiæ raro in ventrem retrudi poſſunt, aut ſi retrudantur, difficulter tamen retinentur, maximaſque moleſtias ægro pariunt, tum propter pondus ſuperiores partes ſecum deorſum trahunt, faſciam quandam ſacculatam excogitauit Fabricius *cent.*3. *obſ.*3. 64. quâ extuberantia illa tâm commodè ſurſum retrahitur, atque ſublenatur, vt nullam ferè moleſtiam atque incommodum pariat.

Vulneratur tandem etiam peritonæum; ſed quia vulnerari non poteſt, niſi cutis ſimul & muſculi abdominis vulnerentur, de vulneribus peritonæi vnâ operâ, *de vulnerib. abdom.* dicetur.

CAPVT VII.

De Muſculorum abdominis inflammatione, & abſceſſibus.

IMprimis verò notatu digna eſt inter morbos abdominis muſculorum eius inflammatio: & ab epatis inflammatione, quàm non raro præ ſe fert, diligenter diſtinguenda: cum etiam ipſi medici hâc in re fallantur. Ita Galenus. 5. *de loc. affect. cap.* 7. refert, Steſianum quendam quaſi, abſceſſum in Epate habentem ab aliis Medicis curatum fuiſſe: id quod Galenus negauit, & monſtrauit abſceſſum eſſe inter muſculos tranſuerſos & obliquos abdominis. Sic Valeriola, *lib.*4. *obſ.*5. narrat, fœminam quandam ingenti hypochondrij dextri dolore cum tumore inſigni & circumſcripto affectam, ac ſpirandi difficultate laborantem à Medico, vt phlegmone epatis affectam curatam fuiſſe, quam poſtea ipſe inflammatione muſculorum abdominis laborare agnouit. *Muſculorum Abdominis inflammatio.*

Signa Diagnoſtica.

Equidem ſignorum quædam hîc occurrit affinitas: tamen etiam ſigna ſunt, quibus diſcernuntur. Inflammationis Epatis ſigna ſupra, *part.*4. *ſect. cap.*6. enumerata ſunt. Si verò muſculi abdominis inflammantur, corporis color, vt in inflammatione Epatis, non ita mutatur, tumor ad figuram muſculorum extenditur, nec rotundus eſt, vt in inflammatione epatis. Et quidem rectorum muſculorum abdominis tumores oblongi ſunt, & per totum ventrem extenduntur. Cutis ſupra tumorem non ſine dolore contrectatur, apprehenſa quoque digitis, vt attrahatur, minimè ſequitur ob tenſionem. Interdum rubedo apparet, præſertim ſi affectio in externis muſculis hæreat. Quocunque denique modo æger decumbat, eadem tumoris magnitudo manet, nec, ſicut in Epate, dum decubitus fit in latus ſiniſtrum, tumor maior apparet, & contrà minor corpore in dextrum reclinato. Si tranſuerſi muſculi inflammantur, magis afficiuntur partes profundæ, dolorque eſt vehementior, quàm in aliis muſculis; cum illi muſculi ſint membranoſi circa finem, & neruos plures mollioreſque obtineant, & cum peritonæo aponeuroſi coniungantur. *Signa.*

Et quidem non mirum eſt, interdum hoſce muſculos inflammari, cùm inſignia vaſa obtineant, alia adſcendentia. Adſcendunt enim ab inferioribus venæ & arteriæ epigaſtricæ; deſcendunt à parte ſuperiore venæ & arteriæ mammariæ, & per anoſtomoſes circa regionem vmbilico adiacentem coniunguntur.

Curatio.

Curatio talis qualem inflammationes aliæ requirunt, & hîc inſtituenda. Ideoque hîc curationem à Valeriolâ loco allegato deſcriptam exempli loco proponam. *Curatio.*

Cum mulier plethorica eſſet, Valeriola ad plethoram minuendam, & humoris ad partem affectam decumbere parati reuulſionem venæ internæ in cubitu dextri brachij ſectionem, præmiſſo lene clyſtere, inſtituit, & vncias ſedecim ſanguinis detraxit; cum magnus eſſet ſanguinis confluxus, & plenior corporis habitus, ipſaque ægra valido robore prædita.

Cùm à ſanguinis miſſione & dolor minueretur, & tumor detumeſcere videretur, apozema ſequens exhibuit.

℞. *Borrag. bugloſſ. vtriuſque cichor. acetoſæ omnium cum radicibus* an. M. j. *agrimon. lupuli, fumariæ, lapathi acuti, capillor. Veneris, ceterach. hyſſopi, fœniculi, meliſſæ* an. M.ß. *ſem. melonum cum cortice contuſ.* Vnc.ß. *acetoſæ, endiniæ, portulacæ* an. Drachm. j. *petroſelini, apii* an. Scrup. ij.

vuarum

vuarum paſſarum num. xx. *pruner. dulc.* num. xij. *glycyrrhizæ raſæ* Drach. vj. *polypod. q.* Vnc. ß. *flor. cordial. thymi* an. P. ij.

Coq. in *aq. hordei recenti* ad ℔. ij. & colentur. In colatura diſſolue *ſyr. endiuiæ compoſiti, de duab. radicib. capillor. Vener.* an. Vnc. ijß. *ſacch. q. ſ.*

Fiat ſyrupus, pro quatuor doſibus matutinis, qui aromatiſetur.

Cinam. ſantali citrini an. Drach. j.

Finito ſyrupo & coctione in vrina apparente ſequens cholagogum & phlemagogum exhibuit.

℞. *Agarici albi* Drach. ij. *rhabarb. electi* Drach. j. ß. *zingib. ſchœnanthi, maſtich. cinam.* an. Scrup. ß. Infund. in *aq. endiu. bugloſſ. hyſſopi, cum pauco mellis roſati.* Per noctem. Colaturæ adde *Elect. roſ. Meſ. diaphœnici* an. Dr. ij. *ſyr. roſ. ſolut.* Vnc. j. Miſce.

Cum decocto præcedentis apozematis

F. Potio.

Sequenti die clyſterē ablutiuum ex *decocto hordei, furfurum & ſeminum lini ac melonum*, adiecto *diacatholico & oleo violarum* ac *melle roſato* applicari iuſſit.

Et quoniam tumor in muſculis rectis abdominis, qui epati incumbunt, conſiſtebat, eratque in parte durities, emollientibus, ac leuiter roborantibus ob epar vicinum vtebatur. Fouebat nimirum partem hoc decocto.

℞. *Maluæ, althææ cum radicibus* an. M. j. *rad. bryoniæ* M. ß. *abſinth.* M. j. *origani* M. ß. *ſem. lini. fœnigraci* an. Vnc. ij. *aniſi, anethi* an. Vnc. ß. *flor. chamæm. meliloti, roriſmarin.* an. P. j.

Coq. in 2. *partib. aquæ & tertia vini potentis*, & decoctum linteaminibus parti affectæ ante cibum applicetur.

Mox à fotu ſequenti vnguento pars inungebatur.

℞. *Vng. dialth.* Vnc. iv. *emplaſt. Filij Zachariæ* Vnc. ij. *ceræ propoleos, fecis olei de lilio* an. Vnc. j. *pingued. anat. gallinæ* an. Drach. vj. *ammoniaci ſapâ diſſoluti, bdellij maſtiches* an. Scrup. iv. *ſtyrac. calam. benzoes, rad. irid. florent.* an. Drach. j.

Miſce & cum *pauca cera, oleo irino* liquata, fiat Vnguentum.

Vbi diebus duodecim his eſſet topicis vſa, tumor plane aboleri & tumor ſedari cœpit. Quia tamen ventris tumor adhuc perſtabat, ad corpus purgandum primò exhibuit *pilulas ex Hiera ſimplici, agarico trochiſcato, rhabarbaro*, cum *puluere ſenæ præparatæ* adiecto *maſtiche & granis aliquot diagrydij*, interdum etiam *ſyrupum* ex *decocto antecedente* paratum adiiciendo *folior. & folliculor. ſenæ* Vnc. ij.

Medullæ carthami Vnc. j. *epithymi* Drach. vj. *rhabarb.* Vnc. ß *ſacch. q. ſ.*

Quem decimo quoque die exhibuit.

Tandem *decocti chinæ* parati è *rad. chinæ* Vnc. j. ß. in *aq.* ℔ ij. vſque ad dimidias coctæ, Vnc. viij. ad ſudorem conciliandum exhibuit.

Ventri etiam admouit Emplaſtrum *ex ſtercore bubulo & caprillo* in *aceto* ferueſactis & cum *cumini, aniſi, & anethi ſeminibus*, ac *terebinthina* mixtis paratum.

Notandum autem de hâc curatione, non fuiſſe puram inflammationem, ſed craſſum & glutinoſum ſuccum fuiſſe admixtum. Et ſolent plerunque hi tumores, etſi inflammatorij ſint, eſſe diuturniores, quod aliquoties obſeruaui.

Et cum hi tumores plerunque loco profundiore ſint ſiti, ſi in abſceſſum mutentur, non facilè is ad exteriora aperitur, ſed ſæpè chirurgi opera requiritur, cuius rei exemplum habet Franciſcus Rouſſetus, *de partu Cæſar. ſect. 3. cap. 2.* vbi refert illuſtrem quandam fœminam habuiſſe abſceſſum, qui ortum ducebat iuxta principiū muſculi recti dextri lateris ſupra vmbilicum digitis tribus, loco fundo ventriculi vicino, iuxta epatis regionem, & poſt multos diuerſos & chronicos ſibi inuicem ſuccedentes morbos natura vitioſos humores in hunc locum detrudente ortus erat. Abſceſſu aperto incredibilis & tanta puris copia ſummo cum impetu prodiit, vt vſque ad pedes lecti proflueret, & quidem vltra ſeſquimenſis ſpatium copioſiſſimè effluxit per vulnus, quod cauterio actuali excitatum fuit. Similem hiſtoriā habet Dodonæus, *obſeru. medic. cap. 29.* de quodam Scribâ, qui cùm dextri lateris cum febri dolore correptus eſſet, iuxta ac paulo infra coſtas nothas, Medicumque acceſſiuiſſet, qui ipſum vt pleureticum curauerat, atque inde peius haberet, Dodonæum vocauit; qui exhibitio primùm leni purgante cataplaſma emolliens applicauit, ac tumore emollito tandem ſectionem inſtituit, & cùm ex abſceſſu copioſum pus effluxiſſet, æger adhibitis vlceri idoneis remediis conualuit.

Memini etiam ante annos circiter 20. vicini mei Victoris vxorem ſimili tumore ad ipſam ferè ventriculi regionem laboraſſe, qui cùm in tantam magnitudinem excreuiſſet, vt ferè duos pugnos æquaret, ſectione eum aperiri curaui. Ex abſceſſu verò maxima, & quidem primo aliquot librarum puris copia effluxit, cum tanto fœtore, vt nec ego, nec chirurgus fœtorem ferre poſſemus, ſed ex hypocauſto ſuccedere neceſſe habuerimus. Fluxitque pus poſtea aliquot diebus, & ægra idoneis vlceri curando medicamentis adhibitis conualuit, quæ annis aliquot poſt peſte extincta eſt.

Guilhelmus Fabritius etiam *Cent. 2. obſeru. 38.* refert, virum quendam quadragenarium & robuſtum dolore maximo dextri lateris ad finem coſtarum notharum laborantem, ad ſe Lauſannam veniſſe. Cùm verò nullus tumor appareret, ſed ſaltē dolor cum febricula adeſſet, atque purgantia, fomentationes, cataplaſmata, inunctiones, diſcutientia, reſoluentia, & anodyna per aliquot dies applicarentur ſine fructu, nihilominus dolor punctorius & pulſatorius circa regionem epatis & peritonæum perſiſteret, etſi in cute nihil appareret, dolore locum affectum monſtrante ſectio facta eſt. Qua peracta pus copioſe effluxit. Neque diu poſt febris, dolor, lipothymia paulò ceſſarunt. Vlcus tamen propter puris copiam, quæ effluxit, per aliquot menſes apertum ſeruatum fuit. Et optima victus ratione obſeruata, & corpore per interualla expurgato, & epate ac partibus nobilibus roboratis, æger ſanatus fuit.

Et omnino ſi pus collectum eſſe animaduertatur, maturè abſceſſus aperiendus, ne nimia puris copia colligatur, quæ poſtea vel peritonæum penetret, & in cauitatem abdominis defluat, aut poſtea ſine vitæ periculo euacuari non poſſit; cuius rei hiſtoriam habet Guilhelmus Fabricius, *cent. 2. obſeru. 39.* de quodam Viro quadragenario, qui in dextro hypochondrio abſceſſum immenſæ magnitudinis habebat, vt cutis totius ferè lateris ab ilii oſſe vſque ad coſtas veras lineamque albam & ſpinam dorſi puris plena & eleuata eſſet, cum dolore continuo & magno lipothymiâ, nauſea, appetitus & virium proſtratione. Vocatus Fabricius ob periculi magnitudinē tumorem aperire recuſauit; quod cum poſtea barbitonſor quidam feciſſet, & vomicam aperuiſſet, maxima puris copia inde effluxit, & dolor quidem aliquomodo imminutus eſt, ſed intra biduum æger exſpirauit. Vnde monet Fabricius, vt iuniores chirurgi in magnis abſceſſibus aperiendis cauti ſint, & materiam non confertim, ſed ſenſim & per vices euacuent.

Interdum tamen tumores hi diſcutiuntur, ſi non ſint inflammatorij. Ita ſcribit Marcellus Donatus, *de hiſt. medic. mirab. lib. 2. cap. 6.* quendam pannorum Textorem ſenem tumorem indolentem ad tactum ſupra penem in pube ſponte natum habuiſſe, panis craſſitiem æquantē, nullo alio modo ægrum afficientem, quàm quod per initia ægrè vrinam reddebat, quæ progrediente morbo, & augeſcente tumore quoque ſuppreſſa eſt; ſed diſcutientibus medicamentis ventoſo tumore reſoluto vrinam liberè excreuit, & ſanitati momentaneo auxilio ſtatim redditus, qui prius animam emiſſurus crederetur.

CAPVT VIII.

De Spaſmo Abdominis.

Spaſmus abdominis.

RAri affectus mentionem facit Clariſs. D. Philippus Hechſtetterus, *obſ. Decad 5. caſ.* 1. nimirum ſpaſmi abdominis, dum refert, Ieſuitam quendam, habitus ſicci oris, corporis hirſuti, temperamenti melancholici, ætatis conſiſtentis, paſſum eſſe affectiones ſpaſmodicas abdominis, quarum exortus à muſculis abdominis, & finis in diaphragmate & thoracis muſculis fuit. Conuulſus quaſi thorax ſpiritum difficilem, ſublimem & anheloſum dedit. Aberrabat nonnihil in paroxyſmo mens, cum diaphragmati noxa eſſet, cui cerebrum neruum implantat. Rugitus & murmura in ventre, flatuum copia; hypochondrii paſſio diuturnior, & inuoluntaria ſeminis excretio. Cuius affectionis cauſſa proculdubio fuit flatus vel ſeroſus humor, qui ex hypochondriis ac meſenterio per arterias meſaraicas (hanc enim puto eſſe commodiſſimam ex hyponchondriis in hæc loca viam) inter peritonæum & muſculorum abdominis ſpatium erupit, membranaſque ac tendines & fibras muſculorũ vellicans hanc affectionem excitauit, imò etiam per eaſdem arterias ad diaphragma & muſculos pectoris aſcendit. Pectoris enim maximus cum hæmorrhoidali arteria conſenſus eſt; cùm truncus, ex quo oritur, à corde deſcendens in primò ſtatim exortu inteſtinales ramos propaget.

Similem morbum deſcribit Heurnius, *de morb. capit. cap.* 15. Cùm medicinam, inquit, Patauij diſcebam, vidi adoleſcentem, cuius inteſtina totumque abdomen conuellebatur, teſteſque & vaſa ſpermatica ſub oſſe pubis abſcondebantur, rugitus aderat, & tenſio hypochondriorum. Frigida huic erat temperies, & ventriculus frigidus erat cum ardore, anheloſus erat à diaphragmate oppreſſo, ac mente in paroxyſmo exuebatur. Præceptores mei adhibebant flatus diſcutientia, & eos attenuantia, ac ea, quæ euincere potuerunt materiam frigidam, eam coquendo ac purgando, & corroborabant tantùm inteſtina. Primùm iniectus eſt clyſter ex decocto anethi cum Hiera, melle roſato, & oleo chamæmeli, & deinde decocto agrimoniæ & petroſelini præparabatur, & poſtea pilulis aureis, aloephanginis purgabatur. Foris oleo rutæ & caſtoreo inungebatur. Interdum accipiebat vnam pilulam ex caſtoreo cum ſyrupo betonicæ, bibebat vinum ſaluiarum, & ex betonica. Dianiſum illi in deliciis erat. Fricabantur crura. *Hac Heurnius.*

Cùm ergò huius mali cauſſa in hypochondriis hæreat, rectè concluſum, Ieſuitam illũ euacuandum eſſe melanagogis & phlegmagogis, & flatus diſcutiẽtia exhibenda, ob ſaburram in inteſtinis venis meſenterij, & primis viis hærentem. Muſculoſa verò & neruoſa corpora oleis ànodinis & flatus diſcutiẽtibus demulcẽda, ac eorum contractionem mitigandam eſſe, & reliqua, vt in affect. Hypochondriacâ, peragenda.

CAPVT IX.

De Abdominis tumoribus.

Tumores abdominis.

INtumeſcit etiam præter naturam abdomen, cùm eius cauitas interna vel flatu, vel humore, vel alia re id diſtendente in tumorem attollitur. Id quod accidit ſecundũ naturam in grauidis; præter naturã verò in mola, falſa grauidatione, vt appellant, in aſcite, tympanite, dum vermes in inteſtinis hærent, eaque in tumorem attollunt. Intumeſcit etiam quandoque venter, ſi tumores ſcirrhoſi in meſenterio vel omẽto ſint geniti, qui ſi plures ſint, ventrem diſtendunt atque attollunt, non ſecus ac in hydropicis & grauidis fieri ſolet, vnde ægri pro hydropicis vel grauidis falſo habentur.

Obſeruatio cuiuſdam tu-

[Rarum & notatu dignum eſt, ingentem tumorem ventris à materia non in cauitate abdominis, ſed inter peritonæum & muſculos abdominis concluſâ ortum fuiſſe. Fœminæ nimirum cuidam, Mercatoris Dreſdenſis vxori, ætatis conſiſtentis, venter ſenſim intumeſcere cœpit, & intra quatuor annorum ſpatium in maximam molem, vt in hydropicis fieri ſolet, excreuit, vt ipſa menſe Ianuar. anni 1632. vidi. Ipſa tamen vſque ad modò nominatum tempus lecto non decubuit, ſed negotia ſua domi & foris ſatis expediuit, benè comedit, & cætera rectè valuit, & vix ante mortem ſex aut octo menſibus lecto decumbere coacta eſt. Medicorum de hoc tumore variæ fuerunt ſententiæ. Alij enim hydropem verum, alij hydropem vteri, alij glandularum meſenterij tumorem eſſe putauerunt. Omnes tamen ſuſpenſos & dubios habuit illud, quòd, vt dixi, adhuc ambulare potuit, cætera non admodum malè valere viſa eſt. Ante obitum tribus ſeptimanis dextrum crus aliquot locis exulcerari cœpit, & ex vlceribus nigra ac fœtida materia cum magno dolore copiosè effluxit. Poſtquam mortua eſſet, cutis abdominis in latere ſiniſtro prope vmbilicum ſectione aperta eſt, è qua, cùm tamen perforatum nondum eſſet peritonæum, magna corrupti & putridi humoris (non aquæ citrinæ, vt in hydropicis fieri ſolet, ſed materiæ fæculentæ) abſque inſigni fœtore, copia, ad quadraginta ferè menſuras, quarum ſingulæ ℥xxxij. capiunt, effluxit. Quâ effuſâ, & muſculis abdominis ſectis atque apertis, deprehenſum eſt, humorem illum feculentum inter peritonæum, (quod à muſculis ſeparatum, nulloque in loco muſculis adhærere repertum eſt) & muſculos abdominis totum contentum fuiſſe. Intra verò peritonæum & inteſtina nihil planè eiuſmodi humoris fuit. In muſculis abſceſſus multi ſatis inſignis magnitudinis, numero 26. minoribus non numeratis, quorum maximus trium pugnorum magnitudinem æquabat ferè, reperti ſunt. Abſceſſus tamen vel vlcus in cute nullum fuit; ſed omnes abſceſſus in muſculis internis verſus peritonæum, excepto vno, qui in ipſo peritonæo materiâ quadam citrinâ repletus viſus eſt. Materia in illis contenta varij coloris erat, alba, citrina, nigricans, mucoſa, arenoſa, & ſcirrhoſa. Lien primo intuitu ſaluus & incorruptus videbatur, ſed inciſione factâ, totus putrilaginoſus deprehenſus eſt. Iecur in quibuſdam tantùm partibus durum & ſcirrhoſum, maximâ ex parte ſanum & ſaluum erat. In renibus & vtero nulla labes, teſticulus dexter planè abſumptus, & in materiam putridam tunicâ contentam conuerſus erat. In veſicula fellis lapis, ouum columbinum minus magnitudine æquans, incluſus erat.

moris inter peritonæum & muſculos abdominis.

Obſeruatio de abſceſſibus in muſculis abdominis.

Obſeruaui etiam ſæpius aliàs in abdominis muſculis tumores abſceſsúſque generatos fuiſſe, qui à nonnullis pro viſcerum internorum tumoribus habiti & curati fuerunt. Et modum etiam generationis horum tumorum inuenire, non ita difficile eſt. Cùm enim vaſa multa, ad nutritionem muſculorum abdominis comparata, extra peritonæum ſint, facilè humores excrementitij per eos ad hæc loca deponi poſſunt.]

Mola.

A qua cauſſa autẽ mola & falſa grauidatio proueniat, quomodo agnoſcantur, & curentur, *de morb. mulierum* dicetur.

Hydrops.

Quomodo hydrops generetur, & curetur, ſuò loco dictum.

Vermes inteſtinor.

Qua ratione vermes & alia in inteſtinis latentia cognoſcenda & tollenda ſint itidem *ſuo loco* dictum.

Qua ratione quoque illi ſcirrhi meſenterij & omenti generentur, de illarum partium affectionibus dictum.

Non eſſe autem tumorem illum ex ſcirrhis multis hydropem, vel mulieres non eſſe grauidas, cognoſcitur ex inæquali tumoris duritie, & ex tumoris diuturnitate & longâ perſeuerantia; cum obſeruatum ſit, nonnullos ſine partium aliarum in ventre inferiore inſigni aliquo incommodo ad finem vitæ vſque eiuſmodi tumorem geſſiſſe. Quomodo autem hi tumores curandi ſint, modo curationem ſuſcipiant, *de affect. p. n. meſent. & omen.* dictũ.

CAPVT X.

De Abdominis vulneribus.

HOc loco non prætereunda abdominis vulnera. Abdomen autem vt aliæ corporis partes, cute tegitur: à cute, vt Galenus, *6. meth. med. cap. 4.* docet, medio circiter loco neruea tenuitas muſculorum, quàm ἀπονεύρωσιν Græci vocant, gemina tenditur, membranarum ritu, quæ adeò cohærent ac tenues ſunt vt difficilè ſit eos ſeparare: poſt hos deinceps ſunt muſculi, ſub muſculis peritonæum, à quo proxime omnes partes ventris inferioris concluduntur & continentur.

Differentia.

[Differentia.] Hinc ergò vulnerum abdominis differentiæ conſtituuntur. Aliæ enim in ipſam cauitatem abdominis penetrant, vbi ſcilicet ſimul peritonæum perfoſſum eſt; Aliæ non penetrant, dum nimirum peritonæum integrum eſt. In vulneribus, quæ penetrant, vel aliquid ex viſceribus, per vulnus excidit, vt omentum, vel inteſtinum, vel nihil excidit. Præterea in vulnere penetrante vel viſcus aliquod læſum eſt, vel viſcera omnia ſalua remanſerunt.

Signa Diagnoſtica.

[Signa.] An vulnus penetret in abdominis cauitatem, vel non penetret, ſtylo immiſſo cognoſcitur. Si enim profundius is penetret, peritonæum vulneratum eſſe, & vulnus in ipſam abdominis cauitatem penetrare indicio eſt: Cauendum tamen hîc, ne vulnus obliquum ſit, & ita ſtylus immiſſus inter cutē & muſculos, vel peritonæum & muſculos longo ductu progrediatur. Vt ergò certi ſimus, an vulnus penetret, vel ſaltem obliquum ſit, vinum vel alius liquor in vulnus infundendum, Si enim vulnus penetrans ſit, liquor in cauitatem abdominis defluit, & non regurgitat per orificium. Si verò vulnus ſaltem obliquum ſit, non verò penetrans, liquor per orificium vulneris regurgitat. Præterea cùm accidere poſſit, vt etſi vulnus penetrans ſit, ſtylus tamen profundius non penetret, quia viſcus aliquod ſubiacens foramen claudit, aut vulnus obliquum eſt, & tùm commodiſſimè vinum infunditur, vt de vulneris conditione certi ſimus.

An vero viſcus aliquod vnum vel plura etiam læſa ſint cognoſcitur ex ipſo viſcere per vulnus ſeſe exerēte, & ex ſignis læſo cuique viſceri propriis, quæ ſi abſint, nullum viſcus læſum eſſe, indicio eſt.

Prognoſtica.

[Prognoſtica.] 1. Vulnera abdominis magis periculoſa ſunt, quæ ſunt in medio abdominis, quam quæ ad latera ſunt, ob aponeuroſin & partem membranoſam eius loci, cuius vulnus per ſe magis periculoſum eſt, quàm in parte carnoſa, & ſudorem non facilè admittit; atque in hâc parte etiam inteſtina facilè excidunt, & ſuo loco ægrè continentur; cùm muſculi recti, qui ea continent ac contrahunt, læſa ſint

2. Magnum vulnus ita periculoſum eſt, quod inteſtina facilè excidunt, quæ difficulter poſtea ſuo loco reſtituuntur. Anguſta tamen etiam vulnera, ſi inteſtina excidant, periculo non vacant. Niſi enim quod excidit, ſtatim in ſuum locum reponatur, intumeſcit & inflatur, vt poſtea per anguſtum foramen ſuo loco reſtitui nequeat. Minus ergò periculoſa ſunt vulnera, quæ nec nimis anguſta ſunt.

3. Si inteſtina vel omentum per vulnus excidat, niſi citò imponatur, inflatur & intumeſcit, vt poſtea reponi non poſſit, vnde ab aëre externo alteratur & corrumpitur & malum ſæpè lethale euadit.

Indicationes & Curatio.

Abdominis vulnera non penetrantia eandem curandi rationem habent, quàm aliarum partium carnoſarū vulnera. De deligatione tamen obſeruandum, vt faſcia ſit longa & lata, & deligatio fiat incipiendo à parte vulneri oppoſita, & ducendo reuoluendoque duo capita ſupra vulnus in formam crucis, eademque ducendo reuoluendoque quoties opus. [Indicationes & Curatio.] [Modus deligandi vulnera Abdominis.]

Penetrantia verò vulnera, in quibus nullum ex viſceribus in abdomine contentis læſum eſt, curantur etiā vt aliarum partium vulnera; niſi quod in ſutura aliquid peculiare obſeruandum. Primò enim ſi inteſtinum vel omentum prolapſum ſit, primò illa reponenda. Si vulnus magnum ſit vt inteſtina per id reponi poſſint, miniſter manibus ſuis totum vulnus extra apprehendere, atque inteſtina intus reprimere debet, & conſtringere, ac exiguum ſemper ſuendi prænudare. Si verò vulnus paruum ſit, vt & inteſtinum iam inflatum vt reponi per vulnus anguſtum non poſſit, inteſtina ab aëre alterata ſpongiâ molli vino calēti madida & expreſsâ calefaciēda; vel animalia viuentia per medium diſſecta calentia adhuc inteſtina applicanda. Quod ſi nec hoc modo inflatio ceſſerit, & inteſtinum reponi nondum poſſit, vulnus tantùm ampliandum, quantum ad inteſtinorum repoſitionem opus eſt. Accommodatum ad hanc ſectionem inſtrumentum eſt, quod Græci συριγγότομον, id eſt, ad fiſtulas incidendas aptum, appellant. Situs autem ægri talis ſit vt caueatur, ne quod excidit, ab aliis inteſtinis grauetur. Itaque ſi in dextro latere vulnus ſit, corpus in ſiniſtrum inclinetur, ſi in ſiniſtro, in dextrum, ita vt vulnerata pars ſemper altiorem locum occupet.

Si inteſtina vel omentum non ſint prolapſa, vel iam in locum ſuum repoſita; Prima cura iam eſſe debet, vt vlcus conueniente modo ſuatur. Tres autem ſuturæ faciendæ modos propoſuit Galenus, *6. meth. med. cap. 1.*

Primus eſt, ſi cutem primò traiicias atque acum extra introrſum adigas, quæ vbi cutem & muſculum totum tranſierit, peritonæo, quod ei ſubiectum, præterito per reliquum peritonæum eam ab interno extrorſum trudas atque inde per reliquum abdomen ab interno extra tranſmittas: quod vbi tranſmiſeris, rurſum ab interno introrſum idem abdomen eſt perforandum, atque vbi ad peritonæum, quod illi ſubeſt, perueneris, illud iterū prætereundum atque contrarium ab interno extrorſum perforandum, vnaque cum eo totum ipſi vicinum abdomē. Deinde ab hoc rurſum incidendum, atque id cum contrario peritonæo conſuendum, ac rurſum, vicina cute tranſmiſsâ, iterum ab ea parte acus introrſum eſt iniicienda, conſuendumque abdomen id cum contrario peritonæo, etiam ibi vicina cute tranſmiſsa. Atque hæc iterum iterumque facienda, donec totum vulnus conſutum fuerit. Interuallum inter ſuturas quod attinet, breuiſſimum equidem ad viſcera in abdomine continenda aptiſſimum eſt: verùm ad firmitatem breuitas parùm tuta. Quare exceſſus vtrobique vitandus & mediocritas eligenda. [Sutura facienda in abdomine modus triplex.]

Secundus modus conſuit peritonæum cum peritonæo, & muſculos cum muſculis, atque ita perficitur. Primùm cutis perforanda, & ab exteriore parte introrſum acus adigenda. Vbi verò ad peritonæum ventum eſt, eo intacto relicto, & acu ad ſiniſtram manum reuocata rurſum ex aduerſa parte ab externo introrſus vtrūque peritonæi labium eſt perforandum, & acu iterum ad dextram manum reuocata ab interno extrorſum abdomen traiiciendum, ſicque ſubinde pergendum, conſuendo peritonæum cum peritonæo, & muſculos cum muſculis.

Tertius modus ille eſt, quo vulgò ferè in aliis partibus vtuntur, & fit acu vno ictu & impulſu tranſmiſſa

per

per quatuor labia, ſcilicet peritonæi & abdominis, quoties opus eſt.

Etſi verò Galenus, & alij etiam ſuturam primam ſecundæ; & ſecundam tertiæ præferunt: tamen non ſine cauſſa monet Hieronymus Fabricius ab Aquapéd. *de operat. chirurg.* quod ſæpenumerò ratio vulneris, aut magnitudo, aut temporis anguſtia non patitur artificioſâ ſemper vti ſuturâ; ſed opus eſt communi modo quatuor labia ſimul conſuere. Præcipit & hoc, vt ſiue hâc ſiue illâ vtamur, perpetuò tamen in ſubſidium ſuturarum glutinum applicemus; quia huiuſmodi ſuturæ in abdomine ſtatim & facilè rumpuntur, cùm propter motum abdominis ferè continuum, qui & in excernendis fecibus, & in reſpiratione neceſſarius eſt, tùm quia abdomen ſubindè modò cibis & excrementis impletur, modò inedia attenuatur, tum tertio propter flatus, qui continuò in abdomine vulnerato excitantur, idque diſtendunt.

CAPVT XI.

De fiſtulis & vſtionibus Abdominis.

Fiſtulæ Abdominis.

IN abdomine etiam interdum fiſtulæ, præcipuè ſuper pubis latera, fiunt, cùm in eum locum humores facilius decumbant, at ibi hæreant. Idque accidit poſt vulnera, abſceſſus, ac vlcera. Ac corrumpuntur ſæpe, putredine inficiuntur, ac corroduntur ſimul inteſtina, vt per fiſtulam etiam feces alui egreſſas fuiſſe, compertum ſit, cuius rei exempla ſupra. *part.2.ſect.2.cap.9.* allegata ſunt.

Curatu autem difficiles ſunt iſtæ fiſtulæ, præcipuè ſi inteſtina ſimul affecta ſint. Se tamen iſta vitia omnia & curaſſe, & curata vidiſſe, ſcribit Hier. Fabrit. ab Aquap. *de operat. chirurg.* Veruntamen non manu, non ferro non igne, non aliis medicamentis eiuſmodi abdominis & inteſtinorum fiſtulas ſe ſanâſſe ſcribit, ſed ſolis aquis thermalibus, aut Montis ægrotorum, aut Aponitanis, per inſeſſiones manè & veſperi in iis factas, ita vt aqua aut per cannulam immiſſam in cauitatem abdominis ingrederetur, inteſtinorumque eroſiones ſua ſubſtantia pertingeret, & attingendo exiccaret, purgaret, impleret, tandemque cicatricem induceret. Et in thermarum defectu, etiam ſulphur, alumen, & ſalem in aquâ liquare & decoquere ac inſeſſiones moliri vtile cenſet.

Fiſtulæ verò abdominis externæ non aliter, quàm inciſione, ſanantur; & quidem ſi fiſtula vnum orificium habeat, vtendum eſt Syringotomo ex altera extremitate acuto, vt finis fiſtulæ perforetur, & totus fiſtulæ meatus diſſecetur, atque aperiatur. Si verò fiſtula plura orificia habeat, ſyringotomo vtendum ex altera parte obtuſo, & exiguum globulum præfixum habente, quo etiam tota fiſtula aperiri poteſt. Eadem tamen apertio etiam fieri poteſt cultro ſiue ſcapello longo, & manubriolum ſimiliter longum habente, qui culter ex vna tantum parte aciem habeat, in extremitate paulùm intus recuruatam, exteriorem verò partem retuſam obtineat, ad cuius cuſpidem ex cera globulum infixum eſſe oportet, quo intus per totum fiſtulæ ductum ſine obſtaculo demittatur.

Abdominis Vſtiones.

Tandem hanc de abdominis morbis tractationem concludere libet vſtionibus illis, quas in abdomine, hepatis, lienis, & ventriculi cauſſa Antiqui inſtituebant, vt ex Paulo Æginera, *cap.47.* 48. 49. & Albucaſi, *lib.* 1. *cap.*28.29.30. 32. patet. Verùm in deſuetudinem iſtæ operationes venere; cùm non ſaltem doloroſæ valde ſint, & ab ægris vix tolerentur, & id, quorum cauſsâ ab Antiquis inſtituebantur, vix præſtent. Duabus enim de cauſſis iſtas vſtiones inſtituebant, vt nimirum vel intemperiem frigidam & humidam ſubiectorum viſcerum emendarent, vel vt vitioſos humores ex iis euacuarent, quorum tamen neutrum commodè præſtant. *Abdominis Vſtiones.* Primum enim quod attinet, non conſultum eſt intemperies longâ alteratione contractas tam ſubito corrigere; cum facile contraria intemperies induci poſſit. Præterea exiguum ferramentum intemperiem per totam hepatis ſubſtãtiam diffuſam emendare non poteſt: Et habentur medicamenta ſatis idonea, quæ intemperiem hanc viſcerum emendare poſſunt. Alterum quod attinet, etiamſi vitioſa materia in viſceribus ſubſit; tamen quia viſcera peritonæo non ſunt contigua; per vlcus ferro inductum materia effluere non poteſt. Et in ſpecie quod vomicas hepatis & lienis attinet, quas Antiqui per vſtionem abdominis euacuare volunt; rectè de iis ſcribit Hieron. Fabrit. ab Aquap. *de operat. chirurg.* ferramento candente, acuto inurere cutem & ſubiectos muſculos, & peritonæum, & penetrare vſque ad iecoris vomicam, & ipſam quoque adurere, nihil aliud mihi videtur eſſe, quàm hominem penè mortuum occidere, laudatque non immeritò Præceptoris ſui Nicolai Nouocomenſis Medici Veneti ſententiam, qui in deſperatis caſibus dicere ſolebat, *Satius eſſe ſinere patientes mori, quàm occidere.*

CONCLVSIO.

HABES ita, Lector beneuole, *libris hiſce tribus comprehenſa ea, quæ Practici vulgo libris ſuis tradere ſolent: ſed, vt ſpero, plenius. Dedi enim operam, ne facilè aliquem alicuius momenti morbum vel ſymptoma omitterem. Ideóque etſi omnia pro tua exſpectatione, vel etiam meo voto elaborare non potuerim: tamen id me puto effeciſſe, vt iam Locos communes habeas, in quos omnia, quæ vel Autorum lectio, vel praxis atque experientia quotidiana ſuppeditabit, reſerre poſſis. Atque ita meos defectûs ſupplere tua fuerit induſtria.*

Quia autem Practici plerique in ſuis libris agunt de Arthritide, neque ea ad eos, qui reſtant, libros ita commodè referri poſſe videbatur, Appendicis loco tractatum de Arthritide in præcedentibus editionibus ſubjungere volui: quod tamen in nouiſſimâ hac, certis aliquot de cauſis mutandum duxi, illúmque tractatum quinto potiùs Practicæ libro aſſignandum. Quæ omnia vt boni conſulas, & ſicubi lapſus fuero, beneuolè ignoſcas, oro. Errare aliquando, accidit omnibus ante me hominibus, & procul dubio omnibus poſt me accidet. Cur ergo ego me humanâ ſorte exemptum cupiam? Aut tu id, quod ſupra vires humanas eſt, à me poſtules?

Sequetur iam, ſi DEVS *volet, & vitam ac vires mihi conceſſerit, Liber de morbis Mulierum.*

NON NOBIS VERO, SED NOMINI TVO, DOMINE, SIT GLORIA.

INDEX RERVM
Et Verborum II. Tomi.

A

ABDOMEN in aſcite rarò à ſola aquâ diſtenditur. pag.1051
Abdominis tumores. 1063
Abdominis vulnera.1064.differentiæ.ibid. ſigna.ibid. Prognoſtica.ibid. Indicationes. ibid. Curatio ibid.
Abdominis fiſtulæ. 1065
Abdominis vſtiones. ibid.
Abſceſſus in inteſtinis à diſſenteria differentia. 907
Abſinthij vſus in febribus. 105
Abſinthij in melancholiâ hypochondriaca vtilitas.404
Abſtemij cur vocentur. 817
Abſtinentia longa, cauſæ aliorum auctorum, cauſa vera. 815.816
Aceti generatio. 989
Acetum ad peſtem præſeruandam. 163
Acetum humori melancholico generando aptiſſimum. 109
Acetum cur topicis admiſcendum 263 ſiccat & vigilias inducit, 264. an ſinapiſmis admiſcendum. 294. eius in affectibus ſoporiferis vſus, 351. ebrietatis remedium, ibid. an melancholicis vtile ſit, 300. eius & acidorum vſus in neruorum affectibus parcus eſſe debet. 453
Acida vt acida non adſtringunt. 68
Acida narcoticorum vim infringunt. 353.507
Acidularum in affectibus hypochondriacis vſus. 404
Actio contagij vnde. 151
Actionis fundamentum in contrarietate conſiſtit. ibid.
Actionum in febri læſio, naturalium, vitalium, animalium. ibid.
Acus deglutitæ & per vrinam redditæ. 952
Aedes infectæ quomodo mundandæ, 156.quomodo an ſatis mundatæ explorandum. 157
Ægilops quid, 569.fiſtula lachrymalis quid, cauſſæ,differentiæ, ibid. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, indicationes, curatio. 570 & ſeqq.
Ægyptiorum ſecretum ad tertianas, nothas & quotidianas. 305
Aër ad deferendum contagij ſemina aptus. 149
Aër in febribus qualis eſſe debeat. 55
Aër an peſtilens euadat, 140. quibus modis peſtilentiæ cauſa, ibid.an putredine, 141. quomodo putreſcat, 142.calidus & humidus quomodo peſtem inducat.141.infeſtus quomodo mundandus. 162
Aër ſcorbuto generando aptus. 993
Aër calidus vt corrigendus, 265.frigidus vt calefaciendus. 270
Æris ſquama. 1056
Æs vſtum. ibid.
Agaricus vim alexiteriam obtinet. 421
Alexipharmaca ſimplicia. 165
Alexipharmaca in peſte neceſſaria, quem in finem exhibeantur.135.an omnibus conueniant eadem,calida cautè exhibenda,non exhibenda pueris & grauidis, aceto priùs præparanda, acidis corrigenda, temperata magis accommodata. 174
Alexipharmaca interdum mutanda, ibid. ſæpius exhibenda, 175.an cum purgantibus miſcenda. ibid.
Alexipharmacorum in dyſenteria vſus. 913
Ἀλύκη & ἀλυσμὸς quid. 845
Alimentum duplex. 49
Alimenta cur neceſſaria ſint. 815
Allium an in peſte conueniat. 161
Alui fluxus & differentiæ. 889
Alui fluxus in ſcorbuto. 1004 curatio. 1022
Alui adſtrictio in ſcorbuto. 1004
Alui retentio, cauſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio. 888 & 889
Amantibus nullus pulſus proprius. 390
Ἀμαύρωσις quid. 578
Ἀμβλυωπία quid. 578
Ambra inſigniter cerebrum roborat. 509
Amentes & ſtolidi qui dicantur. 366
Amor inſanus vnde dicatur. 388.eius cauſſæ. 389.ſigna diagnoſtica. 390.prognoſticum, curatio, 391. ſi ex ſeminis abundantia & Veneris appetitu ortum habeat, quomodo curatio inſtituenda, cura eiuſdem ſi ex philtris, diæta. 391
Amuleta ex arſenico, mercurio & aliis, 164.qua vi agant, & an ſatis tuta. 165
Amuleta in conuulſionibus 468. num in epilepſia proſint. 497. contra dolorem capitis. 532.contra epilepſiam. 483.contra incubum, 472.contra hæmorrhagiam narium. 613. contra ſpaſmum. 467
Anaſarca, ſigna, diagnoſtica, 1072.indicationes, curatio, diæta. 1073
Anaſarca an à λευκοφλεγματίᾳ differat. 1072
An è peſtilenti putredine animalia generentur. 149
Anchilops. 569
Angina. 655
Angina exquiſita, eius cauſæ, differentiæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, diæta, 655.& ſeqq.
Angina notha, eius ſigna & curatio. 66[illegible]
Angina à melancholia. ibid.
Anginæ epidemiæ. 656
Anginæ è vertebrarum colli luxatione curatio. 666
Angulorum oculorum vitia. 534
Anguſtia in neruis quot modis fiat. 449
Anhelitus in ſcorbuticis. 1005
Ani coalitus. 854
Ani procidentia, cauſæ, ſigna prognoſtica, indicationes, & curatio. 867
Ani inflammatio, cauſæ,ſigna, prognoſtica, curatio. 869
Ani tumorum quatuor genera, ſigna, prognoſtica, curatio. 870
Ani Rhagades, differentiæ, cauſæ,ſigna,prognoſticum, curatio. 870
Ani vlcera, cauſæ, ſigna, prognoſticum & curatio. 871
Ani fiſtulæ, differentiæ, ſigna, prognoſtica. 872 curatio. 872
Ani paralyſis & ſtupor, cauſſæ, curatio. 935
Ani prutitus, cauſſæ, curatio. ibid.
Ani dolor, & eius cauſſæ, prognoſticum & curatio. ibid.
Animalia in ventriculum irrepſiſſe quomodo cognoſcatur.

ſcatur, curatio. 802
Animalia in ventriculo genita quomodo exturbanda. 803
Animalia viua cur ſecuerint veteres. 942
Annata oculi tunicæ puſtulæ. 555
Anni tempus lumbricis generandis idoneum. 859
Anni tempus generationi ſcorbuti conueniens. 994
Anodyna in ophthalmia, 548
Anodynorum vſus in dyſenteria. 807
Anodynorum vſus in dyſenteria. 914
Anorexia 805. cauſæ, prognoſtica, curatio, 806. diæta. 808
Antipeleptica medicamenta ſimplicia. 481. compoſita ibid.
Antidotus conuulſiua Nortbergenſ. 480
Antidotus è cancris fluuiatilibus aduerſus morſum canis rabidi. 419
Antimonium an in apoplexia locum habeat. 502
Antimonij oleum, flores, pilulæ. 1056
Ἀφαιρεσία quid. 473
Aperientia & detergentia medicamenta cur in febribus omnibus vtiliſſima. 45
Aphoris 22. ſect. 1. explicatio.
Aphthæ, vide *oris vlcera*.
Ἀφωνία quid. 500
Apium an epilepticis noxium. 496
Apophlegmatiſmi in affectibus capitis frigid. 292. cautè vſurpandi in iis, qui defluxionibus ad pectus ſunt obnoxij. ibid.
Apoplecticarum aquarum vſus in paroxyſ. n. 506. in apoplectico paroxyſmo num vomitoria ſint exhibenda. 514
Apoplectici ante triduum non ſepeliendi. 502
Apoplexiæ nomen. 500. definitio, cauſſæ, differentiæ, 501. differentiæ. 502. à cognatis affectibus, ſigna diagnoſtica in genere, ibid. ſigna cauſſarum, 503. prognoſtica, ibid. curatio in genere 504. venæſectio an, quando, qua in parte inſtituenda. 505
Apoplexiæ pituitoſæ curatio. 505. in hâc cerebrum roborantia medicamenta interna. 507. externa. ibid. diæta. 508
Apoplexiæ à ſanguine ortæ curatio. 508. à vapore narcotico. 508. à cauſſis externis & violentis. ibid.
Apoplexia imminentis ſigna. 509. præſeruatio ab apoplexia, ibid. in quibus conſiſtat. ibid. in apoplexia ſanguinea abſtinendum ab aquis apoplecticis. ibid.
Apoplexia an à ſola intemperie cerebri excitari poſſit. 510. an ſit morbus hæreditarius, 510. an à conſumptione ſpirituum animalium omnimoda fieri poſſit. 511. quæ ſit cauſſa proxima. ibid.
Apoplexia in paralyſin mutatâ cur nihilominus ſenſus interni torpidi, præſertim in ſenibus, maneant. 512
Apoplexia an à ſpiritu ⊕ lato exhalationes ad caput adſcendentes coagulante producatur, 512. pueri cur rarò apoplexiâ corripiantur. 513
Apoplexiam an vapor narcoticus excitare poſſit. 513. an vapores ſola commotione humorum excrementitiorum in capite collectorum, apoplexiam excitent. 513. in apoplexia cur principio neruorum affecto interni ſenſus lædantur, 512. num purgantia in apoplexiâ exhibenda, 513. repellentia num conueniant. ibid.
Appetentia nimia, cauſæ, ſigna, prognoſtica, curatio, 810. & ſeqq.
Appetentiæ caninæ & lubimi differentiæ. 818
Appetitus deiecti differentiæ. 806
Appetitus deiectio in ſcorbuto. 1005
Apoplexia ſcorbutica. ibid.
Aptitudo corporis ad ſuſcipiendam febrem. 7
Ἀπυρεξία quid. 82
Aqua potus in febribus an conueniat, 53. an in febribus ardentibus. 69. in hectica. 104. in ea exhibenda quæ obſeruanda. 54. eam exhibendi modus. ibid.
Aquæ frigidæ intempeſtiuæ potionis incommoda. 17. coctioni reſiſtit, hypochondria inflat. 62
Aquæ frigidæ potus in intermittentibus non conuenit, 54. in ſynochis putridis. 62. aquæ electio, 50. correctio. ibid.
Aqua mulſa. ibid.
Aqua D. Doringij ad hydropem pectoris. 728
Aqua pectoralis calida Dorncrelij. 755
Aqua vitæ alba Dreſdenſis. 778
Aqua catarrhalis. 754
Aquæ cordiales compoſitæ variæ. 771. & ſeqq.
Aquæ pectorales, in illarum compoſitione quid obſeruandum. 683
Aqua quâ ratione vorax ſit. 75
Aqua frigida cautè ad ſitim ſedandam eſt exhibenda. 826
Aquarum thermalium in dyſenteria vſus. 920
Aqua quomodo ſit ſcorbuti cauſſa. 993
Aqua in aſcite an vna vice educenda. 1059
Aqua ad vlcera narium & oris. 604
Aquæ antepilepticæ. 483. aliæ ibid. alia D. Caſp. Dornauij. ibid.
Aquæ apoplecticæ. 506
Aqu. apoplectica d. n. ibid. D. Sigiſmund. Kolreuter. 506
Aquæ apoplecticæ num ſtatim in principio conueniant. 514
Aqua articularis, 456. alia, D. Kolreuter, ibid. alia D. Brambachij. ibid.
Aqua carbunculi. 304
Aquæ cephalicæ frigidæ, 262. calidæ. 267. humectantes, 272. aq. cephalica Langij. 266. externa, 294. Theriacalis Quercetan. 267
Aquæ & ſpiritus ad vulnera capitis, Ioh. de Vigo, & Iacob. Carpenſ. 324
Aqua flor. cichorij opthalmica. 547. fragorum opthalmica. ibid. viridis. 559
Aqua hirundinum compoſita, 467. dulcis, acida. ibid. alia. 482. aq. hirundinum Kolreuteri. ibid.
Aqua infuſionis lauendulæ Auguſtin. Schurffi. 267
Aquæ narcoticæ. 344
Aqua ophthalmica D. Andr. Doreri, 582. Imperator. Maximiliani. 581. alia ex epate hirci. ibid.
Aqua picarum compoſita. 483. alia. 485
Aqua pœoniæ compoſita, alias *Fluſzvvaſſer* dicta. 483
Aqua roris majalis ſubtilior reliqua aquâ. 402
Aqua Saluiæ compoſita. 455
Aqua Sapientiæ dicta. 370
Aqua Sapphirina. 582
Aqua Socialis dicta. 568
Aqua viſum fortificans. 582
Aqua vitæ rubra Elector Saxon. dicta. 361. duæ aliæ precioſiſſimæ. 335
Aqua in hydrocephalo quo in loco capitis contineatur. 339
Aquam è capite quæ euacuant. 339
Aqua calcis vitæ in hydrocephalo. 340
Aqua feruens quare in gyrum moueatur. 364
Ardentes febres. 62
Argenti viuis vis. 165
Argentum viuum num in lumbricis vſurpandum. 861
Argentum viuum quomodo in colica vſurpandum. 882
Aromatum vſus nimius in melancholia hypochondriaca noxius. 405
Arteria an in affectibus capitis à ſanguine ſecandæ, 276. 286. earum apertio aliquando prodeſt. 359

Arteriarum meſaraicarum vſus. 944
Arteriaca medicamenta. 673
Aſari.
in quartana vſus. 115
Aſcitæ natura, cauſſæ. 1048. differentiæ, ſigna. 1052. prognoſtica. 1053. indicationes. 1054. curatio. 1055
Aſcitæ materia vbi colligatur. 1048
Aſcites à colliquatione, diæta. 1061
Aſcites an ſolo hepate læſo generetur. 1062. quæ cauſſa prima ſit ſeroſi humoris in aſcite. 1064. qualis ſit in aſcite diſpoſitio ob quam vitioſus ſanguis generatur. ibid.
Aſperæ arteriæ anguſtia, eius cauſa, ſigna, prognoſtica, curatio. 673
Aſperæ arteriæ aſperitas, eius ſigna & curatio. 672. & ſeq.
Aſperæ arteriæ intemperies. ibid.
Aſperæ arteriæ vulnera & vlcera, cauſa, ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Aſperarum arteriarum anguſtia, cauſæ, ſigna, prognoſtica. 681. indicationes, curatio ſecundum cauſarum diuerſitatem varia. 682. diæta. 684
Aſthma, eius cauſæ. 738. differentiæ. 739. ſigna, cauſarum ſigna, prognoſtica. 740. Indicationes, curatio tempore paroxyſmi, extra paroxyſmum. 741. diæta. 744
Aſthmatis à tuberculo, calculo, vel grauedine curatio. ibid.
Aſtrologorum de peſte prædictiones. 140
Aſtrorum concentus & chorea Pythagor. ibid.
Ἀσκαρίδες quid. 857
Atram bilem in capite quæ præparant. 301. eandem è capite quæ purgant. ibid. purgantibus ſemper admiſcenda humectantia. ibid.
Atrophia in ſcorbuto. 1009. curatio. 1024
Auditus debilitas an ſit cauſſa tinnitus. 594
Auditus grauis. ibid. cauſſæ. ibid. cauſſarum ſigna. 595. prognoſtica. ibid. indicationes. 596. curatio. ibid. diæta. ibid.
Auditus inſtrumentum proximum. 597
Auditorij meatus morbi. 598
Aura & halitus venenati. 143
Auribus immiſſa cerebrum calefaciunt. 270
Auribus aqua illapſa quomodo educenda. 593
Aurium dolor, cauſæ. 600. ſigna diagnoſtica. ibid. cauſſarum, prognoſtica. 601. indicationes & curatio. ibid.
Aurium doloris cauſſa an ſola intemperies calida eſſe poſſit. 600
Aurium excrementa p.n. & fluxus. 601. curatio. 602
Aurium fœtor. 592
Aurium inflammatio, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica. 590. indicationes & curatio. ibid.
Aurium intemperies cum bile. 588. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, curatio. 589
Aurium intemperies frigida & humida cum pituita. 588
Aurium intemperies frigida ſine materia. ibid.
Aurium membranæ morbi. 598
Aurium ſonitus diuturni cauſſ. 595
Aurium ſonitus, tinnitus, & ſibilus an differant. 594
Aurium tinnitus quid. ibid. ſubiectum, cauſſa proxima. ibid. an eius cauſſa ſit ſenſus acumen. ibid. differentiæ, ſigna diagnoſtica. 595. prognoſtica. ibid. indicationes & curatio. 596. diæta. ibid.
Aurium vlcera, cauſſæ. 591. differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica. ibid. indicationes & curatio. 592
Aurium vlcera antiqua. ibid. horum curatio. ibid.
Aurium vlcus fiſtuloſum. ibid.
Aurium vulnera. 593
in Auribus excreſcentis carnis remedia. 592
in Aurium curatione regulæ obſeruandæ. 600
Aurum ignitum in potu extinguendum. ibid.
Aurum vitæ. 1057

B

Balbi cur alui profluuio maxime corripiantur. 902
Balbuties. 618
Balneum an in hydrophobia conueniat. 420
Balneum an in ophthalmia vtile ſit. 550
Balnea artificialia in Paralyſi. 457
Balneum an conueniat in Ephemera. 14. an in ardentib. 66. aqu. frigidæ an in Synochis putridis. 61
Balneorum mentio apud antiquos patres. 129
Balneum Ægyptiorum è lacte dulci tepido. 129
Balſama apoplectica. 507. 510
Balſamum antiparalyticum Guidon. de Cauliaco. 457
Balſamum artificiale ad vulnera cerebri. 328
Balſama cephalica calida. 269
Balſamum ſomniferum. 346
Bilis quomodo concoquenda. 44
Bilis & inſaniæ ſedes à Democrito quæſita. 954
Bilem in capite præparantia. 287. purgantia. 288. particulariter euacuantia. ibid.
Blaſitas. 968. cauſſæ. ibid.
Boli pituitam è capite purgantes. 290
Botallus in ſanguine emittendo audaciſſimus. 31. eius opinio reiicitur. 33
Bronchocele, eius curatio. 671
Bubones an peſtis ſignum perpetuum. 154. an omnes ſint peſtilentes. ibid.
Bubonum curatio per veſicantia. 176. ſcarificatio. ibid. maturantia. ibid. an ſemper maturatio in iis expectanda. ibid. non in omnibus infectis apparent. 155
Bufonis ſiccati vſus. 178
Bulimus quid. 818. cauſſa. 819. curatio. 820
Buxi folia in mania. 411

C

Cachexia, cauſſæ, ſigna 1046. prognoſtica, indicationes, curatio. 1047. diæta. 1048
Cachecticus puluis. 1047
Cacochymia an venæſectione tollatur. 31
Cæcitas ſubitanea in ſcorbuto. 1005
Cepa an in peſte conueniant. 162
Calculi in pulmone geniti. 689. eorum cauſæ, ſigna, prognoſtica & curatio. 690
Calculi hepatis. 1040
Calculus renum, cauſſæ. 1081. differentiæ, ſigna. 1084. prognoſtica, indicationes & curatio. 1085
Calculus veſicæ, cauſſæ, ſigna. 1098. ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio, an per medicamenta calculum frangentia tolli poſſit. 1099
Calculi è veſica extractio. 1101
Calculum veſicæ extrahendi modus Franciſc. Ronſset. ibid.
Calculus qui gallinacei magnitudine à fœmina quadam excretus. ibid.
Calculos quandoque in capite naſci. 308
Calidi natiui & præternatur. differentia. 2
Calidum innatum qua ratione febris ſubiectum. 5
Caligo oculorum. 578
Calor febrilis quis. 5. à febri differt. 6. quãdo καλοχεῖν, quando καθ' ἕξιν partibus ineſſe dicatur. 4
Calores ſpecie diſtincti an in febricitantibus reperiantur. 2
Calor nocturnus in ſcorbuto. 1005. eius curatio. 1023

Calx viua aquâ perfuſa loca infecta mundat. 156
Camphora & Camphorata medicamenta quibus non conueniunt. 174
Camphora in peſte reliquorum medicamentorum vehiculum. 175
Camphoræ temperamentum. 266. per accidens refrigerat, vigilias excitat, caput grauat. ibid. in capitis affectibus billioſis cautè vſurpanda. 288
Candela ſebacea vomitu reiecta. 874
Candel. pro fumo in peſte. 164
Cancri pro phthiſicis quomodo coquendi. 130
Canes frequentius quàm alia animalia in rabiem agi. 416. rabidi quibus ſignis dignoſcendi. 417
Cantharides. 1058
Cantharides in palpitatione cordis veſicatoriis non admiſceantur. 776
Caput ad ſeri in reliquum corpus diſtributionem facit. 997
in Capitis curatione quæ obſeruanda. 261
Capitis conſenſus cum ventriculo. 278. vnde ille. 537. cum vtero. ibid. cum inteſtinis, liene, renibus. 278. diaphragmate, partibus externis. ibid.
Capitis per conſenſum ventriculi affecti curandi ratio. 279
Capitis dolor. 530. cauſſæ. ibid. quandoque vermes & calculi eius cauſſæ. ibid. differentiæ. 531. ſigna diagnoſtica. ibid. ſigna doloris à vermibus. ibid. ſigna doloris capitis ex vrina. ibid.
Capitis dolor per eſſentiam. 530. huius ſigna. 531. prognoſtica. 532. indicationes, curatio. ibid. diæta. 533. per conſenſum. ibid. ſigna. 534
Capitis doloris curatio ab intemperie. 533. à calore Solis, à caſu vel percuſſione. ibid. ab ebrietate. 533. à vermibus. ibid.
Capitis dolor ſi à ventriculo, in anteriore, ſi ab vtero, in poſteriore parte magis percipitur. 530
Capitis figura optima quæ. 304. vitioſa. ibid. vitioſæ cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes & curatio. 305
Capitis magnitudo vitioſa. 309
Capitis vulnus nullum contemnendum. 312
Capitis vulnera patente membranâ quomodo curanda. 324
Caput ad ſeri diſtributionem in totum corpus multum facit. 516
Caput calefacientia fortiora tutius in intemperie cum materia, quàm in nuda adhibentur. 266
Caput ab odoribus repletum quomodo curandum. 282. à vaporibus metallicis affectum quibus curetur. 283
Caput & Cor roborantia in melancholia. 261. eidem nocentia. 299
Caput quomodo cum omnibus ferè partibus conſenſum habeat. 530
Caput quot modis euacuetur. 275. commodius per palatum quàm per nares. ibid. euacuantia. 291. calefacientia & roborantia. 294
Carbunculus quid. 906
Carbunculi non peſtilentes. 154. peſtilentes. ibid. ſunt omnes maligni. ibid. non in omnibus infectis apparent. 155. Curatio. 176
Cardialgia in febribus. 215
Cardui benedict. pulu. Extract. ⊖, aq. Syrup. vſus in quartanâ & aliis febribus longis. 115
Cari nomen, definitio, cauſa proxima. 498. differentiæ, ſigna diagnoſtica, ſigna cauſarum. 499. prognoſtica. ibid. indicationes, curatio. ibid. diæta. 500
Carnes febricitantibus an conueniant. 50
Caruncula in pulmonibus genitæ. 690. earundem curatio. ibid.
Caſtorei in conuulſionibus vſus externus & internus. 467. 468. purgantibus in conuulſionibus admiſcendum. 467. efficax & potens eſt in calefaciendo cerebro. 266
Catalepſis. 475. definitio. ibid. cauſſæ. ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica. 474 475. indicationes, curatio, diæta. ibid. in ea an ſpiritus illi, qui ſenſui & motui inſeruiunt, an verò qui ſenſibus internis, an verò omnes ſpiritus animales congelentur. 472
Cataphora, vide *Coma*.
Cataracta. 564
Catarrhus quid. 516. eius nomen bifariam ſumitur. ibid. generaliter & ſpecialiter acceptus quid. ibid. cauſa eius proxima. 517. huius qualis materia, quibus de cauſſis generetur. ibid. vnde moueatur. ibid. ad quas partes fluat. 518. per quas vias. ibid. eius differentiæ. ibid. ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſtica. 519. indicationes & curatio. ibid. in catarrho partem primariò affectam inueſtigandi ratio. 518
Catarrhi calidi curatio. 520. in catarrho calido an cerota & emplaſtra è fimo columbino & thapſiâ conueniant. 522
Catarrhi frigidi curatio. 520. in præparantibus & purgantibus quæ obſeruanda. ibid. particulariter euacuantia an tutò in omnibus catharris adhiberi poſſint, & quid in eorum vſu notandum. ibid.
Catarrhum cum impetu fluentem ſiſtendi ratio. 522. incraſſantibus quando vtendum. ibid. partes eum ſuſcipientes quomodo roborandæ. 524. partium catarrho materiam ſuppeditantium quomodo habenda ratio. ibid.
Catarrhi ſuffocatiui curatio. ibid.
Catarrhi epidemij hiſtoria. 209
Catarrhi cum ſputo ſanguinis curatio. 689
Catarrhorum ſeptem differentiæ. 730
Cauſ. ibid. Curatio. 210
Cauſus ſeu febris ardens. 62
Cauſi nomen quot modis vſurpatur. 63
Cauſus propriè dictus duplex. ibid.
Cauſi ſigna. 63. Prognoſtica. ibid. Curatio. ibid. Ægyptior. ad cauſos medicamentum. 68
Cauteria futuræ coronali an applicanda. 277. quo in loco applicanda pro reuulſione à capite. 279. eorum in melancholia vſus. 302. in apoplexia. 507
Cephalaa & hemicrania. 533. cauſſæ, curatio. 534
Cerebrum tripliciter conſideratur. 366. facilè noxam percipit. 263. ei tutius calefacientia quam refrigerantia adhibentur. 265. in eius morbis calidis ſaccharo albiſſimo vtendum. 264. ad actiones ſuas principes exercendas certum caliditatis & humiditatis gradum requirit. 366. occultæ qualitates ipſi non denegandæ. ibid. qualis eius requiratur conſtitutio ad operationes mentis. ibid. in apoplexiâ quæ illud roborent. 506
Cerebri p.n. affecti ſigna. 261. an per ſe, an per conſenſum afficiatur. 274. ſigna à flatu affecti. 275. ab humore affecti. ibid. à ventriculo per conſenſum affecti. 278. ab vtero, hepate. ibid. liene, corde, pulmone. 279
Cerebri excrementa. 514. 516. horum qualis ſit materia. 514. à quibus cauſſis generentur. ibid. per quæ loca euacuentur. ibid. quas affectiones pariant. ibid.
Cerebri cocti canis vſus in mania. 411
Cerebri gallinarum in vulneribus capitis vſus. 328
Cerebri leporis in Paralyſi vſus. 455
Cerebri commotio. 309. eius cauſſæ. 310. ſigna diagnoſtica. 309. prognoſtica. ibid. indicationes, curatio. 310. diæta. ibid.
Cerebri meatuum anguſtia, cauſſæ. 305. 306. ſigna diagnoſtica. 306. prognoſtica. ibid. eius curatio à vapore. ibid. à carbonum fumis. 307. à pituita, à ſanguine, à cranij compreſſione. ibid.
Cerebri vulnera an omnia ſint lethalia. 327
Cereuiſia quomodo ſcorbuti cauſa ſit. 993
Cereuiſia an & qualis in febribus conueniat. 54

Cerotā & emplaſtra cephalica. 264
Cerotum Montagnanæ. 311. Vigonis 312. eiuſdem de minio. ibid.
Chalybis in obſtructionibus hypocondriorum vſus. 404
Chatabitum.
χειμάσεως curatio. 379
Chorea S. Viti. 423. eius cauſſa humor malignus tarantulæ veneno ſimilis. 549 ibid.
Cibi exhibendi quantitas. 51. qualitas. 52. tempus. ibid. an in ipſo Paroxyſmo cibum exhibere liceat. 53
Cibi hecticis ſæpius exhibendi. 130
Cibi inſalubres an ægro concedendi. 117
Cibi praui an ad febrium malignarum generationem faciant. 183
Cibi & potus dyſenteriam excitantes vt & fructus autumnales. 904
Cibi ad calculum generandum apti. 1083
Cibi in coctione rareſiunt & ſpirituaſcunt. 985
Cibi ſcorbuto generando apti. 993
Cibi craſſi an calculum generent. 1088
Ciliorum mollities, 542. cauſſa, curatio. ibid.
Ciliorum φαλάγγωσις 541. cauſſæ, curatio. ibid.
Ciliorum vitia, 542. pediculi, 541. cauſſæ, ibid. prognoſticum, curatio. 541
Circumcidendi. 1132
Cirſocele. 1126
Chalybis vſus in affectione hypochondriaca 978. doſis, quando vſurpandus. 979
Chalybs in obſtructione hepatis quomodo præparandus. 1032
χορδαψὸς quid. 873
Chyli craſſiores partes à liene attrahuntur. 985
Clyſteribus quando & qualibus vtendum. 290
Clyſteres & ſuppoſitoria vomitu reiecta. 873
Clyſteres acres in apoplexiâ, 304. non ſolum ex primis viis euacuant, ſed & à membris principalibus & cerebro humores verſus inferiora trahunt. 289
Coalterm. febres. 118
Cochlea in hecticâ febri quomodo vſurpandi 130
Cochlearum in hydrocephalo vſus. 340
Coctio humorum quid. 43. non in omnium morborum principio neceſſaria. 43. ſolius naturæ opus. 44. à digeſtione an differat. 45. in intermittentibus qualis eſſe debeat. 46. Medici in coctione humorum officium. 44. concoquentia ſeu digeſtiua medicamenta. ibid.
Coctionis primæ errata non corrigi in ſecunda. 398
Cœcitas & viſus debilitas, 578. cauſſæ. 579. ſigna cauſſarum, 581. prognoſtica, curatio. 581
Cœcitas ex ſcabie, affectu hypochondriaco. 579
Cœlum an peſtis cauſa. 142. à cœlo tam corruptio, quàm generatio prouenit. ibid.
Cœliaca affectio, cauſæ, 890. ſigna, Prognoſtica, curatio. 891
Colicus dolor inteſtinorum, cauſæ, 876. ſubiectum, differentiæ, ſigna, prognoſtica, 877. indicationes, curatio. 878
Colici & nephritici doloris diſcrimen. 877 & 1085
Colico dolori vteri dolor eſt cognatus. 877
Colica à flatibus & excrementis retentis, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, diæta. 879 & ſeqq.
Colica ab inteſtinorum contorſione, conuolutione, ac compreſſione. 880
Colica à vermibus. 882
Colica ab humoribus craſſis & viſcidis, ſigna. ibid. prognoſticum, indicationes, curatio, diæta, 883
Colica ab humore acri & ſcorbutico, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio, 884. diæta. 885
Colica Auſtriæ, Morauiæ & Franconiæ familiaris. 884
Colica ab inflammatione inteſtinorum, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio. 885
Colicus dolor fit plerumque in ſiniſtro latere. 886
Colicus dolor & arthritis per quas vias in ſe inuicem tranſmutentur. 945
Colicus dolor cur in paralyſim mutetur. 945
Colliquatio quid. 207
Colliquatio peſtilentibus febribus familiaris. 207
Colliquatiuæ febres. ibi.
Collyria, 548. in his quid obſeruandum, 553. Foreſti, 554. Palmarij. 568
Color faciei in ſcorbuticis. 1005
Coma & cataphora. 352. nomen. ibid. definitio, cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, ibid, 353. & indicationes curatio. 355
Coma vigil. 423. eius natura, differentiæ cauſſæ, 424. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes & curatio. 424
Communicantes febres. 118
Comitat. febres quæ, an abſque putredine oriantur, 77. curatio. 79
Compoſitæ febres. 117
Compoſitarum febrium ſigna, curatio. 119
Compoſitionis modi. 118
Compreſſio meatuum cerebri eiuſque cauſſæ. 306
Confectio capitalis D. Gaſpar. Kegleri. 360
Confectio anacardina ad roborandam memoriam cautè exhibenda. 369
Confectio Hamech in melancholia non ſatis commoda. 394
Confectio Alkermes magnam efficaciam cor roborandi & exhilarandi obtinet. 396
Conformatio capitis vitioſa ingenio & memoriæ obeſt. 269
Confuſæ febres vnde & an dentur, differunt à nothis. ibid.
Congelatio à frigore hyberno diuerſa à catalepſi. 474
Conſerua cephalicæ calidæ, 268. refrigerantes. 263. humectantes. 272
Conſtrictio pororum cutis quomodo febris cauſa. 7
Contagium quid ſignificet, vnde dictum. 145. eius definitiones variæ, authoris definitio. 146. quomodo ſimilis affectionis productio ſit. ibid.
Contagij vis etiam in minima mole ibid. ſeminium. 147. etiam in fomite vias ſuas retinet. 149
Contagij differentiæ. 152
Contagium immediatum, mediatum. ibid.
Contagium an ſit de peſtis eſſentia, 138. an aliquandiu diliteſcere in homine poſſit. 150
Contagij ſemina an veſtibus ſine noxa circumferri poſſint, ibid. an in muris, parietibus, monetâ deliteſcant. 149
Contagium cur conſanguineis magis infeſtum 152. peculiarem corporis diſpoſitionem requirit, in quo ea conſiſtat. 151
Contagium quomodo ſit ſcorbuti cauſa. 994
Contagioſum quid. 146
Contagioſæ materiæ origo. ibid. ad contagium quæ requirantur, ibid. vtrum corpora viuentia an verò cadauera magis contagioſa ſint. 148
Contagioſi morbi an magis maligni, an ſolum putredine generentur, non tam putredine, quàm fermentatione generantur, 147. qua vi agant, quomodo diſſeminentur. 148
Continuarum & intermittentium febrium materia non multum differt. 84
Contin. periodic. febres. 65. earum cauſa, an in primis viis conſiſtere poſſit, ſigna. 66 differentia à continentibus & intermittentibus. ibid.
Continuitatis & periodorum cauſa. ibid.

Contractio membrorum in ſcorbuto. 1002
Contrafiſſura cranij, 316. 329. quo loco fiat. ibid. ſigna. 317. prognoſtica, 319. curatio. 321
Contrarietas inter res naturales eſt, non ſimpliciter mala. 142
Contuſio capitis. 311. cauſſæ, prognoſtica, indicationes & curatio. ibid.
Contuſio capitis puerorum. 312. cranij. 315. eius ſpecies. ibid.
Conuulſi an aqua frigida perfundendi. 467
Conuulſio & diſtentio non differunt. 461
Conuulſio & motus conuulſiui differunt. ibid.
Conuulſiui motus in epilepſiâ quis author. 494
Conualeſcentes vt regendi, ad plenam ſatietatem edere non debent. 70
Conuulſio ſcorbutica. 1002
Cor an in peſte per conſenſum ſaltem patiatur. 133. caloris febrilis fons. 5
Cordis leporini in quartana vſus. 116
Cordis palpitatio in ſcorbuto. 1003
Cor refrigerantia medicamenta. 763. interna. ibid. externa. ibid.
Cordis intemperies calida. ibid. eius cauſſæ. ibid. ſigna, prognoſtica & curatio. ibid. diæta. 770
Cordis intemperies frigida. 763. eius cauſſæ, ſigna, curatio. ibid.
Cordis intemperies humida. 765. eius cauſſæ, ſigna, & curatio. ibid.
Cordis intemperies ſicca, eius cauſſæ, ſigna, & curatio. ibid.
Cordis motus an pendeat à facultate animali. 773
Cordis palpitatio. 766. eius definitio. 767. cauſsæ. ibid. differentiæ. ſigna. 768 prognoſtica, indicationes. ibid. diæta. 770
Cordis palpitationis à flatu & vapore curatio. 769
Cordis palpitationis ab humore curatio. ibid.
Cordis palpitationis ab humoribus aliunde tranſmiſſis curatio. 770
Cordis palpitatio à vermibus. ibid. à ſpirituum defectu. ibid. calore nimio febrili. ibid.
Cordis ſubſtantiæ morbi. 765
Cordis Tabes. 766. ſitus mutatus. ibid. vulnera. ibid. apoſtemata & vlcera. ibid.
Cordis ventriculi ſiniſtri defectus. 765
Cor hirſutum. ibid.
Cor moleſtantes cauſsæ. 667
Cor calefacientia medicamenta. 763. interna, ſimplicia compoſita. ibid. & ſeqq. externa ſimplicia. 764. compoſita. ibid.
Coriandrum an ad ſupprimendos vapores è ventriculo adſcendentes vſurpandum. 283
Corneæ tunicæ vitia. 534. cancer. 558. cauſſæ, ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſticum, curatio. ibid.
Corneæ colores vitioſi, leucoma ſeu albugo, cauſſæ. 554. differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica. ibid. indicationes, curatio. 555. topica. ibid.
Corneæ & annatæ puſtulæ. ibid. cauſſæ. 556. ſigna diagnoſtica. prognoſtica, indicationes. ibid. curatio, topica. ibid. diæta. ibid.
Corneæ puſtula ab vueæ procidentia quomodo diſcernatur. 556
Corneæ & annatæ vlcera. 557. cauſsæ, differentiæ. ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes ibid. curatio. ibid. diæta. 558. ſub cornea pus. 561. cauſsæ, ſigna diagnoſtica, curatio. ibid.
Corneæ craſſities. 554. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Corneæ vſus. ibid.
Cornu cerui vſtum an nullarum virium. 189
Cornua in dorſo. 732
Cortic. ſambuci & fraxini vſus in peſte. 174
Coryza quid. 516
Coſtarum luxatio. ibid. eius ſymptomata & curatio. ibid.
Coſtarum fractura. ibid. eius ſigna. ibid. prognoſtica, curatio. ibid. diæta. 733
Coſtarum numerus vitiatus. ibid. tumor. ibid.
Cotyl. fœtid. vſus. 178
Cranij vulnera ſine meningum & cerebri læſione. 314
Cranij fractura cute integrâ manente. 325. an in ea cutis ſecanda. 331
Cranij caries. 333. ſigna diagnoſtica, prognoſticum, curatio. ibid.
Cranio denudato quæ medicamenta imponenda. 314. pinguia non imponenda. 322
Cranium in fracturis quomodo radendum. 322. quomodo aperiendum. 323. quo in loco aperiendum. ibid. quando aperiendum. ibid. fiſſum an ſtatim & ſemper radendum. 330
Crapula & ebrietas maximæ ingenij & memoriæ peſtes. 368
Cremoris ex auena vſus in febribus. 50
Croci ♂ in dyſenteria vſus. 930
Crocus metallorum. 1056
Cruditas quid. 40. eſt duplex. in febribus eſt velut quædam humorum ebullitio. 44
Crudi humores tantum in venis conſiſtunt. 40
Cruditatis nidoroſæ & acidæ remedia. 280
Cryſtallini humoris vitia. 534. 571. eius effluxus. 572. ſitus mutatus. 573. ſoluta continuitas. ibid.
Cryſtallinus humor an tenuior fieri poſſit. ibid. an maior vel minor. ibid.
Cryſtalli vſus. 68
Cucurbitulæ in affectibus capitis cui loco applicandæ. 286. in apoplexia quibus partibus applicandæ. 505. earum cum ſcarificatione vſus in conuulſione. 466. in apoplexia. 505
Cur pueri magis calculo veſicæ, adulti verò calculo renum ſint obnoxij. 1083

D

Δαπύτης palpebrarum quid. 279
Decocta cephalica calida. 267. humida. 272
Decoctum fœnigræci in ophthalmia. 597
Decoctum ligni Guaiaci in affectibus capitis. 291. ſingulare ſudoriferum in epilepſia. 481
Defenſiua in vulneribus capitis. 325
Deglutitio læſa, cauſæ, ſigna. 784. prognoſtica, curatio. 785
Deiectiones alui nigræ quid, quotuplices. 934
Deiectionum alui cruentarum differentia. ibid.
Delirium. 373. eius cauſſa proxima. ibid. differentiæ. 374. delirium ſimplex. ibid. quas habeat cauſſas. ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica. 375. indicationes & curatio. ibid.
Deliria in ſcorbuto. 1003
Democritus quam bilem quæſiuerit. 954
Dens aureus pueri Sileſij. 640
Dens quomodo ad extractionem præparandus. 638
Dentes canini elapſi non renaſcuntur. 634. maiores nunquam excidunt. ibid.
Dentes in palato enati. 634
Dentes non extrahendi niſi vacillent. 632
Dentes ſine violentia euellendi ratio. ibid. in extractione dentium quædam obſeruanda. ibid.
Dentes ſordidi, cauſſa, curatio. 635. & 639
Dentes ſoli ex oſſibus extra alueolos prominent. 630
Dentium caſus. 633. eius cauſſæ. ibid. ſigna, prognoſtica, curatio. 634
Dentium connexio inter ſe cum maxilla. ibid.
Dentium corroſio & caries, eius cauſſæ. ibid. curatio. 631
Dentium dolor. 634. eius cauſſæ. ibid. ſigna, prognoſtica.

ſtica.635.indicationes & curatio.ibid.diæta. 636
Dentium dolorem à proprietate ſiſtentia. 637
Dentium elongatio. 632
Dentium fiſtulæ. 631
Dentium imminutio. 632
Dentium mobilitas & vacillatio,eius cauſa interna,externa,violentia,& curatio. ibid.
Dentium numerus auctus. 634
Dentium ſitus vitiatus. ibid.
Dentium ſordes ac tophi. 635
Dentium ſtridor, eius cauſa, prognoſtica, curatio. 639. & ſeq.
Dentium ſtructura fucata. ibid.
Dentium ſtupor, eius cauſa, curatio. 639
Dentium vſus. 630
Dentium vltra 63. annum ætatis renatorum hiſtoria. ibid.
Depreſſio cranij ſine fractura.310. cauſſæ,ſigna,curatio. ibid. cum fractura. 316
Deriuantia materiam è capite. 279
Deus an ſine cauſis ſecundis peſtem inducat. 139
Diabolus melancholiæ ſe admiſcens quibus cognoſcendus. 393
Diabutyrum Bened.Victor.Fauentini. 743
Diabetes. 1094.cauſſa.1096.ſigna,prognoſtica, curatio. 1095. vrinæ admirandum pondus à quodam Diabete laborante excretum. ibid.
Diacydonium purgans in maniâ. 411
Diæta quid, eius in febribus neceſſitas. 49
*Diaphoret.*in febrib.malign. 187
Diaphragmatis vulnera an ſint ſanabilia. 703
Diaphragmatis inflammatio,eius ſigna,prognoſtica, & curatio. 702
Diaphragmatis tumores frigidi, ſigna, prognoſtica & curatio. ibid. diæta. 703
Diaphragmatis vulnerati in ſtudioſo Liuono VVittebergæ hiſtoria. 703
*Diaprun.*lenit.commodiſſ.in acutis febribus. 67
Diarrhœa,cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes. 894. curatio. 895
Diarrhœa à toto cum febre prognoſtica, curatio. 896
Diarrhœa à toto ſine febre. 897. ſigna,prognoſtica,indicationes, curatio. 898
Diarrhœa ab humore ſeroſo quomodo producatur. ibid.
Diarrhœa à ventriculo, ſigna, prognoſtica, curatio. 899
Diarrhœa à vermibus. ibid.
Diarrhœa ab hepate & bilioſo humore, ſigna, prognoſticum, indicationes, curatio. 900
Diarrhœa à liene & humore melancholico, ſigna,prognoſtica,curatio,diæta. 901
Diarrhœa ab vtero. ibid.
Diarrhœa à cerebro. ibid.
Diarrhœa infantium,quibus dentes erumpunt. 902
Diarrhœa ab hypercatharſi & veneno ſumpto. ibid.
Διάθεσις τῆς καρδιακῆς. 845
*Diaſcord.*Fracaſtor.vires & vſus. 174
Diatrion pipereon an conueniat in eruditate. 15
Differentia inter famem & cardialgiam. 847
Differentia inter dolorem lienis & renis ſiniſtri. 959
Differentia doloris ventris ſcorbutici à colico. 999
Difficilis reſpiratio & pectoris Anguſtia in ſcorbuto. 997
Diuretica in dyſenteria quæ exhibenda. 913
Diuretica in hydrope pectoris vtilia ſunt. 727
Diuretica an in melancholia hypochondriaca conueniant. 401
Dolor, eius ſubiectum. 527. quomodo ſit deprauata actio. ibid. cauſſa proxima. 528. cauſſæ mediatæ. ibid. differentiæ. ibid. ſigna diagnoſtica. 529. indicationes & curatio. ibid. per anodyna, narcotica. ibid. Num omnis intemperies dolorem inducat. 528. qui dolores periculoſiores. 531
Dolor oculorum. 560. eum mitigantia. 561
Dolor infantium dentientium. 638
Dolores varij in ſcorbuto. 999
Dolor ventris ſcorbuticus quomodo generetur.ibid.curatio. 1021
Dolores hepatis,curatio,diæta. 1074
Dolor Nephriticus. 1001. & 1096. cauſſæ, ſigna, prognoſticum, curatio. 1097
Dracunculi, eorum cauſa,ſigna,curatio. 731
Dulcia ad vermes generandos an faciant. 859
Dulcia facilè in bilem mutantur. 287. lieni non facilè conueniunt. 402
Duramater quandoque aperienda. 323. quo loco, quo tempore aperienda. ibid. in eius corruptione quæ vſurpanda. 326. eius contuſio.327. vulnera.ibid.huic denudatæ an ſiccantia,an verò humectantia medicamenta imponenda. 330
Dyſenteria nomen. 859. definitio. 902. ſubiectum ſeu pars affecta, cauſſa proxima. 903. Modus generationis. 903. cauſæ antecedentes & remotæ. ibid. vt vuarum eſus,potus muſti,cibi praui & inſoliti, pharmaca venenata, Aqua per canales plumbeos fluens, acetum in vaſe plumbeo aſſeruatum. ibid. Hydrargyrum,aër.905.aſtrorum influxus.ibid.Occultæ qualitates,chymicorum cauſæ,contagium. 906
Dyſenteriæ gradus & differentiæ. ibid. ſigna. ibid. prognoſtica.907.indicationes,curatio. 910
Dyſenteria vt ſimulari poſſit. 908
Dyſenteriæ à medicamento purgante & veneno curatio. 922. diæta. 923
Dyſuria, vide *vrinæ ardor*.

E

Ebrietas 376. præſeruatio ab eâ. ibid. eius curatio. ibid.
Ebrij & furioſi cur res geminatè videant. 384
Ecſtaſis quid. 473
Ἔκλυσις differt à *λειποθυμίᾳ* & *λειποψυχίᾳ*. 772
Ἐκτρόπιον. 538
Electuaria ad confortationem neruorum poſt morbos diuturnos. 442
Electuaria cephalica calida. 268. Langij. ibid. humectantia. 272
Electuaria cerebrum roborantia in apoplexia pituitoſa. 509
Electuar. antiphalangium contra morſum tarantulæ. 423
Elect.de chalybe D.Kolreuteri. 404
Electuarium epilepticum Cratonis. 484. Montagnanæ. ibid. Nicolai Florentin. ibid.
Electuarium Humaim. 575
Elect. Meſue ad ſpiritus multiplicandos, & confortandos. 304
Electuar.opiatum Plateri. 246
Electuarium Bertrucij confortans cor in omni cauſa. 765
Elixir peſtilentiale Croll. 169
Ἕλμινθες quid. 856
Embrochæ in intemperie cerebri humida. 271
Ἐμπροσθότονος. 461
Emplaſtrum de pelle Arietina Arnoldi de villa noua. 865
Emplaſtri ex telis araneæ vires in tertianâ. 106
Emplaſtr.de fuligine ad carbuncul. 177
Emplaſtra & cerota cephalica cal. 270
Emplaſtrum in lethargo & caro à ſomno excitans. 294
Emplaſtrum è gummi hederæ. 310
Emplaſtrum Helidæi, quod mirum in modum humiditatem in contuſionibus diſcutit. 312

Emplaſtrum cephalicum. 324. de Betonica.ibid. Guilhi. Fabric. ibid. Franciſc. Arcæi. ibid. Iſis cephalicum. 331. in vigiliis nimiis ad ſomnum inducendum. 344. præſeruans ab apoplexiâ. 509
Empyema. 723. eius cauſa,differentiæ, ſigna. ibid, prognoſticum,curatio.ibid.diæta. 724
Emulſiones cephalicæ humectantes. 272
Encanthis & carnis lachrymalis incrementum.571.Encanthis quid,ſigna,prognoſtica,curatio. ibid.
Epar in tertianâ intermittente quomodo curandum. 105. per topica. ibid.
Epatis intemperies, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes,remedia. 1026
Epatis intemperies calida,cauſſæ.ſigna, prognoſticum, indicationes & curatio. ibid.diæta. 1027
Epatis inflammatio,cauſæ,ſigna.ibid.prognoſtica.1035. indicationes,curatio.1036.diæta. 1038
Epatis ſcirrhus, cauſæ, ſigna, prognoſtica. ibid. diæta. 1039
Epatis tumor ſimplex,ſeu ὄγκ☉ ἀπυρήνες. ibid.
Epatis vulnera. 1040. ſigna,prognoſtica, curatio. 1041. diæta. 1042
Epatis vlcera, cauſæ, ſigna. ibid. prognoſtica, curatio. 1043
Epatis ſphacelus. 1044
Epatis intemperies frigida,cauſæ, ſigna. 1027. prognoſticum,indicationes,curatio,diæta. 1028
Epatis intemperies humida,cauſæ,ſigna,prognoſticum, curatio. ibid.
Epatis intemperies ſicca, cauſæ, ſigna. ibid. prognoſticum, curatio. 1029
Epatis intemperies compoſita, cauſæ, ſigna, curatio. ibid.
Epatis intemperies cum materia, cauſæ, ſigna, prognoſticum, indicationes & curatio. ibid.
Epatis obſtructio, cauſæ, differentiæ, ſigna. 1030. prognoſtica,indicationes,curatio.1031.diæta. 1033
Epatis vaſorum apertio. ibid.
Epatis inflatio.ibid. cauſæ,ſigna,prognoſticum,curatio, diæta. 1034
Epatis in catarrho vt habenda ratio. 524
Epatis ranarum præparatio. 481
Ephemer. febris natura. 11. definitio. ibid. cauſa continens. ibid. cauſæ euidentes. ibid. à putridâ & hecticâ differ. ibid. ſigna communia. 12. ſigna cauſarum. 13. ſigna in aliam febrem degenerantis. ibid. prognoſtica. ibid. indicationes. ibid. curatio. ibid.& ſeqq.
Ephemera an à ſero ſanguinis, an à ſpirituum incenſione. 55
Ephemera ex putredine ſpirituum an detur. 11. an omnis à cauſa euidente incipiat. 181. Peſtilens an detur. 182. peſtilentis ſigna. 183
Ephemera plurium dierum. 15
Epiala febris. 74. à Galeno inter continuas refertur. ibid. à Platero ad intermittentes ref. 75. rara eſt, & vix talis ad finem perdurat. ibid.
Epialæ cauſæ. 74. Cur calor & frigus ſimul percipiantur. ibid. curatio. 75
Epidemium eſſe an ad peſtis eſſentiam pertineat. 132. an epidemium & contagioſum differant. ibid. an morbus actu vel potentiâ dicatur epidemius. 132
Epilepſia interdum per conſenſum oritur. 133
Epilepſia vnde dicta, & quæ habeat ſynonyma. 475. definitio. ibid. ſubiectum. 492. cauſſa proxima. ibid. quænam huius cauſæ ſpecifica proprietas. 493. cauſæ. 475. differentiæ. 476. ſigna diagnoſtica, epilepſiæ imminentis, & præſentis. 476. prognoſtica. ibid. indicationes. 477. cura in paroxyſmo. ibid. medicamenta externa. ibid. interna. 478. cura poſt paroxyſmum. 479. venæſectio quando adhibenda, quando omittenda. ibid. diæta. 486
in Epilepſia præparantia humorem pituitoſum.479.melancholicum. ibid. bilioſum. ibid. purgantia humorem pituitoſum. ibid. mixtos. 480
in Epilepſia præparantia,alterantia, itemque purgantia ſæpius repetenda. 481
in Epilepſia ſudorifera. ibid. capitis particulares euacuationes per errhina, apophlegmatiſmos.485. gargariſmos, cauteria. ibid.
in Epilepſia cerebrum roborantia. ibid.
Epilepſia per primarium cerebri affectum. 486. huius ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Epilepſia per conſenſum ventriculi,huius ſigna diagnoſtica. 487. curatio. ibid.
Epilepſia ab vtero,huius ſigna diagnoſtica.488.curatio. ibid. medicamenta ſuaueolentia in hac non exhibenda. ibid.
Epilepſia à vermibus,huius ſigna & curatio. ibid.
Epilepſia à partibus externis,cauſæ, ſigna diagnoſtica. 489. curatio in paroxiſmo, extra paroxyſmum. 489
Epilepſia per conſenſum vbi de mali fonte non conſtat. 490. huius prognoſtica, curatio. ibid.
Epilepticorum infantium curatio in paroxyſmo. ibid. extra paroxyſmum. ibid.
Epilepticorum lactentium per conſenſum ventriculi curatio. 491
Epilepticorum infantium ablactatorum curatio. ibid. diæta. 492
in Epilepticorum paroxyſmo quid agendum. 477. an ſanguis in eo mittendus. 495. num extra eum. ibid. quæ vena aperienda. ibid. num vomitus conueniat. ibid.
Epiphora quid 587.differentiæ, cauſæ, ſigna diagnoſtica,prognoſtica. ibid. indicationes, curatio. ibid.
ἐπισημασία quid. 87
Epiſtola Tychonis Brahé ad Rudolph. II. Imp.de Alexipharm. 173.174
Epithemata vti capiti applicanda. 268
Epithema ex cineribus & aceto Auicenn. 269
Errhina ſunt duplicia. 276. quando abſtinendum ab iis. ibid. quæ in eorum vſu obſeruanda. ibid. vſurpanda tempore matutino, ventriculo ieiuno. 292. eorum materia. ibid. fortiora in catarrho vitanda. ibid. in apoplexia pituitoſa. 510. in ophthalmia an conueniant. 547
Eryſipelas. 79. cur roſa dicatur. ibid. prouenit à ſanguinis tenuioris putrefactione & corruptione. ibid. quoſnam vt plurimum infeſtet. 80. quando vel quo ætatis anno ibid. à verâ inflammatione differt. ibid. noſtris regionibus valde familiaris. ibid.
Eryſipelas præſupponit hepar calidum & nonnihil humidum. ibid. eius prognoſtica. ibid. curatio. ibid. per venæ ſectionem. ibid. purgationem. ibid ſudorifera. ibid. Topica valdè refrigerare non debent. 81. diætam. 81. præſeruatio. 82
Eryſipelas in ſcorbuto.1007.curatio. 1023
Euacuatio ſanguinis in ſcorbuto per hæmorrhoides & venæ ſectionem. 1010
Exanthemata an in omnibus peſte infectis appareant. 154
Exanthematum genus duplex. 190
Excreta præter naturam è ventriculo. 850
Exereſcentia carnoſæ in corde repertæ. 766
Exitus longæ abſtinentiæ triplex. 817
Ἐξόμφαλ☉ quid. 863
Expulſio humorum triplex: Critica, Symptomatica, Media. 200
Expulſiones Symptomatic.an omnes vitioſæ. ibid.
Extracta contra peſtem vtiliter aceto parantur. 170
Extractum ebuli. 1055
Extractum ellebori nigri. 396
Extracti hellebori nigri vſus in affectione hypochondriaca. 978

Fames

F

FAmes epidemiæ. 818
Famem compeſcentia. 820
Faſcias in hernia parandi ratio. 865
Faſtidium certorum ciborum. 817. cauſæ, curatio. 818
Febris nomen. 1. Natura. ibid. Subiectum. 3. Cauſ. 5. & ſeqq. Definitio. 1. Different. 4. Differentiarum exempla. 8
Febris an ſit conuerſio natiuæ caliditatis in igneam. 2. an ſit intemperies calida & ſicca. 3. an alia pro morbo, alia pro ſymptomate habenda. 10
Febris magna & parua. 8. mordax & mitis. ibid. E'κλικὴ. 9. σχετικὴ. ibid. primaria & Symptomatica. 10
Febris maligna cum ſpaſmo. 208. Eius cauſa. 209. Hiſtoria & curatio. 211
Febris quid indicet. 10
Febrilis mater different. 55
Febris in peſte. 180
Febres ſcorbutici, cauſæ. 994
Febres quomodo vigilias inducant. 348. num in paralyſi accendere liceat. 458. num pro ſpaſmo curando excitandæ. 469
Febris catarrhalis. 518
Febres ſcorbuticæ. 1005. curatio. 1023
Febrium ſigna ex hora inuaſionis. 107
Febrifuga ſpecifica. 95
Fecum alui reiectio per os, per vmbilicum, per alia loca diuerſa. 933
Fel Carpionis in roſâ vſurp. 82
Ficus inſigniter ad ambitum corporis pellunt. 216
Ficus quid. 870
Ficuum in variolis vſus. 216
Fiſſura cranij. 314. eius cauſæ. ibid. differentiæ. ibid. quomodo exploranda. 317. fiſſura in qua externa ſolùm lamina, internâ integra manente, quomodo curanda. 322
Fiſtula lachrymalis. 569. cauſæ. ibid.
Fiſtulæ ex ægilope curatio. 570
Fiſtulæ in inteſtinum rectum penetrantis curatio, 872
Flatus diſcutientia. 797
Flatus & ructus quomodo generentur in affectione hypochondriaca. 972
Flatuum & vaporum differentia. 281. eorum generatio, cauſſæ, & ſigna. 282. per quas vias ad caput aſcendant, prognoſticum, indicationes. ibid. curatio. ibid. quibus medicamentis diſcutiendi. 283. diæta. ibid.
Fluxus alui citrinus pro fiſtula habitus. 871
Fluxus chyloſus quid, ſigna, prognoſtica, curatio. 895
Fluxus colliquatiuus, ſigna, prognoſtica, curatio, diæta. 897
Fluxus alui ſanguineus, cauſæ. 930
Fluxus ſanguinis à copia eius, ſigna, prognoſtica, curatio, diæta. 931
Fluxus hepaticus. ibid. ſigna, prognoſtica, curatio, diæta. 932
Fluxus hepaticus legitimus. 931
Fluxus hepaticus ſpurius. ibid.
Fœmina grauida obcœcata. 574
Fœminæ fortiora purgantia non ferunt. 407
Fœtor an in putredine adſit. 21
Fœtores an in peſte vtiles. 174
Fomenta acceſſionis febrium initio impoſita. 42
Fonticuli in morbis capitis vbi & quando excitandi. 276
Fractura cranij, earúmque differentiæ. 315. cauſſæ. 317. ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſtica, curatio. 321
à Fractura cranij quæ pericula immineant. 322
Fractura cranij cum meningum & cerebri læſione. 326
Freni coalitus. 1131
Frigus num ſaltem denſando neruos paralyſin inducat. 460
Frontis vulnera an ſint ſuenda. 329
Frontis ſiccitas in hecticis vnde. 127
Fructus an febricitantibus conueniant. 51
Fungi cerebri. 332. eius ſubiectum. ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes & curatio. 333. 334
Furor vterinus. 413. cauſſæ, ſigna, curatio. ibid. diæta. ibid.

G

G*Aleata* paſſio & ouum quid Arabibus. 530
Gallaturæ efficacia in affectibus oculorum. 559
Ganglium quid. 1128
Gangræna ſcorbutica. 1008
Gargariſmi & collutiones oris. 293. catarrhum intercipientes. 523
Genarum rigiditas in ſcorbuto. 1002
Geniſtæ vires. 102. vſus in quartana. 116
Gentianæ radicis vſus in quartana, ſuccus, aqua, extractum eiuſdem. 113
Gibboſitas, eius ſpecies. 728
Gingiuarum, oris & dentium vitia in ſcorbuto. 997. eorundem curatio. 1018
Gingiuæ carne denudatæ. 641
Gingiuæ excreſcentes & laxæ. ibid.
Gingiuarum epulis. 643
Gingiuarum imminutio mobilitatis dentium cauſa. 633
Gingiuarum inflammatio, eius ſigna, prognoſtica, curatio. 642
Glans imperforata. 1129
Glaucoma. 573. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica. ibid.
Gonorrhæa, cauſæ. 1140. ſigna, prognoſtica, indicationes. curatio. 1141
Grana tilli. 1055
Grandines in pulmone geniti, illorum cauſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 642
Grauidarum medicamenta in peſte. 169
Grumos ſanguinis in pectore reſoluentia medicamenta quo tempore ſint exhibenda. 687, & ſeq.
Gummi elemi vtilitas. 324
Gurgulionis inflammatio & exulceratio, eius cauſæ, ſigna, prognoſtica, curatio, diæta. 650
Gurgulionis laxatio, eius curatio. 648
Guſtus læſio. 617. cauſſæ, ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſtica, curatio. 618. læditur ſeruato motu linguæ. 618
Gutta ſerena. 574. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica. ibid. curatio. ibid.
Gutturi illapſa vt eximenda. 654

H

H*Æmorrhagia* futuræ ſigna. 532
Hæmorrhoidum prouocatio in omnibus capitis morbi vtilis. 285. earum fluxus multum ad melancholiam curandam prodeſt. 401
Hæmorrhoides tutius hirudinibus, quàm ſcalpello aperiuntur. 36. commodè etiam chalybe & aloë. 115
Hæmorrhoides quid. 937. differentiæ. 937. cauſſæ, ſigna, prognoſtica. ibid. & ſeq. indicationes, curatio. 938. diæta. 940
Hæmorrhoides cœcæ & apertæ. 937
Hæmorrhoidum quinque differentiæ ſecundum Galen. ibid.

Hæmorrhoides ad quam rerum p.n. claſſem referendæ. 937
Hæmorrhoidum fluxus quibus regionibus magis ſit familiaris. ibid.
Hæmorrhoidum fluxus cui ſexui potiſſimū accidat. ibid.
Hæmorrhoidum ſectio & vſtio an tuta ſit. 940
Hæmorrhagia narium in ſcorbuto. 1004
Haſelſ. Lart. 625
Hectica febris vnde dicta. 123
Hecticæ cauſæ. 124. generationis modus duplex. ibid. differentiæ. 125. gradus ſeu tempora. ibid. ſigna generalia. 126. ſigna incipientis, quæ cognitu difficilis, curatu facilis. 127. ſigna ſecundi gradus. ibid. tertij gradus. ibid. prognoſtica, 128. indicationes. ibid.
Hecticæ curatio per aſſumenda. ibid. externa 129. Baln. aqua dulcis ſecundum Galenum. ibid. ſecundum Arab. quorum modus commodior. ibid. indicationes poſt balneum ſpin. dorſi, Topice Card. hepatis. 130. diæta. ibid. & ſeqq.
Hecticæ cum putrida intermittente ſigna. 128. cum continua ſigna. ibid. curatio. 131
Hectica cum tabe, ſine tabe. ibid.
Hecticæ peſtilentes an dentur. 181. earum ſigna. 184
Hectica facilius inuadit calidiores & ſicciores. 124
Hectica an habeat ſpecies. 125. an à cauſa euidenti, ſiue ephemera induci poſſit. 124. an à putrida, hac ſimul permanente, prouenire poſſit. 128
Helleboriſmus Matthioli. 395
Helleborus niger qui in noſtris regionibus creſcit, non tam vehemens, vt qui in calidis regionibus. ibid. quomodo præparandus. ibid. rite præparatus tutò in melancholiâ adhibetur. ibid. & intus & extra vtiliter vſurpatur. 413
Hernia quid, diuiſio, cauſæ. 863. ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. 864
Herniaria aliàs holleriana dicta. 866
Hernia ventoſa ſeu πνευματοκήλη. 1123. cauſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. ibid.
Hernia aquoſa ſeu hydrocele. ibid. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. 1124
Hernia humoralis. 1125
Hernia carnoſa ſeu ſarcocele, cauſſæ, ibid. ſigna, prognoſticum, indicationes & curatio. 1126
Hernia carnoſa cur plerumque in dextro teſticulo fiat & aquoſa in ſiniſtro. ibid.
Hernia varicoſa ſeu circoſele, cauſſæ, ſigna, prognoſticum, curatio. ibid.
Hernia vmbilicalis, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio. 1057. diæta, chirurgia. 1058
Hernia vmbilicalis aquoſa, cauſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. ibid.
Hernia vmbilici flatulenta. ibid. cauſæ, ſigna, prognoſticum, indicationes & curatio. 1149
Hernia vmbilici carnoſa. ibid.
Hermaphrodita, differentia, cauſſa. 1132
Hiera in doloribus ventriculi vſus. 843
Hippocratis in colica remedium per inteſtinorum inflationem. 876
Hippocratis τὸ θεῖον in morbis explicatur. 141
Hirudines in hæmorrhoidibus applicandi locus. 938. modus. 939
Hirundinum puluis contra anginam. 666
Horroris cauſa. 92
Horrid. febres. 119
Horror & rigor vehementiâ ſaltem & magnitudine differunt. 436. quomodo ad facultatis animalis & motus deprauati ſymptomata referantur. ibid. cauſſa proxima. ibid. ſubiectum. ibid.
Humoris aquei vitia. 535. 572. eius craſſities quid, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, curatio, quantitas aucta, imminuta. ibid. effuſio. ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid. obſcuratio. ibid. cauſſæ, ſigna, curatio. ib.
Humor aqueus an tenuis fieri poſſit. 570. an nimis augeri poſſit. ibid.
Humorem melancholicum præparantia. 298. euacuantia. ibid. ad eius generationem quæ faciant. ibid.
Humores in capite quomodo euacuandi. 276. quot modis cerebrum afficiant. 274
Humores num in neruos ſeſe inſinuare poſſint. 352
Humorum differentiæ, vnde petendæ, natural. præternat. 26
Humorum ad putredinem diſpoſitio. 23
Humorum præparatio. 45
Humores certis periodis mouentur. 90
Humores febrem generantes. 25. an putreſcant. 19. an diuerſi ad diuerſas febres requirantur. 25
Humores copioſi an in principio purgandi. 42. in partem principem irruentes. 41. an tenues. 43
Humorum pleuritidem parientium ſigna. 706
Humorales febres an omnes ex putredine oriantur. 21
Humoralis peſtilentis ſigna. 153
Humoris in animalibus diſpoſitio, vt igne non abſumatur. 816
Humorum dyſenteriam excitantium natura. 903
Humores arte expurgati per venas meſaraicas ad inteſtina confluunt. 944
Humoris melancholici natura. 953
Humor ſcorbuticus peculiari modo eſt corruptus. 987
Humor ſcorbuticus neruoſo generi infeſtus. 997
Hyatides epatis. 1040
Hydrocephalon. 338. cauſæ. ibid. frequentius infantibus, quam adultis obtingit. 339. ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſtica, indicationes, curatio. ibid.
Hydrophobia. 415. cauſæ. 416. ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſtica, indicationes. 417. curatio. 418. antidota interna. 419. balneum an conueniat. 420. venæſectio an conueniat. ibid. purgantia medicamenta an conueniant. 422
Hydrargyrum quomodo tremoris cauſa. 444
Hydrophobia quid. 824. cauſa. 825
Hydrophobia & rabies canina differunt. ibid.
Hydrops ſcorbuticus. 1007. curatio. 1023
Hydrops. 1048. differentiæ. ibid. cauſæ. ibid. ſigna. 1052. prognoſtica. 1053
Hydrops dupliciter conſideratur. 1048
Hydropis ſpecies præcipua aſcites. ibid.
Hydropicum cadauer veſicis intus oppletum. ibid.
Hydrops pectoris. 726. eius cauſæ. 717. differentiæ, ſigna prognoſtica, curatio. ibid. diæta. 728
Hydrops pulmonis. 691
Hydropis generatio ſecundum Paracelſum. 1051
Hydropicorum pauci cur ſanentur. 1054
Hypochondriaca affectionis natura. 966. vnde dicta, definitio, locus affectus. 967. differentia, cauſæ. 968. ſigna. 972. prognoſt. indicationes & curatio. 975. diæta. 980
Hydrops gutturis. 672
Hydrops per pudenda euacuatus. 1060
Hydrops ex inteſtinis ortus, ex renibus, ex veſica, ex vtero, hepate ſaluo. 1063
Hydrops à colliquatione. ibid.
Hydrops ſæpe hepate ſaluo generatur. 1065
Hydrops an ſit à ſale reſoluto. 1066
Hydropicorum aqua num in hepate generetur. 1049
Hydrops à largiore hauſtu aquæ & cereuiſiæ. ibid.
Hydropicis ſerum non omne ad epar & venas emulgentes defert. 1050
Hydroticum aduerſus epilepſiam Quercetani. 481
Hypochondriaca affectio latius patet quàm melancholia hypochondriaca. 397
Hypochondriacæ affectionis ſigna ex Galeno. 399
Hypopium. 561. cauſæ, ſigna, curatio. 561
Hyſſopi facultas. 560

I

Ichor quid, duplex. 953
Icterus vnde dictus. 1074

Icterus quid,ſubiectum,cauſæ,ſigna,differentiæ. ibid.
Icterus flauus ab obſtructione veſiculæ fellis,ſigna,prognoſtica,indicationes & curatio.1075.diæta. 1076
Icterus ab epatis caliditate ſine febri, ſigna, prognoſticum,indicationes & curatio. ibid.
Icterus in febribus acutis criticus,ſigna, prognoſticum, indicationes. ibid.
Icterus in febribus ſymptomaticus, ſigna, prognoſtica. ibid. indicationes & curatio. 1077
Icterus in febribus acutis ante 7. diem an ſit malus. 1076
Icterus ab inflammatione epatis. 1077
Icterus à morſu venenato & venenis, ſigna, prognoſticum,indicationes & curatio. ibid.
Icterum quomodo venena inducant. ibid.
Icterus niger quid,cauſæ, ſigna. 965. prognoſticum, indicationes & curatio. 966
Icterus in ſcorbuticis. 1005
Ictericis an viſus deprauetur. 555
Ieſtigatio quid. 435
Ileus quid,cauſæ.873. ſigna, prognoſtica.874. indicationes,curatio. 875
Ilei & colicæ differentiæ. 874
Ileus ab inflammatione,ſigna,prognoſtica,indicationes & curatio. ibid.
Ileus ab aliis tumoribus, & ab exulceratione, ſigna, prognoſtica,curatio. 876
Ileus à fecibus induratis, ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Ilei nouum genus. ibid.
Iliacus dolor. ibid.
Imaginatio quomodo peſtem inducat. 145
Implicita febres. 118
In colica à fecibus induratis per ſuperiora non exhibenda purgantia. 882
Incubi variæ appellationes. 469. definitio. ibid. cauſſa. 470. differentiæ,ſigna diagnoſtica,prognoſtica. 471. indicationes,curatio.472.diæta. ibid.
Incubi ab epilepſia differentia. 471
In Incubo cerebrum afficitur. ibid.
Indi nicotiana famem, ſitimque ſolantur. 817
Infantibus qualia medicamenta contra peſtem conueniant. 169
Inflammabilium differentiæ. 816
Inflammatio quomodo colicam excitet. 885
Inflammatio cerebri & meningum. 333. cauſſæ. ibid. differentiæ. ibid. ſigna inflammationis membranarum. ibid. cerebri. 334. prognoſtica. 335. indicationes,curatio.336.diæta. 338
in Inflammatione cerebri quæ vena & quando aperienda. 336. quantum ſanguinis euacuandum. ibid. an electiuè purgantia conueniant. ibid. repellentia qualia conueniant, & an tepida vel frigida ſint adhibenda.337. ſomnum conciliantia. ibid. diſcutientia. ibid.
Ingenia ſecundum regiones & temperamentorum varietates variant. 366
In lumbricis teretibus clyſteres non conueniunt. 862
Inquietudo. 435. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica. ibid. curatio. 436
In ſanis nil præter ſanguinem in venis continetur, in ægrotis contra. 88
Inſomnia immoderata.354.cauſſæ.355. ſigna diagnoſtica,prognoſtica,indicationes,curatio. ibid.
Intemperies capitis ſine materia. 262. cauſſæ,ſigna,curatio.ibid.an & quare in eâ purgandum. ibid.
Intemperies cerebri calida ſine materia, cauſſæ, ſigna diagnoſtica.ibid.prognoſtica,indicationesibid. curatio. ibid. diæta. 263
Intemperies cerebri frigida ſine materia, cauſſæ. 266. ſigna diagnoſtica,prognoſtica,indicationes. ibid. curatio.ibid.diæta. 270
Intemperies cerebri humida ſine materia. 271. cauſſæ, ſigna diagnoſtica,prognoſtica,indicatio,curatio.ibid. diæta. ibid.
Intemperies cerebri ſicca. 273. ſigna diagnoſtica, prognoſticum,indicatio.ibid.curatio.ibid.diæta. ibid.
Intemperies cerebri compoſitæ ſine materia, ſigna, curatio. ibid.
Intemperies cerebri cum materia.274. cauſſæ,ſigna diagnoſtica.ibid.curatio. 275
Intemperies cerebri cum materia per conſenſum. 274. ſigna diagnoſtica,prognoſticum, indicationes & curatio. 278
Intemperies capitis cum vapore & flatu. 281. cauſsæ, ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſticum, indicationes. 282. curatio. ibid.diæta. 283
Intemperies capitis à vento quibus curetur. 282
Intemperies cerebri cum ſanguine. 283. cauſsæ. ibid. ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſticum, indicationes. 284. curatio. ibid. diæta. 285
Intemperies cerebri cum bile. 287. cauſsæ, ſigna. ibid. indicationes,curatio.ibid. diæta,an in hac diſcutientia & reſoluentia locum habeant. 289
Intemperies cerebri cum pituitâ, cauſsæ, ſigna diagnoſtica.ibid. prognoſtica, indicationes, auxilia & curatio. ibid. diæta. ibid.
Intemperies cerebri cum humore ſeroſo. 295. cauſsæ. 296. ſigna diagnoſtica, indicationes, curatio. ibid. diæta. 297
Intemperies cerebri cum humore melancholico. ibid. cauſsæ, ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſtica, indicationes,curatio.ibid.diæta. 298.299
Intemperies cerebri cum bile atra. 300. cauſsæ. ibid. ſigna diagnoſtica,prognoſtica,indicationes.ibid. curatio.301.diæta. 302
Inſtrumentum quo antiqui infantibus medicamenta infundebant. 862
Intermittentes febres, quas antiqui, quas recentiores dixerint. 82
Intermittentes duplices, ac triplices. ibid.& ſeqq.
Intermittentium & continuarum diſcrimen. 84
Intermittentium focus, vbi ſit ſecundum Galen. Trallian. Auic.82. & ſeq. Fernel.83. Altimar.ibid.Simon. ibid. Plater.ibid. Augen. ibid. Herc. Saxon. ibid. Iul. Cæſar.Claudin.84.Authore. ibid.
in Intermittentibus triplex materiæ febrilis locus conſiderandus. ibid.
Intermittentium generatio. ibid. illarum cauſa non tantùm in primis viis hæret. 86
Intermittentium cauſæ remotiores. 85
Intermiſſionis cauſa. 82
Intermittentium differentiæ, 93. ad 96.è Chymicorum principiis vt eruendæ.93.ſigna.97. an ſemper cum rigore & horrore inuadant.98.curatio generalis. 99
Intermittens pituitoſa an detur. 93
Inteſtinorum intemperies frigida, cauſæ, ſigna, prognoſticum,curatio,diæta. 851
Inteſtinorũ intemperies calida,cauſæ,ſigna,curatio. ib.
Inteſtinorum intemperies humida,cauſæ,ſigna,curatio, diæta. ibid.
Inteſtinorum intemperies ſicca,cauſæ,ſigna,curatio. ib.
Inteſtinorum intemperies cum materia.851. ſigna, prognoſtica,curatio. ibid.
Inteſtinorum inflammatio, cauſsæ, ſigna, prognoſtica, indicationes,curatio.853. diæta. 854
Inteſtinorum anguſtia,cauſsæ. ibid. ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio. 855
Inteſtinorum coalitus. 854
Inteſtinorum læuitas. 856
Inteſtinorum magnitudo aucta. ibid.
Inteſtinorum ſitus mutatus. 863
Inteſtinorum conuolutio. ibid.
Inteſtinorum vulnera, cauſsæ, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. 868
Inteſtina vulnerata conſuendi modus. ibid.

Inteſtinorum vlcera. 869
Inteſtinorum ſphacelus. ibid.
Inteſtinorum cancer. ibid.
Inteſtini recti morbi. ibid.
Inteſtinorum tenuium affectorum ſigna. 908
Inteſtini ieiuni affecti ſigna. ibid.
Inteſtinorum craſſorum affectorum ſigna. ibid.
Inteſtinorum & omenti in vmbilicum procidentia. 1057
Intertrigo quid, curatio. 872
Inunctiones ad ſomnum conciliandum. 293. palati, pedum & manuum ad calefaciendum caput. 270
Iræ cauſſæ. 954
Iris, ſplendores circa oculum. 583. cauſæ. 584
Iſchuria, vide *vrinæ ſuppreſſio*.
Iulebus in febribus. 54
Iuglandis radic. vſus in quartanâ. 114
Iura inſtaurantia hecticis vtilia. 130
Iuſcula febricitantibus conuenientia. 52
Ius galli decrepiti purgans. 745
Iuuenibus cur phthiſis familiaris. 695

K

Καρδιωγμός quid. 845
Κακεία quid. 857
Κήλη quid. 863

L

Labia curta curandi ratio duplex. 625
Labia leporina. ibid. illorum curatio. ibid.
Labia liuida. ibid.
Labiorum fiſſuræ, eorum cauſæ, differentiæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio. 623.624
Labiorum inflammatio. 623. cancer. ibid. eius curandi ratio peculiaris. ibid.
Labiorum peruerſio, eius cauſſa. 626
Labiorum tremor. 625
Labiorum tumor natiuus, ibid. à venenis, durus. 623
Labiorum tumores aridi. ibid.
Labiorum vlcera. 624. cauſæ, ſigna, prognoſtica, & curatio. ibid. diæta. ibid.
Labiorum vſus. 622
Labiorum vulnera. 625
Lac tribus ſubſtantiis conſtat. 927
Lactis præparandi modi. 928
Lac hecticis vtiliſſimum. 130
Lactis in ventriculo coagulatio quomodo præcauenda. ibid.
Lactis ſerum an in febribus conueniat. ibid.
Lac caput replet. 262. facilè corrumpitur. ibid.
Λαγόφθαλμον, cauſſæ. 539. ſigna prognoſtica, curatio. ibid.
Lachrymæ ſanguineæ. 588. cauſſæ, curatio. ibid.
Lacteæ venæ quando & quomodo inuentæ. 942. modus illas inquirendi. ibid. cur ita dictæ. ibid. earum à reliquis vaſis meſaraicis diſcrimen. ibid. cur tamdiu latuerint. ibid. Eraſiſtrato notæ fuerunt. ibid.
Lactes quid. ibid.
Lactearum venarum ſuccus cur moriente animali euaneſcat. ibid.
Lactearum venarum ſtructura & in primis valuulæ. 943
Lacteæ venæ quomodo ab aliis venis & arteriis differant. ibid. ad quæ inteſtina magis tendant. ibid.
Lactearum venarum origo & inſertio in inteſtina. ibid. progreſſus. ibid. actio. ibid.
Lactearum venarum vtilitas in indaganda ſanguinis generatione & aliis dubiis decidendis. ibid.
Lactea vaſa quibus dubiis adhuc inuoluta. 944
Laeuium pulmonis arteriarum anguſtia eius cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. 684.685
Lapis Bezoar an in peſte vtilis. 172. cur non ſemper optatum effectum præſtet. ibid.
Lapides in ventriculo geniti. 803
Lapides in inteſtinis reperti. 856
Lapides in ſcroto. 1127
Lapides in vmbilico. 1060
Lapis nephriticus. 1087
Lapis Lazuli habet vim purgandi & ſegregandi à ſanguine vapores melancholicos. 395
Λαρυγγοτομία. 665.668
Laſſitudo ſpontanea & grauitas corporis in ſcorbuticis. 997
Laſſitudo quid. 433. eius differentiæ. ibid. laſſitudo ſpontanea, exſiccatiua quid. ibid. vlceroſa. ibid. cauſſæ. ibid. Tenſiua quid, eius cauſæ. ibid. Phlegmonodes, eiúſque cauſæ. ibid. exſiccatiuæ cauſæ. ibid. gracilitatis. ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica. ibid. indicationes, curatio laſſitudinis ſpontaneæ. 434. in vlceroſâ purgatione; in tenſiua ſanguinis miſſione, in phlegmonodi vtroque auxilio opus. ibid.
Laſſitudinis ex labore curatio. ibid.
Laudanum opiatum deſcript. noſt. 345. D. Andr. Doreri. ibid.
Lema ſeu ſordes oculorum. 586. cauſæ, curatio. ibid.
Lenientia quando exhibenda. 852
Lenientia medicamenta in putridarum initiis neceſſaria. 36. Illorum vſus conualeſcentibus non ſit nimium frequens. 70
Lenta febris. 77. à materia intra vaſa putreſcente. ibid. viſceris alicuius putredine. 78. rerum toto genere p.n. in corpore putredine. ibid. eius ſigna. 78. difficulter cognoſcitur. ibid. curatio. 79
Lentium vires in variolis. 197
Lethargus quid. 427. eſt affectus inter coma vigil & carum mediæ naturæ. ibid. non eſt primarius cerebri affectus, fit à vapore narcotico, eſt ſymptoma febris continuæ lentæ. 428. eſt duplex. ibid. eius cauſæ & locus affectus. 429. ſigna diagnoſtica. ibid. à cognatis affectibus diſtinguentia. ibid. prognoſtica. ibid. indicationes, curatio. 430. an vena, & quæ ſecanda. ibid. purgatio qualis inſtituenda. ibid. purgantia qualia eſſe debeant. ibid. repellentia quomodo adhibenda. ibid. quibus è ſomno excitandus æger. ibid. ſuffitus an conueniat. 431. materiæ morbificæ præparatio qualis eſſe debeat. ibid. euacuatio per vrinam quando conueniat. ibid. ſudoris prouocatio aliquando vtilis. ibid. ad caput particulariter purgandum qualia conueniant. ibid. in veſicatorium applicatione quæ obſeruanda. 432. capitis roboratio quibus perficienda. ibid. diæta. ibid.
Lien humoris melancholici ſedes. 398
Lienis cura in tertiana. 106
Lienis vſus ſecundum Carol. Piſon. Caſp. Aſell. 952
Lien aquoſa attrahit etiam craſſa. ibid.
Lien eſt mixtum quiddam ex quatuor diuerſis ſubſtantiis. ibid.
Lien non eſt officina ſanguinis arterioſi. ibid.
Lien non ſolùm venoſum, ſed & arterioſum attrahit. 953
Lien quos morbos patiatur, quæ ſymptomata. ibid.
Lienis intemperies. ibid. cauſæ, ſigna. 954. prognoſtica, indicationes, curatio. 955. diæta. 956
Lienis obſtructiones, cauſæ, ſigna. ibid. prognoſtica, indicationes & curatio. 957. diæta. 958
Lienis magnitudo vitioſa. ibid.
Lienis inflatio, cauſa, ſigna. ibid. prognoſticum, indicationes & curatio. ibid.
Lienis inflammatio, ſigna, prognoſticum, indicationes, curatio, diæta. 959
Lienis ſcirrhus, cauſæ, differentiæ, ſigna, prognoſtica. 960. indicationes, curatio. 961. diæta. 963
Lienis calculi. ibid.
Lienis vulnera, ſigna, prognoſticum, curatio. ibid.

Lienis vlcera,cauſæ,ſigna. ibid. prognoſticum, curatio. 964
Lienis actio læſa,differentiæ,ſigna,curatio. ibid.
Lienis dolores,cauſæ, ſigna. ibid. prognoſtica, curatio. 965
Lienoſi qui dicti. 1054
Lienteria à facultate expultrice irritata, ſigna, prognoſtica,indicationes,curatio,diæta. 893
Lienteria & cœliaca affectio quomodo differant. 889
Lienteria quid,cauſſæ. 890. ſigna, prognoſtica, curatio. 891
Lienteria cur dyſenteriæ ſuperueniat. 890
Lienteria & dyſenteria maximè fiunt autumno. 891
Lienteriâ à retentrice labefactata, ſigna, prognoſtica, indicationes,curatio,diæta. 892
Ligatura arcta fluxiones arcet. 311
Lilij conuallij radix puluerifata ſternutationem ciet. 291
Lingua adſtrictio. 617. curatio. ibid.
Linguæ calculi. 616
Linguæ magnitudo nimia, tumor, cauſſæ. 615. ſigna diagnoſtica,prognoſtica,curatio. ibid.
Linguæ motus læſus.618. cauſſæ.ibid. differentiæ. ibid. motus abolitus.ibid. deprauatus.ibid. ſigna diagnoſtica,curatio.ibid.topica. 619
Linguæ ſcabrities, aſperitas. 615. cauſſæ. ibid. curatio. ibid.
Linguæ tumor cancroſus.616. inflammatio.ibid. tumor. à veneno. ibid.
Linguæ vſus. 615
Linguæ vulnera. 616. curatio. ibid
Linguæ vitia. 615.616
Linguæ ariditas in febribus. 214
Linimentum ad febres ardentes. 64
Linimenta cephalica,frigida. 264. calida, humectantia. 272
Linimentum extrahens ſaniem & materiam ſub cranio. 326
Lipothymia & ſyncope quomodo differant. 773
Lipothymia an ſit affectus cerebri.ibid.an in ea ſpiritus animales potiſſimum afficiantur. ibid.
Lipothymia,vide ſyncope. 772
Lipothymia in ſcorbuto.1003.eius curatio. 1022
Lipothymia in febribus ardentibus. 216
Lipyrias febris. 77
Liquor nephriticus. 1100
Lixiuia in intemperie cerebri ſicca non vſurpanda. 272
Locus peſte infectus mutandus. 157
Lotiones extremorum in intemperie capitis calida. 265
Lucerna antiquorum poſt aliquot ſæcula repertæ. 816
Lucomoria populorum hiſtoria. 809
Lumbago quid. 1001
Lumbago. 730. eius curatio. 731
Lumbrici in inteſtinis geniti. 856
Lumbricorum genera tria. 857
Lumbrici cucurbitini an dentur. ibid.
Lumbricus latus an ſit animal. ibid.
Lumbrici lati duo genera. ibid.
Lumbricorum materia. 858
Lumbrici lati generatio. 859
Lumbrici geniti an alios rurſum generent. ibid.
Lumbrici inteſtina & ventriculum perforare poſſunt. ibid.
Lumbrici,qua vi icterum tollant. 1075
Luna purgans hydragoga. 1057
Lunæ in morbis cerebri vis. 274
Lunatica paſſio ex vermibus in pericardio orta. 762
Lupi conſpectus vitiatæ vocis cauſſa. 750
Lycanthropia. 415. eius differentiæ. ibid.

M

Macula ſcorbuticæ. 997. earum curatio. 1020
Magnetis Arſenicalis præparatio. 178
Malignus morbus quis. 180
Maligna febris quotuplex. ibid.
Malignarum febrium natura. ibid. ſunt valdè fraudulentæ. 182. aliquando intermittentes. ibid. plerunque tertian. typum obſeruantes.ibid. ſæpè Epidemiæ. ibid.
Malignarum cauſ.183.non ſemper ex morboſo corporis apparatu ortum habent,ſed à cauſa aliqua communi. ibid. In omnibus datur aliqua putredo,ſeu corruptio. 181
Malignarum ſigna ex ſymptomatum vehementiâ. 184. pulſu. ibid. vrinâ. ibid. calore. ibid. facie. ibid. actionibus læſis. ibid. excretis. 185. qualitat. mutat. ibid. prognoſtica.ibid. indicationes.ibid. curatio per purgation. ibid. Venæ ſection. 187. Sudorif. 185. Alterantia & præparantia. 189. Cucurbitulas & veſicatoria, 188. Diuretica. ibid. Topica. ibid. Diætam. ibid.
Mania. 408. quomodo à melancholia differat. ibid. in ea ſimul cor affici.ibid. cauſſæ.409. differentiæ.ibid. ſigna diagnoſtica. 410. admirandum maniacarum robur vnde dependeat. ibid. ſigna maniæ inſtantis. 410. prognoſtica. ibid. indicationes & curatio. 411. curatio à ſanguinis euacuatione inchoanda. ibid. quæ venæ aperiendæ, præparantia qualia eſſe debeant. ibid. purgantia qualia conueniant. ibid. cerebrum & cor confortanda. ibid. ſomnus omnibus modis conciliandus. 412. Empirica quædam & ſpecifica. ibid. Topica, & quæ circa eorum vſum obſeruanda.413. cauteria ſuturæ coronali applicata hîc vtilia. ibid.
Maniacos peregrinis linguis loqui non poſſe.414.iidem quomodo tam diu viuere poſſint. 415
Maraſmus quid. 125. Plures morbos conſequitur. ibid.
Muſlach Turcarum quid ſit. 377
Maxilla inferior capiti adnata. 643
Maxillæ cum capite connexio. 643
Maxillæ fractura. 644
Maxillæ fractura oris torturæ cauſſa. 627
Maxillæ inferioris immobilitas, ſigna & curatio eius. 644
Maxillæ inferioris iunctura ſoluta. 643. eius prognoſtica.ibid.curatio. ibid.
Maxillarum fungi. 645
Maillarum luxatio.ibid. eius ſigna,prognoſtica.ibid.curatio. ibid.
Maxillarum ſyderatio. ibid.
Meatus vrinarius duplex. 1106
Meatus vrinarij anguſtia, cauſæ, ſigna, prognoſticum, curatio. ibid.
Meatus vrinarij caruncula,callus & verrucæ.ibid.ſigna, prognoſticum,curatio. 1107
Meatus vrinarij vlcera. ibid.
Meatus & cauitates in cerebro. 305. earum obſtructio, eiúſque cauſsæ. 306
Mediaſtini inflammatio. 701. eius cauſæ, ſigna, prognoſtica,curatio.ibid.diæta. 702
Medicamenta ventriculum calefacientia interna. 788. externa. 789
Medicamenta ventriculum refrigerantia interna, & externa. 790
Medicamenta ad vomitum vtilia. 840
Medicamenta inteſtina calefacientia, refrigerantia, exſiccantia, humectantia. 851
Medicamenta lenientia quomodo differant à purgantibus. 852
Medicamentorum lenientium inter ſe inuicem differentia. ibid.

Medicamenta externa contra febres. 48. an & quando febrem tollere poſſint 116. Externa in quartana. ibid.

Medicamenta feces deiicientia. ibid.

Medicamenta euacuantia pituitam. ibid. bilem. ibid. melancholiam. ibid. ſeroſos humores. ibid. modus exhibendi. ibid.

Medicamenta inteſtina roborantia. 855

Medicamenta materiam ex inteſtinis repellentia. ibid.

Medicamenta deriuantia. ibid.

Medicamenta euacuantia ſenſibiliter & inſenſibiliter. ibid.

Medicamenta vermes necantia. 861

Medicamenta in hernia vſurpanda externa. 865. interna. ibid.

Medicamenta dolorem colicum occulta proprietate lenientia. 879

Medicamenta in fluxu colliquatiuo exhibenda interna & externa. 897

Medicamenta humorem melancholicum purgantia. 901

Medicamentorum purgantium vſus in dyſenteria. 911

Medicamenta compoſita in dyſenteria exhibenda. 912

Medicamenta fluxum ſiſtentia dyſentericis quando propinanda. 915

Medicamentorum fluxum ſedantium differentia. 916

Medicamenta fluxum ſiſtentia compoſita. 917

Medicamenta lieni accommodata interna. 955. externa. 956

Medicamenta ſcorbutum curantia. 987

Medicamenta antiſcorbutica recentia vſurpanda ſunt, ſunt occultæ qualitatis. 988

Medicamenta præparantia in ſcorbuto qualia. 1011

Medicamenta antiſcorbutica. 1012

Medicamenta epatis ſpecifica. 1026

Medicamenta epar refrigerantia. 1027. calefacientia. 1028

Medicamenta ſudorifera. 1059

Medicamenta inſenſibiliter aquam euacuantia. 1060

Medicamenta alterantia & aperientia. 1061

Medicamenta flatus diſcutientia. 1070

Medicamenta calculum imminuentia. 1086. mouentia, frangentia. 1087

Medicamenta quædam an aſperitate ſua calculum frangant. 1099

Medicamenta ſemen generantia, ſimplicia & compoſita. 1135

Medicamenta gonorrhœam ſiſtentia. 1052

Medicamenta ſemen minuentia. 1144

Medicamenta albuginem oculi colorantia. 555

Medicamenta antepileptica interna, ſimplicia. 481. compoſita. 482. externa. 484

Medicamenta caput calefacientia, ſimplicia interna, externa, compoſita interna. 266. externa. 268

Medicamenta caput refrigerantia ſimplicia interna. 263. externa. ibid. compoſita interna. 264. externa. ibid.

Medicamenta cerebrum humectantia interna. 273. externa. ibid. compoſita. ibid.

Medicamenta memoriam & ingenium conſeruantia & confortantia. 369

Medicamenta dolorem oculorum mitigantia. 559

Medicamenta externa ophthalmica ſimplicia, compoſita. 581. interna. ibid.

Medicamenta glutinantia. 612

Medicamenta hypnotica. 532

Medicamenta ophthalmica extergentia. 542. 567. cicatricem oculi emollientia. 553. abſtergentia. 554

Medicamenta ophthalmica qualia eſſe debeant. 545

Medicamenta ſanguinis fluxum ſiſtentia interna, externa. 912

Medicamenta ſpiritus opticos confortantia. 575

Melancholia in genere, nomen. 381. definitio. ibid. ab aliis deliriis quomodo differat. ibid. magna melancholicorum varietas. 383. cor etiam in ea afficitur. ibid. cauſſæ, quomodo timorem & mœſtitiam indu-cat. ibid. differentiæ. 384. ſigna diagnoſtica. 385. prognoſtica. ibid. curatio. ibid. medicamentis ſemper admiſcenda cordialia, diæta. 385. 386

Melancholia quæ fit cerebro primariò affecto. ibid. cauſſæ. ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio. 387. diæta. 388

Melancholica cerebri diſpoſitio non in qualitatibus primis ſolùm conſiſtit. 386

Melancholia errabunda, Kutubuth Arabibus dicta. 407. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, curatio. ibid.

Melancholia attonita. ibid. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, curatio. ibid.

Melancholia ex vtero. 405. cauſſæ. ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio, quæ vena aperienda. 406. cor & cerebrum ſimul confortanda. 410

Melancholia hypochondriaca. 397. cauſſæ, ſubiectum. 398. per quam viam vapores ad caput ferantur. ibid. cauſſæ antecedentes quæ. ibid. cauſſæ, remotæ & procatarcticæ. ibid. ſigna diagnoſtica. 399. prognoſtica, indicationes, 400. curatio. ibid. vitanda medicamenta purgantia validiora & à partibus remotioribus trahentia. ibid. ſanguis an euacuandus, & per quas vias. 401. vomitoria nonnunquam in principio non inutilia. ibid. humorem melancholicum præparantia, in hypochondr. qualia eſſe debeant. ibid. ab initio fortiora vrinam mouentia non vſurpanda. ibid. vt & valde calida. ibid. purgantia debent eſſe mitiora. 404. topica qualia conueniant. ibid. balneum aquæ dulc. poſt purgationem non inutile. ibid. ad corroboranda viſcera quæ adhibenda. ibid. diæta. 405

Melancholia per conſenſum cordis & totius. 392. cauſſæ. ibid. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, indicationes. 393. curatio. ibid. venæſectio an, & quando conueniat. ibid. quæ vena ſecanda. ibid. præparantia. ibid. purgantia quando mitiora, quando vehementiora vſurpanda. 394. circa purgationem quæ obſeruanda. ibid. balneum imprimis vtile. 396. diæta. 397

Melancholiam præparantia. 45

Melancholicus humor non vnius generis eſt. 109. quinam melanch. ibid.

Melancholicus ſanguis & melancholicum excrementum ſpecie differunt. 954

Melancholici ingenioſi. ibid.

Melancholici humoris generatio. 888

Memoria læſa in ſcorbuto. 1003

Memoria deprauari non poteſt. 365. læſa memoria plerumque ſtoliditatis cauſſa. ibid. læsâ memoriâ læditur & phantaſia & ratiocinatio. 365. memoriæ læſæ exempla. 366. cauſæ. ibid. ad memoriam quæ cerebri conſtitutio aptiſſima. 367. non fieri per modum impreſſionis. ibid. læſæ memoriæ ſigna. ibid. prognoſtica, indicationes, curatio. 368. purgantia. 369. alterantia & roborantia interna. 369. externa. 371. diæta. 372

Memoria in maniacis maximâ ex parte ſeruatur. 408

Menſes vomitu reiectæ. 850

Mentula monſtroſa. 1129

Mercurius dulcis, vitæ. 1056

Meſaraica vaſa quotuplicia. 942

Meſenterium vnde dictum. ibid.

Meſenterium multis morbis eſt obnoxium. 944. cur Medicorum dicatur nutricula. ibid.

Meſenterij morbi obſcuri & antiquis ferè ignoti. ibid.

Meſenterij intemperies. ibid. curatio. 945

Meſenterij vaſorum anguſtia & obſtructio. ibid. eius cauſæ. ibid. ſigna, prognoſtica, curatio. ibid. per aperientia. ibid. hæmorrhoides, purgantia, vomitoria, diuretica. 946. chalybem, acidulas. ibid.

Meſenterij inflammatio ibid. cauſſæ. ibid. ſigna, prognoſtica. 947. indicationes, curatio, diæta. ibid.

Meſenterij tumores, abſceſſus, ſuppuratio & corruptio, cauſæ. 947 ſigna. 948 prognoſtica. 949

Meſenterium infinitis fere abſceſſibus refertum. ibid.

Meſenterij lapides, abſceſſus, gangræna. 948
Meſenterij ſymptomata, dolor, 949. ſigna, prognoſtica, curatio 950. per clyſter, vomitor, externa & anodyna. ibid.
Mezerei folia. 1056
Mictio inuoluntaria, cauſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, & curatio. 1114
Millepedum præparatio. 1100
Miſerere mei quid. 873
Modiolo non niſi ſummâ neceſſitate vrgente vtendum. 323
Modus deligandi vulnera abdominis. 1154
Modus ſuturæ faciendæ in abdomine triplex. ibid.
Mola. 1153
Morbi intemperiei capitis, ſigna, curatio. 261
Morbi conformationis in capite, 304. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicatio & curatio. 305
Morbi meatuum & cauitatum cerebri, 305. cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, 306. prognoſtica, curatio. ibid.
Morbi numeri in capite. 307. 308. ſigna diagnoſtica, indicationes ibid. curatio. ibid.
Morbi magnitudinis in capite. 309
Morbi ſolutæ vnitatis. 311. cauſſæ, prognoſtica, indicationes, curatio. ibid.
Morbi venenati & maligni, & tota ſubſtantia cerebro contrarij. 302
Morbi per criſin facti citiùs curantur. 410
Moſchus in hyſtericis vitandus. 270
Motus impotentia. 445. latius patet quàm paralyſis, ibid. cauſſæ, ſigna. 446. prognoſtica. ibid. curatio eius quæ fit à muſculorum refrigeratione, ibid. ab exſiccatione. ibid. curatio ex duris tumoribus & ligamentorum vitijs. 447
Motus veluti fibrans ventriculi. 827
Mucronatæ cartilaginis prolapſus 733. eius cauſſæ manifeſtæ, obſcuræ. ibid. ſymptomata ac ſigna. ibid. prognoſtica. ibid. curatio. 735
Mucronatæ cartilaginis prolapſus an ſit morbus fictitius. 734. qualis ſit morbus. ibid. huius morbi nomen & natura. 733. quæ partes in hoc morbo afficiantur. ibid.
Mulſum cephalicum. 267
Multitudinis morborum & ſymptomatum in ſcorbuto cauſæ. 996
Muſculorum abdominis inflammatio, ſigna, curatio. 1061
Muſculi oculis cur dati. 575
Muſculorum oculi vitia. 535. 576. paralyſis, conuulſio. ibid.
Muſica in Tarantatis vis. 423
Μυδρίασις quid. 563
Μυοκέφαλον quid. 562
Myrobalani humorum ad caput motum impediunt & caput roborant. 321
Μυωπία. 579
Μύωσις. 564

N

Napi ſeminis vſus in variolis, 197. in petechialibus febribus. 200
Narcotica an ad inhibendum paroxiſmum exhibenda. 116
Narcotica in appetentia nimia cautè vſurpanda. 820
Narcotica in qua colica conueniant. 878. tribus modis hic vſurpantur. 879
Narcotica in dyſenteria quando exhibenda. 914
Narcotica & Hypnotica. 345. interna. 345. externa. 346. in qua parte capitis applicanda, 532. quo tempore exhibenda. 347. quâ vi ſomnum concilient. 350. ſpiritus ſopiunt, 512. apoplexiam inducere poſſunt. ibid. noxa ab illis inducta vt corrigenda. 348. eorum vim quæ infringant. 353
Narium anguſtia, cauſſæ, 606. curatio. ibid.
Narium cancer, ſigna, curatio, 604. doloris cum vlceribus curatio. ibid.
Narium fœtor, cauſſa, ſigna diagnoſtica. 608. prognoſtica, indicationes, curatio. ibid.
Narium hæmorrhagia, ibid. cauſſæ. 609. differentiæ, ſigna diagnoſtica. ibid. futuræ indicia. ibid. indicationes. curatio. 611. diæta, 613. in huius curatione canones obſeruandi. 611
Narium Polypus, 604. cauſſæ, differentiæ, prognoſtica. 605. indicationes, curatio ibid. per chirurgiam, per medicamenta. ibid. topica. ibid.
Narium ſarcoma. 604
Narium vlcera, 602. cauſſæ, differentiæ, ibid ſigna diagnoſtica, prognoſt. indicat. curatio, 603. vlceris corroſiui curatio. 603. diæta. 604
Narium vſus. 602
Narium vulnera. 606
Nauſea quid, cauſæ, 536. ſigna. 537. prognoſtica, 538. indicationes, curatio. 539
Nerui auditorij morbi. 597
Nerui omnes à cerebro & ſpinali medulla oriuntur. 306
Nerui optici affecti ſigna. 579
Neruorum opticorum vitia, 535. 574. anguſtia, cauſſæ, ſigna diagnoſtica; prognoſtica. ibid. curatio. 574. contorſio ibid. vulnera. ibid.
Neruorum opticorum coniunctionis quæ ſit cauſſa. 584. eorum ſiccitas an ſit cauſſa læſæ viſionis. 579
Nictatio oculorum vnde proueniat. 435
Nitrum etiam crudum potentiſſimum ad febres expugnandas. 46. in febribus bilioſis præſtantiſſimum 68.
Nocturnæ lucubrationes memoriæ obſunt. 372
Noduli odorati calidi. 270. in vigiliis nimiis. 347. pro ſiſtendis catarrhis. 523
Nodus penis. 1127
Nomina quotidianæ, tertianæ, &c. non conſtituunt febrium differentias, ſed humores. 9
Nucis moſchatæ in Eryſipelate vſus. 80
Nux moſchata non tantùm ob manifeſtas, ſed & occultas qualitates memoriam confortat. 369
Nutricum incuria in infantibus faſciis conſtringendis. 728
Nyctalopia quid 579. cauſſæ. ibid. prognoſtica. 581

O

O*Bauditus*, cauſſæ. 597
Obcæcati ex ſuffuſione cur ſplendorem ac lumen ſeſe videre interdum exiſtiment. 584
Obſcura deſipientiæ quæ Hippocrati dicantur. 335
Obſtructio meatuum cerebri, eius cauſſæ. 306
Obſtructio neruorum quomodo fiat. 449
Obſtructio ſola ad generationem vitioſorum humorum non ſufficit. 471
Obſtructiones aperientia medicamenta. 45
ὀδονταγωγὸς, ſeu forceps dentarius plumbeus in templo Apollinis ſuſpenſus. 632
Oculi atrophia. 576. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Oculi defectus. 576
Oculi morbi quotuplices. 534
Oculi partes duplices. ibid.
Oculi totius morbi. ibid.
Oculi τάραξις, χήμωσις. 544
Oculis illapſa quomodo eximenda. 543
Oculis peculiari vi nocentia. 550
Oculorum curandorum regulæ generales. 546
Oculorum dolor, 560. cauſſæ. ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio.

Oculorum ſuggillatio, cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſticum, curatio. 559. 560
Oculorum ſymptomata. 535
Oculorum vulnera. 558
Oculus leporinus. 559
Oculus variis morbis obnoxius. 533
Odoramenta caput refrigerantia, 265. moderatè, & non, niſi purgato corpore, vſurpanda in catarrhis ſiſtendis. 521
Odorata ſpiritus reficiunt. 265 & 295
Odorifera an tempore peſtis conueniant. 163
Oeſophagi morbi. 780
Oeſophagi intemperies, ibid. prognoſt. indicationes & curatio. 781
Oeſophagi tumores, ſigna, prognoſt. indicationes, curatio. ibid.
Oeſophagi anguſtia, cauſæ, ſigna, prognoſt. curatio. 782
Oeſophagi relaxatio, cauſæ, curatio. 783
Oeſophagi vulnera, ſigna, prognoſt. curatio. ibid.
Oeſophagi vlcera, ſigna, prognoſt. curatio. 784
Oleum ſcorpionum Matthioli ad peſtem. 163
Oleum viperarum magni Ducis Hetruriæ. ibid.
Oleum citri in palpitatione cordis valde vtile. 769
Oleum lini in pleuritide epidemia, aluum mouens. 711
Oleum hyperici Solenandri. 866
Oleum è baccis Sambuci expreſſum. 1055
Olea cephalica refrigerantia. 264. calida. 267. humectantia. 272
Olei chamæmelini vires. 265
Olei è vitellis ouorum in membranis cerebri putreſcentibus vſus. 326
Oleis deſtillatis calidis cera admiſcenda. 508
Oleum ad grauitatem auditus Brunneri, 600. Næuij, ib.
Oleum flor. cichorij. 547
Ol. florum cyani ophthalmicum. ibid.
Ol. Hiſpanum ad vulnera breuiſſimo tempore ſananda. 328
Olfactus læſio, 606. aboliti cauſſa. 607. imminuti, deprauati cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, 607. indicationes, curatio. 607
Omenti morbis. 951
Omenti pars quænam vitioſos humores potiſſimum ſuſcipit. ibid.
Omenti tumores. ibid.
Omentum peritonæo annexum, ſitus mutatus, putredo. vulnera. ibid.
Omnes diu abſtinentes humore melancholico ferè abundarunt. 817
Omnes partes moleſta à ſe expellunt, ſed diuerſo modo. 832. aliàs. 532
ὀμφαλοκήλη quid. 863
Ophthalmia, 543. cauſſæ. 544. differentiæ. ibid. quædam periodica, contagioſa, 545. ſigna diagnoſtica, ſigna cauſſarum, ibid temporum morbi, ibid. prognoſtica. ibid. indicationes, curatio. ibid.
Ophthalmiæ leuioris à cauſſis externis curatio. 546. ab apum & veſparum ictu, ibid. ab ictu & caſu, ibid. à cantharidum, erucarum, & formicarum contactu. 547
Ophthalmiæ veræ curatio, venæ ſectione. ibid. præparantibus medicamentis, 547. purgantibus, particularibus euacuationibus, ibid. topicis. ibid. errhina num conueniant, ibid. diæta. 550
Ophthalmia ſicca. 551. differentiæ, cauſſæ, curatio. ib.
Opiata in ophthalmia non, niſi ſummâ vrgente neceſſitate, adhibenda. 548. moderatè quoque in oculorum dolore vſurpanda. 559. 560. in dolore aurium quando & quomodo adhibenda. 601
in Opij & opiatorum vſu quæ obſeruanda. 347. ſi vires valde debiles, non exhibenda. ibid. frequens eorum vſus fugiendus, ibid. infantibus & pueris parcè admodum exhibenda. ibid. memoriam & ingenium labefactant, ibid. non in principio, aut inſtante criſi exhibenda. ibid. in phrenitide cautè iis vtendum. 380. tutius clyſteribus permiſcentur. ibid.
Opium eſt calidum. 351. cerebro & neruis nocet. 532. quomodo corrigendum. 351
Ὀπισθότονος. 464
Opobalſami vis & vſus. 168
Oris apertio læſa, eius cauſæ, ſigna, & curatio. 626
Oris diſtortio, cauſæ remotæ, ſigna, prognoſtica & curatio, 627. diæta. 629
Oris fœtor, eius cauſa, ſigna, prognoſt. curatio. 648
Oris hiatus, eius cauſæ, prognoſtica, & curatio. 626
Oris inflammatio, eius ſigna, curatio. 644. & ſeqq.
Oris peruerſio ex reſolutione neruorum. 644 & ſeq.
Oris vlcera & ἄφθαι. 647. eorum cauſæ, differentiæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, diæta. ibid.
Oris collutiones in intemperie capitis calida. 265
Orthopnœa. 738
Oſcedo quid. 981
Oſcitatio, eius ſigna, prognoſtica curatio. 626
Oſcitatio. 434
Oſſa in vulneribus capitis quando & quomodo extrahenda. 323
Oſſa in pulmonibus genita. 689
Oſſis palati corruptio. 647
Oſſiculum triangulare in cranio humano. 496
Ouorum teſtæ ad oculorum vnguem. 532
Oua an febricitantibus conueniant. 50
Oua in dorſo. 732
Oxymel. 45
Oxymel helleboratum Geſneri. 114
Oxymelitis vſus in ſynochia. 62
Oxyrrhodina in intemperie capitis cal. 264. quando plus, quando minus aceti iis admiſcendum. ibid. vtilia ſunt in omnibus capitis affectibus, 279. quæ in iis notanda. ibid.
Ozæna quid. 603. cauſſæ. ibid.

P

Palpebrarum aſperitas. 535. calloſitas. ibid. cancer. 538 curatio. ibid. coalitus. 540. cauſſæ, prognoſtica. ibid. curatio. 540. combuſtio. ibid. denſitas. 536. grando. 538. hordeolum. 538. exſcindendi modus. 538. hydatides. 536. curatio. ibid. inflammatio. 535. inſtabilitas illarum, 543. cauſſæ. ibid. curatio. 543. inuerſio & contractio. 539. lithiaſis, 543. motus læſus, 538. nodi & excreſcentiæ. 538. pilorum defluuium, 542. cauſsæ curatio, ibid. ſcabies. 536. τράχωμα, 535. τριχίασις, 541. cauſsæ. ibid. prognoſtica. curatio. ibid. tumor. 535. verrucæ. 537. vulnera. 542
Palpebrarum vſus. 535
Palpitatio ventriculi. 827
Pancreatis vſus nobilior. 943 & 950
Pancreatis vſus vulgaris. 950
Pancreas lienis vicarium viſcus. ibid.
Pancreatis morbi & ſymptomata, curatio, tumores & abſceſſus. 951
Paracelſicorum opinio de febris natura examinatur. 4
Paræus an per nares vaporem peſtilentem hauſerit. 133
Pandiculatio. 434. cauſsæ. 434. prognoſtica & curatio. 435
Paralyſis 447. paralyſis & ſtupor in quibus differant. ibid. definitio. 447. differentiæ 448. cauſsæ. ibi. cauſsa proxima ſpirituum animalium defectus, ib. paralyſis ab intēperie frigida & humida. ib. à vi narcoticâ. 449. ſcorbutica vnde proueniat, ib. à neruorum anguſtia. ib. à ſoluta vnitate. ib. cauſsæ euidentes & procatarcticæ quæ, quæ diſponentes, ſigna diagnoſtica. 450. locus affectus quomodo cognoſcendus. 451. cauſſa-

rum ſigna. 451. prognoſt. ibid. indicationes. 452. curatio paralyſis pituitoſæ, ib. vena quando in ea aperienda. ibid. lenientia & purgantia mitiora.ibid. vomitoria,ibid.præparantia quando vſurpanda.453. purgantia fortiora. ib. particulares capitis euacuationes.454. ſudorifera ibid. neruos roborantia.455. topica.456.diæta,458.à cauſſis euidétibus curat.459
Paralyſis cauſſa qui humores eſſe poſſint.460.quot modis excitari poſſit. ibid.
Paralyſis ex humore tenui,ex colica, ſcorbuto curatio. 458
in Paralyſi an ſudorifera exhibenda. 461
Παραφίμωσις quid. 1130
Paralyſis ſcorbutic. 1001. quomodo excitetur. 1002
Paralyſis & conuulſio in tortura oris interdum iunguntur. 627
Paralyſis in inflammatione pulmonis. 678
Παρακέντησις quid, vbi locum habeat, quo in loco fieri debeat. 1059
Paraphrenitis 276. cauſſæ,ſigna diagnoſtica, prognoſticum, curatio. 276
Pars demorſa ab animali rabido an ſtatim amputanda. 418
Paroxiſmum in quartana non impedire, liceat. 116
Paroxiſmi die an liceat purgare. 103
Paroxyſmus venæ ſectionem proximè ſequens cur ſit grauiſſimus. 101
Paroxiſmorum intermittentibus cauſa, ordo, 87. 92. anticipatio & poſtpoſitio, longitudo, & breuitas. ibid.
Partes ſolid. ex quibus componuntur. 125
Paſtinacæ marinæ radius dentes excidere facit. 638
Pectoris cum hæmorrhoidali arteria conſenſus. 945
Pectoris dolor, 757. eius ſigna, prognoſt. & curatio. 758
Pediculi in dorſo. 732
Pedum lotiones in vigiliis nimiis. 347
Penis morbi, eius meatus vitia, eius numerus vitiatus. 1127
Penis diſtortio. ibid.
Penis inflatio. 1128
Penis inflammatio. ibid.
Penis tubercula & verrucæ. ibid.
Penis vulnera. 1129
Penis vlcera,fiſtulæ, 1129. gangræna. differentiæ,ſigna, prognoſtic. curatio. ibid.
Penis erectio læſa, cauſſæ 1137. ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. 1138
Penis dolor. 1055
Penis exulceratio in ſcorbuto. 1008
Pericardij aqua auctâ, vel deficiens. 762
Pericardij corruptio. ibid.
Pericardij defectus. ibid.
Pericardij putredo, tumores, vulnera. ibid.
Pericranium per ſuturas duræ meningi adnectitur. 313. in vulneribus capitis quando incidendum. ibid. in pueris non facilè ſecandum. ibid. eius ſectio quando tentanda. 321
Periodorum in febribus cauſæ ſecundum Aſtrologos, Galenum. Sanctor. Plater. Authorem. 87. & ſeq.
Periodorum an ratio reddi poſſit ex partium diſpoſitione, an ex humorum natura, an ex putredine, an ex occulta proprietate, 88. controuerſiæ explicatio. 90
Periodos humorum negantium ſententia. 89
Periodi humoribus reſpondent. 91
Peritonæi morbi. 1061
Peſtis nomen quid ſignificet. 132
Peſtis an certum & vnum morbi genus ſit.ibid. cur tot & tam varios ſecum trahat morbos & ſymptomata. ibid.
Peſtis, ſeu peſtilentiæ natura,131.variæ de ea authorum ſententiæ 132. an in putredine conſiſtat, ibid. an febrem ſemper habeat coniunctam, 135. an febres eæ, quæ cum peſte coniunguntur, omnes ſint ſynoch. 136.
Peſtis definitio. 138
Peſtis cordis morbus,133.pernicioſiſſ.ibid.contagioſiſſ. 137. cur alias partes lædat. 134. an poſſit eſſe morbus Endemius 133. cur in Turcia tam familiaris 137. an bis hominem corripere poſſit. 152
Peſtis eſt contagioſa.145. Vires ſubitò proſternit. ibid. Antiquorum an fuerit contagioſa.137.cum peſte infectis cur quidam innoxiè conuerſentur. 152
Peſtis Generatio.138.an omnis ſit contagioſa 137.an ſit peculiare morbi genus. 139
Peſtis cerebro & vicinis membris primùm infectis num detur. 133
Peſtis cur non omnia animalia ſimul inuadat. 135
Peſtis crudeliſſimæ hiſtoriæ. 137
Peſtis & Peſtilentis febris diſcrimen ſecundùm.Anton. Port. 179. Mercat. 179. Authorem. 180
Peſtilentium & malignar. febrium diſcrimen. 180
Peſtis cauſæ. 139. An Deus ſine cauſis ſecundis quandoque peſtem inducat. ibid. Plateri de peſtis origine opinio. 140. à ſagâ defunctâ induct. hiſtoria. ſeqq.
Peſtis imminentis ſigna. 153 & ſeqq.
Præſeruatio à peſte in quibus conſiſtat. 156. ab alexipharmacis potiſſ.dependet.157.quomodo inſtituenda eſt per purgationem. 157. Venæ ſectionem. 161. fontanell. 162. Diætam. 161
Peſtis præſentis ſigna. 154. ex animalis & naturalis facultatis læſione. 155. vrinâ ib.ſudore.ibid.alui deiectione.155.qualitate corporis mutatâ. ibid.
Peſtis in vno ſaltem latentis ſigna obſcuriora. 155. in mortuis ſigna. ibid.
Peſtis Prognoſtica.156. curatio per Purgationem. 170. Venæ ſect. ibid. tutiſſima per alexipharmaca & ſudorifera. 172. externa. 174
Peſti incipienti quomodo occurrendum. 156
Peſtilens & Epidemium differunt. 326
Peſtilentis veneni natura & vis ſecund. Fracaſtorem, Augen. Minadoüm. Port. Maſſar. 136. ſecundùm Authorem. 136
Peſtilens venenum an omne ſepticum 137. totum ex corruptione aliarum rerum oritur.344.modò viper. ac dipſadis, modò cicutæ ac napelli vires imitatur. 137. naturam eius ſpecificam nemo ſatis explicauit. 138
Peſtilentes febres plerumque peſtem præcedunt. 446. omnes ſunt continuæ.182,earum cauſſæ. 183. ſigna. ibid. Prognoſtica.185. Curatio. ibid.
Peſtilentes febres ſine peſte. 179
Petech. quomodo ab aliis maculis diſcernendæ. 199. vnde oriantur. ibid. generationis modus. ibid. rarò per modum Criſis erumpunt. 200. materia in venis latente nihil tollunt. 200
Petechiales febres.199.an antiquis cognit. ibid. earum different. 200. & ſigna ibid. per aluum lenientia. ib. venæſect. ibid. ſudorifera 201. medicamenta externa ibid. veſicator. ibid. quid agendum in alui fluxu cum petechiis. ibid.
Petechiales febres an peculiarem curandi rationem requirant. 206
Φαγέδαινα quid. 818
Phantaſia & ratiocinatio quotupliciter læduntur. 365. à quibus cauſſis læduntur. 366. à primo ortu ſi læduntur, plerumque non curantur. ibid.
Philtra vnde dicantur. 389. quid ſint, an amorem inducere valeant. 390
Phimoſis quid. 1130
Phlegma quid ſignificet Hippocrati. 941
Phœnigmus in intemperie capitis frigidâ ſine materia. 270. catarrho ſuffocatiuo.

Phrenitis 378. quid ſit. ibid. cauſſa proxima. 379. differentiæ, phrenitis [illegible] ibid. ſigna, ibid. quibus ab aliis affectibus dignoſcitur 380. prognoſtica. ibid. curatio. 381. diæta. 555
[illegible] quæ eſt idæ corneæ 555. cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes. 556. curatio. ibid.
Phthiſis definitio, eius ſubiectum, 694. cauſæ ibid. differentiæ ſigna incipientis 695. perfectæ 696. prognoſtic. ibid. indicationes, curatio 697. diæta. 699
Pica quid, & quomodo differat à malacia. 821
Picæ ſubiectum & ſedes propria ibid. cauſſæ, ſigna, prognoſt. curatio, diæta. 823
[illegible] quæ. 847
Pili in ventriculo geniti. 803
Pili & filamenta in renibus genita. 1089
Pila e ſuccino manibus geſtata & naribus admota caput roborat. 296
[illegible] in intemperie capitis frigida. 270. in humida. 271
Pilorum e palpebris defluuium. 542. curatio. 542
Pilulæ an commodius è capite, quàm alia medicamenta euacuent. 276. ad caput purgandum quando exhibendæ. 522
Pilulæ catarrhum intercipientes. 522
Pilulæ narcoticæ Plateri. 344. Dorncreilij. 344
Pilulæ pituitam è capite purgantes. 290. purgantes in melancholia hypochondriaca Plateri. 403
Pilulæ tartareæ. 956
Piſces an febricitantibus conueniant. 50
Pituitam in capite præparantia. 290. purgantia. 290
Pituita in inteſtinis collecta. 856
Plantag. radic. vires in quartan. 115
Plateri noua opinio de ſingultu. 832. aliàs 532
Pleuritis ſcorbuticos affligens. 1001
Pleuritis, angina & peripneumonia epidemia. 211
Pleuritis, eius cauſa proxima, remotæ differentiæ, ſigna, tempora, ſigna differentiarum, prognoſt. indicat. curatio, diæta. 703 & ſeqq.
Pleuritis vera, notha. ibid.
Pleuritidi veræ & nothæ differentia. 705
Pleuritidis & peripneumoniæ differentia. ibid.
Pleuritidis à diaphragmatis inflammatione diſcrimen. ibid.
Pleuritidis ab epatis inflammatione differentia. ibid.
Pleuritidis ſalutaris terminatio, ſigna ſalutis in pleuritide, ſigna mortis. 707
in Pleuritide ante annum 14. vena non ſecanda. 708
Pleuriticorum victus à veteribus accuratè præſcriptus, 714
Pæonia radix quando colligenda. 481
Poma odorata in intemperie capitis calida. 265. in frigida. 269. ſomnifera. 347
Pollutio nocturna, cauſſæ, ſigna, prognoſtica 1053. indicationes & curatio. 1144
Potiones purgantes in melancholia hypochondriaca. 402
Potiones vulnerariæ in capitis vulneribus. 328
Potus in febribus. 53. modus in potu in continuis obſeruandus. ibid.
Potus ex branca vrſina. 70
Potus ſcorbuto generando aptus. 993
Præputij morbi. 1130
Præputium curtum. 1132
Præputij fiſſura. ibid.
Priapiſmus, cauſſæ, ſigna, prognoſt. indicationes & curatio 1139. diæta. 1140
Πρόπτωσις tunicæ ῥαγοειδοῦς. 562
Proſpectus ab alto & in profundum cur vertiginem excitet. 365
Pruritus carunculæ lachrymalis. 571
Ψωροφθαλμία ſeu ophthalmia ſicca. 551
Pruritus ſcroti & præputij. 1055
Ptarmica quæ dicantur. 292
Πτερύγιον. 551. & 552
Πτίλλωσις, cauſſæ, 542. curatio. ibid.
Ptiſana quid. 49
Ptiſanæ in febribus vtilitas, Manardi eam improbantis refutatio. ibid. & 50
Ptiſan. cremor. 50
Ptyaliſmus, eius cauſæ, ſigna, prognoſtic. curatio. 629 & ſeqq.
Pulmones in ſcorbuto non primò afficiuntur. 994
Pulmonis vaſorum apertio quot modis fiat 686. eius ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, diæta. 686. & ſeqq.
Pulmo quando euacuetur. 675
Pulmo repletus. 681
Pulmonis cancer. 700
Pulmonis hydatides. 692
Pulmonis inflammatio. eius cauſſæ, ibid. diferentiæ. 676. ſigna. ibid. prognoſt. indic. & curatio. 677. diæta. ibid. & ſeq.
Pulmonis intemperies eius cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, & curatio. 5. diæta. 674
Pulmonis morbi in numero deficiente. 690
Pulmonis ſphacelus. 700
Pulmonis tubercula cruda & ſuppurata. cauſſa ibid. ſigna, prognoſtica & curatio. 690. 691
Pulmonis vlceris cauſſæ proximæ 201. mediatæ. 695. & ſeqq. ſigna. ibid. prognoſtica. 206. curatio 697. Diæta. 699
Pulmonum vlcera peculiaria. 700
Pulmonum cum latere coalitus, eius cauſſæ, ſigna, prognoſt. curatio. 692
Pulmones refrigerantia. 675. calefacientia. 676. ſiccantia ibid. humectantia. ibid.
Pulmonum vulnera. 692. ſigna vaſorum pulmonis vulnerat. 693. ſigna carnis pulmon. vulneratæ ibid. prognoſtica. ibid. indicationes & curatio. ibid. diæta. 694
Pulmonis vulnerati hiſtoria. 693
Pulmonis planè conſumpti hiſtoria. 692
Pulſus & reſpirationis differentia. 11 & ſeq.
Pulſus in ſcorbuto qualis. 998
Pulſus febris quis. 8
Pulſus in peſte. 154
Pulueris bombardici vires in peſte. 163
Pulueres capiti inſpergendi pro ſiſtendis catarrhis. 485
Pulueres cephalici frigidi. 265. calidi, 268. exſiccantes, 271. pituitam purgantes. 291
Pulueres ophthalmici non diu in oculo detinendi. 554
Pulueres præſeruantes ab apoplexia. 362
Puluis ad hæmorrhagiam narium D. Caſpar. Kegleri, 611. alius D. Dorteri. 612
Pulueres contra vertiginem. 358
Puluis è Nicotiana 292. ex cinnabari natiua. 299. Guainerij. 360
Puluis Narcoticus. 344. purgans in melancholia hypochondriaca. 403
Puluis Trithemij. 371
Pupillæ vitia. 554
Pupillæ anguſtia. 564. cauſſæ, ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſtica, curatio. 564
Pupillæ dilatatio. 562. cauſſæ, 563. differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio. 563
Pupillæ dilatationis num ſiccitas ſit cauſſa. 563
Purgantia non attrahendo, ſed humores fermentando, & naturam ſtimulando euacuant. 276. an poſt cœnam conueniant. ibid.
Purgantia duplicia. 36
Purgantia propriè dicta quo morbi tempore exhibenda. 37. an in augmento febrium, an in ſtatu. 43. an & in quorum morborum principio ſecundum Capiuacc. & Capritium. 38. Rudium, Roboret, Saxon. ibid.

ibid. mercurialem. Altim. ſodoc. Lommium. Author. 39
Purgatio in quibus morbis per vires inſtituenda. 72
Purgationis intempeſtiuæ incommoda. 38
Pus per aluum deiectum. cur à partibus remotis per aluum excernatur. 934
Pus an interdum per hæmorrhoides euacuetur. 941
Pus in empyemate ſenſim euacuandum. 725
Puſtul. circa labia erumpentes remiſſionem febris nunciant. 96
Putredinis vocabulum ab antiquis vt vſurpatum. 19
Putredinis definitio Ariſtot. Galenica, ibid. differentiæ 20. modus. ibid.
Putredo ſecundum partem. ibid.
Putredo ſecundum totum. ibid.
Putredo an ſit naturalis. ibid.
Putredinis vocabuli vſus apud antiquos. 22
Putridæ febres non omnes ab obſtructione. 23. varietas, 27. cauſ. 25. oritur. à ſolo calore humido. 134
Putredo humorum in febribus qualis, an ſit nuda alteratio. an pariat febres peſtilentes. 20. an ſemper accidat humoribus in loco proprio contentis. 21. an ſemper ab obſtructione ſit in febribus 22. Quid indicet. 29. quibus medicam. inhibeatur. 87
Putridorum occurſus & vicinia quomodo febris cauſa. 25
Putrid. febr. definitio. differentia, cauſa efficiens. ibid. primaria, 27. ſigna ex calore ibid. vrina. 28. pulſu ib. indicatio. 29
Putrid. malign. & contagioſ. 27
Putrid. contin. primar. ſymptomatic. ibid.
Putridarum febrium cauſa proxima vbi contineatur, 86. earum ab Ephemeris diſcrimen. ibid.
Pyrethri radicum efficacia ſingularis in epilepſia. 481

Q.

QVæ vena in ſcorbuto aperienda. 1010
Qualitates occultæ num tantum corpora proxima afficiant. 497
Qualitatis ciborum ratio eſt habenda. 830
Quandiu homo inediam tolerare poſſit. 809
Quartan. febris cauſa. 109
Quartanæ autumno frequentiores. 109
Quartan. & aliæ diutur. febres plerumque circa æquinoctia & ſolſtitia incipiunt & deſinunt. 93
Quartana continua, eius ſigna, prognoſtic. & curatio. 75. Diæta. 76
Quartan. intermitt. cauſa proxima. 109. remota, ſigna ex modo inuaſionis, calore, pulſu & vrina. 110. prognoſt. indicationes, curatio, per aluum purgantia. 111. hæmorrhoid. apertion. venæ ſecti. 112. alterantia, 113. præparantia & concoquentia vomitoria, diſcutientia, & ſudorifera, 115. appropriat. robor. 116. diæta. 117
Quartana duplex, triplex, eius curatio. 123
Quartana biliosa ſanguinea dicta qualis ſit. 109
Quartan. toti ferè German. Epidemiæ hiſtoria. 110
Quartan. num bis hominem inuadat. 110, ea laborantes rarò peſte corripiuntur. 342
Quintan. febres an dentur. 93. earum cauſa. 228. cura. 94
Quotidian. exquiſit. rar. 72
Quotidiana continua. 71. eius ſigna ibid. quomodo ab hecticâ diſcernenda. ibid. prognoſt. ibid. curatio. ibid. per aluum laxantia. 72. venæſectio. ibid. coquentia & alterantia purgantia. 73 Diuretica. ib. ſudorifera. ibid. confortant. ib. Diæta. ibid.
Quotidiana intermit. an detur. 107. eius cauſ. ib. ſigna, ib. ex inuaſione. 107. calore. ibid. vrinâ. ibid. pulſu & paroxyſmo. 108. prognoſt. ibid. curatio per venæ ſectionem & vomitoria. ibid. præparantia. purgantia, Diu. & ſudorifera. 108. 109
Quotidian. intermitt. noth. ſigna. 108
Quotidiana duplex. 123

R

RAbidi cur aquam abhorreant. 417
Rabies 415. cauſſæ. 416. ſigna diagnoſtica. ibid. ſigna rabiei incipientis. 417. iam. factæ. ibid. prognoſtica, ibid. indicationes. curatio, 418. rabiei imminentis curatio & per totum annum præſeruatio. 420
Rabiei ab eſu animalium rabidorum. hiſtor. 149
Ranar. viridium in hecticâ vtilit. 130
Ranula ſub lingua cauſſæ. 616. curatio. 617
Ranuncul. carpo allig. in quartan. 116
Raporum decoctum ad quartanas. 114
Raucedo vide *vocis vitia*.
Raucedinis à catarrho curatio à pure 750. à cauſſis externis. ibid. & ſeqq.
Recidiua in febribus vnde. 78
Rectitudo quid. 709
Refrigeratio inteſtinorum quomodo colicam excitet. 886
Refrigerantia cautè cerebro adhibenda, 263. an in principio aliquam adſtringendi vim habeant. ib. poſteriori capitis parti applicata neruos lædunt. 263. ſtuporem quæ inducunt, in capitis affectibus, niſi dolor aut vigiliæ vrgeant, non vſurpanda. ibid.
Regum galliæ in curandis ſtrumis vis. 671
Renum vſus ſecundum pleroſque. ſecundum ſacras litteras. 1078
Renes an præter expurgationem ſeri alium adhuc vſum habeant. ibid.
Renes habent peculiare parenchyma. ib.
Renes cur arteriæ immittantur. 1079
Renum intemperies calida & ſicca, cauſſa, ſigna, progn. indicationes, curatio, & diæta. ibid.
Renes refrigerantia medicamenta. ibid.
Renum intemperies frigida, cauſſa, ſigna, prognoſt. indicationes curatio. & diæta. 1080
Renum numerus mutatus. ibid.
color mutatus. ibid.
ſubſtantia. ibid.
alij morbi. ibid.
Renum inflammatio, & cauſſæ, ſigna, prognoſt. 1089.
indicationes curatio. & diæta. 1090
Renum tumores reliqui. ibid.
abſceſſus. ibid.
tumoris inciſio. ibid.
ſcirrhus. ibid.
Renum tabes. 1091
Renum vulnera ib. diæta. ibid.
Renum vlcera. ib. cauſſæ ib. ſigna, ibid. prognoſt. indication. curatio & diæta. 1092
Renum imbecillitas & actio læſa, cauſſa, ſign. progn. 1093. curatio. 1094
Repellentia an locum habeant in vertigine per conſenſum partium inferiorum, 365. quando ſola quando cum digerentibus adhibenda. 279
Res cur alieno colore tinctæ appareant, cur inuerſæ. ibid. cur perforatæ. 584
Res alienæ deglutitæ. 785
Res alienæ per aluum excretæ. 933
Res alienæ per penem excretæ. 1055
Res alienæ per veſicam excretæ. 1117
Res variæ per vmbilicum excretæ. 1036
Res p.n. in ventriculo repertæ. 856. 801. ſigna, prognoſt. 860. curatio. 861
Res monſtroſæ vomitu reiectæ. 850
Res p.n. in inteſtinis repertæ. 856
Res in ſuo loco an putreſcant. 20
Reſpiratio quomodo lædatur. 7[illegible]

Re[illegible]

Reſpiratio læſa in genere 736. cauſſæ. 737
Reſpirationis difficilis & pectoris anguſtiæ in ſcorbuto curatio. 1018
Reſpiratio cur in apoplecticis ſeruetur. 501
Ρεῦμα quid. 515
Rhabarbarum quomodo in dyſenteria exhibendum. 911
Rigiditatis & contractionis membrorum in ſcorbuto curatio. 1021
Rigoris cauſ. 78. quomodo fiat. 92
Rigorem mitigantia medicament. 116
Rigoris in ſemitertianâ cauſa. 120
Rigor 436. eius ſubiectum, generationis modus, 437. cauſſa proxima, 436. refrigeratio in rigore quomodo ſe habeat, 439. eius cauſſæ remotæ & mediatæ internæ, ibid. externæ, ibid. ſigna diagnoſtica ib. prognoſtica curatio. 438
Rob ſambuci cum aceto Theriacali ad peſtem. 174
Roſar. aqua an vtiliter ante Paroxyſmum febrilem bibatur. 115
Rothlauff. qualis ſit morbus. 79
Rotula & morſuli cephalici calidi, 268. contra epilepſiam. 484
Ρυάς quid, 569. cauſſæ ſigna diagnoſt. prognoſt. indicat. curat. 571
Rubeola, Roſalia vide *Variol.*
Rubigo quid. 906
Ructatio quid 836. aliàs 536. ſoli homini accidit. ib. cauſſæ, ſigna ib. prognoſtica curatio. ibid.
Ructus in ſcorbuto. 1003
Ruminatio quid. 828

S

Sabare. 379
Sal Ammoniac. ſublimat. ad quar. 116
Salacitas & ſatyriaſis. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, & curatio 1139. diæta. 1140
Saliuæ defectus 630. ſigna, prognoſtica & curatio. ibid.
Saliuæ & ſputi differentia. 629
Saliuæ generatio, vſus. ibid.
Saluatell. in quartanâ & affectibus lienis Sectio an vtilis. 112.
Sanguificatio læſa. 1044. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. 1045
Sanguinis fluxus è dentibus. 640
labiis. 626
gingiuis. 641
Sanguis an ad animi deliquium in vlla febre mittendus. 17. ſanguinis euacuationem quid indicet. 31. an ſola plethora. 33
Sanguinis abundantia in corpore quando. 79
Sanguis quando & cur non ſemper in tertianâ mittendus. 101
Sanguinem ad caput fluentem quæ repellant. 283
Sanguinis humani vſus num conueniat in epilepſia. 497
Sarcocele vide *hernia carnoſa.*
Sarcocollæ nutritio. 549
Schvvachheit qualis ſit morbus. 770
Scabiei palpebrarum medicamenta. 536
Scabie erumpente febres ſoluuntur. 87
Scammon. ad ℥.ii. item ad ℥.i. innoxiè à quodam deuoratum. 152
Scarificatio & cucurbitul. ſcarificat. differunt. 36
Σκελοτύρβη quid. 1001
Σκληροφθαλμία, 511
Σκύβαλα quid. 855
Scorbuti nomina, an fuerit antiquis cognitus, an ſit icterus niger. 981
Scorbuti generatio 106. curatio. 116
Scorbuti nomina. 981. an fuerit antiquis cognitus. ib. an ſit Oſcedo. ibid. An Stomacace & Scelotyrbe. ibid. Quando hoc nomen acceperit ibid. An ſit icterus niger. ibid. an vitiligo nigra. 982. an ileos hæmatites, an græcis medicis fuerit incognitus. 983. ſubiectum & cauſſa 984. modus generationis. 985
Scorbuticorum morborum & ſymptomatum generatio. ibid.
Scorbuti ſubiecto quid denotetur. 986
Scorbuti ſubiectum duplex. ibid.
Scorbuti fons, ſeu locus generationis. ibid.
Scorbuti cauſſa non eſt humor melancholicus ſolùm craſſus, ſed ſero dilutus peculiari modo corruptus. ibid.
Scorbuti cauſſæ remotæ, procatarcticæ & externæ. 992
Scorbuti ſigna ac morbi & ſymptomata, quæ ſcorbutum comitantur. 995
Scorbutus in principio difficulter cognoſcitur. ibid.
Scorbuti ſigna generalia. ibid.
Scorbuti incipientis ſigna, augmentum ſumentis vt & ingraueſcentis ſigna. ib.
Scorbuti prognoſtica. 1009. indicationes, curatio. 1010. diæta 1024. præſeru. 1025
Scotoma quid. 556. ſcotoma qui patiuntur, omnes vertigine laborant. ibid.
Scroti apertio. 1060
Scroti morbi. 1122
Inflammatio. ibid.
Vulnera. ibid.
Excoriatio. ibid.
Vlcera. ibid.
Gangræna. ibid.
Sebel oculi quid 553. differentiæ, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid. præſidia topica, chirurgica. ibid. diæta. 554
Sectio in hydrocephalo. 340
Sedes fracturæ cranij ſpecies. 316. eius differentiæ. 317. accidit ſemper cum cutis & pericranij vulnere. 316
Seminis generatio læſa. 1133. cauſſæ, ſigna 1134. prognoſtica. indicationes, & curatio. 1135. diæta. ibid.
Semi tertianarum febrium origo & cauſæ. 946
Semina calida in febrib. cautè vſurpanda. 102
Semitertiana febris. 106. vnde dict. 119. qualis febris ibid. quot modis fiat. ibid. differt à Tertiana notha. ib. ex quotidiana continua & tertiana intermittente componitur. ibid. eius cauſa. 121. ſigna, prognoſt. ib. curatio. 122. diæta. ibid.
Senes ad ratiocinandum & memorandum cur minus apti. 367
Septana febres an dentur. 93. à quo humore fiant. ibid.
Seri in capite collectionis cauſſæ, 295. ſerum non eſt pura aqua. ibid. duo eius genera. ibid. ibid. eius natura. ibid. quomodo variorum affectuum cauſſa ſit, ibid. eius generatio 296. ſeroſum humorem quæ euacuant, ad eius euacuationem nullâ præparatione opus. ibid.
Seri lactis caprini in melancholia hypochondriaca vſus. 403. in maiori copia ad aſſumendum. ibid. in mania vtiliſſimum. 420
Sermonis vitia vide *vocis vitia, an omnis ſermo vox ſit.* 748
Sermonis vitiati cauſſa. 750
Seroſa cacochymia. 953
Serum quid & quotuplex. ibid.
Serum propriè dictum. ibid.
Serum lactis præſtantiſſimum ad febres bilioſas. 68
Setaceum. 276
Sexus mutatio. 1132
Siccatorius morbus. 944

Siccitas

Siccitas an de eſſentia febris. 3
Sieff. de thure Rhaſis. 553
Signa temporum dyſenteriæ. 908
Sinapi vſus in apoplexia pituitoſa. 506. Sinapiſmi. 294
Singultus in febribus. 215
Singultus ad facultatis expultricis irritatæ ſymptomata refertur. 831. Singultus quid. ibid. cauſæ. 832. ſigna, prognoſtica. 833. indicat. curatio. 834. diæta. 835. Singulti ſedes. 832. Singultus & vomitus differunt. 832. aliàs. 532
Siriaſis quid. 311. Sirſis calida. 379
Sitis deficiens quid, cauſa, ſigna, prognoſt. curatio. 824
Sitis nimia quid 825. cauſæ ſigna prognoſtica curatio, 826. diæta. 827
Sitis in ſcorbuto. 1003
Sitis in febribus. 214
Smaragdi in peſte vſus. 162
Smegmata cephalica calida. 269
Somni finis & vtilitas. 341. proxima cauſſa. 342. quotuplex, 352. quot modis concilietur. 343
Somnum conciliantia medicamenta interna. 343. externa. 344
Somnus melancholicis remedium optimum. 385
Somnus p.n. 352
Somnia naturalia. 354
Somnus in febribus putridis multum vtilis 55. profundus in febribus. 213
Somni nimij in ſcorbuto curatio. 1022
Somnia naturalia. 354
Somnambuli qui, 425. à qua cauſſa ad motum incitentur, ibid. eorum natura & conſtitutio qualis. 426. cauſſa proxima. ibid. Lunam hoc malum excitare poſſe, ibid. ſigna diagnoſtica. 427. prognoſtica. indicationes, ibid. diæta. 427
Somnambuli in loco periculoſo conſtituti inclamandi & excitandi non ſunt. 427
Sopor grauis atque Ecſtaticus. Vide *coma vigil.* 21
Spaſmi à paralyſi differentia. 465
Spaſmus & ſpaſma differunt. 461
Spaſmus quid, ibid. cauſſa proxima. 462. definitio. ibi. ſubiectum, ibid. differentiæ. 464. ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſtica. 465. curatio. 466. eiuſdem per primarium membri affectum curatio. ibid. diæta. 468. per conſenſum. ibid.
Spaſmus & paralyſis interdum coniunguntur. 462
in Spaſmo quæ cauſſa muſculos contrahat. 462. pars contracta cur immobilis maneat, in conuulſiuo verò motu agitetur, 463. cur ſenſus in eo integri maneant, in conuulſiuis verò motibus lædantur. 463
Spaſmus cur inflammationi coniungatur quandoq; 463
Spaſmus flatulentus. ibid.
Spaſmus proportionatus & improportionatus ad materiam. 464
Spaſmus quomodo à cholerica paſſione excitetur. 464. quomodo ab elleboro & aliis medicamentis fortiter purgantibus. ibid. quomodo à frigore. 464
Spaſmus Cynicus. 629
Spaſmus Cynicus ex abſciſſo furunculo ortus. ib.
Species Occonis. 375
Sphincteris veſicæ refrigeratio. 1105
Spinæ dorſi contuſio. 730. fractura. ibid. vulnera. ib.
Spir. ☉li veneris an in imbecillitate ventriculi conueniat. 830
Spir. maſtiches ventriculum roborant. ibid.
Spiritus ⊖ & vitriol. in quotidiana continua. 73. tertiana. 102
Spiritus vitriol. vtilitas in peſte. 170. febrib. malignis. 189. eius vſum qui prohibeant. ibid.
Spir. vitæ aureus Rulandi. 1057
Spiritum animalem dari eumque diuerſum à vitali. 511
Spiritus animalis in cerebro duplex. 373
Spiritus animales roborantia & augentia. 303
Spiritus euphragiæ compoſitus. 582
Spiritus opticos confortantia. 575
Spiritus vini in vulneribus capitis vtilitas. 331
Spirituum animalium generatio, naturalis conſtitutio, vitia, 302. eorum defectus. 303. agitatio, curatio. 303. torpor & narcoſis vnde. 502
Spirituum opticorum agitatio, 574. cauſſæ, ibid. differt à vera vertigine. ibid.
Spirituum opticorum vitia. 535. 574. craſſities, ibid. cauſſæ, ibid. defectus, 575. vitia. 527. 574. eorum vitia an perſpicillorum vſu corrigi poſſint. 575
Splendoris oculis obuerſantis cauſſæ. 880
Sputatio & ſaliuatio continua in ſcorbuto, 1003. eius curatio. 1022
Sputum ſaguinis 759. cauſſæ ibid. differentiæ. ibid. ſigna ibid. prognoſt. 760. indic. & curat. ib. diæta. 761
Spuit. ſanguinis in muliere à Galeno curati hiſtoria. ib.
Σταφύλωμα quid. 562
Sternutatio, huius commoda. 614. incommoda, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicatio, curatio. 500. 614
Stillicidium ſanguinis quid ſignificet. 610
Stœchados Arabicæ vires. 266
Stomacace & ſcelotyrbe quid. 981.
Strabiſmus cauſſæ, 577. differentiæ, ſigna diagnoſtica, 578. prognoſtica. curatio. ibid.
Strangulatio 747. eius cauſſæ ibi. progn. ib. curatio. 748
Strangulati laqueo quomodo curandi. ibid.
Stranguria vnde dicta, cauſæ, 1110. ſigna, prognoſtica, curatio. 1111. diæta. 1112
Stranguria an à frigiditate & imbecillitate veſicæ excitetur. ibid.
Strangulationis metus in ſcorbuto. 1003
Strumæ in gutture cauſſæ ibid. ſigna, prognoſtica, curatio. 668
Stupidi qui dicantur & Stupiditas, quid, 366. ſtultitia & ſtupiditas quomodo differant ibid. ſtupidos & ſtolidos nonnullos per morbum ingenium acquiſiuiſſe. 366. ſtoliditatis & ſtupiditatis cauſſæ. 167
Stupor quid 526. eius cauſſæ. 526. differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 527
Stuporis à ſpiritu vini & inebriatione curatio. 509
Subintrantes febres. 118
Sudorifera medicamenta. 47. ſine ſudore vix vlla febris finitur. ib. ſudoris in peſte modus 175. inter ſudandum quomodo tractandus æger 175. quomodo poſt ſudorem. ibid.
Sudoris Anglici ortus & hiſtoria. 207. natura, ibid. cauſæ, ibid. curatio. 208
Sudores in morbis à ſeroſis humoribus vtiliſſimi. 296
Sudorifera quomodo in paralyſi adhibenda. 457
Sudor copioſus in ſcorbuto. 1004
Sudorifera in dyſenteria exhibenda. 913
Suffitus in intemp. capitis frigida. 270. in catarrhis ſiſtendis. 523
Suffocatio, vide *Strangulatio*.
Suffocatio ſpontanea ſerui Barbari. 736
Suffocati ex vaporibus ſeu fumis vt curandi. 748. ex ex ſubmerſione in aquam ibi. à fungis venenatis. ibid.
Suffuſio vera quid, 565. notha, ſubiectum, cauſ. ibid. diff. ib. ſigna diagn. incipientis augeſcentis, perfectæ, ſigna loci ſuffuſionis. progn. 566. indicat. curat. veræ ſuffuſionis. 567. per medicam. intern. ib externa reuell. 567. diſcut. exterg. ib. fomenta, 567. chirurg. 568. diæta. ib.
Sulphuris Lunæ præparatio. 432
Sutura in vulneribus capitis non facile inſtituenda. 314
Suturæ capitis tres, 305. earum defectus, 306. quibus ex cauſſis diſiungantur. 311
Σύχνωσις palpebrarum. 536
Sycoſes quid. 870
Symptomata retentionis deprauatæ in ventriculo, curatio eorumdem 827. Symptomata, quæ accidunt in coitu. 1144. Symptomata febrium quomodo [illegible] da. 212. Symptomatic. febres. 75. earum [illegible] vulgo ib. & ſeq. à primariis diſcrim. ib. ple[illegible]itatis quales habentur, & ipſæ ſunt [illegible] bu[illegible] ſignis diſcerne[illegible]

Syncopes vox an Hippocrati in vſu fuerit. 772
Syncopes definitio. 773. cauſſæ ibid. differentiæ, ſigna. 774. prognoſtica ibid. indicationes & curatio. ibid.
Syncopes à cognatis affectibus differentia. ibi.
Syncopalis febr. humoroſa ad pituitoſas pertinet. 75. curatio. ib. Diæta. ibid.
Synochæ ſine putredine inflatuoſ. dicuntur. 16. non generantur ſine ſanguinis abundantia. ib. earum cauſſæ. ibid. definitio. ibid. different. ſigna prognoſt. ib. curatio. 17
Synocha bilioſa. 18
Synochæ putridæ. 58. an è vaſis determinatis fieri poſſint. 58. eat. cauſ. ib. & ſeqq. diff. 59. ſigna. 60. Prognoſt. 61. curatio per victum. ibid. venæſect. ibid. purgant. ibid. Alterantia. ibid.
Syrup. de ſucco acetoſitatis citri. Limon. non adſtringunt. 68. in continuis bilioſis valde vtilis. 68
Syr. Regis Sabor. ad quartan. 114
Syrup. violar. in febre ardente & vbi aluus laxior ſolus non dandus. 67
Syrupi & potiones refrigerantes in febribus & doloribus capitis non nimis parcè exhibendi. 263
Syrupi cephalici calidi, 268. refrigerantes. 263. humectantes. 272
Syrupus de lua Arthetica. 453
Syrupus papaveris infantibus ſæpius exhibitus ingenium ac memoriam eorum hebetat. 348
Syrupus purgans Donati Antonij ab Altomari in melancholia hypochondriaca. 402
Syrup. Stœchad. Arabicæ omnibus frigidis cerebri ac neruorum affectibus vtilis. 267. à principio non exhibendus 290
Syrupus Victor. Fauentin. ad memoriam confortandam. 370
Syrupus de helenio Augenij. 742
Syrupus de eryſimo Lobelij. 751
Syrupus catarrhalis Kegleri. 754

T

TAbes dorſalis. 730
eius differentiæ. ibid.
Tænia quid. 856
Tarantulæ morſus. 421. cauſſæ. 422. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes curatio. ad præſeruationem quæ vtilia. ibid. alexipharmaca, ibid. nullum certius remedium quam Muſica. 423
Tarantulas muſicâ delectari, & ad cytharæ ſonum tripudiare. 423
Tartarum quid & ex eo parata medicamenta vbi & quando vſurpanda. 946
Tartarum chymicorum quid. 968
Tartarum hypochond. 969
Taraxaci vſus in tertianâ. 102
Tartari & ex eo præparat. medic. vſus in tertiana notha. 104. in quartana. 114
Θηρία quid. 856
Temperamentum lumbricis generandis idoneum. 859
Temperamẽtum corporis in febre quomodo mutetur. 5
Temulentia & ebrietas. 276. ſigna diagnoſt. prognoſt. præſeruatio. 377. curatio. ibid.
Teneſmus quid. cauſſæ. 935. ſigna prognoſt. curatio. 936
Terror, an peſtem inducere poſſit. 144
Tertianæ febris cauſa. 27
Tertiana continua quid 66, eius cauſæ. ibid. ſigna. ibid. curatio per medicamenta lenientia. ibid. venæ ſect. alterantia. 68. purgantia. 69. Diuretica. 69. ſudorifera. ibid. Topica. 68. diæta. 70
Tertiana continua notha. 70. Curatio. ibid.
Tertiana intermittens. 96. differentiæ. ibid.
Tertian. intermittent. exquiſit. cauſ. 97. an ex bile æruginoſ. (vitellin. porracea generari poſſint. ibid. ſigna. 98. prognoſtic. ibid. curatio. 99. per lenientia. 100. vomitor. ibid. venæ ſect. 101. præparantia & coquentia. 102. purganti . 103. Diuretica. 104. ſudorifera. ibid. appropriata. 103
Tertiana notha. 97. cauſ. ibid. ſigna. 98. curatio. 99. 100
Tertian. notha paroxyſmi an intra 12. horas terminari poſſint. 98
Tertiana quomodo fiat pernicioſa. 99
Tertiana duplex. 123. triplex. eius curatio. 123
Teſtium intemperies, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. 1119. diæta. ibid.
Teſtium numerus vitiatus, lapides in iis. 1120
Teſtium magnitudo vitioſa. ibid.
Teſtium tabes. ibid.
Teſtium inflammatio, cauſſæ, ſigna prognoſtica indicationes & curatio. ibid.
Teſtium inflatio. 1121. vulnera. 1122. vlcera ibid. cancer. ibid. gangræna. ibid.
Teſtium dolor. 1055
Τέτανος. 464
Theriaca Hippocratis. 87. in comate non vtendum. 353
Theriac. vis in peſte. 168. vnde dependeat. 166
Theriaca cur hodie non eaſdem vires quas olim habeat. 166
Theriaca Germanor. Tabernæmont. 168
Thermæ in paralyſi quales eligendæ. 451. ſulphureæ caput calefaciunt. 269. earum in melanchol. hypochondriaca vſus. 404
Thoracis fiſtulæ. illarum differentiæ ibid. ſigna, prognoſtica ibid. curatio. 722
Thoracis vulnera duplicia. 721
Thoracis vulnerum penetrantium ſigna ibid. prognoſt. ibid. curatio. diæta. 722
Thymi quid. 870
Tinctura cephalicæ calidæ. 268
Tinctura antiparalytica. 455
Tonſillarum inflammatio & vlcera, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. diæta. 652
Topica refrigerantia in ardentibus continuis vix ante ſtatum; in intermittentibus in vigore paroxyſmi conueniunt. 69. actu calida potiùs, quàm frigida applicanda. ibid.
Topica in dyſenteria vtilia. 920
Topica calida in intemperie capitis calida an conueniant. 266
Topica cephalica calida. 293
Topica in principio ophthalmiæ qualia applicanda. 549. quo tempore. 549
Topicis in conuulſionibus anodyna admiſcenda. 467
Tophi & lapides per aluum excreti, vt & oſſa ac caſei concreti. 934
Τράχωμα palpebrarum. 751
Tragœa granorum actes quid. 917
Tranſpiratio prohibita an ſemper ad febris generationem neceſſaria. 24
Tremor in ſcorbuto. 1002
Tremor veluti quidam ventriculi. 827
Tremoris, ſtuporis, & paralyſeos in ſcorbuto curatio. 1021
Tremor quale ſymptoma. 438. quid eius eſſentiam conſtituat. ibid. à paralyſi & conuulſione quibus differat. 439. à palpitatione & rigore. ibid. cauſſæ. ibid. proxima vbi hæreat. ibid. differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica. 440. indicationes, curatio. 441. curatio tremoris à ſpirituum abſumptione & diſſolutione, à cauſſæ frig. & hum neruos lædente. ibid. ſanguinis euacuatio quando conueniat. ibid. corroborantia. ibid. topica. 442. curatio tremoris à maligna, venenata, ac narcotica cauſsâ. ibid. diæta. ibid.
Tremor an ab errore externo poſſit prouenire. 444
Tremoris proxima cauſſa an ſit vna. 443
Tremoris vox an quoque pro rigore accipiatur. ibid.
Triſtitia in ſcorbuto. 1003
Tumores ſcorbutici, eorum à gallicis tumoribus differentia. 1007. eorum curatio. 1023
Tumoris totius corporis in tympanite hiſtoriæ duæ. 1069

Tumores cerebri.

Tunicæ annatæ vitia. 333

Tunicæ araneæ vitia,cauſſa.568.curatio. 569

Tunicæ vueæ vitia. 534

Τύλωσις palpebrarum. 536

Turbith Paracelſi minerale. 1056

Tuſſis definitio.751. cauſsæ.ibid. differentiæ.752. ſigna. 753.prognoſtica.ibid.indicationes,754.diæta. 756

Tuſſis quatenus talis curatio. 754

Tuſſis à catarrho curatio. ibid. à materia calida tenui & acri. ibid. ab humore pituitoſo. 755. à reliquis cauſſis. 756

Tuſſis epidem.hiſtoria. 209

Typhodes febris. 77

Tympanites,cauſæ.ibid ſigna,prognoſtica, indicationes, & curatio. 1070. diæta. 1071

Tympanites rarò fit à ſolo flatu. 1069. quomodo hi generentur in tympanite.1071.vbi generentur, an inter meſenterij & inteſtinorum tunicas generentur, per quam viam in abdominis cauitatem perueniant.ibid. quomodo calor debilis ſit eorumdem cauſa. 1069

V

V*Ariolarum* ſigna. 194 prognoſtica.195. indicationes.196. curatio per venæ ſectionem, purgationem.ibid.Expellentia,Refrigerantia, Partes internas & externas roborantia. 197. diætam. 198

Variol.an aperiend.vt ſanand.198.earum veſtigia vt tollenda. 199

Variol.an ſemper coniunctã habeant febrẽ,qualem. 192

Variol.& morbilli quando epidemij, quando ſporadici, cur aliàs citiùs,aliàs tardiùs inuadant.190. aliquando peſtilentem naturam induunt,& ſunt peſtis nũcij.ib.

Variol.190.an antiquis notæ fuerint.ibid.vnde dictæ.ib. earum cauſæ internæ ſecundùm Arab. 191. Gentil. 192 Fernel.ibid.Mercurial.ibid. Author.ibid. omnes proximè per modum quemdam criſis proueniũt. 192. fiunt ab humore planè excrementitio. 195

Vaſa & viæ multæ, quæ in demortuis occluſæ cernuntur,in viuentibus patent & amplæ ſunt. 952

Venæ ſectio tutiſſimum pleuritidis auxilium. 708. an purgationi in pleuritide ſit præferenda. ibid.

Venæ ſectionem quid indicet. 31. quæ permittant. 34. quæ corpora faciliùs ferant, an pueri eam ferant, an grauid.an vires debiles,circa eam quæ attendenda.35. poſt eam quid agendum,an dormire liceat. 36

Venæ ſectio an in cacochymia vtilis. 32. in febribus quando locum habeat,quando refrigerationis gratia adhibenda. 33. quando repetenda, quo morbi tempore inſtituenda. 35. qua hora. 36

Venæ ſectionis vicat.euacuationes. 35

Venæ pedis quando aperiendæ, quando brachij & manus. 36

Vena inter pollicem & indicem an ſecanda in affectibus capitis. 284

Venas narium an ſcalpello vel hirudinibus aperire liceat. 286

Venena cerebro aduerſa. 302

Venenum à rabidis animalibus quomodo homini communicetur. 416. diu latere poteſt in corpore. ibid. à quibus excitetur. 416. an in corpore humano generari poſſit. ibid. quâ vi agat. 420

Venenorum varia genera. 138

Venenorum aſſumptorum curatio. 41. ictu & morſu animalium illatorum curatio. ibid.

Veneficia an peſtem inducant. 144

Venerem extinguentia. 392.1413

Ventriculi intemperies, cauſæ. 786. differentiæ, ſigna, prognoſtica,indicationes,curatio,diæta. 787

Ventriculi intemperies frigida. ibid. ſigna,prognoſtica, curatio.788 diæta. 789

Ventriculi intemperies calida,cauſæ,ſigna,prognoſtica, indicationes,curatio.790.diæta. 791

Ventriculi intemperies humida,cauſæ,ſigna.prognoſtica,curatio.ibid.diæta. 793

Ventriculi intemperies compoſitæ, ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.

Ventriculi intemperies cum materia,ſigna prognoſtica, indicationes,curatio. 794

Ventriculi intemperies cum bile, cauſæ, ſigna, curatio. ibid.diæta. 795

Ventriculi intemperies cum pituita. ibid. cauſæ, ſigna. ibid.prognoſtica,curatio,diæta. 796

Verbena in morbis capitis à materia frigida multum prodeſt. 293

Verben.ſuccus ad quartanas vtilis. 116

Vermes per aluum excreti, vt & lacertæ, anguilla viua, ſcarabæi. 934

Vermes epatis. 1040

Vermes in veſica nati. 1101

Vermes in vmbilico geniti. 1060

Vermes in pulmonibus geniti.689. cauſſæ.690. curatio. ibid.

Vermes dorſi. 731

Vermes in pericardio.762.ſigna,& curatio. ibid.

Vermes in capite. 307. eorum cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica,indicationes.308.curatio. ibid.

Vermes in auribus.593.cauſſæ, ſigna diagnoſtica, curatio.ibid.quâ ratione eximendi. 593

Vermis ex angulo oculi erumpens. 588

Verruca in gutture & lingua. 648

Vertebra prima capiti adnata. 732

Vertebræ primæ luxatio. 728

Vertebrarum ceruicis luxatio. ibid. earundem ſubluxatio. ibid.

Vertebrarum dorſi luxatio. ibid. eius differentiæ. ibid. cauſsæ externæ.ibid.internæ.729.ſigna.ibid. prognoſticum,curatio. ibid.

Vertebrarum quaſſatio.728.eius curatio. ibid.

Vertigo.356.definitio.ibid.quæ actiones in ea læduntur. ibid.locus affectus.357. cauſſæ.ibid.vertigine qui facilè corripiantur.ibid.differentiæ.ibid.ſigna,prognoſtica,indicationes,cura in paroxyſmo.358.an vena ſecanda, præſeruatio. ibid. diæta. ibid. Vertigo à flatibus, cauſſæ. 359. ſigna, prognoſtica, indicationes auxilia. ibid. Vertigo à meatuum cerebri anguſtia, cauſſæ. 263.ſigna,prognoſtica,curatio.263,264. Vertigo à ſpirituum ex cauſſis euidentibus agitatione, cauſsæ.ibid.ſigna, prognoſtica, curatio. ibid. an ſine vapore excitari poſſit. 264. Vertigo per conſenſum. 362.cauſſæ,ſigna,ibid prognoſtica, indicationes, curatio. ibid. in vertigine per conſenſum venæ in cruribus aperiendæ. ibid. curatio vertiginis à ventriculo.ibid.ab epate,liene,vtero toto. ibid.

Veſica ſcorbuticæ in toto corpore. 1008. Veſiculæ fellis morbi. 1044 Veſicæ intemperies. 1098. Veſicæ anguſtia. ibid. Veſicæ numerus mutatus. ibid. Veſicæ varia excreta. 1101. Veſicæ diſtentio. ibid.Veſicæ inflammatio,cauſſæ,ſigna,prognoſtica,indicationes & curatio. 1102. Veſicæ ſitus mutatus. ibid. Veſicæ vulnera,ſigna,prognoſtica,curatio. 1103. Veſicæ ſcabies. ibid. Veſicæ vlcera,cauſſæ.ibid.ſigna,prognoſt. indicationes & curatio.ibid. diæta. 1105. Veſicam an ſemper exulcerent cantharides. 1103. Veſicæ fiſtulæ. 1105. Veſicæ ſymptomata.1108. Veſicæ dolor,cauſſæ: ibid. Veſicæ ſphincteris ſtupor. ibid. Veſicantia die critico non applicanda,veſicatoria in peſte. 177

Victus communis prauus an peſtis cauſa. 143

Vigiliæ in febribus quomodo tollendæ. 212. Vigiliæ. 341. earum incommoda, ibid. cauſſæ. 352. differentiæ,ſigna diagnoſtica.ibid. prognoſtica. ibid. indicationes. 343. curatio. ibid. diæta. 348. Vigiliæ ab ani- ibid. mi affectibus. 350. prognoſtica. ibid. curatio Vigiliæ à dolore, pectoris anguſtia, ac ... calidis, ... exter- norum obiectis. ibid. Vigiliæ à ... ſigna diagnoſtica, ſiccis, acribus & acidis, cauſſæ 349. Vigiliæ ex c... prognoſtica,indicationes.348. curatio. ibid lliditate & ſiccitate ...

Vigiliæ nimiæ ob vaporum ſpiritus ſopientium defectum. 348 cauſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio. ibid. Vigiliarum [illegible] hiſtoriæ. 343 Vigiliæ tenum difficilè curantur. 349
Vinum [illegible] & [illegible] cal. 267. Vini potus [illegible] noxas [illegible]. 544. Vinum in melancholia quando & [illegible] concedendum, 118. in ophthalmia an conueniat. 550 Vinum Euphragiatum. 582
Vinum ophthalmicum. ibid. Vinum purgans Zvvingeri in melancholia hypochondriaca. 402. Vinum an febricitantibus conueniat, an hecticis. 55
Viperæ ad Theriacæ confectionem neceſſar. diu ignor. cur theriacæ [illegible] eorum caro qua vi agat, an veneno [illegible] in qua parte hæreat. 166. & ſeq.
Virium imbecillitas 770 eius cauſſa, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio 772. diæta. ibid.
Viſcerum diſpoſitio quæ in ſcorbuto generando conueniat. 994
Viſio rerum rectarum pro curuis 584. cauſſæ. ibid. alieno colore prædictarum ibid. cauſæ ibid. rerum abſentium. ibid. immobilium pro mobilibus. 585. Viſio geminata. 583 cauſæ. ibid.
Viſus deprauatio ibid. ſigna diagnoſtica. 585. Viſus hebetudo. 578. Viſus quomodo lædatur in anguſtia pupillæ. 564
Vitæ genus quodnam ſcorbuti cauſſa. ibid.
Vitrei humoris vitia. 535. morbi. 575. obſcuritas, ſitus mutatus ibid. cauſæ ſigna diagnoſtica ibid. curatio. ibid. Vitreus humor à naturali conſtitutione deflectens num poſſit immediate viſionem lædere, an verò ſaltem, quia nocet cryſtallino. ibid.
Vlceris in dyſenteria conſtitutio quomodo cognoſcatur. 908. Vlcera crurum in ſcorbuto. 1008. Vlcera telephia vnde nomen adepta ſint. 1008. Vlcerum ſcorbuticorum curatio. 1024. Vlcus in meatu penis. 1130. curatio. ibid.
Vmbilici apertio. 1056. Vmbilicus ſanguinem fundens. ibid Vmbilici inflammatio. 1149. Vmbilici abſceſſus & vlcera 1060. Vmbilici vulnera. ibid.
Vnde humorum copia in cholera proueniat. 842
Vngaricus morbus. 102. an nouus ibid. cur vermis cerebri dictus, 104. origo natura. 102. cauſæ, ſigna, hyſtoria prognoſtica. 103. & 104. Indicationes, curatio per aluum lenientia, vomitoria, venæ ſectionem. 105. cucurbitul ſudorifera, diuretica, externa, diætam. 106
Vnguentum ſanctum. 1091. Vnguenta cephalica calida. 267. frigida. 264. Vnguentum ad corroborandum memoriam. 370. Vnguentum anſerinum. 455
Vnguentum cephalicum Conciliatoris. 324. Guilh Fabricij ibid. Vnguentum de Sapone Ioh Cratonis ad Paralyſin 455. Vnguis oculi. 551. cauſſæ. ibid ſigna diagnoſtica. prognoſtica, indicationes. ibid curatio. 552. abſcindendi modi. ibid. diæta. ibid.
Vnicornu in peſte vſus. 173
Vocis vitia, differentiæ illorum, cauſæ. 748. ſigna. 750. prognoſtica, curatio. ibid.
Vox animalibus cur data. 748. Vox obtuſa. 749. Vox rauca. ibid. eius cauſæ, curatio. 740
Vide *Raucedo*.
Vox tremula, abrupta, clangoſa, tarda. ibid.
Vomitus in febribus. 215. Vomitus quid, cauſæ 836. aliàs 536. differentiæ, ſigna. 837. aliàs 537. prognoſtica. 838. aliàs 538. indicationes, curatio. 839. aliàs 539. diæta. 841. Vomitus ſanguis. 840. Vomitoria in dyſenteria quando exhibenda. 913. Vomitus & vomendi conatus in ſcorbuto. 1005. curatio. 1021
Vomitoria quando in biliosis capitis affectibus exhibenda 285. Vomitus non, niſi materia ſit fluitans, & nauſeam excitet, in affectibus capitis ciendus. 190
Vomitu nonnunquam excrementitij humores circa ventriculum & loca vicina hærentes excutiuntur, qui purgantibus per aluum euacuari non poſſint 401
Vredo quid 906. ſymptoma. 1093
Vrina ſcorbuticorum 998. Vrinæ ſuppreſſio, cauſæ. 1108. ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. 1109 ad eius excretionem quatuor neceſſaria. 1108
Vrinæ excretio diminuta, cauſæ, prognoſtica, curatio. 1110. Vrinæ tarditas, curatio ibid. Vrinæ ardor. 1112. cauſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 1113
Vrinæ ardor quomodo generetur. ibid. Vrinæ ardoris ſtranguriæ differentia ratione cauſæ. ibid.
Vrinæ continentia & ſuppreſſio quomodo ex eadem cauſſa fiat. 1114. Vrinæ coloratæ. 1115. Vrina rubra. ibid. Vrina cruenta, cauſæ, ſigna, prognoſtica, curatio, diæta. 1116. Vrina nigra. 1117
Vrinæ excretio per aliena loca. 1118. Vrinam cienti. 288. Vrinæ ſuppreſſioni in phrenitide quomodo ſuccurrendum. 381
Vuea procidentia, cauſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica. 562. curatio. ibid.
Vulnera à feratum vel hominis etiam morſibus inflicta, quomodo tractanda. 313
Vulnera duræ meningis quomodo curanda. 316. tenuis, & cerebri. ibid.
Vulnera in ſyncipite ac bregmate valde periculoſa, minus in occipite. 319. in temporibus cur tam periculoſa. ibid.
in Vulneribus capitis magnis euacuatio neceſsaria. 321
in Vulneribus capitis non facilè ſuturæ inſtituendæ. 313
in Vulneribus cerebri omnia oleaginoſa, vnctuoſa, & pinguia fugienda. 327
in Vulneribus à telo venenato inflictis alexipharmacis opus. 314
Vulnus capitis ſimplex, ſine contuſione. 313. ſigna diagnoſtica, prognoſtica. ibid. curatio. ibid. cum pericranij læſione. ibid. cum partium externarum contuſione. 314. cum cranij ſine meningum & cerebri læſione. 315

X

Ξηροφθαλμία. 551

Y

Υπίχυμα. 564
Υπόχυμα & γλαύκωμα differunt. 565

FINIS.

[redacted]

1882 3253 B